Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ
Vittorio Emanuele III
XXVIII
H
17
NAPOLI

Digitized by Google

CAII PLINII SECUNDI
HISTORIÆ NATURALIS
LIBRI XXXVII.

QUOS INTERPRETATIONE ET NOTIS ILLUSTRAVIT

JOANNES HARDUINUS

E SOCIETATE JESU,

JUSSU REGIS CHRISTIANISSIMI

LUDOVICI MAGNI,

IN USUM SERENISSIMI

DELPHINI.

Editio altera emendatior & auctior.

TOMUS SECUNDUS.

PARISIIS,

Typis ANTONII-URBANI COUSTELIER, Sereniſſimi Aurelianenſium Ducis, Typographi.

M. DCC. XXIII.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XVI.

I. POMIFERÆ arbores, quæque mitioribus ſuccis voluptatem primæ cibis attulerunt, & neceſſario alimento delicias miſcere docuerunt, ſive illæ ultro, ſive ab homine didicere blandos ſapores [1] adoptione & connubio, [2] idque munus etiam feris volucribuſque dedimus, intra prædictas conſtant. Proximum erat narrare glandiferas quoque, quæ primæ victum mortalium aluerunt, nutrices inopis ac feræ ſortis, ni præverti cogeret admiratio uſu comperta, quænam qualiſque eſſet vita, ſine arbore ulla, ſine frutice viventium. [3] * Diximus & in Oriente quidem juxta Oceanum complures ea in neceſſitate gentes. Sunt vero in Septemtrione viſæ nobis [4] Chaucorum, qui majores minoreſque appellantur. [5] Vaſto ibi meatu, bis dierum noctiumque ſingularum intervallis, effuſus in immenſum agitur oceanus, [6] æternam operiens rerum naturæ controverſiam: dubiumque terræ ſit, an parte in maris. Illic miſera gens [7] tumulos obtinet altos, [8] aut tribunalia ſtructa manibus ad experimenta altiſſimi æſtus, caſis ita impoſitis: navigantibus ſimiles, a cum integant aquæ circumdata: [9] naufragis vero, cum receſſerint: fugienteſque cum mari piſces circa tuguria venantur. Non pecudem his habere, non lacte ali, ut finitimis, ne cum feris quidem dimicare contigit, omni procul abacto frutice. Ulva & paluſtri junco funes nectunt ad prætexenda piſcibus retia: captumque manibus [10] lutum ventis magis, quam Sole ſiccantes: terra cibos, & rigentia ſeptemtrione viſcera ſua urunt. Potus non niſi ex imbre ſervato ſcrobibus in veſtibulo domus. Et hæ gentes, ſi vincantur hodie a Populo Romano, ſervire ſe dicunt. Ita eſt profecto: Multis fortuna [11] parcit in pœnam. * CAP. I.

II. Aliud e ſilvis miraculum: totam reliquam Germaniam replent, adduntque frigori umbras: altiſſimæ tamen haud procul ſupra dictis Chaucis, [1] circa duos præcipue lacus. Litora ipſa obtinent quercus, maxima aviditate naſcendi: ſuffoſſæque fluctibus, aut propulſæ flatibus, vaſtas complexu radicum inſulas ſecum auferunt: atque ita libratæ ſtantes navigant ingentium ramorum [2] armamentis, ſæpe territis claſſibus noſtris, cum velut induſtria fluctibus agerentur in b proras ſtantium noctu, inopeſque remedii illæ, prælium navale adverſus arbores inirent.

In eadem ſeptemtrionali plaga Hercyniæ ſilvæ roborum vaſtitas intacta ævis, & congenita mundo, prope immortali ſorte miracula excedit. Ut alia omittantur fide cari- CAPUT II.

INTERPRETATIO.

a *Cum integant.*] Cum integant aquæ circumjectam *planitiem.*

b *In proras.*] In proras navium, *quæ* noctu ſtabant *immota.*

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Adoptione.*] Inſitione.

2. *Idque munus.*] Ut jucundioribus nempe jam fructibus, mitioribuſque, opera noſtra, veſcantur.

3. *Diximus & in Oriente*] Libro 13. ſect. 50. *At in Oriente mirum eſt, ſtatim a Copto per ſolitudines nihil gigni præter ſpinam, quæ ſitiens vocatur, & hanc raram admodum.*

4. *Chaucorum.*] De his dictum eſt lib. 4. ſect. 29.

5. *Vaſto ibi meatu.*] Curſu, fluctuque late diſcurrentis aquæ: diei nimirum noctiſque ſpatio bis ibi maris æſtu ex alto ſe ſe incitante, ad ingentem altitudinem: eodemque impetu, quo effuſum eſt, relabente.

6. *Æternam.*] Tractum ingentem obtegit oceanus, de quo lis eſſe æterna poſſit, terrane, an maris pars ſit appellanda.

7. *Tumulos.*] Terrenæ molis aggeres.

8. *Aut tribunalia.*] Tugariola & caſas, quæ aggerum parti imponuntur, quo altiſſimum maris æſtum nunquam pertingere ſæpe experti ſunt, ſive [illegible], ſive [illegible], quod ſint in loco ſublimi poſita, tribunalia vocat.

9. *Naufragis.*] In vado hærentibus.

10. *Lutum ventis.*] Bituminoſas nigraſque glebas intelligit, ceſpiteſque foſſiles, quos Belgæ *Turfas* vocant, noſtri *des Tourbes.* Hæ in ſegmenta quadrata ſectæ, ſic apte diſponuntur, ut vento perflante magis, quam Sole ſiccentur. Harum uſus in Belgio & Picardia frequens: nec iis aliter in culina uſuque domeſtico, quam ligno, aut carbone utuntur. Singularem de iis diatribam Lud. Guicciardinus ſubjunxit Hollandiæ delineationi Geographicæ a ſe inſtitutæ. Scripſere de hoc argumento & alii, quos laudat V. Cl. Du-Cangius in Gloſſario, verbo *Turba.*

11. *Parcit in pœnam.*] MSS. *parcior.*

Sect. II. 1. *Circa duos lacus.*] Ubi nunc mare, quod appellant *Zuderzée*, ut diximus lib. 4. ſect. 29.

2. *Armamentis.*] Ut ingentibus armis, ceu velis na-

tura: conſtat [1] attolli colles occurſantium inter ſe radicum repercuſſu: aut ubi ſecuta tellus non ſit, [4] arcus ad ramos uſque, & ipſos inter ſe [5] rixantes, curvari portarum patentium modo, ut turmas equitum tranſmittant: [*] glandiferi maxime generis omnes, quibus honos apud Romanos perpetuus.

[*] Cap. III.

Cap. IV. III. [1] Hinc civicæ coronæ, [2] militum virtutis inſigne clariſſimum: jam pridem vero [3] & clementiæ Imperatorum, poſtquam civilium bellorum [4] profano [5] meritum cœpit videri, civem non occidere. Cedunt his murales, vallareſque, [6] & aureæ, quamquam pretio antecedentes. Cedunt [7] & roſtratæ, quamvis in duobus maxime ad hoc ævi celebres: [8] M. Varrone e piraticis bellis, dante Magno Pompeio: itemque [9] M. Agrippa, tribuente Cæſare e Siculis, quæ & ipſa piratica fuere. Antea roſtra navium tribunali præfixa fori decus erant, veluti populo Romano ipſi corona impoſita. Poſtquam vero tribuniciis ſeditionibus calcari ac pollui cœpere, poſtquam vires ex publico in privatum magis, ſinguliſque civium quæri, & ſacroſancta omnia profana fecere, tum a pedibus eorum ſubiere in capita civium roſtra. Dedit hanc Auguſtus coronam Agrippæ: [10] ſed civicam a genere humano accepit ipſe.

IV. Antiquitus quidem nulla, niſi Deo, dabatur: ob id Homerus cælo tantum eas, & prælio univerſo tribuit: viritim vero ne in certamine quidem ulli. Feruntque primum omnium [1] Liberum Patrem impoſuiſſe capiti ſuo ex edera. Poſtea Deorum honori [2] ſacrificantes ſumpſere, [3] victimis ſimul coronatis. Noviſſime & in ſacris certaminibus uſurpatæ: in quibus hodieque non victori datur, [4] ſed patriam ab eo coronari pronunciatur. Inde natum, ut etiam triumphaturis conferrentur in templis dicandæ: mox ut & ludis darentur. Longum eſt, nec inſtituti operis, diſſerere quiſnam Romanorum primus acceperit: neque enim alias noverant, quam bellicas. Quod certum eſt, uni gentium huic plura ſunt genera, quam cunctis.

V. Romulus frondea coronavit [1] Hoſtum Hoſtilium, quod Fidenam primus irrupiſ-

Notæ.

vium, & armamentis, claſſes, quæ his occurrerent, terrerentur.

3. *Attolli colles.*] Ob radicum molem & occurſum, in colles ſolum intumeſcere.

4. *Arcus.*] Ubi terra fuerit levior, erumpentibuſque radicibus ceſſerit, ibi attigere ſe ſe radices in arcum, ſeu fornicem, ad ramos uſque.

5. *Rixantes.*] Colliſu veluti dimicantes.

Sect. III. 1.] *Hinc civicæ coronæ.*] Nempe e glandifero genere arborum. Huic coronæ duplex e re nomen inditum: ut a cive ſervato, & ſervatore, civica diceretur: a materia, unde plectebatur, quercea, vel quercina.

2. *Militum.*] Illi uni ſepoſita hæc olim corona fuit, qui e manibus hoſtium civem Romanum eripuiſſet. Sic olim Coriolano data, quoniam ſic lege cautum erat, inquit Plutarch. in ejus vita, pag. 214. *Τοῦτο γὰρ ὁ νόμος τῷ πολίτην ὑπὸ πολεμίων σώσαντι τὸν δρυὸς στέφανον ἀποδίδωσι.*

3. *Et clementiæ.*] Cæſari Dictatori poſt bella civilia decretam eſſe coronam civicam, tamquam patriæ ſervatori, auctor eſt Appianus, lib. 2. bell. Civil. pag. 494. *Καὶ στέφανος ἐκ δρυὸς ... ὡς σωτῆρι τῆς πατρίδος.* Ex eo deinde poſtes Auguſtæ domus ſempiterna gloria quercu triumphavit, ut verbis utar Valerii Max. lib. 2. cap. 3. Fuit nempe in veſtibulo quercea corona.

4. *Profano.*] Scelere & calamitate. Ita MSS. omnes.

5. *Meritum.*] Hanc Imperatorum clementiam oblique perſtringit, ad id mihi viſus alludere, quod Tullius dixit, 2. Philip. *Quod eſt aliud, P. C. beneficium latronum, niſi ut commemorare poſſint, iis ſe dediſſe vitam, quibus non ademerint.*

6. *Et aureæ.*] Tergeminum hic coronæ genus intellige: murale, vallare aureum, ſic in vetuſtis inſcriptionibus apud Gruterum diſtinguendæ, p. 375. CORONA MVRALI. VALLARI AVREA. quod Scaligero latuit, qui Gruterianum Indicem concinnavit: conſtatque liquido ex altera inſcriptione, pag. 430. CORONIS. MVRALIBVS. II. VALLARIBVS. II. CLASSICIS. II. AVRATIS. II. Aureas a Plinio intelligi arbitror *triumphales*, quas ex auro fieri ſolitas Gellius teſtatur, lib. 5. cap. 6. quamquam & murales idem, caſtrenſeſque ſeu vallares, & claſſicas ex auro perinde eſſe factitatas ait: quod & Plinius ipſe videtur annuere, ſect. 5. Neque tamen ſemper fuere, ut ex Tranquillo liquet, in Auguſto, cap. 25. *Dona militaria aliquanto facilius, phaleras & torques, quidquid auro argentoque conſtaret, quam vallares ac murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat: has quam parciſſime, & ſine ambitione, ac ſæpe etiam caligatis tribuit.* Præclaram autem auro civicam præterea declarat hic Auguſti jocus apud Fabium, lib. 6. cap. 3. *Cum ei Galli torquem aureum centum pondo dediſſent, & Dolabella per jocum, tentans tamen joci ſui eventum, dixiſſet: Imperator, torque me dona. Malo te, inquit, civica donare.* Muralis porro corona eſt, inquit Gellius, lib. 5. cap. 6. pag. 327. qua donatur ab Imperatore, qui primus murum ſubiit, inque oppidum hoſtium per vim aſcendit: idcirco quaſi muri pinnis decorata eſt. Caſtrenſis, (eademque vallaris,) eſt corona, qua donat eum Imperator, qui primus hoſtium caſtra pugnans introivit. Ea corona inſigne valli habet.

7. *Et roſtratæ.*] Sive navales, eædemque claſſicæ: quibus donabatur is, qui primus in hoſtium navem armatus vi tranſiliret: ea quaſi navium roſtris inſignita eſt. Ita Gellius, loc. cit.

8. *M. Varrone.*] De eo diximus lib. 7. ſect. 31.

9. *M. Agrippa.*] Epitome Livii, lib. 129. *M. Agrippa navali corona a Cæſare* (Auguſto) *donatus eſt, qui honos nemini ante eum habitus eſt*, nempe a Cæſare. Virgilius, lib. 8. Æneid. v. 683.

Parte alia, ventis & Diis Agrippa ſecundis,
Arduus, agmen agens: cui belli inſigne ſuperbum,
Tempora navali fulgent roſtrata corona.

Sicula bella ſunt, quæ adverſus Lepidum & Sextum Pompeium geſſit Auguſtus.

10. *Sed civicam.*] Et quidem aſpicientibus Auguſti domum hæc corona primum ſe ſe offerebat, ut quæ eſſet in ejus faſtigio collocata. Vide Suetonium in Auguſto: Valer. Max. lib. 2. cap. 3. alioſque. Verum non civica modo, ſed & obſidionali donavit Auguſtum Senatus, ut dicetur lib. 22. ſect. 6.

Sect. IV. *Ob id Homerus.*] Quo loco Homerus cælo coronam dederit, nunc quidem non occurrit. *Prælio univerſo tribuit*, Iliad. ν. verſu 736.

Πάντη γάρ σε μάχη στέφανος πολέμοιο δέδηε.
Undique enim te circum corona prælii flagrat.

1. *Liberum Patrem.*] Quem idcirco Acharnenſes Κισσὸν, poeta vetus κισσοχαίταν, Homerus κισσοφόρον agnominavit.

2. *Sacrificantes.*] Lauro, olea, auro. Vide Paſchal. lib. 4. cap. 13. pag. 244.

3. *Victimis.*] Cupreſſu, pinu, floribus, denique fronde illius numinis propria, cui immolarentur. Paſchal. lib. 4. cap. 17. pag. 256.

4. *Sed patriam.*] Non ſoli victori, ſed ejuſdem patriæ decus hoc parari dicebatur. Quod de Pompeio ante dixit, lib. 7. ſect. 27. *Hos retulit patriæ titulos, more ſacris certaminibus vincentium.* Præconium quo Nero renunciatus eſt victor, fuit ejuſcemodi: *Nero Cæſar certamen vicit, & populum Romanum coronat, & proprium imperium.* Τὸ δὲ κήρυγμα ἦν· Νέρων Καῖσαρ νικᾷ τόνδε τὸν ἀγῶνα, καὶ στεφανοῖ τόν τε τῶν Ῥωμαίων δῆμον, καὶ τὴν ἰδίαν οἰκουμένην. Xiphilin. in Nerone, pag. 721. Vide quæ diximus lib. 7. ſect. 27.

Sect. V. 1. *Hoſtum Hoſtilium.*] Meminit hujus Hoſtilii Plutarchus in Romulo, pag. 29. eumque Hoſtilius, qui poſt

ſet. Avus hic Tulli Hoſtilii fuit. [2] P. Decium patrem, Tribunum militum, frondea donavit exercitus ab eo ſervatus, Imperatore [3] Cornelio Coſſo Conſule, Samnitium bello. [4] Civica iligna primo fuit, poſtea magis placuit ex eſculo [5] Jovi ſacra. Variatumque & cum quercu eſt, [6] ac data ubique, quæ fuerat, cuſtodito tamen honore glandis. Additæ [7] leges arctæ, & ideo ſuperbæ, quaſque conferre libeat cum illa [8] Græcorum ſumma, quæ [9] ſub ipſo Jove datur, [10] cuique muros patria gaudens rumpit. Civem ſervare, hoſtem occidere: [11] Utque eum locum, in quo ſit actum, obtineret hoſtis eo die. Ut ſervatus fateatur: alias teſtes nil proſunt. [12] Ut civis fuerit: [13] Auxilia, quamvis rege ſervato, decus id non dant. Nec creſcit honos idem Imperatore conſervato: quoniam [14] conditores in quocumque cive ſummum eſſe voluere. Accepta licet uti perpetuo. Ludos ineunti ſemper aſſurgi, etiam ab Senatu, in more eſt. Sedendi jus in proximo Senatui. Vacatio munerum omnium ipſi, patrique, & avo paterno. Quatuordecim eas accepit Siccius Dentatus, [15] ut retulimus ſuo loco: ſex [16] Capitolinus. Is quidem & de duce Servilio. [17] Africanus de patre accipere noluit [18] apud Trebiam. O mores æternos, qui tanta opera honore ſolo donaverint: & cum reliquas coronas auro commendarent, ſalutem civis in pretio eſſe noluerint: clare profeſſi, ne ſervari quidem hominem fas eſſe lucri cauſa.

VI. Glandes opes eſſe nunc quoque multarum gentium, etiam pace gaudentinm, CAPUT V. conſtat, Necnon & inopia frugum arefactis molitur farina, ſpiſſaturque in panis uſum. Quin & hodieque [1] per Hiſpanias, ſecundis menſis glans inſeritur. Dulcior eadem in cinere toſta. Cautum eſt præterea, lege XII. tabularum, ut glandem in alienum fundum procidentem liceret colligere. Genera earum multa. [2] Diſtant fructu, ſitu, ſexu, ſapore. Namque alia fageæ glandi figura, alia quernæ, & alia ilignæ: atque inter ſe quoque generum ſingulorum differentiæ. Præterea ſunt aliquæ ſilveſtres, aliæ placidiores, quæ culta obtinent. Jam etiam in montoſis, planiſque diſtant: ſicut & ſexu mares ac feminæ: item ſapore. Dulciſſima omnium fagi, ut qua obſeſſos etiam homines duraſſe in oppido Chio tradat Cornelius Alexander. [3] Genera diſtinguere non datur

NOTÆ.

Numam regnavit, pariter avum facit. Hunc eodem, quo nepotem, nomine, Tullum Hoſtilium appellat Dionyſ. Halic. lib. 3. Antiq. ſtatim initio, pag. 136. Hoſtium Hoſtilium Livius, lib. 1. pag. 6. Ex lapide Capitolino *Hoſtum* legi debere Sigonius in notis ad Livium aſſeverat.

2. *P. Decium.*] Hæc Livius, lib. 7. pag. 133.

3. *Cornelio Coſſo.*] Anno Urbis CCCCXI. M. Valerio Corvino tertium, collega. Cornelio decretum bellum Samniticum eſt. Livius, lib. 7. pag. 130. & 131.

4. *Civica iligna.*] De ilice hæc Gellius, lib. 5. cap. 6. pag. 326. *Quod genus ſuperiori*, nempe quercui, *proximum eſt, ſicuti ſcriptum eſt in quadam comœdia Cæcilii: Advehuntur, inquit, cum iligneа corona, & chlamyde.*

5. *Jovi ſacra.*] Urbium præſidi, ac civium: maxime vero rei Romanæ, & Capitolii: unde ipſe Capitolinus dictus eſt: quamobrem ex arbore ei ſacra dari coronam cive ſervato juſtum eſſe veteres fortaſſis cenſuerunt, inquit Plutarch. in Coriolano, pag. 214. *Διὸς Πολιέως ἱερὸν ὄντα· τὸν τῆς δρυὸς στέφανον, οἰόμενοι ἐπὶ σωτηρίᾳ πολίτου τὸ δίκαιον τιμᾶν.* Hæc *Sacra Jovi quercus, de ſemine Dodonæo*, ut canit Ovidius, lib. 7. Metamorph.

6. *Ac data ubique.*] Mos, inquit, demum invaluit, dandi civicam e qualibet quercu: hoc tantum e priſca inſtitutione religioſe ſervato, ut glans in ea eligeretur optima, & grandiſſima.

7. *Leges arctæ.*] Arduæ, ac difficiles.

8. *Græcorum ſumma.*] Præcipua, atque adeo unica lege.

9. *Sub ipſo Jove.*] Jove ipſo Olympico teſte advocato, cujus ante ſtatuam a Phidia elaboratam, ea lex ſectabatur. Nugantur, qui *ſub Jove*, hoc loco, ſub dio, vel in arena media, interpretantur.

10. *Cuique muros.*] Disjicere mœnia certo quodam loco veteres ſolebant, qua tranſvectio Olympionicæ, & triumphalis in urbem curru ſuper mœnia disjecta ingreſſus foret: quod Plutarchus aperte docet, lib. 2. Sympoſ. quæſt. 5. pag. 639. cauſamque ſubdit eam fuiſſe, quod ſignificare eo ritu voluerint, non magnam in ea civitate utilitatem murorum eſſe, in qua viri eſſent qui pugnare poſſent, & vincere. Xiphilinus, de reditu Neronis in Urbem: *Quiddam*, inquit, *murorum disjectum eſt, ac portarum: quibuſdam aſſeverantibus ita ſancitum eſſe, ut ita fieret iis qui a certaminibus coronati reverterentur. Νερωνιάζ τινῶν λεγόντων νενομίσθαι οὕτω τοῖς ἐκ τῶν ἀγώνων στεφανηφόροις γίνεσθαι.* In Nerone, pag. 723. In patriam ſuam quadrigis ſic invehi ſolemni pompa, Græci *εἰσελαύνειν* dicebant. Hinc in nummis antiquis, CERT. ISEL, hoc eſt, *Certamina Iſelaſtica*. Et Plinius alter ad Trajanum, *εἰσελαστικὸν*, *Iſelaſticum*.

11. *Utque eum locum.*] Has leges luculenter Gellius his verbis exponit, lib. 5. pag. 326. *Maſurius Sabinus, inquit, civicam coronam tum dari ſolitam dicit, cum is qui civem ſervaverat, eodem tempore etiam hoſtem occiderat, neque locum in ea pugna reliquerat: aliter jus civicæ coronæ negat conceſſum. Tiberium tamen Cæſarem conſultum, an civicam coronam capere poſſet, qui civem in prælio servaſſet, & hoſtes ibidem duos interfeciſſet: ſed locum, in quo pugnabat, non retinuiſſet, eoque loca hoſtes potiti eſſent: reſcripſiſſe dicit, eum quoque civica dignum videri: quod appareret tam iniquo loco civem ab eo ſervatum, ut etiam a fortiter pugnantibus retineri non quiverit.*

12. *Ut civis fuerit.*] Qui ſervatus fuerit, qui coronam dederit. Gellius loc. cit. *Civica corona appellatur, quam civis civi, a quo ſervatus eſt, in prælio teſtem vitæ, ſaluтiſque perceptæ dat.*

13. *Auxilia.*] Prærogativa hæc eſt civitatis Romanæ. Miles auxiliaris, aut mercenarius, nullam partem habet hujuſce laudis & gloriæ.

14. *Conditores.*] Legis auctores, de corona civica danda.

15. *Ut retulimus.*] Libro 7. ſect. 29.

16. *Capitolinus.*] M. Manlius, ſervati Capitolii decore inclytus, & ob id Capitolini cognomen ſortitus. ex illo ipſo, quod tutatus erat, Tarpeio ſaxo dejectus, anno U. C. CCCLXX. Livius, lib. 6. pag. 112. civicas octo hunc retuliſſe ait, ſervatos ex hoſtibus cives produxiſſe, inter quos Servilium Magiſtrum Equitum abſentem nominatum. Vide quæ diximus lib. 7. ſect. 29.

17. *Africanus.*] Scipio Africanus ſequens, qui Carthaginem poſtea Numantiamque delevit. Vide Florum, lib. 2. cap. 6. pag. 60.

18. *Apud Trebiam.*] Id facinus ad Trebiam quoque contigiſſe refert, lib. 15. Florus *inter Padum & Ticinum*. Item Valerius Max. lib. 5. cap. 4. pag. 267. & Seneca, lib. 3. de beneſ. cap. 33. pag. 49.

Sect. VI. 1. *Per Hiſpanias.*] Hodieque venales Salmanticæ, alibique, Octobri menſe proponuntur, teſte Carolo Cluſio.

2. *Diſtant fructu.*] Fructu: ſilveſtres enim aliæ ſunt, aliæ placidæ, & mitiores: & omnium inter ſe figura diſpar. Situ: nam aliæ montuoſis locis, aliæ planis gaudent. Sexu: mares & feminæ.

3. *Genera diſtinguere.*] Hodieque diſceptant inter ſe eruditi, de variis quercuum generibus, nominibuſque. Nos, quid ſentiamus, breviter interim aperimus. Robur Theophraſto *δρῦς ἀγρία* eſt, nec habet in Gallica lingua nomen: nec receptum uſu eſt, quod quidam inculcant, *le Rouvre*. Quercus, ἡ φηγὸς Theophraſto, *le grand cheſne*. Fa-

Digitized by Google

nominibus, quæ ſunt alia alibi. Quippe cum robur quercumque vulgo naſci videamus, eſculum non ubique. Quartam vero generis ejuſdem, quæ cerrus vocatur, ne Italiæ quidem majore ex parte notam eſſe. Diſtinguemus ergo proprietate, naturaque: & ubi res coget, etiam Græcis nominibus.

CAP. VI. VII. [1] Fagi glans nucleis ſimilis, triangula cute includitur. Folium tenue, atque e leviſſimis, populo ſimile, celerrime [2] flaveſcens: & media parte plerumque gignens ſuperne parvulam [3] baccam viridem, cacumine aculeatam. Fagi glans muribus gratiſſima eſt, & ideo animalis ejus unâ proventus: [4] glires quoque ſaginat: expetitur & turdis. Arborum fertilitas omnium fere [5] alternat, ſed maxime ſagi.

VIII. Glandem, quæ proprie intelligitur, ferunt robur, quercus, eſculus, cerrus, ilex, [1] ſuber. Continetur hiſpido calyce, [2] per genera plus minus cutem complectente. Folia, præter ilicem, gravia, carnoſa, procera, ſinuoſa lateribus, nec cum cadunt, flaveſcentia, ut fagi: pro differentia generum breviora, vel longiora. Ilicis duo genera. Ex iis in Italia [3] folio non multum ab oleis diſtant, [4] ſmilaces a quibuſdam Græcis dictæ. In provinciis [5] ſunt aquifoliæ. [6] Ilicis glans utriuſque brevior & gracilior, quam [7] Homerus acylon appellat, eoque nomine [8] a glande diſtinguit. Maſculas ilices negant ferre.

Glans optima in quercu, atque grandiſſima: mox eſculo: nam roboris parva: [9] cerro triſtis, horrida, echinato calyce, ceu caſtaneæ. Sed & in querna, alia dulcior, molliorque feminæ: mari ſpiſſior. Maxime autem probantur [10] latifoliæ ex argumento dictæ. [11] Diſtant inter ſe magnitudine, & cutis tenuitate. Item quod aliis ſubeſt tunica rubigine ſcabra, aliis protinus candidum corpus. Probatur & ea, cujus in balano utrimque [12] ex longitudine, extrema lapideſcit duritia: melior, cui in cortice, quam cui in corpore: utrumque non niſi mari. Præterea aliis ovata, [13] aliis rotunda, aliis acutior figura. Sicut & colos nigrior, candidiorve, qui præfertur. Amaritudo in extremitatibus, mediæ dulces. [14] Quin & pediculi brevitas proceritaſque differentiam habet.

In ipſis vero arboribus, quæ maximam fert, [15] hemeris vocatur, brevior, & in orbem comoſa, [16] alaſque ramorum crebro cavata. [17] Fortius lignum quercus habet & incorruptius: ramoſa & ipſa: [18] procerior tamen, & craſſior caudice. [19] Excelſiſſima autem ægilops, incultis amica, [20] Ab hac proxima latifoliæ proceritas, ſed minus

NOTÆ.

gus Latinorum, Theophraſto, *[illegible]*, *le Hêtre*, ou *le Fouteau*. Eſculus, Theophraſto *[illegible]*, *le petit Chêne*, ut diceemus ſect. 8. Cerrus, *[illegible]*: nec ortum in Gallia, nec nomen habet. Ilex, Theophraſto *[illegible]*, *l'Yeuſe*, ou *chêne verd*. Hæc iis nomina idoneis argumentis ſuo quæque loco vindicabimus.

Sect. VII. 1. *Fagi glans.*] Galli has nuces *faginas Faines* vocant. Arboris & glandis iconem accuratam exhibet Dodonæus, lib. 4. Pemptad. 6. cap. XI. pag. 810.

2. *Flaveſcens.*] De hac voce diximus ſuperiore libro, ſect. 36.

3. *Baccam.*] Tuberculum duriuſculum baccæ ſimile, quod in medio fere folio ſuperne enaſcitur.

4. *Glires quoque.*] Refert Matthiolus, in lib. 1. Dioſ. pag. 206. cum fagi maturitas appetit, innumeros capi glires in Carniola, Carinthia, Stiriaque: mures ea eſca illectos e longinquo ſilvas petere gregatim: ſciuris, turdis, merulis, eſſe pariter in cibatu gratam.

5. *Alternat.*] Alternis tantum annis maximo ferunt proventu glandem.

Sect. VIII. 1. *Suber.*] *[illegible]*, *du Liege.* Recte delineatur a Dodonæo, Pemptad. 6. lib. 4. cap. 6. pag. 818.

2. *Per genera.*] Pro differentia generum: qua loquendi forma mox ipſe abutitur. Itaque pro arborum diverſitate major minorve calycis amplitudo eſt, majorem calyx vel minorem cutis glandive partem amplectitur.

3. *Folio non multum.*] Non igitur aculeato: & hoc primum ilicis genus eſt, quod in Italia provenit. Alterius generis in provinciis reperiuntur, quæ proprie ilices, *[illegible]*, eædemque æquifoliæ, aculeatis nimirum foliis, appellantur. In Provincia frequentes: *Yeuſes*, ut diximus, & *Euſes*.

4. *Smilaces a quibuſdam.*] Nempe ab Arcadibus, auctore Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 16. *[illegible]* Smilacem Arcades vocant arborem ilici ſimilem, folia tamen non aculeato, *[illegible]*. Vox eſt *σμίλαξ πολύσημος*, multa ſignificans. Helychius: *[illegible]*.

5. *Sunt aquifoliæ.*] Alterum ſcilicet ilicis genus. Vide Notas & Emend. num. I.

6. *Ilicis glans utriuſque.*] Tam ſmilacis, quam aquifoliæ. Theophr. loc. cit.

7. *Homerus acylon.*] Odyſſ. *κ'.* verſ. 242. Theocritus quoque, Idyll. 1. Et Galenus, tom. 6. lib. de alim. boni & mali ſucci, pag. 417. *[illegible]*.

8. *A glande.*] Quæ proprie glans appelletur, *βάλανος*. Homericum verſum Plinius recte ſic diſtinxit:

Πὰρ δ' ἄκυλον, βάλανόν τ' ἔβαλλ.

Etſi in editis aliter.

9. *Cerro triſtis.*] Quercus eſt procera, glande majore, calyce echinato. A Dodonæo recte depingitur, pag. 819. qualem in Horto Regio vidimus: ſed is ægilopem perperam vocat.

10. *Latifoliæ.*] *[illegible]* Theophraſto appellatæ, lib. 3. hiſt. cap. 9. e quercuum genere: In Andegavorum agro perpetuo viret.

11. *Diſtant inter ſe.*] Nempe glandes generatim & univerſe.

12. *Ex longitudine.*] Ima ſummaque parte glans dureſcit in lapidem: *[illegible]*. Theophr. loc. cit.

13. *Aliis rotunda.*] Ut quercus: *[illegible]*. Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 10.

14. *Quin & pediculi.*] Quo glans arbori adhæreſcit.

15. *Hemeris vocatur.*] *Ἡμερὶς*, Latinis eſculus appellata a ſuavitate glandis, ut diximus ſect. 6. quam breviorem quercu cum Plinius aſſeverat, omnino docet hemerin eſſe quam nos dicimus *petit chêne*. Iconem vide apud Dodon, pag. 811.

16. *Alaſque.*] Alis ramorum cavatis, *[illegible]*. De his dicemus lib. 25. ſect. 18.

17. *Fortius .. quercus habet.*] Et Theophr. de ſua *φηγῷ* lib. 3. hiſt. cap. 9. *[illegible]*. Ne Gloſſis credo, quæ eſculum *φηγὸν* vocant.

18. *Procerior tamen.*] Quam hemeris: ſed ægilope minor, inquit Theophr. *Le grand chêne.*

19. *Excelſiſſima.*] Theophr. loc. cit. *[illegible]*. Eſt autem ægilops, ut diximus ſect. 6. Latinorum fagus. Eadem ramoſa, ut Plinius notat: unde Virgilius cecinit, *patulæ ſub tegmine fagi.*

20. *Ab hac.*] Theophr. loc. cit.

utilis ædificiis, [21] atque carboni: dolata vitiis obnoxia eſt: quamobrem ſolida utuntur: carbo in ærariorum tantum officinis compendio: quoniam deſinente flatu protinus emoriens, ſæpius recoquitur: cetero plurimis ſcintillis. [22] Idem e novellis melior. [23] Acervi confertis [24] taleis recentibus luto caminantur: accenſaque ſtrue contis pungitur [25] dureſcens calyx, atque ita ſudorem emittit.

Peſſima a & carboni & materiæ [26] haliphlœos dicta, cui craſſiſſimus cortex atque caudex, & plerumque cavus fungoſuſque. Nec alia putreſcit ex hoc genere, etiam cum vivit. [27] Quin & fulmine ſæpiſſime icitur, quamvis altitudine non excellat: ideo ligno ejus nec ad ſacrificia uti fas habetur. [28] Eidem raro glans, & cum tulit, amara, quam [29] præter ſues nullum attingat animal: ac ne hæ quidem, ſi aliud pabulum habeant. [30] Hoc quoque inter reliqua neglectæ religionis eſt, quod emortuo carbone ſacrificatur.

Glans fagea ſuem hilarem facit, carnem coquibilem, ac levem & utilem ſtomacho: iligna, [31] ſuem anguſtam, nitidam, ſtrigoſam, ponderoſam: [32] querna, diffuſam: graviſſima & ipſa glandium, [33] atque dulciſſima. Proximam huic cerream tradit Nigidius: nec ex alia [34] ſolidiorem carnem, ſed duram. Iligna tentari ſues, niſi paulatim detur. Hanc noviſſimam cadere. Fungoſam carnem fieri [35] eſculo, robore, ſubere.

IX. [1] Quæ glandem ferunt, omnes & gallam, alterniſque annis glandem. [2] Sed gallam hemeris optimam, & coriis perficiendis aptiſſimam. Similem huic latifolia, [3] ſed læviorem, multoque minus probatam. Fert & nigram. Duo enim genera ſunt. [4] Hæc tingendis utilior. * [5] Naſcitur autem [6] Sole de Geminis exeunte, erumpens noctu ſemper univerſa. [7]. Creſcit uno die candidior. [8] Et ſi æſtu excepta eſt, areſcit protinus, neque ad juſtum incrementum pervenit: hoc eſt, [9] ut nucleum fabæ magnitudine habeat. Nigra diutius viret: creſcitque, ut interdum mali compleat magnitudinem. Optima Commagena, deterrima ex robore. [10] Signum ejus, quod cavernæ tranſlucent. * CAP. VII

X. [1] Robur, præter fructum, plurima & alia gignit. Namque fert & gallæ [2] utrumque genus, & quædam [3] veluti mora, ni diſtarent arida duritie: [4] plerumque tauri caput imitantia, quibus fructus ineſt nucleis olivæ ſimilis. [5] Naſcuntur in eo & pilulæ, nucibus non

Interpretatio.

a *Et carboni.*] Tum ad *faciendum* carbonem parum apta, tum ad materiam *ædificiorum.*

Notæ.

21. *Atque carboni.*] Ad carbonem faciendum. Vide Notas & Emend. num. II.

22. *Idem e novellis.*] Nempe carbo. Ita MSS. Reg. &c. non *item.* Theophraſt. lib. 5. hiſt. cap. 10. Χείρους δὲ καὶ οἱ τῶν πρεσβυτέρων τῶν ὕλων, καὶ μάλιστα οἱ τῶν γεγηρακότων, &c. *Vetuſtioris arboris, & potiſſimum annoſæ, deterior eſt, quam novellæ, carbo: ſumma enim ſiccitate conſtat, ideoque cum ardet, diſſilit,* &c.

23. *Acervi. . . . luto caminantur.*] In camini formam oblinuntur. *Cædunt componuntque*, inquit Theophr. loc. cit. *ad carbonem conficiendum taleas recentes & rectas: has autem quam denſiſſime componi ad concremationem oportet. Cum vero fornacem luto oblinuerint, accendunt, & contis pungunt a latere.* Τέμνουσι δὲ καὶ συζυγοῦσιν εἰς τὰς ἀνθρακιὰς τὰ ξύλα, καὶ τὰ νέα. δεῖ γὰρ ὡς πυκνότατα θεῖναι αὐτὰ πρὸς τὴν καταπύρωσιν. ὅταν δὲ περιαλείψωσι τὴν κάμινον, ἐξάπτουσι, κατακεντοῦντες ὀβελίσκοις.

24. *Taleis.*] Fruſtis ligni ex utraque parte præciſis.

25. *Dureſcens calyx.*] Lutoſa cruſta, quæ carbonis ſtruem integit.

26. *Haliphlœos.*] Ἁλίφλοιος Theophraſto, lib. 3. hiſtor. cap. 9. hoc eſt, craſſicortex. ἡ γὰρ ἁλίφλοιος παχὺν μὲν ἔχει τὸν φλοιὸν, χαῦνον δὲ καὶ κοῖλον, &c. Gallis incognita, nec in ullius Latini nominis poſſeſſionem venit.

27. *Quin & fulmine.*] Theophr. loc. cit. qui Æoles negat eam ob cauſam ad ſacrificia lignum id adhibere.

28. *Eidem raro.*] MSS. omnes, *rare.*

29. *Præter ſues.*] Hoc pariter Theophraſtus, lib. 3. hiſt. cap. 10. de ea arbore narrat, quam ἄκαρπον Macedones vocant.

30. *Hoc quoque.*] Hanc etiam ob cauſam, inquit, præter ceteras cauſas, in religionibus non adhibetur, quod facile carbo emoriatur, dum res ſacra peragitur.

31. *Suem anguſtam.*] Macilentam: &, ut ſubditur, ſtrigoſam. Laudat tamen *aprum ilignа glande nutritum* Horatius lib. 2. Satyr. verſ. 40.

32. *Querna, diffuſam.*] Pinguem, ac probe ſaginatam.

33. *Atque dulciſſima.*] Querna, inquit, glandium dulciſſima eſt: quod de ſua φηγῷ tradit Theophraſt. lib. 3. hiſtor. cap. 9. γλυκύτατος δὲ ὁ τῆς φηγοῦ.

34. *Solidiorem.*] Ita MSS. Reg. Colb. Th. Chiffl. &c. non, ut in editis hactenus legitur, *ſordidiorem.*

35. *Eſculo.*] Glande eſculea, &c.

Sect. IX. 1. *Quæ glandem.*] Sic Theophr. loc. cit. Κηκῖδας δὲ πάντα φέρει τὰ γένη. Verum ex eo numero eximenda ilex, quippe quæ nec glandem proprie appellatam, ſed ἄκυλον, quam recte Homerus, ut dictum eſt ſup. ſect. a glande diſtinxit, nec proinde gallam ferat. Hic Plinium immerito coarguunt Pintianus, & Sepulveda, lib. 3. epiſt. 45. ad Pintian. pag. 180. Galla, *noix de galle.*

2. *Sed gallam.*] Hæc pariter apud Theophr. loc. cit.

3. *Sed læviorem.*] Theophr. πολὺ λειοτέρα.

4. *Hæc tingendis.*] MSS. *tinguendis*, nempe lanis, vel coriis. Theophr. φέρει δὲ καὶ τὴν κηκῖδα τὴν μέλαιναν, ᾗ τὰ ἔρια βάπτουσι.

5. *Naſcitur autem.*] Hæc totidem fere verbis Theophraſt. lib. 3. hiſt. cap. 6.

6. *Sole de Geminis.*] Theophr. Circa deſinentem Junium, περὶ Σκιρροφοριῶνα λήγοντα.

7. *Creſcit.*] Quæ candida eſt, creſcit die uno.

8. *Et ſi æſtu.*] Theophr. loc. cit.

9. *Ut nucleum.*] Nuclei voce abutitur, ut gallam ſignificet: quod iterum facit, lib. 24. ſect. 5.

10. *Signum ejus.*] Deterrima, inquit, ex eo ſe ſigno prodit, quod ſit multis foraminibus pervia, κατατετρημένον, inquit Dioſc. lib. 1. cap. 146.

Sect. X. 1. *Robur.*] Theophr. lib. 3. hiſtor. cap. 8. Πλεῖστα δὲ πάντων ἡ δρῦς φέρει παρὰ τὸν καρπὸν, &c. Et Græcorum δρῦν Maro quoque robur interpretatur, cum ad hunc Homeri verſum alludens,

Οὐ γὰρ ἀπὸ δρυός ἐσσι παλαιφάτου, οὐδ' ἀπὸ πέτρης,

ita in Æneide cecinit,

Genſque virûm truncis, & duro robore nata.

2. *Utrumque genus.*] Album, ac nigrum. Theophr. loco citato.

3. *Veluti mora.*] Quiddam quod ſpeciem mori refert, συνεμφερῆ μόροις: ſed durum illud oppido, fractuque difficile.

4. *Plerumque tauri.*] *Ab hac aliud quoque gignit, quod cum plane crevit, tauri caput quodammodo imitatur:* Καὶ ἕτερον . . . . ὃ συναυξανόμενον τρόπον τινὰ τοῦτ' ἐστὶ ταύρου κεφαλή. ἀναπηγνύμενον δὲ ἐντὸς ἔχει καρπὸν ἐλαίας ὅμοιον. Theophr. loc. cit.

5. *Naſcuntur.*] Theophr. loc. cit.

abſimules, intus habentes flocos molles [6] lucernarum luminibus aptos. Nam [7] & ſine oleo flagrant, ſicuti galla nigra. Fert & aliam inutilem pilulam cum capillo, verno tamen tempore [8] melligeni ſucci. Gignunt & alæ ramorum ejus pilulas, [9] corpore, non pediculo, adhærentes: candicantes umbilicis: cetera nigra varietate diſperſa. [10] Media cocci colorem habent. [11] Apertis amara inanitas eſt. Aliquando [12] & pumices gignit: necnon [13] & e foliis convolutas pilulas: [14] & in folio rubente [15] aquoſos nucleos, candicantes ac tranſlucidos, quamdiu molles ſint, in quibus [16] & culices naſcuntur: matureſcunt in modum gallæ.

CAP. VIII. XI. Ferunt robora & [1] cachryn: ([2] ita vocatur pilula in medicina urendi vim habens.) [3] Gignitur & in abiete, larice, picea, tilia, nuce, platano; poſtquam folia cecidere, hieme durans. [4] Continet nucleum pineis ſimilem: is creſcit hieme, aperitur vere pilula tota: cadit, cum folia cœpere creſcere. Tam multifera ſunt, tot res præter glandem pariunt robora. [5] Sed & boletos, [6] ſuillosque, gulæ noviſſima irritamenta, quæ circa radices gignuntur: quercus probatiſſimos: [7] robur autem, & cupreſſus, [8] & pinus, noxios. [9] Robora ferunt & viſcum, & mella, ut auctor eſt Heſiodus. Conſtatque rores melleos, cælo, [10] ut diximus, cadentes, non aliis magis inſidere frondibus. [11] Cremari quoque roboris cinerem nitroſum eſſe certum eſt.

XII. Omnes tamen has ejus dotes ilex ſolo [1] provocat cocco. Granum hoc, primoque [2] ceu ſcabies fruticis, [3] parvæ aquifoliæ ilicis: [4] cuſculium vocant: [5] penſionem alteram tributi pauperibus Hiſpaniæ donat. Uſum ejus gratiorem in con-

Notæ.

6. *Lucernarum.*] Vicem ellychnii in lucernis præbentes.

7. *Et ſine oleo.*] Theophr. *Καίεται γὰρ λυχνοῦ τρόπον καὶ ἡ μέλαινα κηκίς.*

8. *Melligeni ſucci.*] Quæ melleum ſuccum tactu guſtuque referat. Theophr. *ἄλλο δὲ ἕτερον σφαιρίον κόμας ἔχον, τὰ μὲν ἄλλα ἀχρεῖον, κατὰ δὲ τὴν ἐαρινὴν ὥραν ἐπιβαλλον χυλῷ μελιτώδει, καὶ κατὰ τὴν ἁφὴν, καὶ κατὰ τὴν γεῦσιν.*

9. *Corpore.*] In ramorum alis, inquit, pilulas gignit alias, quæ per ſe ipſæ, ſuo corpore, ac ſine pediculo, ramis adhæreſcant: quæ umbilicos candicantes habeant, reliquum corpus variegatum e nigro. Ita Theoph. loc. cit. *Φύει δ' ἐνδοτέρω, ἐν ταῖς μασχάλαις τῶν ῥάβδων ἕτερον σφαιρίδιον ἀμίσχον.... τὰ μὲν γὰρ ὀμφαλώδη ἐπίλευκα, τὰ δ' ἄλλα ἐστιγμένα ἔχει μέλανα.* Sic enim admonitus a Plinio medicus Conſtantinus, vitiato huic alioqui Græci ſcriptoris loco medicinam fecit.

10. *Media.*] Theophr. *Τὸ δὲ ἀναπτυσσόμενον κοκκοβαφὲς καὶ λαμπρόν.* Cocci colorem, miniatum intellige: uti de pſittaci torque in cervice Plinius ait, lib. 10. ſect. 58.

11. *Apertis.*] Apertam pilulam nigram videri & ſubputridam dixit Theophr. loc. cit. *Ἀνοιγόμενον δὲ τὸ μέλαν, καὶ ἐπίσαπρον.* Fungoſam vanamque lanuginem, quæ intus eſt, *inanitatem* vocat.

12. *Et pumices.*] Pumiceum lapillum, *ἐνίοτε δὲ καὶ λιθίδιον κισηρῶδες ἐν ἑαυτῷ.* Theophr.

13. *Et e foliis.*] Sic Theophr. *φυλλικὸν σφαιρίον συμπεπιλημένον.*

14. *Et in folio.*] In ipſa folii ſpina, quæ per medium tergum recta diſcurrit, *ἐπὶ δὲ φύλλου κατὰ τὴν ῥάχιν*, inquit Theophraſtus.

15. *Aquoſos.*] Pilulas aquoſas, albas, pellucidas, quamdiu molles ſunt, *σφαιρίον λευκὸν, διαυγὲς, ὑδατῶδες, ὅταν ἁπαλὸν ᾖ.* Theophr. Vulgo pilulas aſininas vocant.

16. *Et culices.*] *Μυίας* Theophraſtus dixit, hoc eſt, *muſcas.*

Sect. XI. 1. *Cachryn.*] Habet hæc vox *Κάχρυς* apud Heſych. aliosque, multos ſignificatus. Eſt autem hæc Pliniana *κάχρυς* ab ea quam Theophraſtus affert, & forma, & naſcendi modo diſpar. Huic pilulæ inſtar eſt, cui nihil ſimile Theophraſtea habet: hæc, poſtquam folia cecidere, hieme durat, autumno nata: illa primo vere gignitur. Adjicit tamen ſtatim idem Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 7. quiddam in robore peculiare autumno naſci, quod per hiemem duret: eamque facile adducor, ut credam *κάχρυν* Plinianam eſſe. Sed nihil eſt eo Theophraſti loco corruptius. *Τῇ δ' ἰδιότητι δὲ μετοπώρου μετὰ τὴν φυλλοβολίαν* &c.

2. *Ita vocatur.*] Eo quoque nomine, inquit, appellatur pilula quædam in medicinæ uſu: quam ſcilicet *κάχρυν*, vel potius *κάχρυ* vocat Dioſcor. lib. 3. cap. 88. qui proprie ſecundi roſmarini fructus: nec pilula, ſed ſemen eſt: pariter urendi vim habens, *καυστικὴν δύναμιν.*

3. *Gignitur.*] Diſſimile eſt, quod in iiſdem fere arboribus gigni Theophraſtus prodit, lib. 3. hiſt. cap. 7.

4. *Continet nucleum.*] Iiſdem plane nucis avellanæ iulum Theophr. deſcribit, loc. cit.

5. *Sed & boletos.*] Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 9. *Οἱ γὰρ μύκητες ἀπὸ τῶν ῥιζῶν, καὶ παρὰ τὰς ῥίζας φυόμενοι*, &c.

6. *Suillosque.*] Id fungorum tertium genus nomen habet: venenis accommodatiſſimum, ut dicetur lib. 22. ſect. 47.

7. *Robur autem.*] *Δρῦς* Græcis, ut diximus. Subſcribit in Georgicis Nicander his verſibus: apud Athen. lib. 2. pag. 60.

Ἐχθρὴ δ' ἐλαίης,
Ῥοιῆς τε, πρίνου τε, δρυός τ' ἀπὸ πάγχυ κεάσας,
Οἰδαλέα, σπογγώδη, βάρη, πνιγόεντα μύκητα.

Hoc eſt, *noxia olea, Punica, ilicis, roboriſque purgamenta iacem, tumida, glutinoſa, malefica, ſtrangulantes fungos.* De his dicetur opportunius, lib. 22. ſect. 47.

8. *Et pinus.*] Athenæus, lib. 2. pag. 61. ex Diphilo, pineos inter edules accenſet, & ulmeos: *οἱ ἐπὶ πτελέαις καὶ πεύκαις γινόμενοι.*

9. *Robora.*] Theophraſt. loc. cit. *φέρειν καὶ ἰξίαν... οἱ δέ γε δὴ καθ' Ἡσίοδον φέρειν μέλι καὶ μελίττας*, &c. Heſiodi verſus hi ſunt, in *Ἔργοις*, verſ. 230.

Οὔρεσι δὲ δρῦς
Ἄκρη μέν τε φέρει βαλάνους, μέσση δὲ μελίσσας.

10. *Ut diximus.*] Libro XI. ſect. 12. Huc pertinet quod Maro cecinit, Ecloga IV.

Et duræ quercus ſudabunt roſcida mella.

Et quod Naſo, lib. 1. Metam. verſ. 112.

Flavaque de viridi ſtillabant ilice mella.

11. *Cremari.*] Theophr. loc. cit. *Φασὶ δὲ καὶ ὅταν κατακαυθῇ, νιτρώδη λίθον ἐξ αὐτῆς.*

Sect. XII. 1. *Provocat cocco.*] Æquat, vel etiam ſuperat. Theophr. lib. 3. hiſt. c. 16. *Ὁ δὲ πρῖνος... φέρει καὶ παρὰ τὴν βάλανον κόκκον τινὰ φοινικοῦν.* *Ilex fert præter glandem, granum quoddam puniceum.* In Gallia Narbonenſi, nunc *Vermillon* vocant, vel *graine d'ecarlate.* Quoniam ea grana vermiculis ſcatent, quorum ſanies coccino tingendo idonea eſt, efficitque eum colorem, quem & nos miramur, & veteres impenſe laudarunt. Hinc *emblemata vermiculatum* dixere, coccineo colore tinctum.

2. *Ceu ſcabies.*] Ac veluti arboris excrementum, ſeu purgamentum quoddam. Vide Notas & Emendat. num. III.

3. *Parvæ aquifoliæ.*] Et parvam ilicem, & fruticem vocant, ut ab eo utroque genere ilicis, de quo dictum eſt ſect. 8. diverſum illud eſſe intelligas. Et eſt ex illo ſane id genere, quod aquifolium ipſe alibi, aliique dixere, alii agrifolium: Galli, *le petit Houx*: minime, ut priora duo, glandiferum. Dioſc. lib. 4. cap. 48. *Κόκκος βαφική, θάμνος ἐστὶ μικρὸς, φρυγανώδης, ᾧ προσήρτηνται οἱ κόκκοι ὡς φακοὶ*, &c. *Frutex eſt parvus, ſurculoſus, cui grana, ceu lentes, adhærent.* Tamen & in ilice *ἀγρίᾳ* gigni Theophraſtus paulo ante cenſuit. Hæc aquifolia eidem *ἀγρία* dicitur, l. 3. hiſtor. cap. 4 unde & Latinis *agrifolium.* In Notis quæ Tullio Tironi adſcribuntur, apud Gruterum, pag. 170. ubi arborum genera recenſentur: *Fraxinus. Acrifolium. Ilex.*

4. *Cuſculium.*] *Κολούειν*, quoniam e cortice eraduntur. Græcis *ἀκρολοφεῖν* eſt excreſcentes minutias præſecare.

5. *Penſionem alteram.*] Alterum ex horto, ex agro alterum pauperes tributum pendebant. Nam & hortenſia in macello diſtrahebant, coccum itidem paſſim naſcentibus fruticibus decerpebant: atque ex gemina ea merce corradebant, unde tributum penderent. E cocco igitur penſio altera tributi pari ſolita a Plinio nunc dicitur: altera ex horto, lib. 19. ſect. 19. his verbis: *cum credatur penſio ea pauperum.* Accepit hunc locum aliter longe Salmaſius in Solin. pag. 175. Tributi collationem ait duplicem fuiſſe;

chylii mentione [6] tradidimus. [7] Gignitur & in Galatia, Africa, Piſidia, Cilicia: peſſimum in Sardinia.

XIII. Galliarum [1] glandiferæ maxime arbores [2] agaricum ferunt. Eſt autem fungus candidus, odoratus, antidotis efficax, in ſummis arboribus naſcens, nocte relucens. Signum hoc ejus, quo in tenebris decerpitur. E glandiferis ſola quæ [3] vocatur ægilops, fert pannos arentes, muſcoſo villo canos, non in cortice modo, verum & e ramis dependentes cubitali magnitudine, odoratos, [4] ut diximus inter unguenta.

Suberi [5] minima arbor, glans peſſima, rara: [6] cortex tantum in fructu, [7] præcraſſus ac [8] renaſcens, atque etiam in denos pedes undique explanatus. Uſus ejus ancoralibus maxime navium, piſcantiumque [9] tragulis, [10] & cadorum obturamentis: præterea in hiberno feminarum calceatu. Quamobrem [11] non infacete Græci corticis arborem appellant. [12] Sunt & qui feminam ilicem vocent: atque ubi non naſcitur ilex, pro ea ſubere utantur, in carpentariis præcipue fabricis, ut circa Elin & Lacedæmonem. [13] Nec in Italia tota naſcitur, [14] aut in Gallia omnino.

CAP. IX.

XIV. Cortex & fagis, tiliæ, abieti, piceæ, in magno uſu agreſtium. Vaſa, corbeſque, ac patentiora quædam meſſibus convehendis vindemiiſque faciunt, atque [1] prætexta tuguriorum. Scribit in recenti ad duces explorator, [2] incidens litteras a ſucco. Nec non in quodam uſu ſacrorum religioſus eſt fagi cortex. Sed non durat arbor ipſa.

CAP. X.

XV. [1] Scandulæ e robore aptiſſimæ, mox e glandiferis aliis, fagoque: facillimæ ex omnibus quæ reſinam ferunt: ſed minime durant, præterquam e pino. [2] Scandula contectam fuiſſe Romam, [3] ad Pyrrhi uſque bellum, annis CCCCLXX. Cornelius Nepos

NOTÆ.

aliam in capite, aliam in cenſu. Poſteriori tributo pendendo non fuiſſe obnoxios eos, qui agrum aut prædia non haberent: cum penſione capitis omnes tenerentur, qua divites, qua pauperes. Sed neque hoc loco capitationis vim, quidve vox ea valeat, intellexiſſe Salmaſium, non optimum ſane Juriſconſultum, diſces ex iis quæ de capitatione diſputat Gothofredus in Cod. Theod. lib. XI. tit. 1. de annona & tributis, pagg. 17. & 43. item lib. 13. tit. 10. de cenſu, pag. 116. Capitatio enim & genus aliud tributi dicebatur, quod pro poſſeſſionum quoque numero, ſi quæ eſſent, imponeretur. Salvianus, lib. 5. de gubern. Dei: *Cum poſſeſſio ab his receſſerit, capitatio non recedit: proprietatibus carent, & vectigalibus obruuntur.* Vide & Gloſſarium Du-Cangii, verbo *Capitatio*, & *Caput*. Neque vero de tributo gemino nunc ſermonem eſſe Plinius ipſe haud obſcure indicat, cum *penſionem tributi alteram* hunc cocci proventum, non *tributi alterius penſionem* vocat: hoc eſt, in cocco alterum eſſe ſolvendo tributo ſubſidium, non tributo alteri.

6. *Tradidimus.*] Lib. 9. ſect. 65.

Gignitur, &c.] Dioſc. lib. 4. cap. 48.

Sect. XIII. 1. *Glandiferæ.*] Præcipue larices, oculato teſte Nic. Chorier, lib. 1. hiſt. Delphin. pag. 58. Sunt enim in ea regione plurimæ.

2. *Agaricum.*] Ἀγαρικὸν, & apud Gallos retinet nomen, *Agaric*, fungi genus. A Dodonæo pingitur, Pempt. 3. lib. 5. cap. 24. pag. 477. De eo rurſum Plinius, lib. 25. ſect. 57. quem locum vide.

3. *Vocatur ægilops.*] Fagus hæc eſt Latinorum, ut diximus ſect. 6. Hæc porro Theophr. lib. 3. cap. 9. Ὁ δὲ αἰγίλωψ φέρει... ὁμοίως τοῖς φοινίκοις... πλεῖον καὶ βρύον... πηχυαίας... τραχεῖ... φλοιοῦ... φύλλου, &c. *Quod autem φάσκον quidam vocant, panno ſimile, ægilops ſola fert, canum & muſcoſum, cubitali longitudine pendens, ut veſtis lateris longuſque pannus: naſcitur e cortice, non e ſurculorum cacumine: unde glans: neque ex gemma, ſed ex latere ramorum anni exacti, &c.*

4. *Ut diximus.*] Libro 12. ſect. 50.

5. *Minima arbor.*] Nempe e glandiferis.

6. *Cortex tantum in fructu.*] In uſu: quod in ea arbore nihil ad vitam utile colligas, præter corticem.

7. *Præcraſſus.*] Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 26. φλοιὸν ἔχει παχὺν σφόδρα.

8. *Renaſcens.*] Intra annos tres: ἐν τριετίᾳ ὕστερον, Theophraſt. loc. cit.

9. *Tragulis.*] Piſcatorum verricula tragulas vocat, ſine controverſia a trahendo nomen adeptas, ut vidit jamdudum Turnebus, lib. 22. Adverſ. cap. 14. pag. 722. Et Gloſſæ Iſidori: *Tragum, genus piſcatoriæ.* Gloſſar. Lat. Gallic. *Tragum, Rets à peſcher.* Catholicon Armoricum: *Tramaill: c'eſt un rets à peſcher.* Latine, *hoc tragum, verriculum.* Gallis, *Tremail.* Italis, *Tramaglio*: quod tribus maculis, vel triplici macularum ordine conſtat, quas *Mailles* noſtri appellitant.

10. *Et cadorum.*] Nunc quoque ſubere lagenis amphoriſque obturandis utimur: & a calceariis ſuberem expeti ad conficiendas crepidas, nemo neſcit. Hæc obturamenta Galli vocant, *bondons*: obturare cadum, *bondonner un muid.*

11. *Non infacete Græci.* Videtur φελλὸν, quaſi φλοιὸν, dici a Græcis velle. Φελλὸς certe Heſychio φλοιὸς δένδρου, καὶ ξύλον ἐλαφρὸν, *arboris cortex, & lignum leve.* Suberem etiam ſimpliciter corticem Latini dixere: Horatius, lib. 3. Ode 9. v. 22.

Tu levior cortice.

Et lib. 2. Satyr. 4. verſu 119.

Simul ac duraverit ætas
Membra, animumque tuum, nabis ſine cortice.

12. *Sunt & qui.*] Hæc Theophraſtus iiſdem plane verbis, lib. 3. hiſt. cap. 16. de arbore quam φελλόδρυν Arcades vocabant: eamdem eſſe cum φελλῷ ſeu ſubere, ex aliis auctoribus Plinium didiciſſe credimus.

13. *Nec in Italia tota.*] Sed in Etruria tantum. Theophr. loc. cit.

14. *Aut in Gallia.*] Galliæ nomine Narbonenſis provincia hoc loco minime comprehenditur. Nam, ut ait lib. 4. ſect. 31. *Gallia omnis Comata uno nomine appellata, in tria populorum genera dividitur*, Belgas nimirum, Celtas & Aquitanos. In Provincia certe, quæ pars eſt provinciæ Narbonenſis, indigenam eſſe ſuberem, nec aſcititiam aliunde, argumento eſt, quod dumoſis & ſqualentibus locis ibi luxurioſe proſilit, ut prodidere Petr. Quiqueranus, lib. 2. fol. 50. Honor. Bouche, lib. 1. cap. 8. pag. 49. ipſaque experientia comprobat.

Sect. XIV. 1. *Prætexta tuguriorum.*] Tecti tuguriorum marginem ſeu oram extimam, quæ eo corticis genere prætexitur. Ducta metaphora videtur a prætexta nobilium, quæ purpura circumtexta erat. Forte *protecta* rectius, quod in MSS. *protecta* legitur. *Promineutia* tectorum, Vitruvio, lib. 4. cap. 2. & lib. 2. cap. 8. *projectura*: *Saillies, egouts.* Vide quæ dicturi ſumus in Notis & Emend. ad librum XVII. num. XVIII.

2. *Incidens litteras.*] Succi madidi beneficio litteras incidit, inſcribitque cortice, minime conſpicuas: eaſdem ſiccato cortice, apparentes.

Sect. XV. 1. *Scandulæ.*] Aſſeres, ſeu tabellæ parvæ, hoc eſt, in exiguas laminas fiſſæ Columella, lib. 8. cap. 3. tenuiſſimis ſcandulis jungi præcipit, quibus ab corte irrepant aves ad requiem nocturnam. *Scandulas*, non *Scindulas* habent MSS. omnes. Adde his ea quæ V. Cl. Du-Cangius habet in Gloſſ. verbo *Scandula*.

2. *Scandula.*] Ligneis aſſulis, ſectilibuſque aſſerculis. Mirum eſt *ardeſias* noſtras incognitas veteribus fuiſſe, quæ hodie paſſim habentur. *Noſtri*, inquit Philander ad Vitruv. l. 1. c. 1. *utuntur caerulis in nigro ſectilibus laminis cruſtiſve. Is lapis ferra dentata, ut lignum ſecatur, aſſulatimque frangitur. Ardeſiam vocamus, credo ab ardendo, quod e tectis ad ſolis radios veluti flammas iaculetur.*

3. *Ad Pyrrhi .... bellum.*] Quod cœptum eſſe anno Urbis 472. diximus lib. 8. ſect. 6.

auctor eſt. [4] Silvarum certe diſtinguebatur inſignibus. Fagutali Jovi etiam nunc, ubi lucus fageus fuit: porta [5] Querquetulana: colle in quem vimina petebantur, totque lucis, quibuſdam & geminis. Q. Hortenſius Dictator, [6] cum plebs ſeceſſiſſet in Janiculum, legem [7] in Eſculeto tulit, ut quod ea juſſiſſet, omnes [8] Quirites teneret.

XVI. Peregrinæ tum videbantur, quoniam non erant ſuburbanæ, [1] pinus atque abies, omneſque quæ picem gignunt, de quibus nunc dicemus, ſimul ut tota condiendi vina origo cognoſcatur. Quædam ferunt in Aſia, aut Oriente, e prædictis picem. In Europa ſex genera cognatarum arborum ferunt. Ex iis pinus atque pinaſter folium habent capillamenti modo prætenue, longumque, & mucrone aculeatum. Pinus fert minimum reſinæ, interdum [2] & nucibus ipſis, de quibus dictum eſt, vixque ut adſcribatur generi.

XVII. [1] Pinaſter nihil aliud eſt, quam pinus ſilveſtris, mira altitudine, & a medio ramoſa, ſicut pinus in vertice. [2] Copioſiorem dat hæc reſinam, [3] quo dicemus modo. Gignitur & in planis. Eaſdem arbores alio nomine eſſe per oram Italiæ, [4] quos tibulos vocant, plerique arbitrantur, ſed graciles ſuccinctioreſque, & enodes, [5] liburnicarum ad uſus, pæne ſine reſina.

XVIII. [1] Picea montes amat, atque frigora: [2] feralis arbor, & funebri indicio ad fores poſita, ac rogis virens: jam tamen & [3] in domos recepta, tonſili facilitate. Hæc plurimam reſinam fundit, [4] interveniente candida gemma, tam ſimili thuris, ut mixta viſu diſcerni non queat: unde [5] fraus Seplaſiæ.

Omnibus his generibus folia [6] | brevi ſeta, & craſſiore, duraque, ceu cupreſſis. Piceæ rami pæne ſtatim ab radice modici, velut brachia, lateribus inhærent. [7] Similiter abieti, expetitæ [8] navigiis. [9] Situs in excelſo montium, ceu maria fugeret: [10] nec forma alia. Materies vero præcipua trabibus, & plurimis vitæ operibus. [11] Reſina ei vitium: unde fructus unus piceæ: exiguumque ſudat aliquando contactu Solis. E diverſo materies, quæ abieti pulcherrima, [12] piceæ ad fiſſiles ſcandulas, cupaſque, & pauca alia ſecamenta.

XIX. Quinto generi ſitus idem, eadem facies: [1] larix vocatur. Materies præſtantior.

NOTÆ.

4. *Silvarum.*] Erant in urbe ſilvæ inſignes, quibus regiones quamplurimæ diſtingui ſolerent. Nam vel in una regione Urbis quinta, Lucus Fagutalis fuit, de quo Feſtus: *Fagutal, ſacellum Jovis, in quo fuit fagus arbor, quæ Jovi ſacra habebatur.* Fuit & collis campuſque Viminalis, a viminum ſilva cognominatus, & Ara Viminei Jovis. Fuit & lucus Petelinus.

5. *Querquetulana*] Ubi & Querquetulanum ſacellum, de quo Varro, lib. 4. de ling. Lat. pag. 15. Feſtus: *Querquetulana porta Romæ dicta, quod querquetum* (quercetum) *intra muros Urbis juxta ſe habuerit.*

6. *Cum plebs.*] Tres plebis ſeceſſiones factæ memorantur. Prima, in montem ſacrum, trans Anienem amnem, tria ab Urbe millia paſſuum, æris alieni cauſa, anno Urbis CCLXI. de qua Livius, lib. 2. pag. 32. Secunda ſeceſſio facta eſt anno CCCV. ob Decemvirorum inſolentiam, & Appii Claudii Decemviri ſcelus, auctore L. Virginio. De ea Livius, lib. 3. pag. 60. Tertia, de qua nunc ſermo, rurſus æris alieni cauſa, facta in Janiculum, anno CCCLXVII. De hac Epitome Livii, lib. XI. *Plebs propter æs alienum, & graves, & longas ſeditiones, ad ultimum ſeceſſit in Janiculum: unde a Q. Hortenſio Dictatore deducta eſt, iſque in ipſo magiſtratu deceſſit.*

7. *In Eſculeto.*] Locus fuit eſculis conſitus.

8. *Quirites teneret.*] Hoc eſt, Romanos ex Urbe & in Urbe tantum. Hæ ferebantur leges a Tribuno plebis. Huic vero Dictatoris Hortenſii legi ſimilem primum L. Valerio, M. Horatio Coſſ. latam legimus apud Liv. lib. 3. pag. 60. ſeceſſione ſecunda: *Cum velut in controverſo jure eſſet, tenerenturne Patres plebiſcitis: legem centuriatis Comitiis tulere, ut quod tributim plebes juſſiſſet, populum teneret.* Repetita igitur ab Hortenſio eſt. Gellius, lib. 15. cap. 27. pag. 848. *Q. Hortenſius Dictator eam legem tulit, ut eo jure, quod plebs ſtatuiſſet, omnes Quirites tenerentur.*

Sect. XVI. 1. *Pinus.*] Quæ Græcis fere πίτυς, noſtris un pin. Archiæ Epigramma, a nobis relatum lib. 15. ſect. 5. ubi inter Olympionicarum coronas πίτυς numeratur, Auſonius ita reddidit in Eclogario:

Quatuor antiquos celebravit Achaia ludos:
Serta quibus pinus, malus, oliva, apium.

2. *Et nucibus.*] Interdum, inquit, fert reſinam in ipſis nucibus pineis, de quibus dictum eſt lib. 15. ſect. 9. ſed eam quidem adeo exiguam, ut reſiniferarum arborum generi vix pinus adſcribatur.

Sect. XVII. 1. *Pinaſter*] Πίτυς ἀγρία, *pin ſauvage.* Pingitur a Dodonæo, pag. 848.

2. *Copioſiorem dat hæc.*] Nempe pinus ſilveſtris.

3. *Quos dicemus modo*] Sect. 23.

4. *Quos tibulos*] Harum iconem Dalecampius exhibet, lib. 2. pag. 47. Mox *ſuccinctiores*, magis compactas interpretor

5. *Liburnicarum.*] Genus eſt bellicæ navis velociſſimæ, a Liburnis Illyrici populis conditoribus nuncupata. His ſtruendis pinaſter arbos idonea.

Sect. XVIII. 1. *Picea*] Hæc Theophraſto, πεύκη, aliis πίτυς, *Peſſe* Gallis. Hinc Pityocampas, (erucæ genus eſt) in picea Plinius lib. 29. ſect. 30. in pinu alii naſci produnt. Pingitur a Dodonæo, pag. 851. accuratius a Matthiolo, in lib. 1. Dioſc. pag. 97.

2. *Feralis arbor.*] Quæ funeribus adhibetur. Unde illud Maronis, lib. 6. Æneid. Miſeni funus deſcribentis, v. 180.

Procumbunt piceæ, &c.

3. *In domos.*] Etiam, ſi Virgilio credimus, Eclog. 7. verſ. 65.

Pulcherrima pinus in hortis.

4. *Interveniente.*] Quæ ſponte manat reſina, inquit, e picea, in gemmam interdum candidam coit, quæ eſt micæ thuris ſimillima.

5 *Fraus Seplaſiæ.*] Hoc eſt, Seplaſiariorum. Feſtus: *Seplaſia, forum Capuæ, in quo plurimi unguentarii erant.* Aſcon. Pedian. in orat. Cic. contra Piſon. *Dictum eſt in diſſuaſione legis Agrariæ apud populum, plateam eſſe Capuæ, quæ Seplaſia appellatur, in qua unguentarii negotiari ſunt ſoliti.*

6. *Brevi ſeta.*] Inſtar ſetæ brevia, craſſaque, & gracilia.

7. *Similiter abieti.*] *Le ſapin.* Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 10. ἐλάτη θήλεια, abies femina. A Cluſio recte pingitur, lib. 1. hiſt. plant. pag. 34 & a Matthiolo, in lib. 1. Dioſc. pag. 107.

8. *Navigiis.*] Virgil. 2. Georg. v. 68.

Caſus abies viſura marinos.

9. *Situs in excelſo.*] Idem Eclog. 7. verſ. 66.

Abies in montibus altis.

10. *Nec forma alia*] Quam picea. Adeo ſane inter ſe affines ambæ, ut obſervat Matthiolus pag. 106. ut fabros lignarios ſimilitudine ſæpe fallant: etiam peritos, inquit Plinius ſect. ſeq.

11. *Reſina ei.*] Reſinæ fluxus ex abiete, arbori exitioſus eſt: e picea ad vitæ uſum perutilis, nec matri noxius.

12. *Piceæ ad.*] Piceæ materies, inquit, idonea tantum parandis ſcandulis fiſſilibus, cupiſque, hoc eſt, vaſis vinariis, aliiſque ſectilibus operibus paucis.

Sect. XIX. 1. *Larix vocatur.*] Iiſdem fere verbis a Vitruvio deſcribitur, lib. 2. cap. 9. pag. 35. Theophraſto

longe,

longe, incorrupta vis, mori contumax: rubens præterea, & dolore acrior. [2] Pluſculum huic erumpit liquoris, melleo colore, atque lentiore, numquam dureſcentis.

Sextum genus [3] eſt teda proprie dicta, abundantior ſucco quam reliqua, parciore liquidioreque quam in picea: flammis ac [4] lumini ſacrorum etiam grata. [5] Hæ, mares dumtaxat, ferunt & eam, quam Græci ſycen vocant, odoris graviſſimi. Laricis morbus eſt, [6] ut teda fiat.

Omnia autem hæc genera accenſa, fuligine immodica, carbonem repente exſpuunt cum eruptionis crepitu; ejaculanturque longe: [7] excepta larice, quæ nec ardet nec carbonem facit, nec alio modo ignis vi conſumitur, quam lapides. [8] Omnia ea perpetuo virent, nec facile diſcernuntur in fronde, etiam a peritis: tanta natalium mixtura eſt. Sed picea minus alta quam larix. [9] Illa craſſior, leviorque cortice, folio villoſior, pinguior & denſior, molliorque flexu. [10] At piceæ rariora ſicciora que folia, & tenuiora, ac magis algentia: totaque horridior eſt, & perfuſa reſina. [11] Lignum abieti ſimilius. [12] Larix uſtis radicibus non repullulat, ut in Leſbo accidit, incenſo nemore Pyrrhæo.

Alia etiamnum [13] generibus ipſis in ſexu differentia. Mas brevior & durior: femina procerior, pinguioribus foliis & [14] ſimplicibus, atque [15] non rigentibus. [16] Lignum maribus durum, & in fabrili opere contortum: feminæ mollius, publico diſcrimine in ſecuribus. [a] Hæ in quocumque genere deprehendunt marem: quippe reſpuuntur, & [17] fragoſius ſidunt, ægrius revelluntur. Ipſa materies retorrida, & [18] nigrior maribus radix. [19] Circa Idam in Troade & alia differentia eſt, montanæ, maritimæque. [20] Nam in Macedonia & Arcadia, circaque Elin, permutant nomina, nec conſtat auctoribus, quod cuique generi attribuant: nos iſta Romano diſcernimus judicio. Abies e cunctis ampliſſima eſt, & femina etiam prolixior: materie mollior utiliorque, arbore rotundior, [21] folio pinnato denſa, ut imbres non tranſmittat, atque hilarior in totum. E ramus generum horum [22] paniculatum modo [23] nuca-

Interpretatio.

a *Hæ in.*] Secures in omni arborum genere deprehendunt quæ arbos maſcula, quæ femina ſit.

Notæ.

πεύκης. Sed nondum hæc arbos in certi alicujus nominis Gallici poſſeſſionem venit: etſi eruditi viri eam eſſe exiſtimant, quam *Meleze* vulgus appellat: res nihilominus habet dubitationem, ut pluribus argumentis interius demonſtrabimus. Meleſii ea porro in Delphinatu & Alpibus frequens. Vide Nic. Chorier, lib. 1. hiſt. pag. 57. A Dodonæo pingitur, pag. 856.

2. *Pluſculum . . . liquoris*] Reſinæ. Eam quæ ex *Melezes* manat, officinæ pro terebinthina venditant: interdum etiam pro benjoino.

3. *Eſt teda*] Ignota hæc Theophraſto arbos, in Allobrogum & Italorum agro frequens. Pingitur a Dalecampio lib. 1. pag. 47. *Pinus ſilveſtris, Cembro* a Matthiolo appellatur, qui eam & ipſe accurate delineat in lib. 1. Dioſc. pag. 106.

4. *Lumini ſacrorum.*] Ad faces quæ in ſacris ritibus accenduntur. Unde & tedas faces ipſas vocamus. Apuleius, lib. XI. Aſin. aur. ubi de expiata nave: *Sacerdos, inquit, teda lucida, & ovo, ſolemniſſimas preces de caſto præfatus ore,* &c.

5. *Hæ, mares*] E tedarum genere, mares dumtaxat. Sed & in πεύκῃ id quoque ſubnaſcitur, quod σῦκον Græci, hoc eſt, ficum vocant, ſi Theophraſto credimus, lib. 3. hiſt. cap. 10.

6. *Ut teda fiat.*] Ut, inſtar tedæ, abundantiorem ſuccum, reſinamque fundat: eſt enim ea copia exitioſa arbori. Hæc de larice, quam πεύκην vocat, etiam prodidit Theophraſtus, lib. 3. hiſt. cap. 10.

7. *Excepta larice*] Vitruvius eadem tradit conceptis verbis. *Larix vero,* inquit ille, lib. 2. cap. 9. pag. 35. *qui non eſt notus, niſi his municipibus, qui ſunt circa ripam fluminis Padi, & litora maris Adriatici, non ſolum ab carie aut a tinea non nocetur: ſed etiam flammam ex igni non recipit, nec ipſe poteſt per ſe ardere, niſi uti ſaxum in fornace ad calcem coquendam, aliis lignis uratur: nec tamen tum flammam recipit, ſed longo ſpatio tarde comburitur.* Eadem de larice Palladius, lib. 12. in Novemb. tit. 13. Quæ tamen valde vereor ut vere dicta, nec temere credita ſint a ſummis viris: nihil enim reſiniferis arboribus, cujuſmodi in primis larix eſt, quæ liquida reſina turget, concipiendo igni aptius videtur. Abeſt ea ſane dos a meleſiis arboribus quas veterum larices eſſe eruditi volunt. Harum enimvero carbo, præſertim in ærariorum officinis, mire expetitur.

8. *Omnia . . . . virent*] At larici noſtræ, ſiquidem Meleſia ea ſit, folia hieme decidunt: etſi coniferæ arbores ceteræ perpetuo virent.

9. *Illa craſſior.*] Nempe larix, quæ Theophraſto πεύκη, ut diximus. Nam quæ de larice Plinius, ea de πεύκῃ totidem verbis Theophr. lib. 3. cap. 10. Καὶ τὰ φύλλα τῆς μὲν πεύκης ἰσχυρότερα, ἡ λιπαρὰ, ἡ δασεῖα, ἡ ἁπαλώτερα, μαλακά.

10. *At piceæ*] Quæ Theophraſto, loc. cit. πίτυς. Τῆς δὲ πίτυος, inquit, ὀλίγα τε, καὶ αὐχμηρότερα μᾶλλον, pauciora, ſqualidiora, horridiora.

11. *Lignum abieti*] Piceæ lignum ſimilius: nec totius arboris formam fere aliam eſſe dixit ſect. ſup. Theophr. loc. cit. Καὶ πεύκη τὰ ξύλα λευκότερα, καὶ ὁμαλώτερα τῆς ἐλάτης.

12. *Larix uſtis.*] Laricem iterum vocat, quæ Theophraſto πεύκη eſt: quæ πίτυς, iterum piceam. Sic enim ille, loc. cit. Πεύκη μὲν γὰρ ἐκκαυθεισῶν τῶν ῥιζῶν οὐκ ἀναβλαστάνει· τὴν πίτυν δέ φασί τινες ἀναβλαστάνειν· ὥσπερ ἐν Λέσβῳ ἐμπρησθέντος τοῦ Πυρραίων ὄρους τοῦ πιτυώδους. Lari-caſtam lib. 24. ſect. 86. chamæpeucen ſic appellatam tradit a ſimilitudine foliorum cum larice.

13. *Generibus ipſis.*] In ſex commemoratis reſiniferarum arborum generibus, ſexus quædam differentia eſt.

14. *Simplicibus*] Apud Theophr. loc. cit. ἁπαλῶν mollia: ἁπλῶν ſimplicia legiſſe Plinius videtur apud alium.

15. *Non rigentibus.*] Non ſubrectis, ſed languidis.

16. *Lignum maribus.*] Hæc iiſdem verbis Theophr. loc. cit. Ἔτι δὲ τὰ ξύλα τὸ μὲν ἄρρεν στρεφότερα, καὶ σκληρότερα, πρὸς τὰς ἐργασίας στρεφόμενα· τὸ δὲ θῆλυ εὐεργότερον, καὶ δυσθραυστότερον, καὶ μαλακώτερον. Σχεδὸν δὲ κοινή τις ἡ διαφορὰ πάντων τῶν ἀρρένων καὶ θηλειῶν. οἱ δ' ὑλοτόμοι φασὶν ἅπαν γὰρ τὸ ἄρρεν τῇ πελεκήσει τραχύτερον καὶ ἐπιπαταγεῖσθαι μᾶλλον, καὶ δυσεργότερον, καὶ τὴν καρδίαν μελάντερον, &c.

17. *Fragoſius*] Major, cum finditur, fit fragor, & in ictu hæret ſecuris.

18. *Nigrior . . . . radix.*] Tota materies, non radicis modo, ſed corporis ac ligni, nigrior in maribus eſſe a Theophraſt. dicitur: καὶ τὴν καρδίαν μελάντερος.

19. *Circa Idam*] Theophr. loc. cit.

20. *Nam in Macedonia.*] Theophr. loc. cit.

21. *Folio pinnato.*] Folia pinnas avium referunt, tam denſa, ut neque nivem, neque imbrem tranſmittant, inquit Theophr. loc. cit. Ἔχει δὲ καὶ πτερυγῶδες τὸ φύλλον . . . ὥστε μήτε χιόνα διιέναι, μήτε ὑετόν. Hic vero recte Conſtantinus obſervat, φύλλον vocari, non ſingula folia abietis, veluti capillamenta: ſed eorum in ſingulis ramulis, ſurculiſque, totam ſeriem pectinatim diſpoſitam. Itaque hic φύλλον collective dicitur.

22. *Paniculatum*] Panicula in arundinibus, milio, juglandibus, aliiſque, ea coma dicitur, in qua pendent ſemina. *L'epy du millet, les chatons des noyers,* &c.

23. *Nucamenta.*] Cum, nuces, κώνους. Nucamenta punica dicimus, *Pommes de pin.*

menta ſquamatim compacta dependent, [24] præterquam larici. [25] Hæc abietis maſculæ, primori parte nucleos habent: non item feminæ. Piceæ vero totis paniculis, minoribus gracilioribuſque, minimos ac nigros. Propter quod Græci phthirophoron eam appellant. In eadem nucamenta compreſſiora maribus ſunt, ac minus reſina roſcida.

XX. [1] Similis his etiamnum aſpectu eſt, ne quid prætereatur, taxus, [2] minime virens, graciliſque & triſtis, ac dira, nullo ſucco, [3] ex omnibus ſola baccifera. [4] Mas noxio fructu. Letale quippe baccis, [5] in Hiſpania præcipue, venenum ineſt. Vaſa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia facta, mortifera fuiſſe compertum eſt. Hanc Sextius [6] ſmilacem a Græcis vocari dixit: & eſſe [7] in Arcadia tam præſentis veneni, ut qui obdormiant ſub ea, cibumve capiant, moriantur. [8] Sunt qui & taxica hinc appellata dicant venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus ſagittæ tingantur. Repertum, innoxiam fieri, ſi in ipſam arborem clavus æreus adigatur.

CAP. XI. XXI. Pix liquida in Europa [1] e teda coquitur, [2] navalibus muniendis, multoſque [3] alios ad uſus. [4] Lignum ejus conciſum, furnis undique igni extra circumdato, fervet. Primus ſudor aquæ modo fluit canali: [5] hoc in Syria [6] cedrium vocatur: cui tanta vis eſt, [7] ut in Ægypto corpora hominum defunctorum eo perfuſa ſerventur.

XXII. Sequens liquor, craſſior jam, [1] picem fundit. Hæc turſus in cortinas æreas conjecta, aceto ſpiſſatur: & coagulata Bruttiæ cognomen accepit: doliis [2] duntaxat, vaſiſque ceteris utilis, [3] lentore ab alia pice differens: item colore [4] rutilante, & quod pinguior eſt reliqua. [5] Omnia illa fiunt e picea, reſina [6] ferventibus cocta lapidibus, in alveis validi roboris: aut ſi alvei non ſint, [7] ſtruis congerie, velut in carbonis uſu. [8] Hæc in vinum additur, farinæ modo tuſa, nigrior colore. Eadem reſina ſi cum aqua levius decoquatur coleturque, ruſo colore lenteſcit, ac ſtillatitia vocatur. [9] Seponuntur autem ad id

NOTÆ.

24 *Præterquam larici.*] Unde intelligas haud certam ſatis conjecturam eſſe eorum qui laricem eſſe melezium arbitrantur: ſunt enim huic, ut pino, coni, etſi minores, cupreſſiniſque ſimiles

25 *Hæc abietis.*] Hæc nucamenta, inquit, in maſcula abiete nucleos anteriore parte gerunt, qua ſunt acuminata: in picea toto nucamenti corpore nuclei ſparguntur, ſed minimi, quos Græci φθεῖρας vocant: unde arbori nomen φθειροφόρος: neque enim, ut viſum eſt Dalecampio, ea vox φθεὶρ tantum pediculum ſonat, ſed & piceæ nucleum Heſychius: Φθεὶρ, ὁ τῆ πίτῦος καρπὸς. Euſtathius, in Iliad. β. φθεῖρες, τὰ μικρὰ φθόνια.

Sect. XX. 1. *Similis his*] Nempe reſiniferis arboribus, maxime vero abieti: ſed aſpectu tantum ſimilis, non reſina, nec ſquamato fructu Taxus, *Dalecamp.*

2 *Minime virens.*] At noſtra taxus perpetuo viret, in Gallico cælo

3 *Ex omnibus.*] Nempe ex reſiniferis proxime memoratis.

4 *Mas noxio.*] Manifeſtum eſt hæc Plinium a Theophraſto non hauſiſſe: is enim, lib 3 hiſt cap 10 taxi baccas edules eſſe & innoxias hominum ſcribit: & ſane ſunt ejuſcemodi in Anglia, teſte Pena, in Adverſar pag 450.

5 *In Hiſpania*] Etiam in Italia baccas venenatas eſſe Dioſc prodidit: ſed falſo. Honor. Bouche, lib 1. hiſt. cap 8 cap 49 experimento ſe comprobaſſe ait, largiorem taxi eſum equis eſſe letalem: bubus certe eſſe, ruſtici nobis liquido affirmarunt.

6. *Smilacem*] Dioſc lib 4. pag. 80 Σμῖλαξ.... Ῥωμαῖοι ταξὸν καλοῦσιν A Sextio forte Dioſcorides, ut Plinius, hauſit Et ſmilacem de ilice dici ſuperius vidimus, ſect 8

7 *In Arcadia.*] Etiam in Narbonenſi Gallia, ſi Dioſcoridi fides, loc. cit. ἐν τῇ Ναρβωνίᾳ. Apud nos umbra taxi minus aliquanto exitioſa eſt: dolorem modo capitis facit iis qui diutius ſub ea hærent

8 *Sunt qui & taxica.*] Quod ex arbore taxo ſagittæ fierent, quæ venenis tingebantur, quibus inde toxicorum, ſive taxicarum eſt appellatio indita Liber Mirac. S. Martini, laudatur a Du-Cangio in Gloſſar. verbo, *Ivus*: *Eſt autem id genus arboris aptum ſpiculis & arcubaliſtis: vulgo enim dicitur Ivus* Alii ἀπὸ τῶν τόξων toxica credunt appellata, quod iis venenis ſagittas barbari tingebant: Dioſc in Alexiph cap 30. Τὸ δὲ τοξικὸν δοκεῖ μὲν ὠνομάσθαι, ὅτι τὰ τόξα τῶν βαρβάρων ὑπ᾽ αὐτοῦ χρίεσθαι.

Sect. XXI. 1 *E teda*] Sexto illo reſiniferarum arborum genere, de quo ſect. 19. Ex eo ignis vi pix elicitur

2. *Navalibus.*] Ita MSS hoc eſt, omni navigiorum generi & inſtrumento picando

3. *Alios ad uſus.*] Quos ipſe proferet, lib. 24. ſect. 23.

4. *Lignum ejus*] Hunc picis conficiendæ modum Theophraſtus quoque prodit, lib. 9. hiſt cap 3. ubi multo prolixius tractatur.

5. *Hoc in Syria*] Nempe hic primus ſudor, *Poix vierge*: quod enim primum in omni liquore manat, id præſtantiſſimum Sic in oleo prima unda præli ceteris anteponitur, lib. 15 ſect 2.

6 *Cedrium*] Quoniam Syri ex cedro tantum & terebintho picem urunt pino, picea, ceteriſque reſiniferis arboribus carent: teſte Theophr. lib 9 hiſt cap 3.

7. *Ut in Ægypto*] Hæc Plinius ex Herodoto, lib. 2. Euterpe. num. 87 pag 121. adhibere ad hos uſus prodente, τὸ ἀπὸ τῆς κέδρου ἄλειφαρ, quam τὴν κέδριν vocat. Vide & Diod. Sic lib. 1. Bibl. pag 74 & ante ceteros Galenum, lib. 7. de fac. ſimp med pag 187. Mortuorum ita condita cadavera, *Mumias*, & *Gabbaras* vocant. Et prior illa quidem appellatio vulgaris eſt, de qua alii ſatis multa Poſteriores meminit Auguſtinus, ſerm 120 de diverſis, cap 12. *Ægyptii ſoli credunt reſurrectionem, quia diligenter curant cadavera mortuorum: morem enim habent ſiccare corpora, & quaſi ænea reddere: Gabbaras ea vocant.*

Sect XXII. 1. *Picem fundit.*] Quæ proprie pix appelletur. Nam primus ſudor id nomen vix obtinet, liquidior Hæc pix ſicca, quæ e liquida pice decoquitur: ξηρὰ πίσσα Græcis, *Poix ſeche* Nonnullis παλιμπίσσα, quaſi pix iterum cocta, teſte Dioſc lib. 1. cap 97 In Indice libri hujus locus ille ita ſignatur, *Quibus modis ſpiſſa pix fiat.*

2. *Doliis duntaxat*] Non item navalibus, ut liquida. Nam alioqui multos habet in medicina uſus, uti dicetur lib. 24 ſect. 23.

3. *Lentore*] Hæc enim viſci modo lenteſcit: qua dote alia pix caret, quæ ſicca omnino eſt Nam Bruttia picis ac reſinæ dotes in ſe colligit Dioſcor. loc cit.

4 *Rutilante.*] Dioſc. ὑποπυῤῥος καὶ ῥητινώδης, ſubrutila & reſinoſa.

5. *Omnia illa.*] Nempe pix liquida, & geminum ſiccæ genus Vide Notas & Emendat num. IV.

6 *Ferventibus*] Unde hæc ſerva reſina vocatur φρυκτὴ ῥητίνη, quam eſſe eamdem cum Colophonia quidam putant

7. *Struis congerie*] Confertis congeſtiſque lignis, iiſdemque luto caminatis, quo plane modo fieri carbonem antea dictum eſt ſect. 8. Multo hæc fuſius Theophraſtus, lib. 9. hiſt cap 3.

8 *Hæc in vinum*] Hac reſina frixa, vina condiuntur. Plinius, lib. 14 ſect 24. *Reſina condire muſta vulgare eſt Italiæ, proteſterſque finitimis*

9 *Seponuntur.*] Ad picandum, inquit, condiendumque vinum eligitur vetuſtior, ac minus laudata, quæ inſtar corticis & cruſtæ dura eſt Vide Notas & Emendationes, num. V.

fere vitia reſinæ cortexque. Alia temperies. [10] ad crapulam. Namque flos crudus reſinæ, cum multa aſſula tenui brevique avulſus, conciditur [11] ad cribri minuta: deinde ferventi aqua, donec coquatur, perfunditur. [12] Hujus expreſſum pingue, præcipua reſina fit, atque rara, nec niſi paucis in locis Subalpinæ Italiæ, conveniens medicis. [13] Reſinæ albæ congium in duobus aquæ pluviæ coquunt. Alii utilius putant ſine aqua coquere lento igne tota die, utique vaſe æris albi. Item terebinthinam in ſartagine referventi, [14] hanc ceteris præferentes. Proxima ex lentiſco.

X X I I I. Non omittendum, apud eoſdem [1] zopiſſam vocari derasam navibus maritimis picem cum cera, nihil non experiente vita, multo efficaciorem ad omnia, quibus pices reſinæque proſunt, videlicet adjecto [2] ſalis callo. CAP. XII.

[3] Aperitur picea [a] e parte ſolari, [4] non plaga, ſed vulnere ablati corticis, cum plurimum bipedali hiatu, ut a terra cubito cum minimum [5] abſit. [6] Nec corpori ipſi parcitur, [7] ut in ceteris, quoniam [8] aſtula [b] in fructu eſt. [9] Verum hæc terræ proxima laudatur: altior [c] amaritudinem affert. [10] Poſtea humor omnis e tota confluit in hulcus: [11] item in teda. [12] Cum id manare deſiit, ſimili modo ex alia parte aperitur, ac deinde alia. Poſtea tota arbor ſucciditur, & [13] medulla ejus uritur. [14] Sic & in Syria terebintho detrahunt cortices, ibi quidem & e ramis, ac radicibus, [15] cum reſina damnetur ex his partibus. [16] In Macedonia laricem maſculam urunt, feminæ radices tantum. Theopompus ſcripſit, in Apolloniatarum agro [17] picem foſſilem, non deteriorem Macedonica, inveniri. [18] Pix optima ubique ex apricis, Aquilonis ſitu. Ex opacis horridior, viruſque præferens. [19] Frigidâ hieme, deterior, ac minus copioſa, & decolor. [20] Quidam arbitrantur in montuoſis copia præſtantiorem ac colore, & dulciorem fieri, odo-

INTERPRETATIO.

a *E parte ſolari.*] Qua ſolem aſpicit.
b *In fructu eſt.*] Utilitatem habet.
c *Amaritudinem affert.*] Reſinam amariorem facit.

NOTÆ.

10. *Ad crapulam.*] Ad id faciendum quod crapulam vocant ii qui vina condiunt. Eſt porro flos crudus reſinæ, ut diximus lib. 14. ſect. 25. reſina ipſa, nuper avulſa arbori, necdum paſſa cocturam: eadem percocta, quo nunc dicitur modo, crapula nuncupatur. Hæc porro totidem verbis refert Dioſc. lib. 1. cap. 93. Pro aſſula, de qua lib. 13. ſect. 49. MSS *aſtula* legunt: qua de voce dicemus ſect. ſeq.

11. *Ad cribri minuta.*] Ita minutatim conciditur, ut cribro excerni, ſive, ut paſſim loquitur Theod. Priſcianus, *cribellari* poſſit.

12. *Hujus expreſſum.*] Nempe cum coquitur, ut Plinius ait, lib. 15. ſect. 7. velleribus ſupra halitum ejus expanſis, atque ita expreſſis. In pice quod eſt ita expreſſum, florem picis Scribonius Largus appellat, Compoſ. 40.

13. *Reſinæ albæ.*] Quæ ad crapulam parandam in primis expetitur. Quid congius ſit, vide lib. 14. ſect. 19. Quid æs album, lib. 34. ſect. 20.

14. *Hanc ceteris præferentes.*] Plinius ſupra, lib. 14 ſect. 25. de pice ac reſina: *In Oriente optimam tenuiſſimamque terebinthi fundunt: deinde lentiſci.* Vide & lib. 24. ſect. 22.

Sect. XXIII. 1. *Zopiſſam.*] Dioſc. lib. 1. cap. 98 iiſdem verbis: Ζώπισσαν δ᾽ οἱ μὲν εἶναι τὴν ἐκ τῶν πλοίων ξυομένην ῥητίνην μετὰ τοῦ κηροῦ, &c. Hanc in linendis navibus cum cera miſcebant: unde *cerata puppes*, apud Ovidium, aliosque.

2. *Salis callo.*] Duritie quadam a ſale ſive marina aqua accepta, & adſtringendi, ſiccandique vi.

3. *Aperitur picea.*] Ad eliciendam reſinam. Hæc fere ſectio integra apud Theophraſtum exſtat, lib. 9. hiſt. cap. 2.

4. *Non plaga.*] Aliud plaga, aliud vulnus eſt. Plaga τομὴ, ubi cutis laxatur, & ſcinditur. Vulnus, τὸ ἕλκος, quando avellitur, diſtrahiturque a corpore: eſt enim ἕλκος ab ἕλκω, *traho*. Hic ergo vulnus eſt, cum cortex detrahitur, nec tantum inciſione dividitur.

5. *Abſit.*] Subintellige vulnus, & hiatus. Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 2. Ἀνοίγουσι δὲ τὸ πρὸς ἥλιον μέρος ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς πήχεις ἀπὸ τῆς γῆς.

6. *Nec corpori.*] Nec corticem, inquit, ſolum vellunt, ſed in corpus ipſum, ſeu caudicem arboris ſecurim impingunt: quoniam quæ inde aſſula effringitur, eximiturque cum cortice, habet magnos uſus.

7. *Ut in ceteris.*] In abiete, pinu, larice, quarum corpori parcitur, ne ſecuris ictu violetur. Theophr. ἐν τῇ ἐλάτῃ, καὶ τῇ πίτυϊ, ubi ſui oblitus πίτυος & πεύκης vices doſeſque permutat.

8. *Aſtula.*] Ita MSS. omnes, pro *aſſula*. Aſtulas quoque dixit Plinius Valer. lib. 2. cap. 39. *Tedas pingues*, inquit, *in aſtulas concides.* Haſtulam filicis Celſus pariter dixit, lib. 5. cap. 26 tit. *Curatio gangrænæ.* Σχίδακας, Dioſc. lib. 2. cap. 83. Feſtus, *aſtulas.* *Fomites*, inquit, *ſunt aſtulæ ex arboribus, dum caeduntur, excuſſæ*. Noſtris, *eclat*. Hanc *aſſulatim* Plautus in Captivis, act. 4 ſc. 2. verſ. 51.

Aperite haſce ambas fores,
Prinſquam pultando vel aſſulatim foribus exitium affer

In Mercat. act. 1. ſc. 2. verſ. 20.

At etiam adſto? at etiam ceſſo foribus facere haſce aſſulas?
Aperite aliquis.

9. *Verum hæc.*] Aſtula, ſive aſſula.

10. *Poſtea humor.*] Reſina quæ ex tota manat arbore, vulnus explet.

11. *Item in teda.*] Ut e picea, inquit, ſic etiam e teda, ſexto nempe illo reſiniferarum arborum genere, de quo ſect. 19. reſina exprimitur: ac ſimili ratione vulnus coit.

12. *Cum id.*] Ita libri omnes: ſubintellige, vulnus, ſeu hulcus.

13. *Medulla ejus.*] Quam arboris cor vocant. Hæc pars faciendis tedis ob pinguedinem aptiſſima: ideoque tum uritur. Theophr. loc. cit.

14. *Sic & in Syria.*] Theophr. loc. cit.

15. *Cum reſina.*] Cum in Europæ tractu, inquit, reſina omnis damnetur, quæ ex piceæ, laricis, abietiſque ramis ac radicibus elicitur: in Syria contra laudatur, quæ ex iiſdem terebinthi partibus manat. Hic Dalecampius, ut ſæpe alias, ceſpitavit.

16. *In Macedonia.*] Macedones, inquit, ad exprimendam picem e larice, maſculam quidem urunt totam: feminæ radices tantum. hac enim maxime parte reſinoſa eſt. Οἱ γὰρ περὶ Μακεδονίαν, ὅλην τὴν πεύκην πυρπολοῦσι, τὴν ἄρρενα· τῆς δὲ θηλείας ἐνίοτε τὰς ῥίζας λαμβάνουσιν· ἔνπισσον γὰρ ἱκανῶς μόνον κατὰ ῥίζας.

17. *Picem foſſilem.*] Πισσάσφαλτον intellexit, cui nomen ex cognatione picis ac bituminis, ut dicemus lib. 35. ſect. 51. de eo prolixius ibi diſputaturi. Picis fodinæ *picariæ* appellatæ, de quibus Cicero in Bruto, num. 85. *Libere ſocietatis ejus, quæ picarias de P. Cornelio & L. Mummio Conſulibus redemiſſet.* Et Ulpianus, lib. 50. Dig. tit. de verb. ſignific. l. *Inter publica*: *Vectigal ſalinarum, metallorum & picariarum.*

18. *Pix optima.*] Optima, inquit, quam aprica loca, & Aquiloni oſtenſa præbent. Hæc iiſdem verbis Theophr. loc. cit.

17. *Frigida hieme.*] Ὅταν ἰσχυρὸς χειμών. Theophraſt.

20. *Quidam.*] Theophr. loc. cit.

rem quoque gratiorem, [21] dum reſina fit: [22] decoctam autem minus picis reddere, quoniam [23] in ſerum abeat: [24] tenuioreſque eſſe ipſas arbores, quam in planis: ſed has & illas ſerenitate ſteriliores. [25] Fructum quædam proximo anno ab inciſu largiuntur, aliæ ſecundo, quædam tertio. Expletur autem plaga reſina, non cortice, nec cicatrice, quæ in hac arbore non coït.

Inter hæc genera proprium quidam fecere [26] ſappium, quoniam [27] ex cognatione earum ſeritur, qualis dicta eſt [28] in nucleis: ejuſque arboris imas partes tedas vocant: cum ſit illa arbor nil aliud, quam picea, ſeritatis paulum mitigatæ ſatu: [29] ſapinus autem materies cæſarum e genere ſit, ſicuti docebimus.

Cap. XIII. XXIV. Materiæ enim cauſa reliquas arbores natura genuit, copioſiſſimamque fraxinum. Procera hæc ac teres: [1] pinnata & ipſa folio: multumque Homeri præconio, & [2] Achillis haſta nobilitata. Materies eſt ad plurima utilis. Ea quidem, quæ fit in Ida Troadis, in tantum [3] cedro ſimilis, ut ementes fallat, cortice ablato. [4] Græci duo genera ejus fecere: longam, enodem: alteram brevem, duriorem, [5] fuſcioremque, laureis foliis. [6] Bumeliam vocant in Macedonia ampliſſimam, [7] lentiſſimamque. Alii ſitu diviſere. [8] Campeſtrem enim eſſe criſpam, montanam ſpiſſam. Folia earum jumentis mortifera, ceteris ruminantium innocua, [9] Græci prodidere. [10] In Italia, nec jumentis nocent. [11] Contra ſerpentes vero ſucco expreſſo ad potum, & impoſita hulceribus, opifera, ac nihil æque, reperiuntur. [12] Tantaque eſt vis, ut ne matutinas quidem, occidenteſve umbras, quamvis ſint longiſſimæ, ſerpens arboris ejus attingat, adeo ipſam procul fugiat. [13] Experti prodimus: ſi fronde ea gyroque claudatur ignis & ſerpens, in ignes potius, quam in fraxinum fugere ſerpentem. Mira naturæ benignitas, prius quam hæ prodeant, florere fraxinum, nec ante conditas folia dimittere.

Cap. XIV. XXV. [1] In tilia mas & femina differunt omni modo. Namque & materies mari dura, [2] rufiorque, ac nodoſa, & odoratior: [3] cortex quoque craſſior, ac detractus inflexibilis. Nec ſemen fert, aut florem, [4] ut femina, quæ craſſior arbore, materie candida præcellenſque eſt. [5] Mirum in hac arbore, fructum a nullo animalium attingi: [6] foliorum corticiſque ſuccum eſſe dulcem. Inter corticem ac lignum tenues tunicæ multiplici membrana, e quibus vincula, tiliæ vocantur: tenuiſſimæ earum

Notæ.

21. *Dum reſina fit.*] Ante nimirum quam in picem coquatur, eo quo dictum eſt modo, ſect. 22. his verbis: *Omnia illa fiunt e picea, reſina cocta.* Hunc locum Dalecampius ut intelligeret, corrupit.

22. *Decoctam.*] Seu frixam, ut diximus ſect. 22. Hæc Theophraſt. totidem verbis, tum lib 3. hiſt. cap. 10. tum lib 9. cap 2.

23. *In ſerum.*] Ut lac, ſereſcit.

24. *Tenuioreſque.*] Aliunde certe hæc Plinius, quam ex Theophraſto, qui tenuiorem reſinam fore, non arborem, dixit Nec tamen abludit a veritate, quod de ipſis nunc arboribus proditur.

25. *Fructum.*] Hoc eſt, reſinam. Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 2.

26. *Sappium.*] Ita MSS. Reg. Colb. Thuan. Gloſſæ: *Sappinus: πεύκη.* Et *Sapinus, πίτυς.*

27. *Ex cognatione.*] Ex cognatarum arborum ſemine, ut piceæ, pinûs, laricíſque.

28. *In nucleis.*] Libro 15. ſect. 9. ubi de nucibus pineis, nucleiſque dictum eſt: ubi ſappiniæ nucis mentio, nempe e ſappio arbore, & e ſativa picea.

29. *Sapinus autem.*] Sapinus, inquit, non arboris nomen eſt, ſed materiei, e parte nimirum inferiore cæſæ jam abietis, & decorticatæ: ſicuti docebimus ſect. 76. libri hujus. Vide Notas & Emend. num. VI.

Sect. XXIV. 1. *Pinnata & ipſa.*] Sicuti de abiete diximus ſect. 19. Fraxinus, *le Frêne.* Pingitur a Dodonæo, pag. 821.

2. *Achillis haſta*] Apud Homer. Iliad. υ'. verſ. 277. Πηλιάς ἄϊξε μελίη. Hinc apud Ovid. lib. 10. Metam verſ. 93. *Et fraxinus utilis haſtis* Hodieque oblongiores haſtæ, *les Piques*, ex majore fraxino, βουμελίας, & ex corno fiunt.

3. *Cedro ſimilis*] Id vero Theophraſtus, non de fraxino, ſeu μελίη, ſed de taxo, quæ μίλος, refert. Vide Notas & Emend. num. VII.

4. *Græci duo.*] Theophr. totidem verbis, lib. 3. hiſt. cap. XI.

5. *Fuſcioremque.*] Ita libri omnes: at Theophr. *flaviorem: ξανθοτέρα.* Forte Itali cæli ſolive natura mutatus color.

6. *Bumeliam.*] Βουμελίαν, quam *fraxinum bubulam* vertit Gaza. Forte, quod fraxini folia ad boum pabulum reponuntur, ita prodente Colum. lib. 6. cap. 3. Ego vero *fraxinum magnam* libentius dixerim: quod in compoſitionibus præfixa nomini ea vocula βου, ſignificatum ejus vocis auget, ut in βουλιμίαν.

7. *Lentiſſimamque.*] Teneram ac flexibilem. Ut *lenta ſalix* Virgilio dicitur.

8. *Campeſtrem.*] Theophr. loc. cit.

9. *Græci prodidere.*] Quorum in libris vereor ne μελίαν iterum pro μίλῳ, hoc eſt, pro taxo fraxinum legerit. De vi taxi venenata diximus ſect. 20.

10. *In Italia.*] Etiam boum pabulo, ut diximus, fraxineæ frondes, cum ulmeis, populeiſque autumno reponuntur.

11. *Contra ſerpentes.*] Dioſc. lib. 1. cap. 108. περὶ μελίας, *de fraxino.* Τῶν φύλλων ὁ χυλὸς, καὶ αὐτὰ σὺν οἴνῳ πινόμενα, καὶ καταπλασσόμενα, ἐχιοδήκτοις βοηθεῖ. *Foliorum ſuccus, & folia ipſa e vino pota, atque etiam impoſita, viperarum morſibus opitulantur.* Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 22. *de aſpidum percuſſibus, vel ſcorpionum, ceterorumque ſerpentium: Et fraxini folia cum vino trita, bibenti dantur.*

12. *Tantaque.*] Simile eſt quod de σμίλῳ Callimachus affert apud Ælian. lib 9. hiſtor. anim. cap. 27. ut μίλον rurſum pro μελίῃ accepiſſe Plinius videri poſſit, hoc eſt, taxum cum fraxino confudiſſe.

13. *Experti prodimus.*] Plane aliter ſe rem habere, experiundo ſibi compertum Charaſius conteſtatur, lib. de Viperis, pag 115. viperam a ſe nimirum fronde fraxinea circumcluſam, ſtatutamque in medio, ſtatim ad eam frondium ſtruem inſiluiſſe, ac ſub eas abdidiſſe ſe Alia forte vis eſt fraxineæ frondi ingenita in Italo ſolo, cæloque, quam ſit in noſtro. De Vettonica Plinius idem tradit, lib. 25. ſect. 55.

Sect. XXV. 1. *In tilia*] Theophr lib. 3. hiſt cap. 10. Noſtris *Tilleul, & tillau.* Græcis φιλύρα. Pingitur a Lobelio recte in Obſerv. pag. 606.

2. *Rufiorque.*] Theophr. ξανθή, quæ vox interdum rubrum ex flavo ſonat. Et mox: ἐν δὲ ἰσοδύναμα τῆς θηλείας τὸ ξύλον τοῦ ἄρρενος.

3. *Cortex.*] Theophr. loc. cit.

4. *Ut femina.*] Quæ florem & fructum edit. Theophr.

5. *Mirum.*] Theophr. lib 1. hiſtor. plant. cap. 10. Ὁ δὲ καρπὸς οὐδενὶ βρωτός.

6. *Foliorum, &c.*] Theophr. lib. 3 hiſt. cap. 10. τὸ δὲ φύλλον, καὶ ὁ φλοιὸς, ἡδὺ, καὶ γλυκεῖα.

[7] philyræ, coronarum [8] lemniſcis celebres, antiquorum honore. Materies teredinem non ſentit, proceritate perquam modica, verum utilis.

CAPUT XV.

XXVI. [1] Acer ejuſdem fere amplitudinis, operum elegantia ac ſubtilitate [2] citro ſecundum. Plura ejus genera. [3] Album quod præcipui candoris, vocatur Gallicum in Tranſpadana Italia, tranſque Alpes naſcens. [4] Alterum genus criſpo macularum diſcurſu: qui cum excellentior fuit, a ſimilitudine caudæ [5] pavonum nomen accepit, in Iſtria, Rhætiaque præcipuum. E viliore genere, [6] craſſivenium vocatur. Græci ſitu diſcernunt. Campeſtre enim candidum eſſe, nec criſpum, [7] quod glinon vocant: montanum vero criſpius, duriuſque: etiamnum [8] e maſcula criſpius ad lautiora opera. Tertium genus [9] zygiam, rubentem, fiſſili ligno, cortice livido, & ſcabro. Hoc alii generis proprii eſſe malunt, & Latine carpinum appellant.

CAPUT XVI.

XXVII. Pulcherrimum vero eſt bruſcum, multoque excellentius etiamnum molluſcum. Tuber utrumque [1] arboris ejus: bruſcum intortius criſpum; molluſcum [2] ſimplicius ſparſum. [3] Et ſi magnitudinem menſarum caperet, haud dubie præferretur citro. Nunc intra pugillares, lectorumque [4] ſilicios, aut laminas, raro uſu ſpectatur. E bruſco fiunt & menſæ nigreſcentes. Reperitur [5] & in alno tuber: tanto deterius, quanto ab acere alnus ipſa diſtat. Aceris mares prius florent. Etiamnum in ſiccis natæ præferuntur aquaticis, ſicut & fraxini. Eſt & trans Alpes arbor, ſimillima aceri albo materia, quæ vocatur [6] ſtaphylodendron. Fert ſiliquas, & in iis nucleos, ſapore nucis avellanæ.

XXVIII. In primis vero materies honorata buxo eſt, raro criſpanti, nec niſi radice: cetero [1] lenis quies materiæ, ſilentio quodam, & duritie, ac pallore commendabilis: [2] in ipſa vero arbore topiario opere. Tria ejus genera: Gallicum, quod [3] in metas emittitur, amplitudinemque proceriorem. [4] Oleaſtrum in omni uſu damnatum, gravem præfert odorem. Tertium genus noſtrates vocant ſilveſtre, ut credo, mitigatum ſatu: diffuſius, & denſitate parietum; virens ſemper, [5] ac tonſile. [6] Buxus Pyrenæis, ac Cytoriis montibus plurima, & Berecyntio tractu: craſſiſſima

NOTÆ.

7. *Philyra*] Vetus Horatii interpres, in Oden ult. lib 1. *Philyra eſt cortex*, nempe tenuiſſimus, *tiliæ arboris*.

8. *Lemniſcis.*] Vide Turneb lib. 18. Adverſ. cap. 3. pag. 536. & quæ dicturi ſumus lib. 21. ſect. 4.

Sect. XXVI. 1. *Acer*] In indice, *aceris genera decem* ſpondet auctor: nunc fidem datam præſtat. Primum enim eſt, Album ſeu Gallicum. 2. Pavonaceum. 3. Craſſivenium. Deinde genera bina, ex Græcorum campeſtri & montano. Quæ genera quinque, ſi in marem ac feminam ſingula dividas, decem omnino efficient. De acere mare Plinius ſect. ſeq. De campeſtri ſexus utriuſque, Theophr. lib. 3. hiſt. cap. XI. De montano item duplice, Plinius ipſe plane modo. Græcis σφένδαμνος dicitur, noſtris *Erable*.

2. *Citro ſecundum*] Atlanticæ arbori, de qua diximus lib. 13. ſect. 29. Vide Notas & Emend num. VIII.

3. *Album.*] Eſt acer majus Valerii Cordi, lib. 3. de hiſt. plant. cap 5. Noſtris *Sycomore*, & quibuſdam *Plane*, a ſimilitudine platani: *& Bois blanc.*

4. *Alterum*] *Erable madre* Dalecampio, lib. 1. hiſt. plant. cap. 28. opulus montana dicitur. Vidimus in horto Regio. Ovidio, lib. 10. Metam. verſ. 95. *Acerque coloribus impar.*

5. *Pavonum.*] Ut acer pavonaceum nuncuparetur. Sic & de citri maculis, lib. 13. ſect. 19. *Sunt*, inquit, *& undatim criſpa: maiore gratia, ſi pavonum caudæ oculos imitentur.*

6. *Craſſivenium.*] Ob craſſiorem ac rudiorem venarum macularumque diſcurſum. Idem a Theophr. loc. cit. κλινότροχος vocatur, ſeu quod lecti ex eo fierent torno currente, ſeu quod rotulæ ex eo tornarentur, ſubjectæ pedibus lectorum.

7. *Quod glinon.*] Γλῖνος Theophraſto, lib 3 hiſtor. cap. XI γλεῖνος eidem, cap 4 Forte vilius acer vox ea ſonat: nam Suidæ γλίνη, ῥύπος, *ſordes*.

8. *E maſcula.*] Hodie quoque lignatores Sequani, inquit Dalec loc cit acer montanum marem feminamque diſtinguunt: colore magis flavo in mare, pallidiore in femina: ligno in mare duriore, venoſiore, magiſque criſpo: in femina laxiore, molliore, ſolutioreque, ac minus criſpo Et mas quidem prius floret, quod Plinius quoque agnovit, ſect ſeq femina tardius

9. *Zygiam.*] Ζυγία Theophr lib 3. hiſtor. cap XI Carpinum recte Gaza vertit Vitruvius, lib 2 cap 9 pag 34. *Item Carpinus .... habet utiliſſimam tractabilitatem Itaque Græci quod ex ea materia juga jumentis comparant, quod apud eos juga* ζυγὰ *vocitantur, item & eam* ζυγίαν *appellant.* Galli, *Charme* A Matthiolo pingitur in lib. 1. Dioſcor. pag. 145. Galliaigni potius quam lautis operibus dicat.

Sect. XXVII. 1. *Arboris ejus.*] Nempe aceris.

2. *Simplicius*] Recto ac ſimplice, non criſpo aut contorto, venarum macularumque diſcurſu, nec nodis interrupto.

3. *Et ſi.*] Si menſarum ex eo tubere tanti orbes, quanti ex citro, forent: haud dubie citro præferretur id aceris tuber De magnitudine menſarum citrearum dictum eſt lib 13 ſect 29 De acerna menſa Martialis, lib. 14 Epigr. 90. Utraque ex arboris ſuæ tubere facta.

4. *Silicios.*] Ita libri omnes, etiam ſcripti, & quos terimus, & quos Salmaſius vidit, ipſo prodente, in Solin. pag 416 Sed latet adhuc ejus vocis ſignificatus, niſi forte pro operimento laminæ lectis menſiſve addito, accipi quis velit Quod indicare Plinius videtur, cum ſubjicit ſtatim, *aut laminas.* Sunt qui *ſilaceas laminas* hic legant, hoc eſt, ſilis colore tinctas, qua voce Plinius iterum abutitur, lib 35. ſect 32.

5. *Et in alno.*] Alnus, κλήθρα, *l'Aune.*

6 *Staphylodendron*] Piſtaciam ſilveſtrem alii vocant: Galli, *Nez coupé*. Pingitur a Dodonæo, pag. 806. Vidimus in horto Regio.

Sect. XXVIII. 1. *Lenis quies.*] Materiei perpetuus lævor, qui & ſit enodis, & criſpo venarum diſcurſu careat. Et quietem & ſilentium dici μεταφορικῶς hoc loco palam eſt Buxus, *du Bouis.* Græci πύξος vocant

2 *In ipſa vero*] In arbore, inquit, ipſa, commendabilis maxime quies & patientia topiarii operis exhibendi, natura buxi tonſili

3. *In metas.*] In conum, & acuminatam arborem creſcens Herbarii buxum arboreſcentem vocant.

4 *Oleaſtrum*] Genus id eſt nomenque buxi humilis, quale a Dodonæo pingitur, Pempt. 6. lib 2. cap 21 pag. 770. Niſi forte feſtinatio in legendo nimia Plinium tranſverſum egit, effecitque, ut cum ἄγριον ὅλον totum id ſilveſtre buxi genus eſſe apud ſcriptorem aliquem Græcum inveniſſet, vidiſſe ſe ἀγριέλαιον putarit.

5. *Ac tonſile*] Et *tonſile buxetum* Martiali eſt, lib. 3. Epigr. 58. Tam denſum illud, ut in hortis parietum vicem obtineat.

6. *Buxus Pyrenæis.*] Et Cyrene quoque, ἐν Κυρήνῃ, inquit Theophr lib 3 hiſt cap 15. quam vocem cum Πυρήνῃ permutaſſe incaute Plinium, quidam falſo putant. De Cytoro Virgil lib 2. Georg verſ 437. *Et juvat undantem buxo ſpectare Cytorum.* Nos de Berecynthio tractu lib. 5. ſect. 29.

in Corſica, flore [7] non ſpernendo: [8] quæ cauſa amaritudinis mellis. Semen illius cunctis animantibus inviſum. [9] Hæc in Olympo Macedoniæ gracilior, ſed brevis. [10] Amat frigida, aprica. In igne quoque duritia, quæ ferro: nec flamma, nec carbone utilis.

CAP. XVII. XXIX. 1 Inter has atque frugiferas, materie vitiumque amicitia, accipitur ulmus. [2] Græci duo ejus genera novere: [3] montuoſam, quæ ſit amplior: campeſtrem, quæ [4] fruticoſa. [5] Italia Atinias vocat excelſiſſimas, & ex iis ſiccanas præfert, quæ non ſint riguæ. [6] Alterum genus Gallicas. Tertium noſtrates, denſiore folio, & ab eodem pediculo numeroſiore. Quartum ſilveſtre. Atiniæ non ferunt [7] ſamaram: ita vocatur ulmi ſemen: omneſque [8] radicum plantis proveniunt: [9] reliquæ ſemine.

CAP. XVIII. XXX. Nunc celeberrimis arborum dictis, quædam in univerſum de cunctis indicanda ſunt. [1] Montes amant cedrus, larix, teda, & ceteræ, e quibus reſina gignitur. [2] Item aquifolia, buxus, ilex, juniperus, terebinthus, [3] populus, [4] ornus, cornus, carpinus. Eſt & in Apennino frutex, qui vocatur [5] cotinus, ad [6] linamenta modo conchylii colore inſignis. Montes & valles [7] diligit abies, robur, caſtaneæ, tilia, ilex, cornus. Aquoſis montibus gaudent acer, fraxinus, ſorbus, tilia, [8] ceraſus. Non temere in montibus viſæ ſunt prunus, Punicæ, oleaſtri, juglans, morus, ſambuci. [9] Deſcendunt & in plana, cornus, corylus, quercus, ornus, acer, fraxinus, fagus, carpinus. Subeunt & in montuoſa, ulmus, malus, pirus, laurus, [10] myrtus, [11] ſanguinei frutices, ilex, [12] tingendiſque veſtibus naſcentes geniſtæ. [13] Gaudet frigidis ſorbus, & magis etiam [14] betulla. Gallica hæc arbor mirabili candore atque tenuitate, terribilis [15] magiſtratuum virgis. Eadem circulis flexibilis, item [16] corbium coſtis. [17] Bitumen ex ea Galliæ excoquunt. In eoſdem ſitus comitatur [18] & ſpi-

NOTÆ.

7 *Non ſpernendo.*] Ob elegantem ſpeciem, & jucundum colorem, ab apibus adeo non ſpetatur, ut ultro etiam appetatur.

8 *Quæ cauſa.*] Theophr. lib. 3. hiſtor. cap. 15. *Διὸ καὶ τὸ μέλι οὐχ ἡδύ, ὄζει δὲ πόλυ.*

9 *Hæc in Olympo.*] Theophr. loc. cit.

10 *Amat*] Theophr. loc. cit. *Φύεται δ' ἐν τοῖς ψυχροῖς τόποις καὶ τραχέσι. Naſcitur locis frigidis, aſperiſque.*

Sect. XXIX. 1 *Inter has*] Inter ſilveſtres, ac frugiferas. Inter ſilveſtres quidem, bonitate materiæ: inter frugiferas, affinitate vitium: hæ enim maritantur ulmis, quæ uvas, racemos, palmiteſque ſuſtinent, ac veluti partus ſuos oſtentant. Ulmus, *l'orme.*

2 *Græci duo.*] Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 14.

3. *Montuoſam.*] Theophr. *Ὀρειπτελέα ἀπτελέα ...*. Pingitur a Dodonæo, Pemptad. 6. lib. 4. cap. 15. pag. 825.

4 *Fruticoſa.*] Frutici ſimilis, *θαμνωδέστερος*. Iconem habet Lobelius in Obſerv. pag. 607.

5 *Italia ... excelſiſſimas*] Nempe montuoſas, quæ ſunt, ut dictum eſt, ampliores. Siccanæ ſunt, in ſiccis natæ. Sic Columellæ, lib. 2. cap. 17. *Prati duo genera: alterum ſiccaneum, alterum riguum.*

6. *Alterum*] Gallicum genus ab Atinia, Columella non ſecernit. *Ulmorum*, inquit, *duo eſſe genera conſtat: Gallicum, & vernaculum. Illud Atinia, hoc noſtras dicitur.* Libro 5. cap. 6. pag. 183.

7. *Samaram.*] Columella, loc. cit. pag. 184. *Atiniam ulmum*, inquit, *Tremellius Scrofa non ferre ſamaram, quod eſt ſemen ejus arboris, falſo eſt opinatus: nam rariorem ſine dubio creat, & idcirco pleriſque ſterilis videtur, ſeminibus inter frondem, quam prima germinatione edit, latentibus.* At enimvero ſamaram Plinius vocat, non minutum illud ſemen quod ſub foliis latitat, ſed majores baccas, quales in ulmo campeſtri Lobelii delineatæ apparent. quod hæ ſolæ in ſatione utiles.

8 *Radicum plantis.*] Hoc eſt, plantis cum radice ex ulmario vulſis: ut dicemus lib. 17. ſect. 9. & 15. Columella, loc. cit. *Nemo jam ſerit ex ſamera, ſed ex ſobolibus.*

9 *Reliquæ ſemine.*] Sive ſamara, quam reliqua, præter Atiniam, genera creant. De his enim Plinius, libro 17. ſect. 15. *Ulmorum, prius quam folio veſtiantur, ſamara colligenda eſt circa Martias Calendas, cum flaveſcere incipit.*

Sect. XXX. 1. *Montes amant.*] Theophraſt. lib. 3. hiſtor. plant. cap. 4.

2 *Item aquifolia.*] Parva nempe ilex, de qua ſect. 12. *Ἀγρία* hoc loco a Theophraſto nuncupatur.

3. *Populus*] At Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 1. populum utramque, albam & nigram, lucos & aquas deſiderare ait. Notum quoque Virgilii carmen, Eclog. 7. verſ. 65.

Fraxinus in ſilvis pulcherrima, pinus in hortis,
Populus in fluviis, abies in montibus altis.

4 *Ornus*] Virgil. lib. 2. Georg. verſ. 111.

Steriles ſaxoſis montibus orni.

Ornus ea eſſe arbos exiſtimatur, quæ ſilveſtris fraxinus Columellæ *Freſne ſauvage.* Sed a *Βουμελίᾳ* Macedonica diſcrepat.

5 *Cotinus.*] Eſt ea coriaria cotinus, quam Dodonæus deſcribit ac delineat, Pempt. 6. lib. 2. cap. 19. pag. 767. & 768. atque in Galliæ pleriſque Italiæque montibus reperiri ait. Sabaudi vocant, *du fuſtet.* Anguillara, part. 4. pag. 85. *Scotano* ab Italis appellari, radicem tingendis lanis panniſque purpureo colore utilem tradit. Eſt & κότινος Græcis, nempe olea ſylveſtris, quæ ab hoc frutice multum diſcrepat.

6 *Linamenta*] Ad fila tantum veſteſque lineas conchylii colore tingendas, idoneus. In editis hactenus libris perperam legebatur *incrementa.* In MSS *lignam ma.*

7. *Diligit abies*] Sic Theophr. lib. 4. hiſt. cap. 1.

8. *Ceraſus.*] Sic Palladius, lib. XI. in Octob. tit. XI. pag. 152.

9. *Deſcendunt.*] Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 4.

10. *Myrtus.*] Myrtum montanam Dioſc. lib. 1. pag. 133. reliquis generibus anteponit: etſi Virgilius canit, lib. 4. Georg. verſ. 124. eſſe *amantes litora myrtos.* Et lib. 2. verſ. 112. *Litora myrtetis lætiſſima.*

11. *Sanguinei frutices*] A colore corticis ſanguineo nomen ei frutici inditum: hodieque vulgus *Sanguin* vocat. Joan. de Janua, in Cathol. *Sanguinus, quædam parva arbor, quod cortex & fructus ejus ſit ſanguinei coloris: unde ſanguinetum, locus ubi abundant ſanguini.* Virgam ſanguineam Plinius appellat, lib. 24. ſect. 43. Hæc Theophraſto, loc. cit. *θηλυκρανεία* eſt, hoc eſt, cornus femina. A Dodonæo delineatur, pag. 770.

12. *Tingendiſque.*] Non geniſta quælibet, ſed quæ a re ipſa *geniſta tinctoria* nominatur. Deſcribit eam, delineatque Dodonæus, pag. 751. Galli vocant, *Fleur a teindre, ou Herbe à jaunir.*

13 *Gaudet .... ſorbus*] Pallad. lib. 2. in Januar. tit. 15. pag. 44. *Amat loca humida, montana, & frigidis proxima, & ſolum pinguiſſimum.*

14. *Betulla.*] *Du Bouleau.*

15 *Magiſtratuum*] Nunc quoque pueros virgis e betulla pædagogi terrent. His Conſulares olim faſces plerumque conſtabant. Conſulares, inquam: nam, ut recte Plinius, libro ſuperiore, ſect. 40. faſces Imperatorum laurus decorabat. Nunc betulla baculis præterea ſcopiſque naſcitur.

16. *Corbium coſtis.*] Sic MSS omnes, & quos habemus præ manibus, & quos Turnebus laudat, lib. 4. Adverſ. cap. 16. pag. 118. non *ſportis.* Corbium coſtæ veluti ſtatumina ſunt, craſſioraque & firmiora vimina, quibus reliqua quæ tenuiora ſubtilioraque firmantur, atque nectuntur. Vide inferius ſect. 68. Sic *navium coſtas* Plinius ipſe ſuperius dixit, lib. 13. ſect. 19.

17. *Bitumen*] Sane bitumine ſcatet: & in facibus reſinoſum quoddam emittit, picis inſtar nigræ. Matthiol. in Dioſc. lib. 1. cap. 93.

18. *Et ſpina.*] Non quælibet, ſed ea modo, ex qua ſe-

na ; nuptiarum facibus auſpicatiſſima, quoniam inde fecerint paſtores qui rapuerunt Sabinas, ut auctor eſt Maſurius. Nunc facibus carpinus & [17] corylus familiariſſimæ.

XXXI. Aquas odere cupreſſi, juglandes, caſtaneæ, [1] laburnum. Alpina & hæc arbor, nec vulgo nota, dura ac candida materie, cujus florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Odit & quæ appellatur [2] Jovis barba, in opere topiario tonſilis, & in rotunditatem ſpiſſa, argenteo folio. Non niſi in aquoſis proveniunt [3] ſalices, alni, populi, [4] ſiler, [5] liguſtra [6] teſſeris utiliſſima. Item vaccinia, [7] Italiæ mancupiis ſata : Galliæ vero etiam [8] purpuræ tingendæ cauſa ad ſervitiorum veſtes. [9] Quæcumque communia ſunt montibus planiſque, majora ſunt, aſpectuque pulcriora in campeſtribus : meliora materie, criſpioraque in montibus : exceptis malis, piriſque.

XXXII. Præterea arborum aliis decidunt folia : aliæ ſempiterna coma virent. Quam differentiam antecedat neceſſe eſt prior. Sunt enim arbores quædam urbaniores, quas his placet nominibus diſtinguere. Hæ mites, quæ fructu, aut aliqua dote, umbrarumve officio humanius juvant, non improbe dicantur urbanæ. CAP. XIX.

XXXIII. [1] Harum generi non decidunt : oleæ, lauro, palmæ, myrto, cupreſſo, pinis, ederæ, rhododendro, & ([2] quamvis herba dicatur) ſabinæ. Rhododendron, ut nomine apparet, a Græcis venit. Alii nerion vocarunt, alii rhododaphnen, ſempiternum fronde, roſæ ſimilitudine, caulibus fruticoſum. [4] Jumentis capriſque & ovibus venenum eſt. [5] Idem homini contra ſerpentium venena remedio. CAP. XX.

[6] Silveſtrium generis folia non decidunt abieti, [7] larici, pinaſtro, junipero, cedro, terebintho, [8] buxo, [9] ilici, [10] aquifolio, ſuberi, taxo, [11] tamarici. [12] Inter utraque genera ſunt adrachne in Græcia, & ubique unedo. Reliqua enim folia decidunt his, præterquam in cacuminibus. Non decidunt autem & in fruticum genere cuidam rubo, [13] & calamo. [14] In Thurino agro, ubi Sybaris fuit, ex ipſa urbe proſpiciebatur quercus una, numquam folia dimittens, nec ante mediam æſtatem germinans. Idque mirum eſt, CAP. XXI.

NOTÆ.

ri in nuptiis ſolitæ faces, hoc eſt, ſpina alba : ut Varro teſtatur, lib. 2 de vita populi Rom apud Nonium, cap 2 num 340 Et Feſtus, verbo *Patrimi. Patrimi & matrimi pueri prætextati tres nubentem deducunt : unus, qui facem præfert ex ſpina alba, quia noctu nubebant : duo qui tenent nubentem.* Ideo autem ſpina alba adhibita, quod pollere ea plurimum in avertendis malis noxis crederetur, teſte Naſone, lib. 6. Faſt.

Sic fatus, ſpinam qua triſtes pellere poſſet
A foribus noxas, hæc erat alba, dedit.

Et mox :

Virgaque Janalis de ſpina ſumitur alba, &c.

Varro denique in Ætiis, apud Cariſium, lib. 1. pag. 117. *Fax ex ſpina alba præfertur, quod purgationis cauſa adhibetur.*

17 *Corylus*] De corylo diximus, lib 15. ſect. 24 E coryli genere avellana eſt

Sect. XXXI. 1. *Laburnum.*] Eſt hoc Dalecampii Laburnum alterum, ab eo pictum lib 1. hiſtor. plant. cap 36. pag 104 De eo plura dicemus lib. 17. ſect 35

2. *Jovis barba.*] Hic frutex recte a Dalec pingitur, lib 2 hiſtor plant. cap 35 pag 194. Nondum in certi nominis Gallica lingua poſſeſſionem venit In Bæterrenſi Galliæ agro frequens, ipſo teſte : & in Italia juxta Lavoenam, ita prodente Anguillara

3. *Salices.*] *Les Saules* Cato, de re ruſtic. cap 9. pag 14 *Salicta locis aquoſis, humectis, umbroſis propter amnes ibi ſeri oportet.* Virgil. lib 2 Georg. verſ. 110.

Fluminibus ſalices, craſſiſque paludibus alni
Naſcuntur

4. *Siler*] Fruticem vocat lib 24. ſect 44. ex quo baculos ruſtici conficiunt, ad ſerpentes fugandos. Anguillara latifoliam eſſe ſalicem putat, cujus e cinere, ſulfure, & aphronitro mixtis, pulvis efficitur excutiendis tormentis bellicis. Sed verius fruticem ignotum remur.

5 *Liguſtra.*] Gallis, *Troeſne* Pingitur a Matthiolo, in lib. 1. Dioſc pag 170

6. *Teſſeris.*] Nempe vel militaribus, vel iis quas imperatores in publicis largitionibus viritim dabant. His enim fruſtis ligni quadratis, certa inſignitis notatiſque forma, qui a principe donati erant, jus eis deinde fuit petendi frumenti publici.

7. *Italiæ mancupiis.*] MSS editique libri, *in aucupiis* præferunt, manifeſto errore, quem Turnebus ante nos vidit, lib 4 Adverſ cap. 6. pag 118. Emendationis cauſam repetit ex Plinii verbis, lib 21 ſect. 97 quam & nos probamus Geminum itaque diſtingui vaccinium a Plinio ſcito : Italicum alterum, quod mancupiis feratur : alterum Gallicum, ſive hyacinthum, qui & gladiolus vocetur, de quo dicemus lib 21. ſect. 97

8. *Purpuræ tingendæ.*] Sic MSS omnes Vitruvius lib. 7. cap. ultimo, pag 148. *Vaccinium temperantes, & hoc miſcentes, purpuram faciunt elegantem.*

9. *Quæcumque.*] Theophr lib 3. hiſt. cap 4 Ἅπαντα δὲ ὅσα κοινὰ τῶν ὀρῶν καὶ τῶν πεδίων, μείζω μὲν καὶ καλλίω τῇ ὄψει τὰ ἐν τοῖς πεδίοις γίνεται, κρείττω δὲ τῇ χρείᾳ τὰ ξύλα καὶ τοὺς καρποὺς τὰ ὀρεινά, πλὴν ἀχράδος, καὶ ἀπίου, καὶ μηλέας, αὗται δ᾽ ἐν τοῖς πεδίοις κρείττους, οὐ μόνον τοῖς καρποῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ξύλοις.

Sect XXXIII 1 *Harum generi.*] Hoc eſt, mitiorum e genere, & urbaniorum. Theophr. lib 1. hiſt. cap. 19. Eadem habet auctor Geopon lib XI. cap 1. pag 305.

2. *Quamvis herba.*] Herba, inquit, vocatur, inter frutices tamen numeranda Virgilius in Calice :

Herbaque turis opes priſcis imitata Sabinis.

Arborem tamen δένδρον Dioſc. vocat, lib 1. pag. 104 Sed quoniam pumila eſt, & coactæ brevitatis, herbam Romani appellavere Dicemus de ea uberius lib. 24. ſect 61.

3 *Rhododendron.*] Lauream roſam Apuleius vocat. Γεωνίαις Theophr. lib 1. hiſt. cap. 15. Dioſc. lib 4 cap 81. Νήριον, οἱ δὲ ῥοδοδάφνην, οἱ δὲ ῥοδόδενδρον θάμνος, &c. Pingitur a Matthiolo, in lib 4. Dioſc pag 1103 Gallis, *Laurier roſe* Italis, *oleandro*, teſte Anguillara, lib. de ſimpl. par 4. pag 82.

4 *Jumentis.*] Dioſc. loc cit. & Galenus, lib de fac. ſimp. med pag. 215 Prudentius in Hamartigenia, v. 132.

Noxius in teneris ſapor æſtuat ecce frutetis :
Cum prius innocuas tulerit natura cicutas :
Roſcidus & viridem qui veſtit flos rhododaphnen,
Pabula laſcivis dederit ſincera capellis.

5. *Idem homini.*] Dioſc loc. cit

6. *Silveſtrium.*] Theophr. lib 1. hiſt. cap 15 & lib. 3. cap. 4.

7. *Larici.*] Melezæ arbori, quam eſſe laricem quidam volunt, decidunt hieme folia : & quidem ſoli, e coniferis arboribus.

8. *Buxo.*] *Perpetuoque virens buxus.* Ovid. lib. 10. Metam. verſ. 97.

9. *Ilici.*] Πρῖνος, Theophr. locis cit.

10. *Aquifolio*] Ἀγρία, Theophr lib 1. hiſt. cap. 15. De ea diximus ſect. 12.

11. *Tamarici*] Folia tamarici omnia in hortis noſtris hieme delabuntur De eo diximus lib. 13. ſect. 37.

12. *Inter utraque.*] Inter ἀείφυλλα videlicet, & φυλλοβόλα, ea quæ perpetuo virent, & quibus folia decidunt. Sic Theophr. lib. 1. hiſt. cap. 15. Δοκεῖ δὲ ἡ ἀνδράχνη, καὶ ἡ κόμαρος (forte rectius, ὁ κόμαρος) τὰ μὲν κάτω φυλλοβολεῖν, τὰ δ᾽ ἐπ᾽ ἄκρων τῶν ἀκρεμόνων ἀείφυλλα ἔχειν. *Folia infima demittunt, cacuminibus perpetuo virent.* De adrachne & unedone diximus lib 13. ſect. 40.

13 *Et calamo*] Hoc eſt, arundini. Theophr. loc. cit. τὸ δὲ καλαμῶδες, βάτος, ῥάμνος, κάλαμος.

14. *In Thurino.*] Theophr. loc. cit.

Græcis auctoribus proditum, [15] apud nos poſtea ſileri. [16] Nam locorum tanta vis eſt, ut circa Memphim Ægypti, & in Elephantine Thebaïdis nulli arbori decidant, ne vitibus quidem.

CAP. XXII. XXXVI. Ceteræ omnes extra prædictas, (etenim enumerare longum,) folia deperdunt: obſervatumque non areſcere, niſi tenuia, & lata, & mollia. Quæ vero non decidant, [1] callo craſſa, & anguſta eſſe. [2] Falſa definitio eſt, non decidere his, quarum ſuccus pinguior ſit. Quis enim poteſt in ilice intelligere? Decidere Timæus Mathematicus Sole Scorpionem tranſeunte, ſideris vi, & quodam veneno aëris, putat. Cur ergo non eadem cauſa adverſum omnes polleat, jure miremur. Cadunt plurimis autumno. [3] Quædam tardius amittunt, atque in hiemes prorogant moras. [4] Neque intereſt maturius germinaſſe: utpote cum quædam primæ germinent, & inter noviſſimas nudentur; ut amygdalæ, fraxini, ſambuci. [5] Morus autem noviſſima germinat, cum primis folia dimittit. Magna & in hoc vis [6] ſoli. Prius decidunt in ſiccis macriſque: & vetuſtæ prius arbori: multis etiam, antequam matureſcat fructus. In ſerotina ficu, & hiberna piro, & malo granato eſt [7] pomum tantum aſpici in matre. [8] Neque his autem, quæ ſemper retinent comas, eadem folia durant: ſed ſubnaſcentibus aliis, tum areſcunt vetera: quod evenit [9] circa ſolſtitia maxime.

*CAP. XXIII. XXXV. [1] Foliorum unitas in ſuo cuique genere permanet, præterquam populo, ederæ, crotoni, quam & cici [2] diximus vocari. * [3] Populi tria genera: [4] alba, ac nigra, & quæ Libyca appellatur, minima folio, ac nigerrima, fungiſque [5] enaſcentibus laudatiſſima. Alba folio bicolor, ſuperne candicans, inferiore parte viridi. [6] Huic, nigræque, & crotoni, folia in juventa circinatæ rotunditatis ſunt: vetuſtiora in angulos exeunt. E contrario ederæ anguloſa rotundantur. Populorum foliis grandiſſima [7] lanugo evolat: [8] candidæ, traditæ folio numeroſiore, candida, [9] & ut villi. Folia granatis & amygdalis rubentia.

XXXVI. Mirum in primis, quod ulmo, tiliæque, & oleæ, & populo albæ, & ſalici evenit. [1] Circumaguntur enim folia earum per ſolſtitium: nec alio argumento certius in-

*CAP. XXIV. telligitur [2] ſidus confectum. * Eſt & publica omnium foliorum [3] in ipſis differentia. [4] Namque pars inferior a terra herbido viret colore. [5] Ab eadem læviora, nervos, callumque, & articulos in ſuperiore habent parte: inciſuras vero ſubter, ut manus humana. [6] Oleæ ſuperne candidiora, & minus lævia: item ederæ. Sed omnium folia quotidie ad Solem [7] oſcitant, [8] inferiores partes tepefieri volentia. Superior pars omnium lanuginem quantulamcunque habet, quæ [9] in aliis gentium lana eſt.

NOTÆ.

15. *Apud nos .... ſileri.*] Recitat tamen Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 7. pag 51.

16. *Nam locorum*] Theophr. & Varro, locis cit.

Sect. XXXIV 1. *Callo craſſa*] Corpore, carne, & quadam veluti pulpa

2. *Falſa.*] Theophr. lib. 1 hiſt cap. 15. eas perpetuo virere ait, quæ & anguſtiore folio & pinguitudine quadam prædita eſſent, & odore jucundo: cum abſint hæ dotes ab ilice. Πάντα δὲ τὰ ἀεὶ φυλλα τὰ ἀείφυλλα, στενοφυλλότερα, καὶ λιπαρότητά τινα ἐμφαίνοντα καὶ εὐωδίαν.

3 *Quædam tardius.*] Theophr. lib. 1 hiſt. cap. 15.

4. 4. *Neque intereſt.*] Hæc verbis totidem Theophr loc. citato.

5. *Morus autem*] Theophr. loc cit.

6 *Vis ſoli.*] Δοκεῖ δὲ καὶ ἡ χώρα συμβάλλεσθαι πρὸς τὸ ἐπιμένειν αὐτοῖς τὰ φυλλα, &c. Theophr loc. cit In libris quibuſdam, vis ſolis, male: cum ſequatur proxime cauſa ejuſce placiti: *Prius decidunt in ſiccis, macriſque*

7. *Pomum tantum.*] Decuſſis hieme foliis univerſis, arbori adhuc pomum adhæreſcit.

8. *Neque his autem.*] Theophr loc. cit.

9. *Circa ſolſtitia maxime.*] Ita M S S. omnes. Apud Latinos, qui caſte integreque in eloquendo verſati ſunt, non dicitur ſolſtitium fere, niſi de æſtivo. Nam tametſi motus eadem proportio cum hiberno, tamen id Romani numquam dixere, ſed brumam. Theophr. loc. cit. τοῦτο δὲ περὶ τροπὰς μάλιστα γίνεται θερινάς.

Sect. XXXV. 1. *Foliorum unitas.*] Idem color, inquit, foliis in ſuo cuique genere, eadem forma, in juventa, & cum ſeneſcunt At in populo, edera, & crotone, ſunt diverſa. Theophr. lib. 1. hiſt. cap. 16.

2. *Cici diximus*] Libro 15. ſect 7.

3. *Populi tria.*] Ab his verbis ductum hactenus capitis primordium eſt: quam inepte, ex totius orationis ſerie liquet.

4. *Alba, ac nigra.*] *Peuplier blanc, & noir.* Libycam vulgo Tremulam vocant, a tremulorum foliorum crepitu ſtrepituque aſſiduo, *Tremble* Triplex id populi genus a Dodonæo accurate delineatur, Pempt 6 lib 4. cap 54. pag. 823. & 824.

5. *Enaſcentibus.*] Ramo, aut caudici adnaſcentibus.

6. *Huic.*] Hoc eſt, populo albæ. Theophr. loc. cit. τῆς δὲ λεύκης, ὅ νεώτερα, καὶ ὅ κατάρυμενα πρότερον ..... τὰ νέα (φύλλα) περιφερῆ· τὰ δὲ παλαιότερα, γωνιώδη.

7. *Lanugo.*] Seu βρύον, ut diximus lib. 12. ſect. 62

8. *Candidæ, traditæ.*] Hoc eſt, quæ traditur eſſe folio numeroſiore. Ita M S S Reg Colb Th.

9. *Et ut villi.*] In M S S proxime laudatis, *& ut ville.* Forte, *& ut uvæ.* Nam ut lib. 12. ſect 62. bryon uva populi albæ dicitur.

Sect. XXXVI. 1 *Circumaguntur.*] Vertunt partes ſupinas ſtatim poſt æſtivum ſolſtitium: eoque argumento ſolſtitium exactum ruſtici intelligunt, Theophr lib. 1. hiſt. cap. 16. Tractat hoc argumentum uberrime & eleganter Plinius, lib. 18 ſect 68.

2. *Sidus confectum*] Solſtitium peractum Auctor Geopon. lib 9 cap. 2. pag 219. Περὶ μεγάλου δὲ καὶ τὰς τροπὰς θερινάς στρέφεται τὰ φύλλα τῆς ἐλαίας, ὥσπερ ἡ φιλύρα, καὶ ἡ πτελέα, καὶ ἡ λεύκη. Cauſam ejus rei aperit Theophr. lib. 2. de cauſis, cap. 26. pag 562.

3. *In ipſis.*] In ulmo ſcilicet, tilia, olea, populoque alba, de quibus dictum eſt proxime. Sic Theophr. lib. 1. hiſt. cap. 16.

4. *Namque pars.*] Hæc a Plinio veriſſime pronunciata: etſi nonnihil diſcrepare Theophraſtus videtur, lib. 1. hiſt. cap. 16.

5. *Ab eadem.*] Cum ab inferiore parte læviora ſint folia, in ſuperiore nervos habent & callum, & articulos: tenuiores fibras, atque inciſuras, ſeu velut venas in inferiore, Theophr. loc. cit. Ἴνας καὶ φλέβας, ἐν τοῖς πρανέσιν, ὥσπερ ἡ χείρ. Quæ venæ Græco auctori, & ἶνες, Latino inciſuræ appellantur.

6. *Oleæ.*] Theophr loc. cit. τῆς ἐλαίας δὲ λευκότερα, καὶ ἧττον λεῖα.

7. *Oſcitant.*] Superne convertuntur. Theophr. Πάντα δὲ ὡς εἰπεῖν στρέφεται ἐπὶ τὸ ὕπτιον, καὶ ταύτην ζητεῖ τῷ ἡλίῳ φανερὰν.

8. *Inferiores.*] Eædem & inferiores, terramque ſpectant.

9. *In aliis gentium.*] Apud Seras, aliiſque, ut dictum eſt libro 6. ſect. 20.

XXXVII.

XXXVII. [1] In Oriente funes validos e palmæ foliis fieri dictum eſt, eoſque in humore utiliores eſſe. Et apud nos fere palmis a meſſe decerpuntur. Ex his meliora, quæ ſeſe non diviſerint. Siccantur ſub tecto quaternis diebus: mox in Sole expanduntur, & noctibus relicta, [2] donec candore inareſcant, poſtea [3] in opera finduntur.

XXXVIII. [1] Latiſſima fico, viti, platano: anguſta myrto, Punicæ, oleæ: [2] capillata pino, cedro: aculeata aquifolio, & [3] ilicum generi: nam junipero ſpina pro folio eſt: carnoſa cupreſſo, tamarici: [4] craſſiſſima alno: longa arundini, ſalici: [5] palmæ etiam duplicia: circinata piro, mucronata malo, anguloſa ederæ, diviſa platano: [6] inſecta pectinum modo piceæ, abieti: ſinuoſa toto ambitu robori: ſpinoſa cute, rubo. Mordacia ſunt quibuſdam, ut urticis. Pungentia pino, piceæ, abieti, larici, cedro, [7] aquifoliis. Pediculo brevi oleæ, & ilici: longo vitibus: tremulo populis, & iiſdem ſolis inter ſe crepitantia. Jam & in pomo ipſo, [8] mali quodam in genere, parva mediis emicant folia, interim & gemina. [9] Prærerea aliis circa ramos, aliis & in cacumine ramorum: robori, & in caudice ipſo. Jam denſa, ac rara, ſemperque lata rariora. [10] Diſpoſita myrto, concava buxo, inordinata pomis. Plura [11] eodem pediculo excuntia malis piriſque. [12] Ramuloſa ulmo, & cytiſo. Quibus adjicit [13] Cato decidua, populea quernaque, animalibus jubens dari non perarida: bubus quidem & ficulnea, ilignaque, & ederacea. Dantur & ex arundine, ac lauro. Decidunt ſorbo univerſa, ceteris paulatim. Et de foliis hactenus.

XXXIX. Ordo autem naturæ annuus ita ſe habet. Primus eſt conceptus, flare incipiente vento Favonio, [1] circiter fere ſextum Idus Februarii. [2] Hoc maritantur viveſcentia e terra: quippe cum etiam equæ in Hiſpania, [3] ut diximus. Hic eſt genitalis ſpiritus mundi, [4] a fovendo dictus, ut quidam exiſtimavere. Flat ab occaſu æquinoctiali, ver inchoans. [5] Catulitionem ruſtici vocant, geſtiente natura ſemina accipere, [6] eoque animam inſerente omnibus ſatis. Concipiunt variis diebus, & pro ſua quæque natura. Alia protinus, ut animalia: tardius aliqua, & diutius gravida partus gerunt: quod germinatio ideo vocatur. Pariunt vero cum florent, floſque ille ruptis conſtat [7] utriculis. Educatio [8] in pomo eſt: [a] hoc, & germinatio, [9] laborum. CAP. XXV.

XL. Flos eſt pleni veris indicium, & anni renaſcentis, flos gaudium arborum. Tunc ſe novas, aliaſque quam ſunt, oſtendunt: tunc variis colorum picturis in certamen uſque luxuriant. Sed hoc negatum pleriſque. Non enim omnes florent: & ſunt triſtes quædam, quæque non ſentiant gaudia annorum. [1] Nam neque ilex, picea, larix, pinus,

INTERPRETATIO.

a *Hoc.*] Eſt & hæc educatio, & germinatio, plena laboris.

NOTÆ.

Sect. XXXVII. 1. *In Oriente . . . . dictum eſt.*] Libro 13. ſect. 7.

2. *Donec candore.*] Donec ſe arida probent candore.

3. *In opera finduntur.*] In funes vitiliumque nexus, & capitum levia umbracula, uti dictum eſt loco proxime appellato, lib. 13. ſect. 7.

Sect. XXXVIII. 1. *Latiſſima fico, &c.*] Hæc maximam partem apud Theophr. leges, lib. 1. hiſt. cap. 16.

2. *Capillata.*] Vel, ut alibi, capillacea, τριχόφυλλα.

3. *Ilicum generi.*] Hoc eſt, ilici geminæ, de qua ſect. 8. diximus.

4. *Craſſiſſima alno.*] Theophr. nervoſa dixit: ἰνώδη, lib. 3. hiſt. cap. 14.

5. *Palmæ . . . . duplicia.*] Quamobrem bifidata foliorum palmæ latera vocat, lib. 13. ſect. 7.

6. *Inſecta.*] Theophr. lib. 1. hiſt. cap. 16. ἔντομα, κτενώδη ὡς ἐλάτης, &c. Probe ſecta, ſiſſaque. Sic lib. 9. ſect. 56 pectinis inſtar dixit.

7. *Aquifoliis.*] Hoc eſt, & aquifolio ſimul, & aquifoliæ ilici. De utroque genere, ſect. 8. & 12.

8. *Mali quodam in genere.*] Quod melofolium ex ea re appellatum vidimus, lib. 15. ſect. 15.

9. *Præterea aliis.*] Hæc etiam Theophr. loc. proxime citato.

10. *Diſpoſita myrto*] Ei præſertim, quam hexaſticham vocant, ut diximus lib. 15 ſect. 37. a ſenis foliorum verſibus.

11. *Eodem pediculo.*] Eodem potius petiolo: unde cum ſuis pediculis folia plura pendeant.

12. *Ramuloſa*] Venoſa, ut quidem reor: ſic enim cytiſum Dioſc. lib. 4. cap. 113. ait ῥάχιν ἔχειν μείζονα, ſpina dorſi prominentiore eſſe.

13. *Cato decidua.*] Decidua pro *cadiva* dixit paulo licentius. Sic enim MSS. omnes. Catonis verba ſunt ea, e cap. 5. pag. XI. *Frondem populneam, ulmeam, quernam cadito: per tempus eam condito, non peraridam, pabulum ovibus.* Et cap. 30. pag. 28. *Bubus frondem ulmeam, populneam, quernam, ficulneam, uſque dum habebis, dato.* Denique cap. 45. pag. 42. *Bubus . . . . ſi fenum non erit, frondem ilignam, & ederaceam dato.* Vide Columellam, lib. 6. cap. 3.

Sect. XXXIX. 1. *Circiter fere ſextum.*] Ut dictum eſt lib. 2. ſect. 47.

2. *Ut diximus.*] Libro 8. ſect. 67.

3. *Hoc maritantur.*] Hoc vento fœcundantur, ſtimulantur, illiciuntur, invitantur ad conceptum. Sic palmæ mares *afflatu viſuque* dicuntur feminas *maritare*, lib. 13. ſect. 7.

4. *A fovendo.*] Ita MSS. omnes. Græcis pariter Ζέφυρος, qui Favonius eſt, quaſi Ζωήφορος, *vitam afferens*, appellatur. Sic Favonius a fovendo, quoniam foveat ſata, *genitabilis aura Favoni*, ut canit Lucretius, lib. 1. Iſidorus, lib. 9. Orig. cap. 5. *Favonios appellabant, quia quædam animalia Favonio ſpiritu hauſto concipere exiſtimantur.*

5. *Catulitionem*] MSS. Reg. Colb. Th. *Catulitionem*. Catulire Grammatici novitii aiunt idem eſſe, atque in Venerem incitari.

6. *Eoque animam*] Eo vento ſcilicet, Favonio.

7. *Utriculis.*] Hoc eſt, calyculis, unde flos erumpit. Ἔλυτρα ſunt Dioſcoridi, lib. 2. cap. 114.

8. *In pomo.*] Quamdiu pendet a matre pomum, quaſi quædam fetus educatio intelligitur.

9. *Laborum*] Eſt nutritio pomi, inquit, eſt & germinatio arboris, ut fere mulieri partus, & educatio fetus, plena laboris: flos autem, res plena gaudii. Vide Notas & Emend. num. IX.

Sect. XL. 1.] *Nam neque ilex.*] Ilicem tamen florere Theophraſtus aſſeverat, extremo cap 5. lib. 3. hiſt. πρῖνος ἀνθεῖ.

ullo flore exhilarantur, nataleſve pomorum recurſus annuos verſicolori nuncio promittunt: [2] nec fici, atque caprifici. Protinus enim fructum flores gignunt. In ficis mirabiles ſunt & abortus, qui numquam matureſcunt. [3] Nec juniperi florent. [4] Quidam earum duo genera tradunt: alteram florere, nec ferre: quæ vero non floreat, ferre protinus baccis naſcentibus, quæ biennio hæreant. Sed id falſum: omnibuſque iis dura facies ſemper. Sic & hominum multis fortuna [5] ſine flore eſt.

XLI. Omnes autem germinant, etiam qui non florent, magna & locorum differentia. Quippe cum ex eodem genere quæ ſunt in paluſtribus, priora germinent: mox campeſtria, noviſſima in ſilvis. Per ſe autem tardius piri ſilveſtres, [2] quam cetera. [3] Primo Favonio cornus, proxime laurus, pauloque ante æquinoctium tilia, acer. [4] Inter primas vero populus, ulmus, ſalix, alnus, nuces. [5] Feſtinat & platanus. Ceteræ [6] vere cœpturo, aquifolium, terebinthus, paliurus, caſtanea, [7] glandes. [8] Serotino autem germine malus, tardiſſimo ſuber. [9] Quibuſdam geminatur germinatio, nimia ſoli ubertate, aut invitantis cæli voluptate: quod magis in herbis ſegetum evenit. In arboribus tamen nimia germinatio [10] claſſeſcit.

Sunt aliæ naturales quibuſdam, præterque vernas, [11] quæ ſuis conſtant ſideribus, quorum ratio aptius reddetur tertio ab hoc volumine. Hiberna Aquilæ exortu, æſtiva Canis ortu, tertia Arcturi. Has duas quidam omnibus arboribus communes putant: ſentiri autem maxime in fico, vite, Punicis: cauſam afferentes, quoniam in Theſſalia Macedoniaque plurima tum ficus exeat. Maxime tamen in Ægypto apparet hæc ratio. [12] Et reliquæ quidem arbores, ut primum cœpere, continuant germinationem: Robur, & abies, & larix, [13] intermittunt tripartito, ac terna germina edunt: [14] ideo & ter ſquamas corticum ſpargunt: quod omnibus arboribus in germinatione evenit, quoniam prægnantium rumpitur cortex. [15] Eſt autem prima earum incipiente vere, circiter XV. diebus. Iterum germinant [16] tranſeunte Geminos Sole. [17] Sic fit, ut prima cacumina impelli ſecutis appareat, geniculato incremento. Tertia eſt earumdem ad ſolſtitium breviſſima, nec diutius ſeptenis diebus. Clareque & tunc cernitur excreſcentium cacuminum [18] articulatio. [19] Vitis ſola bis parturit: cum primum emittit uvam: iterum cum digerit. Eorum quæ non florent, partus tantum eſt & maturitas. Quædam ſtatim in germinatione florent, properantque in eo: ſed matureſcunt tarde, ut vites. Serotino quædam germinatu florent, maturantque celeriter, [20] ſicuti morus, quæ noviſſima urbanarum germinat, nec niſi exacto frigore: ob id dicta ſapientiſſima arborum. Sed cum cœpit, in tantum univerſa germinatio erumpit, ut una nocte peragat, etiam cum ſtrepitu.

XLII. Ex his, quæ hieme Aquila exoriente ([1] ut diximus) concipiunt, floret prima omnium amygdala menſe Januario: Martio vero pomum maturat. Ab ea proxime florent [2] Armeniaca, dein tuberes, & [3] præcoces: illæ peregrinæ, [4] hæ coactæ. Ordine au-

NOTÆ.

2. *Nec fici*] Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 16 pag. 378. *Nec hoc ignorandum*, inquit, *ficum ſolam ex omnibus arboribus non florere.*

3. *Nec juniperi*] Itane ſe res habeat, an ſecus, amplius conſiderandum Theophr. admonet, σκεπτέον, lib. 3. hiſt. cap. 6. Juniperus, *Genevrier*, & *Geneuvre*.

4. *Quidam earum.*] Sic etiam Theophr. loc. cit. ſuffragante nunc quoque in Galliis experientia.

5. *Sine flore.*] Numquam benigna, aut blande arridens.

Sect. LXI. 1. *Noviſſima in ſilvis*] In montibus, Theophr. Ὕςατα ἢ τὰ ἐν τοῖς ὄρεσι, loc. cit.

2. *Quam cetera.*] Quam urbanæ, inquit Theophr. loc. cit. Ἄχ. γὰρ ἢ μικρῷ ὕςερον τῆ ἀπίω.

3. *Primo Favonio.*] Etiam ante Favonium in Græcia, πρὸ ζεφύρου, teſte Theophr. loc. cit.

4. *Inter primas.*] Theophr. loc. cit.

5. *Feſtinat*] Sic tamen ut paulo ſerius germinet, quam proxime appellatæ. Theophr. loc. cit.

6. *Vere cœpturo.* Sic libri omnes. Theophr. ἀρχομένου τῆ ἦρος, *ineunte vere.*

7. *Glandes*] Vel *Juglandes* ſcribi neceſſe eſt, ex Theophr. loc. cit. qui καρύα dixit: vel Jovis glandes intelligendæ.

8. *Serotino.*] Theophr. loc. cit.

9. *Quibuſdam geminatur.*] Ita M S S omnes: ſincerior tamen lectio haud dubie, *germinatur.*

10. *Claſſeſcit*] Arborum fecunditatem exhaurit, efficitque ſæpenumero, ut fructus ſuos alternent.

11. *Quæ ſuis conſtant.*] Quæ certorum exortu, occaſuve ſiderum eveniunt: quorum ratio expectetur uberrime lib. 18. ſect. 57. & ſequentibus.

12. *Et reliquæ.*] Hæc totidem verbis Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 6.

13. *Intermittunt tripartito.*] Ter intermittunt germinationem, terque turgent. Πεύκη δ' ἢ ἐλάτη ἢ δρῦς διαλείπει. ἢ τρεῖς ὁρμὰς ἴσχει, ἢ τρεῖς ἀφίησι βλάσεις. Theophr. loc. cit. En rurſum δρῦς Plinio robur eſt, abies ἐλάτη, πεύκη larix, ut diximus Sed meleza, quam laricem eſſe eruditi volunt, non intermittit.

14 *Ideo & ter ſquamas.*] Ter corticem, qui ſquamarum inſtar eſt, genitali, qui interlabitur inſinuatque ſe ſe, humore reſpergunt: quod in unaquaque germinatione evenire vel ex eo intelligitur, quod tum facile cortex abſiſtat, detrahaturque corpori Hæc plane mens Theophraſti, Pliniique eſt, quæ interpretes hactenus male vexavit. Vide Notas & Emend num. X.

15 *Eſt autem prima*] Alia ratio eſt Græciæ, quam Theophraſtus explicat, loc. cit. alia Italiæ, quam Plinius nunc declarat.

16. *Tranſeunte Geminos.*] Theophr. loc. cit περὶ τὰ Σκιροφοριῶνος ἀρχομένου. Vide quæ dicturi de menſibus Græcis ſumus, lib. 17 ſect 37. circa finem

17. *Sic fit ut prima.*] Priora cacumina ſequentibus, quæ adnaſcuntur, apparet impelli: & articulis quibuſdam ſeu nodis incrementa diſtinguuntur Ruellius, lib 1. de nat. ſtirp pag. 29. legit ita. *Sic fit ut dum prima cacumina propelluntur, ſe cutis aperiat*, &c. Sed male.

18 *Articulatio.*] Geniculatum cacuminum incrementum, ut dictum eſt proxime Fit illud, cum cacumina creſcunt ramorum, medulla ante ſe tendente, & novam impellente materiam, ut dicetur lib. 17 ſect. 35. num. 1.

19. *Vitis .... bis parturit.*] Bis germinat.

20. *Sicuti morus.*] Quæ propter frigiditatem ſoli tarde germinat, eadem propter debilitatem cito maturat Theophr lib. 1. de cauſis, cap 21. Vide quæ dicturi de moro ſumus, lib. 18. ſect. 67. num. 1

Sect. XLII. 1. *Ut diximus*] Sect. ſup.

2 *Armeniaca*] Scilicet prunus, de qua lib. 15. ſect. 12.

3. *Præcoces.*] Nempe præcocia Perſica, de quibus lib. 15. ſect. XI.

4 *Hæ coactæ*] Ad velociorem maturitatem arte evocatæ,

tem naturæ, ſilveſtrium primæ, [5] ſambucus, cui medulla plurima: & cui nulla, cornus maſcula. Urbanarum, malus: parvoque poſt, ut ſimul videri poſſit, pirus, & ceraſus, & prunus. Sequitur laurus, illamque cupreſſus: dein Punica, fici. At vites & oleæ florentibus jam iis germinant. Concipiunt [6] Vergiliarum exortu. Hoc ſidus illarum eſt. Floret autem ſolſtitio vitis, & quæ paulo ſerius incipit, olea. Deflorefcunt omnia ſeptenis diebus, non celerius: quædam tardius, ſed nulla pluribus bis ſeptenis. Omnia & intra VIII. Idus Julii [7] eteſiarum præcurſu.

XLIII. Nec ſtatim fructus ſequitur in aliquibus. [1] Cornus enim circa ſolſtitia reddit primò candidum, poſtea ſanguineum. Ex eo genere femina poſt autumnum fert baccas acerbas, & inguſtabiles cunctis animantibus: ligno quoque fungoſa & inutilis, cum mas e fortiſſimis quoque ſit: tanta differentia [2] ab eodem genere fit. [3] Sed & terebinthus meſſibus reddit ſemen, [4] & acer, & fraxinus: nuces, & mala, & pira, præterquam hiberna, aut præcocia, autumno. [5] Glandiferæ ſerius etiamnum, [6] Vergiliarum occaſu: eſculus tantum autumno. Incipiente autem hieme quædam genera mali, pirique, & ſuber. [7] Abies flores croci colore circa ſolſtitium, ſemen reddit poſt Vergiliarum occaſum. [8] Pinus autem & picea præveniunt germinatione quindecim fere diebus. [9] Semen vero poſt Vergilias & ipſæ reddunt. CAP. XXVI.

XLIV. [1] Citreæ, & juniperus, & ilex, [a] anniferæ habentur: novuſque fructus in his cum annotino pendet. In maxima tamen admiratione pinus eſt: habet fructum matureſcentem: habet proximo anno ad maturitatem venturum, ac deinde tertio. Nec ulla arborum avidus ſe promittit. Quo menſe nux ea decerpitur, eodem matureſcit alia: & ſic diſpenſatur, ut nullo non menſe matureſcant. Quæ ſe in arbore ipſa diviſere, [2] azaniæ vocantur: læduntque ceteras niſi detrahantur.

XLV. Fructum arborum ſolæ nullum ferunt, hoc eſt, ne ſemen quidem, [1] tamarix ſcopis tantum naſcens, [2] populus, [3] alnus, [4] ulmus Atinia, [5] alaternus, cui folia inter ilicem & olivam. [6] Infelices autem exiſtimantur, damnatæque religione, quæ neque ſeruntur umquam, neque fructum ferunt. Cremutius auctor eſt, nunquam virere arborem, [7] ex qua Phyllis ſe ſuſpenderit. Quæ gummi gignunt, poſt germinationem. [8] aperiuntur: gummi vero non niſi fructu detracto ſpiſſatur.

XLVI. Novellæ arbores carent fructu quamdiu creſcunt. [1] Perdunt facillime ante maturitatem, palma, ficus, amygdala, malus, pirus: item Punica, quæ etiam roribus nimiis & pruinis florem amittit. Qua de cauſa inflectunt ramos ejus, ne ſubrecti humorem infeſtum excipiant, atque contineant. [2] Pirus & amygdala, etiamſi non pluat, ſed fiat Auſtrinum cælum, aut nubilum, amittunt florem, & primos fructus; ſi, cum de-

INTERPRETATIO.

a *Anniferæ.*] Toto anno ferre fructum exiſtimantur.

NOTÆ.

præter inſitam a natura indolem.

5. *Sambucus.*] *Du ſureau*, arbor notiſſima, & paſſim in dumetis obvia.

6. *Vergiliarum exortu.*] De quo, lib. 18. ſect. 66.

7. *Eteſiarum præcurſu.*] Sic plane ut eteſiarum ortum anteveniant: qui ortus incidit in VIII. Calend. Aug. ut dicetur lib. 18. ſect. 68.

Sect. XLIII. 1. *Cornus enim.*] Hæc habet iiſdem verbis Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 6. Κρανεία μὲν . . . . ὥσπερ τροπὰς θερινάς, &c.

2 *Ab eodem genere.*] Tanta eſt, inquit in ſexu differentia, in arboribus etiam ejuſdem generis. Theophr. Τοσαύτη γὰρ διαφορὰ περὶ ἄμφω.

3 *Sed & . . . . meſſibus.*] Theophr. περὶ πυροῦ ἀμητόν, *circa meſſem tritici.*

4. *Et acer . . . . autumno.*] Hæc pariter omnia Theophr. loc. cit.

5. *Glandiferæ.*] Ut robur, & caſtanea, δρῦς καὶ διὸς βάλανος, Theophr.

6. *Vergiliarum occaſu.*] De quo lib. 18. ſect. 59.

7. *Abies flores.*] Theophr. loc. cit. Καὶ ἡ ἐλάτη ἀνθεῖ πρότερον, &c.

8 *Pinus autem, &c.*] Theophr. Πεύκη δὲ καὶ πίτυς προτερεῖ τῇ βλαστήσει μικρόν, &c.

9. *Semen vero*] Theophr. loc. cit. Μετὰ Πλειάδα, hoc eſt, μετὰ δύσιν Πλειάδος.

Sect. XLIV. 1. *Citreæ.* De citreis jam veriſſime ſuperius affirmavit, lib. 12. ſect. 7. De junipero & ilice, Theophr. loc. cit.

2. *Azaniæ vocantur.*] Hoc eſt, exareſcentes, ab ἀζαίνω, exareſco, vel ab ἀζαίνω exſicco, quod vel ſiccitate aeris, vel longiore mora in arbore factæ aridiores dehiſcant nuces ex pineæ. Ita porro MSS. Reg. Th. Colb. Chiffl. non *Zamiæ.*

Sect. XLV. 1. *Tamarix.*] Nempe ſilveſtris, & noſtras, quæ plane eſt ſterilis, ut dicetur lib. 24. ſect. 42. non ſativa, quæ in Ægypto Syriaque fert fructum.

2. *Populus*] Alba nimirum λευκή. Nam nigræ ſemen in comitialibus morbis ipſe commendat, lib. 24. ſect. 32.

3. *Alnus*] Alnos in Creta fructum ferre ſcribit auctor lib. de Mirab. Auſcult. pag. 1155. Apud nos oblongum quiddam emittit, ex multis compactum ſquamulis, quod pro fructu habetur: iis dehiſcentibus ſemen autumno excidit.

4. *Ulmus Atinia.*] Diximus de ea ulmo, ſect. 29.

5. *Alaternus.*] Et hanc Macrobius inter infelices arbores reponit, lib. 2. Saturn. cap. 16. pag. 878. A Cluſio pingitur, lib. 1. hiſtor. plant. cap. 33. pag. 50. Gallis *Alaterne.* Plura ejus ſunt genera in horto Regio.

6. *Infelices.*] Felices arbores vocant, quæ fructum ferunt: infelices, quæ non ferunt. Livius, lib. 5. pag. 95. *Nulla felix arbor, nihil frugiferum in agro relictum.*

7 *Ex qua Phyllis.*] Fuit hæc Lycurgi Thraciæ regis filia, quæ Demophoonta Theſei regis Athenienſis ex Phædra filium amavit, excepitque e Trojano bello redeuntem. Is cum Athenas ad componenda regni negotia reverſus, illic longiores contra datam fidem traheret moras, Phyllis ſe ſpretam rata, amoris impatientia vitam laqueo finivit, & in arborem amygdalum foliis carentem eſt mutata. Reverſus deinde Demophoon, cum arborem amplexus eſſet, illa ſponſi adventum veluti ſentiens emiſit folia, quæ ab ejus nomine φύλλα deinde dicta ſunt, quæ prius πέταλα dicebantur. Vide Hygin. fab. 243.

8. *Aperiuntur.*] Dehiſcunt. ut gummi emittant.

Sect. XLVI. 1. *Perdunt facillime.*] Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 9.

2. *Pirus & amygdala.*] Plinius ipſe, lib. 17. ſect. 2. *Adeo ut amygdalæ & piri, etiamſi omnino nubilum fuit, Auſtrinusve flatus, amittant fetus.*

floruere, tales dies fuerint. [1] Ocyſſime autem ſalix amittit ſemen, antequam omnino maturitatem ſentiat, ob id dicta [4] Homero frugiperda: [5] ſecuta ætas ſcelere ſuo interpretata eſt hanc ſententiam, quando ſemen ſalicis mulieri ſterilitatis [6] medicamentum eſſe conſtat. Sed in hoc quoque providens natura, facile naſcenti, [7] & depacto ſurculo, incurioſius ſemen dedit. [8] Una tamen proditur ad maturitatem perferre ſolita, in Creta inſula, ipſo deſcenſu Jovis ſpeluncæ, torvum ligneumque, magnitudine ciceris.

XLVII. Fiunt vero quædam loci vitio infructuoſa, ſicut in Paro ſilva cædua, quæ nihil fert. [1] Perſicæ arbores in Rhodo florent tantum. [2] Fit hæc differentia & ex ſexu: in iiſque mares non ferunt. [3] Aliqui hoc permutantes, mares eſſe, quæ ferant, tradunt. Facit & denſitas ſterilitatem.

XLVIII. [1] Gignentium autem quædam & lateribus ramorum, & cacuminibus ferunt: ut pirus, Punica, ficus, myrtus: [2] cetero eadem natura, quæ frugibus. Namque & in eis ſpica in cacumine naſcitur, legumina in lateribus. Palma ſola ([3] ut dictum eſt) in ſpathis habet fructum, racemis propendentem.

XLIX. Reliquis ſub folio pomum, ut protegatur, excepta fico, cui folium maximum umbroſiſſimumque, & ideo ſupra id pomum: ei demum ſerius folium naſcitur, quam pomum. Inſigne proditur in quodam genere Ciliciæ, Cypri, Helladis, [1] ficos ſub folio, groſſos vero poſt folium naſci. Ficus & præcoces habet, quas Athenis prodromos vocant. [3] In Laconico genere maxime ſunt.

CAP. XXVII. L. [1] Sunt & biferæ in eiſdem. [2] In Cea inſula caprifici triferæ ſunt. Primo fetu ſequens evocatur, ſequenti tertius: [3] hoc fici caprificantur. Et caprifici autem [4] ab adverſis foliis naſcuntur. Biferæ & in malis ac piris quædam, ſicut & præcoces. Malus ſilveſtris bifera. Sequens ejus fructus [5] poſt Arcturum in apricis maxime. [6] Vites quidem & triferæ ſunt, quas ob id inſanas vocant: quoniam in iis alia matureſcunt, alia turgeſcunt, alia florent. [7] M. Varro auctor eſt, vitem fuiſſe Smyrnæ [8] apud Matroum biferam, & malum in agro Conſentino. Hoc autem evenit perpetuo in Tacapenſi Africæ agro, de quo [9] plura alias: ea eſt ſoli fertilitas. Trifera eſt & cupreſſus. Namque baccæ ejus colliguntur menſe Januario, & Maïo, & Septembri: [10] ternaſque earum gerit magnitudines.

Eſt vero & in ipſis arboribus etiam onuſtis peculiaris differentia. [11] Summa ſui parte fertiliores, arbutus, quercus: inferiore, juglandes, [12] fici mariſcæ. Omnes, quo magis ſeneſcunt, hoc maturius ferunt, & in apricis locis, nec pingui terra. Silveſtriora omnia tardiora. Quædam ex iis omnino nec matureſcunt. [14] Item quæ ſub-

NOTÆ.

3. *Ocyſſime.... ſalix.*] Apud Theophr. lib. 3 hiſtor. cap. 1. quod Plinius ipſe iterum repetit, lib. 24. ſect 38 Id porro ſemen, quod in araneam abit, ante quam percoquatur, etſi Theophr καρπὸν appellat, Galenus, Ægineta, & alii, malunt florem vocare.

4. *Homero.*] Odyſſ κ. verſ. 510.

Μακραί τ' αἴγειροι, καὶ ἰτέαι ὠλεσίκαρποι.

Ubi Didymus interpres: [illegible] Quoniam florem amittit: vel quod in potu ſumptus ſterilitatem inducit.

5. *Secuta ætas*] Theophraſtus ἐν φυτουργικοῖς, citante Didymo loc. cit. Democritus in Geopon lib. XI. cap. 14 pag. 312. ubi Homericus verſus ita ſcribitur,

[illegible]

Dioſc. lib. 1. pag. 136. Ælian. lib. 4 hiſtor. animal. cap. 23. ac Plinius ipſe furſum lib. 24. ſect. 38.

6. *Medicamentum.*] [illegible], quod ſterilitatem affert.

7. *Et depacto ſurculo*] Cum vel depacto, inquit, in terram nulla fere arte, vel cultura, facile hæc naſcatur arbos, indiligentius ei natura ſemen dedit, quod vix perfert ad maturitatem.

8. *Una tamen.*] In ejuſdem ſpeluncæ aditu fuiſſe & populum nigram, quæ fructum ferret. Theophr lib. 3 hiſt. cap. 5.

Sect. XLVII. 1. *Perſicæ arbores.*] Id jam ſuperius memoratum lib. 15. ſect. 13. Idem de arbore Perſea Theophr. lib. 3. hiſtor. cap. 5. quoniam arbos utraque Ægypti indigena fuit.

2. *Fit hæc.... & ex ſexu.*] Apud Theophr. lib. 3 hiſt. cap. 6.

3. *Aliqui hoc*] Theophr. loc. cit.

Sect XLVIII. 1. *Gignentium.*] Theophr lib. 1. hiſtor. cap. 23.

2. *Cetero eadem natura.*] Cetero conſtant hæ arbores eadem natura, quæ frugibus inest Namque & in ipſis frugibus, ſpica eſt in cacumine, ut in frumento: legumina ſunt in lateribus, ut in faba. Hæc Plinius, vere, ſed alio certe ex fonte, quam ex Theophraſto

3. *Ut dictum eſt.*] Libro 13. ſect. 7. ubi ſpathas, quæ vox Græca eſt, palmites tranſtulit. Pollux, lib. 1. cap. ult. [illegible]

Sect. XLIX. 1. *Ficos ſub folio.*] Hoc eſt, infra folium. Groſſos vero poſt folium, hoc eſt, a tergo foliorum, & uti nos loquimur, ſupra folia. Hæc quoque recitat Athenæus ex Theophraſto, lib. 3 pag. 77. [illegible] Groſſus eſt pomum ſerotinum, vel raro, vel numquam matureſcens.

2. *Ficus & præcoces*] Theophr. lib. 5. de cauſis, cap. 1. & in hoc argumento habitat, & cauſas ejus rei inveſtigat.

3. *In Laconico.... maxime ſunt.*] Vide Notas & Emend. num. XI.

Sect. L. 1. *Sunt & biferæ.*] In ficubus, ut dictum eſt lib. 15. ſect. 19.

2. *In Cea.*] Ἐν Κέῳ Theophr. lib. 2. de plantis, apud Athen. lib. 3. pag 77.

3. *Hoc fici.*] Hoc nempe tertio caprifici fetu, fici urbanæ caprificantur, quo dictum eſt modo lib. 15. ſect. 21.

4. *Ab adverſis foliis.*] Supra folia, ut fici: non ſub ipſis, ut reliqua poma.

5. *Poſt Arcturum.*] Μετ' Ἀρκτοῦρον, Theophr lib. 1. hiſt. cap. 23. poſt Arcturi exortum, de quo dicemus lib. 18. ſect 74.

6 *Vites quidem*] Theophr. lib. 1. de cauſis, cap. XI. p. 218.

7. *M. Varro.*] Lib 1. de re ruſt. cap 7. pag. 51.

8. *Apud Matroum.*] Matris Deum Cybeles fanum. Vide Notas & Emend. num. XII.

9. *Plura alias*] Libro 18 ſect. 51.

10 *Ternaſque earum*] Tergemina eſt, inquit, magnitudinis baccarum differentia.

11. *Summa ſui parte*] Vide Notas & Emend. num XIII.

12. *Fici mariſcæ.*] De his egimus lib. 15. ſect. 19.

13. *Silveſtriora.*] Tardius ea fructus ſuos perficiunt. Theophr. lib 3. hiſtor. cap 3. [illegible]

14 *Item quæ ſubarantur*] Subarare, eſt ſubtus arando terram movere. idem fere quod ablaqueare.

arantur, aut quæ ablaqueantur, celeriora neglectis: [15] hæc & fertiliora.

LI. Eſt etiamnum ætatis differentia. Amygdala enim & pirus in ſenecta fertiliſſimæ: ut & glandiferæ, & quoddam genus ficorum. Ceteræ in juventa tardiuſque maturantes, quod maxime notatur in viribus. Vetuſtioribus enim vinum melius: novellis copioſius. Celerrime vero ſeneſcit, & in ſenecta deteriorem fructum gignit malus: namque & minora poma proveniunt, & vermiculis obnoxia. Quin & in ipſa arbore naſcuntur. Ficus ſola ex omnium arborum fetu, maturitatis cauſa [1] medicatur: jam quidem [2] ex portentis, quoniam majora ſunt pretia præpoſteris. Omnia autem celerius ſeneſcunt [3] præfecunda. Quin & protinus moriuntur aliqua, [4] cælo fecunditatem omnem eblandito: quod maxime viribus evenit. * Contra morus tardiſſime ſeneſcit, [5] fructu minime laborans. Tarde & quorum criſpa materies: ut acer, palma, populus. Et ſubarata ocyus ſeneſcunt. * Silveſtria autem tardiſſime. Atque in totum, omnis cura fertilitatem adjicit, fertilitas ſenectam: ideo & [6] præflorent talia, & prægerminant, atque in totum præcocia fiunt: quoniam omnis infirmitas [7] cælo [8] magis obnoxia eſt. * CAPUT XXVIII. * CAPUT XXIX.

LII. Multæ vero plura gignunt, [1] ut diximus in glandiferis: inter quas laurus [2] uvas ſuas: [3] maximeque ſterilis, quæ non gignit aliud: ob id a quibuſdam mas exiſtimatur. Ferunt & avellanæ [4] iülos compactili callo, ad nihil utiles. * Plurima vero buxus. Nam & ſemen ſuum, & granum, [5] quod cratægum vocant, & a ſeptemtrione [6] viſcum, a meridie hyphear: de quibus plura [7] mox paulo. Interdumque pariter res quaternas habent. * CAPUT XXX.

LIII. [1] Arbores quædam ſimplices, quibus a radice caudex unus: & rami frequentes, ut olivæ, fico, viti. [2] Quædam fruticoſi generis, ut paliurus, myrtus: item nux avellana: quin immo melior eſt, & copioſior fructu, in plures diſperſa ramos. [3] In quibuſdam omnino nullus, ut in ſuo genere buxo, loto tranſmarinæ. Quædam bifureæ, atque etiam in quinas partes diffuſæ. [4] Quædam dividuæ, nec ramoſæ, ut ſambuci. Quædam [5] individuæ, ramoſæ, ut piceæ. Quibuſdam ramorum ordo, ſicut piceæ, abieti. Alias inconditus, ut robori, malo, piro. [6] Et abieti quidem ſubrecta diviſura, ramique in cælum tendentes, non in latera proni. [7] Mirum, cacuminibus eorum deciſis moritur: totis vero detruncatis durat. [8] Et ſi infra, quam rami fuere, præcidatur, quod ſupereſt, vivit, [9] ſi vero cacumen tantum auferatur, tota moritur. Alia ab radice brachiata, ut ulmus. Alia in cacumine ramoſa, ut pinus, [10] lotos, ſive faba Græca: quam Romæ a ſuavitate fructus ſilveſtris quidem, ſed ceraſorum pæne natura, loton appellant. Præcipue domibus expetitur ramorum petulantia, brevi caudice latiſſima exſpatiantium umbra, & in vicinas domos ſæpe tranſilientium. Nulli opacitas brevior: nec aufert Solem hieme,

NOTÆ.

15 *Hæc & fertiliora.*] Nempe, quæ ſubarantur. Nam ut paulo poſt ipſe veriſſime, *Omnis cura fertilitatem adjicit.*

Sect. LI. 1. *Medicatur.*] Sparſo ad radices hordeo, milioque, terraque obruto. Qua arte ficus præſertim humiles ac pumilæ in vaſis fictilibus ſatæ nutriuntur: & citius eæ, quam reliquæ, germinant, & fructum edunt. Neque enim de caprificatione hic ſermo, ut Dalecampius eſt arbitratus.

2. *Ex portentis.*] Portentoſæ, inquit, cujuſdam luxuriæ eſt, majore eſſe in pretio eas quæ ſic medicatæ coguntur ad maturitatem, ac præpoſtere nec legitimo tempore perficiuntur: cum ſint eæ minus ſalubres. Plinius iterum lib. 23. ſect. 63. *Noviſſime ficus ſalubriores, quam primæ: medicatæ vero, nunquam.* Dalecampius hallucinatur, qui præpoſteras hoc loco noviſſimas putat eſſe.

3. *Præfecunda.*] Quorum coacta medicamentis fecunditas eſt, quæ domini aviditas ad fertilitatem celerius quam par eſt, evocat. Simili fato, ſimilique forte de cauſa, *ſenilis prudentia præmaturæ mortis ſignum eſt*, ut ait Plinius, lib. 7. ſect. 52.

4. *Cælo.*] Cæli & aeris benignitate ad fecunditatem arbores invitante.

5. *Fructu minime.*] Ita Reg. 2. & alii. Reg. 1. Colb. Th. *fructus.* Haud multum, inquit, in edendo fructu morus laborat: ideo tardius ſeneſcit.

6. *Præflorent talia.*] Nempe ſilveſtria.

7. *Cælo magis.*] Cæli vires affectionesque ſentit.

8. *Magis obnoxia eſt.*] MSS. Reg. Th. Colb. &c. *magis obnoxia.*

Sect. LII. 1. *Ut diximus.*] A ſect. 9. ad ſect. 14.

2. *Uvas ſuas.*] Quiddam uvæ ſimile.

3. *Maximeque.*] Et ſativa quidem, inquit, & ſterilis: ſed hæc maxime, quæ fructum alium nullum gignit. Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 8. Ἡ δὲ δάφνη τὸ βοτρυῶδες· φέρει μὲν γὰρ καὶ ἀκαρποφόρος, οἱ μὲν καὶ πᾶσαι, ἀλλὰ καὶ γένος τι αὐτῆς· ἡ μὲν ἄλλα πλεῖον, ἡ ἄκαρπος, ἣν δὴ καὶ ἄρρενα τινὲς καλοῦσιν.

4. *Iülos.*] Theophr. loc. cit. Ἡ καρυλωτικὴ καρύα, τὸ ἴουλον. Eſt autem iulus, quem avellanæ florem Suidas vocat, callo ſeu ſquamula plurima ex qua compingitur: & tamdiu quidem compactilis dicitur, donec in floſculos exiguos dehiſcat. Galli vocant, *des chatons.*

5. *Quod cratægum.*] MSS omnes hoc loco, *gratægum.* In Indice, *gratæcum.* Nos utrobique cratægum reſcripſimus. In editis perperam *carthegon.*

9. *Viſcum.*] Viſcum & hyphear ilici pariter, ὑφέαρ attribuit Theophraſtus, lib. 3. hiſtor. cap. 16. Nec tamen illos audio, qui buxum pro ilice acceptum hoc loco a Plinio volunt: aut [illegible] aliud nullum eſſe, præter arborem eam, quam Theophr. cap. 15. extremo, poſt buxum deſcribit.

7. *Mox paulo.*] Sect. 93. ubi & ilici viſcum aſſignat.

Sect. LIII. 1. *Arbores quædam.*] Diſſimilia plane ſunt quæ Theophraſtus affert lib. 1. hiſtor. cap. 13. & ab hoc argumento, in quo Plinius habitat, valde diſcrepantia. οὐδ᾽ ἴσως, ut aiunt. Ut plane fruſtra ſint Rob. Conſtantinus, Dalecampius, ceterique, qui Plinianam orationem ex Theophraſtea metiri, falſique coarguere moliuntur.

2. *Quædam fruticoſi.*] Hoc eſt, fruticibus annumeranda. Eſt autem frutex, qui ad juſtam arboris magnitudinem, craſſitudinemve non aſſurgit: lignoſo tamen & ipſe caudice, qui non perareſcat, ut in herbis accidit, ſed perennis duret.

3. *In quibuſdam.... nullus.*] Subintellige, nullus caudex: ſed ſtatim pullulat a radice ramorum ſilva, ut in buxi genere quodam, lotoque Africana, de qua diximus lib. 13. ſect. 32.

4. *Quædam dividuæ.*] Caudice bifurco, vel in plures partes diffiſſo.

5. *Individuæ.*] Simplici, nec uſquam ſciſſo vel bifurco caudice.

6. *Et abieti.*] Theophr. lib. 1. hiſtor. cap. 13. Iconem vide abietis apud Matthiol. pag. 107.

7. *Mirum.*] Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 8.

8. *Et ſi infra.*] Theophr. loc. cit. ὅταν δὲ καὶ κατωτέρω, &c.

9. *Si vero cacumen.*] Theophr. ἐὰν τὸ ἄκρον μόνον ἐπικοπῇ, vel ſolo deciſo cacumine moritur.

decidentibus foliis. Nulli cortex jucundior, aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores validioreſque, aut plures, ut dixiſſe totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas. [11] Malis proprium genus: ferarum enim roſtra reddunt, adhærentibus uni maximo minoribus.

L I V. [1] Ramorum aliqui cœci, qui non germinant: quod natura fit, [2] ſi non evaluere: aut pœna, cum deputatos cicatrix hebetavit. [3] Quæ dividuis in ramo natura eſt, hæc viti in oculo, arundini in geniculo. Omnium terræ proxima craſſiora. In longitudinem excreſcunt abies, larix, palma, cupreſſus, ulmus, & ſi qua [4] uniſtirpia. Ramoſarum ceraſus etiam [5] in XL. cubitorum trabes, æquali per totam duûm cubitorum craſſitudine reperitur. * [6] Quædam ſtatim in ramos ſparguntur, ut mali.

*CAPUT XXXI.

L V. [1] Cortex aliis tenuis, ut lauro, tiliæ: aliis craſſus, ut robori. Aliis lævis, ut malo, fico. Idem ſcaber robori, palmæ. Omnibus in ſenecta rugoſior. [2] Quibuſdam rumpitur ſponte, ut viti. Quibuſdam etiam cadit, ut malo, unedoni: carnoſus, ſuberi, populo: [3] membranaceus, ut viti, arundini: libris ſimilis, ceraſo: multiplex tunicis, ut vitibus, tiliæ, abieti. Quibuſdam ſimplex, ut fico, arundini.

L VI. [1] Magna & radicum differentia. Copioſæ fico, robori, platano: breves & anguſtæ, malo: ſingulares [2] abieti, larici. Singulis illis innituntur, quanquam minutis in latera diſperſis. Craſſiores lauro & inæquales: item oleæ, [3] cui & ramoſæ. At robori carnoſæ. [4] Robora ſuas in profundum agunt. [5] Si Virgilio quidem credimus, eſculus, quantum corpore eminet, tantum radice deſcendit. Oleæ, maliſque, & cupreſſis, [6] per ſumma ceſpitum. [7] Aliis recto meatu, ut lauro, oleæ: aliis flexuoſo, ut fico. Minutis hæc capillamentis hirſuta, ut abies, multæque ſilveſtrium: e quibus montani prætenuia fila decerpentes, ſpectabiles lagenas, & alia vaſa nectunt. [8] Quidam non altius deſcendere radices, quam Solis calor tepefaciat, [9] idque natura loci tenuioris craſſiorisve dixere, quod falſum arbitror. [10] Apud auctores certe invenitur, abietis planta cum transferretur, [11] VIII. cubitorum in altitudine: nec totam refoſſam, ſed abruptam. Maxima ſpatio atque plenitudine [12] & citri eſt. [13] Ab ea platani, roboris, & glandiferarum. Quarumdam radix vivacior ſuperficie, ut lauri. Itaque cum trunco inaruit, reciſa etiam lætius fruticat. Quidam brevitate radicum celerius ſeneſcere arbores putant: quod coarguunt fici, [14] quarum radices longiſſimæ, & ſenectus ocyſſima. Falſum arbitror & quod aliqui prodidere, radices arborum vetuſtate minui. Viſa etenim eſt annoſa quercus everſa vi tempeſtatis, [15] & jugerum ſoli amplexa.

NOTÆ.

10. *Lotos, ſive faba.*] Gallis, *l'Alisier*, arbor Biturigibus Cubis valde familiaris. Recte a Dodonæo pingitur, & deſcribitur eadem accurate, Pempt. 6. lib. 4. cap. 24. pag. 834.

11. *Malis proprium*] Arbori, inquit, quæ malus vocatur, peculiaris eſt ramorum forma ſeu facies: ferarum enim roſtra referunt nodis ſuis: unus eſt eorum prægrandis: compluſes exigui circum adhæreſcunt. Theophr. lib. 1. hiſt. cap. 13. *Ἰδιώτατος δὲ ὁ τῆς μηλέας ὄζος· ὅμοιοι γὰρ θηρίων αὐτοῖς· εἷς μὲν ὁ μέγας, ...*

Sect. LIV. 1. *Ramorum aliqui*] Ramorum, inquit, ὄζοι Theophraſtus vocat, (quod eodem recidit: nam ὄζοι nodi ſunt, unde rami exeunt,) alii cœci, (ſic enim vocantur infertiles, ἀβλαστεῖς.) qui non germinant: quod & natura fit, genitali ibi deficiente ſucco: & læſione, deputatis ramis, exciſis, avulſis. Theophr. loc. cit. *Ἔτι δὲ τῶν ὄζων οἱ μὲν τυφλοί, οἱ δὲ γόνιμοι. Λέγω δὲ τυφλούς, ἀφ' ὧν μηδεὶς βλαστός· ὅτε δὲ καὶ φύσει, καὶ πηρώσει γίνονται.* Index hujus loci, *De ramis.*

2. *Si non evaluere.*] Plinianum hoc *evaleſcere* reſpondere Theophraſteæ voci ἐκβιάζεσθαι, ex loco citato, falſo credidit Conſtantinus in Lexico: cum illi Latine *aut pœna*, &c. Græca æquivaleat.

3. *Quæ dividuis in ramo*] Quod in arboribus, quarum caudex dividitur, ramus eſt, hoc in vite oculus, ſive gemma, in arundine geniculum eſt: omnium natura ſimilis, calamitas par: iiſdem obvia cuncta caſibus, ſive naturæ vitio, ſive læſione ea injuriaque hominum accidant. Theophr. loc. cit. *ὥσπερ γὰρ ὁ ὄζος ἐν ἄλλοις, οὕτω καὶ ὀφθαλμὸς ἐν ἀμπέλῳ, καὶ ἐν καλάμῳ γόνυ.*

4. *Uniſtirpia.*] Quæ ſimplicitore aſſurgunt caudice, *μονοστελέχη*. Theophr. lib. 1. hiſt. cap. 14.

5. *In XL. cubitorum*] Vide Notas & Emend. num. XIV.

6. *Quædam ſtatim*] Theophr. loc. cit. *Ἔνια δὲ εὐθὺς σχίζεται, οἷον ἡ μηλέα.*

Sect. LV. 1. *Cortex aliis.*] Quæ de corticis multiplici natura hic produntur, a Theophraſto quoque traduntur, lib. 1. hiſt. cap. 8.

2. *Quibuſdam rumpitur.*] *Ἔνια δὲ καὶ ῥήγνυται*: ſic enim apud Theophr. legi oportere, non *ῥιζοφλοιεῖ*, & Plinius admonet, & experientia docet.

3. *Membranaceus*] Nervoſus graciliſque, ac minime carnoſus, *ἰνώδης καὶ ἄσαρκος .... οἷον ἀμπέλου, καλάμου*, &c.

Sect. LVI. 1. *Magna & radicum.*] Hæc radicum differentia proditur totidem fere verbis a Theophr. lib. 1. hiſt. cap. 9.

2. *Abieti, larici*] Aliis una tantum radix, ut abieti & larici. *Τὰ δὲ μονόρριζα, καθάπερ ἐλάτη, πεύκη.* En iterum *πεύκη* larix, ut diximus ſect. 19.

3. *Cui & ramoſæ.*] Theophr. loc. cit. *ὀζώδεις*. Plinius ramoſas recte ſcripſit; Gaza *nodoſas* perperam interpretatus eſt.

4. *Robora*] Theophr. *Ἡ δὲ δρῦς καὶ βαθύρριζα, καθάπερ δρῦς.* Robur Plinio *δρῦς* eſt, ut diximus ſæpius.

5. *Si Virgilio.*] Lib. 2. Georg. v. 291.

Eſculus in primis, quæ quantum vertice ad auras
Æthereas, tantum radice in tartara tendit.

6. *Per ſumma ceſpitum*] In ſumma terra adrepunt. Theophr. *Τὰ δὲ ἐπιπολαιόρριζα, καθάπερ ἐλαία, ῥοά, μηλέα, κυπάριττος.*

7. *Aliis recto.*] Etſi aliquantum obliquæ radices lauro, oleæque ſint, tamen illæ æquabiliore curſu per ſumma ceſpitum repunt: ficus, flexuoſo magis & contorto. Hæc e re ipſa, non e Theophraſto, petita.

8. *Quidam non altius.*] Theophraſtum in eam ſententiam iviſſe liquet, lib. 1. hiſt. cap. XI.

9. *Idque natura.*] Conferre ii dixere, inquit, ad *βαθυρριζίαν*, & teporem Solis, & tenuitatem ſoli. *τὸν δ' ἥλιον, καὶ χώρα, καὶ ἐνδιδοῦσα*, inquit Theophr. In MSS Reg. &c. *idque natura loci tenuiores, gratiſſime dixere.* Haud recte, ut alii ante nos intellexere.

10. *Apud auctores.*] Quod de abietis radice Plinius, hoc ipſum de larice Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 7. *Πεύκης δέ τις*, &c.

11. *VIII. cubitorum.*] Subintellige, radicem fuiſſe.

12. *Et citri*] Uti dictum eſt ſuperius, lib. 13. ſect. 29.

13. *Ab ea platani*] De platani radicibus XXXIII. cubitorum, dictum eſt lib. 12. ſect. 5. ex Theophraſto & Varrone.

14. *Quarum radices.*] Theophraſt. lib. 1. hiſt. cap. XI.

15. *Et jugerum ſoli.*] Partim corpore & ramis, partim radicibus, jugerum amplexa.

L V I I. [1] Proſtratas reſtitui plerumque, & quadam terræ cicatrice [2] viveſcere, vulgare eſt. [3] Et familiariſſimum hoc platanis: quæ plurimum ventorum concipiunt propter denſitatem ramorum: quibus amputatis, [4] levatæ onere in ſua ſcrobe reponuntur. Factumque jam eſt hoc in juglandibus, oleiſque, ac multis aliis. * Eſt in exemplis, & ſine tempeſtate, ullave cauſa alia quam prodigii, cecidiſſe multas ac ſua ſponte reſurrexiſſe. [5] Factum hoc [6] populi Rom. Quiritibus oſtentum [7] Cimbricis bellis Nuceriæ in luco Junonis, ulmo, poſtquam etiam cacumen amputatum erat, quoniam in aram ipſam procumbebat, reſtituta ſponte, ita ut protinus floreret: a quo deinde tempore [8] majeſtas populi Romani reſurrexit, quæ ante vaſtata cladibus fuerat. [9] Memoratur hoc idem factum & in [10] Philippis, ſalice procidua atque detruncata: [11] & Stagiris in Muſeo populo alba: omnia fauſti ominis. [12] Sed maxime mirum, Antandri platanus etiam [13] circumdolatis lateribus [14] reſtibilis ſponte facta, vitæque reddita longitudine quindecim cubitorum, craſſitudine quatuor ulnarum.

CAPUT XXXII.

L V I I I. [1] Arbores quas naturæ debeamus, [2] tribus modis naſcuntur: ſponte, aut ſemine, aut ab radice. Cura numeroſior exſiſtit: de qua [3] ſuo dicemus volumine: nunc enim totus ſermo de natura eſt, multis modis miriſque memorabili. Namque non omnia in omnibus locis naſci [4] docuimus, nec tranſlata vivere. Hoc alias faſtidio, alias contumacia, ſæpius imbecillitate eorum, quæ transferuntur, evenit: alias cælo invidente, alias ſolo repugnante.

L I X. Faſtidit balſamum alibi naſci: [1] nata Aſſyria malus alibi ferre: nec non & palma naſci ubique aut nata parere: [2] vel cum promiſit etiam, oſtenditque ea educare, quæ tamquam invita peperit. Non habet vires frutex cinnami in Syriæ vicina perveniendi. Non ferunt amomi nardique deliciæ, ne in Arabia quidem ex India, [3] & nave peregrinari. Tentavit enim Seleucus rex. Illud maxime mirum, ipſas arbores plerumque exotari ut vivant, atque tranſmigrent: aliquando & a ſolo impetrari, ut alienas alat, advenaſque nutriat: cælum nullo modo flecti. [4] Vivit in Italia piperis arbor: caſiæ vero etiam [5] in ſeptentrionali plaga: vixit [6] in Lydia thuris. [7] Sed unde ſorbentes ſuccum omnem ex iis Soles, coquenteſque lacrymam?

N o t æ.

Sect. LVII. 1. *Proſtratas.*] Hæc ſunt etiam apud Theophr. lib. 4. hiſt. cap. 19.

2. *Viveſcere.*] Sic MSS. omnes, non *reviviſcere*.

3. *Et . . . . platanis.*] Theophr. loc. cit.

4. *Levata onere.*] MSS. omnes: *levato onere*. At lib. XVII. ſect. XXXIX. *Arboribus putatione levatis onere.*

5. *Factum hoc.*] Julius Obſeq. cap. 103. pag. 54. *Nuceriæ ulmus vento everſa, ſua ſponte erecta in radicem coaluit.*

6. *Populo Romani Quiritibus.*] *Populi Romani Quirites* ſunt e populo Romano non quilibet, (nam toto orbe Romano ſparſus populus Romanus fuit:) ſed ii qui in ipſa Urbe regia, ἐν τῇ αὐγῇ πόλει, domicilium haberent. Auctor Virgilius, qui libro IV. Georgicon, verſu 200. de apibus ſic cecinit;

Verum ipſæ foliis natos & ſuavibus herbis
Ore legunt: ipſæ REGEM, parvoſque QVIRITES
Sufficiunt, aulaſque, & cerea REGNA refingunt.

Ubi *parvi Quirites* ſunt apes, quæ regem ſui quique alvearis aſſidue ac proxime circumcingunt, ut regi ſuo olim cives urbis regiæ Romæ proxime aderant. Inde eſt & *Quirinus*, qui proinde conditor regiæ civitatis eſt, nempe Romulus. Plinius, libro XV. ſect. XXXVI. *Inter antiquiſſima delubra habetur QVIRINI, hoc eſt, ipſius Romuli.* Eſt Quirini nomen etiam in nummo vetere familiæ Memmiæ, apud Patinum, pag. 174. capite Romuli laureato, vultu ſenili & barbato, cum hac epigraphe pone caput QVIRINVS: e regione, C. MEMMIVS C. F. Triumvir monetalis: qui nempe ex aliqua Romuli filia ſe genus trahere gloriabatur. Eſt ergo *Quirinus*, ut diximus, Urbis regiæ conditor, vel rector. Unde nomen illud etiam Cæſari Auguſto tribuitur a Virgilio, lib. III. Georg. verſu 26.

In foribus pugnam ex auro ſolidoque elephanto
Gangaridum faciam, victoriſque arma QVIRINI.

Hoc eſt, Romani Principis, qui Romæ in urbe regia ſedem habet. Denique legitur etiam in Vitellii & Galbæ nummis hæc epigraphe: VESTA P. R. QVIRITIVM. *Veſta populi Romani Quiritium*: hoc eſt, Religio Pietaſque Populi Romani, nempe eorum qui in Urbe regia Roma degunt. In ſingulari numero dixit *Quiritem* Horatius, lib. 1. epiſt. V. verſu 7. *Quid planſus, & amici dona Quiritis?* Veriſimiliora certe hæc videntur eſſe, quam quæ Feſtus comminiſcitur de voce *Curis* & *Curitis*. Vide Notas & Emend. num. XV.

7. *Cimbricis bellis.*] Cimbros Marius cum Catulo vicit anno Urbis DCLIII. Vide Plutarch. in Mario.

8. *Majeſtas populi Rom.*] Simile oſtentum de majeſtate Senatus primum florente, deinde & mareſcente, relatum eſt ſuperiore libro, ſect. 36.

9. *Memoratur.*] Theophr. lib. 4. hiſt. cap. 19. & lib. 5. de cauſis, cap. 4. pag. 328.

10. *Philippis.*] Thraciæ oppido, de quo lib. 4. ſect. 18.

11. *Et Stagiris.*] Theophr. ἐν Σταγείροις ἐν τῷ Μουσείῳ. lib. 4. hiſt. cap. 19.

12. *Sed maxime.*] Theophr. loco mox cit.

13. *Circumdolatis.*] Duobus lateribus circumdolatis, συμπεριλελεπισμένη δ' ἐπέγχωσεν ἐκ τῶν δύο μερῶν. Theophr. loco cit.

14. *Reſtibilis.*] Regerminans, reſtituta fecunditate, revivifcens.

Sect. LVIII. 1. *Arbores, quas naturæ.*] Non artis, non curæ, aut induſtriæ. Unde in Indice hujus libri locus hic notatur his verbis: *Quot modis ſponte naſcuntur arbores.*

2. *Tribus modis.*] Vide Notas & Emendationes, num. XVI.

3. *Suo dicemus volumine.*] Libro 17. a ſect. 9. *Nunc de his arboribus dicemus, quæ cura hominum atque arte proveniunt.*

4. *Docuimus.*] Libro 12. ſectione 7.

Sect. LIX. 1. *Nata Aſſyria malus.*] Voculam *nata* ex MSS. Reg. Colb. Thuanoque adjecimus. Negat alibi feracem malum eam eſſe, quamvis alibi natam. Sic ſtatim de palma: *Nec non & palma naſci ubique faſtidit, aut nata parere.*

2. *Vel cum promiſit.*] Alludit ad ea quæ ſuperius ipſe notavit, lib. 13. ſect. 6. de palmis: *Fertiles in maritimis Hiſpaniæ fructum, verum immitem: dulcem in Africa, ſed ſtatim evaneſcentem.*

3. *Et nave.*] Etiam nave, quod transfectionis genus molliſſimum eſt.

4. *Vivit in Italia.*] Ut dictum eſt lib. 12. ſect. 14.

5. *In ſeptentrionali.*] Vide lib. 12. ſect. 43. De caſia porro aromatica accipi hæc oportere, Columella teſtis eſt, cujus hæc oratio, lib. 3. cap. 8. *Tmolon & Corycum florere croco animadvertimus: Judæam & Arabiam pretioſis odoribus illuſtrem haberi. Sed nec noſtram civitatem prædictis egere ſtirpibus: quippe cum pluribus locis Urbis jam caſiam frondentem conſpicimus: jam thuream plantam, florenteſque hortos myrrha & croco.*

6. *In Lydia.*] Nempe Sardibus, ut diximus lib. 12. ſect. 31.

7. *Sed unde.*] Sed ſunt eæ arbores, inquit, in alieno cælo ſoloque, ſine ſucco, ſine lacryma, abſumente fortaſſis utrumque vi Solis, &, ſi ſuperis placet, ſorbente.

Illud proxime mirum, [8] mutari naturam in iiſdem, atque [9] pro indiviſo valere. [10] Cedrum æſtuoſis partibus dederat: [11] & in Lyciis Phrygiiſque montibus naſcitur. Frigus inimicum lauro fecerat: [12] ſed in Olympo copioſior nulla eſt. [13] Circa Boſphorum Cimmerium in Panticapæo urbe, omni modo laboravit Mithridates rex, & ceteri incolæ, [14] ſacrorum certe cauſa, laurum myrtumque habere: [15] non contigit, cum [16] teporis arbores abundent ibi, [17] Punicæ, ficique, jam mali & piri laudatiſſimæ. [18] Frigidas eodem tractu non genuit arbores, pinum, abietem, piceam. Et quid attinet in Pontum abire? juxta Romam ipſam caſtaneæ ceraſique ægre proveniunt: Perſica in Tuſculano, nec non nuces Græcæ cum tædio inſeruntur, Terracina ſilvis ſcatet earum.

CAPUT XXXIII. L X. [1] Cupreſſus advena, & difficillime naſcentium fuit, ut de qua verboſius sæpiuſque, quam de omnibus aliis, prodiderit [2] Cato. [3] Natu moroſa, [4] fructu ſupervacua, [5] baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratioſa, [6] materie rara, ut pæne fruticoſi generis, [7] Diti ſacra, & ideo funebri ſigno [8] ad domos poſita. [9] Femina ſterilis diu. [10] Metæ demum aſpectu non repudiata, diſtinguendis tantum [11] pinorum ordinibus: nunc vero tonſilis facta [12] in denſitate parietum, coërcitaque gracilitate [13] perpetuo tenera. Trahitur etiam in picturas [14] operis topiarii, venatus, claſſeſve, & imagines rerum tenui folio, brevique, & virenti ſemper veſtiens. Duo genera earum: Meta in faſtigium convoluta, quæ & femina appellatur. Mas ſpargit extra ſe ramos, deputaturque. [15] Utraque autem immittitur in perticas, aſſereſve, amputatione ramorum, qui XIII. anno [17] denariis ſingulis veneunt. [18] Quæſtuoſiſſima in ſatus ratione ſilva: vulgoque, [19] dotem filiarum antiqui plantaria appellabant. [20] Huic patria inſula Creta, cum [21] Cato Tarentinam

Notæ.

8 *Mutari naturam in iiſdem*] In iiſdem ſcilicet arboribus: cum eas, quæ æſtuoſis fere naſcuntur locis, etiam edant frigida, & verſa vice. Vide Notas & Emendationes, num XVII.

9. *Pro indiviſo.*] Perinde. Sic Reg. 2. aliique, & editi omnes. Ea voce uſus idem ſuperius lib. 9. ſect 64.

10. *Cedrum æſtuoſis*] Syriæ. Theophr. lib 4 hiſt. cap. 6.

11 *Et in Lyciis.* Theophr. loc. cit. Κέδρον δὲ καὶ τὰ Φρύγια ὄρη, καὶ τὰ Λύκια.

12 *Sed in Olympo.*] Nempe Pierico, de quo lib 4 ſect. 15 Quem νιφόεντα montem nivoſum Homerus alter vocat, hymno 10 Hercul Theophr loc. cit.

13. *Circa Boſphorum*] Theophr loc cit.

14 *Sacrorum certe.*] Quoniam in ſacris adhiberi myrtus lauruſque ſoleret, ad purgationes, ad ſuffimenta, ut dictum eſt libro ſup. ſect. 36. & 40 diceturque uberius, lib. 25 ſect 59.

15 *Non contigit*] Frigus perferre negat poſſe myrtum Virgilius, Eclog 7. v 6.

Dum teneras defendo a frigore myrtos.

Et Plinius junior, lib. 5 ep 6 villam ſuam membratim deſcribens: *Cælum*, inquit, *eſt hieme frigidum & gelidum: myrtos, oleas, quæque alia aſſiduo tepore lætantur, aſpernatur ac reſpuit.* Apud Aremoricos, qui Britones nominantur, multa myrtus eſt, cælum tamen hieme frigidum ſatis, gelidumque.

16 *Teporis arbores.*] Tepido calidoque cælo feliciter provenientes.

17. *Punicæ, &c.*] Theophr loc cit.

18 *Frigidas*] Theophr. rurſum loc. cit.

Sect L X. 1. *Cupreſſus advena*] Quoniam ei patria a Creta fuit, ut mox dicetur.

2 *Cato*] Libro de re ruſt. cap 48. & cap. 151 pag 80. & 81

3 *Natu moroſa*] Δυσαυξὲς, Theophr. lib 1. de cauſis, cap 9. creſcens ægre admodum. Unde poetis dicta *Lenta cupreſſus* Plinius, lib. 17. ſect 34. de eſculo, *Motu moroſa naſci.*

4 *Fructu ſupervacua*] Ceſſit ea res in proverbium, Κυπαρίττου καρποὶ, *Cupreſſi fructus*, de re pulcra quidem, & aſpectu ſpecioſa, ſed prorſus inutili. Vide Cælium Rhodig. lib. 25. cap. 8.

5 *Baccis torva*] Quæ guſtantis faciem torvam reddunt, cum ora, ut Virgilius cecinit, lib. 1 Georg. verſ. 247.

Triſtia tentantum ſenſu male torquet *amaror.*

Baccas ejuſcemodi galbulos appellat Varro, lib de re ruſt cap 40 & tamquam pilas corticias ait eſſe, in quibus ſemina natura concluſerit Pilulas Plinius lib. 17. ſect. 14. Theophr. 1 de cauſis, cap 5 [illegible]

6 *Materie rara*] Macilenta. Quod de cupreſſo femina veriſſimum, quam Dodonæus delineavit, pag. 844. *Cypreſſum* [illegible] Quid fruticoſum ſit, diximus ſect 53.

7. *Diti ſacra*] Feſtus: *Cupreſſi mortuorum domibus ponebantur ideo, quia hujus generis arbor excisa non renaſcitur: ſicut ex mortuo nihil eſt jam ſperandum quam ob cauſam in tutela Ditis patris eſſe putabatur.*

8 *Ad domos.*] Nobilium ſcilicet. Lucanus, lib. 3 verſu 441

Et non plebeios luctus teſtata cupreſſus.

Neque ad domos tantum, ſed & ad ſepulcra. Horatius, lib. 2. Ode 14.

Linquenda tellus, & domus, & placens
Uxor, neque harum quas colis arborum,
Te, præter inviſas cupreſſos,
Ulla brevem dominum ſequetur.

Et apud Maronem, lib 6. Æneidos, verſ. 215. in Miſeni funere, *ferales ante* pyram *cupreſſos conſtituunt*

9. *Femina ſterilis diu.*] Tarde fructum edit. Sed mas omnino non gignit, ut dicetur inferius, lib. 17. ſect. 14 Et Geopon. auctor diſerte monet, lib. XI. cap. 6 pag. 308. [illegible]

10. *Metæ demum*] Acuminato faſtigio placuit, ſive cono. Unde *conifera cypariſſus*, apud Virgil. lib. 3. Æneid. verſ. 680.

Et metas imitata cupreſſus,

apud Ovid. lib. 10. Metam. verſ. 106.

11. *Pinorum ordinibus.*] Sic libri omnes, etiam MSS. non *vinearum*, ut reponere ex Varronis lib. 1. cap. 26. nititur Pintianus. Et aliud Varro voluit, lib. 1. de re ruſt. cap 15. de limitatione agrorum, ita ſcribens: *Serunt alii circum fines prædiorum pinos, ut habet uxor in Sabinis: alii cupreſſos, ut ego habeo in Veſuvio* Aliud Plinius, qui ipſos pinorum ordines claudi cupreſſis interſitis ac diſtingui monet.

12. *In denſitate.*] Tam denſum, ut in hortis parietum vicem obtineat Simili modo & de buxo ſuperius, ſect. 28. *Denſitate parietum virens ſemper, ac tonſile.*

13. *Perpetuo tenera.*] Tonſili.

14. *Operis topiarii.*] Sic hodie in hortis elegantioribus cupreſſos tractas in acies, claſſes, & Centauros videmus. In MSS. *operis iſti viarum.* In editis, *opere luſtrali*, quæ defendi utraque ſcriptura poteſt Pintianum ſecuti ſumus

15. *Aſſeres ve m.*] Maritantur & cupreſſo vites Varronem vide, lib 1. de re ruſt. cap 16 Fiunt & e cupreſſis pedamina vitium teretia, teſte Columella, lib. 4. cap. 26.

16 *Utraque autem*] Cupreſſus mas feminaque creſcere ſinitur in ramos longiores, quibus amputatis perticæ fiunt, aſſereſve.

17. *Denariis ſingulis.*] Monetæ Gallicæ aſſibus octo.

18. *Quæſtuoſiſſima.*] Inter ea quæ feruntur Solinus, cap. XI. pag 30.

19 *Dotem*] Cupreſſorum plantaria dotem filiarum nominabant: nam dotis uſum & commoditatem præſtabant, quod ex iis pecuniam ad illas maritandas conficerent. Ita Petavius noſter in Miſcell Exerc

20. *Huic patria*] Theophr lib 4. hiſt cap. 6.

21. *Cato.*] Libro de re ruſt. cap. 151. *Semen cupreſſi Tarentinæ per ver legi oportet, &c.*

eam

eam appellet : credo, quod primum eo venerit. [22] Et in Ænaria ſucciſa regerminat. [23] Sed in Creta quocumque in loco terram moverit quiſpiam, [24] vi naturali hæc gignitur, protinuſque emicat : [25] illa vero etiam nón appellato ſolo, [26] ac ſponte, maximeque [27] in Idæis montibus, & quos Albos vocant, ſummiſque jugis, unde nives numquam abſunt, plurima, quod miremur : alibi non niſi [28] in tepore proveniens, & [29] nutricem magnopere faſtidiens.

L X I. Nec terræ tantum natura circa has refert, aut perpetua cæli, verum & quædam temporaria [1] vis imbrium. Aquæ plerumque ſemina afferunt : & [2] certo fluunt genere, aliquando etiam incognito : [3] quod accidit Cyrenaicæ regioni, cum primum ibi laſerpitium natum eſt : ut in herbarum natura [4] dicemus. [5] Nata eſt & ſilva urbi ei proxima, imbre piceo craſſoque, circiter urbis Romæ annum [6] C C C C X X X.

L X I I. Edera jam dicitur in Aſia naſci : negaverat [1] Theophraſtus : nec in India, niſi in monte Mero. Quin & Harpalum omni modo laboraſſe, ut fereret eam [2] in Medis, fruſtra : [3] Alexandrum vero ob raritatem ita coronato exercitu, victorem ex India rediiſſe, exemplo Liberi Patris : cujus Dei & nunc adornat thyrſos, galeaſque etiam ac ſcuta, in Thraciæ populis, in ſolemnibus ſacris. [4] Inimica arbori, ſatiſque omnibus : ſepulcra, muros rumpens : [5] ſerpentium frigori gratiſſima, ut mirum ſit ullum honorem habitum ei. CAPUT XXXIV.

[6] Duo genera ejus prima, [7] ut reliquarum, mas, & femina. Major traditur mas corpore, & folio duriore etiam ac pinguiore, & flore ad purpuram accedente. Utriuſque autem flos ſimilis eſt roſæ ſilveſtri, niſi quod caret odore. [8] Species horum generum tres. Eſt enim candida, & nigra edera, tertiaque quæ vocatur helix. [9] Etiamnum hæ ſpecies dividuntur in alias : quoniam eſt aliqua fructu tantum candida, alia & folio : fructum quoque candidum ferentium aliis denſus acinus, & grandior, racemis in orbem circumactis, qui vocantur [10] corymbi. [11] Item ſelenitium, cujus eſt minor acinus, ſparſior racemus. [12] Simili modo in nigra. [13] Alicui & ſemen nigrum, alii [14] crocatum : cujus coronis [15] Poëtæ utuntur, foliis minus nigris : quam quidam Nyſiam, [16] alii Bacchicam vocant, maximis inter nigras corymbis. Quidam apud Græcos

N O T Æ.

22. *Et in Ænaria.*] De qua diximus lib. 3. ſect. 12. Vide Notas & Emend. num XVIII.

23 *Sed in Creta*] Vide Notas & Emend. num X I X.

24. *Vi naturali*] Per ſe ſc, ac nullo ſatu, nativa quadam terræ vi cupreſſus erumpit Vide Notas & Emendationes, num. X X

25 *Illa vero etiam*] In eadem inſula, inquit, non ſolum impreſſa leviter tellure, nullo ſatu ac ſponte gignitur cupreſſus, quod unum Theophraſtus de illa ſcripſit : verum etiam non commota terra, hoc eſt, non appellato ac foſſionibus ſolicitato ſolo, & quaſi ad pariendum compulſo, ſed ſponte.

26 *Ac ſponte.*] Ita libri, & M S S omnes Etſi *ex ſponſu* legi Petavio τῷ μονογενῇ placet, in Miſcell Exerc. cap XI quoniam dum colitur exerceturque terra, quaſi nexu quodam obligatur, ut ex ſponſo, vel ut alii aiunt, ex ſponſu, citari cogique poſſit ad reddendum mutuum. *Sponſus* pro ſponſione in Dig. tit de verborum ſignif legitur *ſponſu*.

27. *In Idæis.*] Theophr lib. 4. hiſt. cap 1. Ἐν Κρήτῃ γοῦν φασὶν ἐν τοῖς Ἰδαίοις ὄρεσι, καὶ ἐν τοῖς Λευκοῖς καλουμένοις ἐπὶ τῶν ἄκρων, ὅθεν οὐδέποτε ἐπιλείπει χιών, κυπαρίττους εἶναι. Hinc apud Virgilium, lib. 2. Georg. verſ. 84.

Idææ cypariſſi.

28. *In tepore.*] Theophr lib. 4 hiſt. cap 6. ἐν τοῖς ἀλεεινοῖς, καὶ τοῖς πρὸς μεσημβρίαν, *locis apricis, & meridiano Soli expoſitis.*

29. *Et nutricem.*] Et ab eo loco transferri magnopere cupiens, ubi primum alta & enutrita eſt.

Sect. L X I. 1. *Vis imbrium.*] Theophr. lib. 1. de cauſis, cap 5 Vide Notas & Emend num X X I.

2. *Certo fluunt.*] Nunc certa vehunt amnes, & cognita nobis ſemina : nunc etiam prius incognita. Theophr lib. 3. hiſt. cap. 2. Ἐνιαχοῦ καὶ αὐτῶν τινες ἐπιγενομένων ἰδίων ὑδάτων ἀνατεῖλαι ὕλην πολλήν. Quare Salmaſius in Solin. pag 173. perperam *certe* reponit, vel libris invitis.

3. *Quod accidit*] Refert hoc ipſum Theophr loc. cit. Accidiſſe autem anno Urbis Romæ C X X X V I. Plinius ipſe admonet, lib. 19 ſect. 15.

4. *Dicemus.*] Libro 19. ſect. 15.

5. *Nata eſt & ſilva*] Theophr loc. cit. Refert quiddam ſimile in Peruvia occidentalis Indiæ regione accidiſſe, Joſ. a Coſta, lib. 4. cap 31.

6. *C C C X X X.*] Anno Quo Darium devicit Alexander M.

Sect. L X I I. 1. *Theophraſtus.*] Libro 4. hiſt cap. 4.

2. *In Medis.*] Non in ipſa Media, ſed Babylone, quæ Medorum ditionis fuit Theophr. loc. cit. ἐν τοῖς παραδείσοις τοῖς περὶ Βαβυλῶνα, Ἅρπαλος φυτεύων . . . οὐδὲν ἐποίει πλέον. De Harpalo, quem olim Alexander inter fidiſſimos, mox inter hoſtes habuit, vide Curtium, lib. 10. cap. 6. pag. 393. De monte Mero diximus, lib. 6. ſect. 23.

3. *Alexandrum.*] Theophr. loc. cit. & ex eo Arrianus, lib. 6. ſect. 23.

4. *Inimica arbori.*] Quoniam arbores necat, ut mox dicetur. Edera, Gallis *Lierre.*

5. *Serpentium frigori.*] Quoniam edera frigidis locis gaudet, ſub ea ſerpentes lubenter latent, quarum eſt etiam natura perfrigida.

6. *Duo genera.*] Quæ ἄῤῥενι vel θηλείᾳ tribuenda erant, ea κισσῷ ederæ imprudenter aſſignaſſe quibuſdam videtur, ſed falſo Vide Notas & Emend. num. X X I I.

7. *Ut reliquarum.*] Arborum ſcilicet : arborum enim nomine & vites & ederæ continentur, ut dicitur in Lexico Juris civilis.

8. *Species horum.*] Tria pariter ederæ ſumma genera Theophraſtus habet, lib. 3. hiſt. cap. 18. ὁ μὲν λευκός, ὁ δὲ μέλας, καὶ τρίτον ἡ ἕλιξ. Helix a Dodonæo pingitur, pag. 408. Ἕλιξ ab ἑλίσσω, quod circumvoluta magis eſt iſta : vel quod cincinnos, qui ἕλικες vocantur, magis conſpicuos habet.

9. *Etiamnum.*] Theophr loc. cit.

10. *Corymbi.*] Racemus in edera eſt, ut in vite, ex quo grana plura pendent : hunc quidam corymbum vocant : ἐν κλωσί τισι κόρυμβος, inquit Theophr.

11. *Item ſelenitium.*] An ei generi a σελήνη nomen ? An *ſelinitium*, ut in MSS. Reg. aliiſque, ab aliqua acinorum, ſive granorum ſimilitudine cum ſemine apii, quod Græci σέλινον vocant ? In Anthol lib. 3. cap 24 Epigr. 40. mentio eſt σκηνίτου κισσοῦ, hoc eſt, tabernacula integentis, ſeu topiariæ ederæ. An denique Silenicum, a Sileno pædagogo & comite Bacchi, quem & edera pariter coronari Plinius aſſeverat, ſect. 63.

12. *Simili modo in nigra.*] Ut in candida proxime dictum eſt : ſic in nigra, aliqua fructu tantum nigra eſt, alia & folio : alia majore fructu, ſeu acino, alia minore. Theophr. loc. cit. Ἔχει δὲ ὁ μέλας διαφοράς. At mox idem ſubjicit, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως φανεράς, *ſed non ad eumdem modum conſpicuas.*

13. *Alicui.*] Nempe e genere nigrarum ederarum.

14. *Crocatum.*] Croceo colore. Dioſc. lib. 2. pag. 210. Ὁ δὲ μέλας, μήλινα (κροκώδης ἐστὶ) ἢ κροκίζοντα.

15. *Poëtæ.*] Virgil. Eclog. 7. v. 25.

Paſtores edera naſcentem ornate Poëtam.

16. *Nyſiam.*] Sic M S S. omnes. Nempe a Nyſa Bacchi

etiamnum duo genera hujus faciunt, a colore acinorum: [17] erythranum, & [18] chryſocarpum.

Plurimas autem habet differentias helix, quoniam folio [19] maxime diſtat. [20] Parva ſunt & angulosa, concinnioraque, cum reliquorum generum ſimplicia ſint. [21] Diſtat & longitudine internodiorum: præcipue tamen ſterilitate, quoniam fructum non gignit. [22] Quidam hoc ætatis eſſe, non generis exiſtimant: primoque helicem eſſe, fieri ederam vetuſtate. Horum error manifeſtus intelligitur: quoniam helicis plura genera reperiuntur, ſed tria maxime inſignia: herbacea ac virens, quæ plurima eſt: altera candido folio: tertia verſicolori, [23] quæ Thracia vocatur. Etiamnum herbaceæ tenuiora folia, & in ordinem digeſta denſioraque. [24] In alio genere diverſa omnia. Et in verſicolori alia tenuioribus foliis, ſimiliter ordinatis denſioribuſque eſt: alteri generi neglecta hæc omnia. Majora quoque aut minora ſunt folia, macularumque habitu diſtant: & in candidis alia ſunt candidiora. Adoleſcit in longitudinem maxime herbacea.

[25] Arbores autem necat candida, [26] omnemque ſuccum auferendo tanta craſſitudine augetur, ut ipſa arbor fiat. [27] Signa ejus, folia maxima atque latiſſima, [28] mammas erigentis, quæ ſunt ceteris inflexæ: racemi ſtantes, ac ſubrecti. Et quanquam omnium ederarum generi [29] radicoſa brachia, [30] huic tamen maxime ramoſa ac robuſta: ab ea nigræ. [31] Sed proprium albæ, quod inter media folia eminit brachia, utrimque ſemper amplectens: hoc & in muris, quamvis ambire non poſſit. [32] Itaque etiam pluribus locis interciſa, vivit tamen duratque: & totidem initia radicum habet, quot brachia, quibus incolumis & ſolida arbores ſugit ac ſtrangulat. [33] Eſt & in fructu differentia albæ nigræque ederæ: quoniam aliis tanta amaritudo acini, ut aves non attingant. Eſt & rigens edera, quæ ſine adminiculo ſtat, ſola omnium generum ob id [34] vocata ciſſos. E diverſo numquam niſi humi repens [35] chamæciſſos.

CAPUT XXXV. LXIII. Similis eſt ederæ, e Cilicia primum quidem profecta, ſed in Græcia frequentior, quam vocant [1] ſmilacem, [2] denſis geniculata caulibus, [3] ſpinoſis fruteſcoſa ramis, [4] folio ederaceo, parvo, non anguloſo, [5] a pediculo emittente pampinos, flore candido, [6] olente lilium. [7] Fert racemos labruſcæ modo, non ederæ, colore rubro, [8] complexa acinis majoribus nucleos ternos, minoribus ſingulos, nigros duroſque: infauſta omnibus ſacris & coronis: quoniam ſit lugubris,

NOTÆ.

nutrice, de qua lib. 5. ſect. 16 vel ab urbe Nyſa, in qua ipſe nutritus eſt, de qua lib. 6. ſect. 23. Dionyſiam ab ipſo Baccho vocat Dioſc. loc. cit. Vide Ovid. lib. 3. Faſtor. verſ. 769.

17. *Erythranum.*] A rubro acinorum colore, qui Græcis ἐρυθρός.

18. *Chryſocarpum.*] Dioſc. in Nothis, ad cap. de edera, ὁ ἢ χρυσόκαρπος. Apuleius, c. 119. *Chryſocanthon*, pro *chryſocarpon* vocat: & ſic appellari ait, quod grana aurei coloris ferat. Idem habet & Plinius Valer. lib. 3. de re med. cap. 12.

19. *Maxime diſtat.*] Nempe ab aliis generibus, albæ, nigræque ederæ. Theophraſtus, lib. 3. hiſtor. cap. 18.

20. *Parva ſunt.*] Hæc totidem verbis Theophr. loc. cit.

21. *Diſtat & longitudine.*] Theophr. loc. cit. Διαφέρει καὶ τῷ μήκει τῶν ἀλλαγμάτων, καὶ ἐν τῷ ἄκαρπος εἶναι.

22. *Quidam.*] Hæc rurſum totidem verbis Theophr. loc. citato.

23. *Quæ Thracia.*] Theophr. ἣν δὲ καλοῦσί τινες Θρᾳκίαν.

24. *In alio genere.*] In alio herbaceæ genere: uti mox geminum verſicoloris ederæ genus diſtinguitur. Theophr. loc. cit. Καὶ γὰρ τῆς χλωρᾶς ἡ μὲν λεπτοτέρα, καὶ ἐν τάξει φυλλοτέρα, καὶ ἔτι πυκνοφυλλοτέρα· ἡ δ' ἑτέρα πάντα ταῦτ' ἔχουσα. Καὶ τῆς ποικίλης, ἡ μὲν μείζων, ἡ δ' ἐλάττων τὸ φύλλον, καὶ τῇ ποικιλίᾳ διαφέρουσα.

25. *Arbores autem.*] Theophr. loc. cit. Eo alludit Poëta Laberius apud Macrobium, lib. 2. Saturn. cap. 7. pag. 344.

Ut edera ſerpens vires arboreas necat,
Ita me vetuſtas amplexu annorum enecat:
Sepulcri ſimilis nil niſi nomen retineo.

Ederæ nomen factum, quia id, cui adhæſerit, edat, Feſtus innuit, verbo *Hedera*.

26. *Omnemque.*] Theophr. loc. cit.

27. *Signa ejus.*] Candidæ nimirum ederæ, in vetuſtatem inclinantis.

28. *Mammas.*] Quid mamma ſit, dicemus lib. 17. ſect. 26.

29. *Radicoſa.*] Radicum in morem efformatæ claviculæ, & ſarmenta, κλήμασιν.

30. *Huic tamen.*] Albæ.

31. *Sed proprium.*] Theophr. totidem fere verbis, loco citato.

32. *Itaque etiam.*] Theophr. loc. cit.

33. *Eſt & in fructu.*] Eſt, inquit, fructus alius guſtu jucundus, alter peramarus, tam in candida, quam in nigra: ὁ μὲν γὰρ ἐπιγλυκύς ἐστιν· ὁ δὲ σφόδρα πικρὸς, καὶ τῆς λευκῆς, καὶ τῆς μέλανος. Theophr.

34. *Vocata ciſſos.*] Sunt qui ὀρθόκισσος maline, quaſi ſubrecta edera, & aſſurgens. At ſi ea quæ humi ſerpit χαμαίκισσος recte vocatur, ſane ἐκ τοῦ ἐναντίου, ea quæ ſurrecta eſt & vigens, erit recta κισσός.

35. *Chamæciſſos*] Quæ ἐπίγειος edera Theophr loc. cit. Eſt edera terreſtris, quæ in horto Regio viſitur, minor & elegantior, quam vulgaris: ei fere ſimilis quam Dodonæus delineavit, pag. 390. Gallis, *Lierre terreſtre*, ou *Terrete*.

Sect. LXIII. 1. *Smilacem*] Σμίλαξ τραχεῖα eſt Dioſc. lib 4. cap. 144. A Cluſio recte pingitur, lib. 1 hiſt. plant. pag. 112. qualem in horto Regio vidimus Gallis, *Liſeron*.

2. *Denſis.*] Denſo geniculorum ſeu internodiorum numero diſtinctos caules habet.

3. *Spinoſis.*] Rubi inſtar ſpinoſa ei ſarmenta ſunt, inquit Dioſc. loc. cit.

4. *Folio.*] Theophr. lib. hiſtor. cap. 18 τὸ δὲ φύλλον κιττῶδες, μικρὸν, ἀγώνιον: ipſaque id experentia oculorum probat.

5. *A pediculo.*] Ex eodem pediculo, ex quo folia enaſcuntur, enicant & claviculæ, quales in ederis cernuntur. Pampinos interdum Plinius & hos & vitium capreolos vocat: quorum a ſimilitudine & polyporum cirrhos ſeu crines, tortilem pampinum appellavit, lib. 9. ſect. 74. *Pavent*, inquit, *vere ova, tortili vibrata pampino.*

6 *Olente lilium.*] Aliter hæc Theophraſtus, qui odoratum modo florem dixit, & ἠρινὸν verno tempore provenientem: non λείριον, quod etſi Theophr. ſcripſiſſet, non odorem lilii eo vocabulo, ſed formam modo, effigiemque is expreſſiſſet. Occupavit hoc fere Dalecampius, Salmaſius arripuit, objecitque Plinio, in præfat. pag. 90.

7. *Fert racemos.*] Theophr & Dioſc. locis cit.

8. *Complexa acinis.*] In ſingulis granis nuclei ſunt bini,

virgine ejus nominis, propter amorem [9] juvenis Croci, mutata in hunc fruticem. Id vulgus ignorans, plerumque feſta ſua polluit, [10] ederam exiſtimando: ſicut in poëtis, aut Libero Patre, aut Sileno, quis omnino neſcit quibus coronentur? E ſmilace fiunt codicilli: propriumque materiæ eſt, ut admota auribus lenem ſonum reddat. [11] Ederæ mira proditur natura ad experienda vina: ſi vas fiat e ligno ejus, vina transfluere, ac remanere aquam, ſi qua fuerit mixta.

LXIV. Inter ea, quæ frigidis gaudent, & aquaticos frutices dixiſſe conveniat. Principatum in his tenebunt arundines, [1] belli paciſque experimentis neceſſariæ, atque etiam [2] deliciis gratæ. [3] Tegulo earum domus ſuas Septemtrionales populi operiunt, durantque ævis tecta alta. Et in reliquo vero orbe [4] cameras leviſſime ſuſpendunt. [5] Chartiſque ſerviunt calami, [6] Ægyptii maxime, [7] cognatione quadam papyri. Probatiores tamen [8] Gnidii, & qui in Aſia circa [9] Anaïticum lacum naſcuntur. Noſtratibus [10] fungoſior ſubeſt natura, cartilagine bibula; quæ cavo corpore intus, ſuperne tenui inareſcit ligno: fiſſilis [11] præacuta ſemper acie: geniculata. Cetero gracilitas nodis diſtincta, leni faſtigio tenuatur in cacumina, craſſiore [12] paniculæ coma, neque hac ſupervacua. Aut enim [13] pro pluma ſtrata cauponarum replet, aut ubi [14] lignoſiore callo induruit, ſicut in Belgis, contuſa, & interjecta navium commiſſuris, [15] ferruminat textus, glutino tenacior, rimiſque explendis fidelior pice.

LXV. Calamis Orientis populi bella conficiunt: calamis ſpicula addunt irrevocabili hamo noxia. Mortem accelerant pinna addita calamis. Fitque & ex ipſo telum alıud fracto in vulneribus. His armis Solem ipſum obumbrant. Propter hoc maxime ſerenos dies optant: odere ventos & imbres, qui inter illos pacem eſſe cogunt. Ac ſi quis Æthiopas, Ægyptum, Arabas, Indos, Scythas, Bactros, Sarmatarum tot gentes & Orientis, omniaque Parthorum regna diligentius computet, æqua ferme pars hominum in toto mundo calamis ſuperata degit. Præcipuus hic uſus [1] in Creta bellatores ſuos præcipitavit. Sed in hoc quoque, ut ceteris in rebus, vicit Italia: quando nullus ſagittis aptior calamus, [2] quam in Rheno Bononienſi amne, cui & plurima ineſt medulla, [3] ponduſque volucre: & contra flatus quoque pervicax libra. Quippe non eadem gratia Belgicis. [4] Hæc & Creticis commendatioribus: quamquam præferantur Indi, quorum alia quibuſdam videtur natura, quando & haſtarum vicem præbent additis cuſpidibus. [5] Arundini quidem Indicæ arborea amplitudo: qualem vulgo in templis videmus. Differre mares ac feminas in his quoque Indi tradunt.

Notæ.

terni: *πεφύκασι δύο ἢ τρεῖς.* Theophr loc cit.

9. *Juvenis Croci*] Cujus fabellam recitat Galenus ipſe, l. 9. *κζ̀ τόπους*, cap. 4. p. 608. & Ovid. lib. 4. Metam. v. 283.

Et Crocon in parvos verſum cum Smilace flores.

10. *Ederam exiſtimando.*] Quam in coronis Liberi Patris & Sileni, adhiberi nemo neſcit.

11. *Edera mira.*] Cato, de re ruſt. cap. CXI pag. 61. *Si voles ſcire in vinum aqua addita ſit, nec ne, vaſculum facito de materia ederacea. Vinum id quod putabis aquam habere, eodem mittito. Si habebit aquam, vinum effluet, aqua manebit. Nam non continet vinum vas ederaceum.*

Sect. LXIV. 1. *Belli paciſque*] Belli quidem, ad jacula: pacis, ad calamos, queis ſcribimus.

2. *Deliciis*] In tibiarum uſu.

3. *Tegulo.*] Iis pro tegumento utuntur ædium ſuarum. Quo Plautus alluſit in Rudente, act. 1. ſc. 2. verſ. 34.

Quin tu in paludem is, exſecaſque arundines,
Qui pertegamus villam, dum ſudum eſt. D Æ. *tace.*

4. *Cameras.*] Fornices interiorum ædium fiunt leviſſimi.

5. *Chartiſque.*] Calamis chartæ exarantur in ſcribendo. Perſius, Satyr. 3

Inque manus charta, nodoſaque venit arundo:
Tunc querimur, craſſus calamo quod pendeat humor.

6. *Ægyptii.*] Martialis, lib. 14. Epigr. 38. pag. 741.

Dat chartis habiles calamos Memphitica tellus.

7. *Cognatione.*] Quoniam & eodem veluti natali ſolo papyrus naſcitur.

8. *Gnidii.*] Hinc Cnidus arundinoſa dicitur a Catullo, Carm. 37. pag. 58. Calamus ipſe ſcriptorius, Gnidius nodus Auſonio, epiſt. 4. ad Theonem Grammat. & alibi, ſi memini, *Cnidia ſulcus arundinis.*

9. *Anaiticum.*] In regione Armeniæ cognomine, de qua lib. 5. ſect. 20.

10. *Fungoſior.*] Rarior, laxiorque, carne ſpongioſa, ſub lignoſo cortice, quo ſuperne, hoc eſt, externis circumveſtitur. Cartilago Theophr. lib 4. hiſtor. cap. 12. *ξύλον.*

11. *Præacuta.*] Quia cum finditur, in præacutam aciem aſſulæ ejus deſinunt.

12. *Paniculæ.*] Sic comam eam appellat, unde ſemina dependent, in arundinibus, juglandibus, milio, ſimilibuſque. Nomen habet ab affinitate: eſt enim panus, & panicula, ſive panuncula, lana bene elaborata, carpta, ac depexa, & ad nendum concinnata, cujus ſimilitudinem hæc coma refert. Notæ quæ falſo Tironi adſcribuntur, apud Gruterum, pag. 160. *Licium Panuncula. Floccus* Feſtus: *Panus facit diminutivum, panicula.*

13. *Pro pluma.*] Sic gluma, quæ hordei frumentique tunicula eſt, ruſtici, quibus res anguſtior, pro pluma culcitas hodieque farciunt.

14. *Lignoſiore callo.*] In MSS. *limoſiore.*

15. *Ferruminat textus.*] Commiſſuras tabularum & compages, rimaſque, ſi quæ ſint, obſtruunt, obturantque iis folliculis, quos diximus, contuſis: ut muſco injecto alii.

Sect. LXV. 1. *In Creta.*] Bello poſtremo Cretico, unde Cretici Metellus cognomen tulit. Vide Florum, lib. 3. cap. 7. Sagittarum uſus Cretenſes fecit audaciores promptioreſque ad bellum cum Romanis ineundum, quod ipſis poſtremum fuit, & exitioſum. Prudentius, hymn. 5. verſ. 51.

Ille volantia
Præfigit calamis ſpicula Gnoſiis.

2. *Quam in Rheno.*] Hujus arundinis, quæ in eo amne gignitur, iconem exhibent Jac. Zanoni, Bononienſis horti præfectus, in hiſtoria Botanica, pag. 62.

3. *Ponduſque volucre.*] Adeo nihil pondus velocitati detrahit, ut libramentum quoddam potius & nitum addat contra ventorum flatus.

4. *Hæc.*] Hæc libra, hoc pondus volucre, hæc gratia.

5. *Arundini quidem Indicæ.*] Cteſiæ de Indicis rebus hoc fragmentum Photius recitat in Bibl. cod. LXXII. pag. 144. *Ἐν οἷς καὶ ὁ λεγόμενος Ἰνδικὸς κάλαμος φύεται, παχὺς μὲν ὅσον δύο ἄνδρες περιλαμβάνοντες περιλάβοιεν· τὸ δὲ ὕψος, ὅσον μεγάλης νεὼς ἱστὸς .... εἰσὶ δὲ τῶν καλάμων καὶ ἄρρενες καὶ θήλειαι· ὁ μὲν οὖν ἄρρην, ἐντεριώνην οὐκ ἔχει, καὶ ἔστι κάρτα ἰσχυρός· ἡ δὲ θήλεια ἔχει. In iis locis calamum, quem vocant Indicum, tanta craſſitudinis, quantam duo ſimul homines expanſis ulnis complecti poſſint: amplitudinis vero, quanta eſt mali ingentis onerariæ navis.... In his differre mares ac feminas: marı corpus eſſe validum ac firmum: ſine medulla. feminæ medullam eſſe,* &c.

Spiſſius mari corpus, feminæ capacius. [6] Navigiorumque etiam vicem præſtant (ſi credimus) ſingula internodia. [7] Circa Aceſinem amnem maxime naſcuntur.

[8] Arundo omnis ex una ſtirpe numeroſa, atque etiam reciſa fecundius reſurgit. [9] Radix natura vivax, geniculata & ipſa. Folia Indicis tantum brevia. Omnibus vero [10] a nodo orſa, complexu tenues per ambitum inducunt tunicas: atque a medio internodio cum plurimum deſinunt veſtire, procumbuntque. [11] Latera arundini calamoque in rotunditate bina, ſuper nodos alterno ſemper inguine, ut alterum ad dextra fiat, alterum ſuperiore geniculo ad læva per vices. Inde exeunt aliquando rami, qui ſunt calami tenues.

L X V I. [1] Plura autem genera. Alia ſpiſſior, denſiorque geniculis, brevibus internodiis. [2] Alia rarior, majoribus: tenuiorque & ipſa. Calamus vero alius totus concavus, quem [3] ſyringiam vocant, utiliſſimus fiſtulis, [4] quoniam nihil eſt ei cartilaginis atque carnis. [5] Orchomenius eſt continuo foramine pervius, quem [6] auleticum vocant: hic tibiis utilior, fiſtulis ille. [7] Eſt alius craſſiore ligno, & tenui foramine, hunc totum fungoſa replet medulla. Alius brevior, alius procerior, exilior, craſſiorque. Fruticoſiſſimus, qui vocatur [8] donax, non niſi in aquaticis natus: quoniam & hæc differentia eſt: [9] multum prælata arundine, quæ in ſiccis proveniat. Suum genus ſagittario calamo, [10] ut diximus: [11] ſed Cretico longiſſimis internodiis, [12] obſequentique, quo libeat flecti, calefacto. Differentias faciunt & folia non multitudine, [13] verum & colore. Varia [14] Laconicis, & ab ima parte denſiora, quales in totum circa ſtagna gigni putant, diſſimiles amnicis, longiſque [15] veſtiri tunicis, [16] ſpatioſius a nodo ſcandente complexu. [17] Eſt & obliqua arundo, non in excelſitatem naſcens, ſed juxta terram fruticis modo ſe ſpargens, ſuaviſſima in teneritate animalibus. Vocatur a quibuſdam [18] elegia. [19] Eſt & in Italia naſcens adarca nomine, paluſtris, ex cortice tantum ſub ipſa coma, utiliſſima dentibus, quoniam vis eadem eſt quæ ſinapi.

De Orchomenii lacus arundinetis accuratius dici cogit admiratio antiqua. [20] Characian vocabant craſſiorem firmioremque, [21] plotian vero ſubtiliorem: hanc in inſulis fluitanti-

NOTÆ.

6. *Navigiorumque.*] Theophraſt. lib. 4. hiſtor. cap. 12. τῷ μεγέθει μεγάλοι καὶ δίπηχεις, ὥστε ἀκατίοις χρῆσθαι. Vide quæ de his navigiis, arundinum internodio uno compactis, diximus l. 7. ſect. 2. Pro navigiis Mela & Solinus lembum dixere.

7. *Circa Aceſinem.*] Circa hunc amnem naſci eas arundines, quæ ſagittarum præbent uſum, ſcribit Theophraſt. loc. cit. Ibi & ceteras reperiri ſimile vero eſt.

8. *Arundo omnis.*] Theophr. lib. 4. hiſtor. cap. 12.

9. *Radix.*] Theophr. loc. cit.

10. *A nodo orſa.*] A geniculo.

11. *Latera arundini.*] Arundini vulgari, inquit, & calamo, in ſua rotunditate, duo ſunt latera ex utroque latere folia uni ex inguine alterna vice exeunt: a dextro latere in inferiore nodo ſive geniculo alterum, alterum a lævo latere, in ſuperiore nodo, ac deinceps ita per vices. Theophr. lib. 6. hiſtor. cap. 2. de ferula ſimiliter: Βλαστάνει δὲ παραλλὰξ τὰ φύλλα· λέγω δὲ παραλλὰξ, ὅτι οὐκ ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους τῶν γονάτων, ἀλλ' ἐναλλάξ· περιλαμβάνοντα δὲ τὸ καυλὸν ἐπὶ πολὺ καθάπερ τὰ τῶν καλάμων. *Folia alternatim erumpunt e geniculis: alternatim dico, quod non ex eodem latere geniculorum exeunt, ſed permutatis vicibus: caulemque maxima parte complectuntur, ut arundinacea.*

Sect. L X V I. 1. *Plura autem genera.*] Hæc Theophr. totidem fere verbis, lib. 4. hiſtor. cap. 12.

2. *Alia rarior.*] Minus denſa, minus numeroſa ab una ſtirpe, ſed majoribus internodiis.

3. *Syringiam.*] Hoc eſt, ut habetur in Indice libri hujus, *fiſtulatoriam.* Fiſtulas e calamis compingi ſolitas docent in primis poetæ. Ovidius lib. 1. Metam. verſ. 705.

Panaque, cum prenſam ſibi jam Syringa putaret,
Corpore pro Nymphæ calamos tenuiſſe paluſtres.
Dumque ibi ſuſpirat, motos in arundine ventos
Effeciſſe ſonum tenuem, ſimilemque querenti.
Atque ita diſparibus calamis compagine ceræ
Inter ſe junctis nomen tenuiſſe puellæ.

Græci namque fiſtulam ſyringa vocant. Συριγγίαν alii calamum dictum volunt, quod inſtar fiſtulæ, concavus ſit & inanis.

4. *Quoniam nihil.*] Theophr. Οὐδὲν γὰρ ἔχει οὔτε ξύλου οὔτε σαρκός.

5. *Orchomenius.*] Ab Orchomeno lacu Bœotiæ, quem alio nomine Copaida appellarunt.

6. *Auleticum.*] Αὐλητικὸς, quoniam eſt tibiis utilis, quas αὐλοὺς Græci vocant.

7. *Eſt alius.* Theophr. loc. cit.

8. *Donax.*] Δόναξ, Gallis *Canne*, ex qua mulierum colus.

9. *Multum prælata.*] Theophr. loc. cit.

10. *Ut diximus.*] Sect. ſup.

11. *Sed Cretico &c.*] Theophr. loc. cit.

12. *Obſequentique.* Rectius ex M S S. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. Th. &c. *obſequentemque.* Theophr. Μάλιστα κάμψιν δεχόμενος, καὶ ὅλως ἄγειν δυνάμενος, ὡς ἄν θέλῃ τις θερμαινόμενος.

13. *Verum & colore.*] Vide Notas & Emendat. num. X X I I I.

14. *Laconicis.*] Arundo Laconica, ſeu variegata, *Canne Royale.*

15. *Veſtiri tunicis.*] Hoc eſt, foliis: quæ, uti dictum eſt ſup. ſect. *complexu* arundinis *tenues per ambitum inducunt tunicas*, nempe circa nodum, unde ipſa exeunt.

16. *Spatioſius.*] Folia, quæ a nodo ſeu geniculo exeunt, caulem alte veſtiunt, tunicæ in morem, ac circumplectuntur: & priuſquam pendeant ac procumbant, alte ſubriguntur.

17. *Eſt & obliqua.*] Theophr. loc. cit. Eſt, inquit, genus quoddam arundinis, ἐπίγειος, quod per humum repit, nec in aerem ſubrectum attollitur, ſed graminis modo per terram funditur, ἀφίνον καυλὸν ὥσπερ ἡ ἄγρωστις.

18. *Elegia.*] Sic M S S. etiam omnes. Fruſtra ſunt qui *epigeios* ex Theophr. malunt: quam vocem ne grammaticæ quidem leges ferunt, pro ἐπίγειος. Sed ita fingunt ſcriptum a Plinio, ut errorem deinde ſummo viro exprobrent, quod Salmaſius facit, in libello cui titulus, *Præfatio ad Plinium*, pag. 102. & 103.

19. *Eſt & in Italia.*] Et in Italia, inquit, circa paluſtres arundines, ex cortice tantum, & ſub ipſa coma naſcens adarca. Quo nomine intelligitur concreta ſalſilago, ut ait Dioſc. lib. 5. cap. 137. quæ locis humidis & paluſtribus ſiccitate emergit, & circa arundines concreſcit: Ὁ δὲ καλούμενος ἀδάρκης . . . . ὥσπερ ἐπίπαγος ὑφαλμυρίζων, καθ' ὑγρῶν καὶ τελματωδῶν τόπων ἐν ξηρασίᾳ ἐπιγινόμενος, καὶ περιπηγνύμενος καλάμοις. Plinius ipſe ruſum, lib. 20. ſect 88. *Sinapi naturam effectuſque eoſdem habere traditur adarca . . . . in cortice calamorum ſub ipſa coma naſcens.* Iterumque lib. 32. ſect. 52. *Inter aquatilia dici debet & calamochnos, Latine adarca appellata. Naſcitur circa arundines tenues e ſpuma aquæ, &c.* Ex quibus intelligas calumniari Dalecampium, qui Plinium dicat adarcam inter arundinum genera inepte cenſere.

20. *Characian.*] Χαρακίας Theophr. lib. 4. hiſtor. cap. 12. Non ea arundo eſt, quam Dioſc. φραγμίτην, nos vulgarem dicimus, Galli *Roſeau.* Quamquam ſi ſolam etymon ſpectes, eadem fere vis eſt utriuſque vocis, χαρακίας, & φραγμίτης, ut τῶν φραγμὸς & χάραξ. Sepimentum enim & munimentum ſonant. At φραγμίτης tenuis arundo eſt, ex Dioſc. lib. 1. pag. 124. & gracilis: characias Plinio ac Theophraſto craſſior.

21. *Plotian.*] Ita etiam M S S. Πλωτίαν Plinius ſcribi cenſuit

bus natam, illam in ripis exſpatiantis lacus. Tertia arundo eſt tibialis calami, quem [22] auleticon dicebant: nono hic anno naſcebatur. [23] Nam & lacus incrementa hoc temporis ſpatio ſervabat: prodigioſus, ſi quando amplitudinem biennio extendiſſet: quod notatum apud Chæroniam [24] infauſto Athenienſium, & ſæpe: Lebaïda vocatur influente Cephiſſo. Cum igitur anno permanſit inundatio, proficiunt [25] in aucupatoriam quoque amplitudinem: vocabantur zeugitæ. [26] Contra bombyciæ, maturius reciproco, [27] graciles: feminarum, latiore folio atque candidiore, modica lanugine: aut omnino nulla, ſpadonum nomine inſignibus. Hinc erant [28] armamenta ad incluſos cantus: [29] non ſilendo & reliquo curæ miraculo, ut venia ſit, [30] argento jam potius cani. [31] Cædi ſolebant tempeſtive uſque ad [32] Antigenidem tibicinem, [33] cum adhuc ſimplici muſica uterentur, [34] ſub Arcturo: ſic præparatæ aliquot poſt annos utiles eſſe incipiebant. Tunc quoque multa domandæ exercitatione, & canere tibiæ ipſæ docendæ, [35] comprimentibus ſe ligulis, quod erat illis theatrorum moribus utilius. Poſtquam varietas acceſſit, & cantus quoque luxuria, cædi ante ſolſtitia cœptæ, & fieri utiles in trimatu, apertioribus earum ligulis ad flectendos ſonos, [36] quæ inde ſunt & hodie. [37] Sed tum ex ſua quamque tantum arundine congruere perſuaſum erat: & eam, [38] quæ radicem anteceſſerat, [39] lævæ tibiæ convenire: quæ cacumen, dextræ: immenſum quantum prælatis, [40] quas ipſe Cephiſſus abluiſſet. [41] Nunc ſacrificæ Tuſcorum [42] e buxo, ludicræ vero [43] loto, oſſibuſque [44] aſininis, & argento fiunt. Aucupatoria arundo a [45] Panhormo laudatiſſima: piſcatoria [46] Abaritana ex Africa.

L X V I I. Arundinis Italiæ uſus [1] ad vineas maxime. [2] Cato ſeri eam jubet in humidis agris, bipalio ſubacto prius ſolo, oculis diſpoſitis intervallo ternorum pedum.

Notæ.

oportere: quoniam ſciret naſci id arundinis genus, ἐπὶ τῶν ναυσὶν in fluitantibus inſulis. Nunc in editis Græce Theophraſti libris ναύσιμοι legitur: quod ex ejus ſolus ſtoræ, ſegetes, aliaque fierent.

22. *Auleticon.*] A tibiis, ut diximus ſup. ſect.

23. *Nam & lacus*] Hæc totidem verbis Theophr loc. cit. Tato novennio creſcere lacum aiebant: calamum tibialem poſt id tempus exactum naſci.

24. *Infauſto Athenienſium.*] Hoc eſt, infortunio. Prælium illud ſignificat, quo & Athenienſes & Bœoti cum Philippo Macedone canflixere, a quo victi fuerunt. Vide Notas & Emend. num. X X I V.

25. *In aucupatoriam.*] In eam creſcunt amplitudinem, propter quam mutato jam nomine ζευγῖται, hoc eſt, aucupatorii calami appellantur. Ζεῦγος Hefychio, [illegible], laquei captandis aviculis deſtinati. In eo genere aucupii, quod calamis peragebatur, arundo ad arundinem ſic adtexi jugique conſueverat, ut ſenſim cumulus creſceret, donec altius ejus quæ captabatur, alas viſcum tangeret. Hinc arundo creſcens dicitur Martiali, lib. 14. Epigr. 218. cujus lemma, *Calami aucupatorii*:

Non tantum calamis, ſed cantu fallitur ales,
Callida dum tacita creſcit arundo manu.

Et lib. 9. Epigr. 55.

Aut creſcente levis traheretur arundine præda,
Pinguis & implicitas virga teneret aves.

Petron. in Satyr. pag. 141.

Parati aucupes cum arundinibus fuerunt.

26. *Contra bombycia.*] Cum anno, inquit, integro non manet inundatio, ſed citius aqua ſubſidit: quæ tum creſcunt arundines, ex bombyciæ appellantur. ei tibiarum generi aptiles, quod Βόμβυκα appellat Ariſt. lib. περὶ ἀκουσ., pag. 1202. Longæ fuere tibiæ, quæ difficilius inflarentur. Hæc etiam Theophr. loc. cit.

27. *Graciles.*] Sunt ex arundines, inquit, graciles: ex his feminæ appellatæ, quæ laxiore folio, & modica lanugine: quæ nulla, ſpadones. Sic etiam Theophr.

28. *Armamenta.*] Ex ſpadonibus, inquit, tibia fiebant. Sunt enim tibiæ armamenta ſive inſtrumenta incluſi cantus. Sunt autem cantus incluſi iidem qui tibiales, incluſi nempe tibiis ad diſcrimen aſſæ vocis, quæ ſola voce linguæ, ut Nonius interpretatur, proferri ſolebat, ſtatimque in aërem effundi, nec incluſa teneri inſtrumentis. Theophr. [illegible] Sunt porro ζεύγη compacta ſimul in tibiis calamorum internodia.

29. *Non ſilendo.*] Neque prætereundum ſilentio, inquit, quantum curæ veteres in tibiis concinnandis & explorandis adhibuiſſe videantur.

30. *Argento jam.*] Tibiis ex argento: quibus concinnandis levior multo opera danda, quam olim e calamis.

31. *Cædi ſolebant.*] Hæc deinceps apud Theophraſtum, ut priora, e lib. 4. hiſtor. cap. 12.

32. *Antigenidem.*] Sic M S S. Reg. Colbert. Th. ona *Antigenem*. Ἀντιγενίδας Theophr. loc. cit. Plutarch. in Apophtheg. pag. 193. & Tatianus orat. contra Græcos, pag. 177. Antigenidam tibicinem laudat & Valer. Max. lib. 3. cap. 7. Gellius lib. 15. cap. 17. pag 827 & Apuleius, lib. 1. Florid. pag. 6. De eo Tullius in Bruto, pag. 509. *Antigenidas dixit diſcipulo, Mihi cane & Muſis.* Alexandri M. temporibus vixit.

33. *Cum adhuc ſimplici.*] Theophr. [illegible], ſine modulorum varietate, & multiplici flexu.

34. *Sub Arcturo.*) Theophraſt [illegible]. Sub Arcturi exortum, menſe Septembri. Vide lib. 18. ſect. 74.

35. *Comprimentibus.*] Erant compreſſiores, nec ſatis apertæ, ligulæ tibiarum. Vide Notas & Emend. num. X X I V. Poſtea vero cæſæ ſolſtitio in trimatu utiles, apertioreſque ad flectendos ſonos: ut ſtatim dicetur. De voce *ligula*, ſive *lingula* in tibiis, Voſſium & Feſtum vide. Gallis, *Anche*.

36. *Quæ inde.*] Quales ab eo ævo, inquit, hodieque ſunt.

37. *Sed tum ex ſua.*] Perſuaſum erat, lingulas tibiarum ex eodem arundinis internodio eximi oportere, unde tibia ipſa conſtaret: alias non fore congruas: Συμφωνεῖν δὲ τὰς γλώττας, inquit Theophr. [illegible]

38. *Quæ radicem.*] Quæ proxima radici, inquit Theophr. læva ponitur: quæ cacumini, dextera. Hæc Plinius ad dextram lævamque tibiam perquam apte refert.

39. *Lævæ tibiæ.*] Feſtus: *Dexterarum tibiarum genus eſt, quæ dextra tenentur*: & lævarum igitur verſa vice, quæ læva. Dextera ſimul & ſiniſtra, impares tibiæ vocabantur, quia & impari erant foraminum numero, & ſoni diverſi. Pares, duæ dextræ, vel duæ ſiniſtræ.

40. *Quas . . . . . Cephiſſus.*] Amnis, de quo ſupra, & in Geographicis lib. 4. ſect. 12. qui in Copaidem paludem influebat.

41. *Nunc ſacrificæ.*] In ſacris adhibitæ. Seneca ſimiliter:

Sacrifica dulces tibia effundat modos.

De tibiarum uſu in ſacris, dicetur libro 28. ſect. 3.

42. *E buxo.*] Ovid. lib. 12. Metam. verſ. 157.

Non illos carmina vocum,
Longave multifori delectat tibia buxi.

43. *Loto.*] Africana arbore, de qua lib 13. ſect. 32. De hoc tibiarum genere Athenæus, lib 4. pag. 182. Οἱ δὲ καλούμενοι λώτινοι αὐλοί, &c. Feſtus: *Lotos, arboris genus, ex cujus materia frequenter tibiæ fiebant: cujus baccis paſti quondam Lotophagi dicti.*

44. *Aſininis.*] In eam rem multa lepide Æſopus & Niloxenus, apud Plutarch in Convivio ſeptem Sapientum, pag. 150. Fuere & e cruribus hinnuli, teſte Athenæo, lib. 4. & e tibiis gruum.

45. *Panhormo.*] Siciliæ oppido.

46. *Abaritana.*] Pars eſt Africæ, incomperti adhuc ſitus. Vide Victorem Vitenſem, lib. 1

Sect. L X V I I. 1. *Ad vineas.*] Unde *arundo viniteria* in Indice hujus libri eſt nuncupata. Uſus illius ad juga vinearum & pedamenta. Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 8.

2. *Cato.*] De re ruſt. cap. 6. pag. 12. *Sicuti in his locis ri-*

CAPUT XXXVII. Simul & corrudam, unde aſparagi fiant: concordare enim amicitiam. * [3] Salicem vero circa: qua nulla aquaticarum utilior, licet populi vitibus placeant, & Cæcuba educent: licet alni ſepibus muniant, contraque erumpentium amnium impetus, riparum muro in tutela ruris excubent in aqua ſatæ, cæſæque denſius innumero [4] herede proſint.

LXVIII. [1] Salicis ſtatim plura genera. [2] Namque & in proceritatem magnam emittunt [3] jugis vinearum perticas, pariuntque [4] baltheo corticis vincula: [5] & aliæ virgas ſequacis ad vincturas lentitiæ. [6] Aliæ prætenues viminibus texendis ſpectabili ſubtilitate. Rurſus aliæ firmiores corbibus, ac plurimæ agricolarum ſupellectili: candidiores ablato cortice lenique tractatu, [7] vilioribus vaſis, quam ut e corio fiant: atque etiam [8] ſupinarum in delicias cathedrarum aptiſſimæ. Cædua ſalici fertilitas, denſior tonſura, [9] ex brevi pugno verius, quam ramo: non, ut reliqua, in noviſſimis curanda arbore. Nullius quippe tutior eſt reditus, minoriſve impendii, aut tempeſtatum ſecurior.

LXIX. Tertium locum ei in æſtimatione ruris [1] Cato attribuit, prioremque quam olivetis, quamque frumento, aut pratis: nec quia deſint alia vincula. [2] Siquidem & geniſtæ, & populi, & ulmi, & ſanguinei frutices, & betullæ, & arundo fiſſa, & arundinum folia, ut in Liguria, & vitis ipſa, reciſiſque aculeis [3] rubi alligant, & intorta corylus. Mirumque contuſo ligno alicui majores ad vincula eſſe vires. [4] Salici tamen præcipua dos. Finditur [5] Græca rubens: candidior [6] Amerina, ſed paulo fragilior, [7] ideo ſolido ligat nexu. In Aſia tria genera obſervant. [8] Nigram, utiliorem viminibus: candidam [9] agricolarum uſibus: tertiam, quæ breviſſima eſt, [10] helicem vocant. Apud nos quoque multi totidem generibus nomina imponunt: [11] vimineam vocant, eamdemque purpuream. Alteram [12] nitelinam a colore, quæ ſit tenuior. Tertiam [13] Gallicam, quæ tenuiſſima.

LXX. Nec in fruticum, nec in veprium cauliumve, neque in herbarum, aut alio ullo, quam ſuo genere, numerentur jure [1] ſcirpi fragiles paluſtreſque, [2] ad tegulum, [3] tegetes-

Notæ.

pe, aut locus humectus erit, ibi . . . ſerito, & arundinetum. Id hoc modo ſerito. Bipalio vertito, ibi oculos arundinis pedes ternos alium ab alio ſerito. Ibi corrudam ſerito, unde aſparagi fiant: nam eodem is arundinetum cum corruda, eo quia foditur, & incenditur, &c. Sic rurſum idem, cap 47 Bipalium inſtrumentum eſt ad fodiendum. *Oculi* in arundine qui dicantur, ipſe aperit lib. 17. ſect. 33. ſtatim initio Colum. lib de arboribus, cap 29. *Arundo optime ſeritur, quos alii bulbos, alii oculos vocant.* De corruda ſive aſparago, in herbarum volumine dicetur.

3. *Salicem vero circa.*] Nempe circa arundinem, de qua dictum eſt proxime. Unde intelligas perperam a ſuperiore ſententia hanc diſtraxiſſe Plinii editores, ut inde novi capitis exordium ſumerent. Nam Cato verbis modo laudatis hæc ſtatim ſubjecit: *Salicem Græcam circum arundinetum ſerito, uti ſiet qui vineam alliges.*

4 *Herede.*] Numeroſo ſtolone.

Sect. LXVIII 1. *Salicis . . . . genera.*] Gallis *Saule.* Sunt in horto Regio ſalicis genera omnino quindecim.

2. *Namque &c.*] Eſt hæc ſalix alba vulgaris arboreſcens, ab aliis perticalis appellata. a Dodonæo pingitur, pag 831.

3. *Jugis vinearum.*] Ad vinearum juga ſtruenda. Jugum in vinea dicitur, quum duabus pluribuſve perticis ſixis aliæ ſuper eas alligantur, in quibus vites conjunguntur, & quaſi jugum in ſummitate faciunt, ut jam alibi monuimus. Columella, lib. 4. cap. 12 *Arundines binas ſingulis vitibus applicabimus: aut ſi regionis conditio permiſit, vetera deponemus haſtilia. quibus annectuntur ſingulæ tranſverſæ perticæ in unam partem ordinis: quod genus jugi canterium vocant ruſtici.* Noſtri *Vignes perchées.*

4. *Baltheo corticis.*] Cortex in balthei modum a ſummo rami capite imum uſque ſectus, vinculi præbet vicem

5 *Et aliæ.*] Ut nitelinæ, *le franc ozier*, & Amerinæ, *l'ozier.*

6. *Aliæ prætenues.*] Quæ folio ſunt amygdalino, purpureæ nigræ viminales dictæ. Iconem vide apud Dalec. lib. 1. hiſt. pag 276.

7. *Vilioribus.*] MSS. Reg. Colb. Th. *melioribus vaſis, quam ut e corio fiant eodem atque etiam.* &c.

8. *Supinarum.*] Supina cathedra eſt, quæ deſidentes, ac molliter reſupinos excipit: *une chaiſe à dos.*

9. *Ex brevi pugno.*] Cacumen tonſæ ſalicis, unde rami fruticant, brevis pugni verius, quam rami, nomen obtineat.

Sect. LXIX. 1. *Cato.*] De re ruſt. cap 6 *De omnibus agris, optimoque loco ſi emeris jugera agri centum, vinea eſt prima, ſi vino multo ſiet: ſecundo loco, hortus irriguus: tertio, ſalictum: quarto, oleum: quinto, pratum: ſexto, campus frumentarius: ſeptimo, ſilva cædua: octavo, arbuſtum: nono, glandaria ſilva.*

2. *Siquidem.*] Columella, lib. 4. cap. 13. pag 136. *Optima eſt ergo ad vitem ligandam geniſta, vel paludibus defectus juncus, aut ulva: non peſſime tamen in umbra ſiccata faciunt in hunc uſum arundinum quoque folia.* De ſanguineis fruticibus diximus ſect. 3. De geniſta dicemus lib. 24. ſect. 40.

3. *Rubi alligant.*] Colum. lib. 4 cap. 31.

4. *Salici tamen.*] Etiam contuſæ, vel contortæ.

5. *Græca rubens.*] Columellæ, lib. 4 cap. 30. pag. 161. Græca flavi coloris eſt, haud dubie, quæ mox nitelina dicitur. *Le franc Ozier.*

6. *Amerina.*] Amerina ſalix Columellæ loc. cit. gracilem virgam & rutilam gerit. *L'ozier.* Eſt ſalix minor viminalis a Dodonæo delineata, pag. 831.

7. *Ideo ſolido.*] Ideo non finditur, ut Græca: ſed ſolido ramo ſeu virga nectit.

8. *Nigram.*] Quæ cortice nigro aut purpureo eſt, inquit Theophr. lib. 3 hiſtor. cap. 13. nigra dicitur: candida, quæ candido. Virgas pulcriores, & ad texendum commodiores nigra profert: candida, ſpiſſiores Nigræ iconem Dalecampius exhibet, ut ante monuimus: albæ, Dodonæus.

9. *Agricolarum uſibus.*] Corbibus, & reliquæ agricolarum ſupellectili.

10. *Helicem.*] Ἑλίκην, Theophr. loc. cit. καλοῦσι δὲ ἑλίκην, quod οἱ τὰ κλωνία ἑλικτὰ ἔχει, tortilis ac plectilis eſt, & ad viminum textus idonea. Eadem cum Amerina nobis eſſe ea videtur.

11. *Vimineam.*] Quæ nigra & viminalis prius a nobis eſt appellata.

12. *Nitelinam.*] Ita MSS. omnes. A colore flavo vel rubro: eadem quæ Græca rubens. De nitelis vide quæ diximus lib. 8. ſect. 82.

13. *Gallicam.*] Columellæ, loc. proxime cit. Gallica obſoleti purpurei & tenuiſſimi viminis dicitur.

Sect. LXX. 1. *Scirpi.*] Gloſſæ: *Scirpus* φλέως, σχοῖνος. Feſtus: *Scirpus eſt id, quod in paluſtribus locis naſcitur, leve, & procerum, unde tegetes fiunt. Inde proverbium eſt, in eas natum res, quæ nullius impedimenti ſunt, In ſcirpo nodum quærere,* quia nihil rectius & enodius junco.

2. *Ad tegulum.*] Ad tegumentum ædium. Qua voce jam ante uſus initio ſect. 64

3. *Tegeteſque.*] Gloſſæ: ψίαθοι φλέϊναι, *tegetes ſcirpea*, ſtragula ſcilicet e junco, ſcirpoque. Sic etiam, auctore Feſto, *Tegillum, cucullus ex ſcirpo factum Plautus: Tegillum mihi aret: id, ſi vis, dabo.* Genus veſtis nimirum a tergo pendentis, quod pluviam arcebat a capite: dictum a tegete: quod, ut tegetes, e ſcirpo fieret. Sunt & e lino, palma, cannabique tegetes. *Des nattes.*

que, e quibus detracto cortice, [4] candelæ luminibus [5] & funeribus ſerviunt. Firmior quibuſdam in locis eorum tigot. Namque iis [6] velificant non in Pado tandum nautici, verum & in mari piſcatot Africus, præpoſteto more vela [7] intra malos ſuſpendens. Et [8] mapalia ſua Mauri tegunt, proximeque æſtimanti hoc videantur eſſe, quo inferiore Nili parte papyri ſunt, uſu.

LXXI. Sed frutectoſi generis ſunt intet aquaticas & [1] rubi, atque ſambuci fungoſi generis: aliter tamen, quam ferulæ: quippe plus ligni utique ſambuco. Ex qua magis canoram buccinam tubamque credit paſtor, ibi cæſa, ubi gallorum cantum frutex ille non exaudiat. Rubi mora ferunt: [2] & alio genere ſimilitudinem roſæ, qui vocatur cynoſbatos. Tertium genus [3] Idæum vocant Græci a loco. [4] Tenuius eſt quam cetera, minoribuſque ſpinis, & minus aduncis. [5] Flos ejus contra lippitudines illinitur ex melle: [6] & igni ſacro. [7] Contra ſtomachi quoque vitia bibitur ex aqua. [8] Sambuci acinos habent nigros atque parvos, humoris lenti, inficiendo maxime capillo: qui & ipſi aqua decocti manduntur.

LXXII. [1] Humot & cortici arborum eſt, qui ſanguis earum intelligi debet, non idem omnibus. Ficis lacteus: huic ad caſeos [2] figurandos coaguli vis. Ceraſis [3] gummoſus, ulmis ſalivoſus: lentus ac pinguis malis, vitibus ac piris aquoſus. Vivaciora, quibus lentior. [4] Atque in totum corpoti arborum, ut reliquorum animalium, cutis, ſanguis, caro, nervi, venæ, oſſa, medullæ, pro cute cortex. [5] Mirum: is [6] in moro medicis ſuccum quærentibus, [7] vere, hora diei ſecunda, lapide, [8] incuſſus manat: altius fractus ſiccus videtur. Proximi pleriſque adipes: ii vocantur a colore [9] alburnum: mollis ac peſſima pars ligni, etiam in robore facile putreſcens, teredini obnoxia: quare ſemper amputabitur. Subeſt huic caro, cui oſſa: id eſt, materiæ optimum. [10] Alternant fructus, quibus ſiccius lignum, ut olea: magis quam quibus carnoſium, ut ceraſus. Nec omnibus adipes carneſve largæ, ſicuti nec animalium acerrimis. Neutrum habent buxus, [11] cornus, olea: nec medullam minimumque etiam [12] ſanguinis: ſicut oſſa non habent ſorba, carnem [13] ſambuci; (& plurimam ambæ medullam:) nec arundines majore ex parte.

CAPUT XXXVIII.

LXXIII. In quarumdam arborum carnibus [1] pulpæ venæque ſunt. Diſcrimen

NOTÆ.

4. *Candelæ.*] Addita cera, & quidem odorata. Paulinus Natali 3.

Lumina ceratis adolentur odora papyris.

Nam & ſcirpos eos Latini papyrum dixere, non Ægyptiam illam quidem, de qua dictum eſt lib 13 ſed Italicam, ut Gloſſæ mox laudatæ docent. Has ſcirpeas papyraceaſve faces cerea imbutas tunica, λαμπάδας κηροχύτους eleganter Antipater in Anthol. Papyros cera circumdatas vocat Iſidorus lib XX. Orig. cap. 2. Fortunatus, lib. 2. vitæ S. Hilarii, ſub finem: *Quantum fuit cerei longitudo, cera tacens inventa eſt, papyro conſumpta, &c. Fila ſcirpea, ſtuppam calentem*, non invenuſte vocat Prudentius, hym. 5. ad incenſum lucernæ, verſ. 15.

Quin & fila favis ſcirpea floreis
Preſſo melle prius collita fingimus.
Vivax flamma viget....
Seu ceram teretem ſtuppa calens bibit.

5. *Et funeribus.*] Ita libri omnes, etiam MSS. non ut quibuſdam placet, *funalibus*.

6. *Velificant.*] Ex his vela texunt.

7. *Intra malos.*] Ita ut cum venti intendunt vela, ea in malos ipſos impellant: ſunt enim ad proram mali: ex his, qua parte puppim aſpectant, vela pendent.

8. *Mapalia.*] Ædificia Numidarum agreſtium, de quibus Salluſt. in bello Jugurth. Feſtus. *Mapalia, caſæ Punicæ appellantur, &c.*

9. *Inferiore Nili.*] Inferiore Ægypto, quam Delta vocant. In MSS. Reg. Colb. Th. Chiff. *quo in interiore mundi parte papyrum uſu.* ſinceriore ſane ſcriptura. Extima mundi Romani pars Mauritania eſt. interior, hæc quam colimus.

Sect. LXXI. 1. *Rubi.*] Rubus vulgaris fructu nigro, *Ronce*. Iconem vide apud Dalec. lib. 2. hiſt. plant. cap. 1. pag. 119.

2. *Et alio.*] Et aliud, inquit, rubi genus eſt: cynoſbaton vocant. Fructum id ſubrutilum parit, malo Punico ſimilem: eſt inter fruticem, arboremque, roſæ non abſimile. Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 18. Τὸ δὲ κυνόσβατον τὸν καρπὸν ὑπέρυθρον ἔχει, καὶ παραπλήσιον τῷ τῆς ῥόας· ἔστι δὲ μεταξὺ θάμνου καὶ δένδρου, παρόμοιον τοῖς ῥόδοις. Non eſt id tubi genus, in quo roſa naſci dicitur. lib. 24. ſect. 73. Cynoſbaton hunc, qui florem ac fruticem roſæ ſilveſtris protulit, vidiſſe ſe Lobelius teſtatur in Adverſ. pag. 445.

3. *Idæum.*] Ab Ida monte, in quo naſcitur copioſius quam alibi, inquit Dioſc. lib. 4. cap. 38. Gallis *Framboiſier*. Pingitur a Dodonæo, pag 371.

4. *Tenuius eſt.*] Hæc pariter Dioſc. loc. cit.

5. *Flos ejus.*] Dioſc. loc. cit. ad oculorum inflammationem adhibet.

6. *Et igni ſacro.*] Subintellige, igni ſacro medendo illinitur. Eryſipelata reſtinguere dicitur a Dioſcoride, quod eodem pertinet, ut alibi dictuti ſumus.

7. *Contra ſtomachi.*] Dioſc. loc. cit. & Plinius iterum lib. 24. ſect. 25.

8. *Sambuci.*] Theophr. lib. 3. cap. 13. Habet eadem Dioſc. lib. 4. cap. 175.

Sect. LXXII. 1. *Humor & cortici.*] Theophr. lib. 1. hiſt. cap. 19.

2. *Figurandos.*] Cogeſtendos, figendos. Ita MSS. omnes. Ariſt. lib 3. hiſt. anim cap. 16. pag 390. Πήγνυται δὲ τὸ γάλα, ὀπῷ τε συκῆς, καὶ πυτίᾳ. *Cogitur lac ſucco ficulneo, & coagulo.*

3. *Gummoſus.*] MSS. omnes, *cummioſus*.

4. *Atque in totum.*] Theophr. id habet, lib. 1. hiſtor. cap. 4.

5. *Mirum: is.*] Cortex videlicet, qui ſi leviter incidatur, ſucco manat: ſi altius frangatur, ſiccus manet.

6. *In moro.*] Hoc de ſycomoro Dioſcorides retulit, lib. 1. cap 181. ſed de moro Marcellus Empir. cap 12. qui ſuccum ejus ad dolorem dentium impenſe commendat.

7. *Vere.*] Sic MSS non *fere*. Dioſc. ἔαρος ἀρχῇ.

8. *Incuſſus.*] Ita MSS. omnes: hoc eſt, leviter, ac ſuperficie ſumma inciſus.

9. *Alburnum.*] Non arboris id modo nomen eſt, ſed vitium arborum. Lignarii fabri appellant *l'Aubour*.

10. *Alternant.*] Alterno quoque anno edunt. Columel. lib. 5. cap. 9. *Optimum eſt conſtitutum jam & maturum olivetum in duas partes dividere, quæ alternis annis fructu induantur: neque enim olea continuo biennio uberat.*

11. *Cornus.*] Nempe maſcula, cui medulla quoque nulla ineſt, ut dictum eſt ſect. 42. De olea, num medulla careat, vide Theophraſt. lib. 5. hiſtor. cap. 6. De buxo, cap. 7.

12. *Sanguinis.*] Humoris in cortice.

13. *Sambuci.*] Theophr. lib. 1. hiſt. cap. 19. In MSS. omnibus, *ſabuci*, & Q. Serenus Samonicus, cap. de phreneſi, & capite curando:

Vngitur & ſuccis dederit quos pacta ſabucus.

Sect. LXXIII. 1. *Pulpæ.*] Pulpam pro nervo accipit, quem ἶνα Theophr. vocat. Similitudo ducitur ab animantium corpore, in quibus pulpa dicitur *caro ſine pinguedine, ſicut eſt tumida & graſſa caro crurium & brachiorum*, inquit Joan. de Janua, in Catholico.

carum facile. Venæ latiores candidioreſque pulpæ fiſſilibus inſunt. [2] Ideo fit ut aure ad caput trabis quamlibet prælongæ admota, ictus ab altero capite vel graphii ſentiatur, penetrante rectis meatibus ſono. Unde deprehenditur, an torta ſit materies, nodiſque concifa. Quibus ſunt tubera, ſic ſunt in carne [3] glandia. In iis nec venas, nec pulpa, quodam callo carnis in ſe convoluto. Hoc pretioſiſſimum [4] in citro, & acere. Cetera menſarum genera [5] fiſſis arboribus circinantur in pulpam: alioqui fragilis eſſet vena in orbem arboris caſa. Fagis [6] pectines tranſverſi in pulpa. [7] Apud antiquos inde & vaſis honos. [8] Manius Curius juravit ſe ex præda nihil attigiſſe, præter [9] guttum faginum, quo ſacrificaret. Lignum in longitudinem [10] fluctuatur: ut quæ pars fuit ab radice, validius ſidit. Quibuſdam pulpa ſine venis, mero ſtamine & tenui conſtat. Hæc maxime fiſſilia. [11] Alia frangi celeriora, quam findi, quibus pulpa non eſt: ut oleæ, vites. At e contrario totum e carne corpus fico. [12] Tota oſſea eſt ilex, cornus, robur, cytiſus, morus, ebenus, lotos, & quæ ſine medulla [13] eſſe diximus.

CAPUT XXXIX. [14] Ceteris nigricans color. Fulva cornus, [15] in venabulis nitet, [16] incifuris nodata propter decorem. Cedrus, & larix, & juniperus rubent. [17] Larix femina habet, quam Græci vocant ægida, [18] mellei coloris. Inventum eſt [19] pictorum tabellis immortale, nulliſque fiſſile rimis, hoc lignum. Proximum medullæ eſt. In abiete [20] leuſon Græci vocant. Cedri quoque duriſſima, quæ medullæ proxima, ut in corpore oſſa, deraſo modo [21] limo. [22] Et ſambuci interiora mire firma traduntur. Namque [23] qui venabula ex ea faciunt, præferunt omnibus: conſtat enim ex cute & oſſibus.

LXXIV. [1] Cædi tempeſtivum quæ decorticentur [2] ut teretes, ad templa ceteraque uſus rotundi, cum germinant, [3] alias cortice inextricabili, & carie ſubnaſcente ei, materiaque nigreſcente. [4] Tigna & quibus auſert ſecuris corticem, a bruma ad Favonium: aut ſi prævenire cogamur, [5] Arcturi occaſu, & ante eum Fidiculæ: noviſſima ratione, ſolſtitio. Dies ſiderum horum reddentur ſuo loco. [6] Vulgo ſatis putant

NOTÆ.

2. *Ideo fit.*] Id jam delibatum a nobis, lib XI. ſect 112. Quotidiani hujus experimenti cauſam Kircherus explicat in Phonurgia nova, pag. 65. Eſt autem graphium, ut vulgo etiam notum eſt, ſtilus ferreus, quo in tabellis ceratis, aliiſve, quidquid libuerit, exarare ſolemus.

3. *Glandia.*] Glandulæ. Dicemus de hac voce opportunius, lib 36. ſect. 2.

4. *In citro, & acere*] Ita MSS Reg. Colb Th. Chifl. &c. non *cedro*. Es de citri quidem tubere diximus lib. 13. ſect 29 de tubere aceris, libri hujus ſect. 27.

5. *Fiſſis arboribus.*] Ad menſas ſtruendas e reliquis arborum generibus, finduntur primum arbores in longitudinem: dein puppa, hoc eſt, pars ligni fiſſa ad opus circinatur: nec ſtatim in orbem, ſive per latitudinem ac tranſverſim arbos dividitur: quoniam fragilis tum vena foret, ſeu facile frangeretur

6. *Pectines.*] Sic appellantur lineæ quædam ductæſque per longitudinem arborum latitudinemque, amnium anguiumve more ſerpentes: qui ductus in polita præcipue materia, non ſine quadam colorum varietate, conſpicui ſunt *undèses*. Venarum curſus appellat, ſect 76 Gallis, *veines*.

7. *Apud antiquos.*] Virgil. Eclog 3. verſ. 36. *Pocula ponam fagina.* Ovid. lib 8. Metam. verſ. 669.

Cælatus eodem
Siſtitur argento crater, fabricataque fago
Pocula.

8 *Manius Curius.*] De quo jam diximus lib. 7. ſect. 15. Vide Valerium Max. lib. 4. cap 3. pag. 208

9. *Guttum*] Poculi genus, quo in ſacrificiis menſiſque utebantur, & quo guttatim infundebatur aqua. Plautus: *Ut guttatim hauriret ex guttulo*

10. *Fluctuatur.*] Mari immergitur, ut veluti condiatur, ac maceretur, & firmitatem accipiat. Theoph lib. 5 hiſt. cap 6. Robur & laricem, inquis, cum in mari condiunt, *δρῦν καὶ πεύκην ὅταν καταχώσωσι τῇ θαλάττῃ*, ea quæ radici propiora ſunt: citius in aqua merguntur, ac plus ceteris ſidunt. *τὰ πρὸς τὴν ῥίζαν ξύλου δύεται πρῶτον, καὶ ἐπιπολάζει μᾶλλον.*

11. *Alia frangi*] In aſſulas diſſilire.

12. *Tota oſſea.*] Os eſſe materiæ optimum ſup. ſect. interpretatus eſt.

13. *Eſſe diximus.*] Sup. ſect. Buxum, cornum, oleam

14 *Ceteris.*] E proxime appellatis: ilici, corno, robori, &c. præter cornum.

15. *In venabulis*] Venabulum, *ἀκόντιον*, telum quondam venationi aptum: e corno ut plurimum arbore. Ovid. Epiſt 4. verſ. 83.

Sive tenes lato venabula cornea ferro

16. *Incifuris nodata.*] Erant aſpera nodis venabula, ubi rami a caudice amputati: nam cæſuræ manebant veſtigia.

17. *Larix femina.*] Theophr. l. 3. hiſt. c. 10. *Καὶ τὴν αἰγίδα τὴν καλουμένην ἡ θήλεια τῆς πεύκης ἔχει.* (En mina rurſum larix) *ταύτην δ᾽ ἐστὶ τὸ ἐγκάρδιον αὐτῆς.* *Eſt autem ægis arboris velut cor, ac medullæ interiori proximum.*

18 *Mellei coloris.*] Theophr. loc. cit. *ἡ δ᾽ αἰγὶς εὔχρους.* *coloris elegantis & boni.*

19. *Pictorum tabellis.*] *Τὰ τῶν ζωγράφων πινάκια* vocat Theophr. loc. cit. Galli, *Palettes*, polliculares aſſulas, quibus colores inſident. Niſi mavis pro tabulis ligneis accipere, in quibus olim, uti nunc in tela, pingebatur: unde tabula plerumque apud antiquos uſurpata pro pictura eſt

20. *Leuſon.*] Theophr. loc. cit. *Ἐν δὲ τῇ ἐλάτῃ ἡ καλουμένη αἰγὶς... λευσὸν...*, &c. In Sequanis fabri lignarii, inquit Rob. Conſtantinus, adhuc *Louchon* vocant, & ex ea materia pyxides conficiunt.

21. *Limo.*] Alouſium, credo, intelligit, de quo ſect. ſup.

22. *Et ſambuci*] MSS. omnes, *ſabuci*, ut diximus ſect. ſup. Interiora porro non medullam vocat, ſed oſſa, hoc eſt, lignum ipſum, materiæque optimum, quod cortice, ceu cute veſtitur.

23. *Qui venabula.*] Baculos fieri leves e ſambuco dixit Theophr. loc. cit *ἐξ ἧς καὶ βακτηρίας ποιοῦσι τὰς κούφας.*

Sect. LXXIV. 1. *Cædi tempeſtivum.*] Theophr. lib. 5. hiſt. cap. 1. *Ὡραῖα δὲ τέμνεσθαι ξύλα, τὰ μὲν στρογγύλα, καὶ ὅσα πρὸς φλοιισμόν, ὅταν βλαστάνῃ· τότε γὰρ εὐπεριαίρετος ὁ φλοιός... Cædi tempeſtivum eſt, materiem quidem rotundam, & quæ decorticanda eſt, cum germinare incipit. Tunc enim cortex extricari facile poteſt: id quod turgere appellant, ob humorem qui ſub eo cortice eſt, &c.*

2 *Ut teretes.*] Quæ caudice ſunt terete & procero: ut abies, pinus, picea De abiete ſpeciatim, ſect. 80. circa germinationes cædi eam tempeſtive, pronunciatur.

3. *Alias cortice.*] Alias cortex, niſi æger admodum, avelli non poteſt: nigreſcitque materies, &c Theophr.

4 *Tigna.*] Et alia hujuſmodi, quæ quadrari debent, *τετράγωνα*, Theophr

5. *Arcturi occaſu*] Theophr. *μετὰ τρυγητὸν καὶ Ἀρκτοῦρον.* Poſt vindemiam & Arcturi occaſum, ut recte Plinius etiam dixit: non poſt Arcturi ortum, ut Dalecampius.

6. *Vulgo ſatis.*] Theophr. loc cit. *Ὅλως δὲ πᾶν ὅσον ...* *Omne quod validum eſſe debet, tempeſtivus cæditur, non ſolum cum germinare deſierit, verum etiam cum fructum percoxerit.*

obſervare,

obſervare, ne qua dedolanda arbos ſternatur ante editos ſuos fructus. [7] Robur vere cæſum, teredinem ſentit: bruma autem, [8] neque viatur, neque pandatur, alias obnoxium etiam ut torqueat ſeſe findatque: quod in ſubere tempeſtive quoque cæſo evenit. [9] Infinitum refert & lunaris ratio: nec niſi a viceſima in triceſimam cædi volunt. [10] Inter omnes vero convenit, utiliſſime in coïtu ejus ſterni, quem diem alii interlunii, alii ſilentis lunæ appellant. Sic certe Tiberius Cæſar concremato [11] ponte naumachiario, [12] larices ad reſtituendum cædi in Rhætia præfinivit. [13] Quidam dicunt, ut in coïtu & ſub terra ſit Luna: quod fieri non poteſt niſi noctu. At ſi competant coïtus in noviſſimum diem brumæ, illa ſit æterna materies: [14] proxime, cum ſupra dictis ſideribus. Quidam & Canis ortum addunt, & ſic cæſas materies [15] in forum Auguſtum. Nec novellæ autem ad materiem, nec veteres utiliſſimæ. [16] Circumciſas quoque ad medullam aliqui non inutiliter relinquunt, ut omnis humor ſtantibus defluat. [17] Mirum apud antiquos primo Punico bello claſſem Duillii Imperatoris ab arbore exciſa LX. die navigaſſe. [18] Contra vero Hieronem regem CCXX. naves effectas diebus XLV. tradit L. Piſo. Secundo quoque Punico bello, [19] Scipionis claſſis XL. die a ſecuri navigavit. Tantum tempeſtivitas etiam in rapida celeritate pollet.

LXXV. Caro hominum ſummus in omni uſu, de materiis hæc adjicit. [1] Prelum e ſapino atra potiſſimum facito: Ulmeam, pineam, nuceam: hanc atque aliam materiam omnem cum effodies, Luna decreſcente eximito poſt meridiem, ſine vento Auſtro. Tunc erit tempeſtiva, cum ſemen ſuum maturum erit. Cavetoque ne per rorem trahas, aut doles. [2] Idemque mox: Niſi [3] intermeſtri, Lunaque dimidiata, ne tangas materiem. Tunc ne effodias aut præcidas abs terra. [4] Diebus ſeptem proximis, quibus Luna plena fuerit, optime eximitur. Omnino [5] caveto nigram materiam doles, neve cædas, neve tangas, niſi ſiccam: neve gelidam, neve rorulentam. [6] Tiberius idem & in capillo tondendo ſervavit interlunia. M. Varro adverſus defluvia præcepit [7] obſervandum id a pleniluniis.

LXXVI. 1. [1] Larici & magis abieti ſucciſis, humor diu defluit. Hæ omnium arborum altiſſimæ ac rectiſſimæ. [2] Navium malis antenniſque propter levitatem præfertur abies. Communia his pinoque, ut [3] quadripartitos venarum curſus bifidoſque habeant,

NOTÆ.

7. *Robur vere.*] Theophr. *Δρῦς ἢ ὑλοτομεῖται*, &c. Robur, inquit, ſeriſſime cædendum, hieme poſt autumnum: quod ſi cæditur, dum turgeſcit, (id quod fieri verno tempore Vitruvius monet, lib. 2. cap. 9. pag. 32.) citiſſime omnium fere computreſcit, *maxime. Vere enim*, inquit Vitruvius, *omnes arbores fiunt prægnantes, & omnes ſuæ proprietatis virtutem efferunt in frondes, anniverſarioſque fructus. Cum ergo inanes & humidæ temporum neceſſitate fuerint, vanæ fiunt, & raritatibus imbecillæ. Ut etiam corpora muliebria cum conceperint, a fœtu ad partum non judicantur integra. neque in venalibus ea quæ ſunt prægnantia, præſtantur ſana. ideo quod in corpore præſeminatio creſcens, ex omnibus cibi poteſtatibus detrahit alimentum in ſe. & quo firmior efficitur ad maturitatem partus, eo minus patitur eſſe ſolidum id ipſum ex quo procreatur, &c.*

8. *Neque viatur.*] Ita MSS. Reg. In Chiffl. *vitiatur*. Neque putredinem ſentire, neque vermibus erodi robur bruma cæſum dixit Theophr. loc. cit.

9. *Infinitum &c.*] Hæc rurſum Theophr. lib. 5. hiſt. cap. 1. & Columella, lib. XI. cap. 1. pag. 370. *quoniam*, inquit Colum. *omnis materia ſic cæſa judicatur carie non infeſtari.*

10. *Inter omnes vere*] De hoc argumento multa Furnerius, lib. 1. Hydrogr. cap. 23. pag. 37. Vide & auctorem Geopon. lib. 3. cap. 1. pag. 83.

11. *Ponte naumachiario.*] Junctæ fuere plures ponte naves: ex quo ponte naumachiarii inter ſe diſſidebant. P. Victore teſte, Naumachiæ quinque Romæ fuere, XIV. Urbis regione, in Circum effoſſæ, quo Tiberis aqua immittebatur, ut ibi navalis pugnæ ſpecimen ederetur.

12. *Larices . . . . cædi.*] Cauſam Palladius edocet, lib. 12. in Novemb. tit. 15. pag. 173. quoniam neque flammam recipiunt, nec carbones creant, ut dictum eſt ſect. 19.

13. *Quidam dicunt.*] Sic auctor Geopon loc. cit.

14. *Proxime, cum.*] Ad bonitatem, perennitatemque materiæ ejus quæ tum cæditur, cum coitus incidit in ipſum brumæ diem, accedit ea proxime, cujus cæſura fit, cum idem coitus in occaſum incidit ſupra dictorum ſiderum, Fidiculæ, & Arcturi.

15. *In forum Auguſtum.*] Ita MSS. omnes: hoc eſt, ad forum Auguſti cæædificandum, quod in octava Urbis regione fuit, ut P. Victor prodidit.

16. *Circumciſas.*] Habet Vitruvius eadem, lib. 2. cap. 9. pag. 33. Palladius quoque, loc. cit. pag. 172. *Materies*, inquit, *ad fabricam cædenda eſt, cum Luna decreſcit: ſed arbores quæ cæduntur, uſque ad medullam ſecuribus reciſas, aliquandiu ſtare patieris, ut per eas partes humor, ſi quis in venis continetur, excurrat.*

17. *Mirum quod.*] Florus lib. 2. cap. 2. pag. 41. *Duilio Corneliòque Coſſ. etiam mari congredi Populus Rom. auſus eſt. Tum quidem ipſa velocitas claſſis comparatæ auſpicium fuit. Intra enim LX. diem quam cæſa ſilva fuerat, CLX navium claſſis in anchoris ſtetit: ut non arte facta, ſed quodam munere Deorum converſa in naves, atque mutata arbores viderentur.* Fuit hic annus Urbis CCCCXCIII. belli Punici primi quartus: quinto primus idem Romanorum Duillius navalem victoriam adeptus eſt.

18. *Contra . . . . Hieronem.*] Syracuſanum Regem. Egit de hoc bello, victoriæque celeritatem commendavit Florus, loc. cit. Hiero ſub initium primi Punici belli victus a Romanis, victorum in partes poſtea amicitiamque tranſiit.

19. *Scipionis.*] Africani prioris.

Sect. LXXV. 1. *Prælum e ſapino.*] Ita nunc Cato, cap. 31. pag. 29. *Prælum e ſapino atra potiſſimum facito: aut ulmeam, aut pineam, vel nuceam: hanc atque aliam materiem omnem cum effodies*, ceteraque, ut Plinius.

2. *Idemque mox.*] Cap. 37.

3. *Intermeſtri.*] Interlunio, & in coitu Lunæ.

4. *Diebus ſeptem.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXV.

5. *Caveto nigram.*] Ita MSS. Libentius tamen, *caveto nequam materiam* ex Catone agnoverim, cujus verba referemus in Notis & Emend. num. cit. Dalecampius legit *nigra*, ſubintelligitque Lunam jubet. Quid porro ſit Luna nigra, neſcio.

6. *Tiberius idem.*] De quo nempe proxime, ſect. ſup. Ita MSS.

7. *Obſervandum id.*] Nempe tonderi a pleniluniis tempeſtivius eſſe. Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 37. *Ego iſta etiam*, inquit Agraſius, *non ſolum in ovibus tondendis, ſed in meo capillo a patre acceptum ſervo, ne decreſcente Luna tondens calvus fiam.* Ubi Fulvius Urſinus male emendat, *ut decreſcente Luna.*

Sect. LXXVI. 1. *Larici, &c.*] Theophr. lib. 5. hiſt. cap. 1. Ὅταν δὲ τμηθῶσι, ῥεῖ καὶ ἐκ τῆς ἐλάτης, καὶ ἐκ τῆς πεύκης ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑγρότης· καὶ μάλιστα ἐκ τῆς ἐλάτης. Rurſum μόνη larix eſt.

2. *Navium malis.*] Theophr. loc. cit.

3. *Quadripartitos.*] Pectines quatuor, ſeu venarum curſus, quos in poliia maxime materia cernimus amnium inſtar, anguiumve ſerpere. Si quaterni fuerint, quadripartitos venarum curſus materies habere dicitur; vel, ut Vitruvius ait, quadrifluviis eſſe diſparata: ſi bini modo, bifido venarum curſu: ſi unicus, ſimplice.

vel omnino ſimplices. Ad fabrorum [4] inteſtina opera [5] medulla ſectilis: [6] optima quadripartitis materies, & mollior quam ceteræ. [7] Intellectus in cortice protinus peritis. [8] Abietis quæ pars a terra fuit, enodis eſt: hæc, [9] qua diximus ratione, fluviata [10] decorticatur, atque ita [11] ſapinus vocatur: ſuperior pars nodoſa, duriorque, [12] fuſterna. [13] Et in ipſis autem arboribus robuſtiores Aquiloniæ partes. Et in totum deteriores ex humidis opacisque: ſpiſſiores ex apricis, ac diuturnæ. Ideo Romæ [15] infernas abies ſupernati præfertur. Eſt per gentium quoque regiones in iis differentia. Alpibus, Apenninoque laudatiſſimæ: [16] in Gallia, Jura, ac monte [17] Vogeſo: [18] in Corſica, Bithynia, Ponto, Macedonia. Deterior [19] Æneatica, & Arcadica. Peſſimæ Parnaſſia, & Euboica: quoniam [20] ramoſæ ibi & contortæ, putreſcenteſque facile. [21] At cedrus in Creta, Africa, Syria laudatiſſima. [22] Cedri oleo peruncta materies nec tineam, nec cariem ſentit. [23] Junipero eadem virtus, quæ cedro. Vaſta hæc in Hiſpania, maximeque [24] Vaccæis: medulla ejus ubicumque ſolidior etiam, quam cedrus. Publicum omnium vitium vocant [25] ſpiras, ubi convolvêre ſe venæ atque nodi. Inveniuntur in quibuſdam, ſicut in marmore, [26] centra, id eſt, duritia clavo ſimilis, inimica ſerris. [27] Et quædam forte accidunt, lapide comprehenſo aut recepto in corpus, aut alterius arboris ramo.

2. [28] Megaris diu ſtetit oleaſter in foro, cui viri fortes affixerant arma, quæ cortice ambiente ætas longa occultaverat. Fuitque arbor illa fatalis excidio urbis præmonitæ oraculo, cum arbor arma peperiſſet: [29] quod ſucceſſe accidit, ocreis galeiſque intus repertis. Ferunt lapides ita inventos, ad continendos partus eſſe remedio. * Ampliſſima arborum ad hoc ævi exiſtimatur Romæ viſa, quam propter miraculum Tiberius Cæſar [30] in eodem ponte naumachiario expoſuerat advectam cum reliqua materie: duravit ad Neronis Principis amphitheatrum. Fuit autem trabs e larice, longa pedes CXX. bipedali craſſitudine æqualis. Quo intelligebatur vix credibilis reliqua altitudo, faſtigium ad cacumen æſtimantibus. Fuit memoria noſtra & in porticibus [31] ſeptorum a M. Agrippa relicta, æque miraculi causâ, quæ [32] diribitorio ſuperfuerat, XX. pedibus brevior, ſeſquipedali craſſitudine. Abies admirationis præcipuæ viſa eſt in navi, quæ ex Ægypto [33] Caii princi-

*CAPUT XL.

NOTÆ.

4. *Inteſtina opera.*] Hoc eſt, opera lignariæ fabricæ ſubtilioris & elegantioris: *Menuiſerie.* Intra domum fere tantùm locum habet, & in ædium interiore parte: inde nomen. *Inteſtinarii* artifices, leg. 2. Cod. Theoſ. de excuſat. artif. qui inteſtinum opus faciebant.

5. *Medulla.*] Quæ Theophraſto, lib. 5. hiſtor. cap. 2. ἐντεριώνη, cor ligni, ſive matrix, & pars interna materiei.

6. *Optima.*] Optima materies eſt, quæ quadripartitos habet venarum curſus. Theophr. loc. cit. ubi de quadrifluvis arboribus: [Greek illegible] *Sunt illæ ad opera praſtantes: materiem enim ſpiſſiſſimam habent.*

7. *Intellectus.*] Diſcrimen, inquit Theophr. loc. cit. arbores ipſæ vel cortice ipſo oſtendunt. Quamobrem periti, ubi arborem videre, probe dijudicant quænam ea ſit. Quibus enim venæ egregiæ ſunt, his cortex lævis rectuſque: quibus e contrario, ſcaber & contortus. [Greek illegible]

8. *Abietis quæ pars a terra.*] Quæ terræ proxima. Vitruvius, lib. 2. cap. 9. pag. 33.

9. *Qua diximus.*] Sect. 72. his verbis: *Lignum in longitudinem fluctuatur*: ubi fluctuari, ſeu fluviari, diximus eſſe idem quod macerari aqua, & veluti condiri: [Greek illegible]. Gallis, *Bois flotté.* Neque enim hic ſermo, ut quibuſdam viſum eſt, de multifluvio, ſeu multiplici venarum curſu.

10. *Decorticatur.*] Vide Notas & Emend. num. XXVI.

11. *Sapinus.*] Sic Vitruvio loc. cit. ima ſapinea, ſumma pars fuſterna dicitur, propter nodationis duritiem.

12. *Fuſterna.*] Quia nodoſa, ut ſolent eſſe fuſtes & baculi, crebris utplurimum nodis aſperi.

13. *Et in ipſis.*] Theophr. lib. 5. hiſt. cap. 2.

14. *Et in totum.*] Theophr. lib. 5. hiſtor. cap. 3.

15. *Infernas abies.*] Tyrrhenum mare Inferum vocatur, ſuperum vero Adriaticum, ut diximus lib. 3. ſect. 10. Quæ abietes igitur ex Apennini ea parte, quæ ad Tyrrhenum mare protenditur, advehi ſolent, ex dicuntur infernates. Quæ ab ea vero quæ vergit in Adriaticum, ſupernates nominantur. Vitruvius, lib. 2. cap. 10. pag. 36. *Ideo infernates, quæ ex apricis locis apportantur, meliores ſunt, quam quæ ab opacis de ſupernatibus advehuntur.*

16. *In Gallia, Jura.*] MSS. omnes, & editiones vetuſtæ, *Juribus*. ut lib. 3. ſect. 5.

17. *Vogeſo.*] *Le Mont de Vauge*, in Lotharingiæ Alſatiæque confinio. Ex eo amnis Moſella oritur.

18. *In Corſica.*] Corſicas arbores, inprimiſque abietes laudat imprimis Theophr. lib. 5. hiſtor. cap. 9.

19. *Æneatica.*] Theophr. Αἰνιανή. Forte Αἰνιανικὴ, ab Ænianibus, quorum in regione mons Oeta fuit, ſilvis conſitus, ubi ſibi rogum Hercules ſtruxit. De his egimus lib. 4. ſect. 3.

20. *Ramoſæ.*] Theophraſto, *nodoſæ*, ὀζώδη.

21. *At cedrus, &c.*] Hæc etiam Vitruvius, lib. 2. cap. 9. pag. 35.

22. *Cedri oleo.*] Vitruvius, loc. cit. pag. 34. *Quemadmodum ex cupreſſu & pino, reſina: ſic ex cedro oleum, quod cedreum dicitur, naſcitur: quo reliquæ res cum ſunt unctæ, uti etiam libri, a tineis & a carie non læduntur.*

23. *Junipero.*] Vitruv. loc. cit. *Cedrus & juniperus eaſdem habent virtutes.*

24. *Vaccæis.*] Hiſpaniæ gens ea eſt, de qua lib. 3. ſect. 4. Vide Notas & Emendat. num. XXVII.

25. *Spiras.*] Σπεῖραν quoque Theophr. vocat, lib. 5. hiſtor. cap. 3. convolutionem eam complorum orbium, quam neque nodum, inquit, neque criſpitudinem merito dixeris: fabris longe moleſtior ea, difficiliorque tractatu, quam nodi.

26. *Centra.*] Græcam adhibuit vocem: nam κέντρα pariter a Theophr. appellantur hi duriores nodi, clavorum inſtar, in intima ligni parte, aut marmoris, aut gemmæ. Sic enim lib. 37. ſect. 39. inutilis ſcalpturæ lapſarius dicitur, intervenientibus cryſtallinis centris. Et ſect. 10. ejuſdem libri, *praedurum ac fragile centrum* in cryſtallis vitium cenſetur.

27. *Et quædam.*] Alia centrorum in arboribus origo Lapide nimirum incluſo, atque amplexu increſcentis circum obducti demum occultato: vel alterius arboris, quæ in proximo fuerit, ramo in alterius ramum coagmentato. Theophr. loc. cit.

28. *Megaris.*] Et hæc a Theophr. traduntur, loc. cit.

29. *Quod ſucceſſe accidit.*] Cum a Pericle vaſtata eſt Megaris, bello Peloponneſiaco, ut quidem refert Diod. Sic. lib. 12.

30. *In eodem ponte.*] De quo jam dictum eſt ſect. 7. De Neronis amphitheatro dicetur lib. 19. ſect. 6.

31. *Septorum.*] *Septa* dictus eſt locus, quo populus conveniebat ad ferenda ſuffragia in Comitiis: qui locus ligneis primum cancellis, poſt marmoreis ſeptus eſt. Inde nomen.

32. *Diribitorio.*] Locus fuit in quo cenſebantur milites & ſtipendiis donabantur, a diribendo, hoc eſt, diſtribuendo dictum. Magnificum in primis ædificium ab Agrippa inchoatum, perfecit poſt ejus obitum Auguſtus. Vide Dionem, ad an. DCCLVII. lib. 55.

33. *Caii principis.*] Quem Caligulam alii appellarunt; nunquam ita Plinius.

Digitized by Google

pis juſſu, [34] obeliſcum in Vaticano Circo ſtatutum, quatuorque truncos lapidis ejuſdem ad ſuſtinendum eum adduxit: qua nave nihil admirabilius viſum in mari certum eſt: CXX. M. modiûm lentis pro ſaburra ei fuere. Longitudo ſpatium obtinuit magna ex parte Oſtienſis portus latere lævo. [35] Ibi namque demerſa eſt a Claudio principe, cum tribus molibus, turrium altitudine in ea exædificatis [36] obiter Puteolano pulvere, advectiſque. Arboris ejus craſſitudo quatuor hominum ulnas complectentium implebat. Vulgoque auditur [37] LXXX. nummûm & pluris malos venumdari ad eos uſus, rates vero connecti [38] XL. HS. pleraſque. [39] At in Ægypto & Syria reges inopia abietis cedro ad claſſes feruntur uſi. [40] Maxima ea in Cypro traditur, ad undeciremem [41] Demetrii ſuccisa, [42] centum triginta pedum, craſſitudinis vero ad trium hominum complexum. Germaniæ prædones ſingulis arboribus cavatis navigant, quarum quædam & triginta homines ferunt.

3. [43] Spiſſiſſima, ex omni materie, [44] ideo & graviſſima, judicatur ebenus, & buxus, graciles natura, [45] neutra in aquis fluitat, nec ſuber, ſi dematur cortex: [46] nec larix. [47] Ex reliquis ſicciſſima lotos, [48] quæ Romæ ita appellatur. Deinde robur [49] exalburnatum: & huic nigricans color, magiſque etiam cytiſo, quæ proxime accedere ebenum videtur. [50] Quanquam non deſint, qui Syriacas terebinthos nigriores affirment. Celebratur & [51] Thericles nomine, calices ex terebintho ſolitus facere torno, [52] per quem probatur materies. [53] Omnium hæc ſola ungi vult, meliorque oleo fit. Colos mire adulteratur juglande ac piro ſilveſtri tinctis, atque in medicamine decoctis. Omnibus, quæ diximus, ſpiſſa firmitas. [54] Ab his proxima eſt cornus: quanquam non poteſt videri materies propter exilitatem, ſed lignum [55] non alio pæne, quam ad radios rotarum, utile: aut [56] ſi quid cuneandum ſit in ligno, clavisve figendum, ceu ferreis. [57] Ilex item, & oleaſter, & olea, atque caſtanea, carpinus, populus. [58] Hæc & criſpa aceris modo, ſi ulla materies [59] idonea eſſet ramis ſæpe deputatis: caſtratio illa eſt, adimitque vires. [60] De cetero pleriſque eorum, ſed utique robori, tanta duritia eſt, ut terebrari niſi madefactum non queat, & ne ſic quidem adactus avelli clavus. E diverſo clavum non tenet cedrus. [61] Molliſſima tilia: eadem videtur & calidiſſima: argumentum afferunt, quod citiſſime [62] aſcias retundat. [63] Calidæ & morus, laurus, edera, & omnes e quibus ignaria fiunt.

NOTÆ.

34. *Obeliſcum.*] De quo dicemus lib. 37. ſect. 15.

35. *Ibi namque*] Sueton. in Claudio, cap. 20. *Portum Oſtiæ extruxit . . . . ubi navem demerſit, qua magnus obeliſcus ex Ægypto fuerat advectus*, &c.

36. *Obiter.*] Cum Puteolis navis ea tranſiret, Romamque contenderet. De Puteolano pulvere dicemus lib 35. ſect. 45.

37. *LXXX. nummûm.*] Ita MSS. omnes. Hoc eſt, octoginta nummûm, ſive ſeſtertiorum millibus. Gallicæ monetæ, libræ ſunt octingentæ

38. *XL. HS.*] Quadraginta ſeſtertiûm millibus: ſeu libris Gallicis omnino quadringentis. Hoc pretio ex hoc abietis genere connectebantur rates, *des radeaux*.

39. *At in Ægypto.*] Hæc Theophr. lib. 5. hiſt. cap. 9. Seſoſtris Ægypti regis navium cedrinum laudat Diodorus Sicul. lib. 1. Bibl. pag. 52. Fabricaſſe etiam Caligula dicitur de cedris Liburnicas, gemmatis puppibus, &c. Sueton. in Caio, cap. 37.

40. *Maxima ea.*] Maxima cedrus. Theophr. loc. cit.

41. *Demetrii.*] Ejus qui Poliorcetæ cognomen adeptus eſt, Antigoni F.

42. *Centum triginta*] Theophr. loc. cit. τρεῖς καὶ δέκα ὀργυιῶν. Ergo unaquæque ὀργυία decem metitur pedes. Nempe major ὀργυία. De minore, lib. 8. ſect. 16.

43. *Spiſſiſſima.*] Hæc Theophr. lib. 5. hiſt. cap. 4.

44. *Ideo & graviſſima.*] Etiam cum utraque aruit. Theophr. lib. 1. hiſt. cap. 8.

45. *Neutra in aquis.*] Ebenum decorticatam in aqua ſidere, buxum cum ipſo cortice demergi, ait Theophr.

46. *Nec larix.*] Vitruv. lib. 2. cap. 9.

47. *Ex reliquis ſicciſſima.*] Ita MSS. Theophr. loc. cit. τῶν δ' ἄλλων, ὁ λωτὸς πυκνότατος, *ſpiſſiſſima*. Sed de Africana.

48. *Quæ Romæ ita.*] Plinius ſupra, ſect 53. *Lotos, ſive faba Græca, quam Romæ a ſuavitate fructus . . . . lotum appellant.*

49. *Exalburnatum.*] Dempto alburno, ſeu torulo. *L'aubour.*

50. *Quanquam.*] Theophr. loc. cit

51. *Thericles.*] Vixit is Ariſtophanis ætate. Videtur Plinius velle Thericlem τορνευτὴν, non figulum fuiſſe. Sed Aratos apud Athen. lib. XI. pag. 471. aperte fictorem figlinorum operum facit.

Ὦ γαῖα κεραμὶς· ὃ ὁ Θηρικλῆς ποτε
Ἔτευξε, &c

Theophr. ipſe, lib. 5. hiſt cap. 4. & qui eum laudat Athen. loc. cit. pag. 470. Thericlea aiunt ex terebintho vaſa adeo affabre elaborata fuiſſe, ut a fictilibus diſcerni ægre poſſent. Non igitur ipſe Thericles, aut certe diverſus ab eo, e terebinthino ligno vaſa tornavit: ſed figlina, e nigra nempe terra, egregii nitoris. Heſychius: Θηρίκλειος, κύλικος εἶδος ἀπὸ Θηρικλέους κεραμέως. Quæ porro ad pocula ea proxime accederent, ſive ex ligno forent, ſive ex argento, vitrove, Thericlea dicebantur. Suidas, Θηρίκλειον ποτήριον, ὑάλινον exponit.

52. *Per quem probatur.*] Torno, inquit, materiæ bonitas firmitaſque agnoſcitur, & coloris nitor. Ita MSS. omnes.

53. *Omnium hæc ſola.*] Terebinthus ſola perungi prius quam torneatur, poſtulat: ſic enim melior, nigriorque efficitur. Juglans & pirus, ſi decoquantur in colore nigro, quo tinguntur, referent terebinthi ſimilitudinem.

54. *Ab his proxima.*] Theophr. lib. 5. hiſt. cap. 8. Ἰσχυρότατον δὲ καὶ ἡ κρανεία.

55. *Non alio pæne.*] Sed & haſtilia ex corno arbore facta Feſtus refert, quæ colurna ex eo dicerentur. Gloſſæ: Κρανία, Κράνον. *Colurnum, cornus.* Virgil. lib. 2 Georg. verſ. 396.

Pinguiaque in verubus torrebimus exta colurnis.

Quæ ex corylo arbore, perperam, ut remur, Servius, aliique, qui ſunt ſubſecuti, facta interpretantur. Maro, 9. Æneid. verſ. 698. *Volat Itala cornus.*

56. *Si quid cuneandum*] Si quid findendum cuneo: is enim e corno fieri apte & utilius poteſt. Cuneare, eſt ea quæ natura juncta ſunt, per vim diſtrahere, ut ait Quintil. lib. 4. cap. 3. Et e corno clavi fiunt, qui ferreorum duritiem repræſentent.

57. *Ilex item, &c.*] Theophr lib. 3. hiſtor. cap. 12.

58. *Hæc & criſpa.*] Supra ſect. 51. *Quorum criſpa materies, ut acer, palma, populus.* An utrobique *opulus* legendum, cujus arboris meminit Columella paſſim?

59. *Idonea eſſet.*] Operibus inteſtinis ſi rami ſæpe deputarentur in arbore: ſed caſtratio illa eſt, quæ ligno firmitatem duritiemque adimit.

60. *De cetero.*] Theophr. lib. 5. hiſtor. cap. 4. Σκληρότατα δὲ καὶ δρῦινα . . . καὶ γὰρ ὑποβρέχουσι πάντα πρὸς τὰς τρυπήσεις μαλακίων χάριν.

61. *Molliſſima.*] Theophr loc. cit. totidem verbis.

62. *Aſcias retundat.*] Indicio eſt, inquit, quod ferri aciem vehementer hebetet, & calore ſuo obtundat. Aſcia ferreum inſtrumentum eſt, quo fabricæ materiæ perdolantur *Une doloire.*

63. *Calidæ, & morus, &c.*] Theophr. loc. cit. Et de lauro, Porphyrius quoque, apud Euſeb. lib 3. Præpar. pag 112. ἐν πυρὶ τῷ ὕδατι τὸ φωνεῖν, &c. Denique Seneca, lib. 2. Na-

LXXVII. Exploratorum hoc uſus in caſtris, paſtorumque reperit, quoniam ad excudendum ignem non ſemper lapidis occaſio eſt. [1] Teritur ergo lignum ligno, ignemque concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis, fungi vel foliorum facillimo conceptu. Sed nihil edera præſtantius quæ teratur, lauro quæ terat. Probatur & vitis ſilveſtris [2] alia quam labruſca, & ipſa ederæ modo arborem ſcandens. [3] Frigidiſſima quæcumque aquatica: [4] lentiſſima autem, & ideo ſcutis faciendis aptiſſima, quorum plaga contrahit ſe protinus, clauditque ſuum vulnus, & ob id contumacius tranſmittit ferrum: in quo ſunt genere fici, ſalix, tilia, betulla, ſambucus, populus utraque. [5] Leviſſima ex his ficus & ſalix, ideoque utiliſſimæ. Omnes autem ad ciſtas, quæque [6] flexili crate conſtant. Habent & candorem, rigoremque, & in ſculpturis facilitatem. Eſt lentitia platano, ſed madida, ſicut alno. Siccior eadem ulmo, fraxino, moro, ceraſo, ſed ponderoſior. [9] Rigorem fortiſſime ſervat ulmus: ob id cardinibus, [10] craſſamentiſque portarum utiliſſima, quoniam minime torquetur: [11] permutanda tantum ſic, ut cacumen ab inferiore ſit cardine, radix ſuperior. [12] Palmæ eſt mollis, & ſuberis materies: ſpiſſæ & malus, piruſque: nec non acer, ſed fragile: [13] & quæcumque criſpa. [14] In omnibus ſilveſtria & maſcula differentias cujuſque generis augent. Et infecunda firmiora fertilibus, niſi quo in genere mares ferunt, ſicut cupreſſus & cornus.

LXXVIII. [1] Cariem vetuſtatemque non ſentiunt cupreſſus, cedrus, ebenus, lotos, buxus, taxus, juniperus, oleaſter, & olea: ex reliquis tardiſſime [2] larix, robur, ſuber, [3] caſtanea, juglans. [4] Rimam fiſſuramque non capit ſponte cedrus, cupreſſus, olea, buxus.

LXXIX. [1] Maxime æterna putant ebenum & cupreſſum, cedrumque, claro de omnibus materiis judicio in templo Epheſiæ Dianæ: utpote cum tota Aſia extruente [2] quadrin-

NOTÆ.

tur. quæſt cap 22 pag 852. *Duobus modis*, inquit, *apud nos fit ignis: uno, ſi excitatur, ſicut ex lapide percuſſo: altero: ſi attritu invenitur, ſicut cum duo ligna inter ſe diutius trita ſunt. Non omnis hoc tibi materia præſtabit, ſed idonea eliciendis ignibus: ſicut laurus, edera, & alia in hunc uſum nota paſtoribus.*

Sect. LXXVII. 1. *Teritur ergo*] Theophr. lib. 5. hiſtor. cap 10. Et hoc ſolerter faciunt hodie Canadenſes.

2. *Alia quam labruſca.*] Vitis illius appellatio propria, apud Theophr loc cit. [illegible] inquit, [illegible]

3. *Frigidiſſima.*] Theophr. lib. 5. hiſt. cap 4.

4. *Lentiſſima*] Theophr. loc. cit. totidem fere verbis.

5. *Leviſſima.*] Theophr. [illegible]

6. *Flexili crate.*] Et ad ea quæ vimine flexili texuntur, ut crates.

7. *Rigoremque.*] Hoc eſt, non pandantur, non flectunt ſe, torquentve.

8 *Eſt lentitia.*] Obſequens natura quo libeat flecti. Theophr loc. cit Τὸ [illegible] *ſicut alno.* Quare an ita ſcribendum & in Pliniano quoque contextu, facili tranſitu characterum *a* in *o*, amplius cogitandum Et lib. 5. hiſtor. cap. 8. lentitiam cum firmitate, [illegible] platano attribuit, moro, fraxino, ulmo: ſed deteriore conditione platani, quod celeriter ea computreſcit.

9. *Rigorem fortiſſime.*] Non flectit ſe, non cedit ponderi, non torquetur ulmus, [illegible] inquit Theophr lib. 5. hiſt cap. 4. Et Vitruvius lib. 2. cap. 9 pag. 34. *Ulmus vero, & fraxinus maximos habent humores, minimumque aëris & ignis. . . . Sunt in operibus, cum fabricantur, lentæ: & ſub pondere, propter humoris abundantiam, non habent rigorem, ſed celeriter pandant. Simul autem vetuſtate ſunt aridæ factæ, aut in agro perfectæ, qui in eis inest liquor, ſtantibus emoritur, ſiuntque duriores: & in coagmentationibus ab lentitudine firmas recipiunt catenationes.*

10 *Craſſamentiſque*] Hoc eſt, craſſioribus portarum coagmentationibus. Sic porro MSS. omnes, Reg Colbert. Th. Chifl. Pariſ. &c

11. *Permutanda tantum*] Dum bina cardinum ligna coaſſantur, ita contrario ſunt diſponenda ſitu, ut arboris cacumen ſpectet inferius, ſuperius vero radix: ſic enim inter ſe coarctata, alterum alterius impetum cohibebit: alioqui totum flecteretur lignum, & contorqueretur. Ita fere Theophr. lib 5. hiſt. cap. 4 [illegible]

12. *Palma eſt mollis, & ſuberis materies.*] Ita Reg 2. cod. In Reg 2 *Palmæ mollis.* Theophr loc. cit. Palma levis, tractatu facilis, mollisque eſt, quemadmodum ſuber: [illegible]

13. *Et quæcumque criſpa.*] Criſpa, inquit, materie pariter ſpiſſa ſunt, ut acer. Theophr loc. cit. [illegible]

14. *In omnibus.*] In omni, inquit, arborum genere & ſilveſtres & maſculæ, dotes eas habent, quas retulimus, potiore cum laude, quam urbanæ & feminæ. Sunt enim ſpiſſiores, duriores, robuſtiores. Theophr. lib. 5. hiſt. cap 5. [illegible] Quæ ſunt orationi Plinianæ ſimillima

Sect LXXVIII. 1. *Cariem, &c.*] Theophr. loc. cit.

2. *Larix.*] Theophraſto [illegible]

3. *Caſtanea, juglans.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXVIII.

4. *Rimam, &c.*] In Indice, *Quæ cariem non ſentiant, quæ rimam.*

Sect. LXXIX 1. *Maxime æterna putant.*] Vide Notas & Emend. num. XXIX

2. *Quadringentis.*] Quot nimirum anni fluxere ab Alexandri principatu ad illud tempus quo Plinius hæc ſcriberet, hoc eſt, uſque ad annum Urbis Romæ DCCCXXX. Ergo anno Urbis CCCCXXX. docet cœptum extrui templum Epheſinum a tota Aſia, hoc eſt, eo anno quo vicit Darium Alexander: perfectumque annis ducentis & viginti, ut dicetur lib 36 ſect. 21. Judicium vero Aſiæ totius extruentis de perennitate materiarum, quadringentorum denique annorum experimento peractum eſſe: ut poſtea de earum æternitate reliquus nullus ſit diſceptandi locus. Templum Dianæ a communi Aſiæ fuiſſe extructum teſtatur Domitiani Aug. nummus ex ære mediocri: ΔΟΜΙΤΙΑΝΟϹ ΚΑΙϹΑΡ ϹΕΒΑϹΤΟϹ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟϹ, Capite laureato.)(. Supra, ΕΦΕϹΙΩΝ. Infra, ΜΑΡΝΑϹ. Dea capite turrito decumbit, provincia ſcilicet, imponit templo dextram, quia tenet arundinem: retro ſerpens, Aſiæ ſymbolum; & ex urna profluens aqua, ut videtur. Cave autem hic ΜΑΡΝΑϹ vocem aliquam unam eſſe, aut dei Marnæ nomen. Lege: [illegible] *Magna Diana Templum Aſia ſimul condidit.* Hæc *magna Diana Epheſiorum* in Actis eſt, cap. XIX. [illegible] Similiter in nummo Hadriani, ΑΥΤ. ΤΡΑΙΑΝ ΑΔΡΙΑΝΟϹ.)(In templo duobus columnis ornato, ſtant dextrorſum Diana cum arcu, & veſte ſuccincta: ſiniſtrorſum Apollo cum arcu ſimiliter. Hinc ΓΑΖΑ: inde ΜΑΡΝΑ. Cave, inquam, cuiquam hic quoque credas, eſſe Marnam Jovem; cum id pictura neget; & ipſe titulus, cujus hæc ſententia eſt: [illegible] *Magna Diana, hinnulis gaudens Apollo*: quæ duo ſola ſcilicet in nummo ſunt inſculpta, ob venationem cervinam in eo tractu celebratiſſimam, cui præeſſe hæc duo numina veteres credidere. Propterea, lib 1. Epigram. tit. [illegible] Apollo vocatur In imo numiſmate litteræ ſunt ΕΕΠΙΑqp: quas alibi dudum expoſuimus Eſt hic nummus ex ære magno in Theſauro Regio. Denique nummum affert ex ære minimo Seguinus, pag 63. cum Deæ vultu, & epigraphe, ΑΡΤ ΣΕΒΑ. In altera parte cervus eſt hac inſcrip-

Digitized by Google

gentis annis peractum ſit, [3] convenit tectum ejus eſſe e cedrinis trabibus. De ipſo ſimulacro Deæ ambigitur: [4] ceteri ex ebeno eſſe tradunt. Mucianus ter Conſul, ex his qui proxime viſo eo ſcripſere, [5] vitigineum, & nunquam mutatum ſepties reſtituto templo. Hanc materiam elegiſſe [6] Pandemion: etiam nomen artificis nuncupans: quod equidem miror, [7] cum antiquiorem Minerva quoque, non modo Libero Patre, vetuſtatem ei tribuat. Adjicit multis foraminibus nardo rigari, ut medicatus humor alat, teneatque juncturas, quas & ipſas eſſe [8] modico admodum miror. [9] Valvas eſſe e cupreſſo, & jam quadringentis prope annis durare materiem omnem novæ ſimilem. Id quoque notandum, valvas [10] in glutinis compage quadriennio fuiſſe. [11] Cupreſſus in eas electa, quoniam præter cetera uno in genere materiæ nitor maxime valeat æternus. Nonne ſimulacrum [12] Vejovis [13] in arce e cupreſſo durat, a condita Urbe [14] DCLXI. anno dicatum? Memorabile & Uticæ templum Apollinis, ubi [15] Numidicarum cedrorum trabes durant, ita ut poſitæ fuere prima urbis ejus origine, annis MCLXXVIII. Et in Hiſpania Sagunti aiunt templum Dianæ a Zacyntho advectæ cum conditoribus, annis ducentis ante excidium Trojæ, ut auctor eſt Bocchus, inſtaque oppidum ipſum id haberi. Cui pepercit religione inductus Hannibal, juniperi trabibus etiam nunc durantibus. Super omnia memoratur ædes in Aulide ejuſdem Deæ, ſæculis aliquot ante Trojanum bellum exædificata: [17] quonam genere materiæ ſcientia obliterata. [18] In plenum dici poteſt, utique quæ odore præcellant, ea æternitate præſtare.

[19] A prædictis morus proxime laudatur, quæ vetuſtate etiam nigreſcit. Et quædam tamen in aliis diuturniora ſunt uſibus quam alia. [20] Ulmus in perſlatu firma, [22] robur defoſſum, & in aquis quercus obruta. Eadem ſupra terram rimoſa facit opera, torquendo ſeſe. [22] Larix in humore præcipua, & [23] alnus nigra. [24] Robur marina aqua corrumpitur. Non improbatur [25] & fagus in aqua, & juglans: hæ quidem in his quæ defodiuntur, vel principales. Item juniperus: eadem & [26] ſubdialibus aptiſſima. [27] Fagus & cerrus celeriter marceſcunt. Æſculus quoque humoris impatiens. Contra adacta in terram in paluſtribus [28] alnus æterna, oneriſque quantilibet patiens: ceraſus firma: ulmus & fraxinus lentæ, ſed facile pandantur: flexiles tamen, ſtanteſque [30] a circumciſura ſiccatæ fideliores. [31] Lari-

NOTÆ.

tione. Legendum pronunciat, ΑΡΤεμιν ΣΕΒαστήν: & Dianam Auguſtam appellari Liviam cenſet. At ſi Livia foret, de nomine certe Livia diceretur, ut in nummo ΛΙΒΙΑΝ ΗΡΑΝ, *Liviam Junonem*. Nec matronam decet jam ætate provectam venatu delectari, quam cervus hic pictus deſignat: nec promde conveniens erat, Auguſtam Dianam appellari. Lege: Ἀρτεμιν Τριμορφον Σεβαστην Ἀσία. *Dianam triformem Aſia veneratur.*

3. *Convenit tectum.*] Vitruvius, lib. 2. cap. 9. pag. 35.

4. *Ceteri ex ebeno.*] Vitruv. loc. cit. e cedro.

5. *Vitigineum.*] Ex vite. Ita libri omnes.

6. *Pandemion.*] Vide Notas & Emend. num. XXX.

7. *Cum antiquiorem Minerva.*] Quæ parens artium habita ſemper fuit: atque adeo artifice quolibet vetuſtior. Ἀιγυπτίων quis cælo lapſum hoc ſimulacrum innui modo a Plinio putat, ut Exercitator in Solin. pag. 816.

8. *Modico.*] Cum ſit modicum ſimulacrum, qui poſſunt eſſe in eo juncturæ, quæ vel in maximis vix ullæ ſunt Iterum hic Muciani fidem elevat.

9. *Valvas eſſe.*] Vide Notas & Emend. num. XXXI.

10. *In glutinis compage.*] Valvæ, inquit, compactæ & conglutinatæ, priuſquam affixæ ſunt, aptatæque foribus, quadriennio toto ſub dio relictæ, ut ligni humor omnis efflueret. Et hoc Plinius a Muciano.

11. *Cupreſſus in eas.*] Theophr. lib. 5. hiſtor. cap. 5.

12. *Vejovis.*] Gellius, lib. 5. cap. 12. pag. 337. *Quum Jovem igitur, & Diovem a juvando nominaſſent: eum quoque contra Deum, qui non juvandi poteſtatem, ſed vim nocendi haberet, (nam deos quoſdam, ut prodeſſent, celebrabant, quoſdam, ne ob ſeſſent, placabant:) Vejovem appellaverunt, dempta atque detracta juvandi facultate.... Simulacrum igitur Dei Vejovis, quod in æde eſt, de qua ſupra dixi, ſagittas tenet, quæ ſunt videlicet paratæ ad nocendum. Quapropter eum Deum plerique Apollinem eſſe dixerunt, &c.* De Vejovis vocabulo, vide & Ovid. lib. 3. Faſtor. verſ. 445.

13. *In arce.*] In æde, quæ inter arcem & Capitolium. Gellius loc. cit. pag. 336. Sic P. Victor, in regione octava Urbis Romæ: *Ædes Vejovis inter arcem & Capitolium, prope aſylum.*

14. *DCLXI.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. aliique. In Th. DLI.

15. *Numidicarum cedrorum.*] Vide Notas & Emend. num. XXXII.

16. *MCLXXVIII.*] Ita MSS. omnes, recte: non ut editi, MCLXXXVIII. Cum porro hæc Plinius ſcripſerit anno ab U. C. DCCCXXX. Uticam neceſſe eſt conditam fuiſſe ante Urbis Romæ originem, annis CCCXLVIII. anno Heli Pontificis Hebræorum circiter XXXV. anno fere a Troja capta centeſimo octogeſimo quarto.

17. *Quonam genere.*] Sic libri editi, & MSS. Reg. &c.

18. *In plenum dici poteſt.*] Sic MSS. Reg. Colb. &c. non *dici par eſt*, ut vult Salmaſ. pag. 42. in Solin. Hæc vox, *in plenum*, ſummatim, univerſe, omnino, ſonat.

19. *A prædictis.*] Hoc eſt, poſt prædictas: cedrum, ebenum, cupreſſum. Theophr. lib. 5. hiſt. cap. 5.

20. *Ulmus in perſlatu.*] Si ad ea opera adhibetur, quæ aeri pateant, eoque perflentur. Theophr. Πτελέα μὲν ἐν τῷ αἴθρῳ ἄσηπτος.

21. *Robur.*] Δρῦς δὲ κατορυττομένη, καὶ ἐν ὕδατι ... Theophr. loc. cit. Et de quercu, Pallad. lib. 12. in Novemb. tit. 15. pag. 173.

22. *Larix in humore.*] In aquis, ad palationes & fundamenta: vel ad naves.

23. *Alnus nigra.*] Vitruvius de ea arbore magnifice, lib. 2. cap. 9. pag. 34. *Alnus autem, inquit, quæ proxime fluminum ripis procreatur, & minime materies utilis videtur, habet in ſe egregias rationes: etenim .... in paluſtribus locis infra fundamenta ædificiorum, palationibus crebre fixa, recipiens in ſe quod minus habet liquoris, permanet immortalis ad æternitatem, & ſuſtinet immania pondera ſtructuræ, & ſine vitiis conſervat. Ita quæ non poteſt extra terram paulum tempus durare, ea in humore obruta, permanet ad diuturnitatem, &c.* Palladius, loc. cit. *Alnus fabrica inutilis, ſed neceſſaria, ſi humidus locus ad accipienda fundamenta palandus eſt.*

24. *Robur marina.*] Theophr. loc. cit. Δρῦς ἐν τῇ θαλάττῃ σήπεται.

25. *Et fagus .... & juglans.*] Theophr. nec fago, nec juglandi hanc dotem adjudicat, ſed ὀξύᾳ & καρύᾳ εὐβοϊκῇ, hoc eſt, cerro & caſtaneæ.

26. *Subdialibus.*] Ad ea opera, quæ ſub dio ſunt.

27. *Fagus & cerrus.*] Vitruvius, loc. cit. pag. 34. *Cerrus, ſuber, fagus, quod parvam habent mixtionem humoris, & ignis & terreni, aeris plurimum, pervia raritate humores penitus recipiendo, celeriter marceſcunt.* Palladius, in Novembri, pag. 15. *Fagus in ſicco utilis, humore corrumpitur.*

28. *Alnus æterna.*] Vitruvius & Palladius, locis paulo ante citatis.

29. *Ulmus & fraxinus.*] Vitruvius, loco a nobis ſup. ſect. laudato. Pallad. loc. cit. breviter: *Ulmus & fraxinus, ſi ſiccantur, rigeſcunt: ante curvabiles.*

30. *A circumciſura.*] Poſtquam circumſectæ ſunt, eo quo dictum eſt modo, ſect. 74. *Fideliores* autem firmiores in opere interpretor, hoc eſt, quæ haud facile pandentur. cui vitio obnoxias eſſe ulmum & fraxinum, dictum eſt proxime.

31. *Laricem in.*] Πεύκην Theophraſtus, quæ Plinio, ut diximus, ſemper eſt larix.

cem in maritimis navibus obnoxiam teredini tradunt: omniaque, præterquam oleaſtrum & oleam. Quædam enim in mari, quædam in terra vitiis opportuniora.

CAPUT XLI. LXXX. [1] Infeſtantium quatuor genera. [2] Teredines capite ad portionem graviſſimo: rodunt dentibus. Hæ tantum in mari ſentiuntur: [3] nec aliam putant teredinem proprie dici. Terreſtres, tineas vocant: culicibus vero ſimiles, [4] thripas. Quartum eſt & e vermiculorum genere: [5] & eorum alii putreſcente ſucco ipſa materie: alii pariuntur, ſicut in arboribus, ex eo qui ceraſtes vocatur. Cum tantum eroſerit, ut circumagat ſe, generat alium. [6] Hæc naſci prohibet in aliis amaritudo, ut cupreſſo: in aliis duritia, ut buxo. [7] Tradunt & abietem circa germinationes decorticatam, [8] qua diximus Luna, aquis non corrumpi. Alexandri Magni comites prodiderunt, [9] in Tylo Rubri maris inſula arbores eſſe, ex quibus naves fierent: [10] quas CC. annis durantes inventas: & ſi mergerentur, incorruptas. [11] In eadem eſſe fruticem baculis tantum idoneæ craſſitudinis, [12] varium tigrium maculis, ponderoſum: & [13] cum in ſpiſſiora decidat, vitri modo fragilem.

CAPUT XLII. LXXXI. Apud nos materiæ finduntur aliquæ ſponte: ob id architecti eas fimo illitas [1] ſiccari jubent, ut afflatus non noceant. Pondus ſuſtinere validæ, [2] abies, larix, etiam in tranſverſum poſitæ. Robur & olea incurvantur, ceduntque ponderi. Illæ renituntur, nec temere rumpuntur: priuſque carie, quam viribus deficiunt. Et palma [3] arbor valida: [4] in diverſum enim curvatur: [5] & populus. Cetera omnia inferiora pandantur: palma e contrario [7] fornicatim. Pinus & cupreſſus adverſus cariem tineaſque firmiſſimæ. Facile pandatur [8] juglans: fiunt enim & ex ea trabes. Frangi ſe prænunciat [9] ſtrepitu: quod [10] in Antandro accidit, cum e balneis territi ſono profugerunt. Pinus, piceæ, alni ad aquarum ductus in tubos cavantur. Obrutæ terra plurimis durant annis. Eædem ſi non integantur, cito ſeneſcunt: mirum in modum fortiores, ſi humor extra quoque ſuperſit.

LXXXII. [1] Firmiſſima in rectum abies. Eadem [2] valvarum repagulis, & ad quæcumque libeat [3] inteſtina opera aptiſſima, ſive Græco, ſive Campano, ſive Siculo fabricæ artis genere ſpectabilis: [4] ramentorum crinibus, pampinato ſemper orbe ſe volvens ad incitatos runcinarum raptus. Eadem & curribus maxime ſociabilis glutino, in tantum, [5] ut findatur ante, qua ſolida eſt.

CAP. XLIII. LXXXIII. Magna autem & glutini ratio, propter ea quæ [1] ſectilibus laminis, ac [2] in

NOTÆ.

Sect. LXXX. 1. *Infeſtantium*] Quæ hac ſectione continentur, ad verbum fere habet Theophr. lib. 5 hiſtor. cap. 5.

2. *Teredines.*] Τερηδόνες Theophr. Sunt ex capite pro portione corporis grandiſſimo: *τῷ μὲν μεγέθει μικρὸν, κεφαλὴν δ' ἔχει μεγάλην, καὶ ὀδόντας.*

3. *Nec aliam putant.*] Hæc ſane Theophraſti ſententia loc. cit. Plinius tamen lib 8. ſect. 74. & ad terreſtres id vocabulum tranſtulit, cum Servii Tullii prætextas dixit teredinum non ſenſiſſe injurias, annis DLX. Ex apſyrto τερηδόνες ſunt equorum lumbrici. Vide Conſtant. in Lexic.

4. *Thripas.*] Θρῖπας, Theophr.

5. *Et eorum alii.*] Vermium, inquit, quibus lignum eroditur, alii ex ipſa materie fiunt, putreſcente ſucco, *ἐκ τῆς οἰκείας σήψεως*, inquit Theophr. Alia a vermiculis aliis pariuntur, *οἱ δ' ἐκ τικτόντων ἑτέρων.* Pariunt enim vel in cæſa materie vermes, quemadmodum in ipſa arbore is qui κεράστης, hoc eſt, cornutus appellatur: qui cum tantum corroſerit, ut circumagere ſe commode poſſit, tum gignit alium. Sic Theophr. loc. cit. In fico præſertim naſci ceraſten dicetur lib. 17. ſect. 37.

6. *Hæc.*] Omnia nempe hæc vermium infeſtantium genera.

7. *Tradunt, &c.*] Theophr. loc. cit. *Φασὶ δὲ καὶ τὴν ἐλάτην φλοϊσθεῖσαν ὑπὸ τὴν βλάστησιν ἄσηπτον διαμένειν ἐν τῷ ὕδατι.*

8. *Qua diximus.*] Sect. 74.

9. *In Tylo.*] Theophr. lib. 5. hiſtor. cap. 6.

10. *Quas CC. annis*] Quas arbores per annos ducentos in aquis obrutas, omnis noxiæ expertes invenere, inquit Theophr. loc. cit. *Διαμένειν γὰρ τὸ ξύλον ἐπὶ πλείω ἢ διακόσια ἔτη καταδεδυκός.*

11. *In eadem.*] Theophraſtus, loc. cit.

12. *Varium.*] Colorum varietate tigrium maculoſæ pelli aſſimilem.

13. *Cum in ſpiſſiora.*] Cum in ſolidiora corpora aut ſponte deciderit, aut quis de induſtria projecerit. Theophr. *Ὅταν δέ τι ῥίψῃ πρὸς στερεώτερόν τι, κατάγνυται, καθάπερ τὰ κεράμια*, fictilium modo.

Sect. LXXXI. 1. *Siccari jubent.*] Materias, ſive arbores: ne aere perflante findantur. Fimum bubulum adhibet Theophraſt. lib. 5. hiſt. cap. 7.

2. *Abies, larix.*] Theophr. loc. cit. *Βάρος δὲ ἐνεγκεῖν ἰσχυρά, καὶ ἡ ἐλάτη, καὶ ἡ πεύκη.* Plinio rurſum πεύκη larix. Porro helleniſmus eſt, *valida ſuſtinere*, pro *ſuſtinent valide.*

3. *Arbor valida.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXXIII.

4. *In diverſum.*] Contra quam ceteræ arbores: nam eæ in inferiora curvantur: palma ſe fornicatim flectit.

5. *Et populus.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXXIV.

6. *Pandantur.*] Curvantur, ceduntque ponderi. Plinius, lib. XI. ſect. 10. de apibus: *Totæque onuſtæ remeant ſarcina pandatæ.*

7. *Fornicatim*] Fornicis in morem ſurſum verſus curvatur. Plinius, lib. XI ſect. 10. *Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis a ſolo fornicatis.* Et *fornicatio* Vitruvio nota & Senecæ vox eſt.

8. *Juglans.*] Non juglandem Theophraſtus, loc. cit. ſed caſtaneam dixit, *καρύαν Εὐβοϊκήν.* Verum ea vide quæ dicturi ſumus in Notis & Emendationibus, num. XXVIII.

9. *Strepitu*] Crepitu, ψόφῳ, Theophr. lib. 5. hiſt. cap. 7.

10. *In Antandro.*] Theophr. loc. cit. de caſtaneæ materie, trabibuſque, ut diximus, non juglandis. In MSS. *in Andro.* At Theophr. ἐν Ἀντάνδρῳ.

Sect. LXXXII. 1. *Firmiſſima in rectum*] Si recta ſtatuatur. Vide Notas & Emendationes, num. XXXV.

2. *Valvarum repagulis.*] In MSS. omnibus, *valvarum paginis*: haud pœnitenda lectione: videntur enim paginæ valvarum appellare aſſeres, quibus ipſæ compinguntur, coagmentanturque, ac veluti compaginantur valvæ.

3. *Inteſtina.*] De his, ſect. 76.

4. *Ramentorum.*] Ramenta, inquit, abietis, dum ſinguli runcinæ ictus rapiunt, raduntque, ea tum convolvuntur in modum crinium, & in orbem, inſtar tortilis pampini, hoc eſt, claviculæ vitium. Runcina inſtrumentum eſt ferreum, quo ligna aſpera lignarii fabri lævigant: *le Rabot.* Pampinum pro clavicula, capreoloque vitis accipi monuimus, ſect. 63.

5. *Ut findatur ante*] Ante, inquit, ſociata glutino materies, ea parte findetur qua ſolida eſt, quam qua adglutinatur. Nunquam enim diſſociatur, quod ſemel glutinatum ſit: *οὐδὲ γὰρ ὅλως οὐδὲ ῥήγνυσθαί φασιν, ἐὰν κολληθῇ.* Theophr. lib. 5. hiſt. cap. 7.

Sect. LXXXIII. 1. *Sectilibus laminis.*] E pretioſiore maxime ligno: ut exempli gratia, e citro. Sectiles laminæ a noſtris appellantur *Pieces de rapport*: menſæ, pavimenta, ceteraque, quæ his operiuntur, *Ouvrages de marqueterie.*

2. *In alio genere.*] In alio genere ligni ac materiei: cum diverſi generis ligna ſocianda ſunt, & conglutinanda. Sed præterea & ſecamenta teſtudinum ſignari hoc loco a Plinio cum Dalecampio arbitramur. Vide ſect. ſeq.

Digitized by Google

alio generer operiuntur. [3] Stamineam in hoc uſu probant venam, & vocant [4] feruleam, argumento ſimilitudinis, quoniam laciniose criſpa, in omni genere. Et glutinum abdicant quædam, & inter ſe & cum aliis inſociabilia glutino, ſicut robur: nec fere cohærent, [5] niſi ſimilia natura: [6] ut ſi quis lapidem lignumque conjungat. Cornum maxime [7] audit ſorbus, carpinus, buxus, poſtea tilia. [8] Cuicumque operi facilia, flexilia omnia, quæ [9] lenta diximus: præterque, morus & caprificus. [10] Serrabilia, ac ſectilia, quæ modice humida. [11] Arida enim lentius ſerræ cedunt: viridia, præter robur & buxum pertinacius reſiſtunt, ſerrarumque dentes replent [12] æqualitate inerti: qua de cauſa [13] alterna inclinatione egerunt ſcobem. Obedientiſſima quocumque in opere fraxinus, [14] eademque haſtis corylo melior, cornu levior, ſorbo lentior. Gallica vero, etiam [15] ad currus flexibilis, vitem æmularetur ulmus, ni pondus eſſet in culpa.

LXXXIV. Facilis & fagus, quanquam fragilis & tenera. Eadem ſectilibus laminis [1] in tenui flexilis, capſiſque ac ſcriniis ſola utilis. Secatur in laminas prætenues & ilex, colore quoque non ingrata: ſed maxime fida iis quæ terantur, [2] ut rotarum axibus: ad quos lentore fraxinus utilis, ſicut duritia ilex, [3] & utroque legitur ulmus. [4] Sunt vero & parvi uſus fabrilium miniſteriorum inſignes. Ideoque proditum [5] terebris vaginas ex oleaſtro, buxo, ilice, ulmo, fraxino, utiliſſimas fieri. Ex iiſdem malleos, majoreſque e pinu & ilice. [6] Eſt his autem major ad firmitatem cauſa tempeſtivæ cæſuræ, quam immaturæ: quippe cum ex olea, duriſſimo ligno, cardines in foribus diutius immoti, plantæ modo germinaverint. [7] Cato vectes aquifolios, laureos, ulmeos fieri jubet. Hyginus manubria ruſticis carpinea, iligna, cerrea.

Quæ in laminas ſecantur, quorumque operimento veſtiatur alia materies, præcipua ſunt citrum, terebinthus, aceris genera, buxum, palma, [8] aquifolium, ilex, ſambuci radix, populus. Dat & alnus, [9] ut dictum eſt, tuber ſectile, ſicut citrum, acerque. Nec aliarum tubera in pretio. Media pars arborum criſpior, & quo propior radici, minoribus magiſque [a] flexilibus maculis. Hæc prima origo luxuriæ, arborem alia integi, & viliores ligno pretioſiores [b] cortice fieri: [10] Ut una arbor ſæpius veniret, excogitatæ ſunt & ligni bracteæ. Nec ſatis: cœpere tingi animalium cornua: [11] dentes ſecari: lignumque ebore diſtingui, mox operiri. Placuit deinde materiam & in mari quæri. [12] Teſtudo in hoc ſecta. Nuperque portentoſis ingeniis principatu Neronis inventum, ut pigmentis perderet ſe, pluriſque veniret imitata lignum. Sic lectis pretia quæruntur: [13] ſic terebinthum vinci jubent, ſic citrum pretioſius fieri, ſic acer decipi. Modo luxuria non fuerat contenta ligno: [14] jam lignum enim e teſtudine facit.

Interpretatio.

a *Flexilibus.*] Flexuoſis

b *Cortice.*] Ob laminam ſuperadditam pretioſiores haberi arbores.

Notæ.

3. *Stamineam in hoc uſu.*] In eo ligno quod cum altero ſociandum eſt, staminea maxime vena deligitur, hoc eſt, rectiſſima: longiſſimaque, inſtar ſtaminis: *la maîtreſſe veine.*

4. *Feruleam.*] Ob ſimilitudinem cum caule ferulaceo: criſpa nimirum vena, & in tenues veluti ſciſſa lacinias, ut ſunt ferulæ folia quod in omni arborum genere evenit Sic plantaginis *laciniosa folia* Plinius appellat, lib. 25. ſect. 77. Vide Notas & Emendat. num. XXXVI. Ducta tranſlatio a laciniis veſtimentorum, quæ cæſuratum ſectæ & quaſi diviſæ ſunt.

5. *Niſi ſimilia.*] Ὁμοιοφυῆ δεῖ, inquit Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 8.

6. *Ut ſi quis.*] Is ſane fruſtra foret, & glutinum perderet, & operam

7. *Audit ſorbus.*] Admittit, eique glutini ope cohæret, ac ſociatur. Ita libri omnes, etiam MSS.

8. *Cuicumque operi.*] Hæc apud Theophr. lib. 5. hiſt. cap. 7. Εὔεργα μὲν γὰρ ἅπαντα ... ὅσα γλίσχρα· ... δὲ ... [illegible]

9. *Lenta diximus.*] Sect. 77.

10. *Serrabilia*] Quæ ſecari ſerra facile poſſunt. Sectilia, quæ ſecuri. Εὔπριστα καὶ εὔσχιστα. Vide Notas & Emend. num. XXXVII.

11. *Arida enim.*] Arida, inquit, cedunt ignavius, nec appreſſum occurſumque ſerræ ſuſtinent, τὰ μὲν γὰρ ... Viridia reſiſtunt & obluctantur, τὰ δὲ ... Theophr. lib. 5. hiſt. cap 8. Et prius, cap 6. ... [illegible] &c.

12. *Æqualitate inerti.*] Ita replent ſerræ dentes, & inæquales projecturas æquant ſcobe impacta, & adhæreſcente, ut ſerram deinde ipſam inertem reddant, neque aptam ad ſecandum.

13. *Alterna inclinatione.*] Serræ dentes alterna inclinatione permutant, ut ſcobs facilius egeratur. Διὸ καὶ παραλλάττουσι ἀλλήλων τοὺς ὀδόντας, ἵνα ἐξάγηται τὰ πρίσματα. Theophr. lib. 5. hiſtor. cap. 8.

14. *Eademque haſtis.*] Vide quæ diximus ſect. 24.

15. *Ad currus flexibilis.*] Facile curvatur, flectiturque in rotas, ulmus Gallica, de qua ſect. 29. eaque ligni bonitate vitem æmularetur, ni ponderoſior foret.

Sect. LXXXIV. 1. *In tenui.*] Modo tenues ex laminis fuerint, erunt eædem & flexiles.

2. *Ut rotarum axibus.*] Theophr. loc. cit. Πτελέα δὲ πρὸς ἄξονάς τε, καὶ μεσοφόρους ἁμάξας, &c.

3. *Ex utroque.*] Ex ob utramque dotem, lentitiam nimirum, duritiemque, ad rotarum axes ulmus ſeligitur.

4. *Sunt vero & parvi uſus.*] Parva inſtrumenta in fabrili arte, ſed ea tamen inſignia.

5. *Terebris vaginas.*] Terebra, inſtrumentum quo ligna perforantur: *un tariere, un vilebrequin.* Vagina manubrium eſt, *le manche, & la poignée.*

6. *Eſt his autem.*] Materiæ illi firmitas major, quæ ſit tempeſtive cæſa, quam illi quæ immature.

7. *Cato.*] De re ruſt cap 31. pag. 29. *Vectes iligneos, aquifolios, laureos, ulmeos, facito uti ſient parati.*

8. *Aquifolium.*] Aquifolia ilex, de qua ſect. 8.

9. *Ut dictum eſt.*] Sect. 27.

10. *Ut .... ſæpius veniret.*] Ut ſæpius venalis eſſet: primum quidem, prius quam ſecaretur in laminas: iterumque, cum ſecta eſſet in eas laminas, bracteaſve.

11. *Dentes ſecari.*] Ebur

12. *Teſtudo in hoc.*] In hos uſus.

13. *Sic terebinthum.*] Sic terebinthum, inquit, vinci volunt, picta teſtudine terebinthini ligni colore: teſtudinem inſtar citri pictam, citro ipſo fieri pretioſiorem: denique eamdem aceris colore imbutam, pro acere vero ac nativo accipi.

14. *Jam lignum enim e teſtudine facit.*] Teſtudine picta

CAP. XLIV. LXXXV. Vita arborum quarumdam immenſa credi poteſt, ſi quis profunda mundi & ſaltus inacceſſos cogitet. Verum ex his quas memoria hominum cuſtodit, durant in Liternino Africani prioris manu ſatæ olivæ. Item myrtus eodem loco conſpicuæ magnitudinis. Subeſt ſpecus, in quo manes ejus cuſtodire draco traditur. Romæ vero lotos in Lucinæ area, [1] anno qui fuit ſine magiſtratibus CCCLXXIX. Urbis, æde condita, incertum ipſa quanto vetuſtior. Eſſe quidem vetuſtiorem non eſt dubium, cum ab eo luco [2] Lucina nominetur: [3] hæc nunc circiter annum CCCCL. habet. [4] Antiquior illa eſt, ſed incerta ejus ætas, quæ capillata dicitur, quoniam [5] Veſtalium virginum capillus ad eam defertur.

LXXXVI. Verum altera lotos [1] in Vulcanali, quod Romulus conſtituit ex victoria [2] de decumis, æquæva Urbi intelligitur, ut auctor eſt Maſurius. Radices ejus in forum uſque Cæſaris [3] per ſtationes municipiorum penetrant. [4] Fuit cum ea cupreſſus æqualis, circa ſuprema Neronis principis prolapſa atque neglecta.

LXXXVII. Vetuſtior autem Urbe in Vaticano ilex, in qua titulus æreis litteris Etruſcis, religione arborem jam tum dignam fuiſſe ſignificat. Tiburtes quoque originem multo ante urbem Romam habent. Apud eos exſtant ilices tres, etiam [1] Tiburto conditore eorum vetuſtiores, apud quas inauguratus traditur. Fuiſſe autem eum tradunt filium Amphiarai, qui apud Thebas obierit [2] una ætate ante Iliacum bellum.

LXXXVIII. [1] Sunt auctores & Delphicam platanum Agamemnonis manu ſatam: & alteram in Caphyis Arcadiæ luco. Sunt hodie ex adverſo Ilienſium urbis, juxta Helleſpontum, [2] in Proteſilai ſepulcro arbores, [3] quæ omnibus ævis cum in tantum accrevere, ut Ilium aſpiciant, inareſcunt, rurſuſque adoleſcunt. Juxta urbem autem quercus, in [4] Ili tumulo tunc ſatæ dicuntur, cum cœpit Ilium vocari.

LXXXIX. Argis olea etiamnum durare dicitur, ad quam Io in vaccam mutatam Argus alligaverit. In Ponto circa Heracleam aræ ſunt [1] Jovis Stratii cognomine: ibi quercus duæ ab Hercule ſatæ. In eodem tractu [2] portus Amyci eſt Bebryce rege interfecto clarus. Ejus tumulus a ſupremo die lauro tegitur, quam inſanam vocant: quoniam ſi quid ex ea decerptum inſeratur navibus, jurgia fiant, donec abjiciatur. Regionem [3] Aulocrenen diximus, per quam ab Apamia in Phrygiam itur: [4] ibi platanus oſtenditur, ex qua pependerit Marſyas victus ab Apolline, quæ jam tum magnitudine electa eſt. [5] Nec non palma Deli ab ejuſdem Dei ætate conſpicitur. Olympiæ oleaſter, ex quo primus Hercules coronatus eſt, & nunc cuſtoditur religioſe. [6] Athenis quoque olea durare traditur [7] in certamine edita a Minerva.

XC. [1] E diverſo breviſſima vita eſt Punicis, fico, malis: [2] & ex his, præcocibus bre-

NOTÆ.

in ligni ſimilitudinem. Vide Notas & Emend. n. XXXVIII.

Sect. LXXXV. 1. *Anno . . . CCCLXXIX*] Vide Notas & Emendationes num XXXIX.

2. *Lucina.*] Ovid. lib. 2. Faſtor. verſ. 449.

Gratia Lucinæ : dedit hæc tibi nomina lucus:
Aut quia principium tu Dea lucis habes.

3. *Hæc nunc*] Ædes Lucinæ.

4. *Antiquior illa.*] Arbor ſcilicet, cujuſcumque illa generis fuit. Feſtus: *Capillatam, vel Capillarem arborem dicebant, in qua capillum tonſum ſuſpendebant.*

5. *Veſtalium . . . capillus*] Tondebantur eæ, priuſquam in collegium receptæ certo carmine a Pontifice Deo mancipparentur & ſacrarentur. Sic apud Chriſtianos capillorum poſitio in viris feminiſque Deo dicatis, ſymbolum ſervitutis eſt, qua ſe Numini, inſtar ſervorum, mancipant: unde *Servi Dei* nuncupantur: quod erant olim ſervi tonſi. Vide Du-Cangium in Gloſſar. verbo *Capill.* Tonſos deinde crines priſci illi vel Apollini Delio, vel alteri numini conſecrabant, vel ſuſpendebant ex arbore.

Sect. LXXXVI. 1. *In Vulcanali.*] P. Victor in deſcriptione Urbis Romæ, regione quarta: *Area Vulcani, cum Vulcanali, ubi lotos a Romulo ſata, in qua area ſanguine per biduum pluit.* Vulcanal ædicula fuit Vulcano ſacra.

2. *De decumis.*] De parte ſpoliorum & prædæ decima.

3. *Per ſtationes.*] Stationes Municipiorum inter Forum Auguſti, a P. Victore ſtatuuntur, in deſcript. Urbis Romæ, regione octava. Locus videtur fuiſſe publicus, in quo poſt negotia cives convenirent, confabulandi gratia Juvenalis, Satyr. XI. v. 4.

Omnis
Conventus, thermæ, ſtationes, omne theatrum, &c.

Plinius junior, lib. 1. epiſt. 13. *Pleriqne in ſtationibus ſedent, tempuſque audiendis fabulis conterunt, &c.*

4. *Fuit cum ea cupreſſus.*] Eane quam Veſpaſiani ævo reſurrexiſſe ſponte, auctor eſt Tacitus, lib. 2. hiſt. pag. 53.

Sect. LXXXVII. 1. *Tiburto conditore.*] Maro, Æneid. lib. VII.

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem.

2. *Una ætate.*] Annis XXXVII. Vide Clem. Alex. lib. 1. Strom. Ætas & de annis triginta dicitur, auctore Servio in lib. 3. Georg. Et ſæculum Druidis olim, teſte Plinio inferius, ſect. 95.

Sect. LXXXVIII. 1. *Sunt auctores*] Theophr. lib. 4. hiſt. cap. 14. *Τινὲς δὲ φασὶ καὶ τὴν ἐν Δελφοῖς πλάτανον Ἀγαμέμνονα φυτεῦσαι, καὶ τὴν ἐν Καφύαις τῆς Ἀρκαδίας.*

2. *In Proteſilai ſepulcro.*] De hujus delubro diximus lib. 4. ſect. 18. Harum arborum meminit Philoſtratus, in Heroic. pag. 644.

3. *Quæ omnibus ævis.*] Ita reſcripſimus ex Colb. 3. Ita Voſſius in ſuis libris ſcribi aſſeverat, Obſerv. in Melam, p. 118.

4. *Ili tumulo.*] Ilum Trois filium fuiſſe docet Homerus, in Iliad. υ. Quæ Plinio quercus, ea Theophraſto hoc ipſum referenti, lib. 4. hiſtor. cap. 14. *φηγὸς* dicitur, ut ante monuimus, ſect. 6.

Sect. LXXXIX. 1. *Jovis Stratii*] *Διὸς Στρατίου* meminit Herod. in Terpſichore, lib. 5. pag. 333. Jovis Militaris.

2. *Portus Amyci.*] De eo diximus lib. 5. ſect. 43.

3. *Aulocrenen diximus*] Libro 5. ſect. 29.

4. *Ibi platanus*] Hyginus, fab. 165. *Apollo victum Marſyam ad arborem religatum, Scythæ tradidit, qui eum membratim ſeparavit.* Non platanum eam, ſed pinum fuiſſe Archias ait in Antholog. lib. 3. cap. 8. Epigr. *εἰς Μαρσύαν πίτυν.* Nicander quoque in Alexipharm. pag. 151. & Philoſtrat. in Icon.

5. *Nec non palma Deli.*] Cic. lib. 1. de Legib. *Niſi forte Athenienſes ſempiternam in arce oleam tenere potuerunt: aut quam Homericus Ulyſſes Deli ſe proceram & teneram palmam vidiſſe dixit, hodie monſtrant eamdem.* &c. Locus Homeri eſt Odyſſ. ζ' v. 163. Vide & Ælian. lib. 5. Var. hiſt. cap. 4. & Theophr. lib. 4. hiſt. cap. 14. &c.

6. *Athenis.*] Cic. loc. cit. Herod. lib. 8. Uran. pag. 480.

7. *In certamine.*] Fabulantur Græci de Athenarum principatu cum Neptuno Minervam certaſſe. Litem Jupiter ſic diremit: ut is potiretur loco, qui de civibus optime mereretur. Urbem portu ac navalibus Neptunus inſtruxit: Minerva oleam in arce edidit: ea re viciſſe Palladem pronunciatum eſt. Auctor Geopon. lib. 9. cap. 1. pag. 218. & 219.

Sect. XC. 1. *E diverſo.*] Hæc apud Theophr. lib. 4. hiſt. cap. 14. De Punicis etiam Martialis ſubſcribit, lib. 1. Epigr. 44.

Aut imitata breves Punica mala roſas.

Breves dixit, quia brevis ævi.

2. *Et ex his*] Ex malorum genere.

vior

vior quam ſerotinis, dulcibus quam acutis: [3] & dulciori in Punicis. [4] Item in vitibus, præcipueque fertilioribus. Græcinus auctor eſt, ſexagenis annis duraſſe vites. [5] Videntur & aquaticæ celerius interire. [6] Seneſcunt quidem velociter, [7] ſed e radicibus repullulant, laurus, & mali, & punicæ. [8] Firmiſſimæ ergo ad vivendum oleæ, ut quas durare annis cc. inter auctores conveniat.

XCI. Eſt in ſuburbano Tuſculani agri colle, [1] qui Corne appellatur, lucus antiqua religione Dianæ ſacratus [2] a Latio, velut arte tonſili coma fagei nemoris. In hoc arborem eximiam ætate noſtra adamavit [3] Paſſienus Criſpus bis conſul, orator: Agrippinæ matrimonio & Nerone privigno clarior poſtea: oſculari complectique eam ſolitus, modo cubare ſub ea, vinumque illi affundere. Vicina luco eſt ilex, & ipſa nobilis XXXIV. pedum ambitu caudicis, X. arbores mittens ſingulas magnitudinis viſendæ: ſilvamque ſola facit.

XCII. [1] Edera necari arbores certum eſt. Simile quiddam & in viſco: tametſi tardiorem [2] earum injuriam arbitrantur: namque & hoc [3] præter fructus agnoſcitur non in noviſſimis mirabile. [4] Quædam enim in terra gigni non poſſunt, & in arboribus naſcuntur. Namque cum ſuam ſedem non habeant, in aliena vivunt, ſicut viſcum. [5] Eſt & in Syria herba quæ vocatur cadytas, non tantum arboribus, ſed ipſis etiam ſpinis circumvolvens ſeſe: [6] Item circa Tempe Theſſalica, quæ polypodion vocatur, & quæ dolichos, ac ſerpyllum. Oleaſtro quoque deputato quod gignatur, [7] vocant phaunos. Quod vero in ſpina fullonia [8] hippophæſton, capitulis inanibus, foliis parvis, radice alba, cujus ſuccus ad [9] detractiones in comitiali morbo utiliſſimus habetur.

XCIII. [1] Viſci tria genera. Namque in abiete ac larice [2] ſtelin dicit Eubœa naſci, hyphear Arcadia. Viſcum autem in quercu, robore, [3] pruno ſilveſtri, terebintho, nec aliis arboribus adnaſci, plerique. Copioſiſſimum [4] in quercu, quod dryos hyphear vocant. In omni arbore, excepta ilice & quercu, differentiam facit odor viruſque, & folium non jucundi odoris, utroque viſci amaro & lento. [6] Hyphear ad ſaginanda pecora utilius. Vitia modo purgat primo: dein pinguefacit, [7] quæ ſuffecere purgationi. Quibus ſit aliqua tabes intus, negant durare. Ea medendi ratio, æſtatis quadragenis diebus. Adjiciunt diſcrimen, viſco in his quæ folia amittant, & ipſi decidere: contra inhærere nato in æterna fronde. Omnino autem ſatum nullo modo naſcitur, [8] nec niſi per alvum avium redditum, maxime palumbis ac turdis. Hæc eſt natura, ut niſi maturatum in ven-

NOTÆ.

3. *Et dulciori.*] In Punicorum genere, dulcia, quæ & apyrina dicuntur, ex arbore gignuntur minus vivace. De Punicis apyrinis, lib. 13. ſect. 34. Theophr. loc. cit. *καὶ ἡ ῥοιὰ ἡ ἀπύρηνος.*

4. *Item in vitibus.*] Theophr. loc. cit.

5. *Videntur & aquaticæ.*] Ut ſalix, populus, ſambucus. Theophr. loc. cit. & lib. 2. de cauſis, cap. 15. pag. 249. Et animalium quoque aquaticis, quam terreſtribus, vitæ brevius ſpatium eſt.

6. *Seneſcunt quidem.*] Theophr. lib. 4. hiſt. cap. 14.

7. *Sed e radicibus.*] Theophr. *παραβλαστάνει*, emittit adnata germina: quod e latere interdum fit: e radice non raro.

8. *Firmiſſimæ.*] Hæc iiſdem verbis Theophr. loc. cit.

Sect. XCI. 1. *Qui Corne.*] Ita Reg. 2. aliique, & editi.

2. *A Latio.*] Ita libri omnes. An *a Lavino*? An a communi Latii?

3. *Paſſienus Criſpus.*] De eo Seneca, lib. 4. Natur. quæſt. in præfat. pag. 883. *Criſpus Paſſienus, quo ego nihil cognovi ſubtilius in omnibus rebus, &c.* Paſſieni oratoris dictum in Caium Principem, Tacitus refert lib. 6. Annal. pag. 140. Ex Suetonio, in Nerone cap. 6. apparet Claudii temporibus obiiſſe.

Sect. XCII. 1. *Edera necari.*] Id prolixe Theophr. docet, lib. 2. de cauſis, cap. 25. pag. 25. Vide quæ diximus ſect. 62.

2. *Earum injuriam.*] Ederæ & viſci. Viſcum, *le Guy de cheſne.*

3. *Præter fructus.*] Præter gallam, glandeſque.

4. *Quædam enim.*] Hæc detoceps totidem verbis Theophr. lib. 2. de cauſis, cap. 23. pag. 259.

5. *Eſt & in Syria.*] Theophr. loc. cit. *Ἔτι δὲ τὸ ἐν Συρίᾳ βοτάνιον, ὃ καλοῦσι Κάδυταν, καὶ δένδρεσι, καὶ ἀκάνθαις ἐμφύεται, καὶ ἄλλοις τισί.*

6. *Item circa.*] Theophr. loc. cit. *Καὶ τὸ πολυπόδιον ἐπὶ τισι δένδροις, quibuſdam innaſcitur arboribus.* Aliunde Plinius hæc mutuatus eſt, ubi legiſſe videtur, *ἐπὶ τοῖς συνδένδροις.* Vocant autem Græci, Heſychius, cerertique, Tempe, *Τέμπη, τὰ συνδένδρα χωρία.* Nec porro Theophraſtus, aut Plinius, de polypodio, dolicho, ſerpylloque tractant eo loci, quod aliis ea plantis innaſci putent, ut viſcum: ſed quod ea vitam non habent, niſi aliis circumvolvant ſeſe, iiſque ceu adminiculo innitantur, ut edera: *τοῦτο γὰρ, καὶ αὐτὸς ἐπιφύεται*, &c. Polypodium pingit Dodonæus, Pempt. 3. lib. 5. pag. 461. Latini Filiculam vocant: Galli, *Polypode.* Δόλιχος idem qui phaſeolus: Gallis, *Febvrolle, Febve de mer.* Ab eodem Dodonæo pingitur Pempt. 4. lib. 2. cap. 6. pag. 502. Vide quæ dicturi ſumus lib. 18. ſect. 33. De ſerpyllo diceemus libro 20. ſect. 90.

7. *Vocant phaunos.*] Ita libri omnes: neque eos audio, qui ut Plinium erroris inſimulent, Theophraſtum ipſum corrumpunt. apud quem, lib. 2. hiſt. cap. 3. non *φέρει θαλλὸν*, ſed *φέρει φαυνίας*, hoc eſt, olivas, ſcriptum olim fuiſſe volunt, inſigni fraude. Nam cum ſint hæc Græci ſcriptoris verba: *ὁ γὰρ ἐπὶ δὲ κοτίνῳ φασὶ συμβαίνειν, ὥστε ... τῆς θαλλίας, ἢ ὅλως μεταφυτευθῇ, φέρει θαλλόν.* Quis non intelligit, ſimilitudine vocum θαλλὸς & θαλλία luſiſſe eum? Quid porro hoc loco valeat vox ea θαλλὸς, tam incompertum eſt, quam quid Latina *phaunos.*

8. *Hippophæſton*] Apud ceteros ſcriptores, hippophæſton ipſa ſpina fullonia eſt, non aliquid ei adnatum, ut dicemus lib. 27. ſect. 66. ubi hæc iterum repetuntur.

9. *Detractiones.*] Ad dejiciendos alvo pravos humores.

Sect. XCIII. 1. *Viſci tria &c.*] Theophr. lib. 4. hiſt. cap. 15. Viſci fruticoſi iconem vide apud Dodon. pag. 814.

2. *Stelin.*] Theophr. l. 3. de cauſis, c. 16. *Ἡ ἰξία, καὶ ἡ στελὶς, καὶ τὸ ὕφεαρ· οἱ μὲν στελὶν καλοῦσιν Εὐβοεῖς, τὸ δ' ὕφεαρ Ἀρκάδες. ἡ γὰρ ἰξία φύεται ... Τὸ γὰρ ὕφεαρ ἐν τῇ ἐλάτῃ ... καὶ ἡ στελὶς. ἡ δ' ἰξία, καὶ ἐν δρυῒ, καὶ ἐν τερμίνθῳ, καὶ ἐν ἑτέροις πλείοσιν.* En ruſum *πεύκην* larix.

3. *Pruno ſilveſtri.*] Vide Notas & Emend. num. XL.

4. *In quercu, quod dryos hyphear.*] MSS. omnes, *adaſphear vocant.* Nuſquam Plinio *δρῦς* quercus eſt, ſed robur.

5. *Differentiam facit*] A viſco differt ſtelis & hyphear, & grani odore, & folii: habes enim utrumque, granum, foliumque, in viſco amaritudinem, & lentorem: ſtetet utrumque in gemino illo grano, quod viſcum imitatur.

6. *Hyphear ad ſaginanda*] Theophr. loc. cit.

7. *Quæ ſuffecere.*] Pinguefacit ea animalia, quibus ſuffecere vires ad eam purgationem ferendam. Nam multis eſt ea letalis, nempe iis qui tabe intus laborent aliqua.

8. *Nec niſi per alvum.*] Οἰνὰς, hoc eſt, columba ſilveſtris, vel ut alii interpretantur, turdus, ſi devorato viſci ſemine in arbore aliqua ſaturitatem egerit, viſcum aiunt enaſci Athen. lib. 9. pag. 394. Vide Eraſm. Chiliad. 1. Cent. 1. Adag. 55. *Turdus ipſe ſibi malum cacat.* At multis tamen in regionibus turdi non ſunt, in quibus viſci copia eſt.

rre avium, non proveniat. Altitudo ejus non excedit cubitalem, ſemper frutectoſi ac viridis. Mas fertilis, femina ſterilis. Aliquando non fert.

X C I V. [1] Viſcum conſit ex acinis, qui colliguntur meſſium tempore immaturi: nam ſi acceſſere imbres, amplitudine quidem augentur, [a] [2] viſco vero marceſcunt. Siccantur deinde, & aridi tunduntur, ac conditi in aqua putreſcunt duodenis fere diebus. Unumque hoc rerum putreſcendo gratiam invenit: [b] Inde in profluente, rurſus malleo tuſi, amiſſis corticibus interiore carne lenteſcunt. Hoc eſt viſcum pennis avium tactu ligandis, oleo ſubactum, cum libeat inſidias moliri.

X C V. Non eſt omittenda in ea re & Galliarum admiratio. Nihil habent Druides (ita ſuos appellant magos) viſco, & arbore, in qua gignatur, ſi modo ſit robur, ſacratius. Jam per ſe roborum eligunt lucos, nec ulla ſacra ſine ea fronde conficiunt, ut inde appellati quoque interpretatione Græca poſſint [1] Druides videri. Enimvero quidquid adnaſcatur illis, e cælo miſſum putant, ſignumque eſſe electæ ab ipſo Deo arboris. Eſt autem id rarum admodum inventu, & repertum magna teligione petitur: & ante omnia ſexta Luna, quæ principia [2] menſium annorumque his facir, & ſæculi poſt triceſimum annum, quia jam virium abunde habeat, nec ſit ſui dimidia. Omnia ſanantem appellantes ſuo vocabulo, ſacrificiis epuliſque rite [3] ſub arbore præparatis, duos admovenr candidi coloris rauros, quorum cornua tunc primum vinciantur. Sacerdos candida veſte cultus arborem ſcandit: falce aurea demetit: candido id excipitur ſago. Tum deinde victimas immolant, precantes ut ſuum donum Deus proſperum faciat his quibus dederit. Fecunditatem eo poto dari cuicumque animalium ſterili arbitrantur: contra venena omnia eſſe remedio. Tanta gentium in rebus frivolis plerumque religio eſt.

INTERPRETATIO.

a *Viſco vero.*] Viſco vero faciendo ſunt minus utiles.

b *Inde.*] Deinde in aqua profluente iterum malleo contuſi, abjectis corticibus, remanet interior caro quæ lenteſcit, *dum tractatur.*

c *Quia.*] Quia Luna tum ſatis virium habet, nec pervenit adhuc ad dimidiam ſui magnitudinem, *quam die tantum ſeptima habet.*

NOTÆ.

Sect. X C I V. 1. *Viſcum conſit.*] Glutinum nempe quod ad aucupium pertinet: *la glu.* Id fit ex viſci jam laudati acinis ſive granis: *des grains de guy.* Ita etiam Dioſc lib. 3. cap. 103.

2. *Viſco vero*] Nec tanta copia viſcum reddunt, nec tam eximia bonitate.

Sect. XCV. 1. *Druides.*] A Græca dictione δρῦς, quæ robur ſignificat vel, ut alii malunt, a Celtica *Drud*, quæ fortem, ſtrenuum ac fidelem ſonat: quod quidem etymon Bucherius noſter probat in Belgio romano, lib. 5. cap. 4. §. 14. De his multa Cæſar, lib 6. bell. Gall. Diu etiam poſt inductam Chriſti Religionem invaluiſſe in Gallia, Italia, Germania, Africa, aliiſque locis, arborum lucorumque cultum, multis proditum eſt teſtimoniis, quæ vide apud Du-Cangium in Gloſſario, v. *Arbor.*

2. *Menſium annorumque*] Ergo annis illi mere lunaribus Arabicíſque utebantur, ut hic aperte quidem Plinius docet. Sed quod hic obiter adnotandum eſt, mirum profecto nullum apud Romanos, Græcoſve, vel hos etiam Druidas, hebdomadarum uſum fuiſſe. Cyclus ſcilicet ſeptem dierum Deum ipſummet habet auctorem: ſed Abrahæ temporibus neglectus ab hominibus eſt, quoniam eſſent in idololatriam omnes fere prolapſi. Sola hunc ſervavit Abrahæ domus; & mox ſolis Abrahæ poſteris eſt cognitus. Unde populo Iſraelitico dicitur, veluti non novo dato, ſed vetere renovato mandato, quod abierat in deſuetudinem apud ceteras gentes; *Memento tu ut diem ſabbati ſanctifices*, quomodo fecit Noe, ſubſecutique proxime filii ejus ac nepotes, Exod. xx. 8. Nullum diei ſeptimi in orbem redeuntis veſtigium eſt apud Plinium: id quod certiſſimo argumento eſt, apud eos qui Plinium norunt, & ſcripta ejus perlegerunt, non fuiſſe hunc cyclum Romanis cognitum. Quid quod nec Livius, Tacituſve, in hiſtoriis, nec in Faſtis Ovidius, nec e profanis ſcriptoribus alii, quod quidem nunc ſciam, appellant diem Solis, aut Jovis, aut Lunæ, aut Martis, aut Mercurii, aut Veneris, aut Saturni: tametſi Philaſter in Catalogo hæreſum auctorem harum appellationum Hermen facit? Illud quidem Horatii, libro 2. Satyra III. verſu 288 ubi mater orans pro ſalute pueri inducitur:

Juppiter, ingentes qui das adimiſque dolores,
Mater ait pueri menſes jam quinque cubantis;
Frigida ſi puerum quartana reliquerit, illo
Mane die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi ſtabit.

Hæc, inquam, verba interpretes nonnulli de die Jovis dicta accipiunt, ſed ſine ullo probabili argumento. Verius aliquis fuit in vetere Romanorum Kalendario dies, qui ſemel in anno occurreret, quo die ſcriptum erat *Jejunium Jovis:* ſicut eſt apud Judæos dies Expiationis, decimus dies Tiſri, jejunii dies. Unde & hic præter jejunium, veluti culparum piamentum lavatio pueri ſanati in Tiberi Jovi promittitur.

Apud Sinas non eſt cyclus ille ſeptem dierum. Apud Arabes ſemper fuit, ut in notis ad Alcoranum nondum editis oſtendimus, ab Iſmaele Abrahæ filio. Mahumetani ubicumque ſunt, habent illum a Mahomete Arabe. Non eſt apud Americanos ullos, exceptis illis qui Chriſtianis ſunt ſacris imbuti. Non eſt denique apud ullas gentes quæ verum Deum non norunt: quoniam ab iis qui colere ipſum deſierunt, abjectus ſeptimi diei cultus neglectuſque eſt: quem præſcriptum ab eo fuiſſe ob ſui reverentiam, prædicare poſſunt ii dumtaxat qui eum norunt & colunt. Siamenſes ſabbatum non noverunt Moſaicum, ſive Chriſtianum, quamvis nonnulli ſecus affirmant: ſed quatuor feſtos dies agitant in novilunio, plenilunio & lunæ quadrantibus. Scribit Ulug Beg, in libro quem inſcripſit, Tararikh, hoc eſt, Epochæ, Perſas non habere hebdomadas; ſed ſingulos dies cujuſque menſis appellare proprio nomine. At ex quo Mahometani ſunt, numerant Perſæ dies hebdomadæ, ut Arabes: & diem Veneris ſacrum habent, ut nos Dominicum. Ita & Turcæ, ut diximus, ex Mahumetiſmo. Cathaini denique & Turcæ orientales non habent hebdomadas, ſed cyclum ſexaginta dierum. Cathaiani tamen habent etiam cyclum alterum quindecim dierum. Vide Bibliothecam Orientalem D. D'Herbelot, pagg. 121. & 417. Hebræi dicunt primam ſabbati, ſecundam, tertiam, &c. Latini Chriſtiani, diem Lunæ, Martis, Mercurii, &c. Græci non ſic, ſed *δευτέραν, τρίτην, τετάρτην*, &c. *τῆς ἑβδομάδος*.

3. *Sub arbore præparatis.*] M SS. omnes, *comparatis.*

Digitized by Google

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM XVI.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. 1. I. SMILACES *a quibuſdam Græcis dicta In provinciis ſunt aquifolia*] Locum ita nos interpunximus, voculamque *ſunt* adjecimus, ex fide MSS. Reg. Colb. Pariſ. additamque conſulto ab auctore palam eſt, ne quis cenſeret idem eſſe ilicis genus, cui ſmilacis, & cui aquifoliæ nomen eſſet attributum: maxime cum ſtatim ſequatur ex iiſdem exemplaribus, librîſque editis, *Ilicis glans utrinſque*, &c.

Ibid. II. *Sed minus utilis ædificiis, atque carboni: dolata vitiis obnoxia eſt quamobrem ſolida utuntur. carbo in ærariorum tantum*, &c] Prius legebatur, nulla plane ſententia, *Atque carbone dolata*. Et mox, *carbonis ærariorum*. Emendandi auctor, præter MSS. Reg. Colb. & Th. Theophraſtus fuit, lib. 3. hiſt. cap. 10. a quo eadem traduntur plane totidem verbis. Μοχθηρὰ δὲ, inquit, ἡ πλατύφυλλος εἰς ξύλα· ἀλλ' εὐθετεῖ μὲν, ὅλως ἀχρεῖον· περιρρήγνυται γὰρ καὶ διαπίπτει, ἀπελέκητος δὲ βελτίων. διὸ καὶ ἄτμητον χρῶνται· μοχθηρὸν δὲ καὶ εἰς καῦσιν, καὶ εἰς ἀνθρακείαν· ἀχρεῖος γὰρ ὅλως ὁ ἄνθραξ, διὰ τὸ πηδᾶν, καὶ σπινθηρίζειν, πλὴν τοῖς χαλκεῦσι· τούτοις δὲ χρησιμώτερος τῶν ἄλλων, διὰ τὸ ἀποσβέννυσθαι, ὅταν παύσηται φυσώμενος· διὸ ὀλίγος ἀναλίσκεται. *Materies quoque latifolia improba. & dolata quidem omnino inutilis: rumpitur enim, & cadit: non dolata autem melior: ideoque ſic ea utuntur. Minus utilis etiam ad cremandum, & ad carbonem faciendum: quippe tum carbo ejus omnino nullius utilitatis ſit, quod diſſilit, ſcintilletque: præterquam in ærariis officinis. His enim melior cæteris carbonum generibus hic habetur: nam quia flata deſinente protinus extinguitur, ideo parum ex eo abſumitur.* Vocem τῆς πλατυφύλλου, quæ in vulgatis Theophraſti libris nunc deſideratur, confidenter adjecimus: tum quod addendam eſſe ex Plinio, hujus loci fidiſſimo emendatore, liquido apparet: tum ex Theophraſto ipſo, qui eadem fere ſuperiore ejuſdem libri capite de πλατυφύλλῳ refert.

Sect. 12. III. *Coccum ſcabies fruticis, parvæ aquifoliæ ilicis.*] In libris hactenus editis, *cen ſcaptes*. At in Reg. 1. Colb & Th. *cen ſcaptes*. In Reg. 2. planiſſime *cen ſcabies*, quæ ſinceriſſima lectio eſt, dudum a Turnebo e ſuis quoque libris eruta, lib. 4. Adverſ. cap. 16. pag. 118. Fulcitur egregie hæc emendatio vel re ipſa, fruticiſque & cocci natura, quam Petri Quiqueranı verbis, lib. 2. de laud. Prov fol. 48. operæ pretium duximus hoc loco repræſentare. *Vermiculum*, inquit, *Hiſpaniam large colligere, teſtimonio C Plinii. nec ſcio an hodie quoque.... Certe Provincia noſtra uberrimum ejus ſeriem beneficium ſentit, ut inde in ipſam quoque Hiſpaniam aſportari a mercatoribus ſciam. Maxima omnium copia atque præſtantia in Campis Lapideis, Arelatenſium agro. Igitur quæ mihi ſuper hoc nota ſunt atque comperta, dicam. Coccum granum, ſeu coccus ilicis, noſtris popularibus Vermilionum appellatur. An ſit κόκκος βαφικὴ Græcis non dicam: quod de eo Dioſcorides omnino ſomnolenter tractarit. Itaque non placet digladiantes ſuper hoc Medicos in gratiam revocare, ea tanti otii penuria: quæ nec ab Arabibus vacat exquirere, ſitne illud ſuum Kermes. Purgent ipſi ſententiam ſuam.... Ilices nobis duæ ſunt ſpecies: Earum una nulla dote, in arborem adoleſcit. Altera, frutex exiguus, ſeſquipedali proceritate, latiſſime viret: foliis lævore præfulgidis, ſpinarum vallo ambitis, numeroſo ſtolone aſſurgit in morem roſarii. A noſtris fagi appellationem ſortitur, quanquam nullam fagi imaginem repræſentet.... Vere medio renati imbribus frutices, coccum hoc modo ordiuntur. Ac primum omnium, ut fere fit in fruticibus, qui non arborum modo, trunco in altum evehuntur, ſed pullulant denſa propagine: ubi ramus ſeipſum ſe in duo brachia partitur, in horum medio inſtar ſecantis pabuli increſcit rotundum quiddam, magnitudine & colore piſi. Hoc matrem vocant, quod ex eo cætera grana producuntur. Matres porro habet ut plurimum quinque quælibet cæſpitum familia: quæ ineunte æſtate, aſſuuque, minutiſſimorum vermiculorum, ut tantum viſum non effugiant, cæterùm profundunt, fatiſcuntque in ſummitate. Io animalia prorepit nova ſoboles colore candida, pro ſe quiſque in ſublime.... Hi incrementis aucti, milii magnitudine fiunt. Inde liberius adoleſcentibus albus color in cinereum tranſit, jamque non animal, ſed piſum rurſus apparent. Tuncque ea grana maturitatem adepta colliguntur, jam coloratis vermiculis feta. Dumque aſportantur, ambiens pellicula præ teneritate rumpitur.... Torpent interim vermiculi, ac immobiles jacent. Cæterum, cum primum tempeſtivitas adeſt, in linea præcipitati, Soli exponuntur. Tum libato calore ſtatim prorepunt, atque aufugere nituntur: ſed a cuſtode, qui continuus aſſidet, concuſſo linteo in medium eo uſque rejiciuntur.... Si quæ vero grana legentis effugerint ſedulitatem, ea mox paulo alatorum animalium numeroſum exercitum in auras effundunt. Obſervatum eſt hoc anno (1550) in Campo Lapideo Arelatenſi agro, hunc proventum undecim aureorum millibus æſtimatam.* Ita Quiqueranus, cujus elegantiſſimam orationem, librarii vitio fœdiſſime deformatam, ſuo nitori reſtituimus. Habet his plane ſimilia G. de Catel, lib. 1. hiſt. pag. 50.

IV. *Quod pinguior eſt reliqua. Omnia illa ſiunt e picea, reſina ferventibus cocta lapidibus.*] Sic reſtituimus ex certiſſima conjectura, & vetuſtiorum codicum admonitu. Nam in Reg. 1. Colb. Pariſ. &c. ſic totidem plane apicibus ſyllabiſque legitur: Quæ dum Salmaſius in Solin. pag. 504. ſic emendat, *Quod pinguior eſt reliqua illa omni. Fit e picea reſina*, & Plinianum textum interpolat, & alienam a ſcriptoris mente ſententiam, eamque falſiſſimam, ut ipſe confitetur, eidem affingit: a qua quantum is abhorruerit, & ipſa per ſe oratio, & noſtra, ut remur, interpretatio palam facit. Eſt enim ſententia hujus loci picem liquidam, & eam quæ craſſior eſt, ſpiſſaque dicitur, & eam quæ Bruttia nuncupatur, non e teda modo coqui, quod ante monuerat: ſed & ex picea, quanquam diverſa ratione, fieri: nempe reſina cocta. Quod ipſe mox egregie conſtabilit, ſect. ſeq. dum *aperiri piceam* tradit *e parte ſolari*, atque *item in teda* fieri. In libris hactenus editis legebatur, *Quod pinguior eſt. E teda omnia illa ſiunt. E picea reſina.* Sect. 21.

V. *Seponuntur autem ad id fere vitia reſinæ, corticeque.*] Sic MSS. omnes, Reg. Colb. Th. Chiffl. &c. Editi, *ſaid*. Sed & libentius fortaſſis agnoverit quiſpiam, *vitiis reſinæ*. Nam Columella in hoc ipſo argumento verſatus, lib. 12. cap. 23. cui titulus, *De pice qua utuntur Allobroges ad conditurum vinum picati. Picem corticatam appellatur*, inquit, *qua utuntur ad conditurras Allobroges. Ea ſic conficitur, ut dura ſit: & quanto facta eſt vetuſtior, eo melior in uſu eſt. Nam omni lentore miſſo facilius in pulverem reſolvitur, atque cribratur. Hanc ergo conteri & cribrari oportet, &c.* Ibid.

VI. *Sapinus autem materies earum e genere fit, ſicuti docebimus.*] Quem Plinius nunc ſignat locum, is nimirum eſt e ſect. 76. libri hujus: *Abietis*, inquit, *quæ pars a terra fuit, enodis eſt: hæc fluviata decorticatur, atque ita ſapinus vocatur.* Quo cum reſpexiſſe Plinium minime ambiguum ſit, miror id fugiſſe Salmaſium: tantumque deinde indulſiſſe eum conjecturæ ſuæ, ut legendum hoc loco pronunciarit, *Sapinus autem materies ceſa regenereſcat*, in Solin. pag. 903 quæ nec Latina ſunt, & a ſcriptoris mente abhorrent. Sect. 23.

VII. *Ea quidem, quæ fit in Ida Troadis, in tantum cedro ſimilis, ut emptores fallat, cortice ablato.*] *Cedro* pro *citro* reſcripſimus, tum vetuſtiorum codicum, Reg. 1. 2. Colb. Th. &c. tum ipſius Theophraſti admonitu: etſi ea de fraxino, quæ μελία Græcis, nunc commemorat, nominum ſimilitudine forte deluſus, quæ ille de taxo ſeu μίλος. Sunt enim hæc Græci ſcriptoris verba, lib. 3. hiſt. cap. 10. Ἡ δὲ μίλος ἐν τῇ Ἴδῃ, ξανθὴ σφόδρα (ξύλον τοῦτο) καὶ ὅμοιον τῇ κέδρῳ· διὸ καὶ τοὺς πωλοῦντάς φασιν ἐξαπατᾶν, ὡς κέδρον πωλοῦντας· τοῦτο γὰρ εἶναι καρδίαν, ὅταν ὁ φλοιὸς περιαιρεθῇ. Sed habet etiam fortaſſis hanc cum cedro cognationem Idæa fraxinus, quam ab aliis auctoribus acceptam nunc prodit. Sect. 24.

VIII. *Citro ſecundum.*] Non *cedro*, ut in libris hactenus editis legebatur, præter Parm. edit. quæ vetuſtiorum codi- Sect. 26.
cum fidem ſecuta, *citro* habet: quemadmodum & Reg. Colb. Th. Chiffl. &c. Martialis certe lib. 14. Epigr. 90. cui lemma præfigitur, *Menſa acerna*, acerem cum citro confert.

Non ſum criſpa quidem, nec ſilvæ filia Mauræ:
Sed norunt lautas & mea ligna dapes.

Et Plinius ipſe ſeq. ſect. de acere. *Si magnitudinem menſarum caperet: haud dubie præferretur citro.* Sic enim exemplaria omnia, Reg. Colb. Chiffl. Th. tum edita typis, tum manu exarata præferunt: etſi Turnebus lib. 4. Adverſ. cap. 16. pag. 118. *cedro* reponit.

IX. *Educatio in pomo eſt: hoc, & germinatio, laberum Flos* Sect. 30.

eſt pleni o ris indicium, &c. Sic reſtituimus ope codicum Reg. Colb. Th. cum prius perperam legeretur, *Hoc, & germinatio. Arborum flos eſt, &c.* Sinceram, quam nos edidimus, lectionem, vel noſtra una interpretatio, & orationis ſeries ipſa conſtabilit.

Sect. 41. X. *Ideo & ter ſquamas.*] Hactenus legebatur, *Ideo & inter ſquamas:* nulla plane aut inepta ſententia. Theophraſti locus ejuſmodi eſt, e lib. 3. hiſt. plant. cap. 6. Διὸ καὶ τριφλοιόλειπα· τρὶς γὰρ δὴ δένδροις ἔτους βλαστάνει λιπαρά. Porro τριφλοιόλειπα δένδρα dicuntur arbores, quæ terna germinatione genitali humore turgeſcunt. Λιπαρὰ dicuntur arbores, cum pingueſcunt. Quod ſi tum ima parte caltrentur, per forulum effluet ille liquor, humorque pinguis, ceu ſalivarius lentor emanabit. Idem Theophr. ſub finem ejus capitis, abietis cædendæ tempus opportunum eſſe circa ſolſtitium monet, διὰ τὸ λιπαρὸν, (edit. Ald. λεπυρὸν,) quia tunc cortex facile abſiſtit, avelliturque a corpore, ut ipſe ſtatim explicat, ἀποξυλίζεται ὁ φλοιός. Neque tamen admodum reluctabor, ſi quis ſimpliciore uſus interpretatione malit ternis corticum ſquamis, triplicem intelligi corticem: quoniam in unaquaque germinatione & partu adnaſci corticem, qui arborem circumveſtiat, auctor eſt Theophraſtus idem lib. 1. de cauſis, cap. 6. pag. 204. Ἅμα γὰρ τῇ ἐγκυήσει καὶ βλαστήσει ὁ φλοιὸς ἐπιφύεται καὶ περιλαμβάνει.

Sect. 42. X I. *In Laconico genere maxime ſunt.*] Ita MSS. omnes, non uti hactenus editum, *maxima.* Neque enim ſententia eſt, in Laconico genere naſci ficus mole priores: ſed in eo potiſſimum genere præcoces ſeu prodromos reperiri. Sunt enim hæc Theophraſti verba, apud Athen. lib. 3. pag. 77. & apud Theophr. ipſum, lib 5. de cauſis plant. cap. 1. Πάλιν δὲ τῶν ἐρινεῶν αἱ μὲν φέρουσι, ὥσπερ Λακωνικὴ, καὶ ἡ λευκομφάλιος, καὶ ἕτεραι πλείους· αἱ δ' οὐ φέρουσι. Ficus quædam præcoces fructus gignunt, ut Laconica, & Leucomphaliæ: quædam minime.

Ibid. XII. *M. Varro auctor eſt, vitem fuiſſe Smyrnæ apud Matroum biferam.*] Caſtigandus hoc loco Varronis locus eſt, qui ad ea pertinet quæ modo recitantur, de vite Smyrnenſi bifera. Cum enim in libris Plinii vulgaris hactenus legeretur, *M. Varro auctor eſt, vitem fuiſſe Smyrnæ apud mare biferam:* atque ita ſane, ut nunc ſunt libri editi, apud ipſum Varronem legatur: utrobique mendum exſtare haud leve ex MSS. Plinii exemplaribus deprehendimus. Nam in Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. Th. Chiffl. ipſoque Tolet. teſte Pintiano, ſcribitur, *apud Matream triferam.* cum ſcribi haud dubie par ſit, *apud Matroum biferam.* Et Μητρῷον certe Smyrnæ fuiſſe Matris Deûm Cybeles fanum, Strabo lib. 14. pag. 646. locupletiſſimus eſt auctor. Plinius quoque ipſe lib. 14. ſect. 6. ubi de vino Praſinio: *Naſcitur Smyrnæ regione, juxta delubrum Matris Deûm.* Hinc hymnos Cybeles μητρῷα vocarunt, quos primus tibia cecinit Sirites, teſte Athenæo, lib. 14. pag. 618. & Julio Polluce, lib. cap. 10. Συρίτης ηὔλησε τὰ Μητρῷα πρῶτος, Dalecampio τὰ μητρῷα *Cereales hymnos* nequicquam reddente. Biferam autem ibi fuiſſe, non triferam, ex eo efficimus, quod in Tacapenſi etiam agro non alia quam bifera fuerit, ut dicetur lib. 18. ſect. 51. cui agro Smyrnenſis nunc confertur.

Ibid. XIII. *Summa ſui parte fertiliores, arbutus, quercus: inferiore, juglandes, ficus mariſcæ.*] Hæc loci hujus ſinceriſſima lectio, quam partim ex re ipſa, partim Varronis ipſius teſtimonio tuemur. Sic enim ille, lib. 1. de re ruſt. cap. 6 *Surſum fertiliora, ut arbutus ac quercus: deorſum, ut nuces Græca, & mariſcæ ficus.* Varro tamen eo toto capite cum *ſurſum* ac *deorſum* dicit, non partem arboris ſignat, ſuperiorem inferioremve: ſed ſoli, in quo eſt, ſitum, montanum ſcilicet, vel planum & campeſtrem. Prius legebatur: *Summa ſui parte fertilior eſt arbutus: quercus inferiore, juglandes, ficus, mariſcæ.* Multiplici, ut patet, errore.

Sect. 54. X I V. *Ceraſus autem in X L. cubitorum trabes.*] Ita libri omnes, etiam manu exarati. Rectius tamen fortaſſis pro *quadraginta*, ſcripſeris *quatuor & viginti.* Nam ita ſuadent hæc Theophraſti verba. lib. 3. hiſt. cap. 13. Γίνεται δὲ τῇ φύσει δένδρον ὀρθὸν ... μεγέθει μὲν μέγα· καὶ γὰρ εἰς τέσσαρας καὶ εἴκοσι πήχεις αὔξεται· ... πάχος δὲ, ὥστε καὶ δίπηχυς τὴν περίμετρον ἀπὸ τῆς ῥίζης ἔχειν.

Sect. 57. X V. *Populi Rom. Quiritibus.*] Sinceriſſima hæc eſt omnium librorum ſcriptura, tum manu exaratorum, tum etiam typis editorum, ante Dalecampium, qui *Populo Rom. Quiritibus* ſcripſit. Accepit hunc modum loquendi, credo, a Briſſonio, lib. 1. de formul. pag. 62. ubi antiquo receptum uſu multis veterum teſtimoniis probat, quæ tu conſule. Verum iſta, *Populi Romani Quirites*, genuina eſſe libri omnes conditivi clamant, Reg. Colb. Th. Chiffl. Pariſ. aliique, & quid illa verba ſignificent, abunde in prioribus Notis, ex Virgilio in libris Georgicon, Pliniique, & nummis antiquis oſtendimus.

Sect. 58. X V I. *Arbores, quas natura debeamus, tribus modis naſcuntur: ſponte, aut ſemine, aut ab radice.*] Tergeminam arborum originem tam paucis verbis perſtrinxit, quam luculenter Virgilius explicat, lib. 2. Georg. verſ. 9. exemplisque illuſtrat, quæ juvat hic commemorare:

Principio arboribus varia eſt natura creandis.
Namque aliæ, nullis hominum cogentibus, ipſæ
Sponte ſua veniunt, camposque & flumina late
Curva tenent: ut molle ſiler, lentæque geniſtæ,
Populus, & glauca canentia fronde ſalicta.
Pars autem poſito ſurgunt de ſemine, ut altæ
Caſtaneæ; nemorumque Jovi quæ maxima frondet
Eſculus, atque habitæ Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis denſiſſima ſilva,
Ut ceraſis, ulmisque: etiam Parnaſſia laurus
Parva ſub ingenti matris ſe protegit umbra.
Hos natura modos primum dedit: his genus omne
Silvarum, fruticumque viret, nemorumque ſacrorum.
Sunt alii quos ipſe via ſibi reperit uſus.

Quam multa noſter quam paucis contraxit.

Sect. 59. X V I I. *Mutari naturam in iiſdem.*] Adjecere hic voculam interpolatores, *in iiſdem locis*, quæ Plinianam ſententiam labefactat. Nos ſecuti ſcriptoris mentem, fidemque codicum vetuſtiorum, inter quos Chiffl. & Pariſ. eamdem eraſimus.

Sect. 60. X V I I I. *Et in Ænaria ſucciſa regerminat.*] Sic libri omnes conſpirante conſenſu: prorſus ut mirari ſubeat eſſe aliquos, qui hanc lectionem ſollicitent, ſcribique velint, *Et in Tarrha*, ex Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 2. qui hoc ipſum ἐν Τάῤῥᾳ contingere prodidit, perinde ac ſi non & alibi cupreſſi, quam in Tarrhenſi agro, vim eam obtineant. Certe nihil de Tarrha Plinium cogitaſſe, cum hæc ſcriberet, argumento eſt, quod ſtatim ipſe ſubjungit, *Sed in Creta &c.* cum ſit ipſius Cretæ oppidum Τάῤῥα, Stephano teſte.

Ibid. X I X. *Sed in Creta*] Salmaſius in Solin. pag. 173. legit invitis omnibus libris, *ſed in Tarento*, ita neceſſario, ut ſibi videtur, flagitante ſententia. At de Tarento ne quidem Plinius ſomniavit, ſed Cretam dicere ſane voluit, quod Theophraſti locus evincit, libro nimirum tertio hiſt cap. 2. Ἐνιαχοῦ δὲ ... ἐμπρησθέντων καὶ κινηθέντων, εὐθὺς ἀναβλαστάνειν τὰ οἰκεῖα τῆς χώρας, ὥσπερ ἐν Κρήτῃ κυπαρίττους. *Alicubi, ſi leviter ſulcum impreſſerint, ac moverint, ſtatim emergere familiaria illi terræ, ut in Creta cupreſſi*

Ibid. X X. *Ut naturalis hæc gignitur.*] Sic vetus codex Dalec. ſatis ſane probabiliter. Neque tamen improbanda penitus librorum impreſſorum lectio, *niſi ſerantur alia*, (nempe arbos,) *hæc gignitur.* Cum in Reg. 2. *ut ſerantur alia*, ſcriptum agnovérimus. In Reg. 1. Colb. 1. 2 & Th. *niſi naturalis.* In Colb. 3. *ni naturalis.* Mox vero pro *emicat*, MSS. omnes *emergat* præ ſe ferunt. Salmaſius, pag. 173. *Si naturalis hæc*: quam durum illud? quam ridiculi ſenſus? Nempe ſi propria & naturalis ei hæc terra fuerit.

Sect. 61. X X I. *Vis imbrium. Aquæ pleraque ſemina afferunt*] MSS Reg. Colb. &c. *vis imbrium aliqua* &c. Libri editi: *vis imbres aliqua* &c. Mallem *imbres aliqui*. Sed ſincerior ea lectio eſt, quam conjectura noſtra excudit.

Sect. 62. X X I I. *Duo genera ejus prima.*] Theophraſti Græca, quæ hic repræſentari vulgo creduntur, hæc ſunt, e lib. 6. hiſtor. plant. cap. 2. Καὶ γὰρ αὐτοῦ δύο γένη διαιροῦσι, τὸ μὲν ἄῤῥεν, τὸ δὲ θῆλυ. τῷ τὸ μὲν μεῖζον καὶ σκληρότερον, καὶ λιπαρώτερον φύλλον ἔχειν, ... Quæ omnia ſunt Plinianis ſimillima. Sed Plinio impoſuiſſe exiſtimatur mendum illud quod jam tum ab illius ævo in Theophraſti codicibus inoleviſſe aiunt, hodieque perſeverare, ut κιττὸς pro κισθὸς vel κιστὸς legatur, unde ederæ incautus adſcripſerit, quæ ciſthi fruticis ſunt propria. Cur enimvero Theophraſtus hoc libro ſexto ederam iterum retractandam ſumeret inter frutices, quam libro jam tertio, cap. ult fuſe explicarat? Neque vero ederæ flos ullam habet cum roſa ſimilitudinem: ciſthi flos habet. Verum ab invidis obtrectatoribus, & malevolis id objectum Plinio arbitramur, cum ederam ipſi viderimus, in horto Regio, attrectaverimusque, plane ea facie, eoque purpureo flore, quo donata a Plinio eſt. Ibi & altera eſt edera ſaxatilis magno flore, quam aſarinam alii vocant, eaque a Dalecampio pingitur, ſub Aſarinæ Lobelii nomine, lib. 8. hiſtor cap. 17. pag. 915.

Sect. 66. X X I I I. *Differentias faciunt & folia non multitudine, verum & colore. Varia Laconicis &c.*] In MSS. *Valida.* Unde Pliniani interpolatores & voculam proxime antea adjiciendam ita putarunt, *verum robore & colore.* Ego vero nec quod ſit robur foliorum, intelligo, nec genus illud, cui a robore foliorum differentia ſit potius, quam cui a colore, aſſignatum a Plinio putem: præſertim cum illud ipſum Laconicum genus variegato eſſe folio, tum ex re ipſa conſtet, tum ex Theoph. Ἔχουσι δὲ, inquit, lib. 4. hiſtor. c. 12. καὶ αἱ τὰ φύλλα μεγάλα διαφορὰς, οὐ πλήθει καὶ μεγέθει μόνον, ἀλλὰ καὶ χροιᾷ· ποικίλα γὰρ ὁ Λακωνικὸς πλάτανος. Itaque *varia* non *valida* in Pliniano contextu ſcribendum, moxque ex fide codicum Reg. Colb. Th. Chiffl. atque ex re ipſa, *& ab ima parte denſiora*, non ut editi libri habent, *& ab una.* Theophraſtus & hic quoque favet, qui & in foliorum ſitu hoc ipſum diſcrimen agnoſcit: Κάτωθεν γὰρ ἔνιοι πυκνότερα φέρουσι τὰ φύλλα

Ibid. X X I V. *Infauſto Athenienſium, & ſæpe. Lebadia vocatur influente Cephiſſo*] In libris vulgo editis interpolatorum opera ſic legitur, *Athenienſium prælio: & apud Lebadeam ſæpe notatur influente Cephiſſo*: quæ oratio mire inops ſententiæ eſt. In MSS. Reg. 1. 2. Colb. Pariſ. *Infauſto Athenienſium & ſæpe Lebadia vocatur &c.* Itaque omnia intacta & integra liqui-

mus: etſi Lebaida vox eſt haud ſatis cognita, nec dubitamus Copaidem paludem hic intelligi, in quam Cephiſſus influit, ut dictum eſt lib. 4. ſect. 12. cui forte altera illa attributa appellatio ſit, qua parte Cephiſſum excipit. *Infauſto Athenienſium* porro dici ſimpliciter ac nullo adjuncto, pro *infortunio*, & calamitate præſignificata, haud temere quidem, ut credimus, auguramur: cum & hoc ipſo libro, ſect. 3. *bellorum civilium preſagio*, haud inſolentiore loquendi norma, neque huic multum abſimili, dixerit. Quod quidam adjecta hic vocula, *infauſto Athenienſium exitu & ſæpe*, legunt, audacis nimium conjecturæ nobis videtur, quibus conſilium eſt non Plinii textum novum cudere, ſed veterem ac genuinum fide integra repræſentare. *Et ſæpe* autem cum adjecit, hoc prodigium alias rurſum accidiſſe innuit, nec ſemel. Sic lib. 2. ſect. 57. *Lacte & ſanguine pluiſſe, M. Acilio Coſ. & ſæpe alias.* Id vero & Theophraſtus ipſe haud obſcure innuit, qui lib. 4. hiſt. cap. 12. ſimili prodigio peſtem alias prænunciatam ſignificat, alias penuriam annonæ conſecutam. Μετὰ δὲ ταῦτα ὕστερον, ὡς ὁ λοιμὸς ἐγένετο σφοδρῶς, &c. Denique Salmaſii conjectura, Exercit. in Solin. pag. 117. ſtatuentis legi oportere, *Pelecania vocatur influente Cephiſſo*, & abeſt longius a veſtigiis veteris ſcripturæ, nec Theophraſtum, quo niti ſe putat, ſuffragatorem habet. Ait enim ille, lib. 4. hiſtor. cap. 12. naſci plurimam arundinem inter Melanem & Cephiſſum: locum eum Pelecaniam vocari. Hujus loci partes quaſdam eſſe, quæ Χύτροι dicerentur, hoc eſt, voragines, nempe a forma ollarum, quibus arundo laudatiſſima proveniret: omnium autem optimam naſci circa Oxeam Campen, qui locus Cephiſſi oſtium eſt: atque in tutum, ubi craſſum, lætum, fæculentumque ſolum ſit, Cephiſſuſque ſe permiſceat, ampliorque ut lacus altitudo, ibi probatiſſimam arundinem oriri: atque hæc omnia utique circa Oxeam Campen & Boedriam reperiri: habere enim amnem eum vim maximam ad arundinum commendationem, Φύεσθαι δὲ πλεῖστον μὲν μεταξὺ τοῦ Κηφισσοῦ καὶ τοῦ Μέλανος· ὁ δὲ τόπος οὗτος προσαγορεύεται Πελεκανία. τούτου δ' εἶναί τινας Χύτρους καλουμένους, βαθύσματα τῆς λίμνης, ἐν οἷς καλλίστην φασί.... Καλλίστην δὲ γίνεσθαι μεταξὺ πάντων περὶ τὴν Ὀξεῖαν καλουμένην Καμπήν. ἔστι δὲ τόπος οὗτος εἰς ὃν ἡ ἐμβολὴ τοῦ Κηφισσοῦ.... Τὸ μὲν ὅλον οὖν ἢ πηλῶδες καὶ εὔγεων χωρίον καὶ ἰλυῶδες, καὶ ὁ Κηφισσὸς ἀναμιγνύηται, καὶ ὅλως τὸ βάθος τῆς λίμνης, γίνεσθαι μέγαν κάλαμον· ὅπερ γὰρ τὴν Βοηδρίαν καλουμένην τοῦτο συμβαίνει. ἔτι δὲ ὁ Κηφισσὸς μεγάλην ἔχει δύναμιν εἰς τὸ ποιεῖν καλὸν κάλαμον, &c. Quibus verbis quis non intelligit, laudatiſſimum calamum tibialem non ex eo loco oriri Theophraſtum velle, qui Pelecania vocaretur: ſed in aliis quibuſdam locis pinguibus ac lætis, ubi ſe Cephiſſus amnis immiſceret, aut ubi oſtium Cephiſſi foret? nec Pelecaniam vocari locum lacumve cum quo Cephiſſus amnis inſperet: ſed Oxeam Campen, & Boedriam, auctore Theophraſto: & præter iſtas appellationes, alio fortaſſis latere, Plinio auctore, Lebaidam? Mitto ea commemorare quæ Salmaſius eo loci congerit de voce Πελεκανία, quam in Μελανία commutat: atque ut ejus verbi vim interpretetur, Græci ſcriptoris verba ſenſu utrumque pervertit. mitto ea, inquam, & negligo, quod properandum ſit ad majora.

Eſt enim operæ pretium hic obiter animadvertere, quam eleganti & conciſa brevitate Plinius perſtrinxerit, quidquid de veterum tibiis, de earum materia, forma, uſu, aut ſcitu jucundum, aut a ceteris ſcriptoribus pariter eſt memoriæ proditum: uberiuſque nunc verſari in eo argumento, quod in prioribus Notis, pro inſtituta brevitate, quam maxime ſequimur, leviter modo delibavimus.

1. Nam quod ad materiam primum attinet, fuiſſe eam multiplicem docet: *Nunc ſacrificæ*, inquit, *Tuſcorum e buxo: ludicræ vero loto, oſſibus aſininis, & argento fiunt.* Fieri & ex auro, orichalco, cervorum, aſinorumque cruribus Philoſtratus admonet, lib. 5. de vita Apoll. cap. 7. pag. 218. Χρυσοῦ τε ἢ ὀρειχάλκου, ἢ ἐλάφου κνήμης..... ἢ καὶ ὄνου. Julius Pollux, lib 4. cap. 9. tit. 6. Ἡ δὲ ὕλη τῶν αὐλῶν κάλαμος, ἢ χαλκὸς, ἢ πύξος, ἢ λωτὸς, ἢ κέρας, ἢ νεβροῦ ὀστοῦν, ἢ δάφνης τῆς χαμαὶ ξύλον κοῖλον, τὸ ἐντεριώνης ἀφῃρημένον, &c. Fuiſſe ſignificat ex ea auro, ære, loto, buxo, cornu, oſſe cervino, ligno chamædaphnes exempta medulla, &c. E buxo quidem in ſacris adhibitas eſſe tibias, non Plinius modo, ſed & Statius auctor eſt, lib. 4. Theb. verſ. 94.

Cum ſacra vocant, Idæaque ſuadet Buxus.

Atque ea tibi ἔλυμος vocabatur Polluci, lib. 4. cap. 10. ubi varia tibiarum genera enumerat: Ἔλυμοι, τὴν μὲν ὕλην, πύξινοι· τὸ δὲ εὕρημα, Φρυγῶν. Alias in ſacris ex ebore fuit: Virgilius, lib. 2. Georg.

Inflavit cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras.

Hoc eſt, tibicen, qui in ſacris tibiam inflavit eburneam. E loto vero, præter Plinium & Athenæum, quem in prioribus Notis ad hunc locum, & Pollucem, quem proxime appellavimus, prodidere alii, quos retulimus lib. 13. ſect. 32.

Sed vetuſtiſſima tibiarum materies, ut ex Plinio ac ceteris liquet, calamus tibialis fuit, antequam in craſſitudinem aucupatoriam creſceret, diceretur que zeugites: quod erat tum aucupiis tantum utilis, non tibiis: atque hæc et craſſitudo appellatioque adveniebat tum, cum lacus inundatio anno permanſiſſet: ea vero maturius recedente ac ſubſidente, gracilior calamus fiebat, idemque tibiis aptus, & bombycias cognominatus, ob ſimilitudinem ſoni: & ſpado, quod lanugine omnino nulla eſſet. Plinii hæc verba ſunt ex hac ſectione: *Tertia arundo eſt tibialis calamo, quem auleticon dicebant: nono hic anno naſcebatur: nam & lacus incrementum hoc temporis ſpatio ſervabat..... Cum igitur anno permanſit inundatio, proficiunt in aucupatoriam quoque amplitudinem: vocabantur zeugitæ. Contra bombycia, maturius reciproco, graciles feminarum latiore folio atque candidiore, modica lanugine aut omnino nulla, ſpadonum nomine inſignibus. Hinc erant armamenta ad incluſos cantus*, &c. Theophraſtus totidem ferme verbis, lib. 4. hiſt. cap. 12. Ἐὰν γὰρ καὶ ἐνιαυτὸν διαμείνῃ τῆς λίμνης, μάλιστα τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτὸν, ἁδρύνεσθαι· καὶ γίνεσθαι τὸν μὲν ἀδρυνθέντα ζευγίτην· ὃν δ' ἂν μὴ συμβῇ, βομβυκίαν.... Διαφέρειν δὲ τῶν ἄλλων καλάμων, ὡς καθόλου λαβεῖν, ἀτροφίᾳ πως τῆς φύσεως· ἁπαλώτερον καὶ εἶναι, καὶ εὐσαρκότερον, καὶ ἄλλως θῆλυν τῇ προσόψει· καὶ γὰρ τὸ φύλλον πλατύτερον ἔχειν καὶ λευκότερον, τὴν δὲ ἀνθήλην ἐλάττω τῶν ἄλλων, τοὺς δὲ ὅλως οὐκ ἔχειν, οὓς καὶ προσαγορεύουσιν εὐνούχους· ἐξ ὧν ἀρίστας μέν φασί ποτε γίνεσθαι τὰς ζεύγας· κατορθοῦν δ' ὀλίγας παρὰ τὴν ἐργασίαν. *Ferunt enim, videturque, unius lacus latitudine lacum, durante que inundatione, craſſiorem arundinem: & ſi ea quidem craſſiorem, zeugitem: bombycium vero, cum aqua non pertranſierit.... Diſtat autem bombycias a reliquis arundinibus, ut verbis loquendo, nutrimento naturæ penuria: tenuior enim eſt, & gracilior: atque in totum femina arundo aſpectu intelligitur. latius enim ei folium eſt, candidiuſque: lanuginis minus, quam ceteris. Quædam etiam omnino lanuginis nihil habent, quas ſpadonum nomine nominant. Ex his optimas tibiarum partes fieri ajunt, ſed paucas tamen recte in opere ſuccedere.* Quibus ex verbis intelligas præpoſteræ interpunctionis vitio ante nos hunc Plinii locum laboraſſe, cum ſic ederetur: *Feminarum latiore folio atque candidiore; modica lanugine, aut omnino nulla. ſpadonum nomine inſignibus.*

2. Jam forma tibiæ in eo præcipue poſita, quod & foraminibus multis conſtaret, & lingulis. De foraminibus res obvia eſt, nec eget explicatu. Papias, in Vocabulario: *Tibia eſt inſtrumentum muſica, cum diverſis foraminibus, quæ ore inflatur.* Hinc *multifora tibia* Senecæ. Naſoni *multiforum buxum*. Lingulæ vero, ſeu lingulæ, fiſſula erant duo exciſa ex arundine, tibiæ ori inſerta, ſic admota invicem, compactaque inter ſe, ut tenuis modo immittendo ſpiritui aditus inter utrumque foret: Gallis, *Anche de haut-bois, de cornemuſe, de muſette.* Polluci, lib. 4. cap. 9 tit. 5. Γλωττίδες. Heſychio, γλωττίδες. & γλωσσίδες τῶν αὐλῶν. Feſto, *lingulæ*. Ab his concinnatores tibiarum γλωττοποιοί, uti a foraminibus αὐλοτρύπαι vocabantur, auctore Polluce, tit. 6. pag. 189. Tibicinum in eo ars elucebat in primis, ut labia lingulam bene complecterentur, neque ardenti idcirco ore canerent: Ξυμβαίνει δὲ, ἢν τὰ χείλη πιέζωμεν, τὴν γλῶτταν τοῦ αὐλοῦ, μὴ περιφυσᾶν τὸν αὐλὸν, inquit Philoſtr. lib. 5. de vita Apoll. cap. 7. pag. 218.

Compreſſiores porro inter ſe lingulæ, contentionem utique majorem poſcebant: atque id genus tibiæ bombyces vocabantur, a ſimilitudine ſoni, inflabanturque difficilius, & erant longiuſculæ. Ariſt. l. περὶ ἀκουστῶν, p. 1202. Πάντες γὰρ χαλεπῶς αὐλοῦσι τοὺς βόμβυκας, καὶ μετὰ συντάσεως, πιέζοντες διὰ τὸ μῆκος τοῦ διαστήματος. Hinc & calami bombyciæ a Plinio appellati. Harum vero tibiarum præcipuus in theatris uſus Plinius: *Tunc quoque multa domanda exercitatione, & canere vel in ipſo docendo, comprimentibus ſe lingulis, quod erat theatrorum moribus utilius.* Et idem legere eſt apud Theophraſtum, lib. 4. hiſtor. cap. 12. Συμμύειν δὲ τὰ σφράγματα τῶν γλωττῶν, ὅπερ εἶναι χρήσιμον. *Sed lingularum ora comprimi, quod ad ingreſſum nunciorum in ſcenam maxime eſt accommodatum.* Διαγωγὴν ſcilicet ingreſſum ſignificat nunciorum in ſcenam, in quo tibiarum utique contentione opus fuerit, hoc eſt, graviore concentu, qui apertis deinde tibiis acutior ſit.

Eædem proceſſu temporis *apertiores* factæ ſunt, inquit auctor, *ad flectendos ſonos.* Scilicet ut aſſa vox in cantu cum flectitur, varietatem modulationis facit, quod qui præſtant μεταβαλλοντας Græci vocant: ſic in tibiarum modulatione ſpiritus tibicinis vertitur ac temperatur, ut varios edat ſonos. Quo ſpectaſſe Plautus videtur, Merc. act. 1. ſc. 2.

Porro: animam neque vertere: nimis nihili tibicen ſiem.

Atque ejuſmodi tibicines, camptulas vocat Flavius Vopiſcus in Carino, pag. 254.

3. Uſus denique tibiarum in ſacris: unde *ſacrificæ Tuſcorum tibiæ* apud auctorem. Gruteri inſcriptio, pag. 209. TIBICINES. ROMANI. QVI. SACRIS. PVBLIC. PRAEST. SVNT. Et pag 175. COLLEGIO TIBICINVM ET. FIDICINVM. ROMANORVM. QVI. S. P. P. S. hoc eſt, *qui ſacris publicis præſto ſunt.* Vide quæ dicturi ſumus lib. 28. ſect. 3. Uſus & in ludis nuptiis, choreis, unde *ludicræ* Plinio appellatæ. Sed de tibiis ac tibicinibus ſatis.

XXV. *Diebus ſeptem proximis.*] In libris haſtenus editis Sect.
legitur *Diebus quatuor proximis.* In MSS. Reg. 1. 2. Colb. 75.
Th. & aliis, *diebus* IIII. *proximis.* Fecit nimirum affinitas notarum IIII. & VII. ut hi numeri ſæpius ab amanuenſibus permutarentur. At Cato *ſeptem* habet. *Niſi intermeſtri*, inquit, *Lunaque dimidiata materiam ne tangas. Materiam, quam effodies aut præcides abs terra diebus ſeptem, quibus Luna plena fuerit*

rat, *optime eximetur. Omnino caveto*; *ne quam materiam dolet*, *neu cædas*, *neu tangas*, *niſi ſiccam*, *neu gelidam*, *neu rorulentam*. Et auctor Geopon. Δεισότομα ὕλη κατὰ τὸ πανσέληνον.

Sect. 76. XXVI. *Hæc*, *qua diximus ratione*, *fluviata decorticatæ*] Legit Salmaſius in Solin. pag. 1033. ex ſuis MSS. *decorantur*, explicatque τὴν πελέκησιν ſive perdolationem, quæ materiei decoratio eſt. Sane contra ſcriptoris ſententiam, quam planam Vitruvii oratio facit. *Ex abiete autem*, inquit ille lib. 2. cap. 9 pag. 33. *antequam eſt exciſa*, *quæ pars eſt proxima terræ*, *per radices excipiens ex proximitate humorem*, *enodis & liquida efficitur*: *quæ vero eſt ſuperior* .... *propter nodationis duritiem dicitur eſſe ſapterna. Ima autem*, *cum exciſa quadrifluviis diſparatur*, *ejecto torulo*, *ex eadem arbore ad inteſtina opera comparatur*, *& ſapinea vocatur*. Quadrifluviis, inquit, diſparata materies, quæ eſt optima, ut diximus, poſtquam fluviata eſt, ſeu amni merſa, ejecto torulo, hoc eſt, alburno cum cortice, ad inteſtina opera comparatur.

Ibid. XXVII. *Junipero eadem virtus quæ cedro. Vaſta hæc in Hiſpania*, *maximeque Vaccæis*.] Prius legebatur, *maximeque baccæ ejus*. At in Reg. 1. 2. Colb. 1. 3. Th. & reliquis, *vacca eis*. In edit. Parm. *baca eis*. Nos ſinceram inde lectionem eruimus. De vaſtitate atque amplitudine materiæ juniperi nunc ſermo eſt: de baccis juniperi plane aliena hoc loco mentio.

Sect. 78. XXVIII. *Suber*, *caſtanea*, *juglans*.] An ea conjunctim legenda, *caſtanea juglans*? Nam de juglande ipſa, ut a caſtanea vulgo ſecernitur, nihil Theophraſtus hoc loco: κάρυον modo Εὐβοϊκὸν dixit, ſive caſtaneam. Et quod de eadem καρύᾳ Εὐβοϊκῇ contigiſſe Antandri idem Theoph. narrat, id in juglande factum Plinius ait ſect. 81. lib hujus. Proinde ut ipſam caſtaneam, quam Διὸς βάλανον Græci appellarunt, ut dictum eſt lib. 15. ſect. 25 ipſe Latine juglandem, quaſi Jovis glandem appellari potuiſſe, exiſtimaſſe Plinius videatur. Sic libro ſequente ſect. X. ambigere merito quis poſſit, an non conjunctim legi oporteat, *caſtanea juglandes*?

Sect. 79. XXIX. *Maxime æterna putant ebenum*, *& cupreſſum*, *cedrumque*] Sic reſtituimus eum locum ſecuti cod. Reg. 2. aliosque. Prius legebatur, avulſo præpoſtere ex ſuperiore ſententia vocabulo, *Buxum maxime æternam putant*, *ebenum*, *& cupreſſum*, *cedrumque*. Sane cum ejuſcemodi lignorum perennitatem, uno templi Epheſini argumento comprobet: in eoque templo, quæ genera fuerint adhibita dum commemorat, cedrum, cupreſſum, ebenumque laudet, taceat de buxo: annon palam facit, ſe tergeminæ tantum hujus materiæ æternitatem commendare?

Ibid. XXX. *Hanc materiam elegiſſe Pandemon*, *etiam nomen artificis nuncupant*.] Prius inſulſe legebatur, *elegiſſe eandem*, *Ctetiam nomen* &c. In MSS. Reg. Colb. Chiffl. Th. &c. *elegiſſe eandem em etiam*. Unde nos ſervatis fere totidem apicibus litterarum, *Pandemion etiam*, eruimus. Felicius, ut quidem reor, quam Salmaſius, qui pag. 316. in Solin. *Demonicem*, *etiam* repoſuit. Pandemion tamen ſi Mucianus, cujus verba recitantur a Plinio, nomen eſſe ſingulare cujuſpiam artificis putavit, lapſus errore haud ſane mediocri videtur: cum aliud nihil vox ea ſignificet Πανδημία, quam commune Aſiæ, τὸ κοινὸν τῆς Ἀσίας, vel uti Plinius ante dixit, tota Aſia, qua extruente, & ut cuique libuit, conferente operam, Dianæ Epheſiæ templum perfectum eſt, atque abſolutum.

Ibid. XXXI. *Valvas eſſe e cupreſſo*, *& jam quadringentis prope annis durare*.] Et hoc rurſum Plinius ex Muciani relatu & fide refert, ut ex ipſa verborum ſtructura perſpicuum eſt: neque ex Theophraſto hauſit, ut viſum eſt Salmaſio, in libello quem inſcripſit, *Judicium de Plinio*. Aliud longe eſt quod Græcus ſcriptor, lib. 5. hiſtor. cap. 5. aliud quod Latinus narrat. Ille, veteres templi valvas, factas vetuſtate inutiles, reconditas jacuiſſe per ætates quatuor, αἱ θύραι τοῦ νεὼ ἐν τῇ ἐγκατασκευῇ τέτταρας ἔκειντο γενεάς. Ille, non modo non jacere, ſed ſtare jam ab annis propemodum quadringentis, hoc eſt, ipſo quoque ævo Pliniano, eo nitore materiæ, ac firmitate plane eadem, ac ſi nova forent.

Ibid. XXXII. *Numidicarum cedrorum*.] Ita libri omnes, etiam MSS. non, ut quidam mutant, *citrorum*. Et vero de tergemino ſolum ligni genere nunc eſt inſtituta oratio, quod æternitatem ſibi quamdam vindicat, ebeno, cupreſſo, cedro: obiterque de junipero, cui virtus eadem, quæ cedro, eſt attributa, ut diximus ſect. 76 Et in Africa cedrum provenire, eamque laudatiſſimam, ibidem ex Plinio, Vitruvioque abunde docuimus.

Sect. 81. XXXIII. *Et palma arbor valida*.] Sic reſtituimus tum ope codicum, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. Th &c. tum maxime ex re ipſa, & admonitu Theophraſti, cujus Græca verba ſunt ejuſcemodi cum Plinio mire conſentientia: libro nempe 5. cap. 7. Ἰσχυρὸς δὲ καὶ ὁ φοῖνιξ. Ἀνάπαλιν γὰρ ἢ ὡς τὰ ἄλλα ξύλα κάμπτεται· τὰ μὲν γὰρ εἰς τὸ κάτω κάμπτεται, ὁ δὲ φοῖνιξ εἰς τὸ ἄνω. Prius *arbor invalida* inſulſe legebatur.

Ibid. XXXIV. *In diverſum enim palma curvatur*, *& populus. Cetera omnia inferiora pandantur*: *palma e contrario fornicatim*] Intricata ac plane obſcura ſententia, vel potius nulla, prius legebatur: *In diverſum enim curvatur. At populus contra omnia inferiora pandatur*: *palma e contrario fornicatur*. Habent hæc verba *& populus* MSS. omnes: quamobrem ea expungere religio fuit. Alias nec agnoſcit ea Theophraſtus, loco proxime allato: nec de populo idne ſit verum, perinde ſcilicet atque palmam reniti, ſurſumque pandari, experiri adhuc licuit. Deinde *pandantur* unanimi conſenſu eadem exemplaria manu exarata exhibent: & *fornicatim*: Nos ex conjectura, ut reor, haud temeraria, *cetera* pro *contra* ſubſtituimus, Theophraſtum ad verbum ſecuti: ἄλλα μὲν γὰρ &c. Nam *contra omnia inferiora pandari* nec Plinius certe dixerit, nec quid illud ſit demum, Oedipus ipſe ſane intellexerit.

XXXV. *Firmiſſima ea rectam abies*.] Ita Chiffl. codex, aliique probatiſſimi. At libri omnes editi, *firmiſſima ad tectum*. Minus certe ſincere. Nam Theophraſtus, lib. 5. hiſt. cap. 7. ficum validam eſſe dicit, cum recta ſtatuitur: magis vero abietem: ἰσχυρὸν δὲ καὶ ἡ συκῆ, πλὴν εἰς ὀρθόν· ἡ δὲ ἐλάτη μάλιστα εἰς πλάγιον ἰσχυρός. Sect. 82.

XXXVI. *Feruleam*, *argumento ſimilitudinis*, *quoniam lacunoſe criſpa*, *in omni genere. Et glutinum abdicant quædam*, *&c.*] Secuti ſumus ſumma fide veſtigia codicum Reg. Colb. Th. Chiffl. & vet. Dalec. in quibus *ferulean*, & *lacunoſe* legitur: quæ vox totidem ductus & apices litterarum habet quot iſta, *laevinoſe*: non, uti in editis *ferulam*, & *lacrymoſe criſpa*. *In omni genere & glutinum abdicant quædam*, &c. aut uti Salmaſius in Solin. pag. 317. *feſtuceam*, quam ſecum ipſe pugnans & probari maxime in hoc uſu cupit, hoc eſt, in glutinatione, & glutinum ſimul abdicare. Sic enim interpungi jubet: *In hoc uſu probant venam*, *& vocant feſtuceam*, *quoniam lacunoſe criſpa in omni genere & glutinum abdicat Quædam & inter ſe* &c. Nam omnibus libris vel ipſo fatente, *probant*, conſtantiſſime legitur. Itaque nova conjectura mox paulo legi cenſet oportere: *in hoc uſu probant*: *improbant venam* &c. Denique de flaminea vena, & de lacunoſo criſpatu, & de feſtuca dicit, quæ feſtucea videri poſſint: nec ſibi ipſe ſatisfacit: nobis vero multo minus. Sect. 83.

XXXVII. *Serrabilia*, *ac fectilia*, *quæ modice humida. Arida enim &c.*] In libris omnibus editis haſtenus legebatur, *Durabilia ac ſectilia*. Dalecampius reponere nitebatur, *Dolabilia*. In MSS. Reg. Colbert. & aliis, *furabilia*, legimus. At haud dubie *ferrabilia* ſcripſit auctor: ut & Theophraſtus l. 5. hiſt. c. 8. Εὐπρίστα δὲ καὶ ἄθραυστα τὰ ἐνικμότερα τῶν μετρίως ξηρῶν. Ibid.

XXXVIII. *Jam lignum enim a teſtudine facit*. Summa fide ſinceram hujus loci lectionem repræſentamus, a nobis e codice Regio 2. erutam, & Colb. In Reg. 1. *jam lignum enim a teſtudine*. Corruptius ab interpolatoribus editum in libris vulgatis, *enim teſtudinem*. Longe libentius tamen ſic agnoſceremus, *jam lignum etiam e teſtudine facit*: ut mutabilem luxuriæ libidinem coargui intelligas, quæ modo ligno contenta non fuerat, nunc vel in ipſa teſtudine lignum quærit. Sect. 84.

XXXIX. *Anno qui fuit ſine magiſtratibus* CCCLXXIX. *Urbis*, *ædes condita* ..... *hæc nunc circiter annum* CCCCL. *habet*.] Quo nempe anno hæc Plinius literis conſignabat, qui fuit Urbis, ut ſæpius adnotavimus, DCCCXXX. qui numerus annorum ex utraque illa ſumma exiſtit, ſi annum unicum exceperis: quamobrem is *circiter* caute adjecit. In libris porro ante nos editis, detracta denarii nota legebatur modo CCCLXIX. Ut & in MSS. Reg. 4763. & 4972. in Vaticano autem, aliiſque, CCCCLXIX errore minime obſcuro, vel duplici ex capite. Nam & utraque ſumma indicat haud dubie Plinius annos Urbis conditæ, ad illud uſque tempus quo hæc commentabatur: & annum CCCLXIX. non ſine magiſtratibus fuiſſe, Chronologi omnes conſitentur, ſed ſub Tribunis militum Conſulari poteſtate: cum iidem perhibeant, anno CCC. LXXIX. ἀναρχίαν illam quinque annorum cœpiſſe: quod altercatione orta patricios inter & plebeios, ob legem latam a Tribunis plebis anno anteriore, de plebeio altero creando Conſule, patribuſque acerrime obſiſtentibus, nullum curulem Magiſtratum paſſi ſunt fieri Tribuni. Sect. 85.

XL. *Pruno ſilveſtri*.] In MSS. *Primo*. Mallem *piro ſilveſtri*, in qua frequentius, quam in alia quavis arbore viſcum reperitur: in pruno autem ſilveſtri, qui obſervarit, nondum ſcio. Sect. 93.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XVII.

I. NATURA arborum, terra marique ſponte ſua provenientium, dicta eſt. Reſtat earum, quæ arte & humanis ingeniis [1] fiunt verius, quam naſcuntur. Sed prius mirari ſuccurrit, [2] qua retulimus penuria [3] pro indiviſo poſſeſſa a feris, depugnante cum iis homine circa caducos fructus, circa pendentes vero & cum alitibus, in tanta deliciarum pretia veniſſe, clariſſimo (ut equidem arbitror) exemplo L. Craſſi, atque Cn. Domitii [4] Ahenobarbi. [5] Craſſus orator fuit in primis nominis Romani: domus ei magnifica: ſed aliquanto præſtantior [6] in eodem Palatio, [7] Q. Catuli, qui Cimbros cum C. Mario fudit. Multo vero pulcherrima conſenſu omnium ætate ea [8] in colle Viminali, C. Aquilii, Equitis Romani, [a] clarioris illâ etiam, quam juris civilis ſcientiâ, cum tamen objecta Craſſo ſua eſt. [9] Nobiliſſimarum gentium ambo, Craſſus atque Domitius, [10] Cenſuram [11] poſt Conſulatus ſimul geſſere, anno conditæ Urbis DCLXII. frequentem jurgiis propter diſſimilitudinem morum. Tum Cn. Domitius, ut erat vehemens natura, præterea accenſus odio, quod ex æmulatione avidiſſimum eſt, graviter increpuit tanti Cenſorem habitare, pro domo ejus [12] ſeſtertiûm millies identidem promittens. Et Craſſus, ut præſens ingenio ſemper, & faceto lepore ſolers, addicere ſe reſpondit, exceptis ſex arboribus. Ac ne uno quidem denario, ſi adimerentur, emptam volente Domitio: Craſſus, Utrumne igitur ego ſum, inquit, quæſo, Domiti, [b] exemplo gravis, ab ipſa mea Cenſura notandus, qui in domo, quæ mihi hereditate obvenit, comiter habitem: an tu, qui H-S millies ſex arbores æſtimes? Eæ fuere loti, patula ramorum opacitate laſcivæ, Cæcina Largo e proceribus crebro in juventa noſtra eas in domo ſua oſtentante. Duraveruntque, quoniam & de longiſſimo ævo arborum [13] diximus, ad Neronis principis incendia, quibus [14] cremavit CAPUT I

INTERPRETATIO.

a *Clarioris.*] Qui clarior ob illam *domum* fuit, quam ob juris civilis ſcientiam.

b *Exemplo.*] Ob *pravum* exemplum minime ferendus.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Fiunt verius*] Adoptione, inſitione, connubio.

2. *Qua retulimus penuria.*] Mirari ſubit ea quæ ab feris hominibusque pariter & ex æquo poſſidentur, ut ante retulimus, hoc eſt, arborum fructus, perinde ac ſi annonæ penuria communicare alimenta cum feris homines cogat, tantis olim veniſſe pretiis, in tantis fuiſſe deliciis. Vide Notas & Emend. num. I

3. *Pro indiviſo*] Ex æquo Vide quæ de hac voce diximus in Notis & Emend. ad lib 9. num. CIX. & lib. 16. ſect. 59.

4. *Ahenobarbi.*] Sic enim in Nummis ſcribitur, apud Patin. in gente Domitia, pag. 93. CN. DOMITIVS IMP. & ex adverſa parte, AHENOBARBVS. Sic etiam antiquæ Inſcript. apud Gruter. pag. 113. & 119. A rutila barba, ærique aſſimuli nomen. In hunc dixit Licinius Craſſus orator, is ipſe de quo mox ſermo, non eſſe mirandum quod æneam barbam haberet, cui eſſet os ferreum, cor plumbeum. Sueton. in Nerone, cap. 1. & 2.

5. *Craſſus orator.*] Is eſt qui cum Antonio a Cicerone introductus in libris de Oratore: idem M. Craſſi patruus, ejus qui Romanorum ditiſſimus appellatus eſt, & cum Pompeio ac Cæſare Triumviratum iniiſſe fertur.

6. *In eodem palatio.*] Regione Urbis decima, in qua palatium fuit. P. Victor in deſcript. Urbis: *Regio X. Palatium . . . , Domus Q. Catuli Domus Ciceronis.*

7. *Q. Catuli.*] Q. Luctatius Catulus Mario adverſus Cimbros collega datus a Senatu, cum eo vicit, ac triumphum egit. Plutarch. in Mario, pag. 413. 481. & 431. & Velleius, lib. 2. num. 21.

8. *In colle Viminali.*] P. Victor, in deſcript. Urbis: *Regio V. Exquilina, cum turri & colle Viminali . . . . Domus Aquilii Jureconſulti, Q. Catuli, & M. Craſſi* Aquilii crebra mentio apud Tullium, cujus collega in Prætura fuiſſe dicitur.

9. *Nobiliſſimarum gentium.*] Craſſus, Liciniæ: Domitiæ, Ahenobarbus.

10. *Cenſuram.*] Cenſorum nomina, L. LIC. CN DOMIT. in denariis quinque ſignata exſtant apud Patin. loc. cit. In Faſtis, C Claudio Pulcro, M. Perpenna Coſſ. luſtrum feciſſe dicuntur LXVI.

11. *Poſt Conſulatus.*] Cum ante Cenſuram Conſulatum quiſque geſſiſſet. Craſſus quidem, anno Urbis DCLIX. Ahenobarbus DCLVIII. Ahenobarbi Conſulatus mentio apud Gruter. in Inſcript. pag. 113.

12. *Seſtertiûm millies.*] In MSS. *ſeſtertiûm* tantum legas: numerus tum hoc loco, tum paulo inferius deſideratur. Valerius Max lib. 9. cap 1. num. 4. pag. 419. ſcribit a Domitio Craſſi domum æſtimatam in illo jurgio ſexagies ſeſtertiûm fuiſſe: mox interrogatum a Craſſo, quanto minoris eam æſtimaturus eſſet, decem arbuſculis detractis, Domitium tricies ſeſtertiûm dixiſſe. Sunt porro ſeſtertiûm millies centena millia, (id enim, ut ſæpe monuimus, ſubintelligendum eſt:) Gallicæ monetæ, libræ 10000000. ſeu decem milliones. Sexagies, 600000. libræ. Tricies, libræ 300000.

13. *Diximus.*] Libro ſuperiore, ſect. 85. & ſeq.

14. *Cremavit Urbem.*] Quo de incendio multa flebiliter

Digitized by Google

[12] Imbres vero tunc expetendi evidens cauſa eſt, quoniam arbores fetu exinanitas, & foliorum quoque amiſſione languidas, naturale eſt avide eſurire. Cibus autem earum imber. Quare tepidam eſſe hiemem, ut abſumpto partu arborum, ſequatur protinus conceptus, id eſt, germinatio, ac deinde alia [13] floreſcendi exinanitio, inutiliſſimum experimentis creditur. Quin immo ſi plures ita continuentur anni, etiam ipſæ moriantur arbores, [14] quando nemini dubia pœna eſt in ſame laborantium. [15] Ergo qui dixit hiemes ſerenas optandas, [16] non pro arbotibus vota fecit. Nec per ſolſtitia imbres vitibus conducunt. [17] Hiberno quidem pulvere lætiores fieri meſſes, [18] luxuriantis ingenii fertilitate dictum eſt. Alioqui vota arborum frugumque communia ſunt, nives diutinas ſedere. Cauſa, non ſolum quia [19] animam terræ evaneſcentem exhalatione includunt & comprimunt, retroque agunt in vires frugum atque radices: verum quod & liquorem ſenſim præbent, purum præterea leviſſimumque, quando nix aquarum cæleſtium ſpuma eſt. Ergo humor ex his [20] non univerſus ingurgitans diluenſque, ſed [21] quomodo ſititur diſtillans, velut ex ubere alit omnia quæ non inundat. Tellus quoque illo modo [22] fermenteſcit, & ſucci plena, ac lacteſcentibus ſatis non effeta, [23] cum tempus aperit, tepidis arridet horis. Ita maxime frumenta pingueſcunt, præterquam ubi calidus ſemper aër eſt, ut in Ægypto. [24] Continuatio enim & ipſa conſuetudo, idem quod modus aliubi efficit: plurimumque prodeſt, ubicumque non eſſe quod noceat. [25] In majore parte orbis, cum præcoces excurrêre germinationes, evocatæ indulgentia cæli, ſecutis frigoribus exuruntur. Qua de cauſa [26] ſerotinæ hiemes noxiæ, ſilveſtribus quoque: quæ magis etiam dolent urgente [27] umbra ſua, nec adjuvante medicina: quando veſtire teneras intorto ſtramento in ſilveſtribus non eſt. [28] Ergo tempeſtivæ aquæ hibernis primum imbribus, deinde germinationem antecedentibus. Tertium tempus eſt, eum educant poma: nec protinus, ſed jam valido ſetu. Quæ fructus ſuos diutius continent, longioreſque [29] deſiderant cibos, his & ſerotinæ aquæ utiles: ut viti, oleæ, Punicis. Hæ jam pluviæ generis cujuſque arboribus diverſo modo deſiderantur, aliis alio tempore maturantibus. Quapropter eiſdem imbtibus aliqua lædi videas, aliqua juvari, etiam in eodem genere, ſicut in piris: alio die hiberna quærunt pluvias, alio vero præcocia, ut pariter quidem omnia deſiderent. Hibernum tempus eſt ante germinationem, quæ Aquilonem Auſtro utiliorem facit. Ratio eadem mediterranea maritimis præfert: ſunt enim plerumque frigidiora: montuoſa planis, & [30] nocturnos imbres diurnis. Magis fruuntur aquis ſata, non ſtatim auferente eas Sole.

Connexa & ſitus vinearum, arbuſtorumque ratio eſt, quas in oras debeant ſpectare. [31] Vir-

NOTÆ.

12. *Imbres vero.*] Theophr. loc. cit.

13. *Floreſcendi.*] Florum emiſſio, quo vis omnis arborum exhauriatur.

14. *Quando nemini.*] Quando dubium nemini eſt, quin defatiſcant ea tandem, quæ in labore careant naturali, familiari, & aſſueto cibo. Cibum autem arborum imber eſt.

15. *Ergo qui dixit.*] Virgilium notat, ita canentem, lib. 1. Georg. verſ. 100.

Humida ſolſtitia, atque hiemes orate ſerenas,
Agricolæ: hiberno lætiſſima pulvere farra.

16. *Non pro arboribus*] Sane: ſed pro farre ac frugibus. Nam de arboribus libro tantum Georgicorum ſequenti Virgilius agit, ut ipſius carminis principia indicant:

Hactenus arvorum cultus & ſidera cæli:
Nunc te, Bacche, canam, nec-non ſilveſtria tecum
Virgulta, & prolem tarde creſcentis olivæ.

Plinium hoc loco nonnulli reprehendunt, ac Virgilium aliter interpretantur, quos tu vide apud Lacerdam, in lib. 1. Georg. verſ. 100. pag. 218.

17. *Hiberno quidem.*] Feſtus, verbo *Flaminius. Habetur*, inquit, *in antiquo carmine, cum pater filio de agricultura præciperet: Hiberno pulvere, verno luto, grandia farra metes.* Et Macrobius, lib. 5. Saturn. cap. 20. pag. 516. *In libro vetuſtiſſimorum carminum*, inquit, *qui ante omnia quæ a Latinis ſcripta ſunt, compoſitus ferebatur, invenitur hoc ruſticum vetus canticum: Hiberno pulvere, verno luto, grandia farra Camille metes.*

18. *Luxuriantis.*] Non utique vera dicentis, ſi ubique pulverulentam hiemem ſegetibus optandam putavit. Galliæ certe plurimiſque orbis regionibus eſt id e re agraria maxime, ut, quemadmodum Plinius ait, diutinæ nives ſedeant. Nutriri hoc nivium frigore repercutiente ſemina terræ commiſſa, agnoſcunt & agricolæ noſtri: & ex nivium copia futuras lætas meſſes præſagiunt.

19. *Animam terræ.*] Terrenos halitus, qui radicibus & fovendis & nutriendis proſunt: itemque calorem concludens nix coquit arvum.

20. *Non univerſus.*] Non ſtatim totus, ἀθρόως, ſed paulatim ſeſe inſinuans.

21. *Quomodo ſititur.*] Pro modo ſitis.

22. *Fermenteſcit.*] Hoc eſt, ut recte Turnebus, lib. 10. Adverſ. cap. 3. diluitur nive tabeſcente, remolleſcit, putris & ſoluta redditur.

23. *Cum tempus aperit.*] Cum ſolvuntur nives, & jam ver aperit terras: *Zephyriſque tepentibus auris laxant arva ſinus*, ut Virgilius canit, lib. 2. Georg. verſ. 330.

24. *Continuatio.*] Caloris, & mollioris cæli. Hæc vero de conditione cæli ſoliſque Ægypti, etiam Theophraſtus habet, lib. 2. de cauſis, cap. 2. pag. 233.

25. *In majore.*] Theophr. loc. cit. totidem plane verbis.

26. *Serotinæ hiemes.*] Quæ intempeſtive ac ſerius adveniunt. διὸ καὶ ὀψιαίτεροι χειμῶνες χαλεποὶ τοῖς δένδροις. Theophr. loc. cit.

27. *Umbra ſua*] Ramorum denſitate Solem haud admittente: cum & ſilveſtres arbores nemo ſit qui curet, nemo qui his medeatur, nemo qui ſtramento, dum ſunt adhuc teneræ, circumveſtiat, ut defendat a frigore. Cato, cap. 40. *Stramentis circumdato, alligatoque, ne gelus noceat.* Ὅπως μὴ ψύχωνται, μηδ' ὑποξηραίνωνται, *ne frigeant, vel ſubareſcant*, inquit Theophr. lib. 4. hiſt. cap. 18.

28. *Ergo tempeſtivæ.*] Tempeſtivi omnium maxime imbres hiberni notantur: deinde qui germinationem antecedunt, tertium obtinent locum, qui poſtquam arbores defloruerunt, acceſſerint: pabulum enim, conſummationemque fructibus præſtare incipiunt, cum non confeſtim ſecuti ſunt, ſed ubi fructus convaluerunt. Hæc totidem plane verbis Theophr. lib. 2. de cauſis, cap. 3. pag. 234. ubi & ſingulorum cauſam inveſtigat.

29. *Deſiderant cibos.*] Imbres. Theophraſt. loco proxime cit. Ὅσα δ' οἱ καρποὶ χρονιώτεροι, καὶ πλείονος δεόμενοι τροφῆς καὶ πέψεως, τούτοις ὀψίμων καὶ τὸ ἐπιπίπτον (ὕδωρ) συμφέρει· ἀμπέλῳ, ῥοιᾷ, ἐλαίᾳ, τοῖς ἄλλοις. *Quibus vero fructus diuturniores, pluſque alimenti coctionisque deſiderantes, his feriores etiam imbres tempeſtive accedunt: ut viti, Punicæ, oleæ, cæteriſque.*

30. *Nocturnos imbres.*] Quoniam humorem ebibere largius plantæ valent, cum is a Sole non prorſus abſumitur. Theophr. loc. cit.

31. *Virgilius.*] Ea de re Colum. lib. 3. cap. 12. pag. 109. *Cæli regionem quam ſpectare debeant vineæ, vetus eſt diſſenſio. Saſerna maxime probante Solis ortum, mox deinde meridiem, tum occaſum. Tremellio Scrofa præcipuam poſitionem meridianam cenſen-*

gilius ad occaſus ſeri damnavit. [32] Aliqui ſic maluere, quam in exortu. A pluribus meridiem probari adverto: nec arbitror perpetuum quidquam in hoc præcipi poſſe. [33] Ad ſoli naturam, ad loci ingenium, [34] ad cæli cujuſque mores dirigenda ſolertia eſt. [35] In Africa meridiem vineas ſpectare, viti inutile, colono inſalubre eſt, quoniam ipſa meridianæ ſubjacet plagæ: quapropter qui ibi in occaſum aut ſeptemtriones conſeret, optime miſcebit ſolum cælo. Cum Virgilius occaſus improbet, nec de ſeptemtrione [36] relinqui dubitatio videtur. Atqui in Ciſalpina Italia magna ex parte vineis ita poſitis, compertum eſt [37] eſſe fertiliores.

Multum rationis obtinent & venti. In Narbonenſi provincia atque Liguria, & parte Etruriæ, [38] contra Circium ſerere imperitia exiſtimatur: eumdemque obliquum accipere, providentia. Is namque æſtates ibi temperat: ſed tanta plerumque violentia, ut auferat
* CAP. III. tecta. * [39] Quidam cælum terræ parêre cogunt: ut quæ in ſiccis ſerantur, orientem ac ſeptemtriones ſpectent: quæ in humidis, meridiem. Necnon ex ipſis vitibus cauſas mutuantur, [40] in frigidis præcoces ſerendo, ut maturitas antecedat algorem. Quæ poma viteſque rores oderint, contra ortus, ut ſtatim auferat Sol: quæ ament, ad occaſus, vel etiam ad ſeptemtriones, ut diutius eo fruantur. Ceteri fere rationem naturæ ſecuti, in Aquilonem obverſas vites & arbores poni ſuaſere: odoratiorem etiam fieri talem fru-
* CAP. IV. ctum [41] Democritus putat. * Aquilonis ſitum, ventorumque reliquorum, diximus [42] ſecundo volumine, dicemuſque proximo plura cæleſtia. Interim manifeſtum videtur ſalubritatis argumentum, quoniam in meridiem etiam ſpectantium ſemper ante decidant folia.

Similis & in maritimis cauſa. Quibuſdam locis afflatus maris noxii, in plurimis iidem utiles: [a] quibuſdam ſatis e longinquo aſpicere maria jucundum: propius admoveri ſatis [b] halitum, inutile. Similis & fluminum ſtagnorumque ratio. [43] Nebulis adurunt, aut æſtuantia refrigerant. Opacitate, atque etiam rigore gaudent, [44] quæ diximus. Quare experimentis optime creditur.

III. A cælo proximum eſt terræ dixiſſe rationem, haud faciliore tractatu: quippe non eadem arboribus convenit & frugibus plerumque: [1] nec pulla, qualem habet Campania, ubique optima vitibus: [2] aut quæ tenues exhalat nebulas: nec rubrica multis laudata. Cretam in [3] Albenſium Pompeïanorum agro, & argillam, [c] cunctis ad vineas ge-

INTERPRETATIO.

a *Quibuſdam ſatis*] Quibuſdam frugibus.
b *Halitum.*] *Maritimum* afflatum.

c *Cunctis.*] Cunctis *terrarum* generibus, quæ vineis *putantur idonea.*

NOTÆ.

Virgilio de induſtria occaſum ſic repudiante:

Neve tibi ad Solem vergant vineta cadentem.

Libro nempe Georg. 2. verſ. 298.

32. *Aliqui ſic maluere.*] Democritus, lib. 5 Geopon. cap. 4. *Μᾶλλον μέντοι τὰ ἀνατολικὰ .... Ἐνίοτε δὲ τὰ δυτικὰ ... ἐκ τῆς θαλάσσης ... Magis tamen orientales.... Aliquando vero & occidentales potiores erunt, cum procul a mari diffuſa Favonium aſpirantem habent.*

33. *Ad ſoli.*] Columella loc. cit. *Nobis in univerſum præcipere optimum viſum eſt, ut in locis frigidis meridiano vineta ſubjiciantur, tepidis orienti advertantur, ſi tamen non infeſtabuntur Auſtris, Euriſque .... Sin autem regiones prædictis ventis fuerint obnoxia, melius Aquiloni, vel Favonio committentur.*

34. *Ad cæli .... mores.*] Statum, habitumque aëris. Vide Notas & Emend. num. II.

35. *In Africa.*] Vide Notas & Emend. num. III.

36. *Relinqui dubitatio.*] MSS. Reg &c *reliqua.* Non eſt, inquit, dubitandi locus, quin vineta male ſeptemtrioni opponantur: quandoquidem magis noxius eſt ſeptemtrionalis ſitus, quam ſit occidentalis: occaſum autem improbat Virgilius. Atque nihilominus in Italia Ciſalpina, &c. Ciſalpinam vocat, non eam quæ cis Apenninum eſt, ſpectatque Inferum mare: nam quis Tranſalpinam quoque Italiam dici poſſe quiſquam arbitretur, quæ trans Apenninum altero latere in Superum ſeu Adriaticum vergit? ſed plane cenſemus *Italiam Ciſalpinam* dixiſſe eum, pro Gallia Ciſalpina, quod ſit illa Italiæ pars: quam & Subalpinam idem appellat, lib. ſuperiore, ſect. 21.

37. *Nullas eſſe fertiliores.*] Appoſite Palladius, lib. 1. cap. 6. pag. 8. *Aquilo vites ſibi objectas fecundat: Auſter nobilitat. Ita in arbitrio noſtro eſt, utrum plus habeamus, an melius.* Aquilonem Palladius pro ſeptemtrione uſurpat. Præiverat Columella, loc. cit. *Democrito & Magone*, inquit, *laudantibus cæli plagam ſeptemtrionalem: quia exiſtiment ei ſubjectas feraciſſimas fieri vineas, quæ tamen bonitate vini ſuperentur.*

38. *Contra Circium.*] De eo diximus lib. 2. ſect. 46.

39. *Quidam cælum*] Quidam cælum ſolo, qualecumque illud ſit, ſervire cogunt: nam cum ratio fere ſuadeat, ut, quemadmodum paulo ante dictum eſt, cælum ſolo miſceatur, & quæ ſeruntur in humido, orienti opponantur, qui ſiccior eſt: quæ in ſicco, meridiei, hoc eſt, Auſtro, qui humidus eſt: hi contra, cælum terræ ſervire cogunt: atque etiam e ſicco ſolo cæloque ſtatu uvas ac fruges expoſcunt: & ex humido pariter ſolo cæloque.

40 *In frigidis, &c.*] Colum. lib. 3. cap. 2. pag 82. *Frigidaque aut nebuloſa cæli qualitas duorum generum vites aptabit: ſeu præcoques, quarum maturitas frugum præcurrit hiemem: ſeu firmi durique acini, quarum inter caligines uvæ deflorеſcunt, & gelicidiis ac pruinis, ut aliæ caloribus miteſcunt.* Sic idem, lib. 5. cap 10 de ficis: *Locis frigidis, autumni temporibus, & aquoſis, præcoques ponito, ut ante pluviam fructum delegas.* Forte, *ante brumam*: quanquam & libro de arboribus, cap. 21. etiam *ante pluviam* legitur.

41. *Democritus putat.*] Alio id certe loco prodidiſſe neceſſe eſt, quam quem a Columella paulo ante laudari vidimus.

42. *Secundo volumine.*] Libro 2. ſect. 46 & 47.

43. *Nebulis adurunt.*] Emittunt enim flumina ſtagnaque nebulas auraſque frigidas, quæ rubigines deinde creent, vitibus admodum latiſque noxias, ſi ea nempe viciniora ſint: eadem alibi, ſata in æſtu refrigerant. Quare ad ſoli naturam dirigenda ſolertia eſt. Ita fere Democritus in Geopon. lib. 5. cap. 5. pag. 123. Vide Notas & Emendationes, num. IV.

44. *Quæ diximus.*] Libro 16. ſect. 30. & 31.

Sect. III. 1. *Nec pulla.*] Columella in præfat. pag. 8. *Atque in aliis regionibus nigra terra, quam pullam vocant, ut in Campania, eſt laudabilis: in aliis pinguis rubrica melius reſpondet, &c.* Ex lib. 2. & 10. *Putre ſolum, quod Campani pullum vocant.*

2. *Aut quæ tenues.*] Virgilium notat ita canentem, lib. 2. Georg. verſ. 217.

Quæ tenuem exhalat nebulam, fumoſque volucres,
Illa tibi lætis intexet vitibus ulmos, &c.

3. *Albenſium.*] Ab Alba Pompeia, de qua lib. 3. ſect. 7.

neribus anteponunt, quanquam præpingues, [4] quod excipitur in eo genere. Invicem ſabulum album in Ticinenſi, multiſque in locis nigrum, itemque rubrum, etiam pingui terræ permixtum, infecundum eſt.

[5] Argumenta quoque judicantium ſæpe fallunt. [6] Non utique lætum ſolum eſt, in quo proceræ arbores nitent, præterquam illis arboribus. Quid enim abiete procerius? [7] aut quæ vixiſſe poſſit alia in loco eodem? [8] Nec luxurioſa pabula pinguis ſoli ſemper indicium habent: nam quid laudatius Germaniæ pabulis? & tamen ſtatim ſubeſt arena tenuiſſimo [9] ceſpitum corio. Nec ſemper aquoſa eſt terra, cui proceritas herbarum: non hercules magis, quam pinguis, [11] adhærens digitis, quod in argillis arguitur. [12] Scrobes quidem regeſta in eos nulla complet, ut denſa atque rara ad hunc modum deprehendi poſſit: [13] ferroque omnis rubiginem obducit. [14] Nec gravis aut levior juſto deprehenditur pondere: quod enim pondus terræ juſtum intelligi poteſt? [15] Nec fluminibus aggeſta ſemper laudabilis, [b] quando ſeneſcant ſata quædam aqua. Sed neque illa quæ laudatur, diu, [16] præterquam ſalici, utilis ſentitur. [c] Inter argumenta ſtipulæ craſſitudo eſt, tanta alioqui in Laborino Campaniæ nobili campo, ut ligni vice utantur: ſed idem ſolum ubicumque arduum opere, difficile cultu, [d] bonis ſuis acrius pæne quam vitiis poſſet, affligit agricolam. [17] Et carbunculus terra, quæ ita vocatur, emendari vite macra putatur. [18] Nam toſus ſcaber naturâ friabilis, expetitur quoque ab auctoribus. [19] Virgilius & quæ filicem ferat, non improbat vitibus. [20] Salſæque terræ multa melius creduntur, tutiora a vitiis innaſcentium animalium. [21] Nec colles opere nudantur, ſi quis perite fodiat. [22] Nec campi omnes minus Soles atque perflatus, quam opus ſit, ac-

Interpretationes.

a. *Quando*] Quandoquidem ſeneſcunt quædam, quæ ſunt in aquis ſata.

b *Inter.*] Inter *optima terræ* argumenta, craſſitudo ſtipulæ *cenſetur.*

c *Bonis ſuis.*] Bonitate ſua magis fatigat agricolam, quam ſi magis vitioſum foret.

Notæ.

4 *Quod excipitur.*] Cum ea pinguitudo ad vites plerumque damnetur. Columella, lib. 3. cap. XI. *Cretoſa humus utilis habetur viti: nam per ſe ipſa creta, qua utuntur figuli, quamque nonnulli argillam vocant, inimiciſſima eſt.*

5. *Argumenta.*] Virgilii nunc fere placita reprehendit, de ſignis terrarum.

6. *Non utique.*] Ut Virgilius cenſuit, lib. 2. verſ. 207.

Aut unde iratus ſilvam devexit arator,
Et nemora evertit multos ignava per annos, &c.

7. *Aut quæ vixiſſe . . . in loco eodem.*] Nempe, quod abietis umbra, ut dicetur inferius ſect. 28. ſubditis fruticibus noverca eſt: & quæcumque attigerit, non dubie venenum eſt.

8. *Nec luxurioſa.*] Quæ Virgilius laudat, verſ. 219.

Quæque ſuo viridi ſemper ſe gramine veſtit,
Illa tibi lætis, &c.

9. *Ceſpitum corio.*] Arenam integit tenuiſſimus ceſpes, inſtar cutis, aut cruſtæ, vel corii. *In Africa* quoque ac *Numidia*, teſte Columella, in præf. *putres arenæ fecunditate vel robuſtiſſimum ſolum vincunt.*

10. *Nec ſemper.*] Virgilii verſus, eodem libro, verſ. 251.

Humida majores herbas alit, ipſaque juſto
Lætior.

11. *Adhærens.*] Idem, verſ. 248.

Pinguis item quæ ſit tellus, hoc denique pacto
Diſcimus: haud unquam manibus jactata fatiſcit:
Sed picis in morem ad digitos lenteſcit habendo.

Virgilio tamen Columella ſubſcribit, lib. 2. c. 2. p. 42. *Itaque conſiderandum erit, ut ſolum quod excolere deſtinamus, pingue ſit. Per ſe tamen id parum eſt, ſi dulcedine caret, quod utrumque iiſdem expedita nobis ratione contingit diſcere. Nam perexigua conſpergitur aqua gleba, manuque ſubigitur: ac ſi glutinoſa eſt, & quotieſ leviſſime tactu preſſa inhæreſcit, & picis in morem ad digitos lenteſcit habendo, ut ait Virgilius, eademque alliſa humo non diſſipatur: ea res admonet nos, inesse tali materiæ naturalem ſuccum & pinguitudinem.* Item Pallad lib. 1. cap 5 pag 5.

12. *Scrobes . . . in eos.*] In eos ſcrobes regeſta, unde effoſſa eſt Columella, loc. cit. *Sed & ſi velis ſcrobibus egeſtam humum recondere, & recalcare, cum aliquo quaſi fermento abundaverit, certum erit eam eſſe pinguem: cum defuerit, exilem: cum æquaverit, mediocrem. &c.* Simile eſt quod Virgilius præcipit, lib. 2. Georg. verſ. 226.

Nunc quo quamque modo poſſis dignoſcere, dicam:
Rara ſit, an ſupra morem ſi denſa, requiras:
Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho.
Sin in ſua poſſe negabunt
Ire loca, & ſcrobibus ſuperabit terra repletis,
Spiſſus ager: glebas cunctantes, craſſaque terga
Exſpecta, & validis terram proſcinde juvencis.

13. *Ferroque omnis.*] Cum tamen eam ſolam Virgilius damnet, verſ. 330.

Quæ ſcabie & ſalſa lædit rubigine ferrum.

14. *Nec gravis.*] Virgilius, verſ. 254.

Quæ gravis eſt, ipſo tacitam ſe pondere prodit:
Quæque levis.

15. *Nec fluminibus.*] Virgil. verſ. 184.

At quæ pinguis humus . . . .
. . . . Huc ſummis liquuntur rupibus amnes,
Felicemque trahunt limum.

At *videmus aquaticas arbores celerius interire*, ut Plinius ait, lib. 16 ſect. 90.

16. *Præterquam ſalici.*] Nam, ut alibi diximus cum Virgilio, verſ. 110. *Fluminibus ſalices* naſcuntur.

17. *Et carbunculus.*] Carbunculus Vitruvio, lib. 2. cap. 6. pag. 24. arenæ genus, quod in Etruria, adusta nimium vehementia vaporis materia, procreatur. Id terræ vitium quomodo vite macra ſanetur, docet Cato, cap. 37. *Vinea*, inquit, *ſi macra erit, ſarmenta ſua concidito minute, & ibidem inarato, aut ſuffodito.*

18. *Nam toſus.*] Quamlibet a Virgilio damnatus, v. 214.

Et toſus ſcaber, & nigris exeſa chelydris Creta.

Toſus eſt lapidis genus molle ac friabile, de quo dicetur uberius lib. 36. ſect. 48. Refellere non vacat novitium hominis eruditi commentum, toſum exiſtimantis uliginoſam eſſe paluſtremque terram. Columella, lib. 3. cap. XI. *Quis enim, inquit, vel mediocris agricola neſciat, etiam duriſſimum toſum, vel carbunculum, ſimul atque ſunt confracti, & in ſummo regeſti, tempeſtatibus, geluve, nec minus æſtivis putreſcere caloribus, ac reſolvi: eoſque pulcherrime radices vitium per æſtatem refrigerare, ſuccumque retinere? quæ res alendo ſurculo ſunt accommodatiſſimæ.*

19. *Virgilius.*] Libro 2. Georg verſ. 189.

Qui filicem curvis inviſam paſcit aratris,
Hic tibi prævalidas olim, multoque fluentes
Sufficiet Baccho vites. hic fertilis uvæ,
Hic laticis, qualem pateris libamus & auro.

20. *Salſæque.*] A Virgilio tamen damnatæ, verſ. 238. quod ſaporem vini corrumpit, & incrementa vitium virentium veluti quadam ſcabra rubigine coercet, inquit Columella, lib. 3. cap. 1. ubi & Virgilii verſus ipſe recitat:

Salſa autem tellus, & quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix: ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſervat.

At certe in terra ſalſa palmas ſeri oportere docet auctor Geopon. lib. 2. cap. 9. pag. 48. ipſeque Plinius lib. 13. ſect. 8. & libri hujus ſect. 47. palmas ait & lentiſcum ſalſis aquis ali. Alia multa etiam Theophr. lib. 2. de cauſis, cap. 7. pag 240.

21. *Nec colles.*] Nec in collibus male opera collocatur, quanquam hos Virgilius improbat, verſ. 179.

Difficiles primum terræ, colleſque maligni.

22. *Nec campi.*] Id nempe reprehendit quod volgus jactat, venitque in uſum proverbii, & eſt apud Naſonem,

Digitized by Google

cipiunt. Et quaſdam pruinis ac nebulis paſci [23] diximus vites. Omnium rerum ſunt quædam in alto ſecreta, & ſuo cuique corde pervidenda.

Quid quod mutantur ſæpe judicata quoque ac diu comperta? [24] In Theſſalia circa Lariſſam emiſſo lacu frigidior facta ea regio eſt, oleæque deſierunt, quæ prius fuerant. [25] Item vites aduri, quod non antea, Ænos ſenſit admoto Hebro. [26] Et circa Philippos culturâ ſiccata regio mutavit cæli habitum. [27] At in Syracuſano agro advena cultor [28] elapidato ſolo, perdidit fruges luto, donec regeſſit lapides. [29] In Syria levem tenui ſulco imprimunt vomerem, quia ſubeſt ſaxum exurens æſtate ſemina. Jam in quibuſdam locis ſimiles æſtûs immodici, & frigorum effectus. Eſt fertilis Thracia frugum, rigore: æſtibus, Africa & Ægyptus. [30] In Chalcia Rhodiorum inſula locus quidam eſt in tantum fecundus, ut ſuo tempore ſatum demetant hordeum, ſublatumque protinus ſerant, & cum aliis frugibus metant. [31] Glareoſum oleis ſolum aptiſſimum in Venafrano, pinguiſſimum in Bætica. [32] Pucina vina in ſaxo coquuntur. Cæcubæ vites [33] in Pontinis paludibus madent. Tanta eſt argumentorum, ac ſoli varietas, ac differentia. [34] Cæſar Vopiſcus, cum cauſam apud Cenſores ageret, [35] campos Roſeæ dixit Italiæ ſumen eſſe, in quibus perticas pridie relictas gramen operiret: ſed non niſi ad pabulum probantur. [36] Non tamen indociles natura nos eſſe voluit, & vitia confeſſa fecit, etiam ubi bona certa non fecerat. Quamobrem primum crimina dicamus.

Cap. V. [37] Terram amaram, ſive macram, ſi quis probare velit, demonſtrant eas atræ degeneresque herbæ: frigidam autem, [38] retorride nata. Item [39] uliginoſam, triſtia: rubricam oculi, argillamque, operi difficillimas, quæque raſtros ac vomeres ingentibus glebis onerent: quanquam non quod operi, hoc & fructui ſit adverſum. Item e contrario cineraceam, [& ſabulum album. [a] Nam ſterilis denſa callo facile deprehenditur, vel uno ictu cuſpidis. Cato breviter atque ex ſuo more vitia determinat: [40] Terram carioſam cave neve plauſtro, neve pecore impellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tantopere reformidari, ut pæne veſtigiis quoque interdicat? [41] Redigamus ad ligni cariem, & inveniemus illa, quæ in tantum abominatur, vitia, [42] aridæ, fiſtuloſæ, ſcabræ, caneſcentis, exeſæ, & pumicoſæ. Plus dixit una ſignificatione quam poſſit ulla copia ſermonis enarrari. Eſt enim interpretatione vitiorum quædam, [43] non ætate, (quæ nulla in ea intelligi poteſt,) ſed natura ſua, anus terra: & ideo infecunda ad omnia, atque imbecilla.

[44] Idem agrum optimum judicat ad radicem montium planitie in meridiem excurrente: [45] qui eſt totius Italiæ ſitus: [46] terram vero teneram quæ vocetur pulla. Erit igitur hæc

Interpretatio.

a *Nam ſterilis.*] Nam quæ ſterilis eſt terra, denſa eſt, ac *duritie* quæ calli inſtar eſt, facile deprehenditur.

Notæ.

ut citari quidem ab aliis video, tantummodo *perſtare altiſſima ſtirpes.*

23. *Diximus vites.*] Nempe in Ravennate agro, lib. 14. ſect. 4.

24. *In Theſſalia*] Hæc Theophr. lib. 3. de cauſis, cap. 20. pag. 345.

25. *Item vites.*] Theophr loc. cit. etſi corrupto Græco codice Ænos ibi prætermiſſa ſit. Cætera ſingularum ejuſcemodi mutationum cauſas erudite Græcus ſcriptor perſequitur. De Æno oppido, Hebroque amne, & Philippis, diximus in Geographicis, lib. 4.

26. *Et circa Philippos.*] Theophr. loc. cit.

27. *At in Syracuſano.*] Theophr. lib. 3. de cauſis, cap 25. pag. 290.

28 *Elapidato ſolo.*] Cum lapides ex agro ſuſtuliſſet.

29. *In Syria.*] Theophr. loco proxime cit.

30. *In Chalcia.*] Sive Chalce, de qua lib 5. ſect. 36.

31. *Glareoſum.*] Colum. lib. 5 cap. 8. pag. 194. *Aptiſſimum genus terræ eſt oleis, cui glarea ſubeſt, ſi ſuperpoſita creta ſabulo admixta eſt. Non minus probabile eſt ſolum, ubi pinguis ſabulo eſt*, &c.

32. *Pucina vina.*] Creſcunt, inquit, maturanturque vina Pucina in ſaxoſo ſolo. Plinius, lib. 14. ſect. 8. *Livia Auguſta LXXXII. annos vita Pucino vino retulit acceptos..... Gignitur in ſinu Adriatici maris, non procul a Timavo fonte, ſaxoſo colle, maritimo afflatu, paucas coquente amphoras.* In quibuſdam libris *Punica* perperam legas.

33. *In Pontinis*] Sive Pomptinis, de quibus lib 3. ſect. 9.

34. *Cæſar Vopiſcus.*] Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 7. pag. 51. *Cæſar Vopiſcus ædilitius, cauſam cum ageret apud Cenſores, Campos Roſeæ Italiæ dixit eſſe ſumen, in quo relicta pertica poſtridie non appareret propter herbam.*

35. *Campos Roſeæ.*] De his egimus lib. 3. ſect. 27.

36. *Non tamen.*] Non tamen neſcire nos natura voluit, quæ ſcire oporteret.

37. *Terram amaram, ſive macram.*] Hoc eſt, ſive amaram, ſalſamque, ſive macram, (ſunt enim diverſæ,) iiſdem ſignis deprehendes. Vide Notas & Emend. num. V.

38. *Retorride nata.*] Velut frigore adultæ herbæ, & ut Palladius ait, lib. 1 cap. 5. pag 5. ubi vim ejus vocis explanat, naturalis ſucci egentes.

39 *Uliginoſam*] Semper humidam, quod in loco præſertim æquo contingit, cum aquæ non habent delapſum, ut loquitur Varro, lib 1. de re ruſt cap 6. Quod ſi modice humida terra ſit, tunc *dulci uligine læta* intelligitur, qualis a Virgilio laudatur, lib 2. Georg. verſ. 184

40. *Terram carioſam.*] Cato, lib 1. de re ruſt. cap 5 pag. XI. *Terram carioſam caveto ne ares, neve plauſtrum, neve pecus impellas: ſi ita non caveris, quo impuleris, triennii fructum amittes.*

41. *Redigamus*] Ita MSS. Reg. &c non *redeamus*, ut in editis prave.

42. *Aridæ, fiſtuloſæ.*] Columella, lib. 2. cap 4. pag. 47. *Quam terram ruſtici variam carioſamque appellant, ea eſt, cum poſt longas ſiccitates levis pluvia ſuperiorem partem glebarum madefacit, inferiorem non attingit ... Quæ ſic ſubacta ſunt arva, continuo triennio ſterilitate afficiuntur.* Vide quæ de terra varia dicturi ſumus lib. 18. ſect. 49.

43 *Non ætate, quæ nulla.*] *Falſo credidit Tremellius*, inquit Columella lib. 2. cap 1. pag. 37 *parentem omnium terram, ſicut muliebrem ſexum, ætate anili jam confectam, progenerandis eſſe fœtibus inhabilem*, &c.

44. *Idem agrum.*] Cato, cap. 1. pag. 6. *Si poteris, ſub radice montis ſiet, in meridiem ſpectet.*

45 *Qui eſt totius Italiæ.*] Plinius, lib. 3. ſect. 6 de Italia: *Incedit per maria, cæli regione ad meridiem quidem: ſed ſi quis id diligenti ſubtilitate exigat, inter ſextam horam primamque brumalem.*

46. *Terram vero teneram.* &c.] Cato, cap 151 *Quo pacto cupreſſeta ſeri oporteat..... Per ver ſerito in loco, ubi terra te-*

Digitized by Google

optima [47] & operi, & ſatis. Intelligere modo libeat dictam mira ſignificatione teneram: & quidquid optari debet, in eo vocabulo invenietur. Illa temperatæ ubertatis, illa mollis facilisque culturæ, nec madida, nec ſitiens. Illa poſt vomerem niteſcens: qualem fons ingeniorum [48] Homerus in armis a Deo cælatam dixit. [49] addiditque miraculum nigreſcentis, quamvis [50] fieret in auro. Illa quam recentem exquirunt improbæ alites, vomerem comitantes, [51] corvique aratoris veſtigia ipſa rodentes.

Reddatur hoc in loco luxuriæ quoque ſententia & aliqua in propoſitum. Certe Cicero, [52] lux doctrinarum altera: Meliora, inquit, unguenta ſunt, [53] quæ terram, quam quæ crocum ſapiunt. Hoc enim maluit dixiſſe, quam redolent. Ita eſt profecto: illa erit optima, quæ unguenta ſapiat. Quod ſi admonendi ſumus, qualis ſit terræ odor ille qui quæritur, contingit ſæpe etiam [54] quieſcente ea ſub occaſum Solis, [55] in quo loco arcus cæleſtis dejecerit capita ſua: [56] & cum a ſiccitate continua immaduit imbre: tunc emittit illum ſuum halitum divinum ex Sole conceptum, cui comparari ſuavitas nulla poſſit. Is eſſe odor in commota debebit, repertuſque neminem fallet: ac de terra odor optime judicabit. Talis fere eſt in novalibus [57] cæſa vetere ſilva, quæ conſenſu laudatur.

Et in frugibus quidem ſerendis eadem terra utilior intelligitur, quoties intermiſſa cultura quievit: quod in vineis non fit. Eoque diligentius eligenda eſt, ne vera exiſtat [58] opinio eorum, qui jam Italiæ terram exiſtimavere laſſam. [59] Operis quidem facultas in aliis generibus conſtat & cælo: nec poteſt arari poſt imbres aliqua, [60] ubertatis vitio lenteſcens. Contra, [61] in Byzacio Africæ illum centena quinquagena fruge fertilem campum, nullis, cum ſiccus eſt, arabilem tauris, poſt imbres [62] vili aſello, & a parte altera jugi, anu vomerem trahente, vidimus ſcindi. Terram enim terra emendari ([63] ut aliqui præcipiunt) ſuper tenuem pingui injecta, aut gracili bibulaque ſuper humidam ac præpinguem, dementia operæ eſt. Quid poteſt ſperare qui talem colit?

IV. Alia eſt ratio, quam Britannia & Gallia invenere [1] alendi eam ipſa; quod genus vocant [2] margam. [a] Spiſſior ubertas in ea intelligitur. Eſt autem quidam terræ adeps, ac velut glandia in corporibus, [3] ibi denſante ſe pinguitudinis nucleo. * Non omiſere & hoc Græci: quid enim intentatum illis? [4] Leucargillon vocant candidam argillam, qua in Megarico agro utuntur, ſed tantum in humida frigidaque terra. CAPUT VI. * CAP. VII.

Illam Gallias Britanniáſque locupletantem cum cura dici convenit. Duo genera fuerant. Plura nuper exerceri cœpta proficientibus ingeniis. Eſt enim alba, rufa, columbina, argil-

INTERPRETATIO.

a *Spiſſior.*] Major frugum ubertas in marga poſita eſſe deprehenditur.

NOTÆ.

uerrima erit, quam pullam vocant

47. *Et operi, & ſatis.*] Et raſtris vomeribuſque facilis, & frugibus læta. Vide Notas & Emend. num. VI.

48 *Homerus.*] Iliad. σ'. verſ. 541.
Ἐν δ' ἐτίθει νειὸν μαλακήν, πίειραν ἄρουραν, &c.

49. *Addiditque.*] Verſu 547.
Ἡ δὲ μελαίνετ' ὄπισθεν, ἀρηρομένῃ δὲ ἐῴκει,
Χρυσείη περ ἐοῦσα· τὸ δὴ περὶ θαῦμα τέτυκτο.
Novale, quod erat proſciſſum, nigreſcebat a tergo: & arata terra ſimile erat, quamvis in auro id exhiberetur: id vero ingens miraculum fuit.

50 *Fieret in auro.*] MSS. omnes, *ex auro.*

51. *Corvique.*] Id vero corvis familiare idcirco potius quod ſemina, quam quod recentem terram exquirant. Nam, ut Macrobius ait, lib. 7. Saturn. cap. 5. *corvos videmus univerſis inhiare ſeminibus*: quod & ſacri codices commemorant, Luc. 12. verſ. 24.

52. *Lux doctrinarum altera.*] Poſt Homerum, qui, uti dictum eſt proxime, fons ingeniorum fuit.

53. *Quæ terram.*] Vide quæ jam antea diximus lib. 13. ſect. 4.

54. *Quieſcente ea.*] Nec aratro ſciſſa, aut commota.

55. *In quo loco arcus.*] Egimus de ea re jam dudum lib. 12. ſect. 52.

56. *Et cum a ſiccitate.*] Cum æſtivo tempore ſolo aduſto imbres acceſſerint, inquit Theophr. lib. 6. de cauſis, cap. 25. pag. 381. Martialis, lib. 3. Epigr. 65.
Pallidus Eoo thure quod ignis olet:
Gleba quod æſtivo leviter cum ſpargitur imbre, &c.

57. *Cæſa vetere ſilva*] Quam potiſſimum Virgilius laudat, ut diximus paulo antea,
Unde iratus ſilvam devexit arator,
Et nemora evertit, &c.

58. *Opinio eorum.*] Etiamque Tremellii Scrofæ aliorumque, quos Columella appellat: cujus perelegans de hoc argumento oratio eſt, tum in præfatione operis, tum lib. 2. cap. 1. *Quæris, inquit, ex me, Publi Silvine, cur priore libro veterum opinionem ferme omnium, qui de cultu agrorum locuti ſunt, a principio confeſtim repulerim, falſamque ſententiam repudiaverim, cenſentium longo ævi ſitu, longique jam temporis exercitatione fatigatam, & effetam humum conſenuiſſe. Nec te ignoro, cum & aliorum illuſtrium ſcriptorum, tum præcipue Tremellii auctoritatem revereri, qui cum plurima ruſticarum rerum præcepta ſimul eleganter & ſcite memoriæ prodiderit, videlicet illectus nimio favore priſcorum, de ſimili materia diſſerentium, falſo creditit parentem omnium terram, ſimul muliebrem ſexum, ætate anili jam confectam, progenerandis eſſe fœtibus inhabilem*, &c. De Scrofa Tremellio egimus in auctorum indice, tomo 1.

59. *Operis quidem.*] Arandi proſcindique ſoli facilitas in aliis terrarum generibus a cælo pendet.

60. *Ubertatis vitio.*] Ob pinguitudinem, quæ ubertatem facit, cum vomere ſcinditur, lenteſcit, nec friabilis eſt, ſolubiliſque in pulverem.

61. *In Byzacio.*] De eo jam diximus lib. 5. ſect. 3. Sed ibi centeſima tantum fruge reddere fœnus terra dicitur forte mendoſe, pro centena quinquagena. Cum libro XVIII. ſect. XXI. e modio, ut ait ipſe, *in Byzacio Africæ campo, centeni quinquageni modii reddantur*

62. *Vili aſello.*] De aſinorum miniſterio in arando diximus lib. 8. ſect. 68

63. *Ut aliqui*] Apud Theophr. lib 3. de cauſis, cap. 25. pag. 289. quod & ipſe Theophraſtus probat, argumentis non adeo pœnitendis. Atque id quidem Ubios, quanquam gentium ſolos, uſurpare, ſect. ſeq. dicetur.

Sect. IV. 1. *Alendi eam ipſa.*] Terram terra alendi.

2. *Margam.*] Ita MSS omnes. Poſteriores margilam dixere, mox & Marlam, unde noſtri *Marle*, *Marne*, & *Marne.* Edictum Piſtenſe Caroli Calvi, laudatum a D. Du-Cange, § 29. *Margilam, & alia quæque carricare.* Multa de ea Cæſius, lib. 2. de Mineral cap. 2. ſect. 2. pag. 144. & Georg. Agricola, lib. 2. de natura foſſil. pag. 188 & 189. Foſſas unde marga ſeu marla eruitur, Galli vocant *Marlieres*.

3. *Ibi denſante.*] Ibi denſante ſe & cogente velut in nucleum callumque terræ pinguitudine.

4 *Leucargillon.*] Voce conflata e duabus, λευκὸς & ἄργιλος.

Digitized by Google

lacea, tofacea, arenacea. Natura duplex: aſpera, aut pinguis. Experimenta utriuſque [a] in manus: uſuſque geminus, aut ut fruges tantum alant, [1] aut edant & pabulum. Fruges alit tofacea alba, quæ ſi ſit inter fontes reperta, eſt ad infinitum fertilis: verum aſpera tractatu, & ſi nimia injecta eſt, exurit ſolum. Proxima eſt rufa, quæ vocatur [6] acaunumarga, intermixto lapide terræ minutæ, arenoſæ. Lapis [7] contunditur in ipſo campo: primiſque annis [8] ſtipula difficulter cæditur propter lapides. Impendio tamen minimo [b] levitate, dimidio minoris quam ceteræ, invehitur. Inſpergitur rara: ſale eam miſceri putant. Utrumque hoc genus ſemel injectum [9] in quinquaginta annos valet, & frugum & pabuli ubertate.

CAPUT VIII.

Quæ pingues eſſe ſentiuntur, ex his præcipua alba. [10] Plura ejus genera. Mordaciſſimum, quod ſupra diximus. Alterum genus albæ cretæ argentaria eſt. Petitur ex alto, in centenos pedes actis plerumque puteis, ore anguſtatis: [11] intus, ut in metallis, ſpatiante vena. Hac maxime Britannia utitur. [12] Durant annis LXXX. Neque eſt exemplum ullius qui bis in vita hanc eidem injecerit. Tertium genus candidæ, [13] gliſſomargam vocant. Eſt autem creta fullonia mixta pingui terra, pabuli quam frugum fertilior; ita ut meſſe ſublata ante ſementem alteram [14] lætiſſimum ſecetur. Dum in fruge eſt, [15] nullum aliud gramen emittit. Durat XXX. annis: denſior juſto [16] Signini modo ſtrangulat ſolum. Columbinam Galliæ ſuo nomine [17] eglecopalam appellant: [18] glebis excitatur lapidum modo: Sole & gelatione ita ſolvitur, ut tenuiſſimas bracteas faciat. [19] Hæc ex æquo fertilis. Arenacea utuntur, ſi alia non ſit: in uliginoſis vero, & ſi alia ſit. Ubios gentium ſolos novimus, qui fertiliſſimum agrum colentes, [20] quacumque terra infra tres pedes effoſſa, & pedali craſſitudine injecta lætificent. Sed ea non diutius annis X. prodeſt. Hedui & Pictones calce uberrimos fecere agros: quæ ſane & oleis, & vitibus utiliſſima reperitur. Omnis autem marga [21] arato injicienda eſt, ut medicamentum rapiatur: & fimi deſiderat aliquantulum, quæ primo plus aſpera & quæ in herbas non effunditur: alioqui novitate, quæcumque fuerit, ſolum lædet, ne ſic quidem primo poſt anno fertilis. Intereſt & quali ſolo quæratur. Sicca enim humido melior, arido pinguis. Temperato alterutra, creta vel columbina, convenit.

CAPUT IX.

V. Tranſpadanis [1] cineris uſus adeo placet, ut anteponant fimo jumentorum: quod quia leviſſimum eſt, ob id exurunt. Utroque tamen pariter non utuntur in eodem arvo, nec in arbuſtis cinere, nec quaſdam ad fruges, [2] ut diximus. [3] Sunt qui pulvere quoque uvas ali judicent, pubeſcenteſque pulverent, & vitium arborumque radicibus aſpergant. Quod certum eſt Narbonenſi provinciæ, & vindemias certius ſic eo coqui, quia plus pulvis ibi, quam Sol, confert.

INTERPRETATIONES.

a *In manus.*] Manu, ac *tractatu*, differentia utrieſque agnoſcitur.

b *Levitate*] Ob levitatem, dimidio minore quam ceteræ ſumptu invehitur.

NOTÆ.

5. *Aut edant & pabulum.*] Non frugum modo fertiles ſint, verum etiam & pabuli. Sic gliſſomarga verſa vice mox dicetur pabuli, quam frugum, fertilior.

6. *Acaunumarga.*] Sic M S S. Reg. Colb. Thuan Chiffl. non *capnumargus*. Hoc eſt, citra amarorem marga, ab *α* privativo, & *καυνος*, amarum, atque ob id malum.

7. *Contunditur.*] Plerique nunc ſinunt gelu reſolvi, & tempeſtatibus.

8. *Stipula.*] Ægre ſtipula ſecatur, meſſiſque peragitur, occurſu aſſiduo lapidum.

9. *In L. annos.*] In Gallia ad decem tantum, hac ætate.

10. *Plura ejus genera.*] Margæ nimirum albæ: alterum genus mordaciſſimum, quod & aſperum, & exurens ſolum, de quo proxime dictum eſt: pingue alterum, e genere albæ cretæ, argentarium vocatur: quoniam nitorem argento reddit, ut dicetur lib. 36 ſect. 58. non, uti Cardanus ſomniavit, quod ex ea creta poſſit argentum detrahi. Utuntur ea fabri argentarii, ad argentea vaſa polienda: ut Tripoli, ſeu Tripolitana terra, ad aurea æreave.

11. *Intus &c.*] Intus exſpatiante foſſura, ut in fodinis metallicis, quarum os pariter anguſtum, ſubterranei deinde meatus longiſſime exſpatiantur.

12. *Durant.*] Ita M S S. Albæ nimirum cretæ geminæ.

13. *Gliſſomargam.*] Sic reſtituimus eam vocem, ex fide codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. Th. Chiffl. etſi in editis *Gliſchromargon* legitur, quod ex Anglico *Gliſter* fulgere, deduci volunt, qui vocum origines ſectantur. Alii a *γλυκυς* deducunt, quam vocem Ariſtophanes pro *γλυκύτερος*, *dulcior*, uſurpavit: ut hoc margæ genus videlicet, cum altero collatum, quod acaunumargam veteres dixere, hoc eſt, ſine amaritudine, dulcius eo eſſe intelligatur.

14. *Lætiſſimum ſecetur.*] Nempe pabulum.

15. *Nullum aliud.*] Gramen aliud naſci non ſinit.

16. *Signini modo.*] Gliſſomarga, inquit, quum denſius quam par eſt, injecta fuerit, Signini operis modo, ſtrangulat, conſternit, occluditque ſolum, ut ſata veluti ſuffocatum haud proferat. Signini operis pavimentique faciendi ratio a Plinio traditur, lib. 35. ſect. 48. Vide Notas & Emend. num. VII.

17. *Eglecopalam.*] Ita M S S. omnes Celticum nomen eſſe Plinius aperte monet: quare diſplicet Hermolai conjectura, legentis e Græco *pelan*: ut ſit ſententia, Gallias a Græco acceptum nomen corrupiſſe in ſuum. Græce enim *πελειας* columba dicitur, quæ livido colore: unde & nomen margæ columbinæ.

18. *Glebis excitatur.*] E terra majores ejus margæ moles ſeu glebæ extrahuntur, ut lapides e lapicidinis. eædem in tenues bracteas Sole ac gelu ſolvuntur.

19. *Hæc ex æquo fertilis.*] Pabuli nimirum, ac frugum.

20. *Quacumque terra.*] Lætum agrum, inquit, uberemque faciunt, cum terram infra tres pedes effoſſam, ſterilioris ſolo injiciunt pedali craſſitudine.

21. *Arato injicienda.*] Ubi jam ſolum aratum eſt: ut terra facilius vim margæ medicatam & ſalubrem hauriat. In libris quibuſdam *aratro*, male.

Sect. V. 1. *Cineris uſus.*] De quo Virgilius, lib. 1. Georg. verſ. 80.

Ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola: neve
Effœtos cinerem immundum jactare per agros.

Quæ porro traduntur a Virgilio agricolationis præcepta, ea ſunt ex Italiæ Circumpadanæ ritu petita, ut Plinius adnotavit, lib. 18. ſect. 30.

2. *Ut diximus.*] Sect. 3. his verbis: *Quippe non eadem arboribus convenit & frugibus plerumque.*

3 *Sunt qui pulvere.*] Hanc pulveris excitationem, quæ

Digitized by Google

VI. Fimi plures differentiæ: ipſa res antiqua. Jam [1] apud Homerum regius ſenex agrum ita ſuis manibus lætificans reperitur. [2] Augeas rex in Græcia excogitaſſe traditur: divulgaſſe vero Hercules in Italia, quæ regi ſuo [3] Stercuto Fauni filio ob hoc inventum immortalitatem tribuit. [4] M. Varro principatum dat turdorum fimo ex aviariis: [5] quod etiam pabulo boum ſuumque magnificat: neque alio cibo celerius pingueſcere aſſeverat. [6] De noſtris moribus bene ſperare eſt, ſi tanta apud majores fuere aviaria, ut ex his agri ſtercorarentur. [7] Proximum Columella columbariis, mox gallinariis facit, natantium alitum damnato. [8] Ceteri auctores conſenſu [9] humanas dapes ad hoc in primis advocant. [10] Alii ex his præferunt hominum potus, in coriariorum officinis pilo madefacto. [11] Alii per ſeſe, aqua iterum, largiuſque etiam, quam cum bibitur, admixta. [12] Quippe plus jam ibi mali domandum eſt, cum ad virus illud vini homo acceſſerit. Hæc ſunt certamina, quibus invicem ad tellurem quoque alendam utuntur homines. [13] Proxime ſpurcitias ſuum laudant. [14] Columella ſolus damnat. Alii cujuſcumque quadrupedis ex cytiſo: [15] aliqui columbaria præferunt. [16] Proximum deinde caprarum eſt, ab hoc ovium, deinde boum, noviſſimum jumentorum. Hæ fuere apud priſcos differentiæ, ſimulque præcepta (ut invenio) re tali utendi, quando & hic [17] vetuſtas utilior: viſumque jam eſt apud quoſdam provincialium, in tantum abundante [18] geniali copia pecudum, [19] farinæ vice cribris ſuperinjici, fœtore aſpectuque, [20] temporis viribus, in quamdam etiam gratiam mutato. Nuper repertum, oleas gaudere maxime cinere [21] e calcariis fornacibus.

[22] Varro præceptis adjicit, equino, quod ſit leviſſimum, ſegetes alendas: prata vero graviore, & quod ex hordeo fiat, multaſque gignat herbas. Quidam etiam bubulo [23] jumentorum præferunt, ovillumque caprino, [24] omnibus vero aſininum, quoniam lentiſſime mandunt. E contrario uſus [25] adverſus utrumque pronunciat. [26] Inter omnes autem

NOTÆ.

foſſione fit, cum pubeſcunt uvæ, hoc eſt, cum nigreſcere incipiunt, laudat etiam Theophr. lib. 3. de cauſis, cap. 22. pag. 285. Τὴν δ' ὑποσκάψιν ..... ὅταν ἄρχωνται μαρμαίζειν οἱ βότρυες, &c.

Sect. VI. 1. *Apud Homerum regius ſenex.*] Laërtes. Cic. lib. de Seneƈt. ſeƈt. 54. *Quid de utilitate loquar ſtercorandi? Homerus .... Laertem lenientem deſiderium, quod capiebat e filio, colentem agrum, & eum ſtercorantem facit.* Homeri verſus eſt ejuſcemodi, Odyſſ. ω. verſ. 225.

Τὸν δ' οἶον πατέρ' εὗρεν ἐϋκτιμένῃ ἐν ἀλωῇ,
Λιστρεύοντα φυτόν.

Ubi illud λιστρεύοντα ſtercorantem Cicero & Plinius reddiderunt.

2. *Augeas.*] Ille Eleorum rex, quem Hercules ſuſtulit. Inde parœmia, *Augeæ ſtabulum.*

3. *Stercuto*] Ita M S S. non *Stercutio.* Iſidorus, lib. 17. Orig. cap. 1. *Stercorandi agri rationem primus induxit quidam nomine Stercutus in Italia, cujus ara a Pico dedicata eſt Romæ.* Sed rectius forte *Sterculus*, uti legimus apud Tertull. Apolog. cap. 25. & lib. 2. ad Nation. cap. 9. & apud Prudentium, in hymno S. Laurentii, verſ. 450. Macrobius, lib. 1. Saturn. cap. 7. pag. 218. Saturnum hunc fuiſſe cenſet, *Stercutum dictum, quod primus ſtercore fecunditatem agris comparaverit.*

4. *M. Varro*] Libro 1 de re ruſt. cap. 38. *Stercus optimum ſcribit Caſſius eſſe volucrum, præter paluſtrium, ac nantium. De his præſtare columbinum, quod ſit calidiſſimum, ac fermentare poſſit terram. Id ut ſemen aſpergi in agro oportere, non ut de pecore acervatim poni. Ego arbitror præſtare ex aviariis turdorum, ac merularum; quod non ſolum ad agrum utile, ſed etiam ad cibum, ita bubus, ac ſuibus, ut fiant pingues.*

5. *Quod etiam pabulo.*] Ad pabulum & cibum boum ſuumque.

6. *De noſtris.*] Non adeo damnandi mores noſtri videntur

7. *Proximum.*] Columella, lib. 2. de re ruſt. cap. 15. pag. 70. *Tria igitur ſtercoris genera ſunt præcipua: quod ex avibus, quod ex hominibus, quod ex pecudibus conſit. Avium primum habetur, quod ex columbariis egeritur. deinde, quod gallinæ, ceteræque volucres edunt, exceptis tamen paluſtribus, aut nantibus, ut anatis & anſeris: nam id noxium quoque eſt. Maxime tamen columbinum probamus .... Secundum deinde, quod homines faciunt,* &c.

8. *Ceteri auctores.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 5. Varro & Colum. loc. cit.

9. *Humanas dapes.*] Excrementa ciborum ſic caſte circumloquitur.

10. *Alii ex his.*] Alii, inquit, humanum lotium anteponunt, cum pilo qui in coriariorum officinis fuerit eo lotio madefactus. Hæc coriariorum retrimenta ſordeſque cum lotio pariter commendat in primis auctor Geopon. lib 2. cap. 20. pag. 59. Κοινὸν μέν ἐστι, καὶ καθ' ἑαυτὸ μᾶλλον ὠφελεῖ πάντων τὸ οὖρον .... τὸ ὕδωρ, τὸ ἀνθρώπειον .... ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ σκυτοδεψῶν ἀκαθαρσιῶν. Quin & Theophr. addit, lib. 3. de cauſis, cap. 23. pag. 287. eo ſtercore nonnulla ex ſilveſtrium numero in urbanum habitum tranſiiſſe.

11. *Alii per ſe.*] Alii lotium ſeu urinam adhibent ſolam; ac ſine coriariorum retrimentis admixtis, addita tantum aqua, ne agrum perurat. Columella, lib. 2. cap 15. *Aptior eſt tamen ſurculis hominis urina, quam ſex menſibus paſſus fueris veteraſcere: ſi vitibus aut pomorum arboribus adhibeas, nullo alio magis fructus exuberat: nec ſolum ea res majorem facit proventum, ſed etiam ſaporem, & odorem vini pomorumque reddit meliorem.*

12. *Quippe plus jam ibi mali.*] Plus, inquit, vitii corrigendum emendandumque eſt: cum ad virus quod vinum habet in ſe, etiam illud acceſſerit, quod ex humano traxit corpore, per quod potus tranſmeat. In quibuſdam libris *male*, peſſime.

13. *Proxime.*] Theophr. loc. cit.

14. *Columella ſolus.*] E Latinis. Nam e Græcis auctor Geopon. lib. 2. cap. 29. pag. 58. Columellam ſequutus eſt Palladius, lib. 1. cap. 33.

15. *Aliqui columbaria.*] Colum. loc. cit. Geopon. auctor, pag. 57.

16. *Proximum deinde.*] Cato, cap. 36. Varro, loc. cit. Auctor Geopon. loc. cit. pag. 58.

17. *Vetuſtas utilior.*] Utilius eſt vetuſtiorum ſequi præcepta. Cave enim de ſtercoris vetuſtate accipias. Enimvero, ut recte Columella, lib. 2. cap. 15. *Stercus omne, quod tempeſtive repoſitum, anno requieverit, ſegetibus eſt maxime utile: nam & vires adhuc ſolidas habet, & herbas non creat. Quanto autem vetuſtius ſit, minus prodeſt, quoniam minus valet: itaque pratis quam recentiſſimum debet injici, quod plus herbarum progeneret,* &c. Quæ Palladius, lib. 1. cap. 33. de ſterquilinio, totidem ferre verbis exſcripſit.

18. *Geniali.*] Fecunda.

19. *Farinæ vice.*] In modum farinæ crebro agris ſuperinjici.

20. *Temporis viribus*] Progreſſu temporis, ac vetuſtate.

21. *In calcariis.*] Quin & calcem ipſum ad emendandum terræ vitium, in qua olea ſeritur, Columella adhibet, lib. 5. cap. 9. *Solent etiam*, inquit, *toto ſolo fructum oleæ necare: cui rei ſic medebimur. Altis gyris ablaqueabimus eas, deinde calcis pro magnitudine arboris plus minuſve circumdabimus, ſed minima arbor modicum poſtulat.*

22. *Varro.*] Libro 1. de re ruſt. cap. 38. *Minime bonum equinum, ſed in ſegetes: in prata enim vel optimum, ut ceterarum veterinarum, quæ hordeo paſcuntur, quod multam facit herbam*

23. *Jumentorum.*] Ut equinum, mulinum. Sic Colum. lib. 2. cap. 15. pag. 71.

24. *Omnibus ... aſininum.*] Colum loc. cit. iiſdem verbis.

25. *Adverſus utrumque.*] Varronis ſcilicet & Columellæ placitum modo allatum.

26. *Inter omnes*] Colum. lib. 2. cap. 14. pag. 69. *De lupino nihil dubito, atque etiam de pabulari vicia: ſi tamen eam viridem deſectam confeſtim aratrum ſubſequatur, & quod falx reliquerit, priuſquam inareſcat, vomis reſcindat, atque obruat: id enim cedit pro ſtercore,* &c. In eodem habitat argumento cap. 16. pag. 73.

conſtat nihil eſſe utilius lupini ſegete, priuſquam [27] ſiliquetur, aratro vel bidentibus verſa, manipuliſve deſectæ, circa radices arborum ac vitium obrutis. [28] Etiam ubi non ſit pecus, culmo ipſo, vel etiam filice, ſtecorare arbitrantur.

[29] Cato: Stercus unde fiat, ſtramenta, lupinum, paleas, [30] fabalia, ac frondes ilignas, quernaſque. E ſegete evellito ebulum, cicutam, & circum ſalicta herbam auctam, ulvamque: eam ſubſternito ovibus, frondemque putidam. [31] Vinea ſi macra erit, ſarmenta ſua comburito, & ibidem inarato. [32] Itemque ubi ſaturus eris frumentum, oves ibi delectato.

VII. Nec non & ſatis quibuſdam ipſis paſci terram dicit. [1] Segetem ſtercorant fruges: lupinum, faba, vicia. Sicut e contrario cicer, quia vellitur, & quia ſalſum eſt: hordeum fenum Græcum, ervum: hæc omnia ſegetem exurunt, & omnia quæ velluntur: nucleos in ſegetem ne indideris. [2] Virgilius & lino ſegetem exuri, & avena, & papavere arbitratur.

VIII. [1] Fimeta ſub dio concavo loco, [2] & qui humorem colligat, ſtramento intecta, ne in Sole areſcant, palo e robore depacto fieri jubent: ita fore ne innaſcantur his ſerpentes. Fimum miſcere terræ, plurimum refert Favonio flante, ac [3] Luna ſitiente. Id plerique prave intelligunt a Favonii ortu faciendum, [4] ac Februario menſe tantum: cum id pleraque ſata aliis poſtulent menſibus. Quocumque tempore facere libeat, curandum ut ab occaſu æquinoctali flante vento fiat, [5] Lunaque decreſcente [6] ac ſicca. Mirum in modum augetur ubertas effectuſque ejus obſervatione tali.

CAP. X. IX. Abunde prædicta ratione cæli ac terræ, nunc de his arboribus dicimus, quæ cura hominum atque arte proveniunt. [1] Nec pauciora prope ſunt genera: tam benigne naturæ gratiam retulimus. [2] Aut enim ſemine proveniunt, aut plantis radicis, aut propagine, aut avulſione, aut ſurculo, [3] aut inſito & confecto arboris trunco. [4] Nam folia palmarum

Notæ.

27. *Siliquetur.*] Priuſquam ſiliquas faciat.

28. *Etiam ubi.*] Colum. lib. x cap. 25. *Nec ignoro quoddam eſſe ruris genus, in quo neque pecora, neque aves haberi poſſint: attamen inertis eſt ruſtici eo quoque loco deſici ſtercore. Licet enim quamlibet frondem, licet e vepribus compitiſque congeſta colligere: licet filicem ſine injuria vicini, etiam cum officio decidere, & permiſcere cum purgamentis cortis.*

29. *Cato.*] De re ruſt. cap. 37. pag. 32. *Stercus unde facias: Stramenta, lupinum, paleas, frondem iligneam, querneam. Ex ſegete vellito ebulum, cicutam, & circum ſalicta herbam altam, ulvamque: eam ſubſternito ovibus, bubuſque frondem putidam.* Ita libri omnes, etiam Plinıani MSS. non *putridam.*

30 *Fabalia.*] Stipulæ fabales.

31. *Vinea ſi.*] Cato, cap. 37. pag. 32. *Vinea ſi macra erit, ſarmenta ſua concidito minute, & ibidem inarato, aut infodito.*

32. *Itemque ubi.*] Cato, cap. 30. pag. 28 *Ubi ſementim facturus eris, ibi oves delectato.* Apud Catonem alii legunt *delegato.* Sententia hæc eſt: oviarium ſeptum, caulaſque campeſtres ibi ſtatuito, uti fimo locum ſtercorent. Fimum Latini lætamen appellant, ut inferius dicturi ſumus, lib. 18. ſect. 40.

Sect. VII. 1. *Segetem.*] Cato, cap. 37. pag. 32. *Quæ ſegetem ſtercorent fruges. Lupinum, faba, vicia.* Et paulo ante: *Cicer, quod vellitur, & quod ſalſum eſt, eo malum. Hordeum, fenum Græcum, ervum, hæc omnia ſegetem exurunt, & omnia quæ velluntur. Nucleos ne ſegetem ne indideris.* A Catone & Plinio ſtat & Saſerna apud Colum. lib. 2. de ruſt. cap. 14. pag. 69.

2. *Virgilius.*] Libro 2. Georg. v. 77.

Urit enim lini campum ſeges, urit avena,
Urunt Lethæo perfuſa papavera ſomno.

Vide & Colum. loc. cit. pag. 70.

Sect. VIII. 1. *Fimeta*] Varro lib. de re ruſt. cap. 38. *Sterquilinium ſecundum villam facere oportet .... In eo ſi in medio robuſtea aliqua materia ſit depacta, negant ſerpentem naſci.* Colum. lib 2. cap. 15. *Licet depreſſa foſſa, qualem ſtercori reponendo primo volumine fieri præcepimus, cinerem, cœnumque cloacarum, & culmos, ceteraque quæ everruntur, in unum congerere. Sed eodem medio loco robuſteam materiam defigere conveniet; namque ea res ſerpentem noxiam latere in ſtercore prohibet.*

2. *Et qui humorem.*] Proditum illud & a Columella, lib. 1. cap. 6. *Sterquilinia quoque duo ſint: unum quod nova purgamenta recipiat, & in annum conſervet: alterum, ex quo vetera vehantur. Sed utrumque more piſcinarum devexum leni clivo, & exſtructum, pavitumque ſolum habeat, ne humorem tranſmittant. Plurimum enim refert non adſiccata ſucco fimum vires continere, & aſſiduo macerari liquore: ut ſi qua interjecta ſint ſtramentis aut paleis, ſpinarum vel graminum ſemina intereant, nec in agrum exportata ſegetes herbidas reddant. Ideoque periti ruſtici quidquid ovilibus ſtabuliſque converſum progeſſerunt, ſuperpoſitis virgeis cratibus tegunt, nec areſcere ventis ſinunt, aut Solis incurſu patiuntur exuri.*

3. *Luna ſitiente.*] Hoc eſt, ſicca, ut Plinius ipſe ait, hac ſect. & 24. ſive, non imbrifera. Nugantur qui ſitientem, aut ſiccam dici autumant, Turnebum ſecuti, quod Lunam aquis ali, ſive fluvialibus, ſive marinis Stoici putarent: ſitire, cum expers luminis foret: udam, cum plena eſſet: uti nos ſiccum pro ſobrio, pro ebrio madidum dicimus. Apud Catonem hodie non *ſitiente*, ſed *ſilente* legitur: tamen *ſitiente* exhibent Pliniani MSS omnes. Catonis verba ſunt, cap. 29. pag. 28. *Stercus ſic dividito.... quartam partem in pratum reſervato: idque cum maxime opus erit, ubi Favonius flabit evehito Luna ſilenti*, pro *ſitienti*. Itaque *ſitiente Luna* eodem ſignificatu dici nunc a Plinio palam eſt, quo ipſe prius, lib 13. ſect. 7. *anno ſitienti* dixit: & quo Columella, lib. 2. cap. 8. *ſitienti ſolo*, & *ſicco ſolo*, hoc eſt, imbrium experte.

4. *Ac Februario.*] Columellæ hæc oratio eſt, lib. 2. cap. 18. *Sed in totum curandum eſt, ut ſecundum Favonii exortum, menſe Februario, circa Idus, immixtis ſeminibus fimi, macriora loca, & inque celſiora ſtercorentur.*

5. *Lunaque decreſcente.*] Sic Geopon. Auctor, lib. 2. cap. 19. pag 59. & Columella, lib. 2. cap. 16. Item Palladius in Februario, tit. 20.

6. *Ac ſicca.*] Hoc eſt, minime pluvia, ut diximus. Uſus ea voce Propertius, lib. 2. Eleg 17.

Nec licet in triviis ſicca requieſcere Luna.

Et Eleg. 28.

Incipit & ſicco fervere terra Cane.

Ubi Sirio exardeſcente carere pluviis æſtatem haud obſcure ſignificat: ſive, ut Tibullus ait, lib. 1. Eleg. 4.

Æſtivi tempora ſicca Canis.

Sect. IX. 1. *Nec pauciora.*] Nec pauciora ſerendi genera ars hominum & cura invenit, quam natura: quæ tribus modis arbores edit, ut diximus lib. 16. ſect. 58. Sponte, aut ſemine, aut radice: ſemine, inquam, fortuito labente ex arbore, non facta ex arte & induſtria ſeminatione. Sic naturæ paria retulimus.

2. *Aut enim ſemine.*] Modos ſex enumerat, quibus arbores per artem proveniant: hos & Virgilius fere recenſet, lib 2. Georg v. 23. Theophraſtus Plinio conſentit, lib. 2. hiſt 1. c. 1. Seminationem. 2. Plantarum cum radice tranſlationem e ſeminario in alium locum: hunc modum Theophraſtus ἀπὸ ῥίζης vocat: plantas radicum Galli, *du Plant.* 3. Propagationem, quæ præſertim in vitibus nota eſt, *Provigner. Faire des Provins.* 4. Avulſionem, qua ſtolones, *les rejettons*, una cum fibris & radiculis e ſtirpe aut corpore arboris abſcinduntur, & ſulcis ſeu ſcrobibus mandantur: quod in arboribus ferme omnibus uſurpatur. 5. Surculum, ſive taleam e cacumine rami amputatam, quæ infoſſa ſine radice creſcit ac vireſcit: vulgo *planter des cions.* 6. Inſitionem, cum ſurculus unius arboris alteri immittitur: quæ quaſi in ejus naturam tranſit: *enter.*

3. *Aut inſito, & confecto.*] Hoc eſt, inſitione, quæ fit etiam ſecto ac fiſſo arboris ſummo trunco, quo vel unus vel plures ſurculi in fiſſuram inſerantur. *Enter en fente.* Vide Notas & Emend. num. VIII.

4. *Nam folia.*] Vix credat Theophraſtus iis qui etiam e

apud

apud Babylonios ſeri, atque ita arborem provenire, Trogum credidiſſe demiror. Quædam autem [5] pluribus generibus ſeruntur, quædam omnibus.

X. Ac pleraque ex his ipſa natura docuit, & in primis ſemen ſerere, cum decidens exceptumque terra viveſceret. [1] Sed quædam non aliter proveniunt, ut caſtaneæ, juglandes: [2] cæduis dumtaxat exceptis. Ex ſemine autem, quanquam diſſimili, ea quoque, quæ & aliis modis ſeruntur: ut vites, & mala, atque pira. Namque iis pro ſemine nucleus, non ut ſupra dictis fructus ipſe. [3] Et meſpila ſemine naſci poſſunt. [4] Omnia hæc tarda proventu, ac degenerantia, & [5] inſito reſtituenda. Interdum etiam caſtaneæ.

X I. [1] Quibuſdam natura contra omnino non degenerandi, quoquo modo ſerantur: ut cupreſſis, lauris. Namque & laurus pluribus modis ſeritur. [2] Genera ejus diximus. Ex his Auguſta, & baccalis, & tinus, ſimili modo ſeruntur. Baccæ menſe Januario, Aquilonis afflatu ſiccatæ leguntur, expanduntur que raræ, ne caleſiant acervo. [3] Poſtea quidam fimo ad ſatum præparatas, urina madeſaciunt. Alii in qualo pedibus in profluente deculcant, donec auferatur cutis. [4] Alioquin uligo infeſtat, nec patitur naſci. In ſulco [5] repaſtinato palmi altitudine vicenæ fere acervatim [6] menſe Martio: eædem & propagine ſeruntur: [7] triumphaliſque talea tantum. [8] Myrti genera omnia in Campania baccis ſeruntur, Romæ propagine Tarentina. [9] Democritus & alio modo ſeri docet, grandiſſimis baccarum tuſis leviter, ne grana frangantur, eaque intrita reſte circumlini, atque ita ſeri: [10] parietem ſore denſitatis, ex quo virgulæ differantur. Sic & ſpinas ſepis cauſa ſerunt, [11] tomice moris ſpinarum circumlita. [12] Pilas autem laurus & myrti inopia a trimatu tempeſtivum eſt transferre. Inter ea quæ ſemine ſeruntur, Mago [13] in nucibus operoſus eſt. Amygdalas in argilla molli meridiem ſpectante ſeri jubet. [14] Gaudere & dura, calidaque terra: in pingui aut humida mori, ac ſterileſcere. [15] Serendas quam maxime falcatas, & e novella, fimoque diluto maceratas per triduum, aut pridie quam ſerantur, aqua mulſa. [16] Mucrone defigi, aciem lateris in Aquilonem ſpectare: ternas ſimul ſerendas triangula ratione, palmo inter ſe diſtantes: [17] denis diebus adaquari, donec grandeſcant. Juglandes nuces porrectæ ſeruntur [18] commiſſuris jacentibus. Pineæ nucleis ſeptenis fere in ollas perſoratas additis: [19] aut ut laurus, quæ baccis ſeritur. [20] Citrea grano & propagine:

NOTÆ.

virgis ἀπὸ τῆς ῥάβδου ἐν Βαβυλῶνι palmas provenire aiunt: lib 2 hiſt. cap. 2.

5. *Pluribus generibus.*] Pluribus modis e ſex proxime appellatis.

Sect. X. 1. *Sed quædam non aliter.*] Quam ſemine. Virgil. lib. 2. Georg. verſ. 14.

Pars autem poſito ſurgunt de ſemine, ut altæ
Caſtaneæ.

2. *Cæduis*] Quæ ſucciſæ, rurſus e ſtirpibus aut radicibus renaſcuntur.

3 *Et meſpila.*] Palladius, in Martio, tit. *Meſpilum. Seritur & ſemine: ſed in longiorem ſperatur ætatem.*

4. *Omnia hæc*] Virgilius, lib. 2. Georg. verſ 57.

Jam quæ ſeminibus jactis ſe ſuſtulit arbos,
Tarda venit, ſeris factura nepotibus umbram:
Pomaque degenerant ſuccos oblita priores.

Vide & Pallad. lib 3. in Febr tit. 25 pag 71. Theophr. lib. 2. hiſt cap. 3. Ὅσα δὲ ἀπὸ τ̃ σπερμ̃ τ̃ δυναμένων καὶ οὕτω βλαστάνειν, ἅπανθ' ὡς εἰπεῖν χείρω. ἔνια δὲ καὶ ὅλως ἐξίσταται τ̃ γένους· οἷον ἄμπελος, μηλέα, συκῆ, ῥοά, ἄπιος, &c. *Quæ ſemine quoque proveniunt, ea fere deteriora redduntur. Quædam etiam omnino degenerant, ut vitis, malus, ficus, Punica, pirus.*

5. *Et inſito.*] Inſitione.

Sect. X I. 1. *Quibuſdam.*] Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 3. hæc paulo enucleatius.

2. *Genera quæ diximus*] Libro 15 ſect. 39.

3. *Poſtea quidam fimo.*] Sic paulo poſt fimo diluto macerari ſemen jubet. In quibuſdam libris, *fumo* male.

4. *Alioquin uligo.*] Cuticulæ, quæ baccas veſtit, nimius humor, erumpere ſemen incluſum non patitur.

5. *Repaſtinato.*] Refoſſo.

6. *Menſe Martio.*] Palladius menſe Februario ſeri jubet, lib 3. ſive Februar. tit. 23.

7. *Triumphaliſque*] Laurus triumphalis, de qua cum reliquis generibus lib. 15. ſect 39. talea tantum ſive ſurculo ſeritur, qui modus eſt e ſex enumeratis quintus.

8. *Myrti genera.*] De his egimus lib. 15. ſect. 37.

9. *Democritus.*] Et Florentinus in Geopon. lib XI. cap. de plantatione myrti, pag. 310. Οἱ δὲ τῷ σπέρματι ἀστιβῶς λειώσαντες, σχοίνῳ ἐκ βουτόμου περιπλέξαντες εἰς τάφρον ἐμβάλλουσι. *Sunt qui baccas lectiſſimas tundunt leviter, reſtemque e paluſtri herba tortum, (quam butomum vocant) circumligant: & ſic in foſſam injiciunt.*

10. *Parietem fore.*] Sic fore ſepem e myrto denſiſſimam, parietis vice, e qua fasciculi deinde cædi plures poſſint, qui alio transferantur.

11. *Tomice.*] Hoc eſt, junceo, lineo, palmeove funiculo, moris, quæ rubi vel ſpinæ ferunt, ſuntque nunc ſeminis vice, circumligato. Palladius, in Februario, tit. 24 de hortis: *Circa Idus Februarias ſepes hortorum ex congeſto in finibus ſpinarum ſemine facienda eſt, ſicut dictum eſt, cum de muniminе loqueremur hortorum.* Nempe, lib. 1. tit. 34. de locis horti, pomarii, & ſepibus. *Alii ſpinarum plantas ac ſemina in munitione diſponunt. Sed melius erit rubi ſemina, & ſpinæ quæ rubus caninus vocatur, matura colligere, & cum farina ervi ex aqua macerata miſcere: funes deinde ſparteos veteres hoc genere mixtionis ſic inducere, ut intra funes ſemina recepta ſerventur uſque ad verni temporis initia. Tunc ubi ſepes futura eſt, duos ſulcos tribus a ſe pedibus ſeparatos ſeſquipedis altitudine faciemus: & per utroſque, funes cum ſeminibus obruemus levi terrâ.*

12. *Pilas autem.*] Baccas intelligit laurus ac myrti, tomice ſive reſte, ut proxime dictum eſt, in pilæ modum circumlitas, atque ita ſatas: has, ubi cogit inopia, ſtatim a trimatu ait tempeſtive transferri. Vide Notas & Emendat. num. IX.

13. *In nucibus.*] Amygdalinis, juglandibus, pineiſque.

14. *Gaudere, &c.*] Palladius a Magone facit, lib 2 in Januar. tit. 15. pag 45. *Amant*, inquit, *agrum durum, ſiccum, calculoſum, calidum calidiſſimum: & quia mature floreſcere conſueverunt, ita ſtatuenda ſunt, ut arbores ad meridiem ſpectent.*

15. *Serendas.*] Pallad. loc. cit. *Sed ipſa amygdala ad ponendum, & nova legamus, & grandia. Quæ antequam ponamus, pridie mulſa aqua, ita ut ne nimis maceremus, ne germen extinguat ex multo melle mordacitas. Alii prius fimo liquido per triduum nuces eas macerant: deinde die & nocte eſſe patiuntur in mulſa, ſed quæ ſuſpicionem tantum poſſit habere dulcedinis.* Sic & Florentinus in Geopon. lib. 10. cap. 57. pag. 281.

16. *Mucrone.*] In carinæ ſimilitudinem compoſita amygdala eſt: carinæ acumen Plinio mucro eſt: acies lateris, carina ipſa ima, latuſque, qua falcis aciem imitatur. Aliter tamen Pallad. loc. cit tit 16. pag. 47. *Ponemus nuces transverſas, ut latus, id eſt, carina ipſa figatur in terra: cacumen ipſum cum ponimus nucem, in Aquilonis partem dirigemus.* Stare a Plinio Damogeron videtur, lib. 17. Geopon. cap. 63.

17. *Denis diebus.*] Decimo quoque die. Pallad. loc cit. tit. 15. pag 45. *Cum in ſeminario amygdala diſponimus, ſi ſiccitas intercеſſerit, ter in menſe rigemus, & herbis naſcentibus circumfodiendo ſæpe purgemus.*

18. *Commiſſuris.*] Qua parte bifores putaminum valvulæ connectuntur.

19. *Aut ut laurus.*] Quæ quemadmodum baccis ſeratur, dictum eſt principio ſectionis hujus.

20 *Citrea grano.*] Palladius, lib. 4. in Martio, tit. 10. pag. 94. *Menſe Martio citri arbor quatuor modis ſeritur: ſemine,*

[21] ſorba ſemine, [22] & a radice planta, & avulſione proveniunt. [23] Sed illa in calidis: ſorba & in frigidis & humidis.

XII. Natura & plantaria demonſtravit, [1] multarum radicibus pullulante ſobole denſa & pariente matre [2] quas enecet. Ejus quippe umbra turba indigeſta premitur: [3] ut in lauris, Punicis, platanis, ceraſis, prunis. Paucorum in hoc genere rami parcunt ſoboli, ut ulmorum, palmarumque. Nullis vero [4] tales pulluli proveniunt, niſi quarum radices amore Solis atque imbris in ſumma tellure ſpatiantur. Omnia ea non ſtatim moris eſt [5] in ſua locari, ſed prius nutrici dari, atque in ſeminariis adoleſcere, iterumque migrare. Qui tranſitus mirum in modum mitigat etiam ſilveſtres: ſive arborum quoque, ut hominum natura, novitatis ac peregrinationis avida eſt: ſive diſcedentes virus relinquunt, manſueſcuntque tractatu, ceu feræ, [6] dum radici avellitur planta.

XIII. [1] Et aliud genus ſimile natura monſtravit, avulſique arboribus ſtolones vixere. Quo in genere & [2] cum perna ſua avelluntur, partemque aliquam e matris quoque corpore auferunt ſecum [3] fimbriato corpore. [4] Hoc modo plantantur Punicæ, coryli, mali, ſorbi, meſpili, fraxini, fici, in primiſque vites. Cotoneum ita ſatum degenerat. [5] Ex eodem inventum eſt ſurculos abſciſſos ſerere. [6] Hoc primo ſepis cauſa factum, ſambucis, cotoneo, & rubis depactis: mox & culturæ, ut populis, alnis, ſalici, quæ [7] vel inverſo ſurculo ſeritur. Jam eæ ibi diſponuntur, ubi libeat eſſe eas. Quamobrem ſeminarii curam ante convenit dici, quam tranſeatur ad alia genera.

XIV. [1] Namque ad id præcipuum eligi ſolum refert, [2] quoniam nutricem indulgentiorem eſſe, quam matrem, ſæpe convenit. [3] Sit ergo ſiccum, ſuccoſumque, bipalio ſubactum, advenis hoſpitale, & quam ſimillimum terræ, in quam transferendæ ſint. Ante omnia elapidatum, munitumque ad incurſum etiam gallinacei generis: quam minime rimoſum, ne penetrans Sol exurat fibras: [4] intervallo ſeſquipedum ſeri: nam ſi inter ſe contingant, præter alia vitia, etiam [5] verminoſa fiunt: ideo ſarriri convenit ſæpius, herbaſque evelli. Præterea ſemina ipſa fruticantia ſupputare, ac falcem pati conſueſcere.

[6] Cato & furcis crates imponi jubet, altitudine hominis, ad [7] Solem recipiendum: atque integi culmo ad frigora arcenda: [8] ſic pirorum malorumque ſemina nutriri, ſic pineas nuces, [9] ſic cupreſſos ſemine ſatas & ipſas. [10] Minimis id granis conſtat, ut vix perſpici quædam poſſint, non omittendo naturæ miraculo, e tam parvo gigni arbores:

Notæ.

ramo, talea, clava.... Si granis voles ſerere, ita facies: Terram in duos pedes fodies, cinerem miſcebis, &c.

21. *Sorba ſemine, &c.*] Palladius in Januario, tit. 15. *Menſe Januario, Februario & Martio, locis frigidis .... ſorba ſerimus egregie, ita ut matura in ſeminario ipſa poma pangantur.... Plantas etiam ſi quis ponere voluerit, habebit arbitrium.... Amat loca humida, montana, & frigidis proxima, & ſolum pinguiſſimum, &c.*

22. *Et a radice planta.*] Seu plantis radicis, qui ſecundus modus e ſex recenſitis ſerendi generibus.

23. *Sed illa in calidis.*] Pallad. loc. cit. de citreo: *Amat agrum rarioris naturæ, cælum calidum, humoremque continuum.... Sed ſi quis hoc genus, ut in regione frigida nutriatur, extorquet, loco vel parietibus munito, vel in meridianam partem verſo diſponat hanc arborem, &c.*

Sect. XII. 1. *Multarum radicibus.*] E multarum arborum radicibus. Secundum ſerendi genus ſuperius memoratum explanat.

2. *Quas enecet.*] Ramorum opacitate. Virgil. libro 2. Georg. verſ. 53.

Necnon & ſterilis, quæ ſtirpibus exit ab imis:
Nunc altæ frondes, & rami matris opacant,
Creſcentique adimunt fetus, uruntque ferentem.

3. *Ut in lauris,*] Virgil. lib. 2. Georg. verſ. 17.

Pullulat ab radice aliis denſiſſima ſilva,
Ut cerafis, ulmiſque: etiam Parnaſſia laurus
Parva ſub ingenti matris ſe protegit umbra.

4. *Tales pulluli.*] Stolones. Pullos & Cato vocat, cap. 51. *Propagatio pomorum, aliarumque arborum. Ab arbore abs terra pulli qui naſcentur, eos in terram deprimito, extollitoque primorem partem, uti radicem capiat*, &c. Nos vulgo, *Rejettons*. Hinc verbum *pullulare* deductum, quaſi pullulos emittere, quod & pullulaſcere Columella dixit, lib. 4. cap. 21.

5. *In ſua locari.*] Ita MSS. Reg. Colb. &c. In ſua terra, ſtabili, certa, in qua ſemper conſiſtant, unde transferri neſas.

6. *Dum radici.*] Dum ei terræ eripitur, ubi radices primum egit.

Sect. XIII. 1. *Et aliud genus.*] Quod ἀπὸ παραφυάδος Theophr. vocat, lib. 2. hiſt. cap. 1. avulſione ſtolonum, ſive a radice, ſive a corpore. Quartum id ſerendi genus ſupra memoratum. A Virgilio tactum, lib. 2. Georg. verſ. 23.

Hic plantas tenero abſcindens de corpore matrum
Depoſuit ſulcis.

2. *Cum perna.*] Cum parte corporis, ſeu matricis, quæ ſic avulſa pernæ ſimilitudinem habet. Calcem idem ipſe appellat, ſect. 35.

3. *Fimbriato.*] Sive fibrato, hoc eſt, cum quibuſdam radicum fibris Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 7. ὀπίρριζα.

4. *Hoc modo.*] Theophr. loc. cit.

5. *Ex eodem.*] Ex cotoneo, quod talea quoque & cacumine deciſo e ramis, ſatum provenit. Hic quintus ſerendi modus e ſex ſuperius laudatis. Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 1. ἀπὸ κλωνός. Virgil. lib. 2. Georg. verſ. 28.

Nil radicis egent aliæ, ſummumque putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.

Palladius, in Februario, tit. de malo: *Serunt aliqui cotoneum cacuminibus & taleis: ſed tardus eſt in utroque proventus.*

6. *Hoc primo.*] Theophr. lib. 1. de cauſis, cap. 1.

7. *Vel inverſo ſurculo.*] Ita ut pars acuminatior in terram abdatur: εἰς ἀνάπαλιν ὕλαξ appellat Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 8.

Sect. XIV. 1. *Namque ad id.*] Seminarium, ſive plantarium.

2. *Quoniam nutricem.*] Nutrix ea tellus appellatur, cui primum ſemina committuntur, qualis in ſeminariis eſt: mater, in quam tranſlatæ omni deinde ævo degant.

3. *Sit ergo.*] Cato, cap. 46. pag. 38. *Seminarium ad hunc modum facito: Locum quam optimum, & apertiſſimum, & ſtercoroſiſſimum poteris, & quam ſimillimum genus terra ea ubi ſemina poſituras eris*, &c.

4. *Intervallo.*] Cato, loc. cit. *In ſeſquipedem quoquoverſum taleam demittito, opprimitoque pede.*

5. *Verminoſa.*] Columella, lib. 5. cap. 10. *Si eodem ſcrobe duas aut tres arbuſculas voles conſtituere, curato ne inter ſeſe contingant: quoniam mutuo contactu aut putreſcent, aut vermibus interibunt.*

6. *Cato.*] Cap. 48. cap. 39. *Eam terram tabula aut pedibus complanato: furcas circum affigito: eo perticas intendito: eo ſarmenta, aut crates ficarias imponito, quæ frigus defendant & Solem: ubi ſubtus homo ambulare poſſit, facito.*

7. *Solem recipiendum.*] Ut cum crates eæ Solem receperint, a ſatis defendant.

8. *Sic pirorum, &c.*] Cato, loc. cit.

9. *Sic cupreſſos.*] Cato, cap. 151. pag. 180. & 181. *Semen cupreſſi quando legi, ſeri, propagarique oporteat*, &c.

10. *Minimis.*] Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 40. *Quædam ad oriendum ſunt uſque adeo parva, ut ſint obſcura, ut cupreſſi*

Digitized by Google

tanto majore tritici & hordei grano: ne quis fabam reputet. Quid ſimile originis ſuæ habent malorum pirorumque ſemina? His principiis reſpuentem ſecures materiam naſci, indomita ponderibus immenſis prela, [11] arbores velis, turribus muriſque impellendis arietes? Hæc eſt naturæ vis, hæc potentia. Super omnia erit, e lacryma naſci aliquid, ut [12] ſuo loco dicemus. Ergo e cupreſſo femina (mas enim, [13] ut diximus, non gignit) pilulæ collectæ, [14] quibus docui menſibus, ſiccantur Sole: ruptæque emittunt ſemen, formicis mire expetitum: ampliato etiam miraculo, tantuli animalis cibo abſumi natalem tantarum arborum. [15] Seritur menſe Aprili, [16] area æquata cylindris, aut volgiolis, [17] denſum: terraque cribris ſupercernitur pollicis craſſitudine. Contra immane pondus attollere ſe non valet, torquetur que ſub terra. [18] Ob hoc pavitur veſtigiis. Leniter rigatur a Solis occaſu [19] in trinis diebus, ut æqualiter bibat, donec erumpant. [20] Differuntur poſt annum dodrantali filo, cuſtodita temperie, [21] ut viridi cælo ferantur, ac ſine aura. Mirumque dictu, periculum eo tantum die eſt, ſi roraverit quantulumcumque imbrem, aut ſi afflaverit. De reliquo tutæ ſunt perpetua ſecuritate, [22] aquaſque odere. [23] Et ziziphia grano feruntur menſe Aprili. [24] Tuberes melius inſeruntur in pruno ſilveſtri, & malo cotoneo, & in calabrice: ea eſt ſpina ſilveſtris. [25] Quæcumque optime & myxas recipit, utiliter [26] & ſorbos. * Plantas ex ſeminario [27] transferre in aliud, priuſquam ſuo loco ponantur, operoſe præcipi arbitror, licet tranſlatione folia latiora fieri ſpondeant. * Cap. XI.

XV. [1] Ulmorum, priuſquam foliis veſtiantur, ſamara colligenda eſt circa Martias Calend. cum flaveſcere incipit. Deinde biduo in umbra ſiccata ſerenda, denſa [2] in refracto, terra ſuper minutatim cribrata, [3] craſſitudine quæ in cupreſſis. Pluviæ ſi non adjuvent, [4] rigandum. [5] Deferendæ ex arearum venis [6] poſt annum in ulmaria, intervallo [7] pedali in quamque partem. [8] Maritas ulmos autumno ſerere utilius, quia carent ſemine: nam eæ e plantis ſeruntur. [9] In arbuſtum quinquennes [10] ſub Urbe transferunt, aut (ut quibuſdam placet) quæ vicenûm pedum eſſe cœperunt. Sulco, [11] qui novena-

Notæ.

Non enim galbulis quæ naſcuntur, tamquam pila parvæ corticia, ad ſemen, ſed in his intus primigenia ſemina dedit natura. Habet eadem Theophr. lib. 1. de cauſis, cap. 5 pag. 203.

11. *Arbores velis.*] Arbores pro malis dixit, e quibus antennæ & vela pendent.

12. *Suo loco dicemus.*] Ut de hippoſelino, lib. 19. ſect. 48. de lilio, lib. 21. ſect. XI.

13. *Ut diximus.*] Libro 16. ſect 47.

14. *Quibus docui.*] Nempe ſect. XI. hoc eſt, menſe Januario, Februarioque.

15. *Seritur menſe.*] Per ver ſerí Cato ait, loc. cit. *Semen cupreſſi Tarentinæ per ver legi oportet: maturum eſt, ubi hordeum flaveſcit. Semen ubi legeris, in Sole ponito ad purgato, id aridum condito.... Per ver ſerito in loca ubi terra tenerrima erit, quam pullam vocant,* &c.

16. *Area æquata.*] Complanato ſolo, vel cylindro, vel pavicula. Columella, in Hortulo, lib. 10.

Ocyma comprimite, & gravibus denſate cylindris.

Cylindrus, columna eſt lapidea rotatilis, qua rei ruſticæ ſcriptores aream æquari jubent. A volubilitate nomen accepit: κυλίνδειν enim volvere eſt. Simile inſtrumentum pavicula eſt. Utrumque a Catone copulatur, cap. 129 *Ubi bene comminuta terra fuerit, cylindro aut pavicula coæquato* Quamobrem *volgiolis*, vel uti in MSS. ſcribitur, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. &c. *vulgiolis*, de pavicula accipiendum putamus.

17. *Denſum.*] Cato, cap. 151. *Semen ſerito crebrum, ita ut linum ſeri ſolet: Eo cribro terram incernito: dimidiatum digitum terram altam incernito.*

18. *Ob hoc pavitur.*] Complanatur pedibus, non rurſum cylindro æquatur. Vide Notas & Emend num X.

19. *In trinis diebus.*] Tertio quoque die, ut ſect. XI. denis diebus, pro decimo quoque die.

20. *Differuntur.*] Ita etiam MSS. Transferuntur, inquit, poſt annum, cum jam caule ſunt dodrantali, ſeu pollicum novem. Filum cupreſſi tenerum caudicem vocare videtur, uti in aſparago cymam Columella lib. XI. cap. ult. filum vocat. Et in Hortulo, lib. 10.

Et aſparagi corrudæ ſimillima filo.

Vel potius transferri ait in cupreſſeta poſt annum, ita ut intervallum dodrantale ſervetur inter eas, ut de ulmis dicetur ſect. ſeq quod verius arbitramur

21. *Ut viridi cælo.*] Sudo ac ſereno, & a nubibus ita puro, ut viride appareat.

22. *Aquaſque odere.*] Plinius, lib. 16. ſect 31. *Aquas odere cupreſſi* Et Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 8.

23. *Et ziziphia.*] Pallad. in Aprili, tit. 4. *Locis calidis Aprili menſe ziziphum conſeremus, frigidis vero Maio vel Junio. Amat loca calida, aprica. Seritur oſſibus,* &c. Grana Plinio, Palladio oſſa ſunt

24. *Tuberes.*] Pallad. lib. 2. in Januar. tit. 16. pag 47. *Hoc menſe tuberes inſeruntur cydonio* Et lib. 10. in Septembri, tit. de Pomis. *Menſe Januario ultimo, vel Februario, tuberum ſurculus mirabiliter proficit cydonio inſitus. Inſeritur autem malis omnibus, & piris, & prunis, & calabrici, melius trunco fiſſo, quam cortice,* &c.

25. *Quæcumque.*] Cuilibet ſpinæ apte inſeruntur myxæ. Pallad. lib 3. in Februar. tit. 23. pag. 78. *Myxa inſeruntur menſe Martio ſorbis, vel ſpinis.*

26. *Et ſorbos.*] Saltem ſpina alba. Pallad. lib. 2. in Januar. tit. 15 pag. 45 *Menſe Aprili ſorba inſeruntur in ſe, in cydonio, in ſpina alba, vel trunco, vel cortice.*

27. *Transferre in aliud.*] In alterum ſeminarium.

Sect. XV. 1. *Ulmorum.*] Columella, lib. 5 cap. 6. pag 184. & ſeqq *Samaram deinde, quæ jam rubicundi coloris erit, & compluribus inſolata diebus, ut aliquem tamen ſuccum & lentorem habeat, inſeremus areis, & eas totas ſeminibus ſpiſſe contegemus: atque ita cribro putrem terram duos altam digitos incernemus, & modice rigabimus,* &c. Digna ſunt cetera quæ legantur: longiora, quam ut exſcribi hic oporteat.

2. *In refracto.*] Hoc eſt, in terra bipalio paſtinata, diligenter occata & reſoluta, & in aream demum compoſita. His enim verbis Columella vim ejus verbi explanat, loco citato.

3. *Craſſitudine.*] Pollicari, ut dictum eſt ſect. ſup. in cupreſſis.

4. *Rigandum.*] Columella, loc. cit. *Æſtate deinde, priuſquam Sol oriatur, aut ad veſperum, conſpergi petiæ, quam rigari debent.*

5. *Deferendæ.*] Ex areolis ubi crevere, & ſulcis iis, in aliud ſeminarium poſt annum transferendæ, ut de cupreſſis dictum eſt ſup. ſect Venas arearum vocat areas ipſas longo tractu ductas. Sic venas in metallis dicimus. Ita porro MSS Reg Colb. &c. non *deſerendæ*. Ulmarium Galli vocant, *une ormaye*, locum ulmis conſitum.

6. *Poſt annum.*] Columella, loc. cit. *Cum ternûm pedum plantæ fuerint, in aliud ſeminarium transferri debent.*

7. *Pedali.*] Columella · *Oportebit non maximos ſcrobiculos ſeſquipede inter ſe diſtantes fodere.*

8. *Maritas ulmos.*] Queis vites aptius maritantur, ut ſunt ulmi Atiniæ, quæ excellentiſſimæ, ut dictum eſt ſect. 29. lib. 16. Columella, loc. cit. pag 183. *Poſſunt etiam collecta cum ſtirpibus planta eadem ratione diſponi: quod in Atinia ulmo fieri neceſſe eſt, quæ non ſeritur e ſamera. Sed hæc ulmus autumni tempore melius quam vere diſponitur,* &c. Has plantis radicum ſeri dictum eſt, lib. 16. ſect 29.

9. *In arbuſtum.*] Arbuſtum locus eſt arboribus conſitus ad ſuſtinendas vites: qui & arbuſtivus idcirco locus Columellæ dicitur, lib. 3. cap. 13. unde & arbuſtiva vitis.

10. *Sub Urbe.*] In agro Romano.

11. *Qui novenarius*] Novenum pedum ambitu: cum ſit latitudine, ternûm. Columella, lib. 3. cap. 6. *Igitur in reſoluta terra ternûm pedum quoquoverſus faciendi ſcrobes: at in denſa,*

rius dicitur, altitudine pedum trium, pari latitudine, & eo amplius, [12] circa poſitas, pedes terni undique e ſolido adaggerantur. Arulas id vocant in Campania. [13] Intervalla ex loci natura ſumuntur. [14] Rariores ſerendas in campeſtribus convenit. Populos & fraxinos, quia feſtinantius germinant, diſponi quoque maturius convenit, hoc eſt, ab Idibus Febr. plantis & ipſas naſcentes. In diſponendis arboribus, arbuſtiſque ac vineis, [15] quincuncialis ordinum ratio vulgata & neceſſaria, [16] non perflatu modo utilis, verum & aſpectu grata, quoquo modo intueare, in ordinem ſe porrigente verſu. [17] Populis eadem ratio ſemine, qua ulmos ſerendi: transferendi quoque e ſeminariis eadem & ſilvis.

XVI. [1] Ante omnia igitur in ſimilem transferri terram, aut meliorem oportet. [2] Nec e tepidis aut præcocibus in frigidos aut ſerotinos ſitus, ut neque ex his in illos. Præfodere ſcrobes ante (ſi fieri poſſet) tanto prius, donec pingui ceſpite obducantur. [3] Mago ante annum jubet, ut Solem pluviaſque combibant: aut ſi id conditio largita non ſit, ignes in medio fieri ante menſes duos, nec niſi poſt imbres in his ſeri. Altitudinem eorum in argilloſo, aut duro ſolo, trium cubitorum eſſe in quamque partem: [4] In pronis palmo amplius: & ubique [5] caminata foſſura ore compreſſiore ſint. [a] Nigrâ vero terrâ duo cubita, & palmum, quadratis angulis. Eadem menſura Græci auctores conſentiunt, non altiores [6] quino ſemipede eſſe debere, nec latiores duobus pedibus. [7] Nuſquam vero ſeſquipede minus altos, [8] quoniam in humido ſolo ad vicina aquæ perveniat.

[9] Cato: Si locus aquoſus ſit, inquit, latos [b] pedes ternos in faucibus, imoſque palmum & pedem, altitudine quatuor pedum: [10] eos lapide conſterni, aut ſi non ſit, perticis ſalignis viridibus: ſi neque eæ ſint, ſarmentis: [11] ita ut in altitudinem ſemipedem trahantur. Nobis adjiciendum videtur ex prædicta arborum natura, ut altius demittantur ea quæ ſumma tellure gaudent, tamquam fraxinus, olea. Hæc & ſimilia quaternos pedes oportet demitti. Ceteris ſat eſt, ſi altitudinis pedes ternos effecerint. [12] Excide, inquit, radicem iſtam, Papirius Curſor Imperator, ad terrorem Præneſtinorum Prætoris. Deſtringi ſecures juſſit. [13] Eſt innoxium abradi partes, quæ ſe nudaverint. [14] Teſtas, aliqui lapides rotundos ſubjici malunt, [15] qui & contineant humorem, & tranſmittant: [c] non item planos facere, & a terreno arcere radicem exiſtimantes. Glarea ſubſtrata inter utramque ſententiam fuerit.

INTERPRETATIO.

a *Nigra.*] *Ubi* vero terra nigra fuerit, *ibi ſcrobes fient alti* cubita duo, & palmum, & erunt quadratæ.

b *Pedes.*] Latæ ſint ſcrobes ternos pedes in ſumma ſui parte, in ima palmum & pedem.

c *Non item.*] Exiſtimant *enim* planos lapides non idem præſtare: ac *præterea* arcere radicem, ne terræ adhæreſcat.

NOTÆ.

ſcrobes eiuſdem altitudinis, qui arbores recipiant, præparandi.

12. *Circa poſitas.*] Circa arbores noviſſime tranſlatas, terra adaggeratur e vicino ſolo, atque ſulco. Hunc aggerem Campani arulam vocant, quaſi brevem humilemque aram.

13. *Intervalla.*] Arborum inter ſe diſtantia.

14. *Rariores.*] Laxius ſerendæ. Vide Notas & Emendat. num. XI.

15. *Quincuncialis.*] Quincuncialis figura, ſive quincunx, ita dicebatur a figura quinti numeri V, quam ſinguli trianguli exprimunt: fuitque maxime commendata in diſponendis arboribus, ab antiquis rei ruſticæ magiſtris *En ichnographiam.*

Quincunx.

o o o o o
 o o o o
o o o o o
 o o o o
o o o o o

16. *Non perflatu.*] Ventorum flatui admittendo aptior.

17. *Populis eadem.*] Forte legendum *Opulis*, ex Colum. lib. 5. cap. 5. Populi enim aut nullum aut rariſſime ſemen ferunt. Vitem vero maxime opulus videtur alere, deinde ulmus, poſt etiam fraxinus, inquit Colum.

Sect. XVI. 1. *Ante omnia.*] Columella, lib. de arbor. cap. 20. & lib. 3. cap. 9. Virgilius quoque, lib. 2. Georg. verſ. 265. & Geopon. Auctor, lib. 2. cap. 46. pag. 81.

2. *Nec e tepidis.*] Uti fere *neque homini ex ſalubri loco in gravem, neque gravi in ſalubrem tranſitus ſatis tutus eſt*, inquit Celſus, lib. 1. cap. 3.

3. *Mago ante annum.*] Et Columella, lib. 5. cap. 10. & lib. de arboribus, cap. 19. *Ante annum, quam pomaria diſponere voles, ſcrobes fodito: ita Sole pluviaque macerabuntur: & quod poſueris, cito comprehendet. Sed ſi quo anno ſcrobes feceris, etiam ſemina ponere voles, minimum ante duos menſes, fodito ſcrobes, poſtea ſtramentis eos completo & incendito.*

4. *In pronis.*] In locis declivibus. Vide Notas & Emend. num. XII.

5. *Caminata.*] In modum fornacis, fornicisve arcuata foſſura, anguſto ore, latiore fundo, Columella, lib. 5. cap. 10. *Scrobes clibano ſimiles ſint, ut imum ſummo patentius ſit, ut laxius radices vagentur, ac minus frigoris hieme, minuſque æſtate vaporis per anguſtum os penetret: etiam ut clivoſis locis terra, quæ in eum congeſta eſt, a pluviis non abluatur.* Quæ totidem fere verbis repetit, lib. de arbor. cap. 19. Plinius ſupra, ſect. 4. *Puteis ore anguſtatis intus ſpatioſe terra.*

6. *Quino ſemipede.*] Hoc eſt, duobus integris pedibus, & ſemiſſe. Vide Notas & Emend. num. XIII.

7. *Nuſquam vero.*] Vide Notas & Emend. num. XIV.

8. *Quoniam in humido.*] Si nempe ultra ſeſquipedem fodias. Vide Notas & Emend. num. XV.

9. *Cato.*] Cap. 43. pag. 37. cui titulus eſt: *Vites & oleæ, quomodo infodiantur. Sulcos, ſi locus aquoſus erit, alveatos eſſe oportet, latos ſummos pedes ternos, altos pedes quatuor, infimum latum pedem unum & palmum. Eos lapide conſternito. Si lapis non erit, perticis ſaligneis viridibus quoquoverſus collatis conſternito. Si pertica non erit, ſarmentis colligatis itidem facito.*

10. *Eos lapide conſterni.*] Ut aquæ pluviæ ibi receptæ, detentæque, temporibus ſiccis refrigerandæ arbori ſufficere poſſint: atque ob eam cauſam alii ſarmenta ſubſternunt. &c. Ita Theophr. lib. 3. de cauſis, cap. 5. pag. 268 & 269.

11. *Ita ut in altitudinem.*] Ita ut ſarmenta ſemipedis altitudine exſtent. Hoc illud eſt quod ait Columella, lib. de arboribus, cap. 20. *Cum ſemina depones, dextra ac ſiniſtra ſanguis, uſque in imum ſcrobem, faſciculos ſarmentorum brachii humani craſſitudine deponito: ita ut ſupra terram paululum exſtent: per quos æſtate parvo labore aquam radicibus ſubminiſtres.*

12. *Excide.*] Aurel. Victor, lib. de Viris illuſtr. cap. 31. *L. Papirius Curſor a velocitate.... comis & jocorum ſtudioſus, cum Præneſtinum Prætorem graviſſime increpuiſſet: Expedi, inquit, lictor, ſecures. Et cum eum metu mortis attonitum vidiſſet, incommodam ambulantibus radicem excidi juſſit.* Refert idem Livius, lib. 9. pag. 157.

13. *Eſt innoxium.*] Subintellige, eſt nempe innoxium radices excidere, quæ ſe terra nudaverint. Hoc & Theophr. lib. 3. de cauſis, cap. XI. p. 275. In aliquibus MSS *adradi.*

14. *Teſtas, aliqui lapides.*] Vide Notas & Emendationes, num. XVI.

15. *Qui & contineant.*] Qui & quantum ſatis eſt, contineant: & quod abundat, leniter tranſmittant.

Arborem nec minorem bima, nec majorem trima transferri quidam præcipiunt: alii, cum annum impleat. [16] Cato craſſiorem quinque digitis. [17] Non omiſiſſet idem, ſi animadverteret, meridianam cæli partem ſignare in cortice, ut tranſlata in iiſdem & aſſuetis ſtatueretur horis: ne Aquoloniæ meridianis oppoſitæ Solibus finderentur, & algerent meridianæ Aquilonibus. [18] Quod e diverſo affectant etiam quidam in vite, ficoque, permutantes in contrarium. Denſiores enim folio ita fieri, magiſque protegere fructum, & minus amittere: ficumque ſic etiam [19] ſcanſilem fieri. Plerique Id demum cavent, ut plaga deputati cacuminis meridiem ſpectet, [20] ignari fiſſuris nimii vaporis opponi. Id quidem [21] in horam diei quintam vel octavam ſpectare maluerim. Æque latet non negligendum, [a] ne radices mora [22] inareſcant, neve a ſeptemtrionibus, aut ab ea parte cæli uſque ad exortum brumalem vento flante effodiantur arbores, aut certe non adverſæ iis ventis radices præbeantur: propter quod emoriuntur, ignaris cauſæ agricolis. [23] Cato omnes ventos, & imbrem quoque in tota tranſlatione damnat. Et ad hæc proderit quam plurimum terræ, in qua vixerint, radicibus cohærere, ac totas ceſpite circumligari: [24] cum ob id Cato in corbibus transferri jubeat, procul dubio utiliſſime. [25] Idem ſummam terram contentus eſt ſubdi. [26] Quidam Punicis malis ſubſtrato lapide non rumpi pomum in arboribus tradunt. [27] Radices inflexas poni melius. Arborem ipſam ita locari, ut media ſit totius ſcrobis, neceſſarium. [28] Ficus, ſi in ſcilla (bulborum hoc genus eſt) ſeratur, ocyſſime ferre traditur pomum, neque vermiculationi obnoxium: [29] quo vitio carent reliqua poma ſimiliter ſata. Radicum ejus magnam adhibendam curam, ut exemptas appareat, non evulſas, quis dubitet? Qua ratione & reliqua confeſſa omittimus: ſicut terram circa radices [30] fiſtucato ſpiſſandam, [31] quod Cato primum in ea re eſſe cenſet: plagam quoque [32] a trunco oblini fimo, & foliis præligari præcipiens.

XVII. Hujus loci pars eſt ad intervalla pertinens. [1] Quidam Punicas, & myrtos, & lauros denſiores ſeri juſſerunt, in pedibus tamen novenis. [2] Malos amplius paulo, vel magis etiam piros, magiſque amygdalas, & ficus: quod optime dijudicabit ramorum amplitudinis ratio, locorumque, & umbræ cujuſque arboris: quoniam has quoque obſer- CAP. XII.

INTERPRETATIO.

a *Ne radices.*] Ne diuturniore mora *jaceant humi ſemina cum radicibus, & radices interim* inareſcant.

NOTÆ.

16. *Cato.*] Cap. 28. *Poſthac arbores craſſiores digitis quinque qua erunt, eas præciſas ſerito*. &c.

17. *Non omiſiſſet.*] Dum plurimum Catoni tribuit, graviſſimorum ſcriptorum auctoritati detrahit, qui ita conſuerunt facto opus eſſe. Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 7. & Virgil. lib. 2. Georg. verſ. 265.

Quin etiam cæli regionem in cortice ſignant:
Ut quo quæque modo ſteterit, qua parte calores
Auſtrinos tulerit, qua terga obverterit axi,
Reſtituant: adeo in teneris aſſueſcere multum eſt.

Quod imitatus deinde Columella, lib. 5. cap. 6. pag. 188. *Hanc obſervationem*, inquit, *non ſolum in vitium poſitione, ſed in ulmorum, cæterarumque arborum præcipio: uti cum de ſeminario eximuntur, rubrica notetur una pars, quæ nos admoneat, ne aliter arbores conſtituamus, quam quemadmodum in ſeminario ſteterint. Plurimum enim refert, ut eam partem cæli ſpectent, cui ab tenero conſueverunt.*

18. *Quod e diverſo.*] Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 8. Græca ſunt ejuſcemodi: *Συμβαίνει δὲ τοῦτό φασι καὶ ἐπὶ τῆς συκῆς. εἰ γὰρ ἀντιβάλλοις ἀνάπαλιν φυτεύοιτο· ἔτι δὲ εὐβατωτέραν γίνεσθαι*, &c. *Hoc idem fieri in fico aiunt: nam ſi in contrarium permutata ſeratur, fructum non amittere, ſcanſilemque fieri pronunciant.* Verum permutari in contrarium non idem Theophraſto, ac Plinio eſt: illi eſt, inverſo ſurculo ſeri, ut de ſalice diximus ſect. 13. Iſti, latus arboris averſum ab ea cæli parte ſtatuere, cui prius adverſum erat.

19. *Scanſilem.*] *Εὐβατωτέραν γίνεσθαι*, Theophr. loc. cit. Scanſilis arbor dicitur, quæ aſſurgit, ut ſcandi facile poſſit: contra *δύσβατος* inacceſſa.

20. *Ignari.*] Non intelligunt vel ſic opponi nimio calori, quo finditur cortex.

21. *In horam diei.*] Hoc eſt, in eam cæli regionem obverti maluerim, ubi Sol, cum undecima eſt, vel poſt meridiem ſecunda, ſtare videtur. Sic enim horas partiebantur antiqui, ut ſexta in meridiem caderet. Vide quæ diximus in Notis & Emendationibus ad lib. 6. num CXIX.

22. *Inareſcant*] Ut de vite dicturi ſumus, ſect. 35. num. 3.

23. *Cato omnes.*] Cap. 28. pag. 27. *Caveto autem ne cum ventus ſiet, aut imber, effodias, aut feras: nam id maxime cavendum eſt.*

24. *Cum ob id Cato.*] Loco cit. *Oleas, ulmos, ficos, poma, vites, pinos, cupreſſos cum ſeres, bene cum radicibus eximito cum terra ſua quamplurima, circumligatoque uti ferre poſſis: in alveo aut in corbula ferri jubeto.*

25. *Idem.*] Loc. cit. *In ſcrobe cum pones, ſummam terram ſubdito: poſtea operito terra*, &c. Sic etiam Columella, lib. 5. cap. 6. *Arbores ita conſerenda ſunt, ut ſummam terram, quæ aratro ſubacta ſit, ſemipedem alte ſubſternamus, radices omnes explicemus, & depoſitas ſtercoremus, ut ego exiſtimo: ſi minus, terra ſub illa operiamus*, &c.

26. *Quidam Punicis.*] Palladius, lib. 4. in Martio, tit. 10. pag. 92. *Quæ in ſcrobe depoſui, ſi tres lapillos in ipſa radice conſtituas, providebis ne poma findantur.* Et ante eum Colum. lib. 5. cap. 10. pag. 201. *Mala Punica, ne in arbore rumpantur, remedio ſunt lapides tres*, &c.

27. *Radices inflexas.*] Leviter flexas. Sic alibi, ut notavimus, infectum pro ſecto dixit. Falluntur enim qui *inflexas* nove ab eo dictum putant, quaſi *non flexas*: etſi Theophraſti auctoritate tueri id omni ope nituntur, ex lib. 2. hiſt. cap. 7. Tutior in hoc negotio agricolarum fides, quam eruditorum conjectura.

28. *Ficus, ſi in ſcilla.*] Theophr. lib. 2. hiſtor. cap. 7. *Ἡ συκῆ δὲ ἐὰν ἐν σκίλλῃ φυτευθῇ, θᾶττον ἀναβλαστάνει, καὶ ἧττον ὑπὸ σκωλήκων κατεσθίεται. Ficus, ſi in ſcilla ſeratur, ocyus creſcit, minuſque a vermibus infeſtatur.* Palladius, in Martio, tit. de ficu: *Aliqui multum prodeſſe confirmant, ut generoſiora poma producat, ſi plantam fici diviſo ſquillæ bulbo interſeramus, ſtrictamque vinculis ſollocemus.* Didymus quoque in Geopon. lib. 10. cap. 46. pag. 276. Latini veteres *ſquillam* pro *ſcilla* ſcripſere. De ſcilla dicemus lib. 19. ſect. 30.

29. *Quo vitio carent.*] Vide Notas & Emend. num. XVII.

30. *Fiſtucato.*] Fiſtucatione. Fiſtuca, machina eſt utrinque anſata, qua pavitores utuntur, ut pavimenta magna vi in terram adigantur. Pavitores Galli vocant *Hie*, aut *Demoiſelle*.

31. *Quod Cato.*] Cap. 28. *Oleas, ulmos, ficos .... in ſcrobe cum pones, ... operito terra radicibus ficos, deinde calcato pedibus bene, deinde fiſtucis, vectibuſque calcato, quam optime poteris. Id erit ei primum. Poſt hæc arbores craſſiores digitis quinque quæ erunt, eas præciſas ſerito, oblinitoque fimo ſummas, & foliis alligato.*

32. *A trunco.*] A ſummo trunco, ubi plaga deputati cacuminis.

Sect. XVII. 1. *Quidam Punicas, &c.*] Hæc Theophr. lib. 2. hiſtor. cap. 7. & ubi prolixius multo tractantur, lib. 3. de cauſis, cap. 8. pag. 272.

2. *Malos amplius, &c.*] Theophr. locis citatis.

vari oportet. Breves ſunt, quamvis magnarum arborum, quæ in orbem ramos circinent, ut in malis, piriſque. Eædem enormes ceraſis, lauris.

XVIII. Jam quædam umbrarum proprietas. [1] Juglandium gravis & noxia, etiam capiti humano, omnibuſque juxta ſatis. [2] Necat gramina & pinus: ſed ventis utraque reſiſtit, [3] qua jam & protecta vinearum ratione egent. Stillicidia pinus, quercus, ilicis, ponderoſiſſima. [4] Nullum cupreſſi, umbra minima, & in ſe convoluta. [5] Ficorum levis, quamvis ſparſa: ideoque inter vineas ſeri non vetatur. Ulmorum lenis, etiam nutriens, quacumque opacat. [6] Attico hæc quoque videtur e graviſſimis: nec dubito, ſi emittantur in ramos. [7] Conſtrictæ quidem ullius noxiam eſſe non arbitror. Jucunda & platani, quamquam craſſa: [8] licet gramini credere non ſoli, haud alia lætius operiente toros. Populo nulla ludentibus foliis: pinguis alno, ſed paſcens ſata. Vitis ſibi ſufficit, mobili folio, jactatuque crebro Solem umbra temperans, [9] eodem gravi protegens in imbre. Omnium fere levis umbra, quorum pediculi longi. Non faſtidienda hæc quoque ſcientia, atque non in ultimis ponenda, quando quibuſque ſatis umbra aut nutrix, aut noverca eſt. Juglandium quidem, pinorumque, & picearum, & abietis, quæcumque attigere, non dubie venenum eſt.

XIX. Stillicidii brevis definitio eſt. [1] Omnium quæ projectu frondis ita defenduntur, ut per ipſas non defluant imbres, ſtilla ſæva eſt. [2] Ergo plurimum intererit hac inquiſitione, terra in qua ſeremus, in quantum arbores quaſque alat. [3] Jam per ſe colles minora quærunt intervalla. Ventoſis locis crebriores ſeri conducit. [4] Olea tamen maximo intervallo, de qua [5] Catonis Italica ſententia eſt: in XXV. pedibus minimum, plurimum XXX. ſeri. Sed hoc variatur locorum natura. Non alia major in Bætica arbor. In Africa vero (fides penes auctores erit) milliarias vocari multas narrant a pondere olei, quod ferant annuo proventu. Ideo [6] LXXV. pedes Mago intervallo dedit undique: aut in macro ſolo, aut duro, atque ventoſo, cum minimum XLV. Bætica quidem uberrimas meſſes inter oleas metit. Illam inſcientiam pudendam eſſe conveniet, adultas [7] interlucare juſto plus, & in ſenectam præcipitare, aut (plerumque ipſis, qui poſuere, coarguentibus impetitiam ſuam) totas excidere. [8] Nihil eſt fœdius agricolis, quam geſtæ rei pœnitentia, [a] multo jam ut præſtet laxitate delinquere.

CAPUT XIII. XX. [1] Quædam autem natura tarde creſcunt, & in primis ſemine tantum naſcentia, & longo ævo durantia. [2] At quæ cito occidunt, velocia ſunt, ut ficus, Punica, prunus,

INTERPRETATIO.

a *Multo.*] Ut jam multo ſatius ſit *nimio* peccaſſe, poſitis laxius olearum ordinibus.

NOTÆ.

Sect. XVIII. 1. *Juglandium gravis.*] Nervorum aſſerre ſolutionem (paralyſin vocant) ſcribit Aldrovandus Grevinus, lib 2. de venen. cap. 22. refrigerationem membrorum, maximumque ac diuturnum capitis dolorem: ſomnia dura, defluviumque capillorum, Marcellus Donat. hiſt. med. mirab. lib. 1. cap. 1.

2. *Necat gramina*] Diſſidere videtur a Plinio noſtro Palladius, lib 12. in Novemb. tit. 7. p. 165. cap de pinu *Pinus ardesine prodeſſe omnibus qua ſub ea ſerantur*: plantis fortaſſe robuſtioribus lauro, myrto, non graminı.

3. *Qua jam*, &c.] Quo genere arborum ideo jam protecta vinearum egens: hoc eſt, & earum propterea arborum oppoſitu vineæ jam percommode proteguntur. Vide Notas & Emend. num XVIII.

4. *Nullum cupreſſi.*] Feminæ nimirum, quæ in metam faſtigatur, ut dictum eſt lib. 16. ſect. 60. Hæc nullum mittit ſtillicidium.

5 *Ficorum levis*] Umbra.

6. *Attico.*] Julio Attico, de quo in Auctorum Indice.

7. *Conſtrictæ.*] Cui arbori compactiores rami ſunt, hujus umbra gravis non eſt.

8. *Licet gramini.*] Quam ſit umbra platani jucunda, vel ex gramine intelligimus, quod ſub nulla alia arbore tam late provenit: nulla alia arbos felicius operit graminum & herbarum toros

9. *Eodem gravi.*] Eodem folio in gravi imbre ſe vitis protegit.

Sect. XIX. 1.] *Omnium qua projectu.*] Exemplum ſtatuit Palladius lib. 2. in Januar. tit 16. pag. 47. in nuce juglande: *Deſiderat intervalla maiora*, inquit, *pro arboris magnitudine: quia ſtillicidiis foliorum ſuorum, proximis, vel ſui generis, aut cunctis arboribus*. In quibuſdam libris perperam *diffunduntur*. Defenduntur projectu frondis arbores eæ, quarum per folia non perpluit, nec madeſcit imbre, aut ipſius arboris corpus caudexve, aut circumjecta tellus.

2. *Ergo plurimum.*] Plurimum intereſt in hac inquiſitione proſpicere quodnam genus arborum ea terra alat, in qua ſerere quidpiam aliud libuerit.

3. *Jam per ſe colles.*] Locis montuoſis intervalla breviora, quam planis relinquenda ſunt: montibus enim minus radices & comæ augeſcunt, inquit Theophr. lib 3. de cauſis, cap 8. pag. 273. [illegible]

4. *Olea tamen.*] Vide Colum. lib. 5. cap 9. pag. 198.

5. *Catonis Italica.*] Hoc eſt, pro cæli ſolique Italici ratione. Vide Notas & Emend. num. XIX.

6. *LXXV. pedes Mago.*] Et ex Magone Columella, loco citato.

7. *Interlucare.*] Interlucari arbores dicuntur, quoties ademta ramorum parte, quantum earum opacitati detrahitur, tantum luci accedit. unde & *interlucare* dictum. Plinius ſect. 35. libri hujus: *Interlucata denſitate ramorum, qui ſint ſupervacui*, &c. Vide quæ de vocibus *collucare* & *ſublucare* dicturi ſumus in calce hujus libri.

8. *Nihil eſt.*] In eam ſententiam egregie Columella, lib. 1. cap. 8. *Nam cum multum prodeſt primo quid facere, tum plus obeſt perperam feciſſe. Unum enim ac ſolum dominatur in ruſticatione quidquid exigit ratio culturæ, ſemel facere. Quippe cum emendatur vel imprudentia, vel negligentia, jam res ipſa decoxit: nec in tantum poſtmodum exuberat, ut & rem amiſſam reſtituat, & quæſtum temporum præteritorum reſarciat.*

Sect. XX. 1. *Quædam autem.*] Virgilius, lib. 2. Georg. verſ. 57.

Jam quæ ſeminibus jactis ſe ſuſtulit arbos,
Tarda venit, &c.

Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 41. *Omnia minuta & arida, ad creſcendum tarda; & quæ laxiora, ea & fecundiora: ut ſemina, quam mas: ex propagine in virgultis item. Itaque ficus, malus Punica, & vitis, propter femineam mollitiem ad creſcendum prona. Contra palma, & cupreſſus, & olea, in creſcendo tarda*, &c.

2. *At quæ cito.*] Plinius, lib. 16. ſect. 52. *Omnia autem celerius ſenſcunt præfecunda.*

[3] malus, pirus, myrtus, ſalix: & tamen antecedunt divitiis. In trimatu enim ferre incipiunt, oſtendentes & ante. Ex his lentiſſima pirus. Ocyſſima omnium [4] cyprus, & pſeudocyprus frutex. Protinus enim floret, ſemenque profert. Omnia vero celerius adoleſcunt [5] ſtolonibus ablatis, unamque in ſtirpem redactis alimentis.

XXI. Eadem natura & propagines docuit. Rubi namque curvati gracilitate & ſimul proceritate nimia, defigunt rurſus in terram capita, iterumque naſcuntur ex ſeſe: repleturi omnia, ni reſiſtat cultura: prorſus ut poſſint videri homines [1] terræ cauſa geniti: ita peſſima atque exſecranda res propaginem tamen docuit, [2] ac viviradicem. Eadem autem natura eſt ederis. [3] Cato propagari præter vitem tradit ficum, oleam, Punicam, malorum genera omnia, laurum, prunos, myrtos, nuces avellanas, & Præneſtinas, platanum. Propaginum duo genera: ramo ab arbore depreſſo in ſcrobem quatuor pedum quoquo, & poſt biennium amputato flexu, plantaque tranſlata poſt trimatum: [4] quas ſi longius ferre libeat, in qualis ſtatim, aut vaſis fictilibus defodere propagines aptiſſimum, ut in iis transferantur. [5] Alterum genus luxurioſius, radices in ipſa arbore ſollicitando, trajectis per vaſa fictilia vel qualos ramis, terraque [6] circumfartis: atque hoc blandimento impetratis radicibus, [7] inter poma ipſa & cacumina (in ſumma etenim cacumina hoc modo petuntur) audaci ingenio arborem aliam longe a tellure faciendi: eodem, quo ſupra, biennii ſpatio abſciſſa propagine, & cum qualis illis ſata. Sabina herba propagine ſeritur & [8] avulſione. Tradunt fæce vini, aut e parietibus latere tuſo mire ali. Iiſdem modis roſmarinum ſeritur, & ramo, quoniam [9] neutri ſemen. Rhododendron, propagine & ſemine.

XXII. [1] Semine quoque inſerere natura docuit, raptim avium fame devorato, ſolidoque, & alvi tepore madido, cum fecundo fimi medicamine abjecto in mollibus [2] arborum lecticis, & ventis ſæpe tranſlato in aliquas corticum rimas: unde vidimus ceraſum in ſalice, platanum in lauro, laurum in ceraſo, & baccas ſimul diſcolores. Tradunt & monedulam condentem ſemina in theſauros cavernarum ejuſdem rei præbere cauſas. CAP. XIV.

XXIII. Hinc nata [1] inoculatio, ſutoriæ ſimili [2] fiſtula aperiendi in arbore [3] oculum cortice exciſo, ſemenque includendi eadem fiſtula ſublatum ex alia. In ficis autem & malis hæc fuit inoculatio antiqua. [4] Virgiliana quærit [5] ſinum in nodo gemmæ expulſi corticis, gemmamque ex alia arbore includit. Et hactenus natura ipſa docuit.

XXIV. Inſitionem autem caſus, magiſter alius, & pæne numeroſior, ad hunc modum. Agricola ſedulus caſam ſepis munimento cingens, quo minus putreſcerent ſudes, limen ſubdidit ex edera. [a] At illæ vivaci morſu apprehenſæ, ſuam ex aliena fecere vitam,

INTERPRETATIO.

a *At illæ.*] At illæ *ſudes fiſſura & quaſi morſu* viventis ederæ comprehenſæ, ex ea ipſa edera vitam traxere, ſuitque ederæ truncus & *alimenti* vice.

NOTÆ.

3. *Malus, pirus.*] Ita recte: non, *pinus.* Sequitur enim, *Ex his lentiſſima pirus.*

4. *Cyprus.*] Frutex, ſive arbor, de qua lib. 12. ſect. 51.

5. *Stolonibus ablatis.*] Stolo in arboribus, fruticatio inutilis eſt, ut dictum eſt ſect. 1. ſuccum omnem matri, veroque arboris fetui adimens.

Sect. XXI. 1. *Terræ cauſa.*] Ut terram colerent, ac perpurgarent: quod eam ruborum alias ſilva occuparet, & obrueret.

2. *Ac viviradicem.*] Plantas, quæ cum viva radice ſeri poſſint.

3. *Cato.*] Cap. 51. pag. 41. *Propagatio pomorum, aliarumque arborum. Ab arbore abi terra pulli qui naſcentur, eos in terram deprimito, extollitoque primorem partem, uti radicem capiat: inde biennio poſt effodito, ſeritoque. Ficum, oleam, malum Punicum, cotoneum, aliaque mala omnia, laurum, myrtum, nuces Præneſtinas, platanum: hæc omnia a capite propagari, eximique, ſerique eodem modo oportet.*

4. *Quas ſi longius.*] Cato, cap. 52. *Quæ diligentius propagari voles, in aulas aut in qualos pertuſos propagari oportet, & cum iis in ſcrobem deferri oportet.*

5. *Alterum genus.*] Et illud Cato pariter habet, cap. 133. pag. 69. his verbis: *In arboribus radices uti capiant, calicem pertuſum ſumito tibi, aut quaſillum: per eum ramulum tranſerito: eum quaſillum terra impleto, calcatoque: in arborem relinquito. Ubi bimum erit, ramum tenerum infra præcidito: cum quaſillo ſerito: Eo modo quodvis genus arborum facere poteris uti radices bene habeant.*

6. *Circumfartis.*] Sic MSS. omnes, non, ut editi, *circumpactis*, nulla plane ſententia.

7. *Inter poma.*] Inter ipſa poma, atque in ipſo arboris cacumine: nam vel ex ipſo ſummo cacumine rami ad propaginem ſeliguntur.

8. *Avulſione.*] De qua diximus ſect. 9.

9. *Neutri ſemen.*] Sabinæ ſane rarum admodum ſemen eſt, roſmarino ſterili, de quo Plinius lib. 24. ſect. 59. plane nullum.

Sect. XXII. 1. *Semine quoque.*] Acinis nucleiſve mali, piri, ceraſi, in aliarum arborum rimas immiſſis. Hunc locum Carolus Stephanus in Prædio ruſtico, pag. 215. perperam interpretatur.

2. *Arborum lecticis.*] Sic partem eam arboris vocat, & caudicis, unde ſe rami dividunt in brachia.

Sect. XXIII. 1. *Inoculatio.*] Græcis ἐνοφθαλμισμὸς, & inde ἐνοφθαλμίζειν. Receſſit omnino nobis hoc inſerendi genus ab uſu. Altera hæc inſitio eſt, quam Columella affert, lib. 5. cap. XI de inſitione arborum, pag. 203. *Tria genera porro,* inquit, *inſitionum antiqui tradiderunt. Unum quo reſecta & fiſſa arbor reſectos ſurculos accipit. Alterum, quo reſecta inter librum & materiam ſemina admittit* ... *Tertium quo ipſas gemmas cum exiguo cortice in partem ſui delibratam recipit, quam vocant agricolæ emplaſtrationem, vel ut quidam, inoculationem.*

2. *Fiſtula.*] Acuto ſcalpro ſeu ferramento, quale ſutores habent (fiſtulam vocant) cortex exciditur ſimul cum oculo ſive gemma: non eximitur tamen: in eam deinde plagam ſemen alterius arboris includitur, eadem fiſtula ſublatum. Eſt autem hoc loco ſemen, non acinus nucleuſve, qualis in malis, piris, ac ceraſis intelligitur: ſed ſurculus ipſe inſerendus: quo ſignificatu familiaris ea in primis Columellæ vox. *Une greffe:* Theophraſto, [illegible], lib. 1. de cauſis. Sic idem Plinius iterum inferius, ſect. 35. num. 4. de vitium ſurculis agens: *Intereſſe,* inquit, oportet *in plantario ſeſquipedes inter bina ſemina.*

3. *Oculum.*] Germina, quibus in flores aut folia arbos protuberat, oculum & gemmam vocant: oculum in primis, propter corrugationem corticis, quæ circumplicatam oculorum cuticulam imitatur. *Un bourgeon.*

4. *Virgiliana.*] Libro 2. Georg. verſ. 73.

Nec modus inſerere, atque oculos imponere ſimplex.
Nam qua ſe medio trudunt de cortice gemmæ,
Et tenues rumpunt tunicas, anguſtus in ipſo
Fit nodo ſinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt, udoque docent inoleſcere libro.

5. *Sinum.*] Fiſſuram. Hæc Virgiliana ratio, nec veterum

Digitized by Google

[1] apparuitque truncum eſſe pro terra. Aufertur ergo ſerra æqualiter ſuperficies: lævigatur falce truncus. [a] Ratio poſtea duplex: Et prima inter corticem lignumque inſerendi. Timebant priſci truncum findere: [2] mox imperare auſi medio: ipſique in eo medullæ [3] calamum imprimebant, unum inſerentes, neque enim plures capiebat medulla. [4] Subtilior poſtea ratio vel ſenos adjicit, [5] mortalitati eorum & numero ſuccurrere perſuaſa, per media trunco leniter fiſſo, cuneoque tenui fiſſuram cuſtodiente, donec cuſpidatim deciſus deſcendat in rimam calamus.

Multa in hoc ſervanda. Primum omnium, quæ patiatur coïtum talem arbor, & cujùs arboris calamus. Varie quoque & non iiſdem in partibus [6] ſubeſt omnibus ſuccus. [b] [7] Vitibus ficiſque media ſicciora, & e ſumma parte conceptus, ideo illinc ſurculi petuntur. Olei circa media ſuccus: inde & ſurculi: cacumina ſitiunt. [8] Facillime coaleſcunt, quibus eadem corticis natura, quæque pariter florentia ejuſdem horæ germinationem ſuccorumque ſocietatem habent. Lenta enim res eſt, quoties humidis repugnant ſicca, mollibus corticum duri. Reliqua obſervatio, ne fiſſura [9] in nodo fiat: repudiat quippe advenam inhoſpitalis duritia. [10] Ut in parte nitidiſſima, ne longior multo tribus digitis, ne obliqua, ne tranſlucens. [11] Virgilius ex cacumine inſeri vetat. Certumque eſt, ab humeris arborum [12] orientem æſtivum ſpectantibus ſurculos petendos, & e feracibus, & e germine novello, niſi vetuſtæ arbori inſerantur: ibi enim robuſtiores eſſe debent. Præterea ut prægnantes, [13] hoc eſt, germinatione turgentes, qui parere illo ſperaverint anno. Bimi utique, nec tenuiores digito minimo. Inſeruntur autem & univerſi, cum id agitur, [14] ut minor altitudo in latitudinem ſe fundat. Ante omnia gemmantes nitere conveniet, nihil uſquam hulceroſum eſſe, aut [15] retorridum. [c] Spei favet medulla calami commiſſuræ, [16] ſi in matre ligni corticiſque jungatur. Id enim ſatius, quam foris cortici æquari. [17] Calami exacutio medullam ne nudet. Tenui tamen fiſtula detegat, ut faſtigatio lævi deſcendat cuneo, tri-

Interpretatio.

a *Ratio.*] Ratio poſtera *inſerendi* gemina.

b *Vitibus.*] Vitibus & ficis media pars *flagelli ſeu rami* ſiccior: & in ſumma parte vis *omnis* concipiendi eſt.

c *Spei.*] Spei commiſſuræ medulla calami fovet, ſi in matre, *ſive arbore in quam inſeritur*, ligno *ſimul* corticique jungatur.

Notæ.

inoculatio fuit, nec poſteriorum emplaſtratio: quanquam ita Dalecampio aliiſque viſum eſt.

Sect. XXIV. 1. *Apparuitque.*] Proditum hoc & a Theophr. lib. 1. de cauſis plant. cap. 19. pag. 255. [illegible] *Surculus qui inſeritur, vel inoculatur, truncum ſubditum loco telluris uſurpat*, inquit Gaza. Quod & ante idem Theophr. dixerat, lib. 1. de cauſis, cap. 6. pag. 204. [illegible]

2. *Mox imperare.*] Sic MSS. omnes: non, ut editi, *inforare*: quam vocem eo ſignificatu, pro *perforare*, Latium non agnoſcit. Eſt enim *inforare* Plauto, in forum vocare. Ac ſi pro *perforare* diceretur, *medium* poſtea, non *medio*, ſubſequi verius foret. At imperare viti, arvis, arboribuſque, hoc eſt, cogere ut id ferant quod volumus, Virgilio, Plinio, & aliis familiare eſt. Denique nec forari hoc loco truncum, ſed findi neceſſe eſt.

3. *Calamum.*] Surculum vocant, qui inſeritur, *Une greffe.*

4. *Subtilior poſtea ratio.*] Inſitio hæc eſt quæ fit in ſciſſura trunci, vel fiſſo trunco, *enter ou greffer en fente*: in quem ſi plures in orbem ſurculi immittantur, vulgo appellant, *enter en couronne.* Hæc pariter Colum. lib. 5. cap. de inſitione arborum, ipſo fere principio.

5. *Mortalitati.*] Plures idcirco calami, ſurculive in rimam inſeruntur, ut imbecillitati eorum numerus ſuccurrat, ac ſi quos caſus, cælive injuria perdat ex iis aliquos, vel unus ſuperſtes remaneat. In quibuſdam MSS. *ex numero* non improbabili lectione.

7. *Subeſt omnibus ſuccus.*] Humorem Columella vocat, lib. 5. cap. 10. *Itaque cuſtodiemus, ut a prædictis locis, quos humoroſos ruſtici vocant, ſemina legamus*, &c. Gallis, *la ſeve.*

7. *Vitibus.*] Sentire contra Columella videtur, loc. cit. *Feraciſſima autem ſemina ſunt: non ut veteres auctores tradiderunt, extrema pars ejus, quod caput vitis appellant: id eſt, ultimum ac productiſſimum flagellum*, &c.

8. *Facillime coaleſcunt.*] Eadem habet Theophraſtus, lib. 1. de cauſis plant. cap. 6. pag. 205. Columella vero, loc. cit. *Omni arbori inſeri poteſt, ſi non eſt ei, cui inſeritur, cortice diſſimilis. Si vero etiam ſimilem fructum, & eodem tempore affert, ſine ſcrupulo egregie inſeritur.* Et poſt quædam interjecta: *Sed cum antiqui negaverint poſſe omne genus ſurculorum in omnem arborem inſeri, & illam finitionem, qua nos paulo ante uſi ſumus, velut quamdam legem ſanxerint, eos tantum ſurculos poſſe coaleſcere, qui ſint cortice ac libro & fructu conſimiles iis arboribus, quibus inſeruntur: exiſtimavimus errorem hujus opinionis diſcutiendum, tradendamque poſteris rationem, qua poſſit omne genus ſurculi omnibus arboribus inſeri*, &c.

9. *In nodo fiat.*] In arboris nodo, hoc eſt, craſſiore callo eo, circa quem colligati ſimul ſe rami projiciunt. Hoc vero præcepit etiam Virgilius, lib. 1. Georg. verſ. 78.

Aut rurſum enodes trunci reſecantur, & alte
Finditur in ſolidum cuneis via: deinde feraces
Plantæ immittuntur: nec longum tempus, & ingens
Exiit ad cælum ramis felicibus arbos.

10. *Ut in parte.*] Columella, loc. cit. *Arborem quam inſerere voles, ſerra diligenter exſecato ea parte quæ maxime nitida, & ſine cicatrice eſt: dabiſque operam, ne librum lædas. Cum deinde truncum reciderìs, acuto ferramento plagam levato: deinde cuneum tenuem ferreum vel oſſeum inter corticem & materiam ne minus digitos tres, ſed conſiderate demittito, ne lædas aut rumpas corticem*, &c. Et mox: *Si puſillam arborem inſerere voles, imam abſcindito . . . . & medium truncum acuto ſcalpello permodice findito, ita ut fiſſura digitorum trium ſit in ea*, &c.

11. *Virgilius.*] Loco mox allato, cum plantas ſolum feraces in hos uſus adhiberi juſſit: quales fere ſurculi non ſunt, qui cacumen obtinent, ſed qui humeros potius, ſeu media arborum. Sic Colum. lib. de arbor. cap. 3. ad vites ſerendas ſemina ait optima haberi a lumbis, ſecunda ab humeris, tertia ſumma in vite lecta, quæ feraciora quidem, ſed celeriter ſeneſcunt.

12. *Orientem æſtivum.*] Colum. loc. cit. *Ex qua arbore inſerere voles, & ſurculos ad inſitionem ſumpturus es, videto ut ſit tenera & ferax, nodiſque crebris: & cum primum germina tumebunt de ramulis anniculis qui Solis ortum ſpectabunt, & integri erunt, eos legito craſſitudine digiti minimi*, &c. Et libro de arboribus, cap. 20. *Semina ſi ex arboribus ſumes, de iis potiſſimum ſumito, quæ omnibus annis bonos & uberes ferunt fructus. Obſervabis autem ab humeris, qui ſunt contra Solem orientem, ut eoſdem decerpas.*

13. *Hoc eſt, germinatione.*] De germinatione ea dictum abunde eſt lib. 16. ſect. 39. 40. & 41. Vide Notas & Emend. num. XX.

14. *Ut minor altitudo.*] Ut inſtar pumilarum arborum humiles ſint, & in latitudinem ſe fundant: inverſi feruntur calami, ita ut pars acutior in truncum immittatur: exilet ea, quæ craſſior.

15. *Retorridum.*] Non Sole, vel æſtu, vel gelu etiam torridum ac corrugatum.

16. *Si in matre.*] Sic arborem vocat, in quam inſeritur calamus. Noſtri vulgo, *le Sauvageon.*

17. *Calami.* Calamus ita acuatur, ut ne medulla ejus nudetur: tenui tamen fiſtula, hoc eſt, ſcalpello, ut dictum eſt,

bus,

bus, non ampliore digitis. Quod facillime contingit [a] tinctum aqua radentibus. Ne exacuatur in vento, ne cortex a ligno decedat alterutri. Calamus ad corticem uſque ſuum deprimatur. Ne luxetur dum deprimitur: neve cortex replicetur in rugas. [18] Ideo lacrymantes calamos inſeri non oportet, non hercule magis, quam aridos: quia illo modo labat humore nimio cortex: [b] hoc, vitali defectu non humeſcit, neque concorporatur. Id etiam religionis ſervant, ut [19] Luna creſcente, ut calamus utraque deprimatur manu. Et alioqui in hoc opere duæ ſimul manus minus nituntur, neceſſario temperamento. Validius enim demiſſi tardius ferunt, fortius durant [20] contrarii, ex diverſo. Ne hiſcat nimium rima, laxeque capiat, aut ne parum: [21] & exprimat, aut compreſſum necet. Hoc maxime præcavendum, ut prævalide accipientis trunco in media fiſſura relinquatur. [22] Quidam veſtigio fiſſuræ falce in truncis facto, ſalice præligant marginem ipſum. Poſtea cuneos figunt, continente vinculo libertatem dehiſcendi. Quædam in plantario inſita eodem die transferuntur. [23] Si craſſior truncus inſeratur, inter corticem & lignum inſeri melius, cuneo optime oſſeo, [24] ne cortice rumpatur laxato. [25] Ceraſi libro dempto finduntur. [26] Hæ ſolæ & poſt brumam inſeruntur. [27] Dempto libro habent veluti lanuginem, quæ ſi comprehendit inſitum, putrefacit. [28] Incolume cuneo adactum utiliſſime adſtringitur. [29] Inſerere aptiſſimum quam proximum terræ, ſi patiatur nodorum truncique ratio. [30] Eminere calami ſex digitorum longitudine non amplius debent.

[31] Cato argillæ, vel cretæ arenam, fimumque bubulum admiſceri, atque ita uſque ad lentorem ſubigi jubet, idque interponi & circumlini. [32] Ex iis quæ commentatus eſt, facile apparet illa ætate inter lignum & corticem, nec alio modo inſerere ſolitos, aut ultra latitudinem & duûm digitorum calamos demittere. [33] Inſeri autem præcipit pira ac mala per ver, & poſt ſolſtitium diebus L. & poſt vindemiam: [34] Oleas autem & ficos per ver tantum, Luna ſitiente, hoc eſt, ſicca. Præterea poſt meridiem, ac ſine vento Auſtro. Mirum quod non contentus inſitum muniſſe, [35] ut dictum eſt, & ceſpite ab imbre frigoribuſque protexiſſe, ac mollibus [36] bifidorum viminum faſcibus, [37] lingua bubula [38] (herbæ id genus eſt) inſuper obtegi jubet, eamque illigari opertam ſtramentis. Nunc abunde arbitrantur [39] paleato

Interpretatio.

a *Tinctum.*] Si tinctus aqua calamus radatur.

b *Hoc, vitali.*] Hoc modo, vitalis humoris defectu non humeſcit, nec cum matre coaleſcit.

Notæ.

deradendis: ut in morem cunei acuminatus, ſeu faſtigatus, leviter in trunci fiſſuram deſcendat, trium fere digitorum altitudine. Ita fere Colum. loc. cit. & Theophr. lib. I. de cauſis, cap 6 pag. 205.

18. *Ideo lacrymantes.*] Qua de cauſa vitem aliquot antea diebus præſecant, ut lacryma effluat, neque putreſcat, neque vermiculetur, inquit Theophr. lib. I. de cauſis, cap 6. pag. 205.

19. *Luna creſcente.*] Palladius, in Febr tit. 17. *Sed hoc utrumque genus* inſitionis *vernum eſt. & ſit creſcente Luna, ubi incipit gemma arborum turgeſcere.* Sequitur Columellam, lib. de arboribus, cap. 26. *Omnes arbores*, inquit, *ſimul atque gemmas agere ceperint, Luna creſcente inſerito.*

20. *Contrarii ex diverſo.*] Eorum e contrario diverſa ratio eſt, qui fuerint lentius imbecilliuſque demiſſi: nam & ocyus ferunt ii, intereuntque celerius.

21. *Et exprimat.*] Premendo ejiciat, excludatque ſurculum: aut comprimat: necetque, ſi anguſtius habitet.

22. *Quidam veſtigio*] Antequam truncus findatur, quidam fiſſuræ veſtigium in ipſo falce ſignant: deinde truncum ipſum in margine vinculo ſaligneo præligant Palladius in Febr tit. 17. *Pleroſque delectat ſtrictum primo ſedis arboris truncum vinculis arctioribus, in medio findere, & ibi ſurculos ex utraque parte raſos in modum cunei, ut integra ſit medulla, demergere, præmiſſo ante cuneolo: quo ſubducto depoſitus ſurculus, redeunte in plagam materia, poſſit adſtringi.*

23. *Si craſſior.*] Si in craſſiore trunco fiat inſitio.

24. *Ne cortice.*] Ne truncus cortice laxato rumpatur.

25. *Ceraſi*] Truncus nimirum, in quem inſitio fit.

26. *Hæ ſolæ.*] Palladius, lib XI. in Octob. tit. 12. pag. 152. *Inſeritur ceraſus menſe Novembri melius: vel ſi neceſſe ſit, extremo Januario. Alii & Octobri inſerenda eſſe dixerunt.*

27. *Dempto.*] Pallad. loc. cit. *Ceraſum Martialis in trunco inſeri jubet: mihi inter corticem & lignum feliciter ſemper evenit. Qui in trunco conſerunt, ſicut Martialis dicit, omnem lanuginem quæ circa eſt, auferre debebunt: quæ ſi remanſerit, inſitis nocere manifeſtat.*

28. *Incolume.*] Si cuneo, vel malleo inſitum adigatur, ita ut non lædatur, ſed ſit incolume, utiliſſime tum adſtringitur. Vide Notas & Emendationes, num. XXI.

29. *Inſerere.*] De pumilis præſertim arboribus ita Columella, loc cit. *Si puſillam arborem inſerere voles, imam abſcindito, ita ut ſeſquipede a terra exeat.*

30. *Eminere.*] Colum. loc. cit. *Surculos ſic inſerito, ut ſemipede, nec amplius de arbore exſtent.* Sunt autem in pede digiti ſedecim.

31. *Cato*] Cap. 40. pag. 35. *Argillam, vel cretam coaddito, arenæ pauluhum, & fimum bubulum: hæc una bene condepſito, quam maxime ut lentum fiat: capito tibi ſciſſam ſalicem: ea ſtirpem præciſum circumligato, ne liber frangatur.*

32. *Ex iis.*] Cato de re ruſt. cap 40. *Surculum aridum præacutum inter librum & ſtirpem artito primores digitos duos. Poſtea capito tibi ſurculum, quod genus inſerere voles: eum primorem præacuito obliquum primores digitos duos, &c. Artito*, eſt inſerito, adigito, immittito.

33. *Inſeri autem.*] Cap. 41. pag. 36. *Pirorum ac malorum inſitio per ver, & per ſolſtitium dies quinquaginta, & per vindemiam. Olea & ficorum inſitio eſt per ver.*

34. *Oleas.*] Cato cap. 40. pag. 35. *Ficos, oleas, mala, pira, vites inſeri oportet Luna ſilenti poſt meridiem, ſine vento Auſtro.* De Luna ſive ſilente, ſive ſitiente diximus ſect. 8. Sed ex Plinio *ſitienti* legi oportere palam eſt.

35. *Ut dictum eſt*] Nempe proxime, argilla, creta, &c.

36. *Bifidorum viminum.*] Sciſſam ſalicem dixit Cato, loco citato.

37. *Lingua bubula.*] Catonis hæc verba, loco proxime cit. *Salicem Græcam amplius circumligato, luto depſto, ſtirpem oblinito, digitos craſſos tres: Inſuper lingua bubula obtegito, ſi pluat, ne aqua in librum permanet: eam linguam inſuper librum alligato, ne cadat. Poſtea ſtramentis circumdato, alligatoque, ne gelus noceat.*

38. *Herba id genus.*] Alii non herbæ genus intelligi volunt, ſed ligulam e corio bubulo factam Plinius βούγλωσσον accepit, de qua dicetur lib. 25. ſect. 40 Hac muniri ac circumlini inſita voluit, ut ſuperius, ſect. 21. tomice mora ſpinarum, baccaſque lauri.

39. *Paleato luto.*] Cum luto palea admixta plagam farcire vimine circumligato, ita ut ſurculus qui inſeritur, duobus digitis exſtet. Sic MSS. omnes: prius legebatur, nulla prorſus ſententia, aut falſa, *libros farcire* Emendationem noſtram Columella conſtabilit, lib. de arboribus, cap. 26 *Cum omnes ſurculos, quos arbor patietur, demiſeris, libro ulmi vel vimine arborem adſtringito. Poſtea paleato luto bene ſubacto oblinito totam plagam, & ſpatium quod eſt inter duos ſurculos, uſque eo ut duobus digitis inſita exſtent.*

Digitized by Google

luto libro ſarcire, duos digitos inſito exſtante. Verno inſerentes tempus urget, [40] incitantibus ſe gemmis, [41] præterquam in olea, cujus diutiſſime oculi parturiunt, minimumque ſucci habent ſub cortice, qui nimius inſitis nocet. [42] Punicam vero & ficum, quanquam alias ſicca ſint, recraſtinare minime utile. [43] Pirum vel florentem inſerere licet, & in Maïum quoque menſem protendere inſitionem. Quod ſi longius afferantur pomorum calami, rapo infixos optime cuſtodire ſuccum arbitrantur: ſervari inter duos imbrices juxta
* CAP. XV. rivos, vel piſcinas, utrimque terra obſtructos: * [44] Vitium vero in ſcrobibus ſiccis ſtramento opertos, ac deinde terra obrutos, ut cacumine exſiſtant.

XXV. [1] Cato vitem tribus modis inſerit. [2] Præſectam findi jubet per medullam, in eam ſurculos exacutos ([3] ut dictum eſt) addi, [4] medullas jungi. [5] Altero, ſi inter ſeſe vites contingant, utriuſque in obliquum latere contrario adraſo junctis medullis colligari. [6] Tertium genus eſt, terebrare vitem in obliquum ad medullam, calamoſque addere longos pedes binos, atque ita ligatum inſitum, [7] intritaque illitum operire terra, calamis ſubrectis. [8] Noſtra ætas correxit, ut Gallica uteretur terebra, quæ excavat, nec urit: quoniam aduſtio omnis hebetat: [9] atque ut gemmaſcere incipiens legatur calamus: nec plus quam binis [10] ab inſito emineret oculis, [11] ulmeo vimine alligatus, binaque circumcideretur acie a duabus partibus; ut inde potius diſtillaret [12] mucor, qui maxime vites infeſtat. Deinde cum evaluiſſent flagella pedes binos, vinculum inſiti incideretur, ubertati craſſitudine permiſſa. [13] Vitibus inſerendis tempus dedere [14] ab æquinoctio autumno ad germinationis initia. Sativæ plantæ ſilveſtrium radicibus inſeruntur natura ſiccioribus. [15] Si ſativæ ſilveſtribus inſerantur, degenerant in feritatem. Reliqua cælo conſtant. [16] Aptiſſima inſitis ſiccitas. [a] Hujus enim remedium appoſitis fictilibus vaſis modicus humor per cinerem diſtillans. [17] Inoculatio rores amat leves.

XXVI. [1] Emplaſtri ratio & ipſa ex inoculatione nata videri poteſt. Craſſo autem maxime cortici convenit, ſicut eſt ficis. Ergo amputatis omnibus ramis, ne ſuccum avo-

INTERPRETATIO.

a *Hujus enim.*] Nam pro remedio adverſus ſiccitatem, *ſi nimia ſit*, apponuntur *tantum* vaſa fictilia, ex quibus modicus humor per cinerem *leniter* diſtillet.

NOTÆ.

40 *Incitantibus ſe.*] Erumpentibus, prorepentibus. Sic Columella locutus, lib. 4. cap. 4. *Palmes quem vitis mox in germinatione citaverit.*

41. *Præterquam in olea.*] Hæc iiſdem verbis Theophraſt. lib. de cauſis, cap. 6. pag. 205. Ἔτι δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις βραχὺς ὁ καιρὸς, διὰ τὸ ταχεῖαν εἶναι τὴν βλάστησιν. τῇ ἐλαίᾳ δὲ πλείων χρόνος, διὰ τὸ πλείω χρόνον ποιεῖν τὰς ὀφθαλμούς. *Sed & ceteris tantum temporis datum propterea eſt, quia gemma celeriter exit. Oleæ plus temporis deſtinatum eſt, cum diutius ſuos parturiat oculos.*

42. *Punicam vero.*] Theophr. loc. cit. Χρὴ δὲ καὶ τὸ ὑγρὸν ... συμμετρίαν τινὰ ὑπάρχειν· διὸ καὶ τὰς μὲν ἀμπέλους ἀποτέμνουσιν ἡμέραις ... πρότερον, ὅπως ἀποκαρρεύσῃ τὸ δάκρυον, καὶ μὴ σήπηται, μηδ' σκωληκιᾷ. Ῥόαν δὲ καὶ συκῆν καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐστὶ ξηρότερα, ... *Sed ſucci quoque & humoris eorum modum obſervari quemdam oportet. Qua de cauſa vitem aliquot ante diebus praeſecant, ut lacryma effluat, neque putreſcat, neque vermiculetur. Punicam, & ficum, quæque his ſicciora ſunt, protinus inſerere ſolent.*

43. *Pirum.*] Sic Palladius in Februar. tit. 25.

44. *Vitium vero.*] Subintellige calamos, ſive ſurculos. Gallis, *Marquotes.* Habet hæc etiam Colum. lib. 4. cap. 29. pag. 158. Hos ait in ſcrobibus rite ſervari, dum inſerantur.

Sect. XXV. 1. *Cato vitem.*] Cap. 41. pag. 36. Eadem habet etiam Colum. loc. cit.

2. *Præſectam.*] Truncum vitis præſectum, in quem ſurculus inſerendus.

3. *Ut dictum eſt.*] Sup. ſect.

4. *Medullas jungi.*] Cato: *Quos inſeres, medullam cum medulla componito.*

5. *Altero.*] Cato: *Altera inſitio eſt: ſi vitis vitem continget, utriuſque latus alterum praeradito oblique, & inter ſe ſe medullam cum medulla libro colligato*

6. *Tertium.*] Cato & Columella, locis citatis. Græcis eſt ἐμφυτευσμός.

7. *Intrita.*] Luto paleato

8. *Noſtra ætas.*] Columella hæc multo uberius, lib. 4. cap. 27. pag. 158. *Sed aliud eſt ferramentum, quo priores vitem perforabant, aliud quod ipſe uſu nunc magis aptum comperi. Nam antiqua terebra, quam ſolam veteres agricolæ noverant, ſcobem faciebat, perurebatque eam partem, quam perforaverat: deuſta porro raro revireſcebat, vel cum priore coaleſcebat. . . . Nos terebram, quam Gallicam dicimus, ad hanc inſitionem commenti longe habiliorem, utilioremque comperimus, &c.* Didymus quoque in Geopon. lib. 4. cap. 12. pag. 112. hunc inſitionis modum explanans, τρίπῳ τῷ καλουμένῳ Γαλλικῷ utitur: unde recentiorem hunc eſſe ſcriptorem apparet. Ea terebra Gallis modo *Villebrequin.*

9 *Atque ut gemmaſcere.*] Columella, lib. de arboribus, cap 8. *Cum vitem inſerere voles, optimo generis ſarmento ſpectato tunc cum gemmas agere incipiant, vento Auſtro a matre præcidato.*

10. *Ab inſito.*] Ab inſitione non plus quam gemmæ duæ exſtarent. Plinius, ſect. 35. Oculi, inquit, in arborum ſurculis proprie vocantur unde germinant

11. *Ulmeo vimine, &c.*] Non abludit ab hac ratione Columella, loc. cit. *Quidquid inſerueris nota; diligenter libro ligato, atque luto ſubacto paleato oblinito . . . . Infra inſitionem & alligaturam falce acuta leviter vitem vulnerato ex utraque parte, ut ex his potius plagis humor defluat, quam ex inſitione ipſa: abundans nocet enim nimius humor, nec patitur ſurculos inſertos comprehendere.*

12 *Mucor*] Humor, ſeu lacryma, ut dictum eſt ex Theophr. ſect. ſup. & proxime ex Columella.

13. *Vitibus inſerendis.*] Columella, lib. 4. pag. 29. pag. 157. *Tempus inſerendi Julius Atticus tradidit ex Calendis Novembribus in Calendas Julias, quoad poſſe cuſtodiri ſurculum, ſive gemmam affirmat.* Ut ab illo deinde diſſideat, edaſſent: locum vide.

14. *Ab æquinoctio autumno.*] Sic MSS. omnes, ac rurſum inferius, lib. 19. ſect 33. lib. 21. ſect. 12. &c. Autumnum ſcilicet pro autumnali veteres dixere: *Autumnum tempus*, Manilius: *Autumnum frigus*, Naſo, lib. 3. Metam. *Autumnam tempeſtatem*, Gellius, lib. 9 cap. 7. *Autumnus feriæ*, Cod. Theod lib. 2. tit. 8 de Feriis, lege 2.

15. *Si ſativæ.*] Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 40. *Si in pirum ſilvaticam inſeveris pirum quamvis bonam, non fore pirum tam jucundum, quam ſi in eam quo ſilveſtris non ſit.*

16. *Aptiſſima*] Columella, lib. 5. cap. XI. *Hoc genus inſitionis æſtivo tempore optime uſurpatur.*

17. *Inoculatio.*] Theophr. lib. 1. de cauſis, cap. 6. pag. 205. Τὸ δ' ὕδωρ τῷ μὲν ἐνοφθαλμισμῷ πολέμιον, &c. *Aqua inoculationi vehementer officit: putrefacit enim*, &c.

Sect. XXVI. 1. *Emplaſtri ratio*] Quam & inoculationem quidam, ut auctor eſt Columella, ſed perperam, appellabunt. *Tertium*, inquit, lib. 5. cap. XI. pag. 203. *inſitionis genus eſt, quo ipſas gemmas cum exiguo cortice in partem delibratam recipit arbos, quam vocant agricolæ emplaſtrationem, vel ut quidam, inoculationem.* Galli, *Enter en écuſſon.*

cent, nitidiſſima in parte, quaque præcipua cernatur hilaritas, [2] exempta ſcutula (ita ne deſcendat ultra ferrum) cortici, imprimitur ex alia cortex par, [3] cum ſui germinis mamma: ſic compage denſata, ut cicatrici locus non ſit, & ſtatim fiat unitas, nec humorem, nec afflatum recipiens: nihilominus tamen & luto munire, [4] & vinculo melius. Hoc genus non pridem repertum volunt, qui novis moribus favent. Sed id etiam apud veteres Græcos invenitur, & [5] apud Catonem, qui oleam ficumque ſic inſeri juſſit, menſura etiam præfinita ſecundum reliquam diligentiam ſuam: cortices ſcalpro excidi quatuor digitorum longitudine, & trium latitudine, atque ita coagmentari, & [6] illa ſua intrita oblini: eadem ratione & in malo.

Quidam huic generi [7] miſcuere fiſſuram in vitibus, exempta cortici teſſella, ſurculo a latere plano adigendo. Tot modis inſitam arborem vidimus juxta Tiburtes [8] Tullias, omni genere pomorum onuſtam, alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, piris, Punicis, malorumque generibus. Sed huic brevis fuit vita. Nec tamen omnem experimentis aſſequi naturam poſſumus. Quædam enim naſci, niſi ſponte nullo modo queunt: eaque immitibus tantum & deſertis locis proveniunt. [9] Capaciſſima inſitorum omnium ducitur platanus, poſtea robur: verum utraque ſapores corrumpit. [10] Quædam omni genere inſeruntur, ut ficus & Punicæ. Vitis non recipit emplaſtra: nec quibus tenuis, ac caducus, rimoſuſque cortex: neque inoculationem ſiccæ, aut humoris exigui. Fertiliſſima omnium inoculatio, poſtea emplaſtratio. Sed utraque infirmiſſima. Et quæ cortice nituntur tantum, vel levi aura ocyſſime deplantantur. [11] Inſerere firmiſſimum, & ſecundius, quam ſerere.

Non eſt omittenda raritas unius exempli. [12] Corellius Eques Rom. Ateſte genitus, inſevit caſtaneam [13] ſuometipſam ſurculo in Neapolitano agro. Sic facta eſt caſtanea, quæ ab eo nomen accepit inter laudatas. [14] Poſtea Etereius libertus Corellianam iterum inſevit. Hæc eſt inter eas differentia, illa copioſior, hæc Etereïana melior. CAP. XVII.

XXVII. Reliqua genera caſus ingenio ſuo excogitavit, ac defractos ſerere ramos docuit, cum [1] pali defixi radices cepiſſent. Multa ſic ſeruntur, in primiſque ficus, [2] omnibus aliis modis naſcens, [3] præterquam talea: [4] optime quidem, ſi vaſtiore ramo pali modo exacuto adigatur alte, exiguo ſuper terram relicto capite, eoque ipſo arena cooperto. [5] Ramo ſeruntur & Punica, [6] palis laxato prius meatu: item myrtus. Omnium horum longitudine trium pedum, craſſitudine minus brachiali, [7] cortice diligenter ſervato, [8] trunco exacuto.

XXVIII. [1] Myrtus & taleis ſeritur: [2] morus talea tantum; [3] quoniam in ulmo eam inſeri religio fulgurum prohibet. Quapropter de talearum ſatu nunc dicendum eſt. [4] Servan-

NOTÆ.

2. *Exempta ſcutula.*] Scutulam corticeam eximimus, lignum tamen non offendentes: alia deinde ſimilis ex altera arbore in locum prioris imprimitur. Quod in ſcutulæ formam cortex eximitur, inde Galli inſitioni huic nomen fecere: Quod id ipſum, quod inſeritur, veluti emplaſtrum quoddam eſt, inde Latinis emplaſtratio dicta eſt.

3. *Cum ſui germinis mamma.*] Mammæ appellatione parvam illam corticis exuberantiam intelligo, unde primum rami proſiliunt, ac germina.

4. *Et vinculo.*] Lineo, vel, ut olim, vimineo: vel tilia denique: nam & e tilia vincula, ut dictum eſt libro ſuperiore, ſect. 25.

5. *Apud Catonem.*] Cap. 41. pag. 36. Ficos & oleas altero modo inſerito. *Quod genus aut ficum, aut oleam eſſe voles, inde librum ſcalpro eximito: alterum librum cum gemma de eo fico, quod genus eſſe voles, eximito: apponito in eum locum, unde exſecaveris in alterum genus, facitoque uti conveniat. Librum longum facito digitos III ſ* (hoc eſt, tres & ſemis: Plinius quatuor ſolidos dixit.) *latum digitos tres. ad eumdem modum oblinito, integito: uti cetera.*

6. *Illa ſua intrita.*] Luto paleato, ut Plinius ipſe ait ſectione 24.

7. *Miſcuere fiſſuram.*] Vites inſeruere gemina ratione: primum fiſſo cortice in teſſellæ modum, quæ emplaſtratio eſt: & præterea terebrato trunci latere, inſertoque ſurculo, qui Græcis ἐμφυτευσμὸς, a nobis ſup. ſect. explicatus.

8. *Tullias.*] MSS. *Thulias.*] Sunt qui *tiliam* ſcribant.

9. *Capaciſſima.*] Quæ plures diverſorum generum ſurculos admittere in ſe ac recipere poſſit.

10. *Quædam omni genere.*] Omni inſitionum genere, quas hactenus attigimus.

11. *Inſerere firmiſſimum.*] Columella, lib. de arboribus, cap. 20. *Arbos inſita fructuoſior eſt, quam quæ inſita non eſt: id eſt, quam quæ cum ramis aut plantis ponitur.*

12. *Corellius.*] In Inſcript. Gruteri, *Corellius*, non ſemel. Diverſus certe a Corellio Rufo, cujus obitum Plinius alter deflet, lib. 1. epiſt. 12.

13. *Suometipſam.*] Caſtaneam inſevit exempto ſurculo ex ea ipſa arbore quæ inſerebatur.

14. *Poſtea Etereius.*] Vide Notas & Emend. num. XXII.

Sect. XXVII. 1. *Pali defixi.*] *Des pieux.* Hunc ſignare modum Virgilius videtur, lib. 2. Georg. verſ. 25. cum ait:

Hic ſtirpes obruit arvo,
Quadrifidaſque ſudes, & acuto robore vallos.

2. *Omnibus aliis.*] Sex modis ſuperius recenſitis, ſect. 9.

3. *Præterquam talea.*] Hoc eſt, præciſo exacutoque ab utraque parte ligno, quod in terram depangitur. Græci κόλον. Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 40. taleam & clavolam vocat: Galli, *billet* & talia ſerere, *planter de bille.* Vide Notas & Emend. num. XXIII.

4. *Optime quidem.*] Subintellige, naſcitur. Hæc totidem verbis Theophr. lib. 2. hiſtor. cap. 7. Φυτεύεται δὲ ἡ συκῆ, ἐάν τις κράδην παχεῖαν ἀποξύνας ἐμβάλῃ σφύρᾳ, ἄχρι οὗ ἂν ἀποληφθῇ μικρὸν ὑπὲρ τῆς γῆς, εἶτ᾽ ἐπ᾽ αὐτὸ ἄμμον βαλὼν ἄνωθεν ἐπιχώσῃ. *Seritur ficus, & ſi quis ramum vaſtiorem exacutum malleo adigat, quoad ſuper terram paulum exſtet, ac deinde arena ſuperinjecta operiat.*

5. *Ramo ſeruntur.*] Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 1. Ἡ ῥόα ἢ μυῤῥίνη.

6. *Palis laxato.*] Palo prius laxari ac dilatari ſcrobem ſeu foramen neceſſe eſt, quo ramus immittitur. Prius paxillo perforato ſolo, inquit Columella, lib. 4. cap. 16.

7. *Cortice diligenter.*] Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 7. Καὶ τὸν φλοιὸν ἀπεριαιρεῖν, *cortice minime detracto.* Craſſitudinem vero rami brachialem & in olea Columella requirit, lib. 5. cap. 9.

8. *Trunco exacuto.*] Pali trunco, qui in terram defigi debet, parte duriſſima exacuta.

Sect. XXVIII. 1. *Myrtus & taleis.*] Etiam taleis. Theophraſt. loc. cit. Καὶ γὰρ ὁ μύῤῥινος ἀπὸ τ̃ κόλων ἢ τ̃ πρέμνων φύεται.

2. *Morus talea.*] Pallad. lib. 3. in Febr. tit. 25. pag. 77. *Morus ſerenda eſt taleis vel cacuminibus: melius autem taleis ſeſquipedalibus*, &c.

3. *Quoniam in ulmo.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXIV. De hac religione fulgurum diximus, lib. 15. ſect. 17.

4. *Servandum in eo.*] Columella, lib. 5. cap. 8. cui titulus eſt, *de ſeminariis olivarum.*

dum in eo ante omnia, ut taleæ ex feracibus fiant arboribus: ne curvæ, neve ſcabræ, aut bifurcæ: neve tenuiores, quam ut manum impleant: ne minores pedalibus: ut illibato cortice: [5] atque ut ſectura inferior ponatur ſemper, & quod erit ab radice: [6] accumuleturque germinatio terra, donec robur planta capiat.

CAP. XVIII. XXIX. Quæ cuſtodienda in olearum cura [1] Cato judicaverit, ipſius verbis optime præcipiemus. Taleas oleaginas, quas in ſcrobe ſaturus eris, tripedaneas facito: diligenterque tractato, [2] ne liber laboret cum dolabis, aut ſecabis. Quas in ſeminario ſaturus eris, pedales facito: eas ſic inſerito: [3] Locus bipalio ſubactus ſit, [4] beneque glutus. [5] Cum taleam demittes, pede taleam opprimito. Si parum deſcendat, malleo aut [6] mateola adigito: cavetoque, ne librum ſcindas, cum adiges. [7] Palo prius locum ſi feceris, quo taleam demittas, ita melius vivet. Taleæ ubi trimæ ſunt, tum denique curæ ſint, [8] ubi liber ſe vertet. Si in ſcrobibus aut in ſulcis ſeres, ternas taleas ponito: eaſque divaricato ſupra terram, ne plus quatuor digitos tranſverſos emineant, [9] gemma vel oculo ſervato. Diligenter eximere oleam oportet, & radices quam plurimas cum terra ferre. Ubi radices bene operueris, calcare bene [10] ne quid noceat.

XXX. 1. [1] Si quis quærat quod tempus oleæ ſerendæ ſit, agro ſicco per ſementem, agro læto per ver. [2] Olivetum diebus XV. ante æquinoctium vernum incipito putare. [3] Ex eo die dies XL. recte putabis. Id hoc modo putato. [4] Qua locus recte ferax erit, quæ arida erunt, & ſi quid ventus interfregerit, inde ea omnia eximito. Qua locus ferax non erit, id plus concidito, aratoque bene, [5] enodatoque, ſtirpeſque leves facito. [6] Circum oleas autumnitate ablaqueato, & ſtercus addito. [7] Qui olivetum ſæpiſſime & altiſſime miſcebit, is tenuiſſimas radices exarabit. Radices ſi ſurſum abibunt, craſſiores fient, [8] & eo in radices vires oleæ abibunt.

2. Quæ genera olearum, vel in quo genere terræ vivere & ſeri debeant, quoque ſpectare oliveta, [9] diximus in ratione olei. [10] Mago in colle & ſiccis, & argilla, inter autumnum & brumam ſeri juſſit. In craſſo aut humido, aut ſubriguo, a meſſe ad brumam. Quod præcepiſſe eum Africæ intelligitur. Italia quidem nunc vere maxime ſerit. Sed ſi & autumno libeat, poſt æquinoctium XL. diebus ad Vergiliarum occaſum, [11] quatuor ſoli dies ſunt, quibus ſeri noceat. Africæ peculiare quidem in oleaſtro eſt inſerere. [12] Quadam æternitate conſeneſcunt proxima adoptioni virga emiſſa, atque ita alia arbore ex eadem juveneſcente: iterumque & quoties opus ſit, ut ævis eadem oliveta conſtent. [13] Inſeritur autem oleaſter calamo, & inoculatione.

3. [14] Olea, ubi quercus effoſſa ſit, male ponitur: quoniam vermes [15] qui raucæ vocan-

NOTÆ.

5. *Atque ut ſectura.*] Ut parte ima, & craſſiore, & radici propiore, qua ſecta eſt ab arbore, & exacuta, terram: cacumine, cælum ſpectet. Colum. loc cit.

6. *Accumuletur que.*] Dum arbos germinat, terra aſſidue aggeratur, ad robuſtam uſque ætatem [illegible] Theophr. loc. cit.

Sect. XXIX. 1. *Cato.*] Cap. 45. *Taleas oleaginas, quas in ſcrobe ſaturus eris, tripedaneas decidito, diligenterque tractato, ne liber laboret, cum dolabis, aut ſecabis*, &c. Pedales circiter Varro facit, lib. 1. de re ruſt cap. 40.

2. *Ne liber laboret.*] Hoc eſt, ut ait Colum. lib. 5. cap. 9. pag. 155. *ne corticem lædas, aliamve partem, quam qua ferro præciderit.* Ut ipſe Cato, cap 40. *ne librum convellas.*

3. *Locus bipalio.*] Bipalium Græcis [illegible], inſtrumentum eſt ad fodiendum. *Une houe*

4. *Beneque glutus.*] Cato, cap. 45. *beneque glutus ſiet*: hoc eſt, unitus, æquatus, complanatus.

5. *Cum taleam.*] Cato: *Cum taleam demittes, pede tantum opprimito*, &c.

6. *Mateola.*] Nos mateolam, bipalii manubrium interpretamur: aliter alii

7. *Palo prius.*] Cato, loc. cit. totidem apicibus, ac ſyllabis. Plinius ſupra, ſect. 17. *Palis laxato prius meatu.*

8. *Ubi liber ſe vertet.*] Cato, *Ubi liber ſe ſe vertet.* Catonis ſententia eſt, ut quidem remur, oleas, cum trimæ ſunt, priuſquam transferantur, rubrica notandas, ut cum ſerentur, eaſdem cæli partes liber aſpiciat, ſive cortex, quas etiam in ſeminario conſpexerat: alioqui frigore vel calore laboraturas ab ea parte, quas præter conſuetudinem ſub alio tractu expoſitas habuerant. Ita enim Colum. lib. de arboribus, cap. 17. de olivetis.

9. *Gemma vel oculo ſervato.*] Oculo uno, ſeu gemma exſtante a terra: Vide Notas & Emend. num. XXV.

10. *Ne quid noceat*] Cato, *Calcato bene ne aqua noceat.*

Sect. XXX 1. *Si quis quærat.*] Cato, c. 27. & 40 & Columella, lib 5. cap. 9. *Plantæ autem in oliveto diſponentur optime, ſiccis minimeque uliginoſis agris, per autumnum: lætis & humidis, verno tempore, paulo antequam germinent.*

2. *Olivetum diebus*] Cato, cap 44.

3. *Ex eo die.*] Cato: *Ex eo die dies quadraginta quinque recte putabis.*

4. *Qua locus recte.*] Cato, *Qui locus recte ferax erit*, &c.

5 *Enodatoque.*] Ramos inutiles amputato: arborem interlucato: ſtirpem onere levato. Cato totidem verbis ac Plinius.

6. *Circum oleas.*] Cato, cap. 5. pag XL *Circum oleas autumnitate ablaqueato, & ſtercus addito.* MSS etiam Pliniani omnes *autumnitate*, non *autumno* habent. Uſus ea voce iterum Cato, cap. 155.

7. *Qui olivetum.*] Cato, cap. 61. pag. 44. *Qui olivetum ſæpiſſime & altiſſime miſcebit, is tenuiſſimas radices exarabit. Si male arabit, radices ſurſum abibunt, craſſiores fient, & in radices vires oleæ abibunt.*

8. *Et eo.*] Et ea re, ob eam rem.

9. *Diximus in ratione olei.*] Libro 15. ſect. 6.

10. *Mago.*] Et poſt eum Columella, lib. de arboribus, cap. 17. de olivetis, ubi Magonem laudat.

11. *Quatuor ſoli.*] Vide Notas & Emend. num XXVI.

12. *Quadam.... conſeneſcunt.*] Æterno fere ævo oleæ durant, quoniam virgas ſeu ſtolones emittunt quotannis, qui ſeri alio & transferri poſſint. Simili ſententia Columella, lib. 4. cap. 17. *Neque enim ea quæ ſerimus a nobis immortalia eſſe poſſunt: attamen æternitati eorum ſic conſulimus, ut de mortuis ſeminibus alia ſubſtituamus*, &c.

13. *Inſeritur.... calamo.*] Hoc eſt, ſurculo, quo dictum eſt modo initio ſectionis 24.

14. *Olea, ubi quercus*] Amplius eo Varro dicit, lib. 1. de re ruſt. cap. 16. dum ait, *Si ad limitem querretum habet ager, non poſſe recte ſecundum eam ſilvam ſeri oleam*, &c. Aliquid ſimilius Columella, lib. 5. cap de generibus olearum: *Poteſt*, inquit, *olea in agro frumentario ſeri, vel ubi arbutus, aut ilex ſteterant. Nam quercus etiam exciſa radices noxias olivæ relinquit, quarum virus enecat oleam.* Sed de vermibus idem expreſſius, libro extremo de arboribus, cap. 17. de olivetis: *Si olivam poſueris eo loco, unde quercus effoſſa eſt, morietur: ideo quod vermes quidam ſunt, qui in radice quercus naſcuntur, & educantur, iique maxime ſemina olea conſumunt.*

15. *Qui raucæ.*] Ita etiam MSS. Sunt qui *erucæ* malint: ſed imperite, ac nimium confidenter.

tur, in radice quercus naſcuntur, & tranſeunt. [16] Non inhumare taleas, aut ſiccare prius quam ſerantur, utilius compertum. Vetus olivetum ab æqūinoctio verno intra Vergiliarum exortum [17] interradi alternis annis, melius inventum: [18] item muſcum circumdare radici. Circumfodi autem omnibus annis a ſolſtitio duûm cubitorum ſcrobe pedali altitudine: [19] ſtercorari tertio anno.

4. [20] Mago idem amygdalas ab occaſu Arcturi ad brumam ſeri jubet. Pira non eodem tempore omnia, quoniam non æque floreant. Eadem oblonga, aut rotunda, ab occaſu Vergiliarum ad brumam. Reliqua genera media hieme ab occaſu Sagittæ, Subſolanum, aut Septemtriones ſpectantia. Lautum ab occaſu Aquilæ ad occaſum Sagittæ. Connexa enim de tempore ſerendi æque ratio eſt. Vere & autumno id magna ex parte fieri decrevere. Eſt & alia hora circa Canis ortus, paucioribus nota, quoniam non omnibus locis pariter utilis intelligitur; ſed haud omittenda nobis, non tractûs alicujus rationem, [21] verum naturæ totius indagantibus. In Cyrenaïca regione [22] ſub eteſiarum flatu conſerunt: necnon & in Græcia: oleam maxime in Laconia. Cos inſula & vites tunc ſerit: ceteri apud Græcos, inoculare & inſerere non dubitant: ſed arbores non ſerunt. Plurimumque in eo locorum natura pollet. Namque in Ægypto omni ſerunt menſe, & ubicumque imbres [23] æſtivi non ſunt, ut in India & Æthiopia. [24] Neceſſario poſt hæc autumno ſeruntur arbores.

5. [25] Ergo tria tempora eadem germinationis, ver, & Canis, Arcturique ortus. Neque enim animalium tantum eſt ad coitus aviditas, ſed multo major eſt terræ ac ſatorum omnium libido: qua tempeſtive uti, [a] plurimum intereſt conceptûs. Peculiare utique in inſitis, cum ſit mutua cupiditas [26] utrimque coeundi. Qui ver probant, ab æquinoctio ſtatim admittunt, prædicantes germina parturire, [b] ideo faciles corticum eſſe complexus. Qui præferunt autumnum, ab [27] Arcturi ortu, quoniam ſtatim radicem quamdam capiant, & ad ver parata veniant, atque non protinus germinatio auferat vires. [28] Quædam tamen ſtatutum tempus anni habent ubique, ut ceraſi & amygdalæ circa brumam, ſerendi vel inſerendi. De pluribus locorum ſitus optime judicabit. Frigida enim & aquoſa verno conſeri oportet, ſicca & calida autumno.

6. Communis quidem Italiæ ratio tempora ad hunc modum diſtribuit: [29] Moro ab Idibus Februariis in æquinoctium, piro autumnum: ita ut brumam quindenis nec minus diebus antecedant. Malis æſtivis, & cotoneis, item ſorbis, prunis, poſt mediam hiemem in Idus Februarias. [30] Siliquæ Græcæ, & Perſicis, ante brumam per autumnum. [31] Nucibus, juglandi, & pineæ, & avellanæ, & Græcæ, atque caſtaneæ, a Calendis Martiis [32] ad Idus eaſdem. [33] Salici, geniſtæ, circa Martias Calendas. [34] Hanc in ſiccis ſemine, illam in humidis virga ſeri, diximus.

INTERPRETATIO.

a *Plurimum.*] Plurimum intereſt ad conceptum *arborum & germinationem.*

b *Ideo faciles.*] Ideo cortices, *arboris pariter & ſurculi inſiti, facile coire.*

NOTÆ.

16. *Non inhumare taleas.*] Quanquam ita fieri præcipit Columella, lib. 5. cap. 9. pag. 195. *Sed oportebit talearum capita & imas partes mixto fimo cum cinere oblinere, & ita totas eas immergere, ut putris terra quatuor digitis alte ſuperveniat. Sed binis indicibus ex utraque parte humantur*, &c. In Chiffl. cod. *inhumare*, male.

17. *Interradi alternis.*] Quid ſit interradi diximus lib. 15. ſect. 2. Somniant vocabulariorum concinnatores, qui hac voce præcipi putant, ut qui ſolet innaſci arboribus muſcus eradatur. Quod Plinius alternis annis interradi hoc loco ait, tonſuram oleæ alternam vocat ipſe ſect. 45. cum alternis nimirum annis amputari ramos inutiles olearum vetuſtiorum jubet, ne alimentum omne in materiem inſumatur. Sic Colum. lib. 5. cap. 9. de ſeminariis olivarum: *Quin etiam*, inquit, *compluribus interpoſitis annis olivetum putandum eſt. .... Quod tamen ſatis erit octavo anno feciſſe*, &c.

18. *Item muſcum.*] Columella, lib. XI. cap. 2. *Hoc eodem menſe* (Maio) *in paſtinato ſeminario noviſſima poſitio eſt olearis taleæ: eamque oportet, cum panxeris, fimo & cinere mixtis oblinire, & ſuperponere muſcum, ne Sole findatur*, &c.

19. *Stercorari.*] Colum. loc. cit. *Tertio quoque anno fimo vel pabulande ſunt oleæ.*

20. *Mago idem.*] Ex Palladius, lib. 2. in Januar. tit. 15. pag. 45. *Amygdalus ſeritur menſe Januario & Februario. item locis calidis Octobri & Novembri.* De occaſu Arcturi. lib. 18. ſect. 74. De occaſu Vergiliarum, lib. 18. ſect. 59. Sagittæ, ſect. 74. Aquilæ demum, ſect. 69.

21. *Verum naturæ totius.*] In MSS. *potius.*

22. *Sub eteſiarum.*] De his egimus lib. 2. ſect. 47. dicemuſque iterum lib. 18. ſect. 68.

23. *Æſtivi non ſunt.*] In MSS. *æſtivi ſunt*: Male. Idem Plinius lib. 19. ſect. 4. *In deſertis aduſtiſque Sole Indiæ, ubi non cadunt imbres.* Sic etiam Cteſias in eo volumine quod de Indicis rebus conſcripſit, cujus extant fragmenta apud Photium in Bibl. quæ ſunt ſæpius laudata a nobis in hoc opere.

24. *Neceſſario.*] Columella, lib. 5. cap. 10. *Arbores ac ſemina cum radicibus autumno ſerito, hoc eſt, circa Calendas & Idus Octobris.*

25. *Ergo tria.*] Plinius, lib. 16. ſect. 41. *Sunt alia naturales quibuſdam* germinationes, *præterque vernas, quæ ſuis conſtant ſideribus. .... Hiberna, Aquila exortu: æſtiva, Canis ortu: tertia Arcturo: has duas quidam omnibus arboribus communes putant*, &c.

26. *Utrimque coeundi.*] Vel, ut in MSS. *utrique*, ſurculo arborique.

27. *Arcturi ortu.*] De eo dicemus lib. 18. ſect. 74.

28. *Quædam tamen.*] Columella, lib. XI. cap. 2. *Poſſunt etiam his diebus* (menſe Decembri exeunte) *ceraſi, & tuberes, & Armeniaca, atque amygdala, cæteraque arbores, quæ primæ florent, inſeri commode.*

29. *Moro ab Idibus.*] Colum. lib. 5. cap. 10. pag. 202. *Mala, ſorba, pruna, poſt mediam meſſem uſque 10 Idus Febr. ſerito. Mororum ab Idibus Februar. uſque ad æquinoctium vernum ſatio eſt.*

30. *Siliquæ Græcæ.*] De quibus diximus lib. 15. ſect. 26. Colum. loc. cit. *Siliquam Græcam, quam quidam κεράτιον vocant, & Perſicum, ante brumam per autumnum ſerito.*

31. *Nucibus, &c.*] Colum. loc. cit. pag. 201. *Cum ferula fuerit enata, eam findito, & in medulla ejus ſine putamine nucem Græcam, aut avellanam abſcondito, & ita adobruito. Hoc ante Calendas Martias facito, vel etiam inter Nonas & Idus Martias. Eodem tempore juglandem, & pineam, & caſtaneam ſerere oportet.* De his nucum generibus dictum eſt lib. 15. ſect. 24. & 25.

32. *Ad Idus eaſdem.*] Hoc eſt, Martias.

33. *Salici.*] Colum. lib. de arbor. cap. 29. *Salicem & geniſtam creſcente Luna vere circa Calendas Martias ſerito. Salix humida loca deſiderat, geniſta etiam ſicca.*

34. *Hanc in ſiccis.*] In montibus geniſtas ſponte naſci Plinius ante admonuit, lib. 16. ſect. 30. In fluminibus ſali-

Digitized by Google

CAP. XIX. 7. Eſt etiam nunc nova inſerendi ratio, ne quid ſciens quidem prætercam; quod uſquam invenerim, [11] Columellæ excogitata, ut affirmat ipſe, qua vel diverſæ inſociabileſque naturæ arborum copulentur, ut fici atque oleæ. Juxta hanc ſeri ficum jubet non ampliore intervallo, quam ut contingi large poſſit ramo oleæ quam maxime ſequaci atque obedituro: eumque omni interim tempore edomari [a] [16] meditatione curvandi. Poſtea fico adepta vires, (quod evenire trimæ, aut utique quinquenni ſolet,) [17] detruncata ſuperficie, [18] ipſumque deputatum, & ut dictum eſt, adraſo cacumine, defigi in crure fici, cuſtodinim vinculis, ne curvatura fugiat. Ita quodam propaginum inſitorumque temperamento, triennio communi inter duas matres coaleſcere. Quarto anno abſciſſum totum adoptantis eſſe, nondum vulgata ratione, ant mihi certe ſatis comperta.

XXXI. Cetero eadem illa de calidis frigidiſque, & humidis & ſiccis [1] ſupra dicta ratio, & ſcrobes fodere monſtravit [2] In aquoſis enim neque altos, neque amplos facere expediet: aliter in æſtuoſo ſolo & ſicco, ut quam maxime accipiant aquam, contineantque. Hæc & veteres arbores colendi ratio eſt. Ferventibus enim locis [3] accumulant æſtate radices operiuntque, ne Solis ardor exurat. [4] Alibi ablaqueant, perflatuſque admittunt. Iidem hieme cumulis a gelu vindicant. [5] Contra illi hieme aperiunt, humoremque ſitientibus quærunt. Ubicumque circumfodiendi arbores ratio [6] in circuitu pedes in orbem ternos: neque id in pratis, quando amore Solis humoriſque in ſumma tellure oberrant. Et de arboribus hæc quidem fructus gratia ſerendis inſerendiſque in univerſum ſint dicta.

CAP. XX. XXXII. [1] Hinc reſtat carum ratio, quæ propter alias ſeruntur, ae vineas maxime, cæduo ligno. Principatum in iis obtinent ſalices, quarum ſatio fit [2] loco madido: [3] tamen reſoſſo duos pedes & ſemipedem, [4] talea ſeſquipedali, vel pertica, quæ utilior, quo plenior. [5] Intervallo eſſe debent pedes ſeni. [6] Trimæ pedibus binis a terra putatione coërcentur, ut ſe in latitudinem fundant, ae ſine ſcalis tondeantur. Salix enim fecundior eſt, quo terræ propior. Has quoque omnibus annis [7] confodi jubent menſe Aprili. Hæc eſt viminalium cultura. Perticalis [8] & virga & talea ſeritur, foſſura eadem. Perticas ex ea cædi juſtum eſt quarto fere anno. [9] Et ex autem ſeneſcentium propagine reſarciunt locum, pertica immerſa, ac poſt annum reciſa. [10] Salicis viminalis jugera ſingula ſufficiunt xxv. vineæ jugeribus. [11] Ejuſdem rei cauſa populus alba ſeritur [12] bipedaneo paſtinatu, talea ſeſquipedali, [13] biduo ſiccata, [14] palmipede intervallo, terra ſuperinjecta duorum cubitorum craſſitudine.

XXXIII. [1] Arundo etiamnum dilutiore, quam hæ, ſolo gaudet. [2] Seritur bulbo radi-

INTERPRETATIO.

a *Meditatione.*] Aſſuetudine.

NOTÆ.

ces, vel depacto temere ſurculo, ejuſdem libri ſect. 46. 67. & 68.

35. *Columella.*] Libro 5. cap. XI. pag. 205.

36. *Meditatione curvandi.*] Ut aſſidue curvata, fiſſuræ aſſueſcat.

37. *Detruncata ſuperficie.*] Arboris fici præſecto cacumine. Columella. *Tunc arborem fici detrunca, plagamque leva, & mediam cuneo finde. Cacumina deinde olivæ, ficus matri cohærent, ex utraque parte abrade, & ita fiſſura fici inſere, cuneumque exime, diligenterque ramulos colliga, ne qua vi revellantur. Sic interpoſito triennio convaleſcet ficus cum olea: & tum demum quarto anno, cum bene coierint, velut propagines, ramulos olivæ a matre reſecabis.*

38. *Ipſumque.*] Ipſum oleæ ramum, matri adhuc adhærentem, ſed deputatum tamen, hoc eſt, ex utraque parte cuſpidatim deciſum, ut dictum eſt ſect. 24. defigi jubet in ficum, qua parte facta eſt fiſſura: hanc [illegible] crus appellant: alias truncum.

Sect. XXXI. 1. *Supra dicta ratio.*] Sup ſect 7. num. 6.

2. *In aquoſis.*] Hæc Theophraſt. lib 3. de cauſis, cap. 5. pag. 268.

3. *Accumulant.*] Accumulantur terra radices. Græci [illegible] vocant, ut Theophr. a nobis laudatus ſect. 28.

4. *Alibi ablaqueant.*] Circum radices terra foditur, ut illæ aere ventiſque perflentur

5. *Contra illi.*] Columella, de vitibus, lib 5. cap. 5. *Ubi ſemina jam corroborata fuerint, nihil dubium eſt, quin cœleſtibus aquis plurimum juventur. Itaque locis, quibus clementia hiemis permittit, adapertas vites relinquere, & tota hieme ablaqueatas habere convenit.*

6. *In circuitu.*] MSS. *In circuitum.*

Sect. XXXII. 1. *Hinc reſtat earum ratio.*] MSS. Reg. Colb. *ratio*, haud ita ſincere, ut remur.

2. *Loco madido.*] Vide quæ dicta ſunt ſect. 30. num. 6.

3. *Tamen reſoſſo.*] Columella item de viminali ſalice, lib 4. cap. 30. pag. 161. *Ita enim præcipiunt veteres, in duos pedes & ſemiſſem ſalicto defoſſum ſolum.*

4. *Talea . . . . . vel pertica.*] Utroque enim modo ſeritur viminalis, ut mox dicetur. Et de eo genere Columella, lib. 4 cap. 30. pag. 162. *Atque hæ, inquit, vel cacuminibus vel taleis deponuntur. Perticæ cacuminum mediocris plenitudinis, quæ tamen dipondiarii orbiculi craſſitudinem non excedant, optime panguntur. . . . Taleæ ſeſquipedales terrenæ immerſa paululum obruuntur.*

5. *Intervallo.*] Colum. loc cit.] *Riguus locus ſpatia laxiora deſiderat, eaque ſenum pedum per quincuncem recte faciunt, &c.*

6. *Trimæ.*] Etiam anniculæ, vel ſi fuerit ager ſiccior, bimæ, inquit Columella. lib. 4. cap. 31. pag. 163.

7. *Confodi jubent.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXVII.

8. *Et virga.*] Hoc eſt, ſurculo, de quo dictum eſt ſect. 9 uti de talea, ſect. 27. Columella, loc cit. *Perticalis fere eundem agrum, quem viminalis, deſiderat: melior tamen riguo provenit: atque ea taleis conſeritur. . . . crebroque foditur, atque exherbatur . . . ſic culta quarto demum anno cæditur.*

9. *Et ea autem.*] De viminalibus tradit Colum lib. 4. cap 30. pag. 162. mergi in terram curvatis defoſſiſque, & poſt annum deciſis a ſtirpe propagari eas: quod multo eſt de perticali verius.

10. *Salicis viminalis.*] Columella, loc. cit. pag. 161. *Viminalium, ut Atticus putat, ſingula jugera ſufficere poſſunt quinis & vicenis jugeribus ligandæ vineæ: arundineti ſingula jugera vicenis jugandis: caſtaneti jugerum totidem palandis, quot arundineti jugandis.*

11. *Ejuſdem rei.*] Vineæ ligandæ.

12. *Bipedaneo.*] Terra duos pedes refoſſa.. Paſtinare eſt terram fodere.

13. *Biduo ſiccata.*] Priuſquam ſeratur: contra quam de oleis præceptum eſt, ſect. 31. *Taleas non ſiccare prius quam ſerantur, utilius compertum.*

14. *Palmipede intervallo.*] Serantur arbores palmi unius inter ſe & pedis intervallo. Palmipedalem menſuram vocat Columella, lib. 3. cap. 19

Sect. XXXIII. 1. *Arundo*] Columella eleganter, lib. 4. cap. 32. pag. 163. *Arundo, inquit, cum ſit vivaciſſima, nec recuſet ullum locum, proſperius reſoluto, quam denſo: humido, quam ſicco . . . vallibus, quam clivis: fluminum ripis & limitibus ac vepretis commodius, quam mediis agris deponitur.* Dilutum ſolum, madidum humidumque intellige.

2. *Seritur.*] Colum. loc. cit. *Seritur bulbus radicis: ſeritur*

Digitized by Google

cis, quem alii oculum vocant, [3] dodrantali ſcrobe, [4] intervallo duûm pedum & ſemipedis: reficiturque ex ſeſe vetere arundineto exſtirpato, quod utilius repertum, [5] quam caſtrare, ſicut antea. Namque inter ſe radices ſerpunt, mutuoque [6] diſcurſu nentur. [7] Tempus conſerendi, priuſquam oculi arundinum intumeſcant, ante Calendas Martias. [8] Creſcit ad brumam uſque: deſinitque, cum dureſcere incipit: Hoc ſignum tempeſtivam habet cæſuram. [9] Et hanc autem quoties & vineam fodiendam putant. [10] Seritur & tranſverſa, non alte terra condita: erumpuntque e ſingulis oculis totidem plantæ. Seritur & deplantata pedali ſulco: binis obrutis gemmis, ut tertius nodus terram attingat: prono cacumine, ne rores concipiat. Cæditur decreſcente Luna. Vineis anno ſiccata utilior, quam viridis.

XXXIV. [1] Caſtanea pedamentis omnibus præfertur facilitate tractatus, perdurandi pervicacia, regerminatione cædua vel ſalice lætior. [2] Quærit ſolum facile, [3] nec tamen arenoſum: maximeque ſabulum humidum, aut [4] carbunculum, vel tofi etiam farinam, quamlibet opaco, ſeptemtrionalique & præfrigido ſitu, vel etiam declivi. [5] Recuſat eadem glaream, rubricam, cretam, omnemque terræ fecunditatem. [6] Seri nuce diximus: ſed niſi ex maximis non provenir, [7] nec niſi quinis acervatim ſatis. [8] Perfringi ſolum debet ſupra, ex Novembri menſe in Februarium: quo ſolutæ ſponte cadunt ex arbore, atque ſubnaſcuntur. [9] Intervalla ſint pedalia, undique ſulco drodantali. Ex hoc ſeminario transſeruntur in aliud, bipedali intervallo, plus biennio. [10] Sunt & propagines, nulli quidem faciliores. Nudata enim radice, tota in ſulco proſternitur. Tum ex cacumine ſupra terram relicto renaſcitur, & alia ab radice. [11] Sed tranſlata neſcit hoſpitari, pavetque novitatem. Biennio fere poſtea proſilit. Ideo nucibus potius, quam viviradicibus, plantaria cædua implentur. [12] Cultura non alia, quam ſupradictis, fodiendis ſupputandiſque per biennium ſequens: de cetero ipſa ſe colit umbra ſtolones ſupervacuos enecante. [13] Cæditur intra ſeptimum annum. [14] Sufficiunt pedamenta jugeri unius vicenis vinearum jugeribus, [15] quando etiam ea bifida ſtirpe fiunt: durantque ultra alteram ſilvæ ſuæ cæſuram.

Notæ.

& talea calami, nec minus toto proſternitur corpore. Διὰ τ͂ βολβῶν, Geopon. auctor, lib. 5. cap. 51. pag. 162. De arundinis oculis egimus libro ſuperiore, ſect. 67.

3. *Dodrantali.*] Pollicum novenûm.

4. *Intervallo duûm.*] At Colum. loc. cit. *Bulbus tripedaneis intervallantibus ſpatiis obrutus, anno celerius maturam perticam prabet.*

5. *Quam caſtrare.*] Qui mos Columellæ ævo obtinuit. Is caſtrare quid hoc loco ſit, aperit. *Ea eſt autem arundineti ſenectus.* inquit loc. cit. *cum vel exaruit ſitu & inertia plurimum radicum: vel ita denſatum eſt, ut gracilis & cannæ ſimilis arundo prodeat. Sed illud de integro reſodi debet: hoc poteſt interradi & diſrarari, quod opus ruſtici caſtrationem vocant, &c.* Caſtrari igitur arundinetum aiunt, cum ubi denſius quam par eſt ſatum fuerit, evelluntur e ſilva ex quæ minus utiles cenſentur, & ſic laxiores arundinum ordines fiunt.

6. *Diſcurſu nentur.*] Implicantur invicem, dum per terram ſerpunt diſcurruntque. Tamen in MSS. *decurſa necantur*, ut legendum videatur, *decuſſa necantur:* ſitque ſententia, ſinius arundinis avulſione, quod in caſtratione fit, & proximas quoque decuti atque interire, ob mutuam radicum implicationem.

7. *Tempus conſerendi.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXVIII.

8. *Creſcit, &c.*] Colum. lib 4. cap. 32. pag. 164. *Caditur deinde poſt brumam: nam uſque in id tempus incrementum capit: ac tum compeſcitur, cum obriguit hiberno frigore* Geopon. lib 5. cap. 51. pag. 163.

9. *Et hanc autem.*] Colum. loc. cit. *Fodiendum, quoties & vinetà, &c.*

10. *Seritur & tranſverſa.*] Diverſum ab iſto genus, quod affert Theophr. lib. 2. hiſt. cap 2. φύεται δὲ τις καὶ πλάγιος, ἐάν τις διελὼν τοὺς ἡλακάτας πλαγίας, ἢ καὶ κατακρύψῃ τῇ γῇ. *Provenit etiam quoddam arundinis genus, ſi quis in obliquum colos praciſas fimo terraque abſcondat.* Quanquam Dalecampius idem putavit. Sed Pliniana hæc arundinis ſatio a Columella improbatur ad fructum, lib de arboribus, cap. 29. *Sunt qui arundines integras ſternant, quoniam ex omnibus nodis ſata arundines exeunt: ſed fere hoc genus exanidam, exilemque & humilem arundinem affert.* Idem, lib. 4. pag. 32. *toto tum proſterni corpore* arundinem dixit

11. *Seritur & deplantata.*] Tranſlata in ſulcum pedalem ita ut gemmæ duæ obruantur, tertia exſtet a terra &c. Colum. lib. 4. cap. 32. pag 163. *Sive reciſa in dipondium & ſemiſſem talea, ſive tota arundinis proſtrata deponantur, exſtent eorum cacumina oportet: quod ſi obruta ſunt, tota putreſcunt.*

Sect. XXXIV. 1. *Caſtanea pedamentis.*] Pedamenta ſunt ſuſtentacula viti fulciendæ, *des Echalas.* Colum. lib. 4. cap. 33. pag. 164. *Caſtanea roboribus proxima eſt, & ideo ſtabiliendis vineis habilis.*

2. *Quærit.*] Colum. loc. cit. *Ea pullam terram & reſolutam deſiderat: ſabulonem humidum, vel refractum tophum non reſpuit: opaco & ſeptemtrionali clivo lætatur: ſpiſſum ſolum & rubricoſum reformidat.* Palladius in Novemb. cap de caſtaneis: *Amant ſolum molle & ſolutum, non tamen arenoſum. In ſabulone proveniunt, ſed humecto. Nigra terra illis apta eſt, & carbunculus, & tofus diligenter infractus, &c.*

3. *Nec tamen arenoſum.*] Sic MSS. Reg. Colb. & Chiffl. ipſeque Palladius, loc. cit. In editis perperam, *nec non arenoſum.* Ex eorum hæc emendatio officina prodierat, qui ſabulonem, quo lætari caſtanea mox dicitur, ab arena putarunt nihil diſcrepare: cum ſabulum ſit arena tenuior, minutiorque A Varrone ceteriſque Latinitatis auctoribus, arena, ſabulo, ceu genera diverſa terrarum ſimul appellantur. De ſabulo accipiendum illud eſt auctoris Geopon. lib. 10. cap. 63. pag. 284. τὸ κάστανον, ὃ τινες Διὸς βάλανον καλοῦσι, ψαμμώδει γῇ καὶ ψυχροῖς τόποις χαίρει.

4. *Carbunculum.*] De eo diximus ſect. 30.

5. *Recuſat eadem glaream.*] Vide Notas & Emendat. num. XXIX.

6. *Seri nuce diximus.*] Libro 15. ſect. 25. ubi caſtaneas excellentiores ſatu factas Διὸς βαλάνους appellatas ſcribit.

7. *Nec niſi quinis.*] Colum. loc. cit. *Spiſſius autem ſemen propter varios caſus deponitur: nam interdum priuſquam enaſcatur, aut ſiccitatibus nux inareſcit, aut aquarum abundantia putreſcit: interdum ſubterraneis animalibus, ſicuti muribus & talpis infeſtatur, &c.*

8. *Perfringi . . . . ſupra.*] Supra caudicem, procul ab arboris trunco, quo nuces ex arbore ſolutæ decidant. Columella, loc. cit. *Seritur ab Novembri menſe per totam hiemem ſicca terra, &c.*

9. *Intervalla ſint pedalia.*] Ita etiam MSS omnes. At Colum. loc cit. *Nuces in ordinem ſemipedalibus ſpatiis. . . . in altitudinem dodrantis depreſſis ſulcis committuntur, &c.*

10. *Sunt & propagines.*] Propagine, inquit, facilius quam ceteræ arbores, caſtaneæ proveniunt. Hæc etiam Colum. loc. cit. pag. 165.

11. *Sed tranſlata.*] Colum. loc. cit. *Melius pertica (mergi more) declinata propagatur, quam exempta reſeritur. Hæc enim velut inmota ſua ſede vehementer germinat. At quæ radicitus exempta & depoſita eſt, biennio reformidat. Propter quod compertum eſt commodius nucibus, quam viviradicibus ejuſmodi ſilvas inſtitui.*

12. *Cultura . . . quam ſupradictis.*] Salici & arundinibus. Colum. loc. cit. *Cultus ejuſdem eſt foſſionis poſitioniſque, qui vineæ ſupputari debet bima, quia etiam trima, &c.*

13. *Cæditur.*] Colum. loc. cit. *Poſt quinquennium caſa more ſalicis recreatur.*

14. *Sufficiunt.*] Colum. lib. 4. cap. 30. pag. 161. laudatus a nobis ſect. 32.

15. *Quando etiam.*] Paulo aliter Atticus Julius, apud Colum. lib 4 cap. 33. *Talea propius ſtirpem reciſa quadrifidas plerumque: ac deinde ſecunda talea ejuſdem arboris bifidas ridicas*

Eſculus ſimiliter provenit, cæſura triennio ſenior, [16] minus moroſa naſci. In quacumque terra ſeritur, naſcitur [17] e balano, ſed non niſi eſculi: ſcrobe dodrantali, intervallis duorum pedum: [18] ſeritur leviter quater anno. Hoc pedamentum minime putreſcit, cæſumque maxime fruticat. Præter hæc, ſunt cædua quæ diximus, fraxinus, laurus, Perſica, corylus, malus, ſed tardius naſcuntur: terramque defixa vix tolerant, non modo humorem. Sambucus contra firmiſſima ad palum taleis ſeritur, ut populus: nam de cupreſſo [19] ſatis diximus.

Cap. XXI. XXXV. Et prædictis velut armamentis vinearum, reſtat ipſarum natura præcipuâ tradenda curâ.

1. Vitium ſurculis, & quarumdam arborum, [1] quibus fungoſior intus natura eſt, [a] geniculati ſcaporum nodi interſepiunt medullam. Ferulæ ipſæ breves & ad ſumma breviores, articulis utique duobus internodia includunt. [2] Medulla, ſive illa vitalis anima eſt, ante ſe tendit [3] longitudinem impellens, quamdiu [4] nodi pervia patet fiſtula. Cum vero concreti ademere tranſitum, repercuſſa erumpit, ab ima ſui parte, juxta priorem nodum alternis laterum ſemper inguinibus, [5] ut dictum eſt in arundine ac ferula: quorum dextrum ab imo intelligitur articulo, lævum in proximo, atque ita per vices. Hoc vocatur in vite gemma, [6] cum ibi ceſpitem fecit. Ante vero quam faciat, in concavo oculus: & in cacumine ipſo, germen. Sic [7] palmites, nepotes, uvæ, folia, pampini gignuntur. Mirumque, firmiora eſſe in dextra parte genita.

2. Hos ergo in ſurculis nodos, cum ſeruntur, [8] medios ſecare oportet, ita ne profluat medulla. Et in fico quidem dodrantales paxilli ſolo patefacto ſeruntur, ſic ut deſcendant quæ proxima arbori fuerint, duo oculi extra terram emineant. Oculi autem in arborum ſurculis proprie vocantur, unde germinant. Hac de cauſa & in plantariis aliquando eodem anno ferunt, quos fuere laturi fructus in arbore: cum tempeſtive ſati prægnantes, [9] inchoatos conceptus alıubi pariunt. Ita ſatas ficos, tertio anno transferre facile. [10] Hoc pro ſeneſcendi celeritate attributum huic arbori, ut citiſſime proveniat.

3. Vitium numeroſior ſatus. Primum omnium nihil ſeritur ex his, niſi inutile, & deputatum in ſarmento. Opputatur autem quidquid proxime tulit fructum. [11] Solebat capitulatus utrimque [12] e duro ſurculus ſeri: eoque argumento [13] malleolus vocatur etiam nunc. Poſtea avelli [14] cum ſua calce cœptus eſt, ut in fico: neque eſt aliud vivacius. Tertium genus adjectum etiamnum expeditius ſine calce, propter quod [15] ſagittæ vocantur, cum intorti panguntur: iidem cum reciſi nec intorti, [16] trigemmes. Plures autem ex eodem ſur-

Interpretatio.

a *Geniculati.*] Genicula, ſive nodi, quibus ſcapi ſeu flagella conſtant, medullam includunt. Ferulacei vitium caules ipſi breves, ſed in ſumma parte breviores, nodis ſive articulis duobus includunt *ſingula* internodia.

Notæ.

ſubminiſtrant: quod genus fiſſilis adminiculi manet diutius, quam teres palus.

16. *Minus moroſa.*] Vide Notas & Emend. num XXX.

17 *E balano*]. E glande eadem porro ferme de quercu Columella prodidit, lib. 4 pag. 33. *Poteſt etiam quercus ſimili ratione ſeri: verum biennio tardius quam caſtanea deciditur.*

18. *Seritur leviter.*] Glande una, aut altera, non quinis, aut pluribus, ut in caſtanea, acervatim ſatis.

19. *Satis diximus.*] Libro 16. ſect. 60.

Sect. XXXV. 1 *Quibus fungoſior*] Uti eſt ſambuco, quemadmodum dictum eſt libro 13. ſect 42.

2. *Medulla.*] Columella, lib. 3 cap 10. *Reliquas trunci partes humor omnis & alimentum, quod a ſolo miniſtratur, tranſcurrit, dum ad ultimum perveniat. Naturali enim ſpiritu omne alimentum virentis, quaſi quadam anima, per medullam trunci, veluti per ſiphonem, quem Διαβήτην vocant mechanici, trahitur in ſummum: quo cum pervenerit, ibi conſiſtit, atque conſumitur.*

3 *Longitudinem.*] Palmitis eam longitudinem, quæ inter nodos geminos intercedit.

4. *Nodi pervia.*] Pervia, quæ in ipſo nodo eſt fiſtula, per quam medulla meat.

5. *Ut dictum eſt*] Libro 16. ſect. 65. in fine, de arundine: de ferula, lib. 13. ſect 42.

6 *Cum ibi ceſpitem fecit.*] Cum ibi medulla erumpens globulum fecit: *un bouton.*

7. *Palmites.*] Vitium ii ſarmenta ſunt, ſic appellata, quod in modum palmarum humanarum virgulas quaſi digitos edunt. Nepotes, virgæ ſunt quas e radicibus aut caudicis lateribus vitis ciet, quaſi nepotum partu gravida: alii ſobolem, alii ſuffraginem dixere.

8. *Medios ſecare.*] In medio internodio. Vide Notas & Emend. num XXX.

9 *Inchoatos conceptus.*] Conceptos jam fetus. Sup. ſect 30 num. 5. *Plurimum intereſt conceptus*, hoc eſt, fetus.

10 *Hoc pro ſeneſcendi.*] Omnia nempe celerius ſeneſcunt præfecunda, ut ait ipſe lib 16. ſect 51.

11 *Solebat.*] Sed hic mos poſtea obſolevit, damnatuſque eſt ab agricolis: malleoli tantum manſit appellatio Columella, lib 3. cap. 17. *Malleolus ſic ab antiquis pangebatur, ut novello ſarmento pars aliqua veteris hæreret. Sed hanc poſitionem damnavit uſus: nam quidquid ex vetere materia relictum erat, preſſum atque obrutum celeriter humore putreſcebat.... Mox Julius Atticus, & Cornelius Celſus.... cum ſuo capitulo ſarmentum depreſſerunt.*

12. *E duro.*] E duriore ſarmento, ſive trunco: ſurculus cum vetere ſarmento junctus. Virgam e duro pariter appellat Columella: lib 3. cap. 6. E duro natam virgam, cap. 10. atque alibi paſſim.

13 *Malleolus vocatur*] Columella lib. 3. cap. 6. *Malleolus autem novellus eſt palmes, innatus prioris anni flagello, cognominatuſque a ſimilitudine rei: quod in ea parte quæ deciditur ex vetere ſarmento prominens utrimque, malleoli ſpeciem præbet.* Gallis *Marquote, crocete, mailletus.*

14 *Cum ſua calce.*] Cum ſua perna dixit, ſect. 13. Vide quæ ibi adnotavimus.

15. *Sagittæ vocantur.*] Colum. lib 3. cap. 17. *Sagittam ruſtici vocant noviſſimam partem ſurculi: ſive quia longius receſſit a matre, & quaſi emicuit, atque proſilit: ſeu quia cacumine attenuata prædicti teli ſpeciem gerit.* At Plinio *ſagitta* is ipſe ſurculus eſt, cum intortus pangitur, ut mox dicetur.

16. *Trigemmes.*] Colum lib 3. cap 19 pag. 180 *Malleolus non ab eo trigemmis dictus eſt, quod omnino trium oculorum eſt: cum ſore circa plagam qua matri abſciſſus eſt, plenus ſit gemmarum: ſed, quod his exceptis, quibus eſt frequens in ipſo capite, tres deinceps articulos, totidemque gemmas habeat.*

culo

culo hoc modo fiunt. [17] Serere e pampinariis ſterile eſt, [18] nec niſi fecundo oportet. Quæ raros habet nodos, infecunda judicatur. At denſitas gemmarum, fertilitatis indicium eſt. Quidam ſeri vetant, niſi eos qui floruerint, ſurculos. [19] Sagittas ſerere minus utile, quoniam in transferendo facile rumpitur quod intortum fuit. [20] Seruntur pedali, non breviores longitudine, quinque ſexve nodorum. [21] Pauciores tribus gemmis in hac menſura eſſe non poterunt. [22] Inſeri eodem die, quo deputentur, utiliſſimum. Si multo poſtea neceſſe ſit ſerere cuſtoditos [23] uti præcepimus, caveri utique, ne extra terram poſiti Sole inareſcant, ventove aut frigore hebetentur. Qui diutius in ſicco fuerint, prius quam ſerantur, in aqua pluribus diebus revireſcant.

4. Solum apricum & quam ampliſſimum in ſeminario, ſive in vinea, [24] bidente paſtinari debet [25] ternos pedes bipalio alto: marra rejici [26] quaternûm pedum fermento, [27] ita ut in pedes binos foſſa procedat. [28] Foſſum purgari, & extendi, [29] ne crudum relinquatur: verum & [30] exigi menſura. Male paſtinatum deprehendunt [31] ſcamna inæqualia. Metienda eſt & ea pars, quæ interjacet [32] pulvini. Surculi ſeruntur & in ſcrobe & in ſulco longiore, ſuper quos tenerrima ingeritur terra. Sed in gracili ſolo fruſtra, niſi ſubſtrato pinguiore. Nec minus quam duos integi oportet, & proximam attingi terram: [33] eodem paxillo deprimi & ſpiſſari. Intereſſe in plantario ſeſquipedes [a] inter bina ſemina in latitudinem, in longitudinem [b] [34] ſemiſſes. [35] Ita ſatos malleolos quarto & viceſimo menſe recidere ad imum articulum, [36] niſi ipſi parcatur. Oculorum inde materia emicat, cum qua ſexto ac triceſimo menſe viviradix transfertur.

INTERPRETATIO.

a *Inter bina.*] Inter binos ſurculos.

b *Semiſſes.*] Semipedem.

NOTÆ.

17. *Serere e pampinariis.*] E pampinario palmite ſagittas ſerere. Quis palmes ita vocetur, dicemus inferius hac ſect. Interim ex Columella, lib. 3. cap. 10 pampinarium ſarmentum ſcito appellari, quod eſt ex duro trunco enatum. Columella, loc. cit. *Hoc* inquit, *præceptum a magiſtris vinitor accepit, ne pampinariam virgam deplantet.* Et mox. *Quanquam & hos* ſurculos *ſciam non in totum ſterilitate affectos. Nam confiteor pampinarios quoque, cum e duro provenerint, tempore anni ſequentis acquirere fecunditatem: & ideo in reſectem ſubmitti & progenerare poſſe.* Vinitores noſtri vocant, *Dragons qui ſortent du tronc.*

18. *Nec niſi fecunda.*] Nec malleolum ſerere oportet, niſi qui fructum tulerit. Columella, lib. 3. cap 10. *Nos autem primum rationem ſecuti, nunc etiam longi temporis experimentum, non aliud ſemen eligimus, nec frugiferum eſſe ducimus, niſi quod in parte genitali fructum attulerit. Nam illud quidem, quod loco ſterili latum robuſtumque ſine fetu proceſſit, fallacem fecunditatis imaginem præfert, nec ullam generandi vim poſſidet.* Et paucis deinde interjectis. *Itaque ut ad conſuetudinem agricolarum revertar, ejuſmodi ſurculos, qui nihil attulerint, ſpadones appellant: quod non facerent, niſi eos ſuſpicarentur inhabiles frugibus: quæ & ipſa appellatio rationem mihi ſubjecit non eligendi malleolos, quamvis probabili parte vitis enatos, ſi fructum non tuliſſent.* Hæc Plinius mirabili brevitate contractius.

19. *Sagittas ſerere.*] Sagittæ vocantur ii ſurculi, qui intorti panguntur. De his cum Plinio facit Colum lib 3. cap 18. pag 118. *Vitioſa eſt, inquit, Julii Attici ſatio, qua contortis capitibus malleolum recipit: ejuſque rei vitandæ non una ratio eſt. Primum, quod nulla ſtirps ante quam deponatur, vexata & infracta, melius provenit, quam quæ integra & inviolata ſine injuria depoſita eſt: deinde quidquid recurvum,* &c. Ex cap. 10. pag. 105. *Majores noſtri pampinarium & ſagittam velut inutiles ad deponendum prudentiſſime damnaverunt.*

20. *Seruntur pedali.*] Colum. lib. 3. cap 19. pag 120. & lib de arbor. cap 3.

21. *Pauciores.*] Colum. loco prius allato.

22. *Inſeri.*] Seri, conſeri, pangi.

23. *Uti præcepimus.*] Si nempe longius afferantur vitium ſurculi, ut de pomorum calamis dictum eſt in fine ſect. 24. Columella, lib. 3. cap. 19 *Super cetera illud quoque ſive viviradicem, ſive malleolum ferentem præmoneo, ne ſemina exareſcant, immodicum ventum Solemque vitare, qui uterque non incommode arcetur objectu veſtis,* &c.

24. *Bidente paſtinari.*] Colum. lib 3. cap. 18. *Quidquid emoti ſoli vineis præparatur, repaſtinatum vocant.* Gallis, *Houer la vigne.* Bidens inſtrumentum foſſorium a gemino dente ſic appellatum. *Un hoyau à deux dents ou à deux cornes.*

25. *Ternos pedes, bipalio alto: marra,* &c.] Bipalium bidentis pars ferrea eſt, qua terra foditur. Colum lib 5 cap. 5. *Bipalio terram paſtinabimus.* Et lib XI. cap 2 in Febr. *Bipalio, cui eſt altitudo duorum pedum. Bipalium non altum* idem Columella lib XI cap 9 pag 392. *minus quam duos pedes ferramentum* vocat *altum* Plinius, cui terni pedes. Columella rurſum, lib. de arboribus, cap. 1. *Ejuſmodi bipalio ... ſi eodem loco, qua vineam ordinaturus es, facere vel ſeminarium, tribus pedibus alte repaſtinabis jugerum.* De marra idem Colum. lib 10. de cultu hortor. pag. 348.

Mox bene cum glebis vivacem ceſpitis herbam
Contundat marra, vel fracti dente ligonis,
Putria maturis ſolvantur ut ubera campi.

Plinius lib. 18. ſect. 43. marris herbas radi ad ſolum dicit. Italis, *marra.* Gallis, *Houe, & marre de vignerons.* Papias in Vocabul. *Marra, ſappa, inſtrumenta ruſticorum.*

26. *Quaternûm pedum fermento.*] Ita MSS. omnes, non *fermento.* Hoc eſt, humus e foſſa duûm altitudinis pedum extracta, ad pedum quatuor altitudinem debet creſcere, cum laxior facta eſt, paſtinationis ope. Columella, lib. 4. cap. 1. pag 126. *Quid quod repaſtinata humus, dum eſt recens ſoluta, laxataque, velut fermento quodam intumeſcit? cum deinde non longiſſimam cepit vetuſtatem, condenſata ſubſidit,* &c. Iterumque: *Ager, ſi bipalio movetur, altitudo bipedanea fit: deprimuntur deinde ſemina in regeſto, quod eſt fermentatum plus dupondio ſemiſſe: Nam ſemper in plano refuſius egeſta humus tumidior eſt, quam gradus ſoli crudi.*

27. *Ita ut in pedes binos.*] Hæc foſſæ altitudo eſt. Colum. lib 3. cap. 5. *Ergo mediocris & modice ſiccus ager vitiario eſt aptiſſimus: iſque bipalio prius ſubigi debet, quæ eſt altitudo paſtinationis,* &c.

28. *Foſſum purgari.*] Terra quæ effoſſa eſt, ſtirpibus, herbiſque noxiis liberanda.

29. *Ne crudum.*] Immotum, quod non ſit probe paſtinatione ſolutum & fermentatum. Pallad lib. 2. in Januar tit. 10. pag. 40. *Paſtinis vero quod omne verſabitur, trium vel duorum ſemis pedum altitudine terra univerſa fodietur, in quo erit diligentia, ne crudum fraude occulta foſſor includat.*

30. *Exigi menſura.*] Ad certam regulam, ſeu menſuram exigi, cujus ad altitudinem humus omnis emota pertingat æqualiter. Hæc multo uberius Columella, lib. 3. cap. 13. pag 112. cujus verba utique plurimum lucis orationi Plinianæ ſunt allatura. *Opus eſt,* inquit, *perito ac vigilanti exactore, qui ripam erigi jubeat, ſulcumque vacuari, ac totum ſpatium crudi ſoli cum emota jam terra committi.... Sed huic operi exigendo quaſi quamdam machinam commenti majores noſtri, regulam fabricaverunt: in cujus latere virgula prominens ad eam altitudinem, qua deprimi ſulcum oportet, contingit ſummam ripæ partem. Id genus menſuræ ciconiam vocant ruſtici.*

31. *Scamna.*] Colum. lib. 2. cap. 2. *Necubi crudum ſolum & immotum relinquat, quod agricolæ ſcamnum vocant.* Et lib. 3. cap. 13. *Necubi ſcamna emittantur, & quod eſt durum ſummis glebis obtegatur.* Scamna ruſtici in Gallia vocant, *des veaux, des barres.*

32. *Pulvini.*] Agri effoſſi & paſtinati quæ pars inter ſcrobes interjacet.

33. *Eodem paxillo.*] Sive bipalio.

34. *Semiſſes.*] Semipedes. Ut Latini veteres pro integra quacumque re aſſem dixere, ſic pro dimidia ſemiſſem.

35. *Ita ſatos.*] Sic Colum. lib. de arbor. cap. 3.

36. *Niſi ipſi parcatur.*] Niſi nodum unum ſervare velint

5. [37] Eſt & luxurioſa ratio vites ſerendi, ut quatuor malleoli vehementi vinculo colligentur [38] in parte luxurioſa: atque ita vel per oſſa bubuli cruris, vel per [a] colla fictilia trajecti, obruantur binis eminentibus gemmis. Humeſcunt hoc modo, reciſique palmitem emittunt. Poſtea [39] fiſtula fracta radix libere capit vires, uvaque fert omnium [40] corporum ſuorum acinos. [41] In alio genere inventu novitio finditur malleolus, medullaque eraſa, in ſe colligantur ipſi caules, ita ut gemmis parcatur omni modo. Tum malleolus in terra fimo mixta ſeritur, & cum ſpargere cœpit caules, deciditur, foditurque ſæpius. Talis uvæ acinos nihil intus ligni habituros [42] Columella promittit: cum vivere [b] ſemina ipſa perquam mirum ſit, medulla adempta. [43] Naſci ſurculos etiam, quibus non ſit articulatio arboris, non omittendum videtur. Namque e buxi tenuiſſimis quinis ſeniſve colligaris depacti proveniunt. Quondam in obſervatione erat, ut defringerentur ex imputata buxo, aliter vivere non crediti: detraxere hoc experimenta.

6. Seminarii curam ſequitur vinearum ratio. Quinque generum hæ: [44] Sparſis per terram palmitibus, [45] aut per ſe vite ſubrecta, [46] vel cum adminiculo ſine jugo, aut pedatæ [47] ſimplici jugo, aut compluviatæ quadruplici. Quæ pedatæ ratio erit, eadem intelligitur ejus quoque, in qua ſine adminiculo vitis per ſe ſtabit. [48] Id enim non fit, niſi pedamenti inopia. Simplici jugo conſtat porrecto ordine, [49] quem canterium appellant. [50] Melior ea vino, quando ſibi ipſa non obumbrat, aſſiduoque Sole coquitur, & afflatum magis ſentit, & celerius rorem dimittit: pampinationi quoque & occationi omnique operi facilior. Super cetera defloreſcit utilius. [51] Jugum fit pertica, aut arundine, aut crine, funiculove, ut in Hiſpania, Brundiſiique. Compluviata copioſior vino eſt, dicta a cavis ædium compluviis. Dividitur in quaternas partes totidem jugis. Hujus ſerendi ratio dicetur, eadem valitura in omni genere, in hoc vero numeroſior tantum.

7. [52] His vero tribus ſeritur modis: Optime in paſtinato, [53] proxime in ſulco, noviſſime in ſcrobe. De paſtinatione dictum eſt. * Sulco latitudo palæ ſatis eſt, [54] ſcrobibus ternorum pedum in quamque partem. [55] Altitudo in quocumque genere tripedalis, ideo nec vitis minor transferri debet [56] exſtatura etiamnum duabus gemmis. [57] Emolliri terram minutis in ſcrobe imo ſulcis, fimoque miſceri, neceſſarium. [58] Clivoſa altiores poſcunt ſcro-

* Cap. XXII.

INTERPRETATIO.

a *Colla fictilia.*] Tubulos fictiles.

b *Semina.*] Surculos.

NOTÆ.

illæſum & integrum, quia multo eſt, quam ceteri, ad germinationem fecundior.

37. *Eſt & luxurioſa*] Quam luxuria monſtravit. Tradit hujc modum Columella, quo tales uvæ creantur, in quibus varii generis colorisque reperiantur acini. lib. de arboribus, cap. 9. *Hoc autem*, inquit, *ratione tali efficitur. Quatuor vel quinque, ſive etiam plures voles, virgas diverſi generis ſumito, eaſque diligenter & æqualiter compoſitas colligato: deinde in tubulum fictilem, vel cornu, arcte inſerito, ita ut aliquantum exſtent ab utraque parte, eaſque partes, quæ exſtabunt, reſolvito. in ſcrobem deinde imponito, & terra ſtercorata obruito, & rigato, donec gemmas agant. Cum inter ſe virgæ coaluerint, poſt biennium, aut triennium, facta jam unitate, diſſolves tubulum & inter medium fere crus, ubi maxime videbuntur coiiſſe, ferra præcidito, & plagam levato, terramque minutam aggerato, ita ut tribus digitis alte plagam operiat. Ex eo caudice cum egerit caules, duos optimos ſubmittito, reliquos dejicito: ſic uvæ naſcentur, quales propoſuimus.*

38. *In parte luxurioſa.*] Maxime læta, ac viridi.

39. *Fiſtula fracta.*] Seu oſſe bubulo, ſeu collo tubuloque fictili, quo incluſi ſurculi tenebantur.

40. *Corporum ſuorum*] Hoc eſt, omnium ſurculorum, qui ſunt pariter colligati. Tot generum acinis uva conſtabit, quot fuerint malleoli ſimul conjuncti: ſi quaterni, erunt quaternûm generum grana in uva: ſi quini, quinûm. Colum. loc. cit.

41. *In alio genere.*] Colum loc. cit. *Ut autem uvæ ſine vinaceis naſcantur, malleolum ſcindito, ita ne gemmæ lædantur, medullamque omnem eradito: tum demum in ſe compoſitum colligato, ſic ne gemmas allidas: atque ita terra ſtercorata deponito, & rigato. Cum caules agere cœperit, ſæpe & alte refodito. Adulta vitis tales uvas ſine vinaceis creabit.*

42. *Columella.*] Loc. cit. Adde & Palladium, lib. 3. in Febr. tit. 29. pag. 81. ubi hic modus fuſe deſcribitur: & e Græcis Theophr. lib. 5. de cauſis, cap. 5. pag. 319. ac Democritum in Geopon. lib. 4. cap. 6. pag. 105.

43. *Naſci ſurculos.*] Naſci ſurculos inter ſe colligatos, (ut de vite dictum eſt proxime) etiam qui ſint ex ea arbore quæ careat medulla, quam articuli nodique interſepiant, quales in vite eſſe docuimus initio hujus ſectionis, haud omittendum videtur. De hac articulatione rurſum libro 16. ſect. 41. Vide Notas & Emend. num. XXXI.

44. *Sparſis.*] *Vignes courantes*, de quibus jam egimus lib. 14. ſect. 3. De his Columella, lib. 5. cap. 4. *Ultima conditio eſt, ſtratarum vitium, quæ ab enata ſtirpe confeſtim velut projectæ per humum porriguntur.*

45. *Aut per ſe*] Ὀρθάμπελος, de qua lib. 14. ſect. cit. *Velut arbuſcula brevi crure per ſe ſtantes*, inquit Colum. lib. 5. cap. 4. pag. 178.

46. *Vel cum adminiculo.*] *Vigne échalaſſée*, ut jam ſuperius diximus loc. cit.

47. *Simplici jugo.*] Quæ pedaminibus adnixa, inquit Columella, loc. cit. jugo imponitur. Jugum in vineis quid ſit, diximus lib. 16. ſect. 68. Ubi jugum ſimplex eſſet, jugata vinea dicebatur: *ſimple treille*: quales eæ ſunt, quibus hortorum parietes veſtiuntur: ubi quadruplex, compluviata. a compluviis ducta metaphora, hoc eſt, ab ædium cavo, quo pluviæ aquæ confluunt: *Treille à quatre pentes.* Quadrato quaſi circumfirmatam agmine vocat Columella, lib. 4. cap. 17.

48. *Id enim.*] Quod ſcilicet adminiculo careat.

49. *Quem canterium,*] Et canteriatas vites Colum loc. cit.

50. *Melior ea vino, &c.*] Hæc totidem fere verbis Colum. lib. 4. cap. 19.

51. *Jugum fit pertica, &c.*] Colum. lib. 4. cap. 17. p. 139.

52. *His vero tribus.*] Colum. lib. 5. cap. 4. pag. 178.

53. *Proxime in ſulco.*] Palladius lib. 2. in Januar. tit. 10. pag. 40. *Sulcis melius erit, quia humorem in toto ſpatio paſtinatæ tranſmittunt.*

54. *Scrobibus.*] Scrobes ternarios appellat Columella, id eſt, quoquoverſus pedum trium, lib. de arbor. cap. 4.

55. *Altitudo.*] Sive in ſulco, ſive in ſcrobe. Colum. lib. 5. cap. 5. pag. 178. *Scrobs in longitudinem altitudinemque defoſſus, tripedaneus abunde eſt. latitudine tamen bipedanea: vel ſi quaternum pedum ſpatia inter ordines relicturi ſumus, commodius habemus eamdem quoque verſus dare menſuram ſcrobibus, non amplius tamen quam in tres pedes altitudinis depreſſis. Ceterum quatuor angulis ſemina applicabuntur, ſubjecta minuta terra, & ita ſcrobes adobruentur.* Pallad. quoque, loc. cit.

56. *Exſtatura.*] Colum. lib. 3. cap. 3. pag. 110. & cap. 16. *Duabus gemmis tantum ſupra terram relictis.*

57. *Emolliri*] Colum. lib. de arboribus, cap. 4. *Cum ſemina depones, imum ſcrobem, vel ſulcum bidentibus fodito, mollemque reddito.*

58. *Clivoſa.*] Colum. loc. cit. pag. 113. *Campeſtris locus*

bes, prætetea [59] pulvinatis a devexitate labris. Qui ex his longiores fient, ut vites binas accipiant e diverſo, alvei vocabuntur. Eſſe vitis radicem in medio ſcrobe oportet: ſed ipſam innixam ſolido in [60] orientem æquinoctialem ſpectare: adminicula prima [a] e calamo accipere.

[61] Vineas limitari decumano XVIII. pedum latitudinis ad contrarios vehiculorum tranſitus, aliiſque tranſverſis limitibus denûm pedum diſtingui per media jugera. Aut ſi major modus ſit, totidem pedum [62] cardine, quot decumano, limitari. Semper vero quintanis [63] ſeminari, hoc eſt, ut quinto quoque palo ſingulæ jugo paginæ includantur.

8. Solo ſpiſſo, non niſi repaſtinato, nec niſi viviradicem ſeri: [64] tenero, ſoluto, vel malleolum, ſulco, vel ſcrobe. [65] In colles ſulcos agere tranſverſos, melius quam paſtinare, ut defluvia palis eorum contineantur. Aquoſo cælo, vel ſicco ſolo malleolos ſerere autumno, niſi tractus ratio mutavit. [66] Siccus enim & calidus autumno poſcit ſeri, humidus frigiduſque etiam veris exitu. [67] In arido ſolo viviradix quoque fruſtra ſeritur. Male & in ſiccis malleolus, niſi poſt imbrem. At in riguis, vel frondens vitis, & uſque ad ſolſtitium recte, ut in Hiſpania. Quieſcere ventos ſationis die utiliſſimum. Plerique auſtros optant, [68] Cato abdicat.

9. [69] Intereſſe medio temperamento, inter binas vites oportet pedes quinos: minimum autem læto ſolo pedes quaternos: tenui plurimum octonos. [70] Umbri & Marſi ad vicenos intermittunt arationis gratia in his, quæ vocant [71] porculeta. Pluvio & caliginoſo tractu rariores poni, ſicco denſiores congruit. [72] Subtilitas parcimoniæ [73] compendia invenit, cum vinea in paſtinato ſeritur, obiter ſeminarium faciendi: ut & viviradix loco ſuo, & malleolus qui transferatur, inter vites & ordines ſeratur. [74] Quæ ratio in jugero circiter ſedecim millia viviradicum donat. [75] Intereſt autem biennium fructus, quo tardius in ſato provenit, quam in tranſlato. Viviradix poſita in vinea poſt annum reſecatur uſque ad terram, ut unus tantum emineat oculus, adminiculo juxta affixo, & fimo addito. [76] Simili modo & ſecundo anno reciditur, vireſque concipit, & intra ſe paſcit [77] ſuffecturas oneri: alias feſtinatione pariendi gracilis atque [78] ejuncida, ni cohibeatur caſtigatione tali, [79] in fetum exeat tota. Nihil avidius naſcitur: ac niſi ad pariendum vires ſerventur, tota fit fetus.

INTERPRETATIO.

a *E calamo.*] Ex arundine

NOTÆ.

altè duos pedes & ſemiſſem infodiendus eſt: acclivis regio tres: præruptior vero collis in quatuor pedes vertendus: quoniam cum a ſuperiore parte in inferiorem detrahitur humus, vix juſtum paſtinatum præbet regeſtum, niſi multo editiorem ripam quam in plano fecerit.

59. *Pulvinatis.*] Attumulata tellure in pulvini morem, inferiore labro ſeu ripa ſcrobis, qua parte vergit in devexitatem clivus.

60. *In orientem.*] Colum. loc. cit. *Vitem quam ponis fac ad orientem ſpectet, adminiculo religata.*

61. *Vineas limitari.*] Vineas, inquit, æquum eſt in hortulos ita dividi, ut ſingularum modus omnis in ſemijugera dirimatur. Limitentur eædem via ſeu itinere XVIII. pedum latitudinis, ab ortu in occaſum procedente: (hoc decumanum vocant:) ut occurrentia e diverſo vehicula faciles tranſitus habeant. Sint & aliæ ſemitæ denûm pedum tranſverſæ, quibus media vinearum jugera diſtinguantur, a meridie in ſeptemtrionem: has cardinem appellant. Vide Colum. lib. 4. cap. 18. & lib. 3. cap. 20. pag. 121. ubi vineas ſingulas ait in proprios hortos digerendas, ſemiſiſque ac decumanis diſtinguendas eſſe.

62. *Cardine, quot decumano.*] De limite decumano & cardine, dicetur lib. 18. ſect. 77.

63. *Seminari.*] Surculos ita poni in jugara vite & compluviata præcipit, ut compluviato quoque palo ſeu pedamento, cui ſuum ſemen ſurculuſve innititur, jugum imponatur: atque is vineæ jugatæ modus, pagina nuncupatur.

64. *Tenero & ſoluto.*] Columella, lib. 3. cap. 14. *Poteſt malleolus in vicem viviradicis conſeri, ſoluta & facili terra.*

65. *In colles ſulcos agere tranſverſos.*] Non declives a vertice collis ad radices, ſed ab uno latere tranſverſos ad alterum latus: ut aquarum eluvione terram defluentem pali malleorum, ſeu viviradicum, contineant. In MSS. Reg. 1. *ut defluvia tales.* Reg. 2. *ut defluvantiles.*

66. *Siccus enim.*] Colum. lib. 3. cap. 14. *Vere melius, ſi aut pluvius aut frigidus ſtatus cœli eſt, aut ager pinguis, aut campeſtris, & uliginoſa planities. Rurſus autumno, ſi ſicca, ſi calida eſt cœli qualitas, ſi exilis atque aridus campus, ſi macer, præruptuſve collis.*

67. *In arido ſolo.*] Theophr. lib. 3. de cauſis, cap. 17. pag 280. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὰ μοσχεύματα οὐδ' ἐν τοῖς ἐπαυχμήροις φυτεύουσιν, &c. *Qua de cauſa viviradices quoque ſolo ſiccitoſo deponendas potius cenſent, &c.*

68. *Cato abdicat.*] Cap. 40. *Ficos, oleas, mala, pira, vites inſeri oportet Luna ſilenti poſt meridiem, ſine vento Auſtro.*

69. *Intereſſe.*] Paulo aliter Columella, libro 3. cap. 15. pag. 115.

70. *Umbri . . . ad vicenos.*] Vicenûm ii pedum intervallo vitium ordines diſtinguunt, arationis gratia, quoniam in eo ſpatio frumenta ſerunt.

71. *Porculeta.*] Ita pulvinos & areas appellabant, in quibus diverſi generis olera conſerebantur.

72. *Subtilitas.*] Affinis huic eſt ea parcimoniæ ratio, quam affert Colum. lib 3. cap. 13. pag. 111. *Avarius quidam . . . viviradices, vel decies quam recentiſſimos palmites novellos origuns, conſitis compluribus inter ordinaria ſeminaria malleolis,* &c. Et aliquanto planius, cap. 16. pag. 116. *Conquiſito ſolo, deinceps paſtinato, malleolos ordinariis vitibus interſerendum eſt: cumque ſat erit medio ſpatio quod vacat inter vites per unam lineam depangere. . . In eadem deinde linea in qua viviradix obtinebit ordinem ſuum, præſidii cauſa, quorum ex numero propagare poſſis in locum demortuæ vitis, quinque malleoli pangendi ſunt. . . . Tali conſitioni Julius Atticus abunde putat eſſe malleorum ſedecim millia.*

73. *Compendia.*] Compendium, lucrum eſt temporis, pecuniæ, operæ.

74. *Quæ ratio.*] Julius Atticus apud Colum lib. 3. cap. 16. pag. 117. ſedecim malleolorum, non viviradicum, millia abunde putat eſſe: *Nos tamen,* inquit ille, *plus quatuor millibus conſerimus, quia negligentia cultorum magna pars deperit, & ſuo ritu ſeminum cetera quæ vivunt, rareſcunt.* Et c. 3. *Nos jam enim vicena millia malleolorum per vineæ jugerum inter ordines pangimus. Ille* (Julius Atticus) *minus quatuor millibus deponit,* &c. Adjicitque ſingula millia viviradicis ſeſtertiis ſexcentis ruſticos mercari ſolitos, hoc eſt, libris Gallicæ monetæ 60.

75. *Intereſt autem.*] Colum. lib. 3. cap 4. *Biennii ſpatium longum eſſe minime exiſtimandum eſt, intra quod utique tempeſtivitas ſeminum reſpondeat,* &c.

76. *Simili modo.*] Damnare hoc Columella videtur, lib. 4. cap. XI. quanquam Virgilio, Saſernæ, Stoloni, & Catoni probatum.

77. *Suffecturas oneri.*] Tum oneri ſarmentorum, tum fructui ferendo, ut loquitur Colum. lib. 4. cap. 17. pag. 140. Varro, lib 1. de re ruſt. cap 31.

78. *Ejuncida.*] Junci inſtar tenuis, macilenta, exilis. Vide Notas & Emend. num. XXXII.

79. *In fetum.*] In materiem & ſarmenta.

10. Pedamenta optima, [80] quæ diximus: [81] aut ridicæ e robore, oleaque: aut ſi non ſint, pali e junipero, cupreſſo: [82] laburno, ſabuco. [83] Reliquorum generum ſudes omnibus annis reciduntur. [84] Saluberrima in jugo arundo connexa faſciculis, durat quinis annis. Cum breviores palmites ſarmento junguntur inter ſe funium modo, [85] ex hoc arcus funeta dicuntur.

11. Tertius vineæ annus palmitem velocem robuſtumque emittit, & quem facit ætas vitem. Hic in jugum inſilit. Quidam tunc excœcant eum, ſupina falce auferendo oculos, ut longius evocent, [86] noxia injuria. Utilior enim conſuetudo pariendi, [87] ſatiuſque pampinos adjugatæ detergere, uſque quo placeat roborari eam. [88] Sunt qui vetant tangi proximo anno quam tranſlata ſit: neque ante LX. menſem falce curari: tunc autem ad tres gemmas recidi. Alii & proximo quidem anno recidunt, ſed ut ternos quaternoſve ſingulis annis adjiciant articulos, quarto demum perducant ad jugum. [89] Id utrumque fructum tardum, præterea retorridum & nodoſum reddit, pumilionum incremento. Optimum autem, matrem eſſe firmam, poſtea fetum audacem. Nec tutum eſt quod [90] cicatricoſum, magno imperitiæ errore. Quidquid eſt tale, [a] plagis naſcitur, non e matre. Totas enim habet illa vires dum roboratur: & annuos accipit tota fetus, cum permiſſum fuerit naſci. [b] Nil natura portionibus parit. Quæ cum excreverit, ſatis firma protinus in jugo collocari debebit: ſin etiamnum infirmior erit, ſub ipſo jugo hoſpitari reciſa. Viribus, non ætate decernitur. Temerarium eſt, ante craſſitudinem pollicarem [91] viti imperare. [92] Sequenti anno palmites ſalventur pro viribus matris ſinguli aut gemini. [93] Iidem & ſecuto, ſi coget infirmitas, nutriantur: tertioque demum duo adjiciantur. Nec ſint plures quaternis unquam permittendi. Breviterque, non indulgendum eſt, & ſemper inhibenda ſecundiras. Ea eſt enim natura, ut parere malit, quam vivere. Quidquid materiæ adimitur, fructui accedit. [94] Illa ſemina mavult, quam fructum gigni, quoniam fructus caduca res eſt. Sic pernicioſe luxuriat: nec ampliat ſe, [95] ſed egerit.

12. Dabit conſilium & ſoli natura. In macro, etiamſi vires habebit, reciſa intra jugum moretur, ut omnis fetura ſub eo exeat. Minimum id eſſe debebit intervallum, ut attingat jugum, ſperetque, non teneat: adeo non recumbat in eo, nec delicate ſe ſpargat. Ita temperetur hic modus, ut creſcere etiam malit, quam parere.

13. [96] Palmes duas treſve gemmas ſub jugo habere debet, ex quibus materia naſcatur: tunc per jugum mergi, alligarique, [97] ut ſuſtineatur jugo, non pendeat. Vinculo mox adſtrictus a tertia gemma alligari: quoniam & ſic [98] coercetur impetus materiæ, denſioreſque citra pampini exſultant: cacumen religari vetant. [99] Natura hæc eſt: dejecta pars,

INTERPRETATIO.

a *Plagis.*] *Per vim* & plagas, non *ſponte* ex matre naſcitur.

b *Nil natura.*] Nihil natura interruptis vicibus parit.

NOTÆ.

80. *Quæ diximus.*] E caſtanea ſcilicet, eſculo, cæteriſque arboribus antea appellatis, ſect. 34.

81. *Aut ridicæ.*] Ridicæ appellantur pedamenta ex olea & robore: ex alia quavis materia, pali. *Des echalas.* Columella, lib. 4 cap. 26. pag. 152. *Sequitur adminiculandæ, jugandæque vineæ cura: cui ſtabiliendæ melior eſt ridica palo: neque ea qualibet: nam eſt præcipua ſciſſa olea, quercus, & ſuber, ac ſi qua ſunt ſimilia robora. Tertium obtinet locum pedamen teres, idque maxime probatur ex junipero, & lauro, & cupreſſu. Recte etiam faciunt ad eam rem ſilveſtres pinus: atque etiam ſambuci probabilis uſus*, &c.

82. *Laburno.*] De eo diximus lib. 16. ſect. 31. Ex eo ſane pedamenta optima, & perpetuo durantia factitari ſcimus apud D. Claudii fanum Sequanorum, ad Vogeſum montem, & tractu Seguſiano, & Brixino: arcus etiam meliores, quam e taxo fieri, Brixiæ Galliæ togatæ ſolent.

83. *Reliquorum, . . . reciduntur.*] Poſt putationem vitium retractandæ ſunt, paxilliſque eorum putrea dedolandæ, inquit Colum. loc. cit.

84 *Saluberrima.*] Columella, lib. 4. cap. 17. pag 139. *Cum jugum in faſcem pluribus arundinibus alterna cacuminum vice ordinatum eſt, fere quinquennis præbet uſum.*

85. *Ex hoc arcus.*] Ex hoc palmitum, ceu funium, nexu, cum vitis in arcum flectitur, Funetum vocant

86. *Noxia injuria.*] Sic paulo poſt, hac ſect. *ſuffocante injuria.*

87. *Satiuſque.*] Satius eſt non ante vineam pampinare, quam fuerit jugata. Sic locutus etiam Colum. lib. 5. cap. 5. *Inſequitur pampinator, & ſupervacuos deterget*, &c.

88. *Sunt qui vetant.*] Colum. lib. 4. cap. XI. pag. 134. *Illam veterem opinionem damnavit uſus, non eſſe ferro tangendos anniculos malleolos, quod aciem reformident: quod fruſtra Virgilius, & Saſerna, Stolonesque & Catones timuerunt*, &c.

89. *Id utrumque.*] Hæc utraque ratio, inquit, & eorum qui proximo anno tangi vetant, & eorum qui tum recidunt, fructum tardum reddit: hoc eſt, ſarmentorum incrementum lentius facit, idemque nodoſum ac retorridum, quale eſt in pumilis arboribus. *Scabras & retorridas* plantas Columella vocat, lib. 3. cap. 12. quæ propter nimiam ſiccitatem naturali deſtituuntur alimento. Scabras, jejunas, aridas, macilentas, peruſtas vox ea ſignificat.

90. *Cicatricoſum.*] Quod ex cicatrice repullulaſcit. Vitem quoque cicatricoſam dixit Columella, lib. 4. cap 27. & lib. 5. cap. 5. *Quidquid circa cicatricem citaverit.*

91. *Viti imperare.*] Vitem vel quo lubet flectere, vel reſecare, vel quovis modo cogere. Sic Colum. lib 4. cap. XI. pag. 134. *Nam poſt largos fructus parcendum eſt vitibus, & ideo anguſte putandum. poſt exiguos, imperandum*

92. *Sequenti anno. . . . ſalventur.*] Serventur incolumes, ceteris exciſis. Vide Notas & Emend. num XXXIII.

93. *Iidem & ſecuto.*] Anno ſequenti etiam nutriendi, hoc eſt, crebris putationibus in juſtam materiam educandi, ut loquitur Columella, palmites ii qui anno priore ſervati ſunt, ſi nondum pleni ſunt ac juſtæ craſſitudinis.

94. *Illa ſemina.*] Surculos qui ſeminari poſſint. Gallis *Complant.*

95. *Sed egerit.*] Temere vim omnem in ſarmenta effundit.

96. *Palmes duas, &c.*] Hæc apud Columellam, lib. 5. cap 6. pag. 190.

97. *Ut ſuſtineatur.*] *Jugo ſuperponatur, ut potius innixa pertica, quam e vinculo pendeat*, inquit Columella, lib. 4. cap 26.

98. *Coercetur.*] Ne surſum tendat, ſed citra vinculum denſiores ſe palmites citent.

99. *Natura hæc eſt.*] Hæc apud Columellam caſtant, lib. 4. cap. 20. pag. 142.

aut prægligata, fructum dat; plurimumque [100] ipſa curvatura. [101] Quod citra eſt, materiem mittit, [102] offenſante crebro ſpiritu, & illa, [103] quam diximus, medulla. Quæ ita emicuerit materia, fructum dabit anno ſequente.

[104] Sic duo genera palmitum. Quod e duro exit, materiamque in proximum annum promittit, pampinarium vocatur: at ubi ſupra cicatricem eſt, fructuarium. Alterum ex anniculo palmite, ſemperque fructuarium. [105] Relinquitur ſub jugo & qui vocatur cuſtos. Hic eſt novellus palmes, non longior tribus gemmis, proximo anno materiam daturus, ſi vitis luxuria ſe conſumpſerit. Et alius juxta eum, verrucæ magnitudine, [106] qui furunculus appellatur, ſi forte cuſtos fallat.

14. Vitis antequam ſeptimum annum a ſurculo compleat, evocata ad fructum [107] ejunceſcit, ac moritur. [108] Nec veterem placet palmitem in longum, & ad quartum uſque pedamentum emitti, quod alii [109] dracones, alii juniculos vocant, ut faciant quæ maſculeta appellant. Cum induruit vitis, peſſimum in vinea [110] traducere. Quinto anno & ipſi palmites intorquentur, ſingulæque e ſingulis [111] materiæ emittuntur, ac deinde e proximis: prioreſque amputantur. Semper cuſtodem relinqui melius; ſed is proximus viti eſſe debet, [112] nec longior quam dictum eſt: & ſi luxuriaverint palmites, intorqueri: ut quatuor materias vel duas, [113] ſi unijuga erit vinea, emittat.

15. [114] Si per ſe vitis ordinabitur ſine pedamento, qualecumque initio adminiculum deſiderabit, dum ſtare condiſcat & recta ſurgere. [115] Cetera a primordio eadem. [116] Dividi autem putatione pollices [a] æquali examine undique, ne prægravet fructus parte aliqua, [117] obiter idem deprimens prohibebit [118] in excelſum emicare. [119] Huic vineæ trium pedum altitudo excelſior nutat: ceteris a quinto, dum ne excedat hominis longitudinem juſtam. Iis quoque quæ ſparguntur in terra, breves ad innitendum [120] cannas circumdant,

INTERPRETATIO.

a *Æquali.*] Æqua portione ab utroque latere.

NOTÆ.

100 *Ipſa curvatura.*] Colum. loc. cit. *Ex eo loco quod proximum jugo ligatum eſt, brachia diſponuntur in diverſas partes palmæque ſuperpoſitæ deorſum verſus curvantur a vinculo. Itaque id quod jugo dependet, fructu impletur: ruſuſque curvatura juxta vinculum materiam exprimit.*

101. *Quod citra eſt.*] Quod infra vinculum, inquit Colum. lib. 4. cap. 24. pag. 150.

102. *Offenſante.*] Inhibentibus nodis in curva diſtortaque vite, & ipſo flexu curſum terreni humoris, ſeu medullæ, ac vitalis ſpiritus, per quem ceu quodam itinere matris alimenta meant, veluti ſalebris retardante, inquit Colum. lib. 6. cap. 20. pag. 142.

103. *Quam diximus.*] Hac ipſa ſect. num. 1. his verbis: *Medulla, ſive illa vitalis anima eſt, ante ſe tendit, longitudinem impellens, quamdiu nodi pervia patet fiſtula.*

104. *Sic duo genera.*] Colum. lib. 5. cap. 6. pag. 190. *Sed ipſorum palmitum duo genera ſunt. Alterum, quod ex duro provenit: quod quia primo anno plerumque frondem ſine fructu affert, pampinarium vocant. Alterum, quod ex anniculo palmite procreatur, quod quia protinus creat, fructuarium appellant: cujus ut ſemper habeamus copiam in vinea, palmitis partes ad tres gemmas religanda ſunt, ut quidquid intra vinculum eſt, materias exigat.*

105. *Relinquitur.*] Columella, lib. 4. cap. 24. *Una tantummodo materia jugo proxima, & unus infra eam cuſtos erit ſummittendus, qui vitem mox in annum renovet.* Idem cap. 21. *In pollicem tondeatur, quem quidam cuſtodem, alii reſecem, nonnulli præſidiarium appellant: id eſt ſarmentum gemmarum duarum vel trium, ex quo cum proceſſere fructifera materia, quidquid eſt ſupra veruſti brachio amputatur: & ita ex novello palmite vitis pullulaſcet.*

106. *Qui furunculus.*] *Plerumque germen de cicatrice procedit*, inquit Colum. lib. 4. cap. 22. pag. 145. *quod ſive longe profiluerit, in flagellum ſummittitur: ſive breviter, in pollicem: ſive admodum exiguum, in furunculum.* Et cap. 24. pag. 148. *Ne verrucæ ſimilis furunculus relinquatur, niſi ſi jugo ſuperjecta vitis deſiderabit ab inferiore parte revocari.* Iterumque: *Sed ſi reſecis facultas non erit, circumſpiciendus eſt furunculus, qui quamvis anguſtiſſime præciſus in modum verrucæ proximo vere materiam exigat, quam vel in brachium, vel in fructuarium remittamus.*

107. *Ejunceſcit.*] Graciteſcit, in junci morem. Ita MSS. Reg. Colb. &c. non, ut editi, *evaneſcit*. Vide quæ dicturi ſumus in Notis & Emend. num. XXXII.

108. *Nec veterem placet.*] Cauſam hujus placiti mox ipſe affert: quoniam cum vitis induruit, operoſum eſt traducere, ſeu propagare. Traditum iſtud & a Columella, lib. 4. cap. 23. *At ſi duramenta vitis longius exceſſerint, aut in quartum, vel etiam in quintum ſtatumen prorepſerint, majore ſumptu reſtituentur mergis. His namque, quod nobis maxime placet, propagata celerrime provenit. Hoc tamen, ſi vetus & exeſa eſt ſuperficies truncis, majorem: at ſi robuſta & integra, minorem operam deſiderat.*

109. *Dracones.*] Ita vocamus, inquit ipſe paulo poſt hac ſect. palmites emeritos, pluribuſque induratos annis. Columella, loc. dit. *duramenta*. Maſculeta vero dici videntur conſita vitibus maſculis loca, hoc eſt, iis quæ non ſint ſubactæ ut alios emittant palmites, ſed creſcunt altius, & attollere ſe permittuntur.

110. *Traducere.*] MSS. *tranſducere*: hoc eſt, mergis propagare: cum, uti explicat Colum. lib. 4. cap. 15. pag. 137. vitis curvatur, atque ex alto ſcrobe ſummerſa perducitur ad vicinum palum, &c.

111. *Materiæ emittuntur.*] Novelli palmites creſcere ſinuntur.

112. *Nec longior.*] Nec longior tribus gemmis, ut paulo ante dictum eſt.

113. *Si unijuga.*] Seu canteriata, ut diximus, *ſimple treille*.

114. *Si per ſe vitis.*] Si jam vitis erectæ & per ſe ſtantis, αὐτομοίαν, ratio exigitur, quæ ſine pedamento eſt. Columella, lib. 5. cap. 5. pag. 180. *Depoſitam ergo ſtirpem, id eſt, malleolum, vel viviradicem formare ſic convenit, ut vitis ſine pedamine conſiſtat. Hoc autem protinus effici non poteſt. Nam niſi adminiculo tenera viti atque infirma contribueris, prorepens pampinus terra ſe applicabit. Itaque poſita ſemini arundo adnectitur, quæ velut infantiam ejus tueatur, atque educet, producatque in tantam ſtaturam, quantam permittit agricola, &c.*

115. *Cetera a primordio.*] Cultura reliqua a prima terræ paſtinatione, eadem quæ hactenus explicata eſt, a num. 7. hujus ſectionis.

116. *Dividi autem pollices.*] Palmites, e brachiis enatos, quos & cuſtodes, & pollices, & reſeces, & præſidiarios vidimus paulo ante a Columella appellari. Hoc illud porro eſt, quod idem Colum. ait, lib. 4. cap. 24. pag. 149. *Sed meminiſſe oportebit, ne in eadem linea, unoque latere brachii eſſe duas materias, pluresve patiamur: namque id maxime vitem infeſtat, ubi non omnis pars brachii pari vice laborat, atque æqua portione ſuccum proli ſuæ diſpenſat, ſed ab uno latere exſugitur: quo fit, ut ea vena, cujus omnis humor aſſumitur, velut icta fulgure areſcat.*

117. *Obiter idem.*] Idem utique fructus deprimens vitem eam, prohibebit in excelſum emicare.

118. *In excelſum emicare.*] MSS. Reg. & Colb. forte ſincerius, *emittere*.

119. *Huic vineæ trium pedum altitudo excelſior.*] Hoc eſt, quæ ternos pedes excedat. Et hanc loquendi formam Latinitas recipit. Nam Columella, lib. de arboribus, cap. 16. non minorem decem pedum vitem dixit: & a Plinio rurſum inferius hac ipſa ſect. dicitur, *Nulla fere XX. pedum altiore arbore.*

120. *Cannas circumdant.*] Vide Notas & Emendat. num. XXXIII.

ſcrobibus per ambitum factis, ne vagi palmites inter ſe pugnent occurſantes: majorque pars terrarum ita ſupinam in tellure vindemiam metit. Siquidem & in Africa, & in Ægypto, Syriaque, ac tota Aſia, & multis locis Europæ hic mos prævalet. Ibi ergo juxta terram comprimi debet vitis, eodem modo & tempore nutrita radice, quo in jugata vinea: [121] ut ſemper pollices tantum relinquantur: fertili ſolo, cum tribus gemmis: graciliore, quinis: præſtatque multos eſſe, quam longos. Quæ de natura ſoli diximus, tanto potentiora ſentientur, quanto propior fuerit uva terræ.

16. [122] Genera ſeparari, ac ſingulis conſeri tractibus utiliſſimum. [123] Mixtura enim generum etiam in vino, non modo in muſto diſcors: aut ſi miſceantur, non alia quam pariter matureſcentia, jungi neceſſarium. [124] Juga altiora, quo lætior ager, & quo planior: item roſcido, nebuloſo, minuſque ventoſo conveniunt. Contra, humiliora gracili & arido, æſtuoſo, ventiſque expoſito. [125] Juga ad pedamentum quam arctiſſimo nodo vinciri oportet, [126] vitem levi contineri. [127] Quæ genera vitium, & in quali ſolo cæloque eſſent conſerenda, cum enumeraremus naturas earum & vinorum, notavimus.

17. De reliquo cultu vehementer ambigitur. Plerique æſtate tota poſt ſingulos rores confodi jubent vineam. [128] Alii vetant gemmantem: decuti enim oculos, [129] tractuque intrantium deteri: [130] & ob id arcendum procul omne quidem pecus, ſed maxime lanatum, quoniam facillime auferat gemmas. Inimicos & [131] pubeſcente uva raſtros: ſatiſque eſſe vineam [132] ter anno confodi, ab æquinoctio verno: [133] ad Vergiliarum exortum, & Canis ortum, [134] nigreſcente acino. Quidam ita determinant: Veterem ſemel a vindemia ante brumam, [135] cum alii ablaqueare & ſtercorare ſatis putent. Iterum ab Idibus Aprilis, antequam concipiat, hoc eſt, in VI. Idus Maïas. Deinde prius quam florere incipiat, & cum defloruerit, & variante ſe uva. Peritiores affirmant, ſi juſto ſæpius ſodiatur, in tantum tenereſcere acinos, ut rumpantur. [136] Quæ ſodiantur, ante ferventes horas diei fodiendas convenit: ſicuti lutum neque arare, neque fodere. [137] Foſſione pulverem excitatum contra Soles nebulaſque prodeſſe.

18. [138] Pampinatio verna in confeſſo eſt, ab Idibus Maiis, intra dies X. utique antequam florere incipiat: & eam infra jugum debere fieri. [139] De ſequente variant ſententiæ. Cum defloruerit aliqui pampinandum putant: alii ſub ipſa maturitate. Sed de his Catonis præcepta decernent. Namque & putationum tradenda ratio eſt.

19. [140] Protinus hanc a vindemia, ubi cæli tepor indulget, adoriuntur. [141] Sed hoc fieri

NOTÆ.

121. *Vt ſemper pollices.*] Seu cuſtodes, & reſeces, uti dictum eſt paulo ante. Colum. lib. 5. cap. 5. pag. 182. *Nec magna eſt putationis differentia cubantis, & ſtantis rectæ vineæ: niſi quod jacenti viti breviores materiæ ſummitti debent: reſeces quoque* (pollices Plinius, & cuſtodes vocat,) *anguſtius in modum furunculorum relinqui.*

122. *Genera ſeparari.*] Colum. lib. 3. cap. 20. pag. 131. *Nil dubito quin per ſpecies digerendæ vites, deponendæque ſint in proprios hortos, ſemitis ac decumanis diſtinguendæ.* Horti Columellæ, Plinio tractus ſunt.

123. *Mixtura enim.*] Prolixe hæc, & uti ſolet, eleganter Columella, lib 3. cap. 21 pag 123. Plinius, lib. 14. ſect. 9. *Dulcia utique inter ſe non congruunt.*

124 *Juga altiora.*] Rei hujus cauſas plures affert, eaſque probabiles, Colum. lib. 4. cap 19 pag 142.

125. *Juga ad pedamentum*] Sive, ut loquitur Columella, lib. 4. cap. 16. ad ſtatumen. *Statuminibus*, inquit, *firmiora juga ſunt alliganda, eaque vel ſiligneis perticis, vel compluribus quaſi faſciculis arundinum connectuntur, ut rigorem habeant, nec pandentur onere fructuum.*

126. *Vitem levi.*] Columella, lib. 4. cap 13. *Vinculi genus quale ſit, quo religantur ſemina* vitium, *plurimum refert: nam dum novella vinea eſt, quam molliſſimo nectenda eſt: quia ſi viminibus ſalicis aut ulmi ligaveris, increſcens vitis ſeipſam præcidit. Optima eſt ergo geniſta, &c.*

127. *Quæ genera.*] Supra lib 14. ſect 4. & 5.

128. *Alii vetant.*] Colum. lib 4. cap 27. pag. 155. *Si palmis incipientibus, progemmantibuſque foſſorem immiſeris, magnam partem vindemiæ decuſſeris. Igitur antequam gemment, per divortium veris atque hiemis quam altiſſime fodiendæ vineæ ſunt, quo lætius atque hilarius pullulent.*

129. *Tractuque.*] Ita MSS. recte: non *tactu*. Attractu veſtium, ac lanarum decuti gemmas indicat.

130. *Et ob id arcendum.*] Id vero acceptum a Virgilio, lib. 2. Georg. verſ. 371.

Texendæ ſepes etiam, & pecus omne tenendum eſt,
Præcipue dum frons tenera, imprudenſque laborum, &c.

131. *Pubeſcente uva.*] Cum nigreſcere incipit, variante ſe uva. Pubeſcentem & quaſi adoleſcentem dixit Columella, lib 4 cap 28. pag. 156.

132. *Ter anno confodi*] Colum. loc. cit. *Non inficior pleroſque ante me ruſticarum rerum magiſtros tribus foſſuris fuiſſe contentos: ex quibus Græcinus.... Celſus quoque & Atticus, conſentiunt tres eſſe motus in vite, ſeu potius in omni ſurculo naturales: unum, quo germinet: alterum, quo floreat: tertium, quo matureſcat. Hos ergo motus cenſent foſſionibus concitari.*

133. *Ad Vergiliarum.*] De hoc exortu, quem præpoſtere aſſignat Dalecampius, dicemus lib 18. ſect. 66.

134. *Nigreſcente acino*] Acinum uvæ nos granum appellamus.

135. *Cum alii ablaqueare.*] Columella, lib. 5. cap. 4. cujus verba retulimus ſect. 31.

136. *Quæ fodiamus.*] Colum. lib. de arborib. cap. 12. *Simul atque uva variari cœperit, fodito terram foſſuram, & cum jam matureſcet, ante meridiem prius quam calere incipiet, & cum deferet, poſt meridiem fodito, pulveremque excitato: ea res & a Sole, & a nebula maxime uvam defendit. Lutulentam terram, neque arare, neque fodere oportet: quia valde dureſcit, & finditur.*

137. *Foſſione.*] Columella, loc. cit. & lib. 4. cap. 28. pag. 156.

138 *Pampinatio.*] Pampinorum, ſeu foliorum vitis, quæ ſuperracua ſunt, avulſio. Vineas pampinare, *épamprer la vigne, ôter les feüilles & les bourgeons ſuperflus.* De pampinationis tempore facit cum Plinio Columella, loc. cit. & Palladius, lib. 6. in Maio, tit. 2. pag. 125. *Hoc menſe*, inquit iſte, *pampinare convenies: ſed tunc eſt opportuna pampinatio, cum teneri rami digitis ſtringentibus crepabunt ſine difficultate carpentis.*

139. *De ſequente*] De ſecunda pampinatione.

140. *Protinus.*] Colum. lib. 4 cap. 10 pag. 134. *Putandi autem duo ſunt tempora: melius autem, ut ait Mago, vernum.* Et extremo capite: *Sed nec utique verno omnibus regionibus melior putatio eſt. ubi vero aprica loca ſunt, molleſque hiemes, optima & maxime naturalis eſt autumnalis, &c.* Item cap. 23 *Placet ergo, ſi mitis ac temperata permittit, in ea regione quam colimus, cæli clementia, facta vindemia ſecundum Idus Octobris auſpicari putationem: cum tamen æquinoctiales pluviæ præceſſerint... nam ſiccitas ſeriorem putationem facit* Geopon. auctor, lib. 5. cap. 23. pag. 142. μετὰ τρυγητὸν, *poſt vindemiam.* Vineam putare, *tailler la vigne.*

141. *Sed hoc fieri.*] Plinius, lib. 18 ſect. 69 ubi de exor-

numquam debet [a] ratione naturæ ante [142] Aquilæ exortum, ut in ſiderum cauſis docebimus proximo volumine. Immo vero Favonio, [143] quoniam anceps culpa ſit præproperæ feſtinationis. Si ſaucias [144] recenti medicina mordeat quædam hiemis [b] ruminatio, certum eſt gemmas earum frigore hebetari, plagaſque findi, & cæli vitio exuri oculos lacryma diſtillante. Nam gelu fragiles fieri quis neſciat? [145] Operarum iſta computatio eſt in latifundiis, non legitima naturæ feſtinatio. [146] Quo maturius putantur aptis diebus, eo plus materiæ fundunt: quo ſerius, eo fructum uberiorem. [147] Quare macras prius conveniat putare, validas noviſſime. [148] Plagam omnem obliquam fieri, ut facile decidant imbres: [149] & ad terram verti quam leviſſima cicatrice [150] acie falcis exacta, plagaque conlævata. [151] Recidi autem ſemper inter duas gemmas, ne ſit vulnus oculis in reciſa parte. Nigram eſſe eam exiſtimant, & donec [152] ad ſincera veniatur, recidendam: quoniam e vitioſo materia utilis non exeat. Si macra vitis idoneos palmites non habeat, [153] ad terram recidi eam, novoſque elici utiliſſimum. In pampinatione non hos detrahere pampinos, qui cum uva ſint: id etenim uvas ſupplantat, præterquam in novella vinea. Inutiles judicantur in latere nati, non ab oculo: [c] quippe etiam uva, quæ naſcatur e duro rigeſcente, ut niſi ferro detrahi non poſſit. [154] Pedamentum quidam inter duas vites utilius putant ſtatui: & facilius ablaqueantur ita: meliuſque eſt [155] unijugæ vineæ, ſi tamen & ipſi jugo ſint vires, nec flatu infeſta regio. [156] In quadripartita quam proximum oneri adminiculum eſſe debet: ne tamen impedimentum ſentiat ablaqueatio, [157] cubito abeſſe non amplius: ablaqueari autem prius, quam putari, jubent.

20. [158] Cato de omni cultura vitium ita præcipit. Quam altiſſimam vineam facito, alligatoque recte, dum ne nimium conſtringas, hoc modo eam curato: Capita vitium putata circumfodito, arare incipito. Ultro citroque ſulcos perpetuos ducito. Vites teneras quamprimum propagato, veteres quam minimum caſtrato. Potius, ſi opus erit, dejicito bienniоque poſt præcidito. Vitem novellam reſecari tum erit tempus, ubi valebit. Si vinea ab vite [159] calvata erit, ſulcos interponito, ibique vivitadicem ſerito. [160] Um-

INTERPRETATIO.

a *Ratione naturæ.*] *Ob occultas, quas* habet natura, cauſas.
b *Ruminatio.*] Iterata hiemis acerbitas
c *Quippe etiam.*] Quippe etiam *inutilis* eſt uva, quæ naſcatur e duriore, atque ita rigeſcente trunco, ut niſi ferro detrahi non poſſit, *non digito decuti.*

NOTÆ.

tu Aquilæ dixit, ſtatim ſubjungit: *Nec patitur ratio naturæ quidquam in ſatis ante eum diem ſpes eſſe certa.*

142. *Aquilæ exortum*] De quo dicemus lib. 18 ſect. 69. Et de Favonii flatu, eodem libro, ſect. 59.

143. *Quoniam anceps.*] Quoniam dubitari poſſit, an præpropera feſtinatione peccatum ſit, cum poſt exortum Favonii contingere adhuc poſſit quædam hiemis iteratio, quæ ſuo frigore gemmas hebetet, plagaſque findat: prohibeatque ne cortex moveatur, qui cicatricem conſanet, ut loquitur Columella, lib. 4. cap. 29.

144 *Recenti medicina*] Recenti putatione.

145. *Operarum iſta.*] Quod gemmæ ſic frigore interdum adurantur, non id naturæ tribuendum, ſed agricolis, qui in latifundiis nimis præpropere feſtinant. Namque *ubi vitis vaſtitas* (ſic loquitur Columella. lib. 4. cap. 23. pag. 147.) *electionem temporis negat, valentiſſimam quamque vineis partem frigoribus deputant.*

146. *Quo maturius.*] Colum. loc. cit. *Nec dubium quin ſit horum virgultorum natura talis, ut quanto maturius detonſa ſint, plus materiæ: quanto ſerius, plus fructus afferant.*

147. *Quare macras.*] Colum. loc cit. *Valentiſſimam quamque partem vineis, frigoribus: macerrimam, vere vel autumno.*

148. *Plagam omnem.*] Colum. lib. 4. cap 9. pag 133 *Medio fere internodio ea plaga obliqua falce fit, ne ſi tranſverſa fuerit cicatrix, caleſtem ſuperincidentem aquam contineat.* Et cap 24 *Plaga, quas in duro vitis accipit, obliqua rotundaque fieri debent, &c.*

149 *Et ad terram.*] Colum loc. cit. pag. 134. *Sed nec ad eam partem qua eſt gemma, verum ad poſteriorem plaga declinatur, ut in terram potius devexa, quam in germen delacrymet. Namque defluens humor cæcat oculum, nec patitur frondeſcere.*

150. *Acie falcis exacta.*] Ductu falcis acutæ plaga ſic effici debet, ut ſit leviſſima cicatrix, & uno veſtigio allævetur. *Duris enim*, ut ait Columella, lib 4 cap. 24. *& acutiſſimis ferramentis totum iſtud opus exſequendum eſt, obtuſa & hebes, & mollis falx putatorem moratur, &c.* Et cap 25. *Tutior & melior putatio eſt, quæ ductu falcis, non ictu conficitur. Nam ea plaga quæ ſic efficitur, uno veſtigio allævatur.* Quo ex loco intrepide, *plagaque conlævata* reſcripſimus in Pliniano contextu, cum prius *convelata* legeretur: nulla prorſus, aut inextricabili certe ſententia. Sic idem Columella, lib 5. cap 6. de ſtirpe arborum, *Poſt annum præcidi & allævari oportet.* Et mox: *Si fieri poterit, uno ictu arborem præcidi. ſi minus, ſerra deſecari, & plagam falce allævari oportet*, hoc eſt, lævigari, ſeu lævorem fieri: Id acuto ferramento fit, ut ait idem, lib 5. cap XI.

151. *Recidi. . . . inter duas.*] *Medio fere internodio*, inquit Columella, lib. 4. cap 24. pag 151. *Optimum eſt tondere palmitem, devexamque reſectionem facere poſt gemmam, ne ſuperlacrymet, & gemmantem cæcet oculum.* Et cap. 9. pag 133. *Putatio non debet ſecundum articulum fieri, ne reformidet oculus, ſed medio fere internodio ea plaga obliqua falce fit, &c.*

152. *Ad ſincera.*] Ad tenera & viridia, inquit Colum. lib. 4. cap. 24.

153. *Ad terram recidi.*] Quod in macra vite fieri ſapienter monet, id in omni viviradice faciendum olim putarunt Virgilius, Saſerna, Stolo, Cato, qui, ut recte Columella animadvertit, lib. 4. cap. XI. *non ſolum in eo errabant, quod primi anni capillamenta ſeminum intacta patiebantur, ſed & poſt biennium, cum viviradix excidenda erat, omnem ſuperficiem amputabant ſola tenus juxta ipſum articulum, ut e duro pullularet:* quod ipſe merito multis nominibus improbat.

154 *Pedamenta quidam inter duas vites.*] Sive, ut Columella loquitur lib. 4. cap 16 *medio internodio.*

155. *Vni juga.*] Quæ jugo ſimplici conſtat, ut ſuperius diximus. *ſimple treille.* Columella, lib 4. cap. 17. *Poteſt tamen, ſi vel parum late diſpoſita vinea, vel parum fructuoſa, cælumque non turbidum nec procelloſum habeat, uno jugo contenta eſſe. Nam ubi magna vis & incurſus eſt pluviarum, procellarumque . . . ibi quaſi quadrato circumfirmanda eſt agmine.*

156. *In quadripartita.*] Vinea ſcilicet, quæ unijugæ opponitur, & ſuperius, in vinearum diviſione compluviata cognominata eſt: Columellæ loc. cit.. quadrato quaſi circumfirmata agmine. *Vigne à quatre pantes.* Fruſtra ſunt qui brachiatam Columellæ vitem huc putant attinere, de qua ille lib. 5. cap 5. pag. 180.

157. *Cubito abeſſe.*] Pedale modo Columella intervallum aſſignat, lib 4 cap 16. *Prope truncum ſi defigitur palus, pedali ſpatio recedendum eſt, ne aut premat, aut radicem vulneret, & ut foſſor ab omni parte ſemina circumfodiat.*

158. *Cato.*] De re ruſt. cap. 33 pag. 29. & 30. quod caput ferme integrum ſimile huic loco Plinii eſt.

159. *Calvata erit.*] Calvata vinea appellatur, in qua raræ vites ſeu trunci ſunt: ut calvi homines dicuntur, quibus vel nullus eſt, vel rarus capillus. Columella, lib. 4. cap. 29. vitis calvitium dixit. Item lib 4. cap. 35. *Propter quæ*, inquit, *ſæpe nova ſaſtaneta calveſcunt*, hoc eſt, rareſcunt, & minus frequentia ac denſa ſunt.

160. *Vmbram a falcis.*] Sunt hæc etiamnum apud Cato-

bram a ſulcis removeto: crebroque fodito. In vinea vetere ſerito ocymum. [161] Si macra erit, quod granum capit ne ſerito: & circum capita addito ſtercus, paleas, vinaceas, [162] aut aliquid horumce. Ubi vinea frondere cœperit, pampinato. Vineas novellas alligato crebro, ne caulis præfringatur. [163] Et quæ jam in perticam ibit, ejus [a] pampinos teneros alligato leniter, [164] porrigitoque. Ubi recte ſteterint, [b] ubi uva varia fieri cœperit, vites ſubligato.

21. [165] Vitis inſitio una eſt per ver, altera cum uva floret: ea optima eſt. [166] Vineam veterem ſi in alium locum transferre voles, dumtaxat brachium craſſum licebit. Primum deputato. Binas gemmas, nec amplius relinquito. Ex radicibus bene effodito. Et cave radices ne ſaucies. Ita uti fuerit, ponito in ſcrobe aut in ſulco, operitoque, & bene occulcato. Eodemque modo [167] vineam ſtatuito, alligato, [168] flexatoque uti fuerit, crebroque ſodito. [169] Ocymum, quod in vinea ſeri jubet, antiqui appellabant pabulum, umbræ patiens, quod celerrime proveniat.

22. [170] Sequitur arbuſti ratio, mirum in modum damnata Saſernæ patri filioque, celebrata Scroſæ, vetuſtiſſimis poſt Catonem, peritiſſimiſque: ac ne a Scroſa quidem, niſi Italiæ, conceſſa: cum tam longo judicetur ævo, nobilia vina non niſi in arbuſtis gigni, & in his quoque laudatiora ſummis, ſicut uberiora imis: [171] adeo excelſitate proficitur. [172] Hac ratione & arbores religantur. Prima omnium ulmus; [173] excepta propter nimiam frondem atinia. [174] Deinde populus nigra, eadem de cauſa, minus denſa folio. Non ſpernunt plerique & fraxinum, ficumque, etiam oleam, ſi non ſit umbroſa ramis. Harum ſatus cultuſque abunde tractatus eſt. [175] Ante triceſimum ſextum menſem attingi falce vetantur. Alterna ſervantur brachia: alternis putantur annis: ſexto anno maritantur. Tranſpadana Italia, præter ſupra dictas, [176] cornu, populo, tilia, acere, orno, carpino, quercu, [177] arbuſtat agros: Venetia ſalice, propter uliginem ſoli. Et ulmus detruncata a medio [178] in ramorum ſcamna digeritur, [179] nulla fere XX. pedum altiore arbore. Tabulata earum ab octavo pede altitudinis dilatantur in collibus ſicciſque agris: a XII. in campeſtribus & humidis. [180] Meridianum Solem ſpectare palmæ debent.

INTERPRETATIO.

a *Pampinos.*] Palmites.

b *Ubi uva.*] Ubi mutare colorem uva cœperit.

NOTÆ.

nem. Herbam temere reponit Dalec. pro umbra. A ſulcis, hoc eſt, a vitibus quæ ſunt in ſulcis.

161. *Si macra erit.*] Cato: *Si macra erit, quod granum capiat ne ſerito:* hoc eſt, ſi vitis eſt macrior, ne vineæ interſeras id quod in frugem & granum ſolet matureſcere: ſed pabulum vel farraginem, quæ viridia ſubſecantur, prius quam ſpicam capiant.

162. *Aut aliquid horumce.*] Cato: *aut aliquid horum, ſive horumce, quo rectius valeat.*

163. *Et quæ jam in perticam.*] Cui longiora jam ſarmenta ſeu flagella erunt.

164 *Porrigitoque.*] Cato: *Corrigitoque, uti recte ſpectent. Ubi uva varia fieri cœperit, vites ſubligato, pampinato,* &c. Hactenus ille, cap. 33.

165. *Vitis inſitio.*] Cato, cap. 41. pag. 36 totidem verbis.

166. *Vineam veterem.*] Hæc deinceps Cato, cap. 49 plane ad verbum

167 *Vineam ſtatuito*] Staturninibus, ſeu pedamentis fulcito. Sic MSS. omnes, & Cato: non, ut libri editi, *ſtaturninato.*

168 *Flexatoque.*] Ita Cato, & MSS non *laxatoque.*

169. *Ocymum.*] Differt ocymum ab ocimo, de quo Plinius lib. 19. ſect. 35. & alibi. Utrumque diſtinguit Varro, lib. 1. de re ruſt cap. 31. *Ocymum, inquit, dictum a Græco verbo ὠκέως, quod valet cito. Similiter quoque ocimum in horto. Hoc amplius dictum ocymum, quod citat alvum bubus, & ideo datur ut purgentur. Id genus pabuli ſunt ſegetes ſecta virides antequam gerant ſiliquas.* Vult igitur ocymum æque ac ocimum ab ὠκέως nomen traxiſſe: illud, quod celerrime naſcatur, ut Plinius mox cit. illud quod bubus alvum citet. Eſt igitur ocymum, boum, equorum, aliorumve animalium pabulum, ex frugum leguminumque mixtura. Nos farraginem vulgo dicimus, *du Fenage. Agricolæ, de la Dragee.* Vide quæ de farragine dictum ſumus lib. ſeq. ſect. 10. n. 1. Catonis locus eſt è cap 33. ut ante diximus.

170. *Sequitur arbuſti.*] Quid arbuſtum ſit, diximus ſect. 15.

171. *Adeo excelſitate.*] Pallad lib. 3 in Febr. tit. 13. pag. 59 *Qui fructum volunt maximum, materias vitium plures per ramos arboris ſubmittunt: Qui vinum melius, ſarmenta in cacumen extendant.*

172 *Hac ratione.*] Sic & arbores, inquit, pati vincula docuimus. Prius *eliguntur* in libris editis legebatur: nos conditiva ac vetuſta exemplaria, quæ ſunt ſinceriora & ſaniora ſequimur.

173. *Excepta.*] Ne hanc quidem excipit Columella, lib. 5. cap. 6. pag. 184. & lib. de arboribus, cap. 16.

174 *Deinde populus,* &c.] De populo nigra, & fraxino, eadem Pallad loc. cit. pag. 56.

175. *Ante triceſimum.*] Columella, lib. de arboribus, cap. 16. *Ante trimatum ferro ne attigeris. Completis ſex & triginta menſibus ad recipiendam vitem formabis, & ſupervacuos ramos amputabis, alterna brachia in modum ſcalarum relinquens,* &c.

176. *Cornu, populo.*] Ita MSS. omnes. De alba populo accipiendum id eſt: nigræ enim facta jam ſuperius mentio. Alii hic *opulo* ex Columella ſubſtituunt: ſed vide Notas & Emend noſtras ad lib. 14. num. III.

177. *Arbuſtat agros.*] Arbuſtare, eſt arboribus agrum conſerere ad maritandas vites. Itaque ſalices vinitores Veneti conſerunt, quod ſint uliginoſi in eo tractu agri, hoc eſt, naturali humore madentes, qui numquam ab ipſis recedit. Sunt autem aquaticæ ſalices, & in aqua fere ſatæ, ut dictum eſt lib. 16. ſect 67.

178. *In ramorum ſcamna.*] Scamna ramorum, & tabulata vocat, ramos prominentes in arbore, multiplici quaſi contignatione in circuitum ordinatos: *Branches diſpoſées en divers etages.* Deſcribit hæc Columella, lib. 5. cap. 6. pag. 187. *Ulmum,* inquit, *novellam ſic formare conveniet: Loco pingui octo pedes a terra ſine ramo relinquendi, vel in arvo gracili ſeptem pedes: ſupra quod ſpatium deinde per circuitum in tres partes arbor dividenda eſt, ac tribus lateribus ſinguli ramuli ſummittendi, primo tabulato aſſignentur. Mox de ternis pedibus ſuperpoſitis alii rami ſummittendi ſunt, ita ne iiſdem lineis, quibus in ſuperiore poſiti ſunt: in eademque ratione uſque ad cacumen ordinanda erit arbor.* Et paulo ante: *Tabulata inter ſe ne minus ternis pedibus abſint,* &c.

179 *Nulla fere XX.*] Columella, lib. 5. cap. 7. detruncari præcipit ad altitudinem XV. pedum. *Poteſt etiam ulmus ſic diſponi, ut adhuc tenera decacumınetur, ne altitudinem XV. pedum excedat. Nam fere ita conſtitutum rumpotinetum animadverti, ut ad octo pedes locis ſiccis & clivoſis, ad duodecim locis planis & uliginoſis tabulata diſponantur.*

180. *Meridianum ... palmæ*] A ſimilitudine palmæ, ſeu volæ manus, palmam vocat in ulmo partem eam teretem trunci, ſeu caudicis, cujus ab utroque latere rami ceu digiti enaſcuntur. *Palmites ipſi vitium ſarmenta appellantur,* inquit Feſtus, *quod in modum palmarum humanarum virgulas quaſi digitos edunt* Palmæ arboris ſeu caudici primum vitis innititur: mox in ramos etiam palmites diducuntur: ramos ſpectare orientem ſolem, vel occidentem convenit, ut mo-

[181] Rami

Digitized by Google

[181] Rami a projectu digitorum modo ſubrigi, tonſili in his tenuium quoque virgultorum [182] barba, [183] ne obumbrent. [184] Intervallum juſtum arborum, ſi aretur ſolum, quadrageni pedes in terga frontemque, in latera viceni. Si non aretur, [185] hoc in omnes partes. [186] Singulis denas ſæpe adnutriunt vites, damnato agricola minus ternis. [187] Maritare, niſi validas, inimicum, enecante veloci vitium incremento. [188] Serere tripedaneo ſcrobe neceſſarium diſtantes inter ſeſe arboremque ſingulis pedibus. Nihil ibi malleolis atque paſtinationi, nulla fodiendi impendia: utpote cum arbuſti ratio hac peculiari dote præſtet, quod in eodem ſolo ſeri fruges & vitibus prodeſt. Superque, quod vindicans ſe altitudo, [189] non, ut in vinea, ad arcendas animalium injurias pariete, vel ſepe, vel foſſarum utique impendio muniri ſe cogat.

23. [190] In arbuſto e prædictis ſola viviradicum ratio, item propaginum, & hæc gemina, ut diximus. [191] Qualorum in ipſo tabulato maxime probata, quoniam a pecore tutiſſima eſt. [192] Altera, deflexa vite vel palmite juxta ſuam arborem, aut circa proximam [193] cælibem. Quod ſupra terram eſt e matre, radi jubetur, ne fruticet. In terra non pauciores gemmæ quatuor obruuntur ad radicem capiendam: extra in capite binæ relinquuntur. [194] Vitis in arbuſto quatuor pedes in longo conſtat, omni ſulco tres lato, alto duos cum ſemipede. Poſt annum propago inciditur ad medullam, ut paulatim radicibus ſuis aſſueſcat: [195] caulis a capite ad duas gemmas reciditur: tertio totus mergus abſcinditur, reponiturque altius in terram, ne ex reciſo frondeat. Tolli viviradix a vindemia protinus debet.

24. Nuper repertum, draconem ſerere juxta arborem: ita appellamus palmitem emeritum, pluribuſque induratum annis. Hunc præciſum quam maxima amplitudine, tribus partibus longitudinis deraſo cortice, quatenus obruatur, (unde & raſilem vocant,) deprimere ſulco, reliqua parte ad arborem erecta: ocyſſimum in vite. Si gracilis ſit vitis aut terra, uſitatum eſt quam proxime ſolum decidi, donec firmetur radix: [196] ſicut neque roſcidam ſeri, neque a Septemtrionis flatu. Vites Aquilonem ſpectare debent ipſæ, palmites autem earum meridiem.

25. [197] Non eſt feſtinandum ad putationem novellæ: ſed primo in circulos materies colligenda, nec niſi validæ putatio admovenda: ſeriore fere anno ad fructum arbuſta vite, quam jugata. Sunt qui omnino putari vetant, priuſquam arborum longitudinem æquaverit. Prima falce ſex pedes a terra recidatur, flagello infra relicto, & naſci coacto incurvatione materiæ. [198] Tres ei gemmæ, non amplius, deputato ſuperſint. Ex his emiſſi palmites proximo anno imis [199] ingerantur ſcamnis, ac per ſingulos annos ad ſuperiora ſcan-

NOTÆ.

ridiano palma objecta ſit, vitiſque ei applicata plus caloris accipiat, inquit Columella lib. 5. cap. 6. pag. 186. Palmas in populo pariter jam ſuperius, lib. 14. ſect. 3. Plinius appellavit: *Populus arbor, inquit, cujus tabulata in orbem patula replent, puroque perſuſo vites dracone in palmam rius, inde ſubrectis ramorum di...ios flagella diſpergunt.* Qui palmas hoc loco de ſarmentis accipiunt, aut *palmites* legi ſuadent, nec quo nunc in argumento Plinius habitet, conſiderant, & inſitiam ſuam produnt. Nam de palmitibus vitium inferius verbis conceptis agitur.

181. *Rami.*] Ulmorum, aliarumque arborum, ex quibus arbuſtum conſtat: Hi ſe ſe ab arbore propiciunt.

182. *Barba.*] Ramuli tenuiores, qui e craſſioribus pullulaſcunt. Virgæ ſunt Columellæ, lib 5. cap. 7. *Plerumque autem ea arbor in tres ramos dividitur, quibus ſingulis ab utraque parte complura brachia ſummittuntur: tum omnes pene virgæ, ne obumbrent, eo tempore quo vitis putatur, abradantur.*

183. *Ne obumbrent.*] *Ne æmula umbra viti noceat*, ut ait Columella, lib 5. cap. 6.

184. *Intervallum.*] Columella lib. 5. cap. 7 pag. 193. *Arboribus rumpotinis* (hoc eſt, arbuſtivis, ut diximus lib 14. ſect. 3.) *ſi frumentum non inſeritur, in utramque partem XX. pedum ſpatia interponimus. At ſi ſegetibus indulgetur, in alteram partem XL. pedes, in alteram XX. relinquimus.*

185 *Hoc in omnes.*] Id eſt, viceni pedes in omnem partem Colum loc cit. & cap 6 pag 186.

186. *Singulis.*] Singulis arboribus denas ſæpe alligant vites: damnatur incuriæ & imperitiæ agricola, qui tantum ternas applicet.

187. *Maritare.*] Eleganter Columella, lib. 5. cap 6. *At ſi teneram ulmum maritaveris, novam ſuſferet vitem: ſi vetuſtam teram applicueris, conjugem necabis: ita ſibi pares eſſe ætate & viribus arbores vitesque convenit.*

188 *Serere.*] Vites nimirum: quas ab arbore ſua diſtare ſeſquipedis ſpatio, Palladius jubet, lib 3 in Febr tit. 10. pag 57. Pedali tantum, ut Plinius, ita & Columella, lib. de arbor cap 16.

189. *Non, ut in vinea.*] Et in arbuſto quoque, niſi in eodem ſolo ſatæ ſunt fruges, *ab incurſu pecoris caveis emuniri* vites, cante Columella admonet, lib 5. cap. 6.

190. *In arbuſto.*] Vitis, inquit, in arbuſto, viviradice tantum & propagine ſeritur: propagine quidem gemina, quam ſect 2. explicuimus.

191. *Qualorum.*] Subintellige, ratio vitem propagandi per qualos pertuſos, explicata a nobis ſect. 21. Hanc rationem optime Palladius deſcribit loc cit *Eſt & aliud, inquit, de transferenda ex arbuſto vite compendium. Fit ex vimine parva corbicula. . . . Hæc ad arborem, cui vitis adhæret, fertur: & in fundi media parte pertunditur, quo ſarmenti virgam poſſit admittere. Soluto itaque ſarmento vitis olim, de qua transferre diſponis, corbicula ipſa ex aliqua arboris parte ſuſpenditur, & viva terra repletur, ut ſarmentum terra poſſit includi, quod ſarmentum prius ...quetur. Ita exacto anni temporis ſpatio ſarmentum, quod clauſum eſt, radices creabit intra prædictam corbiculam. Tunc ſub fundo corbis inciſum radicatum ſarmentum cum ipſa corbe portabitur ad locum, quem vitibus arbuſtivis deſtinabis implere, ubique obruetur circa arboris maritandæ radices.*

192. *Altera.*] Altera ſerendæ vitis arbuſtivæ ratio.

193 *Cælibem.*] Cui maritata vitis nulla ſit. Viduam infra vocat.

194 *Vitis in arbuſto*] Viti in arbuſto ſerendæ ſulcus paratur, in quatuor pedes longus, in tres altus, in dupondium & ſemiſſem latus, inquit Colum. lib. de arboribus, cap. 16. ex quo corrigendus Plinii locus videtur, ac permutandæ invicem latitudinis altitudiniſque menſuræ: niſi diverſa cæli ac ſoli ratio habeatur.

195. *Caulis*] Palmes.

196. *Sicut neque roſcidam.*] Colum. lib. 5. cap 6. *Cavendum, ne aut ſeptemtrionalibus ventis, aut roruleuta, ſed ſicca ſerantur.*

197. *Non eſt feſtinandum*] Colum lib 5. cap 6. pag 188. *Proxima putatione melius exiſtimat Celſus ferro abſtinere, ipſoſque caules in modum coronæ contortos arbori circumdari, ut flexura materias profundat, quarum validiſſimam frequente anno caput vitis faciamus. Me autem longus docuit uſus, multo utilius eſſe primo quoque tempore falcem vitibus admovere,* &c. Celſum Columella deſerit

198. *Tres ei*] Columella, loc. cit *Materiam ferro coercendam cenſeo, atque in alteram vel tertiam gemmam,* &c.

199 *Ingerantur ſcamnis.*] Ita MSS. Reg. Colb. Chiffl. non *inſerantur.*

dant, relicto ſemper [200] duramento in ſingulis tabulatis, [201] & emiſſario uno, [a] qui ſubeat uſque quo placuerit. De cetero putatione omni, flagella quæ proxime tulerunt, recidantur: nova circumciſis undique [202] capreolis ſpargantur in tabulatis. [203] Vernacula putatio dejectis per ramos vitium crinibus circumveſtit arborem, crineſque ipſos uvis: Gallica in traduces porrigitur: [204] Æmiliæ viæ in radices atiniarum ambitu, frondem earum fugiens.

26. Eſt quorumdam imperitia ſub ramo vitem vinculo ſuſpendendi, [205] ſuffocante injuria: contineri debet vimine, non arctari. Quin immo etiam quibus ſalices ſuperſunt, molliore hoc vinculo facere malunt, herbaque, Siculi quam vocant [206] ampelodeſmon: Græcia vero univerſa junco, cypero, [207] ulva. Liberatam quoque vinculo per aliquot dies vagari, & inconditam ſpargi, atque in terra, [208] quam per totum annum ſpectaverit, recumbere. [b] Namque ut veterina a jugo, & canes a curſu volutatio juvat, ita tum & vitium porrigi lumbos. Arbor quoque ipſa gaudet aſſiduo levata onere, ſimilis reſpiranti. [209] Nihilque eſt in opere naturæ, quod non exemplo dierum noctiumque aliquas vices feriarum velit. Ob id protinus a vindemia putari, & laſſas etiamnum fructu edito, improbatur. Putatæ rurſus alligentur alio loco: [210] namque orbitas vinculi ſentiunt, vexatione non dubia.

Traduces [211] Gallica cultura bini utrimque lateribus, [212] ſi pars quadrageno diſtet ſpatio: quaterni, ſi viceno: inter ſe obvii miſcentur, alliganturque una conciliati, virgultorum comitatu obiter [c] [213] rigorati qua deficiant: aut ſi brevitas non patiatur ipſorum, [214] adalligato protenduntur in viduam arborem unco. Traducem binum præcidere ſolebant. Oneratis enim vetuſtate melius donare tempus, [215] ut tranſilem faciant, ſi largiatur craſſitudo: alias utile [d] toros futuri draconis paſci.

27. Unum etiamnum genus eſt medium [216] inter hoc & propaginem: totas ſupplantandi in terram vites, cuneiſque findendi, & in ſulcos plures ſimul ex una propagandi, gracilitate ſingularum firmata circumligatis haſtilibus, nec reciſis qui a lateribus excurrant [e] pampinis. Novarienſis agricola traducum turba non contentus, nec copia ramorum, impoſitis etiamnum patibulis palmites circumvolvit. Itaque præter ſoli vitia, cultura quoque torva fiunt vina. Alia culpa juxta Urbem [217] Varracinis, quæ alternis putantur annis: non quia id viti conducat; ſed quia vilitate, reditum impendia exſuperant. Medium temperamentum in Carſeolano ſequuntur: carioſaſque tantum vitis partes, incipienteſque inareſcere deputando, ceteris ad uvam relictis, detracto onere ſupervacuo, pro nutrimento omni eſt raritas vulneris. Sed niſi pingui ſolo talis cultura degenerat in labruſcam.

INTERPRETATIO.

a *Qui ſubeat.*] Qui ſcandat.
b *Namque.*] Nam ut veterine *jumenta*, *poſtquam liberata ſunt* a jugo, & canes *poſt curſum* volutatio juvat *in pulvere*, ita & vitium porrigi *palmites*, *quaſi latera & lumbos*.
c *Rigorati.*] Rigidiores, *firmioreſque* facti.
d *Toros.*] Craſſitiem ac robur.
e *Pampinis.*] Palmitibus.

NOTÆ.

200. *Duramento.*] Duriore ſarmento, quod duramentum & Columella vocat, lib. 4. cap. 21. duramen, capite 22. materiam, lib. 5. cap. 6. *Cum palmites primum tabulatum apprehenderint, proxima putatione diſponetur vitis omnibus annis: aliaque in ſuperius tabulatum excitabitur, relicta ſemper una materia, quæ applicata trunco cacumen arboris ſpectet.*

201. *Et emiſſario.*] Novello palmite, cui in putatione parcitur, ut ſubeat uſquequo placuerit.

202. *Capreolis.*] *Capreolus*, inquit Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 31. *cauliculus eſt viteus intortus, ut cincinnus: is enim vites ut teneat ſerpit, ad locum capiundum: ex quo a capiendo capreolus dictus.*

203. *Vernacula.*] Italica putatio ita peragitur, ut per ramos immiſſis vitium palmitibus, omnis vite circumveſtiatur arbos: atque ex ipſis deinde ramis uvæ dependeant: Galli ſic deputant, ut ſimul in traduces vitis putata porrigatur: qui viam Æmiliam & Bononienſem agrum colunt, vitem circum radices ulmorum atiniarum alligant, frondibus earum applicare reformidant. De via Æmilia vide Strabonem, lib. 5.

204. *Æmiliæ viæ in radices.*] Vide Notas & Emendationes, num XXXV.

205. *Suffocante injuria.*] Sic ante paulo, hac ipſa ſect. *noxia injuria* dixit. Eadem habet Columella, lib. 4. cap. 26, pag. 154. *Ne vinculum incidat, truncumque ſtranguletur.*

206. *Ampelodeſmon.*] A liganda vite ei herbæ nomen. Ἄμπελος vitis eſt, vinculum δεσμός. In Sicilia hodieque *Dis* vocari, auctor eſt Anguillara, par 12. pag. 214.

207. *Ulva.*] Ulva, herba paluſtris eſt. Vox nota Virgilio, & aliis.

208. *Quam per totum annum.*] Vide Notas & Emendat. num. XXXVI.

209. *Nihilque eſt.*] Huc ſpectat illud Naſonis,

Quod caret alterna requie, durabile non eſt.

210. *Namque orbitas.*] In Colb. 3. *Namque orbita vinculi vexatio eſt non dubia.* Alii, *namque orbitam vinculi ſentiunt, vexationem non dubiam.* Vide Colum lib 5. cap 6 pag 190.

211. *Gallica cultura.*] Ut quidem moris eſt in arbuſtis Galliæ Tranſalpinæ. Traduces ſunt palmites ii qui ex una arbore, cui alligantur, deducti, cum palmitibus alterius arboris proximæ connectuntur.

212. *Si pars quadrageno.*] Si pedibus quadragenis arbores inter ſe diſſideant: quod ſpatium arationi deſtinatur. Si vicenis tantum, traduces eſſe poſſunt quaterni; quoniam, ut ſuperius dictum eſt, non ibi aratur. Hoc plane videtur eſſe quod ait Columella lib. 5. cap 7. de arbuſto Gallico: *Curetur ut novi traduces omnibus annis inter ſe ex arboribus proximis connectantur, & veteres decidantur. Si tradux traducem non continget, media virga inter eas deligetur: cum deinde fructus pondere urgebit, ſubjectis adminiculis ſuſtineatur.*

213. *Rigorati.*] Rigidiores, firmioreſque facti. Sic Columella, lib. 4. cap. 16. *Compluribus arundinum faſciculis connectuntur, ut rigorem habeant.* Idem lib. 5. cap. 7. quod *rigorari* Plinius, *adminiculis ſuſtineri* dixit, ut proxime antea retulimus.

214. *Adalligato ... unco.*] *Junco* fortaſſis ſincerius fuerit: cum laudatus a nobis proxime Columella, virgam ad eoſdem uſus adhibeat.

215. *Ut tranſilem.*] Ut deduci commode in vicinam arborem poſſit.

216. *Inter hoc.*] Inter traducem & propaginem.

217. *Varracinis.*] Ita MSS. At rectius forſan *Tarracinis*, ab urbe Tarracina, de qua lib 3. in Geographicis: vel *Marracinis* potius, in quarta Italiæ regione poſitis, in qua & Carſeolani. De utriſque egimus lib 3. ſect. 17.

28. Arbuſta arari quam altiſſime deſiderant, [218] etſi tantum frumenti ratio non exigit. Pampinati ea non eſt moris: & hoc compendium operæ. Deputantur cum vite pariter [219] interlucata denſitate ramorum qui ſint ſupervacui, & abſumant alimenta. [220] Plagas ad ſeptemtriones, aut ad meridiem ſpectare vetuimus: melius, ſi neque in occaſus Solis. Diu dolent talia quoque hulcera, & difficile ſaneſcunt, algendo nimis, æſtuandove. [221] Non eadem in vite, quæ in arbuſtis, libertas: [222] quoniam certa latera eſt facilius abſcondere, & detorquere, quo velis, plagas. In arborum [223] tonſura ſupiniore velut calices faciendi, ne conſiſtat humor.

XXXVI. Viti adminicula addenda, quæ ſcandat apprehenſa, ſi majora ſint. * Vitium generoſarum [1] pergulas [2] Quinquatribus putandas, & quarum ſervare uvas libeat, decreſcente Luna tradunt. Quæ vero interlunio ſint putatæ, nullis animalium obnoxias eſſe. Alia ratione plena Luna noctu tondendas, cum ſit ea in Leone, Scorpione, Sagittario, Tauro: atque in totum ſerendas plena, aut creſcente utique, cenſent. Sufficiunt in Italia cultores deni in centena jugera vinearum. *CAP. XXIV.

XXXVII. 1. At abunde ſatu cultuque arborum tractato, quoniam [1] de palmis ac cytiſo in peregrinis arboribus affatim diximus, ne quid deſit, indicanda reliqua natura ſit, magnopere pertinens ad omnia ea. [2] Infeſtantur namque & arbores morbis. Quid enim genitum caret his malis? Et ſilveſtrium quidem pernicioſos negant eſſe, vexatique tantum grandine in germinatione aut flore. Aduri quoque fervore, aut flatu frigidiore, præpoſtero die: [3] quoniam ſuo ſtigora etiam proſunt, ut diximus. Quid ergo? non & vites algore intereunt? Hoc quidem eſt, quo deprehendatur ſoli vitium, quoniam non evenit niſi in frigido. [4] Itaque per hiemes cæli rigorem probamus, non ſoli. Nec infirmiſſimæ arbores gelu periclitantur, ſed maximæ: vexatiſque ita cacumina prima inareſcunt, quoniam præſtrictus gelu non potuit eo [5] pervenire humor.

2. [6] Arborum quidam communes morbi, quidam privati generum. [7] Communis vermiculatio eſt, ſideratio, ac dolor membrorum, unde partium debilitas: ſocietate nominum quoque cum hominum miſeriis. Trunca dicimus certe corpora, & [8] oculos germinum exuſtos, ac multa ſimili ſorte. Itaque laborant & fame, [9] & cruditate, quæ fiunt humoris quantitate. Aliquæ vero [10] & obeſitate: ut omnia quæ reſinam ferunt, nimia pinguitudine in tedam mutantur: [11] & cum radices quoque pingueſcere cœpere, intereunt, ut animalia, nimio adipe: aliquando & peſtilentia per genera, ſicut inter homines, nunc ſervitia, nunc plebs urbana, vel ruſtica.

NOTÆ.

218 *Eſſ. tantum.*] Etſi frumentum quod interſeritur, tam alte arari non poſtulat.

219. *Interlucata.*] Præciſis ramis, qui ob nimiam denſitatem lumini officiunt. De ea voce egimus ſect. 19. nota 7.

220. *Plagas.... vetuimus.*] Libri hujus cap. 16. *Pleriſque id demum cavent, ut plaga deputata cacuminis meridiem ſpectet, ignari fiſſuris nimii vaporis opponi. Id quidem in horam diei quintam vel octavam ſpectare maluerim.* Vide & ſect. 7.

221. *Non eadem in vite.*] In vinea ſive pedata, ſive per ſe ſtante.

222. *Quoniam certa latera.*] Quoniam infirmiora vitium latera in arbuſtis facile eſt abſcondere, & plagas ab æſtu & algore, objectu frondium, ſub quibus eæ detorquentur, defendere.

223. *Tonſura ſupiniore.*] Infra ſect. 37. num. 6. *Vitibus in ſupinum exciſis.* Sic tonderi arborem jubet, ut cum tonſura ramorum, ſive cæſura, ſupina fit, hoc eſt, ita ut cælum ſpectet, ſic falcis cultrive ſinu plaga ſurſum retrahatur, ut cava quodam modo fit: ita enim decidens imber per illud cavum facilius elabetur. *Nam ſi tranſverſa foret cicatrix,* ut ait Columella lib. 4. cap. 9. *ſuperincidentem cæleſtem aquam contineret.*

Sect. XXXVI. 1. *Pergulas.*] *Les treilles.* Vide quæ diximus lib. 14. ſect. 3.

2. *Quinquatribus.*] Feriæ ſunt Palladi ſacræ, de quibus dicetur ſect. 56. lib. 18.

Sect. XXXVII. 1. *De palmis ac cytiſo.*] De palmis quidem lib. 13. ſect. 6 de cytiſo, ejuſdem libri ſect. 47.

2. *Infeſtantur.*] Prodita hæc a Theophraſto, lib. 4. hiſtor. cap. 16. totidem verbis: Νοσήματα δὲ τοῖς μὲν ἀγρίοις οὔ φασι συμβαίνειν, ὑφ' ὧν διαφθείρεται· φαύλως δὲ διατίθεσθαι, καὶ μάλιστα ἐπιδήλως, ὅταν χαλαζοκοπηθῇ, καὶ βλαστάνοντα μέλλῃ, ἢ ἀνθοῦντα, ἢ πνεύματα ψυχρὸν ἢ θερμὸν ἐπιγίνεται παρὰ τὰς ὥρας· ὑπὸ δὲ τῶν ὡραίων χειμώνων οὐδ' ἐὰν ὑπερβάλλοντες ὦσιν, οὐδὲν πάσχειν, ἀλλὰ καὶ συμφέρειν, &c. *Morbos ſilveſtribus negant accidere, quibus intereant: tamen eas quoque male affici aiunt: ac præcipue, cum vel paulo poſt germinatura, vel germinare incipientes, vel florentes, grandine verberantur: cumque flatus frigidior aut æſtuoſior his iiſdem temporibus ſucceſſerit: tempeſtiva autem hieme, nec ſi violentior fuerit, quidquam lædi: ſed omnibus algorem prodeſſe volunt,* &c.

3. *Quoniam ſuo.*] Suo die ac tempore. Theophr. ἀλλὰ καὶ συμφέρειν πᾶσι χειμάζεσθαι· μὴ χειμασθέντα γὰρ, χειρόβλαστα γίνεσθαι. *Omnibus algor prodeſt: quippe niſi alſerint, deterius germinant.* In quibuſdam MSS. *præpoſtero die quam ſuo. Frigora etiam obſunt, ut diximus,* nempe ſect. 35. ubi de putatione vinearum. Sed fruſtra: nam & proſunt, ut dictum eſt ſect. 2. qui locus a Plinio nunc ſpectatur.

4. *Itaque per hiemes.*] Hunc locum codex unus MS. ſic exhibet: *Ita per hiemes cæli rigorem probamus. Non ſolum enim infirmiſſimæ,* &c. Sed adſtipulantur ceteri vulgatis ad hunc diem libris: & recte. Eſt enim hæc illius loci ſententia: ſoli, hoc eſt, terræ vitio evenire, ut vites algore intereant: neque enim id accidit niſi in frigido ſolo. Itaque per hiemem, inquit, cæli rigorem optamus & probamus: ſoli vitium ſeu frigus improbandum damnandumque eſt. Nec vero infirmiſſimæ arbores, &c.

5. *Pervenire humor.*] Seu medulla illa vitalis, quæ ab radice ſerpit ad cacumen, totique arbori præbet alimentum.

6. *Arborum quidam.*] Theophr. loc. cit. Τοῖς δὲ ἡμέροις ἐπὶ πλεῖον συμβαίνει. καὶ τὰ μὲν, ὥσπερ κοινὰ πάντων ἢ τῶν πλείστων· τὰ δ' ἴδια καὶ κατὰ γένη κεῖται. *Urbanis arboribus morbi plures eveniunt, alii omnibus quaſi communes, aut pluribus: alii privati, per genera arborum.* Sic & lib. 5. de cauſis, cap. 9. pag. 334. ac ſequentibus.

7. *Communis, &c.*] Morbus hic tergeminus Theophraſto, lib. 4. hiſt. cap. 16. & lib. 5. de cauſis, cap. 10. pag 335. σκωληκώσεις vermiculatio, ἀστροβολησία ſideratio, σφακελισμὸς dolor membrorum cum partium debilitate.

8. *Oculos..... exuſtos.*] Frigore hebetatos dixit ſect. 35. ubi de putatione vitium, & cæli vitio exuſtos.

9. *Et cruditate.*] Caloris inopia, non probe percocto humore. In MS. quibuſdam, *& nuditate*, male. Theophraſt. lib. 5. de cauſis, cap. XI. pag. 336. διὰ ἀπεψίαν, *cruditate.* Et cap. ſeq. Ἀτροφεῖ γὰρ τὸ μὴ κρατοῦν, μηδὲ πέττον. *Fame laborent neceſſe eſt, quod pabulum evincere nequit, & concoquere.*

10. *Et obeſitate.*] Theophr lib. 5. de cauſis, cap. 15. pag. 340. δι' εὐτροφίαν, καὶ δι' ὑπερβολὴν, nutritionis abundantia & exceſſu: affertque exemplum idem de reſiniferis arboribus, quæ in tedam mutantur, ut diximus lib. 16. ſect. 19.

11. *Et cum radices.*] Ut in ficu. Theophr. lib. de cauſis, cap. 12. pag. 337. Τῇ δὲ συκῇ συμβαίνει τι σύμπτωμα, ὅταν αἱ ῥίζαι ... ὃ καλοῦσι λοπᾶν· τοῦτο δ' εἶναι φαίνεται ἐκ τῶν ῥιζῶν, καὶ μᾶλλον ἰσχυρὸν, διὰ τὴν πολυυδρίαν. *Ficum morbum quemdam &*

3. [12] Vermiculantur magis minuſve quædam, omnes tamen fere: [13] idque aves cavi corticis ſono experiuntur. [14] Jam quidem & hoc in luxuria eſſe cœpit: prægrandeſque roborum delicatiore ſunt in cibo: [15] coſſos vocant: atque etiam farina ſaginati, hi quoque altiles fiunt. [16] Maxime autem arborum hoc ſentiunt piri, mali, fici: minus, quæ amaræ ſunt & odoratæ. [17] Eorum qui in ficis exſiſtunt, alii naſcuntur ex ipſis: alios parit, qui vocatur ceraſtes: omnes tamen in ceraſten figurantur, ſonumque edunt parvuli ſtridoris. [18] Et ſorbus arbor infeſtatur vermiculis ruſis & piloſis, atque ita emoritur. [19] Meſpilus quoque in ſenecta obnoxia ei morbo eſt.

4. [20] Sideratio tota e cælo conſtat. Quapropter & grando in his cauſis intelligi debet: & [21] carbunculatio, & quod pruinarum injuria evenit. [22] Hæc enim verno tepore invitatis, & erumpere audentibus ſatis mollibus inſidens, adurit [a] lacteſcentes germinum oculos, quod in flore carbunculum vocant. [23] Pruinæ pernicioſior natura, quoniam lapſa perſidet, gelatque, ac ne aura quidem ulla depellitur, quia non fit niſi immoto aëre & ſereno. [24] Proprium tamen ſiderationis eſt, [25] ſub ortu Canis ſiccitatum [b] vapor, cum inſita ac novellæ arbores moriuntur, præcipue ficus & vites. [26] Olea præter vermiculationem, quam æque ac ficus ſentit, clavum etiam patitur, ſive fungum placet dici, vel patellam. Hæc eſt Solis exuſtio. Nocere [27] tradit Cato & muſcum rubrum. [28] Nocet plerumque vitibus atque oleis & nimia fertilitas. Scabies communis omnium eſt. [29] Impetigo, & quæ adnaſci ſolent, cochleæ, peculiaria ficorum vitia: nec ubique: ſunt enim quædam ægritudines & locorum.

[30] Verum ut homini nervorum cruciatus, ſic & arbori, ac duobus æque modis. [31] Aut enim in pedes, hoc eſt, radices, irrumpit vis morbi: aut in articulos, hoc eſt, cacuminum digitos, qui longiſſime a toto corpore exeunt. [32] Inareſcunt ergo: & ſunt apud Græcos ſua nomina utrique vitio. Undique primo dolor, mox & macies earum partium fragilis, poſtremo [33] tabes, morſque, non intrante ſucco, [34] aut non perveniente: maximeque id fici ſentiunt. [35] Caprificus omnibus immunis eſt, quæ adhuc diximus. [36] Sca-

INTERPRETATIO.

a *Lacteſcentes.*] Lacteo ſucco turgentes germinum oculos adurit, quod *quidem vitium* cum florem exuſſit, carbunculus dicitur.

b *Vapor.*] Calor.

NOTÆ.

in radicibus, ac paulo ſupra radices ſentit, quod vocant pingueſcere: qui certe morbus ex immoderata humoris ſolet accidere. Et lib. 4. hiſt. c. 16. Καὶ ἐὰν ἐπομβρία γένηται, τὰ γὰρ περὶ τὰς ῥίζας ὥσπερ μυδᾷ. *At ſi nimii imbres fuerint, quæ ſunt ad radicem, quaſi humectantur: hoc autem vocant pingueſcere:* τοῦτο δὲ καλοῦσι λοπᾷν vel λιπᾷν.

12. *Vermiculantur*] Vermibus infeſtantur, quos in cortice generant. Hæc Theophr. lib. 4. hiſt. cap. 16. Ἅπαντα γὰρ ὡς εἰπεῖν καὶ σκώληκας ἴσχει, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐλάττους, τὰ δὲ πλείους, καθάπερ συκῆ, μηλέα, καὶ ἄπιος. *Omnes enim fere vermes etiam gignunt: ſed quædam pauciores, quædam plures: ut ficus, malus, pirus.*

13. *Idque aves.*] Maxime vero pici Martii, ut diximus lib 10. ſect. 20.

14. *Jam quidem & hoc.*] Hoc cibi genus luxuria excogitavit.

15 *Coſſos vocant.*] Plinius ipſe lib. XI. ſect 38 *Nec enim coſſi tantum in eo, &c.* Feſtus quoque: *Coſſi ab antiquis dicebantur natura rugoſi corporis homines, a ſimilitudine vermium ligno editorum, qui coſſi appellantur.* Iidem coſſes Plinio, lib. 30. ſect 39

16. *Maxime autem ..... odoratæ.*] Totidem verbis hoc Theophr. loc. cit & lib. 5. de cauſis, cap. XI. pag 335

17 *Eorum qui in ficis.*] De his egimus lib. 16 ſect. 80. Extant hæc totidem verbis apud Theophr lib. 4. cap. 16. Τῶν δὲ σκωλήκων τῶν ἐν ταῖς συκαῖς, οἱ μὲν ἐξ αὐτῆς γίνονται, οἱ δὲ ἐντίκτονται ὑπὸ τοῦ καλουμένου κεράστου· πάντες δὲ εἰς κεράστην ἀποκαθίστανται· τετρίζουσι δὲ οἷον τρισμόν. Ceraſtes itaque vermis in ficu eſt. Eſt & ſerpens ejus nominis, de quo nos libro octavo egimus.

18. *Et ſorbus.*] Pallad. lib. 2. in Januar. tit. 15 de ſorbo, pag. 44. *Si vermes patietur infeſtos, qui in ea ruſi ac piloſi ſolent medullæ interna ſectari, aliquos ex his ſine arboris injuria detractos, vicino crememus incendio: credantur hoc genere vel fugere, vel interire.* Theophr. quoque, lib 3. hiſt. cap. 12.

19. *Meſpilus.*] Palladius, lib. 4 in Martio, cap. de Meſpilo, pag 96. *Si vermibus meſpilus occupatur, ſtilo æreo purgandi ſunt, & amurca, vel humana vetere urina, &c.* Adde & Theophraſt. loc. cit.

20 *Sideratio.*] Morbus arborum afflatarum ſidere, quocumque id modo acciderit.

21. *Carbunculatio.*] Arborum morbus eſt, quem vulgari ſermone *pruinam* vocamus: cum flores adusſit, carbunculum Latini dixere. *De la bruine.*

22. *Hæc enim.*] Carbunculatio.

23. *Pruina.*] Hæc e rore gelido naſcitur, a perurendo, quaſi perurina dicta, quod fruges perurat: quo genere vites alternis ferme annis in Gallia vitiantur. *La gelée: gelée blanche.*

24. *Proprium tamen.*] Hæc totidem verbis Theophr. lib 5. de cauſis, cap. 10. pag. 335.

25. *Sub ortu Canis.*] Ita MSS. Theophr. ὑπὸ ἄστρον.

26. *Olea præter.*] Hæc Theophr lib 4. hiſt. cap 16 Ἡ δ' ἐλαία πρὸς τῷ τὸν σκώληκα ἴσχειν (ὃς δὴ καὶ τὸν συκῆν διαφθείρει) φύει καὶ ἧλον, οἱ δὲ μύκητα καλοῦσιν, ἄλλοι δὲ λοπάδα· ταῦτα δ' ἐστὶν οἷον ἡλίου κάυσις.

27 *Tradit Cato.*] Eo quem diximus loco in Notis & Emend. ad librum 15. num. IV Tradit & Colum lib 5. cap. 9 *Plerumque etiam locis ſiccis & humidis arbores muſco infeſtantur: quem niſi ferramento reſecueris, nec fructum, nec latam frondem olea induet.*

28. *Nocet plerumque*] Theophr. lib. 4 hiſt. cap. 16.

29. *Impetigo ... & locorum*] Hæc omnia Theophr. loc. cit. Ἡ δὲ ψώρα καὶ οἱ προσφυόμενοι κοχλίαι, συκῆς ἴδια, ... καὶ τοῦτο οὐ πανταχοῦ· ... ὥσπερ ἐπὶ ζῴοις. Eſt autem ψώρα Græcis ſcabies, ab impetigine haud multum diſcrepans: corticis nimirum aſpera ſcabrities, imbris & roris putreſcentis contactu excitata.

30. *Verum ut homini.*] Nunc quid ſit σφακελισμὸς, ſeu dolor membrorum, aperit, Theophraſti verbis, loc. cit. plane congruenter.

31. *Aut enim in pedes.*] Σφακελισμὸς dicitur, cum pedes, ſeu radices nigreſcunt. Κράδος cum in articulos, hoc eſt, in ramos, vis morbi erupit, iique denigrantur. Καλεῖται δὲ σφακελισμὸς μὲν, ὅταν αἱ ῥίζαι μελανθῶσι· κράδος δὲ, ὅταν οἱ κλάδοι. Theophr. loc. cit. qui & illud adjungit, κράδας appellari ficulneos ramos. unde & Græcum huic morbo nomen.

32. *Inareſcunt.*] Ac poſtea nigreſcunt, ἔπειτα μελανοῦται, Theophr.

33. *Tabes, morſque.*] Vide Not. & Emendationes, num. XXXVII.

34 *Aut non perveniente*] Uſque ad cacumen arboris, & ramorum digitorumve cacumina

35. *Caprificus*] Neque σφακελισμῷ infeſtatur, neque κράδῳ, neque ſcabie, nec denique radicibus vermiculatur. Theophr. lib. 4. hiſt. cap. 16. & lib. 5. de cauſis, cap. XI. pag 336.

36. *Scabies.*] Theophr. lib. 4. hiſt. cap. 16.

bies gignitur roribus lentis [37] poſt Vergilias. [38] Nam ſi rariores fuere, perfundunt arborem, non ſcalpunt ſcabie. Et groſſi cadunt, ſi vel imbres nimii fuere. [39] Alio modo ficus laborat radicibus madidis.

[40] Vitibus præter vermiculationem & ſiderationem morbus peculiaris [41] articulatio, tribus de cauſis: una, vi tempeſtatum germinibus ablatis: altera, ut notavit Theophraſtus, [42] in ſupinum exciſis: tertia, culturæ imperitia læſis. Omnes enim earum injuriæ [43] in articulis ſentiuntur. Siderationis genus eſt in his deſloreſcentibus, [44] roratio: aut cum acini, priuſquam creſcant, [45] decoquuntur in callum. [46] Ægrotant & cum alſere, [47] læſis uredine attonſarum oculis. Et calore hoc evenit intempeſtivo: quoniam omnia modo conſtant, certoque temperamento. [48] Fiunt & culpa vites colentium, [49] cum præſtringuntur, ut dictum eſt: aut circumfoſſor injurioſo ictu verberavit: vel etiam ſubarator imprudens luxavit radices, corpuſve [50] deſquamavit. [51] Eſt & quædam contuſio falcis hebetioris. Quibus omnibus cauſis difficilius tolerant frigora aut æſtus: quoniam in hulcus penetrat omnis a foris injuria. [52] Infirmiſſima vero malus, maximeque quæ dulcis eſt. Quibuſdam debilitas ſterilitatem, non necem affert: [53] ut ſi quis pino cacumen auferat, vel palmæ: ſterileſcunt enim, nec moriuntur. [54] Ægrotant aliquando & poma ipſa per ſe ſine arbore, ſi neceſſariis temporibus imbres aut tepores vel afflatus defuere, aut contra abundavere. decidunt enim, aut deteriora fiunt. [55] Peſſimum eſt inter omnia, cum defloreſcentem vitem & oleam percuſſit imber, quoniam ſimul defluit fructus.

7. [56] Sunt ex eadem cauſa naſcentes & erucæ, dirum animal, eroduntque frondem, [57] aliæ florem, olivarum quoque, ut in Mileto: ac depaſtam arborem turpi facie relinquunt. Naſcitur hoc malum [58] tepore humido, & lento. [59] Fit aliud ex eodem, ſi Sol acrior inſecutus inuſſit ipſum vitium, ideoque mutavit. Eſt etiamnum peculiare olivis & vitibus, [60] (araneum vocant, cum veluti telæ involvunt fructum, & abſumunt. [61] Adu-

NOTÆ.

37 *Poſt Vergilias*] Theophr. ἐπὶ πλειάδι, poſt Vergiliarum ortum, de quo dicemus lib. 18 ſect. 66

38 *Nam ſi rariores.*] Si rariores, inquit, fuere rores, arborem totam ſcabie perfundunt ac vitiant, non eluunt. Eleganter autem Plinius, cum arboris eluı ſcabiem ſignificare vellet, arborem ſcabie ſcalpi dixit, quod ſcalpendo ſcabies detrahi de corporibus ſolet. Vide Notas & Emend. num. XXXVIII.

39. *Alio modo*] Vel, alio morbo, qui ad radices pertinet: non ad ramos. Diverſum hunc eſſe morbum putamus ab eo, quo pingueſcere radices incipiunt, ut Plinius ſuperius annotavit, cum Theophraſto, lib. 5. de cauſis, cap. 12. & lib 4. hiſt. cap. 16.

40. *Vitibus præter.*] Theophr. lib 4. hiſt. cap. 16.

41. *Articulatio.*] Ab articulis, hoc eſt, palmitum nodis, in quibus hæc potiſſimum tergemina ſentitur injuria, ut mox Plinius aſſeverat, nomen is morbus habet. Inde evenit, ut fructu vites careant, fronde luxurieat, & ut Palladius loquitur in Novembri, cap 9. *paupertiem fetuum compenſent ubertate ſilvarum.* Auctor Geopon. lib. 5 cap. 38. [illegible] morbum hunc vocat. Theophr. lib 4 hiſt cap. 16 ἡ δ' ἄμπελος τραγᾷ, *vitis hircultur.* Unde hirculationem pro articulatione legi hoc loco Turnebus voluit, in explicatione Jocorum Ciceron. Sed fruſtra.

42. *In ſupinum exciſis.*] Subintellige vitibus, ſeu palmitibus qui vitium articuli. Theoph. verba hæc ſunt: loc cit. Ἡ δ' ἄμπελος τραγᾷ .... ἢ ὅταν ὑπὸ πνευμάτων [illegible] ἢ ὅταν τῇ ἐργασίᾳ [illegible], ἢ τρίτον ὑπτία τμηθῇ.

43. *In articulis*] In nodis palmitum, unde gemma erumpit. Tullius de Senect. num. 53. *Ineunte vere in iis quibus relictæ ſunt tamquam ad articulos ſarmentorum ea quæ gemma dicitur.*

44. *Roratio.*] Quoties uva defloreſcente ros frigidior acinos infeſtant: tunc enim hi defluunt: [illegible], inquit Theophr. loc. cit. Vulgus noſtrum vocat *Couler: la vigne coule.*

45. *Decoquuntur.*] Dureſcunt, ſtrigoſique fiunt & exiles. Libro ſeq. ſect 69. num. 4 caloris nimii vitio *peracuuntur in callum acinos* ait: nempe nimio Solis vapore. Rura noſtra hoc morbi genus in vite vocant, *Rouſſure*, quod uvæ tunc torreantur. Theophraſto, lib 5. de cauſis, cap. 13. pag 338. [illegible].

46. *Ægrotant, &c.*] Theophraſt. iiſdem verbis lib 4 hiſt. cap 16. [illegible] Vide lib. 5. de cauſis, cap. 13. pag 338.

47. *Læſis uredine.*] Gemmis frigore ac gelo peruſtis.

48. *Fiunt & culpa*] Morbi vitium ſcilicet Theophr. lib. 4. hiſt. cap 16. [illegible] *Vulnera quoque ictu circumfoſſorum magnopere faciunt, ut mutationes æſtuum vel frigorum minime tolerentur: cum enim propter hulcus ut laborem debile fiat, facilline ab exceſſu caloris frigoriſque detinetur.*

49. *Cum præſtringuntur*] Cum palmes excœcatur, ablatis ſupina falce oculis, ut dictum eſt ſect. 35. num XI.

50 *Deſquamavit.*] Corticem a corpore vi detraxit.

51. *Eſt & quædam.*] Recte Columella, lib 4. cap 24. *Super cetera illud etiam cenſemus, ut duris tenuiſſimiſque & acutiſſimis ferramentis totum iſtud opus exſequamur. Obtuſa enim & hebes, & mollis falx putatorem moratur, & plus laboris affert vinitori. Nam ſive curvatur acies, quod accidit molli: ſive tardius penetrat, quod evenit in retuſo & craſſo ferramento, majore niſu opus eſt. Tum etiam plaga aſpera atque inæquales, vites lacerant: neque enim uno, ſed ſæpius repetito ictu res transigitur. Quo plerumque fit, ut quod præcidi debeat, perfringatur: & ſic vitis laniata ſcabrataque putreſcat humoribus, nec plaga conſanentur.*

52. *Infirmiſſima.*] Theophr lib. 4 hiſt. cap. 16. [illegible] γλυκεῖα.

53. *Ut ſi quis pino.*] Hoc etiam Theophr loc. cit. de picea, quam ipſe πίτυν vocat: [illegible], ἢ ὁ φοῖνιξ. In palma porro cacumen intellige, trunci cacumen, in quo cerebrum eſt: hujus enim decacuminatio integra quidem necem affert, ut dictum eſt lib. 13. ſect. 9. mutilatio levis, ſterilitatem. Theophr. loc. cit. & lib. 5. de cauſis, cap. 24 pag. 349.

54. *Ægrotant aliquando.*] Theophr. loc. cit. totidem verbis.

55. *Peſſimum eſt.*] Theophr. loc. cit. & lib. 5. de cauſis, cap 14. pag. 338.

56. *Sunt ex eadem.*] Theophr. locis citatis. Erucæ κάμπαι, *Chenilles.*

57. *Aliæ florem.*] Hoc eſt, diverſi generis erucæ. Theophr lib. 4 hiſt cap. 16. Ἐν Μιλήτῳ δὲ τὰς ἐλαίας, [illegible] ἐσθίουσι: αἱ μὲν τὰ φύλλα, αἱ δὲ τὰ ἄνθη, [illegible], καὶ ψιλὰ ποιοῦσι τὰ δένδρα.

58. *Tepore humido.*] Auſtrino tempore, madido quidem, ſed & eodem tepido: [illegible]. Theophr. lib 4. hiſt. cap 16.

59. *Fit aliud ex eodem.*] Ex eodem tepore humido aliud malum gignitur, cum Sol acrior conſecutus ipſas erucas inuſſerit, & immutarit. Theophr. lib 4. hiſt cap. 16. ubi de erucis. [illegible] *Naſcuntur tempore auſtrino & tepido: & ſi Sol acrior ſit inſecutus, rumpuntur.* Sic vero tupiæ, alia jam ratione arbores ac fructus infeſtant, ſitque vitium aliud haud levius priore. Non eſt hujus loci [illegible] Theophraſti, lib. 5. de cauſis, cap. 13.

60. *Araneum vocant.*] Hoc eſt, telam araneæ ſimilem. Τὸ ἀράχνιον, Theophr loc cit. & lib. 4 hiſt. cap 17.

61 *Aduruntur & flatus.*] Calidi videlicet venti, & æſtivi. Theophr lib 4 hiſt cap 17. [illegible]

runt & flatus quidam eas maxime, ſed & alios fructus. [61] Vermiculationem & poma ipſa per ſe quibuſdam annis ſentiunt, mala, pira, meſpila, Punica. In oliva ancipiti eventu, [63] quando ſub cute nati fructum adimunt: augent, ſi in ipſo nucleo fuere erodentes eum. [64] Gigni illos prohibent pluviæ, quæ fiunt [65] poſt Arcturum: eædem ſi Auſtrinæ fuere, generant, [66] in drupis quoque, quæ matureſcentes tum ſunt præcipue caducæ. [67] Id riguis magis evenit, etiamſi non cecidere, faſtidiendis. [68] Sunt & culicum genera aliquibus moleſta, ut glandibus, fico, qui videntur ex humore naſci, tunc dulci ſubdito corticibus. Et ægrotatio quidem fere in his eſt.

8. [69] Quædam temporum cauſæ, aut locorum non proprie dicantur morbi, quoniam protinus necant: ſicut tabes cum invaſit arborem, [70] aut uredo vel flatus alicujus regionis proprius, ut eſt in Apulia [71] Atabulus, in Eubœa [72] Olympias. Hic enim, ſi flavit circa brumam, frigore exurit areſaciens, ut nullis poſtea Solibus recreari poſſint. [73] Hoc genere convalles & appoſita fluminibus laborant, præcipueque vitis, olea, ficus. [74] Quod cum venit, detegitur ſtatim in germinatione: in oliva tardius: ſed in omnibus ſignum eſt reviveſcendi, ſi folia amiſere: alioqui, quas putes prævaluiſſe, emoriuntur. [75] Nonnumquam inareſcunt folia, eademque reviveſcunt. [76] Aliæ in ſeptemtrionalibus, ut Ponto, Phrygia, frigore aut gelu laborant, ſi poſt brumam continuavere XL. diebus. Et ibi autem, & in reliquis partibus, ſi protinus editis fructibus gelario magna conſecuta eſt, etiam paucis diebus necat.

9. [77] Quæ injuria hominum conſtant, alias habent cauſas. [78] Pix, oleum, adeps, inimica præcipue novellis. [79] Cortice in orbem detracto necantur, [80] excepto ſubere, quod ſic etiam juvatur: craſſeſcens enim præſtringit & ſtrangulat. [81] Nec adrachne offenditur, ſi non ſimul incidatur & corpus. [82] Alioquin & ceraſus, & tilia, & vitis corticem mittunt, ſed non vitalem, nec proximum corpori: verum eum qui ſubnaſcente alio expellitur. [83] Quarumdam natura rimoſus cortex, ut platanis. Tiliæ renaſcitur paulo minus quam totus. [84] Ergo his, quarum cicatricem trahit, medentur luto fimoque. [85] Et aliquando proſunt, ſi non vehementior frigorum aut calorum vis ſecuta eſt. Quædam tardius ita moriuntur, ut robora & quercus. [86] Refert & tempus anni. [87] Abieti enim & pino ſi quis detraxerit, [88] Sole Taurum vel Geminos tranſeunte cum germinant, ſtatim moriuntur.

NOTÆ.

62. *Vermiculationem.*] Theophr. loc. cit

63. *Quando ſub cute nati*] Hoc eſt, ſub pellicula quæ fructum circumveſtit. Theophr. lib. 5 de cauſis, cap. 13. pag. 338 Ἐὰν μὲν ὑπὸ τὸ δέρμα γίνωνται, διαφθείρουσιν· ἐξεσθίουσι γάρ· ἐὰν δὲ ὑπὸ τ̃ πύρηνα διαφθείρωσι, ὠφελοῦσι. Prius hic legebatur, *quando ſubeunt nati.*

64.] *Gigni illos.*] Qui nempe ſub cute gignuntur, ut ex Theophraſto liquet, mox laudando

65. *Poſt Arcturum.*] Poſt Arcturi ortum, de quo lib. 18. ſect. 74. Sic paulo ante poſt Vergilias dixit Theophr. loc. cit. Καλύονται δ' ὑπὸ τ̃ ὑετῶν τῶν εἶναι, ἢ ὑδάτων ἐπ' Ἀρκτούρῳ γινομένων. Et lib 4 hiſt. cap. 17. Καλύονται δὲ ὑπὸ τῷ δέρματι εἶναι, ὑδάτων ἐπ' Ἀρκτούρῳ γινομένων.

66. *In drupis quoque*] Theophr. loc cit. De drupis egimus lib 15. ſect. 2.

67. *Id riguis*] Theophr. lib 4 hiſt. cap. 17.

68. *Sunt & culicum.*] Theophr. loc. cit. Ἐγγίνονται δὲ & κνῖπες ἔν τισι τ̃ δένδρων· ὥσπερ ἐν τῇ δρυΐ, καὶ τῇ συκῇ, καὶ δοκοῦσιν ἐκ τ̃ ὑγρότητος συνίστασθαι τ̃ ὑπὸ τ̃ φλοιοῦ συνισταμένης· αὕτη δὲ ἐν γλυκεῖα γίνεται. *Gignuntur & culices in quibuſdam arborum: ut in robore & fico: & conſiſtere ii ex humore videntur, qui ſubditus eſt cortici, dulciſque eſt, dum illi gignuntur*

69. *Quædam temporum.*] Theophr. loc cit. totidem plane verbis.

70. *Aut uredo.*] Cum arbores frigidus afflatus exurit, atque adeo aridas ſiccatque facit, ut ne Sol quidem temporiſque longum afficere ita poſſint: quocirca uredinem vocant: ἄνεμος ψυχρὸς· ἐπικαίει γὰρ τὰ δένδρα· καὶ αὖα ποιεῖ καὶ ξηρά, ὡς οὐδ' ἂν ὑφ' ἡλίου καὶ χρόνου πολλοῦ γένοιτ' ἄν· διὸ καὶ καλοῦσι καυθμόν. Theoph. loc. cit. cujus verba cave exiſtimes a Plinio reddi.

71. *Atabulus.*] Horatius, lib. 5. Serm. Satyr. 7. verſ. 77.

Incipit ex illo montes Apulia notos
Oſtentare mihi quos torret Atabulus.

Terret, inquam, quoniam frugibus infeſtus. Alii *torret* legunt, minus recte

72. *Olympias.*] De hoc vento egimus lib. 2. ſect 46. Circa brumam eum ſpirare prodidit Theophr. loc. cit Ἐν Χαλκίδι τ̃ Εὐβοίας Ὀλυμπίας, ὅταν πνεύσῃ μικρὸν πρὸ τροπῶν, ἢ μετὰ τροπὰς χειμερινάς.

73. *Hoc genere.*] Theophr. loc. cit. Πονοῦσι δὲ μάλιστα τ̃ τόπων οἱ κοῖλοι, οἱ αὐλωνοειδεῖς, καὶ ὅσοι περὶ τοὺς ποταμούς. καὶ ἁπλῶς οἱ ἀπνούστατοι τ̃ δένδρων δὲ μάλιστα συκῆ, &c.

74 *Quod cum venit.*] Theophraſt. loc. cit plane ad verbum.

75. *Nonnumquam*] Theophr. loc. cit totidem verbis.

76. *Aliæ in.*] Theophr. loc. cit. In M S S. *Aliæ inter.* Nos *in terris* conjicimus.

77. *Quæ injuria.*] Genus alterum morborum in arboribus, inquit, illud eſt, quod ab hominum injuria oritur.

78. *Pix, oleum, &c*] Hæc apud Theophr. lib. 5. de cauſis, cap. 22. pag. 348

79. *Cortice in orbem*] Theophr. lib 5. de cauſis, cap. 24. pag. 349. & lib. 4. hiſt. cap. 18. totidem verbis

80 *Excepto ſubere.*] Theophr. πλὴν εἰ ἄρα φελλοῦ. Et ſane placet hic naturæ ſolertiam demirari, quæ ſuberi ad decorticationem natæ arbori duplicem corticem attribuit: ut eo ſpoliata, adhuc conveſtita libro, non nuda remaneret. Vide quæ dicta ſunt lib 16. ſect. 13.

81. *Nec adrachne.*] In M S S. *andracle* De ea egimus lib. 13. ſect. 40.

82. *Alioqui, &c.*] Theophr. lib. 4. hiſtor. cap. 18. Ἐπεὶ καὶ τ̃ κεράσου ἀποκαθαίρεται, καὶ ἡ ἄμπελος, καὶ ἡ φιλύρα· ἐξ ὧν τὰ σχοινία .... ἀλλ' οὐχ ὁ κύριος, οὐδ' ὁ πρῶτος, ἀλλ' ὁ ἐπιπολῆς· ὃς καὶ αὐτόματος οὐδέποτε ἀποπίπτει διὰ τ̃ ὑποφυομένου ἑτέρου.

83 *Quarumdam.*] Theophr loc. cit. Καὶ γὰρ φλοιορραγία τ̃ δένδρων ἐστὶν, ὥσπερ καὶ τ̃ ἀνδράχνης καὶ τ̃ πλατάνου.

84 *Ergo his.*] His quibus cortex rimoſus cicatricem facit, luto medentur, &c. Theophr. loc. cit. Διαπλάττοντες πηλῷ, καὶ περιδοῦντες φλοιοῖς καὶ καλάμοις, καὶ τοιούτοις, ὅπως μὴ ψύχηται, μηδ' ἀποξηραίνηται.

85 *Et aliquando proſunt.*] Medicina ea prodeſt. Theophr. loc. cit. Καὶ ἤδη φασί τινα φῦναι .... Δεῖ δ' ἄρα τῇ τ̃ χώρας ἀρετῇ, καὶ τῇ τ̃ ἀέρος κράσει καὶ τὰ ἐπιγινόμενα ποιεῖν εἶναι. Κωλύουσι γὰρ ἢ καὶ καυμάτων ἐπιγινομένων σφοδρῶν, ἢ ψύχους. *Etiam nonnumquam reſtitui ac regerminare ſic aiunt .... Sed præter virtutem ſoli, temperamentumque cœli, reliqua quoque reſpondeant opus eſt. Frigora enim, aut calores nimii ſi ſupervenians, ſtatim interrunt.*

86 *Refert & tempus*] Hæc rurſum apud Theophr. loc. cit Διαφέρουσι δὲ καὶ ὧραι, &c

87. *Abietis enim & pino.*] Hoc Theophr. de abiete & πεύκῃ, quæ alias ubique Plinio larix eſt, non pinus. Sed ſunt arbores cognatæ larix & pinus, ut diximus.

88. *Sole Taurum, &c*] Recte. Nam Theophr. ſcripſit, τ̃ Θαργηλιῶνος, ἢ Σκιρροφοριῶνος. Hic ultimus anni menſis eſt, circa ſolſtitium, ut Suidas prodidit. hunc Θαργηλιὼν antecedit: Maium igitur Theophraſtus, Juniumque deſignat, quod & Plinius facit. Sic rurſum idem Plinius lib. 16. ſect. 41 *tranſeunte Geminos Sole dixit*, id quod Julio menſe peragi intelligitur, ut Theophraſtus lib. 3. hiſt. cap 6. περὶ τ̃ Σκιρροφοριῶνα λέγων, circiter diem Junii XXI.

Digitized by Google

Eamdem injuriam hieme paſſæ diutius tolerant. Similiter ilex, & robur, & quercus. [90] Quæ ſi anguſta decorticatio fuit, nihil nocetur ſupra dictis. [91] Infirmiores quidem & in ſolo gracili, vel ab una tantum parte detractus interimit. [92] Similem & decacuminatio rationem habet, cupreſſi, piceæ, cedri: hæ enim detracto cacumine aut ignibus aduſto, intereunt. [93] Similem & depaſtio animalium. Oleam quidem etiam ſi lambat capra, ſterileſcere, auctor eſt Varro, [94] ut diximus. [95] Quædam hac injuria moriuntur: aliqua deteriora tantum fiunt, [96] ut amygdalæ: ex dulcibus enim transfigurantur in amaras. Aliqua vero etiam utiliora; [97] ut apud Chios pirus, quam Phocida appellant. [98] Nam detruncatio diximus quibus prodeſſet. [99] Intereunt pleraque & fiſſa ſtirpe, exceptis vite, malo, fico, Punica: [100] Quædam vel ab hulcere tantum. [101] Ficus hanc injuriam ſpernit, & omnia [102] quæ reſinam gignunt. [103] Radicibus amputatis mori, minime mirum eſt. Pleræque tamen non omnibus, ſed maximis, aut quæ ſunt inter illas vitales abſciſſis moriuntur.

1 0. [104] Necant invicem inter ſeſe umbra, vel denſitate, atque alimenti rapina. [105] Necat & edera vinciens. [106] Nec viſcum prodeſt: [107] & cytiſus necatur eo quod halimon vocant Græci. [108] Quorumdam natura non necat quidem, ſed lædit odore, aut ſucci mixtura: [109] ut raphanus, & laurus, vitem. [110] Olfactrix enim intelligitur, & tangi odore mirum in modum: ideo cum juxta ſit, averti & recedere, ſaporemque inimicum fugere. [111] Hinc ſumpſit Androcydes medicinam contra ebrietates, raphanus ut mandatur præcipiens. [112] Odit & caulem, & olus omne: [113] odit & corylum; ni procul abſint, triſtis atque ægra. Nitrum quidem & alumen, marina aqua calida, [114] & fabæ putamina, vel ervi, [115] ultima venena ſunt.

X X X V I I I. [1] Inter vitia arborum eſt & prodigiis locus. [2] Invenimus enim ſine foliis natas; vitem & malum Punicam ſtirpe fructum tuliſſe, non palmite, aut ramis: vitem, uvas ſine foliis: oleas quoque amiſiſſe folia baccis hærentibus. Sunt & miracula fortuita. [3] Nam & oliva in totum ambuſta revixit: [4] & in Bœotia deroſæ [5] a locuſtis ficus germinavere. [6] Mutantur arbores & colore, fiuntque ex nigris candidæ, non ſemper prodigioſe: eæ maxime quæ ex ſemine naſcuntur, ut populus alba in nigram tranſit. [7] Quidam & ſorbum, ſi in calidiora loca venerit, ſterileſcere putant. Prodigio [8] autem fiunt ex dulcibus acerba poma, aut dulcia ex acerbis, e caprifico fici: aut contra: gravi oſtento, cum in deteriora mutantur, ex olea in oleaſtrum, ex candida uva & fico, in nigras: ut Laodiceæ, Xerxis adventu platano in oleam mutata: qualibus oſtentis Ariſtandri apud Græcos volumen ſcatet, ne in infinitum abeamus: apud nos vero [9] C. Epidii commentarii, in quibus arbores locutæ quoque reperiuntur. Subſedit in Cumano arbor gravi oſ- CAP XXV.

NOTÆ.

89. *Eamdem.*] Theophr. lib. 4. hiſt cap 18. Τὸ δὲ χειμῶνος ὀλίγον χρόνον ἀντέχει· καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ ἰσχυρότερον, καθάπερ πρῖνος, καὶ δρῦς. Quercum etiam Plinius addidit.

90. *Quæ ſi anguſta.*] Theophr. loc. cit. Δεῖ δὲ καὶ τὸ πλάτος ἔχειν τι τὴν περιαίρεσιν· ἀπάντων μὲν, μάλιστα δὲ τῶν ἰσχυροτέρων. ἐὰν γάρ τις ἐλάττω ποιήσῃ, οὐδὲν θαυμαστὸν τὸ μὴ ἀπολέσθαι. *Latitudinem quoque aliquam decorticatio habeat oportet: omnium quidem, ſed maxime robuſtiorum. Nam ſi anguſtam feceris, nihil mirum eſt ſi non interierint.*

91. *Infirmiores.*] Theophr. loc. cit. totidem verbis.

92. *Similem & decacuminatio.*] Hæc pariter Theophr. lib. 4. hiſt. pag. 19 & lib. 5. de cauſis, cap 24. pag 349. totidem plane verbis.

93. *Similem & depaſtio.*] Theophr. lib. 4. hiſtor. cap. 19. & lib. 5 de cauſis, cap. 25. pag 350.

94. *Ut diximus.*] Libro 8. ſect. 76. & lib. 15. ſect. 8.

95. *Quædam hac injuria.*] Theophr. lib. 5. de cauſis, cap. 25. pag. 350.

96. *Ut amygdala, &c.*] Sic Theophr. lib. 5. de cauſis, cap. 25. pag. 350. Καὶ γὰρ ἡ ἀμυγδαλῆ πικρὰ γίνεται, &c. Et Palladius, in Januario, tit. 15. de amygdalis: *Servanda ſunt a pecore, quia ſi rodantur, amareſcunt.*

97. *Ut apud Chios.*] Ἔνια δὲ καὶ βελτίω γίνεσθαί φασι, καθάπερ οἱ Χῖοι τὴν ἄπιον τὴν Φωκίδα. Theophr. lib. 2. de cauſis, cap 20. pag 255.

98. *Nam detruncatio*] Prodeſſe quidem palmarum generi cuidam, dictum eſt lib. 13. ſect. 9. Etiam & oleæ, adnaſcente ſtolone, qui in arborem adoptatur, quæ vetuſtæ ſuccedat, libri hujus ſect 29.

99. *Intereunt.*] Hæc pariter ad verbum Theophr. lib. 4. hiſt cap. 19.

100. *Quædam vel ab hulcere.*] Vel paulo altiore: & in profundo. Ἔνια δὲ κἂν ἑλκωθῇ, καὶ μεῖζον, καὶ βαθύτερον ἀπόλλυται. Theophr. loc. cit.

101. *Ficus, &c.*] Theophr. loc. cit. Συκῆ, ... καὶ ἐξ ὧν δὴ τὰς ῥητίνας συλλέγουσιν, οἷον ἐλάτη, τερμίνθος.

102. *Quæ reſinam.*] Ut abies, pinus, picea, larix, terebinthus.

103. *Radicibus.*] Theophr. lib. 4. hiſt cap. 20. Κοινὴ δὲ φθορὰ πάντων, ἐὰν αἱ ῥίζαι ἀποτμηθῶσιν, ἢ αἱ πλεῖσται, καὶ μέγισται, καὶ κυριώταται τῶν ζῆν.

104. *Necant invicem.*] Theophr. lib. 5. de cauſis, cap. 22. pag 347. Plinius, lib. 16. ſect. 47. *Facit & denſitas ſterilitatem.*

105. *Necat & edera.*] Vide quæ dicta ſunt lib. 16. ſect. 62.

106. *Nec viſcum.*] Theophr loco proxime cit. Ἔτι καὶ ἡ ἰξία δοκεῖ, καὶ ὅλως τὰ ἐμβλαστάνοντα φθείρειν.

107. *Et cytiſus necatur, &c.*] Vide Notas & Emendat. num. XXXIX De halimo dicemus. lib. 22. ſect. 33.

108. *Quorumdam.*] Theophr. lib. 4. hiſtor. cap. 20. totidem verbis.

109. *Ut raphanus.*] Theophr. loc. cit. οἷον ἡ ῥάφανος, καὶ ἡ δάφνη τὴν ἄμπελον. Theophraſto, ῥάφανος braſſica eſt: id quod raphanum appellamus, ῥαφανίς. Sed & de raphano id eſſe verum docebimus lib. 19. ſect. 26. 21

110. *Olfactrix.*] Ita MSS. De vite loquitur. Theophr. loc. cit. *Et angi* mox rectius, quam *& tangi.* Etſi in Chiffl. *& tangui.*

111. *Hinc ſumpſit.*] Et hæc apud Theophr. loc. cit. Sed ῥαφάνου nomine, ut monuimus, braſſicam intellexit.

112. *Odit & caulem*] Hoc eſt, braſſicam.

113. *Odit & corylum*] Unde præceptum illud Virgilianum manavit, lib. 2. Georg. verſ. 299.

Neve inter vites corylum ſere.

114. *Et fabæ putamina.*] Theophr. lib. 5. de cauſis, cap. 21. pag. 347.

115. *Ultima venena ſunt.*] Vitium.

Sect. XXXVIII. 1. *Inter vitia arborum.*] Vide Notas & Emend num. LX.

2. *Invenimus enim.*] Hæc Theophr lib 2. hiſt cap. 4.

3. *Nam & oliva.*] Theophr. loc. cit

4. *Et in Bœotia.*] Theophr. de olea, ſimile prodigium, loc. cit. refert.

5. *A locuſtis.*] Ὑπ' ἀττελάβων. Vide infra lib. 29. ſect. 29.

6. *Mutantur arbores.*] Theophr. loc. cit. & lib. 5. de cauſis, cap. 8 pag. 333.

7. *Quidam & ſorbum*] Theophr. lib. 2. hiſt. cap 3.

8. *Prodigio autem.*] Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 4.

9. *C. Epidii.*] In quibuſdam MSS. *Cepidii*, male. Γάϊον Ἐπίδιον vocat Dio, lib. 44. pag. 244. Vide quæ in Auctorum ſyllabo diximus.

tento, paulo ante Pompeii Magni bella civilia, paucis ramis eminentibus. Inventum Sibyllinis libris internecionem hominum fore, tantoque eam majorem, quanto propius ab Urbe poſtea facta eſſet. Sunt prodigia, & cum alienis locis enaſcuntur, ut in capitibus ſtatuarum, vel aris, & cum in arboribus ipſis alienæ. [10] Ficus in lauro nata eſt [11] Cyzici ante obſidionem. [12] Simili modo Trallibus palma in baſi Cæſaris Dictatoris circa bella civilia ejus. Necnon & Romæ in Capitolio, [13] in capite bis bello Perſei enata palma, victoriam triumphoſque portendit: hac tempeſtatibus proſtrata, eodem loco ficus enata eſt, [14] M. Meſſalæ, C. Caſſii Cenſorum luſtro. A quo tempore pudicitiam ſubverſam Piſo gravis auctor prodidit. Super omnia quæ umquam audita ſunt, erit prodigium in noſtro ævo Neronis principis ruina factum in agro Marrucino, [15] Vectii Marcelli e primis equeſtris ordinis oliveto univerſo viam publicam tranſgreſſo, arviſque inde e contrario in locum oliveti profectis.

CAP. XXVI. XXXIX. Nunc expoſitis arborum morbis, conſentaneum eſt dicere & remedia. Ex his quædam ſunt communia omnium, quædam propria quarumdam. Communia: [1] ablaqueatio, [2] accumulatio, [3] afflari radices, aut cooperiri, riguis dato potu vel ablato, fimi ſucco refectis, putatione levatis onere. [4] Item ſucco emiſſo quædam veluti detractio ſanguinis: [5] circumraſio corticis: vitium [6] extenuatio, & domitura palmitum: gemmarum, ſi frigus retorridas hirtaſque fecerit, [7] repumicatio, & quædam politura. [8] Arborum iis aliæ magis, aliæ minus gaudent: veluti cupreſſus & aquam aſpernatur & fimum, & circumfoſſuram, amputationemque, & omnia remedia odit: [9] quin etiam necatur riguis: & vitis, [10] & Punicæ præcipue aluntur. [11] Ficus arbor ipſa riguis alitur, pomum vero ejus [12] marceſcit. [13] Amygdalæ ſi colantur foſſione, florem amittunt. Nec inſitas circumfodere oportet, priuſquam validæ ferre cœperint poma. [14] Plurimæ autem amputari ſibi volunt oneroſa ac ſupervacua, ſicut nos ungues & capillum. [15] Reciduntur veteres totæ, ac rurſus a ſtolone aliquo reſurgunt: ſed non omnes, niſi quarum naturam [16] pari diximus.

XL. [1] Rigua æſtivis vaporibus utilia, hieme inimica, autumno varia, & ex natura ſoli: quippe cum vindemitor Hiſpaniarum ſtagnante ſolo uvas demetat. Cetero majore in parte orbis etiam pluvias autumni aquas [2] crivari convenit. Circa Canis ortum rigua

NOTÆ.

10. *Ficus in lauro.*] Sic laurum aliquando in platano proveniſſe refert Theophr. lib. 3. de cauſis, cap. 4.

11. *Cyzici.*] De obſidione Cyzicenorum facta a Mithridate, vide Strabonem, lib. 12. pag. 575. & 576.

12. *Simili modo.*] Valerius Max. lib. 1. cap. 6. num. 12. pag. 47. *Palmam vicidem*, inquit, *Trallibus in æde Victoriæ ſub Cæſaris ſtatua inter coagmenta lapidum juſta magnitudinis enatam.* Refert hoc & Julius Obſeq. cap. 125. L. Paulo, C. Marcello Coſſ. biennio fere ante Cæſaris Dictaturam. Dio quoque, lib. 41. pag. 182. Simile miraculum illud eſt in quod eleganter luſit Philippus epigrammate haud inficeto, lib. 1. Anthol. tit. 20.

Φοῖβος ἀειζωοῖσι ποτὶ Δάφνην, νῦν ἀνέτειλε
Καίσαρος ἐν σηκοῖς, κλῶνα μελαμπέταλον.
Ἐκ δ' ἔτι ϑεὸν ὤφϑη ἀμείνονα. Ἀντιλέγει γὰρ
Ἐχϑὲ μὲν, φιλεῖ Ζῆνα τὸν Αἰτναῖον.
Ῥίζαν δ' οὐκ ἐπὶ γῆς μητρὸς βάλλει, ἀλλ' ἐπὶ πέτρης.
Καίσαρας μη τίκτειν οὐδ' λίϑος ὀκνήσει.

Hoc eſt, interprete Grotio:

Cæſaris ex ara fundit ſua germina Daphne,
Quam fruſtra Phœbi ſollicitarat amor:
Mutatus meliore Deo Deus: oderat olim
Latoiden. Latium nunc amat illa Jovem.
Radicem non fundit humus, ſed ſaxea moles:
Cæſaribus partum non negat ipſe lapis.

13. *In capite bis.*] Forte, *in capite Jovis*: nam paulo ante *in capitibus ſtatuarum* dixit. Forte *in ara Jovis*: nam fragmentum Feſti, verbo *Religionis præcipua*, hæc habet: *In Capitolio in ara.... ſi o nata fuerat*: ſupple, *bello Perſico nata fuerat*.

14. *M. Meſſalæ.*] Luſtrum hi ſeculo DV. dicuntur in Faſtis, anno Urbis DC

15. *Vectii Marcelli.*] Hoc jam ſuperius retulit, l. 2. ſect. 85.

Sect. XXXIX 1. *Ablaqueatio.*] Ablaqueantur arbores, viteſque, cum circum illas terras foditur, & radices ſuperiores reciduntur. *Dechauſſer la vigne ou les arbres.*

2. *Accumulatio*] Fit ea, cum poſt hiemem aggeratur terra, ac circumfunditur, & veluti circummuniuntur arbores terra optima, ne calore nimio radices exareſcant, *Rechauſſer.*

3. *Afflari radices.*] Radices aperire, ut perflatus ventorum admittant.

4. *Item ſucco emiſſo.*] Uti de ulmo dicetur ſect. 43. & de amygdalis, & fico.

5. *Circumraſio.*] Cum cortici muſcus detrahitur, quo infeſtatur: id quod vere fit, ut dicetur ſect 45.

6. *Extenuatio.*] Extenuantur vites, domanturque palmites, cum reſecantur in pollices, cum hoſpitati ſub jugo coguntur, cum perniciosa luxuria compeſcitur, ut dictum ſuperius ſect. 35. num. XI. & alibi ſæpius.

7. *Repumicatio*] Fit ea, cum gemmæ propter frigus retorridæ, hoc eſt, exuſtæ, decutiuntur a vite, quæ polituram inde quamdam accipit, cum ex ſolæ ſunt reſiduæ, in quibus ſpes anni eſt. Texit inſignem calumniam adverſus Plinium Salmaſius, in Solin. pag 517. qui cum legiſſe averat apud Theophr. lib. 5. de cauſis, cap. 12. pag. 337. ἀποκόπτειν τὰ ϑιάρων τῶν μαχίμων, non ἀποκίσειν, & repumicationem imprudenter reddidiſſe: nam ſi in ea voce Plinius aberravit, & ſequentes pariter præpoſtero ſenſu accepiſſe neceſſe eſt, τὰ ϑιάρων τὰ μαχίμων, quas de gemmis retorridis a Plinio intellectas eſſe, ſobrius homo nullus dixerit. Quare neque hunc Theophraſti locum Plinius reſpexit, cum de gemmarum repumicatione ſcribere inſtituit. ſed alios, quod ſæpe facit, auctores ſequitur, ipſamque, quod gravius eſt, experientiam rerum.

8. *Arborum iis.*] Iis remediis Traduntur hæc a Theophr. lib. 2. hiſt cap. 8.

9. *Quin etiam necatur.*] Si, dum novella eſt, coproſius adaquetur. Theophraſt. loc. cit. Οἷον ἡ κυπάριττος, ὥσπερ φιλόνηχτοι, οὐδὲ φίλυδρον, ἀλλὰ καὶ ἀποϑνήσκειν φασὶ, ἐάν γε νέαν οὖσαν ἐφυδραίνωσι πολλῷ. Ῥοιὰ δὲ καὶ ἄμπελος φίλυδρα.

10. *Et Punicæ.*] Palladius lib 4. in Martio, tit. 10. pag. 92. *Creduntur*, inquit, *acida Punica fieri, ſi rigentur aſſidue: nam ſiccitas in his & fœcunditatem præſtat, & copiam. cujus tamen munitati aliquid debet humoris apponi.*

11. *Ficus arbor.*] Theophr. loc. cit.

12. *Marceſcit*] Fructus deterior fit, τὸν δὲ καρπὸν ἔχειν χείρονα. Theophr. Sed ficum idem Laconicam ab eo genere eximit, quæ riguis gaudet in primis.

13. *Amygdalæ*] Palladius, in Januario, tit. 15. de amygdalis: *Circumfodi non debent, quoties florent: quia inde flos excutitur* Sic & Theophr. lib 3. de cauſis, cap. 23. pag. 283.

14. *Plurimæ autem.*] Subintellige, arbores Et hæc Theophraſt. lib. 2. hiſt. cap 8. Δεικνύμεναι δὲ πάντα ζητεῖ, &c.

15. *Reciduntur.*] Theophr. loc. cit.

16. *Pari diximus.*] Ut de lauro in primis, lib 16. ſect. 56. *Itaque cum trunco inaruit, reciſa etiam lætius fruticat.* De abiete item, eodem libro, ſect. 53 De arundine, ſect. 66. de alnis, ſect. 67. De Punica & malo, ſect. 90.

Sect. XL. 1. *Rigua æſtivis vaporibus.*] Æſtivo calore. Vide lib. 2. ſect. 40.

2. *Erivari convenit.*] Rivis factis educi: quoniam ex tum ſatis arboribuſque inutiles. Idcirco menſe Novembri elices & ſulcos aquarios fieri Columella præcipit, lib XI cap. 2.

maxime

maxime proſunt, ac ne tunc quidem nimia, quoniam inebriatis radicibus nocent. Et ætas modum temperat. Novellæ enim minus ſitiunt. Deſiderant autem maxime rigari, quæ aſſuevere. Contra ſiccis locis genita non expetunt humorem, niſi neceſſarium.

XLI. Aſperiora vina rigari utique cupiunt in Sulmonenſi Italiæ agro, pago Fabiano, ubi & arva rigant: mirumque, herbæ aqua illa necantur, fruges aluntur, [1] & riguus pro ſarculo eſt. In eodem agro bruma, tanto magis ſi nives jaceant, gelerve, ne frigus vites adurat, [2] circumfundunt riguis, quod ibi tepidare vocant: memorabili natura in amne ſolo. Sed idem æſtare vix tolerandi rigoris.

XLII. Carbunculi ac rubiginum remedia [1] demonſtrabimus volumine proximo. Interim eſt [2] ſcarificatio quædam in remediis: cum macie corticis ex ægritudine adſtringente ſe, juſtoque plus [3] vitalia arborum comprimente, exactam falcis aciem utraque manu imprimentes, perpetuis inciſuris deducunt, ac veluti cutem laxant. [4] Salutare id fuiſſe, argumento ſunt dilatatæ cicatrices, & internato corpore expletæ. Cap. XXVII.

XLIII. Magnaque ex parte ſimilis hominum medicina & arborum eſt, quando [1] earum quoque terebrantur oſſa. [2] Amygdalæ ex amaris dulces fiunt, ſi circumfoſſo ſtipite, & ab ima parte circumforato defluens pituita abſtergeatur. [3] Et ulmis detrahitur ſuccus inutilis, ſupra terram foratis uſque ad medullam in ſenecta, aut cum alimento nimio abundare ſentiuntur. Idem & ficorum turgido cortice inciſuris in obliquum levibus emittitur: ita fit ne decidant fructus. [4] Pomiferis, quæ germinant, nec ferunt fructum, fiſſa radice inditur lapis, fertileſque fiunt. [5] Hoc idem & amygdalis, e robore cuneo adacto. [6] In piris ſorbiſque, e teda, ac cinere & terra cooperto. [7] Etiam radices circumcidiſſe prodeſt vitium luxuriantium ficorumque, & circumciſis cinerem addidiſſe. [8] Fici ſerotinæ fiunt, ſi primæ groſſi, cum fabæ magnitudinem exceſſere, detrahantur: ſubnaſcuntur enim quæ ſerius matureſcunt. [9] Eædem cum frondere incipiunt, ſi cacumina rami cujuſque detrahantur, firmiores fertilioreſque fiunt: [10] nam caprificatio maturat.

XLIV. [1] In ea culices naſci e groſſis manifeſtum eſt: quoniam cum evolavere, non inveniuntur intus grana, quæ in eos verſa apparet. [2] Exeundi tanta eſt aviditas, ut plerique aut pede relicto, aut penna pariter erumpant. [3] Eſt & aliud genus culicum, quos vocant centrinas, fucis apium ſimiles ignavia malitiaque, cum pernicie [4] verorum & utilium: interimunt enim illos, atque [5] ipſi moriuntur. Vexant & tineæ ſemina ficorum. Contra quas remedium, in eodem ſcrobe deſodere [6] taleam lentiſci, inverſa parte, quæ fuerit a cacumine. [7] Uberrimas autem ficus rubrica amurca diluta, & cum fimo infuſa radicibus frondere incipientium, facit. [8] Caprificorum laudantur maxime nigræ, & in petroſis, quoniam frumenta plurima habeant: [9] caprificatio ipſa poſt imbrem.

NOTÆ.

Sect. XLI. 1. *Et riguus.*] Rivus ex amne ductus, & vitibus circumfuſus, dum harum radicibus adnaſcentes herbas necat, ſarculi vice eſt.

2. *Circumfundunt riguis.*] Rivis ex amne deductis, cujus aqua hieme tepidior, cujuſmodi puteorum fontiumque eſt.

Sect. XLII. 1. *Demonſtrabimus.*] Libro ſeq ſect. 45. & 70.

2. *Scarificatio.*] Apertio facta ſcalpello. In Indice hujus loci, *caſtratio* legitur, ex MSS. quos ſumus ſecuti: at idem hoc loco, *ſcariphatio*, præ ſe ferunt. Scarificatio dicitur a Theod. Priſciano, lib. 2. parte 2. cap. 1.

3. *Vitalia arborum.*] Pulpam interiorem, materiem, ac medullam.

4. *Salutare id.*] Ad craſſitudinem arbori parandam: nam dilatatæ cicatrices expletæ ſunt ipſo arborum corpore ac ligno, quod ibi natum eſt.

Sect. XLIII. 1. *Earum quoque terebrantur oſſa.*] Ut hominum ſcilicet, ubi carne viriata ſunt. De terebra ad eos uſus idonea, Celſum vide, lib. 8. cap. 3.

2. *Amygdala ex amaris.*] Sic Theophr. lib 2. hiſt. cap. 8. & auctor Geopon. lib 10. cap. 59. E Latinis, Palladius, lib. 2 in Januar tit. 15. pag. 46 Cauſam hujus rei aperit idem Theophr. lib. 2. de cauſis, cap 19. pag. 255. Simile eſt quod de ceraſo Palladius prodit in Octobri, tit. 12. *Si ceraſus concepto humore putreſcit, in trunco foramen accipiat, quo poſſit educi.*

3. *Et ulmis.*] Columella, lib. 5. cap. 6. pag. 187. *Cum deinde arbor* (ulmus) *crasſitatem fuerit adepta, propter ramum vulnerabitur, ita ut excavetur uſque in medullam, qua ſit exitus humori, quem ex ſuperiore parte conceperit.*

4. *Pomiferis.*] Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 8.

5. *Hoc idem.* Theophr. & Palladius, locis citatis.

6. *In piris ſorbiſque, e teda.*] In his, inquit, e teda fit cuneus, qui adigatur. Columella, lib. 5. cap. 10. pag. 202. *Pirus ut ſit ferax, cum adoleverit, alte eam ablaqueato, & juxta ipſam radicem truncum findito, & fiſſuram cuneo tedæ pineæ adigito, & ibi relinquito: deinde abſumpta ablaqueatione, cinerem ſupra terram ſpargito.* Eadem Palladius habet, loc. cit. pag. 45. de ſorbo. *Si minus ferre cœperit, tedæ cuneus ejus radicibus inſeratur: vel circa partem ultimam foſſa facta cumulo ingeſti cineris adæquetur.*

7. *Etiam radices.*] Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 8. & Pallad. lib. 4. in Martio, tit. 10. pag. 98.

8. *Fici ſerotinæ.*] Colum. loc. cit. pag. 200. *Si voles ficum, quamvis non natura, ſeram facere, tum groſſulos, prioremve fructum decutito: iterum alterum edet, quem in hiemem differet. Nonnunquam etiam, cum frondeſcere cœperunt cacumina ficis ferro ſumma prodeſt amputare: ſic firmiores arbores & feraciores fiunt*, &c. Palladius item in Martio, lib. 4. tit. 10. de ficu, pag. 99.

9. *Eædem cum.*] Columella & Palladius. locis citatis.

10. *Nam caprificatio.*] Vide Notas & Emend. num. XLI.

Sect. XLIV. 1. *In ea culices.*] Hæc ad verbum Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 9. De his jam antea egimus lib. 15. ſect. 21.

2. *Exeundi tanta.*] Theophr. loc. cit.

3. *Eſt & aliud.*] Theophr. Γίνεται δέ τι καὶ ἕτερος ἐν τῷ ψηνῷ, ἃ καλοῦσι κεντρίνας. Heſychius: Κεντρίναι, γένος τι ζῴου. Et MSS. Reg. Colb. Th. *centrinas.* Et mox, *fucis apium*, non *apum*.

4. *Verorum & utilium.*] Verorum culicum, qui caprificationi ſunt utiles, quos illi qui fucorum malitiam ignaviamque æmulantur, interimunt. Theophr. loc. cit.

5. *Ipſi moriuntur.*] Theophr. *ſimul moriuntur*: συναποθνήσκουσιν.

6. *Taleam lentiſci.*] Vide Notas & Emend. num. XLII.

7. *Uberrimas.*] Columella, lib 5. de re ruſt. cap. 10. pag. 200. *Semper conveniet, ſimul atque folia agere cœperint ficus, rubricam amurca diluere, & cum ſtercore humano ad radicem infundere: ea res efficit uberiorem fructum, & farctum fici pleniorem ac meliorem.*

8. *Caprificorum.*] Sic Theophr. lib. 2. hiſtor. cap. 7. τὰς μελαίνας καὶ ἐκ τῶν πετρωδῶν χωρίων. Frumenta vero grana ſunt ficorum: qua voce jam antea uſus, lib. 15. ſect. 21.

9. *Caprificatio.*] Poſt imbrem ea recte peragitur, ὅταν ὕσῃ. Theophr.

Digitized by Google

XLV. In primis autem cavendum, ne ex remediis vitia fiant: quod evenit nimia aut intempeſtiva medicina. [1] Interlucatio arboribus prodeſt: ſed omnium annorum trucidatio inutiliſſima. Vitis tantum tonſuram annuam quærit, alternam vero myrtus, Punicæ, oleæ, quia celeriter fruticeſcunt. Ceteræ rarius tondentur, nulla autumno. [2] Ac ne raduntur quidem, niſi vere. [3] Putatione plagæ ad vitalia ſunt omnia quæcumque non ſupervacua.

XLVI. Similis fimi ratio. Gaudent eo, ſed cavendum ne in fervore Solis admoveatur, ne immaturum, ne validius quam opus ſit. Urit vineas ſuillum, niſi quinquennio interpoſito, præterquam ſi riguis diluatur: & [1] e coriariorum ſordibus, niſi admixta aqua. [a] item largius. Juſtum exiſtimant in denos pedes quadratos, tres modios. Id quidem ſoli natura decernet.

XLVII. Columbino ac ſuillo plagis quoque arborum medentur. [1] Si mala Punica acida naſcantur, ablaqueatis radicibus fimum ſuillum adhibent: eo anno vinolenta, proximo dulcia futura. [2] Alii urina hominis aqua mixta riganda cenſent quater anno, ſingulis amphoris: aut cacumina ſpargi vino laſere diluto. [3] Si findantur in arbore, pediculum intorqueri. [4] Ficis utique amurcam affundi. [5] Ceteris arboribus ægris fæcem vini, aut lupinum circum radices earum ſeri. Aqua quoque lupini decocti circumfuſa pomis prodeſt. Fici, cum [6] Vulcanalibus tonuit, cadunt. Remedium eſt, ut ante ſtipula hordeacea [7] areæ ſtringantur. Ceraſos præcoces facit, cogitque matureſcere calx admota radicibus. [8] Et hoc autem, & omnia poma intervelli melius eſt, ut quæ relicta ſint, grandeſcant.

CAP. XXVIII. Quædam pœna emendantur, [9] aut morſu excitantur, ut palmæ & lentiſci. [10] Salſis enim aquis aluntur. Salis vim & cineres, ſed leniorem, habent: [11] ideo fici aſperguntur, rutaque, ne fiant verminoſæ, neve radices putreſcant. [12] Quin & vitium radicibus, aquam ſalſam jubent affundi, ſi ſint lacrymoſæ: [13] ſi vero fructus earum decidant, cinerem aceto aſpergi, ipſaſque illini, aut ſandaracha, ſi putreſcat uva. [14] Si vero fertiles non ſunt, aceto acri ſubacto cinere rigari atque oblini. [15] Quod ſi fructum non maturent, prius inareſcentem, præciſarum ad radices plagam, fibraſque, aceto acri & urina vetuſta madefacere, atque eo luto obruere, ſæpe ſodere. [16] Olearum, ſi parum promiſere fructus, nudatas radices hiberno frigori opponunt, eaque caſtigatione proficiunt. Omnia hæc annua cæli ratione conſtant: & aliquando ſerius poſcuntur, aliquando celerius. Necnon ignis aliquid prodeſt, ut arundini: ambuſta namque denſior mitiorque ſurgit.

[17] Cato & medicamenta quædam componit, menſuræ quoque diſtinctione, ad majo-

INTERPRETATIO.

a *Item.*] Item *quodvis fimum vineas urit*, ſi largius *ſit*.

NOTÆ.

Sect. XLV. 1. *Interlucatio.*] Quid ea ſit, diximus ſect. 19.

2. *Ac ne raduntur*] Raduntur arbores, ut muſcus detrahatur, quibus infeſtantur. *Muſcus, qui more compedis crura vitium devincta comprimit, ſitque & veterno macerat, ferro diſtringendus & eradendus eſt*, inquit Columella, lib. 4. cap. 24. Palladius. in Febr. tit. 12. *Muſcus radatur, ubicumque repertus.* Idem Colum. lib. XI. cap. 2. in Maio: *Oleæ putantur, & emuſcantur.* Salmaſium miror, contra librorum omnium fidem, legi hic velle: *Ac ne eradicantur quidem*: cum præſertim tonſuræ ac putationi raſio belle componatur: eradicatio, nullo modo.

3. *Putationis plagæ.*] Dum vites, inquit, & arbores putantur, plagæ fiunt uſque ad vitalia omnia, quæ non ſunt ſupervacua. Hoc eſt, lignum omne materieſque demitur in ramis, uſque ad eam quæ non ſit omnino ſupervacua. Brevius, deputatur quidquid inutile.

Sect. XLVI. 1. *E coriariorum.*] De his egimus ſect. 6. Theophraſto, lib. 3. de cauſis, cap. 25. pag. 287. σκυτοδεψικὸς dicitur.

Sect. XLVII. 1. *Si mala Punica.*] Colum. lib. 5. cap. 201. *Quod ſi acidum, aut minus dulcem fructum feret, hoc modo emendabitur. Stercore ſuillo & humano, urinaque vetere radices rigato. Ea res & fertilem arborem reddit, & primis annis fructum vinoſum, & poſt quinquennium dulcem & apyrenum facit. Nos exiguum admodum laſeris vino diluimus, & ita cacumina arboris ſumma oblevimus: ea res emendavit acorem malorum.* Hæc quoque Palladius, aliaque ſuggerit ſimilia medicamenta, lib. 4. in Martio, tit. 9. pag 92.

2. *Alii urina.*] Pallad. loc. cit.

3. *Si findantur.*] Colum. loc. cit *Mala Punica ne in arbore rumpantur .... ramulos, quibus dependent, intorqueto: eodem modo ſervabuntur incorrupta etiam toto anno.* Palladius item loc. cit.

4. *Ficis utique.*] Pallad. loc. cit. tit. 10. de ficu, poſt Columellam lib. 5 cap. 10. pag 200.

5. *Ceteris arboribus*] Pallad. lib. XI. in Octob. tit. 12. de pomis. *Si ægra eſt arbor, fæces vini veteris ablaqueatæ oportet infundi*. &c. De piro ſimiliter, in Febr. tit. 25.

6. *Vulcanalibus.* De his libro ſequente, ſect. 35.

7. *Areæ ſtringantur.*] Sic MSS. editique omnes: recte. Sententia eſt, adverſus vim tonitrui, ne ficus decidant, remedium illud a ruſticanis hominibus adhiberi: areas nimirum ſtipula hordeacea ſpiſſe ac denſe ſpargi. Id enim vox ea, *ſtringi*, hoc loco ſonat.

8. *Et hoc autem, & omnia.*] Ceraſum, inquit, & alia poma. Hoc illud eſt quod Palladius ait, in Junio, tit. 5. *Nunc pira, vel mala, ubi ramos multa poma denſabunt, interlegenda ſunt quæcumque vitioſa, ut ſuccus quo ingrate his poſſet impendi, ad meliora vertatur.* Affinis eſt earum vocum ſignificatio, *interlegi*, *intervelli*, *interradi*. Vide quæ de hac poſtrema diximus lib. 15. ſect. 2. *Intervelli* dixit pariter Columella, lib. 4. cap 33.

9. *Aut morſu.*] Si acria affundantur radicibus, quibus hæ quaſi morſu ac vellicatione quadam excitantur. Theophr. lib 3. de cauſis, cap 23 pag 287. *Αἱ γὰρ ῥίζαι δέονται τῆς ἀναδήξεως .... Καὶ γὰρ ἐνουροῦσι προσχέαντες τὸ ὕδωρ, καὶ τὴν σκυτοδεψικὴν προσφορήσαντες. Et radices arborum morderi deſiderant... Idcirco his affundunt urinam, & pellium fæces accumulant.*

10. *Salſis enim.*] Vide quæ diximus ſect 3. nota 20.

11. *Ideo fici ....rutaque.*] Hoc de ruta ſpeciatim Palladius in Martio, tit. 9. Fico idem, ne verminoſa fiat, amurcam affundit, aut veterem urinam.

12. *Quin & vitium.*] Auctor Geopon. lib. 5. cap. 37. *ἁλὸς ῥοιάδων ἀμπέλων.*

13. *Si vero fructus*] Geopon loc. cit.

14. *Si vero fertiles.*] Geopon. lib. 5 cap. 35.

15. *Quod ſi fructum.*] Geopon. lib. 5 cap 32. & 33. Pallad. lib. 4. in Martio, tit. 7. pag 86. *Ægras vites, vel quibus fructus areſcit, circumfodies, & urinam veterem ſuffundes. Item cinerem ſarmenti vel querci aceto mixtum ſubjice*, &c.

16 *Olearum.*] Plura ſterilitatis olearum remedia ſuggeres auctor Geopon. lib. 9 cap 10

17. *Cato.*] De re ruſt. cap. 93. pag 55. *Olea, ſi fructum non feret, ablaqueato: poſtea ſtramenta circumponito. Poſtea amur-*

rum arborum radices amphoram, ad minorum urnam amurcæ, & aquæ portionem æquam, ablaqueatis prius radicibus paulatim affundi jubens. In olea hoc amplius, ſtramentis ante circumpoſitis: item fico. [18] Hujus præcipue vere terram adaggerari radicibus: ita futurum, ut non decidant groſſi; majorque fecunditas, nec ſcabra proveniat. [19] Simili modo, ne convolvulus fiat in vitea, amurcæ congios duos decoqui in craſſitudinem mellis: rurſuſque cum bituminis tertia parte, & ſulphuris quarta ſub dio coqui, quoniam [20] exardeſcat ſub tecto. Hoc vites circa capita ac ſub brachiis ungi: ita non fore convolvulum. Quidam contenti ſunt ſumo hujus mixturæ ſuffire vineas ſecundo flatu, continuo triduo. [21] Plerique non minus auxilii & alimenti arbitrantur in urina, quam Cato in amurca, addita modo aquæ pari portione, quoniam per ſe noceat. [22] Alii volucre appellant animal prærodens pubeſcentes uvas: [23] quod ne accidat, falces, cum ſint exacutæ, fibrina pelle detergent, atque ita putant: ſanguine urſino liniri volunt poſt putationem eaſdem. Sunt arborum peſtes & formicæ. [24] Has abigunt, rubrica ac pice liquida perunctis caudicibus: nec non & piſce ſuſpenſo juxta in unum locum congregant: aut lupino trito cum oleo radices linunt. [25] Multi & talpas amurca necant: [26] contraque erucas, & mala ne putreſcant, lacertæ viridis felle tangi cacumina jubent. [27] Privatim autem contra erucas ambiri arbores ſingulas a [28] muliere incitati menſis, nudis pedibus, recincta. Item ne quod animal paſtu malefico decerpat frondem, fimo boum diluto aſpergi folia, quoties imber interveniat, [29] quoniam ita abluatur virus medicaminis: mira quædam excogitante ſolertia humana. Quippe cum averti carmine grandines credant plerique: cujus verba inſerere non equidem ſerio auſim, quanquam [30] a Catone prodita, contra luxata membra, jungenda [31] arundinum fiſſuræ. [32] Idem arbores religioſas lucoſque ſuccidi permiſit, ſacrificio prius facto: cujus rei rationem precationemque eodem volumine tradidit.

NOTÆ.

eam cum aqua commiſceto aquas partes. Deinde ad oleam circumfundito: ad arborem maximam amphoram commiſtis ſat eſt: ad minores arbores pro ratione indito. Et idem hoc ſi facies ad arbores feraces, eæ quoque meliores fient: ad eas tamen ſtramenta ne addideris.

18. *Hujus præcipue vere.*] Ita MSS. Cato, cap 94. pag. 56. *Fici uti groſſos teneant, facito omnia, quæ modo olea, & hoc amplius. Cum ver appetet, terram adaggerato bene. Si ita feceris, & groſſi non cadent, & fici ſcabra non fient, & multo feraciores erunt.* Prius inſulſe veterem terram in libris hactenus editis legebatur.

19. *Simili modo.*] Et hoc Cato totidem verbis, cap 95. pag 56. *Convolvulus in vinea ne ſiet, amurcam condito, puram bene facito, in vas ahenum indito congios duos: poſtea igne leni coquito, rudicula agitato crebro, uſque adeo dum fiat tam craſſum quam mel. Poſtea ſumito bituminis tertiarium, & ſulphuris quartarium. Conterito in mortario ſeorſum utrumque. Poſtea infriato quam minutiſſime in amurcam caldam, & ſimul rudicula miſceto, & denuo coquito ſub dio. Nam ſi in tecto coquas, cum bitumen & ſulfur additum eſt, excandeſcet. Ubi erit tam craſſum quam viſcum, ſinito frigeſcat. Hoc vitem caput & ſub brachia unguito, convolvulus non naſcetur.* Convolvulus Græcis ἴψ, ἶπος dicitur: vermiculus vitium foliis ſeſe involvens: quocirca involvulum Plautus appellat, in Ciſtel. act. 4. ſc. 2. verſ. 63.

Imitatur nequam beſtiam & damnificam. PH. *Quamnam amabo?*

LA. *Involvulum, quæ in pampini folio intorta implicat ſe.*

Et Feſtus: *Involvulus, vermiculi genus, qui ſe involvit pampino.*

20. *Exardeſcat.*] Ita MSS. recte. Cato haud magis proprie, *excandeſcet.*

21. *Plerique non.*] Columella, lib 5. cap. 9. pag. 198. de olea: *Sed & ſine ablaqueatione adjuvanda eſt amurca inſulſa, cum ſuilla vel noſtra urina vetere: cujus utriuſque modus ſervatur: nam maximæ arbori, ut tantundem aquæ miſceatur, urna abunde erit.*

22. *Alii volucre.*] Diverſum a convolvulo animal. Neque enim convolvulus pubeſcentes prærodit uvas: ſed vermiculus erucæ minimæ ſpecie, colore cinereo, ex ipſius erucæ ovis natus. Pedunculos φθῖρας vocat Auctor Geopon. lib. 5. cap. 30 pag. 147. Vide Notas & Emendationes, num. LXIII.

23. *Quod ne accidat, &c.*] Colum. lib de arboribus, cap. 15. & Geopon. auctor, loc. cit. Pallad. lib 1. cap 35. pag. 28. urſinum adipem pariter ad eos uſus laudat.

24. *Has abigunt.*] Palladius, lib. 4. in Martio, tit. 10. cap. de ficu, pag. 98. *Si formicæ moleſta fiunt, rubrica, butyro, & pice liquida mixta circa truncum debet induci. Alii coracinum piſcem contra formicas in arbore ſuſpendendum eſſe confirmant.* Idem & lupinum ad eam rem commendat, lib. 1. tit. 35.

25. *Multi & talpas.*] Alia adverſus illas remedia Palladius affert, in Martio, tit. 9. *Contra talpas prodeſt catos frequenter habere in mediis carduetis. Muſtelas habent plerique manſuetas. Aliqui foramina illarum rubrica & ſucco agreſtis cucumeris impleverunt. Nonnulli juxta cubilia talparum plures cavernas aperiunt, ut illæ territæ fugiant Solis admiſſu. Plerique laqueos in aditu earum foris pendentibus ponunt.*

26. *Contraque erucas.*] MSS. omnes ubique *urucas* praeferunt.

27. *Privatim autem.*] Vide quæ dicturi ſumus libro 29. ſect. 23.

28. *Mulieri incitati menſis.*] Mulieri quæ in menſtruis eſt, cui menſes fluunt.

29. *Quoniam ita.*] Quoniam adveniente mox imbre fimo virus omne abluitur.

30. *A Catone prodita.*] Cap. 160. de re ruſt. pag. 89. *Luxum ſi quod eſt, hac cantione ſanum fiet. Arundinem prende tibi viridem P. IV aut V. longam. Mediam diffinde, & duo homines teneant ad coxendices. Incipe cantare in malo. S. F.* (hoc eſt, ſanitas facto:) *motas danatas dardares aſtataries. Dic. una pares uſque dum coeant.... Ubi coierint, & altera alteram tetigerit, &c.*

31. *Arundinum fiſſuræ.*] Carmini adjungitur arundo fiſſa luxato membro applicatur: carmen recitatur, dum arundo gemina coeat.

32. *Idem arbores.*] Cato, de re ruſt cap. 139. pag. 53. *Lucum conlucare Romano more ſic oportet. Porco piaculo facito. Sic verba concipito. Si Deus, ſi Dea es, quojum illud ſacrum eſt, uti tibi jus ſiet porco piaculo facere illiuſce ſacri coercendi ergo, &c.* Luci ſacri ſcilicet erant incædui. Ovid. lib. 8. Metam. verſ. 743.

Ille etiam Cereale nemus violaſſe ſecuri
Dicitur, & lucos ferro temeraſſe vetuſtos.

Itaque modum voluit docere Cato, quo rite & ſine piaculo id fieret. *Conlucare*, inquit Feſtus, (verbo *ſublucare*:) *eſt ſuccisis arboribus locum implere luce. Sublucare arbores, eſt ramos earum ſupputare, & veluti ſubtus lucem mittere.* Et verbo ipſo *conlucare*. *Conlucare dicebant, cum profanæ ſilvæ rami deciderentur officientes lumini.* Gloſſæ Græco-Lat. *Διαφωτίζω δένδρα, conluco.*

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM XVII.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. 1. I. SED *prius miretur ſuccurrit, qua vetulimus pomaria pro indiviſo poſſeſſa a feris.*] Sinceriſſima hæc eſt omnium codicum lectio, Reg. 1. 2. Colb. 2. 3. Th. Chiffl. aliorumque, nunc primum a nobis reſtituta: cum interpolatorum ſcelere in vulgatis libris ita legeretur: *qua abſtulimus penuria, vel pane injuria*, labefactata prorſus hujus loci ſententia. Innuit enim Plinius haud obſcure, docuiſſe ſe aliquanto prius arborum fetus non hominum modo, ſed & ferarum quoque, volucriumque uſibus deſtinatos: Atque id ſane verbis conceptis prodidit ipſo libri ſuperioris exordio, ubi de pomiferis arboribus agens, *ad manus etiam*, inquit, *feris volucribuſque dedimus.*

Sect. 2. II. *Ad cæli cujuſque mores.*] Prius legebatur inſulſe, *minores.* At præterquam *mores* habent exemplaria omnia manu exarata, Reg. Colb. Th. eſt uſu recepta Latinorum ea forma loquendi, *cæli mores*, Plinioque ipſi lib. 14. ſect. 3. ubi cæli mores dixit, ſolique ingenia. Virgilio quoque lib. 1. Georg. verſ. 51.

Ventos, & varium cæli prædiſcere morem
Cura ſit, ac patrios cultuſque habituſque locorum.

Cæli ſtatum dixit Columella, lib. 1. de re ruſt. cap. 1.

Ibid. III. *In Africa meridiem vineas ſpectare, viti inutile, colono inſalubre eſt.* Columella Plinio ſuffragatur, lib. 3. de re ruſt. cap. 12. pag. 10. *Ferventibus provinciis, ut Ægypto & Numidia, uni ſeptemtrioni rectius opponentur*, vineta ſcilicet. Quapropter viſa longe eſt potior ſcriptura codicum MSS. in quibus *colono inſalubre* legitur, quam editorum, in quibus, plane contra ſcriptoris mentem, & a veritate protius abhorrente ſententia, *colono ſalubre.* Irrepſerat & alterum paulo poſt inſigne mendum, præpoſtera interpunctione, quam nos omnium primi ſanavimus. Sic enim libri editi exhibent. *Quapropter qui ibi*, in Africa, *in occaſum aut ſeptemtriones conſerat, optime miſcebit ſolum cælo, cum Virgilius occaſus improbet. Nec de ſeptemtrione reliquis dubitatio videtur. Atqui in Ciſalpina Italia magna ex parte vineis poſitis, compertum eſt nullas eſſe fertiliores.* Cui vero, amabo, idonea ea ratio videatur, cur probetur occaſus in Africa, quod Virgilius occaſum improbet? Scribi nempe, ut curavimus, oportuit: *optime miſcebit ſolum cælo. Cum Virgilius occaſus improbet, nec de ſeptemtrione reliquis dubitatio videtur*: quam emendationem & ipſa orationis ſeries, & interpretatio noſtra corroborat.

Ibid. IV. *Similis & fluminum, ſtagnorumque ratio. Nebulis adurunt, aut æſtuantia refrigerant. Opacitate, atque etiam rigore gaudent, quæ diximus.*] Locum hunc partim ope codicum ante laudatorum reſinximus, partim ex indubitata conjectura aliter, quam olim interpunximus. Sic enim prius legebatur: *Nebulis adurant, & æſtuantia refrigerant opacitate, atque etiam, &c.* In MSS. omnibus, *aut.* Atqui prior pars hujus orationis, *nebulis adurunt*, &c. ad flumina & ſtagna ſpectat, ut diximus. Poſterior, *opacitate*, &c. ad arbores, quæ varios cæli ſitus poſtulant.

Sect. 3. V. *Terram amaram, ſive macram, ſi quis probare velit, demonſtrant eas atra, degeneresque herbæ.*] Sic totidem plane literis & apicibus Colb. 2. 3. & Pariſ. niſi quod *eam* habent, non *eas.* At in Reg. 1. 2. Colb. 2. Thuan. & aliis, *eas* legitur. In his tamen poſterius appellatis mutila ſententia eſt in hunc modum. *Terram amaram probaverim, demonſtrant eas*, &c. Unde Salmaſius ita reſingit, in Solin. pag. 114. *Terram amaram proba-verim demonſtrantia atra degeneresque herbæ*, &c.

Ibid. VI. *Erit igitur hæc optima & operi, & ſatis.*] In edit. Parm. & *operi ſativa.* Hermolaus, & *operi ſatior.* Reg. 1. & Colb. ac Chiffl. & *operi ſata.* Reg. 2. & Tolet. & *operiet ſata.* Unde Pintiani conjectura fuit, quam conſecuti ſumus, & *operi, & ſatis.* Conjecturam egregie firmamus, ex auctore Geoponicon, lib. 2. cap. 8. pag. 46. ita ſtatuente, laudatiſſimum eſſe ſolum terræ nigræ, quia & ad ſata percommoda ſit, nec repugnet operi, ἢ πρὸς ἀρότρα ἀντιπάθειαν ἔχουσα, ἢ μὴ δυσεργής. Sed & haud paulo validiore argumento, ex ipſius Plinii verbis, qui paulo ante, cum de argilla & rubrica ageret, ubi operi difficillimas has eſſe dixit, ſubjecit idem: *Quamquam non quod operi, hoc & frugibus ſit adverſum.* Unde liquido intelligas in probatione terræ dotem hanc geminam ab eo deſiderari, ut & operi optima ſit, & ſatis, ſeu frugibus.

VII. *Signini modo.*] Prius legebatur, *cymini modo.* Cyminum vero nocere ſolo nuſquam legere me memini. Neque vero *cymini* habent MSS. ulli codices, ſed uti curavimus edi, *Signini*, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. Th. Chiffl. vet. Dalec. Glyſſomargam vero recte intelligimus, quum denſius juſto immittitur, inſtar pavimenti Signini ſua ſpiſſitate hoc afferre incommodi, quod Theophr. lib. 3. de cauſis, cap. 20. pag. 293. creari monet ab humido limoſoque ſolo, cum ſiccatur, ut commiſſa ſemina oblinat, obſtruatque, adeo ut tranſmittendi poteſtatem adimat. Signini operis denſitatem, præter ea quæ ſumus alibi dicturi, illud Columellæ dictum arguit, lib. 1. cap. 6. *Solum terrenum .... velut Signinum opus, paviculis condenſatur.* Sect. 4.

VIII. *Aut inſito & confecto arboris trunco.*] Forte ſincerior lectio Reg. 2. & Tolet. quem Pintianus laudat, *aut inſito in confecto arboris trunco.* Modum enim inſitionis explicat, quem diximus, qui confecto fieret fiſſoque ſummo arboris trunco, inſertiſque eo ſurculis, *inter eu fente.* De eo inſerendi modo Virgilius, lib. 2. Georg. verſ. 78. Sect. 9.

Aut rurſum enodes trunci reſecantur, & alte
Finditur in ſolidum cuneis via: deinde feraces
Plantæ immittuntur: nec longum tempus, & ingens
Exiit ad cælum ramis felicibus arbos:
Miraturque novas frondes, & non ſua poma.

Alteram ſimul inſerendi viam, quæ fiebat ſemine, uti dictum eſt ſect. 22. ſubobſcure Plinius indicat: cum & altera ratione, hoc eſt, & confecto arboris trunco, fieri inſitionem docet. Cave porro Dalecampium audias, hæc verba, *confecto arboris trunco*, ſic interpretantem, *conciſo fruſtulatim & in terram demiſſo*: quod quemadmodum fieri poſſit, nemo qui agriculationi ſtuduerit, novit: etſi Dalecampium hac parte Virgilii quoſdam interpretes ſecutos intelligimus.

IX. *Sic & ſpinas ſæpis cauſa ferunt, tomice moris ſpinarum circumlita. Pilas autem lauros & myrti inopia a trimatu tempeſtivum eſt transferre.*] Sic libri omnes, tum exarati manu, tum typis editi. Has vero *pilas* concoquere Dalecampius cum minime poſſet, nec capere quid ex ſibi vellent, quid ea vox valeret, ſic immutare, ſeu verius peſſundare locum hunc omni ope nitebatur: *Pullas autem lauros & myrtos inopia, a trimatu*, &c. Lauros deinde ac myrtos ait, cum ſint grandiores, a colore ſubnigro ὀρφνίνας vocari. Quoſdam legere addit idem: *Pullos autem lauri & myrti in inopia*: Alios, *Bulbulos autem.* Sed nec a germana hujus loci ſcriptura, quam exemplaria omnia præ ſe ferunt, diſceſſiſſe oportuit, & quid *pilæ* eſſent decuit indagare ſolertius. Fit enim hujus loci ſententia, ut diximus, baccas lauri myrtique, reſte, ſeu tomice, ut dictum eſt, circumlitas, atque adeo pilarum effigiem exhibentes, atque ita ſatas, ubi cogit inopia, ſtatim a trimatu tempeſtive transferri. Myrtum quidem ita ſeri, non ex Plinio modo, hac ipſa ſect. liquet, ſed & ex Florentino, in Geoponicis, ut diximus prioribus Notis. Sic Palladius in Martio, tit. de citreo: *Poteſt bene terna planta transferri.* Sect. 11.

X. *Ob hoc paviunt veſtigiis.*] Sinceriorem hanc arbitrati ſumus Chiffl. codicis lectionem, quam librorum hactenus editorum, *ob hoc pariter veſtigiis.* Catonis in primis auctoritate adducti, a quo manaſſe hæc videntur. Is enim lib. de re ruſt. cap. 151. ubi terram ſupercerni ſeminibus cribratam juſſit: *id bene tabula*, inquit, *manibus, aut pedibus complanato*: quibus verbis, gravius onus excipitur. Sect. 14.

XI. *Rariores ferendas in campeſtribus.*] Hoc eſt, verſu & ordine laxiore. In libris hactenus editis *ardiores* perperam. In MSS. Reg. Colb. Th. & Tolet. *arares*: unde nos *rariores* elicuimus. Antecedit enim, *intervalla ex loci natura ſumuntur.* Vox autem *rariores* ſpatii & intervalli laxitatem notat. Sic ipſe Plinius, ſect. 35. pluvio & caliginoſo tractu rariores vineas poni jubet, ſicco denſiores. Et, quod caput rei eſt, ſicut rariores hoc loco monet ſerendas in campeſtribus arbores, ſic verſa vice ſect. 19. hujus libri *per ſe colles minora* arborum *quærere intervalla* docet: quod Sect. 15.

Digitized by Google

Theophraſti quoque calculo, ipſaque experientia comprobatur.

Sect. 16. XII. *In pronis palmo amplius.*] In libris hactenus editis modo *pravis* modo *prunis* legitur. Nos ex indubitata conjectura *pronis* admiſimus: ſcrobium enim diſtinctionem ex terrent diverſitate facit: Præceſſit enim, *Altitudinem earum in argilloſo, aut duro ſolo trium cubitorum eſſe*: unde appoſite ſequitur, *In pronis vero palmo amplius.* Et plane conſlat Columellam lib. 3. cap. 13. acclivibus locis ſemipedem amplius alte fodiendum, quam campeſtribus, præcipere. *Campeſtris locus*, inquit, *alto duos pedes & ſemiſſem infodiendus eſt: acclivis regio, tres.*

Ibid. XIII. *Quinto ſemipede*] Hoc eſt, ut diximus, pedibus binis & ſemiſſe: non, uti Dalecampius putavit, & Caſaubonus, ad Theophr. Charact. pag. 153. quatuor pedibus & ſemiſſe. Xenophon ſimilia tradit, cujus hæc oratio de ſcrobibus in Oeconomico, pag. 864. Τίνα δὲ αὐτῶν εἶδες βαθύτερον τετμημένον ἢ τριπόδην; οὐδὲ μὰ Δί', ἔφην ἐγὼ, πενθημιπόδιον. *Vidiſtine, inquit, ſcrobem tribus pedibus altiorem? Sed neque me hercule, inquam, duobus pedibus & ſemiſſe.* Πενθημιπόδιον vertere Plinius potuiſſet, ſeſtertium pedem, ut erat in XII. Tabulis, teſte Voluſio Mæciano: ſed Græco more maluit, *quinto ſemipede* dicere. Pergit porro idem Xenophon de latitudine pronunciare pariter cum Plinio: Τί δὲ τὸ πλάτος ἤδη τινὰ τετμημένον πλέον εἶδες; οὐδὲ μὰ Δί', ἔφην ἐγὼ, διπόδην. *Quid autem? nunquam vidiſti ſcrobem aliquando, cujus latitudo tres pedes excederet? Imo, inquam, non ſupra duos pedes.*

Ibid. XIV. *Nuſquam vero ſeſquipede minus altos.*] Pintianus fruſtra reponere nititur, *Nonnunquam vero*, contraria plane ſententia. Plinius Græcos ſcriptores ſequitur, quorum placita de ſcrobibus ex ſcribi nunc a ſe ipſe probat. Sic certe Xenophon loco cit. Ἴθι δὴ καὶ τόδε ἀπόκριναί μοι, ἤδη τινὰ εἶδες τὸ βάθος ἐλάττονα ποδὸς ἢ ... οὐδὲ μὰ Δί', ἔφην ἐγὼ, τριημιποδίου. *Age vero, etiam hoc mihi reſpondeto, num quam vidiſti ſcrobem, quæ non eſſet pedem unum alta? Imo vero, nullam, quæ non tertium ſemipedem, hoc eſt, ſeſquipedem alta foret, unquam ego.* Ac paulo poſt denique colligit ſcrobem fodi nullum, duobus pedibus ac ſemiſſe profundiorem, hoc eſt, quinto ſemipede: nullum ſeſquipede: οὔτε βαθύτερον πενθημιποδίου· οὔτε βραχύτερον τριημιποδίου. Theophr. quoque lib. 2. hiſt. cap. 7. τρισὶν ἡμιποδίοις dixit, ubi recte Gaza *ternis ſemipedibus*, hoc eſt, ſeſquipede. Sic libro 26. ſect. 46. ſeſquiobolum Plinius dicit, ubi Dioſcurides lib. 4. cap. 177. τρία ἡμιωβόλια.

Ibid. XV. *Quoniam in humido ſolo.*] Dalecampius contra fidem omnium exemplarium, contra ſcriptoris ſententiam, atque adeo contra rem ipſam, ſcribit, *Quamvis in humido ſolo.* Negat Plinius ultra ſeſquipedem proferri foſſuram oportere, in humido ſolo, quoniam ibi nocet aquæ vicinitas. Græcorum diſciplinam, ac Xenophontis inſtituta amplectitur, qui totidem fere verbis loc. cit. Ἐπεὶ ἔν γε τῇ ὑγρᾷ ὀρύττοντας βάθος, ὕδωρ ἂν εὑρίσκοιτε, καὶ οὐκ ἂν δύναισθε ἔτι ἐν ὕδατι φυτεύειν. Suffragatur etiam Columella, lib. 3. cap. 13. pag. 112. *Niſi tamen, ſi ſcatnrigo paluſtris obvia, ſicut in agro Ravennate, plusquam ſeſquipedem prohibeat infodere.*

Ibid. XVI. *Teſtas, aliqui lapides.*] Ita reſcripſimus admonitu codicum Reg. Colb. ceterorumque, cum prius perverſe legeretur, *terra. Aliqui lapides.* Haud dubie Plinius Virgilium notat in Georgicis ita præcipientem, lib. 2. verſ. 348.

Aut lapidem bibulum, aut ſqualentes infode conchas.
Inter enim labentur aquæ, tenuiſque ſubibit
Halitus, atque animos tollent ſata. Jamque reperti
Qui ſaxo ſuper atque ingentis pondere teſtæ
Urgerent: hoc effuſos munimen ad imbres:
Hoc, ubi hiulca ſiti findit Canis æſtifer arva.

Ibid. XVII. *Quæ vitio carent reliqua poma ſimiliter ſata.* Vel ipſa orationis ſtructura clamat ſuperfluere negationem, quæ hoc loco irrepſerat, *quæ vitio non carent.* Eam igitur intrepide eraſimus, non admonitu modo codicum Reg. Colb. Th. aliorumque, a quibus ea abeſt, ſed Theophraſti magis, docentis, lib. 5. de cauſis, cap. 7. pag. 332. & cap. XI. pag. 336. quæ lentiſco aut ſcillæ inſerta teræ mandantur, & meliora evadere, nec vermiculationem ſentire: ὅσα γὰρ χεῖρον φυτεύεται, ἢ σκίλλῃ, πάντα τὸν θάλλον ... καὶ σκωληκόβρωτα ... ἐν σχοίνῳ δὲ φοβοῦνται, καθό ἐστι σκωληκόβρωτα.

Sect. 18. XVIII. *Necat gramina & pinus: ſed utraque* (pinus & juglans) *ventis reſiſtit: quia tam & protecta vinearum ratione egent.*] Non uno vitio laborabat hic locus, antequam ei medicinam faceremus. Editi hactenus libri, *Necat gramina*: at MSS. omnes *gramina* incredibili conſenſu exhibent: & mox auctor ipſe graminis ſe in primis rationem habuiſſe ſuadet, cum ait: *Jucunda & platani umbra: licet gramini credere, haud alia lætius operiente toros.* Partem deinde alteram hujus loci ſic libri omnes tum exarati manu, tum editi, repræſentant: *Quoniam & protecta vinearum ratione egent.* Quibus verbis cum nulla ſubeſſe legitima ſententia poſſit, alii aliter emendare conati In editione Elzeviriana, ſatis ſane confidenter, vocum ſedibus permutatis, nec ſatis tamen feliciter, cum nulla ob id elici ſententia probabilis poſſit, legitur: *ventis quoniam reſiſtit, protecta vinearum ratione egent.* Fuit cum legendum putarem, *quoniam protecta*, (vel *protecto*) *vinearum ratione egent*, Pellicerium ſecutus in Notis MSS. Sed in ea voce, *quoniam*, indicari cauſam cur ventis reſiſtat; vis quidem vocabuli exigit; at reddi hoc loco nec oratio patitur, nec ratio. Itaque non infelici, ut remur, conjectura, *quæ jam* pro *quoniam* reſtituimus: qua leviſſima mutatione jam ſua conſtat orationi Plinianæ integritas, ſententiaque. Vult enim eo nomine, quod ventis arbos utraque reſiſtit, utroque illo genere protecta vinearum egere. Sunt autem *protecta*, (ſive *proiecta*, ut quidam MSS exhibent, quod idem valet; nam eſt vox utraque ejus ſignificatus:) quæcumque imbres aut ventos arcent. Sic libro 16. ſect. 14 *protecta*, ſive *proiecta tuguriorum*: eſt enim protegere, tectum projicere, ut ex Tullio diſcimus in Topicis Uſus ea voce Ulpianus, leg. Quemadmodum, dig. Ad legem Aquiliam: *Si protectum meum, quod ſupra domum tuam & nulla jure habebam, reciſiſſes*, &c. Porro *qua ratione*, neque enim id omitti debet, familiaris Plinio locutio eſt, ut ex indice apparebit.

Sect. 19. XIX. *Olea .... de qua Catonis Italica ſententia eſt in XXV. pedum minimum, plurimum XXX. ſeri.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Quanquam non placet ea lectio Pintiano, qui legendum cenſet, *de qua catholica ſententia*: Nam *Catonis* ut legatur, inquit, nullo pacto procedit: cum apud Catonem hoc præceptum nuſquam appareat. At apparet ſane: nam extat illud planiſſime, cap. 16. pag. 15. *Hoc genus*, inquit, *in XXV. aut in XXX. pedes conſerito.* Id vero placitum Italico tantum cælo congruere Plinius admonet, cum ſubjungit ſtatim, *ſed hoc variante locorum natura* agitque de Bætica deinde, & Africa.

Sect. 24 XX. *Hoc eſt, germinatione turgentes .... nec tenuiores digito minimo*] Ita reſcripſimus, tum ope codicum Reg. Colb. Th. & Chiffl. tum ipſius Columellæ, e libro nempe ſexto, cap. de inſitione arborum: *Ex qua arbore*, inquit, *inſerere voles, & ſarcmos ad inſitionem ſumpturus es, videto ut ſit tenera & ferax, nodiſque crebris & cum gemmas tumebunt, de ramis anniculos, qui ſolis ortum ſpectabunt, & integri erunt, eos legito craſſitudine digiti minimi. Surculi ſint biſurci, vel triſurci*, &c. Prius legebatur, *Hoc eſt, gemmatione turgentes .... digito medio*: cum in MSS. codicibus *germinatione*, & *minimo* planiſſime ſcriptum ſit. Nec tamen *gemmatione* legi penitus improbamus, cum ipſam *gemmam* legi oporteat, ut ait Columella, loc. cit. *quæ bene apparebit, certamque ſpem germinis habebit.* Et Palladius, in Martio, tit. 10. de pomis: *Melius provenict, ſi ponendus ramus gemmata jam matre ſumatur.* Et in Febr. tit. 17. *Ubi incipit gemma arborum tumeſcere.* Sed veterum exemplarium veſtigiis integra fide inſiſtere magis placet.

Ibid. XXI. *Incolumes trunco adactum*] Nempe inſitum. Ita MSS. omnes, Reg. Colb. Pariſ. Th. Alii obſcuriore, vel plane nulla ſententia *incolumis trunco* legunt. Noſtram emendationem, interpretationemque adjuvat egregie Theophr. lib. 2. de cauſis, cap. 6. pag. 205. Καὶ ὅταν σχίσαντες ἐγκεντρίζωσι τὸ δένδρον, σφηνοειδὲς ποιήσαντες, ἐν σφύρᾳ ἐλαύνουσιν, ὅπως ὅτι μάλιστα πιληθῇ. Hoc eſt, interprete Gaza: *Cumque trunco leviter fiſſo inſerendum jam eſt, furcalum cuſpidatum deorſum malleo adigunt, ut quam maxime deprimatur, & committatur.*

Sect. 26. XXII. *Poſtea Etereium .... hæc Etereiana melior.* In libris hactenus editis, *Poſtea Iaceri eius .... hæc Corelliana melior.* In MSS. Reg. Colb. Th. Pariſ. &c. *Poſtea hereteiu .... hæc tereiana melior.* Quæ etſi ſunt amanuenſium vitio inquinata, veſtigia tamen nobis monſtravere lectionis ſincerioris eruendæ: neque hujus tantum loci, ſed & alterius, caſtigandi viam aperuere: libro nempe 15. ſect. 25. in quo cum ad hunc diem legeretur, *Laudatior Corelliana caſtanea, & ex ea facta, quo dicemus in inſitis modo, Miteriana*, indubitata conjectura *Etereiana* repoſuimus: hunc enim a Plinio ſignari locum, quem tractamus, minime dubium eſt. Ex Inſcriptionibus Gruteri, pag. 678. *Eterium* & *Eteriam* familiæ Romanæ nomen fuiſſe, intelligimus.

Sect. 27. XXIII. *Præterquam talea.*] Sic libri omnes etiam manu exarati, quos vidimus: etſi contrario ſenſu, *præterque talea*, reponere nititur Pintianus. Cum Plinio hoc loco, ut fere alias, Theophraſtus facit, cujus hæc verba lib. 2. hiſt. cap. 1. Συκῆ δὲ πάντας μὲν τοὺς τρόπους φύεται· ἀπὸ δὲ τοῦ πρέμνου καὶ τοῦ ξύλου οὐ φύεται. *Ficus quoque omnibus modis emergit, præterquam ramo avulſo, & talea.*

Sect. 28. XXIV. *Quoniam in ulmo eam inſeri.*] Sinceriſſima hæc omnium librorum ſcriptura eſt, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. Th. Pariſ. &c. vetuſtiorumque etiam editionum, Parm. Venet. & Brix. ante Hermolaum, qui *Quoniam ramo eum ſeri* maluit: quod ſubſecuti deinceps editores ultro amplexi ſunt: ſed fruſtra. Non ferendi, ſed inſerendi modum Plinius notat, quem fulgurum religio prohibet: quoniam, ut dictum eſt lib. 15. ſect. 17. *non omnia inſitu miſceri fas eſt* ac ne morus in primis ulmo inſeratur, etiamnunc hodie ſervari audio: & Palladius, in Febr. tit 25. pag. 78. id confirmat, veluti hunc locum ſubſignans. *Inſeritur autem*, inquit, *morus in fico, & in ſe tantum ſub cortice: Ulmo inſita comprehendit: ſed parturit magna infelicitatis argumenta.*

Sect. 29. XXV. *Gemma vel oculo ſervato.*] Ita ex Catone reſcripſimus, cum prius inſulſe legeretur, *vel oculos ſerito* Oculum ſervari, hoc eſt, gemmam e terra extare unam præcipit. Sic ipſe Plinius de vite imperat, ſect. 25. libri hujus, ut germinaſcere incipiat calamus, nec plus quam binis ab infimo emineat oculis.

Sect. 30. XXVI. *Ad Vergiliarum occaſum, quatuor ſoli dies ſunt, quibus feri noceat.*] Oleas nimirum. Sed cum in libris fere omnibus legatur, *XIV. ſoli dies ſunt*, evenisse id librariorum incuria haud temere ſuſpicamur, qui pro *quatuor* legerint *quatuordecim*. Nec felicior Pintiani conjectura, qui levissimis ductus argumentis, *VIII. ſoli dies* ſcribi cenſet oportere. Detegit utrorumque errorem ipſe Plinius ſect. 2. hujus libri. *Circa Vergilias quidem pluere*, inquit, *inimiciſſimum vitis & oleæ, quoniam tunc coitus eſt earum: hoc eſt illud quatriduum oleis decretorium*, &c. Et lib. 18. ſect. 69. illud ipſum argumentum perſecutus: *Aliud hoc*, inquit, *quatriduum eſt . . . decretorio die florentibus oleis, vitibuſque*, &c.

Sect. 32. XXVII. *Omnibus annis confodi jubent.*] Sunt qui *confingi* legant ex quibuſdam MSS. male, cum ſequatur ſtatim, *Perticalis, & virga, & talea ſeritur, foſſura eadem*, nempe quæ in viminali recepta eſt, de qua nunc ſermo. Et Columella, lib. 4. cap. 30. pag. 161. *Fodienda ſunt primo triennio ſolicita crebrius, ut novella vineta: cum deinde convaluerint, tribus foſſuris contenta ſunt: aliter culta celeriter deficiunt.*

Sect. 33. XXVIII. *Tempus conferendi.*] Sic MSS. Reg. Colb. &c. non uti eſt hactenus editum, *inſerendi*. Ita ſane Columella, lib. 4. cap. 32. pag. 164. *Tempus repaſtinandi & conſerendi eſt prius quam oculi arundinum egerminent.* Tamen & *inſeri* dictum alibi a Plinio pro *conſeri* ſcimus.

Sect. 34. XXIX. *Recuſat eadem glaream, rubricam, cretam.*] De caſtanea loquitur. In libris ad hunc diem editis legitur, *Galliciam*. In MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. & vet. Dalec. *galleam*: nos *glaream* certiſſima conjectura admiſimus, adſtipulante Palladio, lib. 12. in Novemb. cap. de caſtanea: *In ſpiſſo agro*, inquit, *& rubrica vix provenit: In argilla & glarea non poteſt naſci*. Columella quoque ipſo, lib. 4. cap. 33. *Dumoſi glareoſique montes, atque ea genera terræ quæ diximus*, (ſpiſſum & rubricoſum,) *glandem magis, quam caſtaneam poſtulant.*

Ibid. XXX. *Minus moroſa naſci.*] Sincerior vila hæc lectio eſt codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. Parſ. & vet. Dalec. quam librorum hactenus editorum, *nimis moroſa*. Sententia enim eſt, eſculum non uti caſtaneam, recuſare glaream, rubricam, cretam; ſed, ut proxime ſubjungitur, *in quacumque terra ſeri*. Plinius, lib. 16. ſect. 60. de cupreſſo, *natu moroſa*. Poſt paulo, ubi prius legebatur, *Iiſumque maxime ſentiens*, nos *caſumque* reſcripſimus, tum quorumdam admonitu codicum, ipſo Dalecampio atteſtante, tum ita poſtulante in primis loci illius ſententia. Eſt enim id ab auctore eo loci idcirco additum, quod prolixe ſubſequatur: *Præter hæc, ſunt caſus quos diximus*. Denique ſect. ſeq. quæ xxxv. eſt, num. 2. ſic ea MSS. omnium exemplarium fide edidimus: *Et in fico quidem dodrantales paxillo ſolo patefacto ſeruntur*: cum prius legeretur, *& in fico quidem dodrantales paxillo ſolo patefacto ſeruntur*: quod ipſum quoque nihilominus tolerabile eſt, ut ſententia ſit dodrantales circulos, (nam hæc vox ſubintelligi ex ſuperiore ſententia commode poteſt) paxillo prius facta ſcrobe ſeri. Sic enim Plinius, ſect. 27. *Ramo ſeruntur & Punica, palo laxato prius meatu*. Et ſect. 29. Ex Catone: *Palo prius locum ſi feceris, quo taleam demittas, ita melius vivet*. Columella quoque lib. 4. cap. 16. *Vel defodiendus eſt, vel prius paxillo perforato ſolo altius adigendus.*

Sect. 38. XXXI. *Medulla adempta. Naſci ſurculos etiam quibus non ſit articulatio arboris, non omittendum videtur.*] Prius legebatur, *medulla adempta naſci. Surculis etiam quibuſnam ſit articulatio arboris*. &c. Noſtram emendationem tum MSS. exemplarium confirmat auctoritas, in quibus pertinaciter legitur, *quibus non*, non *quibuſdam*: tum loci ipſius ſententia, quæ hactenus inexplicata, nunc primum nitori ſuo reſtituitur. Nam uti prius perquam mirum eſſe dixit vivere ſemina medulla adempta: ita nunc viciſſim haud omittendum videri miraculum ait, etiam ſurculos arboris, cui nulla ea medulla ſit, ut in buxo accidit, ſimul depactos colligatoſque provenire. Sequitur enim ejus placiti ſtatim id exemplum: *Namque e buxi tenuiſſimos quoniam ſemiſſe ſurculis colligatim depactis provenient.* Buxo medullam eſſe nullam, obſervatum eſt libro ſuperiore, ſect. 72.

Ibid. XXXII. *Atque evuncida.*] Ita ſcribimus, pro *emucida*, (quam vocem Latinitas numquam agnovit, neque hic locus recipit.) Sane *evuncida* in MSS. legitur, Reg. 1. 2. Colb. Th. &c. Et ea voce tenuitatem, maciem, exilitatemque, qualis in junco deprehenditur, peraccommodate exprimit. Enimvero apud Varronem lib. 1. de re ruſt. cap. 31. (quem locum Plinius, dum hæc ſcriberet, habuit certe ante oculos,) ita ex optima Stephani editione legitur. *In vinario primitus cum oritur vitis, tota reſecari ſolet, ut firmiore ſarmento a terra exeat, atque in pariendis caulibus vires habeat majores. Evuncidum enim ſarmentum propter infirmitatem ſterile, neque ex ſe poteſt efficere vitem, quam vocant minorem flagellum: majorem etiam, unde uva naſcuntur, palmam*. Eodem ſenſu paulo poſt ipſe Plinius: *Vitis . . . evocata ad ſenium evuncescit, ac moritur*. Sic palmarum genus a prælonga gracilitate junceum ſuperius appellatum vidimus, lib. 13. ſect. 9.

Ibid. XXXIII. *Sequenti anno palmites ſalventur pro viribus matris ſinguli aut gemini.*] In libris hactenus editis, *ſalutentur*. Dalecampius *ſummittantur*, reponere nititur, atque eo pertinere putat Columellæ locum ex lib. 4. cap. 16. pag. 193. ubi aliud plane tractat argumentum ab eo, in quo nunc Plinius habitat. Nos unius litterulæ obliteratione *ſalventur* reſcripſimus, & orationi alioqui obſcuræ lucem addidimus. Uſus hac voce, ne quis barbaram putet, Tullius ipſe, orat. in Piſon. num. 78. *Me poſſe iterum Rempubl. ſalvare, ſi ceſſiſſem: infinitam eadem fore, ſi conſtitiſſem*. Noſtram emendationem tum ipſa loci ſententia, tum Columellæ verba conſtabiliunt. Sic enim ille, lib. 4. cap. 21. pag. 143. *Cum aliquot annis quaſi juvenilem ætatem vinea ceperint, quot palmites relinqui debeant, incertum eſt. Nam loci lætitia plures, exilitas pauciores deſiderat*, &c.

XXXIV. *Iis quoque quæ ſparguntur in terra, breves ad innitendum cannas circumdant.*] *Cannas* certe, non *caveas*, ut libri omnes pertinaciter retinent, legi oportere ratio ipſa, oratioque Pliniana clamat. Nam caveis qui tandem poſſit vitis inniti, quamvis id Gallicus interpres velit? At cannis poteſt. Sic Palladius lib. 3. in Febr. tit. XI. pag. 57. *Aliud genus eſt in quo cannis pluribus circa diſpoſitis, ipſa vitis per cannas ſarmentis ligatis in orbiculos flectitur ſe ſequentes*. Ex tit. 14. pag. 60. *Vites autem, quæ cannis in orbem junguntur*, &c. Ibid.

XXXV. *Æmilia viæ in radices atonarum ambitu, frondem earum fugiens.*] Prius legebatur, obſcura, vel potius nulla plane ſententia, *Æmiliæ viæ in radices, ulmearum ambitu frondem earum fugiens*. Colb. 3. *in radices atonarum*, quem ut ſequeremur, & codicis ipſius auctoritas, & ſententiæ neceſſitas fecit. Ibid.

XXXVI. *Atque in terra, quam per totum annum ſpectaverit recumbere.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Pelicerius tamen in notis marginalibus admonet, ſibi videri vocem eam *annum* adjectam a ſciolo quopiam, legi *per torum* oportere, hoc eſt, e cubili arboris requieſcendo, alluſionem videri *in terra*, & *per torum*. Toros a Columella lib. 5. cap. 6 appellari, partes eas vitis quibus arbori applicatur. Judicent periti. Ibid.

XXXVII. *Tabes, morbique.*] Sic reſtituimus, pro *tabes morbuſque*, tum auctoritate codicum, Reg. 2. Colb. Chifl. &c. tum ipſo admonente Plinio, qui eadem plane ſententia de vite dixit, ſect. 35. *evuncescit ac moritur*. Sect. 37.

XXXVIII. *Nam ſi rariores fuere, perfundunt arborem, non ſcalpunt ſcabie. Et groſſi cadunt, ſi vel imbres nimis fuere. Alio modo &c.*] Hactenus legebatur, *ceterum ſi cadunt, ſive imbres nimii fuere, alio modo* &c. plane inſulſe. Locum miſeris modis vitiatum Pintianus exclamat, atque ita refingere nititur, ex Theophraſto: *Nam ſi rariores fuere, perfundunt arborem ſcabie. Ceterum ſi cadunt imbres nimii, eluunt rorem aut ſcalpunt*. Dalecampius: *Nam ſi largiores fuere* &c. tunc enim, inquit, Plinii ſequentia verba interpretans, eluunt cauſam ſcabiei, non vitiant. Hoc vero eſt Plinii contextum integerrimum præpoſtera emendatione depravare, & nihilo meliore interpretatione corrumpere. In MSS. Reg. 1. 2. Colb. &c. conſtantiſſime legitur, *Nam ſi rariores fuere, perfundunt arborem non ſcalpunt ſcabie et groſſi cadunt*, &c. Unde nos & ſinceram lectionem poſtremæ partis eruimus, & interpretatione, ut remur, ſincera priorem fulſimus. De groſſis certe, ſeu ficis, hic eſſe ſermonem, admonente Theophraſto didicimus, totum id tradente lib. 4 hiſtor. cap. 16. Ἡ δὲ ψώρα μάλιστα γίνεται, ἐὰν ὕδωρ ἐπὶ Πλειάδι μικρὸν ἐπιπέσῃ. Ἐὰν δὲ πολύ, ἀποκλύζεται. Συμβαίνει δὲ τότε καὶ τὰ ἐρινὰ ἀπορρεῖν καὶ τοὺς ὀλύνθους. *Scabies potiſſimum gignitur, cum aquæ parum poſt Vergilias inceſſerit: nam ſi multum fuerit, cauſa contrahendæ ſcabiei omnis abluitur: Et accidit tunc, ut & caprificum & groſſi decidant.* Ibid.

XXXIX. *Nec viſcum prodeſt, & cytiſus necatur eo quod halimon Græci vocant.*] Ante legebatur, *& cytiſus, nec auro, quod halimon* &c. Salmaſius in Solin. pag. 117. *Et cytiſus necat viro, & quod halimon Græci vocant*. Viro, hoc eſt, ſucci improbi virtute cytiſum, halimonque, necare ea quæ ſibi ſunt vicina, interpretans. At vox ea *viro* obſoleta Plinii ævo eruditis videri ſane poteſt: quanquam a Lucretio uſurpata, lib. 1. verſ. 852. In MSS. Reg. Colb. Th. &c. *& cytiſus nec auro quod halimon*, &c. Unde Hermolaus & Gaza, *nec aureo* legendum eſſe confidenter pronunciarunt: atque *aureolum* latine appellari, quod ἅλιμον græce. Nos adjecta litterula, *necatur eo*. Emendationi noſtræ, quæ vel ſua ſe ſimplicitate defendit, Theophraſti verba admodum ſuffragantur, e libro 4. hiſtor. cap. 10. Χαλεπὸν δὲ καὶ ὁ κύτισος· ἀπόλλυσι γὰρ πάντα. Ἰσχυρότερον δὲ τούτου τὸ ἅλιμον· ἀπόλλυσι γὰρ τὸν κύτισον. *Moleſtus & cytiſus: nam omnia ferme necat: ſed eo valentius eſt quod halimon vocant: cytiſum enim ipſum interimit*. Plinius: *& cytiſus necatur eo quod halimon Græci vocant*. Idcirco & Theophraſtus idem, lib. 5. de cauſis, cap. 11. pag. 347. halimon eſſe reliquis pernicioſius prodidit, quod plus habet ſalſuginis: ἰσχυρότερον δὲ τὸ ἅλιμον, διὰ τὸ πλείω ἁλμυρίδα ἔχειν. Ibid.

XL. *Inter vitia arborum, eſt & prodigiis locus.*] Divellenda nonnemini pars prior hujuſce ſententiæ, a poſteriore forſitan videatur, & ſuperioribus connectenda in hunc modum: Sect. 38. *Nitrum quidem, & alumen . . . . ultima venena ſunt inter vitia arborum. Eſt & prodigiis locus*, &c. Vel, *ultima venena ſunt & inimicitia arborum. Eſt & prodigiis*, &c. Tolerabilior tamen recepta dudum lectio eſt: cum inter ipſa prodigia arbores ferantur ſine foliis natæ, aliiſque ſimilibus caſibus obno-

tiæ; quæ ſane in vitiis non immerito cenſeantur. Et ſane prodigiis arborum ipſis quoque enumeratis ſubjicit auctor: *Nunc expoſitis arborum morbis, conſentaneum eſt dicere & remedia:* ut inter morbos arborum ipſa cenſeri prodigia intelligas.

Soll. 43. XLI. *Nam caprificatio maturat. In ea culices naſci, &c.*] Locum ita poſtulante ſententia eo modo interpunximus, diviſimus: cum prius conjunctim ſic ea legerentur: *Nam caprificatione maturata in ea culices, &c.* MSS. omnes, *caprificatio maturat in ea, &c.*

Soll. 44. XLII. *Taleam lentiſci inverſa parte, quæ fuerit a cacumine.*] Sic reſtituere non dubitavimus, etſi libri hactenus editi habeant, *Italicam lentiſcum*: cum in MSS. Reg. aliiſque, *Italiam lentiſci*; certioreſque ſint emendandi auctores, Columella, lib. 5. cap. 10. pag. 200. *Ac ne tinea moleſta ſit ſeminibus ficulneis, in imum ſcrobem lentiſci taleam inverſo cacumine demittito.* Quod iterum repetit, lib. de arboribus, cap. 20. Palladius quoque, lib. 4. in Martio, tit. 10. cap. de ficu, pag. 98. *Ne vermes patiatur ficus, ramum terebinthi, vel lentiſci taleam cum plantis fici cacumine ponemus inverſo.*

XLIII. *Alii volucre appellant animal.*] Sic MSS. Reg. 1. 2. Soll. 47.
Colb. 1. 2. 3. Th. & cæteri omnes: *Volvocem*, ut in libris impreſſis legitur, plane nullum. Quin & Columella, lib. de arboribus, cap. 15. *volucram* vocat. *Genus eſt animalis*, inquit, *volucra appellatur: id fere prærodit teneros adhuc pampinos & uvas: quod ne fiat, falces, quibus vineam putaveris, peracta putatione ſanguine urſino linito: Vel ſi pellem fibri habueris, in ipſa putatione quoties falcem acueris, ea pelle aciem detergito, atque ita putare incipito.*

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XVIII.

CAPUT I. I. SEQUITUR natura frugum, hortorumque ac florum, quæque alia præter arbores aut frutices benigna tellure proveniunt, [1] vel per ſe tantum herbarum immenſa contemplatione, ſi quis æſtimet varietatem, numerum, flores, odores, coloreſque, & ſuccos, ac vires earum, quas ſalutis aut voluptatis hominum gratia gignit. Qua in parte primum omnium patrocinari terræ, & adeſſe cunctorum parenti juvat, quanquam [2] inter initia operis defenſæ. Quoniam tamen ipſa materia [3] intus accendit ad reputationem ejuſdem parientis & noxia, noſtris eam criminibus urgemus, culpamque noſtram illi imputamus. Genuit venena: ecquis invênit illa præter hominem? [4] Cavere ac refugere alitibus feriſque ſatis eſt. Atque cum arbore exacuant limentque cornua elephanti, & uri: ſaxo rhinocerotes, & utroque apri dentium ſicas, ſciantque ad nocendum ſe præparare animalia: quod tamen eorum tela ſua, excepto homine, venenis tingit? [5] Nos & ſagittas tingimus, ac ferro ipſi nocentius aliquid damus. Nos & flumina inficimus, & rerum naturæ elementa. Ipſum quoque quo vivitur, [6] aërem in perniciem vertimus. Neque eſt ut putemus ignorari ea ab animalibus: quæ quidem quæ præpararent [7] contra ſerpentium dimicationes, quæ poſt prælium ad medendum excogitarent, indicavimus. Nec ab ullo præter hominem, veneno pugnatur alieno. Fateamur ergo culpam, ne iis quidem, quæ naſcuntur contenti: etenim quando plura eorum genera humana manu fiunt. Quid? non & homines quidem ut venena naſcuntur? Atra ceu ſerpentium lingua vibrat, [a] [8] tabeſque animi contrectata adurit, culpantium omnia, ac dirarum alitum modo, tenebris quoque ſuis, & ipſarum noctium quieti invidentium, gemitu, quæ ſola vox eorum eſt: [9] ut inauſpicatarum animantium vice obvii quoque vetent agere, aut prodeſſe vitæ. Nec ullum aliud [10] abominati ſpiritus præmium novere, quam odiſſe omnia. Verum & in hoc eadem naturæ majeſtas, tanto plures bonos genuit ac frugi, quanto fertilior in iis quæ juvant aluntque: quorum æſtimatione & gaudio nos quoque, [11] relictis æſtuationi ſuæ iſtis [12] hominum turbis, pergemus excolere vitam: eoque con-

INTERPRETATIO.

a *Tabeſque.*] Et livor animi adurit omnia quæ contrectat: *livor, inquam, hominum* culpantium omnia, ac dirarum volucrum more, quæ tenebris quoque ſuis, & ipſi noctium quieti *obſtrepunt*, invidentium *ceterorum hominum laudi & quieti*, vel ſolo gemitu, quæ ſola vox eorum hominum eſt: ita ut, inauſpicatarum avium ritu, vel occurſu ſuo vetent agere, ac prodeſſe hominibus.

NOTÆ.

Sect. I. 1 *Vel per ſe.*] Et erat jam ſola per ſe herbarum contemplatio immenſa.

2. *Inter initia operis.*] Libro 2. ſect. 63.

3 *Intus accendit*] Etiam in ipſo progreſſu, nec tantum initio operis, ſed & in interiore libro, argumentum ipſum impellit ad contemplationem ejuſdem naturæ, cum parit res noxias. Rhenanus legit, *unus accedit.*

4. *Cavere.*] Venena cavent alites ac feræ, non excogitant: homines ſoli inveniunt & comminiſcuntur.

5. *Nos & ſagittas.*] Sagittas tinxiſſe Gallos medicamento, quod venenum cervarium appellabant, dicetur lib. 27. ſect 76. Elleboro quoque, lib. 25. ſect 25.

6. *Aerem in perniciem.*] Tum tetro halitu oris, tum emiſſo letali ſpiritu e ſcrobibus, quos homines ipſi fodiunt, tum alias ob cauſas, tum ut metalla eruant.

7. *Contra ſerpentium.*] Vide lib. 8. ſect. 36. 41. &c.

8. *Tabeſque animi.*] Livor animi, & invidia, omnia quæ contingit, veluti adurens: quando culpat omnia.

9. *Ut inauſpicatarum.*] Inauſpicatarum avium animantiumque occurſu dirimebantur auſpicia, hoc eſt, irrita fiebant, diſſolvebantur, diſcutiebantur, ac diſturbabantur. Plinius, lib 2. pag. 82. *Soricum occentu dirimi auſpicia, annales refertos habemus.* Et lib 10. ſect. 16. *Bubo funebris, & maxime abominatus publicis præcipue auſpiciis, deſerta incolit, nec tantum deſolata, ſed dira etiam & inacceſſa: noctis monſtrum, nec cantu aliquo vocalis, ſed gemitu. Itaque in urbibus, aut omnino in luce viſus, dirum oſtentum eſt.*

10. *Abominati ſpiritus.*] Ingenia deteſtatione, exſecratione digna. Plinius, lib. 10. ſect. 16. *Bubo abominatus publicis auſpiciis.* Horatius, Epod. Ode 16.

Parentibuſque abominatus Hannibal.

11. *Relictis æſtuationi ſuæ.*] MSS. Reg. Colb. Chiffl. *extaſtioni ſuæ*, quod defendi quoque poteſt, ut reſpondeat ei quod prius dixerat, *contrectata adurit*

12. *Hominum turbis.*] In MSS. *hominum urbis.* Quid ſi *hominum umbris* dicam ſcripſiſſe Plinium videri? ſicut de iiſdem paulo ante, *tenebris quoque ſuis invidentium* dixit? Vel hominum turbas appellat, qui in humano genere turbas cient, ceu faces generis humani.

ſtantius

ſtantius, [13] quo [a] operæ nobis major, quam famæ, gratia expetitur. Quippe ſermo circa rura eſt, agreſteſque uſus; ſed quibus vita honoſque apud priſcos maximus fuerit.

II. [1] Arvorum ſacerdotes Romulus inprimis inſtituit, ſeque duodecimum fratrem appellavit inter illos, ab Acca Laurentia nutrice ſua genitos, ſpicea corona, quæ vitta alba colligaretur, in ſacerdotio eis pro religioſiſſimo inſigni data, quæ prima apud Romanos fuit corona: honoſque is [2] non niſi vita finitur: & exſules etiam captoſque comitatur. [3] Bina tunc jugera populo Romano ſatis erant, nullique [4] majorem modum attribuit: quo ſervos paulo ante principis Neronis, contemptis hujus ſpatii viridariis, piſcinas juvat habere majores: gratumque, ſi non aliquem & culinas. Numa inſtituit Deos fruge colere, & [5] mola ſalſa ſupplicare: atque (ut auctor eſt Hemina) far torrere, [6] quoniam toſtum cibo ſalubrius eſſet. Id uno modo conſecutum, ſtatuendo non eſſe purum ad rem divinam, niſi toſtum. Is & [7] Fornacalia inſtituit farris torrendi ferias, & [8] æque religioſas terminis agrorum. Hos enim Deos tunc maxime noverant: [9] Sejamque a ſerendo, Segeſtam a ſegetibus appellabant: quarum ſimulacra [10] in Circo videmus. [11] Tertiam ex his nominare ſub tecto religio eſt. [12] Ac ne deguſtabant quidem novas fruges aut vina, antequam ſacerdotes primitias libaſſent. CAPUT II.

III. [1] Jugum vocabatur, quod uno jugo boum in die exarari poſſet. Actus, in quo boves agerentur cum aratro, uno impetu juſto. Hic erat CXX. pedum: duplicatuſque [2] in longitudinem jugerum faciebat. Dona ampliſſima Imperatorum ac fortium civium, quantum quis uno die plurimum circumaraviſſet. [3] Item quartarii farris, aut heminæ, conferente populo. Cognomina etiam prima inde: [4] Pilumni, qui pilum piſtrinis invenerat: Piſonis, a piſendo. [5] Jam Fabiorum, Lentulorum, Ciceronum, ut CAPUT III.

INTERPRETATIO.

a *Operæ.*] Operam *utiliter collocatam*, quam famam *avidius quæſitam*, gratulari nobis homines malumus.

NOTÆ.

13. *Quo operæ.* Huc referenda Livii caſtigatio, quæ exſtat in præfat. ad Titum. *Profiteor mirari me T. Livium . . . ſic orſum: ſatis jam ſibi gloria quæſitum . . . Majus meritum eſſet, operis amore, non animi cauſa perſeveraſſe*, &c.

Sect. II. 1. *Arvorum.*] Gellius, lib. 6. cap. 7. pag. 377. *Sabinus Maſurius in primo Memorialium, Accam Laurentiam Romuli nutricem fuiſſe dicit. Ea, inquit, mulier, ex duodecim filiis maribus unum morte amiſit. In illius locum Romulus Accæ Laurentiæ ſe ſe filium dedit, ſeque & ceteros ejus filios* Fratres Arvales *appellavit. Ex eo tempore collegium manſit Fratrum Arvalium numero duodecim, cujus ſacerdotii inſigne eſt ſpicea corona, & albæ infulæ.* Varro, lib. 4. de ling. Lat. pag. 23. *Fratres Arvales dicti ſunt, qui ſacra publica faciunt propterea ut fruges ferant arva.* Inde Feſtus: *Ambarvales hoſtiæ appellabantur, quæ pro arvis a duobus fratribus ſacrificabantur.*

2. *Nonniſi vita.*] Sic Auguratus, & Pontificale ſacerdotium, perpetua fuere munera, nec niſi cum vita eripi potuerunt. Vide Sueton. in Auguſto, cap. 31. & Senec. lib. 1. de Clement. cap. 10. Sic in Galliæ magiſtratibus ſummis, Cancellarii dignitas, & aliæ quædam ea donatæ prærogativa ſunt.

3. *Bina tunc jugera.*] Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 10. *Antiquus noſter ager ante bellum Punicum pendebat bina jugera, quod a Romulo primum diviſa dicebantur viritim*, &c.

4. *Majorem modum.*] Majorem menſuram: modus enim agri dicitur menſura. Horatius, lib. 2. Satyr. 6.

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus.

5. *Mola ſalſa.*] Far ſale mixtum id fuit, ut docet Ovid. lib. 1. Faſtor. verſ. 128.

Cum Cereale ſacerdos
Imponit libum, mixtaque farra ſali.

6. *Quoniam toſtum.*] Ovidius lib. 2. Faſt. verſ. 521.

Uſibus admoniti flammis torrenda dedere, &c.

7. *Fornacalia.*] Feſtus: *Fornacalia, feriæ inſtitutæ ſunt farris torrendi gratia: quod ad fornacem, quæ in piſtrinis erat, ſacrificium fieri ſolebat. Fornacalia ſacra erant, cum far in fornaculis torrebant.* Excogitata ſimul Fornace Dea, quod in fornacibus precarentur farra recte torreri. Ovidius, loc. cit. verſ. 525.

Facta Dea eſt Fornax: læti Fornace coloni
Orant, ut fruges temperet illa ſuas.
Curio legitimis nunc Fornacalia verbis
Maximus indicit, &c.

Non erant hæ feriæ ſtatæ, ſed indictitiæ.

8. *Æque religioſas.*] Ferias alteras notat, Terminalia appellata, a Deo agrorum Termino. Ovid. loc. cit. verſ. 639.

Nox ubi tranſierit, ſolito celebretur honore
Separat indicio qui Deus arva ſuo.
Termine, ſive lapis, ſive es defoſſus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoque numen habes.
Te duo diverſa domini de parte coronant:
Binaque ſerta tibi, binaque liba ferunt, &c.

Februario menſe Terminalia peragebantur.

9. *Sejamque.*] Ita libri omnes, recte. Auguſt. lib. 4. de Civit. cap. 8. *Sata frumenta, quamdiu ſub terra eſſent, præpoſitam voluerunt habere Deam Sejam: cum vero jam ſuper terram eſſent, & ſegetem facerent, Deam Segetiam: frumentis vero collectis atque reconditis ut tuto ſervarentur, Deam Tutelinam præpoſuerunt.* At in nummo Saloninæ Auguſtæ inſcripto, DEAE SEGETIAE, cave hanc Deam Segeſtam pingi putes. Genius civitatis ſtat manibus expanſis intra triumphalem arcum. ſed abſque lunæ creſcentis effigie, quam Triſtanus addidit, tomo III. pag. 103. Sententia enim illius tituli hæc eſt: *Decuriones Eduæ Auguſta Edicto Senatus Egnatio Gallieno Egregiis Triumphis Inſignem Arcum Erexere.* Nummus eſt argenteus, in Muſeo noſtro.

10. *In Circo.*] In Circo maximo, regione Urbis undecima.

11. *Tertiam.*] Segeſtam, quæ ex Diis proxime appellatis tertium locum obtinet, nempe poſt Deum agrorum Terminum, Sejamque. Vide Notas & Emend. num. I.

12. *Ac ne deguſtabant.*] Sic etiam Cenſorinus in præfat. Tibullus, lib. 1. Eleg. 1.

Et quodcumque mihi pomum novus educat annus,
Libatum agricolæ ponitur ante Deo.

Sect. III. 1. *Jugum vocabatur.*] Hæc etiam Varro prodidit. Vide Notas & Emend. num. II. Aliud jugum, aliud jugerum eſt. Jugum hodie Arverni vocant, *joug de terre.*

2. *In longitudinem.*] *Ergo duo actus*, inquit Columella, lib. 5. cap. 1. *jugerum efficiunt longitudine pedum CCXL. latitudine pedum CXX. Galli ſemijugerum arepennem vocant.* Batici quoque, teſte Iſidoro, lib. 15. cap. 15. Nunc vero quod Gallis jugerum dicitur, perticis centum conſtat: perticæ ſingulæ pedibus octo & decem: jugerum, igitur, pedum eſt MDCCCC. *Un arpent.* Sed varia eſt in Galliis pro regionum diverſitate arpenti menſura: qua de re Du-Cangium in Gloſſario conſule, verbo *Arapennis.* Notæ, quæ vulgo Tironis dicuntur, pag. 163. *Jugerum. Arapennis. Jucius*, forte pro *Actus.*

3. *Item quartarii.*] Fuit quartarius congii quarta pars: uti ſexta, ſextarius. De congio lib. 14. ſect. 19. De hemina, lib. 21. ſect. 109.

4. *Pilumni.*] De eo Servius, initio libri 9. Æneid. *Pilumnus*, inquit, *pinſendi frumenti uſum invenit: unde a paſtoribus colitur. Ab ipſo etiam pilum dicitur.*

5. *Jam Fabiorum.*] Ergo a fabis ſerendis Fabiorum, a lentibus Lentulorum, ſeu *Lentinorum*, ut MSS habent: Ciceronum, a cicere, non quidem quod in vultu gereret, ut vulgus exiſtimat, ſed quod in agro optime ſereret genus ejus auctor, cognomen inventum. At Fabatorum quoque nomen a fabis quia FABATI legitur in nummo vetere apud Patin in Roſcia gente, pag. 240. deductum eſſe, vulgo, ſed falſo creditur.

quiſque aliquod optime genus ſereret. Juniorum familiæ [6] Bubulcum nominaverunt, qui bubus optime utebatur. Quin & in ſacris nihil religioſius [7] confarreationis vinculo erat: Novæque nuptæ farreum præferebant. Agrum male colere, [8] Cenſorium probrum judicabatur. Atque ([9] ut refert Cato) quem virum bonum colonum dixiſſent, ampliſſime laudaſſe exiſtimabant. Hinc & locupletes dicebant, loci, hoc eſt, agri plenos. [10] Pecunia ipſa a pecore appellabatur. Etiam nunc in tabulis Cenſoriis paſcua dicuntur omnia, ex quibus populus reditus habet, quia diu hoc ſolum vectigal fuerat. [11] Multatio quoque non niſi ovium boumque impendio dicebatur: non omittenda priſcarum legum benevolentia. Cautum quippe eſt, ne bovem, priuſquam ovem, nominaret, qui indiceret multam. Ludos boum cauſa celebrantes, Bubetios vocabant. Servius rex, ovium boumque effigie [12] primus æs ſignavit. Frugem quidem aratro quæſitam furtim noctu paviſſe, ac ſecuiſſe, puberi [13] XII. tabulis capitale erat: ſuſpenſumque Cereri necari jubebant, gravius quam in homicidio convictum: impubem [14] Prætoris arbitratu verberari, noxiamque duplione decerni.

Jam diſtinctio honoſque civitatis ipſius non aliunde erat. [15] Ruſticæ tribus laudatiſſimæ eorum, qui rura haberent. Urbanæ vero, in quas transferri ignominia eſſet, deſidiæ probro. [16] Itaque quatuor ſolæ erant a partibus urbis, in quis habitabant, [17] Suburrana, Palatina, Collina, Exquilina. Nundinis urbem reviſitabant, [18] & ideo comitia nundinis haberi non licebat, ne plebs ruſtica avocaretur. [19] Quies ſomnuſque in ſtramentis erat. [20] Gloriam denique ipſam a farris honore adoream appellabant. Equidem ipſa etiam verba priſcæ ſignificationis admiror. Ita enim eſt in commentariis Pontificum: [21] Augurio canario agendo dies conſtituantur, priuſquam frumenta [22] vaginis exeant, & antequam in vaginas perveniant.

NOTÆ.

6 *Bubulcum.*] In Junia gente familiæ unius cognomen Bubulcorum fuit: ex qua C. Junius Bubulcus, bis Conſul, poſt Dictator & Magiſter Equitum, apud Livium, lib. 9. pag. 159 & 162. Et inter Ædiles anni 297. C. Junius. L. F. C. N. Brutus Bubulcus, in Pighii Faſtis.

7. *Confarreationis.*] Uſus ea voce Tacitus, lib. 4. *Patritios confarreatis parentibus genitos.* Et mox: *Omiſſa confarreandi aſſuetudine, aut inter paucos retenta.* Eſt autem confarreatio, novorum conjugum, aut amicorum, adhibito libo farreo, conjunctio. Contra, diffarreatio, conjugii amicitiæve, auctore Feſto, per idem libum farreum diſſolutio. Vide Dionyſ. Halic. lib. 2. Rom. Antiq. pag. 95. Feſtus: *Farreum, genus libi ex farre factum.* Iſidori Gloſſæ: *Confarreatio, Conſecratorum communicatio. Confarreatus, conſociatus.* Gloſſæ Philoxeni: *Conſorreatus, συμβιώσας χοίνικος ζωῆς.* Vide Gloſſarium V. Cl. Du-Cangii.

8. *Cenſorium.*] Hoc eſt, animadverſione, ignominia, & caſtigatione Cenſoria dignum. Notationem Cenſoriam dixit Cicero pro Cluent. num. 128. Caſtigationem Cenſoriam Plinius hoc libro, ſect. 7. Gellius, lib. 4. cap. 12. pag. 302. *Si quis agrum ſuum paſſus fuerat ſordeſcere, eumque indiligenter curabat, ac neque araverat, neque purgaverat: ſive quis arborem ſuam vineamque habuerat derelictui, non id ſine pœna fuit: ſed erat opus Cenſorium, Cenſoreſque ærarium faciebant,* &c.

9. *Ut refert Cato.*] Cato in præf. libri de re ruſt. pag. 5. *Et virum bonum,* inquit, *cum laudabant, ita laudabant: Bonum agricolam, bonumque colonum: Ampliſſime laudari exiſtimabatur, qui ita laudabatur.*

10. *Pecunia ipſa.*] Vide quæ dicturi ſumus lib. 33. ſect. 13.

11. *Multatio.*] Gellius, lib. XI. cap. 1. pag. 577. *Multa quæ appellatur ſuprema,* inquit, *inſtituta eſt in ſingulos duarum ovium, boum triginta: pro copia ſcilicet boum, proque ovium penuria.... Poſtea lege Aternia conſtituti ſunt in oves ſingulas aſſi deni, in boves æris centeni. Minima multa eſt ovis unius,* &c. Feſtus: *Multam Oſce dici putant pœnam quamdam. M. Varro ait pœnam eſſe, ſed pecuniariam, de qua ſubtiliter in libro primo quæſtionum epiſtolicarum refert. Maximam multam dixerunt trium millium & viginti aſſium.* (Monetæ Gallicæ libræ ſunt 120 cum aſſibus ſedecim:) *quia non licebat quondam pluribus triginta bobus, & duabus ovibus quemquam multare: æſtimabaturque bos centuſſibus, ovis deceſſibus.* Et verbo *Ovibus*: *Ovibus duabus multabantur apud antiquos in minoribus criminibus,* &c. Judiciorum multas in vaccis exſolvi ſolitas apud Scotos, aliaſque nationes, multis comprobat teſtimoniis V. Clar. Du-Cangius in Gloſſario, verbo *Vacca*.

12. *Primus æs ſignavit.*] More Græcorum, ac præcipue Athenienſium, qui pecuniam ſuam bove ſignabant. Unde apud eos nata parœmia, *Bovem habet in lingua*, in eos jaci ſolita, qui accepto pretio libere id quod vere ſentiunt, eſſari non audent. Heſych. pag. 197. *Βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ. Παροιμία ἐπὶ τῶν μὴ δυναμένων παρρησιάζεσθαι.... Διὰ τὸ τῶν Ἀθηναίων νόμισμα ἔχειν βοῦν ἐγκεχαραγμένον*, &c. Quod & Scholiaſtes Ariſtoph. teſtatur in Avibus, pag. 594. & Euſtath. in Iliad. α verſ. 449. pag. 252. Vide quæ dicenda ſunt lib. 33. ſect. 13.

13. *XII. tabulis.*] Ex tabula VII. c. 2. repetita lex eſt: *Qui frugem aratro quæſitam furtim nox pavit, ſecuitque, ſuſpenſus Cereri necator. Impubes Prætoris arbitratu verberator, noxiamque duplione decernito.* Hoc eſt, ut Gothofr. interpretatur: Qui frugem aratro partam furtim noctu paverit immaturam, vel maturam ſecuerit, Cereri ſacer & devotus ſuſpendio necator. Impubes tamen ſi id fecerit, arbitrio Prætoris verberator, damnumque datum in duplum ſarcito.

14. *Prætoris.*] Hoc eſt, Judicis ſive Conſulis. Nam regibus exactis iidem erant Prætores, qui Conſules: iidem quoque a judicando dicti Judices. Ita vulgo ſtatuunt eruditi, ſed falſo, opinor: quæ multo tractata prolixius vide apud Voſſium in Etymol.

15. *Ruſticæ.*] Colum. in præfat. *At mehercule vera illa Romuli proles.... ſemper ruſticam plebem præpoſuit urbanæ. Ut enim qui in villis intra conſepta morarentur, quam qui foris terram molirentur, ignaviores habiti: ſic eos qui ſub umbra civitatis intra mœnia deſides cunctarentur, quam qui rura colerent,... ſegniores viſi.*

16. *Itaque quatuor.*] Tres modo fuiſſe, aliiſque nominibus ſcribit Aſconius Ped. in orat. 3. contra Verr. nempe Tatienſem unam a Tatio rege: Ramnenſem alteram a Romulo: Lucerem aliam a Lucumone: poſt de nominibus Sabinarum plures fuiſſe: ad poſtremum XXX. & quinque factas. Sed Varro, lib. 4. de ling. Lat. *Ab hoc quoque quatuor partes Urbis, tribus dictæ, ab locis: Suburrana, Collina, Palatina.* Et Feſtus: *Urbanas tribus appellabant, in quas urbs erat diſpartita a Servio Tullio rege: id eſt, Suburrana, Palatina, Eſquilina, Collina.*

17. *Suburrana.*] Et tribus & regio Urbis ſic eſt appellata, auctore Feſto, quaſi Succurrana, a ſtativo præſidio, quod ſolitum eſſet ſuccurrere Exquiliis, infeſtantibus eam partem urbis Gabinis. Fuiſſe in regione Urbis tertia, auctor eſt P. Victor. Palatium, a quo Palatina, in regione decima fuit: Exquiliæ, cum porta Collina, in quinta.

18. *Et ideo Comitia nundinis.*] Vide Notas & Emendat. num. III.

19. *Quies.*] Ovidius, lib. 1. Faſtor. verſ. 205. de Saturni ævo.

Nec pudor in ſtipula placidam cepiſſe quietem,
Et fœnum capiti ſuppoſuiſſe ſuo.

Et lib. 3. Faſtor. verſ. 183. de Romulo:

Aſpice de canna, ſtramentiſque domum.
In ſtipula placidi capiebam munera ſomni:
Et tamen ex illo venit in aſtra toro.

20. *Gloriam.*] Feſtus: *Adoream laudem, ſive gloriam dicebant: quia glorioſum eum putabant eſſe, qui farris copia abundaret.* Vel potius, qui farre a populo donatus eſſet: nam, ut Plinius paulo ante, dona populi ampliſſima fuere quartarii aut heminæ farris. Horatius, lib. 4. Carm. 4.

Et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris
Qui primus alma riſit adorea.

21. *Augurio canario.*] Sacrum id erat, quod ex rufa cane fiebat, uti fuſius docebimus ſect. 69.

22. *Vaginis exeant.*] *Primum ſpica cum oritur, in vagina*

IV. [1] Ergo iis moribus non modo ſufficiebant fruges, nulla provinciarum paſcente Italiam, verum etiam annonæ vilitas incredibilis erat. [2] Manius Marcius Ædilis plebis primum frumentum populo in modios [3] aſſibus donavit. [4] Minucius Augurinus, qui Sp. Melium coarguerat, farris pretium in trinis nundinis ad aſſem redegit undecimus plebei Tribunus: qua de cauſa [5] ſtatua ei extra portam [6] Trigeminam, a populo ſtipe collata ſtatuta eſt. [7] Trebius in Ædilitate aſſibus populo frumentum præſtitit: quam ob cauſam & ei ſtatuæ in Capitolio ac Palatio dicatæ ſunt: ipſe ſupremo die populi humeris portatus in rogum eſt. [8] Verum quo anno Mater Deûm advecta Romam eſt, [9] majorem ea æſtate meſſem, quam antecedentibus annis decem, factam eſſe tradunt. M. Varro auctor eſt, cum [10] L. Metellus in triumpho plurimos duxit elephantos, aſſibus ſingulis farris modios fuiſſe: [11] item vini congios, ficique ſiccæ pondo XXX. olei pondo X. carnis XII. [12] Nec e latifundiis ſingulorum contingebat arcentium vicinos: quippe etiam lege Stolonis Licinii [13] incluſo modo quingentorum jugerum, & ipſo ſua lege damnato, cum ſubſtituta filii perſona amplius poſſideret. Luxuriantis jam Reipublicæ fuit iſta menſura. [14] Manii quidem Curii, poſt triumphos immenſumque terrarum adjectum imperio, nota concio eſt: Pernicioſum intelligi civem, cui ſeptem jugera non eſſent ſatis. Hæc autem menſura plebei [15] poſt exactos reges aſſignata eſt.

Quænam ergo tantæ ubertatis cauſa erat? Ipſorum tunc manibus Imperatotum colebantur agri: ut fas eſt credere, gaudente terra vomere laureato & triumphali aratore: ſive illi eadem cura ſemina tractabant, qua bella; eademque diligentia arva diſponebant, qua caſtra: ſive honeſtis manibus omnia lætius proveniunt, quoniam & curioſius fiunt. Serentem invenerunt [16] dati honores Seranum, unde cognomen. [17] Aranti quatuor ſua

NOTÆ.

eſt, inquit Varro lib. 1. de re ruſt. cap. 48. Idem, cap 32. *Frumentum dicunt quindecim diebus eſſe in vaginis, quindecim florere, quindecim exareſcere, cum ſit maturum.*

Sect. IV 1. *Ergo iis moribus.*] Egregie hæc amplificat Columella, in præfat. pag. 7.

2. *Manius Marcius.*] Contigiſſe id Pighio videtur anno Urbis CCXCVIII. hoc eſt, M. Valerio Maximo, Sp. Virginio Tricoſto Coſſ. Exſtat hujus M. Marcii nummus ex ære apud Patin pag. 166. quem Marcum Marcium, pro Manio Marcio falſo appellat.

3. *Aſſibus donavit.*] Vetus Romanorum as, Gallicæ monetæ facit denarios æreos octonos. Vide quæ diximus lib. 15. ſect. 1.

4 *Minucius.*] Lucius ei prænomen eſt in cod Reg. Colb. Thuan. In aliis MSS. & in libris editis nullum habet prænomen. Vide lib. XXXIV. ſect. 11. ubi *Publius* eſt. Anno Urbis CCCXVII. præfectus annonæ Sp. Melii conſilia retexit, qui tum regnum largitionibus affectabat. Livius. lib. 4. pag. 72. *L. Minucius bove aurato extra portam Trigeminam eſt donatus, ne plebe quidem invita, quia frumentum Melianum aſſibus in modios æſtimatum plebi diviſit. Hunc Minucium apud quoſdam auctores tranſiſſe a Patribus ad plebem, undecimumque Tribunum plebis cooptatum, ſeditionem motam ex Meliana cæde ſedaſſe, invenio.* Cum Minucium Plinius tradit undecimum fuiſſe Tribunum plebeii, haud obſcure ſignificat unicum ſemper fuiſſe, ac ſua ipſius ætate, Tribunum plebis, non plures ſimul.

5. *Statua ei.*] Exſtat inſigne hujus rei monumentum in vetere nummo familiæ Minuciæ, apud Patin. pag. 179. expreſſa ei columna, cui impoſita viri ſtatua eſt, adjecto annonæ ſymbolo, ſpicis duabus, &c. Dicetur de eo iterum lib. 34. ſect XI. Aurato præterea bove donatum, ut diximus, prodidit Livius, loc. cit. Simile grati animi monumentum in ſimili beneficio Nervæ nummus exhibet, cum hac epigraphe: PLEBEI URBANAE FRUMENTO CONSTITUTO.

6. *Trigeminam.*] Qua tergemini fratres Horatii exierunt. Inde et portæ nomen. Eadem Oſtienſis ab Ammiano, Procopio, ceteriſque ejus ævi ſcriptoribus appellatur. Hodie Porta S. Pauli, ab æde vicina.

7. *Trebius.*] Anno Urbis CCCXLV. Trebii apud Gruter. frequens mentio: Treii nulla, quem hoc loco ſubſtituere quidam volunt.

8. *Verum quo anno.*] M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano Coſſ. anno DL. qui belli Punici ſecundi quintus-decimus fuit, inquit Livius lib. 29. pag. 342.

9. *Majorem ea æſtate meſſem.*] Aberat hæc vox poſtrema *meſſem*, a libris omnibus ad hunc diem editis, mutila idcirco obſcuraque ſententia. Adjecimus eam ductu admonituque codicum MSS. Reg. &c. in quibus *majorem ea æſtatem eſſe* legimus: quod & ante nos Turnebus vidit, lib. 1. Adverſ. cap. 20. pag. 21.

10. *L. Metellus.*] Diximus lib. 8. ſect 6. contigiſſe id anno Urbis DCIV. bello Punico primo. Quin & Catonis ævo, ſcribens de fertilitate & copia Galliæ Ciſalpinæ Polybius, lib. 2. *Suis etiam temporibus*, ait, *medimnum frumenti Siculum, quatuor obolis veniſſe: hordei, duobus; metretam autem vini, tantidem quanti hordeum.* Lipſium vide, lib. 4. de Magnitudine Rom. cap. 9.

11. *Item vini congios*] Aſſibus fuiſſe ſubintellige, quod & ſubſequentium mercium tum pretium fuit. De hac annonæ vilitate dictum, lib. 15. ſect. 1.

12. *Nec e latifundiis.*] Nec tanta vilitas annonæ contingebat e latis ampliſque fundis, quales nunc ſinguli poſſident, qui & vicinos ſuos arcent, immodica poſſidendi cupiditate.

13. *Incluſo modo*] Definita agri menſura, quingentis jugeribus. Varro, lib. 1. de re ruſt. *Nam Stolonis illa lex, quæ vetat plus quingenta jugera habere civem Romanum. & qui propter diligentiam culturæ Stolonum confirmavit cognomen, &c.* Valer. Maxim. lib 8. cap. 6 n. 3. pag. 381. *C. Licinius Stolo.... cum lege ſanxiſſet, ne quis amplius quam quingenta agri jugera poſſideret, ipſe mille comparavit: diſſimulandique criminis gratia, dimidiam partem filio emancipavit. Quam ob cauſam a M. Popilio Lænate accuſatus, primus ſua lege cecidit: ac docuit, nihil aliud præcipi debere, niſi quod quiſque ſibi imperaverit.* Decem millibus æris damnatum a Popilio, hoc eſt, monetæ Gallicæ libris quadringentis, Livius prodidit, lib. 7. pag 126. quod emancipando filium legi fraudem feciſſet. Vide & Colum. lib. 1. cap. 3. pag 18. & Plutarch. in Camillo, pag. 150.

14. *Manii quidem*] Vide Plutarch in Apophtheg. pag. 194. Μάνιος Κύριος, &c. Valerius Max. lib. 4. cap. 3. pag. 209. de Manio Curio: *Decretis a Senatu decem jugeribus agri populo, ſibi autem quinquaginta, popularis aſſignationis modum non exceſſit: parum idoneum Reip. civem exiſtimans, qui eo quod reliquis tribueretur, contentus non eſſet.* Idem etiam refert Columella, lib. 1. cap 3. pag. 18. De eo jam diximus lib. 7. ſect. 15.

15. *Poſt exactos reges.*] Varro loc. cit. *Ejuſdem gentis Stolonem C. Licinium Tribunus plebis cum eſſet poſt Reges exactos annis CCCLXV. primus populum ad leges accipiundas in ſeptem jugera forenſia e Comitio eduxit.*

16 *Dati honores.*] Nempe Conſulatus, quem geſſit is cum Cn. Cornelio Blaſio, anno Urbis CCCCXCVII. Fuit ei M. Attilius Regulus nomen: cognomen Seranus, a ſerendo, ut volunt: quo Maro alluſit, lib. 6. Æneid. verſu 844.

Et te ſulco, Serane, ſerentem.

Tamen in nummis veteribus quam plurimis Atiliæ gentis, Saranum ſcribi, non Seranum vidimus. Vide & apud Patin. in Atilia familia, pag. 42. Vide Valerium Maxim. lib. 4. cap. 4. pag. 217.

17. *Aranti.*] Non minus eleganter Livius, lib. 3. pag. 51. *Spes unica imperii populi Romani L. Quinctius trans Tiberim quatuor jugerum colebat agrum, quæ Prata Quinctia vocantur. Ibi ab legatis, ſeu foſſam fodiens bipalio innixus, ſeu cum araret: operi certe, id quod conſtat, agreſti intentus, ſalute data invicem, redditaque: rogatus ut.... togatus mandata Senatus audiret, admiratus, rogitanſque, Satin' ſalva eſſent omnia, togam propere e tugurio proferre uxorem Raciliam jubet: qua ſimul abſterſo pulvere ac ſudore velatus proceſſit, &c.* Vide etiam Colum. in præfat. pag. 6. Geſſit is Dictaturam anno Urbis CCXCVI. Ut Faſti quidem prodidere.

jugera in Vaticano, quæ [18] Prata Quinctia appellantur, Cincinnato [19] viator attulit Dictaturam, & quidem, ut traditur, nudo, plenoque pulveris etiamnum ore. Cui viator, Vela corpus, inquit, ut proferam Senatus populique Romani mandata. Tales tum etiam viatores erant: quod ipſum nomen inditum eſt ſubinde & ex agris Senatum duceſque arceſſentibus. [20] At nunc eadem illa vincti pedes, damnatæ manus, [21] inſcriptique vultus exercent: [22] non tamen ſurda tellure, quæ parens appellatur, colique dicitur ipſa: [a] honore his aſſumpto, ut non invita ea, & indignata, credatur id fieri. Sed nos miramur [23] ergaſtulorum non eadem emolumenta eſſe, quæ fuerint Imperatorum.

V. Igitur de cultura agri præcipere principale fuit & apud exteros. [1] Siquidem & reges fecere, Hiero, Philometor Attalus, Archelaus: & duces Xenophon, & Pœnus etiam Mago: cui quidem tantum honorem Senatus noſter habuit Carthagine capta, ut cum regulis Africæ bibliothecas donaret, unius ejus duodetriginta volumina cenſeret in Latinam linguam transferenda, cum jam M. Cato præcepta condidiſſet: [2] peritiſque linguæ Punicæ dandum negotium, in quo præceſſit omnes vir [3] clariſſimæ familiæ D. Silanus. Sapientes vero complures, [4] quos ſequentes prætexuimus in hoc volumine, [5] non ingrate nominando M. Varrone, qui [6] octogeſimum primum annum agens, de ea re prodendum putavit.

Cap. IV. Apud Romanos multo ſerior vitium cultura eſſe cœpit. Primoque, ut neceſſe erat, arva tantum coluere: quorum nobis ratio nunc tractabitur non vulgari modo: verum, ut adhuc fecimus, & vetuſtis & poſtea inventis omni cura perquiſitis, cauſaque rerum & ratione ſimul eruta. Dicemus & ſidera, ſiderumque ipſorum terreſtria ſigna dabimus indubitata: quandoquidem qui adhuc ea diligentius tractavere, quibuſvis potius, quam agricolis, ſcripſiſſe poſſunt videri.

VI. Ac primum omnium oraculis majore ex parte agemus, quæ non in alio vitæ genere plura certiorave ſunt. Cur enim non videantur oracula, a [1] certiſſimo die maximeque veridico uſu profecta?

Cap. V. Principium autem a Catone ſumemus. * [2] Fortiſſimi viri & milites ſtrenuiſſimi ex agricolis gignuntur, minimeque male cogitantes. Prædium ne cupide emas. In re ruſtica operæ ne parcas, in agro emendo minime. Quod male emptum eſt, ſemper pœnitet. Agrum paraturos ante omnia intueri oportet: [3] aquam, viam, & vicinum. [4] Singula magnas interpretationes habent, nec dubias. [5] Cato in conterminis hoc amplius æſtimari jubet, quo pacto niteant: In bona enim, inquit, regione bene nitent. [6] Atilius Regulus, ille

Interpretatio.

a *Honore.*] Honorem iis *nominibus ſibi habitum* tellus ſumit *ultro, eoque contenta eſt:* ut non ab invita ea & indignata fieri iſtud credatur, *quod fructus edat quos rogatur, non ſurda ſit.*

Notæ.

18. *Prata Quinctia.*] Feſtus: *Quinctia Prata dicta ſunt a Quinctio Cincinnato, quod ſibi damnato filio venditis omnibus quatuor jugerum agrum trans Tiberim paraverat.* Fuere hæc prata inter vineam Mediceam & molem Hadriani, ſive Caſtellum S. Angeli: hodieque campo ei nomen. *i Prati.*

19. *Cui viator.*] *Un Huiſſier* Columella, in præfat. pag. 7. *Illis*, ait, *temporibus proceres civitatis in agris morabantur: & cum conſilium publicum deſiderabatur, a villis arceſſebantur in Senatum. Ex quo qui eos evocabant, Viatores nominati ſunt.* Vide etiam Feſtum, verbo *Viatores.*

20. *At nunc.*] Eadem Columellæ conqueſtio oratione pereleganti, præfatione operis. *Nec poſthac reor intemperantia cœli nobis iſta, ſed noſtro potius accidere vitio, qui rem ruſticam peſſimo cuique ſervorum, velut carnifici noxia dedimus, quam majorum noſtrorum optimus quiſque optime tractaverit.* Cetera conſule.

21. *Inſcriptique.*] Notata frons ſtigmate, quod inuri ſervis ſoleret. Auſonius de Pergamo ſcriptore ſervo & fugitivo:

Tam ſegnis ſcriptor, quam lentus, Pergame, curſu
Fugiſti, & primo captus es in ſtadio.
Ergo notas ſcripto toleraſti, Pergame, vultu:
Et quas neglexit dextera, frons patitur.

De hiſce ſtigmatibus vide Gothofredum in Cod. Theod. lib. 9. tit. 40. de pœnis, pag. 294.

22. *Non tamen ſurda.*] Quanquam viliſſimorum hominum manibus colitur, quod ipſa poſcitur, benigne producit.

23. *Ergaſtulorum.*] Hoc eſt, ſervorum, qui in ergaſtulis diu detenti.

Sect. V. 1. *Siquidem & reges.*] De his egimus in Auctorum Indice.

2. *Peritiſque linguæ Punicæ.*] MSS Reg. &c. *peritiſque Punice*, ut ſit adverbium, ſicut Græce, Latine.

3. *Clariſſimæ familiæ.*] Nam ex ea familia fuere, ut jam diximus, A. Licinius Nerva Silanus, Triumvir Monetalis ſub Auguſto: Silanus Orienti præfectus, in nummis ANTIOXEΩN, ſub Tiberio: M. Silanus, nepos neptis Auguſti apud Plinium, lib. VII. ſect. XI & ex eo natus Ælius Silanus, frater Nervæ Imp in nummo inſcripto AEΣILΛAΣ, quem alibi explicuimus. Clariſſimæ igitur familiæ *Decimus Silanus* iſte fuit.

4. *Quos ſequentes.*] Qui priorum tempora ſubſecuti ſunt, quoſque hujus operis initio appellavimus, nempe libro primo. In MSS. Reg. 2. *quos ſequeremur*, ſcriptura haud penitus improbanda.

5. *Non ingrate.*] Ex infinito numero libenter Varronem appellamus In MSS. Reg. 2. *non in grege*, quaſi extra gregem nominando, quia antecellit.

6. *Octogeſimum primum.*] Varro ſtatim in ipſo operis ingreſſu, lib 1. de re ruſt cap. 1. *Cogitans*, inquit, *eſſe properandum, quod (ut dicitur) ſi eſt homo bulla, eo magis ſenex. Annus enim octogeſimus admonet me, ut ſarcinas colligam ante quam proficiſcar e vita.* In quo Varronis loco unitatis notam excidiſſe e numero annorum Varronis, Fulv. Urſinus in Notis, pag. 10. recte admonuit.

Sect. VI. 1. *Certiſſimo die.*] Nam dies uſum affert, qui optimus omnium eſt magiſter. MSS. omnes, *die*, recte: non *deo*, ut Lipſio viſum. In hanc ſententiam Columella egregie lib, 1. cap. 1. *Uſus & experientia dominantur in artibus: neque eſt ulla diſciplina, in qua non peccando diſcatur*, &c.

2. *Fortiſſimi.*] Hæc Cato in præf. libri de re ruſt. pag. 5.

3. *Aquam, viam, & vicinum.*] Vide Notas & Emendat. num. IV.

4. *Singula magnas.*] Has interpretationes ex Columella dabimus in Notis & Emend. num. cit.

5. *Cato in cont.*] Cato, loc. cit. *Vicini quo pacto niteant, id animum advertito: in bona regione bene nitere oportebit*, &c.

6. *Atilius Regulus.*] Hæc iiſdem verbis Columella, lib. 1. de re ruſt cap 4. pag. 19. *In univerſum tamen quaſi teſtificandum, atque ſæpius prædicandum habeo, quod primo jam Punico bello dux inclytiſſimus M. Atilius Regulus dixiſſe memoratur: fundum, ſicuti ne fecundiſſimi quidem ſoli, cum ſit inſalubris: ita nec*

Dig

[7] Punico bello bis Conſul, aïebat, neque fecundiſſimis locis inſalubrem agrum parandum, neque effetis ſaluberrimum. Salubritas loci non ſemper incolarum colore deregitur, quoniam aſſueti etiam in peſtilentibus durant. Præterea ſunt quædam partibus anni ſalubria: nihil autem ſalutare eſt, niſi quod toto anno ſalubre. [8] Malus eſt ager, cum quo dominus luctatur. [9] Cato inter prima ſpectari jubet, ut ſolum ſua virtute valeat, [10] qua dictum eſt poſitione: [11] ut operariorum copia prope ſit, oppidumque validum: ut navigiorum evectus vel itinerum: ut bene ædificatus & cultus, in quo falli pleroſque video. Segnitiem enim prioris domini pro emptore eſſe arbitrantur. Nihil eſt damnoſius deſerto agro. [12] Itaque Cato, De bono domino melius emi, nec temere contemnendam alienam diſciplinam: agroque, ut homini, quamvis quæſtuoſus ſit, ſi tamen & ſumptuoſus, [13] non multum ſupereſſe. [14] Ille in agro quæſtuoſiſſimam judicat vitem: non fruſtra, quoniam ante omnia de impenſæ ratione cavit. Proxime hortos riguos: nec id falſo, ſi ſub oppido ſint. [15] Et prata antiqui parata dixere. [16] Idemque Cato interrogatus, quis eſſet certiſſimus quæſtus, reſpondit, ſi bene paſcas. Quis proximus? Si mediocriter paſcas. Summa omnium in hoç ſpectando fuit, ut fructus is maxime probaretur, qui quam minimo impendio conſtaturus eſſet. Hoc ex locorum occaſione aliter alibi decernitur. [17] Eodemque pertinet, quod agricolam vendacem eſſe oportere dixit. [18] Fundum in adoleſcentia conſerendum ſine cunctatione, ædificandum non niſi conſito agro: tunc quoque cunctanter: optimumque eſt (ut vulgo dixere) aliena inſania frui; ſed ita, ut villarum tutela non ſit oneri. [19] Eum tamen qui bene habitet, ſæpius ventitare in agrum: frontemque domini plus prodeſſe quam occipitium, non mentiuntur.

VII. 1. [1] Modus hic probatur, ut neque fundus villam quærat, neque villa fundum. CAP. VI.

NOTÆ.

effeti ſit, ſi vel ſaluberrimus ſit, parandum. Quod Atiliæ ætatis ſuæ agricolis majore cum auctoritate ſuadebat peritus uſu. Nam Pupiniæ peſtilentis ſimul & exilis agri cultorem fuiſſe eum loquuntur hiſtoriæ. De eo multa Seneca, lib. de Conſol. ad Helv c. 12. pag 821.

7. *Punico bello.*] Primo.

8. *Malus eſt ager.*] Columella, lib. 1. cap. 3 pag. 18.

9. *Cato inter.*] Catonis verba, loc. cit. *Vti bonum calum habeat, ne calamitoſum ſiet: ſolum bonum ſua virtute valeat.*

10. *Qua dictum eſt.*] Quo proxime dictum eſt, ſitu, juxta amnem, aut mare, iterque commodum, &c. vel quo dictum eſt lib. 17. ſect. 3. agrum optime ſitum eſſe oportere.

11. *Vt operariorum.*] Cato, loc. cit.

12. *Itaque Cato.*] Loc. cit. *Caveto alienam diſciplinam temere contemnas. De domino bono colono, bonoque ædificatore melius emetur.... Videto, quam minimi inſtrumenti, ſumptuoſuſque ager ne ſiet. Scito idem agrum, quod hominem, quamvis quæſtuoſus ſiet, ſi ſumptuoſus erit, relinquere non multum.*

13 *Non multum ſupereſſe*] Poſt factas impenſas non multum ſupereſſe fructuum, & quæſtus.

14. *Ille in agro.*] Cato, loc. cit. Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 7. *Cato quidem, inquit, gradatim præponens, alium alio agrum meliorem dicit eſſe in novem diſcriminibus: quod ſit primus, ubi vineæ poſſint eſſe bono vino & multo: ſecundus, ubi hortus irriguus: tertius, ubi ſalicta: quartus, ubi oliveta: quintus, ubi pratum: ſextus, ubi campus frumentarius: ſeptimus, ubi cædua ſilva: octavus, ubi arbuſtum: nonus, ubi glandaria ſilva. Scrofas Scio, inquit, ſcribere illum: ſed de hoc non conſentiunt omnes, quod alii dant primatum bonis pratis, ut ego quoque: a quo antiqui prata parata appellarunt, &c.*

15. *Et prata.... parata.*] *Quod protinus eſſent parata,* inquit Colum. l. 2 de re ruſt. cap. 17. pag. 74 *nec magnum laborem deſiderarent.* Vel quod paratus & annuus ſit hic terræ fetus: nam & idcirco *fenum quoque pratorum,* auctore Feſto: *a fenore eſt appellatum, quando idipſum manens, quotannis novum parit.*

16. *Idemque Cato.*] Refert id quoque Columella, lib. 6. pag. 208. in præfatione: *Vt etiam,* inquit, *M. Cato credidit, qui conſulenti quam partem rei ruſticæ exercendo celeriter locupletari poſſet, reſpondit, ſi bene paſceret: Rurſuſque interroganti quid deinde faciendo ſatis uberes fructus percepturus eſſet, affirmavit, ſi mediocriter paſceret.* Refert hoc ipſum Tullius, lib. 2. de Offic. num. 88.

17. *Eodemque.*] Cato, lib. de re ruſt. cap. 2. *Patrem familias vendacem, non emacem eſſe oportet.* Et paulo ante: *Vendat oleum...., vinum, frumentumque quod ſuperſit. Vendat boves vetulos,* &c.

18. *Fundum.*] Verba Catonis plena elegantiæ, lib. de re ruſt. cap 3. *Prima adoleſcentia patrem familiæ agrum conſerere ſtatim ſtudere oportet: ædificare diu cogitare oportet: conſerere cogitare non oportet, ſed facere. Vbi ætas acceſſit ad annos XXXVI. tum ædificare oportet, ſi agrum conſitum habeas*

19. *Eum tamen.*] Cato, cap 4. *Ruri ſi recte habitaveris, libentius & ſæpius venies: Fundus melior erit: minus peccabitur, fructus plus capies. Frons occipitio prior,* hoc eſt, potior, meliorque. Sic ille Perſa apud Xenoph. in Oeconom. pag. 854 interrogatus, quæ res potiſſimum ſaginaret equum, reſpondit, Oculus domini. ὀφθαλμὸς δεσπότου [illegible]. Feſtive ut ſemper, Phædrus, lib. 2. fab. 8.

Cervus nemoroſis excitatus latibulis,
Vt venatorum fugeret inſtantem necem,
Cæco timore proximam villam petit,
Et opportuno ſe bovili condidit.
Hic bos latenti: Quidnam voluiſti tibi,
Infelix ultro qui ad necem cucurreris,
Hominumque tecto ſpiritum commiſeris?
At ille ſupplex: Vos modo, inquit, parcite,
Occaſione rurſus erumpam data.
Spatium diei noctis excipiunt vices,
Frondem bubulcus affert, nec ideo videt.
Eunt ſubinde & redeunt omnes ruſtici.
Nemo animadvertit: tranſit etiam villicus,
Nec ille quidquam ſentit. Tum gaudens ferus
Bobus quietis agere cœpit gratias,
Hoſpitium adverſo quod præſtiterint tempore.
Reſpondit unus: Salvum te cupimus quidem,
Sed ille qui oculos centum habet, ſi venerit,
Magno in periclo vita vertetur tua.
Hæc inter, ipſe dominus a cœna redit:
Et quia corruptos viderat nuper boves,
Accedit ad præſepe: Cur frondis parum eſt?
Stramenta deſunt? tollere hæc aranea
Quantum eſt laboris? Dum ſcrutatur ſingula,
Cervi quoque alta conſpicatus eſt cornua:
Quem convocata jubet occidi familia,
Prædamque tolli. Hæc ſignificat fabula,
Dominum videre plurimum in rebus ſuis.

Sic Columella, lib. 1 cap. 1. eleganter: *Ac ne ipſa quidem præſidia ... tantum pollent, quantum vel una præſentia domini: quæ niſi frequens operibus intervenerit, ut in exercitu cum abeſt Imperator, cuncta ceſſant officia: maximeque reor hoc ſignificantem Pœnum Magonem ſuorum ſcriptorum primordium talibus auſpicatum ſententiis: Qui agrum parabit, domum vendat; ne malit urbanum, quam ruſticum larem colere. Cui magis cordi fuerit urbanum domicilium, ruſtico prædio non erit opus.* Et lib. 4. cap. 18. *Oculi & veſtigia domini, res agro ſaluberrima.*

Sect. VII. 1. *Modus hic.*] Ædificandi videlicet. Cato, c. 3. *Ita ædifices, ne villa fundum quærat, neve fundus villam.* Sic & Columella, lib. 1. cap. 4. ex Catone. Quærit fundus villam, cum villa minus magna eſt, quam modus fundi poſtulat. Quærit villa fundum, cum major eſt villa: quæ tuenda eſt ſumptu majore. Ita fere Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 11. Villam hoc loco urbanam intellige, hoc eſt, eam partem, quam ruri dominus ſibi recepit: quæ quia elegantius inſtrui ſolet, urbana dicitur, quaſi urbani nitoris. *Maiſon de campagne.*

[1] Non ut fecerunt juxta diverſis eadem ætate exemplis L. Lucullus, & Q. Scævola, [3] cum villa Scævolæ fundus careret, villa Luculli agro. Quo in genere [4] Cenſoria caſtigatio erat, minus arare, quam verrere. Nec hoc ſine arte quadam eſt. Noviſſimus villam [5] in Miſenenſi poſuit C. Marius ſepties Conſul, ſed peritia caſtrametandi: ſic ut comparatos ei ceteros etiam [6] Sylla Felix cœcos fuiſſe diceret.

2. [7] Convenit nec juxta paludes ponendam eſſe, [8] neque adverſo amne: quanquam [9] Homerus omnino e flumine ſemper antelucanas auras inſalubres veriſſime tradidit. [10] Spectare in æſtuoſis locis ſeptemtriones debet, meridiem in frigidis: in temperatis exortum æquinoctialem. Agri ipſius bonitas, quibus argumentis judicanda ſit, quanquam de terræ optimo genere differentes [11] abunde dixiſſe poſſumus videri, etiamnum tamen traditas notas ſubſignabimus, [12] Catonis maxime verbis: [13] Ebulum, vel prunus ſilveſtris, vel rubus, bulbus minutus, trifolium, herba pratenſis, quercus, ſilveſtris pirus, maluſque, frumentarii ſoli notæ. Item nigra terra, & cinerei coloris. Omnis creta coquit, niſi permacra: ſabulumque, niſi id etiam pertenue eſt: & multo campeſtribus magis, quam clivoſis, reſpondent eadem.

3. [14] Modum agri in primis ſervandum antiqui putavere: quippe ita cenſebant; Satius eſſe minus ſerere, & melius arare: qua in ſententia & Virgilium fuiſſe video. Verumque confitentibus latifundia perdidere Italiam, jam vero & provincias. Sex domini [15] ſemiſſem Africæ poſſidebant, cum interfecit eos Nero princeps: [16] non fraudando magnitudine hac quoque ſua Cn. Pompeio, qui numquam agrum mercatus eſt conterminum. [17] Agro empto domum vendendam, inclementer, atque non ex utilitate publici ſtatus Mago cenſuit, hoc exordio præcepta pandere ingreſſus, ut tamen appareat aſſiduitatem deſideratam ab eo.

4. Dehinc peritia villicorum in cura habenda eſt: multaque de iis [18] Cato præcepit. Nobis ſatis ſit dixiſſe, [19] quam proximum domino corde eſſe debere, & tamen ſibimetipſi non videri. Coli rura ab ergaſtulis peſſimum eſt, & quidquid agitur a deſperantibus. Temerarium videatur unam vocem antiquorum poſuiſſe, & fortaſſis incredibile penitus æſtimetur: Nihil minus expedire, quam agrum optime colere. [20] L. Tarius Rufus infima natalium humilitate, Conſulatum militari induſtria meritus, antiquæ alias parcimoniæ,

NOTÆ.

1. *Non ut fecerunt.*] Colum. lib. 4. de re ruſt. cap. 20. *Multos enim decreaſſe memoria prodidit, ſicut præſtantiſſimos viros L. Lucullum & Q. Scævolam, quorum alter majores, alter minus amplas, quam poſtulavit modus agri, villas extruxit, cum utrumque ſit contra rem familiarem, &c.*

3. *Cum villa.*] Nam & villa Scævolæ fructibus deerat, cum parva nimis eſſet: villam Luculli ingentem & magnificam vix amplectebatur ager.

4. *Cenſoria.*] Cenſorum animadverſioni obnoxius erat: qui lautiorem villam pararet, quæ verri deberet, quam ampliorem agrum, quem araret.

5. *In Miſenenſi.*] In Campania. Vide lib. 3. ſect. 9. De hac Miſenenſi villa multa diſſerit Plutarchus in Mario, pag. 424.

6. *Sylla Felix.*] Qui Marii hoſtis fuit. Dignum videri laude vel inimico, præclarum.

7. *Convenit.*] Colum. lib. 1. de re ruſt. cap. 5. pag. 22. *Nec paludem quidem vicinam eſſe oportet ædificiis, ... quod illa caloribus noxium virus eructat, & infeſtis aculeis armata gignit animalia, quæ in nos denſiſſimis examinibus involant. Tum etiam natricum ſerpentiumque peſtes, hiberna deſtitutas uligine, cœno & fermentata colluvie, venenatas emittit, ex quibus ſæpe contrahuntur cæci morbi .... ſed & anni toto tempore ſitus atque humor inſtrumentum ruſticum, ſupellectilemque, & inconditos conditoſque fructus corrumpit.* Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 12. *Advertendum etiam ſi qua erunt loca paluſtria, & quod areſcunt, & quod ibi creſcunt animalia quædam minuta, quæ non poſſunt oculi conſequi, & per aera intus in corpus per os ac nares perveniunt, atque efficiunt difficiles morbos.*

8. *Neque adverſo.*] Columella, loc. cit. *Cavendum tamen erit, ut a tergo potius, quam præ ſe villa flumen habeat ... cum plerique amnes æſtate vaporatis, hieme frigidis nebulis caligent.*

9. *Homerus.*] Odyſſ. 5. verſ. 469. frigidas eſſe auras antelucanas ſcribit:

Αὔρη δ' ἐκ ποταμοῦ ψυχρὴ πνέει ἠῶθι πρό.

10. *Spectare.*] Colum. lib. 1. cap. 5. pag. 23.

11. *Abunde dixiſſe.*] Libro ſuperiore, ſect. 3.

12. *Catonis.*] Hæc apud Catonem huc uſque minime reperta. Sunt quædam ex iis apud Colum. lib. 2. cap. 2. *Pluriμos antiquorum, inquit, qui de ruſticis rebus ſcripſerunt, memoria repeto, quaſi confeſſa, nec dubia ſigna pinguis ac frumentorum fertilis agri prodidiſſe, dulcedinem ſoli propriam, herbarum & arborum proventum, nigrum colorem vel cinereum,* &c. Et poſt quædam interpoſita: *Multa ſunt quæ terram frumentis habilem ſignificent, ut juncus, ut calamus, ut gramen, ut trifolium, ebulum, rubi, pruni ſilveſtres, & alia complura, quæ etiam indagatoribus aquarum nota, nonniſi dulcibus terræ venis educantur.*

13. *Ebulum, &c.*] De his ſuo loco dicemus. De bulbo in primis, lib. 19. ſect. 30. Herba pratenſis Catoni, Columellæ ac ceteris gramen eſt.

14. *Modum agri.*] In eam rem ſcite & eleganter Columella, lib. 1. cap. 3. pag. 18. *Nec ad cetera præcepta illud adjicimus, quod ſapiens unus de ſeptem in perpetuum poſteritati pronunciavit, μέτρον ἄριστον, adhibendum modum menſuramque rebus: idque ut non ſolum aliud acturis, ſed & agrum paraturis dictum intelligatur ne majorem, quam ratio calculorum patiatur, emere velit. Nam huc pertinet præclara noſtri poetæ ſententia:*

Laudato ingentia rura,
Exiguum colito.

Quod vir eruditiſſimus, ut mea fert opinio, traditum vetus præceptum numeris ſignavit: quippe antiquiſſimam gentem Pœnos dixiſſe convenit, Imbecilliorem agrum quam agricolam eſſe debere: quoniam cum ſit colluctandum cum eo, ſi fundus prævaleat, allidi dominum. Nec dubium quin minus reddat laxus ager non recte cultus, quam anguſtus eximie.

15. *Semiſſem Africæ.*] Mediam Africæ partem, hoc eſt, Zeugitanæ regionis, de qua dictum eſt lib. 5. ſect. 3.

16. *Non fraudando.*] Familiaris ſcriptori noſtro loquendi modus: Sic paulo ante, ſect. 5. *non ingrate nominando M. Varrone,* &c. Quo loco, inquit, fraudari non debet merita laude Pompeius, &c.

17. *Agro empto.*] Colum. lib. 1. cap. 1. cap. 14. *Niſi præſentia domini frequens operibus intervenerit, ut in exercitu cum abeſt Imperator, cuncta ceſſant officia. Maximeque reor hoc ſignificantem Pœnum Magonem, ſuorum ſcriptorum primordium talibus auſpicatum ſententiis: Qui agrum paravit, domum vendat: ne malit urbanum, quam ruſticum larem colere: Cui magis cordi fuerit urbanum domicilium, ruſtico prædio non erit opus,* &c.

18. *Cato præcepit.*] Libro de re ruſt. cap. 5. pag. 10.

19. *Quam proximum domino corde*] Peritia quam ſimillimum domino eſſe debere. *Egregie cordatus homo,* egregie peritus. Optime ſcire oportet villicum, quæ dominus velit, ut obſequatur, & poſſit aliis præcipere: & tamen ſibimetipſi non videri: hoc eſt quod Cato cap. 5. dicit, pag. 10. *Ne plus cenſeat ſapere ſe, quam dominum: conſideretque, ut quæ dominus imperaverit, fiant.*

20. *L. Tarius Rufus*] Anno Urbis DCCXXXVII. geſſit Conſulatum ex Kalendis Julii, Auguſti principatu, ut quidem Faſti tradunt.

circiter [21] millies H-S. liberalitate Divi Auguſti congeſtum, uſque [22] ad detrectationem heredis exhauſit, agros in Piceno coëmendo, colendoque. [23] In gloria internecionem ergo famemque cenſemus? Immo hercules, [24] Modum judicem rerum omnium utiliſſimum. Bene colere neceſſarium eſt: optime, damnoſum, [25] præterquam ſobole, ſuo colono, aut paſcendis. Alioqui colente domino aliquas meſſes colligere non expedit, [26] ſi computetur impendium operæ. [27] Nec temere olivam: nec quaſdam terras diligenter colere, ſicut [28] in Sicilia, tradunt: itaque decipi advenas.

VIII. 1. Quonam igitur modo utiliſſime colentur agri? Ex oraculo ſcilicet, malis bonis. Sed defendi æquum eſt abavos, qui præceptis ſuis proſpexere vitæ. Namque cum dicerent malis, intelligere voluere viliſſimos. Summum providentiæ illorum fuit, ut quam minimum eſſet impendii. Præcipiebant enim iſta, [1] qui triumphali denas argenti libras in ſupellectile crimini dabant: [2] qui mortuo villico relinquere victorias, & reverti in ſua rura poſtulabant: [3] quorum prædia colenda ſuſcipiebat Reſpublica; exercituſque ducebant, Senatu illis villicante.

Inde illa reliqua oracula: Nequam agricolam eſſe, quiſquis emeret, quod præſtare ei fundus poſſet. Malum patrem familias, quiſquis interdiu faceret, quod noctu poſſet, niſi in tempeſtate cæli. Pejorem, qui profeſtis diebus ageret, [4] quod feriatis deberet. Peſſimum, qui ſereno die ſub tecto potius operaretur, quam in agro.

2. Nequeo mihi temperare, quo minus unum exemplum antiquitatis afferam, ex quo intelligi poſſit, apud populum etiam de culturis agendi morem fuiſſe, qualiterque defendi ſoliti ſint illi viri. C. Furius [5] Creſinus e ſervitute liberatus, cum in parvo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quam ex ampliſſimis vicinitas; in invidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem a [6] Sp. Albino curuli die dicta, metuens damnationem, cum in ſuffragium tribus oporteret ire, inſtrumentum ruſticum omne in forum attulit, & adduxit familiam validam, atque (ut ait Piſo) bene curatam ac veſtitam, ferramenta egregie facta, graves ligones, vomeres ponderoſos, boves ſaturos. Poſtea dixit: Veneficia mea, Quirites, hæc ſunt: nec poſſum vobis oſtendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigiliaſque, & ſudores. Omnium ſententiis abſolutus itaque eſt. Profecto, operâ, non impenſâ, cultura conſtat. Et ideo majores fertiliſſimum in agro [7] oculum domini eſſe dixerunt.

3. Reliqua præcepta reddentur ſuis locis, quæ propria generum ſingulorum erunt. Interim communia, quæ ſuccurrunt, non omittemus. Et in primis Catonis humaniſſimum

NOTÆ.

21. *Millies H-S.*] Millies centena ſeſtertiûm millia: quæ Gallicæ monetæ faciunt libras, ut vocant, 10000000. ſeu milliones decem.

22. *Ad detrectationem.*] Ut gerere ſe pro herede, eo mortuo, nemo non detrectaret.

23. *In gloria internecionem.*] Neglectum agri. Numquid famis igitur, ut negligenter agrum colendo dominus eſuriat?

24. *Modum judicem*] Μέτρον ἄριστον eſſe cenſuerim.

25. *Præterquam ſobole.*] Niſi ad colendum agrum opera liberorum utatur, vel coloni ſui, aut aliorum, quos alioqui paſci aliuque a domino opus ſit.

26. *Si computetur.*] Cum ſumptus fructum ſuperet, ſi colere per ſe dominum ipſum oporteat.

27. *Nec temere olivam.*] Subintellige, diligenter colere oportet: Quoniam non ulla eſt oleis cultura, uti ex Virgilio obſervavimus, lib. 15. ſect. 28.

28. *In Sicilia.*] Theophr. lib. 8. hiſtor. cap. 6. Παρ' ἄλλοις δὲ τὸ λίαν ἐργάζεσθαι βλάπτει, καθάπερ ἐν Σικελίᾳ. *Apud alios cultus nimius obeſt, ut in Sicilia.* Adde ejuſdem Theophraſti hiſtoriam, lib. 3. de cauſis, cap. 25. pag. 209 de colono illo Corinthio in Syracuſana agri cultura aberrante: quam Plinius & antea retulit, lib. 17. ſect. 3. & nunc iterum indicat, cum ſubjungit, *Itaque decipi advenas.*

Sect. VIII. 1. *Qui triumphali.*] Hoc eſt, triumphali viro. Quem Plinius notet hoc loco, indicabimus libro 33. ſect. 50. Signat hoc tempus egregio verſiculo Ovidius, lib. 1. Faſtor. verſ. 208.

Cum levis argenti lamina crimen erat.

2. *Qui mortuo*] Atilium Regulum intelligit, qui maritimo ac terreſtri prælio fractis Carthaginienſium viribus, poſtea victus ab iis & in acie captus, anno Urbis duodequingenteſimo. Valer. Max. lib. 4. c. 4. n. 6. *Ejuſdem nominis & ſanguinis Atilius Regulus, primi Punici belli gloria cladeſque maxima, cum in Africa inſolentiſſimæ Carthaginis opes crebris victoriis contunderet, ac prorogatum ſibi ob bene geſtas res in proximum annum imperium cognoſſet, Conſulibus ſcripſit, villicum in agello, quem ſeptem jugerum habebat, mortuum eſſe, occaſionemque nactum mercenarium amoto inde ruſtico inſtrumento diſceſſiſſe: Ideoque petere ut ſibi ſucceſſor mitteretur, ne deſerto agro non eſſet unde uxor ac liberi ſui alerentur. Quæ poſtquam Senatus a Conſulibus accepit, & agrum Atilii illico colendum locari, & alimenta conjugi ejus ac liberis præberi, reſque quas amiſerat, redimi publice juſſit.*

3. *Quorum prædia*] MSS *barendia.* Forte, *heredia*, ut viſum eſt Turnebo, lib. 30. Adverſ. cap. 18. pag. 1106.

4. *Quod feriatis.*] Ut Virgilius cecinit, lib. 1. Georg. verſ. 268.

Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus
Fas & jura ſinunt. Rivos deducere nulla
Relligio vetuit: ſegeti prætendere ſepem,
Avibus inſidias moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluvio merſare ſalubri.

Quanquam Pontifices, inquit Columella, *negant ſegetem feriis ſepiri debere: vetant quoque lanarum cauſa lavari oves, niſi propter medicinam: ... Feriis autem ritus majorum etiam illa permittit: far pinſere, faces incidere, candelas ſebare*, &c. Et Cato, cap. 2. *Per ferias vero foſſas veteres tergeri, viam publicam munire, vepres recidi, hortum fodire*, &c. M. Porcius Cato, inquit Columella, loc. cit. *mulis, equis, aſinis nullas eſſe ferias dixit*, &c.

5. *Creſinus.*] MSS *Ceeſinus.* Apud Gruter. pag. 35. *Cremſina Secundus* legitur. Habet aliquid huic narrationi perſimile Plinius ipſe, de Remmio Palæmone, lib. 14. ſect. 5. Ad hanc gentem Furiam nummus pertinet argenteus e Muſeo noſtro, & apud Patinum, pag. 117. num. 3. in quo Jani bifrontis imago eſt, cum epigraphe, M. FOVRI. L. F.)(. Trophæum potius civitatis impoſitum: hinc aquila legionaria, inde Roma ſtans galeata, ſiniſtra haſtam gerit, ſive ſceptrum, dextra coronam imponit trophæo. Retro, ROMA. Infra, PHLI, pro PHILI. Non eſt hic Furius cognomine Philus. Certe ſi nomen his litteris deſignaretur, *Philum* eſſet, non *Philus*: ut SERGI. ſcribi ſolet, pro *Sergius*, & cetera ſimiliter omnia. At hic ſententia eſt: *Marcus Fourius Lucii filius Philippus Legionem Impoſuit*, præſidiariam ſcilicet, poſt prælium Philippenſe, anni Urbis conditæ DCCXII.

6. *Sp. Albino.*] Sp. Poſtumio Albino, ædili tum curuli. In hac narratione cum prius legeretur, *filiam validam*, repoſuimus, *familiam validam*: admoniti dicto Catonis, quod proxime ſequitur, *Ne familiæ male ſit.*

7. *Oculum domini.*] Vide quæ in eamdem ſententiam attulimus ſect. 6. extrema. Quibus adde hunc Æſchyli verſum:

Ὄμμα γὰρ δόμων νομίζω, δεσπότου παρουσίαν.

utiliſſimumque: [8] Id agendum, ut diligant vicini. [9] Cauſas reddit ille: nos exiſtimamus nulli eſſe dubias. Inter prima idem cavet, [10] ne familiæ malæ ſint. [11] Nihil ſero faciendum in agricultura omnes cenſent, iterumque ſuo quæque tempore facienda. Ex tertio præcepto, prætermiſſa fruſtra revocari. [12] De terra carioſa exſecratio Catonis abunde indicata eſt. Quanquam prædicere non ceſſat is: Quidquid per aſellum fieri poteſt, viliſſime conſtat. [13] Filix biennio moritur, ſi frondem agere non patiaris. Id efficaciſſime contingit, germinantis ramis baculo decuſſis. Succus enim ex ipſa defluens, necat radices. Aiunt & circa ſolſtitium avulſas non renaſci, nec arundine ſectas, aut exaratas vomeri arundine impoſita. [14] Similiter & arundinem exarari filice vomeri impoſita præcipiunt. Juncoſus ager verti pala debet: at in ſaxoſo bidentibus. [16] Fruteta igni optime tolluntur. [17] Humidiorem agrum foſſis concidi atque ſiccari, utiliſſimum eſt: foſſas autem cretoſis locis apertas relinqui: in ſolutiore terra ſepibus firmari, ne procidant: [17] aut ſupinis lateribus procumbere: [19] quaſdam occœcari, & in alias dirigi majores patentioreſque: ſi ſit occaſio, ſilice vel glarea ſterni. [20] Ora autem earum binis utrimque lapidibus ſtatuminari, & alio ſuperintegi. Silvæ exſtirpandæ rationem Democritus prodidit, lupini flore in ſucco cicutæ uno die macerato, ſparſiſque radicibus.

CAP. VII. IX. Et quoniam præparatus eſt ager, natura nunc indicabitur frugum. [1] Sunt autem duo prima earum genera. Frumenta, ut triticum, hordeum: & legumina, ut faba, cicer. Differentia vero notior quam ut indicari deceat.

X. 1. Frumenti ipſius totidem genera, [1] per tempora ſatu diviſa. Hiberna, quæ circa [2] Vergiliarum occaſum ſata terra per hiemem nutriuntur, ut triticum, ſar, hordeum. Æſtiva, quæ æſtate ante Vergiliarum exortum ſeruntur, ut milium, panicum, ſeſama, horminum, irio, Italiæ dumtaxat ritu. Alioqui [3] in Græcia & Aſia omnia Vergiliarum occaſu ſeruntur. Quædam autem utroque tempore in Italia. [4] Ex his quædam & tertio, veris ſcilicet. Aliqui verna, milium, panicum, lentem, cicer, [5] alicam appellant. [6] Sementiva autem, triticum, hordeum, fabam, napum, rapam. Et in tritici genere pars aliqua pabuli eſt quadrupedum cauſa ſati, [7] ut farrago: & in leguminibus, ut vicia. At commune quadrupedum hominumque uſui, lupinum.

2. [8] Legumina omnia ſingulas habent radices, præter fabam, eaſque [a] ſurculoſas:

INTERPRETATIO.

a *Surculoſas.*] Lignoſas.

NOTÆ.

8. *Id agendum ut.*] Cato, cap. 4 *Vicinis bonus eſto*, &c.

9 *Cauſas reddit.*] Quas afferemus in Notis & Emendat. num. V.

10. *Ne familiæ malæ ſint.*] Vide Notas & Emend. num. proxime cit.

11. *Nihil ſero.*] Cato, cap. 5. *Opera omnia mature conficias face. Nam res ruſtica ſic eſt, ſi unam rem ſero feceris, omnia opera ſero facies.*] His adde quæ ex Columella diximus lib. 17. ſect. 19. nota 8.

12. *De terra carioſa.*] Diximus de ea, lib. 17. ſect. 3.

13. *Filix bienniæ.*] Colum lib. 2 cap. 2. pag 41.

14. *Similiter.*] Arundinis cum filice odia & ἀντιπάθειαι, altero vide exemplo firmata, lib. 24 ſect. 50. Habet hæc quoque Dioſcor. lib. 4 cap. 187.

15 *Juncoſus ager verti pala.*] Paſtinari Colum. loc. cit.

16. *Fruteta.*] Colum. loc cit. *Nemoroſi, frutetoſique tractus duplex cura eſt, vel exſtirpandis radicitus arboribus, & removendis: vel, ſi rara ſint, tantum ſuccidendis, incendendiſque, & exarandis.*

17 *Humidiorem*] Columella, lib. 2 cap. item 2 *Si locus humidus erit abundantia uliginis, ante ſiccetur foſſis. Earum duo genera cognovimus, cæcarum, & patentium. Spiſſis atque cretoſis regionibus aperta relinquuntur. At ubi ſolutior humus eſt, aliquæ ſiunt patentes: quædam etiam obcæcantur, ita ut in patentes ora hiantia cæcarum competant*

18. *Aut ſupinis.*] *Declives foſſas*, inquit Colum. loc. cit. *& ad imum ſolum coarctatas, imbricibus ſupinis ſimiles facere conveniet: nam quarum recta ſunt latera, celeriter aquis vitiantur, & ſuperioris ſoli lapſibus replentur.*

19. *Quaſdam occæcari.*] Obtegi, in ſubterranei cuniculi modum.

20. *Ora autem.*] In principio atque exitu foſſæ, bina ſaxa pilarum vice conſtituantur, & iiſdem ſingula ſuperimponantur, more ponticulorum: ut ejuſdem conſtructio ripam ſuſtineat, ne præcludatur humoris illapſus, atque exitus. Colum. loc. cit.

Sect. IX. 1 *Sunt autem duo.*] Ab hiſce verbis ad eum locum, num. 2. *Ex hordeo alterum caput*, &c. exhibet omnia Theophr. lib. 8. hiſtor. cap. 1. & 2. Et quidem cap 1. Δύο δὲ γένη τὰ μέγιστα τυγχάνει· τὰ μὲν γὰρ σιτώδη, οἷον πυρὸς, κριθαί, &c. Σῖτος igitur frumentum eſt, *du Blé.* Πυρὸς triticum, *du froment.* Κριθὴ hordeum, *de l'orge.*

Sect. X. 1. *Per tempora ſatu diviſa.*] Vel *ſatio*: hoc eſt, ſationis tempore inter ſe diſcreta ac diviſa. Theophraſto · *δύο δὲ τοῦ σπόρου τοῦ καιρίμου δύο. Satus vel ſementis tempora ut plurimum duo notantur.*

2. *Vergiliarum occaſum.*] De quo dicetur ſect 59. de exortu, ſect 66. Columellam & Virgilium ſequitur Is enim lib. 2. de re ruſt cap. 8. *Placet noſtro poetæ*, inquit, *adoreum, atque etiam triticum, non ante ſeminare, quam occiderint Vergiliæ: quod ipſum numeris ſic edicit:*

At ſi triticeam in meſſem, robuſtaque farra,
Exercebis humum, ſolisque inſtabis ariſtis:
Ante tibi Eoæ Atlantides abſcondantur.

Abſconduntur autem altero & trigeſimo die poſt autumnale æquinoctium, quod fere conficitur nono Calendas Octobris: propter quod intelligi debet tritici ſatio diebus ſex & quadraginta, ab occaſu Vergiliarum, qui ſit ante diem IX. Calendas Novembris, ad brumæ tempora.

3. *In Græcia.*] In Bœotia, ut dicetur ſect 56.

4 *Ex his quædam.*] Ut milium, ita prodente Virgilio, lib. 1. Georg. verſ. 216.

Vere fabis ſatio ....
... Et milio venit annua cura.

5. *Alicam appellant.*] Et genus eſſe tritici alica hic videtur, ut ait Galenus, lib. de alim. facult. cap 6. pag. 314. tom. 6. Τοῦ γένους τῶν πυρῶν ἐστὶν ὁ χόνδρος, &c Nempe alicam Plinius, tum hoc loco, tum lib 22 ſect. 61. pro ea fruge accipit, ex qua ſorbitio ſeu puls ejuſdem nominis concinnatur. Et a Catone pariter ſic videtur accipi, cap. 76. *Placentam ſic facito: Farinæ ſiligineæ libras II... farinæ libras IV. & alicæ primæ lib. II. Alicam in aquam infundito*, &c Et cap. rurſum 85.

6 *Sementiva.*] Theophr lib. 8. hiſt. cap 1. Πρώϊμα σπείρεσθαι δεῖ... πυρὸς, κριθὴ .... κύαμος, &c. *Quæ mature ſeri oportet triticum, hordeum .... faba*, &c. Unde intelligas quæ ſementiva proprie appellentur.

7. *Ut farrago.*] Vulgo, *du fourage, de la dragée*, ut diximus ſuperiore libro, ſect. 35 num. 21. de ocymo Feſtus: *Farrago appellatur id quod ex pluribus ſatis pabuli cauſa datur jumentis.* Columella, lib. 2. cap. XI *Farraginem in reſtibili ſtercoratiſſimo loco.... ſerere convenit. Ea fit optima, cum canterini hordei decem modiis jugerum obſeritur..... Frigoribus cum alia pabula defecerunt, ea bubus, ceteriſque pecudibus optime deſecta præbetur* Fit ex farre, hordeo, tritico, vicia, &c. Vide ſect. 41.

8. *Legumina omnia.*] Legumina omnia ſingulari nituntur

quia

Digitized by Google

quia non [a] in multa dividuntur: altiſſimas autem cicer. Frumenta multis radicantur fibris, ſine ramis. [9] Erumpit a primo ſatu hordeum die ſeptimo: legumina quarto, vel cum tardiſſime, ſeptimo: [10] faba a XV. ad XX. legumina in Ægypto tertio die. [11] Ex hordeo alterum caput grani in radicem exit, alterum in herbam, quæ & prior floret. [12] Radicem craſſior pars grani fundit, tenuior florem. Ceteris ſeminibus eadem pars, & radicem, [13] & florem.

3. [14] Frumenta hieme in herba ſunt: verno tempore faſtigantur in ſtipulam, quæ ſunt hiberni generis: at milium & panicum in culmum geniculatum & concavum, ſeſama vero in ferulaceum. [15] Omnium ſatorum fructus, aut ſpicis continetur, ut tritici, hordei: muniturque vallo ariſtarum quadruplici: aut includitur ſiliquis, ut leguminum: aut vaſculis, ut ſeſamæ, ac papaveris. Milium, & panicum tantum [16] pro indiviſo, & parvis avibus expoſitum eſt. Indefenſa quippe membranis continentur. [17] Panicum a paniculis dictum, cacumine languide nutante, paulatim extenuato culmo pæne [18] in ſurculum, prædenſis acervatur granis, cum longiſſima [19] pedali obba. Milii comæ granum complexæ [20] fimbriato capillo curvantur. Sunt & panico genera: [21] Mammoſa, e pano parvis racemata paniculis: & cacumine gemino. Quin & colore diſtinguitur: candido, nigro, ruſo, etiam purpureo. Panis multifarie [22] & e milio fit, e panico rarus. Sed nullum frumentum ponderoſius eſt, aut quod coquendo magis creſcat: LX pondo panis e modio reducunt, modiumque pultis ex tribus ſextariis madidis. [23] Milium intra hos decem annos ex India in Italiam invectum eſt nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adoleſcit ad pedes altitudine ſeptem, prægrandibus culmis: [24] lobas vocant: omnium frugum fertiliſſimum. Ex uno grano terni ſextarii gignuntur. Seri debet in humidis.

4. [25] Frumenta quædam in tertio genu ſpicam incipiunt concipere, quædam in quarto, ſed etiamnum occultam. Genicula autem ſunt tritico quaterna, farri ſena, hordeo octona. Sed non ante ſupradictum geniculorum numerum conceptus eſt ſpicæ: [26] qui ut ſpem ſui fecit, quatuor aut quinque tardiſſime diebus florere incipiunt: [27] totidemque aut paulo pluribus defloreſcunt. [28] Hordea vero cum tardiſſime ſeptem. [29] Varro quater novenis diebus fruges abſolvi tradit, & menſe nono meti.

5. Fabæ in folia exeunt, ac deinde caulem emittunt, [30] nullis diſtinctum internodiis. [31] Reliqua legumina ſurculoſa ſunt. [32] Ex his ramoſa, cicer, ervum, lens. Quorumdam

INTERPRETATIO.

a *In multa.*] In multos ramos.

NOTÆ.

radice, eamque radicem lignoſam habent, quia non in multos ſuperne ramos ea legumina dividuntur, nec numeroſo caule & ramulo ſe attollunt, præter fabam. Frumenta vero e diverſo multis radicantur fibris, ſed quæ ramos minime mittant. Hæc Plinii, hæc Theophraſti mens, lib. 8. hiſt. cap. 2 Τὰ μὲν χέδροπα ξυλώδη, μονόρριζα, διὸ καὶ πολύκλαδα, καὶ πολύφυλλα, καὶ πλείους ἀπὸ τοῦ καυλοῦ ἀποφύσεις ἔχοντα, πλὴν κυάμου. Τὰ δὲ σιτηρὰ τοὐναντίον, πολύρριζα, καὶ ἀπαραβλαστῆ.

9. *Erumpit.*] Theophr. lib. 8. hiſt. cap. 1. Vide & Varronem, lib. 1. de re ruſt cap 45.

10. *Faba a XV. ad XX.*] Theophr Faba, inquit, quibuſdam in locis die XV. alias etiam viceſimo: hæc enim omnium difficillime provenit: ac ſi frequens poſt ſationem imber ſucceſſerit, omnino difficilius proventu redditur: Κύαμος δὲ σπανιῶς καὶ πεντεκαιδεκαταῖος· ὁτὲ δὲ καὶ εἰκοσταῖος, &c.

11. *Ex hordeo.*] Theophr. lib 8. hiſt. cap 2.

12. *Radicem.*] Theophr. loc cit.

13. *Et florem.*] Hoc eſt, ut dictum eſt proxime, in herbam exit, quæ & prius floret, ſive germinat. Theophr. loc. cit. *& radicem, & caulem ſeu ſpicam* dixit. Κύαμος καὶ τὰ ἄλλα χέδροπα, οὐχ ὁμοίως, ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτοῦ τὴν ῥίζαν καὶ τὸν καυλόν. *Faba, ceteraque legumina non eodem modo emittunt: ſed eadem ex parte radicem fundunt, & caulem.*

14. *Frumenta hieme.*] Theophr. loc cit. & cap. 3.

15. *Omnium ſatorum.*] Theophr. lib. 8. hiſtor. cap. 3.

16 *Pro indiviſo.*] Hoc eſt, ex æquo. Diximus de ea voce lib 9. ſect. 64.

17. *Panicum.*] Grani minuti genus, milii inſtar: noſtris, *Panis.* Joan. de Janua: *Panicum, a panis derivatur.... quoddam genus annonæ, quod in quibuſdam locis eo homines ſuſtentantur vice panis: unde dicitur panicum, quaſi panis vicinum, quod vice panis fungatur, ſecundum quoſdam.* Gothorum rex Vitigea *de horreis Ticinenſibus & Dertonenſibus panicum populo eſurienti diſtrahi præcepit,* auctore Caſſiodoro, lib. 12. Var. epiſt. 27.

18. *In ſurculum.*] In duritiem ligni.

19. *Pedali obba.*] In MSS *obſa.* Libentius multo agnoverim, litteris permutatis *foba*, vel potius *phoba* Eſt enim φόβη Theophraſto, lib. 8 hiſt. cap 3. arundinacea coma frugum omnium, quæ ad milii ſimilitudinem accedunt: τὰ μὲν γὰρ σιτηρά· τὰ δὲ χέδροπα, λοβόν· τὰ δὲ κεγχρώδη, φόβην. ἢ γὰρ κεγχραμίδας ἀφίησι, φόβην. Hanc Latine panum Plinius ipſe plane modo vocat

20. *Fimbriato capillo.*] Inſtar crinium fimbriatumque, ſolutæ videri poſſint.

21. *Mammoſa.*] Mammoſum panici genus eſt, inquit, cui panus ineſt racemoſus, exiguiſque conſtans paniculis. Panicum eſt illud ſativum Dalecampii in hiſt. plant. pag. 16. & idem vulgare Cluſii, pag. CCXV.

22. *Et e milio fit.*] Milii nunc in pulte uſus, qualis olim, auctore Feſto, cum *puls miliacea ex melle, forma appellaretur: cum lacte non faſtidienda*, inquit Columella, lib. 2 cap 9. In panificio raro. Sed is olim uſus, teſte etiam Columella, lib. 2. cap 9. pag 56. *Panis*, inquit, *e milio fit, qui antequam refrigeſcat, ſine faſtidio poteſt abſumi.*

23. *Milium intra hos.*] De milio Indico, eximiæ magnitudinis, culmique arundinei, vide Philoſtr. lib. 3. de vita Apollon. cap. 2. pag. 112. Hoc *Surgum* vocari apud populares ſuos auctor eſt Scaliger, Exercit. 292. pag. 869.

24. *Lobas vocant.*] Ita MSS. omnes Rectius tamen *phobas* dixeris, ex laudato proxime Theophraſti loco, qui leguminibus χέδροπας λοβόν, miliaceis φόβην aſſignat.

25. *Frumenta quædam.*] Habet hæc & Theophr. lib. 8. hiſt. cap. 2 & Columella, lib. 2. cap. 12. pag 67. Genua porro, ſive genicula, ſunt veluti nodi & articuli, quibus herbacei caules & ſtipulæ diſtinguuntur.

26. *Qui ut ſpem.*] Qui conceptus ſcilicet, ſeu ſpicæ partus. Theophr. loc. cit.

27. *Totidemque.*] Poſt dies totidem elapſos. Theophraſt. loc. cit.

28. *Hordea vero.*] Theophr. πυρὸς καὶ κριθὴ, triticum, hordeumque.

29. *Varro.*] In libris deperditis.

30 *Nullis diſtinctum.*] Nullis certe geniculis interſeptum, glabrum, inanemque caulem fabæ cernimus, etſi Theophr. lib. 8 hiſt cap. 2. γονατώδη καυλὸν κυάμου vocat.

31. *Reliqua .... ſurculoſa ſunt.*] Hoc eſt, plures e ſua radice caules emittunt: τὰ μὲν χέδροπα πολύκαυλα. Theophr. loc. cit.

32. *Ex his ramoſa.*] Πολύκλαδα, quorum caulis in plures ſe fundit ramulos.

caules ſparguntur in terram, ſi non habeant adminiculum, ut piſorum. Quod ſi non habuere, deteriora fiunt. [33] Leguminum unicaulis faba ſola, unus & lupinis: ceteris [34] ramoſus prætenui ſurculo: omnibus vero fiſtuloſus.

Folium quædam ab radice mittunt, quædam a cacumine. Frumentum vero, & hordeum, [35] viciaque, & quidquid in ſtipula eſt, in cacumine unum folium habet. Sed hordeo ſcabra ſunt, ceteris lævia. Multiplicia contra fabæ, ciceri, piſo. [36] Frumentis folium arundinaceum, fabæ rotundum, & magnæ leguminum parti. Longiora [37] erviliæ, & piſo. [38] Faſeolis venoſa: [39] ſeſamæ, & irioni ſanguinea. Cadunt folia lupino tantum, & papaveri. [40] Legumina diutius florent, & ex his ervum ac cicer: ſed diutiſſime faba x L. diebus. [41] Non autem ſinguli ſcapi tamdiu, quoniam alio deſinente alius incipit: nec tota ſeges, ſicut frumenti, pariter. [42] Siliquantur vero omnia diverſis diebus, & ab ima primum parte, paulatim flore ſubeunte.

6. [43] Frumenta, cum defloruere, craſſeſcunt, maturanturque cum plurimum diebus quadraginta: item faba: pauciſſimis cicer. [44] Id enim a ſemente diebus x L. perficitur. [45] Milium, & panicum, & ſeſama, & omnia æſtiva, x L. diebus maturantur a flore, magna terræ cælique differentia. In Ægypto enim hordeum ſexto a ſatu menſe, frumenta ſeptimo metuntur. [46] In Hellade, hordeum. In Peloponneſo octavo, & frumenta etiamnum tardius. [a] Grana in ſtipula crinito textu ſpicantur. In faba leguminibuſque, alternis lateribus ſiliquantur. [47] Fortiora ad hiemes frumenta, legumina in cibo.

7. Tunicæ frumento plures. Hordeum maxime nudum, [48] & arinca, ſed præcipue avena. Calamus altior frumento, quam hordeo. Ariſta mordacior hordeo. In area exteruntur triticum, & ſiligo, & hordeum. Sic & [49] ſeruntur pura, qualiter moluntur, quia toſta non ſunt. E diverſo far, milium, panicum purgari, niſi toſta, non poſſunt. [50] Itaque hæc cum ſuis folliculis ſeruntur cruda. Et far in vaginulis ſuis ſervant ad ſatus, atque non torrent.

X I. Leviſſimum ex his hordeum, [1] raro excedit x v. libras, & faba x x I I. Ponderoſius far, magiſque etiamnum triticum. [2] Far in Ægypto ex olyra conficitur. [3] Tertium genus ſpicæ hoc ibi eſt. Galliæ quoque ſuum genus farris dedere: quod illic [4] bracem vocant, apud nos [5] ſandalam, nitidiſſimi grani. Et alia differentia eſt, quod fere quaternis libris plus reddit panis, quam far aliud. Populum Romanum farre tantum e frumento c c c. annis uſum, Verrius tradit.

X I I. 1. Tritici genera plura, quæ fecere gentes. [1] Italico nullum equidem compara-

Interpretatio.

a *Grana.*] Grana in ſtipulis ſpica continentur *quæ ſubtiliter texitur*, deſinitque in crinem. In faba & leguminibus, modo dextro latere, modo lævo, ſiliquâ ſemina continentur.

Notæ.

33. *Leguminum unicaulis*] De faba Græca loquitur, ſeu Latina: ei enim quam nos fabam vulgo dicimus, caulem non unum ex ſingulari radice erumpere, ut unicum lupino, experientia commonſtrat.

34 *Ramoſus.*] Ceteris, inquit, caulis in ramos ſpargitur ligno prætenui, ſed eodem inſtar fiſtulæ concavo.

35. *Viciaque.*] Vide Notas & Emend. num V I.

36. *Frumentis.*] Theophr. lib. 8. hiſt. cap 3.

37. *Erviliæ.*] Ervilia Græcis ὄχρος eſt, piſum minus eſt. Noſtris, *des Pois.* De majore piſo, Dodonæus pag. 518. de minore, pag. 512.

38. *Faſeolis.*] In MSS. rectius *phaſiolis.* De his egimus lib. 16 ſect. 92.

39. *Seſamæ.*] MSS. ubique, *ſeſima*: Græci tamen σήσαμον vocant, nempe ut Μασσαλίαν Maſſiliam Latini dixere, & Μιθριδάτην, quem nos Mithridatem. Gallis, *de la Jugeoline.* Accurate pingitur a Dodonæo, loc. cit cap. 22. pag. 522.

40. *Legumina diutius, &c.*] Theophr. lib 8. hiſt. cap. 2.

41. *Non autem ſinguli.*] Theophr. lib. 8 hiſt cap 2.

42. *Siliquantur.*] Siliquas faciunt. Theophr. loc. cit. Neque ut frumenti, ſic & fabarum ſcapi ſinguli, aut ſeges integra ſimul floret, ſed particulatim.

43 *Frumenta, cum.*] Theophr lib. 8. hiſt. cap 3. Columella, lib 2. cap 12. pag. 67. *Omne autem frumentum & hordeum, quodquid denique non duplex ſemine eſt, ſpicam a tertio ad quartum nodum emittit: & cum totam edidit, octo diebus defloreſcit, ac deinde grandeſcit diebus quadraginta, quibus poſt florem ad maturitatem devenit. Rurſus quæ duplici ſemine ſunt, ut faba, piſum, lenticula, diebus quadraginta florent, ſimulque grandeſcunt.*

44. *Id enim.*] Theophr loc. cit.

45 *Milium, &c.*] Theophr loc. cit.

46. *In Hellade hordeum.*] Hoc eſt, ſeptimo menſe metitur. Theophr Περὶ δὲ ἐν τῷ ἑβδόμῳ· ὡς τοὺς Ἕλληνας, ὀγδόῳ.

47. *Fortiora.*] Theophr loc. cit. Validiora, inquit, ἰσχυρότερα contra hiemem, cæliqueque mutationes varias, frumentacea ſunt, τὰ σιτηρά. Legumina vero in cibis valentiora putantur, πρὸς δὲ τὰς τροφὰς, τὰ χεδροπά. Vide Celſum, lib. 2. cap. 18. *Ex leguminibus valentior rapa, napique, & omnes bulbi, &c.* Locum conſule.

48. *Et arinca.*] Dicetur de ea, ſect. 20.

49. *Seruntur pura.*] Sine ſuis folliculis.

50. *Itaque hæc.*] In primis far, ſive adoreum, quod in ſiccis humidiſque locis ſeri Columella ait, lib. 2. cap. 8. *quoniam folliculum, quo continetur, firmum & durabilem adverſus longioris temporis humorem habet.*

Sect. X I. 1. *Raro excedit.*] In ſingulos nimirum modios.

2. *Far....ex olyra.* Far cibus hoc loco eſt, non, uti acceptum eſt hactenus, ſingulare aliquod frumenti genus. Far e frumento Plinius mox agnoſcit, hoc eſt, ex iis frumenti generibus quæ commemoravit initio ſup. ſect. Far ex olyra, nunc etiam in Ægypto Far ex hordeo. Palladius, lib. 1. tit. 29. de phaſianis. Modum conficiendi farris docet Archigenes apud Aetium, ſerm. 9. cap. 45. pag. 124.

3. *Tertium genus.*] Poſt triticum, hordeumque.

4. *Bracem vocant.*] Ita MSS. R. Colb Th Chiffl. non ut editi, *brance. Le blé blanc de Dauphiné.* Vide Nic. Chorier, lib. 1 hiſt Delph. pag 54.

5. *Sandalam.*] Sic MSS. Colb Th. aliique Libri vulgati, *Sandalum. Sandalium* Charta Rogerii Regis Siciliæ, an. 1137. apud Ughellum, tom. 7 pag 564.

Sect. X I I. 1 *Italico*] Inſignis propterea liberalitas Auguſtorum fuit, cum triticum plebi Rom. erogarent Ejuſmodi largitionis mentionem faciunt nummi duo in primis eximii, prave hactenus intellecti Prior eſt Pertinacis Auguſti, alter Severi Alexandri Cæſaris. Prior eſt argenteus in Theſauro Regio, a Seguino delineatus, pag. 124 primæ editionis. IMP. CAES. P. HELV. PERTIN. AVG capite laureato. *Imperator Cæſar Publius Helvius Pertinax Auguſtus.*).(. Stat

verim candore ac pondere, quo maxime diſcernitur: montanis modo comparetur Italiæ agris externum, in quo principatum tenuit [2] Bœotia, deinde Sicilia, mox Africa. Tertium pondus erat Thracio, [3] Syrioque, deinde & Ægyptio, [4] athletarum cum decreto, quorum capacitas jumentis ſimilis, quem diximus ordinem fecerat. Græcia & Ponticum laudavit, quod in Italiam non pervenit. Ex omni eadem genere grani prætulit [5] dracontiam, ſtrangiam, & Selenuſium, argumento craſſiſſimi calami: ita pingui ſolo hæc genera aſſignabat. Leviſſimum & maxime inane, ſeu tenuiſſimi calami, in humidis ſeri jubebat, quoniam multo egeret alimento. Hæ fuere ſententiæ Alexandro Magno regnante, cum clariſſima fuit Græcia, atque in toto terrarum orbe potentiſſima: ita tamen, ut ante mortem ejus annis [6] fere C X L V. Sophocles Poëta in fabula [7] Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudaverit, ad verbum tranſlata ſententia:

Et fortunatam Italiam frumento canĕre candido.

Quæ laus peculiaris hodieque Italico eſt. Quo magis admiror, poſteros Græcorum nullam mentionem hujus feciſſe frumenti.

2. Nunc ex his generibus, [8] quæ Romam invehuntur, leviſſimum eſt Gallicum, atque e Cherſoneſo advectum: quippe non excedunt in modium vicenas libras, ſi quis granum ipſum ponderet. Adjicit Sardum [9] ſelibras, Alexandrinum [10] & trientes: hoc & Siculi pondus. Bœoticum totam libram addit: Africum [11] & dodrantes. In Transpadana Italia ſcio vicenas quinas libras farris modios pendere: [12] circa Cluſium & ſenas. Lex certe naturæ, [13] ut in quocumque genere pani militari tertia portio ad grani pondus accedat: ſicut optimum frumentum eſſe, [14] quod in ſubactu congium aquæ capiat. Quibuſdam generibus per ſe pondus, ſicut Balearico: modio panis pondo X X X V. reddit: [15] Quibuſdam binis mixtis, ut Cyprio & Alexandrino, [16] X X prope libras non excedentibus. Cyprium fuſcum eſt, panemque nigrum facit: itaque miſcetur Alexandrinum candidum, redduntque X X V. pondo. [17] Thebaïcum libras adjicit. Marina aqua ſubigi, quod pleri-que maritimis in locis faciunt, occaſione lucrandi ſalis, inutiliſſimum. Non alia de cauſa opportuniora morbis corpora exſiſtunt. Galliæ & Hiſpaniæ [18] frumento in potum reſoluto, [19] quibus diximus generibus, ſpuma ita concreta pro fermento utuntur. Qua de cauſa levior illis, quam ceteris, panis eſt.

3. Differentia eſt & calami. Craſſior quippe melioris eſt generis. [20] Plurimis tunicis Thracium triticum veſtitur, ob nimia frigora illi plagæ exquiſitum. Eadem cauſa [21] & trimeſtre invenit, detinentibus terras nivibus, quod tertio fere a ſatu menſe & in reliquo orbe metitur. Totis hoc Alpibus notum, & hiemalibus provinciis nullum hoc frumento

NOTÆ.

Dea Liberalitas, ut pingi ſolet in nummis inſcriptis, LIBERALITAS AVG. cum tabella, quam dextra manu gerit, quæque modicum tritici pretium indicaret: & cum cornucopiæ, quod lævo brachio tenet. Inſcriptio, LIBERATIS CIVIBVS. Ejus hæc inſcriptio eſt: LIBERalitas Auguſti Triticum Italicum Suppeditavit CIVIBVS. Alioquin non conveniret titulus cum argumento, ſive pictura. Alterius nummi, qui eſt Severi Alexandri, ingenioſior aliquanto inſcriptio eſt, M AVREL. ALEXANDER CAES. Caput nudum.). (. Corona laurea, in qua S. P. Q. R. Hanc tenet Aquila Romana. In circuitu, METROPOLIS. Hoc eſt, *Munificentiſſime Erogato Tritico ROmanæ Plebi, Omnium Liberalitatem Imperatorum Superavit*, ſcilicet Cæſar Alexander. Eſt hic nummus, ut prior, argenteus, apud Occonem, pag. 409.

2. *Bœotia.*] Conſentit Theophraſtus, lib. 4. de cauſis, cap. 10. pag. 310. Τῷ μὲν ἄλλῳ πυρῷ δοκεῖ ὁ Ἀθήναζε καταχομίζοντες, ὁ Σικελικὸς ἐγχωρίων εἶναι· τούτου δ' ἐπιβαρύτερος μᾶλλον ὁ Βοιώτιος, σημεῖον ὡς τοὺς ἐν Βοιωτίᾳ ἀθλητάς.

3. *Syrioque.*] Defuit anno uno in Syria, cum agris Sidoniorum ſerendis triticum ſuppeditavit Antoninus Severus Auguſtus: quamobrem percuſſere ejus honori nummum ex ære magno, qui eſt in Cimelio D. de BOZE, hoc titulo, AETERNVM BENEFICIUM SID. DAT. Hoc eſt, *Sidoniis datum*. Implet nummi aream modius, e quo ſpicæ emicant. Pars prior, cum Antonini Severi capite, hos exhibet titulos: M AVREL. ANTONINVS PIVS AVG PRG MAX. *Parthicus, Britannicus, Germanicus Maximus.*

4. *Athletarum.*] Athletis ita cenſentibus, quorum edacitas, ſeu voracitas potius, jumentorum ſimilis, hunc quem modo diximus in pondere frumentorum ordinem fecit. Theophr. lib. 8. Hiſt. cap. 4. In Bœotia, inquit, ternos ſemiſextarios tritici abſumunt: Athenis Siculi, facile quinos.

5. *Dracontiam.*] Pro his tritici generibus, tergeminum Theophraſtus affert, lib. 8. hiſt. cap. 4. Καγχρυδίαν, Στλεγγύν, Ἀλεξανδρεῖον.

6. *Fere CXLV.*] Egit ergo Sophocles eam fabulam Olymp. LXXXVIII. anno quarto, ætatis ſuæ viceſimo, ſi Suidæ credimus. Obiit enim Alexander Olymp. CXX. anno primo. Olympiadibus Pliniano calculo computatis, Vrbis conditæ anno CCCCXLII.

7. *Triptolemo.*] In ea fabula Ceres Triptolemum edocet, quantum terrarum neceſſe ſit peragrari ſeminandis a ſe datis frugibus, Italiamque præ ceteris laudat. Vide Dionyſ. Halic. lib. 1. Antiq. Rom. pag. 10.

8. *Quæ Romam.*] M S S omnes, *quæ Roma.*

9. *Selibras.*] Dimidiam libram.

10. *Et trientes.*] Gallici, inquit, tritici pondus, non ſelibra tantum, ſed præterea triente, hoc eſt, tertia libræ parte, ab Alexandrino Siculoque ſuperatur.

11. *Et dodrantes.*] Et præterea dodrantem, hoc eſt, libræ partes tres quartas.

12. *Circa Cluſium.*] Hoc eſt, circa Cluſium farris modios pendere non vicenas quinas tantum libras, ſed & ſenas: hoc eſt, vicenas ſenas. Dalecampius perperam exiſtimat *ſenas* hoc loco Senenſis eſſe in Etruria oppidi nomen. De farre Cluſino, ejuſque parandi modo, vide Aetium ſerm. 9. cap. 45. pag. 385. Columella, lib. 2. pag. 6. *Far, quod appellatur Cluſinum, candoris nitidi.* Martialis, in Xeniis, lib. 13. Epigr. 8. *Far:*

Imbue plebeias Cluſinis pultibus ollas, &c.

13. *Ut in quocumque.*] Ut cujuſcumque frumenti modius in panem ſubactus militarem, ſive caſtrenſem, (*le pain de munition*) triente toto, ſeu tertia parte ponderoſior ſit, quam granum ipſum, prius quam molatur, & ſubigatur in panem.

14. *Quod in ſubactu.*] Dum ſubigitur in paniſicio.

15. *Quibuſdam binis.*] Subintellige, pondus eſt.

16. *XX. prope libras.*] Antequam in panem ſubigantur.

17. *Thebaicum libras.*] Sive granum ipſum per ſe alteri e duobus iſtis miſceatur, Cyprio vel Alexandrino: ſive cum altero ſubigatur, libram ad pondus adjicit. Thebaicum porro ex Ægypto intellige.

18. *Frumentum in potum.*] Cum e madida fruge parant ſibi potus, zythum ſcilicet, Gallis *Biere*, Hiſpanis *Cerveza*.

19. *Quibus diximus.*] Tritico nempe Balearico, in Hiſpaniis: in Galliis farris genere, quod bracem vocabant, ut dictum eſt, tum iſta ſect. tum ſuperiore.

20. *Plurimis tunicis.*] Theophr. lib. 8. hiſt. cap. 4. ὁ Θρᾴκιος πολυχιτωνότερος.

21. *Et trimeſtre.*] Tritici genus, quod intra tres menſes maturescit: bimeſtre, quod intra binos. De his Theophr.

lætius. [22] Unicalamum præterea, nec uſquam capax: ſeriturque non niſi tenui terra. [23] Eſt & bimeſtre circa Thraciæ Ænum, quod quadrageſimo die, quam ſatum eſt, matureſcit: mirumque, nulli frumento plus eſſe ponderis, & furfuribus carere. Utitur eo & Sicilia, & Achaïa, montuoſis utraque partibus. Eubœa quoque circa Caryſtum. In tantum fallitur [24] Columella, qui ne trimeſtris quidem proprium genus exiſtimaverit eſſe, cum ſit antiquiſſimum. [25] Græci ſetanion vocant. [26] Tradunt in Bactris grana tantæ magnitudinis fieri, ut ſingula ſpicas noſtras æquent.

XIII. Primum ex omnibus frumentis ſeritur hordeum. Dabimus & dies ſerendo cuique generi, natura ſingulorum expoſita. Hordeum Indis ſativum & ſilveſtre, [1] ex quo panis apud eos præcipuus, [2] & alica. [3] Maxime quidem oryza gaudent, [4] ex qua ptiſanam conficiunt, quam reliqui mortales ex hordeo. [5] Oryzæ folia carnoſa, porro ſimilia, ſed latiora; altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmeæ rotunditatis.

XIV. [1] Antiquiſſimum in cibis hordeum, ſicut [2] Athenienſium ritu Menandro auctore apparet: [3] & gladiatorum cognomine, qui hordearii vocabantur. [4] Polentam quoque Græci non aliunde præferunt. Pluribus fit hæc modis. Græci perfuſum aqua hordeum ſiccant nocte una, ac poſtero die frigunt, [5] deinde molis frangunt. Sunt qui vehementius toſtum rurſus exigua aqua aſpergant, & ſiccent prius, quam molant. Alii vero virentibus ſpicis decuſſum hordeum recens purgant, madidumque in pila tundunt, atque in corbibus eluunt, ac ſiccatum Sole rurſus tundunt, & purgatum molunt. Quocumque autem genere præparato, vicenis hordei libris, ternas ſeminis lini, & coriandri ſelibram, ſaliſque [6] acetabulo, torrentes ante omnia miſcent in mola. Qui diutius volunt ſervare, cum polline ac furfuribus ſuis condunt novis fictilibus. Italia ſine perfuſione toſtum in ſubtilem farinam molit, iiſdem additis, aque etiam milio. Panem ex hordeo antiquis uſitatum vita damnavit, [7] quadrupedumque fere cibus eſt.

XV. Ptiſanæ inde uſus validiſſimus ſaluberrimuſque tantopere probatur. Unum laudibus ejus volumen dicavit [1] Hippocrates e clariſſimis medicinæ ſcientia. Ptiſanæ bonitas præcipua Uticenſi. In Ægypto vero eſt, quæ fit ex hordeo, cui ſunt bini anguli. In Bætica & Africa genus, ex quo fiat, hordei, glabrum appellat Turranius. Idem olyram & oryzam eamdem eſſe exiſtimat. Ptiſanæ conficiendæ vulgata ratio eſt.

XVI. Simili modo [1] ex tritici ſemine tragum fit, in Campania dumtaxat & Ægypro.

XVII. [1] Amylum vero ex tritico ac ſiligine, ſed optimum [2] e trimeſtri. Inventio ejus Chio inſulæ debetur: & hodie laudatiſſimum inde eſt: [3] appellatum ab eo, quod

NOTÆ.

loc. cit. *Καὶ τὸ τῶν τριμήνων, καὶ τὸ τῶν διμήνων, καὶ ἀσταχυώδες ἐν ἐλάττοσι ἡμέραις πλείοσιν.* Trimeſtre, ſiliginis genus eſſe docet Colum. lib. 2. cap. 6. de generibus ſeminum.

22. *Unicalamum.*] Unicum e radice calamum trimeſtre id triticum emittit: nec poteſt ferre plures. Theophr loc cit. *Τρίμηνος δὲ πυρὸς . . . μονοκάλαμος, καὶ τὴν ἔκφυσιν, καὶ τὸ ὅλον ἀσθενές.*

23. *Eſt & bimeſtre.*] Theophr. loc cit. etſi de Æno Thraciæ ſilet in Eubœa ſolum reperiri illud affirmat, & in Sicilia, Achaiaque.

24. *Columella.*] Ita etiamnum legitur apud Columellam, libro 2. cap. 9. pag. 53. *Neque enim eſt ullum, ſicut multi crediderunt, natura trimeſtre ſemen: quippe idem jactum autumno melius reſpondet.* Non negat is peculiare tritici genus dictum ab antiquis eſſe trimeſtre: ſed ab eo quod autumno ſeritur, quodque melius ita provenit, differre negat. Et cap 6. triticum trimeſtre, & trimeſtre alicaſtrum agnoſcit.

25. *Græci ſetanion.*] Ita MSS. non *trimenon*, ut editi. *Σητάνιος πυρὸς*, ſive *σητάνειος*, triticum quod hoc anno, id eſt, vere ineunte ſatum eſt Vide Rob Conſtant in Lexico.

26. *Tradunt in Bactris.*] Theophr. loc cit. nucleis olivæ ſingula Bactrici frumenti grana æquiparat.

Sect. XIII. 1. *Ex quo panis.*] Vide Notas & Emend n. VII.

2. *Et alica.*] Hoc eſt, ptiſana ex hordeo Indico, ut ipſe loquitur, lib. 22 ſect. 66.

3. *Maxime quidem.*] Theophr. lib 4. hiſt. cap. 8.

4. *Ex qua ptiſanam.*] Ptiſana pultis genus eſt, quod ex farina fit hordeacea, aliiſque frugibus. Hanc quæ ex oryza conficitur, noſtri ipſius oryzæ nomine, *du Ris* vocant: quæ ex hordeo, *Orge mondé.*

5. *Oryza.*] Depictam vide apud Dodon. pag. 500.

Sect. XIV. 1. *Antiquiſſimum.*] Vide Dionyſ. Halic. lib. 2. Rom. Antiq pag. 95.

2. *Athenienſium*] Quoniam in Eleuſinio certamine præmium victori hordeum fuit, uti teſtatur Pindari Scholiaſtes, Olymp. Ode 9 pag 93. *Ἄγεται δὲ αὐτόθι* (de Eleuſine loquitur) *ἀγὼν Κόρης καὶ Δημήτρος, ὃς καλεῖται Ἐλευσίνια· ἐν ᾧ ἆθλον κριθαί.* Hoc ipſum ſcribunt Ariſtides, Suidas, & auctor Etymologici.

3. *Et gladiatorum.*] Et præterea, inquit, id ex quodam gladiatorum genere intelligitur, qui hordearii appellantur, quod vetuſtiore ævo eo cibi genere uterentur. Milites etiam *qui parum in armorum proluſione profecerant*, inquit Vegetius, lib. 1. cap. 13. pag. 14. *pro frumento hordeum cogebantur accipere: nec ante eis in tritico reddebatur annona, quam ſub præſentia Tribunorum experimentis datis oſtendiſſent ſe omnia, quæ erant in militari arte, compleſſe.*

4. *Polentam.*] Polentam Græci *ἄλφιτα* vocant, torrefacti hordei farinam. In Gallia vocant, *du Gruau.* Spiſſandis carnium juribus venalis circumfertur: cœptique & ex avena retorrida fieri, & eadem nominis ambage proferri.

5. *Deinde molis.*] Veteres hordeum, fundeſque fruges prius torrebant, deinde molebant. Unde Virgilius, lib. 1. Æneid. verſ. 183.

Et torrere parant flammis, & frangere ſaxo.

Nec ullum ibi *ὄστρων σκίρρον*, ut ſibi vulgus interpretum fingit. Vide quæ dicenda ſunt ſect. 23.

6. *Acetabulo.*] De hoc menſuræ genere dicetur, lib. 21. ſect. 109.

7. *Quadrupedumque.*] Equorum: quibus olim non avena dabatur, ſed hordeum Unde Feſtus: *Hordearium æs*, inquit, *quod pro hordeo Equiti Romano dabatur.*

Sect. XV. 1. *Hippocrates.*] Hic liber eſt, qui alias de ptiſana, ut auctor eſt Athenæus, lib 2. pag. 57. nunc de victu in morbis acutis, vel contra Cnidias ſententias inſcriptus legitur, tomo undecimo operum Galeni, qui quatuor in eum librum Commentarios edidit.

Sect. XVI. 1. *Ex tritici ſemine.*] Hoc eſt, ex zea, ut ipſe explicaturus eſt. Galenus in Comm. 1. ad librum Hippocr. de victu in morbis acutis, pag. 14. tom. XI. *Ζεᾶς, ἐξ ἧς ὁ καλούμενος τράγος γίνεται.* In Indice hujus loci, Plinium, *De trago.* Celſus, lib 4. cap. 4 de difficultate ſpirandi, inter cibos non nimium acres, cum lenticula ptiſanaque tragum recenſet.

Sect. XVII. 1. *Amylum vero.*] Et ex zea parari amylum ſcribit Dioſc lib. 2. cap. 123. Gallis, *Amidon.*

2. *E trimeſtri.*] Hoc eſt, ex trimeſtri tritico, de quo ſect. 12. Sic Dioſc. loc. cit. *Ἄριστον δὲ ἐστι τὸ σκευαζόμενον ἐκ πυροῦ σητανίου.*

3. *Appellatum ab eo.*] Dioſc. loc. cit. *Ἄμυλον ἀπὸ τοῦ χ*

ſine mola fiat: [4] Proximum trimeſtri, quod e minime ponderoſo tritico. [5] Madeſcit dulc aqua ligneis vaſis, ita ut integatur, quinquies in die mutata. Melius ſi & noctu, ita ut miſceatur pariter. Emollitum, prius quam aceſcat, [6] linteo aut ſportis ſaccatum, tegulæ infunditur illitæ fermento, atque ita in Sole denſatur. [7] Poſt Chium maxime laudatur Creticum, mox Ægyptium: Probatur autem lævore, & levitate: atque ut recens ſit: jam & [8] Catoni dictum apud nos.

XVIII. [1] Hordei farina & ad medendum utuntur. Mirumque, in uſu jumentorum, ignibus durato, ac poſtea molito, offiſque humana manu demiſſis in alvum, majores vires, toroſque corporis fieri. [2] Spicæ quædam binos ordines habent, quædam plures uſque ad ſenos. [3] Grano ipſi aliquot differentiæ: longius, leviuſque, aut brevius, aut rotundius, candidius, nigrius, vel cui purpura eſt, [4] ultimo ad polentam. [5] Contra tempeſtates candido maxima infirmitas. Hordeum frugum omnium molliſſimum eſt: [6] ſeri non vult, niſi in ſicca & ſoluta terra, ac niſi læta. [7] Palea ex optimis: ſtramento vero nullum comparatur. Hordeum ex omni frumento minime calamitoſum: quia ante tollitur, quam triticum occupet rubigo. Itaque ſapientes agricolæ triticum [8] cibariis tantum ſerunt. [9] Hordeum ſarculo ſeri dicunt, propterea celerrime redit: fertiliſſimumque, quod in Hiſpaniæ Carthagine Aprili menſe collectum eſt: hoc ſeritur eodem menſe in Celtiberia, eodemque anno bis naſcitur. Rapitur omne a prima ſtatim maturitate feſtinantius, quam cetera. Fragili enim ſtipula & tenuiſſima palea granum continetur. [10] Meliorem etiam polentam fieri tradunt, ſi non excocta maturitate tollatur.

XIX. Frumenti genera non eadem ubique: nec ubi eadem ſunt, iiſdem nominibus. Vulgatiſſima, far, [1] quod adoreum veteres appellavere, ſiligo, triticum. Hæc plurimis terris communia. [2] Arinca Galliarum propria, copioſa & Italiæ eſt. Ægypto autem ac Syriæ, Ciliciæque & Aſiæ, ac Græciæ peculiares, [3] zea, olyra, tiphe. Ægyptus ſimilaginem conficit e tritico ſuo, nequaquam Italicæ parem. Qui zea utuntur, [4] non habent far. Eſt & hæc Italiæ in Campania maxime, ſemenque appellatur. Hoc habet nomen res præclara, [5] ut mox docebimus: propter quam [6] Homerus ζείδωρος ἄρουρα dixit: non ut aliqui arbitrantur, quoniam vitam donaret. Amylum quoque ex ea fit, [7] priore craſſius. Hæc ſola differentia eſt. CAP. VIII.

Ex omni genere duriſſimum far, & contra hiemes firmiſſimum. Patitur frigidiſſimos locos, & minus ſubactos, vel [8] æſtuoſos, ſitienteſque. [9] Primus antiquis Latio cibus, magno argumento in adoreæ donis, [10] ſicuti diximus, [11] Pulte autem, non pane, vixiſſe

NOTÆ.

ἄλφιτα τῇ χειρὶ μύλῃ καταπεπλασμένα.

4. *Proximum trimeſtri.*] Vide Notas & Emend. num VII.

5. *Madeſcit.*] Dioſc loc. cit.

6. *Linteo, aut ſportis ſaccatum*] Hoc eſt, per ſaccum colatum: quo modo vinum Hippocraticum colant pharmacopolæ. Vide Notas & Emend num. IX.

7. *Poſt Chium.*] Creticum pariter laudat Dioſc. loc. cit. mox Ægyptium. Chii non meminit. Alexandrinum commendat & Theodorus Priſcianus, lib 4.

8. *Catoni dictum apud nos*] Etſi res ſit exotica amylum, inquit, jam tum ætate tamen Catonis, Romæ id cognitum eſt. Verba hæc ſunt Catonis, cap. 87. *Amylum ſic facito. Siliginem purgato bene, &c.*

Sect. XVIII. 1 *Hordei farina.*] Ad aurium dolorem utitur ea Marcellus Empir. cap. 9. pag 78. In pluribus vero morbis Galenus, quos in Indice Braſſavoli leges.

2. *Spicæ quædam*] Hordei ſcilicet. Theophr. lib. 8. hiſt. cap. 4. τῶν μὲν κριθῶν αἱ μὲν εἰσι δίστιχοι, αἱ δὲ τρίστιχοι . . . πεντάστιχοι καὶ ἑξάστιχοι.

3. *Grano ipſi.*] Theophr. loc cit.

4. *Ultimo ad polentam.*] Poſtremum, hoc eſt, purpuraſcens, imbecille in polenta: etſi plurimum farinæ reddit: αἱ δὲ ὑποπορφυρίζουσαι, ἀσθενῆ καὶ πολυάλφιτα δοκοῦσιν εἶναι. Theophr loc. cit.

5. *Contra tempeſtates.*] Contra hiemem, ventoſque, & cæli mutationes varias. Theophr. de purpuraſcente hordeo: καὶ πρὸς τοὺς χειμῶνας δὲ, [illegible] ὅλως τὴν αἴγλην τῶν λευκῶν ἰσχυροτέρα, candido firmius.

6. *Seri non vult.*] MSS. *Seri non volet*, forte pro *non valet.* Non placet certe legi, *non valet.*

7. *Palea.*] Didymus in Geopon. lib 4 cap 14 pag 114. ad certos quoſdam uſus hanc reliquis anteponit: τὸ δὲ στάχυον τὸ κρίθινον αἱρετώτερον.

8. *Cibariis tantum.*] Tantum tritici ſerunt, quantum ad familiæ cibaria ſatis eſt.

9. *Hordeum ſarculo.*] Terra leviſſime mota, ac veluti ſuſpenſa quemadmodum fere fit ſarriendo. ſarculo opus eſt, non aratro: atque idcirco celerrime erumpit, & matureſcit. *Agros findere ſarculo* dixit Horatius, lib 1 Ode 1. verſ. 11.

10. *Meliorem etiam.*] Galenus quoque lib 1. de anim. facult. cap. XI. pag. 317. tom. 6. ex recenti hordeo mediocriter frixo laudatiſſimam fieri polentam docet: odoris etiam exuitur: ſi ariſta non omnino ſicca: Ἐκ τῶν νέων κριθῶν φρυγεισῶν συμμέτρως τὸ κάλλιστον ἄλφιτον γίνεται . . . μάλιστα ἐὰν ἀκριβῶς μὴ ᾖ τὸ ἄχυρον ἐν ταῖς νέαις κριθαῖς γεγονότα, μηδ' ἔτι ξηρὸν ἔχουσαι τὸ σῖτον.

Sect. XIX. 1. *Quod adoreum.*] Unde *adorea liba* apud Maronem, lib. 7. Æneid. verſ. 109. Feſtus: *Ador farris genus, edor quondam appellatum ab edendo: vel quod aduratur, ut fiat toſtum: unde in ſacrificio mola ſalſa efficitur.*

2. *Arinca.*] Nunc corrupto vetere vocabulo, in Delphinatu *Riquet* id tritici genus appellant Nic. Chorier, lib. 1. hiſt. pag 54. De arinca plura dicemus ſect. 20

3. *Zea, olyra, tiphe.*] Tiphen & olyram rem alii eamdem eſſe, alii diverſam, veteres prodiderunt, referente eorum ſententias Galeno, loc. cit cap. 13. pag 319. [illegible], καὶ ὀλυρῶν, καὶ ζειῶν. Ipſe Galenus, tom. 2. in explic. vocum Hippocr pag. 91. Ζειὰς, ὀλύρας, interpretatur, perinde ac ſi res una ſit, nominibus diverſis Hæc tria tamen & nominibus & re diſtinguit Anguillara, par. 6. pag 98. Tipham ait Italis appellari *pela*: Olyram, *Scandella*: Zeam, *Farro*. Aſclepiad. apud Galen. lib. 7. [illegible], cap. 3. φάρρεως ὃ καλοῦσι ζέαν. Et quod Straboni lib. 5. pag. 242. ζέα dicitur, id Plinius ſect. 29. far appellat. Et Dionyſ lib 4. Antiq Rom. pag. 95 Φάρρεα, ὃ καλοῦμεν ἡμεῖς ζέαν. Ægyptios porro panem ex τῶν ὀλυρέων feciſſe auctor eſt Herodotus lib. 2. Euterpe, pag. 128. num. 77.

4. *Non habent far.*] Sed zeam pro farre habent. Nam & ipſa zea far eſt: nec ſemen tantum appellatur, ut Plinius ait, ſed cum farre nomen alterum commune habet, adoreum, teſte Iſidoro, lib. 17. cap. 3. *Adoreum, tritici genus, quod idem vulgo ſemen dicitur.*

5. *Ut mox docebimus*] Sect. 29 ubi e zea quæ conficitur, alicam commendat.

6. *Homerus.*] Iliad. β. verſ. 548. & alibi paſſim. Quod ζειὰν ferret: non ἀπὸ τοῦ ζῆν vivere.

7. *Priore craſſius.*] Priore amylo, de quo ſect. 17.

8. *Æſtuoſos.*] In MSS. ubique *æſtivoſos.*

9. *Primus antiquis.*] Vide Dionyſ. Halic. lib. 2. Rom. Antiq. pag. 95. ubi far zeam eſſe docet.

10. *Sicuti diximus*] Sect. 3.

11. *Pulte autem.*] Valerius Maxim. lib. 2. cap. 5. *Erant*

longo tempore Romanos manifeſtum, quoniam inde & [12] pulmentaria hodieque dicuntur. Et Ennius antiquiſſimus vates obſidionis famem exprimens, [13] offam eripuiſſe plorantibus liberis patres commemorat. Et hodie ſacra priſca, [14] atque natalium, [15] pulte fritilla conficiuntur: videturque tam puls ignota Græciæ fuiſſe, quam Italiæ polenta.

XX. 1. Tritici ſemine [1] avidius nullum eſt, nec quod plus alimenti trahat. [2] Siliginem proprie dixerim tritici delicias: candor eſt, & ſine virtute, & ſine pondere, conveniens humidis tractibus, quales Italiæ ſunt, & Galliæ Comatæ. Sed & trans Alpes in Allobrogum tantum Meminorumque agro pertinax: in ceteris ibi partibus biennio in triticum tranſit. [3] Remedium, ut graviſſima quæque grana ejus ſerantur.

* Caput IX. * E ſiligine lautiſſimus panis, [4] piſtrinarumque opera laudatiſſima. Præcellit in Italia, ſi Campana Piſis natæ miſceatur. Rufior illa, at Piſana candidior, ponderoſiorque [5] cretacea. Juſtum eſt e grano Campanæ, quam [6] vocant caſtratam, [7] e modio redire ſextarios quatuor [8] ſiliginis, vel e gregali ſine caſtratura ſextarios quinque, præterea floris ſemodium: [9] Et cibarii, quod ſecundarium vocant, ſextarios quatuor: furfuris ſextarios totidem. E Piſana autem ſiliginis ſextarios quinque: [10] cetera paria ſunt. Cluſina Aretinaque etiamnum ſextarios [11] ſiliginis aſſumunt: [12] in reliquis pares. [13] Si vero pollinem facere libeat, XVI. pondo panis redeunt, [14] & cibarii tria, furfurumque ſemodius. Molæ diſcrimine hoc conſtat. Nam quæ ſicca moluntur, plus farinæ reddunt: quæ ſalſa aqua ſparſa, candidiorem [15] medullam: verum plus retinent in ſurfure. Farinam a farre dictam nomine ipſo apparet. Sigilineæ farinæ modius Gallicæ XXII. libras panis reddit, [16] Italicæ duabus tribuſve amplius in artopticio pane. Nam furnaceis binas adjiciunt libras in quocumque genere.

Caput X. 2. Similago e tritico fit laudatiſſima. Ex Africo juſtum eſt e modiis redire ſemodios, & pollinis ſextarios quinque. [17] Ita autem appellant in tritico, quod florem in ſiligine. [18] Hoc ærariæ officinæ chartariæque utuntur. Præterea ſecundarii ſextarios quatuor, furfurumque tantumdem. Panis vero e modio ſimilaginis [19] CXXII. e floris modio CXVII. Pretium huic [20] annonâ mediâ in modios farinæ, [21] XL. aſſes: ſimilagini caſtratæ [21] octonis

N o t æ.

majores noſtri adeo continentia intenti, ut frequenter apud eos pulies eſui, quam panis eſſet. Et ad hunc veterem morem Juvenalis reſpiciens, Satyra 14. verſ. 171.

Grandes fumabant pultibus ollæ.

12. *Pulmentaria.*] Varro, lib 4 de ling. Lat. *Pulmentum,* inquit, *quod idem cum pulte eſſent,* hoc eſt, cum pulte comederent: *inde pulmentarium dictum.* Pulmentarium igitur obſonium quodvis dicebatur, non quod ex pulte eſſet, ut Lexicorum auctoribus videtur: ſed quod, uti poſtea cum pane, ſic olim cum pulte, ederetur: inde nomen. Græcis ὀψοφάγιον inde dictum eſt, quod addatur pani, ut notat Eraſmus in cap. 21 Joan. ubi Latinus interpres *pulmentarium* tranſtulit Joan de Janua; *Pulmentum vel pulmentarium dicitur quilibet cibus extra panem* Apud Phædrum, lib. 3 Fabular Canis ad lupum:

Affertur ultro panis, de menſa ſua
Dat oſſa dominus, fruſta jactat familia,
Et quod faſtidit quiſque pulmentarium.

Et Seneca ficus caricas pulmentarii vicem habere dixit, obſonii Plinius, ut annotavimus lib. 15. ſect 21.

13. *Offam eripuiſſe*] Offa enim antiquis fuit, auctore Feſto quoque, glomerata puls

14. *Atque natalium.*] Subintellige, natalium ſacra. Sequioribus tamen temporibus, ſuperſtitione creſcente, etiam cruentas in natalitiis ſacris hoſtias mactavere. Horatius, lib. 4 Ode XI. die natali Mæcenatis dicta:

Ara caſtis
Vincta verbenis, avet immolato
Spargier agno.

Lampridius, in Alexandro Severo: *Cum ejus natalem aruſpices commendarent, dixerunt eum ſummam rerum tenturum: ideirco quod hoſtia de ea villa, quæ eſſet Severi Imp. adducta eſſent.*

15. *Pulte fritilla.*] Sic MSS. omnes: forte pro *frictilla,* ſeu *frictili,* a frigendo, quoniam eſſet ea puls e farina fricta. An huc pertinet quod habet Varro, lib. 1. de vita populi Rom. apud Nonium, cap 4. num 291 *Quod Calendis Junii, & publice & privatim fatuam pultem Diis mactat.* Apud Arnobium, lib. 7 pag. 230 fitilla dici videtur.

Sect. XX. 1. *Avidius nullum.*] Quod plus ex terra alimenti trahat.

2. *Siliginem.*] Candidi, leviſſimique tritici genus, vulgo *Blé blanc.* Juvenalis, Satyra 5. verſ. 70.

Sed tener & niveus, mollique ſiligine factus
Servatur domino, panis videlicet.

Colomella, lib. 2 cap 6 de generibus ſeminum: Tritici genera complura cognovimus. *Verum ex his maxime ferendum eſt, quod robus dicitur, quoniam pondere & nitore præſtet. Secunda conditio eſt habenda ſiliginis, cujus ſpecies in pane præcipua pondere deficitur.* Et cap. 9 humido ſtatu cæli recte hanc provenire ait.

3. *Remedium.*] Columella, lib. 2. cap. 9. pag. 55. ubi & poſt tertiam ſationem omne triticum ſolo uliginoſo converti ait in ſiliginem.

4. *Piſtrinarumque.*] Huc pertinet CORPVS PISTORVM SILIGINARIORVM, cujus mentio in inſcriptione vetere apud Gruter pag. 81.

5 *Cretacea.*] Cui ob candorem cretæ ſimilem, inditum id nomen videtur · aut cui creta potius Campana admixta eſt, ad conciliandum alicæ candorem, ut dicetur ſectione 29.

6 *Vocant caſtratam.*] Purgatam, diligentiuſque excretam cribro pollinario *Bluter la farine.*

7. *E modio.*] Capit modius ſextarios ſedecim Nam amphora, ſeu quadrantale, ſextarii ſunt duodequinquaginta, inquit Feſtus amphora eadem modios tres continet, auctore Voluſio Mæciano. De ſextariis diximus lib. 14. ſect. 6.

8. *Siliginis.*] Farinæ e ſiligine.

9. *Et cibarii*] Cibarium appellat, farinam craſſiorem, quæ poſt pollinem vel florem excutitur, quam furfures ſequuntur Ex ea panis conficitur, quem cibarium quoque, & ſecundarium vocant, *Pain bis.*

10. *Cetera paria.*] Ut in Campana ſiligine, quæ reddit in modios ſingulos, floris ſemodium, cibarii ſextarios quatuor, &c.

11. *Siliginis aſſumunt.*] MSS. *adſciant.* Forte *adjiciunt.* Cloſina, inquit, & Aretina farinæ reddunt non ſextarios modo quinque, ut Piſana, verum etiam ſenos. De Cluſino farre dictum eſt ſect. 12.

12 *In reliquis pares.*] Reddunt nimirum floris ſemodium, cibarii ſextarios quatuor, &c.

13. *Si vero pollinem.*] Hoc eſt, ſi tenuiſſimam libet farinam excernere, quæ tenuitate etiam id ſuperet, quod florem farinæ ſiligineæ diximus appellari.

14. *Et cibarii.*] Quid cibarium vocetur, paulo ante diximus.

15. *Medullam.*] Farinam.

16. *Italicæ.*] Farina, inquit, e ſiligine Italica panis libras reddit XXIV aut etiam vicenas quinas, ſi ſit artopticius panis. De eo panis genere dicemus ſect. 27.

17 *Ita autem.*] Similagineni, inquit, appellant in tritico, quod in ſiligine florem. *Fleur de farine de froment.*

18. *Hoc ærariæ .... utuntur*] Quæ farina cum argilla mixta operum ſuorum formas effingunt, ut recte Dalecampius.

19 *CXXII.* Subintellige, pondo, ſeu libræ redeunt.

20. *Annona media.*] Moderatiore annona, cum nec omnino gravis eſt, nec omnino laxa.

21. *XL. Aſſes.*] E noſtris aſſibus, aſſes ſunt XXXII.

22. *Octonis .... amplius.*] Hoc eſt, XLVIII. aſſibus: monetæ noſtræ aſſes efficiunt circiter octo & triginta.

Digitized by Google

aſſibus amplius, ſiligini caſtratæ [23] duplum. [a] Eſt & alia diſtinctio, [24] ſemel tempore L. Pauli nata, XVII. pondo panis reddere viſa, XVIII. Tertia XIX. cum triente: & ſecundarii panis quinas ſelibras, totidem cibarii, & furfurum ſextarios ſex.

3. Siligo numquam matureſcit pariter, nec ulla ſegetum minus dilationem patitur, propter teneritatem, iis quæ maturuere, protinus granum dimittentibus. Sed minus, quam cetera frumenta, in ſtipula periclitatur, quoniam ſemper rectam habet ſpicam: nec rorem continet, qui rubiginem faciat.

4. [25] Ex arinca dulciſſimus panis: ipſa ſpiſſior, quam far, & major ſpica, eadem & ponderoſior. Raro modius grani non XVI. libras implet. [26] Exteritur in Græcia difficulter: ob id jumentis dari [27] ab Homero dicta. Hæc enim eſt, quam olyram vocat. Eadem [28] in Ægypto facilis, fertiliſque. [29] Far ſine ariſta eſt: item ſiligo, excepta quæ Laconica appellatur. Adjiciuntur his genera, [30] bromos, [31] ſiligo excepta, & tragos, externa omnia ab Oriente invecta, oryzæ ſimilia. [32] Tiphe & ipſa ejuſdem eſt generis, ex qua fit [33] in noſtro orbe oryza. Apud Græcos eſt zea. Traduntque eam ac tiphen, cum ſint degeneres, redire ad frumentum, [34] ſi piſtæ ſerantur: nec protinus, ſed tertio anno.

XXI. Tritico nihil eſt fertilius: hoc ei Natura tribuit, quoniam eo maxime alebat hominem: utpote cum e modio, ſi ſit aptum ſolum, [1] quale in Byzacio Africæ campo, centeni quinquageni modii reddantur. Miſit ex eo loco Divo Auguſto [2] Procurator ejus ex uno grano (vix credibile dictu) quadraginta paucis minus [3] germina, exſtatque de ea re epiſtola. Miſit & Neroni ſimiliter CCCLX. ſtipulas ex uno grano. Cum centeſimo quidem & Leontini Siciliæ campi fundunt, aliique, & tota Bætica, & in primis Ægyptus. Fertiliſſima tritici genera, ramoſum, aut quod centigranium vocant. Inventus eſt jam & ſcapus unus centum fabis onuſtus.

XXII. [1] Æſtiva frumenta diximus, ſeſamam, milium, panicum. Seſama ab Indis venit: [2] ex ea & oleum faciunt: color ejus candidus. Huic ſimile eſt in Aſia Græciaque [3] eryſimum; idemque erat, niſi pinguius eſſet: quod apud nos vocant irionem: medicaminibus annumerandum potius, quam frugibus. Ejuſdem naturæ & [4] horminum, a Græcis dictum, [5] ſed cymino ſimile, ſeritur cum ſeſama: [6] hoc, & irione, nullum animal veſcitur virentibus.

XXIII. Piſtura non omnium facilis: quippe Etruria ſpicam farris toſti piſente pilo præferrato, [1] fiſtula ferrata, & ſtella intus denticulata, ut niſi intenti piſant, concidantur grana, ferrumque frangatur. Major pars Italiæ [2] rudo utitur pilo: rotis etiam quas aqua verſet obiter, & molat. De ipſa ratione [3] piſendi Magonis proponetur ſententia: Triticum ante perfundi aqua multa jubet, [4] poſtea evalli, deinde Sole ſiccatum pilo repeti. Simili

INTERPRETATIO.

a *Eſt & alia*] Eſt & alia bonitatis diſtinctio in ſimilagine, ſemel tempore L. Pauli nata, cum XVII. libras panis reddere primum viſa eſt: *ſecunda* bonitas, cum XVIII. Tertia, quando XIX. cum triente.

NOTÆ.

23. *Duplum.*] Hoc eſt, aſſes XCVI. monetæ Gallicæ aſſes circiter LXXVI.

24. *Semel tempore.*] Vide Notas & Emend. num. X.

25. *Ex arinca.*] De ea diximus ſect. ſup.

26. *Exteritur.*] In area difficulter teratur.

27. *Ab Homero.*] Iliad. ε. verſ. 195.

Παρὰ δέ σφιν ἑκάστῳ δίζυγες ἵπποι
Ἑστᾶσι, κρῖ λευκὸν ἐρεπτόμενοι καὶ ὀλύρας.

Ubi Didymus interpres: Ὀλύρας. εἶδος σπέρματος ... βραχεῖα, καὶ βόειον· οἱ δὲ ζειαί, καὶ ζέα. Id rurſum Homerus habet Iliad. β. verſ. 560.

28. *In Ægypto facilis.*] Haud difficulter exteritur.

29. *Far ſine ariſta.*] In Ægypto.

30. *Bromos.*] Hoc eſt, avena ſativa, *de l'Avoine* Βρόμος Galeno, lib. 1. de alim facult. cap. 14. pag. 318. tom. 6. ſemen eſt in Aſia frequens, præſertim in Mœſia ſupra Pergamum: jumentorum cibus, non hominum, niſi in fame.

31. *Siligo excepta.*] Ita MSS non *exceptione*. Laconicam ſiliginem intelligit, diverſi generis a communi ſiligine, propter peculiarem ariſtam.

32. *Tiphe.*] Scaliger Exerc. 292 pag. 868. exiſtimat eſſe noſtrum Secale, *le Segle*: ſed falſo. De ſecali dicemus ſect. 40.

33. *In noſtro orbe oryza.*] Hoc eſt, ptiſana oryzæ ſimilis.

34. *Si piſtæ ſerantur.*] Hoc eſt, ſi purgatæ, ſive decorticatæ Theophr. lib. 2. hiſtor. cap. 5. Ἡ τίφη καὶ ἡ ζειὰ μεταβάλλουσιν εἰς πυρόν, ἐὰν πτισθεῖσαι σπείρωνται. Varia hujus vocis πτίσσειν ſignificatio eſt. Heſychius: Πτίσαι, ψῆλαι, πτίσαι, ψῆφαι, κόψαι, ἀποδερματίσαι. Πτίσσειν igitur Græcis eſt tundere, pinſere, purgare, decorticare.

Sect. XXI. 1. *Quale in Byzacio.*] Supra, lib. 17. ſect. 3. *In Byzacio Africæ illum centena quinquagena fruge fertilem campum*, &c.

2. *Procurator ejus.*] Procurator Cæſaris, vectigalia colligebat, fiſci jura tuebatur, &c.

3. *Germina.*] Stipulas, ſive culmos.

Sect. XXII. 1. *Æſtiva... diximus.*] Initio ſect. 10.

2. *Ex ea & oleum.*] Σήσαμον Dioſc. lib. 2. cap. 121. Γίνεται δὲ καὶ ἔλαιον ἐξ αὐτοῦ, ᾧ οἱ Αἰγύπτιοι χρῶνται.

3. *Eryſimum.*] Ἐρύσιμον Theophraſti, lib. 8. hiſt. cap. 7. Ἔστι δὲ τὸ μὲν ἐρύσιμον ὅμοιον σησάμῳ, καὶ λίπος ἔχει. Hoc de ſemine accipiendum, non de Caule. Gallis *Cameline*, a Dodonæo pingitur, pempt. 4. lib. 5. cap. 23. pag. 523. Irio Latinorum eſt. Vidimus in horto Regio.

4. *Horminum.*] Ὅρμινον Theophr. lib. 8. hiſt. cap. 7. Dioſc. lib. 3. cap. 145. Ὅρμινον. Noſtris *Orvale* & *Toutebonne*. A Dodonæo delineatur, pag. 290. Genus illius alterum, pag. 292.

5. *Sed cymino.*] Theophr. loc. cit. Τὸ δ' ὅρμινον κυμινῶδες, μέλαν· σπείρεται δὲ ἅμα καὶ τῷ σησάμῳ.

6. *Hoc & irione.*] Hormino ſcilicet & irione. De ſeſama quidem & irione id Theophr. aſſeverat, lib. 6. de cauſis, cap. 19. pag. 374. De hormino conſiderandum ait, lib. 8. hiſtor. cap. 7.

Sect. XXIII. 1. *Fiſtula ferrata.*] Fiſtula in ruſtico inſtrumento, quid eſſet, diximus lib. 17. ſect. 23. ſed hæc ferrata dicitur, in quo ab illa altera diſcrepat. Fiſtulam ferrariam appellat Cato, cap. 10. Ait igitur Plinius in extremo ambitu præferrati pili fiſtulam eſſe ferratam, ſive cultri ferrati ſimilitudinem, prætereaque in medio denticulatæ ſtellæ effigiem: ut niſi erecto ſemper pilo pinſatur, frangi ferrei illi denticuli poſſint.

2. *Rudo utitur pilo.*] Aſpero & impolito, ut recte Hermolaus.

3. *Piſendi.*] Sic MSS ubique: *piſendo*, & *piſente*, & *piſant*, & *piſi*: nuſquam, ut nunc fere uſus obtinuit, *pinſendi*, *pinſente*, *pinſant*, *pinſi*, &c.

4. *Poſtea evalli.*] Vallo ſuo excludi, deglubi, gluma, cor-

modo hordeum. Hujus ſextarios x x. ſpargi duobus ſextariis aquæ. Lentem torrere priùs, deinde cum furfuribus leviter piſi. Aut addito in ſextarios x x. lateris crudi fruſto, & arenæ ſemodio. Erviliam iiſdem modis, quibus lentem: Seſamam in calida maceratam exporrigi: deinde confricari, & frigida mergi, [5] ut paleæ fluctuent, iterumque exporrigi in Sole ſuper lintea: quod niſi feſtinato peragatur, lurido colore muceſcere. Et ipſa autem quæ evalluntur, variam piſturarum rationem habent. Acus vocatur, [6] cum per ſe piſitur ſpica, tantum [7] aurificum ad uſus. Si vero in area teritur cum ſtipula, palea, ut majore in terratum parte, ad pabula jumentorum. Milii, & panici, & ſeſamæ purgamenta [8] apludam vocant, & alibi aliis nominibus.

X X I V. [1] Milio Campania præcipue gaudet, pultemque candidam ex eo facit. [2] Fit & panis prædulcis. Sarmatarum quoque gentes hac maxime pulte aluntur, & cruda etiam farina, equino lacte, vel ſanguine e cruris venis admixto. Æthiopes non aliam frugem quam milii hordeique novere.

X X V. [1] Panico & Galliæ quidem, præcipue Aquitania utitur. Sed & Circumpadana Italia [2] addita faba, ſine qua nihil conficiunt. Ponticæ gentes nullum panico præferunt cibum. Cetero æſtiva frumenta tiguis magis etiam, quam imbribus gaudent. [3] Milium & panicum aquis minime, cum in folia exeunt. Vetant ea inter vites arboreſve frugiferas ſeri, [4] terram emacrati hoc ſatu exiſtimantes.

CAPUT XI. X X V I. [1] Milii præcipuus ad ſermenta uſus, [a] e muſto ſubacti in annuum tempus. Simile fit ex tritici ipſius furfuribus minutis & optimis, e muſto albo [2] triduo maturato ſubactis, ac Sole ſiccatis, Inde paſtillos in pane faciendo dilutos, [3] cum ſimilagine ſeminis fervefaciunt, atque ita farinæ miſcent, ſic optimum panem fieri arbitrantes. Græci in binos ſemodios farinæ ſatis eſſe [4] beſſes ſermenti conſtituêre. Et hæc quidem genera [b] vindemiis tantum fiunt. Quo libeat vero tempore, ex aqua hordeoque bilibres offæ ferventi foco, vel fictili patina torrentur cinere & carbone, uſque dum rubeant. Poſtea operiuntur in vaſis, donec aceſcant: hinc ſermentum diluitur. Cum fieret autem panis hordeaceus, [c] ervi aut cicerculæ farina ipſe ſermentabatur: juſtum erat, duæ libræ in quinque ſemodios. Nunc fermentum fit ex ipſa farina, quæ ſubigitur prius quam addatur ſal, ad pultis modum decocta, & relicta donec aceſcat. Vulgo vero nec ſuffervefaciunt, ſed tantum pridie aſſervata materia utuntur. [5] Palamque eſt naturam acore ſermentari: ſicut & validiora eſſe corpora, quæ fermentato pane aluntur: quippe cum apud veteres ponderoſiſſimo cuique tritico præcipua ſalubritas perhibita ſit.

X X V I I. Panis ipſius varia genera perſequi ſupervacuum videtur: alias ab obſoniis appellati, [1] ut oſtrearii: alias a deliciis, ut [2] artolagani: alias a feſtinatione, ut [3] ſpeuſtici: nec non a coquendi ratione, ut [4] furnacei, vel artopticii, aut in clibanis cocti: non pri-

INTERPRETATIO.

a *E muſto.*] Cum muſto triti.
b *Vindemiis.*] Vindemiæ tempore.
c *Ervi.*] E farina ervi aut cicerculæ fermentum adhibebatur.

NOTÆ.

ticeque ſuo ſpoliari. *Gluma* proprie *hordei tunicula eſt*, apud Feſtum.

5. *Ut paleæ fluctuent.*] M S S. omnes, *fluctuentur.*

6. *Cum per ſe.*] A calamo, ſtipula, ſtramento, deciſa ac ſeparata. Acus, aceris, eſt tritici purgamentum: glumam complectitur, ariſtam, & ſpicæ ſcapum. Græcis, ἄχυρα. Hinc *acerosum far* apud Nonium, ex Lucilio. Feſtuſque, verbo *obacerare. Obacerare*, inquit, *obloqui, atque alterius ſermonem moleſte impedire: quod ſumptum videtur a paleis, quas Græci ἄχυρα vocant. Itaque & frumentum, & panis non ſine paleis, acroſus dicitur: item lutum aceratum, paleis mixtum.*

7. *Aurificum ad uſus.*] Forte quoniam, ut Plinius ipſe ſcribit, lib. 33. ſect. 19. palea citiſſime ardeſcit aurum, hoc eſt, acere: nam *acus palea eſt*, Varroni, apud Feſtum: *& quædam paleæ de frumento acus dicuntur.*

8. *Apludam.*] Feſtus: *Apluda eſt genus minutiſſimæ paleæ frumenti, ſive panici,* &c. Vix Gellium audio, qui lib. XI. *apludam* ait *veteres ruſticos frumenti furfurem appellaſſe.*

Sect. X X I V. 1. *Milio Campania.*] Vide quæ diximus ſect. 10. num. 3. Colum. lib. 2. cap. 9. pag. 56. *Milium quoque pultem, maxime cum lacte, non faſtidiendam præbet.* Gallis, *Millet.*

2. *Fit & panis.*] Vide Galenum, lib. 1. de alim. facult. cap. 15. pag. 323. tom. 6 & ea adjice quæ diximus ſect. 10. num. 3.

Sect. X X V. 1. *Panico*] De eo diximus ſect. 10. num. 3.

2. *Addita faba.*] Paulinus, epiſt. 3 ad Severum: *Fabam intritis panicio.* Et infra: *Fabam tantum milio, panicioque confundens.*

3. *Milium & panicum.*] Theophr. lib. 8. hiſtor. cap. 7.

4. *Terram emacrari.*] M S S. Reg. Colb. &c. *emaciari* Forte *emaciari* qua voce Colum. uſus, lib. 2. cap. 10. de lupino.

Sect. X X V I. 1. *Milii præcipuus*] Ita plane Geopon. auctor, lib. 2. cap. 31. pag. 61. Εἰ δὲ θέλεις εἰς ὅλον τὸν ἔτος ζύμην, &c. *Si vero in totum annum*, inquit, *fermentum habere vis, quum in doliis muſtum ebullierit, ſpumoſum illud quod efferbuit, eximito, cum farina milii commiſceto, diligenterque tritam in maſſas cogito, quas ad Solem ſiccatas in humido loco reponens & inde ſufficienti accepta quantitate pro fermento utitor.*

2. *Triduo maturato.*] Muſto recenti & triduano. M S S. quidam, *macerato*, male.

3. *Cum ſimilagine ſeminis*] Hoc eſt, zeæ, quam peculiari nomine ſemen diximus appellari ſect. 19.

4. *Beſſes fermenti.*] Uncias octo, ſeu duas tertias, ut vocant, libræ partes.

5. *Palamque eſt naturam.*] Ita M S S. Reg. ceterique Naturam vocat ſubactam farinam, quæ interveniente acore fermentatur.

Sect. X X V I I. 1. *Ut oſtrearii.*] Quo genere panis veſci cum oſtreis veteres ſolebant.

2. *Artolagani.*] Delicati panes, quos e vino medico, pipere, lacte, oleo vel adipe, & farina parari ſolitos, ait Athenæus lib. 3. pag. 113. Ἄρτος panem, λάγανον placentam ſonat.

3. *Speuſtici.*] A σπεύδω, *accelero:* quod nec fermentum apponitur, nec caleſit aqua: ſed ſtatim ſubacta farina igni committitur. Is eſſe videtur, quem Cato, cap. 74. depſticium vocat, *Panem depſticium ſic facito. Manus, mortariumque bene lavato. Farinam in mortarium indito, aquæ paulatim addito, ſubigitoque pulchre: ubi bene ſubegeris, defingito, coquitoque ſub teſtu.*

4. *Furnacei.*] Qui in furnis coquuntur ἰπνῖται appellat

dem

dem etiam e Parthis invectus, quem aquaticum vocant, quoniam [5] aqua trahitur, tenuem & ſpongioſa inanitate, alii Parthicum. Summa laus ſiliginis bonitate & cribri tenuitate conſtat. Quidam ex ovis aut lacte ſubigunt. Butyro vero gentes etiam pacatæ, ad operis piſtorii genera [6] tranſeunte cura. Durat ſua Piceno in panis inventione gratia, [7] ex alicæ materia. Eum novem diebus [8] macerant: decimo [9] ad ſpeciem tractæ ſubigunt uvæ paſſæ ſucco: poſtea in furnis, ollis inditum, quæ rumpantur ibi, torrent: neque eſt ex eo cibus, niſi madefacto: [10] quod fit lacte maxime mulſo.

XXVIII. [1] Piſtores Romæ non fuere [2] ad Perſicum uſque bellum, annis ab Urbe condita ſuper DLXXX. Ipſi panem faciebant Quirites; mulierumque id opus erat, ſicut etiam nunc in plurimis gentium. [3] Artoptam Plautus appellat in fabula, quam Aululariam ſcripſit: magna ob id concertatione eruditorum, an is verſus Poëtæ ſit illius: certumque fit, A. Atteii Capitonis ſententia [4] coquos tum panem lautioribus coquere ſolitos: piſtoreſque tantum eos, qui far piſebant, nominatos. Nec coquos vero habebant in ſervitiis, eoſque ex macello conducebant. Cribrorum genera Galli e ſetis equorum invenere, Hiſpani e lino [5] excuſſoria & pollinaria, Ægyptus e papyro atque junco.

XXIX. Sed inter prima dicatur & alicæ ratio, præſtantiſſimæ ſaluberrimæque: quæ palma frugum indubitata Italiam contingit. Fit ſine dubio & in Ægypto, ſed admodum ſpernenda. In Italia vero pluribus locis, ſicut Veronenſi Piſanoque agro: [1] in Campania tamen laudatiſſima. Campus eſt ſubjacens montibus nimboſis, totis quidem XL. M. paſſuum planitie. Terra ejus (ut protinus ſoli natura dicatur) pulverea ſumma, inferior bibula, & pumicis vice fiſtuloſa: montium quoque culpa in bonum cedit. Crebros enim imbres percolat atque tranſmittit: [2] nec dilui aut madere voluit propter facilitatem culturæ. Eadem acceptum humorem nullis fontibus reddit, ſed temperat, & concoquens intra ſe [3] vice ſucci continet. [4] Seritur toto anno, panico ſemel, bis farre. Et tamen vêre [5] ſegetes, quæ interquievere, fundunt roſam odoratiorem ſativa: adeo terra non ceſſat parete. Unde vulgo dictum, [6] Plus apud Campanos unguenti, quam apud ceteros olei fieri. Quantum autem univerſas terras campus Campanus antecedit, tantum ipſum pars ejus, [7] quæ Laboriæ vocantur, quem Phlegræum Græci appellant. [8] Finiuntur Laboriæ via ab

Notæ.

Tryphon apud Athen lib 3 pag. 109. Ἀρτοπτίκιοι apud eumdem, pag 113. nomen habent a vaſe, ſive teſto, in quo ii excoquebantur, quod & ἀρτοπτήιον & ἀρτόπτην vocabant. Pollux lib. 10. Denique κριβανίτην (ſic enim Attici pronunciant apud eumdem Athen. pag 109.) in clibanis coctum vocant, hoc eſt, in furnaculo ferreo, æneove, ſive teſtaceo, in quo pruna ſubjecta, vel ſuperne congeſta paniſicium coquitur: vulgo *une Tartiere*.

5. *Aqua trahitur.*] Dum in paniſicium maſſa ſubigitur, aqua plurima addita diducitur, protrahiturque: & ante coctionem levis ſpongioſuſque redditur.

6. *Tranſeunte cura.*] Bellorum immunes, ad opera piſtoria transferunt curam.

7. *Ex alica materia.*] Ex eodem frumenti genere, quo fit & alica. De pane Picentino, Martialis mox appellandus.

8. *Macerant.*] Aqua. *Placentam*, inquit Cato, cap. 76. *ſic facito*... *Alicam in aquam infundito*, &c.

9. *Ad ſpeciem tractæ.*] Tracta, ut ex Catone liquet, ſubacta manibus farina eſt, depſita, agitata, in longum protracta: ut ea agitatione melius fermentetur. Cato loc. cit. *Alicam in aquam infundito: ubi bene mollis erit, in mortarium purum indito, ſiccatoque bene. Deinde manibus depſito: ubi bene ſubactum erit, farinæ libras quatuor paulatim addito: id utrumque tracta facito. In qualo ubi areſcant, componito*, &c. Tracta neutro genere Cato pronunciavit: tractam feminino Plinius. Tractam Turnebus, lib. 12. Adverſ. cap. 10 pag. 775. putat eſſe quam *Tartam* vulgo vocant, cui minime nos aſſentimur. Vide Rob. Conſtant. in Lexico, verbo, *Tegumis*.

10. *Quod fit lacte mulſo.*] Hoc eſt, melle admixto. Eo lacte madefactus panis turgebat eximie, & erat ſic in deliciis. Martialis, lib. 13. Epigr. 47. cujus lemma, *Panes Picentini*:

Picentina Ceres niveo ſic nectare creſcit,
Ut levis accepta ſpongia turget aqua.

Sect. XXVIII. 1. *Piſtores Romæ non fuere.*] *Des Boulangers.* Varro, in περὶ Μεσιαπα, referente Nonio: *Nec piſtorem ullum noſſent, niſi eum qui in piſtrino pinſeret farinam.* Et lib. 1. de vita populi Rom. *Nec piſtoris nomen erat, niſi ejus qui far pinſebat*, hoc eſt, molebat. Nam, ut Feſtus ait, *Piſtum a pinſendo pro molitum antiqui uſurpabant.* Sic Plautus piſtor fuit, cum molas truſatiles verſando operam locaret. Minutius Felix: *Octavius homo Plautina proſapia, ut piſtorum præcipuus, ita poſtremus Philoſophorum.* Ævo tamen ſubſequente, florente Rep. ac deinceps, piſtores, ut notum eſt, ἀρτοποιοὶ appellati. Apud Plautum ſane, coquum ſæpius, piſtorem numquam offendas, niſi pro eo qui far pinſit, hoc eſt, molit.

2. *Ad Perſicum*] Uſque ad bellum cum Perſeo Macedonum rege, quod quidem tam illius, quam totius Macedonici imperii clade ac ſervitute finitum eſt, anno Urbis conditæ DLXXXVI. Macedonia in provinciæ formam cedente.

3. *Artoptam Plautus.*] In Aulularia, act. 2. ſc. 9. verſ. 4.

Ego hunc artoptam ex proximo utendum peto
A Congrione.

Vas illud fuit, ut diximus, in quo panis toſtus coquebatur. In MSS. tamen Plinianis omnibus, *Artopticiam* hoc loco legitur: ut pro muliere paniſica accepta ea vox a Plinio videatur, deſumptaque ex alio quopiam Plauti verſiculo, qui ex ea fabula nunc exciderit: vel pro ipſa arte coquendi, ut Fulvio Urſino viſum, in appendice ad lib. P. Ciacconii, de Triclinio, pag. 160.

4. *Coquos tum.*] Ita recte Turnebus emendavit, lib. 28. Adverſ. cap. 42 pag. 1017. cum prius legeretur, *toſtum*. In Reg 2. *coſtum* Non placet Fulvii Urſini conjectura, loc. cit. legentis, *toſtu panem*: etſi Voſſius approbat in Etymologico. Quos piſtores ſcilicet poſterior appellavit ætas, priſca coquos vocitabat Feſtus: *Coquum & piſtorem apud antiquos eumdem fuiſſe accepimus.* Nævius: *Coquus, inquit, edit Neptunum, Venerem, Cererem. Significat, per Cererem, panem: per Neptunum, piſces: per Venerem, olera.*

5. *Excuſſoria.*] Excuſſoria ſunt, quæ ad excutiendam farinam facta: pollinaria, quæ ad purgandum pollinem.

Sect. XXIX. 1. *In Campania.*] Hinc *alicariæ meretrices*, & *alicariorum piſtrina in Campania*, auctore Feſto.

2. *Nec dilui aut madere.*] Ne ſi in lutum abiret, non tam facilis eſſet culturæ.

3. *Vice ſucci continet.*] MSS. omnes, *vice ſuſi.*

4. *Seritur toto anno.*] Strabo idem Græce, lib. 5. pag. 242. de Campaniæ agro: Ἱστορεῖται δ᾽ ἔνια τῶν πεδίων σπείρεσθαι δι᾽ ἔτους, δὶς μὲν τῇ ζειᾷ, τὸ δὲ τρίτον ἐλύμῳ· τινὰ δὲ καὶ λαχανεύεσθαι τῷ τετάρτῳ σπόρῳ. *Traditum memoriæ eſt quædam Campaniæ arva toto anno conſeri; bis zea, tertium panico; quædam etiam quarto ſatu olera producere.* Ubi far appellavit zeam perſpicue Strabo.

5. *Segetes.*] Seges hic ipſa humus eſt, quæ ad accipiendum ſemen apta eſt. Hanc Plinius ait in eo tractu, cum interquievit a frugibus, ſponte roſam fundere, quæ ſit odoratior ſativa.

6. *Plus*.... *unguenti.*] Quoniam roſæ in unguenta tranſeunt.

7. *Quæ & Laboriæ*] Plinius lib 3 ſect. 9. *Ibi Laborini campi ſternuntur, & in delicias alica populatur meſſis.* Vide quæ ibi diximus in Notis.

8. *Finiuntur.*] Laborini campi finiuntur, inquit, utrim-

utroque latere Conſulari, quæ a Puteolis, & quæ a Cumis Capuam ducit.

2. [9] Alica [10] fit e zea, quam ſemen appellavimus. Tunditur granum ejus [11] in pila lignea: ne lapidis duritia conterat. Nobilius, ut notum eſt, pilo, vinctorum pœnali opera. [13] Primori ineſt pyxis ferrea. Excuſſis inde tunicis, iterum iiſdem armamentis nudata [14] conciditur medulla. [15] Ita fiunt alicæ tria genera: minimum, ac ſecundarium: grandiſſimum vero [16] aphæterna appellant. Nondum habent candorem ſuum quo præcellunt: jam tamen Alexandrinæ præferuntur. Poſtea (mirum dictu) admiſcetur creta, quæ [17] tranſit in corpus, coloremque, & teneritatem affert. Invenitur hæc inter Puteolos & Neapolim, in colle [18] Leucogæo appellato. Exſtatque Divi Auguſti decretum, quo [19] annua vicena millia Neapolitanis pro eo numerari juſſit e fiſco ſuo, coloniam deducens Capuam. Adjecitque cauſam afferendi, quoniam negaſſent Campani alicam confici [20] ſine eo metallo poſſe. In eodem reperitur & ſulphur: emicantque [21] fontes Oraxi oculorum claritati, & vulnerum medecinæ, dentiumque firmitati.

3. [22] Alica adulterina fit maxime quidem e zea, quæ in Africa degenerat. Latiores ejus ſpicæ, nigrioreſque, & brevi ſtipula. Piſunt cum arena, & ſic quoque difficulter deterunt utriculos, [23] fitque dimidia nudi menſura. Poſteaque [24] gypſi pars quarta inſpargitur: atque [25] ut cohæſit, farinario cribro ſubcernunt. Quæ in eo remanſit, exceptitia appellatur, & grandiſſima eſt. Rurſus quæ tranſit, arctiore cernitur, & ſecundaria vocatur. Item cribraria, quæ ſimili modo in tertio remanſit cribro anguſtiſſimo, [26] & tantum arenas tranſmittente. Alia ratio ubique adulterandi. Ex tritico candidiſſima & grandiſſima eligunt grana, ac ſemicocta in ollis, poſtea areſaciunt Sole [27] ad initium, rurſuſque leviter aſperſa molis frangunt. Ex zea pulcrius, quam ex tritico, [28] fit granum, [29] quamvis id alicæ vitium ſit. Candorem autem ei pro creta lactis incocti mixtura confert.

CAPUT XII. XXX. Sequitur natura leguminum, inter quæ maximus honos [1] fabæ: quippe ex qua tentatus ſit etiam panis. [2] Lomentum appellatur farina ea, [3] aggravaturque pondus illa, & omni legumine. [4] Jam vero & pabulo venalis fabæ multiplex uſus omnium quadrupedum generi, præcipue homini. [5] Frumento etiam miſcetur apud pleraſque gentes, & [6] maxime panico ſolida, ac [7] delicatius fracta. Quin & priſco ritu [8] fabacia ſuæ religionis

Notæ.

que via gemina Conſulari: quarum altera a Capua Puteolos, altera Cumas ducebat. Plinium hoc loco carpit immerito Cluverius, lib. 4 Ital. antiq. cap. 2.

9. *Alica.*] Alica Plinio genus ſorbitionis ac pultis eſt, cujuſmodi fere nos ex oryza conficimus.

10. *Fit e zea, quam ſemen.*] Sect. 19. Zeam Strabonis farrem eſſe Plinianum jam ante monuimus. Idem Strabo loc. cit. fieri alicam e tritico ait in hoc ipſo Campaniæ tractu, omni oryza potiorem: *Αἴρω δὲ τ πυρῶν ἐστὶ, ἐξ οὗ ὁ χόνδρος ἀρίστως ὡς πλεῖς καὶ ὀρύζης*, Dioſc. lib. 2. cap. 118. e zea: *Ὁ δὲ χόνδρος γίνεται μὲν ἐκ τ καλουμένης δικόκκου ζέας*, &c.

11. *In pila lignea.*] Pila, ſive mortarium, *un mortier*, vas concavum, quo antiqui ſiccata frumenta pinſebant, ac contundebant. Cato, cap. 14. in ruſtico inſtrumento recenſet, *paululum latam pilam, ubi triticum pinſant, unam: fullonicam unam*. Et cap. 10. *Pilam ligneam unam, fullonicam unam* dixerat. Marcellus Empir. cap. 26. ad calculoſos: *Hoc medicamentum*, inquit, *tunditur vel componitur in pila lignea, & pilo ligneo.*

12. *Ne lapidis*] Ne duritia lapideæ pilæ, ferreique pili farinæ in modum grana conterat: quæ nunc ſatis eſt ita contundi, ut ſuis tunicis ſeu folliculis ſpolientur, ſolaque medulla ſuperſit, detritis utriculis.

13. *Primori.*] In extrema pili ferrei parte.

14. *Conciditur medulla.*] Non conteritur, ut farina, ad lævorem uſque: ſed in particulas quaternas quinaſve grana ſingula franguntur. *Concaſſer.*

15. *Ita . . . . tria genera.*] Infra, num. 3 quod in farinario primum cribro remanſit, grandiſſimum eſt: quod arctiore deinde cernitur, ſecundarium vocatur: quod anguſtiſſimo, cribrarium ac minimum. Nunc vero grandiſſimum alicæ genus appellatur, quod leviter tuſum eſt, cui excuſſæ modo ſunt tunicæ: ſecundarium, medulla ipſa in craſſiores conciſa partes: minimum, in tenuiores.

16. *Aphærema.*] Ἀφαίρεμα, forte a cortice, ſeu tunicis zeæ ablatis.

17. *Tranſit in corpus*] Nempe in corpus & naturam alicæ, cui colorem & teneritatem affert. Sic in fine hujus ſectionis, candorem alicæ conferre lactis incocti mixtura vice cretæ dicitur.

18. *Leucogæo.*] A terræ ſeu cretæ albedine id ei colli nomen. Hodie *la Lumera*. Vide Camill. Pellegr. in Campan. Felice, pag. 245. & 266.

19. *Annua vicena.*] In M S S. *annoadvicena*. Forte *annua ducena*.

20. *Sine eo metallo.*] Quidquid e terræ viſceribus effoditur, id metallum dicitur. Multa affert exempla Roſweydus noſter, in Notis ad Paulinum, pag 859.

21. *Fontes Oraxi.*] M S S. *Araxi.*

22. *Alica adulterina.*] Prorſus hunc alicæ conficiendæ modum Geopon. auctor expreſſit, lib. 3. cap. 7. pag. 90. tit. *Χόνδρυ ποίησις.*

23. *Fitque dimidia.*] Nudati tunicis ſuis grani menſura dimidio minor eſt, quam erat circumveſtiti.

24. *Gypſi.*] Tenuiſſime cribrati. Geopon. auctor, loc cit.

25. *Ut cohæſit.*] Ubi cum farina probe permixta eſt, & in unum veluti corpus coiit.

26. *Et tantum arenas.*] Admixtas ſcilicet, ut dictum eſt prius: *Piſunt cum arena*, &c.

27. *Ad initium.*] M S S. Reg. Colb. Chiffl. *ad initum*. Forte, *ad motum*.

28. *Fit granum.*] Vel potius graneum, quod pultis vel ptiſanæ genus e tritico fuiſſe videtur. Vide Notas & Emend. num. XI.

29. *Quamvis id alicæ.*] Quamvis hæc ſit alica inferioris notæ, minuſque nutriat.

Sect. XXX. 1. *Fabæ.*] Quæ faba veterum fuerit, haud ita eſt proclive ſtatuere: Palam enim eſt non eſſe eam quam eo nomine vulgus indigitat, *Feve*: cui faſeli nomen accommodari verius cenſet Dodonæus, Pempt 4. lib. 2. cap. 505. Certe Græcorum *κύαμον*, Latinorumque fabam, & rotundam eſſe, & exiguæ molis, ex variis antiquorum teſtimoniis perſpicuum eſt: quæ dos utraque a faba noſtra vulgari abeſt.

2. *Lomentum.*] Farina ſabacea ἐρέγμινον ἄλευρον, κυάμινον, & ἄλευρον.

3. *Aggravaturque pondus.*] Frumenti, vel panici, cui immiſcetur in panificio.

4. *Jam vero & pabulo.*] Pellicerius conjiciebat in notis ſinceriorem forte lectionem fore: *Jam vero & pabulo venalium, faba multiplex uſus*, &c. Nos vix aſſentimur.

5. *Frumento.*] Quem morem hodieque Allobroges tenent, ut fiat ſolidior panis.

6. *Et maxime panico.*] Vide quæ diximus ſect. 25.

7. *Delicatius.*] Levius, molliuſque fracta, nec in tenuem omnino farinam.

8. *Fabacia.*] A jactandis fabis deducta vox, ut ſuſpicari quidem licet ex eo Varronis loco, lib. 1. de vita populi Rom. apud Nonium, cap 2. pag. 513. *Quibus temporibus*, inquit, *in ſacris fabam jactant noctu, ac dicunt ſe Lemures domo extra januam facere.* Fabacia pulte Carnæ Deæ, Jani uxori, ſacrificari ſolitum, Calendis Juniis, quas fabarias appellabant, auctor eſt Macrobius, lib. 1. Saturn. cap. 12.

Diis in ſacro eſt, prævalens [9] pulmentari cibo, [10] & hebetare ſenſus exiſtimata, inſomnia quoque facere. [11] Ob hæc Pythagorica ſententia damnata: ut alii tradidere, quoniam mortuorum animæ ſint in ea. Qua de cauſa [12] parentando utique aſſumitur. Varro & ob hæc [13] Flaminem ea non veſci tradit, & quoniam in flore ejus litteræ lugubres reperiantur. In eadem peculiaris religio: namque fabam utique e frugibus referre mos eſt auſpicii cauſa, [14] quæ ideo referiva appellatur. [a] Et auctionibus adhibere eam lucroſum putant. [15] Sola certe frugum etiam exeſa repletur creſcente Luna. [16] Aqua marina, aliave ſalſa non percoquitur.

[17] Seritur ante Vergiliarum occaſum leguminum prima, ut antecedat hiemem. [18] Virgilius eam per ver ſeri jubet, Circumpadanæ Italiæ ritu. Sed major pars malunt [19] fabalia maturæ ſationis, quam trimeſtrem fructum. Ejus namque ſiliquæ cauleſque gratiſſimo ſunt pabulo pecori. [20] Aquas in flore maxime concupiſcit: cum vero defloruit, exiguas deſiderat. [21] Solum, in quo ſata eſt, lætificat ſtercoris vice. [22] Ideo circa Macedoniam, Theſſaliamque, cum florere cœpit, vertunt arva.

Naſcitur & ſua ſponte pleriſque in locis, ſicut ſeptemtrionalis oceani inſulis, quas ob id noſtri [23] Fabarias appellant: item in Mauretania ſilveſtris paſſim, ſed prædura, & quæ percoqui non poſſit.

[24] Naſcitur in Ægypto [25] ſpinoſo caule: qua de cauſa crocodili oculis timentes refugiunt. [26] Longitudo ſcapo quatuor cubitorum eſt, ampliſſima [27] craſſitudo: nec genicula habet, molli calamo: [29] ſimile caput papaveri, colore roſeo: in eo fabæ [30] non ſupra tricenas: folia ampla: fructus ipſe amarus & odore: [31] ſed radix perquam lauta incolarum cibis, cruda, & omnino decocta, arundinum radicibus ſimilis. [32] Naſcitur & in Syria, Ciliciaque, & in Torone Chalcidis lacu.

XXXI. Ex leguminibus [b] autem Novembri ſeruntur lens: & in Græcia piſum.

INTERPRETATIO.

a *Et auctionibus.*] Et in venditionibus publicis, ſi faba ſimul proponeretur venalis, lucrum ex ea re, *& ex eo omine*, maximum futurum putabant.

NOTÆ.

pag. 248. hunc ritum inſtituente Tarquinio poſt exactos reges. In MSS. Reg. Colb. Th. non *fabacia*, ſed *fabata* legitur: & Græci recentiores fabas coctas hodieque φάβατα vocant: & pultem fabatam Feſtus appellat, verbo *Refriva*. Apicius tamen, lib 5. cap. 6. Fabacias virides, fabacias frictas, fabacias Baianas in obſonium parandi modum edocet.

9. *Pulmentari cibo.*] Pulmentarii vice. Vide quæ diximus ſect. 19.

10. *Et hebetare.*] Didymus in Geopon. lib. 2. cap. 33. pag. 69. Οἱ δὲ φυσικοί φασι τοὺς κυάμους ἀμβλύνειν τὰς καρδίας τῶν ἐσθιόντων αὐτούς· διὸ καὶ ἐμποδίζειν τὰς δι᾽ ὀνειράτων μαντείας νομίζοντες, εἰσὶ γὰρ πνευματώδεις.

11. *Ob hæc Pythagorica.*] Pythagorici hujuſce placiti quæ ſententia fuit, fuſe diſputatur a Gellio, lib 4 cap. XI. pag. 296. Facit cum Plinio Apollonius, hiſt. Comm. cap. 46. & Tullius, lib. 1. de Divin. num. 62. *Jubet Plato*, inquit, *ſic ad ſomnum proficiſci corporibus affectis, ut nihil ſit quod errorem animis perturbationemque afferat. Ex quo Pythagoreis interdictum putatur, ne faba veſcerentur, quod habet inflationem magnam is cibus, tranquillitatem mentis quærentibus contrariam.* Ex lib 2. n. 119 *Faba quidem Pythagorici utique abſtinuere: quaſi vero eo cibo mens, non venter infletur.* Trahit alio eam Pythagoræ ſententiam Plutarchus, lib. de educ. pueris, pag. 12. rurſumque in quæſt. Rom. pag. 286.

12. *Parentando.*] Parentalibus ſacrificiis fabas adhiberi ſolitas, Feſtus affirmat. Parentalia autem epulæ erant in parentum aut propinquorum funeribus datæ.

13. *Flaminem.*] Gellius, lib. 10. cap. 15. pag. 530. ex Fabii Pictoris Annalibus: *Fabam neque tangere Diali mos eſt, neque nominare.* Quæ verba Feſtus tranſcribens, etiam cauſas adjicit: *quod ea putatur ad mortuos pertinere: nam & lemuralibus jacitur larvis, & parentalibus adhibetur ſacrificiis, & in flore ejus litteræ apparere videntur.* Vide Eraſm. Chil. 1. Cent. 1. pag. 15 Adag. *A fabis abſtineto.* Adde auctorem Geopon. lib 2. cap. 33. pag 70.

14. *Quæ ideo referiva.*] Ita MSS. Reg. Colb. Th. non *refriva*. Feſtus: *Refriva, (vel referiva potius) faba dicitur, ut ait Cincius, quæ ad ſacrificium referri ſolet domum ex ſegete auſpicii cauſa, quaſi revocet fruges. Ælius dubitat an ea ſit, quæ prolata in ſegetem domum referatur, an quæ refrigatur, quod eſt, torreatur. Sed opinionem Cincii adjuvat, quod in ſacrificiis publicis, cum puls fabata Diis datur, nominatur refriva.* Dictis Plinius adſtipulatur.

15. *Sola certe.*] Didymus loc. cit. Φησὶ δὲ τὸν κύαμον ἐκβρωθέντα ἀναπληροῦσθαι πάλιν τῆς σελήνης αὐξομένης.

16. *Aqua marina.*] Didymus loc. cit. Et piſa nos obſervavimus puteana etiam aqua vix, fluviali haud ægre coqui.

17. *Seritur ante.*] De Vergiliarum occaſu, ſect. 59. Pallad. lib. 12. in Novembri, tit. 1. pag. 61. *In principio Novembris fabam ſpargimus*, &c.

18. *Virgilius.*] Libro 1. Georg. verſ. 215.

Vere fabis ſatio.

Extremo menſe Junio fabam ſeri eodem die metique, viſum a ſe Seneca prodit epiſt. 87.

19. *Fabalia.*] Siliquas fabales, ſeu grandiores culmos, ex quibus ſiliquæ pendent. Columella, lib. 2. cap. 10. de faba: *Poſt brumam parum recte ſeritur: peſſime vere: quamvis ſit etiam trimeſtris faba, quæ menſe Februario ſeratur . . . ſed exiguas paleas, nec multam ſiliquam facit. Veteres itaque ruſticos plerumque dicentes audio, malle ſe matura fabalia, quam fructum trimeſtrem.*

20. *Aquas in flore.*] Theophr. lib 8. hiſt. cap. 6.

21. *Solum, in quo.*] Theophr. lib. 8. hiſt. cap. 9. Columella, lib. 2 cap 10 pag. 57. *Sunt etiam qui putent in arvis hanc eamdem vice ſtercoris fungi: quod ſic ego interpretor, ut exiſtimem non ſationibus ejus pingueſcere humum, ſed minus hanc quam cetera ſemina vim terræ conſumere. Nam certum habeo frumentis uberiorem agrum eſſe, qui nihil, quam qui iſtam ſiliquam proximo anno tulerit.* Vide etiam Palladium in Novemb. tit. 1. pag. 161.

22. *Ideo circa.*] Theophr loc. cit.

23. *Fabarias.*] De his dictum eſt lib. 4. ſect. 27.

24. *Naſcitur & in Ægypto.*] Hæc Theophr lib. 4. hiſtor. cap. 10. quæ tranſcripſit Athenæus, lib. 3. pag. 72. A ſolo in quo provenit, faba Ægyptia vocitatur: ſed colocaſiam eſſe cave credas.

25. *Spinoſo caule*] Theophr. loc. cit. non *caule ſpinoſo* dixit, ſed *radice ſpinoſa*, Ἰσχυρὰ γὰρ ἡ ῥίζα, καὶ ὁ μίσχος τοῦ καλάμου, πάντα ἐπακανθίζονται· καὶ ἀποφεύγει ὁ κροκόδειλος φοβούμενος, μὴ ἐμπλήξῃ τῷ ὀφθαλμῷ, τῷ μὴ ὀξὺ καθορᾷν. Legiſſe Plinius videtur apud ſcriptores alios, καυλὸς δ᾽ ἐπακανθίζων.

26. *Longitudo*] Theophr. loc. cit.

27. *Craſſitudo.*] Digitalis, πάχος δὲ δακτυλιαῖος. Theophr.

28. *Nec genicula.*] Non habet genicula, ſed calamum mollem: ὅμοιος δὲ καλάμῳ μαλακῷ ἀγονάτῳ. Theophr.

29. *Simile caput.*] Flos ſcilicet. Τὸ δὲ ἄνθος διπλάσιον ἢ μήκωνος· χρῶμα δὲ ὅμοιον ῥόδῳ κατακορές. Theophr.

30. *Non ſupra tricenas.*] Πλῆθος δὲ οἱ πλεῖστοι τριάκοντα.

31. *Sed radix.*] Theophr. loc cit. & Athen.

32. *Naſcitur & in.*] Theophr. & Athen. loc cit.

Sect. XXXI. 1. *Autem Novembri.*] Vide Notas & Emend. num. XII.

[a] Lens amat ſolum tenue magis, quam pingue, cælum utique ſiccum. Duo genera ejus [3] in Ægypto: alterum rotundius nigriuſque, alterum [4] ſua figura. Unde vario uſu tranſlatum eſt [5] in lenticulas nomen. Invenio apud auctores, [6] æquanimitatem fieri veſcentibus ea. [7] Piſum in apricis ſeri debet, frigorum impatientiſſimum. Ideo in Italia, & in auſteriore cælo non niſi verno tempore, terra facili ac ſoluta.

XXXII. Ciceris natura eſt gigni [1] cum ſalſilagine: [2] ideo ſolum urit. [3] Nec niſi madefactum pridie, ſeri debet. [4] Differentiæ plures, magnitudine, figura, colore, ſapore. Eſt enim arietino capiti ſimile, [5] unde ita appellatur, [6] album nigrumque. Eſt & columbinum, quod alii Venerium vocant, candidum, rotundum, leve, arietino minus, quod religio pervigiliis adhibet. [7] Eſt & cicercula minuti ciceris, inæqualis, anguloſi, veluti piſum. Dulciſſimum autem id, [8] quod ervo ſimillimum: [9] firmiuſque quod nigrum & rufum, quam quod album.

XXXIII. [1] Siliquæ rotundæ ciceri, ceteris leguminum longæ, & ad figuram ſeminis latæ: piſo [2] cylindratæ: [3] faſeolorum cum ipſis manduntur granis. Serere eos qua velis terra licet ab Idibus Octobris in Calendas Novembres. Legumina, cum matureſcere cœperunt, rapienda ſunt, quoniam cito exſiliunt, latentque cum decidêre, ſicu t& lupinum: * [4] quanquam prius de rapis dixiſſe conveniat.

[a] Cap XIII. XXXIV. In tranſcurſu ea attigere noſtri, paulo diligentius Græci, & ipſi tamen inter hortenſia: ſi juſtus ordo fiat, a frumento protinus aut certe faba dicendis, [1] quando alii uſus præſtantior ab his non eſt. [2] Ante omnia namque cunctis animalibus naſcuntur, nec in noviſſimis ſatiant ruris alitum quoque genera, magiſque ſi decoquantur aqua. Quadrupedes & fronde eorum gaudent. Et homini non minor [3] rapaciorum ſuis horis gratia, quam cymarum: [4] flavidorum quoque, & in horreis enecatorum, vel major quam virentium. Ipſa vero durant & in ſua terra ſervata: & [5] poſtea paſſa, pæne [a] ad alium proventum, famemque ſentiri prohibent. A vino, atque meſſe, tertius hic Tranſpadanis fructus. Terram non moroſe eligit, pæne ubi nihil aliud ſeri poſſit. Nebulis, & pruinis, [6] ac frigore ultro aluntur, [7] amplitudine admirabili. [8] Vidi XL. libras excedentia.

INTERPRETATIO.

a *Ad alium.*] Uſque ad aliam meſſem.

NOTÆ.

2. *Lens amat.*] Ita Colum. lib. 2. cap. 10. pag 59. *Lentem ſementi media, creſcente Luna uſque in duodecimam, ſolo tenui & reſoluto, vel pingui, & ſicco maxime loco ſeri convenit: nam in flore facile luxuria & humore corrumpitur.* Noſtris, *Lentille.* Pingitur a Dodon. pag. 217.

3. *In Ægypto.*] De ea lente Virgilius, lib. 1. Georg. verſ. 228.

Nec Peluſiacæ curam aſpernabere lentis.

Et Martialis, lib. 13 Epigr. 9.

Accipe Niliacam, Peluſia munera, lentem.

4. *Sua figura.*] Qualis eſt lenti vulgari.

5. *In lenticulas.*] Maculas in facie, quas & lentigines vocant: Græci φακὰς: ut lentem ipſam, cujus a ſimilitudine deductum lenticulæ nomen, φακόν.

6. *Æquanimitatem.*] Auctor Geopon. lib 2. cap. 35. pag. 71. Ἡ δὲ Αἰγυπτία φακῆ, εὔθυμίαν παρέχει τοῖς ἐσθίουσι. *Ægyptia lens in cibo ſumpta lætitiam afferit veſcentibus ea.* Lenticulam videri volunt ſic appellatam, quoniam lenes, & lentos, & moderatos reddit eos qui eam in cibos adhibent.

7. *Piſum, &c.*] Columella. lib 2. cap 10. pag 57. *Similis quoque ratio eſt piſi: quod tamen facilem & ſolutam terram deſiderat, tepidumque locum, & cælum frequentis humoris.* Vulgo, *Pois.*

Sect. XXXII. 1. *Cum ſalſilagine*] Cum quodam liquore ſalis, qui ei legumini peculiaris & inſitus: quem ſi nimii imbres abluant, legumen ipſum tabe interit, & ab eruca erolum perit, inquit Theophr. lib 8. hiſt. cap. 6 Ἐρέβινθος ἀπολλυμένης τῆς ἅλμης σφακελίζονται, καὶ ὑπὸ καμπῆς κατεσθίονται. Cicer noſtris, *Pois chiche.*

2. *Ideo ſolum*] Colum. lib 2 cap. 10. pag. 60.

3. *Nec niſi.*] Colum. loc cit. Pallad. lib 4 in Martio, tit. 4 pag 85 & auctor Geopon lib. 2. pag 34 pag. 78.

4. *Differentiæ.*] Theophr lib. 8 hiſt. cap. 5

5. *Unde ita appellatur.*] Cicer arietinum, Columellæ loc. cit. Theophr. κριὸς ἐρέβινθος. Athen. lib 2. pag 54. Τῶν ἐρεβίνθων τινὰς καλοῦσι κριούς. Iconem arietini ciceris habet Dodonæus, pag. 515.

6. *Album, nigrumque.*] In his regionibus non ſunt arietini ciceris differentiæ ullæ ea colore: eſt enim omne ex purpura ſub nigrum. Neque vero Theophraſti verba iſta, quibus ſimilia Plinius hoc loco habet, in arietino genere nigrum candidumque eſſe perſuadent: οἱ δ᾽ ἐρέβινθοι καὶ... τοῖς χρώμασι, καὶ ταῖς μορφαῖς διαφέρουσιν· οἷον κριοί, ὀροβιαῖοι ... ἐπὶ πᾶσι δ᾽ ὁ λευκὸς γλυκύτατος. Nam ibi λευκὸς non in omni genere ciceris, album reperiri ſignificat, ſed in omni leguminum genere, ut in cicere, lente, aliiſque, album nigro antecellere.

7. *Eſt & cicercula.*] Dioſcoridi, lib. 2. cap. 126. ἐρέβινθος ὁ ἥμερος, cicer ſativum, ut dicemus lib. 22. ſect. 72. Colum. lib. 2. cap 10. pag 60. *Cicercula, quæ piſo eſt ſimilis.*

8. *Quod ervo.*] Unde ὀροβιαῖος ἐρέβινθος a Theophr appellatur, ab ervi ſimilitudine, quod Græci ὄροβον vocant.

9. *Firmiuſque.*] Theophr. lib. 8 hiſt. cap. 6.

Sect. XXXIII 1. *Siliquæ, &c.*] Theophr. totidem verbis, lib. 8. hiſt cap 5. Καὶ οἱ κελυφῶν λοβοί, χεδὸν ἀκόλουθοι τοῖς σπέρμασίν εἰσι, &c

2. *Cylindratæ.*] Theophr. κυλινδρώδεις, ad ſimilitudinem cylindri.

3. *Faſeolorum*] Subintellige, *ſiliquæ.* Faſeolos porro eos intellige, de quibus egimus lib 16 ſect. 92. vulgo *Feverôles.* Dioſcoridi, lib 2 cap. 176 σμίλαξ κηπαία eſt, cujus ſiliquam cum ſemine, aſparagi modo elixam, oleris inſtar edi pariter prodidit. Græci ſcriptores alii δόλιχους & φασήλους vocant. Virgilius, vilem faſelum, uti ex Plinio liquet, faſeolos appellante libri hujus ſect. 56. quos poeta faſelos vocat.

4. *Quanquam prius.*] Quam de lupino dicamus.

Sect. XXXIV. 1. *Quando alii*] Cum aliud nullum ſit legumen præſtantioris uſus, quam rapa: de iis ſtatim poſt frumentum fabamque inſtituenda videbatur oratio. Rapum Græcis γογγυλὶς & γογγύλη, noſtris *une Rave.*

2. *Ante omnia.*] Colum. lib. 2. cap. 10 *Boves paſcunt*, inquit, *præcipue in Gallia, &c.*

3. *Rapaciorum*] Rapacia, ſive rapicia, cauliculi ſunt teneri raporum, qui decocti ſumuntur in cibis: ſicuti cymæ, ipſo teſte Plinio lib. 19. ſect. 41. ſunt braſſicæ caulium teneriores pariter, delicatioreſque cauliculi. De rapaciis Cato, cap 35. *Rapinam & caules rapicii unde fiant, & raphanum in loco ſtercorato bene, aut in loco craſſo ſerito.*

4. *Flavidorum.*] Ita MSS. omnes: non *flaccidorum.* Vide quæ de voce *flaveſcere*, quæ Plinio familiaris eſt, congeſſimus lib. 15. ſect. 36

5. *Poſtea paſſa.*] Sub dio ſiccata.

6. *Ac frigore ultro.*] Martialis, lib 13. Epigr. 16.

Hæc tibi brumali gaudentia frigore rapa
Quæ damus, in cælo Romulus eſſe ſolet.

Adde Nicandrum in Georg. lib. 2. cujus carmen recitat Athen. lib. 14 pag. 133

7. *Amplitudine.*] Quoniam incrementum omne, non in folia, ſed in radicem vertitur, ut ait Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 4.

8. *Vidi XL.*] Matthiolus in lib 2. Dioſc. cap. 104. vis

In cibis quidem noſtris pluribus modis commendantur: durantque ad alia, [9] ſinapis acrimonia domita, etiam coloribus picta, præter ſuum, ſex aliis, purpureo quoque: neque aliud in cibis tingi decet.

[10] Genera eorum Græci duo prima fecere, maſculum, femininumque, & ea ſerendi modo ex eodem ſemine: [11] denſiore enim ſatu maſculeſcere, item in terra difficili. [12] Semen præſtantius, quo ſubtilius. Species vero omnium tres. [13] Aut enim in latitudinem fundi, aut in rotunditatem globari. [14] Tertiam ſpeciem ſilveſtrem appellavere, in longitudinem radice procurrente, raphani ſimilitudine, & folio anguloſo ſcabroque, ſucco acri: [15] qui circa meſſem exceptus oculos purget, medeaturque caligini, admixto lacte mulierum. [16] Frigore dulciora fieri exiſtimantur & grandiora: [17] tepore in folia exeunt. [18] Palma in Nurſino agro naſcentibus. Taxatio in libras ſeſtertii ſinguli, & [19] in penuria bini. Proxima [20] in Algido naris.

XXXV. [1] Napi vero Amiternini, quorum eadem fere natura, gaudent æque frigidis. Seruntur & ante Calendas Martias, [2] in jugero ſextarii quatuor. Diligentiores [3] quinto ſulco napum ſeri jubent, rapa quarto, utrumque ſtercorato. Rapa lætiora fieri, ſi cum palea ſeminentur. Serere nudum volunt, precantem ſibi & vicinis ſerere ſe. Satus utrique generi juſtus, inter duorum numinum dies feſtos, [4] Neptuni atque Vulcani. Feruntque ſubtili obſervatione, [a] quota Luna præcedente hieme nix prima ceciderit, ſi totidem luminum die intra prædictum temporis ſpatium ſerantur, mire provenire. Seruntur & vere in calidis atque humidis.

XXXVI. [1] Lupino eſt [2] uſus proximus, cum ſit & homini, & quadrupedum ge- Cap. XIV.
neri ungulas habenti, communis. [3] Remedium ejus, ne metentes fugiat exſiliendo, ut ab imbre tollatur. [b] Nec ullius quæ feruntur, natura [4] aſſenſu terræ mirabilior eſt. [5] Primum omnium cum Sole quotidie circumagitur, horaſque agricolis etiam nubilo demonſtrat. [6] Ter præterea floret. terram amat, [7] terraque operiri non vult. Et unum hoc ſeritur [8] non arato. [9] Quærit maxime ſabuloſa, & ſicca, atque etiam arenoſa. [10] Coli utique non vult

Interpretatio.

a *Quota Luna.*] Si tot diebus poſt Neptuni feſtum ſerantur, quota Luna fuerat præcedente hieme, cum nix prima cecidit.

b *Nec ullius.* Nec ullius *eorum* quæ feruntur natura, terra ei admodum favente, miſerabilior eſt.

Notæ.

diſſe ſe innumera ſcribit, quæ xxx. libras penderent, & quibuſdam locis centenas: magno certe naturæ miraculo, e tam exiguo ſemine, tribus fere menſibus tantas radices gigni.

9. *Sinapis*] Ita Nicander in Georg. loc. cit.

10. *Genera eorum.*] Theophr. loc. cit. a quo & Athenæus accepit, lib. 9. cap 369

11. *Denſiore enim*] Theophr. totidem verbis: Γίνεσθαι δὲ ἐκ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος ἄμφω. ὥσπερ καὶ τὰ ἀρρενοῦσθαι, πυκνούμενα δεῖ μηνύειν. διὸ γὰρ πυκνῶς, πυκνῶς ἀπορρίψας, τὸ αὐτὸ δὲ τρόπον, κἂν ἐν γῇ μοχθηρᾷ σπαρῇ.

12. *Semen.*] Theophr. βέλτιον λεπτόν.

13. *Aut enim in.*] Hanc ſpeciem Nicander prætermiſit: duas reliquas expreſſit eo carmine quod Athenæus recitat loc. cit.

> Γογγυλίδος δισσὴ γὰρ ἰδ' ἐν ῥαφάνοιο γενέθλη,
> Μακρή τε, στρογγύλη τε φαείνεται ἐν λαχάνοις, &c.

Tria hæc raporum genera depicta vide apud Dalec. lib. 5. hiſtor. pag. 640. Orbiculatum Galli vocant, *Naveau rond.*

14. *Tertiam ſpeciem*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 6.

15. *Qui circa meſſem.*] Et hanc vim lactucæ ſilveſtris folio Theophraſtus attribuit, loc. cit. Plinius ex aliis auctoribus, & raporum ſucco, qui ex caule exciſo excipitur.

16. *Frigore.*] Nicander, lib. 2. Georg. apud Athenæum, Theophr. lib. 7. hiſtor. cap. 4. & Martialis, allato paulo ante epigrammate.

17. *Tepore.*] Auſtrino tempore incrementum omne & ſuccus abit in folia, non in radicem. Theophr. loc. cit.

18. *Palma in Nurſino*] Columella in Hortulo:

> *Quem & Tardipedis ſacris jam rite ſolutis,*
> *Nube nova ſeritur, cali pendentibus undis,*
> *Gongylis illuſtri mittit quam Nurſia campo,*
> *Quæque Amiterninis defertur bunias arvis.*

19 *In penuria bini.*] Bini ſeſtertii, monetæ noſtræ aſſes ſunt quaterni. Mille aureis rapum emiſſe a Conone ruſtico Ludovicum XI. Regem Galliarum, ferunt.

20. *In Algido.*] Mons eſt in agro Tuſculano, conjunctus Albano monti ab urbe Roma XV. mill. paſſ. quem ab algendo dictum Grammatici volunt. Vide Strabonem, lib. 5. pag. 237.

Sect. XXXV. 1. *Napi vero.*] Martialis, lib. 13. Epigr. 20. cujus lemma. *Napi.*

> *Hos Amiternus ager felicibus educat hortis*
> *Nurſinas poteris parcius eſſe pilas.*

Nurſinæ pilæ rapa ſunt in rotunditatem globata, de quibus dictum eſt proxima ſect. Napus Græcis, & Columellæ paulo ante laudato, *βουνιάς*: noſtris, *un Navet.* Pingitur a Dodon. pag 663. Ut olim porro Nurſinis, ſic modo Sabaudis rapis Lemovicisque palma tribuitur

2. *In jugero ſextarii*, &c.] Columella, lib. 2. cap. 10. pag. 61.

3. *Quinto ſulco*] Terram ante quinquies arandam, quam napus ſeratur. Vide infra, ſect. 49. num. 3. *Quarto ſeri ſulco*, &c.

4. *Neptuni atque Vulcani.*] In Calendario ruſtico, apud Gruter p. 139 Auguſto menſi Neptunalia: Vulcanalia Septembri dicantur. Et pag 133. Vulcanalia decimo Calend. Septemb. Neptunalia decimo Calend Aug.

Sect. XXXVI. 1. *Lupino.*] Noſtri, *Lupin*, Græci θέρμον ἥμερον vocant.

2. *Uſus proximus.*] Poſt rapa, quæ cunctis pariter animalibus naſci diximus ſect. 34. *Boves enim lupinum*, inquit Colum. lib. 2. cap. 10. pag. 56. *per hiemem coctum maceratumque probe alit: Famem quoque, ſi ſterilitas annonæ ineſſit hominibus, commode propulſat* Qui *proximus* hoc loco quam *proximos* legi malunt, & a MSS. fide, & a Plinii mente deſciſcunt.

3. *Remedium ejus.*] Lupinum, inquit Theophraſt lib 8. hiſtor. cap. 10. non prius metunt, quam imber inceſſerit: quoniam alioqui inter metendum e vaginulis exſiliret, atque ita periret ſemen. Sic etiam auctor Geopon. lib. 2. cap 37. pag. 72. Poſt dies ferventes, aere madefacto, mane demeti oportere ſcribit Theophr. lib. 4. de cauſis, cap. 14. pag. 318.

4 *Aſſenſu terræ.*] MSS *aſſenſu terra quæ.*

5. *Primum omnium.*] Hæc totidem verbis Geopon. auctor, ex Apuleio, loc. cit.

6. *Ter præterea.*] Geopon. loc cit.

7. *Terraque operiri.*] Theophr. lib. 8. hiſt. cap. XI *Καὶ τὸ ὅλον γὰρ ἐν ὕλῃ θέρμος προστινάζει τῇ γῇ· διὸ καὶ οὐχ ὑπομένοντα σπείρουσι.* Vide & ejuſdem ſcriptoris librum 1. hiſtor. cap. 12.

8. *Non arato.*] Subintellige, ſolo. Sic etiam Geopon auctor, loc. cit Colum. lib. 2. cap. 10. *Crudis novalibus licet ingeras: & quaſlibetcumque obruas, ſuſtinet coloni negligentiam.*

9. *Quærit.*] Hoc iterum inculcat ſect. 46. ut & Theophr, lib. 8 hiſtor. cap. XI

10. *Coli.*] Theophr. & Geopon. auctor, locis citatis.

[11] Tellurem adeo amat, ut quamvis frutectoſo ſolo conjectum inter folia vepreſque, ad terram tamen radice perveniat. Pingueſcere hoc ſatu arva [12] vineaſque diximus. [13] Itaque adeo non eget fimo, ut optimi vicem repræſentet. Nihilque aliud nullo impendio conſtat, ut quod ne ſerendi quidem gratia opus ſit afferre. Protinus ſeritur [14] ex arvo: ac ne ſpargi quidem poſtulat decidens ſponte. [15] Primumque omnium ſeritur, noviſſimum tollitur: utrumque [16] Septembri fere menſe: quia ſi non anteceſſit hiemem, frigoribus obnoxium eſt. Impune præterea jacet, vel derelictum etiam, ſi non protinus ſecuti obruant imbres, ab omnibus animalibus [17] amaritudine ſua tutum. Plerumque tamen levi ſulco integunt. [18] Ex denſiore terra rubricam maxime amat. Ad hanc alendam poſt tertium florem verti debet, in ſabulo poſt ſecundum. Cretoſa tantum, limoſaque odit, & in iis non provenit. [19] Maceratum calida aqua homini quoque in cibo eſt. [20] Nam bovem unum modii ſinguli ſatiant, validumque præſtant: quando etiam impoſitum [21] puerorum ventribus, pro remedio eſt. [22] Condi in fumo maxime convenit, quoniam in humido vermiculi umbilicum ejus in ſterilitatem caſtrant. Si depaſtum ſit in fronde, inarari protinus ſolum opus eſt.

CAPUT XV. XXXVII. [1] Et vicia pingueſcunt arva, nec ipſa agricolis operoſa: [2] uno ſulco ſata non ſarritur, non ſtercoratur, nec aliud quam [3] deoccatur. [4] Sationis ejus tria tempora: Circa occaſum [5] Arcturi, [6] ut Decembri menſe paſcat: [7] tunc optime ſeritur in ſemen. Æque namque fert depaſta. Secunda ſatio menſe Januario eſt: noviſſima Martio: tum ad frondem utiliſſima. [8] Siccitatem ex omnibus, quæ ſeruntur, maxime amat: non aſpernatur etiam umbroſa. Ex ſemine ejus, ſi lecta matura eſt, palea ceteris præfertur. Vitibus præripit ſuccum: langueſcuntque, [9] ſi in arbuſto ſeratur.

XXXVIII. [1] Nec ervi operoſa cura eſt. Hoc amplius, quam vicia, [2] runcatur: & ipſum [3] medicaminis vim obtinens. Quippe per ervum Divum Auguſtum curatum, epiſtolis ipſius memoria exſtat. [4] Sufficiunt ſingulis boum jugis modii quini ſati. [5] Martio menſe ſatum, noxium eſſe bubus aiunt, item autumno gravedinoſum: innoxium autem fieri primo vere ſatum.

XXXIX. [1] Et ſilicia, hoc eſt, fenum Græcum, [2] ſcarificatione ſeritur: non altiore

NOTÆ.

11. *Tellurem.*] Theophr. loc. cit.

12. *Vineaſque diximus.*] Libro 17. ſect. 6. & 7. Colum. lib. 2. cap. 10. de lupino: *Maxime ex iis quæ ſeruntur, juvat agrum. Nam vineis jam emaciatis, & arvis, optimum ſtercus præbet*, &c.

13. *Itaque adeo.*] Auctor Geopon. loc. cit.

14. *Ex arvo.* Unde metitur. Ita MSS. omnes, librique editi: non *ex area*, uti reponere nititur Pintianus, contra ſcriptoris ſententiam, etſi emendationi ſuffragari Columella videtur. lib. 2. cap. 10. pag. 56. *Spargitur*, inquit, *ſtatim ex area. Atque id ſolum omnium leguminum non deſiderat requiem in horreo, ſive Septembri menſe*, &c.

15. *Primumque omnium.*] Theophr. lib. 8. cap. 1.

16. *Septembri.*] Columella, loc. cit. *Sive Septembri menſe ante æquinoctium, ſeu protinus a Calendis Octobris crudis novalibus ingeras qualitercumque obruas, ſuſtinet coloni negligentiam: Tepore tamen autumni deſiderat, ut celeriter confirmetur. Nam ſi non ante hiemem convaluerit, frigoribus affligitur.* Adde Geopon. loc. cit.

17. *Amaritudine ſua.*] Theophr. lib. 8. hiſtor. cap. 7. Auctor Geopon. loc. cit.

18. *Ex denſiore.*] Colum. lib. 2. cap. 10. pag. 57. *Lupinum exilem amat terram, & rubricam præcipue; nam cretam reformidat, limoſoque non exit agro.*

19. *Maceratum.*] Galenus, lib. 6. de facult. ſimpl. medic. pag. 177. *Θέρμος ἐσθίεται μὲν ἑψηθείς τε, καὶ πολλαῖς ἡμέραις ἀποβραχεὶς ὕδατι τῆς πικρότητος. Lupinum edi poteſt coctum, multis ante diebus per macerationem amarore in aqua depoſito.* Auctor Geopon. loc. cit. farina hordei, aut frumenti admixta, panificio aptum eſſe prodidit. Multum alere id cibi genus, Diphilus Siphnius medicus, apud Athen. lib. 2. pag. 55.

20. *Nam bovem unum.*] Annuo bovis cibario modios lupini ſexaginta Cato requirit, cap. 60. pag. 44.

21. *Puerorum ventribus.*] Marcellus Empir. cap. 28. pag. 199. *Farina lupinorum decocta ex aqua, & more cataplaſmatis ventri impoſita lumbricos vel tineas necat.* Sic etiam auctor Geopon. loc. cit. *Τὰς ἕλμινθας ἀναιρεῖ.* Galenus autem, non impoſitum modo, ſed etiam ex melle potum, ei morbo mederi ſcribit, loc. cit. *Ἀναιρεῖ δὲ καὶ ἕλμινθας ἐπιπλαττόμενός τε, καὶ μετὰ μέλιτος ἐκλειχόμενος*, &c.

22. *Condi in fumo.*] Colum. lib. 2. cap. 10. pag. 56. *Reliquum, quod ſeminis ſupereſt, in tabulatum, quo fumus pervenit, optime reponis: quoniam ſi humor invaſit, vermes gignit, qui ſimul atque ocella lupinorum ederunt, reliqua pars naſci non poteſt.* Palladius quoque, lib. 7. in Junio, tit. 3. pag. 123. Rodunt igitur vermes umbilicum (*le germe*) & ſterilem reddunt.

Sect. XXXVII. 1. *Et vicia.*] Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 31. *Vicia dicta a vinciendo, quod item capreolos habet, ut vitis; quibuſcum ſurſum verſum ſerpit, ad ſcapum lupini, aliamve quem, ut hæreat, id ſolet vincire.* Vide plura apud Voſſ. in Etymol. Gallis, *de la Veſſe.* Pingitur a Dodon. pag. 521. Arva ea pingueſcere jam diximus lib. 17. ſect. 7.

2. *Uno ſulco.*] Terra ſemel tantum proſciſſa.

3. *Deoccatur.*] Glebæ confringuntur, & comminuuntur. Varro, loc. cit. *Occare, id eſt, comminuere, ne ſit gleba: quod ita occidunt, occare dicunt.* Rura noſtra vulgo, *Herſer.*

4. *Sationis.*] Duo priora ſerendi tempora agnoſcit etiam Columella, lib. 2. cap. XI. pag. 63. alterum, circa æquinoctium autumnale: Januario menſe alterum, vel ſerius etiam.

5. *Arcturi.*] De quo ſect. 74.

6. *Ut Decembri .... paſcat.*] Ut eo menſe, viciam teneram depaſcat in herba molle pecus, uti cecinit Virgilius, lib. 1. Georg. verſ. 112.

7. *Tunc optime.*] Circa Arcturi occaſum.

8. *Siccitatem.*] Colum. lib. 2. de re ruſt. cap. XI. pag. 63. *Id genus præcipue non amat rores, cum ſeritur: itaque poſt ſecundam diei horam, vel tertiam, ſpargendum eſt, cum jam omnis humor Sole ventove deterſus eſt: neque amplius projici debet, quam quod eodem die poſſit operiri: nam ſi nox inceſſit, quantulocumque humore, prius quam obruatur, corrumpetur.*

9. *Si in arbuſto.*] Si in loco ſerantur, ubi vites ſunt arboribus applicitæ.

Sect. XXXVIII. 1. *Nec ervi.*] Ervum Græcis ὄροβος, Gallis *Ers*, a Dodonæo ciceris ſativi nomine deſcribitur, pag. 514. a Dalecampio, lib. 4. hiſtor. plant. cap. 47. pag. 468.

2. *Runcatur.*] Runcare ſegetes, eſt herbas e ſegetibus expurgare, quod Græci βοτανίζειν & ἐκβοτανίζειν vocant: runcationem ipſam βοτανισμὸν, ipſo teſte Plinio, ſect. 47. *Nettoyer les blés, en arracher les méchantes herbes.*

3. *Medicaminis.*] Vide lib. 22. ſect. 73.

4. *Sufficiunt.*] Colum. lib. 2. de re ruſt. cap. XI. pag. 64.

5. *Martio menſe.*] Colum. loc. cit. *Menſem Martium univerſum negant agricolæ huic legumini convenire. quod eo tempore ſatum pecori ſit noxium, & præcipue bubus, quos pabulo ſuo cerebroſos reddat.* Palladius lib. 3. in Febr. tit. 7. *Martio ervum ſerendum non eſt, ne paſtu ſuo pecoribus noceat, & boves reddat inſanos.* Theophr. lib. 2. hiſtor. cap. 5. primo vere ſatum ait eſſe innoxium: autumno, gravedinoſum.

Sect. XXXIX. 1. *Et ſilicia.*] In Indice, *ſilicia.* Columellæ lib. 2. cap. XI *ſiliqua.* Plinio ipſi lib. 24. ſect. 120. ex MSS. omnibus, *ſilica.* Gallis, *Senegré*, ou *Fenugrec.* Pingitur a Dodonæo, pag. 526.

2. *Scarificatione.*] Hoc eſt, proſciſſa leviter tellure, nec

quatuor digitorum ſulco: quantoque pejus tractatur, tanto provenit melius. Rarum dictu, eſſe aliquid, cui proſit negligentia. Id autem quod [1] ſecale, ac farrago appellatur, occari tantum deſiderat.

X L. [1] Secale Taurini ſub Alpibus aſiam vocant, deterrimum, & tantum ad arcendam famem: fecunda, ſed gracili ſtipula, nigritia triſte, ſed pondere præcipuum. [2] Admiſcetur huic far, ut mitiget amaritudinem ejus: & tamen ſic quoque ingratiſſimum ventri eſt. Naſcitur qualicumque ſolo cum centeſimo grano: Ipſumque [a] [3] pro lætamine eſt.

X L I. [1] Farrago ex [b] recrementis farris prædenſa ſeritur, admixta aliquando & vicia. Eadem in Africa fit ex hordeo. Omnia hæc [c] pabularia: degeneranſque ex leguminibus quæ vocatur [1] cracca: in tantum columbis grata, ut paſtas ea negent fugitivas illius loci fieri.

X L I I. Apud antiquos erat pabuli genus, [1] quod Cato ocymum vocat, [2] quo ſiſtebant alvum bubus. Id erat e pabulis, ſegete viridi defecta, [3] antequam gelaret. Sura Mamilius id aliter interpretatur, & tradit fabæ [4] modios decem, viciæ duos, tantumdem erviliæ in jugero autumno miſceri & ſeri ſolitum. Melius & [5] avena Græca, cui non cadit ſemen, admixta. Hoc vocitatum ocymum, boumque cauſa ſeri ſolitum. [6] Varro appellatum a celeritate proveniendi, e Græco quod ὠκέως dicunt.

X L I I I. [1] Medica externa etiam Græciæ eſt, ut a Medis advecta per bella Perſarum, [2] quæ Darius intulit: ſed vel in primis dicenda, [3] tanta dos ejus eſt: cum ex uno ſatu amplius quam tricenis annis duret. [4] Similis eſt trifolio: caule, foliiſque geniculata: [5] quidquid in caule aſſurgit, folia contrahuntur. Unum de ea & cytiſo volumen Amphilochus fecit confuſum. [6] Solum, in quo ſeratur, elapidatum purgatumque ſubigitur [7] autumno: mox aratum, & occatum integitur crate iterum ac tertium, quinis diebus interpoſitis, & fimo addito. Poſcit autem ſiccum ſucco-ſumque, vel riguum. Ita præparato ſeritur [8] menſe Maïo: alias pruinis obnoxia. Opus eſt denſitate ſeminis omnia occupari, internaſcenteſque herbas excludi. Id præſtant in jugera modia vicena. [9] Movendum ne aduratur, terraque protinus integi debet. Si ſit humidum ſolum herboſumve, vincitur, & deſciſcit in pratum. Ideo protinus altitudine unciali herbis omnibus liberanda eſt, manu potius, quam ſarculo. Secatur incipiens florere, & quoties refloruit. [10] Id ſexies evenit per annos; cum minimum, quater. In ſemen matureſcere prohibenda eſt, quia pabulum utilius eſt uſque ad trimatum. [11] Verno ſeri debet, liberarique ceteris herbis: ad trimatum, [12] marris ad ſolum radi. Ita reliquæ herbæ

Interpretatio.

a *Pro lætamine.*] Fimi loco eſt.
b *Recrementis.*] Purgamentis.
c *Pabularia.*] Pabulo animalium nata.

Notæ.

alte arata. Columella, loc. cit. de feno Græco: *Datur opera, ne ſpiſſe terra aretur, nec tamen alte: nam ſi plus quatuor digitis adobrutum eſt, ſemen ejus non facile prodit: propter quod nonnulli prius quam ſerant, minimis aratris proſcindunt, atque ita jaciunt ſemina, & ſarculis adobruunt.*

3. *Secale ac farrago.*] Res ſunt duæ diverſiſſimæ, quod Plinius evidenter oſtendit, utriuſque hiſtoriam ſeorſim perſecutus: & de utroque diverſiſſima prodens.

Sect. XL. 1. *Secale.*] Apud Gallos veteris nomenclaturæ veſtigia retinet: *le Ségle*: ut recte Dodonæus, a quo pingitur, pag. 490. & Joan. Ruellius, aliique.

2. *Admiſcetur.*] In panificio.

3. *Pro lætamine.*] Lætamen pro fimo dicitur, quod agros lætos, hoc eſt, pingues & uberes facit. Uſus eſt ea voce Palladius, in Februar. tit. 10. aliique.

Sect. X L I. 1. *Farrago.*] De ea diximus, ſect. 10 num. 1. Ex hordeo quoque cantherino, ſive hexaſtico, fieri Columella admonet, lib. 2. cap. XI.

1. *Cracca.*] Sic MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indice. Viciæ id genus adulterinum videtur.

Sect. XLII. 1. *Quod Cato.*] Cap. 54. & 60. atque alibi paſſim. De ocymo egimus lib. 17. ſect. 35.

2. *Quo ſiſtebant.*] Ita libri omnes: at Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 31. *quo ciebant.* Varronis verba retulimus lib. 17. ſect. 35. Forte *ciebant* hic agnoſcendum. Aut, quod aliis quoque accidit, alia vis eſt ei, ſi parcius: alia, ſi ſumatur largius.

3. *Antequam gelaret.*] Ita MSS. at ex Varrone ſincerius, *antequam ſiliquaret*, vel *generet ſiliquas.* Itaque ocymum ex fabali caule, ervo, vicia, ceteriſque ejuſmodi parabatur, quæ ſiliquas habent.

4. *Modios decem.*] Modius, ſive modium, ea menſura eſt quam Pariſienſes vocant, *un boiſſeau.*

5. *Avena Græca.*] Quæ Græcis βρόμον, ut diximus ſect. 20. *L'Avoine.*

6 *Varro.*] Loco proxime citato.

Sect. XLIII. 1. *Medica.*] Nunc trifolium magnum vocant, fenumque Burgundicum, *Grand treſle, ou foin de Bourgogne, ou Luzerne*: vulgatiore vero nomenclatura, *Sain foin.* A Cluſio pingitur, lib. 6. rarior plant. pag. CCXLII. vocaturque Medica Legitima A Lobelio quoque, in Obſerv. ſtirpium, pag. 498. feni Burgundiaci nomine.

2. *Quæ Darius.*] Darius Hyſtaſpæ F. vel Xerxes, ſi credimus Iſidoro, lib. 17. Orig. cap. 4. *Medica dicta, quod a Medis tranſlata eſt in Græciam tempore quo eam Xerxes rex Perſarum invaſit.*

3. *Tanta dos.*] Vide Colum. lib. 2. cap. XI. pag. 61. ex quo Iſidorus accepit, loc. cit. & Pallad. in Aprili, tit. 1. Non hi *tricenis*, ſed *denis* habent.

4. *Similis eſt.*] Dioſc. lib. 2. cap. 177.

5. *Quidquid in caule.*] Caule creſcente fiunt anguſtiora folia, [illegible], &c. Dioſc. loc. cit.

6. *Solum in quo.*] Iiſdem fere verbis Colum loc. cit.

7. *Autumno.*] Circa Calendas Octobris, Colum.

8. *Menſe Maïo.*] Menſe ultimo Aprili, Colum. & Pallad. lib 5. in Aprili, tit. 1.

9. *Movendum.*] Semen ſcilicet, terræ commiſſum. Ita MSS. non *cavendum*, ut editi Colum loc. cit. *Ligneis raſtris: id enim multum confert, ſtatim jacta ſemina obruantur, nam celerrime Sole aduruntur.*

10. *Id ſexies.*] Colum. & Pallad. loc. cit.

11. *Verno ſeri.*] Ita etiam MSS. ſed *ſarriri* malim.

12. *Marris.*] De marra dixi lib. ſup. ſect. 35. Colum loc. cit. *Atque, ut dixi, ligneis raſtris ſarriendus, & identidem runcandus eſt, ne alterius generis herba invalidam medicam perimat.*

Digitized by Google

intereunt ſine ipſius damno, propter altitudinem radicum. Si evicerint herbæ, remedium unicum eſt aratio, ſæpius vertendo, donec omnes aliæ radices intereant. [13] Dari non ad ſatietatem debet, ne deplere ſanguinem neceſſe ſit. Et viridis utilior eſt. [14] Areſcit ſurculoſe, ac poſtremo in pulverem inutilem extenuatur. [15] De cytiſo, cui & ipſi principatus datur in pabulis, affatim diximus inter frutices. Et nunc frugum omnium natura peragenda eſt: cuius in parte de morbis quoque dicatur.

CAP. XVII. XLIV. 1. Primum omnium frumenti vitium [1] avena eſt: & hordeum in eam degenerat: ſicut ipſa frumenti fit inſtar: quippe cum Germaniæ populi ſerant eam, neque alia pulte vivant. Soli maxime cælique humore hoc evenit vitium. [2] Sequentem cauſam habet imbecillitas ſeminis, ſi diutius retentum eſt terra, prius quam erumpat. Eadem eſt ratio, [2] ſi carioſum fuit cum ſereretur. Prima autem ſtatim eruptione agnoſcitur, ex quo apparet in radice eſſe cauſam. [3] Eſt & aliud ex vicino avenæ vitium, cum amplitudine inchoata granum, ſed nondum matura, prius quam roboretur corpus, afflatu noxio caſſum & inane in ſpica evaneſcit [4] quodam abortivo.

2. [5] Venti autem tribus temporibus nocent frumento & hordeo: in flore, aut protinus cum defloruere, [6] vel matureſcere incipientibus. Tum [7] enim exinaniunt grana: [8] prioribus cauſis naſci prohibent. [9] Nocet & Sol creber e nube. [10] Naſcuntur & vermiculi in radice, cum ſementem imbribus ſecutis, incluſit repentinus calor humorem. Gignuntur & in grano, [11] cum ſpicæ pluviis calor inferveſcit. [12] Eſt & cantharis dictus ſcarabæus parvus, frumenta erodens. [13] Omnia ea animalia cum cibo deficiunt. Oleum, pix, adeps, contraria ſeminibus, cavendumque ne contacta eis ſerantur. [14] Imber in herba utilis tantum: florentibus autem frumento & hordeo nocet, leguminibus innocuus, præterquam ciceri. [15] Matureſcentia frumenta imbre læduntur, & hordeum magis. Naſcitur & herba alba, panico ſimilis, occupans arva, pecori quoque mortifera. [16] Nam lolium, & tribulos, & carduos, lappaſque, non magis quam rubos, inter frugum morbos potius, quam inter ipſius terræ peſtes numeraverim. Cæleſte frugum vinearumque malum, nullo minus noxium eſt [17] rubigo. [18] Frequentiſſima hæc in roſcido tractu, convallibuſque, ac perflatum non habentibus: [19] e diverſo carent ea ventoſa & excelſa. Inter vitia ſegetum & [20] luxuria eſt, cum oneratæ fertilitate procumbunt. Commune autem omnium ſatorum vitium [21] urica, [22] etiam ciceris, cum ſalſilaginem ejus abluendo imber dulcius id facit.

INTERPRETATIO.

2 *Sequentem.*] Secunda cauſa *cur in avenam ſemen degeneret*, oritur ex imbecillitate ſeminis.

NOTÆ.

13. *Dari non ad.*] Colum. loc cit. p. 63. *Teneram jumentis prabeas, ſed inter initia parcius, dum conſueſcant, ne novitas pabuli noceat: inflat enim, & multum creat ſanguinem.* Sic etiam Pallad. loc. cit.

14. *Areſcit ſurculoſe.*] Utilior eſt, inquit, dum vireſcit: nam cum cœpit areſcere, lignoſa tota eſt.

15. *De cytiſo.*] Libro 13 ſect 47.

Sect. XLIV. 1. *Avena eſt.*] Hæc ipſa ſativa, ex qua pultem hodieque conficiunt ruſtici. Græcis *βρόμος*, ut diximus ſect. 20 *L'Avoine.* Aliunde certe hæc Plinius hauſit, quam a Theophraſto: nam quæ ille de ægilope retulit, lib. 8. hiſt. cap 8. quæ ſpectari nunc a Plinio nonnulli putant, eadem, ſed aliunde accepta, recitat, ægilopem appellans: quam feſtucam verius appellari Latine ipſe monet.

2. *Si carioſum.*] Si vetuſtum, aut exeſum fuit.

3. *Eſt & aliud.*] Avena hæc ſilveſtris eſt, quæ ſativæ ſimilia, aſperiores tantum, longioreſque ariſtas habet, & in folliculis fere vacuis ſemen evanidum. De hac Virgilius cecinit,

Infelix lolium, & ſteriles dominantur avenæ.

Steriles, inquit Servius, *ad diſcretionem earum quæ ſeruntur* Avenam hanc inter frumenti vitia Naſo quoque enumerat, lib. 1. Faſtor. verſ 691.

Et careant loliis oculos vitiantibus agri,
Nec ſterilis culto ſurgat avena ſolo.

4. *Quodam abortivo*] Ita MSS omnes; hoc eſt, quodam abortivo partu, quodam abortu.

5. *Venti autem.*] Hæc Theophr lib. 8 hiſt. cap 10.

6. *Vel matureſcere.*] Ἐν τῷ ἁδρύνεσθαι, cum craſſeſcunt, inquit Theophr.

7 *Exinaniunt.*] Exſiccat & areſacit grana vis venti vehementior, quæ tunc ingruit, cum matureſcere ea cœperunt: ξηραίνει καὶ ἀφανίζει. Theophr.

8. *Prioribus cauſis.*] Cum vel in flore, vel protinus ubi defloruerint, venti vehementiores incidunt.

9. *Nocet & Sol.*] Theophr. loc cit. Ἀπόλλυσι δὲ καὶ ἥλιος ὁ συνεχὴς ἀμφω, hordeum ſcilicet, triticumque.

10. *Naſcuntur.*] Altera ratione, inquit, vermis ingignitur, cum humor imbrium effundi nequit concluſus ſiccitate aeris circumfuſi Tunc enim calor confecta putredine animal contrahit. Theophr. lib. 3. de cauſis, cap. 27. pag. 293.

11. *Cum pluviis.*] Cum calore imbres ſecuto ſpica ferveſcit.

12. *Eſt & cantharis.*] Hoc tantum Theophr. lib 8. hiſt. cap. 10. Ἐπιγίνεται δὲ καὶ ἡ μὲν κανθαρὶς ἐν τοῖς πυροῖς. At ſane ſimile veri eſt, erodendo plus, quam inſidendo animal id officere frugibus. Eſt autem id non muſcarum generis, quas vulgo cantharidas dicimus: ſed ſcarabæorum, de quibus lib. XI. ſect. 34.

13. *Omnia . . . cum cibo.*] Cibo conſumpto ac deficiente intereunt.

14. *Imber in herba.*] Hæc totidem verbis Theophr. lib. 8. hiſtor cap 6.

15. *Matureſcentia.*] Theophr. loc. cit.

16. *Nam lolium.*] Habuit hoc Virgilii carmen ante oculos, e lib. 1. Georg. verſ. 150.

Mox & frumentis labor additus: ut mala culmos
Eſſet rubigo: ſegniſque horreret in arvis
Carduus: intereunt ſegetes: ſubit aſpera ſilva,
Lappæque, tribulique, interque nitentia culta
Infelix lolium, & ſteriles dominantur avenæ

17 *Rubigo.*] Vitii genus, quo culmi nigreſcunt · *Nielle:* E rore naſcitur, cum Solis ſuperventu excalefactus putreſcit.

18 *Frequentiſſima.*] Tradidit hæc & Theophr. lib. 8. hiſt. cap 10.

19. *E diverſo.*] Theophr. loc. cit.

20. *Luxuria eſt.*] Non foliorum modo, quod Theophr. lib. 8. hiſt. cap. 7. φυλλομανεῖν vocat: ſed & ſpicarum, cum gravidis procumbit culmen ariſtis, ut Virgilius canit lib. 1. Georg. verſ. 111.

21. *Urica.*] Ita veteres appellavere, quam nos erucam dicimus. Græci κάμπην, noſtri *Chenille*, ut ante monuimus lib. XI ſect 37.

22. *Etiam ciceris.*] Vide quæ diximus ſect. 32

3. [18] Eſt

3. [23] Eſt herba, quæ cicer enecat & ervum, circumligando ſe: vocatur [24] orobanche: [25] Triticum ſimili modo æra: [26] Hordeum feſtuca, quæ vocatur ægilops: [27] Lentem herba ſecuridaca, quam Græci [28] a ſimilitudine pelecinon vocant. Et hæ quidem [29] complexu necant. [30] Circa Philippos ateramnon nominant in pingui ſolo herbam, qua faba necatur: teramnon, qua in macro, cum udam quidam ventus afflavit. [31] Æræ granum minimum eſt in cortice aculeato. [32] Cum eſt in pane, celerrime vertigines facit: aïuntque in Aſia & Græcia balneatores, cum velint turbam pellere, carbonibus id ſemen injicere. [33] Naſcitur & phalangion in ervo, beſtiola aranei generis, ſi hiems aquoſa ſit. Limaces naſcuntur in vicia: & aliquando e terra cochleæ minutæ, mirum in modum erodentes eam. Et morbi quidem fere hi ſunt.

XLV. Remedia eorum, quæcumque pertinent ad herbas, [1] in ſarculo: [2] & cum ſemen jactatur, cinere. Quæ vero in ſemine & circa radicem conſiſtunt, [3] præcedente cura caventur. [4] Vino ante ſemina perfuſa minus ægrotare exiſtimant. [5] Virgilius nitro & amurca perfundi jubet fabam: ſic etiam grandeſcere promittit. [6] Quidam vero, ſi triduo ante ſatum urina & aqua maceretur, præcipue adoleſcere putant. Ter quidem ſarritam [7] modium fractæ e modio ſolidæ reddere. [8] Reliqua ſemina cupreſſi foliis tuſis ſi miſceantur, non eſſe vermiculis obnoxia: [9] nec ſi interlunio ſerantur. Multi [10] ad milii remedia, rubetam noctu arvo circumferri jubent, prius quam ſarriatur, defodique in medio incluſam vaſe fictili: ita nec paſſerem, nec vermes nocere: ſed eruendam prius quam metatur, alioqui amarum fieri. Quin & armo talpæ contacta ſemina uberiora eſſe. [11] Democritus ſucco herbæ, quæ appellatur aïzoon, in tegulis naſcens tabuliſve, Latine vero ſedum, aut digitellum, medicata ſeri jubet omnia. Vulgo vero, [12] ſi dulcedo noceat, & vermes radicibus inhæreant, [13] remedium eſt, amurca pura, ac ſine ſale ſpargere, deinde ſarrire: [14] ſi in articulum ſeges ire cœperit, runcare, ne herbæ vincant. Peſtem a milio atque panico, ſturnorum paſſerumve agmina, ſcio abigi herba, cujus nomen ignotum

NOTÆ.

23. *Eſt herba.*] Sic Theophr. lib. 8. hiſtor. cap. 8 & Geopon. auctor, lib. 2. cap 41. pag. 75. Ἡ ὀροβάγχη φθείρει τὸν ἐρέβινθον, καὶ τὸς ὀροβίνθος περιαπλεκομένη.

24 *Orobanche.*] Quod ὄροβον ἄγχει, ervum necat, ὀροβάγχη dicta. Sed alia eſt Dioſcoridis ὀροβάγχη, quæ a Dodonæo pingitur, 543. ut recte admonuit Anguillara, par 5. pag 89. & poſt eum Dodonæus, loc. cit. Hanc quæ ervi peſtis eſt, Dodonæus idem delineavit, ſub Aphacæ nomine, pag 535. Nam & ἀφάκη Dioſcoridis eſt, non Theophraſti. Eſt autem hæc, ut arbitror, quæ Feſto *Scandula* dicitur, *genus herbæ frugibus inimica, quod eas velut edera amplicando necat.*

25 *Triticum .. . æra.*] Hoc eſt, lolium, quæ Græcis αἶρα. Utralibet voce Plinius promiſcue utitur, Geopon. auctor, loc cit Τὸ ζιζάνιον τὸ λεγόμενον αἶρα, φθείρει τὸν σῖτον. Gallis, *de l'yvraye* Iconem vide apud Dodon pag 529.

26 *Hordeum . . . ægilops.*] Theophr. lib. 8 hiſt. cap. 8 Καὶ ὁ αἰγίλωψ δὲ τὰς κριθὰς ἀποπνίγει. Geopon. auctor, loc cit. Τὰς δὲ κριθὰς βλάπτει αἰγίλωψ. In eam rem multa egregie Galenus, lib. 1. de alim fac. cap. 37. pag. 333 tom. 6. A Dodonæo pingitur feſtucæ prioris nomine, 530 Ruſtici in Gallia *Coquiole* vulgo vocant. Avenam ſpica refert, unde & ei aliquando apud Latinos id nomen: Gloſſæ Philoxeni: Αἰγίλωψ, *avena* Et in Nothis Dioſc. pag 472. Αἰγίλωψ, οἱ δὲ βρόμος, Ῥωμαῖοι αὐῆνα.

27 *Lentem herba.*] Auctor Geopon. loc. cit. Φακὸς, (lege ex Plinio φακὸν) βλάπτει ὁ πέλεκινος καλούμενος βοτάνη. Gallis, *Gravie*, ou *Feve de loup.* In MSS. *Securidaca.*

28. *A ſimilitudine.*] Quoniam ejus ſiliquæ ſunt inſtar ſecuricularum, quas Græci πελέκεις vocant. Dioſcor. lib. 3. cap. 146.

29. *Complexu necant.*] Non quidem quod circumligent ſe, ut orobanche: ſed quod denſitate ſua fruges complectantur, & obruant.

30. *Circa Philippos.*] Vide Notas & Emend. num. XIII.

31. *Æra granum.*] Lolii, ut modo diximus.

32. *Cum eſt in pane.*] Auctor Geopon. lib 2. cap. 41. pag. 75. de æra ſeu lolio: ἄρτοις δὲ μιγνύμενον, σκότος τοῖς ἐσθίουσι, *panibus admixtam obducit tenebras veſcentium oculis.*

33. *Naſcitur & phalangion.*] Theophr. lib. 8 hiſt. cap. 10. Ælianus quoque lib. 9. hiſt. anim. cap. 39 ὀρόβῳ γεννᾶται φαλάγγια αὐτῷ. De phalangio, lib. XI. ſect. 28.

Sect. XLV 1. *In ſarculo.*] Inſtrumentum ruſticum quo purgantur & ſarriuntur ſegetes. *Un ſarcloir*, *un inſtrument à ſarcler.*

2. *Et cum ſemen.*] Et quando ſimul cum ſemine cineres jactantur. Ad illud Virgilianum alludit, lib. 1. Georgic. verſ. 81.

Ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola, neve
Effœtos cinerem immundum jactare per agros.

3. *Præcedente cura.*] Adhibita cura ante ſationem

4. *Vino ante.*] Apuleius in Geopon. lib. 2. cap. 16. pag. 54. Τὰ οἴνῳ ἐμβρεχθέντα σπέρματα, ἧττον νοσεῖ, &c.

5. *Virgilius*] Libro 1. Georg verſ. 93.

Semina vidi equidem multos medicare ſerentes,
Et nitro prius, & nigra perfundere amurca,
Grandior ut fetus ſiliquis fallacibus eſſet.

Fabarum nempe ſiliquis. Colum. lib. 2. cap. 10. *Priſcis ruſticis, nec minus Virgilio prius amurca vel nitro macerari fabam, & ita ſeri placuit: Nos quoque ſic medicatam comperimus, cum ad maturitatem perducta ſit, minus a curculione infeſtari* Et Pallad. lib. 12. in Novemb tit. 1. pag. 161. *Græci aſſerunt fabæ ſemina . . . . nitrata aqua reſperſa, cocturam non habere difficilem.*

6. *Quidam vero.*] Auctor Geopon. lib. 2. cap. 16. pag. 55.

7. *Modium fractæ.*] E modio fabæ integræ cum tenui cuticula qua involvitur, modium fractæ ſeu molitæ, ſine furfuribus rediturum. Colum lib. 2 cap 12. *Atque fabam ſarriendam cenſeo, ut exiſtimem debere ter ſarriri. Nam ſic cultam comperimus non ſolum multiplicare fructum, ſed exiguam portionem in valvulis habere: fraſaque eius & expurgata modium pæne tam plenum eſſe, quam integra, cum tum minuatur menſura detractis putaminibus.*

8. *Reliqua ſemina.*] Auctor Geopon totidem verbis, loc. cit. pag 53. Εἰ δὲ φύλλα κυπαρίσσου κόψας, ἀναμίξεις τοῖς σπέρμασιν, ἄβρωτα ταῦτα φυλαχθήσεται. Simile quiddam refert Columella, lib. 2. cap 9.

9. *Nec interlunio.*] Geopon. auctor, loc. cit. nec ſi Luna ſemiplena: ἄβρωτα δὲ μένει καὶ τὰ ἐν διχομηνίᾳ σπειρόμενα. Interlunium de coitu ſilentis Lunæ accipiendum.

10. *Ad milii remedia.*] Ne vermiculi aut paſſeres milio noceant. Habet hæc totidem fere verbis auctor Geopon. loc. cit pag. 55. Sed ubi circumferendam ait arvo rubetam, prius quam arvum fodiatur, ſic & eruendam monet, prius quam feratur, ne fructus amareſcat MSS omnes *ad milia*, unde quidam *ad ſimilia* augurantur, male.

11. *Democritus, &c*] Tradit hoc rurſum lib. 19. pag. 58. De aizoo dicemus lib. 25. ſect. 102. Columella, lib. XI. cap 3. pag 904. *Veteres quidam auctores, ut Democritus, præcipiunt ſemina omnia ſucco herbæ, quæ ſedum appellatur, medicare, eodemque remedio adverſus beſtiolas uti: quod verum eſſe nos experientia docuit.* Iterumque, lib. 2. cap 9. pag. 53. *Quædam etiam ſubterraneæ peſtes adultas radicibus ſubſectis enecant. Id ne fiat, remedio eſt aquæ mixtus ſuccus herbæ, quam ruſtici ſedum appellant: nam hoc medicamine una nocte ſemina macerata jaciuntur.* Adde & Geopon auctorem, lib. 12. cap 7. pag. 329. & lib. 2. cap 16. pag. 53.

12. *Si dulcedo.*] Soli dulcedo, vermes generans.

13 *Remedium eſt*] Columella, loc. cit. pag. 54

14. *Si in articulum.*] Cum genicula ſeu nodos culmi oſtendunt. Columella, lib. 2. cap. 12. de ſarritione: *Tranſacto æquinoctio verno ſtatim peragi oportet intra dies viginti, ante quam ſeges in articulum eat: quoniam ſerum ſarrita corrum-*

eſt, in quatuor angulis ſegetis defoſſa: mirum dictu: ut omnino nulla avis intret. Mures abiguntur cinere muſtelæ, vel felis diluto, & ſemine ſparſo [15] vel decoctarum aqua. Sed redolet virus animalium eorum etiam in pane. [16] Ob id felle bubulo ſemina attingi utilius putant. [17] Rubigo quidem, maxima ſegetum peſtis, lauri ramis in arvo defixis, tranſit in ea folia ex arvis. [18] Luxuria ſegetum caſtigatur dente pecoris in herba dumtaxat: & depaſtæ quidem vel ſæpius, nullam in ſpica injuriam ſentiunt. [19] Retonſarum etiam ſemel omnino certum eſt granum longius fieri, ſed inane caſſumque, ac ſatum non naſci. [20] Babylone tamen bis ſecant, [21] tertio depaſcunt: alioqui folia tantum fierent. Sic quoque cum quinquageſimo fenore meſſes reddit [22] exilitas ſoli: verum diligentioribus [23] cum centeſimo. Neque eſt cura difficilis: quam diutiſſime [24] aquari gaudet, ut præpinguis & denſa ubertas diluatur. [25] Limum autem non invehunt Euphrates Tigriſque, ſicut in Ægypto Nilus. [26] Nec terra ipſa herbas gignit. [27] Ubertatis tamen tantæ ſunt, ut ſequente anno ſponte [28] reſtibilis fiat ſeges, [29] impreſſis veſtigio ſeminibus: quæ tanta ſoli differentia admonet terræ genera in fruges deſcribere.

XLVI. [1] Igitur Catonis hæc ſententia eſt: In agro craſſo & læto frumentum ſeri: ſi vero nebuloſus ſit idem, raphanum, milium, panicum. [2] In frigido & aquoſo prius ſerendum, poſtea in calido. [3] In ſolo autem rubricoſo vel pullo, vel arenoſo, ſi non ſit aquoſum, lupinum. [4] In creta & rubrica, & aquoſiore agro adoreum. [5] In ſicco & non herboſo, nec umbroſo, triticum. [6] In ſolo valido fabam. Viciam vero quam minime in aquoſo herbidoque. Siliginem & triticum in loco aperto editoque, qui Sole quam diutiſſime torreatur. Lentem in frutectoſo & rubricoſo, qui non ſit herbidus. Hordeum in novali, & in arvo, quod [7] reſtibile poſſit fieri: trimeſtre, ubi ſementem maturam facere non poſſis, & cujus craſſitudo ſit reſtibilis. [8] Subtilis & illa ſententia: Serenda ea in tenuiore terra, quæ [9] non multo indigent ſucco, ut cytiſus: [10] &, cicere excepto, legumina quæ velluntur e terra, non ſubſecantur. Unde & legumina appellata, quia ita leguntur. [11] In pingui autem, quæ cibi ſunt majoris, ut olus, triticum, ſiligo, linum. Sic ergo tenue ſolum hordeo dabitur: minus enim alimenti radix poſcit: [12] lenior terra, denſiorque tritico. [13] In loco humili far adoreum, potius quam triticum, ſeretur: temperato, & triticum, & hordeum. [14] Colles robuſtius, ſed minus, reddunt triticum. [15] Far & ſiligo, & cretoſum, & uliginoſum ſolum ſortiuntur.

* Caput XVIII

* [16] Et frugibus oſtentum ſemel (quod equidem invenerim) accidit, [17] P. Ælio, Cn. Cornelio Coſſ. quo anno ſuperatus eſt Hannibal: in arboribus enim tum nata produntur frumenta.

XLVII. Et quoniam de frugum terræque generibus abunde diximus, nunc de aran-

Notæ.

pluat inſequentibus aſtivis ſiccitatibus & caloribus.

15. *Vel decoctarum.*] Muſtelæ & felis.

16 *Ob id felle.*] Sic radices arborum felle taurino oblini auctor Geopon jubet. lib. 10. cap. ult. ut nec ſeneſcat cito, nec vermes producat. Apuleius ibidem, lib. 13. cap. 5. felle bubulo ſemina illinit, ne mures attingant.

17. *Rubigo.*] Apuleius in Geopon. lib. 5. cap. 31. pag. 150. Ἐὰν δάφνης ἐν τῇ ἀρούρῃ κλάδους βάλῃς, μεταβαίνει εἰς αὐτοὺς τὴν βλάβην ἡ ἐρυσίβη. *Si lauri ramos in arvum projeceris, tranſit in ipſos rubiginis noxa.*

18. *Luxuria ſegetum*] Sunt hæc & apud Theophr. lib. 8. hiſt. cap. 7. deſcripta ex Virgilio, lib. 1. Georg. v. 111.

Quid qui ne gravidis procumbat culmus ariſtis,
Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba,
Cum primum ſulcos æquant ſata?

19. *Retonſarum*] Theophr. loc. cit.

20. *Babylone.*] Theophr loc. cit.

21. *Tertio depaſcunt.*] Hoc eſt, in ſegetes pecus immittunt: τὰ πρόβατα ἐπαφιᾶσιν. Sic enim caulem mittat, alioquin foliis tantum luxuriat, φυλλομανεῖ. Theophr.

22. *Exilitas ſoli.*] Ubi maxime exile ſolum, & leviter cultum.

23. *Cum centeſimo.*] Theophr. Γίνεται δὲ μὴ καλῶς ἐργαζομένοις, πεντηκοντάχουν· τοῖς δ' ἐπιμελῶς, ἑκατοντάχουν.

24 *Aquari gaudet.*] Nempe ſolum, quod cum per ſe craſſum ac pingue ſit, dilui copioſa aqua neceſſe eſt. Vide Notas & Emendat. num XIII.

25. *Limum autem.*] Theophr. loc. cit.

26. *Nec terra*] Theophr.

u7. *Ubertatis.*] Theophr. loc. cit.

28. *Reſtibilis*] Seges reſtibilis ager appellatur, cujus fecunditas non uno anno exhauſta, in ſequentem etiam annum perſeverat, etiam ſi ſegnius aretur.

29 *Impreſſis veſtigio.*] Vel conculcatis, inquit, depreſſiſque ſeminibus: ut cum exercitu tranſeunte decuſſa ſemina in terram corruunt. Theophr. loc. cit.

Sect. XLVI. 1. *Igitur Catonis.*] Cap 6. pag. 11.

2. *In frigido.*] Vide Notas & Emend. num. XIV.

3. *In ſolo.*] Cato, cap. 34. pag. 31.

4. *In creta.*] Cato, loc. cit.

5. *In ſicco.*] Cato, loc cit.

6. *In ſolo valido.*] Quæ deinceps ſequuntur, ſunt & apud Catouem, cap. 35 pag 31. uſque ad ea verba, *Subtilis & illa ſententia.*

7. *Quod reſtibile.*] Quod anno etiam ſequente ferre fruges poſſit.

8. *Subtilis.*] Varronis ſententia, loco mox citando, & auctoris Geopon. lib. 2. cap 10. pag 42.

9 *Non multo .... ſucco.*] Succum & Plinius & Varro appellant alimentum quod ſeges ad nutritionem attrahit, ſugitque e terra. Τροφὴν appellat Theophr. lib. 3. de cauſis, cap. 26. pag. 291. Αἱ μὲν γὰρ ἐλάττονος ἢ κουφοτέρας δέονται τροφῆς· αἱ δὲ πλείονος ἢ ἐμβριθεστέρας. Plinius etiam mox *cibum* vocat.

10. *Et cicere excepto.*] Hæc leguntur & apud Varronem, ut dicemus in Notis & Emendat. num. XV.

11. *In pingui.*] Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 23.

12. *Lenior terra.*] Magiſque tractabilis. Vide Notas & Emend. num. XVI.

13. *In loco humili.*] Atque adeo humido: nam in loca depreſſa aquæ confluunt Colum. lib. 2. cap. 6. pag. 49. *Triticum autem ſicco loco melius coaleſcit: adoreum minus infeſtatur humore.* Et Varro lib. 1. cap 9. *Itaque periti in loco humidiore far adoreum potius ſerunt.* Quare videndum an in contextu Pliniano *humido* quoque ſincerius fuerit Nam temperato, quod proxime ſequitur, non humile, ſed humidum opponitur. MSS tamen omnes, *humili.*

14 *Colles.*] Colum. lib. 2. cap. 9. pag. 52. *Collis enim, quamvis robuſtius aliquanto, minus tamen tritici reddit.*

15. *Far & ſiligo.*] Colum. loc. cit. *Denſo, cretoſoque, & uliginoſa humus, ſiligenem & far adoreum non incommode alit.*

16. *Et frugibus .... ſemel.*] Ac etiam poſtea, quo tempore in Numantia res male geſta, Bononiæ fruges in arboribus natas refert Julius Obſeq. cap. 85. pag 45. Iterumque, cap 90. pag. 49. Et Julius Capitolinus in Antonino Pio, inter oſtenta, pag 20. *Hordeum, inquit, in Mœſia in culminibus arborum natum eſt.*

17. *P. Ælio.*] P. Ælio Pæto, Cn Cornelio Lentulo Coſſ. anno Urbis DLIII. quo finitum eſſe bellum Punicum ſecundum, auctor eſt Livius, lib. 30. pag. 367. victo Hannibale a Scipione Africano majore.

di ratione dicemus, ante omnia Ægypti facilitate commemorata. Nilus ibi coloni vice fungens, evagari incipit, [1] ut diximus, ſolſtitio, & nova Luna: ac primo lente, deinde vehementius, quamdiu in Leone Sol eſt. Mox pigreſcit in Virginem tranſgreſſo, atque in Libra reſidet. [2] Si duodecim cubita non exceſſit, fames certa eſt. Nec minus, ſi ſedecim exſuperavit. Tanto enim tardius decedit, quanto abundantius crevit, & ſementem arcet. Vulgo credebatur, ab ejus deceſſu ſerere ſolitos; mox ſues impellere veſtigiis ſemina deprimentes in madido ſolo: [3] & credo antiquitus factitatum. Nunc quoque non multo [4] graviora opera: ſed tamen inarari certum eſt abjecta prius ſemina in limo digreſſi amnis, hoc eſt, Novembri menſe incipiente: poſtea pauci runcant, quod [5] botaniſmon vocant. [6] Reliqua pars non niſi cum falce arva viſit paulo ante Calendas Aprilis. Peragitur autem meſſis Maio, ſtipula numquam cubitali: quippe ſabulum ſubeſt: [7] granumque limo tantum continetur. Excellentius Thebaïdis regionibus frumentum, quoniam paluſtris [8] Ægyptus. Similis ratio, ſed felicitas major Babyloniæ Seleuciæ, Euphrate atque Tigri reſtagnantibus, quoniam rigandi modus ibi manu temperatur. [9] Syria quoque tenui ſulco arat, cum multifariam in Italia [10] octoni boves ad ſingulos vomeres anhelent. In omni quidem parte culturæ, ſed in hac quidem maxime, valet oraculum illud, [11] Quid quæque regio patiatur.

XLVIII. [1] Vomerum plura genera: [2] Culter vocatur, prædenſam, prius quam proſcindatur, terram ſecans, futuriſque ſulcis veſtigia præſcribens inciſuris, quas reſupinus in arando mordeat vomer. Alterum genus eſt vulgare, [3] roſtrati vectis. Tertium in ſolo facili, nec toto porrectum [4] dentali, ſed exigua cuſpide in roſtro. [5] Latior hæc quarto generi, & acutior in mucronem faſtigata, eodemque gladio ſcindens ſolum, & acie laterum radices herbarum ſecans. Non pridem inventum [6] in Rhætia Galliæ, ut duas adderent alii rotulas, quod genus vocant [7] planarati. Cuſpis effigiem palæ habet. Serunt ita non niſi culta terra, & fere nova. Latitudo vomeris ceſpites verſat. Semen protinus injiciunt, [8] crateſque dentatas ſupertrahunt. Nec ſarrienda ſunt hoc modo ſata. [9] Sed prorelis binis terniſque ſic arant. [10] Uno boum jugo cenſeri anno facilis ſoli quadragena jugera, difficilis tricena, juſtum eſt.

NOTÆ.

Sect. XLVII. 1. *Ut diximus.*] Libro 5 ſect. 10. Nilus hic caute coloni vice fungi dicitur, non tamen haberi pro Deo dicitur. Itaque cave te fallat nummus ex ære minimo, qui eſt in Theſauro Regio ſic inſcriptus, DEO SANCTO SERAPIDI. Caput Serapis, cui modius eſt impoſitus .)(. DEO SANCTO NILO. Fluvii decumbentis effigies, quæ urnæ innititur, arundinem dextra tenet, ſiniſtra Cornu copiæ. Infra, ALE. Flavii Claudii Juliani Auguſti gratia cuſus hic nummus eſt, non Ægyptiæ certe, ſed prorſus perelegantis fabricæ, hoc eſt, Gallicanæ. Cuſus, inquam, ALE. hoc eſt, *Prima Lugdunenſis Edicto*, ad amnem Rhodanum. Sententia prioris inſcriptionis hæc eſt: *Dudum Expetitum Orbi, Servator Primæ Narbonenſis, Civitatum Tutator Omnium*, SERAPis *Julianum Dedit Imperatorem.* Iſta poſterioris: *Dudum Expetitum Orbi, Serapis Primæ Narbonenſis Civitatum Tutator. Omnibus Negotiatoribus Julianum Liberatorem Obtulit.* Fluvius hic depictus certe Nilus non eſt, cum crocodilus hippopotamuſque abſit: ſed Rhodanus eſt, Ararive, qui Lugdunenſem primam alluunt vel ſecant. Nihil vatem moramur, qui apud Athenæum, libro 5. pag. 203. cecinit, Αἰγύπτιε Ζεῦ Νεῖλε. Nec *Deus ſanctus* quid ſit, intellexere falſorum numinum cultores, ac ne ſic quidem eorum aliquis verba hæc duo copulavit. Et gravi demum errore ducuntur recentes Grammatici, qui ſine teſte idoneo ſcriptore Latino, produnt aut ab *Apis* in genitivo caſu *Apidis*, aut a *Serapis*, *Serapidis* poſſe deduci. *Apis* in eo caſu Plinius habet, libro VIII. ſect. LXXI. Strabonem, ſimileſque Græculos, qui Σαράπιδος ſcripſere, nec tamen auſi ſunt Ἄπιδος ſic inflectere, haud magni facimus.

2. *Si duodecim.*] Vide quæ diximus loco mox citato libri quinti. De Nili fluentis, cum intra duodecimum tantum cubitum excreviſſet, ullam aquæ partem elici ruptis aggeribus, ſub ignis pœna, vetuit Arcadius Imp. anno Chriſti CCCCIX. leg. 1. de Nili aggerib. lib. 9. Cod. Theod. tit. 32. quo anno fames, ſeu annonæ penuria ingens Conſtantinopoli fuit, teſte Marcellino, in Chron.

3. *Et credo . . . . factitatum.*] Ita ſane prodidit Herodotus, lib. 2. Euterpe, pag. 95. num. 14. Diodorus Siculus, lib. 1. Bibl. pag. 32. immitti pecora ait, τὰ βοσκήματα.

4. *Graviora opera.*] Sic MSS quos vidi, editique: Dalec. in ſuis, *graviore opera*, quod nec diſplicet.

5. *Botaniſmon vocant.*] Ut diximus ſect. 35.

6. *Reliqua pars.*] Reliqui, inquit, ne runcant quidem ſegetes: nec arva reviſunt poſt ſementem, niſi cum falce, ad meſſem.

7. *Granumque limo . . . continetur.*] Alitur, nutritur, ſuſtinetur.

8. *Ægyptus.*] Pars Ægypti inferior, quæ proprie Ægyptus, & nomine alio Delta.

9. *Syria quoque*] Theophr. lib. 3. de cauſis, cap. 25. pag. 290 & illud adjicit, καὶ μικροῖς ἀρότροις οἱ Σύροι χρῶνται. *Idcirco puſillis aratris Syri utuntur.*

10. *Octoni boves.*] Non illi quidem ſub jugum unum miſſi, ſed protelo, hoc eſt, alii poſt alios juncti.

11. *Quid quæque.*] Ad illud Virgilianum alludit, lib. 1. Georg. verſ. 53

Et quid quæque ferat regio, & quid quæque recuſet.

Hoc multo tractat uberius Columella in præfatione operis.

Sect. XLVIII. 1. *Vomerum.*] Vomer, id ferrum dicitur, quod in aratro liras facit, & utrimque vomit: unde nomen. *Soc de charue.*

2. *Culter.*] Brevioris vomeris genus, quod noſtri agricolæ vocant, *Contre.* In lege Salica, tit. 29 §. 12. cultellus dicitur: *Si quis alienum cultellum furaverit*, &c. Hinc *cultellare agrum* Frontino, de limitib. agror. *eſt agrum eminentiorem ad planitiem redigere*, & quaſi cultello decidere tumores.

3. *Roſtrati vectis.*] Seu pali e ferro roſtrati.

4. *Dentali.*] Dentale lignum illud eſt ad quod vomer includitur, inquit Servius, ad illud Virgilii, lib. 1. Georg. verſ. 172.

Binæ aures, duplici aptantur dentalia dorſo.

Uſus ea voce Columella, lib. 2. cap. 2. *Ceſſus*, inquit, *reformidans impenſam, quæ ſcilicet largior eſt amplioribus armentis, cenſet exiguis vomeribus & dentalibus terram ſubigere, quo minoris formæ bubus adminiſtrari id poſſit.*

5. *Latior hæc*] Cuſpis videlicet.

6. *In Rhætia Galliæ.*] In parte Rhætiæ, quæ Galliæ Togatæ adſcripta eſt, ubi Verona, &c.

7. *Planarati.*] Rectius *plauſtrarati*, ob rotulas aratro additas, ſimilitudinemque plauſtri vel currus. Vide Notas & Emend. num. XVII.

8. *Crateſque.*] Crates pro occa accipitur, *une Herſe.* Quid ſit occare, diximus ſect. 37. Virgilius, lib. 1. Georgic. verſ. 94.

Multum adeo raſtris glebas qui frangit inertes,
Vimineaſque trahit crates, juvat arva.

9. *Sed protelis.*] Ita reſcripſimus ex MSS. Reg. Colb. &c. pro *porcellis* Sic Plinius ipſe, lib. 9. ſect. 17 protelis boum extrahi piſces vaſtæ molis dixit: ubi vide quæ ſunt a nobis adnotata.

10. *Uno boum.*] Unum boum jugum arandis jugeribus quadragenis, ſi ſolum eſt facile, par eſt: ſi difficile, tantum tricenis.

CAP. XIX. XLIX. In arando magnopere ſervandum eſt [1] Catonis oraculum: Quid eſt primum? Agrum bene colere. Quid ſecundum? Bene arare. Quid tertium? Stercorare. [2] Sulco vario ne ares. Tempeſtive ares. [3] Tepidioribus locis a bruma proſcindi arva oportet: frigidioribus ab æquinoctio verno. Et maturius ſicca regione, quam humida. Maturius denſa terra, quam ſoluta, pingui quam macra. Ubi ſiccæ & graves æſtates, terra cretoſa aut gracilis, utilius inter ſolſtitium & autumni æquinoctium aratur. Ubi leves æſtus, frequentes imbres, pingue herboſumque ſolum, ibi mediis caloribus. Altum & grave ſolum etiam hieme moveri placet: tenue valde & aridum, paulo ante ſationis tempus.

2. Sunt & hic ſuæ leges: [4] Lutoſam terram ne tangito. Vi omni arato: prius quam aras, [5] proſcindito. Hoc utilitatem habet, quod inverſo ceſpite herbarum radices necantur. Quidam utique ab æquinoctio verno proſcindi volunt. Quod vere ſemel aratum eſt, a temporis argumento [6] vervactum vocatur. Hoc in novali æque neceſſarium eſt. [7] Novale eſt, quod alternis annis ſeritur. [8] Araturos boves quam arctiſſime jungi oportet, ut capitibus ſublatis arent: ſic minime colla contundunt. Si inter arbores viteſque aretur, [9] fiſcellis capiſtrari, ne germinum tenera præcerpant. [10] Securiculam [11] in ſtiva pendere, qua intercidantur radices. Hoc melius, quam convelli aratro, boveſque luctari. [12] In arando verſum peragi, [13] nec ſtrigare in actu ſpiritus. Juſtum eſt proſcindi [14] ſulco dodrantali jugerum uno die, iterari ſeſquijugerum, ſi ſit facilitas ſoli: ſi minus, [15] proſcindi ſemiſſem, iterari aſſem, quando & animalium labori natura leges ſtatuit. [16] Omne arvum rectis ſulcis, mox & obliquis ſubigi debet. [17] In collibus tranſverſo tantum monte aratur, ſed modo in ſuperiora, modo in inferiora, [18] roſtrante vomere. Tantumque eſt laboris homini, ut etiam boum vice fungatur. Certe ſine hoc animali montanæ gentes [19] ſarculis arant. [20] Arator, niſi incurvus, prævaricatur. Inde tranſlatum hoc crimen

NOTÆ.

Sect. XLIX. 1. *Catonis.*] Cap. 61. pag. 44. ex vet. cod. Meurſii, *Quid eſt primum? Agrum bene colere. Quid ſecundum? Arare. Quid tertium? Stercorare.*

2. *Sulco.*] Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 29. *Qua aratrum vomere lacunam fecit, ſulcus vocatur* (une raye, un rayon) *Quod eſt inter duos ſulcos, dicitur porca,* (un ſillon) Sulcum varium dicit, qui in terra varia imprimitur, id eſt, ſuperne tantum & leviter in ſuperficie irrorata, penitius & interne ſicca, quam deſcribit Columella diſertiſſime, lib. 2. cap. 4. *Sed quandocumque arabitur,* inquit, *obſervabimus ne lutoſus ager tractetur, neve exiguis imbribus ſemimadidus, quam terram ruſtici variam, cariofamque appellant. Ea eſt cum poſt longas ſiccitates levis pluvia ſuperiorem partem glebarum madefacit, inferiorem non attingit,* &c. Vide quæ de terra carioſa diximus lib. 17. ſect. 3. Theophr. lib. 3. de cauſis, cap. 28. pag. 293. id terræ genus ἀμφίξηρον vocat, & vehementer improbat. Catonis verba ſunt loc. cit. *Agrum frumentarium cum ares, bene & tempeſtive ares: ſulco vario ne ares.*

3. *Tepidioribus.*] Virgilius, lib. 1. Georg. verſ. 43.

Vere novo, gelidus canis cum montibus humor
Liquitur, & Zephyro putris ſe gleba reſolvit:
Depreſſo incipiat jam tum mihi taurus aratro
Ingemere, & ſulco attritus ſplendeſcere vomer.

Vide Columellam, lib. 2. cap. 4. *quo anni tempore campi arandi ſint.*

4. *Lutoſam.*] Pallad. lib. 2. in Januar. cap. 3. pag. 38. *Obſervandum eſt, ne lutoſus ager aretur . . . . Nam terra, quæ lutoſa tractatur in primordio, fertur toto anno non poſſe tractari.* Columellam ſequitur, lib. 2. cap. 4. *Quandocumque arabitur, obſervabimus ne lutoſus ager tractetur, neve exiguis imbribus ſemimadidus, quam terram ruſtici variam carioſamque appellant. . . . Nam quæ limoſa verſantur arva, toto anno deſinunt poſſe tractari: nec ſunt habilia ſementi, aut occationi, aut ſationi. At rurſus quæ varia ſubacta ſunt, continuo triennio ſterilitate afficiuntur.*

5. *Proſcindito.*] Varro, lib. 1. cap. 29. *Terram cum primum arant, proſcindere appellant.*

6. *Vervactum.*] Quaſi vere actum, hoc eſt, aratum.

7. *Novale eſt.*] Ager novalis proprie is eſt, qui numquam antea proſciſſus, numquam cultus. Sic Plinius ipſe alibi vocat agrum novalem, unde vetus ſilva exciſa eſt: ſed uſu tamen auctorum jam vox traducta eſt ad ſignandum agrum illum qui alternis ceſſat, alternis ſeritur. Caius, lib. 50. Dig. tit. de verb. ſignif. leg. *Silva: Novalis eſt terra proſciſſa, quæ anno ceſſavit, quam Græci νεατὸν vocant.* Lege νεατόν. Gloſſæ: νεατὸς, novalia, novalis terra. Feſtus: *Novalis ager, novæ relictus ſementi.* Iſidorus: *Novalis ager eſt primum proſciſſus, ſive qui alternis vacat, novandarum ſibi virium cauſa. Novalia enim ſemel tum fructu erant, & ſemel vacua.*

8. *Araturos.*] Colum. lib. 2. de re ruſt. cap. 2. pag. 43. *Igitur in opere boves arcte junctos habere convenit, quo ſpecioſius ingrediantur ſublimes, & elatis capitibus, ac minus colla eorum labefactentur: jugumque melius aptum cervicibus inſidat. hoc enim genus junctura maxime probatum eſt.*

9. *Fiſcellis.*] Sunt veluti ſportæ quædam e viminibus funiculiſve contextæ, quibus ora boum, equorum, mulorumque cernimus capiſtrari. Cato, cap. 54. *Boves fiſcellas habere oportet, ne herbam ſectentur, cum arabunt.* Græcis φιμὸς dicatur.

10. *Securiculam.*] Dolabram vocat Columella, loc. cit. pag. 45. *Nec minus dolabra, inquit, quam vomere bubulcus utatur, & præfractas ſtirpes, ſummaſque radices, quibus ager arbuſto conſitus implicatur, omnes reſcindat, ac perſequatur.* MSS. omnes, *ſericulam*, forte pro *ferriculam*, quam ferrulam minorem in inſtrumento ruſtico Palladius vocat, lib. 1. cap. 43.

11. *Inſtivam.*] Ita MSS. quidem: ſed cum Pintiano malim, *in ſtiva*.

12. *In arando verſum.*] Alii verſuram vocant, cum ſulco ad finem perducto, iterum eo revertimur, unde arationis principium eſt ſuſceptum. Columella, lib. 2. cap. 2.

13. *Nec ſtrigare.*] Nec requieſcere, aut ceſſare imperfecto ſulci verſu, qui uno veluti ſpiritu agendus eſt. Vide Not. & Emend. Num. XVIII.

14. *Sulco dodrantali.*] Sulco novem pollicibus alto, ſeu pedis unius, ut vocant, tribus quartis. Inter duos porro ſulcos terra eminens, id enim moliere obiter operæ pretium eſt, porca vocatur: hoc eſt, *medius tumulus, qui inter duos latius diſtantes ſulcos*, ut ait Columella, lib. 2. cap. 4. *ſiccam ſedem frumentis præbet.*

15. *Proſcindi ſemiſſem.*] Hoc eſt, jugeri partem mediam proſcindi: iterari totum. As enim pro integra quacumque re accipitur, quam in ſemiſſes duas, unciaſque duodecim, & partes alias, ita ut aſſem, antiqui dividebant.

16. *Omne arvum.*] Præceptum illud Virgilianum eſt, e lib. 1. Georg. verſ. 95.

Neque illum
Flava Ceres alto nequicquam ſpectat Olympo:
Et qui proſciſſo quæ ſuſcitat æquore terga,
Rurſus in obliquum verſo perrumpit aratro,
Exercetque frequens tellurem, atque imperat arvis.

Adi & Colum. lib. 2. cap. 2. pag. 44. *Bubulcum autem per proſciſſum ingredi oportet, alternoque verſibus obliquum tenere vomerem, & alternis recto plenoque ſulcare: ſed ita necubi relinquat ſolum & immotum relinquat, quod agricolæ ſcamnum vocant.*

17. *In collibus.*] Aliquanto planius Columella idem, lib. 2. cap. 4. pag. 48. *Sed in arando maxime eſt obſervandum, ſemper ut tranſverſus mons ſulcetur. Nam hac ratione difficultas acclivitatis infringitur, laborque pecudum & hominum commodiſſime ſic minuitur. Paulum tamen quotieſcumque iterabitur, modo in elatiora, modo in depreſſiora clivi, obliquum agi ſulcum oportebit, ut in utramque partem reſcindamus, nec eodem veſtigio terram moliamur.*

18. *Roſtrante vomere.*] Roſtrum oblique impingente vomere. Vel roſtrato forte vomere dixit, hoc eſt, ſimplici, non aurito, quo utuntur in planis, auctore Palladio, lib. 1. cap. extremo.

19. *Sarculis arant.*] Ut ante dictum eſt, ſect. 18.

20. *Arator niſi.*] Proverbii ſpeciem, inquit Eraſmus, Chiliad. 4. Cent. 5. adag. 81. pag. 829. habet quod refert

in forum. [21] Ibi itaque caveatur, ubi inventum eſt. Purget vomerem ſubinde ſtimulus [22] cuſpidatus rallo. [23] Scamna inter duos ſulcos cruda ne relinquantur, glebæ ne exſultent. [24] Male aratur arvum, quod ſatis frugibus occandum eſt. [25] Id demum recte ſubactum erit, ubi non intelligetur utro vomer ierit. In uſu eſt [26] & collicias interponere, ſi ita locus poſcat, ampliore ſulco, quæ in foſſas aquam educant.

CAPUT XX.

3. [27] Aratione per tranſverſum iterata, [28] occatio ſequitur, ubi res poſcit, crate vel raſtro: & ſato ſemine iteratio. Hæc quoque ubi conſuetudo patitur, [29] crate dentata, vel tabula aratro adnexa, [30] quod vocant lirare, operiente ſemina: unde primum appellata [31] deliratio eſt. [32] Quatro ſeri ſulco Virgilius exiſtimatur voluiſſe, cum dixit optimam eſſe ſegetem, quæ bis Solem, bis frigora ſenſiſſet. Spiſſius ſolum, ſicut plerumque in Italia, quinto ſulco ſeri melius eſt, in Tuſcis vero nono. At fabam & viciam non proſciſſo ſerere ſine damno, compendium operæ eſt.

4. Non omittemus unam etiamnum arandi rationem, in Tranſpadana Italia bellorum injuria excogitatam. Salaſſi cum ſubjectos Alpibus depopularentur agros, panicum miliumque jam excreſcens [33] tentavere. Poſtquam reſpuebat natura, inararunt. At illæ meſſes multiplicatæ docuere, quod nunc vocant [34] artrare, id eſt, aratrare, ut credo tunc dictum. Hoc fit vel incipiente culmo, cum jam is bina ternave emiſerit folia. Nec recens ſubtrahemus exemplum, in Treverico agro tertio [35] ante hunc annum compertum. Nam cum hieme prægelida captæ ſegetes eſſent, reſeverunt, reſarrientes campos menſe Martio, uberrimaſque meſſes habuerunt. Nunc reliqua cultura tradetur per genera frugum.

CAP. XXI.

L. Siliginem, far, triticum, ſemen, hordeum occato, ſarrito, runcato, [1] quibus dictum erit diebus. [2] Singulæ operæ cuique generi in jugero ſufficient. [3] Sarculatio induratam hiberno rigore ſoli triſtitiam laxat temporibus vernis, novoſque Soles admittit. [4] Qui ſarriet, caveat ne frumenti radices ſuffodiat. Triticum, hordeum, ſemen, [5] fabam bis ſarrire melius. [6] Runcatio, [7] cum ſeges in articulo eſt, evulſis inutilibus herbis, frugum radicem vindicat, ſegetemque diſcernit a ceſpite. Leguminum cicer eadem, quæ far, deſiderat. [8] Faba runcari non geſtit: quoniam evincit herbas lupinum, [9] runcatur tantum.

NOTÆ.

Plinius: Arator, niſi incurvus, prævaricatur. Præcipit ut arator arvum primum rectis ſulcis proſcindat: mox & obliquis ſubigat: id fieri vix poteſt, niſi toto corpore incumbat labori, unde & Virgilio dictus *Curvus arator*. Ceterum prævaricari, eſt a recto ſulco divertere. Unde & in cauſis prævaricari dicuntur, qui cauſam diverſam adjuvant. Videlicet hoc eſt illud quod ait Plinius, *Inde tranſlatum hoc crimen in forum.*

21. *Ibi itaque.*] In agro, unde in forum tranſlata parœmia.

22. *Cuſpidatus rallo.*] Hoc eſt, rallo præfiatus. Eſt autem rallum ferramentum quo raditur vomer, & inhærente terra liberatur, atque purgatur, ut Turnebus admonet, lib. 24 Adverſ. cap. 1. pag 809.

23. *Scamna.*] Agricolæ ſcamna appellant grandiores glebas, quæ ſolent excitari prima aratione, cum in proſciſſo crudum ſolum immotumque relinquitur: quod cavendum eſſe præcipit lex ruſticationis. Hac voce utitur Columella, lib. 2. cap. 2. pag. 44 ut paulo ante retulimus, & alibi paſſim.

24. *Male aratur.*] Colum. lib 2. cap. 4 pag 48 *Sed & compluribus iterationibus ſic reſolvatur vervactum in pulverem, ut vel nullam, vel exiguam deſideret occationem, cum ſeminaverimus. Nam veteres Romani dixerunt male ſubactum agrum, qui ſatis frugibus occandus ſit.*

25. *Id demum.*] Colum. loc. cit *Pingues campi tam frequentibus denſiſque ſulcis arandi ſunt, ut vix dignoſcatur in utram partem vomer actus ſit: quoniam ſic omnes radices herbarum perruptæ necantur.*

26. *Et collicias.*] In agris colliciæ ſunt ſulci ampliores, qui & porcæ dicti, per quos aquam delibrabant. In urbibus colliciæ, ſive conliciæ, ſive colliquiæ, dicebantur olim canales qui aquam e ſtillicidio defluentem excipiebant Columella, lib. 2. cap. 8. *Cavebitur, ut patentes liras, crebroſque ſulcos aquarios, quos nonnulli elices vocant, faciamus, & omnem humorem in colliquias, atque inde extra ſegetes derivemus.* Feſtus: *Elices, ſulci aquarii, per quos aqua collecta educitur e liris.* Simili forma & *inlices* dicti canales, *in quos aqua confluit in viis lapide ſtratis, ab eliciendo dicti*, ex eodem Feſto.

27. *Aratione .... iterata.*] Offringi autem *terra dicitur*, auctore Feſto, *cum iterum tranſverſo ſulco aratur.*

28. *Occatio ſequitur.*] Græci [illegible] vocant, qua franguntur glebæ: occare Galli, *herſer* · occam, *une herſe*: unde *hercia* & *herciare*: de quibus V. Cl. Do-Cangius in Gloſſario conſulendus.

29. *Crate dentata.*] Hinc *bidentare* veteres occare dicebant, quod occa dentata infringebantur iterum glebæ. Gloſſæ Philoxeni: [illegible]. *Foſſura, bidentatio, occatio, iteratio.*

30. *Quod vocant lirare*] Varro, lib. 1 de re ruſt. cap. 29. *Tertio cum arant jacto ſemine, boves lirare dicuntur, id eſt, cum tabellis additis ad vomerem, ſimul & ſatum frumentum operiunt in porcis, & ſulcant foſſas, quo pluvialis aqua delabatur.*

31. *Deliratio.*] Delirare quaſi a lira, rectoque ſulco diſcedere.

32. *Quarto ſeri ſulco.*] Hoc eſt, poſt quartam arationem, ut dictum eſt ſect. 35. Virgilii locus eſt e lib. 1. Georg. verſ. 47.

Illa ſeges demum votis reſpondet avari
Agricolæ, bis quæ Solem, bis frigora ſenſit.

Qua loquendi forma nihil aliud voluit is intelligi, quam quater ſive quatriduo proſcindi terram oportere: ut bis diurnum vernæ tempeſtatis teporem, bis nocturnum ejuſdem frigus ſentiat. Sed longe aliter hunc poetæ locum vulgus interpretum accipit. Sic Columella, lib. 1. cap XI. *primo vel altero ſulco ſeri ciceram* dixit, *menſe Martio*. Hoc eſt, terra ſemel iterumve arata. Plinius ipſe ſupra, de napis ſect. 35. *Diligentiores quinto ſulco napum ſeri jubent, rapa quarto.* Et ſect. 37. *Vicia uno ſulco ſata non ſarritur*, &c. Atque hoc ipſo loco plane ſtatim, *Quinto ſulco ſeri*, &c.

33. *Tentavere.*] Subintellige, depopulari, immiſſo, ut fit, exercitu.

34. *Artrare.*] Hoc eſt, ſegetes jam natas rurſus arando proſcindere.

35 *Ante hunc annum*] Qui Urbis annus erat DCCCXXX. ut diximus lib. 14. ſect 5.

Sect. L. 1. *Quibus dictum erit.*] Sect. 65. num. 2.

2 *Singulæ operæ.*] Paulo aliter Columella, lib. 2. cap 13. cui titulum fecit, *Pro modo cujuſque agri quot operæ deſiderentur.*

3. *Sarculatio.*] Sive ſarritio.

4. *Qui ſarriet.*] Columella, lib. 2. cap. 12 pag 65. Palladius, lib. 2. in Januar. cap. 9. pag. 39. *Sarculanda frumenta: quod opus plerique negant fieri debere, quia radices eorum detegantur, aut incidantur, & necentur frigore ſubſequente: mihi autem videtur herboſis locis tantum eſſe faciendum.*

5. *Fabam bis ſarrire.*] Ter ſarriendam monet Columella, lib 2. cap. 12. pag 66. Palladius, bis: lib 2. in Januar. tit. 9. pag. 39.

6. *Runcatio.*] Columella, lib. 2. cap. 12. *Subjungenda ſarritioni runcatio*, &c. De runcatione dixi ſect. 38

7. *Cum ſeges in articulo.*] Cum ſeges in articulum ierit, ut loquitur Columella, loc. cit. hoc eſt, cum nodum fecerit. Plinius ipſe ſupra, ſect 45 *Si in articulum ſeges ire cœperit.*

8. *Faba runcari.*] Vide Notas & Emendat. num. XIX. Cur porro faba runcari non geſtiat, in cauſa eſt, inquit Columella, lib 2. cap. 12. ex Corn. Celſi ſententia, quod internatæ herbæ feno reſerventur. At Columella frugibus his detrahi plurimum ſcribit, ſi runcatio relinquitur.

9. *Runcatur tantum.*] Non ſarculatur.

Digitized by Google

Milium, & panicum occatur, & ſarritur: non iteratur, non runcatur: [10] ſilicia & faſeoli occantur tantum. Sunt genera terræ, quarum ubertas [11] pectinari ſegetem in herba cogat: (cratis & hoc genus, dentatæ ſtilis ferreis:) eademque nihilominus & [12] depaſcuntur. Quæ depaſta ſunt, ſarculo iterum excitari neceſſarium. At in Bactris, Africa, Cyrene, omnia hæc ſupervacua fecit indulgentia cæli: a ſemente [13] non niſi meſſibus in aream redeunt: quia ſiccitas coërcet herbas, fruges nocturno tactas rore nutriens. [14] Virgilius alternis ceſſare arva ſuadet: & hoc, ſi patiantur ruris ſpatia, utiliſſimum procul dubio eſt. Quod ſi neget conditio, far ferendum, unde & lupinum, aut vicia, aut faba ſublata ſint, & quæ terram faciant lætiorem. In primiſque & hoc notandum, quædam propter alia ſeri obiter: ſed parum provenire [15] priori diximus volumine, ne eadem ſæpius dicantur: plurimum enim refert ſoli cujuſque ratio.

CAP. XXII. L I. Civitas Africæ in mediis arenis, petentibus Syrtes Leptinque magnam, vocatur Tacape, felici ſuper omne miraculum riguo ſolo: ternis fere millibus paſſuum in omnem partem fons abundat, largus quidem, ſed ceteris horarum ſpatiis diſpenſatur inter incolas. Palmæ ibi prægrandi ſubditur olea, huic ficus, fico Punica, illi vitis: ſub vite ſeritur frumentum, mox legumen, deinde olus, omnia eodem anno: omniaque aliena umbra aluntur. [1] Quaterna cubita ejus ſoli in quadratum, nec ut a porrectis metiantur digitis, ſed in pugnum contractis, [2] quaternis denariis venumdantur. Super omnia eſt, biferam vitem bis anno vindemiare. Et niſi multiplici partu exinaniatur ubertas, pereunt luxuria ſinguli fructus. Nunc vero toto anno metitur aliquid: conſtatque fertilitati non occurrere homines. Aquarum quoque differentia magna riguis. Eſt in Narbonenſi provincia nobilis fons, Orge nomine eſt: in eo herbæ naſcuntur in tantum expetitæ bubus, ut merſis capitibus totis eas quærant. Sed illas in aqua naſcentes certum eſt non niſi imbribus ali. Ergo ſuam quiſque terram aquamque noverit.

CAPUT XXIII. L I I. Si fuerit illa terra, [1] quam appellavimus teneram, poterit ſublato hordeo milium ſeri: eo condito, rapa: his ſublatis, hordeum vel triticum, ſicut in Campania: ſatiſque talis terra aratur, cum ſeritur. Alius ordo, ut ubi adoreum fuerit, ceſſet quatuor menſibus hibernis, & vernam fabam recipiat, [2] ita ut ante hiemalem ne ceſſet. Nimis pinguis alternari poteſt ita, ſi frumento ſublato legumen tertio ſeratur. Gracilior, & in annum tertium ceſſet. Frumentum quidam ſeri vetant, niſi in ea quæ proximo anno quieverit.

L I I I. Maximam hujus loci partem ſtercorationis obtinet ratio, de qua & [1] priori diximus volumine. Hoc tantum enim in confeſſo eſt, niſi ſtercorato ſeri non oportere, quanquam & hic leges ſunt propriæ. Milium, panicum, rapa, napus niſi in ſtercorato non ferantur. [2] Non ſtercorato frumentum potius quam hordeum ſerito. Item in novalibus, tametſi in illis fabam ſeri volunt, eamdem ubicumque quam recentiſſime ſtercorato ſolo. Autumno aliquid ſaturus, Septembri menſe [3] fimum inaret poſt imbrem. Utique ſi verno erit ſaturus, per hiemem fimum diſponat. [4] Juſtum eſt vehes octodecim jugero tribui: diſpergere autem [5] prius quam areſcat, aut jacto ſemine. Si hæc omiſſa ſit ſtercoratio, [6] ſequens eſt, prinſquam ſarriat, aviarii pulvere. [7] Quod ut hanc quoque curam determinemus, juſtum eſt ſingulas vehes fimi [8] denario ire, in ſingulas pecudes minores: in majores denas: niſi contingat hoc, male ſubſtraviſſe pecori colonum appareat. Sunt

N o t æ.

10. *Silicia.*] Hoc eſt, fenum Græcum, de quo ſect. 39.

11. *Pectinari.*] Dentata crate agitari. Ovidius, a quodam citatus in hanc rem:

Et tonſam raro pectine verrit humum

12. *Depaſcuntur.*] Immiſſis, ut dictum eſt, in arva pecudibus.

13 *Nonniſi meſſibus.* Hoc eſt, meſſis tempore. Vide Notas & Emend. num XX.

14. *Virgilius.*] Libro 1. Georg. verſ. 71.

Alternis idem tonſas ceſſare novales
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum.
Aut ibi flava ſeres mutato ſidere farra,
Unde prius lætum ſiliqua quaſſante legumen,
Aut tenues fetus viciæ, triſtiſque lupini
Suſtuleris fragiles calamos, ſilvamque ſonantem.

15. *Priori diximus.*] Libro ſup. initio ſect. 7. *Nec non & ſatis quibuſdam ipſis paſci terram dixit. Segetem ſtercorant fruges, lupinum, faba, vicia,* &c.

Sect. L I. 1. *Quaterna cubita.*] Petita menſura ex hominis vendentis cubito, ac ne porrectis quidem digitis, ſed iiſdem in pugnum contractis.

2. *Quaternis denariis.*] Aſſes ſunt monetæ noſtræ triceni bini.

Sect. L I I. 1. *Quam appellavimus.*] Libro 17 ſect 3.

2. *Ita ut ante hiemalem.*] Ita ut ante hiemalis fabæ proventum duret. Hiemalis faba ea eſt, quam ſuperius dixit, ſect. 10. ſeri ante Vergiliarum occaſum, ut antecedat hiemem. Verna, quam Virgilius ſeri per ver jubet, Circumpadanæ Italiæ ritu Vide Notas & Emend. num. X X I.

Sect. L I I I. 1. *Priori diximus.*] Libro 17. ſect 6.

2. *Non ſtercorato*, &c.] Theophr. lib. 8. hiſt cap. 6.

3. *Fimum inaret.*] Columella, lib. 2. *Disjectum protinus fimum inarari & obrui convenit, ne Solis halitu vires remittat: & ut permixta humus prædicto alimento pingueſcat,* &c.

4. *Juſtum eſt.*] Colum. loc. cit. *Jugerum autem deſiderat, quod ſpiſſius ſtercoratur, vehes quatuor & viginti: quod rarius, duodeviginti.* Idem lib. xi. c. 2. in Novembri ſubdit: *Vehes autem ſtercoris habet modios octoginta.* Vehis aliud nihil fuit quam plauſtri onus, *une charetée*, & quidem quantum protelo boum vehi ſolet. Cod. Theod lib 14. tit. 6. leg. 1. *Coctoribus calcis per ternas vehes ſingula amphora vini præbeantur: Vecturariis vero amphora....A Vecturariis etiam trecentos boves præcipimus dari.*

5. *Prinſquam areſcat.*] Ne Solis halitu, ut dictum eſt, vires remittat: *Itaque*, ut ſubdit Columella loc. cit. *cum in agro diſponentur acervi ſtercoris, non debet major modus eorum diſſipari, quam quem bubulci eodem die poſſint obruere. Sed disjectum protinus fimum inarari & obrui convenit, ne Solis halitu vires amittat, & ut permixta humus prædicto alimento pingueſcat.*

6 *Sequens eſt.*] Secunda ſtercoratio fiet ante ſaritionem, jacto pulvere ex aviariis Vide Notas & Emend. num. X X I I.

7 *Quod ut hanc.*] Hoc eſt, *Sed ut hanc.* Cicero, lib. 14. ep. 4 *Quod utinam minus vitæ cupidus fuiſſem.*

8. *Denario ire.*] Hoc eſt, venire denario ſingulas fimi vehes, quas tricenis diebus ſingulæ pecudes minores efficiunt:

Digitized by Google

qui optime ſtercorari putent, ſub dio nunc [9] retibus incluſa pecorum manſione. [10] Ager ſi non ſtercoratur, alget: ſi nimium ſtercoratus eſt, aduritur: ſatiuſque eſt id ſæpe, quam ſupra modum facere. [11] Quo calidius ſolum eſt, eo minus addi ſtercoris, ratio eſt.

CAP. XXIV.

LIV. [1] Semen optimum, anniculum, bimum deterius, trimum peſſimum, ultra ſterile. Et in uno omnium definita genere ratio eſt: [2] Quod in ima area ſubſedit, ad ſemen reſervandum eſt. Id enim optimum quoniam graviſſimum: neque alio modo utilius diſcernitur. Quæ ſpica per intervalla ſemina habebit, abjicietur. [3] Optimum granum quod rubet, & dentibus fractum, eumdem habet colorem: deterius, cui plus intus albi eſt. [4] Certum terras alias plus ſeminis recipere, alias minus. [5] Religioſumque inde primum colonis augurium, cum avidius accipiat, eſurire creditur, & comeſſe ſemen. Sationem locis humidis celerius fieri ratio eſt, ne ſemen imbre putreſcat: ſiccis ſerius, ut pluviæ ſequantur: ne diu jacens atque non concipiens, evaneſcat. Itemque feſtinata ſatione denſum ſpargi ſemen, quia tarde concipiat: ſerotina rarum, quia denſitate nimia necetur. Artis quoque cujuſdam eſt, ſpargere. Manus utique congruere debet cum gradu, ſemperque cum dextro pede. [6] Fit quoque quorumdam occulta ratione, quod ſors genialis atque fecunda eſt. Non transferendum eſt ex frigidis locis ſemen in calida, neque ex præcocibus in ſerotina: idque in contrarium præcepere quidam falſa diligentia.

LV. [1] Serere in jugera temperato ſolo juſtum eſt, tritici aut ſiliginis modios v. farris aut ſeminis, (quod frumenti genus [2] ita appellamus,) x. Hordei v I. [3] Fabæ quintam partem amplius quam tritici: [4] viciæ x I I. ciceris & [5] cicerculæ, & piſi, I I I. [6] lupini x. lentis I I I. ſed hanc cum fimo arido ſeri volunt: [7] ervi v I. [8] ſiliciæ v I. faſeolorum I I I I. pabuli x x. milii, panici, ſextarios quatuor. Pingui ſolo plus, gracili minus. Eſt & alia diſtinctio: In denſo, aut cretoſo, aut uliginoſo ſolo, tritici aut ſiliginis [9] modios ſex: in ſoluta terra nuda, & ſicca, & læta, quatuor. [10] Macies enim ſoli, niſi rarum culmum habeat, ſpicam minutam facit & inanem. Pinguia arva ex uno ſemine fruticem numeroſum fundunt, denſamque ſegetem e raro ſemine emittunt. Ergo inter quatuor & ſex modios pro natura ſoli, alii quinque non minus ſeri, pluresve præcipiunt: item in conſito, aut clivoſo, ut in macro. Huc pertinet oraculum illud magnopere cuſtodiendum: [11] Segetem ne defruges. Adjecit iis Accius in Praxidico, ut ſereretur, cum Luna eſſet in Ariete, Geminis, Leone, Libra, Aquario. Zoroaſtres Sole duodecim partes Scorpionis tranſgreſſo, cum Luna eſſet in Tauro.

LVI. Sequitur hinc dilata & maxima indigens cura de tempore fruges ſerendi quæſtio, magnaque ex parte ratione ſiderum connexa. Quamobrem ſententias omnium in primis ad id pertinentes exponemus. Heſiodus, qui princeps omnium de agricultura præcepit, unum tempus ſerendi tradidit a Vergiliarum occaſu. Scribebat enim in Bœotia Helladis,

NOTÆ.

denario item denas, quas pecudes majores pariter menſe reddunt. Colum. lib. 2 cap. 15. *Parum autem diligentes exiſtimo eſſe agricolas, apud quos minores ſingulæ pecudes triceni diebus minus quam ſingulas, itemque majores denas vehes ſtercoris efficiunt*, &c.

9. *Retibus.*] Vel, ut fere fit, cratibus.

10 *Ager.*] Colum. lib. 2. cap. 16. *Nec ignorare colonus oportet, ſicuti refrigeſcere agrum, qui non ſtercoretur: ita peruri, ſi nimium ſtercoretur: magiſque conducere agricolæ frequenter id potius quam immodice facere.*

11. *Quo calidius.*] Colum loc. cit. *Nec dubium quin aquoſus ager majorem ſtercoris copiam, ſiccus minorem deſideret: alter, quod aſſiduis humoribus rigens hoc adhibito regelatur. alter, quod per ſe tepens ſiccitatibus, hoc aſſumpta largiore, torretur: propter quod nec deeſſe ei talem materiam, nec ſupereſſe oportet.*

Sect. LIV. 1. *Semen optimum.*] Hæc Theophr. lib 8. hiſtor cap. x1. Eadem habet auctor Geopon lib. 2. cap. 14. pag 52.

2. *Quod in ima*] Tractat hoc diſerte Columella, lib. 2. cap 9. *Optimam quamque ſpicam legere oportet .... & ſemper quod propter magnitudinem ac pondus in imo ſubſederit, ad ſemen reſervandum.... Neque enim dubium eſt, ex robuſto ſemine poſſe fieri non robuſtum: quod vero protinus exile natum ſit, numquam robur accipere manifeſtum eſt. Ideoque Virgilius, cum & alia, tum & hoc de ſeminibus præclare ſic diſſeruit*

Vidi ego lecta diu, & multo ſpectata labore
Degenerare tamen, ni vis humana quotannis
Maxima quæque manu legeret: ſic omnia fatis
In pejus ruere, ac retro ſublapſa referri.

3. *Optimum granum.*] Colum lib 2. cap 9. *Granum autem rutilum, ſi cum diffiſum eſt, eumdem colorem interiorem habet, integrum eſſe non dubitamus. Quod extrinſecus albidum, intus etiam conſpicitur candidum, leve ac inane intelligi debet.* &c.

4. *Certum terras.*] Theophr. lib 8. hiſtor. cap. 6.

5. *Religioſumque.*] Ridet id merito Theophr. loc. cit.

6. *Fit quoque.*] Fit ex arte quadam occulta, inditoque a natura ſolerti membrorum motu, ſatio læta & fecunda.

Sect LV. 1. *Serere in jugera.*] Colum. lib 2. cap. 9. pag. 51. *Jugerum agri pinguis, plerumque modios tritici quatuor: mediocris, ſive temperati, quinque poſtulat: adoris modios novem, ſi eſt lætum ſolum*, &c. Idem pag. 55. de hordeo: *Jugerum ſex modios poſtulat.* Vide & Varron. lib. 1 de re ruſt. cap. 44.

2. *Ita appellamus.*] Appellavimus ſane ſect. 19.

3. *Fabæ.*] Ita fere Columella, lib 2. cap. 10. pag. 57.

4. *Viciæ XII.*] Subintellige modios, ut in ſequentibus.

5. *Cicerculæ*, &c.] Colum lib. 2. c. 10. pag. 61 *Cicerculæ, quæ piſo eſt ſimilis .... tres modii jugerum implent.* Ac paulo poſt de cicere, pag. 61. *Jugero modii tres abunde ſunt.* De lupino, pag. 57. *Jugerum decem modii occupant.* Et pag. 59. de lente: *Jugerum agri paulo plus quam modius occupat* Et pag. 57. de faſeolis idem cum Plinio ſentit: de milio quoque, & panico, pag. 56. Vide rurſus eumdem Columellam in Octobri, lib. x1. cap 2.

6. *Lupini X*] Columella, lib 2. cap. 10. de lupino: *Jugerum decem modii occupant.* Et mox de piſo: *Eadem menſura jugerum, vel modio minus quam phaſelum, licet obſerere.*

7. *Ervi VI.*] Quinque dumtaxat modios deſiderat Palladius lib. 2. in Januar. cap 8. de ervo.

8. *Siliciæ VI.*] Hoc eſt, feni Græci. Ita Palladius loc. cit. cap. 7. pag. 39.

9. *Modios ſex.*] Vide Notas & Emend. num. XXIII.

10. *Macies enim.*] Columella, lib. 2. cap 9. *Et e contrario macer locus tantumdem ſeminis poſcit Nam niſi rare conſeritur, vanam & minutam ſpicam facit At ubi ex uno ſemine pluribus culmis fruticavit, etiam ex rara ſegete denſam facit.*

11. *Segetem ne defruges.*] Cato, lib de re ruſt cap. 5. *Segetem ne defruget nam id infelix eſt.* Defrugare ſegetem videtur, inquit Hermolaus, qui vel nimia ſatura exinanit agros, vel per inſcitiam, aut negligentiam perdit. MSS. quidem omnes, *defruges*, præ ſe ferunt. At Catonis, ut quidam aiunt, antiqui libri, *defrudet*. Atque ut defrudat, ſive defraudat genium ſuum homo, qui ſibi non indulget, & miſere vivit, & tamquam demenſo ſuo detrahit: idem facit, inquiunt, qui ſegeti & agro culturam & opera juſta non

[1] ubi ita ſeri diximus. Inter diligentiſſimos convenit, ut in alitum quadrupedumque genitura, eſſe quoſdam ad conceptum impetus & terræ: Hoc Græci ita definiunt: cum ſit calida & humida. [2] Virgilius triticum & far a Vergiliarum occaſu ſeri jubet, [3] hordeum inter æquinoctium autumni & brumam: [4] viciam vero, faſeolos & lentem, Boote occidente: Quo fit, ut horum ſiderum aliorumque exortus & occaſus digerendi ſint in ſuos dies. Sunt qui & ante Vergiliarum occaſum ſeri jubeant, dumtaxat in arida terra, calidiſque provinciis: [a] Cuſtodiri enim ſemen, [5] corrumpente humore, & a proximo imbre uno die erumpere. Alii ſtatim ab occaſu Vergiliarum ſequi imbres, a ſeptimo fere die. Aliqui in frigidis ab æquinoctio autumni: in calidis ſerius, ne ante hiemem luxurient. Inter omnes autem convenit [6] circa brumam ſerendum non eſſe, magno argumento: quoniam hiberna ſemina, cum ante brumam ſata ſint, ſeptimo die erumpant: ſi poſt brumam, vix quadrageſimo. [7] Sunt qui properent, atque ita pronuncient, feſtinatam ſementem ſæpe decipere, ſerotinam ſemper. E contrario alii, vel vere potius ſerendum, quam malo autumno. Atque ubi fuerit neceſſe, [8] inter Favonium & vernum æquinoctium.

Quidam omiſſa cæleſti cura, ut inutili, temporibus definiunt. Vere linum, & avenam, & papaver: atque uti nunc etiam Tranſpadani ſervant, uſque in [10] Quinquatrus; fabam, ſiliginem Novembri menſe: far Septembri extremo uſque in Idus Octobris. Alii poſt hunc diem in Calendas Novembris. Ita his nulla naturæ cura eſt: illis nimia, & ideo cœca ſubtilitas: cum res inter ruſticos geratur, litterarumque expertes, non modo ſiderum. Et confitendum eſt, cælo maxime conſtare ea: quippe Virgilio jubente prædiſci ventos ante omnia, [11] ac ſiderum mores: neque aliter, quam navigantibus, ſervari. Spes ardua & immenſa, miſceri poſſe cæleſtem divinitatem imperitiæ: ſed tentanda tam grandi vitæ emolumento. Prius tamen ſideralis difficultas, quam ſenſere etiam periti, ſubjicienda contemplationi eſt: quo deinde lætior mens diſcedat a cælo; & facta ſentiat, quæ futura prænoſci non poſſint.

CAP. XXV. LVII. Primum omnium dierum ipſorum anni Soliſque motus prope inexplicabilis ratio eſt. Ad CCCLXV. adjiciunt etiamnum [1] intercalarios diei noctiſque quadrantes. Ita fit, ut tradi non poſſint certa ſiderum tempora. Accedit confeſſa rerum obſcuritas, [2] nunc præcurrente, nec paucis diebus, tempeſtatum ſignificatu, quod προχειμάζειν Græci vocant: nunc poſtveniente, quod ἐπιχειμάζειν: & plerumque alias citius, alias tardius cæli effectu ad terram deciduo: [3] vulgo ſerenitate reddita confectum ſidus audimus. Præterea cum om-

INTERPRETATIO.

a *Cuſtodiri.*] Cuſtodiri enim *in arida terra* ſemen, *quemadmodum e contrario* humore corrumpitur.

NOTÆ.

tribuit: ſed vel de aratione, vel lætamine, vel ſemente deducit.

Sect. LVI. 1. *Ita feri diximus.*] Initio ſect. 10.

2. *Virgilius.*] Et eum ſecutus Columella, lib. 2. cap. 8. pag. 50. *Placet noſtro poetæ adoreum, atque etiam triticum, non ante ſeminare, quam occiderint Vergiliæ: quod ipſum numeris ſic adſeverit:*

At ſi triticeam in meſſem, robuſtaque farra,
Exercebis humum, ſoliſque inſtabis ariſtis:
Ante tibi Eoæ Atlantides abſcondantur.

Abſconduntur autem altero & trigeſimo die poſt autumnale æquinoctium, quod fere conficitur nono Calend. Octobris, &c.

3. *Hordeum inter.*] Virgil. lib. 1. Georg. verſ. 208.

Libra die ſomnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque umbris jam dividit orbem:
Exercete viri tauros, ſerite hordea campis,
Uſque ſub extremum brumæ intractabilis imbrem.

4. *Viciam vero*] Idem, verſ. 227.

Si vero viciamque ſeres, vilemque faſelum,
Nec Peluſiacæ curam aſpernabere lentis:
Haud obſcura cadens mittet tibi ſigna Bootes:
Incipe, & ad medias ſementem extende pruinas.

Hoc eſt, ab occaſu Bootæ ad brumam uſque, ſeri vicia, lens, faſelus poteſt. Bootæ porro occaſum, Arcturi intelligo, quæ ſtella in Boote eſt. Dicemus de occaſu eo, ſect. 74.

5. *Corrumpente humore.*] Quod alioqui ab humore corrumperetur. Sunt hæc apud Columellam, lib. 2. cap. 8. *Si ſeri ſunt imbres, quamvis ſitiente ſolo recte ſemen committitur; idque etiam in quibuſdam provinciis, ubi ſtatus cæli talis eſt, uſurpatur. Namque quod ſicco ſolo ingeſtum & inoccatum eſt, perinde ac ſi repoſitum in horreo, non corrumpitur. Atque ubi venit imber, multorum dierum ſementis uno die ſurgit.* Eodem fere ſenſu legi hic poſſet, *non corrumpente humore.*

6. *Circa brumam*] Vide Notas & Emend. num XXIV. Tradita hæc maxima ex parte & a Varrone, lib. 1. de re ruſt. cap. 34.

7. *Sunt qui properent.*] Columella, lib. XI. de re ruſt. cap. 2. *Sed tum omnia in agricultura ſtrenue facienda ſunt, tum maxime ſementis. Vetus agricolarum proverbium: Maturam ſationem ſæpe decipere ſolere: ſeram nunquam, quin mala ſit.*

8. *Inter Favonium.*] Quo tempore Favonii ſpirent, diximus lib. 2. ſect. 47.

9. *Vere linum.*] Virgilius tamen lib. 1. Georg. verſ. 212. lini ac papaveris ſationem autumno adjudicat.

10. *Quinquatrus*] Dies feſtus Minervæ fuit: ſic dictus, quod eſſet poſt diem quintum Idus Martias, hoc eſt, XIV. Calend. Aprilis. Vide Voſſ. in Etymol. De his multa Ovidius, lib. 3. Faſtor. verſ. 810. Feſtus, verbo, *Quinquatrus*, aliique.

11. *Ac ſiderum mores.*] Locus Virgilii eſt, lib. 1. Georg. verſ. 204.

Præterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis
Hædorumque dies ſervandi, & lucidus Anguis,
Quam quibus in patriam ventoſa per æquora vectis
Pontus, & oſtriferi fauces tentantur Abydi.

Sect. LVII. 1. *Intercalarios.*] Dies intercalarius is eſt, qui quarto cuique anno vertenti acceſſit, quem ſex horæ appendices quater ductæ, hoc eſt, diei unius quadrans, ſeu quarta pars quater repetita colligit.

2. *Nunc præcurrente.*] Nunc maturius & ante ſui ſideris tempus, ortumve & occaſum, hiberna, æſtivaque, ac ceteræ deinceps tempeſtates antevertunt: id quod Græci προχειμάζειν: nunc tardius eædem alio anno recurrunt, quod ἐπιχειμάζειν, vel ut alii, μεταχειμάζειν vocant. Feſtus, Pauluſve: *Præſiderare dicitur, cum maturius hiberna tempeſtas movetur, quaſi ante ſideris tempus* Vegetius, lib. 4. cap. 40. *Aut enim circa diem ſtatutum, aut ante, vel poſtea, tempeſtates fieri compertum eſt: unde præcedentes, προχειμάζειν: naſcentes die ſolemni, ἐπιχειμάζειν: ſubſequentes, μεταχειμάζειν, Græco vocabulo nuncupaverunt.* Eleganter Columella in Præf. *Neque enim ſemper eundem* cælum & annus *velut ex præſcripto habitum gerunt: nec omnibus annis eodem vultu venit æſtas, aut hiems,* &c.

3. *Vulgo ſerenitate.*] Cum a ſideribus oriri tempeſtates vulgus exiſtimet, ubi hæ præteriere, & ſua cælo reddita

nia

nia hæc ſtatis ſideribus cæloque affixis conſtent, interveniunt motu ſtellarum grandines, imbres, & ipſi non levi effectu, [4] ut docuimus, turbantque conceptæ ſpei ordinem. Idque ne nobis tantum putemus accidere, & reliqua fallit animalia [5] ſagaciora circa hoc, ut quo vita eorum conſtet: æſtivaſque alites præpoſteri aut præproperi rigores necant, hibernas æſtus. [6] Ideo Virgilius errantium quoque ſiderum rationem ediſcendam præcipit, admonens obſervandum frigidæ Saturni ſtellæ tranſitum. Sunt qui certiſſimum veris indicium arbitrentur ob infirmitatem animalis, papilionis proventum. Id eo ipſo anno, cum commentaremur hæc, notatum eſt, proventum eorum ter repetito frigore extinctum, [8] advenaſque volucres a. d. VI. Calendas Februarii ſpem veris attuliſſe, mox ſæviſſima hieme conflictatas.

Res anceps: primum, omnium a cælo peti legem: deinde eam [a] argumentis eſſe quærendam. Super omnia eſt [b] mundi convexitas, terrarumque globi differentia, eodem ſidere alio tempore aliis aperiente ſe gentibus: [9] quo fit ut cauſa ejus non iiſdem diebus ubique valeat. Addidere difficultatem & auctores diverſis in locis obſervando, mox etiam in iiſdem diverſa prodendo. [10] Tres autem fuere ſectæ: Chaldæa, Ægyptia, Græca. His addidit apud nos quartam [11] Cæſar Dictator, annos ad Solis curſum redigens ſingulos, Soſigene perito ſcientiæ ejus adhibito. Et ea ipſa ratio poſtea [12] comperto errore correcta eſt: ita ut XII. annis continuis non intercalaretur, quia cœperat ſidera annus morari, qui prius antecedebat. Et Soſigenes ipſe trinis commentationibus, quanquam diligentior ceteris, non ceſſavit tamen addubitare, ipſe ſemet corrigendo. Auctores prodidere ea, [13] quos prætexuimus volumini huic, raro ullius ſententia cum alio congruente. Minus hoc in reliquis mirum, quos diverſi excuſaverint tractus. Eorum qui in eadem regione diſſedere, unam diſcordiam ponemus exempli gratia: Occaſum matutinum Vergiliarum Heſiodus (nam hujus quoque nomine exſtat [14] Aſtrologia) tradidit fieri, cum æquinoctium autumni conficeretur: Thales vigeſimo quinto die ab æquinoctio, Anaximander vigeſimo nono: [15] Euctemon XLVIII.

Nos ſequemur obſervationem Cæſaris: maxime hæc erit Italiæ ratio. Dicemus tamen & aliorum placita; quoniam non unius terræ, ſed totius naturæ interpretes ſumus: non auctoribus poſitis (id enim verboſum eſt) ſed regionibus: legentes tantum meminerint, brevitatis gratia, cum Attica nominata fuerit, ſimul intelligere Cycladas inſulas: cum Macedonia, Magneſiam, Thraciam: cum Ægyptus, Phœnicen, Cyprum, Ciliciam: cum Bœotia, Locridem, Phocidem, & finitimos ſemper tractus: cum Helleſpontus, Cherroneſum, & continentia uſque Atho montem: cum Ionia, Aſiam, & inſulas Aſiæ: cum Peloponneſus Achaïam [16] & ad Heſperum jacentes terras. Chaldæi Aſſyriam & Babyloniam demonſtrabunt. Africam, Hiſpanias, Gallias ſileri non erit mirum. Nemo enim obſervavit in iis, qui ſiderum proderet exortus. [17] Non

INTERPRETATIO.

a *Argumentis.*] Certis ſignis.

b *Mundi.*] Cæli.

NOTÆ.

ſerenitas eſt, tunc ſidus confectum dicitur.

4. *Ut docuimus.*] Libro 17. ſect. 2.

5. *Sagaciora.*] In eo præſenſionum genere alioqui ſagaciſſima.

6. *Ideo Virgilius.*] Libro 1. Georg. verſ. 335.

Hoc metuens, cæli menſes & ſidera ſerva:
Frigida Saturni quo ſe ſe ſtella receptet, &c.

7. *Id eo ipſo anno.*] Urbis DCCCXXX. ut diximus libro 14. ſect. 5.

8. *Advenaſque volucres.*] Hirundines.

9. *Quo fit ut cauſa ejus.*] Vis ejus & efficientia.

10. *Tres autem fuere.*] Apud Chaldæos Aſtrologiæ inventorem fuiſſe Abrahamum, auctor eſt Euſebius, lib. 9 Præpar. pag 419. cap. 17. & Beroſus apud ipſum, cap. 16 De Chaldæia, Ægyptiiſque, Cicero, lib. 1. de Divin. num. 93. *Ægyptii & Babylonii in camporum patentium æquoribus habitantes, cum ex terra nihil emineret, quod contemplationi cæli officere poſſet, omnem curam in ſiderum cognitione poſuerunt.* Græci ab utraque gente Calendaria & ἡμερολόγια accepere. Sic enim Theon de iis ſcribit, in Διοσημεῖα Arati: Ἐδίδαξαν δὲ πρῶτοι ἴσως παρ' Αἰγυπτίων καὶ Χαλδαίων. Chaldaica anni forma, eadem ac Judaica eſt. De Ægyptia autem & Græca vetere, vide Herodotum, lib. 2. num. IV.

11. *Cæſar Dictator.*] Sueton in Julio, cap. 40 *Faſtos correxit, jampridem vitio Pontificum, per intercalandi licentiam adeo turbatos, ut neque meſſium feriæ æſtati, neque vindemiarum autumno competerent, annumque ad curſum Solis accommodavit, ut CCCLXV. dierum eſſet, & intercalario menſe ſublato, unus dies quarto quoque anno intercalaretur, &c.*

12. *Comperto errore.*] Hæc quæ anguſtiore ſermone Plinius contraxit, fuſius a Macrobio explicantur, lib. 1. Saturn. toto cap. 14 pag. 255. *Sacerdotes*, inquit, *ſibi errorem novum ex ipſa emendatione fecerunt. Nam cum oporteret diem, qui ex quadrantibus conſit, quarto quoque anno confecto, antequam quintus inciperet, intercalare, illi quarto non peracto, ſed incipiente intercalabant. Hic error ſex & triginta annis permanſit: quibus annis intercalati ſunt dies duodecim, cum deberent intercalari novem. Sed hunc quoque errorem ſero deprehenſum correxit Auguſtus: qui annos duodecim ſine intercalari die tranſigi juſſit: ut illi tres dies, qui per annos triginta & ſex vitio ſacerdotalis feſtinationis excreverant, ſequentibus annis duodecim, nullo die intercalato, devorarentur. Poſt hoc unum diem, ſecundum ordinationem Cæſaris, quinto quoque incipiente anno intercalari juſſit: & omnem hunc ordinem ærea tabula ad æternam cuſtodiam inciſione mandavit.* Iiſdem pæne verbis rem narrat Solinus, cap 1. pag. 5. Vide apud Petav. lib. 4. de Doct. Temp. cap 3. pag. 319. diagramma, in quo biſſextiles dies tam vitioſi, quam emendati apertiſſime ſubjiciuntur oculis.

13. *Quos prætexuimus.*] Supra, num. V.

14 *Aſtrologia.*] Laudatur hic Heſiodi liber a Theone, & vocatur Ἀστρικὴ βίβλος: idque Heſiodi genuinum opus fuiſſe Callimachus docet in Epigrammate, quod exſtat in Arati vita, quam Petavius edidit in Uranologio, pag. 270. De hac Heſiodi, Thaletiſque & Anaximandri ſententia eumdem Petavium conſule, lib. 2. Var. Diſſert. in Uranol. cap. 9. pag. 97.

15. *Euctemon.*] Εὐκτήμων. De eo in Auctorum Indice. Sic libri omnes. Perperam *Eudemon* reponere nititur Pithœus, lib. 2. Adverſ. cap 13. pag. 434.

16. *Et ad Heſperum.*] Elidem, Arcadiam, Meſſeniam.

17. *Non tamen.*] Tamen in promptu ratio eſt, qua id noſcatur, per ſegmenta ſcilicet & circulos, ut eſt a nobis libro ſexto extremo traditum: unde & cæli habitus, & poſitio, non gentium modo, ſed quod majoris diligentiæ eſt, ſingu-

tamen difficili ratione dignoſcentur in illis quoque terris digeſtione circulorum, quam in ſexto volumine fecimus: qua cognatio cæli, non gentium modo, verum urbium quoque ſingularum intelligitur, nota ex his terris, quas nominavimus, ſumpta convexitate circuli pertinentis ad quas quiſque quæret terras, & ad earum ſiderum exortus, per omnium circulorum pares umbras. Indicandum & illud, tempeſtates ipſas [18] ardores ſuos habere quadrinis annis: & eaſdem non magna differentia reverti ratione Solis: octonis vero augeri eaſdem, centeſima revolvente ſe Luna.

LVIII. Omnis autem ratio obſervata eſt tribus modis: exortu ſiderum, occaſuque, & ipſorum temporum [1] cardinibus. Exortus occaſuſque binis modis intelliguntur. [2] Aut enim adventu Solis occultantur ſtellæ & conſpici deſinunt, aut ejuſdem abſceſſu proferunt ſe. Emerſum hoc melius, quam exortum conſuetudo dixiſſet: & illud occultationem potius, quam occaſum. [3] Alio modo, quo die incipiunt apparere vel deſinunt, oriente Sole, aut occidente, matutini veſpertinive cognominari, prout alterutri eorum mane vel crepuſculo contingit. [4] Dodrantes horarum cum minimum intervalla ea deſiderant ante Solis ortum, vel poſt occaſum, ut aſpici poſſint. [5] Præterea bis quædam exoriuntur & occidunt. Omniſque ſermo de his eſt ſtellis, quas adhærere cælo diximus.

LIX. [1] Cardo temporum quadripartita anni diſtinctione conſtat, per incrementa lucis. Augetur hæc a bruma, & æquatur noctibus verno æquinoctio diebus XC. horis tribus. [2] Deinde ſuperat noctes ad ſolſtitium diebus XCIII. horis duodecim, uſque ad æquinoctium autumni. Et tum æquata die procedit ex eo ad brumam diebus LXXXIX. horis tribus. Horæ nunc in omni acceſſione [3] æquinoctiales, non cujuſcumque diei ſignificantur: omneſque eæ differentiæ fiunt [4] in octavis partibus ſignorum. Bruma Capricorni, [5] a. d. VIII. Calendas Januarii fere: æquinoctium vernum, Arietis: ſolſtitium, Cancri: alterumque æquinoctium, Libræ: qui & ipſi dies raro non aliquos tempeſtatum ſignificatus habent. [6] Rurſus hi cardines ſingulis etiamnum articulis temporum dividuntur, per media omnes dierum ſpatia. Quoniam inter ſolſtitium & æquinoctium autumni, Fidiculæ occaſus autumnum [7] inchoat die XLVI. At ab æquinoctio eo ad brumam, Vergiliarum matutinus occaſus [8] hiemem die XLIV. Inter brumam & æquinoctium [9] die XLV. flatus Favonii vernum tempus. Ab æquinoctio verno initium [10] æſtatis die XLVIII. Vergiliarum exortu matutino. Nos incipiemus a ſementibus frumenti, hoc eſt, Vergiliarum occaſu

NOTÆ.

larum urbium, cognoſcitur. Aſſumpta enim per Africam exempli gratia, aliaſve terras, quas obſervator adierit, convexitate circuli, hoc eſt, delecto ſegmento, vel ex gnomone, vel ex quantitate diei ac noctis: regionem deinde vel urbem deſumet, paribus umbris reſpondentem: unde pares colliget ſiderum ortus atque occaſus.

18. *Ardores ſuos.*] Regreſſus, ac vices majore cum vi & efficientia. Id ex Eudoxi manaſſe ſchola ipſe antea prodidit, lib. 2 ſect. 48 Redire vices eaſdem tempeſtatum, annorum quaternûm circuitu, videtur etiam ſenſiſſe Columella, lib. 3. cap. 6. extremo. *Quo tempore*, inquit, *Sol in eamdem partem ſigniferi per eoſdem numeros redit, per quos curſus ſui principium ceperat: quem circuitum meatus dierum integrorum mille quadringentorum ſexaginta annis* [illegible] *vocant ſtudioſi rerum cæleſtium.*

Sect. LVIII. 1. *Cardinibus.*] Qui cardines anni vocentur, mox ipſe aperiet.

2. *Aut enim adventu.*] Aut adventu Solis orientis, occultantur ſtellæ, nec tam is occaſus ſtellarum, quam occultatio dici debet. Aut ejuſdem Solis occidentis abſceſſu proferunt ſe ſe ſtellæ omnes, immenſo illo cæli tractu quem cernimus: atque is emerſus potius quidam dici debet, quam exortus. Nihil dum Plinius hoc loco de ortu matutino veſpertinoque ſtellarum, ſeu vero, ſeu heliaco & apparente: quanquam ita viſum viris alias eruditis Cum nihil aliud velit auctor, quam quod lib. 2 dixit, ſect XI *affixas cælo ſtellas Solis fulgore non cerni interdiu.* Neque in tota hac concertatione ſubtilitatem nimiam affert, cum, ut ipſe præmonuit ſect. 56. res inter ruſticos geratur, litterarumque expertes.

3 *Alio modo.*] Hic alter modus ortûs occaſuſque ſtellarum, bifariam dividitur. Ortus matutinus dicitur, cum apparere ſtella incipit, paulo ante Solis ortum horizontem ſuperans. Ortus veſpertinus, cum occidente Sole ab horizonte ortivo ſtella emergit. Occaſus matutinus, cum ſtella infra occiduum horizontem conditur, ſole exoriente. Occaſus veſpertinus, cum paulo poſt Solis occaſum, in eumdem occiduum horizontem demergitur.

4. *Dodrantes.*] Tres horæ quadrantes.

5. *Præterea bis quædam.*] Ut Arcturus Maiis Idibus, Juniiſque, occidit matutino, ut dicetur ſect. 69. Aquila bis exoritur, ut dicemus ſect. 69

Sect. LIX. 1. *Cardo temporum.*] Cardinem vocat, unde anni quarta quæque pars incipit: ver, æſtas, &c.

2. *Deinde ſuperat.*] Vide Notas & Emend. num. XXV.

3 *Æquinoctiales.*] Græci *ἰσημερινὰς* vocant, horas inter ſe æquales, cujuſmodi ſunt æquinoctiali die: cum hora quælibet diurna cuilibet nocturnæ per ſe eſt æqualis. Aliæ præterea ſunt Inæquales dictæ, & Temporales, quarum quælibet duodecima pars eſt diei cujuſvis, noctiſve, ſeu brevior illa, ſeu longior ſit. Harum in Italia hodieque uſus. Ex dierum noctiumque inæqualitate, bruma vel ſolſtitio, die vel nocte, horarum hujuſcemodi inæqualitas oritur

4. *In octavis partibus*] Cum Sol octavum ſigni cujuſpiam gradum perluſtrat. Verum cum priſcis illis ſcriptoribus viſum eſt cardines annuos, non in ſignorum initiis, ſed in octavis partibus ſtatuere: non tam eos ad exacta Solis æquinoctia, ſolſtitiave, reſpexiſſe arbitror, quam uti populo ſervirent, cui accommodata magis ea ratio fuit, ad tempeſtatum ſignificatus: quod non in ipſo præciſe ſigni capite, ſed aliquantum in eo ſpatio provectus vim ſuam efficientiamque monſtraret. Audi Columellam, lib 9 cap. 14. *Nec me fallit Hipparchi ratio, quæ docet ſolſtitia & æquinoctia, non octavis, ſed primis partibus ſignorum confici. Verum in hac ruris diſciplina ſequor nunc Eudoxi & Metonis, antiquorumque faſtos Aſtrologorum, qui ſunt aptati publicis ſacrificiis: quia & notior eſt iſta veteri agricolis concepta opinio*, &c.

5. *A. d. VIII.*] Hoc eſt, ante diem octavum Calend Ita Soſigenes Solis ingreſſum in arietem, VIII. Cal. April ſeu XXV. Martii: in Capricornum, VIII. Cal Janu ſeu XXV Decemb & ſic de aliis conſtituendum cenſuit: quod quamobrem ita cenſuerit, explicat erudite Petavius, lib. 4 de Doctr. Temp cap. 27. pag. 369. Verus tamen & *ἀκριβὴς* Solis ingreſſus non in hos dies incidit.

6. *Rurſus hi cardines.*] Hæ quatuor anni partes intervallis aliis & ſectionibus ſingulæ dividuntur.

7. *Inchoat die XLVI.* Ita MSS Reg. Colb aliique: ſic quoque ratione calculi expoſcente Columella, lib. XI. cap. 2. *Pridie Idus Auguſti, Fidis occidit mane, & Autumnus incipit.*

8. *Hiemem die XLIV.*] Ita MSS. ipſeque Plinius, lib 2. ſect 47. ubi & id tempus in III. Idus Novembris ait incidere. Etſi Columella, lib XI cap 2. *Sexto Idus Novembris, Solis exortu, Vergiliæ mane occidunt, ſignificat tempeſtatem, hiemat. Quinto Idus Novembris, hiemis initium.*

9. *Die XLV. flatus Favonii*] Is dies ſextus eſt ante Februarias Idus, ut dictum eſt lib 2. ſect 47.

10. *Æſtatis, die XLVIII.*] Colum lib. XI. cap. 2. *Septimo Idus Maias, æſtatis initium .... Sexto Idus, Vergiliæ tota apparent.* De matutino exortu hæc accipe. Conſule etiam ea quæ

matutino. Nec deinde parvorum ſiderum mentione [a] concidenda ratio eſt, & difficultas rerum augenda, [11] cum ſidus vehemens Orionis iiſdem diebus [b] longo decedat ſpatio.

L X. Sementibus tempora plerique [c] præſumunt, & ab undecimo die autumnalis æquinoctii fruges ſerunt, adveniente [1] Coronæ exortu, continuis diebus certo prope imbrium promiſſo. [2] Xenophon, antequam Deus ſignum dederit. [3] Hoc Cicero Novembris imbre fieri interpretatus eſt: cum ſit vera ratio non prius ſerendi, quam folia cœperint decidere. Hoc ipſo Vergiliarum occaſu fieri putant aliqui, a. d. III. Idus Novembris, [4] ut diximus. Servantque id ſidus etiam [5] veſtis inſtitores, & eſt in cælo notatu facillimum. Ergo ex occaſu ejus de hieme augurantur, [6] quibus eſt cura inſidiandi negotiatoris avaritiâ. Nubilo occaſu pluvioſam hiemem denunciat: ſtatimque augent lacernarum pretia: ſereno aſperam, [7] & reliquarum veſtium accendunt. Sed ille [d] indocilis cæli agricola, hoc ſignum habeat inter ſuos vepres, humumque ſuam aſpiciens, cum folia viderit decidua. Sic indicatur anni temperies, alibi tardius, alibi maturius. Ita enim ſentitur, ut cæli locique afficit natura: idque in hac ratione præcellit, quod eadem & in mundo publica eſt, & unicuique loco peculiaris. Miretur hoc, qui non meminerit ipſo brumali die pulegium [8] in carnariis florere: adeo nihil occultum eſſe Natura voluit. Et ſerendi igitur hoc dedit ſignum. Hæc eſt vera interpretatio, [e] argumentum naturæ ſecum afferens. Quippe ſic terram peti ſuadet, promittitque quamdam ſtercoris vicem, & contra rigores terram flatuſque [9] operiri a ſe nunciat, & monet feſtinare.

L X I. [1] Varro in fabæ utique ſatu hanc obſervationem cuſtodiri præcepit. [2] Alii plena Luna ſerendam. Lentem vero a vigeſimo quinto ad trigeſimum. [3] Viciam quoque iiſdem Lunæ diebus: ita demum ſine limacibus fore. Quidam pabuli cauſa ſic ſeri jubent, ſeminis autem vêre. Eſt & alia maniſeſtior ratio, mirabiliore Naturæ providentia, in qua [4] Ciceronis ſententiam ipſius verbis ſubſignabimus:

Jam vero ſemper viridis, ſemperque gravata
Lentiſcus, triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu:
[5] Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi.

Ex his unum hoc erit, idem & lino ac papaveri ſerendo. Cato de papavere ita tradit: Virgas & ſarmenta, [6] quæ tibi uſioni ſupererunt, in ſegete comburito. Ubi eas combuſſeris, ibi papaver ſerito ſilveſtre, [7] quod in miro uſu eſt melle decoctum ad faucium remedia. Viſque ſomnifera etiam ſativo. Et hactenus de hiberna ſemente.

INTERPRETATIO.

a *Concidenda.*] Breviter expedienda.
b *Longo.*] Longum cæli ſpatium decurrat, cum occidit.
c *Præſumunt.*] Antevertunt.
d *Indocilis.*] Qui cæli ſigna noſſe nequit.
e *Argumentum.*] Signum a natura datum.

NOTÆ.

dicturi ſumus ſect. 66.

11. *Cum ſidus vehemens.*] De quo Maro, lib. 1. Æneid. verſ. 539.

Cum ſubito aſſurgens fluctu nimboſus Orion.

Et Horatius, lib. 1. Ode 28. ubi Auſtrum pluvium comitem vocat occidentis Orionis:

Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis.

Conſtat id ſidus ſtellis amplius quingentis, teleſcopio deprehenſis: quarum inſignes ſex eæ ſunt, quæ in Orionis enſe jam pridem adnotatæ: aliæque tres in cingulo, quas S Jacobi baculum, vel Tres Reges agricolæ vulgo vocant. De occaſu illius dicetur ſect. 74.

Sect. LX 1. *Coronæ exortu.*] Borealis ſcilicet, ſive Gnoſſiæ, Theſei, aut Ariadnæ. Quo die oriatur, dicemus ſect. 74. Hunc exortum Coronæ matutinum Virgilius intellexit, ac ſementis initium eſſe voluit, lib. 1. Georg. verſ. 222.

Ante tibi Eoæ Atlantides abſcondantur,
Gnoſiaque ardentis decedat ſtella Coronæ,
Debita quam ſulcis committas ſemina: quamque
Invitæ properes anni ſpem credere terræ.

Democritus tamen in Geopon lib. 2. cap 12. pag. 50. circa Coronæ occaſum ſeri jubet, quia tunc imbres plurimi: Δημόκριτος δὲ ... περὶ τὴν τοῦ Στεφάνου δύσιν σπείρειν παρακελεύεται· τότε γὰρ οἱ μέγιστοι ὄμβροι συμβαίνουσι πολλοὺς αἰῶνας, &c.

2. *Xenophon.*] Legitur in Oeconom pag. 860. de ſementis tempore: Ἐπειδὰν γὰρ ὁ μετοπωρινὸς χρόνος ἔλθῃ, πάντες που οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸν Θεὸν ἀποβλέπουσιν, ὁπότε βρέξας τὴν γῆν ἀφήσει αὐτοὺς σπείρειν. *Cum autumni tempus advenerit, homines omnes ad Deum reſpiciunt, quando terra irrigata ſeminandi poteſtatem iis facturus ſit.*

3. *Hoc Cicero.*] In MSS. Reg. 1. & 2. *Cicero NR.* At editiones omnes, Romana, anni 1470. Parmenſis, Veneta, aliæque vetuſtiſſimæ, *Novembris imbre*, rectiſſime, ut ſuadet quod proxime ſequitur, *a. d. III. Idus Novembris.*

4. *Ut diximus.*] Libro 2. ſect 47. Vergiliarum ergo occaſus in diem D. Martini feſtum incidit: qui dies ſolemnis πιθοιγίων, in quo dolia relinuntur, & potum vini recentis guſtandum amici propinant.

5. *Veſtis inſtitores*] Mercatores. Apud Juvenal. Satyr. 7.
Inſtitor hibernæ tegetis.
Vide Notas & Emend. num. XXVI.

6. *Quibus eſt cura.*] Sincerius fortaſſe ac planius fuerit, *Quibus eſt cura inſidiandi negotiatoribus, avaritia* Adjectitiam illam eſſe Pintianus ſenſit avaritiæ voculam. Sic Plinius ſect. 74. damnat ſævitiam inſidiantium caritati annonæ.

7. *Et reliquarum.*] Hoc eſt, & tum reliquarum veſtium pretia augent, annonamque urunt.

8. *In carnariis.*] Carnarium locus eſt, ubi ſalitæ carnes domi reponuntur. Vide Notas & Emend. num XXVII. Interim id obſervandum, quod in carnariis ſuſpenſo pulegio accidere Plinius ait, id in tectis pariter ſuſpenſo contingere ab eodem obſervatum jam antea, lib. 2. ſect 41.

9. *Operiri.*] Foliis cadentibus.

Sect LXI. 1. *Varro in fabæ.*] Varro, libro primo de re ruſt. cap 34. *Fabam optime ſeri in Vergiliarum occaſu.*

2. *Alii plena.*] Pallad. lib 12. in Novemb tit. 1. pag. 161.

3. *Viciam quoque*] Columella, lib. 2. cap. XI. *Viciæ autem duæ ſationes ſunt. Prima, quam pabuli cauſa circa æquinoctium autumnale ſerimus, ſeptem modios ejus in unum jugerum. Secunda, qua ſex modios menſe Januario, vel etiam ſerius jacimus ſemini progenerando... obſervandum erit, ne ante quintam & vigeſimam Lunam terræ mandetur. Aliter ſata fere limacem nocere comperimus.*

4. *Ciceronis.*] Extat nunc ea in libro 1. de Divin num 15.

5. *Ter fruges*] Vide Notas & Emend. num. XXVIII.

6. *Quæ tibi uſioni.*] Quod poſt tuum uſum ſupererit. Vide Notas & Emend. num XXIX.

7. *Quod in miro uſu.*] Q. Serenus Samonicus, cap Uvæ,

CAP. XXVI. L X I I. Verum ut pariter omnis culturæ [1] quoddam breviarium peragatur, eodem tempore convenit & arbores ſtercorare, accumulare item vineas: [2] ſufficit in jugerum opera: & ubi patietur loci ratio, arbuſta ac vineas putare, ſeminariis ſolum bipalio præparare, [3] incilia aperire, aquam de agro pellere, [4] torcular lavare & recondere. A Calendis Novembris gallinis ova ſupponere nolito, donec bruma conficiatur. [5] In eum diem ternadena ſubjicito æſtate tota, hieme pauciora, non tamen infra novena. Democritus talem futuram hiemem arbitratur, qualis fuerit brumæ dies, & circa eum terni: item ſolſtitio æſtatem. Circa brumam pleriſque [6] bis ſeptem, halcyonum fetura, ventorum quiete, mollius cælum: ſed & in his & in aliis omnibus ex eventu ſignificationum intelligi ſidera debebunt, non ad dies utique præfinitos exſpectari tempeſtatum vadimonia.

L X I I I. [1] Per brumam vitem ne colito. Vina tum defæcari, [2] vel etiam diffundi Hyginus ſuadet, [3] a confecta ea ſeptimo die, utique ſi ſeptima Luna competat. [4] Ceraſa circa brumam ſeri. [5] Bubus glandem tunc aſpergi convenit in juga ſingula modios. Largior valetudinem infeſtat, & quocumque tempore detur, ſi minus xxx. diebus continuis data ſit, narrant verna ſcabie pœnitere. [6] Materiei cædendæ tempus hoc dedimus. Reliqua opera nocturna maxime vigilia conſtant, cum ſint noctes tanto ampliores. [7] Qualos, crates, fiſcinas texere: [8] faces incidere: ridicas præparare interdiu x x x. palos l x. [9] In lucubratione veſpertina ridicas v. palos x. totidem antelucana.

L X I V. [1] A bruma in Favonium [2] Cæſari nobilia ſidera ſignificant, [3] tertio Calendas Januarii matutino Canis occidens. Quo die Atticæ & finitimis regionibus Aquila veſperi occidere traditur. Pridie Nonas Januarii Cæſari [4] Delphinus matutino exoritur, [5] & poſtero die Fidicula, quo Ægypto Sagitta veſperi occidit. Item ad v i. Idus Januarii ejuſdem Delphini veſpertino occaſu continui dies hiemant Italiæ, & cum Sol in Aquarium ſentitur tranſire, [6] quod fere x v i. Calendas Februarii evenit: v i i i. Calendas [7] ſtella

N o t æ.

faucibus, &c medendis:

Diſce etiam miram ex humili medicamine curam:
Actaeo mellis tingas agreſte papaver,
Decoctumque ſimul mandes, manſumque vorabis.

De vi papaveris ſomnifica dicetur inferius ſuo loco.

Sect. LXII. 1. *Quoddam breviarium.*] Quod veteres ſummarium, Græci epitomen, nunc vulgus Compendium vocat. Hujus vocis uſus apud Sueton. in Auguſto, cap 101. & in Galba, cap. 12. Seneca, ep 39. pag. 241. *Commentarios, quos deſideras, diligenter ordinatos, & in anguſtum coactos, ego vero componam. Sed vide ne plus profectura ſit oratio ordinaria, quam hæc quæ nunc vulgo Breviarium dicitur, olim cum Latine loqueremur, ſummarium vocabatur.*

2. *Sufficit.... opera.*] *Opera*, pro diurno opere, ſeu labore diei unius accipi, tralatitium eſt. Sic Colum lib 2. cap. 13. *Pro modo cujuſque agri quot opera deſignentur.* Et mox: *Legumina occupant operas L X. id eſt, menſes duos.* Et paulo ante: *Segetes farriuntur ſeſquiopera.* Et lib. IX. cap 2. in Octobri: *Antiqui ſingulis operis ſingula jugera farrire & occare volunt: quod an recte fieri poſſit, affirmare non auſim.* Galli dicunt, *par journées, les journées des ouvriers.*

3. *Incilia.*] Incilia ſunt principia foſſarum, quibus e flumine vel e lacu deduci aquæ poſſint. Cato, cap. 155. *Per hiemem aquam de agro depellere oportet.... Cum pluere incipiet, familiam cum ferreis ſarculis exire oportet, & incilia aperire, aquam diducere in vias, & ſegetem curare oportet, uti fluat.* Elices & ſulcos aquarios appellat Columella, loc. cit. Incilia idem, lib. 5. cap 9. *Si olea in clivo ſit, incilia excitentur, quæ limoſam aquam deducant.*

4. *Torcular lavare.*] Vide Notas & Emend num XXX

5. *In eum diem.*] Vide lib. 10. ſect. 74 & 75.

6. *Bis ſeptem.*] Diebus ſcilicet circa brumam. Id vero pleriſque ita viſum ait, nam aliis aliter. Columella, lib XI cap. 2. Halcyoneos dies in extremum Februarium rejiciente *VIII. Calendas Martias*, inquit, *Halcyonei dies vocantur: in Atlantico quidem mari ſumma tranquillitas notata eſt.*

Sect. LXIII. 1. *Per brumam.*] Varro, lib. 1. de re ruſt. cap 35. *Septimo intervallo inter Vergiliarum occaſum, & brumam.... vineas, arbuſtumque putare: dum in XV diebus ante & poſt brumam.... ne facias.* Columella, lib. de arboribus, cap 5. *Per brumam vitem ne colito*, &c.

2. *Vel etiam diffundi.*] Quid ſit vina diffundi, diximus lib. 14. ſect. 16.

3. *A confecta ea.*] Poſt brumam confectam.

4. *Ceraſa.*] Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 39. *Circiter ſolſtitium inſeri ficus ſolet: nec non brumalibus diebus ceraſus.*

5. *Bubus glandem.*] Cato, cap. 54. *Ubi ſementim patraveris, glandem parari, legique convenit, & in aquam conjici. Inde ſemodios ſingulos bubus in dies dari oportet*, &c. Columella, lib. XI. cap. 2. in Octobri: *Glandis quoque non inutile eſt ſingulis jugis modios ſingulos dare: nec tamen amplius, ne laborent: nec minus diebus XXX præbueris. Nam ſi paucioribus diebus detur, ut ait Hyginus, per ver ſcabioſi boves fiunt.*

6. *Materiei.... cædendæ.*] Libro 16. ſect. 74.

7. *Qualos, crates.*] Columella, lib. XI cap. 2. in Decembri: *Sed etiam longis noctibus ad diurnum tempus aliquid adjiciendum eſt. Nam multa ſunt quæ in lucubratione recte aguntur. Sive enim vineas poſſidemus, pali & ridicæ poſſunt dolari, exacuique.... ſive palma ſpartumve fecunda eſt, fiſcinæ, ſportæque, ſeu virgultorum corbes ex vimine*, &c.

8. *Faces incidere.*] Virgilii hoc præceptum eſt, lib. 1. Georg. verſ. 291.

Et quidam ſeros hiberni ad luminis ignes
Pervigilat, ferroque faces inſpicat acuto.

9. *In lucubratione.*] Colum. lib. XI. cap 2. in Februar. pag 370. *Item ad lucubrationem veſpertinam palos decem, vel ridicas quinque conficere: totidemque per antelucanam lucubrationem*, &c.

Sect. LXIV. 1. *A bruma.*] Concinnavit Calendarium vetus Romanorum, notato ortu occaſuque ſtellarum, ex hoc Plinii libro, e Columella, Ovidique Faſtis, Petavius noſter in Uranologio, pag. 102. & ſeqq.

2. *Cæſari.... ſignificant.*] Ex ſententia Cæſaris, tempeſtatem, aut aliud quidpiam præſignificant. Frequens ea locutio & familiaris Ptolemæo, lib. de Appar. Κύων ἑσπέρας ἐπισημαίνει Καλίππῳ ἐπισημαίνει, &c. Simplex, at celebris eſt vox apud Græcos, ἐπισημασία, *Præſignificatio*, ſeu ſimpliciter mavis, *ſignificatio*: quod ſidera nempe, prout orirentur, aut occiderent, *ſignificarent*, tum tempeſtates, quibus arandum, metendum, ſimile quid agendum foret: tum dies quibus ſperaretur, metueretur ve pluvia, ventus, aut vis quæpiam in aere. Notanda hic Columellæ verba, lib. IX cap 2. pag. 369. *Siderum occaſus tempeſtatem facit: interdum tantummodo ſignificat.*

3. *Tertio Calend.*] Colum loc. cit. pag. 388. *Tertio Calend. Januarias Canicula veſpere occidit, tempeſtatem ſignificat. Quarto Calendas Januar. Aquila veſpere occidit: hiemat.* De ortu & occaſu ſtellarum matutino aut veſpertino abunde egimus ſect. 58

4. *Delphinus.*] Ovidio, lib. 1. Faſtor. verſ. 457. VI. Idus oritur matutino.

5. *Et poſtero die.*] Nempe Nonis. Ita Columella: *Nonis Januariis Fidis exoritur mane: tempeſtas varia.* Ovidius quoque, libr. 1. Faſtor. verſ. 315.

Inſtiterint Nonæ: miſſi tibi nubibus atris
Signa dabunt imbres exoriente Lyra.

6. *Quod fere XVI.*] Columella, loc. cit. *XVII. Calend. Januar. Sol in Aquarium tranſit. Leo mane incipit occidere. XVI. Calend. hiemat.* Plinio concinit Ovidius, lib. 1. Faſtorum, verſ. 651.

7. *Stella regia.*] Quæ & Cor Leonis a ſitu vocatur, & *βασιλίσκος* ſeu regulus: quod quibus ea in ortu præeſt, ij

Regia appellata Tuberoni in pectore Leonis occidit matutino. [8] Et pridie Nonas Februarias Fidicula veſperi. [9] Hujus temporis noviſſimis diebus, ubicumque patietur cæli ratio, terram ad roſarum & vineæ ſatum vertere bipalio oportet. Jugero operæ L X. ſufficiunt. Foſſas purgare, aut novas facere. [10] Antelucanis ferramenta acuere, manubria aptare, dolia quaſſa ſarcire, [11] ipſorumque laminas ſcabendo purgare, aut novas facere.

L X V. 1. A Favonio in æquinoctium vernum Cæſari ſignificat, X I V. Calendas Martii [1] triduum varie. [2] Et V I I I. Calendas hirundinis viſu, & poſtero die Arcturi exortu veſpertino. Item tertio Nonas Martii Cæſar Cancri exortu [3] id fieri obſervavit. Major pars auctorum [4] Vindemitoris emerſu, [5] octavo Idus Aquilonii Piſcis exortu, & poſtero die Orionis. In Attica Milvum apparere obſervatur. Cæſar & [6] Idus Martias ferales ſibi adnotavit [7] Scorpionis occaſu: X V. vero Calendas Aprilis Italiæ [8] Milvum oſtendi: duodecimo Calendas [9] Equum occidere matutino.

2. Hoc intervallum temporis [a] vegetiſſimum agricolis, maximeque operoſum eſt, in quo præcipue falluntur. Neque enim eo die vocantur ad munia, quo Favonius flare debeat, ſed quo cœperit. Hoc acri intentione ſervandum eſt. Hoc illo menſe ſignum Deus habet, obſervatione minime fallaci aut dubia, ſi quis attendat. Unde autem ſpiret is ventus, quaque parte veniat, [10] diximus ſecundo volumine, & dicemus mox paulo operoſius. Interim ab eo die (quiſquis ille fuerit) quo flare cœperit, non utique V I. Idus Februarii, ſed ſive ante, [b] quando prævernat, ſive poſt, quando hiemat: poſt eam diem, inquam, innumera ruſticos cura diſtringat, & prima quæque peragantur, quæ differri nequeunt. [11] Trimeſtria ſerantur. Vites putentur, [12] qua diximus, ratione. Oleæ curentur. Poma ſerantur, inſeranturque. Vineæ paſtinentur. Semina digerantur, inſtaurentur alia. Arundines, ſalices, geniſtæ ſerantur, cædanturque. Serantur vero ulmi, populi, platani, [13] uti dictum eſt. Tum & ſegetes convenit purgare, ſarrire hibernas fruges, maximeque far. [14] Lex certa in eo, [c] cum quatuor fibrarum eſſe cœperit. Faba vero non antequam trium foliorum. [15] Tunc quoque levi ſarculo purgare verius, quam ſodere. Florentem utique X V. primis diebus non attingere. [16] Hordeum niſi ſiccum ne ſarrito. [17] Putationem æquinoctio peractam habeto. [18] Vineæ jugerum quaternæ operæ putant alligantque: in arbuſto ſingulæ

INTERPRETATIO.

a *Vegetiſſimum.*] Vegetos maxime poſcit agricolas, & maxima affert opera.

b *Quando prævernat.*] Quando ver præmature incipit.

c *Cum quatuor.*] Cum quatuor fibras habere radix cœperit.

NOTÆ.

regiam habere nativitatem videantur, inquit Geminus, Elem. Aſtron. cap. 2. pag. 12. Columella, lib. X I. cap. 2. in Januario: *VI Calend. Januar. Leonis quæ eſt in pectore clara ſtella occidit: nonnumquam ſignificatur hiems bipartita.* Ovidio, ut videtur, lib. 1. Faſtor. verſ. 655. V I I I. quoque Calend. Januar. ea ſtella occidit.

8. *Et pridie Nonas.*] Columellæ, *Tertio Nonas.*

9. *Hujus temporis.*] Columella, lib. X I. cap 2. in Februar. pag. 371. & 372.

10. *Antelucanis.*] Columella, loc. cit. in Decembri.

11. *Ipſorumque laminas.*] M S S omnes, *lanas.* Ut ut eſt, tabulas aſſereſque intelligit, quibus dolia compinguntur.

Sect. L X V. 1. *Triduum varie.*] Per triduum varia tempeſtas. Vide Notas & Emend. num. X X X I.

2. *Et VIII. Calendas.*] Subintellige, varia tempeſtas eſt, quo die hirundo conſpicitur: & poſtero, quo Arcturus veſpertino exoritur. Columella, loc. cit. *VII Calendas Martias, Ventoſa tempeſtas: hirundo conſpicitur.* Ex quo hic forte, *Et VII. Calendas* ſcribendum, ut dixi lib. 2. ſect. 47. Et prius: *I X. Calend. Mart. Arcturus prima nocte oritur: frigidus dies Aquilone vel Coro: interdum pluvia.* Arcturum biduo poſterius oriri Plinius facit.

3. *Id fieri obſervavit.*] Nempe varium incertumque tempus. Et Colum. loc. cit. pag. 373. *IV. Nonas Martii, Favonius, interdum Auſter, hiemat.*

4. *Vindemitoris.*] Ita M S S. Ovidius quoque lib. 3. Faſt. verſ. 407. *At non effugiet Vindemitor*, quem oriri is ait tertio Nonas Martias. Columella, ſexto, loc. cit *VI Nonas Martii, Vindemiator apparet, quem Græci προτρυγητῆρα dicunt. Septentrionales venti.* Emerſum porro intellige, matutinum

5 *VIII. Idus.*] Subintellige, ut prius, varia tempeſtas. Columella. loc. cit. *III. Idus Martii, Piſcis Aquilonius deſinit oriri. Septemtrionales venti.* De exortu matutino hæc accipe.

6. *Idus Martias ferales.*] De Idibus Martiis, quo die Cæſar in Senatu dicitur interfectus, vide Plutarch. in Cæſare, pag. 737. Celebratum eo die Cæſaris funus fuiſſe, Plinius eo verbo indicat. At non eo pertinere nummum inſcriptum, B R V T. I M P. *Brutus Imperator*, cum vultu Bruti prioris: & altera parte, E I D. M A R. cum pileo inter pugiones duos; jamdudum monuimus.

7. *Scorpionis occaſu.*] Nempe veſpertino. Columella, loc. cit. *Idibus Martii: Nepa incipit occidere: ſignificat tempeſtatem.* Nepa, Scorpio eſt.

8 *Milvum oſtendi.*] Oriri matutino. Milvum, alii Cycnum & Olorem: Milvium Naſo vocat, unoque die ortum ejus ſtellæ anticipat: aſſignat enim decimo ſexto Calendas Aprilis, lib. 3. Faſtor. verſ. 793.

Stella Lycaoniam vergit declivis ad Arcton
Milvius: hæc illa nocte videnda venit.
Quid dederit volucri, ſi vis cognoſcere, cælum, &c.

9. *Equum occidere.*] Columella, loc. cit. pag. 374. *XII. Calendas Apriles, Equus occidit mane.*

10. *Diximus ſecundo.*] Libro 2. ſect. 46. & 47.

11. *Trimeſtria.*] Hæc hujus intervalli opera, quæ verna dicuntur, eadem Varro præcipit, lib. 1. de re ruſt. cap. 29. pag. 62. & cap. 30. Columella, lib. X I. cap. 2. in Februario, & Pallad. in Febr. tit. 3.

12. *Qua diximus.*] Libro 17. ſect 35.

13. *Uti dictum eſt.*] Libro 17. ſect. 15. etſi de ulmis ibi, populis, fraxiniſque actum eſt: non de platanis: ſed & harum par ratio eſt: cum ſeminaria omne genus ut ſerantur hoc temporis intervallo, Varro præcipiat, loc. cit.

14. *Lex certa in eo.*] In ſartiendo farre. Colum. lib. 2. cap 12. *Triticum & adoreum, cum quatuor fibras habere cœperint, hordeum cum quinque: faba & cetera legumina, cum quatuor digitis a terra extiterint, recte ſarrientur.* Pallad. lib 2 in Januar. tit. 9. pag 39. *Triticum & far ſarritur quatuor foliorum: hordeum quinque, &c.*

15. *Tunc quoque.*] Hæc vero non ad fabam tantum, verum ad omnia quæ ſarriuntur, refert Columella, lib. 2. cap. 12. ſicut & de florentibus non attingendis. *Curandum,* inquit, *ne florentem ſegetem tangamus: ſed aut antea, aut mox cum defloruerit.*

16. *Hordeum.*] Columella, loc. cit. Vide Notas & Emend. num. X X X I I.

17. *Putationem.*] Colum. lib. X I. cap. 2. *A Calendis Martiis eximia eſt vitium putatio, uſque in decimum Calendarum Aprilium, ſi tamen ſe gemmæ nondum moverant.*

18. *Vineæ jugerum.*] Columella, lib. de arboribus, cap. 5. *Jugerum valentis & jam conſtitutæ vineæ quatuor operis putatur, ſex alligatur. Arbuſto nihil ejuſmodi poteſt apte finiri, &c.*

operæ arbores xv. Eodem hoc tempore [19] hortorum roſariorumque cura eſt, quæ ſeparatim proximis voluminibus dicetur: eodem & topiariorum. Tunc optime ſcrobes fiunt. Terra in futurum proſcinditur, [20] Virgilio maxime auctore, ut glebas Sol coquat. Utilior ſententia, quæ non niſi temperatum ſolum [21] in medio vère arari jubet: [22] quoniam in pingui ſtatim ſulcos occupant herbæ, gracili inſecuti æſtus exſiccant: tum namque ſuccum venturis ſeminibus auferunt. Talia autumno melius arari certum eſt.

3. [23] Cato verna opera ſic definit: Scrobes fieri, ſeminaria propagari: in locis craſſis & humidis ulmos, ficos, poma, oleas ſeri: prata ſtercorari [24] Luna ſitiente, quæ rigua non erunt: ab afflatu Favonii defendi, purgari, herbas malas radicitus erui, ficus interpurgari, ſeminaria fieri, & vetera ſarciri. Hæc antequam vinea florere incipiat. [25] Itemque piro florente arare incipiat macra arenoſaque. Poſtea uti quæque graviſſima & aquoſiſſima, ita poſtremo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas, [26] lentiſci primum fructum oſtendentis, ac piri florentis. Erit & tertia in bulborum ſatu, [27] ſcillæ. Item in coronamentorum, narciſſi: namque & hæc ter florent, primoque flore primam arationem oſtendunt, medio ſecundam, tertio noviſſimam, quando inter ſeſe alia aliis notas præbent. Ac non in noviſſimis cavetur, ne fabis florentibus attingatur edera: id enim noxium & exitiale ei eſt tempus. Quædam vero & ſuas habent notas, ſicuti ficus. Cum folia pauca in cacumine [28] acetabuli modo germinent, tunc maxime ſerendas ficus.

LXVI. 1. Æquinoctium vernum a. d. VIII. Calendas Aprilis peragi videtur. Ab eo ad Vergiliarum exortum matutinum, [1] Cæſari ſignificant Calendæ Aprilis. III. Nonas Aprilis in Attica Vergiliæ veſpere occultantur. Eædem poſtridie in Bœotia: Cæſari autem [2] & Chaldæis Nonis: Ægypto Orion & gladius ejus incipiunt abſcondi. [3] Cæſari ſexto Idus ſignificatur imber Libræ occaſu. [4] XIV. Calendas Maii Ægypto Suculæ occidunt veſperi, ſidus vehemens, & terra marique turbidum: decimoſexto Atticæ: XV. Cæſari, continuoque triduo ſignificat. Aſſyriæ autem XII. Calendas. Hoc eſt vulgo appellatum ſidus [5] Parilicium, quoniam XI. Calendas Maii urbis Romæ natalis, quo fere ſerenitas redditur, claritatem obſervationi dedit: nimborum argumento Hyadas appellantibus Græcis has ſtellas. [6] Quod noſtri a ſimilitudine cognominis Græci propter ſues impoſitum arbitrantes, imperitia appellavere Suculas. Cæſari a. d. VIII. Calendas [7] notatur dies. VII. Calendas Ægypto Hœdi exoriuntur: VI. Calendas Bœotiæ & Atticæ Canis veſperi occultatur, [8] Fidicula mane oritur: V. Calendas Aſſyriæ Orion totus abſconditur, [9] tertio autem Canis: [10] VI. Nonas Maii Cæſari Suculæ matutino exoriuntur, & [11] VIII. Idus Capella pluvialis. Ægypto autem eodem die Canis veſperi occultatur. Sic fere in VI Idus Maii.

NOTÆ.

19. *Hortorum*, &c.] Colum. loc. cit *Roſariam ſerotinam perfoſſam & cultam habere jam tempus eſt.* Et paulo ante: *His diebus commode inſtruuntur horti*, &c.

20. *Virgilio*] Libro 1. Georg verſ. 63.

Ergo age terra
Pingue ſolum, primis extemplo a menſibus anni
Fortes invertant tauri, glebaſque jacentes
Pulverulenta coquat maturis Solibus æſtas.

Primos anni menſes appellat, quod paulo antea ver novum dixerat.

21. *In medio vere.*] Anni tempore jam incaleſcente, inquit Colum. lib 2. cap. 4.

22. *Quoniam in pingui.*] Quæ duo gemino verſu complexus eſt eleganter Virgilius, lib 1. Georg. verſ. 69.

Illic, officiant lætis ne frugibus herbæ:
Hic, ſterilem exiguus ne deſerat humor arenam.

23 *Cato verna.*] De re ruſt. cap 40 pag. 35. *Per ver hæc fieri oportet. Sulcos & ſcrobes fieri ſeminariis: viſcariis locum vertito. In locis craſſis & humectis ulmos, ficos, poma, oleas ſeri oportet*, &c.

24. *Luna ſitiente.*] Cato, cap. 50. pag. 40. *Luna ſilente*, ut puto, mendoſe. De priore voce diximus lib. 17. ſect. 8. Poſteriorem Plinius ipſe interpretatur, lib. 16. ſect. 74. Catonis verba hæc ſunt, quæ inſtitutam a nobis loci hujus interpunctionem defendunt: *Prata primo vere ſtercorato, Luna ſilenti, quæ irrigua non erunt. Ubi Favonius flare cœperit, tum prata defendes: depurgato, herbaſque malas omnes radicitus effodito.... Ficos interputato, & in vinea ficos ſuccidito alte ... Seminarium facito, & vetera reſarcito. Hoc facito antequam vineam fodere incipias.*

25. *Itemque piro.*] Cato, cap 131. pag. 68 *Dapem pro bubus piro florente facito. Poſtea verno arare incipito: ea loca primum arato, quæ roſcida arenoſaque erunt: poſtea uti quæque graviſſima atque aquoſiſſima erunt, ita poſtremo arato.*

26. *Lentiſci.*] Ut dictum eſt ſect. 61.

27. *Scillæ.*] Subintellige, florentis. Nam uti lentiſcum, ſic etiam ter florere ſcillam Aratus prodidit, in Διοσημείοις:

Ὅσσα δ' ἐπὶ σχῖνος ἀγαθὴ ἐπιδέχεται καρπῷ,
Τόσσα καὶ ἐν σκίλλης σημαίνεται ἄνθεσιν ἀλωῇ.

De narciſſo prodit idem Theophr. lib. 7. hiſtor cap. 12. ut quidem videtur.

28. *Acetabuli modo.*] Cum frondes e gemma cœperint aperire ſe ſe, & explicare: ac caliculorum ſimilitudinem quamdam præ ſe ferre.

Sect. LXVI. 1. *Cæſari ſignificant.*] Tempeſtatem Scripſerat in Calendario ſuo Cæſar, *Calendis Aprilis: Tempeſtas.*

2 *Et Chaldæis Nonis.*] Poſtridie Columellæ, lib. IX. cap. 2. pag. 375. *Octavo Idus Aprilis, Vergiliæ veſpere celantur.*

3. *Cæſari ſexto Idus.*] Biduo poſt Columellæ, loc. cit. *Quarto Idus Aprilis, Sole oriente Libra occidere incipit: interdum tempeſtatem ſignificat.*

4. *XIV Calend. Maii.*] Sic etiam Columellæ, loc. cit. *XIV. Calendas Maias, Sucula ſe veſperi celant: pluviam ſignificat.*

5 *Parilicium*] Ita MSS non *Palilicium* Quoniam, cum ſit natura pluvium ſidus, tamen XI. Calend Maii. quo Romæ Parilia, urbiſque natales, celebrantur, ſerenitatem adducere ſolebat. ejuſque idcirco obſervatio inſignis fuit. *Parilia* melius ſcribi quam *Palilia*, tum MSS. omnes monent, tum fuſius ipſi docebimus, lib. 19 ſect 24.

6 *Quod noſtri.*] Cujuſdam Tullii Tironis in Pandectis verba Gellius recitat, lib. 13. cap. 9. pag. 667. *Adeo*, inquit, *veteres Romani litteras Græcas neſcierunt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt, ut ſtellas, quæ in capite Tauri ſunt, propterea Suculas appellarint, quod eas Græci ὑάδας vocant: tamquam id verbum Latinum Græci verbi interpretamentum ſit: quia Græce ὕες ſues Latine dicantur: ſed ὑάδες οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, ita ut noſtri Opici putaverunt, ſed ab eo quod eſt ὕειν appellantur: nam & cum oriuntur & cum occidunt, tempeſtates, pluvias, largoſque imbres cient. Pluere autem & Græca lingua ὕειν dicitur.* Ita ille: quem cum Gellius reprehendere conatur, nihil niſi nugas affert.

7. *Notatur dies*] Tempeſtatem eo die ſignificat.

8. *Fidicula mane.*] In nonum Calendas Fidiculæ ortum conjicit Columella, loc. cit.

9. *Tertio autem.*] Poſtero die Columella, loc cit. *Pridie Calendas Maias, Canis ſe veſpere celat: tempeſtatem ſignificat.*

10. *VI. Nonas Maii.*] Et Columella, loc. cit. pag. 376. *VI. Nonas Maias Sucula cum Sole exoritur.*

11. *Et VIII. Idus Capella pluvialis.*] Ipſis Maii Calendis

qui eſt [12] Vergiliarum exortus, decurrunt ſidera.

2. [13] In hoc temporis intervallo, XV. diebus primis agricolæ rapienda ſunt ea, quibus peragendis ante æquinoctium non ſuffecerit, [14] dum ſciat inde natam exprobrationem fœdam, putantium vites, per imitationem cantus [15] alitis temporarii, quem cuculum vocant. Dedecus enim habetur, opprobriumque meritum, falcem ab illa volucre in vite deprehendi, ut ob id [16] petulantiæ ſales etiam cum primo vere ludantur. Auſpicio tamen deteſtabiles videntur. Adeo minima quæque in agro naturalibus trahuntur argumentis. [17] Extremo autem hoc tempore panici miliique ſatio eſt. Juſtum eſt hoc ſeri maturato hordeo: Atque etiam in eodem arvo eſt ſignum illius maturitati, & horum ſationi commune, lucentes veſpere per arva [18] cicindelæ. Ita appellant ruſtici ſtellantes volatus, Græci vero lampyridas, incredibili benignitate Naturæ.

LXVII. [1] Jam Vergilias in cælo notabiles caterva fecerat: non tamen his contenta, terreſtres fecit alias, veluti vociferans: Cur cælum intuearis agricola? cur ſidera quæras ruſtice? jam te breviore ſomno feſſum premunt noctes. Ecce tibi inter herbas tuas ſpargo [2] peculiares ſtellas, eaſque veſpere & [3] ab opere disjungenti oſtendo: ac ne poſſis præterire, miraculo [a] ſollicito. Videſne ut fulgor igni ſimilis alarum compreſſu tegatur, ſecumque lucem habeat & nocte? Dedi tibi herbas horarum indices: [4] & ut [b] ne Sole quidem oculos tuos a terra avoces, heliotropium ac lupinum circumaguntur cum illo. Cur etiam nunc altius ſpectas, ipſumque cælum ſcrutaris? Habes ante pedes tuos [5] ecce Vergilias. In certis eæ diebus proveniunt, durantque [c] fœdere ſideris hujuſce: partumque eas illius eſſe certum eſt. Proinde quiſquis æſtivos fructus ante illas ſeverit, ipſe fruſtrabitur ſeſe. Hoc intervallo & apicula procedens fabam florere indicat: fabaque floreſcens eam evocat. Dabitur & aliud finiti frigoris indicium. [6] Cum germinare videris morum, injuriam poſtea frigoris timere nolito. CAP. XXVII.

2. [7] Ergo opera, taleas olivarum ponere, ipſaſque oleas [8] interradere, rigare prata, æquinoctii diebus primis. Cum herba creverit in feſtucam, arcere aquas: vineas pampinare. [9] Et huic lex ſua, cum pampini quatuor digitos longitudine expleverint. Pampinat una opera jugerum. [10] Segetes iterare. Sarritur vero diebus viginti. Ab æquinoctio ſartura nocere & vineæ & ſegeti æſtimatur. [11] Et oves lavandi hoc idem tempus eſt.

3. A Vergiliarum exortu ſignificant Cæſari, [12] poſtridie Arcturi occaſus matutinus:

INTERPRETATIO.

a *Sollicito.*] Hoc te *prætereuntem fulgore* ſollicito ac moneo.

b *Ne Sole.*] Ne Solis quidem cauſa

c *Fœdere.*] Quaſi icto fœdere cum Vergiliis.

NOTÆ.

oriri Ovidius cenſet, lib. 5. Faſtor. verſ. 111.

Ab Jove ſurgat opus: prima mihi nocte videnda
Stella eſt in cunas officioſa Jovis.
Naſcitur Olenie ſidus pluviale Capellæ.
Illa dati cælum præmia lactis habet.

12. *Vergiliarum exortus.*] Nempe matutinus. Columella, loc. cit. *Nonis Maii Vergiliæ exoriuntur mane. ... VI Idus, Vergiliæ totæ apparent.* Ovidius, lib. 5. Faſtor. verſ. 599.

Pleiadas aſpicies omnes, totumque ſororum
Agmen, ubi ante Idas nox erit una ſuper.
Tum mihi non dubiis auctoribus incipit æſtas:
Et tepidi finem tempora veris habent.

13. *In hoc temporis.*] Columella, loc. cit.

14. *Dum ſciat inde natam.*] Probro nimirum ſolebat objici vindemiatoribus, ſi cuculus eos deprehendiſſet putatores vineam: & a viatoribus cuculi vocabantur, per imitationem cantus hujus avis. Horatius, lib. 1. Satyra 7. verſ. 28.

Tum Prænestinus ſalſo multumque fluenti
Expreſſa arbuſto regerit convicia, durus
Vindemiator & invictus, cui ſæpe viator
Ceſſiſſet, magna compellans voce cucullum.

Ubi Porphyrio: *Solent*, inquit, *ruſtici circa viam arbuſta vindemiantes, a viatoribus cuculi appellari: quum illi provocati tantam verborum amaritudinem in eos effundunt, ut viatores illis cedant, contenti eos cuculos iterum atque iterum appellare.* Deridebatur itaque vinitor, & appellabatur avis pigra, ac nidi ſui immemor.

15. *Alitis temporarii.*] Eſt enim cuculus avis æſtiva. Vide quæ dicta ſunt libro 10 ſect. XI.

16. *Petulantiæ ſales.*] Suadet pudor, ut multo malim ex alio te, optime lector, quam ex me diſcere, quos petulantiæ ſales appellet. Itaque, ſi ita lubet, Eraſmum adi, Chiliad. 4. Cent. 5. Adag. 84. *Cuculus*, pag. 869.

17. *Extremo autem.*] Confer iſta cum iis quæ habet Columella lib. 2. cap. 9. fere ſub finem, de milii ac panici ſatione.

18. *Cicindelæ.*] De his lib. XI. ſect. 34. *Stellantes volatus* lepide appellat lucida ſtellularum inſtar animalcula, quæ ſubſiliant ac volitent.

Sect. LXVII. 1. *Jam Vergilias.*] In Galliis vulgus appellat, *La Pouſſiniere.*

2. *Peculiares ſtellas.*] Nimirum cicindelas

3. *Ab opere disjungenti.*] Cum veſperi ceſſas ab opere ruſtico.

4. *Et ut ne Sole.*] Ne vel propter Solem cælum aſpicias.

5. *Ecce Vergilias.*] Cicindelas, quæ cum Vergiliarum tempore oriantur, inſtar earum eſſe poſſint.

6. *Cum germinare.*] Ideo ſapientiſſima arborum dicta morus, quod niſi exacto frigore non germinat, ut dictum eſt lib 16. ſect. 41. Paſſeratius in eam rem carmine ſingulari de moro:

Sit pudor inſanis, Morus ſapit, illa doloſo
Nil temere credit zephyro: nam veris adulti
Jam certum exſpectans Solem, non germinat ante,
Frigoris infeſti quam cuncta receſſerit aura:
Tum floretque, viretque ſimul. longæque rependit
Damna moræ: atque una totam ſe nocte profundit:

Et mox:

Inſidias cæli ne tunc vereare ſereni
Amplius, & vaſto quæ circa pericula ponto:
Ut bene ſubductam deducas navita pinum,
Sint tibi Vergiliæ, videas cum germina mori.

7. *Ergo opera.*] Varro, lib. 1. de re ruſt. cap 31.

8. *Interradere.*] Sive ut Cato loquitur, cap. 150. *interputare.* Egimus de hac voce lib. 15. ſect. 2. Columella, lib. XI. cap. 2. pag. 376 *Oleæ putantur, & emuſcantur.* Palladius in Maio, tit. 4. pag. 116. *Nunc locis prægelidis & pluvioſis oleæ putantur, & eis muſcus abraditur.*

9. *Et huic lex ſua.*] Columella, lib. de arboribus, cap. 5. *Vineam novellam omnes gemmas agere ſinito: ſimul atque pampinus inſtar quatuor digitorum erit, tum demum pampinato, &c.*

10. *Segetes iterare.*] Iterato ſarrire. Vide Columellam, lib. 2. cap. 12.

11. *Et oves lavandi.*] Colum. lib. XI. cap. 2. in Aprili: *Oves Tarentinæ radice lanaria lavari debent, ut tonſuræ præparentur.*

12. *Poſtridie Arcturi.*] Hoc eſt, V. Idus Maïas, occidit matutino Arcturus. Et hic occaſus tempeſtatem ſignificat. Nam

Digitized by Google

ſeno. Armentorum id cura, jumentorumque progeneratio ſuum cuique conſilium dabit, optimo maxime quadrigarum quæſtu.

LXVIII. [1] Solſtitium peragi in octava parte Cancri, & octavo Calendas Julii diximus. Magnus hic anni cardo, magna res mundi. In hoc uſque a bruma dies creverunt, ſex menſibus. Sol ipſe ad Aquilonem ſcandens, ac per ardua eniſus ab ea meta incipit flecti, & digredi ad Auſtrum, aucturus noctes aliis ſex menſibus, ablaturuſque diei menſuram. Ex hoc deinde rapiendi convehendique fructus alios atque alios tempus, & præparandi ſe contra ſævam feramque hiemem: decebatque hoc diſcrimen indubitatis notis ſignaſſe Naturam. Quamobrem eas manibus ipſis agricolarum ingeſſit, vertique juſſit ipſa die folia, [2] & eſſe confecti ſideris ſignum: nec ſilveſtrium arborum remotarumque, ne in ſaltus devios monteſque eundum eſſet quærentibus ſigna: non rurſus urbanarum, & quæ topiario tantum coluntur, quanquam & in his illa viſantur. Vertit oleæ ante pedes ſatæ, vertit tiliæ ad mille uſus petendæ: vertit populi albæ etiam vitibus nuptæ. Adhuc parum, inquit: ulmum vite dotatam habes: & hujus vertam. [3] Pabulo folia ejus ſtringis, vitem deputas. Aſpice, & tenes ſidus. Alia parte cælum reſpiciunt, quam qua ſpectavere pridie. Salice omnia alligas, humillima arborum, ipſe toto capite altior: & hujus circumagam. Quid te ruſticum quereris? Non ſtat per me, quominus cælum intelligas, & cæleſtia ſcias. Dabo & auribus ſignum. Palumbum utique exaudi gemitus. Tranſiiſſe ſolſtitium caveto putes, niſi cum incubantem videris palumbum.

3. A ſolſtitio ad Fidiculæ occaſum ſexto Calendas Julii Cæſari Orion exoritur: zona autem ejus quarto Nonas Aſſyriæ: Ægypto vero Procyon matutino æſtuoſus; quod ſidus apud Romanos non habet nomen, [4] niſi Caniculam hanc velimus intelligi, hoc eſt, minorem canem, ut in aſtris pingitur. [5] Eſt autem magnopere pertinens, [6] ſicut paulo mox docebimus. [7] Tertio Nonas Chaldæis Corona occidit matutino, Atticæ Orion totus eo die exoritur. Pridie Idus Julii & Ægyptiis Orion deſinit exoriri: XVI. Calend. Auguſti Aſſyriæ Procyon exoritur. [8] Dein poſtridie fere ubique, confeſtim inter omnes ſidus indicans, quod Canis ortum vocamus, [9] Sole partem primam Leonis ingreſſo. Hoc fit poſt ſolſtitium [10] XXIII. die. [11] Sentiunt id maria, & terræ, multæ vero & feræ, [12] ut ſuis locis diximus. Neque eſt minor ei veneratio, quam deſcriptis in Deos ſtellis. Accenditque Solem, & magnam æſtus obtinet cauſam. [13] XIII. Calendas Auguſti Ægypto Aquila occidit matutino, [14] eteſiarumque prodromi flatus incipiunt, quod Cæſar X. Calendas ſentire Italiam exiſtimavit. [15] Aquila Atticæ matutino occidit: III. Calendas regia in pectore Leonis ſtella matutino [16] Cæſari immergitur. [17] VIII. Idus Aug. Arcturus medius occidit:

NOTÆ.

Sect. LXVIII. 1. *Solſtitium ..... diximus.*] Libri hujus ſect. 59.

2. *Et eſſe confecti.*] Confecti ſolſtitii. Sic lib. 16 ſect. 36. *Mirum in primis id, quod ulmo, tiliæque, & oleæ, & populo albæ, & ſalici evenit. Circumaguntur enim folia earum poſt ſolſtitium: nec alio argumento certius intelligitur ſidus confectum.* Vide etiam Varronem, lib. 1. de re ruſt. cap. 46. Gellium quoque, lib. 9. cap. 7. pag. 471. *Vulgo & ſcriptum,* inquit, *& creditum eſt, folia olearum arborum brumali & ſolſtitiali die converti: & quæ pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam ſupra fieri atque exponi ad oculos, & ad Solem, quod nobis quoque ſemel atque iterum experiri volentibus ita eſſe propemodum viſum eſt.* Adde & Schol. Nicandri in Theriac. pag 32. Ἡ ἐλαία τε γλαύκη τῶν φύλλων ἄνω ἔχει ἐν θέρει μετὰ τὰς τροπὰς, χειμῶνος.

3. *Pabulo.*] Jumentorum. Vide quæ diximus lib. 16. ſect. 38 nota 13. Stringere porro folia dici pro decutere, tralatitium eſt. Virgilius in Eclogis:

Hic ubi denſas
Agricolæ ſtringunt frondes.

4 *Niſi Caniculam*] Niſi Caniculam, inquit, appelles, quæ vox minorem canem ſonat. Caniculam Plinius vocat, quem alii Σείριον, quæ ſtella lucidiſſima eſt, & flagrantiſſima in ore majoris Canis: quæ & Προκύων dicta eſt, quod ante Canem oritur. Ita Galenus, lib. 1. Epidemicῶn Hippocr. Sirium ἀστέρα vocat. Κύων μὲν γὰρ, inquit, τὸ ἄστρον ... ὁ γε ἐπὶ τῷ στόματι αὐτοῦ Σείριος, ὃν ὀρθῶς ἄν τις ὀνομάζοι τὸ Πρόκυνα. Sirium addit appellari a nonnullis κύνα, quod totius nomen eſt ſideris: rectius tamen *Antecanem,* Προκύνα appellari, quam canem. Hæc & alia multa Lælius Biſciola Soc. Jeſu, libro 12. horar. Subceſivar. tom. 2. cap. 2. *Eſt enim benignum,* (Plinii verbis utor) *& plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris, non ut plerique faciunt. Scias enim conferentem auctores me deprehendiſſe* a Salmaſio in Solin. pag. 430. hæc aliaque quam plurima ex Biſciola tranſcripta ad verbum, *nec Biſciolam tamen nominatum.*

5. *Eſt autem.*] Magna vis hujus ſideris eſt, lateque pertinet, magna efficientia. Vide Notas & Emendationes, num. XXXV.

6. *Sicut paulo mox*] His verbis proxime fere ſequentibus: *Sentiunt id maria .... & magnam æſtus obtinet cauſam.*

7. *Tertio Nonas.*] Columella, lib. 11. cap. 2. pag. 378. *Quarto Nonas Julias Corona occidit mane.*

8. *Dein poſtridie.*] Hoc eſt, XV Calendas Auguſti. Sic ipſe, lib. 2. ſect. 47. *Ardentiſſimo autem æſtatis tempore exoritur Caniculæ ſidus, Sole primam partem Leonis ingrediente, qui dies XV. ante Auguſtas Calendas eſt.* Adde his ea quæ ibi diximus. Vide Notas & Emend. num. XXXVI.

9. *Sole partem primam.*] Hoc ex veterum ſententia ſcripſit. Reipſa anno primo Juliano, ortus Sirii matutinus heliacus, de quo nunc ſermo eſt, Romæ contigit in gradu Leonis 7. 43' Auguſti fere 2. Nunc in Leonis 20. 40' incurrit, Auguſti circiter 14. Itaque Canicularium dierum initium ab ortu illo heliaco deſcivit: ac ſemper longius deinde recedet. Hanc μετάβασιν orbis ſtellati, ſeu progreſſionem aſtrorum in conſequentia, priſca ætas ignorabat: ideoque deſignatos ſemel a majoribus ſuis ortus occaſuſque conſtanter tenebat.

10. *XXIII. die.*] Hoc iterum repetit ſect. ſeq. Eſt igitur is dies XVIII. Julii, ſive ut dictum eſt lib. 2. ſect. 47. XV. Calendas Auguſti.

11. *Sentiunt id maria.*] De hoc argumento vide Geminum, cap. 14. pag. 58. & Petavium, lib. 2. Var. Diſſert. cap. 10 in Uranol. pag 102.

12. *Ut ſuis locis diximus.*] Libro 2. ſect. 40. & libro 9. ſect. 25. His adde ea quæ Cicero habet, lib. 1. de Divin. pag. 209. & Manil. lib 1. verſ. 388

13. *XIII. Calend. Auguſti.*] Vide Notas & Emend. num. XXXVII.

14. *Eteſiarumque.*] De his egimus lib. 2. ſect. 47.

15. *Aquila Atticæ.*] Columella quoque, lib. XI. cap. 2. pag. 379. *Tertio Calendas Auguſtas Aquila occidit, tempeſtatem ſignificat.*

16. *Cæſari immergitur.*] Matutinum exortum hæc verba demonſtrant, quem pridie Columella ſtatuit: loc. cit. *Quarto Calendas Auguſti, Leonis in pectore clara ſtella exoriuntur, interdum tempeſtatem ſignificat.* In MSS. *immergit.* Mallem, *emergit.*

17. *VIII. Idus Aug.*] Columella, pag. 380. *VII. Idus Auguſti Aquarius, (lege Arcturus) occidit medius: nebuloſus æſtus,*

III. Idus Fidicula occaſu ſuo autumnum inchoat, uti is adnotat : ſed ut vera ratio id fieri invenit, ſexto Idus ejuſdem.

3. In hoc temporis intervallo res ſumma vitium agitur, decretorio uvis ſidere illo, quod Caniculam appellavimus. [18] Unde carbunculare dicuntur, ut quodam uredinis carbone exuſtæ. Non comparantur huic malo grandines, procellæ, [19] quæque numquam annonæ intulere caritatem. Agrorum quippe mala ſunt illa: carbunculus autem regionum late patentium, non difficili remedio, niſi calumniari Naturam rerum homines, quam ſibi prodeſſe, mallent. [20] Ferunt Democritum, qui primus intellexit, oſtenditque cum terris cæli ſocietatem, ſpernentibus hanc curam ejus opulentiſſimis civium, prævisa olei caritate ex futuro Vergiliarum ortu, [21] qua diximus ratione, oſtendemuſque jam plenius, magna tum vilitate propter ſpem olivæ, coëmiſſe in toto tractu omne oleum, mirantibus qui paupertatem & quietem doctrinarum ei ſciebant in primis cordi eſſe. Atque ut apparuit cauſa, & ingens divitiarum curſus, [22] reſtituiſſe mercedem anxiæ & avidæ dominorum pœnitentiæ, contentum ita probaſſe, opes ſibi in facili, cum vellet, fore. Hoc poſtea [23] Sextius e Romanis ſapientiæ aſſectatoribus Athenis fecit eadem ratione. Tanta litterarum occaſio eſt: quas equidem miſcebo agreſtibus negotiis, quam potero dilucide atque perſpicue. Plerique dixere rorem inuſtum Sóle acri, frugibus rubiginis cauſam eſſe, & carbunculi vitibus : quod ex parte falſum arbitror, omnemque uredinem frigore tantum conſtare, Sole innoxio. Id manifeſtum fiet attendentibus. Nam primum omnium non hoc evenire, niſi noctibus & ante Solis ardorem, deprehenditur, [24] totumque lunari ratione conſtat : quoniam talis injuria non fit niſi interlunio, plenave Luna, hoc eſt, prævalente: utroque enim habitu plena eſt, [25] ut ſæpius diximus : ſed interlunio omne lumen, quod a Sole accepit, cælo tegerit. Differentia utriuſque habitus magna, ſed manifeſta : namque interlunio æſtate calidiſſima eſt, hieme gelida. E diverſo in plenilunio æſtate frigidas facit noctes, hieme tepidas. Cauſa evidens: ſed alia redditur a Fabiano, Græciſque auctoribus. Æſtate enim interlunio neceſſe eſt cum Sole nobis proximo circulo currat, igne ejus cominus recepto candens : eademque interlunio abſit hieme, quando abſcedit & Sol. Item plenilunio æſtivo procul abeat adverſa Soli: hieme autem ad nos per æſtivum circulum accedat. Ergo per ſe roſcida quoties alget, infinitum quantum illo tempore cadentes pruinas congelat.

LXIX. 1. Ante omnia autem duo genera eſſe cæleſtis injuriæ meminiſſe debemus. Unum quod tempeſtates vocamus, in quibus grandines, procellæ, ceteraque ſimilia intelliguntur: quæ cum acciderint, [1] vis major appellatur. Hæc ab horridis ſideribus exeunt, ut ſæpius diximus, veluti Arcturo, Orione, Hœdis. Alia ſunt illa, quæ ſilente cælo ſereniſque noctibus fiunt, nullo ſentiente, niſi cum facta ſunt. Publica hæc, & magnæ differentiæ a prioribus, aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus vero ſterilitatem. De his nunc dicimus, a nullo ante nos prodita, priuſque cauſas reddemus.

CAP XXIX. 2. Duæ ſunt præter lunarem, paucisque cæli locis conſtant, Namque Vergiliæ privatim attinent ad fructus, [2] ut quarum exortu æſtas incipiat, occaſu hiems, ſemeſtri ſpatio intra ſe meſſes vindemiaſque & omnium maturitatem complexæ. Eſt præterea in cælo, qui vocatur lacteus circulus, etiam viſu facilis. [3] Hujus defluvio, velut ex ubere aliquo, ſata cuncta lacteſcunt, duorum ſiderum obſervatione, Aquilæ in ſeptemtrionali parte, & in auſtrina Caniculæ, cujus mentionem [4] ſuo loco fecimus. Ipſe circulus fertur per Sagittarium atque Geminos, Solis centro bis æquinoctialem circulum ſecans,

NOTÆ.

Pridie Idus Auguſti, Fidis accidit mane, & Autumnus incipit.

18 *Unde carbunculare.*] De carbunculatione diximus lib. 17. ſect. 37.

19. *Quæque numquam.*] Sic MSS. quos vidimus. Forte, *quæque umquam.*

20. *Ferunt Democritum*] Thaleti hoc Cicero adſcribit, lib. 2. de Divin. pag. 201. Ariſt. quoque, lib. 1. Polit cap 7. & Laertius in Thalete. Plinius omne oleum coemiſſe ait: Cicero, omnem oleam, antequam florere cœpiſſet: Ariſtoteles & Laërtius, τὰ ἐλαιουργεῖα, hoc eſt, trapeta ſive torcularia oleo premendo.

21. *Qua diximus.*] Initio ſect. ſuperioris.

22. *Reſtituiſſe mercedem.*] Ita MSS. Forte ſincerius, *mercem.*

23. *Sextius.*] De eo Seneca, epiſt. 59. pag. 289. *Sextium ecce cum maxime lego, virum acrem, Græcis verbis, Romanis moribus philoſophantem*, &c. *Q. Sextium patrem* appellat, ep. 64 pag 595.

24. *Totumque Lunari.*] A Luna vitium rubiginis oritur. Theophr. lib. 3 de cauſis, cap. 27. pag. 291. Ἡ δ' ἐρυσίβη, σαπρότης τις· ἰδίᾳ δ' αὐτοῖς ἀπὸ θερμότητος ἀλλοτρίας· γίνεται δ' ἐρυσιβοῦται αὕτη ταῖς πανσελήνοις, διὸ ἡ τῆς σελήνης ἀλλὰ τῇ θερμότητι σήπεται ἡ νοτίς. *Rubigo autem putredo quædam eſt: nec putridum eſſe quidquam poteſt ſine alieno calore Triticum pleniluniis potiſſimum rubiginem capit. Ratio in calore eſt, quo etiam noctu Luna putrefacere poteſt*

25 *Ut ſæpius diximus.*] In primus libro 2. ſect. 6. ubi in ipſo *coitu non cerni* Lunam admonet, *quoniam hauſtum omnem lucis averſa illo regerat, unde acceperat.*

Sect. LXIX. 1. *Vis maior.*] Græci Θεοῦ βίαν vocant; Latine vim divinam dixit Ulpianus, leg. *fluminum.* §. *Servus*, Dig. *damni infecti.* Idem, leg. 19. Dig. tit. 2 *locati conducti*, §. *Ex conducto*, vim tempeſtatis calamitoſæ Et §. *Culpa autem*, eodem titulo : *Vis maior quam Græci Θεοῦ βίαν appellant, non debet conductori damnoſa eſſe, ſi plus quam tolerabile eſt, læſi fuerint fructus.* Cœli vim majorem appellat Columel. lib. 1. cap. 7.

2. *Ut quarum exortu*] Sic Aratus, & qui Aratum tranſtulere, Tullius & Avienus. Vide Petavium, lib. 2. Var. Differt cap. 9 in Uranolog. pag. 100.

3. *Hujus defluvio*] Hoc veterum commentum hodie merito Philoſophi rident. Vide Fromondum, lib. 2. Meteorol. art. ult. pag 86.

4. *Suo loco fecimus.*] Sect. ſup circa initium. Mox centra

commiſſuras eorum obtinente hinc Aquila, illinc Canicula. Ideo effectus utriuſque ad omnes frugiferas pertinent terras: quoniam in his tantum locis Solis terræque centra congruunt. Igitur horum ſiderum diebus, ſi purus atque mitis aer genitalem illum lacteumque ſuccum tranſmiſerit in terras, læta adoleſcunt ſata. Si Luna, [5] qua dictum eſt ratione, roſcidum frigus aſperſerit, admixta amaritudo, ut in lacte, [6] puerperium necat. Modus in terris hujus injuriæ, quem fecit in quacumque convexitate comitatus utriuſque cauſæ. Et ideo non pariter in toto orbe ſentitur, ut nec dies. [7] Aquilam diximus in Italia exoriri a. d. XIII. Calendas Januarii. Nec patitur ratio Naturæ quidquam in ſatis ante eum diem ſpei eſſe certæ. Si vero interlunium incidat, omnes hibernos fructus & præcoces lædi neceſſe eſt.

3. Rudis fuit priſcorum vita atque ſine litteris: non minus tamen ingenioſam fuiſſe in illis obſervationem apparebit, quam nunc eſſe rationem. Tria namque tempora fructibus metuebant, propter quod inſtituerunt ferias, dieſque feſtos, [8] Rubigalia, [9] Floralia, Vinalia. Rubigalia Numa conſtituit anno regni ſui XI. quæ nunc aguntur a. d. ſeptimum Calendas Maii, quoniam tunc fere ſegetes rubigo occupat. [10] Hoc tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente, ſicut tunc ferebat ratio. Sed vera cauſa eſt, quod [11] poſt dies undeviginti ab æquinoctio verno, [12] per id quatriduum, varia gentium obſervatione in IV. Calendas Maii, Canis occidit, ſidus [13] & per ſe vehemens, & cui [14] præoccidere caniculam neceſſe ſit. Itaque iidem Floralia quarto Calendas ejuſdem inſtituerunt, [15] Urbis anno DXVI. ex oraculis Sibyllæ, ut omnia bene deflorеſcerent. Hunc diem Varro determinat, Sole Tauri partem quartamdecimam obtinente. Ergo ſi in hoc quatriduum inciderit plenilunium, fruges & omnia quæ florebunt, lædi neceſſe erit. Vinalia priora, quæ ante hos dies ſunt IX. Calendas Maii [16] deguſtandis vinis inſtituta, nihil ad fructus attinent: nec quæ adhuc diximus, ad vites oleaſque: quoniam earum conceptus exortu Vergiliarum incipit a. d. VI. Idus Maii, [17] ut docuimus. Aliud hoc quatriduum eſt, quod neque rore ſordere velint: exhorrent enim frigidum ſidus Arcturi [18] poſtridie occidens: & multo minus plenilunium incidere.

4. [19] IV. Nonas Junii iterum Aquila exoritur veſperi, decretorio die florentibus oleis vitibuſque, ſi plenilunium in eum incidat. Equidem & ſolſtitium VIII. Calendas Junii ſimili cauſa duxerim, & Canis ortum poſt dies a ſolſtitio XXIII. ſed interlunio accidente: [20] quoniam vapore conſtat culpa, [21] acinique præcoquuntur in callum. Rurſus plenilunium nocet a. d. IV. Nonas Julii, cum Ægypto Canicula exoritur: [22] vel certe

NOTÆ.

Solis ac terræ vocat, cæli terræque partem mediam a Sole ſignatam, cum circulum æquinoctialem deſcribat.

5. *Qua dictum eſt.*] In fine ſect. ſup.

6. *Puerperium necat.*] Puerperium de prole quoque ipſa, fetuque, dicitur. Plinius, lib. 7. ſect. 9. *Uno partu duodecim puerpera egeſta.* Et ſect 3. *Aut puerpera, aut puerperio.*

7. *Aquilam diximus.*] Ante menſem Januarium, ſed non appellato die, oriri Aquilam ſubobſcure innuit, libro 16. ſect. 42. ubi amygdalam concipere Aquila exoriente ait, eamdem florere menſe Januario.

8. *Rubigalia.*] Varro, lib. 5. de ling. Lat. pag 47. *Robigalia dicta ab Robigo. Secundum ſegetes huic Deo ſacrificatur, ne rubigo occupet ſegetes.* Paulus ex Feſto: *Robigalia, dies feſtus, ſeptimo Kal. Maias, quo Robigo Deo ſuo, quem putabant rubiginem avertere, ſacrificabant.* Ovidius, lib. 4 Faſtorum, verſ. 907.

Flamen in antiqua lucum Rubiginis ibat,
Exta canis flammis, exta daturus ovis.
Protinus acceſſi, ritus ne neſcius eſſem.
Edidit hac flamen verba, Quirine, tuus.
Aſpera Rubigo, parcas cerealibus herbis, &c.

Vetus inſcriptio apud Reineſ. pag. 118 ROBIGO. ET. CERERI. ET. FLORÆ. SACRUM

9. *Floralia*] Varro, lib 1. de re ruſt. cap. 1. *Quarto invoco Robigum ac Floram, quibus propitiis neque rubigo frumenta atque arbores corrumpit, neque non tempeſtive florent. Itaque publica Robigo feria Robigalia: Floræ ludi Floralia ſunt inſtituti.* Arnobius, lib. 4 adverſus Gent. *Flora illa genitrix & familia, obſcœnitate ludorum bene curat ut arva floreſcant.* Ludorum Floralium mentio eſt in nummo Serviliæ gentis argenteo, apud Patinum, in Famil. pag. 260. n 4 & in Muſeo noſtro. Hinc duos exhibet gladiatores: in imo, C. SERVIL. M. F. (quas duas poſtremas litteras Patinus omiſit; vidit etiam, ut in noſtro ſunt, Begerus in Theſauro Brandeburgico, pag. 585.) In altera parte caput Deæ Floræ eſt: retro lituus, inſigne C. Servilii auguratus: inſcriptio, FLORAL. PRIMUS. Quod cave legas, ut vulgo fit, *Floralia primus*: nam ubi verbum, aut quale ſubintelligitur? Lege ergo: FLORALia PRopriis IMpenſis Veneri Sacravit, nempe *Servilius*, cujus nomen in parte nummi priore legitur. In tutela Veneris ſunt horti, ut Varro dicet infra, n. 23.

10. *Hoc tempus Varro.*] De hac Varronis ſententia Petavium vide, lib 2. Var. Diſſert in Uranol. cap. 10 pag. 104.

11. *Poſt dies undeviginti.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXXVIII.

12. *Per id quatriduum.*] A VII Calendas ad IV.

13. *Et per ſe vehemens.*] Ut in ortu ſuo immodicos æſtus excitare Caniculam, ſic occidentem frigora & inimicas frugibus pruinas commovere, Plinius his verbis ſignificat. Columella, lib. XI. cap. 2. *Pridie Calend. Maias: Canis ſe veſpere celat, tempeſtatem ſignificat.* Hoc Manilius voluit, lib. 1. verſ. 388.

Subſequitur rapido contenta Canicula curſu,
Quo nullum terris violentius advenit aſtrum,
Nec gravius cedit.

14 *Præoccidere caniculam.*] Rutilam canem immolari neceſſe eſt ad placandum ſidus. Vide Notas & Emend. num. XXXIX.

15 *Urbis anno DXVI.*] Vide Notas & Emendat. num. XL.

16 *Deguſtandis vinis.*] Et antequam deguſtarent, libandis. Nam in his feſtis vinalibus, priuſquam e dolio vinum guſtarent, Jovi libabant: ni ita feciſſent, reliquum omne vinum ſacrum fiebat, & uſibus humanis eripiebatur. Feſtus: *Calpar, vinum novum, quod ex dolio demitur ſacrificii cauſa antequam guſtetur. Jovi enim prius ſua vina libabant, quæ appellabant feſta Vinalia.*

17. *Ut docuimus.*] Tum libro 16. ſect. 42. tum hujuſce libri ſect 66.

18. *Poſtridie occidens.*] Nempe 2. Calendas Maii: ut etiam ſenſit Columella, lib. XI. cap. 2.

19. *IV. Nonas.*] Columella, loco cit. *IV. Nonas Junii, Aquila exoritur, tempeſtas ventoſa, & interdum pluvia.*

20. *Quoniam vapore.*] Calore, ut diximus libro 2. ſect. 40

21. *Acinique præcoquuntur.*] Superiore libro, ſect. 37. num. 6. *Sideratioois genus eſt in vitibus ...... cum acini, priuſquam creſcant, decoquuntur in callum.*

22. *Vel certe XVI. Calendas.*] Biduo ante Columella loco cit. hoc eſt, Idibus, Procyonis ſive Caniculæ exortum matutinum aſſignat.

XVI. Calendas Auguſti, cum Italiæ. Item XIII. Calendas Auguſti, cum Aquila occidit; uſque in X. Calendas ejuſdem. Extra has cauſas ſunt [23] Vinalia altera, quæ aguntur a. d. decimum tertium Calendas Septembris. Varro a Fidicula incipiente occidere mane, determinat, quod vult [24] initium autumni eſſe, & hunc diem feſtum tempeſtatibus leniendis inſtitutum. [25] Nunc Fidiculam occidere a. d. VI. Idus Auguſti ſervatur.

5. Intra hæc conſtat cæleſtis ſterilitas. Neque negaverim poſſe eam permutari arbitrio legentium, locorum æſtimantium naturas. Sed a nobis rationem demonſtratam eſſe ſatis eſt: reliqua obſervatione cujuſque conſtabunt. Alterutrum quidem fore in cauſa, hoc eſt, plenilunium aut interlunium, non erit dubium. Et in hoc mirari benignitatem Naturæ ſuccurrit: jam primum hanc injuriam omnibus annis accidere non poſſe, propter ſtatos ſiderum curſus: nec niſi paucis noctibus anni: idque quando futurum ſit, facile noſci. Ac ne per omnes menſes timeretur, [26] earum quoque lege diviſum, æſtate interlunia præterquam biduo ſecuta eſſe, hieme plenilunia: nec niſi æſtivis [27] breviſſimiſque noctibus metui, diebus non idem valere. [28] Præterea tam facile intelligi, ut formica minimum animal interlunio quieſcat, plenilunio etiam noctibus operetur. [29] Avem parram, oriente Sirio, ipſo die non apparere, donec occidat. E diverſo vireonem prodire ipſo die ſolſtitii. Neutrum vero Lunæ ſtatum noxium eſſe, ne noctibus quidem, niſi ſerenis, & omni aura quieſcente: quoniam neque in nube, neque in flatu cadunt rores: ſic quoque non ſine remedio.

LXX. [1] Sarmenta, aut palearum acervos, & evulſas herbas fruticeſque, per vineas campoſque, cum timebis, incendito: fumus medebitur. Hic e paleis & contra nebulas auxiliatur, ubi nebulæ nocent. [2] Quidam tres cancros vivos cremari jubent in arbuſtis, ut carbunculi non noceant. [3] Alii ſiluri carnem leviter uri a vento, ut per totam vineam fumus diſpergatur. Varro auctor eſt, ſi Fidiculæ occaſu, quod eſt initium autumni, uva picta conſecretur inter vites, minus nocere tempeſtates. Archibius ad Antiochum Syriæ regem ſcripſit, ſi fictili novo obruatur rubeta rana in media ſegete, non eſſe noxias tempeſtates.

LXXI. [1] Opera ruſtica hujus intervalli, terram iterare, arare, arbores circumfodere: ubi æſtuoſa regio poſcat, accumulare. Germinantia, niſi in ſolo luxurioſo, fodienda non ſunt. Seminaria purgari ſarculo. Meſſem hordeaceam facere. [2] Aream ad meſſem creta præparare, Catonis ſententia amurca temperata, Virgilii operoſius. Majore ex parte æquant tantum, & fimo bubulo dilutiore illinunt. Id ſatis ad pulveris remedium videtur.

CAP. XXX. LXXII. Meſſis ipſius ratio varia. [1] Galliarum latifundiis [2] valli prægrandes dentibus in margine infeſtis, duabus rotis per ſegetem impelluntur, jumento in contrarium juncto: ita direptæ in vallum cadunt ſpicæ. [3] Stipulæ alibi mediæ falce præciduntur, atque [4] inter duas mergites ſpica diſtringitur. Alibi ab radice vellunt: quique id faciunt, proſcindi ab ſe obiter agrum interpretantur, cum extrahant ſuccum. Differentia hæc: Ubi ſtipula domos

NOTÆ.

23. *Vinalia altera.*] Nempe ruſtica. Varro, lib 5. de ling Lat pag. 47. *Vinalia a vino. Hic dies Jovis, non Veneris. Hujus rei cura non levis in Latio Nam aliquot locis vindemiæ primum a ſacerdotibus publice fiebant, ut Romæ etiam nunc.* &c Et pag. 48 *Vinalia ruſtica dicuntur ante diem XII. Calend.* (lego XIII.) *Septemb. quod tum Veneri dedicata ædes, & horti ejus tutelæ adſignantur, ac tum ſunt feriati olitores.* Feſtus quoque: *Ruſtica Vinalia appellantur, menſe Auguſto, quarto decimo* (lego XIII. *tertio decimo*, non XIIII) *Cal. Septemb Jovis dies feſtus, quia Latini bellum gerentes adverſus Mezentium, omnis vini libationem ei Deo dedicaverunt: eodem autem die Veneri templa ſunt conſecrata .... quia in ipſius Deæ tutela ſunt horti.*

24. *Initium autumni.*] Jam id attigit ſect. 59.

25 *Nunc Fidiculam.*] Quæ & Lyra dicitur, ut ante monuimus Pridie Idus oriri Columella exiſtimat, loc cit.

26. *Earum quoque lege.*] Noctium earum, quæ ſunt metuendæ frugibus, hanc legem, hanc conditionem eſſe: ut interlunia noctu nonniſi duo æſtate, plenilunia hieme, niſi biduo pariter, metuenda ſint: cum ut dictum eſt num 2. roſcidum frigus Luna forſan aſperſit, admiſcetque amaritudinem ſatis.

27. *Breviſſimiſque noctibus*] Ut minor ſit nocendi mora.

28. *Præterea .... intelligi.*] Quando interlunium ſit.

29. *Avem parram*] De parra & vireone vide quæ diximus lib. 10. ſect. 45.

Sect. LXX. 1. *Sarmenta.*] Nunc remedia proponit adverſus rubiginem, quæ & Columella, lib. de arborib. cap. 13. *Ne rubigo vineam vexet. Palearum acervos inter ordines verno tempore poſitos habeto in vinea: cum frigus contra temporis conſuetudinem intellexeris, omnes acervos incendito: ita fumus nebulam & rubiginem removebit.* Habet hoc ipſum & Diophanes in Geopon. lib 5. cap 32.

2. *Quidam tres.*] Sic Apuleius in Geopon. loc. cit.

3. *Alii ſiluri*] Auctor Geopon. loc. cit. pag. 150. *Τινὲς δὲ σίλουρον τὸν ἰχθὺν κατοπτήσαντες, ἀνέμου [illegible] ἀέρος, [illegible] μέρος [illegible] χωρίων ὅλων ὀσμὴν ποιοῦσι. Quidam ſilurum piſcem conciſum urunt ſecundum ventum, ac per omnes regionis partes odorem ſpargunt.*

Sect. LXXI. 1. *Opera ruſtica.*] Columella, lib. 11. cap. 2. in Auguſto.

2. *Aream .... creta præparare.*] Cato, cap. 129. *Aream ubi frumentum teratur, ſic facies. Confodiatur minute terra, & amurca bene conſpergatur, ut combibat quam plurimum. Ubi bene comminuta terra fuerit, & amurcam combiberit, cylindro aut pavicula coæquato*: &c. Cato cretam non nominat: ſed Plinius cretam dixit amurca temperandam. Virgilius vaſiſſim amurcam non nominat, ſed cretam: libro 1. Georg. verſ. 178.

Area cum primis ingenti æquanda cylindro,
Et vertenda manu, & creta ſolidanda tenaci,
Ne ſubeant herbæ, neu pulvere victa fatiſcat.

Sect. LXXII. 1. *Galliarum.*] In Galliarum fundis latioribus, fit vehiculum, ſeu carpentum, in vanni ſeu valli grandioris modum, cujus in fronte ſeu margine denticuli plurimi ac rari ſint: id duabus rotis brevibus fertur, impellente bove, qui capite in vehiculum verſo a tergo ipſius jugo aptetur & vinculis, qui ſit manſuetus, nec modum compulſoris excedat Hic ubi vehiculum per meſſem cœpit impellere, omnis ſpica in carpentum denticulis comprehenſa decidit, abruptis relictiſque paleis: & ita per paucos itus ac reditus brevi horarum ſpatio tota meſſis impletur. Ita fere Palladius, lib. 7. in Junio, tit. 2. pag. 122.

2. *Valli.*] Vallus hoc loco vehiculum nobis eſſe videtur, vanni grandioris inſtar, compactum. Vallum pro vanno Varro dixit lib. 1. de re ruſt cap. 52.

3 *Stipulæ.*] Varro, lib 1. de re ruſt. cap. 56. ſub urbe Roma id fieri ſolitum ait

4. *Inter duas mergites.*] Mergas appellat Columella, lib. 2. cap. 21. pag. 78. ferramenta metendis frugibus idonea.

contegunt, quam longiſſimam ſervant. Ubi ſeni inopia eſt, ſtramento paleam quærunt. Panici culmo non tegunt. Milii culmum fere inurunt. Hordei ſtipulam bubus gratiſſimam ſervant. Panicum & milium ſingulatim [5] pectine manuali legunt Galliæ.

[6] Meſſis ipſa alibi [7] tribulis in area, [8] alibi equarum greſſibus exteritur, [9] alibi perticis flagellatur. Triticum, quo ſerius metitur, copioſius invenitur: quo celerius vero, [10] hoc ſpecioſius ac robuſtius. [11] Lex aptiſſima, antequam granum indureſcat, & cum jam traxerit colorem. Oraculum vero, biduo celerius meſſem facere potius, quam biduo ſerius. [12] Siliginis & tritici etiam ratio in area horreoque. Far, quia difficulter excutitur, convenit cum palea ſua condi: & ſtipula tantum & ariſtis liberatur.

Palea plures gentium pro ſeno utuntur. Melior ea, quæ tenuior, minutiorque, & pulveri propior: [13] ideo optima e milio, proxima ex hordeo, peſſima ex tritico, præterquam jumentis opere laborantibus. Culmum ſaxoſis locis cum inarunt, baculo frangunt, [14] ſubſtratu animalium. Si palea defecit, & culmus teritur. Ratio hæc: maturius deſectus, muria diu reſperſus, dehinc ſiccatus in manipulos convolvitur, atque ita pro ſeno bubus datur. Sunt qui accendant in arvo & ſtipulas, magno [15] Virgilii præconio. [16] Summa autem ejus ratio, ut herbarum ſemen exurant. Ritus diverſitatem magnitudo facit meſſium, & caritas operariorum.

LXXIII. Connexa eſt ratio frumenti ſervandi. [1] Horrea operoſe tripedali craſſitudine, pariete lateritio, exædificari jubent aliqui. [2] Præterea ſuperne impleri, nec afflatus admittere, aut feneſtras habere ullas. Alii ab exortu tantum æſtivo, [3] aut ſeptemtrione, [4] eaque ſine calce conſtrui, quoniam ſit frumento inimiciſſima: [5] nam quæ de amurca præceperint, indicavimus. [6] Alibi contra ſuſpendunt granaria lignea columnis, & perflari undique malunt, atque etiam a fundo. Alii omnino pendente tabulato extenuari granum arbitrantur: & ſi tegulis ſubjaceat, conſerveſcere. [7] Multi ventilari quoque vetant: [8] curcu-

NOTÆ.

Sunt autem, inquit, metendi genera complura: multi falcibus veruculatis, atque iis vel roſtratis, vel denticulatis, medium culmum ſecant: multi mergis: alii pectinibus ſpicam ipſam legunt, &c. Feſtus: *Mergæ, Furculæ, quibus acervi frugum fiunt, dictæ a volucribus mergis, quia ut illi ſe in aquam mergunt, dum piſces perſequuntur: ſic meſſores eas in fruges demergunt, ut elevare poſſint manipulos.* Plautus in Pœnulo, act. 5. ſc. 2. verſ. 58.

Palas vendendas ſibi ait, & mergas datas,
Ut hortum fodiat, atque ut frumentum metat.

Joan. de Janua: *Merga a mergo dicitur, id eſt, furca cum qua coma ſegetis portatur.*

5. *Pectine manuali.*] Cum pectine ſubdito, ut fit in tondendis hominum capillis, exſtantes ſpicæ præſcinduntur, & ſingulæ quidem, nec, ut fit in frumentis, plures comæ vel jubæ ſimul.

6. *Meſſis ipſa.*] Seges, ſeu fruges demeſſæ.

7. *Tribulis in area.*] Tribula, ſive tribulum, vehiculum eſt terendis frumentis deſtinatum: unde nomen quoque ſuum habet, velut terebula, quoniam terat & extundat. Virgilius, lib. 1. Georg verſ. 164.

Tribulaque, trahæque, & iniquo pondere raſtri.

Ubi Servius: *Tribula genus vehiculi omni parte dentatum, unde teruntur frumenta, quæ maxime in Africa utuntur.* Varro neutrius generis facit, lib. 1. de ruſt. cap 52. *E ſpicis*, inquit, *in aream excuti grana: quod fit apud alios jumentis junctis, ac tribulo: id fit e tabula lapidibus aut ferro exaſperata, quæ impoſito auriga, aut pondere grandi trahitur jumentis junctis, ut diſcutiat e ſpica grana: Aut fit ex aſſibus dentatis cum orbiculis: quod appellant plauſtrum Pœnicum.* Nonius feminini, cap. 3. *Tribula*, inquit, *femininum: Virgilius Georg. lib. 1. Tribulaque, trahæque, & iniquo pondere raſtri.*

8. *Alibi equarum.*] Varro, loc. cit. *Apud alios exteritur grege jumentorum inacto, & ibi agitato perticis, quod ungulis e ſpica exteruntur grana.* Sic pariter Columella, lib. 2. cap 21.

9. *Alibi perticis.*] Uti nunc maxima parte Galliarum. Has perticas etiamnum flagella vocant, *des Fleaux*. Baculis excuti, ac tundi fuſtibus, dixit Columella, lib. 2. cap. 21. pag. 78.

10. *Hoc ſpecioſius.*] In area & in acervo melius quam in agro frumenta grandeſcere, ac ſi tempeſtive decisa ſint, poſtea capere incrementum, auctor eſt etiam Columella loc. cit.

11. *Lex aptiſſima.*] Columella, loc. cit. *Procraſtinari non debet, ſed æqualiter flaventibus jam ſatis, antequam ex toto grana indureſcant, cum rubicundum colorem traxerunt, meſſis facienda eſt, ut potius in area & in acervo, quam in agro grandeſcant frumenta*, &c.

12. *Siliginis.*] Hoc eum arbitror velle, quod ſtatim ex Columella diximus, in area & in acervo magis, quam in agro, frumenta grandeſcere.

13. *Ideo optima e milio &c.*] Ad pabulum ſcilicet jumentorum. Columella, lib. 6. cap 3. *Minus commode tuemur armentum paleis, quæ ubique, & quibuſdam regionibus ſola præſidio ſunt: ea probantur maxime ex milio, tum ex hordeo, mox etiam ex tritico.*

14. *Subſtratu animalium.*] Ut ſtramenti vice animalibus ſubſternatur in hiberna ſtabulatione.

15. *Virgilii præconio.*] Libro 1. Georg. verſ. 84.

Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atque levem ſtipulam crepitantibus urere flammis:
Sive inde occultas vires & pabula terræ
Pinguia concipiunt: ſive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exſudat inutilis humor, &c.

16. *Summa autem.*] Præcipua, inquit, optimaque ratio Virgilii eſt, ut herbarum inutilium ſemina igne exurantur. Hunc igitur intellectum Plinius putavit eſſe horum verborum, *Omne per ignem Excoquitur vitium.* Alii *ſumma autem ratio* legunt, dempta vocula *ejus*: ut ſit ſententia, prætermiſſam ab eo vate rationem validiſſimam, quæ hunc ritum probaret. Sed MSS. omnes reclamant.

Sect. LXXIII. 1. *Horrea... tripedali.*] Bipedali contentus Palladius, lib. 1. cap 19. pag. 18.

2. *Præterea ſuperne.*] Non per feneſtras, ſed per tabulatum, cameramve, in horreum grana conjici.

3. *Aut ſeptemtrione.*] Hunc ſitum approbat Vitruvius, lib. 1. cap 4. pag. 8.

4. *Eaque ſine calce.*] Amurcam immiſcet calci Columella loc. cit. ad ſolum ſternendum, pavimentaque coagmentanda. Item Geopon. auctor, lib 2. cap 25.

5. *Nam quæ .... indicavimus.*] Libro 15. ſect 8. Adde iis Columellam, lib 1. cap. 6. *Neque me præterit ſedem frumentis optimam quibuſdam videri horreum camera conſectum, cujus ſolum terrenum priuſquam conſternatur perfoſſum, & amurca recenti, non ſalſa, madefactum, velut Signinum opus, paviculis condenſatur.*

6. *Alibi contra.*] Sic libri omnes. Varro, lib. 1. de re ruſt. cap 57. pag 70. *At triticum condi oportet in granaria ſublimia, quæ perflentur vento ab exortu, ac Septemtrionum regione, ad quæ nulla aura humida ex propinquis locis adſpiret.* Et paulo poſt: *Granaria in agro quidam ſublimia faciunt, ut in Hiſpania citeriore, & in Apulia: ita ut non ſolum a lateribus per feneſtras, ſed etiam ſubtus a ſolo ventus refrigerare poſſit.*

7. *Multi ventilari.*] Columella, lib 1. cap. 6. pag. 26. *Sic emunita ſola & latera horreorum, ut retuli, prohibent curculionem: quod genus exitii cum incidit, multi opinantur arceri poſſe, ſi exeſæ fruges in horreo ventilentur, & quaſi refrigerentur. Id autem falſiſſimum eſt: neque enim hoc facto expelluntur animalia, ſed immiſcentur totis acervis: quæ ſi maneant immota, ſummis tantum partibus infeſtantur: quoniam infra menſuram palmi non naſcitur curculio: longeque præſtat id ſolum, quod jam vitiatum eſt, quam totum periculo ſubjicere*, &c.

8. *Curculionem.*] Refert hoc ipſum Palladius loc. cit. ex Columella. Virgil. lib. 1 Georg. verſ. 185.

Populatque ingentem farris acervum Curculio.

Vermis eſt frumenta corrodens, vulgo *Calendre*, *Charenſon*. Plautus in ea fabula, quam de paraſito cujuſdam nomine Cur-

lionem enim non deſcendere infra quatuor digitos, nec amplius periclitari. [9] Columella & Favonium ventum conferre frumento præcipit: quod miror equidem, [10] ſicciſſimum alioqui. Sunt qui rubeta rana in limine horrei pede e longioribus ſuſpenſa, invehere jubeant. Nobis referre plurimum tempeſtivitas condendi videbitur. Nam ſi parum toſtum atque robuſtum ſit, aut calidum conditum, [11] inimica innaſci neceſſe eſt.

[12] Diuturnitatis cauſæ plures. Aut in ipſius grani corio, cum eſt numeroſius, ut milio: aut ſucci pinguedine, qui pro humore ſufficit tantum, ut ſeſamæ: aut amaritudine, ut lupino & cicerculæ. In tritico maxime creſcunt animalia, quoniam ſpiſſitate ſua concaleſcit, & furfure craſſo veſtitur. Tenuior hordeo palea, exilis & legumini: ideo non generant. Faba craſſioribus tunicis operitur, ob hoc efferveſcit. [13] Quidam ipſum triticum diuturnitatis gratia aſpergunt amurca, mille modios quadrantali. Alii Chalcidica aut Carica creta, aut etiam abſinthio. [14] Eſt & Olynthi ac Cerinthi Eubœæ terra, quæ corrumpi non ſinat. Nec fere condita in ſpica læduntur. Utiliſſime tamen ſervantur in ſcrobibus, [15] quos ſiros vocant, ut in Cappadocia & in Thracia. In Hiſpania & Africa, ante omnia ut ſicco ſolo fiant, curant: mox ut palea ſubſternatur. Præterea cum ſpica ſua conduntur. Ita frumenta ſi nullus ſpiritus penetret, certum eſt nihil maleficum naſci. [16] Varro auctor eſt, ſic conditum triticum durare annis quinquaginta, milium vero centum. [17] Fabam & legumina in oleariis cadis oblita cinere, longo tempore ſervari. Idem fabam a Pyrrhi regis ætate, in quodam ſpecu Ambraciæ uſque ad piraticum Pompeii Magni bellum duraſſe, annis circiter centum viginti. Ciceri tantum nullæ beſtiolæ in horreis innaſcuntur. [18] Sunt qui urceis cinere ſubſtratis, & illitis acetum habentibus, leguminum acervos ſuperingerant, ita non naſci [19] maleficia credentes. [20] Alii qui in ſalſamentariis cadis gypſo illinant; alii qui lentem aceto laſerpitiato reſpergant, ſiccatamque oleo inungant. Sed breviſſima obſervatio, quod vitiis carere velis, interlunio legere. Quare plurimum refert condere quis malit, an vendere. [21] Creſcente enim Luna, frumenta grandeſcunt.

CAP. XXXI. LXXIV. Sequitur ex diviſione temporum autumnus a Fidiculæ occaſu ad æquinoctium, ac deinde Vergiliarum occaſum, initiumque hiemis. In his intervallis [1] ſignificant, pridie Idus Auguſti Atticæ Equus oriens veſperi: Ægypto & Cæſari [2] Delphinus occidens. [3] XI. Calend. Septembris Cæſari & Aſſyriæ, ſtella quæ Vindemitor appellatur, exoriri mane incipit, vindemiæ maturitatem promittens. Ejus argumentum erunt acini colore mutati. Aſſyriæ V. Calendas & Sagitta occidit, & eteſiæ deſinunt. Vindemitor Ægypto Nonis exoritur, Atticæ Arcturus matutino, & Sagitta occidit mane. [4] Quinto Idus Septembris, Cæſari Capella oritur veſperi. Arcturus vero medius pridie Idus, [5] vehementiſſimo ſignificatu terra marique per dies quinque. Ratio ejus hæc traditur: Si Del-

NOTÆ.

lionem inſcripſit, act. 4. ſc. 4. verſ. 30.

Ubi nunc Curculionem inveniam? CA. In tritico facillime
Vel quingentos curculiones pro uno faxo reperias.

9. *Columella.*] Libro 2. cap. 21. pag. 79. *At ubi paleis immixta ſunt frumenta, vento ſeparentur. Ad eam rem Favonius habetur eximius, qui lenis, æqualiſque, æſtivis menſibus perflat.* Sic etiam auctor Geopon. lib. 2. cap. 25.

10. *Sicciſſimum.*] Tepidum Favonium, ſed Subſolano tamen ſicciorem eſſe dixit, lib. 2. ſect. 48.

11. *Inimica innaſci.*] Formicam, & curculionem.

12. *Diuturnitatis.*] Theophr. lib. 4. de cauſis, cap. 16 pag. 320. Πρὸς δὲ διαμονὴν [illegible] ... Omnium optime recondi poſſunt, milium, panicum, ſeſama, lupinum, cicer. Milium & panicum, quia tunica multiplici teguntur, & ſicca ſunt: ſeſama, ob ſucci pinguitudinem: lupinum & cicer amaritudinem quamdam & acrimoniam habent, quæ conſervare ea ſine noxa poſſunt, ut dictum eſt. Cicerculam Theophraſti ἐρέβινθον dici obiter animadverte.

13. *Quidam ipſum.*] Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 57. *Quidam ipſum triticum amurca conſpergunt, cum addant ut circiter mille modium, quadrantal amurcæ. Item alius aliud adſpargit, aut aſpergit: ut Chalcidicam, aut Caricam cretam, aut abſinthium.* De quadrantali ſeu amphora, dixi lib. 14. ſect. 5.

14. *Eſt & Olynthi.*] Creditur & terram apud quoſdam haberi, inquit Theophraſtus, lib. 8. hiſtor. cap. extremo, qua illitum triticum ſervari unice poteſt: [illegible] Ὀλύνθῳ, καὶ ἐν Κηρίνθῳ τῆς Εὐβοίας.

15. *Quos ſiros vocant.*] Varro, loc. cit. *Quidam granaria habent ſub terris, ſpeluncas, quas vocant σειρούς, ut in Cappadocia ac Thracia. Alii, ut in Hiſpania citeriore puteos, ut in agro Carthaginenſi & Oſcenſi. Horum ſolum paleis ſubſternunt, & curant ne humor aut aër tangere poſſit, niſi cum promitur ad uſum: quo enim ſpiritus non pervenit, ibi non oritur curculio.* Habet eadem Columella, lib. 1. cap. 6. Heſychius: Σιροὶ, ὀρύγματα, ἐν οἷς κατετίθεντο τὰ σπέρματα.

16. *Varro.*] Loco citato. In Bibliotheca Cæſarea Viennæ Auſtriæ capſulam aſſervari, ſcribit Lambecius ei Bibliothecæ præfectus, lib. 6. pag. 316. qua in capſula frumentum ſit conditum, quod anno 1664. trecentorum jam ac tricenûm eſſet annorum, ut ex affixis ei capſæ publicis inſtrumentis ac monumentis liquet.

17. *Fabam &c.*] Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 58.

18. *Sunt qui urceis.*] Fictilibus æneiſve vaſis, coopertis, intus acetum habentibus, foris cinere illitis, inferne cinere rurſum ſubſtratis.

19. *Maleficia.*] Beſtiolas frugibus inimicas.

20. *Alii qui in.*] Quod de leguminibus generatim Plinius & univerſe pronunciat, hoc in primis de lente Columella, lib. 2. cap. 10. *Ea, inquit, ne curculionibus abſumatur, . . . in Sole ſiccetur, & radice ſilphii trita cum aceto aſpergatur, defricetúrque: atque ita rurſus in Sole ſiccata, & mox refrigerata recondatur, ſi major eſt modus, in horreo: ſi minor, in vaſis olearios, ſalſamentariiſque, quæ repletis confeſtim gypſata ſunt. Quandocumque in uſus prompſerimus, integram lentem reperiemus. Poteſt tamen etiam citra iſtam medicationem cinere mixta commode ſervari.*

21. *Creſcente.*] Frumenta Luna creſcente lecta grandeſcunt in area.

Sect. LXXIV. 1. *Significant.*] Hoc eſt, ut ſæpe diximus, tempeſtatum ſignificatus habent dies aut ſidera mox appellanda.

2. *Delphinus occidens.*] Occaſu veſpertino: quem Idibus Columella adjudicat: *Idibus Auguſti, Delphini occaſus, tempeſtatem ſignificant.* Et poſtero die, *XIX. Calend. Septemb. ejuſdem ſideris matutinus occaſus tempeſtatem ſignificat.*

3. *XI. Calend. Septemb.*] Quatriduo poſt Columellæ, lib. 11. cap. 2. *VII. Calend. Septemb. Vindemiator exoritur mane, & Arcturus incipit occidere: interdum pluvia.*

4. *Quinto Idus.*] Columellæ, *Septimo Idus Capra exoritur, tempeſtatem ſignificat.*

5. *Vehementiſſimo.*] Plautus in Rudente, Prolog. verſ. 69.

Increpui hibernum, & fluctus movi maritimos:

Digitized by Google

phino occideute imbres fuerint, non futuros per Arcturum. Signum orientis ejus ſideris ſervetur hirundinum abitus: [6] namque deprehenſæ intereunt. Decimo ſexto Calendas Octobris Ægypto Spica, quam tenet Virgo, exoritur matutino, eteſiæque deſinunt. [7] Hoc idem Cæſari XIV. Calendas, XIII. Aſſyriæ ſignificant: & XI. Calendas Cæſari [8] commiſſura Piſcium occidens, ipſumque [9] æquinoctii ſidus VIII. Calend. Octobris. Deinde conſentiunt (quod eſt ratum) Philippus, Callippus, Doſitheus, Parméniſcus, Conon, Criton, Democritus, Eudoxus, IV. Calendas Octobris Capellam matutino exoriri, & III. Calendas Hœdos. Sexto Nonas Octobris Atticæ Corona exoritur mane. Aſiæ & Cæſari V. Calendas Heniochus occidit matutino. Tertio Calendas Cæſari Corona exoriri incipit: & poſtridie occidunt Hœdi veſperi. VIII. Idus Octobris Cæſari fulgens in Corona ſtella oritur. Et III. Idus Vergiliæ veſperi. Idibus Corona tota. Sexto Calendas Novembris Suculæ veſperi exoriuntur. Pridie Calendas Cæſari Arcturus occidit: & Suculæ exoriuntur cum Sole. Qurtto Nonas Arcturus occidit veſperi. Quinto Idus Novembris gladius Orionis occidere incipit. Deinde III. Idus Vergiliæ occidunt.

In his temporum intervallis opera ruſtica, napos, raphanos ſerere, [10] quibus diebus diximus. Vulgus agreſte & rapa [11] poſt ciconiæ diſceſſum male ſeri putat. Nos omnino poſt Vulcanalia, [12] & præcocia cum panico. A Fidiculæ autem occaſu viciam, faſeolos, [13] pabulum: [14] hoc ſilente Luna ſeri jubent. Et frondis præparandæ tempus, hoc eſt. Unus frondator quatuor frondarias fiſcinas complere in die juſtum habet. Si decreſcente Luna præparetur, non putreſcit: Aridam colligi non oportet.

Vindemiam antiqui numquam exiſtimavere maturam ante æquinoctium: jam paſſim rapi cerno. Quamobrem & hujus tempora notis argumentiſque ſignentur. Leges ita ſe habent: Uvam calidam ne legito, hoc eſt, in ejus ſiccitate, [15] ac niſi imber intervenerit. Hanc ne legito rorulentam, hoc eſt, ſi ros nocturnus fuerit; nec prius, quam Sole diſcutiatur. Vindemiare incipito, cum ad palmitem pampinus procumbere cœperit, aut cum exempto acino ex denſitate intervallum non compleri apparuerit, acinum non augeri. Acinos plurimos fert, ſi contingat creſcente Luna vindemiare. Preſſura una [16] culeos XX. implere debet. [17] Hic eſt pes juſtus. Ad totidem culeos [18] & lacus, XX. jugeribus unum ſufficit [19] torculum. [20] Premunt aliqui ſingulis, utilius binis, [21] licet magna ſit vaſtitas ſingulis. Longitudo in his refert, non craſſitudo: [22] ſpatioſa melius premunt. [23] Antiqui funibus vittiſque loreis ea [a] detrahebant, & vectibus. [24] Intra centum annos inventa [b] [25] Græcanica, mali rugis per cochleas [26] bullantibus, palis affixa arbori ſtella, a palis arcas lapidum [27] attollente ſecum arbore: quod maxime probatur. [28] Intra viginti duos hos annos inventum, parvis prelis, & minori torculari, ædificio breviore, [29] & malo in medio de-

INTERPRETATIO.

a *Detrahebant.*] Deprimebant *prela.*

b *Græcanica.*] Græcanica *torcula*, in quibus rugæ *torcularis mali* per cochleam torquentur: impoſita arbori affixaque *ex altero trabis capite* ſtella *lignea* e palis *decuſſatim poſitis*: quibus e palis arcæ lapidum pendeant, quas ſecum attollat arbor.

NOTÆ.

Nam Arcturus ſignum ſum omnium acerrimum:
Vehemens ſum exoriens: cum occido, vehementior.

Stella eſt eximie conſpicua in ſigno Bootæ ſive Arctophylacis, poſt caudam majoris urſæ: unde nomen habet, quaſi ἄρκτου οὐρά. Cicero, in Phænom de Arctophylace:

Arctophylax, vulgo qui dicitur eſſe Bootes, &c.
Huic autem ſubter præcordia fixa videtur
Stella micans radiis, Arcturus nomine claro.

6. *Namque deprehenſæ.*] Quæ ab eo ſidere deprehenduntur, nec ante abierint, quam exoriatur, frigore intereunt.

7. *Hoc idem Cæſari*] Et Columellæ, lib XI. cap. 2. pag. 381. *XIV. Calend. Octob. Spica Virginis exoritur.*

8. *Commiſſura Piſcium.*] Ea tæniola eſt, qua uterque Piſcis connectitur, ut quidem in globo pingitur. Columella eodem die Piſces occidere matutino ait.

9. *Æquinoctii ſidus*] Sol æquinoctium faciens.

10. *Quibus diebus diximus*] Sect. 35. *inter duorum numinum dies feſtos, Neptuni atque Vulcani.*

11. *Poſt ciconiæ.*] De ejus diſceſſu diximus, ſect. 31.

12. *Et præcocia.*] Rapa nimirum, cum panico, quod ſeri diximus ante Vergiliarum exortum initio ſect. 10.

13. *Pabulum.*] Sive ocymum, ut dictum eſt lib. 17. ſect. 35. *Ocymum quod in vinea ſeri Cato jubet, antiqui appellabant pabulum, &c.*

14 *Hoc ſilente Luna.*] Hoc eſt, in interlunio, ut dictum eſt lib. 16. ſect. 74. Adde Marbodæum, lib. de lapid. pretioſ. cap. 29. qui Lunam ſilentem Lunam primam interpretatur

15. *Ac niſi imber.*] Simile eſt quod Cato præcipit, cap. 112. de vino Coo faciendo: *Uvas relinquito in vinea, ſinito ut bene coquantur: & ubi pluerit, & ſiccaverit, tunc delegito, &c.*

16. *Culeos XX.*] De culeo diximus, lib. 14 ſect. 5. De lacu, ſect 7.

17 *Hic eſt pes juſtus.*] Hæc menſura preſſuræ juſta ac legitima.

18 *Et lacus*] *Pour vingt cuvées.*

19. *Torculum.*] *Un Preſſoir.* Torculum, torcular, torcularium, dixere promiſcue veteſti ſcriptores.

20. *Premunt aliqui ſingulis.*] Torculis, ſive prelis ſcilicet. Eſt autem prelum torcularium, *l'arbre du preſſoir.*

21. *Licet magna ſit vaſtitas*] Duobus prelis longitudinem pedum quadragenûm Vitruvius aſſignat, lib. 6. cap. 9 pag. 116. latitudinem, XXIV.

22. *Spatioſa.*] Quæ nempe longiora ſunt & eadem latiuſcula.

23. *Antiqui.*] Meminit ejus moris loco cit. Vitruvius: *Ipſum autem torcular, ſi non cochleis torquetur, ſed vectibus, &c.*

24 *Intra centum annos*] Auguſti principatu.

25. *Græcanica.*] Subintellige torcula: *Preſſoir à vis.*

26. *Bullantibus.*] Decurrentibus per cochleam ſpiris craſſioribus, toroſis, extantibus, in bullæ morem rotundatis. Plus etiam dixiſſe videtur una ſignificatione vocis hujuſce *bullantibus*, quam poſſit ulla copia ſermonis enarrari.

27. *Attollente ſecum arbore.*] Ad æquipondium videlicet, interim dum ex altero capite arbos deprimitur: uti in tollenonibus fieri quotidie promptum eſt intelligere. De tollenonibus, libro ſeq. ſect. 20.

28 *Intra viginti duos.*] Anno igitur Urbis DCCCVIII. Neronis, tertio: hæc enim auctor commentabatur anno DCCCXXX.

29. *Et malo.*] Malus torcularius in medio ſtatuitur, *La vis du preſſoir.*

creto, [30] tympana impoſita vinaceis ſuperne toto pondere urgere, & ſuper prela conſtruere [31] congeriem.

Hoc & poma colligendi tempus, & obſervatio, cum aliquod maturitate, non tempeſtate deciderit: hoc & fæces exprimendi: [32] hoc & defrutum coquendi ſilente Luna noctu: aut ſi interdiu, plena: ceteris diebus aut ante exortum Lunæ, aut poſt occaſum. Nec de novella vite, aut paluſtri, nec niſi e matura uva, nec niſi foliis deſpumandum: quia ſi ligno contingatur vas, aduſtum ac fumoſum fieri putant. [33] Juſtum vindemiæ tempus ab æquinoctio ad Vergiliarum occaſum dies XLIIII. Ab eodem die oraculum occurrit, [34] frigidum picari pro nihilo ducentium. Sed jam & Calendis Januarii, defectu vaſorum, vindemiantes vidi, piſcinisque muſta condi, aut vina effundi priora, [35] ut dubia reciperentur. Hoc tam ſæpe proventu nimio evenit, quam ſævitia inſidiantium caritati civili. Sed æqui patrisfamilias modus, annona cujuſque anni uti. Id peræque etiam lucroſiſſimum. Reliqua de vinis affatim dicta ſunt. Item vindemia facta olivam eſſe rapiendam, & quæ ad oleum pertinent, quæque ad Vergiliarum occaſum agi debent.

CAPUT XXXII. LXXV. His, quæ ſunt neceſſaria adjicientur de Luna, ventiſque, & præſagiis, ut ſit tota ſideralis ratio perfecta. [1] Namque Virgilius etiam in numeros Lunæ digerenda quædam putavit, Democriti ſecutus oſtentationem. Nos legum utilitas, quæ in toto opere, in hac quoque movet parte. [2] Omnia quæ cæduntur, carpuntur, conduntur, innocentius decreſcente Luna, quam creſcente fiunt. [3] Stercus, niſi decreſcente Luna, ne tangito. Maxime [4] intermenſtrua dimidiaque ſtercorato. Verres, juvencos, arietes, hœdos, decreſcente Luna caſtrato. Ova Luna nova ſupponito. Scrobes Luna plena noctu facito. Arborum radices Luna plena operito. Humidis locis interlunio ſerito, & circa interlunium quatriduo. Ventilari quoque frumenta ac legumina, & condi circa extremam Lunam jubent: ſeminaria, cum Luna ſupra terram ſit, fieri: calcari muſta, cum Luna ſub terra: [5] item materies cædi, quæque alia ſuis locis diximus. Neque facilior eſt obſervatio ac jam dicta a nobis [6] ſecundo volumine: ſed quod intelligere vel ruſtici poſſint, quoties ab occidente Sole cernetur, prioribuſque noctis horis lucebit, creſcens erit, & oculis dimidiata judicabitur: cum vero occidente Sole orietur ex adverſo, ita ut pariter aſpiciantur, tum erit plenilunium. [7] Quoties ab ortu Solis orietur, prioribuſque noctis horis detrahet lumen, & in diurnas extendet, decreſcens erit, iterumque dimidia. In coïtu vero (quod interlunium vocant) cum apparere deſierit. Supra terras autem erit, quamdiu & Sol, interlunio, & prima tota die: ſecunda, horæ unius [8] dextante ſicilico: ac deinde tertia uſque ad quintam decimam, multiplicatis horarum iiſdem portionibus: quintadecima tota ſupra terras noctu erit, eademque ſub terris tota die. Decima ſexta ad primæ horæ nocturnæ dextantem ſicilicum ſub terra aget, eaſdemque portiones horarum per ſingulos dies adjiciet uſque ad interlunium. Et quantum primis partibus noctis detraxerit, quod ſub terris agat, tantumdem noviſſimis ex die adjiciet ſupra terram. Alternis autem menſibus XXX. implebit numeros, alternis vero detrahet ſingulos. Hæc erit ratio lunaris.

CAPUT XXXIII. LXXVI. Ventorum paulo ſcrupuloſior. Obſervato Solis ortu quocumque libeat die, ſtantibus [1] hora diei ſexta, ſic ut ortum eum a ſiniſtro humero habeant, contra mediam faciem meridies, a vertice ſeptemtrio erit. Qui ita limes per agrum currit, [2] cardo appellatur. Circumagi deinde melius eſt, ut umbram ſuam quiſque cernat: alioqui poſt hominem erit. Ergo permutatis lateribus, ut ortus illius diei a dextro humero fiat, occaſus a ſiniſtro, tunc erit hora ſexta, cum minima umbra contra medium fiet hominem. Per hujus mediam longitudinem duci ſarculo ſulcum: vel cinere lineam, verbi gratia, pedum viginti conveniet: mediamque menſuram, hoc eſt, in decimo pede, circumſcribi

NOTÆ.

30. *Tympana.*] Aſſeres planos ac latos, uvis quæ ſunt premendæ impoſitos.

31. *Congeriem*] Lapidum videlicet, ad pondus augendum.

32. *Hoc & defrutum.*] Ita Columella, lib. 12. cap. 19. pag. 427.

33. *Juſtum vindemiæ.*] Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 34.

34. *Frigidum picari.*] Hoc eſt, inutile eſſe & intempeſtivum, ac nihili, vaſa ſeu dolia parare, picare, inſtruere, poſt eum diem, cum cælum eſſe tum frigidum cœpit: ſerum eſſe tum comparare, quæ prompta eſſe prius oportuit.

35. *Ut dubia.*] Nova ſcilicet, quibus vetuſta vina præſtant. Sunt enim ea dubiæ bonitatis, quorum tam ſera preſſura, quæque ſerius ſunt vaſis condita.

Sect. LXXV. 1. *Namque Virgilius.*] Libro 1. Georg. verſu 276. Mox *quædam Lunæ*, hoc eſt, quædam de Luna.

2. *Omnia quæ.*] Vide quæ dicta ſunt lib. 2. ſect. 74.

3. *Stercus.*] Auctor Geopon. lib. 2 cap. 19. pag. 59. [illegible] &c.

4. *Intermenſtrua.*] Sive intermeſtri, ut dictum eſt lib. 16. ſect. 75.

5. *Item materies.*] Vide lib. 16. ſect. 74.

6. *Secundo volumine.*] Libro 2. ſect. 11.

7. *Quoties ab ortu.*] Quoties ab exortiva cæli parte oriotur, ſed ſerius, ita ut nocti ſuum lumen per aliquot horas neget.

8. *Dextante ſicilico.*] Secunda die, inquit, Luna ſupra terras erit per dextantem ſicilicum unius horæ veſperi, hoc eſt, 51. min. $\frac{1}{4}$. ſeu per quinque ſextas partes unius horæ, & aliquanto amplius. Finge horam unam in partes duodenas tribui: dextans ex illis denas complectitur: ſicilicus, partis undecimæ quartam partem.

Sect. LXXVI. 1. *Hora diei ſexta.*] Quæ nobis meridies eſt, & duodecima diei hora.

2. *Cardo.*] Limiti, foſſæ, viæ, quæ a meridie ad ſeptemtrionem ducebatur, cardinis nomen inditum eſt a mundi cardine, ut Hyginus admonet initio libri de limitibus conſtituendis.

circulo

circulo parvo, [1] qui vocetur umbilicus. Quæ pars fuerit a vertice umbræ, hæc erit ventus ſeptemtrionalis. Illo tibi, putator, arborum plagæ ne ſpectent, neve arbuſta vineæve, niſi in Africa, Cyrenis, Ægypto. Illinc flante ne arato, quæque alia præcipimus. Quæ pars lineæ fuerit a pedibus umbræ, meridiem ſpectans, hæc ventum Auſtrum dabit, quem a Græcis Notum diximus vocari. Illinc flatu veniente, materiam, vineamque, agricola, ne tractes. [4] Humidus aut æſtuoſus Italiæ eſt. Africæ quidem incendia cum ſerenitate affert. In hunc Italiæ palmites ſpectent, ſed non plagæ arborum vitiumve. [5] Hunc oliveti metator Vergiliarum quatriduo, hunc caveat inſitor calamis, gemmiſque inoculator. De ipſa regionis ejus hora præmonuiſſe conveniet. Frondem media die, arborator, ne cædito. Cum meridiem adeſſe ſenties, paſtor, æſtate contrahente ſe umbra, pecudem a Sole in opaca cogito. [6] Cum æſtate paſces, in occidentem ſpecta ante meridiem, poſt meridiem in orientem: aliter noxium, [7] ſicut hieme & vere, ſi in rotulentum duceres. Ne contra ſeptemtrionem paveris [8] ſupradictum. [9] Cludunt ita, lippiuntve ab afflatu, & alvo cita pereunt. [10] Qui feminas concipi voles, in hunc ventum ſpectantes iniri cogito.

LXXVII. 1. [1] Diximus ut in media linea deſignaretur umbilicus. Per hunc medium tranſverſa currat alia. Hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occaſum æquinoctialem: & limes qui ita ſecabit agrum, [2] decumanus vocabitur. Ducantur deinde aliæ duæ lineæ in decuſſes obliquæ, ita ut a ſeptemtrionis dextra lævaque ad Auſtri dextram lævamque deſcendant. Omnes per eumdem currant umbilicum, omnes inter ſe pares ſint, omnium intervalla paria. Quæ ratio ſemel in quoque agro ineunda erit: vel ſi ſæpius libeat uti, e ligno facienda, regulis paribus in [3] tympanum exiguum, ſed circinatum, adactis. Ratione qua doceo, occurrendum ingeniis quoque imperitorum eſt. Meridiem excuti placet, quoniam ſemper eſt idem: Sol autem quotidie ex alio cæli momento, quam pridie, oritur: ne quis forte ad exortum capiendam putet lineam. Ita cæli exacta parte, quod fuerit lineæ caput ſeptemtrioni proximum a parte exortiva, ſolſtitialem habebit exortum, hoc eſt, [3] longiſſimi diei, ventumque [4] Aquilonem, Boream Græcis dictum. In hunc ponito arbores viteſque. Sed hoc flante ne arato: frugem ne ſerito: ſemen ne jacito. Præſtringit enim atque percellit hic radices arborum, quas poſiturus afferes. Prædoctus eſto: alia robuſtis proſunt, alia infantibus. Nec ſum oblitus, in hac parte ventum Græcis poni, quem Cæciam vocant. Sed idem Ariſtoteles, vir immenſæ ſubtilitatis, qui id ipſum fecit, rationem convexitatis mundi reddit, qua contrarius Aquilo Africo flat. Nec tamen eum toto anno in prædictis timet agricola. [5] Mollitur ſidere æſtate media, mutatque nomen, & Eteſias vocatur. Ergo cum frigidum ſenties, caveto: ac quacumque Aquilo prædicitur, tanto perniciosior ſeptemtrio eſt. [6] In hunc Aſiæ, Græciæ, Hiſpaniæ, maritimæ Italiæ, Campaniæ, Apuliæ arbuſta vineæque ſpectent. [7] Qui mares concipi voles, in hunc paſcito, ut ſic ineuntem ineat. Ex adverſo Aquilonis ab occaſu brumali Africus flabit, quem Græci Liba vocant. [8] In hunc a coitu cum ſe pecus circumegerit, feminas conceptas eſſe ſcito.

CAPUT XXXIV.

2. Tertia a ſeptemtrione linea, quam per latitudinem umbræ duximus, & decumanam

NOTÆ.

3. *Qui vocetur umbilicus.*] Umbilicum Plinius admonet appellari; ſpatium inſtar circuli circumſcriptum, in medio agri, vel regionis. Sic libro 3. ſect. XVII. *Cutilia Lacum* dixit idem a Varrone appellari *Italiæ umbilicum.* Eo ſenſu etiam in Cantico Canticorum dicitur, cap. VII. 2. *Umbilicus tuus crater tornatilis, numquam indigens poculis.* Nam ibi populus Juda Heroſolymitanæ toparchiæ præcomium facit, & Bethlehem oppidum, quod in medio illius toparchiæ ſive regionis eſt, ciſternam dicit habere ſimilem crateri bene tornato, quo nihil effici poſſit rotundius, nec umquam potus egentem. Ciſterna hæc eſt, cujus fit mentio, 2. Reg. XXIII. 15. *Deſideravit ergo David, & ait: O ſi quis mihi daret POTUM aquæ, de ciſterna, quæ eſt in Bethlehem juxta portam?* *Pocula* enim pro ipſo potu dixere Latinitatis auctores optimi. Sic *viventia pocula* dixit Plinius, libro XXVIII. ſect. 2. Sic etiam Horatius, libro 2. Satyra VI. verſu 70.

Siccat inæquales calices conviva, ſolutus
Legibus inſanis: ſeu quis capit acria fortis
Pocula, ſeu modicis humeſcit lætius

4. *Humidus aut.*] Vide quæ diximus in Notis & Emend. ad librum 2. num. XLV.

5. *Hunc . . . . quatriduo.*] Quo de quatriduo egimus lib. 17. ſect. 2.

6. *Cum æſtate.*] Vide quæ in eam rem diximus lib. 8. ſect. 75. Adde Palladium, lib. 12. in Novemb. tit. 13. pag. 371.

7. *Sicut hieme.*] Colum. lib. 7. cap. 3. pag. 256. *Hieme & vere, matutinis temporibus intra ſepta contineantur, dum dies arvis gelicidia detrahat: nam pruinoſa iis diebus herba pecudi gravedinem creat, ventremque proluit, &c.* Vide & cap. 5. ejuſdem libri, pag. 263. Palladium quoque loc. cit.

8. *Supra dictum.*] Libentius agnoverim, *ſit prædictum*: quaſi dicat, prædoctus eſto, ut ſect. ſeq. Quo enim loco id ante dixerit, non occurrit.

9. *Cludunt ita.*] Oculos nimirum, ut qui nictatione laborans. Inde fortaſſis Clodia gens apud Romanos nomen traxit.

10. *Qui feminas. . . . in eum ventum.*] In ſeptemtrionem videlicet, qui noxius eſt, non in Aquilonem, qui ſalubrior: in quem quæ ſpectare coguntur oves, mares edunt, ut diximus ex Ariſtotele, ceteriſque, lib. 8. ſect. 72. dicemuſque iterum ſect. ſeq.

Sect. LXXVII 1. *Diximus.*] Sup. ſect.

2. *Decumanus vocabitur.*] Feſtus quoque: *Decumanus appellatur limes, qui fit ab ortu Solis ad occaſum: Alter ex tranſverſo currens, appellatur Cardo.* Atque eam ob cauſam quoniam literæ X figuram exhibet, quæ nota denarii eſt, decumano limiti factum id nomen. Alia cauſa appellationis decumani ovi, decumanique fluctus, apud Feſtum, quem conſule. Vide plura apud Voſſ. in Etymol.

3. *Tympanum*] Hoc eſt, tabulam ſolidam, ac planam.

4. *Aquilonem. Boream.*] De varia appellatione ventorum diximus abunde lib. 2. ſect. 46. &c.

5. *Mollitur ſidere*] Aquilo nimirum, qui eteſias appellatur: de quo jam antea Plinius lib. 2. ſect. 47. *Aquilones, inquit, quos eteſias appellant. Mollire eos creditur Solis vapor geminatus ardore ſideris.*

6. *In hunc Aſiæ*] In Aquilonem, aut Cæciam, non in Septemtrionem

7. *Qui mares . . . . in hunc.*] In Aquilonem adhuc, aut Cæciam. Vide quæ dicta ſunt lib. 8. ſect. 72.

8. *In hunc.*] In Africum.

vocavimus, exortum habebit æquinoctialem, ventumque Subſolanum, Græcis Apelioten dictum. In hunc ſalubribus locis villæ vineæque ſpectent. Ipſe leniter pluvius: tamen eſt ſiccior. Favonius, ex adverſo ejus ab æquinoctiali occaſu, Zephyrus Græcis nominatus. In hunc ſpectare oliveta [9] Cato juſſit. Hic ver inchoat, aperitque terras tenui frigore ſaluber. Hic vites putandi, frugeſque curandi, arbores ſerendi, poma inſerendi, oleas tractandi jus dabit, afflatuque [10] nutritium exercebit.

3. Quarta a ſeptemtrione linea, eadem Auſtro ab exortiva parte proxima, brumalem habebit exortum, ventumque Vulturnum, Eurum Græcis dictum, ſicciorem & ipſum, tepidioremque. In hunc apiaria & vineæ Italiæ, Galliarumque, ſpectare debent. Ex adverſo Vulturni flabit Corus, ab occaſu ſolſtitiali & occidentali latere ſeptemtrionis, Græcis dictus Argeſtes, ex frigidiſſimis & ipſe, ſicut omnes qui a ſeptemtrionis parte ſpirant. Hic & grandines infert, cavendus & ipſe, non ſecus ac ſeptemtrio. Vulturnus ſi a ſerena cæli parte cœperit flare, non durabit in noctem: at Subſolanus in majorem partem noctis extenditur. Quiſquis erit ventus, ſi fervidus ſentietur, pluribus diebus permanebit. Aquilonem prænunciat terra ſicceſcens repente, Auſtrum humeſcens rore occulto.

CAP. XXXV. LXXVIII. Etenim prædicta ventorum ratione, ne ſæpius eadem dicantur, tranſire convenit ad reliqua tempeſtatum præſagia, quoniam & hoc placuiſſe [1] Virgilio magno-
1 pere video. Siquidem in ipſa meſſe ſæpe concurrere prælia ventorum damnoſa imperitis refert. Tradunt eumdem Democritum metente fratre ejus [2] Damaſo ardentiſſimo æſtu oraſſe, ut reliquæ ſegeti parceret, raperetque defecta ſub tectum, paucis mox horis ſævo imbre vaticinatione approbata. Quin immo & arundinem non niſi impendente pluvia ſeri jubent, & fruges inſecuturo imbre. Quamobrem & hæc breviter attingemus, ſcrutati maxime pertinentia.

Primumque a Sole capiemus præſagia. [3] Purus oriens, atque non fervens, ſerenum diem nunciat: at hibernam pallidus grandinem. [4] Si & occidit pridie ſerenus, & oritur, tanto certior fides ſerenitatis. [5] Concavus oriens pluvias prædicit: [6] idem ventos, cum ante exorientem eum nubes rubeſcunt: quod ſi & nigræ rubentibus intervenerint, & pluvias. [7] Cum orientis atque occidentis radii rubent, coïre pluvias. Si circa occidentem rubeſcunt nubes, ſerenitatem futuræ diei ſpondent. [8] Si in exortu ſpargentur partim ad Auſtrum, partim ad Aquilonem, pura circa eum ſerenitas ſit licet, pluviam tamen ventoſque ſignificabunt. [9] Si in ortu aut in occaſu contracti cernentur radii, imbrem. Si in occaſu ejus pluet, aut radii in ſe nubem trahent, aſperam in proximum diem tempeſtatem ſignificabunt. Cum oriente radii non illuſtres eminebunt, quamvis circumdati nube non ſint, pluviam portendent. Si ante exortum nubes globabuntur, hiemem aſperam denunciabunt. Si ab ortu repellentur, & ad occaſum abibunt, ſerenitatem. Si nubes Solem circumcludent, quanto minus luminis relinquent, tanto turbidior tempeſtas erit: ſi vero etiam duplex orbis fuerit, eo atrocior. Quod ſi in exortu fiet, ita ut rubeſcant nubes, maxima oſtendetur tempeſtas. Si non ambibunt, ſed incumbent, a quocumque vento fuerint, eum portendent. Si a meridie, & imbrem. Si oriens cingetur orbe, ex qua parte is ſe aperit, exſpectetur ventus. Si totus defluxerit æqualiter, ſerenitatem dabit: Si in exortu longe radios per nubes porriget, & medius erit inanis, pluviam ſignificabit. Si ante ortum radii ſe oſtendent, aquam & ventum. Si circa occidentem candidus circulus erit, noctis levem tempeſtatem: Si nebula, vehementiorem: Si candente Sole, ventum: Si ater circulus fuerit, ex qua regione is ruperit ſe, ventum magnum.

LXXIX. Proxima ſint jure Lunæ præſagia. [1] Quartam eam maxime obſervat Ægyptus.
2 Si ſplendens exorta puro nitore fulſit, ſerenitatem: [3] ſi rubicunda, ventos: [4] ſi ni-

NOTÆ.

9. *Cato juſſit.*] Ut diximus lib. 15 ſect. 6

10. *Nutritium exercebit.*] Tenui frigore nutritium, arborum agricolam exercebit, Hic Pinetus, ut ſæpe, ceſpitat.

Sect. LXXVIII. 1. *Virgilio.*] Libro 1 Georg. 313.

Sæpe ego ventorum concurrere prælia vidi.

2. *Damaſo*] Refert hoc ipſum Clemens Alexandr. lib 6. Stromat. pag. 631. ubi & Damaſum fratrem Democriti vocat: Laertius quoque in Democrito, lib. 9. pag. 247.

3. *Purus oriens.*] Theophr. lib. de ſignis ſeren. pag. 128.

4. *Si & occidit.*] Theophr loc. cit.

5. *Concavus oriens.*] Sol abditus in cavo nubis Theoph. lib. de ſignis vent pag. 118. Virgil. lib. 1. Georg verſ. 441.

Ille ubi naſcentem maculis variaverit ortum
Conceavus in nubem, medioque refugerit orbe,
Suſpecti tibi ſint imbres, &c.

6. *Idem ventos.*] Feſtus Rufus Arati interpres, pag. 69.

Ignea ſi fulgor præcurrit plurimus ora,
Flamina crebra ſalis quatiunt vada, &c.

7 *Cum orientis.*] Theophr. lib. de ſign pluv. & vent. pag. 121.

8 *Si in exortu*] Feſtus Avienus, pag 69. de Sole:

Sed non ore cavo ſimilis, medioque recedens
Ore quaſi, vel ſi radios diſcingitur ultro,
Figat ut Auſtralem porrectis ſidere partem,
Ac Borean rigidi jaculetur luminis igne,
Et vento & pluviis reparata luce carebit.

9. *Si in orta aut.*] Rufus Avienus, loc. cit.

Sect. LXXIX. 1. *Quartam eam.*] Vide Feſtum Avienum, pag. 65. & 67.

2. *Si ſplendens.*] Virgil. lib 1. Georg. verſ. 432.

Sin ortu in quarto, namque is certiſſimus auctor,
Pura nec obtuſis per cælum cornibus ibit,
Totus & ille dies, & qui naſcentur ab illo,
Exactum ad menſem, pluvia ventiſque carebunt.

3. *Si rubicunda.*] Virgil. lib. 1. Georg verſ. 430.

At ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem,
Ventus erit: vento ſemper rubet aurea Phœbe.

4. *Si nigra.*] Virgil. verſ. 427.

Luna revertentes cum primum colligit ignes,
Si nigrum obſcuro comprenderit aëra cornu,

gra pluvias portendere creditur. In quinta cornua ejus obtuſa, pluviam: erecta & inſeſta ventos ſemper ſignificant: quarta tamen maxime. Cornu ejus ſeptemtrionale acuminatum atque rigidum, illum præſigit ventum: inferius, Auſtrum: utraque recta, noctem ventoſam. Si quartam orbis rutilus cingit, ventos & imbres præmonebit. Apud Varronem ita eſt: Si quarto die Luna erit directa, magnam tempeſtatem in mari præſagiet, niſi ſi coronam circa ſe habebit, & eam ſinceram: quoniam illo modo non ante plenam Lunam hiematurum oſtendit. Si plenilunio per dimidium pura erit, dies ſerenos ſignificabit: ſi rutila, ventos: nigreſcens, imbres. Si caligo orbis nubem incluſerit, ventos, qua ſe ruperit: ſi gemini orbes cinxerint, majorem tempeſtatem. Et magis, ſi tres erunt, aut nigri, interrupti atque diſtracti. Naſcens Luna, [5] ſi cornu ſuperiore obatro ſurget, pluvias decreſcens dabit: ſi inferiore, ante plenilunium: ſi in media nigritia illa fuerit, imbrem in plenilunio. Si plena circa ſe habebit orbem, ex qua parte is maxime ſplendebit, ex ea ventum oſtendet. Si in ortu cornua craſſiora fuerint, horridam tempeſtatem. Si ante quartam non apparuerit, vento Favonio flante, hiemalis toto menſe erit. Si decimo ſexto vehementius flammea apparuerit, aſperas tempeſtates præſagiet. [6] Sunt & ipſius Lunæ octo articuli, quoties in angulos Solis incidit, pleriſque inter eos tantum obſervantibus præſagia ejus, hoc eſt, tertia, ſeptima, undecima, decimaquinta, decimanona, vigeſimatertia, vigeſimaſeptima, & interlunium.

LXXX. Tertio loco ſtellarum obſervationem eſſe oportet. [1] Diſcurrere eæ videntur interdum, ventique protinus ſequuntur, in quorum parte ita præſagivere. Cælum cum æqualiter totum erit ſplendidum, [2] articulis temporum, quos propoſuimus, autumnum ſerenum præſagibunt, & frigidum. [3] Si ver & æſtas non ſine rigore aliquo tranſierint, autumnum ſerenum & denſum, minuſque ventoſum facient. Autumni ſerenitas ventoſam hiemem facit. Cum repente ſtellarum fulgor obſcuratur, & id neque nubilo, neque caligine, pluvia aut graves denunciantur tempeſtates. [4] Si volitare plures ſtellæ videbuntur, quo ferentur albeſcentes, ventos ex iis partibus nunciabunt. Aut ſi curſitabunt, certos: ſi id pluribus partibus fiet, inconſtantes ventos effundent. Si ſtellarum errantium aliquam orbes incluſerint, imbres. [5] Sunt in ſigno Cancri duæ ſtellæ parvæ, Aſelli appellatæ, exiguum inter illas ſpatium obtinente nubecula, quam Præſepia appellant. Hæc cum cælo ſereno apparere deſierit, atrox hiems ſequitur. Si alteram earum Aquiloniam caligo abſtulit, Auſter ſævit: ſi Auſtrinam, Aquilo. [6] Arcus cum ſunt duplices, pluvias nunciant: a pluviis, ſerenitatem non perinde certam: Circuli novi circa ſidera aliqua, pluviam.

LXXXI. Cum æſtate vehementius tonuit quam fulſit, ventos ex ea parte denunciat: contra ſi minus tonuit, imbrem. Cum ſereno cælo fulgetræ erunt & tonitrua, abhiemabit. [1] Atrociſſime autem, cum ex omnibus quatuor partibus cæli fulgurabit. Cum ab Aquilone tantum, in poſterum diem aquam portendit. Cum a Septemtrione, ventum eum. Cum ab Auſtro, vel Coro, aut Favonio, nocte ſerena fulguraverit, ventum & imbrem ex iiſdem regionibus demonſtrabit. Tonitrua matutina ventum ſignificant, imbrem meridiana.

LXXXII. Nubes cum ſereno cælo feruntur, a quacumque parte id fiet, exſpectentur venti: ſi eodem loco globabuntur, appropiuquante Sole diſcutientur. Et hoc ſi ab Aquilone fiat, ventos: ſi ab Auſtro, imbres portendent. Sole occidente ſi ex utraque parte ejus cælum petent, tempeſtatem ſignificabunt. Vehementius atræ ab oriente, in noctem aquam minantur: ab occidente, in poſterum diem. [1] Si nubes, ut vellera lanæ, ſpargentur multæ ab oriente, aquam in triduum præſagient. [2] Cum in cacuminibus mon-

NOTÆ.

Maximus agricolis pelagoque parabitur imber.

5. *Si cornu ... obatro.*] MSS. *obatrate.*

6. *Sunt .. . octo articuli.*] Octo veluti puncta ſeu ſtationes, ac poſitus Lunæ, unde ſi una cum Sole a terra conſpiciatur, diverſos tum octo angulos facere ambo videntur. Aſpectum octilem Aſtronomi ſeu octogonum vocant.

Sect. LXXX. 1. *Diſcurrere.*] Vide quæ in eam rem diximus lib. 2 ſect. 6. & 36.

2. *Articulis. .. . . quos propoſuimus.*] Sect. 59 his verbis: *Rurſus hi cardines ſingulis temporum articulis dividuntur, per media omnes dierum ſpatia. Quoniam inter ſolſtitium & æquinoctium autumni, Fidicula occaſus autumnum inchoat*, &c.

3. *Si ver & æſtas.*] Vide Theophr. lib. de ſignis tempeſt.

4. *Si volitare.*] Virgil. lib. 1. Georg. verſ. 365.

Sæpe etiam ſtellas vento impendente videbis
Præcipites cælo labi, noctiſque per umbras
Flammarum longos a tergo albeſcere tractus.

Recte vero admonuit Seneca, lib. 1 Natur. quæſt cap. 1. pag. 832. *Argumentum tempeſtatis nautæ putant, cum multæ tranſvolant ſtellæ: quod ſi ſignum ventorum eſt, ibi eſt, ubi venti ſunt, id eſt, in aere, qui medius inter Lunam & terram eſt.* Vide etiam Avienum, pag. 71.

5. *Sunt in ſigno.*] Geminus in Elem. Aſtron. cap. 2. pag. 12. Ἐν τῷ Καρκίνῳ νεφελοειδὴ συστροφὴ ἐοικυῖα κεῖται, ἣ φάτνη· οἱ δὲ πλησίον αὐτῆς δύο ἀστέρες κείμενοι, ὄνοι προσαγορεύονται. *Quæ ſtella in Cancro nebuloſa, ſtellarum congregationi ſimiles ſunt, vocantur Præſepe: duæ ſtellæ præſepi vicinæ, vocantur Aſini.* Vide & Feſtum Avienum, fol 79. & Theophraſtum, lib. de ſign. pluv. & vent pag. 113.

6 *Arcus cum ſunt.*] Aratus in Prognoſticis, interprete Avieno, fol. 71.

Si diſcolor Iris
Demittat gemino ſe fornice . . . .
Plurimus abruptis fundetur nubibus imber.

Sect. LXXXI. 1. *Atrociſſime*] Theophr. lib. de ſign. vent. pag 119.

Sect. LXXXII. 1. *Si nubes, ut vellera.*] Aratus, loco citato.

Vellera ſi cælo volitent. &c.

Theophr quoque, lib. de ſign. pluv. & vent. pag. 111.

2. *Cum in cacuminibus.*] Theophr. lib. de ſignis tempeſt. Ὅριον κορυφαὶ νεφέλαις ὑποζώννυνται, χειμέριον.

tium nubes conſident, hiemabit. Si cacumina pura fient, [3] diſſerenabit. Nube gravida candicante, quod vocant tempeſtatem albam, grando imminebit. Cælo quamvis ſereno nubecula quamvis parva ventum procelloſum dabit.

LXXXIII. Nebulæ e montibus deſcendentes, aut cælo cadentes, vel in vallibus ſidentes, ſerenitatem promittunt.

LXXXIV. Ab his terreni ignes proxime ſignificant: pallidi namque, murmurantesque, tempeſtatum nuncii ſentiuntur: pluviæ etiam [1] in lucernis fungi. Si flexuoſe volitet flamma, ventum. [2] Et lumina cum ex ſeſe flammas elidunt, aut vix accenduntur. Item cum in eo pendentes coacervantur ſcintillæ, vel cum tollentibus ollas carbo adhæreſcit, aut cum contectus ignis e ſe favillam diſcutit, ſcintillamve emittit: vel cum cinis in foco concreſcit, & cum carbo vehementer perlucet.

LXXXV. Eſt & aquarum ſignificatio. Mare ſi tranquillum in portu a curſu ſtabit, & murmuraverit intra ſe, ventum prædicit. Si identidem, & hiemem, & imbrem. [1] Litora ripæque ſi reſonabunt tranquillo, aſperam tempeſtatem: item maris ipſius tranquillo ſonitus, ſpumæve diſperſæ, aut aquæ bullantes. Pulmones marini in pelago, plurium dierum hiemem portendunt. Sæpe & ſilentio intumeſcit, [2] flatuque altius ſolito jam intra ſe eſſe ventos fatetur.

LXXXVI. Equidem & montium ſonitus, nemorumque mugitus prædicunt: & ſine aura, quæ ſentiatur, [1] folia ludentia. [2] Lanugo populi, aut ſpinæ, volitans: aquiſque pluma innatans. Atque etiam in campis tempeſtatem venturam præcedens ſuus fragor: cæli quidem murmur non dubiam habet ſignificationem.

LXXXVII. Præſagiunt & animalia. [1] Delphini tranquillo mari laſcivientes, flatum, ex qua veniunt parte: item ſpargentes aquam turbato, tranquillitatem. [2] Loligo volitans, conchæ adhæreſcentes, [3] echini affigentes ſeſe, aut arena ſaburrantes, tempeſtatis ſigna ſunt. [4] Ranæ quoque ultra ſolitum vocales. [5] Et fulicæ matutino clangore. Item mergi, anateſque, pennas roſtro purgantes, ventum: ceteræque aquaticæ aves concurſantes: [6] Grues in mediterranea feſtinantes: [7] Mergi maria aut ſtagna fugientes. [8] Grues ſilentio per ſublime volantes, ſerenitatem: [9] ſic noctua in imbre garrula: at ſereno, tempeſtatem: [10] Corvique ſingultu quodam latrantes, ſeque concutientes, ſi continuabunt, ventos: ſi vero carptim vocem reſorbebunt, ventoſum imbrem. [11] Graculi ſero a pabulis recedentes, hiemem. [12] Et albæ aves, cum congregabuntur. [13] Et cum terreſtres

NOTÆ.

3. *Diſſerenabit.*] Dies ſerenus erit. Theophr lib. de ſignis ſeren. [illegible] *Montes cum habent pura cacumina, ſerenitatem ſignificant.*

Sect. LXXXIV. 1. *In lucernis fungi.*] Theophr. lib de ſignis pluv. & vent pag 111. [illegible] *Fungi in lucernis, flantibus Auſtris, aquas prænunciant.* Virgil. lib. 1. Georg verſ 390.

Nec nocturna quidem carpentes penſa puellæ
Neſcivere hiemem, teſta cum ardente viderent
Scintillare oleum, & putres concreſcere fungos.

2. *Et lumina.*] Theophr. lib. de ſignis temp pag 124.

Sect LXXXV. 1. *Litora ripæque.*] Theophr. loc. cit. & lib. de ſignis vent. pag. 118. Virgil lib. 1. Georg. verſ. 356.

Continuo ventis ſurgentibus aut freta Ponti
Incipiunt agitata tumeſcere: & aridus altis
Montibus audiri fragor: aut reſonantia longe
Litora miſceri & nemorum increbreſcere murmur.

2. *Flatuque*] Forte, *inflatuque.*

Sect LXXXVI. 1. *Folia ludentia.*] Virgil. lib. 1. Georg. verſ. 368.

Sæpe levem paleam, & frondes volitare caducas,
Aut ſumma nantes in aqua colludere plumas, &c.

2. *Lanugo .... aut ſpinæ.*] Spinæ albæ. Aratus, in Διοσημείαις, pag 117.

Ἢ δὴ καὶ πάππαι λευκῆς, γήρειον ἀκάνθης.

Sic enim apud aliquem Græcum ſcriptorem Plinius legiſſe intelligitur, & λεύκης de alba populo accepiſſe: & quidem recte. Sunt autem albæ ſpinæ, quam Arati ſchol. πάππους vocat, pappi, carduorum flores, ut Feſtus explanat. Avienus Aratum ſic reddidit,

Jamque ſuper latices florum volitare ſenectam, &c.

Mox *ſuus fragor* idem valet, ac peculiaris, qui in campis ſolet audiri, fragor.

Sect. LXXXVII. 1. *Delphini.*] Cic. lib. 2. de Divin. pag. 270. *Loligines & Delphini exſultantes tempeſtatem futuram ſignificant.*

2 *Loligo volitans.*] Plutarch in quæſt. natur. pag. 916. [illegible] *Cur loligo conſpecta ſignum eſt magnæ tempeſtatis?* Cauſam ejus rei inveſtigat. Adi & Theophr lib de ſignis tempeſt. pag. 124.

3. *Echini*] Vide lib. 9. ſect. 51.

4. *Ranæ quoque.*] Sic Aratus, interprete Avieno, loco citato.

Si repetunt veterem ranæ per ſtagna querelam.

Et Virgilius, lib. 1. Georg. verſ 378.

Et veterem in limo ranæ cecinere querelam.

5. *Et fulica.*] Idem Arati interpres, pag. 71.

Et cum parva fulix trepido petit arva volatu,
Stagna ſinens, longaſque ciet clangore querelas:
Induat inſanis freta mox caneſcere ventis:
Latipedemque anatem cernes excedere ponto
Sæpius.

De mergis & anatibus, Theophr. lib. de ſignis pluv. & vent. pag. 112. & lib. de ſignis vent pag 118.

6. *Grues in.*] Aratus, eodem interprete, fol. 72.

Si Threicia pee aperta
Sponte grues trepidant, nec ſeſe audacibus æthra
Committunt pennis ....
Mox tempeſtates & nubila tetra cientur.

Adde & Ælian. lib. 7. hiſt. anim. cap. 7.

7. *Mergi maria.*] Lucanus eleganter, lib. 5. verſ. 552.

Nec placet incertus qui provocat æquora Delphin:
Aut ſiccum quod mergus amat: quodque auſa volare
Ardea ſublimis pennæ confiſa natanti.

Adde Virgil. lib. 1. Georg verſ. 360. & Caſſiod. lib. 3 var. Ep. 48.

8 *Grues ſilentio.*] Theophr. de ſignis ſeren. pag. 128. & Ælian. locis cit.

9 *Sic noctua.*] Theophr. & Ælian. locis citatis.

10. *Corvique.*] Aratus, loc. cit.

Agmine cum denſo circumvolitare videtur
Graculus, & tenui cum ſtridunt gutture corvi,
Continuo inſtantes prænoſcere protinus imbres.

11. *Graculi.*] Theophr. lib de ſignis tempeſt pag 125.

12. *Et albæ aves.*] Theophr. loc. cit. & Ælianus.

13. *Et cum terreſtres.*] Servius in lib. 1 Georg. verſ. 375. *Hic locus*, inquit, *omnis de Varrone eſt*, Atacino ſcilicet: *Ille enim ſic:*

Tum liceat pelagi volucres, tardæque paludis
Cernere inexpleto ſtudio certare lavandi:
Et velut inſolitum pennis infundere rorem:
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo, &c.

De hirundine etiam Theophr. lib. de ſign. pluv. & vent. pag. 111.

volucres contra aquam clangores dabunt, perfundentes ſeſe: ſed [14] maxime cornix. Hirundo tam juxta aquam volitans, ut penna ſæpe percutiat. Quæque in arboribus habitant, fugitantes in nidis ſuis. [15] Et anſeres continuo clangore intempeſtivi. [16] Ardea in mediis arenis triſtis.

LXXXVIII. Nec mirum, aquaticas, aut in totum volucres præſagia aëris ſentire. [1] Pecora exſultantia, & indecora laſcivia ludentia, eamdem ſignificationem habent. [2] Et boves cælum olfactantes, ſeque lambentes [3] contra pilum. [4] Turpeſque porci alienos ſibi manipulos feni lacerantes: ſegniterque & contra induſtriam ſuam abſconditæ formicæ, vel concurſantes, [5] aut ova progerentes. [6] Item vermes terreni erumpentes.

LXXXIX. Trifolium quoque inhorreſcere, & folia contra tempeſtatem ſubrigere certum eſt.

XC. Necnon & in conviviis menſiſque noſtris, vaſa quibus eſculentum additur, ſudorem [1] repoſitoriis linquentia, diras tempeſtates prænunciant.

NOTÆ.

14 *Maxime cornix.*] Geopon. auctor lib. 1. cap 3. pag. 7. Καὶ κορώνη ἐπ' αἰγιαλῷ τὴν κεφαλὴν διαβρέχουσα, ἢ πᾶσα νηχομένη .... ὄμβρους σημαίνει. Lucanus, lib. 5. verſ 555.

Quodque caput ſpargens undis, velut occupet imbrem,
Inſtabili greſſu metitur litora cornix.

15. *Et anſeres.*] Theophr. loc. cit. pag 124

16. *Ardea.*] Inter ſigna tempeſtatis Lucanus illud affert, lib. 5. verſ. 549.

Quodque auſa volare
Ardea ſublimis pennæ confiſa natanti.

Sect. LXXXVIII. 1. *Pecora.*] Hoc illud eſt quod Virgilius dicit, lib 1. Georg verſ. 423.

Et lætæ pecudes, &c.

Aratus, interprete Avieno, pag. 74.

Paſtor id indicium pinguis frigoris edet,
Et ſi perſultans aries laſcivius herbas
Appetat: aut ſeſe ſuſtollant ſaltibus hœdi:
Vel ſi juge gregis cupiant hærere, &c.

Vide etiam Ælian lib. 7. hiſt. anim. cap 8.

2. *Et boves.*] Virgilius lib 1. Georg verſ. 375.

Aut bucula cælum
Suſpiciens, patulis captavit naribus auras

Id quod ex Varrone Atacino hauſiſſe Virgilium auctor eſt Servius in eum locum, ubi Varronis carmen laudat ejuſcemodi:

Et bos ſuſpiciens cælum, mirabile viſu,
Naribus aëreum patulis decerpſit odorem.

Theophr quoque, lib de ſign pluv. & vent. pag. 111.

3. *Contra pilum.*] Sic pexis capillos dixit Cælius Aurel. lib 2. cap 4. nunc pro capillatura, nunc contra capillaturam MSS. omnes, *contra plurium.* Diverſa paululum ſententia Avienus loc cit.

Bubus arator idem trahit atra ſigna procellæ,
Lambere ſi lingua prima bos veſtigia forte
Viderit, aut dextrum proſternere corpus in armum.

4. *Turpeſque porci.*] Explicat id Politianus, in Ruſt.

Cum ſibi non ſatis ſui diſſipat ore manipulos.

5. *Aut ova progerentes.*] Atacinus Varro, loc. cit.

Nec tenuis formica cavis non evehit ova.

Virgil. lib. 1. Georg. verſ 380.

Sæpius & tectis penetralibus extulit ova,
Anguſtum formica terens iter

6. *Item vermes.*] Theophraſt. lib. de ſignis temporum, pag. 124.

Sect. XC. 1. *Repoſitoriis.*] Quid repoſitorium olim diceretur, aperiemus opportunius lib. 33. ſect. 49.

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM XVIII.

NATURALIS HISTORIÆ

C· PLINII SECUNDI·

Sect. 2. I. TERTIAM *ex his nominare ſub tecto religio eſt.*] Tutelinam, cujus Auguſtinus & alii meminere, eam eſſe Deam, quam nominare ſub tecto religio fuit, exiſtimant Turnebus, lib. 20. Adverſ. cap. 36. & Cælius Rhodig. lib. 25. cap. 29. pag. 1005. quoniam fortaſſis, ut Macrobius admonet, lib. 1. Saturn. cap. 16. pag. 264. *apud veteres qui nominaſſet Salutem, Semoniam, Sejam, Segetiam, Tutilinam, ferias obſervabat.* Verum ex eo ipſo Macrobii teſtimonio plane efficitur, non aliam hac in parte Tutelinæ Deæ, quam Sejæ Segeſtæque, conditionem fuiſſe: cum tamen diſpares eas fuiſſe hac ſilentii religione ſub tecto, Plinius velit. Et cur autem non liceret Tutelinam nominare, quam & in navi & in ædibus paſſim nominari & advocare cernimus apud Petronium in Satyrico? An Meja potius intelligenda dea eſt, a meſſibus nominata? Nam Tertull. lib. de ſpectac. cap. 8. *Singula*, inquit, *ornamenta Circi, ſingula templa ſunt, ... Seſſias a Sementationibus, Meſſias a meſſibus, Tutelinas a tutela fructuum ſuſtinent columnæ. Ante has tres aræ trinis Diis parent, magnis, potentibus. Eoſdem Samothracas exiſtimant.* Ut igitur Seſſia in Sejam, ſic Meſſia Dea, quæ altero nomine Segeſta appellata fuit, forte in Mejam commutata, propterea quod ea vox putidum quid olet ac ſonat, ſub tecto eo nomine nominare religio fuit. Sed Segeſtam ipſam verius, ut arbitror, intellexit, quam nominari ſub tecto idcirco religio fuit, quod ad aliam vocem molliendam, quæ turpicula foret, vel inauſpicata, nem. *Egeſta*, vel *Egeſtas*, conficta illa exiſtimaretur. Sic enim & de Siciliæ oppido Feſtus refert: *Segeſta, quæ nunc appellatur, oppidum in Sicilia eſt, quod videtur Æneas condidiſſe, præpoſito ibi Egeſto, qui eam Egeſtam nominavit. Sed præpoſita eſt ei S littera, ne obſceno nomine appellaretur, ut factum eſt in Malevento, quod Beneventum dictum eſt.* Sane ſi eam, quam nominari ſub tecto religio eſt, non ipſe jam appellaſſet, minime nunc ipſe diceret, *Tertiam ex his*: nam quid eſt aliud, *ex his*, quam ex proxime appellatis Diis?

Sect. 3. II. *Jugum vocabatur.*] Prius legebatur *jugerum*: at *jugum* ſcribi oportere vel ex eo perſpicuum eſt, quod de jugero poſtea agitur. Adde Varronem lib de re ruſt cap. 10. ita ſcripſiſſe: *Modos*, inquit, *quibus metiuntur rura, alios alios conſtituunt. Nam in Hiſpania ulteriore metiuntur juges: in Campania verſibus: apud nos in agro Romano ac Latio, jugeris. Jugum vocant, quod juncti boves uno die exarare poſſunt. Verſum dicunt centum pedes quoquoverſum quadratum. Jugerum, quod quadratos duos actus habeat. Actus quadratus, qui & latus eſt pedes CXX. & longus totidem: is modus Acnua latine appellatur.* Lege, *Agna*, ex Columella, libro 5. cap. 1. ubi & agna quid ſit, & porca, definit.

Sect. 6. III. *Et iden Comitia nundinis.*] Qui *niſi nundinis* reponi volunt, & omnium exemplarium auctoritati refragantur, & Feſto in fragmento, pag. 21. *Nundinas feriatum diem eſſe voluerunt antiqui, ut ruſtici convenirent mercandi vendendique cauſa: eumque nefaſtum, ne ſi liceret cum populo agi, interpellarentur nundinatores.* Qui ſuam emendationem Varronis, Columellæ & Dionyſii Halicarnaſſei teſtimonio corroboratam putant, recentiorem Urbis morem cum priſco majorum inſtituto commutant.

Sect. 6. IV. *Aquam, viam, & vicinum.*] In MSS. Reg aliiſque, *aquam, vim.* In editis, *aquarum vim*, male. Cato in præf. libri de re ruſt. pag 4. *aquam, viam*, ſcribendum ſuggerit. *Loco*, inquit, *ſalubri ager ſiet, bonumque aquarium* (alii codd. *bonumque aquarum*) *oppidum validum prope ſiet, aut mare, aut amnis, qua naves ambulent, aut via bona celebriſque.* Columella quoque, lib. 1. cap. 3. pag. 16. *Poſt hæc duo principalia ſubjungebat Cato illa non minus intuenda: viam, & aquam, & vicinum. Multum conferre agris iter commodum: primum, quod eſt maximum, ipſam præſentiam domini, qui libentius commeaturus ſit, ſi vexationem viæ non reformidet: deinde ad vehenda & exportanda menſilia .... De bonitate aquæ ita omnibus clarum eſt, ut pluribus non ſit differendum. .. De vicini commodo non eſt quidem certum, quem nonnunquam mors, aliæque nobiſcum diverſæ cauſæ mutant*, &c.

Sect. 8. V. *Ne familia male ſint.*] Ita libri hactenus vulgati, cum Reg. 1. cod. forte propter illud Catonis, cap. 4. *Vicinis bonus eſto: Familiam ne ſiveris peccare*, nimirum in vicinos. *Si te libenter vicinitas videbit, facilius tua vendes, operas facilius locabis, operarios facile conduces. Si ædificabis, operis, jumentis, materia adjuvabunt*, &c. In Reg 2. cod. haud minus forte ſincere, *Ne familia male ſit*, Propter illud ejuſdem ſcriptoris, cap. 5. *Familia male ne ſit, provideat. ne algeat, ne eſuriat*, &c.

VI. *Frumentum vero, & hordeum, viciaque*] Prius legebatur, *Frumentum & hordeum utrumque*: ubi ſe torquet mirum in modum Dalecampius, ut quodnam ſit hordeum utrumque, explanet Nos ſinceram hanc lectionem, ope codicis Colb. 3 & Pariſ. repræſentamus. Sect. 10.

VII. *Ex quo panis apud eos præcipuus. & alica. Maxime quidem oryza gaudent*, &c.] Prius legebatur, *panis apud eos præcipuus Italica maxime quidem*, &c. Atque ita ſane codices exarati omnes præ ſe ferunt, ſed rejecta interpunctionis nota, poſt vocem *Italica*. Dalecampius ſcribendum ita conjiciebat: *oryza quidem maxime ut Indi gaudent.* Alii aliter: Salmaſius, nihil. Facilis tamen emendatio, vel litteræ unius immutatione, ut patet. Auctor emendandi Theophraſt lib. 4. hiſt. cap. 5. *eſt*, inquit, *& hordeum, & triticum & genus quoddam aliud hordei ſilveſtris, ex quo panis præcipuæ ſuavitatis, & alica perbona.* Κρῖθαι δ', καὶ πυρὸς, καὶ ἄλλ' ὅπερ ἄγριον κριθῆς, ἐξ οὗ καὶ ἄρτοι ἡδεῖς, καὶ χόνδρος καλός. Peculiaria Indiæ ſemina ibi Græcus ſcriptor perſequitur Moxque ſubjicit, paucis admodum interjectis: Μάλιστα δὲ σπείρουσι τὸ καλούμενον ὄρυζον, ἐξ οὗ τὸ ἕψημα· τοῦτο δ' ὅμοιον τῇ ζειᾷ, καὶ ἀπεπτισθὲν, οἷον χόνδρος. *Maxime quidem oryzam ſerunt, ſimilem zeæ: tamquam alica pinſitur*, &c. Ex oryza & oleum facere Indos dictum eſt lib. 15. ſect. 7. Sect. 13.

VIII. *Proximum trimeſtri, quod e minime ponderoſo tritico.*] Sic totidem plane litteris apicibuſque Reg Cod. ceteríque, quibus uſi ſumus: & Tolet. quoque, quo Pintianus. Eſt enim ſententia, primas tribui amylo, quod fit e trimeſtri: dixerat enim proxime antea, *Amylum vero ex omni tritico ac ſiligine, ſed optimum e trimeſtri*. Secundas vero a trimeſtri tribui amylo, quod fiat e tritico minime ponderoſo. Hactenus libri editi ſic habuere: *Proximum e trimeſtri quodam minime ponderoſo tritico* Atqui hanc præcipuam eſſe tritici trimeſtris dotem ac laudem, paulo ante Plinius inſinuarat, ſect. 12. ut nulli frumento plus eſſet ponderis: ex interpolatorum igitur officina prodit trimeſtre illud ponderoſum. non ex Muſeo Pliniano. Sect. 17.

IX. *Linteo aut ſportis ſiccatum.*] Non *ſiccatum*, ut in libris omnibus legitur, qui ſunt hactenus editi. Erroris admonuit Dioſcorides, lib. 2. cap. 123 de amylo: Καὶ τὸ λοιπὸν διηθοῦντας ἐμβάλλειν εἰς ὀθόνια, ὑπολείποντας δὲ ἀναξηραίνειν· ἐπὶ κεραμίδων καινῶν ἐν ἡλίῳ ὀξυτάτῳ. ὑπομεῖναν γὰρ, κἂν ἐπ' ὀλίγον νοτερὸν, ὀξίζει. *Reliquum vero colo trajiciendum: moxque ut excolatum fuerit, ſuper tegulis novis ardentiſſimo ſub Sole ſiccari, denſarique oportet. Namque ſi pauliſper udum manſerit, aceſcit.* Eſt autem ea vox *ſaccatum* Plinio ceteroqui perfamiliaris: qua ſurſum abutitur, lib. 20. ſect. 79. lib. 29 ſect 39. &c. Ibid.

X. *Semel tempore L. Pauli natu, XVII. pondo panis reddere viſa, XVIII. Tertia, XIX. cum triente.*] Exemplarium MSS. veſtigia ſumma fide ſecuti ſumus: ſic enim habent Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. Th. &c. *Semel tempore L. Pollinatam XVII.* ceteraque, ut edidimus: diſcrepante ab his longiſſime librorum editorum ſcriptura, quæ eſt ejuſcemodi: *Similago L. polin autem XVII. pondo panis reddere viſa. tritici XXX. cum triente*, &c. Ambulium nihilominus hunc locum, nec ſatis adhuc ſanum eſſe non negaverim: ſed jactura, ut reor, facilis. Sect. 20.

XI *Ex zea pulcrius, quam ex tritico, fit granum.*] MSS. Reg. 1. Colb. 1 *granacum*. Reg. 2. & Th. *gracum*. Colb. 2. omnium optime, *graneum*. Cato, cap. 86. *Graneam triticeam ſic facito. Selibram tritici puri in mortarium purum indat, lavetque bene, corticemque deterat bene, eluatque Poſtea in ollam indat*, &c. Turnebus lib. 2. Adverſ. cap. 42. pag. 1027. legendum putabat, *fit tragum* Sed de trago jam ſuperius pronunciatum a Plinio eſt, ſect. 16. *Simili modo e tritici ſemine tragum fit*, &c. Sect. 29.

Sect. 31. XII. *Ex leguminibus autem Novembri ſeruntur lens, &c.*] In MSS. Reg. Colb. Th. *Ex leguminibus autumno vere ſeruntur*, forte pro *autumno & vere*. Nam lentis ſationes duas agnoſcit Columella, lib. 2. cap. 10. *Sationes ejus duas*, inquit, *ſervamus: alteram maturam, per mediam ſementem: ſeriorem alteram, menſe Februario.* De Februario etiam ſubſcribit Palladius, lib 3. in Febr. tit. 4. pag. 51. *Hoc etiam menſe lenticulam ſeres*, &c.

Sect. 44. XIII. *Circa Philippos ateramnon nominant in pingui ſolo herbam, qua faba necatur: teramnon, quæ in macro, cum eam quidam ventus afflavit.*] Hoc loco Plinium ſupinæ negligentiæ Dalecampius arguit, eumque ſecutus Salmaſius, in eo libro quem ſic inſcripſit, *Præfatio ad Plinium*. Ruellius utrique præivit, lib. 2. de nat. ſtirp. pag. 337. Cenſent enim ii deſcriptum ac perperam acceptum ab eo hunc Theophraſti locum, e lib. 4. de cauſis cap. 14. pag. 316. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ περὶ Φιλίππους συμβαῖνον περὶ τοὺς κυάμους. ἐπεὶ γὰρ σφόδρα ψυχρὸν τὸ πνεῦμα· καὶ ἀτεράμονας ποιεῖ γίνεσθαι. *Teſtatur & illud quod apud Philippos evenit fabis: ventus enim eo loco vehementer frigidus eſt: ideoque fabæ incoctiles nonnullæ efficiuntur.* Id quod Plutarchus quoque narrat, lib. 7. Sympoſ. quæſt. 2. pag. 701. Ἐνιαχοῦ δὲ τὸ πνεῦμα καρποὺς ἐπιγινόμενον, ἀτεράμονας ποιεῖ, διὰ τὸ ψῦχος, ὥσπερ ἐν Φιλίπποις τῆς Μακεδονίας ἱστορεῖται. *Cum ventus quidam ventilantibus ſupervenit, frigore ſuo fruges praduras & incoctiles facit, quod Philippis Macedoniæ oppido aiunt eveniſſe.* Itaque cum fabas ii dicant alias eſſe coctiles, alias incoctiles, ſive quæ coqui niſi admodum ægre non poſſent: (τεράμονας & ἀτεράμονας Græci vocant:) ex his duabus vocibus herbarum duo nomina, vel Plinium, vel librarium, ejus qui Græca volumina ſcriberet, pueriliter ſomniaſſe pronunciant. At longe ex alio fonte hæc hauſiſſe Plinium, quam ex Theophraſto, duo præter alia apertiſſime produnt: Primum eſt, macri pinguiſque ſoli diſcrimen, cujus apud eum ſcriptorem veſtigium nullum exſtat: Alterum, quod teramnon ex indiviſo pariter, & ateramnon ex vitio dicatur eſſe: cum fabas coctiles ſive τεράμονας ille palam in pretio ponat, nec ſane immerito.

Sect. 45. XIII. *Aquis gaudet, in prapingui & denſa ubertas diluatur.*] Multo id ſincerius viſum, uti eſt in editione Parmenſi, quam *aqua eligendi*, ut in ceteris. Favet enim admodum tum ipſa per ſe orationis ſtructura, tum ipſe etiam Theophraſtus. Sic enim ille lib. hiſt. cap. 7. Ἡ δὲ ἐργασία, τὸ ὡς πλεῖστον χρόνον ἐμμένειν τὸ ὕδωρ.... παχεῖαν γὰρ οὖσαν καὶ πυκνὴν τὴν γῆν, δεῖ μανὴν ποιεῖν. *Cultura omnis in eo eſt, ut quam diutiſſime aqua permaneat: cum enim ea terra craſſa, ſpiſſaque ſit, raram atque ſolutam reddere opus eſt.*

Sect. 46. XIV. *In frigido & aquoſo*] Hæc a ſuperiore ſententia, quicum temere connectebantur antea, divelli ſejungique, ex Catone liquet. Sic enim ille, cap. 6. pag. 21. *Ubi ager craſſus & lætus eſt ſine arboribus, eum agrum frumentarium eſſe oportet: Idem ager ſi nebuloſus eſt, rapa, raphanos, milium, panicum, id maxime ſeri oportet.* Hæc tantum eo loci affert. Mox cap. 34. pag 30. *Redeo ad ſementim. Ubi quiſque locus frigidiſſimus, aquoſiſſimuſque erit, ibi primum ſerito. In calidiſſimis locis ſementim poſtremum fieri oportet.*

Ibid. XV. *Et cicere excepto, legumina quæ velluntur e terra &c.*] Perturbata admodum ſententia prius legebatur, *Et cicer exceptus leguminibus &c.* Admonuit erroris Varro: ſunt enim hæc illius verba, lib. 1. de re ruſt. cap. 23. *Neque in pingui terra omnia ſeruntur recte, neque in macra nihil. Rectius enim in tenuiore terra ea, quæ non multo indigent ſucco, ut cytiſum, & legumina, præter cicer: hoc enim quoque legumen, & cetera quæ velluntur, legumina dicta. In pingui rectius, quæ cibi ſunt majoris, olus, triticum, ſiligo, linum.*

Ibid. XVI. *Lentior terra, denſiorque tritico.*] Ita recte MSS: Reg. ceterique, non uti prius legebatur in editis, *levior*. Nam pugnant inter ſe, *levior, denſiorque*. Adde Theophr. lib. 8. hiſt. cap. 9. emendationi huic mire ſuffragantem: Πυροὶ, inquit, ἀγαθὴ ξηρὰ χώρα, ἡ δὲ ἀγαθὴ ὑγρὰ καὶ ἐν πυροῖς ψαφαρωτέρας ἐκφέρει. Multoque expreſſius Plutarchus, in quæſt. natur. pag. 215. Διὰ τί πυροφόρος ἡ πίων καὶ βαθεῖα χώρα, κριθοφόρος δὲ μᾶλλον ἡ λεπτόγεως; *Quare pinguis & profunda terra tritici ferax eſt: hordei ea potius quæ tenuior eſt?* Cum præſertim, eodem Plutarcho teſte, illud agricolis in ore ſit: Σῖτον ἐν πηλῷ φυτεύετε, τὰς δὲ κριθὰς ἐν κόνει. *Triticum in cœno ſerite, hordeumque in pulvere.* Lentior autem terra, uda eſt & madida hoc loco, & aqua copioſa diluta ſolutaque.

Sect. 48. XVII. *Non pridem inventum in Rhætia Galliæ, ut duas adderent alis rotulas, quod genus vocant planarati.*] Sic libri fere omnes editi, tantum poſt Frobenium: Priores *plaumorati* habent. MSS. Reg. Colb. aliique, *Plaumorati*. Goropius Becanus, lib. 1. Gallicor. pag. 21. mavult *Plomerat* legi: quod Cimbrorum lingua, ſeu vetere Gallica, *Plograt* aratri rotam notet, *Plog met rat*, aratrum cum rota. Nos ſimplicius *Plauſtrarati* malumus. Servius ad lib. 1. Georg. verſu 173. Mantuæ, quæ in Gallia Togata & Ciſalpina exſiſtit, aratra habuiſſe rotas, ex eo Virgilii verſu colligit:

Cæditur & tilia ante jugo levis, altaque fagus,
Stivaque, quæ currus a tergo torqueat imos.

Currus autem dixit, inquit Servius, *propter morem provinciæ ſuæ, in qua aratra habent rotas, quibus juvantur.* Ut minime mirum ſit, gentes eas Latine compoſita voce, quæ ſignificatum & uſum ejus exprimeret, *Plauſtrarati* extuliſſe. Rhæti enim, ut Galli Togati, Latina lingua, vel Plinii certe tempore, utebantur. Verum non uni huic dumtaxat voculæ, ſed & ſententiæ integræ medicinam attulimus, quæ prius ita legebatur: *Id non pridem inventum in Rhætia. Galliæ duas addiderunt tali rotulas, quod genus vocant planarati.*

Sect. 49. XVIII. *Nec ſtrigare in actu ſpiritus.*] Scripſerat Hermolaus contra omnium codicum fidem, editionumque Parm. aliarumque vetuſtarum, *Nec ſtriare in actu ſæpius*. Antiquam ſinceramque lectionem repræſentamus, ex Reg. 1. 2. Colbert. aliiſque exemplaribus: eamdem V. Cl. Guill. Pellicerii judicio defendimus, cujus hæc verba Turnebus retitat, lib. 24. Adverſ. cap. 1. pag. 808. *Eſt*, inquit, *ſtrigare in actu ſpiritus, in agendo ſulco interquieſcere: Nam ſtriga, Hygino auctore, in libello de caſtrorum metatione, ordo eſt & ſeries equorum in caſtris tendentium. Ut autem in ſtriga quieſcunt equi, & ut in ſtrigam dum collocantur ſtrigare dicuntur: ita quoque cum in verſu, qui uno ſpiritu agendus eſt, ad interſpirandum requieſcunt, ſtrigare dicuntur.* Utitur in eumdem pæne ſenſum de labore ſtrenuo, ſed gravi, metaphorice ſtrigandi verbo Seneca, epiſt. 31. *Quid ergo eſt bonum? Laboris contemptio. Itaque in vanum operoſos culpaverim: rurſus ad honeſta nitentes, quanto magis incubuerint, minuſque ſibi vinci ac ſtrigare permiſerint, admirabor: & clamabo: Tanto melior ſurge, & reſpira: & clivum iſtum uno, ſi potes, ſpiritu exſupera.* Adjicimus & nos ad ea, ne videamur ἀπειρόκαλοι, lepidam Phædri fabellam, e tertio libro deprompta:

Muſca in temone ſedit, & mulam increpans:
Quam tarda es, inquit, non vis citius progredi?
Vide ne dolone collum compungam tibi.
Reſpondit illa: Verbis non moveor tuis:
Sed iſtum timeo ſella qui prima ſedens
Jugum flagello temperat lento meum,
Et lora frenis continet ſpumantibus.
Quapropter auſer frivolam inſolentiam:
Namque ubi ſtrigandum eſt, & ubi currendum, ſcio.

Hoc illud eſt quod pariter præcipit Columella, lib. 2. cap. 2. ſub finem. *Ne in media parte verſura bubulcus conſiſtat: detque requiem in ſumma, ut ſpe ceſſandi totum ſpatium bos agilius enitatur. Sulcum autem ducere longiorem, quam pedum CXX. contrarium pecori eſt, quoniam plus æquo fatigatur, ubi hunc modum exceſſit. Cum ventum erit ad verſuram, in priorem partem jugum propellat, & boves inhibeat, ut colla eorum refrigeſcant, quæ celeriter conflagrant, niſi aſſidue refrigerentur*, &c.

Sect. 50. XIX. *Faba runcari non geſtit: quoniam evincit herbas lupinum, runcatur tantum*] Locum hunc ſic interpunximus, adducti tum re ipſa, tum ſcriptorum veterum auctoritate. Columella enim, lib. 2. cap. 12. pag 66. *Excepto lupino*, inquit, *cujus ſemini contraria eſt ſarritio: quoniam unam radicem habet, quæ ſive ferro ſuccisa eſt, ſeu vulnerata, totus frutex emoritur. Quod etiamſi non fieret, ſupervacuus tamen eſſet cultus, cum ſola hæc res adeo non infeſtetur herbis, ut ipſa herbas perimat.* Pallad. lib. 2. in Januar. tit. 9 pag. 39. *Lupinus vero, qui unam radicem habet, ſi ſarculetur, exſtinguitur: quod nec deſiderat: quia herbas præter auxilium culturis affligit.* Sic locus ille prius legebatur, ut ea verba, *quoniam evincit herbas*, priori affigerentur ſententiæ, quæ de faba eſt.

Ibid. XX. *Et a ſemente nonniſi meſſibus in aream redeunt.*] In libris hactenus editis, *nonniſi nonis menſibus*. At vox ea *nonis* abeſt a MSS. exemplaribus, Reg. Colb. Chiffl. &c. palamque eſt creviſſe eam ex ſuperioris vocabuli, *nonniſi*, perquam importuna repetitione. *Meſſibus* vero haud cunctanter reſcribendum eſſe, ut fecimus, ſuadet tum Plinius ipſe, tum Columella: Is enim, lib. 2. cap. 12. ubi de ſarritione agit: *Sed nec iſtud ubique*, inquit, *fieri cenſemus: verum incolarum conſuetudine uti. Sunt enim regionum propria munera, ſicut Ægypti, & Africæ, quibus agricola poſt ſementem, ante meſſem ſegetem non attingit: quoniam cæli conditio, & terræ bonitas ea eſt, ut vix ulla herba exeat, niſi ex ſemine jacto: ſive quia rari ſunt imbres, ſeu quia qualitas humi ſic ſe cultoribus præbet.* Præterea facit, ut dixi, id quod ipſe Plinius ſuperius inſinuavit de Ægypti incolis, ſect. 47. *Reliqua pars*, inquit, *nonniſi cum falce arva viſit, paulo ante Calendas Apriles: peragitur autem meſſis Maio.* Quid quod & in MSS. iiſdem non *in aream* ſed *in area* legimus? ut *in arva* legi probabilius merito cuipiam videatur.

Sect. 52. XXI. *Ita ut ante hiemalem ne ceſſet. Nimis pinguis alternari poteſt, &c.*] Sic reſcripſimus ex codicum MSS fide, ita etiam loci ejus poſtulante ſententia. Legebatur ante in editis, *Aut ante hiemalem ne ceſſet. Nec non minus pinguis*, &c. Sed vocula *nec non* nuſquam in MSS. exſtat: & de pingui nimium terra nunc agi vel ex eo liquet, quod vel tergeminæ anno uno ſationi par eſſe dicitur: & mox gracilior eidem opponitur, quæ in tertium uſque annum e contrario ceſſare præcipitur.

Sect. 53. XXII. *Si hæc omiſſa ſit ſtercoratio, ſequens eſt, priuſquam ſarriat, aviaris pulvere*] In MSS. Reg. 1. *priuſquam ſerat* Reg. 2. *ſarias*. In editis, *priuſquam ſerat, ante pulverem*, nulla penitus ſententia. At Columella, lib. 2. cap. 61. *Si tamen aliqua cauſa*, inquit, *tempeſtivam ſtercorationem facere prohibuerit, ſecunda ratio eſt antequam ſarrias, more ſeminantis ex aviariis pulverem ſtercoris per ſegetem ſpargere. Si & is non erit, capri-

num manu jacere, atque terra ſarculis permiſcere : ea res latas ſegetes reddit. Quamobrem non jam ullus de noſtra emendatione dubitandi locus, cum hæc ſtercoratio, quæ nunc præcipitur, in ſubſidium ſit prioris, quæ prætermiſſa fuerit. Nam cum illa prior peracta jam ſatione fieri opportune potuerit, hæc quæ ſequens appellatur, qui fieri tandem poſſit, priuſquam ſeras?

Sect. 55. XXIII. *In denſo, aut cretoſo . . . . tritici aut ſiliginis modios ſex*] Defendit hanc ſcripturam librorum omnium mira conſenſio, contra Pintianum, cui *modios quinque* legi verius videtur : quoniam Columella, lib. 2. cap. 9. *Siliginis autem, inquit, vel tritici, ſi mediocriter cretoſus, uliginoſuſve ager eſt, etiam paulo plus quam, ut prius jam dixi, quinque modiis ad ſationem opus eſt. At ſi ſiccus & reſolutus locus, idemque vel pinguis vel exilis eſt, quatuor*, &c. Sed ſuo ipſius telo perimitur Pintianus : nam cum paulo plus quinque modiis Columella expoſcat : mox vero Plinius inter quatuor & ſex pro ratione ſoli ſationis modum demetiendum pronunciet, quis non intelligat *modios ſex* hoc loco ſcribi oportuiſſe?

Sect. 56. XXIV. *Circa brumam ſerendum non eſſe.*] Emendat hunc locum Fulvius Urſinus in Notis ad Varron. pag. 46. *ac citra brumam*, ex Varrone, libro 1. de re ruſt. cap. 34. legi præcipit. At quidquid demum aut ſenſerit Varro, aut ſentire porro debuerit, defendit egregie librorum omnium conſtantem ſcripturam Columellæ locus, e lib. 2. cap. 8. *Quod ſit ſeminandi tempus* : pag. 50. *Sic enim ſerebant, inquit, prudentes agricolæ, ut quindecim diebus prius quam conficiatur bruma, totidemque poſt eam confectam, neque arent, neque vitem aut arborem putent*, &c. Idem Varro, lib. 1. cap. 35. diebus ante & poſt brumam quindecim, quidquam ſeri vetat, præter ulmos.

Sect. 59. XXV. *Deinde ſuperat noctes ad ſolſtitium diebus XCIII. horis duodecim, uſque ad æquinoctium autumni.*] Ita libri omnes, etiam manu exarati : ſed manifeſtiſſimo mendo locus hic tenetur. Deſideratur enim intervalli circumſcriptio, quod a ſolſtitio æſtivo ad autumnale pertinet. Legendum itaque : *diebus XCIII. horis duodecim : & inde minuitur diebus XCII. horis duodecim, uſque ad æquinoctium autumni.* Nam tria intervalla quæ in vulgatis libris exprimuntur, dies conficiunt 262. horas 18. Ea detracta de diebus 365 ¼. reſiduos faciunt dies 92. horas 12. Quare ex mente Plinii Julius Cæſar annua hæc intervalla deſcripſit :

Ab æquinoctio verno ad ſolſtitium, dies 93. horas 12.

A ſolſtitio ad æquinoctium autumnale, dies 92. horas 12.

Ab æquinoctio autumnali ad brumam, dies 89. horas 3.

A bruma ad vernum æquinoctium, dies 90. horas 3.

Quod ſi æquinoctium vernum ſtatuatur in xxv. Martii, ut Columella Pliniuſque aſſeverant, additis diebus 93. calculus deſinet in 25. Junii, ½. Ab eo die excluſive, ad æquinoctium autumnale, quod conjicietur in 26. Septembris, dies 92. horæ 12. A die 26 Septemb. ad brumam, in 24. Decemb ⅛. dies 89. horæ tres : ut inde excluſive ad vernum æquinoctium, 25 Martii, -. dies reliqui ſint 90. ¼. minima aliqua diverſitate neglecta. Ita fere Petav. lib. 2. Var. Diſſert. cap 5. pag. 81. & Ricciolus, tom. 1. Almag lib 3. cap. 13.

Sect. 62. XXVI *Servantque ad ſidus etiam veſtis inſtitores.*] Hunc locum ex fide codicum Reg & Colb. repræſentamus Præpoſtera interpunctione perturbata omnia prius erant mirum in modum : cum ſic legeretur : *Vergiliarum occaſu fieri putant. Aliqui ad III. Idus Novembris, ut diximus, ſervant : quoniam id ſidus etiam veſtis inſtitor eſt*, &c. Ubi ſidus veſtis inſtitorem appellari Sipontinus exiſtimavit, aliique poſt eum. Nugæ meræ.

Ibid. XXVII *Ipſo brumali die pulegium in carnariis florere*] Placuit nonnullis, *in coronariis* potius legi, quam *in carnariis*. Fruſtra. In carnariis ſuſpendi carnes mos antiquus fuit : quo more & ſuſpendi pulegium nunc Plinius innuit. Columella, lib. 12 cap. 53. *A duodecima die ad lotum ſalſuram deferri oportebit, & ſalem prius excuti, deinde aqua dulci diligenter perlui, necubi ſal inhæreat, & paululum adſiccatam in carnario ſuſpendi.* Varro lib. 1. de re ruſt. cap. 54 de uvis penſilibus : *Alia, inquit, quæ in piſcinam in amphoras picatas deſcendat : alia quæ in aram, ut in carnarium adſcendat.* Corrigo, *quæ in horreum, ut in carnarium adſcendat.*

Sect. 61. XXVIII. *Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi.*] Ita libri omnes, etiam MSS. ipſeque Tullius, apud quem carmen illud occurrit, lib. 1. de Divin. num. 15. An vero nihilominus, *ter flores*, ſincerius videri poſſit, conſiderandum Nam poſt eos verſiculos ſubjicit Cicero ſtatim : *Ne hoc quidem quæro, cur hæc arbor una ter floreat, aut cur arandi maturitatem ad ſignum floris accommodet.* Tamen Geopon. auctor, lib. xi. cap. 13. ἡ ϛ σχῖνος τρεῖς καρποὺς φέρει &c. poſt Aratum, quem Cicero tranſtulit :

Τεκμαίρει ϛ σχῖνος ἀεὶ· τρισσοὶ ϛ αὐξει
Γίνονται καρποῖο· φέρει δέ τε σήματ' ἀρότρῳ
Ἐξείης ἀρότρῳ, &c.

Ibid. XXIX. *Virgas & ſarmenta, quæ tibi uſioni ſupererunt.*] Hoc eſt, quæ ſupererunt poſt tuum uſum. In libris vulgatis hactenus legebatur, *quæ ubi in ſatione ſuperant* MSS. Reg. 1. *Quæ tibi erſioni.* Reg 2. *quæ tibi uſioni.* Verum ex Catone ipſo, qui eadem habet, *uſioni* legi oportere perſpicuum eſt. Sic enim ille, lib. de re ruſt. cap. 38. pag 34 *Si ligna & virgas non poteris vendere, neque lapidem habebis unde calcem coquas, de lignis carbones coquito : virgas & ſarmenta, quæ tibi uſioni ſupererunt, in ſegete comburito : ubi eas combuſſeris, ibi papaver ſerito.* Uſionis autem voce uſus iterum idem Cato, cap. 145. ubi de lege oleæ faciundæ : *Si vende oleum fiet, facito accedat oleum & ſal ſuæ uſioni, quod ſatis ſiet, & vaſa vinaria.* Et rurſum cap. 149. Scævola quoque apud Gellium, lib. 4 cap 1. pag. 271. *Quæ longa uſionis gratia contrahuntur, & reconduntur.* Sic & abuſionem pro abuſu dicimus.

XXX *Torcularia lavare.*] Sic libri omnes, tum publici, tum etiam conditivi, ante Dalecampium, quo auctore in libris deinceps editis *levare* legitur. Sed ſane perperam Nam Columella lib. 2. cap. 21. cum hujus ipſius intervalli ruſticum opus definit, *Opercula, colo, & cetera ſine quibus probe confici muſtum non poteſt, diligenter lota marina & aqua ſalſa* tum jubet eſſe : *Torcularia vero & fora diligenter emundata, lotaque.* Sect. 62.

XXXI. *XIV. Calendas Martii triduum vario.*] Prius legebatur, *XVII. Calendas.* At ſedecim omnino Calendæ ſunt Martiæ, etiam cum intercalatur annus : nam tum *bis ſexto Calendas* dicitur. Sect. 65.

XXXII. *Hordeum niſi ſiccum ne ſarrito.*] Locum hunc ope codicum Reg. & Colb. ſanavimus, in quibus *ſarrito* legitur : adſtipulante Columella, lib. 2. cap. 12. *At alia ſegetes, quæ vel humidæ moveri poſſunt, melius tamen ſiccæ ſarriuntur, quoniam ſic tractatæ non infeſtantur rubigine : hordeum vero niſi ſicciſſimum tangi non debet.* Palladio quoque, lib. 2. in Januar. tit. 9. pag 39. *Hoc menſe ſereno & ſiccis diebus, dum gelicidium non eſt, ſunt ſarculanda frumenta . . . . ſi ſiccas ſegetes ſarculaveris, aliquid contra rubiginem præſtitiſti. maxime ſi hordeum ſiccum ſarrietur.* Prius legebatur, *ne ſerito.* At de ſarritione & purgatione hibernarum ſegetum hic ſermo eſt, non de ſatione. Ibid.

XXXIII. *Faba metitur, & in conceditur.*] Ita libri omnes, etiam MSS. quos videre licuit : fruſtra emendante Pintiano, *deinde cuditur*, nec merito in eam ſententiam illud Comici trahente, *In me hæc cuditur faba.* Nam Palladius hæc ipſa hujus intervalli opera deſcribens, lib 7. in Junio, tit. 3 pag. 123. *Colligemus viciam, inquit, fenum Græcum reſecabimus ad pabulum . . . . Nunc & faba Luna minuente velletur. Ante lucem ſane, & ante quam Luna procedat, excuſſa & refrigerata ponatur. Ita gurguliones non patietur infeſtos.* Sect. 68.

XXXIV. *Herba optima in prato, trifolio . . . . peſſima nummulus, ſiliquam etiam diras ferentis.*] Significat non caule modo, ſed & ſiliqua nocere in prato nummulum. Sunt qui *ranunculi* legi ſuſpicentur commodius poſſe : vetant MSS. codices : quorum ex fide, cum illi exhibeant diſerte, *ſiliquam etiam dira ferentis*, hunc locum ita expreſſimus. In libris hactenus editis : *Peſſima nummulus : ſiliqua etiam dira : ſaniſecas mollia & equiſelis eſt.* Ibid.

XXXV. *Eſt autem magnopere pertinens.*] De Sirio ſive Canicula agitur. Ita porro MSS. omnes, quos quidem vidimus. At ſcripſit in ora codicis ſui Pelicerius, *Ad æſtum magnopere pertinens*, ut jamdudum obſervavit Petavius, lib. 2. Var Diſſert in Uranol. cap. 10 pag. 103. Pertinere ad æſtum dicitur, ſi vera ea lectio eſt, quod ingentem æſtum denunciat, animo & ex parte facit. Hunc Horatius, lib. 3. Ode 29. Sect. 68.

Jam Procyon furit,
Et ſtella veſani Leonis,
Sole dies referente ſiccos.

Procynem Horatius, quemadmodum & Plinius, pro Sirio accipit, quoniam prima hæc aſteriſmi Canis ſtella ante ceteras, adeoque ante totum ipſum canem apparet.

XXXVI. *Dein poſtridie.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Sic & ratio calculi exigit, uti ex Plinio ipſo docuimus. Unde Cæſaris Tabulam emendabis, ea qua Hadrian. Junius, & poſt ipſum Salmaſius, in Solin. pag 430. *poſt triduum* legi malunt. Ibid.

XXXVII. *XIII. Calend Auguſti . . . . eteſiarumque prodromi flatus.*] In libris omnibus editis, pluribuſque MSS. legitur, *XVIII. Calend.* At quis hunc diem XVIII. Calendas Auguſtas vidit umquam? Nos audacter, dempta quinarii nota, XIII. reſcribimus : tum quia ſeries dierum ita poſtulat : nam dixit antea de XVI. Calendas : quare nunc aliquis ſubſequentium dierum appellari debet : tum quia XIII. Calendas Auguſti eteſias flare ipſe admonuit, lib. 2. ſect. 47. his verbis, *Poſt biduum vero exortus*, &c. Ibid.

XXXVIII. *Quod poſt dies undeviginti ab æquinoctio verno.*] Ita MSS omnes : at rectius forte, ut Petavius emendavit, lib. 2. Var. Diſſert in Uranol. cap. 10. pag. 104. *poſt dies unum & triginta.* A VII. Calendas Maias ad quartum, totum hoc quatriduum frugibus decretorium eſſe Plinius dicit : & ab æquinoctio verno dies numerat undeviginti. At æquinoctium vernum ipſe contulit in VIII Calend. April a quo die ſecundus & trigeſimus dies eſt VI. Calend. Maias. Sect. 69.

Ibid. XXXIX. *Sidus & per ſe vehemens, & cui praeccidere caniculam neceſſe ſit.*] Hac voce *caniculam*, Sirium hoc loco rurſum intelligi, ſeu Procynem, pronunciat Salmaſius, in Solin. pag. 435. quam ſtellam ante Canem oriri ait & occidere. At ejus viri errorem quiſquis ad pictam ſphæram & globum oculos applicet, quamvis plumbeus ſit, intelliget. Etenim quæ ad Boream declinant ſtellæ, earum quæ ad Auſtrum vergunt uti ortus antecedunt, ſic occaſus ſequuntur, præſertim ſi boreales ſitu poſteriores ſunt: ut in Procyne & Cane contingit. Canis quippe hoc tempore poſitus eſt in gradu circiter nono Cancri, & ad Auſtrum declinat: Procyon ad Boream ſitus eſt in gradu ſere 21. Cancri: ergo ille prius oritur, quam Canis: occidit autem poſt ipſum. Quod autem Plinius ait canis ſideri præoccidere caniculam neceſſe eſſe, id rectiſſime interpretamur de canario ſacrificio, in quo ad placandum caniculæ ſidus, frugibus inimicum, rufæ canes immolabantur, ut fruges flaveſcentes ad maturitatem perducerentur: unde & Catularia porta nomen accepit, ut auctor eſt Paulus ex Feſto, verbo *Catularia*. Atque idem Feſtus in Fragm. pag. 93. *Rutilæ canes, id eſt, non procul a rubro colore immolantur, ut ait Ateius Capito, canario ſacrificio pro frugibus, deprecandæ ſævitiæ cauſa ſideris caniculæ.* Ob unam nominis affinitatem, ea ſacro illi delecta hoſtia eſt. Ovidius lib. 4. Faſtor. verſ. 939.

Eſt canis, Icarium dicunt, quo ſidere moto
Tota ſitit tellus, præripiturque ſeges.
Pro cane ſidereo canis hic imponitur aræ:
Et quare fiat, nil niſi nomen habet.

In Rubigalibus feriis hæc cærimonia peragebatur, ut Plinius ſignificat, quod in id tempus Caniculæ occaſus incideret. Itaque Robigo Deo canis mactabatur, ut rubiginem averteret: Columella, lib. 10. de cultu hortor. pag. 357.

Hinc mala rubigo virides ne torreat herbas,
Sanguine lactentis catuli placatur, & extis.

Atque ipſe Naſo, libro citato:

Flamen in antiquæ lucum Rubiginis ibat,
Exta canis flammis, exta daturus ovis.

Et mox:

Thura focis, vinumque dedit, fibraſque bidentis,
Turpiaque obſcenæ vidimus exta canis.

XL. *Itaque iidem Floralia.... inſtituerunt, Urbis anno DXVI.*] Ibid.
Ita libri omnes: quanquam auctor eſt Velleius, lib. 1. *Torquato Sempronioque Coſſ. Brundiſium* colonos miſſos eſſe, *& poſt triennium Spoletium. quo anno Floralium ludorum factum eſt initium.* Incidit autem prior ille Conſulatus in annum Urbis DX. ex Liviana Chronologia: quo fit, ut triennio interjecto Floralium celebritas ludorum incurrat in annum DXIII.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XIX.

I SIDERUM quoque tempeſtatumque ratio, vel imperitis facili, atque indubitato modo monſtrata eſt: vereque intelligentibus [1] non minus conferunt rura deprehendendo cælo, quam ſideralis ſcientia agro colendo. Proximam multi horiorum curam fecere: nobis non protinus tranſire ad iſta tempeſtivum videtur. Miramurque quoſdam ſcientiæ gratia, eruditionis ſuæ gloriam ex his petentes tam multa præteriiſſe, nulla mentione habita tot rerum ſponte curave provenientium, præſertim cum pleriſque earum, pretio uſuque vitæ, major etiam, quam frugibus, perhibeatur auctoritas. Atque ut a confeſſis ordiamur utilitatibus, quæque non ſolum terras omnes, verum etiam maria replevere: ſeritur, ac dici neque inter fruges, neque inter hortenſia poteſt, linum. Sed in qua non occurret vitæ parte, quodve miraculum majus, [2] herbam eſſe quæ admoveat Ægyptum Italiæ: in tantum, ut Galerius a freto Siciliæ Alexandriam ſeptima die pervenerit, [3] Babilius ſexta, ambo præfecti: æſtate vero proxima Valerius Marianus ex Prætoriis Senatoribus, a Puteolis nono die leniſſimo flatu? Herbam eſſe, quæ Gades ad Herculis columnas ſeptimo die Oſtiam afferat, [4] & citeriorem Hiſpaniam quarto, provinciam Narbonenſem tertio, Africam altero: quod etiam molliſſimo flatu contigit [5] C. Flavio legato Vibii Criſpi Proconſulis? [6] Audax vita, ſcelerum plena: aliquid ſeri, ut ventos procellaſque recipiat: & parum eſſe fluctibus ſolis vehi. Jam vero nec vela ſatis eſſe majora navigiis. Sed quamvis amplitudini antennarum ſingulæ arbores ſufficiant, ſuper eas tamen addi velorum alia vela, præterque alia in proris, & alia in puppibus pandi, ac tot modis provocari mortem. Denique tam parvo ſemine naſci, quod orbem terrarum ultro citroque portet, tam gracili avena, tam non alte a tellure tolli, neque id vitibus ſuis necti; [7] ſed fractum tuſumque & in mollitiem lanæ coactum, injuria ac ſumma audacia, [8] eo pervenire. Nulla exſecratio ſufficit contra inventorem [9] dictum ſuo loco a nobis: cui ſatis non fuit hominem in terra mori, niſi periret & inſepultus. [10] At nos priore libro imbres & flatus cavendos, frugum cauſa victuſque, præmonebamus. Ecce ſeritur hominis manu, metitur ejuſdem hominis ingenio, quod ventos in mari optet. Præterea ut ſciamus [11] faviſſe pœnas, nihil gignitur facilius: ut ſentiamus [12] nolente id fieri Natura, [13] urit agrum, deterioremque etiam terram facit.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Non minus conferunt rura.*] Vide quæ de hoc argumento præclare & ornate dixit auctor, libro ſup. ſect. *69.* num 1.

2 *Herbam eſſe.*] Textis ex ea herba velis. Linum Græci, Latini, & Galli, pariter vocant, herbam vulgo notam, quæ cannabis modo tunditur in lanæ mollitiem, ad linteorum texturas.

3. *Babilius.*] De eo Seneca, lib. 4. Natur quæſt. cap. 2. pag. 886. *Babillus virorum optimus, in omni litterarum genere rariſſimus, auctor eſt, cum ipſe Præfectus obtineret Ægyptum, Heracleotico oſtio Nili, quod eſt maximum, ſpectaculo ſibi fuiſſe* &c. Delphinorum pugnam deſcribit cum crocodilis, de qua nos libro 8. diximus, ſect 38. Favore Agrippinæ Ægypto Præfectum a Nerone fuiſſe auctor eſt Tacitus lib. 13. Annal pag. 205. Babilum Aſtrologum, ut opinor, Suetonius vocat, in Nerone, cap. 36. Prænomen ei Cato fuit.

4 *Et citeriorem Hiſp.*] Et merces a citeriore Hiſpania Oſtiam afferat die quarto, &c

5. *C Flavio.*] Ita MSS omnes: non *Flavio.* Is eſſe omnino videtur, C FLAV HEMIS. qui prius fuiſſe Legatus Proprætore, LEG. PROPR. legitur in nummo argenteo Q. Cæpionis Bruti Imp. Q. CAEP. BRVT. IMP. apud Patinum in Famil. pag. 113.

6. *Audax vita.*] Audax, ut ille cecinit, Iapeti genus! Nam vitam dicere pro hominibus, ſeu mortalium genere, familiare Plinio eſt. Quid hic Salmaſius movet, dum pro acri ea oratione, illud jacens & languidum obtrudit, in Solin pag 260. *Audax id, at ſceleris plenum?*

7. *Sed fractum, tuſumque.*] Nam maceratur aqua, tunditurque, ſemper injuria melius, ut dicetur in fine ſect. 3. Vide Notas & Emend. num. I.

8 *Eo pervenire.*] Ut nempe orbem terrarum vel ſic ultro citroque portet.

9. *Dictum ſuo loco.*] Libro 7 ſect. 57. *Vela Icarus, malum & antennam Dædalus invenit*, &c. Huc etiam refer quod habet Horatius, lib 1. Ode 3.

Illi robur & æs triplex, &c.

10. *At nos priore libro.*] Superiore libro 18. ſect. 76 & alias paſſim.

11. *Faviſſe pœnas.*] Hoc eſt, ea ultro creſcere, quæ gignuntur in hominum pœnam

12. *Nolente id fieri*] Ita MSS omnes. Alii, *nolente id feri*,

13. *Urit agrum.*] Vide quæ diximus lib. 17. ſect. 7.

CAP. I.

II. 1. [1] Seritur ſabuloſis maxime, [2] unoque ſulco: nec magis feſtinat aliud. [3] Vere ſatum æſtate vellitur: [4] & hanc quoque terræ injuriam facit. Ignoſcat tamen aliquis [5] Ægypto ſerenti, ut Arabiæ Indiæque merces importet: itane & Galliæ cenſentur hoc reditu? [6] monteſque mari oppoſitos eſſe non eſt ſatis, & a latere oceani obſtare ipſum quod vocant inane? Cadurci, Caleti, Ruteni, Bituriges, ultimique hominum exiſtimati Morini, immo vero Galliæ univerſæ vela texunt. Jam quidem & [7] Tranſrhenani hoſtes: nec pulcriorem aliam veſtem eorum feminæ novere. Qua admonitione ſuccurrit, quod M. Varro tradit, in Seranorum familia gentilitium eſſe, feminas linea veſte non uti. [8] In Germania autem defoſſi atque ſub terra id opus agunt. Similiter & in Italia [9] regione Alliana inter Padum Ticinumque amnes, ubi [10] a Setabi tertia in Europa lino palma: ſecundam enim in vicino Allianis capeſſunt [11] Retovina, & in Æmilia via Faventina. Candore Allianis [12] ſemper crudis Faventina præferuntur: Retovinis tenuitas ſumma denſitaſque, candor æque ut Faventinis, ſed lanugo nulla, quod apud alios gratiam, apud alios offenſionem habet. [13] Nervoſitas filo æqualior pæne quam araneis, tinnituſque, [14] cum dente libeat experiri: ideo [15] duplex, quam ceteris, pretium.

2. Et Hiſpania citerior habet ſplendorem lini præcipuum, torrentis in quo politur natura, [16] qui alluit Tarraconem. Et tenuitas mira, ibi primum [17] carbaſis repertis. Non dudum ex eadem Hiſpania [18] Zoëlicum venit in Italiam, plagis utiliſſimum. Civitas ea Gallæciæ & oceano propinqua. [19] Eſt ſua gloria & Cumano in Campania, ad piſcium & alitum capturam. [20] Eadem & plagis materia. Neque enim minores cunctis animalibus inſidias, [21] quam nobiſmetipſis lino tendimus. Sed Cumanæ plagæ [22] concidunt apros, [23] & hi caſſes vel ferri aciem vincunt. Vidimuſque jam tantæ tenuitatis, ut anulum hominis [24] cum epidromis tranſirent, uno portante multitudinem qua ſaltus cingerentur: (nec id maxime mirum, ſed ſingula earum ſtamina centeno quinquageno filo conſtare:) ſicut paulo ante Julio Lupo, qui in præfectura Ægypti obiit. Mirentur hoc ignorantes in Ægyptii quondam regis, quem Amaſim vocant, thorace, in Rhodiorum inſula oſtendi in templo Minervæ, CCCLXV. filis ſingula fila conſtare: quod ſe expertum nuper Romæ prodidit Mucianus ter Conſul, parvaſque jam reliquias ejus ſupereſſe hac expe-

NOTÆ.

Sect. II. 1. *Seritur ſabuloſis.*] Pinguiſſimum locum, & modice humidum poſcit, nec macrum reſpuit, inquit Columella, lib. 2. cap. 10.

2. *Unoque ſulco.*] Terra vel ſemel arata.

3. *Vere ſatum.*] Gratius in Cyneget. verſ. 57.

Idcirco & primas linorum tangere meſſes
Ante vetant, quam maturis acceſſerit annus
Ignibus, & claro Pleias ſe prompſerit ortu.

Vergiliarum exortu æſtatem incipere ſuperiore libro diximus ſect. 69.

4. *Et hanc . . . terræ injuriam.*] Quod nempe velli a radice illud oporteat, non ut frumenta, meti: quod dum ita fit, terræ ſuccus omnis extrahitur, ut Plinius admonuit libro ſuperiore ſect. 72. *Alibi*, inquit, frumenta *ab radice vellunt: quique id faciunt, proſcindi ab ſe obiter agrum interpretantur, cum extrahant ſuccum.*

5. *Ægypto ſerenti.*] Laudat Ægyptia vela Hermippus apud Athenæum, lib. 1. pag. 27.

6. *Monteſque.*] Nec ſatis fuit, ne maria Galli tentarent, oppoſitos a natura montes Mediterraneo mari, Alpes ac Pyrenæos: ab Oceani vero parte ipſum inane, ſpatiumque illud æquoris & aeris immenſe ſitum, in quo nullum occurrere creditur litus adverſum, quo poſſit appelli.

7. *Tranſrhenani hoſtes.*] Batavos, opinor, intelligit, qui inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populum, dum trans Rhenum degerent, ut Tacitus ait lib. de morib. German pag. 134. Etiam nunc Hollandicum linum, & candore, & firmitate, & filamentorum exilitate præfertur ceteris omnibus. *Toile de Hollande, toile de Friſe.* Pariſino ſecunda palma.

8. *In Germania.*] Sed & in Gallia quoque: propter frigus, æſtuſque, lino inimica.

9. *Regione Alliana.*] Ex qua linis nomen Allianis: quibus poſt Retovina mox palma defertur. Prius legebatur *ratione alia.* In Reg. 1. 2. *ratione aliena.* In Colb. 2. *regione aliena.*

10. *A Setabi.*] Poſt lina Setaba, de quibus egimus in præfatione ad T. Veſpaſ. De Setabi oppido diximus lib. 3. ſect. 4. Silius Ital. lib. 3.

Setabis & telas Arabum ſpreviſſe ſuperba,
Et Peluſiaco filum componere lino.

Gratius quoque in Cyneget. verſ. 41.

Hiſpaniique alio ſpectantur Setabes uſu.

11. *Retovina.*] Ab oppido Retovio, ſive Ritobio, quod Livio dici Litubium, lib 32. Cluverius arbitratur, in Ital. antiq pag. 78.

12. *Semper crudis.*] Semper flavis, quæ nulla maceratione aut politione candorem trahunt. Sic Maro, in nono Æneid. corticem crudum dixit pro viridi.

13. *Nervoſitas.*] Firmitas ei filo eſt, æqualitaſque, hoc eſt, lævor, ac perpetua ſine ulla offenſione politura.

14. *Cum dente.*] Si dentes morſu filum prehendas, idemque digito tendas, ac ſubinde quatias, dente tum tinnitum ſentias, ſonitumque.

15. *Duplex quam*] Hac loquendi forma uſus etiam Columella, lib. 1. cap. 8.

16. *Qui alluit Tarraconem.*] Flumine Subi allui Tarraconem diximus lib. 3. ſect 4.

17. *Carbaſis.*] Velis e tenuiſſimo. De carbaſi voce Servius ad illud 3. Æneid.

Et auræ
Vela vocant, tumidoque inflatur carbaſus auſtro.

Carbaſus genus lini eſt, quod abuſive plerumque pro velo ponitur. Quam telam Baptiſtæ *Toile baptiſte* Galli vocant, primæ tenuitatis, hanc Latine carbaſum merito appellaris.

18. *Zoelicum.*] A Zoelis Hiſpaniæ populis, de quibus lib. 3. ſect. 4.

19. *Eſt . . . . & Cumano*] Gratius in Cyneget. verſ. 34.

Optima Cinyphiæ, ne quid cunctere, paludes
Lina dabunt: bonus Æoliæ de valle Sibyllæ
Fetus: & aprico Tuſcorum ſtupea campo
Meſſis, &c.

20. *Eadem & plagis.*] Plagæ, retia ſunt ad capiendas feras: quæ retia funibus tenduntur circa imam & ſummam partem. *Des toil s.* Unde familiares eæ venatoribus formulæ, *Mettre les beſtes noires dans les toiles: tendre les toiles: tirer les toiles: lever les toiles.*

21. *Quam nobiſmetipſis*] Qui poſt inventa e lino vela mortem provocamus navigatione mari ſuſcepta, ut dictum eſt ſup ſect.

22 *Concidunt apros*] Erunt fortaſſis quibus magis arrideat, *concludunt.* Eſt enim *concludere* in venatione uſitata vox. Gratius in Cyneget. verſ 49.

Includas retibus urſos.

Et Seneca, lib. 1. de Clem. *Sic feras lineis & pinna conclvſas contine* Sed concidi plagis apros cum dixit auctor, concludi eo loco intellexit, in quo concidi nullo negotio deinde poſſint: quod ſola ferri acies præſtare non valeret: itaque, ut ſtatim ſubjungit idem, ferri aciem eo nomine hi caſſes vincunt.

23. *Et hi caſſes vel ferri aciem vincunt*] Vide Notas & Emendationes, num. 11.

24. *Cum epidromis*] Hoc eſt, cum imis ſummiſque funibus quibus tenduntur retia, ipſa per hominis anulum tranſibant:

rientium injuria. Italia & Pelignis etiamnum linis honorem habet, [25] ſed fullonum tantum in uſu: Nullum eſt candidius, lanæve ſimilius: ſicut in culcitis præcipuam gloriam Cadurci obtinent. [26] Galliarum hoc, & tomenta pariter, inventum. [27] Italiæ quidem mos etiam nunc durat in appellatione ſtramenti.

3. Ægyptio lino minimum firmitatis, plurimum lucri. Quatuor ibi genera: Taniticum, ac Peluſiacum, Buticum, Tentyriticum, cum regionum nominibus, in quibus naſcuntur. Superior pars Ægypti in Arabiam vergens gignit fruticem, quem aliqui goſſipion vocant, plures [28] xylon, & ideo lina inde facta xylina. Parvus eſt, ſimilemque [29] barbatæ nucis defert fructum, cujus [30] ex interiore bombyce lanugo netur. Nec ulla ſunt eis candore mollitiave præferenda. [31] Veſtes inde ſacerdotibus Ægypti gratiſſimæ. Quartum genus [32] Orchomenium appellant. Fit e paluſtri velut arundine, duntaxat [33] panicula ejus. [34] Aſia e geniſta facit lina ad retia præcipua, in piſcando durantia, frutice madefacto denis diebus. Æthiopes Indique e malis, Arabes cucurbitis, in arboribus, [35] ut diximus, genitis.

III. [1] Apud nos maturitas ejus duobus argumentis intelligitur, intumeſcente ſemine, aut colore flaveſcente. Tum evulſum, & in [2] faſciculos manuales colligatum, ſiccatur in Sole, pendens converſis ſuperne radicibus uno die, mox quinque aliis, in contrarium inter ſe verſis faſcium cacuminibus, ut ſemen in medium cadat. Inter medicamina huic vis, [3] & in quodam ruſtico ac prædulci Italiæ Tranſpadanæ cibo, ſed jam pridem [4] ſacrorum tantum gratia. Deinde poſt meſſem triticeam virgæ ipſæ merguntur in aquam Solibus tepefactam, pondere aliquo depreſſæ: nulli enim levitas major. Maceratas indicio eſt membrana laxatior. Iterumque inverſæ, ut prius, Sole ſiccantur: mox arefactæ in ſaxo tunduntur [5] ſtupario malleo. Quod proximum cortici fuit, ſtupa appellatur deterioris lini, lucernarum fere luminibus aptior. [6] Et ipſa tamen pectitur ferreis hamis, donec omnis membrana decorticetur. [7] Medullæ numeroſior diſtinctio, candore, mollitia. Linumque nere & viris decorum eſt. Cortices quoque decuſſi clibanis & furnis præbent uſum. Ars depectendi digerendique: Juſtum e quinquagenis faſcium libris quinas denas carminari. Iterum deinde in filo politur, illiſum crebro [8] in ſilice ex aqua: textumque rurſus [9] tunditur clavis, ſemper [10] injuria melius.

IV. [1] Inventum jam eſt etiam, quod ignibus non abſumeretur. Vivum id vocant,

NOTÆ.

Itaque nullo negotio vel unus homo caſſium multitudini geſtandæ par fuit, qua ſaltus integer cingeretur, ut Julius Lupus fecit

25. *Sed fullonum.*] Qui nempe ex eo lino culcitas concinnabant, opplebantque deinde ſtramine ſeu tomento. Vel potius quod ſubuculas ex eo lino ſibi fullones, indutiaque conficerent.

26. *Galliarum hoc &c.*] Nimirum tomentum Lingonum, culcita Cadurcorum inventum fuit. Unde alterum *tomentum Lingonicum*, & *Lingonicum ſtramen* dictum eſt, uti monuimus, lib. 8. ſect. 73. ex Martiali. Culcitam veteres nomine gentis, quæ invenit, cadurcum vocavere. Juvenalis, Satyr. 7. verſ. 221.

Inſtitor hibernæ tegetis, niveique Cadurci.

Idemque Satyr. 6. verſ. 535.

Magnaque debetur violato pœna caduco.

Sulpicia Poetria in vetere epigrammate *Cadurcas faſcias*, e lino Cadurcino faſcias vocat:

Ne me Cadurcis deſtitutam faſciis
Nudam Caleno concubantem proferat.

27. *Italiæ quidem mos.*] Ita MSS. Salmaſius in Solin. pag. 938. *vox* legi, non *mos* jubet. Fruſtra. Qui mos fuerit antiquus Italiæ, inquit, auctor, vel ex quotidiano ſermone palam eſt: nam torum ſaltem caſtrenſem vulgo ſtramentum vocamus, quoniam, ut dictum eſt, lib. 8. ſect. 73. *antiquis torus e ſtramento erat, qualiter etiam nunc in caſtris*, ubi hæc potiſſimum ſtramenti appellatio perſeverat.

28. *Xylon.*] Ξύλον lignum ſonat: quare Ulpianus, in leg. *Si cui lana legetur*, Dig. de legat. 3. ἐριόξυλον *ligneam lanam* reddit.

29. *Barbatæ nucis.*] Cujuſmodi ſunt Ponticæ nuces, quas mollis barba protegit, ut dictum eſt lib. 15. ſect. 24. Sic etiam Jul. Pollux lib. 7. cap. 17. Ἤδη δὲ καὶ παρ' Αἰγυπτίοις ἀπὸ ξύλου τι ἔριον γίγνεται, ἐξ οὗ τὴν ἐσθῆτα λίνεαν ἄν τις μᾶλλον φαίη ἀποτείνεσθαι, πλὴν τῷ πάχει· ἔστι δὲ τὸ ξύλον καρπὸν ἐκφύει, καρύῳ μάλιστα προσεοικώς, &c.

30. *Ex interiore bombyce.*] Hoc eſt, lanugine, quam Itali *Bombace* appellant, nos *Coton* dicimus: unde *Bombazin* vocamus telas bombacinas, aut lintea ex bombace confecta. Jacobus de Vitriaco, lib. 1. cap. 85. *Sunt ibi in oriente præterea arbuſta quædam quæ ſeminantur, ex quibus colligunt bombacem, quam Franceſgenæ Cotonem ſeu Coton appellant: & eſt quaſi medium inter lanam & linum: ex quo ſubtilia veſtimenta contexuntur.* Naſcitur hic frutex jam in Gallia, ex India delatus: Cotonem pariter vocant, *le Coton.* In horto Regio pomum vidimus, quod cum parens dehiſceret, inculcatum floci glomum exhiberet.

31. *Veſtes inde.*] Ex goſſipio, qui regionis illius peculiaris frutex, lini vices habet. Unde Gratius in Cyneget. verſ. 42. linum appellat:

Vix operata ſuo ſacra ad Bubaſtia lino
Velatur ſonipes æſtivi turba Canopi.

32. *Orchomenium.*] De arundine Orchomenia diximus lib. 16. ſect. 66.

33. *Panicula ejus.*] Lanoſam comam in milio, panico, arundine, & qualem in arvis complures herbæ, & in paludibus junci gerunt, Latini paniculam, Græci ἀνθήλην dixere. De ea voce diximus lib. 16. ſect. 64.

34. *Aſia e geniſta.*] Vide quæ dicturi ſumus, lib. 24. ſect. 40.

35. *Ut diximus.*] Libro 12. ſect. 21.

Sect. III. 1. *Apud nos.*] In orbe Romano, qui Arabum Indorumque terris opponitur.

2. *Faſciculos manuales.*] Qui manum impleant. Δεσμίδιον χειροπληθὲς, faſciculum manualem appellat Hippocrates in Veterin. pag. 879.

3. *Et in quodam . . . cibo.*] Galenus lib. 1. de aliment. facult. cap. 32. pag. 331. tom. 6. lini toſto ſemine, obſonii vice, quoſdam veſci tradit ex ſale & garo: itidem melle conſperſum edi: panibus denique a nonnullis inteſi: ἐμπάττουσι δὲ καὶ τοῖς ἄρτοις αὐτό.

4. *Sacrorum . . . gratia.*] Forte ad ſuffimenta, ut quidam volunt: vel potius ad epulas ſacras, quas feriatis diebus privatus quiſque domi inſtitueret.

5. *Stupario malleo.*] Quo lina ſtupæque tunduntur.

6. *Et ipſa . . . pectitur.*] Linum ita pectere Galli dicunt, *ſerancer du lin, du chanvre*: Ferreum hamum, *un ſeran.*

7. *Medullæ.*] Delicatioris ſubſtantiæ, quæ ad nendum reſervatur.

8. *In ſilice.*] In alveo ſiliceo, ſive lapideo.

9. *Tunditur clavis.*] Fuſtibus, qui clavas capite referant.

10. *Injuria melius.*] Sic de ſalice pronunciavit lib. 16. ſect. 69. *Mirumque, contuſo ligno alios majores ad vincula eſſe vires.*

Sect. IV. 1. *Inventum . . . quod ignibus.*] De lino asbeſtino non vetuſtatis modo plena monumenta ſunt, ſed & idonea eruditorum hujus ævi teſtimonia. *Habeo & ego in Muſæo*, inquit Kircherus noſter, tom. 2. Mundi ſubterran. lib.

Digitized by Google

ardenteſque in focis conviviorum ex eo vidimus mappas, ſordibus exuſtis ſplendeſcentes igni magis, quam poſſent aquis. Regum inde funebres tunicæ, corporis favillam ab reliquo ſeparant cinere. Naſcitur in deſertis aduſtiſque Sole Indiæ, [2] ubi non cadunt imbres, inter diras ſerpentes: aſſueſcitque vivere ardendo, rarum inventu, difficile textu propter brevitatem. Rufus de cetero colos, ſplendeſcit igni. Cum inventum eſt, æquat pretia excellentium margaritarum. Vocatur autem a Græcis [3] aſbeſtinum ex argumento naturæ. Anaxilaus auctor eſt, linteo eo circumdatam arborem, ſurdis ictibus, & qui non exaudiantur, cædi. Ergo huic lino principatus in toto orbe.

Proximus [4] byſſino, mulierum maxime deliciis [5] circa Elim in Achaïa, genito: [6] quaternis denariis [7] ſcripula ejus [8] permutata quondam, ut auri, reperio. Linteorum lanugo, e velis navium maritimarum maxime, in magno uſu medicinæ eſt: & cinis ſpodii vim habet. [9] Eſt & inter papavera genus quoddam, quo candorem lintea præcipuum trahunt.

V. Tentatum eſt tingi linum quoque, & veſtium inſaniam accipere, in Alexandri Magni primum claſſibus, Indo amne navigantis, cum duces ejus ac præfecti in certamine quodam variaſſent inſignia navium: ſtupueruntque litora, flatu verſicoloria implente. [1] Velo purpureo ad Actium cum M. Antonio Cleopatra venit, eodemque effugit. Hoc fuit imperatoriæ navis inſigne.

VI. [1] Poſtea in theatris tantum umbram fecere; [2] quod primus omnium invenit Q. Catulus, cum Capitolium dedicaret. Carbaſina deinde vela primus in theatro duxiſſe traditur [3] Lentulus Spinter Apollinaribus ludis. Mox Cæſar Dictator totum forum Romanum intexit, [4] viamque ſacram ab domo ſua ad clivum uſque Capitolinum, quod [5] munere ipſo gladiatorio mirabilius viſum tradunt. Deinde & ſine ludis Marcellus Octavia ſorore Auguſti genitus, in Ædilitate ſua, avunculo XI. Conſule, a. d. Calendas Auguſti, velis forum inumbravit, ut ſalubrius litigantes conſiſterent: quantum mutatis moribus Catonis Cenſorii, qui ſternendum quoque forum [6] muricibus cenſuerat? [7] Vela nuper colore cæli, ſtellata, per rudentes iere etiam [8] in amphiteatro Principis Nero-

NOTÆ.

8. pag. 67. *integrum ſcrinium asbeſtinis fruſtis plenum. Chartam ex hiſce confectam habeo, quæ litteris ſcribendis ſerviat, quam ubi in ignem injeceris, conſumptis mox litteris, charta veluti igne lota, integra & candidior exit, noviſque litteris inſcribendis ſervit.... Donavit & mihi Eminentiſſ. Cardinalis de Lugo ordinem culum asbeſtino lino contortum, quod igni injectum, ſi ſordibus pollutum fuerit, inde nitidiſſimum exit. Memini quoque me ellychnium hujuſmodi asbeſtinum lucernæ indituum ad biennium conſervaſſe, ſine ulla ſui conſumptione, haud dubie perpetuo duraturum, niſi neſcio quo caſu id ſubductum eſſet*, &c. Vide & Aldrovand. lib. 4. de metall. cap. 26. pag. 664.

2. *Ubi non cadunt.*] Vide quæ diximus lib. 17. ſect. 30. nota 23. Columella, lib 1 cap. 6. *Æſtas in tranſmarinis regionibus pluvia caret.*

3. *Asbeſtinum.*] Ἄσβεστον, quæ vox Græca inextinctum ſonat.

4. *Byſſino*] Byſſus genus fuit lini tenuiſſimi, ex quo textæ veſtes purpureum colorem non raro imbiberent: unde in ſacris paginis toties byſſus, & purpura, vel purpura & byſſus pro purpurea byſſo, per figuram ἓν διὰ δυοῖν. Inde factum ut byſſus ab Heſychio & Suida pro purpura acciperetur. Rectius vero Pollux loc. cit. Καὶ λίνον τι ἐν Ἰνδοῖς· καὶ ἡ βύσσος λίνου τι εἶδος παρ' Ἰνδοῖς. Philoſtrato, lib 2. de vita Apoll. cap 9. pag. 79. ex arbore βύσσος legitur, quæ arbos altitudine populi, folio ſalicis eſt.

5. *Circa Elim.*] Pauſanias in Eliac. prior. negat uſpiam tota Græcia byſſum naſci, niſi in Eleo agro, de quo egimus, lib. 4. ſect 6.

6. *Quaternis denariis.*] Monetæ noſtræ aſſes ſunt triceni bini.

7. *Scripula ejus.*] Libra ſcripula continet 288.

8. *Permutata quondam.*] Priorum ſcilicet Cæſarum ævo, quo denarius aureus argenteis denariis quinque & viginti æſtimabatur, ut dicemus lib. 33. ſect. 13. Sic Aureliani ævo libra auri libra ſerici fuit, & auro fila penſabantur, inquit Vopiſcus in Aureliano, pag 224.

9. *Eſt & inter papavera*] De hac re dicemus lib. 20. ſect. 79.

Sect. V. 1. *Velo purpureo.*] Huc refer & Agrippæ vexillum cæruleum, de quo Dio, lib 51. pag. 458.

Sect. VI. 1. *Poſtea in theatris.*] Hunc morem inducendi vela theatris deſcribit eleganter Lucretius, lib. 4. verſ. 73.

Et vulgo faciunt id lutea, ruſſaque vela,
Et ferrugina, cum magnis intenta theatris
Per malos vulgata trabeſque trementia pendent.
Namque ibi conſeſſum caveaï ſubter, & omnem
Scenaïem ſpeciem patrum, matrumque, Deorumque,
Inficiunt, coguntque ſuo fluitare colore: &c.

2. *Quod primus omnium.*] Valerius Max. lib. 2. cap. 4. num. 6. *Q. Catulus Campanam imitatus luxuriam, primus ſpectantium conſeſſum velorum umbraculis texit.* Ab eo Capitolium Sylla mortuo dedicatum diximus lib 7. ſect. 44.

3. *Lentulus Spinter.*] Plus hoc etiam præſtitit: nam teſte eodem Valerio Max. loc. cit. *argentatis choragiis*, hoc eſt, ſcenarum inſtrumentis, *P. Lentulus Spinter adornavit ſcenam*, cum tranſlatus non antea foret *Parrhaſii tabulis tunicis.*

4. *Viamque ſacram.*] Fuit ea in quarta Urbis regione, teſte P. Victore, in deſcrip Urbis Romæ. Sericis cortinis inumbratam fuiſſe auctor eſt Dio, lib. 43. pag 226. [illegible]

5. *Munere ipſo glad.*] Quod munus a Suetonio deſcribitur in Julio, cap. 39. Quod vero Plinius addit, Kalendis Auguſti forum fuiſſe a Marcello velis inumbratum, Auguſto XI. conſule; ſignificare videtur, id ob recentem appellationem menſis Auguſti, qui prius Sextilis dicebatur, factum fuiſſe: anno Urbis ſcilicet DCCXXXV. vel ſequente.

6. *Muricibus.*] Acutis lapidibus, ne fora litigiola tam crebro litigantes adirent. Muricem veteres dicebant ſaxi acumen. Virgilius, lib. 5 Æneid.

Concuſſæ cautes, & acuto murice remi
Obnixi crepuere, illiſaque prora pependit.

Ubi id Servius adnotat: & ejuſdem loci auctoritate Nonius Marcellus: *Murices*, inquit, *vetuſtas etiam ſaxorum aſperitates dici volunt.*

7. *Vela nuper*] Vela nuper, inquit, coloris cærulei viſa, ac diſtincta ſtellis, per rudentes extenta cucurrere, in amphitheatro Neronis. Sunt & rubra in cavis ædium, quæ muſcum virentem a Solis ardore defendant.

8. *In amphitheatro.*] Hoc amphitheatrum eſſe cenſuerim, quod Tranquillus in Nerone, cap. 12. ligneum fuiſſe dicit, in regione Martii Campi intra anni ſpatium fabricatum. De quo & Tacitus lib. 13. Annal. pag. 208. *Nerone ſecundum, L. Piſone Coſſ. pauca memoria digna evenere: niſi cui libeat, laudandis fundamentis & trabibus, queis molem amphitheatri apud Campum Martis Cæſar extruxerat, volumina implere.* De velis ibi extentis Dio, lib. 63. pag. 718. dum res geſtas iis diebus enumerat, quibus a Nerone Armeniæ regnum Tiridati conceſſum eſt. Τά γε μὴν παραπετάσματα τὰ διὰ τοῦ ἀέρος διαταθέντα, ὅπως τὸν ἥλιον ἀπείργοι, ἁλουργὰ ἦν· καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν ἅρμα ἐλαύνων ὁ Νέρων ἐνέστικτο· πέριξ δὲ ἀστέρες χρυσοῖ ἐπέλαμπον. *Vela per aerem extenſa, Solis arcendi cauſa, purpurea erant: quorum in medio Nero acu pictus currum agitabat: circa hunc undique ſidera lucebant aurea*, &c.

niſ. Rubent in cavis ædium, & muſcum a Sole defendunt. [9] Cetero manſit candori pertinax gratia. Honor etiam & Trojano bello. Cur enim non & præliis interſit, ut naufragiis? Thoracibus lineis paucos tamen pugnaſſe, teſtis eſt [10] Homerus. Hinc fuiſſe & navium armamenta apud eumdem interpretantur eruditiores: [11] quoniam cum ſparta dixit, ſignificaverit ſata.

CAP. II. VII. [1] Sparti quidem uſus multa poſt ſæcula cœptus eſt: nec ante [2] Pœnorum arma, quæ primum Hiſpaniæ intulerunt. Herba & hæc ſponte naſcens, [3] & quæ non queat ſeri, [4] juncuſque proprie [5] aridi ſoli, uni terræ dato vitio. Namque id malum telluris eſt: nec aliud ibi ſeri aut naſci poteſt. In Africa exiguum & inutile gignitur. [6] Carthaginienſis Hiſpaniæ citerioris portio, nec hæc tota, ſed quatenus parit, montes quoque ſparto operit. [7] Hinc ſtrata ruſticis eorum, hinc ignes faceſque, hinc calceamina, & paſtorum veſtis: animalibus noxium, præterquam cacuminum teneritate. Ad reliquos uſus laborioſe evellitur, ocreatis cruribus, manu, textiſque manicis, convolutum oſſeis [8] iligneiſve conamentis. [9] Nunc jam in hiemem juxta. Facillime tamen ab Idibus Maiis in Junias: hoc maturitatis tempus.

VIII. [1] Vulſum faſcibus in acervo animatum biduo, tertio reſolutum, ſpargitur in Sole ſiccaturque, & rurſus in faſcibus redit ſub tecta. Poſtea maceratur aqua marina optime, ſed & dulci, ſi marina deſit: ſiccatumque Sole, iterum rigatur. [a] Si repente urgeat deſiderium, perfuſum calida [2] in ſolio, ac ſiccatum ſtans, compendium operæ fatetur. Hoc autem tunditur, [3] ut fiat utile, præcipue in aquis marique invictum. In ſicco præferunt e cannabi funes. At ſpartum alitur etiam demerſum, veluti [4] natalium ſitim penſans. [5] Eſt quidem ejus natura interpolis: rurſuſque quam libeat vetuſtum novo miſcetur. Verumtamen complectatur animo, qui volet miraculum æſtimare, quanto ſit in uſu, omnibus terris, navium armamentis, machinis ædificationum, aliiſque deſideriis vitæ. Ad hos omnes uſus quæ ſufficiant, minus triginta millia paſſuum in latitudinem a litore Carthaginis novæ, [6] minuſque c. in longitudinem eſſe reperientur. [7] Longius vehi impendia prohibent.

Interpretatio.

a *Si repent.*] Si ſtatim uti ſparto deſideras.

Notæ.

9. *Cetero.*] Diuturnior fuit gratia candoris in lino: ſive candor in lino ceteris coloribus potior viſus eſt.

10. *Homerus.*] Iliad. β. ubi λινοθώρηκας ejuſmodi bellatores vocat. Et linteam loricam induiſſe Galbam Tranquillus ſcribit, cap 19. quamquam non diſſimulantem parum adverſus mucrones profuturam.

11. *Quoniam cum ſparta.*] Hic verſus ille Homericus, quem reſpicit, ex Iliad β. 135.

Καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται.

Error hic fuit eruditorum illorum, quos Plinius nunc appellat, qui τὰ σπάρτα in eo verſu ſata interpretati ſunt, aut funes rudenteſque nauticos ex rebus ſativis factos, uti ex lino, ſtupa, cannabe: quia σπείρειν ſerere ſignificat. Σπάρτα etiam Homerus vocat, funiculos e lino vel cannabe, quibus ſuebantur naves, non quia e ſativis rebus nectebantur: ſed quia ad nectendum idonei. Nam σπείρειν Græcis, ut *ſerere* Latinis, non ſolum terræ ſemen committere, ſed & nectere ſignificat, & conjungere invicem. Τὸ σπαρτὸν eſt ſativum, quod ſeri poteſt: at σπάρτον eſt funis qui ſeritur, id eſt, nectitur.

Sect. VII. 1. *Sparti quidem.*] Hoc ſpartum Latinorum eſt diverſum a ſparto Græcorum, de quo dicemus alias. Deſcribitur, pingiturque a Cluſio, lib. 6. rarior plant. cap. 40. pag. 220. Hiſpanis, apud quos id provenit, etiamnum *Sparto* vocatur.

2. *Pœnorum arma.*] Bello Punico ſecundo, quo totam intra flumen Iberum Hiſpaniam ſibi ſubjecit Hannibal.

3. *Et quæ non queat ſeri.*] Contra ſeri Varro jubet, lib. 1. de re ruſt. cap. 32. *Sic ubi cannabim*, inquit, *ſeras*, *linum*, *juncum*, *ſpartum*, *unde lineas*, *funes facias*, &c. Sed ægre admodum ſcimus ex ſemine pullulare.

4. *Juncuſque.*] Ob folia juncea, & aſpera.

5. *Aridi ſoli.*] Siticuloſi, aquarum penuria laborantis. Strabo, lib. 3. pag 60. de campo ſpartario: Τοῦτο δ᾽ ἐστὶ μέγα καὶ ἄνυδρον, τὴν σχοινοπλοκικὴν φύον σπάρτον, ἐξαγωγὴν ἔχουσαν εἰς πᾶσαν τόπον, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἰταλίαν.

6. *Carthaginienſis.*] Gignit nunc quoque hæc regio ab limitibus Granatenſis regni, ſeu Bæticæ fine, uſque ad eam urbem quæ nunc Murcia dicitur. Fuit eo tractu, campus Spartarius, Carthagoque nova, *Cartagena*, & ipſa inde a Plinio lib. 31. ſect. 43. & ab Iſidoro lib. 15. cap 1. Spartaria appellata: Καρχηδὼν Σπαρταγένης Appiano, in Iber. pag. 261. Creſcit & in Valentino Hiſpaniæ regno ſpartum ex crudo exſiccatoque ſparto tapetes ſive aulæa, ſtoreas, corbes, rudenteſque conficiunt. Corbes ii certe, in quibus ficus & uvæ paſſæ advehuntur, e ſparto contexti ſunt. Ex eo denique in lini morem aqua macerato, deinde ſiccato, tuſoque, calceamenti genus parant, quod ipſi *Alpargates* vocant. Hæc omnia ex Cluſio, qui vide, loc. cit.

7. *Hinc ſtrata.*] Eodem eſt hodie apud Hiſpanos uſu: nam

8. *Iligneiſve conamentis.*] Conamenta oſſea ligneave interpretor, uſſa, ligneoſque fuſtes teretes, quibus ſpartum convolvitur, ut vellentium conatus juvetur, & minuatur labor. Ita ſane libri omnes etiam MSS. Nugantur, qui *nocamentis*, vel *cum amentis* maluerit.

9. *Nunc jam in hiemem juxta.*] Subintellige, vellitur pariter hieme, ut æſtate: ſed multo facilius ab Idibus Maiis &c. Ita porro MSS. omnes: non, ut editi, *in hiemem vix*.

Sect. VIII. 1. *Vulſum faſcibus in acervo animatum.*] Ita libri omnes: hoc eſt, nondum exanime, ſed viride adhuc & integrum: cum eo ſpiritu quem exhalat, cum recens eſt: atque uti de palmæ fructu Plinius ait, lib. 13. ſect. 9. *cum ſui ardoris anima*. Reſolvi deinde porro neceſſe eſt, vertique ad Solem, uti de feno dictum eſt, lib. 18. ſect. 67. num. 5. alioqui, ut fenum, ſic & ſpartum incenſa illa anima nebulam exhalaret, accenderetürque, & conflagraret. Dalecampius, & poſt eum Salmaſius legunt *manuatum*, interpretanturque, ut Plinius ipſe loquitur initio ſect. 3. *in faſciculos manuales colligatum*: quod vereor ut cuiquam probent.

2. *In ſolio.*] Solium pro vaſe iligneo aut abiegno ponitur. Sic vaſa ea, in quibus cum lixivio calido & cinere pannos emaculamus, ſolia dicimus.

3. *Ut fiat utile.*] Funibus texendis, ceteriſque uſibus.

4. *Natalium ſitim.*] Quoniam in arido ſolo, ut dictum eſt, naſcitur.

5. *Eſt ... natura interpolis.*] Ea ſparti natura, ut interpolandis, reſarciendis, renovandis operibus, quæ ex eo fiunt, aptiſſime adhibeatur, & vetuſtum ſecure miſceatur novo. Interpolis mulier a Plauto appellatur ea, quæ ſe pigmentis interpolat, atque reconcinnat, ut ex vetuſta anu nova quaſi puella fiat, in Moſtell. act. 1. ſc. 3. verſ. 117.

6. *Minuſque C. in longitudinem.*] Sic Apuleius in Herbario ſuo: quod etiam Salmaſius vidit, in Solin. pag. 261. *Ad quos omnes uſus minus XXX M paſſuum in latitudinem e litore Carthaginis Novæ. .. Centum in longitudinem noſcitur.*

7. *Longius vehi.*] Ex interiore Hiſpaniæ tractu advehi, impendia terreſtris itineris vetant. Falluntur, qui *longius ſeri* hac

IX. Junco Græcos ad funes uſos [1] nomini credamus, quo herbam eam appellant: poſtea palmarum foliis, [2] philuraque, manifeſtum eſt: & inde tranſlatum a Pœnis ſparti uſum, perquam ſimile veri eſt.

X. [1] Theophraſtus auctor eſt, eſſe bulbi genus circa ripas amnium naſcens, cujus inter ſummum corticem, eamque partem qua veſcuntur, eſſe laneam naturam, [2] ex qua impilia veſteſque quædam conficiant. Sed neque regionem, in qua fiat, neque quidquam diligentius, præterquam [3] eriophoron id appellari, in exemplaribus, quæ quidem invenerim, tradit: [4] neque omnino ullam mentionem habet, cuncta cura magna perſecutus [5] CCCXC. annis ante nos, ut jam & alio loco diximus: quo apparet, poſt id temporis ſpatium in uſum veniſſe ſpartum.

XI. Et quoniam a miraculis rerum cœpimus, ſequemur eorum ordinem, in quibus vel maximum eſt, aliquid naſci aut vivere ſine ulla radice. [1] Tubera hæc vocantur, undique terra circumdata, nulliſque fibris nixa, aut ſaltem capillamentis, nec utique extuberante loco in quo gignuntur, aut rimas agente: neque ipſa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur, ut plane nec terram eſſe poſſimus dicere, nec aliud quam terræ callum. Siccis hæc fere & ſabuloſis locis, frutectoſiſque naſcuntur. Excedunt ſæpe magnitudinem mali cotonei, etiam librali pondere. Duo eorum genera, arenoſa dentibus inimica, & altera ſincera. Diſtinguuntur & colore, ruſo, nigroque, & intus candido: laudatiſſima Africæ. Creſcant, anne vitium id terræ (neque enim aliud intelligi poteſt) ea protinus globetur magnitudine, qua futurum eſt: & vivantne, an non, haud facile arbitror intelligi poſſe. Putreſcendi enim ratio communis eſt iis cum ligno. [2] Lartio Licinio Prætorio viro jura reddenti in Hiſpania Carthagine, paucis his annis ſcimus accidiſſe, mordenti tuber, ut deprehenſus intus denarius primos dentes inflecteret: quo manifeſtum erit, [3] terræ naturam in ſe globari. Quod certum eſt, [4] ex iis erunt quæ naſcantur, & ſeri non poſſint.

XII. [1] Simile eſt & quod in Cyrenaïca provincia vocant miſy, præcipuum ſuavitate odoris ac ſaporis, ſed carnoſius: [2] & quod in Thracia iton, & quod in Græcia geranion. CAP. III.

XIII. [1] De tuberibus hæc traduntur peculiariter: Cum fuerint imbres autumnales, [2] ac tonitrua crebra, tunc naſci, & maxime e tonitribus: nec ultra annum durare: tenerrima autem verno eſſe. [3] Quibuſdam locis accepta riguis feruntur: ſicut Mytilenis negant naſci, niſi exundatione fluminum invecto ſemine ab Tiaris. Eſt autem is locus, in quo plurima naſcuntur. Aſiæ nobiliſſima circa Lampſacum, & Alopeconneſum: Græciæ vero, circa Elin.

XIV. Sunt & in fungorum genere a Græcis dicti [1] pezicæ, qui ſine radice aut pediculo naſcuntur.

NOTÆ.

legunt: herbam enim eſſe Plinius ante monuit, quæ non queat ſeri.

Sect. IX. 1. *Nomini credamus.*] Habent enim Græci commune nomen, quo juncum funemque nominent, perinde ac ſi ex junco funes olim contextos ſignificarent: Σχοῖνος. Vide Rob. Conſtant. in Lexico.

2. *Philuraque.*] Hoc eſt, tenuiſſimis arboris tiliæ membranis, ſeu tunicis: hæc enim φιλύρα Græcis dicitur.

Sect. X. 1. *Theophraſtus.*] Libro 7. hiſt. cap. 13. & ex eo Athenæus, lib. 2. pag. 64.

2. *Ex qua impilia.*] Ita MSS. Reg. Colb. Chiffl. Th. non, ut editi perperam, *mapalia.* Sunt autem *impilia* ſocculi. Theophraſtu πόδεια. Ὑφαίνεται δ' ἐξ αὐτοῦ, inquit, καὶ πόδεια, καὶ ἄλλα ἱμάτια. Πόδεια ſunt podum tegumenta ex coacta lana. Impilia igitur coactilia erunt, pedibus involvendis calceandiſque utilia. *Des chauſſons de feutre.* Pollux, lib. 2. cap. 4. pag. 116. Πόδεια δ' τὰ περὶ τοῖς ποσὶ πίλοι. Heſychius: Νάκτα, τοὺς πίλους, καὶ τὰ ἐμπίλια. Uſus hac voce *impilia* Ulpianus. Vide Turnebum, lib. XI. Adverſ. cap. 14. pag. 334.

3. *Eriophoron.*] Ἐριοφόρον, ob tomenti copiam, quam gerit, quæ lanæ modo in ſtamina deduci poteſt. Bulbi eriophori geminam iconem exhibet Dodonæus, pag. 681. Ex his alterum in Regio horto vidimus, qualem & Cluſius pinxit. Peruanum præterea alterum, & tertium Orientalem appellatum.

4. *Neque .... mentionem.*] Ejus nimirum quod nunc deſcribitur.

5. *CCCXC annis.*] Vide Notas & Emend. num. III.

Sect. XI. 1. *Tubera.*] Vulgo, *des Truffes.*

2. *Lartio Licinio.*] Vetus inſcriptio, ſed ſuſpecta illa quidem nobis, apud Gruterum, pag. 180.

LARTIVS LICINIVS.
CVM. GVBERNASSET. HISPAN.
HVNC. AQVÆDVCTVM.
IVSSIT. ÆDIFICARI

Apud Plinium juniorem, lib. 2. Epiſt. 14. Largius Licinius, pro Lartio, mendoſe appellatur.

3. *Terræ naturam*] Subſtantiam tenuiorem, ex qua tuber gignitur, ſic in ſe convolvi, ut incidentia quoque includat. De hoc argumento vide Diſſertationem D. Geoffroy junioris, in Hiſtoria Academiæ Regiæ Scientiarum, anni 1711. pag. 23.

4. *Ex iis erunt.*] Ex eorum genere tubera erunt, quæ ſeri non poſſint.

Sect. XII. 1. *Simile eſt .... miſy*] Tuberis genus, & iton, & geranion.

2. *Et quod in Thracia.*] Vide Notas & Emendationes, num. IV.

Sect. XIII. 1. *De tuberibus.*] Hæc totidem verbis Athenæus, lib. 2. pag. 62. ex Theophraſto.

2. *Ac tonitrua.*] Sic etiam ſenſit Juvenalis, Satyr. 5. verſ. 116.

Poſt hunc tradentur tubera, ſi ver
Tunc erit, & facient optata tonitrua cœnas
Majores.

Vide & Plutarchum, lib. 4. Sympoſ. quæſt. 2. pag. 664.

3. *Quibuſdam locis.*] Quibuſdam in locis tuberum origo debetur aquis, & exundationibus fluminum, ſemina ſecum devehentium. Theophraſtus apud Athen. loc. cit. Ου μὴν ἀλλ' ἔνιοί γε ὡς σπερματικῶν ὄντων τὴν ἀρχὴν ὑπολαμβάνουσιν, ἐν γοῦν τῷ αἰγιαλῷ τῷ Μιτυληναίων οὐ φασὶ πρότερον εἶναι πρὶν ἢ γενομένης ἐπομβρίας τὸ σπέρμα κατενεχθῆν ἀπὸ Τιαρῶν, τοῦτο δ' ἐστὶ χωρίον ἐν ᾧ πλεῖστα γίνεται .... Γίνεται δὲ καὶ περὶ Λάμψακον, καὶ ἐν Ἀλωποκοννήσῳ, καὶ περὶ τὴν Ἦλιν. Quæ totidem verbis apud Plinium Latine legimus. Tiaræ porro collis nomen fuit, imminentis litori Mytilenæorum. In nummis antiquis, ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΩΝ ſcribitur.

Sect. XIV. 1. *Pezicæ.*] Πέζιας appellat Theophr. apud Athen. lib. 2. pag. 61. quaſi fungos ſeſſiles diceris: ſunt ii globoſæ formæ, & inſtar rotundi orbis terræ adhærent, nullo pede aut cauliculo fulti: qui dum reſiccati rumpuntur, tenuiſſimum pulverem inſtar fumi evomunt: vulgo Lupi crepitus vocant: nec ſunt ii fungi edules.

XV. Ab his proximum dicetur auctoritate clariſſimum laſerpitium, quod [1] Græci ſilphion vocant, [2] in Cyrenaïca provincia repertum: cujus [3] ſuccum vocant laſer: magnificum in uſu medicamentiſque, & ad pondus argentei denarii penſum. [4] Multis jam annis in ea terra non invenitur: [5] quoniam publicani, qui paſcua conducunt, majus ita lucrum ſentientes, depopulantur pecorum pabulo. Unus omnino caulis noſtra repertus memoria, Neroni Principi miſſus eſt. Si quando incidit pecus in ſpem naſcentis, hoc deprehenditur ſigno: ove, cum comederit, dormiente protinus, capra ſternuente. Diuque jam non aliud ad nos invehitur laſer, quam [6] quod in Perſide, aut Media, & Armenia naſcitur large, ſed multo infra Cyrenaïcum: id quoque adulteratum gummi, [7] ſagapeno, aut faba fracta. Quo minus omittendum videtur, [8] C. Valerio, M. Herennio Coſſ. Cyrenis advecta Romam publice laſerpitii pondo XXX. Cæſarem vero Dictatorem initio belli civilis, inter aurum argentumque protuliſſe ex ærario laſerpitii [9] pondo M. D. [10] Id apud auctores Græciæ evidentiſſimos invenimus natum imbre piceo repente madefacta tellure, circa [11] Heſperidum hortos Syrtimque majorem, ſeptem annis ante oppidum Cyrenarum, quod conditum eſt Urbis noſtræ [12] anno CXLIII. Vim autem illam per [13] quatuor millia ſtadium Africæ valuiſſe. In ea laſerpitium gigni ſolitum, [14] rem feram ac contumacem; & ſi coleretur, in deſerta fugientem: radice multa craſſaque, caule ferulaceo, [15] aut ſimili craſſitudine. [16] Hujus folia maſpetum vocabant, apio maxime ſimilia. [17] Semen erat foliaceum, [18] folium ipſum vero deciduum. [19] Veſci pecora ſolita, primoque purgari, mox pingueſcere, carne mirabilem in modum jucunda. [20] Poſt folia amiſſa, caule ipſo & homines veſcebantur decocto, [21] aſſo, elixoque: eorum quoque corpora XL. primis diebus purgante a vitiis omnibus. [22] Succus duobus modis capiebatur: e radice, atque caule. Et hæc duo erant nomina: rhizias, atque caulias [23] vilior illo ac putreſcens. [24] Radici cortex niger. [25] Ad mercis adulteria, ſuccum ipſum in vaſa conjectum, [26] admixto furfure, ſubinde concutiendo [27] ad maturitatem perducebant: ni ita feciſſent, putreſcentem. Argumentum erat maturitatis, color, ſiccitaſque [28] ſudore finito. Alii tradunt laſerpitii radicem fuiſſe majorem cubitali, [29] tuberque in ea ſupra terram. [30] Hoc inciſo, profluere ſolitum ſuccum, cen

NOTÆ.

Sect. XV. 1. *Græci ſilphion.*] Columella, lib. 6. cap. 17. *Et radix quam Græci σίλφιον vocant, vulgus autem noſtra conſuetudine laſerpitium appellat.* Aliquando & ea caulis ejus plantæ appellatio fuit. Dioſc. lib. 3. cap. 94. ἔνιοι δὲ τὴν ῥίζαν καυλὸν σίλφιον ἐκάλεσαν. Pro tota planta Galenus, lib. 4. de morbis acutis, Comment. 95. Τὴν ῥίζαν τοῦ σιλφίου καλοῦσι [illegible] ὁμωνύμως ὅλῃ τῇ βοτάνῃ.

2. *In Cyrenaïca.*] Inde Cyrenas laſerpiciferas vocat Catullus, prave, pro *laſerpitiferas*.

3. *Succum vocant laſer.*] Philoxenus in Gloſſis, λασάρ[illegible].

4. *Multis jam annis.*] Sic lib. 22. ſect 48 *Extincto omni Cyrenaïco ſilphio, ut diximus.* Scribonius Largus, qui Tiberii ætate vixit, cap 16. ad anginam, Compoſ. 67. *Medicamenta autem ſimplicia quidam hæc faciunt: Laſer Cyrenaïcum, ſi poteſt inveniri: ſin minus, Syriacum aqua dilutum,* &c.

5. *Quoniam publicani.*] Mancupum avaritia non patitur laſerpitium in caulem aſſurgere quia illud depopulantur pecorum pabulo: adeo ut unus caulis, qui pecoris aviditatem feſellerat, pro miraculo Neroni ſit miſſus. Statim in herba tenerove caule depaſcuntur pecudes, neque ſinunt in ferulam aſſurgere. Arcebant prius ipſi incolæ greges ab ea planta, ne florem depaſcerentur, radicemque ſuffoderent, teſte Arriano, lib. 3. de exped Alex.

6 *Quod in Perſide.*] De laſere Mediæ, Euſtathius in Dionyſ. verſ 1017. pag. 127. De Syria, Media, Armeniaque, Dioſc. lib. 3. cap. 94. Apicius, lib. 1 cap 30. *Laſer Parthicum* vocat.

7. *Aut ſagapeno,* &c.] Sic Dioſc. lib. 3. cap. 94 Δολοῦται [illegible], &c.

8. *C. Valerio.*] In annum Urbis DCLXI incidit Conſulatus C. Valerii Flacci, & M. Herennii. Vide Caſſiod. Jul. Obſeq. & Fragm. Capitol.

9. *Pondo M. D.*] Hoc eſt, pondo mille quingenta. Ita MSS. Reg 2. & Colb. non, ut editi, *pondo CXI.*

10. *Id apud auctores.*] Eſt & apud Theophr l. 6 hiſt. c 3.

11. *Heſperidum hortos.*] Vide lib. 5. ſect. 5. Theophr loc. cit. ut quidem in libris editis vulgo habetur, περὶ τὴν Σύρτιν δὲ τὴν Ἑσπερίδων, circa Heſperiam ſeu Berenicen oppidum Syrti vicinum.

12. *Anno CXLIII.*] Olympiadis XLV. annus hic ſecundus fuit. Theophr. loc. cit. conditam Cyrenen ait annis fere trecentis antequam Archon Athenis Simonides foret: fuit autem is Archon Olymp CXVII anno ſecundo, Urbis Romæ CCCCXLII. Quare cum Plinio Theophraſtus facit, cum a trecentorum annorum numero unicus deſideretur. Solinus Urbis Cyrenæ ortum adſcribit Olympiadi V. & XL. poſt Trojam captam anno DLXXXVI. Euſebius in Chron. vicennio fere ante, Olymp. XXXVII. anno IV. *Battus,* inquit, *Cyrenen condidit*

13. *Quatuor millia ſtad.*] Theophr ἐπὶ [illegible] σταδίους. Sunt ea paſſuum L. millia.

14. *Rem feram.*] Quæ cultum aſpernetur omnem, & loca culta fugiat: vel, uti de cupreſſo dictum eſt, quæ ſit natu moroſa.

15. *Aut ſimili craſſitudine.*] Vide Notas & Emend. n. 5.

16. *Hujus folia.*] Theophr. loc cit. Τὸ δὲ φύλλον ὃ καλοῦσι μάσπετον, ὅμοιον τῷ σελίνῳ, &c Pollucis lib. 6 cap. 10. pag. 287. eadem ſententia eſt, ἡ δὲ ῥίζα σίλφιον . . . . τὸ δὲ φύλλον μάσπετον. Dioſc vero lib. 3 cap. 94. caulem maſpetum: ὁ δὲ καυλὸς μάσπετον καλεῖται, [illegible]. Idem nihilominus aliorum ſententiam recitat: ἔνιοι δὲ τὸν καυλὸν σίλφιον ἐκάλεσαν, τὴν δὲ ῥίζαν μαγύδαριν, τὰ δὲ φύλλα μάσπετα.

17 *Semen . . . . foliaceum.*] Theophr. Σπέρμα δὲ [illegible], φυλλῶδες, ὅσον τὸ λεγόμενον φύλλον. Et ipſum quoque ſemen a planitie foliacea, folium eſt appellatum, ut ex Galeno dicemus ſtatim

18. *Folium . . . . vero deciduum.*] Vide Notas & Emendat. num. VI.

19. *Veſci pecora.*] Theophr loc. cit.

20. *Poſt folia amiſſa.*] Decidere enim ea a Canis ortu, Auſtro flante, quidam tradidere

21. *Aſſo, elixoque.*] Theophr. ἑφθὸν, ὀπτόν.

22 *Succus duobus.*] Theophr. loc. cit. & Dioſc. totidem verbis. Καυλίαν vocant ſuccum qui e caule, ῥιζίαν qui ex radice exprimeretur

23. *Vilior illo.*] Vide Notas & Emend. num. VII.

24. *Radici.*] Theophr. loc. cit.

25. *Ad mercis adulteria.*] Ad mercem eam ſive ſuccum adulterandum. Legit Salmaſius in Solin. pag. 1024 *ad mercen adultera,* & ad ultera eſſe ait, quod Græci [illegible] dicant At id quis unus, amabo, dixit idoneus ſatis Latinitatis auctor?

26. *Admixto furfure.*] Theophr. admixta farina, ἄλευρα μίξαντες.

27. *Ad maturitatem.*] Ad perfectionem integritatemque eam, quam hominum induſtria & opera obtineret, ut a putredine defenderetur.

28. *Sudore finito.*] Omni humore ſicci excocto, ſiccato.

29. *Tuberque in ea.*] In eaque radice extuberare capitulum quoddam, quod ſublime penitus exiſtet, ut fere in ſumma tellure eſſe appareat. Οἱ δὲ τὸ σίλφιον τὴν ῥίζαν [illegible] μείζονα. Τοῦτο δὲ [illegible]. Theophr. loc cit.

30. *Hoc inciſo.*] Theophr. loc. cit. Sed quem ex Plinio,

lactis,

lactis, ſuperenato caule, quem magydarin vocarunt. [31] Folia aurei coloris pro ſemine fuiſſe, cadentia a Canis ortu, Auſtro flante. Ex his laſerpitium naſci ſolitum, [32] annuo ſpatio & radice & caule conſummantibus ſeſe. [33] Hoc & circumfodi ſolitum prodidere. Nec purgari pecora, [34] ſed ægra ſanari, aut protinus mori, quod in paucis accidere. Perſico ſilphio prior opinio congruit.

XVI. [1] Alterum genus ejus eſt, quod magydaris vocatur, tenerius & minus vehemens, ſine ſucco: quod [2] circa Syriam naſcitur, non proveniens in Cyrenaïca regione. [3] Gignitur & in Parnaſſo monte copioſius, quibuſdam laſerpitium vocantibus: [4] per quæ omnia adulteratur rei ſaluberrimæ utiliſſimæque auctoritas. [5] Probatio ſinceri prima, in colore modice ruſo, & cum frangitur, candido intus, mox tranſlucente: gutta, aqua ſalivaque liqueſcit. [6] Uſus in multis medicaminibus.

XVII. [1] Sunt etiamnum duo genera, non niſi ſordido nota vulgo, cum [2] quæſtu multum polleant. [3] In primis rubia tingendis lanis & coriis neceſſaria. Laudatiſſima [4] Italica, & maxime ſuburbana: & omnes pæne provinciæ ſcatent ea. [5] Sponte provenit, ſeriturque [6] ſimilitudine erviliæ. [7] Verum ſpinoſus ei caulis: geniculatus hic eſt, quinis circa articulos in orbe foliis. [8] Semen ejus rubrum eſt. Quos in medicina uſus habeat, [9] ſuo dicemus loco.

XVIII. [1] At quæ vocatur radicula, lavandis demum lanis ſuccum habet: mirum quantum conferens candori mollitiæque. Naſcitur ſativa ubique, [2] ſed ſponte præcipua in Aſia Syriaque, ſaxoſis & aſperis locis. Trans Euphratem tamen laudatiſſima, caule ferulaceo, tenui, & ipſo cibis indigenarum expetito, [3] & unguentis, quidquid ſit cum quo decoquatur: folio oleæ. Struthion Græci vocant: floret æſtate, grata aſpectu: verum ſine odore, ſpinoſa, & caule lanuginoſo. Semen ei nullum, radix magna, quæ conditur [4] ad quem dictum eſt uſum.

XIX. 1. Ab his ſupereſt reverti ad hortorum curam, & ſuapte natura memorandam, CAP. IV.
& quoniam antiquitas nihil prius mirata eſt, quam Heſperidum hortos, ac regum [1] Adonis

NOTÆ.

aliiſque ſic legas: Μισὶ πῶτη δὲ τ̃ καυλὸν· καλοῦσι δὲ μαγύδαριν· ἐκ δὲ τούτου τὸ καλούμενον φύλλον. Quanquam alii, ut diximus, radicem magydarin vocant, non caulem: ſemen ipſum fructumque Galenus, tomo 2. in explic. vocum Hippocr. pag. 93. Ὀπῶ καρπὸς, σιλφίου σπέρμα, ὅπερ φύλλον ἴσμεν ἢ μαγύδαριν ὑπό τινων καλεῖσθαι. Succi fructus, ſilphii ſemen dicitur, quod & folium ſimpliciter, & magydaris a quibuſdam vocatur. Et Julius Pollux, lib. 6. cap. 10. pag. 287. Σιλφίου τὸ σπέρμα καλεῖται μαγύδαρις, &c.

31. *Folia aurei.*] Foliacea, ut diximus, ſemina ei ſunt: hæc poſt Canis ortum, Auſtro flante, decuſſa novellas ſilphii ſeu laſerpitii plantas gignunt. Semen ſilphii folium ſimpliciter appellatum eſſe, ex vetuſtis ſcriptoribus antea demonſtratum eſt. Theophraſti hæc verba ſunt loc. cit. Τὸ καλούμενον φύλλον εἶναι σπέρμα, ὃ καὶ ὅταν νότος λαμπρὸς πνεύσῃ μετὰ Κύνα, διασπείρεται· ἐξ οὗ φύεται τὸ σίλφιον.

32. *Annuo ſpatio.*] Eodem anno radix conſummatur, perficiturque, & caulis: τῷ αὐτῷ δὲ ἔτει τήν τε ῥίζαν γίνεσθαι, καὶ τ̃ καυλόν.

33. *Hoc & circumfodi.*] Theophraſt. Δεῖν ὀρύττειν ἐπέτειον, paſtinari annis ſingulis oportere.

34. *Sed ægra ſanari.*] Aut ſanari protinus, aut protinus mori: mori autem protinus, rarum.

Sect. XVI. 1. *Alterum genus.*] Theophr. loc. cit. Adde Heſychium, pag. 614. Μαγύδαρις, ὑπὸ σιλφίου· οἱ δὲ σπέρμα τ̃ σιλφίου εἶναι εἶδος μαγαίτερον.

2. *Circa Syriam.*] Περὶ Συρίαν Theophr. At Dioſc. lib. 3. cap. 94. ἐν Λιβύῃ.

3. *Gignitur.*] Theophr. loc. cit.

4. *Per quæ omnia.*] Per Syriacum, Parnaſſiumque ſilphium, verum ac ſincerum adulteratur.

5. *Probatio ſinceri.*] Dioſc. quoque, loc. cit. Διαφέρει δὲ αὐτοῦ ὁ ὑπέρυθρος, καὶ διαυγὴς, σμυρνίζων.... μὴ δὲ κατὰ πυρὰν τὴν γεῦσιν· εὐχερὴς τε διαλυόμενος ἐπὶ τὸ λευκὸν χρῶμα, &c. *Præfertur modice ruber, atque tranſlucens, myrrham æmulans.... neque ſaporis immitis: qui denique & facile liqueſcit ac diluitur, & albeſcit.*

6. *Uſus in multis.*] Quæ referentur inferius, lib. 22. ſect. 48. & 49.

Sect. XVII. 1. *Sunt... duo genera.*] Earum ſcilicet plantarum, quarum confeſſæ ſunt utilitates, ut dictum eſt ſect. 1.

2. *Quæſtu multum.*] Dioſc. de rubia: ὠφελίμως σπείρεται, διὰ τὸ κέρδος ἐκ τούτου πλεῖστον ἀποδίδω.

3. *In primis rubia.*] Græci ἐρυθρόδανον vocant; Galli, *Garance*: officinæ, *Rubiam tinctorum*. Radicis liquore apud nos ſingulis annis in Paſchali feſto mulieres ova tingunt. A Dodonæo pingitur, pag. 349. qualem in horto Regio vidimus. A vocabulo Gallico deductus garaneus color, cujus Ugutio meminit; qui nempe accedit ad rubiam: cujuſmodi eſt color cervorum: *Couleur de cerf, garancé.*

4. *Italica.*] Ravennatem rubiam laudat in primis Dioſc. lib. 3 cap. 160.

5. *Sponte.... ſeriturque.*] Hoc eſt, una ſilveſtris eſt, ſativa altera, quod & Dioſc. loc. cit. ait: addens & inter oleas & in arvis ſeri.

6. *Similitudine erviliæ.*] Semen, inquit, ſeritur, ſimilitudine erviliæ, ſeu piſi minoris. De ervilia diximus lib. 18. ſect. 10. num. 37.

7. *Verum ſpinoſus.*] Τραχὺς aſper, Dioſc. Εἰσὶ δὲ αὐτῆς οἱ καυλοὶ τετράγωνοι, μακροὶ, τραχεῖς.... ἔχοντες ἐκ διαστημάτων τὰ φύλλα καθ᾽ ἕκαστον γόνυ, ὥσπερ ἀστέρος εἰς κύκλον περικείμενα. *Foliis in orbem per intervalla, nempe circa ſingula genicula, ſtellæ modo decuſſatim radiatis.*

8. *Semen...., rubrum.*] Semen rotundum, inter initia viride, mox rubrum, poſtremo cum ematuruit, nigrum, loquit Dioſc. Καρπὸν στρογγύλον, τὸ πρῶτον χλωρὸν, εἶτα ἐρυθρὸν, εἶτα πεπανθέντα μέλανα.

9. *Suo dicemus.*] Libro 24. ſect. 56.

Sect. XVIII. 1. *At quæ.... radicula.*] Dioſcoridi, lib. 2. cap. 193. Στρούθιον.... ᾧ οἱ ἐριοπλύται χρῶνται πρὸς αὐτὴν ἐρίων. *Struthium ſive radicula, quæ fullones purgandis lanis utuntur.* Ea eſt quæ communi officinarum conſenſu ſaponaria dicitur, quoniam eluendis veſtimentorum maculis, ſordibuſque lanarum expurgandis, ſaponis vicem exhibet. Quidam herbam fullonum etiam nominant, *l'herbe au ſavon*, quod ea interpolandis veſtibus & mangonio poliendis fullones utuntur. Eadem apud Dioſc. in Nothis: Στρούθιον, Ῥωμαῖοι, ἐρβα λαναρία, ἢ ῥάδιξ λαναρία. Et Columella, lib. 11 cap 2. in Aprili: *Oves Tarentinæ radice lanaria lavare debemus, ut tonſuræ præparentur.* Pingitur a Dodonæo, pag. 179.

2. *Sed ſponte.*] Hoc eſt, quæ ſilveſtris eſt, & alterius fere naturæ, caule nempe ferulaceo & eduli, qualem ſaponaria non habet: etſi radicem eam Syriacam ῥίζιον quoque & στρούθιον vocant.

3. *Et unguentis.*] Vide Notas & Emend. num. VIII.

4. *Ad quem dictum eſt.*] Ad lavandas ſcilicet lanas.

Sect. XIX. 1. *Adonis.*] Eſt hic *Adonis* in genitivo, ex Græco Ἄδων, Ἄδωνος. Tamen Adonidis hortos antiqui vocant, in quibus altioſæ plantæ educantur, intra πεζοφορήτων teſtas, ſeu dolia. Ἀδώνειοι κῆποι, inquit Suidas, pag. 83. λέγονται οἱ μετέωροι κῆποι. Meminit & Plato, in Phædro, pag. 276. Fuit Adonis Cinyræ filius Cypriorum regis, ut fabulæ ferunt. At apud Ezechielem, cap. VIII. 14. *mulieres plangentes Adonidem*, feminæ ſunt lamentantes, velut ob Lunæ morbum, nempe ob virium Lunæ imbecillitatem, uſque ad ipſam quintam Lunam totam: unde die *quinta menſis* factum hoc vidit Propheta, Ezech. VIII. 1. Triplex abominatio a Judæis patrata deſcribitur eo capite, & gra-

& [2] Alcinoi: [3] itemque penſiles, [4] ſive illos Semiramis, [5] ſive Aſſyriæ rex Cyrus fecit, de quorum opere [6] alio volumine dicemus. Romani quidem reges ipſi coluere. Quippe etiam Superbus [7] Tarquinius nuncium illum ſævum atque ſanguinarium filio remiſit ex horto. In XII. tabulis legum noſtrarum nuſquam nominatur villa, ſemper [8] in ſignificatione ea hortus: in horti vero, [9] heredium. Quam rem comitata eſt & religio quædam: [10] hortoque & foco tantum [11] contra invidentium effaſcinationes, dicari videmus in remedio [12] ſatyrica ſigna, quanquam hortos tutelæ Veneris [13] aſſignante Plauto. Jam quidem hortorum nomine in ipſa Urbe delicias, agros, villaſque poſſident. Primus hoc inſtituit Athenis Epicurus [14] otii magiſter. Uſque ad eum moris non fuerat in oppidis habitari rura. Romæ quidem per ſe hortus ager pauperis erat.

2. [15] Ex horto plebei macellum, quanto innocentiore victu! Mergi enim, credo, in profunda ſatius eſt, & oſtrearum genera naufragio exquiri, aves [16] ultra Phaſidem amnem peti: [17] & fabuloſo quidem terrore tutas, immo ſic pretioſiores, alias in Numidiam, [18] atque Æthiopiæ ſepulcra: aut pugnare cum feris, [19] mandique capientem quod mandat alius. At hercule quam vilia hæc, quam parata voluptati ſatietatique; niſi eadem, quæ ubique, indignatio occurreret! Ferendum ſane fuerit exquiſita naſci poma, alia ſapore, alia magnitudine, [20] alia monſtro, pauperibus interdicta: inveterati vina, [21] ſacciſque ca-

NOTÆ.

datim refertur. Prima eſt, thurificatio idolorum, verſu 9. 10. 11. Altera, planctus Adonidis, 12. 13. 14. Tertia, adoratio Solis orientis, 15. 16 Judææ ergo mulieres ſic Lunam colebant, ut viri Solem, abominatione hi certe majore: nam viros idololatria ſe contaminare tetrius eſt, quam feminas. Hæ præterea faciebant *placentas reginæ cœli*, Lunæ ſcilicet, Jerem. VII. 18. Eidem ſacrificabant & viri *in urbibus Juda & in plateis Jeruſalem*, acceptum ei referentes, quod *abundarent panibus*, ibidem XLIV. 17. quo nomine & Ceres vocatur a Virgilio, in ipſo initio libri I. Georgicon. *Adonis* propterea Luna appellatur, hoc eſt, Dominatrix: facto nomine eo feminino ex Hebræo maſculino *Adon* אדון. Adonis ergo Luna, eo quod in ſegetes dominatur, ut dictum eſt. *Quinta menſis* autem hoc ſe vidiſſe Ezechiel teſtatur, quod *ſexta die abunde virium habeat Luna*, ut Plinius loquitur, qui propterea ab ea die *menſium annorumque initia* feciſſe Druidas in Galliis refert, libro XVI ſect. XCV. Quamobrem dies illa *quinta menſis* ab Ezechiele idcirco notata credi poteſt admodum veriſimiliter, quod uſque ad eam ipſam totam protraherent mulieres lamentum Adonidis, hoc eſt, Lunæ. Apud Virgilium autem, Ecloga X. verſu 17. *Adonis* nomen paſtoris eſt, quem *Adoneum* Plautus vocat in Menæchmis, act. I. ſc. 2. verſ 34 ſed defletum eum a mulieribus aut viris neuter dicit Fabuloſus alius Adonis eſt, quem Theocritus, Bion, aliique commemorant. Sed quid cum illo Judæis mulieribus, præſertim Ezechielis ævo?

2. *Alcinoi*] Phæacum regis in inſula Corcyra ditiſſimi, cujus ſilvas laudat Virgilius, lib. 2. Georg *Pomaria* Statius, lib. 1. Silvar 3. Pomicium Tertullianus, lib. de Pallio. Secuti omnes Homerum, in Odyſſea.

3. *Itemque penſiles*] De penſilibus Babylonis hortis multa poetæ, multa hiſtorici narrant. Deſcribit eos luculenter Diodorus, lib. 2. Bibl. pag 99. Item Philo Byzantius, lib. de ſeptem orbis ſpectaculis, pag. 3. Beroſus lib. 3 rerum Chald. apud Joſephum, lib. 10 Antiq. cap. XI. ait ſaxeas moles fuiſſe, quæ montium ſpeciem referrent, ſuperne conſitas variis arborum generibus, &c. Pendentes recte dixeris in aere ſilvas.

4. *Sive illos Semiramis.*] Superſunt ex Beroſi annalibus monumenta, proxime apud Joſephum laudata, in quibus ſcriptum eſt, non Semiramidem, Cyrumve, ſed Nabuchodonoſorem ex ſpoliis quæ ex Judæa devaſtata reportarat, templum Belo extruxiſſe, urbemque Babylonem pro majeſtate imperii auctam coctilibus cinxiſſe muris: Ad hæc hortos aerios, & nemora penſilia feciſſe, in gratiam uxoris, quæ in montanis Mediæ educata, ſilvas ſpectare, in edito quæ eſſent, amabat. Beroſum ſequitur Cedrenus in ſynopſi hiſtorica. Curtius lib. 5. num. 5. pag 185. *Syria* (hoc eſt Aſſyriæ) *regem Babylone regnantem*, quiſquis demum is fuerit, *hoc opus eſſe molitum* ſcribit.

5. *Sive Aſſyriæ.*] Cujus olim metropolis Babylon fuit. Strabo, lib. 16. pag. 743.

6 *Alio volumine dicemus.*] Morte præventus non præſtitit fidem: neque eſt illud in Indice voluminum ab eo exaratorum, quem Plinius junior concinnavit.

7. *Tarquinius.*] Rem narrat admodum eleganter Valerius Maxim. lib. 7. cap. 4. num. 1. pag. 350 Vide quæ dicturi ſumus ſect. 53 Cum Superbi nomen Plinius Tarquinio præponit, cognomen id ei fuiſſe admonet in ipſo principatu datum, ob magnificentiam.

8. *In ſignificatione ea.*] Feſtus: *Hortus apud antiquos omnis villa dicebatur, quod ibi qui arma capere poſſent, orirentur.*

9. *Heredium.*] In Tabula VIII. Legis quartæ, hæc tantum hodie verba ſuperſunt: HORTVS.... HEREDIVM.... TVGVRIVM.... Varro, lib. 1. de re ruſt. cap 10. *Antiquus noſter ante bellum Punicum pendebat bina jugera, quod a Romulo primum diviſa dicebantur viritim quæ quod heredem ſequebantur, heredium appellarunt.* Feſtus. *Heredium, prædium parvulum.* Vide plura apud Voſſ. in Etymol. verbi *Heres*.

10 *Hortoque & foco.*] Vide Notas & Emend. num IX.

11. *Contra invidentium.*] Invidiæ magnam vim ad nocendum antiqui putabant, cum eam ſola voluntate, & ipſo afflatu, & contagione, maleficam & venenatam eſſe, & hominibus, quibus male vellet, obeſſe graviter cenſerent Superſtitioſi.

12. *Satyrica ſigna.*] Perinde eſt, ſive Satyrorum intelligat ipſa ſigna, hoc eſt, ſimulacra, Priapive, qualis in eo lapide pingitur, qui a Grutero memoratur, pag. 95. cum hac epigraphe, quæ & effigiem Dei & munera luculenter expedit. ΙΘΥΦΑΛΛΑΙ. ΚΟΡΥΝΗΦΟΡΩΙ. ΚΗΠΟΦΥΛΑΚΙ. ΚΛΕΠΤΟΜΑΣΤΙΓΙ, &c Sive *in iiſdem* tantum virilia, figuramque illam, ut Martialis ait, lib. 3 Epigr. 68.

Cuſtodem merito ſtatuit quam villicus horto,
Oppoſita ſpectat quam proba virgo manu.

13 *Aſſignante Plauto.*] Quo loco Plautus id prodat, nobis hactenus incompertum. At Varro, tum lib. 5. de ling. Lat pag 48 *Horti*, inquit, *Veneris tutelæ aſſignantur*, hoc eſt, munditiei, elegantiæ, venuſtatis, tum lib 1. de re ruſt. cap. 1. Sic etiam Feſtus, verbo *Ruſtica vinalia. Veneri templa ſunt dicata, quia in ipſius Deæ tutela ſunt horti* Et in hortis Salluſtianis Romæ fuiſſe templum Veneris accepimus, cui hæc appoſita epigraphe fuerit, quam Gruterus affert, pag. 39. AEDITVI. VENERIS. HORTORVM. SALLVSTIANORVM.

14. *Otii magiſter.*] In MSS. *hortorum magiſter.* Emit quidem certe hortum minis octoginta, in eoque philoſophiæ ludum aperuit, Laertio teſte in ejus vita, lib. 10. pag. 271. Meminit Pauſanias in Atticis regiunculæ Athenarum, quam *Hortos κήπους* fuiſſe appellatam ſcribit: eam veriſimili conjectura, propter hæc Plinii verba, de hortis Epicuri Gaſſendus accepit, lib. de vita Epicuri, cap. 6. Si codicum MSS. lectio arriſerit, *hortorum Magiſter* Epicurus ſane dicatur, quod in hortis doctrinæ magiſterium exercuit.

15. *Ex horto plebei macellum.*] Non aliud plebi macellum quam hortus fuit: non aliunde fercula. Eodem ſenſu Tullius in Catone, num. 56. *Jam hortum ipſi agricolæ ſuccidiam alteram appellant*

16. *Ultra Phaſidem.*] Phaſianas intelligit, e Colchis olim peti ſolitas, ut dictum eſt lib. 10. ſect. 67.

17. *Et fabuloſo.*] Quanquam deterriti ab earum avium aucupio homines poterant jure videri, vel ſolo terrore, quem de iiſdem avibus, locoque cæli tractu quem incolerent, fabulæ injeciſſent.

18. *Atque Æthiopiæ.*] Memnonidas aves ſignat, de quibus lib. 10. ſect. 37. Cum *in Numidiam* dicit, Meleagridas, de quibus eodem libro, ſect. 38.

19. *Mandique capientem.*] Dum apros venatur.

20. *Alia monſtro.*] Quorum natura a ceterorum pomorum conditione diſpar, ut ſunt ſpadonia, item meloſolia, ceteraque, de quibus lib. 15. ſect 15. vel intempeſtive orta. Plinius, lib. 17. ſect 1. *Ob hoc inſita, & arborum quoque adulteria excogitata ſunt, ut nec poma pauperibus naſcerentur.*

21. *Sacciſque caſtrari.*] Sacco frangi vini vires, ut dictum eſt lib. 14. ſect. 28.

ſtrari : nec cuiquam adeo longam eſſe vitam , [a] ut non ante ſe genita potet : [22] e frugibus quoque quoddam alimentum ſibi excogitaſſe luxuriam , ac medullam tantum earum : [23] ſuperque piſtrinarum operibus & cælaturis vivere , alio pane procerum , alio vulgi , tot generibus uſque ad infimam plebem deſcendente annona. Etiamne in herbis diſcrimen inventum eſt , [24] opeſque differentiam fecere in cibo , etiam uno aſſe venali ? In his quoque aliqua ſibi naſci [25] tribus negant , caule in tantum ſaginato , ut pauperis menſa non capiat. Silveſtres fecerat Natura corrudas , ut quiſque demeteret paſſim : [26] Ecce altiles ſpectantur aſparagi : [27] Et Ravenna ternos libris rependit. Heu prodigia ventris ! Mirum eſſet non licere pecori carduis veſci : non licet plebi. Aquæ quoque ſeparantur , & ipſa naturæ elementa vi pecuniæ diſcreta ſunt. [28] Hi nives , illi glaciem potant , [29] pœnaſque montium in voluptatem gulæ vertunt. [30] Servatur algor æſtibus , excogitaturque ut alienis menſibus nix algeat. [31] Decoquunt alii aquas : mox & illas hiemant. Nihil utique homini ſic , quomodo rerum naturæ placet. Etiamne herba aliqua [b] divitiis tantum naſcitur ? [32] Nemo Sacros Aventinoſque montes , & iratæ plebis ſeceſſus circumſpexerit : [33] mox enim certe æquabit , quos pecunia ſeparaverit. Itaque hercule nullum macelli vectigal majus Romæ , clamore plebis incuſantis apud omnes [c] Principes , donec remiſſum eſt portorium mercis hujus : [34] compertumque non aliter quæſtuoſius cenſum haberi aut tutius , ac minore Fortunæ jure , cum credatur [35] penſio ea pauperum. [36] Is in ſolo ſponſor eſt , & ſub dio reditus , ſuperficieſque cælo quocumque gaudens.

3. Hortorum [37] Cato prædicat caules. Hinc primum agricolæ æſtimabantur priſci , & ſic ſtatim faciebant judicium , [38] nequam eſſe in domo matrem familias , (etenim hæc cura feminæ [39] dicebatur :) ubi indiligens eſſet hortus : [40] quippe e carnario , aut macello vivendum eſſe. Sed nec caules , ut nunc , maxime probabant , damnantes pulmen-

INTERPRETATIO.

a *Ut non*] Ut non & vetuſtiora multo vina potet.

b *Divitiis.*] Divitibus.

c *Principes.*] Imperatores.

NOTÆ.

22. *E frugibus quoque quoddam alimentum.*] Alicam intelligit, de qua prolixe Plinius, lib. ſup. ſect. 29 num. 1. *Sed inter prima dicatur & alicæ ratio, præſtantiſſimæ ſaluberrimæque : quæ palma frugum indubitata Italiam contingit.* Et num. 2. *Alica fit e zea .... Nudatæ conciditur medulla*, &c.

23. *Superque piſtrinarum.*] Piſtrinarum opera ac cælaturas interpretor, varias rerum imagines, quas panificiis ſuis, cruſtuliſque, quod etiamnum hodie fit, piſtores effingunt. Cave enim intelligas, quod viſum eſt nonnullis, piſtrinulas ædificari etiam ac cælari ſolitas, quibus procerum panis moleretur, ſeorſum a pane vulgi.

24. *Opeſque .... in cibo.*] In herbis, quæ vix aſſe veneunt.

25. *Tribus negant.*] Tribuum nomine plebem infimam monet intelligi oportere, cujus menſa ſaginatos caules, altileſque aſparagos minime capiat.

26. *Ecce altiles.*] Ponderoſi, quaſi ex ſagina pingues.

27. *Et Ravenna ternos libris.*] Ravennates aſparagi, inquit, ita ſunt ſaginati, ut terni libram pendant.

28. *Hi nives.*] Hujus moris indicia ſignat Martialis paſſim, ut lib. 9. Epigr. 23.

Nec labris niſi magna meis cryſtalla terantur,
Et faciant nigras noſtra Falerna nives.

Et lib. 12. Epigr. 17.

Nec niſi poſt niveam Cæcuba potat aquam.

Sed & nivem meram bibebant. A. Gellius, lib. 19. cap. 5. *Is nos aquam multam ex diluta nive bibentes coercebat, ſeveriuſque increpabat.* Vel ibi forſan *ex nive*, cum nive admixta ſonat, quæ loquendi forma Plinio quoque ipſi familiaris eſt

29. *Pœnaſque montium.*] Glaciei moles, ac nivium globos, quibus montium juga premuntur.

30 *Servatur algor.*] Nix in foſſis eam ob rem cavatis aſſervatur in æſtatem uſque. Athenæum vide, lib. 3. pag. 124.

31. *Decoquunt.*] Vide quæ dicenda ſunt lib. 31. ſect. 23.

32. *Nemo Sacros.*] De ſeceſſione plebis in Sacrum montem, ob injurias potentium ac divitum contemptus, vide Livium lib. 2. pag 32. in Aventinum, lib. 3. pag. 59.

33. *Mox enim certe.*] Nemo, inquit, in tanto divitum faſtidio, qui ipſis quoque herbis pauperibus interdicunt, plebis iram ſeceſſumque, ut quondam, deſideret : mox enim certe intelliget abunde iratam : & cum utroſque componet, divites, pauperéſque, æquabit eos inter ſe, quos pecunia ſeparavit. Nam cum macelli vectigali aliud majus Romæ nullum eſſet, tanta inſeruta eſt plebis indignatio , tantus clamor, tanta apud omnes Principes conqueſtio, ut portorium mercis hujus remitti oportuerit : compertumque æquas eſſe fere pauperum ac locupletum opes : pauperumque divitias non in nummo quidem, ſed in ſolo : nec in arca reditum, ſed ſub dio eſſe. In libris hactenus editis, *mox enim certe*, ſatis pie quidem, at non ſincere : cum in MSS. Reg. Th. Colb. aliiſque, quos Pintianus vidit, *mox* planiſſime legatur. Aliis *mos* legi placet, nimium ſubtiliter, nec ſatis congruenter orationi reliquæ. Vectigalia ſibi remitti ſæpe flagitavere civitates : remiſſa ſibi ſunt ſæpe gratulatæ. Teſtes nummi veteres plurimi, cujus generis ſunt illi inſignes duo, Carauſii Auguſti. IMP. CARAVSIVS P F AVG. Caput radiatum.)(. EXPECTATE VENI. Auguſtus & civitatis Genius dexteras jungunt. Argenteus, olim apud D. FOUCAULT. Hic ſi legi oportet, *Expectate veni*, fingi oportet rebellem provinciam aliquam auxilio Carauſium evocaſſe, non per litteras, ut fit, vel per legatos, ſed per nuntium. At in pictura jam in provinciam & in ipſam Urbem adveniſſe perhibetur : cur ergo etiam tum diceretur, *Expectate veni*; cum verius tum diceretur, *Expectatus veniſti*, ut titulus picturæ reſponderet ? Latet igitur ſub his litteris alia ſententia : nempe iſta, qua civitas Auguſtum alloquitur, cujus dextram tenet : EXPECTat Adventu Tuo Edua Vectigalium Exemplo Narbonis Immunitatem. Gallice : *La ville d'Autun s'attend, qu'a votre avenement elle ſera exemte d'impoſts ſur le pie de Narbonne.* In alio, qui in Anglia aſſervatur, ſcriptum eſt : EXPECTATE VENIES : hac ſententia : EXPECTat Adventu Tuo Edua Vectigalium Exemplo Narbonis Immunitatem Et Securitatem oratione etiam aliquanto pleniore : cum ſi legendum ſit, *Expectate venies*, congrua omnino non ſit oratio. Claudii Gothici nummus eſt ſingularis in Cimeliis Domus Profeſſæ Societatis Jeſu Pariſiis, hac epigraphe, conſpicua maxime, in ipſa nummi priore pagina, quæ vultum Imperatoris exhibet : IMPOCET AVGI. Sententia eſt : IMPerator Optimus Claudius, Eduorum Tutator, Auguſtodunenſibus Vectigalium Conceſſit Immunitatem. In parte nummi averſa litteræ ſunt uſu detritæ. De titulo Imperatoris Optimi, vide librum VII. ſect. XXVIII. & quæ alibi diximus.

34. *Compertumque non aliter.*] Subintellige, non aliter quam ſi res herbaria immunis ab omni vectigali foret.

35. *Penſio ea pauperum.*] Quoniam ex eo reditu pauperes extunderent, unde capitis tributum penderent. Vide quæ diximus lib. 16. ſect. 12.

36. *Is in ſolo ſponſor.*] Hortus, inquit, pro ſponſore eſt, ſoli bonitate. Satis lauta res familiaris eſt hominis illius, cui hortus eſt ſolo feraci : nec alio is ſponſore eget.

37. *Cato.*] Nunc libro de re ruſt. cap. 156. & 157. ubi de braſſica.

38. *Nequam eſſe.*] Hoc eſt, parum frugi, nec ad rem augendam ſatis acrem, ut recte Budæus, lib 3. fol. 68.

39. *Dicebatur.*] Sic etiam MSS. non *dicabatur*.

40. *Quippe e carnario, aut macello.*] Carnarium dicebatur is locus, ubi carnes : macellum vero tunc, ubi olera diſtrahebantur. Varro libro quarto de ling. Lat.

taria, quæ egerent alio pulmentario: id erat oleo parcere: [41] nam gari deſideria etiam in exprobratione erant. Horti maxime placebant, quia non egerent igni, parcerentque ligno, expedita res & parata ſemper: [42] unde & acetaria appellantur, facilia concoqui, nec oneratura ſenſum cibo, & quæ minime accenderent deſiderium panis. [43] Pars eorum ad condimenta pertinens fatetur domi verſuram fieri ſolitam: atque non Indicum piper quæſitum, quæque trans maria petimus. Jam in feneſtris ſuis plebs urbana in imagine hortorum quotidiana oculis rura præbebant, antequam [a] [44] præfigi proſpectus omnes coëgit multitudinis innumeræ ſæva latrocinatio. Quamobrem ſit aliquis & his honos, neve auctoritatem rebus vilitas adimat, cum præſertim etiam cognomina procerum inde nata videamus: Lactucinoſque [45] in Valeria familia non puduiſſe appellari: & contingat aliqua gratia operæ curæque noſtræ, [46] Virgilio quoque confeſſo, quam ſit difficile verborum honorem tam parvis perhibere.

XX. Hortos villæ jungendos non eſt dubium, riguoſque maxime habendos, ſi contingat, præfluo amne: ſi minus, [1] e puteo rota, organiſve [2] pneumaticis, vel tollenonum hauſtu rigandos. Solum proſcindendum a Favonio: in autumnum præparandum eſt poſt XIV. dies, iterandumque ante brumam. [b] Octo jugerum operis [3] palari juſtum eſt, fimum tres pedes alte cum terra miſceri, areis diſtingui, eaſque reſupinis [4] pulvinorum toris, ambiri ſingulas tramitum ſulcis, qua detur acceſſus homini, ſcatebriſque decurſus.

XXI. In hortis naſcentium [1] alia bulbo commendantur, [2] alia capite, [3] alia caule, alia folio, alia utroque, alia ſemine, [4] alia cortice, alia cute, aut cartilagine, [5] alia carne, [6] alia tunicis carnoſis.

XXII. Aliorum fructus in terra eſt, aliorum & extra, aliorum non niſi extra. Quædam jacent creſcuntque, ut cucurbitæ & cucumis. Eadem pendent, quanquam graviora multo etiam iis quæ in arboribus gignuntur: ſed cucumis cartilagine. Cortex huic uni maturitate tranſit in lignum. Terra conduntur raphani, napique, & rapa: atque alio modo inulæ, ſiſer, paſtinacæ. Quædam vocabimus ferulacea, ut anethum, malvas. [1] Namque tradunt auctores, in Arabia malvas ſeptimo menſe arboreſcere, baculorumque uſum præ-

INTERPRETATIO.

a *Præfigi.*] Præcludi *p rgulas vel feneſtras, quibus* proſpectus *pateret in vicum.*
b *Octo.*] Operas octo jugerum unum paſtinare æquum eſt.

NOTÆ.

pag. 35. *Forum olitorium: hoc erat antiquum macellum, ubi olerum copia. Ea loca etiamnunc Lacedæmonii vocant μακελλωτας: ſed Iones oſtia hortorum & caſtelli, μακελλα. Secundum Tiberim ad Junium, Forum piſcarium ... Hæc omnia poſtquam contracta in unum locum quæ ad victum pertinebant, & ædificatus locus, appellatum macellum, ut quidam ſcribunt quod ibi fuerit hortus,* &c.

41. *Nam gari.*] De garo dicemus lib 31. ſect. 43

42. *Unde & acetaria.*] Olera ſunt, quæ cruda ſumuntur ex aceto.

43. *Pars eorum.*] Hortorum ſcilicet. Ut piper Indicum & condimenta trans mare naſcentia ſibi gulæ proceres compararent, cogebantur plerumque verſuram foris facere, hoc eſt, pecuniam aliunde mutuari. At homines frugi & ſobrios, qui condimentis in horto ſuo naſcentibus erant contenti, domi verſuram facere dixit eleganter Plinius, quaſi qui domi ſumerent, non ex aliena area, quo cibos ſuos condirent. Hæc Salmaſii interpretatio eſt, in Comm. Cercoetn, pag 119. Multo ſimplicior veriorque Petavii, in Maſtigoph. 2. pag 10 Eleganter ille, inquit, verſuram domi facere, hoc eſt, ab horto fenerari ſcribit eum, qui ut gulæ, tamquam δανειστῇ ſatisfaciat, non ab alio quam ab horto ſuo mutuum accipit. Ita verſura propriè eſt creditoris mutatio.

44 *Præfigi proſpectus.*] Præfigere interdum præcludere eſt. Caius, in Digeſt. lib. 8. tit de ſervitutibus urbanorum prædiorum, lege 6. *Hæc autem jura. Velut ſi ædes tuæ, inquit, ædibus meis ſerviant, ne altius tollantur, ne luminibus mearum ædium officiatur & ego per ſtatutum tempus feneſtras meas præfixas habuero, vel obſtruxero, ita demum jus meum amitto,* &c. Vergil. lib. 3. Georg verſu 398.

Multi jam exeretos prohibent a matribus hædos,
Primaque ferratis præfigunt ora capiſtris.

Proſpectus vero pergulæ eſt, ſeu feneſtra, ſeu quilibet ſitus altus, unde proſpicere in vicum licet. Infra lib 21. ſect. 7. *Populus, qua proferebatur ſuam, flores ex proſpectu omnis ſparſis.*

45. *In Valeria familia.*] In una gente plures familiæ fuerunt agnominibus diſtinctæ: Voluſiorum, qui & Publicolæ poſtea appellati. Maximorum, in quibus Lactucæ, ſeu Lactucini Apud Diodor. lib 12. pag. 74. Conſul legitur M. Valerius Lactuca: Μάρκον Οὐαλέριον Λακτούκαν vocat. Eidem & Maximi cognomen fuit: geſſit Conſulatum anno Urbis CCCXCVIII.

46. *Virgilio quoque.*] Libro 4. Georg verſ 6.

In tenui labor.

Sect. XX. 1. *E puteo rota.*] Sic recte Turnebus, ex MSS. veſtigiis, lib. 21. Adverſ. cap. 20. cum prius *pertica* inſulſe legeretur. Rota ea machina eſt ad hauriendam aquam, quæ a Vitruvio deſcribitur cum tympano, lib 10. cap. 9.

2. *Pneumaticis.*] Inter machinarum genera, πνευματικὸν fuit, ſeu ſpiritale, quod vi flatus ac ſpiritus aquam hauriret & attraheret: cujuſmodi fiſtulæ noſtiæ ſunt, vulgo *Pompes.* Aliud κηλώνειον appellatum, juxta puteos poſitum, ad hauriendam facilius aquam, alteram partem prægravante pondere: tollenonem pariter vocant Feſtus & Vegetius: Gallis, *une Baſcule* Vide Vegetium, lib. 4 cap 21.

3 *Palari.*] Hoc eſt, ut Plinius ait lib ſup. ſect 8. num. 3 verti pala, ſeu paſtinari Eſt enim pala ruſticum inſtrumentum ad fodiendam terram.

4. *Pulvinorum toris.*] Sic libro 17. ſect. 35. num 7. *Pulvinatis a devexitate labris.* Pulvinus dicitur areolæ terra elata inter duos ſulcos in hortis, a ſimilitudine pulvinorum in quibus ſedemus: ideirco & torus dicitur *Couche de jardins, de melons, de concombres,* &c.

Sect. XXI. 1. *Alia bulbo.*] Rotundæ radices ſuis membranis tunicatæ, bulbi nominantur: ſive pluribus capitulis coagmententur, uno folliculo omnes ambiente, ſive quadamtenus diſtinctæ ſeparentur: quales ſunt croci, liliorum, narciſſi, ſcillæ, arundinum. Hæ bulboſæ radices ſic ſub terra creſcunt, ut ad novam quotannis ſobolem decerpi aliqua portio poſſit.

2 *Alia capite.*] Id quod ſurſum deorſumve in globum extuberat, aut in orbem glomeratur, caput dici conſuevit: ut in papavere: ſi magnitudine ceſſerit, capitulum: a quo multa herbarum capitulata viſuntur faſtigia. Radices nonnullæ, ut porri & ceparum, extuberant in capita: unde & capitatum porrum ſibi nomen arrogavit.

3. *Alia caule*] Quem & ſcapum Latini vocant.

4. *Alia cortice.*] Cortice, ut cucurbitæ: cortice & cartilagine, raphani: ut dicetur inferius, ſect. 26.

5. *Alia carne.*] Ut poma, pira, pepones.

6. *Alia tunicis.*] Ut cepæ

Sect. XXII. 1. *Namque tradunt.*] Theophr. lib. 1. hiſt. cap. 5.

bere extemplo. Sed & arbor eſt malva in Mauretania Lixi oppidi æſtuario, ubi Heſperidum horti fuiſſe produntur CC. paſſ. ab Oceano, juxta delubrum Herculis, antiquius Gaditano, ut ferunt. Ipſa altitudinis pedum XX. craſſitudinis quam circumplecti nemo poſſit. In ſimili genere habebitur [2] & cannabis. Necnon & carnoſa aliqua appellabimus, [3] ut ſpongias in humore pratorum enaſcentes. Fungorum enim callum, in ligni arborumque natura [4] diximus, & alio genere tuberum [5] paulo ante.

XXIII. Cartilaginei generis, extraque terram eſt [1] cucumis, mira voluptate [2] Tiberio Principi expetitus. Nullo quippe non die contigit ei, [3] penſiles eorum hortos promoventibus in Solem rotis olitoribus: rurſuſque hibernis diebus [4] intra ſpeculariun munimenta revocantibus. [5] Quin lacte mulſo ſemine eorum biduo macerato, [6] apud antiquos Græciæ auctores ſcriptum eſt ſeri oportere, ut dulciores fiant. [7] Creſcunt qua coguntur forma. In Italia virides, & quam minimi: in provinciis quam maximi: [8] & cerini, aut nigri. Placent copioſiſſimi Africæ, grandiſſimi Mœſiæ: cum magnitudine exceſſere, pepones vocantur. [9] Vivunt hauſti in ſtomacho in poſterum diem, nec perfici queunt in cibis, non inſalubres tamen plurimum. Natura oleum odere mire: nec minus aquas diligunt. Deſecti quoque ad eas modice diſtantes adrepunt: aut ſi quid obſtet, verſi pandantur, curvanturque: id vel una nocte deprehenditur, [10] ſi vas cum aqua ſubjiciatur a quatuor digitorum intervallo, deſcendentibus ante poſterum diem: [11] at ſi oleum eodem modo ſit, in hamos curvatis. [12] Iidem in fiſtula flore demiſſo, mira longitudine creſcunt. Ecce cum maxime nova forma eorum in Campania provenit mali cotonei effigie. Forte primo natum ita audio unum: mox ſemine ex illo genus factum: [13] melopeponas vocant. Non pendent hi, ſed humi rotundantur. [14] Mirum in his, præter figuram coloremque, & odorem, quod maturitatem adepti, quanquam non pendentes, ſtatim a pediculo recedunt. [15] Columella ſuum tradit [a] commentum, ut toto anno contingant. Fruticem rubi quam vaſtiſſimum in apricum locum transferre, & recidere, duûm digitorum relicta ſtirpe, circa vernum æquinoctium: ita in medulla rubi ſemine cucumeris inſito, terra minuta fimoque circumaggeratas reſiſtere frigori radices. [16] Cucume- | Cap. V.

Interpretatio.

a *Commentum.*] Excogitatam a ſe rationem, ut melopeponas toto anno habere liceat.

Notæ.

2. *Et cannabis.*] Et beta quoque, ſi Theophraſto fides, loc. cit.

3. *Ut ſpongias.*] Conſervam intelligit, de qua lib. 27. ſect. 45.

4. *Diximus.*] Libro 16. ſect. 11.

5. *Paulo ante*] Sect. 11. 12. 13. & 14. hujus libri.

Sect. XXIII. 1 *Cucumis.*] Ut apud Græcos σίκυος, ſic apud Latinos cucumis late patentis ſignificatus eſt: Nam & quos proprie cucumeres appellamus, *Concombres*: & pepones, *Pompons*: & melones denique complectitur, *Melons.* Cum magnitudine exceſſerunt, aut in longitudinem proceſſere, quales multis locis naſcuntur, pepones quondam vocari cœperunt, ut inter omnes conſtat, a maturitate ducto nomine: ita ut veri cucumeres, qui quanto matureſcunt magis, tanto ſolidiore cartilagine conſtant, lignoſaque cruſta durantur, in priſtinæ nomenclationis ambage remanſerint. Sed qui jam mites ac teneri maturitate flacceſcunt, priſtino nomine defuncti, pepones dici voluerunt: quaſi mites & maturitate tenori cucumeres. Sed cum formam & effigiem mali referunt, & humi rotundantur, melopepones Græci vocant, facto ex pepone & malo nomine: quaſi inter eos nihil niſi figuræ varietas interſit. Ita fere Ruellius, lib. 1. pag. 87.

2. *Tiberio.*] Columella, lib. XI. cap. 3. pag. 402. *Poſſunt etiam cucumeres, ſi ſit opera pretium, vaſis majoribus rotulæ ſubjectis, quo minore labore producantur, & rurſus intra tecta recipiantur. Sed nihilominus ſpecularibus tegi debebunt, ut etiam frigoribus, ſerenis diebus, tuto producantur ad Solem. Hac ratione fere toto anno Tiberio Cæſari cucumis parabatur. Nos autem leviore opera.* &c. Guſtus illa inſignis voluptas Tiberio expetita, meloni noſtro, quam cucumeri, aptius competit.

3. *Penſiles . . . hortos.*] Sic vaſa majora vocat, Gallis *des Caiſſes*, cujuſmodi fere ſunt, quibus aureæ mali continentur.

4. *Intra ſpeculariun*] De ſpecularibus dicemus lib. 36. ſect. 45. Horum vicem ac ſimilitudinem referunt vaſa vitrea, quibus melones integimus: *des Cloches.* Lepide conqueritur Martialis, lib. 8. Epigr. 14. ſe pejus ab amico exceptum, quam ſoleat eſſe hortus penſilis, in quo tenera arborum ſemina ſunt: ut qui non haberet in cella ſpecularia, quibus vim ventorum, & injurias temporum propulſaret.

5. *Quin & lacte mulſo.*] Hoc eſt, lacte in quo mel additum. Colum. loc. cit. pag. 401. *Cucumis tener & jucundiſſimus fit, ſi ante quam feras, ſemen ejus lacte maceres: nonnulli etiam quo dulcior exſiſtat, aqua mulſa idem faciunt.* Palladius lib. 4. in Martio, tit. 9. pag. 88. *Nunc melones ferendi rarius. . . . ſemina mulſo & lacte per triduum maceranda ſunt, & tunc jam ſiccata ponenda: hinc ſuaves efficiuntur. Odorati autem fiunt,* &c.

6 *Apud antiquos Græciæ.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 1. & lib. 3. de cauſis, cap. 12. pag. 277. Hodieque id fit in ſatu noſtrorum melonum: quorum genus illud, quod dulcedinem guſtui repræſentat, vulgus inde *Sucrinos*, quaſi ſaccharinos appellat: *Melons ſucrés.* Hæc præmaceratio ſeminis in cucumerum noſtratium ſatu non adhibetur.

7. *Creſcunt.*] Pallad. loc. cit. de cucumere: *Si ejus florem ſicut in ſua vite eſt, in forma fictili clauſeris, ac ligaveris, qualem vultum forma vel hominis vel animalis habuerit, talem cucumis figuram præſtabit.*

8 *Et cerini.*] Sic recte Thoanæus codex: minus recte prius, *citrini* legebatur. De ea voce egimus lib. 15. ſect. 12.

9. *Vivunt hauſti.*] Vide Athenæum lib. 3. pag. 74. ubi eadem de cucumere Diphilus Siphnius medicus fere commemorat, quæ Plinius.

10 *Si vas cum aqua.*] Palladius loc. cit. pag. 89. de cucumeribus: *Longi, inquit, & teneri cucumeres fiunt, ſi aquam in patenti vaſculo ſub eis ponas, duobus palmis inferiorem, ad quam feſtinando tales efficiuntur.*

11. *At ſi oleum.*] Palladius, loc. cit. de cucumere: *Oleum ſic metuit, ut ſi juxta poſueris, velut hamus flectetur.*

12. *Iidem in fiſtula.*] Palladius loc. cit. *Aliqui florem cucumeris cum vaſculo ſuo capite cannæ inſerunt, cui prius omnes nodos perforaverint: ibi cucumis naſcetur in mirandam longitudinem tenſus.*

13. *Melopeponas.*] Alii melones, ut diximus, quaſi μηλώνας, id eſt, pomoſos: quod fere nomen in omnem Italiam & Galliam abiit. Melones Hoſtienſes laudat Julius Capitol. in Albino, pag. 83. A Theophr. σίκυοι, a Julio Polluce quandoque σπερματίαι, quaſi ſeminarii nominanantur. Et Heſychius: Σικυὸς σπερματίας, ὃν ἡμεῖς μηλοπέπονα.

14. *Mirum in his.*] In melonibus.

15. *Columella.*] Libro XI. de re ruſt. cap. 3. pag. 402. & ex Columella Palladius, lib. 4. in Martio, tit. 9. pag. 89.

16. *Cucumerum Græci.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 4. ubi hæc cucumerum genera tria, Λακωνικὸς, Σκυταλίας, Βοιώτιος.

rum Græci tria genera fecere: Laconicum, Scytalicum, Bœoticum. [17] Ex his tantum Laconicum aqua gaudere. [18] Sunt qui herba, quæ vocatur culix nomine, trita, ſemen eorum maceratum ſeri jubeant, ut ſine ſemine naſcantur.

XXIV. [1] Similis & cucurbitis natura, dumtaxat in naſcendo. Æque hiemem odere. [2] Amant rigua ac fimum. [3] Seruntur ambo ſemine in terra ſeſquipedali foſſura, inter æquinoctium vernum, & ſolſtitium: [4] Parilibus tamen aptiſſime. Aliqui malunt ex Calendis Martii cucurbitas, & Nonis cucumeres, & [5] per Quinquatrus ſerere, ſimili modo reptantibus flagellis ſcandentes parietum aſpera in tectum uſque, natura ſublimitatis avida. Vires ſine adminiculo ſtandi non ſunt, velocitas pernix, levi umbra cameras ac pergulas operiens. Inde hæc duo prima genera: [6] Camerarium: & plebeïum, quod humi repit. [7] In priore mire tenui pediculo libratur pondus immobile auræ. Cucurbita quoque omni modo faſtigatur, [8] vaginis maxime vitilibus, conjecta in eas poſtquam defloruit: creſcitque qua cogitur forma, plerumque & draconis intorti figura. Libertate vero penſili conceſſa, jam viſa eſt novem pedum longitudinis. [9] Particulatim cucumis floret, ſibi ipſe ſuperfloreſcens: & ſicciores locos patitur, candida lanugine obductus, magiſque cum creſcit.

Cucurbitarum numeroſior uſus. [a] [10] Et primus caulis in cibo. [11] Atque ex eo in totum natura diverſa. Nuper in balinearum uſum venêre urceorum vice, jampridem vero etiam cadorum ad vina condenda. Cortex viridi tener: deraditur nihilominus in cibis. [12] Cibos ſalubres ac lenes pluribus modis exiſtimant, qui perfici humano ventre non queant, ſed non intumeſcant. [13] Semina quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, ſed non comparandas ſupra dictis: quæ in medio, rotundas: quæ in lateribus, craſſas brevioreſque. Siccantur in umbra, & cum libeat ſerere, in aqua macerantur. Cibis, quo longiores tenuioreſque, eo gratiores. Et ob id ſalubriores, quæ pendendo crevere: minimumque ſeminis tales habent, [b] duritia ejus in cibis gratiam terminante. [14] Eas quæ ſemini ſerventur, ante hiemem præcidi non eſt mos. Poſtea fumo ſiccantur, condendis [15] hortenſiorum ſeminibus ruſticæ ſupellectili. [16] Inventa eſt ratio, qua cibis quoque ſervarentur: eodemque modo cucumis, uſque ad alios pæne proventus: & id quidem [17] in muria fit. [18] Sed & ſcrobe, opaco in loco arena ſubſtrato, fenoque ſicco opertos, ac deinde terra, virides ſervari tradunt. Sunt & ſilveſtres in utroque genere, & omnibus fere hortenſis. [19] Sed & his medica tantum natura eſt. Quam ob rem differentur in ſua volumina.

XXV. Reliqua cartilaginum naturæ terra occultantur omnia. In quibus [1] de rapis

Interpretatio.

a *Et primus.*] Et primus quidem caulis in cibos admittitur. At ex eo tempore, *poſtquam increvit & induruit*, omnino diverſæ naturæ ille eſt, *nec in cibos ultra recipitur.*

b *Duritia.*] Duritia ſeminis gratiam in cibis cucurbitis auferente.

Notæ.

17. *Ex his tantum Lacon.*] Ex his Laconicum melius rigatum provenire: reliqua non rigata præſtantiora eſſe. τύτων ὃ ὁ μὲν Λακωνικὸς ὑδρευόμενος βελτίων· οἱ ὃ ἕτεροι ἄνυδροι βελτίες. Theophr loc. cit.

18. *Sunt qui herba.*] Pallad loc. cit de cucumeribus. *Sine ſemine naſcentur, ſi prius eorum ſemina oleo ſabino prorogantur, & herba ea quæ culex dicitur, trita confricentur.* Ubi pro *oleo ſabino*, legimus, *oleo ſeſamino*, ex auctore Geopon. eadem referente, lib. 12 cap. 17. pag 341. Culex porro forſan eadem eſt quæ ψύλλιον & pulicaris dicitur, *l'herbe aux puces* Hoſce cucumeres ex eventu rei ἰσπερχέας appellat Plato Comicus apud Athen. lib. 2. pag. 68.

Sect. XXIV. 1. *Similis & cucurbitis.*] Vulgo, *Courges, ou Calbaces.*

2. *Amant &c.*] Pallad. loc. cit. pag. 91.

3. *Seruntur ambo.*] Cucumeres, cucurbitæque Pallad. loc. citato

4. *Parilibus.*] Ita libri omnes, etiam MSS Sic libro ſuperiore ſect 66. *Parilicium* ſcribi monuimus oportere, non *Palilicium.* Auctor Marius Victorinus, lib 1. artis Gramm. pag. 2470. *Parilia dicuntur, non Palilia: non a Pale dea, ſed quod eo tempore omnia ſata, arboreſque, & herbæ parturiant, pariantque.*

5. *Quinquatrus.*] Columella, lib. xi. cap. 3 pag. 408. de cucumere: *ſatio ſecunda ejus ſeminis Quinquatribus obſervatur.* De Quinquatribus dixi lib. 18. ſect. 56.

6 *Camerarium.*] Quod in cameras, teſtudineſve, & pergulas ſcandit. Pergulæ, *des treilles, & des cabinets de jardin,*

7. *In priore.*] In camerario genere.

8. *Vaginis vitilibus*] Forte rectius, *fictilibus.* Nam forma fictili includi cucumeres Palladius jubet, paulo ante laudatus a nobis, ut creſcant qua coguntur forma. Vaſe teſtaceo, auctor Geopon. lib. 12. cap. 19. pag. 342.

9. *Particulatim.*] Non tota ſimul planta flores emittit, ſed partes aliæ deinceps ex aliis flore induuntur

10 *Et primus caulis.*] Ut in braſſicis cymæ, qui delicatiores ſunt ipſorum caulium, tenerioreſque cauliculi, ut dicetur ſect 41. Forte haud perperam legas, *Et primus, caulis in cibo.* Primus uſus ſcilicet.

11. *Atque ex eo in totum.*] Sic MSS. omnes: non, ut vulgati libri, *ex eo totum diverſa natura*: quæ ne Oedipus quidem explanarit. Familiaris hæc Plinio loquendi formula *in totum*.

12. *Cibos ſalubres.*] Vide Ruellium, lib 2 pag. 378.

13. *Semina quæ.*] Pallad. lib. 4. in Martio, tit. 9. pag. 91. *Hoc in cucurbitis inſigne eſt, quod longas faciunt & exiles ſemina quæ in earum cervice naſcuntur: quæ in ventre fuerant cucurbitas faciunt craſſiores: quæ in fundo, latas, ſi inverſis cacuminibus obruantur.* Qua ratione ex eodem ſeminio hæc varietas fieri poſſit, ſuo carmine Columella demonſtrat, lib. 10. in hortulo.

14. *Eas quæ ſemini.*] Pallad. loc. cit. *Quæ ſervantur ad ſemina, uſque ad hiemem in ſua vite dependeant: deinde ſublata in Sole ponantur, aut fumo: alter ſemina putrefacta depereunt.*

15. *Hortenſiorum.*] Ita MSS omnes. Hortenſia ſunt quæ in hortis ſeruntur.

16. *Inventa eſt ratio.*] Deſcribit hanc fuſe Nicander in ſecundo Georgicorum, apud Athen lib 9. pag. 372.

17. *In muria fit.*] Modum edocet auctor Geopon. loc. cit. pag. 344.

18 *Sed & ſcrobe.*] Sic etiam auctor Geopon. loc. cit. pag 443.

19. *Sed & his medica*] Nullus horum in cibis uſus: omnis in medicina.

Sect. XXV. 1. *De rapis abunde.*] Libro 18. ſect 34.

Digitized by Google

abunde dixiſſe poteramus videri, [2] niſi medici maſculini ſexus facerent in his rotunda: latiora vero & concava feminini, præſtantiora ſuavitate, [3] & ad condiendum faciliora: [4] quæ ſæpius ſata tranſeunt in marem. [5] Iidem naporum quinque genera fecere: Corinthium, Cleonæum, [6] Liothaſium, Bœoticum, [7] & quod per ſe viride dixerunt. [8] Ex iis in amplitudinem adoleſcit Corinthium, nuda fere radice. Solum enim hoc genus ſuperne tendit, non ut cetera in terram. [9] Liothaſium quidam Thracium appellant, frigorum patientiſſimum. [10] Ab eo Bœoticum dulce eſt, rotunditate etiam brevi notabile, neque ut Cleonæum prælongum. [11] In totum quidem, quorum tenuia folia, ipſi quoque dulciores: quorum ſcabra, & anguloſa, & horrida, amariores. [12] Eſt præterea genus ſilveſtre, cujus folia ſunt erucæ ſimilia. Palma Romæ [13] Amiterninis datur, inde Nurſinis: [14] tertia noſtratibus. Cetera de ſatu eorum [15] in rapis dicta ſunt.

XXVI. 1. [1] Cortice & cartilagine conſtant raphani: multiſque eorum cortex craſſior etiam, quam quibuſdam arborum. [2] Amaritudo plurima illis eſt, & pro craſſitudine corticis. Cetera quoque aliquando lignoſa. [3] Et vis mira colligendi ſpiritum, laxandique ructum: ob id cibus illiberalis, utique ſi proxime olus mandatur: ſi vero cum olivis drupis, rarior ructus fit, minuſque fœtidus. [4] Ægypto mire celebratur propter olei fertilitatem, quod e ſemine ejus faciunt. Hoc maxime cupiunt ſerere, ſi liceat: quoniam & quæſtus plus quam a frumento, & minus tributi eſt, nullumque copioſius oleum.

2. [5] Genera raphani Græci fecēre tria, foliorum differentia, criſpi, atque lævis, & tertium ſilveſtre. [6] Atque huic lævia quidem, ſed breviora ac rotunda, copioſaque: [7] atque fruticoſa: ſapor autem aſper, & medicamenti inſtar [8] ad eliciendas alvos. [9] Et in prioribus tamen differentia a ſemine eſt: quoniam aliqua pejus, aliqua admodum exiguum ferunt. [10] Hæc vitia non cadunt, niſi in criſpa folia.

3. Noſtri alia fecere genera: [11] Algidenſe a loco, longum atque tranſlucidum. Alterum rapi figura, quod vocant Syriacum, ſuaviſſimum fere ac tenerrimum, hiemiſque patiens. Præcipuum tamen eſt, quod e Syria non pridem advectum apparet, quoniam apud auctores non reperitur: id autem tota hieme durat. [12] Etiamnum unum ſilveſtre Græci agrion vocant, Pontici armon, alii leucen, noſtri armoraciam, fronde copioſius quam

Notæ.

2. *Niſi medici.*] Medicis prævit Theophraſtus, lib. 7. hiſt. cap. 4. Medicos fuiſſe Græcos ipſe Plinius admonuit loco proxime appellato.

3. *Et ad condiendum.*] De condiendis rapis vide Palladium, in Decembri, tit. 5.

4. *Quæ ſæpius ſata.*] Ita MSS. quoque. Theophr. loc. cit. monet, ſi denſius ſpiſſiuſve ſerantur, in marem tranſire. Γογγυλίδες δ' αἱ μὲν φασὶν εἶναι γένη, αἱ δ' οὔ φασιν· ἀλλὰ καὶ τῇ σπορᾷ καὶ τῇ χώρᾳ διαφέρειν· γίνεσθαι δ' ἐκ ταὐτοῦ σπέρματος ἀμφω· ὅταν δὲ τὸ πυκνότερον σπαρῇ, μαγοῦσθαι δοῦ μεγαλ. ... ἐὰν γὰρ πυκνὰ, πάσας ἀπαρρενοῦσθαι.

5. *Iidem naporum.*] Igitur ii medici, quorum nunc placita referuntur, napos appellavere, quos raphanos ſive radiculas verius appellaſſent. Nam Theophraſtus lib. 7. hiſt. cap. 4. quinque hæc ipſa τῆς ῥαφανίδος genera agnoſcit, ita prodente Athenæo, lib. 2. pag. 56. ex quo Theophraſti locus, qui nunc in mendo cubat, refingi debet: Θεόφραστος δ' ἐν τοῖς περὶ φυτῶν, inquit, γένη ῥαφανίδων φησὶν εἶναι πέντε· Κορινθίαν, Λειοθασίαν, Κλεωναίαν, Ἀμωρέαν, Βοιωτίαν· κράτιστα δ' εἶναι τὴν Λειοθασίαν Θρᾳκίαν, &c. *Des raiforts.*

6. *Liothaſium.*] Sic Athenæus, mox citatus. Theophr. loc. cit. Λειοθασίαν, cui favere Heſychius videtur, in Ἀπολειοθασίδες ῥαφανίδες. Has ipſas tamen, quæ illotæ ἄπλυτοι vocitantur, Θασίαν Athenæus vocat.

7. *Et quod per ſe viride.*] Id videtur eſſe, quod Ἀμωρέαν Athenæus appellat.

8. *Ex iis.*] Theophr. loc. cit. de raphanis. Ἐναυξέστατος δὲ φασὶ τὴν Κορινθίαν, ἣ καὶ τὴν ῥίζαν ἔχει γυμνήν· ἀναίσσει γὰρ εἰς τὸ ἄνω, καὶ οὐκ εἰς τὸ κάτω ὥσπερ...

9. *Liothaſium.*] Theophr. ex Athenæo, loco proxime allato.

10. *Ab eo Bœoticum.*] Theophraſt. loc. cit. iiſdem verbis.

11. *In totum quidem.*] Theophr. loc. cit. Ὅσαι δ' ἂν ᾖ λεῖα τὰ φύλλα, &c.

12. *Eſt præterea.*] Theophr. Γένος δέ τι καὶ ἄγριον ἐστὶν ἔχει τὸ φύλλον, εὐζώμῳ ὅμοιον. De eruca, lib. 20. ſect. 49.

13. *Amiterninis.*] Vide quæ diximus libro ſuperiore, ſect. 5. Rapi vero hi proprie ſunt, non raphani, ut priores.

14. *Tertia noſtratibus.*] Romani agri.

15. *In rapis dicta ſunt.*] Libro ſup. ſect. 34.

Sect. XXVI. 1. *Cortice* .... *raphani*] Quas Græci ῥαφανίδας vocant; Galli, *des Raiforts*. Radices quæ ſunt edendo, multa carne ſunt indutæ, velut raphani, napi, rapa: immo nonnullæ quamdam cartilaginis ſpeciem præ ſe ferre conſpiciuntur: quapropter & cartilagineæ nominantur, ut raphani.

2. *Amaritudo.*] Δριμύτης, acrimonia dicitur a Theophr. loc. cit. Sed amaritudinem appellare ſaporem eum acutum, qualis in raphano ſentitur, familiare Plinio eſt.

3. *Et vis mira.*] Inflationem habere hunc cibum ait, ac vim ciendi ructus. Quod & Dioſc. edocet, lib. 2. cap. 137. ῥαφανὶς ... καὶ αὐτὴ πνευμάτων γεννητική .... ἐρευκτικὴ δὲ, &c.

4. *Ægypto.*] Plinius ipſe, lib. 15. ſect. 7. *Plurimum autem in Ægypto fit oleum e raphani ſemine.*

5. *Genera raphani*] Genera ejus quod Græci ῥάφανον appellarunt, fecere illi tria. Verum ne quempiam nomenclatio remoretur, attendendum eſt apud Atticos appellatione raphani braſſicam venire: ſic Ariſtophanem, ſic etiam Theophraſtum, & alios pleroſque pro braſſica conſtat uſurpaſſe. Atque ut in Theophraſto potiſſimum morer, cujus orationem ſimilem eſſe Plinianæ perſpicuum eſt, ſic ille habet, lib. 7. hiſt. cap. 4. Τῆς δὲ ῥαφάνου τρεῖς διαφοραὶ, ἡ λειόφυλλός τε, καὶ ἡ οὐλόφυλλος, καὶ τρίτη ἡ ἀγρία, &c. Ea braſſicæ, non raphano proprie dicto referuntur: ſiquidem Marcus Cato ultima voluminis parte, quam braſſicæ dicavit, tria fecit eadem illius veſtigia: tres pariter notas attulit. Prima eſt lævis, altera criſpa, tertia quæ proprie crambe nominatur: ſingula deinde genera ſuis notis deſcribit, quas omnes Theophraſti verbis ſuffragari conſtat. Heſychius: Ῥαφανὶς, καὶ ῥάφανος διαφέρει παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς· ῥάφανος μὲν γὰρ ἡ κράμβη· ῥαφανὶς δὲ παρ' ἡμῖν ῥάφανος. Habet eadem Apollodorus Caryſtius apud Athen. lib. 1. pag. 34. Vide plura in eam rem apud Galenum, lib. 2. de alim. facult. cap. 44. pag. 361.

6. *Atque huic lævia.*] Theophr. iiſdem verbis, de braſſica.

7. *Atque fruticoſa.*] Ramoſa πλάνκλαδος, Theophr.

8. *Ad eliciendas alvos.*] Ad dejiciendam, ad ciendam alvum atque purgandam. De braſſica, Theophr. loc. cit. ἡ δὲ ἀγρία ... χολὰς ἔχουσα δριμεῖς καὶ φαρμακώδεις· διὸ καὶ πρὸς τὰς κοιλίας αὐτῇ χρῶνται οἱ ἰατροί.

9. *Et in prioribus.*] In criſpa, lævique braſſica. Theophr. loc. cit. de braſſica: Ὁμοίως δὲ .... εἶναι δοκοῦσι διαφοραὶ καὶ ἐν τοῖς· ἐπεὶ ἀσπερμεῖ τι γένος αὐτῶν ἐστιν, ἢ μικρόσπερμον, &c.

10. *Hæc vitia.*] Seminis parvitas, aut imbecillitas.

11. *Algidenſe.*] Ab Algido monte Romæ vicino, de quo nos alibi. Sed nunc de Italis vernaculiſque raphanis, atque adeo veris ac proprie dictis agit, non de braſſica.

12. *Etiamnum unum.*] Raphani nimirum, non braſſicæ, ſilveſtre genus. Philoxenus in Gloſſis: Ῥαφανίδες, *armoracea*. Iſidorus, lib. 17. cap. 10 armoraciam eſſe lapſanam falſo putat. Utramque diſtinguit Columella, lib. 9. cap. 4. *Jam vero*, inquit, *nota viliorum innumerabiles naſcantur herbæ* ... *ut vulgares lapſanæ, nec his pretioſior armoracia.* Italia ſerum an-

corpore. In omnibus autem probandis maxime ſpectantur caules: immitium enim rotundiores craſſioreſque, ac longis canalibus. Folia ipſa triſtiora, & angulis horrida.

4. Seri vult raphanus terra ſoluta, humida. Fimum odit, palea contentus. Frigore adeo gaudet, ut in Germania infantium puerorum magnitudinem æquet. Seritur poſt Idus Febr. ut vernus ſit: iterumque [13] circa Vulcanalia, quæ ſatio melior. Multi & Martio, & Aprili ſerunt, & Septembri. Incipiente incremento, conſert alterna folia circumobruere, [14] ipſos vero accumulare. [15] Nam qui extra terram emerſit, durus fit atque fungoſus. [16] Ariſtomachus detrahi folia per hiemem jubet: &, ne lacunæ ſtagnent, accumulare: ita in æſtatem grandeſcere. Quidam prodidere, ſi palo adacto caverna palea inſternatur ſex digitorum altitudine, deinde in ſemen fimumque & terra congeratur, ad magnitudinem ſcrobis creſcere. Præcipue tamen ſalſis aluntur. Itaque etiam talibus aquis irrigantur, [17] & in Ægypto nitro ſparguntur, ubi ſunt ſuavitate præcipui. In totum quoque ſalſugine amaritudo eorum eximitur, fiuntque coctis ſimiles. Namque & cocti dulceſcunt, & in naporum vicem tranſeunt. Crudos medici ſuadent, ad colligenda acria viſcerum, [18] dandos cum ſale jejunis eſſe, atque ita vomitionibus præparant meatum. Tradunt & præcordiis neceſſarium hunc ſuccum: quando [19] phthiſin cordi intus inhærentem non alio potuiſſe depelli compertum ſit in Ægypto, regibus corpora mortuorum ad ſcrutandos morbos inſecantibus. Atque, ut eſt Græca vanitas, fertur in templo Apollinis Delphis adeo ceteris cibis prælatus raphanus, ut ex auro dicaretur, beta ex argento, rapum e plumbo. Scires non ibi genitum [20] Manium Curium Imperatorem, quem Samnitium legatis aurum repudiaturo afferentibus, rapum torrentem in foco inventum Annales noſtri prodidere. Scripſit & Moſchion Græcus unum de raphano volumen. Utiliſſimi in cibis hiberno tempore exiſtimantur: iidemque dentibus ſemper inimici, quoniam atterant. Ebora certe poliunt. [21] Odium his cum vite maximum, refugitque juxta ſatos.

XXVII. Lignoſiora ſunt reliqua, in cartilaginum genere a nobis poſita. Mirumque, omnibus vehementiam ſaporis ineſſe. Ex iis paſtinacæ unum genus agreſte ſponte provenit: [1] ſtaphylinos Græce dicitur. [2] Alterum ſeritur radice vel ſemine, primo vere vel autumno: ut Hygino placet, Februario, Auguſto, Septembri, Octobri, ſolo quam altiſſime refoſſo. Annicula utilis eſſe incipit, bima utilior, gratior autumno, patiniſque maxime: & ſic quoque [a] virus illi intractabile eſt. [3] Hibiſcum a paſtinaca gracilitate diſtat, damnatum in cibis, ſed medicinæ utile. [4] Eſt & quartum genus in eadem ſimilitudine paſtinacæ, quam noſtri Gallicam vocant, Græci vero daucon: [5] cujus genera etiam quatuor fecere: [b] inter medica dicendum.

XXVIII. [1] Siſer & ipſum Tiberius Princeps nobilitavit, flagitans omnibus annis e

Interpretatio.

a *Virus*] Sapor

b *Inter medica.*] In libris de medicina.

Notæ.

tiquarum parens, adhuc *Armoracia* & *Remolaci* nominat, teſte Anguillara, part. 7. pag. 112. Noſtri, *Rave ſauvage*. Dioſc. lib. 2. cap. 138. *Ῥάφανις ἀγρία, ἣν Ῥωμαῖοι ἀρμορακίαν καλοῦσι*, &c.

13. *Circa Vulcanalia.*] Columella, lib. xi. cap. 3. *Ceterum Auguſto circa Vulcanalia, tertia ſatio eſt: eaque optima radicis,* (hoc eſt, raphani) *& rapæ, itemque napi, & ſiſeris*, &c. Ac multo poſt: *Raphani radix bis anno ſeritur: Februario menſe, cum vernum fructum exſpectamus: & Auguſto menſe circa Vulcanalia, cum maturum. Sed hæc ſatio ſine dubio melior habetur.*

14. *Ipſos vero accumulare.*] Aggerare terram, circumfundere. Colum. loc. cit.

15. *Nam qui extra.*] Columella iiſdem verbis, loc. cit.

16. *Ariſtomachus.*] Theophr. quoque, lib. 5. de cauſis, cap 5. pag 330. *Ὁμοίως δὲ τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν τοῖς λαχάνοις· ἐφ' ὧν πυκνοῦσι τὰς ῥίζας, τὰ μὲν ἀφαιροῦντες τὰ φύλλα, καθάπερ τὰς ῥαφανίδας, ὅταν μέλλῃ συνάπτειν ὁ χειμών, καὶ καταχωννύντες τὴν γῆν, ὅπως καὶ τὸ ὕδωρ ἀπορρέῃ· ἐν γὰρ τῷ θέρει γίνονται θαυμασταὶ τῷ πάχει.*

17. *Et in Ægypto.*] Plinius, lib 31 ſect 46. num 4. *Salis vice utuntur ad raphanos nitro Ægyptii: teneriores eos facit: olera viridiora*: ubi raphanos ab oleribus, hoc eſt, a braſſica ſecernit.

18. *Dandos cum ſale*, &c.] Eadem de raphano Dioſcor. lib. 2. cap. 137. *Ἀναῤῥήζει δὲ καὶ τοῖς ἐμεῖν μέλλουσι προεσθιομένη.* De radicula Celſus, ut dicemus lib. ſeq ſect. 13.

19. *Phthiſin.*] Lentam ea vox tabem ſonat De hoc cordis vitio egimus lib. xi. ſect. 69. Vide Notas & Emendat. num. X.

20. *Manium Curium.*] Rem narrat eleganter, ut ſolet, Valerius Max. lib. 4. cap. 3. pag. 208. Cicero in Catone: Megacles quoque, libro de Viris illuſtribus, apud Athen. lib. 10 pag 419. Plutarchus, in Apophth.

21. *Odium his.*] Raphanis ſcilicet: nec minus braſſicæ, uti ex Theophraſto vidimus, lib. 17. ſect. 37 & ex Plinio ipſo viſuri ſumus, lib. 24. ſect. 1. *Perniciales & braſſica cum vite odia.* Palladius, lib. 9. in Auguſto, tit 5. *Raphanum tamen, ſive braſſicam, conſtat eſſe vitibus inimicum: nam ſi circa ſe ſerantur, natura diſcordante refugiunt.* Ῥάφανον de braſſica recte accepit. Sed & raphano proprie dicto, hoc eſt, *ῥαφανίδι*, via eadem eſt.

Sect. XXVII. 1. *Staphylinos.*] Σταφυλῖνος Athenæo, lib. 9. pag. 371. Hæc paſtinaca tenuifolia ſilveſtris, quæ pingitur a Dodonæo, pag. 668. viſa a nobis in horto Regio.

2. *Alterum ſeritur.*] Paſtinaca ſativa, quæ in Gallia vulgo *Panais* nominatur. Dodonæo, pag. 669. Paſtinaca ſativa latifolia eſt

3. *Hibiſcum.*] Paſtinaca latifolia ſilveſtris Dodonæi hæc eſt, pag. 669 *Panais ſauvage.*

4. *Eſt & quartum.*] In quo genere eſt illud haud poſtremum, quod vulgo notum *Carota* nomine, & Dauci officinarum, ut recte Anguillara, part. 7. pag 129. prædulci radice, odorata, lutea, rufa, vel interdum purpurea, quam cum farina & oleo frigunt ad menſarum uſus, aut coctam in aceto & oleo mandunt. Tenuifolia ſativa paſtinaca dicitur Dodonæo, pag. 667.

5. *Cujus genera etiam quatuor.*] De his dicemus opportunius lib. 25. ſect. 64. inter medica, ut Plinius ait.

Sect. XXVIII. 1. *Siſer &c.*] Dioſcoridi, lib. 2. cap. 139. Σίσαρον. Noſtris, *Chervi.* Iconem Dodonæus exhibet, pag. 670 Quanquam an ſiler Græciæ, cum ſilere Geldubæ ſive Germanorum ſit idem, ſubdubitat Anguillara, par. 7. pag. 112.

Germania,

Germania. [1] Gelduba appellatur caſtellum Rheno impoſitum, ubi generoſitas præcipua. Ex quo apparet frigidis locis convenire. Ineſt longitudine nervus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta: quæ mulſo in cibis temperata, etiam in gratiam vertitur. Nervus idem & paſtinacæ majori, dumtaxat anniculæ. Siſeris ſatus menſibus Februario, Martio, Aprili, Auguſto, Septembri, Octobri.

XXIX. Brevior his eſt, ſed [a] toroſior, [1] amariorque, inula, per ſe ſtomacho inimiciſſima: eadem dulcibus mixtis ſaluberrima. [2] Pluribus modis auſteritate victa gratiam invenit. Namque & in pollinem tunditur arida, [3] liquidoque dulci temperatur: & [4] decocta poſca, aut aſſervata, vel [5] macerata pluribus modis, & tunc mixta defruto, aut ſubacta melle, uviſve paſſis, aut pinguibus caryotis. Alio rurſus modo cotoneis malis, vel ſorbis, aut prunis, aliquando pipere aut thymo variata, defectus præcipue ſtomachi excitat, illuſtrata maxime [6] Juliæ Auguſtæ quotidiano cibo. [b] Supervacuum ejus ſemen: [7] quoniam oculis ex radice exciſis, ut arundo, ſeritur. Et hæc autem, & ſiſer, & paſtinaca, utroque tempore, vere & autumno, magnis ſeminum intervallis: [8] inula ne minus quam ternorum pedum, quoniam ſpatioſe fruticat. Siſer autem transferre melius.

XXX. [1] Proxima his eſt bulborum natura, quos Cato in primis ſerendos præcepit, celebrans [2] Megaricos. Verum nobiliſſima eſt [3] ſcilla, quanquam medicamini nata, [4] aceroque exacuendo. Nec ulli amplitudo major, ſicut nec vis aſperior. Duo genera medica: maſculus albis foliis, femina nigris. [5] Et tertium genus eſt cibis gratum: epimenidium vocatur, anguſtius folio, ac minus aſpero. Seminis plurimum omnibus. Celerius tamen proveniunt ſatæ bulbis circa latera natis. [6] Et ut creſcant, folia quæ ſunt his ampla, deflexa circa obruuntur: Ita ſuccum omnem in ſe trahunt capita. Sponte naſcuntur copioſiſſime in Balearibus Ebuſoque inſulis, ac per Hiſpanias. Unum de iis volumen condidit Pythagoras philoſophus, colligens medicas vires, quas proximo reddemus libro. [7] Reliqua bulborum genera differunt colore, magnitudine, ſuavitate. [8] Quippe cum quidam crudi mandantur, ut in Cherroneſo Taurica. [9] Poſt hos in Africa nati maxime

INTERPRETATIO.

a *Toroſior.*] Carnoſior.

b *Supervacuum.*] Sationi inutile.

NOTÆ.

1. *Gelduba.*] Ex Tacito Geldubæ ſitum agnovimus haud procul fuiſſe Noveſio, *Nuys*, in citeriore Rheni ripa, ubi nunc pagus eſt cum priſci nominis veſtigio *Gelb.* Vide Tacitum, lib. 4. hiſt. pag. 95. & 96. Caſtra Rheno impoſita ſcito plurima fuiſſe, in quibus Romanæ cohortes præſidii cauſa excubarent. In Conc. Agrippinenſi, anno CCCXLVI. *Epiſtola plebis Agrippinenſium, ſed & omnium caſtrorum Germaniæ ſecundæ*

Sect. XXIX. 1. *Amariorque inula.*] Hoc eſt, acrioris ſucci. Sic Horatius, lib. 2. Satyra 2. verſ. 44. *acidas inulas* appellat, de quibus idem poſtea, Satyra 8. verſ. 51.

Inulas ego primus amaras
Monſtravi incoquere.

Græcis ἑλένιον dicitur: noſtris, *de l'Aunée*. Officinis, *Enula Campana*. Iconem vide apud Dodon. pag. 342.

2. *Pluribus modis.*] Tres quatuorve inulæ condituras, quibus amaritudinem dimittat omnem, affert Columella, lib. 12. cap. 46.

3. *Liquidoque dulci.*] Liquore aliquo dulci.

4. *Decocta poſca.*] Decoqui inulam jubet ea poſca. Poſcam Latini vocant id quod Græci ὀξύκρατον, quod potionis genus ex aquæ & aceti mixtura fit. Decoqui ex aceto Columella præcipit, loc. cit. quod idem eſt: nam aceti ſolius nomine ſæpe poſca exprimitur. Plautus in Rudente:

Sed hic rex cum aceto pranſurus eſt, & ſale.

Spartianus in Peſcennino: *Juſſit vinum in expeditione neminem habere, ſed aceto univerſos eſſe contentos.* Vulcatius in Avidio: *Præter laridum, & buccellatum, & acetum.*

5. *Macerata pluribus.*] Præſertim muria, ex Columella. Cum ſucco rutæ, ſchola Salernitana:

Enula Campana reddit præcordia ſana,
Cum ſucco rutæ ſuccus ſi ſumitur ejus;
Affirmant ruptis quod proſit potio talis.

6. *Juliæ Auguſtæ.*] Quæ Cæſaris Auguſti filia, Tiberii Auguſti conjux fuit. Vixit illa perhonorifice uſque ad quartum ſaltem Tiberii Aug. annum: teſte nummo ſingulari, ex ære minimo, apud D. Abb. DE FONTENU: hac epigraphe Græca, in corona laurea, TIB. KAICAP. In averſa parte, ſpica erecta, fertilitatis Judææ ſymbolum: hinc IOY. inde ΛIA. Infra, L. Δ. *anno quarto* Juliæ Tiberii conjugis, cujus cauſa imperium ille in Judæa obtinebat. Nam Cæſar ipſe fuit & heres Auguſti, ob illud conjugium. Adde Achaten Tiberianum, ut appellant, quem alibi explicuimus; & nummum perrarum argenteum ex Muſeo noſtro, conſecrationis ejus indicem, DIVA JULIA AUGUSTA, ut jam ſuperius diximus ad librum VII. ſect. XLVI.

7. *Quoniam oculis.*] Sive bulbis, ut diximus lib. 16. ſect. 67. Palladius in Febr. tit. 24. *Hoc menſe inula ſeritur, quo cannæ ponuntur. Seritur oculis, ſicut calami*, &c.

8. *Inula ne minus.*] Colum. lib. 11. cap. 3. *Paſtinaca, ſiſer, atque inula convaleſcunt alte paſtinato, & loco ſtercorato: ſed quam rariſſime ponenda ſunt, ut majora capiant incrementa. Inulam vero intervallo trium pedum ſeri convenit, quoniam vaſtos facit frutices.* Sic enim Palladius loc. cit. *Seritur inula oculis, ſicut calami, quos abſcondere, & terra leviter debemus obruere, terra foſſa & ſubacta, excitatis ad lineam pulvinis, quibus ejus oculos oportet infodere: trium pedum inter ſe ſpatio ſeparantur.*

Sect. XXX. 1. *Proxima .... bulborum.*] Dioſc. lib. 2. cap. 200. βολβὸς ἐδώδιμος ... ἐν ἐδωδῇ. Bulborum facies notior eſt viſa Dioſcoridi, Plinioque, quam quæ deberet repræſentari: nunc incognita omnibus fere cum medicis, tum officinis habetur: quoniam bulbi omnes ii edi jam deſiere. Inveniuntur rameo hodieque cæpæ modo tunicati bulbi, quibus rura ſibi vorandi facultatem moliuntur: miram enim excitant aviditatem: quare *Appetitus* appellationem in agris ſibi vendicarunt.

2. *Megaricos.*] Μεγαρέων βολβῶν laudat etiam Nicander, apud Athen. lib. 2. pag. 64. Damnat Ovidius, ob Venerem ſcilicet, quem mirum in modum ſtimulat, his numeris:

Daunius, an Libycis bulbus tibi miſſus ab oris,
An veniat Megaris: noxius omnis erit.

3. *Scilla.*] Squillam exemplo Varronis omnes nunc vocant officinæ. Græci σκίλλαν & σκύλλαν. Noſtri, *Oignon marin*, ou *Squille*. Scilla Hiſpanica Cluſii eſt, lib. 2. rarior. plant. pag. 171. radice alba. Vidimus in horto Regio.

4. *Acetoque.*] Fit enim ex ea ſcillinum acetum, uti diximus lib. 20. ſect. 39.

5. *Et tertium.*] Neque omnem ſcillæ radicem in cibis approbat Theophraſtus, lib. 7. hiſt. cap. 11. Sed illius tantum quæ Epimenidia appellatur, ἀλλὰ τὴν Ἐπιμενίδειον καλουμένην, quæ anguſtiore folio ac læviore eſt, πλατυφυλλοτέραν καὶ λειοτέραν.

6. *Et ut creſcant.*] Theophr. loc. cit.

7. *Reliqua bulborum.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 13.

8. *Quippe cum.*] Theophr. loc. cit. & cum eo Athenæus, lib. 2. pag. 64.

9. *Poſt hos in Africa.*] Λιβυκοὺς laudat pariter Athenæus,

laudantur, mox Apuli. [10] Genera Græci hæc fecere: Bulbinen, ſetanion, pythion, [11] acrocorion, ægilopa, ſiſyrinchion. [12] In hoc mirum imas ejus radices creſcere hieme: verno autem, cum apparuerit viola, minui & contrahi, tum deinde bulbum pingueſcere.

[13] Eſt inter genera & quod in Ægypto aron vocant, ſcillæ proximum amplitudine, foliis lapathi, caule recto duûm cubitorum, baculi craſſitudine, radice mollioris naturæ, [14] quæ edatur & cruda. Effodiuntur bulbi ante ver, aut deteriores illico fiunt. Signum maturitatis, folia inareſcentia ab imo. Vetuſtiores improbant: item parvos & longos. Contra rubicundis rotundioribuſque laus, & grandiſſimis. Amaritudo pleriſque in vertice eſt. Media eorum dulcia. Bulbos non naſci, niſi e ſemine, priores tradiderunt. Sed & in Præneſtinis campis ſponte naſcuntur, ac ſine modo etiam in Remorum arvis.

CAP. VI. XXXI. [1] Hortenſiis omnibus fere ſingulæ radices, ut raphano, betæ, apio, malvæ. [2] Ampliſſima autem lapatho, ut quæ deſcendat ad tria cubita. [3] Silveſtri minor & humida: effoſſa quoque diu vivit. Quibuſdam tamen [4] capillatæ, ut apio, malvæ: quibuſdam [5] ſurculoſæ, ut ocimo. Aliis carnoſæ, [6] ut betæ, aut magis etiamnum [7] croco: [8] aliquibus ex cortice & carne conſtant, ut raphano, rapis: quorumdam [9] geniculatæ ſunt, ut graminis. [10] Quæ rectam non habent radicem, ſtatim plurimis naſcuntur capillamentis, ut atriplex, & blitum. Scilla autem, & bulbi, & cæpe, & allium, non niſi [11] in rectum radicantur. [12] Sponte naſcentium quædam numeroſiora ſunt radice, quam folio, ut aſpalax, perdicium, crocum.

[13] Florent conſertim ſerpyllum, abrotonum, napi, raphani, menta, ruta: & cetera quidem cum cœpere, defloreſcunt: [14] ocimum autem particulatim & ab imo incipit: qua de cauſa diutiſſime floret. [15] Hoc & in heliotropio herba evenit. [16] Flos aliis candidus, aliis luteus, aliis purpureus. [17] Folia cadunt a cacuminibus, origano, inulæ, & aliquando rutæ injuria læſæ. [18] Maxime concava ſunt cæpæ, gethyo.

XXXII. [1] Allium cæpaſque inter Deos in jurejurando habet Ægyptus. [2] Cæpæ genera apud Græcos: Sardia, Samothracia, Alſidena, Setania, Schiſta, Aſcalonia, ab oppido Judææ nominata. Omnibus etiam [3] odor lacrymoſus, & præcipue [4] Cypriis, mi-

NOTÆ.

loc. cit. Libycos, Daunoſque, ſive Apulos, Ovidius paulo ante appellatus.

10 *Genera Græci.*] Theophr. in primis, loc. cit. ubi hæc genera recenſentur: Τὰ λαλαγίτα, καὶ ὀλλάσια, καὶ ὁ πυθίας, καὶ αἶγίξ, καὶ τρόπον τινὰ τὸ σισυρίγχιον. Rectius forſan, σισυρίγχιον, a roſtri ſuilli ſimilitudine. Hujus iconem apud Dodonæum vide, pag. 210. Eſt & in Eyſtettenſi horto.

11. *Acrocorion.*] An *acrocorodon?* Ut ut eſt, bulborum ejuſcemodi ignota facies, uti & pythionis.

12. *In hoc mirum.*] Nempe in ſiſyrinchio. Hæc Theophr. loc. cit.

13 *Eſt inter genera.*] Nempe bulborum. De aro autem Ægyptiaca loquitur, quæ diverſa a Dioſcoridis aro vulgari. Ægyptiaca colocaſiæ genus eſt alterum, quod cum faba Ægyptia pleriqoe confuderunt: Plinius apte diſtinguit. Pingitur a Dodonæo, pag. 318. Vidimus in horto Regio.

14. *Quæ edatur.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 11.

Sect. XXXI. 1 *Hortenſiis .... ut raphano*] Theophr. lib. 1. hiſt. plant cap. 9. Σχεδὸν δὲ καὶ τῶν λαχανωδῶν τὰ πολλὰ μονόρριζα· οἷον ῥάφανος, τεῦτλον, &c. Ῥάφανος, ut monuimus, braſſica Theophraſto eſt, non raphanus, quem ille ῥαφανίδα vocat. Verum aut ῥάφανις hoc loco ſcripſit, aut raphanum nunc ipſe intellexit: nam braſſicam μονόρριζον eſſe falſum eſt. Et ſane idem lib. 7. hiſtor cap. 2. ubi ea recenſet quæ ſingulari radice conſtant, appellat σέλινον apium, τεῦτλον betam, ῥαφανίδα raphanum, γογγυλίδα rapam: ῥάφανον non appellat.

2 *Ampliſſima*] Theophr. lib. 7. hiſtor. cap. 2. Μονορριζότατον δὲ πάντων τὸ λάπαθον .... ἔχει γὰρ μείζω τριῶν ἡμιποδίων, *majores habet radices terno ſemipede*, hoc eſt, ſeſquipede.

3 *Silveſtri minor.*] Nempe ſilveſtri lapatho. Vide Notas & Emend. num. XI.

4. *Capillatæ.*] Quæ fibras habent, hoc eſt, minores radiculas, oblongas, in capilli modum catenuatas, in quas velut extremas, craſſiores effuſæ ſparguntur.

5. *Surculoſæ.*] Hoc eſt, lignoſæ. Theophr. lib. 7. hiſtor. cap. 3. Τὰς δὲ ῥίζας ξυλωδεστάτας πασῶν τὸ ὤκιμον. καὶ ἁπλῶς ὁ καυλός. Addit idem, cap. 2 blitum, atriplicem, erucam, anethum, braſſicam, coriandrum: & lib. 1. hiſt. cap. 10. magnam ſilveſtrium partem.

6. *Ut betæ.*] Theophr lib. 7. hiſtor. cap. 2.

7 *Croco.*] Theophr. lib. 1. hiſtor. cap. 9 Εἰσὶ μὲν τῶν μὲν σαρκώδεις, καθάπερ ῥαφανίδος, γογγυλίδος, ἄρου, κρόκου. Idem repetit lib. 7. hiſt. cap. 3.

8. *Aliquibus.*] Theophr. lib. 1. hiſt. cap. 10.

9. *Geniculatæ.*] Geniculatæ radices vocantur, quæ nodis quibuſdam interſtinctæ protuberant, rotundæ & leviter capitulatæ. Γονατώδεις, Theophr lib. 1 hiſt. cap. 10.

10. *Quæ rectam.*] Theophr lib. 1. hiſt. cap. 9.

11. *In rectum radicantur.*] Radicum natura eſt a lateribus radiculas alias fundere, quas ἐπιφυάδας appellamus, inquit Theophraſt lib. 1. hiſt. cap. 10. at ejuſmodi nullam bulbi habent. Omnes enim radices bulborum in rectum tendunt: nec a latere funduntur, ſed a capite.

12. *Sponte naſcentium.*] Theophr lib. 1. hiſt. cap. 11. iiſdem fere verbis. Sed quæ ſit aſpalax, incompertum.

13 *Florent conſertim.*] Hoc eſt, ſimul univerſum florem emittunt, non particulatim. Vide Notas & Emendationes, num. XII.

14. *Ocimum autem*] Theophr lib 7. hiſt. cap. 9.

15. *Hoc & in heliotropio.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap 3.

16. *Flos aliis.*] Theophr. lib. 7. hiſt cap. 9.

17. *Folia cadunt*] Theophr. lib. 1. hiſt. cap 15. quem locum Gaza non ſatis fideliter vertit.

18 *Maxime concava.*] Theophr. lib. 1. hiſtor. cap. 16. Ἴδιον δὲ ἐπὶ τῶν λαχανωδῶν, οἷον κρομμύου, γήθυος, τὸ κοιλόφυλλον.

Sect. XXXII. 1. *Allium cæpaſque.*] Ægyptii, inquit, cum jurant per deos ſuos, ſimul per opes ſuas jurant, quæ ſunt allium & cæpæ Non dicit inter deos reponi vel coli ab Ægyptiis allium & cæpas: quantumvis ſcribat Juvenalis, Satyra 15. verſ. 1.

Quis neſcit, Voluſi Bithyni|ce, qualia demens
Ægyptus portenta colat? ....
Porrum & cæpe nefas violare, & frangere morſu.
O ſanctas gentes, quibus hæc naſcuntur in hortis
Numina!

De his Prudentius quoque eleganter, περὶ στεφάνων, hymno x. in S Romanum, verſ. 255 & lib. 2. in Symmach. verſ. 866 quem conſule. At Horatius, lib. 1. epiſt. XII. *Verum ſeu piſces, ſeu porrum, & cæpe trucidas*, jocoſe dixit atque ironice, pro eo quod eſt, ſi nihil aliud occidis in cœnam. Hoc tantum.

2. *Cæpæ genera.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 4. a quo hæc enumerantur: Σάρδιον, Κνίδιον, Σαμοθρᾴκιον, καὶ πάλιν Σητάνιον, καὶ Σχιστὴ, καὶ Ἀσκαλώνιον. *Deo agnoms.* Alſidenorum mentio alibi nulla.

3. *Odor lacrymoſus.*] Lacrymas ciens. Lucilius, libro 5. Satyr.

Flebile cæpe ſimul, lacrymoſaque ordine talle.

Tallas Feſtus appellat interiores cæparum tunicas. Vaporem lentum ac tenuem exſpirat cæpa, qui ad oculos irrepens lentitia cohæret. & ſui tenuitate lancinans dolorem excitat, & ſic lacrymas exigit Vide Ruell. lib. 2 pag 399

4. *Cypriis.*] Cyprias cæpas laudat Marcellus Empiricus,

nime Gnidiis. [5] Omnibus corpus totum pinguitudinis earum cartilagine. [6] E cunctis ſetania minima, excepta Tuſculana, ſed dulcis. Schiſta autem & Aſcalonia condiuntur. Schiſtam hieme cum coma ſua relinquunt, vere folia detrahunt, & alia ſubnaſcuntur iiſdem diviſuris: [7] unde & nomen. [8] Hoc exemplo reliquis quoque generibus detrahi jubent, ut in capita creſcant potius, quam in ſemina. [9] Aſcaloniarum propria natura. [10] Etenim velut ſteriles ſunt ab radice, & ob id ſemine ſeri illas, non deponi juſſere Græci. Prætereа ſerius circa ver, cum germinant, transferri: ita craſſeſcere, & tunc properare præteriti temporis penſitatione. [11] Feſtinandum autem in his eſt, quoniam maturæ celeritet putreſcunt. [12] Si deponantur, caulem mittunt & ſemen, ipſæque evaneſcunt. Eſt & colorum differentia. [13] In Iſſo enim & Sardibus candidiſſimæ proveniunt. Sunt in honore & Creticæ, de quibus dubitant, an eædem ſint, quæ Aſcaloniæ, [14] quoniam ſatis capita craſſeſcunt: depoſitis, caules & ſemina. Diſtant ſapore tantum dulci.

Apud nos duo prima genera. Unum condimentariæ, quam illi [15] gethyon, noſtri pallacanam vocant. Seritur menſibus, Martio, Aprili, Maïo. [16] Alterum capitatæ, quæ ab æquinoctio autumni, vel a Favonio. Genera ejus auſteritatis ordine, Africa, Gallica, Tuſculana, Aſcalonia, Amiternina. Optima autem quæ rotundiſſima. Item ruſa acrior quam candida, ſicca quam viridis, & cruda quam cocta, ſicca quam condita. Seritur Amiternina frigidis & humidis locis, & ſola allii modo capite, reliquæ ſemine. Proxima quæ æſtate nullum ſemen emittunt, ſed caput tantum, quod inareſcit. Sequenti autem anno permutata ratione ſemen gignitur, caput ipſum corrumpitur. Ergo omnibus annis ſeparatim ſemen cæpæ cauſa ſeritur, ſeparatim cæpe ſeminis. Servantur autem optime in paleis. [17] Gethyum pæne ſine capite eſt, cervicis tantum longæ, & ideo totum in fronde: ſæpiuſque reſecatur, ut porrum. Ideo & illud ſerunt, non deponunt. [18] Cetero cæpas ter foſſo ſolo ſeri jubent, exſtirpatis radicibus herbarum, [19] in jugera denas libras. [20] Intermiſceri ſatureïam, quoniam melius proveniat. [21] Runcari præterea, & ſarriti, ſi non ſæpius, quater. [22] Aſcaloniam menſe Februario ſerunt noſtri. [23] Semen cæparum nigreſcere incipiens, antequam marceſcat, metunt.

XXXIII. [1] Et de porro in hac cognatione dici conveniat, præſertim cum ſectivo nuper auctoritatem dederit Princeps Nero, [2] vocis gratia, ex oleo ſtatis menſium omnium diebus, nihilque aliud, ac ne pane quidem veſcendo. Seritur ſemine ab æquinoctio autumno: [3] ſi ſectivum facere libuit, denſius. In eadem area ſecatur, donec deficiat, ſtercoraturque ſemper. [4] Si nutritur in capita, antequam ſecetur, cum increvit, in aliam aream transfertur, ſummis foliis leviter reciſis ante medullam: & capitibus retractis, tuniciſve extremis. [5] Antiqui ſilice vel tegula ſubjecta capita dilatabant: Hoc item in bulbis. Nunc ſarculo leviter convelluntur radices, ut delumbatæ alant, neque diſtrahant. Inſigne, quod cum fimo lætoque ſolo gaudeat, rigua odit: & tamen proprietate quadam

NOTÆ.

cap. 15. ad anginam, pag. 105.

5. *Omnibus .... cartilagine.*] Subintellige, conſtat: vel *e cartilagine* legito.

6. *E cunctis.*] Theophr. loc. cit.

7. *Unde & nomen*] Ut nempe σχισταὶ, hoc eſt, cæpæ fiſſiles appellentur. Sic Theophr loc. cit.

8. *Hoc exemplo.*] Palladius, lib. 3. in Febr tit 24. pag 68 *Si capita voluerimus his eſſe majora, folia omnia debemus auferre, & ſic ſuccus ad inferiora cogetur.*

9. *Aſcaloniarum.*] Has adhuc hodie Galli nominant *Eſchalotes*, quaſi Aſcalotas, relictis priſtini vocabuli rudimentis. Vide Gloſſarium Du-Cangii, verbo *Aloigna.*

10. *Etenim velut.*] Apud nos tamen & radice melius, ſeu bulbo, ſeruntur.

11. *Feſtinandum.*] Cito evellendæ: alioqui putreſcunt: πολὺν ἢ χρόνον ἐαθεῖσαι ἐν τῇ γῇ σήπονται. Theophr loc. cit.

12. *Si deponantur.*] Si plantentur, φυτευθέντα. Theophr.

13. *In Iſſo enim.*] Vide Notas & Emend num XIII

14 *Quoniam ſatis.*] Hoc eſt, quoniam cum ſeruntur ſemine, capita eis craſſeſcunt: σπειρόμενα μὲν, inquit Theophraſtus: cui φυτευόμενα opponitur, depoſitum ſive plantatum.

15. *Gethyon.*] Γήθυον, quod fere ſine capite eſt, cervicia tantum longæ: ideoque totum in frondem luxuriat. Vulgus noſtrum ſua conſuetudine *cebulam*, quaſi cæpulam vocat; alii *ſiboulam*, *Ciboules*, nonnulli *civas*, vel *civettes*, quaſi cæpinas vernaculo ſermone proferunt.

16 *Alterum capitatæ.*] Quod fere citra cervicem in caput extuberat. Hanc vocant unionem veteres ruſtici, ut teſtatur Columella, lib. 12. cap. 10. quod nomen apud Gallos velut triviale hactenus uſurpatum eſt: ſiquidem quod ſingulari conſtat capite, nec pluribus coagmentatur bulbis, unionem Gallica lingua nominat. *Oignon.*

17. *Gethyum pæne.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap 4.

18. *Cetero cæpas.*] Columella, lib. XI. cap. 3.

19. *In jugera*] Denas ſeminia cæparum libras in ſingula jugera ſeri jubet.

20. *Intermiſceri.*] Colum. loc. cit. & Pallad. lib. 3. in Febr. tit 24. pag. 68.

21. *Runcari*, &c.] Colum loc. cit.

22. *Aſcaloniam.*] Sic Columella, loc. cit.

23. *Semen, ... antequam marceſcat.*] Columella: *Sed nec patiendum eſt, ut perareſcat*, &c.

Sect. XXXIII 1. *Et de porro.*] Gallis, *Porreau.*

2. *Vocis gratia*] Cui ſplendorem affert, ut dicetur lib. 20. ſect. 21.

3. *Si ſectivum facere.*] Colum. lib. XI. cap. 3. *Porrum ſi ſectivum facere velis, denſius ſatum præceperunt priores relinqui, & ita, cum increverit, ſecari. Sed nos docuit uſus*, &c. Porrum ſectivum eſt, quod ſæpius ſecatur, demeti turque in uſum culinæ. *Sectile porrum* Juvenalis appellat: Martialis, *tonſile: ſectum*, auctor Moreti Rurſum de hoc Martialis, lib 13. Epigr. 18. cujus lemma, *Porri ſectivi:*

Fila Tarentini graviter redolentia porri
Ediſti quoties, oſcula clauſa dato.

4. *Si nutritur in capita.*] Si vis porrum eſſe capitatum Vide Notas & Emend. num. XIV. Capitatum porrum a radice quæ in caput extuberat, ſibi nomen uſurpavit.

5. *Antiqui ſilice.*] Ita Sotion, in Geopon lib 12. cap 19. pag 351. Ὁμοίως τὰ πράσα ἔσται μεγάλα, εἰ μεταφυτεύων αὐτὰ, ὄστρακον ἢ λίθον πλατὺν ὑποθήσεις, καὶ μὴ ποτίσεις. *Similiter porri magni fient, ſi dum ipſos transferis, teſtam, latumve lapidem ſuppoſueris, nec rigabis* Columella quoque, lib. XI. cap. 3. *In eo autem quod magni capitis efficere voles, ſervandum ſit, ut antequam tranſlatum deponas, omnes radiculas amputes, & fibrarum ſummas partes intondeas. Tum teſtulæ vel conchæ, quaſi ſedes in ſingulis ſubjectæ ſeminibus adobruuntur, ut fiant capita latioris incrementi.*

ſoli conſtant. Laudatiſſimus in Ægypto, mox Oſtiæ, [6] atque Ariciæ. Sectivi duo genera: Herbaceum folio inciſuris ejus evidentibus, quo utuntur medicamentarii. [7] Alterum genus pallidioris folii, rotundioriſque, inciſuris levioribus. [8] Fama eſt, Melam equeſtris ordinis, reum ex procuratione a Tiberio Principe accerſitum, in ſumma deſperatione ſucco porri ad trium denariorum argenteorum pondus hauſto, confeſtim exſpiraſſe ſine cruciatu. Ampliorem modum negant noxium eſſe.

XXXIV. [1] Allium ad multa ruris præcipue medicamenta prodeſſe creditur. Tenuiſſimis, & quæ ſeparantur, in univerſum velatur membranis: mox pluribus coagmentatur [2] nucleis, & his ſeparatim veſtitis. Aſperi ſaporis: quo plures nuclei ſuere, hoc eſt aſperius. Tædium huic quoque halitu, ut cæpis: nullum tamen coctis. [3] Generum differentia in tempore: præcox matureſcit ſexaginta diebus: [4] tum in magnitudine. [5] Ulpicum quoque in hoc genere Græci appellavere allium Cyprium, alii antiſcorodon, præcipue Africæ celebratum [6] inter pulmentaria ruris, grandius allio. Tritum in oleo & aceto, mirum quantum [7] increſcat ſpuma. Quidam ulpicum & allium in plano ſeri vetant, [8] caſtellatimque grumulis imponi, diſtantibus inter ſe pedes ternos. Inter grana digiti intereſſe debent: [9] ſimul atque tria folia eruperunt, ſarriri. Grandeſcunt, quo ſæpius ſarriuntur. [10] Matureſcentium caules depreſſi in terram obruuntur: ita cavetur ne in frondem luxurient. [11] In frigidis utilius vere ſeri, quam autumno. [12] Cetero ut odore careant, omnia hæc jubentur ſeri, cum Luna ſub terra ſit: colligi, cum in coitu. [13] Sine his Menander e Græcis auctor eſt, allium edentibus, ſi radicem betæ in pruna toſtam ſupereederint, odorem extingui. Sunt qui & allium ulpicum inter [14] Compitalia ac Saturnalia ſeri aptiſſime putent. [15] Allium & ſemine provenit, ſed tarde. [16] Primo enim anno porri craſſitudinem capite efficit: [17] ſequenti dividitur, tertio conſummatur: [18] pulcriuſque tale exiſtimant quidam. In ſemen exire non debet, ſed intorqueri caulis [19] ſatûs gratia, uti caput validius fiat. Quod ſi diutius allium cæpamque inveterare libeat, aqua ſalſa tepida ungenda ſunt. Ita diuturniora fient, melioraque uſui, ſed in ſatu ſterilia. Alii contenti ſunt primo ſuper prunas ſuſpendiſſe, abundeque ita profici arbitrantur ne germinent: quod facere allium cæpamque extra terram quoque certum eſt, & cauliculo acto evaneſcere. Aliqui & allium palea optime ſervari putant. [20] Allium eſt & in arvis ſponte naſcens, alum hoc vocant: quod adverſus improbitatem alitum depaſcentium ſemina co-

Notæ.

6. *Atque Ariciæ.*] Martialis, lib. 13. Epigr. 19. cui titulus, *Porri capitati.*

Mittit præcipuos nemoralis Aricia porros,
In niveo virides ſtipite cerne comas.

7. *Alterum .... pallidioris folii.*] Hoc eſt, dilutioris viriditatis. In MSS. *ſuavidioris.* Forſan, *flavidioris*: qua de voce diximus lib. 18. ſect. 34. ut viridiori herbaceo opponatur.

8. *Fama eſt Melam.*] Mela is falſo eſſe creditur, cujus Geographici nunc manibus omnium teruntur libri.

Sect. XXXIV. 1. *Allium*] *De l'Ail.* Simeon Sethi, lib. de alim. tit. Σκόροδα, ex Galeno, allium vocat θηριακὴν τῶν ἀγροίκων, *theriacam ruſticorum*.

2. *Nucleis.*] Cohærentes bulbi, in quos allii caput extuberat, qui ſeorſim conſiti novam creant ſobolem, & nuclei, & ſpicæ, Latinis auctoribus appellantur: ſicut Græcis γέλγεις & ἄγλιθες grana dicuntur, quibus allii caput compactum eſt. Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 4. & Dioſcor. lib. 2. pag. 182.

3. *Generum differentia.*] Quoniam aliud præcox, aliud ſerotinum, πρώϊον, καὶ ὄψιμον. Theophr. loc. cit.

4. *Tum in magnitudine.*] Differunt etiam magnitudine & parvitate. Magnitudine ſiquidem præſtat ceteris genus illud quod Cyprium vocant: Καὶ μεγέθει, καὶ μικρότητι. Καὶ γὰρ τῷ μεγέθει γένος τι διαφέρον ἐστὶ, μεγάλα δὲ τὸ Κύπριον καλούμενον ποιεῖται. Theophr. loc. cit.

5. *Ulpicum.*] In eo eſt illud genere, quod ceteris mole capitis antecellit. Columella, in Hortulo, pag. 349.

Alliaque infractis ſpicis & olentia late
Ulpica.

Et lib. 11. cap. 3. pag. 394. *Ulpicum, quod quidam allium Punicum vocant, Græci autem ἀφροσκόροδον appellant, longe majoris eſt incrementi quam allium .... habet velut allium plures cohærentes ſpicas*, &c.

6. *Inter pulmentaria.*] In moretis utuntur, inquit Gaza illud Theophraſti vertens εἰς τὴν μυττωτὸν χρῶνται. Recte: eſt enim id pulmentarium ruris moretum, cui allium immixtum intritumque eſt: inde ei *alliato* nomen. Meminit Plautus in Moſtel. act. 1. ſc. 1. verſ. 44.

Tu tibi iſtos habeas, turtures, piſces, aves:
Sine me alliato fungi fortunas meas.

7. *Increſcat ſpuma.*] Hinc ἀφροσκόροδον, ut arbitror, alii apud Columellam vocant.

8. *Caſtellatimque grumulis*] Caſtellatim idem fere quod acervatim, σωρηδόν. Grumulos, ſive cumulos ſpicarum allii ſeri jubet ita, ut cumuli multis in orbem conſtent granis: inter grana ſingula digiti unius intervallum ſit: ternum pedum, inter cumulos ſingulos: qui cumuli ſic diſpoſiti caſtellorum ſpeciem quamdam referunt. Namque in limitibus Imperii ad ſinium cuſtodiam adverſus incurſiones hoſtium caſtella ſtatuebantur, aliquot inter ſe diſcreta partibus. Anonymus auctor, de rebus bellicis: *Eſt præterea inter commoda Reip. utilis limitum cura, ambientium ubique latus Imperii. Quorum tutelæ aſſidua melius caſtella proſpicient: ita ut millenis interjecta paſſibus ſtabili muro & firmiſſimis turribus erigantur*, &c. Uſus ea voce Livius, lib. 17. ubi *caſtellatim diſpoſitos circa collem* milites ait. Aliter ſeri præcipit Columella, loc. cit.

9. *Simul atque tria folia.*] Columella, lib. 11. cap. 3. *Cum ternas fibras emiſerunt ſpicæ, farriantur: nam quo ſæpius id factum, majus ſemina capiunt incrementum.* Sic Palladius in Novembri, tit. 6.

10. *Matureſcentium.*] Columella, loc. cit. *Ante quam caulem faciant, omnem viridem ſuperficiem intorquere, & terram proſternere conveniet, quo valdiora capita fiant.*

11. *In frigidis.*] Vide Colum. loc. cit.

12. *Cetero, ut odore.*] Columella, loc. cit. *Sed quandocumque conſeremus .... ſervabimus .... ut Luna infra terram ſit: nam ſic ſata, & rurſus ſic recondita, exiſtimantur neque acerrimi ſaporis exſiſtere, neque mandentium halitus inodorare.* Idem habet auctor Geopon. lib. 12. cap. 30. Ἄοσμα δὲ ἔσται, &c. Palladius in Novembri, tit. 6.

13. *Sine his.*] Hoc eſt, citra hanc operam, ſive hac præceptione neglecta, quam proxime attulimus, ut ſint allia odoris expertia.

14. *Compitalia.*] In Calendario ruſtico apud Gruter. pag. 133. Compitalia, ſexto Nonas Maii; Saturnalia, decimo ſexto Calendas Januarii aſſignantur.

15. *Allium & ſemine.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 4.

16. *Primo enim.*] Theophr. loc. cit.

17. *Sequenti dividitur.*] Hoc eſt, diſcernitur in nucleos. γελγεῖται.

18. *Pulcriuſque.*] Cum nihil ſit eo deterius, quidam tamen præſtantius putant, quam ſi deponatur, ſive plantetur: καὶ οὐδὲν χεῖρον· οἱ δὲ ἔτι καὶ κάλλιον φασὶ τῶν φυτευθέντων.

19. *Satûs gratia.*] Nucleis enim ſerere ſatius eſt, quam ſemine.

20. *Allium eſt & in arvis*] Illud eſſe arbitrantur, quod agreſte allium, & ὀφιοσκόροδον Galenus, lib. 8. de fac. ſimp.

ctum ; ne renaſci poſſit, abjicitur : ſtatimque quæ devoravere aves, ſtupentes manu capiuntur : [21] & ſi paulum commovere, ſopiræ. [22] Eſt & ſilveſtre, quod urſinum vocant, odore molli, capite prætenui, ſoliis grandibus.

XXXV. [1] In horto ſatorum celerrime naſcuntur ocimum, blitum, napus, eruca : tertio enim die erumpunt : anethum quarto, lactuca quinto, raphanus ſexto, cucumis & cucurbitæ ſeptimo, prior cucumis : naſturtium ac ſinapi quinto, beta æſtate ſexto, hieme decimo : atriplex octavo, cæpe XIX. aut vigeſimo, gethyum decimo, aut duodecimo. [2] Contumacius coriandrum. [3] Cunila quidem, & origanum poſt XXX. diem. Omnium autem difficillime apium : quadrageſimo enim die cum celerrime, quinquageſimo majore ex parte emergit. CAP. VII.

[4] Aliquid & ſeminum ætas confert, quoniam recentiora maturius gignuntur, in porro, gethyo, cucumi, cucurbita : ex vetere autem celerius proveniunt apium, beta, cardamum, cunicula, origanum, coriandrum. Mirum in betæ ſemine : non enim totum eodem anno gignit, ſed aliquid ſequente, aliquid tertio. Itaque ex copia ſeminis modice naſcitur. Quædam anno tantum ſuo pariunt, quædam ſæpius, ſicut apium, porrum, gethyum. Hæc enim ſemel ſata pluribus annis [5] reſtibili fertilitate proveniunt.

XXXVI. [1] Semina plurimis rotunda, aliquibus oblonga, paucis foliacea & lata, ut atriplici. Quibuſdam anguſta & canaliculata, ut cumino. Differunt & colore, nigro candidoque : [2] item duritie ſurculacea. [3] In folliculo ſunt, raphano, ſinapi, rapo. [4] Nudum ſemen apii, coriandri, anethi, ſeniculi, cumini. [5] Cortice obducta bliti, betæ, atriplicis, ocimi. [6] At lactucis in lanugine. [7] Nihil ocimo ſecundius : [8] cum maledictis ac probris ſerendum præcipiunt : [9] ut lætius proveniat, ſato pavitur terra. [10] Et cuminum qui ſerunt, precantur ne exeat. [11] Quæ in cortice ſunt, difficillime inareſcunt, maximeque ocimum & gith : [12] ſiccantur omnia, ac ſunt ſecunda. [13] Utique meliora naſcuntur acervatim ſato ſemine, quam ſparſo. Ita certe porrum & allium ſerunt [14] in laciniis colligatum. [15] Apium etiam paxillo caverna facta, ac fimo ingeſto.

[16] Naſcuntur autem omnia aut ſemine, aut [17] avulſione. [18] Quædam ſemine, & ſurculo : ut ruta, origanum, ocimum : præcidunt enim & hoc, cum pervênit ad palmum altitudinis. [19] Quædam & radice & ſemine, ut cæpa, allium, bulbi, [20] & ſi quorum ra-

NOTÆ.

med pag. 280. Dioſc. lib. 2. cap 182. aliique vocant. Nos ſuſpicamur eſſe ſilveſtre tenuifolium Dodonæi, pag 672. quale viſum a nobis in Horto Regio.

21. *Etſi paulum commovere.*] Si ita ſatum aves eæ vel paululum commoverint. Ita M S S. etſi fortaſſe rectius, *commoventur.*

22. *Eſt & ſilveſtre.*] Album ſilveſtre latioris folii, ſive Allium Urſinum Dodonæi, loc. cit. in prædicto etiam horto obſervatum a nobis.

Sect. XXXV. 1. *In horto ſatorum.*] Quæ hac ſectione continentur, totidem fere verbis ſunt in Theophraſti libro 7. hiſt. cap 1. Τάχιστα μὲν οὖν ὤκιμον, &c. Cauſas ſingulorum idem inveſtigat, lib 4. de cauſis, cap 3. pag. 299.

2. *Contumacius.*] Difficilius, moroſius. Cauſam cur ægre proveniat, aperit Theophr. lib. 4. de cauſis, cap. 3.

3. *Cunila quidem.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 1. Θύμβρα δὲ καὶ ὀρίγανος.

4. *Aliquid & ſeminum.*] Theophr loc. cit. Apii vetus ſemen celerius naſci, novellum ſerius, ſcribit etiam Pallad. lib. 5. in Aprili, tit. 3. pag 110.

5. *Reſtibili fertilitate.*] Aſſidua plurium annorum fertilitate. Διαμένει χρόνον πλεῖστον, καὶ ἀν ἅπαξ σπαρῇ. Theophraſt.

Sect. XXXVI. 1. *Semina plurimis.*] Hæc deinceps etiam Theophr. lib 7. hiſt cap 2.

2. *Item duritie ſurculacea.*] Hoc eſt, lignoſa, ut alibi monuimus. Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 3. Τὰ μὲν μέλανα, τὰ δὲ λευκότερα· καὶ τὰ μὲν ξυλώδη. Sic enim ſcripſiſſe eum oportet : etſi in libris vulgatis trajectione laborat hic locus.

3. *In folliculo.*] Quadruplex ſeminum genus diſtinguit : 1. quod in folliculis : 2. quod nudum : 3. quod obductum cortice : 4. quod lanugine continetur. Theophraſtus, loc. cit. ἐλλοβοσπέρματα, ἢ γυμνοσπέρματα, ἢ ὑμενοσπέρματα, ἢ [illegible]. Ῥάφανος μὲν γὰρ, καὶ νάπυ, καὶ γογγυλὶς, ἐλλοβοσπέρματα, &c

4. *Nudum.*] Theophr. loc. cit. Γυμνοσπέρματα, quæ nec folliculo, nec vaſculo continentur.

5. *Cortice.*] Theophr. loc. cit.

6 *At lactucis.*] Θριδακίνη δὲ, πυκνοσπέρματον. Theophr.

7. *Nihil ocimo*] Vide Notas & Emend. num XV.

8 *Cum maledictis.*] Et hoc de cumino Theophr lib 7. hiſt. cap. 3. de ruta Palladius, lib 4. in Martio, tit. 9.

9. *Ut lætius.*] Columella, lib. XI. cap. 3. *Fere etiam his diebus ocima ſeruntur, quorum cum ſemen obratum eſt diligenter, inculcatur paticula vel cylindro : nam ſi terram ſuſpenſam relinquas, plerumque corrumpetur.* Idem & in Horto repetit.

10. *Et cuminum.*] Theophr. lib. 9. cap. 9.

11 *Quæ in cortice.*] Δυσξηραντότερα δὲ τὰ ὑμενοσπέρματα, καὶ τοῦτο μάλιστα ὤκιμον. Theophr. lib. 7 hiſt. cap 3.

12. *Siccantur . . . ac ſunt fecunda*] Hoc eſt, atque ita fiunt fecunda. Theophr. Πάντα δὲ ξηρανθέντα πολυκαρπότερα γίγνεται· διὸ καὶ ἀποξηραίνοντες αὐτὰ ξηραίνουσι.

13. *Utique meliora.*] Theophr. Εἰς τὸ ἀθρόον πάντα . . . . ὅτι γὰρ τὸ τῶν σκόρδων, καὶ τὸ τῶν σελίνων πάντα . . . [illegible] ὀθόνιον.

14. *In laciniis.*] In linteolo. De apio. Columella, lib XI. cap 3. *Quod ſi quis volet apium lati folii facere, quantum ſeminis poſſunt tres digiti comprehendere, raro linteolo illiget, & ita in areolas diſpoſitum ſeret.*

15. *Apium etiam.*] Cum apium transfertur, adigi paxillum tam alte præcipiunt, quam apium fieri magnum placet. Quin etiam & apii ſemen panniculo exceptum, ſtercore terraque pleno, in cavernam paxillo jam antea recluſam dimitti. Sic Theophr. lib 7. hiſt. cap. 3 Plinius ſupra, lib. 17. ſect 27. *Palis laxato primi meatu* & Columella, lib. 4. cap. 16. *primi paxillo perforato ſolo.*

16. *Naſcuntur autem.*] Theophr. ſic iſta deinceps, lib. 7. hiſt cap. 2.

17. *Avulſione.*] Avulſionem fieri nunc intellige, cum vel ramus e matre avulſus cum parte radicis aliqua, in terram depangitur, quod in braſſica fieri Theophraſtus admonet, loc. cit. Φύεται δὲ πάντα τὰ ἀπὸ σπέρματος· ἔνια δὲ καὶ ἀπὸ παρασπάδος, καὶ κλωνὸς, καὶ ῥίζης· ἀπὸ μὲν παρασπάδος, ἡ ῥάφανος· αἱ γὰρ τὰ καὶ ῥιζώδεις ἀπολαβοῦσι.

18. *Quædam ſemine &c.*] Theophr loc. cit. Ἀπὸ δὲ τῶν βλαστῶν, πήγανον, ὀρίγανον, ὤκιμον· Ἀποφυτεύουσι γὰρ καὶ τοῦτο, ὅταν σπιθαμιαῖον ἢ μεῖζον γένηται, περικόπτοντες εἰς τὸ ἄνω. *Ramo ſeruntur, ruta, origanum, ocimum : transferunt enim & hoc, cum pervenit ad palmum, aut plus altitudinis, mediumque præcidunt.* Apud nos recuſat ita provenire ocimum : novo quotannis ſemine naſcitur : plantaque annua eſt : in Græcia, de qua Theophraſtus hæc ſcripſit, diuturnior. Columella, lib. XI. cap. 3. *Menſe autem Februario, vel planta, vel ſemine ruta*, &c.

19. *Quædam & radice.*] Theophr. loc. cit.

20. *Et ſi quorum.*] Hoc eſt, & quorum radices longiori temporis ſpatio durant, quanquam annuo tantum caule conſtant. Sic enim Theophr. loc. cit. Φύεται δὲ καὶ οἷς ἐστι ῥίζαι διαμένουσι ἐπὶ πλείονα χρόνον, ἐπετειόκαυλα ὄντα.

dicem anniferorum relinquunt. [21] Eorum vero quæ a radice naſcuntur, radix diuturna & fruticoſa eſt, ut bulbi, gethyi, ſcillæ. [22] Fruticant alia [23] & non capite, ut apium & beta. Caule reciſo fere quidem omnia regerminant, [24] exceptis quæ non ſcabrum caulem habent: [25] & in uſum vero ocimum, raphanus, lactuca. [26] Hanc etiam ſuaviorem putant a regerminatione. [27] Raphanus utique jucundior detractis foliis [28] antequam decauleſcat. Hoc & in rapis. Nam & eadem direptis foliis cooperta terra creſcunt, durantque in æſtate.

XXXVII. [1] Singula genera ſunt ocimo, lapatho, blito, naſturtio, erucæ, atriplici, coriandro, anetho. Hæc enim ubique eadem ſunt, neque aliud alio melius uſquam. [2] Rutam furtivam tantum provenire fertilius putant, [3] ſicut apes furtivas peſſime. Naſcuntur etiam non ſata, mentaſtrum, nepeta, intubum, pulegium. Contra, plura genera ſunt eorum quæ diximus, dicemuſque: & in primis apio. * Id enim quod ſponte in humidis naſcitur [4] helioſelinum vocatur, uno folio, nec hirſutum. Rurſus in ſiccis [5] hippoſelinum, pluribus foliis, ſimile helioſelino. Tertium eſt [6] oreoſelinum, cicutæ foliis, radice tenui, ſemine anethi, minutiore tantum. [7] Et ſativi autem differentiæ in folio denſo, criſpo, aut rariore [8] & leviore: Item caule tenuiore aut craſſiore. [9] Et caulis aliorum candidus eſt, aliorum purpureus, aliorum varius.

* Cap. VIII.

XXXVIII. [1] Lactucæ Græci tria fecere genera: unum lati caulis, [2] adeo ut oſtiola olitoria ex his factitari prodiderint. [3] Folium his paulo majus herbaceo, & anguſtiſſimum, ut alibi conſumpto incremento. Alterum rotundi caulis: [4] tertium ſeſſile, quod Laconicon vocant. [5] Alii colore, & tempore ſatûs, genera diſcrevere. Eſſe enim nigras, quarum ſemen menſe Januario ſeratur: albas, quarum Martio: rubentes, quarum Aprili. Et omnium earum plantas poſt binos menſes deferri. Diligentiores plura genera faciunt: purpureas, criſpas, [6] Cappadocas, Græcas. Longioris has folii, cauliſque lati: præterea longi & anguſti, intubi ſimilis. Peſſimum autem genus cum exprobratione amaritudinis appellavere [7] picrida. Eſt etiamnum alia diſtinctio atræ, [8] quæ meconis vocatur, a copia la-

NOTÆ.

21. *Eorum vero.*] Theophr. loc. cit. Fruticoſa porro radix vocatur, quæ ſub terra creſcit ita, ut ad novam ſobolem decerpi quotannis ex ea portio aliqua poſſit, ut alii nuclei ſive ſpicæ.

22. *Fruticant alia.*] Theophr. Παρθενοκαυλεῖ δ' ἔνια καὶ τῶν μὴ κεφαλορριζῶν, χρονιώτερα δ', οἷον σέλινον καὶ τεῦτλον.

23. *Et non capite.*] Non radice fruticant, quam capitatam non habent: ſed coma, quæ ſecta regerminat.

24. *Exceptis quæ.*] Πλὴν τῶν λειοκαύλων. Scilla tamen, apium, lapathumque, quæ ſunt læve caule, deciſo caule ſæpe regerminant.

25. *Et in uſum.*] Manifeſtum vero hæc maxime regerminare caule reciſo, quæ in uſum quotidianum veniunt: cujuſmodi ſunt ocimum, raphanus, lactuca. In braſſica Theophraſtus, non in raphano, exemplum poſuit. Ἐμφανέστατα δ' ὅσα καὶ εἰς χρῆσιν, ὤκιμον, θρίδαξ, ῥάφανος.

26. *Hanc etiam*] Theophr. loc. cit. Καὶ τὴν μὲν θρίδακα ἡδίω φασὶ τοὺς παραβλαστοὺς ἴσχειν καυλούς. *Et lactuca quidem regerminatos caules ſuaviores eſſe affirmant.*

27. *Raphanus utique.*] Ut Plinium critici reprehendant, de raphano accepiſſe ea fingunt, quæ de braſſica Theophraſtus prodidit, loc. cit. atque omnia fœde miſcuiſſe. Verum tam ſunt affinia quæ Theophraſtus, & quæ Plinius refert, quam ovis eſt ovo ſimilis. Quæ de raphano rapiſque nunc adſtruuntur, ſunt veriſſima, & ex alio fonte, quam ex Theophraſto, hauſta.

28. *Antequam decauleſcat.*] Sive cauleſcat. Nam idem eſt. Sic ἐκκαυλίζω apud Græcos, & erumpere in caulem ſonat: & ſimul eſt contrariæ ſignificationis: quoniam ἐκκαυλεῖν etiam dicuntur ea, quorum caules marceſcunt.

Sect. XXXVII. 1. *Singula genera.*] Theophr. lib. 7. hiſt. c. 4.

2. *Rutam.*] Pallad. in Martio, tit. 9. pag. 90. *Hoc menſe ruta ſeritur . . . ſed, ut aſſerunt, melius furtiva provenit. Sub ſua arboris umbra libentius acquieſcit.*

3. *Sicut apes.*] Plinius, lib. xi. ſect. 15. de apibus: *Et furem odere.*

4. *Helioſelinum.*] Ἑλειοσέλινον, hoc eſt, Apium paluſtre, & Apium idem officinarum: Gallis, *Ache.* A Dodonæo pingitur, pag. 683. A paludibus nomen habet: Theophr. lib. 7. hiſt cap. 6. Τὸ μὲν γὰρ ἐλειοσέλινον, τὸ παρὰ τὰς ὀχετίας, καὶ ἐν τοῖς ἕλεσι φυόμενον, μονόφυλλόν τε καὶ οὐ δασὺ γίνεται. *Paludapium enim, quod apud aquæductus, & in paludibus provenit, folio raro, nec hirſuto conſtat.* Ubi μονόφυλλον legiſſe perperam Plinium aiunt. Rectius multo Palladius, in Aprili, tit. 3. Theophraſtum accurate interpretatus *helioſelinon molli folio, & caule tenero, quod naſcatur in lacunis, & hippoſelinon duriùs auſteriuſque* dixit.

5. *Hippoſelinum.*] Theophr. loc. cit. Τὸ δ' ἱπποσέλινον, φύλλον μὲν ἐμφερὲς τῷ ἐλειοσελίνῳ· δασὺ δ' καὶ μεγαλόκαυλον. Officinæ petroſelinum Macedonicum vocant. Gallis, *l'Alexandre.* Depingitur a Dodonæo, pag. 686. & a Lobelio in Obſerv. pag 406.

6. *Oreoſelinum.*] Ὀρεοσέλινον, a locis montuoſis, in quibus naſcitur, nomen adeptum, Apium montanum: quod delineatur a Dodonæo, pag. 684. a Cluſio, pag. CXCV. lib. 6. rarior plant. Pliniana hæc oreoſelini deſcriptio etiam apud Theophraſtum eſt, loc. cit. Anguillara, part. 7. pag. 123. exiſtimat eſſe vulgare *Cerfoglio.*

7. *Et ſativi autem.*] Apii videlicet hortenſis, quod vulgo *Perſil* dicimus, ſeu petroſelinum. Iconem apud Dodonæum vide, pag 682. Aliud criſpum, latifolium aliud in horto Regio vidimus.

8. *Et leviore*] Vide Notas & Emend. num. XVI.

9. *Et caulis aliorum.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 4. de generibus apii: Τῶν δ' σελίνων τὰ μὲν λευκόκαυλα, τὰ δ' πορφυρόκαυλα, ἢ ποικιλόκαυλα.

Sect XXXVIII. 1. *Lactucæ Græci.*] Theophr loc. cit. Candidæ lactucæ, quæ dulcior teneriorque eſt, tria hæc eſſe genera admonet: Εἴδη δ' λευκῆς ἐστὶ τρία· τὸ τε πλατύκαυλον, καὶ στρογγυλόκαυλον, καὶ τρίτον Λακωνική. *Des Laitues.*

2. *Adeo ut oſtiola.*] Theophr. loc. cit. Τὰς δ' πλατείας οὕτω τοὺς πλατυκαύλους γίνεσθαι, ὥς τινάς φασι καὶ θύραις χρῆσθαι κηπαίαις. *Inter latas lactucas quadam adeo laticaules ſunt, ut pro valvis hortorum his nonnulli utantur.*

3 *Folium his.*] His, inquit, candidis lati caulis lactucis folium oblongius eſt, quam herbaceis, ceu viridioribus: idemque anguſtum, conſumpto alibi, nempe in caulem, nutrimento. Et hic multi falſo Plinium coarguunt, quos refellere nec otium fert, nec ingenium.

4. *Tertium ſeſſile*] Seſſilis lactuca dicitur, quæ in altum non aſſurgit, nec in caulem creſcit: ſed in latitudinem potius, & in plano ſe ſpargit. Græci χαμαιζήλους vocant. Sunt qui ſeſſilem vocent, quam alii capitatam appellant, *Laitue pommée:* ſed errore illi ducti haud ſane levi. *Seſſiles lactucas* Martialis quoque commendat, inter beati copias ruris, lib 3. Epigr. 47.

5. *Alii colore.*] Apud Columellam hæc multo uberius tractata, lib. xi. cap. 3. atque etiam in Hortulo, lib. 10. numeris elegantibus, pag. 356.

Altera crebra viret, fuſco nitet altera crine, &c.

6 *Cappadocas.*] Viles Cappadocæ, Martialis lib. 5. Epigr. 79. Columella, in Hortulo, pag. 351.

Tertia, quæ ſpiſſo, ſed puro vertice pallet,
Hæc ſua Cappadocæ ſervat cognomina gentis.

Et lib. xi. cap. 3. pag. 396. *Cappadociam, quæ pallido, & pexo, denſoque folio viret,* &c

7. *Picrida.*] Eſt enim πικρίζειν Græcis *amareſcere.* Exodi cap 12. Φάγονται τὰ κρέα τῇ νυκτὶ ταύτῃ ὀπτὰ πυρὶ, καὶ ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων ἔδονται. Vulgata: *Edent carnes hac nocte aſſas igni, & azymos panes, cum lactucis agreſtibus.* Vide quæ diximus lib. 8. ſect. 41.

8. *Quæ meconis.*] Dicemus de ea lib. 20. ſect. 26.

ctis ſoporiferi, quanquam omnes [9] ſomnum parere creduntur. Apud antiquos Italiæ hoc ſolum genus earum fuit, [10] & ideo lactucæ nomen adeptæ. Purpuream maximæ radicis, [11] Cæcilianam vocant. Rotundam vero ac minima radice, latis foliis, [12] aſtytida: quidamque eunuchion, quoniam hæc maxime refragetur [13] Veneri. [14] Eſt quidem natura omnibus refrigeratrix, & ideo æſtate gratæ ſtomacho faſtidium auferunt, cibique appetentiam faciunt. Divus certe Auguſtus lactuca conſervatus [15] in ægritudine fertur prudentia [16] Muſæ medici, [17] cum prioris Camelii religio nimia eam negaret: in tantum recepta commendatione, [18] ut ſervari etiam in alienos menſes eas oxymelite repertum ſit. Sanguinem quoque augere creduntur. Eſt etiamnum, quæ vocatur caprina lactuca, [19] de qua dicemus inter medicas. Et ecce cum maxime cœpit irrepere ſativis admodum probata, quæ Cilicia vocatur, folio Cappadocæ, niſi criſpum latiuſque eſſet.

XXXIX. Neque ex eodem genere poſſunt dici, neque ex alio [1] intubi, hiemis patientiores, viruſque præferentes, ſed caule non minus grati. Seruntur verno plantæ eorum: ultimo vere transferuntur. [2] Eſt & erraticum intubum, quod in Ægypto cichorium vocant, [3] de quo plura alias. Inventum [4] omnes thyrſos, vel folia lactucarum, prorogare urceis conditos, ac recentes in patinis coquere.

[5] Seruntur lactucæ anno toto lætis & riguis, ſtercoratiſque, binis menſibus inter ſemen, plantamque, & maturitatem. Legitimum tamen, a bruma ſemen jacere, plantam Favonio transferre: aut ſemen Favonio, plantam æquinoctio verno. Albæ maxime hiemem tolerant. Humore omnia hortenſia gaudent, & ſtercore præcipue lactucæ, & magis intubi. [6] Seri etiam radices illitas fimo intereſt, [7] & repleri ablaqueata humo. Quidam & aliter amplitudinem augent: reciſis, cum ad ſemipedem excreverint, fimoque ſuillo recenti illitis. [8] Candorem verno putant contingere iis dumtaxat quæ ſint ſeminis albi, ſi arena de litore a primo incremento congeratur in medias, atque increſcentia folia contra ipſas religentur.

XL. Beta hortenſiorum leviſſima eſt. [1] Ejus quoque a colore duo genera Græci faciunt, nigrum, & candidius, quod præferunt, parciſſimi ſeminis: appellantque Siculum, candoris ſane diſcrimine præferentes & lactucam. Noſtri betæ genera faciunt, vernum & autumnale, a temporibus ſatûs, quanquam & Junio ſeritur. Transferuntur autem in planta hæ quoque, & oblini fimo radices ſuas, locumque ſimiliter madidum amant. Uſus iis & cum lente ac faba, idemque qui oleris: & præcipuus, ut lenitas excitetur acrimonia ſinapis. [2] Medici nocentiorem [3] quam olus, eſſe judicavere. Quamobrem appoſitas non memini: deguſtare etiam religio eſt, ut validis potius in cibo ſint. Gemina iis natura, &

Notæ.

9. *Somnum parere.*] Dioſc. lib. 2. cap. 165. & 166. ſativam, ſilveſtremque lactucam ὑπνωτικὴν eſſe pariter admonet. Galenus lib. 2. de alim. facult. cap. 40 pag. 359 tomo 5. lactucam veſpere commanducatam ſuiſſe ſibi adverſus vigilias remedio ſingulari prodit.

10. *Et ideo lactuca.*] Quod abundantia lactis exuberent, inquit Pallad. lib. 2. in Januar. tit. 14. pag. 44.

11. *Cæcilianam.*] *Cæcilius de nomine dicta Metelli*, ut canit in Hortulo Columella, pag 351. ejus nimirum, qui primo Punico bello Romæ Conſulatum geſſit, anno Urbis DIII.

12. *Aſtytida.*] Vide Notas & Emend. num. XVII.

13. *Veneri*] Genituræ profluvium cohibere, auctor eſt Galenus, loco mox citando. Vide & Marcellum, cap. 33. pag 228.

14. *Eſt quidem natura.*] Dioſc. lib. 2. cap. 165. Galenus lib 6. de facult ſimpl medic pag 178. & alii.

15. *In ægritudine.*] Idcirco lactuca Columellæ dicitur ea eſſe,

Triſtia quæ relevet longi faſtidia morbi.

In Hortulo, pag 311. Incidit in morbum cum Auguſtus, anno V. C. DCCXXXI ipſo undecimum, Calpurnio Piſone Coſſ ut quidem Dio ponit, lib. 53. pag. 517. & Sueton. in Aug. cap 81.

16. *Muſæ medici.*] Fuit is Antonius Muſa, cui idcirco ſtatuam ære collato, juxta ſignum Æſculapii plebs ſtatuit, ut auctor eſt Tranquillus in Auguſto, cap 59. Exſtat hujus libellus, de herba Vettonica, cum notis Humelbergii. De eo rurſum dicemus lib. 29. ſect. 5.

17. *Cum prioris Camelii.*] Prioris medici, quo uſus ante Muſam Auguſtus, fuiſſe id nomen videtur. Vide Notas & Emend. num. XVIII

18. *Ut ſervari.*] Muria condiri ſolitas auctor eſt Dioſc. loc cit. De uſu lactucæ in menſis veterum Martialis, lib. 1. Epigr

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat avorum,
Dic mihi cur noſtras inchoat illa dapes?

19. *De qua dicemus.*] Libro 20. ſect. 24.

Sect. XXXIX. 1. *Intubi.*] Intybus ſativa, ſive Endivia vulgaris, a Dodonæo pingitur, pag. 623. Cichorium hortenſe vulgus appellat. De hoc Columella, lib. 11. cap 3. *Eadem eſt ratio etiam intybi, niſi quod hiemem magis ſuſtinet: ideoque vel frigidis regionibus autumno ſeri poteſt.*

2. *Eſt & erraticum.*] Erratica dicuntur, quæ ſua ſponte nata, omni humano cultu carent, nullaque olitoris lege coercita, libere vagantur & errant.

3. *De quo plura alias.*] Libro 20. ſect. 29 & lib. 21. ſect. 52

4 *Omnes thyrſos.*] Caules, qui in virgulæ modum, ſeu teli rectitudinem conſurgunt, thyrſi nomen ſibi vindicant Hos itaque urceis conditos in alienos quoque menſes prorogabant, virideſque ſervabant: extractoſque urceis quaſi recentes percoquebant. Vide quæ de braſſica dicenda ſunt, ſect. 41. num. 3 ac de ferulæ ſemine, ſect. 56

5. *Seruntur lactucæ.*] Palladius, lib. 2. in Januar. tit 14. pag. 43. *Menſe Januario lactuca ſerenda eſt, vel Decembri, ut planta ejus Februario ſeratur, ut poſſit Aprili menſe transferri. Sed verum eſt cum toto anno bene ſeri, ſi locus ſit lætus, ſtercoratus, irriguus.*

6. *Seri etiam.*] Pallad. loc. cit. *Antequam pangantur, radices ejus reſecemus æqualiter, & liquido fimo linamus: vel quæ jam pacta ſunt, nudata lætamen accipiant.*

7. *Et repleri.*] Fimo videlicet, ſive lætamine, ut Palladius vocat.

8. *Candorem vero.*] Pallad. loc. cit. *Candida fieri putantur, ſi fluminis arena, vel litoris, frequenter ſpargatur in medias, & collectis ipſa foliis alligentur.*

Sect. XL. 1. *Ejus quoque.*] Theophr lib 7. hiſt. cap 4. *Inter betas, inquit, candida ſapore præſtat nigra, & paucioris eſt ſeminis: hanc Siculam quidam appellarunt. Pari modo in genere lactucarum candida dulcior atque tenerior eſt* Εὐχυλότερον δὲ καὶ τὸ λευκὸν τοῦ μέλανος, καὶ ὀλιγοσπερμότερον, ὃ καλοῦσί τινες Σικελικόν· ἀνάπαλιν δὲ καὶ τῶν θριδακίνων· ἡ γὰρ λευκὴ γλυκυτέρα καὶ ἁπαλωτέρα. Gallis, *de la Porree, ou Bete:* Carnoſæ foliorum partes in cibis familiares, *des Cardes de poiree.* In officinis vetere retento nomine, Beta alba Sicla nominatur.

2. *Medici nocentiorem.*] Galenus quidem, lib 2. de alim. facult cap. 43 tomo 6. pag. 360. ſtomacho noxiam ait eſſe, ſi largius ſumatur.

3. *Quam olus.*] Hoc eſt, braſſicam. Tamen melioris ſucci eſſe betam, quam braſſicam, ac magis alere, auctor eſt Di-

oleris, [4] & capite ipſo exſilientis bulbi : [5] ſpecies ſumma in latitudine. [6] Ea contingit, ut in lactucis, cum cœperint colorem trahere, impoſito levi pondere. Neque alii hortenſiorum latitudo major. In binos pedes aliquando ſe pandunt, multum & ſoli natura conferente. Hæ quidem in Circeienſi agro ampliſſimæ proveniunt. [7] Sunt qui betas Punica malo florente optime ſeri exiſtiment : transferri autem, cum quinque foliorum eſſe cœperint. [8] Mira differentia, ſi vera eſt, candidis ſolvi alvos modice, nigris inhiberi. Et cum braſſica corrumpatur in dolio vini ſapor, odore betæ foliis demerſis reſtitui.

XLI. 1. Olus cauleſque, quibus nunc principatus hortorum, apud Græcos in honore fuiſſe non reperio. [1] Sed Cato braſſicæ miras canit laudes, quas in medendi loco reddemus. [2] Genera ejus facit tria : unam extentis foliis caule magno : alteram criſpo folio, quam [3] apianam vocat : tertiam minutis caulibus, lenem, teneram, minimeque probat. Braſſica toto anno ſeritur, quoniam & toto ſecatur. Utiliſſime tamen ab æquinoctio autumni : [4] transferturque, cum quinque foliorum eſt. [5] Cymas a prima ſectione præſtat proximo vere. Hic eſt quidam ipſorum caulium delicatior teneriorque cauliculus, [6] Apicii luxuriæ, & per eum Druſo Cæſari faſtiditus, non ſine caſtigatione Tiberii patris. Poſt cymam ex eadem braſſica contingunt æſtivi autumnaleſque cauliculi, mox hiberni, iterumque cymæ, nullo æque genere multifero, donec ſua fertilitate conſumatur. [7] Tertia circa ſolſtitium : ex qua ſi humidior locus eſt, æſtate : ſi ſiccior, autumno plantatur. Humor fimuſque ſi defuere, major ſaporis gratia eſt : ſi abundavere, lætior fertilitas. Fimum aſininum maxime convenit.

2. Eſt hæc quoque res inter opera ganeæ : quapropter non pigebit verboſius perſequi. Præcipuus fit caulis ſapore ac magnitudine, primum omnium ſi in repaſtinato ſeras : dein ſi terram fugientes cauliculos ſeces, a terraque attollentes ſe proceritate luxurioſa [8] exaggerando aliam accumules, ita ne plus quam cacumen emineat. Tritianum hoc genus vocatur, bis computabili impendio, tædioque.

3. Cetera genera complura ſunt. [9] Cumanum ſeſſili folio, capite patulum. [10] Aricinum altitudine non excelſius, folio numeroſius, quam tenuius. Hoc utiliſſimum exiſtimatur, quia ſub omnibus pæne foliis fruticat cauliculis peculiaribus. [11] Pompeianum procerius, caule ab radice tenui, intra folia craſſeſcit. Rariora hæc anguſtioraque : ſed te-

NOTÆ.

philus Siphnius medicus apud Athen. lib. 9 pag. 371. Δίφιλος δ' ὁ Σίφνιος τὸ σεῦτλόν φησι δὲ χυλώδέστερον εἶναι τῆς κράμβης, καὶ θρεπτικώτερον. Et ſane Pliniani codices MSS hoc loco *innocentiorem* exhibent : ſed *nocentiorem* legi ſententia poſcere videtur.

4. *Et capite ipſo.*] Radicis capite in quo eſt aliqua ſimilitudo bulbi.

5. *Species ſumma.*] In Priapeiis :
Nec hortus edunt latas mihi betas.

6. *Ea contingit.*] Impoſito lapillo latiore, aut teſta fictili, quo pondaſculo cohibitam betam in latum ſe diſtendere, candoremque contrahere Sotion aſſeverat, in Geopon. lib. 12. cap 15.

7. *Sunt qui betas.*] Columella, lib. 11. cap. 3. *Beta florenti Punico malo ſemini obruitur, & ſimul atque quinque foliorum eſt, ut braſſica diſſeritur æſtate, ſi riguus eſt hortus : ut ſi ſiccaneus, autumno, cum iam pluviæ inceſſerint, diſponi debebit.*

8. *Mira differentia.*] Habet quiddam ſimile Diphilus Siphnius, loc. cit. cum ait, alvos candida beta magis ſolvi : nigra vehementius urinas cieri : εὐκοιλιώτερον δὲ τὸ λευκόν, τὸ δὲ μέλαν οὐρητικώτερον. Sed aperte Diocles Caryſtius apud eumdem Athen. lib. 3. pag. 110. hoc diſcrimen agnoſcit : betam candidam egeſtionem irritare ; nigram, cohibere : τεῦτλον τὸ λευκὸν σταλτικὸν ποιεῖ· τὸ δὲ μέλαν κατασταλτικὸν εἶναι σταλτικὸν. Ita & Dioſcorides, lib. 2. cap 249.

Sect. XLI. 1. *Sed Cato.*] Libro de re ruſt. cap. 156. & 157.

2. *Genera ejus facit.*] Cap. 156. pag. 83. *Nunc uti cognoſcas naturam earum : prima eſt levis, quæ nominatur λεία, grandibus & latis foliis, caule magno : validam hæc habet naturam, & vim magnam habet. Altera eſt criſpa, apiacon vocatur : hæc eſt natura & aſpectu bona : ad curationem validior eſt quam quæ ſupra ſcripta eſt. Item eſt tertia, quæ lenis vocatur,* (vet. cod. Meurſii, & editio Aldi, *quæ* πρημὸν,) *minutis caulibus, tenera,* (vet. cod. & Ald. *tenuioribus foliis*) *& acerrima omnium eſt iſtarum, tenui ſucco vehementiſſima.*

3. *Apianam.*] Ita Reg cod. At Colb. Th & Chiffl. *Apiacam* Σελινοειδὴς a Catone vocatur, cap 157. ob ſimilitudinem apii. Foliorum denſitate & criſpitudine hæc braſſicæ cum apio ſimilitudo conſtat. Eſt Dodonæi braſſica ſelinoides, pag. 621. *Choux friſez.*

4. *Transfertur cum quinque.*] Colum. lib. xi. cap 3. pag. 395. *Braſſica cum VI. foliorum erit, transferri debet,* &c.

5. *Cymas.*] Cymæ quidam ſunt ſcaporum delicatiores, ut Plinius ait, teneriore ſque cauliculi. Namque ubi vernum tempus appetit, primo quoque foliorum pullulatu, præcluſis adhuc florum calycibus, quoſdam quaſi turiones olus ſubmmittat, in quibus floris primum, mox ſeminis ſetua concluditur. Græci κύημα quaſi partum dicunt, teſte Galeno, l. 2 de alim fac. c. 58 p. 365. & contracte κῦμα, ducta felici tranſlatione a ventrem ferentibus feminis ad braſſicam, quæ ineunte vere turgens ſucco, & plurimum cymoſa ſobole gravida, cauliculos emittit. Cyma porro licet muliebri ſexu frequentius ſoleat uſurpari, nonnumquam genere neutro Græcorum imitatione legitur, ut apud Columellam, carmine quod hortorum cultui nuncupavit, lib 10. pag. 350.

Frigoribus caules, & veri cymata mittit.

Tamen idem & cymam vocat, lib. 11. cap. 3. pag 395. & lib. 12. cap. 7. pag. 416

6. *Apicii.*] De eo diximus lib. 8. ſect. 77. Eſt & alter Apicius, cujus libri exſtant, de obſoniis & condimentis, ſive de arte coquinaria · cymas & coliculos condiendi modum is edocet, lib 3. cap. 9. De his Martialis quoque, lib. 5. Epigr. 79. inter cœnæ fercula :

Ponetur digitis tenendus unctis
Nigra cauliculus virens patella.
Algentem modo qui reliquit hortum

7. *Tertia circa.*] Nempe tertia cyma.

8. *Exaggerando aliam.*] Terram aggerando, ac circumfundendo

9. *Cumanum.*] Braſſicarum hæc genera, aliaque commemorat Columella, lib. 10. qui de cultu hortorum agit, pag. 350.

Quæ pariunt veteres ceſpoſo litore Cumæ,
Quæ dulcis Pompeia palus vicinæ ſalinis
Herculeis, vitreoque Siler qui defluit amnè :
Quæ duri præbent cymoſa ſtirpe Sabelli,
Et Turnilacus, & pomoſi Tiburis arva,
Bruttia quæ tellus, & mater Aricia porri.

Et noſtra ætas non pauciora quoque obſervat, forma vel colore diſpari. In horto Regio amplius vicena notata a nobis. Cumanam braſſicam, ſive rubram, a Dodonæo delineatam, pag 610 Galli vocant *Chou rouge.*

10 *Aricinum*] Ab Aricino agro, de quo lib. 3. ſect. 9.

11. *Pompeianum.*] A Pompeiis, Campaniæ oppido, de quo lib 3. ſect 9. uti ex Columella mox vidimus. Videtur hæc Dodonæo, pag. 613. braſſica cauliflora, *Choux fleuri* Sed peregrina hæc Italiæ eſt : ſemenque optimum cauliſloræ Alepo Syriæ oppido aſportatur, diligenterque coli vult, aut a propria laude degenerat.

neritas

neritas in dote, ſi frigora non tolerat: quibus etiam aluntur [12] Brutiani, prægrandes foliis, caule tenues, ſapore acuti. [13] Sabellico uſque in admirationem criſpa ſunt folia, quorum craſſitudo caulem ipſum extenuat: ſed dulciſſimi perhibentur ex omnibus. Nuper ſubiere [14] Lacuturres ex convalle Aricina, ubi quondam fuit lacus, turriſque quæ remanet: capite prægrandes, folio innumeri: alii in orbem porrecti, alii in latitudinem toroſi. Nec plus ullis capitis poſt Tritianum, cui pedale aliquando conſpicitur, & cyma nullis ſerior. Cuicumque autem generi [15] pruinæ plurimum ſuavitatis conferunt: & niſi [16] obliquo vulnere defendatur medulla, plurimum nocent. Semini deſtinati non ſecantur. Eſt etiam ſua gratia numquam plantæ habitum excellentibus: [17] halmyridia vocant, quoniam niſi in maritimis non proveniunt, navigatione quoque longinqua viridibus aſſervatis. Statim deſecti ita ne humum attingant, in cados olei quam proxime ſiccatos obturatoſque conduntur, omni ſpiritu excluſo. [18] Sunt qui plantam in transferendo alga ſubdita pediculo, nitrove trito, quod tribus digitis capiatur, celeriorem ad maturitatem fieri putent. [19] Sunt qui ſemen trifolii nitrumque ſimul tritum aſpergant foliis. [20] Nitrum in coquendo etiam viriditatem cuſtodit: aut Apiciana coctura, oleo ac ſale, priuſquam coquantur, maceratis. Eſt inter herbas genus inſerendi, præciſis germinibus caulis, & in medullam ſemine ex aliis addito. Hoc & in cucumere ſilveſtri. Nec non olus quoque ſilveſtre eſt trium foliorum, Divi Julii carminibus præcipue jociſque militaribus celebratum: alternis quippe verſibus exprobravere [21] lapſana ſe vixiſſe apud Dyrrachium, præmiorum parcimoniam cavillantes: eſt autem id cyma ſilveſtris.

XLII. Omnium hortenſiorum lautiſſima cura [1] aſparagis. De origine eorum in ſilveſtribus curis [2] abunde dictum, & quomodo eos juberet Cato in arundinetis ſeri. Eſt & aliud genus incultius aſparago, mitius corruda, paſſim etiam montibus naſcens, refertis ſuperioris Germaniæ campis, non inficeto Tiberii Cæſaris dicto, herbam ibi quamdam naſci ſimillimam aſparago. Nam quod [3] in Neſide Campaniæ inſula ſponte naſcitur, longe optimum exiſtimatur. [4] Hortenſium ſeritur [5] ſpongiis: eſt enim plurimæ radicis, altiſſimeque germinat. Viret thyrſo primum emicante: qui caulem educens, tempore ipſo faſtigatus [6] in toros ſtriatur. Poteſt & ſemine ſeri.

Nihil diligentius comprehendit [7] Cato, noviſſimumque libri eſt, ut appareat repentinam ac novitiam viro curam fuiſſe. Locum ſubigi jubet humidum & craſſum: [8] ſemipe-

NOTÆ.

12. *Brutiani.*] Frigoribus, inquit, Brutii agri caules aluntur.

13. *Sabellico.*] Huic generi a Sabellis nomen, qua de gente egimus lib. 3. ſect. 17. Criſpa Dodonæi braſſica, pag. 611. Lobelio in Obſerv. pag. 154 fimbriata: *Chou creſpu*.

14. *Lacuturres.*] Et hoc genus Columellæ ſuperius memoratum vidimus. Ruellius, lib. 2. pag. 360 hos eſſe putat, quos vulgaris ſermo noſter *Choux cabus*, quaſi capitulatos appellat, quoniam in capitis formam catuberant.

15. *Pruinæ.*] *La gelee, gelée blanche.*

16. *Obliquo vulnere.*] Cum ſecantur.

17. *Halmyridia.*] Meminit Eudemus Athenienſis, in libro de oleribus, laudatus ab Athen. lib. 9. pag 369 braſſicæ illius quam ἁλμυρίδα vocant. Braſſica marina ea eſt, quam Lobelius delineat, deſcribitque, in Adverſariis, pag 92. Locis Angliæ maritimis naſcitur: vidimus & in horto Regio. Italis *Soldanella*, teſte Anguillara, part 7. pag. 113.

18. *Sunt qui plantam.*] Colum. lib xi. cap 3. pag. 395. *Braſſica, cum ſex foliorum erit, transferri debet, ita ut radix ejus liquido fimo prius illita, & involuta tribus algæ taeniolis pangatur: hoc enim res efficit, ut in coctura celerius madeſcat, & viridem colorem ſine nitro conſervet.* Refert id quoque Palladius ex Colum. lib. 3. in Febr. tit. 24.

19. *Sunt qui ſemen.*] Ad celeriorem ſcilicet maturitatem promovendam.

20. *Nitrum incoquendo.*] Apicius, lib. 3. cap. 1. *Omne olus ſmaragdinum fiet, ſi cum nitro coquatur.* Pallad. loc. cit. *Celerius coquitur virore ſervato, ſi dum eſt trium vel quatuor foliorum, nitrum tritum cribello deſuper ſpargas, ut ſpeciem pruinæ candentis imitetur.* Sic totidem fere verbis auctor Geopon. lib. 12. cap. 17. Et Martialis, lib. 13. Epigr. 17. cui lemma *Cauliculi.*

Ne tibi pallentes moveant faſtidia caules,
Nitrata viridis braſſica fiat aqua.

21. *Lapſana.*] Dioſc. lib. 2. cap. 142. Λαμψάνη dicitur olus ſilveſtre, cujus folia cauleſque in cibo coquuntur: λάχανόν ἐστιν ἄγριον … ὃ καὶ φύλλα καὶ ὁ καυλὸς ἐσθίεται ἑψηθέν. Dionyſ. Exig. in vita S. Pacomii, cap. VIII. *Lapſanas enim, id eſt, agreſtia olera, & herbas alias præter oleum conſueverant dare.* Porro præter id olus, quod trium foliorum fuiſſe Plinius ait, & cymam ſilveſtrem, aliud in cibis Cæſariani milites adhibuerunt: radicem nimirum edulem, pani conficiendo idoneam, cujuſmodi lapſanæ radix non eſt, tenuis & lignoſa. Hanc radicem Cæſar ipſe lib. 3. de bello Civili, *charam* vocat. *Eſt etiam genus radicis,* inquit, *inventum ab iis qui fuerant cum Valerio, quod appellatur chara, quod admixtum lacte multum inopiam levabat: id ad ſimilitudinem panis efficiebant: ejus erat magna copia. Ex hoc effectos panes, cum in colloquiis Pompeiani famem noſtram objectarent,* &c. Suetonius in Julio, cap. 68. *Dyrrachina munitione Pompeius, viſo genere panis ex herba, quo ſuſtinebantur, cum feris ſibi rem eſſe dixit.* Diceret fortean *ex radice* commodius: quanquam & eo verbo utitur Appian lib. 2. bell. Civil. pag. 465. idipſum narrans, τὴν πόαν ἀρτοποιοῦσιν. Ea nobis videtur eſſe paſtinaca Gallica, quam Dioſc. in Nothis, pag. 454. ab aliis κάρον, a Romanis καρότομ vocitari tradit: quo nomine etiamnum vulgo nota. Inſigniter errant, qui hoc trium foliorum olus, de quo nunc agitur, aut cum armoracia confundunt, de qua ſect. 26. quæ fronde copioſa eſt, aut cum eo genere paſtinacæ, quod pariter πολύφυλλον.

Sect. XLII 1. *Aſparagis.*] Græc ὀρμίνος & ἀσφάραγος dicunt. Noſtri, *Aſperge.* Apud Dodonæum iconem vide, pag. 691. aſparagi hortenſis.

2. *Abunde dictum.*] Libro 16. ſect. 67.

3. *In Neſide.*] Meminit hujus inſulæ Seneca, epiſt. 53. pag. 268. Cicero quoque lib. 16. Epiſt. ad Attic. 1. ſtatim initio. Hodie *Niſita*, haud procul Puteolis. Vide Cluver. Ital. antiq. pag 1167.

4. *Hortenſium.*] Genus ſubintellige, quod alii hortenſe vocant.

5. *Spongiis.*] Radicibus. Palladius, lib. 4. in Martio, tit. 9. pag. 89. *Hoc menſe aſparagus ſeremus, circa Apriles Cal. Sed expeditior ratio eſt, ſi aſparagorum ſpongias ponas, quæ cito fructum miniſtrent. Hæc ſic fient: Semina aſparagi quanta tribus digitis comprehendere poſſis, poſt Idus Febr. pingui & ſtercorato ſolo in ſingulis foſſis ponis, & leviter obruis. His coeuntibus, radix connexa naſcetur, quæ appellatur Spongia* &c. Implicatas radices, quæ quaſi unitatem faciunt, ſic illigatas, atque connexas, olitores ſpongias vocant, inquit Colum. lib. xi. pag. 3.

6. *In toros.*] Toros appellat, ut quidem videtur, ſpicam aſparagi maxime cibis expetitam: hæc caro, hæc pulpa aſparagi eſt

7. *Cato.*] Libro de re ruſt. cap. 161 pag. 90. ea exſtant, quæ Plinius hoc loco refert, ad ea uſque verba, *Nec quicquam poſtea tentatum* &c.

8. *Semipedali.*] Cato: *Cum areas deformabis* hoc eſt, delineabis, *intervallum facito inter eas ſemipedem latum in omnes partes. deinde ſerito.*

dali undique intervallo ſeri, ne calcetur. [9] Præterea ad lineam grana bina aut terna paxillo demitti: videlicet ſemine tum tantum ſerebantur: id fieri ſecundum æquinoctium vernum. Stercore ſatiari, erebro purgari, caveri ne cum herbis evellatur aſparagus. Primo anno ſtramento ab hieme protegi: vere aperiri, ſarriri, runcari: [10] tertio incendi verno. Quo maturius incenſus eſt, hoc melius provenit. Itaque arundinetis maxime convenit, [11] quæ feſtinant incendi. Sarriri jubet idem, non antequam aſparagus natus fuerit, ne in ſarriendo radices vexentur. Ex eo velli aſparagum ab radice: nam ſi defringatur, ſtirpeſcere, & intermori. Velli, donec in ſemen eat. [12] Id autem matureſcere ad ver, incendique: ac rurſus, cum apparuerit aſparagus, ſarriri ac ſtercorari. Ac poſt annos novem, cum jam vetus ſit, digeri ſubacto ſolo ſtercoratoque. [13] Tum ſpongiis ſeri, ſingulorum pedum intervallo. Quin & ovillo fimo nominatim uti, quoniam aliud herbas creet. Nec quidquam poſtea tentatum utilius apparuit, [14] niſi quod circa Idus Februarii defoſſo ſemine acervatim parvulis ſcrobibus ſerunt, plurimum maceratum fimo. Dein nexis inter ſe radicibus ſpongias factas poſt æquinoctium autumni diſponunt pedalibus intervallis, fertilitate in denos annos durante. Nullum gratius his ſolum quam [15] Ravennatium hortorum.

[16] Indicavimus & corrudam. Hunc enim intelligo ſilveſtrem aſparagum, quem [17] Græci hormenum, aut [18] myacanthon vocant, aliiſve nominibus. [19] Invenio naſci & arietis cornibus tuſis atque defoſſis.

XLIII. Poterant videri dicta omnia quæ in pretio ſunt, niſi reſtaret res maximi quæſtus, non ſine pudore dicenda. Certum eſt quippe carduos apud Carthaginem magnam, Cordubamque præcipue, [1] ſeſtertiûm ſena millia e parvis reddere areis: quoniam portenta quoque terrarum in ganeam vertimus, etiam ea quæ refugiunt quadrupedes conſciæ. [2] Carduos ergo duobus modis ſerunt: autumno planta, & ſemine ante Nonas Martias: plantæque ex eo diſponuntur ante Idus Novembris, aut in locis frigidis circa Favonium. [3] Stercorantur etiam, ſi diis placet, lætiuſque proveniunt: condiunturque aceto melle diluto, addita laſeris radice, & cumini, ne quis dies ſine carduo ſit.

XLIV. Cetera in tranſcurſu dici poſſunt. [1] Ocimum Parilibus optime ſeri ſerunt: [2] quidam & autumno: jubentque, cum hieme ſeratur, aceto ſemen perfundi. [3] Eruca quoque & naſturtium, vel æſtate vel hieme faciliime naſcuntur. Eruca præcipue frigorum [4] contemptrix, diverſæ eſt, quam lactuca, naturæ, concitatrix Veneris: idcirco [5] jungitur illi

NOTÆ.

9. *Præterea ad lineam.*] Cato, loc. cit. *Ad lineam palo grana bina aut terna demittito.* Sic Pallad. loc. cit. & Didymus in Geopon. lib. 12. cap. 18 pag. 340.

10. *Tertio.*] Cato: *Poſt annum tertium quam ſeveris, incendito vere primo.*

11. *Quæ feſtinant incendi.*] Plinius, lib. 17. ſect 47. *Nec non ignis aliquid prodeſt, ut arundini: ambuſta namque denſior mitiorque ſurgit.*

12. *Id autem.... ad ver.*] At Cato maturum id fieri ad autumnum dixit, ut quidem videtur, rectius, ita rerum natura exigente.

13. *Tum ſpongiis.*] Hoc eſt, radicibus, ut ante monuimus. Cato: *Deinde foſſulas facito, quo radices aſparagi demittas: intervallum ſit ne minus pedes ſingulos inter radices aſparagi.*

14. *Niſi quod circa Idus.*] Columella, & Pallad. locis citatis.

15. *Ravennatium.*] Vel ſilveſtribus tamen aſparagis cedere hos innuit Martialis in Xeniis, lib. 13. Epigr. 21. cui titulus, *Aſparagi:*

Mollis in æquorea quæ crevit ſpina Ravenna,
Non erit incultis gratior aſparagis.

Sativus, inquit, aſparagus, non erit ſilveſtri gratior. *In totum ſpina eſt aſparagus*, inquit Plinius, lib. 21. ſect 54.

16. *Indicavimus.*] Tum lib. 16 ſect. 67. tum etiam libri hujus ſect. 19. Corruda porro ſilveſtris aſparagus eſt, foliis acutis, qualis a Cluſio depingitur, lib 5. rarior plant. cap. 60 pag. CLXXVII. Hanc toto Caſtellæ Granatenſique regno naſci prodit: nos hic in horto Regio vidimus. Sed & ſativum aſparagum a ruſticis corrudam appellari Columella eſt auctor, lib. 11. cap 3.

17. *Græci hormenum.*] Apud Heſych. Ὄρμενος legitur. Ὄρμενος, inquit, ὄνομα κύριον, καὶ πόλις Θετταλίας.... οἱ δὲ τὸν ἄγριον ἀσπάραγον. Julius Pollux, lib. 6. cap. 9. non ſilveſtrem, ſed ſativum aſparagum ὄρμενον vocari ſcribit: nimirum ut corrudæ apud Latinos, ſic apud Græcos ὀρμένα communis utrique generi appellatio fuit.

18. *Myacanthon.*] Quaſi muris ſpinam Dioſc. lib. 2. cap. 152. Ἀσπάραγος ὁ πετραῖος, ὃν μυάκανθον καλοῦσι. Galenus lib. 6. de facult. ſimpl. med. pag. 160. Ἀσπάραγος πετραῖος ἢ μυακάνθινος.

19. *Invenio.*] Nempe apud auctores haud ſane ſatis idoneos, quorum fidem hac in parte Dioſcorides elevat, loc. cit. quamvis ſuffragari iis videatur Didymus in Geopon. lib. 12. cap. 18 pag 340.

Sect. XLIII 1. *Seſtertiûm ſena millia.*] Quæ monetæ noſtræ Gallicæ efficiunt libras ſexcentas

2. *Carduos ergo.*] Eos intelligit, quorum e genere ſcolymus eſt, uti ex oratione Plinii liquet, lib. 20. ſect. 99. ubi de carduorum medicinis agit, quorum nunc tempora ſatûs explanat, in primiſque ſcolymi, *l'Artichaut*, quam Latini cinaram quoque appellarunt. Nam quæ de carduorum ſatu nunc afferuntur a Plinio, eadem ferme retulit Columella de cinara, lib. 11. cap 3. *Cinaræ ſobolem, inquit, melius per autumni æquinoctium diſponemus: ſemen commodius circa Calendas Martii ſeremus, ejuſque plantam circa Calendas Novembris deprimemus, & multo cinere ſtercorabimus: id enim genus ſtercoris huic oleri videtur aptiſſimum.* Eſt & cinara ſpinoſa, quæ Matthiolo in lib 3. Dioſc. pag. 667. carduus aculeatus dicitur, *Cardon d'Eſpagne.*

3. *Stercorantur.*] Pallad. lib 4. in Martio, tit. 9 pag 87. *Terram ſtercoratam & ſolutam diligit carduus, quamvis in pingui poſſit melius provenire.*

Sect XLIV. 1. *Ocimum.*] Baſilicum Lobelio dictum, in Adverſ. pag. 215. & Gallis quoque *Baſilic.* A Matthiolo, in lib. 2. Dioſc. pag. 533 pingitur accurate, & ocimum medium nuncupatur. In horto Regio vidimus. Parilia Romæ celebrata a 11. Calend. Maias, diximus ſup. libro, ſect. 66. num. 1. Columella, lib. 11. cap. 3. ſeri ocimum circa Idus jubet.

2 *Quidam & autumno.*] Columella, lib. 11. cap. 3. Etiam Aprili cum ſeritur, ut cito naſcatur, aqua calida perfundi Palladius jubet, in Aprili, tit. 3.

3. *Eruca quoque, &c.*] Ita Pallad. lib. 2. in Januar. tit. 14. pag. 44. Noſtris, *Roquette.* A Matthiolo pingitur, in lib 2. Dioſc. pag. 530.

4. *Concitatrix.*] Sic Dioſc lib. 2 cap. 170. Galenus, lib. 2. de alim. facult. cap. 53 pag 364. Columella in Hortulo:

Et quæ frugifero ſeritur vicina Priapo,
Excitet ut Veneri tardos eruca maritos.

Marcellus Empir. cap. 33 pag. 228. *Ad abundantiam ſeminis præparandam, erucam decoctam bibat, quoties quiſque inopia ſeminis ſe laborare perſpexerit: vel potius aſſidue incoctam manducet.* Idcirco *ſalaces erucas* Ovidius vocat.

5. *Jungitur illi.*] Lactuca ſcilicet. Hoc ipſum fieri Galenus præcipit, loc. cit.

Digitized by Google

ſere in cibis, ut nimio frigori par ſervor immixtus temperamentum æquet. ⁶ Naſturtium nomen accepit a narium tormento. Et inde vigoris ſignificatio ⁷ proverbio id vocabulum uſurpavit, veluti torporem excitantis. In Arabia miræ amplitudinis dicitur gigni.

XLV. ¹ Ruta quoque ſeritur Favonio, & ab æquinoctio autumno : ² odit hiemem, & humorem, ac fimum. ³ Apricis gaudet & ſiccis, terra quam maxime lateraria. ⁴ Cinere vult nutriri : hic & ſemini miſcetur, ut careat erucis. Auctoritas etiam peculiaris apud antiquos ei fuit. Invenio muſtum rutatum populo datum a Cornelio Cethego, ⁵ in Conſulatu collega Quintii Flaminini, comitiis peractis. ⁶ Amicitia eſt ei & cum fico, in tantum, ut nuſquam lætior proveniat, quam ſub hac arbore. Seritur & ſurculo, ⁷ melius in perforatam ſabam indito, quæ ſucco nutrit comprehendendo ſurculum. ⁸ Seritur & a ſeipſa. Namque incurvato cacumine alicujus rami, cum attigerit terram, ſtatim radicatur. ⁹ Eadem & ocimo natura, niſi quod difficilius ercſcit. Sed durata runcatur non ſine difficultate, ¹⁰ pruriginis hulceribus, ni munitis manibus id fiat, oleove defenſis. Conduntur autem & ejus folia, ſervanturque faſciculis.

XLVI. ¹ Ab æquinoctio verno ſeritur apium, ſemine paululum ² in pila pulſato. Criſpius ſic putant fieri, aut ſi ſatum calcetur cylindro pedibuſve. Proprium ei, quod colorem mutat. ³ Honos ipſi in Achaia, coronare victores ſacri certaminis Nemeæ.

XLVII. ¹ Eodem tempore ſeritur menta planta : vel ſi nondum germinat, ſpongia. ² Minus hæc humido gaudet. Æſtate viret, hieme flaveſcit. Genus ejus ſilveſtre ³ mentaſtrum eſt. Et hoc propagatur, ut vitis, ⁴ vel ſi inverſi rami ſerantur. ⁵ Mentæ nomen ſuavitas odoris apud Græcos mutavit, cum alioqui mintha vocaretur, unde veteres noſtri nomen declinaverunt. Grato menta menſas odore percurrit in ruſticis dapibus. Semel ſata, diutina ætate durat. ⁶ Congruit pulegio, cujus natura in carnariis refloreſcens ſæpius dicta eſt. Hæc quoque ſervantur ſimili genere, mentam dico, pulegiumque, ⁷ & nepetam.

Condimentorum tamen omnium faſtidiis ⁸ cuminum amiciſſimum. Naſcitur in ſumma tellure vix hærens, & in ſublime tendens. In putridis & calidis maxime locis, medio ſerendum vere. Alterum ejus genus ſilveſtre, quod ruſticum vocant, alii Thebaïcum : ſi tritum ex aqua potetur, ⁹ in dolore ſtomachi prodeſt. ¹⁰ In Carpetania noſtri orbis ma-

NOTÆ.

6 *Naſturtium.*] *Naſturtium vonne vides*, inquit apud Nonium Varro, *ab eo dici quod naſum torqueat?* Et auctor Moreti,

Quæque trahunt acri vultus naſturtia morſu.

Porro naſturtii iconem apud Lobelium vide, in Obſerv. pag. 107. Noſtris *Creſſon Alenois* : Narbonenſibus, *Naſitort.*

7 *Proverbio.*] Adagium id eſt, ἶϑι πρόσϑαρον, dictum olim in ſocordem, ignavum, hebetem. Voſſium vide in Etymol. verbo Naſturtium. Auctor Geopon. lib. 12. cap 27. φασὶ ἢ τοὺς ἐσϑίοντας κάρδαμον, ὀξυτέραν τὴν διάνοιαν ἴσχειν. *Aiunt veſcentes naſturtio mentis acumine ſubtiliores evadere*

Sect. XLV. 1. *Ruta quoque*] Pingitur a Lobelio ruta hortenſis, in Obſerv. pag 506. Gallis, *de la Rue.* Et hanc autumno ſeri, differri menſe Martio præcipit Columella, lib. xi. cap. ult.

2. *Odit hiemem*, &c.] Theophr. lib. 7. hiſtor. cap. 5 *Aquas & fimum*, inquit, *omnia olera diligunt, præter rutam* · φιλοῦσι ἢ πάντα τὰ λάχανα, τῷ φιλόκοπρα, πλὴν πηγάνου.

3. *Apricis*, &c] Palladius, lib 4. in Martio, tit. 9 pag. 90. *Proſequuntur etiam maledictis, & maxime in terra ſolum lateris ponunt, quod prodiiſſe certiſſimum eſt.* Columella, lib. xi. cap. 3.

4 *Cinere vult.*] Pallad. loc. cit *Hoc menſe ruta ſeritur, locis apricis, ſolius cineris inſperſione contenta*

5. *In Conſulatu.*] Anno Urbis CCCCXXI. Sed vitio facti Conſules abdicarunt, ut in Faſtis quidem eſt adnotatum

6. *Amicitia.*] Pallad. loc. cit. *ſub fici arboris umbra libentius acquieſcit.* Adde & Ariſt. ſect. 20 problem. 18. pag 773. quærentem, *Quam ob cauſam ruta inſita in ficum, pulcherrima, pluvimaque proveniat.*

7. *Melius in perforatam.*] Pallad loc. cit. *Nonnulli ramulos rutæ pertuſa fabæ inſerunt, vel bulbo, atque ita obruunt, alieno vigore ſervandos.*

8. *Seritur & a ſe ipſa.*] Nempe propagine, uti fere de rubis dictum eſt lib. 17. ſect. 21. Sic etiam Pallad. loc. cit.

9. *Eadem & ocimo.*] Ut propagine nimirum, æque atque ruta, ſeratur.

10. *Pruriginis hulceribus.*] Natis hulceribus ex prurigine. Vide Notas & Emend. num XIX.

Sect XLVI. 1. *Ab æquinoctio.*] Pallad. lib. 5. in Aprili, tit. 3. pag. 110. & Colum. lib. xi. cap. 3.

2. *In pila pulſato.*] Hoc eſt, in vaſe concavo, ſive mortario, pinſi prius neceſſe eſt. De pilæ vocis uſu, eo intellectu, alibi egimus. Columella, lib. xi. cap 3 pag. 397. *Si criſpæ frondis apium fieri malueris, ſemen ejus indictum pila, & ſaligneo palo pinſitum, exſpoliatumque in linteolis ligatum obruet. Poteſt etiam citra hanc operam fieri criſpum qualitercumque ſatum, ſi cum eſt natum, incrementum ejus ſuperiobuto cylindro coerceat.* Sic etiam Pallad loc. cit. & Theophr. lib 2. hiſt. cap. 5. & lib. 5. de cauſis, cap 6. pag. 331.

3. *Honos ipſi.*] Juvenalis, Satyr. 8. verſ. 226.

Graiæque apium meruiſſe coronæ.

Idcirco Nemeæum apium Nicandro dicitur in Theriac pag. 47. Suidas, tom. 2. pag. 213 Νεμεῖαι σέλινα. Vide Plutarch. lib. 5. Sympoſ. quæſt 3. pag. 676. quibus adde quæ diximus lib 15. ſect. 5.

Sect. XLVII. 1. *Eodem . . . planta.*] Transferri mentam in planta ait æquinoctio verno : ac ſi nondum germinaverit, radice ſeu ſpongia, ut diximus. Pingitur a Dodonæo menta prima, pag 95. *De la Mente, du Baume.*

2. *Minus hæc.*] Vide Notas & Emend. num XX.

3. *Mentaſtrum.*] Dioſcoridi lib 3. cap 42. ἡδύοσμον ἄγριον, menta ſilveſtris : officinis, alba menta. Iconem exhibet idem Dodonæus, pag. 96. Græci καλαμίνϑην vocant, inquit Apuleius, cap. 91 Gallis, *Mente ſauvage.* In Nothis Dioſcor. pag. 454. τὸ ἢ ἡδύοσμον ἄγριον, ὁ Ῥωμαῖοι μένϑα ἄγρια καλοῦσι.

4. *Vel ſi inverſi rami.*] Columella, lib. xi. cap. 3. *Menta ſi forte ſemina defecerunt, licet de novalibus ſilveſtre mentaſtrum colligere, atque ita inverſis cacuminibus diſponere, quæ res feritatem detrahit, atque edomitam reddit.*

5. *Mentæ nomen.*] Dioſc. lib. 3. cap. 41. Ἡδύοσμον, οἱ ἢ μίνϑην. Et Galenus, lib. 6. de ſimp. medic. facult. pag. 176. Ἡδύοσμον, ὅπερ ἢ μίνϑην αὐτὴν ὀνομάζουσιν.

6. *Congruit pulegio.*] Noſtri *Pouliot* vocant. Regium vulgatum *Pouliot royal* delineatur a Lobelio, in obſervac. pag. 266. De pulegio porro in carnariis refloreſcente diximus lib. 18 ſect. 60.

7. *Et nepetam.*] Quæ ſilveſtre pulegium etiam appellatur, *Pouliot ſauvage.* Vide Dodonæum, pag 98 Alia eſt nepeta vulgaris officinarum, quæ menta cataria, *l'herbe au chat.* Alii nepitam ſcribunt

8. *Cuminum.*] Cuminum Latini juxta & Galli vocant : Hebræi ipſi כמן *cammon* · rura noſtra, *comin* Utrumque genus, ſativum & ſilveſtre, quale nos vidimus, a Dodonæo pingitur pag. 298.

9. *In dolore ſtomachi.*] Adverſus tormina & inflationes, bibi tritum ex aqua : ex vino ad imbecillitatem ſtomachi, jubet Dioſc. lib. 3 cap. 69.

10. *In Carpetania*] Dioſc loc. cit. in Carthagine Hiſpaniæ oppido. Toletum in Hiſpania eſt Carpetanorum caput.

xime laudatur : alioqui [11] Æthiopico Africoque palma eſt. Quidam huic Ægyptium præferunt.

XLVIII. [1] Sed præcipue oluſatrum miræ naturæ eſt. Hipposelinum Græci vocant, alii ſmyrnium. E lacryma caulis ſui naſcitur. Seritur & radice. [2] Succum ejus colligunt, myrrhæ ſaporem habere dicunt. [3] Auctorque eſt Theophraſtus, myrrha ſata natum. [4] Hipposelinum veteres præceperant in locis incultis, lapidoſis, juxta maceriam ſeri : nunc & repaſtinato ſeritur, & a Favonio poſt æquinoctium autumni. [5] Quippe cum cappari quoque feratur ſiccis maxime, area in deſoſſu cavata, ripiſque undique circumſtructis lapide : alias evagatur per agros, & cogit ſolum ſterileſcere. [6] Floret æſtate : viret uſque ad Vergiliarum occaſum, [7] ſabuloſis familiariſſimum. [8] Vitia ejus, quod trans maria naſcitur, diximus inter peregrinos frutices.

XLIX. Peregrinum & [1] Careum, gentis ſuæ nomine appellatum, culinis principale. In quacumque terra ſeri vult, ratione eadem, qua oluſatrum. Laudatiſſimum tamen in Caria, proximum Phrygia.

L. [1] Liguſticum ſilveſtre eſt in Liguriæ ſuæ montibus : ſeritur ubique : ſuavius ſativum, ſed ſine viribus. [2] Panacem aliqui vocant. [3] Cratevas apud Græcos cunilam bubulam eo nomine appellat : ceteri fere conyzam, id eſt, cunilaginem : thymbram vero, quæ ſit cunila. Hæc apud nos habet vocabulum & aliud, [4] ſatureia dicta in condimentario genere. Seritur menſe Februario, origano æmula. Nuſquam utrumque additur, quippe ſimilis effectus. Sed cunilæ Ægyptium origanum tantum præfertur.

LI. Peregrinum fuit & [1] lepidium. Seritur a Favonio : dein cum fruticavit, [2] juxta terram præciditur : tunc runcatur, ſtercoraturque : per biennium hoc. Poſtea iiſdem fruticibus utuntur, ſi non ſævitia hiemis ingravat, quando impatientiſſimum eſt frigorum. Exit & in cubitalem altitudinem, foliis lauriuis, ſed mollibus : uſuſque ejus non ſine lacte.

LII. [1] Gith piſtrinis, aniſum & anethum culinis & medicis naſcuntur. [2] Sacopenium & ipſum in hortis quidem, ſed medicinæ tantum.

Notæ.

11. *Æthiopico.*] Quod Hippocrates regium vocat, quoniam illud palmare putat, inquit Dioſc lib. 3. cap 68. ſecundas defert Ægyptio.

Sect. XLVIII. 1. *Sed, . . . oluſatrum.*] Sive atrum olus, ſic dictum a ſemine & radice atra. Columella, lib 11. c. 3. p 3 8. *Atrum olus, quod Græcorum quidam vocant* [illegible], nonnulli [illegible], &c Adde Apuleium, lib de virtutibus herb cap. 207. In Græcis vero Heſychius : [illegible] Schol. Nicandri, in Theriac. pag. 39 [illegible] Et Galenus, lib. 8. de fac ſimp. med pag 230. [illegible] Cave porro agi nunc exiſtimes de hipposelino, de quo inſtituta oratio eſt ſect 37. quanquam & illud ſmyrnium nuncupatum ſit, teſte Dioſc. lib 3. cap. 78. De ſmyrnio vere ac proprie dicto nunc ſermo eſt, cui etiam in Cilicia hipposelini tributa appellatio eſt, ut prodidit ipſe Dioſc. cap. ſeq Hipposelinum illud Theophraſti eſt, idemque ſmyrnion Dioſcoridis, a Matthiolo delineatum, pag. 773 quale in Horto Regio viſum a nobis. De eo mi ſum lib. 27. ſect. 109.

2. *Succum ejus*] Theophr. lib 7 hiſt. cap. 6. [illegible] *Lacryma ex eo fluit myrrhæ aſſimilis : quidam omnino myrrham id eſſe aſſeverant.* E radice potius quam e caule ſuccum manare ſcimus.

3. *Auctorque*] Verba hæc ſunt Græci ſcriptoris, lib 9. hiſt cap. 1 [illegible] *Cum ex hippoſelino myrrham naſci quidam audiviſſent, hippoſelinum ex myrrha provenire etiam putarunt, quæ lacryma hippoſelini eſt. Seritur & hippoſelinum ſua lacryma.*

4. *Hipposelinum veteres.*] Columella, loc. cit. de hipposelino, quod & oluſatrum & ſmyrnium pariter appellat : *Paſtinato*, inquit, *loca ſemine debet conſeri, maxime juxta maceriem : quoniam & umbra gaudet, & qualicumque convaleſcit loco.*

5. *Quippe cum cappari.*] *Cappari* neutro genere dicatur, & *capparis* feminino. Columella, lib. 11 cap. 3. *Capparis . . . . ſi ſerenda fuerit, ſiccum locum deſiderabit : iſque debebit ante circumdari foſſula, quæ repleatur lapidibus & calce, vel Punico luto, ut ſit quaſi quædam lorica, ne poſſint eam perrumpere prædicti ſeminis frutices : qui fere per totum agrum vagantur, niſi munimento aliquo prohibiti ſint . . . . Et noxium virus habent, ſuoque ſuo ſterile ſolum reddunt.* Capparis in Gallia, *un Caprier*, vel, ut aliis viſum eſt efferre, *un Capier*. Capparis retuſo folio apud Lobel in Obſervat. pag. 359. Monſpelii in hortis pulcre & copioſe fruticat.

6. *Floret . . . . viret*, &c.] Hæc quoque Theophraſtus, lib. 6. hiſt. cap 5.

7. *Sabuloſis.*] Theophr. loc. cit. [illegible]

8. *Vitia ejus.*] Dicta hæc lib. 13. ſect. 44.

Sect. XLIX. 1. *Careum.*] Apicio quoque, lib. 7. cap 2. *Careum.* Dioſcoridi, lib. 3. cap. 66. [illegible]. Pingitur a Dodonæo, pag. 297. In officinis *Carvi* nominari : apud Germanos Bohemoſque, non in Caria modo, unde origo nominis, frequens naſci prodit

Sect. L. 1. *Liguſticum.*] Dioſc. lib. 3 pag. 58. [illegible], &c. Eadem habet Oribaſ. lib. 11. fol 304. Siler montanum Dodonæi eſt, a quo accurate delineatur, quale in Horto Regio vidimus, pag. 308 Gallis, *Sermontaine.* Officinis nonnullis, *Seſeli*, ſed falſo.

2. *Panacem.*] Quoniam panaci heracleotico & viribus ſimile eſt, & radice atque caule, inquit Dioſcorides, loco citato

3. *Cratevas.*] Græcorum inconſtantiam in aſſignandis plantarum nominibus obiter indicat, non uſquequaque approbat. Et falſo quidem cunilæ bubulæ nomen eſſe Liguſtico inditum, diſerte admonet, lib 20 ſect 60.

4 *Satureia dicta*] Thymbra igitur gemina, & utraque affinis alteri : altera Græcorum, Latinorum altera, quæ & ſatureia, thymbræ quidem æmula, & cunila appellata. ſed diſcrepans tamen a thymbra Columella, lib. 9 cap. 4 pag. 320. *Thymbra, vel noſtratis cunila, quam ſatureiam ruſtici vocant.* Et in Hortulo :

Et ſatureia thymi referens, thymbræque ſaporem.

Scribonius Largus, Compoſ 124. *Cunila, quam ſatureiam quidam vocant.* Satureiam ſeu cunilam Galli nunc *Sarriette* nominant. Pingitur a Dodonæo, pag. 588. Thymbra, pag. 587. Utramque Regio in horto vidimus. Thymbra in Græcia frequens, maximeque in Chio, teſte Anguillara, part. 15. pag. 203.

Sect LI. 1. *Lepidium.*] Gallis, *Paſſerage.* Iconem vide apud Dodonæum, pag 704 nos plantam ipſam in horto Regio vidimus.

2. *Juxta terram*] Columella, lib. 11. cap. 3. *Lepidium velut porrum ſectivum demetere poteris, rarius tamen*, &c.

Sect. LII. 1. *Gith piſtrinis.*] Gith Dioſcoridi, lib 3. c 93. [illegible] dicitur, cujus ſemen inſpergi gratiſſime panibus condiendis monet : idcirco piſtrinis naſcitur. De eo rurſum, lib 20. ſect. 71. Sativum melanthium depictum vide apud Dodon. pag. 301. Gallis, *de la Nielle* : etſi dubitat Anguillara, part. 12 pag 216.

2. *Sacopenium.*] De eo dicemus lib. 20. ſect. 75.

LIII. Sunt quædam comitantia aliorum ſatus, ut papaver. Namque cum braſſica ſeritur ac portulaca, & eruca cum lactuca. Papaveris ſativi tria genera. [1] Candidum, cujus ſemen toſtum [2] in ſecunda menſa cum melle apud antiquos dabatur. [3] Hoc & panis ruſtici cruſtæ inſpergitur, affuſo ovo inhærens, ubi inferiorem cruſtam apium githque cereali ſapore condiunt. [4] Alterum genus eſt papaveris nigrum, cujus ſcapo inciſo lacteus ſuccus excipitur. [5] Tertium genus [6] rhoam vocant Græci, id noſtri erraticum. Sponte quidem, [7] ſed in arvis cum hordeo maxime naſcitur, erucæ ſimile, cubitali altitudine, flore ruſo & protinus deciduo: [8] unde & nomen a Græcis accepit. [9] De reliquis generibus papaveris ſponte naſcentis dicemus in medicinæ loco. Fuiſſe autem in honore apud Romanos ſemper, indicio eſt [10] Tarquinius Superbus, qui legatis a filio miſſis decutiendo papavera in horto altiſſima, ſanguinarium illud reſponſum hac facti ambage reddidit.

LIV. Rurſus alio comitatu æquinoctio autumni ſeruntur coriandrum, anethum, atriplex, malva, lapathum, cærcfolium, [1] quod pæderota Græci vocant: [2] & acerrimum ſapore, [3] ignei effectus, ac ſaluberrimum corpori, [4] ſinapi, nulla cultura, [5] melius tamen planta tralata. Quin e diverſo vix eſt ſato ſemel eo liberare locum, quoniam ſemen cadens protinus viret. Uſus ejus etiam pro pulmentario in patellis decocto, [a] citra intellectum acrimoniæ. [6] Coquuntur & folia, ſicut reliquorum olerum. [7] Sunt autem trium generum: Unum gracile, alterum ſimile rapi foliis, tertium erucæ. Semen optimum Ægyptium. [8] Athenienſes napy appellaverunt, alii thapſi, alii ſaurion.

LV. [1] Serpyllo & ſiſymbrio montes pleriqne ſcatent, ſicut in Thracia: utique deferunt ex his avulſos ramos, [2] ſeruntque. [3] Item Sicyone ex ſuis montibus, & Athenis ex Hymetto. [4] Simili modo & ſiſymbrium ſerunt. [5] Lætiſſimum naſcitur in puteorum parietibus, & circa piſcinas ac ſtagna.

LVI. Reliqua ſunt ferulacei generis, ceu [1] feniculum, anguibus ([2] ut diximus) gratiſſimum, ad condienda plurima, cum inaruit. Eique perquam ſimilis thapſia, [3] de qua diximus inter externos frutices. Deinde utiliſſima funibus [4] cannabis ſeritur [5] a Favonio. Cap. IX.

Interpretatio.

a *Citra.*] Sine ullo ſenſu acrimoniæ.

Notæ.

Sect. LIII. 1. *Candidum.*] *Pavot blanc.* Vide apud Dodon. pag. 442.

2. *In ſecunda menſa.*] *Coctum*, inquit Feſtus, *eduli genus ex melle & papavere factum.*

3. *Hoc & panis.*] Annon idcirco dictum eſt a Virgilio, *Cereale papaver?*

4. *Alterum genus.*] *Pavot noir*, apud eumdem Dodon. loc. cit.

5. *Tertium genus.*] Quod libro ſequente, ſect. 77. inter ſilveſtria ſativaque medium genus facit. En illud erraticum Dodonæi, pag. 444. Lobelii quoque, in Obſervat. pag. 143. Apud Gallos *Coquelicot*, vel *Pavot ſauvage.*

6 *Rhoeam vocant.*] Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med pag. 207. *Ῥοιὰς ὀνομάζουσι.* Et paulo poſt, *ὀνομάζουσι ῥοιάδα.* Rhœada ſane rectius diceret: ſed Latino ritu ac ſono efferre maluit, quod & alias ei familiare eſt. Sic Q. Serenus, caput 38. pag 150. *de iſchia* inſcripſit, cum *de iſchiade* dici ars Græcorum poſtulet.

7. *Sed in arvis.*] In ſegetibus, *ἐν ἀρούραις φύεται*, inquit Dioſc lib. 4. cap. 64 a quo iiſdem fere verbis deſcribitur, uti & a Theophr lib. 9 hiſt. cap. 13.

8. *Unde & nomen.*] Ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, quod fluere ac decidere ſonat. Dioſc. *Μήκων ῥοιὰς· ὠνόμασται δὲ διὰ τὸ ταχέως τὸ ἄνθος ἀποβάλλειν.*

9. *De reliquis.*] Libro 20. ſect. 76.

10. *Tarquinius.*] Simile Thraſybuli factum inaudierat, de quo Herod. lib. 5. Terpſich. pag 324. Vide Livium, lib. 1 pag. 19. Florum, lib. 1. cap. 7. pag. 18. Frontinum, lib. Strateg. cap. 1. Valerium denique Max. lib. 7. cap. 4. num. 2. Diſſidet a ceteris ſcriptoribus Ovidius, qui in liliis id factum ait, quod in papaveribus alii: libro 2. Faſtorum, verſ. 703.

> *Hortus odoratis ſuberat cultiſſimus herbis,*
> *Sectus humum rivo lene ſonantis aquæ.*
> *Illic Tarquinius mandata latentia nati*
> *Accipit, & virga lilia ſumma metit.*
> *Nuncius ut rediit, decuſſaque lilia dixit:*
> *Filius, Agnoſco juſſa parentis, ait.*
> *Nec mora, principibus caſis ex urbe Gabina:*
> *Traduntur ducibus mœnia nuda ſuis.*

Sect. LIV. 1. *Quod pæderota.*] Sic Apuleius, cap. 104. *Græci pæderota vocant . . . Latini cærefolium.* Columella in Hortulo: *Jam breve chærephylum.* Et lib. 11. cap. 3. *Chærephyllum, itemque olus atriplicis, circa Calend. Octobr. obrui oportet non frigidiſſimo loco . . . . Papaver & anethum eamdem habet conditionem ſationis, quam chærephyllum & atriplex.* Gallis, *Cerfeuil.* A Dodonæo delineatum, pag. 685. Aliud porro ab iſto olere acanthi genus eſt, de quo dicturi ſumus lib. 22. ſect 34. quanquam & illud aliqui, ut Plinius admonet, pæderota ſimiliter vocant.

2. *Et acerrimum ſapore.*] Ad ſinapi hæc pertinent, de quo ſtatim fit mentio, quanquam ad cærefolium Plinius alter retulit, lib 4. de remed. cap. 37. *Cerifolio*, inquit, *igneæ vis, & ut urina eſt.* Falſo

3. *Ignei effectus.*] Impoſitum certe corpori puſtulas, inſtar ignis, excitat: quod in quibuſdam morbis expetitur: atque hæc curatio *φοινιγμὸς* dicitur, de qua Cælius Aurelianus, Celſuſque ipſe paſſim

4. *Sinapi*] *Moutarde.* Vide iconem apud Lobel. in Obſerv. pag. 100. *Sinapi ſativum erucæ aut rapi folio.*

5. *Melius tamen planta.*] Pallad. lib. XI. in Octob. tit. XI. pag. 150 *De quo ſemen legere diſpones, ſuo loco eſſe patieris: quod ad eſum parabis, robuſtius facies transferendo.*

6 *Coquuntur & folia.*] Et cymæ, de quibus Columella, lib. 11. cap 3.

7. *Sunt autem trium.*] Hoc tergeminum ſinapis genus, nec Dioſcoridi, nec Theophraſto notum.

8. *Athenienſes.*] Νᾶπυ, Attici, pro *σίναπι* dixere, teſte Athenæo, lib 9. De reliquis nominibus vide Notas & Emendationes, num XXI.

Sect. LV. 1. *Serpyllo.*] Noſtri *Serpolet* vocant. Pingitur a Matthiolo in lib. 3. Dioſc pag 724. Vide Notas & Emend. num. XXII.

2. *Seruntque.*] Planta ſerunt. Pallad. in Martio, tit. 9. *Nunc etiam ſerpyllum ſeritur plantis & ſemine.* Colum. lib. 11. cap. 3. *Thymum & transmarina cunila & ſerpyllum, . . . hæc tres & ſemine & plantis circa æquinoctium vernum ſeruntur.*

3. *Item Sicyone.*] Theophr. lib. 6 hiſt. cap. 7.

4. *Simili modo.*] Hoc eſt, etiam planta Auctor Geopon. lib. 12. cap. 35. *Σισύμβριον* Theophr. lib. 2. cap. 1. Dicemus de eo lib. 20. ſect 91.

5. *Lætiſſimum.*] Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 7. *Ἐνοικίζεται ἐν τοῖς φρέασιν.*

Sect. LVI. 1. *Feniculum.*] Græcis *μάραθρον*, *Fenouil*, vulgo notum. Pingitur a Dodon. pag. 295.

2. *Ut diximus.*] Libro 8. ſect. 41.

3. *De qua diximus.*] Libro 15. ſect. 43.

4. *Cannabis.*] *Chanvre.* Iconem vide apud Dalecamp. lib. 4. hiſt. plant. cap. 64 pag 467.

5 *A Favonio.*] Ultimo menſe Februario ſeri Palladius præcipit, lib. 3. in Febr. tit. 5.

A

[6] Quo denſior eſt, eo tenuior. Semen ejus cum eſt maturum, ab æquinoctio autumni diſtringitur, & Sole, [7] aut vento, aut fumo ſiccatur. Ipſa cannabis vellitur poſt vindemiam, [8] ac lucubrationibus decorticata purgatur. Optima [9] Alabandica, plagarum præcipue uſibus. Tria ejus ibi genera. [10] Improbatur cortici proximum, aut medullæ: laudatiſſima eſt e medio, [11] quæ meſa vocatur: Secunda [12] Mylaſea. Quod ad proceritatem quidem attinet, [13] Roſea agri Sabini arborum altitudinem æquat. [14] Ferulæ duo genera in peregrinis fruticibus diximus. [15] Semen ejus in Italia cibus eſt. Conditur quippe, duratque in urceis vel anni ſpatio. [16] Duo ejus genera: caules, & racemi. Corymbiam hanc vocant, [17] corymboſque quos condiunt.

CAP. X. LVII. Morbos hortenſia quoque ſentiunt, ſicut reliqua terræ ſata. [1] Namque & ocimum ſenecta degenerat in ſerpyllum, & ſiſymbrium [2] in calamintham. [3] Et ex ſemine braſſicæ veteris rapa fiunt, atque invicem. Et necatur cuminum [4] ab limodoro, niſi repurgetur. Eſt autem unicaule, radice bulbo ſimili, non niſi in ſolo gracili naſcens. [5] Alias privatim cumini morbus ſcabies. [6] Et ocimum ſub Canis ortu palleſcit. [7] Omnia vero acceſſu mulieris menſtrualis [8] flaveſcunt. Beſtiolarum quoque genera innaſcuntur. [9] Napis culices, raphano erucæ, & vermiculi. Item lactucis & oleri: utriſque hoc amplius, limaces & cochleæ. [10] Porro vero privatim animalia, quæ facillime ſtercore injecto capiuntur, condentia in id ſe. Ferroque non expedire tangi rutam, cunilam, mentam, ocimum, auctor eſt Sabinus Tiro in libro Cepuricôn, quem Mæcenati dicavit.

LVIII. Idem contra formicas, non minimum hortorum exitium, ſi non ſint rigui, remedium monſtravit, limum marinum, [1] aut cinerem, obturandis earum foraminibus. Sed efficaciſſime heliotropio herba necantur. Quidam & aquam diluto latere crudo inimicam eis putant. Naporum medicina eſt, [2] ſiliquas una ſeri: [3] ſicut olerum cicer: [4] arcet enim erucas. Quo ſi omiſſo jam natæ ſint, remedium eſt abſinthii ſuccus decocti inſperſus: [5] & ſedi, quam aïzoum vocant: genus hoc herbæ diximus. Semen olerum ſi ſucco ejus madefactum ſeratur, olera nulli animalium obnoxia futura tradunt. [6] In totum vero nec erucas, ſi palo imponantur in hortis oſſa capitis ex equino genere, feminæ dumtaxat. [7] Adverſus erucas & cancrum fluviatilem in medio horto ſuſpenſum

NOTÆ.

6. *Quo denſior eſt, eo tenuior.*] Vide Notas & Emendat. num. XXIII.

7. *Aut vento, aut fumo.*] Gratius, in Cyneget.

Illa vel ad flatus Helices appende ſerena,
Vel caligineo laxanda reponito fumo.

8. *Ac lucubrationibus.*] Lucubratione veſpertina, vel antelucana, ut dictum eſt lib. 18. ſect 63. Eſt enim illud e nocturnis operibus, quæ vigilia conſtant, cum ſint noctes tum tanto ampliores. *Malus eſt autem paterfamilias*, ut dictum eſt lib. ſup. 8. *quiſquis interdiu faceret quod nocte poſſet, niſi in tempeſtate cœli.*

9. *Alabandica.*] Gratius, in Cyneget. verſ. 46.

At pauper rigui cuſtos Alabandicus horti
Cannabias nutrit ſilvas, quam commoda noſtro
Armamenta operi! gravis eſt tutela ſed ipſis,
Tu licet Æmonios includas retibus urſos.

Valide, inquit, prædam tibi concreditam tuebuntur plagæ ex cannabi Alabandica, ne qua perrumpat: ne Æmonii quidem urſi.

10. *Improbatur.*] Stupa vocatur id quod lini cannabiſve cortici vel medullæ eſt proximum

11. *Quæ meſa.*] Μέση Græcis media eſt.

12. *Mylaſea.*] A Mylaſis oppido Cariæ, de quo lib 5. ſect. 29.

13. *Roſea.*] Id ei cannabi nomen a Roſeæ campis, de quibus in agro Sabino dictum eſt lib. 3. ſect 17. & lib. 17. ſect. 3

14. *Ferulæ.... diximus.*] Libro 13. ſect. 42.

15. *Semen ejus*] Sic umbellam vocat, quæ ſemen complectitur, cum cauliculis.

16 *Duo ejus genera.*] Ejus nempe ſeminis, ſeu fructus, qui edulis eſt, duo ſunt genera: alterum e caulibus petitum, alterum e racemis quos condiunt. De ferulæ conditura Columellam vide, lib. 12. cap. 7.

17 *Corymboſque*] Corymbi proprie dicuntur ederarum uvæ, dependentibus acinis coactæ: transferuntur tamen ad multos herbarum fructus, quarum faſtigia acini jucunda vetuſtate comant.

Sect. LVII 1. *Namque & ocimum.*] Pallad. lib. 5. in Aprili, tit. 3. pag. 10. *Rem miram de ocimo Gargilius Martialis affirmat, quod modo purpureos, modo albos flores, modo roſeos pariat: & ex eo ſemine frequenter ſeratur, modo in ſerpyllum, modo in ſiſymbrium mutetur.* Hoc vero Theophr. habet, lib. 5. de cauſis, cap. 8 pag. 333.

2. *In calaminth†am.*] Quam ſuperius mentaſtrum, & ſilveſtre mentæ genus vocavit, ſect. 47. In mentam mutari, εἰς μίνθαν, dixit Theophr. lib. 2. hiſt. cap. 5. & lib. 6. hiſt. cap 7. & lib. 2. de cauſis, cap. 8. Uterque recte.

3. *Et ex ſemine.*] Hæc totidem verbis Varro, lib. 1 de re ruſt. cap. 40. pag. 65. & Palladius, lib. 3. in Februar. tit. 24. pag. 68

4. *Ab limodoro.*] Vide Notas & Emend. num. 24. Limodorum ſtatim ab radice cumino adnaſci, nec caule eſſe abſimili prodidit Theophr. lib 8. hiſt cap. 8. ἐὰν ἀμφιφύῃ τῷ καυλῷ, &c.

5. *Alias privatim.*] Theophr. lib. 8. cap. 10. Ἔνια δὲ καὶ ψώραις καὶ ἀλγήματι, ὥσπερ τὸ κύμινον. *Nonnulla etiam ſcabie atque ſalſagine pereunt, ut cuminum.*

6. *Et ocimum.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 5. Τὸ δὲ ὤκιμον ...

7. *Omnia vero.*] Vide quæ diximus lib. 17 ſect. 13.

8 *Flaveſcunt.*] Ita MSS. recte, ut diximus libro 15. ſect. 36.

9. *Napis culices.*] Auctor Geopon. lib. 12. cap. 7. & Theophr lib. 7 hiſt. cap. 5.

10. *Porro vero privatim.*] Quæ in porro animalia naſcuntur, ἐν τῷ πράσῳ, inde πρασοκουρίδες appellantur: hæc ſtercus avide appetunt, in illudque ſubeunt, & ibi quieſcunt. Tunc venari ea facile eſt: alias capiendi nulla facultas datur. Theophr. lib 7. hiſt cap. 5.

Sect. LVIII. 1 *Aut cinerem.*] Pallad. lib. 1. c. 35 p. 28.

2. *Siliquas una ſeri.*] Præcipue ervinas Theophr loc. cit. Pallad. loc. cit. *Ut olera animalia infeſta non generent.... prodeſt ſerere ervum aliquantulum ſatum, præcipue ubi radices & rapa naſcuntur.* Eadem habet Anatolius in Geopon lib. 12. cap. 7. pag. 319.

3. *Sicut olerum cicer.*] Pallad. loc. cit. *Cicer inter olera, propter multa portenta, ſerendum eſt.*

4. *Arcet enim.*] Arcet erucas ab olere cicer. Has tamen ciceri ipſi innaſci auctor eſt Ælianus, lib 9. hiſt animal. cap. 39.

5. *Et ſedi, quam.*] Subintellige, quam herbam. Id vero jam ſuperius attigit, lib. 18. ſect. 45. Vide quæ ibi diximus. Columella, lib. XI. cap. 3. pag. 405. *Ubi apricis regionibus poſt pluvias noxias inceſſerunt animalia, quæ a nobis appellantur erucæ, Græce autem κάμπαι nominantur, vel manu colligi debent, vel matutinis temporibus frutice olerum concuti... Id tamen ſupervacuum eſt facere, ſi ante ſationem ſemina, uti jam prædixi, ſucco herbæ ſedi macerata ſunt: nihil enim ſic medicatis nocent erucæ.*

6. *In totum vero.*] Pallad. lib. 1. cap 35. pag. 31. *Omnia ſemina horti vel agri feruntur ab omnibus malis & monſtris tuta ſervari, ſi ... equæ calvaria, ſed non virginis, intra hortum ponatur, vel etiam aſinæ: creduntur enim ſua præſentia fecundare quæ ſpectant.*

7. *Adverſus erucas.*] Pallad. loc. cit. pag. 28. *Aliqui flu-*

auxiliari narrant. [8] Sunt qui ſanguineis virgis tangant ea, quæ nolunt his obnoxia eſſe. Infeſtant culices hortos riguos præcipue, ſi ſint arbuſculæ aliquæ. [9] Hi galbano accenſo fugantur.

CAP. XI. [10] Nam quod ad permutationem ſeminum attinet, quibuſdam ex iis firmitas major eſt, ut coriandro, betæ, porro, naſturtio, ſinapi, erucæ, cunilæ, & fere acribus. Infirmiora autem ſunt atriplici, ocimo, cucurbitæ, cucumi: & æſtiva omnia hibernis magis durant: minime autem gethyum. Sed ex his quæ ſunt fortiſſima, nullum ultra quadrimatum utile eſt, dumtaxat ſerendo. [11] Culinis & ultra tempeſtiva ſunt.

LIX. [1] Peculiaris medicina raphano, betæ, rutæ, cunilæ, in ſalſis aquis, quæ & alioqui plurimum ſuavitati & fertilitati conſerunt. [2] Ceteris dulcium aquarum rigua proſunt. Utiliſſimæ ex iis, quæ frigidiſſimæ, & quæ potu ſuaviſſimæ. [3] Minus utiles e ſtagno, [4] & quas elices inducunt, quoniam herbarum ſemina invehunt. Præcipue tamen imbres alunt. [5] Nam & beſtiolæ innaſcentes necantur.

CAP. XII. LX. [1] His horæ rigandi, matutina atque veſpera, ne infervefcat aqua Sole. [2] Ocimo tantum & meridiana: etiam ſatum celerrime erumpere putant, inter initia ferventi aqua aſperſum. [3] Omnia autem tranſlata meliora grandioraque fiunt, maxime porri, napique. [4] In tranſlatione & medicina eſt, deſinuntque ſentire injurias, ut gethyum, porrum, raphani, apium, lactucæ, rapæ, cucumis. [5] Omnia autem ſilveſtria fere ſunt & foliis minora, & caulibus, ſucco acriora: ſicut cunila, origanum, ruta. [6] Solum vero ex omnibus lapathum ſilveſtre melius: [7] hoc in ſativis rumex vocatur, naſciturque fortiſſimum: traditur certe ſemel ſatum durare, nec vinci umquam a terra, maxime juxta aquam. Uſus ejus cum ptiſana tantum in cibis leviorem gratioremque ſaporem præſtat. [8] Silveſtre ad multa medicamina utile eſt. Adeoque nihil omiſit cura, ut carmine quoque comprehenſum reperiam, [9] in fabis caprini fimi ſingulis cavatis, ſi porri, erucæ, lactucæ, apii, intubi, naſturtii ſemina incluſa ſerantur, mire provenire. [10] Quæ ſunt ſilveſtria, eadem in ſativis ſicciora intelliguntur, & acriora.

LXI. Namque & ſuccorum ſaporumque dicenda differentia eſt, vel major in his [1] quam pomis. [2] Sunt autem acres cunilæ, origani, naſturtii, ſinapis. Amari, abſinthii, centaurei. [3] Aquatiles, cucumeris, cucurbitæ, lactucæ. [4] Acuti, thymi, cunilæ. [5] Acuti & odorati, apii, anethi, feniculi. Salſus tantum e ſaporibus non naſcitur, aliquando extra inſidit pulveris modo, [6] ut cicerculis tantum.

LXII. Atque ut intelligatur vana, ceu plerumque, vitæ perſuaſio: panax piperis ſaporem reddit, & magis etiam ſiliquaſtrum, ob id piperitidis nomine accepto. Libanotis odorem thuris, [1] ſmyrnium myrrhæ. [2] De panace abunde dictum eſt. [3] Libanotis locis putribus & macris ac roſcidis ſeritur ſemine. [4] Radicem habet oluſatri, nihil a thure

NOTÆ.

vialis cancros pluribus locis intra hortum clavis figunt.

8. *Sunt qui ſanguineis.*] E ſanguineo frutice, de quo lib. 16. ſect. 30.

9. *Hi galbano.*] Pallad. lib. 1. cap. 35. pag. 29.

10. *Nam quod ad permutationem.*] Adverſus permutationem, ne mutentur, ne vetuſtate deteriora fiant. Theophraſtus, lib. 7. hiſt. cap. 6. Τῶν δὲ σπερμάτων τὰ μὲν ἐστιν ἰσχυρότερα, τὰ δὲ ἀσθενέστερα πρὸς διαμονήν, &c. Nam quæ reliqua hac ſectione continentur, ea totidem verbis Græce habet.

11. *Culinis.*] Ad uſum culinarum. Vide Notas & Emend. num. XXV.

Sect. LIX. 1. *Peculiaris*] Theophr lib. 2. de cauſis, cap. 7. pag 240. *In olerum genere*, inquit, *humoribus ſalſis juvantur* ῥάφανος, τεῦτλιον, πήγανον, εὔζωμον, *braſſica, beta, ruta, eruca: hæc enim cum aquis ſalſis rigantur, longe meliora evadunt.*

2. *Ceteris dulcium.*] Reliqua deinceps Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 5.

3. *Minus utiles e ſtagno.*] Verba hæc ſunt Græci ſcriptoris, loc. cit. Χείριστα δὲ τὰ ἑλώδη, καὶ ἔνυδρα. Plinius vero καὶ τὰ λίμνης, aliunde accepit, ut cetera.

4. *Et quas elices.*] Elices ſunt ſulci aquarii, teſte Columella, lib. 2. cap. 8. Theophraſtus, loc. cit. Διὸ καὶ ἐκ τῶν ὀχετῶν ἄγειν ἄχρηστον· συμφέρεσθαι γὰρ σπέρματα τῆς πόας.

5. *Nam & beſtiolæ.*] Theophr. Ἀγαθὰ δὲ καὶ ἐν Διός. πολλὰ γὰρ δοκεῖ καὶ φθείρειν τὰ θηρία γενόμενα. τὰ χρόνια καταβάλλειν.

Sect. LX. 1. *His horæ.*] Et hæc Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 5.

2. *Ocimo tantum.*] Theophr. loc. cit. & Pallad. lib. 5. in Aprili, tit. 3. pag 110.

3. *Omnia autem*] Theophr. loc. cit qui pro napis, ῥαφανίδας habet, *raphanos.*

4. *In tranſlatione.*] Theophr. loc. cit. ubi pro raphano, ῥάφανον in exemplum affert, hoc eſt, braſſicam: quam Plinius vocabulo Græco expreſſit.

5. *Omnia autem ſilveſtria.*] Hæc deinceps Theophr. lib 7 hiſt. cap. 6. ubi pro cunila θύμβραν adducit, de qua diximus ſect. 50.

6. *Solum vero.*] Lapathum ſilveſtre, inquit Theophr. loc. cit. ſativo ſuavius eſt ad guſtum: ſucco tamen acidiore eſt: ὁ δὲ χυλὸς ὅμως ὀξύτερος ἐστί.

7. *Hoc in ſativis rumex*] Cum in hortis ſeritur. Vide lib. 20. ſect 85.

8 *Silveſtre.*] Dicemus de eo, libro ſeq ſect. 85.

9. *In fabis caprini.*] In globulis fimi, fabæ magnitudine, ſi cujuſque generis ſemina condantur.

10 *Quæ ſunt ſilveſtria*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 6. Πάντα δὲ καὶ ξηρότερα τῶν ἡμέρων· καὶ ἴσως αὐτῷ τούτῳ πικρὰ καὶ δριμύτερα καὶ ἰσχυρότερα.

Sect. LXI. 1. *Quam pomis*] Quot in pomis ſaporum ſint genera, dictum eſt antea. lib. 15. ſect. 32.

2. *Sunt autem acres*] Theophr. lib. 1. hiſtor. cap. 19 Οἱ δὲ δριμεῖς, οἷον ὀριγάνου, θύμβρας, καρδάμου, νάπυος. οἱ δὲ πικροί, ἀψινθίου, κενταυρίου.

3. *Aquatiles.*] Theophr. loc. cit. Ἄλλοι δὲ ὑδαρεῖς .... οἷον σικύου, κολοκύντης, θριδακίνης.

4. *Acuti, thymi.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXVI.

5. *Acuti & odorati.*] Theophr. loc. cit. Αἱ δὲ καὶ δριμεῖαι, ὥσπερ αἱ τοῦ σελίνου, ἀνήθου, μαράθου, καὶ τῶν τοιούτων.

6. *Ut cicerculis tantum.*] Vide Notas & Emendat. num. XXVII. Theophraſti ἐρεβίνθους, Plinius cicerculas ubique vocat.

Sect. LXII. 1. *Smyrnium myrrhæ.*] Vide Notas & Emendat. num. XXVIII.

2. *De panace.*] Libro 12. ſect. 58.

3. *Libanotis.*] Oribaſii interpres, lib. 11. fol. 204. *Libanotis vero, quam roſmarinum Romani vocant, qua utuntur ii qui coronas nectunt.* Eſt ſeſeli Æthiopicum herba Dodonæi, pag. 310. non roſmarinum hortenſe noſtrum, quod vulgo *Romarin* appellamus. Libanotidem in horto Regio vidimus.

4. *Radicem habet.*] Foris nigricantem, intus candidam.

differentem. Uſus ejus poſt annum ſtomacho ſaluberrimus. Quidam eam nomine alio roſmarinum appellant. [5] Et ſmyrnium olus ſeritur iiſdem locis, myrrhamque radice reſipit. Eadem & ſiliquaſtro ſatio. Reliqua a ceteris & odore & ſapore differunt, ut anethum. Tantaque eſt diverſitas atque vis, ut non ſolum [6] aliud alio mutetur, ſed etiam in totum auferatur. [a] Apio eximunt coqui obſoniis acetum: eodem cellarii in ſaccis odorem vino gravem.

Et hactenus hortenſia dicta ſint, ciborum gratia dumtaxat. Maximum quidem opus in iiſdem Naturæ reſtat, [7] quoniam proventus tantum adhuc, ſummaſque quaſdam tractavimus. Vera autem cujuſque natura non niſi medico effectu pernoſci poteſt, opus ingens occultumque divinitatis, & quo nullum reperiri poſſit majus. Ne ſingulis id rebus contexeremus, juſta fecit ratio, cum ad alios medendi deſideria pertinerent: longis utriuſque dilationibus futuris, ſi miſcuiſſemus. Nunc ſuis quæque partibus conſtabunt, poteruntque a volentibus jungi.

Interpretatio.

a *Apio.*] Apio *admixto* in obſoniis coqui mitigant aceti vim.

Notæ.

Dioſc. lib. 3. cap. 87. *ῥίζα ἡ λευκὴ, αἱματώδης, ὄζουσα λιβάνου.* Et paulo ante, genus libanotidis alterum agnoſcit, quod radicem habeat, *ῥίζαν ἐν μὲν τῷ ἐκτὸς μέλαιναν· ἔνδοθεν δὲ λευκήν.*

5. *Et ſmyrnium.*] Illud nimirum, de quo ſuperius dictum eſt, ſect. 48. De eo rurſum Plinius lib. 27. ſect. 109 Radicis *odor myrrhæ habet qualitatem: unde & nomen.* Galenus, lib. de alim. facult. cap. 52. pag. 363. tom 2. *6. τὸ σμύρνιον αὐτῷ* Romæ maxima copia diſtrahi, & habere quiddam aromaticum, *καί τι καὶ ἀρωματῶδες ἔχει.*

6. *Aliud alio.*] Alius ſapor alio vincitur.

7. *Quoniam.*] Quoniam uti quæque proveniant, explicuimus: ac de ſingulorum natura ſummatim atque generatim tractavimus.

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM XIX.

NATURALIS HISTORIÆ

C. PLINII SECUNDI.

Sect. I. 1. SED *fractum inſumque.*] Ita reſcripſimus ex cod. Reg. 2. cum prius legeretur, *ſed paſſum inſumque.* Adſtipulatur ei lectioni Apuleius in libro de Remediis ſalutaribus, quem Salmaſius quoque vidit, in Solin. pag. 261. Sic enim Plinianum locum hunc totum compilavit: *Parvo ergo ſemine naſcitur, quod orbem terrarum utroque cursu portat, tam gracili avena, tam non alte a tellure ſublata: nec viribus ſuis nexum, ſed fractum inſumque, & in mollitiem lanæ coactum.*

Sect. 2. II. *Et hoc caſſes vel ferro aciem vincunt.*] Prius legebatur, *& hoc caſſeſve ferri*, &c. MSS. *& etaſcetve.* Nos ex conjectura ita reſcripſimus. In MSS. *ve* pro *vel* nobis haud ſemel occurrit, ut alibi rurſum monituri ſumus.

Sect. 30. III. *CCCXC. annis ante nos.*] Nempe anno Urbis conditæ CCCCXL ut dictum eſt lib. 13. ſect. 30. & lib. 15. ſect. 1. Hæc vero Plinius commentabatur anno DCCCXXX. ut ipſe fatetur lib. 14. ſect. 5. Quare a Theophraſto ad Plinium intervallum fuit CCCXC. annorum, non ut libri hactenus editi exhibent, CCCCXC. addita perperam centenarii nota, quæ ſuperfluit.

Sect. 12. IV. *Et quod in Thracia iton, & quod in Græcia geranion.*] Mutilus hic locus in libris hactenus editis fuit, hoc modo: *& quod in Thracia ceranmum.* Nos reſinximus fideliter, ut remur, ex libri hujus Indice, in quo diſerte legitur, ex MSS. omnium fide, *Miſy, iton, geranion.* Nec paulo ſane certius ex ipſo Theophraſto, hæc tria tuberum genera iiſdem fere verbis laudante, apud Athen. lib. 2. pag. 62. Λέγει δὲ περὶ αὐτῶν Θεόφραστος· Τὸ ὕδνον ὃ καλοῦσί τινες γεράνιον, καὶ εἴ τι ἄλλο ὑπόγειον. Καὶ πάλιν· Ἡ τῶν ὑπογείων τούτων γένεσις ἅμα καὶ φύσις, οἷον τῶν ὕδνων, καὶ τοῦ φυομένου περὶ Κυρήνην, ὃ καλοῦσι μίσυ. Δοκεῖ δ' ἡδὺ σφόδρα τοῦτ' εἶναι, καὶ τὴν ὀσμὴν ἔχειν κρεώδη. Καὶ τὸ ἐν τῇ Θρᾴκῃ γινόμενον ἴτον, &c. *De tuberibus hæc Theophraſtus. Tuber quod geranion quidam nuncupant, & ſi quid aliud ſub terra generatur. Ac rurſum: Eorum quæ ſub terra pariuntur, ejuſmodi natura eſt atque generatio: quemadmodum tuberis & miſy: ſic enim vocant quod circa Cyrenen gignitur, & ſuaviſſimi guſtus eſſe credunt, & odore carnis. Eſt & ejuſmodi iton, quod in Thracia effodiunt,* &c. Adde & Apuleium, qui cum librum ſuum de ſalutaribus herbarum remediis (ut alii multi ſua volumina) ex Plinio concinnarit, hunc locum integrum fere ſic repræſentat: ut Salmaſius etiam vidit, in Solin. pag. 708. *Simile eſt quod in Cyrenaica provincia vocant miſy, præcipuum ſuavitate odoris ac ſaporis: & quod in Thracia iton, & quod in Græcia geranion.* Euſtathius in Iliad λ. tuber geranium pariter vocari auctor eſt: ὅτι γὰρ καὶ τὸ γεράνιον ... καὶ τὸ ὕδνον τὸ καὶ γεράνιον καλοῦσί τινες.

Sect. 15. V. *Caule ferulaceo, aut ſimili craſſitudine.*] Ita MSS omnes, Reg. Colb. Th. & Chiffl. non uti hactenus editi, *haud ſimili.* Favet Theophr. lib. 6. hiſtor. cap. 3. Τὸν δὲ καυλὸν ἔχει ναρθηκώδη, χιλῷ τε τῷ πάχει παραπλήσιον.

Ibid. VI. *Folium ipſum vero deciduum.*] Hactenus *vere* legebatur: unde arrepta ſtatim a Criticis, quos Salmaſius ſecutus eſt in libello, cui titulum fecit Præfationis ad Plinium, pag. 104. occaſio ſcribendi, perverſe omnino reddita eſſe a Plinio hæc Theophraſti verba, e lib. 6. hiſt. cap. 3. ἅμα μὲν ἐν τῷ ἦρι τὸ φύλλον ἀφίησι, quibus ille non amitti vere, ſed emitti tum potius folia ſignificat: At ſuſpicionem omnem erroris abſtulit ſincera lectio codicum MSS. Reg. 1. Colb. Chiffl. &c. in quibus *vero*, non *vere* legitur. Quo porro tempore ea decidant, Plinius ipſe poſt paulo declarat: *Folia aurei coloris pro ſemine fuiſſe, cadentia a Canis ortu Auſtro flante.* Cui ſententiæ Theophraſtus ipſe ſuffragatur, ut in prioribus Notis monuimus.

Ibid. VII. *Rhizias, atque caulias, vilior illo, ac putreſcens.*] Conſtans hæc eſt exemplarium omnium ſcriptura, Reg. Colb. Th. Chiffl. &c. qua ſuccum caulium appellatum viliorem eſſe, præſtantiorem eſſe rhizian, haud obſcure declaratur. Favet Theophraſtus, lib. 9. hiſt. cap. 1. qui eadem habet: Καλοῦσι δὲ τῶν ὀπῶν τούτων τὸν μὲν καυλίαν, τὸν δὲ ῥιζίαν, καὶ ἐν βελτίων ὁ ῥιζίας, καθαρὸς γὰρ καὶ διαφανὴς καὶ ξηρότερος· ὁ δὲ καυλίας ὑγρότερος. Nequicquam refragante Apuleio, qui dum locum tranſcriberet ex vitioſo codice, in lib. de remediis herbarum, *vilior ille*, legiſſe in eo videtur.

VIII. *Caule ferulaceo, tenui, & ipſa cibis indigenarum expetito, & unguentis, quidquid ſit eum quo decoquatur.*] Libri hactenus editi, *& ungentis.* MSS. omnes, Reg. Colb. Th. etiam quos Pintianus vidit, *unguentis*: quod ille approbat, ac veteri more dictum pro *ungentis* putat. Nos ex conjectura, & cibis caulem eum, & unguentis expetitum interpretamur, quidquid ſit demum cum quo decoquatur, ſeu roſa, ſeu lilium, aliudve ſimile quidpiam, unde unguenta conſtant: quæ planiſſima hujus loci ſententia eſt. Sect. 18.

IX. *Hortoque & foco tantum contra invidentium effaſcinationes dicari videmus in remedio ſatyrica ſigna.*] Sic totidem plane apicibus ac litteris, teſte Dalecampio, Chiffletianus codex, ſic & alii probatiſſimi quos habemus. Prius legebatur: *Hortoſque & fores tantum contra invidentium effaſcinationes dicari videmus. In remedio ſatyrica ſigna.* Salmaſius Exercit. in Solin pag. 310. *Hortoque & foro* mavult: cetero a nobis facit. Hortos certe dicari ac fores, nulla veterum monumenta indicant: dicari ſigna, tralatitium eſt: uti vel ex hac inſcriptione palam eſt, quam Gruterus affert, pag. 66. LIBERO AVG. SIGNVM. SILENI. ET. SATYRI. Ut vero *horto & foco*, cum MSS. exemplaribus, quam *horto & foro*, ex Salmaſii conjectura, quam nullis ille argumentis conſtabilit, libentius amplectamur, hæc faciunt. Primum, conditiorum exemplarium auctoritas, a quibus diſcedere religio eſt. Deinde quod fabri quoque ante caminos ipſi ſuos ſuſpendere ſoliti erant ſigna ejuſcemodi, reſque turpiculas, arcendæ invidiæ cauſa: Græci προβασκάνια, *mentoma* Latini dixere, in vetere Gloſſario. Teſtis Julius Pollux, lib. 7. cap. 24. pag. 351. ἐπὶ δὲ τῶν καμίνων τοῖς χαλκεῦσιν ἔθος ἦν γελοῖά τινα ἀναρτᾶν, ἢ ἐπιπλάττειν, ἐπὶ φθόνου ἀποτροπῇ· ἐκαλεῖτο δὲ βασκάνια, &c. Ut ab interiorum ædium focis ad fabrorum officinas hæc conſuetudo tranſiiſſe videri poſſit. Denique quod fluxiſſe hic mos a nobis credatur, ab illo foci exemplo, quod a Plinio recitatur, libro 36. extremo, his verbis: *Non præteribo & unum foci exemplum, Romanis litteris clarum. Tarquinio Priſco regnante tradunt repente in foco ejus comparuiſſe genitale e cinere maſculini ſexus: eamque quæ inſederat ibi, Tanaquilis reginæ ancillam Ocriſiam captivam, conſurrexiſſe gravidam. Ita Servium Tullium natum, qui regno ſucceſſit. Inde & in regia cubanti puero caput arſiſſe viſum, creditumque Laris familiaris filium. Ob id compitalia & ludos Laribus primum inſtituiſſe.* Hoc & alii ſcriptores referunt, quos ibi appellaturi ſumus. Quid porro ſimilius veri, quam ob id quoque foco deinceps dicata ſigna Satyrica fuiſſe, quæ ipſa eſſe *mi midria* in Notis prioribus animadvertimus? Sect. 19.

X. *Quando phthiriſin cordis intus inhærentem, &c.*] Phthiſin certe, ut libri omnes editi habent, hoc eſt, tabem, congruere huic loco aptius, quam phthiriaſin, hoc eſt, morbum pedicularem, nemo, opinor, inficias iverit. Tamen, ne quid diſſimulem, in MSS Reg. 1. *tiriaſin*, in Reg. 2. *phthiriaſin* diſerte legimus. Quin Plinius alter Valerianus appellatus, lib. 4. de re Medica, cap. 1. hunc Plinii noſtri locum exſcribens, legiſſe ſic omnino videtur. Nam de raphani virtutibus diſputans, *Contra phthiriaſin*, inquit, *ſuccus ejus adhibetur, qui ſolus poteſt tenuitate ſubtili ad ima corporis liniamenta cor penetrare. Ægyptii enim reges, quibus erat ſtudium ſcrutari corpora mortuorum, & cauſas valetudinum, oculta fide recognoſceret, in corde ipſo naſci ejuſmodi vermem prodiderunt.* Quid ſi φθειριάσεως, ſeu pedicularis morbi cauſas, quod medicis omnibus adhuc latet, ex pravo cordis habitu, repeti jubeat? Sect. 26.

XI. *Silveſtris minor & humida.*] Perperam in libris editis, *ſilveſtris minores tumida*, cum ſequatur proxime, *effoſſa quoque diu vivit.* In MSS. Reg. &c. *minore humida.* Firmat emendationem Theophraſtus, libro 7. hiſt. cap. 2. Τὸ δὲ ἄγριον ... Πολυχρονιώτερόν τε τὸ ἄγριον .... ἔχει δὲ ... καὶ ... ζῆν πολὺν χρόνον. Sect. 31.

XII. *Florent conſertum ſerpyllum, abrotonum.*] Prius legebatur, *florent cum fraxino.* Atqui florere fraxinum mature, & quidem priuſquam ſerpentes prodeant, ipſemet admonuit, lib. 16. ſect. 24. ſero abrotonum, ſerpyllumque: abrotonum certe æſtate, ut ait ipſe lib. 21. ſect. 34. Ex Theophraſto medicinam huic loco fecimus. Sic enim ille lib. 7. Ibid.

Digitized by Google

hiſt. cap. 3. Ἀνθεῖ δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἕκαστον ἀθρόον· τὸ δὲ κατὰ μέρος κατὰ πρῶτον· οὐδ᾽ ὅταν πάντα συνανθῇ, τὰ ἄνω· διὸ καὶ πολυχρόνιον ἐν τῇ ἀνθήσει, καθάπερ ἡ κόμαρος, καὶ ὅσα τὰ ἡλιοτρόπιον, &c. Ubi perſpicuum eſt, tum a Græco ſcriptore, tum a Plinio, opponi ea inter ſe quæ confertim, & quæ particulatim, ſeu primum ab uno floreſcunt. Id enim Latinus auctor ſtatim ſubjicit, *Ocimum autem particulatim, & ab imo incipit.*

Sect. 32. XIII. *Eſt & colorum differentia. In Iſſo enim & Sardibus, &c.*] Prius legebatur, *Samo enim & Sardibus.* In MSS Reg. Colb. Chifl. *differentia amiſſo enim & Sardibus.* Noſtram egregie conſtabilit conjecturam Theophraſtus, libro 7. hiſt. cap 4. Ἐν Ἴσσῳ γὰρ μὲν ἄλλα ὅμοια τοῖς λευκοῖς· λευκὰ δὲ ἐφεδρεύει τῇ χροιᾷ· φέρει δὲ φασιν ὅμοια τοῖς Σαρδιανοῖς.

Sect. 33. XIV. *Si nutriatur in capita.*] Voculam *ſi*, quam libri hactenus editi omiſerunt, magno totius ſententiæ detrimento, ex Reg. cod. & Colb. ſopplevimus: & quod certius aliquanto eſt, ex Columella. Sic enim ille lib. xi. cap. 3. *In eo autem porro, quod magni capitis efficere voles, ſervandum eſt, ut antequam tranſlatum deponas, omnes radiculas amputes, & fibrarum ſummas partes retondeas. Tum teſtula vel concha*, &c. Fibras pro foliis eo capite haud raro uſurpat.

Sect. 36. XV. *Nihil ocimo fecundius.*] Ita libri omnes, etiam manu exarati: repunere fruſtra conante Pintiano, *Nihil cumino fecundius.* Facit enim pro recepta lectione Theophraſtus, lib. 7. hiſt. cap. 3. Πολυκαρπότατον δὲ τὸ ὤκιμον.

Sect. 37. XVI. *Aut rariore, & leviore.*] Sic pertinaciter libri omnes habent. Verum, an *latiore* tectius? nam læve, nec hirſutum, heleoſelini folium paulo ante commendat. An *latiore* ſincerius? Nam Theophraſtus, lib. 7. hiſt. cap. 4. *Apii*, inquit, *tum in foliis, tum in caulibus diſcrimen conſtat: Aliud enim folio ſpiſſo, criſpo, denſoque: aliud rariore ac latiore, cauleque majore.* Τοῦ δὲ σελίνου καὶ ἐν τοῖς φύλλοις, καὶ ἐν τοῖς καυλοῖς αἱ διαφοραί· τὸ μὲν γὰρ πυκνόν, καὶ οὖλον, καὶ δασὺ τὸ φύλλον ἔχει· τὸ δὲ μανότερον καὶ πλατύτερον· καυλὸν δὲ μείζω.

Sect. 38. XVII. *Aſtytida, quidamque eunuchion, quoniam hæc maxime refragetur Veneri.*] Aſtytida legi oportere, non uti prius, *Aſtylida*, evincit planiſſime hic Euſtathii locus, unde & quæ vis ſubſit ei voci, intelligas. Sic igitur ille in Iliad. χ. pag. 1283. Δεδήλωται ἀλλαχοῦ (nempe pag. 849.) ὅτι ἐν τῷ νῦν γίνεται καὶ ὁ ἀστυτὸς εἶδος θριδακίνης, ὃ Πυθαγόρειοι εὐνοῦχον καλοῦσι· ἄγονον.... φασὶ δὲ καὶ τὴν θριδακίνην Ἀδώνιδος ἰατρόν, καὶ θρίδακα πλατύφυλλον, καὶ ἄκαυλον, ἀστυτίδα καλεῖσθαι ὑπὸ γυναικῶν· διότι ... ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων εὐνοῦχος, φασίν, ἀφροδίσια τὴν Ἀφροδίτην εἰ συνεχῶς χρῷτο θρίδαξι, &c. Athenæi locus quem ſpectat, e libro ſecundo eſt, pag. 69. Eadem habet Florentinus in Geopon. lib. 12. cap. 13. pag 333. Plura apud Euſtathium vide, tum loco cit. tum pag. 849. & 862. quæ aut Græce tranſcribere, aut Latine reddere, pudor vetat. Porro ἀστυλίς apud Heſychium longe eſt aliud, nempe planta unde viſcum legitur. Eubuli vero Poetæ Comici, apud Athen. lib. 2. pag. 69. tragœdiam ſcimus Ἀστύτους appellatam, in qua de lactucæ viribus diſputatur.

Ibid. XVIII. *Cum priores Camelii religio nimia eam negaret.*] Viſa nobis potior ea lectio eſt, quam quæ accepta hactenus, excogitata ab Hermolao eſt, *cum priores caverent, religione nunc omni caret.* In codice Reg. 1. *cum priores cameli religio minime omne caret.* Apuleius, libro de remediis ſalutaribus, qui nondum editus in lucem, extat in Bibliotheca Regia, totus ex Plinii verbis concinnatus, hunc locum ita expreſſit: *Divus certe hac lactuca conſervatus in ægritudine fertur, prudentia Muſæ Medici, cum prioris Cameli religio nimia ei abnegaret*, vel ipſo teſte Salmaſio, qui pariter vidit, in Solin. pag. 1270. In Chifl. cod. *Cameli religio nimia omni caret.* Camelii nomen ei medico fuiſſe videtur: & in Gruteri ſane inſcriptionibus Camelium haud ſemel legimus. Cur in diverſam plane conjecturam Hermolaus abiret, cauſa hæc fuit, quod ab eſu lactucæ abſtinuiſſe veteres exiſtimaret, religione ductos, quoniam ſub ea ſepultum Adonin ferunt, ab apro interfectum: quam ob rem & mortuorum edulium νεκύων βρῶμα ab Eubulo in Aſtytis, lactuca nominatur, apud Athen. lib. 2. pag. 69. Unde & Pellicerius in Notis MSS. num reſtitui locus hic ita poſſet, ambigebat: *Cum prior ætas eam religione Adonis nimia devitaret.* Sed hæc abeſſe nobis viſa ſunt longius a veſtigiis veterum codicum, quibus inſtitiſſe propius videmur. Quanquam & vox illa *prioris* haud facit animo ſane delicato ſatis: viſumque aliquando ſatius legi, *Cum Artorii Camelii religio* &c. Artorium enim Auguſti medicum in caſtris Philippenſi prælio fuiſſe tradunt Euſebius in Chron. Lactantius lib. 2. cap 8. Cælius Aurelian. lib. 3. cap. xi. & 14. Velleius Paterc. lib. 2. Valer. Max. lib. 7. cap. 1. Utrum igitur ita legi præſtabilius fuerit, permittimus legentium arbitrio. Ut in lactuca porro, ſic in beta ægris danda, priſcorum religio fuit, de qua Plinius ipſe hujus libri ſect. 40. *Medici nocentiorem betam, quam olus, eſſe judicavere. Quamobrem appoſitas non memini: deguſtare etiam religio eſt, ut validis potius in cibo ſint.*

Sect. 45. XIX. *Sed dorata runcatur, non ſine difficultate, prurientis hulceribus, ut muniti manibus id fiat.*] In libris hactenus editis, *prurimentibus hulceribus.* In MSS. Reg. & Colb. *prorientis.* Unde nos *prurientis* effecimus. Adjuvat Columella lib. xi. cap. 3. *Sed velata manu debet runcari, quam niſi contexeris, perniciosa naſcuntur hulcera. Si tamen per ignorantiam nuda manu runcaveris, & prurigo atque tumor ſucceſſerit, oleo ſubinde perungito.*

Sect. 47. XX. *Minus hæc humido gaudet, æſtate viret.*] Ita ſane libri omnes. At ego libentius multo agnoverim, *Non minus hæc humido gaudet*, ut ad apium, de quo proxime ſermo, reſpiciat: illud enim perinde ac mentam humido lætari Columella ſcribit lib. xi. cap. 3. *Apium*, inquit, *præcipue aqua lætatur, & ideo ſecundum fontem commodiſſime ponitur.* Et paulo poſt: *Menta dulcem deſiderat uliginem: quam ob cauſam juxta fontem menſe Martio recte ponitur.* Niſi forte, id quod ſimile veri arbitramur, de cælo, non de ſolo humido, intellexit auctor, quoniam proxime ſequitur, *æſtate viret.*

Sect. 54. XXI. *Athenienſes napy appellaverunt, alii thapſi, alii ſaurion*] De prima appellatione νάπυ, ſuo loco egimus: θάψι, ob ſimilitudinem cum ferulæ thapſiæ ſemine, quade egimus lib. 13. ſect. 43. dici ſuſpicabamur: Σαύριον, quod acrimonia ſua, ceu lacerta, mordeat: eſt enim Græcis lacerta σαύρα. Quam ob cauſam & καρδάμου, dixere naſturtium, quod nares torquet. Verum pro *thapſi*, num legi *thlaſpi* ſit ſatius, conſiderandum: Nam lib. 27. ſect. 113. thlaſpi quidam napy vocant: & Heſychius, θλάσπις, inquit, νᾶπυ, οἱ δὲ σαύριον. Dictum autem thlaſpi cum ſinapi fuerit, a θλάω, quod molitur frangiturque.

Sect. 55. XXII. *Serpyllo & ſiſymbrio montes plerique ſcatent.*] Ita libri omnes: quanquam ſunt qui malint, *montes planaque ſcatent.* Sed non admodum favet ei conjecturæ Theophraſtus, libro nempe hiſt. plant. ſexto, cap. 7. Παρ᾽ ἐνίοις δὲ ὄρη πλήρη ἐστι, καθάπερ ἐν τῇ Θρᾴκῃ. Quod porro proxime ſequitur apud Plinium, *Sicut in Thracia: Utique deferunt ex iis avulſos ramos, ſeruntque.* ſic reſtitutum a nobis intelligito, cum prius legeretur, *ubi aqua deferunt.... ſeruntque*, quod inſulſum per ſe apparet. In MSS. *ut eaque deferunt.* At Theophraſtus, loc. cit. & noſtram fulcit emendationem, & quæ ſit loci ſententia, aperit. Καὶ γὰρ ὀρεινὸν ἐστι ἄγριον, ὃν κομίζοντες ἐκ τῶν ὀρῶν φυτεύουσι· καὶ ἐν Σικυῶνι καὶ Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ Ὑμηττοῦ. *Et ſerpyllum ſilveſtre eſt, quod deferunt e montibus, ſeruntque: item Sicyone ex ſuis montibus, & Athenis ex Hymetto.*

Sect. 56. XXIII. *Quo denſior eſt, eo tenuior.*] Ita ſcribi oportere, non *tenerior*, rei fides hiſtoriaque comprobat, non modo in cannabi, ſed in omni plantarum genere, ut quo denſius ſpiſſiuſque ſata ſunt, eo graciliora ſurgant: alioqui quid cannabis teneritate opus, quando in uſum cibi planta non veniat?

Sect. 57. XXIV. *Et cuminum necatur ab limodoro, niſi repurgetur.*] Hactenus editum, *ab imo dorſo*, quod plane inſulſum eſt. Auctor emendandi Theophraſtus exſtitit, lib. 8. hiſt. cap. 8. Τὸ δὲ κύμινον ἀποπνίγει ὁ αἱμόδωρον ... τὸ λιμόδωρον, μονόκαυλον .... ῥίζαν δὲ ἔχει ὑποστρόγγυλον. *Quod autem ſtatim ab radice cumino ſubnaſcitur, & limodorum vocatur, unicaule eſt.... & radice ſubrotunda innititur.* Sic enim in edit. Ald. & Baſil. legitur. Alii αἱμόδωρον, ἱμόδωρον alii legi malunt, Dalecampius in hiſt. plant. pag 485. Sed λιμόδωρον omnino ſcribendum cum Pelliceno ſentimus, in Notis marginalibus MSS. ad Theophraſti locum citatum.

Sect. 58. XXV. *Culinis & ultra tempeſtiva ſunt.*] Libri antehac editi, *Cunilis*, inepte. Errorem Theophraſtus tetegit, lib. 7. hiſt. cap 6. ubi in eodem argumento habitat: Πρὸς δὲ τὴν μαγειρικὴν χρείαν ἐπὶ πλεῖον διαμένει. *Ad uſum culinarium, ſive cibarium, diutius perdurant.* Vidit hoc ante nos Pintianus.

Sect. 61. XXVI. *Acuti, thymi, cunila.*] Prius legebatur, *acuti tantum cunila.* At in MSS Reg. 1. Colb. &c *acuti tami* &c. In Reg. 2. *Acutis tami.* Nos *thymi* auctore Theophraſto reſcripſimus: Sic enim ille lib. 1. hiſt. cap. 19. αἳ δὲ ἤδη δριμύτητά τινα ἔχουσι: καθάπερ ὁ τοῦ θύμου καὶ θύμβρας. *Nonnulli acrimoniam quamdam ſortiuntur, ut thymus & ſatureia.*

Ibid. XXVII. *Ut cicerculis tantum. Atque in.*] Inſigniter corruptus ad hunc diem locus hic exſtitit, cum ita legeretur, *& corculis tantum aquæ.* Auctor emendandi fuit Theophraſtus, lib de cauſis plant. cap. 14. pag. 366. Οὐδὲν τῶν φρυγανικῶν ἁλμυρόν· οὐδὲ καὶ ἐν ἑαυτῷ τοιοῦτον ἔχει τὸν χυλόν· ἀλλ᾽ ἐν τοῖς ἀεὶ τὸ ἔξω χρώτησιν ἁλμυρόν, οἷον καὶ τοῖς ἐρεβίνθοις. *Nihil in genere plantarum ſalſum percipitur, ſcilicet ita ut in ſe talem habeat ſaporem. Sunt enim quorum ſummam partem duntaxat ſalſugo quædam obducit, ut cicer.* Hujus loci vitium ſubodoratus eſt ante nos Pintianus, qui ex eodem Theophraſti loco legi cenſuit oportere, *ut ciceris tantum cuti.*

Sect. 62. XXVIII. *Smyrnium myrrha.*] Subintellige, ſaporem reddit. Prius legebatur, *myrrha myrrha*, inſulſe. Ipſa loci ſententia prodit, tergeminam modo plantam laudari, libanotidem, ſiliquaſtrum, ſmyrnium: quarum naturæ deinceps explanantur.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XX.

I. MAXIMUM hinc opus Naturæ ordiemur, & cibos ſuos homini narrabimus; faterique cogemus ignota eſſe, per quæ vivat. Nemo id parvum ac modicum exiſtimaverit, nominum vilitate deceptus. Pax ſimul in his aut bellum Naturæ dicetur, odia, amicitiæque rerum ſurdarum ac ſenſu carentium: &, quo magis miremur, omnia ea hominum cauſa, quod Græci ſympathiam appellavere: [1] quibus cuncta conſtant, ignes aquis reſtinguentibus, aquas Sole devorante, Luna pariente, altero alterius injuria deficiente ſidere. Atque ut a ſublimioribus recedamus, ferrum ad ſe trahente magnete lapide, [2] & alio rurſus abigente a ſeſe: adamantem opum gaudium, infragilem omni cetera vi & invictum, ſanguine hircino rumpente, quæque alia in ſuis dicemus locis, paria, vel majora mira. Tantum venia ſit, a minimis, ſed a ſalutaribus ordienti, primumque ab hortenſiis.

II. [1] Cucumim ſilveſtrem eſſe diximus, multo infra magnitudinem ſativi. Ex eo fit medicamentum, quod vocatur [2] elaterium, ſucco expreſſo [3] e ſemine. Cujus cauſa [4] niſi maturius incidatur, ſemen exſilit, oculorum etiam periculo. [5] Servatur autem decerptus una nocte: poſtero die inciditur arundine. [6] Semen quoque cinere conſpergitur, ad coërcendam ſucci abundantiam: qui expreſſus ſuſcipitur aqua cæleſti, atque ſubſidit: deinde Sole cogitur in paſtillos, ad magnos mortalium uſus. [7] Obſcuritates & vitia oculorum ſanat, genarumque hulcera. Tradunt hoc ſucco tactis radicibus vitium, non attingi uvas ab avibus. [8] Radix autem ex aceto cocta podagris illinitur, ſuccoque dentium dolori medetur. [9] Arida cum reſina impetiginem & ſcabiem, [10] quæ pſoram & lichenas vocant, CAP. I.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Quibus cuncta conſtant.*] Mira eſt, inquit, rerum etiam ſenſu carentium conſenſio & conſpiratio ad hominum utilitates procurandas: quam conſpirationem, ac veluti condolentiam & commiſerationem Græci [illegible] vocant: etſi ignes & aquæ quibus cuncta conſtant, Sol ac Luna, quibus cuncta gignuntur, perpetuum ſibi bellum indixiſſe videantur. Hunc locum Pintianus cum non intelligeret, mutilum eſſe ac vitiatum falſo exiſtimavit: & *antipathiam* addi hic oportere.

2. *Et alio rurſus abigente.*] Nempe Theamede lapide, de quo lib. 36 ſect. 25. Vide Notas & Emend. num. I.

Sect. II. 1. *Cucumim … diximus.*] Superiore libro, ſect. 24. Dioſc. lib. 4. cap. 154 [illegible] &c.

2. *Elaterium.*] Ita vocatur a Celſo, lib. 5 cap. 12. Galenus, tom. 2. in Explic. vocum Hippocr. pag. 89. [illegible] *Elaterium, non ſolum ex ſilveſtri cucumere factum, ſed etiam omne quod alvum purgat per inferiores partes.* Heſychius: [illegible] Scribonius Largus, Compoſ. 70. *Elaterium, qui eſt ſuccus cucumeris ſilvatici.* [illegible], pellere, quaſi depulſorium, quod vim purgandi habeat acrem.

3. *E ſemine.*] Hoc eſt, e fructu. Theophraſtum conſiſſe, ita ſtatuentem, lib. 9. hiſtor. cap. 10. [illegible] *Succus expreſſus e ſemine facit elaterium.* At Dioſc. lib. 4. cap. 155. [illegible] &c. ubi parandi idem artificium fuſe edocet, quod a Plinio paulo contractius.

4. *Niſi maturius.*] Ante nimirum quam maturitatem ſit aſſecutus. Nam ſi maturitas exſpectetur, tum tactu vel impulſu tenuiſſimo pediculus cucumim deſtituit, faſtoque oſtiolo ſtatim internus humor ſummo cum impetu, una cum ſemine, ejaculatur. Cucumim aſininum vocant: ut recte Anguillara, part. 14. pag. 291. Vidimus in horto Regio: eſt [illegible] Lyſtetenſi: A Dodonæo pingitur, pag. 652.

5. *Servatur autem.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Semen quoque.*] Semen iterum pro fructu uſurpat. Nam Dioſc. parum ab eo diſcedit.

7. *Obſcuritates &c.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Radix autem.*] Dioſc. lib. 4. cap. 154. Marcellus Empir. cap. 36. pag. 250. Plinius Valer. lib. 3. cap. 14. Apuleius, cap. 113. tit. 1. *Ad nervorum dolorem, & podagram: Cucumeris ſilvatici radices in oleo cibariis pondo tribus decoquas ad tertias, & exinde perunges, ſanabuntur.* Et tit. 4. *Cum aceto decocta radix valet contra podagram.* Accepere iſti a Celſo, lib. 4. cap. 24. *Fovere oportet ſpongia, quæ in aquam calidam demittatur, in qua cucumeris ſilveſtris radix decocta ſit.*

9. *Arida cum reſina.*] Dioſc. loc. cit. [illegible] Aridam autem radicem intellige: [illegible] Adde & Theophr. lib. 9 hiſt. cap. 10.

10. *Quæ pſoram.*] [illegible] ſcabiei genus eſt, corporis ſummam cutem varia eroſione depaſcens, furfuroſaque magis quam ſquamoſa ex ſe remittens. Vulgo, *le mal ſaint Meen* At [illegible] impetiginoſi morbi genus, quod mentagram Latinos vocaſſe Plinius auctor eſt, lib. 26. ſect. 2. fœdo pariter cutis furfure totos primum vultus, deinde vero & colla, pectuſque, & manus occupante, oculis tantum immunibus. Martialis lib. 11. Epigr. 99.

Nec triſtis mentum, ſordidique lichenes.

Gallis, *Dartre farineuſe.*

[11] parotidas [12] & panos ſanat, & cicatricibus colorem reddit. [13] Et foliorum ſuccus auribus ſurdis cum aceto inſtillatur.

III. [1] Elaterio tempeſtivus eſt autumno: [2] nec ullum ex medicamentis longiore ævo durat. [3] Incipit a trimatu. Si quis recentiore uti velit, paſtillos in novo fictili igne lento in aceto domet. Melius, quo vetuſtius: ſuitque jam ducentis annis ſervatum, ut auctor eſt [4] Theophraſtus. [5] Et uſque ad quinquageſimum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim veri experimentum eſt, ſi admotum prius quam extinguat, ſcintillare ſurſum ac deorſum cogat. [6] Pallidum ac læve herbaceo ac ſcabro melius, ac leniter amarum. [7] Putant conceptus adalligato ſemine adjuvari, ſi terram non attigerit. Partus vero, ſi in arietis lana alligatum inſcientis lumbis fuerit, ita ut protinus ab enixu rapiatur extra domum.

Ipſum cucumim qui magnificant, naſci præcipuum in Arabia, mox in Arcadia, Cyrenis alii tradunt, [8] ſimilem heliotropio, cujus inter folia & ramos provenire magnitudine nucis juglandis. [9] Semen autem eſſe ad ſpeciem ſcorpionum cauda replexa, ſed candida. Aliqui etiam ab eo ſcorpionium cucumim vocant, efficaciſſimum contra ſcorpionum ictus & ſemine & elaterio, & ad purgandum utrumque alvoſque. Modus portione virium ab dimidio obolo [10] ad ſolidum. Copioſius necat. Sic & contra [11] phthiriaſin bibitur: [12] & hydropiſes. [13] Illitum anginas [14] & arterias cum melle & oleo vetere ſanat.

CAP. II. IV. Multi hunc eſſe apud nos [1] qui anguinus vocetur, ab aliis erraticus, arbitrantur. Quo decocto ſparſa mures non attingunt. Iidem podagris cum articuli morbis decoctum in aceto illinunt, præſentaneo remedio. Lumborum vero dolori ſemine Sole ſiccato, dein trito, triginta denariorum pondere in hemina dato aquæ. Sanat & tumores ſubitos illitum cum lacte mulierum. [2] Purgat eas elaterium. [3] Sed gravidis abortum facit. Suſpirioſis prodeſt. [4] Morbo vero regio in nares conjectum. [5] Lentigines ac maculas e facie tollit in Sole illitum.

V. Multi eadem omnia ſativis attribuunt. Magnum etiam in eis momentum. Namque & eorum ſemen, quantum tres digiti apprehenderint, cum cumino tritum, potumque in vino, tuſſientibus auxiliatur. Sed & phreniticis in lacte mulieris. [1] Et dyſentericis acetabuli menſura. [2] Purulenta autem exſpuentibus, cum cumino pari pondere, & jocineris

NOTÆ.

11. *Parotides.*] Παρωτὶς. *Tumores repentinos ſub auribus innatos, parotidas vocamus*, inquit Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 8. de parotidibus. Galli, *Parotide*.

12. *Et panos.*] Dioſc. φύματα ῥεῖν. Φῦμα tumor eſt præter naturam obortus in quacumque corporis parte, cum inflammatione: & hos appellant aliqui panos. Celſo lib. 5. cap 28. panus tumor dicitur non altus, latus, in quo quiddam puſtulæ ſimile eſt. Sunt qui φύγεθλον dici Græce velint, & a phymate differre. Vide Gorræum in Definit. Med. Apuleius, cap. 113. tit. 3. pro panis tumores dixit.

13. *Et foliorum.*] Dioſc loc. cit. [illegible] Sic & radicis ſuccum ad ſonitum aurium emendandum prodeſſe Celſus monet, lib. 6. cap. 7.

Sect. III. 1. *Elaterio.*] Theophr. lib. 9. hiſtor. cap. 10. [illegible] *Legitur autumno fructus: tunc enim optimus* ad elaterium concinnandum.

2. *Nec ullum.*] Theophr. lib 9. hiſt. cap. 14.

3. *Incipit a.*] A bimatu ad decennium utile eſſe dejectionibus ſcribit Dioſcor. loc cit.

4. *Theophraſtus.*] Nunc eſt in libro 9. hiſtor. cap. 14.

5. *Et uſque.*] Humorem ſervat ad illud uſque tempus: quare etiam cum lucernis admotum, lucem extinguit, ob humoris copiam: [illegible] Theophraſtus loc. cit.

6. *Pallidum.*] Sic Dioſcor. lib. 4. cap. 154 candidum ac læve, guſtuque amarum, [illegible] anteponit alteri quod ſcabrum eſt, & porracei herbidive coloris: [illegible]

7. *Putant.*] Superſtitioſe.

8. *Similem heliotropio.*] Tricocco nimirum, ſive ſcorpiuro heliotropio, de quo lib 22. ſect. 29. Hæc vero non de cucumere quovis, ſed Arabico, Arcadico, Cyrenaicoque accipienda ſunt.

9. *Semen autem eſſe.*] Semen cucumere illo peregrino incluſum intellige.

10. *Ad ſolidum.*] Ad integrum obolum. Dioſc. loc. cit. [illegible]

11. *Phthiriaſin.*] Φθειρίασις, pedicularis morbus eſt, in quo pediculi acervatim per cutim erumpunt. Gignuntur vero ii non in ſuperficie cutis, ut furfures: *ſed in ejus profundo*, inquit Gorræus in Defin. Med.

12. *Et hydropiſes.*] MSS. omnes, *hydropicis*. Sed *hydropiſes* legi ſtructura orationis jubet. Eſt autem hydrops morbus, quem Latini aquam inter cutem vocant: ejus tres ſpecies Celſus definit, lib. 3. cap. 21.

13. *Illitum.*] Dioſc. loc. cit. [illegible] De angina Celſus libro & cap. quarto. *Peſtiferum acutumque morbum in faucibus noſtri anginam vocant: apud Græcos nomen, prout ſpecies eſt. Interdum enim neque rubor, neque tumor ullus apparet, ſed corpus aridum eſt, vix ſpiritus trahitur, membra ſolvuntur, id* [illegible] *vocant. Interdum lingua faucesque, cum rubore intumeſcunt, vox nihil ſignificat, oculi vertuntur, facies pallet, ſingultuſque eſt, id* [illegible] *vocatur. Illa communia ſunt: æger non cibum devorare, non potionem poteſt: ſpiritus ejus includitur. Levius eſt, ubi tumor tantummodo & rubor eſt, cetera non ſequuntur, id* [illegible] *appellant.*

14. *Et arterias.*] Hoc eſt fauces, angina ſcilicet & ſuffocatione ſpiritus laborantes. In faucibus enim aſpera arteria eſt, quæ ſpiritus conceptaculum, quo vox editur.

Sect. IV. 1. *Qui anguinus.*] Cucumis flexuoſus Lobelii, a quo pingitur in Obſervat. pag. 363. ita dictus a figura fructus, qualem in horto Regio vidimus.

2. *Purgat eas.*] Mulieres.

3 *Sed gravidis.*] Dioſcor. lib. 4. cap 154. [illegible] *Menſes movet, & partus necat elaterium in peſſo ſubditum.*

4 *Morbo vero.*] Dioſc loc. cit. [illegible], &c. *Cum lacte naribus infuſum, regium morbum pellit*, &c. Quis ſit morbus regius, diximus ſect. XXXIV.

5 *Lentigines.*] Sic etiam Marcellus Empir. cap. 19. pag 129.

Sect. V. 1. *Et dyſentericis.*] Inter inteſtinorum mala, inquit Celſus, lib. 4. cap. 15 tormina eſſe conſueverunt, δυσεντερία Græce vocatur. Intus inteſtina exulcerantur: ex his cruor manat: iſque modo cum ſtercore aliquo, ſemper liquido, modo cum quibuſdam quaſi mucoſis excernitur: interdum ſimul quædam carnoſa deſcendunt. Frequens dejiciendi cupiditas, dolorque in ano eſt, &c. Plinius Valer. lib. 4 cap. 15. *Semen cucumeris dyſentericis ex lacte muliebri acetabuli menſura datum prodeſt.*

2. *Purulenta.*] Plinius Valer. loc. cit. ad verbum.

vitiis in aqua mulſa. [3] Urinam movet ex vino dulci, & in renum dolore clyſteribus ſimul cum cumino infunditur.

VI. [1] Pepones qui vocantur, refrigerant maxime in cibo, & emolliunt alvum. [2] Caro eorum epiphoris oculorum aut doloribus imponitur. [3] Radix ſanat hulceta concreta in modum favi, [4] quæ ceria vocant. [5] Eadem contrahit vomitiones: ſiccatur, & in farinam tuſa datur quatuor obolis in aqua mulſa, ita ut qui biberit, quingentos poſtea paſſus ambulet. [6] Hæc farina & in ſmegmata adjicitur. Cortex quoque vomitionem movet, faciem purgat. [7] Hoc & folia cujuſcumque ſativi illita. Eadem cum melle & [8] epinyctidas ſanant: [9] cum vino, canis morſus. [10] Item millepedæ: [11] ſepa Græci vocant, oblongam, piloſis pedibus, pecori præcipue [12] nocivam. Morſum tumor inſequitur, & putreſcit locus. [13] Ipſe cucumis odore defectum animi. Coctos deraſo cortice, ex oleo & melle, jucundiores eſſe certum eſt.

VII. Cucurbita quoque ſilveſtris invenitur, [1] ſpongos a Græcis appellata, inanis (unde & nomen) digitali craſſitudine, non niſi in ſaxoſis naſcens. Hujus commanducatæ ſuccus ſtomacho admodum prodeſt. CAP. III.

VIII. [1] Colocynthis vocatur alia, ipſa plena, ſed melior quam ſativa. [2] Utilior pallida, quando ejus ſunt medicinæ. [3] Herbacea areſacta per ſe inanit alvum. [4] Infuſa quoque clyſteribus, inteſtinorum omnibus vitiis medetur, & renum, & lumborum, & paralyſi: ejecto ſemine, aqua mulſa in ea decoquitur ad dimidias: [5] tutiſſimo infunduntur oboli quatuor. Prodeſt & ſtomacho, farinæ aridæ pilulis cum decocto melle ſumptis. In morbo regio utiliter ſemina ejus ſumuntur, & protinus aqua mulſa. [6] Carnes ejus cum abſinthio & ſale dentium dolorem tollunt. [7] Succus vero cum aceto calefactus mobiles ſiſtit. [8] Item ſpinæ, & lumborum, ac coxendicum dolores, cum oleo ſi infricetur. [9] Præterea, mirum dictu, ſemina ejus ſi fuerint pari numero adalligata febribus, ſanare dicuntur, quas [10] Græci periodicas vocant. [11] Sativæ quoque raſæ ſuccus tepefactus auribus medetur. Caro ejus interior ſine ſemine, clavis pedum, & ſuppurationibus, quæ [12] Græci vocant apoſtemata. [13] Decoctæ autem univerſæ ſuccus, dentium motus ſtabilit,

NOTÆ.

3. *Urinam movet.*] Plinius Valer. loc. cit. Diocles item Caryſtius, libro primo de tuenda valetudine, apud Athen. lib. 2. pag. 68. cucumim citium ad ciendam urinam laudat in primis.

Sect. VI. 1. *Pepones.*] Ad verbum hæc Plinius Valer. lib. 4. cap. 14.

2. *Caro eorum.*] Plinius Valer. loc. cit. & Dioſc. lib. 2. cap. 164. Ἡ δὲ τοῦ πέπονος σὰρξ . . . ὀφθαλμῶν φλεγμονὰς πραΰνει.

3. *Radix ſanat.*] Iiſdem verbis Marcellus Empir. cap. 4. pag. 42. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 22. Dioſc. quoque loc. cit. Ὑγιάζει δὲ καὶ κηρία σὺν μελικράτῳ [illegible].

4. *Quæ ceria.*] Κηρία, & μελικηρίς, a favi melliſque ſimilitudine, propter foramina, & melleı coloris emanantem humorem, ut teſtis Aetius ſerm. 8. cap. 35. pag. 8. *Tubercula, quæ* μελικηρίαι, *id eſt, favo.* inquit Celſus, lib. 5. cap. 18.

5. *Eadem contrahit vomitiones.*] Vomitionem movet. Vide Notas & Emend. num. II.

6. *Hæc farina & in ſmegmata.*] Etiam & ſmegmatis vicem obtinet, & faciei nitorem conciliat, ſuccus cum ſemine, auctore Dioſc. lib. 2. cap. 164. Ὁ δὲ χυλὸς σὺν τῷ σπέρματι μιγεὶς ἀλείφεται καὶ ξηρανθεὶς εἰς ἡλίῳ, σμῆγμα γίνεται ῥυπτικὸν καὶ λαμπρυντικὸν προσώπου. De radice vero in farinam tuſa conſentit Plinio Galenus, lib. 8. de ſimpl. medic. facult. pag. 228. Eſt autem σμῆγμα medicamentum ad tergendum. Unde & dentifricia tergendis dentibus ſic appellantur.

7. *Hoc & folia.*] Hoc præſtant, inquit, nempe faciem purgant & folia ſativi cucumeris, trita, & illita.

8. *Epinyctidas.*] Corn. Celſus. lib. 5. cap. 28. *Peſſima puſtula eſt, inquit, quæ* ἐπινυκτὶς *vocatur: colore vel ſubliveda, vel ſubnigra, vel alba eſſe conſuevit. Circa hanc autem vehemens inflammatio eſt: & cum adaperta eſt, reperitur intus exhulceratio mucoſa. Color eſt humori ſuo ſimilis. Dolor ex ea ſupra magnitudinem ejus eſt: neque enim faba ea major eſt. Atque hæc quoque oritur in eminentibus partibus, & fere noctu: unde nomen quoque ei Græci* ἐπινυκτὶς *impoſitum eſt.* Hactenus Celſus. Eſt & alia ei voci vis, de qua dicemus ſect. 22.

9. *Cum vino, canis morſus.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 15.

10. *Item millepedæ.*] Subintellige, morſus ſanat. Multipedam vocat idem, ſect. 10.

11. *Sepa Græci.*] Σήψ, a tabe quam infligit ſuo morſu, in quo vis tabifica ineſt, σηπτικὴ δύναμις. De hac millepeda dicetur uberius lib. 29. ſect. 39. Alius ab illo ſeps eſt, de quo Lucanus lib. 9. verſ. 723. & Dioſc. lib. 2. cap. 70. ſerpentis nimirum genus, aut lacertæ potius.

12. *Nocivam.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Uſus & ea voce Phædrus, lib. 1. fab. 29.

Pleruméque ſtulti, riſum dum captant levem,
Gravi diſtringunt alios contumelia,
Et ſibi nocivum concitant periculum.

13. *Ipſe cucumis . . . . defectum animi.*] Subintellige, inſequitur, ex antecedentibus, hoc eſt, pellit. Dioſc. lib. 2. cap. 163. de cucumere ſativo: ἡ ὀσμὴ αὐτοῦ λειποθυμίας ἀναφέρει, *olfactu defectos animo recreat.*

Sect. VII. 1. *Spongos a Græcis.*] Ita MSS. omnes, a fungoſa nimirum laxitate, inſtar ſpongiæ. Libri editi, *ſomphos*, σομφὸς, quæ vox pariter inanem & fungoſum ſonat. Marcellus Empir. cap. 12. pag. 92. *Cucurbita radix quam Græci ſomphon appellant:* Forte *ſpongon* rectius.

Sect. VIII. 1. *Colocynthis.*] Sive cucurbita ſilveſtris. Dioſc. lib. 4. cap. 178. Κολοκυνθὶς, οἱ δὲ κολοκύνθη ἀγρία, οἱ δὲ σικύαν πικράν, &c.

2. *Utilior pallida.*] Sic eligendam cucurbitam Dioſcorides admonet, loc. cit. cum cœperit ad colorem pallidiorem vergere, ἀρχομένης μεταβάλλειν ἐπὶ τὸ ὠχρότερον.

3. *Herbacea.*] Viridior, herbidique coloris.

4. *Infuſa quoque*] Dioſc. loc. cit.

5. *Tutiſſimo.*] Ita codex Chiffletianus, & alii: quæ lectio ut nobis magis arrideat, quam quæ recepta hactenus, *ſic inficientes infunduntur obolis quatuor*, facit ipſa orationis ſeries, & medicinæ ratio.

6. *Carnes ejus*] Decoqui in eum uſum cum aceto utroque, jubet Dioſc. lib. 4. cap. 178.

7. *Succus vero.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 66.

8. *Item ſpinæ &c.*] His vero morbis non ſuccum prodeſſe, ſed ſemen contritum, Marcellus Empir. prodidit, cap. 25. pag. 173. At ſuccum Galenus quoque iſchiadicis utilem fatetur, lib. 7. de facult. ſimpl. med. pag. 193. & Dioſc. loc. cit.

9. *Præterea.*] Superſtitioſum.

10. *Græci periodicos.*] Περιοδικοὶ πυρετοὶ, febres circulares, febrium circuitus, febres reduces, quæ ſtatis certiſque diebus recurrunt.

11. *Sativæ quoque.*] Ita Dioſc. lib. 2. cap. 162. Marcellus Empiricus, cap. 9. pag. 77. & Plinius Valer. lib. 4. cap. 6. ubi ejus rei auctorem Galenum laudat. Galeni locus eſt e lib. 7. de facult. ſimpl. med. pag. 193. Scribonius Largus, Compoſ. 39. *Ad auricula & tumorem & dolorem ſine hulcere, prodeſt cucurbitæ raſamentorum ſuccus tepens per ſtrigilem in foramen auris dolentis infuſus.*

12. *Græci . . . . apoſtemata.*] Dioſc. loc. cit. Οἰδήματα καὶ ἀποστήματα πραΰνει. Ἀπόστημα ſuppurationem ſonat: Galenus in definitionibus, ait eſſe tranſitum corporis ab inflammatione ad pus. Gallis, *une Apoſtume.*

13. *Decoctæ autem.*] Dioſc. loc. cit. & Plinius Valer. lib. 5. cap. 36.

& dolores inhibet. [14] Vinum cum ea fervefactum, oculorum etiam impetus. Folia ejus cum recentibus cupreſſi, contuſa, & impoſita: ipſa quoque toſta in argilla, ac trita cum adipe anſeris, vulneribus medetur. [15] Nec non ramentis corticis recentes podagras refrigerat, [16] & ardores capitis, infantium maxime. [17] Et ignes ſacros, [18] de ſtrigmentis, vel his impoſitis, vel ſeminibus. [19] Succus ex ſtrigmentis, illitus cum roſaceo & aceto, febrium ardores refrigerat. [20] Aridæ cinis impoſitus mire combuſta ſanat. Chryſippus medicus damnabat eas in cibis. Sed omnium conſenſu ſtomacho utiliſſimæ judicantur, & interaneorum veſicarumque exhulcerationibus.

IX. [1] Eſt & rapo vis medica. [2] Perniones fervens impoſitum ſanat. [3] Item frigus pellit e pedibus. [4] Aqua decocti ejus fervens podagris etiam frigidis medetur: & crudum tuſum cum ſale, cuicumque vitio pedum. [5] Semen illitum & potum in vino, contra ſerpentes & toxica ſalutare eſſe proditur. [6] A multis vero antidoti vim habere in vino & oleo. [7] Democritus in totum ea abdicavit in cibis, propter inflationes. Diocles magnis laudibus tulit, [8] etiam Venerem ſtimulari ab eis profeſſus: Item Dionyſius: magiſque, [9] ſi eruca condirentur. [10] Toſta quoque articulorum dolori cum adipe prodeſſe.

X. [1] Silveſtre rapum in arvis maxime naſcitur, fruticoſum, [2] ſemine candido, duplo majore, quam papaveris. Hoc [3] ad lævigandam cutem in facie, totoque corpore, utuntur, [4] mixta farina, pari menſura, ervi, hordei, tritici, & lupini. Radix ad omnia inutilis.

CAP. IV. XI. [1] Naporum duas differentias & in medicina Græci ſervant. [2] Anguloſis foliorum caulibus florentis, quod bunion vocant, [3] purgationibus feminarum, [4] & veſicæ & urinæ utile decoctum, potum ex aqua mulſa, vel ſucci drachma. [5] Semen dyſentericis toſtum, tritumque in aqua calida, e cyathis quatuor. [6] Sed urinam inhibet, ſi non lini ſemen una bibatur. [7] Alterum genus buniada appellant, & raphano & rapo ſimile: ſe-

NOTÆ.

14. *Vinum cum ea.*] Dioſc. loc. cit.

15. *Nec non ramentis.*] Dioſc. loc cit & Plinius Valer. lib. 4. cap 6. Vide Notas & Emend. num. III.

16. *Et ardores capitis &c.*] Dioſc. & Plin. Valer. locis cit. Marcell. Empir. cap. 1. pag. 35 Hunc capitis ardorem in pueris Græci *σείρασιν* vocant: hoc eſt, ex vehementi Solis æſtu capitis inflammationem. Aduſtionem infantium appellat idem lib. 30. ſect 47.

17. *Et ignes ſacros.*] Ignis ſacer morbi genus ex puſtulis perexiguis, in quibus ſemper fere pus eſt, & ſæpe rubor cum calore. Vulgo S. Antonii ignem appellant, *le Feu S. Antoine.* Sæpius tamen ubi Dioſcorides *ἐρυσιπέλατα* dicit, Plinius qui ex iiſdem fontibus hauſit, ſacros ignes reddit: vix ut aliud morbi genus intellexiſſe eum exiſtimandum ſit. Et in Gloſſis ſane Græco-Lat MSS. *ἐρυσίπελας ſacer ignis* dicitur. Sacer autem, hoc eſt, *crudelis & peſſimus:* quemodo Donatus ad 7. Æneid. Virgilii vocem *ſacer* interpretatur: *modo*, ſubdit ille, *& ignis ſacer dicitur morbus, qui hominem pernicioſe perſequitur.* Virgil. lib. 3 Georg.

Nec longo moranti

Tempore, contractos artus ſacer ignis edebat.

Liber Miraculorum S. Theodorici Abbatis Remenſis: *Ea tempeſtate ſacer ignis, quem Græci herpyſipelam dicunt.* &c. Qui eo morbo correpti *Ardentes* dicebantur olim: in Gallias ſæpe pervaſit hæc lues: cui D. Genovefæ patrocinium remedium fuit: quare Lutetiæ Pariſiorum extructa ei ædes, *Ardentium* cognomine. Qui ex hoc argumento ſcripſerint auctores, vide apud Du-Cangium in Gloſſ v. *Ardentes.*

18. *De ſtrigmentis.*] Hoc eſt, de ramentis.

19. *Succus ex ſtrigmentis.*] Dioſc. loc. cit. Ὁ δὲ χυλὸς τῶν ξυσμάτων, &c. Hæc iiſdem verbis Plinius Valer lib 4. cap. 6.

20. *Aridæ cinis.*] Ad verbum hæc quoque idem Plinius Valer. lib 3 cap. 36.

Sect. IX. 1. *Eſt & rapo.*] Plinius Valer. iiſdem verbis, lib. 4. cap. 34.

2. *Perniones.*] Plinius Valer. loc. cit. Marcellus, cap. 34. pag. 236. & Dioſc. lib. 2. cap. 134. Eſt autem pernio *χίμετλον*, morbus pedum ex nimio frigore proveniens, & calcaneum maxime infeſtans hieme: unde & nomen Græcum *χίμετλα*, perniones, & ambuſta frigore. Vulgus in Gallia mulas vocat, *avoir les mules aux talons.*

3. *Item frigus.*] Plinius Valer. loc. cit.

4. *Aqua decocti ejus.*] Iiſdem verbis Plinius Valer. loc. cit. *Aqua in qua diſcocta ſunt, frigidis podagris ſalubre fomentum eſt.* Dioſc. quoque, loc. cit. Τὸ δὲ ἀφέψημα αὐτῆς, ἁρμόζει ἐγκάθισμα εἰς ποδάγρας χιμέτλων τε καταντλήματα.

5. *Semen illitum.*] Dioſc. & Plinius Valer. loc cit.

6. *A multis.*] A Diocle & Dionyſio, ut refert Plinius Valer. loc. cit. Adde Galenum, lib. 2. de antidotis, cap. 1. pag. 899.

7. *Democritus.*] Ad verbum hæc quoque Plinius Valer. lib. 4. cap 44. Democrito Galenus ſubſcribit, lib. 6. de facult. ſimpl. med. pag. 168. Hinc carmen illud in ore vulgi:

Ventum ſæpe rapis, ſi tu vis vivere rapis.

Et Schola Salernitana:

Rapa juvat ſtomachum, novit producere ventum, &c.

8. *Etiam Venerem.*] Dioſc. & Galenus, locis cit.

9. *Si eruca condirentur.*] Si eruca admiſceretur, quæ herba concitatrix Veneris eſt, ut dictum eſt ſuperiore libro, ſect. 44. Ita Plinius Valer. loc. cit. Audacius neſcio quis emendabat, *ſi moria condirentur.*

10 *Toſta quoque.*] Plinius Valer. loc. cit. Vide Notas & Emend. num. IV.

Sect. X. 1. *Silveſtre rapum.*] Iiſdem verbis Dioſc. deſcribitur, lib. 2. cap. 135. *γογγύλη ἀγρία.* A Dodonæo pingitur, pag. 163.

2. *Semine candido.*] Foris nigro, intus candido. Dioſcor. loc. cit.

3. *Ad lævigandam.*] Dioſcor. ad detergendam. Q. Serenus, cap. 12. de cutis & faciei vitiis propellendis, pag. 131.

Crudaque dulcacido miſcebis rapa liquori.

Dulcacidum liquiorem acetum vocat

4. *Mixta farina, pari menſura ervi, &c.*] Vide Notas & Emend. num. V.

Sect. XI. 1. *Naporum.*] Hæc iiſdem fere verbis Plinius Valer. lib 4. cap. 33. *Non unam eandemque virtutem in omnibus napis experta eſt medicina. Id enim quod anguloſis foliorum caulibus ad aneti floret ſimilitudinem, veſicæ laborantes, itemque ceſſantibus menſtruis feminarum decoctum ex aqua mulſa utile exiſtimant.* &c. Has porro differentias, quas in napis Græci agnoſcunt, Plinius quidem affert in medium, nec tamen probat. Caute videlicet, nam quod *βούνιον* vocant, diverſa longe planta a napo eſt: Effigie enim, præter cetera, ſimilitudo cum anetho, apioque, quam in bunio Dioſc. lib. 4. cap. 124. & Plinius Valer. proxime laudatus, agnoſcunt, ut non aliam eſſe exiſtimem, quam ſaxifragam Dodonæi, pemptad. 3 lib. 5 cap. 21. pag. 312. quæ ob radicis affinitatem napi quoque appellatione venire forte potuerit apud Medicos Græcos.

2. *Anguloſis.*] Utile, inquit, decoctum foliorum ejus generis quod eſt anguloſis caulibus: bunion Græci vocant: utile, inquam, purgationibus feminarum: & Dioſc. quoque loc. cit. caule eſſe quadrangulo animadvertit, καυλὸν ἔχειν τετράγωνον.

3 *Purgationibus*] Galenus lib. 6 de facult. ſimpl. med. pag. 169 & Plinius Valer loc. cit.

4. *Et veſicæ & urinæ.*] Forte, *& veſicæ & reni*, cum Dioſc. loc. cit. Σπληνὶ τε, καὶ νεφροῖς, καὶ κύστει ἐπιτήδειοι. Verum & per ſe urinas ciere, οὐρητικὸν εἶναι, idem prodit.

5 *Semen dyſentericis.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 33. ad verbum.

6. *Sed urinam.*] Plinius Valer loc. cit iiſdem verbis.

7. *Alterum genus buniada.*] Dioſc. lib. 2. cap. 136. Hæc Græcorum *βουνιὰς* Latinorum napus eſt, eademque quæ *γογγυλὶς* Galenus, lib 2. de alim. facult. cap. 62. pag. 367.

minis præclari contra venena : [8] ob id & in antidotis utuntur illo.

XII. [1] Raphanum & ſilveſtrem eſſe diximus. Laudatiſſimus in Arcadia : quanquam & alibi naſcitur, utilior urinæ dumtaxat ciendæ. [2] Cetero æſtivo uſus in Italia, & armoraciam vocant.

XIII. Et ſativi vero, [1] præter ea quæ circa eos dicta ſunt, ſtomachum purgant, pituitam extenuant, urinam concitant, bilem detrahunt. Præterea cortices in vino decocti, mane poti ad ternos cyathos, comminuunt & ejiciunt calculos. Iidem in poſca decocti contra ſerpentium morſus illinuntur. [2] Ad tuſſim etiam mane jejunis raphanus prodeſt cum melle : Semen eorum toſtum, ipſumque commanducatum, [3] ad lagonoponon : Aquam foliis ejus decoctis bibere, vel ſuccum ipſius cyathis binis contra phthiriaſes : phlegmonæ ipſos illinere tuſos, [4] livori vero recenti corticem cum melle : [5] veternoſis autem quam acerrimos mandere : [6] ſemenque toſtum, dein cootritum cum melle, ſuſpirioſis. [7] Iidem & contra venena proſunt. [8] Ceraſtis & ſcorpionibus adverſatur : [9] vel ipſo, vel ſemine infectis manibus impune tractabis : [10] impoſitoque raphano ſcorpiones moriuntur. Salutares & contra fungorum aut hyoſcyami venena æque, ut [11] Nicander tradit : Et contra viſcum quoque dari [12] Apollodori duo jubent : ſed Citieus ſemen ex aqua tritum, Tarentinus ſuccum. [13] Lienem item extenuant : jocineri proſunt, & lumborum doloribus. [14] Hydropicis quoque ex aceto aut ſinapi ſumpti, & lethargicis. Praxagoras & ilioſis dandos cenſet : Pliſtonicus [15] & cœliacis. Inteſtinorum hulcera ſanant : ac purulenta præcordiorum, ſi cum melle edantur. Quidam ad hæc coquere eos in luto malunt : ſic & feminas purgari. [16] Ex aceto & melle ſumpti, inteſtinorum animalia detrahunt. [17] Item ad tertias decocto eorum poto cum vino. [18] Enterocelis proſunt : [19] ſanguinem quoque inutilem ſic extrahunt. [20] Medius ad hæc & ſanguinem exſcreantibus coctos dari jubet : [21] & puerperis ad lactis copiam augendam. [22] Hippocrates capitis mulierum defluvia fricari raphanis : [23] & ſuper umbilicum imponi contra tormenta vulvæ. [24] Reducunt & cicatricem ad colorem. [25] Semen quoque ex aqua impoſitum, ſiſtit hulcera, quæ [26] phagedæ-

NOTÆ.

Εἰπε χρυσολίδα καλοῖς, εἰτε βουνιάδα τὸ φυτὸν τοῦτο λαχανώδες. De napis egimus lib 18. ſect. 35. & lib. 19. ſect. 25. Transſcripſit & hunc locum Plinius Valer lib. 4. cap. 33.

8. *Ob id & in antidotis*] Plinius Valer. loc. cit. Andromachus junior, Andromachi ſenioris F. ejus qui Neronis ἀρχιατρος exſtitit, apud Galen. lib. 1. de antid. cap 7. pag. 877. βουνιάδος σπέρματος, e ſemine buniadis certum adhibet modum, theriacæ e viperis concinnandæ

Sect. XII. 1. *Raphanum.... diximus.*] Libro 19. ſect. 26.

2. *Cetero æſtivo uſus.*] Æſtivo nempe raphano. Vide Notas & Emendationes, num. VI. De armoracia diximus lib. 19. ſect. 26.

Sect. XIII. 1. *Præter ea, quæ circa eos.*] Præter ea remedia, quæ circa raphanos jam dicta ſunt.

2. *Ad tuſſim.*] Sic Florentinus in Geopon. lib. 12. cap. 22. pag. 346. Nec multum diſcrepat Dioſc. lib. 2. cap. 137. Ἑφθὴ δὲ ποιεῖ λαμβανομένη βηχικοῖς χρονίοις, καὶ τοῖς παχὺ ἀναφέρουσιν ἐκ θώρακος. *Elixa vero ſi ſumatur, valet ad eos qui diuturna tuſſi infeſtantur, quique craſſiores ſuccos in pectore cumulant.*

3. *Ad lagonoponon.*] Λαγόνων πόνον iliorum dolorem.

4. *Livori vero.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 47. Marcellus Empir. cap. 19. pag. 132. *Radicis, inquit, quæ manducatur, id eſt, raphani cortex tritus diligenter, & cum melle permixtus, illituſque, ſugillationes atque livores, quæ ex ictibus eveniunt, celeriter abſterget.*

5. *Veternoſis.*] Veternoſus eſt, qui gravi ſomno premitur, inquit Feſtus.

6. *Semenque toſtum &c.*] Plinius Valer lib. 4. cap. 1.

7. *Iidem & contra.*] Dioſc. lib. 2. cap. 137. & Florentinus loc. cit.

8. *Ceraſtis & ſcorpionibus.*] Vide Notas & Emendationes, num. VII.

9. *Vel ipſo, vel ſemine.*] Ita etiam MSS. omnes Sic & Florentinus in Geoponicis, libro 12. cap 22. pag. 346. Εἰ δέ τις χρίσῃ ῥαφανίδος σπέρματι τὰς χεῖρας ἑαυτοῦ χερσὶ καὶ τρίψῃ, ἀφόβως καὶ ἀπαθῶς ἑρπετοῖς ἐπιλήψεται. Habet eadem Diophanes, lib 13. cap. 9 pag 367.

10. *Impoſitoque*] Florentinus, & Diophanes locis citatis.

11. *Nicander.*] Contra hyoſcyamum prodeſſe ſcribit Nicander in Alexiph. pag. 159. adverſus fungos, pag 167. De fungis quoque Dioſc. lib. 2. cap. 137. Et Scribonius Largus, Compoſ. 198. *Ad fungos venenatos : Adjuvantur autem radice ea quam nos edimus, acri, quamplurima, per ſe, vel cum ſale manducata : ejuſque ſemine, ſi ipſa non fuerit, poto ex vino.*

12. *Apollodori duo.*] De his in Auctorum Indice.

13. *Lienem item.*] Dioſcor. loc. cit. Semini raphani hanc vim adjudicat, quod ex aceto bibatur. Florentinus quoque loc. cit.

14. *Hydropicis.*] Dioſc. & Florentinus, locis citatis.

15. *Et cœliacis.*] Cœliacus dicitur, qui morbo ventriculi cœliaco laborat. De quo Celſus lib. 4. cap. 12. *In ipſius ventriculi porta conſiſtit is, qui & longus eſſe conſuevit, κοιλιακὸς a Græcis nominatur. Sub hoc, venter indureſcit, dolorque ejus eſt. Alvus nihil reddit, ne ne ſpiritum quidem tranſmittit : extremæ partes frigeſcunt : difficulter ſpiritus redditur.* Aliter & brevius, Scribonius Largus, Compoſ. 95. *Cœliacus, qui ſubito universa dejicit.* Marcellus Empiricus ſimiliter, cap 27. pag. 186. *Ad cœliacos, inquit, id eſt, qui ſubito & multa dejiciunt.*

16. *Ex aceto & melle.*] Vide Notas & Emend. num. VIII.

17. *Item ad tertias.*] Marcellus Empir. cap. 28. pag. 200. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 21. ad tineas ejiciendas.

18. *Enterocelis.*] Ἐντεροκήλη, ramex inteſtinorum, deſcenſus inteſtini in alterum naturæ locum. Celſus lib. 7. cap. 18. de ſcroto loquens : *Interdum vel ex morbo primum inflammatur, deinde poſtea pondere abrumpitur : vel ex ictu aliquo protinus rumpitur tunica, quæ diducere ab inferioribus partibus inteſtina debuit : tum pondere eo devolvitur aut omentum, aut etiam inteſtinum.... ἐντεροκήλην, & ἐπιπλοκήλην Græci vocant : apud nos indecorum, ſed commune his herniæ nomen eſt.*

19. *Sanguinem inutilem.*] E pectore

20. *Medius.*] De eo in Auctorum Indice. Suffragatur ei quoque Dioſc. lib. 2. cap. 137. Marcellus, cap. 16. pag. 110. & Florentinus in Geopon. lib. 12. cap 22. pag. 346.

21. *Et puerperis.*] Plinius Valer. lib. 4 cap. 1.

22. *Hippocrates.*] Libro 2. de morbis mulierum, ſect 67. Ἢν δὲ ῥέωσιν αἱ τρίχες... καὶ ἣν μαδίῃ, κνήμενος ῥαφανῖσι, ἢ ῥαφάνου τρίψας, &c. Ῥάφανος Hippocrati ubique raphanus eſt : braſſica, κράμβη. Alopecias raphani affrictu ſanari ſcribit & Florent loc cit.

23. *Et ſuper umbilicum.*] Libro 2. de morbis mulierum, ſect 78.

24. *Reducunt & cicatricem.*] Sic Florentinus, loc. cit Et ad ſugillata tollenda Galenus raphanum commendat, lib. 8 de ſimpl. med. fac. pag. 224.

25. *Semen quoque.*] Iiſdem verbis hæc Marcellus Empir. cap. 4. pag 42. & Plinius Valer. lib. 3. cap 22. ſed apud hunc *faredines* corrupte legitur in libris editis, pro *phagedænas.*

26. *Phagedænas.*] Φαγέδαινα, hulceris nomen ab edendo. Eſt autem hulcus, quod huc atque illuc ſerpendo, cutem ac ſubjectam illi carnem, ſed cutaneam tantum, & in ſuperficie conſtitutam, depaſcitur ac rodit. Celſus lib. 6. cap. 18. caput inſcripſit, de phagedænæ in cole naſcentis curatione, atque eſſe cancri genus. Vide Palladium in hiſt. Lauſiaca, cap XXX. de Stephano abbate. Alia, præter iſtam, phagedæna eſt, ſtomachi affectus, de quo alibi dicturi ſumus.

Digitized by Google

nas vocant. [27] Democritus Venerem hoc cibo ſtimulari putat: [28] ob id fortaſſis voci nocere aliqui tradiderunt. Folia quæ in oblongis dumtaxat naſcuntur, excitare oculorum aciem dicuntur. Ubi vero acrior raphani medicina admota ſit, hyſſopum dari protinus imperant: [29] Hæc antipathia eſt. [30] At aurium gravitati ſuccum raphani inſtillant. [31] Nam vomituris ſummo cibo eſſe eos, utiliſſimum eſt.

XIV. [1] Paſtinacæ ſimile hibiſcum, quod molochen agriam vocant, & aliqui piſtolochiam, hulceribus cartilaginis & oſſibus fractis medetur. Folia ejus ex aqua pota alvum ſolvunt, ſerpentes abigunt. Apum, veſparum, crabronum ictibus illita medentur. Radicem ejus ante Solis ortum erutam involvunt lana coloris, [2] quem nativum vocant, præterea ovis quæ feminam peperit, ſtrumiſque vel ſuppuratis alligant. Quidam ad hunc uſum auro effodiendam cenſent: cavendumque ne terram attingat. [3] Celſus & podagris quæ ſine tumore ſint, radicem ejus ex vino decoctam imponi jubet.

CAP. V. XV. Alterum genus eſt [1] ſtaphylinos, quod paſtinacam vocant. [2] Ejus ſemen contritum & in vino potum, tumentem alvum, & ſuffocationes mulierum, doloreſque lenit in tantum, ut vulvas corrigat: illitum quoque e paſſo ventri earum prodeſt: viris vero prodeſt, cum panis portione æqua tritum, ex vino potum contra ventris dolores. [3] Pellit & urinam: [4] & phagedænas hulcerum ſiſtit recens cum melle impoſitum, vel aridum farina inſperſum. [5] Radicem ejus Dieuches contra jocineris, ac lienis, ilium, lumborum, & renum vitia, ex aqua mulſa dari jubet. Cleophantus [6] & dyſentericis veteribus. [7] Philiſtion in lacte coquit, & [8] ad ſtranguriam dat radicis uncias quatuor: [9] Ex aqua hydropicis, ſimiliter & [10] opiſthotonicis, & pleuriticis, & comitialibus. [11] Habentes eam feriri a ſerpentibus negantur: [12] aut qui ante guſtaverint, non lædi. Percuſſis imponitur cum axungia. Folia contra cruditates manduntur. Orpheus amatorium ineſſe ſtaphylino dixit, fortaſſis quoniam [13] Venerem ſtimulari hoc cibo certum eſt: [14] ideo conceptus adjuvari aliqui prodiderunt. [15] Ad reliqua & ſativa pollet. Efficacior tamen ſilveſtris, magiſque in petroſis nata. [16] Semen ſativæ quoque contra ſcorpionum ictus, ex vino aut poſca, ſalutare eſt. [17] Radice ejus circumſcalpti dentes, dolore liberantur.

XVI. Syria in hortis operoſiſſima eſt: indeque proverbium Græcis: [1] Multa Syrorum olera. Simillimam ſtaphylino herbam ſerit, quam alii [2] gingidion vocant, tenuius

NOTÆ.

27. *Democritus.*] Et Plinius Valer. lib. 4. cap. 1.

28. *Ob id fortaſſis voci.*] Hoc ipſum auctoritate Florentini tradit auctor Geupon. lib. 12. cap. 22. Ex quo intelligis ea quæ libidinem incitant, vocem quoque lædere: uti e diverſo, quæ Venerem inhibent, vocem juvare Nam Plinius lib. 26. ſect. 61. auctor eſt, radicem Nymphææ inhibere Venerem, & affluentiam genituræ, ob idque corpus ac vocem alere

29. *Hæc antipathia.*] Raphanum humectare, hyſſopum vero calidum natura eſſe, docet Hippocr. lib. 2. de diæta, ſect 25. & 26.

30. *Et aurium gravitati.*] Marcell. Empir. lib. de medic. cap. 9. pag. 75. *Raphani quoque, inquit, id eſt, radicis quæ manducatur, ſuccus infuſus auriculæ dolenti, inſignitum prodeſt.*

31. *Nam vomituris ſummo cibo.*] Hoc eſt, primo cibo, & a jejunis. Dioſcor. lib. 2. cap. 137. Ἁρμόζει δὲ καὶ τοῖς ἐμεῖν μέλλουσι προεσθιόμενα. Atque ipſe quidem Plinius, libro ſuperiore, ſect 26. de raphanis, *Medici ſuadent, inquit, devorandos cum ſale jejunis eſſe, atque ita vomitionibus præparant meatum.* Ita etiam Celſus. lib. 1. cap. 3. *Qui vomere poſt cibum volet, ſi ex facili facit, aquam tantum tepidam ante debet aſſumere: ſi difficilius, aquæ, vel ſalis, vel mellis paulum adjicere. At qui mane vomiturus eſt, ante bibere mulſum, vel hyſſopum, aut eſſe radiculam debet.* Quando præterea juvet ex raphano ciere vomitum, vide apud Galenum. lib. 2 τῶν τόπων.

Sect XIV 1. *Paſtinacæ .... hibiſcum.*] Illud ipſum, de quo egimus libro ſup. ſect. 27. Id vero a nonnullis perperam appellari μολόχην ſive μολόχην ἀγρίαν, hoc eſt, malvam agreſtem, & πιστολοχίαν, obiter admonet.

2. *Quem nativum vocant.*] Is pullus ſcilicet color eſt. De nativis coloribus egimus lib. 8 ſect. 73.

3. *Celſus.*] Libro 4. cap. 24 de articulorum doloribus in manibus, pedibuſque: *Ubi dolor, inquit, vehemens urget, intereſt ſine tumore is ſit, an tumor cum calore.... Nam ſi tumor nullus eſt, calidis fomentis opus eſt... ac deinde noctu cataplaſmata calefacientia imponere, maximeque hibiſci radicem ex vino coctam.*

Sect. XV 1. *Staphylinos.*] Paſtinacæ genus agreſte intelligit, de quo lib 19. ſect. 27. Dioſcorid. lib. 3. cap. 59. eſt σταφυλῖνος ἄγριος

2. *Ejus ſemen.*] Plinius Valer. lib. 4 cap. 32.

3. *Pellit & urinam.*] Ita Diocles Caryſt. libro primo de tuenda valetud. apud Athen. lib. 9 pag. 371. Galenus, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 231.

4. *Et phagedænas.*] Galenus loc. cit. Plinius Valer. lib 4. cap. 32. Dioſcor loc. cit.

5. *Radicem ejus.*] Plinius Valer loc. cit

6. *Et dyſentericis.*] Sic etiam Plinius idem Valer. *Dyſentericis veteribus.*

7. *Philiſtion in lacte coquit*] Nempe ad dyſenteriam, & præterea ad ſtranguriam: uti ex Plinio Valeriano intelligimus.

8. *Ad ſtranguriam.*] Στραγγουρίαν Græci dixere, urinæ ſtillicidium, dum ſcilicet urina nonniſi per intervalla ſtillis fluit.

9. *Ex aqua hydropicis &c.*] Plinius Valer loc. cit. & Dioſcor. lib 3. cap. 59.

10 *Opiſthotonicis.*] Ὀπισθότονος dicitur, cui cervix in poſteriorem partem ita contractis nervis diriguit, ut flecti non poſſit Plinius lib 28. ſect. 52. *dolorem inflexibilem* ὀπισθότονον definit. Vide & quæ dicturi ſumus lib. 23. ſect. 24.

11. *Habentes eam.*] Sic Plinius Valer. loc. cit.

12. *Aut qui ante.*] Dioſc loc. cit. & Plinius Valer.

13. *Venerem ſtimulari.*] Diphilus Siphnius apud Athen lib. 9. pag. 371. qui & idcirco ait φίλτρον id a nonnullis appellari. Sic Plinius Valer. loc. cit.

14. *Ideo conceptum.*] Dioſcor loc. cit. Συνεργεῖ δὲ καὶ συλλήψει.

15. *Ad reliqua, &c.*] Dioſcor. loco citato.

16. *Semen ſativæ.*] Plinius Valer. lib. 4. cap 32.

17. *Radice ejus.*] Plinius Valer. loc. cit.

Sect. XVI. 1. *Multa Syrorum.*] Πολλὰ Σύρων λάχανα: quo de proverbio, vide Cæl. Rhodig. lib. 25. cap. 25. pag. 1188. & Eraſmum, Chiliad. 1. Cent. 8. Adag. 56. Id ad Syrorum ignaviam Cælius refert.

2. *Gingidion.*] Galenus, lib. 2. de alim. fac cap. 55. pag. 364. tom. 6. Πλεῖστον ἐν Συρίᾳ τὸ Γιγγίδιον φύεται. Simillimum paſtinacæ ſilveſtri pariter Dioſcorides facit, lib. 2. cap. 167. ſed tenuius, amariuſque. Græci ſcriptoris verba ſic legenda eſſe ex Crateva ſuo prodit Anguillara, part 7. pag. 107. Φύεται πλεῖστον ἐν Κιλικίᾳ τε καὶ Συρίᾳ, θάμνος σταφυλίνῳ τῷ ἀγρίῳ, λεπτότερος δὲ καὶ πικρότερος, ἐ... τῇ χρόᾳ. Vulgo *Viſnagha* & *Biſnaglia* vocant. A Matthiolo pingitur, in lib. 2 Dioſc. pag 525. quale in horto Regio vidimus. Gloſſæ Philoxeni: *Cerepolium*, γιγγίδιον: ubi eruditi, *Cerefolium* legi monent oportere: idque adeo eſſe gingidion cenſent, quod Galli *Cerfeüil*, vocitant: falſo imperiti Gloſſarum concinnatoris errore deluſi: neque enim cerefulum, γιγγίδιον eſt.

tantum

tantum & amarius, ejuſdemque effectus. [3] Eſtur coctum crudumque ſtomachi magna utilitate. [4] Siccat enim ex alto omnes ejus humores.

XVII. [1] Siſer erraticum ſativo ſimile eſt, & effectu: [2] ſtomachum excitat, faſtidium abſterget, ex aceto [3] laſerpitiato ſumptum, aut ex pipere & mulſo, vel ex garo. Urinam ciet, ut [4] Opion credit, & Venerem. In eadem ſententia eſt & Diocles. Præterea cordi convenire convaleſcentium, aut poſt multas vomitiones perquam utile. Heraclides contra argentum vivum dedit, [5] & Veneri ſubinde offenſanti, ægriſque ſe recolligentibus. Hicelius [6] ideo ſtomacho utile videri dixit, quoniam nemo tres ſiſeres edendo [7] continuatet: eſſe tamen utile convaleſcentibus ad vinum tranſeuntibus. Sativi privatim ſuccus cum lacte caprino potus ſiſtit alvum.

XVIII. Et quoniam pleroſque ſimilitudo nominum Græcorum confundit, contreximus [1] & de ſili: ſed hoc eſt vulgatæ notitiæ. Optimum [2] Maſſilienſe: lato enim grano & fulvo eſt. Secundum Æthiopicum, nigrius. Creticum odoratiſſimum omnium. [3] Radix jucundi odoris eſt. Semen eſſe & vultures dicuntur. [4] Prodeſt homini ad tuſſim veterem, [5] rupta, convulſa, in vino albo potum. [6] Item opiſthotonicis, & jocinerum vitiis, & torminibus, & ſtranguriæ, duarum aut [7] trium ligularum menſura. [8] Sunt & folia utilia, ut quæ partus adjuvent etiam quadrupedum. [9] Hoc maxime paſci dicuntur cervæ pariture. Illinuntur & igni ſacro. [10] Multumque in ſummo cibo concoctionibus confert, vel folio, vel ſemine. Quadrupedum quoque alvum ſiſtit, ſive tritum potui infuſum, ſive mandendo commanducatum e ſale. [11] Boum morbis tritum infunditur.

XIX. [1] Inula quoque a jejunis commanducata, dentes confirmat, ſi ut eruta eſt, terram non attingat: [2] condita tuſſim emendat. [3] Radicis vero decoctæ ſuccus [4] tineas pellit: ſiccatæ autem in umbra farina tuſſi, & convulſis, & inflationibus, & arteriis medetur. Venenatorum morſus abigit. [5] Folia ex vino lumborum dolori illinuntur.

XX. Cæpæ ſilveſtres non ſunt. Sativæ olfactu ipſo [1] & delacrymatione caligini me-

Notæ.

3. *Eſtur coctum.*] Iiſdem verbis Dioſc. loc. cit. *Λαχανίζονται δὲ ὠμοὶ καὶ ἑφθοί, καὶ παραχόλονται ἰδίᾳ. εἰσὶ δὲ εὐστόμαχοι.* Vide & Galen. lib. 6. de ſimpl. medic. fac. pag. 166.

4. *Siccat enim ex alto.*] Ita libri omnes. Fuit cum *ex alvo* mallem. Sed *ex alto* idem valet atque ex imo ac profundo ſtomachi receſſu, ſinuve.

Sect. XVII. 1. *Siser erraticum.*] De ſativo dictum eſt ſup. libro, ſect. 28.

2. *Stomachum excitat.*] Dioſc. lib. 2. cap. 139. Stomacho prodeſt, urinam ciet, appetentiam invitat: *εὐστόμαχος, οὐρητικὸς, ὀρέξεως προκλητικός.* Vide Notas & Emendationes, num. IX.

3. *Laſerpitiato.*] Quod fuerit prius laſerpitii ſucco dilutum.

4. *Opion credit.*] In MSS. *Opinion.* Nos *Ophelion*, ut in Indice diximus, ſincerius arbitramur.

5. *Et Veneri, . . . offenſanti.*] Deficienti.

6. *Ideo ſtomacho utile.*] Ita libri omnes. Sunt qui velint *inutile* legi: Fruſtra: Idcirco utile Hicelius ſtomacho credidit, quod periculi nihil ſit ne largius ſumatur: neminem enim eſſe qui ſiſeres tres edere continuo poſſit: modice porro ſumptos, prodeſſe: nocere, ſi copioſius edantur.

7. *Continuaret.*] Sic Horatius, lib. 2. Serm. 6. *Continuatque dapes.*

Sect. XVIII. 1. *Et de ſili.*] Veteribus Græcis *Σέλι* ſive *Σίλι*, idem fuit, quod recentioribus deinde *σέσελι*. Herodoto, in Euterpe, *σιλλικύπριον*, quod Dioſcoridi, lib. 4. c. 164. *σέσελι Κύπριον*. Nec Græcis modo, ſed & Latinis ſcriptoribus. Feſtus: *Silatum antiqui, pro eo quod nunc jentaculum dicimus, appellabant: quia jejuni vinum ſili conditum ante meridiem abſorbebant.*

2. *Maſſilienſe.*] Tria hæc genera in horto Regio vidimus. Maſſilienſe a Lobelio pingitur, in Obſerv. pag. 457. Creticum ſive Tordylion ab eodem, pag. 425. Æthiopicum ſeſeli frutex a Dodonæo, pag. 310.

3. *Radix jucundi.*] In triplici nempe genere proxime laudato. Dioſcor. quoque, lib. 3. cap. 60. de Maſſilienſi, *ῥίζα μακρὰ, εὐώδης.*

4. *Prodeſt . . . ad tuſſim veterem.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Rupta, convulſa.*] *Ῥήγματα καὶ σπάσματα* Græci dicunt, ut Dioſc. lib. 2. *Εὐπορ.* ſect. 34. pag. 78. *Ῥῆγμα* nervorum tendonumque fractura eſt (alii arteriarum & venarum eſſe volunt) *σπάσμα* eorumdem nervorum convulſio, retractio, & quædam quaſi complicatio.

6. *Item opiſthotonicis.*] Orthopnoicis & ſtranguriæ mederi prodidit ſimiliter Galenus, lib. 8. de fac. ſimpl. medicam. pag. 227.

7. *Trium ligularum.*] In MSS. *trium linguarum.* Lingua, ſeu ligula, menſuræ genus eſt, quæ & cochlear dicitur: eſt autem pars quarta cyathi, de quo lib. 21. ſect. 109.

8. *Sunt & folia.*] Et ſemen quoque capris, cæteriſque pecudibus ad partum juvandum dari, ſcribit Dioſc. lib. 3. cap. 60. *Δίδοται δὲ καὶ αἰξὶ καὶ τοῖς λοιποῖς κτήνεσι πρὸς εὐτοκίαν ποτόν.*

9. *Hoc maxime.*] Vide quæ diximus lib. 8. ſect. 50.

10. *Multumque in ſummo cibo.*] Primo cibo, ut ſupra, ſect. 13. Semen quidem e vino potum, conferre concoctioni plurimum, auctor eſt Dioſc. loc. cit. Et vinum ſilatum idcirco ante meridiem bibere ſolitos veteres fuiſſe paulo ante ex Feſto diximus.

11. *Boum . . . . infunditur.*] Faucibus ſcilicet.

Sect. XIX. 1. *Inula quoque.*] Ad verbum hæc Plinius Valer. lib. 1. cap. 36. & Apuleius, cap. 95. tit. 2.

2. *Condita tuſſim.*] Nempe condita melle. Plinius Valer. lib. 2. cap. 58. *Inulæ pulvere*, inquit, *ligula plena melle mixto & cocto, unam mane, & alteram ſero accipies: hoc tuſſi medetur, & arterias lenit.*

3. *Radicis vero decoctæ.*] In vino videlicet. Nam Marcellus Empir. cap. 28. pag. 200. *Radix inulæ*, inquit, *in vino decoquitur: dein ſuccus ejus exprimitur, potuique datur ad tineas enecandas. Sed ea radix poſteaquam eruta eſt, terram non debet attingere.* Eadem habet pæne totidem verbis Plinius Valer. lib. 2. cap. 21. De foliis Apuleius, cap. 95. tit. 3. *Ad lumbricos: Herba inulæ folia ex vino trita, mirifice eum bibuntur, necant lumbricos.*

4. *Tineas pellit.*] Sive tænias. *Ταινίαι* vocantur lati longiſſimique vermes, qui totam inteſtini longitudinem interdum adæquant. Veteres tænias & tineas indiſcrete dixerunt. Sic Cato de re ruſt. cap. 126. *Si tineæ & lumbrici moleſti erunt.* Scribonius Largus, Compoſ. 140. *Ad tineas & lumbricos necandos.* Apuleius item, cap. 35. tit. 4. *Ad lumbricos & tineas.* Plinius Valer. lib. 2. cap. 21. *Tineæ quoddam totum ventris eſt*, &c. Q. Serenus, cap. 31. de lumbricis & tineis purgandis, pag. 145.

Quid non adverſum miſeris mortalibus addit
Natura, interno cum viſcere tinea ſerpens,
Et lumbricus edax, &c.

Alias etiam Plinio noſtro tineæ, lib. 11. ſect. 41. eæ ſunt fere, quas idem blattas appellat, lib. 29. ſect. 39. quas ſimul, ccu diverſas, appellat Horatius, lib. 2. Satyr. 3.

Stragula veſtis,
Blattarum ac tinearum epulæ.

5. *Folia ex vino.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 36. *Lumbis dolentibus curandis: Inulæ foliorum, ſive radicis pulveris denaris duo ex vini cyatho uno bibiti, emendant.*

Sect. XX. 1. *Et delacrymatione*] Delacrymatio, inquit, acrimonia cæparum excita, oculorum caligini depellendæ prodeſt.

dentur, magis vero [2] ſucci inunctione. [3] Somnum etiam facere traduntur, & hulcera oris ſanare, commanducatæ cum pane. [4] Et canis morſus, virides ex aceto illitæ, aut ſiccæ cum melle & vino, ita ut poſt diem tertium ſolvantur. [5] Sic & attrita ſanant. Coctam in cinere & epiphoris multi impoſuere cum farina hordeacea, & genitalium hulceribus. [6] Succo & cicatrices oculorum, & albugines, & argema inunxere: & ſerpentium morſus, & omnia vulnera cum melle. Item auricularum cum lacte mulierum: [7] & in iiſdem ſonitum ac gravitatem emendantes, cum adipe anſerino, aut cum melle ſtillavere. [8] Et ex aqua bibendum dedere repente obmuteſcentibus. [9] In dolore quoque ad dentes colluendos inſtillavere, & plagis beſtiarum omnium, privatim ſcorpionum. [10] Alopecias fricuere, & pſoras, tuſis cæpis. [11] Coctas dyſentericis veſcendas dedere, & contra lumborum dolores: purgamenta quoque earum cremata in cinerem illinentes ex aceto ſerpentium morſibus, [12] ſepiſque multipedæ ex aceto. [13] Reliqua inter medicos mira diverſitas. [14] Proximi utiles eſſe præcordiis & concoctioni, inflationemque, & ſitim facere dixerunt. Aſclepiadis ſchola, [15] ad colorem quoque validum profici hoc cibo. [16] Et ſi jejuni quotidie edant, firmitatem valetudinis cuſtodiri: ſtomacho utiles eſſe, [17] ſpiritus agitatione: ventrem mollire, [18] hæmorrhoïdas pellere, ſubditas [19] pro balanis: ſuccum cum ſucco feniculi contra incipientes hydropiſes mire proficere. [20] Item contra anginas, cum ruta & melle. [21] Excitari eiſdem lethargicos. Varro, quæ ſale & aceto piſta eſt arefactaque, vermiculis non infeſtari, auctor eſt.

Cap. vi. XXI. [1] Porrum ſectivum profluvia ſanguinis ſiſtit in naribus contrito eo obturatis, vel gallæ mixto, aut mentæ: Item ex abortu profluvia, poto ſucco cum lacte mulierum. [2] Tuſſi etiam veteri, ac pectoris & pulmonis vitiis medetur. Illitis foliis ſanantur & ambuſta, & epinyctides: [3] ita vocatur hulcus, quæ & ſyce, in angulo oculi perpetuo humore manans. [4] Quidam eodem nomine appellant puſulas liventes, ac noctibus inquietantes. [5] Et alia hulcera cum melle trito: vel beſtiarum morſus ex aceto: [6] item ſerpentium. [7] Aurium vero vitia cum felle caprino, vel pari menſura mulſi: ſtridores cum lacte mulieris:

Notæ.

2. *Succi inunctione.*] Sic Dioſc. lib. 2. cap. 181. & Galenus, lib. 7. de facult. ſimp. med pag. 198. E Latinis Plinius Valer. lib. 1. cap. 18. Hippocratem ſecutus, cujus illud effatum eſt, lib. de diæta, κρόμυον τῇ ὄψει ἀγαθόν.

3. *Somnum etiam.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 26.

4. *Et canis morſus.*] Dioſcor. & Plinius Valer. locis citatis.

5. *Sic & attrita.*] Attritus nempe calceamentorum. Vide Notas & Emend. num X.

6. *Succo, &c.*] Dioſc. loc. cit. Cicatria porro νεφέλιον eſt, vitium ſcilicet oculorum, quod nubeculam vocant. Paulus Ægineta, lib. 3. albugines & cicatrices ita diſtinguit, ut has in ſuperficie conſiſtere dicat, & non ſolum οὐλὰς, ſed & νεφέλια appellari: illas vero λευκώματα dictas, altius progreſſas cicatrices eſſe. Ἄργεμα vero tum dicitur, quoties circa orbem iridis, propinquaſque ei partes ſic exhulceratio fit, ut extimæ iridis partes rubere, interiores vero albeſcere videantur. Ἄργεμον vocat Hippocr. lib. 1. de morb. mul.

7. *Et in iiſdem ſonitum.*] Dioſc. lib. 2. cap. 181. Marcellus Empir. lib de medic. cap 7. pag. 80. *Cepa ſuccus cum melle permixtus, & auricula inſtillatus, graviter audientes emendat, dolorem ſedat, purulenta expurgat, vermes enecat: aquam etiam, quæ ingreſſa fuerit, & omnem humorem educit.* Plinius Valer. lib. 1. cap. XI. *Cepa ſuccum cum melle, quod in carbonibus calefacies, & auricula infundis, mire ſanat.* Theodor. Priſcianus, lib. 1. cap 7. *de aurium cauſatione: Sed & ceparum ſuccum, cum anſerinis adipibus mixtum ſimiliter injecito, & vel alborem cum lacte mulieris.*

8. *Et ex aqua.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 26.

9. *In dolore quoque.*] Plinius Valer. loc. cit.

10. *Alopecias.*] Plinius Valer. locis citatis. Marcellus Empir. cap. 6. pag. 45. Schola Salernitana:

Contritis capis loca denudata capillis
Sæpe fricans, capitis poteris reparare decorem.

E Græcis Dioſc. & Galenus, locis citatis.

11. *Coctas dyſentericis.*] Plinius Valer. loc cit.

12. *Sepiſque multipeda.*] Subintellige, morſibus. De ſepe multipeda, ſive millepeda, ſuperius ſect. 6.

13. *Reliqua inter.*] Hæc totidem verbis Plinius Valer. lib. 4. cap. 26.

14. *Proximi.*] Inter medicos noviſſimi, quos etiam Plinius Valer. ſecutus eſt, cap. cit. de cæpis: *Dioſcorides*, inquit, *putat ex cibo earum ſitim accendi, inflationes fieri, caput prægravari.* Dioſcoridis verba referenda ex libro 2. cap. 181.

15. *Ad colorem quoque.*] Plinius Valer. loc. cit. Schola Salernitana, de cæpis:

Non modicum ſanas Aſclepius aſſerit illas,
Præſertim ſtomacho, pulcrumque creare colorem.

16. *Et ſi jejuni.*] Plinius Valer. loco cit.

17. *Spiritus agitatione.*] Ea ratione quod ſpiritus agitet, inquit Plinius Valer. loc. cit.

18. *Hæmorrhoïdas.*] Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. medic. pag. 198.

19. *Pro balanis.*] Balani ſunt glandes, & id quod glandis forma ad ſubducendam alvum in podicem manu inditur. Suppoſitorium vulgus officinarum vocat, *Donner un ſuppoſitoire à un malade.*

20. *Item contra anginas.*] Dioſcorid. lib 2. cap. 181.

21. *Excitari eiſdem.*] Cæpis ſcilicet, ſi largius edantur. Vide Celſum, lib. 3. cap 20. & Dioſc loc cit.

Sect. XXI. 1. *Porrum ſectivum.*] Marcellus Empir. cap. 10. pag. 83. *De porro ſectivo trito nares fluentes recte obturantur.* Et Plinius Valer. lib 1. de re med. cap. 26. *Ad profluvium narium: In hoc caſu*, inquit, *porro ſectivo trito nares obturantur.* De galla in hunc uſum admiſcenda meminit idem Marcellus. Addi mannæ vel thuris micam jubet Dioſc. lib. 2. cap. 179.

2. *Tuſſi etiam.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 63. cui titulus, *Ad ſanguinem exſcreantes, & phthiſicos affectus: Porri ſectivi ſuccum cum lacte mulieris, cyathos duos jejuno dabis ſæpeſactum.* Adde & Dioſc. lib. 2. cap. 179.

3. *Ita vocatur .... quæ & ſyce.*] Alia ἐπινυκτίδος acceptio hæc eſt, præter eam quam ſect 6. attulimus. Eſt porro συκῆ, hulcus in capite, ſuperciliis, mento, ac podice, cui a fici ſimilitudine nomen eſt: tuberculum videlicet hulceroſum, rotundum, ſubdurum, rubicundum, cum dolore, in partibus præcipue quæ pilo veſtiuntur: capite, palpebris, mento, &c. Σύκωσις Celſo dicitur, lib. 6. cap 3. Et Scribon. Largus, Compoſ. 38. *Excreſcentem carnem, σύκωσιν quam vocant.* Luſit in hoc morbi genus Martialis, lib. 1. Epigr. 66.

Cum dixi ficus, rides quaſi barbara verba,
Et dici ficos, Cæciliane, jubes.
Dicemus ficus, quas ſcimus in arbore naſci:
Dicemus ficos, Cæciliane, tuos.

Et *ficos* Plinius non ſemel de arborum fetu dixit: at feminco, ut vocant, genere, non virili.

4. *Quidam.*] Quos inter Celſus a nobis laudatus ſectione 6.

5. *Et alia hulcera.*] Theodorus Priſcianus, lib. 1. cap. 17.

6. *Item ſerpentium.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 22. *de apum percuſſibus, vel ſcorpionum, cæterorumque ſerpentium. Et porrum tritum impoſitum, ſtatim curat.*

7. *Aurium vero vitia.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 10. & lib. 4. cap. 10. de porro. *Aurium quoque dolores*, inquit, *cum felle caprino, vel pari menſura uſi* (lege *mulſi*) *compeſcuerunt.* Plinius ipſe noſter, lib. 28. ſect. 48 taurinum fel ad aurium dolores & vitia commendat, cum porri ſucco Dioſc. quoque

capitis dolores, ſi in nares fundatur : [8] dormituriſve, in aurem duobus ſucci cochlearibus; uno mellis. [9] Succus & ad ſerpentium ſcorpionumque ictus bibitur cum mero, [10] & ad lumborum dolores cum vini hemina potus. [11] Sanguinem vero exſcreantibus & phthiſicis, diſtillationibus longis, vel ſuccus, vel ex ipſo cibus prodeſt. [12] Item morbo regio, vel hydropicis. Et ad renum dolores, cum priſanæ ſucco acetabuli menſura. Idem modus cum melle, vulvas purgat. Eſtur vero & contra fungorum venena : imponitur & vulneribus. [13] Venerem ſtimulat, ſitim ſedat : ebrietates diſcutit : [14] Sed oculorum aciem hebetare traditur : inflationem quoque facere, quæ tamen ſtomacho non noceat, ventremque molliat. [15] Voci ſplendorem affert.

XXII. [1] Capitato major eſt ad eadem effectus. [2] Sanguinem rejicientibus ſuccus ejus cum gallæ aut thuris farina, vel acacia, datur. [3] Hippocrates & ſine alia mixtura dari jubet : vulvaſque contractas aperire putat : fecunditatem etiam feminarum hoc cibo augeri. [4] Contritum ex melle hulcera purgat. [5] Tuſſim & diſtillationes thoracis, pulmonis & arteriæ vitia ſanat, datum in [6] ſorbitione priſanæ : vel crudum, [7] præter capita, ſine pane, ita ut alternis diebus ſumatur : [8] vel ſi pura exſcreentur. [9] Sic & voci, vel Veneri, ſomnoque multum confert. [10] Capita bis aqua mutata cocta, alvum ſiſtunt, & fluxiones veteres. Cortex decoctus illituſque [11] inficit canos.

XXIII. [1] Allio magna vis, magnæ utilitates [2] contra aquarum & locorum mutationes. [3] Serpentes abigit, & ſcorpiones odore : [4] atque ut aliqui tradidere, & beſtiarum omnium ictibus medetur, potu, vel cibo, vel illitu. [5] Privatim contra hæmorrhoïdas prodeſt, cum vino redditum vomitu. [6] Ac ne contra araneorum murium venenatum morſum valere miremur, aconitum, quod alio nomine pardalianches vocatur, debellat : item hyoſcyamum : [7] canum morſus, in quæ vulnera cum melle imponitur. [8] Ad ſerpentium quidem ictus potum [9] cum reſtibus ſuis efficaciſſime ex oleo illinitur : attritiſque corporum partibus, [10] vel ſi in veſicas intumuerint. [11] Quin & ſuffitu eo ſecundas partûs evocari exiſtimavit Hippocrates : [12] cinere eorum cum oleo,

NOTÆ.

his adjungendos, lib. 2. cap. 179. & Marcellus Empir cap. 9. pag 80.

8. *Dormituriſve.*] Plinius Valer lib. 4. cap. 20. & Marcellus Empir. cap. 1. *Porri ſectivi ſuccum cochlearia duo, & unum mellis, permixta, itero dormitum, vel in nares, vel in auriculam tepidum infunde, ſtatim proderit.*

9. *Succus & ad ſerpentium.*] Dioſc. lib 5. cap. 179. Sotion in Geopon. lib. 12. cap. 29. pag. 352. Theod. Priſcianus, loc. cit.

10. *Et ad lumborum.*] Marcellus Empir cap. 25. pag. 272. & Plinius Valerianus, lib. 2. cap. 36. & lib 4. pag. 20.

11 *Sanguinem vero.*] Marcellus Empir. cap. 16. pag. 120. & Plinius Valer. lib 4. cap. 20.

12. *Item morbo.*] Plinius Valer. lib 2. cap. 59.

13. *Venerem ſtimulat.*] Dioſc. loc cit.

14. *Sed oculorum aciem.*] Dioſc. loc. cit.

15. *Voci ſplendorem.*] Dioſc loc cit. *Καθαίρει δὲ καὶ τὴν ἀρτηρίαν*, purgat arteriam. Ariſt. ſect. 11. problem. 39. pag. 741. *Διὰ τί τὸ πράσον συμφέρει πρὸς εὐφωνίαν, ὅπου καὶ τοῖς πέρδιξι; Cur porrum voci confert? nam & perdici in ea re conferre ſcimus.* Sotion quoque in Geopon. loc. cit. Vide quæ de Nerone dicta, lib. 19. ſect 33

Sect. XXII. 1. *Capitato major.*] Hæc Plinius Valer. a noſtro plane ad verbum, lib 4. cap. 20.

2. *Sanguinem.*] Plinius Valer. loc cit

3 *Hippocrates.*] Libro 2. de morbis mulier. tex. 89. pag. 612. ac lib. de ſterilibus, tex 13. pag 630 Item Plinius Valer. loc. cit. In vulvæ præcluſione ac duritie, *πρὸς μύσιν καὶ σκληρίαν ὑστέρας*, porri capitati comam in aceto coctam dari Dioſc. jubet, lib. 2. cap. 179.

4. *Contritum.*] Marcellus Empir. cap. 4. pag. 42. & Plinius Valer lib 3. cap. 22. & lib. 4 cap 20.

5. *Tuſſim.*] Ad verbum hæc Plinius Valer. lib. 4. cap. 20. Marcellus Empir. cap 16. pag. 116. *Porri contuſi ſuccus expreſſus, cum oleo decoctus, & epotus, plurimum tuſſientibus prodeſt.*

6. *Sorbitione priſanæ.*] Sive ptiſanæ dicatur, de qua lib. 18. ſect. 15 ſive alicæ, de qua libro eodem ſect. 29. nihil intereſt. Marcellus Empir. cap. 15. pag 106 *Pulticulam ex alica facies, in quam capita porrorum contuſa mittes, & ſimul decoques, & deinde colabis, & ſorbitione ea contra faucium moleſtias, cum volueris, uteris.* Et cap 17 pag. 124. *Utiles ſunt inter initia quantis moleſta, ſuſpirioſis ſorbitiones de porro capitato facta, & ex urtica, atque naſturtii ſemine.* Hauſere iſti a Celſo, lib. 4. cap. 4. qui ad tuſſim *ſorbitiones* commendat, *in quibus porrum incoctum tabuerit : cibumque mollem, ut malvam, & urticam.*

7. *Præter capita*] Demptis capitibus, folia uti cruda edantur. Sic in morbo haud multum abſimili, Plinius Valer. lib. 1. cap 58. *Ad ſtillationem narium ex humore : Porri capitati folia cruda ſine pane edantur.* Idem de ſectivo Marcellus, cap. 14. pag. 102. *Vox diſtillatione .... proſunt porri ſectivo folia non cocta, ſine pane, aſſidue manducata.*

8. *Vel ſi pura.*] Etiam ſi e thorace pus exſcreetur. Dioſc. lib. 2. cap. 179. *Ἀνάγει τὰ ἐκ θώρακος.*

9. *Sic & voci, &c.*] Hæc totidem verbis Plinius Valer. lib. 4. cap. 20.

10 *Capita bis.*] Plinius Valer. loc. cit

11. *Inficit canos.*] Canitiem pellit, capilloſque denigrat.

Sect. XXIII. 1. *Allio magna.*] Ad verbum hæc Plinius Valer. lib. 4 cap. 17.

2. *Contra aquarum.*] Plinius Valer. loc. cit. *Peregrinantibus eſui datum, maxime patitur eos aquarum ac locorum mutatione perturbari.*

3. *Serpentes abigit, &c*] Plinius Valer loc. cit & Simeon Sethi, lib. de alim. tit. de allio : *Φυγαδεύει δὲ τοῦτο καὶ τὰ ὄφεις, ὥσπερ καὶ τὰ σκορπία, &c.*

4. *Atque ut aliqui.*] Plinius Valer. loc cit. & auctor Geopon. lib. 15. cap. 30. pag. 353.

5. *Privatim contra hæmorrhoïdas.*] *Αἱμοῤῥοΐς* non morbi hoc loco, ſed ſerpentis quoddam genus eſt, ex eo dictum, quod morſu ſanguinem eliciat, & diſſolutis venarum commerciis, quidquid animæ eſt, evocet per cruorem, ut refert Solinus, cap. 27. pag 51. De eo Lucanus, lib. 9. verſ. 708.

At non ſtare ſuum miſeris paſſura cruorem,
Squamiferos ingens hæmorrhoïs explicat orbes.

Vide Saracens notas in Dioſc lib 2. cap. 182. De ſerpente porro hic agi, non de morbo venarum ani, qui hæmorrhoïs quoque appellatur, vel ex orationis ſerie ipſa conſtat.

6 *Ac ne contra.*] Dioſc. lib. 2 pag 182.

7 *Canum morſus*] Dioſc. loc. cit. & Plinius Valer. lib. 3. cap 51. & lib. 4 cap. 27.

8 *Ad ſerpentium.*] Hæc ad verbum Plinius Valer. lib. 4. cap 17.

9 *Cum reſtibus ſuis.*] Cum foliis.

10. *Vel ſi in veſicas.*] Etiamſi partes eæ attritæ, in veſicæ morem intumeſcant. Plinius Valer. loc. cit. *Quæque in veſica* (lege, *in veſicas*) *tumeſcunt, leniter impoſitum.*

11. *Quin & ſuffitu eo.*] Et eſu quoque allii, ſecundas evocari auctor eſt idem Hippocrates, lib. 1. de morbis mulier ſect. 74. Suffitu vero Plinius Valer. loc. cit. ex eodem Hippocrate, & Dioſc. lib. 2. cap. 182. Secundas porro ὑστέρας, Latini pariter ac Græci membranam eam vocant, qua partus obvolutus utero prodit, quæ & ſecundina dicitur. Vulgo ab Anatomicis, *l'Arrierefaix.*

12. *Cinere eorum.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 17. & Marcellus Empir. cap. 4 pag. 40 *Allium cum ſua veſte comburitur, cinisque ejus ex oleo capiti hulceroſo imponitur.*

capitis hulcera manantia ſanitati reſtituens. [13] Suſpirioſis coctum, aliqui crudum id tritum dedere. [14] Diocles hydropicis cum centaurio, [15] aut in fico duplici ad evacuandam alvum: quod efficacius præſtat viride cum coriandro in mero potum. [16] Suſpirioſis aliqui & tritum in lacte dederunt. [17] Praxagoras & contra morbum regium vino miſcuit: & contra ileum in oleo & pulte: ſic illinens ſtrumis quoque. Antiqui & inſanientibus dabant crudum. [18] Diocles phreneticis elixum. Contra anginas tritum imponi, & gargarizare prodeſt. [19] Dentium dolorem tribus capitibus in aceto tritis imminuit, vel ſi decocti aqua colluantur, addaturque ipſum in cava dentium. [20] Auribus etiam inſtillatur ſuccus cum adipe anſerino: [21] phthiriaſes [22] & porrigines potum, tuſum item cum aceto & nitro compeſcit: diſtillationes cum lacte, vel tritum, permixtumve caſeo molli: quo genere & raucitatem extenuat: vel phthiſin, in fabæ ſorbitione. [23] In totum autem coctum utilius eſt crudo, elixumque toſto: Sic & voci confert. [24] Tineas & reliqua animalia interaneorum pellit, in aceto mulſo coctum. [25] Teneſmo in pulte medetur. [26] Temporum doloribus illitum elixum: & puſulis coctum cum melle, deinde tritum. [27] Tuſſi cum adipe vetuſto decoctum, vel cum lacte: Aut ſi ſanguis etiam exſcreetur, vel pura, ſub pruna coctum, & cum mellis pari modo ſumptum: Convulſis, ruptis, cum ſale & oleo. Nam cum adipe [28] tumores ſuſpectos ſanat. [29] Extrahit fiſtulis vitia cum ſulphure & reſina, [30] etiam arundines cum pice. [31] Lepras, lichenas, lentigines exhulcerat, ſanatque cum origano; [32] vel cinis ejus ex oleo & garo illitus. [33] Sic & ſacros ignes. [34] Sugillata aut liventia ad colorem reducit, combuſtum ex melle. [35] Credunt & comitialem morbum ſanari, ſi quis eo in cibo utatur ac potione. [36] Quartanas quoque excutere potum caput unum cum laſerpitii obolo in vino auſtero. [37] Tuſſim & alio modo, ac pectorum ſuppurationes quantaſlibet ſanat, [38] ſtactæ incoctum fabæ, atque ita in cibo ſumptum, donec ſanitatem reſtituat. Facit & ſomnos, atque in totum rubicundiora corpora. Venerem quoque ſtimulat cum coriandro viridi tritum, potumque e mero. [39] Vitia ejus ſunt, quod oculos hebetat, inflationes facit, ſtomachum lædit copioſius ſumptum, ſitim gignit. [40] Cetero contra pituitam, & gallinis & gallinaccis prodeſt mixtum farre in cibo. Jumenta urinam reddere, atque non torqueri tradunt, ſi trito [41] natura tangatur.

XXIV. [1] Lactucæ ſponte naſcentis primum eſt genus ejus, [2] quam caprinam vocant,

NOTÆ.

13. *Suſpirioſis*, &c.] Vide Notas & Emend. num. XL.

14. *Diocles.*] Ad verbum hæc Plinius Valer. loc. cit.

15. *Aut in fico duplici.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. de hydropiſi: *Allium viride*, inquit, *cum fico duplici malum evocat.* Et lib. 1. de allio: *Viride cum coriandro & fico datum, alvum mollire perhibetur.* Ficus duplex ea eſt quæ reliquis major, amplioriſque formæ, quæ & mariſca appellata eſt, lib. 15. ſect. 19. Vegetius, lib. 1. Artis Veterin. *Addiſve novem duplices ficus.* Idem alio loco: *Ficus duplices viginti, rutæ faſciculum.* Horatius, lib. 2. Satyr. 2. verſ. 122.

At nux ornabat menſas, cum duplice ficu.

16. *Suſpirioſis*] Plinius Valer. lib 4. cap. 17.

17. *Praxagoras*] Plinius Valer. hæc iiſdem verbis, loc. cit & lib. 2. cap 59 Q. Serenus, cap. 59. de Regio morbo pellendo, pag. 161.

Alia trita dabis vino madefacta calenti.

18. *Diocles.*] Et Plinius Valer. lib. 3. cap. 9.

19. *Dentium . . . . vel ſi decocti aqua.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 36. & Dioſcor. lib. 2 cap 182.

20. *Auribus etiam.*] Plinius Valer lib 4. cap. 17. Rurſum hoc medicamentum proponitur ad aurium vitia, lib. 29. ſect. 39

21 *Phthiriaſes.*] Q. Serenus, cap. 6. de phthiriaſi arcenda, pag 128.

Sæpius ergo decet mordax haurire ſinapi:
Vel nitro ac ſale permixtis, acidove liquore
Laxatis, ut ſint ſimul allia, tangere corpus.

22. *Et porrigines.*] Porrigo, Græce πιτυρίασις, eſt ubi inter pilos quædam quaſi ſquamulæ ſurgunt, eæque acutæ reſolvuntur, in modum furfuris, & interdum madent, multo ſæpius ſiccæ ſunt. Fere in capillo fit, rarius in barba, aliquando in ſupercilio. Celſus, lib. 6. cap 2. Deſcribitur ſatis eleganter a Q. Sereno, cujus carmen recitabimus ſect. 84. Vide Notas & Emend. num. XII.

23. *In totum autem.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 17.

24. *Tineas*, &c.] Marcellus Empir. cap. 28. pag. 200. Plin. Valer. lib. 2. cap. 21. & lib. 4. cap. 17. Scribonius Largus, Compoſ. 140. *Ad tineas necandas, ejiciendas, per triduum allium plurimum edat*, &c.

25. *Teneſmo.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 17.

26. *Temporum.*] Plinius Valer. loc. cit.

27. *Tuſſi cum adipe.*] Crudum coctumve allium in cibo ſumptum, tuſſim lenire ait Dioſc. lib. 2. cap. 182. Q. Serenus, cap. 18 pag. 136.

Interdum fauces tuſſi quatiuntur acerba:
Allia tum ſumes decocta, & melle peruncta.

Celſus, lib. 4. cap. 4. ubi de tuſſientibus: *Vilis eſt*, inquit, *cibus interdum mollis, ut malva, ut urtica: interdum acer, ut lac cum allio coctum.*

28. *Tumores ſuſpectos.*] Quos eſſe peſtilentes jure ſuſpiceris.

29. *Extrahit fiſtulis.*] Ad verbum hæc Plinius Valer. lib. 3. cap 22. Et Marcellus Empir. cap. 4. pag. 42. *Allium contritum cum ſulphure & reſina, hulcerum & fiſtularum qualibet vitia extrahit.*

30. *Etiam arundines.*] Arundinum infixas corpori aſſulas. Vide Notas & Emend. num. XIII.

31. *Lepras*, &c.] Dioſc. lib 2. cap. 182.

32. *Vel cinis ejus.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 34.

33 *Sic & ſacros.*] Plinius Valer. loc. cit.

34. *Sugillata.*] Dioſc. loc. cit & Plinius Valer. lib. 3. cap 47. iiſdem verbis. Sugillata Græcis, τὰ ὑπώπια, partes ſunt circa oculos percuſſionibus contuſæ & lividæ: ſed & de omni contuſione corporis, & livore, in qualibet parte, ea vox tum Latina, tum Græca effertur. Gloſſarium: *Sugillare*, πελιοῦν, ὑπωπιάζειν.

35. *Credunt &c.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 58.

36. *Quartanas quoque.*] Plinius Valer. ad verbum, lib. 3. cap. 6.

37. *Tuſſim & alio modo.*] Præter allatum proxime his verbis, *Tuſſi cum adipe vetuſto decoctum, vel cum lacte.* Hic Gelenius ceſpitavit.

38. *Stactæ incoctum fabæ*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 17. ubi hæc tranſſcripſit, *in faba coctum* dixit.

39. *Vitia ejus.*] Hæc pariter Dioſc. lib. 2. cap. 182. Oculos hebetare prodidit etiam Hippocr lib. 2 de diæta tex. pag. 224.

40. *Cetero contra.*] Vide quæ diximus lib. 10. ſect. 78.

41. *Natura tangatur.*] Naturæ nomen pro genitalibus uſurpat, verecundiæ cauſa Vide inferius lib. 22. ſect. 15.

Sect. XXIV. 1. *Lactucæ ſponte naſcentis.*] Hoc eſt, ſilveſtris, quæ a ſativa diſtat.

2. *Quam caprinam.*] Hanc eo nomine jam ſuperius indicavit, libro 19. ſect. 39. Marinam vocat Celſus, lib. 2. cap. 12. *Lactuca marina lac*, inquit, *cujus gutta pani adjecta abunde purgat.* Et lib. 3. cap 21. de aqua inter cutem: *Prodeſt etiam lactuca marina, quæ grandis juxta naſcitur, ſemen cum aqua potui datum.* Eadem τιθύμαλλος eſt, uti dicetur lib. 26. ſect. 39. Et teſtis quoque Celſus, lib 5. cap. 7. *Lactuca marina*, inquit, *quæ a Græcis τιθύμαλλος nominatur.* Igitur iſtud eſt tithymali genus, quod paralium vocant, purgationibus aptum, de quo lib. 26. Plinius ipſe ejuſdem lib. 16. ſect. 39. *Tithyma-*

qua piſces in mare dejecta protinus necantur, qui ſunt in proximo. [3] Hujus lac ſpiſſatum, mox in aceto pondere obolorum duûm, adjecto aquæ uno cyatho, hydropicis datur. Caule & foliis contuſis, aſperſo ſale, [4] nervi inciſi ſanantur. [5] Eadem trita ex aceto, colluta matutinis bis menſe, dentium dolorem prohibent.

XXV. Alterum eſt genus quod [1] Græci cæſapon vocant. Hujus folia trita, & cum polenta illita, hulceribus medentur. Hæc in arvis naſcitur. [2] Tertium genus eſt in ſilvis naſcens, iſatin vocant. [3] Hujus folia trita cum polenta vulneribus proſunt. [4] Quarto infectores lanarum utuntur: ſimile erat lapatho ſilveſtri foliis, niſi plura haberet, & nigriora. [5] Sanguinem ſiſtit. Phagedænas & putreſcentia hulcera, quæ ſerpunt, ſanat: item tumores ante ſuppurationem. Contra ignem ſacrum radice vel foliis prodeſt: [6] vel ad lienes pota. Hæc propria ſingulis.

XXVI. [1] Communia autem ſponte naſcentibus, candor, caulis interdum cubitali longitudine, [2] & ipſo, & foliis ſcabritia. Ex his rotunda folia & brevia habentem ſunt [3] qui hieraciam vocent, quoniam accipitres ſcalpendo eam, ſuccoque oculos tingendo, obſcuritatem, cum ſenſere, diſcutiant. Succus omnibus candidus, viribus quoque papaveri ſimilis: carpitur per meſſes inciſo caule, conditur in fictili novo, ad multa præclarus. [4] Sanat omnia oculorum vitia cum lacte mulierum: argema, nubeculas, cicatrices, [5] aduſtioneſque omnes: præcipue caligines. Imponitur etiam oculis in lana [6] contra epiphoras. [7] Idem ſuccus alvum purgat, in poſca potus ad duos obolos. [8] Serpentium ictibus medetur in vino potus. Et folia, thyrſique triti, ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maxime contra ſcorpionum ictus. Verum contra phalangia commixto vino ex aceto. Aliis quoque venenis reſiſtunt, exceptis quæ ſtrangulando necant, aut iis quæ veſicæ nocent: item pſimmythio excepto. Imponuntur & ventri ex melle atque aceto, ad detrahenda vitia alvi. Urinæ difficultates, ſuccus emendat. Cratevas eum & hydropicis obolis duobus in aceto & cyatho vini dari jubet.

[9] Quidam & e ſativis colligunt ſuccum minus efficacem. [10] Peculiares earum vires partim jam dictæ ſunt, ſomnum faciendi, Veneremque inhibendi, æſtum refrigerandi, ſtomachum purgandi, ſanguinem augendi. Non paucæ reſtant: quoniam & inflationes diſcutiunt, ructuſque lenes faciunt. [11] Nec ulla res in cibis aviditatem incitat, inhibetque eadem: [a] in cauſa alterutraque modus eſt. Sic & alvum copioſiores ſolvunt, mo-

Interpretatio.

a *In cauſa.*] Utrumque præſtat, pro diverſo ſumendi modo.

Notæ.

lum noſtri herbam lactariam vocant, alii lactucam caprinam, &c.

3. *Hujus lac.*] Dioſc. lib. 2. pag. 166. hanc vim eamdem lactucæ ſilveſtris lacti adſcribit, eumdemque fere dandi modum imperat: lactucæ marinæ ſemini. Celſus, lib. 3. cap. 21.

4. *Nervi inciſi.*] Ad hos uſus adhibitum a ſe tithymali ſuccum Galenus ipſe prodidit, lib. 3. κτ̃ γένη, cap. 2. pag. 716.

5. *Eadem trita.*] Idem fere de tithymalo Dioſc. lib. 4 cap. 165.

Sect. XXV. 1. *Græci cæſapon.*] Sic libri omnes etiam MSS. tum hoc loco, tum hujus loci indice Dalecampius *æſopon* legit: ſed in ea voce nugari cum recte Salmaſius admonuit, in Solin. pag. 258

2. *Tertium genus.*] Lactucæ videlicet: quo nomine nunc comprehenduntur genera herbarum omnia, quæ lacteum ſuccum fundunt. Hanc porro iſatin, quam in ſilvia naſci Plinius admonet, ſilveſtrem intelligi ab eo perſpicuum eſt, atque adeo diverſam ab ea qua infectores uti conſuevere: hæc enim ſativa eſt, uti mox ea Oribaſio docebimus: quod Salmaſium fugit, loc. cit.

3. *Hujus folia.*] Sic Dioſc. lib. 2. cap. 216. nec paulo etiam expreſſius Galenus, lib. 6. de ſimp. medicam. fac. pag 179.

4. *Quarto.*] Iſati nimirum ſativa. Oribaſius, lib. xi. fol. 199. poſt Dioſc. lib. 2. cap 215. & Galenum, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag 179. *Iſatis ſativa herba eſt, qua tingendis lanis infectores utuntur: folia plantaginis habet, pinguiora tamen & nigriora. Silveſtris vero iſatis eſt ſativæ ſimilis: folia tamen habet majora ad lactucæ foliorum ſimilitudinem*, &c. De iſati plura dicemus lib. 22. ſect. 1. Silveſtris iconem exhibet Dodonæus, pag. 79. Sativæ idem, & Lobelius in Obſervat. pag. 189.

5. *Sanguinem ſiſtit*, &c.] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 2. cap. 215. de ſativa iſati; & Galenus loc. cit. Uterque poſt Hippocr. lib. de hulceribus, tex. 7. pag 669.

6. *Vel ad lienes.*] Et iſatis quoque ſilveſtris hanc vim attribuit Dioſc. loc. cit.

Sect. XXVI. 1. *Communia autem ſponte naſcentibus.*] Hoc eſt, ſilveſtribus, ſuperius explicatis. De ſativis inferius.

2. *Et ipſo.*] Et in ipſo caule, & in foliis quædam ſcabrities ineſt.

3. *Qui hieraciam.*] Galli vocant *Laituë ſauvage.*] Apuleius, cap 30. *Græcis thridax agria dicitur, aliis hieracion .... Italis lactuca ſilvatica.* Et tit. 1. *Ad oculorum caliginem: Dicunt aquilam, cum in altum volare voluerit, proſpicere rerum naturas, lactucæ ſilvaticæ folium evellere, & ſucco ejus ſibi oculos tingere, & maximam inde claritudinem accipere. Herba igitur lactuca ſilvatica ſuccum cum vino optimo vetere, & melle acapno, quod ſine fumo collectum eſt, mixtum in ampullam vitream condito, & eo utaris: ſummam medicinam experieris.* Hoc ipſum refert de accipitre Ælianus, lib. 2. hiſt. anim. cap. 43.

4. *Sanat omnia.*] Apuleius, loc cit & Dioſc. lib. 2. cap. 166. Ἀπαμαυροῖ δὲ καὶ ἄργεμα, ἀχλύν. *Ποιεῖ δὲ πρὸς ἐπικαύματα ἐγχριόμενον σὺν γυναικείῳ γάλακτι.* Hoc loco ἐπίκαυμα oculorum eſt ſordidum, impurum, cruſtoſumque hulcus.

5. *Aduſtioneſque omnes.*] Hulcera oculorum exuſta putat hic Dalecampius intelligi: nos ambuſta (niſi de iis paulo poſt ſermo foret) hoc eſt, aduſtiones a fervente aqua vel igni factas. De his enim Theodorus Priſcianus, lib. 1 cap. 17. *De uſtione calidæ, vel ignis .... Et lactuca trita cum ſalibus, pro cataplaſmate impoſita, continuo curant. ... Alumine ſciſſo cum oleo contrito omnes uſtiones unge.*

6. *Contra epiphoras.*] Ἐπιφορὰ, oculi præcipue morbus eſt, qui fit ab humorum influxu atque impreſſione. Is cum cetera membra obſidet, partis in quam fit impetus ingruentis humoris ſemper nomen adjici conſuevit, ventris puta, aut uteri, aut teſtium epiphoras appellando.

7. *Idem ſuccus.*] Dioſc. loc. cit. Καθαίρει δὲ μετ' ὀξυκράτου ποθεὶς ὁ ὀπὸς δυοῖν ὀβολοῖν ὁλκῇ, βοηθεῖ καὶ σκορπιοδήκτοις.

8. *Serpentium.*] Dioſc. loc cit. *Scorpionum.*

9. *Quidam & e ſativis.*] Dioſc. loc. cit. iiſdem verbis.

10. *Peculiares. ... jam dicta ſunt.*] Libro 19. ſect. 38 Has quoque lactucæ dotes complexus eſt Dioſc. lib. 2. cap. 165. & 166.

11. *Nec ulla res.*] Forte, *nec alia res.*

dicæ ſiſtunt. Lentitiam pituitæ digerunt, atque ut aliqui tradiderunt, [12] ſenſus purgant: Stomachi diſſoluti utiliſſime adjuvantur: in eo uſu & [13] oxypori obolis aſperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes: ſi craſſior pituita ſit, ſcillite aut vino abſinthite: & ſi tuſſis ſentiatur, hyſſopite admixto. Dantur cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum Dantur & melancholicis candidæ copioſiores, & ad veſicæ vitia. Praxagoras & dyſentericis dedit. Ambuſtis quoque proſunt recentibus, priuſquam puſtulæ fiant, cum ſale illitæ. Hulcera etiam, quæ ſerpunt, coercent, initio cum aphronitro, mox in vino. Tritæ igni ſacro illinuntur. Convulſa & luxata caulibus tritis cum polenta ex aqua frigida leniunt. [14] Eruptiones papularum, ex vino & polenta. In cholera quoque coctas patinis dederunt: ad quod utiliſſimæ quam maxim caulis & amaræ. [a] Quidam lacte infundunt. Deferveſacti hi caules & ſtomacho utiliſſimi traduntur: ſicut ſomno æſtiva maxime lactuca, & amara lactenſque, quam [15] meconidem vocavimus. [16] Hoc lac & oculorum claritati cum muliebri lacte utiliſſimum eſſe præcipitur, dum tempeſtive capiti inunguntur. [17] Oculorum quoque vitiis, quæ frigore in iis facta ſunt. Miras & alias invenio laudes: Thoracis etiam vitiis prodeſſe, non ſecus quam abrotonum, cum melle Attico. Purgari & feminas hoc cibo. Semen ſativarum contra ſcorpiones dari. Semine trito ex vino poto & libidinum imaginationes in ſomno compeſci. [18] Tentantes aquas non nocere lactucam edentibus. Quidam tamen frequentiores in cibo officere claritati oculorum tradiderunt.

CAP. VIII. XXVII. Nec beta ſine remedio eſt utraque. Sive candidæ, ſive nigræ radix recens, & madefacta, ſuſpenſa funiculo, contra ſerpentium morſus efficax eſſe dicitur. [1] Candida beta cocta, & cum allio crudo ſumpta contra tineas: nigræ radices ita in aqua coctæ, [2] porriginem tollunt: atque in totum efficacior eſſe traditur nigra. Succus ejus capitis dolores veteres, & vertigines: [3] item ſonitum aurium ſedat, infuſus iis: ciet urinam. Medetur dyſentericis injecta, [4] & morbo regio. Dolores quoque dentium ſedat illitus ſuccus. Et contra ſerpentium ictus valet, ſed hujus radici dumtaxat expreſſus. [5] Ipſa vero decocta, pernionibus occurrit. [6] Albæ ſuccus epiphoras ſedat, fronte illita: aluminis pauco admixto, [7] ignem ſacrum. [8] Sine oleo trita licet, [9] aduſtis medetur. [10] Et contra eruptiones papularum, coctaque eadem contra hulcera quæ ſerpunt, illinitur: [11] & alopeciis cruda, & hulceribus quæ in capite manant. [12] Succus ejus cum melle naribus inditus caput purgat. Coquitur & cum lenticula addito aceto, [13] ut ventrem molliat. [14] Validius cocta fluxiones ſtomachi ſiſtit & ventris.

INTERPRETATIO.

a *Quidam.*] Quidam cum lacte infundunt clyſteribus.

NOTÆ.

12. *Senſus purgant*] Sic paulo inferius ſect. 34 braſſicæ eſu ſenſus purgari dicit.

13. *Oxypori obolis.*] Lactucis, inquit, ſtomachi adjuvantur, cum oxyporo, quod oboli menſura capiatur, cujus aſperitatem addito paſſo (γλυκεῖ dulci) mitigant ad intinctum aceti. Si craſſior pituita in ſtomacho videbitur, non oxyporo dulcibus edomito, ſed ſcillite aceto, aut abſinthite vino utendum cum lactucis. Ὀξύπορα dicebantur, quæ aceto condita ad intinctus ſervabantur. Apud Columellam, lib. 12. caput poſtremum inſcribitur, *Moretum oxyporum*, vel ut alii, *oxygarum, quemadmodum componas*. Muria condiri lactucas auctor eſt Dioſc. lib. 2. cap. 165. Oxymelite, Plinius, cap. 19 ſect. 38.

14. *Eruptiones papularum.*] Quæ Græci ἐξανθήματα, Plinius nunc papulas, nunc eruptiones pituitæ vocat: tubercula videlicet, quæ jejunæ ſalivæ defricatione curantur Papulis cutis exaſperatur, & rubet, leviterque roditur. Celſum vide, lib. 5. cap. poſtremo, *tit. de papulis*.

15. *Meconidem vocamus.*] Libro 19. ſect. 37 Μηκωνὶς atræ lactucæ & amaræ genus, cui nomen eſt a lactis ſoporiferi copia Laudat eam Galenus, lib. 8. κατὰ τόπους, cap 4. pag. 577.

16. *Hoc lac.*] Dioſc loc. 2. pag. 166.

17. *Oculorum quoque vitiis.*] Aduſtionibus forte ex frigore, quas ἐπικαύματα eo loco appellat Dioſcorides.

18. *Tentantes aquas*] Aquas quæ ſenſum cerebrumve tentent, quales memorantur, lib 31. ſect. 11. 12. &c.

Sect. XXVII. 1. *Candida beta.*] Hæc totidem verbis Plinius Valer. lib 2. cap. 21.

2 *Porriginem tollunt.*] Marcellus Empir. cap. 4. pag 40. *Beta viridis contuſa expreſſoque ſucco porriginoſum caput frequenter in balneo lotum, omni labe purgatur.* Dioſc. lib 2. cap. 149. Τὸ δὲ τῆς ῥίζης καὶ τῶν φύλλων ἀφέψημα, πιτύρων καὶ κονίδων σμηκτικόν, &c.

3 *Item ſonitum.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 10. *Gummi edera*, inquit, *cum beta nigræ ſucco tritum & tepefactum auribus infundis: ita tamen ut & rubi teneri ſuccum miſceas . . . . venoſitatem & dolorem tollit.*

4. *Et morbo regio.*] Celſus, lib. 3. cap. 42. *potui dat ictericis cum aqua betam albam contritam.*

5. *Ipſa vero decocta.*] Plinius Valer. lib. 4 cap. 10 de beta. *Pernionibus in fomento adhibita prodeſt.* Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. de pernionibus. *Proſunt & decoctiones betarum, quibus alumen ſciſſum infuderis.* Dioſc loc. cit. Τὸ δὲ τῆς ῥίζης καὶ τῶν φύλλων ἀφέψημα χίμετλας πραΰνει καταντλούμενον. *Decoctum radicum ac foliorum perniones fotu mitigat.*

6 *Albæ ſuccus.*] Plinius Valer lib. 1. cap. 14. *Ad oculorum dolorem: Beta alba trita fronti imponatur.*

7 *Ignem ſacrum.*] Huic medendi facultatem utriuſque betæ radici Dioſcorides adjudicat, lib. 2 cap. 149.

8. *Sine oleo trita licet*] Forte rectius, *ſine oleo trita elixatve.* Nam Theodorus Priſcianus, lib. 1. cap. 17. *De uſtione calida, vel ignis: Beta elixa contrita imponatur.*

9. *Aduſtis medetur.*] Sive ambuſtis, πυρικαύτοις. Dioſcor. loco cit. de radice betæ coctæ

10. *Et contra eruptiones.*] Dioſcorides loco citato.

11. *Et alopeciis.*] Dioſc. loco cit. & Plinius Valer. libro 4 cap. 10.

12. *Succus ejus.*] Dioſc. loco cit. & Marcellus Empir. cap 5. pag 44.

13. *Ut ventrem molliat.*] Alba nimirum beta, quæ mollit alvum: ut dos eſt nigræ contraria, ſiſtendi: Dioſc. loco cit. Τεῦτλον διαόν ἐστι, ὧν τὸ μὲν μέλαν σταλτικώτερον κοιλίας σὺν φακῇ ἑψηθέν· ἡ μᾶλλον ἡ ῥίζα· τὸ δὲ λευκόν, εὐκοίλιον. Martialis, lib. 3. Epigr 47.

Pigroque ventri non inutiles betas.

Injuſta accuſatione hoc loco Dalecampius Plinii famæ notam inurit, quem rei medicæ fuiſſe rudem ait: quod convicium quidem cum ingerit, ſuam magis inſcitiam prodit.

14. *Validius cocta.*] Ut braſſicam conſtat inter auctores, quemadmodum dicetur ſect. 34. non percoctam alvum ſolvere, bis coctam ſiſtere: idem & in beta fieri indicat: ut non percocta ventrem molliat, validius cocta ſiſtat. Quare ſic & Celſus accipiendus eſt, qui lib 2. cap 30. inter ea quæ ventrem adſtringunt, lenticulam affert, cui beta ad-

XXVIII. [1] Eſt & beta ſilveſtris, quam limonion vocant, alii nevroïdes, multum minoribus tenuioribuſque ac denſioribus foliis, undecim ſæpe, caule lilii. Hujus folia ambuſtis utilia, [2] guſtantium os adſtringunt. [3] Semen acetabuli menſura dyſentericis prodeſt. Aqua & e radice coctæ maculas veſtium elui dicunt, [4] itemque membranarum.

XXIX. [1] Intubi quoque non extra remedia ſunt. [2] Succus eorum cum roſaceo & aceto capitis dolores lenit. [3] Idemque cum vino potus, jocineris, & veſicæ: & epiphoris imponitur. Erraticum apud nos quidam [4] ambulam appellavere. [5] In Ægypto cichorium vocant, quod ſilveſtre ſit. Sativum autem ſerin, quod eſt minus & venoſius.

XXX. [1] Cichorium refrigerat. In cibo ſumptum & illitum collectiones, ſuccuſque decocti ventrem ſolvit. Jocineri, renibus, & ſtomacho prodeſt. Item ſi in aceto decoquatur, urinæ tormina diſcutit. Item morbum regium e mulſo, ſi ſine febre ſit. Veſicam adjuvat. Mulierum quidem purgationibus decoctum in aqua adeo prodeſt, ut emortuos partus trahat. Adjiciunt Magi, ſucco totius cum oleo perunctos favorabiliores fieri, & quæ velint, facilius impetrare. Quod quidem propter ſingularem ſalubritatem [2] aliqui chreſton appellant, alii pancration.

XXXI. [1] Et ſilveſtre genus, alii hedypnoida vocant, latioris folii. Stomachum diſſolutum adſtringit cocta: crudaque ſiſtit alvum. Et dyſentericis prodeſt, magis cum lente. Rupta & convulſa utroque genere juvantur. [2] Item quibus genitura valetudinis morbo effluat.

XXXII. [1] Seris & ipſa lactucæ ſimillima, duorum generum eſt: ſilveſtris melior. Nigra iſta, & æſtiva. [2] Deterior hiberna, & candidior. Utraque amara, ſtomacho utiliſſima, præcipue [3] quem humor vexat. [4] Cum aceto in cibo refrigerant vel illitæ: [5] diſcutiuntque & alios, quam ſtomachi. [6] Cum polenta ſilveſtrium radices ſtomachi cauſa ſorbentur: [7] & cardiacis illinuntur ſuper ſiniſtram mammam ex aceto. Omnes hæ & podagricis utiles, & ſanguinem rejicientibus: Item quibus genitura fluat, [8] alterno dierum potu. Petronius Diodotus, qui [9] anthologoumena ſcripſit, in totum damnavit ſerin multis modis arguens. Sed aliorum omnium opinio reſiſtit.

XXXIII. Braſſicæ laudes longum eſt exſequi, [1] cum & Chryſippus medicus privatim volumen ei dicaverit, per ſingula membra hominis digeſtum, & Dieuches: ante omnes autem Pythagoras & Cato non parcius celebrarint. Cujus ſententiam vel eo diligentius perſequi par eſt, ut noſcatur qua medicina uſus ſit [2] annis DC. Romanus populus. In tres CAP. IX.

NOTÆ.

jecta ſit, braſſicamque bis decoctam.

Sect. XXVIII. 1. *Eſt & beta.*] Hæc iiſdem verbis Oribaſius, lib. XI. fol 204. Oribaſio Dioſcorides præivit, lib. 4. cap. 16. Vide Notas & Emendat. num. XIV. Pingitur a Matthiolo λειμώνιον, ſeu νευροειδὲς, in lib. 4. Dioſcor. pag. 980. quale in Horto Regio obſervavimus Λειμώνιον porro ſcito vocitari, quod in pratis naſcitur, ut Dioſc ait, ἐν λειμῶσι.

2. *Guſtantium os.*] Vide Notas & Emend. num. XV.

3. *Semen acetabuli*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 7. de facult. ſimp. medic. pag. 201.

4. *Itemque membranarum.*] Pergamenarum membranarum elui ſordes ait aqua ea, in qua cum ſua radice cocta beta ſit.

Sect. XXIX. 1. *Intubi quoque.*] Intubus vel intubum Latinis, genera duo complectitur: ſativum, ſive ſerin: & cichorium, quod ſilveſtre ſive erraticum.

2. *Succus eorum.*] Plinius Valer. ad verbum, lib. 4. cap. 21. de intubo.

3. *Idemque cum vino*] Plinius Valer loco cit. *Jecoris & veſicæ vitia intubus cum vino hauſtus emendat* Theod. Priſcianus, lib. 2. parte 2. cap. 13. *Intuba frequenter comeſta ſemper hepaticos juvant.*

4. *Ambulam appellavere.*] Ita MSS. omnes, quos vidimus, quaſi indita appellatione ab ambulando, quo ſatis apte convenit cum altera erratici intubi nomenclatione. Iidem tamen libri in Indice, *Ambubaia.* Celſus, lib. 2. cap 30. *Vel intubus, vel ambubeia*, non ſemel. Eſt cichorium ſilveſtre, ſive picris Dodonæi, pag. 624. *Chicorée ſauvage.*

5. *In Ægypto cichorium vocant*] Erraticum ſcilicet illud genus, de quo dictum proxime. Ita Galenus, libro 8. de fac. ſimp. medic. pag. 227. πικρίδα & κιχώριον vocat ſilveſtre genus: σέριν ſativum. Quanquam & ipſum ſilveſtre cichorium Aetius σέριν vocat.

Sect. XXX. 1. *Cichorium.*] Erraticum videlicet intubum, ſive πικρίδα.

2. *Aliqui chreſton.*] Χρηστὸν, a bonitate, παγκράτιον ab eximia vi, efficientiaque omnimoda.

Sect. XXXI. 1. *Et ſilveſtre genus.*] Cichorium latioris folii, apud Dodon. pag. 623. Quod in cibo ſumptum jucundiorem animam, ſuavioremque faciat, id apud Græcos nomen invenit, ἡδύπνοις.

2. *Item quibus genitura.*] Genitale ſemen.

Sect. XXXII. 1. *Seris & ipſa.*] Columella, lib. 8. cap. 14. *Genus intubi, quod Græci σέριν appellant:* Sativum videlicet, ſive hortenſe, *Chicorée.* Hæc duum generum, Dioſcoride etiam auctore, eſt lib. 2. cap. 160 quanquam is diverſas diſcriminis notas affert. De vocis hujus *Seris* intellectu, vide Galenum, lib. 2. de alim. fac. cap. 41. pag. 360.

2. *Deterior .... & candidior*] Quæ a ſimilitudine lactucæ, alba lactuca a Plinio Valeriano dicitur, eo quem mox afferemus loco Silveſtris eadem appellatur, quod eſt, ut ait Dioſc anguſtiore folio, & amariore.

3. *Quem humor vexat.*] Ita MSS. Reg. Colbert. &c. In Chiffl. *quem uror vexat.* Dioſc. loco cit. prodeſſe ait diſſoluto & æſtuanti ſtomacho, [illegible]

4. *Cum aceto.*] Dioſc loco cit.

5. *Diſcutiuntque & alios.*] Humores videlicet, quæ vox ex antecedentibus ſubintelligi hoc loco debet.

6. *Cum polenta.*] Cum farina hordeacea, σὺν ἀλφίτῳ. Dioſc. loc. cit.

7. *Et cardiacis.*] Dioſc. loco cit. & totidem fere verbis Didymus in Geopon. lib 12. cap. 28 pag. 350. Plinius Valer. lib. 3. cap. 21. *Cardiacis ſanandis: Lactuca alba nomen eſt ſeris: quæ trita & impoſita mammæ ſiniſtræ, magnifice ſudorem minuit.* Cardiacus dicitur, qui morbo laborat cardiaco. Ait autem Celſus, lib. 3. cap. 19 cardiacum morbum aliud nihil eſſe, quam nimiam imbecillitatem corporis, quod ſtomacho languente immodico ſudore digeritur. Καρδίαν veteres ſtomachum appellabant, hoc eſt, os ventriculi.

8. *Alterno dierum potu.*] Si alternis diebus ſumatur. Didymus in Geopon. loc. cit. [illegible]

9. *Anthologoumena.*] Ἀνθολογούμενα, (ſic enim MSS. Reg. Colb. & Chiffl. non, ut libri editi, *antilegomena*.) hoc eſt, florilegia

Sect. XXXIII. 1. *Cum & Chryſippus &c.*] Tranſcripſit hæc Plinius Valer. lib. 4. de re med. cap. 29.

2. *Annis DC.*] Quot ab Urbe condita anni fluxere ad Catonis ævum. Elegans eſt Plinii Valeriani paraphraſis in hunc locum, cap. cit. *Cato tradit populum Romanum*, inquit, *ſexcentis fere annis medicina braſſicæ uſum: nondum enim in Ur-*

[1] ſpecies diviſere eam Græci antiquiſſimi. Criſpam, quam ſelinoïdea vocaverunt, a ſimilitudine apii foliorum, ſtomacho utilem, alvum modice mollientem. Alteram leam, latis foliis e caule exeuntibus. Unde caulodem quidam vocavere, nullius in medicina momenti. Tertia eſt proprie appellata crambe, tenuioribus foliis, & ſimplicibus, denſiſſimiſque: amarior, ſed efficaciſſima. [4] Cato criſpam maxime probat, dein lævem grandibus foliis, caule magno. [5] Prodeſſe tradit capitis doloribus, oculorum caligini ſcintillationique, lieni, ſtomacho, præcordiis crudam ex aceto & melle, coriandro, ruta, menta, laſeris radicula, ſumptam acetabulis duobus matutino: tantamque eſſe vim, ut qui terat hæc, validiorem fieri ſe ſentiat. Ergo vel cum his tritam, ſorbendam, vel ex hoc intinctu ſumendam. [6] Podagræ autem morbiſque [7] articulariis illini cum rutæ, coriandri, & ſalis mica, hordei farina. [8] Aqua quoque ejus decoctæ, nervos articuloſque mire juvari, [9] ſi foveantur vulnera, & recentia & vetera, etiam carcinomata, quæ nullis aliis medicamentis ſanari poſſint. Foveri prius aqua calida jubet, ac bis die tritam imponi. [10] Sic etiam fiſtulas, & luxata, & humores evocari, quæque diſcuti opus ſit. [11] Inſomnia etiam, vigiliaſque tollere decoctam, ſi jejuni edant quamplurimam ex oleo, & ſale. [12] Tormina, ſi decocta iterum decoquatur, addito oleo, ſale, cumino, polenta. Si ita ſumatur ſine pane, magis profuturam. [13] Inter reliqua bilem detrahi per vinum nigrum pota. [14] Quin & urinam ejus qui braſſicam eſitaverit, aſſervari, calefactamque nervis remedio eſſe. Verba ipſius ſubjiciam, ad exprimendam ſententiam: [15] Pueros puſillos ſi laves ea urina, numquam debiles fieri. [16] Auribus quoque ex vino ſuccum braſſicæ tepidum inſtillari ſuadet. Idque etiam tarditati audientium prodeſſe aſſeverat. [17] Et impetigines eadem ſanari ſine hulcere.

XXXIV. Græcorum quoque opiniones jam & Catonis cauſa poni convenit, in iis dumtaxat, quæ ille prætermiſerit. Biles detrahere non percoctam putant. [1] Item alvum ſolvere, eamdemque bis coctam ſiſtere. [2] Vino adverſari, ut inimicam vitibus. [3] Antecedente in cibis caveri ebrietatem, poſtea ſumpta crapulam diſcuti. [4] Hunc cibum & oculorum claritati conferre multum: [5] ſuccum vero crudæ vel angulis tantum tactis cum Attico melle, plurimum. Facillime concoqui, ciboque eo ſenſus purgari. Eraſiſtrati ſchola clamat, nihil eſſe utilius ſtomacho nerviſque, ideo & paralyticis [6] & tremulis dari jubet, & ſanguinem exſcreantibus. [7] Hippocrates cœliacis & dyſentericis bis coctam cum ſale. Item ad teneſmon, & renum cauſa: [8] lactis quoque ubertatem puerperis hoc cibo fieri judicans, [9] & purgationem feminis. [10] Crudus quidem caulis ſi mandatur, partus

NOTÆ.

bem commeaverant medici, qui in artem redegerunt, quemadmodum nigro ſaniem conſtet, & peregrina ſcium pigmenta attulerunt, ut aliis imponerent pretia quæ vellent. Ceterum militares viri glorioſas cicatrices gratuito olere curabant: eodem hortis curo niſi ad ſalmem, dum illos paſcit, & ſanat.

3. *In tres ſpecies.*] De his actum eſt libro ſup ſect. 41. Græci vocant σελινοειδῆ, λείαν ſive καυλώδη, κράμβην.

4. *Cato criſpam.*] De re ruſt. cap. 157. pag 85.

5. *Prodeſſe tradit.*] Ibidem, pag. 86. Hæc ad verbum Plinius alter Valerianus, lib. 4. cap. 29. ubi hoc Catonis antidotum vocat.

6. *Podagræ autem*] Idem Cato, pag. 86. *Verum morbum articularium nulla res tantum purgat, quantum braſſica cruda, ſi eam edes cum ruta, & coriandro conciſam.* Ita etiam Paxamus in Geopon. lib. 12. cap 17. pag. 337. & Plinius Valer. loc cit.

7. *Articulariis.*] Ita MSS omnes. Plinius Valer. *articularibus* Quædam Catonis exemplaria *articularem* morbum habent.

8. *Aqua quoque ejus.*] Plinius Valerianus, lib 4. cap. 29.

9. *Si foveantur.*] Cato, cap. 157. pag 85. Plinius Valer. lib 3. cap. 22. Paxamus in Geopon. loc. cit.

10. *Sic etiam fiſtulas.*] Vide Notas & Emendationes, num. XVI.

11. *Inſomnia etiam*] Cato, loc. cit. pag. 86.

12. *Tormina.*] Cato, cap. 156. pag. 84. & cap. 157. pag 87.

13 *Inter reliqua.*] Hæc paulo enucleatius Cato, cap. 156. pag. 84.

14. *Quin & urinam*] Cato, cap. 157. pag. 87.

15. *Pueros.*] Cato, loco cit. & Plinius Valer. libro 4. cap 29.

16. *Auribus quoque.*] Verba hæc ſunt Catonis, cap. 157. fere extremo: *Auribus ſi parum audies, terito cum vino braſſicam, ſuccum exprimito, in aurem intro tepidum inſtillato: cito intelliges te plus audire.* Habet hoc ipſum Plinius Valer. lib. 1. cap. 12. & Paxamus in Geopon. lib. 12. cap. 17. pag. 338.

17. *Et impetigines.*] Cato, loc. cit. *Deinde impetigini parce braſſicam apponito, ſanam faciet, & hulcus non faciet.* Paxamus in Geopon loc. cit. Λειχῆνα ἢ ἐξανθοῦν τι σῶμα θεραπεύειν. Impetigo, fœdatio cutis eſt, ſerpens cum pruritu, quam alii ſcabiem ſiccam, aſperam, & prominentem intelligunt: alii morbum ſimilem ſcabiei ſquamoſum. Plerique λειχῆνα Græcis dici exiſtimant, de quo jam ſect. 2. egimus. Delicias Turnebus facit, dum *porca petigines* hoc loco legit.

Sect. XXXIV. 1. *Item alvum ſolvere, eamdemque.*] Hæc quoque tradit Galenus, lib 3. de ſimp. med facult. cap. 15. pag 70. & Dioſcor. lib. 2. cap. 145. & 146. *Braſſicam bis decoctam alvum adſtringere* Celſus pariter admonet, lib. 2 cap. 30. *movere, ſi ſubcruda eſt*, cap 20.

2 *Vino adverſari.*] Si quis dum coquitur braſſica, vini paululum inſtillet, minime percoctum iri, ait Geopon auctor, lib. 5. cap. 11. pag 131. De hac antipathia rurſum ſect. 36

3. *Antecedente*] Hoc pariter auctor Geopon loco citato. Theophraſtus, Eubulus, Apollodorus, Caryſtius, Timæus, Nicochares, aliique apud Athænæum, lib. 1. pag 34. Ariſtoteles quoque, ſect. 3. problem 17. pag. 697. Διὰ τί ἡ κράμβη παύει τὴν κραιπάλην. E Latinis etiam Cato, cap. 156. pag. 83. *Si voles in convivio multum bibere, cœnareque libenter, ante cœnam eſto crudam braſſicam quantum voles ex aceto: & item, ubi cœnaveris, comeſto aliqua quinque folia. reddent te quaſi nihil ederis, biberiſque: bibeſque quantum voles.*

4. *Hunc cibum.*] Ita etiam Paxamus in Geopon. lib. 12. cap. 17. pag. 338. Dioſc. quoque, lib. 2. cap 146.

5. *Succum vero crudæ.*] Marcellus Empir cap. 8. pag. 55. *Braſſica cruda, inquit, trita, cum pane candido madefacto ſubacta, ac fronti illita; dolorem oculorum plurimum relevat.*

6. *Et tremulis.*] Dioſc. lib. 2. cap. 146. Τρομώδεσι, quibus ſunt artus tremuli.

7. *Hippocrates.*] Libro 2. de morb mul.

8. *Lactis quoque.*] Hippocr. lib. 1. de morb. mul textu 73. pag 460.

9. *Et purgationem.*] Hippocr. lib de nat mul tex. 19. pag 376. & tex. 31. pag. 391. Item lib. 1. de morb. mul. tex. 74 pag. 461.

10 *Crudus quidem.*] Hippocr. loco citato proxime, commanducatam braſſicam menſes trahere prodidit: affricatam, partum ejicere, pag 377.

quoque

quoque emortuos pellit. [11] Apollodorus adverſus fungorum venena ſemen aut ſuccum bibendum cenſet. Philiſtion opiſthotonicis ſuccum ex lacte caprino cum ſale & melle. Invenio & a podagra liberatos edendo eam, decoctæque jus bibendo. Hoc & cardiacis datum & comitialibus morbis addito ſale. [12] Item ſplenicis in vino albo per dies XL. [13] Ictericis, nec non & phreneticis radicis crudæ ſuccum gargarizandum bibendumque demonſtrat. Contra vero ſingultus cum coriandro & anetho, melle ac pipere, ex aceto. Illitam quoque prodeſſe [14] inflationibus ſtomachi. Item ſerpentium ictibus, & ſordidis hulceribus, ac vetuſtis, vel ipſam aquam cum hordeacea farina: ſuccum ex aceto, [15] vel cum feno Græco. Sic aliqui & articulis, podagriſque imponunt. [16] Epinyctidas, ac quidquid aliud ſerpit in corpore, impoſita levat. [17] Item repentinas caligines: has & ſi manditur ex aceto. Sugillata vero & alios livores pura illita. [18] Lepras, & pſoras cum alumine rotundo ex aceto. [19] Sic & fluentes capillos retinet. Epicharmus teſtium & genitalium malis hanc utiliſſime imponi aſſerit. Efficacius eamdem cum faba trita. Item convulſis cum ruta. Contra ardorem febrium & ſtomachi vitia cum rutæ ſemine: [20] & ad ſecundas. Et muris aranei morſus, foliorum aridorum farina [21] alterutra parte exinanit.

XXXV. Ex omnibus braſſicæ generibus ſuaviſſima eſt [1] cyma, etſi inutilis habetur, difficilis in coquendo, & renibus contraria. Illud quoque non eſt omittendum, aquam decoctæ, ad tot uſus laudatam, fœtere humi effuſam. Stirpium braſſicæ aridorum cinis, [2] inter cauſtica intelligitur. Ad coxendicum dolores cum adipe vetuſto. At cum laſere & aceto [3] in vicem pſilothri evulſis illitus pilis, naſci alios prohibet. Bibitur & cum oleo ſubfervefactus, vel per ſe elixus, ad convulſa & rupta intus, lapſumque ex alto. Nulla ergo ſunt crimina braſſicæ? Immo vero apud eoſdem animæ gravitatem facere, dentibus & gingivis nocere: [4] & in Ægypto propter amaritudinem non eſtur.

XXXVI. Silveſtris, ſive erratica, immenſo plus effectus [1] laudat Cato: [2] adeo ut aridæ quoque farinam [3] in olfactorio collectam, vel odore tantum naribus rapto, vitia earum graveolentiamque ſanare affirmet. Hanc alii [4] petræam vocant, [5] inimiciſſimam vino, quam præcipue vitis fugiat: aut ſi non poſſit fugere, moriatur. [6] Folia habet una, parva, rotunda, lævia, plantis [7] oleris ſimilior, candidior ſativa, & hirſutior. Hanc inflationibus mederi, melancholicis quoque, ac vulneribus recentibus, cum melle, ita ne ſolvantur ante diem ſeptimum: ſtrumis, fiſtulis, in aqua contritam, Chryſippus auctor eſt. Et alii vero compeſcere mala corporis quæ ſerpant: [8] nomas vocant. Item excreſcentia abſumere. Cicatrices ad planum redigere. Oris hulcera & tonſillas, manducatam & coctam, ſucco gargarizato cum melle tollere. Item pſoras & lepras veteres, ipſius tribus partibus cum duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus ſatis eſſe eam contra canis rabioſi morſum imponi. Melius ſi cum laſere, & aceto acri. Necari quoque canes ea, ſi detur, ex carne. Semen ejus toſtum auxiliatur contra ſerpentes, fungos, [9] tauri ſangui-

NOTÆ.

11. *Apollodorus.*] Paxamus quoque in Geopon. loc. cit.

12. *Item ſplenicis.*] Hæc pariter Paxamus loco cit. & Dioſc. σπληνικοὺς ὠφελεῖ, loc. cit.

13. *Ictericis.*] Et his quoque in vino albo dari per dies XL. Paxamus præcipit loco cit. Sunt autem icterici, qui ictero morbo laborant, quem Varro vocat regium morbum, ut dicemus lib. 22. ſect. 53. Vulgus in Gallia a colore flavo, *la Jauniſſe*.

14. *Inflationibus ſtomachi.*] Ita libri omnes, etiam MSS. non, ut quidam voluere, *inflammationibus*. Sunt enim diverſæ ex affectiones ſtomachi, ut Celſus docet, libro 4. cap. 5. de morbis ſtomachi: *Modo urgens calor*, inquit, *modo inflammatio, modo exhulceratio afficit*.

15. *Vel cum feno Græco.*] Cum aceto, & feni Græci farina, podagricis articularioque morbo prodeſſe, hulceribus quoque ſordidis ac vetuſtis, auctor eſt Dioſcorides, lib. 2. cap. 146.

16. *Epinyctidas.*] Dioſc. loc. cit.

17. *Item repentinas.*] Dioſc. loco cit. braſſicam ait auxiliari plurimum iis, quibus eſt obtuſior oculorum acies: ἀμβλυωποῦσι ἢ βραδεῖ ὁρῶσιν.

18. *Lepras &c.*] Paxamus loc. cit. iiſdem fere verbis.

19. *Sic & fluentes.*] Dioſc. loc. cit. Ἴσχει ἢ τὰς ῥύσιν τῶν ἐν κεφαλῇ τριχῶν.

20. *Et ad ſecundas.*] Subintellige, ejiciendas: ἐκβαλεῖν χορία dixit Hippocrates, lib. 1. de morb. mul. ſect. 122.

21. *Alterutra parte.*] Sive ſuperne vomitum, ſive inferne alvum ciendo.

Sect. XXXV. 1. *Cyma.*] In omni, inquis, braſſicæ genere, cyma quidem ſuaviſſima eſt, ut agnoſcunt omnes ſublimiores gulæ magiſtri: eſt enim, ut dictum eſt libro ſuperiore, ſect. 41. ipſorum caulium tenerior delicatiorque cauliculus: ſed idem tamen eſt medicinæ inutilis: quippe difficilis in coquendo, &c. Cave credas braſſicæ genus cymam appellari.

2. *Inter cauſtica.*] Καυστικὰ medicamenta ſunt, quæ adurendi vim habent.

3. *In vicem pſilothri.*] Ψίλωθρον, φάρμακον αὐτὸς ψιλοῦν τῶν τριχῶν, medicamentum ad evellendos pilos, quaſi depilatorium.

4. *Et in Ægypto.*] Dioſcor lib. 2. cap. 145.

Sect. XXXVI. 1. *Laudat Cato.*] Cap. 157. pag. 87 & 88.

2. *Adeo ut arida.*] Cato, loc. cit. pag. 88. *Si polypus in naſo introierit, braſſicam erraticam aridam tritam in malum conjicito, & ad naſum admoveto: ita ſubducito ſurſum animam quamplurimum poteris: in triduo polypus excidet*, &c.

3. *In olfactorio.*] Olfactorium, inquit Joan. de Janua, *vas eſt unguentarium muliebre, in quo odoramenta geſtantur*, nempe ex Iſidoro, lib. 19. cap. 31.

4. *Petræam vocant.*] Quod in locis petroſis, præruptiſque naſcitur ἐν κρημνώδεσι τόποις, ut ait Dioſc. lib. 2. cap. 147. a quo hæc ἀγρία κράμβη vocatur. Hæc eadem illa eſt, inquit Ruellius lib. 2. cap. 132. pag. 446. quæ tot exercuit, immo fere occidit Grammaticos, illo Satyrici ſenariolo vaticinante, quantam crucem noſtris Criticis olim poneret,
Occidit miſeros crambe repetita magiſtros.

5. *Inimiciſſimam vino.*] Quippe cui ſi vitis adferatur, a braſſica recedat ea quam poſſit longiſſime, ut quidem prodit auctor Geopon. lib. 5. cap. 11. pag. 131. Paxamus apud eumdem auctorem, lib. 12. cap. 17. pag. 339. ait aut tabe tum braſſicam, aut vitem interituram eſſe. De hac inimicitia iterum Plinius lib 24. ſect. 1.

6. *Folia habet una.*] Ita Reg. 1. cod. Alii *bina* legunt: ſed falſo. *Una* vero idem eſt, atque unius generis, ac modi.

7. *Oleris ſimilior.*] Hoc eſt, braſſicæ ſativæ.

8. *Nomas vocant.*] Νομαὶ ſunt τὰ νεμόμενα τῶν ἑλκῶν, hulcera ſerpentia quæ depaſcunt.

9 *Tauri ſanguinem.*] Et adverſus taurini ſanguinis epoti venenum auxiliari braſſicæ ſemen, auctor eſt Dioſc. in Alexipharm. cap. 25.

nem. Folia cocta ſplenicis in cibo data, & cruda illita cum ſulphure & nitro proſunt. Item mammarum duritiæ. Radicum cinis uvæ in faucibus tumenti tactu medetur: & parotidas cum melle illitus reprimit: ſerpentium morſus ſanat. Virium braſſicæ unum & magnum argumentum addemus, & mirabile. Cruſtæ ſi occupent intus vaſa omnia, in quibus aquæ fervent in tantum, ut non ſit eas avellere, ſi braſſica in iis decoquatur, abſcedunt.

XXXVII. Inter ſilveſtres braſſicas & [1] lapſana eſt, pedalis altitudinis, hirſutis foliis, napi ſimillimis, niſi candidior eſſet flore. [2] Coquitur in cibo. Alvum lenit & mollit.

XXXVIII. [1] Marina braſſica vehementiſſime ex omnibus alvum ciet. [2] Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne, ſtomacho inimiciſſima.

XXXIX. [1] Scillarum in medicina alba eſt quæ maſculus, femina nigra. Quæ candidiſſima fuerit, utiliſſima erit. [2] Huic aridis tunicis direptis [3] quod reliquum e vivo eſt, conſectum ſuſpenditur lino, modicis intervallis. [4] Poſtea arida fruſta in cadum aceti quam aſperrimi pendentia immerguntur, ita ne ulla parte vas contingant. [5] Hoc fit ante ſolſtitium, diebus XLVIII. Gypſo deinde oblitus cadus ponitur ſub tegulis, totius diei Solem accipientibus. Poſt eum numerum dierum tollitur vas, ſcilla eximitur, acetum transfunditur. [6] Hoc clariorem oculorum aciem facit. [7] Salutare eſt ſtomachi laterumque doloribus, potum ſumptum binis diebus. Sed tanta vis eſt, ut avidius hauſtum extinctæ animæ momento aliquo ſpeciem præbeat. Prodeſt & gingivis, & dentibus, vel per ſe commanducata. Tineas & reliqua ventris animalia pellit ex aceto & melle ſumpta. [8] Linguæ quoque recens ſubjecta præſtat, ne hydropici ſitiant. [9] Coquitur pluribus modis: in olla, quæ conjiciatur in clibanum aut furnum, [10] vel adipe aut luto illita, aut fruſtatim in patinis. [11] Et cruda ſiccatur, deinde conciditur, coquiturque in aceto, tum ſerpentium ictibus imponitur. [12] Toſta quoque purgatur, & medium ejus iterum in aqua coquitur. [13] Uſus ſic coctæ ad hydropicos, ad urinam ciendam tribus obolis cum melle & aceto potæ. [14] Item ad ſplenicos, & ſtomachicos, ([15] ſi non ſentiant hulcus,) quibus innatet cibus. [16] Ad tormina, regios morbos, tuſſim veterem cum ſuſpirio. [17] Diſcutit & foliis ſtrumas, quadrinis diebus ſoluta. [18] Furfures capitis, & hulcera manantia illita,

NOTÆ.

Sect. XXXVII 1. *Lapſana.*] De qua ſuperiore libro, ſect. 41.

2. *Coquitur in cibo.*] Et caulis & folia, inquit Dioſc. lib. 2. cap. 142.

Sect XXXVIII. 1. *Marina braſſica.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib 2. cap. 148. Galenus item, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 196. A Lobelio pingitur id braſſicæ genus in Obſerv. pag. 319. quale in horto Regio vidimus.

2. *Coquitur propter*] Iiſdem verbis Dioſc. loc. cit.

Sect. XXXIX. 1. *Scillarum.*] Delibata hæc jam ſuperiore libro, ſect 30.

2. *Huic aridis tunicis.*] Hanc ipſam aceti ſcillini concinnandi rationem vide apud Columellam, lib. 12. cap. 33. Marcellum Empir. cap. 20. pag 149. & apud Dioſc. lib. 5. cap 25.

3 *Quod reliquum e vivo.*] E medio, quod tenerius, interiuſque eſt Marcellus Empir. cap 34 pag. 232 *Scillæ bulbi*, inquit, *quod interius eſt.* Τὸ μεσαίτατον, quod intimum eſt meditullium, inquit Dioſc. lib. 2. cap 202.

4. *Poſtea arida.*] In umbra ſiccata. Hæc totidem verbis Dioſc. loc. cit. Sectas taleolas vocat Columella, lib. 12. cap. 33.

5. *Hoc fit ante ſolſtitium.*] Diſcrepat Columella, qui diebus ante vindemiam XL. id fieri præcipit.

6. *Hoc clariorem.*] Dioſcor lib. 5 cap. 25.

7. *Salutare eſt*] Stomachicis, & iis qui ægre cibum concoquunt Dioſc. loco proxime cit.

8. *Linguæ quoque.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 12. plane ad verbum. Apuleius quoque, cap 42. tit. 4.

9. *Coquitur pluribus*] Ita Dioſc. lib. 2. cap. 202.

10. *Vel adipe aut luto*] Dioſcor. loc. cit. Σταιτὶ δὲ ἢ πηλῷ περιπλασθεῖσα, καὶ βάλλεται εἰς κλίβανον ἢ ἀνθρακιὰν ἐμβάλλεται μέχρις ἂν ὀπτηθῇ ἱκανῶς τὸ περικείμενον αὐτῇ. *Farina ſubacta, lutove oblinitur, & in clibanum conjicitur, aut prunis obruitur, donec ambiens cruſta ſufficienter toſta ſit.* Ex aliis haud dubie fontibus Plinius hæc hauſit. Nam vocem ambiguam στέατι, quæ & adipem, & farinam ſubactam fermentumve ſignificat, *de la paſte*, cur adipem potius redderet, quam farinam, non liquet. Heſychius, pag. 862. Σταῖς, ἄλευρον, ζύμη. Σταῖτος, λίπος. Niſi forte numero ſolum multitudinis, ut Heſychius innuit, fermentum ſignificet, ac farinam: numero ſingulari, adipem. At adipe involvi, incoquique ſcillam, minus commodum videtur, quam ſi id farina fiat ſubacta.

11. *Et cruda.*] Hæc quoque Dioſc. lib. 2. cap. 202. Theod. Priſcianus, lib 1. cap 22. de apum percuſſibus, vel ſcorpionum, ceterorumque ſerpentium. *Scilla cruda trita imponitur, & ſtatim curat.*

12. *Toſta quoque.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 12. ad verbum: & Scribonius Largus, Compoſ. 76.

13 *Uſus ſic coctæ*] Dioſc loco cit. Apuleius quoque, cap. 42. tit. 1. & ante hos Celſus, lib 3. cap 21. Plinius Valer. loc. cit. *Scilla bulbus torretur, deinde purgatur, & medium ejus in aqua coquitur: cum madidum eſt, ex eo tres oboli dantur potui ex melle & aceto: evacuatur per urinam.* Theodorus Priſcianus, lib. 4. *Ad hydropem: Squilla, id eſt, bulbus ſub prunis furno aſſatur: deinde circumpurgatur, & medietas ejuſdem bulbi in aqua coquitur: poſteaquam coquendo colorem mutaverit, tollitur. Ex quo bulbo ſcrupulus unus & dimidius teritur cum oxymelle: tribus cyathis calefactum, bibendum datur: omnem calamitatem per urinam evacuat.*

14 *Item ad ſplenicos & ſtomachicos.*] Dioſc. loc. cit. Καὶ στομαχικοῖς οἷς ἐπιπολάζει τὰ σιτία. *Stomachicis quibus innatant cibus.* Celſus lib. 4. cap. 9 in lienis morbo *acetum acre ſorbere per ſe, & magis etiam quod ſcilla conditum ſit, expedire ait.* Σπληνικὸς eſt lienoſus, ſive qui lienis induratione patitur. Vide Galenum, lib. 9. κατὰ τόπους, cap 2. pag. 598. Στομαχικὸς, qui ſtomacho, hoc eſt, ventriculi orificio laborat, & cibum continere nequit. Vocis hujus acceptiones alias vide apud eumdem Galenum, lib. 8. κατὰ τόπους, cap 2. pag 563.

15. *Si non ſentiant hulcus.*] Cavendus enimvero ſcillæ uſus iis, quibus interna quæpiam exhulceratio eſt, inquit Dioſcor lib 2. cap. 202. Φυλάττεσθαι δὲ αὐτῆς τὴν δόσιν δεῖ, ἐφ' ὧν ἕλκωσίς τις ἐστιν ἐντός.

16. *Ad tormina, &c.*] Dioſc. loc. cit. Καὶ ἐπὶ ἰκτερικῶν, στροφουμένων, βηττόντων χρονίως, ἀσθματικῶν, αἱμοπτυϊκῶν. Celſus lib. 4 cap. 4. ad tuſſim pariter veterem *delingere ſcillam* jubet. Scribonius Largus, Compoſ 76. *Ad ſuſpirioſos faciunt bene inter ſimplicia quidem acetum ſcillites, quod vocant, cochleario ter quaterve ſumptum in die. Prodeſt & ipſa ſcilla, argilla circumdata, & furno cocta, purgatis exterioribus putaminibus, & quod tenerrimum eſt ejus mellis duabus partibus Attici admixtum & tritum, cochleario ſemel in die biſve ſumptum profuit multis.*

17. *Diſcutit & foliis.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 9. ubi de furunculis & ſtrumis: *Scilla quoque*, inquit, *ſi contrita in vicem cataplaſmatis imponatur, quatuor diebus permanens continuis, duritias ſolvit.*

18. *Furfures &c.*] Hanc vim bulbis adſcribit Dioſc. lib. 2. cap. 20. cum nitro cocto.

ex oleo cocta. [19] Coquitur & in melle cibi gratia, maxime uti coctionem facias. [20] Sic & interiora purgat. [21] Rimas pedum ſanat in oleo cocta, & mixta reſinæ. Semen ejus lumborum dolori ex melle imponitur. [22] Pythagoras ſcillam in limine quoque januæ ſuſpenſam malorum medicamentorum introïtum pellere tradit.

XL. Ceterum bulbi ex aceto & ſulphure vulneribus in facie medentur. Per ſe vero triti nervorum contractioni, & ex vino [1] porrigini: cum melle, [2] canum morſibus: Eraſiſtrato placet cum pice. Sanguinem idem eos ſiſtere tradit illitos cum melle. Alii ſi e naribus fluat, coriandrum & farinam adjiciunt. [3] Theodorus & lichenas ex aceto bulbis curat: [4] & erumpentia in capite, cum vino auſtero aut ovo. Et bulbos epiphoris idem allinit, & ſic lippitudini medetur. Æque vitia quæ ſunt in facie, [5] eorum rubentes maxime, in Sole illiti cum melle & nitro, emendant: [6] lentiginem cum vino aut cucumi cocto. [7] Vulneribus quoque mire proſunt per ſe: [8] aut, ut Damion, ex mulſo, ſi quinto die ſolvantur. [9] Iiſdem & auriculas fractas curat, [10] & teſtium pituitas: In articulorum doloribus miſcent farinam. [11] In vino cocti illiti ventri, duritiam præcordiorum emolliunt. [12] Dyſentericis in vino ex aqua cæleſti temperato dantur. Ad convulſa intus, cum ſilphio pilulis fabæ magnitudine. [13] Ad ſudorem tuſi illinuntur. [14] Nervis utiles: ideo & paralyticis dantur. [15] Luxata in pedibus, qui ſunt ruſi ex his, citiſſime ſanant cum melle & ſale. [16] Venerem maxime Megarici ſtimulant: [17] hortenſii, partum cum ſapa aut paſſo ſumpti: ſilveſtres, interaneorum plagas & vitia, cum ſilphio pilulis devoratis ſedant. Et ſativorum ſemen contra phalangia bibitur in vino. Ipſi ex aceto illinuntur contra ſerpentium ictus. Semen antiqui bibendum inſanientibus dabant. Flos bulborum tritus crurum maculas varietateſque igne factas emendat. [18] Diocles oculos hebetari ab iis putat. Elixos aſſis minus utiles eſſe adjicit, & difficile concoqui ex vi uniuſcujuſque naturæ.

XLI. [1] Bulbinem Græci vocant herbam porraceis foliis, rubicundo bulbo. Hæc traditur vulneribus mire utilis dumtaxat recentibus. [2] Bulbus quem vomitorium vocant ab effectu, folia habet nigra, ceteris longiora.

XLII. [1] Utiliſſimus ſtomacho cibus aſparagi traduntur. [2] Cumino quidem addito inflationes ſtomachi colique diſcutiunt: [3] iidem oculis claritatem afferunt. [4] Ventrem leniter molliunt. Pectoris & ſpinæ doloribus, inteſtinorumque vitiis proſunt, vino cum coquuntur addito. [5] Ad lumborum & renum dolores, ſemen trium obolorum ponde- CAP. X.

NOTÆ.

19. *Coquitur &c.*] Dioſc. totidem verbis, lib 2. cap. 202.

20. *Sic & interiora.*] Quoniam ſic ſumpta, viſcida excrementa alvo detrahit, inquit Dioſc. loc. cit.

21. *Rimas pedum.*] Dioſc. loc. cit. & Marcellus Empir. cap. 34. pag. 231. totidem verbis.

22. *Pythagoras*] Et Dioſc. quoque loc. cit. Ἔστι δὲ καὶ ἀλεξιφάρμακος ὅλη πρὸ τῶν θυρῶν κρεμαμένη. Sic etiam Zoroaſtres in Geopon. lib. 15 cap. 1. pag. 406. Quin & vulpes quoque, inara lupo & ſcillam adverſari, pro ſpeluncæ foribus ſcillam ſuſpendit, quæ lupum ab ingreſſu arceat, teſte Habdarrahmano Ægyptio, cap. 23. pag. 96. Scilla vim expiandi habere credita olim: quare apud Theophr in Charact. ſuperſtitioſus ſubinde ſe ſcillæ circumlatione purificat. Vide Caſauboni Notas in eum locum.

Sect. XL. 1 *Porrigini.*] Furfuribus, πιτύροις, Dioſc. lib. 2 cap 200 & Marcellus Empir. cap. 4. pag 40.

2. *Canum morſibus.*] Dioſc. loc. cit. cum melle, ac pipere trito.

3. *Theodorus & lichenas.*] Proximum certe lichens & affine malum elephantiaſin, hoc medicamento ſanari auctor eſt Plinius Valer. lib 2. cap 57. & Q. Serenus, cap. 11. huic propellendo malo, inquit,

Non fruſtra bulbos, & ſulphura jungis aceto.

4. *Et erumpentia.*] Subintellige hulcera: ἀχῶρας dixit Dioſc loc cit.

5. *Eorum rubentes.*] E bulbis ii maxime, quorum cortex radicis rubet. Dioſcorid. lib. 2. cap. 200. βολβὸς πυῤῥός.

6 *Lentiginem cum vino.*] Cum melle maluit Q. Serenus, cap. 12.

Proderit & bulbus mellis dulcedine victus.

7. *Vulneribus quoque.*] Hæc Plinius Valer. ad verbum, lib. 3. cap 20.

8. *Aut, ut Damion, ex mulſo.*] Vide Notas & Emendationes, num. XVII.

9. *Iiſdem & auriculas.*] Dioſc lib. 2. loc. cit. cap. 200.

10. *Et teſtium pituitas.*] Sic, opinor, aquoſos teſtium tumores vocat Dolorem teſtium ſimpliciter Marcellus Empir. appellat, cap. 33. pag. 228. *Bulbi ex mulſo triti atque illiti, dolentibus teſticulis medentur.*

11. *In vino cocti*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 15. *Bulbi triti*, inquit, *illiti ventri, bene molliunt, & præcordiorum tumorem curant.*

12. *Dyſentericis.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 28. *Dyſenteria compeſcenda: Per ſe bulbi triti dantur, & in vino auſtero potio miſcetur.*

13. *Ad ſudorem.*] Compeſcendum. Dioſc. lib. 2. cap. 200.

14. *Nervis.*] Largiore tamen cibo ſumptos nervis nocere bulbos ait Dioſc. lib 2. cap. 200.

15. *Luxata.*] Dioſc. lib. 2. cap. 200. Græci ϛρέμματα luxata, ſeu artus luxatos vocant, cum ſuo loco mota oſſa legitimos naturæ in ea parte motus cum dolore remorantur.

16. *Venerem maxime*] Hoc de bulbis ſatis univerſe prodidit Galenus, lib. 6. de fac. ſimp med. pag. 164. & Dioſc. loc. cit. De Megaricis in primis Ovidius a nobis laudatus, lib. 19. ſect. 30 De Regiis appellatis, Athenæus lib. 2. pag. 64. Referri huc forte poteſt vulgata illa apud eumdem Athenæum, loc. cit parœmia ἡ δὲ παροιμία φησι,

Οὐδέν σ' ὀνήσει βολβὸς, ἂν μὴ νεῦρ' ἔχῃς.

Nervos carentem juverit bulbus nihil.

De qua Eraſmum conſule, Chiliad. 4. Cent. 2. Adag. 41.

17. *Hortenſii.*] Iidemque ſativi, eſculentique appellati

18. *Diocles oculos.*] Diphilus quoque Siphnius apud Athen. lib. 2. pag 64.

Sect. XLI. 1. *Bulbinem.*] Βολβίνη dicitur Theophraſto, lib. 7. hiſt. cap. 13. & Matroni apud Athen. lib. 2. pag. 64

2. *Bulbus quem.*] Oribaſii interpres, lib. 11. pag. 193. poſt Dioſc. lib. 2. pag. 201. *Bulbus qui ad ciendum vomitum accommodatus dicitur, folia habet.... multo longiora, quam is qui edendo eſt*, &c. Dioſcorid. Βολβὸς ἐμετικὸς, &c. A ſimilitudine quam folio cum junco habet, Hiſpani Jonquillas nuncupant: a quibus & Galli *Jonquille: Jonquille d'Eſpagne grande Jonquille: petite Jonquille.* Pingitur a Dodonæo, pag. 226. Sed & quiſquis bulbus vomitum ciet, vomitorius dici poteſt. Vide Anguillaram, par. 7. pag 119.

Sect. XLII. 1. *Utiliſſimus.*] Hæc Plinius Valer. ad verbum, lib. 4. cap 30.

2. *Cumino quidem.*] Plinius Valer. loc. cit.

3. *Iidem oculis.*] Plinius Valer loc. cit.

4. *Ventrem leniter.*] Plinius Valer. loc. cit. Dioſc. lib. 2. cap. 152. & Diocles apud Athen. lib 3. pag. 120.

5. *Ad lumborum.*] Plinius Valer. lib. 2. cap 36. *Aſparagi ſemen & cumini*, inquit, *pari pondere tritum, & ex vino vel aqua calida potui datum, emendat lumborum & renum vitia.* Et Q. Serenus, cap. 26. de lumbis & renibus ſanandis:

Aut caput aſparagi cum vino ſume vetuſto,

Seu madidi, appone: modus conducit uterque.

re, pari cumini bibitur. [6] Venerem ſtimulant. [7] Urinam cient utiliſſime, præterquam veſicam exhulcerant. [8] Radix quoque, plurimorum prædicatione, trita, & ex vino albo pota, calculos quoque exturbat, [9] lumborum & renum dolores ſedat. [10] Quidam & ad vulvæ dolorem radicem cum vino dulci propinant. [11] Eadem in aceto decocta contra elephantiaſin proficit. Aſparago trito ex oleo perunctum pungi ab apibus negant.

XLIII. Silveſtrem aſparagum aliqui [1] Libycum vocant, [2] Attici hormenum. [3] Hujus ad ſupra dicta omnia efficacior vis, & candidiori major. [4] Regium morbum extenuat. Veneris cauſa aquam eorum decoctam bibi jubent ad heminam. Ad idem & ſemen valet cum anetho, ternis utriuſque obolis. Datur & ad ſerpentium ictus ſuccus decoctus. Radix miſcetur radici marathri inter efficaciſſima auxilia. Si ſanguis per urinam reddatur, ſemen aſparagi, & apii, & cumini ternis obolis in vini cyathis duobus, quinis diebus, Chryſippus dari jubet. Sic & hydropicis contrarium eſſe, quamvis urinam moveat, docet: [5] Item Veneri. Veſicæ quoque, niſi decoctum: [6] quæ aqua ſi canibus detur, occidi eos: [7] In vino decoctæ radicis ſuccum, ſi ore contineatur, dentibus mederi.

CAP. XI XLIV. [1] Apio gratia in vulgo eſt. Namque rami largis portionibus per jura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. [2] Præterea oculis illitum cum melle, ita ut ſubinde foveantur ferventi ſucco decocti, aliiſque membrorum epiphoris: per ſe tritum, aut cum pane, vel polenta impoſitum, mire auxiliatur. Piſces quoque ſi ægrotent in piſcinis, apio viridi recreantur. Verum apud eruditos non aliud erutum terra in majore ſententiárum varietate eſt. Diſtinguitur ſexu. Chryſippus feminam eſſe dicit criſpioribus foliis & duris, craſſo caule, ſapore acri & fervido. Dionyſius nigriorem, brevioris radicis, vermiculos gignentem: Ambo neutrum ad cibos admittendum, immo omnino nefas: [3] nam id defunctorum epulis feralibus dicatum eſſe: viſus quoque claritati inimicum. Caule feminæ [4] vermiculos gigni. [5] Ideoque eos qui ederint, ſterileſcere, mares feminaſque. In puerperiis vero ab eo cibo [6] comitiales fieri qui ubera hauriunt. Innocentiorem tamen eſſe marem. Eaque cauſa eſt, ne inter nefaſtos frutices damnetur. [7] Mammarum duritiam impoſitis foliis emollit. [8] Suaviores aquas potui incoctum præſtat. Succo maxime radicis cum vino lumborum dolores mitigat. Eodem jure inſtillato gravitatem aurium. [9] Semine urinam ciet, menſtrua, [10] ac ſecundas partûs. Et, ſi fo-

NOTÆ.

6. *Venerem.*] Plinius Valer. lib 4. cap. 30.

7. *Urinam.*] Plinius Valer. loc. cit.

8. *Radix quoque.*] Dioſc. lib. 2. cap. 152. Plinius Valer. lib 2. cap. 36. & lib 4 cap 30. cap. 176. & cap. 179. Marcellus Empir. cap. 25 pag 173 & cap. 26. pag. 176.

9. *Lumborum & renum.*] Dioſc. loc. cit. Marcellus Empir. cap 25. pag. 173. Plinius Valer. lib 2. cap. 36. & lib 4. cap. 30. Apuleius, cap. 84. tit. 4

10. *Quidam & vulvæ.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 30.

11. *Eadem in aceto.*] Plinius Valer. loc. cit. *Contra elephantiaſim efficax creditur* Marcellus Empir. cap. 19. pag. 130. *Radix aſparagi decocta in aceto, & elephantiaſi rationabiliter imponitur.* Apuleius, cap 84 tit. 3. *Ad elephantioſos. Herba aſparagi radix cocta contrita imponatur elephantiaco, liberabitur.*

Sect. XLIII. 1. *Libycum vocant.*] Apuleius, cap 84. *Græci myacanthon, alii aſparagon agrion, Latini corrudam, alii aſparagum agreſtem, alii aſparagum ruſticum, alii aſparagum noſtrum.* Noſtrum cum dicit, Libycum, opinor, intelligit. Fuit enim is ex Africa, oppido Madaura.

2. *Attici hormenum.*] Vide quæ diximus ſuperiore libro, ſect. 42.

3. *Hujus ad ſupra dicta.*] Athenæus, lib. 2. pag. 62.

4. *Regium morbum.*] Dioſc. lib 2. cap. 152.

5. *Item Veneri.*] Chryſippum ſecutus Dioſc. loc. cit docet decoctum radicis aſparagi hauſtum, ποιεῖν ἀτόκιον καὶ ἄγονον, partum impedire, ac ſterilitatem inducere.

6. *Quæ aqua ſi canibus.*] Et hoc ex aliorum ſententia refert Dioſc. loc. cit.

7. *In vino decocta.*] Marcellus Empir. cap. 12. pag. 94. Apuleius, cap. 84. tit. 2. *Ad dentium dolorem. Herba aſparagi ſuccum in ore oportet continere.* Plinius Valer. lib 1. cap. 36. *Aſparagi ſilvatici radicem in vino decoques: ex hoc in ore contineas: dolorem ſedat: ſuccuſque ejus ſimiliter facit.* Adde his Dioſc. loc. cit. & Galenum, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 160.

Sect. XLIV. 1. *Apio.*] Sativum intelligit, ſive hortenſe: vulgo *Perſilum* dicitur: etſi aliter ſentire intelligo Aloiſium Anguillara, par. 7. pag. 121.

2. *Præterea oculis.*] Oculorum inflammationibus, πρὸς ὀφθαλμῶν φλεγμονάς, inquit Dioſc. lib 3. cap. 74. Oculorum epiphoris, (quæ Plinii hoc loco mens eſt, cum ſequatur ſtatim, *aliiſque membrorum epiphoris*) Apuleius, cap. 118. tit. 1. *Ad epiphoras oculorum: Herba apio trita bene cum pane molli, oculi tegantur: mirifice ſanat.* Eadem habet Plinius Valer. lib. 1 cap 14. Oculis tumentibus, vel dolentibus, apium imponi cum lacte mulieris Marcellus Empir. jubet, cap. 9. pag. 56. Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 10. *de oculorum cauſis. Et caſeus recens*, inquit, *cum apiorum foliis contritus impoſitus, ſæpe oculos liberavit: & panis mundus vino infuſus, & cum oleo roſeo tritus, par beneficium præſtat.*

3. *Nam id defunctorum.*] In feralibus epulis uſi convivæ corona ex apio. Suidas: Σελίνου στέφανος. Πένθιμος· τὸ γὰρ σέλινον πένθους σημεῖον, ὡς ἔφη καὶ Δαμᾶς ἐν τῷ Περὶ ἀμπέλου. Adde, ut Plutarchus eſt auctor, in vita Timoleontis, coronari apio ſepulcra: unde vetus illud, *Indigere apio*, de iis qui profligata valetudine utuntur. Suidas, tom 2. pag. 930. verbo. Τὰ σελίνῳ δεῖται. ἐπὶ τῶν ἐπισφαλῶς νοσούντων· Καὶ γὰρ σέλινον τοῖς μνήμασι στεφανοῦν εἰώθασιν, ὥς φησι Πλούταρχος. Arnobius lib. 5. contra Gent. pag 169. *Obliviani etiam Corybantia ſacra dicuntur, in quibus ſanctum illud myſterium traditur, frater trucidatus a fratribus, interempti ex ſanguine Apium natum, prohibitum menſis olus illud apponi, ne a manibus mortui inexpiabilis contraheretur offenſio.*

4. *Vermiculos gigni.*] Cum e terra erutus Soli exponitur.

5. *Ideoque eos.... ſterileſcere.*] Diſſentire a Chryſippo videtur auctor Geopon. lib. 12. cap. 23. Βρωθὲν δὲ τὸ σέλινον ἀναφροδισίας εἰς τὰ ἀφροδίσια ποιεῖ τὰς γυναῖκας, &c. Habet eadem Simeon Sethi, lib. de alim. tit. Σέλινον.

6. *Comitiales.*] Comitiales fieri, qui apio in cibis utantur, auctor eſt Simeon Sethi, loc. cit. Galenus tamen in Conſilio, pro puero epileptico, tom. 10. cap 4 pag 491. apium ſmyrniumque, quod genus apii eſt, deguſtari ab ejuſmodi ægrotis utiliſſime admonet. Πλεῖον δὲ καὶ σελίνου καὶ σμυρνίου προσάψασθαί τινα ὄνησιν, &c.

7. *Mammarum*] Dioſc lib. 2. cap. 74 Mammas, inquit, θρομβωθείσας, grumoſo lacte turgentes reprimit.

8. *Suaviores aquas.*] Hinc ægris, quibus vino interdictum eſt, vel hydromeli, vel apiatam aquam præſcribit Theod. Priſcianus, lib. 2. parte 2. cap. 2. & 6.

9. *Semine urinam.*] Dioſc. loc cit. Plinius Valer. lib. 4 cap. 2. *de facultate apii. Nulla res fortius vel urinæ difficultates reſolvit, vel feminarum menſtrua imperat.*

10. *Ac ſecundas partûs.*] Ita MSS. Reg & Colb. 1. ut ſect. 23. hoc eſt, ſecundas a partu. Prius legebatur, *ac ſecundas partus*, aliena a Plinii mente ſententia.

veantur ſemine decocto, ſugillata reddit colori. [11] Cum ovi albo illitum, [12] aut ex aquá coctum potumque renibus medetur: In frigida tritum oris hulceribus. Semen cum vino, vel radix cum veteri vino, veſicæ calculos frangunt. Semen datur & arquatis ex vino albo.

XLV. [1] Apiaſtrum Hyginus quidem meliſſophyllon appellat. [2] Sed in confeſſá damnatione eſt venenatum in Sardinia. [3] Contexenda enim ſunt omnia, ex eodem nomine apud Græcos pendentia.

XLVI. [1] Oluſatrum quod hippoſelinum vocant, adverſatur ſcorpionibus. Poto ſemine torminibus, & interaneis medetur. [2] Itemque difficultatibus urinæ ſemen ejus decoctum ex mulſo potum. [3] Radix ejus in vino decocta calculos pellit, & lumborum ac lateris dolores. Canis rabioſi morſibus potum & illitum medetur. [4] Succus ejus algentes calefacit potus. [5] Quartum genus ex eodem faciunt aliqui oreoſelinon, palmum alto frutice ac recto ſemine, [6] cumino ſimili, [7] urinæ & menſtruis efficax. Heleoſelino vis privata contra araneos. [8] Sed & oreoſelino feminæ purgantur e vino.

XLVII. Alio genere petroſelinon quidam appellant in ſaxis natum, præcipuum ad vomicas, cochlearibus binis ſucci additis in cyathum marrubii ſucci, atque ita aquæ calidæ tribus cyathis. Addidere quidam [1] buſelinon, differens brevitate caulis a ſativo & radicis colore ruſo, ejuſdem effectus. [2] Prævalere contra ſerpentes potu & linitu. CAP XII.

XLVIII. [1] Ocimum quoque Chryſippus graviter increpuit, inutile ſtomacho, urinæ, [2] oculorum quoque claritati. [3] Præterea inſaniam facere, & lethargos, & jocineris vitia: Ideoque capras id aſpernari, hominibus quoque fugiendum cenſet. [4] Addunt quidam tritum ſi operiatur lapide, ſcorpionem gignere: commanducatum & in Sole poſitum, vermes afferre. [5] Afri vero, ſi eo die feriatur quiſpiam a ſcorpione, quo ederit ocimum, ſervari non poſſe. Quin immo tradunt aliqui manipulo ocimi cum cancris decem marinis vel fluviatilibus trito, convenire ad id ſcorpiones ex proximo. Diodotus in empiricis, [6] etiam pediculos facere ocimi cibum.

[7] Secuta ætas acriter defendit: nam id eſſe capras. Nec cuiquam mentem motam:

NOTÆ.

11. *Cum ovi albo.*] Vel ſic ſugillatis ſanandis, de quibus dictum eſt proxime, adhiberi jubet Marcellus Empir. cap. 19. pag. 131. *Apium viride*, inquit, *ſubtiliter tritum, cum ovi albo illitum, livoribus prodeſt.*

12. *Aut ex aqua coctum.*] Hoc vero ad verbum Marcellus exſcripſit, cap. 26. pag. 177.

Sect. XLV. 1. *Apiaſtrum.*] Μελισσόφυλλον, ab apibus, quæ ea herba plurimum lætantur. Illud eſt quod in coronamenta venire dicitur, lib. 21. ſect. 29. Alii citraginem aut Melitænam, Galli Meliſſam vocant, *Meliſſe*, ou *citronelle*. Apiaſtrum ab Hygino vocari cœpit, eruditiſſimo alioqui viro, ſed quem omnes hac in parte damnent, & quod magis mirere, ſequantur tamen. Nam Marcus Varro ita appellat, lib. 3. de re ruſt. cap. 16. & Dioſc. in Nothis pag. 457. Μελισσόφυλλον, οἱ δὲ μελίτταιον, οἱ δὲ μελίφυλλον.... Ῥωμαῖοι ἀπίαστρον, οἱ δὲ κιτράγω, &c. A Matthiolo pingitur, in lib. 3. Dioſc. pag. 826. In horto Regio ſeptem meliſſæ genera diverſa vidimus.

2. *Sed & in confeſſa.*] Damnatur id vero, inquit, quod affinitatem habet nominis cum apiaſtro ſeu meliſſophyllo, quoniam & ipſum apiaſtrum vocatur: non eo ſane, quod ſit apibus gratum, ut meliſſophyllum, de quo proxime diximus: ſed quod apium æmuletur: nam quæ ita deſinunt, imitationem quamdam, ut Grammaticis placet, important. Iſtud enim ipſum eſt, quod batrachion, & ranunculum appellant. Agemus de eo iterum, lib. 25. ſect. 109. Apuleius, cap. 8. de ſcelerata: *Græci*, inquit, *batrachion dicunt.... alii rhuſelinon..... alii ſelinon agrion.... Latini apium ruſticum, iidem apium riſus, iidem apiaſtellum*, &c. Hæc Sardonia herba eſt, de qua hiſtorici multa, & Dioſc. in Alexiph. cap. 14. Ruellium vide, lib. 2. de nat. ſtirp. cap. 116. pag. 426. Agreſti apio, hoc eſt, apiaſtro ſimilem herbam eam Salluſtius facit. Adverſus ad venenum remedia plura Sennertus affert, lib. 6. Pract. pag. 1055.

3. *Contexenda enim.*] Etiam ea, inquit, interdum connectimus, quorum tractatio & natura diſſimilis, ſed nominis affinitas maxima. Sic libro 23. ſect 65. cum erineo, hoc eſt, caprifico arbore, erinei quoque herbæ vires explicat, *propter gentilitatem*, inquit, hoc eſt, propter ſimilitudinem nominis. Ea cautione admonet ſe meliſſophyllon ab apiaſtro Sardo ſecernere: nec alterutrius fieri mentionem, alterius admonitione, niſi propter quamdam cognationem nominis.

Sect. XLVI. 1. *Oluſatrum.*] De quo lib. 19. ſect. 48. Hæc traduntur ſimiliter a Nicandro in Theriac. pag 60.

2. *Itemque difficultatibus.*] Dioſc. lib. 3. cap. 78. totidem verbis Apuleius, cap. 106. tit. 1. *Ad veſicæ dolorem, & ſtranguriam: Herba oluſatrum trita ex paſſo in potu ſumpta, ſtranguriam potenter emendat.* E Græcis quoque, unus inſtar omnium Theophr. lib 7. hiſt. cap. 6.

3. *Radix ejus.*] Et petroſelino has vires aſſignat Dioſcorides, lib. 3. cap. 77. At hippoſelino ſive oluſatro, Theophr. loc. cit.

4. *Succus ejus.*] Hippoſelino ſuo eaſdem vires attribuit Dioſc. lib. 3. cap. 78. θερμαίνει τοὺς ῥιγῶντας, πινόμενος καὶ ἐγχριόμενος.

5. *Quartum genus.*] Primum enim genus apii hortenſis, ſeu ſativi, ſtatuitur. Alterum apiaſtri. Tertium, hipposelini.

6. *Cumino ſimili.*] Vide Notas & Emendationes, num. XVIII.

7. *Urinæ & menſtruis.*] Urinæ ciendæ, menſtruiſque pellendis Dioſc. lib. 3. cap. 76.

8. *Sed & oreoſelino.*] Totidem verbis hoc Dioſc loc. cit.

Sect. XLVII. 1. *Buſelinon.*] Βουσέλινον, quaſi majus apium: ut ab hortenſi apio, cui brevitas caulis palmum non excedit, magnitudine dirimatur. Nam particula βοῦ in compoſitione dictiones auget: a bovis magnitudine, qui βοῦς dicitur. Sic enim, auctore Feſto, & *Bubulum Græci magnam famem dicunt, aſſueti magnis & amplis rebus præponere βοῦ, a magnitudine ſcilicet bovis. Hinc eſt, quod grandes pueros bupædas appellant: & mariſcam ficum, buſycon.*

2. *Prævalere*] Alii *peculiare* legunt.

Sect. XLVIII. 1. *Ocimum quoque.*] Hæc Plinius Vajer. ad verbum, lib 4 cap. 21.

2. *Oculorum quoque.*] Plinius Valer. loc. cit. Copioſiore cibo ſi ſumatur ſcilicet, oculis nocere prodidit Dioſc. lib. 2. cap. 171.

3. *Præterea inſaniam.*] Plinius Valer. loc. cit.

4. *Addunt quidam.*] Plinius Valer. loc cit. *Ocimum*, inquit, *edere nonnulli reformidant, quod commanducatum, & in Sole poſitum vermiculos gignit*. Φυλάσσονται δὲ τινες αὐτὸ, καὶ μὴ ἐσθίουσι, διὰ τὸ μασηθὲν καὶ τεθὲν ἐν ἡλίῳ σκώληκας γεννᾷν. Quod vero ſcorpionem gignat, falſum eſſe Galenus admonet, lib. 2. de alim. facult. cap. 55. pag. 365. tom. 6. Vide quæ diximus lib. 9. ſect. 51.

5. *Afri vero.*] Plinius Valer. loc. cit. Dioſcorides contra loc. cit. Afros ait in ea eſſe hæreſi, ut exiſtiment, ſi ſcorpione quis feriatur, qui eo die ocimum ederit, incolumem eum fore.

6 *Etiam pediculos.*] Pediculis infeſtari eos, qui ocimum adhibeant in cibis.

7. *Secuta ætas.*] Poſteriores medici, inquit, innocuum eſſe ocimi eſum defenderunt, contra Chryſippum: neque officere oculorum claritati, quandoquidem illud capræ edunt, quibus eſt viſus acutiſſimus, ut dictum eſt lib. 8. ſect. 76. no-

[8] & ſcorpionum terreſtrium ictibus, marinorumque venenis mederi ex vino, addito aceto exiguo. Uſu quoque compertum deficientibus ex aceto odoratum ſalutare eſſe. Item lethargicis, & inflammatis refrigerationi. [9] Illitum capitis doloribus cum roſaceo, aut myrteo, aut aceto: [10] Item oculorum epiphoris impoſitum ex vino. [11] Stomacho quoque utile, [12] inflationes & ructum ex aceto diſſolvere ſumptum. [13] Alvum ſiſtere impoſitum, [14] urinam ciere. Sic & morbo regio & hydropicis prodeſſe. [15] Choleras eo & diſtillationes ſtomachi inhiberi. Ergo etiam cœliacis Philiſtion dedit: & coctum dyſentericis, [16] & colicis Pliſtonicus. Aliqui & in teneſmo, & ſanguinem exſcreantibus, in vino: duritia quoque præcordiorum. Illinitur mammis, [17] extinguitque lactis proventum. Auribus utiliſſimum infantium, præcipue cum adipe anſerino. [18] Semen tritum & hauſtum naribus ſternutamenta movet, & [19] diſtillationes quoque capiti illitum: vulvas purgat in cibo, ex aceto. [20] Verrucas mixto atramento ſutorio tollit. Venerem ſtimulat. Ideo etiam equis aſiniſque, admiſſuræ tempore ingeritur.

[21] Silveſtri ocimo vis efficacior ad eadem omnia: peculiaris ad vitia, quæ vomitionibus crebris contrahuntur. Vomiciſque vulvæ, contraque beſtiarum morſus e vino radice efficaciſſima.

XLIX. [1] Erucæ ſemen ſcorpionum venenis & muris aranei medetur. [2] Beſtiolas omnes innaſcentes corpori arcet: [3] Vitia cutis in facie cum melle illitum. [4] Lentigines ex aceto. [5] Cicatrices nigras reducit ad candorem cum felle bubulo. [6] Aiunt verbera ſubituris potum ex vino duritiam quamdam contra ſenſum inducere. [7] In condiendis obſoniis tanta eſt ſuavitas, ut Græci [8] euzomon appellaverint. Putant ſubtrita eruca ſi foveantur oculi, claritatem reſtitui: [9] Tuſſim infantium ſedari. [10] Radix ejus in aqua decocta fracta oſſa extrahit. [11] Nam de Venere ſtimulanda diximus; [12] tria folia ſilveſtris erucæ ſiniſtra manu decerpta, & trita, in aqua mulſa ſi bibantur.

L. E contrario naſturtium [1] Venerem inhibet, animum exacuit, [2] ut diximus. Duo ejus genera: [3] Alvum purgat, detrahit bilem potum in aqua. [4] x. pondere. [5] Cum lomento ſtrumis illitum, opertumque braſſica, præclare medetur. Alterum eſt nigrius, quod [6] capitis

NOTÆ.

que inſaniam facere, cum nemini compertum ſit motam ex eo cibo mentem eſſe &c.

8. *Et ſcorpionum &c.*] Dioſc. loc. cit

9 *Illitum capitis.*] Apuleius, cap. 117. tit. 1. *Capitis dolori medendo: Herbam ocimum tritam cum oleo roſaceo, aut myrtino, vel aceto, fronti imponas: mirabiliter capitis dolorem ſanat.*

10. *Item oculorum.*] Plinius Valer. lib 1. cap. 14. ad verbum. Et Apuleius, cap 117. tit 2. *Ad epiphoras oculorum: Ocimum ex vino optimo tritum, oculis illinitur.* Vide & Dioſc. lib. 2. cap 171.

11. *Stomacho quoque &c.*] Plinius Valer. lib 4. cap. 15.

12 *Inflationes.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 20. & Dioſc. loc. cit

13. *Alvum ſiſtere.*] Plinius Valer. loc. cit. & lib. 2. cap 27.

14. *Urinam ciere.*] Hoc de ocimi ſemine Dioſc. loc. cit.

15. *Choleras eo.*] Χολέρα ſtomachi, inteſtinorumque pariter vitium eſt: nam & dejectio & vomitus eſt, inteſtina torquentur, bilis ſupra infraque erumpit: *Debordement de bile.*

16. *Et colicis Pliſtonicus.*] In MSS *Et contra Piſt. nicum aliquis* - ut adhuc varietatem & contrarietatem opinionum de ocimo tractet

17. *Extinguitque.*] Quin immo Dioſcoride auctore loc cit. lactis proventum facit: tanta fuit olim ſententiarum de ocimo varietas, ut Plinius animadvertit, inter vetuſtos ſcriptores, ut de ejus viribus diſcrepantia pugnantiaque prodiderint.

18. *Semen tritum.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 20. iiſdem verbis Dioſc quoque lib. 2. cap. 171.

19 *Et diſtillationes.*] Dioſc. loc. cit. ocimo ſucco fluxiones capitis ſiccari quoque prodidit.

20. *Verrucas*] Plinius Valer totidem ſyllabis, loc. cit.

21. *Silveſtri ocimo*] Præter ſativum ocimum, de quo ſuo loco egimus, plura alia in horto Regio a nobis ſunt diligenter obſervata: ex quibus quodnam ſit illud quod ſilveſtre Plinius nunc appellat, incertum. Cave interim Dalecampio credas aienti *ὠκιμοειδὲς* a Plinio intelligi, de quo Dioſc lib 4 cap 28. cum ſilveſtris ocimi radicem Plinius laudet. *ὠκιμοειδοῦς* ſupervacuam eſſe Dioſcorides haud obſcure teſtetur.

Sect. XLIX. 1. *Erucæ ſemen*] Plinius Valer lib. 4 cap. 13. & Florentinus in Geopon. lib 12. cap 26 pag 349.

2. *Beſtiolas omnes.*] Pediculos, credo, puliceſque intelligit. Forte & lumbricos: nam Florentinus, loc cit de eruca, *ἑλμινθας ἐξάγει*, inquit, *lumbricos educit.* Sed hos nuſquam Plinius beſtiolas vocat.

3. *Vitia cutis.*] Plinius Valer. loc. cit

4. *Lentigines.*] Plinius Valer. loc. cit. & Q. Serenus, cap. 12 pag. 131.

Invida ſi maculat faciem lentigo decoram,
Nec prodeſſe valent natura dona benigna,
Erucam, atque acidum laticem ſimul illine malis.

5. *Cicatrices.*] Plinius Valer. loc. cit. & lib. 3. cap. 46. & Florentinus, loco citato

6. *Aiunt verbera*] Plinius Valer. lib. 4. cap 13. & Florentinus loc. cit.

7. *In condiendis.*] Plinius Valer. loco citato

8. *Euzomon.*] Εὔζωμον, παρὰ τὸ εὖ & ζωμὸς, propter ſuavitatem quam juribus præbet, quaſi juribus grata.

9. *Tuſſim infantium.*] Plinius Valer. lib 4. cap. 13.

10 *Radix ejus.*] Plinius Valer loco citato.

11. *Nam de Venere.... diximus.*] Libro 19. ſect 44.

12. *Tria folia*] Vide Notas & Emend. num. XIX.

Sect L. 1. *Venerem inhibet.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 12. Auctor Geopon. lib 12. cap. 27. pag. 350. At diverſa ab utroque Dioſc. lib. 2. cap. 185. Conciliare ambos inter ſe Pſeudo-Macer videtur, cum eam vim inhibendi Venerem naſturtio tum ſolum adſcribit, cum uſu frequenti adhibetur.

Dicunt ferventes quod habent naſturtia vires,
Et ſiccas: hæc vi Venerem ceu ruta coercent,
Siccando ſemen: fuerint ſi ſumpta frequenter.

2. *Ut diximus.*] Libro 19. ſect 44.

3. *Alvum purgat.*] Illud nimirum, quod minus nigrum eſt. Nam alterum genus, ut mox dicetur, eſt nigrius De hoc igitur Marcellum Empir. intellige, cap. 30. cujus lemma eſt, *Ad ventrem reſolvendum*, &c Sic enim ille, pag. 215. *Prodeſt & ad hoc naſturtium potum ex vino: nam & calefacit, & mollit viſcera, & urinam movet. Prodeſt & inteſtinorum doloribus, & inflationibus*, &c. *Album* pro *alvum* legi hoc loco, etſi ita contendente Barbaro, plane nolim, libris invitis.

4. *X. pondere.*] Hoc eſt, denarii argentei pondere.

5. *Cum lomento*] Hoc eſt, cum farina fabacea. Florentinus in Geopon lib. 12. cap. 27. pag. 350. *Κυαμίνῳ ἀλεύρῳ μιχθὲν ... ... χοιράδας ... ...* Plinius Valer. lib. 3. cap. 29. Cum alumine contritum, illitum, vel impoſitum, ſtrumis opitulari ait Marcellus Empir. cap. 15. pag. 108. Cum lomento, idem pag. 109. & Apuleius, cap 20. tit. 4.

6. *Capitis vitia purgat*] Ope ſternutationis, quam provocat. Apuleius, cap. 20. de naſturtio, tit. 1. *Ad caput deplendum: Herba naſturtii ſuccum naribus injicies, caput deplet, & de phlegmate purgat. Hoc naſturtium non ſeritur, ſed per ſe naſcitur.* Ita MS.

vitia purgat. [7] Viſum compurgat. Commotas mentes ſedat ex aceto ſumptum. [8] Lienem ex vino potum, vel cum fico. [9] Tuſſim ex melle, ſi quotidie jejuni ſumant. [10] Semen ex vino omnia inteſtinorum animalia pellit: efficacius addito mentaſtro. Prodeſt & contra ſuſpiria & tuſſim, cum origano & vino dulci. [11] Pectoris doloribus decoctum in lacte caprino. [12] Panos diſcutit cum pice, [13] extrahitque corpori aculeos. Et maculas illitum ex aceto. Contra carcinomata adjicitur ovorum album. Et lienibus illinitur ex aceto. Infantibus vero e melle utiliſſime. [14] Sextius adjicit, uſtum ſerpentes fugare, ſcorpionibus reſiſtere. Capitis dolores contrito, [15] & alopecias emendari addito ſinapi: [16] gravitatem aurium trito impoſito auribus cum fico. [17] Dentium dolores infuſo in aures ſucco. [18] Porriginem & hulcera capitis cum adipe anſerino. [19] Furunculos concoquit cum fermento. [20] Carbunculos ad ſuppurationem perducit, & rumpit. Phagedænas hulcerum expurgat cum melle. [21] Coxendicibus & lumbis cum polenta ex aceto illinitur: [22] Item licheni: Item unguibus ſcabris: quippe natura ejus cauſtica eſt. [23] Optimum autem Babylonium. Silveſtri vero ad omnia ea effectus major.

L I. In præcipuis autem medicaminibus ruta eſt. Latiora ſativæ folia, rami fruticoſiores. [1] Silveſtris horrida ad effectum eſt, & ad omnia acrior. Succus exprimitur, tuſa & aſperſa modice, & in pyxide Cypria aſſervatur. Hic copioſior datus veneni noxiam obtinet, [2] in Macedonia maxime juxta flumen Aliacmonem. Mirumque, cicutæ ſucco extinguitur: adeo etiam venenorum venena ſunt, quando cicutæ ſuccus prodeſt [3] manibus colligentium rutam. [4] Cetero inter prima miſcetur antidotis, præcipueque Galatica. [5] Quæcumque autem ruta & per ſe pro antidoto valet, foliis tritis, & ex vino ſumptis. [6] Contra aconitum maxime, [7] & viſcum. [8] Item fungos, ſive in potu detur, ſive in cibo. [9] Simili modo contra ſerpentium ictus, utpote cum [10] muſtelæ dimicaturæ cum his, rutam prius edendo ſe muniant. [11] Valent & contra ſcorpionum, & contra araneorum, apum, crabronum, veſparum aculeos, [12] & cantharidas, ac ſalamandras, [13] caniſve rabioſi morſus: [14] acetabuli menſura ſuccus e vino bibitur, & folia trita vel commanducata imponuntur cum melle & ſale, vel cum aceto & pice decocta. Succo vero perunctos aut eam

NOTÆ.

7. *Viſum compurgat.*] Ita MSS. omnes.

8. *Lienem &c.*] Ad verbum hæc Plinius Valer. libro 4. cap. 12. Celſus, lib. 4. cap. 9. *Naſturtium lienem extenuat.* Dioſc. lib. 2. cap. 185. ex melle, non ex vino, adhibet.

9. *Tuſſim ex.*] Plinius Valer. loco citato. Florentinus in Geopon loc. cit.

10. *Semen ex vino.*] Plinius Valer. & Florentinus, locis citatis, & Dioſc. lib. 2. cap. 185. ſed hic minus diſtincte, quam ceteri.

11. *Pectoris doloribus.*] Totidem verbis Plinius Valer. lib. 1. cap. 57. & Florentinus in Geopon. loc. cit. Dat Theod. Priſcianus, lib. 2. parte 2. cap. 17. ipſum naſturtium ex melle coctum: ac mentæ viridis pariter decoctum laudat.

12. *Panos diſcutit.*] Marcellus Empir. cap. 32. pag. 224.

13. *Extrahitque .... aculeos.*] Plinius Valerianus, libro 3. cap. 49.

14. *Sextius adjicit.*] Et Florentinus loc. cit. & Dioſcorid. lib. 2. cap. 185. & Plinius Valer. lib. 4. cap. 12. Columella denique, lib. 10. pag. 353

Spargantur cocis naſturtia dira colubris.

15. *Et alopecias.*] Marcellus Empir. iiſdem verbis, cap. 6. pag. 46. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 6. E Græcis Florentinus, ac Dioſc. locis citatis.

16. *Gravitatem aurium.*] Marcellus Empir. cap. 9. pag. 82. *Naſturtium tritum cum fico, atque auricula inditum, his qui graviter audiunt, prodeſſe fertur.* Eadem habet Plinius Valer. lib. 1. cap. 12.

17. *Dentium dolores.*] Florentinus loc. cit. & Plinius Valer. ad verbum, lib. 4. cap. 12.

18. *Porriginem.*] Iiſdem verbis Plinius Valer. loc. cit. Marcellus Empir. cap. 4. pag. 40. *Naſturtii ſemen mixtum adipi anſerino, tritumque, furfures capitis aſſidua levatione depellit.* Apuleius cap. 20. tit. 2. *Ad capitis vitia, porrigines, vel furfures: Herba naſturtii ſemen* &c. Florentinus item loc. cit. Σμῆγμα δὲ χρίσμα ποιεῖται, καὶ φύρμα ἐν κεφαλῇ ἐλκώδεσι, καὶ πιτυριάσει θεραπεύει. Hulcera capitis Plinius intelligit ea, quæ favi dicuntur, κηρία de quibus ſect. 6.

19. *Furunculos.*] Florentinus loc. cit. Δοθιῆνας μετὰ ζύμης πεπαίνει. Sic & Plinius Valer. lib. 3. cap. 32. & Apuleius, loc. cit. tit. 5. Dioſcorides loc. cit. pro fermento muriam adſciſcit. Porro furunculus, ut Celſus ait lib. 5. cap. 28. *tuberculum eſt acutum cum inflatione* (legi malim, *cum inflammatione*) *& dolore: maximeque ubi jam in pus vertit. Qui ubi adapertus eſt, & exit, ſuper apparet pars carnis in pus verſa, pars corrupta, ſubalbida, ſubrubra, quem ventriculum quidam furunculi nominant.* Gallis, *Froncle.*

20. *Carbunculos.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 185. Et Plinius Valer. lib. 3. cap. 30. *Carbunculo medendo: Naſturtium fermento mixtum utiliter medetur.* Et lib. 4. cap. 11. de naſturtio: *Fermentum mixtum & appoſitum furunculos, itemque carbunculos provocat, ac ſuppurata dirumpit.*

21. *Coxendicibus.*] Dioſcor. loc. cit. Marcellus, cap. 25. pag. 173. Plinius Valer. lib. 2. cap. 36. & lib. 4. cap. 12.

22. *Item licheni.*] Dioſc. loc. cit.

23. *Optimum autem.*] Dioſc. loc. cit. Κάρδαμον μὲν εἶναι δοκεῖ τὸ ἐν τῇ Βαβυλῶνι κάρδαμον. Nicander. τὸ ἀπὸ Μήδων κάρδαμον: laudat in primis.

Sect. L I. 1. *Silveſtris horrida.*] Vehemens, acris Dioſc. lib. 3. cap. 52. Πήγανον ὀρεινὸν καὶ ἄγριον, τὸ δριμύτερον καὶ ἀπηνέστερον τοῦ ἡμέρου, ἄβρωτον πρὸς βρῶσιν. *Ruta montana & ſilveſtris acrior eſt quam ſativa & hortenſis, & in cibis damnata.* Apuleius, cap. 89 de ruta: *Altera eſt uſualis, altera agreſtis atque virtutis acrioris: ſed utraque ferventiſſima comprobantur.*

2. *In Macedonia.*] Dioſcor. loc. cit. Τὸ δὲ ἐν Μακεδονίᾳ φυόμενον παρὰ τὸν Ἁλιάκμονα ποταμὸν, ἀναιρεῖ φαγὸν βραδέως.

3. *Manibus colligentium.*] Alioqui enim, ut Columella eſt auctor, lib. 11. cap. 3. debet ruta velata manu runcari, quam niſi contexeris, pernicioſa naſcentur hulcera, prurigo atque tumor incedet, &c.

4. *Cetero inter prima.*] Dioſcor. loc. cit. Galenus, lib. 2. de antidotis, cap. 1. pag. 898. & 899.

5. *Quæcumque autem.*] Sive ſativa, ſive ſilveſtris. Dioſc. lib. 2. cap. 52.

6. *Contra aconitum.*] Scribonius Largus, Compoſ. 188. ad aconitum: *ſed adjuvantur facile qui id ſumpſerint ruta, quamplurima pota cum vino.* Sic etiam Theopompus Chius, apud Athen. lib. 3. pag. 85.

7. *Et viſcum.*] Hoc eſt, adverſus chamæleonis herbæ venenatum ſuccum, quem ἰξίαν Græci vocant, a viſco, quod ad ejus radices quandoque invenitur. Idem de ruta ad ixiam Scribonius Largus prodit, Compoſ. 192.

8. *Item fungos.*] Scribonius, Compoſ. 198. ad fungos: *Item ruta ex aceto trita & pota proficit.*

9. *Simili modo.*] Hæc Plinius Valer. ad verbum, lib. 4. cap. 3. Dioſc. item loc. cit.

10. *Muſtelæ dimic.*] Vide quæ dicta ſunt lib. 8. ſect. 41.

11. *Valent & contra.*] Apuleius, lib. 115. tit. 7. *Ad eos quos ſcorpio percuſſerit, rutæ ſilvaticæ ſemen contritum ex vino dabis potui: dolorem ſedat.*

12. *Et cantharidas.*] Scribonius, Compoſ. 189. *Ad cantharidas: Item oleum irinum ex ruta tritum, & potum.*

13. *Caniſve rabioſi.*] Apuleius, cap. 89. tit. 7. *Ad morſum canis rabidi: Herba ruta pondus denariorum ſex ex vino bibatur: plaga vero imponantur rutæ folia trita cum melle, ſale & pice. liberabitur.*

14. *Acetabuli menſura.*] Dioſcor. loc. cit.

habentes, negant feriri ab his maleficiis : [15] ſerpenteſque, ſi uratur ruta, nidorem fugere. Efficaciſſima tamen eſt ſilveſtris radix cum vino ſumpta. Eamdem adjiciunt efficaciorem eſſe ſub dio potam. Pythagoras & in hac marem minoribus herbaceique coloris foliis a femina diſcrevit : eam lætioribus foliis & colore. Idem oculis noxiam putavit : Falſum, quoniam ſcalptores [16] & pictores hoc cibo utuntur oculorum cauſa, cum pane vel naſturtio : [17] capræ quoque ſilveſtres [18] propter viſum, ut aiunt. [19] Multi ſucco ejus cum melle Attico inuncti diſcuſſerunt caligines, [20] vel cum lacte mulieris puerum enixæ, vel puro ſucco angulis oculorum tactis. [21] Epiphoras cum polenta impoſita lenit. [22] Item capitis dolores pota cum vino, aut cum aceto & roſaceo illita. Si vero ſit [23] cephalæa, cum farina hordeacea, & aceto. Eadem cruditates diſcutit, [24] mox inflationes, [25] dolores ſtomachi veteres. [26] Vulvas aperit, [27] corrigitque converſas, illita in melle, toto ventre & pectore. [28] Hydropicis cum fico, & decocta ad dimidias partes, potaque ex vino. [29] Sic bibitur & ad pectoris dolores, laterumque, & lumborum, tuſſes, ſuſpiria : pulmonum, jocinerum, renum vitia, [30] horrores frigidos. [31] Ad crapulæ gravedines decoquuntur folia poturis. Et in cibo vel cruda, vel decocta conditave prodeſt. [32] Item torminibus in hyſſopo decocta, & cum vino. [33] Sic & ſanguinem ſiſtit interiorem, [34] & narium indita : ſic & collutis dentibus prodeſt. [35] Auribus quoque in dolore ſuccus infunditur, cuſtodito, [36] ut diximus, modo, in ſilveſtri. Contra tarditatem vero ſonitumque, cum roſaceo, vel cum laureo oleo, aut cumino & melle. [37] Succus & phreneticis ex aceto tritæ inſtillatur in tempora & cerebrum. Adjecerunt aliqui & ſerpyllum, & laurum, illinentes capita, & colla. [38] Dederunt & lethargicis ex aceto olfaciendum. [39] Dederunt & comitialibus bibendum decoctæ ſuccum in cyathis quatuor ante acceſſiones, quarum frigus intolerabile eſt : [40] alſioſiſque crudam in cibo. [41] Urinam quoque vel cruentam pellit. [42] Feminarum etiam purgationes, ſecundaſque, etiam emortuos partus, [43] ut Hippocrati videtur, ex vino dulci nigro pota. Itaque illitam & vulvarum cauſa etiam ſuffire jubet. [44] Diocles & cardiacis imponit ex aceto & melle cum farina hordeacea. Et contra ileum decocta farina in oleo, & velleribus collecta. Multi vero & contra pu-

Notæ.

15. *Serpenteſque.*] Odorem rutæ odiſſe viperam & alia venenata ait Albertus M. lib. 8. de animal. tract. 2. cap. 2. pag. 251.

16. *Et pictores.*] Simeon Sethi, pag. 97. poſt Actium, lib. 1. cap. 327. Λέγεται δὲ καὶ εἰς ὀξυδέρκειαν εἶναι ἐπιτήδειον, καὶ διὰ τοῦτο οἱ πρὶν ζωγράφοι συνεχῶς αὐτοῦ ἀπεγεύοντο. *Dicitur etiam viſum comeſta acuere : atque idcirco pictores olim eam aſſidue deguſtabant.*

17. *Capræ quoque ſilveſtres.*] Vide Notas & Emendat. num. XX.

18. *Propter viſum.*] Idcirco Ovidius *acuentes lumina rutas* appellat.

19. *Multi ſucco.*] Sic Florentinus in Geopon. lib. 12. cap. 25. pag. 349. Dioſc. lib. 3. cap. 52. cum feniculi ſucco & melle rutæ ſuccum adhibet. Simeon Sethi, loc. cit. Τινὲς δὲ καὶ τὸ πήγανον χυλὸν μέλιτι μιγνυμένον, ἐξυπνίζειν φασὶν... Plinius Valer. lib. 1. cap. 16. *Ad lacrymoſos oculos : Rutæ ſucco & melle Attico æquis ponderibus mixta, oculos inunges : certum eſt.* Apuleius, cap. 89. tit. 9. *Ad caliginem oculorum : Herba ruta rorem matutinum, aut matutino madentis ſuccos collectos in vaſculo habeto, & ex eo inunges.*

20. *Vel cum lacte mulieris.*] Florentinus, loc. cit.

21. *Epiphoras.*] Oculorum videlicet. Plinius Valer. lib. 1. cap. 4. *Ad epiphoras oculorum, & tumores. Ruta in polenta contrita, & impoſita, lenit dolorem.* Apuleius, cap. 89. tit. 5. *Ad epiphoras oculorum : Herba ruta cum polenta bene trita & impoſita lenit epiphoras : nam & radix ejus contuſa & illita eas emendat.* Dioſc. lib. 3. cap. 52. Ταῖς δὲ ὀφθαλμιῶν φλεγμοναῖς σὺν ἀλφίτῳ καταπλασσομένη ἁρμόζει.

22. *Item capitis.*] Dioſc. loc. cit. Apuleius, cap. 89. tit. 13. *Ad capitis dolorem : Herba ruta ex vino potui detur, & trita capiti inſtilletur cum aceto & roſaceo oleo.* Q. Serenus, cap. 8. de capite purgando, pag. 129.

Aut mixtum rutæ cerebro inſtillatur acetum.

23. *Cephalæa.*] Κεφαλαία, capitis dolor eſt inveteratus, atque ægre cedens, in quo differt ἀπὸ τῆς κεφαλαλγίας. Vide Celſum, lib. 4. cap. 2. & Galenum, lib. 2. τῶν τόπων, cap. 2. pag. 377.

24. *Mox inflationes.*] Marcellus Empir. cap. 20. pag. 143. *Ruta hortenſis paululum cibo ſumptum, vel in potione dulcium atque epotum, inflationes ſtomachi compeſcit.* Sic etiam Apuleius, cap. 89. tit. 2.

25. *Dolores ſtomachi.*] Marcellus Empir. loc. cit. Apuleius, cap. 89. tit. 9. *Ad ſtomachi dolorem : Herba rutæ ſemen cum ſulphure vivo, & aceto, jejunus guſtato : prodeſſe dicimus.*

26. *Vulvas aperit.*] In eo nempe morbi genere, quod ſuppreſſionem menſium medici appellant : cujus morbi cauſas, ſigna, curationeſque varias Sennertus affert, lib. 4. pract. part. 2. ſect. 2. cap. 3. pag. 663. Hoc illud eſt quod Q. Serenus cecinit, cap. 35. pag. 148.

Sed ſi forte cruor clauſa remorabitur alvo,

Aut molles nepeta, aut ruta quæcumque bibantur

27. *Corrigitque converſas.*] Mutat enim ſitum interdum uterus, cum ſuffocatione : Vide Hippocr. lib. 2. de morb. mulier. ſect. 16. & ſect. 33. ac ſeqq. Vulvæ ſtrangulatus mederi rutam, auctor eſt Dioſc. lib. 3. cap. 52. καὶ τὰς ὑστερικὰς πνίγας ἐπιστέλλει.

28. *Hydropicis.*] Dioſc. loc. cit. totidem verbis.

29. *Sic bibitur*, &c.] Dioſc. loc. cit. Plinius Valer. lib. 1. cap. 57. Marcellus Empir. cap. 22. pag. 156.

30. *Horrores frigidos.*] Rigores febrium circuitu repetentes, ῥίγη περιοδικά, inquit Dioſc. loc. cit.

31. *Ad crapulæ.*] Apuleius, cap. 115. tit. 6. *Ad ſerotenus tumo : Ruta ſilvaticæ ſemen cum vino potum mire facit.*

32. *Item torminibus.*] Marcellus Empir. cap. 27. pag. 195. ad verbum, & Plinius Valer. lib. 2. cap. 22.

33. *Sic & ſanguinem ſiſtit interiorem.*] Hoc eſt, quem ex pectore hæmoptoici rejiciunt : item ſanguinem narium, iiſdem indita ruta ſiſtit. Vide Notas & Emend. num. XXI.

34. *Et narium.*] Marcellus Empir. cap. 10. pag. 85. *Ruta ſæpius olfacta, vel trita, illita, ſanguinem ex naribus nimis fluentem retundit.* Sic etiam Apuleius, cap. 89. tit. 1.

35. *Auribus quoque.*] Dioſc. lib. 3. pag. 52. Plinius Valer. lib. 1. cap. 10. & lib. 4. cap. 3.

36. *Ut diximus.*] Paulo ante : nam copioſior ſcilicet datus, veneni noxiam obtinet.

37. *Succus & phreneticis.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 9.

38. *Dederunt & lethargicis.*] Plinius Valer. totidem verbis, lib. 3. cap. 7. Apuleius, cap. 89. tit. 9. *Ad lethargicos excitandos : Herba ruta trita ex aceto infundatur fronti.* Item Q. Serenus, cap. 57. lethargiæ expellendæ, pag. 160.

39. *Dederunt & comitialibus.*] Dioſc. loc. cit.

40. *Alſioſiſque.*] Alſioſi dicuntur qui naturæ ſunt plus nimio frigeſcentis, quique facile læduntur a frigore.

41. *Urinam quoque.*] Apuleius, cap. 115. tit. 4.

42. *Feminarum etiam.*] Apuleius, cap. 115. tit. 5. *Si mulier intrinſecus aliquid mali habuerit*, (hoc eſt, ſi menſtruorum vel ſecundæ retentione laborat :) *Herba ruta ſilvatica ſemen contritum ex vino auſtero da bibat, præter partum* (hoc eſt, quando non eſt gravida) *liberabitur.* Adde & Dioſcor. libro 3. cap. 52.

43. *Ut Hippocrati.*] Libro 1. de morb. mulier. ſect. 128. Alia expulſoria idem affert, ſect. 110. Hippocratem ſequitur Dioſc. loc. cit.

44. *Diocles & cardiacis.*] Iiſdem verbis Plinius Valer. lib. 3. cap. 21. Apuleius quoque, cap. 89. tit. 8. *Ad cardiacos : Herba rutæ faſciculos cum roſaceo decoquatur : adjecta aloes uncia & oleo : perunctio dolorem ſiſtit.*

rulentas

Digitized by Google

rulentas exſcreationes ſiccæ drachmas duas, ſulphuris unam & dimidiam ſumi cenſent: Et contra cruentas, ramos tres in vino decoctos. Datur & dyſentericis cum caſeo in vino contrita. [45] Dederunt & cum bitumine infriatam potioni propter anhelitum. Ex alto lapſis ſeminis tres uncias. Olei libra vinique ſextario illinitur cum oleo coctis foliis, partibus quas frigus aduſſerit. [46] Si urinam movet, ut Hippocrati videtur, [47] mirum eſt quoſdam dare velut inhibentem potui, contra incontinentiam urinæ. Pſoras & lepras cum melle & alumine illita emendat. [48] Item vitiligines, verrucas, ſtrumas, & ſimilia, cum ſtrychno & adipe ſuillo ac taurino ſevo. [49] Item ignem ſacrum ex aceto & oleo, vel pſimmythio: [50] carbunculum ex aceto. Nonnulli laſerpitium una illini jubent, ſine quo epinyctidas puſtulas curant. Imponunt & mammis turgentibus decoctam, [51] & pituitæ eruptionibus cum cera. [52] Teſtium vero epiphoris cum ramis laureæ teneris, adeo peculiari in viſceribus his effectu, ut ſilveſtri ruta cum axungia veteri illitos ramices ſanari prodant. Fracta quoque membra ſemine trito cum cera impoſito. Radix rutæ ſanguinem oculis ſuffuſum, & toto corpore cicatrices aut maculas illita emendat. Ex reliquis quæ traduntur, mirum eſt, cum ferventem rutæ naturam eſſe conveniat, [53] faſciculum ejus in roſaceo decoctum addita uncia aloes, perunctis ſudorem reprimere. [54] Itemque generationes impediri hoc cibo: [55] ideo in profluvio genitali datur, & Venerem crebro per ſomnia imaginantibus. [56] Præcavendum eſt gravidis abſtineant hoc cibo: [57] necari enim partus invenio. Eadem ex omnibus ſatis quadrupedum quoque morbis in maximo uſu eſt, ſive difficile ſpirantibus, [58] ſive contra maleficorum animalium ictus, infuſa per nares ex vino: aut ſi ſanguiſuga exhauſerit, ex aceto: & quocumque in ſimili morborum genere, ut in homine, temperata.

LII. Mentaſtrum ſilveſtris menta eſt, differens ſpecie foliorum, quæ ſunt figura ocimi, [1] pulegii colore. [2] Propter quod quidam ſilveſtre pulegium vocant. [3] Iis commanducatis & impoſitis ſanari elephantiaſin, Magni Pompeii ætate, fortuito cujuſdam experimento propter pudorem facie illita compertum eſt. [4] Eadem illinuntur bibunturque adverſus ſcolopendras, & ſerpentium ictus, drachmis duabus in vini cyathis duobus. Adverſus ſcorpionum ictus cum ſale, oleo, & aceto. Item adverſus ſcolopendras jus decocti: adverſus omnia venena ſervantur folia arida, ad farinæ modum. [5] Subſtratum vel accenſum fugat etiam ſcorpiones. [6] Potum ſeminas purgat a partu: ſed partus necat. [7] Ruptis, convulſis, ſed parcius: [8] Orthopnoïcis, torminibus, choleris, efficaciſſi- CAP. XIV.

NOTÆ.

45. *Dederunt & cum bitumine.*] Hoc medicamentum phthiſicis, & iis qui pura exſcreant, præcipit Marcellus Empir. cap 16 pag. 121. *Ruta tenera contritæ*, inquit, *cum ramuſculis ſuis, & expreſſa ſuccus, cum aliquantulo bitumine, ex vino vetere calido, phthiſicos celeriter, ſimiliter & empyicos in potu medetur.*

46. *Si urinam .... ut Hippocrati.*] Libro 2. de diæta, ſect. 26.

47 *Mirum eſt quoſdam.*] Quos Dioſcorides ſequitur, lib. 3. cap. 52.

48 *Item vitiligines*] Dioſc. loco citato

49. *Item ignem ſacrum.*] Marcellus Empir. cap. 4. pag 43. ſed pro pſimmythio ſive ceruſſa, argenti ſpumam adhibet. Pſimmythium prætermiſit Apuleius, cap. 89. tit. 9. de ruta: *Eadem ignem ſacrum ex aceto & oleo illinita ſanat.* Plinius Valer. ſimiliter, lib. 3. cap. 34. At idem, lib 4. cap. 3 de ruta: *Ignes ſacros*, inquit, *cum aceto & oleo roſaceo: & ceruſſa temperata, illico extinguit.* Ad eryſipelata quoque rutam cum aceto & pſimmythio, roſaceoque inungi jubet Dioſcor. loco citato.

50. *Carbunculum.*] Ita Plinius Valer lib. 3. cap. 30. Apuleius, cap. 89 tit. 6. & Theodor. Priſcianus, lib. 1. cap 18. *Rutæ viridis folia cum aceto.*

51. *Et pituitæ eruptionibus.*] His papularum eruptionibus cum cerato myrteo prodeſſe rutam ſativam auctor eſt Dioſc. loc. cit. De papulis diximus ſect. 26.

52. *Teſtium vero.*] Dioſc. lib. 3. cap. 52. Ταῖς δὲ τῶν διδύμων φλεγμοναῖς σὺν δάφνης φύλλοις καταπλασθὲν ὠφελεῖ. *Teſtium inflammationibus cum lauri foliis impoſita medetur.*

53. *Faſciculum ejus.*] Hæc Plinius Valer. ad verbum, lib. 3. cap. 21.

54. *Itemque generationes.*] Plinius Valer. loc. cit. Dioſcor. lib. 3. cap 52. Γονήν τε σβέννυσιν ἐσθιόμενον, καὶ πινόμενον, *Sex eſitata ruta, ſeu bibita, genituram extinguit.* Simeon Sethi, pag. 97. de ruta. Τὴν αὐτὴν καὶ ἀφροδισίων ἐπιθυμίαν ἐπέχει, καὶ ἐκγόνων γονήν.

55. *Ideo profluvio.*] Apuleius, cap. 89. tit. 12. *Si fluit ſemen: Herba ruta manducetur ex vino cum liquamine.*

56. *Præcavendum.*] Occurrit huic Plinii cautioni Plinius alter medicus, lib. 4. cap. 3. *Stultiſſime quidam*, inquit, *rutæ vitia dixere, quod ventrem inhibeat, genitale ſemen extinguat, infantes in utero necet. Facit enim hæc non ipſa, ſed qui virtutis ejus obliti, nec modum, nec tempus aſpiciunt: ideo temperare prudentis eſt, ut de auxilio non fiat venenum.*

57. *Necari enim partus.*] Florentinus in Geopon lib. 12. cap. 25. pag. 349. Ὁ δὲ καρπὸς τῆς ἀγρίας πινόμενος ἐπὶ ἡμέρας ιε΄. ἔμβρυα φθείρει, *Semen ſilveſtris erucæ potatum per dies quindecim, fetus necat*, &c.

58. *Sive contra maleficorum.*] Florentinus, loc. cit. Καὶ πρὸς τὰς θηρίων βλάβας μετ᾽ οἴνου πινόμενον.

Sect. LII. 1. *Pulegii colore.*] Quis nigriora paulo, minuſque incana folia, cujuſmodi mentaſtrum eſt campenſe & Zvvolenſe Lobelii in obſerv. pag. 273 Dalecampii, lib. 5. hiſt. plant. pag. 573. Nos in horto Regio vidimus. Nullum eſt e tribus calaminthæ generibus quæ a Dioſcoride deſcribuntur, lib. 3. cap. 43. etſi vires utrobique vix diſpares. Sed neutra ſilveſtris, ab eodem delibata, cap 42 ut diximus lib. 19. ſect 47. Quare fruſtra hoc loco Dalecampius Cenſoriam notationem diſtringit in Plinium. Eſt tamen Galeni καλαμίνθη, lib. 7. de fac. ſimp. med. cap. 10. pag. 176. & 182.

2. *Propter quod quidam.*] Scholiaſtes Nicandri, pag. 8. de calamintha: τινὲς δὲ ἀγρίαν γλήχωνα αὐτὴν καλοῦσι. Apuleius item, cap. 90.

3. *Iis commanducatis.*] Galenus & Schol. Nicandri, locis cit. Apuleius, cap. 90. tit. 3. ad elephantioſos: *Herba mentaſtri folia frequenter commanducato. Sanare certum eſt* Q. Serenus, cap. 21. de elephantiaſi propellenda, pag. 130

Mentaſtri folium potu, appoſituque ſalubre eſt.

Et Marcellus Empir. cap. 19. pag. 130. *Mentaſtri folia commanducata, vel contrita adpoſita, elephantioſis medentur* Plinius Valer. ſimiliter, lib. 2 cap. 57. Hoc ipſum de calamintha refert Dioſc. lib. 3. cap 43. Ὠφελεῖ καὶ ἐλεφαντιῶντας βρωθεῖσα, ἐπιπινομένου ὀῤῥοῦ γάλακτος. *Eſitata juvat elephantiacos, ſi ſerum lactis ſuperbiberint*

4 *Eadem illinuntur.*] Galenus, loc. cit pag. 182.

5. *Subſtratum*, &c] Nicander, in Theriac. pag. 4. & de calamintha Dioſcor lib 3. cap 43.

6. *Potum ſeminas*] Galenus loc. cit. & de ſua calamintha idem refert Dioſc. lib. 3. cap. 43.

7. *Ruptis, convulſis*, &c.] Vide Notas & Emendat. num. XXII.

8. *Orthopnoïcis.*] Ὀρθόπνοια morbi genus eſt, quum quis ſpirare non valet, niſi recta cervice ſpiritus trahatur. Aſthmaticis prodeſſe calaminthan ſcribit Galenus, loc. cit.

mum : [9] item lumbis, podagris impoſitum. [10] Succus auribus verminoſis inſtillatur. [11] In regio morbo bibitur. [12] Strumis illinitur. Somnia Veneris inhibet. [13] Tineas pellit ex aceto potum. Contra porriginem ex aceto infunditur capiti in Sole.

LIII. [1] Mentæ ipſius odor animum excitat, & ſapor aviditatem in cibis, [2] ideo embammatum mixturæ familiaris. [3] Ipſa aceſcere, aut coire, [4] denſerique lac non patitur. Quare lactis potionibus additur, ne hujus coagulati potu ſtrangulentur. Datur in aqua aut mulſo : eadem vi reſiſtere generationi creditur, cohibendo [5] genitalia denſeri. Æque maribus ac feminis ſiſtit ſanguinem : & purgationes feminarum inhibet : [6] Cum amylo ex aqua pota, cœliacorum impetus. [7] Syriation & vomicas vulvæ curavit illa. Jocinerum vitia ternis obolis ex mulſo datis. [8] Item ſanguinem exſcreantibus in ſorbitionem. [9] Hulcera in capite infantium mire ſanat. [10] Arterias humidas ſiccat, ſiccas adſtringit. Pituitas corruptas purgat in mulſo & aqua. Voci ſuccus ſub certamine utilis dumtaxat, qui & gargarizatur uva tumente, adjecta ruta & coriandro ex lacte. Utilis & contra tonſillas cum alumine : [11] linguæ aſperæ cum melle. Ad convulſa intus per ſe, vitiiſque pulmonis. [12] Singultus & vomitiones ſiſtit cum ſucco granati; ut Democritus monſtrat. Recentis ſuccus narium vitia ſpiritu ſubductus emendat. Ipſa trita choleras, in aceto quidem pota. Sanguinis fluxiones intus. Ileum etiam impoſita cum polenta : [13] & ſi mammæ tendantur. [14] Illinitur & temporibus in capitis dolore. Sumitur & contra ſcolopendras, & ſcorpiones marinos, & ad ſerpentes. Epiphoris illinitur, & omnibus in capite eruptionibus : [15] item ſedis vitiis. [16] Intertrigines quoque vel ſi teneatur tantum, prohibet. [17] Auribus cum mulſo inſtillatur. Aiunt & lieni mederi eam in horto guſtatam, ita ne vellatur : ſi is qui mordeat, dicat ſe lieni mederi, per dies IX. [18] Aridæ quoque farinam tribus digitis apprehenſam, & ſtomachi dolorem ſedare in aqua; & ſimiliter aſperſam in potionem, [19] ventris animalia expellere.

LIV. Magna ſocietas cum hac [1] ad recreandos defectos animo pulegio, cum ſurculis ſuis in ampullas vitreas aceti [2] utriſque dejectis. Qua de cauſa dignior e pulegio corona [3] Varroni, quam e roſis, [4] cubiculis noſtris pronunciata eſt. [5] Nam & capitis dolores impoſita dicitur levare. [6] Quin & olfactu capita tueri contra frigorum æſtuſque

NOTÆ.

9 *Item lumbis.*] Iſchiadicis pariter calamintham ſuam prodeſſe Dioſcorides tradidit, loc. cit.

10 *Succus auribus.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 10. Apuleius, cap. 90. tit. 1. *Ad aurium vermes : Herbæ mentaſtri ſuccus cum vino auſtero mixtus, & in auriculam confectus, vermes natos necare traditur.* Q. Serenus, cap 13. pag 132. *De aurium vitiis ſuccurrendis :*

Mentaſtri liquor expreſſus conducere fertur.

Adde & e Græcis Galenum, loc. cit. pag. 183. Vermes minutus, quales in caſeis ſemiputridis inveniuntur, ex auribus prodire, etiam & majores, exemplis compluribus confirmat Schenckius, lib 1. Obſerv. Medic. cap 192.

11. *In regio morbo.*] Galenus, loc. cit. & Dioſc. lib. 3. cap. 43. Schol. Nicandri, pag. 8.

12. *Strumis.*] Marcellus Empir. cap. 15. pag. 107. cum vino idcirco gargarizari jubet.

13. *Tineas pellit.*] Galenus & Dioſc. locis citatis. Plinius ipſe ſuperius ſect 50 ubi de naſturtio : *Inteſtinorum animalia pellit : efficacius mentaſtro addito.*

Sect. LIII. 1. *Mentæ ipſius*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 20.

2. *Ideo embammatum*] Ἔμβαμμα, juſculentum eſt, quod ad intinctus paratur : liquidum illud quo panem in vaſculis, obſoniumve intingimus.

3. *Ipſa aceſcere.*] Ita Dioſc. lib. 3. cap. 41. Coire lac, inquit, denſarique in caſeum non patitur, ſi folia ei immergantur. Florentinus item in Geopon lib 12. cap. 24. pag. 348. Εἰ δὲ καὶ εἰς γάλα ἐμβληθῇ, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ πυτία ἐπιβληθῇ, οὐ πήγνυται τὸ γάλα. *In lac ſi injiciatur, & coagulum poſtea immittatur, lac non coagulabitur.*

4 *Denſerique lac.*] Ita M S S. Reg Colb. &c. non *denſare*, vel *denſari*. Sic Lucretius, lib. 1. verſ. 647.

Nil prodeſſet enim calidum denſerier ignem.

Et verſ. 656.

Denſere poterunt ignes.

5. *Genitalia denſeri.*] Hoc eſt, vel τὰ αἰδοῖα ἐντείνειν, vel denſari potius & veluti coagulari genitale ſemen : nam & ſect. 84. genitale pro genitura ſeu ſemine genitali accipit. Sic Hippocrates, lib. 2. de diæta, ſect. 26. Μίνθη θερμαίνει .... καὶ ἢν πολλάκις ἐσθίῃ τις, τὸ σπέρμα αὐτοῦ τήκει, ὥστε ῥέειν καὶ ἐντείνειν κωλύει, καὶ τὸ σῶμα ἀσθενὲς ποιεῖ. *Menta calfacit .... & ſi quis ſæpe comedat, ſemen genitale colliquefacit, ut diffluat, & arrigere prohibet, & corpus debile facit.*

6. *Cum amylo*, &c.] Ita fere Q. Serenus, cap 27. pag. 143.

7. *Syriation.*] In M S S. Reg. & Colb. *Stratoner .. curavit illa.* Medici nomen, vel obſtetricis priore vocabulo contineri, haud dubium eſt : quodnam ſit illud, adhuc obſcurum. An *Serapion*, de quo nos in Auctorum Indice, tomo priore? Antiochenſis medicus ſcilicet. Inepte neſcio quis *Smyrnæſin* legi hic cenſuit oportere : voce nec latina, nec pudica, nec Pliniani proinde ingenii. Adde quod ſi morbi nomen hic latet, quis eſt qui *curavit*?

8. *Item ſanguinem.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 23. Dioſc. lib. 3. cap. 41.

9. *Hulcera in capite.*] Apuleius, cap. 120 tit. 2.

10. *Arterias humidas.*] Fauces.

11. *Linguæ aſperæ.*] Dioſc loc. cit.

12. *Singultus*, &c.] Dioſc. lib. 3. cap. 41

13 *Et ſi mammæ tendantur.*] Diſtentas mammas, & nimio lacte turgentes compeſcit. Dioſc. loc cit.

14. *Illinitur & temporibus.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 23. Fronti, Dioſc. loc. cit.

15. *Item ſedis vitiis.*] Sedes a medicis pro natibus accipitur, totaque ea parte corporis, ſuper qua ſedentes innitimur.

16. *Intertrigines.*] Intertrigo malum eſt, quo femina equitatu, aliave ſimili de cauſa atteruntur, aduruntur. Alias attrita dicuntur. *Intertrigo*, inquit Varro, lib 4. de lingua Lat. *ab eo quod duo inter ſe trita.*

17. *Auribus cum mulſo.*] Dioſc. lib. 3. cap. 41. cum mulſa : Ἐνσταζομένη δὲ σὺν μελικράτῳ ὠτάλγίας ἀρήγει. Plinius Valer. Similiter lib. 4 cap 3. At M S S. *mulſo.*

18 *Aridæ quoque.*] Hæc iiſdem verbis Plinius Valer. lib. 4. cap. 23.

19. *Ventris animalia*,] Hoc eſt, lumbricos. Plinius Valer. & Dioſc. locis cit. Theod. Priſcianus, lib. 2. parte 2. c. 17. mentæ viridis decoctum in hoc uſu laudat in primis.

Sect. LIV. 1. *Ad recreandos.*] Vel ſolum pulegium naribus admotum cum aceto, defectos animo recreare, auctor eſt Dioſc. lib. 3 cap. 36.

2. *Utriſque dejectis.*] Menta, pulegiique ſurculis.

3. *Varroni.*] Vide Notas & Emend. num. XXIII.

4. *Cubiculis noſtris.*] In quibus, ut nunc quoque fit, clavis alligabantur acervi florum & herbarum odoratarum ad medicos uſus. Petronius in Satyr. pag. 491.

Mitem ſorba

Inter odoratas pendebant texta coronas,

Et thymbra veteres, & paſſis uva racemis.

5. *Nam & capitis.*] Q. Serenus, cap. 2. pag. 126. inter remedia capiti medendo :

Vel cornu ex arbore ſertum,

Pulegiumve potens una ſuper aure levabis :

Aut aliud mixto coctum clementer aceto

Conta nare trahes.

Sic etiam Apuleius, cap 92. tit. 6.

6. *Quin & olfactu.*] Apuleius, cap. 92. tit. 1. *Capitis ne*

Digitized by Google

Injuriam ; & ab ſiti traditur : neque æſtuare eos, qui duos e pulegio ſurculos impoſitos auribus in Sole habeant. Illinitur etiam in doloribus cum polenta & aceto. [7] Femina efficacior. Eſt autem hæc flore purpureo: mas candidum habet. [8] Nauſeas cum ſale & polenta in frigida aqua pota inlubet. Sic & pectoris ac ventris dolorem. [9] Stomachi autem ex aqua item roſiones ſiſtit, & vomitiones cum aceto & polenta. Inteſtinorum vitia melle decocta & nitro ſanat. [10] Urinam pellit ex vino : & ſi ammineum ſit, [11] & calculos, & interiores omnes dolores. [12] Ex melle & aceto ſedat menſtrua, & ſecundas. [13] Vulvas converſas corrigit. [14] Defunctos partus ejicit. [15] Semen obmuteſcentibus olfactu admovetur. Comitialibus in aceto cyathi menſura datur. Si aquæ inſalubres bibendæ ſint, tritum aſpergitur. [16] Salſitudines corporis, ſi cum vino tradatur, minuit. [17] Nervorum cauſa, & in contractione, cum ſale & aceto, & melle confricatur in opiſthotono. [18] Bibitur ad ſerpentium ictus decoctum : ad ſcorpionum & in vino tritum, maxime quod in ſiccis naſcitur. Ad oris exhulcerationes, ad tuſſim efficax habetur. Flos recentis incenſus, [19] pulices necat odore. [20] Xenocrates pulegii ramum lana involutum, in tertianis ante acceſſionem olfactandum dari, aut ſtragulis ſubjici, & ita collocari ægrum, inter remedia tradit.

L V. Silveſtri ad eadem vis efficacior eſt, quod ſimile eſt origano, minoribus foliis, quam ſativum : & a quibuſdam dictamnus vocatur. Guſtatum a pecore capriſque, [1] balatum concitat. [2] Unde quidam Græci litera mutata blechona vocaverunt. Natura tam fervens eſt, ut illitas partes exhulceret. [3] Tuſſi in perfrictione fricari ante balnea convenit : & ante acceſſionum horrorem, [4] convulſis, & torminibus. [5] Podagris mire prodeſt. Hepaticis cum melle & ſale bibendum datur : [6] pulmonum vitia exſcreabilia facit. [7] Ad lienem cum ſale utile eſt, & veſicæ, & ſuſpitiis, [8] & inflationibus : [a] decoctum ſucco æqualiter, & [9] vulvas corrigit : & contra ſcolopendram terreſtrem vel marinam : item ſcorpiones : privatimque valet contra hominis morſum. Radix [10] contra increſcentia hulcera recens potentiſſima. Arida vero cicatricibus decorem affert.

L VI. Item pulegio eſt nepetæque ſocietas. Decocta enim in aqua ad tertias [1] diſcutiunt frigora, [2] mulierumque menſtruis proſunt. Et æſtate ſedant calores. [3] Nepeta quoque vires contra ſerpentes habet. Fumum ex ea nidoremque fugiunt, quam & ſubſternere

INTERPRETATIO.

a *Decoctum.*] Decoctum æqualiter prodeſt ſucco, & ſimul vulvas corrigit.

NOTÆ.

nocent æſtus aut frigus : Herbam pulegium tecum, aut ſuper aurem, aut ſub anulo portato : hoc & hieme tota facies : nec gravedinem ſenties, nec perfrictionem.

7. *Femina.*] Apuleius, cap 92. *Duo genera ejus ſunt, maſculus & femina. Maſculus florem album habet, femina rubrum, ſive purpureum : utrumque utile eſt & mirabile.*

8. *Nauſeas.*] Marcellus Empir. cap 20. pag. 138. Apuleius, cap. 92. tit. 3. *Contra nauſeam ſtomachi : Pulegium tritum, vel in aqua maceratum cum aceto potui dabis : nauſeam ſedas.* Dioſc. lib. 3. cap. 36. ad nauſeam μετ' ὀξυκράτου ex poſca bibi præcipit.

9. *Stomachi . . . . roſiones.*] Sive morſus. Dioſcor. δηγμὸν ϛομάχου.

10. *Urinam pellit.*] Marcellus Empir. cap. 26 pag. 181. Id vero vini genus *puleiatum* a Lampridio appellatur, in Elagabalo, pag 103. Græcis οἶνος γληχωνίτης.

11. *Et calculos.*] Apuleius, cap. 92. tit. 11.

12. *Ex melle.*] Bibitum ejicere menſtrua & ſecundas, ſcribit pariter Dioſc. loc. cit.

13. *Vulvas converſas.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 36. Πρὸς ὑποϛροφὰς ὑϛέρας ἁρμόζει.

14. *Defunctos.*] Dioſc. loc. cit. Apuleius, cap 92. tit. 7. *Si infans in utero mulieris mortuus fuerit : Pulegii cauliculos tres recentes, qui adolent ſuaviter, tritos in vino vetere optimo, ſextarii quartario da bibat, liberabitur.*

15. *Semen obmuteſcentibus.*] Illud nimirum eſt quod Apuleius aliquanto planius, cap. 92. tit. 14. *Si mulier obticuerit* : nempe in partu : *Pulegium contritum & in pulverem redactum lana convolutum ſubjiciatur ab obſtetrice.*

16. *Salſitudines.*] Forſan, *Laſſitudines*, rectius. Idcirco enim & tueri capita dicitur, contra æſtus frigorumque injuriam, quæ cauſæ ſunt laſſitudinum : & idem nervorum confricationi prodeſſe, quod laſſitudinem pariter reſpicit.

17. *Nervorum cauſa.*] Apuleius, cap 92. tit. 13. *Contra ſpaſmum : Pulegium in aceti cyathis duobus jejunus bibat, ſi ſpaſmus moleſtus fuerit.* Spaſmus, nervorum diſtentio eſt atque convulſio. Tetanus, eorumdem rigor, auctore Celſo, lib. 2. cap. 1. Opiſthotonum ſpaſmum Plinius dixit, lib. 22. ſect. 9. De opiſthotono diximus ſect. 15. Eſt enim opiſthotonos e tribus ſpaſmi generibus quæ fuſius explanaturi ſumus lib. 23. ſect. 24.

18. *Bibitur ad ſerpentium ictus.*] Dioſc. lib. 3. cap 36.

19. *Pulices necat.*] Atque inde fortaſſis pulegii nomen.

20. *Xenocrates.*] Apuleius quoque, cap 92. tit. 6. *Ad tertianas : Pulegii ramulos tres lana involutos odoret ante acceſſionem.*

Sect. L V. 1. *Balatum concitat.*] Dioſc. lib. 3. cap. 36. iiſdem verbis : Καλοῦσι δ' ποτε αὐτὴν βλήχωνα, ἐπειδὴ τὰ γευσάμενα αὐτῆς τῶν ἀνθήσει τῆς ποιμνίων, βληχᾶσθαι παρασκευάζει.

2. *Unde quidam Græci.*] Heſychius : Βλήχων, γλήχων, καὶ οὕτως λέγεται. Apuleius quoque, cap 92. ἀπὸ τοῦ βληχεῖν, quæ vox balatum ſonat.

3. *Tuſſi in perfrictione.*] Eos, inquit, qui tuſſi laborant, quam ex perfrictione collegerint, ut Marcellus Empir. loquitur, cap. 16. pag. 115. ſilveſtri pulegio fricari ante balnea convenit. Perfrictio Græcis περίψυξις vehemens frigus eſt (a *perfrigeſco*) qualis affectio illa eſt febre laborantium, quæ præcedit horrorem, hoc eſt, φρίκην. Hoc frigore pars aliqua una tantum corporis laborat, quo & rigeſcit, torpeſcitque : unde κατεψυγμένη καὶ παράφορος γλῶσσα, rigens & balbutiens lingua dicitur.

4. *Convulſis.*] Convulſis, τοῖς σπωμένοις, cum melle & ſale auxiliari ait Dioſc. lib. 3. cap. 36.

5. *Podagris.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Pulmonum vitia.*] Cum melle item & ſale : Dioſc. loc. cit. Vide & Galenum, lib. 6. de fac ſimpl. med. pag. 167.

7. *Ad lienem.*] Dioſc. loc. cit. Ex aceto propinat Apuleius ad ſplenis dolorem, cap. 92. tit. 17.

8. *Et inflationibus.*] Apuleius, cap. 92. tit. 15. *Ad inflationem ſtomachi, vel inteſtinorum : Pulegium ex aqua calida contritum, vel ex vino, aut per ſe dato : rem miraberis illico.*

9. *Vulvas corrigit.*] Converſas ſcilicet, ut dictum eſt ſect. 51. Ad inflationes præterea duritiamque vulvæ egregie facere ſcribit Dioſc. loc. cit.

10. *Contra increſcentia.*] In quibus caro ſupra modum excreſcit.

Sect. L VI. 1. *Diſcutiunt frigora.*] Quæ febrium horrorem antevertunt.

2. *Mulierumque menſtruis.*] Eam vim pulegio vel ſoli Q. Serenus vindicat, cap. 35. pag. 148.

Pulegii valido purgatur femina potu.

3. *Nepeta quoque.*] Apuleius, cap. 94. *Morſibus ſerpentum*

[4] in metu obdormituris utile eſt. [5] Tuſa ægilopiis imponitur, & capitis doloribus recens cum tertia parte panis temperata aceto illinitur. [6] Succus ejus inſtillatus naribus ſupinis, profluvium ſanguinis ſiſtit. Item radix, quæ cum myrti ſemine in paſſo tepido gargatizata anginis medetur.

LVII. [1] Cuminum ſilveſtre eſt prætenue, quaternis aut quinis foliis veluti ſerratis. Sed & ſativo magnus uſus, [2] in ſtomachi præcipue remediis. [3] Diſcutit pituitas, [4] & inflationes, tritum & cum pane ſumptum, vel potum ex aqua vinoque: [5] tormina quoque & inteſtinorum dolores. Verumtamen omne [6] pallorem bibentibus gignit. Ita certe ferunt [7] Porcii Latronis, clari inter magiſtros dicendi, aſſectatores, ſimilitudinem coloris ſtudiis contracti imitatos: & paulo ante [8] Julium Vindicem aſſertorem illum a Nerone libertatis, [9] captatione teſtamenti ſic lenocinatum. [10] Narium ſanguinem paſtillis inditum vel ex aceto recens ſiſtit. [11] Et oculorum epiphoris per ſe impoſitum, [12] tumentibus cum melle prodeſt. Infantibus imponi in ventre ſatis eſt. [13] Morbo regio in

* Cap. xv. vino albo a balineis datur: * Æthiopicum maxime in poſca, & [14] in ligmate cum melle. Africano paulatim urinæ incontinentiam cohiberi putant. Sativum datur ad jocineris vitia toſtum, tritum in aceto. Item ad vertiginem. Iis vero quos acrior urina mordeat, in dulci tritum vino. [15] Ad vulvarum vitia in vino: præterque, impoſitis vellere foliis: [16] teſtium tumoribus, toſtum, tritumque cum melle, aut cum roſaceo & cera.

Silveſtre ad omnia eadem efficacius. Præterea ad ſerpentes cum oleo, ad ſcorpiones, ad ſcolopendras. Siſtit & vomitionem nauſeaſque ex vino, quantum apprehenderint tres digiti. Propter colum quoque bibitur illiniturque, [17] vel penicillis fervens adprimitur faſciis. Strangulationes vulvæ potum in vino aperit, tribus drachmis in tribus cyathis vini. [18] Auribus inſtillatur ad ſonitus atque tinnitus cum ſebo vitulino, vel melle. [19] Sugillatis illinitur cum melle, & uva paſſa, & aceto. [20] Lentigini nigræ ex aceto.

LVIII. [1] Eſt cumino ſimillimum, quod Græci vocant ammi. [2] Quidam vero Æthiopicum cuminum id eſſe exiſtimant. [3] Hippocrates regium appellat, videlicet quia [4] effi-

Notæ.

curandis: Herba nepita montana ex vino trita ſuccus expreſſus cum vino potui datur: cujus etiam folia contrita plagæ utiliter imponuntur. Eſt hæc fortaſſis Dioſcoridis καλαμίνθη.

4. *In metu obdormituris.*] In eo loco obdormituris, in quo ſerpentes metuendæ.

5. *Tuſa ægilopiis.*] Αἰγίλωψ oculi vitium eſt, quod in angulo oculi, qui eſt ad nares, fieri omnes teſtantur: eſſeque tumentem abſceſſum, qui in ea parte ſupperet, & fiſtulæ modo diſtillet. Noſtri *Fiſtule lacrymale*, ex ea re vocant: Græci αἰγίλωπας & τὰ αἰγιλώπια, quæ vox oculum caprinum ſonat, a vitio ſcilicet & labe, quæ capris fere propria eſt & continua. Vide Celſum, lib. 7. cap. 7.

6. *Succus ejus.*] Quin & narium morbis medetur, ſi Theodor. Priſcianum audimus. *Naribus vero ſpecialiter ſic medeberis*, inquit ille, lib. 1. cap. XI. *de narium morbis*: *Succum nepitæ, quam Græci calaminthen vocant, frequenter infunde: aut ejuſdem ſiccatæ & contuſæ pulverem per canalem exſufflato.*

Sect. LVII. 1. *Cuminum ſilveſtre.*] Hæc totidem verbis interpres Oribaſii, lib. XI. fol. 102. poſt Dioſcoridem, lib. 3. cap. 69.

2. *In ſtomachi præcipue*] Marcellus Empir. cap. 20. pag. 141. *Cuminum teres, & vino mixtum dabis bibendum jejuno, ſi non febricitabit: ſi febricitabit, ex aqua tritum dabis: continuo emendabis ſtomachi dolorem.* Apud Dioſc. lib. 3. cap. 68. εὔστομος hodie legitur, hoc eſt, ori gratum, forte pro εὐστόμαχος. Nam ſilveſtre cuminum cap. 69. ad ſtomachi imbecillitatem levandam in primis laudatur.

3. *Diſcutit pituitas.*] Craſſiores humores ac pituitoſos, per alvum & urinas educit: eoſdem a capite evocat.

4. *Et inflationes, &c.*] Hæc deinceps iiſdem verbis Dioſc. tum de cumino ſativo, tum de ſilveſtri, lib. 3. cap. 68. & 69.

5. *Tormina quoque.*] Dioſc. loc. cit. Qu. Serenus, cap. 27. de ventris dolore mitigando, pag. 142.

Quin etiam ex lymphis tritum potare cuminum
Conveniet, quod jam nobis documenta probarunt.

6. *Pallorem.*] Unde cuminum pallens Q. Sereno, cap. 14. & Perſio Satyra 5. Exangue cuminum, Horatio, lib. 1. Epiſt. 20. Et hoc pariter notat Dioſc. loc. cit.

7. *Porcii Latronis.*] M. Porcius Latro, genere Hiſpanus, primus clari nominis Profeſſor, ut auctor eſt Quintil. lib. 10. cap. 5. pag. 775. Hunc Seneca pater, in Præf. Controv. pag. 59 tam egregie commendat, ut egregiis declamatoribus, qui Auguſti ſæculum illuſtrarunt, præripuiſſe gloriam videatur.

8. *Julium Vindicem.*] Qui primus adverſus Neronem conſpiravit: natione Gallus, ſtirpe regia, ordinis Senatorii. Vide Dionem, lib. 63. pag. 714.

9. *Captatione teſtamenti*] Cum ejus teſtamentum & hereditatem Nero captaret: ſic ille Principis cupiditati lenocinabatur, ut ejus amicitia ſummos honores adipiſceretur: dum pallido interim colore ſimularet adverſa valetudine ſe premi, atque ideo brevi interiturum.

10. *Narium ſanguinem.*] Dioſc. lib. 3. cap. 68.

11. *Et oculorum epiphoris.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXIV.

12. *Tumentibus.*] Oculis. Quem morbum ita Serenus expreſſit, cap. 14. pag. 133.

Si tumor inſeſtat, rufos & gliſcit in orbes:

Vel ut alii libri habent:

Si tumor inſolitus typho ſe tollat inani,
Turgentes oculos vili circumline cœno.

13. *Morbo regio.*] Plinius Valerianus, lib. 2. cap. 59. ad verbum.

14. *In ligmate.*] Vel ut alii, in ecligmate. Ἔκλειγμα arteriaca compoſitio eſt, quæ linctu abſumitur, non vorando, ut catapotia. Vulgo Electuaria vocant. Τὰ ἐκλείγματα, quæ ori oppoſita ſenſim liqueſiunt, ac deinde deglutiuntur: a λείχειν, hoc eſt, lingendo.

15. *Ad vulvarum vitia.*] Hippocr. lib. 1. de morb. mulier. tex. 56. pag. 450.

16. *Teſtium tumoribus.*] Teſtium inflammationibus auxiliari Dioſc. ait, cum uva paſſa, & fabarum lomento, vel cum cerato impoſitum: Διδύμων δὲ φλεγμοναῖς ἀρήγει σὺν σταφίδι, καὶ ἐρεγμῷ ἀλεύρῳ, ἢ κηρωτῇ ἐπιτεθέν. Theodor. Priſcianus, lib. 1. cap. 14. *Fervores teſtium, vel indignationes, cuminum cum melle & oleo tritum, & appoſitum curat.*

17. *Vel penicillis.*] Hoc eſt, linteolis conceptis fervens cuminum imponitur, deinde faſciarum ope ventri adprimitur.

18. *Auribus inſtillatur.*] Marcellus Empir. cap. 9. pag. 80. *Cuminum ſilveſtre contritum, & ſucco rutæ commixtum, inſtillatumque auriculæ, dolorem levat: ventos quoque interius ſonantes removet, atque omne vitium potenter emendat.*

19. *Sugillatis.*] Dioſc. lib. 3. cap. 69. Ἀρμόζει δὲ καὶ ὑπώπια ... καταπλασθὲν σὺν μέλιτι καὶ σταφίδι.

20. *Lentigini nigræ.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 32. *Sunt quibus certis ex accidentibus maculæ in corporibus frequentius inhæſerunt. Sunt nigræ, ſunt albæ, velut elephantiaſim annunciantes.... Cuminum cum aceto tritum ſæpe profuit.*

Sect. LVIII. 1. *Eſt cumino.*] Hæc totidem verbis interpres Oribaſii, lib. XI. pag. 189. poſt Dioſc. lib. 3. cap. 70. Ammi vulgare a Dodonæo pingitur, pag. 299. quo officinæ paſſim utuntur.

2. *Quidam vero.*] Dioſcor. loc. cit. Ἄμμι οἱ δὲ καὶ κύμινον Αἰθιοπικὸν, &c.

3. *Hippocrates.*] Κύμινον Αἰθιοπικὸν Ἱπποκράτης βασιλικὸν ἐκάλεσεν. Dioſc. lib. 3. cap. 68.

4. *Efficacius Ægyptio.*] Vide Notas & Emendat. num. XXV.

ſtaclus Ægyptio judicavit. [5] Plerique alterius naturæ in totum putant, quoniam ſit exilius & candidius. Similis autem & huic uſus: Namque & panibus Alexandrinis ſubjicitur, & condimentis interponitur. Inflationes & [6] tormina diſcutit. [7] Urinas & menſtrua ciet. [8] Sugillata & oculorum epiphoras mitigat. Cum lini ſemine [9] ſcorpionum ictus in vino potum drachmis duabus, privatimque ceraſtarum, cum pari portione myrrhæ. [10] Colorem quoque bibentium ſimiliter mutat in pallorem. Suffitum cum uva paſſa & reſina, vulvam purgat. Tradunt facilius concipere eas, quæ odorentur id per coitum.

LIX. [1] De cappari ſatis diximus inter peregrinos frutices. [2] Non utendum tranſmarino: innocentius Italicum eſt. Ferunt, eos qui quotidie id edunt, paralyſi non periclitari, nec lienis doloribus. [3] Radix ejus viriligines albas tollit, ſi trita in Sole fricentur. [4] Splenicis prodeſt in vino potus radicis cortex duabus drachmis, dempto balinearum uſu. [5] Feruntque XXXV. diebus per urinam & alvum totum lienem emitti. [6] Bibitur in lumborum doloribus, ac paralyſi. [7] Dentium dolores ſedat tritum ex aceto ſemen decoctum, vel manducata radix. [8] Infunditur & aurium dolori decoctum oleo. [9] Hulcera quæ phagedænas vocant, folia & radix recens cum melle ſanant. [10] Sic & ſtrumas diſcutit radix: [11] parotidas, [12] vermiculoſque cocta in aqua. Jocineris quoque malis medetur. Dant & ad tænias in aceto & melle. Oris exhulcerationes in aceto decocta tollit: [13] ſtomacho inutiles eſſe inter auctores convenit.

LX. Liguſticum ([1] aliqui panacem vocant) [2] ſtomacho utile eſt. Item convulſionibus [3] & inflationibus. Sunt & qui cunilam bubulam appellaverint, [4] ut diximus, falſo.

LXI. Cunilæ [1] præter ſativam plura ſunt in medicina genera. [2] Quæ bubula appellatur, ſemen pulegii habet, utile ad vulnera commanducatum impoſitumque, ut quinto poſt die ſolvatur. [3] Et contra ſerpentes in vino bibitur, ac tritum plagæ imponitur. Vulnera ab iis facta perfricantur. [4] Item teſtudines cum ſerpentibus pugnaturæ hac ſe muniunt: quidamque in hoc uſu panaceam vocant. Sedat & tumores, & virilium mala, ſicca, vel foliis tritis, in omni uſu mire congruens ex vino. CAP. XVI.

LXII. [1] Eſt alia cunila, gallinacea appellata noſtris, Græcis origanum Heracleoticum. Prodeſt oculis trita addito ſale. [2] Tuſſim quoque emendat, & jocinerum vitia. Late-

NOTÆ.

5. *Plerique alterius.*] Dioſc. lib. 3. cap. 7.

6. *Tormina diſcutit.*] Dioſc loc. cit.

7. *Urinas*, &c.] Dioſc. loc. cit.

8. *Sugillata.*] Dioſc. loc. cit. Καὶ ὑπώπια καταπλασθὲν σὺν μέλιτι αἴρει.

9. *Scorpionum.*] Omnium venenatorum morſibus opitulari ex vino, ſcribit Dioſc. loc. cit.

10. *Colorem quoque.*] Et potu, & illitu ſimiliter colorem pallidiorem efficere, ut cuminum, Dioſc. etiam auctor eſt loc. cit.

Sect. LIX. 1. *De cappari. . . . diximus.*] Libro 13. ſect. 44.

2. *Non utendum tranſmarino.*] Africano ſcilicet, eo præſertim quod apud Marmaridas naſcitur, vel quod ex Arabia & Rubro mari defertur: nam id in ore puſtulas excitat, & gingivas oſſe tenus exedit, &c. Vide Dioſcor. lib. 2. cap. 204. & Galenum, lib. 7. de fac ſimpl. medicam. pag. 185.

3. *Radix ejus vitiligines.*] Dioſc. loc. cit. Ἀλφοὺς τε λευκοὺς ἀποσμήχει σὺν ὄξει λεία, *cum aceto trita lentigines albas exterit.* Sic etiam Galenus, lib. 7. de fac. ſimpl. med. pag. 184.

4. *Splenicis.*] Marcellus Empir. cap. 23. pag. 167. Plinius Valer. lib. 2. cap. 18. *Corticis ex radice capparum cochlear plenum teres, & dabis bibere cum aqua calida, addens, ſi volueris, permodicum acetum: hocque per triduum facies, & ſanus eris.* Aliter Celſus, lib. 4. cap. 9. de lienis morbo: *Multis modis huic rei cappari aptum eſt. Nam & ipſum cum cibo aſſumere, & muriam ejus cum aceto ſorbere commodum eſt. Quin etiam extrinſecus radicem contritam, vel corticem ejus cum furfuribus, aut ipſum cappari cum melle contritum imponere expedit.*

5. *Ferunt XXXV.*] Dioſc. loc. cit. poſt dies XL. Galenus, loc. cit. ſpatium dierum nullum aſſignat.

6. *Bibitur*, &c.] Dioſc. loc. cit.

7. *Dentium dolores.*] Dioſc & Galenus, locis citatis.

8. *Infunditur.*] Dioſcor. loc. cit. Σκώληκάς τε τοὺς ἐν ὠσὶν ὁ χυλὸς ἐγχυματισθεὶς κτείνει. *Aurium vermiculos infuſus ſuccus enecat.* Sic etiam Galenus, loc. cit. pag. 185.

9. *Hulcera.*] Dioſc. & Galenus, locis citatis.

10. *Sic & ſtrumas.*] Galenus, καὶ χοιράδας διαφορεῖ, loc. cit. pag. 184 Sic & Dioſc. loc. cit. Struma, inquit Celſus, lib. 5. cap. 28 tumor eſt, in quo ſubter concreta quædam ex pure & ſanguine, quaſi glandulæ oriuntur. Latini etiam ſcrofulas appellant, vulgo, *les Ecrouelles.* Celſus eas maxime in cervice ait oriri, ſed in aliis etiam partibus, inguinibus, lateribuſque, & mammis feminarum.

11. *Parotidas.*] Theod. Priſcianus, lib 1. cap 8. *de parotidibus: Capparis corticem in aqua elixa, & cum vino commiſces, & cataplaſma facies.*

12. *Vermiculoſque.*] Aurium ſcilicet, de quibus dictum eſt proxime.

13 *Stomacho inutiles.*] Κακοστόμαχος & caulem & fructum perinde eſſe, auctor eſt Dioſc. loc. cit.

Sect. L X. 1. *Aliqui panacem.*] Ut dictum eſt libro 19. ſect. 50.

2. *Stomacho utile.*] Ita MSS omnes, & Parm edit. Dioſc lib. 3. cap 58 de liguſtico: εὐστόμαχος δ' ἐστίν, &c. In libris editis perperam ad hunc diem *inutile*, uti & ex ſequentibus liquet.

3. *Et inflationibus.*] Subintellige, utile eſt. Dioſc loc. cit. Δύναμις δὲ τοῦ σπέρματος καὶ τῆς ῥίζης . . . , ἀφυσώδης πρὸς ἐμπνευματώσεις, καὶ μάλιστα τὰς περὶ τὸν στόμαχον, &c. Sic etiam Galenus, lib. 7. de fac. ſimp med. pag. 203. ἀφύσητόν ait eſſe, hoc eſt, flatus extinguere.

4. *Ut diximus.*] Libro ſuperiore, ſect. 50.

Sect. LXI. 1. *Præter ſativam.*] Quæ ſatureia, ut diximus, lib. 9. ſect. 50.

2 *Quæ bubula.*] Cunila hæc bubula, uti indicavimus lib. 8. ſect. 41. origanum ſilveſtre eſt, quod ab aliis Heracles panacis, ab aliis, quos inter Nicander eſt, teſte Dioſc. lib. 3. cap. 34. cunilæ nomen accepit. Exſtat adhuc certe Nicandri carmen in Theriac pag 44

Πανάκειος τε κονίλης,
Ἥν τε καὶ Ἡρακλείου ὀρίγανον ἀμφινέμονται.
Non panacea cunila,
Quam quidam Heracleon origanon indigitarunt.

Vulgo *Origan.* Accurate a Lobelio pingitur, in Obſervat. pag 263. a quo Agriorigangon ſive Onitis major vocatur. Vidimus in horto Regio. Eſt origanon vulgare Matthioli in lib. 3. Dioſc pag 701.

3. *Et contra ſerpentes.*] Contra venenatorum morſus. Dioſc. loc. cit.

4. *Item teſtudines.*] Id jam antea indicatum, libro 8. ſect. 41.

Sect. L X I I. 1. *Eſt alia cunila.*] Apuleius, cap 122. *Origanum a Græcis Heracleoticum. . . . Latini cunilam Gallicam* (lege ex Plinio, *gallinaceam*, ſic enim MSS. omnes) *& origanum nominant.* Dioſc lib. 3. cap. 32. Ὀρίγανος Ἡρακλεωτική, οἱ δὲ κονίλην καλοῦσι, φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ, &c. Delineatum accurate a Matthiolo in lib. 3 Dioſcor pag. 699. quale nos vidimus. De eo rurſum Plinius, lib. 25. ſect. 12.

2. *Tuſſim quoque.*] Dioſc. lib. 3. cap. 32. cum melle delingi ad tuſſim jubet. Apuleius, loc. cit. *Tuſſi medendo: Herbam origanum commandutes*, &c.

rum dolores cum farina, oleo & aceto in ſorbitionem temperata. [3] Præcipue vero ſerpentium morſus.

LXIII. [1] Tertium genus eſt ejus, quæ a Græcis maſcula, a noſtris cunilago vocatur, [2] odoris fœdi, radicis lignoſæ, folio aſpero. Vires ejus vehementiſſimas [3] in omnibus generibus earum tradunt. [4] Manipulo quoque ejus abjecto, omnes e tota domo blattas convenire ad eam. Privatim adverſus ſcorpiones ex poſca pollere. [5] Tribus foliis ex oleo peruncto homine, fugari ſerpentes.

LXIV. [1] E contrario quæ mollis vocatur, piloſioribus foliis ac ramis aculeatis, trita mellis odorem habet, digitis tactu ejus cohæreſcentibus. [2] Altera thuris, quam libanotidem appellamus. [3] Medetur utraque contra ſerpentes ex vino vel aceto. [4] Pulices etiam contritæ cum aqua ſparſæ necant.

LXV. [1] Sativa quoque ſuos uſus habet. Succus ejus cum roſaceo auriculas juvat. Ipſa ad ictus bibitur. [2] Fit ex ea montana, ſerpyllo ſimilis, efficax contra ſerpentes. [3] Urinam movet: purgat & a partu mulieres. Concoctionem mire adjuvat, & ad cibos aviditatem utraque, vel in cruditate jejunis in potione aſperſa. Luxatis quoque utilis. Contra veſparum & ſimiles ictus, ex farina hordeacea & poſca, utiliſſima. [4] Libanotidis alia genera ſuis dicentur locis.

CAP. XVII. LXVI. Piperitis, quam & ſiliquaſtrum [1] appellavimus, contra morbos comitiales bibitur. [2] Caſtor & aliter demonſtrabat, caule rubro & longo, denſis geniculis, foliis lauri, ſemine albo, tenui, guſtu piperis, utilem gingivis, dentibus, oris ſuavitati, & ructibus.

LXVII. [1] Origanum quod in ſapore cunilam æmulatur, [2] ut diximus, plura genera in medicina habet: [3] onitin vel praſion appellant, non diſſimile hyſſopo. [4] Privatim ejus uſus contra roſiones ſtomachi in tepida aqua, & contra cruditates: contra araneos ſcorpioneſque in vino albo: [5] luxata & incuſſa in aceto, & oleo, & lana.

LXVIII. [1] Tragoriganum ſimilius eſt ſerpyllo ſilveſtri. [2] Urinam ciet, tumores diſcutit, [3] contra viſcum potum, viperæque ictum efficaciſſimum, [4] ſtomachoque acida ructanti, & præcordiis. [5] Tuſſientibus quoque cum melle datur, & pleuriticis, [6] & peripneumonicis.

LXIX. [1] Heraclium quoque tria genera habet: nigrius, latioribus foliis, glutino-

NOTÆ.

3. *Præcipue vero.*] Dioſcor. loc. cit.

Sect. LXIII. 1. *Tertium genus.*] Hæc conyza maſcula eſt, de qua rurſum dicetur lib. 21. ſect. 32. Eadem conyza major Dioſcoridis, lib. 3. cap. 136. cujus iconem Lobelius exhibet in Adverſariis, cap. 146. qualem nos in horto Regio vidimus.

2. *Odoris fœdi.*] *Βαρύοσμος*, Dioſc. loc. cit.

3. *In omnibus generibus.*] Sive maſcula ſit, ſive feminas ſive ſilveſtris, ſive ſativa.

4. *Manipulo.*] Subſtratu, ſuffituque venenatas fugare beſtias, abigere culices, pulices necare, tradit Dioſc. lib. 3. cap. 136.

5. *Tribus foliis.*] Folia ſerpentium morſibus imponuntur utiliter, inquit Dioſc. loc. cit.

Sect. LXIV. 1. *E contrario quæ mollis.*] Eadem conyza femina Theophraſto lib. 6. hiſtor. cap. 2. Conyza minor, Dioſc. loc. cit. a Lobelio picta accurate in Adverſar. pag. 146. Viſa a nobis in horto Regio.

2. *Altera thuris.*] Altera conyza, inquit, hoc eſt, maſcula, thuris odorem habet: quapropter & ipſa libanotis appellatur, quanquam id nomen & aliæ plantæ verius ſortiuntur. Plinius ipſe, lib. 21. ſect. 32. *Folia feminæ mellis odorem habent. Maſculæ radix a quibuſdam libanotis appellatur, de qua diximus*, hoc nimirum loco.

3. *Medetur utraque.*] Dioſc. loco cit.

4. *Pulices etiam.*] Dioſc loc. cit. ut paulo antea diximus. Democritus in Geopon. lib. 13. cap. 11. pag. 370. ubi de culicibus necandis, *κώνωπας. Φεύξονται δὲ, εἰ κόνυζαν ἑψήσεις, καὶ τῷ ζέματι ῥανεῖς τὴν οἰκίαν. Fugient, ſi conyzam decoxeris, decoctoque domum reſperſeris.* Et cap. 15. de pulicibus, *ψύλλοι*, pag. 374. necari hos ait, *κονύζης ἑψηθείσης τῷ ζέματι ἐπιρραινομένῳ.*

Sect. LXV. 1. *Sativa quoque*] Sativa nempe cunila: nam, ut dictum eſt initio ſect. 61. cetera genera hactenus, præter ſativam, deſcripta ſunt. Hæc eſt quam *θύμβραν* aliqui, rectius alii cunilam noſtram & ſatureiam vocarunt, ut diximus lib. 19. ſect. 50.

2. *Fit ex ea montana.*] Satureia montana, quæ Thymbra Dodonæi, pag. 287. viſa a nobis in Horto Regio.

3. *Urinam &c.*] Dioſc. loc. cit.

4. *Libanotidis.*] Aliarum herbarum, quibus eſt libanotidis pariter nomen inditum, genera vireſque ſuis locis dicentur: nempe lib. 24. ſect. 59. ubi roſmarinum tractabitur, quod alio nomine libanotidem appellari dictum eſt ſuperiore libro, ſect. ult. ac genera quidem illius duo aſſerentur.

Sect. LXVI. 1. *Appellavimus.*] Libro 19. ſect. 62. Illud eſt quod piper Indicum appellant vulgo, quod quidem quadrigemino genere a Dodonæo pingitur, ſub nomine Capſici, pag. 704. & 705. nempe oblongioribus, recurvis, latis, minimiſque ſiliquis. Noſtris, *Poivre d'Inde.*

2. *Caſtor & aliter.*] Alterum intelligi vult piperitidis genus, a Caſtore deſcriptum.

Sect. LXVII. 1. *Origanum, quod in ſapore cunilam.*] Sive ſatureiam.

2. *Ut diximus.*] Libro 19. ſect. 50.

3. *Onitin.*] Dioſc. lib. 3. cap. 33. *Ἡ δὲ ὀνῖτις καλουμένη, λευκοτέρα τοῖς φύλλοις ἐστὶ, καὶ μᾶλλον ὑσσώπῳ ἐμφερής*, &c. Sic etiam interpres Oribaſii, lib. 12. fol. 209. Galeno, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 215. *ὀνῖτις* ſcribitur. Marcellus Empir. cap. 30. pag. 212. *Cunila, quam Græci onitim vocant.* Id ei nomen inditum, quod ab aſinis præcipue expetatur: Schol. Nicandri: *Ὀνῖτιν λέγει, ὅτι οἱ ὄνοι ἐσθίουσι. Πράσιον* a viridi foliorum colore. Vidimus in horto Regio.

4. *Privatim ejus uſus.*] Plinius Valer. lib. 4. pag. 36. De origano: *Ex vino albo tritum, & in potione ſumptum, ſcorpionum & araneorum venenis reſiſtit: cruditates diſcutit: morſus ſtomachi ex aqua calida datum lenit.*

5. *Luxata, &c.*] Plinius Valer. loc. cit.

Sect. LXVIII. 1. *Tragoriganum.*] Dioſc. lib. 3. cap. 35. *Τραγορίγανος θαμνίσκος ἐστὶν ὀριγάνῳ ἢ ἑρπύλλῳ ἀγρίῳ τὰ φύλλα καὶ τὰ κλωνία.* Ab hircis, quibus gratum illud pabulum eſt, nomen habere, ut ab aſinis onitin, auctor eſt Scholiaſtes Nicandri. Eſt Thymbra legitima Cluſii, quam ille pinxit, lib. 3. hiſt. rar. plant. pag. 358. nos in horto Regio obſervavimus.

2. *Urinam ciet, &c.*] Dioſc. loco citato.

3. *Contra viſcum.*] Hoc eſt, contra *ἰξίαν*, ut diximus ſect. 51. Dioſc. loc. cit. Nicander in Alexiph. pag. 152. tragoriganum valere ait contra *ἰξιόεν ὀλοφώϊον.*

4. *Stomachoque.*] Dioſc. loc. cit. *Τοῖς κακοστομάχοις, καὶ ὀξυρεγμιώδεσι δίδοται· καὶ τοῖς ἐν ἀλυσμῷ, καὶ ναυτίᾳ, καὶ ὑποχονδρίων πυρώσει. Stomacho male affectis, & acida ructantibus exhibetur, & iis quos qualis ex maris agitatione anxietas, nauſea, & præcordiorum æſtus comitantur.*

5. *Tuſſientibus, &c.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Et peripneumonicis.*] Dioſc. *Βηχὶ καὶ περιπνευμονικοῖς σὺν μέλιτι ἐν ἐκλεικτῷ δίδοται*; in eclegmate.

Sect. LXIX. 1. *Heraclium.*] Sic in Indice hujus loci: *De origano heraclio: Genera tria.* Illud ipſum quod Heracleoticum appellatum eſt ſect. 62. hoc tragorigani genus quod-

ſum. [2] Alterum exilioribus, mollius, ſampſucho non diſſimile, quod aliqui praſion vocare malunt. Tertium eſt inter hæc medium, minus quam cetera efficax. [3] Optimum autem Creticum. Nam & jucunde olet. Proximum [4] Smyrnæum, odorius. Heracleoticum, ad potum utilius, [5] quod onitin vocant.

[6] Communis autem uſus ſerpentes fugare, percuſſis eſui dare decoctum, potu urinam ciere, ruptis, convulſis mederi cum panacis radice, hydropicis cum fico, aut cum hyſſopo, acetabuli menſuris decoctum ad ſextam. Item ad ſcabiem, pruriginem, pſoras, [7] in deſcenſione balinearum. Succus auribus infunditur cum lacte. [8] Tonſillis quoque & uvis medetur, & capitis hulceribus. [9] Venena opii & gypſi extinguit decoctum, ſi cum cinere in vino bibatur. [10] Alvum mollit acetabuli menſura. [11] Sugillatis illinitur. Item dentium dolori, quibus etiam & candorem facit, cum melle & nitro. Sanguinem narium ſiſtit. Ad parotidas decoquitur cum hordeacea farina. Ad arterias aſperas cum galla & melle teritur: ad lienem folia cum melle & ſale. [12] Craſſiores pituitas & nigras extenuat coctum cum aceto & ſale, ſumptum paulatim. Regio morbo tritum [13] cum oleo in nares infunditur. Laſſi perunguntur ex eo, ita ut ne venter attingatur. Epinyctidas cum pice ſanat. Furunculos aperit cum fico trito: Strumas cum oleo & aceto & farina hordeacea. Lateris dolores cum fico illitum. Fluxiones ſanguinis in genitalibus tuſum, & aceto illitum. Reliquias purgationum a partu.

LXX. [1] Lepidium inter urentia intelligitur. [2] Sic & in facie cutem emendat exhulcerando, ut tamen cera & roſaceo facile ſanetur. [3] Sic & lepras, & pſoras tollit ſemper facile, & cicatricum hulcera. [4] Tradunt in dolore dentium adalligatum brachio qua doleat, [5] convertere dolorem.

LXXI. [1] Gith ex Græcis, alii melanthion, alii melanſpermon vocant. [2] Optimum, quam excitatiſſimi odoris, & quam nigerrimum. Medetur ſerpentium plagis & ſcorpionum. Illini ex aceto ac melle reperio, [3] incenſoque ſerpentes fugari. [4] Bibitur drachma una & contra araneos. [5] Diſtillationem narium diſcutit tuſum in linteolo olfactum. [6] Capitis dolores illitum ex aceto & infuſum naribus. Cum irino oculorum epiphoras & tumores. [7] Dentium dolores coctum cum aceto. Hulcera oris tritum aut commanducatum. [8] Item lepras & lentigines ex aceto. [9] Difficultates ſpirandi addito nitro potum. [10] Duritias, tumoreſque veteres, & ſuppurationes, illitum. [11] Lacte mulierum auget continuis diebus ſumptum. Colligitur ſuccus ejus, [12] ut hyoſcyami. [13] Similiterque largior, venenum eſt,

NOTÆ.

dam lætius Dioſcorides appellat, lib 3. cap. 35.

2 *Alterum exilioribus*] Alterum tragorigani genus apud Dioſc. loc. cit. Ἡ δέ τε τραγορίγανός ἐστι λεπτόκαυλος, καὶ λεπτόφυλλος, ὅ τι καὶ πράσιον ἔνιοι καλοῦσιν.

3. *Optimum.*] Dioſc. loc. cit. Ἀρίστη δὲ ἡ Κιλίκιος, καὶ ἡ ἐν Κῷ, καὶ Χίῳ, καὶ Σμύρνῃ, καὶ Κρήτῃ.

4 *Smyrnæum, odorius*] Ita MSS. Reg. 2. Colb. 2 Chiffl. &c. ut ſit ſententia, jucundius Smyrnæum origanum olere, quam Creticum. Sunt qui *ſmyrneum* legant, falſo: quanquam eſſe percommode hic poſſit videri σμύρνειον, ſive σμυρναῖον, a σμύρνα, hoc eſt, a myrrha. Eſt autem *odorius* ab *odorus*, quæ vox cum ſæpius in abſoluto gradu apud idoneos Latinitatis auctores occurrat, tum vero eſt in comparativo infrequens.

5. *Quod onitin vocant*] Hoc eſt, eo quod onitin vocant. Vide Notas & Emend. num. XXVI.

6. *Communis autem.*] Communes heracleotici & onitidis vires. Sic Dioſcor. lib. 3. cap. 32. & 33.

7. *In deſcenſione balinearum.*] Dioſc. lib. 3 cap. 32. *Κνησμοῖς δὲ καὶ ψώραις, καὶ ἰκτέροις τὸ ἀφέψημα αὐτῆς ἐν λουτρῷ ὠφελεῖ. Pruriginis, pſoræ, ac morbo regio decoctum ipſius in balneo prodeſt.*

8. *Tonſillas, &c.*] Dioſc. loc. cit. Παρίσθμια, καὶ σταφυλὰς, καὶ ἄφθας θεραπεύει.

9. *Venena opii, &c.*] Dioſc. loc. cit. iis qui cicutam biberint, opiumve, præbet ex vino dulci, ſeu paſſo: ex oxymelite, ſeu aceto mulſo, iis qui gypſum.

10. *Alvum mollit*] Dioſc. loc. cit. Ξηρὰ δὲ ποθεῖσα ὀξυβάφου πλῆθος σὺν μελικράτῳ, μέλανα διὰ κοιλίας ἄγει. *Aridum acetabuli menſura cum aqua mulſa epotum, atros humores per alvum extrahit.*

11. *Sugillatis.*] Marcell Empir. cap 19 pag. 132.

12. *Craſſiores pituitas*] Has per alvum extrahit, inquit Dioſc. loc. cit.

13. *Cum oleo in nares*] Cum oleo irino in nares infuſum caput purgare, ſcribit Dioſc loc. cit.

Sect. LXX. 1. *Lepidium.*] Dioſc. lib. 2. pag. 205. Λεπίδιον. Δύναμις δέ ἐστι τῶν φύλλων δριμεῖα ἑλκωτική, &c. *Vis foliorum acris & exhulcerans*, &c.

2. *Sic & in facie.*] Inde nomen habet, quod faciei nempe maculas, τὰς λεπίδας delet. Servi compuncti notas tollebant lepidio: quare, id ubi animadverſum eſt, candenti ferro inuri eos invecta conſuetudo eſt.

3. *Sic & lepras.*] Dioſc. loc. cit.

4. *Tradunt in dolore.*] Totidem verbis hæc Dioſc. Sed collo lepidium jubet appendi.

5 *Convertere dolorem.*] Sic MSS. omnes, Reg. Colb. Th. Chiffl. In libris editis, *compeſcere*, male. Excitat enim puſtulam, quæ humoris impetum, quo dens vexatur, ad brachium revocet. Sic quidam in eo morbo hodieque aurium radici medicamenta admovent, quæ puſtulas gignunt.

Sect. LXXI. 1. *Gith ex Græcis.*] Et Celſo quoque, lib. 2. cap. poſtremo, *git.* Item Scribonio Largo, Compoſ 131. Dioſcoridi μελάνθιον, ceteris a nigritia ſeminis, μελάνσπερμον, μήκων ἄγριος μέλας, Γαλλιστὶ ... ut eſt in Nothis ejuſdem, pag 456.

2 *Optimum quam.*] Dioſc lib 3. cap 93. Μέλαν, δριμὺ, εὐῶδες.

3. *Incenſoque .... fugari*] Dioſc loc. cit.

4. *Bibitur.*] Contra phalangiorum etiam araneorum morſus: Βοηθεῖ δὲ καὶ φαλαγγιοδήκτοις ὅσον δραχμὴ α μεθ' ὕδατος ποθέν. Dioſc, loco, cit.

5. *Diſtillationem.*] Iiſdem verbis Dioſc. loc. cit. Λεπτὸν δὲ καὶ ἐν ὀθονίῳ δεθὲν, καὶ ὀσφραινόμενον, τοὺς κατερροιζομένους ὠφελεῖ. Sic etiam Galenus, lib. 7. de facult. ſimp. med. pag. 206. Κατάρρους ἰᾶται, ξηραῖνον ἐν ὀθονίῳ ἀποσφραγιζόμενον, &c.

6. *Capitis dolores*] Dioſc loc. cit. Ἁρμόζει δὲ καὶ κεφαλαλγίαις καταπλασσόμενον τῷ μετώπῳ καὶ τοῖς ἀρχομένοις ὑποχύμασι, ἐγχεόμενον εἰς τὰς ῥῖνας μετὰ ἰρίνου λείου.

7. *Dentium dolores*] Dioſc loc. cit. Ὠφελεῖ δὲ καὶ ὀδονταλγίαν μετὰ ὄξους .... ἑψηθὲν καὶ διακλυζόμενον. Theod. Priſcianus, lib 1. cap. 14. *de dentium curationibus. Quibus putres cavernæ obvenerint, melanthium elixum in aceto commixtum.*

8. *Item lepras & lentigines.*] Dioſc. Αἴρει δὲ καὶ φακοὺς καὶ λέπρας, &c. Lentigo φακὸς, macula eſt ſubrufa, vel nigricans in facie, ad lentis ſimilitudinem.

9. *Difficultates*] Dioſ. & Galenus, locis cit. Vide Sarraceni notas in Dioſc.

10. *Duritias.*] Dioſc. loc. cit.

11. *Lacte mulierum.*] Dioſc loc cit. Ποθὲν δὲ πλείοσιν ἡμέραις γάλα ἄγει. *Lacte* porro vetuſto more MSS omnes exhibent, pro *lac*, quod & antea obſervatum a nobis & in Plauto, aliiſque, ad librum Plinii XV. ſect. 16. nota 4.

12. *Ut hyoſcyami.*] De quo dicetur lib. 25 ſect 17.

13. *Similiterque.*] Ut in hyoſcyamo evenit, cujus folia

quod miremur: [14] cum ſemen gratiſſime panes etiam condiat. Oculos quoque purgat: [15] urinam & menſes ciet. Quin immo linteolo deligatis tantum granis XXX. ſecundas trahi reperio. [16] Aïunt & clavis in pedibus mederi tritum in urina: culices ſuffitu necare: item muſcas.

LXXII. [1] Et aniſum adverſus ſcorpiones ex vino bibitur, Pythagoræ inter pauca laudatum, ſive crudum, ſive decoctum. Item viride aridumve, omnibus quæ condiuntur, quæque intinguntur, deſideratum. Panis etiam cruſtis inferioribus ſubditum. [2] Saccis quoque additur: Cum amaris nucibus vina commendat. [3] Quin ipſum oris halitum jucundiorum facit, fœtoremque tollit manducatum matutinis cum ſmyrnio, & melle exiguo, mox vino collutum. Vultum juniorem præſtat. Inſomnia levat ſuſpenſum in pulvino, ut dormientes olfaciant. Appetentiam ciborum præſtat, quando id quoque inter artificia deliciæ fecere, ex quo labor deſiit cibos poſcere. Ob has cauſas quidam [4] anicetum id vocavere.

LXXIII. [1] Laudatiſſimum eſt Creticum, proximum Ægyptium. Hoc liguſtici vicem præſtat in condimentis. [2] Dolores capitis levat ſuffitum naribus. Epiphoris oculorum [3] Evenor radicem ejus ruſam imponit: Iollas ipſum cum croco pari modo & vino, & per ſe tritum cum polenta ad magnas fluxiones, extrahendiſque, ſi qua in oculos inciderint. [4] Narium quoque carcinodes conſumit illitum ex aqua. Sedat anginas cum melle & hyſſopo ex aceto gargarizatum. [5] Auribus infunditur cum roſaceo. Thoracis pituitas purgat toſtum: cum melle ſumptum, melius. Cum acetabulo aniſi nuces amaras L. purgatas tere in melle ad tuſſim. Faciliime vero aniſi drachmæ tres, papaveris duæ miſcentur melle ad fabæ magnitudinem, & ternis diebus ſumuntur. [6] Præcipuum autem eſt ad ructus: [7] ideo inflationibus ſtomachi, & inteſtinorum torminibus, [8] & cœliacis medetur. Singultus & olfactum decoctum, potumque, inhibet. [9] Foliis decoctis digerit cruditates. Succus decocti cum apio olfactus [10] ſternumenta inhibet. Potum ſomnum concitat: calculos pellit: vomitiones cohibet, & præcordiorum tumores. Et pectorum vitiis, [11] nervis quoque, quibus ſuccinctum eſt corpus, utiliſſimum. Prodeſt & capitis doloribus inſtillari ſuccum cum oleo decocti. Non aliud utilius ventri & inteſtinis putant: ideo dyſentericis & in teneſmo datur toſtum. Aliqui addunt & opium, pilulis in die ternis lupini magnitudine in vini cyatho dilutis. Dieuches & ad lumborum dolores ſucco uſus eſt. [12] Semen hydropicis & cœliacis dedit tritum cum menta: [13] Evenor radicem ad renes. Dalion herbarius parturientibus ex eo cataplaſma impoſuit cum apio: item vulvarum dolori: deditque bibendum cum anetho parturientibus. Phreneticis quoque illinivit recens cum polenta. Sic & infantibus comitiale vitium, [14] aut contractiones ſentientibus. Pythagoras quidem negat corripi vitio comitiali in manu habentes: Ideoque quamplurimum domi ſerendum. Parere quoque facilius olfactantes. Et ſtatim a partu dandum potui polenta aſperſa. Soſimenes contra omnes duritias ex aceto uſus eſt eo, & contra laſſitudines, in oleo decoquens addito nitro. Semine ejus poto, laſſitudinis auxilium viatoribus ſpopondit. Heraclides ad inflationes ſtomachi ſemen tribus digitis cum caſtorei obo-

Notæ.

conſtat mentem corrumpi, ut ſuo loco dicetur proxime appellato, ſi plura quam quatuor bibantur. De melanthio Dioſc. loc. cit. Φασὶ δὲ καὶ ἀναιρεῖν αὐτὸ πλεῖον ποθέν.

14 *Cum ſemen.*] Libro ſup. ſect. 52.

15 *Vrinam, &c.*] Si nempe pluribus diebus continuis ſumatur, ut ait Dioſc. loc. cit. Vide etiam Galenum, lib. 7. de fac. ſimpl. med pag. 206.

16 *Aiunt & clavis.*] Dioſc. loc. cit. Καὶ ἥλους ἀποχαραχθέντας ἐκκρούει σὺν οὔρῳ παλαιῷ. *Clavos circumſcarificatos excutit cum urina vetere impoſitum.* Vulgati codices habent σὺν οἴνῳ. At Serapio, ut Plinius, σὺν οὔρῳ habet.

Sect. LXXII. 1. *Et aniſum.*] Ita Nicander in Theriac. pag 44. ubi ἄννησον ſcribitur: quod Atticæ conſuetudinis eſſe geminato ν Scholiaſtes admonet, pag. 31. Sic etiam Dioſc. lib 3. cap. 65 apud quem ἄνισον vulgari more, *de l'Anis.* Iconem apud Dodon. vide, pag 297. In MSS. omnibus, Reg. Colb &c. *aneſum* legitur.

2. *Saccis quoque*] Quibus vina ſaccantur, ſive percolantur, ut dictum eſt lib. 14. ſect. 28. & lib 18. ſect. 17. Vide Hieron. Mercurial. lib 2. Var. cap. 17.

3. *Quin ipſum.*] Dioſc lib. 3. cap 65

4. *Anicetum.*] Ἀνίκητον, invictum, quod omnibus medicamentis antecellat. Non aniſo id nomen, ſed anetho in Nothis, pag. 455. Pſeudo-Dioſcorides attribuit.

Sect. LXXIII. 1. *Laudatiſſimum, &c.* Sic Dioſc. loc. cit. Auctor libri de ſimp med. ad Paternianum, qui Galeno adſcribitur, tom. 13. pag. 985. *Aniſum optimum eſt Creticum, deinde Ægyptium: Gallicum inertiſſimum, &c.*

2. *Dolores capitis, &c.*] Totidem verbis Dioſcorides, loco citato.

3 *Evenor.*] Ita eruimus e veſtigiis codicum Reg Colb. &c. in quibus *Eveneur* legitur. In editis, *e vino* perperam. De Evenore & Iolla, in Auctorum Indice.

4. *Narium.... carcinodes.*] Extat ea vox apud Celſum, lib. 6. de polypo. Καρκινώδης ὄγκος hoc loco intelligitur a Plinio, tumor cancro ſimilis, qui abſque exeſione eſt. In MSS. Reg & Colb. *narium cardines.*

5. *Auribus.*] Cum roſaceo tritum, inquit Dioſcor lib 3. cap. 65. & inſtillatum fractis auribus medetur. Καὶ ῥήγματα δὲ ὤτων λεῖον σὺν ῥοδίνῳ ἐγχυματιζόμενον ἰᾶται.

6. *Præcipuum.... ad ructus*] Ad ructum modice ciendum. Vide quæ de anetho dicenda ſunt ſect. 74. ſtatim initio.

7. *Ideo inflationibus.*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. de fac. ſimpl. med. cap. 48. pag. 157.

8. *Et cœliacis.*] Alvum enim ſiſtere ſcribit Dioſc. loc. citato

9. *Foliis decoctis.*] Ita fere Galenus & Dioſcor. locis citatis, cum aniſo vim pariter digerendi attribuunt, δύναμιν διαφορητικήν.

10. *Sternumenta inhibet.*] Ita MSS. fere ubique: infrequentius, *ſternutamenta.* Aetius quoque, lib. 6. cap. 99 pag. 249. aniſum cohibere ſternutationem ſcribit

11. *Nervis quoque, quibus*] Hoc verborum ambitu ſeptum transverſum ſignat, quod alii præcordia, hoc eſt, φρένας, plures διάφραγμα appellant. Id enim membranis conſtat, quibus cor & pulmo a jocinere & liene diſpeſcuntur.

12. *Semen hydropicis.*] Potum ſemen, inquit Dioſc. lib. 3. cap 65. hydropicis ſitim ſedat.

13. *Evenor radicem.*] Ita rurſum MSS omnes: non ut libri editi, *e vino.*

14. *Aut contractiones.*] Nervorum σπασμός.

lis duobus ex mulſo dedit. Similiter ad ventris aut inteſtinorum inflationes. Et orthopnoïcis, quod ternis digitis prehenderit ſeminis, tantumdem hyoſcyami cum lacte aſinino. Multi vomituris acetabula ejus & folia lauri decem trita in aqua, bibenda inter cœnam ſuadent. [15] Strangulatus vulvæ, ſi manducetur & linatur calidum, vel ſi bibatur cum caſtoreo in aceto & melle, ſedat. Vertigines a partu cum ſemine cucumeris & lini pari menſura ternûm digitorum, vini albi tribus cyathis diſcutit. [16] Tlepolemus ad quartanas ternis digitis ſeminis aniſi & feniculi uſus eſt in aceto & mellis cyatho uno. Lenit articulares morbos, cum amaris nucibus illitum. [17] Sunt qui & aſpidum venenis adverſari naturam ejus putent. [18] Urinam ciet. Sitim cohibet. [19] Venerem ſtimulat. Cum vino ſudorem leniter præſtat. Veſtes quoque a tineis defendit. [20] Efficacius ſemper recens, & quo nigrius. Stomacho tamen inutile eſt, [21] præterquam inflato.

LXXIV. [1] Anethum quoque ructus movet, & tormina ſedat. Alvum ſiſtit. [2] Epiphoris radices illinuntur ex aqua vel vino. [3] Singultus cohibet ſemen fervens, olfactum. Sumptum ex aqua, [4] ſedat cruditates. [5] Cinis ejus uvam in faucibus levat: [6] oculos & genituram hebetat. CAP. XVIII.

LXXV. Sacopenium, quod apud nos gignitur, in totum [1] tranſmarino alienatur. [2] Illud enim Hammoniaci lacrymæ ſimile, ſagapenon vocatur. [3] Prodeſt laterum & pectoris doloribus, convulſis, tuſſibus vetuſtis, [4] exſcreationibuſque, præcordiorum tumoribus. [5] Sanat & vertigines, tremulos, opiſthotonicos, lienes, lumbos, [6] perfrictiones. [7] Datur & olfactandum ex aceto in ſtrangulatu vulvæ. Ceteris & potui datur, & cum oleo inſtcatur. Prodeſt & contra mala medicamenta.

LXXVI. [1] Papaveris ſativi tria diximus genera: & ſponte naſcentis alia promiſimus. [2] E ſativis calyx ipſe teritur, & e vino bibitur ſomni cauſa. Semen elephantiaſi medetur. E nigro papavere [3] ſopor gignitur ſcapo inciſo, ut Diagoras ſuadet, [4] cum turgeſcit: ut Iollas, cum defloreſcit, [5] hora ſereni diei, hoc eſt, cum ros in eo exaruerit. Incidi jubent [6] ſub capite & calyce. Nec in alio genere ipſum inciditur caput.

Succus & hic, & herbæ cujuſcumque lana excipitur: aut ſi exiguus eſt, ungue pollicis, [7] ut lactucis, & poſtera die magis quod inaruit. [8] Papaveris vero largus denſatur, & in paſtillos tritus in umbra ſiccatur, non vi ſoporifera modo, verum ſi copioſior hau-

NOTÆ.

15. *Strangulatus vulvæ.*] Ita MSS. *non ſtrangulationes.* Uterina ſuffocatio, quæ Dioſcoridi ὑστερικὴ πνίξ, Plinio ſæpenumero vulvæ converſio, & vulva convulſa dicitur: Eſt uteri ad ſuperna decurſus, quo fit ut ſtrangulari & ſuffocari feminæ videantur.

16. *Tlepolemus ad quartanas.*] Vide Notas & Emend. num. XXVII.

17. *Sunt qui & aſpidum.*] Virulentorum animalium venenis adverſari ait Dioſc. lib. 3. cap. 65.

18. *Urinam ciet.*] Dioſc. loc. cit.

19. *Venerem.*] Dioſc. loc. cit.

20. *Efficacius.*] Commendat in primis Dioſc. loc. cit. quod recens, quod odore vehementi, quod plenum, ac minime furfuroſum.

21. *Præterquam inflato.*] Nam prodeſt ad inflationes, αἱ δὲ ἐμπνευματώσεις. Dioſc. loc. cit. & Plinius ipſe ſupra.

Sect. LXXIV. 1. *Anethum quoque.*] Nempe, ut aniſum, de quo dictum eſt paulo ante. Plinius Valer. id paulo uberius, lib. 4. c. 27. de anetho: *Stomachi querelas*, inquit, *coctum in aquæ cyathis tribus potum, miro modo relevat: inductio eſt ructus, per quem intelligere datur aperta omnia quæ clauſa torquebant: digeſtiones adjuvat: ventrem videtur inhibere.* Dioſc. lib. 3. cap. 67. Ἀνήθου ξηρᾶς τῆς κόμης ... ἀφέψημα ... Aquam anethinam cum melle commendat ad ſedanda tormina Marcellus Empir. cap. 27. pag. 276 & cap. 28. pag. 201. Noſtris, *Aneth.* Pingitur a Dodonæo, pag. 296.

2. *Epiphoris*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 14. *Ad epiphoras oculorum, & tumores .... Anethi radix ex vino trita illinitur.* Et lib. 4. cap. 27. de anetho: *Tritæ radices & impoſitæ fervoribus medentur oculorum.*

3. *Singultus.*] Dioſc. lib. 3. cap 67.

4. *Sedat cruditates.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 27. Q. Serenus, cap. 29. pag. 137.

At male digeſtis ſi crapula ſæviet eſcis,
Aut cubitum pergens ſuccum cape triſtis anethi, &c.

5. *Cinis ejus.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 27. de anetho: *Cinis ejus ſuſpendit uvam faucibus ingraveſcentem.* Q. Serenus, cap. 16. pag. 135.

Si vero afflictam languor dejecerit uvam,
Tunc horas aliquot pronus recubare memento:
Aut illam palvis toſti relevabis anethi,
Aut cinis ex cochlea, vel torrida braſſica flammis.

6. *Oculos*, &c.] Dioſc. totidem verbis, lib. 3. cap. 57. ... Leontius in Geopon lib. 12. cap. 34. pag. 355. ... ἀμβλύνει τὰς ὄψεις.

Sect. LXXV. 1. *Tranſmarino.*] Longe diſcrepat a tranſmarino.

2. *Illud enim.*] Tranſmarinum videlicet, de quo Dioſc. lib. 3. cap. 95. Σαγαπηνὸν ὀπός ἐστι νάρθηκος ... γεννώμενος ἐν Μηδίᾳ. *Sagapenum ferulaceæ herbæ liquor eſt, quæ quidem in Media naſcitur.* Id & frutici & liquori, qui manat ex frutice, nomen eſſe, Galenus ait, lib. 8. de fac. ſimp med. pag. 226. In officinis Sagapenum & Serapinum appellatur, quoniam odore pinum refert. Deſcribitur a Charaſio, in Pharmac. pag 298.

3. *Prodeſt laterum.*] Hæc totidem verbis Dioſcor. lib. 3. cap. 95.

4 *Exſcreationibuſque.*] Quoniam craſſos humores pulmoni moleſtos expurgat, inquit Dioſc. loc. cit.

5. *Sanat*, &c.] Dioſc. loc. cit.

6. *Perfrictiones.*] Δίδοται ... , inquit Dioſc. *Datur perfrigeratis*, frigidis, quorum vel pars aliqua corporis, vel totum pariter perfrigeſcit.

7. *Datur & .... vulvæ.*] Dioſc. loco citato.

Sect. LXXVI. 1. *Papaveris .... tria diximus.*] Libro 19. ſect. 53.

2. *E ſativis, albi calyx.*] Hæc pariter Dioſcorides, lib. 4. cap 65.

3. *Sopor gignitur.*] Ita MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colbert. 1. 2. 3. &c. tum hoc loco, tum in hujus libri Indice: non *ſapor.* Soporem poëtice uſurpavit, quem opium vocant, ut mox dicetur.

4. *Cum turgeſcit.*] Cum germinat, & florere incipit.

5. *Hora ſereni diei.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXVIII.

6 *Sub capite & calyce.*] Dioſc. loc. cit. Ὀπίζοντας δὲ δεῖ ... &c. *At opus faciendo ratio hæc eſt: Cum ros exaruerit, ſtellulam quæ in ſummo papaveris capite viſitur, cultello ita ſcarificare oportet, ut ne penitus intro adigatur: & a capitis lateribus per directum ſummam cutem incidere*, & erumpentem lacrymam digito excipere, &c.

7. *Ut lactucis.*] Perinde, inquit, ut in lactucis fieri mos eſt, cum ex iis inciſis ſuccus lacteus excipitur. Sic Dioſcor. lib. 4 pag. 65. ... digito hunc ſuccum excipi jubet, & in conchulam deinde abſtergi. Hunc idem adjicit ſucco ſilveſtris lactucæ ſæpe adulterari.

8. *Papaveris vero.*] Hæc pariter Dioſc. loc. cit.

riatur, etiam mortifera [9] per ſomnos: [10] opion vocant. Sic ſcimus interemptum Licinii Cæcinæ Prætorii viri patrem [11] in Hiſpania Bavili, cum [12] valetudo impatibilis odium vitæ feciſſet: item pleroſque alios. Qua de cauſa magna concertatio exſtitit. [13] Diagoras & Eraſiſtratus in totum damnavere, ut mortiferum, infundi vetantes: præterea, quoniam viſui noceret. [14] Addidit Andreas, ideo non protinus excæcari eo, quoniam adulteraretur Alexandriæ. Sed poſtea uſus ejus non improbatus eſt medicamento nobili, [15] quod diacodion vocant. [16] Semine quoque ejus trito in paſtillos, e lacte utuntur ad ſomnum: [17] Item ad capitis dolores cum roſaceo: [18] cum hoc & aurium dolori inſtillatur. [19] Podagris illinitur cum lacte mulierum. Sic & foliis ipſis utuntur. [20] Item ad ſacros ignes & vulnera ex aceto. [21] Ego tamen damnaverim collyriis addi: [22] multoque magis quas vocant [23] lexipyretos, quaſque pepticas & cœliacas. Nigrum tamen cœliacis in vino datur. Sativum omne majus: rotunda ei capita: [24] At ſilveſtri longa ac puſilla, & ad omnes effectus valentiora. [25] Decoquitur & bibitur contra vigilias: eademque aqua ſovent ora. Optimum in ſiccis, & ubi raro pluat. [26] Cum capita ipſa & folia decoquuntur, ſuccus meconium vocatur, multum opio ignavior.

Experimentum opii eſt primum in odore: ſincerum enim [27] perpeti non eſt: [28] mox in lucernis, ut pura luceat flamma, & ut extinctum demum oleat: quæ in fucato non eveniunt. Accenditur quoque difficilius, & crebro extinguitur. Eſt ſinceri experimentum & in aqua, [29] quoniam in nubila innatat: fictum in puſtulas coït. Sed maxime mirum, æſtivo Sole deprehendi. Sincerum enim ſudat, & ſe diluit, donec ſucco recenti ſimile fiat. Mneſides optime ſervari putat hyoſcyami ſemine adjecto: alii in faba.

CAP. XIX. LXXVII. Inter ſativa & ſilveſtria medium genus, [1] quoniam in arvis, ſed ſponte naſceretur, [2] rhœam vocavimus & erraticum. Quidam id decerptum protinus cum toto calyce mandunt. [3] Alvum exinaniunt capita quinque decocta in vini tribus heminis pota, & ſomnum faciunt.

LXXVIII. [1] Silveſtrium unum genus, ceratitin vocant, nigrum, cubitali altitudine, radice craſſa & corticoſa, [2] calyculo inflexo, ut cornicula. Folia minora, & tenuiora quam ceteris

NOTÆ.

9. *Per ſomnos.*] Ita recte Reg. 2. aliique: non, *per ſomnum.*

10. *Opion vocant.*] Ὄπιον, ſuccus lacteus qui papaveris ſcapo inciſo manat. Ὀπὸς ſuccum lacteum ſonat, qui non ſponte, ut lacryma, id eſt, τὸ δάκρυον, emanat: ſed caſtratione, ſcarificatione, terebratione, vel alio quovis vulnere effluit.

11. *In Hiſpania Bavili*] Vel *Bauli* potius: ut nomen id magiſtratus fuerit, quem nos *Baillif* vocamus. Vide Notas & Emend. num. XXIX.

12. *Valetudo impatibilis,*] In MSS. omnibus, *impetibilis*, quod idem valet: hoc eſt, non ferenda, nimia, intoleranda.

13. *Diagoras, &c.*] Ex Diagora quoque & Eraſiſtrato, opii uſum damnat Dioſcorides, lib. 4. cap. 65. tum in aurium doloribus, tum in lippitudine oculorum: quoniam & viſus aciem hebetet, & ſomnum inducat.

14. *Addidit Andreas.*] Dioſc. loc. cit. Ἀνδρέας δέ φησιν, ὅτι εἰ μὴ ἐδολοῦτο, ἐτυφλοῦντο ἂν οἱ ἐγχριόμενοι ὑπ' αὐτοῦ. *Addidit Andreas, protinus excæcatum iri, quo illinerentur, niſi adulteraretur.*

15. *Quod diacodion,*] Διὰ κωδειῶν, ut dicetur ſect. 79.

16. *Semine quoque.*] Dioſc. loc. cit.

17. *Item ad capitis.*] Dioſc. loc. cit.

18. *Cum hoc.*] Hoc eſt, cum roſaceo, quod & roſam veteres appellaverunt: ut ceram pro cerato dixerunt. Marcellus, cap. 9. pag. 78. *Virentis papaveris ſuccus cum roſa, vel amygdalino.... infuſus dolentibus auribus prodeſt.* Adhibet Dioſc. loc. cit. amygdalinum, myrrham & crocum.

19. *Podagris.*] Dioſc. loc. cit.

20. *Item ad ſacros ignes.*] Dioſc. loc. cit. Καὶ ἐρυσιπέλασι δὲ καὶ τραύμασι σὺν ὄξει.

21. *Ego tamen.*] Ita Galenus, lib. 3. περὶ τόπων, cap. 1. pag. 369. collyria ex Opio multis tanto fuiſſe detrimento ait, ut etiam ἀμβλυωπίαν & βαρυηκοΐαν, viſus hebetudinem, & aurium gravitatem induxerint. Sunt autem collyria, & medicamenta oculorum, & glandulæ quæ ano, & peſſi qui vulvæ ſubduntur, & quæ induntur naribus.

22. *Multoque magis.*] Subintellige, damnaverim addi iis quas, &c.

23. *Lexipyretos.*] Λεξιπύρετοι. Medicinæ ſunt quæ febres fugant· ἀπὸ τοῦ λήγειν. Marcellus Empir. cap. 16. pag. 114. *Prodeſt & his qui ſine horrore circuitu febrium vexantur: quamobrem lexipyretos hæc compoſitio dicitur.* Alexander Iatros, lib. 3. cap. 66. *Lyxoperita epithimata febricitantibus*: lege *Lexipyreta epithemata.* Interpres eo loci in margine, *fervores apta lenire* reddit. Πεπτικαὶ ſunt quæ abſceſſuum collectiones maturant, & quæ ſtomachi concoctionem adjuvant Κοιλιακαὶ, quæ cœliacis medentur. Succum papaveris nigri, concoctionem eam juvare, & cœliacorum affectibus auxiliari, ſcribit Dioſc. lib. 4. cap. 65.

24. *At ſilveſtri.*] Dioſc. loc. cit.

25. *Decoquitur, &c.*] Dioſc. loc. cit.

26. *Cum capita.*] Μηκώνιον, ſive μηκώνειον parari, tuſis papaverum capitibus, prelo expreſſis, tritis in mortario, digeſtiſque demum in paſtillos, docet Dioſc. loc. cit. Sed, priuſquam torculari exprimantur, excoqui folia & capita juvat.

27. *Perpeti non eſt.*] Quoniam vel ſolo odore ſoporem inducit: ἐν τῇ ὀσφρήσει καρωτικός, inquit Dioſc. loc. cit.

28. *Mox in lucernis, &c.*] Hæc omnia pariter Dioſcor. loc. cit.

29. *Quoniam in nubila innatat.*] Quoniam in nubium morem ſparſum diluitur, & in aqua innatat: adulterarum contra in grumos coït, inſtar puſtularum. Dioſc. loc. cit. *Præſtantiſſimus eſt.... qui facile aqua diluitur.... neque asper, neque grumoſus:* Κράτιστος δὲ ἐστιν ὀπὸς.... διαχεόμενος ἐν ὕδατι.... οὐ τραχὺς, οὔτε θρομβοειδὴς, &c. Ita porro MSS. omnes: aliis magis placet, *quoniam in nubecula*: qua forma dictum eſt ab eodem Plinio, lib. 28. ſect. 19. de urina: *Mala, & in qua veluti furfures & nubeculæ apparent.*

Sect. LXXVII. 1. *Quoniam in arvis.*] Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 13. Ἐν ταῖς ἀρούραις, μάλιστα ἐν ταῖς κριθαῖς, maxime inter hordea quæ cibaria ſunt & ſativa: ſed ipſum tamen inter illa ſponte, non ſatu provenit: idcirco medii generis cenſetur.

2. *Rhœam vocavimus.*] Libro 19. ſect. 53.

3. *Alvum exinaniunt*] Paulo aliter Dioſc lib. 4 cap 64. Ait enim capita papaverum quina vel ſena, in vini cyathis tribus decocta, dum ad duos redeant, ſomnum pota inducere: ſemen autem acetabuli menſura ex aqua mulſa potum, alvum leniter emollire. Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 13. hoc tantum, καθαίρει δὲ κάτω.

Sect. LXXVIII. 1. *Silveſtrium.*] Hæc totidem verbis Theophr. loc. cit. Μήκωνες δ' εἰσὶν ἄγριαι πλείους· ἡ μὲν κερατῖτις καλουμένη, lego ἡ δὲ μέλαινα. Papaver, ut reor, corniculatum violaceum eſt, quod in horto Regio vidimus, quale depictum eſt a Cluſio lib. 5. hiſt. rarior. plant. cap. 6. pag. XCII. Aliud præterea corniculatum vidimus luteo, aliud phœniceo flore.

2. *Calyculo inflexo.*] Siliqua longa, in corniculi modum inflexa, unde & nomen accepit, inquit Dioſc. lib. 4. cap. 66. Καρπὸν δὲ μικρὸν, ἐπικαμπῆ ὡς κέρας... ὅθεν καὶ ὠνόμασται.

ſilveſtribus. [3] Semen exile, [4] tempeſtivum eſt meſſibus: [5] alvum purgat dimidio acetabulo in mulſo. [6] Folia trita cum oleo, argema jumentorum ſanant. [7] Radix acetabuli menſura cocta in duobus ſextariis ad dimidias, datur ad lumborum vitia & jocineris. [8] Carbunculis medentur ex melle folia. Quidam hoc genus [9] glaucion vocant, [10] alii paralion. Naſcitur enim in afflatu maris, [11] aut nitroſo loco.

LXXIX. [1] Alterum e ſilveſtribus genus heraclion vocatur, ab aliis aphron, foliis (ſi procul intuearis) [2] ſpeciem paſſerum præbentibus, [3] radice in ſumma terræ cute, ſemine ſpumeo. [4] Ex hoc lina ſplendorem trahunt æſtate. [5] Tunditur in pila [6] comitialibus morbis, acetabuli menſura in vino albo: vomitionem enim facit. Medicamento, quod [7] diacodion & [8] arteriace vocatur, utiliſſimum. Fit autem hujus papaveris [9] aut cujuſcumque ſilveſtris [10] capitibus CXX. in aquæ cæleſtis ſextariis tribus biduo maceratis, in eademque diſcoctis: [11] deinde ſaccatis, iterumque cum melle decoctis ad dimidias partes vapore tenui. Addidere poſtea [12] drachmas ſenas croci, hypociſthidis, thuris, acaciæ, & paſſi Cretici ſextarium. Hæc oſtentatione: ſimplex quidem & antiqua illa ſalubritas papavere & melle conſtat.

LXXX. [1] Tertium genus eſt tithymalon, mecona vocant, alii paralion, [2] folio lini, albo, capite [3] magnitudinis fabæ. [4] Colligitur uva florente. Siccatur in umbra. [5] Semen potum purgat alvum, dimidio acetabulo in mulſo. Cujuſcumque autem papaveris caput viride, vel ſiccum, illitum epiphoras oculorum lenit. Opium ex vino meraculo ſi protinus detur, ſcorpionum ictibus reſiſtit. Aliqui hoc tantum nigro tribuunt, ſi capita ejus vel folia terantur.

LXXXI. [1] Eſt & porcilaca, quam peplin vocant, [2] non multum ſativa efficacior: cujus memorabiles uſus traduntur. Sagittarum venena, & ſerpentium hæmorrhoïdum, [3] & preſterum reſtingui: pro cibo ſumpta, & plagis impoſita, extrahi. Item hyoſcyami, pota CAP. XX.

NOTÆ.

3. *Semen exile.*] Dioſc. lib. 4. cap. 66. *Σπέρμα δὲ μικρὸν, μέλαν*, &c.

4. *Tempeſtivum eſt.*] Theophr. loc. cit. *Συλλέγεται δὲ ἀπὸ πυροτομίας, per meſſem legitur.*

5. *Alvum purgat.*] Theophr. *Δύναται δὲ καθαίρειν κοιλίαν. Τὸ δὲ σπέρμα πλῆθος ὀξυβάφου πίνεται σὺν μελικράτῳ, κοιλίαν ἁπαλῶς καθαίρει.*

6 *Folia trita.*] Theophr. & Dioſc. locis cit. Hujus verba ſunt: *Τὰ δὲ φύλλα καὶ ἄνθη .... ἐγχριόμενα, καὶ ἐπὶ κτηνῶν ἄργεμα σὺν ἐλαίῳ ἀποκαθαίρει.*

7. *Radix &c.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Carbunculis.*] Dioſcor. loc. cit. *Τὰ δὲ φύλλα .... ἐσχάρας ἀποῤῥήσσει καταπλασθέντα σὺν ἐλαίῳ.* Illita ex oleo folia cruſtas emarginant, cruſtulas hulcerum erodunt, carbunculos rumpunt.

9. *Glaucion vocant.*] Atque idcirco, ut ait Dioſc. loc. cit. glaucion ex eo factitari, (qui ſuccus herbæ eſt in Syria naſcentis, foliis ſimilibus corniculato papaveri, ut idem ait lib. 3. cap. 100.) falſo exiſtimarunt, decepti quadam foliorum ſimilitudine.

10. *Alii paralion.*] Dioſc. loc. cit. *Μήκων κερατῖτις, οἱ δὲ παράλιον, οἱ δὲ ἀγρίαν μήκωνα, οἱ δὲ θαλάσσιον*, quod nempe in maritimis præſertim ſponte naſcitur: nunc ubique ſatum provenit. Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. cap. 108. *Καλεῖται δ' ὑπό τινων παράλιος μήκων, ἐπειδὴ τὰ πολλὰ πλησίον τῆς θαλάττης φύεται.*

11. *Aut nitroſo loco.*] Quoniam nitri natura haud multum a ſale, marinique afflatus virtute diſtat. Ita MSS. Theophr. lib. hiſt. cap. 13. addit etiam petroſo loco provenire: *Φύεται δὲ περὶ τὴν θάλατταν, ἐν αἷς ἡ πετρώδης χώρα.*

Sect. LXXIX. 1. *Alterum.*] Theophraſto, loc. cit. *Μήκων Ἡράκλεια.* Dioſc. lib. 4 cap. 67. *Μήκων ἀφρώδης, ὑπὸ δέ τινων Ἡράκλεια κληθεῖσα*, &c. *Papaver ſpumeum: ab aliquibus Heracleum vocatum, &c.* Niſi Latino ritu ac ſono Græca ſæpius pronunciaret Plinius, rectius ſane aphrodes, ut lib. 27. ſect. 93. quam *aphron* diceret. Spumeum porro appellatum eſt a colore: nam ſpumam candore refert, inquit Galenus, loc. cit. Peplos eſt, ſive eſula rotunda, picta a Joan. Bauhino, tom. 3. pag. 669. & a Dodonæo, pag. 371. Viſa a nobis in horto Regio. Noſtris vulgo dicitur *Réveille matin des vignes.* Sic etiam Ruellius, pag. 654. & Dalec. lib. 16. pag. 1658.

2. *Speciem paſſerum*] Sicuti *ϛρουθίον*, hoc eſt, herba lanaria, ſive radicula, de qua lib. 19. ſect. 18. cui id nomen quoque inditum a ſimilitudine aliqua cum ea ave. Vide Notas & Emend. num. XXX.

3. *Radice in ſumma.*] Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 13. *Ῥίζαν δὲ λεπτὴν ἐπιπόλαιον.* Dioſc. lib 4. cap. 67. *Ῥίζαν δὲ λεπτὴν ἐπιπλαίαν*, lege ex Theophr. *ἐπιπόλαιον.* Sic ipſe Dioſc. lib. 4. cap. 66. radicem papaveris corniculati tradidit *ἐξ ἐπιπολῆς φερομένην*, per ſumma ceſpitum naſci.

4 *Ex hoc lina.*] Supra, lib. 19. ſect. 4. *Eſt inter papavera genus quoddam, quo candorem lintea præcipuum trahunt.*

5 *Tunditur in pila.*] Hoc eſt, in mortario, ut alibi monuimus.

6. *Comitialibus.*] Acetabuli menſura, inquit Dioſcor. loc. cit. in aqua mulſa ſumptum, vomitione purgat: privatimque hujuſcemodi purgatio comitialibus prodeſt. Theophr. hoc tantum: *Καθαίρει ἄνω πίνοντι ἡ ῥίζα. Χρῶνται δὲ τινες αὐτῇ τοῖς ἐπιλήπτοις ἐν μελικράτῳ*, ex mulſo.

7. *Diacodion.*] *Διὰ κωδειῶν*, hoc eſt, ex capitibus papaveris, eſt enim *κώδεια* papaveris caput. Compoſitionis hujus concinnandæ modos multiplices vide apud Galenum, lib. 7. *κατὰ τόπους*, cap. 2. pag. 535.

8. *Arteriace.*] Eſt arteriace, omne medicamentum ad arteriæ aſperæ vitia faciens, ut auctor eſt Aetius, ſerm. 8. cap. 51. pag. 38.

9. *Aut cujuſcumque ſilveſtris.*] Vide Notas & Emend. num. XXXI.

10 *Capitibus CXX.*] Sequitur fere in arteriace paranda Heræ medici placitum apud Galenum loc. cit.

11. *Deinde ſaccatis.*] Id eſt, colatis. Sic Heras medicus apud Galen. loc. cit. pag. 536. *Καὶ διηθήσας* &c.

12. *Drachmas ſenas.*] Non ſingulorum, ſed omnium ſimul generum. Sic Heras, Damocrates, Soranus, apud Galen. loc. cit.

Sect. LXXX. 1. *Tertium genus.*] De quo Dioſc. lib 4. cap. 165. *Ὁ δὲ παράλιος τιθύμαλος, ὃν ἔνιοι τιθυμαλίδα ἢ μηκώνιον καλοῦσιν.* Vidimus hoc genus in horto Regio, quale a Dodonæo pingitur, pag. 366. Dicitur de eo rurſum, lib. 26. ſect. 41. In Indice quoque Reg. 1. &c. paralium vocatur.

2. *Folio lini.*] Vide Notas & Emend. num. XXXII.

3 *Magnitudinis fabæ.*] Capite, inquit Dioſc. loc. cit. in cacumine orbiculato, in quo ſemen ervi ſimile continetur: *κεφαλὴν δὲ ἐπ' ἄκρων σφαιροειδῆ, ἐν ᾗ ὁ καρπὸς ὡς ὄροβος.* Eſt autem faba, quemadmodum ervum, plane rotunda, ut diximus, lib. 18. ſect. 30.

4. *Colligitur.*] Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 12.

5 *Semen potum.*] Dioſc. loc. cit. *πλῆθος ἡμίσυ ὀξυβάφου ποτιζόμενα.*

Sect. LXXXI. 1. *Eſt & porcilaca, quam peplin.*] Ita MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indice hujus libri. Editi, *Eſt & portulaca, quam peplion.* Hippocrates tamen peplion vocat, inquit Oribaſius, lib. 11. pag. 211.

2. *Non multum ſativa.*] Quod ſane mirum: quoniam in reliquis fere herbarum generibus, vis efficacior ſilveſtribus eſt. Sativa certe, ſive hortenſis, ac domeſtica, quæ *ἀνδράχνη* Dioſcoridis eſt lib. 2. cap. 150. ut diximus, lib. 13. ſect. 40. vulgatiſſima eſt, *le Pourpier, le Pourpier doré.* Silveſtris anguſtifolia, viſa a nobis in horto Regio, a Dodonæo pingitur, pag. 650. De ea Dioſcor. in Nothis: *Ἀνδράχνη ἀγρία .... οἱ δὲ τηλέφιον, Ῥωμαῖοι πορτουλάκαμ*, &c.

3. *Et preſterum.*] Ad hæmorrhoi, dipſadiſque morſus, portulacam pariter commendat Dioſc. in Theriacis, cap. 30. Eſt

e paſſo expreſſo ſucco. Cum ipſa non eſt, ſemen ejus ſimili effectu prodeſt. Reſiſtit [4] & aquarum vitiis, [5] capitis dolori, hulceribuſque, in vino tuſa & impoſita. Reliqua hulcera commanducata cum melle ſanat. Sic & infantium cerebro imponitur, umbilicoque procidu͡o. In epiphoris vero omnium, fronti temporibuſque cum polenta. Sed ipſis oculis, e lacte & melle. Eadem, [6] ſi procidant oculi, foliis tritis cum corticibus fabæ. Puſtulis cum polenta & ſale & aceto. Hulcera oris tumoremque [7] gingivarum commanducata cruda ſedat: item [8] dentium dolores. Tonſillarum hulcera, ſuccus decoctæ. Quidam adjecere paulum myrrhæ. Nam & mobiles dentes ſtabilit commanducata. Cruditates ſedat, vocemque firmat, [9] & ſitim arcet. Cervicis dolores, cum galla, & lini ſemine, & melle, pari menſura ſedat. Mammarum vitia, cum melle, aut Cimolia creta. Salutaris eſt ſuſpiriosis, ſemine cum melle hauſto. [10] Stomachum in acetariis ſumpta corroborat. [11] Ardentibus febribus imponitur cum polenta. [12] Et alias manducata refrigerat etiam inteſtina. Vomitiones ſiſtit. [13] Dyſentériæ & vomicis eſtur ex aceto, vel bibitur cum cumino. Teneſmis autem cocta, & comitialibus cibo vel potu prodeſt. [14] Purgationibus mulierum, acetabuli menſura in ſapa. Podagris calidis, cum ſale illita, & ſacro igni. Succus ejus potus renes juvat, ac veſicas. [15] Ventris animalia pellit. Ad vulnerum dolores ex oleo cum polenta imponitur. Nervorum duritias emollit. Metrodorus, qui ἐπιτομὴν τῆς ῥιζοτομικῆς ſcripſit, purgationibus a partu dandam cenſuit. Venerem inhibet, Veneriſque ſomnia. [16] Prætorii viri pater eſt, Hiſpaniæ princeps, quem ſcio propter impatibiles uvæ morbos, radicem ejus filo ſuſpenſam e collo gerere, præterquam in balineis: ita liberatum incommodo omni. Quin etiam inveni apud auctores, caput illitum ea diſtillationem anno toto non ſentire. Oculos tamen hebetare putatur.

LXXXII. [1] Coriandrum inter ſilveſtria non invenitur. Præcipuum tamen eſſe conſtat Ægyptium. Valet contra ſerpentium genus unum, quod amphiſbænas vocant, potum impoſitumque. Sanat & alia vulnera. [2] Epinyctidas, puſtulas, tritum. [3] Sic & omnes tumores collectioneſque cum melle, aut uva paſſa. [4] Panos vero ex aceto tritum. [5] Seminis grana tria in tertianis devorari jubent aliqui ante acceſſionem: vel plura illini fronti. [6] Sunt qui & ante Solis ortum cervicalibus ſubjici efficaciter putent. [7] Vis magna ad refrigerandos ardores viridi. [8] Hulcera quoque, quæ ſerpunt, ſanat cum melle vel uva paſſa: [9] item teſtes, ambuſta, carbunculos, aures: [10] cum lacte mulieris epiphoras oculorum: [11] ventris & inteſtinorum fluxiones ſemen ex aqua potum. Bibitur & in choleris cum ruta. [12] Pellit animalia interaneorum, cum mali Punici ſucco & oleo ſemen potum.

NOTÆ.

autem preſter ſerpentis genus haud abſimile, de quo Lucanus, lib. 9. pag. 722.

Oraque diſtendens avidus ſpumantia Preſter.

4. *Et aquarum vitiis.*] Prohibet ne aquæ potæ noceant.

5. *Capitis dolori.*] Impoſitam cum polenta capitis dolori Dioſc mederi dixit, lib. 2. cap. 150. Καταπλασσομένη μετ' ἀλφίτων κεφαλῆς ἀλγήματα καὶ ὀφθαλμῶν φλεγμονὰς, καὶ τοὺς ἄνθρακας, καὶ ἑρπητικὰ ποιεῖ, &c.

6. *Si procidant.*] Subintellige, *tunc imponitur*, ex antecedentibus. Oculorum procidentia, morbus eſt uveæ tunicæ procidua, ab eroſione aut ruptura corneæ. Celſus, lib. 6. cap 6. *Nonnumquam*, inquit, *ingens inflammatio erumpit tanto impetu, ut oculos ſua ſede propellat:* πρόπτωσιν id, *quoniam oculi procidant, Græci appellant.* Scribonius Largus, Compoſ. 27. *Vaſtus tumor, quem quia a loco interdum videtur propellere oculum, πρόπτωσιν vocant.*

7. *Gingivarum.*] Quin *ſi ex gingivis ſanguis exit*, inquit Celſus lib. 4. cap. 4. portulacam manducaſſe ſatis eſt.

8. *Dentium dolores.*] Stuporem, inquit Dioſc. loc. cit. αἱμωδίαν, & Galenus, lib. 6. de fac. ſimpl. med. cap. 43. pag. 156. poſt Ariſt. ſect. 1. problem. 38. pag. 683. Marcellus Empir. cap. 12. pag. 94. *Portulaca aſſidue commanducata, ſtridorem dentium tollit.*

9. *Et ſitim arcet.*] Auctor Geopon. lib. 12. cap. 42. Τὸ δὲ φύλλον αὐτῆς ὑποτιθέμενον τῇ γλώττῃ ἀδιψοτέρους ποιεῖ. *Folium ejus linguæ ſubditum, ſitim arcet.*

10. *Stomachum.*] Marcellus, 20. pag. 141. *Portulaca*, inquit, *coquatur diligentiſſime: & rectum bene edetur ex aceto ab eo qui ſtomachum dolebit, vel vitioſum habebit: cito proderit.*

11. *Ardentibus.*] In febribus etiam potu prodeſſe ſcribit Dioſc. loc. cit. Impoſitam ventri & hypochondriis, æſtuantes juvare plurimum in febribus hecticis, Galenus lib. 6. de fac ſimp med. pag 156.

12. *Et alias.*] Sic etiam Dioſc. lib. 2. cap. 150.

13. *Dyſenteriæ & vomicis.*] Hoc eſt, cruentis exſcreationibus: αἵματος ἀναγωγὴν, καὶ δυσεντερίας. Dioſc lib. 2. cap 150. Celſus lib. 4. cap. 15. inter dyſenteriæ remedia, affert & illud: *Portulacam vel coctam, vel ex duro muria ediſſe.*

14. *Purgationibus.*] Profluvio mulierum ſiſtendo, commendat Galenus, loc. cit.

15. *Ventris animalia.*] Dioſc loc. cit. ἕλμινθας προξύνεται, *teretes lumbricos.*

16. *Prætorii viri.*] Licinii Cæcinæ, de quo ſuperius ſect. 76.

Sect. LXXXII. 1. *Coriandrum.*] Non eſt, inquit, ſilveſtris coriandri forma diſpar a ſativo, nec ſunt vires diverſæ. Alias enim & ſponte ſua provenit in pratis, campeſtribuſque locis. Et Nicander in Theriac. pag. 63. adverſus ſerpentes & ſcorpiones, laudat in primis καρπὸν ὀρεσσιγενοῦς κορίου, montani coriandri ſemen. Nicandri Schol. ſativum a ſilveſtri quibuſdam notis ſecernit: ſed nemine ipſi, quod quidem ſciam, ſuffragante. Noſtris æque, ac Latinis, *Coriandre.* Pingitur a Dodonæo, pag. 300.

2. *Epinyctidas.*] Dioſc. lib. 3. cap. 71. ſanari has ait, coriandro, cum melle & uva paſſa, impoſito.

3. *Sic & omnes.*] Plinius Valer. iiſdem verbis, lib. 4. cap. 4. & de teſtium privatim tumoribus, Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 24.

4. *Panos.*] Dioſc. loc. cit. panos ait & ſtrumas diſcutere cum faba freſa, μετ' ἐρικτοῦ.

5. *Seminis grana.*] Plinius Valer. loc. cit.

6. *Sunt qui & ante.*] Plinius Valer. loc cit.

7. *Vis magna.*] Dioſc. lib. 3. cap. 71. Δύναμιν ἔχει ψυκτικήν.

8. *Hulcera quoque.*] Plinius Valer. loc. cit. ad verbum. Addit hoc loco Dalecampius ex Dioſcoride, etiam ignes ſacros coriandro ſanari, cum pane aut polenta. At eo nomine reprehendi Dioſcoridem a Galeno, lib. 7. de fac ſimp. med. pag. 174. bonus medicus neſcivit. Id igitur a Plinio caute prætermiſſum.

9. *Item teſtes.*] Plinius Valer loco citato.

10. *Cum lacte mulieris.*] Plinius Valer. loc cit & lib. 1. cap. 14. *Coriandrum viride tritum, & mixtum lacte mulieris, ſuper tumorem oculorum inungues: & ſtatim ſanat.* Habet eadem Marcellus Empir. cap. 8. pag. 56.

11. *Ventris &c.*] Plinius Valer. ad verbum, lib. 4. cap. 4.

12. *Pellit animalia.*] Lumbricos videlicet. Ita Dioſcor. lib. 3. cap 71. & Plinius Valer. loc. cit. Apuleius, cap 102. tit. 1. infundi clyſteribus jubet.

Digitized by Google

[13] Xenocrates tradit rem miram, ſi vera eſt: menſtrua contineri uno die, ſi unum granum biberint feminæ: biduo, ſi duo: & totidem diebus quot, grana ſumpſerint. Marcus Varro, coriandro ſubtrito cum aceto, carnem incorruptam æſtate ſervari putat.

LXXXIII. [1] Atriplex & ſilveſtre & ſativum eſt. Pythagoras, tamquam faceret hydropicos, morboſque regios, & pallorem, concoqueretur difficillime: ac ne in hortis quidem juxta id naſci quidquam, niſi languidum, culpavit. Addidere Dionyſius & Diocles, plurimos gigni ex eo morbos. Nec niſi mutata ſæpe aqua coquendum: ſtomacho contrarium eſſe, lentigines & papulas gignere. Miror, quare difficulter in Italia id naſci tradiderit Solon Smyrnæus. [2] Hippocrates vulvarum vitiis id infundit cum beta. Lycus Neapolitanus contra cantharidas bibendum dedit. [3] Panos, furunculos incipientes, duritias omnes, vel cocto vel crudo utiliter illini putavit. [4] Item ignem ſacrum, cum melle, aceto nitroque: ſimiliter podagras. [5] Ungues ſcabros detrahere dicitur ſine hulcere. [6] Sunt qui & morbo regio dent ſemen ejus cum melle, arterias & tonſillas nitro addito perfricent, alvum moveant: cocto vel per ſe, vel cum malva aut lenticula, concitantes vomitiones. Silveſtri capillos tingunt, & ad ſupra ſcripta utuntur.

LXXXIV. E contrario in magnis laudibus [1] malva eſt utraque, & ſativa & ſilveſtris. CAP. XXI. [2] Duo genera earum amplitudine folii diſcernuntur. [3] Majorem Græci malopen vocant in ſativis. [4] Alteram [5] ab emolliendo ventre dictam putant malachen. E ſilveſtribus, cui grande folium [6] & radices albæ, [7] althæa vocatur, [8] ab excellentia effectus: a quibuſdam [9] pliſtolycia. Omne ſolum, in quo ſerantur, pinguius faciunt. [10] Huic contra omnes aculeatos ictus efficax vis, præcipue ſcorpionum, veſparum, ſimiliumque, & muris aranei. [11] Quin & trita cum oleo [12] qualibet earum peruncti ante, vel habentes eas, non feriuntur. Folium impoſitum ſcorpionibus torporem affert. [13] Valent & contra venena. Aculeos omnes extrahunt illitæ crudæ cum nitro: [14] potæ vero decoctæ cum radice ſua, leporis marini venena reſtinguunt: [15] & ut quidam dicunt, ſi vomatur.

De eiſdem mira & alia traduntur. Sed maxime, ſi quotidie quis ſucci ex qualibet earum ſorbeat cyathum dimidium, omnibus morbis cariturum. [16] Hulcera manantia in capite

NOTÆ.

13. *Xenocrates.*] Hæc Plinius Valer. iiſdem verbis, loc. citato.

Sect. LXXXIII. 1. *Atriplex.*] Dioſcoridi, lib. 2. cap. 145. Ἀτράφαξις, οἱ δὲ χρυσολάχανον. Cælius Aurel. lib. 5. Chron. cap. xi. *Atriplex, quam Græci ἀνδράφαξιν vocant.* Genera ſedecim diverſa in horto Regio obſervata a nobis. Sativam Galli vocant *Arroche & Bonne-Dame.* Iconem ſativæ apud Lobelium videſis in Obſerv. p. 127. Silveſtrium, apud Matthiolum, pag. 460. 461. & 462.

2. *Hippocrates.*] Libro 2. de morbis mul. tex. 57. pag. 588. Μητρέων ὀδυνῶν ἔγχυτον· ἢν ὀδύνη μοῦνον ᾖ σφοδρὴ καὶ βίαιος, ἀχλὺς ἐν τῇσι μήτρῃσιν ἔνι, καὶ οὐκ ἔξεισι τὸ πνεῦμα, ἀλλ' αὐτόθι μένει· κακόν. Δεῖ οὖν ὧδε θεραπεύειν· Ἀνδράφαξιος ἀγρίης σπέρμα, καὶ τεῦτλα τρίψας ὁμοῦ λεῖα, χλιήνας τὸ ἔγχυσμα ἐς τὰς μήτρας. *Ad dolorem uterorum medicamentum quod infundi debet. Si dolor ſolum fuerit vehemens ac violentus, caligo in uteris ineſt, nec flatus exitum habet, ſed manet ibi. Malum. Oportet igitur ſic curare. Atriplicis ſilveſtris ſemen, & betas, ſimul trita ac tepefacta, in uteros infundito.* Hæc vulvarum vitia, quam falſo Dalecampius, & medicus tamen, inflammationem uteri interpretatus ſit, ex Hippocrate liquet, cui ſimilia Plinius refert.

3. *Panos, furunculos.*] Hæc deinceps verbis iiſdem Plinius Valer. lib. 4. cap. 7. Galenus quoque, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 161.

4. *Item ignem.*] Plinius Valer. loc. cit. de atriplice: *Ignes ſacros ſedat: podagræ fervorem cum nitro & aceto, cum melle reſtinguit.*

5. *Ungues ſcabros.*] Plinius Valer. loco cit.

6. *Sunt qui & morbo.*] Ut Dioſcur. lib. 2. cap. 145. Galenus loco mox citato & Plinius Valer. lib. 4. cap. 7.

Sect. LXXXIV. 1. *Malva eſt utraque.*] Sativa, quæ & hortenſis appellatur flore ſimplici, in Eyſtetenſi horto: eadem malva major unicaulis, apud Matthiolum, pag. 457. Præter illos etiam & a Dodonæo pingitur, pag. 641. priore loco: a colore florum roſeo noſtris dicitur, *Roſe d'Outremer*, ou *de Tremer.* Vidimus in horto Regio. Silveſtris commune retinuit nomen, *Mauve.* Pumila, proceriorque pingitur a Dodonæo, pag. 642.

2. *Duo genera earum.*] Duo ſativæ genera, totidem ſilveſtris.

3. *Majorem.*] Quæ malva hortenſis, multiplici flore apud Dodon. pag. 641. Malva major Matthioli, pag. 456.

4. *Alteram.*] E ſativis ſcilicet: quæ malva hortenſis prior Dodonæi, pag. 641.

5. *Ab emolliendo.*] Μαλάχην Græci dixere, ἀπὸ τοῦ μαλάσσειν, a ventre molliendo. Unde Martialis, lib. 3. Epigram. 89.

Utere lactucis, & mollibus utere malvis.

Nam faciem durum, Phœbe, cacantis habes.

Forte dictum in Veſpaſianum, qui erat vultu veluti nitentis, inquit Suetonius in ejus vita, cap. 20. Schola Salernitana:

Dixerunt malvam veteres, quod molliat alvum, &c.

6. *Et radices albæ.*] Intus albæ, ῥίζαν λευκὴν ἔνδοθεν, inquit Dioſc. lib. 3. cap. 163. Sed dum is folia althææ attribuit, quæ ſint ut cyclamino rotunda, φύλλα περιφερῆ ὡς τὰ κυκλαμίνου, & ceteris adverſatur, nec viſam a ſe althæam prodit.

7. *Althæa vocatur.*] Dioſc. loc. cit. Ἀλθαία, ἔνιοι δὲ ἰβίσκον καλοῦσι, μαλάχης ἐστὶν ἀγρίας εἶδος. Ὠνόμασται δὲ ἀλθαία, διὰ τὸ πολυαλθὲς καὶ πολύχρηστον αὐτῆς. Apuleius, cap. 38. *Græci appellant althæa: alii althean rhizan, alii elemolochea, alii molochen agriam .... Itali Ibiſcum vocant.* Ibiſcus Dodonæi eſt, pag. 644. Noſtris *Guimauve.* Capitulare de Villis, cap. 70. *Biſmalvas, hoc eſt, alteas.*

8. *Ab excellentia.*] Διὰ τὸ πολυαλθές, ut ait Dioſc. a verbo ἀλθαίνω, ſive ἀλθέω, *medeor, curo, ſano.*

9. *Pliſtolycia.*] Πλειστολυκία, forte quod inſtar Lycii medicamenta præbeat plurimi effectus. Alii πλειστολοχία malunt: quo nomine & altera nominatur herba, lib. 25. ſect. 54. In Reg. 1. 2. Colb. 2. Chiffl. *pliſtolicia.* In Indice, *pliſtolocia.* Interpolatores *ariſtolochia* hic ſcripſere, nempe ex Dioſc.

10. *Huic contra.*] Hæc Dioſc. totidem verbis loc. cit. Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 22. de apum percuſſibus, vel ſcorpionum, &c.

11. *Quin & trita.*] Habet eadem Nicander in Theriac. pag. 7. Deſcripſit ab eodem etiam Dioſcor. lib. 2. cap. 144.

12. *Qualibet earum.*] Nempe ſilveſtrium.

13. *Valent & contra.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXXIII.

14. *Potæ vero.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 54. Avicenna, tomo 2. lib. 4. pag. 201. ſemen althææ laudat, contra venenum leporis marini. Alibi juvare ait & malvæ cauliculos, & althææ folia recens elixata. Caules cum radice, Dioſc. lib. 2. Εὐπορ. cap. 156. pag. 123.

15. *Et ut quidam dicunt.*] Hos ſecutus Aetius, ſerm. 13. cap. 53. pag. 263. de iis qui leporis marini venena ſentiunt: *His*, inquit, *lac aſininum recens multum cum paſſo aſſidue præbeatur: aut ſi hoc non adſit, bubulum, aut malvæ decoctum: indeque confeſtim vomant*, &c. Dioſc. quoque lib. 2. cap. 144.

16. *Hulcera manantia.*] Dioſc. lib. 2. cap. 144. & Marcellus Empiricus cap. 4. pag. 40. *Malva erratica cum urina humana, id eſt, puerili, trita & impoſita, valde ſiccat capitis humores.* De capitis hulceribus ibi ſermo.

ſanant in urina putrefactæ, lichenas & hulcera oris cum melle. [17] Radix decocta, furfures capitis & dentium mobilitates. [18] Ejus, quæ unum caulem habet radice circa dentem qui doleat pungunt, donec deſinat dolor. Eadem ſtrumas & parotidas panoſque, addita hominis ſaliva, purgat citra vulnus. Semen in vino nigro potum a pituita & nauſeis liberat. [19] Radix mammarum vitiis occurrit, adalligata in lana nigra. [20] Tuſſim in lacte cocta, & ſorbitionis modo ſumpta, quinis diebus emendat. Stomacho inutiles [21] Sextius Niger dicit. Olympias Thebana, abortivas eſſe cum adipe anſeris: aliqui purgari feminas, foliis earum manus plenæ menſura in oleo & vino ſumptis. Utique conſtar parturientes foliis ſubſtratis celerius ſolvi: [22] protinus a partu revocandum, ne vulva ſequatur. Dant & ſuccum bibendum parturientibus jejunis, in vino decoctæ hemina. Quin & ſemen adalligant brachio [23] genitale non continentium. Adeoque eæ Veneri naſcuntur, ut [24] ſemen unicaulis aſperſum genitali, feminarum aviditates augere ad infinitum Xenocrates tradat: Itemque tres radices juxta adalligatas: Teneſmo & dyſentericis utiliſſime infundi: [25] Item ſedis vitiis, vel ſi foveantur. Melancholicis quoque ſuccus datur cyathis ternis tepidus: & inſanientibus, quaternis. Decoctæ comitialibus heminæ ſucci. His & calculoſis, & inflatione, & torminibus, aut opiſthotonico laborantibus, tepidus illinitur. [26] Et ſacris ignibus, [27] & ambuſtis, decocta in oleum folia imponuntur: & ad vulnerum impetus cruda cum pane. [28] Succus decoctæ nervis prodeſt, & veſicæ, & inteſtinorum roſionibus. Vulvas & cibo [29] & infuſione emollit in oleo: ſuccus decoctæ [30] pori meatus ſuaves facit.

[31] Althææ in omnibus ſupra dictis efficacior radix: præcipue convulſis ruptiſque. Cocta in aqua alvum ſiſtit. [32] Ex vino albo ſtrumas, & parotidas, & [33] mammarum inflammationes, [34] & panos in vino folia decocta & illita tollunt. Eadem arida in lacte decocta, quamlibet pernicioſæ tuſſi citiſſime medentur. Hippocrates vulneratis, ſitientibuſque defectu ſanguinis, radicis decoctæ ſuccum bibendum dedit: & ipſam vulneribus cum melle & reſina: item contuſis, luxatis, tumentibus, & muſculis, [35] nervis, articulis impoſuit: [36] & aſthmaticis ac dyſentericis in vino bibendum dedit. [37] Mirum, aquam radice ea addita addenſari [38] ſub dio, atque lacteſcere. Efficacior autem, quo recentior.

LXXXV. [1] Nec lapathum diſſimiles effectus habet. [2] Eſt autem & ſilveſtre, quod alii oxalidem appellant, ſapore proximum, foliis acutis, colore betæ candidæ, radice minima: [3] noſtri vero rumicem, alii [4] lapathum cantherinum, [5] ad ſtrumas cum axungia ef-

NOTÆ.

17. *Radix decocta.*] Dioſc. loc. cit. Q. Serenus, cap. 4. pag. 227. *Porriginis depellendæ.*

Eſt inſenſibilis morbus, ſed noxia forma
Cum caput immenſa pexum porrigine ningit,
Copia farris uti frendentibus edita ſaxis:
Hanc poterit malvæ radix decocta levare.

18. *Ejus quæ unum.*] Plinius Valer. lib 4. cap 5. *Radix unius caulis*, inquit, *admota denti, pellit dolorem.* Hæc malva major unicaulis Matthioli, de qua ſuperius dictum eſt.

19. *Radix mammarum*] Plinius Valer lib. 4 cap. 5.

20. *Tuſſim.*] Malvam in cibo commendat pariter ad tuſſim Celſus, lib. 4. cap 4.

21. *Sextius Niger.*] Et qui Sextium transſcribit, etſi eumdem in præfatione vituperat, Dioſcorides lib. 2 cap. 144. Κακοςόμαχος δὲ καὶ εὐκοίλιος &c. Plinius Valer. lib 4. cap. 5. *Olympias Thebana abortivas putat eſſe malvas cum adipe anſeris genitali parti ſubjectas. Sextius Niger & Dioſcorides ſtomacho inutiles arbitrantur.*

22. *Protinus a partu revocandum.*] Removendum a partu medicamentum.

23. *Genitale.*] Seminis profluvio laborantium. Genitale pro ſemine accipi monuimus, ſect 53.

24. *Semen unicaulis.*] Malvæ majoris unicaulis, de qua dictum eſt ſuperius Plinius. Valer. lib 4. cap 5. de radice malvæ unius caulis: *Eadem femori alligata ſtimulat Venerem.*

25. *Item ſedis.*] Dioſcor. lib. 2. cap 144.

26. *Et ſacris ignibus*] Althææ hanc vim Dioſcorides attribuit, lib 3 cap. 163. quam & ad hæc morborum genera efficaciorem eſſe reliquis, Plinius ipſe mox tradit. Eryſipelatis ſanandis malvam idem commendat, lib 2. cap. 144

27. *Et ambuſtis.*] Plinius Valer. lib. 3. cap 36. *Ambuſtis ſanandis: Malvæ folia ex aqua decoquuntur, & ex ea aqua foventur combuſta.* Dioſc. item, lib. 2. cap. 144. Theodorus Priſcianus, lib. 1. cap. 17. *De uſtione calida, vel ignis .... Malvarum folia elixa, & cum oleo ſuperintrita impones.*

28. *Succus decoctæ.*] Dioſcorides, lib. 2. cap. 144. Apuleius, cap. 40. tit. 1. Ad veſicæ dolorem. Et tit. 2. Ad nervorum dolorem.

29. *Et infuſione.*] Clyſteribus. Alii *ſuffitione* legunt, invitis MSS. Dioſc. loc cit. Τὸ δὲ ἀφέψημα αὐτῆς μαλακτικὸν ἐγκάθισμα ὑστέρας· ὠφελεῖ καὶ ἐνιέμενον ... *Eius decoctum inſeſſione vulvas emollit: quin & ad inteſtinorum, vulvæ, ſediſque roſiones, commode infunditur.*

30. *Pori meatus.*] Ita libri editi, cum Colb. 1. At Reg. 1. & Colb. 2. cum Chiffl. *Permeatus.* Urinæ crede meatum intelligit: nam veſicæ utiles malvæ caules eſſe prodidit Dioſc. loc. cit. οἱ καυλοὶ αὐτῆς ...

31. *Althææ.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 5.

32. *Ex vino albo.*] Dioſc. lib 3. cap. 163. Ἑψηθεῖσα δὲ ἐν μελικράτῳ ἢ οἴνῳ ..., ποιεῖ πρὸς τραύματα, παρωτίδας, χοιράδας, ἀποστήματα, μαστῶν φλεγμονὰς, &c.

33. *Mammarum inflam.*] MSS *inflationes*, quod fere idem valet: cum ex inflatione inflammatio fere conſequi ſoleat. Theod. Priſcianus, in Gynæciis, ſive lib. 3 cap. 1. *Mamillas cum tenſione tumentes vel dolentes, quod poſt partum quam maxime mulieribus evenire conſuevit, quas ex eo etiam gravis dolor inquietat*, &c. Et mox: *Si indignatio illa his minime poterit prohiberi, & lactis aggregatio maximum ſtuporem viceris incuſſerit*, &c.

34 *Et panos in vino*] Ita Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 170. Πεπ[illegible] φυμάτων δυσπέπτων, panos difficiles concoquit, ſive diſcutit.

35 *Nervis, articulis*] Ad nervos articuloſque vulneratos althææ radicem Galenus commendat, lib. 3. [illegible], cap. 7. pag. 729.

36. *Et aſthmaticis.*] MSS. Reg & Colb. *Impoſuit, ut ſupra: ſpaſticis, dyſentericis*, &c. De dyſentericis, ſubſcribunt Dioſc. lib. 3. cap. 163. & Galenus, lib 6. de fac. ſimp. med. cap 5. pag. 170.

37. *Mirum, aquam*] Dioſcor. lib 3. cap 163. Πήγνυσι δὲ ἡ ῥίζα καὶ ὕδωρ, μιχθεῖσα λεία, καὶ συνεξαιθριασθεῖσα. Accepit a Theophraſto, e lib. 9. hiſtor. cap. 19.

38. *Sub dio*] MSS. omnes, *ſub divo.*

Sect. LXXXV. 1. *Nec lapathum*] Hortenſe videlicet, Dodonæi Lapathum ſativum, pag. 637. Gallis, *la Patience*

2. *Eſt autem & ſilveſtre,*] Id eſſe quod Gallicum vulgus oxalim adhuc imitatione Græca nuncupat, aliqui *ozellam, l'Ozeille* alii *rumicem*, e recentioribus herbariis pleriquе aſſeverant: quibus ut aſſentiar, vehementer laboro: cum abſit ab ozellæ ſoliis color betæ candidæ: ſunt enim e nigro viridia. De hoc genere Dioſc. lib. 2. cap 140. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον αὐτῆς, ὃ ἔνιοι ὀξαλίδα, ἢ ὀξυλαπαθον καλοῦσι.

3. *Noſtri vero rumicem*] Cum in hortis ſeritur. Sed & alii rumicem ſilveſtre lapathum appellarunt: ut Plinius Valer. lib. 2. cap. 38.

4. *Lapathum cantherinum.*] Forte quod cantheriis, hoc eſt, jumentis pabulo datur Sic hordeum cantherinum vocat Columella, lib. 2. cap. 9. pag. 55. *quod & alia animalia quæ ruri ſunt meliùs quam triticum, & hominem ſalubrius quam malum triticum paſcit.*

5. *Ad ſtrumas*] Vide Notas & Emend. num. XXXIV.

ſicaciſſimum. [6] Eſt & alterum genus fere, [7] oxylapathon vocant, ſativo idem ſimilius, & acutiora habet folia ac rubriora, non niſi in paluſtribus naſcens. [8] Sunt qui hydrolapathon tradunt in aqua natum. [9] Eſt & aliud hippolapathon majus ſativo, candidiuſque, ac ſpiſſius. [10] Silveſtria ſcorpionum ictibus medentur, & ferire prohibent habentes. [11] Radix aceto decocta ſi coletur, ſuccus dentibus auxiliatur: ſi vero bibatur, [12] morbo regio. [13] Semen ſtomachi inextricabilia vitia ſanat. [14] Hippolapathi radices privatim ungues ſcabros detrahunt. [15] Dyſentericos ſemen duabus drachmis in vino potum liberat. Oxylapathi ſemen lotum in aqua cæleſti, ſanguinem rejicientibus adjecta acacia lentis magnitudine prodeſt. Præſtantiſſimos [16] paſtillos faciunt ex foliis & radice, addito nitro & thure exiguo. In uſu aceto diluunt.

LXXXVI. Sed ſativum in epiphotis oculorum illinunt frontibus. [1] Radice lichenas & lepras curant. [2] In vino vero decocta, ſtrumas, & parotidas, & calculos: [3] Pota vino & lienes illita, cœliacos æque, & dyſentericos, & teneſmos. [4] Ad eademque omnia efficacius jus lapathi: & ructus facit, & urinam ciet, & caliginem oculorum diſcutit: [5] item pruritum corporis, in ſolia balinearum additum, aut prius ipſum illitum ſine oleo. [6] Firmat & commanducata radix dentes. Eadem decocta cum vino, ſiſtit alvum: [7] folia ſolvunt. Adjecit Solon (ne quid omittamus) [8] bulapathon, radicis tantum altitudine differens, & erga dyſentericos effectu, potæ ex vino.

LXXXVII. [1] Sinapi, cujus in ſativis tria genera diximus, Pythagoras principatum habere ex his, quorum ſublime vis feratur, judicavit, quoniam non aliud magis in nares & cerebrum penetret. [2] Ad ſerpentium ictus & ſcorpionum tritum cum aceto illinitur. [3] Fungorum venena diſcutit. [4] Contra pituitam tenetur in ore, donec liqueſcat, aut gargarizatur cum aqua mulſa. Ad dentium dolorem manditur: [5] ad uvam gargarizatur cum aceto & melle. [6] Stomacho utiliſſimum contra omnia vitia, pulmonibuſque. Exſcreationes faciles facit in cibo ſumptum: datur & ſuſpirioſis. [7] Item comitialibus tepidum cum ſucco cucumerum. [8] Senſus, atque ſternutamentis caput purgat, alvum mollit, menſtrua & urinam ciet. [9] Hydropicis imponitur, cum fico & cumino tuſum ternis par- CAP. XXII.

NOTÆ.

6. *Eſt & alterum genus fere.*] Ita libri omnes: nequicquam *ferum*, hoc eſt, ſilveſtris, reponere tentante Pintiano. Fere hoc genus alterum recte a Plinio dicitur, quod ſit nempe ſativo, etiam quam illud quod eſt proxime antea memoratum, ſimilius affiniuſque: vix ut diverſi generis eſſe putes.

7. *Oxylapathon.*] Id ei nomen ob acutiora folia datum: ob id officinæ noſtrates *Lapathum acutum* nominant. *Grandem oxillam* officinæ dicunt: vulgus Parellam, *Parelle*. Lapathum ſilveſtre ſeu Oxylapathum Dodonæi eſt, pag. 637.

8. *Sunt qui hydrolapathum.*] Hanc hippolapatho congenerem herbam eſſe nemo diffitebitur, cum aquarum vernacula & ea ſit, ambæque paludibus exſiliant: ſed oleribus repudiatur. Galenus, lib 7. de fac. ſimp. medic. pag. 202. Ἱππολάπαθον, ἐν ἕλεσι φυόμενον.

9. *Eſt & aliud hippolapathon.*] A folii amplitudine id nomen ſortitur: Ἵππος enim in compoſitione amplitudinem ſupra modum deſignat. Hoc genus plerique Rhabarbarum Monachorum nominant, quod ejus radice rhabarbari loco nonnulli utuntur. Sic Anguillara, parc. 7. pag 110. Pingitur a Dodonæo, pag. 637.

10. *Silveſtria ſcorpionum.*] Seu ſemen, ſeu radix decocta bibatur, Dioſc. lib. 2. cap. 140.

11. *Radix . . . . ſi coletur.*] Si per vas aliquod aut linteolum pauxillatim ſtillatimque exprimatur. Vide Notas & Emend. num XXXV.

12. *Morbo regio.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 59 & Dioſcor. loco citato. Item Africanus in Geopon. lib. 12. cap. 38. pag. 357.

13. *Semen ſtomachi.*] Stomachi tantum faſtidia, ἄσην στομάχου, ſemine poto depelli Dioſc. prodidit loc. cit.

14 *Hippolapathi.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 8. *de lapatho. Scabros ungues ſine injuria detrahit* Theod. Priſcianus, libro 1. cap. 30. *Scabioſos, velut elephantioſos, ſi quis forte ungues habuerit, ... lapathi agreſtis radix in aceto cocta & contrita curat.* Et Dioſc lib. 2. cap. 140. λωχῶσαι, ὄνυχας λεπρούς.

15. *Dyſentericos.*] Plinius Valer. loc. cit. & Dioſc. Πίνεται σπέρμα μεθ' ὕδατος ἢ οἴνου πρὸς δυσεντερίας. Galenus quoque, lib. 7. de fac. ſimp medic. pag. 201.

16. *Paſtillos.*] Τροχίσκους Græci vocant ab orbiculari forma. Paſtilli medicis arida ſunt medicamenta, contrita humore non pingui, aut vino vel aceto incocta, quæ a coctione rurſus inaruerunt: quæ quum utendum eſt, ſubinde ejuſdem generis humore diluuntur, deinde vulneribus illinuntur: non autem imponuntur, ut emplaſtra. Ita Budæus.

Sect. LXXXVI. 1. *Radice lichenas.*] In MSS. Reg. 1. 2. &c. *licherias* male Sed unde *lichenas* erui ſincerius a nobis intelligas, quam ab Hermolao, ceteriſque qui ſunt deinde ſubſecuti, *meliceridas*. Impetigines ſive lichenas radice lapathi cum aceto decocta ad tertias, ſanari ait Marcellus Empir. cap. 19. pag 129.

2 *In vino vero.*] Plinius Valer lib. 4. cap 8. & Dioſc. lib. 2. cap. 140.

3. *Pota vino.*] Ita Colb. 1. recte: non *poto*. Marcellus Empir. cap. 27. pag 194. *Herba oxylapathon cum ſemine ſuo arida, contrita & ex vino arido pota, magnum incontinentiæ ventris præſtat remedium.* Plinius Valer. loc cit. *Radices ex aceto coctæ & poſitæ, duritiem lienis conſtringunt.* Idcirco ſcilicet, & potari Plinius & illini voluit.

4. *Ad eademque*] Plinius Valer. ad verbum, lib. 4. cap. 8.

5. *Item pruritum.*] Ita Dioſc. loco cit. Πραΰνει δὲ καὶ κνησμοὺς τὸ ἀφέψημα αὐτῶν ἐγκαταντλούμενον, ἢ λουτρῷ μιγνύμενον. Radicum decoctum pruritus corporis ſedat, vice fotûs affuſum, aut in ſolia balinearum additum.

6. *Firmat &c.*] Ita fere Marcellus Empir. cap. 12. pag. 92.

7. *Folia ſolvunt.*] Lapathi folia pariter alvum ſolvere, ſemen vero ſiſtere, ſcribit Galenus, lib. de theriaca ad Piſon. cap 4 pag 935.

8 *Bulapathon*] Quod idem cum hippolapatho videtur, aut affine certe: Nam βοῦ & ἵππος apud Græcos in compoſitione ſolam magnitudinem indicant: non ſimilitudinem ullam cum bove, niſi ea forte utraque compoſitæ vocis parte deſignetur: ut in βούγλωσσον, & βούκερας, linguæ cornuque bubuli notatur effigies

Sect. LXXXVII. 1. *Sinapi . . . . tria genera diximus.*] Libro 19 ſect. 54.

2. *Ad ſerpentium.*] Hæc Plinius Valer. ad verbum, libro 4. cap. 28.

3. *Fungorum*] Plinius Valer. loc. cit & Dioſc. lib. 2. Εὐπορ. cap. 160. pag. 124. & in Alexiph. cap 23.

4. *Contra pituitam.*] Marcellus Empir cap. 5. pag 45. *Mellis & ſinapis triti æqualiter mixtæ partes tepeſiunt: & humor multus a capite poſt longam gargarizationem deducitur* Sic Dioſcor. lib. 2. cap. 184. Ἀποφλεγματίζει ἀναμασώμενον, *commanducatum ad pituitam capitis eliciendam valet.*

5. *Ad uvam.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 43.

6. *Stomacho &c.*] Marcellus Empir. cap. 20. pag. 150.

7. *Item comitialibus.*] Dioſc. lib. 2. cap. 184. In MSS. non *tepidum*, ſed *comitialibus tedis* legitur: unde *tadiis* forſan legendum, ut Pelliceriuſ in Notis MSS. monet.

8. *Senſus, atque &c.*] Plinius Valer. lib. 4. cap 28.

9. *Hydropicis.*] Celſus quoque, lib. 3. cap. 21. & ad hydropiſes crebrius imponi ventri ſinapi jubet, donec cutem erodat. Vide Notas & Emend. num. XXXVI.

tibus. [10] Comitiali morbo, & vulvarum converſione ſuffocatas excitat odore, aceto mixto: [11] item lethargicos. [12] Adjicitur tordylion. Eſt autem id ſemen ex ſeſeli. [13] Et ſi vehementior ſomnus lethargicos premat, cruribus aut etiam capiti illinitur cum fico ex aceto. [14] Veteres dolores thoracis, lumborum, coxendicum, humerorum, & in quacumque parte corporis [15] ex alto vitia extrahenda ſunt, illitum cauſtica vi emendat, puſtulas faciendo. At in magna duritia ſine fico impoſitum: vel ſi vehementior uſtio timeatur, [16] per duplices pannos. [17] Utuntur ad alopecias cum rubrica, pſoras, lepras, [18] phthiriaſes, [19] lithanicos, opiſthotonicos. [20] Inungunt quoque ſcabras genas, aut caligantes oculos cum melle. [21] Succuſque tribus modis exprimitur in fictili, caleſcitque in eo Sole modice. [22] Exit & e cauliculo ſuccus lacteus, qui ita cum induruit, dentium dolori medetur. [23] Semen ac radix, cum immaduere muſto, conteruntur, manuſque plenæ menſura ſorbentur ad firmandas fauces, ſtomachum, oculos, caput, ſenſuſque omnes: mulierum etiam laſſitudines, [24] ſaluberrimæ genere medicinæ. Calculos quoque diſcutit potum in aceto. [25] Illinitur & livoribus ſugillatiſque cum melle & adipe anſerino, aut cera Cypria. [26] Fit & oleum ex eo ſemine madefacto in oleo expreſſoque, quo utuntur ad nervorum rigores, lumborumque & coxendicum perfrictiones.

LXXXVIII. Sinapis naturam effectuſque eoſdem habere traditur [1] adarca, inter ſilvas tacta, in cortice calamorum ſub ipſa coma naſcens.

LXXXIX. [1] Marrubium plerique inter primas herbas commendavere, quod Græci praſion vocant, alii linoſtrophon, nonnulli philopæda, aut philochares, notius quam ut indicandum ſit. Hujus folia ſemenque contrita proſunt [2] contra ſerpentes, pectorum & [3] lateris dolores, tuſſim veterem. [4] Et iis qui ſanguinem rejecerint, eximie utile, [5] ſcopis ejus cum panico aqua decoctis, ut aſperitas ſucci mitigetur. [6] Imponitur ſtrumis cum adipe. Sunt qui viridis ſemen quantum duobus digitis capiant, cum farris pugillo decoctum, addito exiguo olei & ſalis, ſorbere jejunos ad tuſſim jubeant. [7] Alii nihil comparant in eadem cauſa marrubii & feniculi ſuccis ad ſextarios ternos expreſſis, decoctiſque ad ſextarios duos, tum addito mellis ſextario, rurſus decocta ad ſextarios duos, ſi cochlearii menſura in die ſorbeatur in aquæ cyatho. [8] Et virilium vitiis tuſum cum melle mire prodeſt. Lichenas purgat ex aceto. Ruptis, convulſis, [9] ſpaſticis nervis ſalutare. Potum

Notæ.

10. *Comitiali morbo, & vulvarum*] Dioſc. lib. 2. cap. 184. *Ἐπιληπτικοῖς τε βοηθεῖ, καὶ ὑστερικαῖς πνιγομέναις ὀσφραινόμενον.*

11. *Item lethargicos.*] Celſus, lib. 3. cap. 20. *Præcipueque proficit, & ad excitandum hominem, naribus admotum, & ad morbum ipſum depellendum, capiti fronteve impoſitum ſinapi.* Quin & in ſopore qui ex vulvæ converſione oritur, ſinapi jubet idem, lib. 4. cap. 20. *Super imum ventrem tertio quoque aut quarto die imponi, donec corpus rubeat.*

12. *Adjicitur tordylion.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 63. *Τορδύλιον, ἔνιοι δὲ σέσελι Κρητικὸν καλοῦσι.* Ejuſdem nominis fuerit, cum ipſa herba, ſemen id quod ex ea prodit. De Cretico ſeſeli ſive tordylio, dictum eſt ſuperius ſect. 18. *Ὀρδύλος* a Nicandro dicitur in Theriac. pag. 60. Additum a Dioſc. articulum, ut *Τόρδυλον* diceret, a Nicandro neglectum, ait Anguillara, parte 5. pag. 91.

13. *Et ſi vehementior*] Dioſc. lib. 2. cap. 184. *Καὶ ἐπὶ ληθαργικῶν καταπλάττεται ξυρηθείσης τῆς κεφαλῆς.* *Quin & lethargicorum capiti deraſo illinitur.* Plinius Valer. lib. 4. cap. 28. *Asinos & lethargos excitare, ſi pedes eorum ſimul tritis ſinapi & ficu arida perfricentur.*

14. *Veteres dolores.*] Et hic quoque ficos admiſceri vult Dioſcor loco citato. *Μιχθὲν δὲ σύκοις, καὶ ἐπιτεθὲν ἄχρι φοινίξεως, ἁρμόζει ἰσχιάσι, σπλῆνι, καὶ καθόλου εἰς πᾶν χρόνιον ἄλγημα.* Plinius quoque tacite ficum ſubintelligit hic adhibendam: cum proxime ſequatur, *At in magna duritia ſine fico.* MSS. omnes paulo poſt *uſtio*, non, ut editi, *urigo*, exhibent.

15. *Ex alto vitia.*] Cum ex alto in ſummam cutem evocare humores animus eſt, tranſlato ſcilicet in extimam partem morbo interius latente: *ὅπου μετάγειν τι ἐκ τοῦ βάθους εἰς τὴν ἐπιφάνειαν βουλόμεθα, τῷ τῆς ἐπισπάσεως λόγῳ.* Dioſcor. lib. 2. cap. 184. Hanc curationem medici ſinapiſmum vocant: cujus vis hujuſmodi eſt, ut quemadmodum Cælius Aurel. loquitur, lib. 2. cap. 1. *corpus valeat papulare laceſſendo*, hoc eſt, puſulas facere.

16. *Per duplices.*] Supra, *vel per duplicatum pannum.*

17. *Utuntur ad.*] Dioſc. loc. cit.

18. *Phthiriaſes.*] Q. Serenus, cap. 6. de phthiriaſi arcenda, pag. 128.

Sæpius ergo decet mordax haurire ſinapi.

19. *Lithanicos.*] Ita libri omnes. Alii *tetanicos*: ego, *lichenas* malim.

20. *Inungunt quoque.*] Dioſc. lib. 2. cap. 184.

21. *Succuſque tribus modis.*] E ſemine, radice, cauliculo. De ſucco eo, qui debet in fictili a Sole caleſcere, Dioſcor. loco citato.

22. *Exit & e cauliculo.*] Plinius Valer. ad verbum, lib. 4. cap. 28. *Eſt & alius ſuccus qui caule colligitur: hic quum expreſſus fuerit, lacteam facit guttam, utilem dentibus, ſi in dolore illinatur.*

23. *Semen ac radix.*] Plinius Valer. loco cit. totidem verbis.

24. *Saluberrimæ.*] Sic MSS. omnes.

25. *Illinitur & livoribus &c.*] Iiſdem verbis Plinius Valer. lib. 3. cap. 47.

26. *Fit & oleum.*] Plinius Valer. ad verbum, lib. 4. cap. 28.

Sect. LXXXVIII. 1. *Adarca, inter ſilvas tacta.*] Hoc eſt, libro 16. quo ſilveſtrium arborum naturæ pertractantur, obiter indicata ibi, ſect. 66. in arundinum tractatione, circa quas adarca naſcitur.

Sect. LXXXIX. 1. *Marrubium.*] Dioſc. in Nothis, pag. 457. *Πράσιον, οἱ δὲ λινόστροφον, οἱ δὲ φιλοχαρές ... Ῥωμαῖοι μαρρούβιουμ.* Noſtris, *du Marrube.*

2. *Contra ſerpentes.*] Et ſane in theriacæ compoſitionem adſciſcitur marrubium virens, ab Andromacho apud Galen. lib. 1. de theriaca ad Piſon. cap. 7. pag. 939

3. *Lateris dolores, tuſſim.*] Sic Dioſc. lib. 3. cap. 119. Apuleius, cap. 45. tit. 1. *ad tuſſim gravem: Herbam marrubium decoques ex aqua, & dabis bibere iis qui graviter tuſſiunt: mire ſanas.* Et Q. Serenus, cap. 35. pag. 148. Prævit omnibus Celſus, lib. 4. cap. 4. qui ad tuſſim veterem jubet *porri vel marrubii ſuccum aſſumi.*

4. *Et iis qui ſanguinem.*] Plinius Valerianus, lib. 1. cap. 64. *Ad exſcreationem cruentam .... Marrubii quoque ſcopæ cum pane,* (ex Plinio noſtro ſcribe, *cum panico*,) *decoquuntur: atque ex aqua bibuntur.* Marcellus Empir. cap. 16. pag. 119. *Marrubii viridis faſciculum, & ambroſiæ faſciculum ..... poſtea decoque ad craſſitudinem mellis: ex eo uteris jejunus .... ad ſanguinis rejectionem ſedandam, & ſtomachum confirmandum.*

5. *Scopis ejus.*] Manualibus faſciculis.

6. *Imponitur ſtrumis.*] Marcellus Empir. cap. 15. pag. 109. Apuleius, cap. 45. tit. 8. *Ad omnem duritiam: Herba marrubium tuſa cum axungia, & impoſita, mire ſanat.*

7. *Alii nihil comparant.*] Ita fere Marcellus Empir. cap. 16. pag. 116. & 117.

8. *Et virilium vitiis.*] Hulceribus ſordidis genitalium. Dioſcor. lib. 3. cap. 119.

9. *Spaſticis nervis.*] Contractis, ac rigentibus. Apuleius, cap. 45. tit. 9. *Si quis ab opere laſſus inciderit in languorem, & nervorum habuerit dolorem & ſpaſmum: herbæ marrubii ſucco cum oleo roſaceo permixto perunges eum: ſine mora ſanabitur.*

alvum

alvum ſolvit cum ſale & aceto. [10] Item menſtrua & ſecundas mulierum. [11] Arida farina cum melle ad tuſſim ſiccam efficaciſſima eſt. Item ad gangrænas, [12] & pterygia. [13] Succus vero auriculis, & naribus, & morbo regio, minuendæque bili cum melle prodeſt. [14] Item contra venena inter pauca potens. [15] Ipſa herba ſtomachum & exſcreationes pectoris purgat, cum iride & melle. Urinam ciet: [16] Cavenda tamen exhulceratæ veſicæ, & renum vitiis. [17] Dicitur ſuccus & claritatem oculorum adjuvare. [18] Caſtor marrubii duo genera tradit: nigrum, & quod magis probat, candidum. [19] In ovum inane ſuccum addit is, ipſumque ovum infundit melle æquis portionibus, tepefactum: vomicas rumpere, purgare, perſanare promittens: [20] illitis etiam vulneribus a cane factis tuſo cum axungia veteri.

XC. [1] Serpyllum a ſerpendo putant dictum. [2] Quod in ſilveſtri evenit, in petris maxime. [3] Sativum non ſerpit, [4] ſed ad palmæ altitudinem increſcit. [5] Pinguius voluntarium, & candidioribus foliis ramiſque, [6] adverſus ſerpentes efficax, [7] maxime cenchrin, & ſcolopendras terreſtres ac marinas, & ſcorpiones, decoctis ex vino ramis foliiſque. [8] Fugat & odore omnes, ſi uratur. [9] Et contra marinorum venena præcipue valet. [10] Capitis doloribus decoctum in aceto illinitur temporibus ac fronti cum roſaceo. [11] Item phreneticis, lethargicis: [12] contra tormina, & urinæ difficultates, anginas, vomitiones, drachmis quatuor datur. Ex aqua bibitur & [13] ad jocinerum deſideria. [14] Folia obolis quatuor dantur ad lienem ex aceto. [15] Ad cruentas exſcreationes teritur in cyathis duobus aceti & mellis.

XCI. [1] Siſymbrium ſilveſtre a quibuſdam thymbræum appellatum, pedali non amplius altitudine. [2] Quod in riguis naſcitur, [3] ſimile naſturtio eſt. [4] Utrumque efficax adver-

NOTÆ.

10. *Item menſtrua.*] Dioſc. loc. cit. & Q. Serenus, cap. 35. pag. 148. ex editione Pithœi.

11. *Arida farina.*] Dioſc. loc. cit.

12. *Et pterygia.*] Celſus, lib. 6. cap. 19. *In digitis vero ab ungue caruncula cum magno dolore conſurgit: πτερύγιον Græci appellant.* Sunt ab his diverſa πτερύγια τὰ ἐν ὀφθαλμοῖς, ungues in oculis orientes: de quibus idem Celſus, libro & cap. 7. *Unguis vero, quod πτερύγιον Græci vocant, eſt membranula nervoſa, oriens ab angulo, quæ nonnumquam ad pupillam quoque pervenit, eique officit. Sæpius a narium, interdum etiam a temporum parte naſcitur, &c.* De priore πτερυγίων genere, τῶν ἐν δακτύλοις, hic locus accipiendus eſt. Concinit Plinio Dioſc. lib. 3. cap. 119.

13. *Succus vero.*] Dioſc. loc. cit. Galenus quoque, libro 8. de fac. ſimp. med. pag. 221.

14. *Item contra venena.*] Contra aconita, Nicander in Alexiph. pag. 130. Dioſc. lib. 2. Εὐπορ. cap. 137. pag. 120. Apuleius, cap. 45. tit. *Contra venenum, ſi quis ſumpſit: Herba marrubii ſuccum dabis ex vino vetere, &c.*

15. *Ipſa herba.*] Vide Notas & Emend. num XXXVII. & Apuleium adi, cap. 45. tit. 2. *Ad ſtomachi dolorem Herba marrubii ſuccus potus, &c.*

16. *Cavenda tamen.*] Dioſc. lib. 3. pag. 119. Κύστει μόνον ἢ νεφροῖς ἀδικεῖ.

17. *Dicitur ſuccus.*] Cum vino ſcilicet ac melle inunctus. Dioſc. loc. cit. & Galenos, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 221. Oleo quoque in quo marrubii folia maduerint. Theodor. Priſcianus, lib. 1. cap. 10. *de oculorum cauſis.*

18. *Caſtor marrubii duo genera.*] Hoc etiam Dioſc. loc. cit. hoc & Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 2. hoc alii faciunt. Πράσιον candicans a Dioſc. deſcribitur lib. 3. cap. 119. Μέλαν πράσιον, quod nigrum eſt Caſtoris marrubium, βαλλώτη etiam Græce dicebatur: de qua Dioſc. idem, lib. cit. cap. 117. Βαλλώτη, οἱ δὲ μέλαν πράσιον καλοῦσι. Nigri marrubii formam ac vires perſequitur uberius paulo Plinius lib. 27. cap. 30. Hujus iconem Dodonæus exhibet, pag. 90. Candidi, Matthiolus in lib. 3. Dioſc. pag. 828. Utrumque in horto Regio vidimus.

19. *In ovum inane.*] Marcellus Empir. hoc medicamentum ita digerit cap. 17. pag. 125. *Ovum incoctum in calicem defunditur, & teſta ejus ſucco marrubii impletur, & in ipſum calicem defunditur, & mellis optimi deſpumati tantumdem: omnia hæc in ſe permiſcentur, ac tepefacta hauriuntur: miro modo vomicas rumpunt, & ad ſanitatem laborantem ſtomachum perducunt.*

20. *Illitis etiam.*] Ad verbum hæc Plinius Valer. lib. 3. cap. 51.

Sect. XC. 1. *Serpyllum a ſerpendo.*] Et Græce ἕρπυλλος ἀπὸ τοῦ ἕρπειν, inquit Dioſc. lib. 3. cap. 46. quoniam radicatur, quacumque ſui parte terram attingit.

2. *Quod in ſilveſtre.*] Eſt illud ſerpyllum vulgare repens, quod a Cluſio pingitur lib. 3. hiſt. rarior. plant. pag. 359. viſum a nobis in horto Regio

3. *Sativum non ſerpit.*] Ut Theophraſti, lib. 6. hiſt. cap. 7. ſic etiam Plinii ſativum ſerpyllum, ſive hortenſe, non aliud eſt quam ſilveſtre Dioſcoridis in hortis ſatum, uti ante nos Matthiolus, etſi paulo obſcurius, animadvertit in lib. 3. Dioſc. pag. 725. Ut intelligas temere Dalecampium Cenſoriam animadverſionem hoc loco in Plinium diſtrinxiſſe, perinde ac ſi ſativi ſilveſtriſque ſerpylli formam imprudenter miſcuerit

4. *Sed ad palmæ.*] Ita recte Colbert. 2. non *palmi*, ut editi: vel *palmum*, ut alii MSS

5. *Pinguius voluntarium*] Illud ipſum quod in hortis ſeritur, cum ſponte provenit: quamobrem ſilveſtre, ut diximus, a Dioſc. appellatur.

6. *Adverſus ſerpentes.*] Dioſc. lib. 3. cap. 46. Καὶ αὐτὸς ἑρπετοῖς πινόμενος τε καὶ καταπλασσόμενος.

7. *Maxime cenchrin.*] Genus id ſerpentis eſt, quod & κεγχρίνην Dioſc. in Theriac. nominat, cap. 22. Pluribus hunc maculis variatam tingere alvum Lucanus docet, lib. 9. verſ. 713. quæ quoniam milii ſeminibus ſimiles ſunt, quam frugem Græci κέγχρον vocant, nomen hoc ſerpenti fecerunt.

8. *Fugat & odore*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 38.

9. *Et contra marinorum.*] Leporis marini, draconis, paſtinacæ

10. *Capitis doloribus.*] Dioſc. lib. 3. cap. 46. Plinius Valer. loc. cit. & Apuleius, cap 99. tit 1. ambo iiſdem verbis Scribonius Largus, Compoſ. Medic. cap. 1. Ad capitis dolorem.

11. *Item phreneticis*, &c.] Dioſc. loc. cit.

12. *Contra tormina*, &c] Dioſc. & Plinius Valer. loc cit. Marcellus Empir. cap. 27. pag. 196. *Serpyllum ad pondus victoriati argentei tritum bene valenti ex vino, febriculenti ex aqua poti datum, omnes ventris dolores ſedat.*

13. *Ad jocinerum deſideria.*] Ad ea omnia quæ jecur deſiderat, quæ opus habet. Sic oris deſideria dicit idem lib. 22. ſect. 50 Thoracis præcordiorumque deſideria, lib. 27. ſect. 109. Corporum deſideria ſuperius, lib. 21. ſect. 111. Ad jocineris inflammationes prodeſſe ſerpyllum ſcribit Dioſcorides, loc. cit.

14. *Folia obolis.*] Plinius Valer lib. 4 cap. 38.

15. *Ad cruentas.*] Plinius Valer. loc. cit.

Sect XCI. 1. *Siſymbrium.*] A quibuſdam ſerpyllum ſilveſtre appellatum, inquit Dioſc. lib 2. pag 155. Σισύμβριον, οἱ δὲ ἕρπυλλον ἄγριον καλοῦσι. Theophraſtum, credo, indicat, qui lib. 6 hiſt. cap. 7. ἕρπυλλον ἄγριον in montibus ait θυμβροειδῆ naſci, thymbræ ſimilem: atque inde thymbræi appellatio ſiſymbrio indita. Siſymbrium eſt hortenſe Matthioli, in lib. 2. Dioſc. pag. 485.

2. *Quod in riguis.*] Hoc ſiſymbrium Dioſcoridis alterum, lib 2 cap. 156. Σισύμβριον ἕτερον, … ἔνυδρος ἐν πόα Prius enim in culto ſolo oritur, ἐν χέρσοις φύεται. Aquaticum a Dodonæo pingitur, pag 97. idem ſiſymbrium ſilveſtre Matthioli, in lib 2. Dioſc. pag. 486. *Mente ſauvage*, quoniam ſilveſtris mentæ genus eſt.

3. *Simile naſturtio.*] Naſturtium guſtu repræſentat, atque idcirco cardaminen vocant, inquit Dioſc. lib. 2. cap. 156. Καρδαμίνην ἔνιοι λέγουσι, διὰ τὸ ἐοικέναι καρδάμῳ τὴν γεῦσιν.

4. *Utrumque efficax.*] Hoc de ſolo priore quod in ſicco naſcitur, Dioſcorides prodidit, qui conciſæ nimium brevita-

ſus aculeata animalia, ut crabrones, & ſimilia. [5] Quod in ſicco ortum, odoratum eſt, & inſeritur coronis, [6] anguſtiore folio. [7] Sedant utraque capitis dolorem. Item epiphoras, ut Philinus tradit. Alii panem addunt: alii per ſe decoquunt in vino. [8] Sanat & epinyctidas, cutiſque vitia in facie mulierum intra quartum diem noctibus impoſitum, diebuſque detractum. [9] Vomitiones, ſingultus, tormina, ſtomachi diſſolutiones cohibet, ſive in cibo ſumptum, ſive ſucco potum. Non edendum gravidis, niſi mortuo conceptu. Quippe etiam impoſitum ejicit. [10] Movet urinam cum vino potum: [11] ſilveſtre & calculos. [12] Quos vigilare opus ſit, excitat infuſum capiti cum aceto.

XCII. Lini ſemen cum aliis quidem in uſu eſt: [1] & per ſe mulierum [2] cutis vitia emendat in facie. Oculorum aciem ſucco adjuvat. [3] Epiphoras cum thure, & aqua, aut cum myrrha ac vino ſedat: [4] parotidas cum melle, adipe, aut cera: ſtomachi ſolutiones inſperſum polentæ modo: [5] anginas in aqua & oleo decoctum, & cum aniſo illitum. Torretur, ut alvum ſiſtat. [6] Cœliacis, & dyſentericis imponitur ex aceto. Ad jocineris dolores editur cum uva paſſa. [7] Ad phthiſin utiliſſime e ſemine fiunt ecligmata. Muſculorum, nervorum, articulorum, [8] cervicum duritias, [9] cerebri membranas mitigat farina ſeminis, nitro, aut ſale, aut cinere additis. Eadem cum fico idem concoquit ac maturat. [10] Cum radice vero cucumeris ſilveſtris extrahit [11] quæcumque corpori inhæreant. [12] Sic & fracta oſſa. [13] Serpere hulcus in vino decocta prohibet, [14] eruptiones pituitæ cum melle. Emendat ungues ſcabros [15] cum pari modo naſturtii: [16] teſtium vitia & ramices cum reſina & myrrha: & gangrænas ex aqua. [17] Stomachi dolores cum feno Græco ſextariis utriuſque decoctis in aqua mulſa. Inteſtinorum & thoracis pernicioſa vitia, clyſtere in oleo, aut melle.

XCIII. [1] Blitum iners videtur ac ſine ſapore, aut acrimonia ulla. [2] Unde convicium feminis apud Menandrum faciunt mariti [3] Stomacho inutile eſt. [4] Ventrem adeo turbat, ut choleram faciat aliquibus. [5] Dicitur tamen adverſus ſcorpiones potum e vino prodeſſe, & clavis pedum illini: item lienibus, & [6] temporum dolori, ex oleo. [7] Hippocrates menſtrua ſiſti eo cibo putat.

NOTÆ.

ti ſtudens, multa prætermiſit.

5. *Quod in ſicco.*] Hortenſe Matthioli ſiſymbrium, ut diximus: quod, quemadmodum Dioſc. ait, loc. cit. foliis latioribus eſt, quam menta hortenſis, odoratius idem, & coronis inſeritur.

6. *Anguſtiore folio.*] Quam quod in riguis naſcitur.

7. *Sedant utraque.*] Hoc de ſolo priore rurſum Dioſc. lib. 2. cap. 155. ſed negligentius, ut opinor: Τὰ δὲ φύλλα ἐπιπλάσσεται πρὸς κεφαλαλγίαν καὶ τὸ κροτάφου καὶ τὸ μετώπου.

8. *Sanat &c.*] Hoc vero de ſolo poſteriore, ſive aquatico, Dioſc. lib. 2. cap. 156 Ἀποσμήχει δὲ καὶ φακοὺς καὶ ἐφήλεις καταπλασσόμενον δι᾽ ὅλης τῆς νυκτός, ἡμέρας δὲ ἀπολουόμενον.

9. *Vomitiones, &c.*] Hæc de priore pariter, quod in ſicco oritur, Dioſc. lib. 2. pag. 155. Galenus, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 229.

10. *Movet urinam.*] Hoc de utroque etiam Dioſc. prodit, lib. 2. pag. 155. & 156 Marcellus item Empir cap. 26. pag. 180. & Apuleius, cap. 105. tit. 1 *Ad veſicæ dolorem, & ſtranguriam: Herbæ ſiſymbrii contritæ exceptos ſuccos unciis duabus .... ex vino potui dato*, &c.

11. *Silveſtre.*] Illud ſilveſtre quod in ſicco oritur. Dioſc. lib. 2. cap. 155.

12 *Quos vigilare.*] Somnolentos, veternoſos, lethargicos.

Sect. XCII. 1. *Et per ſe.*] Sine ulla admixtione rei cujuſcumque: quo ſenſu *per ſe* uſurpatur a Scribonio Largo, Compoſ. 2. 10. 19. 23. 189. Etiam & Compoſ. 108. *Vomitus per ſe factus*, id eſt, ſponte

2. *Cutis vitia.*] Ἐφήλεις etiam, hoc eſt, vitia cutis in facie ab inſolatione. Dioſc. lib. 2 cap. 125.

3. *Epiphoras.*] Omnem inflammationem. Dioſcor. loc. citato.

4. *Parotidas.*] Iiſdem verbis Plinius Valer. lib. 1. cap. 13. At pro melle lixivium Dioſcorides adhibet, loc. cit. σὺν κονίᾳ.

5. *Anginas in aqua.*] Vide Notas & Emendat. num. XXXVIII.

6. *Cœliacis, &c.*] Dioſc. lib. 2. pag. 125.

7. *Ad phthiſin.*] Plinius Valer. lib. 1. pag. 63. Quid ſit phthiſis, ex Celſo diſces, lib. 3. cap. 22. *Tertia eſt, inquit, longeque perculoſiſſima ſpecies tabis, quam Græci φθίσιν nominaverunt. Oritur fere a capite: inde in pulmonem deſtillat: huic exhulceratio accidit: ex hac febricula levis fit: quæ etiam cum quievit, tamen & repetit. Frequens tuſſis eſt, pus exſcreatur, interdum cruentum aliquid. Quidquid exſcreatum eſt, ſi in ignem impoſitum eſt, mali odoris eſt.* Educi ea quæ pectori intus hærent, eo ecligmate etiam Dioſcor. affirmat, loc. cit. Et Theod. Priſcianus, lib. 2. parte 2. cap. 10. de empyicis: *Ecligmate utor, quod ex lini ſemine fricto, cum nucleis & melle deſpumato conficitur.*

8. *Cervicum duritias.*] Rigorem. Marcellus Empir. cap. 18. pag. 127. *Farina lini ſeminis addito nitro ex vino calido, in modum malagmatis temperatur, & imponitur: cervicum dolori ſtatim medetur.*

9 *Cerebri membranas.*] Inflammatas. Inde eſt quod ad dolores capitis puerorum lini ſemen tritum ex aqua commendat Marcellus Empir. cap. 1. pag. 88. Et phreneticorum, quibus *jugis inſomnietas eſt ex meningis tenſione, ſucco lini ſeminis irrigari articulos* præcipit Theod. Priſcianus, lib. 2. parte 1. cap. 2.

10. *Cum radice vero.*] Ad verbum hæc Marcellus Empir. cap. 34. pag. 233 & Plinius Valer. lib. 3. cap 49.

11. *Quæcumque corpori inhæreant.*] Aculeos, ſpicula.

12. *Sic & fracta.*] MSS. Reg. Colbert. Chiffl. *ſic & effracta.*

13. *Serpere hulcus in vino decocta.*] Plinius Valer. lib 3. cap. 22. pariter *in vino decocta*. Marcellus Empir. cap 4. pag. 42. *ex melle adpoſita.*

14 *Eruptiones pituitæ.*] Marcellus Empir. & Plinius Valer. loc. cit.

15. *Cum pari modo naſturtii.*] Adjicit Dioſc. lib. 2. cap. 125 & parem etiam mellis menſuram.

16. *Teſtium vitia.*] Marcellus Empir. cap. 33. pag. 228. *Farina lini ſeminis, cum reſina & myrrha pari pondere permixta, & impoſita teſticulis, dolori ac tumori eorum ſubveniunt.* Sic etiam Plinius Valer. lib. 2. cap. 42. Adde & Theod Priſcianum, lib. 1. cap. 25. *ad veretri dolores.*

17. *Stomachi dolores.*] Plinius Valer. iiſdem verbis, lib. 2. cap. 15.

Sect. XCIII. 1. *Blitum iners.*] Ad verbum hæc Plinius Valer. lib. 4. cap. 9. Gallis, *Blettes*, ou *Betes*. Iconem apud Lobelium vide, in Obſervat. pag. 125. In Narbonenſi Gallia *Turgon* vocant, inquit Ruellius, lib. 2. pag. 356.

2. *Unde convicium.*] Plautus, in Trucul. act. 4. ſc. 4. *Blitea & lutea eſt meretrix, niſi quæ ſapit in vino ad rem ſuam.* Viles, abjectas, fatuaſque mulieres βλιτάδας antiqui vocabant. Suidas: Βλιτάδας οἱ παλαιοὶ τὰς ἀτελεῖς γυναῖκας ἔλεγον. Quod nomen adhuc in noſtrum vulgus manavit, ſocordes ignavoſque homines *Beliteros* Græca imitatione nominans, inquit Ruellius, lib. 1 pag 75. Feſtus: *Blitum, genus oleris a ſaporis ſtupore appellatum eſſe e Græco putatur, quod ab his βλὰξ dicatur ſtupidus.* At Græcis quoque βλίτον eſt. Heſych. Βλίτον, λαχάνου εἶδος. Schol. Ariſtoph. Βλίτον μωρὸν εἶναι δοκεῖ λάχανον. *Blitum videtur olus eſſe inſipidum.*

3. *Stomacho.*] Tamen bonam alvum facere Dioſc. vere dixit, lib. 2 cap. 143.

4. *Ventrem adeo.*] Hæc totidem verbis Plinius Valer. lib. 4. cap. 9.

5. *Dicitur tamen.*] Plinius Valer. loc. cit.

6. *Temporum dolori, &c.*] Sic Apollonius apud Galenum, lib. 2. κατὰ τόπους, cap. 1. pag. 368. Βλίτον τρίψας σὺν ἐλαίῳ ῥοδίνῳ, χρῶ.

7. *Hippocrates menſtrua ſiſti.*] Ita libri omnes, & Plinius

XCIV. [1] Meum in Italia non niſi a medicis ſeritur, & iis admodum paucis. Duo genera ejus. Nobilius Athamanticum vocant, illi tamquam ab Athamante inventum, hi quoniam laudatiſſimum in Athamante reperiatur, [2] foliis aniſo ſimile, & caule aliquando [3] bicubitali, radicibus multis [4] & obnigris, quibuſdam altiſſimis: Minus ruſum, [5] quam illud, alterum. [6] Ciet urinam in aqua potum, radice trita vel decocta. [7] Inflationes ſtomachi mire diſcutit. Item tormina, [8] & veſicæ vitia: [9] vulvarumque articulis cum melle, [10] infantibus cum apio illitum imo ventri urinas movet. CAP. XXIII.

XCV. [1] Feniculum nobilitavere ſerpentes guſtatu, [2] ut diximus, ſenectam exuendo, oculorumque aciem ſucco ejus reficiendo: [3] unde intellectum eſt, hominum quoque caliginem præcipue eo levari. Colligitur hic [4] caule turgeſcente. In Sole ſiccatur, inungiturque ex melle. Ubique hoc eſt. [5] Laudatiſſimus in Iberia e lacrymis fit, & ex ſemine recenti. [6] Fit etiam & e radicibus prima germinatione inciſis.

XCVI. Eſt & in hoc genere ſilveſtre, quod alii hippomarathron, [1] alii myrſineum vocant, foliis majoribus, guſtu acriore, procerius, brachiali craſſitudine, radice candida. Naſcitur in calidis, ſed ſaxoſis. [2] Diocles & aliud hippomarathri genus tradit, longo & anguſto folio, ſemine coriandri. [3] Medicinæ in ſativo, ad ſcorpionum ictus & ſerpentium, ſemine in vino poto. [4] Succus & auribus inſtillatur, vermiculoſque in his necat. Ipſum condimentis prope omnibus inſeritur: oxyporis etiam aptiſſime. Quin & panis cruſtis ſubditur. [5] Semen ſtomachum diſſolutum adſtringit, vel in febribus ſumptum. [6] Nauſeam ex aqua tritum ſedat. [7] Pulmonibus & jocineribus laudatiſſimum. [8] Ventrem ſiſtit, cum modice ſumitur, [9] urinam exciet, & tormina mitigat decoctum, [10] lactiſque defectu potum mammas replet. [11] Radix cum ptiſana ſumpta renes purgat, ſive decocto ſucco, ſive ſemine ſumpto. [12] Prodeſt & hydropicis radix ex vino cocta. Item convulſis. [13] Illinuntur folia tumoribus ardentibus ex aceto. Calculos veſicæ pellunt. Genituræ abundantiam quoquo modo hauſtum facit. Verendis amiciſſimum, ſive ad fovendum radice cum vino cocta, ſive contrita in oleo illitum. Multi tumoribus & ſugillatis cum cera illinunt. [14] Et radice in ſucco vel cum melle contra canis morſum utuntur, & contra multipedam ex vino.

NOTÆ.

quoque Valer. lib. 4. cap. 9 *Hippocrate*, inquit, *præcipiente ad ſiſtenda omnia menſtrua feminarum in cibo dandum.* Hippocrates ſane, lib. 2. de diæta, cap. 26. Βλίτον θερμὸν, οὐ διαχωρητικόν. *Blitum calidum eſt, non movens alvum.*

Sect. XCIV. 1. *Meum.*] Dioſc. lib. 1. cap. 3. Μῆον τὸ καλούμενον Ἀθαμαντικὸν γεννᾶται πλεῖστον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ. Galeno, lib. 1. de Antidotis, cap. 7. pag. 878. Μῆον Ἀθαμαντικόν. Vidimus in horto Regio, quale depingitur a Dodonæo, pag. 302. Meum in Italia reperiri, & in Calabria quidem ab incolis *Imperatrice* appellari, in montibus Nurſinis *Spicara*, alibi aliter, ſcribit Anguillara, lib de ſimp part. 2. pag 20. Etiam & in Gallia obvium. Deſcribitur a Charaſio in Pharmac. pag. 134 Noſtris officinis, inquit Ruellius lib. 2. pag 284. anethum ſilveſtre hodie vocatus, quod anethum plane videatur imitari foliis, & umbella, & caule: unde quidam herbarii tortuoſum anethum appellaverunt

2. *Foliis aniſo.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXXIX.

3. *Bicubitali.*] Sic Dioſc lib. 1. cap. 3. Δίπηχυ τὸ ἀνάστημα. Sic Oribaſii interpres, lib. xi. fol 206. Sic rerum ipſa natura poſtulare videtur. Tamen MSS. omnes, Reg. Colb. Chiffl. *bipedali.*

4. *Et obnigris.*] In MSS. Reg. Colb &c. *obolis, nigris.* Forte, *oblongis, nigris.* Dioſc. μακρὰς. Oribaſii interpres, *longis.*

5. *Quam illud.*] Quam Athamanticum.

6 *Ciet urinam.*] Dioſc. loc. cit. Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 209.

7. *Inflationes . . . . diſcutit.*] Dioſc. loc. cit. Galenus quoque loc. cit. ſed hanc exceptionem ille adjicit, quod ſimul caput lædat: ſi tamen largius bibatur, inquit Dioſcor.

8. *Et veſicæ.*] Dioſc loc cit

9. *Vulvarumque articulis.*] Subintellige ex ſequentibus, illitum urinas movet.

10 *Infantibus*] Dioſcorides, lib 1. cap. 3. apium prætermiſit.

Sect. XCV. 1. *Feniculum.*] Hæc iiſdem verbis Plinius Valer. lib. 4 cap. 24.

2. *Ut diximus,*] Libro 8. ſect. 41. Habet & iſtud Dioſc. lib. 3 cap 81.

3. *Unde intellectum.*] Plinius Valer. loc. cit. Q. Serenus, cap. 14. pag. 133.

Si tenebras oculis obducit pigra ſenectus,
Expreſſa marathro gutta cum melle liquenti
Detergere malum poterunt: vel vulturis atro
Fella, chelidonia fuerint queis gramina mixta.

Adde Galenum, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 206.

4. *Caule turgeſcente.*] Quod fit cum primo germinat, ἐπὶ τῆς πρώτης ἐκβλαστήσεως, inquit Dioſc lib. 3. cap 81.

5. *Laudatiſſimus.*] Dioſc. loc. cit Cauſem, inquit, medium, dum floret herba, demetunt indigenæ, ignique admovent: quo facilius vi caloris veluti exſudans, lacrymam ſeu gummi remittat.

6 *Fit etiam.*] Iiſdem verbis Dioſc. loc cit.

Sect. XCVI. 1. *Alii myrſineum.*] Mallem trajecta littera *ſmyrneum* legi. Nam Anacreon in libro rei herbariæ, ſeu περὶ ῥιζοτομικῶν, σμύρνειον vocari ſcribit, teste Nicandri Scholiaſte, in Theriac. pag 28. Smyrnium porro dici potuit, quod, uti de altero ſmyrnio Plinius refert, lib. 19. ſect. 62. myrrham radice reſipit. Vidimus in horto Regio quale deſcribitur a Lobelio in Advers. pag 347.

2. *Diocles & aliud.*] Hæc Dioſcorides lib. 3. cap. 82. totidem verbis, tacito modo Dioclis nomine. Galenus item lib. 7. de fac ſimp. med. pag. 206. Sed id feniculi genus a nemine adhuc cognitum ait Matthiol. in lib. 3. Dioſcor. pag. 777.

3. *Medicinæ in ſativo.*] Iiſdem verbis hæc Plinius Valer. lib. 4. pag. 24. Quæ de feniculo ſcilicet accipienda ſunt.

4 *Succus & auribus.*] Plinius Valer. loc. cit.

5. *Semen ſtomachum.*] Iiſdem hæc iterum verbis Plinius Valer. loc. cit. Q. Serenus, cap. 19. de digeſtione & ſtomacho medendo, pag. 136.

6. *Nauſeam.*] Plinius Valer. loc. cit. has vires ſemini pariter, Dioſc lib 3. cap. 82. foliorum decocto attribuit.

7. *Pulmonibus, &c.*] Plinius Valer. loc. cit.

8. *Ventrem ſiſtit, &c*] Plinius Valer. loc. cit

9 *Urinam.*] Dioſc. lib. 3 pag. 81. Apuleius, cap. 124. *Urinam movet cibo datum, lac provocat, &c.* Galenus item, lib. de fac. ſimp. med pag. 206.

10. *Lactiſque defectu.*] Id vero de hippomarathro Dioſc. lib. 3. cap 82. De marathro ſativo, ſeu feniculo, Apuleius loc. cit & Galenus, lib. 7. de fac. ſimp medic pag. 206. Et de ſemine quidem feniculi, Plinius Valer. lib. 4. cap. 24. cum Hippocrate, lib de nat. mul. tex. 68 pag 405. qui parem hippomarathro quoque vim ac dotem aſſerit.

11. *Radix cum.*] Plinius Valer. lib 4. cap. 24. & lib. 2. cap. 37. *Radix feniculi cum ptiſana decocta, & in cibo data, renum denſitates relaxat: & ejuſdem radicis ſuccus ad cyathos duos in vino potui datus mirabiliter vitia ſanat.*

12. *Prodeſt &c.*] Plinius Valer. lib. 4 cap. 24.

13. *Illi inuntur.*] Plinius Valer. loc. cit. *Tumores, & quæ ictu vel repentina indignatione commota ſunt, folia ex aceto trita diſſolvunt.*

14. *Et radice.*] Plinius Valer. loc. cit. hoc ipſum refert de ſe-

Hippomarathron ad omnia vehementius. [15] Calculos præcipue pellit. [16] Prodeſt veſicæ cum vino leni, & feminarum menſtruis hærentibus. Efficacius in eo ſemen, quam radix. Modus in utroque, quod duobus digitis tritum additur in potionem. Petrichus, qui Ophiaca ſcripſit, & [17] Micton, qui rhizotomumena, adverſus ſerpentes nihil hippomarathro efficacius putavere. [18] Sane & Nicander non in noviſſimis poſuit.

XCVII. [1] Cannabis in ſilvis primum nata eſt, nigrior foliis, & aſperior. [2] Semen ejus extinguere genituram virorum dicitur. [3] Succus ex eo vermiculos aurium, & quodcumque animal intraverit, ejicit, ſed cum dolore capitis. [4] Tantaque vis ei eſt, ut aquæ infuſa, coagulare eam dicatur. [5] Et ideo jumentorum alvo ſuccurrit pota in aqua. [6] Radix contractos articulos emollit in aqua cocta: item podagras, & [7] ſimiles impetus. Ambuſtis cruda illinitur, ſed ſæpius mutatur priuſquam areſcat.

XCVIII. Ferula ſemen anetho ſimile habet. Quæ ab uno caule dividitur in cacumine, femina putatur. [1] Caules eduntur decocti, commendanturque muſto ac melle, ſtomacho utiles. [2] Sin plures ſumpti, capitis dolorem faciunt. [3] Radix denarii pondere in vini cyathis duobus, bibitur adverſus ſerpentes. Et ipſa radix imponitur. [4] Sic & torminibus medentur. [5] Ex oleo autem & aceto, contra ſudores immodicos, vel in febribus proficit. [6] Succus ferulæ alvum ſolvit fabæ magnitudine devoratus. [7] E viridi medulla vulvis utilis, & ad omnia ea vitia. [8] Ad ſanguinem ſiſtendum decem grana ſeminis bibuntur, in vino trita, vel medulla. Sunt qui comitialibus morbis dandum putant Luna quarta, ſexta, ſeptima, [9] ligulæ menſura. Natura ferularum murænis infeſtiſſima eſt: tactæ ſiquidem ea moriuntur. Caſtor radicis ſuccum & oculorum claritati conferre multum putavit.

XCIX. [1] Et de carduorum ſatu inter hortenſia diximus: quapropter & medicinam ex iis non differamus. Silveſtrium genera ſunt duo, [2] unum fruticoſius a terra ſtatim: [3] alterum unicaule craſſius. Utrique folia pauca, ſpinoſa, muricatis cacuminibus. Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos, celeriter caneſcentem, & abeuntem cum aura: ſcolymon Græci vocant. [4] Hic antequam floreat contuſus atque expreſſus, illito ſucco alopecias replet. Radix cujuſcumque ex aqua decocta [5] potoribus ſitim facere narratur. [6] Stomachum corroborat: [7] & vulvis, (ſi credimus) etiam conferre aliquid traditur, ut mares gignantur. Ita enim Chæreas Athenienſis ſcripſit, & Glaucias, qui circa carduos diligentiſſimus videtur. [8] Maſtiche cardui odorem commendat oris.

CAP. XXV. C. Sed diſceſſuri ab hortenſiis, unam compoſitionem ex his clariſſimam ſubtexemus,

NOTÆ.

mine: de radice, Dioſc. lib. 2. cap. 81.

15. *Calculos præcipue.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 82. Galenus loc. citato.

16. *Prodeſt veſicæ.*] Dioſc. loc cit. Στραγγουρίαν ἰᾶται.

17. *Micton.*] In MSS. Reg. Colb. & Chiffl. *Miccon:* male. Vide Auctorum indicem. Mictoni interim Dioſcorides ſuffragatur, loc. cit.

18. *Sane & Nicander.*] Nunc legitur in Theriacis, pag. 43. adverſus ſerpentes.

Ἠὲ σὺ ἱππείου μαράθρου πολυαυξέα ῥίζαν.

Aut magnas grandis radices hippomarathri.

Sect. XCVII. 1. *Cannabis &c.*] Dioſc. lib. 3. cap. 166. Κάνναβις ἀγρία.... τὰ φύλλα ἴσχει ὅμοια τῇ ἡμέρῳ, τραχύτερα δὲ καὶ μελάντερα.

2. *Semen ejus.*] Dioſcor. lib 3. cap. 165. de ſativa cannabi: Galenus quoque, lib. 7. de facult. ſimp. medic. pag. 184

3. *Succus ex eo.*] Ex recenti ſemine, inquit Dioſcor. & poſt eum Galenus, locis citatis, ſunt qui ſuccum exprimant, ad aurium dolores, ex obſtructione, ut mihi quidem videtur, *ὡς ἐμοὶ δοκεῖ*, natos, accommodatum maxime. At Plinius Valer. lib. 1. cap. 10. & Marcellus Empir. cap. 76. & 80. hunc Plinii locum ſumma fide transſcribunt, & ſuo defendunt calculo.

4. *Tantaque vis.*] Quam ipſe vim experimento non didicit, timide profert, nec audet aſſeverare. Caute id quidem.

5. *Et ideo.*] Alvum ſiſtit jumentorum, cum eſt concitatior: quoniam vim ſpiſſandi habeat, & deſiccandi.

6. *Radix contractos.*] Dioſc lib. 3. cap 166.

7. *Similes impetus.*] Ἐμφράξεις, inflammationes & tumores.

Sect. XCVIII. 1. *Caules eduntur.*] Vide quæ dicta ſunt lib. 19. ſect. 56

2. *Sin plures.*] Sic pariter Dioſcor. lib. 3. cap. 91.

3. *Radix denarii.*] Q. Serenus, cap. de ſerpentium morſibus:

Aut ferulæ radix potatur in imbre Lyæi.

Dioſc. loc. cit. non radicem adverſus ſerpentes, ſed medullam commendat. Nicander quoque in Theriac. pag 43.

4. *Sic & torminibus.*] Hoc de poto ſemine, Dioſcor. loc. citato.

5. *Ex oleo.*] Plinius Valer lib. 3. cap. 12. *Radix item ferulæ ex oleo & aceto perunctione ſudorem minuit.*

6. *Succus ferulæ alvum ſolvit.*] Siſtere congruentius forſan diceret: nam cœliacis medullam epotam prodeſſe ſcribit Dioſc. loc cit. niſi ſuccus expreſſus e ferula, medullaque ipſa, diſpares habent facultates.

7. *E viridi medulla.*] Vide Notas & Emendationes, num. XL.

8. *Ad ſanguinem*] Hæmoptoicis medullam epotam prodeſſe ſcribit Dioſcor. lib 3. cap. 91. Galenus ſimiliter, lib. 8. de fac. ſimp medic. pag 213.

9. *Ligulæ menſura.*] MSS Reg. Colb. Chiffl. *linguæ.* Sed utrumvis dixeris, nihil intereſt.

Sect. XCIX. 1. *Et de carduorum, ... diximus*] Libro 19. ſect 43.

2. *Unum fruticoſius.*] Scolymos eſt Theophraſti, de quo lib. 22. ſect. 43. Eryngium idem luteum Monſpelienſium, viſum a nobis in horto Regio, quale a Lobelio delineatur, in Obſerv. pag. 478.

3. *Alterum unicaule.*] Cinara hæc hortenſis aculeata, Dioſcoridis σκόλυμος, lib 3. cap. 16. Forte Theophraſti κάκτος, lib. 6. cap. 4. *L'Artichaut.* Adſtipulatus etiam Anguillara, part. 8. pag 136

4. *Hic antequam floreat.*] Plinius Valer. lib 4. cap 16. & Marcellus Empir. cap. 6. pag. 46. iiſdem verbis. *Herbam cardui agreſtis in mortario uſque ad levitatem terito: ſuccoque ejus expreſſo locum alopeciæ novem diebus oblinito: ſed bis per dies ſingulos perunctione renovata.*

5. *Potoribus ſitim.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 16. de carduo: *Radix ex aqua cocta, cupiditatem bibendi potoribus ſubminiſtrat.* Columella, lib. de cultu hortorum, qui decimus operis eſt, pag. 353.

Hiſpida ponatur cinara, quæ dulcis Iaccho
Potanti veniat, nec Phœbo grata canenti.

6 *Stomachum corroborat.*] Si non avidius ſumatur, inquit Plinius Valer. lib. 4. cap. 16.

7. *Et vulvis.*] Transſcripſit & iſtud Plinius Valer. loc. cit. ubi Glauciam pariter laudat auctorem.

8. *Maſtiche cardui.*] Vide Notas & Emendationex, num. XLI. Maſtiche cardui, tenuior ille eſt & quodam modo lacteus ſuccus, quem cinaræ radix, ubi defloruit ac dureſcit, ſcarificata emittit, ut & experientia docet & Theophraſtus conceptis verbis admonuit, lib. 6. hiſt. cap. 4.

adverſus venenata animalia, inciſam lapide [1] verſibus [2] in limine ædis Æſculapii. [3] Serpylli duûm denariorum pondus: opopanacis, [4] & mei, tantumdem ſingulorum, trifolii pondus denarii: aneſi, & feniculi ſeminis, & ammii, & apii, denariorum ſenûm ſingulis generibus, ervi farinæ duodecim. Hæc tuſa cribrataque vino quam poſſit excellenti, digeruntur in paſtillos, victoriati pondere. Ex his ſinguli dantur ex vini mixti cyathis ternis. Hac theriaca [5] magnus Antiochus Rex adverſus omnia venena uſus traditur.

Notæ.

Sect. C. 1. *Verſibus.*] Quos recitat Galenus, lib. 2. de Antidotis, cap. 14. pag. 922. ex Eudemo medico. Sunt omnino ſedecim.

2. *In limine ædis.*] Apud inſulam Coum in templo Æſculapii, inquit Plinius Valer lib. 3. cap. 57.

3. *Serpylli &c.*] Galenus loc. cit. recitatis Eudemi verſibus, medicamenta quæ iis continentur, ita breviter colligit: Μήου ῥίζης, ἑρπύλλου, ὀποπάνακος, ἀνὰ < β΄. Τριφύλλου σπέρματος, < α΄. Ἀνίσου, μαράθρου, ἄμμεως, σελίνου σπέρματος, ἀνὰ ἑξάγιον. Ἀλεύρου ὀροβίνου λεπτοτάτου ἑξάγια β΄. Οἴνου παλαιοῦ εἰς ἀνάληψιν ὅσον ἐξαρκεῖ· Ἀναπλάσας τροχίσκους, ἢ ξήρανε ἐν σκιᾷ. ἢ δίδου τριώβολον μετ᾽ οἴνου κυάθων γ΄. Quæ totidem ferme verbis Plinius habet: modo tantum medicamentorum paululum diſcrepante.

4. *Et mei.*] Ita ex Galeno modo laudato reſcripſimus: cum prius *mili* perperam legeretur. Plinius Valer. lib. 3. cap. 57. inſulſe mel pro meo deſiderat: & pro ammi amylum, lib. 4. cap. 38.

5. *Magnus Antiochus.*] Eo nomine ſecundus, Syriæ regum quintus, Antiochi Θεοῦ ſive Epiphanis pater. Hunc Philometora Eudemus vocat iis verſibus, quibus hæc theriacæ compoſitio continetur:

Ἴσθι μὲν τήνδε πρὸς ἑρπετά, ἣν Φιλομήτωρ
Νικήσας εὗρε αἰνέσαντι Ἀντίοχος.
Hac cape præſidium ad ſerpentia, quod Philometor
Uſu præcipuum repperit Antiochus.

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM XX.

NATURALIS HISTORIÆ

C. PLINII SECUNDI.

Sect. 1. I. ET *alio rurſus abigente a ſe ſe.*] Alio nempe lapide, ut diximus, abigente ferrum. Ita MSS. omnes, ipſaque loci ſententia ita legi poſtulat. Fruſtra ſunt Majolus, Cæſius, aliique, qui *allio* hic ſcriptum a Plinio autumant, quo ejus viri auctoritate magnetis & allii diſſenſionem & antipathiam ſtabiliant: quaſi magnes allio confricatus ac perunctus ferrum non trahat. Albertum tamen Magnum ſcimus ita ſenſiſſe, lib. 2. Mineral. tract. 2. cap. 11. & ante eum, Zoroaſtrem in Geopon. lib. 15. cap. 1. & Jo. Tzetzen, Chiliad. 4. hiſtor. 140. verſ. 407. Sed illud haud dubie nunc Plinius ſpectat, quod alibi planius expreſſit, libro nempe 36 ſect. 25. *Alius rurſus*, inquit, *in eadem Æthiopia non procul mons gignit lapidem theamedem, qui ferrum omne abigit, reſpuitque. De utraque natura ſæpius diximus*, & quidem nunc primum de utraque dicit.

Sect. 6. II. *Eadem contrahit vomitiones: ſiccatur, &c.*] Contraria plane ſententia prius legebatur, *Eadem contra vomitiones ſiccatur.* Quid igitur illa ſibi volunt, quæ proxime ſequuntur, *Cortex quoque vomitionem movet?* An non ea aperte ſignificant eamdem modo cortici aſſignari vim, quæ radici fuerat prius attributa? Adde Dioſcoridem, lib. 2. cap. 164. ubi de peponis facultatibus: [illegible], inquit, [illegible]. *Sicca radix ex mulſa drachmæ pondere bibita, vomitum ciet.*

Sect. 8. III. *Nec non ramentis corticis recentes podagras refrigerat, &c.*] In MSS. *recens.* Plinius Valer. *recentis* legiſſe videtur, hoc eſt, viridis. Sic enim ille, lib. 4. cap. 6 de cucurbita: *Dioſcorides*, inquit, *ramenta corticis viridis in cucurbita laudat, earumque effectus ſic tradit: Phlebotomiam* (lege ex Dioſc. lib. 2 cap. 162. *Sirtaſim*) *infantium, cuti impoſita depellunt cum polenta: podagra æſtuanti, & ignibus ſacris cum pane ſubveniunt.* Verba ſunt hæc Græci ſcriptoris: [illegible]. Item Marcellus Empir. cap. 1. pag. 35. *Cucurbitæ viridis ramenta cerebro impoſita, infantibus quoque, qui ex dolore capitis nauſeam patiuntur, validiſſime proſunt.*

Sect. 9. IV. *Toſta quoque.*] Rapa videlicet. Prius *coſta* legebatur: ab aliis *cocta*. a Salmaſio, *Cato quoque*: nos *Toſta*, tum ex MSS. Reg. Colb. &c. tum ex Plinio Valeriano, libro 4. cap. 34 hæc totidem verbis ac ſyllabis deſcribente, defendimus.

Sect. 20. V. *Mixta farina, pari menſura, ervi, hordei, tritici, & lupini. Radix ad omnia inutilis.*] Naporum videlicet ſilveſtrium radix inutilis. Inſigniter corruptus hic locus ad hunc diem fuit: ſic quippe legebatur: *mixta nona pars menſura. Ervi, hordei, tritici, & lupini radix ad omnia inutilis.* Quid cauſæ eſt, amabo, cur de ervi, hordei, ceterorumque radice agat, ubi tota in rapis oratio habitat? Et lupini radicem, ut ceteras omittam, commendat in primis ad pellendam urinam, lib. 22. ſect. 74. Detexit errorem Dioſcorides. Sic enim ille, libro ſecundo, cap. 135. de rapo ſilveſtri: [illegible]. *Admiſcetur in ſmegmata, quibus ad detergendam cutem in facie, reliquoque corpore utuntur: quæ quidem ex lupini, tritici, lolii, aut ervi farina fiunt.* Et de ervo ſane diſerte Plinius, lib. 22. ſect. 73. *Farina ejus maculas toto corpore emendat.* De lupinorum & ervi farina, ad eoſdem uſus Hippocr. lib. 2 de morb. mulier. ſect. 67. pag. 596.

Sect. 22. VI. *Cetero æſtivo uſus in Italia, & armoraciam vocant. Et ſativi vero, præter ea quæ circa eos dicta ſunt, ſtomachum purgant, pituitam extenuant, urinam concitant, bilem detrahunt. Præterea cortices in vino decocti, mane poti ad ternos cyathos, &c.*] Hunc locum ita reſtituimus ex fide Reg. 2. codicis, cum omnia mire perturbata prius, depravataque, ſic legerentur: *Cetero bilem detrahunt. Præterea vortices in vino. Præterea, quæ circa eos dicta ſunt, ſtomachum purgant, pituitam extenuant, urinam concitant. Eſt & ſativi uſus in Italia, & armoraciam vocant. Et ſativi vero decocti, mane poti ad ternos cyathos, &c.* Proh Superi! Tantumne in bonos auctores aut criticis aut librariis licuit, ut miſcerent omnia ac peſſumdarent? Ineamus, ſi fieri poteſt, mendorum quæ ſcatent, numerum. *Cetero bilem detrahunt.* Orationis ſtructura *detrahit* legi poſtulabat: antecedit enim, *Laudatiſſimus in Arcadia .... alibi naſcitur ... melior urina.* Mox, *præterea cortices. ... præterea quæ circa eos:* Geminata tam repente ea vox *præterea*, Pliniine ſtilum & ingenium ſapit? *Eſt & ſativi uſus in Italia, & armoraciam vocant.* At armoraciam conſtat eſſe ſilveſtris generis, quod ipſe Plinius diſerte confirmavit ſuperiore libro, ſectione 26. Deinde, quam frigida rurſum repetitio earumdem vocum, *Eſt & ſativi uſus*, ſtatimque, *Et ſativi vero.* In MSS. *Cetero æſtivoſus.* Pintianus legi volebat, *Cetero æſtivoſus ipſe.* Nos, uti ſperamus, paulo felicius, *Cetero æſtivo uſus in Italia*, &c.

VII. *Ceraſtis & ſcorpionibus adverſatur.*] Legebatur ante, *Cetero & ſcorpionibus.* In MSS. Reg. 1. 2. &c. *Ceteraſtis.* Ac emendatione locum egere Dioſcorides admonuit, libro 2. cap. 137. de raphano: ubi contra ceraſtæ morſum ex vino potum auxiliari tradit: [illegible]. Haud penitus tamen improbanda prior ſcriptura. Sect. 13.

VIII. *Ex aceto & melle ſumpti, inteſtinorum animalia detrahunt.*] Num locus hic mutilus ſit, conſiderandum amplius. Nam Plinius Valer. qui totum fere opus ſuum ex Plinii noſtri verbis contexuit, lib. 4. cap. 1. de raphani virtutibus, ita habet: *Semine raphani cum melle trito & ſumpto, ſuſpirium mitigatur, & tuſſis arcetur. Solus cum ſale ſumptus ventris animalia extinguit.* Nihil tamen ſine vade movere auſim. Quod vero ad periodum proxime inſequentem attinet, quæ hactenus ita legebatur perpetua ſerie, *Item ad tertias decocto eorum poto cum vino enterocelis profunt*: in duas diſtrahendam eſſe partes ex Plinio Valeriano, Marcelloque Empirico conſtat: ut prior illa, *ad tertias decocto eorum poto, cum vino*, ad ſuperiorem morbum ſpectet, nempe ad inteſtinorum animalia detrahenda: Poſterior, nova ibi inſtituta periodo, ad enterocelas. Marcelli hæc verba ſunt, cap. 28 pag. 200. *Raphanus ex aqua ad tertias decoquatur, eaque vino mixta, ad exſtirpandas tineas utiliter bibitur.* Plinii vero Valeriani, lib. 2. cap. 21. *Tineis purgandis: Raphani decoquuntur ex aqua ad tertias, & ea aqua vino miſcetur.* Ibid.

IX. *Stomachum excitat, faſtidium abſterget, ex aceto ... vel ex garo. Urinam ciet, &c.*] Præpoſtera interpunctione locus hic ante laborabat, in hunc modum: *Stomachum excitat, faſtidium abſterget. Ex aceto .... vel ex garo urinam ciet.* Ut ſic reſtitueremus, auriculam vellit Galenus, & admonuit, lib. 2. de alim. facult. cap. 55 pag. 364 de gingidio: [illegible]. *Sunt qui ipſum cum oleo & garo mandant: alii autem tantum etiam, vel acetum injiciunt: multoque magis ita ſtomachum juvat, collapſumque cibi appetentiam, ſi cum aceto ſumatur, excitat.* Sect. 19.

X. *Sic & attrita ſanant.*] Prius legebatur, *ſic & trita ſanant.* In MSS. *trita.* Emendandi Dioſcorides auctor fuit, qui lib. 2. cap. 181. contra calceamentorum attritus utiles cæpas eſſe prodidit: [illegible]. Sect. 20.

XI. *Suſpirioſis coctum, aliqui crudum vel tritum dedere.*] Vocem hanc *tritum* adjecimus, tum ex exemplarium MSS. fide, tum ex vetuſtis ſcriptoribus geminis, quorum alter a Plinio noſtro, ab altero Plinius ipſe hauſiſſe creditur. Nam Plinius Valer. lib. 4. cap. 17. de allio: *Suſpirioſis quidam*, inquit, *per ſe crudum, aliqui & cum lacte tritum dedere.* Celſus, lib. 4 cap. 4. *de difficultate ſpirandi. Datur etiam utiliter fractum allium, deinde contritum, & cum melle mixtum.* Sect. 23.

XII. *Et porrigines.*] Prius *& prurigines* legebatur. At erroris admonuit Marcellus Empir. cap. 4. pag. 40. *Ad pityriaſin*, inquit, *& porrigines capitis .... prodeſt ungere caput allio trito ex aceto & nitro.* Nec non Dioſcorides, qui lib. 2. cap. 82. [illegible] allio quoque eximi prodidit. Adde conſenſum exemplarium manu ſcriptorum, Reg. Colb. Chiffl. &c. in quibus *porrigines*, non *prurigines* ſcribitur. Ibid.

XIII. *Etiam arundines cum pice.*] Subintellige, allium extrahit. Ita libri omnes, etiam MSS. Plane us ſuſpecta ſit fides antiqui exemplaris, ex quo Pintianus *hirudines*, hoc eſt, ſanguiſugas, reponere conatus eſt. Præſertim Marcello Empirico, Plinioque Valeriano, huic lectioni mire ſuffragantibus: ſcriptoribus quidem non eruditiſſimis, ſed qui- Ibid.

bus tamen concedendum in hac parte plurimum, cum opus ambo ſuum ex Plinii fere ſententiis verbiſque concinnarint. Et ille quidem, cap. 34. pag. 233. *Allium elixum*, inquit, *cum pice impoſitum, arundines extrahit corpori adfixas. Filix radix trita arundinem extrahit: rurſum arundinis radix*, &c. Iſte, lib. 3. cap. 49. *Ad extrahenda ea quæ corpori infixa ſunt: Allium elixum cum pice, arundines extrahit*, &c.

Sect. 28. XIV. *Eſt & beta . . . . foliis, undecim ſæpe, caule lilii.*] Libri hactenus editi, *undecim ſæpe caulium*. Repugnat ipſa plantæ natura, quam nos in horto Regio vidimus: ipſeque Dioſcorides, qui ex neſcio quibus fontibus commentatus eſt, & ea quæ de limonio prodidit, mutuatus, librariorum in hac parte vitium retegit. Sic enim ille lib. 4. cap. 16. Λειμώνιον, οἱ δὲ νευροειδὲς, τὰ μὲν φύλλα ἔχει ὅμοια σεύτλῳ, λεπτότερα δὲ καὶ μακρότερα, δέκα ἢ πλείω. Καυλὸν λεπτὸν, ὀρθὸν, ἴσον, ὥσπερ λειρίου. *Limonium, alii nevroides dictum, folia habet betæ, verum tenuiora & minora, decem aut plura: Caulem tenuem, rectum, liliaceo æqualem*, &c.

Ibid. XV. *Guſtantium os adſtringunt.*] Prius legebatur, *guſtantia adſtringunt*, nulla plane ſententia. In Reg. 1. & Colb. 1. 2. *guſtantia muſcas ſtringunt*. In Reg. 2. *guſtantium os aiſtringunt*. Dioſc. lib. 4. cap. 16. rem decidit, cum ſemen limonii prodit guſtu adſtringere, στύφοντα καρπὸν τῇ γεύσει.

Sect. 33. XVI. *Sic etiam fiſtulas & luxata, & humores evocari.*] Recepta hactenus lectio fuit ejuſcemodi, *ſic etiam fiſtulas eluxatas, & tumores evocari*. At quæ fiſtulæ eluxatæ auditæ umquam fuerint, aut vero eſſe poſſint, quive tumores evocandi, non ſatis intelligo. Locum ſanavimus ex auctore gemino. Ille enim qui Plinius Valerianus dictus eſt, lib. 4. cap. 29. de braſſica: *Fiſtulas*, inquit, *atque luxata diſcutit, humores aut evocat, aut ſpargit impoſita, inſomnia atque vigilias compeſcit*, &c. Cato vero, cap. 157. pag. 85. *Si cancer ater eſt, is olet, & ſaniem ſpurcam mittit. Si albus, purulentus eſt. Sed ſi fiſtuloſus, ſubtus ſuppurat ſub carne. In ea vulnera hujuſcemodi tere braſſicam, ſanum facit. . . . Et luxatum ſi quod eſt, bis die calida fovete, braſſicam tritam apponito: cito ſanum faciet.*

Sect. 40. XVII. *Profuſum per ſe, aut, ut Damion, ex mulſo.*] Plinium Valerianum miror, qui & medicus haberi & dici voluit, dum hunc ſcriptoris noſtri locum exſcriberet, tam fœdo errore prolapſum, ut pro mulſo muſcum legerit, & ſuum nobis deinde errorem intrepide obtruſerit: ſic enim ille, lib. 3. de remed. cap. 20. *Efficaces*, inquit, *ſunt & bulbo triti per ſe, ad vulnera glutinanda. Adjiciebat tamen illis Damon medicus muſcum qui in aqua gignitur, & die quinto ſolvebat.* At multo cautius ex mulſo legit Marcellus Empiric. cap. 33. pag. 228.

Sect. 46. XVIII. *Semine recto, cumino ſimili.*] Non, ut prius editum erat, *ſimile*: ad ipſum enim ſemen vox ea refertur, cujus ſimilitudo notatur cum cumini ſemine. Dioſc. lib. 3. pag. 76. Ὀρεοσέλινον, καυλὸν ἐκ ῥίζης μιᾶς ... ὁ καρπὸς ἐμφερὴς κυμίνῳ, δριμύς, λεπτός, εὐώδης, ἐοικὼς κυμίνῳ.

Sect. 49. XIX. *Nam de Venere ſtimulanda diximus: tria folia ſilveſtris erucæ ſiniſtra manu decerpta, & trita in aqua mulſa ſi bibantur.*] Non ad ſtimulandam Venerem, ſed ad regium morbum pellendum hoc medicamento Florentinus utitur in Geopon. lib. 12. cap. 26. pag. 349. Ἀγρίας δὲ εὐζώμου φύλλα γ̄ ἀφαιρεθέντα, τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ λειωθέντα, ἴκτερον ἰῶνται. Quin & Plinius alter Valerianus, qui ſuum opus ex Plinii noſtri verbis ſententiiſque concinnavit, lib. 2. cap. 59. ad morbum regium ſanandum hæc refert: Capitis lemma eſt, *Regio morbo pellendo*: atque inter medicamenta accenſetur, *Erucæ ſilveſtris tria folia ſiniſtra manu decerpta ex aqua mulſa bibantur.* Nihil hic porro manu ſcripti codices juvant: nihil conjectura: quanquam aut mutilatione aliqua verborum, aut trajectione ſententiæ laborare hunc locum non levis ſuſpicio eſt. Ad Venerem non folia, ſed ſemen ipſum erucæ adhibet auctor libri qui falſo Kiranus inſcribitur, pag. 24.

Sect. 51. XX. *Idem oculis noxium rutam putavit. Falſum: quoniam ſcalptores & pictores hoc cibo utuntur oculorum cauſa, cum pane vel naſturtio: capræ quoque ſilveſtres propter viſum, ut aiunt. Multi ſucco ejus cum melle Attico inunctis diſcuſſerunt caligines*, &c.] In libris hactenus editis ſic legebatur: *Idem oculis noxiam putavit falſo, quoniam . . . . oculorum cauſa. Cum pane quoque vel naſturtio ſativa atque ſilveſtris propter viſum. Ut aiunt, multi ſucco ejus*, &c. Quo in loco mire graſſata interpolatorum audacia eſt: nam, ut omittam *falſo* pro *falſum*, quod leviſſimum eſt, primum voculam *quoque* ſuo loco movere: adjecere deinde alteram *ſativa*, quæ nuſquam in libris conditivis apparet: ac de ſativa ſilveſtrique ruta locum hunc accepere: quem errorem Ruellius, Dalecampius, & alii qui Plinium exſcripſere, ſecuti ſunt. Denique & inepta conſtructione verborum, cui nulla legitima ſententia ſubeſt, & præpoſtera interpunctione omnia corrupere. In MSS. omnibus ſic plane legitur: *Falſum . . . . cum pane vel naſturtio, atque quoque ſilveſtres propter viſum, ut aiunt. Multi*, &c. Unde nos ex conjectura, quam eſſe certiſſimam fidenter aſſeveramus, *capræ quoque ſilveſtres*, legi oportere pronunciamus, quod uti nunc de ruta Pythagoram, ſic ipſe Plinius ſect. 47. Chryſippum in ocimo coarguit, quod iſte oculorum claritati inimicum aiebat, ſecuta deinde ætas cum Plinio falſum eſſe deprehendit, *nam id eſſe capras*. Mox paulo eadem ſect. ubi prius legebatur, *Epiphoras cum polenta impoſito, Levis autem capitis dolores*, ex MSS. fide reſcripſimus, *Epiphoras cum polenta impoſita lenit. Item capitis dolores.*

XXI. *Sic & ſanguinem ſiſtit interiorem, & naribus indita.*] Ibid. Ita libri omnes, etiam manu exarati. Mirum eſt laboraſſe nonnullos uti hanc vocem *interiorem*, vel omnino expungerent, vel in deterius immutarent. Alii *ſanguinem interioribus indita*, alii *trita & naribus indita*, legi voluere. At *interiorem ſanguinem* Plinii ſedulus imitator Marcellus Empir. cap. 17. pag. 123. eruptionem ſanguinis ex interioribus partibus vocat. Et Plinius Valer. lib. 1. pag. 64. cui titulum fecit, *Sanguinem rejicientium curatio: Aqua*, ait, *in qua roſa, & ruta, & hyſſopum decocta ſunt, vino miſcetur, & ita potui propinatur.*

XXII. *Ruptis, convulſis, ſed partius: orthopnoicis, torminibus, choleris*, &c.] Prioribus verbis prætermiſſis recepta hactenus editio id ſolum exhibuit, *orthopnoicis, torminibus cholericis*, lacunam intrepide ſupplevimus, tum ex fide codicum MSS. Reg. Colbert. & vet. Dalec. tum ex Dioſc. qui eaſdem calaminthæ ſuæ vires adſcribit, quas mentaſtro Plinius. Sic enim ille lib. 3. cap. 43. Βοηθεῖ δὲ καὶ ῥήγμασι, σπάσμασιν, ὀρθοπνοίαις, στρόφοις, χολέρᾳ, καὶ ῥίγεσι. Sect. 52.

XXIII. *Dignior e pulegio corona Varroni, quam e roſis, cubiculis noſtris pronunciata eſt.*] Sincera hæc lectio eſt Reg. 2. cod. & Chiffl. In aliis, *contra vertiginem*: In editis, *corona vertigini*, legitur ſatis inſulſe. Et certe *dignior corona cubiculis* cum dicitur, ad cubiculorum magis ornatum, quam ad remedium vertiginis ſuggerendum ſpectat haud dubie hæc loquendi forma. Deinde, ne quis temere Varronem a nobis huc inſertum putet, in ipſo hujus libri Indice, inter primos appellatur. Et juſtum hoc loco ac verum fuit, auctorem eum qui digniorem e pulegio coronam, quam e roſa pronunciaſſet, appellaſſe. Id vero obiter quoque animadvertendum, non pulegium veteres, ſed extrita littera g, puleium ubique ſcripſiſſe. Martialis, lib. 12. Epigr. 32. Sect. 54.

Quadrima nigri nec corona pulei.

XXIV. *Et oculorum epiphoris . . . . tumentibus cum melle prodeſt.*] Ex Dioſcoride, *Teſticulorum epiphoris*, hoc eſt, inflammationibus, reponere Dalecampius omni ope nititur: vocemque *tumentibus*, quæ mox ſequitur, de hernia neſcio qua flatuoſa accipit: qua in re vereor magnopere ut ſuffragatores habeat medicæ rei magiſtros. Nos qui nihil aliunde meditamur, pertinacem omnium codicum conſenſionem ſecuti de oculorum epiphoris, ac tumore accipimus: cum præſertim de teſtium tumore mox ex ipſo cumino medicina præſcribatur, quam proinde hoc loco ante delibare, non fuit operæ pretium. Sect. 57.

XXV. *Quia efficacius Ægyptio judicaverit.*] In libris hactenus editis, *quia efficacius in Ægypto judicavit.* Quid porro iſtud rei eſt? idcircone cuminum Æthiopicum Hippocrates regium appellaverit, quoniam illud in Ægypto efficacius judicarit? An cohærent iſta inter ſe ſatis apte? In MSS. Reg. Colb. &c. *quia efficacius Ægypto judicavit*: Nos ex indubitata conjectura *Ægyptio* reponimus: cui poſt Æthiopicum Dioſcorides pariter lib. 3. cap. 68. ſecundas partes ac vires aſſignat: Κύμινον τὸ ἥμερον εὔστομον· καὶ τούτου μᾶλλον τὸ Αἰθιοπικὸν, ὅπερ Ἱπποκράτης βασιλικὸν ἐκάλεσε· δεύτερον τὸ Αἰγύπτιον, &c. Sect. 58.

XXVI. *Heracleoticum ad potum utilius, quod onitin vocant.*] Sincerius, credo, legas, *eo quod onitin vocant*: vel *quam quod onitin vocant*. Diſcrepat enim onitis, de quo ſect. 67. ab Heracleotico, de quo ſect. 62. Galenum adde, cujus eadem fere ſententia eſt, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 215. Ὀρίγανος ὁ μὲν Ἡρακλεωτικὸς δραστικώτερος τοῦ ὀνίτιδος, *efficacior eſt onitide*. Subſcribit & Dioſcor. lib. 3. cap. 33. Atque hanc eſſe Plinii mentem, vel ex verbis, quæ proxime ſubſequuntur, perſpicuum eſt: Subjicitur enim ſtatim, *Communis autem uſus*, utriuſque ſcilicet origani, Heracleotici, onitidiſque: quorum forma diſpar, ad potum diſſimilis uſus, eædem in medicina vires. Sect. 59.

XXVII. *Tlepolemus ad quartanas ternis digitis ſeminis aniſi & feniculi uſus eſt in aceto, & mellis cyatho uno.*] Hoc medicamentum dum Q. Serenus a Tlepolemo, Pliniove, tranſcriberet, pro aniſo, anethum repoſuit. Sic enim ille, cap. de quartana medicanda: Sect. 73.

Sume tribus digitis apprenſum ſemen anethi,
Tantumdem marathri, miſſum nec deſit aceti:
In cujus cyatho prædicta ſalubriter hauris.

Niſi forte amanuenſium id incuria factum eſt, qui pro *aneſi*, ut vetuſtiores libri omnes manu exarati, habent *anethi* de ſuo inſeruerint.

XXVIII. *Hora ſereni diei.*] Sic libri omnes, etiam conditivi, quos vidimus: Reg. Colb. Th. &c. Rectius forſan, ut in ſuis membranis vidiſſe Gronovius conteſtatur, *hora ſereni diei tertia*: ſi probatæ admodum fidei forent. Certe hora diei tertia, hoc eſt, medio inter Solis exortum & meridiem intervallo, ros inareſcere ſolet, æſtuſque incipere: quare Columella, lib. xI. cap. 2. in Auguſto monet, *Quaſcumque vineas culturi ſumus per æſtum ſed mane uſque in tertiam: & a decima uſque in crepuſculum fodiamus.* Sextam horam, meridiem intelligi oportet. Sect. 76.

XXIX. *F. Licinii Caecinæ Prætorii viri patrem in Hiſpania Baetili.*] In MSS. Reg. 1. 2. &c. *Poſtilini*. Forte pro *Poſtu-* Ibid.

mis Licinii Sed quod ad vocem *Batulis* attinet, quam libri omnes pertinaciter retinent, ea ſi mutari debet, non in Bilbili, quod nomen oppidi quidem in Hiſpania eſt, ſed quod a veteris ſcripturæ veſtigiis recedit ſane longius: quanquam ea fuit Dalecampii conjectura, quam Salmaſius avide arripuit, in Solin. pag. 876. Sed in *Bajulis* potius, quod multo affinius eſt, cum totidem plane vox ea conſtet apicibus, converti crediderim oportere. Fuiſſe enim jam tum videtur in Hiſpania, ut modo in Gallia, id Prætoris nomen: Nam quos Ballivos dicimus, a voce *Bajulus* dictos omnino conſtat, ut egregie obſervavit V. Cl. D. Du-Cange in Gloſſario, pag. 436. apud quem & Bajuli vocem pro Ballivo uſurpari ſæpe, & pro Mercatorum Prætore, & pro aliis magiſtratibus, videre licet. Stabilit egregie conjecturam noſtram, quod is ipſe qui nunc in Hiſpania Bajulus appellatur, idem paulo mox ſect. 81. Hiſpaniæ Princeps vocatur.

Sect. 79. XXX. *Foliis .... ſpeciem paſſerum præbentibus. Ex hoc lina ſplendorem.*] Quoniam Theophraſtus, lib. 9. hiſt. cap. 31. de papavere Heraclio ita prodidit. τὸ μὲν φύλλον ἔχοντα οἷον στρουθίου, ᾧ τὰ ὀθόνια λαμπρύνουσι. Hoc eſt, *folium habet ſimile ſtruthio, quo linea dealbantur.* Idcirco geminum errorem a Plinio nunc admiſſum clamat Salmaſius in libello quem inſcripſit, *Præfatio in Plinium*, pag. 110. Primum, quod vocis στρουθὸς ambiguitate deceptus, de paſſeribus interpretatus eſt, quod de ſtruthio herba dicere debuit, qua de egimus lib. 19. ſect. 18. Alterum, quod virtutem eam dealbandi lina, quia ad paſſerem non poterat, ad heraclium papaver tranſtulit, quod ſtruthii herbæ proprium ac peculiare eſt. Sed ne hoc primum a Salmaſio animadverſum putes, id antea Hermolaus Barbarus, & Leonicenus Pliniomaſtix, id deinde Matthiolus, in lib. 4. Dioſc. pag. 1061. id Dalecampius in Notis, auctori noſtro jampridem objecerant. Sed fruſtra omnes: Eſt enim ille tum Plinii mos, tum herbariorum omnium, ut non herbas modo, ſed & animalia, reſque ſurdas interdum, ac diverſiſſimas in exemplum afferant. Quod ſi, ut nominis, ita & formæ ſimilitudinem aliquam cum paſſere στρουθὸς herba habet, quid cauſæ demum eſſe poteſt, cur non & cum eadem ave affinitatem habeat papaver heraclium, quod ei herbæ ſimillimum ultro agnoſcitur, quæ cum ea ave quandam cognationem formæ ac nominis habeat? Sic & in ſilveſtris quoque papaveris genere, corniculatum unum dici Theophraſtus ipſe ſcribit, quod fructus inflexi, ut cornicula, figurantur. Sic cum pſyllium deſcribunt herbarii, flores caninis capitibus ſimiles pingunt: cum echion, viperei: cum antirrhin fructum, vitulinis naribus: cum alectorolophon, criſtis gallinaceis, &c. Plura apud Collinutium vide, in defenſione Plinii adverſus Leonicenum, unde hæc fere decerpſimus. Sunt & apud nos quæ ab hujuſcemodi affinitate nomen vernaculum habent, *Pied d'alouette*, *Gueule de loup*, &c.

Ibid. XXXI. *Fit autem hujus papaveris, aut cujuſcumque ſilveſtris.*] Hic falli Plinium Dalecampius iterum aſſeverat: quod Dioſcorides ex ſativo tantum papavere diacodion concinnari dicat. Bene ſe res habet. Exhauſiſſe naturam omnem, vireſque ſingularum rerum attigiſſe, Dioſcoridem unum putat. Quid igitur fiet Critoni medico, & qui Critonem ſequitur, Galeno, qui lib. 7. κατὰ τόπους. cap. 7. pag. 535. ad arteriacen parandam κωδείας ἀγρίας deſiderat? Quid Damocrati, cujus hæc carmina apud eumdem exſtant, pag. ſeq.

Μηκωνος ... ἀγρίου οἱ [illegible]
Μήκωνα ἀγρίαν· ἀεὶ γὰρ [illegible]
[illegible] ... ὡς λέγουσί [illegible]

Quid denique Scribonio Largo, ut & Latinos afferam, qui Compoſ. Medic. 18. *Ad tumorem & raucitatem arteriæ, & vocis abſciſſionem*, num. 73. *Ad tumorem arteriæ*, inquit, *papaveris ſilvatici tam maturi, viridis tamen adhuc, capita quam plurima vaſe fictili conteruntur, aquaque ſuperfunduntur, &c. Hoc medicamentum ad arteriæ tumorem, & ad tuſſim facit.*

XXXII. *Alii paralion, folio lini.*] Prius legebatur, *folio*
Sect. 80. *lævi.* In MSS Reg. Colb. &c. *folio leni.* Nos intrepide *lini* reſcribimus, a Dioſcoride admoniti, cujus hæc oratio eſt in deſcribendo tithymalo paralio, lib. 4. cap. 165. φύλλα λινοειδῆ [illegible].

XXXIII. *Valent & contra venena*] Sic libri omnes edi-
Sect. 84. ti. In MSS Reg. 1. Colb. 1. 2. *Valent & contra phyſtim venena.* In Reg 2. *& contra pſtim venena.* Ut legi videatur oportere, *Valent & contra preſterum venena.* Eſt enim preſter e ſerpentium genere, quarum de venenis in præſenti agitur. Vel certe, *Valent & contra pſimmithii venena*, hoc eſt, ceruſſæ: nam contra ceruſſam epotam, valere malvæ cum radicibus decoctum, auctor eſt Dioſc. lib. 2. Εὐπορ. cap. 163. pag 125. ψιμμυθίῳ δὲ πόθέντι .... μολόχης ἀφέψημα σὺν ταῖς ῥίζαις.

XXXIV. *Lapathum cantherinum, ad ſtrumas cum axungia efficaciſſimum. Eſt & alterum genus fere, oxylapathon vocant.*] Num Sect. 85.
mutata interpunctione legi in hunc modum oporteat, *Lapathum cantherinum Ad ſtrumas cum axungia efficaciſſimum eſt & alterum genus fere &c.* Scrupulum Apuleius injicit. Is enim cap 33. tit. 1. *Si qua duritia in corpore. Herba oxylapathon*, inquit, *cum axungia vetere piſata, & cum pane domeſtico facta quaſi malagma, & impoſita mirifice ſanat.* Sed oxylapathum is pro oxalide accepit haud dubie, quam & oxylapalin appellari prodidit Scholiaſtes Nicandri, in Theriac. pag 39. Ὀξαλίς, ἡ ὀξυλάπαθα, [illegible].

XXXV. *Radix aceto decocta ſi toletur, ſuccus dentibus auxiliatur.*] *Si colluatur*, aliqui legi malunt, ad differentiam Ibid.
biberi. Sequitur enim, *Si vero bibatur, morbo regio.* Favere ei conjecturæ Marcellus Empir. videtur, cap. 12 pag. 95. *Lapathi radix*, inquit, *in aceto acerrimo coquitur, atque eo aceto dentes colluuntur, vel foventur.* Plinius Valer. lib. 1. cap. 38. *Agreſtis lapathi, quod alii rumicem dicunt, radix .... cum aceti cyathis quinque cocta, in ore aceto tento, dolorem dentium tollit.* Dioſc. quoque, lib. 2. cap 140. Παρηγορεῖ δὲ ... ὀδονταλγίαν ἑψηθεῖσα ἐν οἴνῳ, καὶ διακλυζόμενη. Nihilominus omnium exemplarium, quæ videre licuit, fidem ſecutus, nihil muto. Colari enim radicis ſuccum oportere Plinius ait ad utrumque medicamentum: ſive ad dentium dolorem leniendum, quos eo colluī neceſſe eſt: ſive ad potum, regio morbo pellendo. Plinius Valer. lib. 2. cap. 59. *Lapathi radices conteres ex vino auſtero, colabiſque, & potui dabis: morbum arquatum tollit.*

XXXVI. *Hydropicis imponitur cum fico & cumino infuſum* Sect. 87.
ternis partibus. Comitiali morbo, & vulvarum converſione ſuffocatas excitat odore, aceto mixto.] Præpoſtera interpunctione perturbata hactenus omnia hoc loco fuere, & quæ hydropicis adhibita remedia, eadem epilepticis attributa. Sic enim legebatur: *Hydropicis imponitur: cum fico & cumino infuſum ternis partibus comitiali morbo: vulvarum converſione ſuffocatas excitat odore, aceto mixto.* Errorsis admonuere ſcriptores duo: alter qui de hydropicis, alter qui de epilepticis & vulvarum converſione ſuffocatis eadem prodidere. Plinius Valer. lib. 3. cap. 11 de hydropiſi: *Sinapi*, inquit, *& ficus, & cuminum, æquis partibus tuſa, ventri imponuntur.* Cælius Aurel. lib. 1. Chron. cap. 4. de epilepſia. *Articulos quoque omnes*, inquit, *ligatione conſtringentes, ſternutamento commoto ex aceto, naribus interim flato, cum ſinapi .... vel iis quæ ad matricis præfocationes intendenda poſuerunt.*

XXXVII. *Ipſa herba .... exſcreationes pectoris purgat cum* Sect. 89.
iride & melle. Urinam ciet.] Prius legebatur, *pectoris purgat. Cum iride & melle urinam ciet.* Vitioſam hanc interpunctionem eſſe Dioſcorides admonuit, cujus hæc verba lib. 3. cap. 119. de marrubio agentis: Ἀνάγει καὶ πάχος ἐκ θώρακος, ἴρεως ξηρᾶς μιγείσης. *Craſſam quoque pituitam pectore contentam, admixto iride ſicca, exſcreatione purgat.*

XXXVIII. *Anginas .... & cum aniſo illitum.*] In MSS. Sect. 91.
ubique, uti monuimus, hoc loco *aniſo* pro *aniſo*, ſcribitur. Sed anethum legerunt, Marcellus Empir. cap. 15. pag. 106. *Lini ſemen*, inquit, *& anethum, cum ſale: & oleo. & aceto decoctum, bene contra faucium dolores gargarizabitur.* Et pag. 108. ad aures curandas rurſum anethum adhibet. Et Plinius Valer. lib. 1. cap. 52. cui lemma inſcriptum, *Anginæ medendo: Lini ſemen*, inquit, *& anethum in oleo & aqua decoctum ad tertias, imponitur: acetum item & ſal gargarizetur.* Et cap. 45 de tonſillarum vitio: *Lini ſemen*, inquit, *& anethum in oleo & aqua decoctum imponitur, & acetum gargarizatur.*

XXXIX *Folio aniſo ſimili.*] Et hic rurſum in MSS. Sect. 94.
omnibus, Reg. Colb. &c. ut proxime ante monuimus *aniſo* legitur. Verum haud dubie *anetho* legendum, res ipſa & ſimilitudo mei anethique foliorum admonet. Adde Dioſc. lib. 1. cap. 3. Μῆον .... [illegible] καὶ τοῖς φύλλοις ἀνήθῳ παραπλήσιον. Habet eadem quoque interpres Oribaſii, lib. 11. fol. 206.

XL. *E viridi medulla, vulvis utilis, & ad omnia ea vitia.*] Sect. 98.
Libri hactenus editi. *Et viridis ferula ramuſculus utilis eſt ad omnia ea vitia.* Reg 1. 2. Colb. 1. 2 &c. *Et viride medulla vulvæ utilis eſt ad omnia ea vitia.* In Chiffl. *vulnus:* unde nos ſatis feliciter, ut remur, *vulvis* effinximus. Vocibus deinde illis, *omnia ea vitia*, quæ MSS omnes editique conſpirante conſenſu exhibent, ante dicta morborum genera ſignari intelligimus.

XLI. *Maſticho cardui odorem commendat oris.*] Interpolato- Sect. 90.
res ſic prius ediderant, *Manducatus carduus.* At in MSS. Reg 1. 2. Colb. 1. 2 &c. *Maſtiche cardui.* Errorem auctore Plinio altero Valeriano corrigimus, ita ſcribente lib. 4. cap. 16. *Maſtiche carduorum odorem oris commendabilem reddit.*

C. PLINII

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XXI.

CAP. I. IN hortis ſeri coronamenta juſſit Cato, inenarrabili florum maxime ſubtilitate: quando nulli poteſt facilius eſſe loqui, quam rerum Naturæ pingere, laſcivienti præſertim, & in magno gaudio fertilitatis tam variæ ludenti. Quippe reliqua uſualimentique gratia genuit: ideoque ſæcula annoſque tribuit iis. Flores vero odoreſque in diem gignit: magna, ut palam eſt, admonitione hominum, quæ ſpectatiſſime floreant, celerrime marceſcere. Sed ne pictura quidem ſufficiente imagini colorum reddendæ, mixturarumque varietati, [1] ſive alterni atque multiplices inter ſe nectantur, ſive privatis generum funiculis in orbem, in obliquum, in ambitum, quædam coronæ per coronas currunt.

CAP. II. II. [1] Tenuioribus utebantur antiqui, [2] ſtroppos appellantes: unde nata ſtrophiola. Quin & vocabulum ipſum tarde communicatum eſt, inter ſacra tantum & bellicos honores coronis ſuum nomen vindicantibus. Cum vero e floribus fierent ſerta, [3] a ſerendo ſeriæ appellabantur: [4] quod apud Græcos quoque non adeo antiquum placuit.

III. Arborum enim ramis coronari [1] in ſacris certaminibus mos erat primum. [2] Poſtea variari cœptum mixtura verſicolori florum, quæ invicem odores coloreſque accenderet, [3] Sicyone, ex ingenio Pauſiæ pictoris atque Glyceræ coronariæ, dilectæ admodum illi: cum opera ejus pictura imitaretur, & illa provocans variaret, eſſetque certamen Artis ac Naturæ: quales etiam nunc exſtant artificis illius tabellæ, atque in primis appellata [4] Stephaneplocos, qua pinxit ipſam. Idque factum eſt poſt Olympiadem centeſimam. Sic coronis e floribus receptis, paulo mox ſubiere, quæ vocantur [5] Ægyptiæ, ac deinde [6] hibernæ, cum terra flores negat, ramento e cornibus tincto. Paulatimque & Romæ ſubrepſit appellatio, corollis inter initia propter gracilitatem nominatis. mox & corollariis, poſtquam e lamina ærea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

CAP. III. IV. Craſſus dives, primus argento auroque folia imitatus, ludis ſuis coronas dedit. Acceſſeruntque & [1] lemniſci, quos adjici ipſarum coronarum honos erat, propter [2] Etruſ-

NOTÆ.

Sect. I. *[illegible]*] Sive alterni flores atque multiplices nectantur in coronam: ſive ſingulorum generum diverſi funiculi modo in orbem ducantur, modo in obliquum: etiam quandoque toto coronæ ambitu, coronæ complures in una corona ductæ videantur.

Sect. II. 1. *Tenuioribus.*] Coronis videlicet, non e floribus quidem, ſed e duabus tribuſve tæniis, [illegible] corollis invicem tortis, ſic ut e pluribus una fieret. [illegible] dicebantur: hoc eſt, faſciæ capitis. Nomen ex eo, quod eſſent ex tortiles. Virg. in Copa:

Et gravidum roſeo necte caput ſtrophio

2. *Stroppos appellantes.*] Hoc eſt, ſtrophia. Vide Notas & Emendationes num. I.

3. *A ſerendo ſeriæ.*] Vide Notas & Emend. num. II. Serere porro intellige [illegible] unde & conſerere.

4. *Quod apud Græcos.*] [illegible] recentiores Græcos. a [illegible] quod & ſera ſeu necto ſignificat, pro ſertis dixiſſe inquit. Quod & ſtabilire Heſychius videtur, cum [illegible] interpretatur [illegible], & [illegible].

Sect. III. 1. *In ſacris certaminibus.*] Vide Archiæ Epigramma allatum a nobis, lib. 15. ſect. 5.

2. *Poſtea variari.*] *Panca-pia*, inquit Feſtus, *dicuntur coronæ ex vario genere florum facta*.

3. *Sicyone, &c.*] Sic MSS. Reg. Colb. &c. De Glycera, Pauſiaque, hæc multo traduntur uberius, lib. 35. ſect. 40.

4. *Stephaneplocos.*] In MSS. laudati, non *Stephaneplocis*. [illegible], ut apud Theophr. legitur lib. 6. hiſt. cap. 7. qui, vel quæ nectit, & texit coronas. De hac pictura ſeu tabula dicetur fuſius [illegible].

5. *Ægyptiæ.*] Ex [illegible], narciſſo, mali Punicæ floribus, aliiſque quas Athenæus enumerat, lib. 15. pag. 679. & 68[illegible].

6. *Hibernæ.*] Quales nunc fiunt e charta picta atque concisa, flores multiplices repræſentante.

Sect. IV. 1. *Lemniſci.*] Feſtus: *Lemniſci ſunt faſciæ coloriæ dependentes ex coronis: quod antiquiſſimum fuit genus coronarum lanear*[illegible] Heſychius: [illegible]. Capitolinus in Vero, pag. 3[illegible]. [illegible] *etiam* [illegible] *aureis interpoſitis, & alient temporis* [illegible] *bus* Neſcio [illegible] imitationem [illegible] [illegible] ſoliſque nexæ coronæ [illegible] quibus lemniſci [illegible] ad [illegible]. Antiquitus ex auro, nunc e ſerico faſciolæ ſunt, quibus lemniſcorum poſſit appellatio [illegible], [illegible]. Non [illegible] modo, [illegible] & palmis, quæ præmia Circenſis victoriæ, lemniſci addebantur: unde utraque [illegible] muſcatæ dictæ.

2. [illegible] Tertullianus, lib. de Corona Mil. anteponi ait [illegible] coronis Etruſcas: ſubjicitque, *Hoc* [illegible] *eſſe coronarum, quas gemmis & foliis ex auro quercinis ob Jovem* [illegible] *palmatis* [illegible] *ſumebant.* Plinius ipſe lib. 33. ſect. 4. *Corona ex auro Etruſca.*

eas, quibus jungi niſi aurei non debebant. Puri diu fuere ii. Cælare eos primus inſtituit [3] P. Claudius Pulch[illegible] bracteaſque etiam philyræ dedit.

V. [a] Semper tamen auctoritas vel ludicro quæſitarum fuit. Namque ad certamina in Circum per ludos & ipſi deſcendebant, & ſervos ſuos quoque mittebant. Inde [1] illa XII. tabularum lex: Qui coronam parit ipſe, pecuniave ejus, virtutis ergo [2] duitor ei. Quam ſervi equive meruiſſent, pecunia partam lege dici, nemo dubitavit. Quis ergo honos? ut ipſi mortuo, [3] parentibuſque ejus, dum intus poſitus eſſet, foriſve ferretur, ſine fraude eſſet impoſita. Alias in uſu promiſcuo ne ludicræ quidem erant.

VI. Ingenſque & hic ſeveritas. L. Fulvius [1] argentarius, bello Punico ſecundo, cum corona roſacea interdiu e pergula ſua in forum proſpexiſſe dictus, ex auctoritate Senatus in carcerem abductus, non ante finem belli emiſſus eſt. P. Munatius, cum demptam [2] Marſyæ coronam e floribus capiti ſuo impoſuiſſet, atque ob id duci eum in vincula Triumviri juſſiſſent, appellavit Tribunos Plebis. [3] Nec interceſſere illi: [4] aliter quam Athenis, ubi comeſſabundi juvenes ante meridiem conventus ſapientium quoque doctrinæ frequentabant. Apud nos exemplum licentiæ hujus non eſt aliud quam [5] filia Divi Auguſti, cujus luxuria noctibus coronatum Marſyam, [6] litteræ illius Dei gemunt.

VII. Florum quidem populus Romanus honorem Scipioni tantum habuit. [1] Serapio cognominabatur, propter ſimilitudinem ſuarii cujuſdam negotiatoris. Ob id erat in Tribunatu plebi admodum gratus, dignuſque Africanorum familia. Nec erat in bonis funeris impenſa. [2] Aſſes ergo contulit populus, ac funus elocavit: quaque præferebatur, [3] flores e proſpectu omni ſparſit.

VIII. Et jam tunc coronæ [1] Deorum honos erant, & [2] Larium publicorum privato-

INTERPRETATIO.

a *Semper.*] Semper magna fuit auctoritas coronarum, etiam earum quæ ludo parabantur.

NOTÆ.

3. *P. Claudius Pulcher.*] Is qui Conſulatum Romæ geſſit, anno V. C. DIXX. L. Porcio Licino collega, ex Faſtis.

4. *Bracteaſque*] Tenuibuſque plane, philyræ inſtar, ex auro argentove laminis, quibus lemniſci conſtabant, adjecit tenuiores bracteas alias, quæ tæniarum inſtar adtextæ ac pendulæ forent.

Sect. V. 1. *Illa XII. tabularum.*] Sic ab Urſino emendata: QUEI CORONAM PARET. IPSUS. PECUNIAEVE EJUS. VIRTUTISVE. DIDITOR. IPSEIQUE MORTUO PARENTALIBUS. EJUS. QUOM. ENTUS POSITOS. EST. QUOMQUE FORIS. EXFERTOR. IMPOSITAD SE. FRAUDE. ESTOD. Sententia eſt: ut qui coronam vel [illegible] virtute ſeperiſſet, vel ſervorum miniſterio & quadrigis, [illegible] ea donaretur: eique etiam mortuo acquiſita corona ſine fraude imponeretur, non tantum illis ſeptem diebus, quibus intus, id eſt, domi poſitus eſſet, ſed eo etiam die, quo cum pompa & ornatu in forum ad Roſtra afferretur.

2. *Doitor ei.*] [illegible], more veteri, pro *datur ei.* In MSS. Reg. 2. &c. *datidituor*: non, ut [illegible], [illegible].

3. *Parentibuſque ejus*] Haud legiſſe ſatis diligenter eam legem Urſinus, vel ex eo loco intelligitur, cum PARENTIBUS, pro PARENTIBUSQUE ſcripſit. Nam præter Plinium accedit Tullii ipſius auctoritas, ita legem referentis, lib. 2. de Legibus: *Illa [illegible] ſignificatio eſt laudis ornamenta ad mortuos pertinere, coronam virtute partam, [illegible] et qui pepeteriſſet, & eius parenti ſine fraude eſſe lex impoſitam jubet.* Vide & Suidam, verbo Καμίνος.

Sect. VI. 1. *Argentarius*] Τραπεζίτης, un Banquier.

2. *Marſya coronam*] Capiti ejus des impoſitam. Marſyas miniſter Liberi Patris, [illegible] civitates liberas in Foro poſitus, libertatis indicium eſt, qui erecta manu teſtatur nihil urbi deeſſe, inquit Servius, in lib. 4. Æneid. verſ. 58.

3. *Nec interceſſere.*] Sed caſtigandum cenſuere.

4. *Aliter quam.*] Contrario Athenienſium more, apud quos juvenes comeſſabundi ludum Philoſophicum petebant.

5. *Filia Divi*] Julia, de qua diximus lib. 7. ſect. 46. Ut ad ſtatuam Marſyæ in Foro poſitam, meretriculæ convenirent, [illegible] puli [illegible] que ſuæ teſtem corollam alicui minorum gentium Deo imponerent, malo te a Lipſio, [illegible] pudor ſuadet, ediſcere, lib. 3. de Amph. Lect. pag. 120. quam immorari me [illegible] iſtis tenebris [illegible] digna foeditate. De Julia, Seneca, lib. [illegible] de Benef. cap. 32. *Auguſtus filiam principalis domus in publicum emiſſa, admiſſos gregatim adulteros, pererratam nocturnis [illegible] urbem [illegible] quotidianum ad Marſyam concurſum, cum ex adultera in quæſtuariam verſa* &c.

6. *Litteræ illius Dei*] Ita MSS. omnes. Sic dolenter ſcriptas litteras eas innuit, ut ingemiſcere quodammodo viderentur. Deum autem vocat, ut lib. [illegible]. ſect. 46. *In ſumma Deus ille cælumque nec [illegible] adeptus magis [illegible] meritus,* &c.

Sect. VII. 1. *Serapio.*] Is quem Serapionem quoque cognominatum vidimus lib. [illegible] ſect. 10. Quem cum & Tribunum fuiſſe plebis, & dignum Africanorum familia, Plinius dicat, ſervili origine fuiſſe eum, ſed manumiſſum ab aliquo e Scipionibus, proptereaque Scipionem cognominatum, oblique ſignificat.

2. *Aſſes ergo.*] Factitatum id & alias, ut in funere Valerii Publicolæ regum exactoris. Menenii Agrippæ, qui populum cum Senatu in gratiam adduxerat: Q. quoque Fabii Maximi, ut Valerius Max. prodidit, lib. 5. cap. 2. pag. 253. His ære collato a populo Rom. juſta ſunt peracta. Huc pertinet vetus inſcriptio, apud Gruter. pag. 488.

M. VINICIO. P. F.
POST. MORTEM.
MUNICIPES. SUI.
AERE. CONLATO.
PIETATIS. CAUSA.
PP.

3. *Flores e proſpectu.*] E pergulis, e feneſtris, unde proſpectus in vicum. Supra lib. 19. ſect. 19. num. 3. *Proſpectum* [illegible], hoc eſt, obſtrui feneſtras. Has [illegible] florum ſparſiones receptas in eos [illegible] honore volebant affectos, Lipſius ad XV. Taciti jam olim ex [illegible] Auctoribus adnotavit. Id obſervatum quoque in Bruti funere [illegible] eſt Dionyſ. Halic. lib. 5. In funere etiam filiæ Virginii, lib. 11.

Sect. VIII. 1. *Deorum honos*] Vetus inſcriptio in theſauro Goltzii, pag. 178. CORONAE. CENTENAE. FORTUNAE. PRIMIGENIAE. DEDICATAE.

2. *Larium* [illegible]] Compitalium ſcilicet, de quibus diximus in Notis & Emend. ad lib. [illegible] num. XLIV. Adi quoque Notas & Emend. ad hunc librum, num. II. De privatis atque domeſticis, Cato de re ruſt. cap. 143. *Villica* [illegible] *munditer*, quoties primo quoque *calendæ erit*, habe[illegible] Kalendis, Idibus, Nonis, feſtus dies [illegible] erit, CORONAM in [illegible] indat, perque eos dies Lari familiari pro copia ſupplicet. Plautus in Trinummo, act. 1. ſc. 1.

Larem [illegible] *noſtrum* [illegible].

Juvenalis, Satyra 9.

O parvi noſtrique Lares, quos thure minuto,
Aut farre, aut tenui ſoleo exornare corona!

rumque, [3] ac ſepulcrorum, & Manium: ſummaque auctoritas [4] pactili coronæ. [5] Sutiles [6] Saliorum ſacris invenimus, & ſolemnes cœnis. Tranſiere deinde [7] ad roſaria: eoque luxuria proceſſit, ut non eſſet gratia [8] niſi mero ſolio: ſutilibus mox petitis ab India, aut ultra Indos. Lautiſſimum quippe habetur e nardi ſolio eas dari, aut veſte ſerica verſicolores unguentis madidas. Hunc habet noviſſime exitum luxuria feminarum.

IX. Et apud Græcos quidem de coronis privatim ſcripſere Mneſitheus atque Callimachus medici, [1] quæ nocerent capiti: quoniam & in hoc eſt aliqua valetudinis portio, in potu atque hilaritate præcipue odorum vi ſurrepente fallaciter, ſcelerata Cleopatræ ſolertia. Namque in apparatu belli Actiaci gratificationem ipſius reginæ Antonio timente, nec niſi prægustatos cibos ſumente, fertur pavore ejus luſiſſe, extremis coronæ floribus veneno illitis, ipſaque capiti impoſita, mox procedente hilaritate invitavit Antonium, ut coronas biberent. Quis ita timeret inſidias? Ergo concerpta in ſcyphum incipienti haurire oppoſita manu: En ego ſum, inquit, illa, Marce Antoni, quam tu nova prægustantium diligentia caves: [2] adeo mihi, ſi poſſim ſine te vivere, occaſio aut ratio deeſt. [3] Inde eductum cuſtodia bibere juſſit, illico exſpirantem. De floribus [a] ſupra dictos ſcripſit [4] Theophraſtus apud Græcos. Ex noſtris autem inſcripſere aliqui libros [5] Anthologicon: flores vero perſecutus eſt nemo, quod equidem inveniam. Nec nos nunc ſcilicet coronas nectemus: id enim frivolum eſt: ſed de floribus, quæ videbuntur digna, memorabimus.

X. Pauciſſima noſtri genera coronamentorum inter hortenſia novere, ac pæne violas roſaſque tantum. * Roſa naſcitur ſpina verius, quam frutice, [1] in rubo quoque proveniens, illic etiam jucundi odoris, [2] quamvis anguſti. Germinat omnis primo incluſa [3] granoſo cortice. Quo mox intumeſcente, & [4] in virides alabaſtros faſtigato, paulatim rubeſcens dehiſcit, ac ſeſe pandit, [5] in calycis medio ſui ſtantis complexa luteos apices. Uſus ejus [6] in coronis prope minimus eſt. Oleo maceratur, idque jam a Trojanis temporibus, [7] Homero teſte. Præterea in unguenta tranſit, [8] ut diximus. Per ſe medicas artes præbet. Emplaſtris atque collyriis inſeritur mordaci ſubtilitate. Menſarum etiam deliciis perungendis minime noxia.

* Cap. IV.

Genera ejus noſtri fecere celeberrima, [9] Præneſtinam & [10] Campanam. Addidere alii

INTERPRETATIO.

a *Supra dictos.*] Præter dictos ante ſcriptores.

NOTÆ.

3. *Ac ſepulcrorum.*] Idem Tibullus, lib. 2. Eleg. 4.

Atque aliquis ſenior veteres veneratus amores,
Annua conſtructo ſerta dabit tumulo.

Aram ſepulcralem coronari ſolitam, ex vetere inſcriptione ſcito, quæ apud Gruterum exſtat, pag. 715.

4. *Pactili coronæ*] Seu plectili, quod idem eſt. E multiplici flore ſolioque textæ. *Plexa*, inquit Feſtus, *colligata ſignificat, ex Græco πλέκω*, id eſt, concinno, texo, necto. Πλεκτὸν Græci dicunt, & πηκτὸν a πηγνύω compono.

5. *Sutiles.*] Hæc pactilibus opponuntur: e roſarum foliis conſutæ. Martialis, lib. 5. Epigr. 65.

Pingueſcat nimio madidus mihi crinis amomo,
Laſſenturque roſis tempora ſutilibus.

Et lib. 9. Epigr. 91. ad Flaccum:

Perfundas glaciem triente rubro:
Frontem ſutilibus ruber coronis &c.

Et Epigr. 94.

Sutilis aptetur decies roſa crinibus.

Sic & *lapillos ſutiles* Prudentius appellat, hymno 7. verſ. 158. & hyacinthos ſutiles, in Hamartigenia, verſ. 268.

6. *Saliorum ſacris.*] Salii ſacerdotes Romæ fuere, a ſaliendo dicti, quod vage per urbem curſitantes ſalire ſoliti. Varro, lib. 4. de Ling. Lat. *Salii a ſaltando, quod facere in Comitio in ſacris, quotannis & ſolent, & debent.* Inde ſaliares epulæ, pro lautis & opiparis, quia tales erant Saliorum. Vide Feſtum.

7. *Ad roſaria.*] Ut e ſoliis roſis coronæ necterentur.

8. *Niſi mero ſolio*] Roſarum foliis, e quibus ſutiles coronæ: cum antiquitus totæ roſæ ſutilibus inſererentur. Sed eo tandem luxuria proceſſit, & faſtidita gratia floris pulcherrimi, ejus tantum folia retenta ſint, quæ ut alia aliis veluti ſquamatim inſererentur, inventa eſt conditturæ ratio, qua ſic macerarentur, ut manus artificis, & puncturas quibus necterentur, pati poſſent. Tradit eam rationem Apicius, lib. de re culinar. cap. 1.

Sect. IX. 1. *Quæ nocerent capiti.*] Ariſtoteles ἐν τοῖς φυσικοῖς προβλήμασι, inquit Athen. lib. 15. pag. 692. hoc quærit, cur magis caneſcant, qui unguento magis caput illinunt cauſaſque aliquas affert, quæ in Problematum libro hodie non leguntur.

2. *Adeo mihi*] Εἰρωνικῶς.

3. *Inde eductum.*] Reum unum aliquem.

4. *Theophraſtus*] Theophraſtus de hoc argumento ſcripſit in primis, libro 6. hiſt. plant. cap. 6. & 7.

5. *Anthologicon.*] Ἀνθολογικῶν. Vox ea florilegium, ſeu librum Collectaneorum ſonat: non quod de floribus hortorum hi libri tractarent, ſed quod ſententiarum flores ex variis ſcriptoribus collectos continerent.

Sect. X. 1. *In rubo quoque.*] In cynosbato, de quo lib. 16. ſect. 71.

2. *Quamvis anguſti.*] Nec late ſe ſe ſpargentis.

3. *Granoſo cortice.*] Intus veluti quibuſdam granis ſcabro. Nodum enim, ſeu globulum cum quo ſemen continetur, corticem Plinius nuncupat, non ſemel. Nam infra: *Tardiſſime proveniunt ſemine, quod in ipſo cortice eſt.* Μῆλος Theophraſtus appellat, lib. 6. hiſt. cap. 6. Umbilicum ὀμφαλὸς Ariſt. ſect. 12. problem. quæſt 8.

4. *In virides alabaſtros.*] Alabaſtrum vocat roſæ calycem, antequam ea ſit expanſa: a ſimilitudine nimirum, cum alabaſtro, vaſe unguentario, cujus eſt longitudo faſtigata, in plenioreṁ orbem deſinens, ut Plinius ipſe ait, lib. 9. ſect. 56. Poeta quidam pyramides vocat, quos Plinius alabaſtros: & calathos, quos ille calyces:

Prima dies oſtendit ſpicula florum.
Altera pyramides nodo majore tumentes:
Tertia jam calathos.

5. *In calycis.*] Forte ſincerius, *ſe ſe pandit in calyces, medio ſui ſtantes complexa luteos apices.* Calyx vocatur, qui lutea ſtamina ſeu apices, & floris folia continet.

6. *In coronis prope minimus.*] Præ ceteris utilitatibus, quas roſa præbet: nam & oleo præterea maceratur, & in unguenta tranſit, & emplaſtris inſeritur, &c. Hunc locum Barbarus prave intellexit: dum *nimius*, contra codicum fidem, & mentem ſcriptoris repoſuit.

7. *Homero teſte.*] Iliad. Ψ. verſ. 186. ubi oleum roſaceum memoratur:

Ῥοδόεντι δὲ χρῖεν ἐλαίῳ.

8. *Ut diximus.*] Libro 13. ſect. 2.

9. *Præneſtinam.*] Ea eſt quam vulgus Provinialem appellat, *Roſes de Provins*, ut quidem Cluſius arbitratur, lib. 1. hiſt. rar. plant. cap. 114.

10. *Campanam.*] Ubi nimirum biferi, ut Maro cecinit, roſaria Pæſti.

Mileſiam, cui ſit ardentiſſimus colos, non excedenti duodena folia. Proximam ei [21] Trachiniam minus rubentem. Mox Alabandicam viliorem, albicantibus foliis. [22] Viliſſimam vero plurimis, ſed minutiſſimis, ſpineolam. [23] Differunt enim multitudine foliorum, aſperitate, lævore, colore, odore. Pauciſſima quina folia, ac deinde numeroſiora: cum ſit genus ejus, quam [14] centifoliam vocant: quæ eſt in Campania Italiæ, Græciæ vero circa Philippos: ſed ibi non ſuæ terræ proventu. [15] Pangæus mons in vicino fert, numeroſis foliis ac parvis: unde accolæ transferentes conſerunt, ipſaque plantatione proficiunt. [16] Non autem talis odoratiſſima eſt, nec cui latiſſimum maximumque folium. [17] Breviterque indicium eſt odoris, ſcabritia corticis. Cæpio Tiberii Cæſaris principatu, negavit centifoliam in coronas addi, præterquam extremos velut ad cardines. [18] Nec odore, nec ſpecie probabilis eſt, quæ Græca appellatur a noſtris, a Græcis [19] lychnis, non niſi in humidis locis proveniens, nec umquam excedens quinque folia, violæque magnitudine, odore nullo. Eſt & alia Græcula appellata, convolutis [20] foliorum paniculis, nec dehiſcens niſi manu coacta, ſemperque naſcenti ſimilis, latiſſimis foliis. [21] Alia funditur e caule malvaceo, folia oleæ habente, [22] moſceuton vocant. Atque inter has media magnitudine autumnalis, quam coroneolam vocant. Omnes ſine odore, præter coroneolam & in rubo natam: tot modis adulterantur. Et alias vera quoque plurimum ſolo prævalet. [23] Cyrenis odoratiſſima eſt: ideoque ibi unguentum pulcherrimum. Carthagine Hiſpaniæ, hieme tota præcox. Refert & cæli temperies. Quibuſdam enim annis minus odorata provenit. [24] Præterea omnis ſiccis quam humidis odorarior. Seri nec pinguibus vult, nec argilloſis locis, nec riguis, contenta raris, proprieque [25] ruderatum agrum amat. Præcox Campana eſt, ſera Mileſia. Noviſſime tamen deſinit Præneſtina. Fodiuntur altius quam fruges, levius quam vites. Tardiſſime proveniunt ſemine, [26] quod in ipſo cortice eſt, ſub ipſo flore, opertum lanugine: ob id potius [27] caule conciſo inſeruntur: [28] & ocellis radicis, ut arundo, unum genus inſeritur pallidæ, ſpinoſæ, longiſſimis virgis, quinquefoliæ, quæ [29] e Græcis altera eſt. [30] Omnis autem reciſione atque uſtione proficit: tranſlatione quoque, ut vitis, optime ocyſſimeque provenit, ſurculis quaternûm digitorum longitudine aut ampliore, poſt Vergiliarum occaſum ſata: dein per Favonium tranſlata, pedalibus intervallis crebroque circumfoſſa. [31] Qui præcocem faciunt, pedali circa radicem ſcrobe aquam calidam infundunt, germinare incipiente calyce.

Cap. V. XI. Lilium roſæ nobilitate proximum eſt, & quadam cognatione unguenti oleique, [1] quod lirinon appellatur. [2] Et impoſitum etiam maxime roſas decet, medio proventu earum incipiens. Nec ulli florum excelſitas major, interdum cubitorum trium, languido ſemper collo, & non ſufficiente capitis oneri. Candor ejus eximius, foris ſtriati, & ab anguſtiis in latitudinem paulatim ſeſe laxantis effigie calathi, reſupinis per ambitum labris, tenuique filo, & ſemine, ſtantibus in medio crocis. Ita odor, colorque duplex, & alius calycis, alius ſtaminis, differentia anguſta. In unguenti vero oleique uſu, & folia non ſpernuntur.

Notæ.

21. *Trachiniam*.] Ab Heracleæ agro, quæ Trachin appellata eſt, ut vidimus lib. 4 ſect 14.

22. *Viliſſimam.*] Ita MSS. Reg. Colb Chiffl. non *viliſſimam.* Recte: antecedit enim *viliorem.* Spineola vero a ſpinarum denſitate, quibus eſt obſita, traxiſſe nomen videtur.

23. *Differunt.*] Hæc pariter tradit Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 6.

14. *Centifoliam.*] Et nos trecentifoliam maximam in horto Regio vidimus, flore, ut aiunt, incarnato: eamque odoris perjucundi Centifoliam quoque Batavicam, qualis a Cluſio delineatur, lib. 1. hiſt. rarior. plantar. pag. 113.

15. *Pangæus.*] Theophr. ἐκ τ̃ Παγγαίȣ.

16. *Non autem talis*] Theophr. loc. cit.

17 *Breviterque.*] Theophr. Εἰσὶ ἢ τοῖς μεγάλαις εὐώδη μᾶλλον, ὧν τραχὺ τὸ κάτω. *Odoratiores ſunt inter amplas, quibus pars ima ſcabra.*

18. *Nec odore, nec ſpecie.*] Vide Notas & Emendationes, num. III.

19. *Lychnis.*] Dioſcoridis hæc coronaria lychnis eſt, ſive ſativa, de qua conciſa brevitate Græcus auctor, lib. 3. cap. 114. Λυχνὶς στεφανωματικὴ, ἄνθος ἔχει ὅμοιον λευκοΐῳ, ἐμπύῤῥοφον, ἢ, πλεκόμενον εἰς τὰ στέφανα. Pingitur a Dodonæo, pag 170. Galli vocant *Oeillet-Dieu*, ou *Paſſe-roſe.*

20. *Foliorum paniculis*] Quidquid ſublonga & ſubrotunda forma tumet, ut hic roſæ foliorum globulus, panicula appellatur.

21. *Alia .... e caule malvaceo.*] Forte althæa, *roſe d'outremer*, ſed peregrina, ab unicauli malva, de qua diximus ſuperiore libro, diverſa, etſi commune nomen utrique vulgus impoſuit. Vidimus in horto Regio.

22. *Moſceuton.*] In quibuſdam MSS. *muceuton.* In aliis, *acetor.*

23. *Cyrenis.*] Theophr. lib. 6. hiſtor. c. 6. Εὐοσμόταται ἢ αἱ ἐν Κυρήνῃ· διὸ καὶ τὸ μύρον ἥδιστον.

24 *Præterea omnis.*] Omnis roſa ſcilicet. Didymus in Geopon. lib. xi. cap. 19. pag 315. Εἰδέναι ἢ χρὴ, ὡς ἐν τοῖς ἀνύδροις ῥόδα, ὁμοίως ἢ καὶ τὰ κρίνα εὐωδέστερα ἐστί.

25. *Ruderatum agrum.*] In quo rudera, veterumque ædificiorum materies plurima ineſt.

26 *Quod in ipſo cortice.*] Sic Theophr loc. cit. Φύεται μὲν ἢ ῥοδωνία καὶ ἐκ τ̃ σπέρματος· ἴχει ἢ ὑπὸ τὸ ἄνθος ἐν τῷ μήλῳ.... ἔχον δὲ τινα χνοῦν. Quid cortex ſit, ſuperius diximus.

27. *Caule conciſo.*] Malleolis a caule deciſis. Theophr. lib. 6. hiſt cap. 6. Καθαιρούμενα τ̃ καυλὸν φυτεύουσι.

28. *Et ocellis, ut arundo.*] Quid ſint in arundine oculi, diximus lib. 16 ſect. 67. Quod genus illud ſit roſæ pallidæ, ſpinoſæ, Græculæ, quinquefoliæ, non ſatis compertum.

29. *E Græcis altera.*] Quæ paulo ante Græcula appellata.

30. *Omnis autem.*] Sic Theophr loc cit.

31. *Qui præcocem.*] Palladius, lib 3. in Februar. tit. 21. *Si roſam temperius habere volueris, duobus palmis ab ea in gyrum fodies, & aqua calida bis rigabis in die.* Sic Didymus in Geopon. loc cit.

Sect. XI. 1. *Quod lirinon.*] Λειρινόν: nam Græci λείριον lilium appellant. Iidem & κρίνον nuncupavere, ut diximus lib 13. ſect. 2. Dioſc. lib. 3. cap. 16. de lilio: Ἀφ' οὗ καὶ τὸ χρίσμα κατασκευάζεται, ὃ τινες λειρινὸν, οἱ δὲ σούσινον καλοῦσι.

2. *Et impoſitum.*] Mallem *interpoſitum.* Intelligit enim, opinor, gratiam hortorum, vel coronarum, eſſe non levem, quemadmodum Maro cecinit, lib 12. Æneid.

Mixta rubent ubi lilia multa
Alba roſa.

Eſt flos non diſſimilis illi in herba, quam [3] convolvulum vocant, naſcens per frutecta, nullo odore, nec crocis intus: candorem tantum referens, ac veluti Naturæ rudimentum lilia facere condiſcentis. [4] Alba lilia iiſdem omnibus modis ſeruntur, quibus roſa: & hoc amplius [5] lacryma ſua, [6] ut hippoſelinum: nihilque eſt fecundius, una radice quinquagenos ſæpe emittente bulbos. [7] Eſt & rubens lilium, quod Græci crinon vocant. Alii florem ejus [8] cynorrhodon. Laudatiſſimum in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in [9] Phaſelide. Quartum locum obtinet in Italia naſcens.

XII. [1] Sunt & purpurea lilia, aliquando gemino caule, carnoſiore tantum radice, majoriſque bulbi, ſed unius: [2] narciſſum vocant. Hujus alterum genus flore candido, [3] calyce purpureo. Differentia a liliis eſt & hæc, quod narciſſis folia [4] in radice ſunt, probatiſſimis in Lyciæ montibus. Tertio generi cetera eadem, calyx herbaceus. [5] Omnes ſerotini. Poſt Arcturum enim florent, ac per æquinoctium autumnum.

XIII. Inventa eſt & in his [1] ratio inferendi, monſtrificis hominum ingeniis. Colliguntur namque menſe Julio ſcapi areſcentes, liliaque ſuſpenduntur in fumo. Dein nudantibus ſe [2] nodulis, in fæce nigri vini, vel Græci, menſe Martio macerantur, ut colorem percipiant, atque ita in ſcrobiculis ſeruntur, heminis fæcis circumfuſis. Sic fiunt purpurea lilia: mirumque, tingi aliquid, ut naſcatur infectum.

XIV. [1] Violis honos proximus. Earumque plura genera. [2] Purpureæ, luteæ, albæ: [3] plantis omnes, ut olus, ſatæ. [4] Ex iis vero, quæ ſponte apricis & macris locis proveniunt, purpureæ, latiore folio, ſtatim ab radice carnoſo, exeunt: ſolæque Græco nomine a ceteris diſcernuntur, appellatæ ïa, [5] & ab his ïanthina veſtis. E ſativis maxima auctoritas luteis. Genera iis; Tuſculana, & quæ marina appellatur, [6] folio aliquanto latiore, ſed minus odoraro. In totum vero ſine odore, minutoque folio [7] calathiana, munus autumni, ceteræ veris. CAP. VI.

XV. [1] Proxima ei caltha eſt concolori amplitudine. Vincit numero foliorum marinam,

NOTÆ.

3. *Convolvulum.*] Gallis, *Lizeret.* Smilax lævis minor a Dodonæo vocatur, apud quem iconem ejus vide.

4. *Alba lilia.*] Sic Theophraſt. lib. 2. hiſtor. cap. 2. Φύεται δὲ καὶ κρινωνιά, &c.

5. *Lacryma ſua.*] Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 6. Ποιεῖ δέ τινα καὶ δακρυώδη συῤῥοήν, ἣν καὶ φυτεύουσι. *Reddit lilium lacrymarum confluxum quemdam, quem & ſerunt.* Et lib. 2. ejuſdem operis, cap. 2. Ἰδιωτάτη δὲ γένεσις ἡ ἀπὸ δακρύου· καὶ γὰρ τοῦτο δοκεῖ τὸ κρίνον φύειν, ὅταν ξηρανθῇ τὸ ἀποῤῥυέν· φασὶ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἱπποσελίνου· καὶ γὰρ τοῦτο ἀφίησι δάκρυον. *Peculiaris generatio, quæ ex lacryma fit: quippe lilium ita exire videtur, cum id quod defluxit, Sole exaruerit,* &c.

6. *Ut hippoſelinum.*] De quo lib. 19. ſect. 48.

7. *Eſt & rubens.*] Lilium illud purpureum majus Dodonæi eſt, pag. 198. quod in horto Regio vidimus. Galli vocant, *Lis orangé.* Dioſcorid. lib. 3. cap. 116. Πορφυροῦ ἄνθη κρίνου.

8. *Cynorrhodon.*] Ita libri omnes: & Heſychius: Κυνόῤῥοδον, κρίνον ὅμοιον ὑακίνθῳ.

9. *Phaſelide.*] Convallis eſt Judææ, ut Plinius admonet, lib. XIII. ſect. IX. unde lilium Phaſelidis olim appellatum eſt *lilium convallium*, Cant. 2, 1.

Sect. XII. 1. *Sunt & purpurea.*] Cave accepta hæc putes a Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 6. ut viſum iis, qui cenſoriam animadverſionem diſtringere in Plinium, ponunt in lucro.

2. *Narciſſum vocant.*] Purpureus hic Virgilii narciſſus, Eclog. 5. verſ. 38. Nondum id a nobis genus animadverſum.

3. *Calyce purpureo.*] Calycem id vocat, quod in medio flore, circuli inſtar, & ſtamina & apices continet. Narciſſum medio purpureum Dodonæus vocat, & delineat, pag. 223. Naſcitur pleriſque Galliæ locis, in pratis, *Narciſſe.* Dioſcorides commendat eum qui ἐν ὑμενώδεσι τισὶν gignatur, lib. 4. cap. 161.

4. *In radice ſunt.*] Bulbo, non cauli, hæreſit. Quare narciſſi caulem Theophraſtus, lib. 6. hiſtor. cap. 6. ἄφυλλον vocat.

5. *Omnes ſerotini.*] Sic Theophr. loco cit. de narciſſo univerſim: Ὄψιον δὲ σφόδρα. μετὰ γὰρ Ἀρκτοῦρον ἡ ἄνθησις, καὶ περὶ ἰσημερίαν. Poſt Arcturi occaſum, de quo lib. 18. ſect. 74.

Sect. XIII. 1. *Ratio inferendi.*] Hoc eſt, nova ſerendi ratio excogitata eſt, non e bulbo, ſed e radicula quam caulis emittit, ut mox dicemus. Ita MSS. omnes: nullus Pintiano favet, qui *inficiendi* mavult. Hunc porro modum iiſdem fere verbis expreſſit Anatolius in Geopon. lib. XI. cap. 21. pag. 317.

2. *Nodulis.*] E ſingulis enim nodis radiculæ quædam tum enaſcuntur, quæ ſeri debent. Anatolius, loco cit.

Sect. XIV. 1. *Violis honos proximus.*] A roſis & liliis.

2. *Purpureæ &c.*] Sic auctor libri de ſimp. med. ad Paternian. tomo 13. operum Galeni, pag. 1002. *Viola*, inquit, *ſpecies habet tres: eſt enim alba, & purpurea, & aureo colore: floreſque de radice eius excreſcunt: quibus melior habetur, quæ eſt purpurea.* Purpurea, quæ Theophraſto, lib. 6. hiſtor. cap. 6. nigra dicitur, τὸ μελάνιον, Virgilio quoque, Ecloga 10. ceteris ἴον & ἴον πορφυροῦν, a Dodonæo pingitur, pag. 156. *Violette.* Candida, quæ Græcis λευκόϊον, viſa a nobis in horto Regio, ab eodem Dodonæo delineatur, pag. 159. Luteam Cluſius exhibet, lib. 3. hiſtor. rarior. plant. pag. 309. quam violam montanam vocat. Galli, *Giroflee jaune.* Adde his & tricolorem, quæ hos ſimul colores in ſe una colligit, purpureum, luteum, candidumque, apud eumdem Cluſium, pag. 310. ſæpius a nobis obſervatam in horto toties appellato, cum generibus violarum aliis fere duodecim.

3. *Plantis omnes.* In noſtris regionibus nec lutea, nec alba, plantis propagatur, ſed ſemine: nigra vero, ſeu purpurea etiam plantis.

4. *Ex iis vero.*] Sic Theophr. loc. cit. ubi viola nigra dicitur πλατύφυλλον, καὶ ἐγγύρριζον, καὶ σαρκόφυλλον.

5. *Et ab iis ianthina veſtis.*] Hoc eſt, purpurea & violacea. *Violet pourpre.* Martialis, lib. 2. Epigr. 39.

Coccina famoſæ donas, & ianthina mœchæ, &c.

Hinc *violarii* apud Plautum, in Aulul. act. 3. ſc. 5. qui veſtes violacea purpurea infectas diſtraherent.

6. *Folio .... latiore.*] Folia intellige, quibus flos conſtat.

7. *Calathiana.*] A calathi effigie. Alii *calthiana* legunt, a ſimilitudine calthæ Pintianus, & ex illo Salmaſius in Solin. pag. 1160. Calatina, a Calatia oppido Italiæ. His favet codex Reg. 2.

Sect. XV. 1. *Proxima ei caltha.*] Et hæc e violarum lutearum genere eſt, non ut a Ruellio primum, deinde a Salmaſio creditum eſt, loc. cit. flos ille, quem ſolſequium dicimus, *le ſoucy*, plane diverſi generis. Nam & in Indice hujus loci ſic legitur: *Viola colores III. Lutea genera V. De caltha: Regius flos.* Genera porro violæ luteæ tria dumtaxat appellantur hoc loco, Tuſculana, marina, calathiana: niſi ad eum numerum caltha quoque, & regius flos, ſeu regia ſcopa, acceſſerint. Et ſane inferius cum ſingulorum florum medicinæ narrantur, quorum modo tractantur naturæ, de violis univerſim, ſigillatimque de luteis, atque purpureis, longiſſima habetur oratio: de caltha ſcopaque regia, ne γρῦ quidem: ſatis probabili argumento eas ſcilicet idcirco taceri, quod lutearum nomine cenſeantur, quod & feciſſe Columella videtur in Hortulo, duo violarum genera carmine uno complexus: candidum, luteumque,

Candida leucoia, & flaventia lumina calthæ.

Caltham nos ſuſpicamur eſſe, aut ei certe affinem, quæ viola lutea multiplex a Dalecampio appellatur, lib. 7. hiſtor. plant. pag. 803. quæ cultu mangonioque evadit in florem denſiſſimis foliolis ſtipatum atque congeſtum, præſtantiſſimi ac ſuaviſſimi odoris.

quinque non excedentem. Eadem odore ſuperatur: eſt enim gravis calthæ. [1] Non levior ei, quam ſcopam regiam appellant: quanquam folia ejus olent, non flores.

XVI. [1] Bacchar quoque radicis tantum odoratæ eſt, [2] a quibuſdam nardum ruſticum appellatum. Unguenta ex ea radice fieri ſolita apud antiquos, [3] Ariſtophanes priſcæ Comœdiæ Poëta teſtis eſt. Unde quidam errore falſo [4] barbaricam eam appellabant. [5] Odor eſt ei cinnamomo proximus. [6] Gracili ſolo nec humido provenit. Simillimum ei, [7] combretum appellatur, foliorum exilitate uſque in fila attenuata, & procerius quam bacchar: [8] hæc ſunt tantum. Sed eorum quoque error corrigendus eſt, qui bacchar ruſticum nardum appellavere. Eſt enim alia herba ſic cognominata, quam [9] Græci aſaron vocant, cujus ſpeciem figuramque diximus in nardi generibus. Quin immo aſaron invenio vocitar, [10] quoniam in coronas non addatur.

XVII. [1] Crocum ſilveſtre optimum: ſerere in Italia minime expedit, [2] ad ſcrupula uſque ſingula areis decoquentibus. Seritur radicis bulbo. [3] Sativum latius, majuſque, & nitidius, ſed multo lenius, degenerans ubique, nec fecundum [4] etiam Cyrenis, [5] ubi ſemper flores laudatiſſimi. [6] Prima nobilitas Cilicio, & ibi in Coryco monte: dein Lycio monte Olympo: mox Centuripino Siciliæ. [7] Aliqui Phlegræo ſecundum locum dedere. [8] Adulteratur nihil æque. Probatio ſinceri, ſi impoſita manu crepat, [9] veluti fragile. Humidum enim, quod evenit adulteratione, cedit. Altera probatio: ſi manu prolata ad ora leniter faciem oculoſque mordeat. Eſt per ſe genus ſativi blandiſſimum vulgo, [10] cum ſit mediocre, dialeucon vocant. Contra Cyrenaïco vitium, quod omni croco nigrius eſt, & celerrime marceſcit. Optimum ubicumque quod pinguiſſimum, & brevis capilli: peſſimum vero, quod ſitum redolet. Mucianus auctor eſt, in Lycia anno ſeptimo aut octavo [11] transferri in locum ſubactum, atque ita degenerans renovari. [12] Uſus ejus in coronis nuſquam. [13] Herba enim eſt folio anguſto pæne in capillamenti modum. [14] Sed vino mire congruit,

NOTÆ.

1. *Non levior.*] Perinde gravis, atque calthæ, odor eſt et luteæ violæ generi, quam ſcopam regiam, ſive, ut eſt in Indice, regium florem vocant: qui quo nomine hodie appelletur, certo ſtatui non poteſt. Porro cum gravis odor dicitur, cave injucundum dici continuo putes: nam, ut Plinius ait, ſect. 10. quorumdam florum ſuavitati etiam gravitas ineſt, ut lilio.

Sect. XVI. 1. *Bacchar quoque.*] Dioſcoridi, lib. 3. pag. 51. *Βάκχαρις, βοτάνη ἐστὶ θαμνώδης, σκιώδης, καὶ στεφανωματική*, &c. Idem & Cratevas habet, cujus fragmentum antea ineditum recitat Aloyſ. Anguillara, part. 1. pag. 26. etſi de aſaro ſermonem ibi eſſe falſo contendit, cum & aſaron *στεφανωματικὸν* eſſe Plinius paulo poſt neget: & quæ vires ei herbæ tribuuntur a Crateva, eas ipſas idem inferius ſect. 77. bacchari adjudicet.

2. *A quibuſdam.*] Libro 12. ſect. 27. *Baccharis vocatur nardum ruſticum, de quo dicemus inter flores.* Ruta apud nos, inquit Ruellius lib. 3. pag. 517. *Divæ Mariæ chirothecas* appellant, *Gants Noſtre-Dame*, eamque nectunt in coronas. Dodonæus, a quo delineatur, pag. 169. & Fuchſius, Digitalem: Galli interdum etiam *Dignale.* Vidimus in horto Regio, purpureo, luteo, rubente, candido, ferrugineoque colore conſpicuam.

3. *Ariſtophanes*] In fabula cui titulum fecit, *Θεσμοφοριάζουσαι*, teſte Athenæo, lib. 15. pag. 690. hæc poetæ carmina recitante, quæ ad propoſitum attinent:

Ὦ Ζεῦ πολυτίμητ', οἷον ἐπνευσ' ὁ μυρηρὸς
Φάκελλος εὐθὺς ἀνοιχθείς μοι τοῦ μύρου,
Καὶ βακχάριδος.

O venerande Jupiter, ut oboluit ſoluta confeſtim pera unguentum mihi, & baccharim. Adde & Galenum, tom. 2. in Explicat. vocum Hippocr. pag 88. *Βάκχαρις, Λύδιόν τι μύρον.* Hippocr. ipſum, lib. de nat. mulier. text. 6. pag. 362. *βακχάρεος ἔλαιον* vocat. Erotianum ibidem, pag. 115. *Βάκχαρις, εἶδος βοτάνης καὶ μύρον, οὗ καὶ Ἀριστοφάνης μέμνηται.* Adde Heſychium, Jul. Pollucem, lib. 6. cap. 19. pag. 296. Simonidem poetam apud Clement. Alexand. lib. 2. Pædag. pag. 177. &c.

4. *Barbaricam.*] Ita MSS omnes: hoc eſt, exoticam & peregrinam, nec in orbe Romano natam. Medicamenti meminit Marcellus Empir. cap. 8. pag. 65. & 66. quod barbaricum ſimiliter vocat: nempe ex rebus conflatum extra hunc orbem Romani imperii natis. Error falſus veterum in eo fuit, quod barbaricam radicem vocarent, quæ foret domeſtica. Hunc locum ut interpolet, expliceteque, Salmaſius fruſtra deſudat, in Solin. pag. 1068. cum *baccharida* pro *barbaricam* reponit.

5. *Odor eſt ei.*] Radici ſcilicet. Dioſcor. lib. 3. cap. 51. *Ῥίζαι δὲ ὅμοιαι ταῖς τοῦ μελαμπόδου ἰλλεβόρου, ἐοικυῖαι τῇ ὀσμῇ κινναμώμῳ.*

6. *Gracili ſolo.*] Dioſc. loc. cit. *Φιλεῖ δὲ τραχέα χωρία, καὶ αὐχμηρά.*

7. *Combretum.*] In Indice, *Combertum.* In Tuſcia, *Herba Luzula*, inquit Anguillara, part. 11. pag. 179.

8. *Hæc ſunt tantum.*] Hac re ſolum, inquit, affinitatem habet combretum cum bacchare: cetera abſunt: odor, unguentique in radice dos. Vide Notas & Emendationes, num. IV.

9. *Græci aſaron.*] De quo lib. 12. ſect. 28.

10. *Quoniam in coronas.*] Quoniam coronas non ornet. *Ἄσαρος*, non ornatus. Vide Lexicon Conſtantini, & Voſſ. in Etymol.

Sect. XVII. 1. *Crocum.*] Mauritanorum appellatione *Zaffarano* vocamus: *du Safran*, inquit Ruellius, lib. 2. pag. 294.

2. *Ad ſcrupula.*] Sive, ut MSS. *ſcripula.* Decoquunt areæ, inquit, quod acceperunt: ut vix reddant ſingulæ ſingula ſcripula. Scripulum eſt pars quarta & viceſima unciæ, aſſis ducenteſima octogeſima octava. As eſt area, vel totum quod ſeritur in area. Ea area decoquit ad ſingula ſcripula, id eſt, ad quartam & viceſimam partem unciæ: ut vix ex ſuperſit ex tota area.

3. *Sativum latius.*] Ita MSS. Forte *latius.* Depictum vide in Eyſtetenſi horto.

4. *Etiam Cyrenis.*] Sic Theophr. lib. 6. cap. 6. cujus oratio ex Athenæo corrigenda eſt, lib. 15. pag. 682.

5. *Ubi ſemper flores.*] Reliqui flores, præterquam croci. Athen. loc. cit.

6. *Prima nobilitas.*] Dioſc. lib. 1. cap. 25. Tranſſcripſit hæc Solinus, cap. 38. pag. 68.

7. *Aliqui Phlegræo.*] Cave hic Plinium ex Dioſc. corrigas, quod Turnebus tentavit, lib. 16. Adverſ. cap. 16. pag. 641.

8. *Adulteratur.*] Vide Galenum, lib. 1. de Antidotis, cap. 14. pag. 886.

9. *Veluti fragile.*] Cum inaruit. Sic Dioſcoridi, ex optima edit. Ald. *ψαθυρὸς* laudatur: improbatur *ἐνικμάζων*, humidus.

10. *Cum ſit mediocre.*] Ita MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colbert. 1. 2. Th. & alii: non, ut editi hactenus, *cum ſit medio candidum.* Quin etiam in Reg. 1. cod. *dileacon.* In Colbert. 3. *dialeacon* legitur, forte pro *Delsacon.*

11. *Transferri.*] Ita fit & in Gallia paſſim. Nullibi vegetius eſt, quam in Agennenſi agro & Narbonenſi provincia.

12. *Uſus ejus in coronis nuſquam.*] Niſi in conviviis ad arcendam ebrietatem, ut dicetur ſect. 81.

13. *Herba enim.*] Hæc totidem verbis Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 6.

14. *Sed vino.*] Hoc illud eſt fortaſſe quod idem paulo explanatius, ſect. 81. *Qui crocum prius biberint, crapulam non ſentiunt: ebrietati eo reſiſtunt.* Vel potius, dilui croco trito commode vinum innuit, ad theatra replenda.

præcipue dulci tritum [15] ad theatra replenda. [16] Floret Vergiliarum occaſu paucis diebus, [17] folioque florem expellit. [18] Viret bruma, & colligitur. [19] Siccatur umbra, melius etiam hiberna. [20] Carnoſa & illi radix, [illegible]aciorque quam [illegible]. [21] Gaudet calcari & atteri, pereundoque melius provenit. [22] Ideo juxta ſemitas ac fontes lætiſſimum. * Trojanis temporibus jam erat honos ei. Hos certe flores [23] Homerus tres laudat, loton, crocon, hyacinthum. * Cap. VII.

XVIII. Omnium autem odoramentorum, atque adeo herbarum differentia eſt in colore, & odore, & ſucco. Odorato ſapor raro ulli non amarus. [1] e contrario dulcia raro odorata. [2] Itaque & vina muſtis odoratiora, [3] & ſilveſtria magis omnia ſativis. [4] Quorumdam odor ſuavior e longinquo, propius admotus hebetatur, ut violæ. [5] Roſa recens a longinquo olet, ſicca propius. [6] Omnis autem verno tempore acrior, & matutinis: quidquid ad meridianas horas diei vergit, hebetatur. [7] Novella quoque vetuſtis minus odorata. Acerrimus tamen odor omnium ætate media. Roſa & crocum odoratiora, cum ſerenis diebus leguntur: [8] & omnia in calidis, quam in frigidis. [9] In Ægypto tamen minime odorati flores, quia nebuloſus & roſcidus aër eſt [10] a Nilo flumine. Quorumdam ſuavitati gravitas ineſt. [11] Quædam dum virent, non olent, propter humorem nimium ut buceros, quod eſt fenum Græcum. Acutus odor non omnium ſine ſucco eſt, ut violæ, roſæ, croco. Quæ vero ex acutis ſucco carent, eorum omnium odor gravis, [12] ut in lilio utriuſque generis. [13] Abrotonum & amaracus acres habent odores. [14] Quorumdam flos tantum jucundus, reliquæ partes ignavæ, ut violæ, ac roſæ. [15] Hortenſiorum odoratiſſima quæ ſicca: ut ruta, menta, apium, & quæ in ſiccis naſcuntur. [16] Quædam vetuſtate odoratiora, ut cotonea: [17] eademque decerpta, quam in ſuis radicibus. Quædam non niſi defracta, aut ex attritu olent: alia non niſi detracto cortice: quædam vero non niſi uſta: ſicut thura myrrhæque. [18] Flores triti omnes amariores, quam intacti. [19] Aliqua arida diutius odorem continent, ut melilotos. [20] Quædam locum ipſum odoratiorem faciunt, ut iris: quin & arborem totam, cujuſcumque radices attingit. [21] Heſperis noctu magis olet, inde nomine invento. [22] Animalium nullum odoratum, niſi ſi de pantheris, [23] quod dictum eſt, credimus.

XIX. Illa quoque non omittenda differentia eſt, odoramentorum multa nihil pertinere

NOTÆ.

15 *Ad theatra replenda.*] Subintellige, co[illegible] Lucretium, lib. 2 verſ. 416.

Et [illegible] croco C[illegible] perfuſa recens eſt.

Spartianus in Hadriano, pag. 9. *In honorem Traiani balſama & crocum per gradus theatri fluere juſſit.* Et aqua crocata, qua veteres uti pro roſacea ſoliti. & vinum crocatum, & crocus per ſe ſpargebatur in theatris. Vide Martialem, lib. 8. Epigr. 33.

16. *Floret*, &c] Hæc apud Theophraſtum, lib. 6. hiſt. cap. 6

17 *Folioque florem.*] Cum folio florem emittit: [illegible] Theophr. S[illegible] etiam Florentinus in Geopon. lib. xi cap. 27

18. *Viret bruma.*] Theophr. loc. cit.

19. *Siccatur*, &c] Diophanes in Geopon. [illegible] Hunc ipſum Diophanem Plinius in hujus libri Indice laudat auctorem

20. *Carnoſa*] Theophr. loc citato. [illegible]

21 *Gaudet calcari.*] Vide Notas & Emend. num. V.

22. *Ideo juxta ſemitas.*] Theophr. loc. cit.

23. *Homerus.*] Iliad. Ξ. verſ. 348.

[illegible]

Sect. XVIII. 1. S[illegible] Theophr. lib. [illegible] de cauſis, cap. 22. pag. 37[illegible] [illegible] Rationem [illegible] rei diligenter inveſtigat

2. *Itaque & vina.*] Theophr. loc. cit. pag. [illegible]8.

3. *Et ſilveſtria*] Theophr. lib. 6. de cauſis cap. 24. pag. 349. [illegible] &c

4. *Quorumdam odor.* Theophr. cap. 23. pag. 378

5. *Roſa recens.*] Theophr. loco proxime cit.

6. *Omnis autem*] Theophraſt. lib. [illegible] de cauſis, cap. 25. pag. 382.

7. *Novella quoque.*] Theophr. loc [illegible]

8. *Et omnia in calidis.*] Theophr [illegible] de cauſis, cap. 22. pag. 377

9 *In Ægypto.*] Theophr. Lib 6. de cauſis cap. 2[illegible] pag. 384 *In Ægypto flores [illegible] tamentaque [illegible] corrumpuntur: quia cœlum caliginoſum [illegible]* [illegible]

18. *A Nilo flumine*] In Reg. 3. *a ruoſo flumine.* Reg 2. *a multo flumine.* Nul[illegible]

11. *Quædam dum virent*] [illegible] lib 6. de cauſis, cap. 22. pag. 378 [illegible]

12 *Ut in lilio utriuſque generis.*] Albo, quod [illegible] Græci: & [illegible] quod [illegible] vocant, ut diximus ſect. x. Theophr. lib. 6. de cauſis, cap. 22. pag. 37[illegible] [illegible]

13 *Abrotonum*, &c.] Theophr lib. 6 de cauſis, cap. 22. pag. 37[illegible]

14 *Quorumdam flos.*] Theophr. lib. 6. de cauſis, cap 15. pag. 36[illegible]

15 *Hortenſiorum*, &c] Iiſdem verbis Theophr. lib. 6. de cauſis, cap. 22 pag. 377.

16. *Quædam vetuſtate.*] Theophr. loc. cit.

17. *Eademque decerpta.*] Theophr. loc. cit. pag. 378.

18 *Flores triti*] Theophr. lib. de odoribus, pag. 443. [illegible]

19. *Aliqua arida.*] Theophr. lib. 6 de cauſis, cap. 23 pag. 378 [illegible] &c.

20 *Quædam locum ipſum*] De iride verba qui hoc proderet, nemo veterum adhuc occurrit: De iride ſeu arcu cœleſti, Theophr ad verbum, lib. 6. de cauſis, cap. 25. pag. 38[illegible] [illegible] *Nam & quod de arcu cœleſti diſſerunt, arbores & loca reddere odorata, ubi [illegible] conſiſterit. tale eſt. Reddit enim non [illegible] modo odorat[illegible] ſi qua materia vocantur ſit adusta: nec id forſitan per ſe agit ſed quodammodo per accidens: implet enim iis locis in quibus conſiſterit*, &c. Hoc ipſum Plinius antea delibavit, lib 12. ſect 53.

21. *Heſperis.*] Theophr loco proxime allato: [illegible] &c.

22. *Animalium.*] Ad verbum hæc Theophr. lib. 6. de cauſis, cap 26 pag. 383 Ariſt pantheras jucunde olere plane affirmat ſect 13. problem. 4. pag. 743

23. *Quod dictum eſt.*] Libro 8 ſect. 23. Vide quæ diximus in Notis & Emendationibus, ad eumdem librum, num. XLVIII.

ad coronamenta, ut irin, atque ſaliuncam, quanquam nobiliſſimi odoris utramque. [1] Sed iris radice tantum commendatur, unguentis & medicinæ naſcens. [2] Laudatiſſima in Illyrico, & ibi quoque non in maritimis, ſed in ſilveſtribus Drilonis & Naronæ. [3] Proxima in Macedonia, longiſſima hæc & candicans, & exilis. [4] Tertium locum habet Africana, ampliſſima inter omnes, guſtuque amariſſima. Illyrica quoque duorum generum eſt: [5] Raphanitis a ſimilitudine: [6] & quæ melior, rhizotomos ſubruſa. [7] Optima, quæ ſternumenta [8] tactu movet. Caulem habet cubitalem, erectum. [9] Floret diverſi coloris ſpecie, ſicut arcus cæleſtis, unde & nomen. Non improbatur & Piſidica. [10] Et foſſuri tribus ante menſibus mulſa aqua circumfuſa, hoc veluti placamento terræ blandiuntur, circumſcripta mucrone gladii orbe triplici: & cum legerint eam, protinus in cælum attollunt. [11] Natura eſt fervens, tractataque puſtulas ambuſti modo facit. Præcipitur ante omnia, ut caſti legant. Teredines non ſicca modo, verum & in terra celerrime ſentit. [12] Optimum antea irinum Leucade & Elide ferebatur: jampridem enim & ſeritur. nunc e Pamphylia: ſed Cilicium maxime laudatur, [13] atque e ſeptentrionalibus.

XX. [1] Saliunca folio quidem ſubbrevi, & quod necti non poſſit, radici numeroſæ cohæret, herba verius quam flos, denſa veluti manu preſſa, breviterque ceſpes ſui generis. Pannonia hanc gignit & Norici, Alpiumque aprica: urbium, Eporedia: tantæ ſuavitatis, [2] ut metallum eſſe cœperit. Veſtibus interponi eam gratiſſimum.

XXI. [1] Sic & apud Græcos polion herbam, inclytam Muſæi & Heſiodi laudibus, ad omnia utilem prædicantium, ſuperque cetera ad famam etiam ac dignitates: prorſuſque miram, ſi modo ([2] ut tradunt) folia ejus mane candida, meridie purpurea, Sole occidente cærulea aſpiciuntur. [3] Duo genera ejus: campeſtre, majus: ſilveſtre, quod minus eſt. Quidam teuthrion vocant. [4] Folia canis hominis ſimilia, a radice protinus, nunquam palmo altiora.

* CAPUT VIII.

XXII. Et de odoratis floribus ſatis dictum: * in quibus unguento viciſſe Naturam gaudens luxuria, veſtibus quoque provocavit eos flores qui colore commendantur. Hos animadverto tres eſſe principales. [1] Rubentem, in cocco: qui a roſis migrante gratia, idem trahitur [2] ſuſpectu & in purpuras [3] Tyrias, dibaphaſque, ac Laconicas. Alium in

NOTÆ.

Sect. XIX. 1. *Sed iris.*] Ex qua unguentum irinum, de quo nos obiter lib. 13. ſect. 2. plura prolixe Dioſcor. lib. 1. cap. 66.

2. *Laudatiſſima.*] Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 7. [illegible] *Optima, quæ apud Illyrios exiſtit, non tamen prope maritima, ſed mediterranea magis & deſerta regione*, &c. Nicander in Theriac. pag. 43. [illegible]

Naronam columen Plinius maluit, quam proximum amnem, ſignare. Porro in officinis retinuit iris appellationem: ætas noſtra partim *Flambe*, partim *Glaieul* vocant, a ſimilitudine florum cum gladiolo, idemque, ut Lobelius animadvertit in Adverſar. pag. 13 Incolis Drilonis & Naronæ *Morcinaro* appellari ait Anguillara. lib de ſimp. par. 2. pag. 178 Vide Ruellium, lib 2 cap. 5. pag. 282.

3. *Proxima in Macedonia.*] Theophr. lib. 6. de cauſis, cap. 28. pag. 386.

4. *Tertium* . . . *Africana.*] Dioſc. lib. 1. cap. 1. & Galenus, lib 1. de Antid. cap. [illegible]

5. *Raphanitis.*] A ſimilitudine radicis cum raphano: Galenus lib. [illegible] cap. 1. [illegible] vocat.

6 *Et quæ melior* . . . *ſubruſa.*] Plinius infra ſect. 38. *Iris rufa melior quam candida.* Quam ſententiam Dioſc probat loc. cit. & Anguillara, qui non ſloris, ſed totius rufam eſſe radicem recte admonet, pag 18.

7. *Optima, quæ.*] Auctor libri de ſimp. med. ad Patern. tom. 13 operum Galeni. pag. 992. *Optima,* inquit, [illegible] *Illyrica, & Macedonica. eſt enim ſpiſſiſſima* [illegible] *dum tunditur, ſternutare facit.*

8. *Tactu movet.*] In MSS [illegible] *tractu.* Reg. 2 *tractatu.* Ego *tritu* malim, tum ex auctore proxime appellato, tum ex Dioſc. lib. 1. ubi de iride, [illegible]. Mox tamen ipſe Plinius *tractatu* videtur agnoſcere, dum ait, *Tractata puſtulas ambuſti modo facit.*

9. *Floret diverſi.*] Sic Dioſcor. loc. cit.

10. *Et foſſuri.*] Hæc quoque Theophr. ad verbum, lib. 9. hiſt cap. 9. de ſilveſtri iride, quæ & [illegible] vocatur.

11. *Natura eſt*] Theophr. lib. [illegible], pag. 189. [illegible]

12 *Optimum antea.*] Vide quæ diximus libro 13. ſect. 2.

13. *Atque e ſeptentrionalibus.*] Hoc eſt, ex [illegible] concinnatam, quæ in ſeptentrionalibus Ciliciæ nata ſit. Vide Notas & Emend. num. VI.

Sect. XX. 1. *Saliunca.*] Quæ ſaliunca ſit hodierna die, haud facile eſt ſtatuere. Neque Lavendula noſtra eſt, neque nardus Celtica, ut recte Matthiolus animadvertit, in lib. 1. Dioſc. pag. 34. & ea eſt quam Virgilius breviter indicavit in Eclogis,

Puniceis humilis quantum ſaliunca roſetis.

2. *Metallum.*] Ut in vectigali reditùque publico eſſe cœperit, haud ſecus ac metalli fodina.

Sect. XXI. 1. *Sic & apud Gr*[illegible].] Ut Romanis, inquit, ſaliuncam, ſic & apud Græcos polion veſtibus interſeri mos eſt, ad tineas necandas. Hæc iiſdem verbis Theophr lib. 9. hiſt. cap. 21. [illegible] &c. Et lib [illegible] hiſt. cap 16. [illegible] Eſt autem [illegible], ut Gloſſæ admonent, *tinea*, ſive tinea veſtes cor[illegible]. Unde herba tinearia appellata, teſte Scribonio Largo Compoſi 83. *Ad ſanguinem* [illegible] *ſive ex arteria* [illegible] *ſive a pulmone* . . . *pondo & herba quam πόλιον vocant, nos, ut opinor, tinearium* [illegible] &c.

2. *Ut tradunt*] Famæ, opinionique vulgi vadem ſe præbere non audet. quod eruditi nonnulli eam [illegible], non polio, ſed tripolio aſſignarent quod inter Dioſcorides cenſendus, lib. 4. cap. 135

3. *Duo genera ejus.*] Utrumque a Dodonæo pingitur, pag. 282. Utriuſque Dioſcorides meminit, lib. 3. cap. 124. [illegible] &c.

4. *Folia canis hominis.*] Polium Salmaſius non vidit, qui negat in Præfat ad Plinium, pag 1. & 3[illegible] ea caneſcere quoniam Dioſcorides [illegible], affirmetque hoc tantum, capitula in ſummo eſſe, quadam corymbi ſpecie, cæſariei [illegible] ſimili. Vel Dodonæum ſuſpicer, Plinium errore inſimulando, ſibi non proderet.

Sect. XXII. 1. *Rubentem in cocco.*] [illegible], inquit, color in cocco [illegible] (eſt enim coccum rubens [illegible], et dictum eſt [illegible] ſect. 65.) cujus coloris gratia omnia [illegible] oſa profecta [illegible] a roſæ ſimilitudine. inde trahitur & in purpureas [illegible] dibaphaſque, & Laconicas, in quibus idem color deprehenditur ſuſpectu, hoc eſt, cum in ſublimi poſitæ ſpectantur Vide Notas & Emend. num. VII.

2. *Suſpectu.*] [illegible] iterum [illegible] a voce Plinius, lib. 37 ſect. 40 *Præcellens,* [illegible] *debet eſſe in ſuſpectu, velut ex carbunculo refulgens,* [illegible] *in purpura* [illegible] *roſeus nitor.* Vim vocis aperit egregie Seneca in hoc ipſo [illegible] argumento habitans, lib. 1. Quæſt. Natur. [illegible] *quidam colores qui ex intervallo vim ſuam oſtendunt. Purpura Tyria, quo melior ſaturiorque eſt, eo oportet altius* [illegible], *ut fulgorem ſuum oſtendat*, &c

3. *Tyrias*, &c.] De his egimus lib. 9. ſect 60. 62. & 63.

amethyſto,

amethyſto, [4] qui a viola, & ipſe in purpureum, [5] quemque ianthinum appellavimus. Genera enim tractamus, in ſpecies multas ſeſe ſpargentia. [6] Tertius eſt, qui proprie conchylii intelligitur, multis modis: unus in heliotropio, & in aliquo ex his plerumque ſaturatior: [7] alius in malva, ad purpuram inclinans: alius in viola ſerotina, conchyliorum vegetiſſimus. Paria nunc componuntur, & Natura atque luxuria depugnant. Lutei video honorem antiquiſſimum, [8] in nuptialibus flammeis totum feminis conceſſum: & fortaſſis ideo non numerari inter principales, hoc eſt, communes maribus ac feminis, [a] quoniam ſocietas principatum dedit.

XXIII. [1] Amaranto non dubie vincimur. Eſt autem ſpica purpurea verius, quam flos aliquis, & ipſe ſine odore. Mirum in eo, gaudere decerpi & lætius renaſci. Provenit Auguſto menſe: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus aſſervatur. Mireque, poſtquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reviveſcit, & hibernas coronas facit. [2] Summa ejus natura in nomine eſt, appellato, quoniam non marceſcat.

XXIV. In nomine & [1] cyani colos: item [2] holochryſi. Omnes autem flores non fuere in uſu Alexandri Magni ætate, quoniam proximi a morte ejus auctores ſiluere de illis: quo manifeſtum eſt poſtea placuiſſe. A Græcis tamen repertos quis dubitet: non aliter Italia uſurpante nomina illorum?

XXV. At hercules [1] petilio [b] ipſa nomen impoſuit, autumnali, circaque vepres naſcenti, & tantum colore commendato, qui eſt roſæ ſilveſtris. Folia parva, quina. Mirumque in eo flore, inflecti cacumen, & non niſi retorto folia naſci, parvo calyce, ac verſicolori, luteum ſemen includente.

[2] Luteus & bellio [3] paſtillicantibus quinquagenis quinis barbulis coronatur. Pratenſes hi flores, ac ſine uſu plerique, & ideo ſine nominibus. Quin & his ipſis alia alii vocabula imponunt.

XXVI. [1] Chryſocome ſive chryſitis, non habet Latinam appellationem. [2] Palmi altitudine eſt, comantibus fulgore auri corymbis, radice nigra, ex auſtero dulci, in petroſis opaciſque naſcens.

XXVII. Et fere peractis colorum quoque celeberrimis, tranſeat ratio ad eas coronas, quæ varietate ſola placent. Duo earum genera, quando aliæ flore conſtant, aliæ folio. Florem eſſe dixerim geniſtas: (namque & iis decerpitur luteus:) item rhododendron: item zizipha, quæ & Cappadocia vocantur: his odoratus, ſimilis olearum floribus. In vepribus naſcitur cyclaminum, [1] de quo plura alias. [2] Flos ejus coloſſinus in coronas admittitur. CAP. IV

INTERPRETATIO.

a *Quoniam ſocietas.*] Quoniam qui colores ſocietatem habent, *ut communes maribus feminiſque ſint*, ii principatum obtinent.

b *Ipſa.*] Italia nomen petilio flori dedit.

NOTÆ.

4. *Qui a viola.*] Subintellige ex antecedentibus, qui a viola migrante gratia & ipſe trahitur in purpureum colorem. Eſt enim quidam purpuræ fulgor, non ex toto igneus, ſed qui in violam deſinat, & vini colorem, ut ait Plinius lib. 37. ſect. 40. Hujus coloris veſte qui indutus ſit, *amethyſtinatus* Martiali dicitur, lib. 2. Epigr. 57.

5. *Quemque ianthinum appellavimus.*] Ubi veſtis ianthinæ facta mentio eſt, ſect. 14. Utriuſque coloris nomen in Notis quæ falſo Tironi adſcribuntur, apud Gruterum, pag. 159. *Amiextinum. Iantinum.* Lege, *Amethyſtinum, Ianthinum.*

6. *Tertius eſt.*] Locum hunc jam ſuperius explicuimus, lib 9 ſect. 53.

7. *Alius in malva.*] Græcis malva μολόχη eſt, ut omnes probe norunt. Hinc qui colorem tingebant ad purpuram inclinantem, qualis in malvæ flore ſpectatur, *molochinarii* a Plauto nuncupari, in Aulularia, act. 3. ſc 5 verſu 40. Qui violaceum, violarii: & auctore Feſto, *Flammearii, infectores flammei coloris*, de quo mox dicemus.

8. *In nuptialibus flammeis.*] Sive *flammeolis*. Petronius in Satyr. pag. 70 *Conſurrexi ad officium nuptiale: Jam Pſyche puella caput involverat flammeolo.* Amiculum fuit, quo amiciebatur nubens, inquit Feſtus, verbo *Flameo*, boni ominis cauſa: quod eo flaminica, hoc eſt, Flaminis Dialis uxor, cui divortium facere nefas erat, aſſidue utebatur. atque hinc nomen traxit, non a flammæ colore: nam erat luteum. Lucanus, lib. 2. verſ 361.

Lutea demiſſos velarunt flammea vultus.

Flammeum vocat Sulpicius Severus, hiſt. ſacræ. lib. 2. de Nerone. Nonius Marcellus, cap. 14. num 41. *Flammeus, veſtis vel tegmen, quo capita matronæ tegunt.* Flammea, Juvenali Satyr. 6. verſ. 224. ubi vetus Schol. *Genus amictis, quo ſe cooperiunt mulieres die nuptiarum.* Vide alia multa de flammeo apud Briſſonium, lib. de ritu nuptiarum, pag. 178. & 179.

Sect. XXIII. 1. *Amaranto.*] Amarantus ſpicatus vocatur in Eyſtetenſi horto, qualem in Regio vidimus.: *Amarante, ou Paſſe-velours. amarante à crête de coq, ou crêtee.* Italis, *Fior di velluto.*

2. *Summa ejus natura.*] Ita MSS non ut vult Salmaſius in Solin. pag 966. *Summa ejus naturæ.* Ἀμάραντον porro dici Plinius affirmat: ὅτι οὐ μαραίνεται. & vere id quidem

Sect. XXIV. 1. *Et cyani colos.*] Cyanus vulgaris, in Horto Regio, qualis a Lobellio pingitur, in Obſerv. pag. 296. Noſtris, *Bluet, ou Aubifoin.*

2. *Holochryſi.*] Ita MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indice, tum denique hujus libri ſect. 85. Inter ignotas herbas cenſenda.

Sect. XXV. 1. *Petilio.*] MSS. Reg. Colb. Th. *petellio.* At in Indice, *petilium*, in recto caſu. Genus eſſe roſæ ſilveſtris videtur, cui a Petilia forte nomen inditum, magnæ Græciæ oppido.

2. *Luteus & bellio.*] Lutei coloris, inquit, & bellio eſt. Ipſa bellis lutea eſt, quam Chryſanthemum ſegetum Lobelius vocat in Obſervat pag 298 & in Adverſ. pag. 237. Eadem poetarum caltha, *le Souci.*

3. *Paſtillicantibus.*] Paſtilli rotundam figuram repræſentantibus.

Sect. XXVI. 1. *Chryſocome.*] Χρυσοκόμη Dioſcor. lib. 4. cap 55 Et in Nothis, pag. 465. Χρυσοκόμη, οἱ δὲ χρυσῖτις, οἱ δὲ χρυσάνθεμον, &c. Galenus, lib. 8. de fac. ſimpl. med. pag 241. Χρυσοκόμη, ἀμυδρῶς ἐστὶ θερμή, . . . [illegible] Nec vidiſſe ſe, nec noſſe quæ ſit, ſcribit Anguillara, part. 14. pag. 264 Forte Stœchas citrina Dodonæi, pag. 267.

2. *Palmi altitudine.*] Dioſc. loc. cit. Χρυσοκόμη θαμνίον ἐστὶ σπιθαμιαῖον, ἔχον κόμην κορυμβοειδῆ, ὁμοίαν ὑσσώπῳ, &c.

Sect. XXVII. 1. *De quo plura alias.*] Libro 25. ſect. 67. 68. & 69.

2. *Flos ejus coloſſinus.*] Purpureus, a Coloſſis urbe Troadis, ubi ſimile pigmentum paratur. Vide Strabon. lib. 12.

XXVIII. Folia in coronamentis ſmilacis & ederæ, corymbique earum obtinent principatum, de quibus in fruticum loco [1] abunde diximus. Sunt & alia genera nominibus Græcis indicanda, quia noſtris majore ex parte hujus nomenclaturæ defuit cura. Et pleraque eorum in exteris terris naſcuntur, nobis tamen conſectanda, quoniam de Natura ſermo, non de Italia eſt.

XXIX. Ergo in coronamenta folio venere [1] melothron, ſpiræa, origanon, cneoron, [2] quod caſiam Hyginus vocat: & [3] quod cunilaginem, quæ conyza: meliſſophyllon, [4] quod apiaſtrum: [5] meliloton, quod ſertulam Campanam vocamus. Eſt enim in Campania Italiæ laudatiſſima, Græcis in Sunio: [6] mox Chalcidica & Cretica: ubicumque vero aſperis & ſilveſtribus nata. [7] Coronas ex ea antiquitus factitatas, indicio eſt nomen ſertulæ, quod occupavit. [8] Odor ejus croco vicinus eſt, & flos, ipſa cana. Placet maxime foliis breviſſimis atque pinguiſſimis.

XXX. Folio coronat & trifolium. Tria ejus genera. [1] Minyanthes vocant Græci, [2] alii aſphaltion, majore folio, quo utuntur coronarii. [3] Alterum acuto, oxytriphyllon. Tertium ex omnibus minutiſſimum. [4] Inter hæc nervoſi cauliculi quibuſdam, ut marathro, hippomarathro, [5] myophono. [6] Utuntur e ferulis & corymbis, [7] & ederæ flore purpureo. [8] Eſt & in alio genere earum ſilveſtribus roſis ſimilis. Et in iis quoque colos tantum delectat, odor autem abeſt.

[9] Et cneori duo genera, nigri atque candidi. Hoc & odoratum: ramoſa ambo. Florent

CAP. X. poſt æquinoctium autumnum. * [10] Totidem & origani in coronamentis ſpecies. Alterius enim nullum ſemen. [11] Id, cui odor eſt, Creticum vocatur.

XXXI. [1] Totidem & thymi: candidum, ac nigricans. [2] Floret autem circa ſolſtitia, cum & apes decerpunt, & augurium mellis eſt. Proventum enim ſperant apiarii large floreſcente eo. [3] Læditur imbribus, amittitque florem. [4] Semen thymi non poteſt deprehendi: cum origani perquam minutum, non tamen fallat. Sed quid intereſt occultaſſe id Naturam? In flore ipſo intelligitur, ſatoque eo naſcitur. Quid non tentavere homines?

NOTÆ.

pag. 578 Etſi id Scaliger negat, Exercit 325 in Card. pag. 1044. Plinius, lib. 25. ſect. 67. de cyclamino: *Caule exiguo, inani, floribus purpureis*, &c.

Sect. XXVIII. 1. *Abunde diximus.*] Libro 16. ſect. 62. & 63.

Sect. XXIX. 1. *Melothron.*] Ex his hæc recenſet Theophraſtus, lib. 6. hiſt. cap. 1 μήλωθρον, σπειραία, ὀρίγανον, κνέωρον, κόνυζα, μελισσόφυλλον, καὶ ἴτεραι τοιαῦται. Melothron, vitem albam eſſe arbitramur, de qua lib. 23. ſect. 16. Origanon illud eſt, de quo lib 20. ſect. 69. Spiræa, ſi Dalecampio credimus, & Rob. Conſtantino in Lexico, verbo Σπειραία, ea eſt quam pro viburno Matthiolus, rei herbariæ alioqui peritiſſimus accepit: vulgo, *Blanche-puain.* Alia eſt Spiræa Cluſii, lib. 1. hiſt. rarior. plant pag. 84 quam ipſe viciniorem Theophraſteæ, ſeu Plinianæ putat: & nos in horto Regio vidimus.

2. *Quod caſiam.*] Non aromaticam quidem illam, de qua lib. 12. ſect 43 ſed alteram, de qua mox, cui id nomen inditum ab Hygino, quod juxta caſas agricolarum naſcitur.

3. *Quod cunilaginem.*] De qua lib. 20. ſect. 63.

4. *Quod apiaſtrum.*] Non ab apio illud quidem, ſed ab apibus dictum, quibus illud pabulum ſuave eſt. Vide quæ de eo diximus lib. 20. ſect 45.

5. *Meliloton.*] Dioſc. lib 3. cap 48. Μελίλωτος, ἀρίστη, ὁ Ἀττικὸς, καὶ ὁ ἐν Κυζίκῳ, καὶ ὁ ἐν Καλχηδόνι γεννώμενος, κροκίζων καὶ εὐώδης· φύεται καὶ ἐν Καμπανίᾳ. Græco nomine Gallis, ipſiſque adeo officinis notior quam Latino: *Melilot.* Lobelii Melilotus Germanica eſt, in Obſervationibus, pag 501.

6. *Mox Chalcidica.*] Forte *Chalcedonica*, ex Dioſc.

7. *Coronas ex ea.*] Melilotinæ coronæ, apud Athenæum perquam odoratæ, lib 14 pag. 678. Unde nunc etiam in Campania Romana retinet nomen, *Coronella.* Anguillara, part. 12. pag. 205. Reperitur frequens in Marſis.

8. *Odor ejus.*] Auctor libri de ſimpl. medic. ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag. 1001 *Sertula herba eſt humilis, odore ſuavi, exalbida, floſculum habens ſubrufum*, &c. Et Dioſc. loc cit. ex quibuſdam libris, ὀσμῇ κροκίζων dixit.

Sect. XXX. 1. *Minyanthes.*] Scholiaſtes Nicandri, in Theriac. pag. 25. Τὸ τρίφυλλον Διονύσιος μὲν ἐν τοῖς Ῥιζοτομικοῖς, μινυανθὲς καλεῖ. Tria genera complectitur Dioſc. his verbis, lib. 3. cap. 123. Τρίφυλλον, οἱ δὲ ὀξύφυλλον, οἱ δὲ μινυανθὲς, οἱ δὲ ἀσφάλτιον, οἱ δὲ κνήκιον καλοῦσι. Vulgo *Trefle.* Oxytriphyllon officinæ *Alleluia* & Triſolium vocant.

2. *Alii aſphaltion.*] Quoniam, ut Nicander cecinit, in Theriac. pag. 36. Οἷόν τ᾽ ἀσφάλτῳ ἀπερεύγεται, *aſphalto fragrat gravis*, inquit interpres Gorræus. Columella, lib. 6 cap. 17 pag. 227. *Simonianum trifolium, quod invenitur confragoſis locis, efficaciſſimum traditur*, ad ictus ſerpentis videlicet, & noxiorum animalium, *odoris gravis, neque abſimilis bitumini, & ideirco Græci eam ἀσφάλτιον appellant: noſtri autem propter figuram vocant acutum trifolium: nam longis & hirſutis foliis viret, caulemque robuſtiorem facit, quam pratenſe.*

3. *Alterum acuto.*] Scribonius Largus, Compoſ. 163 *Trifolium acutum, quod ὀξυτρίφυλλον Græci appellant. Naſcitur & hoc Siciliæ plurimum: nam in Italiæ regionibus nuſquam eam tandi herbam, niſi in Lunæ portu.... plurimum ſuper circumdatos montes. Eſt autem foliis, & ſpecie, & numero, ſimilis communi trifolio, niſi quod hujus pleniora ſunt, & quaſi lanuginem quamdam ſuper ſe habeat, & in extrema parte velut aculeum eminentem. Sed hujus frutex duorum pedum interdum, aut etiam amplius conſpicitur, & odorem gravem emittit, quorum nihil circa pratenſe trifolium invenitur*

4. *Inter hæc nervoſi.*] Theophr. lib. 6 hiſt. cap. 1.

5. *Myophono*] Quod & μυοκτόνον vocant, ſive aconitum, de quo lib 27. ſect. 2. Theophr. loc. cit. μυοφόνον.

6. *Utuntur e ferulis*, &c.] Utuntur, inquit, ad coronamenta & corymbis, ſive umbellis ferularum. Ἀγροβατοῦ Scaliger, lib. 2 Epiſt. 17 ad Vertunianum, cum libris invitis omnibus, *ſpharulis* hoc loco reponit.

7. *Et ederæ flore.*] De quo dictum eſt lib. 16. ſect. 62.

8 *Eſt & in alio.*] Vide quæ diximus lib 16. ſect proxime appellata.

9. *Et cneori.*] Sive caſiæ, ut dictum eſt Theophr lib 6. hiſt. cap. 2. Δύο δὲ εἴδη καὶ τοῦ κνεώρου ὁ μὲν γὰρ λευκὸς, ὁ δὲ μέλας, ... ἔτι δὲ ὀσμώδης· ὁ δὲ μέλας ἄοσμος... καὶ τὰς ἀκρεμόνας πλείους.... βλαστάνει δὲ καὶ ἀνθεῖ μετ᾽ ἰσημερίαν μετοπωρινήν. De hac caſia Virgilius, lib. 4. Georg. verſ. 304. *Thymum, caſiaſque recentes.* Non eſt autem ea Lavendula, *la Lavende*, ut Dalecampio viſum. poſt Anguillaram, part. 1. pag. 32. reclamante merito Dodonæo, pag. 273. & Matthiolo, pag. 45 & 56 Nigrum vero cneoron forte thymelæa eſt, ut Dodonæus ſuſpicatur, pag. 360. & poſt eum Salmaſius, pag. 405.

10. *Totidem & origani.*] Subintellige genera, ut cneori, nigri atque candidi: hujus quidem fructuoſi, illius infecundi. Theophr. loc. cit. Καὶ τὸ ὀρίγανον δὲ ἡ μὲν μέλαινα ἄκαρπος· ἡ δὲ λευκὴ κάρπιμος.

11. *Id cui odor.*] Plinius, lib. 20. ſect. 69. de origano: *Optimum autem Creticum: nam & jucunde olet.*

Sect. XXXI 1. *Totidem & thymi*, &c.] Hæc iiſdem verbis Theophr. loc. cit.

2. *Floret autem.*] Ad verbum hæc iterum Theophr. loco cit.

3. *Læditur.*] Theophr. loc. cit

4. *Semen thymi.*] Theophr loc. cit. & lib. 1. de cauſis, cap 5 pag. 203. Καὶ μὲν ὄψις οὐ φανερὸν, καὶ δὲ τῆς διὰ σπέρμα φανερόν. ἀποσπείροντες γὰρ τὰ ἄνθη γεννῶσι, &c.

Digitized by Google

Mellis Attici in toto orbe ſumma laus exiſtimatur. [5] Ergo tranſlatum eſt ex Attica thymum, & vix flore (uti docemus) ſatum. Sed alia ratio naturæ obſtitit, non durante Attico thymo, [6] niſi in afflatu maris. Erat quidem hæc opinio antiqua in omni thymo, ideoque non naſci [7] in Arcadia. Tunc oleam non putabant gigni, [8] niſi intra c c c. ſtadia a mari. Thymis quidem nunc etiam lapideos campos in provincia Narbonenſi refertos ſcimus: hoc pæne ſolo reditu, e longinquis regionibus pecudnm millibus convenientibus, ut thymo veſcantur.

XXXII. [1] Et conyzæ duo genera in coronamentis, mas ac femina. Differentia in folio, Tenuius feminæ, & conſtrictius, anguſtiuſque: [2] imbricatum maris, & ramoſius. Flos quoque magis ſplendet ejus, ſerotinus utrique poſt Arcturum. Mas odore gravior, [3] femina acutior: & ideo contra beſtiarum morſus aptior. [4] Folia feminæ mellis odorem habent. Maſculæ radix a quibuſdam libanotis appellatur, [5] de qua diximus.

XXXIII. [1] Et tantum folio coronant Jovis flos, amaracus, hemerocalles, abrotonum, helenium, ſiſymbrium, ſerpyllum, omnia [2] ſurculoſa, roſæ modo. [3] Colore tantum placet Jovis flos, odor abeſt: ſicut & illi, qui Græce phlox vocatur: Et ramis autem & folio odorata ſunt, [4] excepto ſerpyllo. [5] Helenium e lacrymis Helenæ dicitur natum, & ideo in Helene inſula laudatiſſimuin. Eſt autm frutex humi ſe ſpargens dodrantalibus ramulis, folio ſimili ſerpyllo.

XXXIV. [1] Abrotonum odore jucunde gravi floret: Eſt autem [2] flos aurei coloris. [3] Vacuum ſponte provenit. Cacumine ſuo ſe propagat. [4] Seritur autem ſemine melius, quam radice aut ſurculo: ſemine quoque non ſine negotio: plantaria transferuntur. [5] Sic & Adonium. Utrumque æſtate. [6] Alſioſa enim admodum ſunt: & Sole tamen nimio læduntur. Sed ubi convaluere, [7] rutæ vice fruticant. Abrotono ſimile odore [8] leucanthemum eſt, flore albo folioſum.

XXXV. [1] Amaracum Diocles medicus & Sicula gens appellavere, quod Ægyptus CAP. XI.
& Syria ſampſuchum. [2] Seritur utroque genere, & ſemine & ramo, [3] vivacius ſupradictis, & odore melius. Copioſum amaraco æque, quam abrotono, ſemen: ſed abrotono radix una

Notæ.

5. *Ergo tranſlatum.*] Theophr. loc. cit.

6. *Niſi in afflatu.*] Niſi quo flatus e mari poſſit pertingere: Οἱ γὰρ φασι δύνασθαι καὶ λαμβάνειν, ὅπου μὴ ἀφικνεῖται ἡ ἄπο τῆς θαλάττης. Theophr.

7. *In Arcadia.*] Theophraſtus ergo errat, ita de thymo & olea ſentiens, loc. cit.

8. *Niſi intra CCC.*] Vide quæ diximus lib. 15. ſect. 1.

Sect. XXXII 1. *Et conyzæ.*] Et his quoque Theophraſtoa ſimillima ſunt, e lib. 6. hiſtor. cap. 2. De utroque genere jam diximus ſuperiore libro, ſect. 63. & 64.

2. *Imbricatum.*] Imbricis modo curvum & obtortum. Imbrex regula curva eſt, per quam imber defluit.

3. *Femina acutior.*] Theophr. Δριμυτέρα δὲ ἡ θήλεια. Heſychius: Δριμύς, ὀξύς. Ita porro M S S. non, ut editi prius, *acrior*. Aliud enim odor acris eſt, aliud acutus.

4. *Folia feminæ.*] Scilicet dum teruntur, ut dictum eſt libro ſuperiore, ſect. 64.

5. *De qua diximus*] Libro 20. ſect. 64.

Sect. XXXIII 1. *Et tantum folio coronant.*] Nempe conyzæ duo genera proxime memorata: nam quæ ſubſequuntur, etiam flore coronant, roſæ modo. Theophr. lib. 6. hiſtor. cap. 1. Ἐν τοῖς στεφανωτικοῖς ἐστι, ῥόδωνιά, ἰωνιά, Διὸς ἄνθος, ἀμάρακος, ἡμεροκαλλίς· ἔτι δὲ ἑρπυλλος, σισύμβριον, ἑλένιον, ἀβρότονον· ἅπαντα γὰρ ταῦτα ξυλώδη, καὶ μικρόφυλλα. Ut de ceteris ſileam, Catullus certe, Carm. 62.

Cinge tempora floribus
Suaveolentis amaraci.

2. *Surculoſa.*] Ξυλώδη, lignoſa. Theophraſt. loc. cit. & cap. 6.

3. *Colore tantum.*] Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 6. Ἄοσμος, ὥσπερ Διὸς ἄνθος, φλόξ. Jovis florem, inquit Ruellius, lib. 2. pag. 448. rura noſtra *cocolundas*, *Coquelourdes* nominant. Φλόγα, ſive Φλόγινον, ſeu flammeam, nos violæ inodoræ genus eſſe remur, quam vulgus Gallicum Penſeam, *Penſee* vocat, ſuffragante nobis Ruellio, pag. 449. & Dodonæo, pag. 358. a quo viola tricolor aſſurgens appellatur.

4. *Excepto ſerpyllo.*] Serpyllum tamen Theophraſtus, ut cetera, & ramis & folio eſſe odoratum ſcribit, lib. 6. hiſt. cap. 6. Τῶν δὲ καὶ οἱ κλῶνες, καὶ τὰ φύλλα, καὶ ὅλως ἡ πᾶσα φύσις εὔοσμος· οἷον ἕρπυλλος, ἑλένιον, σισύμβριον.

5. *Helenium e lacrymis.*] Fabulam apud Nicandrum in Theriacis vide, & apud Phavorinum. Ælianum quoque, ſi lubet, adi, lib. 9. hiſt. anim. cap. 21. Helenium iſtud Ægyptium eſt, orbi huic noſtro incognitum, de quo eadem fere Diosc lib. 1. cap. 28. ex Crateva recitat In Etymologico Phavorini: Ἑλένιον, βοτάνη ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γεννωμένη. εἴρηται ὅτι ἐκ τῶν δακρύων τῆς Ἑλένης ἀνεφύη. ὅτι ἐπὶ Κανώβου τοῦ κυβερνήτου Μενελάου ἰδάκρυσεν ὑπὸ ἀφροδισίου ... ἀπὸ θυμοῦ ... Hoc & nectarion appellavere, ob ſuavitatem ſucci, quam dotem Plinius animadvertit inferius, ſect. 91. Hinc nectarites vinum, de quo lib. 14. ſect. 19. num. 5.

Sect. XXXIV 1. *Abrotonum.*] Ἀβρότονον. Galli nunc vocant, Latinos imitati, *Aurone*: aliqui veſtiarium cuſtodem, *Garderobe*, quod armariis ſparſum veſtes a tineis vindicet. A Lobelio pingitur mas & femina, duo enim ſunt ejus genera, in Obſerv. pag. 443. Dioſc. lib. 3. cap. 29. Ἀβρότονον... πλῆρες ἄνθους ... χρυσίζον γονεῖ φέρον, εὐώδες μετὰ τινος βαρέος, πικρὸν τῇ γεύσει.

2. *Flos aureus.*] Ita Dioſc. loc. cit.

3. *Vacuum ſponte.*] Hoc eſt, ut quidem interpretor, ſemine vacuum, vel ſine ſemine ſponte provenit. Cauſa ſubjungitur, quoniam cacumine ſuo ſe propagat, dum vertex ſuo pondere delapſus terra excipitur, & radices agit. Libris omnibus adverſantur, qui vel *vacuos ſponte*, vel, ut Pelicerio placuit in Notis M S S. *vaſculis depoſitum* legunt.

4. *Seritur autem ſemine.*] Vide Notas & Emendat. num. VIII.

5. *Sic & Adonium.*] In Indice pariter, *De Abrotono: Adonium.* Quid Adonium ſit Plinio, ſatis ex Theophraſti verbis poteſt colligi, id eſſe abrotoni genus, quod in ruderibus cadorum, aut teſta, viviradice comprehendit, in quem modum Adonidis hortulos pangebant. Sic enim Græcus auctor, lib. 6. hiſt. cap. 7. de abrotono: Προμοσχεύεται ἐν ὀστράκοις, ὥσπερ οἱ Ἀδώνιδος κῆποι. Τὸ χρόνος δὲ φυτεύεται, &c. Hic tragice, pro ſuo more, infeliciter tamen, in Plinium Salmaſius invehitur, in Præfat. pag. 100. & 101. erroriſque inſimulat, quem ut Plinio objiceret, a Dalecampio, quem tamen non laudat, eſt mutuatus.

6. *Alſioſa.*] Facile læduntur a frigore. Theophr. loc. cit. de abrotono. Τῷ ψύχει δὲ ἀναιρεῖται· δύσριγον γὰρ σφόδρα, καὶ ὅλως ἐπίκηρον, ὅπου καὶ ὁ ἥλιος σφόδρα λυπεῖ.

7. *Rutæ vice.*] Vide Notas & Emend. num. I X.

8. *Leucanthemum*] Differt ab ea quæ anthemis appellatur, & leucanthemon, lib. 22. ſect. 26. De ea nobis nihil compertum

Sect. XXXV. 1. *Amaracum.*] Dioſc. lib. 3. cap. 47 Σάμψυχον... καλεῖται δὲ ὑπὸ Κυζικηνῶν, καὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ ἀμάρακον. Majorana noſtra. *La Marjolaine*, vulgus officinarum exiſtimat eſſe veterum ſampſuchum, amaracumve: ſed falſo errore: σάμψυχον enim, ut cetera argumenta ſileam, per terram repit, κατὰ ἕρπουσα ἐπὶ τῆς γῆς, teſte Dioſc. Majorana in altum aſſurgit.

2. *Seritur utroque*] Theophr lib. 6. hiſt. cap. 7. Ὁ δὲ ἀμάρακος ἀμφοτέρως φύεται, καὶ ἀπὸ παρασπάδος, καὶ ἀπὸ σπέρματος.

3. *Vivacius prædictis.*] Abrotono, & adonio.

& alte deſcendens: ceteris in ſumma terra leviter hærens. Reliquorum ſatio autumno fere incipiente, nec non & vere quibuſdam locis, quæ umbra gaudent, & aqua, ac fimo.

XXXVI. [1] Nyctegretum inter pauca miratus eſt Democritus, [2] coloris hyſgini, folio ſpinæ, nec a terra ſe attollentem, præcipuam in Gedroſia narrat. Erui poſt æquinoctium vernum radicitus, ſiccarique ad Lunam triginta diebus, ita lucere noctibus. Magos Parthorumque reges uti hac herba ad vota ſuſcipienda. Eamdem vocari [3] chenomychon, quoniam anſeres a primo conſpectu ejus expaveſcant: ab aliis [4] nyctalopa, quoniam e longinqno noctibus fulgeat.

XXXVII. [1] Melilotos ubique naſcitur: laudatiſſima tamen in Attica: ubicumque vero recens nec candicans, & croco quam ſimillima: quanquam in Italia odoratior candida.

XXXVIII. [1] Florum prima ver nunciantium viola alba. [2] Tepidioribus vero locis etiam hieme emicat. Poſtea quæ ïon appellatur, & purpurea. [3] Proxime flammea, quæ & phlox vocatur, ſilveſtris dumtaxat. [4] Cyclaminum bis anno, vere & autumno: æſtates hiemeſque fugit. [5] Seriores ſupra dictis aliquando narciſſus & lilium trans maria: in Italia quidem, [6] ut diximus, poſt roſam. Nam in Græcia tardius etiamnum anemone. [7] Eſt autem hæc ſilveſtrium bulborum flos, aliaque quam quæ [8] dicetur in medicinis. [9] Sequitur œnanthe, [10] melianthum: ex ſilveſtribus heliochryſos. Deinde alterum [11] genus anemones, quæ limonia vocatur. Poſt hanc gladiolus comitatus hyacinthis. [12] Noviſſima roſa: eademque prima deficit excepta ſativa: [13] e ceteris hyacinthus maxime durat, & viola alba, & œnanthe: [14] ſed hæc ita, ſi divulſa crebro prohibeatur in ſemen abire. Naſcitur locis tepidis. Odor idem ei, qui germinantibus uvis, atque inde nomen.

Hyacinthum comitatur [15] fabula duplex, luctum præferens ejus quem Apollo dilexerat, aut ex Ajacis cruore editi, ita diſcurrentibus venis, ut Græcarum litterarum figura AI legatur inſcripta.

[16] Heliochryſos florem habet auro ſimilem, folium tenue, cauliculum quoque gracilem, ſed durum. [17] Hoc coronare ſe Magi, ſi & unguenta ſumantur ex auro, [18] quod

NOTÆ.

Sect. XXXVI. 1. *Nyctegretum.*] Νυκτήγρετον, quaſi nocturnas agens excubias. Sunt qui hanc eſſe cenſeant, quam Chimiſtæ Lunariam nominant, noctibus cum Luna lucentem: inde nomen, inquit Ruellius, lib. 2. pag. 457.

2. *Coloris hyſgini.*] Ita MSS. Reg. Colb. &c. non *igni*.

3. *Chenomychon.*] Χηνόμυχον, quod anſeres χῆνες ea viſa in receſſus locaque abdita, εἰς τοὺς μυχοὺς, fugiunt.

4. *Nyctalopa.*] Ita MSS. Reg. Colb. Th. tum hoc loco, tum in Indice, non ut olim, *nyctilopa*. Νυκτάλωπας ſimiliter quos Græci vocent, dicemus lib. 28. ſect. 47.

Sect. XXXVII. 1. *Melilotos &c.*] Hæc verbis iiſdem interpres Oribaſii, lib. 11. fol. 205. poſt Dioſcor. lib. 3. cap. 48.

Sect. XXXVIII. 1. *Florum prima.*] Totidem verbis hæc traduntur a Theophraſto, lib. 6. hiſtor. cap. 7. Tranſcripſit & Athenæus, lib. 15. pag. 680.

2. *Tepidioribus.*] Theophr. loc. cit.

3. *Proxime flammea.*] Flos ille nimirum, quem & φλόγα & φλόγινον appellari diximus ſect. 33. Theophr. Ἅμα δὲ τῷ ἴῳ, ἢ μικρὸν ὕστερον, τὸ φλόγινον καλούμενον τὸ ἄγριον. Jovis flamma eadem appellatur, lib. 27. Hic Plinium enumerato Salmaſius carpit, in Solin. pag. 1361.

4. *Cyclaminum.*] Ita MSS. veteres, ipſo Pintiano teſte. In Reg. 1. Colb. 1. *Cocbaminum*. In Reg. 2. *Chyclaminum*. In Thuanæo, *Clolaclaminum*. In editis, intruſiſſe *Codraminum*.

5. *Seriores . . . lilium*] Album ſcilicet, quod λείριον appellavimus, ſect. 11. Theophr. lib. 6. hiſtor. cap. 7. Μετὰ δὲ [illegible] ὁ νάρκισσος, καὶ τὸ λείριον, καὶ τῶν βολβῶν ἄνθος.

6. *Ut diximus.*] Sect. 11. ubi lilium medio roſarum proventu incipere dicitur.

7. *Eſt autem hæc.*] Theophraſti oratio ex Athenæo reſingenda eſt, a quo ea tranſcripta accuratius eſt, quam in libris nunc editis legitur: Καὶ λείριον, inquit, lib. 15. pag. 680. καὶ ἐκ τῶν τριῶν ἀνεμώνης γένος τὸ καλούμενον ὄρειον, καὶ τὸ [illegible] βολβοῦ ἄνθος. *Poſtea lilium, & ex tribus anemones generibus genus illud, quod montanum vocant, & bulbi codion.* Sed quod ſit genus illud anemones, nec ſe noſſe quidem, quod ingenui viri eſt, palam præ ſe fert.

8. *Dicetur in medicinis.*] Infra, ſect. 94.

9. *Sequitur œnanthe.*] Ea quæ deſcribetur inferius, ſect. 95. Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 7. & ex illo Athenæus, loc. cit. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἡ οἰνάνθη, καὶ τὸ μελάνιον, καὶ τῶν ἀγρίων ὅ τε ἑλειόχρυσος, καὶ τῆς ἀνεμώνης ἡ λειμωνία καλουμένη, καὶ τὸ ξίφιον, καὶ ὑάκινθος.

10. *Melianthum.*] Vide Notas & Emend. num. X.

11. *Genus anemones.*] Et hoc hortenſe, & coronarium: *l'Anemone*. diverſum a ſilveſtribus ac medicis anemones generibus, de quibus ſect. 94. Centum & quinquaginta anemones genera in horto Regio vidimus. Hanc Theophraſtus λειμωνίαν vocat, quaſi pratenſem.

12. *Noviſſima roſa &c.*] Et hæc habet Theophr. loc. cit.

13. *E ceteris hyacinthus &c.*] Theophr. loc. cit.

14. *Sed hæc ita.*] Ita diutiſſime floret, inquit, ſi crebro florem vellas auferuſque, nec ſemineſcere ſinas, nec ſolum apricum deſit: Theophr. Ἡ οἰνάνθη δὲ καὶ ἡ οἰνάνθη · [illegible] ... ἐάν τις ἀφαιρῇ τὸ ἄνθος, καὶ μὴ ἐᾷ σπερματοῦσθαι, καὶ ὅταν τόπος ᾖ εὐήλιος.

15. *Fabula duplex.*] Alteram deſcribit Ovidius lib. 10. Metam. a verſ. 162. ad 220. ubi Hyacinthi pueri, quem Apollo adamarat, in florem ſui nominis converſionem enarrat. Alteram, lib. 13. verſ. 135. ubi Ajacem in eumdem quoque florem mutatum ſcribit: in quo

Littera communis mediis pueroque, viroque,
Inſcripta eſt foliis: hæc nominis, illa querelæ.

Nam in illo flore inſcripta diphthongus Græca AI, querimoniæ ſimul index eſt occiſi ab Apolline pueruli, dum ſimul diſco luderent: & Ajaci eadem, nominis notæ. De Apolline puerum lugente, Ovidius:

Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit, & AI AI
Flos habet inſcriptum, funeſtaque littera ducta eſt.

Prudentius quoque, περὶ στεφάνων, hym. 10. in S. Romanum, verſ. 191.

Rex flevit impuratus occiſum gravi
Diſco, & decorum floridentum ſuccidam:

Nempe Hyacinthum Apollo. De nomine Ajacis lugubri, ipſe Ajax apud Sophoclem:

Αἰαῖ, τίς ἄν ποτ' ᾤεθ' ὧδ' ἐπώνυμον
Τοὐμὸν ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς;
Νῦν γὰρ πάρεστι καὶ δὶς αἰάζειν ἐμοί,
Καὶ τρίς

16. *Heliochryſos.*] Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 21. Ἐχει δὲ ὁ ἑλειόχρυσος τὸ μὲν ἄνθος χρυσοειδές, φύλλα δὲ λεπτά, (non λευκά) καὶ τὸν καυλὸν δὲ λεπτὸν καὶ σκληρόν. Nomen ei a gemina cauſa: & ab aureo flore, & a paludibus in quibus oritur. Hanc amaranti nomine Galenus intellexit, nec aliter vocavit. Rura noſtra, inquit Ruellius, lib. 3. pag. 804. vocant *Chaneſum matus*. Hujus corymbos ruſtici, ut qui non facile marceſcant, ad hibernas reſervant coronas. A Dodonæo pingitur, pag. 267. Dicemus de ea iterum ſect. 96.

17. *Hoc coronare.*] Theophr. loc. cit. Τούτῳ δὲ καὶ ἐάν τις τὸν ἑλειόχρυσον τῷ ἄνθει στεφανῶται, μύρῳ ῥαίνων ἐκ χρυσίου ἀπύρου.

18. *Quod apyron.*] Quod ignem non ſit expertum.

ſtyron vocant, ad gratiam quoque vitæ gloriamque pertinere arbitrantur. Et verni quidem flores hi ſunt.

XXXIX. Sucedunt illis æſtivi, [1] lychnis, & Jovis flos, [2] & alterum genus lilii. [3] Item tiphyon, & amaracus, quem Phrygium cognominant. [4] Sed maxime ſpectabilis pothos. Duo genera hujus: unum, cui flos hyacinthi eſt: alterum candidius, [5] qui fere naſcitur in tumulis, quoniam [6] fortius durat. [7] Et iris æſtate floret. Abeunt & hi, marceſcuntque. Alii rurſus ſubeunt autumno: [8] Tertium genus lilii: & crocum in utroque genere: unum hebes, alterum odoratum: primis omnia imbribus emicantia. [9] Coronarii quidem & ſpinæ flore utuntur: quippe cum ſpinæ albæ cauliculi inter oblectamenta gulæ quoque condiantur. Hic eſt trans maria ordo florum. In Italia violis ſuccedit roſa: huic intervenit lilium: roſam cyanus excipit, cyanum amarantus. Nam [10] vincapervinca ſemper viret, [11] in modum lineæ foliis geniculatim circumdata, [12] topiaria herba. Inopiam tamen florum aliquando ſupplet. Hæc a Græcis chamædaphne vocatur.

XL. [1] Vita longiſſima violæ albæ eſt trimatu. Ab eo tempore degenerat. [2] Roſa & quinquennium perfert, nec reciſa, nec aduſta. Illo enim modo juveneſcit. [3] Diximus & terram referre plurimum. [4] Nam & in Ægypto ſine odore hæc omnia: [5] tantumque myrtis odor præcipuus. Alicubi etiam binis menſibus antecedit germinatio omnium. Roſaria a Favonio foſſa oportet eſſe, iterumque ſolſtitio: Et id agendum, ut intra id tempus perpurgata ac pura ſint.

XLI. Verum hortis coronamentiſque maxime alvearia & apes conveniunt, res præcipui quæſtus compendiique, cum favit. [1] Harum ergo cauſa oportet ſerere thymum, [2] apiaſtrum, roſam, violas, lilium, cytiſum, fabam, erviliam, [3] cunilam, papaver, conyzam, [4] caſiam, mellilotum, [5] meliſſophyllum, cerinthen. [6] Eſt autem cerinthe folio candido, incurvo, cubitalis, capite concavo, mellis ſuccum habente. Horum floris avidiſſimæ ſunt, atque etiam ſinapis, quod miremur, [7] cum olivæ florem ab his non attingi conſtet: ideoque hanc arborem procul eſſe melius ſit: [8] cum aliquas quam proxime ſeri conveniat, quæ & evolantium examina invitent, nec longius abire patiantur. CAP. XII.

XLII. Cornum quoque arborem caveri oportet: [1] flore ejus deguſtato, alvo cita moriuntur. Remedium, ſorba contuſa e melle præbere his, [2] vel urinam hominum, vel

Notæ.

Sect. XXXIX 1. *Lychnis.*] Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 7. Τὰ δὲ θερινὰ μᾶλλον, ἥτε λυχνὶς, καὶ τὸ Διὸς ἄνθος.

2. *Et alterum genus lilii*] Rubens ſcilicet, quod Græci κρίνον vocant, ut dictum eſt ſect. 11. Candidum enim inter vernos flores ſup. ſect. recenſitum eſt.

3. *Item tiphyon.*] Theophr. loc. cit. & ex eo Athenæus lib. 15. pag. 679. Καὶ τὸ τίφυον, καὶ ὁ ἀμάρακος ὁ Φρύγιος. In MSS. Reg. & Colb. *Tiphon.* In Indice, *Tiphyon.* In Thuan ἴφυον. Theophr. ipſe lib. 7 hiſt. cap. 12. τὸ τίφυον ſcripſiſſe videtur. Et lib. 1. de cauſis, cap. 10. τὸ τίφυα. Quid ſit porro tiphyon, neſcit Anguillara, part. 12. pag. 212. neque nos exploratum habemus.

4. *Sed maxime .... potos. Duo genera &c.*] Traduntur hæc quoque a Theophr. lib. 6. hiſtor. cap. 7. Πόθον nos arbitramur eſſe, quem modo florem Conſtantinopolitanum vocant, Galli *Croix de Hieruſalem*, in horto Eyſtettenſi pictum apprime, & apud Dodon. pag. 178

5. *Qui fere naſcitur in tumulis.*] Forte, *qui fere jacitur in tumulis*: Nam ita Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 7. ᾧ χρῶνται πρὸς τοὺς τάφους. Sic enim legit Athenæus, lib. 15. pag. 679.

6. *Fortius durat.*] Χρονιώτερος, Theophr. *diutius vivit.*

7. *Et iris.*] Theophr. loc. cit. Ἀνθεῖ δὲ καὶ ἡ ἶρις τοῦ θέρους.

8. *Tertium genus lilii.*] Purpureum videlicet, ſive narciſſum, de quo ſuperius ſect. 12. quod Theophraſto lib. 6. hiſt. cap. 6. alterum λειρίου genus eſt, ὃ δὲ λείριον, ὃ τὸ λείριον. Quare rurſum ſecundum lilii genus appellat, cap. 7. Τὸ δὲ λείριον τὸ ὄψιον, καὶ ὁ κρόκος, ὅ τε ὀσμώδης ὁμοίως, καὶ ὁ ἄσμος· τοῦτο γὰρ ἀνθεῖ ταῖς πρώταις ὕδασι, ſubintellige ex antecedentibus, μετοπώρου.

9. *Coronarii .... & ſpinæ flore.*] Dum ſpinæ florem audis, acanthi duplex genus intellige, de quo lib. 22 ſect. 34. *Brancam Urſinam* vocant. Plinius in indice hujus loci id ſatis perſpicue admonet, cum ea appellat ex ordine, quæ nunc explanat uberius: *Pothi genera duo: Urſinæ genera duo: Vincapervinca, &c.* De ſpina alba dicetur, lib 24. ſect. 66

10. *Vincapervinca.*] Retinet in officinis nomen *Pervenche* Delineatur a Dodonæo, pag 401. ubi ab eo Clematis daphnoides major appellatus. Vidimus in horto Regio.

11. *In modum lineæ.*] Alii, *in modum lini.* Dodonæus, loc. cit. *in modum lauri.* Utrique male. Linea hoc loco eſt, quam formidinem alii in venatione appellitant, vario plumarum nexu diſcolorem, qua terrentur apri, cervique. Hanc, foliorum congerie, plane repræſentat vincapervinca.

12. *Topiaria herba.*] Topiarium intelligitur opus, quod ex arbore, frutice, vel herba, ad decorem componebatur in teſtudines, aut cameras fornicatum: hinc topiariæ dici merentur arbores, vel herbæ, quæ nimirum huic operi, quod flexiles ſunt, & ſuo lentore ſequaces, accommodantur.

Sect. XL. 1. *Vita longiſſima.*] Theophr. lib. 6 hiſt. cap. 7.

2. *Roſa &*] Theophr. loc. cit. Ῥοδωνίας δὲ πέντε ἔτη ἄνθει τὰ μὴ ἀποτεμνόμενα δηλονότι, μηδ' ἀποκαιόμενα.

3. *Diximus*] Sect. 10.

4. *Nam in Ægypto.*] Theophr. loc cit.

5. *Tantumque myrtis.*] Theophr. loc cit. Cur porro myrtus in Ægypto odoratiſſima ſit, reliquæ inodoratæ gignantur, cauſam idem inveſtigat, lib. 6. de cauſis, cap. 27. pag 385.

Sect. XLI 1. *Harum ergo cauſa.*] Traduntur hæc etiam a Varrone, lib. 3. de re ruſt. cap. 9. pag. 320.

2. *Apiaſtrum.*] Hoc eſt, agreſte apium, ἀγριοσέλινον, non meliſſophylloo, de quo mox. Columella, lib 9. cap. 8. pag. 328 *Sunt qui per initia veris apiaſtrum, atque (ut ille vates ait) trita meliphylla, & cerinthæ ignobile gramen, aliaſque colligant ſimiles herbas, quibus id genus animalium delectatur, & iis alvos perfricent, ut odor & ſuccus vaſis inhæreat.*

3. *Cunilam.*] Sive ſatureiam, de qua lib 19 ſect. 50.

4 *Caſiam.*] Seu cneorum, de quo ſect. 30.

5. *Meliſſophyllum.*] Quod & apiaſtrum Hyginus vocavit, ſect. 29.

6 *Eſt autem cerinthe.*] Ea eſt quæ cerinthe quorumdam major verſicolore flore appellatus a Cluſio, delineaturque lib. 5. hiſt rar. plant. pag. clxvij. viſa a nobis in horto Regio. Cave Ruellio credas qui Paſquetam putat eſſe, lib 2. pag. 446.

7. *Cum olivæ.*] Vide quæ diximus lib. xi. ſect 8.

8. *Cum aliquas quam proxime.*] Ut palmam, & oleaſtrum. Virgil. lib 4 Georg. verſ 20.

Palmaque veſtibulum, aut ingens oleaſter obumbret:
Ut cum prima novi ducent examina reges,
Vere ſuo, ludetque favis emiſſa juventus,
Vicina invitet decedere ripa calori,
Obviaque hoſpitiis teneat frondentibus arbos.

Sect XLII. 1. *Flore ejus deguſtato.*] Et floribus tithymalli, ulmique ſamera deguſtatis, alvi profluvio apes interire Columella prodidit, lib. 9. cap. 13.

2. *Vel urinam &c.*] Sic etiam Hyginus apud Columellam, loc. cit.

boum, [3] aut grana Punici mali, ammineo vino conſperſa. At geniſtas circumſeri alveariis gratiſſimum.

XLIII. Mirum eſt dignumque memoratu, de alimentis quod comperi. [1] Hoſtilia vicus alluitur Pado. Hujus inquilini pabulo circa deficiente imponunt navibus alvos, noctibuſque quina millia paſſuum contrario amne naves ſubvehunt. Egreſſæ luce apes paſtæque, ad naves quotidie remeant, mutantes locum, donec pondere ipſo preſſis navibus * Cap. XIII. plenæ alvi intelligantur, revectiſque eximantur mella. * Et in Hiſpania mulis provehuntur, ſimili de cauſa.

XLIV. Tantumque pabulum refert, ut mella quoque venenata fiant. [1] Heracleæ in Ponto, quibuſdam annis perniciosiſſima exſiſtunt, ab iiſdem apibus facta. Nec dixere auctores, e quibus floribus ea fierent. Nos trademus, quæ comperimus. Herba eſt ab exitio & jumentorum quidem, ſed præcipue caprarum, appellata [2] ægolethron. Hujus flores concipiunt noxium virus, aquoſo vere marceſcentes. Ita fit, ut non omnibus annis ſentiatur hoc malum. Venenati ſigna ſunt, quod omnino non denſatur, quod color magis rutilus eſt, odor alienus, [3] ſternumenta protinus movens, quod ponderoſius innoxio. Qui edêre, abjiciunt ſe humi, refrigerationem quærentes: [4] nam & ſudore diffluunt. Remedia ſunt multa, quæ [5] ſuis locis dicemus. Sed quoniam ſtatim repræſentari aliqua in tantis inſidiis oportet, [6] mulſum vetus e melle optimo & ruta: ſalſamenta etiam, ſi rejiciantur ſumpta crebro. Certumque eſt id malum [7] per excrementa ad canes etiam pervenire, ſimiliterque torqueri eos. Mulſum tamen ex eo inveteratum, innocuum eſſe conſtat: & ſeminarum cutem nullo melius emendari cum coſto, ſugillata [8] cum aloë.

XLV. [1] Aliud genus in eodem Ponti ſitu, gente Sannorum, mellis, quod ab inſania, quam gignit, [2] mænomenon vocant. Id exiſtimatur contrahi flore rhododendri, quo ſcatent ſilvæ. Genſque ea, cum ceram in tributa Romanis præſtet, mel (quoniam exitiale eſt) [3] non vendit. Et in Perſide, & in Mauretaniæ Cæſarienſis Gætulia, contermina Maſſæſylis, venenati favi gignuntur: quidamque a parte, quo nihil eſſe fallacius poteſt, niſi quod livore deprehenduntur. Quid ſibi voluiſſe Naturam iis arbitremur inſidiis, ut ab iiſdem apibus, nec omnibus annis fierent, aut non totis favis? Parum erat genuiſſe rem, in qua venenum facillime daretur: etiamne hoc ipſa in melle tot animalibus dedit? Quid ſibi voluit, niſi ut cautiorem minuſque avidum faceret hominem? [4] non enim & ipſis jam apibus cuſpides dederat, & quidem venenatas? remedio adverſus has utique non differendo. [5] Ergo malvæ ſucco, aut foliorum ederæ perungi ſalutare eſt, vel percuſſos eas bibere. [6] Mirum tamen eſt, venena portantes ore, fingenteſque ipſas non mori: niſi quod illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiam apibus: Cap. XIV. ſicut contra ſerpentes [7] Pſyllis Marſiſque inter homines.

XLVI. Aliud in Creta miraculum mellis. [1] Mons eſt Carina IX. M. paſſuum ambitu: intra quod ſpatium muſcæ non reperiuntur, natumque ibi mel nuſquam attingunt. Hoc experimento ſingulare medicamentis eligitur.

XLVII. [1] Alvearia orientem æquinoctialem ſpectare convenit. Aquilonem evitent: nec Favonium minus. [2] Alvos optimas e cortice, ſecundas ferula, tertias vimine. [3] Multi eas & e ſpeculari lapide fecere, ut operantes intus ſpectarent. [4] Circumlini alvos fimo bu-

NOTÆ.

3. *Aut grana Punici.*] Columella, loc. cit. & Palladius, lib. 4 in Martio, tit. 15. pag. 106.

Sect. XLIII. 1. *Hoſtilia.*] Hoſtilia vicus Veronenſium, inquit Tacitus, lib. 3 hiſt. pag. 63 Nunc eſt Ferrarienſis agri, & nomen ſervat: *Oſtiglia*

Sect. XLIV. 1. *Heraclea.*] Sic Dioſc. lib. 2. cap. 103. & lib. 2. Εὐπορ. cap. 138. pag. 121.

2. *Ægolethron.*] Quod ſit αἰγῶν ὄλεθρος, caprarum pernicies D. de Tournefort, in Hiſtoria Academiæ Regiæ Scientiarum, anni 1704. pag. 351 hunc Plinii locum inſigniter laudat; & ægolethron putat eſſe plantam, quam ipſe Chamærhododendron Ponticam appellat, delineatque pag. 348.

3. *Sternumenta.*] Dioſc. loc cit

4. *Nam & ſudore.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Suis locis dicemus.*] Libro 29. ſect. 31 &c.

6. *Mulſum vetus.*] De mulſo & ſalſamentis, concinit Plinio Dioſc loc cit. ſed ita ut ſalſamenta vomitione rejiciantur, quæ Plinii quoque mens eſt

7. *Per excrementa.*] Sic libri vulgati, cum Reg. 1. cod. At Reg. 2. & Chiffl. *per excrementa* An exſcreationes intelligunt, quas lambere canes ſolent? De excremento ſeu ſtercore, Dioſc. lib. 2. Εὐπορ. cap. 138 accepit. Τὴν ἄφοδον δὲ τῶν φαγόντων τὸ μέλι κύνες, ἢ κύνες φαγόντες, τὸ αὐτὸ πάσχουσι.

8. *Cum aloë.*] Sic etiam MSS. Dioſc. loc cit. *cum ſale*, μετὰ δὲ ἁλὸς, πλάσματα.

Sect. XLV. 1. *Aliud genus.*] De eo melle inſano, vide Diodor. Sicul. lib. 14. pag. 260 Ælianus, lib 5. hiſt. anim. cap. 42 & auctor libri de Mirab. auſcult. e buxo legi mel iſtud aiunt.

2. *Mænomenon.*] Μαίνομαι Græce *inſanio.*

3. *Non vendit.*] Forte rectius, *non pendit.*

4. *Non enim & ipſis.*] Hoc eſt, quaſi non apes ipſæ haberent, quo lædere poſſent, & hominem eſſe cautiorem cogerent.

5. *Ergo malvæ ſucco.*] Dioſc. lib. 2. Εὐπορ. cap. 121. pag. 116.

6. *Mirum tamen*] Mirari ſubit, cur apes ipſæ non moriantur, quæ venena portant ore, & venena fingunt.

7. *Pſyllis Marſiſque.*] De quibus dictum eſt lib. 7. ſect. 2.

Sect. XLVI. 1. *Mons eſt Carina.*] Sic MSS. Reg Colb. 2. &c. Quidam *Carma.* Colb. 1. *Narina.* Forte *Carnia* cujus nominis montem in Arcadia eſſe auctor eſt Callimachus, hym. in Dian. verſ. 109 Montem Cretæ, melle nobilem, ut Atticæ Hymettum, auctor Geopon. lib. 15. cap. 7. Ἀνεγερμομυορέιον vocat.

Sect. XLVII. 1. *Alvearia orientem.*] Deflecti in orientem brumalem præcipit Columella, lib. 9. cap. 7. pag 315. Palladius quoque, lib. 1. cap. 38 pag. 33.

2. *Alvos optimas*] Columella, lib. 9. cap. 6. pag. 323. *Igitur ordinatis ſedibus, alvearia fabricanda ſunt pro conditione regionis: ſive illa ferax eſt ſuberis, haud dubitanter utiliſſimas alvos faciemus ex corticibus, quia nec hieme rigent, nec candent æſtate: ſive ferulis exuberat, iis quoque, cum ſint natura corticis ſimiles, a quibus commode vaſa texuntur. Si neutrum aderit, opere textorio ſalicibus connectuntur, &c.* Sic etiam Palladius loc. cit. Denique Varro, lib. 3. de re ruſt. cap. 16. pag. 110.

3. *Multi eas.*] Et e vitro, & e cornu laternæ condita alvearia vidimus, lib. XI. ſect. 16.

4. *Circumlini.*] Varro, loc. cit. *Vtiles fimo bubulo oblinunt intus & extra, ne aſperitate abſterreantur.*

bulo utiliſſimum, operculum a tergo eſſe [5] ambulatorium, ut proferatur intus, ſi magna ſit alvus, aut ſterilis operatio, ne deſperatione curam abjiciant: [6] id paulatim reduci, fallente operis incremento. [7] Alvos hieme ſtramento operiri, crebro ſuffiri, maxime [8] fimo bubulo. [9] Cognatum hoc iis, innaſcentes beſtiolas necat, araneos, papiliones, teredines: apeſque ipſas excitat. Et araneorum quidem exitium facilius eſt: papilio peſtis major. [10] Tollitur vere, cum matureſcit malva, noctu, interlunio, cælo ſereno, accenſis lucernis ante alvos. In eam flammam ſeſe ingerunt.

XLVIII. [1] Si cibus deeſſe cenſeatur apibus, uvas paſſas ſiccaſve, ficoſque tuſas, ad fores earum poſuiſſe conveniat. [2] Item lanas tractas madentes paſſo, aut defruto, aut aqua mulſa. Gallinarum etiam [3] crudas carnes. Quibuſdam etiam æſtatibus iidem cibi præſtandi, cum ſiccitas continua florum alimentum abſtulit. Alvorum, cum mel eximitur, illini oportet exitus, meliſſophyllo aut geniſta tritis: aut medias alba vite præcingere, ne apes diffugiant. Vaſa mellaria aut favos lavari aqua præcipiunt: hac decocta, fieri ſaluberrimum acetum.

XLIX. [1] Cera fit expreſſis favis, ſed ante purificatis aqua, & triduo in tenebris ſiccatis, quarto die liquatis igni in novo fictili, aqua favos tegente, tunc ſporta colatis. Rurſus in eadem olla coquitur cera cum eadem aqua, excipiturque alia frigida, vaſis melle circumlitis. Optima, [2] quæ Punica vocatur. [3] Proxima quam maxime fulva, odoriſque mellei, pura, natione autem Pontica, quam conſtare equidem miror [4] inter venenata mella: [5] deinde Cretica, plurimum enim ex propoli habet, [6] de qua diximus in natura apum. Poſt has Corſica, quoniam ex buxo fit, habere quamdam vim medicaminis putatur. [7] Punica fit hoc modo. Ventilatur ſub divo ſæpius cera fulva. Deinde fervet in aqua marina, ex alto petita, addito nitro. [8] Inde lingulis hauriunt florem, id eſt, candidiſſima quæque, transfunduntque in vas, quod exiguum frigidæ habeat. Et rurſus marina decoquunt ſeparatim: dein vas ipſum refrigerant. Et cum hæc ter fecere, juncea crate ſub dio ſiccant Sole, Lunaque: hæc enim candorem facit. Sol ſiccat: & ne liqueſaciat, protegunt tenui linteo. Candidiſſima vero fit poſt inſolationem etiamnum recocta. Punica medicinis utiliſſima. Nigreſcit cera addito chartarum cinere, ſicut anchuſa admixta rubet. Varioſque in colores pigmentis traditur, ad edendas ſimilitudines, & innumeros mortalium uſus, [9] parietumque etiam & armorum tutelam. Cetera de melle apibuſque in natura earum dicta ſunt. Et hortorum quidem omnis fere ratio peracta eſt.

CAP. XV.

L. Sequuntur herbæ ſponte naſcentes, quibus pleræque gentium utuntur in cibis, maximeque Ægyptus, frugum quidem fertiliſſima, ſed ut prope ſola iis carere poſſit: tanta eſt ciborum ex herbis abundantia. In Italia pauciſſimas novimus, fraga, [1] tamnum, [2] ruſcum, [3] batin marinam, batin hortenſiam, quam aliqui aſparagum Gallicum vocant. Præter has [4] paſtinacam pratenſem, [5] lupum ſalictarium, eaque verius oblectamenta, quam cibos.

NOTÆ.

5. *Ambulatorium.*] Mobile, ut proferatur intus, cum opus. & ſic coanguſtetur alveare, ſi majus æquo ſit, ne in vaſto loco & inani deſpondeant animum Varro. loc. cit.

6. *Id paulatim reduci.*] Subintellige, utiliſſimum Quod autem ſequitur, *fallente operis incremento*, ſimili forma loquendi Seneca uſus, lib. 3. Nat. quæſt. cap 27. *Natura parce utitur viribus, diſpenſatque ſe incrementis fallentibus.*

7. *Alvos hieme.*] Sic MSS. omnes ubique: ſic Varro, & alii. alvos femineo genere pro alveari dixere.

8. *Fimo bubulo.*] Columella, lib. 9. cap. 14 pag 336.

9. *Cognatum hoc iis &c.*] Columella, loc. cit. & Pallad. lib. 4. in Martio, tit. 15. pag. 107.

10. *Tollitur vere.*] Colum. lib. 9. cap. 14 pag. 338. *Quo tempore florent... ſi vas aeneum ſimile miliario veſpere ponatur inter alvos, & in fundum ejus lumen aliquod demittatur, undique papiliones concurrunt: dumque circa flammulam volitant, aduruntur.* Ita Pallad. lib. 5 in Aprili, tit. 8 pag. 113. Sic porro MSS. omnes: non, ut editi, *Tollitur vero.*

Sect. XLVIII. 1. *Si cibus.*] Varro, lib. 3. de re ruſt. cap. 16. pag. 110. *Præparandus his cibus, ne tum melle cogantur ſolo vivere... Igitur ficorum pinguium... in offas prope apponunt... Alii aquam mulſam in vaſculis prope ut ſit, curant: in qua addunt lanam purpuream, per quam ſugant: uno tempore, ne potu nimium impleantur, aut ne incidant in aquam... Alii uvam paſſam, & ficum cum pinſerunt, affundunt ſapam &c.* Vide etiam Colum. loc. cit pag 339.

2. *Item lanas tractas.*] Carminatas, pexas.

3. *Crudas carnes.*] Ita libri vulgati, cum Colb. 1. Rectius forte, cum Reg. 1. 2. Colb. 2. Th. & Chiffl. *nudas carnes*, hoc eſt. a pelle exutas, ac pingui, ut exhiberi ægris ſolet.

Sect. XLIX. 1. *Cera fit.*] Eleganter Columella, lib. 9. cap. 16. pag 344 *Expreſſæ favorum reliquiæ, poſteaquam diligenter aqua dulci proluta ſunt, in vas aeneum conjiciuntur: adjecta deinde aqua liquantur ignibus: quod ubi factum eſt, cera per ſtramenta vel juncos defuſa colatur: atque iterum ſimiliter de integro coquitur, & in quas quiſque voluit formas, aqua prius dejecta, defunditur.*

2. *Quæ Punica.*] Candoris eximii.

3. *Proxima quam.*] Sic Dioſc. lib. 2. cap. 105.

4. *Inter venenata mella.*] Quæ in eodem Ponti ſitu naſcuntur, ut dictum eſt ſect 44. & 45.

5. *Deinde Cretica.*] Dioſc. loc. cit.

6. *De qua diximus*] Libro 11. ſect. 6.

7. *Punica fit.*] Hunc fere modum candidiſſimæ ceræ concinnandæ tradit Dioſc. loc. cit.

8. *Inde lingulis.*] Ita MSS. ſive, ut editi, *ligulis*, hoc eſt, cochlearibus.

9. *Parietumque.*] Ad tutelam picturæ, qua parietes, clypeoſque. & arma reliqua ornabant, quaſi cujuſdam tectorii vice, ceræ tenuiſſimæ cruſtam coriumve inducere, mos veterum fuit, nunc antiquatus. Cereorum nulla fit mentio.

Sect. L. 1. *Tamnum.*] Ita MSS. omnes, Reg. Colb. Th. Chiffl. tum hoc loco, tum in Indice: non *taminum*, ut editi. Vitis ſilveſtris Dodonæi eſt, pag. 396. Vitis nigra Matthioli, pag. 1285. cujus fructus uva taminia appellatur. Hæc Martio menſe mittit aſparagos ſeu prima germina: quæ digeſta in faſciculos venalia circumferunt, & aſparagorum more decocta mandunt.

2. *Ruſcum.*] Seu myrtum ſilveſtrem, cujus cauliculi quoque incipientes, aſparagorum modo in cibo ſumuntur, ut dicemus lib. 23. ſect. 83.

3. *Batin.*] De ea dicemus lib. 26. ſect. 50.

4. *Paſtinacam.*] Gallicam, opinor, cui *carota* nomen vulgus affinxit, ut diximus lib. 19. ſect. 27.

5. *Lupum.*] Lupulum officinæ paſſim vocant, lupumque ſalictarium: Galli, *du Houblon.* Pingitur a Dodonæo, pag. 404. Aſparagi, ſeu primi turiones, qui vere erumpunt, mitiores ſunt, & in edulia recipiuntur.

LI. In Ægypto nobiliſſima eſt [1] colocaſia, quam [2] cyamon aliqui vocant. Hanc e Nilo metunt, caule, cum coctus eſt, [3] araneoſo in mandendo: thyrſo autem, qui inter folia emicat, ſpectabili: foliis latiſſimis, ſi arboreis comparentur, ad ſimilitudinem eorum [4] quæ perſonata in noſtris amnibus vocamus. Adeoque Nili ſui dotibus gaudent, ut implexis colocaſiæ foliis in variam ſpeciem vaſorum, potare gratiſſimum habeant. [5] Seritur jam hæc in Italia.

LII. [1] In Ægypto proxima auctoritas cichorio eſt, quam diximus intubum erraticum. [2] Naſcitur poſt Vergilias. [3] Floret particulatim. [4] Radix ei lenta, quare etiam ad vincula utuntur illa. [5] Anthalium longius a flumine naſcitur, meſpili magnitudine & rotunditate, ſine nucleo, ſine cortice, folio cyperi. [6] Mandunt igni paratum: mandunt [7] & œtum, cui pauca folia minimaque, verum radix magna. [8] Arachidna quidem & aracos, cum habeant radices ramoſas ac multiplices, nec folium, nec herbam ullam, aut quidquam aliud ſuper terram habent. [9] Reliqua vulgarium in cibis apud eos herbarum nomina, [10] condrilla, [11] hypochœris & caucalis, [12] anthriſcum, [13] ſcandix, quæ ab aliis tragopogon vocatur, foliis croco ſimillimis: [14] parthenium, ſtrychnum, corchorus, [15] & æquinoctio naſcens aphace, acinos: [16] epipetron vocant, quæ numquam floret. [17] At e contrario aphace ſubinde marceſcente flore emittit alium, tota hieme, totoque vere, uſque in æſtatem.

LIII. [1] Multas præterea ignobiles habent: ſed maxime celebrant [2] cnicon Italiæ

NOTÆ.

Sect. LI. 1. *Colocaſia.*] Quam in Ægypto colocaſiam videre Bellonius, & Proſper Alpinus, & ab incolis *Culcas* appellari tradunt, radice prædulci, edulique, non a Pliniana modo deſcriptione diſcrepat, ſed alterius plane formæ eſt, quam qualem eſſe dixere Herodotus, Theophraſtus, Dioſcorides, aliique. Vide Bellonium, lib. 2. Obſerv. cap. 19. Alpinum, lib. de plantis Ægypti, cap. 33. pag. 102. Cluſium, lib. 4. hiſt. rar. plant. cap. 50. ex quibus multa Salmaſius in ſuum prægrande volumen Plinianarum Exercit. tranſtulit, pag. 972. & ſeqq. Sed neque arum Ægyptium eſt colocaſium iſtud, ſeu *Culcas* hodiernum, quanquam ita Salmaſio viſum eſt, pag. 973. ut conferenti ea quæ de aro dicta ſunt lib. 19. ſect. 30. cum icone colocaſiæ a prædictis auctoribus delineata, conſtabit.

2. *Cyamon aliqui.*] Κύαμον, fabam. Sed unde iſti hanc colocaſiæ appellationem affinxerint, unde hæc nata appellatio, incompertum. Hodierna Ægypti colocaſia, & fructu, & flore, & caule, atque adeo ſimilitudine fabæ omni caret. Cave enim fabam Ægyptiam intelligi hic putes, quæ a colocaſia diverſiſſima eſt, uti ex illius deſcriptione liquet, quam Plinius affert lib. 18. ſect. 30.

3. *Araneoſo.*] Hoc eſt, caule filis minutis, cujuſmodi aranea ſunt, fibriſque nervoſo. Diphilus Siphnius, apud Athen. lib. 3. pag. 73. fabæ quoque Ægyptiæ radicem (quam & κολοκάσιον quidam imperite dixere) ἐριώδη ait eſſe, hoc eſt, lanoſam. Idem de colocaſiæ caule Martialis, lib. 13. Epigr. 57. cujus lemma, *Colocaſia:*

Niliacum ridebis olus, lanaſque ſequaces,
Improba cum morſu fila manuque trahes.

Et lib. 8. Epigr. 33.

Lenta minus gracili creſcunt colocaſia filo.

4. *Quæ perſonata in noſtris amnibus*] MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Th. &c. *quæ perſonata in noſtris manibus.* Forte, *mambos*, rectius. Nam perſonata, de qua lib. 25. ſect. 58. in amnibus non naſcitur. Salmaſius, pag. 970. legit, *quæ per ſe nata in noſtris amnibus notamus*, ſed nec ſcriptis ſecundis, in quibus *vocamus* legitur: nec oratione ſatis perſpicua: quid enim illud eſt *per ſe nata?* Quin ſtatim Nymphæam dicebat, quam probe norat, quam prolixe deſcribit lib. 25. ſect. 37. ſi Nymphæam, ut Salmaſius putat, intellexit?

5. *Seritur jam.*] Ipſa colocaſia Ægyptiaca, etſi peregrina, alieniſque cæli ac ſoli, ſerebatur olim in Italia. Teſtis Maro in Ecloga 4. verſ. 40.

Mixtaque ridenti colocaſia fundet acantho.

Dicit inter acanthos, notiſſimam tum in hortis herbam colocaſia quoque ſponte ſua naſcitura paſſim, quæ peregrina erat herba. Eſt & alia vulgaris colocaſia, quam Palladius deſcribit in Februario, tit. 24.

Sect. LII. 1. *In Ægypto .... cichorio.*] De quo diximus lib. 19. ſect. 40. & lib. 20. ſect. 29.

2. *Naſcitur.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 10.

3. *Floret &c.*] Theophr. loc. cit.

4. *Radix ei lenta.*] De caule id prodidit Theophr. Ὁ δὲ τῆς κιχορίας καυλὸς μέγας .... ὅτι δὲ γλίσχρος καὶ δυσδιαίρετος· διὸ καὶ δεσμῷ χρῶνται.

5. *Anthalium longius.*] In locis arenoſis, inquit Theophraſtus lib. 4. hiſt. cap. 10. haud procul a flumine: Ἐν δὲ τοῖς ἀμμώδεσι χωρίοις, ἃ ἔστιν οὐ πόῤῥω τοῦ ποταμοῦ, φύεται κατὰ γῆς ὃ καλοῦσι μαλιναθάλλην. Anthalium, ex ἀνὰ & θάλλω, regermino: quam vim habet & Theophraſtea vox μαλιναθάλλη, ex μάλα, valde, & ἀναθάλλω, regermino. Iiſdem notis delineatur a ſcriptore Græco: Στρογγύλον τῷ σχήματι, μέγεθος δὲ ἡλίκον μέσπιλον, ἀπύρηνον δὲ, ἄφλοιον· φύλλα ἀφίησιν ἀπ' αὐτοῦ ὅμοια κυπείρῳ.

6. *Mandunt igni.*] Theophr. ἕψουσιν ἐν βρύτῳ, *decoquunt in bryto.* quod potionis genus eſt ex hordeo, inquit Athenæus libro 10. pag. 446. aut ex radicibus, ut Hellanicus, ὡς ἀνίσται.

7. *Et œtum*] Theophr. lib. 1. hiſt. cap. 11. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἐν Αἰγύπτῳ καλούμενον οἶτον. Heſychius: Οἶτον, τὸ ὑπ' ἐνίων οἶον.

8. *Arachidna.*] Theophr. loco proxime cit. de ἀραχίδνῃ & ἀράκῃ habet plane paria. Herbæ hoc ævo ignotæ.

9. *Reliqua vulgarium.*] Hæc apud Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 7. ſimiliter leguntur.

10. *Condrilla*] Κονδρίλλη Dioſcoridi, lib. 2. cap. 161. Apud Theophr. loco cit. ἀνδρύαλα, pro κανδρύαλα. Nam MSS. Pliniani omnes tum hoc loco, tum in Indice, Reg. Colb. Th. habent *candryala.* Herba eſt cichorio ſimilis, ob idque & κιχώριον & σερίδα quidam vocarunt, teſte Dioſc. & agreſtis intybi genus eſſe dixerunt, inquit Oribaſii interpres, fol. 201. lib. 11.

11. *Hypochœris &c.*] Ὑποχοιρὶς, καυκαλὶς, Theophraſt. loco cit.

12. *Anthriſcum.*] Vitioſe legitur apud Theophr. ἀνθαρίσκος. Heſychius: ἄνθρισκον, λάχανον ἔχον ἄνθος ὡς ἄνηθον. Auctor Etymolog. Ἄνθρισκα, ἄγρια λάχανα τὰ παραπλήσια ἀνήθῳ. Folio hæc ſimilitudo conſtat, non umbella, aut ſemine.

13. *Scandix.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 8. Σκάνδιξ. Et cap. 7. Κόμη, ἣν τραγοπώγωνα καλοῦσιν, ἡ τὴν μὲν ῥίζαν ἔχει μακρὰν καὶ γλυκεῖαν, τὰ δὲ φύλλα τῷ κρόκῳ ὅμοια, &c.

14. *Parthenium &c.*] Παρθένιον, στρύχνον, κόρχορος. Theophraſt. lib. 7. hiſt. cap. 7.

15. *Et æquinoctio.*] Primis poſt æquinoctium imbribus germinationem fieri, ἀφάκης, καὶ τοῦ κνάκου, ſcribit Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 8. ubi κύνακος Turnebus ait legendum. In MSS. Reg. 2. Colb. Th. Chiffl. tum hoc loco, tum in Indice, *acynos.* Tamen iidem inferius, ſect. 101. *acinon* vocant. Et Reg. 1. qui codex eſt optimæ notæ, hoc loco, ſic habet: *aphace, acino, epipetron vocant, &c.* In eo Theophraſti loco ἐχινόπας legit Salmaſius in Solin. pag. 1292. Sed diverſam echinopoda ab acino puto. Aphace hæc Theophraſtea, ex olerum genere eſt, & intubaceorum, ſoli Ægypto cognita. De acino dicemus ſect. 101. ubi de cognatarum ſimul herbarum, batis, colocaſiæ, anthalii, ſtrychni, corchori, medicinis agetur.

16. *Epipetron.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 8. Ἔνια δὲ καὶ ὅλως ἀνανθεῖ, καθάπερ καὶ τὸ ἐπίπετρον. Meminere hujus & alii: Ariſt. lib. 4. de part. anim. cap. 5. Galenus, lib. 4. Meth. med. cap. 5. Heſychius, aliique.

17. *At e contrario.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 8. & cap. 11. totidem verbis.

Sect. LIII. 1. *Multas præterea .... habent.*] Ægyptii nimirum.

2. *Cnicon.*] De qua Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 4. Τῆς κνήκου δύο γένη. &c. Alii κνῆκος ſcribunt, Galenus, Ariſtoteles, ceteri, præter Heſychium. Cnicus ſativus, ſeu Carthamum officinarum a Cluſio pingitur, libro 5. pag. clij. cnici vulgaris nomine. In horto Regio vidimus. Galli vo-

ignotam

ignotam, ipſis autem oleo, non cibo gratam. [3] Hoc faciunt è ſemine ejus. Differentia prima, ſilveſtris & ſativæ. Silveſtrium duæ ſpecies: [4] Una mitior eſt, ſimili caule, [5] tamen rigido: [6] itaque & colu antiquæ mulieres utebantur ex illis: quare quidam [7] atractylida vocant. [8] Semen ejus candidum & grande, amarum. [9] Altera hirſutior, [10] toroſiore caule, [11] & qui pæne humi ſerpat, minuto ſemine. [12] Aculeatarum generis hæc eſt: quoniam diſtinguenda ſunt & genera.

LIV. Ergo quædam herbarum ſpinoſæ ſunt, quædam ſine ſpinis. Spinoſarum multæ ſpecies. [1] In totum ſpina eſt aſparagus, [2] ſcorpio: nullum enim folium habet. [3] Quædam ſpinoſa, foliata ſunt, ut carduus, eryngion, [4] glycyrrhiza, urtica. Iis enim omnibus foliis ineſt aculeata mordacitas. [5] Aliqua & ſecundum ſpinam habent folium, ut tribulus, & ononis. [6] Quædam in folio habent & in caule, [7] ut pheos, quod aliqui ſtœben appellavere. [8] Hippophaës ſpinis geniculatum: [9] tribulo proprietas, quod & fructum ſpinoſum habet.

LV. Ex omnibus his generibus [1] urtica maxime noſcitur, [2] acetabulis in flore purpuream lanuginem fundentibus, ſæpe altior binis cubitis. Plures ejus differentiæ: Silveſtris, quam & feminam vocant: mitiorque. Et in ſilveſtri, [3] quæ dicitur cania, acrior, caule quoque mordaci, fimbriatis foliis. Quæ vero etiam odorem fundit, Herculanea vocatur. Semen omnibus copioſum, nigrum. Mirum ſine ullis ſpinarum aculeis lanuginem ipſam eſſe noxiam, & tactu tantum leni pruritum, [4] puſulaſque confeſtim aduſto ſimiles exſiſtere. Notum eſt & remedium olei. Sed mordacitas non protinus cum ipſa herba gignitur, nec niſi Solibus roborata. Incipiens quidem ipſa naſci vere, non ingrato, multis etiam religioſo in cibo eſt, ad pellendos totius anni morbos. Silveſtrium quoque radix omnem carnem teneriorem facit, ſimulque cocta innoxia eſt. Morſu carens, [5] lamium vocatur. [6] De ſcorpione dicemus inter medicas.

LVI. [1] Carduus & folia & caules ſpinoſæ lanuginis habet. Item acorna, leucacanthos, chalceos, cnicos, polyacanthos, onopyxos, helxine, ſcolymos. Chamæleon in foliis non habet aculeos. [2] Eſt & illa differentia, quod quædam in iis multicaulia ramoſaque ſunt, ut carduus. Uno autem caule, nec ramoſum, cnicos. Quædam cacumine CAP. XVI.

NOTÆ.

cant, *Saffran baſtard, ou Graine de Perroquet.*

3. *Hoc faciunt.*] Oleum videlicet.

4. *Una mitior eſt*] Atractylis ea eſt, a Dodonæo delineata, pag. 724. & a Lobelio in Obſerv. pag. 483. Græcis ἀτρακτυλίς, & πίνος ἀγρία, ut Aetio, Heſychio & Galeno, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 561. Cnico, ſativæ ſcilicet, ſimilem dicit Dioſc. lib. 3. cap. 140. Viſa a nobis in horto Regio.

5. *Tamen rigido*] Hoc eſt, erecto, ſive rectiore: ὀρθοκαυλότερος dixit Theophraſtus.

6. *Itaque & colu.*] Theophr. loc. cit. Διὸ καὶ τοῖς ἀτράκτοις ἐχρῶντο αἱ ἀρχαῖαι γυναῖκες. Πήνιον & ἄτρακτος colum interdum ſonant.

7. *Atractylida.*] Scholiaſtes Theocriti ad verſ. 52. Idyll. 4. Ἀτρακτυλίς, εἶδος βοτάνης, ἡ ἀκανθώδης· εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ τὰς ἀρχαίας γυναῖκας ἀτράκτους ποιεῖν ἐξ αὐτῶν.

8. *Semen ejus.*] Fructus: καρπὸν δ' ἔχει μέλανα καὶ μέγαν, καὶ πικρόν. Theophr. lib. 6 hiſt. cap. 4. verius.

9. *Altera hirſutior.*] Altera Dodonæi atractylis, ſeu carduus benedictus, pag. 725. a Lobelio item delineatus, pag. 484. *Chardon benit.*

10. *Toroſiore.*] Craſſiore, pinguiore.

11. *Et qui pæne humi.*] Theophr. loc. cit. τρόπον τινὰ ἐπιγειόκαυλος.

12. *Aculeatarum.*] Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 3. Καὶ ἡ κνῆκος τῷ γὰρ φύσει ἀκανθώδης ἐστί. Sic etiam Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 161.

Sect. LIV. 1. *In totum ſpina.*] Quæ tantum ſpinas pro foliis habent, ſimpliciter ἀκανθώδη vocat Theophraſt. lib. 6. hiſt. cap. 1. Τὰ μὲν ἁπλῶς εἰσιν ἀκανθώδη, ὥσπερ ὁ ἀσπάραγος καὶ σκόρπιος· οὐδὲ γὰρ ἔχουσι φύλλον οὐδὲν παρὰ τὰς ἀκάνθας. Quod iterum cap. 3. repetit. De Ravennate aſparago Martialis, lib. 13. Epigr. 21.

Mollis in æquorea quæ crevit ſpina Ravenna,

2. *Scorpio.*] De eo dicemus lib. 22. ſect. 17.

3. *Quædam ſpinoſa, foliata.*] Hoc eſt, quædam folia habent ſpinis aculeata: φυλλάκανθα ea vocantur a Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 3 adducente σκόλυμον carduum in exemplum: ἠρύγγιον & κνῆκος, cap. 1.

4. *Glycyrrhiza.*] Vide quæ de ea dicturi ſumus lib. 22. ſect. 10.

5. *Aliqua & ſecundum.*] Theophr. lib. 6. hiſtor. cap. 3. παρὰ τὴν ἄκανθαν ἔχοντα φύλλον, juxta aculeum folium gerunt.

6. *Quædam in folio.*] Theophr. loc. cit. Ὅτι φλέως, καὶ ὁ τρίβολος, καὶ ἡ κάππαρις, ἴδιον ἔχει, τὸ μὴ μόνον τὸν καυλὸν ἄκανθαν ἔχειν, ἀλλὰ καὶ τὸ φύλλον ἀκανθῶδες. *Phleos, tribulus, cappariſque, peculiare hoc habent, ut non ſolum caulem aculeatum, ſed etiam folium hiſpidum habeant.* Et cap. 5 ἡ ὄνωνις, καὶ ὁ τρίβολος, καὶ ὁ φλέως, ὃ δή τινες καλοῦσι στοιβήν.

7. *Ut pheos.*] Ita libri omnes, etiam MSS. tum hoc loco, tum in Indice. Theophraſto nihilominus, φλέως. Sed eidem, lib. 6. hiſtor. cap. 5. ἱππόφεως, quæ & ipſa στοιβὴ nuncupatur.

8. *Hippophaës.*] In MSS. *hippophes.* Græcis, ἱππόφαες; ἱππόφεως, ἱπποφαὴς, & ἱππόφεως promiſcue dicitur. Vide lib. 22. ſect. 14. & Dioſc. in Nothis, pag. 474.

9. *Tribulo proprietas.*] Theophraſt lib. 6 hiſt. cap. 4. ὁ δὲ τρίβολος ἴδιον ἔχει, ὅτι ἀκανθώδη τὸν καρπὸν ἔχει. *Id tribulus peculiare habet, quod fructus integumentum ſpinoſum ſive aculeatum habet.* In MSS *tribuno,* pro *tribulo.*

Sect. LV. 1. *Urtica.*] *De l'Ortie* · cui cognatam minorem novimus, *l'Ortie grieſche*

2. *Acetabulis.*] Vaſculis quibuſdam, quibus ſemen & lanugo continentur, quæ acetabuli ſpeciem repræſentant.

3. *Quæ dicitur cania.*] Ita MSS. omnes. Sunt qui *canina* legi malint.

4. *Puſulaſque*] Sic libri omnes MSS non *puſtulas.* Celſus, lib 5. cap. 28. *Puſtularum plura genera ſunt. Nam modò circa totum corpus, partemve, aſpredo quædam fit ſimilis his puſtulis, quæ ex urtica, vel ex ſudore naſcuntur: ἐξανθήματα Græci vocant: eaque modo rubent, modo colorem cutis non excedunt. Nonnumquam plures ſimiles variis oriuntur, nonnumquam majores puſtulæ, lividæ, aut pallidæ, aut nigræ, aut aliter naturali colore mutato: ſubeſtque his humor. Ubi hæ ruptæ ſunt, infra quaſi exhulcerata caro apparet: φλυκταίναι Græce nominantur. Fiunt vel ex frigore, vel ex igni, vel ex medicamentis.* Gallis, *des puſtules, des ampoules, des elevures.*

5. *Lamium vocatur.*] Sive urtica iners, cujus triplex genus a Dodonæo depingitur, pag. 135. viſum a nobis in horto Regio: *Ortie morte.* Galeopſis eſt Dioſcoridi, lib. 4. cap. 95.

6. *De ſcorpione dicemus.*] Libro 22. ſect. 17.

Sect. LVI. 1. *Carduus.*] Theophraſto σκόλυμος eſt, eadem recenſenti, lib 6. hiſtor. cap. 3. Σκόλυμος, ἄκορνα, λευκάκανθος, χαλκεὸς, κνῆκος, πολυάκανθος, ὀνόπυξος, ἰξίνη, χαμαιλέων. ἄλλο δ' ἔτι ὁ φυλλάκανθος.

2. *Eſt & illa.*] Traduntur hæc quoque a Theophraſto, loco cit, ſed mutilum ſcriptoris Græci locum ante nos alii agnovere.

tantum ſpinoſa ſunt, [3] ut eryngium. [4] Quædam æſtate florent, ut tetralix, & helxine. [5] Scolymus quoque floret ſero & diu. [6] Acorna colore tantum ruſo diſtinguitur, & pinguiore ſucco. [7] Idem erat atractylis quoque, niſi candidior eſſet, [8] & niſi ſanguineum ſuccum funderet. [9] Qua de cauſa phonos vocatur a quibuſdam, odore etiam gravis, ſero maturefcente ſemine, nec ante autumnum: quanquam id de omnibus ſpinoſis dici poteſt. Verum omnia hæc & ſemine & radice naſci poſſunt. Scolymus carduorum generis ab iis diſtat, quod radix ejus [10] veſcendo eſt decocta. [11] Mirum, quod ſine intervallo tota æſtate aliud floret in eo genere, aliud concipit, aliud parturit. Aculei areſcente folio deſinunt pungere. [12] Helxine rara viſu eſt, neque in omnibus terris: eſt [13] a radice folioſa, ex qua media veluti malum extuberat, contectum ſua fronde. Hujus vertex ſummus lacrymam continet jucundi ſaporis, [14] acanthicen maſtichen appellatam.

LVII. [1] Et cactos quoque in Sicilia tantum naſcitur, ſuæ proprietatis & ipſe: in terra ſerpunt caules, a radice emiſſi, lato folio & ſpinoſo. [2] Caules vocant cactos: nec faſtidiunt in cibis, inveteratos quoque. [3] Unum caulem rectum habent, quem vocant pternica, ejuſdem ſuavitatis, ſed [4] vetuſtatis impatientem. [5] Semen ei lanuginis, quam pappon vocant: quo detracto & cortice, teneritas ſimilis cerebro palmæ eſt: [6] vocant aſcalian.

LVIII. [1] Tribulus non niſi in paluſtribus naſcitur, dira res alibi, juxta Nilum & Strymonem amnes excipitur in cibis, inclinatus in vadum, folio ad effigiem ulmi, pediculo longo. [2] At in reliquo orbe genera duo: [3] uni cicerculæ folia, [4] alteri aculeata. [5] Hic & ſerius floret, magiſque ſepta obſidet villarum. [6] Semen ei rotundius, nigrum, in ſiliqua: [7] alteri arenaceum. [8] Spinoſorum etiamnum aliud genus ononis. In ramis enim ſpinas habet, [9] appoſito folio rutæ ſimili, toto caule foliata in modum coronæ: [10] ſequitur a frugibus, aratro inimica, [11] vivaxque præcipue.

LIX. [1] Aculeatarum caules aliquarum per terram ſerpunt, ut ejus quam [2] corono-

NOTÆ.

3. *Ut eryngium.*] MSS. *ut eryngε.* Theophr. non eryngium in exemplum affert, ſed ructum, herbam incognitam: loc. cit. Ἔνια δὲ ἀκανθῶν ἐστὶ ἐξ ἄκρου (ἀκανθώδους,) καθάπερ ὁ ῥύτρος. Eryngium campeſtre pingit Dodonæus, pag. 718. Nos *Chardon Roland* dicimus.

4. *Quædam æſtate.*] Theophr. lib. 6 hiſt. cap. 3. Ἔνια δὲ κατὰ τὸ θέρος, ὥσπερ ἡ τετράλιξ ὑπό τινων καλουμένη, καὶ ἡ ἰξίνη.

5. *Scolymus quoque*] Theophr. loc. cit. Ἐπανθεῖ γὰρ ὁ σκόλυμος, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον.

6 *Acorna colore.*] Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 4. Acorna, inquit, quoad figuram cnico ſativo ſimilis eſt, colore flaveſcens, ſucco pinguis. Ἡ δ᾽ ἄκορνα παρεμφερὴς ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, κατὰ τὴν περιφέρειαν τῇ κνήκῳ τῇ ἡμέρῳ· χρῶμα δ᾽ ὑπόξανθον ἔχει, καὶ λιπαρὸν χυλόν. Heſychius: Ἄκορνα, ἀκανθῶδές φυτόν. In Illyrico reperiri ſcribit Anguillara, part. 8. pag. 146.

7. *Idem erat*] Sic Virgilius, *Laurus erat.* Similis eſſet, inquit, acornæ atractylis, niſi candore antecelleret. Et idem tradit Theophr lib. 6. hiſt. cap 4.

8. *Et niſi ſanguineum.*] Theophraſt loc. cit. ait decerpta folia, & carni admota, ſanguineum ſuccum effundere, αἱματώδη ποιεῖ τὸν χυλὸν, τῇ σαρκὶ προσφερόμενον. Ideireo & αἱμόρροπον dictam a veteribus ſcribit Aetius, lib 1.

9. *Qua de cauſa.*] Theophraſt. loc. cit. Διὸ καὶ φόνον ἔνιοι καλοῦσι τὴν ἄκανθαν ταύτην. Eſt enim φόνος Græcis ſanguis effuſus.

10. *Veſcendo eſt decocta.*] Etiam & cruda, τὴν ῥίζαν ἐδώδιμον ἔχει καὶ ἑφθὴν, καὶ ὠμὴν, inquit Theophr De hoc ſcolymo diximus libro 20. ſect. 99. Non eſt is ſane articactus noſter: quis enim radicem hujus edulem dixit?

11. *Mirum quod ſine.*] Theophr. loc. cit.

12. *Helxine rara.*] Quæ Theophraſto ἰξίνη dicitur, ubique Plinio helxine eſt. Ἡ ἰξίνη, inquit ille, οὐ φύεται πολλαχοῦ. Contra permutatis vocibus, ut facere vulgus ſolet, quæ helxine ab omnibus ſive perdicium appellatur, eadem ixine agria ab Apuleio nominatur, cap. 81. Diverſa hæc porro ab ea de qua dicemus lib. ſeq. ſect. 19.

13. *A radice folioſa.*] Theophr. loc cit. Ῥιζόφυλλος δ᾽ ἐστὶν αὕτη· ἐκ δὲ τῆς ῥίζης μέσης ὁ ἀκανθίας ἀπὸ μήλου ἐκπέφυκε, ὥσπερ μῆλον ὑπὸ τῶν φύλλων ἐπισκεπόμενον ὑπὸ τῶν φύλλων.

14. *Acanthicen.*] Ἀκανθικὴν μαστίχην, quaſi ſpinalem maſticham, inquit Gaza.

Sect. LVII 1. *Et cactos.*] Ad verbum leguntur hæc apud Theophr. lib. 6. hiſt. cap 4. quæ tranſcripſit etiam Athenæus, lib. 2 pag. 70. Ἡ δὲ κάκτος καλουμένη περὶ Σικελίαν μόνον, &c. In Indice, *Eclactus*, ſive *cactus* Forte idem cum cinara, ſeu articacto noſtro, cujus edulis eſt globus foliorum cum ſtipitis medulla ſumma, uti indicavimus libro ſup. ſect 99 Phanias quoque apud Athen. loc. cit. peculiarem Siciliæ cactum facit: κάκτος Σικελική. In Græcia ſepe-riri Theophraſtus negat.

2. *Caules vocant.*] Theophr. loc cit. cactos vocari ſimiliter tradit, in cibis gratos, ſi decorticentur, nonnihil ſubamaros, muria condiri & inveterari.

3. *Unum caulem.*] Theophr. Ἕτερον δὲ καυλὸν ὀρθὸν ἀφίησιν, ὃν καλοῦσι πτέρνικα.

4. *Vetuſtatis.*] Qui ſale, ut ceteri, condiri nequeat.

5. *Semen ei.*] Hæc Theophraſtus ad verbum, loc cit.

6. *Vocant aſcalian.*] Theophr. Καλοῦσι δὲ αὐτὸ ἀσκαλίαν.

Sect. LVIII. 1. *Tribulus non niſi.*] Hæc tribuli paluſtris deſcriptio pariter Theophraſti eſt, lib 4 cap. 11. Ὁ δὲ τρίβολος μόνος ἐν τῷ ὕδατι κλίνει εἰς βυθόν· τὸ δὲ φύλλον ἐστὶ πλατὺ, προσεμφερὲς τῷ τῆς πτελέας, μίσχον δὲ ἔχει σφόδρα μακρόν.

2. *At in reliquo.*] Hæc deinceps ſunt apud Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 5.

3. *Uni cicerculæ*] Hoc eſt, ciceris exigui, ut diximus lib. 19. ſect 61. Theophr. loc cit. Τὸ μὲν γὰρ ἔχει φύλλον ἐρεβινθῶδες. Tribulus terreſtris eſt Cluſii, lib 6. rarior. Plant. pag. cxlj & Dodonæi, cap 547.

4. *Alteri aculeata.*] Quem idcirco φυλλάκανθον vocat. Magnam hic habet affinitatem cum tribulo Dioſcoridis, lib 4 cap. 15.

5. *Hic & ſerius.*] Theophraſt. loc. cit. Dioſcorides item, loc. cit.

6. *Semen ei.*] Theophr. loc. cit

7. *Alteri arenaceum.*] Σησαμῶδες dixit Theophr. ſeſamæ vicinum. Eſt fortaſſis ex tribulo, ob formam σησαμῶδες, ob duritiam idem ἀμμῶδες.

8. *Spinoſorum .... ononis.*] Græcis ὄνωνις: de quaque hic referuntur, apud Theophr ſunt, lib. 6 hiſt. cap. 5. Dioſcoridi, lib 3. cap. 21. Ἄνωνις, οἱ δὲ ὀνωνίδα καλοῦσι. Herbarii nunc Resta bovis, *Arreſte-bœuf*, quod in opere boves ſubinde ſiſtat, nominatur: fruſtra negante Anguillara, part. 8. pag. 147. Delineatur a Dodonæo, pag. 731.

9 *Appoſito folio.*] Appoſitumque ſpinis folium habet rutæ ſimile. Ἡ ἀνωνὶς ἀκανθώδης, ... φύλλον ἔχει πηγανώδες, παραπεφυκὸς παρ᾽ ὅλον τὸν καυλὸν, ὥστε σφαίρας τινὰς ὅλης εἶναι μορφὴν διαλαμβανομένην ὑπ᾽ ἀλλήλων. *Ramis aculeigera eſt, ... folio rutæ ſimilis, ſed per totum appoſito caulem, ut veluti coronam ex intervallis tota ſpecies repræſentet.*

10 *Sequitur a frugibus.*] Poſt fruges in ſegetibus atque cultis ſponte naſcitur, &c. Theophr loc. cit.

11 *Vivaxque præcipue.*] Theophr loc. cit. Καὶ ἔστι δυσώλεθρος, difficile tota evellitur, exſcinditurve.

Sect. LIX. 1. *Per terram ſerpunt.*] Hoc eſt, ut ipſe ait lib. 18. ſect. 10. earum caules per terram ſparguntur, ſi non habeant adminiculum, ut piſa. Hæc apud Theophraſtum non exſtant.

2. *Coronopum.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 158. Κορωνόπους πόαριόν ἐστι ... ἐπὶ γῆς ἐσπαρμένον, *herbula humi*

pum vocant. [3] E diverſo ſtant, anchuſa inficiendo ligno ceriſque radice apta: & e mitioribus [4], anthemis, & phyllanthes, & anemone, & aphace. [5] Caule foliato eſt & crepis, & lotos.

LX. [1] Differentia foliorum & hic, quæ in arboribus, brevitate pediculi ac longitudine, anguſtiis ipſius folii, amplitudine, angulis, inciſuris, odore, flore. [2] Diuturnior hic quibuſdam per partes florentibus, ut ocimo, heliotropio, aphacæ, onochili. * [3] Multis inter hæc æterna folia, ſicut quibuſdam arborum: in primiſque heliotropio, adianto, polio. * Cap. XVII.

LXI. [1] Aliud rurſus ſpicatarum genus, ex quo eſt [2] cynops, [3] alopecuros, ſtelephuros, (quam quidam ortygem vocant, alii plantaginem, de qua plura dicemus inter medicas:) [4] thryallis. Ex iis alopecuros ſpicam habet mollem, & lanuginem denſam, non diſſimilem vulpium caudis, unde ei & nomen. [5] Proxima eſt ei & ſtelephuros, niſi quod illa particulatim floret. Cichorion, & ſimilia, circa terram folia habent, germinantibus ab radice [6] poſt Vergilias.

LXII. [1] Perdicium & aliæ gentes, quam Ægyptii, edunt: nomen dedit avis, id maxime eruens. Craſſas plurimaſque habet radices. Item [2] ornithogale, caule tenero, candido, ſemipedali radice, bulboſa, molli, [3] tribus aut quatuor agnatis. Coquitur in pulte.

LXIII. [1] Mirum, loton herbam, & ægilopa, nonniſi poſt annum e ſemine ſuo naſci. [2] Mira & anthemidis natura, quod a ſummo flore incipit: cum ceteræ omnes, quæ particulatim florent, ab ima ſui parte incipiant.

LXIV. [1] Notabile & in lappa, quæ adhæreſcit, quoniam in ipſa flos naſcitur, non evidens, ſed intus occultus, [2] & intra ſeminat, velut animalia, quæ in ſe pariunt. Circa Opuntem [3] Opuntia eſt herba, etiam homini dulcis. [4] Mirumque e folio ejus radicem fieri, ac ſic eam naſci.

LXV. [1] Iaſione unum folium habet, ſed ita implicatum, ut plura videantur. [2] Condrylla amara eſt, & acris in radice ſucci. [3] Amara & aphace, [4] & quæ picris nominatur, & ipſa toto anno florens: nomen ei amaritudo impoſuit.

Notæ.

ſtrata. Ea eſt quam noſtri Cornu Cervi vocant, *Corne de Cerf*, ut placere video Scaligero, in lib. 2. Theophr. de cauſis plant. cap. 8. pag. 117. aliiſque omnibus. Pingitur a Dodonæo, pag. 110. In multis Italiæ locis *Herba ſtella* dici auctor eſt Anguillara, part. 7. pag. 115.

3. *E diverſo ſtant.*] Per terram non ſerpit iſtarum caulis, anchuſæ, anthemidis, &c. De anchuſa dicetur libro ſeq. ſect. 23.

4. *Anthemis*, &c.] Græcis, ἀνθεμὶς, φυλλανθὶς, ἀφάκη. De anthemide, libro ſeq. ſect. 26. Φυλλανθὶς Gaza frondifloram reddidit: Jacea nigra Dodonæi eſt pag. 124. Ἀφάκην eſſe eam, quam rura noſtra agreſtem viciam vocant, ſcribit Ruellius, lib. 2. pag. 395. Ἀνεμώνη, ob floris præſtantiam, & pulcritudinem Paſſiflorem appellari, *Paſſe-fleur*, pag. 418. Diverſa hæc ab aphace intubacea eſt, de qua ſuperius, ſect. 52.

5. *Caule foliato.*] Vide Notas & Emend. num XI. Crepis inter ignotas herbas cenſetur.

Sect. LX. 1. *Differentia.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 9.

2. *Diuturnior.*] Theophr. loc. cit. de ὠκίμου, ἡλιοτροπίου, ὀνοχειλοῦ. De ἀφάκης, & ὀνοχείλου, cap. 10.

3. *Multis inter hæc.*] Sic Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 10. Ἀείφυλλα τῶν τοιούτων ἔνια ἐστι, καθάπερ τὸ πόλιον, καὶ τὸ ἡλιοτρόπιον, καὶ τὸ ἀδίαντον.

Sect. LXI. 1. *Aliud rurſus.*] Theophraſto, loc. cit. Στεχυώδη μὲν δέ ἐστιν, ὅσα χύνωψ (alii κύνωψ) καὶ ἔτι πάλιν ἀλωπέκουρος, τελείως ἔχει ἰδίαν ἐν αὐτῷ· καὶ ὁ ἀλωπέκουρος, καὶ ὁ στελέφουρος, ὃν ἔνιοι δὲ ὀρτυγ[illegible], τὸ δ' ὄρτυξ καλοῦμενος. Παρόμοιον δὲ τούτῳ τρόπον τινὰ καὶ ἡ θρυαλλίς.

2. *Cynops.*] In MSS. *ſtanyps.* In Indice *ſtanyopos.* Theophraſti codices hac parte vitiati. Quia ſub eo nomine ignota eſt hæc herba nobis, auſpicato nihil geri poteſt.

3. *Alopecuros.*] Quaſi caudam vulpinam dixeris, *Queuë de renard.* Pingitur a Dodonæo, pag. 532. Rura caudati frumenti nomine norunt.

4. *Thryallis.*] Hæc θρυαλλὶς ſpicata, omnino pimpinella ſanguiſorba Dodonæi eſt, pag. 105. *La Pimprenelle.*

5. *Proxima eſt ei.*] Theophr. loc. cit. Ὅμοιος δὲ τούτῳ καὶ ὁ στελέφουρος. πλὴν οὐχ ὥσπερ ἐκεῖνος αὐξάνει κατὰ μέρος, ἀλλὰ δι' ὅλου τοῦ στάχυος, ὥσπερ ὁ πυρός. *Huic plantago ſimilis eſt, niſi quod florem non quemadmodum illa particulatim edit, ſed per totam ſpicam, tritici modo.*

6. *Poſt Vergilias.*] Poſt Vergiliarum exortum, de quo lib. 18. ſect. 66.

Sect. LXII. 1. *Perdicium.*] Theophraſtus de perdicio hoc ſolum tradit: craſſas id habere radices, pluresque quam folia: nomen ei ea re eſſe, quod perdices ad id ſe volutent, terramque ſuffodiant. De hoc perdicio dicitur iterum lib. 22. ſect. 19. Diverſum illud a Celſi perdicio, de quo ſect. 104. hujuſce libri.

2. *Ornithogale.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 2. cap. 174. Ὀρνιθόγαλον καυλίον ἐστί, &c. Depingitur a Dodonæo, pag. 221. Eſt in horto Regio. Tota naſci Italia tradit Anguillara, part. 7. pag. 117.

3. *Tribus aut quatuor.*] Tribus aut quatuor in cacumine mollibus agnatis, ſeu propaginibus, unde flores prodeunt: ἐπὶ παραφυάδας ἔχει τρεῖς ἢ τέσσαρας ἁπαλάς, ἀφ' ὧν αὔξει, &c. Dioſc. loc. Poteſt & Plinii locus accipi, de bulbis minoribus, qui majori adnaſcuntur.

Sect. LXIII. 1. *Mirum, loton.*] Sic Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 12. καθάπερ τὸ αἰγίλωπα φασι, καὶ τὸν λωτόν. Ægilops bulbi genus eſt, cujus facta jam ſuperius mentio, lib. 19. ſect. 30.

2. *Mira & anthemidis.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 13.

Sect. LXIV. 1. *Notabile & in lappa.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 14. Lappa, Græcis ἀπαρίνη: noſtris, *de la Bardane, du Glouteron.* Contactu veſtibus adhæreſcit, quare φιλάνθρωπος ab Aëtio appellatur. A Dodonæo pingitur, pag. 38.

2. *Et intra ſeminat.*] Vide Notas & Emend. num. XII.

3. *Opuntia.*] Hanc depictam egregie vide in Eyſtetenſi horto. Habet hæc Theophr. lib. 1. hiſt. cap. 12.

4. *Mirumque.*] Quod & de ficu Indica, quæ eſt in Eyſtetenſi horto, narrant ii qui in eo opere ejus horti plantas αὐτόπται teſtes deſcripſerunt. De ficu Indica hoc ipſum Plinius admonuit, lib. 13. ſect. 11. De Euphorbio quoque narrant hodierni Herbarii. Vide Dodon. pag. 375.

Sect. LXV. 1. *Iaſione.*] Theophr. lib. 1. hiſt. pag. 21. Ἔστι δὲ μονόφυλλα φύεται, ἀλλ' ἔχουσιν ἔχουσι μόνον τὸ πλεονάζειν ὥσπερ τὸ τῆς ἰασιώνης. Florem iaſiones ait unico conſtare folio, ſed ſimilitudinem plurium foliorum in ambitu oſtendere: eſt enim, ut lilium, fere calathi figura. Vulgo Campanulas vocant, *Clochettes.* Vide quæ dicturi ſumus lib. 22. ſect. 39.

2. *Condrylla.*] Quæ intybi agreſtis genus eſt, ut diximus ſect. 52. Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 11. Ἡ χονδρίλλη . . . . πικρά ἐστι, καὶ ἐν τῇ ῥίζῃ δριμὺν ὀπὸν ἔχει καὶ πολύν.

3. *Amara.*] Theophr. loc. cit. Ἀθρόως δὲ καὶ πικρὰ ἡ ἀφάκη. Aphace hæc intubacea eſt, de qua ſect. 52.

4. *Et quæ picris.*] Theophr. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ πικρὶς, καὶ γὰρ αὕτη τῇ ὥρᾳ αὔξει, καὶ παραπλησία δι' ὅλου τοῦ χειμῶνος, καὶ τοῦ θέρους παρανθεῖ· τῷ χυλῷ δὲ πικρά. διὸ καὶ τοὔνομα εἴληφε. Quæ Plinius totidem fere verbis. Eſt autem πικρὶς hæc, non ſilveſtre intubum, de quo diximus lib. 8. ſect. 41. ſed peculiare quodpiam genus, necdum ſatis nobis compertum, quod rotundo eſſe folio dicitur, lib. 22. ſect. 31. quale ex intybis nullum habet.

LXVI. [1] Notabilis & ſcillæ crocique natura, quod cum omnes herbæ folium primum emittant, mox in caulem rotundentur, in iis caulis prior intelligitur, quam folium. Et in croco quidem flos impellitur caule: in ſcilla vero caulis exit, deinde flos ex eo emergit. Eademque ter floret, [2] ut diximus, tria tempora arationum oſtendens.

LXVII. Bulborum generi [1] quidam annumerant & cypiri, hoc eſt, gladioli, radicem. [2] Dulcis ea eſt, & quæ decocta panem etiam gratiorem faciat, ponderoſioremque ſimul ſubacta. [3] Non diſſimilis eſt & quæ theſion vocatur, guſtu aſpera.

LXVIII. Ceteræ ejuſdem generis folio differunt. [1] Aſphodelus oblongum & anguſtum habet, ſcilla latum & tractablile, gladiolus ſimile nomini. Aſphodelus manditur, [2] & ſemine toſto, & bulbo: ſed hoc in cinere toſto, dein ſale & oleo addito: [3] præterea tuſo cum ficis, præcipua voluptate, ut videtur [4] Heſiodo. Traditur & ante portas villarum ſatum, remedio eſſe contra veneficiorum noxiam. Aſphodeli mentionem & [5] Homerus fecit. Radix ejus napis modicis ſimilis eſt: neque alia numeroſior, [6] LXXX. ſimul acervatis ſæpe bulbis. Theophraſtus, & fere Græci, princepſque Pythagoras, caulem ejus cubitalem, & ſæpe duûm cubitorum, [7] foliis porri ſilveſtris anthericon vocavere: radicem vero, id eſt, bulbos, aſphodelon. [8] Noſtri illud albucum vocant, & aſphodelum haſtulam regiam, [9] caulis acinoſi: ac duo genera faciunt. [10] Albuco eſt ſcapus cubitalis, amplus, purus, lævis. De quo Mago præcipit, exitu menſis Martii, & initio Aprilis, cum floruerit, nondum ſemine ejus intumeſcente, demetendum: findendoſque ſcapos, & quarto die in ſolem proferendos: ita ſiccatis manipulos faciendos. Idem piſtanam dicit a Græcis vocari, quam inter ulvas [11] ſagittam appellamus. Hanc ab Idibus Maii uſque ad finem Octobris menſis decorticari, atque leni Sole ſiccari jubet. Idem & gladiolum alterum, quem cypiron vocant, [12] & ipſum paluſtrem, Julio menſe toto ſecari jubet ad radicem, tertioque die in Sole ſiccari, donec candidus fiat. Quotidie autem ante Solem occidentem in tectum referri, quoniam paluſtribus deſectis nocturni rores noceant.

Cap. XVIII. LXIX. Similia præcipit & de junco, [1] quem mariſcon appellat, ad texendas tegetes: & ipſum Junio menſe eximi ad Julium medium præcipiens. Cetera de ſiccando, eadem quæ de ulva [2] ſuo loco diximus. [3] Alterum genus juncorum facit, quod marinum, & a Græcis oxyſchœnon vocari invenio. [4] Tria genera ejus: acuti, ſterilis, quem marem, & oxyn Græci vocant: [5] reliqua feminini, ferentis ſemen nigrum, quem melancranin vocant. Craſſior hic & fruticoſior: Magiſque etiamnum tertius, qui vocatur [6] holoſchœnos. [7] Ex his melancranis ſine aliis generibus naſcitur. Oxys autem & holoſchœnos eodem ceſpite. [8] Utiliſſimus ad vitilia holoſchœnos, quia mollis & carnoſus eſt. [9] Fert fructum ovorum cohærentium modo. [10] Naſcitur autem is, quem marem appellavimus, ex

Notæ.

Sect. LXVI. 1. *Notabilis.*] Hæc ſunt pariter apud Theophraſt. lib. 7. hiſt. cap. 12.

2. *Ut diximus*] Libro 18. ſect. 65.

Sect. LXVII. 1. *Quidam annumerant.*] Quoniam ſcilicet radix bulborum ſimilitudinem habet, ut ait Dioſc. lib. 4. caput 20. qui illud ξίφιον vocat, ſeu gladiolum, & μαχαιρώνιον, a gladii figura: Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 11. φάσγανον. Eſt gladiolus utrimque floriferus apud Dodon. pag. 209. Eſt in horto Regio. Nec κύπειρος Græcorum is, nec κόπειρος fuit, ſed Latinorum dumtaxat: Apuleius, cap. 46. *Græcorum quidam xiphion, alii phaſganon vocant, Itali gladiolum dicunt.* Scribonius Largus, Compoſ. 20. num. 82. *Cypiri radicis, quem nos gladiolum appellamus.*

2. *Dulcis ea eſt.*] Theophr. loc. cit. Ἀλλ' ἡ τοῦ φασγάνου καλουμένου γλυκεῖά τε ῥίζα ἑψηθεῖσα, καὶ τριφθεῖσα μιγνυμένη τῷ ἀλεύρῳ, ποιεῖ τὸν ἄρτον γλυκὺν καὶ ὑγιεινόν.

3. *Non diſſimilis.*] Theophr. loc. cit. Ἡ δὲ τοῦ θησείου τὸ μὲν φύλλον ..., τραχυτέραν δὲ ... Similem gladiolo hanc herbam Plinius ait eſſe, quoniam pariter bulboſa eſt. Radix eſt cava minor Dodonæi, pag. 325.

Sect. LXVIII. 1. *Aſphodelus oblongum*] Sunt iſta pariter apud Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 12. Gallis *Aſphodelle*. Iconem apud Cluſium vide, lib. 2. pag. 196. Eſt in horto Regio.

2. *Et ſemine toſto.*] Theophr. loc. cit. Καὶ ὁ ἀνθέρικος ἐδώδιμος ταγηνιζόμενος, καὶ τὸ σπέρμα φρυγόμενον.

3. *Præterea tuſo.*] Theophr. loc. cit.

4. *Heſiodo.*] Diſſimile eſt quod legitur, Ἔργων, verſ. 41.

Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

5. *Homerus.*] Odyſſ. λ. verſ. 538. & ω. verſ. 13.

6. *LXXX. ſimul*] Centenarium ſæpe numerum excedere ait Matthiolus in lib. 2. Dioſc. pag. 602.

7. *Foliis porri.*] Dioſc. lib. 2. cap. 199. Φύλλα ἔχων πράσῳ μεγάλῳ ὅμοια.

8. *Noſtri illud albucum.*] Scribonius Largus, Compoſ. 154. *Haſtula regia, quam ἀσφόδελον Græci dicunt.* Apuleius, cap. 32. *A Græcis dicitur aſphodelos, Latinis haſtula regia, aliquibus albucus.*

9. *Caulis acinoſi.*] Ferentis ſemen rotundum, inſtar acinorum. Dioſc. loc. cit. καρπὸν δὲ στρογγύλον.

10. *Albuco eſt ſcapus.*] Dioſc. loc. cit. lævoris modo ſcapi meminit: καυλὸν λεῖον.

11. *Sagittam appellamus.*] Recentiores ſagittalem, alii Linguam ſerpentis. Pingitur a Dodonæo, pag. 577. Patavii frequentem eſſe ait Anguillara, par. 11. pag. 182.

12. *Et ipſum paluſtrem.*] Quemadmodum & paluſtris ſagitta eſt, de qua dictum proxime. Forte gladiolus eſt aquatilis Dodonæi, pag. 590.

Sect. LXIX. 1. *Quem mariſcon.*] Mariſcus juncus, major juncus videtur eſſe, ut ficum mariſcam majorem ficum eſſe diximus lib. 15. ſect. 19.

2. *Suo loco diximus.*] Libro 18. ſect. 67. num. 5. ubi de feni ſectione ac ſiccatione agitur.

3. *Alterum genus.*] Hæc apud Theophr. lib. 4. hiſtor. cap. 13.

4. *Tria genera ejus.*] Totidem verbis hæc Theophr. loco cit.

5. *Reliqua feminini.*] Nempe melancranis & holoſchœnos: utrumque enim fert nigrum ſemen. Dioſcor. lib. 4. cap. 52.

6. *Holoſchœnos.*] Ὁλόσχοινος, idem qui juncus mariſcus. Sic Theophr. loc. cit. & Dioſc. lib. 4. cap. 52. Pingitur a Dodonæo, pag. 595.

7. *Ex his melancranis.*] A nigro fructu ſeu ſemine id ei nomen. Theophr. loc. cit. Ἡ μὲν οὖν μελαγκρανὶς αὐτὴ καθ' αὑτήν, ὁ δ' ὀξὺς καὶ ὁλόσχοινος ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐν χρῷ μὲν φύονται. *Melancranis per ſe ſuo genere provenit: acutus autem, atque holoſchœnus eodem ex ceſpite emicant.* Heſychius, Μελαγκρανίς, ὀξύσχοινος.

8. *Utiliſſimus.*] Theophr. loc. cit.

9. *Fert fructum.*] Theophr. Καρπὸν ὠοειδῆ συνηρτημένα ἀλλήλοις.

10. *Naſcitur autem.*] Is nempe, quem oxyn, acutum, ſterilem, & marem appellavit.

ſemetipſo, [11] cacumine in terram defixo: melancranis autem ſuo ſemine. [12] Alioqui omnium radices omnibus annis intermoriuntur. Uſus ad naſſas marinas, vitilium elegantiam, lucernarum lumina, præcipua medulla, amplitudine juxta maritimas Alpes tanta, ut inciſo ventre impleant pæne [13] unciarum latitudinem: in Ægypto vero cribrorum longitudinem, [14] non alias utiliorem.

Quidam etiamnum unum genus faciunt junci trianguli: cyperon vocant. Multi vero non diſcernunt a cypiro vicinitate nominis. Nos diſtinguemus utrumque. Cypirus eſt gladiolus, [15] ut diximus, radice bulboſa, laudatiſſimus in inſulis Creta, dein Naxo, & poſtea in Phœnice. Cretico candor odorque vicinus nardo, Naxio acrior, Phœnicio exiguum ſpirans, nullus Ægyptio. Nam & ibi naſcitur. [16] Diſcutit duritias corporum. Jam enim remedia dicemus: quoniam & florum odorumque generi eſt magnus uſus in medicina. [17] Quod ad cypiron attinet, Apollodorum quidem ſequar, qui negabat bibendum: quanquam profeſſus efficaciſſimum eſſe adverſus calculos, os eo fovet. [18] Feminis quidem abortus facere non dubitat. Mirumque tradit, barbaros ſuffitum hujus herbæ excipientes ore, lienes conſumere: & non egredi die omni, niſi ab hoc ſuffitu: vegetiores enim firmioreſque ſic etiam in dies fieri. Inrertriginum & alarum vitiis, perfrictionibuſque cum oleo illitum, non dubie mederi.

LXX. [1] Cyperos juncus eſt, [2] qualiter diximus, anguloſus, juxta terram candidus, cacumine niger, pinguiſque. [3] Folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ eſt ſemen. [4] Radix olivæ nigræ ſimilis, quam, cum oblonga eſt, cyperida vocant, magni in medicina uſus. Laus cypero prima Hammoniaco, ſecunda Rhodio, tertia [5] Theræo, noviſſima Ægyptio: [6] quod & confundit intellectum, quoniam & cypiros ibi naſcitur. [7] Sed cypiros duriſſima, vixque ſpirans. [8] Ceteris odor & ipſis nardum imitans. [9] Eſt & per ſe Indica herba, quæ cypira vocatur, zingiberis effigie: commanducata croci vim reddit. [10] Cypero vis in medicina pſilothri. Illinitur pterygiis, hulceribuſque genitalium, [11] & quæ in humore ſunt omnibus, ſicut oris hulceribus. [12] Radix adverſus ſerpentium ictus, & ſcorpionnm, præſenti remedio eſt. [13] Vulvas aperit pota. Lagiori tanta vis, ut expellat eas. [14] Urinam ciet, & calculos, ob id utiliſſima [15] hydropicis. [16] Illinitur & hulceribus, quæ ſerpunt, ſed his præcipue, quæ in ſtomacho ſunt, ex vino vel aceto illita.

LXXI. [1] Junci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias, tuſſi medetur. Semen toſtum & in aqua potum, ſiſtit alvum, & feminarum menſes. [2] Capitis dolores facit, qui vocatur holoſchœnos: [3] ejus quæ proxima ſunt radicis, commanducantur adverſus araneorum morſus. Invenio etiamnum unum junci genus, [4] quod euripicen vocant. Hujus ſemine ſomnum allici, ſed modum ſervandnm, ne ſopor fiat.

LXXII. Ob id & odorati junci medicinæ dicentur, quoniam & in Syria Cœle ([1] ut ſuo loco retulimus) naſcitur. [2] Laudatiſſimus ex Nabatæa, cognomine teuchites,

NOTÆ.

11. *Cacumine in terram.*] Bulbi nempe radicis cacumine in terram defixo, ex quo junci radices quotannis pullulant. Hæc etiam Græci ſcriptoris ſententia eſt, cum ἀπὸ τῆ κεφαλῆς τῆ χοίνου dixit, lib. 4. hiſtor. cap. 13. Cave enim exiſtimes ipſius junci cacumen intelligi, quo demiſſo in terram, ut in aliis vidimus, propagatio fiat.

12. *Alioqui.*] His radicibus, inquit Theophr. peculiare eſt, quod ſingulis annis intereant, & rurſum ſuperne ex radicis capite pullulent: Ἀναιϐλαστάνουσιν ἀπὸ τῶ ... [illegible]

13. *Unciarum.*] Unciæ unius, quæ pars eſt pedis duodecima.

14. *Non alias.*] In MSS. *non aliis.* Sententia eſt, non ex aliis rebus fieri in Ægypto cribra utilius, quam e junco.

15. *Ut diximus.*] Sect. 67. Ξίφιον ibi Dioſcoridis eſſe monuimus.

16. *Diſcutit duritias.*] Ex ξίφιον Dioſcoridis lib. 4. cap. 20. panos diſcutit, διαφορεῖ φύγεθλα, quod genus eſt tumoris ac duritiei.

17. *Quod ad cypirum.*] Sive gladiolum, ξίφιον, ut diximus.

18. *Feminis quidem.*] Sterilitatem induci pota τῦ ξιφίο ſuperiore radice e vino, ſcribit Dioſc. loc. cit.

Sect. LXX. 1. *Cyperos juncus.*] Hic Græcorum κύπειρος & κύπερος eſt. Cyperus officinarum, Dodonæi pag. 336 Cyperus longus, Gallis *Souchet.* Vidimus in horto Regio. Scribonius Largus, Comp. 12. num. 61. *Cypiro, hoc eſt, junci radicis*, &c.

2. *Qualiter diximus.*] Sup. ſect. *Quidam etiamnum unum genus faciunt junci trianguli &c.* Sunt qui quadratum vocent, ut Celſus, lib. 3. cap. 21. & lib. 4 cap. 20.

3. *Folia ima.*] Ita Dioſc. lib. 1 cap. 4.

4. *Radix olivæ.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Theræo.*] Vide Notas & Emend. num. XIII

6. *Quod & confundit.*] Vocum affinitas, inquit, cyperi & cypiri, multos inducit in errorem.

7. *Sed cypiros.*] Gladiolus, ξίφιον

8. *Ceteris.*] Cypero nimirum Græco ſeu κύπειρος vel κύπερος, & radici quam κυπερίδα vocant. Hic enim cyperus eſt, quo propter vicinitatem odoris adulterari nardum admonuit, lib. 12. ſect. 27.

9. *Eſt & per ſe.*] Dioſc. lib. 1. cap. 4. [illegible] *depilat illico.* Hæc porro *cypira*, in Reg. Colb. Chiffl. & Thuan. ſcribitur, tum hoc loco, tum in Indice: non, ut hactenus editi, *cyperis*, quod cyperi radicis nomen eſt.

10. *Cypero vis.*] Hanc Indicæ cyperidi Dioſcorides vim adſcribit, ut proxime vidimus: nec tamen cypero idcirco abjudicat.

11. *Et quæ in humore.*] Sic infra ſect. 76. Hulcera vocat, quæ in humidis ſunt.

12. *Radix.*] Dioſc. lib. 1. cap. 4.

13. *Vulvas.*] Vide Notas & Emend. num. XIV.

14. *Urinam ciet & calculos.*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 198.

15. *Hydropicis.*] Dioſc. loc. cit. & Celſus, lib. 3. cap. 21.

16. *Illinitur.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. LXXI. 1. *Junci radix.*] Dioſc. lib. 4. cap. 52.

2. *Capitis dolores.*] Dioſc. loco proxime cit.

3. *Ejus quæ proxima.*] Folia nimirum radici vicina. Dioſcor. lib. 4. cap. 52. [illegible]

4. *Quod euripicen*] Dioſc. loc. cit. totidem verbis: [illegible]

Sect. LXXII. 1. *Ut ſuo loco retulimus.*] Libro 12. ſect. 48.

2. *Laudatiſſimus.*] Ita fere Dioſc. lib. 1. cap. 16. ſed ποι-

proximus Babylonius, peſſimus ex Africa, ac ſine odore. [3] Eſt autem rotundus, vinoſæ [4] mordacitatis ad linguam. [5] Sincerus in confricando odorem roſæ emittit, rubentibus fragmentis. [6] Diſcutit inflationes, ob id ſtomacho utilis, bilemque & ſanguinem rejicientibus. Singultus ſedat, ructus movet, [7] urinam ciet, veſicæ medetur. [8] Ad muliebres uſus decoquitur. Opiſthotonicis cum reſina arida imponitur [9] excalfactoria.

LXXIII. [1] Et roſa adſtringit, refrigerat. Uſus ejus dividitur in folia, & flores, & capita. Foliorum partes quæ candidæ, [2] ungues vocantur: in flore aliud eſt ſemen, [3] aliud capillus: in capite, aliud cortex, aliud calyx. Folium ſiccatur, aut tribus modis exprimitur. Per ſe, cum ungues non detrahuntur: ibi enim humoris plurimum: aut cum detractis unguibus, reliqua pars aut oleo aut vino maceratur in Sole vaſis vitreis. Quidam & ſalem admiſcent, & anchuſam nonnulli, aut aſphalathum, aut juncum odoratum: quia talis maxime prodeſt vulvæ ac dyſentericis. [4] Exprimuntur eadem folia detractis unguibus, trita per linteum ſpiſſum in æreum vas, lenique igni ſuccus coquitur, donec fiat craſſitudo mel-
* CAP. XIX. lis. Ad hoc eligi oportet odoratiſſima quæque folia. * [5] Vinum quomodo fieret e roſa, diximus inter genera vini. [6] Uſus ſucci ad aures, oris hulcera, gingivas, tonſillas, gargarizatus, ſtomachum, vulvas, ſedis vitia, capitis dolores. In febre per ſe, vel cum aceto ad ſomnos, nauſeas. [7] Folia uruntur in calliblepharum. [8] Et ſiccis femina aſperguntur. Epiphoras quoque arida leniunt. Flos ſomnum facit. Inhibet fluxiones mulierum, maxime albas, in poſca potus: & ſanguinis exſcreationes. Stomachi quoque dolores, quantum in vini cyathis tribus. Semen his optimum crocinum, nec anniculo vetuſtius: & in umbra ſiccatur. Nigrum inutile. Dentium dolori illinitur. Urinam ciet. Stomacho imponitur. Item igni ſacro non veteri. Naribus ſubductum caput purgat. [9] Capita pota ventrem & ſanguinem ſiſtunt. Ungues roſæ epiphoris ſalubres. Hulcera enim oculorum roſa ſordeſcunt, præterquam initiis epiphoræ, ita ut arida cum pane imponatur. Folia quidem [10] vitiis ſtomachi;, roſionibus & vitiis ventris, & inteſtinorum, [11] & præcordiis utiliſſima, vel illita. Cibo quoque lapathi modo condiuntur. [12] Cavendus in his ſitus celeriter inſidens. Et aridis & expreſſis aliquis uſus. [13] Diapaſmata inde fiunt [14] ad ſudores coercendos, ita ut a balineis inareſcant corpori, dein frigidâ abluantur. [15] Silveſtris pilulæ cum adipe urſino alopecias mirifice emendant.

LXXIV. [1] Lilii radices multis modis florem ſuum nobilitavere, contra ſerpentium ictus ex vino potæ, & contra fungorum venena. Propter clavos pedum in vino decoquuntur, triduoque non ſolvuntur. Cum adipe aut oleo decoctæ, pilos quoque aduſtis reddunt. E mulſo potæ inutilem ſanguinem cum alvo trahunt. Lienique, & ruptis, [2] vulſis proſunt, & menſibus feminarum [3] In vino vero decoctæ, impoſitæque cum melle nervis præciſis medentur. [4] Lichenas, & lepras, & furfures in facie emendant. [5] Erugant corpora. [6] Folia in aceto cocta, vulneribus imponuntur.: [7] epiphoris reſtium, melius cum hyoſcyamo &

NOTÆ.

χεῖ is Babylonium, non Nabatæum vocat. Τευχίτης porro cognominari videtur, quod e Syria afferebatur vaſis: τεῦχος, ἀγγεῖον eſt.

3. *Eſt autem rotundus.*] Talis a Celſo inter aromata cenſetur, lib 3. cap. 21. *Junci rotundi ſemen*, inquit, *σχοῖνον hoc Græci vocant*, &c.

4. *Mordacitatis.*] Qui linguam multo cum fervore mordeat: Δάκνοντα τὴν γλῶσσαν μετὰ πολλῆς πυρώσεως. Dioſcor. loc. cit.

5. *Sincerus* &c.] Totidem verbis Dioſc. loc. cit.

6 *Diſcutit* &c.] Dioſc. loc. cit. Δύναμιν δὲ ἔχει πνευμάτων διαλυτικήν. &c.

7. *Urinam.*] Dioſc loc. cit.

8 *Ad muliebres.*] Ad vulvæ inflammationes inſeſſione prodeſſe ſcribit Dioſc loc cit.

9 *Excalfactoria.*] Cui reſinæ vis eſt excalfactoria. Vide Notas & Emend. num. XV.

Sect. LXXIII. 1. *Et roſa.*] Dioſc. lib. 1. cap 130. Peracta jam hortorum ac florum ratione, herbarumque ſponte naſcentium explanata natura, nunc ad horum omnium vires medicas enarrandas tranſilit. Et roſa, primum, inquit, adſtringit, refrigerat, ut juncus, qui idcirco bilem & ſanguinem rejicientibus utilis.

2. *Ungues.*] Et Dioſc. loc. cit. ὄνυχας appellat, ἀφ' ἑνὸς τὸ λευκὸν τὸ ἐν τῷ φύλλῳ.

3. *Aliud capillus.*] Capillum vocat luteos, qui intra florem ſtant, apices. Corticem, id quod ſemen complectitur, ut dictum eſt ſect. 10. Calycem denique, id quod luteos apices, & folia floris continet, remanetque foliis decuſſis.

4. *Exprimuntur eadem.*] Dioſc. loc cit.

5. *Vinum . . . . diximus.*] Lib 14 ſect 19.

6. *Uſus ſucci.*] Hæc omnia Dioſc. lib. 1. cap. 130. de liquore expreſſo ex aridis roſis in vino decoctis.

7. *Folia uruntur.*] Dioſc. Καίεται δὲ καὶ εἰς τὰ καλλιβλέφαρα. Καλλιβλέφαρον medicamentum eſt quo fucantur, ornanturque palpebræ.

8. *Et ſiccis femina.*] Femorum intertrigines. Dioſc. Ξηρὰ δὲ λεῖα πρὸς μηροῖς παρατρίμματα. Ubi Marcellus interpres, παρατρίμματα μυρων. Dalecampius Plinium immerito reprehendit, quod μηροῖς pro μύροις legerit.

9. *Capita pota.*] Dioſc loc cit. Αἱ κεφαλαὶ δὲ ποθεῖσαι, κοιλίαν ῥέουσαν, καὶ αἵματος ἀναγωγὴν ἐπέχουσι.

10. *Vitiis ſtomachi.*] Celſus, lib 4. cap 5. *Ubi ſtomachus exæſtuat, aceto cum roſa extrinſecus ſubinde fovendus eſt*. &c.

11. *Et præcordiis*] Inflammatis: Ἐπιπλαττόμενα φύλλα ποιεῖ πρὸς ὑποχονδρίων φλεγμονάς. Dioſc. loc. cit.

12. *Cavendus.*] Idcirco, dum ſiccantur, aſſidue verſanda, ne ſitum contrahant, aut a vermiculis erodantur.

13. *Diapaſmata.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 1. cap. 131.

14. *Ad ſudores.*] Ad ſudorum graveolentium, πρὸς τὰς τῶν ἱδρώτων δυσωδίας.

15. *Silveſtris.*] Roſæ ſilveſtris.

Sect. LXXIV. 1. *Lilii . . . . contra ſerpentium.*] Apuleius, cap. 107. tit. 1. *Ad morſum ſerpentis* · *Herbæ lilii bulbum contorreto, & expreſſos ſuccos potui dato: ipſum etiam bulbum tritum morſui apponas.*

2. *Vulſis.*] Convulſis, de quibus lib. 20 ſect. 18.

3. *In vino . . . . nervis præciſis.*] Dioſc. lib. 3. cap. 116. & Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 197.

4. *Lichenas* &c.] Dioſc. loc. cit.

5. *Erugant.*] Erugari faciem trita radice, prodidit etiam Dioſc. loc. cit.

6. *Folia in aceto cocta.*] Condita maluit dicere Dioſc. loc. cit. ταριχευθέντα ἐν ὄξει. In vino vetere oleoque decoctis ſanari ambuſta Celſus prodidit, lib. 5. cap. 27 ſub finem.

7. *Epiphoris teſtium.*] Hoc eſt, inflammationibus. Dioſc. loc. cit. Σὺν ὄξει δὲ λεία (ῥίζα) ἢ σὺν ὑοσκυάμου φύλλοις, καὶ ἀλεύρῳ πυρίνῳ, ὄρχεων φλεγμονὰς παρηγορεῖ.

farina tritici. [8] Semen illinitur igni ſacro: flos & folia hulcerum vetuſtati. Succus qui flore expreſſus eſt, ab aliis mel vocatur, [9] ab aliis ſyrium, [10] ad emolliendas vulvas, ſudoreſque faciendos, & ſuppurationes concoquendas.

LXXV. Narciſſi duo genera in uſu medici recipiunt. [1] Unum purpureo flore, & alterum [2] herbaceum. Hunc ſtomacho inutilem, [3] & ideo vomitorium, alvoſque ſolventem, nervis inimicum, caput gravantem, [4] & a narce narciſſum dictum, [5] non a fabuloſo puero. Utriuſque radix mulſei ſaporis eſt. [6] Ambuſtis prodeſt cum exiguo melle. [7] Sic & vulneribus, & luxatis. [8] Panis vero cum melle & avenæ farina. [9] Sic & infixa corpori extrahit. [10] In polenta tritus oleoque, contuſis medetur, & lapide percuſſis. [11] Purgat vulnera permixtus farinæ. [12] Nigras vitiligines emaculat. [13] Ex hoc flore fit narciſſinum oleum ad emolliendas duritias, calfacienda quæ alſerint. Auribus utiliſſimum: ſed & capitis dolores facit.

LXXVI. Violæ ſilveſtres, & ſativæ. [1] Purpureæ refrigerant. [2] Contra inflammationes illinuntur ſtomacho ardenti. Imponuntur & capiti in fronte. [3] Oculorum privatim epiphoris, & ſede procidente, vulvave: & contra ſuppurationes. [4] Crapulam, & [5] gravedines capitis impoſitis coronis olfactuque diſcutiunt. Anginas ex aqua potæ. [6] Id quod purpureum ex iis, comitialibus medetur, maxime pueris, in aqua potum. Semen violæ ſcorpionibus adverſatur. Contra flos albæ ſuppurata aperit: ipſa diſcutit. [7] Et alba autem & lutea extenuant menſtrua, urinam cient. Minor vis eſt recentibus: [8] ideoque aridis poſt annum utendum. Lutea dimidio cyatho in aquæ tribus, menſes trahit. [9] Radices ejus cum aceto illitæ ſedant lienem: [10] item podagram: oculorum autem inflammationes cum myrrha & croco. [11] Folia cum melle purgant capitis hulcera: [12] cum cerato rimas ſedis, & quæ in humidis ſunt. Ex aceto vero collectiones ſanant.

LXXVII. Bacchar in medicinæ uſu aliqui ex noſtris [1] perpreſſam vocant. [2] Auxiliatur contra ſerpentes, capitis dolores fervoreſque: item epiphoras. Imponitur mammis tumentibus a partu, & ægilopis incipientibus, & ignibus ſacris. Odor ſomnum gignit.

NOTÆ.

8. *Semen illinitur.*] Dioſc. loc. cit. Ἐρυσιπέλασι δὲ καταπλασσόμενον &c.

9. *Ab aliis ſyrium.*] Ita etiam MSS. Dalecampio legi *ſiræum* placuit, hoc eſt, ſapam, ut diximus lib. 14. ſect. 11.

10. *Ad emolliendas.*] Hanc vim aſſignat unguento lirino Dioſc. loc. cit.

Sect. LXXV. 1. *Unum purpureo.*] Primum eſt narciſſi genus, quod & purpureum lilium vocat, ſect. 11.

2. *Herbaceum.*] Tertium narciſſi genus, de quo ſect. 12. cui calyx herbaceus. Πρασίζων ait Dioſc. lib. 4. cap. 161. porrum referre. Abeant cum ſuo helvaceo colore, quibus eſt omnia corrumpendi verius, quam corrigendi, prurigo.

3. *Et ideo vomitorium.*] Q. Serenus, cap. 20. pag. 137.

Ad vomitum radix narciſſi pota movebit.

Sic etiam Apuleius bulbum vomitorium vocat, cap. 55. Dioſcoridem adde, lib. 4. cap. 161.

4. *Et a narce.*] Ἀπὸ τῆς νάρκης, hoc eſt, a torpore. Eamdem appellationis rationem afferunt Plutarchus & Clemens Alex. apud Voſſium in Etymol.

5. *Non a fabuloſo puero.*] Narciſſo adoleſcente, a quo flori nomen inditum fabulantur. Vide Ovidium, lib. 16. Metam. & auctorem Geopon. lib. 11. cap. 25. alioſque.

6. *Ambuſtis.*] Dioſcorides, lib. 4. cap. 161.

7. *Sic & vulneribus.*] Dioſc. loc. cit. præciſos nervos glutinari radice impoſita: luxatis malleoli, diuturniſque articulorum doloribus tritam ex melle & illitam prodeſſe narrat. Cum oleo & farina ad vulnera Apuleius jubet adhiberi, cap. 55. tit. 1.

8. *Panis vero.*] Hoc eſt, tumoribus abſceſſibuſque ægre matureſcentibus. Pro avenæ farina ervinam admiſcet Dioſcorides, lib. 4. cap. 161. Σὺν ὀρόβῳ δὲ καὶ μέλιτι. . . τὰ [illegible] τῶν δυσεκπυημάτων ῥήσσει.

9. *Sic & infixa.*] Dioſc. loc. cit. cum ærinea, loliaceare farina impoſita, σὺν αἰρίνῳ ἀλεύρῳ καὶ μέλιτι ἐπιπλασσομένη.

10. *In polenta &c.*] Dioſc. loc. cit.

11. *Purgat.*] Dioſc. loc. cit.

12. *Nigras vitiligines.*] Dioſc. ἀλφούς. Vitiligo, cutis vitium eſt, ex malo corporis habitu. Hujus duo ſunt genera, quæ diverſi humores faciunt: nam ex pituitoſo humore fit candida: ex atra bile, nigra. Galenus, tom. 2. in medico, cap. 18. pag. 393. ἀλφοὺς λευκοὺς, & ἀλφοὺς μέλανας vocat. Sic etiam lib. 1. περὶ τόπων, cap. 3. pag. 342. Cum vitiligo profundius agit, tum eam λεύκην vocat: ἀλφὸς ſummam tantum corporis cutem immutat. Vide Pollucem, lib. 4. cap. 25. pag. 120. & Celſum, lib. 5. cap. ult. cui titulus, *De vitiliginis ſpeciebus, id eſt, de Alpho & Mela, & Leuce, & earum curatione.*

13. *Ex hoc flore.*] Sic Dioſc. lib. 1. cap. 63. ἔλαιον ναρκίσσινον, cujus concinnandi modum edocet: dotes ad eadem vulvæ auriumque vitia commendat: ſed cavendum capiti monet: Ποιεῖ δὲ πρὸς τὰ ἐν ὑστέρᾳ, μαλάσσον τὰς περὶ αὐτὴν σκληρίας, καὶ ὦσιν, ἔστι δὲ κεφαλαλγές.

Sect. LXXVI. 1. *Purpureæ.*] Sic Dioſc. lib. 4. cap. 122.

2. *Contra inflammationes.*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 179.

3. *Oculorum.*] Dioſc. pariter, lib. 4. cap. 122. Καὶ ὀφθαλμῶν φλεγμοναῖς, καὶ ἕδρας προπτώσει.

4. *Crapulam &c.*] Plutarchus, in Sympoſ. lib. 3. probl. 1. pag. 647. Αἱ τῶν ἀνθῶν ἀπόῤῥοιαι πρὸς ταῦτα θαυμασίως βοηθοῦσι, καὶ ἀποτειχίζουσι τὴν κεφαλὴν ἀπὸ μέθης ὡς ἀκρόπολιν. τῶν μὲν θερμῶν μαλακῶς ἀναχαλώντων τοὺς πόρους καὶ ἀναπνοὴν τῷ οἴνῳ διδόντων· ὅσα δὲ ψυχρὰ ψυχρῷ τοῦ μετρίως ἐπιψαύοντα ἀνακρουομένων τὰς ἀναθυμιάσεις, ὥσπερ ὁ τῶν ἴων καὶ ῥόδων στέφανος· στύφει γὰρ ἀμφότερα, καὶ σφίγγει τῇ ὀσμῇ τὰς καρηβαρίας. *Florum halitus mire huic malo medentur, caputque veluti arcem muniunt contra ebrietatem: nam & calidi flores molliter aperiendo meatus faciunt ut perſpirare vinum poſſit: & quo ſunt modice frigida moderato contactu vapores cohibent, ut violacea & roſacea corona: utrumque enim horum adſtringit, reprimitque odore ſuo ea quibus corpus gravatur.* Schola Salernitana, de viola:

Crapula diſcutitur, capitis dolor, atque gravedo.

5. *Gravedines capitis.*] Τὰς κεφαλῆς βαρύτητας intelligit. Gravatum caput dixit Columella, lib. 6. cap. 9. de febre boum. *Peſanteur de teſte.*

6. *Id quod purpureum.*] Dioſc. loc. cit. Φασὶ δὲ τὸ πορφυρίζον τοῦ ἄνθους &c. Schola Salernitana:

Purpuream violam dicunt curare caducos.

7. *Alba autem.*] Dioſc. lib. 3. cap. 138. & Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 202.

8. *Ideoque aridis.*] Dioſc. & Galenus, locis cit. Sic etiam MSS. Reg. Colb. &c. non *veteris*.

9. *Radices ejus.*] Dioſc. loc. cit. Marcellus Empir. cap. 23. pag. 166. *Sedant lienis dolorem radices violæ luteæ, ſi ex aceto ſpleni vice emplaſtri apponantur.* Plinius Valer. lib. 2. cap. 18. *Radices violæ lotæ,* (lege *luteæ*) *ex aceto illinuntur.*

10. *Item podagram.*] Dioſc. loc. cit.

11. *Folia cum melle.*] Folia quibus flos conſtat, intellige, non quæ ambiunt. Sic & oris hulcera his ſanari auctor eſt Dioſc. loc. cit.

12. *Cum cerato.*] Dioſc. loc. cit. Ἀναληφθέντα δὲ κηρωτῇ, ῥαγάδας τὰς ἐν δακτυλίῳ θεραπεύει. Ceratum ſive cerotum κηρωτὸν, medicamentum eſt cera temperatum. *Du Cerat.*

Sect. LXXVII. 1. *Perpreſſam vocant.*] Vide Notas & Emend. num. XVI.

2. *Auxiliatur.*] Vires plane eaſdem bacchari Dioſcorides attribuit, lib. 3. cap. 51. & Cratevas item, cujus fragmentum recitat Anguillara, part. 2. pag. 26.

Radicem decoctam bibere ſpaſticis, [1] everſis, convulſis, ſuſpirioſis, ſalutare eſt. [4] In tuſſi vetere radices ejus tres quatuorve decoquuntur ad tertias partes. Hæc potio mulieres ex abortu purgat. Laterum punctiones tollit, & veſicæ calculos. [5] Tunditur & in diapaſmata. Veſtibus odoris gratia inſeritur. [6] Combretum, quod ſimile ei diximus, tritum cum axungia, vulnera mire ſanat.

LXXVIII. Aſarum jocinerum vitiis ſalutare eſſe traditur, uncia ſumptum in hemina mulſi mixti. [1] Alvum purgat ellebori modo. [2] Hydropicis prodeſt, & præcordiis, vulviſque, ac morbo regio. In muſtum ſi addatur, facit vinum urinis ciendis. Effoditur cum folia emittit. Siccatur in umbra. Situm celerrime ſentit.

Cap. xx. LXXIX. Et quoniam quidam, [1] ut diximus, nardum ruſticum nominavere radicem baccharis, connexemus & Gallici nardi remedia in hunc locum dilata [2] in peregrinis arboribus. [3] Ergo adverſus ſerpentes duabus drachmis in vino ſuccurrit. Inflammationibus coli, vel ex aqua, vel ex vino. [4] Item jocineris, & renum: [5] ſuffuſiſque felle. Et hydropicis per ſe, vel cum abſinthio. Siſtit purgationum mulierum impetus.

LXXX. [1] Ejus vero quod phu eodem loco appellavimus, radix datur potui trita, vel decocta ad ſtrangularus, vel pectoris dolores, [2] vel laterum. [3] Menſes quoque ciet. Bibitur cum vino.

LXXXI. Crocum melle non ſolvitur, nulloque dulci: facillime autem vino, aut aqua. Utiliſſimum in medicina. [1] Aſſervatur cornea pyxide. [2] Diſcutit inflammationes omnes quidem, [3] ſed oculorum maxime ex ovo illitum. Vulvarum quoque ſtrangulatus, ſtomachi exhulcerationes, pectoris, & renum, jocinerum, pulmonum, veſicarumque: peculiariter inflammationi earum vehementer utile. Item tuſſi & pleuriticis. Tollit & pruritus. [4] Urinas ciet. [5] Qui crocum prius biberint, crapulam non ſentient, ebrietati reſiſtent. Coronæ quoque ex eo mulcent ebrietatem. [6] Somnum facit. Caput leniter movet. Venerem ſtimulat. Flos ejus igni ſacro illinitur cum creta Cimolia. Ipſum plurimis medicaminibus miſcetur.

LXXXII. [1] Collyrio uni etiam nomen dedit. [2] Fæx quoque expreſſi unguento crocino, quod [3] crocomagma appellant, [4] habet ſuas utilitates contra ſuffuſiones oculorum, [5] urinas. [6] Magis excalfacit, quam crocum ipſum. [7] Optimum, quod guſtatu ſalivam denteſque inficit.

LXXXIII. Iris rufa melior quam candida. Infantibus eam circumligari ſalutare eſt, dentientibus præcipue, & tuſſientibus, [1] tinearumve vitio laborantibus inſtillari. Ceteri effectus ejus non multum a melle differunt. Hulcera purgat capitis, præcipue ſuppurationes veteres. Alvum ſoluit duabus drachmis cum melle. [2] Tuſſim, tormina, inflationes, pota: [3] Lienes ex aceto. Contra ſerpentium & araneorum morſus, ex poſca

Notæ.

3. *Everſis.*] Ex alto præcipitatis, *πλήμασι*, Dioſc. loc. citato.

4. *In tuſſi vetere radices.*] Ita Reg. 1. Colb. 2. & 3. ipſeque Dioſc. loc. cit. At Reg. 2. Th. & Chiffl. *ramı* non *radices* legit.

5. *Tunditur & in diapaſmata.*] Dioſcor. loc. cit. *Καὶ εἰς διαπάσματα χρησιμεύει, ἵνα εὐωδίαν ἔχωσι τὰ ἱμάτια.*

6. *Combretum, quod.....diximus.*] Sect. 16.

Sect. LXXVIII. 1. *Alvum purgat &c.*] Dioſc. lib. 1. cap. 9. ait radices bibitas drachmis ſex ex aqua mulſa, ellebori modo purgare.

2. *Hydropicis*] Dioſc. loc. cit.

Sect. LXXIX. 1. *Ut diximus.*] Sect. 16.

2. *In peregrinis arboribus.*] Libro 12. ſect. 26.

3. *Ergo adverſus.*] Totidem verbis Dioſc. lib. 1. cap. 7.

4. *Item jocineris.*] Subintellige ex antecedente ſententia *inflammationibus.* Dioſc. loc. cit. *Ὠφελεῖ δὲ καὶ τὰς περὶ τὸ ἧπαρ φλεγμονάς, καὶ ἰκτερικοὺς, καὶ πνευματώσεις στομάχου, μετ' ἀψινθίου ἀφεψήματος ποθεῖσα.*

5. *Suffuſiſque felle.*] Ictericis.

Sect. LXXX. 1. *Ejus vero quod phu.*] Libro 12. ſect. 26. Nardum Creticam ſic veteres appellaverunt.

2. *Vel laterum.*] Dioſcor. lib. 1. cap. 10. *πρὸς πλευρῶν πόνους.*

3. *Menſes quoque.*] Dioſc loc. cit.

Sect. LXXXI. 1. *Aſſervatur cornea.*] Noſtri plumbea magis utuntur.

2. *Diſcutit.*] Mitigat eryſipelata, inquit Dioſcor. lib. 1. cap. 25. quæ ſunt cum inflammatione conjuncta: aurium quoque inflammationibus prodeſt.

3. *Sed oculorum.*] Dioſc lib. 1. cap. 25. *Ῥεύματα τε ὀφθαλμῶν ἐπέχει ἐγχριόμενος σὺν γάλακτι γυναικείῳ. Oculorum fluxiones illitus ex lacte muliebri cohibet.*

4. *Urinas ciet.*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 8. de fac. ſimp med. pag. 238.

5. *Qui crocum*] Plutarch. lib. 3. Sympoſ. quæſt. 1. pag. 647. Dioſcorides loc. cit. bibi idcirco crocum ex paſſo jubet: *Ἀκραιπαλίας ἐστὶ μετὰ γλυκέος πινόμενος.*

6. *Somnum facit.*] Celſus, lib. 3. cap 18. ubi de phreneticis: *Omnibus vero ſic affectis*, inquit, *ſomnus & difficilis, & præcipue neceſſarius eſt: ſub hoc enim plerique feneſcunt. Prodeſt ad id, atque etiam ad mentem ipſam componendam crocinum unguentum cum irino in caput datum.*

Sect. LXXXII. 1. *Collyrio uni.*] Quod *διὰ κρόκου* dicitur, deſcriptum a Celſo, lib. 6. cap 6. tit. *Διὰ κρόκου collyrium. Propriæ vitam ad caligationem oculorum quæ ex lippitudine oritur, componitur quod διὰ κρόκου vocant. Habet piperis* P. X I. *Croci Cilicis, papaveris lacrymæ, ceruſſæ, ſingulorum* P. X. III. *pſorici, gummi, ſingulorum* P. X. IIII. hoc eſt, pondo denarium quaternum. In collyriis oculorum plurimis admiſcetur a Marcello Empirico, cap. 8.

2. *Fæx quoque expreſſi.*] Ita MSS. tum noſtri, tum Pintiani: non, ut editi, *ex eo quoque expreſſo.*

3. *Crocomagma.*] Dioſc. lib. 1. cap. 26. *Τὸ δὲ κροκόμαγμα γίνεται ἐκ τοῦ κροκίνου μύρου, τῶν ἀρωμάτων ἐκπιεσθέντων καὶ ἀναπλασθέντων. Crocomagma fit ex unguento crocino, expreſſis aromatis, & in paſtillos digeſtis.* Crocomagma igitur fæx eſt & recrementum olei unguentive crocini. Celſus, lib. 5. cap. 18. *Crocomagma, quod quaſi recrementum ejus eſt.*

4. *Habet ſuas*] Dioſc. loc. cit. *Δύναμιν δὲ ἔχει σμηκτικὴν τῶν ἐπισκοτούντων ταῖς κόραις. Vim habet ea detergendi, quæ pupillis oculorum caliginem offundunt.*

5. *Urinas.*] Subintellige, habet utilitates & contra urinas, quas admodum ciet: *δύναμιν ἔχει οὐρητικὴν*, inquit Dioſcor., loc. cit.

6. *Magis excalfacit.*] Et vim ei *θερμαντικὴν* Dioſcorides aſſignat loc. cit.

7. *Optimum quod*] Dioſc. loc. cit.

Sect. LXXXIII. 1. *Tinearumve vitio.*] Hoc eſt, vermium, ſeu lumbricorum.

2. *Tuſſim, tormina.*] Dioſc. lib. 1. cap. 1. *πρὸς βῆχας, καὶ στρόφους.*

3. *Lienes &c.*] Dioſc. loc. cit. *Μετ' ὄξους δὲ πινόμενος θηριοδήκτοις ἀρήγουσι, καὶ σπληνικοῖς.*

valet.

valet. Contra ſcorpiones, duarum drachmarum pondere in pane vel aqua ſumitur. Contra canum morſus, ex oleo imponitur: & contra perfrictiones. Sic & nervorum doloribus. [4] Lumbis vero & coxendicibus cum reſina illinitur. [5] Vis ei concalfactoria. Naribus ſubducta, ſternumenta movet, caputque purgat. [6] Dolori capitis cum cotoneis malis aut ſtrutheis illinitur. Crapulas quoque & orthopnœas diſcutit. Vomitiones ciet, duobus obolis ſumpta. [7] Oſſa fracta extrahit, impoſita cum melle. Ad paronychias farina ejus utuntur cum vino, ad clavos, vel verrucas, triduoque non ſolvitur. Halitus oris commanducata abolet, alarumque vitia. Succo durities omnes emollit. [8] Somnum conciliat, [9] ſed genituram conſumit. Sedis rimas, [10] & condylomata, omniaque in corpore exceſcentia ſanat. Sunt qui ſilveſtrem, [11] xyrin vocent. [12] Strumas hæc, vel panos, vel inguina diſcutit. Præcipitur, ut ſiniſtra manu ad hos uſus eruatur, colligenteſque dicant, cujus hominis urique cauſa eximant. [13] Scelus herbariorum aperietur in hac mentione. Partem ejus ſervant, & quarumdam aliarum herbarum, ſicut plantaginis: & ſi parum mercedis tuliſſe ſe arbitrantur, rurſuſque opus quærunt, partem eam quam ſervavere eodem loco infodiunt: [14] credo ut vitia, quæ ſanaverint, faciant rebellare.

Salluncæ radix in vino decocta ſiſtit vomitiones, corroborat ſtomachum.

LXXXIV. [1] Polio Muſæus & Heſiodus perungi jubent dignationis gloriæque avidos: polium tractari, coli: [2] Polium contra ſerpentes ſubſterni, uri, [3] vel portari: In vino decoqui recens, vel aridum, illinique. [4] Splenicis propinant ex aceto: [5] morbo regio in vino: [6] & hydropicis incipientibus in vino decoctum. [7] Vulneribus quoque ſic illinunt. Secundas mulierum, partuſque emortuos pellit: item dolores corporis. Veſicas inanit: & epiphoris illinitur. Nec magis alia herba convenit medicamento, quod [8] alexipharmacon vocant. [9] Stomacho tamen inutile eſſe, caputque eo impleri, & abortum fieri poto, aliqui negant. Ad religionem addunt, ubi inventum ſit, protinus adalligandum contra oculorum ſuffuſiones, cavendumque ne terram attingat. Hi & folia ejus thymo ſimilia tradunt, niſi quod molliora ſunt, & lanatiore canitie. Cum tuta ſilveſtri, & ſi teratur ex aqua cæleſti, aſpidas mitigare dicitur: & non ſecus atque cytinus adſtringit, & cohibet vulnera, prohibetque ſerpere.

LXXXV. Holochryſos medetur ſtranguriæ in vino pota, & oculorum epiphoris illita. Cum fæce vero vini cremata & polenta, lichenas emendat. [2] Chryſocomes radix calfacit, & ſtringit. [3] Datur potui ad jocinerum vitia: item pulmonum: vulvæ dolores in aqua mulſa decocta. Ciet menſtrua: & ſi cruda detur, hydropicorum aquam.

LXXXVI. Meliſſophyllo [1] ſive melittæna ſi perungantur alvearia, non fugient apes. Nullo enim magis gaudent flore. [2] Copia iſtius examina facillime continentur. [3] Idem præſentiſſimum eſt contra ictus earum veſparumque, & ſimilium, ſicut araneorum: item ſcorpionum. [4] Item contra vulvarum ſtrangulationes, addito nitro: contra tormina, e vino. [5] Folia ejus ſtrumis illinuntur, & ſedis vitiis, cum ſale. [6] Decoctæ ſuccus feminas

NOTÆ.

4. *Lumbis vero.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Vis ei concalfactoria.*] Δύναμιν ἔχει θερμαντικήν, Dioſc. loc. cit.

6. *Dolori capitis.*] Ex aceto ad id & roſaceo applicari Dioſcorides præcipit, σὺν ὄξει καὶ ῥοδίνῳ.

7. *Oſſa fracta.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Somnum.*] Dioſc. loc. cit.

9. *Sed genituram conſumit.*] Conſumendoque, ne effluat, facit. Unde Dioſc. loc. cit. auxiliari ait iiſdem potam iis, quibus genitura effluit, τοῖς γόνον ῥεομένοις.

10. *Et condylomata.*] Scribonius Largus, Compoſ. 225 ad condylomata. *Malis & ovis contuſa, & ex vino mixta, cocta, & poſita velut farina hordeacea profuit.* Κονδύλωμα, excreſcentia carnis eſt circa anum, & tubercula quædam in locis muliebribus ſanguinem fundentia: ſic dicta a ſimilitudine extremorum in quatuor digitis pugno clauſo nodorum.

11. *Xyrin vocent.*] Ξυρὶς eſt Dioſcoridi, lib. 4. cap. 22.

12. *Strumas hæc.*] Collectiones omnes, οἰδήματα, ea appoſita diſcuti auctor eſt Dioſc. loc. cit.

13. *Scelus herbariorum.*] Herbarii ſunt qui medicas herbas legunt, venduntque. Firmicus, lib. 8. cap. 13. *Herbarios faciet, qui ſcilicet herbas ſolerti arte collectas ad medelam laborantium ſervent.* Græci ῥιζοτόμους & βοτανολόγους vocant. Aliàs *herbarius* etiam veneficum ſonat. Vide Du-Cangium in Gloſſario.

14. *Credo, ut vitia.*] Eruentes, inquit, colligenteſque eam herbam, ſi dicant, cujus hominis cauſa eximant, prodeſſe ægro tum creduntur: quid igitur exiſtimandum eſt aliud velle eos, dum infodiunt rurſus eodem loco, ubi parum mercedis tuliſſe ſe credunt, quam rebellare iterum ac recrudeſcere eos morbos, quos ante ſanaverint? Horum verborum quis eſſet ſenſus, aut quo illa pertinerent, negabat Salmaſius ſe percipere, in Prætexerit, ad Plinium, pag 44. Plinius, de batrachio herba, lib. 25. ſect. 109. *Credunt iis rurſus ſatâ, rebellare, quæ curaverint, vitia: quo ſcelere & plantagine utuntur*

Sect. LXXXIV. 1. *Polio Muſæus.*] Vide quæ diximus ſect. 21.

2. *Polium contra.*] Vide Notas & Emend. num. XVII.

3. *Vel portari.*] Vide Notas & Emend. num. XVIII.

4. *Splenicis.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 124.

5. *Morbo regio.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Et hydropicis.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Vulneribus.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Alexipharmacon.*] Ἀλεξιφάρμακον, remedium adverſus venena, amuletum contra veneficia.

9. *Stomacho tamen.*] Prodeſſe certe ſtomachicis polion cum melle tritum, auctor eſt Marcellus, cap. 26. pag. 139. Contra Dioſc. loc. cit. & male ſtomachum habere, & ciere capitis dolorem ſcribit.

Sect. LXXXV. 1. *Chryſocomes.*] Dioſc. quoque, lib. 4. cap. 55. Δύναμιν δὲ ἔχει θερμαντικὴν, καὶ στυπτικὴν ἡ ῥίζα.

2. *Datur potui.*] Dioſc. loc. cit. tum iſtud, tum cetera chryſocomes remedia totidem verbis affert.

Sect. LXXXVI. 1. *Sive melittæna.*] Vide Notas & Emendationes, num. XIX.

2. *Copia iſtius.*] Reſpicit illud Virgilii, lib. 4. Georg. verſ. 63.

Huc tu juſſos aſperge ſapores,
Trita meliphylla, & cerinthæ ignobile gramen:
Ipſæ conſident medicatis ſedibus: ipſæ
Intima more ſuo ſeſe in cunabula condent.

3. *Idem præſentiſſimum.*] Dioſc. lib. 3. cap. 118.

4. *Item contra vulvarum.*] Vide Notas & Emendationes, num. XX.

5. *Folia ejus.*] Dioſc. loc. cit. Καταπλασσόμενα δὲ (φύλλα) σὺν ἁλσὶ, διαφορεῖ χοιράδας &c.

6. *Decoctæ ſuccus.*] Καὶ τὸ ἀφέψημα δὲ αὐτῶν ... πρὸς ἐμ-

purgat, & inflammationes diſcutit, & hulcera ſanat. [7] Articularios morbos ſedat, caniſque morſus. [8] Prodeſt dyſentericis veteribus, & cœliacis, & orthopnoïcis, lienibus, hulceribus thoracis. Caligines oculorum ſucco cum melle inungi eximium habetur.

LXXXVII. Melilotos quoque oculis medetur [1] cum luteo ovi, aut lini ſemine. Maxillarum quoque dolores lenit: [2] & capitis cum roſaceo: [3] item aurium e paſſo, quæque in manibus intumeſcunt, vel erumpunt. [4] Stomachi dolores in vino decocta, vel cruda tritaque. [5] Idem effectus & ad vulvas. [6] Teſtes vero, & ſedem prociduam, quæque ibi ſint vitia, recens ex aqua decocta, vel ex paſſo. Adjecto roſaceo illinitur ad carcinomata. Deferveſcit in vino dulci. [7] Peculiariter & contra meliceridas efficax.

Cap. xxi. LXXXVIII. [1] Trifolium ſcio credi prævalere contra ſerpentium ictus & ſcorpionum, ex vino aut poſca, ſeminis granis viginti potis: vel foliis, & tota herba decocta: ſerpenteſque numquam in trifolio aſpici. Præterea celebratis auctoribus, contra omnia venena pro antidoto ſufficere x x v. grana ejus, quod [2] minyanthes ex eo appellavimus, tradi. Multa alia præterea in remediis ejus, adſcribi. Sed me contra ſententias eorum graviſſimi viri auctoritas movet. Sophocles enim Poëta venenatum id dicit. [3] Simus quoque e medicis, decocti, aut contriti ſuccum infuſum corpori, [4] eaſdem uredines facere, quas ſi percuſſis a ſerpente imponatur. Ergo non aliter utendum eo, quam contra venena, cenſuerim. Fortaſſis enim & his venenis inter ſe contraria ſit natura, ſicut multis aliis. Item animadverto, ſemen ejus, cujus minima ſint folia, utile eſſe ad cuſtodiendam mulierum cutis gratiam, in facie illitum.

LXXXIX. Thymum colligi oportet in flore, & in umbra ſiccari. Duo autem ſunt genera ejus: candidum, radice lignoſa, in collibus naſcens, quod & præfertur: alterum nigrius, [1] floriſque nigri. [2] Utraque oculorum claritati multum conferre exiſtimantur, & in cibo, & in medicamentis. Item diutinæ tuſſi: in ecligmate faciles exſcreationes facere [3] cum aceto & ſale. [4] Sanguinem concreſcere non pati e melle: Longas faucium diſtillationes extra illita cum ſinapi, extenuare: [5] item ſtomachi & ventris vitia. Modice his tamen utendum eſt, quoniam excalfaciunt, quamvis ſiſtunt alvum: quæ ſi exhulcerata ſit, denarii pondus in ſextarium aceti & mellis addi oportet. Item ſi lateris dolor ſit, aut inter ſcapulas, aut in thorace. Præcordiis medentur ex aceto cum melle: quæ potio datur & in alienatione mentis melancholicis. [6] Datur & comitialibus, quos correptos olfactus excitat thymi. Aïunt & dormire eos oportere in molli thymo. [7] Prodeſt & orthopnoïcis, & anhelatoribus, mulierumque menſibus retardatis. [8] Vel ſi emortui ſint in utero partus, decoctum in aqua ad tertias. Et viris vero contra inflationes cum melle & aceto. Et ſi venter turgeat, teſteſve, [9] aut ſi veſicæ dolor exigat, e vino tumores [10] & impetus tollit impoſitum. [11] Item cum aceto callum & verrucas. [12] Coxendicibus imponitur, cum vino: articulariis morbis, & luxatis, tritum ac lanæ inſperſum ex oleo. Dant & potionem articularibus morbis trium obolorum pondere in tribus aceti & mellis. Et in faſtidio, tritum cum ſale.

XC. [1] Hemerocalles pallidum è viridi & molle folium habet, radice odorata atque

NOTÆ.

μῆλαν αἰγυπτίῳ τεθέντι. Dioſc loc. cit.

7. *Articularios.*] Hoc folia præſtare cum ſale impoſita Dioſc. ait loco. cit. & contra canis rabidi morſus eadem cum vino pota prodeſſe.

8. *Prodeſt dyſentericis &c.*] Dioſcor. loc. cit.

Sect. LXXXVII. 1. *Cum luteo ets.*] Vide Notas & Emendationes, num XXI.

2. *Et capitis.*] Dioſcor. lib. 3. cap 48. *Καὶ κεφαλαλγίας σταθεὶς ἐμβρεχόμενος μετ' ὄξους ἢ ῥοδίνου.*

3. *Item aurium &c.*] Dioſc loc. cit.

4. *Stomachi dolores.*] Dioſc loc cit.

5. *Idem effectus*] Dioſc. loc. cit.

6. *Teſtes vero &c.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Peculiariter.*] Dioſcor. loc. cit. *Θεραπεύει ἢ μελικηρίδας* &c.

Sect. LXXXVIII. 1. *Trifolium ſcio.*] Vide auctorem libri de ſimp. med. tomo 13. operum Galeni, pag. 1002. Dioſcoridem quoque, lib. 3. cap. 123. Et quæ de trifolio acuto refert Scribonius Largus, Compoſ. 163.

2. *Minyanthes*] *Μηνυάνθες* Galeno, lib. 8. de fac ſimp. med. pag 236. qui quæ ſit ejuſce vocis originatio neſcire ſe fatetur. Forte a minuendo dolore: *ἄνθος* enim florem, *μινύω* *minuere* Græce ſonat.

3. *Simus quoque.*] Simo Galenus adſtipulatur, lib. de theriaca ad Piſonem, cap 4. pag 935.

4. *Eaſdem uredines.*] Eoſdem pruritus.

Sect. LXXXIX. 1. *Floriſque nigri.*] Hoc eſt, purpuraſcentis, *πορφυρίζοντα*, ut ait Dioſcor lib. 3. cap. 44. atque adeo in nigredinem vergentis, ut violæ.

1. *Utraque oculorum.*] Dioſcor. loc. cit. *Ἀμβλυωποῦσιν ἐπιτήδειος σὺν τροφῇ ὠφελεῖ. Hebetiore oculorum acie præditis in cibo confert.* Sic etiam Plinius Valer. lib. 4. cap. 35. de utroque thymo.

3. *Cum aceto & ſale.*] Cum melle, Dioſcor. loc. cit. Cum vino Marcellus Empir. cap 17. pag 23.

4. *Sanguinem concreſcere*] Dioſcor. loc. cit. *Καταπλασθὲν μετ' ὄξους αἱμάτων θρόμβους διαλύει.*

5. *Item ſtomachi.*] Quoniam cum ſale & aceto potum, vim habet pituitam per alvum detrahendi, inquit Dioſcor. loco citato.

6. *Datur & comitialibus.*] Scribonius Largus, Compoſ. Med. cap. 2. num. 15. *Ad recentem comitialem morbum cito proficit: ad veterem tardius: Thymi albi X. P. III. ex aceti cyathis tribus, & mellis bono pondo uncia: ut dilutum jejunus bibat per dies XLV.*

7. *Prodeſt &c.*] Dioſc lib. 3. cap. 44. & Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 178.

8. *Vel ſi emortui*] Dioſc. & Galenus, locis citatis. Plinius Valer. lib. 4. cap. 35. *Emortuos partus extrahit.*

9. *Aut ſi veſicæ dolor.*] Urinam ciere thymum produnt Dioſc. & Galenus, loc cit.

10. *Et impetus*] Quas Græci *ἐπιφορὰς* appellant, de quibus lib 20. ſect. 26.

11. *Item cum aceto . . . . verrucas.*] Et hæc pariter Dioſcorides, loc. cit.

12. *Coxendicibus.*] Dioſc. loc. cit. *Καὶ ἰσχιαδικοῖς μετ' οἴνου ἢ ἀλφίτων ἐπιτίθεται.*

Sect. XC. 1. *Hemerocalles.*] Iiſdem fere verbis deſcribitur a Dioſcor. libro 3. cap 137. *Ἡμεροκαλλὶς φύλλα ἔχει καὶ καυλὸν ὅμοια κρίνῳ, χλωρὰ δὲ ὥσπερ πράσου. Caulem ac folia lilii habet, porri inſtar virentia.* Lilium eſt rubrum miniatum ſeu Byzantinum Cluſii, lib. 2. hiſt. rarior. plant. pag. 131. Eſt

bulboſa : [2] quæ cum melle impoſita ventri, aquas pellit, & ſanguinem etiam inutilem. [3] Folia epiphoris oculorum, mammarumque poſt partum doloribus illinuntur.

XCI. Helenium ab Helena, [1] ut diximus, natum, favere creditur formæ: cutem mulierum in facie reliquoque corpore nutrire incorruptam. Præterea putant uſu ejus quamdam gratiam iis veneremque conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in vino, eumque quem habuerit nepenthes illud prædicatum [2] ab Homero, quo triſtitia omnis aboleatur. [3] Eſt autem ſucci prædulcis. Prodeſt & orthopnoïcis radix ejus in aqua jejunis pota. Eſt autem candida intus & dulcis. Bibitur & contra ſerpentium ictus ex vino. Mures quoque contrita dicitur necare.

XCII. [1] Abrotonum duorum traditur generum, campeſtre ac montanum: hoc feminam, illud marem intelligi volumus. [2] Amaritudo abſinthii in utroque. Siculum laudatiſſimum, dein Galaticum. [3] Uſus & foliis, ſed major ſemini ad excalfaciendum: ideo nervis utile, tuſſi, [4] orthopnϾ, convulſis, ruptis, lumbis, urinæ anguſtiis. Datur bibendum [5] manualibus faſciculis decoctis ad tertias partes. Ex his quaternis cyathis bibitur. Datur & ſemen tuſum in aqua drachmæ pondere. [6] Prodeſt & vulvæ. [7] Concoquit panos cum farina hordeacea, & oculorum inflammationibus illinitur, cum cotoneo malo coctо. [8] Serpentes fugat. Contra ictus earum bibitur cum vino, illiniturque. Efficaciſſimum contra ea, quorum veneno tremores & frigus accidunt, ut ſcorpionum & phalangiorum: & contra venena alia pota prodeſt, [9] & quoquo modo algentibus, & ad extrahenda ea, quæ inhærent corporibus. [10] Pellit & interaneorum mala. Ramo ejus, ſi ſubjiciatur pulvino, Venerem ſtimulari aïunt: efficaciſſimamque eſſe herbam contra omnia veneficia, quibus coïtus inhibeatur.

XCIII. Leucanthemum ſuſpirioſis medetur, duabus partibus aceti permixtum. [1] Sampſuchum ſive amaracum, in Cypro laudatiſſimum & odoratiſſimum, ſcorpionibus adverſatur, ex aceto ac ſale illitum. [2] Menſtruis quoque multum confert impoſitum. Minor eſt eidem poto vis. [3] Cohibet & oculorum epiphoras cum polenta. [4] Succus decocti tormina diſcutit. [5] Et urinis & hydropicis utile. Movet & aridum ſternutamenta. [6] Fit ex eo & oleum, quod ſampſuchinum vocatur aut amaracinum, [7] ad excalfaciendos molliendoſque nervos: & vulvas calfacit. [8] Et folia ſugillatis cum melle, & luxatis cum cera proſunt. CAP. XXII.

XCIV. [1] Anemonas coronarias tantum diximus: nunc reddemus & medicas. [2] Sunt qui phrenion vocent. [3] Duo ejus genera: Silveſtris prima, altera in cultis naſcens, utraque ſabuloſis. [4] Hujus plures ſpecies. Aut enim phœniceum florem habet, quæ copioſiſſima eſt: aut purpureum, aut lacteum. [5] Harum trium folia apio ſimilia ſunt. Nec teme- CAP. XXIII.

Notæ.

& in horto Eyſtetenſi, ibi Hemerocallis Chalcedonica appellata. Vidimus in horto Regio.

2. *Quæ cum melle*] Cum melle lana ſubdita in peſſo adhiberi Dioſc. præcipit, loc. cit. *Ῥίζα λεία πολυειδὲς καὶ σὺν μέλιτι ἐν ἐρίῳ προστιθεμένη, ...*

3. *Folia epiphoris.*] Dioſc loco cit.

Sect. XCI. 1. *Ut diximus.*] Sect. 33.

2. *Ab Homero.*] Odyſſeæ δ'. verſ. 221.

Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον, ἔνθεν ἔπινον,
Νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.

Eſſe vero nepenthes, quam ſubiecuta ætas bugloſſon vocavit, nos borraginem, Plutarchus innuit, lib. 1. Sympoſ. quæſt. 1. pag 614. Nos plane affirmamus, vel eo ducti argumento, quod vis bugloſſo plane par adſcribitur a ſummis viris, ut dicturi ſumus lib. 25. ſect. 40. Nam in vinum dejecta animi voluptates auget, atque ex ea re vocatur & *εὐφρόσυνον*.

3. *Eſt autem ſucci prædulcis*] Helenium ſcilicet. Quare & nectaream appellavere alii, & ex ea vinum nectarites concinnatum olim, ut Plinius ſuperius adnotavit, lib. 14 ſect. 19 num 5.

Sect XCII. 1. *Abrotonum.*] Scholiaſtes Nicandri, in Theriac pag. 9. *Τοῦ ἀβροτόνου δύο γένη εἰσί· τὸ μὲν ...ον, τὸ γεραιόν.* Dioſc. lib. 3. cap. 29 duo genera pariter agnoſcit, marem, feminamque: illud Galaticum, iſtud vero Siculum.

2. *Amaritudo.*] Feminæ quidem hanc ineſſe Dioſc. prodidit, loc. cit.

3 *Uſus eſt & foliis &c.*] Dioſcor. loco cit. & Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. cap 1 pag 145.

4. *Orthopnoicis &c.*] His quoque morbis reliquis mederi abrotonum Dioſc. admonet loc. cit.

5. *Manualibus faſciculis.*] Qui manum impleant.

6. *Prodeſt & vulvæ.*] Menſibus commorantibus, *ἐμμήνων ἐποχῇ*, Dioſc. loc. cit.

7. *Concoquit. &c.*] Dioſcor. loco cit & Galenus totidem verbis, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 146.

8. *Serpentes.*] De ſerpentibus, phalangiis, ac venenis eadem tradit Dioſc. loco cit. poſt Nicandrum in Theriac. pag. 7.

9 *Et quoquomodo algentibus.*] Etiam periodicis febrium rigoribus, inquit Galenus, lib. 6. de facult. ſimpl. med pag. 145.

10. *Pellit &c.*] Galenus loc cit. *ἕλμινθας ἀναιρεῖ.* Item Ælianus, lib. 9. hiſt anim cap 33.

Sect XCIII. 1. *Sampſuchum, &c.*] Dioſc. lib. 3. cap. 47. totidem verbis.

2. *Menſtruis .... impoſitum*] In peſſo ſubditum, *ἐν προσθέτῳ*. Dioſc. loc. cit.

3. *Cohibet &c.*] Dioſc loc. cit.

4. *Succus decocti.*] Dioſc. loc. cit.

5 *Et urinis &c.*] Dioſc loc. cit.

6. *Fit ex eo.*] Scorſim ac diverſis capitibus de amaracino oleo, & ſampſuchino Dioſcorides egit: ac de illo quidem, cap. 58. de illo, cap 68 libri primi: non quod amaracum a ſampſucho differre velit: ſed quod unguenta ea conficiendi modos tradat geminos: quos ut confectionis genere, ſic & appellatione ſecerni voluit.

7. *Ad excalfaciendos.*] Dioſc. lib. 1. cap. 68.

8. *Et folia.*] Hæc totidem fere verbis Dioſcorides, libro 3. cap 47.

Sect. XCIV 1. *Anemonas .... diximus.*] Sect. 38.

2. *Sunt qui phrenion.*] Vide Notas & Emendationes num. XXII.

3. *Duo ejus genera.*] Eadem leges pariter apud Dioſcor. lib. 2. cap. 207. *Ἀνεμώνη διττή, ἡ μὲν ἀγρία, ἡ δὲ ἥμερος.* Recentiores herbarii centum amplius genera norunt, ut diximus ſect 38.

4 *Hujus plures.*] Sativæ ſcilicet Dioſc. loco cit. *Καὶ τῆς ἡμέρου ἡ μὲν τὸ φοινικοῦν φέρει τὸ ἄνθος· ἡ δὲ ὑπόλευκον ἢ γαλακτίζον, ἢ πορφυροῦν.*

5 *Harum trium folia apio.*] Coriandro, quod eodem fere recidit, Dioſc. loc. cit. & Oribaſius, lib. xi. pag. 190. Sed ſunt tamen apio, quam coriandro propiora.

re ſemipedem altitudine excedunt, [6] cacumine aſparagi. [7] Flos numquam ſe aperit, niſi vento ſpirante: unde & nomen accepere. [8] Silveſtri amplitudo major, latioribuſque foliis, flore phœniceo. [9] Hanc, errore ducti, [10] argemonem putant multi: alii rurſus papaver, [11] quod rhœan appellavimus. [12] Sed diſtinctio magna, quod utraque hæc poſtea floret. Nec aut ſuccum illarum anemonæ reddunt, aut calyces habent, nec niſi aſparagi cacumen. [13] Proſunt anemonæ capitis doloribus & inflammationibus, vulvis mulierum, lacti quoque. [14] Et menſtrua cient cum ptiſana ſumptæ, aut vellere appoſitæ. [15] Radix commanducata pituitam trahit, dentes ſanat: [16] decocta oculorum epiphoras, & cicatrices. Magi multum quidem iis tribuêre, quamprimum aſpiciatur eo anno tolli jubentes: dicique, colligi eam tertianis & quartanis remedio. Poſtea alligari florem panno roſeo, & in umbra aſſervari, ita cum opus ſit adalligari. Quæ ex his phœniceum florem habet, radice contrita, cuicumque animalium impoſita, hulcus facit [17] ſeptica vi. [18] Et ideo expurgandis hulceribus adhibetur.

Cap. XXIV. X C V. [1] Oenanthe herba naſcitur in petris, folio paſtinacæ, radice magna, numeroſa. Caulis ejus & folia cum melle ac vino nigro pota, facilitatem pariendi præſtant, ſecundaſque purgant. Tuſſim e melle tollunt: urinam cient. Radix & veſicæ vitiis medetur.

Cap. XXV. X C V I. [1] Heliochryſum, quod alii chryſanthemon vocant, ramulos habet candidos, folia ſubalbida, abrotono ſimilia: ad Solis repercuſſum, aureæ lucis in orbem veluti corymbis dependentibus, qui numquam marceſcunt: qua de cauſa Deos coronant illo, quod diligentiſſime ſervavit Ptolemæus rex Ægypti. [2] Naſcitur in frutectis. [3] Ciet urinas e vino pota, & menſes. Duritias & inflammationes diſcutit. [4] Ambuſtis cum melle imponitur. [5] Contra ſerpentium ictus, [6] & lumborum vitia bibitur. [7] Sanguinem concretum ventris aut veſicæ abſumit cum mulſo. Folia ejus trita trium obolorum pondere ſiſtunt [8] profluvia mulierum in vino albo. [9] Veſtes tuetur odore non ineleganti.

Cap. XXVI. X C V I I. [1] Hyacinthus in Gallia maxime provenit. [2] Hoc ibi fuco hyſginum tingunt. [3] Radix eſt bulbacea, [4] mangonicis venalitus pulchre nota: [5] quæ e vino dulci illita,

Notæ.

6. *Cacumine aſparagi.*] Nec calyces habent anemonæ, nec capita, ſeu vaſcula: ſed cacumen inſtar aſparagorum eſt. [illegible Greek]. Dioſcorid. loc. cit. Vide iconem anemones primæ apud Dodon. pag. 431.

7. *Flos numquam.*] At noſtræ etiam tranquillo ſe ſe aperiunt. Verum forſan nomen iis inditum, quod facile flos vento decutitur. Heſychius: Ἀνεμώνη ...... [illegible Greek].

8. *Silveſtri amplitudo.*] Dioſcor. hæc totidem verbis, lib. 2. cap. 207.

9. *Hanc, errore.*] Totidem verbis Dioſc. & Oribaſius, locis citatis.

10. *Argemonem.*] Hanc depictam vide apud Lobelium in Obſervat. pag. 144. Eſt & in horto Regio. Similis fere papaveri rhœadi. Ceteras ejus notas diſce a Dioſcor. lib. 2. cap. 208. Plinioque ipſo, lib. 25. ſect. 56.

11. *Quod rhœan.*] Libro 19. ſect. 53.

12. *Sed diſtinctio, &c.*] Eadem diſcrimina afferunt auctores mox appellati. Quod & argemone & rhœas papaver ſerius florent: nec croceum, ut argemone, dum caulis conciditur: nec candidum, ut papaver ſuccum reddit, &c.

13. *Proſunt anemonæ.*] Radicis ſucco naribus infuſo valere Dioſcorides ait, loco cit. ad purgandum caput: folia cum ptiſana decocta, & in cibo ſumpta, fecunditatem lactis præſtare. Habet hæc etiam Galenus, libro 6. de facult. ſimp. med. pag. 157.

14. *Et menſtrua.*] Dioſc. loc. cit.

15. *Radix, &c.*] Dioſc. & Galenus, locis citatis.

16. *Decocta oculorum, &c.*] Decocta in paſſo, ἐν γλυκεῖ. Dioſc. loc. cit. De cicatricibus Galenus loc. cit. [illegible Greek]. Has voculas, *& cicatrices*, ex M S S. addidimus.

17. *Septica vi.*] Σηπτικῇ δυνάμει, vi putrefaciendi. Celſus, lib. 7. cap. 21. *Medicamenta, quæ ſic erodunt, ne erodant, σηπτικὰ Græci vocant.*

18. *Et ideo.*] Galenus, loc. cit.

Sect. XCV. 1. *Oenanthe herba.*] Filipendula Dodonæi, pag. 56. Oenanthe ſtaphylini folio, Joan. Bauhini, tom. 3. pag. 191. Dioſcor. lib. 3. cap. 135. Οἰνάνθη .... [illegible Greek], &c. De forma œnanthes, ac viribus ejuſdem, paria prorſus cum Plinio tradit. Radicem ad ſtranguriam adhibet Apuleius, cap. 54. tit. 2.

Sect. XCVI. 1. *Heliochryſum.*] De quo jam ſuperius, ſect. 38. Dioſc. iiſdem fere verbis, lib. 4. cap. 57. Ἑλίχρυσον, οἱ δὲ χρυσάνθεμον, [illegible Greek], &c.

2. *Naſcitur in frutectis.*] Dioſcorid. loc. cit. [illegible Greek], *in aſperis & ſalebroſis.* Interpres Oribaſii, lib. 11. pag. 196. *in aſperis & aquoſis convallibus.*

3. *Ciet urinas, &c.*] Dioſc. loco cit.

4. *Ambuſtis.*] Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 21. [illegible Greek].

5. *Contra ſerpentium.*] Theophr. loc. cit. [illegible Greek]. *Uſus illius ad ſerpentium morſus e vino.* Dioſc. quoque loc. cit.

6. *Et lumborum.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Sanguinem, &c.*] Hæc iiſdem verbis Dioſc. loc. cit.

8. *Profluvia mulierum.*] Dioſc. loc. cit. [illegible Greek]. *Siſtit & deſtillationes trium obolorum pondere jejunis potui data in vino albo diluto.* Alios ſecutus auctores Plinius videtur, aut [illegible Greek] perperam pro mulierum profluvio accepiſſe, cum ea vox deſtillationem pituitæ, & catharrum ſignificet.

9. *Veſtes tuetur.*] Veſtibus interponi ait Dioſcor. loc. cit. ut eas a teredinum injuriis tueatur.

Sect. XCVII. 1. *Hyacinthus.*] Hyacinthus iſte, vacciniumve Gallicum, quo hyſginum vel purpura inficitur, gladiolus eſt, & hyacinthus, ut verbis Columellæ utar, lib. 9. cap. 4. cæleſtis nominis, hoc eſt, qui & iris vocatur, ut ex Palladio liquet, lib. 1. cap. 37. nec tamen iris eſt, de qua diximus ſect. 19. quæ radix medicinæ tantum & unguentis naſcitur, non tingendis lanis: ſed quam Galli Glaiteum vocant, quaſi gladiolum, *du Glateul.* Ita Anguillara, par. 9. pag. 153. quos alii deinde ſecuti ſunt. Decepit vero errore omnes, qui nihil irin ab hyacintho differre cenſent. Hyacinthi porro Gallici tractationem Plinius hunc attingit obiter, ubi de vulgari tantum hyacintho agendum ex propoſito videbatur; quod, ut ipſe admonuit, lib. 20. ſect. 45. ſæpe contexenda ſunt ea quæ ſunt ex eodem nomine pendentia.

2. *Hoc ibi fuco.*] Vide Notas & Emend. num. XXIII. Hyſgini porro color eſt affinis coccineo.

3. *Radix eſt bulbacea.*] Hyacinthi nimirum alterius, ſeu vulgaris, atque Italici, ut diximus lib. 16. ſect. 31. mancipus ſata. Lilium purpureum tertium Dodonæi videtur eſſe, pag. 199. quam ille ſententiam idoneis ſtabilit argumentis. Dioſcorides Plinio ſuffragatur, lib. 4. cap. 63. Ὑάκινθος φύλλα ἔχει ὅμοια βολβῷ.... ῥίζαν δὲ αὐτοῦ ὑπάρχειν βολβῷ. Et Galenus, lib. 8. de fac. ſimpl. med. pag. 137. Ὑακίνθου ἡ μὲν ῥίζα βολβώδης.

4. *Mangonicis venalitiis.*] Ita M S S. omnes. Venalitii ſunt venditores teſte Nonio, cap. 1. num. 919. teſtimonio ipſius Ciceronis in eam rem adducto. Mangonici venditores erant, negotiatores mancipiorum, qui pueros puellaſque, quo facilius vendi poſſent, artificio quodam componere, atque horum ætatem tegere pubertate coercita ſolebant, ut vendibiliores eſſent.

5. *Quæ e vino dulci.*] Dioſc. lib. 4. cap. 63. de radice hya-

pubertatem coërcet, & non patitur erumpere. Torminibus & [6] araneorum morſibus reſiſtit. Urinam impellit. [7] Contra ſerpentes & ſcorpiones, [8] morbumque regium, ſemen ejus cum abrotono datur.

XCVIII. [1] Lychnis quoque flammea illa adverſus ſerpentes, ſcorpiones, crabrones, ſimiliaque, bibitur e vino ſemine trito. Silveſtris eadem ſtomacho inutilis. [2] Alvum ſolvit. [3] Ad detrahendam bilem efficaciſſima duabus drachmis. [4] Scorpionibus adeo contraria, ut omnino viſa ea torpeſcant. Radicem ejus Aſiani boliten vocant: qua alligata oculo, albugines tolli dicuntur.

XCIX. Et vincapervinca, ſive chamædaphne, arida tuſa hydropicis datur in aqua, cochleari menſura, celerrimeque reddunt aquam. Eadem decocta in cinere ſparſa vino, tumores ſiccat. Auribus ſucco medetur. [1] Alvinis impoſita multum prodeſſe dicitur. CAP. XXVII.

C. [1] Ruſci radix decocta, bibitur alternis diebus in calculorum valetudine, & [2] tortuoſiore urina, vel cruenta. Radicem pridie erui oportet, poſtremo mane decoqui: ex eo ſextarium vini cyathis duobus miſceri. Sunt qui & crudam radicem tritam ex aqua bibant: & in totum [3] ad virilia, cauliculis ejus ex aceto trins nihil utilius putant.

CI. [1] Batis quoque alvum mollit. Illinitur podagricis cruda & contuſa. [2] Acinon & coronarum cauſa & ciborum Ægyptii ſerunt. Eademque erat, quæ ocimum, niſi hirſutior ramis ac foliis eſſet, & admodum odorata. [3] Ciet menſes & urinas.

CII. [1] Colocaſiâ Glaucias acria corporis leniri putavit, & ſtomachum juvari. CAPUT XXVIII.

CIII. Anthalii, quod Ægyptii edunt, nullum alium reperi uſum. [1] Sed eſt herba anthyllion, quam alii anthyllum vocant, duorum generum, [2] foliis & ramis lenticulæ ſimilis, palmi altitudine, [3] ſabuloſis apricis naſcens, ſubſalſa guſtanti. [4] Altera chamæpityi ſimilis, brevior & hirſutior, purpurei floris, odore gravis, in ſaxoſis naſcens. [5] Prior vulvis aptiſſima, ex roſaceo ac lacte [6] impoſita, & vulneribus. [7] Bibitur in ſtranguria, reniumque arenis, tribus drachmis. [8] Altera bibitur in duritia vulvarum, & in torminibus, & in comitiali morbo, cum melle & aceto, quatuor drachmis. CAP. XXIX.

CIV. [1] Parthenium, alii leucanthes, alii amnacum vocant. [2] Celſus apud nos, perdicium, [3] & muralem. Naſcitur in hortorum ſepibus, [4] flore albo, [5] odore mali, ſapore amaro. [6] Ad inſidendum, decoctum in duritia vulvarum, & inflammationibus. [7] Sic- CAP. XXX.

NOTÆ.

cinthi: ἡτις σὺν οἴνῳ ἀρξαμένων λεῖον (vel γλυκεῖ) ἐπὶ ... περὶ ... Galenus, loc. cit. ... tantum.

6. *Araneorum.*] Phalangiorum. Dioſcor. φαλαγγιοδήκτοις ἀρήγει.

7. *Contra ſerpentes.*] Dioſc. loc. cit.

8 *Morbumque regium.*] Dioſcorides & Galenus, abrotonum non adſciſcunt: ſed id ſolum, ἰκτερικοῖς δίδοται σὺν οἴνῳ.

Sect. XCVIII. 1. *Lychnis quoque.*] De qua ſect. 10. Habet eadem Dioſcor. lib. 3. cap. 114.

2. *Alvum.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 115.

3. *Ad detrahendam.*] Per alvum ſcilicet, κάτω χολὴν. Dioſc. loc. cit.

4. *Scorpionibus.*] Dioſcor. loc cit. poſt Nicandrum in Theriac. pag. 64. cujus & Scholiaſteo vide, pag. 41.

Sect. XCIX. 1. *Alvinis.*] Quibus alvus eſt fluida.

Sect. C. 1. *Ruſci radix.*] Hoc iterum Plinius libro ſequente, ſect. 83. ubi de oxymyrſine, quæ nihil a ruſco differt.

2. *Tortuoſiore.*] Hoc eſt, ut ipſemet interpretatur, lib. 23 ſect. 83 difficili urinæ, præcipue craſſæ: hoc eſt, turbidiori, atque adeo hominem torquenti, dum veluti tortuoſa exit. Dioſcor. lib. 4. cap. 146. ſimpliciter δυσουρίαις dixit.

3. *Ad virilia.*] Ad virilium morbos. Dioſc. loc. cit. *ad urinam.*

Sect. CI. 1. *Batis quoque.*] Hæc rurſum dicentur lib. 26. ſect. 50.

2. *Acinon.*] Dioſcor lib 3. cap. 50. Ἄκινος, ἢ ἄκινον ... ... Quid ſit Dioſcoridis ἄκινος neſcire ſe fatetur Anguillara, part. 11. pag. 206. Videtur eſſe ocimum ſilveſtre pictum a Dodonæo, pag. 279.

3. *Ciet menſes.*] Contra Dioſcorides, loco citato, ἵστησι ...

Sect. CII. 1 *Colocaſia.*] Dioſc lib. 2. cap. 128. ad cœliacos, dyſentericoſque commendat: additque vim habere ...

Sect. CIII. 1. *Sed eſt herba.*] Dioſcor in Nothis, pag. 460. Ἀνθυλλίς, οἱ δὲ ἄνθυλλον, οἱ δὲ ἀνθυλλίδα, οἱ δὲ λαγόπυρον.

2. *Foliis & ramis.*] Hæc prior anthyllis deſcripta a Dioſcor. iiſdem verbis, lib. 3. cap. 153. ἡ μὲν γὰρ φακῷ παραπλήσια φύλλα ἔχει, &c. Delineata a Dodonæo, pag. 541.

3. *Sabuloſis*, &c.] Dioſc loc. cit. Ἐν ὑφάμμοις τόποις, & ἡλιῶσι, γεύσαντι ὑφαλμυρά.

4. *Altera chamæpityi.*] Sic Dioſc. totidem verbis loc. cit. Galenus quoque, lib. 6. de fac. ſimp med pag. 157 & interpres Oribaſii, fol. 190 Eſt anthyllis chamæpityides minor Lobelii, in Obſerv. pag. 208 ſcite admodum ibi delineata Fruticat in aridis arvorum marginibus juxta Montem Peſſulanum.

5. *Prior vulvis.*] Dioſcor. totidem fere verbis, loco citato.

6. *Impoſita.*] Dioſc. in peſſo ſubdita, προστιθεμένη.

7. *Bibitur*, &c.] Dioſc. loc. cit. ſed quatuor drachmis bibi jubet.

8 *Altera*, &c.] Dioſc. & Galenus, locis cit.

Sect. CIV. 1. *Parthenium.*] Poſterior ætas Matricariam appellavit, *Matricaire*, ou *Marone*. Delineatur a Dodonæo, pag. 35. a Matthiolo, in lib. 3. Dioſc. pag. 907. Vide Notas & Emend. num. XXIV.

2. *Celſus apud nos.*] Libro 2. cap. 33. *Herba muralis, (parthenium, vel perdicium appellant) reprimit ac refrigerat.* Et parthenium iſtud ſane refrigerandi ac reprimendi habere vim inſitam, haud obſcure Dioſcorides innuit, qui eryſipelatis & inflammationibus imponi jubet. Quamobrem immerito carpitur hoc loco a Barbaro Dalecampioque Plinius, perinde ac ſi parthenium iſtud cum altero cognomine confuderit.

3. *Et muralem.*] Sic MSS. Reg. & Chiffl. non *moralium.* Ita etiam Celſus, loc. cit.

4. *Flore albo.*] Dioſc. ἄνθη λευκὰ κύκλῳ. Et vero a candore floris λευκάνθες quoque ei nomen fuit.

5. *Odore mali.*] Ita libri omnes. An *odore malo?* Nam Dioſc. loc. cit. ὀσμῇ ὑπόβρομον, Oribaſii interpres, lib. 12. fol. 210. *odore ſubvirofo.*

6. *Ad inſidendum.*] Ad inſidendum valet decoctum, in vulvarum duritiis & inflammationibus: τὸ δὲ ἀφέψημα αὐτοῦ ἐγκάθισμα ὑστέρας σκληρίας καὶ φλεγμονῆς ἐστίν. Dioſc. loc. cit.

7. *Sicca.... impoſita.*] Ita libri omnes Sed Dioſcoridem ſi unum audimus, *pota* legendum, non *impoſita.* Δύναται δὲ ξηρὸν σὺν ὀξυμέλιτι, ἢ σὺν ἁλσὶ ποθέν.... φλέγμα καὶ χολὴν ἄγειν κάτω. Dioſc. loc. cit.

ea cum melle & aceto impoſita, bilem detrahit atram. Ob hoc contra vertigines utilis, [8] & calculoſis. [9] Illinitur & ſacro igni: item ſtrumis, cum axungia inveterata. Magi contra tertianas ſiniſtra manu evelli eam jubent, dicique cujus cauſa vellatur, nec reſpicere. Deın ejus folium ægri linguæ ſubjicere, ut mox in cyatho aquæ devoretur.

CAP. XXXI. C V. [1] Trychno, quam quidam ſtrychnon ſcripſere, utinam [2] nec coronarii in Ægypto uterentur, quos invitat [3] florum ſimilitudo, in duobus ejus generibus. [4] Quorum alterum, cui acini coccinei, granoſi folliculi, halicacabum vocant, alii callion. Noſtri autem [5] veſicariam, quoniam veſicæ & calculis proſit. Frutex eſt ſurculoſus verius, quam herba: folliculis magnis, latiſque, & turbinatis, grandi intus acino, qui matureſcit Novembri menſe. [6] Tertio folia ſunt ocimi, minime diligenter demonſtrando, remedia non venena tractantibus: quippe inſaniam facit, parvo quoque ſucco. Quanquam & Græci auctores in jocum vertêre. Drachmæ enim pondere [7] luſum pudoris gigni dixerunt, ſpecies vanas imagineſque conſpicuas obverſari demonſtrantes. Duplicatum hunc modum, legitimam inſaniam facere. Quidquid vero adjiciatur ponderi, [8] repræſentari mortem. Hoc eſt venenum, quod innocentiſſimi auctores ſimpliciter [9] dorycnion appellavere, ab eo quod cuſpides in prælus tingerentur illo paſſim naſcente. [10] Qui parcius inſectabantur, manicon cognominavere: qui nequiter occultabant, erythron, aut nevrada: [11] ut nonnulli, periſſon: cavendi cauſa curioſius dicendum.

[12] Quin & alterum genus, quod halicacabon vocant, ſoporiferum eſt, atque etiam [13] opio velocius ad mortem: ab aliis morion, ab aliis moly appellatum. Laudatum vero a Diocle & Evenore, Timariſto quidem etiam carmine, [14] mira oblivione innocentiæ: quippe præſentaneum remedium ad dentium mobiles firmandos, [15] ſi colluerentur halicacabo in vino: exceptionem addidere, ne diutius id fieret: delirationem enim gigni. En demonſtranda remedia, quorum medicina majoris mali periculum afferat. Commendatur ergo in cibis tertium genus, licet præferatur hortenſium ſaporibus. Et nihil eſſe corporis malorum, cui non ſalutare ſit ſtrychnos, Xenocrates prædicat. Non tamen auxilia eorum tanti ſunt, ut vel profutura de iis commemorare fas putem, præſertim tanta copia innoxiorum medicaminum. Halicacabi radicem bibunt, qui ſunt vaticinandi callentes, quod furere ad confirmandas ſuperſtitiones aſpici ſe volunt. Remedio eſt (id enim libentius retulerim) aqua copioſa mulſa calida potui data. Nec illud probo, aſpidum naturæ halicacabum in tantum adverſam, ut radice ejus propius admota ſoporetur illa ſopore enecans vis earum. Ergo trita ex oleo percuſſis auxiliatur.

CAP. XXXII. C V I. [1] Corchorum Alexandrini cibi herba eſt, convolutis foliis ad ſimilitudinem mori, præcordiis (ut ferunt) utilis, alopeciiſque, & lentigini. Boum quoque ſcabiem celerrime ſanari ea invenio: [2] apud Nicandrum quidem & ſerpentium morſus, antequam florear.

N O T Æ.

8. *Et calculoſis.*] Dioſc. loc. cit.

9. *Illinitur, &c*] Dioſc. loc. cit.

Sect. C V. 1. *Thrychno.*] Ita Galenus, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag 277. Τρύχνον, ἔνιοι δὲ μετὰ τοῦ σίγμα στρύχνον ὀνομάζουσι. Solanum Latini vocant, teſte Plinio, lib. 27. ſect 108. ex Celſo Hortenſe hoc prius a Dodonæo pingitur, pag. 451. Gallis, *Morelle*: Oribaſio, in MS. cod. lib. 2. Τρύχνον τὸ ἐδώδιμον, ἐν τοῖς κήποις φυόμενον. Cælio Aureliano, lib. 2. cap. 7. *Vva lupina.*

1. *Nec coronarii.*] Alterum certe genus, quod halicacabum dicitur, adhiberi ſolitum in coronas, auctor eſt Galenus, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 237. poſt Dioſc. lib 4. cap. 72.

3 *Florum ſimilitudo*] MSS. Reg Colb. & Chiffl. *edera foliorum*, verius.

4. *Quorum alterum.*] Secundum hoc ſolani genus, τὸ ἕτερον ἔχον τὸν καρπὸν, ἐοικότα ῥαγὶ σταφυλῆς κατὰ τὸ χρῶμα, καὶ τὸ μέγεθος, inquit Galenus loc. cit. Theophr. lib 9. hiſt. cap 12. κόκκινον dixit ἐρυθρὸν. Dioſc lib 4. cap 72. [illegible] ἕτερος στρύχνος ὁ ἁλικάκαβος καλούμενος, &c. Et in Nothis: ἁλικάκαβον, οἱ δὲ [illegible]. Cratevas apud Dioſc. lib. 4. cap. 75. [illegible] vocat.

5. *Veſicariam*] Quemadmodum Græci φυσαλλίδα vocant, quoniam intra folliculos orbiculatos veſicæ ſimiles fructum, five grana, includit, [illegible] Dioſc. loc. cit. Officinæ Mauritanos ſecutæ *Alcaquengi* vocant, alii *Barrenandes*.

6. *Tertio.*] Tertio ſolani generi, quod Græci θρύον vocant. Dioſc. lib 4. cap. 74. Στρύχνον μανικὸν, ὃ ἔνιοι πέρσιον, οἱ δὲ θρύον καλοῦσι [illegible] &c. Solanum letale Dodonæi, pag. 453. Italis, *Belladona*

7. *Luſum pudoris.*] Hoc verborum ambitu vanas imagines notat, quibus exercere ſe Venerem ſomnant ii qui drachmæ pondere ſolanum letale biberint. Tamen in MSS. vox *pudoris* abeſt.

8. *Repræſentari mortem*] Galenus, lib 6. de fac. ſimp. med. pag 169. & lib 8. pag. 137. ſi quatuor drachmæ bibantur.

9. *Dorycnion.*] Sic Apuleius, cap 22. *Alii ſtrychnon manicon, alii dorycnion, alii catabon, Itali Apollinarem* vocant. Dioſc. quoque in Alexiph. in præfat pag. 401. & cap 6. Στρύχνον μανικὸν, ὃ καὶ δορύκνιον καλοῦσιν. Galenus denique, lib. 10. περὶ τόνων, cap. 3 pag 637. Στρύχνου, οἱ δὲ δορυκνίου ῥίζας. Græcis δόρυ cuſpis eſt & lancea.

10. *Qui parcius inſectabantur.*] Vide Notas & Emendat. num. XXV.

11. *Vt nonnulli.*] Sic Dioſc lib. 4. cap. 74. περιττόν. Sic enim legendum, non πέρσιον.

12 *Quin & alterum.*] Soporiferum ab halicacabo diſcernit Dioſcorides, lib 4 cap. 73 quanquam & ipſi ſoporifero halicacabi quoque appellationem ſoditam fatetur

13. *Opio velocius.*] Dioſc contra, loco cit. vim ſomnificam habere prodidit, opio mitiorem

14 *Mira oblivione innocentiæ.*] Obliti hi videntur innocentiæ, quam præ ſe ferre medici debent, cum tam periculoſam herbam laudarint. Innocentia enim medici eſt, non monſtrare, nedum laudare quod majore diſcrimine adhibetur. Sic paulo ante innocentiſſimos appellat auctores eos qui vel nomine ipſo abſterruere legentes ab ejus uſo.

15 *Si colluerentur*] Vide Notas & Emend. num XXVI.

Sect C V I. 1. *Corchorum.*] Corchoron appellant Cratevas, Theophraſtus & Nicander, quam Dioſcorides Anagallidem, inquit Anguillara, part. 5. pag 92. Ἀναγαλλὶς gemina apud Dioſcor. lib. 2 cap 209. Pingitur a Dodonæo, pag. 32. Folia eſſe ad ſimilitudinem ocimi ſcribit Theophr. lib. 7. hiſtor cap. 7. ſed mori dixeris, an ocimi, parum intereſt.

2. *Apud Nicandrum*] Is in Theriacis, pag. 44. ubi adverſus ſerpentes laudat Κόρχορον [illegible]. De eo parœmia vulgata, tum apud Suidam, tum apud Schol. Nicandri, Κόρχορος ἐν λαχάνοις, *etiam corchorus inter olera*, quod vile olus haberetur.

CVII. [1] Nec de cnico ſive atractylide verboſius dici par eſſet, Ægyptia herba, ni magnum [2] contra venenata animalia præberet auxilium: item adverſus fungos. [3] Conſtat a ſcorpione percuſſos, quamdiu teneant eam herbam, non ſentire cruciatum.

CVIII. [1] Et perſolutam Ægyptus in hortis ſerit, coronarum gratia. Duo genera ejus: femina ac mas. Utraque ſubdita Venerem inhiberi, virorum maxime, tradunt. CAP. XXXIII.

CIX. Et quoniam in menſuris quoque ac ponderibus crebro Græcis nominibus utendum eſt, interpretationem eorum ſemel in hoc loco ponemus. [1] Drachma Attica [2] (fere enim Attica obſervatione medici utuntur) denarii argentei habet pondus. [3] Eademque ſex obolos pondere efficit. [4] Obolus x. chalcos. [5] Cyathus pendet drachmas x. [6] Cum acetabuli menſura dicitur, ſignificat heminæ quartam partem, id eſt, drachmas xv. [7] Mna, quam noſtri minam vocant, pendet drachmas Atticas centum. CAP. XXXIV.

NOTÆ.

Sect. CVII. 1. *Nec de cnico.*] Silveſtri ſcilicet, de qua ſect. 53.

2. *Contra venenata.*] Contra ſcorpionum ictus. Dioſcor. lib. 3. cap. 107.

3. *Conſtat*, &c.] Dioſc. loc. cit.

Sect. CVIII. 1. *Et perſolutam.*] Peregrina hæc & ignota.

Sect. CIX. 1. *Drachma Attica.*] Tranſcripſit hoc caput Plinius alter Valer. in præfat. operis. Sic etiam Galenus, lib. 8. de compoſ. medic. κτ̀ γένος, cap. 3. pag 573. *Πρόδηλον, ὅτι δραχμὰς λέγομεν νῦν ἐν τοῖς σταθμοῖς ἀττικάς, ὅσας Ῥωμαῖοι δηνάρια ὀνομάζουσιν.* Celſus ad Natalem, epiſtola præfixa operi Marcelli Empirici: *Græci Medici pondera medicamentorum ad drachmas redegunt: quæ quia ad denarium conveniunt, (octoginta enim quatuor in libram incurrunt) pro nota Græca drachmæ notam denarii poſui, & ad ejus pondus drachmas redegi.* Scribonius Largus ad Calliſtum: *Erit nota denarii unius pro Græca drachma: æque enim in libra denarii LXXXIV. apud nos, quot drachmæ apud Græcos incurrunt.* Ceteris, qui plurimi ſunt, appellandis ſuperſedeo. Eſt autem denarius apud Romanos, nummus argenteus, quales in cimeliis vulgo viſuntur, ſeu Conſulum, ævi, ſeu Imperatorum: Quaternos ex his denarios fere nummus noſter argenteus in Gallia complectitur, qui triginta aſſibus æreis permutatur.

2. *Fere enim.*] Caute *fere* addidit: nam & Urbis Romæ ponderibus interdum uſi, ut Andromachus medicus Neronis, ipſo referente Galeno, lib. 6. κτ̀ γένος, cap. 6. pag. 499.

3. *Eademque ſex.*] Dioſcorides, tomo 13. operum Galeni, pag 984. *Ἡ δὲ δραχμή, ἡ καὶ ὁλκὴ λεγομένη, ἄγει γράμματα τρία, ταῦτα ὀβολοὺς ϛ΄.* Suidas: *Δραχμή, ἓξ ὀβολοί.* Cleopatra. apud Galenum, tom. cit. pag 981. *Ἡ δραχμὴ ἔχει ὀβολοὺς ϛ΄.* Et apud Marcellum Empiricum Victoriati pondus, ſeu denarii dimidii, trium eſſe obolorum dicitur, cap. 9. pag 78.

4. *Obolus X. chalcos.*] Pauciores alii, ut video, chalcos in obolo uno computant. Diodorus apud Suidam, tantum ſex: *ὁ δὲ ὀβολὸς χαλκοῦς ϛ΄.* Octo, Cleopatra, loc. cit. *Ὀβολὸς ἔχει χαλκοῦς η΄.* Plinius decem: ut in drachma chalci omnino ſint ſexaginta, quas ipſe denariorum ſexageſimas vocat, lib. 29. ſect. 11. & alibi.

5. *Cyathus .... drachmas X.*] Cyathi menſuram, inquit, drachmarum decem pondere medici definiunt: acetabuli, quindecim: quicumque demum is liquor fuerit, qui ad pondus exigeretur. Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 25. *Cyathi pondus decem drachmis appenditur.* Fannius:

> *At cotyle cyathos bis ternos una receptat.*
> *Sed de abaco nobis id pondus ſæpe notatur:*
> *Bis quinæ hunc faciunt drachmæ: ſi appendere velles.*
> *Oxybaphum fiet, ſi quinque addantur ad iſtas.*

Demetrius Alabaldus, de minutiis, cap. de Menſuris, inter Authores Linguæ Lat. pag. 1527. *Cyathi vero pondus*, inquit, *fere drachmæ decem, ſicut oxybaphi quindecim.* E Græcis Cleopatra, loc. cit. *Ὁ κύαθος ἔχει δραχμὰς ι΄.*

6. *Cum acetabuli.*] Græci ὀξύβαφον vocant, quaſi proprie ita dictum fuerit vaſculum infundendo aceto comparatum, in quod intingerent cibum ſumentes. De liquorum eo pondere, quod acetabulum caperet, ſuffragatur Plinio, præter Fannium ac Demetrium proxime appellatos, Heras medicus, apud Galenum, lib. 5. κτ̀ γένος, cap. 6. pag. 786. ubi cotylen, quam Plinius heminam vocat, drachmas omnino ait ſexagenas efficere, ſi appendantur, *ὡς ξ΄ δραχμὰς ἑλκύσαι τὴν κοτύλην· καὶ γὰρ ὁλκὰς ἔχει Ἀττικάς, ὁ δὲ οὐγγίας τῶν Ἰταλικῶν.* Cleopatra, loc. cit. *Ἡ κοτύλη, μέτρῳ μὲν ἔχει κυάθους ϛ΄. σταθμῷ δὲ < ξ΄, ℥ ζ, καὶ ϛ΄..... τὸ ὀξύβαφον, ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλης τέταρτον, κύαθον ἃ ϛ΄΄. σταθμῷ δὲ < ιε΄. Cotyle ſive hemina, menſura quidem habet cyathos ſex, pondere vero drachmas 60. ſive uncias ſeptem & ſemis .... Acetabulum habet menſura quidem heminæ quartam partem, cyathum unum & ſemis: pondere vero drachmas XV.*

7. *Mna, quam.*] Hæc Cleopatræ pariter medica definitio eſt, minæ pondus intelligi in medicamentis, ubi ſunt Atticæ drachmæ centum: *Ἡ Ἀττικὴ μνᾶ ἔχει οὐγγίας ιβ΄ϛ΄΄. < ρ΄. Mna Attica habet uncias duodecim & ſemis, drachmas centum.* Nec vero una ſemper apud medicos locis omnibus temporibuſque minæ æſtimatio: Ex iis, enim, inquit Galenus, lib. 5. κτ̀ γένος, cap 3. pag 778. qui minam in drachmas ſecant, alii centum, alii etiam plurium drachmarum eſſe confirmant: quia & unciam plerique ſeptem drachmas & ſemiſſem valere malunt, alii ſeptem dumtaxat: octo reliqui. *Ἄλλοι μὲν τὰς δραχμὰς ἀναγράφουσι τῆς μνᾶς, εἰσὶν οἱ φάσκοντες εἶναι δραχμῶν τὴν μνᾶν, ὅσοι πλειόνων· ἐπειδὰν καὶ τὴν οὐγγίαν οἱ πλεῖστοι μὲν ἑπτὰ καὶ ἡμίσειας δραχμὰς εἶναί φασιν· ἔνιοι δὲ ζ΄ μόνον· ἕτεροι δὲ η΄.*

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM XXI
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. 2. I. TENUIORIBUS *utebantur antiqui, ſtroppos appellantes: unde nata ſtrophiola.*] Sic *ſtroppos* priore loco exhibent MSS. Reg. Colb. Chiffl. &c. non ut editi, *ſtrophia*. Et vero Feſtus: *Stroppus eſt, inquit, ut Ateius Philologus exiſtimat, quod Græce* στρόφιον *vocatur, & quod ſacerdotes pro inſigni habent in capite. Quidam coronam eſſe dicunt, aut quod pro corona inſigne in caput imponatur, quale ſit ſtrophium. Itaque apud Faliſcos diem feſtum eſſe, qui vocatur Struppearia, quia coronati ambulent*, &c. Alio longe ſignificatu, *ſtrophium dactylicum* Prudentius cecinit, hymn. 3 ante cibum, verſ. 26.

Sperno, Camœna, leves ederas,
Cingere tempora queis ſolita es:
Sertaque myſtica dactylico
Texere docta liga ſtrophio,
Laude Dei redimita comas.

Dactylicum ſtrophium vocat carminis genus, quod Grammatici dactylicum, a dactylo pede, quo fere conſtat, appellarunt. Sic idem hymno tertio, τῶν στεφάνων, verſ. 208.

Aſt ego ſerta choro in medio
Texta feram pede dactylico.

Strophium vero pro carmine uſurpavit, quod στροφὴ Græcis, ut ᾠδὴ, carmen eſt, quo Deorum laudes continentur.

Ibid. II. *Serta a ferendo ſertæ appellabantur.*] Ita MSS. omnes proxime appellati. Forte rectius tamen *a ferendo ſerebr.* Nam & *a ſero*, hoc eſt, necto, ſeries dicta eſt. Rationem etymi Tertullianus ſubindicat, lib. de corona mil. cap. 5. *Coronam ſi forte faſcem exiſtimas florum per ſeriem comprehenſorum.* Et quoniam hic Tertulliani mentio incidit, juvat obiter alterum ejus locum afferre, quem Rigaltius & perperam edidit, & præpoſtere intellexit. libro nimirum de idololatria, cap. 10. *Flora ſchola coronanda:* ubi Rigaltius: *Floralibus ſcriberet, Floræ ſacris.* Sed quid ad Floram referri hæc opus eit? Lege *Flore ſchola coronanda:* nam ad eum modo morem alludit, quem Plinius ſect. 8. libri hujus ſignificat, cum ait coronas Larium publicorum privatorumque honorem quondam fuiſſe.

Sect. 10. III. *Nec odore nec ſpecie probabilis eſt, quæ Græca appellatur a noſtris, a Græcis lychnis.*] Minus commode prius legebatur, *Nec odore nec ſpecie probabilem, & quæ Græca*, &c. oratione nec ſatis apte cohærente, nec quæ ſimilitudinem veri ullam habeat. Quis enim centifoliam roſam, de qua proxime antea ſermo, ad quam prior ſententiæ hujus pars referebatur olim, ſi minus odore, at ſpecie ſaltem, quodcumque demum genus illud roſæ ſit, negaverit eſſe commendabilem probabilemque?

Sect. 16. IV. *Hæc ſunt tantum.*] Sic MSS. omnes, Reg. Colb. &c. Libri vero editi, *Nec hæc ſunt tantum.* Salmaſius in Solinum, pag. 1068. *nexui*: quaſi ſententia ſit, combretum nexui tantum eſſe, id eſt, ad corollas necti. Id vero nec aures Latinæ ac teretes ferunt, & ſcriptoris menti aptiſſime adverſatur. Nam in medicinis præterea quem uſum id habeat, ipſe inferius admonet, ſect. 77. non igitur tantum in coronas utile.

Sect. 17. V. *Gaudet calcari & atteri, pereundoque melius provenit.*] In MSS. Reg. 1. &c. *& atteri pedoque melius.* Forte, *& atteri pede, quo melius provenit.* Sic Theophr. lib. 6. hiſt. cap. 6. φιλεῖ δὲ καὶ πατεῖσθαι, καὶ γίνεται καλλίων καταθλιβομένης τῷ ποδὶ τῆς ῥίζης. At in Reg. 2. tamen, *pereundoque*, hoc eſt, dum perire videtur. Quare nihil moveo. Ut ut eſt, quod veteres illi de croci natura cultuque tradunt, magnopere diſcrepat a conſuetudine noſtri temporis, curaque quam nunc in eo tuendo ruſtici homines adhibent. Illi namque loca ubi ſererent, eligebant preſſa veſtigiis hominum: arbitrabanturque, quanto magis ſolum tereretur, tanto melius provenire. Nunc vero nihil tam inimicum putant, quam pedibus terram eam calcari, ſummoque ſtudio inde & belluas & homines arcent.

Sect. 19. VI. *Cilicium maxime laudatur, atque e ſeptemtrionalibus. Salunca ſalio*, &c.] Ita MSS. Reg. Colb. &c. non, ut editi, *atque ſeptemtrionale*, quanquam eodem ferme recidente ſententia. Salmaſius in Solin. pag. 1066. interpunctionem mutat in hunc modum: *Atqui e ſeptemtrionalibus ſaliunca*, &c. Non intellexit iridem præcipue commendari, quæ in partibus Illyridis, quæ magis vergerent ad ſeptemtriones, oriretur, ut & a Theophraſto ſcilicet, lib. 9. hiſt. cap. 7. Ἴρις δὲ ἀρίστη ἐν Ἰλλυρίδι . . . ἐν τῇ ἄνω καὶ προσβορείῳ, μᾶλλον δὲ μάλιστα Ἀρμῶν.

Sect. 22. VII. *Rubentem in cocco, qui a roſis nigrante gratia, idem trahitur ſuſpectu & in purpuras Tyrias, dibaphasque, ac Laconicas. Album in amethyſto, qui a viola, & ipſe in purpureum*, &c.] Miſere affectus ad hunc diem locus hic fuit. Sic enim libri editi: *Unum in cocco, qui in roſis micat. Gratiæ nihil tradidit aſpectu: & in purpuras . . . . Album in amethyſto, qui in viola, & ipſe in purpureum.* Libri melioris notæ: Reg. 3. *In cocco, qui a roſis nigrante gratia nihil traditur ſuſpectu & in purpuras . . . amethyſtum qui viola & ipſe in purpureum.* Reg. 2. Pintiani codex: *ut rubentem in cocco, qui a roſis nigrante gratia nihil traditur ſuſpectu & in purpuras . . . . amethyſtum, qui a viola, & ipſe in purpureum* &c. Sic etiam Voſſianus, teſte Gronovio. Atque hæc ſane ſincerior lectio viſa nobis eſt, tutiorque conjecturis ſemita, ſi voculam unam exceperis, *nihil*, cujus vice *idem* idcirco reſcripſimus, quod cetera percommode congruant, uti ex interpretatione noſtra perſpicuum eſt. Nihil fere attinet hic commemorare, quam varie hunc locum viri fama inſignes emendare conati fuerint: ne tamen aliquid vel negligenter prætermiſiſſe, aut maligne tacuiſſe videamur, id etiam referre operæ pretium ducimus. Itaque Pintianus ita legebat: *unum in cocco, qui rurſus nigrante gratia malitur in ſpectu. In purpuras*, &c. Salmaſius in Tertull. de Pallio, pag. 138. *In cocco, qui a roſis micat, & gratius nihil: ſuſpectu trahitur & in purpuras Tyrias, dibaphaſque, ac Laconicas. Amethyſtum, qui in viola, & ipſe in purpureum* &c. Idem in Solinum, pag. 293. libri, ut ait, melioris auctoritate: *ut rubentem in cocco, qui a roſis, nigrante gratia: hic trahitur ſuſpectu & in purpuras* &c. Gronovius, Notis in aliquot Plinii libros: *Ut rubentem in cocco, qui roſis nigrante gratia, (vel micante nigritia) nihil cedit, ſuſpectus & in purpura Tyria, dibaphaque, ac Laconica: amethyſtum, qui viola, & ipſe in purpurea, eumque quem ianthinum appellavimus*, &c. Hæc vero qui ſine præjudicata opinione cum libris conditivis fidei probatæ contulerit, accedere nos propius ad veteris ſcripturæ veſtigia, non inficias, ut remur, ierit. Retinere certe oportere illud, *nigrante gratia*, indicant iſta liquido, *a roſis*, & *a viola*. *Trahitur* quoque non *traditur* legi ſincere, admonet illud *in purpuras Tyrias* &c. & quod mox ſequitur de amethyſto, *& ipſe in purpureum, quemque ianthinum*, quæ libri omnes pertinaciter defendunt.

VIII. *Seritur autem ſemine melius, quam radice.*] Hic cenſoria nota Plinium Dalecampius perſtringit, poſt Ruellium, lib. 2. pag. 498. & poſt utrumque Salmaſius, in Præf. pag. 99 falſos ſecuti Theophraſti codices, cum ex optimis editionibus Aldina & Baſil. plane conſentiant Theophraſtea Plinianis. Sic enim ille ſcripſit, lib. 6. hiſt. cap. 7. Ἀβρότονον ἢ μᾶλλον ἀπὸ σπέρματος βλαστάνει, ἢ ἀπὸ ῥίζης, ἢ παρασπάδος· χαλεπῶς δὲ καὶ ἀπὸ σπέρματος, ἀποφυτευόμενον ἐν ἀγγείοις, &c. Sect. 24.

IX. *Rosa vero fruticant.*] Sic MSS. Reg. Colb. Thuan. Chiffl. In editis perperam, *ruta vero*. Theophr. loc. citat. Ἐρπύλλου γὰρ καὶ ἀγρίου, μεῖζον καὶ ἰσχυρόν, καὶ δενδρῶδες· ἀναβαίνει πρὸς τὰ τείχη. Ibid.

X. *Sequitur œnanthe, melianthum* &c.] Quiſquis demum flos ille ſit melleus, quem melianthum ex ea re vocat, ſinceram hanc lectionem eſſe hujus loci tum libri omnes pertinaciſſime clamant, tum res ipſa admonet. Nam & hoc loco & in Indice, MSS. Reg. Colb. Th. *melianthum* legunt: & quod ex Theophraſto ſcribi *melanion* malunt, abhorret id a conſuetudine Plinii, qui violam nigram purpureamve dixiſſet, uti λευκόϊον violam albam proxime ante reddidit: nec ita ipſa μέλαν ἴον ſeu violam purpuream hoc loco appellari patitur, poſt narciſſum liliumque: quam fere ante reliquos flores prodire Martio menſe, vere ineunte, & Plinius paulo ante docuit, & omnes norunt: unde Martiæ violæ nomen et vulgus adjudicat. Sect. 39.

Sect. 40. XI. *Caule foliato eſt & crispis & latis.*] Sic reſtituimus ex

MSS.

MSS. Reg Colb. Th. aliorumque fide, qua neglecta libri editi perperam habent, *& crepis & apate.* Quin & in Indice hujus libri, ex iiſdem exemplaribus legitur, *crepis, lotos* Denique Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 9 ἰσχαδολάφαμα, inquit, ἄρεμιν, λωτὸν, &c Quanquam ſunt qui μαγεr ibi litteris permutatis legi, quam ἄρεμιν, malunt.

Sect. 64. XII. *Et intra ſeminat.*] Prius legebatur, *intra ſe germinat*, invitis libris omnibus primitivis, Reg Th. Chiffl quos ſecuti ſumus: adſtipulante præſertim ſcripturæ veteri Theophraſto, lib. 7. hiſt cap. 14. ubi de lappa agit: ἐν τούτῳ γὰρ ἐγίνεται τῷ τραχεῖ τὸ ἄνθος οὐ φαῦλον, οὐδ' ἐκφαῖνον, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ πεπεμμένον, καὶ σπερματοῦν· ὥστε παρόμοιον εἶναι τὸ συμβαῖνον, ὥσπερ ἐπὶ τῆς γαλέας... ἐκείνῃ τε γὰρ ἐν ἑαυτῇ ᾠοτοκήσασα ζῳοτοκεῖ, &c. *Naſcitur enim flos in eo ipſo hirſuto & aſpero, non exiens, neque evidens, ſed intus maturescens, & ſemen pariens: ut illi ſimile ſit, quod in muſtelis evenit: quæ ubi intra ſe ova pepererunt, mox gignunt animalia*, &c.

Sect. 70. XIII. *Tertia Theræo.*] Ita reſcripſimus admonitu codicis Reg 2. in quo *Thereo* legitur, ſuffragante in primis Dioſcoride, qui lib 1. cap. 4. cyperum pariter laudat, qui e Cycladibus inſulis petitur, ἀπὸ τῶν Κυκλάδων νήσων, in quibus eſt Thera, ut in Geographicis libris docuimus. Prius *Thracio* legebatur.

Ibid. XIV. *Vulvas aperit pota.*] Quærit Pelicerius in Notis MSS. an potius, *vulvas aperit fotu?* Nam Dioſcor lib. 1. cap. 4. de cypero: Τοῖς περὶ μήτραν δὲ κατεψύξεσι καὶ μύξεσι πυριαμένη ἁρμόζει, ἄγει καὶ ἔμμηνα. *Vulvæ perfrigerationibus & obſtructionibus fotu accommodatur, menſeſque evocat.* Sed nihil movendum Plinius ipſe admonet, ſubjungens ſtatim, *Largiori tantum vis, ut expellat eas*: quæ de largiore potu haud dubie accipienda ſunt.

Sect. 72. XV. *Opiſthotonicis cum reſina arida imponitur excalfactoria. Et roſa adſtringit, refrigerat*] Prius legebatur, *arida imponitur, Excalfactoria & roſa uterus adſtringit, refrigerat.* Inſulſe: nam ſi excalfactoria roſa eſt, qui tantam vim refrigerandi habeat? Deinde vox *uterus* abeſt a MSS At calefaciendi vim reſinis omnibus ineſſe Galenus admonet, lib 8. de fac ſimp. med. cap 17. pag 224. Ῥητίναι πᾶσαι ξηραίνουσι καὶ θερμαίνουσι. Roſæ vero refrigerant & adſtringunt ſane, ut Dioſcor. quoque vidit, lib 1. cap. 130. & ſilii ceteri medicorum agnoſcunt: Ῥόδα ψύχει καὶ στύφει Quare appoſite Plinius dixit, *Et roſa adſtringit, refrigerat*, quemadmodum juncus odoratus ſcilicet, de quo proxime antea ſermo fuit, quem ipſe idcirco bilem & ſanguinem rejicientibus eſſe utilem prodit: Dioſcorides lib. 1. cap. 16. leviter ac modice adſtringere, ad ſanguinis rejectiones eſſe ſalutarem, radice etiam magis adſtrictoria, & ad ſtomachi faſtidia utili: Δύναμιν δὲ ἔχει.... ὑποστύφουσαν μετρίως.... χρήσιμον πρὸς αἱμάτων ἀναγωγάς... Ἡ δὲ ῥίζα στυπτικωτέρα, διὸ καὶ δεῖ ἀναδόσει στομάχοις διδόναι, &c

Sect. 77. XVI. *Bacchar..., perpreſſam vocant.*] Sic Reg. 2. Th. & Chiffl. Sic ipſe Plinius, lib 26. ſect. 55. Sic Dioſcor. in Nothis, pag. 441. etſi ibi bacchar, errore haud levi, non ſecernatur ab aſaro: Ἄσαρον, οἱ δὲ νάρδος ἀγρία.... Ῥωμαῖοι περπρέσσουμ, οἱ δὲ βάκχαρ. In aliis codd. *perpenſam* legitur.

Sect. 84. XVII. *Polium contra ſerpentes.*] Hoc ipſum de tripolio narrat Dioſcorides: Unde Salmaſius, in Solin. pag. 1067. effici vult habitam a Plinio magno errore herbam eamdem, πόλιον ac τριπόλιον. Salmaſio prævit Nic. Leonicenus. Sed aberravere ii a vero longiſſime, dum unius Dioſcoridis veſtigiis inſiſtunt: quem liquet eorum abductum errore, quos Plinius admonet, libro 26. ſect. 21. cum polio tripolium confudiſſe Nam de polio hæc accipienda eſſe, præter Plinium docet, Dioſcoride Anazarbeno vetuſtior Nicander in Theriac. pag. 4. ubi ea recenſet, quæ vel inſtrata ſerpentes abigant;

> Ἠ' σύ γ' ὑποστορέσαιο λόχῳ πολυαυθέα κόψας,
> Ἠ' πόλιον βαρύοδμον.

Ubi Gorræus interpres,

> *Vitices aut longa ſectis molire cubile*
> *Caudicibus, polive olidis inſternere ramis.*

Scholiaſtes ad eum locum, pag. 8. Τὸ πόλιον εἶδος βοτάνης βαρύοσμος, &c.

Ibid. XVIII. *Subſterni, uri, vel portari.*] In editis hactenus, *ſubſternitur, vel portatur.* In Reg. 1. *ſubſternitur portari.* In Reg. 2. *ſubſterni, uri, potari*, lectione ſane haud pœnitenda. Nam Dioſcor lib 3. cap. 124. polii decoctum epotum ait venenatorum morſibus ſuccurrere: ac mox, ſubſtrato eo ſuffitoque abigi beſtias venenatas.

Sect. 86. XIX. *Meliſſophyllo, ſive melittena.*] Sic Reg. 1. 2. Thuan. Chiffl. non, ut editi, *ſive melittide.* Sic Dioſc. libro 3. cap. 118. Μελισσόφυλλον, ὃ ἔνιοι μελιττόφυλλον καλοῦσι. Et Nicander in Theriac. pag. 39.

> Τὴν ἤτοι μελίφυλλον ἐπικλείουσι βοτῆρες,
> Οἱ δὲ μελίττειον· τῆς γὰρ περὶ φύλλα μέλισσαι
> Ὀδμῇ θελγόμεναι μέλιτος ῥοιζηδὸν ἴενται.
> *Agreſtes meliphyllon eam dixere bubulci,*
> *Sive melittanum, quod captæ mellis odore*
> *Stridere apes circum ſoleant, & ſidere ramis.*

Heſychio, Μελίττειον, πόα τις, ἣν ἔνιοι μελιττεῖον, ἄλλοι μελισσόφυλλον.

XX. *Item contra vulvarum ſtrangulationes, addito nitro.*] Ita MSS. omnes, editique libri. Tamen Saracenus in Notis ad Dioſcoridem, Plinianam orationem emendatione egere putat, ac *fungorum* potius quam *vulvarum* legi oportere. Dioſcorides enim, lib. 3. cap. 118. ubi de meliſſophyllo: Βοηθεῖ, inquit, καὶ τοῖς ὑπὸ μυκήτων πνιγομένοις σὺν νίτρῳ τὰ φύλλα ποτιζόμενα, καὶ στροφουμένοις. *Folia quoque addito nitro bibita iis auxiliantur, qui a fungis ſtrangulantur, nec non & torminoſis.* Strangulari autem eos qui fungos ederint, vel ex ipſo Dioſcoride notum eſt in Alexiph. cap. 23 Corrigendum igitur ex Dioſcoride Plinium pronunciat. Cur, quæſo, magis quam ex Plinio Dioſcoridem, cujus vitiata ſæpe exemplaria norunt eruditi? An non fieri perfacile potuit, ut pro ὑπὸ μητρῶν, ab erudito aliquo ὑπὸ μυκήτων ſcriberetur? Aut ſi ſtrangulationi quæ a fungis oritur, mederi hæc herba poteſt, cur non eadem & ſtrangulationi ei opituletur, quæ a converſione vulvæ proficiſcitur? Ibid.

XXI. *Melilotos .... cum luteo ovi, aut lini ſemine.*] Prius legebatur, *cum lacte, aut cum lini ſemine.* At Reg. 1. *cum luteo.* Reg. 2. *cum luteo ove aut lini ſemine.* Quæ certiſſima ſinceræ ſcripturæ veſtigia. Adde Dioſc. lib. 3. cap. 48. de meliloto. Δύναμιν ἔχει μαλακτικὴν πάσης φλεγμονῆς, μάλιστα δὲ περὶ ὀφθαλμοὺς.... σὺν ὠοῦ δὲ μετὰ ὠοῦ λεκίθου, ἢ λινοσπέρμου. Melilotum ad caligines, obſcuritates, & ſuffuſiones oculorum commendat pariter Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 10. *de oculorum cauſis* Sect. 87.

XXII. *Sunt qui phrenion vocent.*] Φρένιον. Sic ſane in Indice. Et MSS. Reg. Th. Chiffl *fremion* habent Vera tamen lectio φαίνιον videtur. Nam Theocriti Scholiaſtes, ad Idyll. ε'. verſ. 92. Σκάνδιξ, inquit, παρ' ἀνθρώποις καὶ ἀνεμώνη φαινίδιον καλεῖται φασί. A ſplendore fortaſſis & colorit venuſtate, ἀπὸ τοῦ φαίνειν. Sect. 94.

XXIII. *Hoc ibi fuco hyſginum tingunt*] Parmenſis editio, ceteræque ante Hermolaum, atque adeo libri omnes manu exarati, Reg. Colb. Chiffl. Th. *Hoc ibi loco hyſginum tingunt.* Repoſuit Hermolaus, *hoc ibi pro cocco hyſginum tingitur.* Nos certiore conjectura, *hoc ibi fuco hyſginum tingunt.* Sic roſeo fuco tinctam purpuram Catullus dixit, in Argonaut. Sect. 97.

XXIV. *Parthenium, alii leucanthes, alii amaracum.*] Sic MSS. omnes, etiam in Indice: non, ut editi, *tamnacum.* Quanquam verius utrobique forſan, *amaracum.* Nam Dioſc. lib 3. cap. 155. Παρθένιον, οἱ δὲ ἀμάρακον, οἱ δὲ λευκάνθεμον. Sic etiam interpres Oribaſii, lib 12. fol. 110. Sect. 104.

XXV. *Qui parcius inſectabantur, manicon cognominatere.*] Libri hactenus editi, poſt Hermolaum, *qui parcius ſpectavērant.* Prius in edit. Parm. *ſpectabatur.* At in Reg. 2. cod. *inſpectabantur*; unde nos extrita litterula, *inſectabantur* reſcripſimus. Tria fuiſſe nomina ejus herbæ ait: primum, quod innocentiſſimi ſcriptores indiderint, dorycnion, qui infamare eam voluere, & quantum in ipſis erat, cavere, ne cui noceret. Alterum, quod ii qui parcius inſectabantur, & ſubeſſe tamen in ejus uſu quiddam periculi admonebant, inſaniam videlicet: Manicon igitur appellarunt. Poſtremum eſt, quod ab iis impoſitum, qui ocquiter occultabant, & virus ejus noſci appellato ejus nomine nolebant: quare erythron illi, aut nevrada dixere. Sect. 105.

XXVI. *Si colluerentur halicacabo in vino: Exceptionem addidere &c.*] Prius legebatur: *Si colluerentur halicacabo uno exceptionem addidere.* Plane contra Dioclis, Evenoris, ac Timariſti ſententiam, quos Plinius laudat auctores: ad eam enim medicinam halicacabum adeo non excepere ii, ut in primis potius commendarent: quo nomine carpuntur obiter a Plinio: etſi exceptionem eam, cautionemque adderent, ne diutius in ore id teneretur In Reg 2. cod. legitur, *halicacabon vino.* In Colb. 3. *halicacabon uvo.* At Dioſc. plane rem decidit, lib. 4. cap 73. ubi ſuccum halicacabi decoctum in vino opitulari dentibus ait, ſi contineatur ore: ἑψηθεὶς δὲ οἴνῳ καὶ διακρατούμενος, ὀδονταλγίαις ἀρήγει. Ut ex vino Dioſcorides, ſic ex aceto adhiberi jubet Archigenes apud Galenum, lib. 5. κατὰ τόπους, cap. 5. pag. 474. & 475. Ibid.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XXII.

I. IMPLESSE poterant miraculum ſui Natura atque tellus, reputantium [1] vel prioris tantum voluminis dotes, totque genera herbarum, utilitatibus hominum, aut voluptatibus genita. Sed quanto plura reſtant? quantoque mirabiliora inventu? Illa enim majore in parte cibi aut odoris decoriſve commendatio ad numeroſa experimenta duxit. Reliquarum potentia approbat, nihil a rerum Natura ſine aliqua occultiore cauſa gigni.

CAP. I. II. Equidem & formæ gratia ritulque perpetui, in corporibus ſuis aliquas exterarum gentium uti herbis quibuſdam, adverto animum. Illinunt certe aliis aliæ faciem in populis barbarorum feminæ, maresque etiam apud Dacos & Sarmatas corpora ſua inſcribunt. Simile plantagini [1] glaſtum in Gallia vocatur, quo Britannorum conjuges nuruſque toto corpore oblitæ, quibuſdam in ſacris & nudæ incedunt, Æthiopum colorem imitantes.

CAP. II. III. Jam vero infici veſtes ſcimus admirabili ſuco. Atque ut ſileamus [1] Galatiæ, Africæ, Luſitaniæ granis, coccum Imperatoriis dicatum [2] paludamentis, [3] Tranſalpina Gallia herbis Tyrium atque conchylium tingit, omneſque alios colores. Nec quærit in profundis murices, ſeque objiciendo eſcam, dum præripit belluis marinis, intacta etiam ancoris ſcrutatur vada, ut inveniat per quod facilius matrona adultero placeat, corruptor inſidietur nuptæ. [4] Stans & in ſicco carpit, quo fruges modo: [5] ſed culpa, non ablui uſu: alioqui fulgentius inſtrui poterat luxuria, certe innocentius. Non eſt nunc propoſitum iſta conſectari: nec committemus, ut [6] ſubjiciendo tutiora [7] luxuriam vilitate circumſcribamus, [8] dicturi & alias herbis tingi lapides, parieteſque pingi. Nec tingendi tamen rationem omiſiſſemus, ſi umquam ea liberalium artium fuiſſet. [9] Interim fortius agetur: auctoritaſque quanta debeatur etiam ſurdis, hoc eſt, ignobilibus herbis, perhibebitur. Siquidem auctores imperii Romani conditoreſque immenſum quiddam & hinc ſumpſere,

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Vel prioris tantum.*] Superioris proxime libri.

Sect. II. 1. *Glaſtum in Gallia.*] Ἰσάτιν Græci, Latini vitrum dixere, quod vitreo, hoc eſt, cæruleo colore tingit. Marcellus Empir. cap. 23. pag. 162. *Lienoſis prodeſt .... herba quam nos vitrum, Græci iſatida vocant.* Cæſar Comment. lib. 5 de Gallico bello, tradit omnes ſe Britannos vitro inficere, quod cæruleum colorem efficiat, atque hoc horridiores fieri in pugna aſpectu. Et Mela, lib. 3. cap. 6 pag. 56. *Britanni, incertum ob decorem, an aliquid aliud, vitro corpora infecti.* Nunc etiam apud Cambrobritannos retinet vetuſtum nomen & *Glas* appellatur. Similiter & cæruleum colorem *Glas* vocant: & qui ab iis genus duxiſſe falſo creduntur, Aremorici Galliæ Britanni. Magnum quæſtum multis regionibus in Gallia affert. Viridem herbam molis premunt, ut herbaceam ſaniem excludant: dein abacto liquore digerunt in magnos globos, quos tabulatis in cinerem ſinunt computreſcere: herbam ipſam *Paſtillum* pleriſque locis ab effigie paſtillorum in quam glomerantur, nominantes: *Paſtel.* Hos deinde globos cortinis infectoriæ coquunt officinæ, & laneos pannos ac vellera demergunt, ut cæruleum ebibant colorem. Cæruleam illam ſpumam innatantem, quam igni conferveſcentes eructant cortinæ, Indum noſtri vocant infectores: hanc ad pictorum uſus ſiccant. Hæc fere ex Ruellio, lib. 2. pag. 434. quem alii deinde ſunt ſecuti. His adde quæ de iſati diximus, lib. 20. ſect. 25. Cave autem Salmaſio credas, qui *guaſtum* non *glaſtum*, ſcribi jubet, nec libris ullis ſecundis, neque id ferente Britannici hodieque ſermonis uſu.

Sect. III. 1. *Galatiæ.*] Coccum Galatiæ reliquis omnibus antiqui prætulerunt: ut dictum eſt lib. 9. ſect. 65. & alibi ſæpe. Inde *Scarlati* vox, quæ nunc cocco tribuitur, deflexa nobis a Galatico videtur.

2. *Paludamentis*] Paludamentum veſtis Imperatorum fuit, hoc eſt, eorum qui exercitus educebant. Hodie *Cottam armorum* vocamus, inquit Budæus. *Cotte d'armes* Iſidorus, lib. 19. cap. 24. *Paludamentum erat inſigne pallium Imperatorum cocco, purpuraque, & auro diſtinctum.* Vide Voſſ. in Etymolog.

3. *Tranſalpina ... herbis.*] Vaccinio, uti dictum lib. 16. ſect. 31.

4 *Stans & in ſicco.*] Minore impendio, inquit, ac labore, ſtans Gallia Tranſalpina, & in ſicco ac ſolido, ut fruges demetit, ſic carpit herbas, quibus Tyria, atque conchylia, omneſque alios colores imitetur.

5 *Sed culpa.*] Sententia hæc videtur eſſe, culpari idcirco eum colorem, quod pati aquam non poſſet, dilaberetur que paulatim abluendo, dilutiorque fieret. Uno verbo: culpa ejus coloris eſt, quod ablui in uſu veſtis non poſſit, quin diluatur & evaneſcat color. Vide Notas & Emendationes, num. I.

6. *Subjiciendo tutiora*] Quæ facilius, nec tanto impendio aut periculo comparantur. Male hactenus *utiliora* legebatur.

7. *Luxuriam vilitate*] Non committemus, ut id agere nunc videamur, ut viliora quædam proponamus, quibus quaſi finibus luxuria contineatur.

8. *Dicturi & alias*] Libro 35. ſect. 1.

9. *Interim fortius*] Fortius acturum nunc ſe pollicetur, hoc eſt, argumentis rerum quæ viros fortes magis deceant: cujuſmodi ſunt uſus herbarum minus celebrium in

quoniam non alinnde [10] ſagmina [11] in remediis publicis fuere, & in ſacris legationibuſque verbenæ. [12] Certe utroque nomine idem ſignificatur, hoc eſt, [13] gramen ex arce cum ſua terra evulſum: ac ſemper e legatis, cum ad hoſtes clarigatumque mitterentur, id eſt, res raptas clare repetitum, unus utique Verbenarius vocabatur.

IV. [1] Corona quidem nulla fuit graminea nobilior, in majeſtate populi terrarum principis, præmiiſque gloriæ. Gemmatæ & aureæ, vallares, murales, roſtratæ, civicæ, triumphales, poſt hanc fuere, ſuntque cunctæ magno intervallo, magnaque differentia. Ceteras omnes ſinguli, & duces ipſi, Imperatoreſque militibus, aut aliquando [2] collegiis dedere: * decrevit in triumphis Senatus, cura belli ſolutus, & populus otioſus: [3] Graminea numquam niſi in deſperatione ſuprema contigit, nulli niſi ab univerſo exercitu ſervato decreta. Ceteras Imperatores dedère, hanc ſolam miles Imperatori. Eadem vocatur obſidionalis, liberatis obſidione abominandoque exitio totis caſtris. Quod ſi civicæ honos uno aliquo ac vel humillimo cive ſervato, præclarus ſacerque habetur; quid tandem exiſtimari debet, unius virtute ſervatus univerſus exercitus? Dabatur hæc viridi e gramine, decerpto inde ubi obſeſſos ſervaſſet aliquis. [4] Namque ſummum apud antiquos ſignum victoriæ erat, herbam porrigere victos, hoc eſt, terra & altrice ipſa humo, & humatione etiam cedere: [5] quem morem etiam nunc durare apud Germanos ſcio. CAP. III. * CAP. IV.

V. [1] Donatus eſt ea L. Siccius Dentatus ſemel, cum civicas quatuordecim meruiſſet, depugnaſſetque C X X. prœliis ſemper victor. Tanto rarius eſt ſervatorem unum a ſervatis donari. Quidam Imperatores & ſæpius donati ſunt, veluti [2] P. Decius Mus, Tribunus militum, ab exercitu: altera ab his, qui in præſidio obſeſſi fuerant, quanta eſſet ejus honoris auctoritas, confeſſus religione: ſiquidem donatus bovem album Marti immolavit, & centum fulvos, qui ei virtutis cauſa dati fuerant ſimul ab obſeſſis. Hic Decius poſtea ſe Conſul, [3] Imperioſo collega, [4] pro victoria devovit. Data eſt & a Senatu populoque Romano; qua claritate nihil & quidem in rebus humanis ſublimius duco, [5] Fabio illi, qui rem omnem Romanam reſtituit non pugnando. Nec data, cum [6] Magiſtrum Equitum & exercitum ejus ſervaſſet: tunc ſatius fuit nomine novo coronari, [7] appellatum patrem ab his quos ſervaverat: ſed quo dictum conſenſu honoratus eſt Hannibale ex Italia pulſo. Quæ corona adhuc ſola ipſius imperii manibus impoſita eſt: & quod peculiare ei eſt, ſola a tota Italia data. CAP. V.

VI. Præter hos contigit ejus coronæ honos, M. [1] Calpurnio Flammæ, Tribuno mi- CAP. VI.

NOTÆ.

ſacris, in legationibus, in præmiis bellicæ fortitudinis. Nam quæ ſunt allata hactenus, ad formam ſcilicet colendam pertinentia, veſteſque tingendas, mollia ac muliebria jure videantur.

10. *Sagmina.*] Feſtus: *Sagmina vocantur verbenæ, id eſt, herbæ puræ, quia ex loco ſacro arcebantur a Conſule, Prætoreve, legatis proficiſcentibus ad fœdus faciendum, bellumque indicendum: vel a ſanciendo, id eſt, confirmando.* Livius, lib 1. pag 9. *Sagmina', inquit Fecialis, te Rex poſco.* Vide Voſſium in Etymol. Origo ex Græco, σάγμα, pro ἄγμα, unde ſagmen: ut ex ἄγμα agmen.

11. *In remediis.*] Vel ornandis Deorum aris, vel luſtrandis domibus.

12. *Certe utroque nomine.*] Sagminis, ac verbenæ De verbena ſeu verbenaca privatim Plinius, lib 25 ſect 59. *Hæc eſt, quam legatos ferre ad hoſtes indicavimus:* Hunc nempe reſpiciebat locum.

13. *Gramen ex arce.*] Unde arceri dicebatur, auctore Feſto, id eſt, ex arce velli.

Sect. IV. 1. *Corona quidem*] Vide quæ diximus, lib. 16. ſect 3. Feſtus etymon Gradivi Martis petere quoſdam ait, *quia gramine ſit ortus: quod interpretantur, quia corona graminea in re militari maxima eſt honorationis.*

2. *Collegiis dedere.*] Firmat hoc Claudius Saturninus, qui librum de Coronis edidit, quem Tertullianus laudat, lib de Corona mil. cap. 10. pag. 107. *Ipſæ denique fores, inquit, ipſæ hoſtiæ & aræ, ipſi miniſtri & ſacerdotes eorum coronantur. Habes omnium collegiorum ſacerdotalium coronas apud Claudium.*

3. *Graminea numquam.*] Feſtus: *Obſidionalis corona eſt, quæ datur Imperatori ei, qui obſidione liberavit ab hoſtibus obſeſſos: Ea fit ex gramine viridi fere ex eo loco decerpto, in quo erant incluſi.... Inter obſidionalem & civicam hoc intereſt, quod altera ſingularis ſignum ſalutis eſt, altera diverſorum civium ſervatorum.* Gramineæ coronæ effigiem vide in nummo inſcripto, GALLIENAE AUGUSTAE: de quo diximus, libro X. ſect. LXVIII.

4. *Namque ſummum.*] Feſtus: *Herbam do, cum ait Plautus, ſignificat, victum me fateor, quod eſt antiquæ & paſtoralis vitæ indicium: Nam qui in prato, curſu aut viribus contendebant, cum ſuperati erant, ex eo ſolo in quo certamen erat, decerptam herbam adverſario tradebant.* Servius in lib. 8. Æneid. ad eum verſum,

Et vitta comtos voluit prætendere ramos:
Hinc eſt illud proverbium, Herbam do, id eſt, cedo victoriam. Quod Varro in Antiquitatis libris ponit: Cum in agonibus herbam in modum palmæ dat aliquis ei, cum quo contendere non cupit, & fatetur eſſe meliorem.

5. *Quem morem.... in Germania.*] Et in Vaſconia hodieque. In Formulis veteribus, ea quæ eſt ordine XIX. *Traditoria de terra*, hujuſce moris veſtigium ſervat, pag. 134. his verbis: *Vel herbam, vel terram viſus fuit tradidiſſe.* De his ſimilibuſque traditionis ſymbolis multa pereruditè Vir Cl. Du-Cangius, in Gloſſario, verbo *Inveſtitura.*

Sect. V. 1. *Donatus eſt.*] Vide quæ diximus lib 7. ſect. 29.

2. *P. Decius Mus*] Tranſcripſit hunc locum Feſtus, verbo *Obſidionalis.* Idem tradit etiam Livius, lib. 7. pag. 133. *Legiones gramineam coronam obſidionalem.... Decio imponunt, altera corona ejuſdem honoris index a præſidio ſuo impoſita eſt His decoratus inſignibus, bovem eximium Marti immolavit: centum boves militibus dono dedit, qui ſecum in expeditione fuerant.* P. Decius pater is fuit, de quo jam antea dictum eſt, lib. 16. ſect. 5. Intelligitur porro ad Veſeriam pugna Samnitico bello.

3. *Imperioſo collega.*] T. Manlio Torquato, L. Manlii Imperioſi Dictatoris filio: eo qui filium, quod injuſſu ſuo pugnarat, ſecuri percuſſit. Conſulatum ambo geſſere, anno Urbis CCCCXIV. De Imperioſi cognomine, quod a plebe primum inditum eſt, mox ab ipſo Manlio ad ſævitiæ oſtentationem adſcitum, vide Livium lib. 4. pag. 76. & lib. 7. pag. 122.

4. *Pro victoria devovit.*] Livius lib. 8 pag. 139. & 140. & Valerius Max. lib. 1. cap. 7. num 3. pag 52.

5. *Fabio illi.*] Q. Fabius Maximus, qui Prodictator a populo factus cunctando reſtituerat rem, ut plaga Cannenſis anno ſequente, Urbis DXXXVIII alterius temeritate Conſulis accidiſſet.

6. *Magiſtrum Equitum*] Minutium, victum ab Hannibale.

7. *Appellatum patrem.*] A Minucio ipſo, quem ſervarat. Hujus oratio ad ſuos milites a Livio recitatur ejuſmodi, lib. 22. pag. 218. *Caſtra cum Fabio jungamus: ad prætorium ejus ſigna cum tulerimus, ubi ego eum parentem appellavero, quod beneficio ejus erga nos, ac majeſtate dignum eſt: vos milites eos, quorum vos modo arma dexteræque texerunt, patronos ſalutabitis*, &c.

Sect. VI. 1. *Calpurnio Flammæ.*] Manlii oratio, apud Li-

litum in Sicilia: Centurioni vero uni ad hoc tempus Cn. Petreïo Atinati, Cimbrico bello. [2] Primum pilum is capeſſens ſub Catulo, excluſam ab hoſte legionem ſuam hortatus, Tribunum ſuum dubitantem per caſtra hoſtium erumpere interfecit, legionemque eduxit. Invenio apud auctores eumdem præter hunc honorem, adſtantibus [3] Mario & Catulo Coſſ. prætextatum immolaſſe ad tibicinem foculo poſito. Scripſit & Sylla Dictator, ab exercitu ſe quoque donatum apud Nolam, legatum bello Marſico. Idque etiam in villa ſua Tuſculana, quæ fuit poſtea Ciceronis, pinxit. Quod ſi verum eſt, hoc exſecrabiliorem eum dixerim, quandoquidem eam capiti ſuo proſcriptione ſua ipſe detraxit, tanto paucioribus civium ſervatis, quam poſtea occiſis. Addat etiamnum huic gloriæ ſuperbum cognomen Felicem; ipſe tamen obſeſſis in toto orbe proſcriptis, hac corona Sertorio ceſſit. [4] Æmilianum quoque Scipionem Varro auctor eſt donatum obſidionali in Africa, [5] Manilio Conſule, cohortibus ſervatis, totidemque ad ſervandas eas eductis: quod & ſtatuæ ejus in foro ſuo Divus Auguſtus ſubſcripſit. Ipſum Auguſtum [6] M. Cicerone filio Conſule Idibus Septembris Senatus obſidionali donavit. Adeo civica non ſatis videbatur. Nec præterea quemquam hac invenimus donatum.

VII. Nullæ ergo herbæ fuere certæ in hoc honore: ſed quæcumque fuerant in periculi ſede, quamvis ignobiles ignotæque, honorem nobilem faciebant: quod latere apud nos minus quidem miror, cernens negligi ea quoque, quæ ad valetudinem conſervandam, cruciatuſque corporis propulſandos, & mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores jure caſtiget? [1] Addidere vivendi pretia deliciæ luxuſque. Numquam fuit cupido vitæ major, nec minor cura. Aliorum hanc operæ eſſe credimus: [2] ne mandato quidem noſtro alios id agere, mediciſque proviſum eſſe pro nobis. Ipſi fruimur voluptatibus, & (quo nihil equidem probroſius duco) vivimus aliena fiducia. Immo vero pleriſque ultro etiam irriſui ſumus iſta commentantes, atque frivoli operis arguimur: [3] magno, quanquam immenſi laboris, ſolatio, ſperni cum rerum Natura: quam certe non defuiſſe nobis docebimus, & inviſis quoque herbis inſeruiſſe remedia: quippe cum medicinas dederit etiam aculeatis. Hæc enim proxime reſtant ex his, [4] quas priore libro nominavimus, in quibus ipſis providentiam Naturæ ſatis mirari, amplectique non eſt. Dederat, [5] quas diximus, molles cibiſque gratas. Pinxerat remedia in floribus, viſuque ipſo animos invitaverat, etiam deliciis auxilia permiſcens. Excogitavit aliquas aſpectu hiſpidas, tactu truces, ut tantum non vocem ipſius fingentis illas, rationemque reddentis exaudire videamur, ne ſe depaſcat avida quadrupes, ne procaces manus rapiant, ne neglecta veſtigia obterant, ne inſidens ales infringat: his muniendo aculeis, teliſque armando, [6] remediis ut tuta ac ſalva ſint. Ita hoc quoque, quod in iis odimus, hominum cauſa excogitatum eſt.

CAP. VII. VIII. [1] Clara in primis aculeatarum erynge eſt, ſive eryngion, [2] contra ſerpentes & venena omnia naſcens. [3] Adverſus ictus morſuſque radix ejus bibitur drachmæ pondere in vino: aut ſi plerumque tales injurias comitatur & febris, ex aqua. Illinitur plagis, peculiariter efficax contra cherſydros ac ranas. Omnibus contra toxica & aconita efficaciorem Heraclides medicus, in jure anſeris decoctam, arbitratur. Apollodorus adverſus toxica cum rana decoquit, ceteri in aqua. [4] Ipſa dura, fruticoſa, ſpinoſis foliis, caule geniculato, cubitali, & majore aliquanto, alia albicans, alia nigra, radice odorata, & ſativa quidem eſt. [5] Sed & ſponte naſcitur in aſperis & ſaxoſis: & in litoribus maris, durior, nigriorque, folio apii.

Notæ.

vium, lib. 22. pag. 227. *Sicut nobis adoleſcentibus priori Punico bello Calpurnius Flamma trecentis voluntariis, cum ad tumulum eos capiendum, ſtrum inter medios hoſtes, duceret, dixit: Moriamur, milites, & morte noſtra eripiamus ex obſidione circumventas legiones, &c.* Vide Aurel. Victor. lib. de viris illuſtr. cap. 39. in Attilio Calatino.

2. *Primum pilum.*] Pila, tela Romana ſunt. Primum pilum, prima centuria eſt, in qua gravis armaturæ milites, & eo genere teli inſtructi. Cæſar, lib. 5. de bello Gallico: *T. Balventio, qui ſuperiore anno primum pilum duxerat, viro forti &c.*

3. *Mario & Catulo*] Marii quarto Conſulatu, Urbis anno DCLII. ut Faſti quidem produnt

4. *Æmilianum*] P. Cornelium Scipionem, qui de uxoris Æmiliæ nomine, Pauli Æmilii filiæ, more Romano dictus Æmilianus eſt; idemque Carthaginem Numantiamque devicit, Africanus ſequens appellatus.

5. *Manilio Conſule.*] Anno Urbis DCV. Vide Notas & Emend. num III

6. *M. Cicerone.*] In faſtis Conſularibus, anno Urbis DCCXXIII. Conſul notatur, EX EID. SEPTEMB. M. TULLIUS. M. F. M N. CICERO.

Sect. VII. 1. *Addidere vivendi pretia.*] Vitam fecere cariorem deliciæ, cum valetudo prius parvo conſtaret, obviis unicuique morbo medicamentis, vel ex hortorum proventu

2. *Ne mandato*] Majores, inquit, noſtri regebant ipſi valetudines ſuas, & ſuæ operæ curam eam eſſe ducebant, voluptatibus parcentes: nunc in libidines nos ingurgitamus, quid de corporibus noſtris fiat ſecuri, omni ea providentia medicis delegata. Ita recte Gronovius: cui MSS. Reg. & Colb. ac Chiffl. favent

3. *Magno.... ſolatio*] Quis enim idem pati, quod Natura rerum, gravate ferat?

4. *Quas priore libro*] Proxime ſuperiore.

5. *Quas diximus*] Libro 20

6. *Remediis.*] Ut ad remedia ſervarentur

Sect. VIII. 1. *Clara in primis.*] Sic Oribaſii interpres, lib. 11. pag. 597. poſt Dioſc. lib. 3. cap. 24. Ἠρύγγιον ἀκανθῶδές ἐστι, &c. Id officinæ vocant Iringium. Diximus de eo, ſuperiore libro, ſect. 56.

2. *Contra ſerpentes &c.*] Nicander in Theriac. pag. 47 & 60. ad id ἤρυγγον pariter commendat. Ubi Scholiaſtes, pag. 30. ἤρυγγος βοτάνη ἐστί. Et pag 39. ἤρυγγος εἶδος λαχάνου ἀκανθώδους.

3. *Adverſus ictus &c.*] Sic Dioſc. lib. 3. cap. 24.

4. *Ipſa dura, &c.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Sed & ſponte.*] Dioſc. loc. cit. Quod vero in litoribus maris naſci dicitur, Eryngium marinum eſt, a Cluſio

IX. [1] Ex his candidam noſtri centum capita vocant. Omnes ejuſdem effectus, caule & radice in cibos Græcorum receptis utroque modo, ſive coquere libeat, ſive cruda veſci. Portentoſum eſt, quod de ea traditur: Radicem ejus alterutrius ſexus ſimilitudinem referre, raram inventu: ſed ſi viris contigerit mas, amabiles fieri. Ob hoc [2] & Phaonem Leſbium dilectum a Sappho. [3] Multæ circa hoc non Magorum ſolum vanitates, ſed etiam Pythagoricorum. [4] Sed in medico uſu præter ſupra dicta auxiliatur inflationibus, torminibus, cordis vitiis, ſtomacho, jocineri, præcordiis in aqua mulſa, lieni in poſca. Item ex mulſa renibus, ſtranguriæ, [5] opiſthotonicis ſpaſmis, lumbis, hydropicis, [6] comitialibus, mulierum menſibus, [7] ſive ſubſidant, ſive abundent, vulvarumque omnibus vitiis. Extrahit infixa corpori cum melle. Strumas, parotidas, panos, recedentes ab oſſibus carnes, ſanat cum axungia ſalſa, & cerato: item fracturas. Crapulam præſumpta arcet, alvum ſiſtit. Aliqui e noſtris ſub ſolſtitio colligi eam juſſere. Ex aqua cæleſti imponi omnibus cervicis vitiis. Oculorum quoque albugines ſanare adalligatam tradiderunt. CAP. VIII.

X. [1] Sunt qui & acanon eryngio adſcribant, ſpinoſam brevemque, ac latam herbam, ſpiniſque latioribus. Hanc impoſitam, ſanguinem mire ſiſtere. CAP. IX.

XI. Alii eryngen falſo eamdem putaverunt eſſe [1] & glycyrrhizam, quare ſubjungi eam protinus refert. Et ipſa ſine dubio inter aculeatas eſt, [2] foliis echinatis, pinguibus, tactuque gummoſis, fruticoſa, binûm cubitorum altitudine, flore hyacinthi, fructu pilularum platani magnitudinis. Præſtantiſſima in Cilicia, ſecunda Ponto, radice dulci, & hac tantum in uſu. Capitur ea Vergiliarum occaſu, [3] longa ceu vitium: coloris buxei melior, quam nigra: quæque lenta, quam quæ fragilis. [4] Uſus in ſubditis decoctæ ad tertias, cetero ad mellis craſſitudinem, aliquando & tuſæ: quo genere & vulneribus imponitur, & faucium vitiis omnibus. [5] Item voci utiliſſimo ſucco: ſic ut ſpiſſatus eſt, linguæ ſubdito: [6] thoraci, jocineri. [7] Hac diximus ſitim famemque ſedari. Ob id quidam adipſon appellavere eam, & hydropicis dedere, ne ſitirent. Ideo & commanducata [8] ſtomatice eſt, & hulceribus oris [9] inſperſa ſæpe, & pterygiis. [10] Sanat & veſicæ ſcabiem, renum dolores, condylomata, hulcera genitalium. Dedere eam quidam potui in quartanis, drachmarum duarum pondere, & pipere, hemina aquæ. Commanducata ſanguinem ex vulnere ſiſtit. [11] Sunt & qui calculos ea pelli tradiderunt.

XII. [1] Tribuli unum genus in hortis naſcitur, alterum in fluminibus tantum. [2] Suc- CAP. X.

NOTÆ.

depictum, pag CLIX & a Dodonæo, pag 718.

Sect IX. 1. *Ex his .... centum capita.*] Appellationis cauſa videtur eſſe, quod in illius vertice coacta in globum capella, muricato ſpiculorum vallo, ſtellæ modo radiantur: quorum color in pubertate virides, adultæ cæruleus, flaceſcenti candidius conſpicitur. Radix ei pollicaris eſt, intus alba, foris nigra, ſed odorata, quam hodie Gallia ſaccharo vel melle condit, eryngiatum vocans, inquit Ruellius lib. 3. pag. 491. In Indice Pliniano, *De centumcapite.*

2. *Et Phaonem.*] Palæphatus, lib. de incred hiſt. pag. 66 *Οὗτος ὁ Φάων ἐστὶν, ἐφ' ᾧ τὸν ἔρωτα αὐτῆς ἡ Σαπφὼ πολλάκις ᾆσμα ἐποίησεν. Hic ille Phaon eſt, in cujus amorem ſæpe Sappho carmen cecinit.* Prius Leſbium eum eſſe monuerat Sappho Leſbia, ſeu Mitylenæa, meretrix fuit, de qua Ælianus, lib. 12. Var. hiſt. cap. 19. Ereſiam facit Athenæus, lib 13 pag. 596.

3. *Multæ circa hoc.*] Si otium eſt vanitates eas plane noſſe, libellum conſule, qui falſo *Kiranidum Kiraas* inſcribitur, pag 37.

4. *Sed in medico.*] Tradit hæc pariter Dioſcorides, lib. 3, cap. 24

5. *Opiſthotonicis ſpaſmis.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Comitialibus.*] Idem Dioſc. loc cit.

7. *Sive ſubſidant.*] Sic vires oppoſitas, ciendi menſtrua, ſanguinemque ſiſtendi, Dioſc. quibuſdam herbis attribuit, ut adianto, lib. 4 cap 136.

Sect X. 1. *Sunt qui & acanon.*] Acanon advectam e Creta deſcribit Anguillara, part. 8. pag. 189. ſed ſine vulgari nomine.

Sect. XI. 1. *Et glycyrrhizam.*] *De la Reglice.* Pingitur a Dodonæo, pag 339.

2. *Foliis echinatis.*] Hanc ipſam eſſe glycyrrhizam, quæ a Dioſcoride deſcribitur, lib. 3. cap. 7. omnia conferenti liquido conſtabit Unde ſuſpicatur Saracenus in notis, ad Dioſc. aliique poſt eum, ut Dalecampius primum, ac deinde Salmaſius, in Præf pag. 90. legiſſe Plinium raptim curſimque apud ſcriptorem Græcum, unde hæc hauſit, ἐχῖνον non σχῖνον: cum folia echinata dicit, quæ lentiſci ſimilia dixiſſe oportuit Sic enim Dioſc. *Γλυκύρριζα γεννᾶται πλείστη ἐν Καππαδοκίᾳ, καὶ Πόντῳ· ἔστι δὲ θαμνίσκος, ῥάβδους ἔχων διπήχεις· περὶ ἃς τὰ φύλλα πυκνὰ ἐοικότα σχίνῳ, λιπαρὰ, καὶ γλοιώδη ἁπτομένοις, τὸ δὲ ἄνθος ὑακίνθῳ ὅμοιον· καρπὸν δὲ πλατάνου σφαιρίων μέγεθος*, &c

3. *Longa, ceu vitium.*] Dioſcor. loc. cit. *ῥίζαι μακραὶ, πυξοειδεῖς, ὡς γεντιανή.*

4. *Uſus in ſubditis.*] Pelicerio in notis MSS. & Dalecampio. Plinius videtur *ſubdita* hic ſubſtantive dixiſſe, pro his quæ linguæ ſubduntur, & linctu diluuntur, liqueſcunt, & in fauces arteriaſque immittuntur, qualia Græci eclegmata, Latini linctus appellant. Nos longe ſecus verbum iſtud accepimus. Subdita interpretamur medicamenta ea quæ molli lana excepta, feminis ſubjiciuntur, ut Celſus ait lib. 5. cap. 21. hoc eſt, naturalibus mulierum apponuntur: *πεσσοὺς* Græci & *πρόσθετα* nuncupant. Nam quod ad fauces attinet, quibus linguæ ſubdita glycyrrhiza prodeſt, id mox Plinius quoque prodet, quod hic indicare iterum ſuperfluum ideirco fuerit.

5. *Item voci*] Dioſcor lib. 3. cap. 7. *Ποιεῖ δὲ τὸ χύλισμα πρὸς τραχύτητας ἀρτηρίας· δεῖ δὲ ὑποτιθέναι τῇ γλώσσῃ ἀποχυλίζειν. Eſt vero ſuccus ſpiſſatus ad arteriæ ſcabritias efficax, verum oportet ut linguæ ſubditus eliquetur.*

6. *Item thoraci*, &c.] Dioſc. loc cit. poſt Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 13.

7. *Hac diximus.*] Libro XI. ſect. 119. Marcellus Empir. cap. 17. pag. 126. *Glycyrrhizæ ſurculum parvum ſub lingua habeto, & ſalivam quæ creverit tranſglutito, quo facto neque ſities, neque os tibi mareſcet.* Item cap. 20. pag 148. Columella ſimiliter lib. 1. cap. 35. *Et quia famem ſitimque ſedat glycyrrhiza, ob hoc ἄδιψος vocata eſt.* Sic etiam Dioſc loc cit.

8. *Stomatice.*] Subintellige, *δύναμις*, hoc eſt, compoſitio, ad vitia oris accommodata. Sic Dioſcor. loc. cit. *Στομάτων διαμασώμενος*, commanducatum prodeſt oris affectioni.

9. *Inſperſa ſæpe & pterygiis.*] Sunt qui ſic interpungendum putent: *hulceribus oris: inſperſa ſæpe, & pterygiis.* Quod hulceribus oris inſpergi vix poſſit. Et vero Dioſc loc. cit. *Ἡ δὲ ῥίζα ξηρὰ*, inquit, *λειοτριβηθεῖσα, πτερυγίοις ἐπιπασσομένη ἐστὶν ἐπιτήδειος. Arida autem radix ad lævorem detrita, pterygiis commode inſpergitur.*

10. *Sanat & veſicæ ſcabiem.*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 6 de fac. ſimpl med. pag 167. Veſicæ ſcabiem ſeu ſcabritiem dixeris nihil intereſt. Dioſc. *πρὸς ψωριάσεις κύστεως* dixit, Galenus, *τραχύτητας ἐν ψωρώδει κύστει.*

11. *Sunt & qui.*] Urinam certe efficaciter promovere ait Marcellus Empir. cap. 26. pag. 180.

Sect. XII. 1. *Tribuli unum.*] Sic etiam Dioſc. lib. 4. cap. 15. ubi Saracenus conſulendus in Notis De utroque genere egimus libro ſup. ſect. 58.

2. *Succus ex his.*] Medicinæ hæ omnes, ad ea verba,

cus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Eſt enim refrigerantis naturæ, & ideo utilis contra inflammationes collectioneſque. Hulcera per ſe erumpentia, & præcipue in ore, cum melle ſanat: item tonſillas. Potus calculos frangit. Thraces, qui ad Strymona habitant, foliis tribuli equos ſaginant: ipſi nucleo vivunt, panem facientes prædulcem, & qui contrahat ventrem. Radix caſte pureque collecta, diſcutit ſtrumas. Semen adalligatum, varicum dolores ſedat: [1] tritum vero, & in aquam ſparſum, pulices necat.

CAP. XI. XIII. [1] Strœbe, quam aliqui phleon vocant, [2] decocta in vino, præcipue auribus purulentis medetur: [3] item oculis ictu cruentatis: hæmorragiæ quoque & dyſenteriæ [4] infuſa.

CAP. XII. XIV. [1] Hippophyes in ſabuloſis maritimiſque naſcitur, ſpinis albis. [2] Ederæ modo racemoſa eſt, candidis, & ex parte rubentibus acinis. [3] Radix ſucco madet, qui aut per ſe conditur, aut paſtillis farinæ. [4] Hæc bilem detrahit obolo ponderis, ſaluberrime cum mulſo. [5] Eſt altera hippophyes, ſine caule, ſine flore, foliis tantum minutis. [6] Hujus quoque ſuccus hydropicis mire prodeſt. [7] Debent accommodatæ eſſe & equorum naturæ, neque ex alia cauſa nomen accepiſſe. Quippe quædam animalium remediis naſcuntur, locupleti divinitate ad generanda præſidia: ut non ſit mirari ſatis ingenium ejus, diſponentis auxilia in genera, in cauſas, in tempora, ut aliis proſit aliud horis, dieſque nullus prope ſine præſidiis reperiatur.

CAP. XIII. XV. Urtica quid eſſe inviſius poteſt? At illa præter oleum, quod [1] in Ægypto ex ea fieri diximus, vel plurimis ſcatet remediis. [2] Semen ejus cicuræ contrarium eſſe Nicander affirmat: item fungis & argento vivo. [3] Apollodorus & ſalamandris cum jure decoctæ teſtudinis. [4] Item adverſari hyoſcyamo, & ſerpentibus, & ſcorpionibus. Quin illa ipſa amaritudo mordax, uvas in ore, [5] procidenteſque vulvas, & infantium ſedes, tactu reſilire cogit: [6] lethargicos expergiſci, tactis cruribus, magiſque fronte. [7] Eadem canis morſibus addito ſale medetur. [8] Sanguinem trita naribus indita ſiſtit, & magis radice. [9] Carcinomata & ſordida hulcera, ſale admixto: [10] item luxata ſanat, & panos, parotidas, carneſque ab oſſibus recedentes. [11] Semen potum cum ſapa, vulvas ſtrangulantes aperit, & profluvia narium ſiſtit impoſitum: Vomitiones in aqua mulſa ſumptum a cœna faciles præſtat, duobus obolis: uno autem in vino poto laſſitudines recreat. Vulvæ vitiis toſtum, acetabuli menſura: potum in ſapa reſiſtit ſtomachi inflationibus. [12] Orthopnoïcis prodeſt cum melle: & thoracem purgat eodem ecligmate. Et lateri medetur cum ſemine lini. Addunt hyſſopum & piperis aliquid. [13] Illinitur lieni. [14] Difficilem ventrem toſtum cibo emollit. [15] Hippocrates vulvam purgari poto eo pronunciat. Dolore levari toſto acetabuli menſura, [16] dulci poto, [17] & impoſito cum ſucco

NOTÆ.

Radix caſte, &c. totidem verbis exſtant apud Dioſc loc cit. Habet nonnullas Galenus, l. 8. de fac. ſimplic. medic. p. 236.

3. *Tritum vero . . . pulices necat*] Hoc pariter Dioſc. tradit loc. cit.

Sect. XIII. 1. *Strœbe . . . . phleon.*] In MSS. ut jam monuimus, *pheon.* Tamen Tiberius Mulomedicus, lib 1. cap. 55. Στοιβὴ · ἢ ὁ φλεώς. Quæ de ſtrœbe hic referuntur, totidem verbis leges apud Galenum loc. cit. pag. 230 In officinis nomen eſt, ut plurimis videtur, *Scabioſa.* Iconem vulgaris majoris apud Dodon. vide, pag. 122.

2. *Decocta in vino.*] Iiſdem fere verbis hæc Dioſc l. 4. c. 12.

3. *Item oculis.*] Dioſc loc. cit.

4 *Infuſa*] Clyſtere videlicet. Dioſc ἐγκλυζόμενα.

Sect. XIV. 1. *Hippophyes.*] Sive, quod idem eſt, hippophaes Dioſc. in Nothis · Ἱππόφαες, οἱ δὲ ἱππόφυες, οἱ δὲ ἱππόφαος, &c Et Oribaſius, lib. xi. pag. 199. Ἱππόφαες, *quod alii hippophyes, id eſt, hippogenem vocant, qua fullones veſtes poliunt, in arenoſis maritimiſque locis naſcitur* In Peloponneſo, [illegible], hoc eſt, ſpina purgatoria, appellatur, inquit Anguillara, part. 8. pag. 144. ubi eam accurate deſcribit, nec dum in Italia ſibi viſam teſtatur Iiſdem porro notis a Dioſcoride, lib. 4. cap. 162. quibus & a Plinio noſtro delineatur

2. *Edera modo*] Dioſc. loc cit.

3. *Radix ſucco*] Dioſc. & Oribaſ. locis cit. Paſtillos farinæ intellige, ex farina concinnatos globos: quam quidem ὀρόβινον, ervinam eſſe Dioſc. jubet

4. *Hæc bilem.*] Dioſc loc. cit. & Marcellus Empir. cap. 30. pag 212

5. *Eſt altera hippophyes.*] Hippophæſton intellige, de qua dicemus lib. 27. ſect. 66.

6 *Hujus quoque.*] Succum ejus, ſeu foliis, ſeu radice, ſeu capite expreſſum, ex aqua mulſa bibitum, aquam pituitamque per alvum detrahere, ſcribit Dioſcurides, lib. 4. cap 163.

7. *Debent accommodatæ*] Ego vero ſic cenſeo, & ἱππόφαες & ἱππόφυον, nomen accepiſſe, quod valde candidos ac lucidos, ſeu ſplendidos pannos efficiunt: ſunt enim plantæ fulloniæ. Ἱππος in compoſitis præſtantiam, magnitudinemque ſignificat: φάος ſplendorem.

Sect. XV. 1. *In Ægypto . . . . diximus*] Libro 15. ſect. 7.

2. *Semen ejus.*] Nicander in Alexipharm. adverſus cicutam, pag 143.

[illegible]

Nicandro concinit Dioſcorides, lib. 2. Εὐπορ. c 142 p. 225.

3 *Apollodorus & ſalamandris.*] Nicander quoque in Alexiph pag 267.

[illegible]

[illegible], &c.

4. *Item adverſari.*] Dioſc lib. 2. Εὐπορ. cap. 151 pag. 223. [illegible]

5. *Procidenteſque*] Dioſc. lib 4. cap 95 [illegible]

6. *Lethargicos.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 7. *Lethargicis Urtica frons & pedibus illinitur.*

7. *Eadem canis.*] Ita plane Dioſc. loc cit.

8 *Sanguinem, &c.*] Dioſc loc. cit. & Plinius Valer lib. 1. cap 26 Vide etiam Marcellum Empir. cap. 10. pag. 85.

9. *Carcinomata, &c*] Dioſc. loc. cit. Galenus lib. 6. de fac. ſimp med. pag. 151. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 20.

10. *Item luxata &c.*] Dioſc. loc. cit.

11. *Semen potum.*] Dioſc. loc. cit.

12. *Orthopnoicis . . . . . . ecligmate.*] Hæc verbis totidem Dioſc. loco cit.

13. *Illinitur lieni.*] Folia cum cerato lienoſis imponi ſcribit Dioſc loc. cit

14. *Difficilem.*] Plinius Valer. lib 2. cap. 23. & Galenus loc cit.

15. *Hippocrates*] Libro primo de morb. mul. tex. 47. pag. 447. [illegible] *Si prægnans intumeſcat, urticæ ſemen plurimum, & mel, ac tunnum dilutum odorandum pota bis die dabis.*

16. *Dulci poto.*] Cum vino dulci, σὺν γλυκεῖ, ſeu paſſo. Hippocr. lib 1. de morb. mul. tex 88. pag. 471. [illegible] . . . Et pag. 474 [illegible] *Si uteri fuerint hulcerati . . . dolor acutus corripit lumbos, & inguina, & imum ventrem, & dolor ſurſum procedit . . . ad coſtas, & ad ſcapulas . . . . Urticæ ſemen terito in vino odorato nigro, & potui dato.*

17. *Et impoſito cum ſucco malvæ.*] Libro de natura mulie-

malvæ. Inteſtinorum animalia pelli cum hydromelite & ſale. [18] Defluvia capitis ſemine illito cohoneſtari. Articularis morbis & podagricis plurimi cum oleo vetere, aut folia cum urſino adipe trita imponunt. At eadem radix tuſa cum aceto non minus utilis: item lieni. Et cocta in vino diſcutit panos, cum axungia vetere ſalſa. Eadem pſilothrum eſt ſicca.

Condidit laudes ejus Phanias phyſicus, utiliſſimam cibis coctam conditamve profeſſus, arteriæ, [19] tuſſi, ventris deſtillationi, ſtomacho, panis, parotidibus, pernionibus: cum oleo ſudorem, [20] coctam cum conchyliis ciere alvum: cum ptiſana pectus purgare, mulierumque menſes: cum ſale, hulcera quæ ſerpant cohibere. Succo quoque in uſu eſt. Expreſſus illituſque fronti, ſanguinem narium ſiſtit: [21] potus urinam ciet, calculos rumpit: [22] uvam gargarizatus reprimit. Semen colligi meſſibus oportet. Alexandrinum maxime laudatur. Ad omnia hæc & mitiores quidem teneræque efficaces, ſed præcipue [23] ſilveſtris illa, amplius lepras e facie tollit, in vino pota. [a] [24] Si quadrupes fetum non admittat, urtica naturam fricaudam monſtrant.

X V I. [1] Ea quoque num, quam lamium inter genera earum [2] appellavimus, mitiſſima, & foliis non mordentibus, medetur cum mica ſalis contuſis, [3] incuſſiſque, iniſtis, & ſtrumis, tumoribus, podagris, vulneribus. Album habet in medio folio, quod ignibus ſacris medetur. Quidam e noſtris tempore diſcrevere genera. Autumnalis urticæ radicem alligatam in tertianis, ita ut ægri nuncupentur, cum eruitur ea radix, dicaturque cui, & quorum filio eximatur, liberare morbo tradiderunt. Hoc idem & contra quartanas pollere. Iidem urticæ radice addito ſale, infixa corpori extrahi. Foliis cum axungia ſtrumas diſcuti: vel ſi ſupputaverint, erodi complerique. CAP. XIV.

X V I I. [1] Ex argumento nomen accepit ſcorpio herba. Semen enim habet ad ſimilitudinem caudæ ſcorpionis, folia pauca. Valet & adverſus animal nominis ſui. [2] Eſt & alia ejuſdem nominis effectuſque ſine foliis, aſparagi caule, in cacumine aculeum habens, & inde nomen. CAP. XV.

X V I I I. [1] Leucacantham alii phyllon, alii [2] iſchiada, alii polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolores ſedat. Item laterum, & lumborum, [3] ut Hiceſius tradit, ſemine poto drachmis octo, aut ſucco. [4] Eadem ruptis, convulſis medetur. CAP. XVI.

X I X. [1] Helxinen aliqui perdicium vocant, quoniam perdices ea præcipue veſcantur. Alii ſideritin, nonnulli parthenium. Folia habet mixtæ ſimilitudinis plantagini & marrubio, cauliculos denſos, leviter rubentes, ſemina [2] in capitibus lappaceis adhærentia veſtibus: [3] unde & helxinen dictam volunt. [4] Sed nos qualis vera eſſet helxine, dixi- CAPUT XVII.

INTERPRETATIO.

a *Si quadrupes.*] Si equa marem non admittat ad feturam, urtica fricari oportere genitalia aiunt.

NOTÆ.

bri, tex. 105. pag. 413 *Ἢν γυνὴ μὴ κυίσκηται, καθαρτήριον· ἀκαλήφης σπέρμα καὶ μαλάχης χυλὸν, ἐν στέατι χηνὸς συντρίψαντα, προσθεῖναι. Purgatorium, ſi mulier non concipiat. Semen urticæ & malvæ ſuccum, cum adipe anſerino tritum ſubdat.*

18. *Defluvia . . . cohoneſtari.*] Ita M S S. Hoc eſt, corrigi. Tradit hoc Hippocr. lib. 2. de morbis mulierum, tex. 67. pag. 596 Et Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 4. *ad defectionem capillorum: Agreſtis urticæ ſemine oleo contrito loca continge.*

19. *Tuſſi.*] Celſus, lib. 4. cap. 4. de tuſſi.

20. *Coctam cum conchyliis . . . pectus purgare . . . menſes.*] Hæc omnia pariter Dioſcor. loc. cit. Sed is evocari menſes cum myrrha, dixit

21. *Potus urinam.*] Marcellus Empir. cap. 26. pag. 177.

22 *Uvam.*] Dioſc. loc. cit. Marcellus Empir. cap. 14. pag. 100 *Urtica teritur, ejuſque ſuccus expreſſus & tepefactus, ab eo qui uvam dolet, ſalubriter gargarizatur.* Et Plinius Valet. lib. 1. cap. 43. *Ad uvam . . . . . ſuccus urticæ gargarizetur*

23. *Silveſtris illa.*] Quæ cania, & Herculanea dicta eſt, lib. 21. ſect. 55.

24 *Si quadrupes.*] Si coitum neget, *τὰ μόρια τῆς ἵππου* pariter fricari jubet Anatolius, in Veterin. cap 14. pag 56. Simile eſt quod habet Hippocr. in Ἱππιατρ. *Εἰ βάλλει ἐπιλαθέσθαι φορβάδα, κνίδαις ἄνω τὸν τὸ φύσημα τῆς ἵππου.* Ut porro Græci *φύσιν* pro pudendis dicunt tam virorum, quam feminarum: ſic Latini naturam. Tullius, 2. de Divin. num. 145. *Parere quædam matrona cupiens, dubitans eſſetne prægnans, viſa eſt in quiete obſignatam habere naturam &c.* Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 25. *De veteris, hoc eſt, de natura vitiis.* Utuntur & alii ea voce, quos Du-Cangius appellat in Gloſſario.

Sect. X V I. 1. *Ea quoque num.*] Pro *etiamnum*. Utitur hac particula rurſum lib. 25. ſect. 5.

2. *Appellavimus.*] Libro ſuperiore, ſect. 55.

3. *Incuſſiſque.*] Ut cum quis temere digitum incuſſit parieti.

Sect. X V I I 1. *Ex argumento.*] Sic Dioſc. lib. 4. cap. 195. *Σκορπιοειδὲς herbula, inquit, eſt, foliis paucis & ſemine caudæ ſcorpionis effigie. Hæc illita contra ſcorpionum ictus præſentaneo remedio ſunt.* Eſt ſcorpioides buplevri folio, a Lobelio delineatum, pag. 244. Galli vocant *Chenille*.

2. *Eſt & alia.*] Tragos ſive ſcorpion appellatur, de qua dicemus lib. 27. ſect. 116.

Sect. X V I I I. 1. *Leucacantham.*] Leucacanthos dicta eſt, lib. 21. ſect. 55. Dioſc. lib. 3. cap. 22. *Λευκάκανθα* (& in Nothis additur, *οἱ δὲ πολύγονον, οἱ δὲ φύλλον, οἱ δὲ ἰσχιάδα καλοῦσι, Ῥωμαῖοι ἀσπαράγουμ, Θοῦσκοι σπίνα ἄλβα*,) *Ταύτης ἡ ῥίζα ὁμοία κυπείρῳ, . . . ἥτις μασσηθεῖσα ὀδονταλγίας παρηγορεῖ.* In Gallia Carlinam vocant: fruſtra id nomen ad chamæleones Ruellio, lib 3. pag 482. aliiſque transferentibus, ut recte probat Dodonæus, pag. 415. a quo & Carlina ſive leucacantha depingitur.

2. *Iſchiada.*] Quoniam *ἰσχιαδικοῖς* medetur, ex Dioſcor. Galenus quoque, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag 201. *Λευκάκανθος, οἱ δὲ πολύγονον, οἱ δὲ ἰσχιάδα καλοῦσι.*

3. *Ut Hiceſius.*] Et qui Hiceſium tranſcripſit totidem verbis Dioſc loc. cit.

4. *Eadem ruptis.*] Dioſc. *Βοηθεῖ ῥήγμασι σπασμοῖς.*

Sect. X I X. 1. *Helxinen.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 86. *Ἑλξίνη, οἱ δὲ παρθένιον, οἱ δὲ σιδηρῖτιν, οἱ δὲ ἡράκλειαν*, &c. Et Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 173. *Ἑλξίνην ἔνιοι δὲ περδίκιον ὀνομάζουσιν, ἄλλοι δὲ παρθένιον, ἄλλοι δὲ σιδηρῖτιν, εἰσὶ δ' οἱ ἡράκλειαν.* Heſych. *Ἑλξίνη, ἡ ἀκαλήφη βοτάνη.* Et, *Σιδηρῖτις πόαν τὴν ἑλξίνην καλοῦσιν.* Parietaria Officinarum eſt, *Parietaire, ou Apparitoire*, a Dodonæo picta, pag. 102.

2. *In capitibus lappaceis.*] Quæ lappæ inſtar adhæreſcunt.

3. *Unde & helxinen.*] Quaſi ab *ἕλκω, traho: ἕλξις, attractio*, vel *attractus*

4. *Sed nos.*] Verius helxinen ævo ſuo appellatam innuit,

mus priori libro. [5] Hæc autem inficit lanas, [6] ſanat ignes ſacros, tumores, collectioneſque omnes, & adusta. [7] Panos ſuccus cum pſimmythio, & incipientia turgeſcere. [8] Item veterem tuſſim cyatho hauſto; [9] & omnia in humido, [10] ſicut tonſillas, & varices, cum roſaceo. [11] Imponitur podagris cum caprino ſevo, ceraque Cypria.

XX. [1] Perdicium, ſive Parthenium (nam ſideritis alia eſt) a noſtris [2] herba urceolaris vocatur, ab aliis aſtericum, folio ſimilis ocimo, nigrior tantum, naſcens in tegulis parietiniſque. [3] Medetur cum mica ſalis trita iiſdem omnibus, quibus lamium, & eodem modo: item vomicæ, calfacto ſucco potu. Sed contra hulcera, rupta, lapſuſque & præcipitia, aut [4] vehiculorum everſiones, ſingularis. [5] Verna carus Pericli Athenienſium Principi, cum is in arce templum ædificaret, repſiſſetque ſuper altitudinem faſtigii, & inde cecidiſſet, hac herba dicitur ſanatus, monſtrata Pericli ſomnio a Minerva. Quare [6] Parthenium vocari cœpta eſt, aſſignaturque ei Deæ. Hic eſt vernula, cujus effigies ex ære fuſa eſt, & nobilis ille [7] Splanchnoptes.

CAP. XVIII. XXI. [1] Chamæleonem aliqui ixiam vocant. Duo genera ejus. Candidior aſperiora folia habet: ſerpit in terra echini modo ſpinas erigens, [2] radice dulci, odore graviſſimo. Quibuſdam in locis viſcum gignit album ſub alis foliorum, maxime circa Canis ortum, [3] quo modo thura naſci dicuntur: [4] unde & ixia appellatur. [5] Hoc, ut maſtiche, utuntur mulieres. [6] Quare & chamæleon vocetur, varietate foliorum evenit. [7] Mutat enim cum terra colores, hic niger, illic viridis, alubi cyaneus, alubi croceus, atque aliis coloribus.

[8] Ex his candidus hydropicos ſanat ſucco radicis decoctæ. Bibitur drachma in paſſo. [9] Pellit & interaneorum animalia acetabuli menſura ſucci ejuſdem, in vino auſtero, cum [10] origani ſcopis. [11] Facit ad difficultatem urinæ. [12] Hic ſuccus occidit & canes ſueſque in polenta. [13] Addita aqua & oleo contrahit in ſe mures ac necat, niſi protinus aquam ſorbeant. Radicem ejus aliqui conciſam ſervari jubent funiculis pendentem, decoquunt-

NOTÆ.

quæ ἰξίνη Theophraſto dicitur, qua de actum eſt a nobis libro ſuperiore, ſect. 56.

5. *Hæc autem inficit.*] A nemine alio, quod quidem ſciam, id proditum.

6. *Sanat ignes, &c.*] Hæc pariter Dioſcor. lib. 4. cap. 86. *Καταπλασσόμενα ἰᾶται ἐρυσιπέλατα, κονδυλώματα, καταχνώματα*, &c.

7. *Panos ſuccus.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Item veterem.*] Dioſc. loc. cit.

9. *Et omnia in humido.*] Hoc eſt, omnia vitia, hulceraque, & rimas, quæ ſunt in humidis: qua loquendi forma uſus eſt libro ſup. ſect. 76. extrema. Et lib. 23. ſect. 4. *Sanat ea quæ in humido ſunt hulcera, ut oris, tonſillarum, genitalium.* Libro 27. ſect. 78. *Hulcera quæ ſunt in teneris partibus corporis. Humida hulcera*, lib. 31. ſect. 27.

10. *Sicut tonſillas.*] Ad tonſillas oblini & gargarizari ſuccum jubet Dioſc. loc. cit.

11. *Imponitur & podagris.*] Dioſc. loc. cit. *Καὶ ποδάγραις σὺν κηρωτῇ Κυπρίνῃ ἀναλαμβάνεις, ἢ τραγείῳ στέατι.* Apuleius quoque, cap. 81.

Sect. XX. 1. *Perdicium*] Ex tribus nominibus, inquit, quæ helxinæ ſuperius explicatæ nonnulli tribuerunt, herba altera, urceolaris appellata, duo ſibi verius vindicat, Perdicium, Partheniumque: tertium, nempe ſideritin, altera rurſum, de qua dicemus lib. 25.

2. *Herba urceolaris*] Forte quod apta ſit detergendis urceis. Cave tamen eamdem hanc eſſe cum ſuperiore helxine idcirco exiſtimes, cujus vim pariter abſterſivam in vitreis vaſis Galenus commendat, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 173. Diſſimilis enim utriuſque facies vel ex ipſa foliorum figura, quam Plinius accurate deſcribit, intelligitur. Quæ ſit urceolaris tamen iſta, ſtatuere haud proclive eſt.

3. *Medetur … quibus lamium*] Medetur itaque tumoribus, podagris, aliiſque. De podagris certe ſcribit Scribonius Largus. Compoſ. pag. 158. *Ad podagram caldam cum fervore & tumore rubicundo: Benefacit primis diebus herba urceolaris: item caſeus mollis recens per ſe: poſtea herbæ ſalis puſillum admiſcere oportet.*

4. *Vehiculorum everſiones.*] Iconem aurigantis vide in Nummis Conſularibus: e curru excuſſi, in Notis Jo. Rhodii ad Scribonium Largum, pag. 169.

5. *Verna carus.*] Plutarchus hoc ipſum refert in vita Periclis, pag. 160. a Minerva remedia indicata dicit, quibus eſt puer ſanatus: Parthenium monſtratum non dicit. Sed idem in Sylla monet curatum deinde, ut juxta arcem herba ea creſceret, ad memoriam rei ſempiternam. *Παρὰ τὴν ἀκρόπολιν φυόμενον παρθένιον* vocat, pag. 460.

6. *Parthenium*] Eſt enim Παρθένος, & Palladis, & virginis nomen: ut Παρθενὼν & Palladis templum eſt, & locus ubi virgines habitant.

7. *Splanchnoptes.*] Ab extis aſſatis, *διὰ τῶν σπλάγχνων ὀπτῶν*. id ei nomen: quod & argumentum operis declarat: Fuit enim ſtatua, exta torrens, ignem oris pleni ſpiritu accendens, ut dicetur lib. 34. ſect. 19. num. 21.

Sect. XXI. 1. *Chamæleonem.*] Dioſc. in Nothis, pag. 452. de chamæleone albo, *οἱ δὲ χαμαιλεοντῆρα, οἱ δὲ ἰξίαν.* Ac paulo poſt, de nigro: *οἱ δὲ πίγχαρτον, οἱ δὲ ὑλοφόνον, οἱ δὲ ἰξίαν, οἱ δὲ κυνόζολον.* Dioſcoridem ſequitur Oribaſius, lib. 12. fol. 223. *Chamæleo albus, quod ixiam, tracto a viſco nomine vocant aliqui, propterea quod alicubi viſcum ad ejus radices invenitur, & quo, loco maſtiches mulieres utuntur, folia habet ſilybo cardove ſimilia: nigri tamen chamæleonis foliis aſperiora, acutioraque …. Chamæleo vero niger, quem aliqui ulophonon, aliqui ixiam, aliqui cynomazon …. vocaverunt. habet ipſe quoque folia cardui ſimilia: minora tamen & tenuiora*, &c. Heſychius: Ἰξίνη, ποία τις, ἡ καὶ χαμαιλέων. Nuſquam in Italia, Gallia, Germaniave chamæleon provenit, quare in certi nominis Gallici poſſeſſionem nondum venit. In Creta viſum a ſe album prodidit Bellonius *ἀκάνθης & ἀξιόπιστος*, lib. 1. Obſervat. In Lemno, nigrum. Utriuſque iconem apud Dodonæum vide, pag. 717.

2. *Radice dulci &c.*] Sic Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 13. *Τῇ μὲν γὰρ λευκῇ λευκή, καὶ γλυκεῖα, καὶ παχεῖα, καὶ ὀσμὴν ἔχουσα βαρεῖαν.* Et Nicander in Theriac. pag. 47.

> *Ῥίζα δ' ὑπαργήεσσα, μελίζωρός τε πέλοιτο.*
> *Albaque mellito radix condita ſapore eſt.*

3. *Quo modo thura.*] Vide lib. 12. ſect. 33.

4. *Unde & ixia.*] Ἰξία viſci appellatio eſt: plantæ, unde id manat, ἰξίνη. Folii, ἰξίον. Galenus, tom. 2. in Explic. vocum Hippocratis, pag. 92. Ἰξίον, φύλλον τοῦ λευκοῦ χαμαιλέοντος.

5. *Hoc, ut maſtiche.*] Viſco eo ſcilicet. Ἰξὸς, ᾧ καὶ ἀντὶ μαστίχης χρῶνται αἱ γυναῖκες, inquit Dioſc. lib. 3. cap. 10.

6. *Quare & chamæleon.*] Hæc iiſdem verbis Dioſcorides, lib. 3. cap. 11. de chamæleone univerſim.

7. *Mutat enim*] Dioſc. loc. cit. Ὠνόμασται δὲ χαμαιλέων, διὰ τὸ ποικίλον τῶν φύλλων, &c.

8. *Ex his candidus*] Dioſcor. lib. 3. cap. 10. & Galenus, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 241.

9. *Pellit & interaneorum.*] Hoc eſt, lumbricos, *ἕλμινθας πλατείας*, inquit Dioſcor. loc. cit. & Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 13. Galenus quoque, loc. cit.

10. *Origani ſcopis.*] Scopas medici vulgo manipulos vocant: faſciculos videlicet manuales herbarum, hoc eſt, qui teneri manu poſſunt.

11. *Facit ad.*] Dioſc. loc. cit. *Καὶ τοῖς δυσουροῦσι τὸ ἀφέψημα αὐτῆς πίνεται.*

12. *Hic ſuccus.*] Dioſc. loc. cit. ſecutus Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 13.

13. *Addita aqua &c.*] Dioſc. loc. cit. Ἀποκτείνει καὶ κύνας, καὶ ὗς, καὶ μύας, σὺν ἀλφίτῳ πεφυραμένη, καὶ ὑδρελαίῳ ἀναδευθεῖσα.

que

que in cibo contra fluxiones, quas Græci [14] rheumatiſmos vocant.

Ex nigris aliqui marem dixere, cui flos purpureus eſſet: & feminam, cui violaceus. [15] Uno naſcuntur caule cubitali, craſſitudine digitali. [16] Radicibus earum lichenes curantur, cum ſulphure & bitumine una coctis: [17] commanducatis vero dentes mobiles, aut in aceto decoctis. Succo ſcabiem etiam quadrupedum ſanant. Et ricinos canum necant: [18] juvencos quoque anginæ modo. Quare a quibuſdam ulophonon vocatur, [19] & cynozolon, propter gravitatem odoris. Ferunt & hæc viſcum hulceribus utiliſſimum. Omnium autem generum eorum radices ſcorpionibus adverſantur.

[1] XXII. [2] Coronopus oblonga herba eſt cum fiſſuris. Seritur interim, quoniam radix cœliacis præclare facit in cinere toſta. Cap. xix.

XXIII. [1] Et anchuſæ radix in uſu eſt, digitali craſſitudine. [2] Finditur papyri modo: [3] manuſque inficit ſanguineo colore: præparat lanas pretioſis coloribus. Sanat hulcera in cerato, [4] præcipue ſenum: [5] item aduſta. Liquari non poteſt in aqua: oleo diſſolvitur: idque ſinceræ experimentum eſt. [6] Datur & ad renum dolores drachma ejus potui in vino: aut ſi febris ſit, [7] in decocto balani. Item in jocinerum vitiis, [8] & lienis, & bile ſuffuſis. [9] Lepris & lentigini illinitur ex aceto. Folia trita cum melle & farina, luxatis imponuntur: [10] pota drachmis duabus in mulſo alvum ſiſtunt. Pulices necare radix in aqua decocta traditur. Cap. xx.

XXIV. Eſt & alia ſimilis, pſeudanchuſa ob id appellata, [1] a quibuſdam vero echis, aut doris, & multis aliis nominibus: lanuginoſior, & minus pinguis, tenuioribus foliis & languidioribus. [2] Radix in oleo non fundit rubentem ſuccum: & hoc ab anchuſa diſcernitur. [3] Contra ſerpentes efficaciſſima potu foliorum, vel ſeminis. [4] Folia ictibus imponuntur. [5] Virus ſerpentium fugat. [6] Bibitur & propter ſpinam. Folium ejus ſiniſtra decerpi jubent Magi, & cujus cauſa ſumatur dici, tertianiſque febribus adalligari.

XXV. [1] Eſt & alia herba proprio nomine onochiles, quam aliqui anchuſam vocant, Cap. xxi. alii arcebion, alii onochelim, aliqui rhexiam, [2] multi enchuſam, [3] parvo frutice, flore purpureo, aſperis foliis & ramis, [4] radice meſſibus ſanguinea, cetero nigra, in ſabuloſis naſcens, [5] efficax contra ſerpentes, maximeque viperas, & radice & foliis, æque cibo ac potu. Vires habet meſſibus. Folia trita odorem cucumeris reddunt. Datur in cyathis tribus vulva procidente. [6] Pellit & tineas cum hyſſopo. Et in dolore renum aut jocineris ex aqua mulſa, ſi febris ſit: ſin aliter, ex vino bibitur. [7] Lentigini ac lepris radix

NOTÆ.

14. *Rheumatiſmos.*] Ῥευματισμός. Vox hæc fluxionem ſonat, perinde atque iſta, κατάῤῥους. De hujus morbi generibus, cauſiſque, ac remediis, vide Theod. Priſcianum, lib. 2. parte 2. cap. 7.

15. *Uno naſcuntur caule.*] Hoc eſt, ſimili ac pari. Tamen in MSS. *Et una naſcuntur*, hoc eſt, ſimul.

16. *Radicibus earum.*] Dioſc. lib. 3. cap. 21.

17. *Commanducatis &c.*] Dioſc. loc. cit.

18. *Juvencos quoque.*] Ita MSS. Juvencorum fauces, inquit, anginæ modo, angit ac ſtrangulat. Quamobrem ὀλοφώνον appellatur, quaſi ὀλοὸν vel ὅλον φόνον φέρον, perniicioſam, vel omnem mortem afferens. Ita Nicander in Alexiph. pag. 148. ubi Scholiaſtes, pag. 62. Ὀλοφώιον δὲ, τὸ ἄλλο βλαπτικὸν, ἢ ὅλον φονευτικόν. Tamen Pliniani codices MSS. tum hoc loco, tum in Indice, ulophyton, οὐλόφυτον, quæ vox exitioſam herbam indicat, eodem fere ſignificatu.

19. *Et cynozolon.*] A fœtore canis, κυνὸς ὄζειν.

Sect. XXII. 1. *Coronopus.*] Dioſc. lib. 2. cap. 158. totidem verbis: Κορωνόπους, πόα μήκης βότανος . . . κατεσχισμένον . . . . ῥίζαν λεπτὴν ἔχον, ἥν ὀπτηθεῖσαν, ἱστορήσαν πρὸς κοιλιακοὺς ποιοῦσαν. Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 195. Κορωνόπου ἡ ῥίζα ὀπτηθεῖσα κοιλιακοὺς ὠφελεῖν εἴρηται. Fruſtra ſunt qui *colicis* ex Æginetæ ſolius exemplari vitiato, pro *cœliacis* hic reponunt.

Sect. XXIII. 1. *Et anchuſæ.*] Anchuſam hodie Gallia *Orcanettam* vocat, mulieribus non ignotam, quæ colorem faciei nativum fuco mentiuntur: quæque vernaculum genarum pallorem, maculaſque vultus hoc infectu occulunt: certe malas eleganti commendat purpuriſſo. Et ſui ævi hunc morem fuiſſe Suidas innuit: Ἄγχουσα, inquit, εἶδος βοτάνης, ἧς ἡ ῥίζα ἐρυθρά, ᾗ ἐρυθραίνουσι τὰ πρόσωπα αἱ γυναῖκες.

2. *Finditur.*] Inſtar papyri Ægyptiacæ.

3. *Manuſque.*] Æſtate ſcilicet. Dioſc. lib. 4. cap. 23. Ἡ δὲ ῥίζα δακτύλου τὸ πάχος, τὴν χροιὰν ὕφαιμος, ἐν τῷ θέρει χρωματίζουσα, καὶ βάπτουσα τὰς χεῖρας.

4. *Præcipue ſenum.*] Vetera hulcera, τὰ παλαιὰ ἕλκη, dixit Dioſc. loc. cit. Hulcera ſenilia Plinius, lib. 31. ſect. 41. Dioſc. lib. 1. de aer. cap. 182. ἕλκη γεροντικά.

5. *Item aduſta.*] Sive ambuſta, πρὸς κατακαύματα. Dioſc. loco citato.

6. *Datur & ad renum.*] Dioſc. loc. cit.

7. *In decocto balani.*] Hoc eſt, ex aqua in qua decocta myrobalanus fuerit. De myrobalano diximus libro 12. ſect. 46. Dioſc. loc. cit. ex aqua mulſa præberi tum jubet.

8. *Et lienis &c.*] Dioſcor. loc. cit. & Aetius, lib. 1. de re med. pag. 6.

9. *Lepris & lentigini.*] Et vitiligini Dioſcorides dixit, καὶ ἀλφοὺς καὶ λέπρας σὺν ὄξει καταχριομένη ἀποσμήχει.

10. *Et pota drachmis, &c.*] Dioſcorides & Aetius, locis citatis.

Sect. XXIV. 1. *A quibuſdam vero echis.*] Ita MSS. tum hoc loco, tum in Indice: non, ut editi, *enchuſa*. Echion eſt Dioſcoridi, lib. 4. cap. 27. Ἔχιον, οἱ δὲ ἀλκίβιον, (ſcribe, ex Æginета, οἱ δὲ ἄγχουσα vel ἀγχουσα) οἱ δὲ ἀλκιβιον, &c. Iiſdem notis a ſcriptore Græco deſcribitur, quas Plinius affert. Echios altera Plinii eſt, de qua lib. 25. ſectione 58.

2. *Radix.*] Hanc eſſe ſubnigram Dioſc. ait. Vide Notas & Emend. num. IV.

3. *Contra ſerpentes.*] Dioſc. loc. cit.

4. *Folia ictibus.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Virus ſerpentium.*] Vide Notas & Emend. num. V.

6. *Bibitur & propter ſpinam.*] Ad ſpinæ dolores, & lumborum: Dioſc. loc. cit. Παύει δὲ καὶ ὀσφύος ἀλγήματα, μετ' οἴνου λαμβανόμενα.

Sect. XXV. 1. *Eſt & alia.*] Dioſc. lib. 4. cap. 14. Ἄγχουσα ἑτέρα, ἣν ἔνιοι ἀλκιβιάδειον, ἢ ὀνοχειλὲς καλοῦσιν. In Nothis additur, οἱ δὲ καλλίγχουσαν, οἱ δὲ ὀνοχελίδιον. Galeno, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 149. ἡ ὀνόχειλος. Et hanc Galli *Orcanettam* vocant. Pingitur a Lobelio, in Adverſ. pag. 248. Vidimus in horto Regio.

2. *Multi enchuſam.*] In Indice, *enchryſam*.

3. *Parvo frutice &c.*] Iiſdem plane verbis, notiſque, a Dioſcoride deſcribitur, lib. 4. cap. 24.

4. *Radice meſſibus.*] Hoc eſt, meſſis tempore, περὶ τὸν θερισμόν, inquit Dioſc. loc. cit.

5. *Efficax contra ſerp.*] Dioſcor. loco cit. cum Nicandro in Theriac. pag. 60. cujus Scholiaſten vide, pag. 38. Sic cum Dioſcoride, totidem verbis Galenus, loc. cit.

6. *Pellit & tineas, &c.*] Hoc vero Dioſc. libro 4. cap. 25. de anchuſa altera prodidit, quam Plinius mox deſcribet. Galenus quoque, loc. cit. pag. 150.

7. *Lentigini ac lepris.*] Galenus, loc. cit. vitiligini, lepriſq

illinitur. [8] Habentes eam, a ſerpentibus feriri negantur. [9] Eſt & alia huic ſimilis flore rubro, minor, & ipſa ad eoſdem uſus. [10] Traduntque commanducata ea, ſi inſpuatur, mori ſerpentem.

XXVI. [1] Anthemis magnis laudibus celebratur ab Aſclepiade. Aliqui leucanthemida vocant, alii leucanthemum, alii eranthemon, quoniam vêre floreat: alii chamæmelon, quoniam odorem mali habeat. [2] Nonnulli melanthemon vocant. [3] Genera ejus tria ſunt, te tantum diſtant, palmum non excedentia, parviſque floribus, ut rutæ, candidis, aut melinis, aut purpureis. In macro ſolo, aut juxta ſemitas [4] colligitur vêre, [5] & in coronamenta reponitur. Eodem tempore & medici folia tuſa in paſtillos digerunt: item florem & radicem. Dantur omnia mixta drachmæ unius pondere, contra ſerpentium omnium ictus. Pellit mortuos partus: [6] item menſtrua in potu, & urinam, calculoſque. [7] Inflationes, jocinerum vitia, bilem ſuffuſam, ægilopia commanducata, hulcerum eruptiones manantes ſanat. [8] Ex omnibus his generibus ad calculos efficaciſſima eſt, quæ florem purpureum habet: cujus & foliorum & fruticis amplitudo majuſcula eſt. [9] Hanc proprie quidam eranthemon vocant.

XXVII. Loton qui arborem putant tantum eſſe, vel [1] Homero auctore coargui poſſunt. Is enim inter herbas ſubnaſcentes Deorum voluptati loton primam nominavit. [2] Folia ejus cum melle, oculorum cicatrices, argema, nubeculas diſcutiunt.

XXVIII. [1] Eſt & lotometra, quæ fit ex loto ſata, ex cujus ſemine [2] ſimili milio, fiunt panes in Ægypto a paſtoribus, maxime aqua vel lacte ſubacto. Negatur quidquam illo pane ſalubrius eſſe, aut levius, dum caleat: refrigeratus difficilius concoquitur, fitque ponderoſus. Conſtat eos qui illo vivant, nec dyſenteria, nec teneſmo, neque aliis morbis ventris infeſtari. Itaque inter remedia eorum habetur.

XXIX. Heliotropii miraculum [1] ſæpius diximus, cum Sole ſe circumagentis, etiam nubilo die: tantus ſideris amor eſt: noctu velut deſiderio contrahi [2] cæruleum florem. Genera ejus duo: tricoccum, & helioſcopium.

[3] Hoc altius (quanquam utrumque ſemipedalem altitudinem non excedit) ab ima radice ramoſum. Semen in folliculo meſſibus colligitur. Naſcitur nonniſi in pingui ſolo, cultoque maxime: tricoccum ubique. Si decoquatur, invenio cibis placere: & in lacte jucundius alvum molliri: [4] & ſi decocti ſuccus bibatur, efficaciſſime exinaniri. Majoris

NOTÆ.

que, dixit: ἀλφὸς ἐ λίπαρε ἰᾶται.

8 *Habentes eam.*] Dioſc. loc. cit.

9. *Eſt & alia.*] De qua Dioſc. lib. 4. cap 25. Nomine hanc carere Galenus ait, loc. cit.

10. *Traduntque*] Dioſc. loc cit.

Sect. XXVI. 1. *Anthemis.*] Tot nominibus, quot hic repræſentantur, ab Oribaſio appellatur, libro XI. fol 190. poſt Dioſc lib 3. cap. 154. Ἀνθεμὶς, οἱ δὲ λευκάνθεμον, οἱ δὲ ἠράνθεμον, διὰ τὸ ἀνθεῖν ἐπὶ ἔαρι, οἱ δὲ χαμαίμηλον, διὰ τὴν πρὸς τὸ μῆλον ὁμοιότητα τῆς ὀσμῆς, οἱ δὲ μελάνθεμον, οἱ δὲ χρυσοκάλλιον, οἱ δὲ καλλίαν. Galenus, tomo 2. in Explic. vocum Hippocr. pag. 90. Εὐάνθεμον, ὅπερ καὶ ἄνθεμις λέγεται, καὶ χαμαίμηλον. Omnibus officinis, interpolato poſtremo hoc Græco nomine, & vulgo quoque *Camomilla* dicitur, notior quam ut debeat aliis depingi notis.

2. *Nonnulli melanthemon.*] Vel, ut MSS *melanthion.*

3. *Genera ejus.*] Totidem verbis hæc Dioſc. & Oribaſius, locis citatis.

4. *Colligitur vere*] Dioſcor. loc. cit. Apuleius, cap. 23. *Lege eam menſe Aprili.*

5. *Et in coronamenta.*] Non ad luxum modo, ſed etiam ad uſum medicinæ: ad depellendum ſcilicet capitis dolorem, uti ex Archigene & Galeno diſcimus, lib. 2. κατὰ τόπους, cap. 2. pag. 381.

6. *Item menſtrua &c.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Inflationes &c.*] Dioſc loc. cit. totidem verbis.

8. *Ex omnibus his &c.*] Dioſc. ſimiliter, loc cit.

9. *Hanc proprie*] Dioſc loc. cit.

Sect XXVII. 1. *Homero auctore.*] Eo verſu, quem recitavimus, libro ſup. ſect. 17

2. *Folia ejus.*] Loti nimirum herbæ, quam Dioſcorides, lib. 4. cap. 111 ſativam appellat: herbam Plinius, lib. 13. ſect. 32 ubi eadem de viribus illius affert.

Sect. XXVIII. 1. *Eſt & lotometra.*] Sic Dioſcor. Λωτόμητρα, ἐκ τοῦ λωτοῦ ἡμέρου γίνεται. Non e loto quidem proxime explicata, quæ ubique naſcitur, ſed ex congenere, hoc eſt, Ægyptia, quæ αὐτομάτως ſponte naſcitur & agreſtis eſt, culturaque melior efficitur, grandiorque, unde ei lotometræ nomen. Sic ortygometram, coturnicem majorem, echinometras majores echinos vocant.

2. *Simili milio.*] Sic lib. 13. ſect 32 *Intus grana, ceu milium.* Dioſcor. lib. 4. cap. 114 Ἔστι δὲ ἡ καλία μήκωνι παρόμοιος, ἐν ᾧ κέγχρος ... ἐξ οὗ ... οἱ ἐν Αἰγύπτῳ ἄρτους ... Sic etiam Galenus lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 205. In MSS. Reg. Colb. Chiffl. legitur *ſemine ſimillimo porro*, quod eodem recidit.

Sect. XXIX. 1 *Sæpius diximus*] Ut libro 18. ſect. 67. &c.

2. *Cæruleum florem.*] Movit hæc cærulei floris nota, inter herbarios, alioſque, lites ingentes, ut quæ planta demum heliotropii nomine cenſenda eſſet, pro ſe quiſque ſtatueret. Cichorii florem exiſtimavit eſſe Dalecampius: riſit hoc commentum Salmaſius, in Confut. Cercoetii, pag 141. Hallucinatum eſſe Plinium vir ſummus putavit, in Mattigoph. 3. pag. 81. qui cæruleum heliotropio florem affinxerit: Apud Dioſc. lib. 4. cap. 193. non ὑπόκυανον, ſed ὑπόπυῤῥον, legi oportere: atque id recentiorum calculo firmat: quibus adjungi Oribaſius potuit, lib. XI. pag. 198. Nam is *ſubfulvum* reddidit: niſi id interpretis, aut codicum Græcorum, quod verius reor, vitium fuit. Nam purpureum, cui affinis color cæruleus eſt, heliotropio florem Apuleius tribuit, cap. 49. *Cum flore*, inquit, *in ſummitate tenui, & veluti purpureo, atque uncato, in ſimilitudinem ſcorpionum ... Etiam herba divina ad Solis curſum floſcellis ſe vertunt: & cum ſol occidit, flores ſe claudunt*, &c. Similem violæ facit Ovidius, lib. 4. Metam. verſ. 268. ubi de Clytie in heliotropium florem mutata:

Membra ferunt hæſiſſe ſolo, partemque coloris
Luridus exſangues pallor convertit in herbas.
Eſt in parte rubor, violæque ſimillimus ora
Flos tegit: illa ſuum, quamvis radice tenetur,
Vertitur ad Solem, mutataque ſervat amorem.

Nos interim ad Ruellii ſententiam accedimus, lib. 3. pag. 664 heliotropium cenſentis eſſe herbam eam, quæ nove ab herbariis indito nomine Herba cancri vocatatur, quod flores in caudæ cancri ſimilitudinem inflectuntur. Ruellio adſtipulatur Anguillara, part. 14. pag. 302. Pingitur a Matthiolo accurate, pag. 1301. A Cluſio, lib 4. hiſt. rar. plant. pag XLVI. Addimus ad huic flori contingere, quod in chamæleone Plinius adnotavit, ſect. 21. ut cum terra mutet colores: alibi candidus, alibi luteus, purpuraſcens etiam alibi, atque cæruleus, ut Plinius, aliique teſtantur

3. *Hoc altius*] Helioſcopium videlicet, ſeu heliotropium majus, cujus iconem apud Cluſium vide, lib 4. hiſt. rarior. plant. pag. XLVI

4. *Et ſi decocti ſuccus.*] Eo pituitam per alvum, bilemque detrahi, pariter docet Dioſc. lib. 4. cap. 193.

Digitized by Google

ſuccus excipitur æſtare, hora ſexta: miſcetur cum vino, ſic firmior. Capitis dolores ſedat, roſaceo admixto. [3] Verrucas cum ſale tollit ſuccus e folio: unde noſtri verrucariam herbam appellavere, aliis cognominari effectibus digniorem. [4] Namque & ſerpentibus, & ſcorpionibus reſiſtit, ex vino aut aqua mulſa, ut Apollophanes & Apollodorus tradunt. [7] Folia infantium deſtillationibus, quod ſiriaſin vocant, illita medentur. Item contractionibus, etiam ſi id comitialiter accidat. Decocto quoque foveri os ſaluberrimum. eſt [8] Porum id pellit tineas, & renum arenas. Si cuminum adjiciatur, calculos frangit. Decoqui cum radice oportet, quæ cum foliis & hircino ſevo podagris illinitur.

Alterum genus, quod tricoccum appellavimus, & alio nomine [9] ſcorpiuron vocatur, foliis non ſolum minoribus, ſed etiam in terram vergentibus. Semen ei eſt effigie ſcorpionis caudæ: quare ei nomen. [10] Vis ad omnia venenata & phalangia: ſed contra ſcorpiones præcipue illita. Non feriuntur habentes. Et ſi terram ſurculo heliotropii circumſcribat aliquis, negant ſcorpionem egredi. Impoſita vero herba, aut uda omnino reſperſum, protinus mori. [11] Seminis grana quatuor pota, quartanis prodeſſe dicuntur, tria vero tertianis: vel ſi herba ipſa ter circumlata ſubjiciatur capiti. Semen & Venerem ſtimulat. Cum melle panos diſcutit. [12] Et verrucas hoc utique heliotropium radicitus extrahit, & excreſcentia in ſedibus. [13] Spinæ quoque ac lumborum ſanguinem corruptum trahit illitum ſemen, & potum, in jure gallinacei decoctum, aut cum beta & lente. Cortex vero liventibus colorem reddit. Magi heliotropium quartanis quater, in tertianis ter alligari jubent ab ipſo ægro, precarique eum, ſoluturum ſe nodos liberatum, & ita facere non exempta herba.

XXX. [1] Aliud adianto miraculum: æſtate viret, bruma non marceſcit: aquas reſpuit, perfuſum merſumve ſicco ſimile eſt: tanta diſſociatio deprehenditur: [2] unde & nomen a Græcis: alioqui [3] frutici topiario. [4] Quidam callitrichon vocant, alii polytrichon, utrumque ab effectu. [5] Tingit enim capillum: & ad hoc decoquitur in vino cum ſemine apii, adjecto oleo copioſe, ut criſpum denſumque faciat: [6] defluere autem prohibet. [7] Duo ejus genera: candidius, & nigrum breviuſque. Id quod majus eſt, polytrichon: [8] aliqui, trichomanes vocant. Utrique ramuli nigro colore nitent, foliis filicis: ex quibus inferiora aſpera ac fuſca ſunt: omnia autem contrariis pediculis denſa inter ſe ex adverſo: [9] radix nulla. [10] Umbroſas petras, parietumque aſpergines, ac fontium maxime ſpecus ſequitur, & ſaxa manantia: quod miremur, cum aquas non ſentiat. [11] Calculos e corpore mire pellit, frangitque, utique nigrum. Qua de cauſa potius, quam quod in ſaxis naſceretur, a noſtris [12] ſaxifragum appellatum crediderim. Bibitur e vino, quantum terni

NOTÆ.

3. *Verrucas cum ſale &c.*] Ad verbum iſta Marcellus Empir. cap. 19. pag. 135. & Dioſc. loc. cit

4. *Namque & ſerpentibus.*] Apuleius, cap 49 tit. 3. *Ad ſerpentium morſus, & ſcorpionum ictus: Herba ſolaro major,* &c. Hinc eſt, quod ἀνοσκορπιακὸν, ab effectu videlicet, appellatum idem Apuleius ait. Ut ille ſolaginem, ſic *herbam ſolarem* Celſus vocat, lib. 5. cap. 27. tit. *Adverſus ictum ſcorpionis: Bibere oportet herba ſolaris, quam ἡλιοτρόπιον Græci vocant, ſemen, vel certe folia ex vino.*

7. *Folia infantium &c.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Potum id pellit tineas*] Hoc eſt, latos ventris tereteſque lumbricos. Minori heliotropio hanc vim adſcribunt, Dioſc. lib 4. cap 194. & Apuleius, cap. 63. tit. 1.

9. *Scorpiuron.*] Σκορπιοῦρον, a floris vel ſeminis inflexione.

10. *Vis ad omnia.*] Nicander in Theriac. pag. 48.

11. *Seminis grana.*] Hæc Dioſc. lib. 4. cap 193. de majore heliotropio.

12. *Et verrucas.*] De minore pariter id Dioſcor. lib. 4. cap 194

13. *Spinæ quoque*] Sanguinem impurum, qui hæret in renibus.

Sect. XXX. 1. *Aliud adianto.*] Aliud Plinio, aliud Dioſcoridi ἀδίαντον eſt, Dioſcoridis quidem id eſt quod Capillum Veneris vocant officinæ, *Capillare.* Plinianum', non aliud quam Dioſcorides trichomanes eſt, pictum a Lobelio in Obſerv. pag 471.

2. *Unde & nomen.*] Ἀδίαντον, quod ἡ διαίνεται: quod in aqua non madeſcat, ſive, ut ait Nicander, quod imbres ac pluviarum ſtillicidia foliis ejus non inſideant: in Theriac. pag. 60.

Ἀχραές τ' ἀδίαντον, ὅ ἀιὰ ὀμβροῖο ῥαγέντος
Ἀπαλαλὴ πίπτουσα ὕδωρ ψεκάδεσσιν ἐφίζει.
Et numquam madidum Veneris compone capillum,
Cui non inſideant effuſi nubibus imbres.

Tradit autem hæc etiam Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 13.

3. *Frutici topiario.*] Subintellige ex antecedentibus, ſimile eſt.

4. *Quidam callitrichon.*] Apuleius, cap. 47. *Græci callitrichon, alidem adianton, alidem polytrichon, alidem trichomanes*... *Latini capillum Veneris, alidem herbam capillarem,* &c. Sic etiam Marcellus Empir. cap. 6. pag. 45. & Galenus, lib. 2. τῶν κ. τόπους, cap. 2 pag. 381.

5. *Tingit enim.*] Apuleius cap. 47. tit. 2. *Ad capillos tingendos: Herba callitricho in oleo trita capilli annis taſciuntur.*

6. *Defluere.*] Galenus lib. 6. de fac ſimp. med. cap. 7. pag. 550. etiam ex alopecia glabrum caput capillis convestire ait, ἀλωπεκίας δασύνει. Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 13. Χρήσιμα δ' ἀμφότερα πρὸς ἰαφυσιν ἀσφαλῆ τριχῶν ἐν ἐλαίῳ τριβόμενα. Dioſc. quoque lib. 4. cap. 136. & Marcellus Empir. cap. 6. pag. 45.

7. *Duo ejus genera.*] Hæc ſunt apud Theophr. lib 7. hiſt. cap 13. Majus a Lobelio pingitur, ut diximus: Minus teneriuſque, a Bauhino, tom. 3. lib. 37. pag. 755.

8. *Aliqui trichomanes.*] Ita MSS. Reg. Colb. Chiffl. non, ut editi, *aliud trichomanes.* Eſt enim ea majoris quoque, & candidi, ſeu polytrichi, callitrichive, appellatio: ut vidit acute Anguillara, part. 14. pag. 589. Iiſdem fere verbis a Dioſcoride deſcribitur, lib. 4. cap. 137. Τριχομανές, οἱ δὲ καὶ τοῦτο ἀδίαντον καλοῦσι ... ὅμοιον πτέριδι ... στιχηδὸν ἐξ ἑκατέρου μέρους τὰ φύλλα ἔχον λεπτά, φακοειδῆ, ἀντία ἀλλήλοις, ἐπὶ ῥαβδίων λεπτῶν καὶ στιλπνῶν, καὶ ὑποπέλλων, ὑπομελάνων. Vires deinde adjicit eaſdem huic eſſe, quæ ſunt adianto alteri propriæ.

9. *Radix nulla.*] Sed fibræ tantum & capilli tenues. Vel, nullius uſus, ῥίζα ἄχρηστος, ut ait Dioſcor. lib. 4 cap. 136.

10. *Umbroſas.*] Dioſcor. lib 4. cap. 136. de adianto ſuo: Φύεται δ' ἐν παλισκίοις, καὶ ἐλώδεσι τόποις καὶ τοίχοις ἐνίκμοις, καὶ περὶ τὰς κρήνας. *Umbroſis paluſtribuſque locis, & in parietibus aſpergine humentibus, ac circa fontes provenit.* Et cap. ſeq. de trichomane: Φύεται ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις.

11. *Calculos.*] Dioſc. loc. cit. & Marcellus Empir. cap. 26. pag. 181.

12. *Saxifragum.*] Et Apuleius ſaxifragum agnoſcit, cap. 97. quod & adiantum vocetur, virtute ad pellendos calculos ſingulari, ramulis nigro colore nitentibus, quales ſunt trichomanis: Sed folia tribuit ſimilia coriandri, quod falſum

decerpſere digiti. [13] Urinam cient. [14] Serpentium & araneorum venenis reſiſtunt. [15] In vino decocti alvum ſiſtunt. Capitis dolores corona ex his ſedat. Contra ſcolopendræ morſus illinuntur, crebro auferendi, ne perurant: hoc & in alopeciis. [16] Strumas diſcutiunt, furfureſque in facie, & capitis manantia hulcera. [17] Decoctum ex his prodeſt ſuſpirioſis, & jocineri, & lieni, & felle ſuffuſis, & hydropicis. Stranguriæ illinuntur, & renibus cum abſinthio. [18] Secundas cient, & menſtrua. [19] Sanguinem ſiſtunt ex aceto, aut rubi ſucco poti. Infantes quoque exhulcerati perunguntur ex iis cum roſaceo & vino prius. Folium in urina pueri impubis, tritum quidem cum aphronitro, & illitum ventri mulierum, ne rugoſus fiat, præſtare dicitur. [20] Perdices & gallinaceos pugnaciores fieri putant, in cibum eorum additis: pecorique eſſe utiliſſimos.

CAP. XXII.

XXXI. [1] Picris ab inſigni amaritudine cognominatur, ut diximus: rotundo folio. Tollit eximie verrucas. Theſium quoque non diſſimili amaritudine eſt: ſed purgat alvum: in quem uſum teritur ex aqua.

XXXII. Aſphodelum de clariſſimis herbarum, quam [1] heroïon aliqui appellaverunt, Heſiodus & in ſilvis naſci dixit: Dionyſius, marem ac feminam eſſe. [2] Defectis corporibus & phthiſicis conſtat bulbos ejus cum ptiſana decoctos, aptiſſime dari: panemque ex his cum farina ſubactis, ſaluberrimum eſſe. [3] Nicander & contra ſerpentes ac ſcorpiones, vel caulem, quem anthericon vocavimus, vel ſemen, vel bulbos dedit in vino tribus drachmis: ſubſtravitque ſomno contra hos metus. Datur & contra venenata marina, & contra ſcolopendras terreſtres. Cochleæ mire in Campania caulem eum perſequuntur, & ſugendo areſaciunt. [4] Folia quoque illinuntur venenatorum vulneribus ex vino. Bulbi nervis articuliſque cum polenta tuſi illinuntur. Prodeſt & conciſis ex aceto lichenas fricare: [5] item hulceribus putreſcentibus ex aqua imponere: [6] mammarum quoque & teſtium inflammationibus. [7] Decocti in fæce vini, oculorum epiphoris ſuppoſito linteolo medentur. Fere in quocumque morbo magis decoctis utuntur. [8] Item ad tibiarum tetra hulcera, rimaſque corporum quacumque in parte, farina areſactorum. Autumno autem colliguntur, cum plurimum valent. Succus quoque tuſis expreſſus aut decoctis utilis fit [9] corporis dolori, cum melle: [10] idem odorem corporis jucundum affectantibus, cum iri arida & ſalis exiguo. Folia etiam ſupra dictis medentur, & ſtrumis, panis, hulceribus in facie, decocta in vino. [11] Cinis e radice alopecias emendat, & rimas pedum. [12] Decoctæ radicis in oleo ſuccus, perniones & ambuſta. Et ad gravitatem aurium infunditur: [13] a contraria aure in dolore dentium. [14] Prodeſt & urinæ pota modice radix, & menſtruis, & lateris doloribus: item ruptis, convulſis, tuſſibus, drachmæ pondere in vino pota. [15] Eadem & vomitiones adjuvat commanducata. [16] Semine ſumpto turbatur venter. [17] Chryſermus & parotidas in vino decocta radice curavit: [18] item ſtrumas, admixta cachry ex vino. Quidam aïunt, ſi impoſita radice pars in fumo ſuſpendatur, quartoque die ſolvatur, una cum radice areſcere ſtrumam. [19] Sophocles ad podagras utroque modo, cocta crudaque, uſus eſt. Ad perniones decoctam ex oleo dedit.

NOTÆ.

eſt De hac ſaxifraga, locutus etiam Q. Serenus videtur, cap. 33. pag. 146.

Si vero in lapides denſus convertitur humor
Qui retinet curſus, gemituque dolore frequentat,
Saxifragam ſeu fontigenam ſuc. arrore credunt

Fontigenam vocat, quoniam, ut Plinius ait, fontium ſpecus ſequitur.

13. *Urinam.*] Theophr. lib. 7. hiſt. cap. 13. Πρὸς τεγχſμὸν τὸ τεγχμαιὸν χυμοῦ. Dioſc quoque locis cit.

14. *Serpentium.*] Dioſc. locis cit.

15. *In vino decocti.*] Adianti ſcilicet, nam & virili genere Latini extulerunt, ut Apuleius.

16. *Strumas &c.*] Dioſc. & Galenus, locis cit.

17. *Decoctum ex his.*] Dioſc. loc. cit.

18. *Secundas &c.*] Dioſc. locis cit.

19. *Sanguinem.*] Dioſc. locis cit.

20. *Perdices.*] Coturnices, inquit Dioſc lib. 4. cap. 136. & gallinaceos pugnaciores facit, in cibum eorum additum adiantum: circa ovilia quoque pecorum utilitatis gratia ſeritur.

Sect. XXXI. 1. *Picris.... ut diximus.*] Libro 21. ſect. 65.

Sect. XXXII. 1. *Heroïon.*] Ἡρώειον.

2. *Defectis.*] Tabe, ſeu macie Græci cachectas vocant, ut alibi dicturi ſumus.

3. *Nicander.*] Nunc ita quidem in Theriac pag. 39.

Ἄγρει δ' ἀσφοδέλοιο θεαλέος ἄλλοτε ῥίζας,
Ἄλλοτε καὶ καυλεῖον ὑπέρτερον ἀνθερίκοιο,
Πολλάκι δ' αὖ καὶ σπέρμα, τὰ λοβοῖς ἀμφὶς ἀέξει.
Tu quoque florentis radicem vellc rotundam
Aſphodeli, aut tollentem alto faſtigia caulem,
Vel quæ diſtincta clauduntur ſemina folle.

Nicandrum ſequitur Dioſc. lib. 2. cap. 199. De aſphodelo egimus ſuperiore libro, ſect. 68. Sunt qui & *Afrodille* vocent, & *Hache Royale.*

4. *Folia quoque &c.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Item ulceribus.*] Dioſc. loc cit. totidem verbis.

6. *Mammarum &c*] Dioſc loc. cit.

7. *Decocti &c*] Dioſc. loc. cit.

8. *Item ad tibiarum.*) Apuleius, cap. 32. tit. 1. *Ad dolorem tibiarum, vel pedum: Herba aſphodeli ſucco cum oleo amygdalino ungues quod doles, mire ſanatur.*

9. *Corporis dolori.*] Laſſitudinem forſan intelligit.

10. *Idem odorem.*] Quia tetrum odorem corporis, alarum præcipue, feminum, ac pedum emendat, ut eſt ex Xenocrate mox dicturus.

11. *Cinis e radice.*] Dioſc. lib. 2. cap. 199 Galenus, lib. 6 de fac. ſimp. med. pag. 161. Alexander Iatros, lib. 1. cap 4.

12. *Decoctæ radicis.*] Dioſc. loc. cit.

13. *A contraria.*] Dentium dolores, inquit, mitigat, oppoſitæ auriculæ inſtillatus Dioſc. loc cit.

14. *Prodeſt & urinæ &c.*] Hæc totidem verbis Dioſcor. loc. cit.

15. *Eadem & vomitiones.*] Dioſc. loc. cit.

16. *Semine ſumpto.*] Potum in vino ſemen, inquit Dioſc. violenter alvum dejicit: ὁ δὲ καρπὸς.... κατακαρρήττει τὴν κοιλίαν.

17. *Chryſermus.*] Marcellus Empir cap. 15. pag. 107. etiam ad collum ſuſpenſa radice ſanari parotidas credit: cave tu credas.

18 *Item ſtrumas.*] Sic Theod. Priſcianus, lib 1. cap. 9. in quo de furunculis, & de ſtrumis, quas chœradas Græco vocabulo appellat. *Aſphodeli radices*, inquit, *in vino tinctæ.*

19. *Sophocles.*] In MSS. Reg. Colb. Chiffl. *Socles.* Forte

& ſuffuſis felle in vino, & hydropicis. Venerem quoque concitari cum melle perunctis, aut bibentibus tradidere. Xenocrates & lichenas, pſoras, lepras, radice in aceto decocta, tolli dicit. Item ſi cocta ſit cum hyoſcyamo & pice liquida; alarum quoque & feminum vitia: & capillum criſpiorem fieri, raſo prius capite, ſi radice ea fricetur. [20] Simus lapides renum in vino decocta atque pota eximit. [21] Hippocrates ſemine ejus ad impetus lienis dari cenſet. Jumentorum quoque hulcera ac ſcabiem, radix illita, aut decoctæ ſuccus ad pilum reducit. Mures etiam eadem fugantur, caverna præcluſa moriuntur.

XXXIII. [1] Aſphodelon ab Heſiodo quidam alimon appellari exiſtimavere, quod falſum arbitror. Eſt enim ſuo nomine alimon, non parvi & ipſum erroris inter auctores. [2] Alii enim fruticem eſſe, dicunt denſum, candidum, ſine ſpina, foliis oleæ, [3] ſed mollioribus: [4] coqui autem hæc ciborum gratia. [5] Radix tormina diſcutit, drachmæ pondere in aqua mulſa pota: item convulſa, & rupta. [6] Alii olus maritimum eſſe dixere falſum, & inde nomen, foliis in rotunditatem longis, laudatum in cibis. Duorum præterea generum, [7] ſilveſtre, & mitius: utrumque prodeſſe dyſentericis etiam [8] exhulceratis cum pane, ſtomacho vero ex aceto. Hulceribus vetuſtis illini crudum, & vulnerum recentium impetus leniri, & luxatorum pedum ac veſicæ dolores. Silveſtri tenuiora folia, ſed in eiſdem remediis effectus majores, & in ſananda hominum ac pecorum ſcabie. Præterea nitorem corpori fieri: dentibuſque candorem, ſi fricentur radice ea. Semine linguæ ſubdito ſitim non ſentiri. Hoc quoque mandi, & utraque etiam condiri. Cratevas tertium quoque genus tradit, longioribus foliis & hirſutioribus, odore cupreſſi: naſci ſub edera maxime: prodeſſe opiſthotonis, contractionibus nervorum, tribus obolis in ſextarium aquæ.

XXXIV. [1] Acanthos eſt [2] topiaria & urbana herba: [3] elato longoque folio: [4] crepidines marginum, aſſurgentiumque pulvinorum toros veſtiens. Duo genera ejus ſunt, [5] aculeatum & criſpum, quod brevius: [6] alterum læve, quod aliqui [7] pæderota vocant, alii melamphyllum. [8] Hujus radices uſtis luxatiſque mire proſunt: [9] item ruptis, convulſis, & phthiſin metuentibus incoctæ cibo, maxime ptiſana. Podagris quoque illinuntur tritæ & calefactæ calidis.

XXXV. [1] Buplevron in ſponte naſcentium olerum numero Græci habent, caule cubitali, foliis multis longiſque, [2] capite anethi, laudatum in cibis ab Hippocrate: in medicina a Glaucone, [3] & Nicandro. Semen contra ſerpentes valet. Folia ad ſecundas feminarum, vel ſuccum ex vino illinunt: & ſtrumis folia cum ſale & vino. Radix contra ſerpentes datur in vino, & urinæ ciendæ.

NOTÆ.

Diocles. Nam is in hujus libri Indice appellatur. In quibuſdam aliis *Socrates.* Socratis Chirurgi meminit Cælius Aurel. lib. 5. Chron. cap. 1.

20. *Simus.*] In MSS. Reg. Theophr. Chiffl. *Timon* legitur: haud recte. Simus enim in Indice hujus libri appellatur. Sic Timon in iiſdem MSS. pro Damone ſcribitur, lib. 24. ſect. 120.

21. *Hippocrates.*] Lieni ſanando, cum abundat bile, *dato*, inquit, *quæ ſplenem attenuare quotidie valeant, ut aſphodeli ſemen:* Διδόναι δὲ καὶ ὅ,τι μέλλοι τὸν σπλῆνα λεπτύνειν ἑκάστης ἡμέρης· ἀσφοδέλου τοῦ καρποῦ, &c. Libro de internis affect. tex. 33. pag. 238.

Sect. XXXIII. 1. *Aſphodelon . . . . quidam alimon.*] Quamobrem Heſychius: Σφόδελος, ἄλιμος interpretatur: Σφόδελος & ἀσφόδελος idem, ut μόχος & ἄμοχος. Et ἄλιμον quidem aſphodelum a fame ſedanda appellari crediderim, cum Epimenidem Plato in Legibus dicat, ex malva & aſphodelo compoſitionem ἀλίμου ſibi paraſſe, qua ſe a fame & ſiti diu vendicaret.

2. *Alii enim.*] Quos Dioſcorides ſequitur ad verbum, lib. 1. cap. 120. Portulaca marina Dodonæi eſt, pag. 759. *Pourpier marin* Vidimus in horto Regio.

3. *Sed mollioribus.*] Recte id quidem, etſi a Dioſcoride prætermiſſum, ut quidem ſunt hodie libri vulgati.

4. *Coqui autem hæc.*] Ita MSS. Reg. Colb. &c. Hoc eſt, folia. Dioſc. loc. cit. Λαχανεύεται δὲ αὐτῆς τὰ φύλλα ἑψόμενα εἰς βρῶσιν. Germina, cum adhuc ſunt tenera, in cibis adhiberi, auctor eſt Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. cap. 22. pag. 153.

5. *Radix tormina, &c.*] Hæc totidem verbis Dioſc. loco citato.

6. *Alii olus.*] Et recte illi quidem: nam & folia olerum more eduntur, ut dictum eſt proxime: & in maritimis oritur, unde nomen, ἀπὸ τῆς ἁλός. Heſychius: Ἄλιμος καὶ ἀλιμοῦς, βοτάνας διαφόρους ἐπὶ θαλάσσας, ἢ ξηροῖς τόποις. Dioſc. loc. cit. φύεται ἐν παραθαλασσίοις. Unde rectius ſcripſeris *halimon*, etſi variant MSS. Suidæ: ἄλιμον ſcribitur.

7. *Silveſtre, & mitius.*] Hoc eſt, ſilveſtre & ſativum.

8. *Exhulceratis.*] Hoc eſt, dyſenteriæ, quæ cum exhulceratione inteſtinorum conjuncta eſt: quæ longe periculoſiſſima. Ἄλιμον facultatis eſſe ſubſtringentis, ὑπόστυφον ἔχει, ſcribit Galenus loc. cit.

Sect. XXXIV. 1. *Acanthos.*] Ἄκανθα Dioſcoridi lib. 3. cap. 19. Lobelio Acanthus ſativus, in Obſervat. pag. 477. Officinæ vocant *Brancam Urſinam.*

2. *Topiaria.*] Idcirco Virgilius nunc mollem, nunc ridentem acanthum, nunc flexilem cecinit: lubricum & flexuoſum Plinius junior, lib. 5. ep. 5. Sed Georgicon ſecundo refert idem Virgilius *baccas ſemper frondentis acanthi*: Servius inibi dictam acanthum interpretatur quaſi ſpinis plenam: nam ſpinoſa, inquit, eſt arbor, in Ægypto ſemper frondens, &c. Sed homo litterator, rem herbariam parum callens, acanthum cum Ægyptia ſpina confundit, quæ plurimum ab illa diſſidet. Hunc enim acanthum utique conſtat lævem, glabrumve nullis horrere ſpinis: ſed urbanum eſſe, ac ſatu cultuque lætari.

3. *Elato, &c.*] Dioſc. loc. cit. Folio, quam lactucæ, latiore multo & longiore: Ἔχει δὲ πλατύτερα φύλλα πολλῷ καὶ μακρότερα θριδακίνης.

4. *Crepidines, &c.*] Dioſc. Φύεται ἐν παραδείσοις, καὶ ἐν πετρώδεσι, καὶ ἐνύδροις χωρίοις. *Naſcitur in hortis, in petroſis, humentibuſque locis.*

5. *Aculeatum, &c.*] Hæc ſilveſtris acantha Dioſc. lib. 3. cap. 20. Γίνεται δὲ καὶ ἀγρία ἄκανθα, ὁμοία σκολύμῳ, ἀκανθώδης, βραχυτέρα δὲ τῆς παραδεισίου καὶ ἡμέρου. *Eſt & ſilveſtris acantha, carduo ſimilis, aculeata, brevior ſativa, eaque quæ in hortis provenit.* Ut nullis urbanus acanthus ſpinis horret, ſic agreſtis contra ferus eſt, & exſertus aculeis aperte minitatur. Branca Urſina aculeata Lobelii, in Obſervat. pag. 477.

6. *Alterum læve.*] Sativa videlicet, de qua dictum eſt ante, acantha Dioſc. lib. 3. cap. 19. cui & φύλλα λεῖα, & καυλὸς λεῖος.

7. *Pæderota.*] Dioſc. in Nothis, pag. 452. Ἄκανθα . . . . οἱ δὲ μελάμφυλλον, οἱ δὲ παιδέρωτα, &c.

8. *Hujus radices*] Dioſc. lib. 3. cap. 19. Ῥίζαι πυρικαύτοις καὶ ἐξαρθρήμασιν ἁρμόζουσι καταπλασσόμεναι.

9. *Item ruptis, &c.*] Dioſc. Φθισικοῖς τε, καὶ ῥήγμασι, καὶ σπάσμασιν ἁρμόζουσι.

Sect. XXXV. 1. *Buplevron.*] Herbariis nunc fere incognitum: ipſiſque Anguillaræ, ipſo fatente, par. 11. pag. 170.

2. *Capite anethi.*] Umbellam in cacumine inſtar anethi gerens.

3. *Et Nicandro.*] Ita nunc quidem in Theriacis, pag. 43.

XXXVI. [1] Bupreſtim magna inconſtantia Græci in laudibus ciborum etiam habuere: iidemque remedia tamquam contra venenum prodiderunt. Et ipſum nomen indicio eſt boum certe venenum eſſe, quos diſſilire deguſtata fatentur. Quapropter nec de hac plura dicemus. Eſt vero cauſa, quare venena monſtremus inter gramineas coronas, niſi libidinis cauſa experenda alicui videtur, quam non aliter magis accendi putant, quam pota ea.

XXXVII. [1] Elaphoboſcon ferulaceum eſt, geniculatum digiti craſſitudine, [2] ſemine corymbis dependentibus, [3] ſilis effigie, ſed non amaris, foliis oluſatri: [4] & hoc laudatum in cibis. Quippe etiam conditum prorogatur ad urinam ciendam, lateris dolores ſedandos, rupta, convulſa ſananda, inflationes diſcutiendas, colique tormenta. [5] Contra ſerpentium omniumque aculeatorum ictus. [6] Quippe fama eſt, hoc pabulo cervos reſiſtere ſerpentibus. Fiſtulas quoque radix nitro addito illita ſanat. Siccanda autem in eos uſus prius eſt, ne ſucco ſuo madeat, qui contra ſerpentium ictus facit eam deteriorem.

XXXVIII. [1] Scandix quoque in olere ſilveſtri a Græcis ponitur, [2] ut Opion & Eraſiſtratus tradunt. Item decocta alvum ſiſtit. Semine ſingultus confeſtim ex aceto ſedat. Illinitur ambuſtis, urinas ciet. [3] Decoctæ ſuccus prodeſt ſtomacho, jocineri, renibus, veſicæ. Hæc eſt, quam [4] Ariſtophanes Euripidi poëtæ objicit joculariter, matrem ejus ne olus quidem legitimum venditaſſe, ſed ſcandicem.

[5] Eadem erat anthriſcus, [6] ſi tenuiora folia & odoratiora haberet. Peculiaris laus ejus, quod fatigato Venere corpori ſuccurrit, marcenteſque ſenio jam coïtus excitat. Siſtit profluvia alba feminarum.

XXXIX. [1] Et iaſione olus ſilveſtre habetur, in terra repens, cum lacte multo: florem fert candidum: concilium vocant. Et hujus eadem commendatio ad ſtimulandos coïtus. Cruda ex aceto in cibo ſumpta, mulieribus lactis ubertatem præſtat. Salutaris eſt phthiſim ſentientibus. Infantium capiti illita, nutrit capillum, tenacioremque ejus cutem efficit.

XL. [1] Eſtur & caucalis, feniculo ſimilis, brevi caule, flore candido, cordi utilis. Succus quoque ejus bibitur, ſtomacho perquam commendatus, [2] & urinæ, calculiſque & arenis pellendis, & veſicæ pruritibus. Extenuat & lienis, jocineris, [3] renumque pituitas. Semen menſes feminarum adjuvat, bilemque a partu ſiccat. Datur & contra profluvia ge-

NOTÆ.

* *[illegible Greek verse]*

Sect. XXXVI. 1. *Bupreſtim.*] Græci & olus, quod laudant in cibis, & venenum, contra quod remedia tradi oportuit, eadem ſignant appellatione. Galenus, tomo 2. in Explic. vocum Hippocratis, pag. 87. Βούπρηστις, τὸ, τι ζῶον [illegible], [illegible] δὲ καὶ τι λάχανον ἄγριον, [illegible], &c. Heſychius: Βούπρηστις, λαχάνου εἶδος. Igitur Βούπρηστις genus eſt animalculi, cantharidi ſimilis, quod ſi forte comederit bos, inflatur protinus, & moritur: unde nomen, [illegible] βοῦς. Vide Nicandrum in Alexiph. pag. 152. & Ælianum, lib 6. hiſt. anim. cap 35. Sed & olus eſt, cui a magnitudine fortaſſe nomen, ut Βουλάπαθον, magnum lapathum, Βουσέλινον apium magnum dixere. Laudat βούπρηστιν Theophraſtus lib 7 hiſt cap 8. Sed quæ ſit ejus herbæ facies, nec ipſe indicat, nec aliunde compertum. Haud Plinio latuit, ut Salmaſius calumniatur in Præf pag. 9. Dalecampium, ut ſæpe ſolet, ſecutus, bupreſtim animalis nomen eſſe, quod ſit boum venenum: cum de eo conceptis verbis diſputet, lib. 30. ſect 10 Sed Græcorum quorumdam, quiqui ii ſint, carpit inconſtantiam, qui in ipſo olere veneni virus latere prodiderint.

Sect. XXXVII. 1. *Elaphoboſcon.*] Ἐλαφόβοσκον Dioſc. lib. 3. cap. 80. Romani *Cervi ocellum* appellant: Officinæ ſimul & Herbarii, ut rei ipſis novæ, novum nomen indiderunt, *Gratiam Dei* vocantes. Eadem appellationem fecit unguento. Buplevron falſo Dodonæus appellat, pag 442. ubi delineatum accurate vide, quale a Dioſcoride Plinioque deſcribitur. Vidimus in horto Regio.

2. *Semine corymbis.*] Corymbos appellat umbellas, quales in anetho cernimus, quibus ſemen continetur. Dioſc. loc. cit. σκιάδια, alii ἀνθήλια vocant.

3. *Silis effigie.*] Vide Notas & Emend. num. VI.

4. *Et hoc laudatum.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Contra ſerpentium.*] Dioſc loc. cit.

6. *Quippe fama.*] Dioſc. loc cit. Atque hinc ſane in Nothis Dioſc. in magno ambitu nominum, ἐλαφικόν, [illegible], [illegible], [illegible].

Sect. XXXVIII 1. *Scandix.*] Suidas: Σκάνδιξ, ἄγριον λάχανον. ſcribitur a Dioſcor lib. 2 cap 168. Inter olera quæ apud Ægyptios in cibis ſunt, cenſetur a Plinio, lib 21. ſect. 52. Quæ nunc eo nomine indigitanda ſit, certo ſtatuere ſe poſſe negat Anguillara, par. 7. pag. 107. Pingitur tamen a Dodonæo, pag 689.

2. *Ut Opion.*] In MSS. Reg. Colbert. Th. Chiffl *Opiion.*

3. *Decocta ſuccus.*] Dioſcor. loc. cit. totidem verbis.

4. *Ariſtophanes.*] In ea fabula, quæ Acharnenſium inſcribitur, act. 2. ſc 4. pag. 394.

Εὐριπίδιον γλυκύτατον, ὦ φίλτατον,
Κάκιστ' ἀπολοίμην, εἴ τι σ' αἰτήσαιμ' ἔτι
Πλὴν ἓν μόνον, τουτὶ μόνον, τουτὶ μόνον,
Σκάνδικά μοι δὸς, μητρόθεν δεδεγμένος.

Hoc eſt, Friſchlino interprete:

Euripides dulciſſime & amiciſſime,
Male peream, ſi quid petam a te hoc amplius:
Scandicem da mihi a matre acceptum tua.

Ubi Scholiaſtes: [illegible Greek] Proverb. e Vatic. Cent. 3. num. 86. Σκάνδιξ. Λάχανον ἄγριον, [illegible] Εὐριπίδης [illegible]. Et Gellius, lib. 15. cap. 20. pag. 831. *Euripidis poetæ matrem Theopompus agreſtia olera vendentem, victum quæſiſſe dicit.* Vide & Valer. Max. lib 3. cap. 4. pag 170.

5. *Eadem erat anthriſcus.*] Hoc eſt, eadem foret. Sic Virgilius in Georg. lib. 2. verſ. 132.

Et ſi non alium late jactaret odorem,
Laurus erat.

Similis hæc eſt chærefolio vulgari: a Cluſio delineatur, lib. 6. hiſt rarior. plant. pag CXCIX. qualem in horto Regio vidimus. Vide quæ diximus lib 21. ſect. 52.

6 *Si tenuiora.*] Ita Reg & Colb. 1. At Chiffl. & Th. *teneriora.*

Sect. XXXIX. 1. *Et iaſione.*] Vide quæ de ea diximus lib. 21. ſect. 65. & quæ Dodonæus habet, Pempt 2. lib. 1. cap 10. Diſſidet tamen a Dodonæo Ruellius, lib. 2. pag. 454. iaſionemque exiſtimat eam eſſe, quam noſtrum vulgus *Liſeronem*, tura *Liſerotam* vocant: namque hæc ſerpit humi, ramulis lacte prægnantibus, flore convolvuli candido, &c.

Sect. XL. 1. *Eſtur & caucalis.*] Iiſdem fere verbis Dioſc. lib. 2. cap. 169 & Oribaſius, lib. 21 fol 200 Rura noſtra a foliorum effigie, quam præ ſe ferunt, Perſicum nothum appellant, *Perſil bâtard*, inquit Ruellius, lib. 2. pag. 387 Caucalis albo flore a Cluſio pingitur, lib. 6. pag. CCI. qualem in horto Regio vidimus.

2 *Et urinæ.*] Dioſcor. loc. cit. Arenis quoque calculiſque pellendis, commendat Paxamus in Geopon. lib. 12. cap 32. pag. 355.

3. *Renumque pituitas.*] Obſtructiones renum a pituita factas.

nituræ viris. [4] Chryſippus & conceptionibus eam putat conſerre multum: bibitur in vino jejunis. Illinitur & contra venena marinorum, ſicut Petrichus in carmine ſuo ſignificat.

X L I. His annumerant [1] & ſion, latius apio, in aqua naſcens, pinguius, nigriuſque, copioſum ſemine, ſapore naſturtii. [2] Prodeſt urinis, renibus, lienibus, mulierumque menſibus, ſive ipſum in cibo ſumptum, ſive jus decocti: ſive ſemen e vino drachmis duabus. [3] Calculos rumpit, aquiſque quæ gignunt eos, reſiſtit. [4] Dyſentericis prodeſt infuſum. Item illitum lentigini, & mulierum vitiis in facie noctu illitum, momentoque cutem emendat, & ramices lenit, & ſcabiem equorum.

X L I I. [1] Silybum, chamæleoni albo ſimilem, æque ſpinoſam, ne in Cilicia quidem aut Syria, aut Phœnice, ubi naſcitur, coquere tanti eſt: [2] ita operoſa ejus culina traditur. In medicina nullum uſum habet.

X L I I I. [1] Scolymon quoque in cibos recipit Oriens, & alio nomine [2] limoniam appellat. Frutex eſt numquam cubitali altior, criſtiſque foliorum ac radice nigra, ſed dulci: Eratoſtheni quoque laudata in pauperis cœna. Urinam ciere præcipue traditur: ſanare lichenas & lepras ex aceto. Venerem ſtimulare in vino, [3] Heſiodo & Alcæo teſtibus: qui florente ea cicadas acerrimi cantus eſſe, & mulieres libidinis avidiſſimas, viroſque in coïtum pigerrimos ſcripſere, velut providentia Naturæ hoc adjumento tunc valentiſſimo. Item graveolentiam alarum emendat radicis emedullatæ uncia, in vini Falerni heminis tribus decocta ad tertias, & a balineo jejuno, itemque poſt cibum cyathis ſingulis pota. Mirum eſt, quod Xenocrates promittit experimento, vitium id ex alis per urinam effluere.

X L I V. [1] Eſtur & ſonchos, (ut quem Theſeo apud Callimachum apponat [2] Hecale,) uterque, [3] albus & niger: lactucæ ſimiles ambo, niſi ſpinoſi eſſent: caule cubitali, anguloſo, intus cavo, ſed qui fractus [4] copioſo lacte manet. Albus, qui e lacte nitor, utilis orthopnoïcis lactucarum modo, [5] ex embammate. Eraſiſtratus calculos per urinam pelli eo monſtrat, & oris graveolentiam commanducato corrigi. Succus trium cyathorum menſura, in vino albo & oleo calefactus, adjuvat partus, ita ut a partu ambulent

NOTÆ.

4. *Chryſippus.*] Καλλικλείδης meminiſſe Chryſippum in opere quod inſcripſit, περὶ λαχάνων, de oleribus, auctor eſt Schol. Nicandri in Theriac. pag. 39. ubi ait, Καλλικλεῖ λαχανῶν ἐστιν ἀλμυρός, &c.

Sect. XLI. 1. *Et ſion.*] Non eſt Crateræ σίον, de quo Dioſc. lib. 2 cap. 154. hoc eſt, naſturtium aquaticum, *Creſſon d'eau*, ut viſum Dodonæo, pag. 581. folio evidenter repugnante, nempe mentæ ſimili: quod folium ab apio, quicum ſion confertur, prorſus diſſidere nemo inficias ierit. Ruellio magis aſſentior, aienti, lib. 2. pag. 369. eam eſſe, quam Officinæ Berulam vocant, Laberlam Gallicum vulgus, vel Berlam adhuc appellat: in quo nomine veteris vocabuli relucent veſtigia: ut quod apud Latinos antiquitas laver dixerit, ſecuta ætas diminutione gaudens *laverulam* pronunciarit: & mox extritis prioribus elementis, in *berulam* appellationem deflexerit. Iconem apud Matthiolum vide, in lib. 2 Dioſc. pag. 483. Eſt enim σίον Dioſcoridis, loc. cit. & Speuſippi apud Athenæum, lib. 2. pag. 61. In Indice Pliniano libri 26. num. XXXII. *Laver, ſive ſion.*

2. *Prodeſt urinis*, &c.] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 8. de fac. ſimpl. med. pag. 228.

3. *Calculos*, &c.] Dioſc. & Galenus, loc. cit.

4. *Dyſentericis*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XLII. 1. *Silybum.*] Iiſdem verbis Dioſc. lib. 4. cap. 169. Σίλυβον ἄκανθά ἐστι πλατεῖα, φύλλα ἔχουσα χαμαιλέοντι ὅμοια τῷ λευκῷ. Diximus de eo, lib. 26. ſect. 25.

2. *Ita operoſa.*] Cum oleo & ſale coctam edi ſcribit Dioſc. loc. cit.

Sect. XLIII. 1. *Scolymon .... Oriens.*] Syria. De ſcolymo diximus lib. 20. ſect. 99.

2. *Limoniam.*] Ita MSS Reg. Colb. Th. Chiffl. non *limonion.* Theophr. lib. 6. hiſtor. cap. 3. Σκόλυμος ἢ καὶ λειμωνία. Quaſi carduum pratenſem dixeris, quod ſit pratorum gaudium, τῶν λειμώνων.

3. *Heſiodo.*] Nunc ita legitur in Ἔργοις, verſ. 582.

Ἦμος δὲ σκόλυμός τ' ἀνθεῖ, καὶ ἠχέτα τέττιξ
Δενδρέῳ ἐφεζόμενος, λιγυρὴν καταχεύετ' ἀοιδὴν
Πυκνὸν ὑπὸ πτερύγων, θέρεος καματώδεος ὥρῃ·
Τῆμος πιόταταί τ' αἶγες, καὶ οἶνος ἄριστος
Μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφαυρότατοι δέ τ' ἄνδρες, &c.

Alcæi vero verſus & Proclus recitat, in eum Heſiodi locum:

Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ·
Τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται·
Ἁ δ' ὥρα χαλεπά.

Sequitur apud Athenæum, lib. 10.

Ἀχεῖ δ' ἐκ πετάλων ἀδέα τέττιξ.
Ἄνθει δὲ καὶ σκόλυμος·
Νῦν δὲ μιαρώταται γυναῖκες,
Λεπτοὶ δέ τοι ἄνδρες.

Huc reſpexit Ariſt. ſect. 4. problem. 26. pag. 705. Διὰ τί ἐν τῷ θέρει οἱ μὲν ἄνδρες ἧττον δύνανται ἀφροδισιάζειν· αἱ δὲ γυναῖκες μᾶλλον; ὥσπερ καὶ ὁ ποιητὴς λέγει, ἐπὶ τῷ σκολύμῳ.

Μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφαυρότατοι δέ τ' ἄνδρες.

Sect. XLIV. 1. *Eſtur & ſonchos.*] Σόγχος, cujus duo ſunt genera apud Dioſcor. lib. 2. pag. 159. alterum agreſte: urbanum alterum, & eſculentum. Sic etiam Galenus lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 231. Σόγχος, ... χλωρὸς ἔτι καὶ ἁπαλὸς ἐσθίεται, τοῖς ἄλλοις ἀγρίοις λαχάνοις ὡσαύτως. *Viridis & tener eſtur perinde ut cetera agreſtia olera.* Galli Lacteronem appellant *Laitron*. herbarii nonnulli *Palatium leporis*: quod hoc animal ut ab æſtu vindicetur, & caloris propulſet incommoda, ſoleat ſub ejus ramis decumbere, & ſæpenumero ſtabulari. Vide Dodon. pag. 632.

2. *Hecale.*] Id nomen poematio fuit, quod a Callimacho eſt editum. Scholiaſtes Nicandri, in Theriac. pag. 41. Καλλίμαχον laudat ἐν τῇ Ἑκάλῃ ἢ Ἐκάλῃ. Schol. ipſius Callimachi, in Hymn. in Apoll. verſ. 106. pag. XI. ait fuiſſe qui Callimachum ſugillarent, quod magnum ac juſtum poema non poſſet condere, idcirco ſcripſiſſe leve quoddam, cui Hecale nomen eſſet, ἠναγκάσθη ποιῆσαι τὴν Ἑκάλην. Suidas: Ἑκάλη, ὄνομα κύριον, ἣ ἐστὶν ἡ παρὰ Καλλιμάχῳ, &c. Aliquot verſiculos ex eo poemate recitat Ariſtophanis Scholiaſtes, in Acharn. pag. 377. Citatur & a Stephano in Ἀφιδνα. Elegans Crinagoræ extat de eo poematio epigramma ad Marcellum, lib. 1. Anthol. cap. 67.

Καλλιμάχου τὸ τορευτὸν ἔπος τόδε· δὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ
Ὡς ἐπὶ Μουσείων πάντας ἔσεισε κάλως.
Ἄειδει δ' Ἑκάλης τε φιλοξείνοιο καλιήν,
Καὶ Θησεῖ Μαραθὼν οὓς ἐπέθηκε πόνους.
Τοῦ, σοὶ καὶ νεαρὸν χειρῶν σθένος εἴη ἀρέσθαι,
Μάρκελλε, κλεινοῦ τ' αἶνον ἴσον βιότου.

Callimachi carmen tenes aſpicis: omnia quippe
Qui ſacra Muſarum commovit hoc opere.
Eſt Hecales iſtic caſa parva, ſed hoſpita Theſei:
Theſeos & ſudans in Marathone labor.
Par habeas opto robur, Marcelle, juventa,
Laude nec omnigena ſit tibi vita minor.

3. *Albus & niger*, &c.] Hæc pariter Oribaſius, lib. XI. pag. 199.

4. *Copioſo lacte.*] Inde Lacteronem noſtrum vulgus appellare cœpit. Ex eo lacte trahit candorem, ſeu nitorem, albus.

5. *Ex embammate.*] Ἔμβαμμα condimentum eſt, intinctuſque ad condienda obſonia. Is lactucis, oleo, ſale, acetoque conſtat.

gravidæ. Datur & in ſorbitione. [6] Ipſe caulis decoctus facit lactis abundantiam nutricibus, coloremque meliorem infantium: utiliſſimus his, [7] quæ lac ſibi coire ſentiant. Inſtillatur auribus ſuccus, calidusque in ſtranguria bibitur cyathi menſura, & in ſtomachi toſionibus cum ſemine cucumeris, nucleiſque pineis. Illinitur & ſedis collectionibus. Bibitur contra ſerpentes ſcorpioneſque: [8] radix vero illinitur. Eadem decocta in oleo, Punici mali calyce, aurium morbis præſidium eſt. Hæc omnia ex albo. Cleemporus nigro prohibet veſci, ut morbos faciente, de albo conſentiens. Agathocles etiam [9] contra ſanguinem tauri demonſtrat ſuccum ejus. Refrigeratorium tamen vim eſſe convenit nigro, & hac cauſa imponendum cum polenta. Zenon radice albi ſtranguriam docet ſanari.

XLV. [1] Condrillon ſive condrille, folia habet intubi, circumroſis ſimilia, caulem minus pedali, ſucco madentem amaro, radice fabæ ſimili, aliquando numeroſa. [2] Habet proximam terræ maſtichen tuberculo fabæ, quæ appoſita ſeminarum menſes trahere dicitur. Tuſa cum radicibus tota dividitur in paſtillos, contra ſerpentes, argumento probabili; ſiquidem mures agreſtes læſi ab his, hanc eſſe dicuntur. [3] Succus ex vino coctæ, alvum ſiſtit. [4] Eadem palpebrarum pilos inordinatiſſimos, pro gummi efficaciſſime regit. Dorotheus ſtomacho & concoctionibus utilem carminibus ſuis pronunciavit. Aliqui feminis, & oculis, generationique virorum contrariam putavere.

XLVI. Inter ea quæ temere manduntur, [1] & boletos merito poſuerim, optimi quidem hos cibi, ſed immenſo exemplo in crimen adductos, veneno [2] Tiberio Claudio Principi per hanc occaſionem a conjuge Agrippina dato: quo facto illa terris [3] venenum alterum, ſibique ante omnes, Neronem ſuum dedit. Quorumdam ex his facile noſcuntur venena, diluto rubore, [4] rancido aſpectu, livido intus colore, rimoſa ſtria, pallido per ambitum labro. Non ſunt hæc in quibuſdam: ſiccique, & nitri ſimiles, veluti guttas in vertice albas ex tunica ſua gerunt. [5] Volvam enim terra ob hoc prius gignit, ipſum poſtea in volva, ceu in ovo eſt luteum. Nec tunicæ minor gratia in cibo infantis boleti. Rumpitur hæc primo naſcente: [6] mox increſcente, in pediculi corpus abſumitur, raroque umquam geminis ex uno pede. Origo prima cauſaque e limo, & aceſcente ſucco madentis terræ, aut radicis fere glandiferæ: initioque ſpuma lentior, dein corpus membranæ ſimile, [7] mox partus. Ut diximus, illa pernicialia, prorſus improbanda. [8] Si enim caligaris clavus, ferrive aliqua rubigo, aut panni marcor affuerit naſcenti, omnem illico ſuccum alienum ſaporemque in venenum concoquit: deprehendiſſe qui, niſi agreſtes, poſſunt, atque qui colligunt? Ducunt ipſi alia vitia: & quidem ſi ſerpentis caverna juxta fuerit, [9] ſi pateſcentem primo adhalaverit, capaci venenorum cognatione ad virus accipiendum. Itaque caveri conveniet, prius quam ſe condant ſerpentes. Signa erunt tot herbæ, tot arbores fruticeſque, ab emerſu earum ad latebram uſque vernantes: [10] &

NOTÆ.

6 *Ipſe caulis*] Dioſcor. lib. 2. cap. 159.

7. *Quæ lac ſibi coire.*] In mammis ſpiſſari.

8. *Radix vero illinitur.*] Dioſc. loc. cit.

9 *Contra ſanguinem tauri.*] Qui potu maxime letalis eſt.

Sect. XLV. 1. *Condrillon &c.*] Hæc Dodonæi condrilla prior, pag. 626. Iiſdem fere verbis a Dioſcor. deſcribitur, lib. 2. cap. 161. quem condrillam unam in duas ſpecies temere diſcerpſiſſe, non temere ſuſpicamur. Noſtris etiamnum, *Condrille.*

2. *Habet proximam.*] Dioſc. loc. cit.

3 *Succus ex vino.*] Dioſc. loc. cit.

4. *Eadem palpebrarum.*] Dioſc. loc. cit. Ἀνακολλᾷ δὲ καὶ τρίχας .. ῥίζα προσφυὴς, ϐαυλομένας εἰς αὐτὴν βελόνας, &c.

Sect. XLVI. 1. *Et boletos*] Græci quoque βωλίτας vocant, ut Galenus, lib. 2. de alim. fac. cap. penult. Hi ſunt e fungorum genere qui principatum obtinent, qui minus omnium nocentes. De his Martialis, lib. 3. Epigr. 60.

Sunt tibi boleti: fungos ego ſumo ſuillos.

In Gallia vulgus appellat, *des Champignons*, quod in campis tepido imbre proveniunt. Sunt qui ex ſemine naſci boletos putent. Vide Hiſtoriam Academiæ Regiæ Scientiarum, anni 1707. pag. 58.

2. *Tiberio Claudio.*] Ei qui Caio Cæſari Germanico Aug. ſucceſſit. Vide Dionem, lib. 60. pag. 688. Tacitum, ſub finem libri 12. Annal. pag. 193. Suetonium, in Claudio, cap. 44. Poſt obitum ex eſu fungorum relatus eſt Claudius in Divos: qua occaſione ſcripta a Seneca Ἀποκολοκύντωσις. Quo feſtive Martialis alludens, lib. 1. Epigr. 21. ad Cæcilianum:

Dic mihi, quis furor eſt? turba ſpectante vocata,
Solus boletos, Cæciliane, voras.
Quid dignum tanto ventrique gulæque precabor?
Boletum, qualem Claudius edit, edas.

Quem Claudii boletum, cibum Deorum Nero appellabat.

3. *Venenum alterum.*] Fecit Agrippina, inquit, ut Claudio ſuccederet Nero ſuus, jure natalium 1 qui fuit alterius generis venenum terris ſive imperio, maxime vero ipſi matri ſuæ: quoniam depravato ſuo vivendi genere mores corrupit imperii, & ante omnes Agrippinam matrem peſſimo ſuo exemplo corrupit ex optima. Non dicit Plinius necatam a Nerone matrem. Eſt in Theſauro Regio, & apud Patinum, in Famil. pag. 178. nummus ex ære minuto, egregiæ fabricæ; qui quo pertineat, neſcire ſe Patinus fatetur. Ex anteriore parte caput feminæ exhibet, cum hac epigraphe, MINEIAMF. In altera ædificium perpulcrum eſt: cum his litteris PS SC. Harum litterarum ſententia hæc eſt: *Mauſoleum Inſigne* N*Ero Imperator Agrippinæ Matri Fecit*, *Publico Sumptu*, *Senatus Conſulto*. In eo nummo nexæ ſunt litteræ duæ NE quæ Neronem ſignificant. In nummis Græcis appellatur ipſa interdum ΙΟΥΛΙΑ ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ. Julia quidem, quoniam eſſet ex gente Julia, proneptis Julii Cæſaris Auguſti, neptis Juliæ Auguſti filiæ; & Agrippæ, qui prior Juliæ maritus fuit: filia denique Agrippinæ, Germanici conjugis; quæ Julia quoque ex matre nomen primum habuit, ex patre Agrippa alterum.

4. *Rancido aſpectu.*] Qui ipſo aſpectu rancorem ſeu putorem produnt.

5. *Volvam enim*] Sic tuber appellant, quod fungum in ſe ſe, ceu fetum vulva, complectitur.

6. *Mox increſcente*] Boleto increſcente, in ſubſtantiam ejus pediculi membrana conſumitur. Vocem *increſcente* adjecimus, ex MSS. Reg. Colb. Th. Chiffl. mutila alioqui obſcuraque ſententia.

7. *Mox partus.*] Fetus, ſeu boletus ipſe.

8. *Si enim caligaris.*] Sic Dioſc. lib. 4. cap. 83. exitioſos fieri fungos ait, ſi juxta clavos rubiginoſos, pannoſve putridos, aut latibula ſerpentum gignantur: vel arboribus denique, quæ privatim noxios pariunt fructus adnaſcantur: ἢ γὰρ ἥλοις κατεσωμένοις, ἢ ῥάκεσι σεσηπόσιν ἢ ἑρπετῶν φωλεοῖς παραφύονται, ἢ δένδρεσιν, ἰδίως βλαπτικοὺς φέρουσι τοὺς καρπούς.

9. *Si pateſcentem.*] Si erumpentem primo fungum e terra ſerpens halitu ſuo afflaverit.

10. *Et vel fraxini.*] Id jam ſuperius adnotatum l. 16. ſect. 24.

vel

vel fraxini tantum ſolia, nec poſtea naſcentia, nec ante decidentia. Et boletis quidem ortus occaſuſque omnis intra dies ſeptem eſt.

XLVII. [1] Fungorum lentior natura, & numeroſa genera, ſed origo non niſi ex pituita arborum. Tutiſſimi, [2] qui rubent callo, minus diluto rubore, quam boleti. Mox candidi, velut [3] apice Flaminis inſignibus pediculis. [4] Tertium genus ſuilli, venenis accommodatiſſimi. Familias nuper interemere, & tota convivia, [5] Annæum Serenum præfectum Neronis vigilum, & tribunos, centurioneſque. Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? [6] Quidam diſcrevere arborum generibus, fico, ferula, [7] & gummium ferentibus: nos item fago, aut robore, aut cupreſſo, [8] ut diximus. Sed iſta quis ſpondet in venalibus? Omnium colos lividus. [9] Hic habebit veneni argumentum, quo ſimilior fuerit arborum fici. [10] Adverſus hæc diximus remedia, dicemuſque: [11] interim ſunt aliqua & in his. Glaucias ſtomacho utiles putat boletos. Siccantur pendentes ſuilli, junco transfixi, quales e Bithynia veniunt. Hi fluxionibus alvi, quas [12] rheumatiſmos vocant, medentur, excreſcentibuſque in ſede carnibus: minuunt enim eas, & tempore abſumunt. Item lentiginem, & mulierum vitia in facie. [13] Lavantur etiam, ut plumbum, oculorum medicamento. Sordidis hulceribus & capitis eruptionibus, canum morſibus ex aqua illinuntur. CAP. XXIII.

Libet & coquendi dare aliquas communes in omni eo genere obſervationes, quando ipſæ ſuis manibus deliciæ præparant hunc cibum ſolum, & cogitatione ante paſcuntur, [14] ſuccineis novaculis, aut argenteo apparatu comitante. [15] Noxii erunt fungi, qui in coquendo duriores fient: [16] innocentiores, qui nitro addito coquentur, ſi utique percoquantur. Tutiores fient cum carne cocti, [17] aut cum pediculo piri. [18] Proſunt & pira confeſtim ſumpta. [19] Debellat eos & aceti natura, contraria iis.

XLVIII. Imbribus proveniunt omnia hæc. Imbre & ſilphion. Venit primo e Cyrenis, [1] ut dictum eſt. [2] Ex Syria nunc maxime importatur, deterius Parthico, ſed Medico melius, extincto omni Cyrenaïco, ut diximus. Uſus ſilphii in medicina: Foliorum, ad purgandas vulvas pellendoſque emortuos partus: decoquuntur in vino albo & odorato, ut bibatur menſura acetabuli a balineis. [3] Radix prodeſt arteriis exaſperatis: & collectionibus ſanguinis illinitur. [4] Sed in cibis concoquitur ægre. [5] Inflationes facit & ructus. [6] Urinæ quoque noxia. Sugillatis cum vino & oleo amiciſſima, & cum cera ſtrumis. Verrucæ ſedis crebriore ejus ſuffitu cadunt.

XLIX. [1] Laſer e ſilphio profluens, quo diximus modo, inter eximia Naturæ dona

NOTÆ.

Sect. XLVII. 1. *Fungorum lentior.*] Humidior. Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 210. Μύκης, ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν ἱκανῶς &c.

2. *Qui rubent callo.*] Quibus caro rubet.

3. *Apice Flaminis.*] Pediculis eorum fungorum apicem Flaminis repræſentantibus. Eſt autem apex, in ſummo Flaminis pileo virga lanata, hoc eſt, in cujus extremitate modica lana eſt: quod primum conſtat apud Albam Aſcanium ſtatuiſſe. Hæc Servius in 2. Æneid. Hujus pilei, cum apice, effigiem nummus Julii Cæſaris exhibet, apud Antou. Auguſt. Tab. 8. Apex alter Flaminum, alter Pontificum fuit. De utroque Philippus Rubenius, lib. 2. Elect. cap. 25.

4. *Tertium ... ſuilli.*] Deterioris notæ, majoriſque periculi id fungorum genus: de quo Martialis, paulo ante laudatus. Nunc etiam Italia *Porcinos* vocat. De his aliiſque generibus Matthiolus conſulendus, in lib. 4. Dioſc. pag. 1105. & ante ceteros Ruellius, lib. 3. pag 619.

5. *Annæum Serenum.*] Fuiſſe hunc Senecæ familiariſſimum, auctor eſt Tacitus, lib. 13. Annal. pag. 200. Seneca ipſe, Epiſt. 63 pag. 293. *Hæc tibi ſcribo*, inquit, *is qui Annæum Serenum, cariſſimum mihi, tam immodice flevi, ut quod minime velim, inter exempla ſim eorum, quos dolor vicit.* Et inſcripſerat iis eidem libros ſuos de Tranquillitate.

6. *Quidam diſcrevere.*] Noſtri nunc præferunt e montibus inter juniperos, & in locis apricis enatos: quanquam ſcribit Horatius lib. 2. Satyr. 4. verſ. 20

Pratenſibus optima fungis
Natura eſt: aliis male creditur

Innocentiſſimi etiam ſunt e rubis & carduis vere nati, rotunditate clufili, quos Spinulos inde, & Prunulos appellant, & Cardeolos

7. *Et gummium.*] MSS. omnes ubique, *gummes & gummium* ubique exhibent feminco genere

8. *Ut diximus.*] Libro 16. ſect. 11.

9. *Hic habebit.*] Ita MSS. non, *his aberit*, ut editi. Certe virus præferre lividum colorem, etiam in boletis, ſuperiore ſectione Plinius admonuit.

10. *Adverſus hæc diximus.*] Libro 20. ſect. 13. alibique paſſim.

11. *Interim ſunt.*] Sunt & quæ petantur e fungis remedia.

12. *Rheumatiſmos.*] Ῥευματισμὸς κοιλίας, rheumatiſmus alvi, id eſt, fluxus mali & noxii humoris in alvum: vel ſimpliciter, fluxio alvi: quo morbo qui laborant, cœliaci dicuntur. Κοιλίαι ῥευματιζόμεναι dixit Dioſcor. lib. 1. cap. 164. Et *eſt dyſenteria* quoque teſte Theod. Priſcianus, lib. 2. parte 2 cap. 18. *inteſtinorum vulneratio cum rheumatiſmo.*

13. *Lavantur etiam.*] Vide Notas & Emendationes, num. VII.

14. *Succineis novaculis.*] Quarum e ſuccino, hoc eſt, electro manubrium fuerit. Ait delicatos homines eo luxuriæ deveniſſe, ut fungos manibus ipſi ſuis præparent ad cibum: ac ſimul vel aſpectu ipſo & cogitatione ante paſci, quam ſi, cum ſuccineis ad id novaculis utuntur, argenteiſque lancibus, in quibus fungi excipiuntur.

15. *Noxii erunt.*] Ita Diphilus Siphnius apud Athen. lib. 2. pag. 61. Ἀσύμφοροι δ' οἱ μετὰ τὸ ἑψηθῆναι καὶ τεθῆναι πυκνούμενοι. *Inconvenientes ii, qui cocti & appoſiti fiunt duriores*

16. *Innocentiores.*] Nitri certe, oleique, vel aceti, quo diluantur, potu, fungorum venena diſcuti auctores ſunt, Scribonius Largus, Compoſ. 198. & Dioſc. lib. 4. cap. 83.

17. *Aut cum pediculo.*] Aut cum ſilveſtribus piris, dixit Dioſc lib 1. cap. 168. At Celſus, lib. 5. cap. 27. tit. *Adverſus fungos inutiles: ſpecie quidem*, inquit, *diſcerni poſſunt ab utilibus, & coctura genere idonei fieri: Nam ſive ex oleo inferbuerunt, ſive piri ſurculus cum his inferbuit, omni noxa vacant*

18. *Proſunt & pira.*] Silveſtria quidem, ἀχράδες, ſi Dioſcoridem audimus, in Alexiph. cap. 23.

19. *Debellat eos.*] Id multo uberius tractat Athenæus, lib. 2. pag. 61. ex Diphilo Siphnio medico. Parari fungos ex aceto jubet, ut virus omne, venenique vis adimatur.

Sect. XLVIII. 1. *Ut dictum eſt.*] Libro 19. ſect. 15.

2. *Ex Syria nunc.*] Dioſcor lib. 3. cap. 94.

3. *Radix prodeſt.*] Dioſc. lib. 3. cap. 94 Ἀρτηρίαις δὲ καὶ βρόγχων χρονίως τραχυνθεῖσι· φωνήν τε αἰφνιδίως ἀπορραγεῖσαν ὕδατι διαλυθεὶς &c. *Arteriis, ſeu faucibus, longo tempore exaſperatis opitulatur: ac vocem, quæ de repente irrauceſcit, aqua dilutus, ſorbitione confeſtim expedit.*

4. *Sed in cibis.*] Dioſcor. lib. 3. cap 94.

5. *Inflationes &c.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Urinæ ... ſugillatis.*] Hæc pariter Dioſc loc. cit. Κύστεως κακωτικόν. Ἰᾶται δὲ καὶ ὑπώπια σὺν ἐλαίῳ καταπλασσόμενα.

Sect. XLIX. 1. *Laſer .... quo diximus modo.*] Libro 19. ſect. 15.

numeratum, plurimis compoſitionibus inſeritur. Per ſe autem algores excalfacit, potum nervorum vitia extenuat. Feminis datur in vino. Et lanis mollibus admovetur vulvæ ad menſes ciendos. [2] Pedum clavos circumſcarificatos ferro, mixtum ceræ extrahit. Urinam ciet ciceris magnitudine dilutum. Andreas ſpondet, copioſius ſumptum nec inflationes facere, & concoctioni plurimum conferre ſenibus & feminis: item hieme, quam æſtate, utilius, & tum aquam bibentibus: cavendumque ne qua intus ſit [3] exhulceratio. Ab ægritudine recreationi efficax in cibo. Tempeſtive enim datum, [4] cauterii vim obtinet: aſſuetis etiam utilius, quam expertibus.

[5] Ad extera corporum, indubitatas confeſſiones habet. [6] Venena telorum & ſerpentium extinguit potum: [7] ex aqua vulneribus his circumlinitur: [8] ſcorpionum tantum plagis ex oleo: hulceribus vero non matureſcentibus cum farina hordeacea, vel fico ſicca. [9] Carbunculis cum ruta, cum melle, vel per ſe viſco ſuperlitum, ut hæreat: [10] ſic & ad canis morſus. [11] Excreſcentibus circa ſedem, cum tegmine Punici mali ex aceto decoctum. Clavis, qui vulgo [12] morticini appellantur, nitro mixto. Alopecias nitro ante ſubactas replet cum vino, croco, aut pipere, aut murium fimo, & aceto. Perniones ex vino fovet, & ex oleo coctum imponitur: ſic & callo. Clavis pedum ſuperraſis præcipuæ utilitatis. Contra aquas malas, peſtilentes tractus, vel dies. [13] In tuſſi, uva, [14] fellis veteri ſuffuſione, hydropiſi, raucitatibus: [15] confeſtim enim purgat fauces, vocemque reddit. Podagras in ſpongia dilutum poſca lenit. [16] Pleuriticis in ſorbitione vinum poturis datur: contractionibus, [17] opiſthotonicis, ciceris magnitudine cera circumlitum. [18] In angina gargarizatur. Anhelatoribus, & in tuſſi vetuſta cum porro ex aceto datur: æque ex aceto his [19] qui coagulum lactis ſorbuerint. Præcordiorum vitiis [20] ſyntecticis, [21] comitialibus in vino, in aqua mulſa linguæ paralyſi. Coxendicibus & lumborum doloribus cum decocto melle illinitur. [22] Non cenſuerim, quod auctores ſuadent, cavernis dentium in dolore inditum cera includi: magno experimento hominis, qui ſe ea de cauſa præcipitavit ex alto. Quippe tauros inflammat naribus illitis: ſerpentes aviduſſimas vini admixtum rumpit. Ideo nec inungi ſuaſerim cum Attico melle, licet præcipiant. Quas habeat utilitates admixtum aliis, immenſum eſt referre: & nos ſimplicia tractamus: quoniam in his Naturam eſſe apparet, in illis conjecturam ſæpius fallacem, nulli ſatis cuſtodita in mixturis concordia Naturæ ac repugnantia. [23] Qua de re mox plura.

CAP. XXIV. L. Non eſſet mellis auctoritas in pretio minor, quam laſeris, ni ubique naſceretur. [1] Illud ipſa fabricata ſit Natura: ſed huic gignendo animal, [2] ut diximus: innumeros ad uſus, ſi quoties miſceatur, æſtimemus.

[3] Prima propolis alvorum (de qua diximus) [4] aculeos & omnia infixa corpori extrahit, tubera diſcutit, [5] dura concoquit, dolores nervorum mulcet, hulceraque [6] jam deſperantia cicatrice includit.

NOTÆ.

2. *Pedum clavos circumſcarificatos*] Prius circumciſos, Dioſcor. lib. 3. cap 94. Ἥλους τε καὶ τύλους οἱ προπερισχασθέντας, σὺν μαλάγματι ἀνάγει &c. *Clavos calloſque prius circumciſos extrahit* laſer, ſeu ſilphii liquor: *ſiquidem cerato ante fuerit ſubactum*, &c In MSS Reg. Colb. Th. *circumſcariphatos* legitur. Scarificare, ſeu ſcarifare, eſt per ambitum ac ſuperficiem aliquid ſcindere. Heſychius: Σκαριφασμὸς, ξύσις. Σκάριφος, ξέσις.

3. *Exhulceratio*] Ne ſint exhulcerata inteſtina.

4. *Cauterii vim.*] Καυτήριον, & inſtrumentum eſt, & medicamentum, quod urendi vim habet, ad intercipiendas fluxiones ſolitum adhiberi. Itaque laſer cauterii vim dicitur obtinere, quod fluxiones ac pituitas intus deſiccat, acrimonia ſibi innata, quibus intercipiendis cauterio eſſet alioqui opus.

5. *Ad extera.*] Ad morbos quibus corpora exterius afficiuntur.

6. *Venena telorum*] Dioſcor lib 3. cap. 94.

7 *Ex aqua.*] Dioſc loc. cit.

8 *Scorpionum.*] Dioſc loc. cit.

9 *Carbunculis.*] Brevius, ſed non accuratius, Dioſc. loc cit. Πρὸς τὰ ἄνθρακας, μετὰ πηγάνου, καὶ νίτρου, ἢ μέλιτος, ἢ καθ' ἑαυτόν.

10. *Sic & ad canis.*] Dioſcor. loco citato.

11. *Excreſcentibus.*] Carni excreſcenti Quod de laſere, ſive ſucco Plinius, hoc de ſilphii radice Dioſcor. loc. cit. Τὰς περὶ δακτύλιον τε ἐξοχὰς αἴρει, ἑψηθεῖσα σὺν ὄξει ἐν ψηφισθεῖσα, καὶ καταπλασθεῖσα. *Excreſcentia circa ſedem tollit, tegmini mali Punici incocta cum aceto, & impoſita.*

12. *Morticini.*] Hoc eſt, ut quidem remur, exitiales, letales, mortiferi. Vide Notas & Emend. num. VIII.

13. *In tuſſi, uva &c.*] Dioſc. loco citato.

14 *Fellis.*] Hoc eſt, ἰκτερικοὺς, Dioſc. loc. cit.

15. *Confeſtim enim.*] Dioſcor. loco citato.

16. *Pleuriticis &c.*] Dioſc. loc. cit

17. *Opiſthotonicis.*] His oboli pondere dari laſeris ſuccum devorandum præcipit Dioſc. loc. cit.

18. *In angina*] Dioſc. loc. cit. & Marcellus Empir. cap. 15. pag 104. & 105.

19. *Qui coagulum lactis.*] Quibus hauſtum lac coagulatum fuerit, ſive intus concreverit, ſumptus ex aceto mulſo ſilphii ſuccus opitulatur, inquit Dioſcor loc cit. Καὶ τοῖς γάλα τεθρομβωμένον ἔνδον πιοῦσι, μετ' ὀξυμέλιτος ληφθεὶς βοηθεῖ.

20 *Syntecticis*] Syntectica vitia, ſive ſyntexes, συντήξεις, ad verbum colliquationes, conſumptioneſve, recte cum Tullio dixeris In corpore noſtro ſic vocatur ex tabe quæ ſentim fit conſumptio, colliquefacta ſolida ſubſtantia Ita affectos ſæpe Plinius ſyntecticos vocat, συντηκτικούς.

21. *Comitialibus in vino.*] Dioſc. loc. cit in aceto mulſo, ἐπιληπτικοῖς μετ' ὀξυμέλιτος ληφθείς.

22 *Non cenſuerim, quod auctores ſuadent.*] Suadet Dioſc. loco cit.

23. *Qua de re mox plura.*] Nempe ſect. 56 hujus libri.

Sect. L. 1. *Illud ipſa.*] Laſer Natura, mel apes fingunt.

2. *Ut diximus.*] Libro xi.

3. *Prima propolis.*] *Propolis, quam quidam ſacram ceram vocant*, inquit Marcellus Empir. cap 15 pag. 111. forte ob eximios in medicina uſus. De ea cum Plinio egimus, lib. xi. ſect. 6

4. *Aculeos .... extrahit.*] Pariter hæc Dioſcor. lib. 2. cap. 106.

5 *Dura concoquit.*] Scribonius Largus, Compoſ. 82. *Malagma ad ſtrumam & omnem duritiem mirificum. Idem ad mammarum muliebrium duritiam, & ad panniculos, & ad tubera .... Propolis, quam quidam ceram ſacram vocant*, &c.

6. *Jam deſperantia.*] Ita libri omnes: hoc eſt, jam deſperata fere. Tamen in MSS Reg. & Colb. *jam deſperantia cicatricem, cludit.* Credo, rectius: quaſi, quæ deſierant ſperare ſe coitura in cicatricem Sic vitam deſperare, apud Tullium legas, pro Milon. num. 57. Et Rempublicam deſperare, lib. 12. Famil. Epiſt. 24.

Mellis quidem ipſius natura talis eſt, ut [7] putreſcere corpora non ſinat, jucundo ſapore atque non aſpero, alia quam ſalis natura. [8] Faucibus, tonſillis, anginæ, omnibuſque oris deſideriis utiliſſimum, areſcentique in febribus linguæ. [9] Jam vero peripneumonicis, pleuriticis decoctum. [10] Item vulneribus, a ſerpente percuſſis. [11] Et contra venena fungorum. Paralyticis in mulſo: quanquam ſuæ mulſo dotes conſtant. [12] Mel auribus inſtillatur cum roſaceo: [13] lendes & fœda capitis animalia necat. Uſus deſpumati ſemper aptior: [14] ſtomachum tamen inflat, bilem auget, faſtidium creat, & oculis per ſe inutile aliqui arbitrantur. [15] Rurſus quidam angulos exhulceratos melle tangi ſuadent. Mellis cauſas, atque differentias, nationeſque, [16] & indicationem, in apium, ac deinde florum natura diximus, cum ratio operis dividi cogeret miſcenda rurſus, naturam rerum pernoſcere volentibus.

LI. In mellis operibus & [1] aqua mulſa tractari debet. Duo genera ejus: ſubitæ ac recentis, alterum inveteratæ. Repentina deſpumato melle præclaram utilitatem habet [2] in cibo ægrotantium levi, hoc eſt, [3] alicæ elutæ: [4] viribus recreandis, ore ſtomachoque mulcendo, ardore refrigerando: [5] Frigidam enim utilius dari ventri molliendo, invenio apud auctores. Hunc potum bibendum alſioſis: [6] item animi humilis & præparci, quos illi dixere micropſychos. Et eſt ratio ſubtilitatis immenſæ a Platone deſcendens: corpuſculis rerum lævibus, ſcabris, anguloſis, rotundis, magis aut minus ad aliorum naturam accedentibus: ideo non eadem omnibus amara aut dulcia eſſe. [7] Sic & in laſſitudine proniores eſſe ad iracundiam, & in ſiti. [8] Ergo & hæc animi aſperitas, ſeu potius animæ, dulciore ſucco mitigatur. Lenit tranſitum ſpiritus, & molliores facit meatus, ne ſcindant euntem redeuntemque. Experimenta in ſe cuique: nullius non ira luctuſque, triſtitia & omnis animi impetus cibo mollitur. Ideoque obſervanda ſunt, quæ non ſolum corporum medicinam, ſed & morum habent.

LII. [1] Aqua mulſa & tuſſientibus utilis traditur, calefacta invitat vomitiones. [2] Contra venenum pſimmythii ſalutaris, addito oleo. Item contra hyoſcyamum, cum lacte maxime aſinino, & contra halicacabum, [3] ut diximus. Infunditur & auribus, & [4] genitalium fiſtulis. Vulvis imponitur cum pane molli, ſubitis tumoribus, luxatis, leniendiſque omnibus. [5] Inveteratæ uſum damnavere poſteri, minus innocentem aqua, minuſque vino firmum. Longa tamen vetuſtate tranſit in vinum, ut conſtat inter omnes, ſtomacho inutiliſſimum, nerviſque contrarium.

LIII. [1] Semper mulſum ex vetere vino utiliſſimum, facillimeque cum melle concorpora-

NOTÆ.

7. *Ut putreſcere corpora.*] Huc placitum Democriti pertinet, quod ex Varrone retulimus, lib. 7. ſect. 56. Babylonios melle corpora defunctorum condire ſolitos, Perſas cera: teſtis eſt Herodotus, libro primo.

8 *Faucibus, tonſillis &c.*] Dioſc. lib. 2. cap. 101.

9. *Jam vero peripneumonicis.*] Quo morbi genere teneantur ii, qui ſic appellantur, Celſus explicat, lib. 4. cap. 7. *Ex pulmone*, inquit, *vehemens & acutus morbus oritur; quem περιπνευμονικὸν Græci vocant: Ejus hæc conditio eſt: Pulmo totus afficitur: Hunc ejus caſum ſubſequitur tuſſis, bilem vel pus trahens præcordiorum, totiuſque pectoris gravitas, ſpiritus difficultas, magnæ febres, continuæ vigiliæ, cibi faſtidium, tabes. Id genus morbi plus periculi, quam doloris habet.* Nos *Pulmonicos* vulgo appellamus.

10 *Item vulneribus*] Dioſc. lib. 2. cap. 101. iis prodeſſe pariter ſcribit, quos ſerpentes momorderint.

11. *Et contra .... fungorum.*] Dioſc. loc. cit.

12. *Mel auribus.*] Dioſc. loco cit. & Plinius Valer. libro 1. cap. 9.

13. *Lendes & fœda.*] Dioſc. loc. cit.

14. *Stomachum tamen.*] Dioſc. loc. cit. φυσᾷ δὲ κοιλίας.

15. *Rurſus quidam.*] Scribonius Largus, Compoſ. Med. 25. *Ad ſordida hulcera oculorum, cruſtaſque habentia, quas ἐσχάρας vocant: item carbunculos, quos ἄνθρακας dicunt, facit bene & per ſe mel Atticum, pyxide Cypria aris conditum, & repoſitum menſibus duobus, nec minus*, &c. Dioſcor. loc. cit. melle purgari aſſeverat ea, quæ pupillis tenebras offundunt: Ἀποσμήχει δὲ τὰ ἐπισκοτοῦντα ταῖς κόραις.

16. *Et indicationem.*] Indicium pretii, notæ, ac bonitatis. *Indicatura* eo ſenſu dicitur, in Præfatione ad Veſpaſianum. De ea voce dicemus uberius, lib. 29. ſect. 8. Cujus mel quodque notæ ſit, indicaſſe ſe ſignificat, lib. xi. ſect. 33. ubi apium natura deſcribitur: mox & libro 21. ſect. 44 ſequentibuſque, qui liber in explicanda florum natura verſatur

Sect. LI. 1. *Aqua mulſa.*] Aqua mulſa eſt, quæ melle concinnatur. Qua illa arte paranda ſit, ex Columella diſce, libro 12. cap. 12. pag. 420. Hydromeli Græci vocant, ut diximus lib. 14. ſect. 10.

2. *In cibo.*] Una cum cibo.

3 *Alicæ elutæ*] De alica diximus lib. 18. ſect. 29. Alicæ elutæ iterum mentio inferius, ſect. 61.

4 *Viribus recreandis, &c.*] Ad hos uſus vetuſtiorem Dioſcorides commendat, lib. 5. cap. 17. aut mediæ certe ætatis.

5. *Frigidam enim.*] Frigidam mulſam. Dioſc. lib. 5. cap. 17. Χρώμεθα δὲ τῷ μὲν ἀφεψηθέντι, ἐφ' ὧν κοιλίαν μαλάξαι βουλόμεθα. *Cruda utimur, cum ventrem mollire volumus.* Sic fere Hippocrates quoque, lib 2 de morbis, text 11. pag. 43.

6 *Item animi humilis.*] Quos Græci μικροψύχους vocant. Vide Notas & Emend. num. IX

7. *Sic in laſſitudine.*] Egregie in eam rem Seneca, lib. 3. de Ira, cap 10. pag. 590. *Fames*, inquit, *& ſitis ex iiſdem cauſis vitanda eſt: exaſperat enim & incendit animos. Vetus dictum eſt, A laſſo rixam quæri: æque autem & ab eſuriente, & a ſitiente, & ab omni homine, quem aliqua res urit. Nam ut hulcera ad levem tactum, deinde etiam ad ſuſpicionem tactus condolEſcunt, ita animus affectus minimis offenditur ..... Numquam ſine querela ægra tanguntur.*

8 *Ergo & .... dulciore ſucco.*] Sic etiam & vino, teſte Horatio, lib. 1. Serm. 15. verſ. 18.

Ad mare cum veni, generoſum & lene requiro,
Quod curas abigat, quod cum ſpe divite manet
In venas animumque meum, quod verba miniſtret, &c.

Sect. LII. 1. *Aqua mulſa.*] Hujus dotes Marcellus Empir. explanat, cap. 30. pag 214. Tuſſientibus præberi calefactam, frigidam vomituris, jubet Dioſc. lib 5. cap 17. Τῷ δὲ ἀφεψηθέντι ἐπὶ τῶν βησσόντων. Et paulo ante, Χρώμεθα δὲ τῷ μὲν ἀφεψηθέντι, ἐφ' ὧν βουλόμεθα ἐμέσαι ποιῆσαι.

1. *Contra venenum*] Omnibus qui venenum quodvis hauſerint, inquit Dioſcor. loc. cit. ἐπὶ τῶν θανάσιμα πεπωκότων, διδόμενον αὐτὸ μετ' ἐλαίου.

3. *Ut diximus.*] Libro 21. ſect. 105.

4. *Genitalium fiſtulis.*] *Ex hulceribus*, inquit Celſus lib. 5. cap. 28. *fiſtulæ oriuntur. Id nomen eſt hulceri alto, anguſto, calloſo. Fit in omni fere parte corporis: habetque quædam in ſingulis locis propria*, &c. Ut Græci quoque σύριγγα vocant: Galli, une Fiſtule.

5. *Inveteratæ.*] Vide Hippocr. lib. de victu in morbis acutis, text. 27, pag. 290.

Sect. LIII. 1. *Semper mulſum*] Sic Dioſc. lib. 5. cap 16. Mulſum porro vinum eſt melle delinitum: potio ex vino ac melle confecta.

tur, [2] quod in dulci numquam evenit. [3] Ex auſtero factum non implet ſtomachum, neque ex decocto melle, minuſque inflat, quod fere evenit. [4] Appetendi quoque revocat aviditatem cibi. [5] Alvum mollit frigido potu, pluribus calido ſiſtit. [6] Corpora auget. Multi ſenectam longam [7] mulſi tantum nutritu toleravere, neque alio ullo cibo, celebri [8] Pollionis Romilii exemplo. Centeſimum annum excedentem eum Divus Auguſtus hoſpes interrogavit, quanam maxime ratione vigorem illum animi corporiſque cuſtodiſſet. At ille reſpondit: [9] intus mulſo, foris oleo. Varro regium cognominatum [10] morbum arquatum tradit, quoniam mulſo curetur.

L I V. [1] Melitites quo fieret modo ex muſto & melle, docuimus in ratione vini. Sæculis jam fieri non arbitror hoc genus, inflationibus obnoxium. [2] Solebat tamen inveteratum alvi cauſa dari in febre: item articulario morbo, & nervorum infirmitate laborantibus, & mulieribus vini abſtemius.

L V. Mellis naturæ annexa cera eſt: de cujus origine, bonitate, nationibus, [1] ſuis diximus locis. [2] Omnis autem mollit, calefacit, [3] explet corpora: [4] recens melior. [5] Datur in ſorbitione dyſentericis, favique ipſi, in pulte alicæ prius toſtæ. Adverſatur lactis naturæ: [6] ac milii magnitudine decem grana ceræ hauſta non patiuntur coagulari lac in ſtomacho. Si inguen tumeat, albam ceram in pube fixiſſe remedio eſt.

L V I. Nec hujus uſus, quos mixta aliis præſtat, enumerare medicina poſſit: ſicuti nec ceterorum, quæ cum aliis proſunt. Iſta, [1] ut diximus, ingeniis conſtant. Non fecit [2] cerotum, [3] malagmata, emplaſtra, collyria, antidota, parens illa ac divina rerum artifex: officinarum hæc, immo verius avaritiæ commenta ſunt. Naturæ quidem opera abſoluta atque perfecta gignuntur: paucis ex cauſa, non ex conjectura, rebus aſſumptis, ut ſucco aliquo ſicca temperentur [4] ad meatus: aut corpore alio humentia, [5] ad nexus. [6] Scrupulatim quidem colligere ac miſcere vires, non conjecturæ humanæ opus, ſed impudentiæ eſt. Nos nec Indicarum Arabicarumque mercium, aut externi orbis, attingimus medicinas. Non placent remediis tam longe naſcentia: non nobis gignuntur: immo ne illis quidem, alioqui non venderent. Odorum cauſa, unguentorumque; & deliciarum, ſi placet, etiam ſuperſtitionis gratia emantur, quoniam thure ſupplicamus & coſto. Salutem quidem ſine iſtis poſſe conſtare, vel ob id probabimus, ut tanto magis ſui [7] delicias pudeat.

L V I I. Sed medicinas e floribus coronamentiſque & hortenſiis, quæque manduntur herbis, proſecuti, quonam modo frugum omittimus? Nimirum & has indicare conveniat.
* Cap. xxv. * In primis ſapientiſſima animalium eſſe conſtat, quæ fruge veſcantur. [1] Siliginis grana

Notæ.

2. *Quod in dulci*] In vino dulci, cui mox auſterum opponitur, ex quo fit mulſum optimum.

3. *Ex auſtero.*] Iiſdem fere verbis Dioſcor. loco citato. *Οἰνόμελι δὲ διαφέρει, τὸ ἐκ τοῦ παλαιοῦ οἴνου καὶ αὐστηροῦ, καὶ μέλιτος καλοῦ γινόμενον· ἧττον γὰρ πνευματοῖ*, &c. Fuiſſe & iſtud Aufidii Epicurei placitum videtur, quod Horatius irridet, lib. 2. Satyr. 4. verſ. 24.

Aufidius forti miſcebat mella Falerno,
Mendoſe: quoniam vacuis committere venis
Nil, niſi lene, decet: leni præcordia mulſo
Prolueris melius.

Et Satyr. 2 verſ. 15.

Niſi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta.

4. *Appetendi quoque.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Alvum mollit.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Corpora auget.*] Et θρεπτικὸν ait eſſe Dioſc. loc. cit.

7. *Mulſi tantum nutritu.*] Vide Notas & Emend. num. X.

8. *Pollionis Romilii.*] Romilia gens nota Tullio, orat. 2. in Verrem.

9. *Intus mulſo &c.*] Id a Democrito Pollio didicerat: is enim interrogatus, quemadmodum incolumitas diuturna conſtaret, ac ſenecta longa, reſpondiſſe fertur: Si extera corporis oleo, interna melle maderent: *Δημόκριτος ἐρωτηθεὶς, πῶς ἂν ἄνοσοι καὶ μακρόβιοι γίγνοιντο οἱ ἄνθρωποι, εἶπεν· εἰ τὰ μὲν ἔξωθεν ἐλαίῳ τοῦ σώματος, τὰ δὲ ἔνδοθεν μέλιτι βρέχοιντο.* Auctor Diophanes in Geopon. lib. 15 cap. 7. pag. 417. & Athenæus, lib. 2. pag. 46.

10. *Morbum arquatum.*] Hoc eſt, icterum. Scribonius Largus, Compoſ. 110 arquatum morbum, & auruginem, & regium morbum vocat. Arquatum quidem, ſive arcuatum, ab arcu cæleſti, cui quodam virore affinis. Auruginem pariter, a colore. Regium, a delicatiore genere cibi, mulſo videlicet, quo curatur. Q. Serenus, cap. 59. pag. 161.

Regius eſt vero ſignatus nomine morbus,
Molliter hic quoniam celſa curatur in aula.

Celſus, lib. 3. cap. 24. *Æque notus eſt morbus, quem interdum arquatum, interdum regium nominant .... Color autem eum morbum detegit, maxime oculorum, in quibus quod album eſſe debet, fit luteum ...... Per omne vero tempus utendum eſt clauſo loco, ludis, laſcivia, per quæ mens exhilaretur: ob quæ regius morbus dictus videtur.* Vide Notas & Emend. num. XI.

Sect. L I V. 1. *Melitites .... docuimus.*] Libro 14 ſect. 11.

2. *Solebat tamen*] Quæ de melitite vino nunc dicuntur, ea verbis totidem refert Dioſc. lib. 5. cap. 15.

Sect. L V. 1. *Suis diximus locis.*] Libro 11. ſect. 8. & lib. 21 ſect. 49.

2. *Omnis autem.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 2. cap. 105.

3. *Explet corpora.*] Hulcera corporum carne replet. Dioſcor. *πληρωτικὴ μετρίως.*

4. *Recens melior.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Datur in ſorbitione &c.*] Ad verbum iſta quoque Marcellus Empir. cap. 27. pag. 193. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 18. Item Dioſc. loc. cit. Prævit his omnibus Celſus, lib. 4. cap. 19. *de ventris fluxu: Eſt pulticula etiam, cum qua paulum ex favo vetere coctum ſit.*

6. *Ac milii magnitudine &c.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. L V I. 1. *Ut diximus.*] In fine ſectionis 49.

2. *Cerotum.*] Sive ceratum, Græcis *κηρωτὸς*, ut alibi diximus.

3. *Malagmata.*] *Μαλάγματα* compoſitiones ſunt ex rebus emollientibus concinnatæ, quæ concretas duritites emolliant, ſenſimque per evaporationem diſcutiant. Materiam Corn. Celſus aſſignat, libro 5. cap. 17. *Malagmata vero, atque emplaſtra, paſtillique, quos τροχίσκους Græci vocant, cum plurima eadem habeant, differunt eo, quod malagmata maxime ex floribus, eorumque etiam ſurculis: emplaſtra paſtillique magis ex quibuſdam metallicis fiunt*, &c.

4. *Ad meatus*] Ut labi facilius in altum corpus, ac permeare poſſint.

5. *Ad nexus.*] Ad juſtam craſſitiem, & ut vulgus loquitur, conſiſtentiam.

6. *Scrupulatim*] MSS omnes, *ſcripulatim*: hoc eſt, uſque ad ſingula ſcripula minute ac ſcrupuloſe medicamentorum pondera definire. Scripulum, vel ſcrupulum, ponderis nomen eſt: terna drachmam, denariumve efficiunt. Fannius:

In ſcrupulis ternis drachmam: quo pondere doctis
Argenti factis ſignatur pondus Athenis.
Uncia fit drachmis bis quatuor.

7. *Delicias*] Homines delicatos.

Sect. L V I I. 1. *Siliginis grana &c.*] Plinius Valerianus, lib. 1. cap. 14.

combuſta, & trita in vino ammineo, oculis illita epiphoras ſedant: tritici vero, [2] ferro combuſta iis, quæ frigus uſſerit, præſentaneo ſunt remedio. Farina tritici ex aceto cocta, nervorum contractionibus: cum roſaceo vero, & fico ſicca, myxiſque decoctis, furfures tonſillis faucibuſque gargarizatione proſunt. [3] Sextus Pomponius Prætorii viri pater, Hiſpaniæ citerioris Princeps, cum horreis ſuis ventilandis præſideret, correptus dolore podagræ, merſit in triticum ſeſe ſuper genua: levatuſque ſiccatis pedibus mirabilem in modum, hoc poſtea remedio uſus eſt. Vis tanta eſt, [4] ut cados plenos ſiccet. Paleam quoque tritici, vel hordei, calidam imponi [5] ramicum incommodis experti jubent, quaque decoctæ ſunt aqua foveri. Eſt & in farre vermiculus teredini ſimilis: quo cavis dentium cera incluſo, cadere vitiati dicuntur: [6] etiam, ſi fricentur. [7] Olyram, arincam diximus vocari. [8] Hac decocta fit medicamentum, quod Ægyptii atheram vocant, infantibus utiliſſimum: [9] ſed & adultos illinunt eo.

L V I I I. [1] Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones, impetuſque diſcutit, lenit, concoquitque. Decoquitur alias in mulſa aqua aut fico ſicca. Jocineris doloribus cum poſca concoqui opus eſt, aut cum vino. [2] Cum vero inter coquendum diſcutiendumque cura eſt, tunc in aceto melius, aut fæce aceti, aut in coroneis, piriſve decoctis. Ad multipedarum morſus cum melle: ad ſerpentium, in aceto: & contra ſuppurantia, [3] ad extrahendas ſuppurationes, ex poſca, [4] addita reſina & galla. [5] Ad concoctiones vero, & hulcera vetera, cum reſina. [6] Ad duritias cum fimo columbarum, aut fico ſicca, aut cinere. Ad nervorum inflammationes, aut inteſtinorum, [7] vel laterum, vel virilium dolores, cum papavere aut meliloto, & quoties ab oſſibus caro recedit. [8] Ad ſtrumas cum pice & impubis pueri urina, cum oleo. Cum Græco feno [9] contra tumores præcordiorum, vel in febribus cum melle vel adipe vetuſto.

[10] Suppuratis triticea farina multo lenior. [11] Nervis cum hyoſcyami ſucco illinitur: ex aceto & melle, [12] lentigini. [13] Zeæ, ex qua alicam fieri diximus, efficacior etiam hordeacea videtur: [14] trimeſtris, mollior. Ex vino rubro ad ſcorpionum ictus repida, & ſanguinem exſcreantibus: item arteriæ. Tuſſi cum caprino ſebo, aut butyro. [15] Ex feno Græco molliſſima omnium. Hulcera manantia ſanat, & furfures corporis, ſtomachi dolores, pedes & mammas cum vino & nitro cocta. [16] Ærina magis ceteris purgat hulcera vetera, & gangrænas: cum raphano & ſale & aceto, lichenas: lepras cum ſulphure vivo: & capitis dolores cum adipe anſerino impoſita fronti. [17] Strumas & panos coquit, cum fimo columbino & lini ſemine decocta in vino.

NOTÆ.

1. *Ferro combuſta.*] In ſartagine patinave ferrea. Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 10. *de oculorum cauſis. Grana tritici in lamina ferri calida impones: & ſimiliter ex ſucco qui manaverit, cum vino commixto, inungito.*

3. *Sextus Pomponius.*] Rem hanc ipſam, tacito viri, in quo id animadverſum, nomine, verſibus eecinit Q. Serenus, cap. de podagra depellenda:

Non audita mihi ſit fas, ſed lecta referre:
Hoc quidam raptus morbo per tempora meſſis
Vicino plantas frumenti preſſit acervo,
Evaſitque grav. in caſa medicamine dolorem.

Et in hydropis pariter morbo *aliquos tritico ſic tectos, juvatos eſſe* ſcribit Theod. Priſcianus, lib. 2. parte 1. cap. 19.

4. *Ut cados plenos.*] Aqua aut vino plenos, acervis tritici defoſſos ac ſepultos.

5. *Ramicum incommodis.*] Ramex hernia eſt, interprete Nonio. Vide quæ de enterocele diximus, lib. 20. ſect. 13.

6. *Etiam ſi fricentur.*] Vel ſi ea cera vitiati dentes fricentur.

7. *Olyram .... diximus.*] Libro 18. ſect. 20.

8. *Hac decocta fit medicamentum*] Fit pultis genus, in medicinæ uſu perutile. E zea fieri Dioſcorides ſenſit, lib. 2. cap. 114. Ἀθήρα δὲ ἐκ τῆς ἀληλεσμένης ἐις λεπτὸν ζειᾶς σκευάζεται. Subjicit deinde, quid athera ſit: ἔστι δὲ ῥόφημα ὡς πολτὸς ὑγρὸς, παιδίοις ἁρμόζον. *Eſt autem ſorbitio, liquidæ pulticulæ inſtar, infantibus conveniens.* Quæ ſunt Plinianis ſatis affinia. Caſſianus, in Collat. 15. cap. 10. *Pulmentum, quod illi Ægyptii Monachi Atheram nominant.* Heſychio, pag. 33. Ἀθήρα, βρῶμα διὰ πυρῶν ἢ γάλακτος ἡψημένον παρ' Αἰγυπτίοις. *Edulium, quod Ægyptii ex tritico & lacte conficiunt.* Quin & ipſum far Ægyptii Atheram vocant, ſi Hieronymo credimus, in Geneſim: *Moris eſt*, inquit, *Ægyptiorum ſimilaginem far vocare, quod nunc corrupte Atheram nuncupant.*

9. *Sed & adultos illinunt.*] In cataplaſmatis adhibetur: Ποιεῖ δὲ καὶ εἰς τὰ καταπλάσματα, inquit Dioſcorides, loco citato.

Sect. LVIII. 1. *Farina ex hordeo &c.*] Plinius Valerianus, lib. 3. cap. 25.

2. *Cum vero.*] Cum anceps cura eſt, num maturanda collectio ſit, an diſcutienda.

3. *Ad extrahendas ſuppurationes.*] Ad movendum pus. Dioſc. lib. 2. cap. 108 hordeaceæ farinæ cremorem ait ex aqua, cum pice oleoque decoctum, puri movendo idoneum eſſe: Χυλωθὲν δὲ τὸ ἄλευρον τῷ ὕδατι, ἢ συνεψηθὲν τῇ πίσσῃ καὶ ἐλαίῳ, πεπαντικόν ἐστι.

4. *Addita reſina & galla.*] Vide Notas & Emendationes num. XII.

5. *Ad concoctiones.*] Ad concoquendas duritias. Dioſcor. lib. 2. cap. 108 Συμπέσσει δὲ καὶ τὰς σκληρίας μετὰ πίσσης καὶ ῥητίνης, καὶ περιστερᾶς κόπρου.

6. *Ad duritias.*] Subintellige, diſcutiendas. Dioſcor. loco cit. Διαφορεῖ δὲ τὸ ἄλευρον αὐτῆς μετὰ σύκων ἢ μελικράτου ἑψηθὲν, οἰδήματα καὶ φλεγμονάς, &c. Tranſcripſit hunc locum Plinius Valer. lib. 3. cap. 25. & 27.

7. *Vel laterum, vel virilium.*] Vide Notas & Emendationes num. XIII.

8. *Ad ſtrumas.*] Vide Notas & Emend. num. XIV.

9. *Contra tumores præcordiorum.*] Contra inflationes inteſtinorum, πρὸς ἐμφυσωμένους ἐντέρους. Dioſc. loc. cit.

10. *Suppuratis .... lenior.*] Lenior videlicet, & ad coquendum humorem, & ad dolorem mitigandum.

11. *Nervis, &c.*] Totidem verbis Dioſcorides, lib. 2. pag. 107.

12. *Lentigini.*] Dioſcor. loc. cit. Σὺν ὄξει μιχθὲν δὲ φακοὺς αἴρει.

13. *Zeæ .... diximus.*] Libro 18. ſect. 19.

14. *Trimeſtris ....]* Lenior, quam zea. De trimeſtri tritico diximus lib. 18. ſect. 12.

15. *Ex feno Græco.*] Farina ex feno Græco. Hæc molliendi, diſcutiendi, ac diſſipandi vim habet. Τὸ ἐκ τῆς τήλεως ἄλευρον μαλακτικὴν καὶ διαφορητικὴν ἔχει δύναμιν. Dioſc. lib. 2. cap. 124.

16. *Ærina.*] Farina e lolio, cui nomen αἶρα Græci perinde ac Latini fecere. Dioſc. lib. 2. cap. 122. Αἶρα ἡ ἐν τοῖς πυροῖς ἀλεσθεῖσα, δύναμιν ἔχει ἀνασχετικὴν νομάς, καὶ σηπεδόνας, καὶ γαγγραίνας, μετὰ ῥαφανίδων καὶ ἁλῶν καταπλασσομένη, καὶ λειχῆνας ἄγριους, καὶ λέπρας σὺν θείῳ ἀπύρῳ καὶ ὄξει ἐγχριομένη. *Lolium, quod inter triticeas ſegetes naſcitur, quum molitum eſt, nomas, putreſcentia hulcera, & gangrænam emarginandi vim habet, ſi cum raphano & ſale imponatur. Feros vero lichenas & lepras, cum ſulphure vivo & aceto ſanat.*

17. *Strumas & panos.*] Dioſcorides totidem verbis, loc. cit.

L I X. [1] De polentæ generibus in frugum loco ſatis diximus, [2] locorum ratione. A farina hordei diſtat eo quod torretur, ob id ſtomacho utilis. [3] Alvum ſiſtir, impetuſque rubicundi tumoris. Et oculis illinitur, & capitis dolori cum menta, [4] aut alia refrigerante herba. Item pernionibus, & ſerpentium plagis: [5] item ambuſtis ex vino. Inhibet quoque puſulas.

L X. [1] Farina in pollinem ſubacta, vim extrahendi humoris habet: [2] Ideo & cruore ſuffuſis in faſcias uſque ſanguinem perducit: efficacius in ſapa. [3] Imponitur & pedum callo, claviſque. Nam cum oleo vetere ac pice decocto polline, condylomata, & alia omnia ſedis vitia, quam maxime calido mirabilem in modum curantur. Pulte corpus augetur. [4] Farina, qua chartæ glutinantur, ſanguinem exſcreantibus datur tepida ſorbenda efficaciter.

L X I. Alica res Romana eſt, & non pridem excogirata: alioqui [1] non ptiſanæ potius laudes ſcripliſſent Græci. Nondum arbitror Pompeii Magni ætate in uſu fuiſſe, & ideo vix quidquam de ea ſcriptum ab Aſclepiadis ſchola. [2] Eſſe quidem eximie utilem nemo dubitat, [3] ſive eluta detur ex aqua mulſa, ſive in ſorbitiones decocta, ſive in pultem. [4] Eadem in alvo ſiſtenda torretur: dein favorum cera coquitur, [5] ut ſupra diximus. [6] Peculiariter tamen longo morbo ad rabitudinem redactis ſubvenit, ternis ejus cyathis in ſextarium aquæ ſenſim decoctis, donec omnis aqua conſumatur. Poſtea ſextario lactis ovilli aut caprini addito per continuos dies, mox adjecto melle. Tali ſorbitionis genere emendantur ſyntexes.

L X I I [1] Milio ſiſtitur alvus, diſcutiuntur tormina, in quem uſum torretur ante. [2] Nervorum doloribus, & aliis fervens in ſacco imponitur: neque aliud utilius: quoniam leviſſimum molliſſimumque eſt, & caloris capaciſſimum. Itaque talis uſus ejus eſt ad omnia, quibus calor profuturus eſt. [3] Farina ejus cum pice liquida, ſerpentium & multipedæ plagis imponitur.

L X I I I. [1] Panicum Diocles medicus mel frugum appellavit. [2] Effectus haber, quos milium. In vino potum prodeſt dyſentericis. Similiter his [3] quæ vaporanda ſunt, excalfactum imponitur. Siſtit alvum in lacte caprino decoctum & bis die hauſtum: ſic prodeſt & ad tormina.

L X I V. [1] Seſama trita in vino ſumpta inhibet vomitiones. [2] Aurium inflammationi illinitur, & ambuſtis. [3] Eadem efficit, & dum in herba eſt. [4] Hoc amplius, oculis im-

Notæ.

Sect. LIX. 1. *De polenta .... diximus*] Libro 18. ſect 14.

2. *Locorum ratione.*] Aliter enim Græci polentam, aliter Itali parant, ut dictum eſt loc. cit. Vide Notas & Emendat. num. XV.

3. *Alvum ſiſtit.*] Dioſcor. lib 2. cap. 108. Τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν (κριθῶν) ἄλφιτον κοιλίας ἱστησι, καὶ φλεγμονὰς παρηγορεῖ. Ibi enim ἄλφιτον legi oportere, non ἄλευρον, perſpicuum eſt: quoniam de ἀλεύρῳ ante diſſeruit.

4 *Aut alia refrigerante.*] Menta nimirum urbana humiditatem aliquam ex ſatu cultuque traxit, cum ſit alioqui per ſe, ſilveſtris præſertim, calida, ut docet Galenus, lib. 6. de fac. ſimp med. cap. 7. pag. 176. Et ad ignem ſacrum Apuleius adhibet, pag. 120. Igitur refrigeratrix eſt.

5. *Item ambuſtis ex vino.*] Ex aqua mavult Plinius Valer. lib 3. cap. 36.

Sect. LX. 1. *Farina in pollinem*] Pollen farinæ humore ſubactus Dioſc. lib 2 cap 107. Ἡ δὲ ἐκ τῶν ἀλεύρων ζύμη θερμαντικὴ ἐστὶ καὶ ἑλκτική, &c.

2. *Ideo & cruore*] Ideo & iis qui partes lividas habent ob cruorem ſuffuſum, ſanguinem ea farina ſic extrahit, ut faſcias ipſas tingat, quibus ipſa involvitur.

3. *Imponitur & pedum*, &c] Dioſc. lib. 2. cap. 107. Τὰ ἐν ποσὶ τύλους λεπτύνει, καὶ τὰ ἄλλα φύματα, &c.

4 *Farina, qua charta.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib 2. cap. 107. Plinius Valer. lib. 1. cap. 64. & Marcellus Empir. cap 16 pag. 120.

Sect LXI 1. *Non ptiſanæ potius.*] Alicæ potius, quam ptiſanæ laudes ſcripſiſſent, ſi alicam noſſent Hippocratem Plinius deſignat, quem de ptiſana volumen edidiſſe diximus lib 18. ſect. 15. Plinium nihilominus, tacito viri nomine, reprehendit Galenus, ad eum Hippocratis librum de ptiſana, ſeu de victu in morbis acutis, tom. 12. pag. 14. Τοὺς οἰομένους μηδέπω χόνδρον εἶναι κατὰ τοὺς Ἱπποκράτους χρόνους, &c. *Nam qui alicam Hippocratis temporibus nondum fuiſſe exiſtimant, eorum inſcitiam arguas, tum ex quibuſdam Comicis veteſtioribus qui alicæ meminere, tum etiam ex Hippocrate ipſo, qui in libro de ſalubri victu alicæ mentionem fecit.* &c. Quin & libro de Affectionibus, περὶ παθῶν, tex. 39. alica robuſtior quam ptiſana miliumque dicitur: χόνδρος δὲ, εἰς ἰσχυρότερος κέγχρου. Et tex 42. alicam laudat, ptiſanamque triticeam, χόνδρος καὶ πτισάνη πυρίνη· ταῦτα γὰρ τὰ ῥοφήματα εὐπεπτότερα.

2. *Eſſe quidem .... utilem.*] Et eſſe quidem inde ei nomen Feſtus teſtatur: *Alica enim dicitur, quod alat corpus.*

3 *Sive eluta detur.*] Sive eluatur in aqua mulſa, quæ detur deinde potui: ſive decoquatur & percoletur, ſorbeaturque ei ſuccus: ſive denique in pultem coquatur. Alica & pro tritici genere accipi, ex quo puls, ſorbitiove conficitur; & pro ipſa pulte ac ſorbitione ſolet.

4 *Eadem in alvo.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 18. *Dyſenteriæ compeſcenda: Pulvis fit ex alica, toſta priuſquam detur, in quem ſubigitur cera remiſſa.*

5. *Ut ſupra diximus.*] Sect. 55 ubi de cera: *Datur in ſorbitione dyſentericis: faviſque ipſi in pulte alicæ prius toſta.*

6. *Peculiariter . . . ad tabitudinem.*] Ad tabem & phthiſin. Vide Notas & Emend. num. X V I.

Sect. LXII. 1 *Milio ſiſtitur*, &c.] Hæc totidem fere verbis Dioſc lib. 2 cap. 119. Celſus, lib. 2. cap. 30. *Alvum adſtringit pulticula, vel ex alica, vel ex panico, vel ex milio*, &c.

2. *Nervorum doloribus*] Dioſc loc. cit Φωχθεῖσα δὲ καὶ βαλθεῖσα εἰς σάκκους πυριωμένη, στρόφοις καὶ τοῖς ἄλλοις ἀλγήμασιν ἐστὶ βοήθημα. *torminibus, aliiſque doloribus auxilio eſt.* Hydropicis ſimiliter, teſte Theod. Priſciano, lib. 2. parte 1. cap. 19. Item iſchiadicis, cap. 21.

3. *Farina ejus.*] Plinius Valer lib 3. cap 57.

Sect LXIII. 1. *Panicum .... mel frugum.*] Μελίνην forſan Diocles, a melleo ſapore dictum putavit. Μελίνην enimvero idem eſſe quod panicum, ſive ἔλυμον e Græcis multi dixere, in quibus Galenus, lib. 1. de alim. fac. tom 6. cap. 15. pag. 383. Et Feſtus, verbo *milium.* Alii diverſum a panico genus conſtituunt, in quibus Theophraſtus. Harpocration, verbo Μελίνη. Ἔστι μὲν ἄν τις ὅμοιος κέγχρῳ σπέρματι τῇ μελίνῃ, ὅπερ τινὲς καλοῦσιν ἔλυμον. Θεόφραστος δὲ ἐν ἑβδόμῳ περὶ φυτῶν, ὡς διαφέροντα ταῦτα ἀναγράφει· Κέγχρον, ἢ Μελίνην, ἢ Ἔλυμον.

2. *Effectus habet.*] Dioſc lib. 2. cap. 120. Valet itaque ad ſiſtendam alvum, ad tormina, &c.

3. *Quæ vaporanda.*] Quæ calore fovenda.

Sect. LXIV. 1. *Seſama.*] MSS omnes, ut alias monuimus, *Seſima.*

2. *Aurium inflammationi*, &c.] Dioſc. lib. 2. cap. 121.

3. *Eadem efficit*] Dioſc. loc. cit.

4. *Hoc amplius*] Subintellige, dum in herba eſt, efficit. Dioſc. loc. cit. Ἡ δὲ πόα αὐτῆς ἑψηθεῖσα ἐν οἴνῳ, &c.

ponitur decocta in vino. [5] Stomacho inutilis cibus, & animæ gravitatem facit. [6] Stellionum morſibus reſiſtit. Item hulcetibus, [7] quæ cacoëthe vocant, [8] & auribus, oleum, quod ex ea fit, prodeſſe diximus.

[9] Seſamoïdes a ſimilitudine nomen accepit, grano amaro, ſolio minore. [10] Naſcitur in glareoſis. [11] Detrahit bilem in aqua potum. Semen illinitur igni ſacro: diſcutit panos. [12] Eſt etiamnum aliud ſeſamoïdes Anticyræ naſcens, quod ideo aliqui Anticyricon vocant: [13] cetera ſimile erigeronti herbæ, de qua ſuo dicemus loco: [14] granum ſeſamæ. Datur in vino dulci [15] ad detractiones, quantum tribus digitis capitur, miſcentque ellebori albi unum & dimidium obolum, purgationem eam adhibentes, maxime inſaniæ melancholicæ, comitialibus, podagricis. Et per ſe drachmæ pondere [16] exinanit.

LXV. Hordeum optimum, quod candidiſſimum. Succus decocti in aqua cæleſti digeritur in paſtillos, ut infundatur exhulceratis interaneis & vulvis. [1] Cinis ejus ambuſtis illinitur, & carnibus quæ recedunt ab oſſibus, & eruptionibus pituitæ, muris aranei morſibus. Idem aſperſo ſale ac melle, candorem dentibus, & ſuavitatem oris facit. Eos qui pane hordeaceo utuntur, morbo pedum tentari negant. [2] Novem granis ſi furunculum quis circumducat, ſingulis ter, manu ſiniſtra, & omnia in ignem abjiciat, confeſtim ſanari aïunt. [3] Eſt & herba Phœnicea appellata Græcis, noſtris vero hordeum murinum. Hæc trita e vino pota præclare [4] ciet menſes.

LXVI. [1] Ptiſanæ, quæ ex hordeo fit, laudes uno volumine condidit [2] Hippocrates, quæ nunc omnes in alicam tranſeunt. Contra quanto innocentior [3] alica? [4] Hippocrates tamen ſorbitionis gratia laudavit, quoniam lubrica ex facili hauriretur, quoniam ſitim arceret, quoniam in alvo non intumeſceret, quoniam facile redderetur, [5] & aſſuetis hic ſolus cibus in febri bis die poſſit dari: tantum remotus ab iſtis, qui medicinam fame exercent. [6] Sorbitionem tamen dari totam vetuit, [7] aliudve quam ſuccum ptiſanæ.

NOTÆ.

5. *Stomacho.*] Dioſc. Σήσαμον κακοστόμαχον, καὶ δυσώδες ποιεῖ στόμα, ὅταν ἐν διαμασηθέντος ἐμμείνῃ μεταξὺ τῶν ὀδόντων. *Seſama ſtomacho nocet, & animæ gravitatem facit, ſi quando commanducata dentium commiſſuris inhæſerit.*

6. *Stellionum morſibus.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap 22. *de apum percuſſibus, vel ſcorpionum, ceterorumque ſerpentum: ſeſami folia, vel ipſum tritum, & appoſitum* prodeſt.

7. *Quæ cacoethe.*] Κακοήθη, hulcera maligna, inſanabilia. De hoc hulcerum genere Celſum conſule, lib. 5. cap. 28. tit. *de carcinomate.*

8. *Et auribus oleum.*] Oleum ex ſeſama fieri, dictum eſt lib. 15. ſect. 7. Auribus id auxiliari dicetur inferius, lib. 23. ſect. 49. Quare *dicemus* legi hoc loco forſan ſatius fuerit: ad utrumque enim morbum, qui nunc indicatur, ſeſaminum oleum conceptis ibi verbis commendat: *Seſaminum,* inquit, oleum *aurium dolores ſanat, & hulcera quæ ſerpunt, & quæ cacoethe vocant.*

9. *Seſamoïdes*] Σησαμοειδὲς, iiſdem a Dioſc verbis deſcribitur, lib. 4. cap. 153. Officinis incognitum id grani, ſive ſeminis genus.

10. *Naſcitur in glareoſis.*] Glareoſa arva fere ſaxoſa & ſabuloſa appellantur. Dioſc. loc cit. ἐν τραχέσι dixit.

11. *Detrahit bilem . . . panos.*] Hæc ita fere Dioſc loco cit.

12. *Eſt etiamnum aliud*] De quo Dioſc lib. 4. cap. 152. Σησαμοειδὲς τὸ μέγα ἐν Ἀντικύρᾳ ἑλλέβορον καλοῦσι, διὰ τὸ μίγνυσθαι ἐν ταῖς καθάρσεσι τῷ λευκῷ ἑλλεβόρῳ. *Seſamoïdes magnum Anticyræ elleborum vocant, quoniam in purgationibus candido veratro admiſceatur.* Galeno idcirco, lib. 8. de fac. ſimp. med pag 227. Ἀντικυρικὸς ἑλλέβορος appellatur. Et illud pariter officinis herbariiſque incognitum.

13. *Cetera ſimile.*] Sic Dioſc. loc. cit. Ἔοικε δὲ τοῖς ἠριγέροντι ἢ πηγάνῳ. De erigeronte, ſeu ſenecione dicemus lib. 25. ſect. 106.

14. *Granum ſeſamæ*] Subintellige, ſimile. Vide Notas & Emend. num XVII.

15. *Ad detractiones.*] Ad ejectiones bilis & pituitæ per vomitus & exſcreationes. Dioſc. loc. cit. Καθαίρει ἄνω φλέγμα τε καὶ χολὴν, ὅσον τοῖς τρισὶ δακτύλοις λαβεῖν μετὰ ἑλλεβόρου λευκοῦ τριῶν ἡμιωβόλων, σὺν μελικράτῳ.

16. *Exinanit*] Purgat per alvum, κάτω κοιλίαν.

Sect. LXV. 1. *Cinis ejus.*] Addit Plinius Valer. lib. 3. cap. 36 ex albo ovorum illini

2. *Novem granis.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 32. iiſdem verbis Similis medicina & in cicercula ad verrucas infertus affertur, ſect. 72. ad furunculos ipſos in faba, ſect. 69.

3. *Eſt & herba Phœnicea.*] Ea Dioſcoridi lib 3. cap. 43. Φοῖνιξ appellatur, folio quam hordei breviore & anguſtiore, ſpica lolio ſimili. A Matthiolo recte pingi Anguillara teſtatur, par 14 pag. 259.

4. *Ciet menſes*] E dulci vino pota fortaſſis: nam ex auſtero ſiſtit, ſi Dioſcoridem audimus, loc. cit.

Sect. LXVI. 1. *Ptiſanæ.*] Accipiendum eſt ptiſanæ nomen hoc loco, ut monet Lambinus in Horat. non pro ſucco, qui in potionem præbetur, cujuſmodi hodie fieri & percolari conſuevit ex hordeo cocto, in qua nihil ineſt præter aquam, & hordei cremorem: ſed pro pulte, in qua ſolidæ partes ipſius hordei manent, quæ dentur in cibum, *ou Orge mondé.*

2. *Hippocrates*] Vide quæ diximus lib 18. ſect. 15.

3. *Alica.*] Quæ uti ex hordeo ptiſana, ſic ipſa ex triticea farina concinnatur

4. *Hippocrates tamen.*] Sic MSS Reg. Colb. &c. non *tantum.* Verba nunc Hippocratis hæc ſunt, lib. de victu in morbis acutis, text. 17. pag 13. tom. XI. Πτισάνη μὲν οὖν μοι δοκέει ὀρθῶς προκεκρίσθαι τῶν σιτηρῶν γευμάτων . . . . τὸ γὰρ γλίσχρασμα αὐτῆς λεῖον, καὶ συνεχὲς, καὶ προσηνές ἐστι, καὶ ὀλισθηρὸν, καὶ πλαδαρὸν μετρίως, καὶ ἄδιψον, καὶ εὐέκπλυτον, εἴ τι καὶ τούτου προσδέοι· καὶ οὔτε στύψιν ἔχει, οὔτε ἄραδον κακὸν, οὔτε ἀνοιδίσκεται ἐν τῇ κοιλίῃ· ἀνῴδηκε γὰρ ἐν τῇ ἑψήσει, ὁκόσον πλεῖστον ἐπεφύκει διογκοῦσθαι. *Ptiſana igitur triticeis edulis recte prælata fuiſſe mihi videtur. . . . Cremor enim ejus lævis, continuus, ſuavis, lubricus, & moderate humidus, ſitim reſtinguit: & ſi quid eluı indiguerit, id facile eluitur. neque adſtrictionem habet ullam, neque pravam perturbationem, neque in alvo turgeſcit. Nam in elixatione, quoad maxime intumeſcere potuit, intumuit.*

5. *Et aſſuetis hic ſolus.*] Græca nunc Hippocratis hæc ſunt, textu 19 pag 19. Καὶ τοῖσι μέν γε εἰθισμένοισι δὶς σιτέεσθαι τῆς ἡμέρης, δὶς δοτέον, &c. *Bis die cibum ſumere conſuetis ptiſana danda eſt,* &c. Et text. 6. mane ſumi ac veſpere commode poſſe ait, ab iis potiſſimum qui tota ptiſana uti conſueverunt: ξυμφέρει δὲ τοῖσι τοιούτοισιν ἐπὶ πολὺ, τοῖσιν ὅλῃσι πτισάνῃσι χρεομένοισιν.

6. *Sorbitionem . . . . totam*] Hoc eſt, ptiſanam ſolidam, nec colatam. Ptiſanam enim Hippocrates, textu 30. pag. 25. ſorbitionem & ipſe vocat, ὑπὸ τῶν ῥοφημάτων. Idem & a potu ſorbitionem ſecernit, lib. de vet. med tex. 12. pag 19. ubi ægros ait, quibus ſorbitio gravior eſt, potu contentos eſſe oportere: Ὁκόσοι δὲ μηδὲ τῶν ῥοφημάτων ἐδύναντο κατακρατέειν, ἀφεῖλον καὶ ταῦτα, καὶ ἀφίκοντο ἐς πόματα. Tota ergo cum dicitur, non colata intelligitur: quod & Galenus ipſe admonuit, Comment. 1. ad lib. 1. Hippoc. de ptiſana, pag. 22. tomo XI. [illegible] *Sive totam, ſive hordeaceam, ſive ptiſanam ſimpliciter dixeris, unum & idem his tribus dictionibus ſignificatur, ptiſanam unoquoque non colatam ſignificante. Nam a decoctione ſi quis ipſam colaverit, deinde per ſe cremorem ſeparaverit, illumque dederit: is neque tota ptiſana, neque hordeacea ptiſana, neque ſimpliciter dicta ptiſana uti dicitur, ſed ſolo ptiſanæ cremore.* Vide & textum 46 pag 35. ubi Hippocratis placita egregio ſuo Commentario Galenus illuſtrat. Adde & Commentarium hujus ſecundum, in tex. 19. pag. 49.

7. *Aliudve quam ſuccum.*] Quam cremorem ptiſanæ: τὸ

⁸ Item quamdiu pedes frigidi eſſent, tunc nec potionem dandam. Fit & ex tritico glutinoſior, arteriæque exhulceratæ utilior.

L X V I I. Amylon hebetat oculos, gulæ inutile, ¹ contra quam creditur. ² Item ſiſtit alvum, ³ epiphoras oculorum inhibet, & hulcera ſanat: item puſulas, & fluxiones ſanguinis. Genas duras emollit. ⁴ Datur cum ovo his qui ſanguinem rejecerint. In veſicæ vero dolore, ſemuncia amyli cum ovo, ⁵ & paſſi tribus ovis ſuffervefacta, a balineo. Quin & avenacea farina decocta in aceto nævos tollit.

L X V I I I. Panis hic ipſe, quo vivitur, innumeras pæne continet medicinas. ¹ Ex aqua & oleo aut roſaceo mollit collectiones, ex aqua mulſa duritias valde mitigat. Datur & ex vino ad diſcutienda ² quæ præſtringi opus ſit: & ſi magis etiamnum, ex aceto, adverſus acutas pituitæ fluxiones, quas Græci rheumatiſmos vocant: item ad percuſſa, luxata. Ad omnia autem hæc ³ fermentatus, qui vocatur autopyros, utilior. Illinitur & paronychus, & callo pedum in aceto. ⁴ Vetus aut nauticus panis tuſus, atque iterum coctus, ſiſtit alvum. Vocis ſtudioſis, & contra diſtillationes, ⁵ ſiccum eſſe primo cibo, utiliſſimum eſt. ⁶ Sitanius (hoc eſt, e trimeſtri) ⁷ incuſſa in facie, aut ⁸ deſquamata, cum melle aptiſſime curat. Candidus ægris, aqua calida frigidave madefactus, leviſſimum cibum præbet. ⁹ Oculorum tumori ex vino imponitur. Sic & puſulis capitis, aut adjecta arida myrto. ¹⁰ Tremulis panem ex aqua eſſe jejunis ſtatim a balineis demonſtrant. Quin & gravitatem odorum in cubiculis uſtus emendat: & vini, ¹¹ in ſaccos additus.

L X I X. Auxiliatur & faba. ¹ Namque ſolida fricta, ferventque in acre acetum conjecta, torminibus medetur. ² In cibo freſſa, & cum allio cocta, contra deploratas tuſſes, ³ ſuppurationeſque pectorum, quotidiano cibo ſumitur: & commanducata jejuno ore, etiam ad furunculos maturandos diſcutiendoſve imponitur: ⁴ & in vino decocta, ad teſtium tumores, & genitalium. ⁵ Lomento quoque ex aceto decocto, tumores maturat atque aperit: item ⁶ livoribus, combuſtis medetur. ⁷ Voci eam prodeſſe, auctor eſt M. Varro. ⁸ Fabalium etiam ſiliquarumque cinis, ad coxendices, ⁹ & ad nervorum veteres

N o t æ.

χυλὸν, ſive τὸ ποτὸν μόνον, ἄνευ ῥοφημάτων, ſolum potum ſine ſorbitionibus, hoc eſt, ſine ptiſana ſolida.

8. *Item quamdiu.*] Verba hæc ſunt Hippocratis. text. 45. pag. 34. tom. x I. Ὅταν μὲν οἱ πόδες ψυχροὶ ἔωσι, ἐπισχεῖν χρὴ τὸ ῥόφημα τὸν χυλὸν, μάλιστα δὲ καὶ τοῦ ποτοῦ ἀπέχεσθαι. *Quum pedes frigidi fuerint, ſorbitionis* (ptiſanæ) *exhibitionem prohibere oportet: maxime vero & a poto temperandum eſt.* Ac rurſum: ποδῶν δὲ ψυχρῶν ὄντων, μήτε ποτὸν, μήτε ῥόφημα, μήτ' ἄλλο μηδὲν διδόναι τοιοῦτον, &c.

Sect. L X V I I. 1. *Contra quam creditur*] Recentiores, credo, ævi ſui medicos ſugillat, quos Dioſcorides tamen eſt ſecutus, qui lib. cap. 123. ποιεῖ ἀρτηριῶν τραχύτητας, gulæ, ſive arteriæ, ſive faucium aſperitates lenire amylum ſcribit.

2. *Item ſiſtit alvum.*] Auctor libri de ſimp. med. ad Patern. inter opera Galeni, tom. 13. pag. 984. *Poteſt amylum,* inquit, *leniter ſtringere: propter quod collyriis ad lacrymam facientibus miſcetur, & ad profluvium ventris prodeſſe comprobatur.*

3. *Epiphoras,* &c.] Dioſc. lib 2. cap. 123. Ποιεῖ δὲ πρὸς ὀφθαλμῶν ῥεύματα, καὶ κοιλώματα, καὶ φλυκταίνας. *Efficax eſt contra oculorum fluxiones, cava hulcera, puſulaſque.*

4. *Datur cum ovo.*] Ita recte codex Reg. 2. & Colb. 3. In quibuſdam aliis, *cum opio*, male.

5. *Et paſſi tribus ovis.*] Et paſſi tantumdem, quantum trium ovorum putamine continetur. Vide Notas & Emend. num X V I I I.

Sect. L X V I I I. 1. *Ex aqua mulſa.*] Dioſc. lib. 2. cap. 107. Duritias porro intellige, quales ſunt parotides, de quibus Theod. Priſcianus, lib. 1. cap 8. *Ex pane mundo, cum oleo infuſo, contritoque cataplaſmentur.*

2. *Quæ præſtringi.*] Quæ coerceri opus ſit, ut fluxiones pituitæ, ſeu ῥεύματα.

3. *Fermentatus.*] Qui fermentatus ſit, & ſimul αὐτόπυρος. Hoc eſt, ut Celſus loquitur, lib 2. cap 29 & fermentatus ſimul & cibarius. Meminit panis αὐτοπύρου Athenæus, lib 3. cap. 110 Is eſt, cui nihil furfuris ademptum eſt, teſte Celſo, lib. 2. cap. 18. Cicero, & Celſus cibarium panem tranſtulere.

4. *Vetus aut nauticus.*] Plinius Valer. qui hæc tranſcripſit, navalem panem appellat, lib. 2. cap. 27. Galli Biſcoctum, *Biſcuit.* Habet eadem Dioſcor lib 2. cap 107. Celſus, lib 2. cap. 30. *Contra, alvum adſtringunt, panis ex ſiligine, vel ex ſimila, magis ſi ſine fermento eſt, magis etiam ſi uſtus eſt, intenditurque vis ejus etiam, ſi bis coquitur.*

5. *Siccum eſſe primo cibo*] Julius Capitolinus, in Antonino Pio, pag. 22. *Senex etiam, antequam ſalutatores venirent, panem ſiccum comedit ad ſuſtentandas vires* Panis ſiccus eſt, qui citra potum ſumitur. Id veterum jentaculum fuit. Hinc apud Lucianum, ἀρτοσιτεῖν, jentare.

6. *Sitanius*] Subintellige, panis. Σητάνιος & σητάνειος Græcis, ut diximus, lib 18 ſect. 12.

7. *Incuſſa in facie.*] Percuſſa in facie, inquit Plinius Valer. hæc tranſcribens, lib 3. cap. 47.

8. *Deſquamata.*] Cutem in ſquamæ modum perſtrictam.

9. *Oculorum tumori.*] Plinius Valer. lib 1 cap. 14. Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 10. *de oculorum cauſis: Panes mundos vino ſuffuſos, & cum oleo roſeo tritos, ſæpe oculos liberavi.* Ante hos Celſus, lib. 6. cap. 6. tit. *Ad oculos ſcabros: Succurrit his & arida lippitudini, ſi quis panem ex vino ſubactum ſuper oculum imponit,* &c.

10. *Tremulis.*] Quibus artus tremunt.

11. *In ſaccos.*] Per quos vinum ſaccatur, ſive colatur, ut diximus lib 14. ſect 18 & lib. 18. ſect. 27.

Sect. L X I X. 1. *Namque ſolida.*] Hæc totidem verbis Marcellus Empiricus, cap 27. pag. 196.

2. *In cibo freſſa.*] Hoc eſt, fracta. Græcis, ἔτνος κυάμινον, *puls fabacea.* Vide Voſſ. in Etymol verbo *Frendeo.* Hæc Marcellus Empir. cap 16 pag 118. exſcripſit ad verbum.

3. *Suppurationeſque.*] Quas purulentas exſcreationes interpretor, cum Plinio altero Valer. lib 1. cap 58 *Faba fricta defricta, eaque faba in cibo vel ex melle ſumpta, & tuſſi, & purulentis exſcreationibus medetur.*

4 *Et in vino decocta &c.*] Marcellus Empir. cap. 33. pag. 230. Q. Serenus, cap 37. pag 149.

Et tumidos teſtes Nerea lympha coercet,
Aut faba cum tepidis Baccho decocta fluentis.

Theod. Priſcianus, lib 1. cap. 24. *Faba in vino cocta, aut in melicrato cum melle trita, fervores teſtium vel indignationes curat.*

5. *Lomento quoque.*] Lomentum farina fabacea eſt Hac pariter ex aceto decocta Marcellus Empiricus utitur ad podagram leniendam, cap. 36. pag 246. quoniam educit ſanguinem, & dolorem levat. Q Serenus coriandrum pro aceto ſubſtituit, cap. 41. pag. 151.

Mollis odorato faba jungatur coriandro:
Proderit appoſitum, molitque aperitque tumorem.

6. *Livoribus.*] Ad nigredinem, maculaſque vultus farinam de faba Marcellus Empiricus adhibet, cap. 19. pag. 131.

7. *Voci eam prodeſſe.*] Inde fabarii olim cantores vocati. Rabanus Maurus, lib 2. de inſtit. Cleric. cap. 48 *Antiqui pridie quam cantandum erat, cibis abſtinebant: pallentia tantum legumina cauſa vocis ſumebant unde & vulgo Cantores Fabarii dicti ſunt, Si ergo hoc apud Gentiles tantum ſervandæ vocis cauſa agebatur,* &c. Rabano prævit Iſidorus, lib. 2. de divinis offic. cap. 2. *Antiqui pridie quam cantandum erat, cibis abſtinebant: pſallentes tamen* (ex Rabano malim, *pallenti tantum*) *legumine in cauſa vocis aſſidue utebantur. Unde & cantores apud gentiles fabarii dicti ſunt.*

8 *Fabalium*] Fabalia ſunt fabarum culmi. Stipulas fabales appellat Ovidius, lib 4. Faſtor. verſ. 725.

9. *Et ad nervorum.*] Galenus, lib. 7. de facult. ſimp. med. pag 198.

dolores

dolores [10] cum adipis ſuilli vetuſtate prodeſt. [11] Et per ſe cortices decocti ad tertias ſiſtunt alvum.

L X X. [1] Lens optima, quæ faciliime coquitur, & ea quæ maxime aquam abſorbet. Aciem quidem oculorum obtundit, & ſtomachum inflat: [2] ſed alvum ſiſtit in cibo, magiſque diſcocta cæleſti aqua: eadem ſolvit, minus percocta. [3] Cruſtulas hulcerum rumpit, [4] eaque quæ intra os ſunt, purgat & adſtringit. [5] Collectiones omnes impoſita ſedat, maximeque exhulceratas & rimoſas. [6] Oculorum autem epiphoras cum meliloto, aut coroneo. [7] Contra ſuppurantia cum polenta imponitur. [8] Decoctæ ſuccus ad oris exhulcerationes & genitalium adhibetur: [9] ad ſedem, cum roſaceo aut coroneo. [10] In his, quæ acrius remedium exigant, cum putamine Punici, melle modico adjecto. Ad id demum, ne celeriter inareſcat, adjiciunt & betæ folia. [11] Imponitur & ſtrumis paniſque, vel maturis vel matureſcentibus, ex aceto diſcocta. [12] Rimis ex aqua mulſa: & gangrænis cum Punici tegmine. [13] Item podagris cum polenta, & vulvis, & renibus, [14] pernionibus, [15] hulceribus difficile cicatricem trahentibus. [16] Propter diſſolutionem ſtomachi triginta grana lentis devorantur. [17] In choleris quoque & dyſenteria efficacior eſt in tribus aquis cocta: in quo uſu melius ſemper eam torrere ante, & tundere, ut quam tenuiſſima detur, vel per ſe, vel cum coroneo malo, aut piris, aut myrto, aut intubo erratico, aut beta nigra, aut plantagine. [18] Pulmoni eſt inutilis, & capitis dolori, nervoſiſque omnibus, & felli: [19] nec ſomno facilis: [20] ad puſulas utilis, ignique ſacro, [21] & mammis in aqua marina decocta: [22] in aceto autem duritias & ſtrumas diſcutit. Stomachi quidem cauſa, polentæ modo potionibus inſpergitur. [23] Quæ ſunt ambuſta, aqua ſemicocta curat, poſtea trita, & per cribrum effuſo furfure, mox procedente curatione addito melle. Ex poſca coquitur ad guttura. [24] Eſt & paluſtris lens per ſe naſcens in aqua non profluente, refrigeratoriæ naturæ: propter quod [25] collectionibus illinitur, [26] & maxime podagris, [27] & per ſe, & cum polenta: glutinat & [28] interanea procidentia.

NOTÆ.

10. *Cum adipis ſuilli vetuſtate.*] Hoc eſt, adipe vetuſto. Sic lib. 21. ſect. 74. hulcerum vetuſtatem, pro vetuſta hulceribus dixit. Libro 24. extremo, *Nunc claritas herbarum dicetur*, pro herbis clarioribus. Libro vero 28. ſect 18. obſtetricum nobilitatem pro *nobiles obſtetrices*. Claritates animalium pro *clariora animalia*, ſect. 24 ejus libri.

11. *Et per ſe cortices.*] Fabarum videlicet. Hæc totidem verbis Plinius Valer. lib. 2. cap. 27. & Marcellus Empir. cap. 27. pag 195

Sect. L X X. 1. *Lens optima.*] Quæ tota hac ſectione de ſativa lente referuntur, uſque ad ea verba, *Eſt & paluſtris lens*, totidem ferme verbis exſtant apud Dioſcor. lib 2. cap. 129.

2. *Sed alvum ſiſtit &c.*] Præter Dioſcoridem refert hoc etiam Galenus lib. 1. de alim. fac. cap. 18 pag 323. tomo 6. & lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 238. Plinius quoque Valer. lib. 2. cap 23. aliique. Et priores quidem, detracto cortice diſcoqui accurate jubent, prima aqua inter coquendum effuſa: quod primum illius decoctum alvum ſolvit.

3. *Cruſtulas hulcerum.*] Cruſtam ducere hulcus dicitur, quando ſolidatur. Vide Notas & Emendationes, num. XIX.

4. *Eaque quæ intra os.*] Oris hulcera. Dioſcor. lib. 2. cap. 129. ἰᾶται στοματικὰ ἕλκη. In ſolo Chiffl. cod. *purgat & abſtergit*.

5. *Collectiones.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 25. & Dioſcor. loc. cit.

6. *Oculorum.*] Dioſcor. loc. cit. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 4. *Ad oculorum epiphoras & tumores, ... lenticula cum cotoneis cocta, & una trita adjuvat.*

7. *Contra ſuppurantia.*] Ne tumores ſuppurent. Plinius Valer. lib 3 cap 22. de lente: *Intra ſuppurantia cum polenta decocta imponitur.* Lege, *contra ſuppurantia*. Nam, ut idem admonet, cap. 27. *lens ipſa cum melle impoſita, prohibet ſuppurare.*

8. *Decoctæ ſuccus.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 22.

9. *Ad ſedem.*] Ad ſedis inflammationes, πρὸς φλεγμονὰς δακτυλίου, Dioſcor. lib 2. cap. 129.

10. *In his quæ acrius.*] Scribonius Largus, Compoſ. 234. *Ad veretri tumorem lens ex aqua cocta, & trita, roſaceo oleo mixta prodeſt. Si major tumor erit, mali granati corium ex aqua coctum & tritum, lenticulæ pari pondere admiſcere oportet.*

11. *Imponitur & ſtrumis*] Plinius Valer iiſdem verbis, lib. 3. cap. 27.

12. *Rimis ... gangrænis &c.*] Dioſc. lib. 2. cap. 129.

13. *Item podagris &c.*] Dioſc loc. cit. Παρηγορεῖ δὲ καὶ ποδάγρας σὺν ἀλφίτῳ ἑφθὸν καταπλασσόμενον καὶ καταντλούμενον.

14. *Pernionibus.*] Theod. Priſcianus, lib 1. cap 28. de pernionibus: *Et lenticula cocta & trita cataplaſma proderit.*

15. *Hulceribus difficile.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 25.

16. *Propter diſſolutionem.*] Contra ſubverſionem ſtomachi, διατρεπομένῳ στομάχῳ, Dioſc. loc. cit. cum nempe ſtomachus in vomitiones effunditur.

17. *In choleris quoque.*] Deſcribit hunc morbum Celſus, lib 4. cap 11. *Facienda, inquit, mentio eſt cholera, quia commune id ſtomachi, atque inteſtinorum vitium videri poteſt. Nam ſimul & dejectio & vomitus eſt. præterque hæc, inflatio eſt, inteſtina torquentur, bilis ſupra infraque erumpit ... Ergo eo nomine morbum hunc χολέραν Græci nominarunt &c.* Ἀπὸ τῆς χολῆς deductum nomen putat, qui communis medicorum error a Conſtantino in Lexico confingitur. Ῥεῦμα τῆς κοιλίας fluxionem alvi ſimpliciter nuncupat lib 2. cap. 129. ubi hæc ipſa remedia totidem ferme verbis aſſeruntur.

18. *Pulmoni, &c.*] Dioſcor. ad verbum, loc. cit.

19. *Nec ſomno.*] Quia ſomnia tumultuoſa facit, inquit Dioſcor. loc cit. Ἔστι δὲ δυσόνειρος.

20. *Ad puſulas.*] Puſtulas prohibere lenticulæ farinam cum melle aut vino, auctor eſt Celſus, lib. 5. cap 27. Dioſc. loc. cit. Πρὸς δὲ φλυκταίνας καὶ ἐρυσιπέλατα. De igne ſacro, concinit & alter Plinius Valer lib 3. cap. 34

21. *Et mammis.*] Ad mammas grumoſo, concretoque lacte turgentes, nimiumque diſtentas, πρὸς γαλακτώσεις μαστῶν, καὶ ἀποστήματα.

22. *In aceto autem.*] Cervicis rigorem (opiſthotonon vocant) ita diſcuti, Q. Serenus cecinit, cap 17 pag. 135.

23. *Quæ ſunt ambuſta.*] Explicatius paulo Plinius Valer. lib 3. cap. 36. *Ambuſtis ſanandis: Lens ex aqua ſemicocta imponitur: procedente vero curatione lens cruda conteritur, ejectoque furfure ejus, decoquitur, & ſic imponitur: & poſtea mel admiſcetur* Sic & Theodorus Priſcianus, lib. 1. cap 17. *De uſtione calida, vel ignis.*

24. *Eſt & paluſtris.*] Plinius Valer. ad verbum, lib. 3. cap. 14. & Dioſc. lib. 4 cap 88 Φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων εὑρισκόμενος, ἐπὶ τῶν στασίμων ὑδάτων, βρύον ὂν ὅμοιον φακῷ. *Lens paluſtris in aquis pigris ſtagnantibuſque reperitur, muſcus videlicet lenticulæ ſimilis.* Vidimus in horto Regio, qualis a Dodonæo pingitur, pag. 576 *Lentille d'eau.*

25. *Collectionibus.*] Collectiones videntur humores eſſe ex collecta pituita vel ſanguine, cum inflammatione interdum conjunctæ. Dioſc. loc. cit. inflammationibus mederi lentem paluſtrem dixit, πρὸς πᾶσαν φλεγμονήν. Neque nunc modo, ſed & ſæpius, ubi Plinius *collectiones* habet, œdemata οἰδήματα fere appellantur, hoc eſt, molles tumores, laxioreſque, ac ſine dolore.

26. *Et maxime podagris.*] Plinius Valer. lib 3. cap. 14. & Marcellus Empir. cap 36 pag. 250.

27. *Et per ſe.*] Hoc eſt, ſola

28 *Interanea procidentia.*] Ἐντεροκήλας Græci vocant, deſcenſum inteſtinorum in alterum naturæ locum. Dioſc. loc. cit. Παρηγορεῖ δὲ καὶ ἐντεροκήλας τὰς ἐπὶ παιδίων.

LXXI. [1] Eſt ſilveſtris & eleliſphacos dicta a Græcis, [2] ab aliis ſphacos. Ea eſt ſativa lente levior, & ſolio minore, atque ſicciore, & odoratiore. [3] Eſt & alterum genus ejus ſilveſtrius, odore gravi: hæc mitior. [4] Folia habet cotonei mali effigie, ſed minora & candida, [5] quæ cum ramis decoquuntur. [6] Menſes ciet & urinas: & paſtinacæ ictus ſanat. Torporem autem obducit percuſſo loco. Bibitur cum abſinthio ad dyſenteriam. Cum vino eadem commorantes menſes trahit: abundantes ſiſtit decocto ejus poto. [7] Per ſe impoſita herba vulnerum ſanguinem cohibet. Sanat & ſerpentium morſus. [8] Et ſi in vino decoquatur, pruritus teſtium ſedat. Noſtri, qui nunc ſunt, herbarii eleliſphacon Græce, [9] Latine ſalviam vocant, mentæ ſimilem, canam, odoratam. Partus emortuos ea appoſita extrahunt: item vermes aurium hulcerumque.

LXXII. [1] Cicer & ſilveſtre eſt, foliis ſativo ſimile, odore gravi. Si largius ſumatur, alvus ſolvitur, & inflatio contrahitur, & tormina. Toſtum ſalubrius habetur. [2] Cicercula etiamnum magis in alvo proficit. Farina utriuſque hulcera manantia capitis ſanat, efficacius ſilveſtris. Item comitiales, & jocinerum tumores, & ſerpentium ictus. [3] Ciet menſes & urinas, grano maxime. [4] Emendat & lichenas, & teſtium inflammationes, regium morbum, hydropicos. Lædunt omnia hæc genera exhulceratam veſicam, & renes. Gangrænis utiliora cum melle, & his quæ cacoethe vocantur. [5] Verrucarum in omni genere prima Luna ſingulis granis ſingulas tangunt, eaque grana in linteolo deligata poſt ſe abjiciunt, ita fugari vitium arbitrantes. [6] Noſtri præcipiunt arietinum in aqua cum ſale diſcoquere, ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus urinæ. [7] Sic & calculos pellit, [8] morbumque regium. Ejuſdem foliis ſarmentiſque decoctis, aqua quam maxime calida morbos pedum mollit, & ipſum calidum tritumque illitum. [9] Columbini decocti aqua, horrorem tertianæ & quartanæ minuere creditur. Nigrum autem cum gallæ dimidio tritum, oculorum hulceribus ex paſſo medetur.

LXXIII. [1] De ervo quædam in mentione ejus diximus: nec potentiam ei minorem veteres, quam braſſicæ tribuêre. [2] Contra ſerpentium ictus ex aceto, ad crocodilorum hominumque morſum. [3] Si quis ervum quotidie jejunus edat, lienem ejus abſumi certiſſimi auctores affirmant. [4] Farina ejus varos, ſed & maculas toto corpore emendat. [5] Serpere hulcera non patitur: in mammis efficaciſſimum. [6] Carbunculos rumpit ex vino. [7] Urinæ difficultates, inflationem, vitia jocineris, teneſmon, & [8] quæ cibum non ſentiunt, atropha appellata, toſtum, & in nucis avellanæ magnitudinem melle collectum devoratumque corrigit: item impetigines, ex aceto coctum & quarto die ſolutum. [9] Panos in melle impoſitum ſuppurare prohibet. [10] Aqua decocti perniones & pruritus ſanat fovendo. [11] Quin & univerſo corpori, ſi quis quotidie jejunus biberit, meliorem

Notæ.

Sect. LXXI. 1. *Eſt & ſilveſtris.*] Ex affinitate nominis occaſione ſumpta, de eleliſphaco nunc ſermonem inſtruit, quod lenti ſcilicet, quæ Græcis φακὸς dicitur, proximam habuerit appellationem, σφακός. Nam re forma, dotibuſque, immenſum quantum a lente diſſidet. Herbariis noſtris incognita.

2. *Ab aliis ſphacos.*] Vide Notas & Emendationes, num. XX.

3. *Eſt & alterum genus.*] Perinde officinis, herbariiſque ignotum. Ut nunc *ſilveſtrius*, ſic lib 16. ſect. 50 *ſilveſtriora* dixit.

4. *Folia habet.*] Ita fere Dioſc. loc. cit. de eleliſphaco. Unde perſpicuum eſt non hanc eſſe ſalviam Latinorum, cui folia non ſunt cotonei mali effigie, ſed mentæ potius, ut Plinius recte animadvertit, poſt Cratevam ſcilicet, cujus ſententiam comprobat, tum ipſa experientia, tum etiam Anguillara, part. 12. pag. 201. ubi hæc ſcriptoris Græci verba recitat: φύλλα ἔχει ὅμοια τῷ ἡδυόσμῳ.

5. *Quæ cum ramis.*] Dioſc loc. cit. de eleliſphaco.

6. *Menſes ciet &c.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Per ſe impoſita.*] Dioſc loc. cit.

8. *Et ſi in vino.*] Dioſc. loc. cit.

9. *Latine ſalviam.*] Galli noſtri ſaugiam vocant, *de la Sauge*. Pingitur a Dodonæo, pag. 288.

Sect. LXXII. 1. *Cicer & ſilveſtre.*] Ἄγριος ἐρέβινθος apud Græcos: apud recentiores nullum adhuc certum nomen invenit. Pictum vide apud Dodon. pag 516. Dioſcor. totidem verbis, lib. 2. cap. 126. Γίνεται δὲ ὁ ἄγριος ἐρέβινθος ὅμοιος τοῖς φύλλοις τῷ ἡμέρῳ, ὀσμῇ δριμύς, &c.

2. *Cicercula.*] Cicerculam Plinius pro cicere ſæpe dixiſſe, ipſumque id legumen intellexiſſe, quod ἐρέβινθον Græci vocant, jam ſuperius monuimus, lib. 18 ſect. 83. De ſativi ciceris facultate ad bonam alvum faciendam, Dioſcorides ſuffragatur, loc. cit Ἐρέβινθος ὁ ἥμερος, εὐκοίλιος, &c.

3. *Ciet menſes &c.*] Dioſcor. lib. 2. cap 126.

4. *Emendat.*] Hæc totidem verbis Dioſc. loc cit.

5. *Verrucarum.*] Totidem verbis hæc rurſum Dioſcor. loc. citato.

6. *Noſtri præcipiunt.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 39 *Cicer arietinum*, inquit, *in aqua diſcoquatur cum ſale, & ex ea aqua bibuntur bini cyathi per triduum in difficultate urinæ.* Marcellus Empir. cap 26. pag. 181. *Cicer arietinum in aqua decoquito cum ſale, eamque ſtranguricoſo ad binos cyathos bibendum dato.*

7. *Sic & calculos.*] Plinius Valer loc. cit.

8. *Morbumque regium.*] Plinius Valer loc. cit.

9. *Columbini.*] Ciceris columbini, de quo lib. 18 ſect. 32.

Sect. LXXIII. 1. *De ervo .... diximus.*] Libro 18. ſect. 38.

2. *Contra ſerpentium.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 57 Dioſc. lib. 2. cap. 131. Σὺν οἴνῳ ποθέντα, καὶ ἀσπιδόδηκτα, καὶ ἐχιόδηκτα [illegible].

3. *Si quis ervum.*] Carmine id Q. Serenus expreſſit, cap. 24. pag. 140.

Nonnulli memorant conſumi poſſe lienem,
Ervum ſi ſemper jejuno ſumpſeris ore.

4. *Farina ejus varos.*] Dioſc loc. cit. Vari apud Celſum lib. 6. cap. 5 maculæ ſunt in facie, ut lenticulæ, & ephelides. Plinius lib. 23 ſect. 16. *Vitia cutis in facie, varoſque, & lentigines, & ſugillata emendat, &c.* Vide Notas & Emend. num. XXI.

5. *Serpere hulcera.*] Marcellus Empir. cap 4. pag 45. Plinius Valer lib 3. cap. 22. & Dioſc loc. cit. Vide & Celſum, lib. 5. cap. 28. cit. *de fiſtulis*.

6. *Carbunculos.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 30 Dioſc loc. cit. Theod Priſcianus, lib. 1. cap 18. *de carbunculis. Ervus pulvis cum vino tritus.*

7 *Urinæ &c.*] Hæc pariter Dioſc. loc. cit.

8 *Quæ cibum non ſentiunt.*] Quæ non aluntur cibo. Quæ nutritionem a cibo non ſentiunt. De hac ἀτροφίᾳ nos opportunius, lib. 28. ſect. 33. Dioſcor. loc cit. Ἁρμόζει δὲ καὶ τοῖς ἀτροφοῦσι, καρύου μέγεθος φρυχθὲν ἀναληφθὲν σὺν μέλιτι.

9. *Panos in melle.*] Marcellus Empir. cap 32. pag. 224. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 27. *Panos cum melle &c.*

10. *Aqua decocti.*] Ad verbum Dioſc. loc. cit.

11. *Quin & univerſo.*] Dioſc. loc. cit.

fieri colorem exiſtimant. Cibis idem hominis alienum. [12] Vomitiones movet, alvum turbat, capiti & ſtomacho oneroſum. [13] Genua quoque degravat. Sed madefactum pluribus diebus, miteſcit: [14] bubus jumentiſque utiliſſimum. [15] Siliquæ ejus virides, prius quam induреſcant, cum ſuo caule foliiſque contritæ, capillos nigro colore inficiunt.

LXXIV. [1] Lupini quoque ſilveſtres ſunt, omni modo minores ſativis, præterquam amaritudine. Ex omnibus quæ eduntur, ſicco nulli minus ponderis eſt, nec plus utilitatis. Miteſcunt cinere aut aqua calidis. Colorem hominis frequentiores in cibo exhilarant: amari contra aſpidas valent. [2] Hulcera atra, aridi decorticatique triti, ſuppoſito linteolo, ad vivum corpus redigunt. [3] Strumas, parotidas, in aceto cocti diſcutiunt. [4] Succus decoctorum cum ruta & pipere, vel in febri datur ad ventris animalia pellenda, minoribus triginta annorum: [5] pueris vero impoſiti in ventrem jejuniis proſunt. [6] Et alio genere toſti, & in defruto poti, vel ex melle ſumpti. [7] Iidem aviditatem cibi faciunt, faſtidium detrahunt. [8] Farina eorum aceto ſubacta, papulas prurituſque in balineis illita cohibet, & per ſe ſiccat hulcera. [9] Livores emendat. Inflammationes cum polenta ſedat. [10] Silveſtrium efficacior vis eſt contra coxendicum & lumborum debilitatem. Ex iiſdem decocta lentigines, & foventium [11] cutem corrigunt: [12] ſi vero ad mellis craſſitudinem decoquantur vel ſativi, vitiligines nigras & lepras emendant. [13] Sativi quoque rumpunt carbunculos impoſiti: [14] panos & ſtrumas minuunt, aut maturant, cocti ex aceto: cicatricibus candidum colorem reddunt. [15] Si vero cæleſti aqua diſcoquantur, ſuccus ille ſmegma fit: quo fovere gangrænas, eruptiones pituitæ, hulcera manantia, utiliſſimum. [16] Expedit ad lienem bibere, [17] & cum melle menſtruis hærentibus. Lieni crudi cum fico ſicca triti ex aceto imponuntur. [18] Radix quoque in aqua decocta, urinas pellit. Medentur pecori cum chamæleone herba decocti, [19] aqua in potum collata. Sanat & ſcabiem quadrupedum omnium, in amurca decocti, [20] vel utroque liquore poſtea mixto. Fumus crematorum culices necat.

LXXV. [1] Irionem inter fruges ſeſamæ ſimilem eſſe diximus, & a Græcis eryſimon vocari: [2] Galli velam appellant. [3] Eſt autem fruticoſum, foliis erucæ, anguſtioribus paulo, ſemine naſturtii. [4] Utiliſſimum tuſſientibus cum melle, & in thoracis purulentis exſcreationibus. [5] Datur & regio morbo, & lumborum vitiis, pleuriticis, torminibus, cœliacis. [6] Illinitur vero parotidum & carcinomatum malis. [7] Teſtium ardoribus

NOTÆ.

12. *Vomitiones &c.*] Hæc pariter Dioſc. loc. cit.

13. *Genua quoque.*] Hippocr. lib. 6. Epidem. ſect. 4 textu 23. pag. 490 tom. 9. Ὀροβοφαγέοντες, γονυαλγέες. *Qui ervum comedunt, genuum dolore conflictantur.*

14. *Bubus jumentiſque*] Si elixum apponatur, boves ſaginat, inquit Dioſc. loc. cit. Βοῦς δὲ λιπαίνει ἑφθὸν παρατιθέμενος.

15. *Siliquæ ejus.*] Marcellus Empir totidem verbis, cap 7. pag 48. *Ervi ſiliquæ, priuſquam areſcant, cum foliis & caule ſuo conterentur, & raſo capite, ne capilli nigreſcant, protinus inlinuntur.* Plinius Valer lib 1. cap. 7. *de capillis denigrandis* · *Siliquæ erviæ* (lege, *ervi*) cum ſuis foliis & caulibus *conteruntur, & capiti raſo inlinuntur.*

Sect. LXXIV. 1. *Lupini quoque.*] Sic Dioſc lib. 2. cap. 133. Γίνεται δὲ καὶ θέρμος ἄγριος, ὅμοιος τῷ ἡμέρῳ, ἐξ ... δὲ πικρότερος. Alii μικρότερος. Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 178. Θέρμος ἄγριος πικρότερος, καὶ ἰσχνότερος ... ἡμέρῳ ἐστι, &c.

2. *Hulcera atra.*] Ex vetuſtate, & corruptione. Celſus, lib. 5. cap. 126. *Modo hulcus nigrum eſt, quia caro ejus corrupta eſt, atque vehementius etiam putreſcendo intenditur.* Et paulo ante: *Interdum enim vetuſtas hulcus occupat, inducitur que ei callus, & circum oræ craſſæ livent, &c.* Marcellus Empir. cap. 4. pag 43. *Vetuſtis hulceribus . . . . medetur farina lupini incocti, & ſine cortice, inſperſa cum vino.* Sic pariter Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 18.

3. *Strumas &c.*] Dioſc. lib 2. cap. 132 Plinius Valer. lib 1. cap. 13. & lib. 3. cap. 29. Marcellus Empir. cap. 15. pag. 107.

4. *Succus decoctorum.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 21. Marcellus Empir cap 28 pag. 200. & Dioſc. loc. cit. Præivit his omnibus Celſus, lib. 4. cap. 17. *Si lati ſunt lumbrici, aqua potui dari debet, in qua lupinum decoctum ſit.*

5. *Pueris vero.*] Vide quæ diximus lib. 18. ſect. 36.

6. *Et alio genere.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Iidem aviditatem.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Farina eorum.*] Dioſc. loc. cit. Plinius Valer. lib. 3. cap. 39. & Q. Serenus, cap. 7. de prurigine, & papulis, pag. 129.

Ferventes papulas oleo curato liquenti,
Aut acido Baccho miſcebis farra lupini:
Atque hinc in calido percurres membra lavacro.

9. *Livores.*] Dioſc. Καθαίρει πελιώματα, καὶ φλεγμονὰς πραΰνει σὺν ἀλφίτῳ καὶ ὕδατι.

10. *Silveſtrium.*] Et ſativis nihilominus dos illa quoque communis, teſte Dioſc. lib 2. cap. 132. Σὺν ὄξει δὲ ἰσχιάδας παρηγορεῖ.

11. *Cutem corrigunt*] Dioſc. loc. cit. Καθαίρει τὸ ἀλφὸν χρῶτα. Galenus ſimiliter, loc cit.

12. *Si vero ad mellis.*] Marcellus Empir. cap. 19. pag. 119.

13. *Sativi quoque.*] Dioſcor. loc. cit. Ἀνθρακας ... ῥήσσει.

14. *Panos & ſtrumas.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXII.

15. *Si vero cæleſti.*] Dioſc. & Galenus, locis cit.

16. *Expedit ad lienem.*] Dioſcor & Galenus locis cit. lienoſis aiunt lupini decoctum prodeſſe, cum ruta potum ac pipere.

17. *Et cum melle.*] Adjicit & myrrham præterea Dioſcor. loc cit & ſubdi in peſſo jubet, ... Dioſcoridem ſequitur Galenus loc. cit.

18. *Radix quoque.*] Dioſc. loc. cit.

19. *Aqua in potum.*] Non potu, ſed ablutione tantum, decoctum ejuſmodi prodeſſe pecorum ſcabies tradit Dioſcor. loc. cit

20. *Vel utroque liquore.*] Amurca videlicet, & decocto lupini: non, uti Dalecampio viſum eſt, chamæleonis decocto.

Sect. LXXV. 1. *Irionem . . . . . diximus*] Libro 18. ſect. 22.

2. *Galli velam.*] Ita MSS. Reg Colb &c. tum hoc loco, tum in Indice: non *velarum.* Eſt autem hæc hujus loci ſententia: irionis, quæ inter fruges cenſetur, & a Græcis eryſimon appellatur, naturam ſuperius atque indolem eſſe tractatam: nunc ex affinitate nominis occaſione ſumpta alterum eryſimon explicari, quod herbacei generis eſt, Galli quondam velam appellarunt: e recentioribus nonnulli *Tortelam.* Sic paulo ante ſect. 71. a lente, quæ Græcis φακὸς, ad eleliſphacon ſive φακὸν, orationem tranſtulit.

3. *Eſt autem fruticoſum.*] Iiſdem verbis a Dioſcoride deſcribitur, lib. 2. cap. 188. Pingitur a Dodonæo, pag 702.

4. *Utiliſſimum &c.*] Hæc totidem verbis Dioſcorides loco citato.

5. *Datur & regio &c.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Illinitur &c.*] Dioſcor. loc. cit. & Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 174.

7. *Teſtium &c.*] Dioſc & Galenus, locis cit.

ex aqua, alias cum melle. Infantibus quoque utiliſſimum. Item ſedis vitiis, & articularis morbis, cum melle & fico. [8] Contra venena etiam efficax potum. Medetur & ſuſpirioſis; item fiſtulis, cum axungia veteri, ita ne intus addatur.

LXXVI. [1] Horminum ſemine (ut diximus) cumino ſimile eſt, [2] cetero porro, dodrantali altitudine. Duorum generum: alteri ſemen nigrius, & oblongum. [3] Hoc ad Venerem ſtimulandam, & ad oculorum argema & albugines. Alteri candidius ſemen & rotundius. [4] Utroque tuſo extrahuntur aculei ex corpore, per ſe illito ex aqua: folia ex aceto impoſita, panos per ſe vel cum melle diſcutiunt: item furunculos, [5] priuſquam capita faciant, omneſque acrimonias.

LXXVII. Quin & ipſæ frugum peſtes in aliquo ſunt uſu. [1] Infelix dictum eſt a Virgilio lolium. [2] Hoc tamen molitum ex aceto coctum, impoſitumque, ſanat impetigines; celerius, quo ſæpius mutatum eſt. Medetur & podagris, aliiſque doloribus, ex oxymelite. Curatio hæc a ceteris differt. Aceti ſextario uno dilui mellis uncias duas juſtum eſt: ita temperatis ſextariis tribus, decocta farina lolii ſextariis duobus uſque ad craſſitudinem, calidumque ipſum imponi dolentibus membris. Eadem farina extrahit oſſa fracta.

LXXVIII. [1] Miliaria appellatur herba, quæ necat milium. Hæc trita, & cornu cum vino infuſa, podagras jumentorum dicitur ſanare.

LXXIX. [1] Bromos ſemen eſt ſpicam ferentis herbæ: naſcitur inter vitia ſegetis, avenæ genere: [2] folio & ſtipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes parvulas velut locuſtas habet. Semen utile ad cataplaſmata, [3] atque hordeum, & ſimilia. [4] Prodeſt tuſſientibus ſuccus.

LXXX. [1] Orobanchen appellavimus necantem ervum & legumina: [2] alii cynomorion eam appellant, a ſimilitudine canini genitalis: [3] Cauliculus eſt ſine ſanguine, foliis rubens. [4] Eſtur & per ſe, & in patinis, cum tenera eſt decocta.

LXXXI. Et leguminibus innaſcuntur beſtiolæ venenatæ, quæ manus pungunt, & periculum vitæ afferunt, [1] ſolipugarum generis. Adverſus omnia eadem medentur, quæ contra araneos & phalangia demonſtrantur. Et frugum quidem hæc ſunt in uſu medico.

LXXXII. Ex iiſdem fiunt & potus, [1] zythum in Ægypto, [2] celia [3] & ceria in

NOTÆ.

8. *Contra venena.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. LXXVI. 1. *Horminum ſemine, ut diximus.*] Libro 18. ſect. 22.

2. *Cetero porro.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 145. *Ὅρμινον ἥμερον, φύλλα ἔχει ἐμφερῆ πρασίῳ ἐστὶ φύλλοις. Horminum herba eſt foliis marrubio ſimilis.* Apud ſcriptorem Græcum, quiſquis ille fuerit, a quo hæc Plinius mutuatus eſt, rectius multo *πράσῳ* legit, quam *πρασίῳ* Dioſcorides. Hormini enim folia ſunt arundinaceis propiora, porraceiſque, quam marrubii.

3. *Hoc ad Venerem &c.*] Hæc pariter Dioſcorides loco citato.

4. *Utroque tuſo.*] Dioſc. lib. 3. cap. 145. *Καταπλασθὲν δὲ μεθ' ὕδατος .... καὶ σκόλοπας ἐπισπᾶται.*

5. *Priuſquam capita faciant.*] Priuſquam in capita extuberent, & tubera rotundentur.

Sect. LXXVII. 1. *Infelix a Virgilio.*] Libro 1. Georg. verſ. 153.

Interque nitentia culta
Infelix lolium, & ſteriles dominantur avenæ

Infelix autem lolium appellatur, vel quod infecundum eſt, ut Servius interpretatur, vel quod oculis nocet. Ovidius, lib. 1. Faſtor. verſ. 691.

Et careant loliis oculos vitiantibus agri.

Fulgent lib. de priſco ſermone: *Luſcitioſos dici voluerunt interdiu parum videntes, quos Græci μύωπας vocant. Plautus Miliſte: Mirum eſt lolio victitare te, tam vili tritico.* PA. *Quid jam?* SC. *Quia luſcitioſus. Dicunt enim, quod lolium comedentibus oculi obſcurentur.* Gallis, *de l'yvraie.*

2. *Hoc tamen molitum.*] Dioſc. lib. 2. cap 122.

Sect. LXXVIII. 1. *Miliaria .... quæ necat milium.*] Circumligando ſeſe Officinis incognita.

Sect. LXXIX. 1. *Bromos ſemen eſt.*] Ut Græcis *βρόμος*, ſic avena Latinis gemina eſt: altera ſativa, & eſculenta, quæ inter cerealia non poſtremum obtinet locum: *de l'Avoine:* jumentorum cibus: altera ſponte naſcens ac ſterilis, quæ inter frugum vitia numeratur, deſcribiturque a Dioſc. lib. 4. cap. 140. eadem plane cum ſativa forma, ut recte Anguillara, par. 6. pag. 98.

2. *Folio & ſtipula.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 116. de avena ſativa. *Βρόμος πόα ἐστὶ, πυρῷ ὅμοιος καὶ τοῖς φύλλοις, γόνατα δὲ διειλημμένον· Καρπὸν δὲ ἔχει ἐπ' ἄκρῳ ὥσπερ ἀκρίδας δίποδας, ἐν οἷς τὸ σπέρμα χρήσιμον εἰς καταπλάσματα, ὡς ἡ κριθή. Avena tum culmo, tum etiam foliis triticum imitatur, ſed geniculis diſtinguitur. In cacumine vero dependentes veluti parvulas locuſtas bipedes gerit, in quibus ſemen continetur, æque ut hordeum, ad cataplaſmata utile.* Totum hoc caput de bromo apud Dioſc. ſuppoſititium eſſe ſpuriumque cenſet Anguillara, part. 14. pag. 290.

3. *Atque hordeum.*] Forte, *æque atque hordeum*, ex Dioſc. & ex Galeno, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 165.

4. *Prodeſt.*] Dioſc. loc. cit. *Ὁ δὲ ἐκ τοῦ χυλὸς ῥοφούμενος βήχουσιν ἁρμόζει. Ejus cremor tuſſientibus ſorbitione prodeſt.*

Sect. LXXX. 1. *Orobanchen appellavimus.*] Libro 18. ſect. 44. Vide quæ ibi diximus in Notis.

2. *Alii cynomorion.*] Dioſc. in Nothis, pag. 446. *Ὀροβάγχη, οἱ δὲ κυνομόριον*, &c. Sed a conjectore aliquo inſertam hanc vocem in Dioſcoridis textum inde liquet, quod alia eſt Dioſcoridis, alia Plinii orobanche, quæ & cynomorion appellata eſt, ut antea monuimus, lib. 18. ſect. 44.

3. *Cauliculus eſt*] Eſt & cauliculus ejuſdem nominis, ſine ſanguine, hoc eſt, ſine humore, quia fiſtuloſus, & fragilis, ac ſiccioris naturæ. Hæc vero Dioſcoridis orobanche eſt, quam ille deſcribit, lib. 2. cap. 172 pingit Dodonæus, pag. 543. Vide Notas & Emend. num XXIII.

4. *Eſtur & per ſe.*] Hoc eſt, ſola, ſive cruda. Dioſcor. loc. cit. *Ἀπεσθίεται δὲ καὶ ὠμὸν ὡς λάχανον, ἢ ἐν λοπάδι ὡς ἀσπάραγος ἑψόμενον. Eſtur autem oleris inſtar cruda, & in patinis aſparagi modo decocta.*

Sect. LXXXI. 1. *Solipugarum*] Vide quæ diximus in Notis & Emend. ad librum 8. num. LXXXVIII. & libro ipſo octavo, ſect. 43.

Sect. LXXXII. 1. *Zythum*] Ex hordeo parabatur. Suidas: *Ζῦθος, οἶνος ἀπὸ κριθῆς γινόμενος.* Sic Herod. lib. 2. Euterpe pag 118. num. 77. & Diodor Sicul. lib. 1. Bibl. pag. 31. *Peluſiaci pocula zythi* appellat Columella, lib. 10 de cultu Hortor. pag. 349.

2. *Celia.*] Florus, lib. 2. cap. 18. de Numantinis: *Cum ſeſe prius epulis implevisſent, carnis ſemicrudæ, & celiæ: ſic vocant indigenam ex frumento potionem.* Vide Notas & Emendat. num. XXIV.

3. *Et ceria*] Nomen id Hiſpanicum pariter, ut celia eſt: nec Bivarium audio, qui in Maximi Chron. ann. 516. *cidria* legi putat hic oportere, quæ vox in Gallia potum e pomorum ſucco concinnatum indicat. Quæ parentur e fruge, non e po-

Hiſpania, [4] cerviſia & plura genera in Gallia, aliiſque provinciis: quorum omnium ſpuma cutem feminarum in facie nutrit. Nam quod ad potum ipſum attinet, præſtat ad vini tranſire mentionem, atque a vite ordiri medicinas arborum.

NOTÆ.

nis, potiones, Plinius hoc loco attingit: Nam uti monuit, lib. 14. ſect. 29. *Eſt & occidentis populis ſua ebrietas, fruge madida: pluribus modis per Gallias Hiſpaniaſque, nominibus aliis, ſed eadem ratione.* Idem vero quæ quibus concinnentur e pomis, explicuit lib. 14. ſect. 19.

4. *Cerviſia.*] Vox hæc origine Gallica merito cenſetur a Cambdeno, in Britannia, Voſſioque in Etymol. quos conſule. Nunc vulgus vocat, *de la Biere*: quidam etiamnum vetuſta nomenclatione, *Cervoiſe*.

Digitized by Google

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM XXII.

NATURALIS HISTORIÆ

C. PLINII SECUNDI.

Sect. 3. I. STANS *& in ſicco carpis, quo fruges mundo: ſed culpa non abſit uſu: alioqui fulgentius inſtrui poterat luxuria.*] Totidem plane ſyllabis apicibuſque locum hunc repræſentamus, quot exhibent codices MSS Reg Colb Chiffl. & Voſſianus, teſte Gronovio. Fuit mirifice alioqui divexatus a Criticis. In libris nunc vulgatis legitur, *quod frugi mundos excuſat. His alioqui fulgentibus inſtrui.* Iſtud *frugi mundos* ab Hermolao eſt: *His alioqui fulgentibus*, a Gelenio Pintianus: *carpet frugem, qua mundus ſine culpa non abſit.* Salmaſius in Solin. pag. 171. & 1147. *carpit, quod frugi non ederit, culpa non abnuat: uſu alioqui fulgentium &c.* Gronovius: *Sed culpa non placuiſſe uſus, alioquo frugalius.* Sincerum vas aliud alio incruſtat modo.

Ibid. II. *Interim fortius agetur: auctoritaſque quanta debeatur etiam ſurdis .... herbis perhibebitur.*] Sic reſtituimus ex fide codicum MSS. Reg & Colb. cum prius & vitioſa interpunctio, & corrupta verba ſententiam everterent: *Interim fortius augetur auctoritas: quæ quanta debeatur, &c.*

Sect. 6. III. *Manlio Coſ. cohortibus ſervatis.*] In libris vulgatis, *Manlio Coſ. tribus cohortibus ſervatis.* Manlium Appianus vocat, toto libro de bello Punico: Manilium, Pliniani codices manu exarati: in quibus nec cohortium numerus ſignatur: credo, quod incertus foret: Nam Livius in Epitome, lib. 49. duas dicit: *Obſideri*, inquit, *oppugnarique cœpta eſt Carthago a L. Marcio, M. Manilio Coſſ. In qua oppugnatione cum neglectos ab una parte muros duo Tribuni temere cum cohortibus irrupiſſent, & ab oppidanis graviter cæderentur: a Scipione Africano explicati ſunt.* Appianus, in bello Punico, pag. 42. quatuor. Aurel. Victor, lib. de viris illuſtr. cap. 58. octo: *Tribunus in Africa*, inquit, *ſub M. Manilio Imperatore, cohortes octo obſidione vallatas conſilio & virtute ſervavit, a quibus corona obſidionali aurea donatus.*

Sect. 24. IV. *Radix in oleo non fundit rubentem ſuccum: & hoc ab anchuſa diſcernitur.*] Ita reſtituimus hunc locum, tum ex MSS. Reg. Colb. & Chiffl. tum ita poſtulante ſententia: cum prius perperam legeretur, *Radix oleum non fundit, ſed rubentem ſuccum:* Nam neque oleum anchuſa fundit: nec ſi rubentem ſuccum dat pſeudanchuſa, ab anchuſa diſcernitur.

Ibid. V. *Virus ſerpentium fugat.*] Ita libri vulgati, cum Reg. 3. cod. At Colb. 3. forte ſincerius, *Virus ſerpentes fugat*, ut vox ea, *virus*, non venenum ſerpentium, ſed gravem pſeudanchuſæ odorem ſignificet, qui ſerpentes fuget. Sic idem alibi: *Cujus radix evulſa virus hirci redolet.*

Sect. 37. VI. *Silis effigie.*] In libris hactenus editis, *ſimili effigie.* At quæ ea demum effigies eſt? nam bupreſtis certe, quæ proxime anteceſſit, nota nulla traditur. Mendum indicarunt probatiſſimi codices, Reg. Colb. Thuan. Chiffl. in quibus *ſilis effigie* legitur. Eſt autem ſilis, ſive ſeſelis, ut alibi diximus, forma plane anetho ſimillima, quod ad corymbos ſeu umbellam attinet, quam in cacumine utraque gerunt: id quod Dioſcorides cum Plinio pariter adnotavit, lib. 3. cap. 80. Ἔχει δὲ παραφυάδας ἱκανὰς ὁ καυλὸς, σκιάδια ἐχούσας ὅμοια ἀνήθῳ &c. *Habet vero caulis ipſe agnatas ramulos complures, qui quidem umbellas gerunt anethi ſimiles*, &c. Sive, ut Oribaſii interpres reddidit, lib. 21. pag. 196. *Multas appendices caulis habet, qua umbellas anetho ſimiles ferunt.*

Sect. 47. VII. *Lavantur etiam, ut plumbum, oculorum medicamento.*] Dalecampius, (quoniam ita ſuperis placuit,) medicus, legi jubet, *Linuntur etiam ad plumbum & oculorum medicamenta.* quod nec orationis ſtructura patitur, nec mens ſcriptoris. Lavari plumbum, quod genus metalli notiſſimum eſt, ad oculorum remedia, ipſe Plinius prolixe edocet, lib. 34. ſect. 50. Simili ratione lavari nunc fungos jubet, ad eadem medicamenta: quid planius?

Sect. 49. VIII. *Clavis, qui vulgo morticini appellantur, nitro mixto. Alopecias nitro ante ſubactas replet cum vino, & croco, aut pipere &c.*] Prius legebatur, *Clavis pedum, qui vulgo .... nitro mixto, ante ſubactum. Carnes replet &c.* inſigni medicamentorum perturbatione, & veterum codicum neglectu: in quibus nec vox *pedum* adeſt: nec *carnes*, ſed *alopecias* diſerte legitur. Sic Reg. 2. aliique. De clavis pedum utique paulo poſt traduntur remedia, quæ diverſis locis non forent tractanda, ſi de ipſis nunc ageretur. Sed vox adjecta, *morticini*, non de vulgari genere clavorum, accipi hæc oportere declarat. Alopecias vero quod attinet, Dioſcorides adſtipulatur, lib. 3. cap. 94. Ἀλωπεκίας θεραπεύει, σὺν οἴνῳ καὶ πεπέρει, καὶ ὄξει προσκαταχριόμενος.

Sect. 51. IX. *Item animi humilis & preparci, quod illi dixere micropſychos. Et eſt ratio ſubtilitatis immenſa, a Platone deſcendens, &c.*] Exclamat Salmaſius, in Præfat. Plin. pag. 107. μικροσφύκτους confundi a Plinio, cum μικροψύχοις. Puſilli animi & præparci homines, Græcis vocari μικροψύχους, ut contra liberales & prodigos μεγαλοψύχους. At μικροσφύκτους appellari, quibus minimus eſt venarum ſeu arteriarum, puſilluſque pulſus, ut eſt eorum, quibus animus deficit: Μικρόσφυγμοι medicis dici, indeque μικροσφύκτους, quibus talis eſt. Hoc ante Salmaſium dixerat Cælius Rhodig. lib. 3. cap. 15. pag. 110. At ſubjicit ille deinde, hanc eſſe Dioſcoridis de melicrato, ſeu aqua mulſa, orationem, libro videlicet quinto, cap. 17. Τῷ δ᾽ ἀφεψημένῳ ἐπὶ τῶν μικροσφύκτων καὶ ἀσθενῶν, καὶ βοηθοῦντι. Audiviſſe Plinium ab anagnoſte legi μικροψύχοις, pro μικροσφύκτοις: Eſſe id vero perridiculum, aquam mulſam prodeſſe hominibus animi humilis ac præparci. Alterum hoc convicium Salmaſius, ut Plinio ingereret, a Dalecampio mutuum accepit, nec reddidit tamen, non appellato ejus nomine. Sed lubet de utroque conqueri, & ſane licet. Quid enim? Non poterit impune ac ſine noxa Plinius quædam afferre in medium, quæ Dioſcoridi latuerint? etiamne ſi quempiam alium ſententiæ ſuæ adſtipulatorem habeat? etiamne ſi Platonem? Atqui hujus ipſius placiti auctorem hunc allegat, verbis iis quæ ſtatim ſubnectit: *Et eſt ea ratio*, inquit, ſententiaque, *a Platone deſcendens*, molliri videlicet ac mutari cibo mores, triſtitiamque, luctumque comprimi: neque magis ad corpora, quam ad animos ipſos cibum pertinere. Platoni igitur, non Plinio, ſi jure licet, dicam ſcribant eruditi illi noſtri reprehenſores.

Sect. 53. X. *Mulſi tantum nutrim toleravere, &c.*] In MSS. Reg. Colb. &c *mulſi tantum intrita.* Eſt autem intrita, panis cum vino, mulſove in mortario piſtillis contritus: inde intritæ nomen. Sic libro 9. ſect. 9. *Nec piſcibus tantum, ſed intrita panis e vino ſatiantur.* De cibo autem, hoc eſt, intrita, non mulſo mero intelligendum, ſatis fortaſſis declarat id quod continenter ſubjicitur, *toleravere, neque alio ullo cibo.* Adde Diophanem in Geopon. lib. 15. cap. 7. pag. 417. ita pronunciantem: Οἱ ἐν γήρᾳ μέλιτι μετ᾽ ἄρτου μόνου τρεφόμενοι, ἐπὶ πλεῖστον βιῶσι. *Qui in ſenecta melle cum pane nutriuntur, diutiſſime vivunt.*

Ibid. XI. *Morbum arquatum.*] In MSS. Reg. Colb. Th. Chiffl. *arquatorum morbum* legitur, haud aſpernanda ſane ſcriptura. Nam qui eo morbi genere laborant, *Arquati dicuntur*, inquit Nonius Marcellus, cap. 5. num. 14. *quibus color & oculi virent, quaſi in arqui ſimilitudinem.*

Sect. 58. XII. *Addita reſina & galla.*] Sic libri vulgati, cum Reg. 1. cod. in quo *addita reſina galla* legitur. At in Reg. 2. Th. Chiffl. *reſina Gallica.* Quæ e Gallia Etruriaque convehitur, reſinam in primis commendat Dioſcorides, lib. 1. cap. 92. itemque larignam, quæ ex Gallia Subalpina afferretur: ἀπὸ Γαλλίας καὶ Τυρρηνίας .... καὶ ἀπὸ Γαλατίας τῆς πρὸς ταῖς Ἄλπεσι.

Ibid. XIII. *Vel laterum, vel virilium dolores, cum papavere, aut meliloto, &c.*] In MSS. Reg. 1. 2. & Chiffl. nulla laterum, nulla virilium mentio: ſed *vel aurium* tantum legas. In Colb. 3. *vel virilium* dumtaxat. Eamdem tamen medicinam lateris dolori Dioſcorides adhibet, lib. 2. cap. 108. Σὺν μελιλώτῳ δὲ καὶ ἀκοὴν ἀνωδυνίαν παρέχει ἐπὶ πλευρᾶς ἀλγοῦσι.

Ibid. XIV. *Ad ſtrumas cum pice, & impubis pueri urina, cum oleo. Cum Græco fœno contra tumores præcordiorum.*] Prius legebatur, viciata interpunctione, extrariaque vocula, *pueri urina. Cum oleo & fœno Græco, &c.* Verum & in MSS. Reg. Colb. Th. Chiffl. *cum Græco fœno* legitur, & ſcriptores cetert oleum ad ſtrumas adhibent: ad præcordiorum ſeu inteſtinorum inflationes non adhibent. Marcellus Empiricus, cap. 15. pag. 107. *Farina hordeacea, pix liquida, cum cera & oleo mixta, percoctaque, adjecto pueriſ lotio ſubacta, more em-*

plaſtri impoſita, ſtrumas utiliter ſanat. Dioſc. lib. 2. cap. 108. Μιγνὶ δὲ πίσσῃ ὑγρῇ, ἢ κηρῷ, ἢ ἄρτῳ καὶ τὰς ἀφέρο, καὶ ἐλαίῳ χοιράδας ἀναπεῖθει. Et paulo ante: Καταπλασσόμενοι δὲ ἢ αὐτὸς ἐμπλαστρωτικοὺς ἐστίνας, μετὰ λινοσπέρμου, ἢ τίτανος, ἢ κηρῷ.

Sect. 59. XV. *Locorum ratione*] Ita Reg. 2. & Colbert. cum libris vulgatis, ut opinor, recte, & facili explicatu. In his verbis tamen explanandis Dalecampius cespitavit. In Reg. 2. Thuan. & Chiffl. *medicorum ratione* legitur, haud ita ſincere: ut ſententia ſit, eatenus ibi de polentæ generibus ſuſceptam diſputationem eſſe, quatenus eſſet ad medicorum uſus ſatis.

Sect. 61. XVI. *Ad tabitudinem redactis.*] Etſi paulo inſolentiore verbo uſus auctor videtur, cum tabitudinem pro tabe dixit: ſequi tamen exemplarium vetuſtiorum fidem tutius multo viſum eſt, quam vulgatos & typis excuſos libros imitari, in quibus *ad habitudinem*, aut nulla prorſus, aut admodum impedita ſententia legitur. Reg. 1. 2. Colb. 1. & vet. cod. Dalec. *ad tabitudinem*, diſerte exhibent. Thuanæus, *aut tabitudinem.* Latini tabem dicimus, Græci συντηξιν, de qua diximus ſect. 49. Atque ita ſane ſcripſiſſe Plinium ſuadet alter Plinius Valer. lib. 1. de re med. cap. 62. cui titulum inſcripſit, *Syntexi curandæ: Alica*, inquit, *cyathi tres in paſſi ſextario uno, & aquæ ſextariis ſex conjiciuntur, & ſenſim coquuntur, donec aqua conſumatur: tunc ſuffundunt lactis ovilli aut caprini ſextarium: quo ſubfervefacto fit genus ſorbitionis, qua per ſe primis diebus curationis loco utuntur: procedentibus diebus & mel adjiciunt.* Quæ plane ad verbum a noſtro, ut liquet, auctore mutuatus eſt. Certe ad phthiſin, quæ tabis ſpecies eſt, ſorbitionem ex alica, pulsanare commendat, lib. 3. cap. 22.

Sect. 64. XVII. *Granum ſeſamæ. Datur in vino dulci.*] Prius legebatur, *Granum ſeſamæ datur in vino dulci.* Atqui non ſeſamæ modo, ſed ſeſamoidis remedia tractantur: nec ad purgationes ſeſamæ granum, ſed ſeſamoidis adhibeor. Itaque priores hæ voces, *granum ſeſamæ*, cum ſuperioribus connectendæ: ut ſententia ſit, ſeſamoidis granum eſſe ſimillimum ſeſamæ. Mox nova inſtituta periodo: *Datur*, ſeſamoides ſcilicet, in quo verſatur in præſenti oratio, *in vino dulci*, &c. Sic Dioſcor. lib. 4. cap. 152. de ſeſamoide: Σπέρμα ὅμοιον σησάμῳ, πικρὸν ἐν τῇ γεύσει, ὃ καθαίρει ἄνω φλέγματα καὶ χολήν, &c.

Sect. 67. XVIII. *In veſica vero dolore . . . , paſſi tribus ovis.*] Laborat vehementer Pintianus, ut *tribus obolis*, non *tribus ovis* legatur, libris invitis omnibus. Fruſtra. Paſſi ova tria cum audis, tantumdem paſſi intellige, quantum capiat putamen vacuum ovorum trium. Hanc interpretationem gemina auctoritate fulcimus. Marcelli primum Empirici, cap. 26. pag. 180. *Amyli*, inquit, *ſemunciam terito, atque addito ovum recens, & ejus ovi teſtam ter paſſo impleto: idque poculum diu agitatum, & fervefactum, ſtranguinoſo reverſo a balneis dato: omni eum dolore ac difficultate celeriter abſolves.* Deinde Plinii Valer. lib. 2. cap. 39. *Amyli ſemuncia conteritur, & ovum ejuſque putamen ter impletur paſſo, idque a balneo ſubfervefactum datur adverſum calculi dolorem.*

Sect. 70. XIX. *Cruſtulas hulcerum.*] MSS. Reg. Colb. Chiffl. *Fiſtulas hulcerum.* Plinius Valer. lib. 3. cap. 22. hæc tranſcribens, *fiſtulas* legit. *Fiſtulas hulcerum*, inquit, *lenticula cocta rumpit: eadem collectiones ſedat.* Dioſc. lib. 2. cap. 129. Ἐσχάρας περιρρήσσει, cruſtas ſeu margines hulcerum rumpit.

Sect. 71. XX. *Ab aliis ſphacos.*] Ita ſcribendum, non φακὸς, tum ex Suida, apud quem alphabeti ſeries id certo confirmat: Σφάκος, ait, εἶδος τοῦ ἐλελισφάκου, &c. tum vero ex Plinia-no indice.

XXI. *Farina ejus varos, ſed & maculas toto corpore emendat.*] In libris hactenus editis, interpolatorum magna licentia, *Farina ejus, ut Varro ait, maculas*, &c. In Reg. 1. & Colb. *Farina ejus varro, ſed & maculas.* Sinceram nos ſcripturam, tum ex iis veſtigiis primitivorum codicum, tum ex Plinio Valeriano eruimus, qui totum fere opus ſuum ex Plinianis verbis ac ſententiis concinnavit. Is enim lib. 3. cap. 41. cujus lemma, *Varis tollendis. Farina*, inquit, *ervi ex aqua impoſita ſanantur, & toto corpore macu'æ emendantur.* Sect. 73.

XXII. *Panos & ſtrumas minuunt, aut maturant; cocti ex aceto cicatricibus candidum colorem reddunt.*] Prius legebatur, Sect. 74. mutata interpunctione, *aut maturant. Cocti ex aceto cicatricibus*, &c. Ut ille ex aceto temperandi modus ad poſteriorem ſolum medicinam referendum videretur, non etiam ad ſuperiorem. Contra Dioſcor. lib. 2. cap. 52. Θέρμοι καὶ χοιράδας καταπλάττονται ἐν ὄξει ἑψηθέντες καὶ ... Galenus quoque, lib. 6. de fac. ſimpl. med. pag. 174. ... καὶ χοιράδας καὶ φύματα ... ἐν ὄξει δ' ἑψηθέντες ... &c. Marcellus Empir. cap. 32. pag. 225. *Lupini ex aceto cocti, & ſubacti, & pro emplaſtro adpoſiti, cauſam paniculorum maturant, & minuunt dolorem.* Denique Plinius etiam Valer. lib. 3. cap. 27. *Panis depellendis: Lupinus*, inquit, *ex aceto coctis aut minuunt, aut maturant.* Quod ut ita ſane ſe habeat, & in ſequente pariter remedio ex aceto incoqui nihilominus neceſſe eſt. Plinius Valer. lib. 3. cap. 48. *Ad colorem cicatricibus reddendum: Lupini ex aceto cocti imponuntur.*

XXIII. *Cauliculus eſt ſine ſanguine, foliis rubens.*] Sic Sect. 80. MSS. Reg. Colb. &c. non, ut editi, *Cauliculus eſt ſine foliis, pinguis, rubens.* Folia ſubpinguia, ſubrubrumque caulem orobanchæ pariter Dioſcorides attribuit, lib. 2. pag. 172. Ὀροβάγχη καυλίον ἐστὶν ὑπόπυρρον ... φύλλα ... ὑπολίπαρον, &c.

XXIV. *Celia & ceria in Hiſpania, cervisia & plura genera in* Sect. 82. *Gallia.*] En haud obſcure celiam a cerviſia Plinius diverſam facit: egregie, cum non ſitu magis terrarum Gallia Hiſpaniaque diſſideant, quam hæ potiones duæ. Celia ex frumento concinnatur, Floro teſte, lib. 2. cap. 18. cujus verba retulimus in prioribus Notis, hoc eſt, e tritico, ut Oroſius interpretatur, lib. 5. cap. 7. *Poſtmodum*, inquit, *diu obſidione concluſi Numantini duabus deſubito portis cunctis eruperunt, larga prius potione uſi, non vini, cujus ferax is locus non eſt, ſed ſucco tritici per artem confecto, quem ſuccum a calefaciendo Celiam vocant: ſuſcitatur enim illa ignea vis germinis madefactæ frugis, ac deinde ſiccatur, & poſt in farinam redacta molli ſucco admiſcetur, quo fermentato ſapor auſteritatis, & calor ebrietatis adjicitur.* Oroſium ſequitur Iſidorus, lib. 20. cap. 5. & Papias. Quibus verbis ii non materiam modo celiæ deſignant, ſed & conficiendi modum. At cerviſiæ ex hordeo concinnatur, & ex alia quadam ſimili fruge, quæ propria caret in Latio appellatione, generali modo frumenti nomenclatione ſignant: Belgæ vocant, *de Sucreon.* Tacitus, lib. de more Germanorum: *Potus, humor ex hordeo aut frumento, in quandam ſimilitudinem vini corruptus.* Quare nec Matthæum Silvaticum audio, qui parum ſibi conſtans ita primum, *Celea*, inquit, *potio ex ſucco tritici inebrians*: quod quidem utinam ſolum diceret: At mox inferius, *Celſia, id eſt, cervisia, dicta a calefaciendo.* Nec Joannem Sariſb. Epiſt. 85. celiam cum cerviſia commiſcentem. De cerviſiæ etymo conſulendus, præter jam appellatos, V. Cl. Du-Cangius in Gloſſario.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XXIII.

I. PERACTA cerealium in medendo quoque natura eſt, omniumque quæ ciborum aut florum, odorumve gratia proveniunt [1] ſupina tellure. Non ceſſit his Pomona, parteſque medicas [2] & pendentibus dedit, non contenta protegere, arbotumque [3] alere umbra quæ diximus: immo velut indignata plus auxilii ineſſe his quæ longius a cælo abeſſent, quæque poſtea cœpiſſent. [4] Primum enim homini cibum fuiſſe inde, [5] & ſic inducto cælum ſpectare, paſcique & nunc ex ſe poſſe ſine frugibus.

II. [1] Ergo hercule has in primis dedit vitibus, non contenta delicias etiam, & odores, atque unguenta, [2] omphacio, & œnanthe, ac maſſari, (quæ ſuis locis diximus,) nobiliter inſtruxiſſe. [3] Plurimum, inquit, homini voluptatis ex me eſt. Ego ſuccum vini, liquorem olei gigno. Ego palmas & poma, totque varietates: neque ut tellus, omnia per labores, aranda tauris, terenda areis, [4] deinde ſaxis, ut quando, quantove opere cibi fiant? At ex me parata omnia, [5] nec curvo laboranda, ſed ſeſe porrigentia ultro: & ſi pigeat attingere, etiam cadentia. Certavit ipſa ſecum, pluſque utilitatis cauſa genuit etiam, quam voluptatis.

III. [1] Folia vitium & pampini capitis dolores, inflammationeſque corporum mitigant cum polenta. Folia [2] per ſe ardores ſtomachi ex aqua frigida: cum farina vero hordei, articularios morbos. [3] Pampini triti & impoſiti, tumorem omnem ſiccant. [4] Succus eorum dyſentericis infuſus medetur. [5] Lacryma vitium, quæ veluti gummi eſt, lepras & lichenas, & pſoras nitro ante præparatas ſanat. [6] Eadem cum oleo ſæpius pilis illitis, pſilothri effectum habet, [7] maximeque quam virides accenſæ vites exſudant: qua & verrucæ tolluntur. [8] Pampini ſanguinem exſcreantibus, & mulierum a conceptu [9] defectioni,

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Supina tellure.*] Humi, in ipſa terræ ſuperficie, in qua flores frugeſque adhæreſcere natura voluit: pendere contra in ſublimi arborum fructus, Pomona. *Colles ſupinos* Virgilius, Horatius *Tibur ſupinum* dixit.

2. *Et pendentibus.*] Fructibus ex arbore pendentibus.

3. *Alere umbra quæ diximus.*] Fruges, & ſaxa quæ diximus libro 17. ſect. 18. *Non faſtidenda hæc quoque ſcientia, atque non in ultimis ponenda, quando quibuſque ſatis umbra aut nutrix, aut noverca eſt*, &c.

4. *Primum enim homini.*] Plinius, lib. 12. ſect. 1. *Hinc primum alimenta, harum fronde mollior ſpecus*, &c.

5. *Et ſic.*] Dum cibum ex alto petit, ſurſum oculos tollere hominem Pomona, *culmoque tueri juſſit.*

Sect. II. 1. *Ergo hercule has.*] Partes ſcilicet medicas.

2. *Omphacio*, &c.] De his egimus lib. 12. ſect. 60. & 61.

3. *Plurimum, inquit.*] Pomonam loquentem inducit, omnis pomorum generis Deam.

4. *Deinde ſaxis.*] Molis frumentariis. Virgil. lib. 1. Georg. verſ. 267.

Nunc torrete igni fruges, nunc frangite ſaxo.

5. *Nec curvo laboranda.*] Nec ab homine curvato aranda. Sic *curvus arator* apud Virgilium, Ecl. 3. verſ. 42. Vide Notas & Emend. num. I.

Sect. III. 1. *Folia vitium*, &c.] Hæc pariter tradidit Dioſc. lib. cap. 1. totidem verbis: Ἀμπέλου οἰνοφόρου τὰ φύλλα, καὶ αἱ ἕλικες λεῖαι καταπλασσόμεναι, κεφαλαλγίας πραΰνουσι, φλεγμονὰς τε στομάχου δὲ σὺν ἀλφίτῳ.

2. *Folia per ſe.*] Dioſc. loc. cit. Καὶ καθ' ἑαυτὰ ἐπιτιθέμενα τὰ φύλλα, πραΰνουσι φλεγμονάς τε στομάχου, καὶ καῦσιν.

3. *Pampini.*] Hoc eſt, capreoli, ſive claviculæ, αἱ ἕλικες. Dioſc. loc. cit. De his diximus lib. 17. ſect. 35. num. 25. Satis eleganter Rufinus in præfat. ad librum Judæ: *Ἕλικας vitem dicunt Græci, non tam palmitem, quam illos ramuſculos, vel concinnulos palmitis, quibus ſuccreſcens palmes ipſe, innectere ſe & ſuſpendere ſolet, vel palis, vel quibuſcumque innititur adminiculis, quos capreolos, ut arbitror, appellant agricolæ: quibus nexibus tutus, & ſine lapſus periculo, vel gravatur fructibus palmes, vel vaga proceritate diſtenditur.* Cælius Aurel. lib. 1. chron. cap. 1. de capitis paſſione, quam Græci cephalæam nominant, eleganter *anulos vitis, quos helicas vocant*, appellat.

4. *Succus eorum.*] Plinius Valer. lib. 2. pag. 28. *Dyſenteria compeſcenda: ſuccus pampinorum & vitium clyſterio immittuntur.* Hunc vero ſuccum Dioſc. loc. cit. dyſentericis non infundi tantum clyſtere, ſed & propinari bibendum jubet.

5. *Lacryma vitium.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 5. cap. 1. Τὸ δὲ δάκρυον αὐτῆς ὅμοιον ὂν κόμμι, &c.

6. *Eadem cum oleo.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Maximeque quam virides.*] Subintellige lacrymam, ex antecedentibus, ſeu liquorem, quem accenſa ſarmenta vitium exſudant. Dioſc. loc. cit. Καὶ μάλιστα ὁ ἀπὸ τῶν χλωρῶν καιομένων κλημάτων ἀποφερόμενος ἰχὼρ· ὃς καὶ μυρμηκίας ὑποχριόμενος ἐκβάλλει.

8. *Pampini ſanguinem.*] Hoc eſt, ut diximus, capreoli, claviculæque. Dioſc. loc. cit. Ἀποβρεχθεῖσαι δὲ καὶ αἱ ἕλικες ἐν ὕδατι, καὶ ποθεῖσαι, ὠφελοῦσι δυσεντερικοὺς, καὶ αἱμοπτυϊκούς, καὶ στομαχικούς, καὶ κισσώσας.

9. *Defectioni.*] Dioſcorides κίσσαν vocat: proprieque faſtidium eſt feminarum prægnantium, cum alios atque alios cibos appetunt, guſtatoſque mox reſpuunt.

diluti

diluti potu proſunt. [10] Cortex vitium & folia arida, vulnerum ſanguinem ſiſtunt, ipſumque vulnus conglutinant. Vitis albæ viridis tuſæ ſucco impetigines tolluntur. [11] Cinis ſarmentorum vitiumque & vinaceorum, condylomatis & ſedis vitiis medetur ex aceto: [12] item luxatis & ambuſtis, [13] & lienis tumori, cum roſaceo & ruta & aceto. Item igni ſacro ex vino citra oleum aſpergitur, & intertrigini: & pilos abſumit. Dant & bibendum cinerem ſarmentorum ad lienis remedia aceto conſperſum, ita ut bini cyathi in tepida aqua bibantur; utque qui biberit, in lienem jaceat. Claviculæ ipſæ, quibus repunt vites, tritæ, & ex aqua potæ, ſiſtunt vomitionum conſuetudinem. [14] Cinis vitium cum axungia vetere contra tumores proficit, [15] fiſtulas purgat, mox & perſanat: item nervorum dolores frigore ortos, contractioneſque: contuſas vero partes cum oleo, carnes excreſcentes in oſſibus cum aceto & nitro, ſcorpionum [16] & canum plagas cum oleo. [17] Corticis per ſe cinis combuſtis pilos reddit.

IV. Omphacium qua fieret ratione incipientis uvæ pubertate, in unguentorum loco [1] docuimus. Nunc ad medicinam de eo pertinentia indicabimus. [2] Sanat ea quæ in humido ſunt hulcera, ut oris, tonſillarum, genitalium. Oculorum claritati plurimum confert. Scabritiæ genarum, [3] hulceribuſque angulorum, nubeculis, hulceribus quacumque in parte manantibus, [4] cicatricibus marcidis, [5] oſſibus purulente limoſis. [6] Mitigatur vehementia ejus melle aut paſſo. Prodeſt & dyſentericis, ſanguinem exſcreantibus, anginis.

V. Omphacio cohæret œnanthe, quam vites ſilveſtres ferunt, [1] dicta a nobis in unguenti ratione. [2] Laudatiſſima in Syria, maxime circa Antiochiæ & Laodiceæ montes: & ex alba vite refrigerat, adſtringit, [3] vulneribus inſpergitur, [4] ſtomacho illinitur, [5] utilis urinæ, jocineri, [6] capitis doloribus, dyſentericis. [7] Contra faſtidia obolo ex aceto pota. [8] Siccat manantes capitis eruptiones, efficaciſſima ad vitia quæ ſunt in humidis: [9] ideo & oris hulceribus, & verendis, ac ſedi, cum melle & croco. Alvum ſiſtit. Genarum ſcabiem emendat, oculorumque lacrymationes: ex vino ſtomachi diſſolutionem: ex aqua frigida pota [10] ſanguinis exſcreationes. [11] Cinis ejus ad collyria, & ad hulcera purganda, & paronychia, & pterygia, probatur. Uritur in furno, donec panis percoquatur. [12] Maſſaris odoribus tantum gignitur: omniaque ea aviditas humani ingenii nobilitavit, [13] rapere feſtinando.

VI. Matureſcentium autem uvæ vehementiores nigræ, ideoque vinum ex his minus jucundum: ſuaviores albæ, quoniam e tranſlucido facilius accipitur aër. [1] Recentes ſtomachum, & ſpiritum inflant, alvumque turbant: itaque in febri damnantur, utique largiores. Gravedinem enim capiti, morbumque lethargicum faciunt. [2] Innocentiores, quæ decerptæ diu pependere: qua ventilatione etiam utiles fiunt ſtomacho, ægriſque. [3] Nam & refrigerant leviter, & faſtidium auferunt. CAP. I.

VII. [1] Quæ autem in vino dulci conditæ fuere, caput tentant. Proximæ ſunt penſilibus [2] in palea ſervatæ. [3] Nam in vinaceis ſervatæ, & caput, & veſicam, & ſtomachum

NOTÆ.

10. *Cortex vitium, &c.*] Hæc totidem verbis Plinius Valer. lib. 3. cap. 21.

11. *Cinis ſarmentorum.*] Marcellus Empir. cap 31. pag. 223 & Dioſc lib. 5. cap. 1 iiſdem verbis.

12. *Item luxatis, &c.*] Dioſc loc. cit.

13. *Et lienis tumori, &c.*] Marcellus Empir. cap. 28. pag. 166. Plinius Valer. lib. 2. cap. 18. & Dioſc. loc. cit.

14. *Cinis vitium, &c.*] Marcellus Empir. cap 4. pag 42. & cap 36. pag 250. & Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 9. *de furunculis.*

15 *Fiſtulas, &c.*] Plinius Valer. lib 3. cap. 22.

16. *Et canum plagas.*] &c. Plinius Valer. lib 3 cap 51.

17. *Corticis per ſe, &c.*] Plinius Valer lib. 3. cap 36.

Sect. IV. 1 *Docuimus.*] Lib. 12. ſect 60.

2 *Sanat ea.*] Quæ ex omphacio medicinæ petuntur, tota hac ſectione, omnia fere totidem verbis habet Dioſc. lib 5. cap. 6.

3. *Hulceribus angulorum.*] In angulis oculorum arroſis, ἀποσμώντι κανθῶν. Dioſc loc. cit.

4. *Cicatricibus.*] Deceptum hoc loco Plinium Saracenus in Dioſc. putat affinitate vocum; quod οὐλὴ cicatricem, οὖλον gingivam ſignificat. Eumdemque cum apud ſcriptorem Græcum legiſſet, id quod apud Dioſcoridem exſtat, lib. 5. cap 6. prodeſſe omphacium contra οὖλα ὑγρὰ, hoc eſt, gingivas humore flaccidas, minus caute *marcidas cicatrices*, quas nemo intelligat, interpretatum. At ex alio fonte Plinius fortaſſis hauſit: cicatriceſque marcidas, humida vulnera, ac minus bene coëuntia intellexit.

5. *Oſſibus purulente.*] Vide Notas & Emendationes, num. II.

6. *Mitigatur.*] Ita Reg. 2. & Chiffl. In editis, *frangitur.* Reg. 1. & Colb. *fatigatur.*

Sect. V. 1. *Dicta a nobis.*] Libro 12. ſect. 61.

2. *Laudatiſſima, &c.*] Dioſc. lib. 5. cap. 5.

3. *Vulneribus, &c.*] Dioſc. loc. cit.

4. *Stomacho*] Dioſc. loc. cit. Contra ſtomachi ardores, cum polline polentæ, ac vino illinitur. Πρὸς καυσούμενον στόμαχον καταπλάσσεται σὺν ἀλφίτῳ καὶ οἴνῳ.

5. *Utilis urinæ.*] Sic Dioſc. οὐρητικὴ, ciendæ utilem urinæ prodidit.

6. *Capitis doloribus.*] In capitis doloribus, inquit Dioſc. loc. cit. tam viridis quam ſicca, cum aceto roſaceoque perfunditur.

7. *Contra faſtidia.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Siccat manantes.*] Dioſc. loc. cit.

9. *Ideo & oris.*] Vide Notas & Emend. num. III.

10. *Sanguinis exſcreationes.*] Dioſc. loc. cit.

11. *Cinis ejus, &c.*] Dioſc. loc. cit.

12. *Maſſaris.*] Dictum eſt de maſſari, lib. 12 ſect. 61.

13. *Rapere feſtinando.*] Priuſquam flos in fructum tranſeat. Nam œnanthe quidem colligitur, cum floret: itemque maſſaris quæ in Africa fit: omphacium vero & ex acerba vite conficitur, ut dictum eſt ſuis locis, hoc eſt, lib. 12. ſect. 60. & 61.

Sect. VI. 1. *Recentes ſtomachum.*] Dioſcor. lib. 5. cap. 3. Vide Notas & Emend num. IV.

2. *Innocentiores.*] Dioſc. loc cit. iiſdem verbis.

3 *Nam & refrigerant.*] Dioſc. loc. cit

Sect. VII. 1. *Quæ autem in vino.*] Plinius, lib. 14. ſect. 3. *Conduntur & muſto uvæ, ipſæque vino ſuo inebriantur, &c.* De reliquis uvarum condendarum modis dictum eſt abunde lib. 15. ſect. 18.

2. *In palea ſervatæ.*] Paleales idcirco appellatas a Cælio Aureliano meminimus.

3. *Nam in vinaceis.*] Et has quidem veſicam, caputque tentare: ori tamen eſſe jucundas, Dioſc. ſcribit, lib. 3. cap. 3. Quid ſint vinacea diximus lib. 14. ſect. 3.

infeſtant. [4] Siſtunt tamen alvum, [5] ſanguinem exſcreantibus utiliſſimæ. [6] Quæ vero in muſto fuere, pejorem vim etiamnum habent, quam quæ in vinaceis. [7] Sapa quoque ſtomacho inutiles facit. [8] Saluberrimas putant medici in cæleſti aqua ſervatas, etiamſi minime jucundas: ſed voluptatem earum in ſtomachi ardore ſentiri, & in amaritudine jecoris, felliſque vomitione in choleris: hydropicis, cum ardore febrium ægrotantibus. [9] At in ollis ſervatæ, & os, & ſtomachum, & aviditatem excitant. Paulo tamen graviores exiſtimantur fieri [10] vinaceorum halitu. [11] Uvæ florem in cibis ſi edêre gallinacei, uvas non attingunt.

VIII. Sarmenta earum, in quibus acini fuere, adſtringendi vim habent, efficaciora ex ollis.

IX. [1] Nuclei acinorum eamdem vim obtinent. Hi ſunt qui in vino capitis dolorem faciunt. [2] Toſti tritique ſtomacho utiles ſunt. [3] Inſpergitur farina eorum, polentæ modo, potioni, dyſentericis, & cœliacis, & diſſoluto ſtomacho. Decocto etiam eorum fovere pſoras & pruritum utile eſt.

X. Vinacei per ſe minus capiti aut veſicæ nocent, quam nuclei: mammarum inflammationi triti cum ſale utiles. [2] Decoctum eorum veteres dyſentericos & cœliacos juvat, & potione, & fotu.

XI. [1] Uva theriace, de qua ſuo loco diximus, contra ſerpentium ictus eſtur. [2] Pampinos quoque ejus edendos cenſent, imponendoſque, vinumque & acetum ex his factum auxiliarem contra eadem vim habet.

XII. [1] Uva paſſa, quam aſtaphida vocant, ſtomachum, ventrem & interanea tentaret, niſi pro remedio in ipſis acinis nuclei eſſent: [2] iis exemptis veſicæ utilis habetur: [3] tuſſi, alba utilior. [4] Utilis & arteriæ & renibus: ſicut ex his paſſum privatim e ſerpentibus contra hæmorrhoïda potens. [5] Teſtium inflammationi cum farina cumini, aut coriandri imponuntur: [6] item carbunculis, articulariis morbis, ſine nucleis tritæ cum ruta: fovere ante vino hulcera oportet. [7] Sanant epinyctidas, & ceria: dyſenteriam cum ſuis nucleis. [8] Et in oleo coctæ gangrænis illinuntur cum cortice raphani & melle. [9] Podagris & unguium mobilibus cum panace, & per ſe ad purgandum os caputque, cum pipere commanducantur.

XIII. [1] Aſtaphis agria, ſive ſtaphis, quam uvam taminiam aliqui vocant falſo: [2] ſuum enim genus habet, cauliculis nigris, rectis, foliis labruſcæ: fert folliculos verius, quam acinos, virides, ſimiles ciceri: in his nucleum triangulum. Matureſcit cum vindemia: nigreſcitque: cum taminiæ rubentes norimus acinos, ſciamuſque illam in apricis naſci, hanc non niſi in opacis. [3] His nucleis ad purgationem uti non cenſuerim, propter ancipitem ſtrangulationem: [4] nec ad pituitam oris ſiccandam, fauces enim lædunt. [5] Phthiriaſi

NOTÆ.

4. *Siſtunt tamen.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Sanguinem, &c.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 64. & Dioſc. loc. cit.

6. *Quæ vero in muſto.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Sapa quoque.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Saluberrimas.*] Dioſc. loc. cit.

9. *At in ollis.*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 2. de alim. facult. cap 9 pag. 342.

10. *Vinaceorum halitu.*] Quibus ſcilicet uvæ ſtipantur ollis incluſæ Supra lib. 14. ſect. 3. *Aliæ in ſua tantum continentur anima, ollis fictilibus, & inſuper doliis incluſæ, ſtipata vinaceis circumſudantibus.*

11. *Uvæ florem.*] Simile illud eſt quod ſuperius attulit, lib. 14. ſect 18 de vitis labruſcæ acinis: *Universi numquam matureſcunt: & ſi prius quam tota matureſcat uva, uvaſcla detur gallinaceo generi, faſtidium gignit uvas appetendi.*

Sect. IX. 1. *Nuclei acinorum.*] Dioſc. lib 5. cap. 3. Acini grana ſunt uvarum: nuclei acinis, ſeu granis includuntur.

2. *Toſti tritique.*] Dioſc. loc. cit.

3. *Inſpergitur.*] Dioſc. Φρυγέντα δὲ, καὶ ἀντὶ ἀλφίτου ἐπιπασσόμενα λεῖα, ἁρμόζει δυσεντερικοῖς, καὶ κοιλιακοῖς, καὶ τοῖς τὸν στόμαχον ἀναλελυμένοις.

Sect. X. 1. *Mammarum.*] Dioſc. loc. cit. Τὸ δὲ στέμφυλον αὐτῶν ἀποτεθὲν, καταπλάττεται μεθ' ἁλῶν πρὸς φλεγμονὰς, καὶ σκληρίας, καὶ σπαργῶντας μαστούς. *Reconditi vinacei, inflammatis, praduris, ac lacte turgentibus mammis cum ſale imponuntur.*

2. *Decoctum eorum.*] Dioſc loc. cit.

Sect. XI. 1. *Uva theriace.*] De qua lib. 14. ſect. 22. Quæ de hoc uvæ genere Plinius refert, ea totidem verbis recitat auctor Geopon lib. 4 cap. 7. pag. 107.

2. *Pampinos quoque.*] Nunc pampinos pro foliis accipit: nam Græcus auctor proxime laudatus habet, τὰ φύλλα τῆς ἀμπέλου λειούμενα, καὶ ἐπιτιθέμενα.

Sect XII. 1. *Uva paſſa, quam aſtaphida.*] Hæc totidem fere verbis Dioſc. lib. 5. cap. 4. ubi hanc uvam σταφίδα vocat, quam ceteri Attice ἀσταφίδα. Vide Lexicon Conſtantini.

2. *Iis exemptis.*] Dioſc. loc. cit.

3. *Et tuſſi.*] Dioſc. loc. cit.

4. *Utilis & arteriæ, & renibus.*] Dioſc. loc cit.

5. *Teſtium inflammationi.*] Dioſc. loc. cit. totidem fere verbis: ſed pro coriandri farina, fabarum lomentum adhibet. Idem tamen, lib. 3. cap 71. cum uva paſſa coriandrum teſtium inflammationibus, carbunculiſque auxiliari prodidit.

6. *Item carbunculis, &c.*] Dioſc totidem verbis.

7. *Sanant epinyctidas.*] Vide Notas & Emend. num. V.

8 *Et in oleo .... gangrænis.*] Et his quoque opitulari, ſcribit Dioſc. loc. cit.

9. *Podagris, &c.*] Hæc verbis totidem Dioſc. loc. cit.

Sect. XIII. 1. *Aſtaphis ..... taminiam aliqui vocant falſo.*] Corn. Celſus, tradit ea quæ hic a Plinio reprehenduntur, lib. 3. cap 21. *Uva taminia, quam σταφίδα ἀγρίαν Græci nominant.*

2. *Suum enim genus.* [Suum enim σταφὶς ἀγρία genus habet diverſum a taminia. Deſcribitur illud a Dioſcor lib. 4. cap. 156. Σταφὶς ἀγρία, φύλλα μὲν ἔχει ὅμοια ἀμπέλου ἀγρίας ἐσχισμένα, καυλία, ὀρθὰ, μέλανα .... τὸ δὲ σπέρμα ἐν θυλακίοις χλωροῖς ὥσπερ ἐρεβίνθου, τρίγωνον, &c. Quæ ſunt Plinianis prorſus gemina, pariaque. Pingitur a Dodonæo, pag. 362 In officinis retinet nomen: Gallia pedicularem vocat, *l'Herbe aux poux.* Et vetus illa quidem appellatio eſt, Scribonio quoque Largo agnita, Compoſ. 8. *Ad capitis dolorem: Σταφίδος ἀγρίας, quam herbam pedicularium, quod pediculos necat, quidam appellant*

3. *His nucleis.*] Dioſc. iiſdem verbis, lib 4. cap 156.

4. *Nec ad .... ſiccandam.*] Hoc eſt, trahendam, & exhauriendam. Nam, Dioſcoride teſte, loc. cit plurimam pituitam commanducata trahit: διαμασσώμενον δὲ, φλέγμα ἄγει πλεῖστον.

5. *Phthiriaſi, &c.*] Iiſdem verbis Dioſcor. loc cit Et Theod. Priſcianus, lib. 1. cap 4. *de pediculoſis: Staphidas agriæ uncias II. Sandaracæ uncia una, cum oleo & aceto, poſtquam contriveris, omne corpus perungendum eſt.* Atque inde ſa-

caput & reliquum corpus liberant triti, facilius admixta ſandaracha: [6] item pruritu, & pſoris. [7] Ad dentium dolores decoquuntur in aceto, ad aurium vitia; [8] rheumatiſmum cicatricum, hulcerum manantia. Flos tritus in vino contra ſerpentes bibitur: ſemen enim abdicaverim, propter nimiam vim ardoris. [9] Quidam eam pituitariam vocant, & plagis ſerpentium utique illinunt.

XIV. [1] Labruſca quoque œnanthen fert, ſatis dictam: quæ a Græcis ampelos agria appellatur, ſpiſſis & candicantibus foliis, geniculata, rimoſo cortice: fert uvas rubentes cocci modo, [2] quæ cutem in facie mulierum purgant, [3] & varos: coxendicum & lumborum vitiis tuſæ, cum foliis & ſucco proſunt. Radix decocta in aqua, pota in vini Coï cyathis duobus, [4] humorem alvi ciet: ideo hydropicis datur. Hanc potius crediderim eſſe, quam vulgus uvam taminiam vocat. Uruntur ea pro amuleto: & [5] ad exſpuitionem ſanguinis quoque adhibent, non ultra gargarizationes, [6] & ne quid devoretur, addito, ſale thymo, aceto mulſo. Ideo & purgationibus ancipitem putant.

XV. Eſt huic ſimilis, ſed in ſalictis naſcens: ideo diſtinguitur nomine, cum eóſdem uſus habeat, & ſalicaſtrum vocatur. [1] Scabiem & pruriginem hominum quadrupedumque aceto mulſo trita hæc efficacius tollit.

XVI. [1] Vitis alba eſt, quam Græci [2] ampeloleucen, alii ophioſtaphylon, alii melothron, alii pſilothrum, alii archezoſtin, alii cedroſtin, alii madon appellant. [3] Hujus ſarmenta longis & exilibus internodiis geniculata ſcandunt. [4] Folia pampinoſa ad magnitudinem ederæ, dividuntur ut vitium. Radix alba, grandis, raphano ſimilis initio: [5] ex ea caules aſparagi ſimilitudine exeunt. Hi decocti in cibo alvum & urinam cient. [6] Folia & caules exhulcerant corpus: utique hulcerum phagedænis & gangrænis, [7] tibiarumque tædio cum ſale illinuntur. [8] Semen in uva raris acinis dependet, ſucco rubente, poſtea croci. Novere id qui coria perficiunt: illo enim utuntur. [9] Pſoris & lepris illinitur. [10] Lactis abundantiam facit coctum cum tritico, potumque. [11] Radix numeroſis utilitatibus nobilis, contra ſerpentium ictus trita drachmis duabus bibitur. [12] Vitia cutis in facie, varoſque, & lentigines, & ſugillata emendat, & cicatrices. [13] Eademque præſtat decocta in oleo. [14] Decoctæ datur & comitialibus potus; [15] item mente commotis, & vertigine laborantibus, drachmæ pondere quotidie anno toto. Et ipſa autem largior aliquanto [16] ſenſus purgat. [17] Illa vis præclata, quod oſſa infracta extrahit in aqua,

NOTÆ.

ne pediculariæ appellationem traxit. Nam φθεῖρες, Græcis pediculi ſunt.

6. *Item prurito*, &c.] Dioſc. loc. cit.

7. *Ad dentium*, &c.] Dioſc. loc. cit.

8. *Rheumatiſmum.*] Quid rheumatiſmus cicatricum ſit, nec ſcio ego, nec quiſquam medicorum ſcit. Suſpicor vero apud ſcriptorem Græcum, a quo hæc accepta, legiſſe Plinium, id quod apud Dioſcoridem hodieque exſtat, lib. 4. cap. 156. ἕλκη τὰ ῥευματιζόμενα, hoc eſt, *ulcerum fluxiones*, quas Græci rheumatiſmos vocant: deceptum porro affinitate vocum, οὐλὰς intellexiſſe, quæ vox cicatrices ſonat. Niſi forte, ut diximus ſect. 4. humentia adhuc vulnera intelligit.

9. *Quidam eam pituitariam.*] Quod pituitam, ut dictum eſt, e capite eliciat: quod Galenus confirmat, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 161. Ἀποφλεγματίζει.

Sect. XIV. 1. *Labruſca ... ſatis dictam.*] Libro 12. ſect. 61. Sic quoque fere deſcribitur a Dioſc. lib. 4. pag. 185. Ἄμπελος ἀγρία κλήματα ἀφίησι μακρὰ, ὡς ἄμπελος, ξυλώδη, τραχέα, φλοιορραγοῦντα ..... καρπὸν δὲ βοτρυώδη μικρὸν ὅμοιον, περκαζόμενον ἐρυθρόν. *Sarmenta vitis modo longa emittit, eaque lignoſa, aſpera, & rimoſo cortice ....fructum exiguis uvis ſimilem, atque, ubi maturitatem eſt aſſecutus, rubentem.* Hæc vitis ſilveſtris Dodonæi eſt, pag. 396. ut diximus lib. 21. ſect. 50.

2. *Quæ cutem.*] Maculas a Sole contractas, ceteraſque omnes, hujuſce vitis uva purgari, ſcribit Dioſc. loc. cit.

3. *Et varos.*] Vide Notas & Emend. num. VI.

4. *Humorem alvi.*] Aquas quæ alvo continentur: ὑδραγωγὸς ὑπάρχει, inquit Dioſc. loc. cit. δίδοται δὲ καὶ ὑδρωπικοῖς, *aquoſa purgat: ideo hydropicis datur.* Celſus item, lib. 3. cap. 21. quanquam is uvam taminiam, quam præberi hydropicis præcipit, falſo, ut dictum eſt, σταφίδα ἀγρίαν vocat.

5. *Ad exſpuitionem.*] Contra exſcreationem ſanguinis.

6. *Et ne quid devoretur.*] Ita ut ne quid ſorbeatur ex eo decocto, vel glutiatur.

Sect. XV. 1. *Scabiem.*] Scribonius Largus, Compoſ. 243. *Ad papulas in capite efferveſcentes, vel qualibet parte corporis totius pruriginem, ſtaphis agria trita*, &c. *Item alumen liquidum ex aceto, ſtaphide agria adjecta*, &c.

Sect. XVI. 1. *Vitis alba eſt.*] Ita Dioſc. lib. 4. cap. 184. Ἄμπελος λευκή, οἱ δὲ ὀφιοστάφυλον, οἱ δὲ χελιδόνιον, ἢ μήλωθρον, ἢ ψίλωθρον, ἢ ἀρχέζωστιν, ἢ κέδρωστιν, ἢ μάδον. Habet eadem libelli ejus auctor, qui Kiranidum Kirani falſo inſcribitur, pag. 13. Hippoc. lib. de fiſtul. tex. 6. pag. 686. Τῆς ἀμπέλου τῆς ἀγρίης, ἣν ἔνιοι καλέουσι ψίλωθρον. De cauſa hujus appellationis dicemus lib. 32. ſect. 24. A Dodonæo pingitur, pag. 395. Viſa a nobis in horto Regio: Gallis, *Couleuvrée*.

2. *Ampeloleucen.*] Ἄμπελον λευκὴν, a radicis colore. Ὀφιοστάφυλον, quaſi anguina uva, quod in ſepibus naſcitur, in quibus angues plerumque latent, &c.

3. *Hujus ſarmenta.*] Dioſc. locis cit. & auctor Kiranidum Kirani, pag. 14.

4. *Folia pampinoſa.*] Folia pampinis ſeu claviculis inſtructa tortilibus, ſimilia ederaceis, ſativam vitem imitantur. Dioſc. locis cit. Ταύτης τὰ κλήματα, καὶ τὰ φύλλα, καὶ οἱ ἕλικες, ὅμοια τῆς ἡμέρου ἀμπέλου, &c.

5. *Ex ea caules.*] Dioſc. loc. cit. Ταύτης οἱ ἀπαλοὶ βλαστοὶ κατὰ τὴν πρώτην ἐκβλάστησιν ἐσθιόμενοι, οὖρα κινοῦσι καὶ κοιλίαν.

6. *Folia & caules.*] Hæc totidem verbis Dioſc. loc. cit. & auctor proxime laudatus, pag. 10.

7. *Tibiarumque tædio.*] Totidem putridis hulceribus, καὶ σηπεδονώδεσιν ἕλκεσι, inquit Dioſc. locis cit.

8. *Semen in uva.*] Dioſc. καρπὸν *fructum* dixit: quod Plinius, ut ei ſolemne eſt, ſemen tranſtulit. Καρπὸν δὲ, inquit ille, ἔχει βοτρυώδη, πυῤῥὸν, ᾧ ψιλοῦται τὰ δέρματα. *Fructum gerit racemoſum, rufum, quo coria depilantur.* Sic etiam auctor Kiranidum Kirani, pag. 14.

9. *Pſoris*, &c.] Dioſc. loc. cit. & auctor libri, cui titulus Kiranidum Kirani, pag. 13.

10. *Lactis abundantiam.*] Auctores mox laudati, iiſdem locis.

11. *Radix*, &c.] Totidem verbis Dioſc. loc. cit. & auctor modo laudatus, pag. 13.

12. *Vitia cutis*, &c.] Dioſc. locis cit. & auctor proxime citatus, pag. 12.

13. *Eademque.*] Dioſc. loc. cit.

14. *Decoctæ.*] Radicis videlicet: atque ita ſane Dioſc. loc. cit. & auctor Kiranidum Kirani, pag. 13. *Ad epilepſiam*, inquit, *bibitum* ℨ 1. *per annum quoque die cum oxymelle.*

15. *Item mente*, &c.] Dioſc. loc. cit. & auctor appellatus, pag. 13.

16. *Senſus purgat.*] Vide Notas & Emend. num VII.

17. *Illa vis præclara.*] Dioſc. loc. cit. Ἀνάγει δὲ καὶ ὀστᾶ ἀπολελεπισμένα. Sic etiam auctor Kiranidum Kirani, pag. 9. & 10.

impoſita, ut bryonia: [18] quare quidam hanc albam bryoniam vocant. [19] Alia vero nigra efficacior in eodem uſu cum melle & thure. [20] Suppurationes incipientes diſcutit, veteres maturat & purgat. [21] Ciet menſes & urinam. [22] Eclgma ex ea fit ſuſpirioſis, & contra lateris dolores, vulſis, ruptis. [23] Splenem ternis obolis pota triginta diebus conſumit. [24] Illinitur eadem cum fico & pterygiis digitorum. [25] Ex vino ſecundas feminarum appoſita trahit: [26] & pituitam, drachma pota in aqua mulſa, ſuccus radicis. Colligi debet ante maturitatem ſeminis: [27] qui illitus per ſe & cum ervo, lætiore quodam colore & cutis teneritate mangonizat corpora. Tunditur ipſa radix cum pingui fico, erugatque corpus, ſi ſtatim bina ſtadia ambulentur: alias urit, niſi frigida abluatur. Jucundius hoc idem præſtat nigra vitis: quoniam alba pruritum affert.

XVII. [1] Eſt ergo & nigra, quam proprie bryoniam vocant, alii Chironiam, alii gynæcanthen, aut aproniam, ſimilem priori, præterquam colore. [2] Hujus enim nigrum eſſe diximus. [3] Aſparagos ejus Diocles prætulit veris aſparagis in cibo, urinæ ciendæ, lienique minuendo. In frutectis & arundinetis maxime naſcitur. [4] Radix foris nigra, intus buxeo colore, oſſa infracta [5] vel efficacius extrahit, quam ſupra dicta. [6] Ceterum eidem peculiare eſt, quod jumentorum cervicibus unice medetur. [7] Aiunt ſi quis villam ea præcinxerit, fugere accipitres, tutaſque fieri [8] villaticas alites. Eadem in jumento homineque, [9] flemina, aut ſanguinem, qui ſe ad talos dejecerit, circumligata ſanat. Et hactenus de vitium generibus.

XVIII. Muſta differentias habent naturales has, quod ſunt candida, aut nigra, aut inter utrumque: aliaque, ex quibus vinum fiat, alia ex quibus paſſum: [1] cura differentias innumerabiles facit. In plenum ergo hæc dixiſſe conveniat. [2] Muſtum omne ſtomacho inutile, venis jucundum. [3] A balineis raptim & ſine interſpiratione potum, necat. [4] Cantharidum naturæ adverſatur. Item ſerpentibus, maxime hæmorrhoïdi, & ſalamandræ. Capitis dolores facit, & gutturi inutile: prodeſt renibus, jocineri, & interaneis veſicæ: [5] collævat enim ea. Privatim contra bupreſtim valet. [6] Contra meconium, [7] lactis coagulationem, cicutam, [8] toxica, dorycnium, ex oleo potum, redditumque vomitionibus. Ad omnia infirmius album, jucundius [9] paſſi muſtum, & quod minorem capitis dolorem afferat.

XIX. [1] Vini genera differentiaſque perquam multas expoſuimus, & fere cujuſque proprietates. Neque ulla pars difficilior tractatu, aut numeroſior: quippe cum ſit [2] tardum dictu, pluribus proſit an noceat. Præterea quam ancipiti eventu potu ſtatim auxilium fit, aut venenum? Etenim de natura ad remedia tantum pertinente nunc loquimur. Unum de

NOTÆ.

18. *Quare quidam.*] In quibus eſt Dioſc lib 4. cap 184. & auctor Kiranidum Kirani, pag 8 & 13. Galenus quoque, lib. 6. de fac. ſimpl. med cap. 34. pag. 155.

19. *Alia vero nigra.*] De qua ſect ſeq.

20. *Suppurationes.*] Redit ad vitem albam, cujus dotes abſolvit. Inflammationes diſcutere, ac rumpere abſceſſus ſcribit Dioſc. loc. cit.

21. *Ciet menſes,* &c.] Dioſcor. & Kiranidum auctor, pag. 13.

22. *Eclgma.*] Dioſc. loc. cit. Ἐκλεικτὸν δὲ μετὰ μέλιτος ἐξ αὐτῆς, τοῖς πνιγομένοις, καὶ ἀσθμαίνουσι, καὶ βήσσουσι, πλευρὰν ἀλγοῦσι, καὶ ῥήγμασι, καὶ σπάσμασι δίδοται.

23. *Splenem.*] Dioſc. & Kiranidum auctor, locis cit. Apuleius quoque, cap 66.

24. *Illinitur.*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 155.

25. *Ex vino,* &c.] Dioſcor. loc. cit. Προστεθεῖσα σὺν οἴνῳ, ἔμβρυα καὶ δεύτερα ἐπισπᾶται. *Appoſita, ſive in peſſo ſubdita, partus & ſecundas morantes trahit.* Sic & Kiranidum auctor, pag 13.

26. *Et pituitam.*] Dioſc. loc. cit. Χυλίζεται δὲ ἡ ῥίζα αὐτῆς ἔαρος· πίνεται δὲ σὺν μελικράτῳ ὁ χυλὸς ... ἄγει φλέγμα. *Succus e radice vere exprimitur, qui ex aqua mulſa potus .... pituitam trahit.*

27. *Qui illitus.*] Dioſcor. loc. cit. & auctor Kiranidum, pag. 12.

Sect XVII. 1. *Eſt ergo & nigra.*] De qua Dioſcorides, lib 4. pag. 185. Ἄμπελος μέλαινα, οἱ δὲ βρυωνία μέλαινα, οἱ καὶ χειρώνειον ἄμπελον. Eadem ex Crateva refert Nicandri Scholiaſtes in Theriac. pag 39. Colore tantum ab alba diſcrepat: in Saxonia, Vveſtphalia, Pomerania gignitur, ut Dodonæus teſtatur, pag. 395.

2. *Hujus enim .... diximus.*] Sup ſect.

3. *Aſparagos ejus Diocles.*] Et poſt Dioclem Dioſcorides, lib. 4. cap. 185.

4. *Radix* &c.] Totidem verbis Dioſc. loc. cit.

5. *Vel efficacius.*] At Dioſc. ἧττον μέντοι ἐνεργεῖ, *inefficacius prodeſt.* Dioſcoridem ſequitur Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag 155.

6. *Ceterum eidem*] Dioſc. locis cit.

7. *Aiunt, ſi quis villam ea præcinxerit.*] Ita ſcripſimus ex veſtigiis veterum codicum, pro *cinxerit*, quod eſt inſulſum

8. *Villaticas alites.*] Gallinas videlicet: quibus præterea vitis alba utilis eſt contra pituitam, ut dictum eſt lib 10. ſect. 78.

9 *Flemina.*] Quid flemina ſint, ipſe verbis ſtatim ſubſequentibus aperit. Vide Notas & Emend. num VIII

Sect. XVIII. 1. *Cura.*] Ars, induſtriaque hominum.

2. *Muſtum.*] Vinum novum: unde muſteum vocatur, quidquid novellum, inquit Nonius.

3. *A balineis.*] Dioſc. in Alexiph. cap. 34. Καὶ τὸ ψυχρὸν ὕδωρ ποθὲν ἀθρόον, ἢ ἄκρατος πολὺς, ἢ γλυκὺς οἶνος πολὺς, &c. *Aqua etiam frigida uno hauſtu, ac ſine interſpiratione bibita, aut meracum vinum, paſſumve liberalius hauſtum, præſertim a balneo, aut curſu, & concitatiore quavis exercitatione, ſtrangulatus ac dolores infert.*

4. *Cantharidum.*] Adverſus cantharidas vinum dulce liberalius hauriendum monet Dioſc. in Alexiph. cap. 1.

5. *Collævat*] Læviorem facit veſicam, & magis lubricam. Egimus de hac voce lib. 17. ſect. 35 nota 150. Cave Stephano credas, qui *collevare* putat hic eſſe ἐπικουφίζειν, cum potius ſit ἐπιλειαίνειν.

6. *Contra meconium.*] Scribonius Largus, Compoſ. 180. *Ad opium, ſive meconium: Prodeſt & vini cyathus, & paſſi, & olei cyathus .... Item vinum & acetum pari menſura datum ex aqua mulſa cum roſa ejus menſuræ, ita ut iſta ſubinde cogatur revocare, &c.* Opium, ſive meconium, papaveris viridis ſuccus eſt. Potum facit capitis gravitatem, gelationem, & livorem artuum ... . Præterea ſpirationem impedit, mentem ſoporat, ſenſuſque abalienat, &c. Hæc idem Largus, loc. cit.

7. *Lactis coagul*] Lac potum, ſi in ſtomacho coagulatur, & congelatur, hominem præfocat. Vide Scribon. Largum, Compoſ. 497.

8. *Toxica.*] Toxicum genus eſt veneni nobis haud ſatis exploratum. De dorycnio diximus, lib. 21. ſect. 105.

9. *Paſſi muſtum.*] Vini dulcis muſtum.

Sect. XIX. 1. *Vini genera.*] Lib. 14. ſect. 8. 9. 10.

2. *Tardum dictu.*] Ita libri omnes. Forte, *arduum dictu.*

dando eo volumen Aſclepiades condidit, ab eo cognominatum: qui vero poſtea de volumine illo diſſeruere, innumera. Nos iſta Romana gravitate, artiumque liberalium appetentia, non ut medici, [3] ſed ut judices ſalutis humanæ, diligenter diſtinguemus. De generibus ſingulis diſſerere immenſum & inexplicabile eſt, diſcordibus medicorum ſententiis.

XX. Surrentinum veteres maxime probavere: ſequens ætas Albanum aut Falernum. Deinde alia alii iniquiſſimo genere decreti, quod cuique gratiſſimum, ceteris omnibus pronunciando. [1] Quin, ut conſtarent ſententiæ, quota portio tamen mortalium his generibus poſſet uti? Jam vero nec proceres umquam ſinceris. Eo venêre mores, ut nomina modo cellarum veneant, ſtatimque in lacubus vindemiæ adulterentur. Ergo hercle, mirum dictu, innocentius jam eſt quodcumqne & ignobilius. Hæc tamen facere conſtantiſtime videntur victoriam, [2] quorum mentionem fecimus. Si quis hoc quoque diſcrimen exigit, Falernum nec in novitate, nec in nimia vetuſtate corpori ſalubre eſt. Media ejus ætas a quintodecimo anno incipit. [3] Hoc non rigido potu ſtomacho utile, non item in calido. [4] Et in diutina tuſſi ſorbetur merum utiliter a jejunis: item in quartanis. Nullo æque venæ excitantur. Alvum ſiſtit, corpus alit. [5] Creditum eſt obſcuritatem viſus facere: nec prodeſſe nervis, aut veſicæ. [6] Albana nervis utiliora. [7] Stomacho minus, quæ ſunt dulcia: auſtera vel Falerno utiliora. Concoctionem minus adjuvant: ſtomachum modice implent. [8] At Surrentina nullo modo, nec caput tentant: ſtomachi & inteſtinorum rheumatiſmos cohibent. Cæcuba jam non gignuntur.

XXI. At quæ ſuperſunt Setina, cibos concoqui cogunt. Virium plus Surrentina, auſteritatis Albana, vehementiæ minus Falerna habent. Ab his Statana non longo intervallo abſuerint. [1] Alvo citæ Signinum maxime conducere indubitatum eſt.

XXII. Reliqua in commune dicentur. Vino aluntur vires, ſanguis, colorſque hominum. Hoc quoque diſtat [1] orbis medius, & mitior plaga a circumjectis: quantum illi feritas facit roboris, tantum nobis hic ſuccus. Lactis potus oſſa alit, frugum nervos, aquæ carnes. Ideo minus ruboris eſt in corporibus illis, & minus roboris, contraque labores patientiæ. Vino modico nervi juvantur, copioſiore læduntur: ſic & oculi. Stomachus recreatur: [2] appetentia ciborum invitatur: triſtitia & cura hebetatur: urina & algor expellitur: ſomnus conciliatur. Præterea vomitiones ſiſtit: collectiones extra lanis humidis impoſitis mitigat. Aſclepiades utilitatem vini æquari vix Deorum potentia pronunciavit. Vetus copioſiore aqua miſcetur, magiſque urinam expellit: minus ſiti reſiſtit. Dulce minus inebriat, ſed [3] ſtomacho innatat: auſterum facilius concoquitur. Leviſſimum eſt, quod celerrime inveteratur. [4] Minus infeſtat nervos, quod vetuſtate dulceſcit. [5] Stomacho minus utile eſt pingue, nigrum, ſed corpora magis alit. Tenue & auſterum minus alit, [6] magis ſtomachum nutrit. [7] Celerius per urinam tranſit, tantoque magis capita tentat: hoc & in omni alio ſucco ſemel dictum ſit. [8] Vinum ſi ſit fumo inveteratum inſaluberrimum eſt. Mangones iſta in apothecis excogitavere. Jam & patresfamilias [9] ætatem addi his, quæ per ſe cariem traxere. Quo certe vocabulo [10] ſatis conſilii dedere priſci: quoniam & in materiis cariem fumus erodit: at nos e diverſo fumi amaritudine vetuſtatem indui perſuaſum habemus. Quæ ſunt admodum exalbida, hæc vetuſtate inſalubria fiunt. [11] Quo generoſius vinum eſt, hoc magis vetuſtate craſſeſcit, & in amaritudinem corpori minime utilem coit. Condire eo aliud minus annoſum, inſalubre eſt.

NOTÆ.

3. *Sed ut judices.*] Codices aliqui M S S. *indices.*

Sect. XX. 1. *Quin, ut conſtarent.*] Quamvis conſtarent ſententiæ.

2. *Quorum mentionem fecimus.*] Surrentinum, Albanum, Falernum. In quibus & ætatis differentia eſt.

3. *Hoc non rigido*] Non adeo frigido potu.

4. *Et in diutina.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 58. iiſdem fere verbis.

5. *Creditum eſt*] Credidit Dioſc. lib. 5 cap. 10. Κάκιον ὄψει, ἀμβλυωπίας.

6. *Albana nervis.*] Dioſc. loc. cit. Ἀλβανὸς .... τῷ νευρώδει ἧττον κακωτικός.

7. *Stomacho*] Stomacho minus utilia ex Albanis ea quæ ſunt dulcia. Dioſcor loc. cit. Ὁ δὲ Ἀλβανὸς .... γλυκὺς, ἀφροδισιασμῷ ... πλαδαροί δὲ ὄντες, κακοστόμαχοι.

8. *At Surrentina*] Dioſc. totidem verbis loc cit. Ὁ δὲ Συρρεντῖνος, κακοστόμαχος ... ἧττον κεφαλῆς ἅπτεται.

Sect. XXI. 1. *Alvo citæ.*] Vide quæ diximus in eam rem, lib, 14 ſect. 8.

Sect. XXII. 1. *Orbis medius.*] Zona, ut aiunt, temperata, torridam inter gelidamque media.

2. *Appetentia ciborum.*] Martialis, lib. 5. Epigr. 79.
Poſt hæc omnia forte ſi movebit
Bacchus, quam ſolet, eſuritionem, &c.

3. *Stomacho innatat*] Stomachum inflare στόμαχον πνευματωτικός, dixit Dioſc lib. 5. cap 8.

4. *Minus infeſtat nervos.*] Et renes. Dioſc. lib. 5 cap. 11. Οἱ μὲν οὖν παλαιοί, καὶ γλυκεῖς, ἧττον τοῖς περὶ νεφροὺς ... .

5. *Stomacho.*] Quod pingue eſt, & idem nigrum, ſtomacho minus utile eſt. Dioſc lib. 5 cap 11. Οἱ δὲ παχεῖς καὶ μέλανες κακοστόμαχοι, φυσώδεις· σαρκὸς μέντοι γεννητικοί.

6. *Magis ſtomachum.*] Et Celſus, lib 2. cap. 24. inter ea quæ ſtomacho idonea ſunt, *vinum auſterum* annumerat, *licet jam aſperum ſit.*

7. *Celerius per.*] Hæc pariter Dioſc. lib. 5. cap. 9 & 11. Idcirco fortaſſis hydropicis dari Celſus idem jubet. lib. cap. 21. *vinum auſterum, ſed quam tenuiſſimum.*

8. *Vinum ſi ſit fumo*] Dolia vel apothecas ipſas iis locis ſuperponebant, unde fumum accipere, & vetuſtatem facilius citiuſque mentiri vina poſſent Hinc Venuſinus poeta, lib. 3. Ode 8. laudat *Amphoram fumum bibere inſtitutam.*

9. *Ætatem addi.*] Patres familias *etiam* excogitavere *quemadmodum* adderetur ætas, iis quæ vetuſtatem per ſe *ſine fumo* acquirerent. Vide Notas & Emend. num. IX.

10. *Satis conſilii*] Non eſſe a fumo, ſed ab ipſa vini indole, cariem vetuſtatis exſpectandam.

11. *Quo generoſius &c.*] Vide quæ in eam ſententiam diximus, lib. 14. ſect. 6.

a [12] Sua cuique vino ſaliva innocentiſſima, ſua cuique ætas gratiſſima, hoc eſt, media.

XXIII. Corpus augere volentibus, [1] aut mollire alvum, conducit inter cibos bibere. Contra minuentibus, [2] alvumque cohibentibus, ſitire in edendo, poſtea parum bibere. [3] Vinum jejunos bibere, novitio invento, inutiliſſimum eſt curis, vigoremque animi [4] ad procinctum tendentibus: [5] ſomno vero ac ſecuritatibus jamdudum hoc fuit, quod [6] Homerica illa Helena ante cibum miniſtravit. Sic quoque in proverbium ceſſit, [7] ſapientiam vino obnubilari. [8] Vino debemus homines, quod ſoli animalium non ſitientes bibimus. [9] Aquæ potum interponere utiliſſimum: [10] itemque jugi ſuperbibere. [11] Ebrietatem quidem frigidæ potus extemplo diſcutit.

[12] Meracis potionibus per viginti dies ante Canis ortum, totidemque poſtea ſuadet [13] Heſiodus uti. [14] Merum quidem remedio eſt contra cicutas, coriandrum, aconita, viſcum, meconium, argentum vivum, apes, veſpas, crabrones, phalangia, ſerpentium ſcorpionumque ictus, contraque omnia quæ [15] refrigerando nocent. Privatim contra hæmorrhoïdas, preſteras, fungos. [16] Item contra inflationes, roſioneſque præcordiorum, & quorum ſtomachus in vomitiones effunditur: & ſi venter aut interanea rheumatiſmum ſentiant. [17] Dyſentericis, ſudatoribus, in longa tuſſi, in epiphoris, meracum. At vero cardiacis, in mamma læva merum in ſpongia imponi prodeſt. Ad omnia autem maxime album [18] inveteraſcens. Utiliter etiam fovetur vino calido [19] virilitas jumentis: [20] quo etiam infuſo cornu laſſitudinem auferri aïunt. Simias, quadrupedeſque, quibus digiti ſunt, negant creſcere aſſuetas meri potu.

XXIV. Nunc circa ægritudines ſermo de vinis erit. Saluberrimum [1] liberaliter genitis, Campaniæ quodcumque tenuiſſimum: vulgo vero, quod quemque maxime juverit [2] validum. Utiliſſimum omnibus [3] ſacco viribus fractis. Meminerimus ſuccum eſſe, qui fervendo vires e muſto ſibi fecerit. Miſceri plura genera, omnibus inutile. Saluberrimum, [4] cui nihil in muſta additum eſt: meliuſque, [5] ſi nec vaſis pix affuit. [6] Marmo-

INTERPRETATIO.

a *Sua cuique.*] Suus cuique vino nativus ſapor, *ſine ulla conditura*, ſaluberrimus eſt.

NOTÆ.

12. *Sua .... ſaliva.*] Hoc eſt, ſuus naturalis ſapor, ſine condimento ullo. Hoc enim vocabulo illud expreſſit, quod prolixim Columella, lib. 12. cap. 19. cui titulus eſt, *de pluribus generibus conditurarum, quibus vinum confirmatur: Quæcumque vini nota*, inquit, *ſine condimento valet perennari, optimam eſſe eam cenſemus: nec omnino quidquam permiſcendum, quo naturalis ſapor vini infuſcetur.* Salivam pro guſtu, ſeu ſapore, alii dixere. Perſius, Satyr. 6. verſ. 24.

Turdorum noſſe ſalivam.

Propertius, lib 4 Eleg. 9.

Et Methymnæi Græca ſaliva meri.

Hoc eſt, vini Græci ſapor.

Sect. XXIII 1. *Aut mollire alvum.*] Galenus, Comment. 4. Aphor. 83. tom. 9.

2. *Alvumque cohibentibus.*] Galenus, loc. cit.

3. *Vinum jejunos.*] Vide Notas & Emendationes, num. X.

4. *Ad procinctum.*] Ad bellicam expeditionem, ſive potius ad ſerias res agendas, animum intendentibus.

5. *Somno vero .... hoc fuit.*] Ad ſomnum, inquit, conciliandum, abigendaſque curas, jamdudum in uſu vinum fuit. Adhibuit enim Helena, &c.

6. *Homerica illa.*] Odyſſ. δ'. verſ. 19.

Ἔνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησ' Ἑλένη Διὸς ἐκγεγαυῖα.
Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον, ἔνθεν ἔπινον
Νηπενθές τ', ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.

7. *Sapientiam vino.*] Et eſt in Proverbiis Eccleſiaſticis, duo eſſe quæ ſapientem etiam virum a mente dejiciant, vinum & mulieres. Eccli. XIX. 2.

8. *Vino debemus.*] In MSS. Reg. Colb. Chiffl. *Vino damus.*

9. *Aquæ potum interponere.*] Uſus hac voce Martialis, lib. 1. Epigr. 107.

Interponis aquam ſubinde, Ruſe:
Et ſi cogeris a ſodale, raram
Diluti bibis unciam Falerni.

Et Suetonius in Veſpaſ. cap. 20. *Inediam unum diem per ſingulos menſes interponebat.*

10. *Itemque jugi*] Forte *e jugi*, aqua videlicet, quam poſt compotationem ſuperbibere utiliſſimum ſit: quoniam, ut ſtatim ſubjungitur, ebrietatem frigidæ potus diſcutit. Vide Notas & Emend. num. XI.

11. *Ebrietatem quidem.*] Hanc quidem ſententiam memorabili exemplo Celſus confirmat, in præfatione operis ſui: *Ingenioſiſſimus*, inquit, *ſæculi noſtri medicus, quem nuper vidimus, Caſſius, febricitanti cuidam, & magna ſiti affecto, cum poſt ebrietatem eum premi cœpiſſe cognoſceret, aquam frigidam ingeſſit: qua ille epota, cum vini vim miſcendo fregiſſet, protinus febrem ſomno & ſudore diſcuſſit.*

12. *Meracis potionibus.*] Meracum a mero diſtat omnino: quod merum ſit, cui nihil: meracum, cui aquæ parum admixtum ſit. Tamen meracius bibere dicuntur ii, qui vinum aqua minus diluunt. Celſus, lib. 1. cap 3. *cibum modicum, potiones meracas.* Et infra: *Vinum dilutius pueris, ſenibus meracius.* Iterumque: *Hiemo plus eſſe convenit: minus, ſed meracius bibere.*

13. *Heſiodus.*] Is cum ardet Sirius, tribus aquæ portionibus quartam vini dilutam bibi jubet. Ἔργων, verſ. 594.

Ἔνθα καθεζόμενος, κρῆναι ζέφυρον τρέψαντα πρόσωπα,
Τρὶς δ' ὕδατος προχέειν, τὸ δὲ τέτρατον ἱέμεν οἴνου.

14. *Merum quidem.*] Totidem verbis hæc Dioſc. lib. 5. cap. 21. Quin & canum morſus multo meracoque vino epoto ſanari quidam cenſuere, teſte Celſo, lib. 5. cap 27.

15. *Refrigerando nocent*] Dioſc. loc. cit. *refrigerando nocent:* ὅσα πνίγει, ἢ ἀναιροῦντα, καὶ ψύξει ἀναιρεῖ. Nempe, ut Celſus ait, lib. 5. cap. 27. *Neceſſarium eſt exſorbere potionem meri vini cum pipere, vel quidlibet aliud, quo calor movendus eſt .... Nam maxima pars venenorum frigore interimit.*

16. *Item contra &c.*] Dioſc. ad verbum, loc. cit. Privatim contra cicutam, Scribonius Largus Compoſ. 179. vinum merum quamplurimum caldum commendat. Contra coriandrum, Compoſ. 185. *Coriandrum .... facit raucitatem, & mentem movet. Adjuvari autem debent, qui biberunt, ex vino mero, atque plurimo, &c.*

17. *Dyſentericis, ſudatoribus.*] Dioſc. loc. cit. Καὶ ἱδρῶσι, καὶ διαφορουμένοις ἁρμόζει, μάλιστα δὲ ὁ λευκὸς (οἶνος) καὶ παλαιὸς, καὶ εὐώδης.

18. *Inveteraſcens.*] MSS Reg. Colb. Chiffl. *inveteraſcens.*

19. *Virilitas.*] Genitalia.

20. *Quo etiam infuſo.*] In os. Vide quæ diximus lib. 14. ſect. 28.

Sect. XXIV. 1. *Liberaliter genitis.*] E liberaliore familia genitis, liberaliter educatis, ἐλευθέρως τεθραμμένοις.

2. *Validum.*] Dum is integra valetudine eſt.

3. *Sacco viribus.*] Ut ſacco vires vino frangerent, diximus lib. 14. ſect. 28.

4. *Cui nihil in muſta.*] Non pix, non reſina, non marina aqua. Quæ condiendi cauſa in muſta adderent primo fervore, dictum eſt lib. 14. ſect. 25. In eam rem egregie Columella, lib. 12. cap. 19. pag. 429. *Quæcumque vini nota ſine condimento valet perennari, optimam eam eſſe cenſemus, &c.*

5. *Si nec vaſis.*] Vino condendo dolia picabantur, ut diximus lib. 14. ſect. 25.

6. *Marmore enim.*] Vide quæ dicta ſunt lib. 14. ſect. 24.

re enim, & gypſo, aut calce condita, quis non etiam validus expaverit? [7] In primis igitur vinum marina aqua factum, inutile eſt ſtomacho, nervis, veſicæ. [8] Reſina condita, frigidis ſtomachis utilia exiſtimantur. [9] Non expedire vomitionibus, ſicut neque muſtum, neque ſapa, neque paſſum. Novitium reſinarum nulli conducit. [10] Capitis dolorem & vertigines facit: [11] ab hoc dicta crapula eſt. [12] Tuſſientibus & in rheumatiſmo nominata proſunt. Item cœliacis & dyſentericis, mulierum menſibus. [13] In hoc genere rubrum nigrumve magis conſtringit, magiſque calfacit. Innocentius pice ſola conditum. Sed & picem meminiſſe debemus non aliud eſſe, quam [14] combuſtæ reſinæ fluxum. [15] Hoc genus vini excalfacit, concoquit, purgat: pectori, ventri utile: item vulvarum dolori, ſi ſine febre ſint, [16] veteri rheumatiſmo, exhulcerationi, ruptis, convulſis, vomicis, nervorum infirmitati, inflationibus, tuſſi, anhelationibus, luxatis, in ſuccida lana impoſitum. Ad omnia hæc utilius id, quod ſponte naturæ ſuæ picem reſipit, [17] picatumque appellatur. Helvenaco quoque tamen nimio caput tentari convenit.

Quod ad febrium valetudines attinet, certum eſt non dandum in febre, niſi veteribus ægris: nec niſi declinante morbo. In acutis vero periculis, nullis niſi qui manifeſtas remiſſiones habeant, & has noctu potius: [18] dimidia enim pars periculi eſt noctu, hoc eſt, ſpe ſomni, bibentibus: nec a partu abortuve, nec a libidine ægrotantibus, nec in capitis doloribus, nec quorum acceſſiones cum frigore extremitatum fiant, nec in febri tuſſientibus, nec in tremore nervorumque doloribus, vel faucium, aut ſi vis morbi circa illa intelligatur: nec in duritia præcordiorum, [19] venarum vehementia: neque in opiſthotono, [20] tetano: nec ſingultientibus, nec ſi cum febri [21] dyſpnœa ſit. Minime vero oculis rigentibus, [22] & genis ſtantibus, aut defectis gravibuſque: nec quorum conniventium [23] perlucebunt oculi, palpebriſve non coëuntibus, vel ſi dormientibus hoc idem eveniet: aut ſi cruore ſuffunduntur oculi, [24] vel ſi lemæ in oculis erunt. Minime lingua fungoſa, nec gravi, & ſubinde imperfecta loquentibus: nec ſi urina difficile reddetur, neque expaveſcentibus repente, nec ſpaſticis, aut rurſus torpentibus, nec ſi per ſomnos genitura effundatur.

XXV. [1] Cardiacorum morbo unicam ſpem in vino eſſe certum eſt. Sed id dandum quidam non niſi in acceſſione cenſent, alii non niſi in remiſſione. Illi, ut ſudorem coërceant: hi, quia tutius putant, minuente ſe morbo: quam plurium ſententiam eſſe video. [2] Dari utique non niſi in cibo debet, nec a ſomno: nec præcedente alio potu, hoc eſt, utique ſitienti: nec niſi in deſperatione ſuprema: & viro facilius quam feminæ: ſeni, quam juveni: juveni quam puero: hieme, quam æſtate: aſſuetis potius, quam expertibus. Modus dandi pro vehementia vini: item mixtura. Atque vulgò ſatis putant unum vini cya-

NOTÆ.

7. *In primis..... marina aqua factum.*] Admixta marina aqua, uti dictum fuſius eſt, lib 14. ſect. 10. & 19 Quam varie marina aqua vina factitentur, docet Dioſc. lib. 5 cap. 27. Οἱ δὲ δι' θαλάττης οἶνοι ποικίλως σκευάζονται. Ex mox: Κακοστόμαχοι πάντες καὶ δίψης, &c. Sane omnia ſalſa aliena ſtomacho eſſe Celſus edocet, lib. 2. cap. 25

8. *Reſina condita.*] Dioſc lib. 5. cap. 9. Οἱ δὲ διὰ πίσσης ἢ ῥητίνης ποιούμενοι οἶνοι, θερμαντικοὶ καὶ πεπτικοί. *Picata vina aut reſinata excalfaciunt, & concoctionem adjuvant.* Et Celſus inter eas res quæ ſunt ſtomacho idoneæ, vinum reſinatum annumerat, lib. 2. cap. 24. & lib. 4. cap 5.

9. *Non expedire.*] Dioſcor. loc. cit. Ἄθετοι δὲ τοῖς ἐμετικοῖς.

10. *Capitis dolorem.*] Dioſcor. lib 5. cap. 43. de vino reſinato: Κεφαλαλγεῖς καὶ σκοτωματικοί.

11. *Ob hoc dicta crapula*] Inde, inquit, & reſinæ flori, quo muſta condiuntur, crapula nomen eſt, ut diximus lib. 14. ſect. 25. & ebrietati quam vina reſinata faciunt, ut Latinum crapula, ita κραιπάλη Græcum eſt, διὰ τὸ τὸ κάρα πάλλειν, quaſi caput vibret.

12. *Tuſſientibus .... nominata.*] Reſina condita, muſtum, ſapa, paſſum. De reſinato, in primis Dioſcor. loco citato. Κατάρροις χρονίοις, καὶ βηξὶν ἁρμόζουσι· κοιλιακοῖς, δυσεντερικοῖς, ὑδρωπικοῖς, καὶ ῥοϊκαῖς γυναιξί.

13. *In hoc genere*] Dioſc lib. 5. cap. 43.

14. *Combuſta reſina fluxum.*] Igne expreſſæ reſinæ fluxum: ut diximus lib. 14. initio ſect. 25.

15. *Hoc genus vini &c.*] Et has vini picati dotes Dioſcorides quoque refert, loco cit totidem fere verbis

16. *Veteri rheumatiſmo.*] Χρονίοις ῥεύμασι, καὶ ἑλκώσεσι ταῖς ἐν βάθει. *Vetuſtis fluxionibus, & exhulcerationibus profundis.* Ῥευματισμὸς fluxus eſt mali ac noxii humoris.

17 *Picatumque.*] Egimus de eo lib. 14. ſect. 3. Allobrogicum appellat & eodem libro, ſect. 4 Plinius, & ſimiliter Celſus, lib 4. cap 5. atque in reſolutione ſtomachi hoc vini genus in primis commendat.

18. *Dimidia enim*] Dimidio levius periculum eſt.

19. *Venarum vehementia.*] Concitatiore venarum pulſu.

20. *Tetano*] Celſus, lib 2 cap. 1. *Frigus modo nervorum diſtentionem, modo rigorem infert. illud σπασμός, hoc τέτανος Græce nominatur.* Et lib. 4 cap 3. ſtatim initio: *Neque alius importunior, acutiorque morbus eſt, quam is qui quodam rigore nervorum, modo caput ſcapulis, modo mentum pectori annectit, modo rectam & immobilem cervicem intendit. Priorem Græci ὀπισθότονον, inſequentem ἐμπροσθότονον, ultimum τέτανον appellant: quamvis minus ſubtiliter quidam indiſcretis his nominibus utuntur.* Tetanum præterea accurate Hippocrates explicat, libro 3. de morbis, num. 13. pag. 104.

21. *Dyſpnœa.*] Difficultas ſpirandi. Celſus, lib. 4. cap. 4. *Eſt etiam circa fauces malum, quod apud Græcos aliud atque aliud nomen habet, prout ſe intendit. Omne in difficultate ſpirandi conſiſtit. Sed hoc, dum modica eſt, neque ex toto ſtrangulat, δύσπνοια appellatur. Cum vehementior eſt, ut ſpirare æger ſine ſono & anhelatione non poſſit, ἆσθμα. Cum acceſſit id quoque, ne niſi recta cervice ſpiritus trahatur, ὀρθόπνοια.*

22. *Et genis ſtantibus.*] Rigentibus palpebris, quæ non moventur. Rigentes Caio Germanico Cæſari Aug oculos fuiſſe diximus, lib. 11. ſect. 54. Genas pro palpebris dici Plinio ſolemne ac familiare eſſe, eodem libro, ſect. 56. & 57.

23. *Perlucebunt oculi.*] Micantibus ſcintillis. *Alias vinum optimum vetus in noctu adhibitum, oculorum aciem reformare*, auctor eſt Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 10.

24. *Vel ſi lemæ.*] Λήμη Græcis humor eſt in oculis concretus, unde lippitudo naſcitur. Heſychius: Λῆμαι, αἱ περὶ τοὺς κανθοὺς τῶν ὀφθαλμῶν πεπηγυῖαι συστάσεις, ὑγρασίαι τῆς ὀφθαλμῶν ἀκαθαρσίας

Sect. XXV. 1. *Cardiacorum.*] Seneca, epiſt. 15. pag. 192. *Bibere & ſudare, vita cardiaci eſt.* Cardiaci nempe ex virium imbecillitate, immodico ſudore diffluunt, & crebro vini potu foventur. Huc & Juvenalis alluſit, Satyra 5. verſ. 32.

Cardiaco cyathum nunquam miſturus amico.

2. *Dari utique nonniſi in cibo.*] Celſus, lib. 3. cap 19. *Cardiaci morbi curatio ..... Tertium auxilium eſt, imbecillitati jacentis vino ciboque ſuccurrere ..... Niſi autem neceſſe eſt, ad vinum feſtinare non oportet. Si verendum eſt, ne deficiat, tum & nutrire ex hoc: & hoc ipſum auſterum quidem, ſed tamen tenue, meracum.*

rhum duobus aquæ miſceri. [3] Si diſſolutio ſit ſtomachi, dandum: & ſi cibus non deſcendat.

XXVI. [1] Inter vini genera, quæ fingi docuimus, nec fieri jam arbitror, [2] & ſupervacuum eorum uſum: cum ipſis rebus, ex quibus finguntur, doceamus uti. Et alias modum exceſſerat medicorum in his oſtentatio, [3] veluti e napis vinum utile eſſe ab armorum equitandive laſſitudine præcipientium: atque ut reliqua omittamus, etiam [4] e junipero. Et quis ſatius cenſeat, abſinthite vino utendum potius, quam abſinthio ipſo? In reliquis omittetur & [5] palmeum, capiti noxium, ventrique tantum molliendo, & ſanguinem exſcreantibus non inutile. Fictitium non poteſt videri, [6] quod bion appellavimus, cum ſit in eo ſola pro arte [7] feſtinatio. [8] Prodeſt ſtomacho diſſoluto, aut cibos non perficienti, [9] prægnantibus, defectis, paralyticis, tremulis, vertigini, torminibus, iſchiadicis. In peſtilentia quoque ac peregrinationibus, vim magnam auxiliandi habere dicitur.

XXVII. Vini etiam vitium tranſit in remedia. [1] Aceto ſumma vis eſt in refrigerando, non tamen minor in diſcutiendo: ita fit ut infuſum terræ ſpumet. Dictum eſt ſæpius, diceturque quoties cum aliis proſit. Per ſe hauſtum faſtidia diſcutit, [2] ſingultus cohibet, ſternutamenta olfactu. [3] Vim in balineis æſtus arcet, ſi contineatur ore. Quin & cum aqua bibitur. [4] Multorum ſtomacho utiliter gargarizatur: [5] cum eadem convaleſcentium & a Solis ardoribus. [6] Oculis quoque illo modo ſaluberrimum ſotu. [7] Medetur potæ hirudini. [8] Item lepris, ſurfuribus, hulceribus manantibus, canis morſibus, ſcorpionum ictibus, ſcolopendrarum, muris aranei, contraque omnium aculeatorum venena & pruritus. Item contra multipedæ morſum. Calidum in ſpongia, adjecto ſulphuris ſextante ſextariis tribus aceti, aut hyſſopi faſciculo, medetur ſedis vitiis. [9] In ſanguinis fluxione poſt exciſos calculos, [10] & omni alia, [11] foris in ſpongia impoſitum, intus potum cyathis binis quam acerrimum. [12] Conglobatum utique ſanguinem diſcutit. [13] Contra lichenas & bibitur, & imponitur. [14] Siſtit alvum, [15] & rheumatiſmos interaneorum infuſum: [16] item procidentia ſedis, vulvæque. [17] Tuſſim veterem inhibet, & gutturis rheumatiſmos, orthopnœam, dentium labefactationem. Veſicæ nocet, nervorumque infirmitatibus. [18] Neſciere medici, quantum contra aſpidas polleret. Nuper ab aſpide cal-

NOTÆ.

3. *Si diſſolutio.*] Ex Celſo, loco cit. *Quod ſi ſtomachus reſolutus parum continet, & ante cibum, & poſt eum, ſponte vomere oportet: rurſuſque poſt vomitum, cibum ſumere. Si ne id quidem manſerit, ſorbere vini cyathum, interpoſitaque hora, ſumere alterum. Si id quoque ſtomachus reddiderit, totum corpus bulbis contritis ſuperillinendum eſt: qui ubi inaruerunt, efficiunt ut vinum in ſtomacho contineatur, atque eo toti corpori calor, venaſque vis redeat.* Eadem ferme repetuntur lib. 4. cap. 5.

Sect. XXVI. 1. *Inter vini genera . . . . docuimus.*] Lib. 14. ſect. 18. 19. & 20.

2. *Et ſupervacuum*] Subintellige, arbitror, ex proxime antecedente ſententia.

3. *Veluti e napis . . . . præcipientium.*] Præcipit ita ſane Dioſcorides, lib. 5. cap. 56.

4. *E junipero.*] Vinum e juniperis ſtomacho prodeſſe ait Marcellus Empir. cap. 20. pag. 139. Ad alia plurima utile eſſe Dioſc. prodidit, lib. 5. cap. 46.

5. *Palmeum.*] De quo lib. 13. ſect. 9. Vinum Phœnicites Græca nomenclatione appellatur a Theod. Priſciano, lib. 2. parte 2. cap. 28. οἶνος φοινικίνος. Vide Notas & Emend. num. XII.

6. *Quod bion appellavimus.*] Libro 14. ſect. 10. Omphacites id vini genus, ut diximus, a Dioſcoride appellatus, lib. 15. cap. 12.

7. *Feſtinatio.*] Quoniam fit ex uvis, ut ibi dictum eſt, ante maturitatem decerptis.

8. *Prodeſt ſtomacho, &c.*] Has vini omphacitis utilitates omnes pariter Dioſc. commemorat, loc. cit.

9. *Prægnantibus, defectis.*] Quibus vires annique deficiunt. Niſi forte ſunt ea verba legenda conjunctim, prægnantibus defectis, ut ſit idem ac *mulierum a conceptu deficientium*, ut Plinius ipſe loquitur, ſectione 3. libri hujus, quoniam Dioſcorides utrobique, κισσώσαις dixit, hoc eſt, prægnantibus malacia ſeu pica laborantibus.

Sect. XXVII. 1. *Aceto.*] Dioſcor. lib. 5. cap. 21. Ὄξος ψύχει, καὶ στύφει. Traduntur hæc eadem a Celſo, lib. 5. cap. 27. *Uſus*, inquit, *ipſe docuit eum quem aſpis percuſſit, acetum potius bibere debere. Quod demonſtraſſe dicitur caſus cujuſdam pueri, qui cum ab hac ictus eſſet, & partim ob ipſum vulnus, partim ob immodicos æſtus, ſiti premeretur, ac locis ſiccis alium humorem non reperiret, acetum quod forte ſecum habebat, ebibit, & liberatus eſt. Credo, quoniam id, quamvis refrigerandi vim habet, tamen habet etiam diſſipandi. Quo fit ut terra reſperſa eo ſpumet. Eadem ergo vi veriſimile eſt, ſpiſſeſcentem quoque intus humorem hominis ab eo diſcuti, & ſic dari ſanitatem.* Venit olim in controverſiam, quæ natura aceti foret: calidum aliis, aliis frigidum eſſe pronunciantibus: qua de re prolixe Galenus, lib. 1. de fac. ſimp. med. cap. 19. 20. 21. & ſeqq.

2. *Singultus cohibet.*] Galenus, lib. de remediis paratu facil. cap. 15.

3. *Vim in balineis.*] Celſus, lib. 1. cap. 3. *Si quis in balneo æſtuat, reficit hunc ore exceptum, & in eo retentum acetum. Si id non eſt, eodem modo frigida aqua aſſumpta.*

4. *Multorum ſtomacho.*] Εὐστόμαχον Dioſc. pronunciat.

5. *Cum eadem.*] Cum eadem aqua prodeſt ſtomacho convaleſcentium ex ægritudine a Solis ardore orta.

6. *Oculis quoque illo modo.*] Cum aqua. Vide Notas & Emend. num. XIII.

7. *Medetur potæ.*] Dioſc. lib. 5. cap. 21.

8. *Item lepris, &c.*] Habet has quoque utilitates aceti omnes Dioſc. loc. cit.

9. *In ſanguinis fluxione.*] Quam aceto mero Plinius vim attribuit ſanguinis ſiſtendi poſt exciſos calculos, hanc aceto ſalſo, ſeu acidæ muriæ Dioſcorides adjudicat, libro 5. cap. 23. his verbis: Στίλβει δὲ καὶ τὰς ἐπὶ τῶν λιθοτομουμένων αἱμοῤῥαγίας, δίδοται μετὰ τὴν χειρουργίαν θερμὸν ἐγκαθιζομένων. Celſus quoque, lib. 7. cap. 26. tit. *Quæ curatio calculo exciſo habenda ſit*, acre acetum poſtulat, cui aliquantum ſalis ſit adjectum, ad vim aceti ſcilicet mitigandam.

10. *Et omni alia.*] Dioſc. lib. 5. cap. 21. Erumpentem, inquit, undecumque ſanguinem, potu, inſeſſuve ſiſtit: πινόμενόν τε καὶ ἐγκαθιζόμενον.

11. *Foris in ſpongia.*] Dioſc. loc. cit. Laudat hunc Plinii locum, & ſuperiorem proxime de hyſſopo, auctor Annalium Eccleſ. ad annum Chriſti 39. num. 124. ubi de ſpongia aceto plena, hyſſopo circumpoſita, Chriſti Domini ori admota, diſſerit.

12. *Conglobatum.*] Dioſc. loc. cit. Ποιεῖ καὶ πρὸς αἷμα θρομβωθὲν καὶ γάλακτος θρόμβωσιν ἐν κοιλίᾳ. *Facit contra ſanguinem in ventriculo conglobatum, & lac ibidem coagulatum.*

13. *Contra lichenas.*] Dioſc. loc. cit.

14. *Siſtit alvum.*] Dioſc. loc. cit.

15. *Et rheumatiſmos.*] Fluxiones humoris pravi & noxii in alvum.

16. *Item procidentia.*] Dioſc. loc. cit. Στέλλει καὶ ὑστέρας καὶ ἕδρας προπτώσεις.

17. *Tuſſim &c.*] Hæc totidem verbis Dioſcor. loco cit. Καὶ βῆχα χρονίαν σταλάσσει . . . . Ἁρμόζει δὲ καὶ πρὸς ὀρθόπνοιαν, θερμὸς καταῤῥοφούμενος· στόμα δὲ ἀναγαργαριζόμενος καὶ τὰ ἐν βρόγχῳ ῥεύματα . . . . καὶ πρὸς ὀδόντων πόνους, &c.

18. *Neſciere medici.*] Celſus, ut ſuperius indicavimus, lib. 5. cap. 27. Uberius id aliquanto Plinius Valerianus, libro

cata

cata percuſſus utrem aceti ferens, quoties depoſuiſſet, ſentiebat ictum, alias illæſo ſimilis. Intellectum ibi remedium eſt, potuque ſuccurſum. [19] Neque altero os colluunt venena exſugentes. In totum domitrix vis hæc non ciborum modo eſt, verum & rerum plurimarum. [20] Saxa rumpit infuſum, quæ non ruperit ignis antecedens. Cibos quidem & ſapores non alius magis ſuccus commendat aut excitat: in quo uſu mitigatur uſto pane, aut cum vino: vel accenditur pipere ac laſere: utique ſale compeſcitur. Non eſt prætereundum in eo exemplum ingens. Siquidem M. Agrippa ſupremis ſuis annis conflictatus gravi morbo pedum, cum dolorem eum perpeti nequiret, unius medicorum portentoſa ſcientia, ignorante Divo Auguſto, tanti putavit uſu pedum ſenſuque omni carere, dummodo & dolore illo careret, [21] demerſis in acetum calidum cruribus in acerrimo impetu morbi.

XXVIII. Acetum ſcillinum inveteratum magis probatur. Prodeſt, [1] ſuper ea quæ diximus, [2] aceſcentibus cibis: guſtatum enim diſcutit pœnam eam. [3] Et his qui jejuni vomunt: [4] callum enim faucium facit, ac ſtomachi: [5] odorem oris tollit, [6] gingivas adſtringit, dentes firmat, colorem meliorem præſtat. [7] Tarditatem quoque aurium gargarizatione purgat, & tranſitum auditus aperit. [8] Oculorum aciem obiter exacuit. [9] Comitialibus, melancholicis, vertiginoſis, vulvarum ſtrangulationibus, percuſſis, aut præcipitatis, & ob id ſanguine conglobato, nervis infirmis, renum vitiis perquam utile. [10] Cavendum exhulceratis. CAP. II.

XXIX. Oxymeli antiqui ([1] ut Dieuches tradit) hoc modo temperabant: [2] mellis minas decem, aceti veteris heminas quinque, ſalis marini [3] pondo libram & quadrantem, [4] aquæ marinæ ſextarios quinque pariter coquebant, decies [5] deferveſcente cortina, atque ita [6] diffundebant, inveterabantque. Suſtulit totum id Aſclepiades, coarguitque. [7] Nam etiam in febribus dabant. [8] Profuiſſe tamen fatentur contra ſerpentes, quas ſepas vocant, & contra meconium, ac viſcum: [9] & anginis calidum gargarizatum, & auribus, & oris gutturiſque deſideriis, quæ nunc omnia [10] oxalme contingunt: id ſale & aceto recente efficacius eſt.

XXX. [1] Vino cognata res ſapa eſt, muſto decocto, donec tertia pars ſuperſit. Ex albo [2] hoc melius. Uſus contra cantharidas, bupreſtim, pinorum erucas, quas [3] pityo-

Notæ.

3. cap. ult. *Ad morſum aſpidis*, inquit, *unum refugium habebant priores, ut percuſſus urinam ſuam biberet: Intra paucos annos inventum eſt caſu & alterum remedium. Nam is qui utrem plenum aceti ferebat, percuſſus ab aſpide dolorem non ſenſit: donec fatigatus requieſcendo gratia utrem depoſuit: de ſacto pernecium ſentire cœpit: rurſuſque impoſito ſibi utre deſiit. Intellectumque eſt, quod ſi acetum bibiſſet, poſſet ſanari*, &c. Plinii ſententiam laudat & ſequitur Q. Serenus, cap. 47. ubi de ſerpentium morſibus, pag. 155.

Plinius ut memorat, ſumpti juvat imber aceti.

19. *Neque altero.*] Ita editi omnes, cum Reg. 1. At Reg. 2. cum Chiffl. *neque aliter.*

20. *Saxa rumpit.*] Non per ſe quidem, ac ſolum, ſed prævio igne incendioque: ſubſequente etiam vi acieque ferri. Plinius, lib. 33. ſect. 21. *Occurrunt ſilices . . . Hos igne & aceto rumpunt.* Hac certe induſtria pervias feciſſe ſibi Alpes Hannibal memoratur. Rem narrat Plutarchus, in ejus vita: Livius, lib. 21 pag. 200. *Ad rupem muniendam, per quam via una eſſe poterat, milites ducti, cum cædendum eſſet ſaxum, arboribus circa immanibus dejectis, detruncatiſque, ſtruem ingentem lignorum faciunt: eamque cum & vis venti apta faciendo igni coorta eſſet, ſuccendunt: ardentiaque ſaxa infuſo aceto putreſaciunt: ita torridam incendio rupem ferro pandunt, molliuntque anfractibus modicis clivos: ut non jumenta ſolum, ſed elephanti etiam deduci poſſent.* Aceto ſolutos Eleutherarum muros narrat Dio, lib. 36. pag. 8. Nec ſane diffitetur Galenus hanc ineſſe aceto vim, lib. 1. de fac. ſimp. med. cap 22. pag. 26. ut toſtar ignis, lapides, fictilia, æs, ferrum, plumbumque, pervadat ac penetret. Ac ne veteribus tantum exemplis agamus, hac ipſa induſtria uſum hoc noſtro ævo Principem Guiſium, ut murum ſolveret, auctor ipſe eſt in Commentariis rerum a ſe geſtarum in Neapolitana expeditione.

21. *Demerſis in acetum.*] In eo genere morbi demergi in muriam Celſus præcipit, lib. 4. cap. 24. ut dicturi ſumus, lib 31. ſect. 33. *Si tumor, calorque eſt, recte in aqua quam frigidiſſima articulos contineri* idem adjungit: *ſed neque quotidie, neque diu, ne nervi lædantur.*

Sect. XXVIII. 1. *Super ea quæ diximus.*] Libro 20. ſectione 39.

2. *Aceſcentibus cibis.*] Ventriculo acidam pituitam in fauces eructante.

3. *Et his qui jejuni.*] Dioſc. lib. 5. cap. 25.

4. *Callum enim.*] Dioſc. loco cit. Καταῤῥοφούμενον δὲ τὸν βρόγχον σκληροῖ, καὶ τυλώδη ποιεῖ, καὶ τὴν φωνὴν ἀθρόον, καὶ λαμπρὰν ἀποτελεῖ. *Fauces ſorbitione durat, calloſaſque reddit, vocem denique expedit, ac limpidam canoramque facit.*

5. *Odorem oris.*] Dioſc. loco cit. Plinius Valerian. lib. 3. cap 33. *ad fœtorem oris: Si halitus fœtet*, inquit, *quum dormitum vadis, cyathum aceti boni per partes ſorbeat: hoc & in coctionem facit*, &c.

6. *Gingivas.*] Dioſc. loco cit. Marcellus Empir. cap. 12. pag. 93. *Acetum tepidum ſcilliticum in ore tentum, & gingivas tumentes conſtringit, & continet dentes vacillantes.*

7. *Tarditatem.*] Dioſc. loco cit.

8. *Oculorum.*] Dioſc. loco cit.

9 *Comitialibus &c.*] Dioſc. loco cit.

10. *Cavendum.*] Internis exhulcerationibus, nervorumque vitiis ipſis cavendum Dioſcorides admonet.

Sect. XXIX. 1. *Ut Dieuches.*] Et poſt illum Dioſcorides, lib 5. cap 22. ipſeque Plinius, non hoc loco modo, ſed & lib. 14. ſect. 21.

2. *Mellis minas.*] Sive libras decem, ex ipſo Plinio, loco citato.

3. *Pondo libram.*] Vide Notas & Emendationes, num. XIV.

4. *Aquæ marinæ.*] Aquam pluviam Dioſcorides adhibet, Pliniuſque ipſe, loco cit.

5. *Deferveſcente cortina.*] Cortina, vas æneum eſt, aquæ, oleo, coloribuſve decoquendis.

6. *Diffundebant.*] Quid ſit vina diffundi, diximus lib. 14. ſect. 16.

7. *Nam etiam in febribus dabant.*] In quibuſdam MSS. *detabant.* Mos ille fuit Hippocratis, ipſo ita prodente & probante, lib. de victu in morbis acutis, text. 28. pag. 291.

8. *Profuiſſe tamen.*] Dioſc. loco cit. Ἀρήγει δὲ τοῖς ὑπὸ ἐχίδνης τῆς χερσαίας σηπὸς δηχθεῖσι, καὶ τοῖς μηκώνιον, ἢ ἰξίαν πιοῦσι. Viperei generis hunc ſepa Dioſcorides facit: Et Aetius ſimiliter, ſerm. 13. cap. 26. pag. 256. Eſt & generi cuidam lacertorum communis hæc appellatio, ut dicemus lib. 29. ſect 32. De priore Lucanus, lib 9. verſ. 723.

Oſſaque diſſolvens cum corpore tabificus ſeps.

9. *Et anginis.*] Dioſc. loc. cit. Ἀναγαργαριζόμενον δὲ συναγχικοῖς ὠφελιμον.

10. *Oxalme.*] Ὀξάλμην acetum ſalſum, ſeu acidam muriam Latini nuncupant. Hujus vires uſuſque in medicina plurimos refert Dioſc. lib. 5. cap 22.

Sect. XXX. 1. *Vino cognata res ſapa.*] De qua libro 14. ſect. 21.

2. *Hoc melius.*] Hæc res, nempe ſapa, melior. Latini etiam defrutum, Græci ἕψημα, appellitant.

3 *Pityocampas*] Πιτυοκάμπας. De harum veneno, remediiſque ad id adhibendis, Dioſcoridem conſule in Alexiph. cap. 2.

campas vocant, ſalamandras, & contra mordentia venenata. Secundas partuſque emortuos trahit, cum bulbis potum. Fabianus auctor eſt, venenum eſſe, ſi quis jejunus a balineis id bibat.

XXXI. Conſequens horum eſt vini fæx, cujuſque generis. [1] Ergo vini fæci tanta vis eſt, ut deſcendentes in cupas enecet. Experimentum demiſſa præbet lucerna, quamdiu extinguatur, periculum denuncians. Illota miſcetur medicamentis. [2] Cum iridis vero pari pondere, eruptionibus pituitæ illinitur: & ſicca vel madida contra phalangia, & teſtium mammarumque [3] inflammationes, vel in quacumque parte corporis. Item cum hordeacea farina, & thuris polline in vino decocta crematur & ſiccatur. [4] Experimentum eſt legitime coctæ, ut refrigerata linguam tactu videatur urere. [5] Celerrime exanimatur, loco non incluſo condita. Crematio ei multum virium adjicit. Utiliſſima eſt ad compeſcendos lichenas furfureſque cum fico decocta. Sic & lepris & hulceribus manantibus imponitur. [6] Fungorum naturæ contraria eſt pota, ſed magis cruda. [7] Oculorum medicamentis cocta & lota miſcetur. Medetur illita & teſtibus, & genitalibus. In vino autem adverſus ſtrangurias bibitur. Cum exſpiravit quoque, lavandis corporibus & [8] veſtibus utilis: tuncque [9] uſum acaciæ habet.

XXXII. Fæx aceti [a] pro materia acrior ſit neceſſe eſt, multoque magis exhulceret. Reſiſtit ſuppurationum incrementis: ſtomachum, interanea, ventrem illita adjuvat. [1] Siſtit earum partium rheumatiſmos, & mulierum menſes. [2] Panos diſcutit nondum exhulceratos, & anginas: ſacros ignes cum ceta. [3] Mammas lactis ſui impatientes eadem extinguit. [4] Ungues ſcabros auſert. E ſerpentibus contra ceraſtas validiſſima cum polenta. [5] Cum melanthio autem contra crocodili morſus, & canis. Et hæc cremata ampliat vires. [6] Tunc addito lentiſcino oleo illita una nocte ruſat capillum. Eadem ex aqua in linteolo appoſita, vulvas purgat.

XXXIII. [1] Sapæ fæce ambuſta ſanantur, melius addita lanugine arundinis. Eadem fæce decocta potaque, tuſſes veteres. Decoquitur in patinis cum ſale & adipe ad tumorem quoque maxillarum & cervicum.

CAP. III. XXXIV. Olearum proxima auctoritas intelligitur. [1] Folia earum vehementiſſime adſtringunt, purgant, ſiſtunt. [2] Itaque commanducata impoſita hulceribus medentur, & capitis doloribus illita cum oleo. Decoctum eorum cum melle his quæ medici uſſerint, gingivarum inflammationibus, paronychiis, [3] ſordidiſque hulceribus, & putreſcentibus. Cum melle profluvium ſanguinis e nervoſis partibus cohibet. [4] Succus eorum carbunculantibus circa oculos hulceribus & puſulis, procidentique pupillæ efficax: quapropter in collyria additur. [5] Nam & veteres lacrymationes ſanat, & genarum eroſiones. [6] Exprimitur autem ſuccus tuſis, affuſo vino & aqua cæleſti, ſiccatuſque in paſtillos digeritur.

INTERPRETATIO.

a *Pro materia.*] Ut eſt *aceti* materia acrior, ſic & fæx ejus.

NOTÆ.

Sect. XXXI. 1. *Ergo vini fæci.*] Habet enim urendi vim maximam, exedendi, ſiccandi: Δύναμιν ἔχει καυστικὴν σφόδρα, σηπτικὴν ἄγαν καὶ ξηραντικήν. Cupa, vas vinarium majus, *une Cuve.*

2. *Cum iridis vero.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 16. *de papulis*, contra exanthemata, ſive eruptiones pituitæ, *Faces vini*, inquit, *& iris Illyrica, utraque contuſa, & cum oleo roſeo commixta, medebuntur.*

3. *Inflammationes.*] Quas alibi teſtium epiphoras vocat. Legit *inflationes* Pintianus, perperam.

4. *Experimentum.*] Dioſc. lib. 5. cap. 132. ubi & coquendæ modum tradit.

5. *Celerrime exanimatur.*] Exſpirat. Dioſc. loc. cit. Χρηστέον δὲ τῇ τρυγὶ προσφάτῳ οὔσῃ· ταχὺ γὰρ διαπνεῖται· ὅθεν οὐδὲ ἀποτιθέναι, οὐδὲ χωρὶς ἀγγείου αὐτὴν ἀποθετέον. *Recenti fæce utendum eſt, quoniam celeriter exſpirat, & exanimatur: proinde nonniſi tecta, & vaſe aliquo condita incluſave reponi debet.*

6. *Fungorum.*] Dioſc. in Alexiph. cap. 23.

7. *Oculorum.*] Dioſc lib. 5. cap. 132.

8. *Veſtibus.*] Ad veſtes lavandas ac lintea, in lixiviis noſtrates adhibent.

9. *Uſum acaciæ.*] Cujus ſemine ad perficienda coria pro galla utuntur, uti dicturus eſt libro ſeq. ſect. 67.

Sect. XXXII. 1. *Siſtit earum.*] Dioſc. libro 5. cap. 132. Ventris ſtomachique fluxiones ſiſtit adhibita: κοιλίας τε καὶ στόμαχον ῥευματιζόμενον καταπλασθεῖσα ἵστησι.

2. *Panos &c.*] Dioſc loco cit.

3. *Mammas.*] Dioſc. loco cit. Μαστούς τε σπαργῶντας ῥέοντας γάλα σβέννυσι, *Turgentes mammas, ſuique lactis impatientes extinguit.* Q. Serenus, cap. 21. pag. 138.

Ubera fecundo multum lactantia ſucco
Sæpe ſibi noxa nimium manando fuerunt:
Fæce igitur valida duri reprimentur aceti.

4. *Ungues ſcabros.*] Dioſc. loco cit. Hanc vim vini fæci adjudicat Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 30. *Scabioſos, vel tuis elephantioſos, ſi quis forte ungues habuerit, tam fex ſicca, trita, & cum cerotario impoſita curat. Et ficus ſicca, purgata, & tuſa, ſuperimpoſita, æque medetur.*

5. *Cum melanthio.*] Plinius Valer. lib. 3. cap 52. *Adverſus morſum canis non rabioſi: Fæx aceti cum melanthio plagæ imponitur.*

6. *Tum addito, &c.*] Dioſcor. loco cit. Ξανθὰς ποιεῖ τὰς τρίχας.

Sect. XXXIII. 1. *Sapæ fæce.*] Prius legebatur, *ſæpe fæce*, Mendoſe. In Indice hujus loci, *De fæce ſapæ*, xv.

Sect. XXXIV. 1. *Folia earum.*] Dioſc. lib 1. cap. 137. Φύλλα στύφει, &c. Idcirco in vino cocta & trita vulneribus adhibentur, teſte Theod. Priſciano, lib 1. cap 20.

2. *Itaque commanducata.*] Plinius Valer. libro 3. cap 22. Marcellus Empiric cap. 4. pag 42. & Dioſcor. lib. 1. cap. 137. Ἰᾶται δὲ καὶ τὰ ἐν στόματι ἕλκη, καὶ ἄφθας διαμασσώμενα. *Oris hulceribus & aphthis commanducata medentur.*

3. *Sordidiſque hulceribus.*] Dioſc. loco cit. Ἀνακαθαίρει δὲ καὶ τὰ ῥυπαρὰ ἕλκη. *Purgat ſordida hulcera.*

4. *Succus eorum, &c.*] Dioſc. loc. cit. Carbunculantia hulcera ſunt, quæ furunculis carbunculiſque ſimilia ſunt. Carbunculum ἄνθρακα medici vocant, furunculum ignitum, & ex aduſta bile inflammatum: ſive ſimilem iis quæ uſta fuerint, exhulcerationem. Carbunculos in ipſis oculis ex inflammatione naſci: puſtulas quoque, hulceraque e puſtulis, Celſus docet, lib. 6. cap 6. quem conſule.

5. *Nam & veteres.*] Dioſc loc. cit.

6. *Exprimitur, &c.*] Dioſc loc. cit. totidem verbis: ſed affundi vinum, quam aquam, multo præſtabilius eſſe idem aſſeverat.

Digitized by Google

Siſtit menſes in lana admotus vulvæ. Utilis & ſanie manantibus. [7] Item condylomatis, ignibus ſacris, quæque ſerpunt hulcera, epinyctidi.

XXXV. Eoſdem & flos earum habet effectus. [1] Uruntur & cauliculi floreſcentes, ut [2] ſpodii vicem cinis præſtet: vinoque infuſo iterum uritur. Suppurationes & panos illinunt cinere eo, vel foliis tuſis cum melle, oculos vero cum polenta. [3] Succus fruticis recentis accenſi diſtillans ſanat lichenas, furfures, manantia hulcera. Nam & lacryma, quæ ex arbore ipſa diſtillat, Æthiopicæ maxime oleæ, [4] mirari ſatis non eſt repertos, qui dentium dolores illinendos cenſerent, [5] venenum eſſe prædicantes, [6] atque etiam in oleaſtro quærendum. E radice oleæ quam tenerrimæ cortex deraſus, in melle crebro guſtatu medetur ſanguinem rejicientibus, & ſuppurata extuſſientibus. Ipſius oleæ cinis cum axungia tumores ſanat: extrahitque fiſtulis vitia, & ipſas ſanat.

XXXVI. [1] Olivæ albæ ſtomacho utiliores, ventri minus. Præclarum habent, antequam condiantur, uſum tecentes, per ſe cibi modo devoratæ. Medentur enim arenoſæ urinæ, item dentibus [2] carnem mandendo, attritis, [3] aut convulſis. [4] Nigra oliva ſtomacho inutilior, ventri facilior, capiti & oculis non convenit. [5] Utraque ambuſtis prodeſt trita & illita. [6] Sed nigra commanducatur, & protinus ex ore impoſita, puſulas gigni prohibet. [7] Colymbades ſordida hulcera purgant, inutiles difficultatibus urinæ.

XXXVII. [1] De amurca poteramus videri ſatis dixiſſe, Catonem ſecuti: ſed reddenda medicinæ quoque eſt. [2] Gingivis & oris hulceribus, dentium ſtabilitati efficaciſſime ſubvenit. [3] Item ignibus ſacris infuſa, & his quæ ſerpunt. Pernionibus nigræ olivæ amurca utilior: item infantibus fovendis. Albæ vero, mulierum vulvæ in lana admovetur. [4] Multo autem omnis amurca decocta efficacior. [5] Coquitur in Cyprio vaſe ad craſſitudinem mellis. [6] Uſus ejus cum aceto, aut vino vetere, aut mulſo, ut quæque cauſa exigat, in curatione oris, dentium, aurium, hulcerum manantium, genitalium, [7] rhagadum. [8] Vulneribus in linteolis imponitur, luxatis in lana: ingens hic uſus, [9] utique inveterato medicamento: tale enim fiſtulas ſanat. [10] Infunditur ſedis, genitalium, vulvæ exhulcerationi. Illinitur vero podagris incipientibus: item articulariis morbis. [11] Si vero cum omphacio recoquatur ad mellis craſſitudinem, [12] caſuros dentes extrahit. [13] Item jumentorum ſcabiem, cum decocto lupinorum, & chamæleone herba, mire ſanat. [14] Cruda amurca podagras foveri utiliſſimum.

XXXVIII. Oleaſtri foliorum eadem natura. [1] Spodium e cauliculis vehementius inhibet rheumatiſmos. Sedat & inflammationes oculorum, purgat hulcera, [2] alienata explet, excreſcentia leniter erodit, ſiccatque, & ad cicatricem perducit: cetera, ut in oleis. CAP. XV.

NOTÆ.

7. *Item condylomatis.*] Dioſc. loc. cit. Ἐρυσιπέλατα, ἑρπητῶν, ἐπινυκτίδων. En rurſum ubi ignem ſacrum Plinius habet, eryſipelas Dioſcoridi eſt.

Sect. XXXV. 1. *Uruntur & cauliculi floreſcentes.*] Folia cum floribus tantum Dioſcorides uri præcipit, ſpodio huic concinnando.

2. *Spodii vicem.*] Dioſc. loc. cit. Ἀντὶ σποδοῦ λαμβάνεται. Cinerulam Latine σπόδιον commode dixeris. Quid illud ſit, dicemus ſuo loco, lib. 34. Præcipuum id habet in oculorum medicamentis uſum.

3. *Succus fruticis.*] Dioſc. lib. 1. cap. 138. Τὸ δὲ ἐκ χλωρῶν τῶν ξύλων καιομένων ἐκκρινόμενος ὀπὸς, πίτυρα, καὶ ψώρας, καὶ λειχῆνας τὰς ὑγρὰς θεραπεύει. *Qui humor ex accenſo virente ligno emanat, furfures, ſcabiem, & lichenas illitu ſanat.*

4. *Mirari ſatis non eſt repertos.*] Ex horum eſſe numero Dioſcoridem ſcimus, lib. 1. cap. 141.

5. *Venenum eſſe.*] Cum venenum id eſſe ipſi fateantur. Dioſc. loc cit. Ἀναγράφεται δὲ καὶ ἐν τοῖς φθαρτικοῖς. *In medicamenta refertur, quæ ſunt exitiali vi prædita.*

6. *Atque etiam in oleaſtro.*] Noſtrates oleæ, oleaſtrique, inquit Dioſc. loc. cit. talem lacrymam ferunt.

Sect. XXXVI. 1. *Oliva alba.*] Dioſc. lib. 1. cap. 139. Ἔστι δὲ ἡ μὲν ὠμοτριβὴς καὶ ἀστέμφυλος ἐλαία, εὐστόμαχος, δύσπεπτος.

2. *Carnem mandendo.*] Hæc verba ex Reg. Colbert. ac Chiffl. codice adjecimus.

3. *Aut convulſis.*] Dentes emotos ſtabiliri eo cibo ſcribit Dioſc. loc. cit.

4. *Nigra oliva.*] Dioſc. loc. cit.] Ἡ δὲ μέλαινα καὶ πέπειρος, εὐδιάφθορος καὶ κακοστόμαχος, ὀφθαλμοῖς τε ἀσύμφορος καὶ κεφαλῇ. *Nigra & matura corrumpi facilis, ſtomacho contraria: nec oculis convenit, nec capiti.*

5. *Utraque ambuſtis.*] Dioſc. loc. cit. Plinius Valer. lib. 3. cap. 36. *Ambuſtis ſanandis: olivarum carnes teruntur, & imponuntur. Nigra oliva contuſa ſi imponatur commanducata, puſulas gigni prohibet.* Theodorus Priſcianus, lib. 1. cap. 17. *De uſtione calida, vel ignis: uſtiones antequam veſicas erigant, muriam olivarum frequenter infunde: aut eaſdem olivas ſalſas contritas impone.*

6. *Sed nigra.*] Dioſc. & Plinius Valer. locis c

7. *Colymbades.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XXXVII. 1. *De amurca.*] Libro 15. ſect 8.

2. *De gingivis.*] Plinius Valer. hæc ſtrictim, lib. 1. cap. 30. *Amurca ex oliva nigra oris vitiis ſubvenit.*

3. *Item ignibus.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 4. *Amurca olivæ nigræ igni ſacro infunditur.*

4. *Multo autem.*] Dioſc. lib. 1. cap. 134.

5. *Coquitur*] Dioſc. loc. cit.

6. *Uſus ejus.*] Totidem verbis hæc Dioſc. loc. cit.

7. *Rhagadum.*] Ῥαγάδας aut fiſſuras Scribonius Largus exponit. Sic etiam pedum rimas vocant. ῥαγάδας τοὺς ἐν ποσί. Dicuntur autem ῥαγάδες, ἀπὸ τοῦ ῥήγνυμι, hoc eſt, a frangendo.

8. *Vulneribus in linteolis.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 19. *Olivarum amurcam coques primum igne fortiori, ... Cum vero coagulaverit, repones in vas mundum: & cum frigeſcere cœperit, lanæola infuſa loco percuſſo imponemus.*

9. *Utique inveterato.*] Amurca, inquit, inveterata melior evadit. Παλαιουμένη τε βελτίων γίνεται, ait etiam Dioſcor. loc. cit.

10. *Infunditur.*] Dioſc loc. cit. Ἐγκλύζεται τε ἕδρας, καὶ μήτρας ἑλκωθείσας ἐστὶ χρήσιμος.

11. *Si vero.*] Reliquæ deinceps ex amurca medicinæ, totidem verbis exſtant apud Dioſc. loc. cit.

12. *Caſuros.*] Dentes corruptos extrahit, inquit Dioſcor. ἐκβάλλει δὲ καὶ τοὺς ἐφθαρμένους ὀδόντας.

13. *Item jumentorum.*] Dioſc. loc. cit. Item Cato, de re ruſt. cap. 96. pag. 56. *Oves ne ſcabræ fiant, amurcam condito. Puram bene facito: aquam ubi lupinus deferbuerit, & fæcem de vino bono, inter ſe omnia commiſceto pariter . . . Eodem modo in omnes quadrupedes utito, ſi ſcabra erunt.*

14. *Cruda*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XXXVIII. 1. *Spodium e cauliculis.*] Dioſc. lib. 1. cap. 137. *Uruntur*, inquit, *cum floribus folia, ut ſpodii vicem præſtent . . . ita ut in medicamentis oculorum ſpodio minime cedant.* Καίεται δὲ τὰ φύλλα μετὰ τῶν ἀνθῶν, καὶ ἀντὶ σποδοῦ λαμβάνεται . . . Δοκεῖ δὲ ἡ τοιαύτη σποδὸς μὴ λείπεσθαι τοῦ σποδίου εἰς τὰ ὀφθαλμικά.

2. *Alienata explet.*] Vulnera quæ non coëunt, rimas fiſſuraſque carne replet.

[3] Peculiare autem, quod folia decoquuntur ex melle, & dantur cochlearibus contra ſanguinis exſcreationes. Oleum tantum acrius, efficaciuſque: [4] & de eo os quoque colluitur ad dentium firmitatem. [5] Imponuntur folia & paronychiis, & carbunculis, & contra omnem collectionem cum vino: iis vero quæ purganda ſunt, cum melle. [6] Miſcentur oculorum medicamentis, & decoctum foliorum, & ſuccus oleaſtri. [7] Utiliter etiam auribus inſtillatur cum melle, vel ſi pus effluat. Flore oleaſtri condylomata illinuntur, & epinyctides. [8] Item cum farina hordeacea venter, in rheumatiſmo: cum oleo, [9] capitis dolores. [10] Cutem in capite ab oſſibus recedentem cauliculi decocti, & cum melle impoſiti comprimunt. Ex oleaſtro maturi in cibo ſumpti ſiſtunt alvum. [11] Toſti autem & cum melle triti, nomas repurgant, carbunculos rumpunt.

XXXIX. [1] Olei naturam cauſaſque abunde diximus. Ad medicinam ex olei generibus hæc pertinent. Utiliſſimum [2] eſſe omphacium, [3] proxime viride. [4] Præterea quam maxime recens, (niſi cum vetuſtiſſimum quæritur,) tenue, odoratum, quodque non mordeat, e diverſo quam in cibos eligitur. [5] Omphacium prodeſt gingivis. Si contineatur in ore, [6] colorem dentium cuſtodit magis, quam aliud: [7] ſudores cohibet.

XL. [1] Oenanthino idem eſt effectus, qui roſaceo. [2] Omni autem oleo mollitur corpus, vigorem & robur accipit: Stomacho contrarium. [3] Auget hulcerum incrementa. Fauces exaſperat, [4] & venena omnia hebetat, præcipue pſimmythii, & gypſi, in aqua mulſa, aut ficorum ſiccatum decocto potum: contra meconium, ex aqua: [5] contra cantharidas, bupreſtin, ſalamandras, pityocampas: per ſe potum, redditumque vomitionibus, contra omnia ſupra dicta. [6] Et laſſitudinum perfrictionumque refectio eſt. [7] Tormina calidum potum cyathis ſex, magiſque ruta ſimul decocta pellit. [8] Item ventris animalia. [9] Solvit alvum heminæ menſura, cum vino & calida aqua potum, aut ptiſanæ ſucco. Vulnerariis emplaſtris utile. Faciem purgat. Bubus infuſum per nares, donec ructent, [10] inflationem ſedat. [11] Vetus autem magis excalfacit corpora, magiſque diſcutit ſudores. Duritias magis diffundit. [12] Lethargicis auxiliare, & inclinato morbo. [13] Oculorum claritati confert aliquid, cum portione mellis acapni. [14] Capitis doloribus remedium eſt. Item ardoribus in febri cum aqua: [15] & ſi vetuſti non ſit occaſio, decoquitur, ut vetuſtatem repræſentet.

XLI. [1] Oleum cicinum bibitur ad purgationes ventris cum pari caldæ menſura. Pri-

NOTÆ.

3. *Peculiare autem.*] Iiſdem verbis Plinius Valer. lib. 1. cap. 64.

4. *Et de eo os quoque.*] Dioſc. lib. 40. Τὸ δὲ ἐκ τῆς ἀγρίας ἐλαίας ἔλαιον διακλυζόμενον οὖλα ῥεύματι, καὶ σηπεδόνι ὑποκειμένας ὀδόντας ἑδράζει. *Silveſtris olivæ oleum ad gingivas putri uligine laborantes colluitur, denteſque labantes confirmat.* Q. Serenus cap. 15. de dentium vitio, pag. 133. eam vim quoque commanducatorum foliorum ſucco attribuit:

Manſus item prodeſt ſuccis oleaſter acerbis.

5. *Imponuntur.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 25.

6. *Miſcentur.*] Dioſc. lib. 1. cap. 137.

7. *Utiliter.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Item .... venter.*] Subintellige, illinitur, in fluxione alvi. Dioſc. loc. cit. Φύλλα δὲ σὺν ἀλφίτοις καταπλασσόμενα κοιλιακοῖς συμφέρει. *Folia cum hordacea farina illita cœliacis conveniunt.*

9. *Capitis dolores.*] Subintellige, illinuntur: ut ſect. 35. dentium dolores oleæ Æthiopicæ lacryma illinendos dixit.

10. *Cutem in capite.*] Hæc totidem verbis Plinius Valer. lib. 3. cap. 22. Quid ſit porro cutis recedens ab oſſibus, Marcellus Empiricus, cap. 4. pag. 42. hunc locum tranſſcribens non intellexit, cum putavit eſſe nimirum cutem in vulneribus plus æquo excreſcentem: *Oleaſtri*, inquit, *cauliculi teneri, decocti, & melle impoſiti, carnes ſupra oſſula in vulneribus quælibet prohibent excreſcere.* Dioſc. rem perſpicue & aperte explanat, lib. 1. cap. 137. ubi de oleaſtri foliis: Σὺν μέλιτι, inquit, καταπλασσόμενα ἀπὸ ὀστῶν ἀποστάσεις ἐπιλαμβάνει. *Cum melle impoſita cutem a capite avulſam agglutinant.* Quam vim & eorum ſucco, decoctoque adjudicat. Recedit ab oſſibus caro, cum ea putreſcente oſſa nudantur, in hulceribus phagedænicis & cancroſis.

11. *Toſti autem, &c.*] Refert de foliis eadem Dioſcor. loc. cit.

Sect. XXXIX. 1. *Olei .... diximus.*] Libro 15. ſect. 2. & ſeq.

2. *Eſſe omphacium.*] De quo lib. 12. ſect. 60. Id ex acerbis ſeu immaturis olivis exprimitur: ſive, ut dicitur lib. 15. ſect. 2. ex oliva cruda, atque nondum inchoatæ maturitatis.

3. *Proxime viride.*] Diximus de eo lib. 12. ſect. 60. Huic ab omphacio ſecunda laus, & pæne gemina bonitas utque nota, niſi quod viride eſt, omphacium candidum, ut ibi diximus.

4. *Præterea, &c.*] Sic Dioſc. lib. 1. cap. 29.

5. *Omphacium.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Colorem.*] Dentes firmare ait Dioſc. loc. cit. ὀδόντων στηρικτικὸν, συγκρατούμενον ἐν τῷ στόματι.

7. *Sudores.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XL. 1. *Oenanthino.*] De quo Plinius, lib. 13. ſect. 61. Vim ei adſtringendi roſaceo ſimilem Dioſc. attribuit, lib. 1. cap. 56.

2. *Omni autem.*] Dioſc. lib. 1. cap. 30.

3. *Auget.*] Carne explet hulcera. Eodem ſenſu Corn. Celſus, lib. 8. cap. 4. alibi ulcus ait, id eſt, coaleſcere, ἐμποιεῖν. Dioſc. lib. 1. cap. 53. de roſaceo oleo: Ἔστι δὲ καὶ σαρκωτικὸν ἕλκων ἔλαιον. Facit incrementa carnis, hulceribus impoſitum, illitumve.

4. *Et venena.*] Dioſc. lib. 1. cap. 30.

5. *Contra cantharidas, &c.*] Sic Dioſc. in Alexiph. cap. 1. & ſeqq.

6. *Et laſſitudinum.*] De oleo laurino hoc Dioſc. prodidit, lib. 1. cap. 49. & de ſampſuchino, cap. 58.

7. *Tormina.*] Totidem verbis Dioſc. lib. 1. cap. 30.

8. *Item ventris.*] Lumbricos, ἕλμινθάς τε ἐκβάλλει. Dioſc. loc. cit.

9. *Solvit alvum.*] Dioſc. loc. cit. totidem verbis.

10. *Inflationem ſedat.*] Interaneorum. Sic & infuſum clyſtere homini prodeſt ad ileoſos maxime affectus. Dioſcor. loco citato. Καὶ ἐνίεται δὲ τὸ αὐτὸ, μάλιστα τοῖς εἰλεώδεσι.

11. *Vetus autem.*] Dioſc. loc. cit. Τὸ δὲ παλαιὸν θερμαντικώτερον, καὶ διαφορητικώτερον.

12. *Lethargicis.*] Auctor etiam eſt hujus medicinæ Celſus, lib. 3. cap. 20. *Excitat autem*, inquit, *lethargicos validiſſime, repente aqua frigida infuſa poſt remiſſionem: Itaque perunctum oleo multo corpus, tribus aut quatuor amphoris, totum per caput perfundendum eſt*, &c.

13. *Oculorum.*] Dioſcor. loc. cit. Πρὸς ὀξυδορκίαν τε ὑπαλειφόμενον.

14. *Capitis doloribus.*] Celſus, lib. 4. cap. 2. *Caput vehementer perfricare: deinde calido oleo implere: veſte velare. quidam etiam id devinciunt.*

15. *Et ſi vetuſti.*] Si deſit oleum vetus, inquit, de eo cujus copia eſt, quod præſtantiſſimum eſt, ad mellis craſſitudinem decoquitur. Sic eamdem atque vetuſtum vim habet. Sic Dioſc. loc. cit.

Sect. XLI. 1. *Oleum cicinum.*] De quo Plinius, lib. 15. ſect. 7. *Fit & e cici arbore in Ægypto*, &c. Commendat illud in primis Dioſc. lib. 1. cap. 38. ad hulcera capitis, ad

vatim dicitur purgare præcordia. Prodeſt & articulorum morbis, duritiis omnibus, vulvis, auribus, ambuſtis. Cum cinere vero muricum, ſedis inflammationibus, item pſoræ. Colorem cutis commendat, [2] capillumque fertili natura evocat. Semen ex quo fit, nulla animans attingit. [3] Ellychnia ex uva fiunt, claritatis præcipuæ. Ex oleo lumen obſcurum propter nimiam pinguitudinem. Folia igni ſacro illinuntur ex aceto: per ſe autem recentia mammis & epiphoris. Eadem decocta in vino inflammationibus, cum polenta & croco: per ſe autem triduo impoſita faciem purgant.

XLII. [1] Oleum amygdalinum purgat, mollit corpora, [2] cutem erugat, nitorem commendat, [3] varos cum melle tollit e facie. Prodeſt & auribus, cum roſaceo & melle & mali Punici germine decoctum, vermiculoſque in his necat, [4] & gravitatem auditus diſcutit, ſonos incertos & tinnitus, obiter [5] capitis dolores, [6] & oculorum. Medetur furunculis, [7] & a Sole uſtis cum cera. [8] Hulcera manantia & furfures cum vino expurgat: condylomata cum meliloto. Per ſe vero capiti illitum, ſomnum allicit.

XLIII. [1] Oleum laurinum utilius quo recentius, quoque viridius colore. [2] Vis ejus excalfactoria: & ideo paralyticis, ſpaſticis, iſchiadicis, ſugillatis, capitis doloribus, inveteratis diſtillationibus, auribus, [3] in calyce Punici calfactum illinitur.

XLIV. [1] Similis & myrtei olei ratio: adſtringit, indurat: medetur gingivis, dentium dolori, dyſenteriæ, vulvæ exhulceratæ, veſicis, [2] hulceribus vetuſtis vel manantibus, cum ſquama æris & cera. [3] Item eruptionibus, ambuſtionibus. [4] Attrita ſanat, & furfures, & rhagadas, condylomata, articulos luxatos, [5] odorem gravem corporis. Adverſatur cantharidi, bupreſti, aliiſque malis medicamentis, quæ exhulcerando nocent.

XLV. [1] Chamæmyrſinæ, ſive oxymyrſinæ eadem natura. Cupreſſinum oleum eoſdem effectus habet, quos myrteum. Item citreum. E nuce vero juglande, [2] quod caryinum appellavimus, alopecius utile eſt, [3] & tarditati aurium infuſum. [4] Item capitis dolori illitum. Ceterum iners & gravi ſapore. Enimvero ſi quid in nucleo putridi fuerit, [5] totus modus deperit. [6] Ex Gnidio grano factum, eamdem vim habet, quam cicinum. [7] E lentiſco factum, utiliſſimum acopo eſt. Idemque proficeret æque ut roſaceum, [8] ni durius paulo intelligeretur. [9] Utuntur eo & contra nimios ſudores, papulaſque ſudorum. [10] Scabiem jumentorum efficaciſſime ſanat. [11] Balaninum oleum repurgat varos, furunculos, lentigines, gingivas.

XLVI. [1] Cypros qualis eſſet, & quemadmodum ex ea fieret oleum docuimus. [2] Natura ejus excalfacit, emollit nervos. Folia ſtomacho illinuntur: & [3] vulvæ concitatæ ſuccus quoque eorum apponitur. [4] Folia recentia commanducata, hulceribus in capite

Notæ.

pſoras, & ſedis inflammationes: ad pellendas ex alvo aquas, lumbricoſque: ad aurium dolores, &c. Pintianum nihil moror, qui contra omnium exemplarium fidem, *cucinum* hoc loco, non *cicinum* legit: Galeno quoque, quem non legit, admodum et reluctante, cujus verba referemus ſect. 45.

2. *Capillumque.*] Et hoc ipſum prodit de oleo cicino Marcellus Empir. cap. 6. pag. 47.

3. *Ellychnia ex uva.*] Fert enim arbos ea ſemen uvarum gracilium palliadarumque, ut dictum eſt lib. 15. ſect. 7.

Sect. XLII. 1. *Oleum amygdalinum.*] Dioſc. lib. 1. cap. 39. de eo plura.

2. *Cutem erugat*, &c.] Dioſc. loc cit.

3. *Varos cum melle.*] Plinius Valer. lib 3. cap. 42.

4. *Et gravitatem auditus*, &c.] Dioſc loc cit.

5. *Capitis dolores.*] Marcellus Empir. cap. 1. pag. 36. & Dioſc. loc. cit.

6. *Et oculorum*] Dioſc. loc. cit. Καὶ ἀμβλυωπίας δὲ τὰς ἀποκαθαίρει. *Hebetem etiam oculorum aciem emendat.*

7. *Et a Sole.*] Dioſc. loc. cit. Αἴρει δὲ καὶ ἡλιοκαύματα μετὰ μελιλώτου, ξ κηρῷ, ῥίζῃ· ξ ἀναγαλλίς, ἢ ῥοδίνῳ κηρωτῇ. *A Sole uſtis medetur, admixtum melle, lilio radice, ac roſaceo, cyprinove cerato.*

8. *Hulcera*, &c.] Totidem verbis hæc Dioſcor. loc. cit. Marcellus Empir c. 4. p. 40 & Plinius Valer. lib. 3. c. 22.

Sect. XLIII. 1. *Oleum laurinum.*] Hæc pariter Dioſcor. lib. 1. cap. 49.

2. *Vis ejus.*] Dioſc. loc. cit.

3. *In calyce Punici.*] Vel, ubi Punici mali non ſit occaſio, *in ſtrigili ferrea*, ut ait Plinius Valer lib. 1. cap. 10. *miſſum & tepefactum, infuſumque auribus, dolorem omnem tollit.* Iiſdem hæc prodidit Marcellus Empir. cap. 9. pag. 80.

Sect. XLIV. 1. *Similis myrtei.*] Μυρσίνινον ἔλαιον Dioſcoridi, lib 1. cap. 48. Δύναμις δὲ αὐτῷ στυπτική, πληρωτική.

2. *Hulceribus*, &c.] Hulcera capitis manantia (ἀχῶρας Græci vocant) ſanari eo Dioſc ait, loc cit.

3 *Item eruptionibus.*] Dioſc. loc cit. Καὶ πρὸς πυρίκαυστα, ἐξανθήματα, &c. Facit quoque ad ambuſtiones, eruptiones papularum, &c.

4. *Attrita*, &c.] Dioſc. Παρατρίμματα, ῥαγάδας, κονδυλώματα, ἄρθρα ἐκπεπτωκότα.

5. *Odorem.*] Certe ſudores compeſcit, ἱδρῶτας ἵστησι, inquit Dioſc loc. cit.

Sect. XLV. 1. *Chamæmyrſinæ.*] Hoc eſt, myrti ſilveſtris, ut dictum eſt lib. 15 ſect. 7.

2. *Quod caryinum.*] Libro 15. ſect. 7. Καρύϊνον quoque Galeno, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 172.

3. *Et tarditati aurium.*] Marcellus Empir. c. 9. p. 82. *Oleum ex nuce juglande inſtillatum auriculæ gravius audienti valde prodeſt.* Dioſc. quoque, lib. 1. c 42. Ἁρμόζει δὲ καὶ ὠταλγίαις, καὶ ἤχοις, καὶ σομφώσεσι, μετὰ χηνείου στέατος ἐγχεόμενον. *Contra dolores aurium, ſonos atque tinnitus, auxilio eſt, cum anſerino adipe infuſum.*

4 *Item capitis*] Marcellus Empir. cap. 1. pag. 35. *Oleum ex nuce juglande quæ manducatur expreſſum, ſubitum capitis dolorem, ſi eo perfricetur, mire compeſcit.*

5. *Totus modus.*] Sincerius forſan *modius* fuerit. Centenos olei modios, inquit Plinius, lib. 15 ſect. 6. factum vocant. Sed & modus olei de toto lacu accipi poteſt, *le Cuvee.*

6 *Ex Gnidio . . . quam cicinum.*] Vide Notas & Emend. num. XV.

7. *E lentiſco.*] Dioſc. lib. 1. cap. 50 Τὸ δὲ σχίνινον . . . . εἰς ἀκόπων. Sunt autem ἄκοπα apud medicinæ ſcriptores, remedia contra laſſitudines confecta, quod contra κόπους, id eſt, labores, utilia ſint. Ruellius apud Dioſc ἀκόπων vertit medicamenta quæ nervorum laſſitudines reficiunt Scribonius Largus, Compoſ. 268. *Acopum ad perfrictionem, laſſitudinem, tenſionem nervorum.* Vide plura in Lex Conſtantini.

8. *Ni durius paulo.*] Habet enim vim adſtringendi, καὶ σύφει, inquit Galenus, lib. 6 de facult. ſimpl. medicament. pag. 171.

9. *Utuntur eo.*] Dioſc lib 1. cap. 50.

10. *Scabiem*, &c.] Dioſc loc. cit.

11. *Balaninum*] Quod fit ex unguentaria balano, de qua lib. 12. ſect. 46. Dioſc. lib. 1. cap 4. Vide Notas & Emend. num. XVI.

Sect. XLVI. 1. *Cypros qualis . . . . docuimus.*] Libro 12. ſect. 51.

2. *Natura ejus*, &c.] Hæc pariter Dioſc. l. 1. c. 65 & 124.

3. *Vulva concitata.*] Aſcendenti volvæ.

4. *Folia recentia.*] Dioſc. lib. 1. cap. 124. Διαμασηθέντα ἄφθας ἰᾶται.

manantibus, item oris medentur, & collectionibus, condylomatis. [5] Decoctum foliorum ambuſtis & luxatis prodeſt. [6] Ipſa rufant capillum tuſa, adjecto ſtruthei mali ſucco. [7] Flos capitis dolores ſedat cum aceto illitus. Idem combuſtus in cruda olla nomas ſanat & putreſcentia hulcera per ſe, vel cum melle. Odor floris olet, qui ſomnum facit. [8] Adſtringit gleucinum, & refrigerat, eadem ratione qua & œnanthinum.

XLVII. Balſaminum longe pretioſiſſimum omnium, ut [1] in unguentis diximus, [2] contra omnes ſerpentes efficax. [3] Oculorum claritati plurimum confert, caliginem diſcutit. [4] Item dyſpnœas, collectiones omnes duririaſque lenit. Sanguinem denſari prohibet, [5] hulcera purgat: [6] auribus, capitis doloribus, tremulis, ſpaſticis, ruptis perquam utile. [7] Adverſatur aconito ex lacte potum. [8] Febres cum horrore venientes perunctis leviores facit. Utendum tamen modico, [9] quoniam adurit, augetque vitia non ſervato temperamento.

XLVIII. [1] Malobathri quoque naturam & genera expoſuimus. [2] Urinam ciet. [3] Oculorum epiphoris vino expreſſum utiliſſime imponitur. Item frontibus, dormire volentibus: efficacius, ſi & nares illinantur: aut ſi ex aqua bibatur. [4] Oris & halitus ſuavitatem commendat linguæ ſubditum folium, [5] ſicut & veſtium odorem interpoſitum.

XLIX. [1] Hyoſcyaminum emolliendo utile eſt, nervis inutile. Potum quidem cerebri motus facit. [2] Therminum e lupinis emollit, proximum roſaceo effectum habens. [3] Narciſſinum dictum eſt cum ſuo flore. [4] Raphaninum phthiriaſes longa valetudine contractas tollit, ſcabritiaſque cutis in facie emendat. [5] Seſaminum aurium dolores ſanat, & hulcera quæ ſerpunt, & quæ cacoëthe vocant. [6] Lirinon, quod & Phaſelinum & Syrium vocavimus, renibus utiliſſimum eſt, [7] ſudoribuſque evocandis, [8] vulvæ molliendæ, [9] concoquendoque intus. [10] Selgiticum nervis utile eſſe diximus, ſicut herbaceum quoque, quod Iguvini circa [11] Flaminiam viam vendunt.

L. [1] Elæomeli, quod in Syria ex ipſis oleis manare diximus, ſapore melleo, non ſine nauſea, alvum ſolvit: [2] bilem præcipue detrahit, duobus cyathis in hemina aquæ datis: [3] qui

NOTÆ.

5. *Decoctum foliorum.*] Dioſc. lib. 1. cap. 124 Τὸ δὲ ἀφέψημα αὐτῶν, πυρικαύτοις προσαντλούμενον. *Decoctum foliorum igni ambuſtis affunditur.*

6. *Ipſa rufant.*] Et hic ὁμωνυμίᾳ vocum deluſum eſſe Plinium non immerito quis ſuſpicetur. Nam cum apud Græcum ſcriptorem id legiſſe videatur, quod exſtat apud Dioſc. lib. 1. pag. 124. ξανθίζει δὲ τὰς τρίχας στρουθίου χυλῷ τὰ φύλλα λεῖα [ἐγ]χριόμενα καὶ ἰσχναθέντα. *Rufant capillos folia trita & illita, quæ in ſtruthii ſucco maduerint.* Στρούθιον eo loci radicula herba eſt, qua de egimus lib 19. ſect 18. De ſtrutheo malo Plinius intellexit quod e genere cotoneorum eſt, de quo lib. 15. ſect 10. Sed & ſuos forte hæc quoque medicina habuit auctores.

7. *Flos capitis*] Totidem verbis Dioſc. loc cit.

8. *Adſtringit gleucinum, & refrigerat.*] Dioſcoridi, lib. 1. cap. 67. calfacere dicitur, relaxare, mollire. Et ea ſane aromata, quibus concinnatur, apud Columellam, lib 12. cap 51. & apud Dioſc loc. cit. iis ſunt dotibus ac facultatibus prædita, ut oleum iis conditum, refrigerare vix ullo modo poſſit. Adſtringendi vim œnanthino dat quoque Dioſc. lib 1. cap. 56.

Sect. XLVII. 1. *In unguentis diximus.*] Libro 12. ſect. 54.

2. *Contra omnes*] A vipera demorſis opitulari ſcribit Dioſc. lib. 1. cap 18.

3. *Oculorum.*] Dioſc. lib. 1. cap 18.

4 *Item dyſpnœas.*] Δυσπνοοῦσιν ἁρμόζει. *Ægre ſpirantibus convenit.*

5. *Hulcera purgat.*] Dioſc. loc cit.

6. *Auribus, capitis, &c.*] Q. Serenus, Samonicus, qui ex Plinii ſententiis medicum opus verſibus concinnavit, idem prodidit, cap. 2 pag 126.

Balſama ſi gemmis inſtillans auribus addas,
Tum poteris alacrem capitis reparare vigorem.

Et cap. 3. cap. 127.

Portio ſi capitis morbo tentetur acuto,
Allia diverſam lana contecta per aurem
Inducta proſunt: & eodem balſama pacto.

7. *Adverſatur.*] Dioſc. loc cit.

8. *Febres.*] Dioſcor. Ῥίγη συγχριόμενα λύει. *rigores illita ſolvit*

9. *Quoniam adurit.*] Θερμαντικώτερον ὄν. inquit Dioſc. loc. cit

Sect. XLVIII. 1. *Malobathri.*] Libro 12. ſect. 59.

2. *Urinam.*] Dioſc. lib. 1. cap. 12.

3. *Oculorum.*] Dioſc. loc. cit.] Καὶ αὐτὸ πρὸς ὀφθαλμῶν φλεγμονὰς ἁρμόζει οἴνῳ ζεσθὲν ἐν οἴνῳ, καὶ λεῖον ἐπιχριόμενον. *Oculorum inflammationibus in vino ferveſactum, tritumque, ac illitum apprime confert.*

4. *Oris & halitum.*] Dioſc. loc. cit. Ὑποτίθεται δὲ καὶ γλώσσῃ πρὸς εὐωδίαν στόματος.

5. *Sicut & veſtium.*] Dioſcor. loc. cit. Καὶ σὺν ἱματίοις τίθεται· ἄβρωτα γὰρ ἐᾷ, καὶ εὐώδη ταῦτα τηρεῖ. *Veſtibus utiliter interponitur: ſiquidem eas & a tineis defendit, & odore non ineleganti tuetur.*

Sect. XLIX. 1. *Hyoſcyaminum.*] Dioſcor. lib. 1. cap. 42. Τονωτικώτερον... μαλακτικὸν ὄν.

2. *Therminum*] Θέρμος lupinum vocant. Vim ei diſcutiendi Galenus adjudicat, διαφορητικὸν, lib. 6. de fac. ſimp med. pag. 178.

3. *Narciſſinum.*] Libro 21. ſect. 75.

4. *Raphaninum.*] De raphanino hæc eadem prodidit Dioſcor. ad verbum, lib. 1. cap. 41.

5. *Seſaminum.*] Dioſc. lib. 1. cap. 41.

6. *Lirinon ... vocavimus*] Libro 21. ſect. 22. *Eſt & rubens lilium, quod Græci crinon vocant... Laudatiſſimum in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaſelide.* Dioſcor lib. 3. cap 116. Κρίνον βασιλικόν,... ἀφ' οὗ καὶ τὸ χρῖσμα σκευάζεται, ὃ τινὲς λείριον... οἱ δὲ σούσινον καλοῦσι. *Crinon ſeu lilium regium... ex quo paratur unguentum, quod aliqui lirinum, ſuſinum alii appellitant.* Et lib. 1. cap. 62. Τὸ σούσινον, ὃ ἔνιοι λείρινον καλοῦσι, &c

7. *Sudoribuſque.*] Hanc vim evocandi ſudoris Plinius ſucco ipſi aſſignat, qui e lilii flore exprimitur, lib. 21. ſect. 74.

8. *Vulvæ.*] Dioſc loc. cit.

9. *Concoquendoque intus.*] Concoquendis, quæ intus latent, vulvæ vitiis. Simile eſt quod de crocino oleo tradit Dioſcor. lib. 1. cap 64. Καὶ αὐτὸ πρὸς τὰς τῆς μήτρας σκληρίας, καὶ μύσεις, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κακοήθη.... Σομπεπτικὸν γὰρ, καὶ μαλακτικὸν, ὑγραντικὸν, καὶ πραΰνει. *Valet & ad utero duritias, præcluſiones, malignaque hulcera.... Concoquit enim, emollit, humectat, lenit.* Quanquam & de ſuppurationibus concoquendis accipi hic locus poteſt, quem habemus in manibus: Nam & de ſucco qui e lilii flore elicitur, lib 21. ſect. 74. *ad emolliendas vulvas*, inquit, valet, *ſudoreſque faciendos, & ſuppurationes concoquendas.*

10. *Selgiticum .... diximus.*] Libro 15. ſect. 7.

11. *Flaminiam*] A Flaminio dictum, qui eam ſtravit lapidibus ab Urbe Roma Ariminum uſque.

Sect. L. 1. *Elæomeli .... diximus.*] Libro 15. ſect 7.

2. *Bilem præcipue.*] Dioſcor. lib. 1. cap. 37. totidem verbis.

3. *Qui bibere.*] Dioſcor. loc. cit. Ἔκλυτοι δὲ γίνονται καὶ ναρκῶσιν οἱ λαμβάνοντες· ὅθεν οὐ δεῖ ἐκπλήττεσθαι· διεγείρειν δὲ αὐτοὺς μὴ ἐῶντας κοιμᾶσθαι. *Qui aſſumpſere, torpeſcunt, viribuſque deficiuntur: attamen minime terreri eo oportet: quin

bibêre, torpeſcunt, excitanturque crebro. [4] Potores certaturi præſumunt ex eo cyathum unum. [5] Piſſino oleo uſus & paſſim ad quadrupedum ſcabiem eſt.

L I. A vitibus oleîſque proxima nobilitas palmis: inebriant recentes: [1] capitis dolorem afferunt: minus, ſiccæ: [2] nec, quantum videtur, utiles ſtomacho: tuſſim exaſperant, corpus alunt. [3] Succum decoctarum antiqui pro hydromelite dabant ægris ad vires recreandas, ſitim ſedandam, in quo uſu præferebant Thebaïcas. [4] Sanguinem quoque exſcreantibus utiles, in cibo maxime. [5] Illinuntur caryotæ ſtomacho, veſicæ, ventri, inteſtinis, cum cotoneis & cera & croco. Sugillata emendant. [6] Nuclei palmarum cremati in fictili novo, cinere loto ſpodii vicem efficiunt, miſcenturque collyriis, & calliblephara faciunt addito nardo.

L I I. [1] Palma quæ fert myrobalanum, probatiſſima in Ægypto, [2] oſſa non habet reliquarum modo in balanis. [3] Alvum & menſes ciet in vino auſtero, [4] & vulnera conglutinat. CAP. V.

L I I I. [1] Palma elate, ſive ſpathe, medicinæ confert germina, folia, corticem. [2] Folia imponuntur præcordiis, ſtomacho, jocineri, hulceribus quæ ſerpunt, cicatrici repugnatia. [3] Pſoras cortex ejus tener cum reſina & cera ſanat diebus x x. Decoquitur & ad teſtium vitia. [4] Capillum denigrat ſuffitu, partus extrahit. [5] Datur bibendus renum vitiis, & veſicæ, & præcordiorum: & capiti, & [6] nervis inimicus. Vulvæ ac ventris fluxiones ſiſtit decoctum ejus. Item cinis ad tormina potus in vino albo, in vulvarum vitiis efficaciſſimus.

L I V. Proximæ varietates generum medicinarumque, quæ mala habent. [1] Ex his verna acerba, ſtomacho inutilia ſunt: alvum, veſicam circumagunt, nervos lædunt. Cocta meliora. Cotonea cocta ſuaviora. [2] Cruda tamen, dumtaxat matura, proſunt ſanguinem exſcreantibus ac dyſentericis, cholericis, cœliacis. Non idem proſunt decocta, quoniam amittunt conſtringentem illam vim ſucci. Imponuntur pectori in febris ardoribus: & tamen decoquuntur in aqua cæleſti ad eadem quæ ſupra ſcripta ſunt. [3] Ad ſtomachi dolores cruda decoctave cerati modo imponuntur. Lanugo eorum carbunculos CAP. VI.

NOTÆ.

excitandi ſunt, neque ſinendum ut ſomno graviore conſopiantur.

4. *Potores certaturi.*] Quaſi ſic viribus ſuis fidant, ut & vini vim ebrietatem, & clæomelitos ſoporem afferentis, ſuſtinere poſſint, aut vincere.

5 *Piſſino oleo.*] De eo Plinius, lib 15. ſect. 7. & Dioſc. lib. 1. cap. 95. qui ad eumdem uſum & piſſinum oleum & picem ipſam liquidam adſciſcit. Vide Notas & Emend. num. X V I I.

Sect. LI. 1. *Capitis dolorem.*] Dioſc. lib 1. cap 148.

2. *Nec quantum videtur.*] Ita ſane Dioſcoridi viſum eſt: qui palmas eſitatas ſtomachicis prodeſſe ſcripſit: αἱ δὲ ξηραὶ ὠφελοῦσι ϛομαχικοῖς ... ϛομαχοῦσι, &c.

3 *Succum decoctarum*] Cum hydromelite, non *pro hydromelite* Dioſcorides adhibuit, lib. 1. cap. 149. Τὸ δὲ ἀφέψημα τῶν ... *Thebaïcarum decoctum potus datum, febrilem ardorem ac ſitim ſedat, & cum hydromelite vetuſto ſumptum vires recreat.*

4. *Sanguinem quoque.*] Dioſcor. lib 1. cap. 148.

5. *Illinuntur.*] Plinius Valer. lib 2. cap. 39. *Caryota trita dolori imponuntur, adverſus urinæ difficultatem.* Dioſcor. loc cit ... *Trita cum cotoneis, & cerato œnanthino, veſicæ vitiis utiliter illinuntur.*

6 *Nuclei palmarum.*] Hæc totidem verbis Dioſcor. lib. 1. cap. 149

Sect. L I I. 1. *Palma quæ fert.*] Hæc palma eſt, cujus hiſtoriam ſcripſit, lib. 12. ſect. 47 cujus fructus, cum maturitatem eſt aſſecutus, phœnicobalani proprie nomen: ante maturitatem idem, ob affinitatem aliquam, ſimilitudinemque cum glande unguentaria, & myrobalani appellationem habuit. Plinius, loco mox cit. *Myrobalano in unguentis ſimilem, proximumque uſum habet palma in Ægypto.... phœnicobalanos vocatur.* Et Plinius Valer. lib. 3. cap 10. *Myrobalanum .... genus eſt caryotæ, quod os non habet,* &c. Similitudinem eam fructus cum Arabica myrobalano attigit Dioſcor. lib. 1. cap. 148. ... Hanc eſſe remur balanum Ægyptiam, quam Plutarchus ait bellaria ſuavitate vincere, lib. 8 Symp. quæſt. 4. pag. 723 Sugillat hoc loco Plinium Salmaſius in præfat. pag 96. Dalecampium, & alios ſecutus: ſed ita ut livorem potius ſuum, quam ſcriptoris perdiligentis errorem prodat ullum. Quod ſi qua nihilominus exemplaria ſcripta manu faverent, *Palma quæ refert myrobalanum*, legi hoc loco haud gravate ferrem

2. *Oſſa non habet.*] Quoniam immatura colligitur, nondum genito intus nucleo, ut diximus, lib. 12 ſect. 4.

3. *Alvum & menſes ciet.*] Immo, ſi Dioſcoridi fides habenda eſt, ſiſtit potius: *Eſt*, inquit, *fructus ille acerbus atque adſtringens, & contra alvi profluvia, fluxumque muliebrem, in vino auſtero bibitur.* Ἔϛι δὲ ϛρυφνὸς, ϛυπτικὸς, ... Et ſane hæc vis ſiſtendi, & fructus acerbitati, & auſteritati vini, quicum aſſumitur, apte congruit. Nihilominus ſic M S S. omnes, Reg. Colb. Chiffl aliique. Et Parmenſis editio, ceteræque ante Hermolaum, cui *ſiſtit* reponendum ſatius viſum eſt. Quin & Plinius Valer. lib. 2. cap. 13. cui titulum fecit, *Ventre molliendo* *Myrobalanus*, inquit, *genus caryotæ naſcens in Ægypto, quæ os non habet, vino auſtero trita & pota alvum ciet.* Sed jam hujus ævo irrepſiſſe id mendum in Plinii libros ſuſpicari forſan haud temere licet.

4 *Et vulnera.*] Dioſcor. loc. cit ... Plinius Valer. lib 3. cap. 20. *Myrobalanum, ut jam diximus, genus eſt caryotæ, quod os non habet: hæc ex vino trita auſtero, vulnera curat & ſolidat.*

Sect. LIII. 1. *Palma elate.*] Vide quæ de ea diximus, lib. 12. ſect. 62.

2. *Folia imponuntur*] Viret plane ſimiles elatæ ſuæ, hoc eſt, tenerarum adhuc palmarum involucro, Dioſcorides tribuit, lib. 1. cap. 50.

3. *Pſoras &c.*] Hæc rurſum in elaten ſuam Dioſcorides tranſtulit, loc. cit.

4 *Capillum .... ſuffitu.*] At illitu, fricatuque etiam crebro ſpathæ ſuæ ſeu elatæ, nigredinem conciliari capillis, auctor eſt Dioſc. loc. cit.

5. *Datur bibendus &c.*] Dioſcor. de elate ſeu ſpathe ſua, loc. cit.

6. *Nervis inimicus.*] E diverſo Dioſcoridis elate laxatos committit articulos.: Χαλαϛμοὺς τε ἄρθρων ϛυνάγει.

Sect L I V. 1. *Ex his verna.*] Dioſcor lib 1. cap 159. ... *Quæ mala verno tempore naſcuntur, bilem gignunt, nervos omnes lædunt, inflationeſque pariunt.*

1. *Cruda tamen.*] Marcellus Empir. cap 16. pag. 120. *Phthiſicis & empyicis prodeſt aqua in qua cydonea mala cocta fuerint, aſſiduo propinata: ipſa etiam ſi incocta manducentur, juvant.* Et cap. 16. pag. 120. *Cydonea bene matura non cocta, in cibo accepta, proſunt choleris reprimendis.* Plinius Valer lib. 1. cap. 64. cui titulus, *Sanguinem rejicientium curatio: Cydonia matura*, inquit, *devorantur cruda.* Et lib. 2. cap. 18. *Dyſenteria compeſcenda: Cydonia matura cruda eduntur.* Et cap. 51. *Cholera quomodo ſuccurritur: Cydonia ſi matura cruda in cibo ſumantur.*

3. *Ad ſtomachi autem.*] Marcellus Empir. cap. 20. pag. 139.

ſanat. [4] Cocta in vino, & illita cum cera, alopeciis capillum reddunt. [5] Quæ ex his cruda in melle condiuntur, alvum movent. Mellis autem ſuavitati multum adjiciunt, ſtomachoque utilius id faciunt. [6] Quæ vero in melle condiuntur cocta, quidam ad ſtomachi vitia, trita cum roſæ foliis decoctis dant pro cibo. [7] Succus crudorum lienibus, orthopnoïcis, hydropicis prodeſt. [8] Item mammis, condylomatis, vaticibus. [9] Flos & viridis & ſuccus inflammationibus oculorum, exſcreationibus ſanguinis, menſibus mulierum. Fit & ſuccus ex his mitis, cum vino dulci tuſis, utilis & cœliacis & jocineri. [10] Decocto quoque eorum foventur, ſi procidant vulvæ & interanea. [11] Fit & oleum ex his, quod melinum vocavimus, quoties non fuerint in humidis nata. Ideo utiliſſima, quæ ex Sicilia veniunt. [12] Minus utilia ſtruthia, quamvis cognata. Radix eorum circumſcripta terra manu ſiniſtra capitur, ita ut qui id faciet, dicat quæ capiat, & cujus cauſa: ſic adalligata ſtrumis medetur.

LV. [1] Melimela & reliqua dulcia ſtomachum & ventrem ſolvunt, [2] ſiticuloſa, æſtuoſa, ſed nervos non lædunt. [3] Orbiculata ſiſtunt alvum, & vomitiones, urinas cient. [4] Silveſtria mala ſimilia ſunt vernis acerbis, alvumque ſiſtunt. Sane in hunc uſum immatura opus ſunt.

LVI. [1] Citrea contra venenum in vino bibuntur, vel ipſa, vel ſemen. [2] Faciunt oris ſuavitatem, decocto eorum colluti, aut ſucco expreſſo. [3] Horum ſemen edendum præcipiunt [4] in malacia prægnantibus: ipſa vero contra infirmitatem ſtomachi, ſed non niſi ex aceto facile manduntur.

LVII. [1] Punici mali novem genera nunc iterare ſupervacuum. Ex his dulcia, quæ [2] apyrina alio nomine appellavimus, ſtomacho inutilia habentur, inflationes pariunt, dentes gingivaſque lædunt. Quæ vero ab his ſapore proxima [3] vinoſa diximus, parvum nucleum habentia, utiliora paulo intelliguntur. Alvum ſiſtunt, & ſtomachum, dumtaxat pauca, citraque ſatietatem. [4] Sed hæc minime danda, quanquam omnino nulla, in febri, nec carne acinorum utili nec ſucco. Caventur æque vomitionibus, ac bilem rejicientibus. [5] Uvam in his, ac ne muſtum quidem, ſed protinus vinum aperuit Natura: utrumque aſperiore cortice. [6] Hic ex acerbis in magno uſu. [7] Vulgus coria maxime perficere illo novit: [8] ob id malicorium appellant medici. Urinam cieri eodem monſtrant: mixtaque galla in aceto decoctum, mobiles dentes ſtabilire. [9] Expetitur gravidarum malaciæ, [10] quoniam guſtatu moveat infantem. [11] Dividitur malum, cæleſtique aqua madeſcit ternis fere diebus. Hæc bibitur frigida cœliacis, & ſanguinem exſcreantibus.

NOTÆ.

140. & 141. Plinius Valer lib. 2. cap. 15.

4. *Cocta in vino.*] Vide Notas & Emendationes, num. XVIII.

5. *Quæ ex his cruda.*] Plinius Valer. ad verbum, lib. 2. cap. 23.

6. *Quæ vero in melle.*] Dioſc. lib. 1. cap. 160. Marcellus Empiricus cap. 20. pag 139.

7. *Succus crudorum.*] Dioſcor. loco citato.

8. *Item mammis.*] Dioſcor. loc. cit. Μαςοὺς φλεγμαίνοντας, *mammarum inflammationes adjuvat.*

9. *Flos & viridis &c.*] Dioſc loc citato.

10. *Decocto quoque.*] Dioſc. loc cit.

11. *Fit & oleum ..., vocavimus.*] Libro 13. ſect. 2. Hoc pariter Dioſcor. loco citato & Plinius Valer lib 4. cap. 42.

12. *Minus utilia.*] Dioſcor loc. cit. Τὰ δὲ λιθόμηλα στρυφνὰ καὶ μεγάλα, ἧττόν ἐστιν εὔχρηστα.

Sect. LV. 1. *Melimela &c.*] Dioſc. lib. 1. cap. 161. Τὰ δὲ μελίμηλα κοιλίαν μαλάσσει ... κακοστόμαχα δέ.

2. *Siticuloſa.*] Sitim & æſtum afferentia.

3. *Orbiculata.*] Dioſcor. lib 1. cap. 162. Τὰ δὲ Ἠπειρωτικὰ λεγόμενα, Ῥωμαιστὶ δὲ ὀρβικουλάτα, εὐστόμαχα, κοιλίας σταλτικὰ, οὔρων ἐφελκτικὰ, &c. Sic etiam Diphilus apud Athen. lib 3 pag. 80. ubi ὀρβικουλᾶτα vocat.

4. *Silveſtria.*] Totidem verbis de eo malorum genere Dioſcor lib. 1. cap 163.

Sect. LVI. 1. *Citrea contra.*] Theophraſtus lib. 4. hiſtor. cap. 4. & ex eo Athenæus lib 3. pag. 84 Dioſc. lib. 1. cap. 166 Oppius apud Macrobium, lib. 2 Saturn. cap. 15. & eleganti carmine Virgilius, lib. 2. Georg.

Media fert triſtes ſuccos, tardumque ſaporem
Felicis mali: quo non præſentius ullum,
Pocula ſi quando ſævæ infecere novercæ,
Miſcueruntque herbas, & non innoxia verba,
Auxilium venit, & membris agit atra venena.

2. *Faciunt oris.*] Dioſcor. loc cit. Διάκλυσμά τε ἐστὶ πρὸς εὐωδίαν στόματος τὸ ἀφέψημα, καὶ ὁ χυλὸς αὐτῶν.

3. *Horum ſemen.*] Dioſcor. loc. cit. Σπέρμα ἔχει ἀπίῳ ὅμοιον. Δύναμιν δ' ἔχει πινόμενον σὺν οἴνῳ..... Βιβρώσκεται δὲ μάλιστα ὑπὸ γυναικῶν πρὸς τὰς κίσσας. Quæ Dalecampius ad corticem, ſuccumve mali Punici prave tranſtulit.

4. *In malacia.*] Malacia eſt in gravidis ille languor, & mollities diſſoluti, & cuncta faſtidientis ſtomachi Græci κίσσαν, Latini etiam picam appellant.

Sect. LVII. 1. *Punici mali.*] Sic in Indice lib. 13. num. XXXIX. *Punici mali genera IX.* Vide quæ diximus lib. 13. ſect 34.

2. *Apyrina... appellavimus*] Libro 13. ſect. 34. De his Plinius Valer. lib. 2. cap. 40. *de Punicis*, noſtro adſtipulatur: *Dulcia*, inquit, *inflationes ſtomacho movent, nec inde febricitantibus dari poſſunt.*

3. *Vinoſa diximus.*] Libro 13. ſect. 34 Vinolenta vocat Plinius Valer. lib. 4 cap. 40. & ab his acida ſecernit. Hæc mediæ inter acida ac dulcia facultatis eſſe cenſet Dioſc. lib. 1. cap. 151.

4. *Sed hæc.*] Sed vinoſa minime danda, immo omnino nulla ſunt danda febricitanti Dioſc lib. 1. cap 151.

5. *Uvam in his.*] Uvam in his, ac non muſtum modo, ſed cum uva vinum ſtatim oſtendit natura, *hoc eſt, ſuccum vino parem* utrumque antem, *& uvam, & vinum*, ſub aſperiore cortice incluſit.

6. *Hic ex acerbis.*] Plinius ſupra, lib. 13. ſect. 34. *Corticis major uſus ex acerbis ad perficienda coria.*

7. *Vulgus coria.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 40. *Illa vero acerba ſunt, quibus coria curantur*, &c.

8 *Ob id malicorium.*] Ita mali Punici corticem vocant Latini: Celſus in primis, lib. 2. cap. poſtremo. Græci σίδιον Simplicius id ei factum nomen putarim, quod corio ſimilis eſt ob duritiem, craſſitiemque majorem, quam ſit in vulgari malorum ceterorum cortice.

9. *Expetitur gravidarum &c.*] Alludere ad hanc Punici mali dotem Plautus videtur, in Amphitr. act. 2. ſc. 2. verſ. 91.

Enimvero prægnanti oportet & malum & malum dari,
Ut quod obrodat ſit, animo ſi male eſſe occœperit.

10. *Quoniam guſtatu.*] Vide Notas & Emendationes, num. XIX.

11. *Dividitur malum*] De Punico malo univerſe id accipiendum, uti Plinius Valer. lib. 4. cap. 40. non de ſingulari uno genere.

LVIII.

LVIII. [1] Ex acerbo fit medicamentum, quod [2] ſtomatice vocatur, utiliſſimum oris vitiis, narium, aurium, [3] oculorum caligini: pterygiis, genitalibus, & his quas nomas vocant, & quæ in hulceribus excreſcunt. [4] Contra leporem marinum hoc modo: [5] Acinis detracto cortice tuſis, ſuccoque decocto ad tertias, cum croci, & aluminis ſciſſi, myrrhæ, mellis Attici ſelibris. Alii & hoc modo faciunt: Punica acida multa tunduntur: ſuccus in cacabo novo coquitur mellis craſſitudine, ad virilitatis & ſedis vitia, & omnia quæ Lycio curantur, aures purulentas, epiphoras incipientes, rubras maculas. In manibus rami Punicorum ſerpentes fugant. Cortice Punici ex vino decocti & impoſiti, perniones ſanantur. [6] Contuſum malum ex tribus heminis vini, decoctum ad heminam, tormina & tænias pellit. Punicum in olla nova, [7] cooperculo inlito, in furno exuſtum, & contritum, potumque in vino, ſiſtit alvum, diſcutit tormina.

LIX. [1] Primus pomi hujus partus florere incipientis, cytinus vocatur Græcis, miræ obſervationis multorum experimento. [2] Si quis unum ex his, ſolutus vinculo omni cinctûs & calceatûs, atque etiam anuli, decerpſerit duobus digitis, pollice & quarto ſiniſtræ manus, atque ita luſtratis levi tactu oculis, mox in os additum devoraverit, ne dente contingat, affirmatur nullam oculorum imbecillitatem paſſurus eo anno. [3] Iidem cytini ſiccati tritique, carnes excreſcentes cohibent: [4] gingivis & dentibus medentur: vel ſi mobiles ſint, decocto ſucco. [5] Ipſa corpuſcula trita, hulceribus quæ ſerpunt putreſcuntve, illinuntur. Item oculorum inflammationi inteſtinorumque: & fere ad omnia, quæ cortices malorum. Adverſantur ſcorpionibus.

LX. Non eſt ſatis mirari curam diligentiamque priſcorum, qui omnia ſcrutati, nihil intentatum reliquere. [1] In hoc ipſo cytino floſculi ſunt, antequam ſcilicet malum ipſum prodeat, erumpentes, quos [2] balauſtium vocari diximus. Hos quoque ergo experti invenerunt ſcorpionibus adverſari. Siſtunt potu menſes feminarum: [3] ſanant oris hulcera, & tonſillas, uvam, ſanguinis exſcreationes, ventris & ſtomachi ſolutiones, genitalia, hulcera quacumque in parte manantia. [4] Siccavere etiam ut ſic quoque experirentur, [5] inveneruntque tuſorum farina dyſentericos a morte revocari, alvum ſiſti. Quin & nucleos ipſos acinorum experiri non piguit. [6] Toſti tuſique ſtomachum juvant, cibo aut potioni inſperſi. [7] Bibuntur ex aqua cæleſti ad ſiſtendum alvum. [8] Radix decocta ſuccum emittit, qui tænias necat, Victoriati pondere. [9] Eadem diſcocta in aqua, quas Lycium, præſtat utilitates.

LXI. [1] Eſt & ſilveſtre Punicum a ſimilitudine appellatum. [2] Ejus radices rubro cortice

NOTÆ.

Sect. LVIII. 1. *Ex acerbo.*] Hæc verbis totidem Plinius Valer lib. 4. cap. 40. ac fere Dioſc. lib 1. cap. 151.

2. *Stomatice.*] Στοματική, ſubintellige, δύναμις, hoc eſt, compoſitio, quæ ad uvas, tonſillas, omneſque repentinas oris, (quod Græci στόμα vocant) inflammationes accommodatur. Scribonius Largus Compoſ. 64. *Ad faucium uvaque tumorem ſtomatice hac fere utuntur*, &c. Schola Salernitana:

Mora ſitim tollunt, recreant cum faucibus uvam.

3. *Oculorum caligini.*] Præter Dioſcoridem, & Plinium Valer. locis citatis, Priſcianus, lib. 1. cap 10. *de oculorum cauſis. Si autem obſcuritas hæc, ſenectutis magis quam oculorum vitium fuerit, ſuccum mali granati mellis Attico aqua mixtura commiſces, & ceteris . . . . Hoc etiam ſcriptoribus & pictoribus ſæpe prodeſt.*

4. *Contra leporem marinum.*] Habent ea verba libri omnes, etiam manu exarati: Plinius Valer. qui cetera ad verbum exſcripſit, non habet. Eoque magis in ſuſpicionem venimus, minime ea genuina eſſe, ſed ſpuria, quod adverſus leporem marinum quæ vulgo remedia ſtatuuntur, intra corpus omnia ſumi neceſſe ſit: illud, cujus nunc forma ſcribitur, externis tantum vitiis apponi poſſe videatur. Ad leporem marinum tamen, Scribonius Largus, Compoſ. 186. prodeſſe ait malorum Punicorum grana aſſidue data: ſed per ſe ac ſola: nec myrrham adjicit, nec alumen. Sic etiam Dioſcor. in Alexiph. cap 30.

5. *Acinis detracto.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 40. *Fit ex acido Punico medicamentum, ſtomaticὸν a Græcis nominatum, cujus compoſitio ejuſmodi eſt: Detracto cortice mala tunduntur: ex his ſuccus exprimitur: is decoctus ad tertias, quum ad ſextarium venerit, croci ſcrupuli ſex, myrrhæ ſex, aluminis ſex, mellis optimi libra una, miſceantur & ex hoc medicamento* &c.

6. *Contuſum.*] Marcellus Empir. cap. 28. pag. 200. Plinius Valer. lib. 2. cap 21 ad verbum. Et cum ceteris Cato, cap. 126. pag 66

7. *Cooperculo inlito.*] Vide Notas & Emendationes, num. XX.

Sect. LIX. 1. *Primus pomi.*] Plinius Valer lib. 4. cap. 40. fere ad verbum. Heſychius: Κύτινοι, τῆς ῥοιᾶς τὰ πρῶτα ἐξανθήματα. Ea vox calycem ſonat, quo dehiſcente in ſua ſe folia flos pandit & explicat: ἐν ᾧ τὸ τοῦ κυτίνου ἄνθος, inquit Theophr. Adde his, ſi lubet, ea quæ Rob. Conſt. habet in Lexico.

2. *Si quis unum.*] Hæc totidem verbis Plinius Valer. lib. 4. cap. 40. Contractius paulo, neque adeo ſuperſtitioſe Dioſcor. lib 1. cap. 152.

3. *Iidem cytini.*] Plinius Valer. loc. cit.

4. *Gingivis.*] Dioſc. loc. cit. Τὸ δὲ ἀφέψημα αὐτῶν, οὖλοις πλαδῶσι, καὶ ὀδοῦσι σαλευομένοις διάκλυσμα

5. *Ipſa corpuſcula.*] Cytini partem inferiorem intelligit, quæ in fructum tranſit ac pomum: dum ſuperior una cum ſtaminibus ipſi medio inſidet pomo.

Sect. LX. 1. *In hoc ipſo cytino.*] Plinius Valer. lib. 4. cap. 40. ad verbum.

2. *Balauſtium . . . . diximus.*] Libro 13. ſect 34

3. *Sanant oris &c.*] Hæc totidem verbis Plinius Valer. loc. cit.

4. *Siccavere etiam*] Marcellus Empir. cap. 27. pag. 193.

5. *Inveneruntque.*] Scribonius Largus, Compoſ. Med cap. 21. num. 85. *Balauſtium contunditur, ſiccatur, ſicco mortario teritur . . . . Atque ille quidem paſtillus bene facit ad dyſentericos, id eſt, torminoſos.* Adde & Galenum, lib. 6. de fac. ſimp. med pag. 163.

6 *Toſti tuſique*] Dioſc. lib. 1. cap. 151.

7. *Bibuntur &c.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Radix decocta.*] Marcellus Empir. cap 28. pag. 199. Dioſc. quoque lib. 1. cap. 153. Τὸ ἀφέψημα τῆς ῥίζης, ἕλμινθας πλατείας κτείνει ποθὲν καὶ ἀναιρεῖ.

9. *Eadem diſcocta.*] Hoc eſt, ita cocta ut deliqueſcant. Verbis Columellæ utor, e lib 12. cap. 41.

Sect. LXI. 1. *Eſt & ſilveſtre Punicum.*] Dioſcoridi, lib. 1. cap. 154 Ῥοιὰ ἀγρία Hanc temere cum erratico papavere, quæ ῥοιὰς μήκων Græcis vocatur, Plinium miſcuiſſe, Dalecampius falſo calumniatur, eumque ſecutus, ut ſolet, Salmaſius in Præf. pag. 11 & 12.

2. *Ejus & radices.*] Ῥοιὰ & Ῥοιάς non eſſe a Plinio pro uno eodemque accepta, vel hoc unum declarat: quod papaveris erratici κεφαλαῖς ſive capitibus hanc vim alliciendi ſomni ſcriptores adſciverint: Plinius ipſe in primis, lib. 20. ſect. 77. radicibus, nemo unus.

denarii pondere ex vino potæ ſomnos faciunt. [3] Semine poto, aqua quæ ſubiectit cutem, ſiccatur. Mali Punici corticis fumo culices fugantur,

CAP. VII. LXII. [1] Pirorum omnium cibus etiam valentibus oneroſus, ægris quoque vini modo negatur. Decocta eadem mire ſalubria & grata, præcipue Cruſtumina. Quæcumque vero cum melle decocta, ſtomachum adjuvant. [2] Fiunt cataplaſmata e piris, ad diſcutienda corporum vitia: & decocto eorum ad duritias utuntur. [3] Ipſa adverſantur boletis atque fungis, pelluntque pondere & pugnante ſucco. [4] Pirum ſilveſtre tardiſſime matureſcit. [5] Conciditur, ſuſpenſumque ſiccatur ad ſiſtendam alvum: [6] quod & decoctum ejus potu præſtat. [7] Decoquuntur & folia cum pomo ad eoſdem uſus. [8] Pirorum ligni cinis contra fungos efficacius proficit. Mala piraque portatu jumentis mire gravia ſunt vel pauca. Remedio aiunt eſſe, ſi prius edenda dentur aliqua, aut utique oſtendantur.

LXIII. Fici ſuccus lacteus, aceti naturam habet. [1] Itaque coaguli modo lac contrahit. Excipitur ante maturitatem pomi, & in umbra ſiccatur, [2] ad aperienda hulcera, cienda menſtrua appoſitu cum luteo ovi, aut potu [3] cum amylo. [4] Podagris illinitur cum farina Græci feni & aceto. Pilos quoque detrahit, palpebrarumque ſcabiem emendat: [5] item lichenas & pſoras. [6] Alvum ſolvit. [7] Lactis ficulni natura adverſatur crabronum, veſparumque, & ſimilium venenis, privatim ſcorpionum. [8] Idem cum axungia verrucas tollit. [9] Folia, & quæ non maturuere fici, ſtrumis illinuntur, [10] omnibuſque quæ emollienda ſint, diſcutiendave. Præſtant hoc & per ſe folia. Et alii uſus eorum, tamquam in fricando lichene, alopeciis, & quæcumque exhulcerari opus ſit. [11] Et adverſus canis morſus ramorum teneri cauliculi cuti imponuntur. [12] Iidem cum melle hulceribus, quæ ceria vocantur, illinuntur. [13] Extrahunt infracta oſſa cum papaveris ſilveſtris foliis. [14] Canum rabioſorum morſus folio trito ex aceto reſtringunt. E nigra fico candidi cauliculi illinuntur furunculis, muris aranei morſibus cum cera. Cinis earum e foliis, gangrænis, conſumendiſque quæ excreſcunt.

[15] Fici maturæ urinam cient, alvum ſolvunt, ſudorem movent, papulaſque. Ob id autumno inſalubres, quoniam ſudantia hujus cibi opera corpora perfrigeſcunt. [16] Nec ſtomacho utiles, [17] ſed ad breve tempus: [18] & voci contrariæ intelliguntur. Noviſſimæ ſalubriores, quam primæ: [19] medicatæ vero numquam. [20] Juvenum vires augent: ſenibus meliorem valetudinem faciunt, [21] minuſque rugarum. [22] Sitim ſedant: calorem reſtigerant. Ob id non negandæ in febribus conſtrictis, [23] quas ſtegnas vocant.

[24] Siccæ fici ſtomachum lædunt: gutturi & faucibus magnifice utiles. [25] Natura his ex-

NOTÆ.

3. *Semine poto.*] Hæc ῥοιᾶς quoque ſeu mali granati dos propria. Ῥοιᾶς μέλανος ſemen exinanit alvum: aquam quæ ſubter cutem ſubierit, non educit.

Sect. LXII. 1. *Pirorum omnium.*] Schola Salernitana.

Perſica, poma, pira, & lac, caſeus, & caro ſalſa,
Atra bile nocent, ſuntque infirmis inimica.

Iterumque:

Dum coquis, antidotum pira ſunt: ſed cruda venenum:
Cruda gravant ſtomachum, relevant ſed cocta gravatum.

Ac paulo ante:

Sine vino ſunt pira virus.

2. *Fiunt cataplaſmata*] Dioſc. lib. 1 cap 168 de piris: εἰς τὰ ἐπιθέματα συμμίσγονται ἁρμόζουσι. *In cataplaſmata repellentia convenienter adduntur.*

3. *Ipſa adverſantur.*] Hanc piris ſilveſtribus vim aſſerit Dioſcor lib. 1. Εὐπορ. cap 160.

4. *Pirum ſilveſtre.*] Dioſc. lib 1 cap 168

5. *Conciditur &c.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Quod & decoctum.*] Dioſc loc. cit. & Plinius Valer. lib. 4 cap 39.

7. *Decoquuntur.*] Dioſc & Plinius Valer. locis cit.

8. *Pirorum ligni.*] Dioſc. loc cit.

Sect LXIII. 1. *Itaque coaguli*] Columella, lib 7. cap. 8 pag. 167. *Nec minus lac cogitur ficulneo lacte, quod emittit arbor, ſi eius virentem ſauces corticem* Dioſc lib 1. cap. 183. Ὁ δὲ ὀπὸς τῆς ἀγρίας καὶ τῆς ἡμέρου συκῆς, πηκτικὸς ἐστι γάλακτος ὡς πυτία· λύει δὲ καὶ τὸ πεπηγὸς ὡς τὸ ὄξος. *Tam ſilveſtris quam ſativæ fici lacteus ſuccus coaguli modo lac contrahit, coagulatumque aceti modo diſſolvit.*

2. *Ad aperienda.*] Totidem verbis hæc Dioſcor. lib 1. cap 183.

3. *Cum amylo*] Ita ſect. ſeq de caprifici ſucco: *Vulvam cum amylo aperit.* Tamen Dioſc. loc. cit. μετ' ἀμυγδάλων ſcripſit, ni mendoſus eſt codex, non μετ' ἀμύλου. Dioſcoridi favet Saracenus in Notis.

4. *Podagris &c.*] Dioſc loc. cit.

5. *Item lichenas &c.*] Dioſc loc. cit.

6. *Alvum.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Lactis ficulni &c.*] Dioſc loc. cit

8. *Idem cum.*] Dioſcor. loc. cit. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 42

9 *Folia & quæ.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 29.

10. *Omnibuſque quæ.*] Plinius Valer. lib. 3. cap 25. *Ad collectiones vel tumores Ficus, quæ adhuc non maturatæ, admixto adipe anſerino impoſitæ, mire ſanat.*

11. *Et adverſus canis*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 51. ad verbum.

12. *Iidem cum melle.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 22.

13. *Extrahunt.*] Schola Salernitana, de his:

Junge papaver ei, confracta foris trahet oſſa.

14. *Canum rabioſorum.*] Plinius Valer. lib. 3 cap. 50.

15. *Fici maturæ &c.*] Dioſc. lib 1. cap. 183. Σῦκα χλωρὰ πέπονα, κακοστόμαχα, κοιλίας λυτικὰ .... ἐξανθήματα καὶ ἱδρῶτας ἀναλυτικά.

16. *Nec ſtomacho utiles.*] Dioſc. κακοστόμαχα.

17. *Sed ad breve tempus.*] Nocere ſtomacho innuit, ſed haud longo temporis intervallo. Idem dicendi genus, ſect 66. de prunis: *Ipſa pruna alvum ſolvunt: ſtomacho non utiliſſima, ſed brevi momento.*

18. *Et voci contrariæ*] Demetrius Scepſius apud Athen. lib. 3 pag. 80.

19. *Medicatæ vero.*] Quæ vis huic voci ſubſit, diximus lib. 16. ſect 51. nec Dalecampio aſſenſi ſumus.

20. *Juvenum vires*] Herodotus Lycius, in opere ſuo *De ficubus*, aliique quos Athenæus affert, lib. 3. pag. 78

21. *Minuſque rugarum.*] Iſidorus, lib. 17. Orig. cap. 7. *A ſenibus in alimentum ſumpta ſæpius. ficus, rugas eorum fertur diſtendere.*

22. *Sitim &c.*] Dioſcor. loc cit. Ἀδίψα δὲ, καὶ σβεστικὰ θερμασίας.

23. *Quas ſtegnas.*] Febres hæ ſiunt, inquit Dalecampius, adſtricta cute, præcluſis ejus ſpiraculis, impeditoque humorum & vaporum tranſpiratu. Galenus, lib. 5. de fac. ſimp. med. pag. 129. στεγνὰ vocat ea quæ ſenſibiles excretiones prohibent. Alibi, adſtricta ventrem vitia, & quæcumque impedimento ſunt, ut urina aut difficulter, aut ſæpe nulla, aut ſaltem per intervalla temporis ſtillis fluat.

24. *Siccæ fici.*] Dioſcor lib 1. cap. 183

25. *Natura*] Dioſc loc. cit.

calfaciendi. [26] Sitim afferunt. [27] Alvum molliunt, rheumatiſmis ejus, & ſtomacho contratræ. [28] Veſicæ ſemper utiles, & anhelatoribus, ac ſuſpirioſis. [29] Item jocinerum, renum, [30] lienum vitiis. Corpus & vires adjuvant: [31] ob id ante athletæ hoc cibo paſcebantur: Pythagoras exercitator, primus ad carnes eos tranſtulit. [32] Recolligenti ſe a longa valetudine utiliſſimæ. [33] Item comitialibus, & hydropicis, omnibuſque, quæ maturanda aut diſcutienda ſunt, impoountur: efficacius calce aut nitro admixto. [34] Coctæ cum hyſſopo pectus purgant, [35] pituitam, tuſſim veterem. [36] Cum vino autem ad ſedem, & tumores maxillarum. [37] Ad furunculos, [38] panos, [39] parotidas, decoctæ illinuntur. [40] Utile & decocto earum ſovere feminas, [41] Decoctæ quoque eædem cum ſeoo Græco utiles ſunt pleuriticis & peripneumonicis. [42] Cum ruta coctæ torminibus proſunt. [43] Tibiarum hulceribus cum æris flore. [44] Pterygiis cum Punico malo. Ambuſtis, [45] pernionibus, cum cera. [46] Hydropicis coctæ in vino, cum abſinthio & farina hordeacea, nitro addito. Manducatæ, [47] alvum ſiſtunt. Scorpioonum ictibus cum ſale tritæ illinuntur. [48] Carbunculos extrahunt in vino coctæ & impoſitæ. [49] Carcinomati, ſi ſine hulcere eſt, quam pinguiſſimam ficum imponi, pæne ſingulare remedium eſt: item phagedænæ.

[50] Cinis non ex alia arbore acrior: purgat, conglutinat, replet, adſtringit. [51] Bibitur & ad diſcutieodum ſanguinem concretum. Item percuſſis, præcipitatis, convulſis, ruptis, [52] cyathis ſingulis aquæ & olei. [53] Datur tetanicis & ſpaſticis: item potus vel infuſus cœliacis, & dyſentericis. Et ſi quis eo cum oleo perungatur, excalfacit. Idem cum cera & roſaceo ſubactus, ambuſtis cicatricem tenuiſſimam obducit. Luſcioſos ex oleo illitus emendat, dentiumque vitia crebro fricatu. Produnt etiam, ſi quis inclinata arbore, ſupino ore aliquem nodum ejus morſu abſtulerit, nullo vidente, [54] atque cum aluta illigatum licio e collo ſuſpeoderit, ſtrumas & parotidas diſcuti. Cortex tritus cum oleo, ventris hulcera ſanat. [55] Crudæ groſſi verrucas & thymos, nitro farinaque additis tollunt. Spodii vicem exhibet fruticum a radice exeunoum cinis. Bis toſtus adjecto pſimmythio digeritur in paſtillos, ad hulcera oculorum & ſcabritiam.

LXIV. Caprificus etiamnum multo efficacior fico. Lactis minus habet: ſurculo quoque ejus [1] lac coagulatur in caſeum. Exceptum id coactumque in duritiam, ſuavitatem

NOTÆ.

26. *Sitim.*] Dioſc. loc. cit. *Τὰ δὲ ξηρὰ τρόφιμα, θερμαντικὰ, διψητικά.*

27. *Alvum.*] Dioſc loc. cit.

28. *Veſica.*] Dioſc. loc. cit.

29. *Item jocinerum &c.*] Dioſc. loc. cit. Celſus, lib. 3. cap. 21. *Si jecur aut lienem affectum eſſe, manifeſtum eſt, ficum pinguem contuſam adjecto melle ſuperponere.* Et cap. 24. *Arida ficus impoſita prodeſt, ſi jecur aut lien affectus eſt.*

30. *Lienum vitiis.*] Præter Dioſcor. loc. cit. Q. Serenus, cap. 24. de ſplene curando, pag. 140.

Arida ficus item fervente domatur aceto
Et trita illinitur, vel ſplen apponitur hædi.

31. *Ob id ante athleta.*] Ad verbum hæc Iſidorus lib. 17. cap. 7. & Plinius Valer lib 4. cap. 47. *Hic cibus athletarum, quo corpus firmandum*, apud Celſum, lib 4 cap 6. De hoc Pythagora porro, qui athleta fuit, vide Laertium in Pythag. lib. 8 & Iamblichum, lib. 1. de vita Pythag cap. 4. Cave autem exiſtimes eumdem hunc eſſe cum illo perceiebri Mneſarchi filio, qui Pythagoricæ a ſe cognominatæ diſciplinæ auctor ac princeps exſtitit. Oribaſius *Geram* pro Pythagora mendoſe vocat

32. *Recolligenti ſe.*] Dioſc. loc. cit. *Τοῖς ἐκ μακρονοσίας κακοχροοῦσι*, iis qui e longa valetudine decolorati ſunt.

33. *Item comitialibus, &c.*] Dioſc loc. cit.

34. *Cocta cum hyſſopo, &c.*] Plinius Valer lib 1. cap. 58. *Adverſus diuturnam tuſſim, ficus arida coquuntur cum hyſſopo & aqua: & ex ea aqua tuſſientibus propinatur.* Et libro 4. cap. 47. de fico: *Cocta ex aqua cum hyſſopo, dant potionem quæ pectus expurget.* ſimiliter Celſus, lib. 4 cap 4. juvare ait ad tuſſim veterem, *quam pinguiſſimæ ficus uncias tres ſupra prunas incoctas eſſe.*

35. *Pituitam.*] Pituitoſum humorem in pulmones delapſum. Dioſc. loc. cit *Τοῖς ἀεὶ πτύσματα χρονίως πάσχουσι.*

36. *Cum vino autem.*] Plinius Valer.

37. *Ad furunculos, &c.*] Dioſc. hæc totidem verbis, loc. cit. & Plinius Valer. lib 3 cap 32.

38. *Panos.*] Præter Dioſc. Plinius Valer. lib. 3. cap. 27. & lib. 4. cap. 47 Item Marcellus Empir. cap. 32 pag. 225.

39. *Parotidas.*] Plinius Valer. lib. 1 cap. 13. *de parotidum curatione: Ficus ſicca, & vino cocta, & trita adjuvat.* Dioſc. item loco cit.

40. *Utile . . . . fovere feminas.*] Vide Notas & Emendat. num. XXI.

41. *Decocta quoque.*] Plinius Valer. lib. 4 cap. 47.

42. *Cum ruta cocta.*] Dioſc. lib 1. pag. 183.

43. *Tibiarum, &c.*] Plinius Valer. loc. cit. ad verbum. Dioſc. loc. cit *Μετὰ χαλκάνθου δὲ, καὶ ἐν κνήμαις ῥευματικοῖς, δυσαλθῆ καὶ κακοήθη ἰᾶται.* Plinius apud ſcriptorem Græcum unde hæc hauſit, non *μετὰ χαλκάνθου*, hoc eſt, cum atramento ſutorio, ſed *μετὰ χαλκοῦ ἄνθους, cum æris flore*, legit. Verum ut ut legit, nihil intereſt: Nam & apud Galenum, lib. de ſuccedaneis medicamentis, pag. 974. *ἀντὶ χαλκάνθης, λεπὶς χαλκοῦ* ſubſtituitur: & inter ea quæ exedunt æque florem æris, atque ſutorium atramentum Celſus affert, lib. 5. cap 7.

44. *Pterygiis.*] Dioſc. lib 1. cap. 183. *Σὺν σιδίῳ δὲ ῥοιᾶς, πτερύγια ἀνακαθαίρει. Cum malicorio pterygia purgant.*

45. *Pernionibus cum cera.*] Hoc eſt, cum cerato. Dioſc. loco cit.

46 *Hydropicis.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 12. *de hydropiſi: Ficus ſicca coquuntur, & ex vino & abſinthio, ſuffunduntur farina hordeacea, addito nitro: omnia in unum conteruntur, & ita imponuntur.*

47. *Alvum ſiſtunt.*] Et nitrum hic adhibet Dioſcorides loco citato. *Κοιλίαν μαλάσσει χριόμενα μετὰ νίτρου . . . καὶ ἐσθιόμενα.*

48. *Carbunculos.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 30. Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 18. *de carbunculis: Ficus ſicca & in vino cocta & contrita imponuntur, ut ex altitudine evocare poſſint.*

49. *Carcinomati, &c.*] Totidem verbis hæc Plinius Valer. lib. 3. cap. 32. & privatim de narium carcinomate, Marcellus Empir cap. 10. pag. 86.

50 *Cinis non ex alia.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXII.

51. *Bibitur & ad.*] Dioſc. lib. 1. cap. 186

52. *Cyathis ſingulis.*] Cum aquæ cyatho ad ſingula ea mala, admixto exiguo olei, inquit Dioſc. loc. cit.

53. *Datur tetanicis &c.*] Dioſc. *Καὶ τοῖς τετανικοῖς, καὶ σπασμοῖς ἁρμόζει . . .*

54. *Atque cum aluta*] Aluta *δέρματος*, pellis mollior eſt, delicatius elegantiuſque concinnata. Licium vero, filum appellatur, ſeu ſtamen.

55. *Crudæ groſſi*] Dioſc lib. 1. cap. 185. *Οἱ δὲ ὀμοὶ δὲ μυρμηκίας καὶ θύμους σὺν νίτρῳ καταπλασσόμενοι, καὶ ἀλεύρῳ αἴρουσι. Crudæ cum nitro & farina impoſitæ, verrucas thymoſque tollunt.* Θύμος verrucæ nomen eſt, ſeu hulceris, Ægyptiæ fabæ magnitudine, quæ thymi florem repræſentat.

Sect. LXIV. 1 *Lac coagulatur.*] MSS omnes, *lacte*, antiquo more in nominandi caſu. Caprificum porro tum ad hunc effectum, tum ad ceteros perinde valere atque ficum auctor eſt Dioſc. lib. 1. cap. 184. Fici ramus autem lac cogit, inquit Columella, lib 7. cap. 8. pag. 267.

carnibus affert. Fricatur diluto ex aceto. Miſcetur exhulceratoriis medicamentis. [2] Alvum
ſolvit: vulvam cum amylo aperit. Pota menſes ciet cum luteo ovi. Podagricis cum fa-
rina Græci ſeni illinitur. Lepras, pſoras, lichenas, lentigines expurgat: item venenato-
rum ictus, & canis morſus. Dentium quoque dolori hic ſuccus appoſitus in lana prodeſt,
aut in cava eorum additus. [3] Cauliculi & folia, admixto ervo, contra marinorum ve-
nena proſunt. Adjicitur & vinum. [4] Bubulas carnes additi caules magno ligni compendio
percoquunt. [5] Groſſi illitæ ſtrumas, & omnem collectionem emolliunt, & diſcutiunt.
[6] Aliquatenus & ſolia. [7] Quæ molliſſima ſunt ex his, cum aceto hulcera manantia, &
epinyctidas, & ſurfures ſanant. [8] Cum melle ſoliis ceria ſanant, & canis morſus. Recen-
tes cum vino, phagedænas. [9] Cum papaveris ſoliis oſſa extrahunt. Groſſi caprifici infla-
tiones diſcutiunt ſuffitu. [10] Reſiſtunt & ſanguini taurino poto, & pſimmythio, & lacti
coagulato potæ. [11] Item in aqua decoctæ atque illitæ parotidas ſanant. Cauliculi aut
groſſi ejus quam minutiſſimæ ad ſcorpionum ictus e vino bibuntur. [12] Lac quoque inſtil-
latur plagæ, & ſolia imponuntur. [13] Item adverſus murem araneum. [14] Cauliculorum
cinis uvam faucium ſedat. Arboris ipſius cinis ex melle, rhagadia. [15] Radix deferveſacta
in vino, dentium dolores. Hiberna caprificus in aceto cocta & trita, impetigines tollit.
Illinuntur ramenta rami ſine cortice quam minutiſſima ad ſcobis modum. Caprifico quo-
que medecinæ unius miraculum additur. [16] Corticem ejus impubeſcentem puer impubis
ſi defracto ramo detrahat dentibus, medullam ipſam adalligatam ante Solis ortum, prohi-
bere ſtrumas. [17] Caprificus tauros quamlibet feroces, collo eorum circumdata, in tantum
mirabili natura compeſcit, ut immobiles præſtet.

L X V. Herba quoque, quam [1] Græci erineon vocant, reddenda in hoc loco [2] propter
gentilitatem. Palmum alta eſt, cauliculis quinis fere, ocimi ſimilitudine, flos candidus,
ſemen nigrum, parvum: [3] tritum cum melle Attico, oculorum epiphoris medetur: [4] ut-
cumque autem decerpta manat lacte multo & dulci. [5] Herba perquam utilis aurium dolori,
nitri exiguo addito. Folia reſiſtunt venenis.

L X V I. [1] Pruni folia decocta tonſillis, gingivis: [2] uvæ proſunt in vino, decocto eo
ſubinde ore colluto. [3] Ipſa pruna alvum molliunt, [4] ſtomacho non utiliſſima, ſed brevi
momento.

L X V I I. [1] Utiliora Perſica, ſuccuſque eorum, etiamnum in vino aut in aceto ex-
preſſus. Nec eſt alius eis pomis innocentior cibus. Nuſquam minus odoris, ſucci plus,
qui tamen ſitim ſtimulet. Folia ejus trita illita, [2] hæmorrhagiam ſiſtunt. Nuclei Perſico-
rum cum oleo & aceto, capitis doloribus illinuntur.

L X V I I I. [1] Silveſtrium quidem prunorum baccæ, vel e radice cortex, in vino

N O T Æ.

2 *Alvum ſolvit.*] Q. Serenus, cap. 19. *de ventre molliendo*, pag. 144.

Silveſtres fici lacrymam prodeſſe loquuntur.

3 *Cauliculi, &c.*] Dioſc. lib. 1. cap. 185.

4 *Bubulas carnes.*] Quin etiam & arbori ficui ſuſpenſæ carnes tenereſcunt, teſte Plutarcho, lib. 6. Sympoſ. quæſt. 10. pag. 696.

5. *Groſſi illitæ.*] Dioſcor. lib 1. cap 185. [illegible] *Groſſi, quæ a nonnullis erinei nominantur, cocta & illita collectionem omnem, ſtrumaſque emolliunt.*

6. *Aliquatenus.*] Dioſc lib. 1. cap. 185.

7. *Quæ molliſſima.*] Dioſc. loc. cit.

8 *Cum melle foliis.*] Hoc eſt, impoſitu foliorum cum melle. Ita MSS Prius, *cum melle item & foliis.* Hæc quoque Dioſc. loc. cit. [illegible]

9. *Cum papaveris.*] Dioſc. loc. cit. [illegible], &c.

10. *Reſiſtunt.*] Nicander in Alexiph. pag. 151.

11. *Item in aqua.*] Ad [illegible] *quæ frequenter in collo, vel ſub mento, vel ſub aſcellis naſci notamus*, inquit Theod. lib. 1. cap. 9 de furunculis, *utamur caprificis in aqua decoctis & contritis.* Eſt autem hoc parotidibus affine malum in primis.

12. *Lac quoque.*] Q. Serenus, cap. 147. pag. 155.

13. *Item adverſus*] Dioſc. loc. cit.

14 *Cauliculorum.*] *Succo ipſo, vel lacte caprifici in cochleari poſito, uva optime ſublevatur*, inquit Marcellus Empir. cap. 14. pag. 100.

15. *Radix.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 36. & Marcellus Empir. cap 11. pag. 93.

16 *Corticem ejus impubeſcentem.*] Forte *intumeſcentem.* Vide Notas & Emend. num. XXIII.

17. *Caprificus tauros.*] Iſidorus, lib 17 Orig. cap. 7. ad ficum hanc dotem tranſtulit: *Tauros quoque ferociſſimos*, inquit, *ad fici arborem colligatos repente manſueſcere dicunt.* Plutarchus item, lib 1. Sympoſ. quæſt. 7. pag. 641. [illegible]

Sect. L X V. 1. *Græci erineon.*] Dioſcoridi, lib. 4. cap. 29. [illegible] Sed aliis aliter. Nicander in Theriac. cap. 47. adverſus ſerpentes vim commendat,

[illegible]

In madidis quæ vallibus exit, erini.

Scholiaſtes in eum locum, pag. 30. [illegible] &c. Hauſiſſe a ſcriptore Græco, quiſquis eſt ille, Plinium ea quæ de erineo retulit, certum eſt. Ævi noſtri herbarii plantam nullam agnoſcunt, quæ huic deſcriptioni congruat, inquit Anguillara, part. 14. pag. 255. Ruellius, lib. 3 pag. 542. eam eſſe putat quam rura noſtra Lactariam vocant: herbarii, Herbam Lactis: ocimum alii aquatile.

2. *Propter gentilitatem.*] Propter ſimilitudinem nominis.

3. *Tritum cum melle, &c.*] Dioſc lib. 4. cap. 29.

4 *Utcumque autem*] Dioſc. loc cit.

5. *Herba perquam*] Dioſc. loc. cit.

Sect. L X V I. 1. *Pruni folia.*] Marcellus Empir. cap. 15. pag. 106 *Pruni arboris folia ex vino decocta & gargarizata tonſillas molliunt.* Et cap. x 1. pag 88. *ad gingivas: Arboris pruni folia cum vino decoquuntur: eorum ſuccus expreſſus intra os retentus, plurimum prodeſt.* Hæc pariter Galenus prodidit, lib. 7. de fac ſimp med. pag. 192.

2 *Uvæ proſunt.*] Marcellus Empir. cap. 14. pag. 99 & Plinius Valer. lib. 1. cap 43.

3. *Ipſa pruna.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 23 Galenus, loc. cit. & experientia Lepide Martialis, lib. 13 Epigr. 29. cui lemma præfigitur,

Pruna Damaſcena:

Pruna peregrinæ carie rugoſa ſenectæ

Sume: ſolent duri ſolvere ventris onus.

4. *Stomacho non.*] Vide Notas & Emend. num XXIV.

Sect. L X V I I 1. *Utiliora Perſica.*] Dioſc. lib. 1. cap. 164. [illegible]

2. *Hæmorrhagiam.*] [illegible]. Ea vox ſanguinis profluvium ſonat, ſive e naribus, ſive ex alvo.

Sect. L X V I I I. 1. *Silveſtrium quidem.*] Ita fere Dioſcor. lib. 1. cap. 174. At Marcellus Empir. pæne ad verbum,

auſtero ſi decoquantur, ita ut triens ex hemina ſuperſit, alvum & tormina ſiſtunt. Satis eſt ſingulos cyathos decocti ſumi.

L X I X. [1] Et in iis, & ſativis prunis eſt limus arborum, quem Græci lichena appellant, rhagadiis & condylomatis mire utilis.

L X X. [1] Mora in Ægypto & Cypro ſui generis, ut diximus, largo ſucco abundant, ſummo [2] cortice deſquamato: altiore plaga ſiccantur, mirabili natura. [3] Succus adverſatur venenis ſerpentium, prodeſt dyſentericis, [4] diſcutit panos, omneſque collectiones: vulnera conglutinat, [5] capitis dolores ſedat, item aurium: [6] ſplenicis bibitur, atque illinitur: [7] & contra perfrictiones: [8] Celerrime teredinem ſentit. [9] Neque apud nos ſucco uſus minor. Adverſatur aconito [10] & araneis, in vino potus. [11] Alvum ſolvit: pituitas, tæniaſque, & ſimilia ventris animalia extrahit. [12] Hoc idem præſtat & cortex trinis. [13] Folia tingunt capillum cum fici nigræ & vitis corticibus ſimul coctis in aqua cæleſti. [14] Pomi ipſius ſuccus alvum ſolvit protinus. [15] Ipſa poma ad præſens ſtomacho utilia, reſrigerant, ſitim faciunt. [16] Si non ſuperveniat alius cibus, intumeſcunt. [17] Ex immaturis ſuccus ſiſtit alvum: [18] veluti animalis alicujus, in hac arbore obſervandis miraculis, quæ in natura ejus diximus.

L X X I. Fit ex pomo [1] panchreſtos ſtomatice, eadem arteriace appellata, hoc modo: Sextarii tres ſucci e pomo, [2] leni vapore ad craſſitudinem mellis rediguntur. Poſt additur omphacii aridi [3] pondus x. duorum, aut myrrhæ x. unius, croci x. unius. Hæc ſimul trita miſcentur decocto. Neque eſt aliud oris, arteriæ, uvæ, ſtomachi, jucundius remedium. Fit & alio modo: ſucci ſextarii duo, mellis Attici ſextarius, decoquuntur, [4] ut ſupra diximus.

Mira ſunt præterea quæ produntur. Mori germinatione, priuſquam folia exeant, ſiniſtra decerpi jubentur [5] futura poma: [6] ricinos Græci vocant. Hi terram ſi non attigere, ſanguinem ſiſtunt adalligati, ſive ex vulnere fluat, ſive ore, ſive naribus, ſive hæmorrhoidis: ad hoc ſervantur repoſiti. Idem præſtare & ramus dicitur Luna plena defractus, incipiens fructum habere, ſi terram non attigerit, privatim mulieribus adalligatus lacerto, contra abundantiam menſium. Hoc & quocumque tempore ab ipſis decerptum, ita ut terram non attingat, adalligatumque exiſtimant præſtare. Folia mori trita, aut arida decocta, ſerpentium ictibus imponuntur. Ad idemque potu proficitur. Scorpionibus adverſatur e radice corticis ſuccus, ex vino aut poſca potus.

Reddenda eſt & antiquorum compoſitio. Succum expreſſum pomi maturi immaturique mixtum, coquebant in vaſe æreo ad mellis craſſitudinem. Aliqui myrrha adjecta [7] &

NOTÆ.

cap. 27. pag 194. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 27.

Sect. L X I X. 1. *Et in iis . . . . limus arborum.*] Muſcus. Vide Notas & Emend. num. X X V.

Sect. L X X. 1. *Mora . . . . ut diximus*] Ficum Ægyptiam, ſive ſycomorum, Cypriamque intelligit, arbores moro ſimiles, de quibus lib 13. ſect 14. & 15.

2. *Cortice deſquamato.*] Defracto. Dioſc. lib. 1. cap. 181. Ὀπίζεται δὲ τὸ δένδρον πρὸ τοῦ καρποφορεῖν ἔαρος πρώτου, τοῦ φλοιοῦ ἐξωτάτω λίθῳ θλασθέντος· βαθύτερον γὰρ θλασθὲν, οὐδὲν ἀνίησι. *Liquorem fundit arbor primo vere, priuſquam fructum proferat, lapidis ictu ſummo cortice deſquamato: ſi enim frangatur altius, nihil quidquam emittit.* Hoc ipſum & de moro noſtrate Plinius, lib 16 ſect. 72.

3. *Succus.*] Dioſcor. loc. cit. Πίνεται δὲ καὶ συγχρίεται πρὸς ἑρπετῶν δήγματα.

4. *Diſcutit . . . vulnera,* &c.] Dioſc. loc. cit. Δύναμιν ἔχει ὁ ὀπὸς μαλακτικὸν, κολλητικὸν, διαφορητικὸν τῶν δυσλύτων

5. *Capitis dolores.*] Hunc ſuccum, hanc lacrymam ad inducendum quoque ſomnum in phreneſi, prodeſſe Celſus prodidit, lib. 3. cap. 18.

6. *Splenicis bibitur.*] Dioſc. loc. cit. illini ait contra induratos in ſcirrhum lienes: συγχρίεται πρὸς ἐσκιρρωμένους σπλῆνας.

7. *Et contra.*] Dioſcor. loc. cit. Στομάχῳ τε ἀλγήματι καὶ ῥίγεσιν.

8. *Celerrime.*] Dioſc. loc. cit.

9. *Neque apud nos.*] Neque ſucco mororum, quæ naſcuntur apud nos, minor uſus Eſt autem hic ſuccus, lacryma quæ cortice deſquamato manat Mororum dotes in medicinæ uſu, cecinit haud ineleganti carmine Paſſeratius, Cal. Januar. anni M D L X X X I X.

10. *Et araneis.*] Dioſc. lib 1. pag. 180. phalangiis, quod genus araneorum eſt, ſuccum foliorum mederi ſcribit: ὁ δὲ χυλὸς τῶν φύλλων φαλαγγιοδήκτοις ἀρήγει, ποθεὶς κοτύλης πλῆθος. Aconito, radicis decoctum, τοῖς ἀκόνιτον πεπωκόσι. &c.

11. *Alvum ſolvit,* &c.] Marcellus Empir. c. 13. pag 218. *Aquam ex alvo ſolam deducit mori lacryma, vel radix inciſa potui data.*

12. *Hoc idem.*] Dioſcoridi loc. cit. radicis cortex decoctus in aqua & potus latas ventris tineas expellit: Ὁ δὲ τῆς ῥίζης φλοιὸς συνεψηθεὶς ὕδατι καὶ ποθεὶς . . πλατείας ἕλμινθας ἐκτινάσσει.

13. *Folia tingunt.*] Dioſc. loc cit.

14. *Pomi ipſius.*] Maturi videlicet. Plinius Valer. lib. 2. cap. 23. & Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 210.

15. *Ipſa poma ad præſens.*] Ad breve tempus, quo fere eſitantur Vide Notas & Emend. num. X X V I

16. *Si non ſuperveniat.*] Contraria Catii doctrina apud Horatium, lib. 2. Satyr. 4. verſ. 21.

Ille ſalubres
Æſtates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante gravem quæ legerit arbore Solem.

17. *Ex immaturis.*] Galenus, loc. cit. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 27.

18. *Veluti animalis.*] Mira etenim fici, ceu animalis alicujus, ſapientia. Ad illud reſpicit quod ſuperius animadvertit, lib. 16. ſect. 41. *Morus noviſſima arborum germinat, nec niſi exacto frigore: ob id dicta ſapientiſſima arborum. Sed cum cœpit, in tantum univerſa germinatio erumpit, ut una nocte peragat, etiam cum ſtrepitu.*

Sect. L X X I. 1. *Panchreſtos.*] Πάγχρηστος, *prorſus utilis compoſitio.* Nam δύναμις ſubintelligitur. De *ſtomatice* diximus ſect. 58. De arteriace, lib 20. ſect. 79. Similem arteriacen ſucci e moris expreſſi, aliorumque medicamentorum, ex Ptolemæo Evergete, refert Marcellus Empir. cap. 14 pag. 102. quam is ad ovam commendat. Alias quinque hunc Plinianæ ſimiliores, Plinius Valer. lib. 2. cap. 51. Vide & Dioſc. lib. 1. cap. 182.

2. *Leni vapore.*] Modico calore.

3. *Pondus X duorum.*] Hoc eſt, denariorum duorum.

4. *Ut ſupra diximus.*] Nempe, leni vapore, ut dictum eſt proxime.

5. *Futura poma.*] Erumpentia primum mora

6. *Ricinos Græci.*] Ita etiam M S S. Barbarus *cytinos* reponebat.

7. *Et cupreſſo.*] Sive cupreſſi pilulis, ſive ſucco.

cupreſſo præduratum [8] ad Solem torrebant, permiſcentes [9] ſpatha ter die. Hæc erat ſtomatice, qua & vulnera ad cicatricem perducebant. [10] Alia ratio: Succum ſiccato exprimebant pomo, multum ſapori obſoniorum conferente. In medicina vero contra nomas, & pectoris pituitas, & ubicumque opus eſſet adſtringi viſcera. [11] Dentes quoque colluebant eo. [12] Tertium genus: ſucci ſoliis & radice decoctis ad ambuſta ex oleo illinenda. Imponuntur & per ſe folia. [13] Radix per meſſes inciſa ſuccum dat aptiſſimum dentium dolori, collectionibuſque, & ſuppurationibus. Alvum purgat. Folia mori in urina madefacta, [14] pilum coriis detrahunt.

LXXII. [1] Ceraſa alvum molliunt, ſtomacho inutilia: eadem ſiccata alvum ſiſtunt, urinam cient. [2] Invenio apud auctores, ſi quis matutino roſcida cum ſuis nucleis devoret, in tantum levari alvum, ut pedes morbo liberentur.

LXXIII. Meſpila exceptis ſetaniis, [1] quæ malo propiorem vim habent, reliqua adſtringunt ſtomachum, ſiſtuntque alvum. [2] Item ſorba ſicca: nam recentia ſtomacho & alvo citæ proſunt.

Cap. VIII. LXXIV. [1] Nuces pineæ, quæ reſinam habent, contuſæ leviter, additis in ſingulas ſextariis aquæ ad dimidium decoctæ, ſanguinis exſcreationi medentur, ita ut cyathi bini bibantur ex eo. [2] Corticis e pino in vino decoctum contra tormina datur. [3] Nuclei nucis pineæ ſitim ſedant, & acrimoniam ſtomachi roſioneſque, [4] & contrarios humores conſiſtentes ibi: [5] & infirmitatem virium roborant, [6] renibus, & veſicæ utiles. Fauces videntur exaſperare, [7] & tuſſim. Bilem pellunt poti ex aqua, aut vino, aut paſſo, aut [8] balanorum decocto. [9] Miſcetur his contra vehementiores ſtomachi roſiones cucumeris ſemen, & ſuccus porcilacæ. [10] Item ad veſicæ hulcera & renes, quoniam & urinam cient.

LXXV. [1] Amygdalæ amaræ radicum decoctum cutem in facie corrigit, coloremque hilariorem facit. [2] Nuces ipſæ ſomnum faciunt, & aviditatem. [3] Urinam & menſes cient. Capitis dolori illinuntur, maximeque in febri: [4] ſi ab ebrietate, ex aceto & roſaceo & aquæ ſextario. [5] Et ſanguinem ſiſtunt, cum amylo & menta. Lethargicis, & comitialibus pro-

Notæ.

8. *Ad Solem torrebant.*] Sic Pintianus ex vetuſto codice. Alioqui libri, *vel Sole torrebant.*

9. *Spatha.*] Σπάθη, rudis ſive rudicula eſt, eademque ſpatula dicta Celſo & Columellæ: inſtrumentum quo aliquid movetur & agitatur a Chirurgis & Pharmacopolis. *Une Spatule.*

10. *Alia ratio.*] Dioſc. lib. 1. cap. 180.

11. *Dentes quoque.*] Foliorum & corticis decocto dentes utiliſſime collui docet Dioſc. loc. cit.

12. *Tertium genus.*] Scilicet compoſitionis. Affert illud Plinius Valer lib. 3. cap. 36. Folia trita cum oleo ambuſtis mederi Dioſc. ait, loc. cit.

13. *Radix per meſſes.*] Hæc totidem verbis Dioſcor. loc. cit. & Marcellus Empir cap. 12. pag. 95.

14. *Pilum coriis.*] Quæ a coriariis aptantur, concinnanturque in officinis.

Sect. LXXII. 1. *Ceraſa*, &c.] Ad verbum Plinius Valer. lib. 4. cap. 50. Dioſc. lib. 1. cap. 157. *Κεράσια ἢ μὲν χλωρὰ λαμβανόμενα, εὐκοίλια τυγχάνει. ξηρὰ δὲ γαστρὸς σταλτικά.* Item Galenus, lib. 7. de fac. ſimp med. pag. 189. humida ceraſa ventrem ſubducere, ſiſtere ſiccata ſcribit.

2. *Invenio.*] Plinius Valer loc. cit. *A non paucis auctoribus traditur, ſi mane recentia cum ſuis nucleis devorata ſint, alvum tam copioſe fluere, ut ex eadem cauſa pedes morbo implicati liberentur.*

Sect. LXXIII. 1. *Quæ malo propiorem.*] Et formam quoque malo propiorem: *δένδρον γάρ ἐστι μήλῳ ἐμφερὲς καὶ τοῖς φύλλοις*, inquit Dioſc lib. 1. cap. 170. & vim parem: nam mala matura vim adſtringendi non habent, ipſo teſte, lib. 1. cap. 159. Habent autem reliqua meſpila, ut idem tradit, lib. 1. cap. 169. *Στύφει δὲ ἐσθιόμενον, … καὶ κοιλίας σταλτικόν.* Sic etiam Plinius Valer lib. 4. cap. 45. Et ſchola Salernitana:

Multiplicant mictum, ventrem dant meſpila ſtrictum.

2. *Item ſorba.*] Subintellige, ſiſtunt alvum. Martialis, lib 13. Epigr. 26.

Sorba ſumus molles nimium ſpirantia ventres.

Et Dioſc. lib. 1. pag. 173. de ſorbia: *Ξηρανθέντα ἐν ἡλίῳ, σταλτικὰ γίνεται κοιλίας ἐσθιόμενα.*

Sect. LXXIV. 1. *Nuces pineæ.*] Hoc remedium Marcellus Empir. ita digeſſit, cap. 16. pag. 117. *Nuces pineæ*, inquit, *quanes contuſæ in ollam mittuntur: & quot fuerint nuces, tot hyoſcyami unciæ, & aquæ ſextarii adjiciuntur: hæc ad medias decoquuntur atque inde ad tuſſis remedium, etiam phthiſico bibenda jejuno quotidie potio*, &c. Huc ſpectat inſcriptio vetus apud Gruterum, pag 71. ΑΙΜΑ ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΙ ΙΟΥΛΙΑΝΩ ΑΦΗΛΠΙΣΜΕΝΩ ΥΠΟ ΠΑΝΤΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΕΧΡΗΜΑΤΙΣΕΝ Ο ΘΕΟΣ ΕΛΘΕΙΝ ΚΑΙ ΕΚ ΤΟΥ ΤΡΙΒΩΜΟΥ ΑΡΑΙ ΚΟΚΚΟΥΣ ΣΤΡΟΒΙΛΟΥ ΚΑΙ ΦΑΓΕΙΝ ΜΕΤΑ ΜΕΛΙΤΟΣ ΕΠΙ ΤΡΕΙΣ ΗΜΕΡΑΣ ΚΑΙ ΕΣΩΘΗ ΚΑΙ ΕΛΘΩΝ ΔΗΜΟΣΙΑ ΗΥΧΑΡΙΣΤΗΣΕΝ ΕΜΠΡΟΣΘΕΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ. *Sanguinem vomenti Juliano, deſperato ab omnibus hominibus, ex oraculo reſpondit Deus, veniret, & ex ara nuces pineas acciperet, & ex melle comederet per triduum. Et convaluit, & veniens publice gratias egit, præſente populo.* Addit marmorea tabula, ſed falſa, id Antonino Pio Principe contigiſſe.

2. *Corticis e pino.*] Plinius Valer. lib. 2. pag. 28. *Pini arboris corticem*, &c.

3. *Nuclei nucis.*] Plinius Valer. ad verbum, lib. 4. cap. 56. Dioſcorides pariter, lib. 1. cap. 88. *Παρηγορεῖ δὲ καὶ στομάχου δήξεις*, &c.

4. *Et contrarios.*] Dioſcor. loc. cit. *τὰς τῶν χυμῶν διαφθοράς.*

5. *Et infirmitatem.*] Dioſc. loc. cit. *Ἐξυγιάζουσί τε ἀτονίας μέγιστα.* Et paulo antea: *Ἀμβλύνουσι τὰς ὀξεῖς χυμοὺς καὶ νεφροὺς δριμυσσόντων.* *Humorum acrimoniam hebetant, quæ veſicam & renes infeſtant.*

6. *Renibus & veſicæ.*] Scribonius Largus, Compoſ. 143. *Ad renum tumorem & exhulcerationem, etiamſi ſanguinolentam urinam faciant, roſæ aridæ foliorum, papaveris nigri ſeminis, nucleorum pineorum paria pondera, conduntur ſeorſum*, &c.

7. *Et tuſſim.*] Tamen ad tuſſim vetuſtam & phthiſin conducere plurimum, auctor eſt Dioſc. loc. cit. *Ἁρμόζουσι παλαιαῖς βηξὶ καὶ φθίσεσι.*

8. *Balanorum decocto.*] Hoc eſt, palmularum, quas vulgo dactylos vocamus & balanos. Vide lib. 13. ſect. 9.

9. *Miſcetur his.*] Dioſc lib. 1. cap. 88. *Παρηγοροῦσι δὲ καὶ στομάχου δήξεις, μετ᾽ ἀνδράχνης χυλοῦ λαμβανόμενοι.* & Marcellus Empir. cap. 30. pag. 214. *Cucumeris quo veſcimur, ſeminis cyathus tritus*, &c.

10. *Item ….. urinam cient.*] Dioſc. loc. cit. *Στρόβιλοι καὶ καθαροὶ ἐσθιόμενοι, ἢ μετὰ γλυκέος ἢ σικύου σπέρματος πινόμενοι οὐρητικοί, ἀμβλυντικοὶ τῶν ὀξέων κύστεως καὶ νεφρῶν δριμυσσόντων.* *Nuclei pinei, ſi repurgati edantur, aut cum paſſo & cucumeris ſemine bibantur, urinas cient, & humorum acrimoniam hebetant, qui veſicam & renes infeſtant.* Sic & Celſus, lib. 4. cap. 10.

Sect. LXXV. 1. *Amygdalæ.*] Dioſc. lib. 1. cap. 176. & Plutarch. lib 1. Sympoſ. quæſt. 6. pag. 624.

2. *Nuces ipſæ.*] Dioſc loc. cit.

3. *Urinam*, &c.] Dioſc. loc. cit.

4. *Si ab ebrietate.*] Si ex ebrietate capitis dolor obortus eſt.

5. *Et ſanguinem ſiſtunt.*] Vide Notas & Emendat. num. XXVII.

ſunt. Capite perunćto [6] epinyćtidas ſanant: e vino vetere hulcera putreſcentia. [7] Canum morſus cum melle. Et furfures ex facie, ante fotu præparata. [8] Item jocineris & renum dolores ex aqua potæ: [9] & ſæpe ex ecligmate cum reſina terebinthina. [10] Calculoſis & difficili urinæ in paſſo: & ad purgandam cutem in aqua mulſa tritæ, ſunt efficaces. [11] Proſunt ecligmate jocineri, tuſſi, & colo, cum eleliſphaco modice addito. In melle ſumitur nucis avellanæ magnitudo. [12] Aiunt, quinis fere præſumptis ebrietatem non ſentire potores: [13] vulpeſque, ſi ederint eas, nec contingat e vicino aquam lambere, mori. [14] Minus valent in remediis dulces, & hæ tamen purgant, & urinam cient. [15] Recentes ſtomachum implent.

L X X V I. [1] Nucibus Græcis cum abſinthii ſemine ex aceto ſumptis, morbus regius ſanari dicitur: item illitis per ſe vitia ſedis, & privatim condylomata. Item tuſſis, & ſanguinis rejećtio.

L X X V I I. [1] Nuces juglandes Græci a capitis gravedine appellavere. Etenim arborum ipſarum [2] foliorumque vires in cerebrum penetrant: [3] hoc minore tormento, & in cibis, nuclei faciunt. [4] Sunt autem recentes jucundiores, [5] ſiccæ unguinoſiores, & ſtomacho inutiles, [6] difficiles concoćtu, dolorem capitis inferentes, tuſſientibus inimicæ, [7] & vomituris jejunis: aptæ in teneſmo ſolo: trahunt enim pituitam. [8] Eædem præſumptæ venena hebetant: [9] item anginam cum ruta & oleo. [10] Item adverſantur cæpis, leniuntque earum ſaporem. Aurium inflammationi imponuntur cum mellis exiguo. [11] Item cum ruta mammis, & luxatis. [12] Cum cæpa autem & ſale & melle, canis hominiſque morſui. Putamine nucis juglandis, dens cavus inuritur. [13] Putamen combuſtum tritumque in oleo aut vino, infantium capite perunćto, nutrit capillum: [14] & ad alopecias eo ſic utuntur. [15] Quo plures nuces quis ederit, hoc facilius tineas pellit. [16] Quæ perveteres ſunt nuces, gangrænis & carbunculis medentur: [17] item ſugillatis: [18] Cortex juglandium, [19] lichenum vitio, & dyſentericis. Folia trita cum aceto, aurium dolori. [20] In ſanćtuariis Mithridatis

N o t æ.

6. *Epinyćtidas.*] Dioſc. loc. cit. epinyćtidas e vino: putreſcentia hulcera ex melle ſanari jubet.

7. *Canum morſus.*] Plinius Valer. lib. 3. cap 51 & Dioſc. loc. cit. Item Habdarrahmanus Ægyptius, cap. 2. de amygdalis.

8. *Item jocineris & renum.*] Dioſc. lib. 1. cap. 176. Καὶ νεφριτικοῖς, &c. Q. Serenus, cap 26. *de lumbis & renibus ſanandis*, pag 142.

Fertur amygdalina ſuccus nucis eſſe bibendus:
Pinſitur, ac tepidis ſorbebitur addita lymphis.

9. *Et ſæpe.*] Dioſc. loc. cit. ἐν ἐκλείγματι σὺν ῥητίνῃ τερεβινθίνῃ.

10. *Calculoſis.*] Dioſc. loc. cit. Δυσουροῦσι δὲ καὶ λιθιῶσι σὺν γλυκεῖ βοηθεῖ.

11. *Proſunt ecligmate.*] Dioſc. loc. cit. Καὶ ἡπατικοῖς, καὶ βηξὶ, καὶ κώλῳ ἱεροβοτάνης μιγνυμένης σὺν μέλιτι καὶ γάλακτι ἐκλειχόμενα, καρύου Ποντικοῦ τὸ μέγεθος. *Item ecligmate cum melle & lacte, jocineri, tuſſi, & coli inflationibus, nucis avellanæ magnitudine.* Eleliſphacum is neglexit: ut & Galenus, lib 6. de fac. ſimp. med. pag. 155.

12. *Aiunt, quinis*] Dioſc. loc. cit. ὅσον ε΄, quinis, ſemiſſe Hunc morem cum diligenter ſervaret Druſus, Tiberii Cæſaris F. palmam bibendi præripiebat ceteris, ut auctor eſt Plutarchus, lib 1. Sympoſ. quæſt. 6. pag. 624. & ex eo Athenæus, lib. 2. pag. 52 Tradit hoc & Simeon Sethi, tit. de amygdalis: & Plinius Valer. lib. 4 cap 51. Cauſam afferunt hujus ævi ſcriptores, qui Miſcellanea Medico-phyſica, ſive Germanicas Ephemeridas nuper edidere in lucem, anno ſcilicet octavo, pag. 185 *quod amygdala conſtringentes ſuperius ventriculi orificium, vaporibus temulentiam allaturis viam præcludant*, &c.

13. *Vulpeſque.*] Dioſc. & Plinius Valer. locis citatis. Item Plutarchus, lib. 1. Sympoſ. quæſt. 6. pag. 624. Nec vulpes ſolum, ſed & feles & ſciuros, eſu earum necari, referunt auctores proxime appellati: gallinis pariter exitioſum hunc cibum eſſe, plurimis experimentis comprobant.

14. *Minus valent.*] Dioſc. loc. cit. Ἡ δὲ γλυκεῖα καὶ ἐδώδιμος ἀμυγδαλῆ, πολὺ ἥσσων ἐστὶν εἰς τὸ ποιεῖν, πλὴν αὐτὴ δὲ λεπτυντική, οὐρητική.

15 *Recentes ſtomachum implent.*] Vide Notas & Emendat. num. XXVIII.

Sect. LXXVI 1. *Nucibus Græcis.*] Plinius Valer. lib 2. cap. 59 *Nuces Græcæ cum abſinthii ſemine teruntur: deinde pilulæ ex aceto eduntur.* Ita & Celſus, lib 3. cap. 24.

Sect. LXXVII. 1. *Nuces juglandes.*] Κάρυα Græcis: qua de voce vide quæ diximus lib 15. ſect. 24.

2. *Foliorumque vires.*] Alii *virus . . . . penetrat*, legi malunt, cum Reg cod. 2. & Chiffl.

3. *Hoc minore tormento.*] Vide Notas & Emendat. num. XXIX.

4. *Sunt autem recentes.*] Dioſc. lib. 1. cap. 178. Τὰ δὲ χλωρὰ, ἅτε εὐστομαχώτερα, γλυκύτερα ὄντα. Et paulo ante: *Δυσπεπτα, κακοστόμαχα, χολωτικά, κεφαλαλγῆ, βήσσουσι ἐναντία.*

5 *Siccæ unguinoſiores.*] Ita Reg 1. cod. At Reg. 2. & Pintiani codex, *vinoſiores* tantum. Quid ſit unguinoſum diximus lib. 13. ſect. 2.

6. *Difficiles concoctu.*] Idcirco fortaſſis Schola Salernitana.

Unica nux prodeſt, nocet altera, tertia mors eſt.

7. *Et vomituris.*] E diverſo, Dioſc lib. 1. cap. 178. utiles ait in cibo jejunis ad vomitiones concitandas. Χρήσιμα δὲ βιβρωσκόμενα νῆστιν ἐμέτου χάριν.

8. *Eædem præſumptæ.*] Q. Serenus, cap. 62. *de venenis prohibendis*, pag. 162.

Ante cibos igitur juglandis fetus edatur.

Dioſc. loc cit. Καὶ θανασίμων φαρμάκων ἐστὶν ἀντιφάρμακα, προβρωθέντα, καὶ ἐπιβρωθέντα σὺν ἰσχάσι καὶ πηγάνῳ. *Venena hebetant, & præſumpta, & poſt venena hauſta comeſta cum ficubus & ruta.*

9 *Item anginam*] Huc pertinet quod Marcellus Empiricus habet, cap. 15. pag. 106. *Nucis juglandis nucleo triti, cum ruta & oleo impoſiti, faucibus proſunt*

10. *Item . . . . cæpis*]. Dioſcorides *alliis* dixit, τοῖς σκορόδοις.

11. *Item cum ruta.*] Dioſc. lib. 1. cap. 178.

12. *Cum cæpa*, &c.] Ad verbum hæc Plinius Valer. lib. 3. cap. 51. & Dioſc. lib. 1. cap 178.

13. *Putamen combuſtum*, &c.] Marcellus Empiric. cap. 6. pag. 45 & Dioſc. locis citatis

14 *Et ad alopecias.*] Dioſc. & Marcellus, locis citatis.

15. *Quo plures.*] Dioſc. loc. cit. Πλείονα δὲ βρωθέντα, πλατεῖαν ἕλμινθα ἐκβάλλει.

16. *Quæ perveteres.*] Plinius Valer. lib 3. cap. 22. vulneribus ſic mederi ait Hulceribus, Marcellus Empir. cap. 4. pag 42. commanducatas, impoſitaſque. Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 18 *de carbunculis*. *Nuces vetuſtæ contritæ imponuntur: hæc adhibita bene novimus operata* Ad gangrænas & carbunculos nucum vetuſtarum nucleos commanducari pariter jubet Dioſc. & imponi.

17. *Item ſugillatis.*] Ad ſugillata & liventia emendata, nuces recentes imponit Dioſc. loc. cit.

18. *Cortex juglandium.*] *Culiolum* hunc, & *galliolam*, Latini propria appellatione nuncupavere. Feſtus: *Culiola, cortices nucum viridium, dicta a ſimilitudine culeorum, quibus vinum, ſive oleum, continetur.* Iterum: *Galliola, nucum juglandium ſumma & viridia putamina.*

19 *Folia trita.*] Marcellus Empiricus, cap. 9. pag 80. *Nucis juglandis foliorum ſuccus tepidus inſtillatus, dolenti auriculæ mire proderit.*

20. *In ſanctuariis.*] Hæc Plinius Valer. lib 3. cap. 53. plane iiſdem verbis.

maximi regis devicti, Cn. Pompeïus invenir in peculiari commentario ipſius manu [21] compoſirionem antidoti, e duabus nucibus ſiccis, item ficis totidem, & rutæ foliis viginti ſimul tritis, addito ſalis grano: & qui hoc jejunus ſumat, nullum venenum nociturum illo die. Contra rabioſi quoque canis morſum, nuclei a jejuno homine commanducati illitique præſenri remedio eſſe dicuntur.

L X X V I I I. [1] Nuces avellanæ capitis dolorem faciunt, inflationem ſtomachi: & pinguitudini corporis conſerunt, plus quam ſit veriſimile. [2] Toſtæ & deſtillationi medentur [3] Tuſſi quoque veteri tritæ, & in aqua mulſa potæ. [4] Quidam adjiciunt grana piperis, alii e paſſo bibunt. [5] Piſtacia eoſdem uſus & effectus habent quos pinei nuclei, præterque ad ſerpentium ictus, ſive edantur, ſive bibantur.

[6] Caſtaneæ vehementer ſiſtunt ſtomachi & ventris fluxiones, [7] alvum cient, [8] ſanguinem exſcreantibus proſunt, [9] carnes alunt.

L X X I X. [1] Siliquæ recentes, ſtomacho inutiles alvum ſolvunr. [2] Eædem ſiccatæ ſiſtunt, ſtomachoque utiliores fiunt. [3] Urinam cient. [4] Syriacas in dolore ſtomachi ternas in aquæ ſextariis decoquunr quidam ad dimidium, eumque ſuccum bibunt. [5] Sudor virgæ corni arboris lamina ſerrea candente exceptus, non contingente ligno, illitaque inde [6] ferrugo, incipientes lichenas ſanat. [7] Arbutus ſive unedo, fructum fert difficilem concoctioni, & ſtomacho inutilem.

L X X X. [1] Laurus excalfactoriam naturam habet, & foliis, & cortice, & baccis: [2] itaque decoctum ex his, maxime e foliis, prodeſſe vulvis & veſicis convenit. [3] Illita vero veſparum, crabronumque, & apium, item ſerpentium venenis reſiſtunt, maxime ſepis, dipſadis, & viperæ. Proſunt & menſibus feminarum cum oleo cocta. [4] Cum polenta autem, quæ tenera ſunt trita, ad inflammationes oculorum: cum ruta, teſtium: cum roſaceo, capitis dolores, [5] aut cum irino. Quin & commanducata atque devorata per triduum terna, liberant a tuſſi. Eadem proſunr ſuſpiriis trita cum melle. [6] Cortex radicis cavendus gravidis. [7] Ipſa radix calculos rumpit, jocineri prodeſt tribus obolis in vino odorato pota. [8] Folia pota vomitiones movent. Baccæ [a] menſes trahunt appoſitæ tritæ, vel potæ. Tuſſim veterem [9] & orthopnœam ſanant binæ, detracto cortice in vino potæ. Si & febris ſit, ex aqua, aut ecligmate ex aqua mulſa, aut ex paſſo decoctæ. Proſunt & phthiſicis eodem modo, & omnibus thoracis rheumatiſmis. Nam & concoquunt pituitam & extrahunt. [10] Adverſus ſcorpiones quaternæ ex vino bibuntur. Epinyctidas ex oleo illitæ, [11] & lentigines, & hulcera manantia, & hulcera oris, & furfures. Cutis pruriginem ſuccus baccarum emendat, & phthiriaſin. [12] Aurium dolori & gravitati inſtilla-

Notæ.

21. *Compoſitionem antidoti.*] Mithridatis antidoti plures formulæ, eæque diverſæ apud Galenum leguntur, lib. 2. de antidotis, cap 1. 2. & 9. a quibus etiam diſcrepant eæ quæ apud Celſum exſtant, lib 5. cap 23. extremo, & apud Scribonium Largum, Compoſ 170. Plinio vero in deſcriptione antidoti concinit Q. Serenus Sammonicus, cap. 2. *de venenis prohibendis*, pag. 162.

Antidotos vero multis Mithridatica fertur
Conſociata modis: ſed Magnus ſcrinia regis
Cum caperet victor, vilem deprehendit in illis
Syntheſin, & vulgata ſatis medicamina riſit.
Bis denas rutæ frondes, ſalis & breve granum,
Juglandeſque duas, totidem cum corpore ficus.
Hæc oriente die parco conſperſa Lyæo
Sumebat, metuens dederat quæ pocula mater.

At non vilem modo, ut apparet, ſed & plane fallacem eſſe hanc compoſitionem ſcribit Joan. Rhodius, in Notis ad Scribonium Largum, obſervaſſe ſe, cum Patavinam urbem lues vaſtaret

Sect. L X X V I I I. 1. *Nuces avellanæ*] Ad verbum hæc refert & Plinius Valer. lib. 4 cap. 52. Nuces omnes, præter pineas, inflare, teſtis etiam Celſus eſt, lib. 2 cap 26.

2. *Toſta* &c.] Dioſc lib. 1. cap. 179. Φρυχθὲν δὲ ἐσθιόμενον σὺν πεπέρει ὀλίγῳ, κατάῤῥοιαν πέπτει. *Toſta vero, ſi cum piperis exiguo comedantur, deſtillationem concoquunt.* Plinius quoque Valer loc. cit. ad verbum.

3. *Tuſſi quoque*] Plinius Valer & Dioſcorides, locis citatis.

4 *Quidam.*] Plinius Valer. & Dioſc locis cit

5. *Piſtacia.*] Dioſc lib. 1. cap. 177. hæc totidem verbis, ut & Plinius Valer. lib 4. cap 53.

6. *Caſtaneæ*] Vim illis adſtringentem Dioſcorides attribuit, lib. 1. cap. 145 Στύφουσι καὶ αὗται.

7. *Alvum cient.*] Nempe ſi largius eſitentur.

8. *Sanguinem.*] *Rejectionem ſanguinis*, inquit Marcellus Empir. cap. 16. pag. 121. *reprimunt caſtaneæ, ſi coctæ quamplurima manducentur.*

9 *Carnes alunt.*] *Fortiſſimum quidem cibum corpori præſtant*, inquit Plinius Valer lib. 4 c. 54. *ſed qui difficile concoquatur.*

Sect. L X X I X 1 *Siliquæ recentes*] Hæc Plinius Valer. ad verbum, lib 4 cap. 49. & Dioſc. lib. 1. cap. 158. De hoc genere ſiliquarum diximus lib. 15. ſect. 26.

2. *Eædem ſiccatæ*] Dioſcorides & Plinius Valer. loc. cit.

3. *Urinam*] Dioſc. & Plinius Valer. locis cit.

4. *Syriacas*] De quibus lib. 13. ſect. 16. Hæc quoque Plinius Valer. loc cit

5. *Sudor virgæ.*] Brevius Dioſc lib. 1. cap. 172. de corno arbore, περὶ κρανίας. *Sanies*, inquit, *ſive ſudor, quem virentia ligna, dum uruntur, exſudant, lichenibus convenienter illinitur.* Ὁ δὲ τῶν χλωρῶν ξύλων ἰχὼρ καιομένων, ἁρμόζει πρὸς λειχῆνας καταχριόμενος.

6. *Ferrugo*] Ferri rubigo.

7. *Arbutus*] Dioſc. lib. 1. cap 175. fructum ait eſſe κακοστόμαχον καὶ κεφαλαλγῆ. Galenus quoque, lib. 7. de fac. ſimpl. med pag 193.

Sect L X X X. 1. *Laurus.*] Dioſc. totidem verba, lib. 1. cap. 106. & Galenus, lib 6 de fac ſimp. med. pag. 169.

2 *Itaque decoctum*] Dioſc. loc. cit

3. *Illita vero.*] Dioſc. loc. cit. ἁρμόζει δὲ καὶ τὰ καταπλασσόμενα σφηκῶν καὶ μελισσῶν πληγαῖς. Theod. Priſcianus, lib. 1. cap 22. *Apum percuſſus . . . . . lauri folia mollioria trita cum vino, potui data, ſæpe curaverunt.*

4. *Cum polenta*] Dioſc. loc cit. Δύναται δὲ καὶ πᾶσαν φλεγμονὴν πραΰνειν σὺν ἀλφίτῳ καὶ ἄρτῳ καταπλασσόμενα. *Folia lauri adhibita cum polenta & pane ad inflammationem quamlibet valent.*

5. *Aut cum irino.*] Subintellige, oleo. Marcellus Empir. cap. 1. pag 34. *Ad capitis dolorem folia lauri, vel baccas, vel florem terere oportet cum aceto, & irinum oleum illis admiſcere: atque ita caput nareſque perungere.*

6. *Cortex radicis cavendus*] Quia partus necat, inquit Dioſcor. loc. cit. Ὁ δὲ φλοιὸς τῆς ῥίζης . . . , ἔμβρυα κτείνει.

7 *Ipſa radix*, &c] Hæc pariter Dioſc. & Galenus, loc cit.

8. *Folia pota.*] Dioſc. loc. cit.

9. *Et orthopnœam.*] Minus enucleate hæc Dioſc. loc. cit. Ποιοῦσι καὶ ἐκλειχόμεναι λεῖαι σὺν μέλιτι ἢ γλυκεῖ, πρὸς φθίσιν, καὶ ὀρθόπνοιαν, καὶ τὸν περὶ θώρακα ῥευματισμόν.

10. *Adverſus ſcorpiones.*] Dioſc. loc. cit. Πίνεται δὲ σὺν οἴνῳ πρὸς σκορπιοπλήκτους

11. *Et lentigines.*] Dioſc. ἀλφοὺς, vitiligines

12. *Aurium dolori*, &c] Totidem verbis Dioſc. loco cit.

tur,

Digitized by Google

tur, cum vino vetere & roſaceo. Petunctos eo fugiunt venenata omnia. Prodeſt contra ictus & potus, maxime autem [13] ejus laurus, quæ tenuiora habet folia. Baccæ cum vino ſerpentibus, & ſcorpionibus, & araneis reſiſtunt. Ex oleo & aceto illinuntur & lieni, & jocineri: gangrænis cum melle. Et in fatigatione etiam aut perfrictione ſucco eo perungi, nitro adjecto, prodeſt. Sunt qui celeritati partus multum conferre putent radicem, acetabuli menſura in aqua potam: efficacius recentem, quam aridam. Quidam adverſus ſcorpionum ictus, decem baccas dari jubent potui. Item & in remedio [14] uvæ jacentis, quadrantem pondo baccarum, foliorumve, decoqui in aquæ ſextariis tribus ad tertias, eamque calidam gargarizare: [15] & in capitis dolore, impari numero baccas cum oleo conterere, & calfacere.

Laurus Delphicæ folia trita olfactaque ſubinde, peſtilentiæ contagia prohibent: tanto magis ſi & urantur. Oleum ex Delphica, ad cerata, acopumque, ad perfrictiones diſcutiendas, [16] nervos laxandos, lateris dolores, febreſque frigidas utile eſt. Item ad aurium dolorem, in mali Punici cortice tepefactum. Folia decocta ad tertias partes aquæ, uvam cohibent gargarizatione: [17] potu alvi dolores, inteſtinorumque. Tenerrima ex his trita in vino, papulas, pruritusque, illita noctibus.

Proxime valent cetera lauri genera. [18] Laurus Alexandrina, ſive Idæa, partus celeres facit, radice pota trium denariorum pondere, in vini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit, [19] menſeſque. [20] Eodem modo pota Daphnoïdes, ([21] ſive his nominibus quæ diximus) ſilveſtris laurus prodeſt: alvum ſolvit, vel recenti folio, vel arido, drachmis tribus cum ſale in hydromelite manducata. [22] Pituitas extrahit folium & vomitus, [23] ſtomacho inutile. [24] Sic & baccæ quinæ denæ purgationis cauſa ſumuntur.

LXXXI. [1] Myrtus ſativa candida, minus utilis eſt medicinæ, quam nigra. [2] Semen CAP. IX. ejus medetur ſanguinem exſcreantibus. Item contra fungos in vino potum. [3] Odorem oris commendat vel pridie commanducatum. Item apud Menandrum [4] Synariſtoſæ hoc edunt. [5] Datur & dyſentericis denarii pondere in vino. [6] Hulcera difficilia in extremitatibus corporis ſanat, cum vino ſubferveſactum. [7] Imponitur lippitudini cum polenta, [8] & cardiacis in mamma ſiniſtra: & contra ſcorpionis ictus in mero: & ad veſicæ vitia, capitis dolores, [9] & ægilopas, antequam ſuppurent: item tumoribus: exemptiſque nucleis in vino vetere tritum eruptionibus pituitæ. [10] Succus ſeminis alvum ſiſtit, urinam ciet. Ad eruptiones puſularum, pituitæque, cum cerato illinitur: [11] & contra phalangia. [12] Capillum denigrat. Lenius ſucco oleum eſt ex eadem myrto: lenius & vinum, quo numquam inebriatur. [13] Inveteratum ſiſtit alvum & ſtomachum: tormina ſanat, faſtidium abigit. [14] Foliorum arentium farina ſudores cohibet inſperſa, vel in febri. [15] Utilis & cœliacis, & procidentiæ vulvarum, ſedis vitiis, hulceribus manantibus, igni ſacro

NOTÆ.

13. *Ejus laurus, quæ tenuiora.*] Qualis eſt Cypria, de qua lib. 15. ſect. 39.

14. *Uvæ jacentis.*] *Si quando afflictam languor dejecerit uvam,* inquit Q. Serenus Samonicus. Morbus is eſt, cum uva, (Græci σταφυλοπτωσιν vocant, nomine a genere ſoni indito, *la Luette*) hoc eſt, caruncula ea quam gutturi pro tegumento natura addidit, ex imbecillitate & languore depellitur, laxiorque fit.

15. *Et in capitis dolore.*] Marcellus Empir. cap. 1. pag. 35. *Etiam in febribus baccæ lauri impari numero in oleo contritæ, & capiti inlitæ, ſedant dolorem.* Et paulo poſt: *Baccæ lauri impari numero contritæ, & adjecto oleo calido fronti impoſitæ proſunt.* Sic etiam Plinius Valer. lib. 1. cap. 1.

16. *Nervos laxandos.*] In opiſthotono, tetanove: de quibus morborum generibus dictum eſt ſect. 14.

17. *Potu alvi dolores,* &c.] Ad verbum Marcellus Empir. cap. 27. pag. 194.

18. *Laurus Alexandrina,* &c.] Hæc Dioſc. pariter, lib. 4. cap. 147. de radice laurus Alexandrinæ: ſed drachmarum ſex, ſeu ſummæ denariûm pondus adhibet.

19. *Menſeſque.*] Galenus, lib. 6. de facult. ſimpl. med. pag. 169.

20. *Eodem modo.*] Pari ſcilicet drachmarum pondere radice pota, daphnoïdes prodeſt ad ſecundas pellendas, menſeſque educendos. Vide Notas & Emend. num. XXX.

21. *Sive his.*] Sive his lubet appellare nominibus, quæ diximus lib. 15. ſect. 39.

22. *Pituitas extrahit,* &c.] Dioſc. lib. 4. cap. 148. Idem lib. 1. Εὐπορ. cap. 5. eos qui diuturno capitis dolore infeſtantur, commanducare in primis jubet daphnoidis ſemen ad extrahendam pituitam: Δαφνοειδοῦς ἀποφλεγματίζει ... Apuleius, cap. 58. phlegmata interceidi illius eſu ſcripſit.

23. *Stomacho.*] Apuleius, cap. 58. *Si cymas ejus poſt cœnam ederis, digeſtionem ſtomachi tollit.*

24. *Sic & baccæ quinæ denæ.*] Sic MSS. Reg. Colb. &c. non *quinæ denæve.* Sic etiam Dioſc. lib. 1. 148. ὅσοι κόκκοι τὸ πόρφυρον.

Sect. LXXXI. 1. *Myrtus ſativa.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 1. cap. 155.

2. *Semen ejus.*] Dioſc. loc. cit. Simeon Sethi, lib. de alimentis, tit. Μυρτόκοκκα: & Plinius Valer. lib. 1. cap. 64. Seminis nomine, ut ſæpe monuimus, fructum Plinius, ſeu μύρτα intelligit.

3. *Odorem oris.*] Q. Serenus, cap. 15. pag. 134.
Lentiſcus, myrtuſque, emendant oris odorem.

4. *Synariſtoſæ.*] Edidit etiam Synariſtoſas Crates, teſte Athenæo, lib. 6. pag. 248. & Julio Polluce, lib. 6. cap. 17. & inter Latinos poetas Cæcilius, teſte A. Gellio, lib. 15. cap. 15. Συναριστῶσαι, *Feminæ ſimul prandentes,* ejus fabulæ titulus fuit. Riſum Ortelius movet, qui loci id vel oppidi nomen eſſe putat, in Theſauro Geographico.

5. *Datur & dyſentericis.*] Simeon Sethi, loc. cit. Inter ea quæ alvum adſtringunt, myrta Celſus annumerat, lib. 2. cap. 30.

6. *Hulcera,* &c.] Dioſc. loc. cit.

7. *Imponitur.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Et cardiacis.*] Plinius Valer. lib. cap. 21. & Dioſc. loc. cit.

9. *Et ægilopas.*] Dioſc. loc. cit.

10. *Succus ſeminis.*] Succus e ſemine, ſeu e virentibus baccis expreſſus: nam & hunc ſπέρματος Dioſcorides ait eſſe.

11. *Et contra phalangia.*] Dioſc. loc. cit.

12. *Capillum.*] Dioſc. loc. cit. *Seminis decoctum capillos tingit.* Καὶ τὸ ἀφέψημα δὲ τοῦ καρποῦ βάπτει τρίχας.

13. *Inveteratum ſiſtit,* &c.] Cato, de re ruſt. cap. 125. pag. 66. ex cujus verbis murteum vinum deſcripſimus, lib. 15. ſect. 37. *Id eſt,* inquit, *ad alvum crudam, & ad lateris dolorem, & ad cœliacum.* Vide & Dioſc. lib. 5. cap. 36.

14. *Foliorum.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 21. & Celſus, lib. 3. cap. 19. totidem verbis.

15. *Utilis,* &c.] Dioſc. lib. 1. cap. 155.

fotu, capillis fluentibus, furfuribus: [16] item aliis eruptionibus, ambuſtis. [17] Additur quoque in medicamento, quod liparas vocant, eadem de cauſa [18] qua oleum ex his, efficaciſſimum ad ea quæ in humore ſunt, tamquam in ore & vulva. Folia ipſa fungis adverſantur trita ex vino, cum cera vero articularibus morbis & collectionibus. [19] Eadem in vino decocta dyſentericis & hydropicis potui dantur. Siccantur in farinam, quæ inſpergitur hulceribus, aut hæmorrhagiæ. [20] Purgant & lentigines, pterygia, & paronychias, & epinyctidas, condylomata, teſtes, terra hulcera: [21] item ambuſta cum cerato. [22] Ad aures purulentas & foliis crematis utuntur, & ſucco, & decocto. Comburuntur & in antidota. Item cauliculi flore decerpti, in novo fictili operto cremati in furno, dein triti ex vino. [23] Et ambuſtis foliorum cinis medetur. [24] Inguen ne intumeſcat ex hulcere, ſatis eſt ſurculum tantum myrti habere ſecum, non ferro nec terra contactum.

LXXXII. [1] Myrtidanum diximus quomodo fieret. Vulvæ prodeſt, appoſitu, fotu, & illitu. [2] Multo efficacius & cortice, & folio, & ſemine. [3] Exprimitur & foliis ſuccus molliſſimis [4] in pila tuſis, affuſo paulatim vino auſtero, alias aqua cæleſti: atque ita expreſſo utuntur ad oris ſediſque hulcera, vulvæ, & ventris: capillorum nigritiam, [5] malarum perfuſiones, purgationes lentiginum, & ubi conſtringendum aliquid eſt.

LXXXIII. [1] Myrtus ſilveſtris, ſive oxymyrſine, ſive chamæmyrſine, baccis rubentibus & brevitate a ſativa diſtat. [2] Radix ejus in honore eſt, decocta vino, ad renum dolores pota, & difficili urinæ, præcipueque craſſæ, & graveolenti: morbo regio, & vulvarum purgationi trita cum vino. Cauliculi quoque incipientes aſparagorum modo in cibo ſumpti, & in cinere cocti. [3] Semen cum vino potum, aut oleo, aut aceto, calculos frangit. Item in aceto & roſaceo tritum, capitis dolores ſedat: & potum, morbum regium. [4] Caſtor oxymyrſinen myrti foliis acutis, ex qua fiunt rurι ſcopæ, ruſcum vocavit, ad eoſdem uſus. Et hactenus habent ſe medicinæ urbanarum arborum. Tranſeamus ad ſilveſtres.

NOTÆ.

16. *Item aliis.*] Dioſc. papularum eruptiones dixit, ἐξανθήματα.

17. *Additur quoque.*] Dioſc. loc. cit. Μίγνυται δὲ καὶ λιπαραῖς, &c. *Lenia quædam emplaſtra*, inquit Celſus, lib. 5. cap. 19. *quæ λιπαρὰς fere Græci nominant*: ſic dicta videlicet quod adipum, pinguedinum, oleorumque mixtura conſtant.

18. *Qua oleum ex his.*] Subintellige, qua oleum ex foliis arentibus in eadem medicamenta additur. Celſus loco citato, olei cicini myrteique heminas lenibus emplaſtris admiſcet, quæ liparas vocant.

19. *Eadem in vino.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 18. & lib. 3 cap. 22.

20. *Purgant & lentigines*, &c.] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 1. cap. 155. Sed lentigines Plinius, ἀλφοὺς vitiligines Græcus auctor nominat. De paronychiis idem teſtatur & Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 30. De lentiginibus, ſeu maculis albis ac nigris, idem cap. 32.

21. *Item ambuſta*, &c.] Dioſc. loc cit.

22. *Ad aures*, &c.] Dioſc. loc. cit.

23. *Et ambuſtis.*] Dioſc. loc. cit.

24. *Inguen*, &c] Plinius Valer. lib. 2. cap. 43. & Marcellus Empir. cap 32. pag 225 ad verbum.

Sect. LXXXII. 1. *Myrtidanum diximus.*] libro 14. ſect. 19.

2. *Multo efficacius.*] Efficacius ait myrtidanum eſſe, quam ſit vel cortex, vel folium, fructuſve myrti per ſe: Ita de ſuo pariter myrtidano Dioſcorides prodidit, lib. 1. cap. 156

3 *Exprimitur*] Dioſc. lib. 1. cap. 155.

4. *In pila.*] In mortario.

5 *Malarum*] *Alarum* alii, alii *mamillarum* malunt.

Sect. LXXXIII. 1. *Myrtus ſilveſtris.*] Ruſcum intelligit, non veram myrtum Κεντρομυρσίνη a Theophr. dicitur, lib. 3. hiſt. cap 17. Aliis ὀξυμυρσίνη, quod foliis ſit ſpinoſis, alioqui myrto proximus. A Dioſc lib. 4. cap 146 μυρσίνη ἀγρία, ἢ ὀξυμυρσίνη. Et in Nothis. οἱ δὲ ἱερόμυρτον, οἱ δὲ ὀξυμυρσίνη ... οἱ δὲ χαμαιμύρσινη .. Ῥωμαῖοι ῥοῦσκουμ. Officinis Bruſcus. Pingitur a Dodonæo, pag 732. Gallis, *du Bruſc*

2. *Radix ejus.*] Iiſdem fere verbis, ſed minus accurate paulo, medicinæ ex omnes e ſilveſtri myrto petitæ, a Dioſcoride traduntur, loc. cit.

3. *Semen cum vino.*] Q. Serenus, cap 33. *de veſica & calculo purgando*, pag 146

Præterea ſemen myrti ſilveſtris Iaccho,
Atque oleo mixtum bibitur: nec deſit acetum.

4 *Caſtor ... ruſcum vocavit.*] Et recte is quidem, ut diximus. Neque enim oxymyrſine Græcorum quidquam a ruſco diſtat.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM XXIII.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. 2. I. NEC *curvo laboranda, ſed ſe ſe porrigentia ultro.*] In libris ad hunc diem vulgatis, *Nec curvo adoranda aratro, nec cura laboranda, ſed ſe ſe,* &c. Quo in contextu verborum, quid interpolatorum conjectura præſtiterit, liquet: adjectis nempe vocibus iis, *nec cura laboranda*, quæ priorum vicem ſupplerent, plane affinium, *nec curvo adoranda*: & *aratro* præterea addito: quarum vocum in exemplaribus vetuſtis, nec vola, ut aiunt, nec veſtigium In Reg. 1. *Nec curvo adoranda, ſed ſe ſe*, &c. Reg. 2. *nec cura laboranda*: hoc tantum.

Sect. 4. II. *Cicatricibus marcidis, oſſibus purulente limoſis.*] Quid ſint oſſa purulente limoſa, fateor me nondum intelligere: nec de mendo tamen quod hic lateat, admonent codices MSS. Verum enim apud Dioſc. lib 5. cap 6. ubi pares de omphacio medicinæ traduntur, legere me meminerim, poſt cicatrices, vel gingivas potius, ut dixi, marcidas, ſtatim aures purulentas ſubjici, ὠσὶ πυορροοῦσι, ὦτα πυορροοῦντα, nullus fere dubito, quin *auribus purulente limoſis* ſcripſiſſe Plinium exiſtimandum ſit.

Sect. 5. III. *Ideo & oris hulceribus, & verendis, ac ſedi, cum melle & croco. Alvum ſiſtit.*] Sic locus hic interpungendus eſt, non uti prius, *verendis, ac ſedi. Cum melle & croco alvum ſiſtit.* Nam per ſe potam œnanthen alvum ſiſtere, cum melle & croco verendis, ſimilibuſque hulceribus imponi pro cataplaſmate, auctor eſt Dioſc. lib 5. cap 5. Πινομένη .... κοιλίαν ἐφίστησι .... Καταπλάσσεται σὺν κρόκῳ, καὶ τῶν ἐν αἰδοίοις ἑλκῶν, καὶ νομῶν τῶν ἐν αἰδοίοις, σὺν μέλιτι, καὶ κρόκῳ, καὶ ῥοδίνῳ, καὶ ὀμφακίνῳ λιπαρῶς.

Sect. 6. IV. *Recentes ſtomachum & ſpiritum inflant, alvumque turbant.* In MSS. Reg Colb Chiffl. &c. *ſpiritum inflatione* legitur. Libentius inde agnoverim, *ſtomachum ſpiritus inflatione, alvumque turbant.* Dioſc. lib. 5. cap 3. Ἡ δὲ πρόσφατος πᾶσα ἐκταράσσει κοιλίαν, καὶ ἐμπνευματοῖ στόμαχον.

Sect. 11. V. *Sanat epinyctidas & ceria, & dyſenteriam cum ſuis nucleis.*] Voculam hanc, *& cerio*, hoc eſt, favos, de quibus lib. 20. ſect. 6 addidimus admonitu codicum Reg Colb. &c in quibus *& ceterna*, & *teria* legitur: tum vero maxime Diſcoride ipſo ſuffragante, cujus hæc verba Plinianis plane paria ſunt. lib. 5. cap. 4. Ἐπινυκτίδας δὲ, καὶ ἄνθρακας, καὶ κηρία ... χωρὶς γιγάρτων λεῖα σὺν πηγάνῳ ἐπιτιθέμενα. Quibus ille verbis monet ſine nucleis uvam paſſam his morborum generibus adhibendam: uti dyſenteriæ contra paulo antea cum nucleis juſſit edi: Καὶ δυσεντερίαν σὺν τοῖς γιγάρτοις, ἐσθιομένη αὐτὴ τυγχάνει. Quæ omnia noſtram emendationem egregie conſtabiliunt.

Sect. 14 VI. *Et varos: coxendicum & lumborum vitiis ... proſunt.*] Secuti ſumus fidem exemplarium MSS. Reg. Colb. &c. neglecta librorum, qui ſunt hactenus editi, ſcriptura, quæ erat ejuſcemodi: *Et variis coxendicum & lumborum vitiis* Dioſcor. lib. 4. cap. 181. Ἀποκαθαίρει καὶ ἰόνθους, *ionthos maculam in facie expurgant.* Eſt autem varus, ut alibi diximus, macula in facie.

Sect. 16. VII. *Et ipſis autem largior aliquanto ſenſus purgat.*] Ni codicum manu exaratorum conſenſus obſtaret, qui hanc lectionem pertinaciter tuentur, ſcriberem intrepide *ſenſus turbat*: tum ita, ut quidem videtur, poſtulante ſententia: ut cum prius opitulari mente commotis, & vertigine laborantibus dixerit, nunc largiorem uſum ejus cavendum admoneat, ne ſenſum perturbet: tum vero Dioſcoride, lib. 4. cap 184. de bryonia ſimiliter tradente, παρακόπτει δὲ πλείονι τῇ διάνοιαν. Et auctor libelli, qui Kiranidum Kiranis falſo inſcribitur, pag 13. *Turbat autem ventrem, & ſenſum, & appoſita quoque ſecundinam educit*, &c.

Sect. 17. VIII. *Flemina, aut ſanguinem, qui ſe ad talos dejecerit*] Decurtatum hunc locum Barbarus, & conclamatum putavit. In libris vulgatis, *phlegma, aut ſanguinem qui ſe ad talos dejecerit.* Ubi Dalecampius, *in podagra*, inquit, *& articulari morbo.* Egregium vero medicum. *Flemina*, non *phlegma* legi oportuit, ex MSS. Reg Colb aliiſque: & quid eſſent flemina, tum ex Plinio, tum ex Feſto, Caproque, tum ex Plauto diſcere Feſtus enim: *Flemina*, inquit, *dicuntur, cum ex labore viæ ſanguis defluit circa talos.* Et Caper Grammaticus, de orthogr. *Flemina eſt, ubi abundant crura ſanguine. Plemina, cum in manibus vel in pedibus calloſi ſunt ſulci.* Plautus, Epid. act. 5. ſc. 2. verſ. 5.

Dico ego tibi jam, ut ſcias,
Alium tibi te comitem melius quærere: ita, dum te ſequor,
Laſſitudines invaſerunt miſero in genua flemina.

Ruſumque in Pſeud. act. 4 ſc. 7. verſ. 92 & Pœn. act 3. ſc 1. verſ. 67 Quin etiam, vel ſi *plegma* hoc loco Plinius, non *flemina* diceret, de alio morbo, quam de podagra, accipi hoc a Dalecampio oportuit: nempe pro eo quem alio nomine Latini boam vocavere, auctore Feſto: *Boa*, inquit, *crurum tumor viæ labore collectus appellatur*, unde hæc ipſa ei qui eo morbo tenetur, hæſit appellatio. Gloſſarium vetus, *Boa*, ὁ τοὺς πόδας φλεγμαίνων.

Sect. 22. IX. *Jam & patres familias ætatem addi his, quæ per ſe cariem traxere.*] Hoc eſt, ſine fumo. Ita legi oportere non modo codices Reg. Colb. Chiffl. ſuadent, ſed & ipſa loci ſententia, cujus acumen Dalecampium fugit. Contrario plane ſenſu in libris vulgatis hactenus legebatur, *ætatem ademere his.*

Sect. 23. X. *Vinum jejunos bibere, novitio invento, inutiliſſimum eſt curis, vigoremque animi ad procinctum tendentibus.*] Hunc locum ſumma fide repræſentamus totidem apicibus ac ſyllabis, quot in codd Reg. & Colb. vidimus: ſeric ipſa orationis ita legi poſtulante. Corruperant mirum in modum interpolatores, hoc modo: *inutiliſſimum eſt. Curas vigoremque animi impedit ad procinctum* &c. Ceterum hunc morem carpit auctor, inventumque novitium, quod ſuperius attigit, lib. 14. ſect. 28 *Tiberio Claudio Principe ante hos annos XL. inſtitutum, ut jejuni biberent, potuſque vini antecederet cibos* &c Extremo Tiberii anno id excogitatum indicat. De hoc Tiberiani ævi, conſequentiumque temporum more, Plutarchus, lib. 8. Sympoſ. quæſt. 9 pag. 734. Μέγα δὲ καὶ τὸ τῶν ψυχρολουσιῶν συμπτωμάτων· ἀεὶ γὰρ ὕδωρ οἱ πολλοὶ πρὸ σιτίων τρυφῶσι πίνειν· οἱ δὲ τὸν οἶνον συμπεπόντες ἄπλευτοι τὰ τροφῆς διαβρέχει τὸ σῶμα καὶ ζέοντι, λεπτὰ καὶ δριμέα καὶ ὀξέα προσφέροντες, ἐκκαλούμενα τὰς ὀρέξεις &c. *Magnum etiam illud de prabibitionibus, quas vocant propomata. Nam antiqui ne aquam quidem biberunt ante quam ediſſent: nunc ante cibum vino oppleti, humectato ac ferveſcente corpore cibum aggrediuntur, tenuia & acuta & vi incidendi prædita ad appetitum excitandum ingerentes*, &c. Et hanc conſuetudinem Juvenalis attigit, Satyr. 6. verſ. 423.

Tandem illa venit rubicundula, totum
Oenophorum ſitiens, plena quod tenditur urna,
Admotum pedibus: de quo ſextarius alter
Ducitur ante cibum, rabidam facturus orexim.

Quandoque pro vino mulſum ante cibos pariter præſumebant, teſte Horatio, lib. 2. Satyr. 4. verſ. 25.

Vacuis committere venis
Nil niſi lene, decet: leni præcordia mulſo
Prolueris melius.

Ibid. XI. *Itemque jugi ſuperbibere. Ebrietatem quidem frigide potus extemplo diſcutit.*] Ita libri omnes MSS Reg. Colb Chiffl. non uti correctorum vitio vulgati præ ſe ferunt libri, obſcura plane ſententia: *Itemque jugi ſuperbibere ebrietati: quam quidem* &c. Vini perpotationi aquam ſuperbibere utiliſſimum pariter cenſet Dioſcor. lib. 5. cap 11. Δεῖ μέντοι γε μετὰ τὸν οἶνον ὕδωρ πίνειν, quoniam tumulentiam diſcutit. Ne caput vina tentent, aquam ſuperbibere & Galenus jubet, Comm 3. de victus ratione in morbis acutis.

Sect. 26. XII. *Palmeum, capiti noxium, ventrique tantum molliendo, & ſanguinem exſcreantibus non inutile*] Sic libri omnes, etiam manu exarati. Nihilominus Dioſcoride, lib. 5. cap. 40, ſic prodente, vino palmeo vim adſtringendi competere, ſtomachicit idcirco, cœliaciſque, & ſanguinem exſcreantibus eſſe peraccommodatum: Διὰ τὸ στῦφον, στομαχικοῖς, κοιλιακοῖς, αἱμοπτυϊκοῖς ἁρμόζει· Num potius legi in contextu Pliniano oporteat, *ventrique tantum molliori*, vel

tius, conſiderandum amplius videtur. Nam Dioſc. lib. 1. cap. 176. amygdalas ait, quæ virides cum ſuo putamine degluttiuntur, humida ſtomachi vitia emendare: Βρωθέντα δὲ σὺν τῷ λέπει τὰ ἀμύγδαλα χλωρὰ, τραχεῖα πλάδον καθίστησι.

Sect. 77. XXIX. *Hoc minore tormento, & in cibis nucleo faciunt.*] Perſpicua admodum, planaque ſententia, quam librorum ad hunc diem editorum lectio impeditam reddebat, cum ſic ſcriberetur, *hocque minore momento, ſed in cibis.* Emendationem Regio codici 2. debemus.

Sect. 80. XXX. *Secundas etiam pellit, menſesque. Eodem modo pota Daphnoides ... prodeſt.*] Prius legebatur, interpunctione præpoſtera, *menſesque eodem modo pota. Daphnoides* &c. Emendationis auctor Dioſcorides, lib. 4. cap. 148. Ἄγει δὲ καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ (de Daphnoide loquitur) ξηρὸν ἢ χλωρὸν ποθὲν κοιλίαν φλεγματώδη. κινεῖ δὲ ἐμέτους καὶ ἔμμηνα, καὶ πταρμικόν. Καθαίρει δὲ καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ ὅσον κόκκοι ιε' πινόμενοι &c. Quæ ſunt Plinianis omnino gemina ac paria.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXIV.

CAP. I. I. NE ſilvæ quidem, horridiorque Naturæ facies, medicinis carent, ſacra illa parente rerum omnium, nuſquam non remedia diſponente homini, ut medicina fieret etiam ſolitudo ipſa: ſed ad ſingula illius diſcordiæ atque concordiæ miraculis occurſantibus. [1] Quercus & olea tam pertinaci odio diſſident, ut altera in alterius ſcrobe depactæ moriantur: quercus vero & juxta nucem juglandem. [2] Pernicialia & braſſicæ cum vite odia: ipſum olus, quo vitis fugatur, adverſum cyclamino & origano areſcit. Quin & annoſas jam, & quæ ſternantur arbores, difficilius cædi, ac celerius inareſcere tradunt, ſi prius manu, quam ferro, attingantur. [3] Pomorum onera a jumentis ſtatim ſentiri: ac niſi prius oſtendantur his, quamvis pauca portent, ſudare illico. Ferulæ aſinis gratiſſimo ſunt in pabulo, ceteris vero jumentis præſentaneo veneno: qua de cauſa id animal Libero Patri aſſignatur, cui & ferula. [4] Surdis etiam rerum ſua cuique ſunt venena, ac minimis quoque. [5] Philyra coci & polline nimium ſalem cibi eximunt. Prædulcium faſtidium ſal temperat. Nitroſæ aut amaræ aquæ, polenta addita mitigantur, ut intra duas horas bibi poſſint. Qua de cauſa & [6] in ſaccos vinarios additur polenta. [7] Similis vis Rhodiæ cretæ, & argillæ noſtrati. [8] Concordia valent, cum pix oleo extrahitur, quando utrumque pinguis naturæ eſt. Oleum ſolum calci miſcetur, quando utrumque aquas odit. Gummi aceto facilius eluitur, atramentum aqua. Innumera præterea alia, quæ ſuis locis dicentur aſſidue.

Hinc nata medicina. Hæc ſola Naturæ placuerat eſſe remedia parata vulgo, inventu facilia, ac ſine impendio, [9] & quibus vivimus. Poſtea fraudes hominum & ingeniorum capturæ officinas invenere iſtas, in quibus ſua cuique homini venalis promittitur vita. Statim compoſitiones & mixturæ inexplicabiles decantantur. [10] Arabia atque India in medio æſtimantur: hulcerique parvo medicina a Rubro mari [a] imputatur: cum remedia vera quotidie pauperrimus quiſque cœnet. Nam ſi ex horto petantur, aut herba vel frutex quæratur, [11] nulla artium vilior fiat. Ita eſt profecto: magnitudo populi Romani [12] perdidit ritus, vincendoque victi ſumus. Paremus externis, & una artium Imperatoribus quoque [13] imperaverunt. Verum de his alias plura.

CAP. II. II. [1] Loton herbam, itemque Ægyptiam eodem nomine, alias & Syrticam arborem, diximus ſuis locis. [2] Hæc lotos, quæ faba Græca appellatur a noſtris, [3] alvum baccis

INTERPRETATIO.

a *Imputatur.*] Aſſignatur.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Quercus & olea.*] Vide quæ in eam ſententiam diximus, lib. 17. ſect. 30.

2. *Pernicialia.*] Egimus de hoc vitis braſſicæque odio, lib. 20. ſect. 36.

3. *Pomorum onera.*] Superiore libro, ſect. 62. *Mala pirague portata jumentis mire gravia ſunt vel pauca. Remedio ajunt eſſe, ſi prius edenda dentur aliqua, aut utique oſtendantur.*

4. *Surdis.*] Senſus omnis expertibus.

5. *Philyra.*] Hoc eſt, tilia, quam Græci philuram vocant. Etiamnum multis in locis rora noſtra tiliæ foliis carnes ſalitas involvunt, ut ſalſuram diluant.

6. *In ſaccos vinarios.*] Quibus vinum ſaccatur, ſive colatur, ut diximus lib. 14. ſect. 28.

7. *Similis vis.*] Ad aquas & vina mitiganda.

8. *Concordia valent.*] Concordia contra rerum intelligitur, ut cum pix oleo avellitur, quoniam utrumque pinguis naturæ eſt.

9. *Et quibus vivimus.*] Eadem ſententia mox, *Cum remedia vera quotidie pauperrimus quiſque cœnet.* Nullus hic peculiaris locus, uti viſum eſt Pintiano: ſed hortenſibus tantum oleribus, fruticibuſque obvius.

10. *Arabia . . . in medio*] Vide Notas & Emendationes num. 3.

11 *Nulla artium.*] Nulla magis vileſceret ars quam medicina.

12. *Perdidit ritus.*] Mores. Libro 29. ſect. 5. *Illa perdidere imperii mores*, &c.

13 *Imperaverunt*] Arte una ſua externi medici Imperatoribus etiam noſtris imperaverunt.

14. *Verum . . alias plura.*] Libro 29. a ſect. 1. ad 9.

Sect. II. 1. *Loton . . . diximus ſuis locis.*] Libro 13 ſect. 32.

2. *Hæc lotos.*] Noſtras, inquit, lotos, ſive Italica. In Indice hujus loci, *De loto Italica*, *VI* Egimus de ea, lib 13. ſect. 32. Videtur eſſe λωτὸς Dioſcoridis, lib 1. cap. 171.

3. *Alvum baccis.*] Fructu. Dioſc loc. cit. Καρπὸς ...

ſiſtit. Ramenta ligni decocta in vino proſunt dyſentericis, menſtruis, vertigini, comitialibus. [4] Cohibent & capillum. Mirum, his ramentis nihil eſſe amarius, fructuque dulcius. [5] Fit & e ſcobe ejus medicamentum, ex aqua myrti decocta, ſubacta, & diviſa in paſtillos, dyſentericis utiliſſimum, pondere Victoriati cum aquæ cyathis tribus.

III. [1] Glans intrita duritias, quas cacoëthes vocant, cum ſalſa axungia ſanat. [2] Vehementiora ſunt ligna, & in omnibus cortex ipſe, corticique tunica ſubjecta. [3] Hæc decocta juvat cœliacos. Dyſentericis etiam illinitur, vel ipſa glans. [4] Eademque reſiſtit ſerpentium ictibus, rheumatiſmis, ſuppurationibus. Folia, & baccæ, vel cortex, vel ſuccus decocti proſunt [5] contra toxica. [6] Cortex illinitur decoctus lacte vaccino, ſerpentis plagæ. Datur & ex vino dyſentericis. [7] Eadem & ilici vis. CAP. III.

IV. [1] Coccum ilicis vulneribus recentibus ex aceto imponitur. Epiphoris ex aqua, & oculis ſuffuſis ſanguine, inſtillatur. Eſt autem genus ex eo in Attica fere & Aſia naſcens, celerrime in vermiculum ſe mutans, quod ideo [2] ſcolecion vocant, improbantque. [3] Principalia ejus genera diximus. CAP. IV.

V. [1] Nec pauciora gallæ genera fecimus, ſolidam, perforatam: item albam, nigram, majorem, minorem. Vis omnium ſimilis. Optima Commagena. [2] Excreſcentia in corpore tollunt. [3] Proſunt gingivis, uvæ, oris exhulcerationi. [4] Crematæ & in vino extinctæ, cœliacis, dyſentericis illinuntur. [5] Paronychiis ex melle, & unguibus ſcabris, pterygiis, hulceribus manantibus, condylomatis, vulneribus quæ phagedænica vocantur. [6] In vino autem decoctæ auribus inſtillantur, [7] oculis illinuntur: [8] adverſus eruptiones, & panos cum aceto. [9] Nucleus commanducatus dentium dolorem ſedat: [10] item intertrigines, & ambuſta. Immaturæ ex his ex aceto potæ, lienem conſumunt. [11] Eædem crematæ, & aceto ſalſo extinctæ, menſes ſiſtunt, vulvaſque procidentes fotu. [12] Omnis capillos denigrat.

VI. [1] Viſcum e robore præcipuum diximus haberi, [2] & quo conficeretur modo. [3] Quidam contuſum in aqua decoquunt, [4] donec innatet. [5] Quidam commanducantes acinos, exſpuunt cortices. [6] Optimum eſt, quod ſine cortice eſt, quodque leviſſimum, extra fulvum, intus porraceum, quo nihil eſt glutinoſius. [7] Emollit, diſcutit tumores, [8] ſic-

NOTÆ.

γλοιωῦ, βραχίονας, ὠλένας, κοιλίας πνιγοντικῷ. Τῶν ἢ πεσοντων ἢ ξύλα ἀφέψημα πινόμενα ἢ ἱστυχυζόμενα, ὁπίσθεν δυσεντερικοῖς ἢ γυναιξὶ ῥευμάτικαις. Ἐκ δίζα ἢ ἢ ἰεξὰμα, πρὸ ἱπποφ῀ ῥινίαν. Quibus ſunt plane paria ac gemina quæ Plinius de ſua loto affert: & quæ Galenus, lib 7. de facult. ſimp. med. pag 205.

4. *Cohibent.*] Defluentem continent. Dioſc. & Galenus, locis citatis.

5. *Fit & e ſcobe.*] Ita fere Marcellus Empir. cap. 27. pag. 195.

Sect. III. 1. *Glans intrita.*] Dioſc. lib. cap. 143 περὶ βαλάνων, de glandibus. Σὺν ἁλσὶ δὲ χοιρείῳ στέατι καταπλασσόμεναι σκληρίας ἢ κακοήθη ἕλκη ἀρμόζουσιν. Marcellus Empir. cap. 22. 4. pag. 42. *Glandes de robore trita cum axungia, & impoſita, duritias quas cacoëthes medici vocant, emendant, & reprimunt.* Et Plinius Valer. lib 3 cap 22. *Glans roborea trita cum axungia, duritias quas κακοήθεις vocant, & evocat, & emendat.*

2. *Vehementiora.*] Hoc eſt, magis adſtringentia. Dioſcor. lib 1. cap. 142 hæc totidem verbis habet.

3. *Hæc decocta.*] Dioſcor. loc. cit Marcellus Empir. cap. 27 pag 188. *Glandes quercina tres aut quatuor, vel ejuſdem folia, vel liber ejus, coctus ex aqua: quæ vel ſola, vel cum vino, torminoſis potui data plurimum prodeſt.* Torminoſos ſæpe dyſentericos vocat.

4. *Eademque.*] Glans videlicet quam Dioſcorides quoque, lib. 1. cap 143. eſitatam ait reſiſtere venenatorum ictibus: crudam & intritam, inflammationibus, ex quibus ſuppurationes fieri ſolent, illitu mederi.

5. *Contra toxica.*] Et baccarum, ſeu glandium, & corticis pariter decoctum valere adverſus toxica, ſcribit Dioſc. loc. cit. & quidem bibitum ex lacte vaccino.

6. *Cortex.*] Illini per ſe ſine lacte Dioſcor. loc. cit. ſuadet.

7. *Eadem & ilici vis.*] Ad omnia ſupradicta. Dioſc. lib. 1. cap. 144.

Sect. IV. 1. *Coccum ilicis.*] Hanc quoque in eo medendi vim Dioſcorides agnoſcit, lib. 4. cap 48. Δύναμιν δὲ ἔχει στυπτικήν, ἁρμόζουσαν τραύμασι, καὶ νεύρων τρώσεσι, λεῖα μετ' ὄξους καταπλασσομένη.

2. *Scolecion vocant.*] Σκωλήκιον, quæ vox Græce vermiculum ſonat.

3. *Principalia... diximus.*] Libro 16. ſect. 12.

Sect. V. 1. *Nec pauciora... fecimus.*] Libro 16. ſect 9.

2. *Excreſcentia.*] Dioſcor. lib. 1. cap. 146. Στίφουσι λείας τὰς ὑπερσαρκούσας: *Excreſcentia in carne tritæ cohibent.*

3. *Proſunt &c.*] Dioſc. loc. cit. Marcellus Empir. cap. 14 pag 99. *Galla trita pulvere non contacta eodem die reſiſtit, ſi ter et interjectis horis medicamentum fuerit appoſitum.*

4. *Crematæ.*] Dioſc. loc. cit. Et Marcellus Empir. cap. 27. pag. 193. *Galla Commagena comburitur, & cinis ejus extinguitur vino, contritusque ventri cœliaci inlinitur: ſtatim ſubvenit.* Iiſdem verbis, & Plinius Valer. lib. 2. cap 28.

5. *Paronychiis.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 30. *Paronychiis thuris maſculi pulvis cum melle mixtus medebitur. Sic etiam gallarum.*

6. *In vino autem.*] Marcellus Empir. cap. 9. pag 80. *Gallæ ex vino decoctæ humor inſtillatus auriculæ, ex qua ſanies fluit, etiam quæ fuerint purulenta purgabit.*

7. *Oculis illinuntur.*] Marcellus Empir. cap 8 pag 57. *Galla contrita, thuriſque puri modo pulvis, vino permixtus, & fronti inlitus, tumorem oculorum, doloremque ſedat.*

8. *Adverſus eruptiones.*] Ἐξανθήματα, eruptiones, puſulas, papulas, papularum & pituitæ eruptiones, Plinius promiſcue vocat. Et Theod Priſcianus, lib. 1. cap. 16 de papulis minutis ubique naſcentibus. *Quibus in facie quam maxime, veluti leviſſimus tumor repente innaſcitur, humorem aliquando pingue, aliquando aquatiorem mittens,* &c. Et mox: *Si vero veluti exanthemata, quas ſcabies dicimus, in facie vel genis, ex humorum acredine, vel plenitudine apparuerint,* &c.

9. *Nucleus.*] Rotundus nimirum & interior gallæ globus. Dioſcor. lib. 1. cap. 146. Τὸ δὲ μέσον αὐτῶν. Marcellus Empir. cap. 12. pag. 95. *Nucleus gallæ commanducatus medetur dolori humoriſque dentium.*

10. *Item intertrigines.*] Marcellus idem, cap. 32. pag 225. *Gallæ contuſa & in vino cocta, atque impoſita, intertrigini plurimum proſunt.*

11. *Eædem crematæ.*] Hæc Dioſcor. totidem verbis, lib. 1. cap 146.

12. *Omnis.*] Dioſcor. loc. cit. Μελαίνουσι δὲ τρίχας, ἀποβρεχθεῖσαι ἐν ὄξει ἢ ὕδατι.

Sect. VI. 1. *Viſcum... diximus.*] Libro 16. ſect. 92. & 93.

2. *Et quo conficer. mo.*] Libro 16. ſect 94.

3. *Quidam contuſum*] Dioſc. lib. 3. cap 103.

4. *Donec innatet.*] Ita Reg 1. At Reg. 2. & Chiffl. *donec nihil innatet.*

5. *Quidam commanducantes.*] Dioſc. loc. cit Ἔνιοι δὲ μασώμενοι αὐτὸ ἐργάζονται.

6. *Optimum eſt.*] Optimum cenſet Dioſc. loc. cit quod recens eſt, intus coloris porracei, extra fulvi: vel, ut Oribaſii interpres ait, flaveſcentis. (Græce ὑπόξανθον dicitur:) quodque nihil aſperi habet, aut furfuracei.

7. *Emollit &c.*] Dioſcor. loc. cit. & Plinius Valer. lib. 3. cap 35.

8. *Siccat ſtrumas.*] Q. Serenus, cap 41. *de ſtruma depellenda,* pag. 155.

Proderit & manſum quod traxeris arbore viſcum.

cat ſtrumas. [9] Cum reſina & cera panos mitigat omnis generis. Quidam & galbanum adjiciunt, pari pondere ſingulorum: eoque modo & ad vulnera utuntur. Unguium ſcabritias expolit, ſi ſeptenis diebus ſolvantur, nitroque colluantur. [10] Quidam id religione efficacius fieri putant, prima Luna collectum e robore ſine ferro. Si terram non attigit, comitialibus mederi. Conceptum feminarum adjuvare, ſi omnino ſecum habeant. [11] Hulcera commanducato impoſitoque efficaciſſime ſanari.

VII. [1] Roboris pilulæ ex adipe urſino alopecias capillo replent. Cerri folia, & cortex, & glans, ſiccat collectiones ſuppurationeſque: fluxiones ſiſtit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctum ejus fotu: cui & inſidere expedit, ſiccandis adſtringendiſve partibus. Radix cerri adverſatur ſcorpionibus.

VIII. [1] Suberis cortex tritus, ex aqua calida potus, ſanguinem fluentem [2] ex utralibet parte ſiſtit. [3] Ejuſdem cinis ex vino calido, ſanguinem exſcreantibus magnopere laudatur.

CAP. V. IX. [1] Fagi folia manducantur in gingivarum labiorumque vitiis. [2] Calculis glandis fagineæ cinis illinitur: [3] item cum melle alopeciis.

X. Cupreſſi folia trita ſerpentium ictibus imponuntur: [1] & capiti cum polenta, ſi a Sole doleat: [2] item ramici: qua de cauſa & bibuntur. Teſtium quoque tumori cum cera illinuntur. [3] Capillum denigrant ex aceto. [4] Eadem trita cum duabus partibus panis mollis, & e [5] vino ammineo ſubacta, pedum ac nervorum dolores ſedant. [6] Pilulæ adverſus ſerpentium ictus bibuntur, [7] aut ſi ejiciatur ſanguis: collectionibus illinuntur. [8] Ramici quoque teneræ tuſæ cum axungia & lomento, proſunt. [9] Bibuntur ex eadem cauſa. Parotidi & ſtrumæ cum farina imponuntur. Exprimitur ſuccus tuſis cum ſemine, qui mixtus oleo caliginem oculorum aufert. Item Victoriati pondere in vino potus illituſque cum fico ſicca pingui, exemptis granis, vitia teſtium ſanat, tumores diſcutit: & cum fermento ſtrumas. [10] Radix cum foliis trita potaque, veſicæ & ſtranguriæ medetur: & [11] contra phalangia. Ramenta pota menſes cient, ſcorpionum ictibus adverſantur.

XI. Cedrus magna, quam cedrelaten vocant, dat picem, [1] quæ cedria vocatur, [2] den-

NOTÆ.

9. *Cum reſina &c.*] Dioſcor. loco citato.

10. *Quidam id religione.*] Sexta Luna Gallorum Druides religioſius colligi putarunt, teſte Plinio, lib. 16. extremo, fecunditatem facere tum omni animali exiſtimantes, ſcilicet potu, non amuleto, ut nunc geſtari præcipitur.

11. *Hulcera.*] *Hulcera vetera, malignaſque abſceſſus cum thure mollit*, inquit, Dioſc. loc. cit. Σὺν λιβανωτῷ δὲ ἕλκη παλαιὰ καὶ κακοήθη ἀποτελοῦσι μαλάσσει.

Sect. VII. 1. *Roboris pilulæ.*] Iiſdem verbis Marcellus Empir. cap. 6. pag. 46. Q. Serenus, cap. 9. *de fluore capillorum*, pag. 130.

Roborea ſive pilas urſino jungito ſevo, &c.

Sect. VIII. 1. *Suberis cortex.*] Q. Serenus, cap. 35. pag. 148.

Sed quæcumque fluis vis immoderata cruoris,
Subereus cortex calidis potatur in undis,
Ante minutatim, ſtudiis vincente, terendus.

2. *Ex utralibet parte.*] Hoc eſt, ſive e vulva profluat, ſive e naribus.

3. *Ejuſdem cinis.*] Q. Serenus, cap. 22. *de rejectione ſanguinis reſtringenda*, pag. 139.

Uritur interdum rapxis de ſubere cortex,
Et cinis ex calidis prodeſt epota Lyæo.

Sic enim legi hunc locum oportere ex Plinio liquet: non *de robore cortex. Et cinis Italica.*

Sect. IX. 1. *Fagi folia.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 29. & Marcellus Empir. cap. 9. pag. 88.

2. *Calculis.*] Ita Reg. 2. codex, aliique. In Reg. 2. *Canculis*: unde quidam *oculis* legi malunt, cum Hieron. Mercuriali: *callis* alii, cum Guillandino. Alii *calyculis*: nos *calculis* malumus.

3. *Item cum melle.*] Marcellus Empir. cap. 6. pag. 46. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 6.

Sect. X. 1. *Et capiti &c.*] Marcellus Empir. cap. 1. pag. 35. *Si de Sole caput doleat, cupreſſi folia contrita, cum polenta de hordeo, vel amygdalis, & ſucco portulacæ fronti illinuntur.*

2. *Item ramici.*] Q. Serenus, cap. 37. pag. 149.

Ramicis immenſum fertur cohibere tumorem
Far madidum lympha, & feralis fronde cupreſſi.
Unde etiam potu frons hæc memoratur amica.

Adde Dioſc. lib. 1. cap. 102. τίθεται δὲ καὶ σφραγῖσι καὶ ἐντεροκήλαις ... Et ſic imponi hydropicis ex axungia jubet Theod. Priſcianus, lib. 1. part. 2. cap. 19.

3. *Capillum.*] Dioſcor. lib. 1. cap. 102. Marcellus Empir. cap. 7. pag. 48. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 7. Q. Serenus, carmine ſatis eleganti, cap. 5. pag. 127.

Quos pudet ætatis longæ, quos longa ſenectus
Offendit, cupiunt properos abſcondere canos,
Et nigrum crinem fuco ſimulare doloſo:
His prodeſt acri contrita cupreſſus aceto,
Vel frons lentiſci, vel triſtia poma ſabuci.

4. *Eadem trita .... panis mollis.*] Teneri, & adhuc calentis. Q. Serenus, cap. 43. *de podagra depellenda*, pag. 153.

Aut ſi corruptus perſederit altius humor,
Trita cupreſſus ibi Baccho jungetur acerbo,
Panibus & teneris.

Et cap. 55. pag. 159.

Si vero occultus nervos dolor urit inertes,
Aut Baccho madefacta Ceres cum fronde cupreſſi,
Quo poteris fota recreare rigentia membra.

Non, ut Pithœi codex, *Quo poteris potu.*

5. *Vino ammineo.*] Pro vino axungiam Marcellus Empir. adhibet, cap. 36. pag. 246. *Folia cupreſſi contrita, inquit, cum panis mollis partibus duabus, & axungia vetere ſubacta, medentur doloribus podagræ.*

6. *Pilulæ adverſus.*] Nicander in Theriac. pag. 43.

7. *Aut ſi ejiciatur.*] Si ſanguis ore rejiciatur, αἱμάζοι πρὸς αἵματος ἀναγωγήν, inquit Dioſcor. lib. 1. cap. 103.

8. *Ramici quoque.*] Dioſcor. lib. 1. cap. 102. Σὺν ἀλεύρῳ δὲ καὶ ἐντεροκήλας καταπλάσσεται. Galenus, lib. 7. de facult. ſimp. medic. pag. 100. Plinius Valer. lib. 2. cap. 42. & Marcellus Empir. cap. 33. pag. 229.

9. *Bibuntur.*] Marcellus Empiricus, cap. 33. pag. 228. *Pilulas cupreſſi virides ex vino vetere ad tertias decoque, & cyathos binos quotidie jejunus hermioſo potui dato, tum folia ejuſdem trita teſticulis impoſita, mire proderit.*

10. *Radix cum foliis.*] Marcellus Empir. cap. 26. pag. 180. & Q. Serenus, cap. 33. pag. 146. Dioſcor. loc. cit. Τὰ φύλλα πινόμενα μετὰ γλυκέος καὶ σμύρνης ὀλίγης, κύστει ῥευματιζομένῃ, καὶ δυσουρίαις βοηθεῖ.

11. *Contra phalangia.*] Marcellus Empiric. cap. 17. pag. 124.

Sect. XI. 1. *Quæ cedria vocatur.*] Dioſcor. lib. 1. cap. 105. Κέδρος, δένδρον ἐστὶ μέγα, ἐξ οὗ ἡ λεγομένη κεδρία συνάγεται. Cedriam alii gummi: alii lacrymam, & unguentum vocant. Matthæus Silvaticus: *Cedria, id eſt, gummi cedri.* Joan. de Janua: *Cedria a cedrus, hæc cedria: unguentum factum, quo aſſeres libris non putreſcant, vel tempore, vel verme.* Et verbo, *Cedrus: Hujus arboris gummi, ſive lacryma, dicitur cedria, quæ ad conſervationem librorum ſumme eſt neceſſaria. Nam libri ex hac lacryma liniti, nec a tineis corroduntur, nec tempore ſeneſcunt.* Picem hoc loco Plinius pro reſina dixit, quam cedrus fundit craſſiorem, ut idem admonuit, lib. 14. ſect. 25.

2. *Dentium doloribus.*] Scribonius Largus Compoſ. 58. *Item proderit motis dentibus hoc medicamentum: Aceti acerrimi ſexta-*

tium

tium doloribus utiliſſimam. [3] Frangit enim eos & extrahit: dolores ſedat. [4] Cedri ſuccus ex ea quomodo fieret, diximus, [5] magni ad lumina uſus, ni capiti dolorem inferret. [6] Defuncta corpora incorrupta ævis ſervat, viventia corrumpit: mira differentia, cum vitam auferat ſpirantibus, defunctiſque pro vita ſit. [7] Veſtes quoque corrumpit, [8] & animalia necat. [9] Ob hoc non cenſeam in anginis hoc remedio utendum: neque in eruditatibus, quod ſuaſere aliqui, guſtu. [10] Dentes quoque colluere ex aceto in dolore timuerim, vel gravitati aut vermibus aurium inſtillare. Portentum eſt, quod tradunt: abortivum fieri in Venere, [11] ante perfuſa virilitate. [12] Phthiriaſes perungere eo non dubitaverim, [13] item porrigines. [14] Suadent & contra venenum leporis marini bibere in paſſo. [15] Facilius in elephantiaſi illinatur. Et hulcera ſordida & excreſcentia in iis auctores quidam, [16] & oculorum albugines caligineſque inunxere eo: [17] & contra pulmonis hulcera cyathum ejus ſorbere juſſerunt: item adverſus tænias. [18] Fit ex eo & oleum, [19] quod piſſelæon vocant, vehementioris ad omnia eadem uſus. [20] Cedri ſcobe ſerpentes fugari certum eſt: [21] item baccis tritis cum oleo, ſi qui perungantur.

XII. [1] Cedrides, hoc eſt, fructus cedri, [2] tuſſim ſanant, urinam cient, alvum ſiſtunt: utiles ruptis, convulſis, ſpaſticis, ſtranguriæ, vulvis, [3] admoti: contra lepores marinos, [4] eademque quæ ſupra: collectionibus, inflammationibuſque.

XIII. [1] De galbano diximus. [2] Neque humidum neque aridum probatur, ſed quale docuimus. [3] Per ſe bibitur ad tuſſim veterem, ſuſpiria, rupta, convulſa. [4] Imponitur iſchiadicis, lateris doloribus, panis, furunculis, corpori ab oſſibus recedenti, ſtrumis, articulorum nodis, dentium quoque doloribus. Illinitur & cum melle capitis hulceribus. [5] Purulentis infunditur auribus cum roſaceo, aut nardo. [6] Odore comitialibus ſubvenit, & vulva ſtrangulante, & in ſtomachi defectu. [7] Abortus non exeuntes trahit appoſitu vel ſuffitu: item ramis ellebori circumlitum atque ſubjectum. [8] Serpentes nidore urentium

NOTÆ.

rius unus ſemis, cedria vera, ne habeat picis aliquam mixturam, hemina . . . . Hoc medicamento ſi quis ter in menſe dentes fricuerit, dolorem eorum non experietur.

3. *Frangit enim &c.*] Dioſc. lib. 1. pag. 105.

4. *Cedri ſuccus ex ea*] Cedri ſuccus cedrium eſt, quod ex cedro primum fluit, dum ad conficiendam picem comburitur: ut dictum eſt, lib. 16 ſect. 21.

5. *Magni ad lumina.*] Ad candelas videlicet unguendas, quæ e ſcirpis fiebant: *Nam e ſcirpis detracto cortice, candelæ luminibus ſerviebant*, inquit Plinius lib. 16. ſect 70 Sic libro 16. ſect. 19. *teda luminis ſacrorum grata* dicitur, hoc eſt, ad luſtrales faces. Nec Pintianum audio, qui lumina hoc loco de oculis accipit: quoniam oculis inunctam cedriam Dioſcor. loc. cit. ait conciliare claritatem.

6 *Defuncta.*] Hæc totidem verbis Dioſc lib. 1. cap. 105. Vide quæ diximus, lib. 16. ſect 21.

7. *Veſtes quoque.*] Dioſcor. loc. cit. Καὶ ἱμάτια δὲ καὶ δέρματα φθείρει, διὰ τὸ θερμαίνειν ὑπερβαλλόντως, καὶ ξηραίνειν. *Veſtes quoque, pelleſque corrumpit: eo quod vehementius calfaciat, & exſiccet.*

8 *Et animalia.*] Lentes, pediculos, lumbricos, tineas Dioſc. loc cit.

9 *Ob hoc non cenſeam*] At cenſet intrepide Dioſcor. loc. cit. Συναγχικοῖς δὲ περιχριστόν ἐστι, καὶ παρισθμίων φλεγμοναῖς βοηθεῖ. *Anginoſi quoque ea perunguntur: & tonſillarum inflammationibus auxilio eſt.*

10. *Dentes quoque . . . . timuerim.*] Non timet Dioſcor loc. cit. aut dentibus, aut auribus inſtillare. Συνέχει διακλυζομένη, σπάλαξαι τὰς ἐν αὐτοῖς ἀρτίως · ἥχους τε καὶ βομβοῦντα &c. Εἰς τὰ ὀδοντάλγικα ἱστάμενα &c. Dioſcoridem, ut fere ſolet, ſequitur Galenus, lib. 7. de fac ſimp med. pag. 187 Nec dentibus timet Marcellus Empir. cap. 12. pag. 91. Scribonium ſecutus antea laudatum

11. *Ante perfuſa.*] Si cedri ſucco antea virilia perfundantur. Dioſcor loc. cit. Περιχρισθεῖσα δὲ αἰδοῖα πρὸ τῆς συνουσίας, ἀτόκιός ἐστι. *Genitali ante coitum circumlita, conceptionem impedit.* Sic etiam Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag 187.

12. *Phthiriaſes.*] Dioſcor. loc. cit. Φθείρει δὲ καὶ κονίδας καὶ φθεῖρας περιχρισθεῖσα. *Pediculos ac lendes illitu enecat.* Vide Notas & Emend. num. II.

13. *Itemque porrigines.*] Q. Serenus, cap 4. pag. 127. inter remedia porriginum depellendæ:

Et prodeſt cedro demiſſus ab arbore ſuccus.

14. *Suadent.*] Dioſc. totidem verbis, loc. cit. Πρὸς τὸ λαγὼν θαλάσσιον πινομένη, σὺν γλυκεῖ ἀμβροσία βοηθεῖ.

15. *Facilius.*] Dioſcor. loc. cit. Ὠφελεῖ καὶ ἐλεφαντιῶντας. Q. Serenus, cap. 11. *de elephantiaſi propellenda*, pag. 130.

Huic erit adverſus cedri de cortice ſuccus,

Muſtelæque cinis, vel ſanguis fuſus ab illa.

Adde & Marcellum Empir cap 19 pag 130.

16. *Et oculorum albugines.*] Dioſcor. loc. cit. Ἐστὶ δὲ εἰς τὰ ὀφθαλμικὰ ὀξυδορκὴς ὅταν ἐγχρισθῇ, καὶ λευκώματα, καὶ οὐλὰς σμήχει.

17. *Et contra pulmonis . . . . juſſerunt*] Jubet Dioſcor. totidem verbis loc. cit. & contra pulmonis hulcera. & adverſus tænias, ſive tineas, hoc eſt, teretes ventris lumbricos.

18. *Fit ex eo.*] E cedri ſucco, ſive e cedria. Dioſc. lib. 1. cap. 105. Γίνεται δὲ ἔλαιον ἐξ αὐτῆς (κεδρίας) χωριζόμενον ἀπὸ τῆς κεδρίας . . . . ὡς ἐπὶ τῆς πίσσης. *Fit & e cedria oleum, quod ab ea ſeparatur . . . ut de pice dictum eſt* Id nempe quod pinguiſſimum, apprime oleoſum, ſuſpenſis ſupra cedriam, dum coquitur, lanis excipitur, colligiturque, ut ait Galenus, loc. cit.

19. *Quod piſſelæon.*] Sic appellatur iterum lib 15. ſect. 7. & lib. 25. ſect 22. Nempe initio hujus ſectionis docuit cedrum dare picem quæ cedria vocaretur: quamobrem quod ex ea extraheretur oleum, recte voce ex utroque conflata πισσέλαιον nuncupavit. Fruſtra ſunt, qui MSS invitis, *cedrelæon* ſubſtituunt. Sic πισσέλαιον picis florem appellat Scribonius Largus, Compoſ. 40. *id nempe quod excipitur, dum ea coquitur, lana ſuperpoſita ejus vapori.*

20. *Cedri ſcobe.*] Nicander, in Theriac. pag 4. & 7.

21. *Item baccis.*] Cedri fructu: quo ſi perungitur corpus cum cervi adipe ſeu medulla, fugari ſerpentes eo & Dioſcorides fatetur, loc. cit. Δύναται δὲ θηρία χρισθεῖσα τῷ σώματι καὶ ἐλαφείῳ στέατι ἢ μυελῷ.

Sect. XII. 1. *Cedrides.*] Dioſc. lib. 1, cap 105. Κεδρίδες δὲ καλοῦνται οἱ ἐξ αὐτῆς (κέδρου) καρποί. Galenus quoque, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 187. Αἱ δὲ κεδρίδες, οὕτω γὰρ ὀνομάζουσι τὸν καρπὸν τῆς κέδρου, &c.

2. *Tuſſim &c.*] Dioſcor. loc. cit. Βοηθοῦσι δὲ βηξὶ, σπάσμασι, ῥήγμασι, στραγγουρίαις.

3. *Admoti.*] Appoſitu Vide Notas & Emendationes, num. III.

4. *Eademque quæ ſupra.*] Hoc eſt, ad eadem quibus utilem eſſe cedriæ ſuccum ſup. ſect dictum eſt

Sect. XIII. 1. *De galbano.*] Libro 12. ſect. 57.

2. *Neque humidum &c.*] Totidem verbis Dioſcor. lib. 3. cap. 97.

3. *Per ſe bibitur &c.*] Dioſcor Καταπίνεται δὲ πρὸς παλαιὰς βῆχας, δύσπνοιαν, ἄσθματα, ῥήγματα, σπάσματα.

4 *Imponitur &c*] Dioſc. loc. cit de laterum, dentiumque doloribus, & de furunculis. De panis, Marcellus Empir. cap. 32 pag. 224 & Plinius Valer. lib. 3. cap. 27. De ſtrumis, idem Marcellus, cap. 15. pag. 107. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 13.

5. *Purulentis.*] Marcellus Empir. cap 9. pag. 75. & 81. Item Theod. Priſcianus. lib. 1. cap 8. *de aurium cauſatione.*

6. *Odore comitialibus.*] Comitiales enim odore excitat, uti & lethargicos: quod & Celſus teſtatur, lib. 3 cap. 10 De comitialibus, feminiſque, quas vulva ſtrangulat, ſubſcribit Dioſc. loc. cit.

7. *Abortus.*] Dioſcor. loc. cit.

8. *Serpentes . . . . diximus*] Libro 12. ſect. 57.

fugari diximus. [9] Fugiunt & perunctos galbano. Medetur & a ſcorpione percuſſis. Bibitur & in difficili partu fabæ magnitudine in vini cyatho : vulvaſque converſas corrigit. [10] Cum myrrha autem & in vino mortuos partus extrahit. [11] Adverſatur & venenis, maxime toxicis, cum myrrha, & in vino. [12] Serpentes oleo & ſpondylio mixto tactu necat. [13] Nocere urinæ exiſtimatur.

Cap. VI. XIV. [1] Similis Hammoniaci natura atque lacrymæ, probandæ, ut diximus: [2] mollit, calefacit, diſcutit, diſſolvit. Claritati viſus in collyriis convenit. Pruritum, cicatrices, [3] albugines oculorum tollit. Dentium dolores ſedat, efficacius accenſum. [4] Prodeſt dyſpnoïcis, pleuriticis, pulmonibus, veſicis, urinæ cruentæ, lieni, iſchiadicis potum. Sic & alvum ſolvit. Articulis & podagræ cum pari pondere picis aut ceræ & roſaceo coctum. Maturat panos, extrahit clavos cum melle. Sic & duritias emollit. Lieni cum aceto & cera Cypria, vel roſaceo, efficaciſſime imponitur. [5] Laſſitudines perungi cum aceto & oleo, exiguoque nitro, utile eſt.

XV. [1] Et ſtyracis naturam in peregrinis arboribus expoſuimus. Placet præter illa quæ diximus, maxime pinguis, purus, [2] albicantibus fragmentis. [3] Medetur tuſſi, faucibus, pectoris vitiis, vulvæ præcluſæ, duritieve laboranti. [4] Ciet menſes potu, appoſituve, alvum mollit. Invenio potu modico triſtitiam animi reſolvi, largiore contrahi. Sonitus aurium emendat infuſu: ſtrumas illitu, nervorumque nodos. Adverſatur venenis, quæ frigore nocent: [5] ideo & cicutæ.

XVI. [1] Spondylion una demonſtratum, [2] infunditur capitibus phreneticorum, & lethargicorum: item capitis doloribus longis. [3] Cum oleo vetere bibitur, & in jocinerum vitiis, morbo regio, comitialibus, orthopnoïcis, vulvarum ſtrangulatione: quibus & ſuffitu prodeſt. [4] Alvum mollit. [5] Illinitur hulceribus ſerpentibus cum ruta. [6] Flos auribus purulentis efficaciter infunditur. Sed ſuccus cum exprimitur, integendus eſt, quoniam mire appetitur a muſcis & ſimilibus. [7] Radix deraſa, & in fiſtulas conjecta, callum earum erodit. [8] Auribus quoque inſtillatur cum ſucco. [9] Datur & ipſa contra morbum regium, & in jocineris vitio, & vulvarum. Capillos criſpos facit peruncto capite.

XVII. [1] Sphagnos, ſive ſphacos, ſive bryon, & in Gallia, ut indicavimus, naſcitur, [2] vulvis decocto inſidentium utilis: item genibus & feminum tumoribus, mixtus naſturtio, & aqua ſalſa tritus. Cum vino autem ac reſina ſicca potus, urinam pellit celerrime. Hydropicos inanit, cum vino & juniperis tritus & potus.

XVIII. Terebinthi folia & radix collectionibus imponuntur. Decoctum eorum ſtomachum firmat. Semen in capitis dolore bibitur in vino, [1] & contra difficultatem urinæ. Ventrem leniter emollit. [2] Venerem excitat.

XIX. [1] Piceæ, & laricis folia trita, & in aceto decocta, dentium dolori proſunt. [2] Cinis corticum, intertrigini & ambuſtis. [3] Potus alvum ſiſtit, urinam movet. [4] Suffitu

Notæ.

9. *Fugiunt*] Dioſcor loco citato.

10. *Cum myrrha.*] Dioſcor. loco cit.

11. *Adverſatur*] Dioſcor. loc. cit. ex aceto: *σὺν ὄξει καὶ σμύρνῃ πινόμενον, ἀντιπαθὲς καὶ τοξικῷ.*

12. *Serpentes.*] Dioſcor. ad verbum, loc. cit.

13. *Nocere.*] Immo prodeſſe, ſi Dioſcoridi fides. *Δοκεῖ δὲ καὶ διουρητικὸν εἶναι.* Sed ibi legendum *δυσουρίας ποιεῖν*, contraria plane ſententia, ex Serapione, alii ante nos viderunt.

Sect. XIV. 1. *Similis.*] Similis, inquit, Hammoniaci natura eſt galbano, ſimiliſque natura lacrymæ, cujus probatio fieri debet eo pacto quo dictum eſt lib. 12 ſect. 49.

2. *Mollit*, &c.] Hæc quoque Dioſc. lib. 1. cap 98.

3. *Albugines.*] Dioſc loc. cit *Σμήχει δὲ καὶ τὰ ἐν ὀφθαλμοῖς λευκώματα.* Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 10. *de oculorum cauſis: Nam & lactenti ſuo mater guttam Hammoniaci maſticando, & exhalando, albores oculi, . . . ſæpius permundavit.*

4. *Prodeſt dyſpnoicis*] Reliquæ deinceps Hammoniaci medicinæ totidem fere verbis extant apud Dioſcoridem, loco cit.

5. *Laſſitudines . . . . cum aceto & oleo.*] Oleum cyprinum Dioſcor deſiderat, loc. cit.

Sect. XV. 1. *Et ſtyracis . . . . expoſuimus.*] Libro 12. ſect 55.

2. *Albicantibus fragmentis*] Micis grumiſve. Dioſc. lib. 1. cap. 79 *θρύμματα λευκὰ ἔχων.* [illegible]

3. *Medetur tuſſi*, &c.] Hæc totidem verbis Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 8. de fac. ſimp med pag 232.

4. *Ciet menſes*, &c.] Ad verbum Dioſcorides & Galenus, locis cit.

5. *Ideo & cicutæ.*] Hauſto cicutæ veneno reſiſtere ſtyracem e vino potum ſcribit Dioſcorides, lib. 2. cap. *Εὐπορ.* cap. 142.

Sect XVI. 1. *Spondylion.*] Libro 12. ſect. 58.

2. *Infunditur*, &c.] Plinius Valer lib. 3. & 9. Dioſc. cap. 7. quoque totidem plane verbis, lib. 3. cap. 90.

3. *Cum oleo*, &c.] Dioſc. locis cit. ad verbum, & Galenus, loc. cit pag. 233.

4. *Alvum.*] Dioſc loc cit.

5. *Illinitur.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 22 & Dioſcor ad verbum, loc. cit.

6. *Flos.*] Hoc eſt, flos tritus, ſeu floris ſuccus. Dioſc. loc cit. *Τὸ δὲ ἄνθος χλωρὸν ὁ χυλὸς αὐτοῦ εἰλκωμένα ὦτα, καὶ πυορροοῦντα ἁρμόζει.* Exſcripſit hæc quoque Galenus, loc. cit.

7. *Radix deraſa.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit.

8. *Auribus.*] Dioſc. loc. cit.

9. *Datur & ipſa*, &c.] Dioſc. loc. cit.

Sect XVII. 1. *Sphagnos . . . . ut indicavimus.*] Libro 12. ſect 50.

2. *Vulvis decocto*, &c.] Dioſc lib. 1. cap. 20. *Ποιεῖ αὐτοῦ καὶ τὸ ἀφέψημα εἰς ἐγκαθίσματα.* *Facit decoctum inſeſſu ad vulvæ affectiones.*

Sect. XVIII. 1. *Et contra difficultatem.*] Dioſc lib. 1. c. 91. & Galenus, lib 8. de fac. ſimp. med. pag. 234.

2. *Venerem.*] Dioſc. loc. cit. *Ἐστὶ δὲ ὁρμητικὸς πρὸς ἀφροδίσια.*

Sect. XIX. 1. *Piceæ & laricis.*] *Πίτυος* & *πεύκης*, quas pinum & laricem Plinius fere reddit, eaſdem eſſe dotes Dioſcorides aſſeverat, lib. 1. cap. 86 Sunt nempe pinus, picea, pinaſter, congeneres arbores, quibus & cognatæ vires: quin & ea nomina ſæpe promiſcue a bonis auctoribus permutantur. Vide Saracenum in Notis ad Dioſcor. lib. 1. cap. 87. pag. 15.

2. *Cinis corticum.*] Ramenta corticum. Dioſcorid. lib. 1. cap 86. *Ἁρμόζει (φλοιὸς) πρός τε τὰ παρατρίμματα λειοτριβηθεὶς καταπλασσόμενος, καὶ πρὸς τὰ πυρίκαυστα.* *Cortex tritus & inſperſus ad intertrigines & ambuſta confert.*

3. *Potus*, &c.] Dioſc. loc. cit. *Κοιλίαν τε πινόμενος ἵστησι καὶ οὖρα κινεῖ.*

4. *Suffitu.*] Vulvas converſas emendat. Suffitu partus & ſecundas ejicere Dioſc. ait, loc. cit.

vulvas corrigit. [5] Piceæ folia privatim jocineri utilia ſunt, drachmæ pondere in aqua mulſa pota. [6] Silvas eas dumtaxat quæ picis reſinæque gratia radantur, utiliſſimas eſſe phthiſicis, aut qui longa ægritudine non recolligant vires, ſatis conſtat: & illum cæli aëra plus ita, quam [7] navigationem Ægyptiam, proficere, plus quam [8] lactis herbidos per montium æſtiva potus.

XX. [1] Chamæpitys Latine abiga vocatur, propter abortus, ab aliis thus terræ: cubitalibus ramis, flore pinus & odore. [2] Altera brevior, & incurvæ ſimilis. [3] Tertia eodem odore, & ideo nomine quoque, parvula, cauliculo craſſitudine digitali, foliis ſcabris, exilibus, albis, in petris naſcens. Omnes herbæ, [4] ſed propter cognationem nominis non differendæ. Proſunt adverſus ſcorpionum ictus. [5] Item jocineri illitæ cum palmis, aut cotoneis. [6] Renibus & veſicæ, decoctum earum cum farina hordeacea. [7] Morbo quoque regio, & urinæ difficultatibus, ex aqua decoctæ bibuntur. Noviſſima contra ſerpentes valet cum melle. Sic & appoſita vulvas purgat. [8] Sanguinem denſatum extrahit pota. Sudores facit perunctis ea, peculiariter renibus utilis. [9] Fiunt ex ea & hydropicis pilulæ, cum fico alvum trahentes. [10] Lumborum dolorem [11] Victoriati pondere in vino ſinit, & tuſſim recentem. Mortuos partus, ex aceto cocta, & pota, ejicere protinus dicitur.

XXI. [1] Cum honore & pityuſa ſimili de cauſa dicetur, quam quidam in tithymali genere numerant. [2] Frutex eſt ſimilis piceæ, flore parvo purpureo. [3] Bilem & pituitam per alvum detrahit radix, decocti hemina: aut ſeminis ligula [4] in balanis. Folia in aceto decocta, furfures cutis emendant: mammas quoque mixto rutæ decocto, & tormina, & ſerpentium ictus, & in rotum collectiones incipientes.

XXII. [1] Reſinam e ſupra dictis arboribus gigni docuimus, & genera ejus & nationes in ratione vini, [2] ac poſtea in arboribus. Summæ ſpecies duæ: ſicca, & liquida. [3] Sicca e pinu & picea fit: liquida e terebintho, larice, lentiſco, cupreſſo. [4] Nam & ex ferunt in Aſia & Syria. Falluntur qui eamdem putant eſſe, [5] e picea atque larice. Picea enim pinguem, & thuris modo ſuccoſam fundit: larix gracilem, [6] ac mellei liquoris, virus redolentem. Medici liquida raro utuntur, & in ovo fere: e larice propter tuſſim hulceraque viſcerum: nec pinea magnopere in uſu: ceteris non niſi coctis. [7] Et coquendi genera ſatis demonſtravimus.

NOTÆ.

5. *Piceæ folia.*] Hoc Dioſcor. loc. cit. de foliis πεύκης ac πίτυος.

6. *Silvas eas.*] Fere ad verbum hæc Marcellus Empir. cap. 16 pag. 119. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 61.

7. *Navigationem.*] De ea dicemus lib. 31 ſect. 33.

8. *Lactis herbidos.*] Lactis ex herbis virentibus & vegetis genti.

Sect. XX. 1. *Chamæpitys.*] Apuleius, cap. 26. *Græci chamæpityn, Itali abigam, alii cupreſſum nigram*, &c. Hæc prima Chamæpitys Lobelii eſt, in Obſerv. pag. 208 eademque Matthioli chamæpitys altera, pag 941. Dodonæi tertia, pag. 46. Pro *abiga* libri quidam *ajuga* perperam exhibent.

2. *Altera brevior.*] Chamæpitys altera Lobelii, pag. 209. & Dodonæi, pag. 46. Hanc quoque Dioſc. lib. 3. cap. 176. ait eſſe ramis cubitalibus in ſpeciem ancoræ incurvatis, ἀγκυροειδεῖς.

3. *Tertia eodem odore.*] Nempe odore pinus. Sic Dioſc. loc. cit. Καὶ τρίτη τις ἐστὶν ἄῤῥην καλουμένη . . . ὄζει δὲ καὶ τῆς πίτυος. Pingitur a Lobelio in Obſerv. pag. 107. ſub Ajugæ nomine. A Dodonæo pag. 46 a quo chamæpitys prima appellatur. *Ivam* Galli vocant, cognomento *Arteticam*. Subſcribit Anguillara, par. 13. pag 244. Chamæpitys officinarum & a Dioſcoridis Pliniique delineatione abeſt, & indigna prorſus quæ iis generibus annumeretur, cum nullo ſit pinus odore, ut Ruellius animadvertit, lib 3. cap. 75. pag. 576.

4. *Sed propter cognationem.*] Propter affinitatem nominis cum picea, de qua ſect. proxima dictum eſt: eſt enim etiam Theophraſto picea πίτυς, ut diximus: quare de chamæpity ex occaſione diſſerit.

5. *Item jocineri.*] Galenus, lib. 8. de facult. ſimpl. med. pag 241.

6. *Renibus*, &c.] Dioſc. lib. 3. cap. 175. Marcellus Empir. cap. 26. pag 178.

7. *Morbo quoque.*] Dioſc & Galenus, locis cit.

8. *Sanguinem denſatum.*] Sive conglobatum, ut dictum ſect. 27. & 28. quod in præcipitatis potiſſimum evenit.

9. *Fiunt ex ea*, &c.] Dioſc. loc. cit. Ἀναληφθεῖσα δὲ σὺν σύκῳ, καὶ ἀντὶ καταποτίου διδομένη, μαλάσσει κοιλίαν. *Contrita vero cum ficubus, & pilularum inſtar exhibita* (Plinius addit, *hydropicis*) *alvum emollit.*

10. *Lumborum.*] Dioſc. & Galenus, locis cit. & Marcellus Empir. cap. 25. pag 173.

11. *Victoriati.*] Hoc eſt, argentei quinarii, dimidiive denarii vel drachmæ dimidiæ pondere. Victoriati pondus obolorum trium eſſe recte Marcellus Empiric. ſtatuit, cap. 9. pag. 78. Nam drachma ſeu denarius ſex obolos efficit, ut diximus lib. 21 ſect ult. Nota in medicis ponderibus ejuſmodi eſt, Denarius 1. A. S.

Sect. XXI. 1. *Cum honore & pityuſa ſimili de cauſa.*] Propter cognationem nominis, cum picea, quæ πίτυς, ut diximus, Theophr. quoque eſt. Dioſc. lib. 4. p. 166. Πιτυοῦσα . . . καὶ ἄνθη ἀκτῖσιν λεπτοῖς τὰ κατεσχισμένα παραπλήσια· ἄνθος δὲ μικρόν ἐστιν αὐτῆς πορφυροῦν. *Pityuſa a cypariſſia tithymali ſpecie differre ſola creditur: ideoque in tithymali genere connumeratur.* Nunc omnibus herbariis, officiniſque, ac recentioribus medicis *Eſula* nominatur, teſte Ruellio, lib 3. pag. 653. A Dodonæo pingitur, pag 370.

2. *Frutex eſt.*] Foliis piceæ, τῆς πίτυος, exiguo flore, ac pæne purpureo, inquit Dioſ. locis cit.

3. *Bilem*, &c.] Dioſc. loc. cit. Καθαίρει δὲ κάτω ἡ μὲν ῥίζα ✠ β´ ἐν ὑδρομέλιτι δοθεῖσα· τὸ δὲ καρπὸς ✠ α´. *Purgat per inferna radix, drachmis duabus data in aqua mulſa: ſemen vero, drachma una.* Ita fere & Galenus, loc. cit.

4. *In balanis.*] Balani hoc loco non palmulæ videntur eſſe, ut libro ſup. ſect. 74. Sed glandes quæ in podicem indantur manu ad ſubducendam alvum. Medici *Suppoſitoria* nuncupant.

Sect. XXII. 1. *Reſinam . . . . docuimus . . . . in ratione vini.*] Libro 14. ſect. 25

2. *Ac poſtea.*] Libro 16. ſect. 16 & ſeqq.

3. *Sicca e pinu.*] Sic auctor libri de ſimpl. ad Patern. tomo 13. operum Galeni, pag 998. *Reſina ſicca*, inquit, *invenitur circa nucipinum & pityn*, quæ Theophraſto picea eſt, ut monuimus: *alia liquida circa terebinthum, & peucen* (quæ ſemper a Plinio larix appellatur) *& cupreſſum, & quæ circa lentiſcum, quam aliqui maſtichinam eſſe dicunt, in Chio inſula*, &c. Negant tamen alii liquidam e lentiſco fundi. Vide Dalecampium, lib. 1. hiſt. plant. cap. 20. pag. 69 Reſinam e larice, λάρικος, manare liquidam, ſcribit & Dioſcorides, lib. 1. cap. 29.

4. *Nam & ex ferunt.*] Lentiſcus videlicet & cupreſſus: illa in inſula Aſiæ Chio, iſta in Syria. Larix enim Italiæ eſt & Galliarum peculiaris arbos.

5. *E picea atque larice.*] Hoc eſt, ut cum Theophraſto loquamur, ἐκ τῆς πίτυος καὶ ἐκ τῆς πεύκης.

6. *Ac mellei.*] Plinius Valer lib. 16 ſect. 19. de larice: *Pinſculum hinc erumpit liquoris, mellei coloris, atque lentiore, numquam dureſcentis.*

7. *Et coquendi.*] Libro 16. ſect. 21.

[8] In arborum differentia placet terebinthina, odoratiſſima atque leviſſima: nationum, Cypria & Syriaca: utraque mellis Attici colore: ſed Cypria carnoſior, ſicciorque. In ſicco genere quærunt ut ſit candida, pura, perlucida. [9] In omni autem, ut montana potius, quam campeſtris: [10] item Aquilonia potius, quam ab alio vento. Reſolvitur reſina ad vulnerum uſus & malagmata, oleo: [11] in potiones, amygdalis amaris. [12] Natura in medendo contrahere vulnera, purgare, diſcutere collectiones: [13] item pectoris vitia terebinthina. Illinitur eadem calida membrorum doloribus, ſpaſticiſque in Sole. [14] Illinitur & totis corporibus, mangonum maxime cura, ad gracilitatem emendandam, [15] ſpatiis ita laxantium cutem per ſingula membra, capacioraque ciborum facienda corpora. Proximum locum obtinet e lentiſco. [16] Ineſt ei vis adſtringendi. [17] Movet & ante ceteras urinam. [18] Reliquæ ventrem molliunt, cruda concoquunt, tuſſim veterem ſedant, vulvæ onera extrahunt etiam ſuffitæ. [19] Privatim adverſantur viſco. Panos & ſimilia, cum ſevo taurino & melle ſanant. [20] Palpebras lentiſcina commodiſſime replicat. [21] Fractis quoque utiliſſima, [22] & auribus purulentis: item in pruritu genitalium. Pinea capitis vulneribus optime medetur.

CAP. VII. XXIII. [1] Pix quoque unde & quibus conficeretur modis, indicavimus: & ejus duo genera, ſpiſſum, liquidumque. Spiſſarum utiliſſima medicinæ Brutia, quoniam pinguiſſima & reſinoſiſſima [2] utraſque præbet utilitates: [3] ob id magis rutila, quam ceteræ. Id enim quod in hoc adjiciunt, e maſcula arbore meliorem eſſe, [4] non arbitror poſſe intelligi. [5] Picis natura excalfacit, [6] explet. [7] Adverſatur privatim ceraſtæ morſibus cum polenta: [8] item anginæ cum melle, diſtillationibus & ſternutamentis a pituita. [9] Auribus infunditur cum roſaceo: illinitur cum cera. [10] Sanat lichenas, alvum ſolvit, [11] exſcreationes pectoris adjuvat eclignate, [12] aut illita tonſillis cum melle. [13] Sic & hulcera purgat, explet. Cum uva paſſa & axungia, carbunculos purgat, & putreſcentia hulcera: [14] quæ vero ſerpunt, cum pineo cortice, aut ſulphure. [15] Phthiſicis etiam cyathi menſura quidam dederunt, & contra veterem tuſſim. [16] Rhagadas ſedis & pedum, panoſque, & ungues ſcabros emendat: [17] vulvæ duritias & converſiones odore: item [18] lethargicos. [19] Strumas item cum farina hordeacea, & pueri impubis urina decocta ad ſuppurationem perducit. Et ad alopecias [20] ſicca pice utuntur. Ad mulierum mammas Brutia, ex vino ſubferveſacta cum polline farraceo, quam calidiſſimis impoſitis.

XXIV. [1] Liquida pix, oleumque quod piſſelæon vocant, quemadmodum fieret,

NOTÆ.

8. *In arborum.*] Dioſc. lib. 1. cap 92.

9. *In omni autem.*] Hæc tradit etiam Theophr. lib. 9. cap. 2.

10. *Item Aquilonia*, &c.] Theophr. loc. cit.

11. *In potiones.*] Sim potiones ſumi reſina debet: reſolvi prius neceſſe eſt oleo ex amygdalis amaris confecto.

12. *Natura in medendo*, &c.] Dioſc. lib. 1. cap. 91. Vide & Theod. Priſcianum, lib. 1 cap. 19.

13. *Item pectoris.*] Dioſc loc. cit. de omni reſinarum genere: Ἐκλεικτὸν, inquit, ἁρμόζουσι, καὶ φθίσεσι, τὰ ἐκ θώρακος καθ' ἑαυτὰς ἢ μετὰ μέλιτος, ἀναγόμενα ... *Tuſſi ac tabi conveniunt in eclegmate per ſe, aut ex melle quæque ex pectore educi oportet, expurgant.* Alludere huc Plautus videtur in Mercat. act. 1. ſc 2. verſ. 27.

AC. *Tua cauſa rupi ramices, jamdudum ſputo ſanguinem.*

CH. *Reſinam ex melle Ægyptiam vorato, ſalvum feceris.*

De terebinthina ſpeciatim Marcellus Empir. cap. 17. pag. 213. *Reſina terebinthina devoratur ad magnitudinem fabæ Ægyptiacæ ab eo qui ſuſpirio laborat, vini cyatho ſuperſumpto, quæ res magno remedio eſt.* Item Theod. Priſcianus, lib 2. parte 2. cap. 10. *de empyicis.* Præivit utrique Celſus, lib. 4. cap. 4. *de difficultate ſpirandi.*

14. *Illinitur & totis.*] Laudat in primis hoc picationis genus ad gracilitatem corporis emendandam, Galenus lib. 6. de ſanitate tuenda, toto cap 8. pag. 174. tomo 6.

15. *Spatiis*] Laxiores ſic faciunt cutis meatus per artus ſingulos.

16. *Ineſt ei.*] Dioſc. lib. 1. cap 91.

17. *Movet*, &c.] Dioſc. loc. cit.

18. *Reliquæ.* Dioſc. loc. cit. Ἔστι δὲ καὶ οὐρητικὴ, κοιλίαν τε μαλάσσει .... βηχὶ ἁρμόζουσι, καὶ φθίσεσι. &c.

19. *Privatim .... viſco.*] De viſco eo libro 20. diximus, ſect. 52.

20. *Palpebras ... replicat.*] Hoc eſt, replet, & pilis ornat Sic infra ſect. 28. *Maſtiche lentiſci replicandis palpebris.* Dioſc. lib. 1. cap 91 de quavis reſina & cap. 90. de lentiſcina: ἔν τε ταῖς ἀνακολλήσεσι τριχῶν ἁρμόζει τῶν ἐν βλεφάροις. *Ad agglutinandos palpebrarum pilos confert.*

21. *Fractis quoque.*] Auribus ſcilicet.

22. *Et auribus purulentis.*] Dioſc. lib. 1. cap. 91 Πρὸς τε τὰ ἰχωρορροοῦντα ὦτα σὺν μέλιτι καὶ ἐλαίῳ, ... ἁρμόζει.

Sect. XXIII. 1.] *Pix quoque .... indicavimus.*] Lib. 14. ſect. 25.

2. *Utraſque .... utilitates*] Et picis & reſinæ. Dioſc. lib. 1. cap. 97. de pice Brutia, διὸ φασὶν ἐμφερῆ, πίονα ... ῥητινώδη.

3. *Ob id.*] Et ad id rutila magis accommodata, quam ceteræ. Dioſc. lib. 1. cap 97.

4. *Non arbitror.*] Quoniam etſi in reſiniferis arboribus, ipſaque teda, unde pix coquitur, mas & femina ſecernantur, ut dictum eſt lib. 16. ſect. 19. in pice tamen notæ diſcrimen ullum agnoſcere haud proclive eſt.

5. *Picis natura*] Dioſc lib 1. cap 97. & Galenus, lib. 8. de fac ſimp med. pag. 210.

6. *Explet.*] Replet hulcera. Δύναμιν δὲ ἔχει πληρωτικὴν ἑλκῶν, Dioſcor loc cit

7. *Adverſatur*] Dioſc. lib. 1. pag 94. Πρὸς ἑρπετῶν δήγματα σὺν ἁλσὶ λείαις καταπλασσομένη. *Valet ad ſerpentium morſus cum trito ſale adhibita*

8. *Item anginæ cum melle.*] Plinius Valer lib. 1. cap 52.

9. *Auribus.*] Ad aures purulentas cum roſaceo pariter Dioſc. adhibet, loco cit

10. *Sanat lichenas.*] Dioſcorides & Galenus, locis citatis.

11. *Exſcreationes.*] Dioſc. lib. 1. cap 94. Ἀναπτύεσθαι τὰ ἐν θώρακι ὑγρὰ, ... μετὰ μέλιτος. *Valet ad humores intra pectus contentos, ægre exſcreabiles, ſi cyathi menſura cum melle delingatur.*

12. *Aut illita*, &c.] Dioſc. loc. cit.

13. *Sic & hulcera*, &c.] Vide Notas & Emendationes, num IV.

14. *Quæ vero ſerpunt*, &c.] Dioſc. lib. 1. cap. 94 totidem verbis.

15. *Phthiſicis*, &c.] Dioſc. loc. cit. & Marcellus Empir. cap. 16 pag. 119

16. *Rhagadas*, &c.] Dioſc. loc. cit. Marcellus Empir, cap. 31. pag. 222. & Theod. Priſcianus, lib. 1. cap 29.

17. *Vulvæ.*] Dioſc. loc. cit.

18 *Lethargicos.*] Celſus, lib 3. cap. 20. inter ea quæ lethargicos odore fœdo movent, picem crudam recenſet.

19. *Strumas*, &c. Totidem verbis Dioſc. loc. cit. & Marcellus Empir. cap. 15. pag 107.

20. *Sicca pice.*] Liquidam Dioſcorides adhibet, lib. 1. cap. 95.

Sect. XXIV. 1. *Liquida pix.*] De liquida pice, lib. 16.

diximus. [2] Quidam iterum decoquunt, & vocant palimpiſſam. Liquida anginæ perunguntur intus, & uva. [3] Ad aurium dolores, claritatem oculorum, oris circumlitiones, ſuſpirioſos, vulvas, tuſſim veterem, & crebras exſcreationes pectoris, ſpaſmos, tremores, opiſthotonos, paralyſes, nervorum dolores. [4] Præſtantiſſimum ad canum & jumentorum ſcabiem.

XXV. [1] Eſt & piſſaſphaltos, mixta bitumini pice naturaliter ex Apolloniatarum agro. [2] Quidam ipſi miſcent, præcipuum ad ſcabiem pecorum remedium, aut ſi fetus mammas læſerit. [3] Maturum optimum ex eo, quod cum fervet, innatat.

XXVI. [1] Zopiſſam eradi navibus diximus cera marino ſale macerata. Optima hæc [2] a tirocinio navium. [3] Additur autem in malagmata ad diſcutiendas collectiones.

XXVII. [1] Teda decocta in aceto, dentium dolores efficaciter colluunt.

XXVIII. [1] Lentiſci ex arbore, & ſemen, & cortex, & lacryma, urinam cient; alvum ſiſtunt. [2] Decoctum eorum hulcera quæ ſerpunt, fotu. [3] Illinitur in humidis, & igni ſacro: gingivas colluit. Folia dentibus in dolore atteruntur: [4] mobiles decocto colluuntur. [5] Capillum tingunt. [6] Lacryma ſedis vitiis prodeſt, cum quid ſiccari excalfierive opus ſit. Decoctum & e lacryma ſtomacho utile, ructum & urinam movens, quod & capitis doloribus cum polenta illinitur. [7] Folia tenera oculis inflammatis illinuntur. [8] Item maſtiche lentiſci [9] replicandis palpebris, [10] & ad extendendam cutem in facie, [11] & ſmegmata, adhibetur: [12] & ſanguinem rejicientibus, tuſſi veteri: [13] & ad omnia quæ Hammoniaci vis. Medetur & attritis partibus, ſive oleo e ſemine ejus facto ceræque mixto, ſive foliis, ex oleo decoctis, ſive cum aqua vitilia foveantur. Scio Democratem medicum in valetudine Conſidiæ [14] M. Servilii Conſularis filiæ, omnem curationem auſteram recuſantis, diu efficaciter uſum lacte caprarum, quas lentiſco paſcebat.

XXIX. [1] Platani adverſantur veſpertilionibus. [2] Pilulæ earum in vino potæ denariorum quatuor pondere, omnibus ſerpentium & ſcorpionum venenis medentur: [3] item ambuſtis. CAP. VIII. [4] Tuſæ autem cum aceto acri, magiſque ſcillitico, ſanguinem omnem ſiſtunt. Et lentiginem, & carcinomata, [5] melaniaſque veteres, addito melle emendant. Folia & cortex illinuntur collectionibus & ſuppurationibus, & decoctum eorum. [6] Corticis autem in aceto, dentium

NOTÆ.

ſect. 21. De piſſelæo, lib. 15. ſect. 7.

2. *Quidam iterum.*] Ut dictum eſt lib. 16. ſect 23. Dioſc. lib. 1. cap. 97. *Καλεῖται δὲ αὐτὴ ὑπ' ἐνίων παλίμπισσα*, quaſi pix iterum cocta.

3. *Ad aurium dolores.*] Picis florem, ſeu piſſelæon, Marcellus Empir. cap. 9. pag 76. auribus purulentis inſtillat. Scribonius Largus multo ante, cap. 5. *ad aurium dolorem*, Compoſ. 40. *Sed præcipue picis flos, quod πισσέλαιον appellant.... dolores ſedat, & fere non patitur ſuppurationem fieri.... Florem picis autem appello, quod excipitur, dum ea coquitur, lana ſuperpoſita ejus vapori.*

4. *Præſtantiſſimum.*] Dioſcor. lib. 1. cap. 95. & auctor Geopon. lib. 17. cap. 24. pag 446.

Sect. XXV. 1. *Eſt & piſſaſphaltos.*] Ea vox conflatam ex bitumine ac pice naturam ſignificat: ſive naturaliter ſic ex utroque conſtet, quod affirmat Braſavolus, in examine terrarum, pag. 455. Plinium ille quidem, ut auctorem libri de mirab. auſcult. Plinius eſt ſecutus: ſive id nomen ei modo inditum, quod picem bitumenque reſipiat, ſive quod cum bitumen ſit, craſſitie picem æmuletur, ut Dalecampius exiſtimat, poſt Agricolam, lib. 4. de natura foſſil. pag. 215. Illud quod in Apolloniatarum agro manat, Vitruvius lib. 8. cap. 3. picem appellat: bitumen Ælianus, lib. 13. Var. hiſtor. cap. 16. *Πισσάσφαλτον* Dioſcorides, lib. 1. cap. 100.

2. *Quidam*] Bitumen pici admiſcent.

3. *Maturum optimum.*] Mature coctum. Vide Notas & Emend. num. V.

Sect. XXVI. 1. *Zopiſſam ... diximus*] Libro 16. ſect. 23.

2. *A tirocinio.*] A nave primum fluctus experta

3. *Additur.*] Diſcutiendi, diffundendi, diſſipandi vim Dioſcorides eidem adſcribit: *Διαφορητικήν*. Libro 1. cap. 98.

Sect. XXVII. 1. *Teda decocta.*] Plinius Valer lib. 1. cap. 36. *Ad dentium dolorem: Tedas pingues in aſtulas concides, & in aceto decoques, idque acetum in ore contritubis.*

Sect XXVIII. 1. *Lentiſci.*] Dioſc lib. 1. cap. 89. exprimi ſuccum ait, ex cortice, radice, foliis, qui ad ſanguinis ejectionem, ad alvi profluvia, ad urinam ciendam proſit. Sic & Galenus, lib 8. de fac. ſimp. med. pag 233.

2. *Decoctum.*] Dioſc. loc. cit. de lentiſci foliis: *Καὶ τὸ ἀφέψημα δὲ αὐτῶν καταντλούμενον τὰ ἀναβιβρωσκόμενα πληροῖ. Decoctum eorum fotu cava explet.* Plinius Valer. lib 3. cap 22. *Aqua in qua lentiſcus decoctus eſt, hulcera quæ ſerpunt, utiliter foventur.* Totidem verbis Marcellus Empir. cap 4. pag. 42.

3. *Illinitur in humidis.*] Hulceribus quæ ſunt in humido, ut diximus lib. 22. ſect. 19.

4. *Mobiles decocto.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 36. Dioſc. lib. 1, cap. 89. *Ποιεῖ δὲ τὸ ἀφέψημα καὶ συναιρῶν ὀδόντας διασαλευομένους. Decoctum dentes mobiles collutione firmat.* Sed & lentiſci ſurculi dentiſcalpiorum purgandis dentibus vicem præbuere: in uſu a Martiale commendantur, lib. 14. Epigr. 22. cujus lemma, *Dentiſcalpium*:

Lentiſcum melius: ſed ſi tibi frondea cuſpis
Defuerit, dentes penna levare poteſt.

5 *Capillum tingunt.*] Nempe folia. Ita Q. Serenus, carmine a nobis recitato, ſect. 10.

6. *Lacryma.*] Hoc ipſum Dioſcor. loc. cit. de ſucco foliorum, radicis ac corticis. *Καὶ πρὸς τὰς προπτώσεις ὑστέρας καὶ δακτυλίου, ad uteri ſediſque procidentias.* Sic & Galenus, loc. cit.

7. *Folia tenera.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 14. *Lentiſci tenera folia contrita, & fronti impoſita, oculorum epiphoras ſuſpendunt.*

8. *Item maſtiche.*] Hoc eſt, reſina lentiſcina, a nonnullis maſtiche dicta. Dioſc lib. 1. cap. 90. *Γεννᾶται δὲ καὶ ῥητίνη ἐξ αὐτῆς σχινίνη καλουμένη, ὑπ' ἐνίων δὲ μαστίχη. E lentiſco reſina naſcitur, lentiſcina cognominata, & a nonnullis maſtiche.*

9. *Replicandis.*] Ea voce ſuperius uſus ſect. 22. ruſumque inferius, lib. 35. ſect. 52. Dioſc loc. cit. *Ἀνακολλᾷ δὲ καὶ τρίχας ἐν ὀφθαλμοῖς. Pilos oculorum fluentes glutinat & cohibet.*

10. *Ad extendendam.*] Ad extendendas rugas in cute. Vide Notas & Emend. num VI.

11. *Et ſmegmata.*] Dentifricia, *σμήγματα ὀδόντων*, Dioſc. loc. cit.

12. *Et ſanguinem, &c.*] Dioſc. pariter loc. cit. *Χρησιμεύει πρὸς αἵματος ἀναγωγάς, καὶ πρὸς παλαιὰς βῆχας πινομένη.* Galenus quoque, loc cit.

13. *Et ad omnia.*] Vide Notas & Emend. num VI3.

14. *M. Servilio*] De eo diximus in Auctorum Indice, verbo *Servilius Democrates.*

Sect. XXIX. 1. *Platani .... veſpertilionibus.*] Vide Notas & Emend. num. VIII.

2. *Pilulæ earum.*] Nicander in Theriac. pag 43 Dioſc. lib 1. cap. 107. *Τὰ δὲ σφαιρία χλωρὰ σὺν οἴνῳ πινόμενα, ἑρπετοδήκτοις βοηθεῖ. Pilulæ virides in vino potæ, ſerpentium morſibus auxiliantur.*

3. *Item ambuſtis.*] Dioſc. loc. cit *Ἀναληφθέντα δὲ στέατι, πυρίκαυστα θεραπεύει. Pilulæ exceptæ adipe, ignis ambuſta ſanant.* Sic etiam Galenus, lib 8. de fac. ſimp. med. pag. 221.

4. *Tuſæ autem.*] Plinius Valer. lib 3. cap. 21. Q. Serenus, cujus verba recitabimus, ſect. 37.

5. *Melaniaſque.*] *Μελανία* nigritudo eſt. Græca voce pro Latina abutitur. In MSS. *melandriaſque*, male.

6. *Corticis autem.*] Subintellige, decoctum, ex autore:

remedium eſt: [7] foliorum tenerrima in vino albo decocta, oculorum. [8] Lanugo foliorum, & auribus & oculis inutilis. [9] Cinis pilularum ſanat ambuſta igni vel frigore. Cortex e vino ſcorpionum ictus reſtinguit.

X X X. [1] Fraxinus quam vim adverſus ſerpentes haberet, indicavimus. [2] Semen foliis ejus ineſt, [3] quo medentur jocineris & lateris doloribus in vino: [4] Aquam quæ ſubit cutem extrahunt. Corpus obeſum levant onere, ſenſim ad maciem reducentes, iiſdem foliis cum vino tritis ad virium portionem: ita ut puero quinque folia tribus cyathis diluantur, robuſtioribus ſeptem folia, quinis cyathis vini. [5] Non omittendum, ramenta ejus & ſcobem a quibuſdam cavenda prædici.

X X X I. [1] Aceris radix contuſa e vino jocineris doloribus efficaciſſime imponitur.

X X X I I. [1] Populi albæ uvarum in unguentis uſum expoſuimus. [2] Cortex potus iſchiadicis & ſtranguriæ prodeſt. [3] Foliorum ſuccus calidus aurium dolori. [4] Virgam populi in manu tenentibus intertrigo non metuatur. Populus nigra efficaciſſima habetur, quæ in Creta naſcitur. [5] Comitialibus ſemen ex aceto utile. [6] Fundit illa & reſinam exiguam, qua utuntur ad malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponuntur. [7] Humor e cavis populi nigræ effluens, verrucas, papulaſque ex attritu ortas tollit. Populi ferunt & in foliis guttam, ex qua apes propolim faciunt. [8] Gutta æque propoli ex aqua efficax.

X X X I I I. [1] Ulmi & folia, & cortex, & rami, vim habent ſpiſſandi, & vulnera contrahendi. [2] Corticis utique interior tilia lepras ſedat, & folia ex aceto illita. [3] Corticis denarii pondus potum in hemina aquæ frigidæ, alvum purgat, pituitaſque, & aquas privatim trahit. [4] Imponitur & collectionibus lacryma, & vulneribus, & ambuſtis, quæ decocto fovere prodeſt. [5] Humor in folliculis arboris hujus naſcens, cuti nitorem inducit, faciemque gratiorem præſtat. Cauliculi foliorum primi, vino decocti, tumores ſanant, extrahuntque per fiſtulas. [6] Idem præſtant & tiliæ corticis. Multi corticem commanducatum vulneribus utiliſſimum putant: folia trita aqua aſperſa pedum tumori. [7] Humor quoque e medulla, uti diximus, caſtratæ arboris effluens, capillum reddit capiti illitus, defluenteſque continet.

X X X I V. [1] Arbor tilia leniter tuſa ad eadem fere utilis eſt, atque oleaſter. Folia autem tantum in uſu, & ad infantium hulcera in ore commanducata: decocta urinam cient: menſes ſiſtunt illita: ſanguinem pota detrahunt.

X X X V. [1] Sambucus habet alterum genus magis ſilveſtre, quod Græci chamæacten,

NOTÆ.

dente ſententia. Dioſcor. lib. 1. cap. 107. Ὁ δὲ φλοιὸς ἑψηθεὶς ἐν ὄξει, ὀδονταλγίαις ἐστὶ διάκλυσμα. *Cortex in aceto coctus ad dentium dolores colluitur.* Galenus quoque loc. cit.

7. *Foliorum tenerrima.*] Vide Notas & Emendationes num. 1 X

8. *Lanugo.*] Dioſcor loco cit. Ὁ δὲ χνοῦς τῶν φύλλων ... τῶν σφαιρίων ἀκοῇ καὶ ὄψει ἐμπεσὼν λυμαίνεται. *Foliorum pilularumque lanugo in aures & oculos illapſa, auditum viſumque labefactat.* Sic & arteriam lædi ea lanugine, ſi ſpiritu attrahatur, docet Galenus, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 221. ... ἐπὶ τοῖς φύλλοις ... χνοῦς ... ἄρτηρίαν ... ἀκοὴν ... ὄψιν ... ἀκοήν, &c.

9. *Cinis pilularum.*] Q Serenus, cap 61. *de combuſturis igni vel frigore*, pag 162.

Converſa in cinerem platani pila curat utrumque.

Sect. XXX. 1. *Fraxinus .... indicavimus.*] Libro 16. ſect. 24.

2. *Semen foliis ejus.*] Sive folliculis. Vide Notas & Emendat. num X

3. *Quo medentur.*] Q. Serenus, cap. 23. *de jecoris & lateris vitiis medendis*, pag. 139.

Sumitur & ſemen quod fraxinus alta profundit.

4. *Aquam .... extrahunt.*] Semine proxime ante laudato. Q Serenus, cap. 28. *de hydropiſi depellenda*, pag. 143.

Fraxineum ſemen cum Bacchi rore bibendum eſt.

5. *Non omittendum.*] Dioſc. lib 1. cap 108. Τὰ δὲ πριονίσματα τοῦ ξύλου ποθέντα, φασὶν ἀναιρετικὰ εἶναι. *Ligni ramenta pota letalia eſſe a quibuſdam perhibentur.*

Sect. XXXI. 1. *Aceris*] Q Serenus, cap. 23. *de jecoris & lateris vitiis*, pag. 139

Aut aceris radicem tundis, & una
Cum vino capis: hoc præſens medicamen habetur.

Sect. XXXII. 1. *Populi alba .... expoſuimus*] Libro 12. ſect 61.

2. *Cortex potus*] Dioſcor. lib. 1. cap. 109. Λευκῆς ... ὁ φλοιὸς ποθεὶς ... ἰσχιαδικοῖς ... καὶ στραγγουρίας. Q Serenus, cap. 38. pag 150.

Sæpius occultus victa coxendice morbus
Perfurit, & greſſus diro languore moratur.
Populus alba dabit medicos de cortice potus.

3. *Foliorum ſuccus.*] Q. Serenus, cap. 13. pag. 131.

Cum ſævus teneras dolor alte ſauciat aures,
Aut ſuccum ex foliis dederit quem populus alba,
Inſtilles: &c.

Et apud Dioſc. loc. cit. exſtant ea totidem verbis.

4. *Virgam populi.*] De vitice idem inferius, ſect. 38.

5. *Comitialibus.*] Sic Dioſc. lib. 1. cap. 113. Ὁ δὲ καρπὸς μετ᾽ ὄξους πινόμενος, ἐπιληπτικοῖς ὠφελεῖ.

6. *Fundit illa.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit.

7. *Humor e cavis.*] E cavitatibus, quæ ſunt in media inciſura politæ, dum caſtratur Vide Notas & Emendat num. X I.

8. *Gutta æque propoli.*] Eaſdem ac propolis in medicina vires habet ex aqua. Vide Notas & Emendationes, num. X I I Quæ ſint propolis facultates in uſu medico dictum eſt lib. 22 ſect. 50.

Sect. X X X I I I. 1. *Ulmi & folia, &c.*] Hæc pariter Dioſcor. lib. 1. cap. c 2 1.

2. *Corticis utique, &c*] Dioſcor. totidem verbis loc. cit. ... λέπρας ... ἐπιπλαττόμενα ... ὁ φλοιὸς, &c

3. *Corticis denarii.*] Ad verbum hæc Plinius Valer. libro 2. cap 23. & Dioſc. loc. cit.

4. *Imponitur .... lacryma.*] Meminit ejus lacrymæ Theophraſtus, lib. 9. hiſt. cap. 1. Gummi Dioſcorides vocat, in Alexiph. cap 22. Κόμμι πτελέας.

5. *Humor in folliculis.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 1. cap. c x 1. In foliis ipſis folliculi inſtar corrugatis, complicatiſque, humorem eum reperiri aiunt. Θύλακας tamen Dioſcorides: Ægineta, θυλάκια, *folliculos* dixere.

6 *Idem ...... & tiliæ corticis.*] Ita MSS. non *cortices*. Tunicæ interiores in ulmi corticibus, tiliæ a Plinio nuncupantur. Sic paulo ante, hac ipſa ſect. *Corticis utique interior tilia lepras ſedat*, &c.

7. *Humor .... uti diximus.*] Libro 16. ſect. 74. his verbis: *Circumciſas quoque ad medullam aliqui non inutiliter relinquunt, ut omnis humor ſtantibus defluat.*

Sect. X X X I V. 1. *Arbor tilia.*] Quæ de tilia arbore medicinæ a Plinio nunc referuntur, has totidem plane verbis phillyreæ arbori, diverſi omnino a tilia generis, Dioſcorides adjudicat, lib. 1 cap. 125. An philyram Plinius pro phillyrea acceperit, an eædem utriuſque vires, non eſt in promptu ſtatuere Quare ampliandum cenſemus.

Sect. X X X V. 1. *Sambucus.*] MSS. omnes, *fabucus.* U

² alii helion vocant, multo brevius. ³ Utriuſque decoctum in vino veteri foliorum, vel ſeminis, vel radicis, ad cyathos binos potum, ſtomacho inutile eſt, alvo detrahens aquam. ⁴ Refrigerat etiam inflammationem, maxime recentis ambuſti: ⁵ & canis morſum cum polenta molliſſimis foliorum illitis. ⁶ Succus cerebri collectiones, privatimque membranæ, quæ circa cerebrum eſt, lenit infuſus. ⁷ Acini ejus infirmiores, quam reliqua, tingunt capillum. ⁸ Pori acetabuli menſura, urinam movent. ⁹ Foliorum molliſſima ex oleo & ſale eduntur, ad pituitam bilemque detrahendam. Ad omnia efficacior, quæ minor. ¹⁰ Radicis ejus in vino decoctæ duo cyathi pori, hydropicos exinaniunt: ¹¹ vulvas emolliunt, ¹² has & foliorum decoctum inſidentium. ¹³ Caules teneri mutoris ſambuci in patinis cocti, alvum ſolvunt. ¹⁴ Reſiſtunt folia & ſerpentium ictibus in vino pota. ¹⁵ Podagricis cum ſevo hircino vehementer proſunt cauliculi illiti. Iidemque in aqua macerantur, ut ea ſparſa pulices necentur. Foliorum decocto ſi locus ſpargatur, muſcæ necantur. ¹⁶ Boa appellatur morbus papularum, cum rubent corpora: ſambuci ramo verberatur. Cortex interior tritus, ex vino albo potus, alvum ſolvit.

XXXVI. ¹ Juniperus vel ante cetera omnia excalfacit, extenuat, ² cedro aſſimilis. ³ Et ejus duo genera: altera major, altera minor. ⁴ Utraque accenſa ſerpentes fugat. ⁵ Semen ſtomachi, pectoris, lateris doloribus utile. ⁶ Inflationes algoreſque diſcutit: tuſſes concoquit & duritias. ⁷ Illitum tumores ſiſtit: ⁸ item alvum, baccis ex vino nigro poris: item ventris tumores illitis. ⁹ Miſcetur & antidotis ¹⁰ oxyporis. ¹¹ Urinas ciet. Illinitur & oculis in epiphoris. ¹² Datur convulſis, ruptis, torminibus, vulvis, ¹³ iſchiadicis cum vino albo potum pilulis quaternis, aut decoctis viginti in vino. Sunt qui & perungant corpus e ſemine ejus in ſerpentium metu.

XXXVII. ¹ Salicis fructus ante maturitatem in araneam abit: ſed ſi prius colligatur, ² ſanguinem rejicientibus prodeſt. ³ Corticis e ramis primis cinis, clavum & callum aqua CAP. IX.

NOTÆ.

trumque recte, ut alibi monuimus.

2. *Alii helion*] Hoc eſt, paluſtrem, quoniam in pinguibus locis, uliginoſiſque naſcitur. Dioſcor. lib. 4 cap. 175. *Τὸ δ' ἕτερον αὐτῆς, χαμαιάκτη καλεῖται, ὅτι χαμαιπετὴς ἐστι, ἐλάσσων ἐστὶ, καὶ ποτωνοειδής.* Et in Nothis, pag 474. *Χαμαιάκτη .... οἱ δὲ ἑλειοάκτη· οἱ δὲ ἀγρία ἀκτή, οἱ δὲ Εὔβοια, Ρωμαῖοι ἔβουλουμ.* Quæ Oribaſius quoque tranſſcripſit, lib. xi. pag. 188 Latinis Ebulus, & Ebulum, & Sambucus humilis appellatur.; Gallis *Hieble*. Pingitur a Dodonæo, pag 377.

3. *Utriuſque*] Dioſc loc. cit. utriuſque vim pariter communem agnoſcit, & aquas detrahendi alvo, & ſtomachum lædendi. *Δύναμιν δὲ ἡ αὐτὴ ἀμφοτέρων ἐ ξηρὰ, ἔχει, ξηραντική, ὑδραγωγὸς, κακοστόμαχος φύσει.* Adde & Marcellum Empir. cap. 30. pag. 215.

4. *Refrigerat.*] Hæc totidem verbis Dioſc. loc. cit.

5 *Et canis.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Succus cerebri.*] Q. Serenus, cap. 8. *de capite purgando*, pag. 129.

Ungitur & ſuccis dederit quos parva ſabucus.

7. *Acini ejus.*] Dioſc loc. cit. Marcellus Empiricus cap. 9. de capillo nigrando, pag. 48. *Herba quæ Græce chamæacte, Latine ebulus, exprimitur etiam cum ſuis granis, ejuſque ſucco quotidie illito pectine, crines qui inficiendi ſunt, perducuntur.* Adde & Q. Serenum, carmine a nobis allato, ſect. 11.

8. *Poti acetabulo*] Q. Serenus, cap. 33. pag. 146.

Si cui veſica tardus cunctabitur humor,
Prodeſt ex parvis acinos potare ſabucis.
Aut edere ſuccum, &c.

9. *Foliorum*] Dioſcor loc. cit.

10 *Radices ejus.*] Dioſcor. loc. cit. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 12. ad verbum. Q. Serenus, cap. 28. *de hydropiſi depellenda*, pag. 143.

Conveniet teneræ radix decocta ſabuci,
In geminis calidi cyathis potanda Lyæi.

Cum oxymelle præbet Theod. Priſcianus, lib. 2. parte 2. cap. 19. de hydropicis.

11. *Vulvas &c.*] Dioſc. loc. cit.

12. *Has & foliorum.*] Has vulvas & foliorum decoctum emollit inſidentibus feminis Dioſc. loc cit. *ἐν ἐγκαθίσμασι.* Porro *ἐγκαθίσματα* a medicis dicuntur inſeſſiones vel inſeſſus. Sunt autem decocta ex herbis, radicibus, atque id genus medicamentis, quibus inſidetur, ut fotu procidenti vulvæ ſuccurratur, aliiſque malis, ut renum, coli, veſicæ: ſupplent balneorum vicem, cum hæc deſunt, aut cum præ imbecillitate horum uſum æger ferre non poteſt. Ita fere Conſtantinus.

13. *Caules teneri.*] Dioſcor. loc. cit Marcellus Empir. ad verbum, cap. 30. pag. 218. Q. Serenus, cap. 29. *de ventre molliendo*, pag. 144.

Autedis in patinis teneræ decocta ſabuci.

14. *Reſiſtunt.*] Dioſcor. loc. cit Q. Serenus, cap. 47. *de ſerpentium morſibus excludendis*, pag. 154.

Proderit & caulem cum vino haurire ſabuci.

15. *Podagricis.*] Dioſc. loc. cit. Marcellus Empir. cap. 36. pag. 244 & 245 Q. Serenus, cap 43 *de podagra depellenda*, pag. 153.

Coluberitque addita queſtus
Parva ſabucus item, ſi hircino eſt collita ſevo

Scribonius Largus, tribus illis vetuſtior, compoſ. 160. *Ad frigidam podagram.. ſabucum cum axungia vetere tritum & impoſitum.*

16. *Boa.*] Græci *τὰ τῶν ἐρυθρῶν ἐξανθήματα* vocant: Galli, *la Rougeole*. Latini rubentes papulas. Etiam tumorem crurum viæ labore collectum, appellari *boam* Feſtus eſt auctor: & vetus Gloſſarium. *Βόα, ὁ τῆς νόσου φλεγμαίνουσα.* Et boum morbum, ibidem: *Βόα, νόσος βοῶν.*

Sect. XXXVI. 1. *Junip rus.*] Ita Dioſc. lib 1. cap. 103.

2. *Cedro aſſimilis.*] Galenus, lib. 7. de fac ſimp. med. pag. 187. Auctor Geopon. lib xi. cap 1. aliique.

3. *Et ejus duo.*] Ad verbum hæc quoque Dioſc. loc cit. cujus verba reſtituit Anguillara, par. 2. pag. 46.

4 *Utr. que*] Dioſc. loc. cit

5 *Semen.*] Bacca, fructus, *ἀρκευθίς* dictus a Græcis: Dioſcoride pariter atteſtante, *ἀρκευθίδες, καλῶς πρὸς τὰ ἐν θώρακι* &c.

6. *Inflationes &c.*] Dioſcor. loc. cit.

7. *Illitum.*] Plinius Valer. lib 3. c 25.

8 *Item alvum &c.*] Marcellus Empir. ad verbum, cap. 27. pag. 196. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 27.

9. *Miſcetur & antidotis.*] Laudat Galenus medicamentum adverſus venena, quod quia juniperi fructum adſciſcebat, *ἡ διὰ τῶν ἀρκευθίδων* vocabatur, lib 9 de fac. ſimp med pag. 248.

10. *Oxyporis.*] Si hæc conjunctim legas, *antidotis oxyporis*: ſunt ea antidota quaſi a celeritate dicta penetrandi, *ὀξύπορα*. Si diviſim, *antidotis, oxyporis*: hoc eſt, & oxyporis: medicamenta intellige ad facilem concoctionem utilia. Et ſane in ejuſmodi oxypora, ad digeſtionem parandam, juniperi baccas adhibet Marcellus Empir. cap. 20. pag. 145. & 146.

11. *Urinas.*] Dioſc. lib. 1. cap. 103.

12. *Datur &c.*] Dioſc. loc. cit. *Καὶ σπάσμασι, καὶ ῥήγμασι, καὶ ὑστερικαῖς πνιγμοῖς* (vel *πνιγμόν*) *ἁρμόζει.*

13. *Iſchiadicis &c.*] Cato, de re ruſt. cap. 123 pag 66.

Sect. XXXVII. 1. *Salicis.... in araneam*] In araneoſa fila: idcirco florem alii, non ſemen vocant. Vide quæ dicta ſunt de ſalice, lib. 16. ſect 46.

2. *Sanguinem rejicientibus.*] Dioſc lib. 1. cap 136. de ſalice: *ὁ δὲ καρπὸς αὐτῆς αἷμα πτύουσιν ὠφελεῖ.* Marcellus Empir. cap. 15. pag. 120. *Semen ſalicis tritum, & ex vino miſtum ſumptum, ſanguinem tuſſientes ſiſtit, & vitium potenter emendat.* Q. Serenus, cap. 22 pag. 139.

Aut manſus ſalicum fructus prodeſſe putatur.
Aut platani pilulas acri infundemus aceto:
Nullus erit ſanguis quem non cibus iſte moretur.

3. *Corticis e ramis.* Marcellus Empir. cap. 34. pag. 137.

mixta ſanat. Vitia cutis in facie emendat, magis admixto ſucco ſuo. Eſt autem hic trium generum. Unum arbor ipſa exſudat cummium modo. [4] Alterum manat in plaga, cum floret, exciſo cortice trium digitorum magnitudine. [5] Hic ad expurganda, quæ obſtent oculis: item ad ſpiſſanda quæ opus ſunt, ciendamque urinam, & ad omnes [6] collectiones intus extrahendas. Tertius ſuccus eſt detruncatione ramorum a falce diſtillans. [7] Ex his ergo aliquis cum roſaceo [8] in calyce Punici calfactus auribus infunditur: vel folia cocta, & cum ceta trita imponuntur: item podagricis. [9] Cortice & foliis in vino decoctis foveri nervos utiliſſimum. [10] Flos tritus cum foliis furfures purgat in facie. [11] Folia contrita & pota intemperantiam libidinis coërcent, atque in totum auferunt uſum ſæpius ſumpta. [12] Amerinæ nigræ ſemen cum ſpuma argenti pari pondere, a balneo illitum, pſilothrum eſt.

XXXVIII. Non multum a ſalice vitilium uſu diſtat vitex, foliorum quoque aſpectu, niſi odore gratior eſſet. Græci lygon vocant, [1] alii agnon, [2] quoniam matronæ Theſmophoriis Athenienſium caſtitatem cuſtodientes, his foliis cubitus ſibi ſternunt. [3] Duo genera ejus: major in arborem ſalicis modo aſſurgit: minor ramoſa, foliis candidioribus lanuginoſis. [4] Prima album florem mittit cum purpureo, quæ candida vocatur: nigra, quæ tantum purpureum. [5] Naſcuntur in paluſtribus campis. Semen potum vini quemdam ſaporem habet, & dicitur febres ſolvere: & cum unguntur oleo admixto, ſudorem facere: ſic & laſſitudines diſſolvere. Urinam cient, [6] & menſes. [7] Caput tentant vini modo: nam & odor ſimilis eſt. Inflationes pellunt in inferiora. Alvum ſiſtunt: [8] hydropicis, & lienibus perquam utiles. [9] Lactis ubertatem faciunt. Adverſantur venenis ſerpentium, maxime quæ frigus inferunt. [10] Minor efficacior ad ſerpentes: [11] bibitur ſeminis drachma in vino vel poſca, aut duabus foliorum tenerrimorum, [12] Et illinuntur utraque adverſus araneorum morſus: vel perunctis tantum, [13] ſuffitu quoque aut ſubſtratu fugant venenata. Ad Venerem impetus inhibent: eoque maxime phalangiis adverſantur, quorum morſus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate ſedant cum roſaceo flos, tenerique cauliculi. [14] Seminis decoctum vehementiorem capitis dolorem diſſolvit fotu: [15] & vulvam etiam ſuffitu vel appoſitu purgat: [16] alvum cum pulegio & melle potum. [17] Vomicas panoſque [18] difficile concoquentes, cum farina hordeacea mollit. Lichenas & lentigines cum aphronitro & aceto ſemen ſanat: & oris hulcera, & eruptiones cum melle:

NOTÆ.

Salicis ramorum primorum vel ſummorum cortices exurantur, eorum cinis cum aqua impoſitus clavellis confeſtim medetur. Plinius Valer. lib. 2. cap. 52. *Salicis ramorum primorum cortices* &c Lege *primorum* Dioſc. lib. 1. cap. 136. pro aqua acetum adhibet.

4. *Alterum manat.*] Manat arbor e plaga ſuccum alterum. Ita libri omnes.

5. *Hic ad expurganda.*] Dioſc. pariter loc. cit. de eo ſucco, qui cortice inciſo manat: Δυνάμιν δ' ἔχει σμηκτικὴν τῶν ἐπισκοτούντων ταῖς κόραις. *Vim habet ea expurgandi quæ pupillis offundunt caliginem.* Sic etiam Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 180

6 *Collectiones intus.*] Pituitæ, vel ſanguinis collectiones, quæ intus ſunt.

7. *Ex his ergo.*] Ex his nullum Dioſc. loc. cit. Sed e corticę foliiſque tuſis ſuccum ad eadem prorſus remedia adhibet: Ὁ δὲ ὀπὸς τῶν φύλλων, inquit, καὶ τοῦ φλοιοῦ χυλὸς ἐν λεπύρῳ ῥοᾶς θερμανθεὶς μετὰ ῥοδίνου, ὠταλγίαις ἀρήγει· καὶ τὸ ἀφέψημα δὲ αὐτῶν, καταντλήμασι ποδάγρας ἄριστον. Succum foliorum appellant Marcellus Empir. cap. 9. pag 80. & Plinius Valer lib. 2. cap. 20.

8. *In calyce Punici.*] Punici, pro *Punici mali*, familiaris Plinio locutio.

9. *Cortice & foliis.*] Sic Dioſc. loc. cit. Q. Serenus, cap. 43. pag 152.

Quædam ſunt valida medicamina digna podagra.
Ergo age, & arreptam ſalicis frondemque, librumque,
Cum vino tere, ſic contractos perline nervos.

10. *Flos tritus.*] Q. Serenus, cap. 12.

Invida ſi maculat faciem lentigo decoram,
Frons ſalicis cum flore ſuo contrita medetur.

Non flori, ſed cortici trito cum foliis Dioſc. loc. cit. hanc vim adſcribit: ſed is multa miſcet.

11. *Folia contrita.*] Dioſc loc. cit. de ſalicis foliis, Καθ' ἑαυτὰ δὲ σὺν ὕδατι ληφθέντα, ἀσυλληψίαν κατεργάζεται. *Folia per ſe ſumpta cum aqua conceptum impediunt.* Hoc ipſum Plinius de ſemine dixit ante, lib. 16. ſect 46.

12. *Amerinæ nigræ.*] Totidem verbis ac ſyllabis hæc Plinius Valer lib. 4. cap. 52.

Sect XXXVIII. 1. *Alii agnon.*] Hoc eſt, caſtum. Unde herbarii *Agnum caſtum* appellant, utraque voce idem ſignificante. Ἁγνὸς vero dicitur, quod auctore Galeno, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 148. caſtitatem conſervet iis, quibus aut eſitur, aut bibitur, aut ſubſternitur. Idcirco ἄγνος dici, quaſi ἄγονος. contendit Euſtathius, in Iliad, λ'. pag. 834. Pingitur a Matthiolo, in lib. 1. Dioſc. pag. 196.

2. *Quoniam matronæ.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 1. cap. 135. & Galenus loc cit. Ælianus item, lib. 9 hiſt. animal. cap. 26 Sunt autem Θεσμοφόρια ſacra Cereris, quibus nomen eſt a ferendis legibus: nam poſt inventas fruges, mores quoque hominum excoluiſſe ea creditur, & a ſilveſtri vita ad humanitatem datis legibus revocaſſe: itaque mortales tanti beneficii memores, hæc ſacra inſtituiſſe, & Θεσμοφόρια vocaſſe. Diodor. Sic lib. 1. Bibl. Plinius lib. 7. ſect. 57. de Cerere: *Eadem prima leges &c.* Hinc Θεσμοφόρος Ceres appellata apud Pauſan. lib 1. Attic. pag. 79. & apud Gruterum in vetuſto lapide, pag. 309. ΤΗΣ. ΜΕΓΑΛΗΣ ΘΕΑΣ. ΘΕΣΜΟΦΟΡΟΥ. ΔΗΜΗΤΡΟΣ.

3 *Duo genera*] Hæc pariter Dioſc. loc cit.

4 *Prima album.*] Dioſc. loc. cit Τὸ δὲ ἄνθος, ἡ μὲν τὸ λευκὸν σὺν τῷ ὑποπορφυρίζοντι· ἡ δὲ πορφυροῦν φέρει· σπέρμα δὲ ὡς πέπερι. Habet his affinia Theophr. lib. 3. hiſt cap 17.

5. *Naſcuntur*] Dioſcorides loc. cit Et idcirco inter aquarum notas vitex cenſetur, lib. 31. ſect. 27.

6. *Et menſes*] Dioſc loc cit de fructu, ſeu ſemine: Ἔμμηνα ἄγει πινόμενος ὅσον < α' καὶ θαλλὸς σὺν οἴνῳ.

7. *Caput tentant.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Hydropicis &c.*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med pag. 148.

9. *Lactis.*] Dioſc loc cit.

10. *Minor efficacior*] Ælianus, lib. 9. hiſt anim. cap. 26.

11. *Bibitur ſeminis.*] Dioſc. loc. cit. Sed medicamenti modum non ſtatuit.

12. *Et illinuntur.*] Dioſc. Καταπλασσόμενα ἐπὶ τῶν θηριοδήκτων βοηθεῖ.

13. *Suffitu &c.*] Dioſc. loc. cit.

14 *Seminis decoctum.*] Dioſc. loc. cit. Λύει δὲ καὶ κεφαλαλγίας καταιονώμενον.

15. *Et vulvam.*] Dioſc. loc. cit Τὸ δὲ ἀφέψημα τῆς πόας καὶ τοῦ σπέρματος, εἰς ἐγκαθίσματα ταῖς περὶ ὑστέραν διαθέσεσι καὶ φλεγμοναῖς ἀρήγει. *Herba ac ſeminis decoctum ad inſeſſus, vulvæ affectibus & inflammationibus opitulatur.*

16. *Alvum &c.*]. Totidem verbis Dioſcorides loc. cit.

17. *Vomicas.*] Vomica tumor eſt excreſcens cum ſanie, ſive ſuppuratione Celſus. lib. 4. cap. 8. Sunt etiam vomicæ internæ collectiones, quas Græci ἀποστήματα vocant, ut ait Cælius Aurel. lib. 5 cap 10. Fiunt autem ex in pulmone, in membrana quæ latera cingit, in liene, in renibus, in inteſtinis, in veſica, aliiſque partibus.

18 *Difficile concoquentes.*] Qui haud facile concoquuntur, maturantur.

[19] teſtium,

[19] teſtium, cum butyro & foliis vitium: rhagadas ſedis, cum aqua illitum: luxata, cum ſale, & nitro, & cera. Et ſemen, & folium, additur in malagmata nervorum, & podagras. [20] Semen inſtillatur in oleo decoctum capiti in lethargia, & phreneſi. [21] Virgam qui in manu habeant, aut in cinctu, negantur intertriginem ſentire.

XXXIX. [1] Ericen Græci vocant fruticem non multum a myrice differentem, colore roriſmarini, & pæne folio. [2] Hoc adverſari ſerpentibus tradunt.

XL. [1] Geniſta quoque vinculi uſum præſtat. Flores apibus gratiſſimi. Dubito an hæc ſit, quam Græci auctores ſparton appellavere, [2] cum ex ea lina piſcatoria apud eos factitari docuerim: & numquid hanc deſignaverit [3] Homerus, cum dixit navium ſparta diſſoluta. Nondum enim fuiſſe Africanum vel Hiſpanum ſpartum in uſu, certum eſt: & cum ſutiles fierent naves, lino tamen, non ſparto, umquam ſutas. [4] Semen ejus, quod Græci eodem nomine appellant, in folliculis, phaſeolorum modo, naſcens, [5] purgat ellebori vice, drachma & dimidia pota in aquæ mulſæ cyathis quatuor jejunis. [6] Rami ſimiliter cum fronde in aceto macerati pluribus diebus, & tuſi, ſuccum dant iſchiadicis utilem, cyathi unius potu. [7] Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere clyſtere. Perunguntur eodem ſucco iſchiadici addito oleo. Quidam ad ſtranguriam utuntur ſemine. [8] Geniſta tuſa cum axungia, genua dolentia ſanat.

XLI. [1] Myricen, quam ericen vocat Lenæus, ſimilem ſcopis Amerinis dicit: ſanari ea carcinomata in vino decocta tritaque cum melle illita. [2] Arbitrantur quidam hanc eſſe tamaricen: [3] ſed ad lienem præcipua eſt, ſi ſuccus ejus expreſſus in vino bibatur. [4] Adeoque mirabilem ejus antipathiam contra ſolum hoc viſcerum faciunt, ut affirment, ſi ex ea alveis factis bibant ſues, ſine liene inveniri. [5] Et ideo homini quoque ſplenico cibum potumque dant in vaſis ex ea factis. [6] Gravis auctor in medicina, virgam ex ea defractam, ut neque ferrum attingeret, ſedare ventris dolores aſſeverat impoſitam, ita ut tunica cinctuque corpori apprimeretur. [7] Vulgus infelicem arborem eam appellat, ut diximus, quoniam nihil ferat, nec feratur umquam.

XLII. Corinthus, & quæ circa eſt regio, [1] bryam vocat, ejuſque duo genera facit: Silveſtrem plane ſterilem: alteram mitiorem. Hæc fert in Ægypto Syriaque etiam abundanter lignoſum fructum, majorem galla, aſperum guſtu, [2] quo medici utuntur vice gallæ, in compoſitionibus, quas [3] antheras vocant. Et lignum autem, & flos, & folia, [4] & cortex in eoſdem uſus adhibentur, quanquam remiſſiora. [5] Datur ſanguinem rejicientibus cortex tritus, & contra profluvia feminarum, cœliacis quoque. [6] Idem tuſus impoſituſque collectiones omnes inhibet. Foliis exprimitur ſuccus ad hæc eadem. Et in vino decoquun-

NOTÆ.

19. *Teſtium.*] Subintellige, eruptiones, ex antecedente ſententia: quas & teſtium dixit Dioſc. lib. 1. cap. 135. Σπλάγχνα ἢ διδύμων μεθ' ὕπνου ἢ φύμων ἐμπλάστρου μαλακτικοῦ. Γαγγλίοις τε καὶ τὸ διακλάμενον σὺν ὕδατι ἐπιτιθέμενον τὸ ἀπέρρηγμα πόνων· σὺν ἢ ὄξει φύμασι τρίμματι τε ἢ τραύματα ἰᾶ.

20. *Semen .... in oleo.*] Cum oleo & aceto. Dioſc. loc. cit.

21. *Virgam.*] Dioſc. loc. cit. Idem de populo Plinius ſupra, ſect. 32.

Sect. XXXIX. 1. *Ericen Græci.*] Dioſc. lib. 1. cap. 117. Ἐρείκη, δένδρον ἐστὶ θαμνῶδες, ὅμοιον μυρίκῃ, μικρότερον ἢ πολλῷ, &c. Sic etiam Oribaſ. lib. 11. fol. 196. Diximus de ea, lib. 13. ſect. 35.

2. *Hoc adverſari.*] Dioſc. Oribaſ. & Plinius ipſe locis cit.

Sect. XL. 1. *Geniſta quoque*] Geniſta hæc ſcoparia vulgi, *du Geneſt*, cujus iconem Lobelius exhibet, in Obſervat. pag. 531. Dioſcoridis, lib. 4. cap. 158. Σπάρτιον. Plinius ſupra lib. 16. ſect. 69. *Si quidem & geniſta .... alligant.* Martialis, lib. 1. Epigr. 44.

Non pira, quæ lenta pendent religata geniſta.

2. *Cum ex ea lina .... docuerim.*] Libro 16. ſect. 2. extrema: *Aſia e geniſta facit lina ad retia præcipua, in piſcando durantia, frutice madefacto decem diebus.* Nunc vero id Plinius jure miratur: eſt enim geniſta noſtra quidem ad vinculorum uſum apta: eadem nectendis retibus minus idonea. Sed σπάρτιον, non σπάρτον Græci dixere, de herbis omnibus, atque adeo de lino, & cannabi, aliiſque ad vitilia textiliaque idoneis.

3. *Homerus.*] Loco a nobis allato, lib. 19. ſect. 6. ubi vide quæ in Notis diximus.

4. *Semen ejus.*] Hæc. Dioſc. fere totidem verbis lib. 4. cap. 158 ſed σπάρτιον vocat. Galeno, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 231 Σπάρτιον, ᾧ καὶ ἀμπέλους παρ' ἡμῖν διασμῶσι, &c. Ex Aetio, lib. 1. lege Σπάρτιον. Aetii interpres, pag. 18. *Geniſta qua vites apud nos necti ſolent, &c.*

5. *Purgat ellebori.*] Hæc totidem verbis Dioſcor. lib. 4. cap. 158.

6. *Rami .... cum fronde.*] Cum foliis minutis. Vide Notas & Emend. num. XIII.

7. *Quidam marina.*] Ad verbum Dioſc. loc. cit. & lib. 1. cap. 137.

8. *Geniſta tuſa.*] Marcellus Empir. cap. 36. pag. 146.

Sect. XLI. 1. *Myricen, quam ericen.*] Diximus de ea, lib. 13. ſect. 37. Vide Notas & Emend. num. XIV.

2. *Arbitrantur.*] Et ii quidem recte.

3. *Sed ad lienem.*] Dioſc. totidem verbis, lib. 1. cap. 116. Marcellus Empir. cap. 23. pag. 166. & Q. Serenus, cujus verba referemus ſect. 47.

4. *Adeoque mirabilem.*] Marcellus Empir. loc. cit.

5. *Et ideo homini.*] Dioſcor. loc. cit. Κατασκευάζουσι δέ τινες ἐκ τῶν ξύλων οἱ ποτήρια, ὡς ἐπὶ τῶν σπληνικῶν χρῆσθαι ποτηρίων, ὡς τοῦ δι' αὐτῶν πόματος ὠφελοῦντος. *Sunt qui e caudice calices parent, quibus poculorum vice ſplenici utantur, ceu datus in ejuſmodi vaſis potus lieni conferat.* Cælius Aurel. lib. 3. cap. 4. *Item cibum vel potum ſumere jubens ægrotantes in vaſculis tamarici ligno confectis.*

6. *Gravis auctor.*] Sic etiam Q. Serenus, cap. 27. *de ventris dolore mitigando*, pag. 142.

Nec non jungenda eſt utero nova virga myrica:
Illæſa hæc ferro terraque intacta tenetur.

7. *Vulgus .... ut diximus.*] Libro 16. ſect. 45.

Sect. XLII. 1. *Bryam vocat.*] De ea egimus lib. 13. ſect. 37. Vide Notas & Emend num. XV.

2. *Quo medici utuntur.*] Ita quidem fieri Galenus præcipit, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 21. Χρήσαιο δ' ἄν ποτε αὐτῷ (καρπῷ) δύναται, μὴ παρόντος κηκῖδος, εἰς ἅπαντα. *Ubi galla ad manum non erit, uti eo myricæ ſemine licebit, ad ea omnia ad quæ illa utimur.*

3. *Antheras.*] Ἀνθηραὶ compoſitiones ſunt ita dictæ, vel a colore florido, vel a florum mixtione, quæ præcipue adhibentur adverſus oris hulcera. Galenus, libro 4. κατὰ τόπους, cap. 8. pag. 437 & alibi ἀνθηρὰς vocat: idem lib. 5. κατὰ γένη, cap. 15 pag. 801. ἀνθηρὰς.

4. *Et cortex in eoſdem.*] Dioſc. lib. 1. cap. 116.

5. *Datur ſanguinem, &c.*] Dioſcor. loco cit. hæc totidem verbis.

6. *Idem tuſus.*] Dioſc. loco cit. Οἰδήματα ἢ ſτέλλει καταπλασθείς.

tur : ipſa vero adjecto melle gangrænis illinuntur : [7] decoctum eorum in vino potum, vel impoſita cum roſaceo & cera ſedant. Sic & epinyctidas ſanant. Ad dentium dolorem auriumque, decoctum eorum ſalutare eſt : [8] radix ad eadem ſimiliter. Folia hoc amplius, ad ea quæ ſerpunt imponuntur cum polenta. [9] Semen drachmæ pondere adverſus phalangia & araneos bibitur. Cum altilium vero pingui furunculis imponitur. Efficax & contra ſerpentium ictus, præterquam aſpidum. [10] Nec non morbo regio, phthiriaſi, lendibuſque, decoctum infuſum prodeſt, [11] abundantiamque mulierum ſiſtit. [12] Cinis arboris ad omnia eadem prodeſt. Aiunt, ſi bovis caſtrati urinæ immiſceatur, in potu vel in cibo, Venerem finiri. Carboque ex eo genere urina ea reſtinctus in umbra conditur : idem cum libeat accendere, reſolvitur. Magi id & ex ſpadonis urina fieri tradiderunt.

Cap. x. XLIII. [1] Nec virga ſanguinea felicior habetur. Cortex ejus interior cicatrices, [2] quæ præſanavere, aperit.

XLIV. Sileris folia illita fronti capitis dolores ſedant. Ejuſdem ſemen tritum, in oleo phthiriaſes coërcet. Serpentes & hunc fruticem refugiunt : baculumque ruſtici ob id ex eo gerunt.

XLV. [1] Liguſtrum ſi eadem arbor eſt, quæ in oriente cypros, ſuos in Europa uſus habet. Succus ejus nervis, articulis, algoribus ; folia ubique veteri hulceri cum ſalis mica, & oris exhulcerationibus proſunt. Acini contra phthiriaſin : item contra intertrigines, foliave. Sanant & gallinaceorum pituitas acini.

XLVI. [1] Folia alni ex ferventi aqua certiſſimo remedio ſunt tumori.

XLVII. [1] Ederæ genera viginti demonſtravimus. Natura omnium in medicina anceps. [2] Mentem turbat, & caput purgat largius pota. [3] Nervis intus nocet. [4] Iiſdem nervis adhibita foris prodeſt. Eadem natura, quæ aceto, ei eſt. Omnia genera ejus refrigerant. [5] Urinam cient potu : [6] capitis dolorem ſedant, præcipue cerebro, continentique cerebrum membranæ, utiliter mollibus impoſitis foliis : [7] cum aceto & roſaceo tritis & decoctis, addito poſtea roſaceo oleo. Illinuntur autem fronti : & decocto eorum fovetur os, caputque perungitur. [8] Lieni & pota & illita proſunt. Decoquuntur & contra horrores febrium, eruptioneſque pituitæ, [9] aut in vino teruntur. [10] Corymbi quoque poti vel illiti lienem ſanant : jocinera autem illiti. [11] Trahunt & menſes appoſiti. [12] Succus ederæ tædia narium graveolentiamque emendat, præcipue albæ ſativæ. [13] Idem

Notæ.

7. *Decoctum.*] Mutila hæc viſa nonnullis oratio : ſed nihil MSS præterea habent Voce poſtrema ſuperioris ſententiæ fere repetita, erit fortaſſe qui legat, *lienem decoctum eorum, &c.* Nam Dioſc. loco cit. Τῶν δὲ φύλλων τὸ ἀφέψημα σὺν οἴνῳ ποθὲν σπλῆνα τήκει· ἐν ὀδονταλγίαις βοηθεῖ διακλυζόμενον. *Foliorum decoctum in vino potum lienem abſumit : & ore collutum ad dentium dolores ſalutare eſt.* Sed collectiones potius ex antecedente ſententia putem ſubintelligi oportere.

8. *Radix ad eadem ſimiliter.*] Hoc eſt, decocta.

9. *Semen drachma.*] Dioſc. loc. cit.

10. *Nec non morbo, &c.*] Dioſc. loc. cit.

11. *Abundantiamque.*] Vulvæ profluvium : ἀρμόζει ῥοϊκαῖς γυναιξί, Dioſc. loc. cit.

12. *Cinis arboris*] Ligni e caudice. Dioſc. loco cit. Καὶ ἡ σποδὸς τοῦ ξύλου τοῦ πρέμνου προστεθεῖσα, ῥοῦν ἐκ μήτρας ἵστησι. *Sed & ligni cinis appoſitus fluxionem ex utero ſiſtit.*

Sect. XLIII. 1. *Nec virga ..... felicior.*] Quam myrice, quam ſect. 41 cenſeri dixit inter infelices arbores. Tarquitius Etruſcus in Oſtentario arborario, apud Macrobium, lib 2. Saturn. cap. 16. pag 378 (ubi perperam *Tarquinius Priſcus* ſcribitur,) ſic ait : *Arbores, quæ inferûm Deorum avertentiumque in tutela ſunt, eas infelices nominant : Alaternum, ſanguinem, &c.* Modeſtinus, digeſt. 48 tit. 9 lib. 9 *Pœna parricidii more majorum hæc inſtituta eſt, ut parricida virgis ſanguineis verberatus, deinde culleo inſuatur* Sanguineus frutex, & ſanguinea virga, idem Egimus de eo, lib. 16. ſect. 30.

2. *Quæ præſanavere.*] Hoc eſt, quæ prius ſunt ſanatæ, quam opus eſſet Sic ſect. 38. *panos difficile concoquentes*, dixit, hoc eſt, qui difficilius concoquuntur : ſect. 69. *genitalia carbunculantia*, hoc eſt, quæ carbunculantur.

Sect XLV. 1. *Liguſtrum, ſi eadem.*] In Reg. & Colb. cod. *ſi ex eadem* Forte, *ſi hæc eadem.* Hac loquendi forma uſus inferius, ſect. 91. *Dracontium, ſi modo hoc eſt, quod apud nos dracunculus vocatur* Plinius, lib. 12. ſect 51. *Quidam hanc eſſe dicunt arborem, quæ in Italia liguſtrum vocetur.* At non eſt ſane liguſtrum Cypros, ut eo loci diximus : nec Plinius ſibi, ſed quibuſdam ignotis auctoribus, ita videri ait

Sect. XLVI. 1. *Folia alni.*] Ad verbum Marcellus Empiricus, cap 19. pag. 132.

Sect. XLVII. 1. *Ederæ genera*] Libro 16. ſect 62.

2 *Mentem turbat, &c.*] Dioſc. lib 2. cap 210. Τοῦ δὲ μέλανος κισσοῦ ὁ χυλὸς, καὶ οἱ κόρυμβοι ποθέντες . . . . ταράσσουσι τὴν διάνοιαν πλεονασθέντες. *Nigræ ederæ ſuccus, & corymbi epoti, . . . mentem turbant largius ſumpti.*

3. *Nervis intus.*] Dioſc. lib. 2. cap. 210. de edera : τὸ νευρῶδες σίνεται, *nervoſum genus tentat.*

4. *Iiſdem nervis*] Marcellus Empir. cap. 36. pag. 246.

5. *Urinam.*] Q. Serenus, laudatus a nobis, ſect. 35.

6. *Capitis dolorem.*] Q. Serenus, cap 4. inter remedia capiti medendo, pag. 126.

Profuit, aut edera ex oleo decocta vetuſto.

7. *Cum aceto.*] Dioſcor. loco cit. Πρὸς τὰ χρόνια τῆς κεφαλῆς ἀλγήματα ἁρμόζει, καὶ ἐπιβρέχεται σὺν ὄξει καὶ ῥοδίνῳ. *Contra veteres capitis dolores . . . . perfunditur eo caput cum aceto & roſaceo.* Apuleius, cap. 98. tit. 2. *Ad capitis dolorem : Ederæ ſucco cum vino, tempora vel frontem perfricabis : ſedas dolorem.*

8. *Lieni & pota.*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 7 de fac ſimp. med. pag 191. Q Serenus, cap. 24. *de ſplene curando*, pag 140.

Aut edera ſuccus potu, appoſituque juvabit :
Sive myrica potens, ſeu ros cum pane marinus.

Marcellus item Empir cap. 23. pag. 166. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 18.

9. *Aut in vino teruntur*] Cum melle teri & illini ad exanthemata, hoc eſt, ad eruptiones pituitæ, præcipit Theod. Priſcianus, lib. 1. cap 16.

10. *Corymbi.*] Vide Notas & Emend. num XVI.

11. *Trahunt.*] Dioſcorid. loc. cit. Κινοῦσι δὲ καὶ καταμήνια προστιθέμενοι οἱ κόρυμβοι λεῖοι. *Movent & menſes & corymbi triti ac ſubditi.* Καταμήνια, menſes, menſtrua : quod mulieribus per ſingulos menſes ſolet accidere profluvium.

12. *Succus ederæ.*] Marcellus Empir cap. 10. pag. 86. *Nares graviter olentes emendat ſuccus ederæ frequenter infuſus.* Apuleius, cap. 98. tit. 5. *Ad nares graveolentes : Herbæ ederæ ſuccus bene colatus in nares infunditur, & nares male olentes emendat.* Dioſc quoque loc. cit Ὁ δὲ χυλὸς ἐγχυματιζόμενος ἐπὶ τὰς ῥῖνας δυσωδίας . . . , ὠφελεῖ.

13. *Idem infuſus.*] Hæc totidem verbis Dioſc. & Galenus, locis citatis. Q. Serenus, cap. 8. de capite purgando, pag. 129.

Expreſſuſque ederæ mandatur naribus humor.

Marcellus Empir. cap. 5. pag. 44. pro nitro florem æris adſeriſcit. *Æris floris, inquit, ſcripulus unus, & de ſucco ederæ idem pondus in unum mixtum, & naribus infuſum, evocant pituitam, & defluere compellunt.* Scribonius Largus, Compoſ 12. *Per nares purgatur caput iis rebus infuſis per cornu, . . . Ederæ ſucco*

Infuſus naribus caput purgat, efficacius addito nitro. [14] Infunditur etiam purulentis auribus, aut dolentibus cum oleo. [15] Cicatricibus quoque decorem facit. Ad lienes efficacior albæ eſt, ferro calefactus: ſatiſque eſt acinos ſex in vini cyathis duobus ſumi. [16] Acini quoque ex eadem alba terni, in aceto mulſo poti, tineas pellunt, in qua curatione ventri quoque impoſuiſſe eos utile eſt. [17] Ederæ, quam chryſocarpon appellavimus baccis aurei coloris viginti, in vini ſextario tritis, ita ut terni cyathi potentur, aquam quæ cutem ſubierit, urina educit Eraſiſtratus. [18] Ejuſdem acinos quinque tritos in roſaceo oleo, calefactoſque in cortice Punici, inſtillavit dentium dolori a contraria aure. Acini, qui croci ſuccum habent, præſumpti potu a crapula tutos præſtant: item ſanguinem exſcreantes, aut torminibus laborantes. [19] Ederæ nigræ candidiores corymbi poti, ſteriles etiam viros faciunt. [20] Illinitur decocta quæcumque in vino omnium hulcerum generi, etiamſi cacoethe ſint. [21] Lacryma ederæ pſilothrum eſt, phthiriaſinque tollit. [22] Flos cujuſcumque generis trium digitorum captu, dyſentericos & alvum etiam emendat, in vino auſtero bis die potus. [23] Et ambuſtis illinitur utiliter cum cera. [24] Denigrant capillum corymbi. [25] Radicis ſuccus in aceto potus, contra phalangia prodeſt. [26] Hujus quoque ligni vaſe ſplenicos bibentes ſanari invenio. Et acinos terunt, moxque comburunt, & ita illinunt ambuſta, prius perfuſa aqua calida. [a] Sunt qui & incidant ſucci gratia, eoque utantur ad dentes eroſos: [27] frangique tradunt, proximis cera munitis, ne lædantur. [28] Gummi etiam in edera quærunt, quod ex aceto utiliſſimum dentibus promittunt.

XLVIII. [1] Græci vicino vocabulo ciſthon appellant fruticem majorem thymo, foliis ocimi. [2] Duo ejus genera. Flos maſculo roſaceus, feminæ albus. [3] Ambo proſunt dyſentericis & ſolutionibus ventris, in vino auſtero, ternis digitis flore capto, [4] & ſimiliter bis die poto: hulceribus veteribus & ambuſtis [5] cum cera: & per ſe oris hulceribus. Sub his maxime naſcitur hypociſthis, [6] quam inter herbas dicemus.

XLIX. [1] Ciſſos erythranos ab iiſdem appellatur ſimilis ederæ, coxendicibus utilis e vino potus: item lumbis. [2] Tantam vim acini aïunt, ut ſanguinem urina detrahat. Item chamæciſſon appellant ederam, non attollentem ſe a terra. Et hæc contuſa in vino acetabuli menſura lieni medetur. Folia ambuſtis cum axungia. Smilax quoque, qui & nicophoros cognominatur, ſimilitudinem ederæ habet, tenuioribus foliis. Coronam ex eo factam impari foliorum numero, aïunt capitis doloribus mederi. Quidam duo genera

INTERPRETATIO.

a *Sunt qui.*] Sunt qui & *ederam* incidant ſucci *eliciendi* *ros dentes* tradunt, proximis *dentibus interim* cera munitis, grana, eoque *ſucco* utantur ad dentes eroſos: frangique ne lædantur.

NOTÆ.

per ſe, vel betæ ſucco cum exiguo flore æris, &c.

14. *Infunditur etiam.*] Dioſcor. & Galenus, locis citatis. Apuleius, cap. 98. tit. 6.

15. *Cicatricibus*] Q. Serenus, cap. 45. pag. 154.

Ut ſuccis edera pulcreſcit fœda cicatrix.

Adde Galenum, loc. cit.

16. *Acini quoque.*] Ad verbum hæc Marcellus Empiricus cap. 28. pag. 200. & Plinius Valer. lib. 2. cap 21.

17. *Edera .... appellavimus*] Libro 16. ſect. 62. Hæc verbis fere totidem Plinius Valer. lib. 3. cap. 12. *Eſt edera*, inquit, *quæ chryſocarpos appellatur, propterea quod fert grana aurei coloris, &c.* Apuleius item, cap. 119. tit. 1.

18. *Ejuſdem acinos.*] Totidem verbis Dioſc. loc cit.

19 *Edera nigra.*] Dioſc. loc. cit. Τοῦ δὲ μέλανος κισσοῦ ὁ χυλὸς ... οἱ κόρυμβοι πινόμενοι ἀγόνους ποιοῦσι.

20. *Illinitur.*] Folia illini dixit Dioſc. loc. cit. Καταπλάσσεται δὲ τὰ φύλλα πρὸς πᾶν ἕλκος, ἑψηθέντα σὺν οἴνῳ. Item Plinius Valer. lib. 3. cap. 22. & Marcellus Empir. cap. 4. pag. 42.

21. *Lacryma, &c.*] Dioſc. & Galenus, locis cit. & Q. Serenus, cap 6 pag. 128.

22. *Flos.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit. Marcellus Empiricus, cap. 27. pag. 193. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 28.

23. *Et ambuſtis.*] Dioſc. & Galenus, locis cit. & Plinius Valer lib. 3. cap. 36. *Cum cera* pro more Plinius, pro cerato dixit: Dioſcor. σὺν κηρωτῇ.

24. *Denigrant.*] Dioſcor. loc. cit. Μελαίνουσι δὲ καὶ τὰς τρίχας οἱ κόρυμβοι.

25. *Radicis.*] Dioſcor. loc. cit. & Apuleius, cap. 98. tit. 4.

26. *Hujus quoque.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 18. Q. Serenus, cap. 24. pag. 140.

Quando lien tumido circumligat ilia vinclo,
Et plenum ſplenis demonſtrant membra rigorem:
Mollibus ex edera tornantur pocula lignis:
Hinc trahet aſſuetos æger quoſcumque liquores.

27. *Frangique tradunt.*] Celſus, lib 6 cap. 9. *Quod ſi dolor exime dentem cogit, bacca ederæ conjecta in id foramen, dentem findit.*

28. *Gummi etiam.*] Marcellus Empir. cap. 12. pag. 94. *Ad dentes cavos*, inquit, *& exeſos ne ſentias cum eximuntur, aut excidant, facies hoc: Gummi quod in edera naſcitur, cavo denti inſerito.*

Sect. XLVIII. 1. *Græci vicino.*] Nam ederam Græci κισσὸν, fruticem hunc κίσθον vocant. Sic propter ſolam cognationem nominis, chamæpityos & pityulæ tractationem inſtituit, una cum larice, piceaque, ſect. 20. & 21. hujuſce libri: ſic herbam erineon, cum caprifico connectit, propter gentilitatem, ut dictum eſt ſup libro, ſect. 65. Idque ipſe aperte præfatur, ne quemquam falleret ſimilitudo nominis, ne quis ejuſdem generis ea eſſe exiſtimaret, quæ eſſent ejuſdem fere appellationis.

2. *Duo ejus genera.*] Dioſcor. lib. 1. cap. 126. Ἄνθη ἔχει ὁ ἄρρην, ὡς ῥοιᾶς· ὁ δὲ θῆλυς, λευκά. *Flores maſculo, veluti mali Punica: feminæ, albi.* Utriuſque generis icones habet Cluſius, lib. 1. hiſt. rarior. plant. pag. 68. & 70. quales in horto Regio vidimus

3. *Ambo proſunt*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag 190.

4. *Et ſimiliter.*] Ut de edera dictum eſt ſup. ſect.

5. *Cum cera.*] Hoc eſt, cum cerato. Dioſcor. loc. cit. Καθ' αὐτὰ δὲ καταπλασθέντα, πυρίκαυτα ἰᾶται· σὺν κηρωτῇ δὲ ... καὶ παλαιὰ ἕλκη ἰᾶται.

6. *Quam inter herbas.*] Libro 26. Vide Notas & Emend. num. XVII.

Sect. XLIX. 1. *Ciſſos.*] De ciſſo erythrano, & chamæciſſo diximus lib. 16. ſect. 62. de ſmilace, ſect. 63.

2. *Tantam vim acini aiunt.*] Nos ita ex conjectura emendavimus, cum prius inſulſe legeretur, *Tantamque vim arcipiunt.*

ſmilacis dixere. [3] Alterum immortalitati proximum, in convallibus opacis, ſcandentem arbores, comantibus acinorum corymbis, [4] contra venenata omnia efficaciſſimis, [5] in tantum ut acinorum ſucco infantibus ſæpe inſtillato, nulla poſtea venena nocitura ſint. [6] Alterum genus culta amare, & in his gigni, nullius effectus. [7] Illam eſſe ſmilacem priorem, cujus lignum ad aures ſonare diximus. [8] Similem huic aliqui clematida appellaverunt, repentem per arbores, geniculatam & ipſam. [9] Folia ejus lepras purgant. [10] Semen alvum ſolvit acetabuli menſura, in aquæ hemina aut aqua mulſa. Datur ex eadem cauſa & decoctum ejus.

CAP. XI. L. [1] Arundinis genera *XXIX. demonſtravimus, non aliter evidentiore [2] illa Naturæ vi, quam continuis his voluminibus tractamus. [3] Siquidem arundinis radix contrita & impoſita filicis ſtirpem corpore extrahit: item arundinem filicis radix. Et quoniam plura genera fecimus, illa quæ [4] in Judæa Syriaque naſcitur odorum unguentorumque cauſa, [5] urinam movet cum gramine aut apii ſemine decocta. [6] Ciet menſtrua admota. Medetur convulſis duobus obolis pota, jocineri, renibus, hydropi, [7] tuſſi etiam ſuffitu, magiſque cum reſina. Furfuribus hulcerumque manantibus cum myrrha decocta. Excipitur & ſuccus ejus, fitque elaterio ſimilis. Efficaciſſima autem in omni arundine quæ proxima radici. Efficacia & genicula. [8] Arundo Cypria, quæ donax vocatur, corticis cinere alopecias emendat: item putreſcentia hulcera. [9] Foliis ejus ad extrahendos aculeos utuntur: [10] efficacibus & contra ignes ſacros, collectioneſque omnes. [11] Vulgaris arundo extractoriam vim habet, & recens tuſa, non in radice tantum. Multum enim & ipſam arundinem valere tradunt. [12] Medetur & luxatis, & ſpinæ doloribus radix in aceto illita. Eadem recens trita in vino pota, Venerem concitat. [13] Arundinum lanugo illita auribus, obtundit auditum.

LI. Cognata in Ægypto res eſt arundini papyrus, [1] præcipuæ utilitatis, cum inaruit, ad laxandas ſiccandaſque fiſtulas, & intumeſcendo ad introitum medicamentorum aperiendas. [2] Charta quæ fit ex ea, cremata, [3] inter cauſtica eſt. [4] Cinis ex vino potus ſomnum facit: ipſa ex aqua impoſita callum ſanat.

LII. Ne in Ægypto quidem naſcitur ebenus, [1] ut docuimus: nec tractamus in medicina alienos orbes: non omittetur tamen propter miraculum. Scobem ejus oculis unice mederi dicunt: lignoque ad cotem trito cum paſſo, caliginem diſcutit. Ex aqua vero radice, [2] albugines oculorum. Item tuſſim, pari modo dracunculi radicis adjecto cum melle. Ebenum medici & inter erodentia aſſumunt.

LIII. Rhododendros ne nomen quidem apud nos invenit Latinum: rhododaphnen

NOTÆ.

3. *Alterum.*] Hæc ſmilax aſpera, de qua lib. 16. ſect. 63 & Dioſcor lib. 4. cap. 144.

4. *Contra venenata.*] Dioſc. loc. cit.

5. *In tantum*, &c.] Dioſc. loc cit totidem verbis.

6. *Alterum genus.*] Smilax lævis Dioſcoridi appellatur, lib 4. cap. 145. Σμῖλαξ λεία.

7. *Illam eſſe.... diximus.*] Libro 16. ſect. 63.

8. *Similem huic.*] Κληματῖτις dicta Dioſcoridi, lib. 4. cap. 181 ſmilacis in morem ſe ſe arboribus circumvolvens. Περιελίσσεται δὲ τοῖς δένδρεσιν ὡς σμῖλαξ. Hæc Viorna vulgi, Dodonæi Vitalba, pag. 399. Noſtris, *l'Herbe aux Gueux.*

9. *Folia ejus*] Dioſc. loc. cit. Τὰ δὲ φύλλα καταπλασσόμενα, λέπρας αἴρει.

10. *Semen alvum.*] Dioſc. totidem verbis, loc. cit.

Sect L. 1. *Arundinis...., demonſtravimus.*] Libro 16 ſect. 64. 65. & 66.

2. *Illa Naturæ vi.*] Antipathia, & ſympathia.

3. *Siquidem arundinis*] Totidem verbis Marcellus Empir cap. 34. pag. 233 & Plinius Valer. lib. 3. cap. 49. Hauſere ambo a Celſo, lib. 5. cap 26. ſub finem: *Ubi ſurculus corpori infixus eſt.... Surculum, ſi fieri poteſt, oportet vel manu, vel ferramento ejicere. Si vel præfractus eſt, vel altius deſcendit, quam ut ita fieri poſſit, medicamento evocandus eſt. Optime autem educit ſuperimpoſita arundinis radix, ſi tenera eſt, protinus contrita: ſi jam durior, ante in mulſo decocta: cui ſemper mel adjiciendum eſt. aut ariſtolochia, cum eodem melle. Peſſima ex ſurculis arundo eſt, quia aſpera eſt: eademque offenſa in filicis baſtula eſt. Sed uſu cognitum eſt utramque adverſus alteram medicamentum eſſe, ſi contrita ſuperimpoſita eſt.*

4 *In Judæa, Syriaque*] Ita MSS. omnes. Tolerabilis tamen vulgata quoque lectio, *in India Syriaque* Nam de calamo aromatico agit, quem Indis Syriæque communem eſſe dixit, lib. 12. ſect. 48. cum Dioſc lib. 5. cap. 17.

5. *Urinam*] Dioſc. lib. 5. cap. 17. hæc totidem verbis de calamo aromatico: Δύναται δὲ οὖρα ἄγειν πινόμενος· ὅθεν ἁρμόζει μετ' ἀγρώστεως ἢ σελίνου σπέρματος ἀφεψηθεὶς τοῖς ὑδρωπικοῖς, νεφριτικοῖς, &c.

6. *Ciet.*] Dioſc loc cit

7. *Tuſſi etiam.*] Dioſc. loc. cit. Βήχας τε ἰᾶται ὑποθυμιώμενος καθ' ἑαυτὸν, ἢ σὺν ῥητίνῃ τερεβινθίνῃ.

8 *Arundo Cypria.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 1. pag. 114 & Alexander Iatros, lib 1. cap 4.

9 *Foliis ejus.*] Dioſc. loc. cit. radice.

10. *Efficacibus*] Subintellige, foliis. Ita MSS. non efficacius. Plinius, *ignes ſacros*: Dioſcorides, ut ſæpe monuimus, ἐρυσιπέλατα: ille *collectiones* φλεγμονὰς ille dixit. Τὰ δὲ φύλλα χλωρὰ κοπέντα καὶ ἐπιτεθέντα, ἐρυσιπέλατα καὶ τὰς ἄλλας φλεγμονὰς ἰᾶται.

11. *Vulgaris.*] Dioſc loc. cit.

12. *Medetur*, &c.] Dioſc loc. cit. Σὺν ὄξει δὲ ἐξαρθρήματα, καὶ ὀσφύος ἀλγήματα πραΰνει.

13. *Arundinum.*] Dioſc. loc cit. Ἡ δὲ ἀνθήλη τῶν καλάμων ἐμπεσοῦσα εἰς τὰς ἀκοὰς, κώφωσιν ἐργάζεται. *Panicula flos, ſi aures intraverit, exſurdat.*

Sect. LI. 1. *Præcipuæ utilitatis.*] Dioſc. lib. 1. cap. 115. Εὔχρηστος δὲ εἰς τὴν ἐν ἰατρικῇ χρῆσιν πρὸς ἀνευρύσμους συρίγγων, ξηρανθεῖσα διάβροχος, περιειλημένη λίνῳ ἕως ξηρανθῇ. Στρογγυλισθεῖσα γὰρ καὶ πληρωθεῖσα ὑγρασίας ἐξογκοῦται, καὶ ἐξοιδοῦσα διανοίγει τὰς σύριγγας. *Præcipua in medicina utilitatis eſt, ad laxanda fiſtularum orificia, ſi areſacta fuerit, mox macerata liquore, lino fuerit obvoluta, donec inaruerit. Ita enim madida atque immiſſa, humore completur, & intumeſcendo fiſtulas aperit.*

2. *Charta.*] Dioſc. lib. 1. cap. 115. Papyrus uſta, inquit, dum in cinerem redacta fuerit, depaſcentia hulcera cohibet: at vero charta combuſta melius efficit: Βέλτιον δὲ ὁ χάρτης δρᾷ τὸ τοιοῦτο. Meminit hujus medicamenti, διὰ τοῦ ἀπεσβεσμένου χάρτου, ad pudendorum affectus & hulcera, Galenus, lib 9. κατὰ τόπους, cap. 8. pag 614. Et ad ἀχῶρας ſanandos, hoc eſt, manantia capitis hulcera, *charta combuſta cinis cum aceto medetur*, inquit Theodorus Priſcianus, lib. 1. cap. 5 *de ulceribus*

3. *Inter cauſtica.*] Καυστικὰ medicamenta ſunt quæ adurendi & exedendi vim habent.

4 *Cinis ejus.*] Q. Serenus, cap. 56 de ſomno ægris adſciſcendo, pag. 160.

Charta ignitæ, variis quam pinxit littera verbis,
Uritur: inde cinis calido potatur in amni.

Sect LII. 1. *Ut docuimus*] Libro 12 ſect. 8.

2. *Albugines oculorum.*] Dioſc. lib. 1. cap. 129.

vocant, aut nerium. [1] Mirum, folia ejus quadrupedum venenum eſſe, homini vero contra ſerpentes præſidium, ruta addita e vino pota. Pecus etiam, & capræ, ſi aquam biberint, in qua folia ea maduerint, mori dicuntur.

LIV. Nec rhus Latinum nomen habet, [1] cum in uſum pluribus modis veniat. [2] Nam & herba eſt ſilveſtris, foliis myrti, cauliculis brevibus, [3] quæ tineas pellit: [4] & frutex coriarius appellatur, ſubrutilus, cubitalis, craſſitudine digitali: cujus aridis foliis, ut malicorio, coria perficiuntur. [5] Medici autem rhoïcis utuntur ad contuſa: [6] item cœliacos, & ſedis hulcera, aut quæ phagedænas vocant, trita cum melle, & illita cum aceto. [7] Decoctum eorum inſtillatur auribus purulentis. [8] Fit & ſtomatice decoctis ramis ad eadem, quæ ex moris: ſed efficacior admixto alumine. Illinitur eadem hydropicorum tumori.

LV. [1] Rhus, qui erythros appellatur, ſemen eſt hujus fruticis. [2] Vim habet adſtringendi refrigerandique. [3] Aſpergitur pro ſale obſoniis. [4] Alvos ſolvit, omneſque carnes cum ſilphio ſuaviores facit. Hulceribus medetur manantibus cum melle: [5] aſperitati linguæ, percuſſis, lividis, deſquamatis eodem modo. Capitis hulcera ad cicatricem celerrime perducit: [6] & ſeminarum abundantiam ſiſtit cibo.

LVI. [1] Alia res erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum vocant, nos rubiam, qua tinguntur lanæ, pelleſque perficiuntur: in medicina [2] urinam ciet: [3] morbum regium ſanat ex aqua mulſa, & lichenas ex aceto illita: [4] & iſchiadicos, & paralyticos, ita ut bibentes laventur quotidie. [5] Radix ſemenque trahunt menſes, alvum ſiſtunt, & collectiones diſcutiunt. [6] Contra ſerpentes rami cum foliis imponuntur. Folia & capillum inficiunt. Invenio apud quoſdam morbum regium ſanari hoc frutice, etiamſi adalligatus ſpectetur tantum.

LVII. [1] Diſtat ab eo, qui alyſſon vocatur, foliis tantum & ramis minoribus: nomen accepit, [2] quod a cane morſos rabiem ſentire non patitur, potus ex aceto adalligatuſque. [3] Mirum eſt quod additur, ſaniem conſpecto omnino frutice eo ſiccari.

LVIII. [1] Tingentibus & radicula lanas præparat, quam ſtruthion a Græcis vocari diximus. Medetur morbo regio & ipſa decocto ejus poto, item pectoris vitiis. [2] Urinam ciet, alvum ſolvit, & vulvas purgat. Quamobrem aureum poculum medici vocant. [3] Ea & ex melle prodeſt magnifice ad tuſſim, orthopnoeæ cochlearis menſura. [4] Cum polenta vero & aceto lepras tollit. [5] Eadem cum panace & capparis radice calculos frangit, pellitque. [6] Panos diſcutit, cum farina hordeacea & vino decocta. [7] Miſcetur & malagmatis, & collyriis, claritatis cauſa: ſternutamento utilis inter pauca: lieni quoque ac jocineri. Eadem pota denarii unius pondere ex mulſa aqua, ſuſpirioſos ſanat.

NOTÆ.

Sect. LIII. 1. *Mirum.*] Vide quæ diximus libro 16. ſect. 33.

Sect. LIV. 1. *Cum in uſum.*] Cum in uſu medicinæ pluribus rebus id nomen accommodetur: & frutici nimirum, fructuique Syriaco, de quo lib. 13. ſect. 13. & herbæ ſilveſtri, quæ tineas pellit: & frutici coriario, de quo mox dicetur.

2. *Nam & herba eſt.*] Chamelæagnus Dodonæi hæc eſt, Pemptade 6. lib. 2. cap. 28 pag. 768. Aliis Rhus myrtifolia Belgica, aliis myrtus Brabantica: Gallis, *Piment Royal.* Vidimus in horto Regio. Viri docti hodie cenſent eamdem eſſe cum ea quam vulgo *Thé* Sinarum vocant: neque ab ea vel forma vel viribus diſcrepare. Vide Commentarium Simonis Pauli, de abuſu Tabaci, & herbæ *Thé.*

3. *Quæ tineas pellit.*] Et glires abigi, & pediculos necari ea ſcimus: nec ſerpentes in ſaltibus iis, in quibus ea frequens eſt, poſuere cubilia.

4. *Et frutex coriarius*] Hoc eſt, quo coria perficiuntur, ut eſt alias dictum ſæpius. Hæc rus myrtifolia Lobelii, in Adverſ. pag. 412 quam & nos in Regio horto vidimus

5. *Medici autem rhoicis.*] Subintelligitur, foliis: rhois illius videlicet quæ Syriaca dicitur, expedita a nobis lib. 13. ſect. 13. non myrtifoliæ.

6. *Item cœliacos.*] Dioſcor. lib. 1. cap. 147. Monſpelii, ubi rhus illa fruticat, panem conficiunt ex jure hujus ſeminis, & farina, ad dyſenteriam accommodatiſſimum.

7. *Decoctum.*] Dioſc loc. cit.

8. *Fit & ſtomatice.*] De ſtomatice quæ fit ex moris, ejuſque dotibus, dictum eſt lib. 23. ſect 71

Sect. LV. 1. *Rhus, qui erythros.*] Vide Notas & Emend. num. XVIII.

2. *Vim habet.*] Galenus, lib. 8. de facult. ſimpl med. pag 225.

3. *Aſpergitur.*] Dioſc. loc. cit.

4. *Alvos ſolvit.*] Marcellus Empir. cap 27. pag 191.

5. *Aſperitati.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Et ſeminarum.*] Dioſcor. loc. cit. *Καὶ λευκῆς ῥοῦ ἴστησι.*

Sect. LVI. 1. *Alia res.*] Alia nimirum ab erythro rhoë, cum quo nominis aliquam cognationem habet. Egimus de ea lib. 19. ſect. 17. Cæl. Aurel. lib. 3 chron. cap. 5. *Rubea, quam Græci erythrodanum vocant.* Vide & Dioſcor lib 3. cap. 160. Galli vocant, *de la Garance, herbe aux teinturiers.*

2. *Urinam.*] Dioſc. loc. cit.

3. *Morbum regium, &c*] Dioſc. loc. cit. *Ἰκτερικοῖς μετὰ μελικράτου ποθεῖσα βοηθεῖ.* Plinius quoque Valer. lib. 2. cap. 59. Q. Serenus, cap. 59. de morbo regio, pag 161.

Huic rubia ex mulſa fertur conducere lympha.

4. *Et iſchiadicos.*] Dioſcor. loc cit. *Ἰσχιαδικοῖς τε καὶ παραλυτικοῖς* & Galenus, lib. 6. de fac. ſimp med. pag 175. Sic etiam Marcellus Empir. cap 25. pag. 174 Plinius Valer lib 2. cap 45. & Q. Serenus, cap de iſchia, & articulari morbo.

5 *Radix, &c.*] Dioſc. loc cit. totidem verbis, & Galenus, loc. cit. poſt Hippoc. lib. de nat. mulier. tex. 29. pag. 379.

6. *Contra ſerpentes.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. LVII. 1. *Diſtat .... alyſſon.*] Nec Galeni iſtud, nec Dioſcoridis *ἄλυσσον*, etſi eadem utrobique originatio nominis, & geminæ vires. Neutrum enim ex iis folia habet ramoſque rubiæ ſeu erythrodano pares.

2. *Quod a cane.*] Et de ſuo pariter alyſſo id Dioſc lib 3, cap. 105. *Ἀπὸ τοῦ λύσσαν παύειν ...*

3. *Mirum eſt .... ſaniem.*] Pus videlicet quod in hulcere eſt, a morſu canis. Vide Notas & Emend num. XIX.

Sect. LVIII. 1. *Tingentibus ..... diximus.*] Libro 19. ſect. 18.

2. *Urinam, &c.*] Hæc pariter Dioſc. lib. 2. cap. 193.

3. *Ea & ex melle, &c.*] Totidem verbis Dioſcor. loco citato.

4. *Cum polenta, &c.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Eadem cum.*] Ad verbum Dioſc loc. cit.

6. *Panos, &c.*] Dioſc. loc. cit. *Διαφορεῖ καὶ τὰ φύματα σὺν ἀλεύρῳ κριθίνῳ, καὶ οἴνῳ ἑψηθέν.*

7. *Miſcetur.*] Dioſc. loc. cit. *Μίγνυται δὲ καὶ κολλυρίοις ὀξυδερκέσι, καὶ μαλάγμασι.*

[8] Sic & pleuriticos, & omnes lateris dolores, apocyni ſemen ex aqua. [9] Frutex eſt folio ederæ, molliore tamen, & minus longis [10] viticulis, [11] ſemine acuto, lanuginoſo, [12] gravi odore. [13] Canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum.

LIX. [1] Eſt & roſmarinum. Duo genera ejus. Alterum ſterile, alterum cui & caulis, & ſemen reſinaceum, [2] quod cachrys vocatur. [3] Foliis odor thuris. [4] Radix vulnera ſanat viridis impoſita, & ſedis procidentia, condylomata, & hæmorrhoïdas. [5] Succus & fruticis & radicis morbum regium, & ea quæ repurganda ſunt. [6] Oculorum aciem exacuit. [7] Semen ad vetera pectoris vitia datur potui. [8] Et ad vulvas cum vino & pipere. [9] Menſes adjuvat. [10] Podagris illinitur cum ærina farina. [11] Purgat etiam lentigines, & quæ excalfacienda ſunt, aut cum ſudor quærendus, illitum: item convulſis. [12] Auget & lac in vino potum: item radix. [13] Ipſa herba ſtrumis cum aceto illinitur: [14] ad tuſſim cum melle prodeſt.

LX. [1] Cachrys multa genera habet, ut diximus. [2] Sed hæc, quæ ex rore ſupra dicto naſcitur, ſi fricetur, reſinoſa eſt. Adverſatur venenis & venenatis, præterquam anguibus. Sudores movet, tormina diſcutit, lactis ubertatem facit.

LXI. [1] Herba Sabina, brathy appellata a Græcis, duorum generum eſt: altera tamarici ſimilis folio, altera cupreſſo. [2] Quare quidam Creticam cupreſſum dixerunt. [3] A multis in ſuffitus pro thure aſſumitur: [4] in medicamentis vero duplicato pondere eoſdem effectus habere, quos cinnamum, traditur. [5] Collectiones minuit, & nomas compeſcit. [6] Illita hulcera purgat. [7] Partus emortuos appoſita extrahit, & ſuffitu. [8] Illinitur igni ſacro & carbunculis. [9] Cum melle & vino pota, regio morbo medetur. [10] Gallinacei generis pituitas fumo ejus herbæ ſanari tradunt.

LXII. [1] Similis herbæ huic Sabinæ eſt ſelago appellata. Legitur ſine ferro dextra manu per tunicam, qua ſiniſtra exuitur velut a furante, candida veſte veſtito, pureque lotis nudis pedibus, ſacro facto prius quam legatur, [2] pane vinoque. Fertur in mappa nova. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum vitia fumum ejus prodeſſe.

Notæ.

8. *Sic &c.*] Hoc eſt, ex aqua mulſa pota unius denarii pondere. Vide Notas & Emend. num. XX.

9. *Frutex eſt.*] Totidem verbis deſcribitur a Dioſc. lib. 4. cap. 81. Ἀπόκυνον, οἱ δὲ κυνάγχην, &c. Pingitur a Dodonæo, Periplocæ prioris nomine, pag 403. & a Cluſio, lib. 1. hiſt. rar. plant pag 125. quo Apocynum tertium latifolium appellatur.

10. *Viticulis.*] Virgultis, cauliculis, ſarmentis.

11. *Semine acuto.*] Semine acuto, in ſiliqua fabarum inſtar diſcreto, molli intus, candidaque lanugine, quæ tomento ſimilis, incluſo.

12. *Gravi odore.*] Dioſcor loc. cit. φύλλα βαρύοσμα

13. *Canes &c.*] Dioſcor. loc. cit.

Sect. LIX. 1. *Eſt & roſmarinum.*] Diximus de eo, lib. 19. ſect. 62. Λιβανωτὶς eſt Dioſcoridis, lib. 3. cap. 87. a quo hæc duo pariter genera totidem verbis delineantur.

2. *Quod cachrys.*] Dioſc. loc. cit. Κάχρυς, & Apuleio, *Canchrys.* Theophraſto, qui ſimilia tradit, lib. 9. hiſt. cap. 12. Κάχρυς.

3. *Foliis*] Dioſc. loc. cit. φύλλα δὲ.... λιβ. At de radice mox: Ῥίζα δὲ.... ὄζουσα λιβάνου. Sic Theophr. lib 9. hiſt. cap. 12. Ῥίζαν δὲ μεγάλην, καὶ παχεῖαν, λευκὴν ὄζουσαν ὥσπερ λιβανωτοῦ. Idcirco, teſte Apuleio, de virtutibus herb. c. 79. de roſmarino, *antequam thus ſciretur, hac herba homines Deos placabant.*

4. *Radix &c.*] Herbæ ipſi Dioſcor has vires adſcribit: ἡ πόα τραύματα κολλᾷ λεία, &c At Theophr. loc. cit. radici: Χρησίμη δὲ ἡ μὲν ῥίζα, αὐτή τε τῇ ὕλῃ.

5. *Succus & fruticis.*] Hoc vero Dioſc. loc. cit. poto ſemini: idem cap. 89. decocto radicis adjudicat.

6. *Oculorum.*] Dioſcor. loc cit Ὁ δὲ χυλὸς τῆς ῥίζης καὶ τῆς πόας, ὀξυδερκὲς, μιγνύμενος μέλιτι, καὶ ἐγχριόμενος Galenus item, lib. 7. de facult. ſimp. med. pag. 203. & Apuleius, cap. 79. tit. 7.

7. *Semen.*] Dioſcor. loc. cit.

8. *Et ad vulvas.*] Vide Notas & Emend. num. XXI.

9. *Menſes.*] Dioſcor. loc. cit. De radice hoc Theophr. loc. cit.

10. *Podagris... cum ærina.*] Hoc eſt, loliacea. Dioſc. loc. cit. Ποδάγρας τε καταπλασσομένη λεία σὺν αἰρίνῳ ἀλεύρῳ καὶ ὄξει. Fruſtra igitur *ervina* hic nonnulli reponunt.

11. *Purgat etiam lentigines.*] Ἀλφούς τε σμήχει. Dioſc. loc. cit.

12. *Auget & lac.*] Hoc de ſemine ſeu fructu pariter Theophr. loc. cit.

13. *Ipſa herba.*] Dioſc. loc. cit. Καὶ χοιράδας σμήχει.

14. *Ad tuſſim.*] Apuleius cap. 79 tit. 5. *Ad tuſſim: Herbam roſmarinum cum piperis granis centum, mellis unciis duabus teres, & facies paſtillos, & dabis unum mane & unum ſero cum dormitum vadit, tuſſim ſedat.*

Sect. LX. 1. *Cachrys... ut diximus.*] Libro 16 ſect. XL.

2. *Sed hæc quæ ex rore.*] Hoc eſt, e roſmarino, ſive libanotide, de qua proxima ſect. dictum eſt. Hanc libanotidem cachryferam adverſus ſerpentes & ſcorpiones commendat Nicander in Theriacis, pag. 60.

Ἄρμενα παγχρυσέῳ λιβανωτίδι.

Sect. LXI. 1. *Herba Sabina.*] Dioſc lib. 1. cap. 104. Βράθυ, ἔνιοι βάρατρον καλοῦσι. ἔστι δὲ πάντα εἴδη δύο. τὸ μὲν γὰρ ἐν τοῖς φύλλοις ὅμοιόν ἐστι κυπαρίσσῳ.... τὸ δὲ ἕτερον μυρίκῃ, &c. Sic & Oribaſius, lib. 11. pag. 193 Diverſa hæc ab arbore peregrina bratu, de qua lib 12. ſect 39. Nunc *Sabine & Savinier* Galli vocant Myricæ ſeu tamaricis folio pingitur a Matthiolo, in lib. 1. Dioſcor. pag 124. ſine baccis illa quidem, ſeu ſterilis. Altera cupreſſi folio, ſive baccifera, a Lobelio in Adverſ. pag. 447. Utraque viſa nobis in horto Regio

2. *Quare quidam.*] Sabinam cupreſſum nominat Apuleius, cap 85. Neophytus in Gloſſis Iatricis: Βράθυ, κυπάρισσος Κρητικός.

3. *A multis.*] Dioſcor. & Oribaſ. locis citatis. Heſychius: Βράθυ, πόα τις ἣ θεοῖς θυμιᾶται. Ovidius, lib. 1. Faſtor. verſ. 341. de vetuſtioris ævi moribus:

Thura nec Euphrates, nec miſerat India coſtum,
Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis,
Et non exiguo laurus aduſta ſono.

Virgilius quoque laudatus a nobis lib. 16 ſect. 33.

4. *In medicamentis, &c.*] Hæc totidem verbis Galenus, lib 6. de fac. ſimp med. pag. 165.

5. *Collectiones, &c.*] Dioſc. pariter loc. cit. Τὰ φύλλα ἴσχει νομὰς, καὶ φλεγμονὰς καταπλασσόμενα πραΰνει.

6. *Illita.*] Dioſc & Galenus, locis cit.

7. *Partus.*] Dioſc. loco citato *Et vivos necat, & mortuos extrahit*, καὶ τὰ ζῶντα τῶν ἐμβρύων διαφθείρει, καὶ νεκρὰ δὲ ἐκβάλλει, inquit Galenus loc. cit.

8. *Illinitur.*] Dioſcor. loc. cit. Plinius Valer. lib. 3. cap. 30. & 34.

9. *Cum melle*] Plinius Valer. lib 2. cap 59. *Regio morbo pellendo: Herba Sabina, quæ habet folia quaſi cupreſſum, trita ex vino potui datur* Apuleius, cap 85. tit. 2 *Ad morbum regium.... Herba Sabina cum melle & vino pota auriginem diſcutit*, &c.

10. *Gallinacei.*] Vide quæ diximus lib 10 ſect. 78.

Sect. LXII. 1. *Similis.... ſelago.*] Herbariis hodie incognita. Nicol Chorier, lib. 1. hiſt Delph pag 90. exiſtimat eſſe Chamæpeucen, de qua dicemus ſect. 66.

2. *Pane vinoque.*] Ita MSS. omnes.

LXIII. [1] Iidem ſamolum herbam nominavere naſcentem in humidis : & hanc ſiniſtra manu legi a jejunis contra morbos ſuum boumque, nec reſpicere legentem : nec alibi, quam in canali, deponere, ibique conterere poturis.

LXIV. [1] Gummium genera diximus. Ex his majores effectus melioris cujuſque erunt. Dentibus inutiles ſunt. Sanguinem coagulant, & ideo [2] rejicientibus ſanguinem proſunt : item ambuſtis, [3] arteriæ vitiis. Inutilem urinam ciere, amaritudines hebetant [4] adſtrictis ceteris. Quæ ex amygdala amara eſt, [5] ſpiſſandique viribus efficacior, habet excalfactorias vires. [6] Præponuntur autem prunorum, & ceraſorum, ac vitium. Siccant illitæ & adſtringunt : ex aceto vero infantium lichenas ſanant. Proſunt & tuſſi veteri, quatuor obolis [7] in mixto potis. Creduntur & colorem gratiorem facere, ciborumque appetentiam, [8] & calculoſis prodeſſe cum paſſo potæ. Oculorum & vulnerum utilitatibus maxime conveniunt.

LXV. [1] Spinæ Ægyptiæ, ſive Arabicæ laudes in odorum loco diximus : [2] & ipſa ſpiſſat ſtringitque diſtillationes omnes, & ſanguinis exſcreationes, menſiumque abundantiam, etiamnum radice valentior. CAP. XII.

LXVI. [1] Spinæ albæ ſemen contra ſcorpiones auxiliatur. Corona ex ea impoſita, capitis dolores minuit. [2] Huic ſimilis eſt ſpina illa, quam Græci acanthion vocant, minoribus multo foliis, [3] aculeatis per extremitates, & araneoſa lanugine obductis : qua collecta, [4] etiam veſtes quædam bombycinis ſimiles fiunt in Oriente. [5] Ipſa folia vel radices ad remedia opiſthotoni bibuntur.

LXVII. [1] Eſt & acacia e ſpina. [2] Fit in Ægypto alba nigraque arbore, item viridi, ſed longe meliore prioribus. Fit & in Galatia tenerrima, [3] ſpinoſiore arbore. [4] Semen omnium lenticulæ ſimile : minore eſt tantum & grano & folliculo. [5] Colligitur autumno : ante collectum nimio validius. Spiſſatur ſuccus ex folliculis aqua cæleſti perfuſis : [6] mox in pila tuſis exprimitur organis : [7] tunc denſatur in Sole mortarus in paſtillos.

NOTÆ.

Sect. LXIII. 1. *Iidem ſamolum.*] Sic etiam in Indice At hoc loco MSS. quidam *ſamoſum* habent. Bononienſibus *Samolo*, teſte Anguillara, part. 11. pag. 179. Noſtris *Pulſatilla* dicitur. Pingitur a Dodonæo, pag. 430.

Sect. LXIV. 1. *Gummium .... diximus.*] Libro 13. ſect. 20. In MSS *commium.* Veteres *cummim* dixere, feminino genere : ut diximus lib 13. ſect. 10.

2. *Rejicientibus Sanguinem.*] Plinius Valer lib. 1. cap. 64. cui lemma inſcriptum, *ſanguinem rejicientium curatio : Gummi optimum*, inquit, *cum vino ſolvitur, & datur : & ſi fieri poteſt, gummi ex amygdalis ſit.* Iterumque, cap. 66. cui titulus : *Ad eos qui ſanguinem de ſtomacho vel vena ſatis emittit. Gummi optimum in ore ſolvatur : ſic paulatim glutinatur : multoque melius, ſi id amygdalinum fuerit.* Ita fere etiam Marcellus Empir. cap. 16. pag. 120

3. *Arteriæ vitiis.*] Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 193. Τραχύτητας ἰᾶται, *medetur aſperitatibus* faucium ſcilicet.

4. *Adſtrictis ceteris.*] Ceteris conglutinatis ſpiſſatiſque humoribus.

5. *Spiſſandique*] Dioſc adſtringendi, lib. 1. cap. 176. Τὸ δ' ἀπὸ τῆς πικρᾶς ἀμυγδαλῆς κόμμι στύφει καὶ θερμαίνει, καὶ βοηθεῖ πρὸς αἵματος ἀναγωγὰς πινόμενον. *Gummi ex amygdala adſtringit, calfacit, & contra ſanguinis rejectionem potum auxilio eſt.*

6. *Præponuntur.*] De his gummium generibus diximus, lib. 13. ſect 20.

7. *In mixto potis.*] Ita etiam MSS. Forte ſincerius, *in muſto.*

8 *Et calculoſis*] His ceraſorum in primis gummi prodeſſe, ſcribit Galenus, lib. de fac. ſimp med. pag. 169.

Sect. LXV. 1. *Spinæ Ægyptiæ, ... diximus.*] Libro 13. ſect. 19 Acacia eſt, ſeu ſpina Ægyptiaca, cujus iconem exhibet Dalecamp. lib. 2. hiſt plant pag. 161. & Bellonius, lib. 2. Obſerv. cap. 56. Et nunc in Gallia provenit : ſed propter ſoli cælique mutationem ab Ægyptiaca degener. Vide Notas & Emend. num XXII.

2. *Et ipſa ſpiſſat.*] Dioſcor. lib. 5. cap. 15. Ἄκανθα Ἀραβικὴ καλουμένη τὴν φύσιν οἵας ἐστὶ τῇ λευκῇ ἀκάνθῃ, στύφει· καὶ πρὸς ῥοῦν γυναικεῖον, καὶ πρὸς ἀναγωγὰς αἵματος, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ῥευματισμοὺς, ἡ ῥίζα παραπλησίως ἁρμόζει. *Spina Arabica natura ſpinæ albæ ſimilis eſſe creditur : ſiquidem adſtringit : & ad fluxum muliebrem, ſanguinis rejectionem, ceteraſque fluxiones radix ſimili modo valet.* Galenus quoque, lib. 6 de fac. ſimp. med. Συνουλωτικὸν δὲ καὶ ξηραντικὸν τῶν διαφόρων ἐστί. Ex ea ſpina gummi fit, laudatum jam ante a Plinio, lib 13. ſect. 20. quod *gummi acanthinum* Celſus vocat, lib. 5. cap. 2. atque inter ea annumerat, quæ vulnus glutinent.

Sect. LXVI. 1. *Spina alba.*] Dioſc lib. 3. cap. 14.

2. *Huic ſimilis.*] Dioſcor lib 3. cap. 18. Ἀκάνθιον ἐμφερῆ τὰ φύλλα ἔχει τῇ λευκῇ ἀκάνθῃ· ἐπ' ἄκρα δὲ ἀκανθώδεις ἐξοχὰς, καθ' ἃς ἀραχνοειδὴς ἐστι χνοῦς· ὃ συναγόμενοι &c. *Acanthium folia gerit ſpinæ albæ ſimilia : in ſummo vero aculeatas eminentias, araneoſa lanugine obductas, a qua collecta veſtes bombycinis ſimiles fieri aiunt.* Ignota hæc nobis, ut & Aloiſio Anguillaræ, ipſo fatente, part 8. pag 148.

3. *Aculeatis per extremitates.*] Dioſcor. loc. cit. ἐπ' ἄκρα δὲ ἀκανθώδεις ἐξοχὰς, *in ſummitate eminentias aculeatas*, quales nimirum cernimus in carduis, & congeneribus acanthis ſpinis, quæ ſummum capitulum floris inſtar habent, qui cum ſeneſcit, in pappos lanuginoſos abit. Verum Plinius, non in ſummitate caulis ac ſpinæ, ſed in foliorum extremis marginibus hanc lanuginem ineſſe ait, indeque depectendæ, ut ex foliis arborum Sericarum fieri diximus, lib. 6. ſect. 20 Quod ut in Orientali acanthio verum ſit, (neque enim ſcire id certo licet,) de noſtro certe acanthio, quale in horto Regio contemplati ſumus, pictum a Lobelio in Obſerv. pag. 476. accipi utique non poteſt.

4. *Etiam veſtes.*] Acanthinæ inde appellatæ : de quibus Voſſium vide in Etymolog verbo, *Acanthum.*

5. *Ipſa folia.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. LXVII. 1. *Eſt & acacia e ſpina*] Ex Ægyptia quidem, Arabicave ſpina, de qua ſect. 65. quam eſſe acaciam Dioſcoridis, lib. 3. cap 133. docuimus apertiſſime, lib. 13. ſect. 19. & 20. Sed & acaciæ nomen ei ſucco hæſit, qui ex ea arbore premeretur. Vide Notas & Emendationes, num. XXIII.

2. *Fit .... alba nigraque.*] Plinius, lib 13. ſect. 19. *Nec minus ſpina celebratur in eadem gente, (Ægypto) dumtaxat nigra... candida facile putreſcit, &c.* Qui color ei ſucco ſit, Dioſcorides attigit, loc. cit. nempe ex fructu maturo, niger : ſubfulvus ex immaturo. Quis color arborum præſtantiſſimus, non expreſſit. Album nigrumque Ægyptiacæ ſpinæ genus & Theophraſtus agnoſcit, lib 4 hiſt. cap. 3.

3. *Spinoſiore arbore.*] Cui & acaciæ pariter nomen eſt inditum. Deſcribitur a Dioſcor. loc. cit. Φύεται δὲ καὶ ἑτέρα ἀκακία ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ Πόντῳ, παρεμφερὴς τῇ Αἰγυπτίᾳ· ἐλάττων μέντοι πολλῷ καὶ χαμαίζηλος, καὶ τρυφερωτέρα, πεφυκυῖα δι' ἀκανθῶν τριβολοειδῶν &c. Minor, quam Ægyptiaca, dicitur, humilis, ac tenerior, aculeis vallorum in modum obſita.

4. *Semen lenticulæ.*] Mole lenticulæ ſimile, ſiliquis incluſum. Σπέρμα ἐν θυλακίοις .... ἐλάττον φακοῦ, inquit Dioſc. de acacia Pontica : ἐν λοβοῖς, de Ægyptia.

5. *Colligitur.*] Dioſcor. loc. cit.

6. *Mox in pila.*] Mox in mortario tuſis folliculis, ſuccus exprimitur machinis. De hac voce organi Vitruvium vide, lib. 10 cap. 1. quid nempe diſtet a machina : hæc pluribus operis aut vi majore agitur, iſtud unius operæ prudenti tactu perficit, quod propoſitum eſt.

7. *Tunc denſatur in Sole.*] Dioſcor. loc. cit. Ξηραινόμενον ἐν σκιᾷ. Legit tamen & Oribaſius, cum Plinio, ἐν ἡλίῳ, *in Sole.*

[8] Fit & ex foliis minus efficax. Ad coria perficienda ſemine pro galla utuntur. Folliorum ſuccus & Galaticæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui valde rufus. [9] Purpurea aut leucophæa, & quæ facillime diluitur, vi ſumma ad ſpiſſandum refrigerandumque eſt, oculorum medicamentis ante alias utiles. [10] Lavantur in eos uſus paſtilli ab aliis, torrentur ab aliis. [11] Capillum tingunt. [12] Sanant ignem ſacrum, hulcera quæ ſerpunt, [13] & humida vitia corporis, collectiones, articulos contuſos, perniones, pterygia. Abundantiam menſium in feminis ſiſtunt, vulvamque, & ſedem, procidentes. Item oculos, oris vitia, & genitalium.

CAP. XIII. LXVIII. [1] Vulgaris quoque hæc ſpina, ex qua [2] cortinæ fulloniæ implentur, [3] radicis uſus habet. Per Hiſpanias quidem multi, & inter odores, & ad unguenta [4] utuntur illa, aſpalathum vocantes. Eſt ſine dubio hoc nomine ſpina ſilveſtris in Oriente ([5] ut diximus) candida, magnitudine arboris juſtæ.

LXIX. [1] Sed & frutex humilior, æque ſpinoſus, [2] in Niſyro, & Rhodiorum inſulis, quem alii eryſiſceptrum, alii adipſatheon, [3] ſive diacheron vocant. [4] Optimus, qui minime ferulaceus, rubens, & in purpuram vergens, detracto cortice. Naſcitur pluribus locis, ſed non ubique odoratus. [5] Quam vim haberet cæleſti arcu in eum innixo, diximus. [6] Sanat tetra oris hulcera & ozænas, genitalia exhulcerata aut carbunculantia: item rhagadia: [7] inflationes potu diſcutit, & ſtrangurias. Cortex ſanguinem reddentibus medetur. [8] Decoctum ejus alvum ſiſtit. Similia præſtare ſilveſtrem quoque putant.

LXX. [1] Spina eſt appendix appellata, quoniam baccæ puniceo colore in ea appendices vocantur. Hæ crudæ per ſe, & aridæ in vino decoctæ, [2] alvum citam, ac tormina compeſcunt. [3] Pyracanthæ baccæ contra ſerpentium ictus bibuntur.

LXXI. [1] Paliurus quoque ſpinæ genus eſt. [2] Semen ejus Afrizuram vocant, [3] contra ſcorpiones efficaciſſimum: item calculoſis & tuſſi. [4] Folia adſtrictoriam vim habent. [5] Radix diſcutit panos, collectiones, vomicas: [6] urinas trahit pota. [7] Decoctum ejus potum in vino alvum ſiſtit: ſerpentibus adverſatur. Radix præcipue datur in vino.

NOTÆ.

8. *Fit & ex foliis.*] Dioſcor. loc. cit.

9. *Purpurea aut leucophæa.*] Subintellige, acacia, ſeu ſuccus arboris. Λευκόφαιος color fuſcus eſt, hoc eſt, mixtus ex albo nigroque.

10. *Lavantur.*] Dioſc. loc. cit. Πλύνεται δὲ καὶ εἰς τὰ ὀφθαλμικά, ... καὶ ἄνευ ἀναλαμβάνεται εἰς τροχίσκους .... Ὀπτᾶται δὲ ἐπ' ἀνθράκων φυσωμένων. *Lavatur & ad oculorum medicamenta .... atque ita in paſtillos cogitur .... Torretur & ſuper carbonibus: igne follibus ventilato.*

11. *Capillum.*] Dioſcor. de ſucco Ægyptiæ acaciæ: μελαίνει δὲ καὶ τρίχας.

12. *Sanant ignem.*] Reliqua deinceps exſtant & apud Dioſcor. loc. cit. qui has eſſe dotes Ægyptiæ acaciæ proprias innuit.

13. *Et humida vitia*] Hulcera quæ ſunt in humidis, ut dictum eſt, lib. 22. ſect 19.

Sect. LXVIII. 1. *Vulgaris.*] Hippophæſton intelligit, qua de ſpina dicetur lib 27. ſect. 66.

2. *Cortinæ fulloniæ*] Cortinæ eæ vaſa ſunt, in quibus foventur aqua calida, curantur, poliunturque veſtes In MSS. non *cortinæ*, ſed *unæ* legitur: forte, *aneæ*, ut lib. 27 ſect. 66. *Hippophæſton naſcitur in ſpinis, ex quibus fiunt aneæ fulloniæ &c.*

3. *Radicis uſus habet.*] Radiculæ qua lanas diximus lavari, utilitates repræſentat De radicula, quæ lanis lavandis eſt utilis, diximus lib 19. ſect. 18.

4 *Utuntur.*] Utuntur ſpina vulgari, quam aſpalathum, ſed forſan male, nuncupant.

5. *Ut diximus*] Libro 12. ſect. 52.

Sect. LXIX. 1. *Sed & frutex.*] Aſpalathi quoque nomine donatus, etiam a Dioſcor a quo deſcribitur, lib. 1. cap. 19. diverſus ab eo, quem dixit Plinius lib. 12. ſect. 52. aſſurgere in magnitudinem arboris modicæ. Officinæ retinent nomen, *l'Aſpalath* Vis ligno eadem quæ aloes Deſcribitur a Charaſio, in Pharmac. pag. 382. In inſula Rhodo naſci ait Anguillara, pag 36 & aloe Rhodium appellari. Ruellius, lignum Rhodium, lib. 1. de nat. ſtirp. pag. 113.

2 *In Niſyro.*] Dioſcor lib 1. cap. 19. Ἀσπάλαθος, οἱ δὲ ἐρυσίσκηπτρον, θάμνος ἐστὶ ξυλώδης, ἀκάνθας πολλὰς πεπυκνωμένος, γεννώμενος .... ἐν Νισύρῳ, καὶ Ῥόδῳ, &c.

3. *Sive diacheton.*] In Indice hujus loci: *Eryſiſceptro, ſive adipſatheo, ſive diateron.* In Reg. 1. cod. hoc loco: *alii ſyriſceptrum, at ipſi phaſyrs diateron vocant* Forte, *at ipſi Phœnices Syri diateron vocant.* Dioſc in Nothis, pag 441. a Syris diaxylon vocari ſcribit: Ἀσπάλαθος, οἱ δὲ σφάγνον, οἱ δὲ φάσγανον, Σύροι δὲ διάξυλον καλοῦσι.

4 *Optimus .... ferulaceus.*] Non medulloſus, ut ferula, ſed lignoſus: ξυλώδης a Dioſc in primis laudatur, loc. cit. καὶ βαρὺς ὑπόπυρρος ἢ πορφυρίζων, πυκνὸς, εὐώδης, &c.

5. *Quam vim .... diximus.*] Libro 12. ſect. 52.

6. *Sanat tetra.*] Dioſcor. loc. cit. Πρός τε τὰς ἄφθας ἑψηθεὶς μετ' οἴνου, καὶ διακλυζόμενος ἁρμόζει, καὶ πρὸς τὰς ἐν αἰδοίοις σαπρὰς καὶ ἀνθρακώδεις ἐγκλυζόμενος, καὶ πρὸς τὰς ὀζαίνας. *Ad tetra oris hulcera in vino decoctus colluitusque convenit: atque etiam ad genitalium nomas, immundamque illuviem: necnon ad ozænas commode infunditur.* Quid ſit ozæna, Celſus aperit, lib. 6 cap. 8. *Sin autem ea hulcera*, inquit, *circa nares ſunt, pluresque cruſtas & odorem fœdum habent, quod genus Græci ὀζαίνας appellant, ſciri quidem debet, vix ei malo poſſe ſuccurri.* Scribonius Largus, ὀζαίνας *gravem odorem narium interpretatur.*

7. *Inflationes.*] Potu decocti ejus rejectionem ſanguinis cohiberi, urinæ difficultatem, inflationeſque diſcuti, ait etiam Dioſc. loc. cit.

8. *Decoctum.*] Dioſcor. loc. cit. Τὸ δὲ ἀφέψημα αὐτοῦ κοιλίας ἵστησι.

Sect. LXX. 1. *Spina eſt appendix.*] Hadrianus Junius eam eſſe exiſtimat, quæ in officinis hodie Berberis dumetorum vocatus: in Gallia vulgo *Eſpine Vinette.* A Cluſio pingitur, lib. 1. hiſt. rar. plant. pag 121. Ego magis eſſe cenſuerim, quam vulgus officinarum oxyacantham, Gallia *Aubepine* nuncupat. Delineatus a Dodonæo, pag. 738. Oxyacantha: ſeu ſpinæ acutæ nomine.

2. *Alvum citam.*] MSS. omnes, Reg. Colb. Chiffl. *Alvum citant.*

3. *Pyracanthæ.*] Dioſcoridis hæc Ὀξυάκανθα eſt, ſeu ſpina acuta, lib. 1. cap. 122. piri folio, myrti baccis, ſpinis aſperrima. Pingitur a Lobelio in Adverſ pag 438 Galli vocant rubum ardentem, *Buiſſon ardent.* Vide Notas & Emend. num. XXIV.

Sect LXXI. 1. *Paliurus.*] Geminum eſt paliuri genus: vulgare alterum, de quo Dioſc. lib. 1. cap. 21. alterum Africanum, de quo Plinius, lib. 13 ſect 33. Vulgare a Dodonæo pingitur, pag. 744 Africanum a vulgari fructus forma diſcrepat, magnitudine ea qua cedri bacca eſt.

2. *Semen ejus.*] Ejus nempe ſpinæ, quam Afri paliurum vocant.

3. *Contra ſcorpiones*] Et hæ paliuro quoque vulgari communes ſunt dotes atque vires. Dioſc. loc. cit. Τὸ σπέρμα ποιεῖ πρὸς βῆχας ἀρήγει, καὶ τοὺς ἐν κύστει λίθους θρύπτει, καὶ πρὸς ἑρπετῶν δήγματα ποιεῖ.

4 *Folia.*] Dioſcor. loc. cit. Τὰ φύλλα δὲ καὶ ἡ ῥίζα στυπτικά. Galenus quoque, lib 8. de fac ſimp. medic. pag. 217.

5. *Radix.*] Dioſc. & Galenus, loc. cit.

6. *Urinas.*] Dioſc. loc cit.

7. *Decoctum.*] Dioſcor. ad verbum, loc. cit.

LXXII. [1] Agrifolia contuſa addito ſale, articulorum morbis proſunt: baccæ purgationi ſeminarum, cœliacis, dyſentericis, ac cholericis. In vino potæ alvum ſiſtunt. Radix decocta & illita extrahit infixa corpori. Utiliſſima eſt & luxatis, tumoribuſque. [2] Aquifolia arbor in domo aut villa ſata, veneficia arcet. Flore ejus aquam glaciari Pythagoras tradit: item baculum ex ea factum, in quodvis animal emiſſum, etiamſi citra ceciderit defectu mittentis, ipſum per ſeſe recubitu propius adlabi: tam præcipuam naturam ineſſe arbori. [3] Taxi arboris fumus mures necat.

LXXIII. [1] Nec rubos ad maleficia tantum genuit Natura: ideoque [a] & mora his, hoc eſt, vel hominibus cibos dedit. [2] Vim habent ſiccandi, adſtringendique: gingivis, tonſillis, genitalibus accommodatiſſimi. [3] Adverſantur ſerpentium ſceleratiſſimis, hæmorrhoïdi & preſteri, flos, aut [4] mora. Scorpionum vulnera ſine collectionum periculo inungunt, urinam cient. [5] Caules eorum tunduntur teneri, exprimitur ſuccus, mox Sole cogitur in craſſitudinem mellis, ſingulari remedio contra mala oris, oculorumque, ſanguinem exſcreantes, anginas, vulvas, ſedes, cœliacos, potus aut illitus. [6] Oris quidem vitiis etiam folia commanducata proſunt, & hulceribus manantibus, aut quibuſcumque in capite illinuntur. [7] Cardiacis vel ſic per ſe imponuntur a mamma ſiniſtra: item ſtomachi doloribus, oculiſque procidentibus. [9] Inſtillatur ſuccus eorum & auribus. [10] Sanat condylomata cum roſaceo cerato. [11] Cauliculorum ex vino decoctum uvæ præſentaneum remedium eſt. [12] Iidem per ſe in cibo ſumpti cymæ modo, aut decocti in vino auſtero, labantes dentes firmant. [13] Alvum ſiſtunt, [14] & profluvia ſanguinis: dyſentericis proſunt. [15] Siccantur in umbra, ut cinis crematorum uvam reprimat. Folia quoque areſacta & contuſa, jumentorum hulceribus utilia traduntur. Mora, quæ in his naſcuntur, vel efficaciorem [16] ſtomaticen præbuerint, quam ſativa morus. Eadem compoſitione, vel cum hyopciſthide tantum & melle bibuntur in cholera, [17] & a cardiacis, & contra araneos. Inter medicamenta, [18] quæ ſtyptica vocant, nihil efficacius ruri mora ferentis radice decocta in vino ad tertias partes, ut colluantur eo oris hulcera, & ſedis foveantur: tantaque vis eſt, ut ſpongiæ ipſæ lapideſcant.

LXXIV. [1] Alterum genus rubi eſt, in quo roſa naſcitur. [2] Gignit pilulam caſtaneæ

INTERPRETATIO.

a *Et mora.*] Et mora rubis, hoc eſt, *non aſinis tantum, qui rubos ac ſentes rodunt*, ſed hominibus quoque cibos dedit.

NOTÆ.

Sect. LXXII. 1. *Agrifolia.*] Agrifolium frutex eſt, cui & parvæ ilicis aquifoliæ nomen, ut diximus lib. 16. ſect. 12. Vide Notas & Emend. num. XXV.

2. *Aquifolia arbor.*] Eademque ilex, de qua lib. 16. ſect. 8. Hoc etiam de rhamno prodidit Dioſc. lib. 1. cap. 119. *Λέγεται δὲ κλῶνας αὐτῆς θύραις ἢ θυρίσι προστιθεμένας ἀπωθεῖν τὰς τῶν φαρμάκων κακουργίας. Feruntur & hujus rami, januis feneſtriſve appoſiti, veneficorum maleficia depellere.* Sic & Laertius in vita Bionis & Nicander in Theriac. De aquifolia puto locutum eſſe Theophr. lib 7. hiſt. cap. 19. *Λέγουσι γὰρ ἄκανθάν τινα εἶναι, ἣ πήγνυσι τὸ ὕδωρ ἐμβαλλομένη. Spinam enim quamdam enarrant, quæ aquam injectam congelat.*

3. *Taxi arboris.*] Venenoſam arborem leviter ſane perſtringit: nos corollarii vice & ad viperæ morſum prodeſſe taxum adjicimus: vademque præbemus Tranquillum in Claudio, cap. 16.

Sect. LXXIII. 1. *Nec rubos.*] *Βάτους, les ronces.*

2. *Vim habent ſiccandi.*] Etiam & nervos præciſos, ac vulnera colligendi, glutinandique, teſte Theod. Priſciano, lib. 1. cap. 19. *Rubus oliva & trita, hoc facit.*

3. *Adverſantur.*] Hanc vim foliis Dioſcorides adſcribit, lib. 4. cap 37. & Apuleius cap 87. tit. 9. Nicander, in Ther. pag 60 adverſus ſerpentes commendat *ἄνθεα φοινὰ βάτοιο, florida ſerta ruborum.*

4. *Mora.*] *Τὰ βάτια, des mûres.*

5 *Caules eorum.*] Hoc totidem verbis Marcellus Empir. cap 15. pag. 106 & cap. 16 pag. 120. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 45. & 64. Dioſc. item loc cit.

6. *Oris quidem.*] Plinius Valer. lib. 1. cap 29. & Dioſcor. lib. 4. cap. 37. *Κραταιοῖ δὲ καὶ οὖλα, καὶ ἄφθας ἰᾶται διαμασώμενα τὰ φύλλα. Firmant gingivas, oriſque hulcera ſanant commanducata folia.* Q. Serenus, cap. 15. pag 134.

Manditur apta rubus gingivis, & bona labris.

Et cap. 37. *Omnibus obſcenis medendis:*

Obſcenos ſi forte locos atra vulnera carpent,
Horrendum manſa curamur fronde ruborum.

7. *Cardiacis vel ſic.*] Hoc eſt, trita vel commanducata. Apuleius, cap. 87. de eruſco, ſive rubo, tit. 4. *Ad cardiacos: Eruſci folia per ſe trita imponuntur mamillæ ſiniſtræ: & ſic dolori reſiſtunt.* Plinius Valer. lib 3. cap 21. *Cardiacis ſanandis Mammæ ſiniſtræ .... folia rubi in quo mora naſcuntur trita per ſe imponuntur.*

8. *Item ſtomachi &c.*] Dioſcor lib. 4. cap. 37. *Θεραπεύει δὲ ὀφθαλμοὺς προπίπτοντας .... καὶ ἐπὶ στομάχων &c.*

9 *Inſtillatur.*] Plinius Valer. lib. 1. cap 9. *Foliorum rubi, in quo mora naſcuntur, ſuccus tepidus inſtillatus, medetur auricularum fracturis.* Item Apuleius, cap. 87. tit. 1. *Ad aurium dolorem*

10. *Sanat.*] Apuleius, cap 87. tit. 9 & Dioſc loc. cit.

11. *Cauliculorum.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXVI.

12. *Iidem per ſe.*] Marcellus Empir. cap. 12. pag. 93. & 95.

13. *Alvum.*] Dioſc. lib. 4. cap. 47. Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 163. Plinius Valer lib. 2. cap. 27.

14. *Et profluvia.*] Fluorem muliebrem Dioſcorides intellexit, & Galenus, locis citatis & Apuleius, cap 87. tit. 3. Hæmorroidum ſanguinem Marcellus Empir. cap 31. pag. 222. Sanguinis rejectionem ex ore Plinius Valer. lib. 1. cap. 64. cujus lemma eſt, *ſanguinem rejicientium curatio. Ruborum*, inquit, *in quibus mora naſcuntur, caules ex vino auſtero decocti educuntur, idque vinum bibitur in potione.*

15. *Siccantur &c.*] Apuleius, cap. 87. de eruſco, ſive rubo tit. 6. *Ad uvam remedium: Eruſci herbæ folia areſcant in umbra: crematorum cinere in cochleario tacta reſiliet.* Marcellus item Empiricus cap. 14 pag 99.

16. *Stomaticen.*] Stomatica medicamenta ſunt, ut diximus lib. 23 ſect quæ ad uvas, tonſillas, faucium tumores, & oris vitia accommodantur.

17. *Et a cardiacis.*] Plinius Valer. lib. 3 cap. 21.

18. *Quæ ſtyptica.*] *Στυπτικά*, adſtrictoria: adſtringendi, ſpiſſandique vim habentia.

Sect. LXXIV. 1 *Alterum genus.*] Nunc ut opinor, herbariis incognitum. Rubum roſarium vocat Marcellus Empir. mox citandus Cynosbatos ipſe eſt de quo mox dicetur: quem ſimilitudinemque roſæ noſter ferre dixit, lib. 16. ſect. 72.

2. *Gignit pilulam.*] Spongiam vocat Marcellus Empir. cap. 26 pag. 181. *Spongia*, inquit, *ex rubo roſario agreſti ſumpta, & aqua frigida, donec madeſcat, macerata, ac deinde, trita, & ex aqua per triduum potui data, efficaciter calculoſos emendat.* Et cap. 27 pag 196. *Spongia, quæ in pruno ſilveſtri vel in ſpina aut in roſa ſilveſtri naſcitur &c.* Sed is roſam ſilveſtrem, ſeu Eglenterium, cum hoc genere rubi miſcuiſſe, de quo nunc ſermo eſt, nobis videtur. *Spongias* pariter, & *ſpongiolas* Columella lib. 11. cap. ult. radiculas aſparagorum vocat illi-

ſimilem, præcipuo remedio calculoſis. [3] Alia eſt cynorrhoda, quam próximo dicemus
u Cap. xiv. volumine. * [4] Cynoſbaton [5] alii cynoſpaſton, alii nevroſpaſton vocant: [6] folium habet veſtigio hominis ſimile. [7] Fert & uvam nigram, in cujus acino nervum habet, unde nevroſpaſtos dicitur. [8] Alia eſt a cappari, quam medici cynoſbaton appellaverunt. [9] Hujus thyrſus, ad remedia ſplenis & inflationes, conditus ex aceto manditur. Nervus ejus cum maſtiche Chia commanducatus os purgat.

Ruborum roſa alopecias cum axungia emendat. Mora capillum tingunt cum omphacino oleo. Flos mori per meſſes colligitur. Candidus pleuriticis præcipuus ex vino potus, item cœliacis. Radix ad ternas decocta, alvum ſiſtit, & ſanguinem: item dentes collutos decocto. Eodem ſucco foventur ſedis atque genitalium hulcera. [10] Cinis e radice deprimit uvam.

LXXV. [1] Idæus rubus appellatus eſt, [2] quoniam in Ida non alius naſcitur. Eſt autem tenerior ac minor, [3] rarioribus calamis innocentioribuſque, ſub arborum umbra naſcens. [4] Hujus flos cum melle epiphoris illinitur, & ignibus ſacris: [5] ſtomachicisque ex aqua bibendus datur. Cetera eadem præſtat, quæ ſupra dicta.

LXXVI. Inter genera ruborum rhamnos appellatur a Græcis, candidior & fruticoſior. Is floret, ramos ſpargens [1] rectis aculeis: non, ut ceteri, aduncis: foliis majoribus. Alterum genus eſt ſilveſtre, nigrius, & quadamtenus rubens. Fert veluti folliculos. Hujus radice decocta in aqua fit medicamentum, quod vocatur [2] Lycium. Semen ſecundas trahit. Alter ille candidior adſtringit magis, refrigerat, collectionibus & vulneribus accommodatior. [3] Folia utriuſque & cruda & decocta illinuntur cum oleo.

LXXVII. Lycium præſtantius e ſpina fieri tradunt, quam & [1] pyxacanthon Chironiam vocant, quales in Indicis arboribus diximus, [2] quoniam longe præſtantiſſimum exiſtimatur Indicum. [4] Coquuntur in aqua tuſi rami, radiceſque, ſummæ amaritudinis, æreo vaſe per triduum, iterumque exempto ligno, donec mellis craſſitudo fiat. [5] Adulteratur amaris ſuccis, etiam amurca, ac felle bubulo. [6] Spuma ejus ac flos quidam oculorum medicamentis additur. [7] Reliquo ſucco faciem purgat, & pſoras ſanat, eroſos angulos oculorum, vetereſque fluxiones, aures purulentas, tonſillas, gingivas, tuſſim, ſanguinis exſcreationes, fabæ magnitudine devoratum: [8] aut ſi ex vulneribus fluat, illitum: rhagadas, genitalium hulcera, attritus, hulcera recentia, & ſerpentia, ac putreſcentia. In naribus clavos, ſuppurationes. [9] Bibitur & a mulieribus in lacte contra profluvia. [10] Indici diffe-

NOTÆ.

gatas, implexaſque mutuo, atque connexas.

3. *Alia eſt cynorrhoda.*] Quæ Eglenterii cognomine apud nos venit, *Eglantier.* De ea, libro ſequente, ſect. 6.

4. *Cynoſbaton.*] Latine *ſentem canis* recte appellaveris.

5. *Alii cynoſpaton.*] Reg. 1. & 2. ac Colb. κυνόσπαστον

6. *Folium habet veſtigio hominis.*] Theophr. lib. 3. hiſt. cap. 18. Τὸ δὲ φύλλον ἀχνῶδες. Plinius legit, ἰχνῶδες, ut videtur, ſincerius.

7. *Fert & uvam.*] Hoc nemo præter Plinium, quod ſciam, confirmat.

8. *Alia eſt .... cynoſbaton.*] Dioſcor. in Nothis, pag. 448. Κάππαρις, οἱ δὲ κυνόσβατον, οἱ δὲ [illegible], &c.

9. *Hujus thyrſus.*] Cynosbati ſcilicet, qui diverſus a cappari.

10. *Cinis .... deprimit uvam.*] Tumentem uvam.

Sect. LXXV. 1. *Idæus rubus*] Vulgus apud nos Framboſiam nominat, *Framboiſier.* Iconem vide apud Dodon. pag. 738.

2. *Quoniam in Ida.*] Idæus appellatus eſt, inquit Dioſcor. lib. 4. cap. 38. quod in eo monte copioſius naſcitur. Nullum, præter id genus, naſci rubum ibi Plinius adjicit. Ita porro Reg 2. codex. Olim *non alias*, perperam legebatur.

3. *Rarioribus calamis.*] Aculeis. *Minoribus ſpinis, ac minus aduncis* dixit ipſe Plinius, lib. 16. ſect. 71. Dioſcor. loc. cit. ἀκάνθας μικράς.

4. *Hujus flos .... epiphoris.*] Oculorum videlicet inflammationibus. Plinius ipſe, lib 16 ſect 71. *Flos ejus contra ſuppurationes illinitur ex melle, & igni ſacro.* Dioſcor lib. 4 cap 38. Τὸ ἄνθος [illegible] ὀφθαλμίας [illegible], καὶ ἐρυσιπέλατα [illegible].

5. *Stomachicisque.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXVII.

Sect LXXVI. 1. *Inter genera ruborum.*] Latius accepta ſignificatione vocis ejus, *rubus* alias in ruborum genere cenſeri rhamnus non debet. Rhamni genera duo ſimiliter Theophraſtus agnoſcit, lib. 3. hiſt. cap. 17. nigrum & candidum: Nicandri quoque ſcholiaſtes: [illegible] λευκή, καὶ μέλαινα Rhamni varia genera delineantur a Cluſio, lib. 1. hiſtor rar. plant. pag. 109. & 110.

2. *Lycium.*] Græcis Λύκιον, cujus hodie in officinis uſus incognitus, ut Dodonæus queritur, pag 745. Nomen a Lycia, unde advehebatur optimum, vel ab ipſa ſpina, habet.

3. *Folia.*] Ea hulceribus quæ ſerpunt, eryſipelatibus illini, auctos eſt Dioſcor. lib. 1. cap. 119.

Sect LXXVII. 1. *Pyxacanthon.*] Quin & ipſi ſpinæ; medicamenti quod ex ea fit, nomen eſt inditum: Lycium nimirum Dioſc. lib. 1. cap. 132. Λύκιον, ὃ ἔνιοι πυξάκανθον [illegible], &c. Pyxacantham Latine buxeam ſpinam jure dixeris. Bellonius repertam a ſe in Palæſtina ſcribit.

2. *Quales.*] Tum in India, tum in Pelio monte natas. Vide lib. 12. ſect. 15.

3. *Quoniam longe.*] Scribonius Largus, Compoſ. 19. *Nulli collyriorum tantum tribuo, quantum Lycio Indico vero per ſe. Hoc enim inter irrita, ſi quis hoc collyrio inungatur protinus,* &c. Sic etiam Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag 204 poſt Dioſc. loc. cit.

4. *Coquuntur.*] Totidem verbis hæc Dioſc. lib. 1. cap. 132.

5. *Adulteratur &c*] Dioſcor. loc. cit. Δολοῦται δὲ [illegible] χολῇ. *Adulteratur amurca inter coquendum admixta, aut abſinthii ſucco, aut felle bubulo* Plinius ipſe, lib. 12. ſect. 15. *Ea ſpina* (Pyxacanthos, ſeu Lycium) *& in Pelio monte naſcitur, adulteratque medicamentum* nempe verum, ſeu Indicum. *Item aſphodeli radix, aut fel bubulum, aut abſinthium, vel rhus, vel amurca.*

6. *Spuma ejus*] Dioſc. lib. 1. cap 132. Καὶ τὸ μὲν [illegible] ἀφρῶδες ἐν τῇ ἑψήσει [illegible], &c. *Quod porro ſpumoſum innatat inter coquendum* (id florem vocant) *eximunt & ad oculorum medicamenta reponunt* [illegible] (ſic enim legit Oribaſius, non ut libri editi habent, [illegible],) [illegible].

7. *Reliquo ſucco.*] Hæc totidem fere verbis Dioſcor. loc. cit. Galenus item, lib 7 de facult. ſimp. med. pag 204

8. *Aut ſi ex vulneribus fluat*] Sanguis videlicet. Ita Reg. 3. recte: non ut ceteri, *ex hulceribus.*

9 *Bibitur ... contra profluvia.*] Contra fluxum muliebrem: [illegible] .... [illegible]. Dioſcor. loco citato.

10. *Indici differentia*] Indicum Lycium differt a vulgari, glebis extrinſecus nigris, &c. Sic etiam Dioſcor loco citato.

tentia, glebis extrinſecus nigris, intus rufis, cum fregeris, cito nigreſcentibus. [11] Adſtringit vehementer cum amaritudine. Ad eadem omnia utile eſt, ſed præcipue ad genitalia.

LXXVIII. [1] Sunt qui & ſarcocollam ſpinæ lacrymam putent, pollini thuris ſimilem, cum quadam acrimonia dulcem, gummoſam. Cum vino tuſa ſiſtit fluxiones: illinitur infantibus. Vetuſtate & hæc maxime nigreſcit: melior, quo candidior.

LXXIX. [1] Unum etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum, quod oporicen vocant. Fit ad dyſentericos ſtomachique vitia, in congio muſti albi, lento vapore decoctis cotoneis quinque cum ſuis ſeminibus, Punicis totidem, ſorborum ſextario, & pari menſura ejus quod rhun Syriacon vocant, croci ſemuncia. Coquitur uſque ad craſſitudinem mellis.

LXXX. His ſubtexemus ea, quæ Græci communicatione nominum in ambiguo fecere, anne arborum eſſent.

[1] Chamædrys herba eſt, quæ Latine trixago dicitur. [2] Aliqui eam chamæropem, alii Teucrion appellavere. [3] Folia habet magnitudine mentæ, colore & diviſura quercus. Alii ſerratam, & ab ea ſerram inventam eſſe dixere, [4] flore pæne purpureo. [5] Carpitur prægnans ſucco in petroſis, [6] adverſus ſerpentium venena potu illituque efficaciſſima: [7] item ſtomacho, tuſſi vetuſtæ, pituitæ in gula cohæreſcenti, ruptis, convulſis, [8] lateris doloribus. [9] Lienem conſumit, urinam & menſes ciet. [10] Ob id incipientibus hydropicis efficax, manualibus ſcopis ejus in tribus heminis aquæ decoctæ uſque ad tertias. Faciunt & paſtillos, terentes eam ex aqua, [11] ad ſupra dicta. Sanat & vomicas, [12] & vetera hulcera, vel ſordida cum melle. [13] Fit & vinum ex ea pectoris vitiis. [14] Foliorum ſuccus cum oleo caliginem oculorum diſcutit. [15] Ad ſplenem ex aceto ſumitur. [16] Excalfacit perunctione. CAP. XV.

LXXXI. [1] Chamædaphne unico ramulo eſt, cubitali fere: folia tenuiora lauri folio. [2] Semen rubens adnixum foliis illinitur capitis doloribus recens. [3] Ardores refrigerat: ad tormina cum vino bibitur. [4] Menſes ſuccus ejus, & urinam ciet potu, partuſque difficiles in lana appoſitus.

LXXXII. [1] Chamelæa ſimilitudinem foliorum oleæ habet. [2] Sunt autem amara, odorata, in petroſis, palmum altitudine non excedente. [3] Alvum purgat: detrahit pituitam bilemque: [4] foliis in duabus abſinthii partibus decoctis, ſuccoque eo cum melle poto.

NOTÆ.

11. *Adſtringit.*] Idcirco dyſentericis *lac* prodeſſe, *in quo Lycium Indicum ſolvitur*, ſcribit Theod. Priſcianus, lib. 2 parte 2. cap. 18.

Sect. LXXVIII. 1. *Sunt . . . ſarcocollam,*] Dioſcor. lib. 3. cap. 99. Ἡ δὲ σαρκοκόλλα ἐστὶ δάκρυον δένδρου γεννωμένου ἐν Περσίδι, ἐοικὸς λιβανωτῷ λεπτῷ, ὑπόπυῤῥον, ἐπίπικρον τῇ γεύσει. *Sarcocolla lacryma eſt arboris in Perſide naſcentis, thuris tenui ſimilis, ſubfulva, guſtu amarinſcula.* Nunc incognita officinis. Habet his affinia, ac prope gemina Galenus, lib. 8 de facult. ſimp med. pag. 226. Vide quæ dicta ſunt de ſarcocolla arbore, lib. 13. ſect. 20. & de gummi quæ ex ea fit.

Sect. LXXIX. 1. *Unum . . . oporicen vocant.*] Ὀπωρική, ſive ἐπιθεμα δι' ὀπωρῶν, confectio ex fructibus, qualem commendat Galenus, lib 3. κατὰ τόπους, cap. 3. pag. 568 ad ſtomachi ſubverſionem, ad cœliacos, ac dyſentericos.

Sect. LXXX 1. *Chamædrys.*] Dioſc lib 3 cap. 112. Χαμαίδρυς, οἱ δὲ χαμαίδρωψ . . . διὰ γὰρ τὸ ἐοικέναι τοῖς ἐμφέρεσθαι τῷ Τεύκριῳ, ἔνιοι τοῦτο Τεύκριον ἐκάλεσαν. Et in Nothis, pag. 457. Ῥωμαῖοι, τριξάγω μῖνορ Chamædrya porro, quaſi coactæ brevitatis quercus appellatur. Unde & in Gallia ſervat appellationem, *Cheſnette, ou Germandrée.* Italis, *Querciola, & Calamandrina*, teſte Anguillara, part. 12. pag 220. Chamædrys eſt vulgaris Cluſii. lib. 3. hiſtor. rar. plant pag. 351. viſa a nobis in horto Regio.

2. *Aliqui eam Chamæropem.*] Sic MSS. Reg. Colb. &c. tum hoc loco, tum in Indice. Tamen Dioſc. χαμαίδρωψ. Et Marcellus Empir cap 28 pag. 136 *Chamædropis*, inquit, *quæ herba ſimillima quercus folia habet*, &c. At Apuleius, cap 24. *Chamærops: Itali trixaginem appellavere.*

3. *Folia habet.*] Dioſc. loc. cit. poſt Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 10.

4. *Flore pæne*] Dioſc. loc. cit. Ἄνθος ὑποπόρφυρον.

5. *Carpitur.*] MSS. omnes. *capitur* Dioſc. loc. cit. Συλλέγεται δὲ αὐτὴ δεῖ ἐγκάρπους οὔσας. Et paulo ante Φύεται ἐν τραχέσι καὶ πετρώδεσι τόποις.

6. *Adverſus ſerpentium &c.*] Dioſc. loc. cit. & Apuleius, cap. 24 tit. 3.

7. *Item ſtomacho. &c*] Dioſcor totidem fere verbis, loc. cit. Βοηθεῖ ἀναγομένοις, βηχὶ, πταΐσι ἐσκιῤῥωμένον, ῥήγμασι, &c. & Marcellus Empiricus. cap. 17 pag 126 de vulſis, ſive ruptis, & rheumaticis cum Theopr. loc. cit.

8. *Lateris doloribus.*] Celſus, lib 4. cap. 6. de laterum doloribus. *Multa*, inquit, *a medicis præcipiuntur: ut tamen ſine his ruſticos noſtros epota ex aqua herba trixago ſatis adjuvet.*

9. *Lienem &c.*] Dioſcor. loc. cit. Ἄγει καὶ ἔμμηνα καὶ οὖρα, σπλῆνα τήκει σὺν ὄξει ποθεῖσα. Vide & Galenum, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 240.

10. *Ob id.*] Et hæc pariter Dioſc. loc. cit. & Apuleius, cap. 25. tit. 3.

11. *Ad ſupra dicta*]. Ad effectus ſupra dictos. Vide Notas & Emend. num. XXVII.

12. *Et vetera hulcera.*] Dioſc. loc. cit. Ἀνακαθαίρει ἕλκη παλαιὰ σὺν μέλιτι. Sic Theophr. pariter lib. 9 hiſt. cap. 10.

13. *Fit & vinum.*] De quo dictum eſt, lib 14. ſect. 19.

14. *Foliorum.*] Dioſc. loc. cit. poſt Theophraſtum, lib 9. hiſt. cap 10.

15. *Ad ſplenem.*] Dioſcor. loc. cit. Σπλῆνα τήκει σὺν ὄξει ποθεῖσα.

16. *Excalfacit.*] Dioſc Καὶ ἀλειφομένη δὲ ἐστι θερμαντική.

Sect. LXXXI. 1. *Chamædaphne.*] Totidem fere verbis deſcribitur a Dioſc. lib. 4. cap. 149. Χαμαιδάφνη, οἱ δὲ καὶ δάφνην Ἀλεξάνδρειαν ἐκάλεσαν, &c. Herbarii noſtri hanc lauream vocant.

2. *Semen . . . . . adnixum foliis.*] Ita MSS. Reg. Colb. &c. non, ut editi, *admixtum*. Quin & ſincerius forte *adnexum*. Dioſc. loc. τοῖς φύλλοις ἐμπεφυκός.

3. *Ardores.*] Dioſcor. loc. cit. Κεφαλαλγίαις, καὶ πυρώσεσι στομάχου ἀρήγει. *Capitis doloribus, inflammationibuſque ſtomachi ſuccurrit.*

4. *Menſes . . . appoſitus.*] Dioſc. loc. cit. Ἐν πεσσῷ προστιθεῖσα, *in peſſo ſubditum.*

Sect. LXXXII. 1. *Chamelæa.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 4. cap 172. Χαμελαία, &c. Et Marcellus Empir cap. 30. pag 211. Mezereum id Arabes appellant: Hiſpani, *Olivilla* Herbarii, *Chamelæa Tricoccos*: Narbonenſes, *Garoupe*: Galli ceteri politiores, *Bois de la Dive.* A Cluſio pingitur. lib. 1, hiſt. rar. plant. pag. 87. & a Dalec. lib. 16. hiſt plant. pag. 1664 Vidimus in horto Regio.

2. *Sunt autem &c.*] Dioſcor. loco citato.

3. *Alvum &c.*] Dioſcor. loc. cit. & Marcellus Empir. cap. 30. pag 211. Idem pag. 212. hanc *teſtinæ olivæ* appellari ait, & habere alias dotes ac vires, quas eo loci enumerat. Prævit ambobus Scribonius Largus, Compoſ. 136. *Purgat ergo bella Chamelæa, quæ herba olivæ folia ſimilia habet, quorum quinque vel ſex dare oportet, trita ex aqua mulſa cyathis . . . . . Detrahit enim aquam largiter.*

4. *Foliis.*] Dioſcor. loc. cit. & Galenus, lib 8. de facult. ſimp. medic. pag. 140.

Foliis impoſitis & hulcera purgantur. Aïunt, ſi quis ante Solis ortum eam capiat, dicatque ad albugines oculorum ſe capere, adalligata diſcuti id vitium: quoquo modo vero collectam jumentorum pecorumque oculis ſalutarem eſſe.

LXXXIII. [1] Chamæſyce lentis folia habet, nihil ſe attollentia, in aridis petroſiſque naſcens. [2] Claritati oculorum, & contra ſuffuſiones utiliſſima, & cicatrices, caligines, nubeculas in vino cocta, inuncta. [3] Vulvæ dolores ſedat appoſita in linteolo. [4] Tollit & verrucas omnium generum illita. Prodeſt & orthopnoïcis.

LXXXIV. [1] Chamæciſſos ſpicata eſt tritici modo, ramulis quinis fere, folioſa: cum floret, exiſtimari poteſt alba viola, radice tenui: [2] cujus bibunt iſchiadici folia tribus obolis, in vini cyathis duobus VII. diebus, admodum amara potione.

LXXXV. [1] Chamæleucen apud nos farfarum, ſive farfugium vocant. [2] Naſcitur ſecus fluvios, ſolio populi, ſed ampliore. Radix ejus imponitur carbonibus cupreſſi, atque is nidor [3] per infurnibulum imbibitur in vetere tuſſi.

LXXXVI. [1] Chamæpeuce larici foliis ſimilis, lumborum & ſpinæ doloribus propria eſt.

[2] Chamæcypariſſos herba ex vino pota contra venena ſerpentium omnium ſcorpionumque pollet.

[3] Ampeloprafon in vinetis naſcitur, ſoliis porri, ructu gravis. [4] Contra ſerpentium ictus efficax. [5] Urinam & menſes ciet: eruptiones ſanguinis per genitale inhibet potum impoſitumque. Datur & a partu mulieribus, & contra canis morſum.

[6] Ea quoque quæ ſtachys vocatur, porri ſimilitudinem habet, longioribus foliis pluribuſque, & odoris jucundi, coloriſque in luteum inclinati. Pellit menſtrua.

LXXXVII. [1] Clinopodion, alii cleonicion, alii zopyron alii ocymoïdes appellant, [2] ſerpyllo ſimilem, [3] ſurculoſam, [4] palmi altitudine: [5] naſcitur in petroſis, [6] orbiculato foliorum ambitu, ſpeciem lecti pedum præbens. [7] Bibitur ad convulſa, rupta, ſtrangurias, ſerpentium ictus. [8] Item decoctæ ſuccus.

LXXXVIII. Nunc ſubtexemus herbas mirabiles quidem, ſed minus claras, nobilibus in ſequentia volumina dilatis. [1] Centunculum vocant noſtri, foliis ad ſimilitudinem capitis penularum, jacentem in arvis: Græci clematidem: egregii effectus ad ſiſtendam alvum in vino auſtero. Item ſanguinem ſiſtit tritus cum oxymelitis aut aquæ calidæ cyathis quinque, denarii unius pondere: ſic & ad ſecundas mulierum efficax.

NOTÆ.

Sect. LXXXIII. 1. *Chamæſyce.*] Dioſcor lib. 4. cap. 170. Χαμαισύκη .... φύλλα φακοειδῆ ... περὶ τῇ γῇ ... φύεται ἐν πετρώδεσι ἢ αὐχμηροῖς τόποις. Retinet nomen in officinis. Viſa a nobis in horto Regio, qualis a Dodonæo pingitur, pag 373.

2. *Claritati &c.*] Hæc totidem verbis Dioſc. loc. cit & Galenus, lib. 8 de fac ſimp. med. pag 141.

3. *Vulvæ*] Dioſcor loco cit ... *Ramis ex vino tritis, & in peſſo appoſitis, vulvæ dolores ſedavit.*

4. *Tollit &c.*] Dioſcor. & Galenus locis citatis.

Sect. LXXXIV 1. *Chamæciſſos.*] De qua jam ante diximus, lib. 16. ſect 62. vide Ruellium, lib. 3. pag. 634. qui nobiſcum & cum Plinio facit.

2 *Cujus bibunt*] Folia, non radicem iſchiadicis bibi utiliter ait Dioſc. lib. 4 cap. 116. Florem Galenus, loc. cit. pag. 240.

Sect LXXXV. 1. *Chamæleuce*] Χαμαιλεύκην Galeno, loc. cit. pag. 241. In Indice hujus loci: *De chamæleuce, ſive farfaro, ſive farfugio.* Dioſcor. in Nothis, pag. 458. Βήχιον .... οἱ δὲ χαμαιλεύκην ..... Ῥωμαῖοι τουσσιλάγω, οἱ δὲ φαρφάριαμ. Libri quidam *farſano*, male. Meminit hujus Plautus in Pænulo, act. 2. ſc 1 verſ. 32.

Ea præſternebam folia farfari.

Apuleius: *Folia ſunt farfari, & uvæ meræ.* Fortaſſe a Farfaro amne, de quo Ovidius, lib. 14. Metam. verſ. 330.

Et opaca Farfarus umbra.

Græci Βήχιον, Latini Bechion & Tuſſilaginem nominant. In officinis, *Farfara, Ungula caballina, Populago*: Galli, *Pas d'Aſne, ou Tuſſilage*. Pingitur a Dodonæo, pag. 486. De ea plura dicentur, lib. 26. ſect. 16

2. *Naſcitur ſecus fluvios.*] Manutius in editione Pliniana maluit *ſecundum*, quam *ſecus* legi: tametſi conſtans librorum omnium ante eum conſenſio foret in eam vocem *ſecus*. Et ſane Catonem meminimus, lib. de re ruſt cap 21. *ſecus laminas* dixiſſe: Quintilianum, lib. 8. cap. 2. *ſecus* etiam.

3. *Per infurnibulum*] Ita Reg 1 At Reg. 2. & Chiffl. *Infundibulum.* Inſtrumentum intelligit, quo in vaſa liquores infundimus: *Un entonnoir.* Refert hoc quoque Dioſcor. lib. 3 cap 126. Plinius lib. 16. ſect. 16. pro infundibulo adſciſcit arundinem.

Sect. LXXXVI. 1. *Chamæpeuce.*] Dioſc. lib. 4. cap. 126. Χαμαιπεύκην ποιεῖ πρὸς ὀσφύος ἀλγήματα, ἐν ὕδατι λεία ποθεῖσαν A chamæpity, de qua diximus ſect. 20. ita herba hæc diſtare videtur, ut larix a picea. Fruticem eſſe ait Anguillara, inventumque a ſe in inſula *di Veghia*, iiſdem plane notis, quibus a Plinio delineatur, par. 11. pag. 101.

2. *Chamæcypariſſos*] Nondum in certi nominis apud herbarios noſtrates poſſeſſionem venit. Dodonæum vide, pag. 268.

3. *Ampeloprafon.*] Ἀμπελόπρασον a vitibus & natali loco nomen accepit, quaſi Porrum vitium, aut vitigineum. Pingitur a Dodonæo, pag. 678 Ἄγριον πράσον vocat Galenus, lib. 6. de fac. ſimp med. pag. 154.

4. *Contra ſerpentium.*] Dioſc. lib 2. cap 180. Θηριοδήκτοις δὲ ἐν βρώματι ληφθὲν ἁρμόζει. *Contra beſtiarum morſus in cibo convenit*

5. *Urinam &c.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Ea quoque .... porri*] Alia Plinii ſtachys eſt, alia Dioſcoridis. Illa porri, iſta marrubii foliorum ſimilitudinem refert. Quæ Dioſcoridi ſtachys eſt, ea Plinio ſcorditis appellatur, uti dicemus lib. 25. ſect. 26. Pliniana ſtachys officinis incognita.

Sect. LXXXVII. 1. *Clinopodion.*] Dioſcor. in Nothis, pag. 456. Κλινοπόδιον, οἱ δὲ κλεονίκιον, οἱ δὲ ὠκιμοειδές, οἱ δὲ ζώπυρον καλοῦσι. Pingitur a Matthiolo, pag. 814.

2. *Serpyllo ſimilem.*] Foliis ſerpyllo ſimilibus. Dioſc. lib. 3. cap. 19.

3. *Surculoſam.*] Lignoſam, Φρυγανῶδες. Dioſcor.

4. *Palmi altitudine.*] Palmi majoris, qui duodecim digitorum. Dioſcor. σπιθαμιαῖον.

5. *Naſcitur.*] Dioſc. loc. cit.

6 *Orbiculato foliorum*] Ita M S S. omnes, non *florum*: etſi nihil intereſt: nam in ſingulis fere geniculis adnexi foliis flores adhæreſcunt. Dioſc loc. cit. Καὶ τὰ ἄνθη ὅμοια ποδὶ κλίνης ... *Et floribus* (orbiculato ſuo ambitu) *lecti pedum ſpeciem præbentibus, ex intervallo marrubii modo diſpoſitis.*

7. *Bibitur.*] Dioſcor. loc. cit totidem verbis.

8. *Item decocta.*] Herbæ nimirum Dioſcor. loc. cit. Πίνεται δὲ ἡ πόα καὶ τὸ ἀφέψημα αὐτῆς, πρὸς ... &c.

Sect. LXXXVIII. 1. *Centunculum.*] Gnaphalium videtur eſſe, de quo rurſum lib 27. ſect 61. cum & vires tã plane ſimiles ibi adſcribantur: & in Nothis Dioſcor. pag.

LXXXIX. Sed Græci clematidas & alias habent: [1] Unam, quam aliqui echiten vocant, alii laginem, nonnulli tenuem ſcammoniam: Ramos habet bipedales, folioſos, non diſſimiles ſcammoniæ, niſi quod nigriora minoraque ſunt folia. Invenitur in vineis arviſque. Eſtur, ut olus, cum oleo ac ſale: alvum ciet. Eadem a dyſentericis cum lini ſemine ex vino auſtero ſorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum polenta, ſuppoſito udo linteolo. Strumas impoſita ad ſuppurationem perducunt, deinde axungia adjecta percurant. Item hæmorrhoïdas cum oleo viridi, phthiſicos juvant cum melle. Lactis quoque ubertatem faciunt in cibis ſumpta. Et infantibus illita capillum alunt. Ex aceto edentium Venerem ſtimulant.

XC. [1] Eſt & alia clematis, Ægyptia cognomine, quæ ab aliis daphnoïdes, ab aliis polygonoïdes vocatur: [2] folio lauri, [3] longa tenuiſque: [4] adverſus ſerpentes, ac privatim aſpidas, ex aceto pota efficax.

XCI. Ægyptus hanc maxime gignit: [a] quæ & [1] aron, de qua inter bulbos diximus, magnæ cum dracontio litis. Quidam enim eamdem eſſe dixerunt. [2] Glaucias ſatu diſcrevit, dracontium ſilveſtrem arum pronunciando. [3] Aliqui radicem aron appellarunt, caulem vero dracontium, in totum alium, ſi modo hic eſt, qui apud nos dracunculus vocatur. [4] Namque aros radicem nigram in latitudinem rotundam habet, multoque majorem, & qua manus impleatur. Dracunculus ſubrutilam, & draconis convoluti modo: [5] unde & ei nomen. [a] Cap. xvi.

XCII. [1] Quin & ipſi Græci immenſam poſuere differentiam, ſemen dracunculi fervens mordaxque tradendo: tantumque ei virus, ut olfactum gravidis abortum inferat. [2] Aron miris laudibus extulere: primum in cibis feminam præferentes, quoniam mas durior eſſet, & in coquendo lentior. [3] Pectoris vitia purgare: & aridum in potione inſperſum, aut ecligmate, [4] urinam & menſes ciere. Sic & in oxymelite potum ſtomacho: intraneiſque exhulceratis ex lacte ovillo bibendum: ad tuſſim, in cinere coctum ex oleo dedere. Alii coxere in lacte, ut decoctum biberetur. Epiphoris elixum impoſuere: item ſugillatis, tonſillis. Ex oleo hæmorrhoïdum vitio infudere, lentigines ex melle illinentes. Laudavit Cleophantus & pro antidoto contra venena: pleuriticis, peripneumonicis, quo tuſſientibus modo: ſemen intritum cum oleo aut roſaceo infundens aurium dolori. [5] Dieuches tuſſientibus, aut ſuſpirioſis, & orthopnoïcis, [6] & pura exſcreantibus, farina permixtum in pane cocto dedit. Diodotus phthiſicis e melle ecligmate, & pulmonis vitiis: oſſibus etiam fractis impoſuit. [7] Partus omnium animalium extrahit, naturæ circumlitum. [8] Succus radicis cum melle Attico, oculorum caligines, ac ſtomachi vitia diſcutit, tuſſim decocti jus cum melle. [9] Hulcera omnium generum, ſive phagedænæ ſint, ſive carcinomata, ſive ſerpant, [10] ſive polypi in naribus, ſuccus mire ſanat. Folia ambuſtis proſunt ex vino & oleo cocta. Alvum inaniunt ex ſale & aceto ſumpta. Et luxatis cocta cum melle proſunt: [11] item

Notæ.

419. Γναφάλιον, Γναφάλιον ἀείζωον, opinor, pro ἀειζώου..., jampridem appellarint. Pingitur a Dodonæo, pag. 65.

Sect. LXXXIX. 1. *Unam, quam.*] Hæc clematis altera Dodonæi, pag. 40e. In Nothis Dioſcor. pag. 461. Ἐπί... κλημαυς, &c.

Sect. XC. 1. *Eſt & alia.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 7. Κληματὶς, οἱ δὲ δαφνοειδὲς, οἱ δὲ μυρσινοειδὲς, οἱ δὲ πολυγονοειδὲς καλοῦσι. Sic etiam Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. peg. 19e. Daphnoides, a lauri ſimilitudine, ut & myrſinoides, appellata. A crebris geniculis, polygonoides. Eſt Dodonæi clematis daphnoides, pag. 401. viſa a nobis in horto Regio. Vide, ſi lubet, in Adagiis, Chiliad. 1. Cent. 1. Adag. 1e. *Clematis Ægyptia.*

2. *Folio lauri.*] Dioſc. loc. cit. Πέταλον δὲ μυρσίνης, δάφνης ἐμφερὲς τῷ τε σχήματι, καὶ τῷ χρώματι, μακρότερον δὲ πολλῷ.

3. *Longa.*] Dioſcor. Κλήματα δὲ ἔχει μακρά. *Sarmentoſas ſpargit viticulas, eaſque longas.*

4. *Adverſus ſerpentes, &c.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XCI. 1. *Aron, de qua .... diximus*] Libro 19. ſect. 30. Sed cave aron vulgarem intelligas, aliamve quam Ægyptiacam.

2. *Glaucias ſatu.*] Solo ſatu diſcrevit aron a dracontio: dracontium, aron ſilveſtrem pronunciando. Ita, credo, etiam Galenus, qui lib. 6. de facult. ſimp. med. pag. 169. dracontium ait aro eſſe perſimile, & foliis, & radice: amarius tamen aliquanto. Dioſcoridem is ſecutus eſt, lib. 2. cap. 197. Serapion quoque dracontii genera bina ſtatuit: alterum, quod dracontion ſimpliciter: alterum, quod aron appellaretur.

3. *Aliqui radicem.*] Sic Erotianus, in Onomaſt. vocum Hippocr. tom. 2. operum Galeni, pag. 117. Δρακόντιον βοτάνης εἶδος· οὕτω δὲ καλεῖται καὶ ὁ τοῦ ἄρου καυλὸς, παρὰ τὴν πρὸς τὸ ζῶον ὁμοιότητα. *Dracontium, herba genus: ſic & ari caulis vocatur, ex ſimilitudine quam cum animali habet.*

4. *Namque aros.*] Ægyptiaca, ut diximus. Nam vulgari radix alba eſt, & dracunculi radici proxima, ut ait Dioſc. lib. 2. cap. 197.

5. *Unde & ei nomen.*] Sic appellari aiunt hodierni herbarii, quod caulem habet anguinum more maculoſum, & verſicolorem, cum lævore. Idcirco & draconteam, & colubrinam quoque Romani dixere, teſte Apuleio, cap. 14. Recentiorum plerique majorem ſerpentariam vocant, *Grande ſerpentaire.* Pingitur a Matthiolo, in lib. 2. Dioſcor. pag. 590.

Sect. XCII. 1. *Quin & ipſi Græci.*] In his Dioſc. lib. 2. cap. 196. dracunculi ſemen ait eſſe ſapore mordax, ἐπιδάκνοντα τὴν γεῦσιν καρπὸν: olfactuque ipſo recens conceptos fetus enecare: Καὶ τὴν ὀσμὴν δέ φασι ... τὰ ἄρτι συνειλημμένα ἔμβρυα φθαρτικὴν εἶναι.

2. *Aron.*] Sive Ægyptiacam hoc loco intelligas, ſive Græcam, nihil intereſt: affines enim utrique cognatæque vires, & invicem, & cum dracontio. Quæ autem apud nos Aros appellatur, non eſt ullo modo edulis.

3. *Pectoris vitia.*] Hoc de dracontio, Dioſc. loco cit. de aro quoque vulgari, cap. 197.

4. *Urinam.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Dieuches.*] Ex Dioſc. locis citatis.

6. *Et pura exſcreantibus.*] Sive purulenta. Ita MSS. a pus, puris.

7. *Partus omnium.*] Affine eſt, quod Dioſc. prodidit, locis cit. e dracontio, arove, collyria fingi ad extrahendos partus.

8. *Succus radicis.*] Dioſc. locis cit. & Galenus, libro 6. de fac. ſimp. med. pag. 169.

9. *Hulcera, &c.*] Hæc pariter Dioſc. & Galenus, loc. cit.

10. *Sive polypi.*] De dracontio, Marcellus Empir. cap. 10. pag. 86. *Polypum*, inquit, *emendat herba, quæ Græce dracontium appellatur, vel ſi ſuccus ejus naribus infundatur: vel ſi papyrus inde infecta, & ſpecillo involuta, naribus inferatur, & poſtera die educatur.*

11. *Item articulis podagricis.*] Radicem ari cum fimo bu-

articulis podagricis cum ſale, recentia vel ſicca. [12] Hippocrates utralibet ad collectiones cum melle impoſuit. Ad menſes trahendos ſeminis vel radicis drachmæ duæ in vini cyathis duobus ſufficiunt. Eadem potio, ſi a partu non purgantur, & ſecundas trahit. [13] Hippocrates & radicem ipſam appoſuit. Dicunt & in peſtilentia ſalutarem eſſe in cibis. Ebrietatem diſcutit. Serpentes nidore, cum crematur, privatimque aſpidas fugat, aut inebriat, ita ut torpentes inveniantur. [14] Perunctos quoque aro e laureo oleo fugiunt. Ideo & contra ictus dari potu in vino nigro putant utile. [15] In foliis ari caſeus optime ſervari traditur.

XCIII. [1] Dracunculus, quem dixi, hordeo matureſcente effoditur, Luna creſcente. Omnino habentem ſerpentes fugiunt. Ideo percuſſis prodeſſe in potu aïunt [2] majorem: ut & menſes, ſi ferro non attingatur, ſiſtat. [3] Succus ejus & aurium dolori prodeſt.

Id autem quod Græci dracontion vocant, triplici effigie demonſtratum mihi eſt: foliis betæ, non ſine thyrſo, flore purpureo. [4] Hoc eſt ſimile aro. [5] Alii radice longa, veluti ſignata articuloſaque, monſtravere: tribus omnino cauliculis: folia ejus ex aceto decoqui contra ſerpentium ictus jubentes. [6] Tertia demonſtratio fuit, folio majore, quam cornus, radice arundinea, totidem (ut affirmabant) geniculata nodis, quot haberet annos, totidem eſſe folia. Hi ea ex vino vel aqua contra ſerpentes dabant.

XCIV. [1] Eſt & aris, quæ in eadem Ægypto naſcitur, ſimilis aro, minor tantum minoribuſque foliis, & utique radice, quæ tamen olivæ grandis magnitudinem implet: alba geminum caulem, altera unum tantum emittens. Medetur utraque hulceribus manantibus: item combuſtis, [2] ac fiſtulis collyrio immiſſo. Nomas ſiſtunt decocta earum in aqua, & poſtea tritarum roſaceo addito. [3] Sed unum miraculum ingens: contacto genitali cujuſque feminini ſexus, animal in perniciem agi.

XCV. [1] Myriophyllon, quod noſtri millefolium vocant, caulis eſt tener, ſimilis feniculo, plurimis foliis: unde & nomen accepit. [2] Naſcitur in paluſtribus, magnifici uſus ad vulnera. Cum aceto bibitur ad difficultates urinæ & veſicæ, & ſuſpiria, [3] præcipitatiſque ex alto. [4] Efficaciſſima eadem ad dentium dolores. Etruria hoc nomine appellat [5] herbam in pratis tenuem a lateribus capillamenti modo folioſam, eximii uſus ad vulnera: boum nervos abſciſſos vomere ſolidari ea, rurſuſque jungi addita axungia affirmans.

XCVI. [1] Pſeudobunion napi folia habet, fruticans palmi altitudine. Laudatiſſima in Creta. [2] Contra tormina atque ſtranguriam, laterum præcordiorumque dolores, bibuntur rami ejus quini ſenive.

XCVII. [1] Myrrhis, quam [2] alii ſmyrrhizam, alii myrrham vocant, ſimillima eſt cicutæ, caule foliiſque & flore, minor tantum & exilior, cibo non inſuavis. [3] Ciet menſtrua & partus cum vino. [4] Aiunt eamdem potam in peſtilentia ſalutarem eſſe. Subvenit &

Notæ.

bulo podagricis impoſitam auxiliari ſcribit Dioſcor. lib. 2. cap 197.

12. *Hippocrates utralibet.*] Sive recentia folia, ſive ſicca.

13 *Hippocrates & radicem.*] Eam ob rem & cervæ aron a partu edunt, ut diximus lib 8. ſect. 50.

14 *Perunctos.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 196 *Aiunt*, inquit, *& qui manus radice perfricuerit, a vipera morſu tutum & illæſum exiſtere.* Φασὶ δὲ ὅτι κἂν εἰ διαχρίσῃ τις τὰς χεῖρας τῇ ῥίζῃ, ἀπὸ ἐχίδνης ἀδήκτος μένει.

15. *In foliis ari.*] Ex dracontii pariter. Dioſcor. loc. cit. Τυρὸς τε ὑπενδύμενος τοῖς φύλλοις ἄσηπτος διαμένει.

Sect. XCIII. 1. *Dracunculus, quem dixi.*] Sect. 91. ſub finem: *qui apud nos dracunculus vocatur.* Hujus radicem effodi hordei meſſibus ſcribit Dioſc. loc. cit. ἐν ἀμητῷ.

2. *Majorem*] Nam & alter minor dracunculus eſt, delineatus a Matthiolo, pag. 591.

3 *Succus ejus*] Marcellus Empir. cap. 9. pag. 77.

4. *Hoc eſt ſimile aro.*] Ita etiam MSS. Eſt dracontium majus, ſive dracunculus modo explicatus.

5. *Alii radice.*] Hæc biſtorta nunc vulgo dicitur, a radice intorta & convoluta anguium more. *La Biſtorte.* A Dodonæo pingitur, qualem vidimus in horto Regio, pag. 331.

6 *Tertia.*] Dracunculus aquatilis Dodonæi, pag. 329. Geſneri, arum paluſtre: Vidimus in horto Regio.

Sect XCIV. 1. *Eſt & aris*] Ἀρίσαρον a Dioſc appellatur, a quo & verbis totidem deſcribitur, lib. 2. cap. 198. ut & ab Oribaſio, lib xi. Pingitur a Lobelio in Adverſ. pag 260 In Italia vulgo oota, etſi nomine vulgari carens, auctor eſt Anguillara, parte xi pag 176.

2. *Ac fiſtulis*] Vide Notas & Emend num. XXIX.

3. *Sed unum.*] Dioſcor loco cit. Φθείρει δὲ καὶ αἰδοῖον παντὸς ζώου ἐντιθεῖσα. *Impoſita, inditave, cujuſlibet animalis genitale corrumpit.*

Sect. XCV. 1. *Myriophyllon.*] De eo parta prodidit Dioſc. lib 4 cap. 115 Μυριόφυλλον, &c Millefolium aquaticum eſt, ſeu Feniculus aquaticus Dalecampii, lib. 9 hiſt. plantar. pag 1023. Vidimus in horto Regio.

2. *Naſcitur &c.*] Dioſcor. loco cit. Φύεται ἐν ἑλώδεσι τόποις. Vide Notas & Emend. num. XXX.

3. *Præcipitatiſque.*] Plinius Valer lib. 1. cap. 64. *Si ex alto præcipitati ſunt, millefolium bibendum datur ex aceto, cruenta excreantibus.*

4. *Efficaciſſima.*] Apuleius, cap. 88. tit. *Ad dentium dolorem: Herba millefolii radicem jejunus manducet laborans dentibus.*

5. *Herbam in pratis.*] Millefolium terreſtre purpureis foliis illud eſt, pictum a Lobelio, in Obſervat. pag. 431. Militarem etiam vocant, στρατιώτην, in Nothis Dioſc. pag. 476. quia vulnera ferro facta ſanat: ideoque in militia & caſtris multus ejus eſt uſus. Apuleius, cap 88 tit. 2. *Ad vulnera ferro facta: Herba millefolium cum axungia piſata & impoſita, vulnera purgat & ſanat.* Vide & Galenum, lib. 7. de fac ſimp. med. pag. 211. Deſcribitur ea rurſum a Plinio, lib. 25. ſect. 19 Lepidum eſt quod refert Schenckius, lib. 1. Obſerv. Medic. tit. de naribus, pag. 201. ex Follerio, lib. 2. Chirurg. cap. 5. *Cuidam deciſus naſus*, inquit, *qua os in cartilaginem deſinit, ruſticus propendentem partem alteri digitis conjunxit, herbam tuſam & e vino nigro tritam, quod millefolium appellant, impegit, rudius omnia colligatus, unde celerrime reſtitit profluens ſanguis, & vulnus pulcra cicatrice breve coiit.*

Sect XCVI. 1. *Pſeudobunion.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 125. Ψευδοβούνιον γεννᾶται ἐν ἀνθρώποις ἐν Κρήτῃ, ἔχει φύλλα βουνίῳ ὅμοια, &c.

2. *Contra tormina &c.*] Totidem verbis Dioſc. loco cit.

Sect. XCVII. 1. *Myrrhis.*] Dioſc. lib. 4. cap. 116. Μυῤῥὶς, οἱ δὲ μύῤῥιον καλοῦσι, ἡ κώνειον ἔοικε τοῖς φύλλοις ἐστὶν καυλῷ· ῥίζαν δὲ ἔχει ἐπιμήκη, ἁπαλὴν, εὐώδη, ἐδώδιμον ... Pingitur a Dodonæo, pag. 689. Galli vocant, *Cerfeuil muſque*, ob odoris jucunditatem. Vidimus in horto Regio.

2 *Alii ſmyrrhizam.*] Ita MSS. tum hoc loco: in Indice *myrizan*, forte, *ſmyrrhizuſam*, vel *myrizuſam*: quod odore myrrham unguentumve referas.

3 *Ciet, &c.*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 211.

4. *Aiunt quoque.*] Arcere ſic mali contagia ſcribit & Dioſ-

phthiſicis in ſorbitione. Aviditatem cibi facit. [5] Phalangiorum morſus reſtringit. Hulcera quoque in facie aut capite ſuccus ejus in aqua triduo maceratæ ſanat.

XCVIII. [1] Onobrychis folia habet lentis, longiora paulo, florem rubentem, radicem exiguam & gracilem. [2] Naſcitur circa fontes. [3] Siccata in farinæ modum, & inſperſa vino albo, ſtrangurias finit. Alvum ſiſtit. [4] Succus ejus perunctis cum oleo ſudores movet.

XCIX. In promiſſo herbarum mirabilium, occurrit aliqua dicere & de Magicis. Quæ enim mirabiliores ſunt? Primi eas in noſtro orbe celebravere Pythagoras atque Democritus, conſectati [1] Magos. Coraceſia & callicia Pythagoras [2] aquam glaciari tradit: quarum mentionem apud alios non reperio, nec apud eum alia de his. CAP. XVII.

C. [1] Idem minyada appellat, nomine alio [2] coryſidiam, cujus decocto in aqua ſucco, protinus ſanari ictus ſerpentium, ſi foveantur, dicit. Eumdem effuſum in herba qui veſtigio contigerint, aut forte reſperſi fuerint, inſanabili leto perire, monſtrifica prorſus natura veneni, præterquam [3] contra venena.

CI. Ab eodem Pythagora aproxis appellatur herba, cujus radix e longinquo concipiat ignes, ut naphtha, [1] de qua in terræ miraculis diximus. Idem tradit: ſi qui morbi humano corpori acciderint florente aproxi, quamvis ſanatos admonitionem eorum ſentire, quoties florere eam contigerit: & frumentum, & cicutam, & violam ſimilem conditionem habere. Nec me fallit, hoc volumen ejus a quibuſdam Cleemporo medico adſcribi: Pythagoræ pertinax fama antiquitaſque vindicant. Et idipſum auctoritatem voluminibus affert, [2] ſi quis alius curæ ſuæ opus, illo viro dignum judicavit: quod feciſſe Cleemporum, cum alia ſuo & nomine ederet, quis credat?

CII. Democriti certe [1] chirocineta eſſe conſtat. At in his ille poſt Pythagoram Magorum ſtudioſiſſimus, quanto portentoſiora tradit? [2] Aglaophotin herbam, quæ admiratione hominum propter eximium colorem acceperit nomen, in marmoribus Arabiæ naſcentem [3] Perſico latere. Qua de cauſa & marmaritin vocari. Magos utique ea uti, cum velint Deos evocare. [4] Achæmenida, colore electri ſine folio, naſci in [5] Tardiſtilis Indiæ: cujus radice in paſtillos digeſta, in dieque pota in vino, [6] noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia, per varias numinum imaginationes. [7] Eamdem hippophobada appellat, quoniam equæ præcipue caveant eam. [8] Theombrotion xxx. ſchœnis a Choaſpe naſci, pavonis picturis ſimilem, odore eximio. Hanc autem a regibus Perſarum comedi aut bibi contra omnia corporum incommoda, inſtabilitatemque mentis: [9] eamdem ſemnion a potentiæ majeſtate appellari. [10] Aliam deinde adamantida, Armeniæ Cappadociæque alumnam. Hac admota leones reſupinari cum hiatu laxo. Nominis cauſam eſſe, quod conteri nequeat. Arianidem in Arianis gigni, igneam colore: colligi, cum Sol in Leone ſit. Hujus tactu peruncta oleo ligna accendi. [11] Therionarca in Cappadocia & Myſia naſcente, omnes feras torpeſcere, nec niſi hyænæ urinæ aſperſu recreari. [12] Æthiopida in Meroë naſci. Ob id & Meroïda appellari, folio lactucæ, hydropicis utiliſſimam e mulſo potam. Ophiu-

NOTÆ.

corides, loco citato. Ἰσχάδες δὲ ἕνιοι, ... ἐν ὕδατι ... τὸ ἀνθος ... [illegible]

5. *Phalangiorum.*] Dioſc. Πινόμενον σὺν οἴνῳ φαλαγγίων δήγμασι βοηθεῖ.

Sect. XCVIII. 1. *Onobrychis.*] Hæc totidem verbis Dioſcor. lib. 3. cap. 170. Ὀνοβρυχὶς, &c. A Dodonæo delineatur, pag. 539. Recentioribus ἀνώνυμος eſt. In Paduano agro naſci tradidit Anguillara, part 13 pag. 242.

2. *Naſcitur*] Dioſc. loc. cit.

3. *Siccata*] Dioſc. loc cit. & Galenus, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 215.

4. *Succus ejus.*] Dioſc. & Galenus, locis citatis.

Sect. XCIX. 1. *Magos.*] Ægyptios Chaldæoſque intelligit, apud quos Pythagoras peregrinando vixit.

2. *Aquam glaciari.*] Flore aquifoliæ arboris id quoque fieri Pythagoras tradidit, ut dictum eſt ſupra, ſect. 72.

Sect. C. 1. *Idem minyada.*] Ita MSS Reg Colb. &c. non *menaidem*, ut editi. Minyanthes autem, tum ex alluſione vocum, tum ex virium proprietate ſingulari, intelligi oportere hoc loco cenſuerim: has enim facultates Galenus, Ægineta, Dioſcorides, Plinius ipſe lib. 21. ſect. 88. huic trifolii generi adſcribunt.

2. *Choryſidiam.*] Sic MSS non *corinthadem*, ut editi.

3. *Contra venena.*] Contra ſerpentium ictus, ut dictum eſt proxime

Sect. CI. 1. *De qua in terræ .... diximus.*] Libro 2. ſect. 109.

2. *Si quis alius.*] Si quis alius ſcriptor induſtriæ ſuæ opus, illius viri nomine dignum judicavit.

Sect. CII. 1. *Chirocineta.*] Ita editio Romana anni 1470. aliæque vetuſtæ. De veneficiis tractaſſe hic liber videtur, quæ ſolo manus motu fierent; τῇ χειρὶ κινεῖν; inde χειροκινητά appellata. Alii *chirocmeta* malunt. Χειρόκμητα, hoc eſt, manu ipſius facta. Heſychius, Χειρόκμητα, χειροποίητα, ἔργα ὑπὸ χειρῶν γεγενημένα. Vitruvius, lib. 9. cap. 3. *Multas res attendens, admiror etiam Democriti de rerum natura volumina, & ejus commentarium, qui inſcribitur, Χειροκμήτων, in quo utebatur anulo, ſignans cera molli, quæ eſſet expertus.* Scripſit Zoſimus Alexandrinus Philoſophus ad Theoſebiam ſororem ſuam Χειρόκμητα, id eſt Manufactorum libros XXVIII. teſte Suida, verbo Ζώσιμος

2. *Aglaophotin.*] De hac Ælianus, lib. 14. hiſtor. anim. c. 7. qui & cynoſpaſton vocari ait, nocte ſtellæ inſtar lucere, & igneo ſplendore facile internoſci. Vide & Theodorum Tarſenſem, apud Photium in Bibl. cod. 213. pag. 781. Et Pæoniæ id nomen eſſe inditum ſcribit Apuleius, cap. 64. Ἀγλαοφῶτις Græce dicitur, ἀγλαὸν φῶτος, *admiratio hominum.*

3. *Perſico latere.*] Qua Perſidem ſpectat Arabia.

4. *Achæmenida*] Forte a Perſis negotiatoribus ſic appellata, in gratiam Achæmenis, a quo Darius Hyſtaſpæ filius originem ducere, ab illo ſeptimus, gloriabatur, teſte Herod. lib. Polym. pag. 389. num xi. vel gentis totius, quæ Achæmenia pariter ab eo eſt cognominata.

5. *Tardiſtilis.*] MSS *Taradaſtilis.*

6. *Noxii.*] Rei criminum.

7. *Eamdem hippophobada.*] Ab ἵππος & φόβος, quaſi equis terrorem incutiens, ἱπποφόβον.

8. *Theombrotion.*] Θεαμβρόσιον, *Deorum cibus.*

9. *Eamdem ſemnion.*] A Græcis σεμνὸν, *venerandus, colendus.*

10. *Aliam .... adamantida.*] Ἀ privativo, & δαμάζω, quod nulli materiæ cedat.

11. *Therionarca.*] Θηριονάρκη, quod torporem ſerpentibus inferat.

12. *Æthiopidam*] Viſa nobis in horto Regio, qualis a Dodonæo pingitur, pag. 148.

ſam in Elephantine eiuſdem Æthiopiæ, lividam, difficilemque aſpectu, qua pota terrorem minaſque ſerpentium obverſari, ita ut mortem ſibi eo metu conſciſcant: ob id cogi ſacrilegos illam bibere. Adverſari autem ei palmeum vinum. Thalaſſeglen circa Indum amnem inveniri, quæ ob id nomine alio [13] potamantis appellatur: hac pota lymphari homines, [14] obverſantibus miraculis. Theangelida in Libano Syriæ, [15] Dicte Cretæ montibus, & Babylone, & Suſis Perſidis naſci, qua pota Magi divinent. [16] Gelotophyllida in Bactris, & circa Boryſthenen. Hæc ſi bibatur cum myrrha & vino, varias obverſari ſpecies, ridendique finem non fieri, niſi potis nucleis pineæ nucis cum pipere & melle in vino palmeo. [17] Heſtiatorida a convictu in Perſide nominari, quoniam hilarentur illa. Eamdem protomediam, [18] qua primatum apud reges obtineant. [19] Caſigneten, quoniam ſecum ipſa naſcatur, nec cum ullis aliis herbis. Eamdem Dionyſonymphadem, quoniam vino mire conveniat. [20] Helianthes vocat in Themiſcyrena regione & Ciliciæ montibus maritimis, folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta, addito croco & palmeo vino, perungi Magos & Perſarum reges, ut fiat corpus aſpectu jucundum. Ideo eamdem heliocallidem nominari. Hermeſias ab eodem vocatur, ad liberos generandos pulcros bonoſque, non herba, ſed compoſitio e nucleis pineæ nucis tritis cum melle, myrrha, croco, vino palmeo, poſtea admixto theombrotio & lacte, bibere generaturos jubet, & a conceptu puerperas partum nutrientes: ita fieri excellentes animo & forma, atque bonos. Harum omnium Magica quoque vocabula ponit. Adjecit his Apollodorus aſſectator ejus, herbam [21] æſchynomenen, quoniam appropinquante manu folia contraheret. [22] Aliam erocida, cujus tactu phalangia morerentur. [23] Cratevas œnotheridem, cujus aſperſu e vino feritas omnium animalium mitigaretur. [24] Anacampſerotem [25] celeber arte Grammatica paulo ante, cujus omnino tactu redirent amores, vel cum odio depoſiti. Et abunde ſit hactenus attigiſſe inſignia Magorum in his herbis, alio de his aptiore dicturis loco.

CIII. Eriphiam multi prodidere. Scarabæum hæc in avena habet, ſurſum deorſum decurrentem cum ſono hœdi, [2] unde & nomen accepit. Hac ad vocem nihil præſtantius eſſe tradunt.

CIV. [1] Herba lanaria ovibus jejunis data, lactis abundantiam facit. [2] Æque nota lactoris vulgo eſt, plena lactis, quod deguſtatum vomitiones concitat. [3] Eamdem hanc aliqui eſſe dicunt, alii ſimilem illi, [4] quam militarem vocant: quoniam vulnus ferro factum, nullum non intra dies quinque ſanat, ex oleo impoſita.

CV. [1] Celebratur autem & a Græcis ſtratiotes, ſed ea in Ægypto tantum & inundatione Nili naſcitur, aïzoo ſimilis, ni majora haberet ſolia. [2] Refrigerat mire, & vulnera ſanat ex aceto illita. [3] Item ignes ſacros, ac ſuppurationes. [4] Sanguinem quoque qui defluit a renibus, pota cum thure maſculo mirifice ſiſtit.

CVI. [1] Herba in capite ſtatuæ nata, collectaque alicujus in veſtis panno, & alligata in lino ruſo, capitis dolores confeſtim ſedare traditur.

NOTÆ.

13. *Potamantis.*] Vel potius ποταμῖτιν, quaſi fluvialis: vel, ut in Indice, *potamacyde*, quaſi ποταμοῦ ἀνδρ.

14. *Obverſantibus.*] Animo per noctem miras ſpecies imaginante

15. *Dicte Cretæ.*] Ubi apes, teſte Virgilio, libro IV. Georg. verſu 152.

Curetum ſonitus, crepitantiaque æra ſecutæ,
Dictæo cæli regem pavere ſub antro.

Et libro 2. verſu 536.

Ante etiam ſceptrum Dictæi regis.

Hoc eſt, Jovis.

16. *Gelotophyllida*] Γελωτοφυλλίδα, quaſi folio riſum ciente, ſi edatur. Forte apiaſtrum, ſive batrachion illud eſt, quod & herbæ Sardoniæ nomine vulgatius venit, de qua lib. 15. ſect. 109

17. *Heſtiatorida.*] Vide Notas & Emend. num XXXI.

18. *Qua primatum.*] Qua primum locum apud Mediæ Reges aulici eam edentes obtineant.

19. *Caſigneten.*] Forte *acaſigneten*, quaſi ſine fratribus: nam κασίγνητος, *frater, germanus.*

20. *Helianthes.*] Ἡλιάνθης, quaſi flos Solis.

21 *Æſchynomenen.*] Αἰσχυνομένην, quaſi verecundam. Ex eo genere eſt, atque in hujus nominis poſſeſſionem venire pro ſuo jure poteſt arbos ea quæ circa Memphim creſcere dicitur a Theophr. lib. 4. hiſt. cap. 9 quam & Plinius attigit, lib. 13. ſect. 19 ut & herba ea quæ Impatiens a Dodonæo dicitur, pag. 648. a Lobelio in Obſerv. pag. 171. Perſicaria ſiliquoſa. & in Adverſ. pag. 135. quæ digitis appropinquantibus ſiliquas contrahit. Vulgus herbariorum *Noli me tangere* idcirco vocitat. Maxime vero ea quam Herbam vivam nuncupant, viſam ſatamque a Daleeampio, ipſo prodente, lib. 18 hiſt. plant. pag. 1915. ubi ea delineatur. Hanc ſi quis cupit apprehendere, folia contrahit: ſi quis aſſequatur, marceſcit. ſi manum retrahat, reviveſcit: Perſidi hæc Aſiæque familiaris eſt. Similis denique ſenſitiva Braſiliana, quam in horto Regio ſæpe conſpeximus.

22. *Aliam erocida.*] Κροκίδα, a colore croceo.

23. *Cratevas œnotheridem.*] De hac dicemus lib. 26. ſect. 69.

24 *Anacampſerotem.*] Heſychius: Ἀνακαμψέρως, φυτόν τι, ὃ καὶ ἀρθὲν ἀπὸ γῆς ζῇ. *Herba quædam, quæ avulſa & extra terram vivit.*

25. *Celeber... Grammatica.*] Apionem Grammaticum ſignat, de quo nos in Auctorum Indice. Hic paulo ante Plinii tempora Tiberii principatu vixit.

Sect. CIII. 1. *Eriphiam.*] Nunc haud ſatis cognitam.

2. *Unde & nomen.*] Voce Græca ἔριφος hœdum ſignificante.

Sect. CIV. 1. *Herba lanaria.*] In Nothis Dioſc. ἡ ποα λαναρία Ῥωμαῖοι, ῥιζίδιον eſt, ſive radicula, *l'herbe au foulon*; de qua nos egimus, lib. 19. ſect. 18.

2. *Æque nota lactoris.*] Forte lactuca marina, de qua lib. 20. ſect 24.

3. *Eamdem hanc aliqui.*] Falſo.

4. *Quam militarem.*] Milleſolium terreſtre, de quo egimus ſect. 95.

Sect. CV. 1. *Celebratur*] Hæc totidem fere verbis Dioſcor. lib. 4 cap. 102. Στρατιώτης, &c Delineatur hæc Stratiotes a Proſpero Alpino, ἀιζωον, libro de plantis Ægypti, pag. 108. Στρατιώτης etiam Galeno, lib 8. de fac. ſimpl. med. pag. 132.

2. *Refrigerat*, &c. Dioſc. & Galenus, locis citatis.

3. *Item ignes.*] Καὶ ἐρυσιπέλατα, Dioſcor. loc. cit.

4 *Sanguinem*] Dioſc. loc. cit. Ἐφιστάνει τὰς ἐκ νεφρῶν αἱμοῤῥαγίας.

Sect. CVI. 1. *Herba in capite.*] Hæc totidem verbis Mar-

CVII.

CVII. Herba quæcumque a rivis aut fluminibus ante Solis ortum collecta, ita ut nemo colligentem videat, adalligata lævo brachio, ita ut æger quid ſit illud ignoret, tertianas arcere traditur.

CVIII. ¹ Lingua herba naſcitur circa fontes. Radix ejus combuſta & trita cum adipe ſuis, (adjiciunt ut nigra ſit & ſterilis,) alopecias emendat ungentium in Sole.

CIX. ¹ Cribro in limite adjecto, herbæ intus exſtantes decerptæ, adalligatæque gravidis, partus accelerant.

CX. Herba quæ gignitur ſupra fimeta ruris, contra anginas efficaciſſimè pollet ex aqua pota.

CXI. Herba, juxta quam canes urinam fundunt, evulſa ne ferro attingatur, luxatis celerrime medetur.

CXII. ¹ Rumbotinum arborem demonſtravimus inter arbuſta. Juxta hanc viduam vite naſcitur herba, quam ² Galli rhodoram vocant: caulem habet virgæ ficulneæ modo geniculatum, folia urticæ in medio exalbida, eadem procedente tempore tota rubentia, florem argenteum: præcipua contra tumores, fervoreſque, & collectiones, cum axungia vetere tuſa, ita ut ferro non attingatur: qui perunctus eſt, deſpuit ad ſuam dextram ter. Efficacius remedium eſſe aiunt, ſi tres quoque trium nationum homines perungant dextrorſus.

CXIII. ¹ Herba impia vocatur incana, roriſmarini aſpectu, thyrſi modo veſtita atque capitata. Inde alii ramuli exſurgunt ſua capitula gerentes: ob id impiam appellavere, quoniam liberi ſuper parentem excellant. Alii potius ita appellatam, quod nullum animal eam attingat, exiſtimavere. Hæc inter duos lapides trita fervet, præcipuo adverſus anginas ſucco, lacte & vino admixto. Mirum traditur, numquam ab eo morbo tentari qui guſtaverint. Itaque & ſuibus dari: quæque medicamentum id noluerint haurire, eo morbo interimi. Sunt qui & in avium nidis inſeri aliquid ex ea puteut, atque ita non ſtrangulari pullos avidius devorantes.

CXIV. ¹ Veneris pectinem appellant a ſimilitudine pectinum, cujus radix cum malva tuſa, omnia corpori infixa extrahit.

CXV. Veterno liberat, ¹ quæ exedum vocatur, Nodia herba, coriariorum officinis nota: ² ea mularis eſt aliis, aliiſve nominibus. Nomas curat: efficaciſſimamque adverſus ſcorpiones eſſe potam in vino aut poſca reperio.

CXVI. ¹ Philanthropon herbam Græci appellant hirſutam, quoniam veſtibus adhæreſcat. Ex hac corona impoſita capitis dolores ſedat. ² Nam quæ canaria appellatur lappa, cum plantagine & millefolio trita ex vino carcinomata ſanat, ternis diebus ſoluta. Medetur & ſuibus effoſſa ſine ferro, & addita ³ in colluviem potutis, vel ex lacte ac vino. Quidam adjiciunt & fodientem dicere oportere: Hæc eſt herba argemon, quam Minerva reperit ſuibus remedium, qui de illa guſtaverint.

CXVII. ¹ Tordylon alii ſemen ſilis eſſe dixerunt: ² alii herbam per ſe, quam & ſyreon vocaverunt. Neque aliud de ea proditum invenio, quam ³ in montibus naſci: ⁴ combuſtam potu ciere menſes, & pectoris exſcreationes, efficaciore etiamnum radice: ⁵ ſucco ejus ternis obolis hauſto renes ſanari: addi radicem ejus & in malagmata.

CXVIII. ¹ Gramen ipſum inter herbas vulgatiſſimum. Geniculatis ſerpit internodiis,

NOTÆ.

cellus Empir. cap 2. pag 39. & Plinius Valer. lib. 1. cap 1. Theodorus Priſcianus, lib. 4 *Herba polygono coronatam... dolore capitis caret. Similiter etiam herba illa, quæ forte intra ima fuerit in capite æncarum ſtatuarum* Vide Euſebii Hiſtoriam Eccleſ. lib. 7. ubi de herbæ ignoto genere, ad pedes Chriſti ſtatuæ, enaſcente Cæſareæ Philippi morborum omnium medela certiſſima. Sed hæc ei vis præter naturam ab auctore Naturæ.

Sect CVIII. 1. *Lingua herba.*] Quæ lingulaca dicitur, lib 25. ſect 84. Vide quæ ibi dicturi ſumus

Sect. CIX. 1. *Cribro in limite adjecto.*] Ita etiam MSS. Malim, *abjecto.* In Indice, *Herba de cribro*, ſubintellige, nata.

Sect. CXII. 1. *Rumbotinum.*] Libro 14. ſect. 3.

2. *Galli Rhodoram.*] Nempe Galli Circumpadani. In MSS. Reg. & Colb. *Rhodaram.* In Indice, *Rhodarum.*

Sect CXIII. 1. *Herba impia.*] Filago ea eſt, ſive Impia Dodonæi, pag. 66. viſa a nobis in horto Regio Subſcribit etiam Anguillara, part. 12. pag. 203.

Sect. CXIV. 1 *Veneris pectinem.*] Hanc eſſe Ruellius arbitratur, quam Plinius alibi ſcandicem vocat, lib. 22. ſect. 38. delineatam a Dodonæo, pag. 689.

Sect. CXV. 1. *Quæ exedum.*] Fortean ab exedendo dicta. In Indice hujus loci, *Exedum*, ſive *Nodia* Ceteris ſcriptoribus incognita.

2. *Ea mularis.*] In Reg. 2. cod. *Ea villaris* legitur.

Sect. CXVI. 1. *Philanthropon.*] Eſt Aparine Dodonæi, pag. 350. & Lobelii, in Obſerv pag. 464. Fuſchſio φιλάνθρωπος, cap. 14. hiſt. plant. Plinii aſperugo, lib 26 ſect. 65. Vulgus in Gallia *Gratteronem* vocat.

2. *Nam quæ canaria.*] Lappam canariam habere quamdam cum philanthropo affinitatem haud obſcure innuit: prorſus ut alterum lappaginis genus eſſe videatur, quod mollugo a Plinio appellatur, lib. 26. ſect. 6. pingiturque a Dodonæo, pag. 351.

3. *In colluviem.*] In aquam ſordidam, in qua furfur & olera mixta Galli, *la Lavaille.*

Sect. CXVII. 1. *Tordylon .... ſemen ſilis.*] Hoc eſt, ſeſelis. Dioſcor. lib. 4. cap 164. Τορδύλιον, ἔνιοι δὲ σέσελι Κρητικόν, &c Et in Nothis, pag. 455. οἱ δὲ τόρδυλον.

2. *Alii herbam per ſe.*] Ipſum eſt Creticum ſeſeli, de quo nos egimus, lib. 20. ſect. 18. & 87 Dioſc. lib. 3. cap 63. Τορδύλιον, ἔνιοι δὲ σέσελι Κρητικὸν καλοῦσι.

3. *In montibus.*] In Amano Ciliciæ monte. Dioſcor. loco cit.

4. *Combuſtam*, &c.] Dioſc, loc. cit.

5. *Succo ejus.*] Dioſc loc. cit.

Sect. CXVIII. *Gramen ipſum.*] Dioſc. lib. 4 cap. 30. Ἄγρωστις κλωνία ἐστὶ γονατώδη ἕρποντα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τῶν ἀρθρῶν ἀφιέντα ῥίζας γλυκείας, γονατώδεις. *Gramen viticulas habet viticulatas, per terram repentes, quæ a ſuis articulis radices ſpargunt dulces, internodiis ſeu geniculis diſtinctas.* Hoc

crebroque ab his, [2] & ex cacumine novas radices ſpargit. Folia ejus in reliquo orbe [3] in exilitatem faſtigantur. [4] In Parnaſſo tantum ederacea ſpecie, denſius quam uſquam fruticant, flore odorato candidoque. [5] Jumentis herba non alia gratior, ſive viridis, ſive in feno ſiccata, cum detur aſperſa aqua. Succum quoque ejus in Parnaſſo excipi tradunt [6] propter ubertatem. Dulcis hic eſt. [7] In vicem ejus in reliqua parte terrarum ſuccedit decoctum ad vulnera conglutinanda, quod & ipſa herba tuſa præſtat, [8] tuetutque ab inflammationibus plagas. [9] Decocto adjicitur vinum ac mel: ab aliquibus & thuris, & piperis, myrrhæque tertiæ portiones. [10] Rurſuſque coquitur in æreo vaſe ad dentium dolores [11] & epiphoras. [12] Radix decocta in vino torminibus medetur, & urinæ difficultatibus, hulceribuſque veſicæ. [13] Calculos frangit: [14] ſemen vehementius impellit. [15] Alvum vomitioneſque ſiſtit. Privatim autem draconum morſibus auxiliatur. Sunt qui genicula novem, vel unius, vel e duabus tribuſve herbis, ad hunc articulorum numerum involvi lana ſuccida nigra jubeant, ad remedia ſtrumæ, panorumve. Jejunum debere eſſe qui colligat: ita ire in domum abſentis cui medeatur, ſupervenientique ter dicere, jejuno jejunum medicamentum dare, atque ita adalligare, triduoque id facere. [16] Quod e graminum genere ſeptem internodia habet, efficaciſſime capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter veſicæ cruciatus decoctum ex vino gramen ad dimidias a balineis bibi jubent.

CXIX. Sunt qui & aculeatum gramen vocent trium generum: [1] cum in cacumine aculei ſunt plurimum quini, dactylon appellant: hos convolutos naribus inſerunt, extrahuntque ſanguinis ciendi gratia. [2] Altero, quod eſt aizoo ſimile, ad paronychia & pterygia unguium, & cum caro unguibus increvit, utuntur cum axungia: ideo dactylon appellantes, quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli, ſed tenuis, naſcitur in parietinis, aut tegulis. Huic cauſtica vis eſt. Siſtit hulcera quæ ſerpunt. Gramen capiti circumdatum, ſanguinis e naribus fluxiônes ſiſtit. [3] Camelos necare traditur in Babylonis regione, id quod juxta vias naſcitur.

CXX. Nec feno Græco minor auctoritas, [1] quod telin vocant, alii carphos: aliqui buceras, alii ægoceras, [2] quoniam corniculis ſemen eſt ſimile, nos ſiliciam: quomodo fereretur, [3] ſuo loco docuimus. [4] Vis ejus ſiccare, mollire, diſſolvere. [5] Succus decocti feminarum pluribus malis ſubvenit: ſive duritia, ſive tumor, [6] ſive contractio ſit vulvæ, foventur, inſidunt: infuſum quoque prodeſt. [7] Furfures in facie extenuat. [8] Spleni addito nitro decoctum impoſitum medetur. Item ex aceto. Sic & jocineri decoctum. Diocles difficile parientibus ſemen ejus dedit acetabuli menſura tritum in novem cyathis ſapæ, ut cum tertias partes biberint, calida lavarentur: & in balneo ſidantibus dimidium ex relicto iterum dedit: mox a balneo reliquum pro ſummo auxilio. Farinam feni Græci cum hordeo, aut lini ſemine decoctam aqua mulſa contra vulvæ cruciatus ſubjecit. Item impoſuit imo ventri. Lepras, lentigines, ſulphuris pari portione mixta farina curavit, nitro ante

Notæ.

gramen caninum vocant rura noſtra, *Chien-dent.* Pingitur a Lobelio, qui Caninum medicacatum appellat, in Obſerv. pag. XI.

2. *Et ex cacumine.*] Cum depreſſo cacumine terra obruitur, vel ſic radices agit: tam pertinacis eſt vitæ.

3. *In exilitatem.*] Inſtar exilis arundinis, inquit Dioſc. loc. cit. φύλλα ὀξέα . . . . ὡς καλάμου μικροῦ.

4. *In Parnaſſo.*] Dioſc. lib. 4. cap. 32. Ἡ δὲ ἐν τῷ Παρνασσῷ γεννωμένη ἄγρωστις, πολυκλαδεστέρα ἐστὶ, *denſius fruticat:* ἄνθος λευκὸν καὶ εὐῶδες, *flore candido & odorato*, &c

5. *Jumentis herba*] Dioſcor. lib 4. cap 30. & 32.

6 *Propter ubertatem.*] Ad fecunditatem.

7. *In vicem ejus.*] In locum Parnaſſii graminis, gramen vulgare ſuccedit in orbe reliquo Dioſc. loc. cit. Ταύτης ἡ ῥίζα ... κολλητική ...

8. *Tuetur que . . . . . plagas.*] M S S. *placata*, ut ad vulnera referatur.

9. *Decocto.*] Parnaſſii ſcilicet graminis, ubi id ſuppetit, ita prodente Dioſcor. lib. 4. cap. 32. reliquo in orbe, vulgaris.

10. *Rurſuſque coquitur*] In Reg. 1. *coquitur*. Condi in æreo vaſe oportere ait Dioſc. lib 4 cap. 32.

11. *Et epiphoras.*] Oculorum inflammationes. Dioſcor. loc. cit. ... ἐπιφορὰς ὀφθαλμῶν· ... ἐν χαλκῷ πυξίδι. Apuleius, cap. 77. tit. 2. *Ad epiphoras oculorum Herba gramen . . . . decreſcente Luna ſublata plurimum valet. Repoſitam habeto diligenter: exinde lippire incipientibus ad collum ligato, celeriter imminentem epiphoram diſcutere & ſanare dicimus*

12. *Radix decocta.*] Et hæc pariter de vulgari gramine Dioſc. lib. 4 cap. 30

13 *Calculos.*] Dioſcor. loc. cit. & Galenus, lib. 6. de fac. ſimp med. cap. 3. Vide & Marcellum Empir. cap. 26. pag. 180

14. *Semen*] Dioſcor & Galenus, loc. cit.

15. *Alvum &c.*] Dioſc & Galenus, loc. cit.

16. *Quod e graminum.*] Q. Serenus, cap. 2. pag. 126. inter remedia capitis, hoc habet:

Vel qui ſeptenis conſeritur gramine nodis,
Utiliter nectes.

Sect. CXIX. 1. *Cum in cacumine.*] Hoc primum aculeati graminis genus. Gramen aculeatum, inquit Ruellius, lib. 3 pag 563 rura noſtra etiam canarium dentem appellant: aliqui e vulgo *Capriolam*, quod capris grato ſit pabulo: multi ab effectu *ſanguinariam*, quod aculei foliorum quini ſenive in echinatum faſtigium una convoluti nares farciunt, eliciendi ſanguinis gratia, cum extrahuntur.

2. *Altero.*] Et illud dactyli genus, & tertium quod ſequitur, aizoi tertiam ſpeciem, ſive illecebram Dioſcoridis, lib. 4. cap. 91 ita repræſentant, ut nulli paulum verſato non liquido conſtet, nihil diſcrepare. Vide Lobelium in Adverſ. pag. 4. & Aloyſ. Anguill. par. 5. pag. 94. De hac illecebra dicemus, lib 25. ſect. 103.

3. *Camelos.*] Jumenta univerſim omnia necari illo gramine, quod ſecus vias in Babylonis regione naſcitur, prodit Dioſc. lib. 1. cap. 31.

Sect CXX. 1. *Quod telin*] Τῆλις Galenus, in Explic. vocum Hippocr. tom. 2. pag 89 Βούκερας, ἡ τῆλις Et lib. 1. ... cap 2 pag 335. ... Dioſc in Nothis, pag 444 Τῆλις, οἱ δὲ κάρφος, quæ vox paleam & feſtucam ſonat.

2. *Quoniam corniculis.*] Quoniam ſiliqua quæ ſemen continet, in cornus ſpeciem eſt falcata.

3 *Suo loco docuimus*] Libro 18 ſect. 30.

4. *Vis ejus.*] Dioſcor lib 1. cap. 124 hoc tantum: μαλακτικὴν καὶ διαφορητικὴν ἔχει δύναμιν, molliendi ac diſcutiendi vim habet.

5. *Succus decocti &c.*] Hæc totidem verbis Dioſcorides loco citato

6. *Sive contractio.*] Præcluſio oris vulvæ, μύσις, Dioſcor. loc. cit.

7. *Furfures.*] Dioſcor. loc cit.

8 *Spleni.*] Dioſcor. loc. cit.

præparata cute, ſæpius die illinens, [9] perungique prohibens. [10] Theodorus feno miſcuit quartam partem purgati naſturtii acerrimo aceto ad lepras. [11] Damon ſemen feni acetabuli dimidii menſura cum ſapæ & aquæ novem cyathis ad menſes ciendos dedit potu. [12] Nec dubitatur, quin decoctum ejus utiliſſimum ſit vulvis, interaneiſque exhulceratis: ſicuti ſemen articulis atque præcordiis. Si vero cum malva decoquatur, poſtea addito mulſo potus, ante cetera vulvis interaneiſque laudatur: quippe cum vapor quoque decocti plurimum proſit: alarumque etiam graveolentiam decoctum feni emendat. Farina porrigines capitis furfureſque cum vino & nitro celeriter tollit. In hydromelite autem decocta addita axungia genitalibus medetur: item pano, parotidi, podagræ, chiragræ, articulis, carnibuſque quæ recedunt ab oſſibus: aceto vero ſubacta luxatis. Illinitur & lieni decocta in aceto & melle tantum. Carcinomata ſubacta ex vino purgat: mox addito melle perſanat. [13] Sumitur & ſorbitio e farina ad pectus exhulceratum, longamque tuſſim. Diu decoquitur, donec amaritudo deſinat. Poſtea mel additur. Nunc ipſa [14] claritas herbarum dicetur.

NOTÆ.

9. *Perungique prohibens.*] Ita MSS. omnes: non, ut vulgati libri, *præcipiens*.

10. *Theodorus feno*] Feno Græco ſcilicet. Ita MSS

11. *Damon.*] Qui & Damion. Vide Auctorum Indicem. In MSS. *Timon*, mendoſe.

12. *Nec dubitatur*] Dioſcor. loc. cit.

13. *Sumitur & ſorbitio.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 58. *Feni Græci farina*, inquit, *cum aqua decocta, donec amaritudinem amittat: adjecto melle iterum coques: & devorata tantum tuſſim ſedat, & pectoris hulcera expurgat.*

14. *Claritas herbarum.*] Herbæ clariores & inſigniores. Qua forma loquendi ſæpius abutitur. Sic *vetuſtatem adipis* pro *adipe vetuſto* alibi dixit. Locum autem nunc reſpicit ſectionis 88. ubi hæc præfatus erat: *Nunc ſubtexemus herbas mirabiles quidem, ſed minus claras, nobilibus in ſequentia volumina dilatis.*

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM XXIV.

NATURALIS HISTORIÆ

C. PLINII SECUNDI.

Sect. 1. I. ARABIA *atque India in medio æſtimantur.*] Reg 2. Colb & Chiffl. *in media.* Forte *in remedia* · propter id quod ſequitur haud multo poſt : *cum remedia vera quotidie pauperrimus quiſque cœnet.*

Sect. XL. II. *Phthiriaſes perungere eo non dubitaverim, itemque porrigines.*] Sic libri omnes editi. In MSS. *Pityriaſis.* Qui *phthiriaſes* legi maluerint, tueri ſe poſſunt Q. Sereni calculo, cap. 6. cui titulus eſt, *phthiriaſi arcenda*, quo morbi genere interiiſſe Pherecydem, Syllamque, commemorat, pronuntiatque oportere corpus,

Succo perducere cedri.

Qui *pityriaſes* ſincerius putaverint, ob id quod ſequitur, *& porrigines* : objicere Marcellum ii poſſunt, cap. 4. pag 40. ita ſtatuentem : *Ad pityriaſin & porrigines capitis, prodeſt cedria tantum ungere caput.* Eſt autem πιτυρίασις idem quod Latinis porrigo : de qua diximus, lib. 20 ſect 23.

Sect. 12. III. *Ulcera .... tollit, admota. Contra lepores marinos &c.*] Ita MSS. Poto tamen multo mallem. Nam Dioſcor. lib. 1. cap. 105. Καὶ ἔμμηνα ἄγει μετὰ πεπέρεως λεῖον πινόμενον. *Ex trito pipere poti, menſtrua cient.* Vel legi ſatius fortaſſe, *vulvis. Ac poto contra lepores marinos* &c. Pergit enim Græcus auctor : Καὶ πρὸς λαγωὸν θαλάσσιον πίνεται σὺν οἴνῳ λαμβανόμενον. *Contra hauſtum leporem marinum in vino ſumuntur.*

Sect. 23. IV. *Sic & hulcera purgat, explet. Cum uva paſſa & axungia carbunculos purgat.*] Mutata hactenus interpunctio medicinas confuderat in hunc modum : *Sic & hulcera purgat explet cum uva paſſa & axungia. Carbunculos purgat.* &c. & quo temperamento carbunculos purgaret, obſcurum erat. Erroris admoniti primum ſumus a Plinio Valer. lib 3. cap. 22. ita prodente : *Pix Brutia, inquit, cum melle hulcerā purgat, explet, ſanat : eadem pix cum uva paſſa, & axungia, hulceribus putreſcentibus medetur.* Et cap 30. *Carbunculo medendo : Pix Brutia cum uva paſſa, exemptis nucleis, addita axungia, purgat.* Tum deinde a Dioſcor. lib. 1 cap. 94. etſi is pro axungia mel adſciſcit : Σὺν σταφίδι δὲ καὶ μέλιτι, ἀποσμήχει καὶ ἄνθρακας περιρρήσσει. *Quin & cum uva paſſa & melle, carbunculum putreſcentiaque hulcera emarginat.*

Sect. 25. V. *Maturum optimum ex eo, quod cum fervet, innatat.*] Priorem vocem hujus ſententiæ verbis antecedentibus Pintianus adnectit, & *matrum* legit eo, pacto : *aut ſi fetus mammas laſerit matrum Optimum ex eo* &c. Hermolaus Barbarus, ex Dioſcoride, *Natatale optimum* reponit. Sed quidquid is ex Dioſcoride corrigi velit, ego *maturum* cum omnibus libris antiquis, Reg. Colb Chiffl. editionibuſque pervetuſtis, defenderim. De artificiali enim piſſaſphalto, quod bituminí admixta pice confici proxime antea indicarat, agere videtur : mature coctum & commixtum, optimum eſſe, quod innatat, cum una coquuntur, & fervent : alioqui non video quemadmodum intelligi queat naturale fervendo innatare, quandoquidem glebarum modo concretum in litora ejectetur e Ceraunus montibus fluminum impetu ad Apolloniam Epiri, ut hiſtorici referunt Sed & magna mihi ſuſpicio eſt, quod ex Dioſcoride Hermolaus confirmare nititur, exiſtimaſſe eum, id quod de aſphalto ipſo, hoc eſt, bitumine, ille refert, quod in Agrigentinorum agro fontibus ſupernatare proditur, ad fervorem innatantis piſſaſphalti trahi oportere.

Sect. 28. VI. *Et ad extendendam cutem in facie*] *Ad extergendam* alii, alii *ad exterendam* legunt. A libris antiquis, Reg. Colb. &c. non diſcedo, auctore etiamnum Q. Sereno, cap. 12. pag. 131.

detrito ſapone genas purgare memento,
Rugarum ſulcos lentiſci maſtiche tendens.

Facit tamen & ad nitorem cutis faciei illita. Dioſcor lib 1. cap. 90. Μίγνυται δὲ καὶ .... ἐπιχρίσμασι στιλπνότητα ἐμποιοῦσι.

Ibid. VII. *Et ad omnia quæ Hammoniaci vis.*] Sic libri omnes editi In Reg. *& amnia quævis.* In Reg 1 *& ad omnia quæ vis*, vel *quævis*. Alii aliter, ſed ita ut certi nihil ex ullis eruas. Dioſcorides lib. 1 cap. 89. ſuccum lentiſci prodeſſe ſcribit ad omnia ea ad quæ proſit acacia : Καὶ καθόλου ἀντὶ ἀκακίας ἐστὶ αὐτῷ χρῆσθαι.

Sect. 29. VIII. *Platani adverſantur veſpertilionibus.*] In vetere libro *ſcorpionibus* legi, non *veſpertilionibus* Dalecampius admonet. Quiſquis is liber fuit, fidem haud meretur, reclamantibus ceteris, cum MSS. tum ſcriptoribus etiam antiquis. Vertigine premi veſpertilionem, ſi platani folio tangatur, ſcribit Sextus Empir lib. 1. Pyrrh. hypoth. cap. 14. pag. 12. Πλατάνου φύλλου θιγοῦσα, νυκτερὶς καρεβαρεῖ. Africanus in Geopon. lib. 13. pag 372. objectis platani foliis aditum obitum veſpertilionibus aſſeverat. Εἰς τὰς εἰσόδους ἐπίβαλε φύλλα πλατάνου, καὶ οὐ εἰσελεύσονται νυκτερίδες. Addit idem auctor, lib. 15. cap. 1. pag 404. ciconias nidis ſuis platani folia imponere, ne veſpertiliones ſubeant. Πελαργοὶ πλατάνου φύλλα εἰς τὰς νοσσιὰς ἐπιβάλλουσι διὰ τὰς νυκτερίδας Quod & Phile prodidit, lib. de propr. animal pag. 74 Ælianus, lib. 1. hiſt. anim. cap 37.

Ibid. IX. *Foliorum tenerrima in vino decocta &c.*] Ita MSS. Reg. Colb. & Chiffl. quos ſecuti ſumus : cum prius perperam legeretur, *folia eorum tenerrima.* Dioſcor. lib 1. cap. 107. Πλατάνου τὰ τρυφερὰ τῶν φύλλων ἑψηθέντα ἐν οἴνῳ, καὶ καταπλασθέντα, ἵστησι ῥεύματα ὀφθαλμῶν. *Tenerrima platani folia in vino decocta, mox illita, oculorum fluxiones ſiſtunt.*

Sect. 30. X *Semen foliis ejus ineſt.*] De fraxino ſermo inſtituitur Ac *folliculis* ſcribi oportere, non *foliis ejus*, ſunt qui vehementer contendant, quoniam contineri ſiliqua ſive folliculo ſemen illud conſtet. Itaque a Dalecampio aliiſque hoc loco Plinius erroris arguitur. Verum non intelligunt viri alias eruditi, ſiliquam eam, qua ſemen includitur, foliaceas in circumferentia præferre lacinias, atque adeo folii latitudinem imitari · quamobrem & folii nomenclationem haud immerito in eam transferri.

Sect. 32. XI. *Humor e cavis populi nigræ effluens.*] Ita MSS. omnes, editique libri Quæ lectio ſi cui non admodum arriſerit, conjecturam ei aliam lubet hoc loco proponere : num *e cymis* legi magis probaturus ſit. Nam e germinibus & ſurculis incipientibus (cymas Græci Latinique vocant) craſſiuſculus & lentore ſuo reſinaceus, gummoſuſve exit humor, odoratiſſimus aromatum modo : unde unguenti populei vulgo dicti materiam ſumendam cenſuerim.

Ibid. XII. *Gutta aquæ propoli ex aqua efficax*] Libri ante nos editi, impedita admodum, vel ut verius, nulla ſententia, *Gutta quoque aquæ propolis ex aqua remedium efficax eſt.* In MSS. hoc tantum : *Gutta quoque aquæ propolis ex aqua efficax.* In quibus veſtigia haud obſcura ſinceræ ſcripturæ. Sententia eſt, ut diximus, pares ei guttæ vires in uſu medico, ac propoli, eſſe *Æque propoli* pro *æque ac propolis*, phraſis eſt Pliniana : qua uſus iterum ille, lib. 35. ſect. 6. *Quibus æquedem nullas æque demiror tam longo ævo duraſſe.* Hic *quibus æque*, vel *æque illis* dixit, pro æque atque illas Nec Pliniana modo locutio, ſed etiam Plautina, in Amphitr. act. 1. ſc. 13. verſ. 137

Nullus eſt hoc meticuloſus æque.

Sect. 40. XIII. *Rami ſimiliter cum fronde.*] De geniſta loquitur, cui minuta ſunt folia Tamen hoc inepte a Plinio dici Dalecampius aſſeverat : quod foliis carere ἀφύλλους auctores teſtantur. Qui tandem ? Dioſcorides, credo, cujus hæc verba, lib. 4 cap. 158 Σπάρτιον θάμνος ἐστὶ φέρων ῥάβδους μακρὰς, ἀφύλλους &c. Verum dictionem eam ἀφύλλους in vetuſtioribus libris abeſſe, jamdudum admonuit Saracenus. Et folia meſſe geniſtæ, non modo res ipſa clamat, ſed & ipſe Dioſcor perſpicuis verbis, lib. 1 Εὐπορ. cap. 237. Ἰσχιαδικοῖς δὲ ἀρμόζει σπάρτιον .... ἀφεψήσας καὶ ῥάβδους σὺν φύλλοις ἐν ὄξει βρέχων πλείονας ἡμέρας, ἔπειτα κόψας καὶ χυλίσας, καὶ πῖνε ἕνα κύαθον Quæ Plinianis plane paria ac gemina. Neque vero ſum neſcius, a Marcello Empirico, cap 25. pag. 174. & a Plinio Valer. lib. 2. cap. 45. hæc totidem verbis exſcribi : voculas tamen eas *cum fronde* ab utroque prætermitti : id vero factum ab iis eo conſilio reor, non quod fronde carere geniſtam putarint, ſed quod eam in medicos uſus adhiberi haud operæ pretium eſſe fortaſſe cenſuerint.

Sect. 41. XIV *Myrice, quam ericen Lenæus vocat.*] MSS. Reg. Colb. & Chiffl. *Myrice camericam Lenæus.* Libri hactenus edi-

ti, *Myrice, quam & tamaricen.* Perperam: nam de hac altera appellatione dicetur interius. A Pompeio Lenæo ericen vocatam & iſtam, ob ſimilitudinem auctor: recte, an ſecus, non deſinit. Plinius, ſect. 39. hujus libri: *Ericen Græci vocant fruticem non multum a myrice differentem.* Inde orta perturbatio nominum.

Sect. 42. XV. *Camarbas . . . bryam vocat.*] Libri editi, *bryoniam*, male MSS. omnes, Reg. Colb. Chiffl. aliique, tum hoc loco, tum in Indice, *bryam* ſcribunt. Ipſa eſt, de qua idem Plinius, lib 13. ſect. 37. *Achaia fert bryam ſilveſtrem; inſigne in ea, quod ſativa tantum ferat gallæ ſimilem fructum.* In Achaia Corinthum eſſe nemo ignorat.

Sect. 47. XVI. *Corymbi quoque poti vel illiti lienem ſanant.*] Hinc Plinium alterum Valerianum obiter emendabis, lib. 2. cap. 18 *Splenis quomodo ſuccurrendum: Gummi edera*, inquit, *poti vel illiti proſunt.* Scribe, *corymbi ederæ.*

Sect. 48. XVII. *Sub his maxime naſcitur hypociſthis, quam inter herbas dicemus. Ciſſos erythranos*, &c. [Prius legebatur, *quam inter ederas diximus.* Qua lectione perculſus Dalecampius, Plinii memoriam deſiderat, qui nullam hypociſthidis mentionem in ederarum hiſtoria fecerit. Amanuenſium potius fidem deſideraret, non ſcriptoris ſane perquam diligentis & accurati. In Reg. 1. cod. *quam inter ederas dicemus.* In Reg. 2. totidem plane apicibus, quot repræſentamus, *quam inter herbas dicemus*; nempe libro 26. ſect. 31. quo volumine pertractantur herbæ, ut ipſe in fine libri 24. præſtiturum ſe his verbis pollicetur: *Nunc ipſa claritas herbarum dicetur.* Eo enim libro, ac ſectione mox citata de hypociſthide, *Naſcitur*, inquit, *ut diximus, ſub ciſtho, unde nomen*, &c. Hunc locum reſtituere Salmaſius ita tentabat; in Solin. pag. 367. *Sub his maxime naſcitur hypociſthis. Jam inter ederas diximus ciſſon. Erythranos*, &c. Joſ. Scaliger, lib 1. Epiſt. 18 ad Franc. Vertun in hunc modum. *Sub his . . . . hypociſthis. Quam inter ederas diximus, ciſſon erythranos*, &c. Angelum Politianum ſecutus. Hinc factum eſt ut in Indicibus Plinianis, qui hactenus concinnati extant, *hypociſthis ederæ genus* appelletur: falſo.

Sect. 55. XVIII. *Rhus, qui erythros appellatur, ſemen eſt hujus fruticis. Vim habet adſtringendi*, &c.] Prius legebatur. *Rhus, qui erythros appellatur, frutex eſt & hujus fruticis ſemen vim habet*, &c. Quæ lectio Dalecampium impulit, ut Plinium diceret rhun erythron a rhoe coriariorum, ceu diverſos frutices, inepte diſcriminare. Sed librariorum ille, non Plinii omnis error eſt. Quid ille ſenſerat, ſcripſeratque, ſincera ſcriptura exhibet, quam totidem ſyllabis apicibuſque repræſentamus, quot ſunt in Regio 2. codice. Et ſane ſi fruticem diverſum putaret, formam, ut ſolet, ob oculos poneret: neque tantum fruticem eſſe admoneret, quæ ipſi cum rhoe altero communis appellatio eſt. Sed de ſemine ejus fruticis, non de toto frutice agit.

Sect. 57. XIX. *Mirum eſt quod additur, ſaniem conſpectu omnino frutice eo ſiccari.*] De ſanie quæ fluat ab hulcere ex morſu canis nunc agi, commonſtrat ipſa per ſe orationis ſeries. Et *ſaniem* quidem, & *ſiccari*, præ ſe ferunt MSS. omnia exemplaria: præter Reg. 2. in quo *inſaniam* manifeſto errore legitur: quid enim eſt, *inſaniam ſiccari*? Non placet tamen Saraceno ea lectio: ſed *ſingultum*, non *ſaniem*: moxque *ſanari*, non *ſiccari*, ſcribi contendit oportere, in Notis ad Dioſcoridem. Plinii porro ſic refingendi mentem Dioſcorides primum injecit: Sic enim ille, lib. 3. cap 105. de alyſſo: Ταύτης τὸ ἀφέψημα πινόμενον λύει τοὺς ἄνευ πυρετοῦ λυγμοὺς καὶ περιαφθὲν ἢ ὀσφρανθὲν, τὸ αὐτὸ δρᾷ. *Hujus decoctum potu ſolvit ſingultus, qui ſunt citra febrim: idem præſtat, ſi tenetur, vel olfiat.* Mox etiam Plutarchus, tertio Sympoſiacon libro, ubi in eodem argumento habitat: Τὴν δὲ ἄλυσσον ὀνομαζομένην βοτάνην, καὶ λαβόντας εἰς τὴν χεῖρα μόνον, οἱ δὲ καὶ ἀποβλέψαντας, ἀπαλλάττεσθαι λυγμοῦ. Sed quidquid illi demum ſcripſere, nec dici a Plinio neceſſe eſt omnia ea quæ illi commemorarint: nec tractare nefas miraculum naturæ aliquod, quod illi non attigerint.

Sect. 58. XX. *Sic & pleuriticos, & omnes lateris dolores, apocyni ſemen ex aqua. Frutex eſt*, &c.] Sic MSS. omnes, editique libri. An igitur ἀπόκυνον Galeni, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 15. quod ait eſſe homini quoque venenum, ἐν δὲ ἀνθρώποις δηλητήριον, nihil a Plinio diſcrepet: an legendum hic potius, *Sic & pleuriticos, & omnes lateris dolores ſemine ex aqua*: ut ad radiculam, de qua proxime antea legitur, iſta referantur: mox, *Apocynon frutex eſt*, &c. quod jam viſum eſt nonnemini ſatius: amplius conſiderandum cenſeo.

Sect. 59. XXI. *Et ad vulvas cum vino & pipere.*] An Plinius hoc loco ex Dioſcoride: an, quod verius puto, ex Plinio Dioſcorides emendandus ſit, eruditi dijudicent. Scripſit ille lib. 3. cap. 87. de libanotide ſeu rore marino: Ὁ δὲ καρπὸς πινόμενος . . . . βοηθεῖ . . . . ἰκτεριῶσι τε μετὰ πεπέρεως καὶ οἴνου διδόμενος. *Semen potum . . . . auxiliatur . . . . ictericis, hoc eſt, regio morbo laborantibus, cum pipere ac vino exhibitum.* Legiſſe Plinium ὑστερικοῖς, non ἰκτερικοῖς plane apparet: hoc eſt, *mulieres vulvæ malo opportunas*, non *morbum arquatum*, ſeu *regium.*

Sect. 65. XXII. *Spina Ægyptia, ſive Arabica laudes in odorum loco diximus.*] Divulſa hæc ad hunc diem ſententia, diſtractaque in partes duas, impeditum habuit intellectum. Sic enim legebant: *e ſpina Ægyptia*, quæ verba ſuperiori adnectebantur lectioni. Mox ducto a ſequentibus verbis initio capitis alterius, *Spina Arabica laudes*, &c. quod incogitanter & oblivioſe ſcriptum a Plinio Dalecampius exclamat. At ſinceram eſſe, quam repræſentamus, ſcripturam, vel ex ipſo hujus loci indice perſpicuum eſt ſic enim habet, *Spina Ægyptia, ſive Arabica* Et ſuffragatur etiam Galenus, lib. 6 de facult. ſimp. med. pag. 17. pag 152. Ἀκανθα ἡ Αἰγυπτία . . . . ἐν Αἰγύπτῳ γεννᾶται.

Sect. 67. XXIII. *Eſt & acacia e ſpina.*] Prius legebatur, *Eſt & acacia ſpina*, litterulas *a* & *e* in unam perverſe conflatas, perturbataque eam ob rem ſententia. Acaciæ nomen maturum ſemini ipſi fructuique arboris, ſuccoque qui inde exprimitur, ſcriptores plurimi conteſtantur. In quibus auctor libri de ſimp. med. ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag. 984. *Acacia fructus eſt arboris ſpinoſæ, quæ maxime in Ægypto naſcitur: Hic igitur fructus velut oliva exprimitur, & ſuccus in Sole ſiccatur, & in glebam redigitur*, &c. Galenus ipſe, lib 1 de Antidotis, cap. 14 pag. 889. ad hunc verſiculum Andromachi ſenioris, ejus qui Neronis medicus fuit

Δάκρυον δὲ μίσγοις βαλὼν κυανωπὸν ἀκάνθης.

Δηλοῖ γὰρ, inquit, τὴν ἐκ τῆς Αἰγυπτίας ἀκάνθης γινομένην ἀκακίαν. *Lacrymam miſceto cæruleæ ſpinæ. Innuit acaciam ex Ægyptia ſpina factam.*

Sect. 70. XXIV. *Pyrachanta bacca contra ſerpentium ictus bibuntur.*] Ita reſcripſimus admonitu codicum MSS. tum hoc loco, tum vero in Indice: cum prius legeretur, *pyracanthi.* At de pyxacantho ſermo inſtituitur ſect. 77. De pyracantha nunc agi & Nicander probat, qui in Theriac. pag 60. commendat in ptarmis, adverſus ſerpentes & ſcorpiones:

Λάζεο καὶ πυράκανθαν, ἰδὲ φλόμου ἄρρενος ἄνθη.

Πυράκανθα quaſi ignea dicitur ſpina, id eſt, valde urens, pungenſque. Dioſcor. lib 1. cap 122. oxyacantham vocat, & a nonnullis πυρίναν appellari, & πυρακάνθαν ait: lege πυράκανθαν, quod nempe urentes pungenteſque ſpinas habet.

Sect. 72. XXV. *Agrifolia contuſa addito ſale, articulorum morbis proſunt. baccæ purgationi fœminarum, coliacis, dyſentericis, ut choleræ. In vino potæ alvum ſiſtunt. Radix decocta & illita extrahit infixa corpori.*] Prius legebatur, *Aquifolia contuſa . . . . articulorum morbis imponuntur. Proſunt baccæ*, &c. Ut ad paliurum hæc ſpectare viderentur, de quo proxime antea legebatur. At vocem eam *imponunt* MSS. codices, Reg. Colb. nullus denique unus agnoſcit. Baccas paliurus nullas habet: habet aquifolium quales deſcribuntur, lib 15. ſect. 29. Et de agrifolio ſermonem hoc loco inſtitui vel ex eo credibile fit, quod ſtatim ob affinitatem nominis, ut fere Plinio familiare eſt, hac ipſa ſectione ad aquifoliam arborem transfertur oratio. Sed rem plane decidit, emendationemque noſtram egregie conſtabilit Plinius alter Valerianus, qui ſuum fere opus ex ſcriptoris noſtri ſententiis verbiſque concinnavit. Is enim lib. 3. de re Med. cap. 15. *Ad nervos, articulos, arthriticos*, hunc ipſum locum exſcribens: Agrifolium *tuſum*, inquit, *addito ſale & oleo prodeſt.* Idem lib 2. cap 25. *choleræ ſuccurritur: Baccæ agrifolii tritæ & vino datæ proſunt.* Denique lib. 3 cap 49. *Ad extrahenda ea quæ corpori infixa ſunt: Radix etiam agrifolii coquitur. & teritur. & ſic imponitur.* Quæ totidem plane verbis noſter hic habet: qui cum *agrifolia* conſuetudinis numero dixit, folia fruticemque ſimul intellexit.

Sect. 73. XXVI. *Cauliculorum ex vino decoctum, uvæ præſentaneum remedium eſt.*] Prius legebatur, *vel præſentaneum*: ut ad ſananda condylomata, de quibus prius agebatur, ſpectare id quoque remedium videretur. In Reg. 2. cod. *ve præſentaneum* Nos *uvæ* reſcripſimus, indubitata conjectura. Auctor ita conjiciendi primum exſtitit Marcellus Empir. cap. 14. pag. 99. *Rubi, inquit, cauliculi teneri diſcoquuntur ex vino: idque vinum gargarizatur, quod confeſtim uvam prominentem coercet. Folia rubi areſacta in umbra in cinerem convertantur: is cinis in cochleari uvæ ſubtectus, præſentaneo remedio eam contrahit.* Et Plinius Valer. lib. 1. de re med. cap 45. cujus lemma eſt, *Ad uvam diſtillantem: Rubi*, inquit, *in quibus mora naſcuntur cauliculi decoquantur ex vino, & ex ipſo vino gargarizetur.* Et Pintiani inde conjectura exploditur, *calculorum* ſcribere contendentis, pro *cauliculorum.*

Sect. 75. XXVII. *Stomachiciſque ex aqua bibendus datur.*] Ita reſtituimus, tum admonitu codicum MSS. Reg. Colb. &c. tum ipſius Plinii, qui lib. 26. ſect 71. de eodem rubo Idæo agens, *Contra ſtomachi quoque vitia*, inquit, *bibitur ex aqua.* Dioſcoridis quoque, lib. 4. cap. 38. ita ſcribentis: Στομαχικοῖς τε μεθ' ὕδατος ἐν ποτῷ δίδοται. Prius *ſtomaticis* legebatur.

Sect. 80. XXVIII. *Fatium & paſtillos, terentes eam ex aqua, ad ſupra dicta: ſanat & tonſillas, &c.*] Ad ſupra dicta, ad eoſdem effectus, qui ſunt ſupra commemorati. Sic etiam Dioſcor. lib. 3. cap. 112. Ἀνάγεται δὲ καὶ εἰς τροχίσκους ἀναπλαττομένη πρὸς τὰ εἰρημένα. *Sed & teri in catapotia redigi poteſt ad ſupra dicta.* Mutata prius interpunctione, perturbataque ſententia legebatur, *terentes eam ex aqua. Ad ſupra dicta ſanat & vomicas.*

Sect. 94. XXIX. *Ac fiſtulis collyrio immiſſo Nomas ſiſtunt decocta earum in aqua, & poſtea tritarum roſaceo addito.*] Prius legebatur, *ac fiſtulis. Collyrio immiſſo nomas ſiſtunt, decoctarum in aqua*, &c.

Emendandi auctor Dioſcorides extitit, qui de ari ſeu ariſaro ita prodidit, lib. 2. cap. 198. Νομὰς ἰᾶται καταπλασσόμενον: κολλούριά τε ἐξ αὐτῆς σύγχρισας σύριγξιν ἐπιτήδεια. *Illita nomas ſiſtit: ex eadem collyria conciunantur, ad fiſtulas efficatia.*

Sect. 95. XXX. *Naſcitur in paluſtribus, magnifici uſus ad vulnera. Cum aceto bibitur ad difficultates urinæ . . . . præcipitatiſque ex alto*] Num ſatius ſit ita legi, *ad vulnera cum aceto. Bibitur*, &c. conſiderandum amplius. Nam Dioſc lib. 4. cap. 115 de millefolio. Τὸ τε τραῦμα, inquit, ἀφλέγμαντα καὶ ἀναίμακτα τὰ ἕλκη, σὺν ὄξει χλωρόν τε καὶ ξηρὸν καταπλασσόμενον. Πίνεται δὲ καὶ αὐτῆς ἀνάρρηγμα σὺν ὕδατι καὶ ἁλσί. *Vulnera recentia ab inflammatione vindicat: ſeu viride, ſeu etiam ſiccum ex aceto oblinatur. Præcipitatis quoque ex alto cum aqua & ſale potui datur.* Tamen Apuleius vulgatæ quoque ſcripturæ ſuffragatur, cap. 88. tit. 4. *Ad urinæ difficultatem. Herba millefolii ſuccus cum aceto potus, prodeſt & ſanat*

XXXI. *Heſtiatorida a convictu.*] Prius in editis legebatur, *Syſſiteteterida* In Regio 1. cod. *Heſtiatærida.* Reg. 2. *Heſtiaterida* Nos *Heſtiatorida*, ἑστιατορίδα, ab ἑστιάτωρ *convivator.* Sect. 101.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXV.

I. IPSA quæ nunc dicetur herbarum claritas, medicinæ tantum gignente eas tellure, in admirationem curæ priſcorum diligentiæque animum agit. Nihil ergo intentatum inexpertumque illis fuit: nihil deinde occultatum, quodque non prodeſſe poſteris vellent. At nos elaborata iis abſcondere atque ſupprimere cupimus, [1] & fraudare vitam etiam alienis bonis. Ita certe recondunt, qui pauca aliqua novere, invidentes aliis: & neminem docere, [2] in auctoritatem ſcientiæ eſt. Tantum ab excogitandis novis, ac juvanda vita mores abſunt, ſummumque opus ingeniorum diu jam hoc fuit, ut intra unumquemque recte facta veterum perirent. [3] At hercules ſingula quoſdam inventa Deorum numero addidere: omnium utique vitam clariorem fecere cognominibus herbarum, tam benigne gratiam memoria referente. Non æque hæc cura eorum mira in his, quæ ſatu blandiuntur, aut cibo invitant: culmina quoque montium invia & ſolitudines abditas, omniſque terræ fibras ſcrutati invenere, quid quæque radix polleret, ad quos uſus herbarum folia pertinerent, etiam quadrupedum pabulo intacta ad ſalutis uſus vertentes. CAP. I.

II. Minus hoc, quam par erat, noſtri celebravere, omnium utilitatum & virtutum rapaciſſimi. Primuſque & diu ſolus idem ille M. Cato, omnium bonarum artium magiſter, paucis dumtaxat attingit, boum etiam medicina non omiſſa. Poſt eum unus illuſtrium tentavit C. Valgius eruditione ſpectatus, imperfecto volumine ad Divum Auguſtum, inchoata etiam [1] præfatione religioſa, ut omnibus malis humanis illius potiſſimum Principis ſemper mederetur majeſtas. CAP. II.

III. Antea condiderat ſolus apud nos, quod equidem inveni, Pompeïus Lenæus, Magni libertus: quo primum tempore hanc ſcientiam ad noſtros perveniſſe animo adverto. Namque Mithridates, maximus ſua ætate regum, quem debellavit Pompeïus, omnium ante ſe genitorum diligentiſſimus vitæ fuiſſe argumentis, [1] præterquam fama, intelligitur. [2] Uni ei excogitatum, quotidie venenum bibere præſumptis remediis, ut conſuetudine ipſa innoxium fieret. Primo inventa genera antidoti, ex quibus unum etiam nomen ejus retinet. [3] Illius inventum autumant, ſanguinem anatum Ponticarum miſcere antidotis, quoniam veneno viverent. [4] Ad illum Aſclepiadis medendi arte clari, volumina compoſita exſtant, cum ſollicitatus ex urbe Roma, præcepta pro ſe mitteret. [5] Illum ſolum mortalium viginti duabus linguis locutum certum eſt, nec de ſubjectis genti-

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Et fraudare.*] Et fraudare homines qui vivunt, bonis quæ alii invenere.

2. *In auctoritatem.*] Id auctoritatem conciliare ſcientiæ videtur.

3. *At hercules.*] Quæ ſinguli homines invenerunt, quoſdam e ſuis inventoribus in Deorum numerum addidere: omnium certe, qui in eo elaborarunt vitam clariorem fecere, cognomine herbis indito

Sect. II. 1. *Præfatione religioſa*] Inſerta precatione, ut humanis calamitatibus opitularetur Principis majeſtas, felici adminiſtratione imperii.

Sect. III. 1. *Præterquam fama.*] Forte, ut alibi, *præterque* · hoc eſt, ac præterea. Præter ſingularem famam, quam ille apud omnes obtinuit, etiam argumentis quamplurimis diligentiſſimus naturæ ſcrutator fuiſſe intelligitur.

2. *Uni ei.*] Celſus, lib. 5. cap. 23. *Nobiliſſimum eſt antidotum Mithridatis, quod quotidie ſumendo, Rex ille dicitur adverſus venenorum pericula tutum corpus ſuum reddidiſſe.* Vide Dionem Caſſium, lib 37 pag. 35.

3. *Illius inventum.*] Gellius, lib. 17. cap. 16. pag. 972. *Anates Ponticas dicitur edundis vulgo venenis victitare. Scriptum etiam a Lenæo Cn. Pompeii liberto, Mithridatem illum Ponti regem, medicæ rei & remediorum id genus ſolertem fuiſſe: ſolitumque eum ſanguinem miſcere medicamentis, quæ digerendis venenis valent: eumque ſanguinem vel potentiſſimum eſſe in ea confectione.* Sanguinem anatum utiliſſime in antidotis miſceri, tradit quoque Dioſcor. lib. 2. cap. 97. anſeris quoque, atque hœdi. Meminit etiam Scribonius Largus, Compoſ. Med. 187.

4. *Ad illum.*] Ad Mithridatem libros miſit de medendi arte Aſclepiades, cum ſollicitatus ab eo rege ut ad ſe veniret, pro ſe præcepta ab Urbe miſit. Commentarios edidiſſe in quoſdam libros Hippocratis, aliaque plurima ſcriptis conſignaſſe, ex Braſavoli indice in Galenum intelliges: præter ea quæ nos recenſuimus in Auctorum ſyllabo.

5. *Illum ſolum.*] Tranſcripſit hæc Gellius totidem verbis, lib. 17. cap. 17. pag. 974. indicavitque jam Plinius, lib. 7. ſect. 24.

bus ullum hominem per interpretem appellatum ab eo [6] annis LVI. quibus regnavit. Is ergo in reliqua ingenii magnitudine medicinæ peculiariter curioſus, & ab omnibus ſubjectis, qui fuere pars magna terrarum, ſingula exquirens, ſcrinium commentationum harum & exemplaria, effectuſque, in arcanis ſuis reliquit. Pompeïus autem omni regia præda potitus, transferre ea ſermone noſtro libertum ſuum Lenæum, [7] Grammaticæ artis, juſſit: vitæque ita profuit non minus, quam Reipublicæ victoria illa.

IV. Præter hos Græci auctores medicinæ prodidere, quos ſuis locis diximus. [1] Ex his Cratevas, Dionyſius, Metrodorus, ratione blandiſſima, ſed qua nihil pæne aliud, quam rei difficultas intelligatur. Pinxere namque effigies herbarum, atque ita ſubſcripſere effectus. Verum & pictura fallax eſt, & coloribus tam numeroſis, præſertim in æmulatione Naturæ, multum degenerat [2] tranſſcribentium ſors varia. Præterea parum eſt ſingulas earum ætates pingi, cum quadripartitis varietatibus anni faciem mutent.

V. Quare ceteri ſermone eas tradidere: aliqui ne effigie quidem indicata, & nudis plerumque nominibus defuncti, quoniam ſatis videbatur poteſtates vimque demonſtrare quærere volentibus. Nec eſt difficile cognitu. Nobis certe, exceptis admodum paucis, contigit reliquas contemplari ſcientia Antonii Caſtoris, cui ſumma auctoritas erat in ea arte noſtro ævo, viſendo hortulo ejus, in quo plurimas alebat, centeſimum ætatis annum excedens, nullum corporis malum expertus, ac ne ætate quidem memoria aut vigore concuſſis. Neque aliud mirata magis antiquitas reperietur. Inventa jampridem ratio eſt prænuncians horas, non modo dies ac noctes, Solis Lunæque defectuum. Durat tamen tradita perſuaſio in magna parte vulgi, veneficiis & herbis id cogi [1] eamque num feminarum ſcientiam prævalere. Certe quid non replevere fabulis Colchis Medea, aliæque, in primis Itala Circe, Dis etiam adſcripta? unde arbitror natum, ut [2] Æſchylus e vetuſtiſſimis in Poetica, refertam Italiam herbarum potentia proderet: multique Circeios, ubi habitavit illa, magno argumento etiamnum durante [3] in Marſis a filio ejus orta gente, quos eſſe domitores ſerpentium conſtat. Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens, multus alias in admiratione Circes, gloriam herbarum Ægypto tribuit: cum etiam, quæ rigatur, [4] Ægyptus illa non eſſet, poſtea fluminis limo invecta. [5] Herbas certe Ægyptias a regis uxore traditas ſuæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud nepenthes, oblivionem triſtitiæ veniamque afferens, & ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum. Primus autem omnium, quos memoria novit, Orpheus de herbis curioſius aliqua prodidit. [6] Poſt eum Muſæus & Heſiodus polion herbam in quantum mirati ſint, diximus. Orpheus & Heſiodus ſuffitiones commendavere. Homerus & alias nominatim herbas celebrat, quas ſuis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus ſapientia, primus volumen de earum effectu compoſuit, Apollini, Æſculapioque, & in totum Diis immortalibus inventione & origine aſſignata. Compoſuit & Democritus, ambo peragratis Perſidis, Arabiæ, Æthiopiæ, Ægyptique Magis. [7] Adeoque ad hæc attonita antiquitas fuit, ut affirmaret etiam incredibilia dictu. Xanthus hiſtoriarum auctor, in prima earum tradit, occiſum draconis catulum revocatum ad vitam a parente, herba, quam balin nominat: eadem Thylonem, quem draco occiderat, reſtitutum ſaluti. Et Juba in Arabia herba revocatum ad vitam hominem tradit. Dixit Democritus, credidit Theophraſtus, eſſe herbam, cujus contactu illatæ ab alite, [8] quam retulimus, exſiliret cuneus a paſtoribus arbori adactus: quæ etiamſi fide carent, admirationem tamen implent: coguntque confiteri, multum eſſe quod vero ſuperſit. Inde & pleroſque ita video exiſtimare, nihil non herbarum vi effici poſſe, ſed plurimarum vires eſſe incognitas: quorum in numero fuit Herophilus clarus medicina, a quo ferunt dictum, quaſdam fortaſſis etiam calcatas prodeſſe. Obſervatum certe eſt inflammari vulnera ac morbos ſuperventu eorum, qui pedibus iter confecerint.

NOTÆ.

6. *Annis LVI.*] Sic libri etiam MSS. Reg. Colb. &c. Appianus, lib. de bell. Mithrid. pag. 249. vixiſſe ait annos novem ſupra LX. imperitaſſe annos LVII. *Ἔζη δ' ἑπτὰ ἢ ἐννέα ἐπὶ τοῖς ἑξήκοντα ἔτεσι· καὶ τούτων ἑπτὰ καὶ πεντήκοντα ἐβασίλευσεν.* Strabo lib. 10. pag. 477. auctor eſt ætatis anno undecimo ſuſceptum ab eo imperium.

7. *Grammaticæ artis.*] Vide Notas & Emend. num. I.

Sect. IV. 1. *Ex his Cratevas.*] Vide Notas & Emendationes, num. II.

2. *Tranſſcribentium.*] Depingentium. *Scribere* veteres dixere pro *pingere*. Statius, lib. 8. Thebaid. verſ. 270.

Inſcriptaque Deum, qua navigat alno.

Sect. V. 1. *Eamque num.*] Hanc voculam jam ante mirati ſumus, lib. 22. initio ſect. 16.

2. *Æſchylus.*] Hujus poetæ verſiculum ἐν τῇ ἐλεγείᾳ recitat hunc Theophraſtus, lib. 9. hiſt. cap. 15.

Τυῤῥηνὸν γενεὰν φαρμακοποιὸν ἔθνος.

Gens Tyrrhena ſuis clara veneficiis.

3. *In Marſis a filio ejus.*] De his egimus lib. 7. ſect. 2.

4. *Ægyptus illa.*] Pars Ægypti ea quæ Delta dicitur, ac Nili oſtiis ſecatur. Vide quæ diximus, lib. 2. ſect. 87.

5. *Herbas certe.*] Fuit ea Polydamna Thonis Ægyptii regis uxor. Odyſſ. δ. verſ. 228.

Ἐσθλὰ, τά οἱ Πολύδαμνα πόρεν Θῶνος παράκοιτις
Αἰγυπτίη, τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
Φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.
Proſpera, quæ quondam Thonis dulciſſima conjux
Ægypti Polydamna dedit, quæ plurima gignit
Novia terra ferax, & multa probata venena.

De nepenthe diximus, lib. 21. ſect. 91. Vide & Euſeb. lib. Præpar. Evang. pag. 481. Hæc porro totidem verbis traduntur a Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 15.

6. *Poſt eum Muſæus . . . diximus*] Libro 21. ſect. 21. & 84.

7. *Adeoque ad hæc.*] Ad eximias herbarum vires ſic haſit attonita, ut audacior facta nihil vereretur etiam auditu incredibilia addere.

8. *Quam retulimus.*] Libro 10. ſect. 20.

VI. Hæc erat antiqua medicina, quæ tota migrabat in Græciæ linguas. Sed quare non plures noſcantur, cauſa eſt, quod eas agreſtes litterarumque ignari experiuntur, ut qui ſoli inter illas vivant: [1] præterea ſecuritas quærendi, obvia medicorum turba. Multis etiam inventis nomina deſunt, [2] ſicut illi, quam retulimus in frugum cura, ſcimuſque defoſſam in angulis ſegetis præſtare, ne qua ales intret. Turpiſſima cauſa raritatis, quod etiam qui ſciunt, demonſtrare nolunt; tamquam ipſis periturum ſit, quod tradiderint aliis. Accedit ratio inventionis anceps. Quippe etiam in repertis, alias invenit caſus, alias (ut vere dixerim) Deus.

[3] Inſanabile ad hoſce annos fuit rabidi canis morſus, [4] pavorem aquæ, potuſque omnis afferens odium. [5] Nuper cujuſdam militantis in Prætorio mater vidit in quiete, ut radicem [6] ſilveſtris roſæ, quam cynorrhodon vocant, blanditam ſibi aſpectu pridie [7] in fruteсto, mitteret filio bibendam: in Lacetania res gerebatur, Hiſpaniæ proxima parte: caſuque accidit ut milite a morſu canis incipiente aquas expaveſcere, ſuperveniret epiſtola orantis ut pareret religioni: ſervatuſque eſt ex inſperato, & poſtea quiſquis auxilium ſimile tentavit. Alias apud auctores cynorrhodi una medicina erat: [8] ſpongiolæ, quæ in mediis ſpinis ejus naſcitur, cinere cum melle, alopecias capitis impleri. In eadem provincia cognovi in agro hoſpitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum caulem, pollicari craſſitudine, verſicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morſus eſſe remedio: alium, quam quos [9] in priori volumine ejuſdem nominis diximus: ſed huic alia figura, aliudque miraculum, exſerentis ſe terra ad primas ſerpentium vernationes, bipedali fere altitudine, rurſuſque cum iiſdem in terram condentis: nec omnino occultato eo apparet ſerpens: vel hoc per ſe ſatis officioſo Naturæ munere, ſi tantum præmoneret, tempuſque formidinis demonſtraret.

CAP. II

Nec beſtiarum ſolum ad nocendum ſcelera ſunt, ſed interim aquarum quoque ac locorum. In Germania trans Rhenum caſtris [10] a Germanico Cæſare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus, [11] qua pota intra biennium dentes deciderent, compageſque in genibus ſolverentur. [12] Stomacacen medici vocabant, & [13] ſceletyrben, ea mala. Reperta auxilio eſt herba, quæ vocatur [14] Britannica, non nervis modo & oris malis ſalutaris, [15] ſed contra anginas quoque, & contra ſerpentes. Folia habet oblonga nigra, radicem nigram. Succus ejus exprimitur & ex radice. [16] Florem vibones vocant: qui collectus prius, quam tonitrua audiantur, & devoratus, ſecuros in totum reddit. Friſii, qua caſtra erant, noſtris demonſtravere illam: [17] miror que nominis cauſam: niſi forte confines Oceano Britanniæ, velut propinquæ, dicavere. [18] Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima naſceretur, certum eſt, etiamtum Britannia libera.

NOTÆ.

Sect. VI. 1. *Præterea ſecuritas.*] Quærendi curam adimit obvia medicorum turba.

2. *Sicut illi, quam retulimus.*] Libro 18 ſect. 45.

3. *Inſanabile.*] Sic MSS. non *inſanabilis.* Ut *Triſte lupus ſtabulis.*

4. *Pavorem aquæ.*] Ὑδροφοβίαν Græci vocant. Vide quæ de eo morbo diximus, lib. 8 ſect. 63.

5. *Nuper cujuſdam.*] Indicavit hoc ipſe ſuperius, lib. 8. ſect. 63.

6. *Silveſtris roſæ, quam cynorrhodon.*] Roſa ſilveſtris hæc eſt quæ Eglenteriı nomine apud Gallos venit, *l'Eglantier.* Eſt in Eyſtettenſi horto: vidimus in Regio. Scribonio Largo, Compoſ. 85. *Roſa ſilvatica, quam communem quidam vocant.*

7. *In fruteсto.*] Frutectum, per ſyncopen, pro *frutetum*, habent libri MSS. ubique omnes. Vulgo tamen & *fructetum* ſcribitur.

8. *Spongiolæ.*] Spongiam ex rubo roſario agreſti ſumptam vocat Marcellus Empir. cap. 26. pag. 181. & cap. 27. pag. 196.

9. *In priori volumine.*] Superiore libro, ſect. 93. Nondum mihi herbæ compertum genus illud eſt, in quod omnia ea conveniant, quæ hic referuntur: illudque in primis, ut ſeris anni menſibus, quo latent angues, ipſum areſcat. In Indice, dracunculus caulis appellatur.

10. *A Germanico.*] Neronis Claudii Druſi Germanici Imp. filio, Caii Cæſaris Germanici Aug. patre. Vide Tacitum, lib. 2. Annal. pag. 43. & ſeq.

11. *Qua pota.*] *Et Suſis*, inquit Vitruvius, lib. 8. cap. 3. pag. 165. *in qua civitate eſt regnum Perſicum, fonticulus eſt, ex quo qui biberunt, amittunt dentes.* Quam in rem lepidum idem Epigramma Græcum eo loci recitat.

12. *Stomacacen.*] Στομακάκην, vel potius, ut ars ſuadet, στομακάκην, quæ vox *vitium* quoddam *oris* ſonat. Scorbutum ætas poſterior appellavit: *le Scorbut.* Vide Sennertum, lib. 3. pag. 504. Sunt qui στομακάκην malint hic legi, quoniam ſcorbuticis os κάκιον, hoc eſt, ſtercus olet. Et id morbi genus hodieque graſſatur in Friſiis, ex aquarum vitio.

13. *Sceletyrben.*] Σκελοτύρβη, *paralyſis ſpecies, quando recti nequeunt incedere: ſed nunc in lævam, nunc in dextram corpus contorqueat, pedeſque proferant: interdum etiam, velut ſimile ſyrma, anguium more pedem promoveant.* Σκελοτύρβη ἐστιν ὅταν παρελύωσι, ὥστε περιπατεῖν ἐπ' εὐθείας μὴ δύνασθαι, καὶ ποτὲ μὲν παρ' ἴσην, ποτὲ δ' ἀνάγουσι εἰς τὰ δεξιὰ περιφέρειν, ἢ τὸ δεξιὸν εἰς τὸ ἀριστερὸν, καὶ ποτὲ μὲν ὑπεσύρουσι τὸ σκέλος, ὥσπερ ἀναβαίνοντες τι μέγα. Galenus, in Defin. Med. tom. 2. num. 293 pag. 265. A σκέλος & τύρβη, quod crura is morbus tentaret, turbaretque. Ælii Galli exercitum laboraſſe hoc utroque mali genere ex Arabicorum fructuum eſu, & aquarum potu, auctor eſt Strabo, lib. 16. pag. 781. Τῶν μὲν περὶ τὸ ſτόμα, τῶν δὲ περὶ τὰ σκέλη παραλύσει τινά.... Et paulo ante, Στομακάκῃ καὶ σκελοτύρβῃ.

14. *Britannica.*] Hydrolapathum nigrum eſſe, quam veteres Britannicam appellarunt, ſatis idoneis efficit argumentis Abrah. Muntingius, opere ſingulari de vera antiquorum herba Britannica. Galenus, certe lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. folia ait eſſe agreſti lapatho ſimilia, ὅμοια τοῖς τ' ἀγρίου λαπάθου.

15. *Sed contra anginas.*] Apuleius, cap. 29. de Britannica, tit. 7. *Ad anginam. Herbæ Britannicæ flos antequam tonitruum audiatur collectus, qui eo uſus fuerit, per totum annum anginam non experietur.*

16. *Florem vibones.*] Strabo auctor eſt, lib. 6. pag. 256. ad Vibonem oppidum, (de quo lib. 3. ſect. 10.) e Sicilia Proſerpinam migraſſe ad legendos flores: ubi matronæ collectis eis texunt coronas: hincque repertum coronis flores nectere. Unde putandum vibonum florum nomen veniſſe.

17. *Miror que.*] Mirum eſt, inquit, Britannicam vocari quæ non in Britannia, ſed in Germania inventa ſit. At vero Lipſius in lib. 1. Taciti Annal. pag. 30. paludes ait, uliginoſque, haud procul Amiſia flumine, inter Lingam, Vveddam, & Coevordam, aliquot milliarium ſpatium occupare: vocari ab accolis Brecaniæ uligines, *Bretanshe heyde.* Ab illa Bretannia in Friſiis, nomen herbæ Britannicæ datum. Muntingius, pag. 131. a ſtabiliendis dentibus Friſiorum lingua deductum id nomen ſuadere nititur quidem: at non omnino perſuadet.

18. *Non enim.*] Non eſt veriſimile appellatam eam herbam

VII. Fuit quidem & hic quondam ambitus, nominibus ſuis eas adoptandi, [1] ut docebimus feciſſe reges: [2] tanta res videbatur, herbam invenire, vitam juvare, nunc fortaſſis aliquibus curam noſtram frivolam quoque exiſtimaturis: adeo deliciis ſordent etiam quæ ad ſalutem pertinent. Auctores tamen quarum inveniuntur, in primis celebrare par eſt, effectu earum digeſto in genera morborum. Qua quidem in reputatione miſereri ſortis humanæ ſubit, præter fortuita caſuſque, [3] & quæ nomina omnis hora excogitat, ad millia morborum ſingulis mortalium timenda. Qui graviſſimi ex his ſint diſcernere, ſtultitiæ prope videri poteſt, cum ſuus cuique ad præſens quiſque atrociſſimus videatur. [4] Et de hoc tamen judicavere avi experimento, aſperrimos cruciatus eſſe calculorum a ſtillicidio veſicæ: proximum ſtomachi, tertium eorum quæ in capite doleant: [5] non ob alios fere morte concita. A Græcis & noxias herbas demonſtratas miror equidem. Nec venenorum tantum; quoniam ea vitæ conditio eſt, [6] ut mori plerumque etiam optimi portus ſit: tradatque M. Varro, Servium Clodium equitem Romanum magnitudine doloris in podagra coactum, [7] veneno crura perunxiſſe & poſtea caruiſſe ſenſu omni, æque quam dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit venia monſtrandi, [8] qua mentes ſolverentur, partus eliderentur, multaque ſimilia? Ego nec abortiva dico, ac ne amatoria quidem, memor [9] Lucullum Imperatorem clariſſimum amatorio periiſſe: nec alia Magica portenta, niſi ubi cavenda ſint aut coarguenda, in primis fide eorum damnata. Satis operæ fuit abundeque præſtitum vitæ, ſalutares dixiſſe, ac poſtea inventas.

CAP. IV. VIII. 1. Laudatiſſima herbarum eſt [1] Homero teſte, quam vocari a Diis putat moly, & inventionem ejus Mercurio aſſignat, contraque ſumma veneficia demonſtrat. [2] Naſci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, ſpecie illa Homerica, radice rotunda nigraque, magnitudine cæpæ, folio ſcillæ: effodi autem difficulter. [3] Græci auctores florem ejus luteum pinxere, [4] cum Homerus candidum ſcripſerit. Inveni e peritis herbarum medicis, qui & in Italia naſci eam diceret, afferrique Campania mihi aliquot diebus effoſſam inter difficultates ſaxeas, radicis XXX. pedes longæ, ac ne ſic quidem ſolidæ, ſed abruptæ.

IX. 2. Ab ea maxima auctoritas herbæ eſt, quam [1] dodecatheon vocant, omnium Deorum majeſtatem commendantes. In aqua potam omnibus morbis mederi tradunt. [2] Folia ejus ſeptem, lactucis ſimillima, exeunt a lutea radice.

X. 3. [1] Vetuſtiſſima inventu Pæonia eſt, nomenque auctoris retinet, [2] quam quidam pentorobon appellant, alii glycyſiden. Hæc quoque difficultas eſt, quod eadem aliter alibi nuncupantur. [3] Naſcitur opacis montibus, [4] caule inter folia digitorum quatuor, ferente in cacumine veluti Græcas nuces quatuor aut quinque. [5] Ineſt iis ſemen copioſum,

Notæ.

eſſe a milite Romano de Britanniæ nomine, quoniam ibi plurima naſceretur, cum præſertim Britannia tum ſui juris eſſet, nec populo Romano ſubjecta.

Sect. VII. 1. *Ut docebimus.*] Sect. 33 & ſeqq.

2. *Tanta res*] Vide Notas & Emend. num. III.

3. *Et quæ nomina*] Nomina nova novis morborum generibus, quæ ſubinde naſcuntur, indita.

4. *Et de hoc tamen ..... avi experimento*] Vide Notas & Emend. num. IV.

5. *Non ob alios.*] Non alios fere morbos morte conſecuta.

6. *Ut mori.*] Ferdinandus Pintianus, qui in eadem exornanda ſparta laboravit, in qua nos ſudamus, inſculpi Salmanticæ ſepulcro ſuo juſſit, OPTIMUM VITAE BONUM MORS. Vide quæ dicta ſunt lib. 7. ſect. 54 nota 1.

7. *Veneno.*] Cicutæ ſucco.

8. *Qua mentes.*] Quæ herba faceret inſaniam, partus elideret, &c.

9. *Lucullum .... amatorio*] Amatorium poculum dicitur, quod ad amoris inſaniam impellit: quale Lucullo Calliſthenes libertus ſuus obtulit, ut impenſius ab eo diligeretur: verum veneni vi alienata domini mens eſt, & mors conſecuta. Plutarchus in Lucullo, pag. 520.

Sect. VIII. 1. *Homero.*] Odyſſ. κ'. verſ. 302.

> Ὣς ἄρα φωνήσας πόρε φάρμακον Ἀργειφόντης,
> Ἐκ γαίης ἐρύσας, καί μοι φύσιν αὐτοῦ ἔδειξε.
> Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος.
> Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί· χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν
> Ἀνδράσι γε θνητοῖσι· θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.

Tranſcripſit hunc Plinii locum Apuleius, cap. 48. Homericum moly, eſſe Democriti aglaophotim, de qua nos egimus libro ſuperiore, Lobelius ſcripſit in Notis marginalibus MSS ad Anguillara, pag. 90. Eſſe rutam ſilveſtrem affirmat Galenus, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 219.

2. *Naſci eam.*] Tota hæc deſcriptio apud Theophraſtum eſt, lib. 9. hiſt. cap. 15. Sed is erraſſe Homerum ait, qui ægre evelli hanc e tellure cecinit. Vide & Dioſc. lib. 3. cap. 54.

3. *Græci auctores.*] Quos Priapeiorum auctor eſt ſecutus, eo carmine:

> *Hinc legitur radix, cujus flos aureus exit:*
> *Quam tamen moly vocant, mentula moly vocant.*

4. *Cum Homerus.*] Loco allato: & qui Homerum imitatus eſt Naſo, lib. 14. Metam. verſ. 291.

> *Pacifer huic florem dederat Cyllenius album:*
> *Moly vocant ſuperi: nigra radice tenetur.*

Dioſc. quoque loc. cit. ἄνθη λευκοΐοις ὅμοια γαλακτόχροα dicit eſſe, violæ albæ flores ſimiles, & lactei coloris. Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 211. ἄνθος γαλακτῶδες.

Sect. IX. 1. *Dodecatheon.*] Δωδεκάθεος, herba a duodecim Diis majoribus appellata.

2. *Folia ejus.*] *Trifolia hac effigie*, inquit Ruellius, lib. 2. pag. 449. *frequenter in dumetis ovatam videmus: verum cum nec plura de ea tradantur, an dodecatheos ſit, non auſim affirmare.*

Sect. X. 1. *Vetuſtiſſima .... Pæonia.*] A Pæone Medico nomen invenit, qui vulneratum Plutonem ab Hercule, ut Homerus quidem fabulatur, Iliad. ε'. verſ. 401. curaſſe ea perhibetur. Nomen in officinis ſervat: vulgus Pivoniam vocat: *Pivoine.* Genera ejus quatuordecim in horto Regio vidimus. Pæonia mas a Matthiolo delineatur, in lib. 3. Dioſc. pag. 914.

2. *Quam quidam*] Dioſcor. lib. 3. cap. 157. Παιωνία, ἢ γλυκυσίδη, οἱ δὲ πεντόροβον. Sic etiam Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 167. Dicitur ſane πεντόροβον, quaſi quintuplex ervi granum: a granorum numero, quæ ervum imitantur. Γλυκυσίδη, quod acinos dulces, mali Punici ſimiles habere videtur: nam σίδη Bœotis malum Punicum eſt. Vide etiam Apuleium, cap. 64. & auctorem libri, qui Kirandum Kirani inſcribitur, pag. 18.

3. *Naſcitur.*] Hæc totidem fere verbis Dioſc. loc. cit.

4. *Caule inter folia*] Inter ſingulos nodos, unde folia erumpunt. Alias totus caulis bicubitalis eſt, ut ait Dioſc. loc. cit. καυλὸς ὡς διςπιθαμιαῖος.

5. *Ineſt iis.*] Dioſc. loc. cit. Λοβοὺς δὲ τινας ἀνίησιν ἐπ' ἄκρου τοῦ καυλοῦ, ἀμυγδάλοις ὁμοίους· οἳ διανοιχθέντες ἐμπεριέχουσι κόκκους ἐρυθροὺς πολλοὺς, μικροὺς, ὡς ῥοᾶς· ἐν μέσῳ δὲ μέλανας, ἐμπορφύρους, ε' ἢ ς'. *Summo caule fert ſiliquas quaſdam, veluti Græcas nuces, quibus dehiſcentibus grana multa rubentia, parva, acinis Punicorum ſimilia inveniuntur: &*

rubrum, nigrumque. Hæc medetur & [8] Faunorum in quiete ludibriis. [7] Præcipiunt eruere noctu, quoniam ſi picus Martius videat, tuendo in oculos impetum faciat.

XI. 4. [1] Panaces ipſo nomine omnium morborum remedia promittit, [2] numeroſum & Diis inventoribus adſcriptum. [3] Unum quippe Aſclepion cognominatur, quoniam is filiam Panaceam appellavit. [4] Succus coactus ferulæ qualem diximus, [5] radice multi corticis & ſalſi. [6] Hac evulſa ſcrobem repleri vario genere frugum religio eſt, ac terræ piamentum. [7] Ubi, & quonam fieret modo, & quale maxime probaretur, inter peregrina docuimus. Id quod e Macedonia affertur, [8] bucolicon vocant, armentariis ſponte erumpentem ſuccum excipientibus: hoc celerrime evaneſcit. [9] Et in aliis autem generibus improbatur maxime nigrum ac molle. Id enim argumento eſt cera adulterati.

XII. 5. [1] Alterum genus heraclion vocant, & ab Hercule inventum tradunt: alii origanum heracleoticum ſilveſtre, quoniam eſt origano ſimile, radice inutili: de quo origano diximus.

XIII. 6. [1] Tertium panaces Chironion cognominatur ab inventore. Folium ejus lapatho ſimile, majus tamen & hirſutius. Flos aureus, radix parva. Naſcitur pinguibus locis. Hujus flos efficaciſſimus, eoque amplius, quam ſupra dicta, prodeſt.

XIV. 7. [1] Quartum genus panacis ab eodem Chirone repertum, centaurion cognominatur: ſed & Pharnaceon, [2] in controverſiam inventionis a Pharnace rege deductum. Seritur hoc, longioribus, quam cetera, foliis, & ſerratis. Radix odorata in umbra ſiccatur, vinoque gratiam adjicit. [3] Hujus genera duo fecere, alterum lævis folii, alterum tenuius.

XV. 8. [1] Heracleon ſiderion & ipſum ab Hercule inventum eſt, caule tenui digitorum quatuor altitudine, flore Puniceo, foliis coriandri. Juxta lacus & amnes invenitur, [2] omniaque vulnera ferro illata efficaciſſime ſanat.

XVI. 9. [1] Eſt Chironis inventum ampelos, quæ vocatur Chironia, de qua diximus inter vites, [2] ſicuti de herba, cujus inventio aſſignatur Minervæ.

XVII. 10. [1] Herculi eam quoque adſcribunt, quæ Apollinaris, [2] apud Arabas alter-

NOTÆ.

inter hæc media quinque aut ſex, nigra, purpurea.

6. *Faunorum.*] Faunos lib. 30. ſect. 24. nocturnos Deos interpretatur. Dioſcor. loco citato. Οἱ δὲ μέλανες καὶ πρὸς τὰς τῶν ἐφιαλτῶν πνιγμούς, *grana nigra valent adverſus ſuppreſſiones incuborum nocturnas, quas ephialtas vocant.* Quindecim grana bibi ex aqua jubet idem, lib. 1. Εὐπορ. cap. 22. Ἐφιάλτης ſive ἐπιάλτης malum eſt, ubi aliquis noctu ſe grandi mole opprimi, invadique ab alio credit. Macrobius de hac re ita prodidit, lib 1. in Somn. Scip. cap. 3. pag 13 *Φάντασμα vero est viſum, quum inter vigiliam, & adultam quietem, in quadam, ut aiunt, prima ſomni nebula, adhuc vigilare ſe exiſtimans, qui dormire vix cœpit, aſpicere videtur irruentes in ſe vel paſſim vagantes formas, ... In hoc genere eſt ἐφιάλτης, quem publica perſuaſio quieſcentes opinatur invadere, & pondere ſuo preſſos ac ſentientes gravare.* De hoc genere morbi plura Cælius Aurel. lib 3. cap. 3. *Quidam veteres,* inquit, *ephialten vocaverunt ..... Afficit crapula vel indigeſtione jugi vexatos .... Sequitur per ſomnum gravedo atque preſſura, & veluti præfocatio, qua ſibi quemquam irruiſſe repente exiſtiment, qui ſenſibus oppreſſis ſenſus exanimet, neque clamare permittat: quo ſi ut ſæpe erumpentes non articulata, ſed confuſa voce exclament ..* Ac paulo ante: *Sed quod neque Deus, neque ſemideus, neque Cupido ſit, libris Cauſarum, quos αἰτιολογουμένων Soranus appellavit, pleniſſime explicavit.* Inde Pæonia ἐφιαλτία dicitur apud Aetium, lib. 1. pag 32. (ſic enim legendum, non *elephantia*) quia τὸν ἐφιάλτην curat.

7. *Præcipiunt eruere.*] Hæc apud Theophraſtum totidem verbis, lib 9. hiſt. cap 9.

Sect. XI. 1. *Panaces ipſo nomine.*] Ἀπὸ τοῦ πάντα ἀκεῖσθαι, quod omnia medetur: ſive a πᾶν & ἄκος, hoc eſt, ab omni remedio.

2. *Numeroſum.*] Cujus multa genera.

3. *Unum ... Aſclepion.*] Τὸ πάνακες τὸ Ἀσκληπιεῖον, Theophraſto, lib. 9. hiſt. cap. 9. ab Æſculapio medico, ut Nicander cecinit in Theriacis. Filiam ejus Πανάκειαν, cum altera, quæ Ὑγιεία nominata eſt, in ſuo jurejurando teſtem Hippocrates advocat, pag. 1. Idem panacis genus Ἡράκλειον a Dioſc. appellatur, lib. 3. cap. 55. & a Galeno, lib. 8 de fac. ſimp med. pag 217.

4. *Succus ... ferulæ.*] Eſt, inquit, ferula panaces: cujus ſuccus excipitur inciſo caule, cogiturque: coacti candor probatur, ut diximus lib. 12. ſect. 57.

5. *Radice multi.*] Radices permultas habet, craſſo & ſubamari guſtus cortice veſtitis: Ῥίζας πλείονας .... παχὺ ἐχούσας τὸν φλοιόν, ὑπόπικρον τῇ γεύσει. Dioſc. lib. 3. cap. 55. poſt Theophr. lib. 9 hiſt. cap. 12

6. *Hac evulſa.*] Cum effoditur, ex omni frugum genere offa mellita terræ injicitur, Theophr lib 9. hiſt. cap 9.

7. *Ubi ... docuimus.*] Libro 12. ſect 57.

8. *Bucolicon.*] Βουκολικόν, quaſi paſtoritium.

9. *Et in aliis.*] In aliis ſuccis qui non ſponte erumpunt; ſed inciſo caule vel radice manant. Ipſe Plinius, lib. 12. ſect. 57. *Niger color improbatur.* Dioſcor. lib. 3. cap. 55. Ὁ δὲ μέλας φαῦλος καὶ μαλακός. Δολοῦται γὰρ ἀμμωνιακῷ ἢ κηρῷ.

Sect. XII. 1. *Alterum.*] Origanum eſt Heracleoticum, de quo lib. 20. ſect 62. Dioſc. lib. 3. cap. 56. Καλοῦσι δέ τινες πάνακες καὶ τὸ ἀγρίαν ὀρίγανον, οἱ δὲ καὶ ἡρακλεωτικόν, οἱ δὲ κονίλην· περὶ ἧς εἴρηται ἐν τοῖς περὶ ὀριγάνου.

Sect. XIII. 1. *Tertium.*] Iſta ſunt Theophraſti verba, lib. 9. hiſt. cap 12 Ἔχει δὲ τὸ μὲν Χειρώνειον φύλλον μὲν ὅμοιον λαπάθῳ, μεῖζον δὲ καὶ δασύτερον· ἄνθος δὲ χρυσοειδές· ῥίζαν δὲ μικράν. φιλεῖ δὲ τὰ χωρία τὰ πίονα. Neque Nicandri, neque Dioſcoridis panaces Chironium eſſe conſtat: ſed eſt Helenium Dioſcoridis primum, ſive inula, ut recte vidit Anguillara, par 5. pag 89 etſi id minus probare Ruellius videtur, lib. 3. pag. 524. Pingitur a Lobelio, in Obſerv. pag. 309.

Sect. XIV. 1. *Quartum*] Herbariis id genus incognitum.

2. *In controverſiam.*] Aliis Chironi Centauro, aliis Pharnaci regi originem aſſignantibus. Chironi medicinæ inventionem Plinius adjudicat, lib. 7. ſect 57. Pharnaces, is eſt, qui primus regnavit in Ponto, ut Plinius loquitur, libro XXXIII. ſect. LIV. nempe circiter annum Urbis Romæ CCCCL.

3. *Hujus genera.*] Alio ſpectat Theophraſtea panacis univerſim diſtributio in duo genera, τὸ μὲν λεπτόφυλλον, τὸ δὲ πλατύφυλλον, lib. 9. hiſt. cap 12. alterum latioris folii, tenuioris alterum.

Sect. XV. 1. *Heracleon.*] Hæc ſideritis tertia Dioſcoridis eſt, lib. 4. cap. 35 quam & Cratevas ibi Ἡράκλειον vocat, flore puniceo, foliis coriandri, caulibus σπιθαμιαίοις, hoc eſt, palmi altitudine. Geranium eſt Dodonæi Robertianum, pag. 62. viſum a nobis in horto Regio.

2. *Omniaque vulnera.*] Dioſcor. loc. cit. Καὶ πάντα ἐστὶ δύναμις ἐναιμῶν τραυμάτων κολλητική .... *Hujus impoſita vis eſt, ut cruenta recentiaque vulnera glutinet*

Sect. XVI. 1. *Eſt Chironis .... de qua diximus.*] Libro 13. ſect. 17.

2. *Sicuti de herba.*] Parthenio ſcilicet, de quo lib. 22. ſect. 20.

Sect. XVII. 1. *Herculi eam.*] Vox hæc ὑοσκύαμος, ſuis fabam, ſeu fabam porcinam ſonat. Cum porro ſuem, aprum Erymanthium Hercules occiderit, qui aper in Arcadum terra fuerat enutritus, idcirco & faba ſuis Arcadicæ hæc appellata eſt, & in partem aliquam ejus inventionis Hercules venit. Vide Galen. lib. 9. κατὰ τόπους, cap 4. pag. 609. Eadem Apollinaris dicitur, quod mentem percellat, quaſi æſtu Apollinis.

2. *Apud Arabas.*] Ita Reg. 2. libri que editi. Reg. 1. *apud*

cum: apud Græcos vero hyoſcyamus appellatur. Plura ejus genera: [3] unum nigro ſemine, floribus pæne purpureis, ſpinoſum. Talis naſcitur in Galatia. [4] Vulgare autem candidius eſt, & fruticoſius, altius papavere. [5] Tertii ſemen irionis ſemini ſimile: & omnia inſaniam gignentia, capitiſque vertigines. [6] Quartum genus molle, lanuginoſum, pinguius ceteris, candidi ſeminis, in maritimis naſcens: hoc recepere medici. [7] Item rufi ſeminis. Nonnumquam autem candidum rufeſcit, [8] ſi non ematuruit, improbaturque. Et alioqui nullum, niſi cum inaruit, legitur. [9] Natura vini, ideoque mentem caputque infeſtans. Uſus ſeminis & per ſe, & ſucco expreſſo. [10] Exprimitur ſeparatim, & caulibus foliiſque: utuntur & radice, temeraria in totum (ut arbitror) medicina. Quippe etiam foliis conſtat mentem corrumpi, ſi plura quam quatuor bibantur. [11] Etiam antiqui in vino febrem depelli arbitrabantur. [12] Et oleum fit ex ſemine, ut diximus, [13] quod ipſum auribus infuſum tentat mentem. [14] Mireque, ut contra venenum, remedia prodidere his qui id bibiſſent, & ipſum pro remediis: adeo nullo omnia experiendi fine, ut cogerentur etiam venena prodeſſe.

CAP. V. XVIII. II. [1] Linozoſtis, ſive parthenion, Mercurii inventum eſt: ideo apud Græcos [2] Hermupoan multi vocant eam, apud nos omnes Mercurialem. [3] Duo ejus genera: maſculus, & femina, quæ efficacior, caule cubitali, interdum ramoſo in cacumine, ocimo anguſtioribus foliis, geniculis denſis, [4] alarum cavis multis, [5] ſemine in geniculis dependente: feminæ copioſo, mari juxta genicula ſtante, rariori ac [6] brevi, contortoque: feminæ, ſoluto & candido. Folia maribus nigriora, feminis candidiora: radix ſupervacua, prætenuis. Naſcuntur in campeſtribus cultis. [7] Mirum eſt quod de utroque eorum genere proditur: ut mares gignantur, hunc facere: ut feminæ, illam. [8] Hoc contingere, ſi a conceptu ſuccus protinus bibatur in paſſo, edanturve folia decocta ex oleo & ſale, vel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in novo fictili cum heliotropio, & duabus aut tribus ſpicis, donec decoquatur. [9] Decoctum dari jubent, & herbam ipſam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die a balneo coïre eas. [10] Hippocrates miris laudibus in mulierum uſu prædicavit has: ad hunc modum [11] medicorum nemo novit. Ille eas vulvæ cum melle, vel roſaceo, vel irino, vel lirino admovit: [12] item ad ciendos menſes ſecundaſque. [13] Hoc idem præſtare potu ſotuque dixit. [14] Inſtillavit auribus olidis

NOTÆ.

Arbilas: unde quidam *apud alios* fingunt. Certe haud temere apud Plinium Arabica in plantis tralatitiis & paſſim naſcentibus nomina invenias: ac vocem eam eſſe Latini oris, non Arabici ſoni, vel ex Scribonio Largo intelligitur, Compoſ. 181. *Altercum*, inquit, *quod Græci ὑοσκύαμον vocant, qui biberunt, caput grave, venisque diſtentum habent: mente abalienantur, cum quadam verborum altercatione: unde enim hoc nomen herba traxit altercum.* Sic etiam Apuleius, cap. 4. *A Græcis Hyoſcyamos dicitur, & Dioſcyamos .... Latini inſanam vocant, aliqui Apollinarem, alii altercum, &c.* Ab altercatione gignenda nomen etiam altercangeni factum ei eſſe aliqui divinant. Gallis, *Hannebane*. Juſquiamus, officinis. Tergemini hyoſcyami icones exhibet Dodonæus, pag. 447. Vidimus in horto Regio.

3. *Unum nigro.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 69. Ὁ μὲν γὰρ αὐτῆς ὑπομέλανα φέρει .... σπέρμα μέλαν, καὶ τοὺς κάλυκας σκληροὺς καὶ ἀκανθώδεις.

4. *Vulgare*] Et idem nigrum, ſed hujus cæli ſolique, non Galatici: nec faturi coloris, ſed ex candido nigro.

5. *Tertii ſemen.*] Alterum hoc Dioſcoridis, qui omnia genera attigit, alterum eſt: Ὁ δέ τις, ἄνθη μηλοειδῆ .... σπέρμα ὑπόξανθον, ὥσπερ ἐρύσιμον. Οὗτοι δὲ μανιώδεις ὑπάρχουσι καὶ καρωτικοί. *Alterius flores ſunt lutei .... ſubflavum, & irionis ſeminis ſimile. Inſaniam illa gignunt, & ſoporem.*

6. *Quartum.*] Quod Dioſcoridi loc. cit. tertium eſt, eiſdemque plane verbis ab eo deſcribitur.

7. *Item rufi*] Quod, inquit, eſt rufi ſeminis, ξανθόν, in medicinæ uſus adhibetur. Dioſc. loco cit.

8. *Si non ematuruit.*] Cum nequit matureſcere, aut percoqui.

9. *Natura vini.*] Ineſt vis ei vini: nam caput tentat, &c. Ita libri omnes, non *veneni*. Et aliud ei nomen ab ea cauſa inditum. *Milimindrum*, inquit Papias, *vulgus vocat, pro eo quod elevationem mentis inducat: hæc herba hyoſcyamus appellatur.*

10. *Exprimitur.*] E ſemine ait, & caulibus, & foliis, ſeparatim exprimi ſuccum, utilem in medicina. Vide Notas & Emend. num. V.

11. *Etiam antiqui.*] Dioſcor. loco cit. *Terna*, inquit, *quaternave folia cum vino pota febres epialas depellunt*, ἠπιάλους πυρετοὺς θεραπεύει. Febris continuæ quotidianæ genus hoc nomine Græci intelligunt.

12. *Et oleum .... ut diximus.*] Libro 15. ſect. 7. & lib. 23. ſect. 49.

13. *Quod ipſum auribus.*] Prodeſt auribus, menti nocet. Apuleius, cap. 4. *de Symphoniaca*, ſive hyoſcyamo, tit. 1. *Ad aurium dolorem: Herbæ ſymphoniacæ ſuccus tepefactus cum oleo roſaceo, & in aurem inſtillatus, aurium dolorem mirifice tollit: & ſi vermes fuerint, necat eos.*

14. *Mireque*] Mirum eſt a medicis, tamquam contra venenum, remedia tradi, ab iis ſumenda, qui hyoſcyamum bibiſſent: & ex ipſo ſimul hyoſcyamo remedia peti.

Sect. XVIII. 1. *Linozoſtis.*] Dioſc. lib. 4. cap. 191. Λινόζωστις, οἱ δὲ παρθένιον, οἱ δὲ Ἑρμοῦ βοτάνιον καλοῦσι. Et in Nothis: Ῥωμαῖοι ἕρβα Μερκουριάλις μασκούλα. Mercurialem Galli, ut Latini, vocitant, *Mercuriale*. Vide iconem maris ac feminæ apud Lobelium, in Obſerv. pag. 131. Vidimus in horto Regio.

2. *Hermupoan*] Ἑρμοῦ πόαν, id eſt, Mercurii herba: quo ſenſu & Hermubotane, ἑρμοῦ βοτάνη, ab Apuleio etiam appellatur, cap. 82.

3. *Duo ejus genera.*] Hæc totidem verbis Dioſcorid. loco citato.

4. *Alarum cavis.*] Dioſc. μασχάλας πυκνάς, πυκνὰς ἐχούσας. Ala proprie pars eſt hominis concava, ſubter brachium, quæ & axilla dicitur. Ad hujus ſimilitudinem, in herbis ala, quæ Græcis μασχάλη, ſignificat cavum illum, inter caulem, & ramulos, anfractum: unde nova proles egreditur. In arborum ramis pars eorumdem cava, qua matri adhæreſcunt: in qua & gigni aliquando viſcum fungoſque contingit.

5. *Semine in geniculis.*] E ſinu foliorum, dependente.

6. *Brevi contortoque.*] In formam teſticulorum, ὥσπερ ὀρχίδια, inquit Dioſc. unde & teſticulatam Latini dixere, ut auctor eſt Apuleius, cap. 82.

7. *Mirum eſt.*] Hoc pariter Dioſcor. totidem verbis, loco citato.

8. *Hoc contingere.*] Dioſc. loco cit.

9. *Decoctum.*] Dioſc. loco cit.

10. *Hippocrates.*] Libro 1. de morb. mul. text. 63. pag. 455. text. 74. pag. 461. text. 82. pag. 465. text. 89. pag. 468. &c. Libro de nat. mul. text. 8. pag. 364. text. 21. pag. 366. text. 18. pag. 371. &c. Libro 2. de morbis, text. 12. pag. 43. &c.

11. *Medicorum nemo*] Carpit ævi ſui medicos. Noſtra ætate mercuriali utuntur in peſſis.

12. *Item ad ciendos.*] Apuleius, cap. 82. tit. 2. *Ad menſtrua cienda: Herba Mercurialis cum oleo irino vel roſaceo admota, mox provocat ſanguinem menſtruum.*

13. *Hoc idem.*] Hippocr. lib. de nat. mul. text. 29. pag. 377. ad ciendos menſes, ἢν τὰ ἐπιμήνια μὴ χωρέῃ. Λινοζώστιος τὸν καρπὸν καὶ τὰ φύλλα ἐν οἴνῳ διδόναι πίνειν. *Mercurialis ſemen & folia in vino bibenda præbe.* Et pag. 378. Λινοζώστιος φύλλα τρίψας ἐν ῥάκει προσθεῖναι. *Mercurialis folia trita in linteo ſubde.*

14. *Inſtillavit auribus olidis.*] Cum quis ex aure male olet,

ſuccum, inunxitque cum vino vetere. Alvo folia impoſuit, [15] epiphoris, ſtranguriæ, & veſicæ. Decoctum ejus dedit cum myrrha & thure. [16] Alvo quidem ſolvendæ, vel in febri, decoquitur quantum manus capiat in duobus ſextariis aquæ ad dimidias: bibitur ſale & melle admixto: nec non cum ungula ſuis, aut gallinaceo decoctum ſalubrius. Purgationis cauſa putavere aliqui [17] utramque dandam, ſive cum malva decoctam. Thoracem purgant, [18] bilem detrahunt, ſed ſtomachum lædunt. Reliquos uſus dicemus ſuis locis.

XIX. 12. Invenit & Achilles diſcipulus Chironis, qua vulneribus mederetur, quæ ob id [1] Achilleos vocatur. Hac ſanaſſe [2] Telephum dicitur. [3] Alii primum æruginem inveniſſe, utiliſſimam emplaſtris, ideoque pingitur a cuſpide decutiens eam gladio in vulnus Telephi. Alii utroque uſum medicamento volunt. [4] Aliqui & hanc panacem heracleon, alii ſideritin, & apud nos milleſoliam vocant, cubitali ſcapo, ramoſam, minutioribus quam feniculi foliis veſtitam ab imo. Alii fatentur quidem illam vulneribus utilem, ſed veram Achilleon eſſe ſcapo cæruleo pedali, ſine ramis, ex omni parte ſingulis foliis rotundis eleganter veſtitam. [5] Alii quadrato caule, capitulis marrubii, folio quercus. [6] Hanc etiam præciſos nervos glutinare faciunt. [7] Alii ſideritin in maceriis naſcentem, cum teratur, fœdi odoris. Etiamnum aliam ſimilem huic, ſed candidioribus foliis & pinguioribus, tenuioribus cauliculis, in vineis naſcentem. [8] Aliam vero binûm cubitorum, ramulis exilibus, triangulis, folio filicis, pediculo longo, betæ ſemine, omnes vulneribus præcipuas. Noſtri eam, quæ eſt latiſſimo folio, [9] ſcopam regiam vocant. Medetur anginis ſuum.

XX. 13. [1] Invenit & Teucer eadem ætate [2] Teucrion, quam quidam hemionion vocant, ſpargentem juncos tenues, folia parva, aſperis locis naſcentem, auſtero ſapore, numquam florentem: neque ſemen gignit. Medetur lienibus. [3] Conſtatque ſic inventam: Cum exta ſuper eam projecta eſſent, adhæſiſſe lieni, eumque exinaniſſe. Ob id a quibuſdam ſplenion vocatur. [4] Narrant, ſues, qui radicem ejus ederint, ſine ſplene inveniri. [5] Quidam ramis hyſſopi ſurculoſam, folio fabæ, eodem nomine appellant, & colligi florentem adhuc jubent: adeo florere non dubitant: maximeque ex Ciliciis & Piſidiæ montibus laudant.

NOTÆ.

ὡς τῦ ἀυτῆς χυμῷ ὄζει, inquit Hippocr. lib de internis affectionibus, text. 34 id quod accidere ſplenicis docet. Apuleius, cap 82. tit. 4. ſi aqua in aures introierit, ad extrahendam, Mercurialis quoque ſuccum inſtillat.

15. *Epiphoris.*] Oculorum videlicet: neque enim alias Plinius intelligit, niſi ſpeciatim ſignificet. Dalecampius *fluxiones in ventrem* interpretatur, quo ſenſu nuſquam vocem eam noſter accepit. Sed & ab Apuleio Lugdunenſis medicus arguitur, ita ſcribente ſcilicet, cap. 82. tit. 3. *Ad epiphoras oculorum: Herba Mercurialis folia*, inquit, *cum vino albo tritere impone.*

16. *Alvo quidem.*] Q. Serenus, cap 29. pag. 143.

Sæpe cibi ſpecie, vitio vel corporis ipſo,
Potibus aut duris reſtricta morabitur alvus:
Vincetur talis mora gramine Mercurialis,
Cujus aquam cocti minimo cum melle bibemus.

Et Apuleius, cap 82. tit. 1. *Ad ventris duritiam: Herbam Mercurialem coquis, & tritam ex paſſo dabis: ſtatim detrahet, & ſtomachum purgabit: aut ſemen ejus tritum ex paſſo dato, &c.* Scribonius Largus, Compoſ. 135. *Mollit ergo alvum herba Mercurialis, lenibus oleribus quamplurima mixta.*

17. *Utramque dandam*] Marem feminamque.

18. *Bilem detrahunt.*] Marcellus Empiricus, cap 30. pag. 217.

Sect. XIX. 1. *Achilleos vocatur.*] Hæc ſideritis Heraclea eſt, de qua ſect. 15.

2. *Telephum.*] Herculis filium, Myſorum regem, ab Achille ipſo ſanatum, a quo vulneratus fuerat. Conſulto enim oraculo, reſponſum tulit, Ὁ τρώσας ἰάσεται. Supplex itaque Achilli factus, id ab ipſo impetravit. Horatius, Epod. 17. verſ. 8.

Movit nepotem Telephus Nereium,
In quem ſuperbus ordinarat agmina
Myſorum, & in quem tela acuta torſerat.

3. *Alii primum æruginem.*] Quo ſpectat Ovidius, libro 1. de Remed. Amor. verſ. 47.

Vulnus in Herculeo quæ quondam fecerat hoſte,
Vulneris auxilium Pelias haſta tulit.

Hoc iterum Plinius repetit, lib. 34. ſect. 45.

4. *Aliqui & hanc panacem.*] Aliqui ſanatum, inquit, Telephum aiunt, herba milleſolia, quam & panacen heracleon, & Achilleam, & ſideritin vocant. In his Apuleius, cap. 88. *Græci myriophyllon .... alii Achilleon .... Latini milleſolium .... Hanc herbam Achilles invenit: unde vulnera ferro facta ſanabat: & ob id Achilleos vocatur: hac ſanaſſe Telephum dicitur.* Hæc Ἀχίλλειος Dioſcoridis eſt, lib 4. cap. 36. quam & ſideritin appellatam ait Milleſolium idem terreſtre, ſeu militaris herba, de qua diximus libro anteriore, ſect. 95. picta a Lobelio, ut diximus, & a Dodonæo, pag. 102.

5. *Alii quadrato.*] Hæc ſideritis prior Dioſc. lib 4. cap. 33. de qua ille parta refert totidem verbis: folio nempe marrubii, ad ſimilitudinem foliorum quercus accedente: e quadrangulis caulibus, in quibus orbiculata interdum, ut in marrubio, verticilla ſpectantur. Recentior ætas in officinis herbam Judaicam, & *Tetrahil* barbaro nomine vocat. A Dodonæo pingitur, pag. 94. Ruellio adſtipulante, lib. 3. pag 594.

6. *Hanc etiam.*] Dioſc. loco cit. Δύναμις δ' ἔχει καὶ φύλλα ... τραυμάτων κολλητικήν, &c. Et eſt ea dos herbæ Judaicæ propria

7. *Alii ſideritin*] Et id heracleæ ſideriti natale ſolum, de qua ſect. 15. diximus. Dioſc. lib. 4. cap. 35. Σιδηρῖτις ... Ἡ ... φύεται ἐν τοίχοις ἢ ἀμπελῶσι, *in maceriis, vineiſque.*

8. *Aliam vero.*] Nempe ſideritin Dioſcoridis alteram, quam ille iiſdem omnino notis delineat, lib. 4. cap. 34. quæ omnes pulcre cadunt in eam quam Pimpinellam in Gallia vulgus appellat, *la Pimprenelle:* quam & thryallidem a Theophraſto vocari diximus, lib. 21. ſect 61. Hujus eſt eximia vis ad vulnera. Anguillara, par. 14 pag. 257. *La seconda ſiderite non è altro che la Pimpinella noſtra commune.*

9. *Scopam regiam.*] In Indice *ſcopa regia* In MSS quibuſdam, *ſcopas regias* hoc loco legitur. Pimpinella ſilveſtris eſt, ſeu ſanguiſorba major, delineata a Dodonæo, pag. 105. Ruellius, lib. 3 pag. 594. falſo arbitratur eam eſſe quam vulgus *Carpentariorum herbam* appellat: quod materiarii fabri ſæpiuſcule hac utuntur ad glutinanda vulnera

Sect. XX. 1. *Invenit & Teucer*] Telamonis filius, Priami ſororis filius. De quo Horat lib. 4. Carm. Ode 9.

Primuſque Teucer tela Cydonio
Direxit arcu.

2. *Teucrion.*] Non illud quidem Dioſcoridis Teucrium eſt, ſed hemionitis, cujus ille iiſdem fere verbis meminit, lib 3. cap. 152. Ἡμιονῖτις, οἱ δὲ σπλήνιον, &c. Sic etiam Oribaſius, lib. xi. pag 198 Pingitur a Dodonæo, pag. 464 Hemionioo pariter Teucrion appellari, auctor eſt Apuleius, cap 56. Sed cum lonchitide male confundit.

3. *Conſtatque &c.*] Hæc totidem verbis Apuleius, loco citato.

4. *Narrant.*] Apuleius, loco cit.

5. *Quidam ramis.*] Et hæc pariter Apuleius, loco citato. Hoc Teucrium Dioſcoridis videtur, lib. 3. cap. 111. ſimillimum chamædryi, vel ipſa forte chamædrys, de qua libro anteriore diximus, ſect. 80. Nam & ipſam aliqui appellavere Teucrion.

XXI. 14. [1] Melampodis fama, divinationis artibus nota eſt. Ab hoc appellatur unum ellebori genus Melampodion. [2] Aliqui paſtorem eodem nomine inveniſſe tradunt, capras purgari paſto illo animadvertentem, datoque lacte earum ſanaſſe Prœtidas furentes. Quamobrem de omnibus ejus generibus dici ſimul convenit. [3] Prima duo ſunt, candidum & nigrum. [4] Hoc radicibus tantum intelligi tradunt plerique. [5] Alii folia nigri, platano ſimilia, ſed minora, nigrioraque & pluribus diviſuris ſciſſa: [6] albi, betæ incipientis: hæc quoque nigriora, & canalium dorſo rubeſcentia. [7] Utraque caule palmi ferulaceo, bulborum tunicis convoluto, [8] radice fimbriata cæparum modo. [9] Nigro equi, boves, ſues necantur: itaque cavent id, cum candido veſcantur. [10] Tempeſtivum eſſe tradunt meſſibus. [11] Plurimum autem naſcitur in Oeta monte: & optimum uno ejus loco circa Pyram. [12] Nigrum ubique provenit, melius in Helicone, qui mons & aliis laudatur herbis. [13] Candidum probatur Oetæum: ſecundum Ponticum: tertio loco Eleaticum, quod in vitibus naſci ferunt: quarto Parnaſſium quod adulteratur Ætolico, ex vicino. Nigrum ex his [14] Melampodion vocant, [15] quo & domos ſuffiunt, purgantque, ſpargentes & pecora, cum precatione ſolemni: hoc & religioſius colligitur. [16] Primum enim gladio circumſcribitur. Dein qui ſucciſurus eſt, ortum ſpectat: [17] & precatur, ut id liceat ſibi concedentibus Diis facere, [18] obſervatque aquilæ volatus: fere enim ſecantibus intereſt: & ſi prope advolavit, moriturum illo anno qui ſuccidat, augurium eſt. [19] Nec album facile colligitur, caput aggravans, maxime niſi præſumatur allium, & ſubinde vinum ſorbeatur, celeriterque ſodiatur. [20] Nigrum alii ectomon vocant, alii polyrrhizon: purgat per inferna: [21] candidum autem vomitione, cauſaſque morborum extrahit: quondam terribile, poſtea tam promiſcuum, [22] ut plerique ſtudiorum gratia ad pervidenda acrius, quæ commentabantur, ſæpius ſumptitaverint. Carneadem reſponſurum Zenonis libris: [23] Druſum quoque apud nos, tribunorum popularium clariſſimum, (cui ante omnes plebs ſtans plauſit, [24] optimates vero bellum Marſicum imputavere:) conſtat

Notæ.

Sect. XXI. 1. *Melampodis.*] De quo nos ſtrictim lib. 7. ſect. 33.

2. *Aliqui paſtorem.*] Ita Dioſc. lib. 4. cap. 151. At Apollodorus Athen. in Biblioth. purgationem Prœti filiarum, potius ad vatem Melampoda, quam ad paſtorem refert: natasque ait ex Prœto & Stenobœa filias, Lyſippen, Iphinoen, & Iphianaſſam: quæ ubi primum adoleverint, vexatæ inſania ſint: ſed Melampodis cura purgatione uſas ex iis duas reſipuiſſe. Hunc autem in eis errorem fuiſſe mentis animique, boves ut ſe crederent, quod Virgilius quoque in Bucolicis, Eclog. 6. verſ. 48. ſignificat, neutiquam fabuloſum videri debere, diſce ex Æginetа, lib. 3. ubi de atra bile.

3. *Prima duo.*] Tradit hæc deinceps ad verbum Theophraſt. lib. 9. hiſt. cap. 11. Genus utrumque vidimus in horto Regio. Nigrum, *Ellebore noir*, a Cluſio pingitur accurate, lib. 2. hiſt. rar. plant. pag. 274. Candidum, *Ellebore blanc*, in Eyſtetenſi horto.

4. *Hoc radicibus.*] Alii ſimilia eſſe aiunt genera ellebori duo: radice tantum differre: hujus candida, alterius nigra: Οἱ μὲν γὰρ ὁμοίους εἶναι, πλὴν τῷ χρώματι μόνον διαφέρειν· τὴν δὲ ῥίζαν τοῦ μὲν λευκὴν, τοῦ δὲ μέλαιναν. Theophraſt. loco citato

5. *Alii folia.*] Dioſc. de veratro nigro, lib. 4. cap. 151. Ἔχει δὲ τὰ φύλλα χλωρὰ, πλατάνῳ προσεμφερῆ, ἐλάττονα δὲ, καὶ πολυσχιδέστερα, καὶ μελάντερα.

6. *Albi, betæ.*] Ellebori albi folia ſunt, inquit Dioſcor. lib. 4. cap. 150. betæ ſilveſtris ſimilia, ſed breviora, nigrioraque, & dorſi ſpina rubeſcit: ὅμοια σεύτλῳ ἀγρίῳ, βραχύτερα δὲ καὶ μελάντερα, καὶ ὑπὸ ῥάχιν ὑπέρυθρα.

7. *Utraque caule.*] De candido id diſerte Dioſc. loc. cit. Καυλὸν δὲ παλαιστιαῖον, κοῖλον, ἀποφλοιζόμενον, ὅταν ἄρξηται ξηραίνεσθαι. *Caulem palmi altitudine, concavum, qui quidem tunicas, quibus convolvitur, abdicat, cum areſcere incipit.*

8. *Radice fimbriata.*] Fibrata, tenuibus fibris diſtincta. Vide Notas & Emend. num. VI.

9. *Nigro equi, &c.*] Sic Theophr. loc. cit. ſed idem candido veſci tantum oves dixit, τὰ πρόβατα.

10. *Tempeſtivum.*] Candidum quidem meſſibus colligi Dioſcorides jubet, lib. 4. cap. 150.

11. *Plurimum.*] Theophr. loco cit. Ἐν τῇ Οἴτῃ φύεται· πλεῖστος γὰρ ἐνταῦθα φύεται καὶ ἄριστος· μοναχῇ δὲ φύεται τῆς Οἴτης περὶ τὴν Πύραν. Pyra locus eſt in ejus montis vertice, in quo ſacrificantem Herculem, ubi ſe conjeciſſet in rogum, arſiſſe ferunt. Claudianus, de tertio Conſul. Honorii, verſ. 114.

Jam deſeris Oëtes,
Herculeo damnata rogo.

12. *Nigrum, &c.*] Dioſc. lib. 4. pag. 151. poſt Theophr. loc. cit. ad verbum.

13. *Candidum, &c.*] Theophr. loc. cit.

14. *Melampodion.*] Ab inventore. Theophr. loc. cit. Καλοῦσι δὲ τὸν μέλανα τινὲς ἐκ τοῦ τμηθέντος καὶ ἀνδρείου Μελαμπόδιον, &c. Sic etiam Dioſcor. lib. 4. cap. 151.

15. *Quo & domos.*] Dioſc. loc. cit. Περιῤῥαίνουσι δὲ καὶ οἰκίας αὐτῷ, καθαρτικὸν εἶναι νομίζοντες. *Sed & eo domos aſpergunt, purgandi expiandique vim ineſſe ei rati.* Theophraſt. loc. cit. Καθαίρουσι δὲ ὗς αὐτῷ καὶ πρόβατα, συνεπᾴδοντές τινα ἐπῳδήν. *Luſtrant eo ſues, oviſque cum incantatione quadam.*

16. *Primum enim.*] Hic ritus omnis a Theophraſto quoque deſcribitur, lib. 9. hiſt. cap. 9.

17. *Et precatur.*] Stant, inquit, & Apollinem Æſculapiumque deprecantur, ut ea res ſibi feliciter cedat. Dioſc. lib. lib. 4. cap. 151.

18. *Obſervatque aquilæ.*] Obſervat, num aquila ſibi in eo opere occupato, interveniat: abſtinet, ſi cernat. Periculum enim imminet ſecanti, &c. Theophraſtus & Dioſcor. loc. cit.

19. *Nec album.*] De nigro hæc Dioſcor. prodidit, loc. cit. de elleboro univerſim, Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 9.

20. *Nigrum alii ectomon.*] Galenus in Explic. vocum Hippocr. pag. 89. Ἔκτομον, ἐλλέβορα μέλανα. Heſychius, ἔκτομον, ἐλλέβορος. Erotianus, in collect. diction. Hippocr. apud Galen. pag. 119. ἔκτομον, δηλοῖ φησιν οὕτω καλεῖσθαι τὸν μέλανα ἐλλέβορον. Dioſc. loc. cit. Ἐλλέβορος μέλας, οἱ δὲ Μελαμπόδιον, οἱ δὲ ἔκτομον, (lege ἔκτομον) οἱ δὲ πολύῤῥιζον, a multa, ut diximus, radice fimbriata. Prius in editis libris *entomon*: in MSS. *encymoa*: utrumque perverſe.

21. *Candidum autem.*] Marcellus Empir. cap. 30. pag. 21. & Dioſcor. lib. 4. pag. 150. Καθαίρει δὲ δι' ἐμέτων, ἄγων ποικίλα. *Purgat vomitionibus varii coloris humores extrahens.*

22. *Ut plerique.*] Hæc totidem verbis Gellius, lib. 17. c. 15. pag. 968. de Carneade in primis. Et Valer. Max. lib. 8. cap. 7. num. 5. *Carneades cum Chryſippo diſputaturus, elleboro ſe ante purgabat, ad exprimendum ingenium ſuum attentius, & illius refellendum acrius: quas potiones induſtria ſolidæ laudis, cupidos effecit appetendas.* De Carneade alia diximus lib. 7. ſect. 31.

23. *Druſum quoque.*] Hunc locum Gellius ita recitat, loc. cit. pag. 971. *Sed elleborum ſumi poſſe tutiſſime in inſula Anticyra Plinius Secundus in libris Naturalis Hiſtoriæ ſcripſit: propterea Livium Druſum, qui Tribunus plebis fuit, quum morbum qui comitialis dicitur, pateretur, Anticyram navigaſſe, & in ea inſula elleborum bibiſſe ait, atque ita morbo liberatum.* Nigrum veratrum ad comitialem morbum Celſus quoque commendat, lib. 3. cap. 23.

24. *Optimates vero.*] Sociale, vel Marſicum bellum appellatum eſt, quod a Marſis primum concitatum fuit. Etenim Latini omnes, ac plerique Italiæ populi, indigne ferentes ſe laborum omnium ac periculorum participes, ab communione imperii & honoris excludi, fruſtra per Druſum, qui hac arte conciliatis animis affectabat imperium, ſperata civitate, quod jure non poterant, armis conſequi ſtuduerunt. Hæc prolixius Florus, lib. 3. cap. 18. & alii.

hoc medicamento liberatum comitiali morbo in Anticyra inſula. Ibi enim tutiſſime ſumitur, quoniam ([25] ut diximus) ſeſamoides admiſcent. Italia veratrum vocat. Farina eorum per ſe, & mixta radicula, [26] qua lanas diximus lavari, [27] ſternumentum facit, amboque ſomnum. Leguntur autem tenuiſſimæ radices breveſque, ac velut decurtatæ etiam hæ. Nam ſumma, quæ eſt craſſiſſima, cæpis ſimilis, canibus tantum datur purgationis cauſa. [28] Antiqui radicem cortice quam carnoſiſſimo ſeligebant, quo tenuior eximeretur medulla. [29] Hanc humidis ſpongiis opertam, turgeſcentemque acu in longitudinem findebant. Deinde fila in umbra ſiccabant, iis utentes: [30] nunc ramulos ipſos ab radice quam graviſſimi corticis ita dant. [31] Optimum, quod acre guſtu ferveníque, in frangendo [32] pulverem emittit. Durare vim ejus XXX. annis ferunt.

XXII. [1] Nigrum medetur paralyticis, inſanientibus, hydropicis, dum citra febrim, podagris veteribus, articulariis morbis. [2] Trahit alvum, & bilem, pituitaſque. [3] Ex aqua datur ad leniter molliendam alvum, plurimum drachma, modice quatuor obolis [4] Miſcuere aliqui & ſcammoneam, ſed tutius ſalem. In dulcibus datum copioſius periculum infert: [5] oculorum caliginem ſoru diſcutit: ob id quidam & inunxere trito. Strumas, ſuppurata, duritias concoquit & purgat: [6] item fiſtulas, tertia die exemptum. Verrucas tollit cum ſquamis æris & ſandaracha. [7] Hydropicorum ventri imponitur cum farina hordeacea & vino. [8] Pecorum & jumentorum pituitas ſanat, ſurculo per aurem trajecto, & poſtero die eadem hora exempto. [9] Scabiem quadrupedum cum thure aut cera, ac pice, vel cum piſſelæo.

XXIII. [1] Album optimum, quod celerrime movet ſternumenta: ſed multum terribilius nigro, præcipue ſi quis apparatum poturorum apud antiquos legat, contra horrores, ſtrangulatus, intempeſtivas ſomni vires, ſingultus infinitos aut ſternumenta, ſtomachi diſſolutiones, tardiores vomitus aut longiores, exiguos aut nimios. Quippe alia dare ſoliti, quæ concitarent vomitiones, ipſumque elleborum extraherent medicamentis, aut clyſteribus: ſæpe etiam ſanguine venis emiſſo. Jam vero & cum proſpere cedat, terribili viſu, variis coloribus vomitionum, & poſt vomitiones obſervatione alvi, balinearum diſpenſatione, totius corporis cura, antecedente omnia hæc magno terrore famæ. [2] Namque tradunt abſumi carnem, ſi coquatur una. Sed antiquorum vitium erat, quod propter hos metus parcius dabant: cum celerius erumpat, quo largius ſumitur. Themiſon binas non amplius drachmas [3] dabat: ſequentes & quaternas dedere, claro Herophili præconio, qui elleborum fortiſſimi ducis ſimilitudini æquabat. Concitatis enim intus omnibus ipſum in primis exire. Præterea mirum inventum eſt, quod inciſum forſiculis, [4] ut diximus, cribrant: cortex remanet, [5] hoc inaniunt: medulla cadit, hæc in nimia purgatione data vomitiones ſiſtit.

XXIV. Cavendum eſt felici quoque cura, ne nubilo die detur: quippe impetibiles cruciatus exſiſtunt. [1] Nam æſtate potius, quam hieme dandum, non eſt in dubio. [2] Corpus ſeptem diebus ante præparandum cibis acribus, abſtinentia vini, quarto & tertio die vomitionibus, pridie cœnæ abſtinentia. [3] Album & in dulci datur, aptiſſime vero in lente aut

Notæ.

25. *Ut diximus.*] Libro 22. ſect. 64.

26. *Qua lanas diximus*] Libro 19. ſect. 18.

27. *Sternumentum.*] Scribonius Largus, Compoſ. Medic. cap. 1. num 10 *Provocat ſternutamentum etiam per ſe contuſum, & naribus injectum veratrum album. Nigrum, ſiccum & aridum ſternutationem ſtatim incitat.*

28. *Antiqui.*] Sic Dioſcor. de utroque elleboro, eligi jubet carnoſum, & cui tenuis medulla ſit: Ἐκλέγε δὲ τὸ εὔσαρκον, καὶ εὔτροφον, λεπτὴν ἔχοντα τὴν ἐντεριώνην.

29. *Hanc humidis.*] Ut aqua madefacta radix turgeſceret, faciliuſque divideretur acu, vel forſicula, in tenuia fila.

30. *Nunc ramulos.*] Fibras radicum integras.

31. *Optimum.*] Candidum probat Dioſcor. lib. 4. pag. 250. quod non ſit admodum guſtu fervens, οὐκ πυρῶν τῇ γεύσει ἀλίαν. Nigrum, cap. ſeq. acre guſtu, ferventque, δριμὺ ἐν τῇ γεύσει, καὶ πυρῶδες.

32. *Pulverem.*] Dioſcor. lib. 4. cap 150. Χνοῦν ἀφιεὶς ἐν τῷ θραύεσθαι, *pulverem emittens, dum frangitur* Ut plurimum evanidam vetuſtatem ſapit, quod dum frangitur, fatiſcit in pulverem.

Sect. XXII. 1. *Nigrum medetur,* &c.] Hæc totidem verbis Dioſcor lib. 4 cap. 151.

2. *Trahit alvum,* &c.] Marcellus Empir. cap. 10. pag. 212. Dioſcor locis cit. Καθαίρει δὲ τὴν κάτω κοιλίαν, ἄγων φλέγμα καὶ χολὴν, *purgat per inferna, trahitque pituitam & bilem*

3. *Ex aqua,* &c.] Dioſc loc. cit.

4. *Miſcuere,* &c.] Marcellus Empir. & Dioſcorides, locis citatis.

5. *Oculorum.*] Collyriis admiſceri ait Dioſc. ad oculorum diſcutiendam caliginem,

6 *Item fiſtulas*] Dioſcor lib. 4 cap. 151. Σύριγγας δὲ καθαίρει καθιέμενος, καὶ μετὰ τρίτην ἐξαιρεθείς. *Fiſtulas inditum, ac tertia die exemptum purgat.*

7. *Hydropicorum.*] Totidem verbis Dioſcor. lib. 2. Εὐπορ cap. 65.

8. *Pecorum.* &c.] Vim omnino parem ac geminam conſiliginis radici inferius attribuit, lib. 26 ſect. 21.

9. *Scabiem.*] Dioſcor lib. 4. cap. 151. Θεραπεύει δὲ καὶ ψώρας, μετὰ λιβανωτοῦ ἢ κηροῦ, καὶ πίσσης, καὶ κεδρίνου ἐλαίου καταχριόμενος. Quod ἔλαιον κέδρινον vocat Dioſcorides, Plinio, ut monuimus lib. 24. ſect. 11. piſſelæon eſt.

Sect. XXIII. 1. *Album optimum.*] Dioſcor. lib. 4 pag. 150.

2. *Namque tradunt.*] Hoc pariter Dioſc. loc. cit. Συνεψηθὲν δὲ κρέασι, συντήκει αὐτά

3. *Dabat*] Ita Reg. 1. cum editis. Reg. 2. *dedit.*

4. *Ut diximus.*] Sect 21.

5. *Hoc inaniunt.*] Hoc ſumpto cortice exinaniunt purgantque alvum. Sic lib. 26. ſect 36. *Et alvum & bilem & pituitam exinanit,* hoc eſt, purgat. Hunc locum nec Dalecampius intellexit, nec interpres Gallicus. Sed & in aliis plurimis ceſpitarunt.

Sect. XXIV. 1. *Nam æſtate.*] Vere junioribus, ſenibus æſtate dari ſuadet Aetius, lib 1. cap. 129. pag. 114. Celſus, lib. 2. cap. 3. de vomitu: *At ubi longi valenteſque morbi ſine febre ſunt, ut comitiales, aut inſania, veratro quoque albo utendum eſt: id neque hieme, neque æſtate recte datur: optime vere, tolerabiliter autumno.*

2. *Corpus ſeptem.*] Aëtius, lib 1. cap. 131. pag. 115.

3. *Album,* &c.] Dioſcor. lib. 4. cap. 150. Δίδοται δὲ ἐν φακῇ

pulte. [4] Nuper invenere, diſſectis raphanis inſerere elleborum, rurſuſque comprimere raphanos, [5] ut tranſeat vis, atque eo lenimento dare. Reddi poſt quatuor fere horas incipit. Totum opus ſeptenis peragitur horis. [6] Medetur ita morbis comitialibus, ut diximus, vertigini, melancholicis, inſanientibus, [7] lymphaticis, [8] elephantiaſi albæ, lepris, tetano, tremulis, podagricis, hydropicis, incipientibuſque [9] tympaniticis, ſtomachicis, [10] ſpaſticis cynicis, iſchiadicis, quartanis, quæ aliter non deſinant; tuſſi veteri, inflationibus, torminibus redeuntibus.

XXV. [1] Vetant dari ſenibus & pueris: item mollis ac feminei corporis animive, exilibus aut teneris: & feminis minus quam viris. Item timidis, aut ſi exhulcerata ſint præcordia, vel tumeant: minime ſanguinem exſcreantibus, [2] cauſariis vel latere, vel faucibus. [3] Medetur extra corporis, eruptionibus pituitæ cum axungia ſalſa illitum: item ſuppurationi veteri. [4] Mures poleutæ admixtum necat. [5] Galli ſagittas in venatu elleboro tingunt, circumciſoque vulnere teneriorem ſentiri carnem affirmant. Muſcæ quoque necantur albo trito, & cum lacte ſparſo. [6] Eodem & phthiriaſis emendatur.

CAP. VI. XXVI. 15. Ipſi Mithridati Cratevas adſcripſit unam [1] Mithridatiam vocatam. Huic folia duo a radice acantho ſimilia. Caulis inter utraque ſuſtinens roſeum florem.

XXVII. 16. [1] Alteram Lenæus, ſcordotin, ſive ſcordion, [2] ipſius manu adſcriptam, magnitudine cubitali, quadrangulo caule, ramoſam [3] quernæ ſimilitudine, foliis lanuginoſis: reperitur in Ponto, campis pinguibus humidiſque, guſtus amari. [4] Eſt & alterius generis, latioribus foliis, mentaſtro ſimilis, plurimoſque utraque ad uſus per ſe, [5] & inter alia in antidotis.

XXVIII. 17. [1] Polemoniam, alii Philetæriam, [2] a certamine regum inventionis appellant. Cappadoces autem chiliodynamam, radice craſſa, exilibus ramis, quibus in ſummis corymbi dependent, nigro ſemine: cetero [3] rutæ ſimilis. Naſcitur in montuoſis.

XXIX. 18. [1] Eupatoria quoque regiam auctoritatem habet, caulis lignoſi, nigricantis, hirſuti, cubitalis, & aliquando amplioris, foliis per intervalla quinquefolii, aut cannabis, per ambitum inciſis [2] quinquepartito, nigris & ipſis, plumoſiſque: radice ſupervacua.

NOTÆ.

πρὸ ἑαυτῶν, καὶ μετὰ σησάμου, ... ἢ μελικράτου, ἢ φακοῦ, ἢ ἄλλου ῥοφήματος.

4. *Nuper invenere.*] Tradit hunc modum uberius paulo Aetius, lib. 1. cap. 124. pag. 114.

5. *Ut tranſeat vis.*] Ut vis ellebori vehementior diſſipetur.

6. *Medetur ita .... ut diximus.*] Nempe ſect. 21. His morborum generibus mederi elleborum ſcribit pariter Aetius, lib. 1. cap. 125 pag. 114. In comitiali morbo in primis, ter aut quater veratro albo utendum, haud ita multis interpoſitis diebus, Celſus admonet, lib. 3 cap 23.

7. *Lymphaticis.*] Furioſis, qui vitium contraxerunt ex aquæ conſpectu, vel ex imagine viſa in aqua. Feſtus *Lymphæ dictæ ſunt a Nymphis. Vulgo autem memoriæ proditum eſt, quicumque ſpeciem quamdam e fonte, id eſt, effigiem nymphæ viderint, furendi non feciſſe finem, quos Græci νυμφολήπτους vocant, Latini lymphatos appellant.* Vide plura, ſi lubet, in Etymol. Voſſii.

8. *Elephantiaſi albæ.*] Elephantiaſi elleborum mederi Celſus teſtatur, lib. 3. cap. 25. Vide Notas & Emendationes, num. VII.

9. *Tympaniticis.*] Qui hydrope incipiente laborant. Eſt enim hydropis genus τυμπανίας, ſive τυμπανίτης, quod nomen eſt a tympano, quia pulſatus venter vento diſtentus, qui inter peritonæum & inteſtina tympanum refert ſonitu. Nicandro in Alexiph. τυμπανόεις ὕδρωψ appellatur. Et Celſum vide, lib. 3. cap. 21.

10. *Spaſticis cynicis.*] Κυνικὸς σπασμὸς oris eſt convulſio diſtortioque, unde nomen ſortita, quod rictum canis repræſentet. Vide Notas & Emend. num VIII.

Sect. XXV. 1. *Vetant dari.*] Hæc totidem fere verbis Aetius, lib. 1. cap. 128. pag. 115. ſecutus Hippocratem, libro ſingulari, περὶ ἑλλεβορισμοῦ. pag. 611.

2. *Cauſariis.*] Valetudinariis. Livius, lib. 6. pag. 107. *Tertius exercitus ex cauſariis ſenioribuſque a L. Quintio ſcribatur, qui Urbi mœnibuſque præſidio ſit.* Seneca, ep. 68 *Sic in animo noſtro ſunt quaſi cauſariæ partes, quibus adhibenda curatio eſt.* Theod Priſcianus, lib. 1. cap. 7. *De aurium cauſatione.* Et cap 10. *De oculorum cauſis.* Ulpiano, *Cauſaria miſſio*, quæ valetudinis cauſa datur. Martiano I C. *Cauſarius miles.*

3. *Medetur extra corporis.*] Externis corporis vitiis. Sic libro 22. ſect. 49. *Ad extera corporum.*

4. *Mures polentæ.*] Dioſc. lib. 4. cap. 160. de elleboro albo, Καὶ μύας ἀναιρεῖ σὺν μέλιτι καὶ ἀλφίτῳ φυραθεὶς. Sic etiam Paxamus in Geopon. lib. 13. cap 4. pag. 361. Οἱ μύες ἀναιροῦνται, ἐλλέβορον μετ' ἀλφίτων πεφυραμένον.

5. *Galli.*] Hoc ſunt igitur venenum venatorium, quo uti in primis Gallos ſcribit Corn. Celſus, lib. 5. cap. 27. Gellius, lib. 17. cap. 15. pag. 972. *Præterea ſcriptum legimus*, inquit, *Gallos in venatibus tinguere elleboro ſagittas: quod his ictæ exanimatæ feræ teneriores ad epulas fiant: ſed propter ellebori contagium, vulnera ex ſagittis facta circumcidere latius dicuntur.*

6. *Eodem &c.*] Marcellus Empir. cap 4 pag. 43. *Ad pedunculos in omni parte corporis necandos efficax hoc remedium eſt: ellebori radices uncia, &c.*

Sect. XXVI. 1. *Mithridatiam.*] Hanc a ſe repertam in Forojulienſi agro, deſcribit Aloyſius Anguillara, par. 11. pag 174.

Sect. XXVII 1. *Alteram .... ſcordotin.*] Σκόρδιον hæc eſt Dioſcoridis. lib. 3. cap. 120. picta a Lobelio in Obſerv. pag. 285. viſa a nobis in horto Regio.

2. *Ipſius manu.*] Mithridatis manu deſcriptam.

3 *Quernæ.*] *Quernæ* potius, vel *quercus.*

4 *Eſt & alterius*] Et hoc ſcordii genus viſum a nobis in horto Regio, quale a Lobelio delineatur in Obſerv. pag. 262.

5. *Et inter alia in antidotis.*] Vide Galen. lib. 1. de antidot cap. 12 pag. 883.

Sect. XXVIII. 1. *Polemoniam*] Dioſcor. lib 4 cap 8. Πολεμώνιον, οἱ δὲ Φιλεταίριον· Καππάδοκες μὲν χιλιοδύναμιν, &c. Iiſdem fere verbis ab utroque deſcribitur. Latino ore ac ſono Plinius, tum hoc loco, tum in Indice, chiliodynamam vocat. Quæ venire hodie poſſit in poſſeſſionem ejus nominis non conſtare ſibi fatetur Anguillara, par. 14. pag. 249.

2. *A certamine regum.*] Cum certent inter ſe duo reges, Polemon & Philetærus; ille Ponti Polemoniaci, ille Cappadociæ; uter prior chiliodynamam herbam invenerit. In nummo argenteo maximæ molis, capite laureato, ex parte altera legimus ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΥ. Eſt hic nummus in hac urbe, apud D DE BOZE, ex Academia Gallica, & in Academia Inſcriptionum, Humaniorumque litterarum Secretarium perpetuum.

3. *Rutæ ſimilis.*] Foliis rutæ ſcilicet, ſed majoribus paulo. Dioſc loc cit.

Sect. XXIX. 1. *Eupatoria.*] Hæc verbis totidem Dioſcorides, lib. 4 cap. 41. Officinarum Agrimonia eſt, ut recte Anguillara, par. 14. pag. 258. in Italia frequens, picta a Lobelio in Obſervat. pag 394. qualem in horto Regio vidimus: *Aigremoine* Eadem plane forma, iiſdemque viribus a Dioſc. deſcribitur, loc. cit. A Mithridate Eupatore nomen ſortita.

2. *Quinquepartito.*] Sic etiam Dioſc. loc. cit. Φύλλα δὲ ἔχει διεστηκότα ἐγκεχαραγμένα μέλανά πως εἰς ἓ μέρη ἢ καὶ πλείονα, ὡς τὰ πενταφύλλου ἢ κανναβίνου ..., &c. *Foliis per intervalla quinquepartita ut plurimum, aut etiam amplius diviſis,*

Semen

[3] Semen dyſentericis in vino potum auxiliatur unice.

XXX. 19. [1] Centaurio curatus dicitur Chiron, cum Herculis excepti hoſpitio pertractanti arma, ſagitta excidiſſet in pedem: quare aliqui Chironion vocant. [2] Folia ſunt lata & oblonga, ſerrato ambitu, denſa ab radice, [3] caules ternûm cubitorum, geniculati. [4] In his capita ceu papaverum. [5] Radix vaſta, rubeſcens, tenera fragiliſque, ad bina cubita, madida ſucco, amara cum quadam dulcedine. [6] Naſcitur in collibus pingui ſolo. [7] Laudatiſſima in Arcadia, Elide, Meſſenia, Pholoë, & Lycia: & in Alpibus vero, plurimiſque aliis locis. [8] In Lycia quidem & ex ea Lycium faciunt. [9] Vis in vulneribus tanta, ut cohæreſcere etiam carnes tradant, ſi coquantur ſimul. [10] In uſu radix tantum duabus drachmis bibenda, quibus dicetur: ſi febris ſit, in aqua trita, ceteris in vino. [11] Medetur & iiſdem morbis decoctæ ſuccus.

XXXI. 20. [1] Eſt alterum centaurion cognomine lepton, minutis foliis, quod aliqui [2] libadion vocant, quoniam ſecundum fontes naſcitur, [3] origano ſimile, anguſtioribus & longioribus foliis, [4] anguloſo caule paululum alto, fruticante, flore lychnidis, radice tenui & [5] ſupervacua, ſucco efficax. Ipſa herba autumno legitur, [6] ſuccus e fronde. [7] Quidam caules conciſos madefaciunt diebus XVIII. atque ita exprimunt. [8] Hoc centaurion noſtri fel terræ vocant, propter amaritudinem ſummam. [9] Galli exacon, quoniam omnia mala medicamenta potum e corpore exigat per alvum.

XXXII. 21. [1] Tertia eſt centauris, cognomine triorchis. Qui eam ſecat, rarum eſt ut non vulneret ſeſe. Hæc ſuccum ſanguineum mittit. [2] Theophraſtus defendi eam, impugnarique colligentes tradit a triorche accipitrum genere, a quo & nomen accipit. [3] Imperiti confundunt hæc omnia, & primo generi aſſignant.

XXXIII. 22. [1] Clymenus a rege herba appellata eſt, ederæ foliis, ramoſa, caule inani, articulis præcincta, odore gravi, & ſemine ederæ, ſilveſtribus & montuoſis naſcens. Quibus morbis pota medeatur, dicemus. Sed hic indicandum eſt, [2] dum medeatur, ſterilitatem pota etiam viris fieri. [3] Græci plantagini ſimilem eſſe dixerunt, caule qua- CAP. VII.

NOTÆ.

quinquefoliis aut cannabis potius ſimilibus, nigricantibus & ipſis, ac per ambitum ſerra modo inciſis.

3 *Semen.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XXX. 1. *Centaurio*] Centaurium hoc magnum Dodonæi eſt, pag. 332. In Apulia frequens: ubi ab incolis *Ra Pontico* appellatur, ut teſtis eſt Anguillara, par. 12. pag. 194. Nobis, *la grande Centaurée.* Eſt in horto Regio. Chironiam quoque Apuleius vocat, cap. 34. Κενταύρειον & χειρώνειον Græci. Virgilius *graveolentia centaurea* dixit.

2. *Folia ſunt lata*, &c.] Hæc iiſdem fere verbis Dioſc. lib. 3. cap. 8.

3. *Caules ternûm cubitorum geniculati.*] Poſtremam hanc vocem Dioſcorides non habet; hoc tantum: Καυλὸν δὲ ἔχει ὡς λαπάθου δίπηχυν, ἢ καὶ τρίπηχυν, *caulem habet binûm ternûmve cubitorum, ceu lapathi.*

4 *In his capita*] Dioſc. loc. cit. Παραφυάδας ἀπὸ ῥίζης ἔχοντα πολλάς, ἐφ' ὧν κεφαλὰς ὅμοιας μήκωνι.

5. *Radix vaſta*, &c.] Dioſcorides, totidem verbis, loc. cit.

6. *Naſcitur.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Laudatiſſima.*] Dioſc. loc. cit. iiſdem verbis.

8 *Lycia quidem.*] Dioſc. loc. cit. Οἱ δὲ ἐν Λυκίᾳ αὐτὸν χυλίζοντες, χρῶνται αὐτῷ ἀντὶ λυκίου. *Lyciæ incolæ ſuccum illius exprimunt, quo pro Lycio utuntur.*

9. *Vis in vulneribus.*] Vulnera, inquit Dioſcor. loc. cit. colligat & conglutinat: quin & tuſam ſi quis ſimul cum carnibus coquat, carnes ipſæ cohæreſcent. Ἐστὶ δὲ καὶ τραυματικόν· καὶ ἑψόμενα δὲ κρέα συνάπτει, ἐάν τις αὐτὴν κόψας συνεψήσῃ. Apuleius, cap. 34. *de centaurea majore*, tit. 5. *Ad vulnera recentia: Herba centaurea major tam efficax eſt ad plagas glutinandas, ut etiam carnes coeant, quæ ex aqua ejus coquuntur.*

10. *In uſu radix.*] Totidem verbis Dioſcorides, lib. 3. cap 8.

11. *Medetur & iiſdem.*] Vide Notas & Emendationes, num. IX.

Sect. XXXI. 1. *Eſt alterum.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 39. Κενταύριον τὸ μικρὸν ἢ λεπτόν, &c. Centaurium minus Dodonæi, pag. 334. pictum & in Eyſtettenſi horto: vidimus in Regio. *La petite Centaurée.*

2 *Libadion vocant.*] Ita MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indice. Dioſc. loc. cit. ὅ τινες λιμναῖον καλοῦσι, quaſi paluſtre, quoniam humecta loca & rigua amet. Qua cauſa & *libadion* recte cognominatur, quoniam ſunt λιβάδες rivi, ſtagna, latices, ſcaturigines.

3. *Origano ſimile.*] Dioſcor. φύλλα ..., ὀριγάνῳ παραπλήσια ἐστι.

4. *Anguloſo.*] Καυλὸν ἔχοντα ὑπὲρ σπιθαμήν, γωνιοειδῆ. Dioſcor. loc. cit. ex quo forte legendum, *anguloſo caule, palmum alto.*

5. *Supervacua.*] Inutili. Ῥίζα μικρὰ, ἄχρηστος, &c. *nullius uſus*, ut ait interpres Oribaſii, lib. 11. pag. 201.

6. *Succus e fronde.*] Ex herba virente, ac ſeminibus prægnante exprimi ait Dioſc. loc. cit.

7. *Quidam.*] Succi extrahendi modum alterum Dioſcor. edocet, loc cit.

8 *Hoc ... fel terræ.*] Dioſcor. in Nothis, pag. 451. ipſi quoque majori centaurio tribuit hanc nomenclationem. Οἱ δὲ Χειρώνειον. Ῥωμαῖοι, φέλ τέρραι.

9. *Galli exacon.*] Celticæ vocis originationem e Græco fonte qui repetunt, ἀπὸ τοῦ ἀκεῖσθαι, a medendo hoc vocabulum effictum volunt. Iis qui venena ſumpſerint, centauriam minorem commendat in primis Apuleius, cap. 35. tit. 5. ex aceto bibendam.

Sect. XXXII. 1. *Tertia eſt.*] Quis eam centaurida Plinio Theophraſtoque commonſtrarit, obſcurum: quæ forma ac facies illius ſit, ne ipſi quidem indicant: divinare nec licet, nec lubet.

2. *Theophraſtus.*] Libro 9. hiſtor cap. 9.

3. *Imperiti.*] Ei ſunt hac ætate herbarii, qui ſe iſtis adjungant

Sect. XXXIII. 1. *Clymenus a rege.*] Fuit is Cænei filius, Arcadiæ rex, teſte quidem Hygino, fab. 206. pag. 47. Gemina porro clymenos a Plinio hac ſectione deſcribitur. Prior hæc alio nomine a Dioſcor. lib. 4. cap. 14. periclymenos appellatur, pingiturque iiſdem plane notis: Eamdem eſſe ſane vel ex remediorum ſimilitudine ſæpius oſtenſuri ſumus Clymenos a Theophraſto nuncupata. A Dioſc. ipſo in Nothis, pag 462. Περικλύμενον, οἱ δὲ κλύμενον, οἱ δὲ ἀλήτιον, &c. quod & Oribaſius confirmat. Pingitur a Matthiolo, pag. 972. Gallis, *Chevre-feuille*, & Caprifolium officinis.

2. *Dum medeatur.*] Interim dum medetur. Theophraſtus quoque, lib. 9 hiſt. cap. 9. ſterileſcere penitus hominem ait, ſi diebus XXX continuis clymeni ſemen e vino albo ad ſextarii menſuram ebiberit. Ἄγονον idcirco dici Dioſc. prodit, in Nothis, pag 462.

3. *Græci.*] Hæc eadem, a Dioſcor. quidem, lib. 4. cap. 13. ſic appellata, clymenos eſt, quam verbis ille totidem delineat. Κλύμενον καυλὸν ἀνίησι τετράγωνον, ὅμοιον τῷ τοῦ κυάμου· φύλλα δὲ ὡς καὶ τὸ ἀρνογλώσσου· θυλάκια δὲ ἔχει ἐπὶ τοῦ καυλοῦ ὡς ἀλλήλοις ἐοικότα, ἐπ' ἄλληλα κρεμάμενα, ὥσπερ τῶν πολυπόδων πλεκτάναι. *Clymenon caulem profert quadrangulum, ceu fabæ, folia plantagini ſimilia: folliculos vero habet ſupra caulem ita diſpoſitos, ut alter in alterum propendeat, velut in vride & in polyporum cirris.* Quæ notæ omnes ſatis apte in Matthioli Clymenum cadunt, quod ipſe exhibet, pag. 971. & Lobelius in Obſervat pag 517.

drato, folliculis cum ſemine [4] inter ſeſe implexis, velut in polyporum cirris. [5] Et ſuccus autem in uſu, vi ſumma in reſtigerando.

XXXIV. 23. [1] Gentianam invenit Gentius rex Illyriorum, ubique naſcentem, in Illyrico tamen præſtantiſſimam, folio fraxini: ſed magnitudine lactucæ, [2] caule tenero, pollicis craſſitudine, cavo & inani, ex intervallis foliato, trium aliquando cubitorum, radice lenta, ſubnigra, [3] ſine odore, aquoſis montibus Subalpinis plurima. [4] Uſus in radice & ſucco. Radicis natura eſt excalfactoria, ſed prægnantibus non bibenda.

XXXV. 24. [1] Invenit & Lyſimachus herbam Lyſimachiam, quæ ab eo nomen retiner, celebrata Eraſiſtrato. [2] Folia habet ſalicis viridia, florem purpureum, fruticoſa, ramulis erectis, [3] odore acri: [4] gignitur in aquoſis. Vis ejus tanta eſt, ut jumentis diſcordantibus jugo impoſita, aſperitatem cohibeat.

XXXVI. 25. Mulieres quoque hanc gloriam affectavere: in quibus [1] Artemiſia uxor Mauſoli, [2] adoptata herba, quæ antea [3] parthenis vocabatur. Sunt qui ab [4] Artemide Ilithyia cognominatam putant, quoniam privatim medeatur feminarum malis. [5] Eſt autem abſinthii modo fruticoſa, majoribus foliis, pinguibuſque. [6] Ipſius duo genera: altera latioribus foliis, altera tenera tenuioribus, & non niſi in maritimis naſcens. [7] Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent, ſimplici caule, minimis foliis, floris copioſi, erumpentis cum uva matureſcit, odore non injucundo: quam quidam botryn, alii ambroſiam vocant. Talis in Cappadocia naſcitur.

XXXVII. 26. [1] Nymphæa nata traditur Nympha zelotypia erga Herculem mortua. [2] Quare heracleon vocant aliqui, alii rhopalon, a radice clavæ ſimili. [3] Ideoque eos, qui biberint eam [4] duodecim diebus, coïtu genituraque privari. [5] Laudatiſſima in Orchomeno & Marathone. Bœoti [6] madon vocant, qui & ſemen edunt. [7] Naſcitur in aquoſis, foliis magnis, in ſumma aqua, & aliis ex radice prodeuntibus, flore lilio ſimili, & cum defloruit, [8] capite papaveris, tenui caule: ſecatur autumno. Radix nigra in Sole ſiccatur, adverſaturque [9] alvinis. [10] Eſt & alia nymphæa in Theſſalia, amne Peneo, radice alba, [11] capite luteo, roſæ magnitudine.

NOTÆ.

4. *Inter ſe implexis.*] In ſe ſe mutuo converſis, τὶν ἄλληλα ἐλίσσεται.

5. *Et ſuccus.*] Dioſcorides hæc paulo uberius, loco citato.

Sect. XXXIV. 1. *Gentianam.*] Iiſdem verbis Dioſcor. lib. 3. cap. 3. Γεντιανὴ, &c. Nomen apud omnes officinas retinet: *Gentiane* A Dodonæo pingitur, pag. 340. De Gentio rege multa Livius, lib. 40. pag. 517. Cum Perſeo Macedone bellum Romanis intulit, cum eo ductus in triumphum eſt. Vide Eutrop. lib. 2. pag. 767. & 769.

2. *Caule tenero*, &c.] Dioſc. loc. cit.

3. *Sine odore*] At non eſt omnino expers odoris in cælo noſtro ſoloque.

4. *Uſus in.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XXXV. 1. *Invenit*, &c.] Heſychius · Λυσιμάχιον βοτάνη ἀρεσθεῖσα ὑπὸ Λυσιμάχου, a Lyſimacho ſcilicet Thraciæ rege, Alexandri comite. Sic dictam alii putant, παρὰ τὸ λύειν μάχην, quod animantium pugnas dirimat. Retinet nomen apud herbarios. Pliniana hæc, quæ purpurea eſt, & major communis, accurate delineatur a Cluſio, lib. 4. hiſt. rar. plant. pag. 53. viſa a nobis in horto Regio.

2. *Folia habet.*] Sic etiam a Dioſc. deſcribitur, lib. 4. cap. 3. Λυσιμάχιον, εἰ δὲ λύτρον καλοῦσι .... φύλλα λιπαρὰ, περὶ μαλακείαν κατὰ τὴν ἰτέαν.

3. *Odore acri.*] Sapore & guſtu acri eſſe folia Dioſcor. prodidit, loc. cit. στύφοντα ἐν τῇ γεύσει.

4. *Gignitur.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XXXVI. 1. *Artemiſia.*] Artemiſiam tamen herbam ab Hippocrate nuncupatam, ante hujus Artemiſiæ tempora, apud ipſum Hippocratem reperio. Artemiſia enim Mauſoli uxor Hippocrate multo poſterior eſt. Geminam Artemiſiam agnoſcit Harpocration, pag. 48. Agnoſcit & Tzetzes, Chiliad. 12. verſ. 966. hiſt. 455.

Μίαν Ἀρτεμισίαν μὲν ἐγὼ τὴν τοῦ Μαυσώλου,
Ἄλλην Ἀρτεμισίαν δὲ τοῦ Ξέρξου ἴσχειν.
Ἄμφω δὲ γνωρίζομεν ἀνθοῦσαν.

Sed ille utramque dicit Cariæ reginam fuiſſe, & Mauſoli quidem conjugem priorem altera.

2. *Adoptata.*] Hanc Galli armoiſiam vocant, & matrem herbarum, *Armoiſe.* A Lobelio pingitur in Obſervat. pag. 441. qualis viſa a nobis in horto Regio.

3. *Parthenis.*] Parthenion Apuleio, cap. 10. *de Artemiſia*: quaſi virginea, quod Diana inventrix nomen ei fecerit. ut idem ſignificat, cap. 12.

4. *Artemide Ilithyia.*] Solemne Græcis feminis erat in partu Dianam ſive Artemidem Ilythiam, Εἰλείθυιαν, invocare: quemadmodum Romanæ Junonem Lucinam implorabant. Ovidius, lib. 9. Metam. verſ. 284.

Præpoſitam tumidis parientibus Ilithyiam.

5. *Eſt autem.*] Dioſc. lib. 3. cap. 127. Ἀρτεμισία φύεται ἐν παραθαλασσίοις τόποις ὡς τὸ πολύ, θάμνος ὁμοιότης, παραπλήσιος ἀψινθίῳ, μείζων δὲ καὶ λιπαρώτερος τοῖς φύλλοις ἔχουσα, &c. Auctor libri de ſimp. med. ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag. 986. *Artemiſia herba, eſt ſubſimilis abſinthio, ſed per omnia caſtior, id eſt, foliis latior, & fortior, ſed aſpectu & colore humidis.*

6. *Ipſius duo.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 127. & 128. & Apuleius, cap. 10. & 12.

7. *Sunt qui.*] Hæc totidem fere verbis Dioſcor. lib. 3. cap. 127. Ἔνιοι δὲ τὴν ἐν μεσογαίοις λεπτόκαρφον βοτάνην ἀπλοῦ τοῦ καυλοῦ ..... καλοῦσιν ἀρτεμισίαν μονόκλωνον, &c. Diverſa hæc botrys ab ea, de qua dicetur lib. 27. ſect. 31.

Sect. XXXVII. 1. *Nymphæa.*] Νυμφαία Dioſcor. lib. 3. cap. 147. Ab aquis dictam putat, in quibus naſcitur. *Nenuphar* ab officinis barbara Maurorum voce nuncupatur. A ceteris in Gallia quidem, *Blanc d'eau*, ou *Lis d'etang.* Hæc Nymphæa alba Dodonæi eſt, pag. 575. obſervata a nobis in horto Regio.

2. *Quare heracleon*] Apuleius, cap. 67. *Græci Nymphæam ... rhopalon, heracleon*, &c. Dioſcor. loc. cit. Ῥίζα ῥοπαλοειδής. In Indice hujus libri, num. LXXXIII. *Nymphea Heraclia.* Ῥόπαλον Græcis clavam ſonat. Quare Marcellus Empir. cap. 33. pag. 231. hanc *clavam Herculis* vocat.

3. *Ideoque eos.*] Dioſc. loc. cit. Ἀποιεῖ τε ὀνειρωγμοὺς πινομένη ἐπὶ ὀλίγας ἡμέρας, ἀτονίαν αἰδοίων ποιεῖ. Τὸ αὐτὸ δὲ ποιεῖ καὶ τὸ σπέρμα αὐτῆς Galenus, lib. 5. de facult. ſimpl. med. pag. 213. Nymphæam ait cohibere genituram, ſive per ſomnum, ſive alio pacto, immodice profluentem.

4. *Duodecim diebus*] Decem modo, ſi Marcello Empir. credimus, cap. 33. pag. 231. *Herba eſt*, inquit, *quæ Græce Nymphæa, Latine Clava Herculis, Gallice Baditis appellatur: ejus radix contunditur, & ex aceto edenda datur puero per continuos decem dies: mirandum in modum fiet eunuchus.*

5. *Laudatiſſima.*] Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 13.

6. *Madon vocant.*] Heſychius: Μάδων, πόα. Theophr. loc. cit. Καλοῦσι δ' αὐτὴν οἱ Βοιωτοὶ Μαδωνίαν, καὶ τὸ καρπὸν ἐσθίουσι. Ut ῥόδον & ῥοδωνία Græce dicitur, ſic μάδων & μαδωνία.

7. *Naſcitur*, &c.] Hæc totidem verbis Dioſcor. loc. citato.

8. *Capite papaveris*, &c.] Dioſc. ad verbum, loc. cit.

9. *Alvinis.*] Iis qui alvi profluvio laborant: κοιλιακοῖς καὶ δυσεντερικοῖς, inquit Dioſc. loc. cit. cum Theophr. Sic etiam Apuleius, cap. 67. tit. 1. *Ad dyſentericos: Herba nymphææ ſemen*, &c.

10. *Eſt & alia.*] De qua totidem verba facit Dioſcor. lib. 3. cap. 149. Γίνεται καὶ ἄλλη νυμφαία, &c. Nymphæa lutea Dodonæi, pag. 575. viſa a nobis in horto Regio. Eadem vulgus & officinas nomina, quæ prior habet.

11. *Capite luteo.*] Hoc eſt, flore: Ἄνθος μήλινον, εἴδει ὅμοιον ῥόδῳ, inquit Dioſc. loc. cit.

Digitized by Google

XXXVIII. 27. [1] Invenit & patrum noſtrorum ætate rex Juba, quam appellavit Euphorbiam, medici ſui nomine. [2] Frater is fuit Muſæ, a quo Divum Auguſtum conſervatum indicavimus. [3] Iidem fratres inſtituêre a balneis frigida multa corpora adſtringere. Antea non erat mos, niſi calida tantum lavari, ſicut [4] apud Homerum etiam invenimus. [5] Sed Jubæ volumen quoque exſtat de ea herba, & clarum præconium. [6] Invenit eam in monte Atlante: [7] ſpecie thyrſi, [8] foliis acanthinis. Vis tanta eſt, ut e longinquo ſuccus excipiatur: [9] inciſæ conto, ſubditis excipulis ventriculo hœdino, humor lactis videtur effluere: ſiccatus cum coiït, [10] thuris effigiem habet. [11] Qui colligunt, clarius vident. [12] Contra ſerpentes medetur, quacumque parte percuſſa: vertice inciſo, & medicamento addito. Ibi Gætuli, qui legunt, hœdino lacte adulterant: ſed diſcernitur igni. Id enim, quod ſincerum non eſt, faſtidiendum [13] odorem habet. Multum infra hunc ſuccum eſt, [14] qui in Gallia fit ex [15] herba chamelæa, granum cocci ferente. [16] Fractus Hammoniaco ſimilis eſt, etiam levi guſtu os accenſum diu detinens, & magis ex intervallo, donec fauces quoque ſiccet.

XXXIX. 28. [1] Celebravit & Themiſon medicus vulgarem herbam plantaginem, tamquam inventor, volumine de ea edito. [2] Duo ejus genera. Minor anguſtioribus foliis & nigrioribus, [3] linguæ pecorum ſimillimis, caule anguloſo, in terram inclinato, in pratis naſcens. Altera major, foliis laterum modo incluſa: quæ quia ſeptena ſunt, quidam eam [4] heptapleuron vocavere. Hujus & caulis cubitalis eſt, & napi ſimilis. [5] Naſcitur in humidis multo efficacior. [6] Vis mira in ſiccando denſandoque corpore, cauterii vicem obtinens. [7] Nulla res æque ſiſtit fluxiones, quas Græci rheumatiſmos vocant.

XL. 29. [1] Jungitur huic bugloſſos, boum linguæ ſimilis, [2] cui præcipuum, quod in vinum dejecta, animi voluptates auget: & vocatur euphroſynum.

NOTÆ.

Sect. XXXVIII. 1. *Invenit .... Euphorbiam.*] Dictum id ſuperius lib. 5 ſect. 1. Nihilominus Homeri ævo cognitam, & ab Euphorbo Patrocli occiſore, de quo Homerus Iliad. 16. appellatam ait Galenus, lib. 9. κατὰ τόπους, cap. 4. pag. 609. itaque a Plinio diſſidet. De Juba rege diximus in Auctorum Indice. Euphorbium hodieque nomen retinet in officinis.

2. *Frater .... Muſæ.*] Antonii Muſæ, de quo diximus lib. 29 ſect. 38.

3. *Iidem fratres.*] Marcellum ab Auguſto adoptatum, ea aquæ frigidæ lotione, Muſam occidiſſe, cum curare vellet, refert Dio lib. 53. pag. 157. Frigida ſic lavari a balneis, docuit etiam Agathinus apud Oribaſium, lib. 10. Collect. Medic. cap. 7.

4. *Apud Homerum.* [Iliad. χ. verſ. 444.

θερμὰ λοετρὰ πέλοιτο ... ἰούσῃ.

Tamen aqua marina primum lavabantur, hoc eſt, frigida, qua ſudorem ſordeſque detergerent: mox dulci, ſeu calida, recreandi animi gratia. Homeri verſus ex Iliad. κ', ſunt hi: verſ. 572.

Αὐτὰρ ἐπεί σφιν κῦμα θαλάσσης ἱδρῶ πολλὸν ἀπὸ χρωτὸς ...

Ἐς ῥ' ἀσαμίνθους βάντες, &c.

5. *Sed Jubæ,*] Vide Auctorum Indicem.

6. *Invenit.*] Solinus, cap. 24. pag. 46.

7. *Specie thyrſi.*] Specie baculi, longioriſve caulis. In plantis id quod in virgulæ modum, vel teli rectitudinem conſurgit, thyrſi nomen ſibi vindicat. Vide Notas & Emend. num. X.

8. *Foliis acanthinis.*] Acantho ſimilibus, de quo dictum eſt lib. 24. ſect. 34. Quam immerito Plinium carpat hoc loco Salmaſius, in Præl. pag. 29. tu, lector, ipſe, ſi otium eſt, excute.

9. *Inciſæ conto.*] Inciditur planta conto haſtilive: ſubditur utriculus qui ſuccum manantem excipiat, ex hœdi ventriculo. Ita Dioſc. pariter, lib. 3. cap. 96. Excipulum pro utriculo qui excipit, dictum. De ea voce jam diximus, lib. 9. ſect. 38.

10. *Thuris.*] Coire vitri effigie, dixit Dioſc. loc. cit. Τὸ δὲ ... ὑαλοειδὲς καὶ διαυγές.

11. *Qui colligunt.*] Dioſcor. loc. cit. hanc ejus herbæ dotem eſſe ſolum admonuit, ut ejus ſuccus oculorum ſuffuſiones diſcuteret, & collyriis miſceretur.

12. *Contra ſerpentes.*] Dioſc. loc. cit. Ἱστοροῦσι δέ τινες μηδὲν ... *Tradunt nonnulli nihil incommodi ſenſuros, qui a ſerpentibus demorſi fuerint, ſi quidem inciſa cute capitis cutis intus liquor infundatur, vulnuſque conſuatur.* Plinius Valer. lib. 3. cap. 47. *Ejus qui percuſſus eſt, vertex inciditur, eoque additur euphorbium, & medetur quacumque corporis parte percuſſus eſt.*

13. *Odorem.*] Vel nidorem potius, dum igni aduritur. Sic galbanum odore vel nidore probant, ut dictum eſt lib. 12. ſect. 56. *Nam ſincerum ſi uratur, fugat nidore ſerpentes.* Hœdinum lac, quo dicitur euphorbium adulterari, olet peſſime.

14. *Qui in Gallia.*] Nempe Circumpadana. *In partibus Italiæ, quæ Galliæ adjacent*, inquit auctor libri de ſimp. med. ad Patero tomo 13. operum Galeni, pag. 987.

15. *Herba chamelæa.*] Thymelæam intelligit, quam & chamelæam vocant: de qua nos egimus lib. 13. ſect. 35. Significat porro Plinius caute admodum & erudite chamelææ ſuccum ab euphorbio longe diſcrepare: neque adeo ſe favere hac in parte Sextio Nigro, qui teſte Dioſc. in præf. lib. 1. pag. 2. euphorbium eſſe chamelææ in Italia naſcentis ſuccum prodidit.

16. *Fractus.*] Jam redit ad verum euphorbii ſuccum, de quo hæc accipienda ſunt, quæ totidem verbis recitat pariter Dioſc. cap. 96 & Galenus, lib. 3. κατὰ γένη, cap. 4. pag. 715. Hic ſunt in Plinium, ut fere eſſe ſolent, iniquiore animo, Dalec in notis, & Salmaſius, in Solin. pag. 301. & 303. nullo ſcriptoris, ut apparet, accurati crimine.

Sect. XXXIX. 1. *Celebravit .... plantaginem.*] Græcis eſt ἀρνόγλωσσον: Gallis *Alantam.*

2. *Duo genera.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 2. cap. 153. Utraque a Dodonæo pingitur, pag. 107.

3. *Linguæ pecorum.*] Unde nomen ἀρνογλώσσου, agnina lingua, προβατόγλωσσον & ἄρνειον.

4. *Heptapleuron.*] Quaſi ſerpentis coſtis inſtructum. Dioſc. in Nothis, pag. 445. Ἀρνόγλωσσον, οἱ δὲ ἄρνειον, οἱ δὲ προβάτειον, οἱ δὲ κυνόγλωσσον, οἱ δὲ ἑπτάπλευρον, οἱ δὲ πολύνευρον... Ῥωμαῖοι ... μίνορ.

5. *Naſcitur in humidis.*] Hæc plantago aquatica eſt, picta a Lobelio in Obſervat. pag. 160. viſa a nobis in horto Regio.

6. *Vis mira.*] In exſiccando adſtringendoque: Δύναμιν δὲ ἔχει τὰ φύλλα ξηραντικὴν, στυπτικήν. Dioſc. loc. cit. Denſare, pro *adſtringere*, Plinio familiare eſt.

7. *Nulla res.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XL. 1. *Jungitur huic.*] Quoniam affinis utriuſque eſt appellationis cauſa: a linguis nempe animalium, ἀρνόγλωσσον & βούγλωσσον. De ea Dioſcor. lib. 4. cap. 128. Βούγλωσσον ... φύλλον ἔχει ὅμοιον βοὸς γλώσσῃ· ὅπερ ... εἰς τὸν οἶνον, εὐφρόσυνον εἶναι λέγεται. Borraginem nunc vulgus vocat, *Bourrache*. Pingitur a Dodonæo, pag. 616.

2. *Cui præcipuum.*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 6. de fac. ſimpl. med. pag. 164. Apuleius, cap. 41. *Bugloſſon Græci, Romani linguam bubulam dicunt .... Hæc in vino mixta hilaritatem convivis facit.* Et Schola Salernitana:

Vinum potatum, quo ſit macerata bugloſſos,
Mœrorem cerebri dicunt auferre periti:
Fertur convivas decoctio reddere lætos.

Bugloſſon eſſe nepenthes Homericum, diximus lib. 21. ſect. 91. Eſt autem vis eadem & bugloſſo noſtræ vulgari, quam eadem Schola borraginem nuncupat, eo verſiculo:

Dicit borrago, Gaudia ſemper ago:
Cardiacos aufert, borrago gaudia confert.

XLI. 30. [1] Jungitur & cynogloſſos, caninas imitans linguas, topiariis operibus gratiſſima. [2] Aiuntque quæ tres thyrſos ſeminis emittit, ejus radicem potam ex aqua ad tertianas prodeſſe: quæ quatuor, ad quartanas. [3] Eſt alia ſimilis ei, quæ ferat lappas minutas: ejus radix pota ex aqua, ranis & ſerpentibus adverſatur.

XLII. 31. [1] Eſt & buphthalmos, ſimilis boum oculis, folio feniculi, circa oppida naſcens, fruticoſa caulibus, qui & manduntur decocti. [2] Quidam cachlam vocant. [3] Hæc cum cera ſcirrhomata diſcutit.

XLIII. 32. Invenere herbas & univerſæ gentes. Scythia primum eam, quæ Scythice vocatur [1] circa Bœotiam naſcens: [2] prædulcem alias, utiliſſimamque ad ea quæ ſpaſmata vocant. [3] Magna & ea commendatio, quod in ore eam habentes, famem ſitimque non ſentiunt.

XLIV. 33. [1] Idem præſtat apud eoſdem hippace dicta, quod in equis quoque eumdem effectum habeat. Traduntque his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame ſitique.

XLV. 34. [1] Iſchæmonem Thracia invenit, qua ferunt ſanguinem ſiſti, non aperta modo vena, ſed etiam præciſa. Serpit e terra milio ſimilis, foliis aſperis & lanuginoſis, farcitur in nares. Quæ in Italia naſcitur, & ſanguinem eadem adalligata ſiſtit.

XLVI. 35. [1] Vettones in Hiſpania eam quæ Vettonica dicitur in Gallia, in Italia autem ſerratula, a Græcis ceſtros, aut pſychotrophon, ante cunctas laudatiſſima. [3] Exit anguloſo caule, cubitorum duûm, a radice ſpargens [4] folia fere lapathi, ſerrata, ſemine purpureo. [5] Folia ſiccantur in farinam plurimos ad uſus. [6] Fit vinum ex aqua & aceto, ſtomacho & claritati oculorum. [7] Tantumque gloriæ habet, ut domus in qua ſata ſit, tuta exiſtimetur a piaculis omnibus.

XLVII. 36. In eadem Hiſpania inventa ſic [1] Cantabrica, per Divi Auguſti tempora a Cantabris reperta. Naſcitur ubique caule junceo pedali, in quo ſunt floſculi oblongi, veluti calathi: in his ſemen perquam minutum. Nec alias deſuere Hiſpaniæ herbis

Notæ.

Sect. XLI. 1. *Jungitur & cynogloſſos.*] De qua Dioſcor lib. 4. pag. 129. Κυνόγλωσσον, &c. Celſo, lib. 5. cap. 27. ſub finem, *Lingua canina.* Plantagini ſimilem Dioſc. ait eſſe. Nondum ſatis nobis explorata, nec Anguillaræ, ut ipſe fatetur, par. 14. pag. 287.

2. *Aiuntque quæ tres.*] Quæ tergeminum caulem, ſeu ramulum, ſemine inſtructum habeat. Hæc Dioſcorides incaute ad ἀρνόγλωσσον, hoc eſt, ad plantaginem tranſtulit, lib. 2. cap. 153. quoniam & κυνόγλωσσον nomine aliquando ea deſignata eſt, ut diximus. Quin & Dioſcoridis interpolator, in Nothis, pag. 471. bugloſſi hanc propriam dotem eſſe credidit, ipſeque Apuleius, cap. 41 tit. 1. qui tamen & ipſe cap. 96. tit. 2. cynogloſſo adjudicat: *Ad quartanas*, inquit, *Herbaque cynogloſſa, quæ folia habet, piſata, & ex aqua potui data, prodeſt.*

3. *Eſt & alia.*] Hæc Dodonæi cynogloſſos eſt, pag. 53. a Lobelio quoque delineata, in Obſervat. pag. 313. viſa a nobis in horto Regio. In Gallia vulgo, *Langue de chien.* Fert ſemina fere quaterna ſimul cohærentia, aſpera, & lapparum modo veſtitui inhærentia. A Dioſcoridis cynogloſſo diverſa.

Sect. XLII. 1. *Eſt & buphthalmos.*] Habet eadem Dioſcorides, lib. 3. c. 156. Βούφθαλμον .... φύλλα ἢ μαραθρώδη, ἄνθη μῆλα .... ὀφθαλμοειδῆ, ὅθεν καὶ ὠνόμασται. *Folia feniculi, flores oculorum ſimilitudine gerit: unde nomen.* Pingitur a Cluſio, lib. 3. hiſt. rar. plant. pag. 332. Vidimus in horto Regio. Gallis, *Oeuil de bœuf.*

2. *Quidam cachlam.*] Dioſcor loc. cit. Βούφθαλμον· οἱ δὲ κάχλαν καλοῦσι.

3. *Hæc cum cera.*] Dioſcor. loc. cit. Τούτου τὰ ἄνθη λεῖα σὺν κηρωτῇ οἰδήματα καὶ σκληρίας διαφορεῖ. *Hujus flores triti cum cerato œdemata, durumaſque diſcutiunt.* Dioſcoridem Galenus ſequitur, lib. 6. de fac. ſimpl med pag. 165. Eſt autem σκίρρος, ſive σκίρρωμα, ſcirrhus, durities, tumor præter naturam durus, & doloris expers. Vide Gorræum in Defin. Medic

Sect. XLIII. 1. *Circa Bœotiam.*] Vide Notas & Emendationes, num. XI.

2. *Prædulcem alias.*] Hoc eſt, præter ceteras dotes, prædulcem. Hæc glycyrrhiza eſt, de qua egimus lib. 22. ſect. 14.

3. *Magna & ea.*] Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 13. Δύναται δὲ καὶ τὸ δίψος παύειν, ἐάν τις ἐν τῷ στόματι ἔχῃ· διὸ ζῶσί τε καὶ τῇ ἱππάκῃ δώδεκα φασὶ τοὺς Σκύθας ἡμέρας καὶ ἕνδεκα, καὶ δώδεκα. *Sitim extinguit, ſi teneatur in ore: quapropter Scythas contentos ea & hippace, undenos aut duodenos dies vitam tolerare aiunt.*

Sect. XLIV. 1. *Idem .... hippace.*] Hippacen, (ſic enim libri omnes habent, tum hoc loco, tum in Indice, non hippicen,) herbæ genus eſſe Plinius credidit. Pintianus aliique poſt eum, caſeum equinum interpretantur. Hippocrates enim, lib. 4. de morbis, num XXV. Πίνουσι οἱ Σκύθαι, inquit, πιέζοντες τὸ τῶν ἵππων γάλα. Ἐγχέοντες γὰρ τὸ γάλα... Ἐστὶ δὲ πηγνύμενον καὶ ξηρόν, ἱππάκην μιν καλέουσι. *Quod e lacte concretum ac ſiccatum fuerit, hippacen vocant.* Dioſcor. lib. 2. cap. 80. Ἡ δὲ καλουμένη ἱππάκη, τυρός ἐστιν ἵππειος .... καὶ πολύτροφος &c. *Quod hippacen vocant, caſeus eſt equinus .... qui magnopere alit.* Heſychius denique: Ἱππάκη Σκυθικὸν βρῶμα ἐξ ἵππου γάλακτος &c. Verum ſingulare quiddam narrare de Scythis velle Plinius ac Theophraſtus videntur: nullam vero admirationem habet dies duodecim aut paulo plures, ea radice, quæ glycyrrhiza dicitur, & equino caſeo, qui plurimum alat, aliquando tranſigi, cum Zoroaſtrem prodat ipſe Plinius annos viginti totos caſeo vixiſſe, lib. xi. ſect. 97. Neque Hippaces appellationem caſei aut coaguli equini propriam eſſe idem neſcivit, qui id diſerte prodit, lib. 28. ſect. 34. & 58 ſed & cum herba aliqua ſingulari, quæ ſit incomperta nobis, communem eſſe eam, Græco ſcriptori alicui credidit.

Sect. XLV. 1. *Iſchæmonem.*] Hæc Theophr lib. 9 cap. 15. Περὶ δὲ τὴν Θρᾴκην ... τὴν ἴσχαιμον· ἣν δὴ λέγουσιν, αἱ μὲν κατατέμνουσι τὰς φλέβας, αἱ δὲ καὶ σφοδρότερον διατετμημένας ἴσχειν καὶ κωλύειν τὸ αἷμα. Eſt Matthioli panicum ſilveſtre, in lib. 2. Dioſcor. pag. 407. A ſiſtendo ſanguine ei nomen, παρὰ τὸ ἴσχειν τὸ αἷμα.

Sect. XLVI. 1. *Vettones .... Vettonica.*] Nomen Betonicæ in officinis retinet: Gallis *Betoine.* Pingitur a Dodonæo, pag. 40. De hac ſingulare volumen edidit Antonius Muſa, quod inſcripſit, *De herba Vettonica.*

2. *Pſychotrophon.*] Quoniam frigidis reperitur in locis, ut ait Muſa, loc. cit pag 1. Dioſcor. quoque, lib. 4 cap. 1. Κέστρον τὸ καλούμενον ψυχότροφον, (vel ψυχοτρόφον) ὠνόμασται δὲ ἐκ τοῦ ψυχροτάτοις ἐνδιαιτᾶσθαι τόποις· ὃ Ῥωμαῖοι βεττονίκην καλοῦσι.

3. *Exit anguloſo.*] Hoc eſt, quadrangulo. Dioſc. loc. cit. Πρᾶσι ἐστὶ καυλὸν ἔχουσα πήχεως τὸ ὕψος, ἢ καὶ μείζονα, τετράγωνον.

4. *Folia fere lapathi*] Rectius ita multo Plinius, quam Dioſcorides, qui ſimilia quernis folia prodidit.

5. *Folia ſiccantur.*] Et mox teruntur in farinam. Dioſcor. loc. cit τὰ φύλλα ξηρὰ λεῖα, breviter & conciſe dixit.

6. *Fit vinum.*] Dioſcor. lib. 5. cap 54. περὶ κεστρίου οἴνου. Γίνεται καὶ ἐκ τοῦ κέστρου τοῦ ψυχοτρόφου οἶνος.

7. *Tantumque.*] Anton. Muſa, loc. cit. *Animas hominum & corpora cuſtodit, & nocturnas ambulationes a maleficiis & periculis, & loca ſancta & buſta etiam a viſibus metuendis tuetur & defendit, &c.*

Sect. XLVII. 1 *Cantabrica.*] Pingitur a Cluſio, lib. 4. hiſt. rar. plant. pag. xlix. Videre nondum licuit.

exquirendis : ut in quibus etiamnum hodie in numeroſo & lætiore convictu, potionem e centum herbis mulſo additis, credidere ſaluberrimam ſuaviſſimamque : nec quiſquam genera earum jam novit aut multitudinem : numerus tamen [2] conſtat in nomine.

XLVIII. 37. [1] Noſtra ætas meminit herbam in Marſis repertam. Naſcitur in Æquicolis circa vicum [2] Nerveſiæ : vocatur conſiligo. Prodeſt, ut demonſtrabimus [3] ſuo loco, deploratis in phthiſi.

XLIX. 38. [1] Invenit nuper & Servilius Democrates e primis medentium, quam appellavit iberida, quanquam ficto nomine, inventioni ejus [2] aſſignato carmine. Naſcitur maxime circa vetera monumenta parietinaſque, & inculta itinerum. [3] Floret ſemper folio naſturtii, caule cubitali, ſemine tam parvo, ut vix aſpici poſſit. [4] Radici odor naſturtii. [5] Uſus æſtate efficacior, & recenti tantum. Tunditur difficulter. [6] Coxendicibus & articulis omnibus cum axungia modica utiliſſima, viris plurimum quaternis horis, feminis minus dimidio [7] adalligata, ut deinde in balineis deſcendatur in calidam, & poſtea oleo ac vino corpus perungatur : diebuſque vicenis interpoſitis idem fiat, ſi qua admonitio doloris ſuperſit. Hoc modo rheumatiſmos omnes ſanat occultos. Imponitur non in ipſa inflammatione, ſed imminuta.

L. 39. [1] Animalia quoque invenere herbas, in primiſque chelidoniam. Hac enim hirundines oculis pullorum in nido reſtituunt viſum, [2] ut quidam volunt, etiam erutis oculis. [3] Genera ejus duo : Major fruticoſa caule, folio paſtinacæ erraticæ ampliore, ipſa altitudine duûm cubitorum. Colos albicans, flos luteus. Minori folia ederæ rotundiora, minus candida. Succus croci mordax, ſemen papaveris. Florent adventu hirundinum, diſceſſu marceſcunt. Florentibus ſuccus exprimitur, & in æreo vaſe cum melle Attico leniter cinere ferventi decoquitur, ſingulari remedio contra caligines oculorum. Utuntur & per ſe ſucco in collyriis, quæ chelidonia appellantur ab ea.

LI. 40. [1] Invenerunt & canes canariam, [2] qua faſtidium deducunt, eamque in noſtro conſpectu mandunt, ſed ita ut numquam intelligatur quæ ſit : etenim depaſta cernitur. Notata eſt hæc animalis hujus malignitas in alia herba major. Percuſſus enim a ſerpente mederi quadam ſibi dicitur : ſed illam homine inſpectante non decerpit.

LII. 41. [1] Simplicius cervæ monſtravere elaphoboſcon, de qua diximus. [2] Item ſeſeli, enixæ a partu.

LIII. 42. [1] Dictamnum oſtendêre (ut indicavimus) vulneratæ, paſtu ſtatim deci-

NOTÆ.

2. *Conſtat in nomine.*] Genera herbarum, quibus ea potio conſtaret, nemo ſcit : numerus conſtat ex potionis nomine : appellatur enim ea *Potio centum herbarum.*

Sect. XLVIII. 1. *Noſtra ætas . . . conſiligo.*] Conſiliginem mulomedicis nunc Pulmonariam dici teſtatur Vegetius. Vulgus Gallicum Pomelcam vocat, *Pommelce*, quaſi pulmoneam : herbarii quidam, *Leonis patam*, paſtoribus bubulcis, equiſonibus, totique ruri præclare cognitam, qui ad eoſdem quos veteres conſiliginem, uſurpant effectus. Hæc uberius multo tractat Ruellius, lib 2. pag 448. Cœpit pulmonaria dici, quod pulmonum vitiis præſens habeatur auxilium : inventique in poſteris nomen a viſcere, cui præſertim nuncupatur Conſiliginem ruſtici veteres olim vocarunt, quod in campis inter ſiliginem triticumque ſæpius emicet. Pingitur a Lobelio, in Obſerv. pag. 317. Vide quæ dicturi ſumus ex Columella, lib. 26. ſect. 21.

2. *Nerveſia.*] Situs hodie incognitus.

3. *Suo loco.*] Libro 26. ſect. 21.

Sect. XLIX. 1. *Invenit . . . iberida.*] Græcis ἰβηρὶς & καρδαμαντικὴ Galeno, lib. 10. κατὰ τόπους, cap 2. pag 635. aliiſque apud ipſum, pag 636. etiam λεπίδιον. Pingitur a Dodonæo, pag 703. Vidimus in horto Regio. De ejus inventore Servilio Democrate, ſive Damocrate, diximus in Auctorum indice

2. *Aſſignato carmine*] Quod apud Galenum exſtat, loc. cit. pag. 636. expreſſumque eſt a Plinio totidem plane verbis hac reliqua ſectione.

3. *Floret ſemper.*] Democrates, loco citato.

Ἀεὶ δ' ἐστιν θάλλουσα, φύλλ' ἔχουσα καρδάμου,
Ἔαρος μὲν ἰσθαλῆ τε καὶ ῥίζαν. &c.

Florere hoc loco virere eſt, non florem mittere : quem colore lacteo ferre æſtate mox idem ſubdit :

Φέρει δ' ὁ καυλὸς ἐν θέρει λευκὸν πάνυ
Πολύχρουν ἄνθος, τῇ χροιᾷ γαλακτικόν.

4. *Radici odor.*] Servilius, loco citato.

Ἡ ῥίζα δὲ καὶ ὀσμὴν δριμυτάτην ἔχει,
Μάλιστα πάντων καρδάμῳ προσεμφερῆ.

5. *Uſus æſtate*] Servilius, loc cit.

Ταύτης ὀρύξαι καὶ λαβεῖν πλῆθος καλόν,
Θέρους μάλιστα δ' ἔτι πρασινωτέραν.
Καὶ πρόσφατον· ξηρὰ γὰρ ἀδρανὴς τελέθει.

Quæ idcirco referuntur a me, ut intelligant ii, qui Plinium ex Dioſcoridis verbis ſenſuque metiuntur, quam inique agant : cum Plinium de iberide ſcribentem, haud ſemel erraſſe autumant, qui ab illo diſcedat ſcriptore, quem a Democrate ipſo, longe probatioris fidei, deficere intelligimus.

6. *Coxendicibus &c.*] Hæc totidem verbis Democrates, loc. cit.

7. *Adalligata.*] De ejuſcemodi ligaturis, ſive amuletis, multa peterudite V. Cl. Du-Cangius in Gloſſario, verbo *Ligatura.*

Sect. L. 1. *Animalia . . . chelidoniam.*] Pingitur a Dodonæo chelidonium majus appellatum, pag. 48. Gallis, *Eſclaire.* In horto Regio viſum a nobis.

2. *Ut quidam volunt.*] Id vulgo credi refert etiam Dioſcor. lib. 2. cap. 211. Fabuloſum Celſus exiſtimat, lib 6. cap. 6 ſub finem : *Harum avium*, inquit, *acies extrinſecus læſa interpoſito tempore in antiquum ſtatum redit, celerrimeque hirundinis. Unde etiam locus fabulæ factus eſt, aut per parentes, aut id herba chelidonia reſtitui, quod per ſe ſaneſcit.* Vide in eam rem quæ afferant auctores Miſcellaneorum Medico-phyſicorum, ſeu Ephemeridum Germanicarum, anno 8. Obſerv. 18. pag 32.

3. *Genera ejus &c.*] Quæ de gemina chelidoniæ ſpecie hac ſectione deinceps continentur, ea totidem fere verbis habet Dioſcor. loc. cit. Minor delineatur a Dodonæo, pag. 49. & a Dalecampio, pag. 1048. Gallis eſt, *Petite Chelidoine.* Italis, diſce ab Anguill. par. 21. pag. 181.

Sect. LI. 1. *Invenerunt . . . . . canariam.*] *Gramen* eſſe *legitimum* Cluſii videtur, lib. 6. hiſtor. rar. plant. pag. ccxvii. In inſula Chio dici nunc quoque ἀγρώστη, ſimillimamque gramini eſſe, ait Anguillara, par. 12. pag. 190.

2. *Qua faſtidium.*] Cient & vulgari gramine vomitum, ut deducant pituitam canes : gramine eo, inquam, quod Græci ἄγρωστιν vocant, de quo anteriore libro diximus, ſect. 118.

Sect. LII. 1. *Simplicius . . . . elaphoboſcon.*] De qua diximus, lib. 22 ſect. 37.

2. *Item ſeſeli.*] Vide quæ diximus in Notis & Emend. ad lib. 8. ſect. 50. num XCII. & XCIII.

Sect. LIII. 1. *Dictamnum . . . . ut indicavimus.*] Libro. 8. ſect. 41. Dictamnum hoc Francum ſeu Gallicum Angli vocant. A Lobelio pingitur, in Obſervat. pag. 367.

dentibus telis. [2] Non eſt alibi, quam in Creta, ramis prætenue, pulegio ſimile, fervens & acre guſtu: foliis tantum utuntur. [3] Flos nullus ei, aut ſemen, aut caulis. Radix tenuis ac ſupervacua. [4] Et in Creta autem non ſpatioſe naſcitur: mireque capris expetitur. [5] Pro eo eſt & pſeudodictamnum, multis in terris naſcens, folio ſimile, ramulis minoribus, a quibuſdam chondris vocatum. [6] Minoris effectus ſtatim intelligitur. Dictamnum enim minima portione accendit os. Qui legêre eam, in ferula vel arundine condunt, præligantque, [7] ne potentia evaneſcat. [8] Sunt qui dicant, utramque naſci multifariam, ſed deteriores in agris pinguibus: veram quidem dictamnum non niſi in aſperis. Eſt & tertium genus dictamnum vocatum, ſed neque facie, neque effectu ſimile, folio ſiſymbrii, ramis majoribus. [10] præcedente perſuaſione illa, quidquid in Creta naſcitur, infinito præſtare ceteris ejuſdem generis alibi genitis: proxime quod in Parnaſſo. [11] Alioqui herbiferum eſſe & Pelium montem in Theſſalia, & Telethrium in Eubœa, & totam Arcadiam ac Laconicam tradunt. [12] Arcades quidem non medicaminibus uti, ſed lacte circa ver, quoniam tunc maxime ſuccis herbæ turgeant, [13] medicenturque ubera paſcuis. [14] Bibunt autem vaccinum, quoniam boves omnivoræ fere ſunt in herbis. [15] Potentia earum per quadrupedes etiamnum duobus claris exemplis manifeſta fit. Circa Abderam, & limitem, qui Diomedis vocatur, equi paſti inflammantur rabie: circa Potnias vero & aſini.

LIV. 43. Inter nobiliſſimas ariſtolochiæ nomen dediſſe gravidæ videntur, quoniam eſſet [1] *ἀρίστη λεχούσαις*. [2] Noſtri malum terræ vocant, & quatuor genera ejus ſervant. [3] Unum tuberibus radicis rotundis, foliis inter malvam & ederam, nigrioribus mollioribuſque. [4] Alterum maſculæ, radice longa quatuor digitorum longitudine, baculi craſſitudine. [5] Tertium longiſſimæ tenuitatis, vitis novellæ, cujus ſit præcipua vis, quæ clematitis vocatur, ab aliis Cretica. Omnes colore buxeo, caulibus parvis, flore purpureo. Ferunt bacculas parvas, ut capparis. Valent radice tantum. [7] Eſt & quæ pliſtolochia vocatur, quarti generis, tenuior, quam proxime dicta, denſis radicis capillamentis, junci plenioris craſſitudine. [8] Hanc quidam polyrrhizon cognominant. Odor omnium medicatus, ſed oblongæ radici

NOTÆ.

2. *Non eſt alibi.*] Hæc habet Theophraſt. lib. 9. hiſt. c. 16.

3. *Flos nullus ei.*] Nullus in medicina uſus: nam prius dixit, *foliis tantum utuntur.* Sed florem habere, caulemque, vel ipſe Maro cecinit, lib. 12. Æneid. verſu 411.

Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem foliis & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo volucres hæſere ſagittæ.

Democrates quoque apud Galen. lib. 5. κατὰ γένη, cap. 10. pag. 789. dictamni meminit, quæ florem habeat, ἄνθος ἐχούσης. Confirmant interpretationem noſtram Theophraſti verba, lib. 9. hiſtor. cap. 16. Χρῶνται δὲ τοῖς φύλλοις, οὐ τοῖς κλωσὶν, οὐδὲ τῷ καρπῷ. *Foliis utuntur, non ramulis, neque fructu.* Quare apud Dioſcor. ubi legitur, lib. 3. cap. 37. οὔτε ἄνθος, οὔτε καρπὸν φέρει, aut errâſſe illum, quod verius puto, exiſtimandum eſt: aut legi oportere, quod Matthiolus cenſuit, οὔτε καρπὸν συμφέρει ..... Verum haud ita ſcripſiſſe Dioſcoridem, ſed ut in editis habetur, & Oribaſii interpres admonet, & Apuleius, qui ita reddidit, cap. 62. *Et neque florem generat, neque fructum.*

4. *Et in Creta.*] Theophr. loc. cit. Σπάνιον δέ ἐστι· καὶ γὰρ ὀλίγος ὁ τόπος ὁ φέρων· καὶ τοῦτο αἱ αἶγες ἐπινέμονται διὰ τὸ φιληδεῖν. *Et rara, inquit, hæc herba eſt: locus enim qui fert, exiguus eſt admodum: eamque capræ depaſcunt, quod ſit eis pergrata.*

5. *Pro eo eſt.*] Hæc totidem verbis Theophr. lib. 9. hiſtor. cap. 16. & Dioſcor. lib. 3. cap. 38. Pingitur a Lobelio, in Obſerv. pag. 267. pſeudodictamnum. In paucorum hortis repertum ait Dodonæus, pag. 281. Vidimus in horto Regio. Chondris iterum appellatur, lib. 26. ſect. 31. & in Indice ejus loci.

6. *Minoris.*] Theophr. loco citato. Ἔστι δὲ ἐκεῖνο ἐν τῷ σώματι φανερὰ ἡ τοῦ δικτάμνου δύναμις· διαθερμαίνει γὰρ ἀπὸ μικροῦ σφόδρα.

7. *Ne potentia.*] Ne vis omnis exſpiret. Theophr. loco citato. Τιθέασι δὲ εἰς τὰς ἐρεμίδας ἐν νάρθηκι ἢ καλάμῳ, ὅπως τὸ μὴ ἀποπνεῖν· ἀσθενέστερον γὰρ ἀποπνεύσαν. *Manipulos ferula aut canna intercludunt, ne exſpiret: imbecillius enim, cum exſpiraverit.*

8. *Sunt qui.*] Totidem verbis Theophr. loc. cit.

9. *Eſt & tertium.*] Hæc pariter Theophr. loc. cit. ad verbum. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον δίκταμνον, ἄλλως ὁμώνυμον, οὔτε τὴν ὄψιν ἔχον, οὔτε τὴν δύναμιν αὐτῆς, &c. Eſt hoc Dioſcoridis dictamnum alterum.

10. *Præcedente.*] Theophr. loco citato.

11. *Alioqui.*] Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 15. Τῶν δὲ περὶ τὴν Ἑλλάδα τόπων, φαρμακωδέστατον τό, τε Πήλιον τὸ ἐν Θετταλίᾳ, καὶ τὸ Τελέθριον τὸ ἐν τῇ Εὐβοίᾳ, καὶ ὁ Παρνασσός. ἔτι δὲ ἡ Ἀρκαδία, καὶ ἡ Λακωνική· καὶ γὰρ αὗται φαρμακώδεις ἀμφότεραι. Montes herbiferos Plinius appellat, qui herbis ſcatent, quarum uſus in medicina frequens & probatus.

12. *Arcades.*] Pro medicamine, inquit, quod alvum purget, lac ſorbent vere, &c. Theophr. loc. cit. Ἀρκάδες εἰώθασιν ἀντὶ τοῦ φαρμακοποτεῖν, γαλακτοποτεῖν διὰ τὸ ἔαρ &c.

13. *Medicenturque.*] Vim medicam accipiant.

14. *Bibunt.*] Theophr. Πίνουσι δὲ τὸ βόειον· ὅσοι γὰρ πολυφαγοῦσιν καὶ παμφαγώτατον πάντων ἡ βοῦς.

15. *Potentia earum.*] Herbarum ſcilicet, non dictamni.

Sect. LIV. 1. *Ἀρίστη λεχούσαις.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 4. Ἀριστολοχία ὠνόμασται μὲν ἀπὸ τοῦ δοκεῖν ἄριστα βοηθεῖν ταῖς λεχοῖς. *Ex eo nomen accepit, quod optime puerperis opitulari creditur.* Auctor eſt Tullius, lib. 1. de Divin. a muliere inventrice nomen habere. Favet & Nicandri Schol. in Theriac. Ταύτης δὲ εὑρετὴς Ἀριστολόχη γυνὴ ἡ εὑροῦσα.

2. *Noſtri.*] Apuleius, cap. 19. *A Græcis dicitur Ariſtolochia... Itali terra malum, Daci abſinthium ruſticum.* Dioſcor. in Nothis, pag. 451. Σικελοὶ δὲ χαμαίμηλον, Ἰταλοὶ τέρρα μάλα. Nunc retinet in officinis nomen, & in vulgo, *Ariſtolochie*, ou *Ariſtoloche.*

3. *Unum tuberibus.*] Radice in orbem tuberis aut napi modo conglobata. Hæc ariſtolochia prima, rotunda, eademque femina appellata, στρογγύλη, φύλλα κισσῷ ἐμφερῆ, ὀσμὴν ἔχει κιρρώδη, inquit Dioſcor. lib. 3. cap. 4. Foliis inter ederam & periclymenum, inquit Nicander in Theriac. pag. 36. A Cluſio delineatur, lib. 4. hiſtor. rar. plant. pag. lxx. Ariſtolochia rotunda 1.

4. *Alterum.*] Quo de genere Dioſcor. lib. 3. cap. 5. Ἡ δὲ μακρὰ ἀριστολοχία, ἄρρην καλεῖται, καὶ δακτυλῖτις, &c. Cælio Aurel. lib. 3. Chron. cap. 5. Ariſtolochia longa Cluſio. Item dicitur ariſtolochia longa prima, pinguiuſque loc. cit. Italam a Græca diſcrepare ſcribit Anguillara par. 11. pag. 191. Verum in Græcia, Apulia, Syriaque naſci.

5. *Tertium.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 6. Ἔστι δὲ τις καὶ τρίτη μακρά, ἥτις καὶ κληματῖτις καλεῖται, κλωνία ἔχουσα λεπτά, &c. *Eſt etiamnum tertia longa, quæ & clematitis*, quaſi ſarmentoſa, ſive ſarmentitia *vocatur, ramulos tenues habet*, &c. Galeno pariter, lib. 6. de facult. ſimp. med. pag. 158. Κληματῖτις ἐπονομαζομένη. Et hæc a Cluſio delineatur, loc. cit. pag. lxxi.

6. *Omnes colore.*] Dioſc. lib. 3. cap. 4 & 5. duo priora genera ait eſſe colore buxeo: flore porporeo: fructu piro ſimili. Piraſtro Nicander aſſimulat, in Theriac. pag. 36.

7. *Eſt & quæ pliſtolochia.*] Sic MSS. tum hoc loco, tum in Indice: quaſi maximæ puerperis opis. Sic Λοχεία Diana cognominatur, *parturientium opitulatrix.* Poteſt & πιστολοχία dici, fidelis puerperis. Et hujus iconem Cluſius exhibet, loc. cit. pag. lxxii. Et iſtud & tria ſuperiora genera vidimus in horto Regio.

8. *Hanc.... polyrrhizon.*] A denſis radicibus. In Indice, *Lochia polyrrhizos.*

tenuiorique gratior. Carnoſi enim eſt corticis, [9] unguentis quoque nardinis conveniens. Naſcuntur pinguibus locis & campeſtribus. Effodere eas meſſibus tempeſtivum: ita [10] deſquamato terreno ſervantur. Maxime tamen laudatur Pontica: & in quocumque genere ponderoſiſſima quæque, medicinis aptior. Rotunda contra ſerpentes. [11] Oblonga tamen in ſumma gloria eſt, ſi modo a conceptu admota vulvis in carne bubula, mares figurat, ut traditur. Piſcatores Campaniæ radicem eam quæ rotunda eſt, venenum terræ vocant, coramque nobis contuſam immixta calce, in mare ſparſere: advolant piſces cupiditate mira, ſtatimque exanimati fluitant. Quæ polyrrhizos cognominatur, convulſis, contuſis, ex alto præcipitatis, radice pota ex aqua, utiliſſima eſſe traditur: ſemine pleuriticis [12] & nervis: confirmare, excalfacere, [13] eadem ſatyrion eſſe.

LV. Verum & effectus earum uſuſque dicendi ſunt: ordiendumque a malorum omnium peſſimo, id eſt, ſerpentium ictu. Medentur ergo Britannica herba: [1] panaciſque generum omnium radix e vino, [2] Chironii flos & ſemen potum, illitumve ex vino & oleo: [3] privatimque, quæ cunicula bubula appellatur: [4] Polemonia vel Philetæria radicis drachmis quatuor ex mero: [5] Teucria, [6] ſideritis, ſcordotis ex vino, privatim ad angues, potæ & illitæ, ſive ſucco, ſive folio, ſive decocto: [7] centaurii majoris radix drachma in vini albi cyathis tribus: [8] Gentiana præcipue adverſus angues, duabus drachmis cum pipere & ruta, vini cyathis ſex, ſive viridis, ſive ſicca. [9] Et Lyſimachiæ odorem fugiunt. Datur ex vino percuſſis chelidonia. [10] Morſibus imponitur Vettonica præcipue: cui vis tanta perhibetur, [11] ut incluſæ circulo ejus ſerpentes, ipſæ ſeſe interimant flagellando. [12] Datur ad ictus ſemen ejus denarii pondere cum tribus cyathis vini: vel farina drachmis tribus ſextario aquæ imponitur. Cantabrica, dictamnum, [13] ariſtolochia: radicis drachma in vini hemina ſæpius bibenda. Prodeſt & illita ex aceto: ſimiliter pliſtolochia. Quin & omnino ſuſpenſa ſupra focum fugat e domibus ſerpentes.

LVI. 1. [1] Argemonia quoque, radice ejus denarii pondere in vini cyathis tribus pota. Cap. IX.
Plura de ea convenit dici, ceteriſque quæ primum nominabuntur: in eo autem genere medendi primum nominari quamque, in quo maxime valebit. [2] Folia habet, qualia anemone, diviſa apii modo, caput in cauliculo papaveris ſilveſtris, item radicem. Succum croci colore acrem & acutum. Naſcitur & in arvis apud nos. Noſtri tria genera ejus faciunt, & id demum probant, cujus radix thus redoleat.

LVII. 2. [1] Agaricon ut fungus naſcitur in arboribus circa Boſphorum, colore candido. [2] Datur obolis quatuor contritum cum binis cyathis aceti mulſi. [3] Id quod in Gallia naſcitur, infirmius habetur. Præterea mas ſpiſſior, [4] amariorque. Hic & capitis dolores facit. Femina ſolutior, [5] initio guſtu dulcis, mox in amaritudinem tranſit.

LVIII. 3. [1] Echios utriuſque generis: pulegio ſimilis foliis coronata: drachmis duabus

NOTÆ.

9. *Unguentis* [Ariſtolochiæ tertiæ, ſeu clematiti, radices eſſe craſſo cortice veſtitas, quæ aroma redoleant, privatimque unguentariis utiles ſint ad unguenta ſpiſſanda, auctor eſt Dioſcor. lib. 3. cap. 6.

10. *Deſquamato.*] Deraſa excuſſave terra, qua obvolutæ ac ſordidæ extrahuntur.

11. *Oblonga tamen.*] In eam ſententiam Albertus M. lib. 10. de animal. tract. 2. cap 3. pag. 318. *Dixerunt quidam de valde expertis, quod ſi ſumatur ariſtolochia aureus unus, & teratur, & conficiatur cum melle, & ſupponatur in vulvam cum lana viridi a mane uſque ad meridiem jejunanti mulieri: tunc ſi dulceſcit ſaliva ejus, concepit maſculum: ſi amaricatur, concepit feminam ..... Sed ego miror ſi hoc eſt verum*, &c.

12. *Et nervis.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 19. *Si telo, ſeu morſu canum, ſeu ex quolibet caſu nervo vulnerato, quos νευροτρώτους appellamus, ... hoc adhibendum erit quod geminare & curare valeat membra vulnerata ..., Ariſtolochiæ pulvis cum aqua mixtus, hoc idem facit.*

13. *Eadem ſatyrion eſſe.*] Subintellige, traditur. Et ſatyrii vim, inquit, ineſſe ei creditur, hoc eſt, vim Veneris concitatricem. Prius legebatur: *ſemine pleuriticis & nervos confirmare, excalfacere. Eadem ſatyrion eſt.* At MSS. *pleuriticis & nervis*, & *ſatyrion eſſe*.

Sect. LV. 1. *Panaciſque*] Dioſcor. lib 3. cap 55. & 56.

2. *Chironii.*] Panacis Chironii, de quo ſect. 13. Dioſcor. lib. 3. cap. 57.

3. *Privatimque*] Diximus, lib. 20. ſect. 61.

4. *Polemonia.*] Dioſcor lib. 4. c 8. & lib 2. Εὐπορ. c. 114.

5. *Teucria.*] Sive Teucrion, de quo ſect. 20. Tradit hoc Dioſcor. de altera Teucria, quæ & chamædrys dicta eſt, lib. 3. cap. 111 & a Plinio, lib. 24 ſect. 80.

6. *Sideritis*] Sideritis Heraclea, de qua ſect. 15.

7. *Centaurii majoris.*] Et minoris quoque, teſte Apuleio, cap. 35. tit. 1. *Ad viperæ morſum: Herba centaurii minoris pulvis in vino exhibitus, aut ipſa piſata in vino veteri, & potui data, validiſſime proficit.* Plinius Valer. lib. 3 cap. 57. *Centaurii radix pondere denarii in tribus cyathis vini bibitur*, adverſus ſerpentium morſus ſcilicet.

8. *Gentiana.*] De Gentianæ temperamento ad venenatarum beſtiarum morſus, hæc totidem verbis Dioſcor. lib. 3. cap 3.

9. *Et Lyſimachia.*] Dioſcor. lib. 4 cap. 3.

10. *Morſibus.*] Dioſc lib. 4. c. 1. & Plinius Valer. loc. cit.

11. *Ut incluſæ.*] Simile eſt quod de fraxino retulit, lib. 16. ſect 24.

12. *Datur ad ictus.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 1.

13. *Ariſtolochia.*] Plinius Valer. lib. 3 cap. 57, *Ariſtolochiæ radix pondere denarii in vini hemina ſæpius bibitur: & ipſa ex aceto contrita imponitur plaga.* Sic etiam Apuleius, cap. 19. de ariſtolochia, tit. 5. & Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 13.

Sect. LVI. 1. *Argemonia quoque.*] Apuleius, cap. 31. tit. 5. *Ad morſum ſerpentis, & ſcorpionis percuſſum: Herba argemoniæ drachmis duabus in vini cyathis duobus potui data, mire diſcutit venenum.* Egimus de ea, lib. 21. ſect. 94.

2. *Folia habet.*] Hæc totidem verbis Dioſcor. lib. 2. cap. 208. & Oribaſ lib. 11. fol. 190. *Ἀργεμώνη, ἔοικε μὲν ἐστὶ ὅμοιος ἀγρίᾳ μήκωνι, τὸ δὲ φύλλον ἀστεμώνη* &c.

Sect. LVII. 1. *Agaricon.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 1. ab Agaria Sarmatiæ regione deduci id nomen putat.

2. *Datur obolis.*] Plinius Valer. lib. cap 57. ad ſerpentium morſus: *Agarici oboli quatuor in duobus cyathis aceti mulſi propinantur.*

3. *Id quod in Gallia.*] Plinius lib. 16. ſect. 13. *Galliarum glandifera maxime arbores agaricum ferunt* maxime vero larices, ut ibi diximus.

4. *Amariorque.*] Ita Reg. 2. In Reg. 1. *majorque*, minus recte.

5. *Initio guſtu &c.*] Hæc de utroque, mare ac femina, Dioſcor. loc. cit. Galenus item, lib. 6. de fac. ſimp. medic. pag. 150.

Sect. LVIII. 1. *Echios.*] Serpentium morſibus, inquit, opitulatur echios utriuſque generis: hoc eſt, ea quæ pulegio ſimilis .... Item altera &c. Priorem hanc ocimum illud eſſe ſilveſtre cenſent herbarii eruditi, de quo egimus, lib. 20. ſect. 48. Plinius ibidem: *Silveſtri ocimo vis efficacior .... contraque beſtiarum morſus e vino radice efficaciſſima.*

ex vini cyathis quatuor datur. [2] Item altera, quæ lanugine diſtinguitur ſpinoſa, [3] cui & capitula viperæ ſimilia ſunt, hæc ex vino & aceto. [4] Quidam echion perſonatam vocant, cujus folio nullum eſt latius, grandes lappas ferentem. Hujus radicem decoctam ex aceto dant potui. Hyoſcyamum contuſum cum foliis ex vino datur peculiariter contra aſpidas.

LIX. 4. Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet, quam hierabotane. [1] Aliqui periſtereona, noſtri verbenacam vocant. [2] Hæc eſt, quam legatos ferre ad hoſtes indicavimus. [3] Hac Jovis menſa verritur, [4] domus purgantur luſtranturque. Genera ejus duo ſunt: folioſa, quam feminam putant: mas rarioribus foliis. Ramuli utriuſque plures, tenues, cubitales, anguloſi. Folia minora, quam quercus, anguſtioraque, diviſuris majoribus, flos glaucus, radix longa, tenuis. Naſcitur ubique in planis aquoſis. [5] Quidam non diſtinguunt, ſed unum omnino genus faciunt, quoniam eoſdem effectus habeat. [6] Utraque ſortiuntur Galli, & præcinunt reſponſa. Sed Magi utique circa hanc inſaniunt. Hac perunctos impetrare quæ velint, febres abigere, amicitias conciliare, nullique non morbo mederi. Colligi circa Canis ortum debere, ita ut ne Luna aut Sol conſpiciat, favis ante & melle terræ ad piamentum datis. Circumſcriptam ferro effodi ſiniſtra manu, & in ſublime tolli. Siccari in umbra ſeparatim folia, caulem, radicem. Aïuntque, ſi aqua ſpargatur triclinium, qua maduerit, lætiores convictus fieri. [8] Adverſus ſerpentes conteritur ex vino.

LX. 5. [1] Eſt ſimilis verbaſco herba, quæ ſæpe fallit pro ea capta, foliis minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abjecta blattas in ſe contrahit, ideoque Romæ blattaria vocatur.

LXI. 6. Lemonium ſuccum lacteum mittit, concreſcentem gummi modo, humidis locis. Datur denarii pondus in vino.

LXII. 7. [1] Quinquefolium nulli ignotum eſt, cum etiam fraga gignendo commende-

NOTÆ.

2. *Item altera.*] Echium vulgare Cluſii, lib. 5. hiſt. rar. plant. pag. cxliij. Bugloſſum noſtri vocant, *Bugloſe.* Borraginem, Schola Salernitana, ut diximus ſect. 40.

3. *Cui & capitula.*] Semina, Nicander in Theriac. pag. 44. cum Scholiaſte, pag. 4. Dioſcor. lib. 4. cap. 27. Ἔχιον .... τὰ μὲν φύλλα ἔχει ὅμοια .... ὥσπερ τὰ τῆς ἀγχούσης, ... τὰ δὲ ἄνθη παρὰ τὰ φύλλα πορφυροειδῆ, ἐν οἷς ὁ καρπὸς κεφαλῇ ἔχεως ὅμοιος. *Echion ... folia habet oblonga ... anchuſæ proxima ..., flores ſecundum folia purpureos, in quibus ſemen eſt viperæ capitulo ſimile.* Addit demorſis a ſerpente opitulari e vino.

4. *Quidam echion.*] Vide Notas & Emend. num. XII. Alia non eſt hæc perſonata, quam lappa major, de qua egimus lib. 21. ſect. 64.

Sect. LIX. 1. *Aliqui periſtereona.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 61. Περὶ βοτάνης, οἱ δὲ περιστερεῶνα ὀνομάζουσι, &c. Gallis, *Vervaine.* A Cluſio pingitur lib. 4. pag. xlv. Apuleius, cap. 3. *Periſtereona, hoc eſt, columbinam.* Eſt enim Græcis columba, περιστερά. Vide quæ dicturi ſumus, lib. 27. ſect. 6.

2. *Hæc eſt, quam .... indicavimus.*] Libro 22. ſect. 3.

3. *Hac Jovis menſa.*] Magna in templis ſacriſque Gentilium, uſus menſarum fuit. Feſtus: *Menſa in ædibus ſacris ararum vicem obtinebant.* Hinc Tullius, orat. de Aruſp. reſp. aras, menſas, focoſque conjungit. In menſis ſacris ſacra fiebant, ac res divinæ. Aureas argenteaſque fuiſſe diſcimus, ex Valerio Maximo, lib. 1. cap. 11. Tullioque, lib. 3. de Nat. Deor. Marmoreas, ex eodem in Verrem. Proprio autem vocabulo, teſte Feſto, *Anclabris menſa miniſteriis divinis apta* nominatur. Quibus verrendi eas munus obtigit, everriatores crediderim appellatos: qua voce a Feſto ſignari alios intelligo, qui domum purgarent, ex qua mortuus ad ſepulturam efferendus eſſet, certo ſcoparum genere adhibito, ab extra verrendo. Ut porro Jovis, ſic & aliorum Deorum peculiares menſæ fuere: in primis Junonis: quæ Curiales nominatæ ſunt, auctore Feſto, *quod Juno Curis eſt appellata.*

4. *Domus purgantur, luſtranturque.*] Luſtrationes, cærimoniæ fuere, quibus ſe a noxis purgare, mala avertere, Numen placare nitebantur. Domus, ſi funus in illis fuiſſet: urbes, ſi prodigia nunciata, ſi triſte aliquod averruncandum omen: homines ipſi, tum aliis cauſis, tum vero in primis ſi cæde ſe polluiſſent, purgabantur, luſtrabanturque. De domibus, teſtis Plinius, Feſtuſque, verbo *Everriator.* De urbibus quoque ipſis, Plinius, lib. 10. ſect. 17. Lucanus, lib. 1. apud quem Aruns vates,

Mox jubet & totam pavidis a civibus urbem
Luſtrari, & feſto purgantes mœnia luſtro,
Longa per extremos pomœria cingere fines: &c.

Homines a cæde præſertim. Plinius lib. 15. ſect. 40. ubi laurum docet eſſe ſuffimentum cædis & purgationem: ſimiliterque Feſtus, verbo *Laureati. Laureati milites ſequebantur currum triumphantis, ut quaſi purgati a cæde humana intrarent urbem. Itaque eamdem laurum omnibus ſuffitionibus adhiberi ſolitum erat, vel quod medicamento ſicciſſima ſit: vel quod omni tempore vireat, ut ſimiliter Reſpublica vireat.* Quin & exercitus luſtrari mos fuit, quem Livius lib. 40. fuſe deſcribit. Dii porro varii in luſtrationibus culti: Jupiter τροπαῖος, Apollo ἀποτρόπαιος, hoc eſt, depulſor malorum: Hercules ἀλεξίκακος, Juno etiam. Venus Cluacina, hoc eſt, purgatrix, ut dictum eſt lib. 15. ſect. 36. A ſacerdotibus luſtratio ſæpe peracta: etiam & a mulierculis. Ovidius:

Et veniat quæ luſtret anus lectumque, locumque: &c.

Etiam ſe ipſi quandoque luſtrabant. Sic Æneas:

Donec me flumine vivo Abluero.

Luſtrationum denique multiplices ritus. 1. Circumactio, ſive circumlatio. Quod enim rei luſtrandæ admovebant, id in orbem ducebant. Hinc illud Maronis, ſexto Æneidos:

Socios pura circumtulit unda:

Hoc eſt, *purgavit*, ut ait Servius: *Nam luſtratio dicta eſt a circumlatione vel tedæ, vel ſulphuris.* Hanc religionem & villaribus ineſſe gallinis, ut ſe circumactæ purificent, credidit Plinius lib. 10. ſect. 57. & Ariſtoteles, ut ibi monuimus, lib. 6. hiſtor. anim. cap. 3. pag. 650. ubi de περιπτερισμῷ gallinarum. 2. Aſperſio, quæ in luſtrationibus præcipuas partes obtinuit. E lauro fiebant aſpergilla: Teſtis Theophraſt. in Charact. tit. de ſuperſtitione: Ovidius, lib. 5. Faſtor.

Uda fit hinc laurus, lauro ſparguntur ab uda
Omnia quæ dominos ſunt habitura novos: &c.

Idcirco adhiberi ſolita in purificationibus a Plinio dicitur, lib. 15. ſect. 40. 3. Fumus & ſuffitus, ſive ſulphure, tediſque accenſis, ſive herbis. De ſulphure dicemus ſuo loco, lib. 35. ſect. 50. Inter herbas principem tenuit locum verbena: de qua Virgilius in Eclog. 8.

Verbenaſque adole pingues.

Myrtus deinde, quæ & verbena idcirco myrtea appellata eſt, lib. 15. ſect. 37. nam quævis virgulta religioni, ſuffituſque apta, verbenæ dicebantur. Tum laurus, ut ex allatis Plinii Feſtique teſtimoniis, atque adeo aliis, palam eſt. De ſabina pariter herba, de rore marino, ac ceteris, quæ in hos adhibentur uſus, diximus ſuis locis.

5. *Quidam non diſtinguunt.*] Ut Dioſcorides.

6. *Utraque ſortiuntur.*] Utramque adhibent in ſortibus, ut futura prænuncient.

7. *Aiuntque.*] Dioſc. loco cit.

8. *Adverſus ſerpentes.*] Dioſc. loco cit.

Sect. LX. 1. *Eſt ſimilis.*] Sane verbaſculum herbarii quidam etiamnum vocant. Blattaria eſt flore albo, quam Lobelius delineat in Obſerv. pag. 304. Vidimus in horto Regio. Verbaſcum aurei floris, φλόμον χρυσοειδῆ, appellat Dioſc. lib. 4. cap. 104.

Sect. LXI. 1. *Lemonium.*] Λειμώνιον, quoniam in pratis provenit, ἐν λειμῶσι, humidiſque locis. Dioſc. lib. 4. cap. 16. In quibuſdam MSS. *molemonium* inepte legitur. Eſt beta ſilveſtris, de qua lib. 20. ſect. 28.

Sect. LXII. 1. *Quinquefolium.*] *Quinte-feuille.* Marcellus Empir. cap. 12. pag. 93. *Quinquefolium in quo fraga naſcuntur,* &c. Et Quinquefolium quidem fragiferum a Cluſio pingitur, lib. 5. hiſt. rarior. plant. pag. cvij. viſum a nobis in horto Regio. Quare hic temere Plinium Dalecampius inconſiderantiæ arguit.

tur;

tur: Græci vocant ² pentapetes, ſive pentaphyllon. ³ Cum effoditur, rubram habet radicem. Hæc inareſcens, nigreſcit & anguloſa fit. Nomen a numero foliorum habet. ⁴ Et ipſa herba incipit & deſinit cum vite. ⁵ Adhibetur & purgandis domibus.

LXIII. 8. Adverſus ſerpentes bibitur ¹ & ejus radix, quæ ſparganion vocatur, ex vino albo.

LXIV. 9. ¹ Dauci genera quatuor fecit Petronius Diodotus, quæ perſequi nihil attinet, cum ſint differentiæ duæ: ² Probatiſſimi in Creta, mox in Achaïa, & in ſiccis ubicumque nati, feniculi ſimilitudine, candidioribus foliis & minoribus hirſutiſque: caule pedali recto, radice ſuaviſſimi guſtus & odoris. Hoc in ſaxoſis meridianis. ³ Reliqua genera ubique naſcuntur terrenis collibus limitibuſque, nec niſi pingui ſolo, foliis coriandri, caule cubitali, capitibus rotundis, ſæpe pluribus quam ternis, radice lignoſa: & cum inaruit, ſupervacua. Semen hujus cumino ſimile: ⁴ prioris, milio: album, acre, odoratum omnibus, & fervens. ⁵ Secundum priore vehementius eſt, ideoque parce ſumi debet. ⁶ Si jam maxime tertium genus facere libeat, eſt ſimile ſtaphylino, quod paſtinacam erraticam appellant, ſemine oblongo, radice dulci. Omnia hæc hieme & æſtate ſunt intacta quadrupedi, ⁷ niſi poſt abortus. Ex aliis uſus ſeminis: ex Cretico, radicis eſt: magis ad ſerpentes bibitur e vino drachma una. Datur & quadrupedibus percuſſis.

LXV. 10. ¹ Therionarca alia quam Magica, & in noſtro orbe naſcitur fruticoſa, foliis ſubviridibus, flore roſeo: ſerpentes necat: cuicumque admota feræ ² & hæc torporem affert.

LXVI. 11. ¹ Perſolata, quam nemo ignorat, ² Græci vero arcion vocant, ³ folia habet majora etiam cucurbitis & hirſutiora, nigrioraque & craſſiora, radicem albam & grandem. ⁴ Hæc ex vino bibitur denariorum duûm pondere.

LXVII. 12. ¹ Item cyclamini radix contra ſerpentes omnes. ² Folia habet minora, quam edera, nigrioraque & tenuiora: ſine angulis: in quibus albicant maculæ. Caule exiguo, inani, floribus purpureis, radice lata, ut rapum videri poſſit, cortice nigro. Naſcitur in umbroſis: a noſtris tuber terræ vocatur: in omnibus ſerenda domibus, ſi verum eſt, ubi ſata ſit, nihil nocere mala medicamenta: amuletum vocant. Narrant & ³ ebrietatem repræſentari addita in vinum. ⁴ Radix ſiccata, ſcillæ modo conciſa, reponitur: decoquitur eadem ad craſſitudinem mellis. ⁵ Suum tamen venenum ei eſt: traduntque, ſi

NOTÆ.

2. *Pentapetes, &c.*] Πεντάπετες Dioſc. in Nothis, pag. 465. & Nicandro, in Theriac. pag. 60 πεντάπετηλος, utrumque a foliorum numero, in quæ ſe pandit & extendit: ἀπὸ τοῦ πετάζειν, quod eſt extendere. Sic & πεντάφυλλον. Χαμαίζηλος humi depreſſum ac repens ſonat.

3. *Cum effoditur.*] Sic Theophr. lib. 9. hiſtor. cap. 14. [illegible]

4. *Et ipſa herba.*] Theophr. loco cit.

5. *Adhibetur.*] Dioſc. lib. 4. cap. 42. [illegible] καθαρμούς. *Inciditur ad expiationes, luſtrationeſque.*

Sect. LXIII. 1. *Et ejus radix.*] Et ejus herbæ radix. Cave enim cum Indicis Pliniani concinnatoribus, qui hactenus fuere, ad quinquefolium iſta ſpectare exiſtimes, ut ejus radix ſparganion vocitetur. De ſparganio, ceu peculiari herba, tum Index operi huic præfixus, tum Dioſcorides, lib. 4. cap. 21. Σπαργάνιον . . . . [illegible] Butomos hæc Theophraſti eſt, cujus ille meminit lib. IV. hiſt. cap. XI. Pingitur a Lobelio, in Obſerv. pag. 41. Plantanaria a Dodonæo appellatur, pag. 591. Vidimus in horto Regio.

Sect. LXIV. 1. *Dauci genera*] Schol. Nicandri in Theriac. pag. 10. [illegible] Κρητικὸν, τὸ δὲ Ἀσιατικόν. Ὁ δὲ Πλούταρχος πλείονα [illegible] *Daucus eſt radicula ſimilis paſtinacæ . . . . Sunt autem genera duo: Creticum, & Aſiaticum. Plutarchus etiam plura agnoſcit.*

2. *Probatiſſimi.*] Hæc primi dauci differentia, qui Creticus, Achaicuſque cognominatur. Dioſcoridi, lib. 3. cap. 83. Creticus: Theophraſto, lib. 9. hiſt. cap. 22. Patrenſis ex Achaia: Δαῦκος [illegible] Ἀχαΐας. Deſcribitur iiſdem notis a Dioſc. loco citato. Pingitur a Matthiolo, in lib. 3. Dioſc pag. 779. Vidimus in horto Regio.

3. *Reliqua genera.*] Quæ coriandri, apiive folio conſtant. Ex hoc eſt numero daucus ſelinoides ſecundus Lobelii, in Obſerv. pag. 414. Matthioli, in lib. 3. pag. 780.

4. *Prioris.*] Cretici.

5. *Secundum.*] Quod ſelinoides appellavimus: quod apii, & quod coriandri folio eſt.

6. *Si jam . . . . tertium genus.*] A duobus proxime appellatis diverſum, Carotæ nomine vulgo notum, de quo egimus lib. 19. ſect. 27.

7. *Niſi poſt abortus.*] Ad partos mortuos expellendos, vel ſecundas ejiciendas. Dioſc. lib. 3. cap. 83.

Sect. LXV. 1. *Therionarca.*] Herbariis incognita.

2. *Et hæc torporem.*] Et huic vis eadem, inquit, quæ Magicæ, de qua lib. 24. ſect. 102. unde & nomen utrique commune, Θηριονάρκη, ac ſi dicas, feræ torpor.

Sect. LXVI. 1. *Perſolata.*] In magno hæc eſt ambitu nominum. Apuleius enim, cap. 36. *Græci, inquit, proſopites aut proſopes vocata eſt . . . . Itali perſonaciam.* Dioſc. lib. 4. cap. 107. Ἄρκειον, οἱ δὲ προσωπίδα, οἱ δὲ προσώπιον καλοῦσι. Et in Nothis: Ῥωμαῖοι περσονάκιαν, οἱ δὲ λάππαμ. Sed hæc poſtrema verba merito inter notha ſeu ſpuria cenſentur, cum ad perſonatam illa ſpectent, de qua ſect. 58. non ad perſolatam: hæc enim lappas nullas habet, perſonata plurimas: caulem hæc habet, perſolata non habet. Eodem in errore verſatus Apuleius videtur, loco cit. Petaſites hæc officinarum eſt: pediculus ſcilicet cubito major, craſſitudine pollicis, a quo prægrande folium galeri modo amplum, ut fungus, dependet. Petaſites a petaſo, pileum ſignificante, nomen traxit apud Græcos, apud quos petaſati Caſtor & Pollux dicuntur: nec aliud in Mercurio petaſus eſt, quam galerus. Tantæ amplitudinis folium eſt, ut & caput ab inſolatu & pluviis vindicare poſſit: unde perſolatæ nomen. Pingitur a Dodonæo, pag. 487. Vidimus in horto Regio.

2. *Græci arcion*] Etiam & ἄρκτιον, apud Galenum, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 159.

3. *Folia habet*] Totidem verbis Dioſc. lib. 4. cap. 107. Galenus, loc. cit.

4. *Hæc ex vino.*] Apuleius, cap. 36. tit. 1. quanquam is ibi, ut diximus, perſonatam cum perſolata miſcet. Dioſc. loc. cit. drachmæ unius tantum pondus adhibet.

Sect. LXVII. 1. *Item cyclamini.*] Dioſcorides, libro 2. cap. 194.

2. *Folia habet.*] Dioſc. loc. cit. etſi minus accurate quam Plinius. Nunc mutata interpolatione ineruditorum voce, partim *Cyclamen*, partim *panem porcinum* noſtra ætas appellat: Sunt & qui S. Claudii nomine indigitent, *Saint Claude.* Vidimus folio maculato cyclaminum in horto Regio, qualis a Cluſio deſcribitur, lib. 2. pag. 264. tit. *Cyclamini odorati varietas.*

3. *Ebrietatem repræſentari*] Statim induci. Μεθύσκειν δὲ οἴνῳ μιχθεῖσαν. Dioſcorides, loc. cit. cum Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 10.

4. *Radix ſiccata.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Suum tamen*] Dioſc. loc. cit. totidem verbis. Simile eſt, quod Theophraſtus habet, lib. 9. hiſt. cap. 10. ad ac-

prægnans radicem tranſgrediatur, abortum fieri.

LXVIII. 13. [1] Eſt & altera cyclaminos cognomine ciſſanthemos, genicularis caulibus, ſupervacuis, a priore diſtans, [2] circa arbores ſe volvens, acinis ederæ, ſed mollibus, flore candido, ſpecioſo, [3] radice ſupervacua. Acini tantum in uſu, guſtu acri, [4] ſed lenti. Siccantur in umbra, tuſique dividuntur in paſtillos.

LXIX. 14. Mihi & tertia cyclaminos demonſtrata eſt, cognomine chamæciſſos, uno omnino folio, radice ramoſa, qua piſces necantur.

LXX. 15. [1] Sed inter primas celebratur peucedanum, laudatiſſimum [2] in Arcadia, mox Samothrace. [3] Caulis ei tenuis, longus, feniculo ſimilis, juxta terram folioſus, radice nigra, craſſa, gravi odore, ſuccoſa: gignitur in montibus opacis: foditur exitu autumni. [4] Placent teneriimæ & altiſſimæ radices: [5] Hæ conciduntur in quaternos digitos oſſeis cultellis, funduntque ſuccum in umbra, capite prius & naribus roſaceo perunctis, [6] ne vertigo ſentiatur. [7] Et alius ſuccus invenitur caulibus adhærens, inciſiſque manat. Probatur craſſitudine mellea, colore ruſo, [8] odore ſuaviter gravi, fervens guſtu. Et hic in uſu, & radix, & decoctum ejus, plurimis medicamentis. Succo tamen efficaciſſimo, [9] qui reſolvitur amaris amygdalis, aut ruta, bibiturque contra ſerpentes, [10] & ex oleo perunctos tuetur.

CAP. X. LXXI. 16. [1] Ebuli quoque, quem nemo ignorat, fumo fugantur ſerpentes.

LXXII. 17. [1] Privatim adverſatur ſcorpionibus polemoniæ radix, vel adalligata tantum: item phalangio, ac ceteris minoribus venenatis. [2] Scorpionibus ariſtolochia: [3] agaricum obolis quatuor in vini mixti cyathis totidem. [4] Verbenaca & phalangio cum vino aut poſca: item quinqueſolium, [5] daucum.

LXXIII. 18. [1] Verbaſcum Græci phlomon vocant. [2] Genera habet prima duo: album, in quo mas intelligitur: alterum nigrum, in quo femina. [3] Tertium genus non niſi in ſilvis invenitur. [4] Sunt folia braſſicæ latiora, piloſa, caulis erectus, cubitali amplior. [5] Semen nigrum inutile. [6] Radix una, craſſitudine digiti. Naſcuntur & in campeſtribus. [7] Silveſtri folia eleliſphaci, alta, ramis lignoſis.

LXXIV. 19. [1] Sunt & phlomides duæ hirſutæ, rotundis foliis, humiles. [2] Tertia lychnitis vocatur, ab aliis thryallis, foliis ternis, aut cum plurimum quaternis, craſſis, pinguibuſque, [3] ad lucernarum lumina aptis. [4] Aiunt in foliis ejus, quam feminam dixi-

NOTÆ.

celerandum partum utile eſſe cyclamini radicem adalligari, ὡς ἀμυλητόν.

Sect. LXVIII. 1. *Eſt & altera.*] Totidem verbis Dioſc. lib 2. cap. 195 Κυκλάμινος ἑτέρα, ἣν ἔνιοι κισσάνθεμον, ἢ κισσόφυλλον καλοῦσι· φύλλα ἔχει κισσῷ ἐοικότα, &c. Hanc Ruellius, lib. 2. pag. 413. male confundit cum uva taminia, de qua nos egimus lib 21. ſect. 50. & lib 23. ſect. 14 Eſt Dodonæi Dulcamara, pag 398 A ſimilitudine cum folio & flore ederæ Græca nomina ea accepit.

2. *Circa arbores*] Viticulatim & capreolorum more: ἑλισσόμενον Dioſc. loc cit.

3 *Radice ſupervacua.*] Ῥίζα ἄχρηστος, nullius uſus.

4. *Sed lenti.*] Dum manduntur, viſcoſi ac lubrici. Καρπὸς δὲ γλίσχρος. Dioſc. loc. cit.

Sect LXX. 1. *Sed inter .... peucedanum.*] Noſtri, *Queue de pourceau*. Officinæ pleræque, Feniculum porcinum appellant. Græcis πευκέδανον, quaſi pinaſtellum, a πεύκη. Iconem vide apud Lobelium, in Obſerv pag. 453. & apud Dodon. pag 314. Ipſum in horto Regio vidimus.

2. *In Arcadia.*] Dioſc. lib. 3 cap 92 quem Serapion, Oribaſius, & Apuleius, cap. 94 ſecuti ſunt: ἐν Σαρδονίᾳ dixit, καὶ Σαμοθρᾴκῃ.

3 *Caulis ei, &c*] Totidem verbis Dioſc. loc cit.

4. *Placent.*] Dioſc loc. cit.

5. *Hæ conciduntur*] Dioſc. totidem verbis, loc cit.

6. *Ne vertigo.*] Inter colligendum capitis dolorem vertiginemque inducit, niſi quis prius nares roſaceo perunxerit, eodemque caput irrigaverit. Dioſc. loc. cit.

7. *Et alius.*] Dioſc. loc. cit. iiſdem verbis.

8 *Odore, &c.*] Hanc eſſe optimi indicaturam ſucci, etiam Dioſc. approbat, loco cit.

9. *Qui reſolvitur.*] Diluitur, commiſcetur, ad potiones. Dioſc Λύεται δὲ ὁ ὀπὸς εἰς τὰ πόματα ἀμυγδάλοις πικροῖς, ἢ πηγάνῳ, &c.

10 *Et ex oleo.*] Nicander in Theriac pag. 7. Vel ſolo ſuffitu fugari ſerpentes auctor eſt Dioſc. loc cit.

Sect. LXXI. 1. *Ebuli quoque*] De eo egimus, lib. 24. ſect. 35.

Sect. LXXII. 1. *Privatim.*] Totidem verbis Dioſc. lib. 4. cap. 8.

2. *Scorpionibus.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 6. de ariſtolochia clematiti

3. *Agaricum.*] Dioſc. lib. 3. cap. 1. drachmæ unius pondus propinat.

4. *Verbenaca.*] Apuleius, cap. 3. tit. 8. *Ad morſum araneorum Græci phalangia vocant: Herbæ verbenacæ ramulos ex vino decoquito, & conterito: deinde quod acetaverit, plagæ imponito: & adaperiet: poſtea crudam contritam cum melle in vulnus audacter inſertam mature ad ſanitatem perducere, certus auctor affirmat.*

5. *Daucum.*] Dioſc. lib. 3 cap. 83.

Sect LXXIII 1. *Verbaſcum ... phlomon.* Φλόμος Græcis dicitur, noſtris *Bouillon blanc & Bouillon noir.* In officinis, Tapſus barbatus.

2. *Genera*] Hæc totidem verbis Apuleius, cap. 71. Paulo aliter Dioſcor lib 4. cap. 104. qui genera primum duo ſumma ſtatuit, nigrum & candidum: utriuſque deinde generis marem ac feminam. Dioſcoridem, ut ſolet, ſequitur Galenus, lib. 8. de fac ſimpl med. pag. 239. A ceteris diſſidet in forma verbaſci gemina delineanda Cratevas apud Schol. Nicandri in Theriac. pag 39. Nos etiam genera plura in horto Regio vidimus Marem & feminam pingit Lobelius in Obſerv. pag. 303.

3. *Tertium*] Nempe ſilveſtre, de quo mox.

4. *Sunt folia.*] Verbaſco nempe ſativo, mari ac feminæ. Dioſc. & Apuleius, locis cit.

5. *Semen nigrum.*] Dioſc. loc cit.

6. *Radix, &c.*] Dioſc. loc cit.

7. *Silveſtri .... eleliſphaci*] Sive, quod idem eſt, ſalviæ. Dioſc. & Apuleius, locis cit. Effigiem vide apud Dodon. pag. 146. ubi ſilveſtre alterum vocat.

Sect. LXXIV. 1. *Sunt & phlomides.*] Dioſcor totidem verbis, loc cit. Εἰσὶ δὲ καὶ φλομίδες δύο δασεῖαι, ἐπιστρόγγυλοι, &c. Eſt autem φλομὶς verbaſculum Latinis veteribus: recentioribus herbariis, Primula veris, cujus varias ſpecies delineat Cluſius, lib. 3. hiſt. rar plant. pag 301. & 302. nos in horto Regio vidimus *Primevere.* His vero ne plane aſſentiamur, prohibet lævitas foliorum, quæ in primula veris deprehenditur: cum hirſuta eſſe verbaſculi, Dioſcorides Pliniuſque teſtentur.

2. *Tertia.*] Pingitur a Lobelio in Obſervat pag 301. Etiam Græcis dicta φλόμος, & θρυαλλὶς, & λυχνῖτις. Suidas: Φλόμος, βοτάνη, ἣ καὶ αὐτὴ ἐλλυχνίῳ χρῶνται. Heſychius: Θρυαλλὶς ... τῇ φλόμῳ ... ἐξ ἧς ἐλλύχνια γίνεται. Dioſcor. loc. cit. Καὶ τρίτη φλομὶς ἡ καλουμένη λυχνῖτις, ὑπὸ δέ τινων θρυαλλίς. &c totidem verbis, quot Plinius. Cave porro hanc cum thryallide ſpicata confundas, de qua nos egimus lib. 21. ſect. 61.

3. *Ad lucernarum.*] Vim ellychnii præbent arida folia.

4. *Aiunt.*] Dioſc loc. cit. Τὰ δὲ τῆς θηλείας φύλλα περὶ φῶρας ξηρῶν συντεθέντα, ἀκίνητα εἶναι ...φολίδας. *Femina*

mus, ficus omnino non putreſcere. Diſtinguit genera hæc pæne ſupervacuum eſt, cum ſint omnia ejuſdem effectus. [5] Contra ſcorpiones bibitur radix cum ruta ex aqua, magna amaritudine, ſed effectu pari.

LXXV. 20. [1] Thelyphonon herba ab aliis ſcorpion vocatur, [2] propter ſimilitudinem radicis, [3] cujus tactu moriuntur ſcorpiones. [4] Itaque contra eorum ictus bibitur. Scorpionem mortuum ſi quis elleboro candido linat, reviveſcere aiunt. [5] Thelyphonon omnem quadrupedem necat, impoſita verendis radice: folio quidem intra eumdem diem, quod eſt ſimile cyclamino. Ipſa geniculata naſcitur in opacis. Scorpionibus adverſatur [6] & Vettonicæ ſuccus, ac plantaginis.

LXXVI. 21. Sunt & ranis venena, rubetis maxime: vidimuſque Pſyllos in certamine patinis [1] candefactas admittentes, ocyore etiam quam aſpidum pernicie. [2] Auxiliatur eis phrynion in vino pota. Aliqui neurada appellant, alii poterion, floribus parvis, radicibus multis, nervoſis, bene olentibus.

LXXVII. 22. [1] Item aliſma, quam alii damaſonion, alii lyron appellant. [2] Folia erant plantaginis, niſi anguſtiora eſſent, & magis laciniоſa, convexaque in terram, alias etiam venoſa ſimiliter, caule ſimplici & tenui, cubitali, capite thyrſi, radicibus denſis, tenuibus, ut veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. Naſcitur in aquoſis. Alterum genus ejuſdem in ſilvis, nigrius, majoribus foliis. [3] Uſus in radice utriuſque adverſus ranas & lepores marinos, drachmæ pondere in vini potu. [4] Lepori marino adverſatur & cyclaminos. [5] Veneni vim canis quoque rabidi morſus habent, contra quos erit cynorrhodum, de quo diximus. [6] Plantago ad omnes beſtiarum morſus pota atque illita prodeſt: [7] Vettonica ex mero vetere.

LXXVIII. 23. [1] Periſtereos vocatur, caule alto, foliato, cacumine in alios caules ſe ſpargens, columbis admodum familiaris, unde & nomen. Hanc habentes negant latrari a canibus.

LXXIX. Proxima ab his malis venena ſunt, quæ ſibimetipſi homines excogitant. Contra hæc omnia Magicaſque artes erit primum illud Homericum moly, dein Mithridation, & ſcordotis, & centaurium. Potu omnia mala medicamenta exigit per alvum Vettonicæ ſemen in mulſo aut paſſo, vel farinæ drachma in vini veteris cyathis IV. Vomere cogendi, atque iterum bibere. [1] Iis qui quotidie guſtent eam, nulla nocitura mala medicamenta tradunt. [2] Poto veneno ariſtolochia ſubvenit eadem menſura, [3] qua contra ſerpentes: [4] quinquefolii ſuccus: [5] agaricum, poſtquam vomuerint, denarii pondere ex aquæ mulſæ cyathis tribus.

LXXX. 1. [1] Antirrhinon vocatur, ſive anarrhinon, ſive lychnis agria, [2] ſimilis lino, [3] radice

Notæ.

folia ferunt caricis interpoſita eas incorruptas & a putredine immunes tueri.

5. *Contra ſcorpiones.*] Dioſc. loc. cit. ex aceto folia a ſcorpione ictis opitulari ait.

Sect. LXXV. 1. *Thelyphonon.*] Eadem hæc eſt cum aconito pardalianche, de quo lib 27. ſect. 2. Dioſc. lib 4 cap. 77. Ἀκόνιτον, οἱ δὲ παρδαλιαγχὲς, οἱ δὲ κάμμαρον, οἱ δὲ θηλυφόνον, οἱ δὲ μυοκτόνον, οἱ δὲ θηροφόνον. Eam vero θηλυφόνα nomenclationem accepit, quod tactis genitalibus feminei ſexus animalium eodem die inferat mortem, inquit Nicandri Scholiaſtes.

2. *Propter .... radicis.*] Plinius, lib 27. ſect. 2 *Radix incurvatur paulum ſcorpionis modo: quare & ſcorpion aliqui appellavere* Dioſc. loc. cit. Ῥίζα ὁμοία σκορπίου οὐρᾷ, &c. Sic & Theophr. lib 9. hiſt. cap. 14.

3. *Cujus tactu.*] Non eo tactu mori, ſed reſolutas torpeſcere ſerpentes ait Dioſc. loc. cit. Ellebori contra tactu excitari. Τὴν γοῦν ῥίζαν φασὶ προσενεχθεῖσαν σκορπίῳ, παραλύειν αὐτόν. Διεγείρεσθαι δὲ πάλιν ὑπὸ ἑλλεβόρου προσψαυσθέντα.

4. *Itaque.*] Theophr. loc. cit.

5. *Thelyphonon.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Et Vettonica.*] Dioſc. lib 4. cap. 1.

Sect. LXXVI. 1. *Candefactas admittentes.*] Objicientes ſe earum morſibus.

2. *Auxiliatur .... phrynion.*] Φρύνιον a rubetis nomen habet, quas φρύνας vocant, quod adverſus eas auxilio ſit. Herbariis incognita: neque exiſtimatur a nobis eadem eſſe cum ea quæ iiſdem quidem nominibus, ſed facie longe diſpari deſcribitur a Plinio, lib. 27. ſect 97.

Sect. LXXVII. 1. *Item aliſma.*] Dioſcor. lib. 3 cap. 169. Ἄλισμα, οἱ δὲ ἀλκέαν, οἱ δὲ δαμασώνιον, οἱ δὲ ἄκυρον, οἱ δὲ λύρον καλοῦσι. Plantago eſt aquatica humilis, anguſtifolia dicta a Lobelio, & ab eodem delineata in Obſerv. pag. 160. viſa a nobis in horto Regio.

2. *Folia erant.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit. & poſt Dioſcoridem Oribaſius, lib. 11. pag. 188.

3. *Uſus in radice.*] Et hæc totidem verbis Dioſc. loc. cit.

4. *Lepori marino.*] Dioſc. lib. 2. cap 194.

5. *Veneni .... de quo diximus.*] Sect. 6.

6. *Plantago.*] Hæc Plinius Valer ad verbum, lib 3. cap. 50. Vide & Apuleium, cap. 1 de plantagine, tit. 7. *Ad morſum ſerpentis.* Tit. 8 *Ad ſcorpionis ictum* Et Tit. 23. *Ad morſum rabidi canis.*

7. *Vettonica.*] Anton. Muſa, lib. de Vettonica, tit. 42. *Ad ſerpentium morſus: Vettonica drachmas tres in vini heminis tribus diluito, & potui dato .... Item illinito ſuper vulnus. ....* Et tit. 43. *Ad rabidi canis morſum: Vettonica contuſa morſus imponatur.*

Sect. LXXVIII. 1. *Periſtereos.*] Latino ore ac ſono dixit, quam Græci περιστερεῶνα a recto περιστερεὼν vocant. A Dioſc. totidem fere verbis deſcribitur, lib. 4. cap. 60. Περιστερεὼν φύεται ἐν ἐνύδροις τόποις. Δοκεῖ δὲ ὀνομάζεσθαι οὕτως διὰ τὸ τὰς περιστερὰς ἡδέως διατρίβειν ἐν αὐτῷ. Verbenacæ genus iſtud eſt quod ſupinum dicitur: cum alterum, quod Græcis ἱερὰ βοτάνη, rectum Aetius vocet, lib 1. pag 41. Pingitur a Cluſio, lib 4 hiſt. rar. plant pag. xlvj. Viſa a nobis in horto Regio.

Sect. LXXIX. 1. *Iis qui quotidie.*] Dioſcorides, lib. 4. cap. 1.

2. *Poto veneno.*] Dioſc. lib. 3 cap 6.

3. *Qua contra ſerpentes.*] Hoc eſt, radicis drachma in vini hemina ſæpius bibita, ut dictum eſt ſect 55.

4. *Quinquefolii.*] Teneræ radicis ſuccus, ὁ χυλὸς τῆς ῥίζης ἁπαλῆς, Dioſc. lib. 4 cap. 42.

5 *Agaricum.*] Id eſſe venenis pro antidoto, denarii ſeu drachmæ unius pondere cum diluta vini potione ſumptum, ſcribit Dioſc. lib. 3. cap. 1.

Sect. LXXX. 1 *Anarrhinon.*] Dioſc. lib. 4. cap 133. Ἀντίρρινον, οἱ δὲ ἀνάρρινον, ἔνιοι δὲ λυχνὶς ἀγρία. Apuleius, cap 86. *Græci cynocephalion dicunt, alii antirrhinon, alii anarrhinon, Prophetæ* (hoc eſt, Magi) *ochreoſtaphea, Itali canis cerebrum*, &c. Noſtri vocant, *Muſle de veau* Pingitur a Lobelio in Obſerv pag 221 Vix aſſentior Anguillaræ, antirrhinon Dioſcoridis a Theophraſteo ſive Piniano diſtinguenti, par. 14. pag. 288.

2. *Similis lino.*] Vel, ut Theophr. ἀπαρίνῃ, cujus folia quoque lini ſimilia.

3. *Radice nulla.*] Theophr. lib. 9 hiſt. cap. 21. Ῥίζα δὲ οὐκ ἔνεστιν. Radix nulla vel minima ſubeſt.

nulla, flore hyacinthi, [4] ſemine vituli narium. [5] Et hoc perunctos venuſtiores fieri; nec ullo malo medicamento lædi poſſe aut veneno, ſi quis in brachiali habeat, arbitrantur Magi.

L X X X I. 2. [1] Similiter ea, quam eupleam vocant, traduntque ea perunctos commendatioris eſſe famæ. [2] Artemiſiam quoque ſecum habentibus negant nocere mala medicamenta, beſtiamve ullam, ne Solem quidem. Bibitur & hæc ex vino adverſus opium. Alligata privatim potens traditur, potave, adverſus ranas.

L X X X I I. 3. Pericarpum bulbi genus eſt. Duæ ejus ſpecies: cortice rubro alterum, alterum nigro papaveri ſimile. Sed vis major quam priori: utrique autem excalfaciendi. Ideo contra cicutam dantur; contra quam & thus, & panaces, Chironium præcipue. [1] Hoc & contra fungos.

CAP. XL. L X X X I I I. Verum & generatim membratimque ſingulis corporum morbis remedia ſubtexemus, orſi a capite.

1. [1] Alopecias emendat nymphææ & cicutæ radix, ſi una tritæ illinantur. [2] Polythrix diſtat a callitriche, [3] quod juncos albos habet, & folia plura, majoraque. Frutice quoque major eſt: [4] defluentem capillum confirmat & denſat.

L X X X I V. 2. [1] Item lingulaca circa fontes naſcens, cujus radix admixta combuſta teritur cum adipe ſuis nigræ. Id quoque excipitur, ut ejus ſit ſuis quæ numquam peperit. [2] Sol deinde plurimum confert illitæ. [3] Similis uſus eſt cyclamini radicis. Porriginem veratri radix tollit in oleo decocta, vel in aqua. [4] Capitis dolori medetur panacis omnium generum radix in oleo contrita: ariſtolochia, & iberis adalligata hora, vel diutius, ſi pati poſſit, [5] comitante balinei uſu. Medetur & daucum. [6] Purgat autem cyclaminos cum melle in nares addita: & hulcera capitis ſanat illita. [7] Medetur & periſtereos.

L X X X V. 3 [1] Cacalia ſive leontice vocatur, ſemen margaritis minutis ſimile, dependens inter folia grandia, in montibus fere. [2] Hujus grana quindecim in oleo macerantur, atque ita adverſo capillo caput ungitur.

L X X X V I. 4. [1] Fit & ex callitriche ſternumentum. Folia ſunt lenticulæ: caules junci tenuis ſimiles: radice minima. Naſcitur in opacis & humidis, guſtatu ſervens.

L X X X V I I. 5. [1] Hyſſopum in oleo contritum phthiriaſi reſiſtit, & prurigini in capite. [2] Eſt autem optimum Cilicium e Tauro monte, dein Pamphylium, ac Smyrnæum: ſtomacho contrarium. [3] Purgat cum fico ſumptum per inferna: cum melle, vomitionibus. [4] Putant & ſerpentium ictibus adverſari, tritum cum melle & ſale & cumino.

L X X X V I I I. 6 [1] Lonchitis non (ut plerique exiſtimarunt) eadem eſt quæ xiphion, aut phaſganion, [2] quanquam cuſpidi ſimilis ſemine. [3] Habet enim folia porri, ru-

NOTÆ.

4. *Semine.*] Theophr loc. cit. Ὁ δὲ καρπὸς ἄκρῳ μόσχου ῥίνας ἔχει. Sic etiam Dioſc. & Galenus, lib 6. de fac. ſimpl. medic.

5. *Et hoc perunctos*] Hæc totidem verbis Dioſc. loc. cit. poſt Theophr lib. 9. hiſt. cap 21.

Sect. L X X X I. 1. *Similiter. . . . eupleam.*] Vide Notas & Emend. num. X I I I. In herbarum hæc Magicarum cenſu habenda.

2. *Artemiſiam.*] Apuleius, cap 10. tit. 2. *Ad iter faciendum: Herbam artemiſiam monoclonon ſi quis iter faciens ſecum in manu portaverit, non ſentiet itineris laborem. Fugat & dæmonia in domo poſita, & prohibet mala medicamenta, & avertit oculos malorum hominum*, hoc eſt, viſus effaſcinationem.

Sect. L X X X I I. 1. *Hoc &c.*] Valet & panaces Chironium contra fungos.

Sect. L X X X I I I 1. *Alopecias.*] Ἀλωπεκίας, vel Ἀλωπεκίας, defluvia capillorum Vide Notas & Emendat. num. X I V.

2. *Polythrix.*] Plinius ipſe lib. 21. ſect. 30. *Id quod majus eſt, polytrichon . . . . vocant.*

3. *Quod juncos.*] Recte id quidem. Sed & alibi haud minus commode, ramulos vocat: Dioſc lib. 4 cap. 136. κλωνία, & ῥαβδία.

4. *Defluentem.*] Dioſc. lib 1. Εὐπορ cap. 96. Τὰς δὲ ῥεούσας τρίχας ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἱστησι . . . . πολύτριχον ἑψηθὲν ἐν οἴνῳ μίλανι, &c. Theodorus Priſcianus, lib. 1. cap. 3. *de crementis capillorum . . . . Polytrichi herbæ radicis pondo duo, florum ejus pondo duo, &c.*

Sect. L X X X I V. 1. *Item lingulaca.*] De hac antea Plinius, 24. *Lingua herba naſcitur circa fontes, &c.* Pingitur lib. 24. ſect. a Dalecampio, lib. 9. hiſt. plant. pag. 1037.

2. *Sol . . . . . . confert illitæ.*] Si herbæ illitæ Sol ſupervenat.

3. *Similis uſus.*] Dioſc lib. 2 cap 194. At Marcellus Empir cap 4 pro ſuillo adipe, fel ſcrophæ, paululumque ſulfuris adſciſcit.

4 *Capitis dolori.*] Plinius Valer. lib. 1. cap 1.

5. *Comitante.*] Sic etiam ad iſchiadicorum ſanationem cum iberide balinei uſum adſciſcit Dioſcor. lib. 2. cap. 188. & Galenus ex Democrate, lib. 10. περὶ τόπων, cap 2. pag. 636.

6. *Purgat autem.*] Marcellus Empir. cap 5 pag. 44.

7. *Medetur.*] Nempe dolori capitis, ut panacis radix, daucumque. Theod. Priſcianus, lib. 2. parte a cap. 1. *de querelis capitis, ſi cauſis veluti incertis caput doluerit. . . . . Periſtereon herba oleo infuſa medetur.*

Sect. L X X X V. 1. *Cacalia.*] Dioſc. lib. 4. cap. 123. Κακαλία, οἱ δὲ λεοντικήν, φύλλα φέρει λεῖα, ὀρθοφυῆ . . . ἐν ὄρεσι δὲ φύεται. Pingitur a Cluſio, lib. 5. hiſt. rar. plant. pag. CXV qualem in horto Regio vidimus, gemina facie. In Illyrico & Græcia naſci tradit Anguillara, par. 14. pag. 286.

2. *Hujus grana.*] Ad extendendam cutem in facie, & a rugis vindicandam, hæc grana Dioſcorides adhibet, loco citato.

Sect. L X X X V I. 1. *Fit & ex callitriche.*] Callithrix idem quod trichomanes, de quo lib. 27 ſect. 111.

Sect L X X X V I I. 1. *Hyſſopum.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 4. ad verbum. Hodiernis herbariis incognitum. Nam quæ hyſſopi nomine in officinis venit, appellationem tantum cum hyſſopo veterum communem habet, formam non habet. Vide Dodonæum, p 286 Certe Dioſc. l. 4. c. 55. in chryſocome deſcribenda, comam gerere hanc ait, ſpecie corymborum, hyſſopo ſimili, ἔχει κόμην κορυμβώδη, ὁμοίαν ὑσσώπῳ. Quæ nota abeſt ab hyſſopo noſtro vulgari. Plinius, lib. 16. ſect. 70 & 76. baccas hyſſopo tribuit: nullæ ſunt noſtro.

2. *Eſt autem.*] Dioſc. lib. 3. cap. 30.

3. *Purgat, &c.*] Dioſc. loc cit.

4. *Putant*] Nicander, in Theriac pag. 63. Plinius Valer. lib. 3 cap. 57. *Serpentium morſibus . . . . Hyſſopi ſemen bibitur*

Sect. L X X X V I I I. 1. *Lonchitis.*] Videtur eſſe Iris tuberoſa Dodonæi, pag. 249. Lonchitis Dioſcoridis prior, Lobelio, in Obſerv pag. 51.

2. *Quanquam cuſpidi*] Semen triangulum & lanceæ cuſpidi ſimile, τὸ σπέρμα δὲ ὅμοιον λόγχῃ, τρίγωνον ἐν ἐλύτρῳ Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 7. de fac. ſimpl. med. pag. 204.

3 *Habet enim.*] Totidem verbis Dioſcor. lib. 3. cap. 161. Λογχῖτις φύλλα ἔχει πράσῳ ἐοικότα ὅμοια, πλατύτερα δὲ καὶ ὑπέ-

bentia ad radicem, & plura, quam in caule, capitula, perſonis comicis ſimilia, parvam exſerentibus linguam, radicibus prælongis. [4] Naſcitur in ſiticntibus.

LXXXIX. 7. [1] E diverſo xiphion, & phaſganion in humidis: cum primum exit, gladii præbet ſpeciem, caule duûm cubitorum, radicis ad nucis avellanæ figuram [2] fimbriatæ, quam effodi ante meſſes oportet, ſiccari in umbra. Superior pars ejus cum thure trita, æquo pondere admixto vino, [3] oſſa fracta e capite extrahit: aut ſi quid in corpore ſuppurat, vel ſi calcata ſunt oſſa ſerpentis: eadem contra venena efficax.

[4] Caput in dolore veratro, vel oleo, vel roſaceo decocto tritoque ungi convenit: [5] peucedano ex oleo vel roſaceo, & aceto. [6] Tepidum hoc prodeſt & doloribus, qui plerumque ex dimidia parte capitis ſentiuntur, & vertigini. Perungunt & radice ejus ſudoris cauſa eliciendi, quoniam cauſtica vis ei eſt.

XC. 8. [1] Pſyllion, alii cynoïdes, alii cryſtallion, alii Sicelicon, alii cynomyiam appellant, radice tenui, ſupervacua, ſarmentoſum, fabæ granis in cacuminibus, foliis canino capiti non diſſimilibus, ſemine autem pulici, [2] unde & nomen: hoc in baccis, [3] ipſa herba in vineis invenitur. [4] Vis ei ad refrigerandum & diſcutiendum ingens. Semen in uſu. [5] Fronti imponitur in dolore & temporibus, ex aceto & roſaceo aut poſca. [6] Ad cetera illinitur acetabuli menſura ſextario aquæ: denſat ſe ac contrahit: tunc terere, [7] & craſſitudinem illinire oportet cuicumque dolori, & collectioni, inflammationique. Et vulneribus capitis medetur ariſtolochia, [8] fracta extrahens oſſa, & in alia quidem parte corporis, ſed maxime capite: ſimiliter pliſtolochia [9] Thyſſelium eſt non diſſimile apio. Hujus radix commanducata purgat capitis pituitas.

XCI. [1] Oculorum aciem centaurio majore putant adjuvari, ſi addita aqua foveantur. Cap. XII. [2] Succo vero minoris cum melle, culices, nubeculas, obſcuritatem diſcuti, cicatrices extenuari: albugines quidem etiam jumentorum ſideriti. [3] Jam chelidonia ſupra dictis omnibus mire medetur. [4] Panacis radicem cum polenta epiphoris imponunt. [5] Hyoſcyami ſemen bibunt obolo, tantumdem meconii adjicientes, vinumque, ad epiphoras inhibendas. [6] Adjungunt & Gentianæ ſuccum, quem collyriis quoque acrioribus pro meconio miſcent. [7] Facit claritatem & euphorbium inunctis. [8] Inſtillatur plantaginis ſuccus lippitudini. Caligines ariſtolochia diſcutit. Iberis adalligata capiti cum quinqueſolio, epiphoras, & ſi qua in oculis vitia ſunt, emendat. [9] Verbaſcum epiphoris imponitur. [10] Peri-

Notæ.

[illegible] ... τὴν ῥίζαν [illegible] ... τῆς γῆς. ἴσχει δὲ καὶ [illegible] ὀλίγα· ἐφ' ὧν ἄνθη ὅμοια [illegible] τοῖς τῶν κωμικῶν προσωπείοις κεχηνότα, &c. Ex quo interpretes Oribaſii, lib. 21. fol. 204. *Lonchitis folia habet porri, ſed latiora, ſubrubra, plurima, ad radicem circumfracta, ut ad terram procumbentia: pauca etiam habet in caule: in quo flores ſunt pileolis ſimiles, more Comicarum perſonarum hiantes*, &c. Brevius Apuleius, cap. 56 quem conſule.

4. *Naſcitur.*] Dioſcor. loc. cit. φύεται ἐν τραχέσι καὶ ἀνύδροις τόποις.

Sect. LXXXIX. 1 *E diverſo xiphion.*] Ξίφιον, οἱ δὲ φάσγανον, οἱ δὲ μαχαίριον καλοῦσι, διὰ τὸ τοῦ φύλλου σχῆμα ... φύεται δὲ μάλιστα ἐν ἀρούραις. Gladiolus eſt, de quo diſſeruimus, lib. 21. ſect. 67.

2. *Fimbriatæ.*] Pluser fibras, ſive radiculas, ſeu capillamenta habentis, quæ e radice orbiculata, ut in cæpis, aliiſque pendent Theophr. lib. 7 hiſt cap. 11.

3. *Oſſa fracta.*] Sic etiam ſpicula & aculeos e corpore extrahit, teſte Dioſcor loc. cit Δύναται δὲ ἡ ἀνωτέρω ῥίζα [illegible] μετ' οἴνου καὶ λιβανωτοῦ, ἀκίδας καὶ σκόλοπας [illegible]. *Superior radix cum vino & thure ſpicula & aculeos e corpore extrahit.* Diximus de hac radice ſup libro 26. ſect. 28.

4. *Caput in dolore*] Plinius Valer lib. 1. cap. 1.

5. *Peucedano.*] Plinius Valer. loc cit. Marcellus Empir. cap. 2. pag 39 & Dioſcor lib 3. cap 92.

6 *Tepidum*, &c] Marcellus Empir. loc. cit.

Sect XC. 1. *Pſyllion.*] Dioſcor. in Nothis, pag. 467. Ψύλλιον, οἱ δὲ κυνοκέφαλον, οἱ δὲ κρυστάλλιον, οἱ δὲ κυνόμυια, ... οἱ δὲ Σικελικόν, ... Ῥωμαῖοι δὲ, ... ἕρβα πουλικάρια. Plinius, σικελικόν, quod idem eſt ac Siculum, ex alio ſcriptore repræſentat. Non videtur illud eſſe quod a Lobelio pingitur, in Obſervat. pag. 239. vulgoque dicitur, *l'herbe aux puces.* Nam neque ſarmenta huic ulla, nec fabæ grana, nec folia canino capiti ſimilia adſunt. Anguillara, par. 14 pag. 269. exiſtimat nihil pſyllion diſcrepare a κυνομυΐᾳ.

2. *Unde & nomen.*] Nam ψύλλα pulicem apud Græcos ſonat.

3. *Ipſa . . . . in vineis.*] Dioſcor. ἐν ἀρούραις, *in arvis*, lib. 4. cap. 70.

4. *Vis ei.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Fronti*] Dioſc. loc. cit & lib 1. Εὐπορ, cap. 1.

6. *Ad cetera.*] Dioſc loc cit, Δεῖ δὲ ὀξύβαφον πλῆθος [illegible] βρέχειν ἐν ὕδατος κοτύλαις· καὶ ὅταν παγῇ τὸ ὕδωρ, ἐπιπλάττειν. *Acetabuli menſuram tritam in duabus aquæ heminis macerari oportet: ac ubi ſeſe aqua denſaverit, lentoremque contraxerit, illini.*

7 *Et craſſitudinem.*] Id quod in fundo concrevit: quod ſubſedit.

8. *Fracta extrahens.*] Et oſſium ſquamas, & aculeos ac ſpicula extrahere dicatur a Dioſcor. lib 3. cap. 6. Vide & Theophr. lib. 9. hiſt cap. 13 Theod Priſcianus. lib. 1. cap. 23. *Ariſtolochia pulvis patefacto vulneri imponendus eſt, & velocius exſilbet telum, aut aliud quod diu latuerit.*

9. *Thyſſelium.*] In MSS. *Thryſellium.* Forte *Thryſelinum*, quaſi a θρύον, quod herbam paluſtrem, & σέλινον, quod apium ſonat. Eſt enim apium ſilveſtre, in uliginoſis humidiſque locis naſcens, delineatum a Dodonæo, pag 687.

Sect. XCI. 1. *Oculorum.*] Alium modum adhibendæ centaureæ majoris contra caliginem oculorum, vide apud Marcellum Empiric. cap. 8. pag. 61. & Plinium Valer. lib. 1. cap. 18.

2. *Succo vero.*] Dioſc. lib. 3 cap 9. Ὁ δὲ χυλὸς αὐτῆς [illegible] ὀφθαλμικοῖς εὔχρηστος, &c. Galenus, lib. 7. de fac ſimpl. med. pag. 188. Apuleius, cap. 35. tit. 2. Vide Notas & Emend. num. XV.

3. *Jam chelidonia*] Apuleius, cap 73. tit. 1. *Ad caliginem oculorum, & ſcabredinem, & qui vulnera habet in oculis, & albuginem oculorum.* Marcellus Empir. cap. 8. pag 57. *Chelidonia herba*, inquit, *in hirundinum ſtercore naſcitur, quæ oculis plurimum ſuffragatur: maxime autem caliginem deterget*, &c.

4. *Panacis.*] Succo, ſeu opopanace oculorum aciem excitari, ſi inungantur, ſcribit Dioſc. lib 3. cap. 55.

5. *Hyoſcyami*] Dioſc. lib. 4. cap. 69. Τὸ δὲ σπέρμα . . αὐτῆς ῥεύματα ὀφθαλμῶν καὶ [illegible] . . . . ὅσον ὀβολὸς σὺν μήκωνος σπέρματι καὶ μελικράτῳ πινόμενον. Meconium Plinio ſuccus eſt papaveris, ut diximus lib. 20. ſect. 76. Semen ipſum papaveris Dioſcorides adhibet.

6 *Adjungunt.*] Dioſc. lib. 3. cap. 3. ſuccum Gentianæ laudat, ad oculorum inflammationes: miſceri quoque collyriis acrioribus pro meconio jubet. Τὸ χύλισμα ὀφθαλμῶν ἐπιχρίεται φλεγμαινόντων· Μίγνυται δὲ καὶ εἰς τὰ δριμέα τῶν κολλυρίων τὸ χύλισμα ἀντὶ μηκωνίου.

7. *Facit claritatem.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 18. & Dioſc. lib. 3. cap 96.

8. *Inſtillatur.*] Marcellus Empir. cap 8 pag. 60. & Dioſc. lib 2. cap. 153.

9. *Verbaſcum.*] Dioſc. lib. 4. cap 104.

10. *Periſtereos.*] Simili temperamento ad eryſipelata Dioſcorides adhibet, lib. 4 cap. 60.

Digitized by Google

ſtereos ex roſaceo vel aceto. [11] Ad hypochyſin & caliginem, cyclaminon [12] in paſtillos diluunt. Peucedani ſuccum, [13] ut diximus, ad claritatem & caligines, cum meconio & roſaceo. [14] Pſyllion illitum fronti epiphoras ſuſpendit.

CAP. XIII. XCII. 1. [1] Anagallida aliqui corchoron vocant. [2] Duo genera ejus: mas flore phœniceo, femina cæruleo, non altiores palmo: frutice tenero, foliis puſillis, rotundis, in terra jacentibus: naſcuntur in hortis & aquoſis. Prior floret cærulea. [3] Utriuſque ſuccus oculorum caliginem diſcutit cum melle, & ex ictu cruorem, & argema rubens, magis cum Attico melle inunctis. Pupillas dilatat: & ideo hoc inunguntur ante, quibus [4] paracenteſis fit. Jumentorum quoque oculis medentur. [5] Succus caput purgat per nares infuſus, ita ut deinde vino colluatur. [6] Bibitur & contra angues ſucci drachma in vino. Mirum, quod pecora feminam vitant. At ſi decepta ſimilitudine (flore enim tantum diſtant) deguſtavere, ſtatim eam, [7] quæ aſyla appellatur, in remedio quærunt: ea a noſtris ferus oculus vocatur. Præcipiunt aliqui effoſſuris, ante Solis ortum, priuſquam quidquam aliud loquantur, ter ſalutare eam, tum ſublatam exprimere: ita præcipuas eſſe vires. [8] De euphorbii ſucco ſatis dictum eſt. Lippitudini, ſi tumor erit, [9] abſinthium cum melle tritum, itemque Vettonicæ farina conveniet.

XCIII. 2. [1] Ægilopas ſanat herba eodem nomine, quæ in hordeo naſcitur, tritici folio, ſemine contrito cum farina permixta impoſitaque, vel ſucco. Exprimitur hic e caule foliiſque prægnantibus, dempta ſpica, [2] & in trimeſtri farina digeritur in paſtillos.

XCIV. 3. Aliqui & mandragora utebantur: poſtea abdicatus in hac curatione eſt. [1] Epiphoris (quod certum eſt) medetur, & oculorum dolori, radix tuſa cum roſaceo & vino. [2] Nam ſuccus multis oculorum medicamentis miſcetur. [3] Mandragoram, alii Circæum vocant. [4] Duo ejus genera: candidus, qui & mas: niger, qui femina exiſtimatur, anguſtioribus foliis, quam lactucæ, [5] hirſutis & caulibus, radicibus binis terniſve ruſulis, intus albis, carnoſis teneriſque, pæne cubitalibus. [6] Ferunt mala avellanarum nucum magnitudine, & in his ſemen ceu pirorum. [7] Album hoc alii arſena, alii morion, alii hippophlomon vocant. Hujus folia alba, quam alterius latiora, [8] ut lapathi ſativæ. [9] Cavent effoſſuri contrarium ventum, & tribus circulis ante gladio circumſcribunt: poſtea fodiunt ad occaſum ſpectantes. [10] Succus fit & e malis, & caule, deciſo cacumine, & radice punctis aperta, [11] aut decocta: [12] utilis hæc vel ſurculo. [13] Conciſa quoque in orbiculos ſervatur in vino. Succus non ubique invenitur, ſed ubi poteſt, circa vindemias quæritur. Odor

NOTÆ.

11. *Ad hypochyſin.*] Dioſc. lib. 2. cap. 194. Καὶ αὐτὸς τοὺς ὑποκεχυμένους καὶ ἀμβλυωποῦντας ὀφθαλμοὺς ἐγχριόμενος ὁ χυλὸς σὺν μέλιτι ἁρμόζει. *Suffuſis hebetioribuſque oculis oblitus cum melle ſuccus prodeſt.* Ὑπόχυσις, ſive ὑπόχυμα, ſuffuſio oculorum eſt: hoc eſt, craſſi humoris in cornea membrana juxta pupillam concretio.

12. *In paſtillos.*] Subintellige, digeſtum in paſtillos.

13. *Ut diximus.*] Sect. 70. ubi dilui reſolvique peucedani ſuccum admonuit amaris amygdalis, aut ruta.

14. *Pſyllion.*] Et vim ineſſe ei contra eryſipelata efficacem ſcribit Dioſcor. lib. 4. cap. 70.

Sect. XCII. 1. *Anagallida.*] Dioſc. in Nothis, pag. 449. Ἀναγαλλὶς ἡ κυανῆ, οἱ δὲ κόρχορον.

2. *Duo genera.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 2. cap. 209. & Oribaſius, lib. xi. pag. 189 6. & lib. 2. de virt. ſimp. pag. 53 ex MS noſtro: Ἀναγαλλὶς ἑκατέρα ἡ μὲν τὸ κυανοῦν ἄνθος ἔχουσα, ἡ δὲ τὸ φοινικοῦν. Gallis, *Mouron.* Genus utrumque pingitur a Dodonæo, pag. 32. Genera undecim in horto Regio vidimus.

3. *Utriuſque ſuccus.*] Totidem fere verbis Dioſc. loc. cit. De mare, qui flore purpureo eſt, eadem Marcellus Empir. prodidit, cap. 8 pag. 61.

4. *Paracenteſis.*] Ita vocatur a medicis curationis genus quod punctione fit acu trajecto, ut in ſuffuſione oculorum: fit autem ad latus pupillæ: ideo non κέντησις ſimpliciter, ſed παρακέντησις vocatur. Adpunctio eſſet ad verbum, ſi quis prælvisset.

5. *Succus caput.*] Dioſc. loc. 6. & Galenus, lib. 6. de fac. ſimpl. med. cap. 39. pag. 156.

6. *Bibitur.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Quæ aſyla.*] Quæ ſit ea, nondum herbarii norunt.

8. *De euphorbio.*] Sect. 38. *Qui colligunt, clarius vident.*

9. *Abſinthium.*] Πρὸς ἀμβλυωπίας, ad hebetiorem oculorum aciem ex melle jubet illini Dioſc. lib. 3. cap. 26.

Sect. CXIII. 1. *Ægilopas.*] Dioſc. lib. 4. cap. 139. Θεραπεύει δὲ ἡ πόα μετ' ἀλεύρου καταπλασθεῖσα αἰγίλωπας... ἀποτίθεται δὲ ὁ χυλὸς πρὸς τὰ αὐτὰ μιγεὶς ἀλεύρῳ, καὶ ξηρανθείς. Galenus itidem, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 151. poſt Dioſc. lib. 4. cap. 139. De vitio oculorum, quod ægilopa & ægilopia vocitant, diximus lib. 20. ſect. 56. De herba ægilope, lib. 18. ſect. 44.

2. *In trimeſtri farina.*] In farina e trimeſtri ſemine, de quo lib. 18 ſect. 12.

Sect. XCIV. 1. *Epiphoris.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 14. *Mandragoræ radices tuſæ cum roſaceo, & ex vino tritæ, epiphoras ſanant ac circumligatæ dolorem illico ſedant.*

2. *Nam ſuccus.*] Ita Dioſc. lib. 4. cap. 76.

3. *Mandragoram.*] Dioſc. loc. cit. Μανδραγόρας, οἱ δὲ ἀντίμηλον, οἱ δὲ Διρκαίαν, οἱ δὲ Κιρκαίαν καλοῦσι, &c. In Nothis, οἱ δὲ Κιρκαῖον. Addit Circæam vocari, quod radix credatur in amatoriis efficax eſſe. Nota ſatis Circes ſunt pocula. Gallis, *Mandragore.* Pingitur a Dodonæo, pag. 454. Vidimus in horto Regio.

4. *Duo ejus.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Hirſutis & caulibus.*] Dioſcoridis mandragoras expers caulis eſt: καυλὸν δὲ οὐ φύει. At Theophraſteus habet, lib. 6 hiſt. cap. 2. & quidem ferulaceum: Τὰ μὲν ὁμοιότερον ναρθηκώδη τὸν καυλὸν ἔχει, καθάπερ ὁ μανδραγόρας. Itaque ſunt diverſi: nec Theophraſteus alius eſt a letali ſolano, quod *Bella donna* Paduæ, alibi apud Italos *Solatro maggiore* nominatur, ut recte vidit Anguillara, par. 5 pag. 90 & poſt illum Dodonæus, a quo mandragoræ genus id delineatur, pag. 453. ut & a Cluſio, lib. 5. hiſt. rar. plant. pag. lxxxvj. Vidimus in horto Regio.

6. *Ferunt mala.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Album hoc.*] Dioſc. loc. cit. Τοῦ δὲ ἄρρενος καὶ λευκοῦ, ὅν τινες μώριον ἐκάλεσαν, &c. Ἄρσην, ſive ἄρρην, quia mas: μώριον, quia ſtuporem inducit & ſomnum, nominatur. Unde mandragoram bibiſſe dicuntur ii qui ſunt nimium deſides, ac veluti ſenſu deſtituti. Julianus Cæſar, in epiſt. ad Callixenum: Οἱ φασὶ τινὰ πάλαι πιεῖν μανδραγόραν οἰνωμένοι. Denique ἱππόφλομος, quaſi majus verbaſcum ob foliorum ſimilitudinem appellatur. In Indice, neutro genere *morion* & *hippophlomon* MSS omnes præ ſe ferunt.

8. *Ut lapathi.*] Cum foliis betæ confert Dioſcorides, loco cit.

9. *Cavent.*] Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 9. totidem verbis.

10. *Succus fit, &c.*] Dioſc. loc. cit.

11. *Aut decocta.*] Sunt enim qui radices in vino ad tertias decoquant, excolatumque ejus aſſervent in uſus varios. Dioſcor. loc. cit.

12. *Utilis hæc.*] Vel per ſe ſolus radicis ſurculus areſactus prodeſt. Dioſc. loc. cit. Καὶ ὁ φλοιὸς δὲ τῆς ῥίζης περιαιρεθεὶς καὶ διαβληθεὶς λίνῳ, κρεμᾶται εἰς ἀπόθεσιν. *Quin & detractus radici cortex, filoque trajectus, ad uſum ſuſpenditur.*

13. *Conciſa.*] Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 10. Τέμνουσι δὲ

graviſ ei: ſed radicis, [14] & mali gravior. Ex albo mala matura in umbra ſiccantur: [15] Succus ex iis Sole denſatur: [16] item radicis tuſæ, vel in vino nigro ad tertias decoctæ. [17] Folia ſervantur in muria efficacius, alias recentium ſuccus peſtis eſt: [18] ſic quoque noxiæ vires. [19] Gravedinem etiam afferunt olfactu: quanquam mala in aliquibus terris manduntur, [20] nimio tamen odore obmuteſcunt [21] ignati. [22] Potu quidem largiore etiam moriuntur. [23] Vis ſomnifica pro viribus bibentium. [24] Media potio cyathi unius. Bibitur & contra ſerpentes, & ante ſectiones punctioneſque, ne ſentiantur. [25] Ob hæc ſatis eſt aliquibus ſomnum odore quæſiſſe. Bibitur & pro elleboro duobus obolis in mulſo. [26] Efficacius elleborum ad vomitiones, & ad bilem nigram extrahendam.

XCV. 4. [1] Cicuta quoque venenum eſt, publica Athenienſium pœna inviſa, ad multa tamen uſus non omittendi. Semen habet noxium. Caulis autem & viridis eſtur a pleriſque & in patinis. Lævis hic & geniculatus, ut calami, nigricans, altior ſæpe binis cubitis, in cacuminibus ramoſus: folia coriandri teneriora, gravi odoratu: ſemen aniſo craſſius: radix concava, nullius uſus. [2] Semini & foliis refrigeratiora vis: [3] quos enecat, incipiunt algere ab extremitatibus corporis. [4] Remedio eſt, priuſquam perveniat ad vitalia, vini natura excalfactoria. Sed in vino pota, irremediabilis exiſtimatur. [5] Succus exprimitur foliis floribuſque, [6] tunc enim maxime tempeſtivus eſt. Semine trito expreſſus, & Sole denſatus in paſtillos, necat [7] ſanguine ſpiſſando. Hæc altera vis. Et ideo ſic necatorum maculæ in corporibus apparent. [8] Ad reſolvenda medicamenta utuntur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandum ſtomachum malagma. [9] Præcipuus tamen ad cohibendas epiphoras æſtivas, oculorum dolores ſedandos circumlitus. [10] Miſcetur collyriis, & alios omnes rheumatiſmos cohibet. Folia quoque tumorem omnem, doloremque, & epiphoras ſedant. Anaxilaus auctor eſt, [11] mammas a virginitate illitas, ſemper ſtraturas. Quod certum eſt, lac puerperarum mammis impoſita extinguit, [12] Veneremque teſtibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi, quibus bibenda cenſetur, non equidem præceperimus. [13] Maxima vis natæ Suſis Pathorum, [14] mox Laconicæ, Creticæ, Aſiaticæ. [15] In Græcia vero Megaricæ, deinde Atticæ.

NOTÆ.

ᾠοχίτωνος· συνδήσαντες δὲ ὡς γλαδίους σφαίρωμα ὑπὲρ καπνοῦ. Concidunt orbiculos, & involutos muſſo in fumo ſuſpendunt

14. *Et mali gravior.*] Et gravis idem & ſuavis: τὰ δὲ μῆλα εὐώδη μετὰ βάρους τινός. Dioſc. loc. cit.

15. *Succus ex iis.*] Dioſc loc. cit.

16. *Item radicis*, &c.] Dioſc loc. cit.

17. *Folia ſervantur.*] Dioſc. loc. cit.

18. *Sic quoque.*] Etiam conditæ muria.

19. *Gravedinem.*] Caput olfactu gravant. Vide quæ de hac voce diximus lib. 21. ſect. 76. Dioſc. loc. cit folia ait eſſe βρωμώδη καὶ βαρέα μετὰ τινος δριμύτητος, viroſa & graveolentia.

20. *Nimio tamen odore.*] Dioſcor. loc. cit. Τὰ δὲ μῆλα ὀσφραινόμενα καὶ ἐσθιόμενα, καρωτικά. *Mala ſeu nimio odore, ſeu etiam largiore cibo, vocem adimunt, ſoporem afferunt.*

21. *Ignari.*] Incauti, qui quæ vis ſit ejus pomi, neſciunt.

22. *Potu quidem.*] Dioſcor. loc cit. Πλείων δὲ ποθεὶς ἐξάγει τοῦ ζῆν.

23. *Vis ſomnifica*] Huc pertinet, quod narrat Frontinus, lib. 2. Strateg. Hannibalem ſcilicet miſſum a Carthaginienſibus adverſus rebellantes Afros, cum ſciret gentem eſſe avidam vini, magnum ejus modum mandragora miſcuiſſe, cujus inter venenum & ſoporem media vis eſt. Tunc prælio levi commiſſo, ex induſtria ceſſiſſe: Nocte deinde intempeſta, relictis intra caſtra quibuſdam ſarcinis, & omni vino infecto, fugam ſimulaſſe. Quumque barbari occupatis caſtris in gaudium effuſi medicatum merum avide hauſiſſent, atque in defunctorum modum ſtrati jacerent, reverſum cepiſſe eos ac trucidaſſe.

24. *Media potio.*] Moderata ac juſta. Sic Dioſcor. loc. cit. apud quem & ſequentes medicinæ exſtant.

25. *Ob hæc ſatis eſt.*] Etiam pulvino ſubjecta mandragoræ mala ſomnum moliri, nonnulli cenſent, teſte Celſo, lib. 3. cap. 18.

26. *Efficacius.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 150 Καθαίρει δὲ δι' ἐμέτων, ὥσπερ ὁ λευκὸς. Elleborum porro candidum intellige.

Sect. XCV. 1. *Cicuta .... publica Athenienſium.*] Publica dicitur, quod cicuta publice Athenis cuſtodiretur ad ſontium pœnas: teſte Joan. Tzetze, Chiliad 8. hiſtor. 181. verſ. 238. ubi Κώνειον δημόσιον appellat. Seneca, epiſt. 13. pag. 186. *Cicuta magnum Socratem fecit*, quem hauſto cicutæ veneno obiiſſe Laërtius refert, lib. 2. Nec Athenienſium modo, ſed & Maſſilienſium publica pœna hæc fuit, teſte Valerio Max. lib 2. cap. 6. Gallis, *de la Cigue*, Græcis, κώνειον. Genera in horto Regio octo vidimus.

2. *Semini &c.*] Dioſcor. lib. 4. cap 79.

3. *Quos enecat*] Dioſcor. in Alexiph. cap. 11. Scribonius Largus Compoſ. 179. *Cicutam ergo potam caligo, mentiſque alienatio, & artuum gelatio inſequitur: ultimoque præfocantur, qui eam ſumpſerunt, nihil'que ſentiunt.*

4. *Remedio eſt.*] Dioſc. lib. 4. cap. 79. & in Alexiph. cap. 11. Vide quæ diximus, lib. 23. ſect. 23.

5. *Succus exprimitur.*] Dioſcor lib 4. cap. 79.

6. *Tunc enim.*] Priuſquam ſemina ſiceſcant, inquit Dioſcor. loc. cit. πρὸ τοῦ ξηρανθῆναι τὸ σπέρμα.

7. *Sanguine ſpiſſando.*] Vel *ſanguinem.* Plinium magis forma loquendi prior ſapit. Rem quoque tradit Ælianus, lib. 4. hiſt. anim cap 23.

8. *Ad reſolvenda.*] Ad diluenda. Sic ipſe de peucedani ſucco, ſect. 70. *Reſolvitur*, inquit, *amygdalis aut ruta.* Dilui dixit ſect 91.

9. *Præcipuus tamen.*] Hæc Plinius Valer. ad verbum, lib. 1. cap 14. extrita modo voce *æſtivas.*

10. *Miſcetur.*] Dioſcor. lib 4. cap. 79. τοῖς ἀνωδύνοις κολλυρίοις, *collyriis quæ dolorem mitiunt, admiſcetur.*

11. *Mammas &c.*] Dioſcor loc. cit. Καὶ γάλα σβέννυσι, μαστούς τε ἐν παρθενίᾳ αὐξάνειν οὐκ ἐᾷ, καὶ διδύμους ποιεῖ ἀτροφεῖν παιδίων. *Lac extinguit, & mammas virginum creſcere non patitur: ac puerorum teſtes nutrimenti defectos ita reddit, ut intabeſcant.*

12. *Veneremque.*] Dioſcor lib. 4. cap. 79. Παρίησι δὲ καὶ αἰδοῖα ... *Genitalia illita effeta, languidioraque reddit.* Athenienſium ἱεροφάντας ſacerdotes cicutæ ſorbitione ſolitos caſtrari, ac viros eſſe deſinere, uſque ad ſua tempora ſcribit Hieronym. lib. 1. contra Jovin. Mercellus Empiric. cap. 33. pag. 231. *Ut eunuchum ſine ferro facias, radices cicutæ ex aceto teres, & inde teſticulos ſpiſſiſſime illines .... hoc quantum tenerioribus infantibus feceris, eventu efficaciore proveniet.*

13. *Maxima vis.*] Ad venenum accommodatiſſimam cenſet eſſe cicutam e Suſis, Thraſias Mantinenſis, apud Theophr. lib. 9. hiſtor. cap. 17. ἐκ Σουσῶν, quæ urbs fuit imperii Parthici.

14. *Mox Laconicæ &c.*] Dioſcor. loco cit.

15. *In Græcia.*] In Peloponneſo Laconicus ager cenſetur, non in Græcia proprie dicta: Nam, ut Plinius ait, lib. ſect. 11. *Ab Iſthmi anguſtiis Hellas incipit, noſtris Græcia appellata. In ea prima Attica .... Attingit Iſthmum parte ſui, quæ Megaris appellatur*, &c. Non vidit hoc vir alioqui eruditus, qui trajectione verborum locum hunc laborare cenſuit, quem contra omnium exemplarium fidem, atque adeo contra Plinii ſententiam ſic immutat: *Maxima vis natæ Suſis Parthorum, mox Aſiaticæ. In Græcia vero Laconicæ, Creticæ, Megaricæ, deinde Atticæ.*

XCVI. 5. [1] Crethmos agrios [2] gramias tollit oculorum impoſitus, tumorem quoque polenta addita.

XCVII. 6. [1] Naſcitur vulgo molybdæna, id eſt, plumbago, etiam in arvo, folia lapathi, craſſa radice, hiſpida. Hac commanducata ſi oculus ſubinde elingatur, [2] plumbum (quod eſt genus vitii) ex oculo tollitur.

XCVIII. 7. [1] Capnos prima, quam pedes gallinaceos vocant, naſcens in parietinis & ſepibus, ramis tenuiſſimis, ſparſiſque, flore purpureo, viridis, ſucco caliginem diſcutit: itaque in medicamenta oculorum additur.

XCIX. 8. [1] Similis & nomine & effectu, ſed alia eſt capnos fruticoſa, prætenera, foliis coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis & ſegetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationemque, ceu fumus: [2] unde nomen. [3] Eadem evulſas palpebras renaſci prohibet.

C. 9. [1] Acoron iridis folia habet, anguſtiora tantum, & longiore pediculo, radices nigras, minuſque venoſas: cetero & has ſimiles iridis, guſtu acres, odore non ingratas, [2] ructu faciles. Optimæ Ponticæ, dein Galaticæ, mox Creticæ. [3] Sed primæ in Colchide juxta Phaſin amnem, & ubicumque in aquoſis. [4] Recentibus virus majus, quam vetuſtis. Creticæ candidiores Ponticis. Siccantur utribus in umbra [5] digitalibus fruſtis. [6] Necnon inveniuntur, qui oxymyrſinæ radicem acoron vocant, ideoque quidam hanc acoron agrium vocare malunt. [7] Vis ei ad calfaciendum, extenuandumque efficax: contra ſuffuſiones & caligines oculorum ſucco ejuſdem poto, contraque ſerpentes.

CI. 10. [1] Cotyledon parvula herba, cauliculo tenero puſillo, pingui folio & concavo, [2] ut coxendices: naſcitur in maritimis petroſiſque, viridis, radice olivæ modo rotunda. Oculis medetur ſucco. [3] Eſt aliud genus ejuſdem, [4] ſordidis foliis, latioribus denſioribuſque circa radicem velut oculum cingentibus, aſperrimi guſtus, longiore caule, ſed pergracili. [5] Uſus ejus ad eadem, quæ iris.

CII. 11. [1] Aïzoi duo genera. [2] Majus in fictilibus vaſculis ſeritur, [3] quod aliqui buphthalmum vocant, alii zoophthalmon, alii ſtergethron, quod [4] amatoriis conveniat:

NOTÆ.

Sect. XCVI. 1. *Crethmos agrios.*] Galeno, lib. 7. de fac. ſimp med pag 196 Κρῆθμον vocatur Κρῆθμον Dioſcoridi, lib. 2. cap. 157. folio portulacæ, in petroſis, maritimiſque naſcens. Non eſt igitur feniculum marinum, quod vulgus in Gallia vocat, *Perce-pierre, ou Creſte marine, ou Bacille, ou Fenoil marin*, quod herbariis fere hactenus placuiſſe video: ſed portulaca marina potius, halimi vulgaris nomine picta a Mathiolo, in lib. 1. Dioſc. pag. 160. A Lobelio, in Obſerv pag 113.

2. *Gramias tollit.*] Hoc eſt, oculorum pituitas, quæ palpebras veluti conglutinant. Feſtus: *Gramiæ oculorum ſunt vitia, quas alii glamas vocant.* Nonius: *Gramia, pituita oculorum* Cæcilius: *Gramioſis oculis ipſa, atratis dentibus.* Græcis eſt λήμη ſeu γλήμη. Noſtris, *la chaſſie qui vient aux yeux.*

Sect. XCVII. 1. *Naſcitur . . . . molybdæna.*] Μολύβδαινα, quæ vox plumbaginem ſonat. Hæc lepidium quoque, cum dentellariæ cognomine, ſeu dentariæ, appellatur. Pingitur a Cluſio, lib 5. hiſt. rarior. plant. pag. cxxiij a Lobelio in Adverſ. pag. 136. Creſcit in Romano & Monſpelienſi agro juxta ſepes & ſata. Vidimus in horto Regio. Romæ, *Herba di S. Antonio*, appellatur: in Marſis, *Coregillo*: in Illyrico, *Cacurida*, ut teſtatur Anguillara, par. 12. pag. 211.

2. *Plumbum.*] Quod Plinio *plumbum*, hoc Feſto *ampullas* eſſe *plumbeas* arbitror, quas & *calces* vocat: hoc eſt, lividas in palpebris maculas.

Sect. XCVIII. 1. *Capnos prima.*] Delineatur hæc a Dodonæo, pag. 60. ubi Fumariam alteram vocat. Sunt e recentioribus qui *Splub* vocitent

Sect. XCIX. 1. *Similis.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 110. hæc fere totidem verbis. Καπνὸς, βοτάνιόν ἐστι θαμνοειδὲς, &c. Galenus quoque, lib. 7. de fac ſimp. med. pag. 184. Κάπνιος, οἱ δὲ καπνόν. Hanc officinæ Fumariam vocant: vulgus *Fumeterre*. Pingitur a Dodonæo, pag. 59. Vidimus in horto Regio.

2. *Unde nomen.*] Καπνὸς enim fumum Græce ſonat.

3. *Eadem evulſas.*] Dioſc. loco cit. & Marcellus Empir. cap. 8. pag. 70.

Sect. C. 1. *Acoron.*] Sic MSS. omnes, non *acoros*. Tamen auctori libri de ſimp. med ad Patern. tom. 13 operum Galeni, pag. 986. *acorus* nuncupatur. At Dioſc. lib. 1. cap 2. Ἄκορον τὰ μὲν φύλλα ἔχει ὅμοια ἴριδι, στενότερα δὲ, καὶ τὰς ῥίζας οὐκ ἀνομοίας, &c. Cum itidem auctis, herbam intellige, de qua diximus libro 21. ſect. 19. Acorum legitimum in Syria Aleppi naſci, quale a Plinio deſcribitur, ait Anguillara, par. 1. pag. 19. Pingitur a Cluſio, lib. 2 hiſt rar plant pag. 231 Vidimus in horto Regio. Calamus eſt aromaticus officinarum, ut diximus lib. 12. ſect. 48.

2. *Ructu faciles.*] Ructum facilem cient.

3. *Sed primæ.*] Prima his palma, præcipuaque commendatio.

4. *Recentibus virus majus.*] Odor multo gravior. Ita MSS. Reg. &c. editique libri.

5. *Digitalibus fruſtis.*] Conciſa radice in orbiculos digiti craſſitudine

6 *Necnon.*] Vide quæ diximus libro 15. ſect. 7. Cauſa cor hæc appellatio oxymyrſinæ quoque tribuatur, hæc eſt, quod radices acori modo geniculatas habet.

7. *Vis ei, &c.*] Hæc totidem verbis Dioſcorides, lib. 1. cap. 2.

Sect. CI. 1. *Cotyledon.*] Dioſc. totidem verbis, lib. 4. cap. 92 Κοτυληδὼν, &c Umbilicum Veneris nunc herbarii appellitant. Pingitur a Dodonæo, pag 131. Vidimus in horto Regio.

2. *Ut coxendices.*] Dioſc. loco cit. Φύλλα ἔχει ὑπόκοιλα ὡς κοτυληδόνα, *inſtar acetabuli.* Acetabulum, ut diximus lib 9. ſect. 46. vaſculum eſt forma rotunda, nulla marginis latitudine, paulatim ſe undique contrahens, & ſic deſcendens ad imum. Eadem forma cotyla quoque fuiſſe deprehenditur: unde κοτυληδόνας Græci ea denominarunt, quæ cavam illam decreſcente ſubinde rotunditatis ſpeciem æmulabantur. Quia & in coxendice, qua inferius cruris os ſuperiori inſeritur, ob eamdem cavi orbis figuram, cotyledonis vox auditur: Rurſuſque in herba illa, cujus circumducta in orbem folia, ſenſim calycis effigie quadam deſcendentia in cavum deſinunt. Ex qua ſimilitudine Romani eam umbilicum Veneris appellarunt.

3 *Eſt aliud genus*] Deſcribitur illud totidem fere verbis a Dioſc lib. 4. cap. 93

4. *Sordidis foliis.*] Ob pinguitudinem: quare alii, ut Dioſcorides, [illegible]; alii, quos Plinius ſequitur, [illegible] dixere.

5. *Uſus ejus.*] Vide Notas & Emend. num XVI.

Sect. CII. 1. *Aïzoi.*] Vox ea ἀείζωον ſempervivum ſonat.

2. *Majus in fictilibus.*] Oribaſius, lib. 11. pag. 587.

3. *Quod aliqui.*] Dioſc in Nothis, pag. 408. Ἀείζωον τὸ μέγα, οἱ δὲ ἀείζωον, οἱ δὲ ἀμάραντον, οἱ δὲ χρυσοσπέρμον, οἱ δὲ ζωόφθαλμον, οἱ δὲ βούφθαλμον, οἱ δὲ στέργηθρον, οἱ δὲ [illegible] . . . . Ῥωμαῖοι, [illegible]. Sedum majus vulgare eſt, pictum a Cluſio, lib 4. hiſt rar plant. pag. lxiij. Noſtris, *la Jubarbe.* Vidimus in horto Regio. Βούφθαλμον, oculum bovis ſonat: ζωόφθαλμον, oculum vivum: στέργηθρον, philtrum amatorium, a στέργω *amo*: ὑπόγειον in ſuggrundiis naſcens: ſunt enim γεῖσα ſuggrundia, hoc eſt, partes tecti prominentes, quibus ſtillicidia a parietibus arcentur. Vide Apuleium, cap. 123.

4. *Amatoriis.*] Amatoria pocula, veneficiaque, quibus ad

alii

Digitized by Google

alii hypogeſon, quoniam in ſubgrundiis fere naſcitur. [5] Sunt qui ambroſiam potius vocant, & qui amerimnon: Itali ſedum magnum, aut oculum, aut digitellum. [6] Alterum minuſculum, [7] quod erithales vocant, alii trithales, quia ter floreat: alii chryſothales, aliqui iſoëtes: ſed aïzoum utrumque, quoniam viret ſemper, aliqui ſempervivum. [8] Majus cubiti altitudinem excedit, craſſitudine pluſquam pollicari. [9] Folia cacumine linguæ ſimilia, carnoſa, pinguia, larga ſucco, latitudine pollicari, [10] alia in terram convexa, alia ſtantia, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. [11] Quod minus eſt, in mutis parietinisque naſcitur, & tegulis: fruticoſum a radice, & foliolum uſque ad cacumen: foliis anguſtis, mucronatis, ſuccoſis, palmo alto caule: radix inutilis.

CIII. 12. [1] Huic ſimilis eſt, quam Græci andrachnen agrian vocant, Itali illecebram, puſillis, latioribus foliis, breviori cacumine. Naſcitur in petris, & colligitur cibi cauſa. [2] Omnium harum vis eadem, refrigerare & adſtringere. [3] Medentur epiphoris folia impoſita, vel ſuccus inunctis. Purgat enim hulcera oculorum, expletque, & ad cicatricem perducit: palpebras deglutinat. [4] Eædem capitis doloribus medentur, ſucco vel folio temporibus illitis. [5] Adverſantur phalangiorum ictibus: [6] aconito vero majus aïzoum præcipue. [7] A ſcorpionibus quoque habentem id feriri negant.

Medentur & aurium dolori. [8] Item ſuccus inunctus hyoſcyami modice: item Achilleæ, [9] & minoris centaurii, & plantaginis: peucedani cum roſaceo & meconio: acori ſuccus cum roſa. [10] Omnis autem ſtrigili calefactus infunditur. Cotyledon etiam purulentis, & cum medulla cervina calefacta. Ebuli radicis tritæ ſuccus linteo colatur, mox in Sole denſatus, & cum opus ſit, roſaceo dilutus & calefactus, parotidas ſanat. [11] Verbenaca quoque: [12] item plantago: item ſideritis, cum axungia vetere.

CIV. [1] Narium ozænas emendat ariſtolochia cum cypero.

C V. Dentibus remedio ſunt panacis [1] radix commanducata, præcipue Chironiæ, item ſuccus collutis: radix hyoſcyami ex aceto manducata, [2] item Polemoniæ. [3] Commanducantur & plantaginis radices, aut colluuntur in aceto decoctæ ſucco. [4] Et folia ſunt utilia, vel ſi ſanguine gingivæ putreſcant, vel ſanguinis ſit rejectio. Semen ejuſdem apoſtemata, & collectiones gingivarum ſanat. [5] Et ariſtolochia gingivas denteſque confirmat. Verbenaca cum radice commanducata, & decocta ex vino aut aceto ſuccus collutus. [6] Item quin-

Notæ.

amorem induci homines arbitrantur, Græci fere φίλτρα, & φιλτρόπωλα nuncupant, teſte Cælio Aurel. lib. 1. cap. 5. Horatius, *deſideri pocula vocat.*

5. *Sunt qui ambroſiam.*] Ἀμβροσίαν quaſi divinam & immortalem: unde & Θεῖον minus ſedum appellatur in Nothis Dioſcoridis, pag. 468. Ἀμέριμνον, quaſi curas ſedantem.

6. *Alterum minuſculum.*] Gallis, *Tricque Madame.* Pingitur a Lobelio, in Obſerv. pag. 202. Vidimus in horto Regio.

7. *Quod erithales.*] Ἐρίθαλες, vere florens. Χρυσόθαλες, aureo flore comans: ἰσοετὲς, per totum annum ſui ſimile, hoc eſt, ſemper virens.

8. *Majus cubiti.*] Dioſcorides, totidem verbis, lib. 4. cap. 89.

9. *Folia cacumine, &c.*] Dioſc. plane ad verbum loc. cit. Φύλλα λιπαρά, μέγεθος δακτύλῳ μεγάλῳ, γλωσσοειδῆ κατὰ τὸ ἄκρον, *extremo cacumine linguæ ſimilia*, &c.

10. *Alia in terram*] Nempe infima: quæ vero ſunt in capite, ita ſunt conferta, adductaque invicem, ut orbiculato ambitu effigiem oculi repræſentent. Καὶ τὰ μὲν κατώτερα τῶν φύλλων ὑπτιάζοντα· τὰ δὲ περὶ τὴν κεφαλὴν περιπεπλεγμένα ἐπ' ἄλληλα, κύκλον ὀφθαλμοειδῆ ἀποτελοῦντα. Dioſc. loc. cit.

11. *Quod minus.*] Dioſc lib 4 cap 90.

Sect. CIII. 1. *Huic ſimilis.*] Hæc Craſſula minor officinarum, eademque Vermicularis, a ſimilitudine foliorum cum vermiculis, & Illecebra major appellata a Lobelio, a quo delineatur accurate in Obſerv. pag. 205. & Adverſ. pag. 162. Dioſc. lib. 4. cap 91. Δοκεῖ δὲ εἶναί τινες τρίτον εἶδος ἀειζώου, ὃ ἔνιοι ἀνδράχνην ἀγρίαν ἢ τηλέφιον καλοῦσι, Ῥωμαῖοι δὲ ἰλλεκέβραν. Ἔχει δὲ αὐτὸ παχέα τὰ φυλλάρια περὶ τὰ τῆς ἀνδράχνης ἐμφερῆ. Φύεται ἐν πέτραις. *Puſillis foliis, craſſiuſculis, ad portulacæ ſimilitudinem, ac denſis.* Ἀνδράχνη ἀγρία portulacam agreſtem ſonat: *Alii ἀνδράχλην* ſcribunt, ut in Indice, *andrachle agria.*

2. *Omnium harum.*] De aizoo majore ac minore ſubſcribit Dioſcorides, lib 4 cap. 89. & 90. De illecebra, abit in partes contrarias. Verum Apuleius a Plinio facit, cap. 103. *A Græcis*, inquit, *dicitur andrachne .... Latine portulacam .... alii illecebram .... Frigidæ virtutis, atque redarguentis*, hoc eſt, adſtringentis.

3. *Medentur.*] Dioſc. lib. 4. cap. 89. etiam & lippitudinibus a ſanguine obortis utiliter inungi ſcribit.

4. *Eædem capitis*] Dioſc. loc. cit.

5 *Adverſantur.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Aconito vero.*] Dioſc. lib. 2. Εὐπορ. cap. 127. Ἰδίως δὲ πρὸς ἀκόνιτον ἁρμόζει, ἀειζώου τοῦ μείζονος ἄνθη μετ' οἴνου.

7. *A ſcorpionibus*] Demorſis a ſcorpione opitulari ſempervivum ſcribit Dioſc. lib. 2. Εὐπορ. cap. 121.

8 *Item ſuccus.*] Et hunc commendat Dioſc. lib 4 cap. 70. πρὸς ὠταλγίαν.

9. *Et minoris centaurii, &c.*] Centaurii decoctum ex aceto, peucedanique ſuccum, inſtillatum auri, illapſa educere animalcula, ſcribit Dioſcor. lib. 1. Εὐπορ. cap. 67. Fractis auribus opitulari plantaginis ſuccum idem monet, cap. 58.

10. *Omnis autem.*] Omnis ſuccus prius calefactus ſtrigili infunditur. Strigilis proprie inſtrumentum ferreum fuit, ad corporis ſordes, ſudoremque detergendum: Fiebat autem ex argento, auro, ferro De eo plura dicemus libro 29. ſect. 39.

11. *Verbenaca quoque.*] Marcellus Empir. cap. 15. pag. 107. *Herba verbena cum plantagine in ore contrita, adjecto modico ſalis, pro emplaſtro appoſita, parotidas mire diſcutit.* Sic & Apuleius, cap 3. tit. 2. *Ad hulcera & parotidas.*

12. *Item plantago.*] Dioſc. lib 1 cap 31. Εὐπορ. cap. 148. Plinius Valerian. lib. 1. cap. 13. de parotidum curatione: *Plantago cum vetere axungia perſanat.* Apuleius ſimiliter, cap. 1. tit. 20 *Ad parotidas: Plantago cum axungia vetere piſata & impoſita ſanat.*

Sect. CIV. 1. *Narium.*] Marcellus Empir. cap. 10. pag. 86. *Succum edera*, inquit, *& ariſtolochiam, & cyperum, & draconteæ ſemen, & melilotum, æquis menſuris contere, ac naribus infunde: quo facto non ſolum fœtorem, ſed etiam carcinomata narium emendabis.*

Sect. C V. 1 *Radix hyoſcyami.*] Marcellus Empiricus, cap. 12. pag. 91. radicem, ſemen, ſuccum, ad dentium dolores ſedandos commendat. De radice privatim Apuleius, cap. 4. de ſymphoniaca, tit. 3.

2. *Item Polemoniæ*] Dioſc. lib 4. cap. 8 Παύει δὲ καὶ ὀδονταλγίας διαμασώμενον.

3. *Commanducantur.*] Plinius Valer. lib 1. cap. 36. Marcellus Empiricus, cap. 12. pag. 95. & Dioſc. lib. 2. cap. 153.

4. *Et folia.*] Dioſc. lib. 2. cap. 143. Καὶ πρὸς οὖλα αἱμασσόμενα, καὶ πρὸς αἷμα ἀναγόντας ποιόμενον. *Prodeſt foliorum ſuccus & ſanguinantibus gingivis, & ſanguinem ſuperne rejicientibus.*

5. *Et ariſtolochia.*] Dioſc. lib. 3. cap. 6. Σμήχει δὲ καὶ οὖλα καὶ ὀδόντας. Plinius Valer. lib. 1. cap. 37. *Ariſtolochiam coctam in pulverem dentibus laxatis injicies, confirmat.*

6. *Item quinquefolii.*] Ejus nempe, in quo fraga naſcun-

queſolii radices, decoctæ ad tertias vino aut aceto. Prius vero quam decoquantur, aqua marina aut ſalſa lavantur. Decoctum diu tenendum in ore. Quidam cinere quinqueſolii fricare malunt. [7] Et verbaſci radix decoquitur in vino ad colluendos dentes. [8] Et hyſſopo colluuntur, [9] & peucedani ſucco, cum meconio: vel radicum anagallidis magis feminæ ſucco, ab altera nare, quam doleat, infuſo.

CVI. 1. [1] Erigeron a noſtris vocatur ſenecio. Hanc ſi ferro circumſcriptam effodiat aliquis, tangatque ea dentem, & alternis ter deſpuat, ac reponat in eumdem locum, ita ut vivat herba, aiunt dentem eum poſtea non doliturum. [2] Herba eſt trixaginis ſpecie, & mollitia, cauliculis ſubrubicundis. Naſcitur & in tegulis, & in muris. [3] Nomen hoc Græci dederunt, quia vere caneſcit. [4] Caput ejus numeroſa dividitur lanugine, [5] qualis eſt ſpinæ, inter diviſuras exeunte. Quare eam Callimachus acanthida appellat, alii pappum. Nec deinde Græcis de ea conſtat. [6] Alii erucæ foliis eſſe dixerunt, [7] alii roboris, ſed minoribus multo. [8] Radice alii ſupervacua, alii nervis utili, [9] alii potu ſtrangulante. E diverſo quidam regio morbo cum vino dederunt, & contra omnia veſicæ vitia: item cordis & jocineris. Renibus extrahere arenam dixere. [10] Iſchiadicis drachmam cum oxymelite ab ambulatione propinavere: torminibus quoque in paſſo utiliſſimam: præcordiis etiam cibo ex aceto eam prædicantes, ſerenteſque in hortis. Nec deſuere qui & alterum genus facerent, nec quale eſſet demonſtrarent, contra ſerpentes in aqua bibendam, edendamque comitialibus dantes. Nos eam Romanis experimentis per uſus digeremus. Lanugo ejus cum croco & exiguo aquæ frigidæ trita illinitur epiphoris: toſta cum mica ſalis, ſtrumis.

CVII. 2. [1] Ephemeron folia habet lilii, ſed minora, [2] caulem parem, florem cæruleum, ſemen ſupervacuum, radicem unam digitali craſſitudine, [3] dentibus præcipuam, conciſam in aceto, decoctamque, ut tepido colluantur. Et ipſa etiam radix mobiles ſiſtit. Cavis & exeſis imprimitur. [4] Chelidoniæ radix ex aceto trita continetur ore. [5] Eroſis veratrum nigrum imponitur: [6] mobiles utralibet decocta in aceto firmantur.

CVIII. 3. [1] Labrum Venereum vocant, [2] in flumine naſcentem. [3] Eſt ei vermiculus, qui circa dentes necatur, aut cavis dentium cera includitur. Cavendum, ne avulſa herba terram tangat.

CIX. 4. [1] Ranunculum vocamus, quem Græci batrachion. Genera ejus quatuor. Unum pinguioribus, quam coriandri, foliis, & ad latitudinem malvæ accedentibus, colore livido, caule albo, gracili, & radice alba. Naſcitur in limitibus humidis & opacis. [3] Alterum folioſius, pluribus foliorum inciſuris, altis caulibus. [4] Tertium minimum eſt, gravi odore, flore aureo. [5] Quartum ſimile huic, flore luteo. [6] Omnibus vis cauſtica, ſi

NOTÆ.

tur, de quo ſect. 62. Marcellus Empiricus, cap. 12. pag 93. *Quinquefolium, in quo fraga naſcuntur, colluitur ex aqua marina, deinde ad tertias decoquitur, ex vino aut aceto, idque in ore diutius continetur: etiam exuſta ejus herba cinis prodeſt, ſi eo dentes infricentur* Habet hoc quoque Plinius Valerian. lib. 1. cap 36. E Græcis Dioſc. lib. 4. cap. 42. Cum his Celſus, lib. 6. cap. 9. *de dentium dolore: Hujus rei cauſa quinquefolii radix in vino mixto recte coquitur, &c.*

7. *Et verbaſci.*] Dioſc. lib. 4. cap. 104.

8 *Et hyſſopo.*] Plinius Valer. lib 1. cap. 36. & Dioſc. lib 3. cap. 30.

9. *Et peucedani.*] Peucedani ſuccus ad dentium dolorem mitigandum dentium cavis utiliter inditur, inquit Dioſcor. lib. 3. cap. 92. Vide & Scribonium Largum, Compoſ. 56.

10. *Vel radicum.*] Naribus infuſus is ſuccus dolorem dentium lenit, ſi in narem dolenti denti oppoſitam immiſſus fuerit. Dioſc lib. 2 cap. 209.

Sect. CVI. 1. *Erigeron*] Ἠριγέρων Dioſcoridi, libro 4. cap. 97 Noſtris, *Seneçon.* Genera quatuor pingit Dodonæus, pag 630. quorum priora tria in horto Regio vidimus.

2. *Herba eſt.*] Ita fere ſenecionem deſcribit Dioſcorides, loco cit.

3. *Nomen.*] Quaſi ἦρ vel ἦρος γέρων. Vide Apuleium, cap. 75.

4. *Caput ejus.*] Id quod extuberat, in quo ſemen eſt & lanugo, ut in carduis fere, aliiſque cernimus.

5 *Qualis eſt ſpinæ.*] Spina præſertim ſolſtitialis, quæ a Dodonæo pingitur, pag. 721. vel carduus, aut aliquid ſimile.

6. *Alii erucæ*] Ex horum eſt numero Dioſcorides, libro 4. cap. 97.

7. *Alii roboris.*] Qui nempe herbam eſſe voluerunt trixaginis ſimilem, ſive chamædryos, quæ cum quercu habet ſimilitudinem aliquam.

8 *Radice alii.*] Dioſc. loc. cit. Ῥίζα ἄχρηστος.

9. *Alii potu.*] Dioſc loc. cit. non radicem, ſed pappos, lanuginemve potu ſtrangulare ait.

10. *Iſchiadicis.*] Apuleius, cap. 75 tit. 5. *Ad lumborum & coxarum dolorem: Herba ſenecion per ſe trita, & jejuno in potu data, validiſſime prodeſſe fertur.*

Sect. CVII. 1. *Ephemeron.*] Ita fere Dioſc. lib. 4. cap. 85. Ἐφήμερον, φύλλα ἔχει κρίνῳ ὅμοια ἰσχνότερα, λεπτά ... ῥίζαν δὲ μίαν δακτύλου παχεῖαν, &c. Pingitur a Matthiolo, in lib. 4. Dioſc. pag. 1111. Vidimus in horto Regio.

2. *Caulem parem*] Liliaco cauli altitudine pari.

3. *Dentibus.*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med pag. 175.

4. *Chelidoniæ.*] Dioſc. lib. 2. cap. 211.

5. *Eroſis.*] Dentium dolorem coctum cum aceto veratrum nigrum collutione mitigare ſcribit Dioſc. lib 4. cap 151.

6. *Mobiles utralibet.*] Herba utralibet: chelidonia, veratrove.

Sect. CVIII. 1. *Labrum Venereum*] Δίψακος eſt Dioſcoridis, lib 3. cap. 13. cujus genera tria pingit Dodonæus, pag 723. quæ nos in horto Regio vidimus. Gallis, *Chardon à carder*, ou *de foulon.* Græcis perinde ac Latinis, Ἀφροδίτης λουτρόν.

2. *In flumine.*] Juxta fluenta, in aquoſis & humidis.

3. *Eſt ei.*] Hoc iterum repetit, lib. 27. ſect. 62. & lib. 30. ſect. 8.

Sect. CIX. 1. *Ranunculum.*] Dioſcoridi Βατράχιον, lib. 2. cap. 206.

2. *Unum.*] Iiſdem verbis Dioſc loc. cit. Florem luteum idem addit eſſe interdum purpureum. Gallis, *Bacinet.* Ranunculus eſt primus ſilveſtris Dodonæi, pag. 423. Vide Notas & Emend. num. XVII.

3. *Alterum.*] Ranunculus ſilveſtris ſecundus Dodonæi, loco citato. Hoc apiaſtrum illud, ſive ut Dioſc ait, loc. cit. agreſte apium, σέλινον ἄγριον, quod antea indicavimus lib. 20. ſect. 45. Eademque herba Sardonia appellata, & Scelerata.

4. *Tertium.*] Dioſc totidem verbis, loc. cit

5. *Quartum.*] Vide Notas & Emend num. XVIII.

6. *Omnibus.*] Dioſc. loc. cit Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med pag. 163. Apuleius, cap. 8. tit. 1. *Herbam ſceleratam tunſam cum axungia ſine ſale impones vulneri: excomedet putredinem, & ſi qua fuerit ſordes, expurgat. ſed non diutius patiaris,*

Digitized by Google

cruda folia imponantur: puſulaſque, ut ignis, faciunt. [7] Ideo ad lepras & pſoras eis utuntur, & ad tollenda ſtigmata: cauſticiſque omnibus miſcent. [8] Alopeciis imponunt, celeriter removentes. [9] Radix in dolore commanducata diutius, rumpit dentes. [10] Eadem ſicca conciſa, ſternumentum eſt. [11] Noſtri herbarii ſtrumeam vocant, [12] quoniam medetur ſtrumis, & panis, parte in fumo ſuſpenſa. [13] Creduntque ea rurſus ſata, rebellare quæ curaverint vitia: quo ſcelere [14] & plantagine utuntur. [15] Oris hulcera intus ſuccus plantaginis emendat, & folia radiceſque commanducata, [16] vel ſi rheumatiſmo laboret os. [17] Hulcera fœtoremque, quinquefolium: Hulcera pſyllium.

C X. Compoſita quoque ad fœtorem, vel maxime pudendum vitium, trademus. [1] Ergo folia myrti & lentiſci pari pondere, gallæ Syriacæ dimidium pondus, ſimul terere, & vino vetuſto ſparſa mandere matutino, ex uſu eſt. [2] Vel ederæ baccas cum caſia & myrrha, pari pondere ex vino. [3] Naribus utiliſſimum eſt dracontii ſemen contritum ex melle, etiamſi carcinomata in his ſint. [4] Sugillata hyſſopo emendantur. [5] Stigmata in facie mandragoras illitus delet.

NOTÆ.

quam neceſſe eſt, ne & corpus ſanum exedat. Si argumentum rei experiri volueris, tunde eam, & ſuper manum ſanam impone, & alligato: ſtatim radit corpus.

7. *Ideo ad lepras.*] Galenus, loc. cit. Ταῦτ' ἄρα συμμέτρως χρωμένων, ἐ ψώρας, ἐ λέπρας ἀπάγει, ἐ ὄνυχας ἀφίησι τὰς λεπρὰς, ἐ στίγματα ἀφανίζει, ἐ ἀκροχορδόνας, καὶ μυρμηκίας ἀφαιρεῖ. Dalecampius, idcirco quia λέπρας Dioſcorides prætermiſit, hallucinatum hic Plinium putat, quaſi ὄνυχας λεπρὰς, quod unum ille memorat, de lepris præpoſtere iſte intellexerit.

8. *Alopeciis*] Dioſc. & Galenus, locis citatis.

Radix] Dioſc. & Galenus, locis citatis.

10. *Eadem.*] Auctores mox laudati. Sternumentum eſſe autem ea dicitur, hoc eſt, ſternutamentum concitare, trita videlicet, & admota naribus.

11. *Noſtri . . . . ſtrumeam.*] In Reg. 2. & Chifl. *Strumum eam.* Et in Indice, *Strumus.*

12. *Quoniam medetur.*] Apuleius, cap. 8. de herba ſcelerata, tit. 2. *Ad ſtrumas & furunculos: Herba ſcelerata tuſa & ſubacta cum ſimo porcino, impoſita ſtrumis vel furunculis, intra paucas horas diſcutit, & pus ejiciet.*

13. *Creduntque.*] Vide quæ de iride diximus, lib. 21. ſect. 83.

14. *Et plantagine.*] Hoc eſt, & in plantagine ſerenda iterum, ut iterum morbi recrudeſcant.

15. *Oris hulcera.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 30.

16. *Vel ſi rheumatiſmo.*] Fluxione noxii humoris.

17. *Hulcera fœtoremque*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 33. *Ad fœtorem oris: Radices quinquefolii ex aqua decoques, & ſubinde os collues, ita ut in ore aqua diu teneatur.*

Sect. C X. 1. *Ergo folia.*] Ad verbum Marcellus Empir. cap. XI. pag. 88. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 30.

2. *Vel ederæ.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 30. *Hederæ item bacca, cum caſia & myrrha pari pondere, ex vino commanducata, hulcera oris commendant.* Quod remedium Plinius noſter ad fœtorem oris commendat, hoc Plinius alter ad oris hulcera perperam detorſit. Rectius Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. XI. ad narium fœtorem: *Fœtori vero narium,* inquit, *ſuccum ederæ frequenter infundas, & dracontææ ſuccum cum melle ſimiliter.*

3. *Naribus.*] Marcellus Empir. totidem verbis, cap. 10. pag. 86. & Theod. Priſcianus, loc. cit.

4. *Sugillata.*] Dioſc. lib. 3. cap. 30.

5. *Stigmata.*] Dioſc. loc. cit. de mandragoræ foliis: *Si quinis, ſenisve diebus leniter affricentur, ſtigmata citra exhulcerationem delent.* Διαγράφει δὲ ἐπιχρισθέντα ἐπὶ ἡμέρας ε' ἢ ς'. ἀλγήματα ἄνευ ἑλκώσεως ἀφανίζει.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM XXV.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. 4. I. LIBERTUM *ſuum Lenæum, Grammaticæ artis, juſſit.*] Libri editi, *Grammaticæ artis doctiſſimum*, quæ vox inſerta temere ab interpolatore aliquo, nec Plinium ſapit. Abeſt ea ſane a MSS. Reg. Colb. Chiffl. Sic lib. 30. ſect. 6. *Adoleſcentibus nobis viſus Apion Grammaticæ artis*, hoc eſt, Grammaticus. Et ſupra, lib. 7. ſect. 40. *Grammaticæ artis Daphnis Gnatia.* Libro 9. ſect. 8. *Arionem quoque, citharœdicæ artis, interficere nautis in mari parantibus.*

Ibid. II. *Ex his Cratevas.*] In libris hactenus editis, ita legitur: *Ex his Evax rex Arabum, qui de ſimplicium effectibus ad Neronem ſcripſit: Cratevas*, &c. Interjecta verba nulli codices agnoſcunt manu exarati, non Reg. Colb. Chiffl. aliive. Unde vero ea huc irrepſerint, conjicere haud in promptu eſt. Meminit illius Marbodeus, lib. de gemmis, fol. 6.

Evax rex Arabum, fertur ſcripſiſſe Neroni,
Qui poſt Auguſtum regnavit in orbe ſecundus.

Tiberium igitur Cæſarem intelligit, cum cui & Neronis cognomentum fuit, & ſumma poſt Auguſtum Reipublicæ cura commiſſa. Hunc Plinius Neronem nuſquam vocat: ne ſi Neronem diceret, Domitius Nero intelligeretur. Pergit:

Quot ſpecies lapidis, quæ nomina, quive colores,
Quæque ſit his regio, vel quanta potentia cuique:
Hoc opus excerpens dignum componere duxi,
Aptum geſtanti forma breviore libellum.

At diverſum id opus eſt ab eo quod de ſimplicium effectibus inſcriptum eſſe dicitur. Hujus Evacis opera carmine elegiaco ſcripta haberi aiunt Ferrariæ, ac Viennæ Auſtriæ, inquit Andreas Tiraquellus, lib. de Nobil. cap. 31. pag. 194.

Sect. 7. III. *Tanta res videbatur, herbam invenire, vitam juvare.*] In libris ad hunc diem vulgatis, *ut res tanta debeatur.* In Reg. 2. *tanta res ut debeatur*: quæ ſinceræ lectionis haud obſcura retinent veſtigia. Pintianus haud male quoque conjectabat: *tanti eis videbatur.*

Ibid. IV. *Et de hoc tamen judicavere avi experimento.*] In MSS. omnibus, *experimenta* legimus. Quare aut *vita*, aut *avi experimenta* malim: nam *avi* pro majoribus dici non admodum arridet.

Sect. 17. V. *Exprimitur ſeparatim, & caulibus, foliiſque: utuntur & radice.*] Prius vitioſa interpunctione legebatur, *& caulibus foliiſque utuntur & radice*: perinde quaſi e ſemine ſolo ſeparatim, de quo proxime ante ſermo erat, non etiam e caulibus foliiſque, ſuccus exprimeretur. Retexit errorem Dioſcorides, lib. 4. cap. 69. Χυλίζεται δὲ ὁ κωδίας ἀπαλός, καὶ τὰ φύλλα, καὶ αἱ κεφαλαὶ κοπτόμεναι, καὶ ἐκθλιβόμεναι, ἐν ἡλίῳ ξηραινομένου τοῦ ὑγροῦ .... Χυλίζεται δὲ καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ κατ' ἰδίαν κοπτόμενον ξηρὸν &c. *Recenti ſemine, foliis, cauliculiſque tuſis ſuccus exprimitur, qui ad Solem exſiccatur .... Elicitur & ſeparatim ſuccus ex ſemine, cum tunditur*, &c. Nec ſuam interim priori lectioni conſtare ſententiam inficias eo.

Sect. 21. VI. *Radice fimbriata.*] Prius inſulſe, *cribrata*, legebatur. Secuti ſumus fidem codicum MSS. Reg. Colb. Chiffl. & vet. Dalec. & quod his multo certius eſt, Dioſcoridem ipſum, cujus hæc verba de elleboro candido, lib. 4. cap. 150. Ῥίζαι δ' ὕπεισι πολλαί, λεπταί, ἀπὸ κεφαλίου μικροῦ καὶ ἐπιμήκους, ὥσπερεὶ κρομμύου, συμπεφυκυῖαι. *Radices ſubjacent numeroſæ, tenues ac fibratæ, ab exiguo & oblongo capitulo, ceu cepa, exeuntes, eidemque adnexa.* Tradit eadem & de veratro nigro, cap. ſeq.

Sect. 24. VII. *Elephantiaſi albæ.*] Sic MSS. omnes. Cur *albæ* Plinius addiderit, Dalecampius miratur: Apud Græcum ſcriptorem, a quo hæc mutuatus ſit, legiſſe ſuſpicatur idem, ἐλεφαντιάσι, λεύκῃ, deceptumque vocis ὁμωνυμίᾳ Plinium: cum ſit λεύκη aliud nihil, quam vitiligo alba, quæ ab humore pituitoſo fit, de qua nos alibi diximus. Verum elephantiaſin incipientem, elephantiæ albæ nomine intelligi, diſcere medicus potuit ex Theodoro Priſciano, non illo quidem Cæſarienſi Grammatico, ſed medico periluſtri, cujus exſtant libri ad Timotheum, aliofque. Sic enim ille; lib. 1. cap. 32. *Sunt quibus certis ex accidentibus maculæ in corporibus frequentius naſcuntur. Sunt nigræ, ſunt albæ, velut elephantiaſin aliquando annunciantes*: &c.

Ibid. VIII. *Spaſticis γνίοις.*] Ita MSS. Reg. Colb. & vet. Dalec. quam vocem interpolatores Pliniani cum non intelligerent, *clinicis* repoſuere: quod hic locum habere nullum poteſt. Eſt enim id verbum ægrotis omnibus commune, qui lecto affixi ſunt.

Sect. 30. IX. *Medetur & iiſdem morbis decocta ſuccus.*] In libris hactenus vulgatis, *Medetur & omnium morbis.* In MSS. *& absinum.* Nos interim, dum certius occurrat aliquid, *& iiſdem morbis*, reſcripſimus, auctore Dioſcor. lib. 3. cap. 48. qui enarratis centaureæ viribus, e radice præſertim, mox ſubdit, ὁ δὲ χυλὸς τὰ αὐτὰ ποιεῖ, *eadem ſuccus etiamnum præſtat.* Galenus quoque ſimiliter, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 188. Τὰ δ' αὐτὰ τῇ ῥίζῃ καὶ ὁ χυλὸς αὐτῆς ἐργάζεται.

Sect. 38. X. *Specie thyrſi, foliis acanthinis.*] Prius legebatur, *ſpectatur foliis acanthinis.* At in Reg. 1. *ſpectetur ſi foliis* &c. In Reg. 2. & Chiffl. *ſpecie tunſi.* Nihil eſt noſtra emendatione certius. Sic lib. 24. ſect. 113. *Herba impia .... thyrſi modo veſtita atque capitata* dicitur. Atque ex ea ſane intelligitur non eſſe Euphorbium integra facie delineatum ab herbariis, a Dodonæo quidem, pag. 374. & Lobelio in Obſerv. pag. 642. cum nullus ibi caulis, ramuſve, aut thyrſus appareat: ſed fructus dumtaxat, qui e radice prodeunt. Integram repræſentat Scaliger, in Cardan. Exercit. 181. pag. 586. *Afri*, inquit, *qui hodie a regno Fez & Marocho, cum Hiſpanis inierunt rationem commerciorum, aiunt eſſe ſpinoſam plantam, ſilveſtri cinaræ ſimilem: ex ejus radice fructus exire, cucumerum ſpecie, ſed oblongos adeo, ut binos interdum pedes expleant vicenos, aut vicenos quinos numero. Ubi maturuerint, ferro punctim aperiuntur: ex quibus exit lactis liquor lentus, quem in utrem lapſum condunt. Etiamnum Alfarbium vocant.* Hæc ille, quæ dudum antea occuparat Joannes Leo Africanus, lib. 9. Deſcript. Africæ, pag. 300. *Euphorbium eſt cujuſdam herbæ liquor, quæ in modum capituli ſilveſtris cardui naſcitur, inter cujus ramos fructus quidam prodeunt, craſſitudine viridis cucumeris, ad cujus etiam ſimilitudinem grana quædam perparva emittunt: longitudine quidem alii ulnam excedunt, alii paulo etiam amplius. Atque hi quidem fructus non oriuntur ex plantæ ramis, ſed velut ſtipites ex humo procedunt, & uno ceſpite ſæpe viginti, nonnumquam etiam triginta naſcuntur. Agreſtes ejus regionis homines, ubi maturuerunt fructus, cultello pungunt, unde exit liquor lacti perſimilis, qui ſenſim craſſeſcit, & viſcoſus efficitur. Hinc cultello ita craſſum liquorem tollunt, & in utres mittunt, atque ſic exſiccatur. Planta eſt undique ſpinoſa.*

Sect. 43. XI. *Scythica primum eam, quæ Scythice vocatur, circa Bœotiam naſcens, prædulcem.*] Ita libri omnes, tum editi typis, tum exarati manu. Placet tamen emendatio Pintiani, *circa Mæotim* legentis, tum quia hæc ipſa Theophraſti Scythice eſt, de qua ille, lib. 9. hiſt. cap. 13. Γλυκεῖα δὲ καὶ ἡ Σκυθική. καὶ ἔνιοί γε καλοῦσιν αὐτὴν εὐθὺς γλυκεῖαν αὐτήν. Γίνεται δὲ περὶ τὴν Μαιῶτιν. Tum quia de hac ipſa Plinius ſermonem iterum inſtituens, lib. 27. ſect. 1. *Scythicam herbam*, inquit, *a Mæotidis paludibus.* Sequitur in eo Plinii loco, quem nunc verſamus, *prædulcem alias, utiliſſimamque ad ea quæ ſpaſmata vocant.* Sic enim ex MSS. Reg. Colbertiniſque reſcripſimus. Perperam in editis prius, *perdulcis. Aliam utiliſſimam ad ea* &c. extrita videlicet vocula *que*, ceteriſque æquas reſtituimus, immutatis. Eamdem eſſe ſane quæ Scythice vocatur, & circa Mæotim naſcitur, cum ea quæ eſt ad ſpaſmata utilis, docet aperte Theophr. his verbis, quæ ſuperioribus ſtatim adnectit: Χρησίμη δὲ αὕτη εἰς τὰ ἄσθματα, καὶ πρὸς βῆχα ξηρὸν &c. *Utilis ad anhelitus, & ad tuſſim ſiccam*, &c. Unde & *aſthmata* forte ſatius legi, quam *ſpaſmata* cuipiam videatur, quod jampridem viſum eſt Pintiano. Sed in MSS. *ſparmata* legimus, cui voci affinior eſt ea, *ſpaſmata.*

Sect. 58. XII. *Quidam echion perſonatam vocant.*] Ita reſtituimus, tum auctoritate codicum MSS. Reg. Colb. Chiffl. tum Parmenſis etiam editionis: quibus & Index ſuffragatur, in quo ea ex ordine deſcribenda promittit, quæ nunc perſequitur: LVI. *De argemonia*, IV. LVII. *De agarico*, XXXIII.

LVIII. *Echio, genera II.* LIX. *Hierabotane* &c. Ipſa etiam argumenti ratio, in quo nunc Plinius habitat, apertiſſime ita legi poſtulat. Cum enim de echio proxime ante egerit, ex occaſione ad perſonatam tranſit, quod echiu nomine olim eo quoque venerit. Prius in editis legebatur, *quidam arcion*: tranſducta huc ſcilicet e ſect. 66. ea voce, quæ perſolatæ propria eſt, non perſonatæ.

Sect. 81. XIII. *Similiter ea, quam euplæam vocant*] Sic libri omnes, etiam manu exarati, Reg. Colb. Chiffl. &c. tum hoc loco, tum vero in Indice. Reg. 2. *euploam.* In libris quibuſdam *eucleam* legi monet Dalecampius. Arripuit hoc avide Salmaſius, in Præfat. ad Plin. ne calumniandi Plinio locum ullum prætermitteret. Is igitur *eucleam* ſcripſiſſe hunc aſſeverantet affirmat: adeoque ſtirpitem ac fungum fuiſſe, ut ex his Theophraſti verbis eucliam herbam commentus ſit, quæ nihil aliud ſignificant, quam opinione Magorum antirrhinon, prodeſſe ad εὔκλειαν, hoc eſt, ad commendationem famæ ſibi conciliandam. Καὶ τὰ περὶ τῆς εὐκλείας, inquit, lib. 9. hiſt. cap. 21. καὶ εὐδοξίας ὑμνοῦσι καὶ μάλιστα τὸ ἀντίρρινον· εὔκλειαν γὰρ φασιν αὐτὸ ποιεῖν τὸ ἀντίρρινον καλούμενον. Tantam vero ſupinitatem, quantam affingit Plinio, ne Salmaſio quidem ineſſe, vel ipſe putarem. Et benignioris animi, & ingenii cautioris videtur eſſe, de Magica incognitaque nobis herba ſermonem hoc loco inſtitutum ſuſpicari, quam redarguendi ſtudio vetuſtum ſcriptorem, alias, ut vidimus, perdiligentem, temere laceſſere.

Sect. 83. XIV. *Alopecias emendat nymphæa & cocuta radix, ſi una trita illinantur*] In MSS. Reg. & Chiffl. *nymphæa lacte eradix*, Dioſcor. lib. 3. cap. 148 nymphæam cum pice impoſitum alopeciis mederi ſcribit: hoc tantum: Ἀλωπεκίας τε σὺν πίσσῃ ἐπιτεθεῖσα ἰᾶται. Hic aliis lampadem trado.

Sect. 91. XV. *Succo vero minoris cum melle, culices, nubeculas, &c.*] Ita libri ſane omnes: ſed culex in oculo quid porro ſit, alibi me legere non memini. *Caligines* ſcribi haud dubie ſinceritus fuarit, aut certe intelligi. Nam & Dioſcor. lib. 3. cap. 9. de centaurio minore: Ὁ δὲ χυλὸς, inquit, χρήσιμος τε τὰ ὀφθαλμικὰ ἰσχυρῶς, ὑπαμαυροῦντα τὰ ἐπισκοτοῦντα ταῖς κόραις σὺν μέλιτι. *Succus oculorum medicamentis perquam utilis: quippe quæ, quæ pupillis caliginem offundunt, una cum melle diſcutiat.* Et Apuleius, cap. 35. tit. 2. *Ad oculorum vitia: Herba centauria minoris ſucco oculos inunges: aciem oculorum extenuatam ſanat: adjecto etiam melle mirifice proficit: caligantibus quoque oculis & claritas reſtituitur.* Et Marcellus Empir. cap. 8. pag. 61. *Centaurea minoris ſucco oculi ex melle inuncti, caligine cito depoſita, tenuiſſimam aciem reſumunt.*

XVI. *Uſus ejus ad eadem quæ iris. Aizoi duo genera.*] Ita libri vulgati. At MS. Reg. 1. *ad eademque intrio. Aizo* &c. Sect. 101. Reg. 2. *ad eadem quæ iridis.* Vetus cod. Dalec. *iridis.* In Colb. 3. *quæ hyrcis.* Malim, ſi faveant aliqui alii codices, *quæ prioris.* Vel certe, trajectis voculis, *Uſus ejus ad eadem quæ aizoi. Harum duo genera.* Dioſcor enim, lib. 4. lib. 95. ubi de cotyledone diſſerit, Ποιεῖ δὲ, inquit, πρὸς ἃ καὶ τὸ ἀείζωον. *Uſus ejus ad eadem, quæ ſempervivo.* Nam quod Salmaſius in Solinum, pag. 705. legit, *ad eadem quæ majoris aizoi. Duo genera*: & longius id recedit a veſtigiis antiquorum exemplarium, & abruptam facit orationem, quæ quo iſta pertineant verba, *Duo genera*, ponit in ambiguo.

XVII. *Unum ... caule albo*] *Alio* ſcribi haud dubie multo eſt ſatius. Nam MSS. Reg. Colb. aliique, *alio*, non Sect. 109. *albo*, præ ſe ferunt: & quod validius arbitror, Dioſcorides, qui videtur ex Pliniano fonte hauſiſſe, lib. 2. cap. 206. Καυλὸν δὲ οἱ πηχυῖον ſcripſit, ὄψιν δὲ ὅσον πῆχυν. Et alias ſane de caulis colore dicere nihil attinet.

XVIII. *Tertium ... flore aureo. Quartum ... flore lacteo.*] Ita ſane libri omnes, tum impreſſi typis, tum vero Ibid. etiam manu exarati: a quibus proinde deſciſcere, in tanta conſenſione, religio fuit. Haud dubio tamen in mendo locus hic cubat. Nam ſi Dioſcoridem audimus, qui eadem ad verbum de quadrigemino batrachii genere recitat, lib. 2. cap. 206. *flore lacteo* legi præſtabilius eſt. Καὶ ἕτερον, inquit, σφόδρα μακρὸν καὶ δασύτερον, τὸ ἄνθος χροιᾷ ὑπόλευκον. Καὶ τέταρτον ὅμοιον τούτῳ, ἄνθος χαλκανθίζον. Neque vero quid flos luteus ab aureo diſcrepet, ſatis oculi noſtri dijudicant. Adde Apuleium, qui Plinii verba tranſcripſiſſe omnino videtur, cap. 8. de Scelerata: *Sunt ejus ſpecies quatuor: quarum altera cum foliis pinguibus, atque craſſis, & latis..... Naſcitur autem in ſtagnoſis & umbroſis locis. Secunda eſt longioris thyrſi, & foliis hirtis cum inciſuris, guſtu acerrimis. Naſcitur ſæpe in Sardinia. Tertia & breviſſima, teteri odoris, cum floribus aureis. Quarta eſt cum floribus lacteis.* Et Oribaſii interpres, lib. 11. fol. 192. b. *flore lacteo* ſcripſit.

Digitized by Google

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XXVI.

CAP. I. I. SENSIT & facies hominum nouos, omnique ævo priore incognitos, non Italiæ modo, verum etiam univerſæ prope Europæ, morbos: tunc quoque non tota Italia, nec per Illyricum Galliaſve aut Hiſpanias magnopere vagatos, aut alibi, quam Romæ, circaque: ſine dolore quidem illos, ac ſine pernicie vitæ: ſed tanta fœditate, ut quæcumque mors præferenda eſſet.

II. [1] Graviſſimum ex his lichenas appellavete Græco nomine: Latine, quoniam a mento fere oriebatur, joculari primum laſcivia, (ut eſt procax natura multorum in alienis miſeriis,) mox & uſurpato vocabulo, mentagram: occupantem in multis totos utique vultus, oculis tantum immunibus, deſcendentem vero & in colla pectuſque ac manus, fœdo cutis furfure.

III. Non fuerat hæc lues apud majores patreſque noſtros. Et primum Tiberii Claudii Cæſaris principatu medio irrepſit in Italiam, quodam Peruſino Equite Romano Quæſtorio ſcriba, cum in Aſia apparuiſſet, inde contagionem ejus importante. Nec ſenſere id malum feminæ, aut ſervitia, plebeſque humilis, aut media: ſed proceres veloci tranſitu oſculi maxime: fœdiore multorum, qui perpeti medicinam toleraverant, cicatrice, quam morbo. Cauſticis namque curabatur: ni uſque in oſſa corpus exuſtum eſſet, [1] rebellante tædio. Adveneruntque ex Ægypto genitrice talium vitiorum medici, hanc ſolam operam afferentes, magna ſua præda. [2] Siquidem certum eſt, Manilium Cornutum [3] e Prætoriis legatum Aquitanicæ provinciæ, [4] H.S. CC. elocaſſe in eo morbo curandum ſeſe. Acciditque ſæpius, ut nova contra genera morborum [5] gregatim ſentirentur. Quo mirabilius quid poteſt reperiri? aliqua gigni repente vitia terrarum in parte certa, membriſque hominum certis, vel ætatibus, aut etiam fortunis, tamquam malo eligente, hæc in pueris graſſari, illa in adultis: hæc proceres ſentire, illa pauperes.

IV. [1] L. Paullo, Q. Marcio Cenſoribus, primum in Italiam carbunculum veniſſe, Annalibus [2] conſcriptum eſt, peculiare [3] Narbonenſis provinciæ malum: quo duo Conſulares obiere condentibus hæc nobis eodem anno, [4] Julius Rufus, & [5] Q. Lecanius Baſſus, ille medicorum inſcientia ſectus: hic vero pollice lævæ manus evulſo acu ab ſemetipſo, tam parvo vulnere, ut vix cerni poſſet. Naſcitur in occultiſſimis corporum partibus, & plerumque ſub lingua, duritia rubens vari modo, ſed nigricans capite: alias livida, corpus intendens, neque intumeſcens, ſine dolore, ſine pruritu, ſine alio quam

NOTÆ.

Sect. II. 1. *Graviſſimum.*] Plinius Valer. hæc totidem fere verbis, lib. 2. cap. 56. Quod genus hoc morbi ſit diximus, lib. 20. ſect. 2. Tiberii Claudii Cæſaris nomine, ſub quo hoc malum in Italiam irrepſiſſe mox Plinius dicit, ipſum (ut alibi) Tiberium Auguſti ſucceſſorem intelligit. Vide ſect. VI.

Sect. III. 1. *Rebellante tædio.*] Recrudeſcente morbo.

2. *Siquidem.*] Hæc totidem verbis Plinius Valer. loco citato. Manlium Cornutum idem pro Manilio perperam vocat.

3. *E Prætoriis.*] Ex eorum numero qui Præturam geſſerant.

4. *H-S. CC.*] Hoc eſt, ſeſtertiûm ducenties centena millia. Monetæ noſtræ libræ ſunt 2000000. ſive, ut aiunt, milliones librarum duo. Quod ſi cui hoc valetudinis pretium incredibile videatur, haud gravate aſſentiar, ut extrita lineola legat, H-S. CC. hoc eſt, ducenta ſeſtertia: ſi quidem prius antiquum ſcribendi morem id ita ferre docuerit: eritque ea ſumma tantum librarum 20000.

5. *Gregatim ſentirentur.*] A grege tantum & humili plebe ſentirentur.

Sect. IV. 1. *L. Paullo.*] L. Æmilius Paullus, Q. Marcius Philippus Cenſuram geſſere, , ac luſtrum fecere LXII. anno Urbis DXC.

2. *Conſcriptum eſt.*] In Reg. 1. *conſtitutum.* In Reg. 2. & Chiffl. *notatum.*

3. *Narbonenſis provinciæ.*] Atque id morbi genus hodieque ibi ſentitur, nomenque habet, *le Charbon Provençal*, ab ea regione. Vide Honor. Bouche, lib. 1. hiſt. Provinc. cap. 8. pag. 47.

4. *Julius Rufus.*] Conſul hic fuit Neronis principatu, cum C. Fonteio Capitone anno Urbis DCCCXIX. Caius ei prænomen fuit.

5. *Q. Lecanius.*] Geſſerat Conſulatum C. Lecanius Baſſus, cum M. Licinio Craſſo Frugi triennio ante Rufum, de quo dictum eſt proxime, anno DCCCXVI. ut auctor eſt Tacitus, lib. 15. Annal. pag. 250. Sibi fuiſſe perfamiliarem Dioſcorides in præfatione teſtatur.

ſomni indicio, quo gravatos in triduo aufert: aliquando & horrorem afferens, [6] circaque puſulas parvas, rarius febrem: ſtomachum fauceſque cum invaſit, ocyſſime exanimans.

V. [1] Diximus elephantiaſin ante Pompeii Magni ætatem non accidiſſe in Italia, [2] & ipſam a facie ſæpius incipientem, in nare primum veluti lenticula: [3] mox inareſcente per totum corpus, maculoſa, variis coloribus, & inæquali cute, alibi craſſa, alibi tenui, [4] dura alibi, ceu ſcabie aſpera: ad poſtremum vero [5] nigreſcente, & ad oſſa carnes apprimente, intumeſcentibus digitis in pedibus manibuſque. [6] Ægypti peculiare hoc malum: & cum in reges incidiſſet, populis funebre. [7] Quippe in balineis ſolia temperabantur humano ſanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus celeriter in Italia reſtinctus eſt: ſicut & ille, quem [8] gemurſam appellavere priſci, inter digitos pedum naſcentem, etiam nomine obliterato.

VI. Id ipſum mirabile, alios deſinere in nobis, alios durare, [1] ſicuti colum. Tiberii Cæſaris principatu irrepſit id malum. Nec quiſquam id prior Imperatore ipſo ſenſit, magna civitatis ambage, cum edicto ejus excuſantis valetudinem, legeretur nomen incognitum. Quid hoc eſſe dicamus, aut quas Deorum iras? Parum enim erant homini certa morborum genera, cum ſupra ccc. eſſent, niſi etiam nova timerentur? Neque ipſi autem homines pauciora ſibi opera ſua negotia important.

Hæc apud priſcos erant, quæ memoramus, remedia, medicinam ipſa quodammodo rerum Natura faciente, & diu fuere. * [2] Hippocratis certe, qui primus medendi præcepta clariſſime condidit, referta herbarum mentione invenimus volumina: nec minus Dioclis Caryſtii, qui ſecundus ætate famaque exſtitit: item Praxagoræ, & Chryſippi, ac deinde Eraſiſtrati: Herophilo quidem, quanquam ſubtilioris ſectæ conditori, ante omnes celebratam rationem eam, paulatim uſu efficaciſſimo rerum omnium magiſtro, peculiariter utique medicinæ, ad verba garrulitatemque [3] deſcendente. Sedere namque his in ſcholis [4] auditioni operatos gratius erat, quam ire per ſolitudines, & quærere herbas alias aliis diebus anni. *Cap. II.*

VII. Durabat tamen antiquitas firma, [1] magnaſque confeſſæ rei vindicabat reliquias, donec Aſclepiades ætate Magni Pompeii [2] orandi magiſter, nec ſatis in arte ea quæſtuoſus, ut ad alia, quam forum, ſagacis ingenii, [3] huc ſe repente convertit: atque, ut neceſſe erat homini, qui nec id egiſſet, nec remedia noſſet, oculis uſuque percipienda; torrenti ac meditata quotidie oratione blandiens omnia abdicavit: totamque medicinam [4] ad cauſam re- *Cap. III.*

Notæ.

6. *Circaque.*] Circa carbunculum.

Sect. V. 1. *Diximus.*] Libro 20. ſect. 52. Plutarch. hoc ipſum ex Athenodoro Philoſopho refert, lib. 8. Sympoſ. quæſt. 9. pag. 731.

2. *Et ipſam a facie.*] Totidem fere verbis hæc morbi facies a Marcello Empir. deſcribitur, cap. 19. pag. 130. Genus eſt lepræ, qua cutis aſpera, & elephanti corio ſimilis efficitur. Celſus, lib. 3. cap. 25. *Ignotus pæne in Italia, frequentiſſimus in quibuſdam regionibus is morbus eſt, quem ἐλεφαντίασιν Græci vocant: iſque longis annumeratur. Totum corpus afficitur, ita ut oſſa quoque vitiari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas, crebroſque tumores habet. Rubor harum paulatim in atrum colorem convertitur. Summa cutis* &c. Hunc morbum σατυριασμὸν nomine Philoſophus intellexit, lib. 4. de gener. anim. cap. 3. In Germaniæ quibuſdam oris non infrequens morbus: in Hiſpania Africaque, quam in reliquo orbe frequentior: in Gallia Narbonenſi, Aquitaniaque, quam in reliqua Gallia. Elephantia hæc Græcorum, ſive lepra dicitur: a qua differt elephantia Arabum, qui inſignis eſt unius vel alterius pedis tumor.

3. *Mox inareſcente.*] Cute videlicet, quæ vox poſt paulo ſequitur. Ita porro MSS. non *invaleſcente*, ut prius.

4. *Dura alibi.*] Celſus lib. 3. cap. 25. *Summa cutis inæqualiter craſſa, tenuis; dura, molliſque, quaſi ſquamis quibuſdam exaſperatur.*

5. *Nigreſcente.*] Vide Notas & Emend. num. I.

6. *Ægypti.*] Marcellus Empiricus loc. cit.

7. *Quippe in balineis ſolia.*] Solium vas erat, in quo ſedentes lavabantur.

8. *Gemurſam.*] Feſtus: *Gemurſa ſub minimo digito pedis tuberculum, quod gemere faciat eum qui id gerat.*

Sect. VI. 1. *Sicuti colum.*] Κωλικὸν πάθος, morbus majoris inteſtini. Sunt qui κωλικὸν ſcribi malint. Vide Voſſium in Etymol. verbo, *Colicus dolor.*

2. *Hippocratis*] Tradit hæc ipſa Cornelius Celſus, in præfatione operis: *Democriti autem, ut quidam crediderunt, diſcipulus Hippocrates Cous, primus quidem ex omnibus memoria dignus.... Poſt quem Diocles Caryſtius, deinde Praxagoras & Chryſippus: tum Herophilus, & Eraſiſtratus, ſic artem hanc exercuerunt, ut etiam in diverſas curandi vias proceſſerint ... Donec Aſclepiades medendi rationem ex magna parte mutavit. Ex cujus ſucceſſoribus Themiſon nuper ipſe quoque quædam in ſenectute deflexit.* De Herophilo & Eraſiſtrato rurſum lib. 29. ſect. 3. 5. De Praxagora, Crinagoræ extat epigramma, in Anthologia, lib. 4. tit. 13. Κριναγόρου εἰς εἰκόνα Πραξαγόρου ἰατροῦ.

> Αὐτός σοι Φοῖβοιο πάϊς λαθικηδέα τέχνης
> 'Ιδμοσύνην, πινυτῇ χεῖρα λιπηνάμενος,
> Πρηξαγόρη, φρονεῖν ἀνεμάξατο· τῷ γὰρ ἀνίας
> Ὀρσεῖται δολιχῶν ἐκπρόθεν οὐ πυρετῶν,
> Καὶ ὁππόσα τρηχεῖαι ἐπὶ χροὸς ἤπια θεῖναι
> Φάρμακα, πρηύνει αὐτῷ παρ' Ἠπιόνη.
> Θνητοῖσιν δ' εἰ ὧδε ἰητῆρες ἐπῆσαν,
> Οὐκ ἂν ἐπορθμεύθη νεκροφόρος ἄκατος.
> *Ipſe manus Panaces ſucco tibi maximus unxit*
> *Phœbigena, atque artes tradidit ipſe ſuas,*
> *Praxagora, ſinceque animo: quos namque dolores*
> *Corporibus febris gignere longa ſolet,*
> *Et bene quæ ſectis ponantur in artubus herbæ,*
> *Quis loquor, a miti doctus es Epione.*
> *Si medici tales multi mortalibus eſſent:*
> *Non, ut nunc, umbris iret onuſta ratis.*

Æſculapii conjux Epione, vel filia, fertur. Meminit & Tzetzes Praxagoræ. Υἱοὶ δ' Ἱπποκράτους δὲ ὁ Θεσσαλὸς καὶ ὁ Δράκων δὲ καὶ τὸν Πραξαγόραν δὲ τὸν Κῷον καὶ ἑτέρους ἰατρικὴν ἐδίδαξαν.

3. *Deſcendente.*] Vide Notas & Emend. num. II.

4. *Auditioni operatos.*] Hoc eſt, operam dantes: Sic *operari liberalibus ſtudiis*, Tacitus: Virgilius, *novis arvis operata juventus*: Naſo denique, *ſtudiis operata Minervæ*, Latine dixere.

Sect. VII. 1. *Magnaſque.*] Diu ſervata ea ratio eſt, quæ remedia petebat ex herbis, cum eſſent confeſſæ omnibus & exploratæ ejus utilitates.

2. *Orandi magiſter.*] Hoc eſt, artis oratoriæ, ex qua inſtituebat ille ſibi quæſtum, nec tamen maximum in ea fecit. De Aſclepiade egimus in Auctorum Indice.

3. *Huc ſe.*] Ad medicinæ tractationem.

4. *Ad cauſam revocando.*] Ita Reg. 1. In Reg. 2. *cauſas.* Ad ſuas, inquit, ſingula quæque cauſas revocando, morbos ſcilicet, ac remedia, novam medicinam ex conjectura inſtituit.

vocando, conjecturæ fecit: quinque res maxime [5] communium auxiliorum profeſſus, abſtinentiam cibi, [6] alias vini, fricationem corporis, ambulationem, geſtationes: quæ cum unuſquiſque ſemetipſum ſibi præſtare poſſe intelligeret, faventibus cunctis, ut eſſent vera quæ facillima erant, univerſum prope humanum genus circumegit in ſe, non alio modo, quam ſi cælo emiſſus adveniſſet.

VIII. Trahebat præterea mentes artificio mirabili, vinum promittendo ægris, dandoque tempeſtive, tum frigidam aquam. Et quoniam cauſas morborum ſcrutari prior Herophilus inſtituerat, vini rationem illuſtraverat Cleophantus apud priſcos, ipſe [1] cognominari ſe frigida danda præferens, ut auctor eſt M. Varro, alia quoque blandimenta excogitabat, jam ſuſpendendo lectulos, quorum jactatu aut morbos extenuaret, aut ſomnos alliceret: jam balineas avidiſſima hominum cupidine inſtituendo, & alia multa dictu grata atque jucunda: magna auctoritate: nec minore fama, cum occurriſſet ignoto funeri [2] relato homine ab rogo, atque ſervato: ne quis levibus momentis [3] tantam converſionem factam exiſtimet. Id ſolum poſſumus indignari, unum hominem [4] e leviſſima gente, ſine opibus ullis orſum, [5] vectigalis ſui cauſa, repente leges ſalutis humano generi dediſſe, quas tamen poſtea abrogavere multi. Aſclepiadem adjuvere multa, in antiquorum cura nimis anxia & rudia, [6] ut obruendi ægros veſte, ſudoreſque omni modo ciendi: nunc corpora ad ignes torrendi, Soleſve aſſiduo quærendi, [7] in urbe nimboſa, immo vero tota Italia imperatrice: tum primum [8] penſili balinearum uſu ad infinitum blandientem. Præterea in quibuſdam morbis medendi cruciatus detraxit, ut in anginis, [9] quas curabant in fauces organo demiſſo. [10] Damnavit merito & vomitiones, tunc ſupra modum frequentes. [11] Arguit & medicamentorum potus ſtomacho inimicos, [12] quod eſt magna ex parte vetitum. Itaque nos in primis quæ ſunt ſtomacho utilia ſignamus.

CAP. IV. IX. Super omnia adjuvere eum Magicæ vanitates, in tantum evectæ, ut abrogare herbis fidem cunctis poſſent. [1] Æthiopide herba amnes ac ſtagna ſiccari conjectu, tactu clauſa omnia aperiri. Achæmenide conjecta in aciem hoſtium trepidare agmina, ac terga vertere. Latacen dari ſolitam a Perſarum rege legatis, ut quocumque veniſſent, omnium rerum copia abundarent: ac multa ſimilia. Ubinam iſtæ fuere, cum Cimbri Teutonique terribili Marte ulularent, aut cum Lucullus tot reges [2] Magorum paucis legionibus ſterneret? Curve Romani duces primam ſemper in bellis [3] commerciorum habuere curam? [4] Cur hercule Cæſaris miles ad Pharſaliam famem ſenſit, ſi abundantia omnis contingere unius herbæ felicitate poterat? Non ſatius fuit Æmilianum Scipionem Carthaginis portas herba patefacere, quam machinis clauſtra per tot annos quatere? Siccentur hodie [5] Meroïde [6] Pontinæ paludes, tantumque agri [7] ſuburbanæ reddatur Italiæ.

NOTÆ.

5. *Communium Auxiliorum.*] Hanc libro ſuo titulum Aſclepiades præfixerat. Celſus, lib. 2. cap. 14. de frictione. *De frictione vero, inquit, & geſtatione, adeo multa Aſclepiades, tamquam inventor earum poſuit, quod in eo volumine, quod Communium Auxiliorum ſcripſit, cum trium tantum faceret mentionem, vini ſcilicet, aquæ, & geſtationis, tamen maximam partem in hoc conſumpſerit*, &c.

6. *Alias vini.*] Ita MSS. omnes. Hoc eſt, aliquando etiam vini.

Sect. VIII. 1. *Cognominari ſe.*] Forte Ψυχροδότης. De eo egimus in Auctorum indice.

2. *Relato homine.*] Id jam delibatum ante lib. 7. ſect. 57. Fabulam ſpecioſe narrat Apuleius, lib. 4. Florid. pag. 30. *Aſclepiades ille*, inquit, *inter præcipuos medicorum, ſi unum Hippocratem excipias, ceteris princeps, primus etiam vino reperit ægris opitulari: ſed dando ſcilicet in tempore: cujus rei obſervationem probe callebat, ut qui diligentiſſime animadverteret venarum pulſus inconditos vel præclaros. Is igitur cum forte in civitatem ſeſe reciperet.... aſpexit in pomœriis civitatis funus ingens locatum.... Jam miſeri illius membra omnia aromatis perſperſa... Etiam atque etiam pertractavit corpus hominis, & invenit in illo vitam latentem. Confeſtim exclamavit, vivere hominem*, &c.

3. *Tantam converſionem.*] Converſionem animorum a vetere inſtituto ad novam medicinam.

4. *E leviſſima gente.*] Aſiatica ſcilicet. Nam Pruſienſis fuit.

5. *Vectigalis.*] Quæſtus ſui cauſa.

6. *Ut obruendi ægros.*] De hac curandi ratione Celſus, lib. 3. cap. 9. *Apud antiquos quoque, ait, ante Herophilum & Eraſiſtratum, maximeque poſt Hippocratem, fuit Petro quidam, qui febricitantem hominem ubi acceperat, multis veſtimentis operiebat, ut ſimul calorem ingentem ſitimque excitaret: Deinde ubi paulatim remitti cœperat febris, aquam frigidam potui dabat*, &c.

7. *In urbe nimboſa.*] Vide Notas & Emendationes, num. III.

8. *Penſili balinearum.*] Penſiles balneas inveniſſe primum Sergium Oratam vidimus lib. 9. ſect. 79.

9. *Quas curabant.*] Medici priores ſpecillo in fauces demiſſo, aliove ſimili inſtrumento, anginas curabant, non ſine cruciatu.

10. *Damnavit.*] Celſus, lib. 1. cap. 3. *Rejectum eſſe ab Aſclepiade vomitum in eo volumine, quod de tuenda ſanitate compoſuit, video: neque reprehendo, ſi offenſus eſt eorum conſuetudine, qui quotidie ejiciendo vorandi facultatem moliuntur*: &c.

11. *Arguit.*] Celſus, in præfat. lib. 5. *Medicamentorum uſum ex magna parte Aſclepiades non ſine cauſa ſuſtulit: & cum omnia fere medicamenta ſtomachum lædant, malique ſucci ſint, ad ipſius victus rationem potius omnem curam ſuam tranſtulit.*

12. *Quod eſt.*] Quod & magna pars medicorum vetat.

Sect. IX. 1. *Æthiopide.*] De Æthiopide & Achæmenide, inter herbas Magicas dictum eſt ſuperius, lib. 24. ſect. 102.

2. *Magorum.*] Multos in Parthia regulos Magorum hoc nomine Plinius deſignat: non Mithridatem unum, vel Tigranem. Vide lib. XXX. ſect. 1.

3. *Commerciorum.*] Ne militi commeatus deeſſet, fruſtra laborant: Quin enim latacen ſibi coemebant a Perſis?

4. *Cur hercule.*] Frumenti penuria laboraſſe Cæſaris exercitum, ſcribit etiam Dio, lib. 41. pag. 198. Vide & Tranquillum, in Julio, cap. 68.

5. *Meroide.*] Hoc eſt, herba Æthiopide, quam & Meroidem appellari admonuit, lib. 24. ſect. 102.

6. *Pontinæ.*] Sive Pomptinæ: qua de palude diximus, lib. 3. ſect. 9. Deſtinabat hanc ſiccare Julius Cæſar, ſub tempus cædis, ut auctor eſt Suetonius in ejus vita, cap. 44. Siccata quondam a Corn. Cethego Conſule, anno Urbis DXCIV. ut auctor eſt Livius in Epitome, lib. 46. Hodie *Palude Pontine.* Siccari necdum penitus potuere, tum propter amplitudinem, tum propter interfluentes amnes.

7. *Suburbanæ .... Italiæ.*] Ei parti Italiæ, quæ Urbi eſt proxima. Latium novum ac vetus intelligit. Eodem ſenſu Florus lib. 3. cap. 19. Siciliam appellat *provinciam quodammodo ſuburbanam*, quod erat ea Urbi vicina

Nam

Nam quæ apud eumdem Democritum invenitur compoſitio medicamenti, quo pulcri bonique & fortunati gignantur liberi, cui umquam Perſarum regi tales dedit? Mirum eſſet profecto, hucuſque provectam credulitatem antiquorum, ſaluberrimis ortam initiis: ſi in ulla re modum humana ingenia noviſſent, atque non hanc ipſam medicinam ab Aſclepiade repertam, [8] ſuo loco probaturi eſſemus evectam ultra Magos etiam. Sed hæc eſt omni in re animorum conditio, ut a neceſſariis orſa primo, cuncta pervenerint ad nimium. Igitur demonſtratarum priore libro herbarum reliquos effectus reddemus: adjiciemus, ut quaſque ratio dictaverit.

X. Sed in lichenis remediis, atque tam fœdo malo, plura undique acervabimus, quanquam non paucis jam demonſtratis. [1] Medetur ergo plantago trita, quinquefolium, [2] radix albuci ex aceto, [3] ficulni caules aceto decocti, hibiſci radix cum glutino & aceto acri decocta [4] ad quartas. [5] Defricantur etiam pumice, ut rumicis radix trita ex aceto illinatur, [7] & flos viſci cum calce ſubactus. [8] Laudatur & tithymali cum reſina decoctum. [9] Lichen vero herba omnibus his præfertur, inde nomine invento. Naſcitur in ſaxoſis, folio uno ad radicem lato, caule uno parvo, longis foliis dependentibus. Hæc delet & ſtigmata. Teritur eum melle. [10] Et aliud genus lichenis, petris totum inhærens, ut muſcus, [11] qui & ipſe illinitur. [12] Hic & ſanguinem ſiſtit vulneribus inſtillatus, & collectiones illitus. [13] Morbum quoque regium cum melle ſanat ore illito, & lingua. Qui ita curantur, ſalſa lavari jubentur, ungi oleo amygdalino, [14] hortenſiis abſtinere. [15] Ad lichenas & rhapſiæ radice utuntur trita cum melle.

X I. [1] Anginæ argemonia medetur ſumpta ex vino: [2] hyſſopum cum vino decoctum & gargarizatum: [3] peucedanum cum coagulo vituli marini æquis partibus. [4] Proſerpinaca cum muria ex mænis & oleo trita, vel ſub lingua habita. Item ſuccus de quinquefolio, potus cyathis tribus. Hic & omnibus faucium vitiis medetur gargarizatus: verbaſcum privatim tonſillis in aqua potum.

X I I. [1] Strumis plantago: chelidonia cum melle & axungia: [2] quinquefolium: radix perſolatæ, item cum axungia, operitur folio ſuo impoſita. Item artemiſia: [3] radix mandragoræ ex aqua. [4] Sideritis lata folia, clavo ſiniſtra manu circumfoſſa adalligantur, cuſtodienda ſanatis, ne rurſus ſata diro herbariorum ſcelere [5] (ut in quibuſdam) rebellet: quod in his, quos artemiſia ſanaverit, prædici reperio: item in his, quos plantago. [6] Damaſonion, quæ & alcea vocatur, ſub ſolſtitio collecta, imponitur ex aqua cæleſti, folium tritum, vel radix cum axungia tuſa, ita ut impoſita folio ſuo operiatur. Sic & ad omnes cervicis dolores, tumoreſque quacumque in parte. CAP. V.

NOTÆ.

8. *Suo loco.*] Libro 29 ſect. 5. ubi de auctoritate, ac potentia medicorum, qua Magos etiam ſuperarunt.

Sect. X. 1. *Medetur ergo plantago.*] Et hoc remedium ad ipſam quoque elephantiaſin pertraxit Celſus, lib. 3. cap. 25. *Corpus*, inquit, *contrita plantago & illita mero optime videtur.*

2. *Radix albuci.*] Sive aſphodeli, de quo lib. 21. ſect. 68.

3. *Ficulni caules.*] Marcellus Empir. cap. 19. pag. 129. *Ficulni caules teneri in aceto excocti, triti, & illiti, mentagræ* (hoc eſt, licheni,) *medentur. Idem præſtat hibiſci radix cum lupino & aceto, ad tertias cocta & appoſita.*

4. *Hibiſci radix.*] Vide Notas & Emendationes, num. IV.

5. *Ad quartas.*] Marcellus Empir. loc. cit. *ad tertias.* Plinius Valer. lib. 2. cap 56. *ad quartas.*

6. *Defricantur.*] Marcellus Empir. cap. 19 pag. 130. *Lapathi agreſtis radices ſarculo erue, eaſque ſine ferro contunde: adjectoque acri aceto ſubige, & parum ſalis miſce: atque ex eo omnem corporis aſperitatem in balneo cum ſudore confrica, cito ſanas.* Eſt autem lapathum ſilveſtre, rumex Latinis.

7. *Et flos viſci.*] Pars ex viſci levior, quæ inter coquendum ſupernatat. Marcellus Empir. cap. 19. pag 129. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 56. totidem hoc apicibus tranſſcripſere.

8. *Laudatur.*] Plinius Valer. loc. cit. Tithymali ſucco hanc vim lichenas ſanandi Dioſcorides adjudicat, lib. 4. cap. 165.

9. *Lichen vero.*] Lichen petræus, cauliculo pileolum ſuſtinente, viſus a nobis in horto Regio: delineatum a nemine herbariorum adhuc vidi, quos quidem legerim. Pictum tamen a neſcio quo audio.

10. *Eſt aliud.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 53. *Λειχὴν ὁ ἐπὶ τῶν πετρῶν, οἱ δὲ βρύον καλοῦσι, βρύον ἐνι προσκεχρημένον ταῖς ὑγραῖς πέτραις.* Ea eſt quæ omnibus tum officinis tum herbariis hodie dicitur Hepatica, quod jocinorum fibris ſimilis conſpicitur. Pingitur a Dodonæo, pag 470. Sic etiam Anguillara, par. 14. pag. 264.

11. *Qui & ipſe illinitur.*] Ad ſanandos lichenas Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 201.

12. *Hic & ſanguinem.*] Dioſcor. loc. cit. *Τὰς αἱμορραγίας ἵστησι, καὶ φλεγμονὰς παρηγορεῖται, καὶ λειχῆνας θεραπεύει.*

13. *Morbum quoque.*] Vide Notas & Emendationes, num. V.

14. *Hortenſiis.*] Hoc eſt, omni olere.

15. *Ad lichenas.*] Plinius Valer lib. 2. cap 56.

Sect. X I. 1. *Anginæ.*] Faucium vitiis generatim & oniverſe prodeſſe argemoniam ſcribit Marcellus Empir. cap. 15. pag. 110.

2. *Hyſſopum cum vino.*] Vide Notas & Emendationes, num. V I.

3. *Peucedanum, &c.*] Plinius Valer. lib. 1. cap 52.

4. *Proſerpinaca.*] De ea dicemus, lib. 27. ſect. 104. Marcellus, cap. 15. pag. 106 *Herba proſerpinalis, quæ draconteum dicitur, contrita ſucco, admiſceto ſalſam aquam, & oleo parum: atque inde linguam, & quæ ſunt circa linguam, & fauces, perfricato, donec vomat cui medebere, cito ſanabitur.*

5. *Item ſuccus.*] Plinius Valer. lib. 1. cap 52. cui titulum fecit, *Anginæ medendo*, iiſdem verbis: ut & Apuleius, cap. 2. de quinquefolio, tit. 6.

Sect. X I I. 1. *Strumis.*] Apuleius, cap. 1. de plantagine, tit. 11. ad omnem corporis duritiam adhibet. Ad ſtrumas, Dioſcor. lib. 2. cap 153. & Marcellus Empir. cap. 15. pag. 107.

2. *Quinquefolium.*] Apuleius, cap. 2. de quinquefolio, tit. 10. *Ad herpetas, & chœradas, & omnes duritias: Herba quinquefolium aceto decocta, & trita & corpori impoſita, herpetas, & chœradas, & omnes duritias mirifice ſanat.* Χοιράδες ſtrumæ ſunt: quibus quinquefolii tritam radicem prodeſſe ait Dioſc. lib. 4. cap. 42.

3. *Radix mandragoræ.*] Dioſc. lib 4. cap. 76. *Σὺν ὕδατι δὲ (ἡ ῥίζα λεία) χοιράδας καὶ φύματα διαχεῖ.*

4. *Sideritis lata folia.*] De qua lib. 25. ſect. 19. *Noſtri eam quæ eſt latiſſimo folio, ſcopam regiam vocant.*

5. *Ut in quibuſdam.*] In ranunculo & plantagine, ut dictum eſt anteriore libro, ſect. 109. In irule quoque, ut monuit idem, lib. 21. ſect. 83.

6. *Damaſonium.*] Ad tumores commendatur a Dioſcor. lib. 3. cap. 169.

XIII. 1. [1] Bellis in pratis naſcitur, flore albo, aliquatenus rubente. Hanc cum arte-miſia illitam, efficaciorem eſſe produnt.

XIV. 2. [1] Condurdum herba ſoſtitialis, flore rubro, ſuſpenſa in collo, comprimere dicitur ſtrumas. [2] Item verbenaca, cum plantagine. [3] Digitorum vitiis omnibus, & privatim pterygiis, quinquefolium medetur.

XV. In pectoris vitiis vel graviſſimum eſt tuſſis: [1] huic medetur panacis radix in vino dulci. [2] Succus hyoſcyami etiam ſanguinem exſcreantibus: nidor quoque accenſi tuſſientibus. [3] Item ſcordotis mixto naſturtio, & reſina, cum melle tuſa arida. [4] Facit & per ſe faciles exſcreationes. [5] Item centaurium majus, vel ſanguinem rejicientibus: [6] cui vitio & plantaginis ſuccus medetur. [7] Et Vettonica obolis tribus in aqua, contra purulentas, contraque cruentas exſcreationes. [8] Perſolatæ radix drachmæ pondere, cum pineis nucleis undecim. [9] Peucedani ſuccus, pectoris doloribus, [10] & acorum ſubvenit, [11] & ideo antidotis miſcetur. [12] Tuſſi daucum: item Scythica herba. [13] Ea demum omnibus pectoris vitiis, tuſſi, & purulenta exſcreantibus, obolis tribus in paſſo. * [14] Totidem verbaſcum, cujus eſt flos aureus. Tanta huic vis eſt, ut jumentis etiam non tuſſientibus modo, ſed ilia quoque trahentibus, auxilietur potu: quod & de Gentiana reperio. [15] Radix cacaliæ commanducata, & in vino madefacta, non tuſſi tantum, ſed & faucibus prodeſt. [16] Hyſſopi quinque rami cum duobus rutæ & ficis tribus decocti thoracem purgant.

XVI. 1. [1] Tuſſim ſedat bechion, quæ & tuſſilago dicitur. Duo ejus genera. [2] Silveſtris ubi naſcitur, ſubeſſe aquas credunt: & hoc habent ſignum [3] aquileges. [4] Folia ſunt majuſcula, quam ederæ, quinque aut ſeptem, ſubalbida a terra, ſuperne pallida, ſine caule, ſine flore, ſine ſemine, radice tenui. [5] Quidam eamdem eſſe bechion & alio nomine chamæleucen putant. [6] Hujus aridæ cum radice fumus per arundinem hauſtus & devoratus, veterem ſanare dicitur tuſſim: ſed in ſingulos hauſtus paſſum guſtandum eſt.

XVII. 2. [1] Altera a quibuſdam ſalvia appellatur, ſimilis verbaſco: conteritur ea & colata calefit, atque ita ad tuſſim lateriſque dolores bibitur: contra ſcorpiones eadem &

NOTÆ.

Sect. XIII. 1. *Bellis.*] Bellis hæc ſilveſtris eſt diſco luteo, foliolis ex albo rubro mixtis, in Eyſtettenſi horto picta, viſa a nobis in Regio. E genere earum eſt, quas vulgus appellat *Paſquettes*, & *Marguerites*.

Sect. XIV. 1. *Condurdum.*] Herbariis ad hunc diem haud liquet quid condurdum ſit. Ac nihilo magis compertum, eane ſit ſolſtitialis herba, cujus meminit in Pſeudolo Plautus, act. 1. ſc. 1. verſ. 36.

Quaſi ſolſtitialis herba, pauliſper fui:
Repente exortus ſum, repentino occidi.

2. *Item verbenaca.*] Apuleius, cap. 3. de verbenaca, tit. 1 *Ad ſtrumas Herba verbenaca radix in collo ligata, ſumme juvat.* De plantagine idem Dioſcorides affirmat, lib. 2. cap. 153.

3 *Digitorum*, &c.] Dioſc. lib. 4. cap. 42

Sect XV. *Huic medetur.*] Dioſc. lib. 3. cap. 55. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 58

2. *Succus*, &c.] Marcellus Empir. cap. 17. pag. 125. & Plinius Valer lib 4. cap. 69

3. *Item ſcordotis*, &c.] Totidem verbis Dioſcor. lib. 3. cap. 125.

4. *Facit & per ſe.*] Hoc eſt, ſola. Dioſc. loc. cit.

5. *Item centaurium.*] Marcellus Empir. cap 16. pag. 118. *Herba centauria trita ex vino dulci bibitur, tuſſi laborantibus mire prodeſt, etiam his qui ſanguinolentum aut purulentum exſpuunt, quos phthiſicos dicunt.* Galenus quoque, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 188.

6. *Cui vitio*, &c.] Dioſc. lib. 2. cap. 152.

7. *Et Vettonica.*] Marcellus Empir cap. 16. pag. 120. non tamen in aqua, ſed in paſſo præbet. Paulo aliter temperat Antonius Muſa, ſive quis alius, libello de herba Vettonica, tit. 9. & 30. Dioſcor. quoque, lib. 4. cap. 1 & Galenus, loc cit pag. 189

8. *Perſolata.*] Sic Dioſc. lib 4. pag 107. de arcio ſive perſolata: ῥίζα δὲ ἀυτῆς πινομένη < ά. μετὰ κώνου στροβίλων, αἱμοπτυικοῖς, ἐμπυικοῖς. *Drachmæ unius pondere pota cum pineis nucleis, cruenta exſpuentibus, purulentaque exſcreantibus auxiliatur.*

9. *Peucedani*] Dioſc. lib 3. cap. 92.

10. *Et acorum*] Radice videlicet. Dioſc. lib. 1. cap. 2.

11. *Et ideo*] Dioſc. loc. cit. Μίγνυται δὲ καὶ ταῖς ἀντιδότοις ἡ ῥίζα χρησίμως.

12. *Tuſſi daucum.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 83. Βηχῶν χρονίων ἀρωγότατος.

13 *Ea demum.*] Et pectorum quoque vitiis glycyrrhizam commendat Dioſc. lib. 3. cap 7.

14. *Totidem.*] Totidem, inquit, obolis bibitur verbaſculum illud, cujus flos aureus eſt. Blattariam intelligit, ſimilem verbaſco, quæ ſæpe fallit pro ea capta, flore luteo, de qua lib. 25. ſect. 60.

15. *Radix cacaliæ.*] Dioſc. lib. 4. cap. 123. & Galenus pariter lib 7. de facult. ſimpl. medic. pag. 183.

16. *Hyſſopi quinque*] Vide Notas & Emend. num. VII. Audiendus interim Auguſtinus, Enarrat. in Pſal. L. *Aliquid etiam dicam, quod a medicis ſolemus audire, vel experiri in ægrotis. Hyſſopum dicunt purgandis pulmonibus aptum eſſe*, &c.

Sect. XVI. 1. *Tuſſim ſedat.*] Sic Dioſc. lib. 3. cap. 126. A tuſſi quam Græci βῆχα appellant, in utraque lingua nomen habet. Herbariis & Officinis *Ungula Caballina*, vulgo *Pata equina*, inquit Ruellius, lib. 3. de nat ſtirp cap. 60 pag 557. A nonnullis *Farfara*. Aliis, *Pas d'aſne*, *Tuſſilage*, ut diximus lib. 24. ſect. 85.

2. *Silveſtris*, &c.] Dioſc. loc. cit. naſci ait circa ſcaturigines, φύεται περὶ λιβάδας

3. *Aquileges.*] Aquarum indagatores, aquarum libratores: ab aquis legendis, ſive colligendis dicti. Uſi ea voce Seneca, lib 3. Natur. quæſt. cap 15. & Plinius junior, epiſt. 38. ad Trajanum, lib. 10.

4. *Folia ſunt.*] Dioſcor. ita fere, loc. cit. Folia χλωρὰ dixit. Plinius *pallida* tranſtulit: adjecitque ſine caule eſſe ac ſine flore, quoniam ſcilicet fugaciſſimi, iiſque enatis brevi vigor & vita durat, longiſſimaque mora biduum: poſt quod illico tempus flaccentes evaneſcunt, caducique marcent. Quare nonniſi iis qui medio vere ſeſe forte fortuna ferunt obviam, & flos & caulis cernitur. Ita fere Ruellius, lib 3 pag. 557.

5. *Quidam.*] Et illi quidem recte, ut ante monuimus, lib. 24 ſect. 85.

6. *Hujus aridæ.*] Dioſc. loc cit. & Galenus, lib. 6. de fac. ſimpl. med. pag 164. Marcellus Empir cap. 16. pag. 121. Ad tuſſem remedium efficax: *Herba quæ Gallice Calliomarcus, Latine equi ungula vocatur, collecta Luna vetere Lidunæ die Jovis, ſiccata prius in ollam novam mittitur cum prunis ardentibus quæ intra ollam mitti debent: ſuperficies ſane eius argilla diligenter claudi debet, & calamus infers, per quem humor vel fumus caloris hauriatur intra os, donec arteriam omnem & ſtomachum penetret.* Unde & illud intelligis, veteribus Gallis *Calliomarcum* idem valuiſſe atque equinam ungulam. *March* certe veteribus Gallis, hodieque Britonibus Aremoricis *equum* ſonat: quod & Pauſanias teſtatur in Phocicis, ſeu lib. 10. pag. 645. *Lidunæ* porro, quæ vox in eo Marcelli loco, aliiſque occurrit, Lunam decreſcentem ſignificat, ut abunde declarat Du-Cangius in Gloſſario, verbo *Ledo*.

Sect XVII. 1. *Altera.*] Silveſtre hoc verbaſculum eſſe, ſimile ſalviæ, de quo diximus libro anteriore, ſect. 73. cum Ruellio, non ignobili ſane herbario, ſuſpicamur.

dracones marinos efficax. Contra ſerpentes quoque ex oleo perungi ea prodeſt. [2] Hyſſopi faſciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tuſſim.

XVIII. [1] Lateris & pectoris doloribus verbaſcum cum ruta ex aqua: [2] Vettonicæ farina bibitur ex aqua calida. Cap. vii.

[3] Stomachum corroborat ſcordotis ſuccus: [4] centaurium, [5] Gentiana ex aqua potæ. Plantago aut per ſe ſumpta in cibo, aut cum lente, alicæve ſorbitione. [6] Vettonica alias gravis ſtomacho, vitia tamen ſanat pota, vel ſoliis commanducata. Item ariſtolochia pota: [7] agaricum manducatum ſiccum, ut ex intervallo merum ſorbeatur: [8] nymphæa heraclia illita: [9] peucedani ſuccus. [10] Pſyllion ardoribus imponitur: [11] vel cotyledon trita cum polenta, vel aïzoum.

XIX. 1 [1] Molon ſcapo eſt ſtriato, ſoliis mollibus, parvis, radice IV. digitorum, in qua extrema allii caput eſt. Vocatur a quibuſdam ſyron. Ex vino ſtomacho, & dyſpnœæ medetur: [2] centaurium majus ecligmate: [3] plantago ſucco vel cibo: Vettonicæ tuſæ pondo libra, mellis Attici ſemuncia, ex aqua calida quotidie bibentibus. [4] Ariſtolochia, [5] vel agaticon, obolis ternis ex aqua calida, aut lacte aſini pota. [6] Ciſſanthemos ad orthopnœas bibitur: [7] item hyſſopum & aſthmaticis. [8] Peucedani ſuccus in jocineris doloribus, & pectoris lateriſque, ſi ſebres non ſint. [9] Sanguinem quoque exſpuentibus ſubvenit agaricum, Victoriati pondere tritum, in mulſi quinque cyathis datum. Idem & amomon facit.

Jocineri privatim Teucria bibitur recens, drachmis IV. in poſcæ hemina: [10] Vettonicæ drachma una in aqua calida cyathis tribus: [11] ad cordis vitia, in frigidæ cyathis duobus. [12] Quinquefolii ſuccus jocineris, & pulmonis vitiis, ſanguinemque rejicientibus, & cuicumque ſanguinis vitio intus occurrit. [13] Jocineri anagallides mire proſunt. [14] Capnon herbam qui edêre, bilem per urinam reddunt. [15] Acoron jocineri medetur, thoraci quoque, & præcordiis.

XX. 2. [1] Ephedra, ab aliis anabaſis vocata, naſcitur ventoſo fere tractu, ſcandens arborem & ex ramis propendens, ſolio nullo, cirris numeroſa, qui ſunt junci geniculati, radice pallida. [2] Datur ex vino nigro auſtero trita ad tuſſim, ſuſpiria, tormina: & ſorbitione facta, in quam vinum addi convenit. Item Gentiana madefacta pridie contrita denarii pondere in vini cyathis tribus.

XXI. 3. [1] Geum radiculas tenues habet, nigras, bene olentes. Medetur non modo pectoris doloribus, aut lateris, ſed & cruditates diſcutit, jucundo ſapore. [2] Verbenaca

Notæ.

2 *Hyſſopi.*] Celſus, lib. 4. cap. 4. de tuſſi. *Oportet hyſſopum altero quoque die bibere.*

Sect. XVIII. 1. *Lateris*, &c.] Totidem fere verbis Marcellus Empir. cap. 24. pag. 169.

2. *Vettonica.*] Marcellus Empir. loc. cit. & cap. 17. pag 125. & 126. Anton. Muſa, ſive quis alius, lib. de Vettonica, tit 8. & 14.

3. *Stomachum*] Dioſc. lib 3 cap. 115. ad ſtomachi rosionea commendat. Ad ſtomachi morſus, quod idem eſt, Marcellus Empir. cap 20 pag. 139.

4. *Centaurium.*] Marcellus Empir. loc. cit *Centaurea tenuis ſuccus, quantum cicer, ex aqua datus, ſtomachicis prodeſt.*

5. *Gentiana*] Dioſcor. lib 3 cap 3.

6. *Vettonica*] Anton Muſa, tit. 10 *Ad ſtomachi dolorem.* Et Marcellus Empir. cap 16. pag. 117. Item cap. 20. pag. 142. 145. & 148

7. *Agaricum*, &c.] Dioſc. lib. 3. cap. 1.

8. *Nymphæa.*] Dioſc lib. 3. cap. 148.

9. *Peucedani.*] Marcellus Empir. cap. 20. pag. 151. *Peucedani radicem contritam ex vino qui frequenter biberit, nec ſtomachi dolorem, nec pulmonis inflationes patietur.* Sic etiam Dioſc. lib. 3. cap. 92.

10 *Pſyllion.*] Dioſc. lib 4 pag. 70 vim ei ſumme refrigerandi tribuit.

11. *Vel cotyledon.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 92. ſtomacho patienter æſtuanti imponit.

Sect. XIX. 1. *Molon.*] Μῶλυ videtur eſſe Dioſcoridis, lib. 3. cap 54 ut recte ſuſpicatus eſt Anguillara, par. 12. pag. 215. ſed accuratius a Latino ſcriptore, quam a Græco delineatum Pingitur a Cluſio, lib 2. hiſt. rar. plant. pag. 192. quale vidimus in horto Regio Frequens in Dalmatia

2. *Centaurium majus.*] Dioſc. lib. 3. cap. 8 & Galenus, lib. 7. de fac. ſimpl. med. pag. 188. De minore id quoque prodidit Marcellus Empir. cap. 17. pag. 123.

3. *Plantago.*] Dioſc. lib 2. pag. 153.

4. *Ariſtolochia.*] Et hanc dyſpnœæ ſive ſuſpirioſis opitulari ſcribit Dioſc lib 3. cap 6

5. *Vel agaricon.*] Sic Dioſc. lib. 3. cap. 1.

6. *Ciſſanthemos*] Cyclaminos nempe ciſſanthemos, de qua ſuperiore libro, ſect 68. De ea Dioſc. lib. 2. cap. 195. Δίδοται δὲ καὶ ὀρθόπνοιαν.

7. *Item hyſſopum.*] Dioſc lib 3. cap. 30. & Marcellus Empir cap. 17. pag 123.

8. *Peucedani.*] Dioſc. lib. 3. cap 92.

9. *Sanguinem quoque.*] Dioſc lib. 3. cap. 1.

10. *Vettonicæ drachma.*] Anton. Muſa, tit. XI. *Ad jocineris dolorem: Vettonicæ drachmas tres, aqua calida cyathos quatuor bibat.* Dioſc. lib. 4. cap. 1 Vettonicam drachmæ unius pondere adhibet in aceto mulſo, μετ' ὀξυμέλιτος ὁλκῆς < ά. ἡπατικοῖς. Vide & Marcellum Empir. cap 22. pag. 160.

11. *Ad cordis vitia.*] Ἐν τοῖς καρδιαλγίαις, in affectu ſtomachi, ſeu oris ventriculi dolore. Eſt enim os ſtomachi καρδία, ut alibi diximus.

12. *Quinquefolii.*] Dioſc. lib. 4. cap 42 Αἱμοπτυϊκοῖς ... Et paulo antea: Ὁ δὲ χυλὸς ... [illegible]

13. *Jocineri.*] Dioſc lib. 2. cap. 209

14. *Capnon.*] Dioſc. lib 4. cap 110. de capno fruticoſa, quam alteri effectu ſimilem eſſe ac nomine Plinius admonuit, libro ſup. ſect 99. Βοτάνιον δὲ ἡ πόα, inquit, ... [illegible] Sic etiam Galenus, lib. 7. de facult. ſimpl. medic. pag. 184.

15. *Acoron*, &c.] Totidem verbis Dioſc lib. 1. cap. 3.

Sect. XX. 1. *Ephedra, ab aliis.*] Prius legebatur, *Caucon quæ & Ephedra.* &c. Sed priores voces nulli codices MSS. exhibent, ne in Indice quidem. Dioſcoridis hæc ἵππουρις eſt, lib. 4. cap. 46 In Nothis, οἱ δὲ ἀνάβασις, οἱ δὲ ἐφέδρα, [lege οἱ δὲ ἐφέδραν).... Ῥωμαῖοι, ... οἱ δὲ ... [illegible] Hoc equiſetum majus, pictum a Dodonæo, pag 73. viſum a nobis in horto Regio Officinis, Cauda equina alius, ſalix equinalis: Gallis, *Queue de cheval.* Vide Anguillar. par. 12. pag. 205 A ſeſſili foliorum ſeu juncorum poſitu, ἐφέδρα, & ſect. 77. & 83. ἐφέδρος. A reptu arborum aſcenſu, ἀνάβασις dicitur. Non quod ita ſe circumvolvat, innectatve claviculis: juxta tantum ac pone gaudet conſiſtere.

2. *Datur ex vino.*] Dioſc loc cit.

Sect. XXI 1. *Geum.*] Caryophyllata hæc vulgaris eſt, picta a Dodonæo, pag 137. viſa a nobis in horto Regio: quod nomen obtinuit ab odore caryophyllorum, quem odores præ ſe ferunt. A nonnullis Sanamunda, & Benedicta dicitur Gallis, *Sabot.*

2. *Verbenaca.*] Ad vitia ſane jocinerum quod attinet, ſubſcribit Apuleius, cap 3. de verbenaca, tit. 4. *Ad hepa-*

vero omnibus viſceribus medetur, lateribus, pulmonibus, jocineribus, thoraci. Peculiariter autem pulmonibus, & quos ab his phthiſis tentat, [3] radix herbæ conſiliginis, quam nuper inventam diximus: Suum quidem & pecoris omnis remedium præſens eſt pulmonum vitio, vel trajecta tantum in auricula. Bibi debet ex aqua, haberique in ore aſſidue ſub lingua. Superficies ejus herbæ an ſit in aliquo uſu, adhuc incertum eſt. [4] Renibus prodeſt plantaginis cibus, [5] Vettonicæ potus, [6] agaricum potum, ut in tuſſi.

XXII. 1. [1] Tripolium in maritimis naſcitur ſaxis, [2] ubi alludit unda, neque in mari, neque in ſicco, folio iſatis craſſiore, palmo alto, in mucrone diviſo, radice alba, odorata, craſſa, calidi guſtus. Datur hepaticis in farte decocta. [3] Hæc herba eadem videtur quibuſdam, quæ polium, de qua [4] ſuo loco diximus.

XXIII. 2. [1] Gromphæna, alternis viridibus roſeiſque per caulem foliis, in poſca ſanguinem rejicientibus medetur.

XXIV. 3. [1] Jocineri autem herba malundrum, naſcens in ſegete ac pratis, flore albo odorata. Ejus cauliculus conteritur ex vino vetere.

XXV. 4. [1] Item herba chalcetum e vineis contrita imponitur. [2] Faciles præſtat vomitiones radix Vettonicæ, ellebori modo, IV. drachmis in paſſo aut mulſo. [3] Hyſſopum tritum cum melle utilius, præſumpto naſturtio aut irione:

5. [4] Molemonium denarii pondere. [5] Eſt & ſilybo lacteus ſuccus, qui denſatus in gummi, ſumitur cum melle ſupra dicto pondere: præcipueque bilem trahit. Rurſus ſiſtunt vomitionem cuminum ſilveſtre, Vettonicæ farina: ſumuntur ex aqua. [6] Abſtergunt faſtidia, cruditateſque digerunt, daucum, Vettonicæ farina ex aqua mulſa, plantago decocta caulium modo. [7] Singultus hemionium ſedat: [8] item ariſtolochia. [9] Suſpiria clymenos. [10] Pleuriticis & peripneumonicis centaurium majus: [11] item hyſſopum bibitur. Pleuriticis peucedani ſuccus.

XXVI. 6. [1] Halus autem, [2] quam Galli ſic vocant, Veneti cotoneam, medetur lateri: [3] Item renibus, convulſiſque & ruptis. [4] Similis eſt cunilæ bubulæ, cacuminibus thymo, dulcis, & ſitim ſedans, radicis alibi albæ, alibi nigræ.

XXVII. 7. Eoſdem effectus in lateris doloribus habet [1] chamærops, myrteis circa caulem geminis foliis, capitibus Græculæ roſæ, ex vino pota. [2] Iſchiadicos dolores & ſpinæ levat agaricum potum, [3] ut in tuſſi.

8. Item ſtœchadis, [4] aut Vettonicæ farina ex aqua mulſa.

CAP. VIII. XXVIII. Plurimum tamen homini negotii alvus exhibet, cujus cauſa major pars mortalium vivit. Alias enim cibos non tranſmittit, alias non continet, alias non capit,

NOTÆ.

tis dolorem: Herba verbenaca ſolſtitio lecta, & in pulverem redacta, & potui ſumpta mire proficere creditur, &c. quæ totidem verbis Marcellus Empir. cap. 21. pag. 150.

3. *Radix herbæ .... diximus.*] Libro ſuperiore, ſect. 48. Hoc etiam prodidit Columella, lib. 7. cap. 5. pag. 262. *Ovi in pulmonariam*, inquit, *ſimiliter ut ſuem curari convenit, inſerta per auriculam, quam veterinarii conſiliginem vocant*, &c. Et libro 6. cap. 5. pag. 217. *Præſens etiam remedium cognovimus radiculæ, quam paſtores conſiliginem vocant. Ea in Marſis montibus plurima naſcitur, omnique pecori maxime eſt ſalutaris.* Vide Notas & Emendationes, num. VIII.

4. *Renibus.*] Marcellus Empir. cap. 26. pag. 179. imponi ex melle jubet: bibi in paſſo Dioſcorides, lib. 2. cap. 153.

5. *Vettonicæ*] Dioſc. lib. 4. cap. 1. καὶ νεφριτικοῖς μεθ' ὕδατος. Anton. Muſa, tit. 13. *Ad renum dolorem: Vettonicæ drachmas duas ex mulſo cyathis duobus, dum biberit, ſanus erit.*

6. *Agaricum.*] Dioſc. lib. 3. cap. 1.

Sect. XXII. 1. *Tripolium.*] Dioſc. lib. 4. pag. 135. totidem verbis. Τριπόλιον φύεται ἐν παραθαλασσίοις τόποις, ὅς ἐπικλύζει ἡ θάλασσα, καὶ ὑποχωρεῖ, &c. Vulgare trifolium a Lobelio pingitur, in Obſervat. pag. 157. atque hoc ipſum eſſe Dioſcorideum tripolium arbitratur. Vidimus in horto Regio. Τριπόλιον dicitur, quaſi ter caneſcens: Ter in die floris colorem mutat.

2. *Ubi alludit unda*] In MSS Reg & Chiffl. *abludit.*

3. *Hæc herba ... videtur.*] Sed non recte iis videtur.

4. *Suo loco diximus.*] Libro 21 ſect. 21.

Sect. XXIII. 1 *Gromphæna.*] Herbariis adhuc ignota.

Sect. XXIV. 1. *Jocineri ... malundrum.*] Sic MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indice: non, ut editi, *melandryum*: quod ineptum eſt, ſi flore albo odorata ea herbula eſt Herbariis & officinis perinde incognita.

Sect. XXV. 1. *Item herba chalcetum.*] Neque hæc adhuc cognita.

2. *Faciles præſtat.*] Dioſc. lib. 4 cap. 1. Ῥίζαι δὲ .... φλεγματώδη προσκαλοῦσιν ἐμέτον μεθ' ὑδρομέλιτος ποθεῖσαι.

3. *Hyſſopum.*] Sic temperatum naſturtio, vel iride, ad ſubducendam alvum Dioſcorides adhibet, lib. 3. cap. 30.

4 *Molemonium.*] Sic libri omnes, etiam MSS tum hoc loco, tum in Indice. Sed *Lemonium* utrobique legi ſatius credimus, ut libro ſuperiore, ſect 61.

5. *Eſt & ſilybo*] Dioſc. lib. 4. cap. 159. *Silybum*, inquit, *e radice liquor drachma ſeu denarii pondere potus ex aqua mulſa vomitiones ciet:* Τῆς δὲ ῥίζης ὁ ὀπὸς ἐμετικὸς ποθεὶς ... μελικράτῳ ἐμετικός ἐστι. Carduus eſt lacteus Lobelii, in Obſervat pag. 479. Carduus Mariæ Tragi. Carduus leucographus Dodonæi, pag. 710. viſus a nobis in horto Regio. Itali *Cardo Maria*, & a lactis copia *Cardo Lettario* vocitant, teſte Anguillara, par. 8. pag 151.

6. *Abſtergunt faſtidia.*] De Vettonica quidem Anton. Muſa, tit. 37. *Ægris faſtidientibus cibos: Vettonicæ drachmas duas ex aqua mulſa cyathos tres bibat: ſanatur.*

7. *Singultus.*] Dioſc. lib. 3. cap. 151 de aſpleno, ſive hemionio. Λυγμῶ βοηθεῖ.

8. *Item ariſtolochia*] Dioſcor lib 3. cap. 6.

9. *Suſpiria.*] Dioſc lib. 4. cap 14. de periclymeno, quam eſſe clymenon Plinii diximus.

10. *Pleuriticis & peripn.*] Dioſc. lib. 3. cap. 8.

11. *Item hyſſopum.*] Dioſc. lib 3. cap. 30.

Sect XXVI. 1. *Halus autem.*] Ita ſcribitur adjecto ſpiritu, tum hoc loco, tum in Indice, etiam in MSS. Eodem ſublato. *alus*, lib. 27 ſect. 24. Conſolidam vocat Apuleius, cap. 59. Symphytum illud eſt, ſeu conſolida major, picta a Matthiolo, in lib 4 Dioſc. pag. 961 Vidimus in horto Regio. *Grande Conſolide*, *Oreille d'aſne.* De ea nunc Plinius obiter, quod laterum dolori, ut ſuperiores aliæ, medeatur.

2. *Quam Galli.*] Circumpadani.

3 *Item renibus*, &c.] Dioſc. lib. 4 cap 9. de ſymphyto petræo: & Apuleius, loc. cit.

4. *Similis eſt.*] Dioſc. loc cit.

Sect XXX 1. *Chamærops.*] Sive trixago, quam & chamæropem vocari vidimus, lib. 24 ſect 80

2. *Iſchiadicos.*] Hoc eſt, coxendicum dolores. Dioſcor. lib 3 cap. 1. Ποιεῖ καὶ πρὸς ἰσχιάδας.

3. *Ut in tuſſi.*] Hoc eſt, ſiccum ſi commanducetur, ita ut ex intervallo merum ſorbeatur, uti dictum eſt ſect. 18.

4. *Aut Vettonica.*] Anton. Muſa, tit. 45. Ad lumborum & coxarum dolores. Dioſcor. lib. 4 cap. 1. Ἰσχιάδας τε μεθ' ὕδατος.

alias non conficit. Eoque mores venêre, ut homo maxime cibo pereat. Peſſimum corporum vas inſtat, ut creditor, & ſæpius die appellat. Hujus gratia præcipue avaritia expetitur: huic luxuria conditur: huic navigatur ad Phaſin: huic profundi vada exquiruntur. Et nemo vilitatem ejus æſtimat, [1] conſummationis fœditate. [2] Ergo numeroſiſſima eſt circa hanc medicinæ opera.

[3] Siſtit eam ſcordotis recens, drachma cum vino trita, vel decocta potu. [4] Polemonia quoque & dyſentericis ex vino datur: [5] verbaſci radix pota ex aqua duorum digitorum magnitudine: [6] nymphææ heracliæ ſemen cum vino potum: [7] radix ſuperior e xiphio, drachmæ pondere ex aceto. [8] Semen plantaginis in vino tritum, vel ipſa ex aceto cocta, aut alica ex ſucco ejus ſumpta. [9] Item cum lenticula cocta, vel aridæ farina inſperſa potioni cum papavere toſto & trito, vel ſuccus infuſus, aut ſuccus Vettonicæ, in vino ferro calefacto. [10] Eadem cœliacis in vino auſtero datur: his & Iberis imponitur, [11] ut dictum eſt. [12] Teneſmo radix nymphææ heracliæ e vino bibitur: pſyllium in aqua: [13] acori radicis decoctum. [14] Aïzoi ſuccus alvum ſiſtit, & dyſenterias, & tineas rotundas pellit. [15] Symphyti radix dyſenterias ſiſtit: [16] item dauci. [17] Aïzoum foliis contritis ex vino torminibus reſiſtit. [18] Alceæ ſiccæ farina torminibus pota cum vino.

XXIX. 1. [1] Aſtragalus folia habet longa inciſuris multis, obliqua circa [2] radices, caules tres aut quatuor foliorum plenos, florem hyacinthi, radices villoſas, implicatas, rubras, præduras. [3] Naſcitur in petroſis; apricis, & iiſdem nivalibus, ſicut Pheneo Arcadiæ. [4] Vis ei ad ſpiſſanda corpora. [5] Alvum ſiſtit radix in vino pota: quo fit ut moveat urinam [6] repercuſſo liquore, ſicut pleraque quæ alvum ſiſtunt. Sanat & dyſentericos in vino rubro tuſa. [7] Difficile autem tunditur. Eadem gingivarum ſuppurationi utiliſſima eſt fotu. Colligitur exitu autumni, cum folia amiſit: ſiccatur in umbra.

XXX. 2. [1] Et ladano ſiſtitur alvus utroque: [2] quod in ſegetibus naſcitur, contuſo & cribrato: bibitur ex aqua mulſa: item nobili e vino. [3] Ledon appellatur herba, ex qua ladanum fit in Cypro, barbis caprarum adhæreſcens. Nobilius in Arabia. Fit jam & in Syria atque Africa, [4] quod toxicon vocant. [5] Nervos enim in arcu circumdatos lanis trahunt, adhæreſcente roſcida lanugine. [6] Plura de eo diximus inter unguenta. Hoc graviſſimum odore eſt, duriſſimum tactu. Plurimum enim terræ colligit: [7] cum probetur maxime purum, odoratum, molle, viride, reſinoſum. [8] Natura ei molliendi, ſiccandi, concoquendi, ſomnum allieiendi. [9] Capillum fluentem cohibet, nigritiamque cuſtodit. [10] Auribus cum hydromelite aut roſaceo infunditur. Furfures cutis & manantia hulcera ſale addito ſanat. [11] Tuſſim veterem cum ſtyrace ſumptum. Efficaciſſimum ad ructus.

XXXI. 3. Alvum ſiſtit & chondris, ſive pſeudodictamnum:

NOTÆ.

Sect. XXVIII. 1. *Conſummationis.*] Egeſtionis.

2. *Ergo numeroſiſſima.*] Plurima, occupatiſſima. Libro 8. ſect. 77. de ſue: *Neque alio ex animali numeroſior materia ganeæ.*

3. *Siſtit eam.*] Dioſc. lib 3. cap 125.

4. *Polemonia.*] Dioſc. lib 4. cap. 8.

5. *Verbaſci.*] Dioſc. lib 4. cap. 104.

6. *Nymphææ.*] Dioſc. lib. 3. cap. 148.

7. *Radix ſuperior.*] Conſtat enim xiphion radice gemina, quarum una alteri inſidet, puſillorum bulborum figura, ut tradit Dioſc. lib. 4. cap. 20. etſi ad alios uſus medicinæ adhibet, ad quos & a Plinio deſtinatur, lib. 25. cap. 89 his verbis, *Superior radix*, &c.

8. *Semen plantaginis.*] Marcellus Empir. cap. 27 pag. 188. & 189. Apuleius, cap. 1. tit. 9. *Ad ventrem ſtringendum.* Dioſc. lib. 2. cap. 153.

9. *Item cum lenticula.*] Dioſc. & Marcellus Empir. loc. cit. Item Apuleius, cap. 1. de plantagine, tit. 4. & 19.

10. *Eadem.*] Vettonica.

11. *Ut dictum eſt.*] Libro 25. ſect 40.

12. *Teneſmo*, &c.] Dioſc. lib. 3. cap. 148.

14. *Aïzoi ſuccus.*] Dioſc. lib 3. cap. 189. Ὁ δὲ χυλὸς . . . ἐν ποτῷ δίδοται διαῤῥοιζομένοις, καὶ δυσεντερικοῖς· προβάλλει τε ἕλμινθας στρογγύλας σὺν οἴνῳ ποθείς. *Succus potui datus profluvio alvi laborantibus, atque dyſentericis. Sed & teretes lumbricos pellit ex vino potus.*

15. *Symphyti.*] Dioſc. lib. 4. cap. 9.

16. *Item Dauci.*] Mederi torminibus daucum ait Dioſcor. lib. 3. cap. 83 Dyſenteriæ, lib. 3. cap. 169.

17. *Aïzoum.*] Dioſc lib. 4 cap. 89.

18. *Alceæ.*] Sive damaſonio. Dioſc. lib. 3. cap. 169.

Sect XXIX. 1. *Aſtragalus.*] Diſſimilis hic parum facie, par effectu, Dioſcoridis aſtragalo. Is eſt quem Bæticum Cluſius appellat, delineatque, lib. 6. hiſtor. rar plant. pag. CCXXXIIII. qualem in horto Regio vidimus.

2. *Radices villoſas.*] Quæ adnatas appendices ſeu radiculas habent.

3. *Naſcitur.*] Totidem verbis & de ſuo aſtragalo Dioſc. lib. 4. cap. 62. & Galenus, lib. 6. de facult ſimpl. medic. pag. 160.

4. *Vis ei ad ſpiſſanda.*] Ad adſtringenda, πυκνωτικά. Dioſc. & Galenus.

5. *Alvum.*] Dioſc. & Galenus, locis cit.

6. *Repercuſſo liquore.*] Humore qui dyſenteriam adjuvat, in veſicam rejecto.

7. *Difficile*] Dioſc. Κόπτεται δὲ δυσχερῶς διὰ τὸ στερεόν. *Difficile ſoliditatis ſuæ ratione tunditur.*

Sect. XXX 1. *Et ladano. . . . utroque.*] Terreno ſcilicet & factitio: de utroque diximus, lib. 12. ſect. 37. Dioſcor. lib 1. cap. 128. de ladano: Κάλλιον δέ ἐστι τὸ εὐῶδες . . . ἐστὶ δὲ καὶ ἀρραβικόν.

2. *Quod in ſegetibus.*] In arvis.

3. *Ledon appellatur.*] Ita MSS. Reg. Colb. &c. non *Leda*. Sic etiam Dioſc. ut diximus lib. 12. ſect 37.

4. *Quod toxicon.*] Ἀπὸ τοῦ τόξου, quæ vox arcum ſonat.

5. *Nervos enim.*] Nervos enim vel in ipſo adhuc arcu adductos, laniſque circumvolutos fruticibus admovent, ac deinde trahunt, adhæreſcente iiſdem interim lanugine foliorum pingui ac roſulenta. Fruſtra locum hunc ſolicitat Salmaſius, in Solin. pag. 363. libris non ſecundis, ſcriptoris ipſius labefactata ejus emendatione ſententia.

6. *Plura de eo.*] Libro 12. ſect. 37.

7. *Cum probetur*, &c.] Dioſc. lib. 1. cap. 128.

8. *Natura ei.*] Dioſc loco cit. Δύναμιν δὲ ἔχει στυπτικὴν, θερμαντικὴν, μαλακτικὴν, ἀναστομωτικήν.

9. *Capillum.*] Dioſc. loc. cit. Theodorus Priſcianus, lib. 1. cap 2. *de capillis cadentibus: Ladanum cum vino vero facies, & oleum myrteum admiſcebis: & uteris ut pinguiſſimo linimento.*

10. *Auribus*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit.

11. *Tuſſim.*] Inſeri medicamentis ad tuſſim ſedandam utilibus, ait Dioſc. loc. cit.

4. [1] Hypociſtis, orobethron quibuſdam dicta, malo granato immaturo ſimilis. [2] Naſcitur, ut diximus, ſub ciſtho, unde nomen. [3] Hæc arefacta in umbra ſiſtit alvum ex vino auſtero nigroque utraque. Duo enim genera ejus, candida & rufa. Uſus in ſucco: [4] ſpiſſat, ſiccat. Et rufa magis ſtomachi rheumatiſmos emendat. [5] Pota, tribus obolis, ſanguinis exſcreationes, [6] cum amylo. Dyſenterias pota, & infuſa. Item verbenaca ex aqua data, aut carentibus febre ex vino ammineo, cochlearibus quinque additis in cyathos tres vini.

XXXII. 5. [1] Laver quoque naſcens in rivis condita & cocta torminibus medetur.

XXXIII. 6. [1] Potamogeton vero ex vino dyſentericis etiam & cœliacis, ſimilis betæ foliis: minoribus tantum hirſutioribuſque, paulum ſupereminens extra aquam. Uſus in foliis: [2] refrigerant, ſpiſſant: peculiariter cruribus vitioſis utilia, [3] & contra hulcerum nomas, cum melle vel aceto. [4] Caſtor hanc aliter noverat, tenui folio velut equinis ſetis, thyrſo longo & lævi, in aquoſis naſcentem. Radice ſanabat ſtrumas & duritias. Potamogeton adverſatur & crocodilis: itaque ſecum habent eam qui venantur. [5] Alvum ſiſtit & Achillea.

7. [6] Eoſdem effectus præſtat & ſtatice, ſeptem caulibus veluti roſæ capita ſuſtinens.

XXXIV. 8. [1] Ceratia uno folio, radice nodoſa magna, in cibo cœliacis & dyſentericis medetur.

9. [2] Leontopodion, alii leuceoron, alii doripetron, alii thorybetron vocant, cujus radix alvum ſiſtit, purgatque bilem, in aquam mulſam addito pondere denariorum duorum. Naſcitur in campeſtri & gracili ſolo. Semen ejus potum, lymphatica ſomnia facere dicitur.

10. [3] Lagopus ſiſtit alvum e vino pota, aut in febri ex aqua. [4] Eadem inguini adalligatur in tumore. Naſcitur in ſegetibus. [5] Multi ſuper omnia laudant ad deploratos dyſentericos quinqueſolium, decoctis in lacte radicibus potis: & ariſtolochiam Victoriati pondere in cyathis vini tribus. Quæ ex ſupradictis calida ſumentur, hæc candente ferro temperari aptius erit.

[6] E diverſo purgat alvum ſuccus centaurii minoris drachma in hemina aquæ cum exiguo ſalis & aceti, bilemque detrahit. [7] Majore tormina diſcutiuntur. [8] Vettonica alvum ſolvit drachmis quatuor, in hydromelitis cyathis novem. [9] Item euphorbium, [10] vel agaricum, drachmis duabus cum ſale modico potum ex aqua, aut in mulſo obolis tribus. [11] Solvit & cyclaminos ex aqua pota, [12] aut balanis ſubditis: item chamæciſſi balanus.

NOTÆ.

Sect. XXXI. 1. *Hypociſtis, orobethron.*] Ὑποκιστὶς, & ὑποκισθίς. Sic Dioſc. lib. 1. cap. 127. *Φύεται δὲ παρὰ τὰς ῥίζας τοῦ κίστου ἡ λεγομένη ὑποκιστίς· ὑπ' ἐνίων δὲ ὀροβέθρον, ὅμοιόν τι κυτίνῳ ῥοιᾶς.* In MSS. Reg. & Colb. *orobethron.* In libris hactenus editis, *orobathron.* Hujus hypociſtidis iconem Cloſius accurate delineat, lib. 1. hiſt. rar. plant. pag. 68. Aliud vero Scribonio Largo, Compoſ. 85. hypocyſtis eſt, ὑπόκιστος, nempe *ſuccus roſæ ſilveſtris, quam quidam caninam vocant.*

2. *Naſcitur, ut diximus*] Libro 24. ſect. 48.

3. *Hæc arefacta.*] Dioſc. loc. cit.

4. *Spiſſat.*] Adſtringit. *Δύναμιν δὲ ἔχει .... στυπτικωτέραν τε καὶ ξηραντικωτέραν.* Dioſc. lib. 1. cap. 127.

5. *Pota.*] Dioſc. loco cit.

6. *Cum amylo.*] Vide Notas & Emend. num. IX.

Sect. XXXII. 1. *Laver quoque.*] Quod & ſion nuncupatum olim indicavimus, lib. 22. ſect. 41. De quo eadem Dioſcorides prodidit, lib. 2. cap. 154. In Indice, *Laver, ſive ſion.*

Sect. XXXIII. 1. *Potamogeton.*] Iiſdem verbis deſcribitur a Dioſc. lib. 4. cap. 101. *Ποταμογείτων φύλλα ἔχει ὅμοια σεύτλῳ*, &c. Pingitur a Matthiolo, qualem in horto Regio vidimus, in lib. 4. Dioſc. pag. 1137. Nomen habet a locis aquoſis, *ἀπὸ τῶν ποταμίων καὶ ἐνύδρων τόπων*, quos prope naſcitur. Nam *γείτων* vicinum ſonat.

2. *Refrigerant, ſpiſſant*] Hoc eſt, adſtringunt. Dioſcor. loc. cit. *ψύχει δὲ καὶ στύφει.*

3. *Et contra hulcerum.*] Dioſc. loc. cit. *Ἁρμόζει καὶ νομαῖς καὶ παλαιοῖς ἕλκεσι.*

4. *Caſtor.*] Dodonæi forte myriophyllon aquatile is intellexit.

5. *Alvum ſiſtit*] Dioſc. lib. 4. cap. 36.

6. *Eoſdem ..... & ſtatice.*] Officinis herbariiſque incognita.

Sect. XXXIV. 1. *Ceratia.*] Videtur eſſe Unifolium officinarum, pictum a Dodonæo, pag. 205. Meminit hujus Marcellus Empir. cap. 27. pag. 188. *Ceratidos, inquit, quam herbam violam marinam appellamus, radices trium digitorum magnitudine, incoctæ vino auſtero, torminoſos juvant, ſi illud vinum admixta leviter aquæ calidæ portione potetur.*

2. *Leontopodion.*] Eſt illud Dioſcoridis λεοντοπέταλον, lib. 3. cap. 110. In Nothis, pag. 457. Λεοντοπόδιον, οἱ δὲ λεοντίδιος, οἱ δὲ λευκέορον, οἱ δὲ λεόντιον, οἱ δὲ δωρὶς, οἱ δὲ δοριπετρὶς, οἱ δὲ λυχνὶς ἀγρία, ... οἱ δὲ θορύβηθρον, &c. Et ab Apuleio, Leontopodion nominatur, cap. 7. A Dodonæo pingitur, pag. 69 quale in horto Regio vidimus. Λεοντοπόδιον, pedem leonis: λεοντοπέταλον, leonis folium interpretantur.

3. *Lagopus*] Dioſcor lib. 4. cap. 17. totidem verbis: *Λαγώπους δύναμιν ἔχει σταλτικὴν κοιλίας, πινόμενος μετ' οἴνου· ἐπὶ δὲ τῶν πυρεσσόντων μεθ' ὕδατος.* Pedem leporinum vocant officinæ, alii Trifolium humile. Vidimus in horto Regio, quale delineatur a Dodonæo, pag. 567 & lagopus major vocatur. *Pied de lievre.* Eadem cum Plinio & Dioſcoride tradit Apuleius, cap 61.

4. *Eadem.*] Dioſc. loc. cit. *Περιάπτεται δὲ καὶ πρὸς φλεγμονὰς βουβώνων. φύεται δὲ ἐν ἀρούραις.*

5. *Multi ſuper.*] Marcellus Empiricus, cap. 27. pag. 193. Dioſcor. lib. 1. cap. 42.

6. *E diverſo.*] Ad verbum iſta Marcellus exſcripſit, cap. 30 pag. 212. Dioſc. lib. 3. cap. 9

7. *Majore.*] Dioſc. lib. 3. cap. 8. *πρὸς στρόφους*, &c.

8. *Vettonica.*] Marcellus Empiricus totidem verbis, cap. 30 pag. 217. Anton Muſa, tit. 17. *Ad alvum concitandam*, &c. & Dioſc. lib. 4. cap. 1. plane ad verbum omnes.

9. *Item euphorbium.*] Gaſpar Hofmannus, lib. 1. Var. lect. cap. 12. hic quædam immutat, libris invitis.

10. *Vel agaricum, &c.*] Marcellus Empir. cap. 30. pag. 214 Dioſcorides quoque, lib. 3. cap. 1. cum mulſa propinat.

11. *Solvit &c.*] Dioſcorides, lib. 2. cap. 194 ex hydromelite bibi eam ob rem jubet. Marcellus Empir. cap. 30. pag 212. & 217.

12. *Aut balanis*] Balani glandes ſunt, & id quod glandis forma ad ſubducendam alvum in podicem mano inditur. Vulgus *Suppoſitorium* vocat. Apuleius, cap. 14. tit. 2. *Ad alvum concitandam · Herba orbicularis in collyrium facta & ſubjecta, catharticum eſt.* hoc eſt, cyclaminos in balanum ſubdita, purgativa eſt. Dioſc. loc cit. *ἐν ἐρίῳ προστεθεῖσα, in vellere ſubditur.* Marcellus Empiric. lib. de medic. cap. 30. *Orbicularis herba, quam Græci κυκλάμινον vocant, ſi quis expreſſo ſucco anum perunxerit, mira celeritate experietur ani ſolutionem.*

[13] Hyſſopi manipulus decoctus ad tertias cum ſale, pituitas trahit illitus, vel contritus cum oxymelite & ſale: pellitque ventris animalia. [14] Pituitam & bilem detrahit peucedani radix.

XXXV. 11. Alvum purgat anagallis ex aqua mulſa: [1] item epithymon, qui eſt flos e thymo, ſatureiæ ſimili. [2] Differentia, quod hic herbaceus eſt, alterius thymi albus: quidam [3] hippophæon vocant: ſtomacho minus utilis, vomitiones minus movet: ſed tormina [4] & inflationes diſcutit. Sumitur & ecligmate ad pectoris vitia cum melle, & aliquando iride. [5] Alvum ſolvit, a quatuor drachmis ad ſex cum mellis exiguo ſaliſque & aceti. [6] Quidam aliter epithymum tradunt ſine radice naſci, tenue, [7] ſimilitudine pallioli, rubens: ſiccari in umbra, bibi ex aqua acetabuli parte dimidia, detrahere pituitam bilemque. [8] Alvum leniter ſolvit & nymphæa in vino auſtero.

XXXVI. 12. [1] Solvit & pycnocomon, erucæ foliis craſſioribus, [2] & acrioribus, radice rotunda, lutei coloris, terram olente, caule quadrangulo, modico, tenui, flore ocimi. [3] Invenitur in ſaxoſis locis. [4] Radix ejus in aqua mulſa denariorum duûm pondere, & alvum, & bilem, & pituitam exinanit. [5] Semen ſomnia tumultuoſa facit, una drachma in vino potum. [6] Et panos diſcutit.

XXXVII. 13. [1] Detrahit bilem polypodion, quam noſtri [2] filiculam vocant: ſimilis enim eſt filici. Radix in uſu, piloſa, coloris intus herbacei, craſſitudine digiti minimi, [3] acetabulis cavernoſa, ceu polyporum cirri, ſubdulcis, in petris naſcens, aut ſub arboribus vetuſtis. [4] Exprimitur ſuccus aqua madefactæ: ipſa minute conciſa inſpergitur oleri, vel betæ, vel malvæ, vel ſalſamento: aut cum pulticula coquitur ad alvum vel in febri leniter ſolvendam. [5] Detrahit bilem & pituitam, ſtomachum offendit. [6] Aridæ farina indita naribus polypum conſumit. [7] Florem & ſemen non fert.

XXXVIII. 14. [1] Scammonium quoque diſſolutionem ſtomachi facit, bilem detrahit, alvum ſolvit, [2] præterquam ſi adjiciantur aloës drachmæ duæ obolis ejus duobus. [3] Eſt autem ſuccus herbæ ab radice ramoſæ pinguibus foliis, triangulis, albis, radice craſſa, madida, nauſeoſa. Naſcitur pingui & albo ſolo. Radix circa Canis ortum excavatur, [4] ut in ipſa confluat ſuccus: qui Sole ſiccatus, digeritur in paſtillos. Siccatur & ipſa vel cortex. [5] Laudatur natione Colophonium, Myſium, Prienenſe: ſpecie autem nitidum, & quam ſimillimum taurino glutini, fungoſum tenuiſſimis fiſtulis, cito liqueſcens, virus redolens, cumminoſum, linguæ tactu lacteſcens, quam leviſſimum, cum diluitur albeſcens. [6] Hoc evenit & adulterino, quod fit ervi farina, & tithymali marini ſucco, in Judæa fere: quod etiam ſtrangulat ſumptum. [7] Deprehenditur guſtu: Tithy-

NOTÆ.

13. *Hyſſopi.*] Marcellus Empiric. cap. 30. pag. 214. & Dioſc. lib. 3. cap. 30. totidem plane verbis. *Ventris animalia* ἕλμινθας hic vocat, hoc eſt, teretes lumbricos.

14. *Pituitam, &c.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 92. Pituita ex quatuor humoribus corporis noſtri, is eſt, qui potiſſimum magis ſeroſus eſt & aqueus, magiſque fluxilis: Græce phlegma appellant.

Sect. XXXV. 1. *Item epithymon.*] Dioſc lib. 4. cap. 179. Ἐπίθυμον θύμου ἐστὶν ἄνθος τοῦ σκληροτέρου καὶ θύμβρῃ ἐοικότος .... Πινόμενον δὲ σὺν μέλιτι, ἄγει φλέγμα καὶ χολὴν μέλαιναν. *Epithymum flos eſt thymi durioris & ſatureiæ ſimilis .... Potum id cum melle, detrahit pituitam bilemque atram per inferna.*

2. *Differentia .... herbaceus.*] Hoc eſt, viridis. Vide Notas & Emend. num. X.

3. *Hippophæon.*] Vide Notas & Emend num. XI.

4. *Et inflationes.*] Dioſc loc. cit. Ἰδίως ἁρμόζει ἐπὶ μελαγχολικῶν καὶ ἐμφυσωμένων.

5. *Alvum.*] Marcellus Empir. cap. 30. pag. 214.

6. *Quidam aliter.*] Quod genus illud epithymi ſit, incompertum.

7. *Similitudine pallioli.*] Hoc eſt, pileoli. Ovidius:
Palliolum nitidis impoſuiſſe comis.

8. *Alvum leniter.*] Dioſc. lib. 3. cap. 148.

Sect. XXXVI. 1. *Solvit & pycnocomon.*] Dioſc. libro 4. cap. 176. iiſdem fere verbis repræſentat: Πυκνόκομον φύλλα ἔχει ὅμοια εὐζώμῳ, &c. Herbariis adhuc incognita.

2. *Et acrioribus.*] Sic MSS. & Dioſc. καὶ δριμύτερα. In quibuſdam editis, *rarioribus*, male.

3. *Invenitur.*] Dioſc. loc. cit.

4. *Radix ejus.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit.

5. *Semen ſomnia*] Dioſc. loc cit.

6. *Et panos.*] Vide Notas & Emend. num. XII.

Sect. XXXVII. 1. *Detrahit bilem.*] Marcellus Empiricus cap. 30 pag 212. & 215.

2. *Filiculam.*] Apuleius, cap. 83 filicinam & radiolam vocat. Polypodium majus & apud noſtros nomen ſervat, *Polypode*. A Dodonæo pingitur, pag. 461. Vidimus in horto Regio.

3. *Acetabulis.*] Habet tubercula quædam acetabulis iis ſimilia, quæ in polyporum ac ſepiarum cirrhis apparent: inde πολυποδίου nomen. Iiſdem ferme verbis a Dioſcor. deſcribitur, lib. 4. cap. 188. & a Theophr. lib. 9 hiſt. cap. 14.

4. *Exprimitur.*] Dioſcor. loc. cit totidem fere verbis: & Marcellus Empir. cap. 30. pag. 211. Apuleius item, cap. 83 tit. 2.

5. *Detrahit bilem, &c.*] Dioſcorides, loc. cit. poſt Theophraſt. loco cit.

6. *Aridæ.*] Apud Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 14. ubi quis eam contigerit, ſunt qui innaſci polypum aſſeverent. Eſt autem polypus, auctore Celſo, lib. 6. cap 8. *caruncula modo alba, modo ſubrubra, quæ narium oſſi inhæret, & modo ad labra pendens narem implet, modo retro per id foramen, quo ſpiritus a naribus ad fauces deſcendit, adeo increſcit, ut poſt uvam conſpici poſſit, ſtrangulatque hominem, maxime Auſtro aut Euro flante.* Gallis, *un Polype.*

7. *Florem & ſemen.*] Vide Notas & Emend. num. XIII.

Sect. XXXVIII. 1. *Scammonium.*] Marcellus Empir. cap. 30. pag. 212. *Scammonia ſuccus ſolam detrahit bilem: datur ex aqua ad denarii ſemiſſem, ... ſed ſtomacho infirmo non convenit.*

2. *Præterquam ſi.*] Hoc eſt, dum bilem detrahit, & alvum ſolvit, ſtomachi ſimul diſſolutionem facit, niſi adjiciatur aloë, &c. Marcellus Empir. cap. 30. pag. 211. *Purgat bene hæc compoſitio ventrem. Aloes denarii ſemiſſis, Colophonia* (quæ ſcammonia eſt) *denarii ſemiſſis: una teruntur hæc: adjicitur mellis quod ſatis ſit ad colligenda ea: datur ex aqua calida vel frigida cyathis quatuor: hoc medicamentum ſtomachum non corrumpit.*

3. *Eſt autem ſuccus.*] Hæc totidem fere verbis Dioſcorides lib. 4. cap. 171. Σκαμμωνία, &c. Pingitur a Dodonæo ſtirps ipſa, pag. 387. viſa a nobis in horto Regio: *la Scammonée.*

4. *Ut in ipſa.*] Ut in ipſum cavum cultro factum confluat ſuccus. Vide Notas & Emend. num XIV.

5. *Laudatur, &c.*] Hæc fere totidem verbis Dioſc. loco cit. & auctor libri de ſimp. med. ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag. 1000.

6. *Hoc evenit, &c.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Deprehenditur.*] Dioſcor. loc. cit. *Nam ſi linguam tibi*

malus enim linguam excalfacit. [8] Uſus bimo: nec ante, nec poſtea utili. Dedere & per ſe ex aqua mulſa & ſale quaternis obolis. Sed utiliſſime cum aloë, ita ut incipiente purgatione mulſum bibatur. [9] Fit & decoctum radicis in aceto ad craſſitudinem mellis, quo lepræ illinuntur, & caput ungitur in dolore cum oleo.

XXXIX. 15. Tithymalum noſtri herbam lactariam vocat, alii [1] lactucam caprinam: narrantque lacte ejus inſcripto corpore, cum inaruerit, ſi cinis inſpergatur, apparere litteras, & ita quidam adulteras alloqui maluere quam codicillis. Genera ejus multa. [2] Primus cognominatur characias, qui & maſculus exiſtimatur, [3] ramis digitali craſſitudine, rubris, [4] ſuccoſis, quinque aut ſex, cubitali longitudine: [5] a radice foliis pæne oleæ, In cacuminibus [6] coma junci. [7] Naſcitur in aſperis maritimis. [8] Legitur ſemen autumno, cum coma: ſiccatum Sole tunditur, & reponitur. [9] Succus vero incipiente pomorum lanugine, defractis ramulis, excipitur farina ervi, aut ficis, ut cum iis areſcat. [10] Quinas autem guttas ſingulis excipi ſatis eſt. Traduntque etiam toties purgari hydropicos fico ſumpta, quot guttas lactis exceperit. [11] Succus cum colligitur, ne attingat oculos cavendum eſt. Fit & e foliis tuſis priore minus efficax. Fit & decoctum e ramis. [12] Eſt ſemen in uſu cum melle decoctum ad catapotia ſolvendæ alvi gratia. [13] Semen & dentium cavis cera includitur. [14] Colluuntur & radicis decocto e vino aut oleo. [15] Illinunt & lichenas ſucco: bibuntque eum, ut purgent vomitione & alvo ſoluta, alias ſtomacho inutilem. Trahit pituitam ſale adjecto in potu, bilem aphonitro. [16] Si per alvum purgari libeat, in poſca: ſi vomitione, in paſſo aut aqua mulſa. Media potio tribus obolis datur. Ficos a cibo ſumpſiſſe melius eſt. [17] Fauces urit leniter: eſt enim tam ferventis naturæ, ut per ſe extra corpori impoſitum, puſulas ignium modo faciat, & pro cauſtico in uſu ſit.

XL. 16. [1] Alterum genus tithymali myrſiniten vocant: alii caryïten: foliis myrti acutis & pungentibus, ſed mollioribus: & ipſum in aſperis naſcens. Colliguntur comæ ejus hordeo turgeſcente, ſiccatæque in umbra diebus novem in Sole inareſcunt. Fructus non pariter matureſcit, ſed pars anno ſequente, & nux vocatur. [2] Inde cognomen Græci dedere. [3] Demetitur cum meſſium maturitate, lavaturque, dein ſiccatur, & datur cum papaveris nigri duabus partibus, ita ut ſit totum [4] acetabuli modus: [5] minus hic vomitionibus, quam ſuperior: ceteri item. Aliqui ſic & folium ejus dedere, nucem vero ipſam in mulſo, aut paſſo, [6] vel cum ſeſama. [7] Trahit bilem & pituitam per alvum. Oris hulcera ſanat. Ad nomas oris folium cum melle eſtur.

XLI. 17. [1] Tertium genus tithymali paralium vocatur, ſive tithymalis folio rotundo:

NOTÆ.

menter excalfacit, exuritve, eſt id admixti tithymali argumentum. Καὶ τοῦ μὴ λίαν πυρᾶν τὴν γλῶσσαν, ὅτι οὐ μέμικται τιθυμάλου μέρος. Sic & auctor libri mox citati apud Galenum.

8. *Uſus bimo.*] Biennio recentior, vetuſtiorve ſuccus inutilis. Vide Notas & Emend. num. XV.

9. *Fit & decoctum.*] Dioſc. loco cit. Ἑψηθεὶς δὲ ἐν ὄξει ἕως παχυνθῇ, λέπρας ἰᾶται· κεφαλαλγίας τε χρονίας ἐπι ἐπάλειμμα σὺν ὄξει ῥοδίνῳ.

Sect. XXXIX. 1. *Lactucam caprinam*] Quod ea capræ veſcuntur. Lactucam marinam, Apuleius, cap. 108. aliique, quos retulimus lib. 20. ſect. 24

1. *Primus.*] Dioſc. lib. 4. cap. 165. Ὁ μὲν ἄρρην χαρακίας καλεῖται· ὑπὸ δέ τινων κωμήτης, ἢ ἀμυγδαλοειδὲς, ἢ κωβιός. Gallis, *Tithymale.* Pingitur a Joan. Bauhino, tom. 3 pag. 671 qualem vidimus in horto Regio. Χαρακίας, quaſi vallaris dicitur. Hoc genus peculiariter rura noſtra vocant evigilem matutinum, *Reveille-matin.*

3. *Ramis digitali*] Dioſc. loc. cit. καυλὰς, caules dixit: Apuleius, cap. 108. thyrſos, ſeu ſcapos.

4. *Succoſis*] Vide Notas & Emend. num. XVI.

5. *A radice foliis.*] Vide Notas & Emend. num. XVII.

6. *Coma junci*] In ſummitate caulium, cacuminibuſque, coma eſt ſimilis virgultis junci. Dioſcorides & Apuleius, locis citatis.

7. *Naſcitur.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Legitur, &c.*] Dioſc. loc. cit.

9. *Succus vero.*] Dioſcorides circa vindemiam, περὶ τὸν τρυγητὸν, ita ſuccum exprimi ait, loc. cit. Plinius, incipiente pomorum lanugine, nempe cotoneorum: quo nempe tempore lanuginoſa ea eſſe incipiunt, circa Auguſtum menſem.

10. *Quinas .... ſingulis.*] Nempe ſingulis ficis. Dioſcorid. loco citato: *Alii in ficos quas exſiccantur, ternas quaternaſve guttas inſtillant, ut cum iis inareſcant, ejuſmodique ficos ad uſum recondunt.* Τινὲς δὲ εἰς τὰ ξηραινόμενα σῦκα ἀποστάζουσι σταλαγμοὺς γ' ἢ δ', ξηράναντες ἀποτίθενται.

11. *Succus cum.*] Dioſc. loc. cit.

12. *Eſt & ſemen.*] Dioſc. loco cit. totidem verbis. Καταπότιον medicamentum eſt quod ſumitur deglutiendo. Pilulas alibi Plinius, & vulgus, vocat. *Catapotium, id eſt, medicamentum quod non diluitur, ſed ita ut eſt, devoratur.* Scribonius Largus, Compoſ. 87.

13. *Semen & dentium.*] Dioſc. loco cit. ſucco hanc vim attribuit, ut dentium cavis inditus, dolores levet: Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 14 ut decidere ſponte faciat.

14. *Colluuntur*] Collui dentes radicis decocto cum aceto jubet Dioſc. loco cit.

15. *Illinunt & lichenas.*] Dioſc. loc. cit. & Apuleius, cap. 108 tit. 4.

16. *Si per alvum.*] Apuleius, cap. 108.

17. *Fauces urit.*] Dioſcor. loc. cit. *Quoniam fauces exaſperat, catapotia quæ ex eo concinnantur, cera aut decocto melle oblini, atque ita dari par eſt.* Τραχύνει καὶ τὸν φάρυγγα· ὅθεν δεῖ καταπότια πρὸς ... κηρῷ ἢ μέλιτι ἑφθῷ· καὶ οὕτως διδόναι.

Sect. XL. 1. *Alterum.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 165. Ὁ δὲ θῆλυς ὃν ἔνιοι μυρσινίτην, ἢ καρυίτην καλοῦσι, &c. iiſdem enim plane notis deſcribit, ac Plinius. Myrſinites legitimus tithymalus id genus appellatur a Cluſio, lib. 6. hiſt. rar. plant. pag. clxxxix. ab aliis latifolius. Vidimus in horto Regio. In Indice *Myrtites:* Theophraſto, lib. 9. hiſt. cap. 12. Μυρτίτης. Et Apuleio.

2. *Demetitur &c.*] Quæ deinceps ſequuntur, ea ſunt totidem verbis apud Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 12.

3. *Inde cognomen.*] Caryitæ. A voce Græca κάρυον quæ nucem ſonat. Theophr. lib. 9 hiſt. cap. 12. Ταύτης δ' οὐχ ἅμα φέρει τὸν καρπὸν, ἀλλὰ παρ' ἔτος .... ὁ δὲ καρπὸς αὐτοῦ καλεῖται κάρυον.

4. *Acetabuli modus.*] Menſura. Theophr. loc. cit. Τὸ δὲ συναμφότερον ὅσον ὀξύβαφον.

5. *Minus hic vomitionibus.*] Subintellige, accommodatus. Sic Dioſcor. loc. cit. & Apuleius, cap. 108.

6. *Vel cum ſeſama.*] Et quidem toſta, ἐν σησάμῳ πεφρυγμένῳ. Theophr. loc. cit.

7. *Trahit bilem &c.*] Theophr. loc. cit.

Sect. XLI. 1. *Tertium.*] Hæc tota deſcriptio ſimiliter ad verbum exſtat apud Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 11. De hoc tithymali genere diximus, lib. 20. ſect. 80. Dioſcor. lib. 4. cap. 165. Ὁ δὲ παράλιος λεγόμενος τιθυμαλίδα ἢ μήκωνα καλοῦσιν, &c. Ab Apuleio dicitur, cap. 108. *Tithymalis, peplis tithymalis, paralion mecon* Et hoc genus Galli evigilium matutinum vocant.

caulo

caule palmum alto, ramis rubentibus, ſemine albo, quod colligitur [2] incipiente uva, & ſiccatum teritur, ſumiturque [3] acetabuli menſura ad purgationes.

XLII. 18. [1] Quartum genus helioſcopion appellant, foliis porcilacæ, ramulis ſtantibus a radice quatuor aut quinque, rubentibus, ſemipedali altitudine, ſucci plenis. [2] Hoc circa oppida naſcitur, ſemine albo, columbis gratiſſimo. [3] Nomen accipit, quoniam capita cum Sole circumagit. [4] Trahit bilem per inferna in oxymelite dimidio acetabulo: ceteri uſus, qui characiæ.

XLIII. 19. [1] Quintum cypariſſian vocant, propter foliorum ſimilitudinem, caule gemino aut triplici naſcentem in campeſtribus: [2] cui eadem vis, quæ helioſcopio aut characiæ.

XLIV. 20. [1] Sextum platyphyllon vocant: alii corymbiten, alii amygdaliten a ſimilitudine. Nec ullius latiora ſunt folia. [2] Piſces necat, alvum ſolvit, radice, vel foliis, vel ſucco in mulſo, aut aqua mulſa drachmis quatuor. Detrahit privatim aquas.

XLV. 21. [1] Septimum dendroïdes cognominant, alii cobion, alii [2] leptophyllon, in petris naſcens, [3] comoſiſſimum ex omnibus maxime, cauliculis rubentibus, & ſemine copioſiſſimum: [4] ejuſdem effectus, cujus characias.

XLVI. 22. [1] Apios iſchas, ſive raphanos agria, [2] juncos duos, ſive tres, ſpargit in terra rubentes, [3] foliis rutæ: radix cæpæ, ſed amplior: [4] quare quidam raphanum ſilveſtrem vocant. [5] Intus habet mammam candidam: extra, cortices nigros. [6] Naſcitur in montuoſis aſperis, aliquando & in herboſis. Effoditur vere, tuſaque in fictili mergitur, dejectoque quod ſupernatat, reliquus ſuccus [7] purgat utraque parte, ſeſquiobolo in aqua mulſa. Sic & hydropicis datur acetabuli menſura. Inſpergitur & aridæ radicis farina potioni: [8] aiuntque ſuperiorem partem ejus vomitione biles extrahere: inferiorem, per alvum, aquas.

XLVII. [1] Tormina diſcutit quodcumque panaces, [2] & Vettonica, præterquam a cruditate: [3] peucedani ſuccus & inflationes, ructus gignens: [4] item acori radix, [5] daucumve, [6] ſi lactucæ modo ſumatur. [7] Ladanum Cyprium potum interaneorum vitiis occurrit: [8] item Gentianæ farina, ex aqua tepida fabæ magnitudine. [9] Plantago mane

Notæ.

2. *Incipiente uva.*] Pubeſcente, matureſcente, variante. Theophr. loc. cit. ὅταν ἄρτι ἀδρύνηται ἡ σταφυλή. Plinius lib. 10. ſect. 80. *florente uva.*

3. *Acetabuli menſura.*] Dimidio acetabulo ipſe dixit, lib. 20. ſect. 80.

Sect. XLII. 1. *Quartum genus.*] De eo genere eadem ad verbum prodidit Apuleius, cap. 108. & Dioſcor. lib. 4. cap. 165. Ὁ δὲ ἡλιοσκόπιος λεγόμενος, ἀνδράχνῃ ὅμοια φύλλα ἔχει, &c. Pingitur a Dodonæo, pag 376 quale in horto Regio obſervatum a nobis. Helioſcopos ab Apuleio nuncupatur, loc. cit. idemque cicer columbinum, & caprago.

2. *Hoc circa.*] Dioſcor. loc. cit.

3 *Nomen accipit.*] Dioſcor. loc. cit. Συμπεριφέρεται δὲ αὐτοῦ ἡ κόμη τῷ ἡλίῳ κλίνοντι· ὅθεν καὶ ὀνόμαται ἡλιοσκόπιος.

4. *Trahit bilem &c.*] Dioſcor. loc. cit.

Sect XLIII. 1. *Quintum*] Κυπαρισσίας, a foliorum ſimilitudine cum cupreſſo nomen accepit. A Dodonæo pingitur, pag. 367. Vidimus in horto Regio.

2. *Cui eadem vis.*] Dioſcor. loc cit.

Sect. XLIV. 1. *Sextum*] Dioſc Ὁ δὲ πλατύφυλλος φλόμῳ ἔοικε. Nomen habet a latitudine foliorum Pingitur a Cluſio, lib. 6. hiſt rar. plant pag cxc. quale eſt a nobis obſervatum in horto Regio. Amygdalitæ cognomen primo generi tribuit Dioſcor minus recte.

2. *Piſces necat.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 165. Ἀποκτείνει δὲ καὶ τοὺς ἰχθύας, κοπεὶς καὶ διαβεὶς τῷ ὕδατι. *Piſces necat tuſus, & aqua dilutus.*

Sect. XLV. 1. *Septimum.*] Dioſcor. loc. cit. Ὁ δὲ ἐν ταῖς πέτραις φυόμενος, δενδροειδὴς δὲ καλούμενος, ἀμφιλαφὴς ἀναβαίνει καὶ πολύκομος, ὑπὸ μέσος, ὑπέρυθρος τοὺς κλάδους &c. *Qui in petris naſcitur, dendroides, quaſi arboreſcens, cognominatus, folioſus eſt in cacumine, denſamque ſpargit comam, ſucco lacteo pregnans ſubrubentibus ramis, &c.* Pingitur a Lobelio, in Adverſ. pag. 150. Tithymalus myrſinites anguſtifolius appellatur. In horto Regio vidimus.

2. *Leptophyllon.*] A foliorum tenuitate: ſunt enim myrti tenuioris ſimilia, τὰ φύλλα μυρσίνῃ λεπτῇ προσεοικότα, inquit Dioſcor loc. cit.

3 *Comoſiſſimum.*] Largiore coma.

4. *Ejuſdem effectus.*] Dioſc loc. cit.

Sect. XLVI. 1. *Apios iſchas.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 177. Ἄπιος, οἱ δὲ ἰσχάς, οἱ δὲ χαμαιβύσσαλος ὀρεινὴ ἢ ἀγρία, οἱ δὲ λινόζωστις. Vide Saracenum in Notis ad Dioſcor. Ἄπιος dicitur, & ἰσχάς, quod radicem habet accedentem ad piri formam, vel ficus Nullum nomen invenit Gallicum, inquit Ruellius, lib. 3. pag. 658. Vidimus tamen per inopiam frugum ruri pauperes hac radice veſci.

2. *Juncos duos*] Dioſcor. loc. cit. ramulos junceos, binos ternoſve dixit, κλωνία δύο ἢ τρία ἀπὸ γῆς ἀνίησι σχοινώδη λεπτά, &c.

3. *Foliis rutæ*] Foliis quidem rutæ, ſed oblongioribus iiſdem, & anguſtioribus: φύλλα πηγάνῳ ἐοικότα, ἐπιμηκέστερα μέντοι καὶ στενότερα. Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 10. φύλλον μὲν ἔχει πηγανώδες βραχύ.

4 *Quare quidam.*] Ægineta, lib. 7. cap 10. Καλοῦσι δέ τινες αὐτὸ χαμαιρέφανον.

5. *Intus .... mammam*] Corpus, carnem, pulpamve candidam Dioſc. loc. cit. Ῥίζα .... φλοιὸν ἔχουσα ἔξωθεν μέλανα, ἔνδοθεν δὲ λευκόν. Quoniam lactei ſucci plena talis eſt, mammam idcirco, & quidem ſat eleganter, vocat.

6. *Naſcitur.*] Dioſcor. loc. cit.

7. *Purgat utraque parte.*] Per ſuperna æque vomitione, atque per inferna. Dioſcor. loc. cit. Τούτου τρία ἡμιωβόλια πιοῦσα, ἄνω καὶ κάτω καθαίρει. Sed differt a Dioſcoride Plinius, quod ſupernatantem liquorem rejicit, reliquum in medicos uſus adſciſcit: ille contra liquorem qui ſupernatat penna collectum exſiccatumque adhibet in eoſdem uſus.

8. *Aiuntque.*] Dioſcorides loc. cit. cum Theophr. lib. 9. hiſt. cap 10. Sic etiam Ægineta, lib 7. cap. 10.

Sect. XLVII. 1. *Tormina.*] Dioſc. lib. 3. cap 55. Etiam ad jumentorum tormina panacis radicem utilem eſſe ſcribit Theophr. lib 9. hiſt. cap. 10. Ad quodcumque ventris dolores, cap 12.

2. *Et Vettonica.*] Anton. Muſa, tit. 16. *Ad ventris dolorem: Herba Vettonica drachmam unam in aqua calida cyathis duobus bibendam dato. His autem dumtaxat hec apta erit compoſitio, quorum non ex cruditate inteſtina torquentur.* Sic etiam Marcellus Empir. cap. 19. pag. 103

3. *Peucedani*] Torminibus, inflationibuſque ſubvenire pariter auctor eſt Dioſc. lib 3. cap 92.

4. *Item acori.*] Dioſc. lib. 1. cap 2.

5. *Daucumve.*] Dauci ſemen ad ſedanda tormina commendat Dioſc. lib. 3 cap. 83.

6. *Si lactucæ modo.*] Ex aceto oleoque.

7. *Ladanum.*] Alvum ſiſtit, urinam ciet. Dioſcor. lib. 1. cap. 128.

8 *Item Gentianæ.*] Succum hujus prodeſſe ſtomachicis ſcribit Dioſc lib. 3. cap 3.

9. *Plantago mane.*] Marcellus Empir. cap. 27. pag. 188. *Plantaginis aridæ ſemen tritum, ex partibus duabus, & papaveris capita arida, ex parte tertia, oportet per cribrum tenuiter ſoratum trajici, eo coque pulvere dari torminoſo ligula magna menſuram, interdum plus aut minus, cum vino vetere mixto non mi-*

ſumpta [10] duabus linguis, & tertia papaveris in vini cyathis quatuor non veteris. Datur & in ſomnum euntibus, addito nitro vel polenta, ſi multo poſt cibum detur. [11] Colo infunditur hemina ſucci, vel in febri.

XLVIII. [1] Agaricum potum obolis tribus in vini veteris cyatho uno, lieni medetur: & panacis omnium generum radix in mulſo. [2] Sed Teucria præcipue, pota arida & decocta quantum manus capiat, in aceti heminis tribus. Ad vulnus illinitur eadem cum aceto: aut ſi tolerari non poſſit, ex ficu vel aqua. [3] Polemonia bibitur ex vino. [4] Vettonica drachma in oxymelitis cyathis tribus. [5] Ariſtolochia, [6] ut contra ſerpentes. Argemonia ſeptem diebus in cibo ſumpta lienem conſumere dicitur: [7] agaricum in aceto mulſo obolis duobus. [8] Nymphææ heracliæ radix e vino pota, & ipſa conſumit. [9] Ciſſanthemus, drachma bis die ſumpta, in vini albi cyathis duobus per dies XL. lienem dicitur paulatim emittere per urinam. [10] Prodeſt & hyſſopum cum fico decoctum. [11] Lonchitidis radix decocta, priuſquam ſemen emittat. [12] Peucedani quoque radix decocta, & lieni & renibus. [13] Lien acori potu conſumitur. [14] Præcordiis & ilibus utiliſſimæ radices. [15] Clymeni ſemen potum diebus triginta pondere denarii in vino albo. Vettonicæ farina ex melle & aceto ſcillite pota. Radix lonchitidis in aqua, & Teucrium illinitur. [16] Item ſcordium cum cera, agaricum cum farina ſeni Græci.

XLIX. [1] Veſicæ malis, contraque calculos, graviſſimis cruciatibus, [2] ut diximus, auxilio eſt [3] Polemonia ex vino pota: [4] item agaricum. [5] Plantago radice vel foliis potis ex paſſo. [6] Et Vettonica, [7] ut in jocinere diximus. Item ramici, pota atque illita: [8] eadem ad ſtrangurias efficaciſſima. [9] Ad calculos quidam Vettonicam & verbenacam & millefolium æquis portionibus, ex aqua, pro ſingulari remedio bibere ſuadent. Strangurias diſcuti & dictamno certum eſt. Item quinquefolio decocto ad tertias in vino: [10] hoc & enterocelicis dari atque illini, utiliſſimum eſt. [11] Xiphii quoque radix ſuperior urinam ciet infantibus. [12] Enterocelicis datur ex aqua, & illinitur veſicæ vitiis. Peucedani ſuccus infantium ramici: [13] & umbilicis eminentibus pſyllion illinitur: [14] Urinam cient anagallides, [15] acorique radicis decoctum, vel ipſa trita potaque: & omnia veſicæ vitia ſanat. [16] Et calculos herba & radix cotyledonis. [17] Itemque genitalium inflammationem omnem, pari pondere caulis, & ſeminis, & myrrhæ. [18] Ebulum teneris cum foliis tritum, ex vino potum, calculos pellit: impoſitum [19] teſtes ſanat. [20] Erigeron

NOTÆ.

niam, id eſt, cyathis tribus. Hoc medicamentum ante ſomnum utiliter etiam ad veſperam datur. Et paulo ante: *Plantago cocta ante alium cibum data ex aceto plurimo, & exiguo ſale atque oleo, torminoſis plurimum prodeſt.*

10. *Duabus linguis*] Vel, ut alii MSS habent, *lingulis*, hoc eſt, cochlearibus.

11. *Colo.*] In coli tormento, hoc eſt, in tenuioris inteſtini morbo Apponi jubet ad colici umbilicum contuſam plantaginem Marcellus Empir. cap 29. pag. 206.

Sect. XLVIII. 1. *Agaricum.*] Lienoſis in aceto mulſo præbet Dioſcor. lib. 3 cap. 1.

2. *Sed Teucria.*] Quæ hemionitis Dioſcoridi eſt, lib. 3. cap. 152. ut alibi monuimus: ὕπεσ σὺν ὄξει πινόμενον, τήκει σπλῆνα.

3. *Polemonia.*] Ex aceto drachmæ pondere dari lienoſis auctor eſt Dioſc. lib 4 cap. 8.

4. *Vettonica.*] Dioſcor. lib 4. cap. 1.

5. *Ariſtolochia.*] Ex aqua propinat Dioſc. lib. 3. cap. 6.

6. *Ut contra ſerpentes*] Libro 25. ſect. 55 radicis drachmam in vini hemina ſæpius bibendam adverſus ſerpentes prædicit.

7. *Agaricum*] Dioſc. lib. 3. cap. 1. & Plinius Valer. lib. 2. cap 18 *Agarici oboli duo in aceto mulſo poti per dies XX. conſumunt lienem.*

8. *Nymphæa.*] Dioſc lib 3. cap. 148 totidem verbis.

9. *Ciſſanthemus.*] Hoc eſt, cyclaminos cyſſanthemos, de quo idem narrat Dioſc. lib. 3. cap. 195.

10. *Prodeſt &c.*] Dioſc lib. 3. cap. 30. ad verbum.

11. *Lonchitidis*] Et hoc de altera lonchitide Dioſcorides, lib. 3. cap. 162. quam & aſperam vocat: Τήκει δὲ καὶ σπλῆνα μετ' ὄξους πινομένη.

12. *Peucedani*] Dioſc. lib. 3. cap. 92. cum Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 22.

13. *Lien acori*] Dioſc. lib 1. cap. 2. σπλῆνας τήκει.

14. *Præcordiis.*] Dioſcor. loc. cit. lateri, hepati, thoraci, ſubvenire ait.

15. *Clymeni ſemen.*] Subintellige, lienem abſumit. Dioſc. lib. 4 cap 14. de periclymeno, quam eſſe clymenon Plinianam ſuo loco docuimus: Τούτου ὁ καρπὸς πέπειρος συλλεγεὶς καὶ ξηρανθεὶς ἐν σκιᾷ, πινόμενος μετ' οἴνου ἐπὶ ἡμέρας μ', καὶ σπλῆνα τήκει, &c. *Semen poſtquam ematuruit collectum, & in umbra ſiccatum, ſi drachmæ pondere ex vino bibatur quadraginta diebus, lienem abſumit, &c.*

16. *Item ſcordium.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 125. Καὶ ὑποχόνδρου χρονίας φλεγμαίνοντος ἀναλαμβάνει κηρωτῇ παρηγορεῖ. *Diuturnam hypocondrii inflammationem cerato excepta lenit.*

Sect. XLIX. 1. *Veſica malis.*] Ab his verbis inſtituendam periodum novam loci ſententia admonuit, quæ connexa perperam cum anterioribus hactenus fuere.

2. *Ut diximus.*] Libro 25 ſect. 7. *Indicaverre*, inquit, *experimento, aſperrimos cruciatus eſſe calculorum a ſtillicidio veſicæ.*

3. *Polemonia.*] Dioſcorides, lib. 4. cap. 8. ex aqua præbet.

4. *Item agaricum.*] Dioſc. lib. 3. cap. 1.

5. *Plantago.*] Totidem verbis Dioſcor. lib. 2. cap. 153 & Apuleius, cap. 1. tit. 24.

6. *Et Vettonica.*] Vettonica pariter calculos rumpi docet Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 189.

7. *Ut in jocinere diximus.*] Sect. 19 his verbis: *Vettonica drachma una in aqua calida cyathis tribus.* Ex melle & aceto bibi jubet Anton. Muſa, tit 24.

8. *Eadem ad ſtrangurias*] Dioſcor. lib. 4. cap. 1.

9. *Ad calculos.*] Verba plane totidem Marcellus Empir. cap. 26. pag 177 Item ſuſpectæ vetuſtatis auctor, Æmilius Macer, cap. de verbena:

Herbam cui nomen foliis de mille dedere,
Bettonicamque, pari verbenæ pondere junge:
Hæc mixta potentur aqua: nullum medicamen
Utilius credunt illis quos calculus angit.

10. *Hoc & enterocelicis.*] Dioſc. lib 4. cap 42.

11. *Xiphii quoque.*] Dioſc lib. 4. cap 20.

12. *Enterocelicis.*] Iiſdem verbis Dioſc. loc. cit.

13. *Et umbilicis.*] Dioſcor. lib. 4 cap 70. Ἐντεροκήλας τε ταῖς ἐπὶ παίδων καὶ ἐξομφάλους ὠφελεῖ καταπλασσόμενον σὺν ὄξει. *Infantium enterocelis, & eminenti umbilico illitum ex aceto medetur.* Unde forſan legi hoc loco oporteat, ut in Chiffl. cod. *Peucedani ſuccus infantibus: ramici & umbilicis eminentibus pſyllion illinitur.*

14. *Urinam cient*] Certe nephriticis, hydropicisque opitulari ait Dioſc. lib. 2. cap 209.

15. *Acorique radicis.*] Dioſc. lib. 1 cap 2.

16 *Et calculos.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 92. Item Galenus, lib 7. de fac. ſimp. med pag. 195 Dyſuriam ſtatim ea ſanari in vino pota, auctor eſt Theod. Priſcianus, lib 2. parte 2. cap. 20.

17 *Itemque.*] Dioſc. loc. cit.

18. *Ebulum.*] Ebuli radices ad calculos commendat Marcellus Empir. cap. 26. pag. 176.

19. *Teſtes ſanat*] Teſtium epiphoras, ſeu inflammationes.

20. *Erigeron.*] Iiſdem verbis Dioſc lib 4. cap 97.

quoque cùm farina thuris & vino dulci, teſtium inflammationes ſanat. [21] Symphyti radix illita enterocelas cohibet: genitalium nomas [22] hypociſthis alba. [23] Artemiſia quoque datur contra calculos ex vino dulci, & ad ſtranguriam. [24] Dolores veſicæ ſedat ex vino nymphææ heracliæ radix.

L. I. [1] Eadem vis crethmo ab Hippocrate admodum laudatæ. Eſt autem inter eas quæ eduntur ſilveſtrium herbarum. Hanc certe apud Callimachum apponit ruſtica [2] illa Hecale: ſpecieſque eſt [3] batis hortenſiæ. [4] Caulis unus palmum altus, ſemen ferens odoratum, ceu libanotidis rotundum, ſiccatum rumpitur: habet intus nucleum candidum, quem aliqui cachryn vocant. Folio pingui, albicante veluti olivæ, craſſiore, & ſalſo guſtu: radices digiti craſſitudine tres aut quatuor. Naſcitur in maritimis petroſis. [5] Eſtur crudum coctumve cum olere, odorati ſaporis & jucundi. [6] Servatur etiam in muria: præcipui uſus ad ſtranguriam, folio, vel caule, vel radice ex vino. Colorem quoque corporis gratiorem facit: verum æquo largior inflationes. Alvum ſolvit decocto, [7] urinamque, & a renibus humorem trahit. [8] Sic & althææ ſiccæ farina in vino pota, ſtranguriam tollit, efficacius addito dauco. Lieni quoque utilis. [9] Adverſus ſerpentes bibitur. Jumentis quoque in pituita, aut ſtranguria, hordeo inſperſa ſuccurrit.

LI. 2. [1] Anthyllion eſt lenti ſimillima, [2] quæ in vino pota veſicas vitiis liberat, ſanguinem ſiſtit. [3] Altera eſt anthyllis, chamæpityos ſimilis, flore purpureo, odore gravi, radice intubi.

LII. 3. [1] Vel magis cepæa, ſimilis portulacæ, nigriore radice, ſed inutili, naſcens in litoribus arenoſis, guſtu amara. [2] In vino cum aſparagi radice veſicæ plurimum prodeſt.

LIII. 4. [1] Eadem præſtat hypericon, quam alii chamæpytin, [2] alii corion apellant, [3] oleraceo frutice, tenui, cubitali, rubente, folio rutæ, [4] odore acri, ſemine in ſiliqua nigro, matureſcente cum hordeo. Natura ſemini ſpiſſandi: alvum ſiſtit: [5] urinam cier: veſicæ cum vino bibitur.

LIV. 5. [1] Eſt aliud hypericon, quod [2] alii corin appellant, folio tamaricis, & ſub ea naſcitur, ſed pinguioribus foliis & minus rubentibus, odoratum, palmo altius, ſuave, leniter acutum. Vis ſemini excalfactoria: & ideo inflationem facit: ſed ſtomacho non inutile: [3] præcipuum ad ſtranguriam, ſi exhulcerata non ſit veſica. Medetur & pleuriticis ex vino potum.

L. V. 6. Veſicæ autem callithrix trita ſimul cùm cumino, & data ex vino albo. [2] Verbenaca quoque cum foliis decocta ad tertias, vel radix ejus e mulſo calido, calculos ejicit.

NOTÆ.

21. *Symphyti.*] Dioſc. lib. 4. cap. 9.

22. *Hypociſthis.*] Ciſtho ipſi hanc vim aſſignat Dioſc. lib. 1. cap. 126.

23. *Artemiſia.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 127. & Apuleius, cap. 59. tit. 4.

24. *Dolores veſica*] Dioſc. lib. 3. cap. 147.

Sect. L. 1. *Eadem vis crethmo.*] Diximus de eo, anteriore libro, ſect. 96. Laudatur ab Hippocrate, ad ejiciendos feminarum menſes, lib. de natura mul. tex. 20. pag. 372 & lib. 1. de morb. mul. tex. 10. pag. 422. Ad uteri morbos inter optima remedia, *ἄριστα φάρμακα*, eodem volumine, tex. 56 pag. 450.

2. *Illa Hecale.*] De qua diximus antea, lib. 22. ſect. 44.

3. *Batis hortenſia.*] Nec batis quoque bacillarum nomine, de quibus egimus lib. 25. ſect. intelligenda eſt: quando neque ipſa crethmos ea eſt appellatione cenſenda, ut diximus. Quin & bacillas herbarii perperam in marinas diſtinxere, atque hortenſes, ut acute vidit Petr. Quiqueranus, lib. 2. de laud. Provinciæ, fol. 50. cum nihil diſcrepent: niſi quia maritimæ litorum prærogativa guſtantibus ſalſiorem morſum infligunt. Conditura bacillarum aceto conſtat: ei nihil ſalis adjicitur, quod (ut aiunt) ſalem ſibi ſecum ferant. Quæ ratio me quoque monet, ut aſſeverem bacillam eam non eſſe batin, quod Dalecampius cenſuit: quando Columella, Plinius, ac Dioſcorides, ſuæ bati nunc ſalem, nunc muriam injiciunt. Batin eſſe potius cenſuerim eam, quæ nomine alio hortenſis ſive ſativa portulaca eſt: crethmon, marinam.

4. *Caulis unus.*] Iiſdem pæne notis a Dioſcor. deſcribitur, lib. 2. cap. 157.

5. *Eſtur crudum &c.*] Dioſcor. loc. cit.

6. *Servatur.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Urinamque.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Sic & althææ.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 163.

9. *Adverſus ſerpentes.*] Dioſcor. loco citato.

Sect. LI. 1. *Anthyllion.*] Ἀνθυλλὶς hæc prima Dioſcoridis, lib. 3. cap. 153. picta a Lobelio, in Adverſ. pag. 195 viſa a nobis in horto Regio. In Dalmatia & Creta frequens, teſte Anguillara, par. 13. pag. 237.

2. *Quæ in vino.*] Dioſc. loc. cit.

3. *Altera eſt*] Et hæc altero ſimiliter loco a Dioſcor. appellata, loc. cit. iiſdem ſignata notis. Iva Moſchata Monſpelienſium, ſcite effigiata a Lobelio in Obſerv. pag. 208. viſa a nobis in horto Regio.

Sect. LII. 2. *Vel magis cepæa.*] Κηπαία Dioſcoridi, lib. 3. cap. 168. iiſdem ferme verbis deſcribitur. Vidimus in horto Regio, qualem Matthiolus delineat, in lib. 3. Dioſcor. pag. 933. In Paduano & Bononienſi agro naſci teſtatur Anguillara, par. 13. pag. 242.

2. *In vino.*] Dioſcor. loc. cit.

Sect. LIII. 1. *Eadem . . . hypericon.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 171. Ὑπερικὸν, οἱ δὲ ἀνδρόσαιμον, οἱ δὲ κόριον, οἱ δὲ χαμαίπιτυν, &c. Officinæ Perforatam vocant, Galli *Millepertuis*, quod folia Soli objecta innumeris foraminibus ſcatere, & omni ex parte punctis quibuſdam pertundi viſuntur. Vulgus item *herbam S. Joannis* ſæpe nuncupat. Pingitur a Dodonæo, pag. 76. Vidimus in horto Regio.

2. *Alii corion.*] Ita Dioſcor. MSS. tamen, tum hoc loco, tum in indice, pertinaciter *coriſon* exhibent. Sic rurſum inferius ſect. 60.

3. *Oleraceo frutice.*] Altitudine oleribus pari, ſive inter olera frutice adnaſcente.

4. *Odore acri.*] Reſinam pineam olente, unde & χαμαιπίτυος nomen.

5. *Urinam ciet.*] Dioſcor. loc. cit. Δύναμιν δὲ ἔχει διουρητικήν.

Sect. LIV. 1. *Eſt aliud.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 174. Κόρις, οἱ δὲ καὶ τοῦτο ὑπερικὸν καλοῦσι, φύλλον ἔχει παρεμφερὲς τῷ τῆς ἐρείκης, &c. A Matthiolo pingitur, in lib. 3. Dioſc. pag. 939. In horto Regio vidimus.

2. *Alii corin.*] Ita ſane Dioſc. Sed Pliniani codices MSS. non hic modo, ſed & in Indice, & rurſum inferius ſect. 75. & 81. conſtantiſſime *caron* vocant

3. *Præcipuum ad.*] Dioſc. loco cit.

Sect. L V. 1. *Veſicæ autem.*] Dioſc. lib. 4. cap. 136.

2. *Verbenaca*] Marcellus Empiricus, cap. 26. pag. 175. & Apuleius, cap. 3. tit. 5.

7. [1] Item perpreſſa, quæ Aretii & in Illyrico naſcitur, in aqua decocta e tribus heminis ad unam, & pota. [4] Trifolium ex vino ſumptum.

8. Et chryſanthemum.

9. [5] Anthemum quoque calculos ejicit, parvis a radice foliis quinis, caulibus longis duobus, flore roſeo: radices tritæ per ſe, ceu laver crudum.

L V I. 10. [1] Silaus naſcitur glareoſis & perennibus rivis, cubitalis apii ſimilitudine. [2] Coquitur, ut olus acidum, magna utilitate veſicæ: [3] quæ ſi ſcabiem ſentiat, panacis radice ſanatur, aliter inutile veſicis. Calculos pellit [4] malum erraticum, radicis libra in vini congio decocta ad dimidias: inde heminæ ſumuntur per triduum: reliquum ex vino cum ſio: urtica marina, & daucum, & plantaginis ſemen ex vino.

L V I I. 11. [1] Et herba Fulviana trita ex vino, (& hæc nomen inventoris habet, nota tractantibus,) urinas ciet.

L V I I I. Scordion teſtium tumores ſedat [1] Hyoſcyamum genitalibus medetur: [2] peucedani ſuccus ex melle, & ſemen, ſtranguriæ: [3] agaricum obolis tribus in vini veteris cyatho uno: [4] trifolii radix drachmis duabus in vino: [5] dauci una drahma, vel ſeminis. [6] Iſchiadici & ſemine & foliis erythrodani tritis ſanantur: [7] panace poto: [8] & infricata Polemonia, ariſtolochiæ decocto folii. Agarico quidem & [9] nervus, qui platys appellatur, & humerorum dolor ſanatur, obolis tribus in vini veteris cyatho uno poto. [10] Quinquefolium iſchiadicis & bibitur & imponitur. [11] Item ſcammonia decocta cum hordei farina. [12] Semen hyperici utriuſque bibitur ex vino. Sedis vitia & attritus celerrime ſanat plantago: [13] condylomata quinquefolium: [14] ſedem everſam cylamini radix ex aceto. [15] Anagallidum cærulea procidentiam ſedis retro agit: e diverſo rubens proritat. Cotyledon condylomata & hæmorroïdas mire curat. Teſtium tumores acori radix decocta in vino, tritaque, & illita. [16] Intertrigines negat fieri Cato, abſinthium Ponticum ſecum habentibus.

* CAP. IX. * Alii adjiciunt & pulegium: quod jejunus qui legerit, ſi poſt ſe alliget, inguinis dolores prohibet, aut ſedat cœptos. [17] Inguinalis (quam quidam argemonem vocant) paſſim in vepribus naſcens, ut proſit inguinibus, in manu tantum habenda eſt.

L I X. [1] Panos ſanat panaces cum melle: [2] plantago cum ſale: [3] quinquefolium: [4] perſolatæ radix, ut in ſtrumis: [5] item damaſonium: [6] verbaſcum cum ſua radice tuſum, vino aſperſum, folioque involutum, & ita in cinere calfactum, ut imponatur calidum. Experti affirmavere, plurimum referre ſi virgo imponat nuda, jejuna jejuno, & manu

NOTÆ.

3. *Item perpreſſa.*] *Repreſſa Romanis*, inquit Anguillara, par. 11. pag. 218. *dafi a i cavalli quando ſono ripreſi, onde ... tal nome.* Id eſſe ibi pabulum equorum ait, cum æſtuant.

4. *Trifolium.*] Lib. 3. cap. 113 Marcellus Empir. cap. 16. pag. 180 de triſolio minuto: ut & Plinius Valer. lib. 2. cap. 38.

5. *Anthemum quoque.*] Sic Reg 1. At Reg. 2. & index, *Anthemis*. In Illyrico reperiri, dicique *Saſſifragia*, quod calculos nempe veſicæ frangit vel ejicit, auctor eſt Anguillara, par. 11. pag. 218.

Sect. L V I. 1. *Silaus naſcitur.*] Non eſt hæc laver, ſive ſion, de quo diximus lib. 22. ſect. 41. ut exiſtimavit Ruellius, lib 2. pag. 369. cum de lavere proxime antea, ceu ſtirpe diverſa, mentio habeatur Sed apium potius paluſtre, ut acute vidit Anguillara, par 2. pag. 119. & cum eo Lobelius in notis M S S. ad eum locum.

2. *Coquitur ut olus acidum.*] Oluſatrum, credo, intelligit.

3. *Quæ ſi ſcabiem.*] Si ſit exulcerata veſica.

4 *Malum erraticum.*] Quid hac voce intelligat, haud ſatis liquet. Dalecampius de ariſtolochia interpretatur, quæ malum terræ ſuperius appellata eſt, ſect. 54 quod radix in globum mali rapique modo rotundetur. Vix aſſentior: cum illa ubique nobiliore nomine Græco quam Latino a Plinio appellatur.

5. *Et daucum.*] Daucum urinas pellere auctor eſt etiam Dioſcor. lib. 3. cap. 83.

Sect. L V I I. 1. *Et herba Fulviana.*] Quæ ſit ea porro, cum nullis ſignetur notis, ſtatui auſpicato nequit

Sect. L V I I I. 1 *Hyoſcyamum.*] Teſtium tumori mederi dixit hyoſcyami ſemen, Dioſcor. lib 4. cap. 69.

2. *Peucedani*] Dioſcor. lib 3. cap. 92.

3. *Agaricum.*] Dioſcor lib 3 cap. 1.

4. *Trifolii*] Hujus ſeminis drachmas ternas, foliorum quaternas præbet Dioſc lib 3. cap 113.

5. *Dauci.*] Subintellige, radicis. Semen certe ad pellendas urinas commendat in primis Dioſc. lib. 3. cap. 83.

6. *Iſchiadici &c.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 160

7. *Panace poto.*] Illini jubet iſchiadi Dioſcoridea, lib 3. cap. 55.

8 *Et infricata.*] Et pota quoque ex aqua, ſi Dioſcoridem audimus, lib. 4 cap. 8 &, qui Dioſcoridem ubique ſequitur, Galenum, lib. 8 de fac. ſimp med. pag. 221.

9. *Nervus qui platys.*] Πλατὺς, hoc eſt, latus, amplus, patens. Nervum intelligit cruris craſſiſſimum, maximumque inter lumbares, qui ad genu uſque procedit. Ad coxendicum articulorumque dolores facere agaricum ex aceto mulſo potum, ait Dioſc. lib. 3. cap. 1.

10 *Quinquefolium.*] Dioſc lib. 4. cap 42. Marcellus Empir. cap. 25 pag 174. *Ad iſchiadem*, inquit, *herba pentaphyllos, foliis fragorum ſimillima, cum vino trita, in balineo in ſolio data potui, hac valetudine laborantes cito remediabit.*

11. *Item ſcammonia*] Dioſcor. lib. 4. cap. 171. Συνεψηθεῖσα δὲ ἡ ῥίζα καὶ λεανθεῖσα μετ' ἀλεύρου κριθίνου, ἰσχιαδικοῖς ἐστι καταπλάσμα.

12. *Semen hyperici.*] Dioſcor. lib 3. cap. 171. & 174.

13. *Condylomata.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 42.

14. *Sedem everſam*] Procidentem. Dioſc. lib 2. cap. 194. Ἕδραν δὲ προπεπτωκυῖαν ἄγει ἀναχωρεῖν ὁ χυλὸς καθιεμένη. *Sedem procidnam radices ſuccus ex aceto illitus reſtituit.*

15. *Anagallidum*] Dioſc lib. 2 cap. 209 Φασὶ δὲ ἔνιοι τὴν μὲν ἔχουσαν τὸ κυάνεον ἄνθος, προπτώσεις ἀρχοῦ ἀνέλκειν· τὴν δὲ τὸ φοινικοῦν, ἐρεθίζειν καταπλασσομένην. *Aiunt nonnulli impoſitam anagallidem eam, quæ cæruleum edit florem, ſedis procidentiam retro agere: quæ vero phœniceum, eandem proritare.*

16. *Intertrigines.*] Cato de re ruſt. cap. 159. pag. 59. *Intertriginum remedium: Iu viam cum ibis, abſinthii Pontici ſurculum ſub anulo habeto.* Apuleius, cap. 100. tit. 4 *Ad inguinum vel intertriginis moleſtias: Herbæ abſinthii & marrubii ſumito, & in ſemicinctio tecum portato, ſanaberis.* Intertrigines attritus ſunt femorum In Notis quæ Tironis falſo dicuntur, apud Gruterum, pag. 180. *Rhagadium. Inteſtigo. Inteſtiginoſum.* Lege, *Intertrigo. Intertriginoſum.*

17. *Inguinalis*] In Reg 2. *Inguinalis, quam quidam argemonion* In Reg 1. *argemon.* In Indice, *Inguinalis, ſive Argemo.* Argemoniam vocare videtur Marcellus Empir. cap. 32. pag 125. & cap 34. pag. 135. Quam porro Plinius inguinalem vocet, ſi alia eſt ab argemonia, de qua lib. 25. ſect. 56. aut a lappa canaria, quam pariter argemonem dixere, ut vidimus lib. 24 ſect. 116 obſcurum eſt.

Sect. L I X. 1. *Panos ſanat.*] Dioſc. lib. 3. cap. 56.

2. *Plantago.*] Sic & Dioſc. lib. 2. cap 153.

3. *Quinquefolium*] Dioſcor lib. 4 cap 42.

4. *Perſolata.*] Quod & arcion a Dioſcoride appellatur, lib. 4. cap. 107. Quo illa modo in ſtrumis imponatur, diximus ſect. 12.

5. *Item damaſonium.*] Dioſc. lib. 3. cap. 169

6. *Verbaſcum.*] Ad οἰδήματα, hoc eſt, ad tumores commendatur a Dioſc. lib. 4. cap 104.

ſupina tangens dicat: NEGAT APOLLO PESTEM POSSE CRESCERE, CUI NUDA VIRGO RESTINGUAT: atque ita [7] retrorſa manu ter dicat, toticſque deſpuant ambo. [8] Medetur & radix mandragoræ ex aqua: [9] radicis ſcammoniæ decoctum cum melle: ſi-deritis cum adipe vetere: [10] vel Chryſippea cum ficis pinguibus: & hæc ab inventore habet nomen.

L X. [1] Venerem in totum adimit, ut diximus, nymphæa heraclia: [2] eadem ſemel pota, in XL. dies. [3] Inſomnia quoque Veneris a jejuno pota, & in cibo ſumpta. Illita quoque radix genitalibus, inhibet non ſolum Venerem, ſed & affluentiam genituræ, [4] ob id corpus alere vocemque dicitur. [5] Appetentiam Veneris facit radix e xiphio ſuperior, data potu in vino. Item quam erethmon agrion appellant: [6] & horminos agrios, cum polenta contrita. CAP. X.

L X I I. 1. [1] Sed inter pauca mirabilis eſt orchis herba: [2] ſive ſerapias, foliis porri, caule palmeo, flore purpureo, gemina radice, teſticulis ſimili: ita ut major, ſive (ut aliqui dicunt) durior, ex aqua pota excitet libidinem: minor ſive mollior, e lacte caprino inhibeat. [4] Quidam folio ſcillæ eſſe dicunt, læviore ac minore, caule ſpinoſo. [5] Radices ſanant oris hulcera: thoracis pituitas, [6] alvum ſiſtunt e vino potæ. [7] Concitatricem vim habet ſatyrion. Duo ejus genera: [8] una longioribus foliis, quam oleæ, caule quatuor digitorum, flore purpureo, radice gemina ad formam hominis teſtium, alternis annis intumeſcente ea ac reſidente. [9] Altera ſatyrios orchis cognominatur, & femina eſſe creditur. Diſtinguitur internodiis & ramoſiore frutice, radice faſcinis utili. Naſcitur fere juxta mare. Hæc tumores, & vitia [10] partium earum cum polenta illita ſedat, vel per ſe. [11] Superioris radix in lacte ovis colonicæ data, nervos intendit: eadem ex aqua remittit.

LXIII. 2. [1] Græci ſatyrion, foliis lilii rubri minoribus, & tribus non amplius e terra exeuntibus tradunt, caule lævi, cubitali, nudo, radice gemina: [2] cujus inferior pars & major mares gignat, ſuperior ac minor feminas. [3] Et aliud genus ſatyrii erythraïcon appellant, ſemine viticis majore, lævi: duræ radicis, cortice rubro, intus album includi, ſapore ſubdulce, fere in montuoſis inveniri. [4] Venerem, etiamſi omnino manu teneatur radix, ſtimulari: [5] adeo ſi bibatur in vino auſtero. Arietibus quoque & hircis ſegnioribus in potu dari. Et a Sarmatis, equis ob aſſiduum laborem pigrioribus in coitu, quod vitium proſedamum vocant. Vim ejus reſtinguit aqua mulſa, [6] aut lactuca ſumpta. [7] In totum quidem Græci, cum concitationem hanc volunt ſignificare, ſatyrion appellant: ſic & cratægin cognominantes, & thelygonon, & arrhenogonon, quarum ſemen teſtium ſimile eſt. Tithymali quoque ramorum medullam habentes, ad Venerem

NOTÆ.

7. *Retrorſa manu.*] Averſa manu, prona, cum vola terram ſpectat: ut contra ſupina, cum vola cælo obvertitur.

8. *Medetur.*] Dioſc. lib. 4. cap. 76.

9. *Radicis ſcammoniæ.*] Dioſc. lib. 4. cap. 171.

10. *Vel Chryſippea.*] Quid Chryſippea ſit, velle indicare, harioli foret, & conjectoris parum ſani.

Sect. L X. 1. *Venerem . . . ut diximus.*] Libro 25. ſect. 37. *Qui biberint eam duodecim diebus, coitu genituraque privari.*

2. *Eadem ſemel.*] Hoc eſt, ſi per dies duodecim bibatur, ut dictum eſt lib. 25. ſect. 37. in totum Venerem adimit: ſi vel ſemel bibatur, Venerem in XL. dies.

3. *Inſomnia quoque.*] Subintellige, adimit in totum. Dioſc. ad verbum, lib. 3. cap. 148.

4. *Ob id.*] Vide quæ de raphano diximus, libro 20. ſect. 13.

5. *Appetentiam.*] Dioſc. lib. 4. cap. 20. [illegible]

6. *Et horminos.*] Dioſc. lib. 3. cap. 145. [illegible] Illud eſt quod lib. 18. ſect. 20. a Dodoneo delineari diximus, pag. 290.

Sect. XLII. 1. *Sed inter pauca*] Dioſc. lib. 3. cap. 141. [illegible] &c. Nam totidem verbis & a Dioſcoride, & ab Oribaſio interprete delineatur, lib. 11. pag. 210. Teſticulum canis officinæ vocitant. Quin & eadem omnia orchium genera Satyria nominant, Gallique officinas ſecuti, *du Satyrion*. Apuleium quoque, qui cap. 5. orches & ſatyria nullo diſcrimine habuit. Nos viginti omnino genera vidimus in horto Regio. Sunt omnium cognatæ vires, & ad Venerem in primis concitandam pares.

2. *Sive ſerapias.*] In Indice, more Latino, *ſerapia*. Ut *rhœan* alibi, pro *rhœade* dixit.

3. *Ita ut major*] Dioſc. lib. 3. pag. 141. & 140. e gemina radice ſeu bulbo, teneriorem ait a mulieribus Theſſalis è lacte caprino propinari ad excitandam libidinem: alteram, quæ aridior duriorque eſt, ξηρός, ad eamdem inhibendam. Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 19. utrumque e lacte caprino ſumi ait: ſic ſumpto majore libidinem excitari: inhiberi minore. Vide & Galenum, lib. 8. de facult. ſimpl. med. pag. 216.

4. *Quidam folio.*] Theophr. loc. cit. [illegible]

5. *Radices ſanant.*] Dioſc. lib. 3. cap. 142.

6. *Alvum.*] Dioſc. loc. cit. [illegible]

7. *Concitatricem.*] Ad venereos impetus.

8. *Una longioribus.*] Hic Dioſcoridis orchis eſt, lib. 3. cap. 141. Latinis ſatyrion nuncupatum. [illegible] &c.

9. *Altera.*] Hoc vero genus a Græcis ſcriptoribus prætermiſſum.

10. *Partium earum*] Genitalium.

11. *Superioris.*] Ejus quam orchin eſſe Dioſcoridis diximus.

Sect. L X I I I. 1. *Græci ſatyrion.*] Ut Dioſc. lib. 3. cap. 143. [illegible] &c.

2. *Cujus inferior.*] Hoc de priore orchi pariter Dioſcorides lib. 3. cap. 141. at ſunt nimirum, quod ante monuimus, congeneres omnium horum facultates.

3. *Et aliud genus.*] Dioſc. lib. 3. pag. 144. [illegible] &c.

4. *Venerem etiamſi.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit.

5. *Adeo ſi.*] Multo magis, ſi.

6. *Aut lactuca.*] Quoniam hæc maxime refragetur Veneri, ut dictum eſt lib. 19. ſect. 38.

7. *In totum.*] Omnino Græci, inquit, cum herbam aliquam, aliudve quod hanc vim concitatricem Veneris habeat, ſignificare volunt, ſatyrion appellant. Sic enim & cratægin, ſive cratægonon nuncupant, aliaſque. Arrhenogoni certe ſemen eſſe teſtium ſimile prodidit Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 19.

Digitized by Google

proniores fieri dicuntur. ⁸ Prodigioſa ſunt, quæ circa hoc tradidit Theophraſtus, auctor alioqui gravis, ſeptuageno coitu duraſſe libidinem contactu herbæ cujuſdam, cujus nomen genuſque non poſuit.

LXIV. Sideritis adalligata varices minuit, & ſine dolore perſanat. Podagræ morbus rarior ſolebat eſſe non modo patrum avorumque memoria, verum etiam noſtra, peregrinus & ipſe. Nam ſi Italiæ fuiſſet antiquitus, Latinum nomen inveniſſet. Inſanabilis non eſt credendus: quippe quoniam & in multis ſponte deſiit, & in pluribus curâ. ¹ Medentur panacis radices, cum uva paſſa: ² ſuccus hyoſcyami cum farina, vel ſemen, ³ ſcordion ex aceto: ⁴ iberis, uti dictum eſt. ⁵ Verbenaca cum axungia trita, ⁶ cyclamini radix, cujus decoctum & pernionibus prodeſt. Podagras refrigerat radix e xiphio, ⁷ ſemen e pſyllio, cicuta cum lithargyro aut axungia, ⁸ aïzoum in primo impetu podagræ rubentis, hoc eſt, calidæ. ⁹ Utrilibet vero convenit erigeron cum axungia, ¹⁰ plantaginis folia trita addito ſale modico, ¹¹ argemonia tuſa ex melle. Medetur & verbenaca illita, aut ſi pedes macerentur in aqua, in qua decocta ſit.

LXV. 1. ¹ Et lappago, ſimilis anagallidi, niſi eſſet ramoſior, ac pluribus foliis aſpera, rugoſa, aſperioris ſucci, gravis odoris: ² quæ talis eſt, mollugo vocatur.

2. Similis, ſed aſperioribus foliis, aſperugo. Superioris ſuccus expreſſus pondere X I. denariorum in vini cyathis duobus quotidie ſumitur.

LXVI. 3. ¹ Præcipue vero liberat eo malo phycos thalaſſion, id eſt, fucus marinus, lactucæ ſimilis, ² qui conchyliis ſubſternitur: non podagræ modo, ſed omnibus articulorum morbis impoſitus, priuſquam exareſcat. ³ Tria autem genera ejus: latum, & alterum longius, quadamtenus rubens: tertium criſpis foliis, quo in Creta veſtes tingunt: omnia ejuſdem uſus. ⁴ Nicander ea & adverſus ſerpentes in vino dedit. Salutare eſt & ſemen ejus herbæ, quam pſyllion appellavimus, madefactum aqua, admixtis in hemi-

* Cap. XI. nam feminis reſinæ Colophoniæ cochlearibus duobus, thuris uno. ⁵ Laudantur & mandragoræ folia cum polenta tuſa. * ⁶ Talis vero tumentibus limus aquaticus cum oleo ſubactus mire prodeſt. Articulis ſuccus e centaurio minore. ⁷ Idem nervis utiliſſimus. Item centauris. ⁸ Vettonica nervis diſcurrentibus per ſcapulas, humeris, ſpinæ, lumbis, pota, ⁹ ut in jocinere. ¹⁰ Articulis quinqueſolium impoſitum. ¹¹ Mandragoræ folia cum polenta, vel radix recens tuſa cum cucumere ſilveſtri, vel decocta in aqua. ¹² Digitorum in pedibus rimis polypodii radix. ¹³ Articulis ſuccus hyoſcyami cum axungia: ¹⁴ Amomi ſuccus cum decocto: item centunculus decocta, vel muſcus recens ex aqua obligatus, donec inareſcat:

NOTÆ.

8. *Prodigioſa.*] Theophr lib 9. hiſt cap. 20 & ex eo Athenæus, lib. 1. pag. 18. Ab Iodia in Græciam allatum id herbæ genus addit Theophraſtus. In libris Indicarum navigationum aliquot herbarum ſimili virtute prædıtarum hiſtoriam reperias: cujuſmodi ſunt Amſiam, Agnacat, Tambor ſive Betel, & aliæ.

Sect. LXIV. 1. *Medentur.*] Dioſc. lib. 3 cap. 55. *Ἀρμόζει καὶ ποδάγραις μετ' ἀσταφίδος ὠμῆς καταπλασσόμενον.*

2. *Succus hyoſcyami.*] Vide Notas & Emendationes, num. XVIII.

3. *Scordium, &c.*] Sic & Dioſc. lib. 3. cap. 125.

4. *Iberis, ut dictum eſt*] Libro 25. ſect 45.

5. *Verbenaca.*] Ad tumores & inflammationes commendatur a Dioſc. lib. 4. cap. 61.

6. *Cyclamini.*] Dioſcor. lib. 2. cap 194. *Εὔθετεῖ δὲ καὶ πρὸς πόδαγρας .... καὶ χύματα τὸ ἀφέψημα αὐτῆς καταντλούμενον.*

7. *Semen e pſyllio.*] Dioſc lib. 4 cap. 70.

8. *Aïzoum.*] Aizoi folia vel per ſe, vel cum polenta impoſita, Dioſc lib. 4. cap. 89. & 90.

9. *Utrilibet vero*] Hoc eſt, ſive podagræ frigidæ, ſive calidæ & æſtuanti. Marcellus Empir. cap 36. pag. 243. *Herba ſenecio, quæ in tegulis naſcitur, cum ſale trita, vice malagmatis impoſita, podagricis prodeſt.*

10. *Plantaginis.*] Marcellus Empir. cap. 36. pag. 246.

11. *Argemonia.*] Inflationes omnes ſedari ea impoſita, ſcribit Dioſcor. lib. 2. cap 208.

Sect. LXV. 1. *Et lappago.*] Sive lappa canaria, de qua diximus lib. 24 ſect. 116.

2. *Quæ talis eſt.*] Duo innuit eſſe lappaginis genera; utrumque a peculiari qualitate denominatum. Mollugo altera ex iis apud Marcellum Empir. pag. 179 cap 26. dicitur, & ad tenes commendatur. De aſperugine diximus in Notis ad lib. 24. ſect. 116.

Sect. LXVI. 1. *Præcipue vero.*] Dioſc. lib. 4. cap. 100. *Φῦκος θαλάσσιον ... ψυκτικὴ ἐστὶ δύναμιν, ποιεῖ δὲ καταπλασσόμενον, ποδάγραις, καὶ τοῖς φλεγμοναῖς· δεῖ δὲ αὐτῷ χρῆσθαι νέῳ, πρὸ τοῦ ξηρανθῆναι.*

2. *Qui conchyliis.*] Hoc eſt, cujus colore lana primum imbuitur, cum veſtis conchyliatæ tinctura præparatur. Huic deinde colori pretioſior alter ſuperinducitur: unde is qui prior eſt, ſubſterni dicitur. Ab hoc fuco tingendis olim veſtibus idoneo tincturam omnem deinde Latini fucum dixere. Diſputat de eo fuco prolixe Philoſophus, lib. 6. hiſt. anim. cap. 12. pag. 692.

3. *Tria autem.*] Totidem verbis hæc Dioſcor. lib. 4. cap. 100. *Φῦκος θαλάσσιον, φύεται τὸ μὲν αὐτοῦ πλατύ, τὸ δὲ ὑπόμηκες καὶ φοινίσσον· τὸ δὲ λεπτόν, φύεται δὲ ἐν Κρήτῃ πρὸς τῇ γῇ, ὅμοια δὲ ἄγαν καὶ ἄσηπτον.* Plinius & Oribaſius *τὸ δὲ οὖλον*, legerunt alibi, non *λεπτόν*.

4. *Nicander.*] Dioſc. loc. cit. *Νίκανδρος δέ φησι καὶ θηριακὸν εἶναι τὸ φοινικοῦν.* Nicandri verſus eſt ejuſcemodi in Theriac. pag. 60.

Ἠδὲ καὶ φοινίεντα δι' ἀμφιβόλοιο φύκος.

5. *Laudantur.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 76.

6 *Talis vero.*] Ad verbum hæc Plinius Valer. lib. 2. cap. 48 & Marcellus Empir. cap. 34. pag 233.

7. *Idem nervis.*] Dioſc lib. 3. cap. 9. *Ποιεῖ δὲ ἁρμόζει τοῖς ῥήγμασι καὶ σπάσμασι νεύρων ἰδίως.*

8. *Vettonica nervis.*] Etiam præciſos glutinari ea cenſuit Marcellus Empir. cap. 35. pag. 240. Vide Notas & Emend. num. XIX.

9. *Ut in jocinere.*] Hoc eſt, eo temperamento, quo in jocineris remediis uſi ſumus, nempe ſect. 19. Vettonicæ drachma una in aqua calida cyathis tribus.

10. *Articulis.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 47. Apuleius, cap. 2. de quinquefolio, tit. 11. *Ad pedum dolorem.* Jus radicis decoctæ prodeſſe *ἀρθριτικοῖς* ſcribit Dioſcorid. lib. 4. cap. 42.

11. *Mandragora.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 76. cum Theophr. 9. hiſtor. cap 10.

12 *Digitorum in pedibus.*] Libri editi, *cubitorum ac pedum.* Reg. 1. *cubitorum in pedibus.* Reg. 2. *digitorum inde pedibus.* Malin, *digitorum in pedibus* Dioſc. lib. 4. pag. 188 polypodii radicem impoſitam prodeſſe ait adverſus rimas quæ inter digitos fiunt, *Ποιεῖ καὶ .... ἡ ῥίζα λεία καταπλασσομένη πρὸς ῥαγάδας τὰς ἐν δακτύλοις.*

13. *Articulis.*] Dioſcor lib. 4. cap. 69. & Apuleius, cap. 4. de ſymphoniaca, tit. 5.

14. *Amomi.*] Dioſc. lib. 1. cap. 14. *Ποδαγρικοῖς συμβάλλεται.*

4. [15] Item lappæ boariæ radix e vino pota. [16] Cyclaminos decocta in aqua perniunculos curat, omniaque alia frigoris vitia. [17] Perniunculos & cotyledon cum axungia: [18] folia ex batrachio: epithymi ſuccus. Clavos pedum extrahit ladanum cum caſtoreo: verbenaca ex vino.

LXVII. Nunc peractis malis quæ membratim ſentiuntur, dicemus de his quæ totis corporibus graſſantur. Remedia autem hæc communia invenio. Ante omnes potandam dodecathcum, [1] de qua diximus: [2] deinde panacis omnium generum radices, peculiariter longinquis morbis, & ſemen interaneorum vitiis. Ad omnes vero corporis dolores ſuccum e ſcordio: item Vettonicæ, quæ pota colorem plumbeum corporis privatim emendat, gratioremque reducit.

LXVIII. 1. [1] Geranion aliqui myrrhin: [2] alii merthryda appellant. Similis eſt cicutæ, foliis minutioribus, & caule brevior, rotunda, ſaporis & odoris jucundi. Noſtri ſic eam tradunt. [3] Græci foliis candidioribus paulo quam malvæ, caulibus tenuibus, piloſis, ramoſam ex intervallis, binûm palmorum: & in his, foliis, inter quæ in cacuminibus capitula ſint gruum. [4] Alterum genus foliis anemones, diviſuris longioribus, radice mali modo rotunda, dulci, reficientibus ſe ab imbecillitate utiliſſima: & fere talis vera eſt. Bibitur contra phthiſin drachma in vini cyathis tribus bis die. [5] Item contra inflationes: & cruda idem præſtat. Succus radicis auribus medetur. Opiſthotonicis ſemen drachmis quatuor cum pipere & myrrha potum. [6] Phthiſin ſanat & plantaginis ſuccus, ſi bibatur, & ipſa decocta. In cibo cum ſale & oleo, & a ſomno matutino, refrigerat. Eadem datur bis, quos atrophos vocant, interpoſitis diebus. [7] Vettonica vero phthiſicis, ecligmate cum melle, fabæ magnitudine: [8] Agaricum potum duobus obolis in paſſo, vel daucon cum centaurio majore in vino. [9] Phagedænis ([10] quod nomen ſine modo eſurientium eſt, [a] & alias hulcerum) tithymali medentur cum ſeſamis ſumpti.

LXIX. 2. Inter mala univerſi corporis vigiliæ ſunt pleriſque. [1] Harum remedio monſtratur panaces, clymenos, ariſtolochia, & odore, & peruncto capite: aïzoum, ſive ſedum, ſi involutum panno nigro, ignorantis pulvino ſubjiciatur: [2] Et œnotheras, ſive onuris, hilaritatem afferens in vino, amygdalaceo folio, flore roſeo, fruticoſa, longa radice, & cum ſiccata eſt, vinum olente. Hæc in potu data feras quoque mitigat.

[3] Cruditates, quæ nauſeam faciunt, digerit Vettonica. [4] Eadem pota a cœna concoctionem facit, in oxymelitis cyathis tribus drachmæ pondere: & crapulam diſcutit. [5] Item agaricum poſt cibum in aqua calida potum. Paralyſin Vettonica ſanare dicitur: [6] item iberis, ut dictum eſt. [7] Eadem & torpentibus membris prodeſt: item argemonia, [8] omnia quæ periclitentur ſecari, diſcutiendo.

INTERPRETATIO.

a *Et alias.*] Et alioqui *nomen eſt* hulcerum *generis cujuſdam* phagedæna.

NOTÆ.

15. *Item lappæ boariæ.*] A lappagine, de qua ſup ſect. ſi diſcrepat, ignota herbariis.

16. *Cyclaminos.*] Dioſc. lib 2. cap. 194.

17. *Perniunculos.*] Dioſc. lib 4. pag. 92 & Schol. Nicandri, in Theriac. pag. 32.

18. *Folia ex batrachio.*] Dioſc. lib. 2. cap. 206.

Sect. LXVII. 1. *De qua diximus.*] Libro 25. ſect. 9.

2. *Deinde panacis*, &c.] Sic Theophr. lib. 9. hiſtor. cap. 12.

Sect. LXVIII. 1. *Geranion aliqui.*] Dioſcor lib. 4 cap 116. Μύῤῥις, οἱ δὲ μύῤῥαν καλοῦσιν, τῷ κωνείῳ καὶ τοῖς φύλλοις ἔοικε καὶ καυλῷ· ῥίζαν δὲ ἔχει ἐπιμήκη, ἁπαλήν, περιφερῆ, εὐώδη, ἡδεῖαν βρωθῆναι. Geranium cicutæ folio, ſupinum vocat Dodonæus, a quo delineatur, pag 63. quale vidimus in horto Regio: ſed illud inodorum. Alterum moſcatum, folio ad myrrhidem accedente, & ibi obſervatum a nobis, pictum vide apud Joan. Bauhinum, tom. 3 pag. 479.

2. *Alii merthryda.*] Dioſcor in Nothis, pag. 459. Οἱ δὲ μερθρύξ, οἱ δὲ μυῤῥίς. In MSS. *myrtidam*, forte pro *myrida*, Nam in Indice, *Geranion ſive myrrhis, ſive myrtis.*

3. *Græci foliis . . . . malvæ.*] Malvæ folio rotundo geranium, Pes columbinus dicitur Dodonæo, pag. 61. Gallis, *Pied de pigeon.* In horto Regio vidimus. Deſcribitur iiſdem pæne verbis a Dioſc. lib 3. pag 131.

4. *Alterum genus*] Et iſtud ab eodem Dioſcor. iiſdem deſignatur notis, loc. cit. Γεράνιον, τὸ μὲν φύλλα ἔχει ὅμοια ἀνεμώνῃ, &c. Vulgo id Roſtrum gruis, ciconiæque appellatur: *Bec de cicogne.* Geranium eſt Dodonæi tuberoſum, pag. 62. viſum a nobis in horto Regio.

5. *Item contra.*] Contra vulvæ inflationes, inquit Dioſc. lib. 3. cap. 131. Θολᾶται ἐν οἴνῳ ἄχρι τῶν πλευρῶν, ὑστέρας ἐμπνευματώσεις λύει.

6. *Phthiſin ſanat.*] Dioſc. lib. 2. cap. 153. Πίνεται δὲ πρὸς φθίσιν. Et Celſus, lib. 3. cap. 22.

7. *Vettonica*, &c.] Dioſc. lib. 4. cap. 1. ad verbum.

8. *Agaricum.*] Totidem verbis Dioſc. lib. 3. cap. 1.

9. *Phagedænis.*] Dioſc lib 4. cap. 165. de tithymalo? Ἁρμόζει καὶ πρὸς πτερύγια, καὶ ἄνθρακας, φαγεδαίνας, γαγγραίνας, σύριγγας. Quid hoc loco phagedæna ſit, docuimus lib. 20. ſect. 13.

10 *Quod nomen.*] Geminos ineſſe huic voci ſignificatus innuit: alterum pro hulcere, uti diximus lib. 20. ſect. 13. alterum, ut ſit inexplebilis voracitas, immanis eſuritio, inſaturabiliſque appetitus comedendi, & quaſi βούλιμος. Ἀπὸ τοῦ αἰνῶς φαγεῖν, φαγαίνα & φαγέδαινα Vide Cælium Aurel. lib. 3. de chron. morb. cap. 3. *Eſt etiam phagedæna*, Inquit, *ex ſtomachi paſſionibus, qua affectio ſequetur cibi vehemens appetentia, quam Græci ὄρεξιν appellant*, &c.

Sect. LXIX. 1. *Harum remedio . . . . ariſtolochia.* Ad ſomnum conciliandum valere plurimum ariſtolochiam in vino auſtero tritam, potamque, auctor eſt Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 13.

2. *Et œnotheras.*] Subintellige, ex antecedentibus, vigiliarum remedio eſt. In MSS. tum hoc loco, tum in Indice, ſine diphthongo, *Onothera, ſive onuris.* Sic etiam Galenus, lib 8. de fac ſimp med. pag 214. Ὄναγρα, ἡ οἰνοθήρα, ἡ οἰνοθηρίς. Cum Plinio facit Theophraſtus, lib. 9. hiſt. cap. 23. Ἡ δὲ τῆς οἰνοθήρας ῥίζα ἐμβληθεῖσα εἰς οἶνον, πραϋτέρους ποιεῖ καὶ ἱλαρωτέρους τὸ ἦθος. Ἔχει δὲ ἡ οἰνοθήρα τὸ μὲν φύλλον ὅμοιον ἀμυγδαλῇ, &c. Sic etiam Dioſcor. lib. 4. cap. 118. Ὀνάγρα, οἱ δὲ οἰνοθήραν, οἱ δὲ ὄνουραν, &c. nobis adhuc ignota.

3 *Cruditates.*] Id vero jam ſuperius indicavit, ſect. 25.

4. *Eadem pota.*] Dioſc lib. 4 cap. 1.

5. *Item agaricum.*] Dioſc. lib. 3. cap. 1.

6. *Item iberis, ut dictum eſt*] Libro 25. ſect. 49.

7 *Eadem.*] Ob vim calefaciendi, quæ ipſius propria dos ac peculiaris eſt: quapropter & iſchiadicis illini utiliter, monet Dioſcor. lib. 1. cap. 188

8 *Omnia quæ.*] Mala tam gravia, & propter ſuppurationem ad imputationem membri aut partis alicujus deſcende-

LXX. [1] Comitiales ſananr panacis, quam [2] Heraclion diximus, radices potæ [3] cum coagulo vituli marini, ita ut ſint panacis tres partes: [4] plantago pota: [5] Vettonicæ in oxymelite drachma, [6] vel agaricum obolis tribus: [7] folia quinquefolii ex aqua. [8] Sanat & archezoſtis, ſed anno pota. Sanat & baccharis radix arida in pulverem contrita, cyathis tribus cum coriandri uno in aqua calida. Et centunculus trita in aceto, aut melle, aut in aqua calida: verbenaca ex vino pota: [9] hyſſopi baccæ ternæ contritæ, & in aqua potæ diebus ſedecim: [10] peucedanum cum coagulo vituli marini æquis portionibus potum: [11] quinquefolii contrita folia ex vino pota diebus XXXI. [12] Vettonicæ farina pondere X. III. cum aceti ſcillitici cyatho, mellis Attici uncia: ſcammonium obolis duobus cum caſtorei drachmis quatuor.

LXXI. [1] Febres frigidas leviores facit agaricum potum in calida aqua: tertianas ſideritis cum oleo: item ladanum, quod in ſegetibus naſcitur, contuſum: [2] plantago ex aqua mulſa, duabus horis ante acceſſionem pota binis drachmis: vel ſuccus radicis madefactæ vel tuſæ: vel ipſa radix trita in aqua ferro calefacta. [3] Quidam ternas radices in tribus cyathis aquæ dedere. [4] Iidem in quartanis & quaternas fecerunt. Bugloſſo inareſcente, ſi quis medullam e caule eximat, dicatque ad quem liberandum febre id faciat, & alliget ei ſeptem folia ante acceſſionem, aïunt a febre liberari. [5] Item Vettonicæ drachmam, in aquæ mulſæ cyathis tribus: [6] vel agaricum, maxime in his febribus, quæ cum horrore veniant. [7] Quinquefolii folia quidam terna tertianis dedere, quaterna quartanis, plura ceteris: [8] alii omnibus, tres obolos cum pipere ex aqua mulſa. [9] Verbenaca quidem & jumentorum febribus in vino medetur: ſed in tertianis a tertio geniculo inciſa, quartanis a quarto. [10] Bibitur & ſemen hyperici utriuſque in quartanis, & horroribus. [11] Vettonicæ farina, quæ omnes horrores coërcet. [12] Item panaces, adeo excalfactoria natura, ut per nivem ituris bibere id perungique eo præcipiant. [13] Et ariſtolochia perfrictionibus reſiſtit.

LXXII. [1] Phreneticos ſomnus ſanat, qui contingit prucedano ex aceto capiti infuſo, anagallidum ſucco. [2] E diverſo lethargicos excitare labor eſt: hoc præſtante, (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani ſucco. [3] Contra inſanias Vettonica bibitur. [4] Carbunculos rumpit panaces. Sanat Vettonicæ farina ex aqua, [5] aut braſſica cum thure, frequenti potu calidæ: vel e carbone in conſpectu extincto, favilla digito ſublata & illita: [6] vel plantago tuſa.

LXXIII. [1] Tithymalus characias hydropicos ſanat: [2] plantago in cibo, cum prius panem ſiccum ederint ſine potu: [3] Vettonica drachmis duabus in duobus cyathis vini

Notæ.

re neceſſe ſit. Inflammationes compeſci ea ſcribit Dioſcor. lib. 2. cap. 108. Apuleius, cap. 31. tit. 9. *Ad ea quæ ſecanda ſunt: Herba argemonia contrita & impoſita, aperit & perſanat.*

Sect. LXX 1. *Comitiales ſanant.*] Sic Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 12.

2. *Heraclion diximus.*] Libro 25. ſect. 13.

3. *Cum coagulo.*] Quod & per ſe potum comitialibus prodeſt, auctore Dioſc. lib. 2. cap. 85.

4. *Plantago pota.*] Dioſc. lib. 2. cap. 153. & Scribonius Largus, Compoſ. 12.

5. *Vettonica.*] Vel ex aqua potum mederi iis ſcribit Dioſc. lib. 4. cap. 1.

6. *Vel agaricum.*] Ex aceto mulſo ternis obolis. Dioſcor. lib. 3. cap. 1.

7. *Folia quinquefolii.*] Diebus tricenis pota Dioſc. lib. 4. cap. 42.

8. *Sanat & archezoſtis.*] Seu vitis alba, de qua lib. 23. ſect. 16 Vide Notas & Emend. num. XX.

9. *Hyſſopi bacca.*] Vide quæ de hyſſopo diximus anteriore libro, ſect. 87.

10. *Peucedanum.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 92. ex aceto, roſaceoque illitum.

11. *Quinquefolii . . . diebus XXXI.*] Ita libri omnes. Dioſc. lib. 4. cap. 42. Diebus tricenis tantum. Ἀρήγει δὲ καὶ ἐπιληψίας πινόμενον ἐφ' ἡμέρας λ'.

12. *Vettonica.*] X. III Hoc eſt, denariûm ternûm.

Sect. LXXI 1. *Febres frigidas.*] Dioſcor. lib. 3. cap 1. de agarico: Λύει δὲ καὶ ῥίγος πρὸ τῆς ἐπισημασίας διδόμενον. *Solvit rigorem horroremve, ſi detur ante febrium acceſſionum initia.*

2. *Plantago.*] Apuleius, cap. 1. tit. 12. & 14.

3. *Quidam ternas.*] Dioſc. lib. 2. cap 153.

4. *Idem.*] In MSS. forte rectius: *Eadem in quartanis quaterna fecerunt.* eadem ſententia, quod exiſtimarent ii ternas radices cum vini ternis cyathis, & aquæ pari modo tertianis febribus, itemque quartanas quaternis auxiliari. Sic Dioſc. loc. cit.

5. *Item Vettonica.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 4.

6. *Vel agaricum.*] Dioſc. lib 3. cap. 1.

7. *Quinquefolii.*] Dioſc. lib. 4. cap. 42. totidem verbis.

8 *Alii omnibus.*] Omni febri Dioſc. loc. cit.

9. *Verbenaca quidem.*] Totidem verbis Dioſcor. lib 4. cap. 61.

10. *Bibitur & ſemen.*] Sic Dioſc. lib. 3 cap. 171. & 174.

11 *Vettonicæ farina.*] Hoc eſt, herbæ aridæ tenuis pulviſculus. Plinius Valer. lib. 3. cap 4.

12. *Item panaces.*] Dioſc. lib. 3. cap 55. Δύναμιν δὲ αὐτὰ ἔχει θερμαντικήν . . . ὅθεν ἁρμόζει πρὸς σπασμοὺς καὶ ῥίγη, &c.

13 *Et ariſtolochia*] Apuleius, cap. 19. de ariſtolochia, tit. 4 *Frigore exuſtis: Herba ariſtolochia ex oleo cocta, calefactoriam vim habet cum axungia porcina.* Ita ille quidem: Sed Plinii mentem quam ſæpe tranſcribit, præpoſtere interpretatus videtur: cum is de frigoribus acceſſionum, horroribuſque febrium locutus ſit, quas Græci ῥίγη, ut Dioſc. lib. 3. cap. 6. de ariſtolochia, Latini perfrictiones vocant.

Sect. LXXII. 1. *Phreneticos.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 9. Apuleius, cap. 94. tit. 2. *Ad phreneticos: Herba peucedanum cum aceto capiti infuſa, ſomnum facit.* Sic & Dioſc. lib. 3. cap. 92 Φρενίτιν Celſus, lib. 3 cap. 18. *inſaniam* appellat, *quæ & acuta & in febre eſt.* Ejus plura genera vide ibi luculenter expreſſa.

2. *E diverſo.*] Hæc totidem verbis Plinius Valer. lib. 3. cap. 7. & Dioſc. lib. 3. cap 92.

3. *Contra inſanias.*] Dioſc. lib 4. cap. 1. Θεραπεύει μαινομένους μεθ' ὕδατος πινομένη.

4. *Carbunculos.*] Dioſc. lib. 3. cap. 55. Περιῤῥήσσει δὲ καὶ ἄνθρακας.

5. *Aut braſſica.*] Cum ſale, inquit Dioſc. lib. 2. cap. 146. Μεθ' ἁλῶν δὲ ἄνθρακας περιῤῥήσσει.

6. *Vel plantago tuſa.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 30. *Carbunculo medendo: ſuppurationes derumpit plantago ſine lanugine, cum ſale contuſa.* Theod. Priſcianus, lib. 1. cap 18 *de carbunculis: ſpecialiter locis ſuperimponendum eſt cataplaſma de arnogloſſa cum pane mundo, & lenticula cocta.* Plantago Græcis, ut diximus, ἀρνόγλωσσον eſt.

Sect. LXXIII. 1 *Tithymalus.*] Drachmæ pondere radice tuſa, cum hydromelite. Dioſc. lib. 4. cap. 165.

2. *Plantago, &c.*] Totidem verbis Dioſcor. lib. 2. cap. 153.

3. *Vettonica.*] Dioſc. lib. 4. cap. 1. ex aqua mulſa, ſi

aut

aut mulſi : vel agaricum, vel ſemen [4] lonchitidis duabus linguis ex aqua potum : pſyllion ex vino : [5] anagallidum ſuccus : [6] cotyledonis radix e mulſo : [7] ebuli recentis radix, [8] excuſſa tantum, nec colluta, quod duo digiti comprehendant, ex vini veteris calidi hemina : [9] trifolii radix drachmis duabus ex vino : [10] tithymalum, platyphyllon cognomine : ſemen hyperici, [11] quod coris appellatur.

1. [12] Acte, quam quidam eſſe ebulum putant, radice contrita in vini cyathis tribus, ſi febris abſit, vel ſemine ex vino nigro. Item verbenaca, faſciculo manus plenæ decocta in aqua ad dimidias.

2. Præcipue tamen chamæactes ſuccus aptiſſimus creditur. Eruptiones pituitæ emendant plantago, [13] cyclamini radix e melle : [14] ebuli folia trita, & e vetere vino impoſita etiam boam ſanant, id eſt, rubentes papulas. [15] Pruriginem ſuccus ſtrychni illitus.

LXXIV. [1] Igni ſacro medetur aïzoum : [2] folia trita cicutæ : [3] mandragoræ radix. [4] Secatur in aſſes ut cucumis : primoque ſuper muſtum ſuſpenditur, mox in fumo : dein tunditur in vino aut aceto. Prodeſt & vino myrteo fovere : [5] Mentæ ſextans, vivi ſulphuris uncia, ex aceto ſimul trita : [6] fuligo ex aceto. [7] Ignis ſacri plura ſunt genera, inter quæ medium hominem ambiens, qui zoſter appellatur, & enecat, ſi cinxerit. [8] Medetur plantago cum creta Cimolia, [9] & periſtereos per ſe : radix perſolatæ. Aliis quæ ſerpunt, [10] cotyledonis radix cum mulſo, [11] aïzoum, ſuccus linozoſtis ex aceto.

LXXV. [1] Radix polypodii illita luxatis medetur. [2] Doloremque & tumores tollunt ſemen pſyllii, folia plantaginis tuſa, ſale modico addito : [3] verbaſci ſemen ex vino decoctum & contritum : cicuta cum axungia. [4] Folia ephemeri tuberibus tumoribuſque illinuntur, [5] quæ etiamdum diſcuti poſſunt. CAP. XII.

LXXVI. Morbum regium in oculis præcipue mirari eſt, tenuitatem illam denſitatemque tunicarum felle ſubeunte. [1] Hippocrates a ſeptimo die in febre mortiferum ſignum eſſe docuit. Nos ſcimus vixiſſe aliquos etiam ab hac deſperatione. Fit vero & citra febres : impugnaturque centaurio majore (ut diximus) poto, [3] Vettonica, [4] agarici

NOTÆ.

quidem febricitent : ſin aliter, e mulſo.

4. *Lonchitidis.*] Certe urinam ea ciere dicitur a Dioſc. lib 3. cap. 161.

5. *Anagallidum.*] Dioſc. lib. 2. cap. 208.

6. *Cotyledonis.*] Dioſc. ad verbum, lib 4. cap. 29.

7. *Ebuli*] Dioſc. lib. 4 cap. 175. Ἡ ῥίζα δὲ αὐτῆς ἑψηθεῖσα ἐν οἴνῳ ... *Radix in vino decocta, & in cibis data hydropicos adjuvat.*

8. *Excuſſa tantum.*] Excuſſo tantum terreo pulvere, qui radici adhæreſcit : ipſa non colluta aqua.

9. *Trifolii radix.*] Dioſc. lib 3. cap. 123

10. *Tithymalum.*] Hujus radix, ſuccus, folia, aquas per inferna trahunt : Ἡ ῥίζα, καὶ ὁ ὀπὸς, καὶ τὰ φύλλα, ἄγει ὑδατώδη κατὰ κοιλίαν. Dioſc. lib. 4. cap 165.

11. *Quod coris.*] MSS Reg. & Colb. item Parm editio, *coris* iterum hoc loco, ut ſupra ſect. 54. Hoc hyperici genus urinas ciere docet Dioſc. lib 3. cap. 174.

12 *Acte, quam quidam.*] Acte ſilveſtris ſcilicet, ἀκτὴ ἀγρία, quam Ῥωμαῖοι ἰβέλουμ vocant, ut ait Dioſcorides in Nothis, pag 474. Chamæactes eadem ebulique nominibus inſignior. Apuleius, cap. 91. *de chamæacte, quam Itali ebulum vocant*, tit. 3. *Ad hydropicos : Herbæ ebuli radices conteres, & ejus ſuccum expreſſum cyathis quatuor ex vini ſextario ſemis potui ſemel in die dato, hydropicis validiſſime proderit ; per anum enim humor omnis detrahetur.*

13. *Cyclamini radix.*] Dioſc. lib. 2. cap. 194. Ἡ ῥίζα καὶ ἐξανθήματα ... Theophr. lib 9. hiſt cap. 10.

14. *Ebuli folia.*] Hæc recentia, molliaque, illita ex polenta, inflammationes mitigare, auctor eſt Dioſcor. lib. 4. cap. 175.

15. *Pruriginem.*] Ipſum quoque ignem ſacrum, de quo ſtatim agitur, Theodoro Priſciano, lib. 1. cap. 20. *de igne ſacro.*

Sect. LXXIV. 1. *Igni ſacro.*] Ad eryſipelata valere aïzoum ſcribit Dioſc lib. 4. cap. 89.

2. *Folia . . . cicutæ.*] Dioſc. lib. 4. cap. 79. Ἐρυσιπέλατα ... Eſt autem ἐρυσίπελας Hippocrati πῦρ ἄγριον, tumor ex fervente tenuique ſanguine conflatus : ſive, ex flava bile & ſanguine, calidioribus juſta temperatione, mixta fluxio. Latini ſacrum ignem appellant, & vulgus ignarum, *le Feu Saint Antoine.* Sunt tamen qui ignem ſacrum ab eryſipelate dirimant.

3. *Mandragora.*] Theophr. lib. 9. hiſtor. cap. 10. Τὴν δὲ ῥίζαν αὐτῆς πρὸς ἐρυσιπέλατα, ... Dioſcorides, lib. 4. cap 76.

4. *Secatur in aſſes.*] Vide Notas & Emendat. num. XXI. Aſſes vocat partes oblongas, in quas ſolemus cucumeres dividere, hoc eſt, pepones meloneſve.

5. *Mentæ.*] Scribonius Largus, Compoſ. 245.

6. *Fuligo ex aceto*] Hoc eſt, cum aceto.

7. *Ignis ſacri*] Hæc totidem verbis Plinius Valer. lib. 3. cap. 34. Qui porro zoſter Plinio, Largo Scribonio zona appellatur, cap. 98. *Ad zonam*, Compoſ 247. *Ad zonam, quam Græci* ἕρπητα *dicunt, faciunt . . . . præcipue cicuta viridis bene trita & impoſita.*

8. *Medetur.*] Plinius Valer. loco cit. Scribonius Largus, Compoſ. 245. *Ad ignem ſacrum*, & Dioſc. lib. 2. cap 153. totidem verbis.

9. *Et periſtereos.*] Sive periſtereon, de qua Dioſc. lib. 4. cap. 60. ... ἐρυσιπέλατα ... ἐπιπλασσομένη.

10. *Cotyledonis.*] Dioſc. lib. 4. cap. 92. Φλεγμονὰς τε καὶ ἐρυσιπέλατα . . . . καταπλασσομένη ὠφελεῖ.

11. *Aïzoum*] Dioſc. lib 4. cap. 89. Δύναμιν δὲ ἔχει ψυκτικήν, ... πρὸς ἐρυσιπέλατα, ἕρπητας, &c.

Sect. LXXV. 1. *Radix polypodii*] Dioſc. lib 4. cap. 188. de ea radice : ποιεῖ δὲ πρὸς ... ἡ ῥίζα λεία καταπλασσομένη.

2. *Doloremque, &c.*] Dioſc. lib. 4. cap 70. luxatis tumoribuſque pſyllium mederi, impoſitum ex roſaceo vel aqua, prodit.

3. *Verbaſci.*] Folia tumoribus imponit Dioſc. lib. 4 cap 104.

4. *Folia ephemeri.*] Vide Notas & Emend. num. XXII

5. *Quæ etiamdum.*] Quæ quidem humidi nihil puriſve contraxerint, inquit Dioſc. libro 4. cap. 85. & Galenus, lib. 6. de fac. ſimp med. pag. 175.

Sect. LXXVI. 1. *Hippocrates a ſeptimo die.*] Diebus iis qui ſeptimum conſequuntur. Sic libri omnes etiam MSS. non, ut quidam reponunt, *ante ſeptimum diem.* Hippocrates, in eo libro quem inſcripſit, de internis affectionibus, περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν, text. 39. pag. 244. morbi regii genus alterum ait eſſe letale, niſi primis diebus diligenter adhibita curatio ſit. Si ad octavum nonumve diem protrahatur morbus, ſubſequi deinde graviorem alterum, ac denique, ut plurimum, mortem ipſam. ... Tamen idem ipſe, ſect. 4. Aphor. 62. Ὁκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἐπιγίνονται ἴκτεροι πρὸ τῶν ἑπτὰ ἡμερέων, κακόν. *Quibus in febribus morbus regius intervenit ante ſeptimum diem, malum.* Aliter in totum Diocles cenſuit, apud Celſum, lib. 3. cap. 24.

2. *Ut diximus*] Hoc eſt, radice pota duabus drachmis, ſi febris ſit, in aqua trita, alias in vino, ut dictum eſt ſuperiore libro, ſect. 30. Minori centaureæ hanc vim adſcribit Apuleius, cap 35. tit. 3.

3. *Vettonica.*] Anton. Muſa, tit. 33. *Ad ictericos, id eſt, morbo regio laborantes, qui ſunt auruginoſi. Vettonicam ex vini cyathis tribus frequenter ſumptam proficere experti ſumus.* Sic Dioſc. lib. 4. cap. 1. Ἰκτερικοῖς ... ἀρήγουσι.

4. *Agarici obolus, &c.*] Dioſc. lib. 3. cap. 1.

obolis tribus ex vini veteris cyatho: [5] item verbenacæ folio, obolis tribus ex vini calidi hemina quatriduo. [6] Sed celerrime quinquefolii ſuccus medetur tribus cyathis potus cum ſale & melle. [7] Cyclamini radix drachmis tribus bibitur in loco calido, & a perfrictionibus tuto: [8] ſudores enim felleos movet. Folia tuſſilaginis ex aqua: ſemen linozoſtis utriuſque inſperſum potioni, vel cum abſinthio aut cicere decoctum: hyſſopi baccæ cum aqua potæ: lichen herba, ſi cum ſumitur, cetero olere abſtineatur: [9] polythrix in vino data, ſtruthion in mulſo.

LXXVII. Paſſim & in quacumque parte maxima incommoda naſcuntur, qui furunculi vocantur, mortiferum aliquando malum [1] confectis corporibus. [2] Remedio ſunt pycnocomi folia trita cum polenta, [3] ſi nondum caput fecerint. [4] Diſcutiunt & folia ephedri illita.

LXXVIII. Fiſtulæ quoque in omni parte ſerpunt, medicorum vitio male ſectis corporibus. Auxilio eſt centaurium minus, collyriis cum melle decocto additis: [1] plantaginis ſuccus infuſus: [2] quinquefolium cum ſale & melle: ladanum cum caſtoreo: cotyledon cum medulla cervina calefacta & impoſita: Verbaſci radicis medulla collyrii tenuitate in fiſtulam additur: [3] vel ariſtolochiæ radix, [4] vel ſuccus tithymali.

LXXIX. [1] Collectiones inflammationeſque ſanant argemoniæ folia illita. [2] Duritias & collectiones omnes verbenaca, vel quinqueſolium decoctum in aceto: verbaſci folia vel radix, [4] hyſſopum e vino impoſitum: acoti radix, decocto ejus herbæ foventibus: aizoum. Item quæ contuſa ſunt, duritiaſque & ſinus corporis, illecebra. Omnia infixa corpori extrahunt, folia tuſſilaginis, daucum, ſemen leontopodii trium in aqua cum polenta. [5] Suppurationibus imponuntur pycnocomi folia trita cum polenta, vel ſemen: item orchis. [6] Vitia, quæ ſint in oſſibus, ſatyrii radice impoſita, efficaciſſime ſanari dicuntur. Nomæ & collectiones omnes [7] fuco maris, priuſquam mareſcat. [8] Et alceæ radix collectiones diſcutit.

LXXX. [1] Ambuſta ſanantur plantagine, [2] arctio, [3] ita ut cicatrix fallat. [4] Folia ejus in aqua decocta & contrita illinuntur: radices cyclamini cum aizoo: [5] herba ipſa hyperici, [6] quod corion appellavimus.

LXXXI. [1] Nervis & articulis convenit plantago trita cum ſale: argemonia tuſa ex melle. [2] Peucedani ſucco perunguntur ſpaſtici, tetanici. [3] Nervorum duritiæ ægilops ſucco, [4] doloribus erigeron ex aceto illinitur. Epithymo ſpaſticis, & opiſthotonicis perungui: [5] ſemine hyperici, [6] quod coris vocatur, idemque bibere prodeſt. Phrynion dicitur etiam abſciſſos ſanare nervos, ſi confeſtim imponatur trita vel manſa. Spaſticis, tremulis, opiſthotonicis, alceæ radix bibitur ex aqua mulſa. Sic & rigores excalfacit.

LXXXII. [1] Sanguinis profluvium ſiſtit herbæ Pæoniæ ſemen rubrum. Eadem & in radice vis. [2] Clymenos vero, ſi ore ſanguis rejiciatur, ſive e naribus, ſive alvo fluat,

NOTÆ.

5. *Item verbenacæ.*] Apuleius, cap 3. de verbenaca, tit. 12 alio temperamento. Sed Dioſc lib. 61. totidem verbis, ac Plinius.

6. *Sed celerrime.*] Vide Notas & Emend. num. XXIII.

7. *Cyclamini.*] Dioſc. totidem verbis, lib 2. cap. 194.

8. *Sudores .... felleos.*] Colore fellis, [illegible], Dioſc. Bilem ſudore ſic expelli docet Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med pag. 199

9. *Polythrix.*] Dioſc. lib. 4. cap 136

Sect. LXXVII. 1. *Confectis.*] Senibus.

2. *Remedio.*] Dioſc lib. 4 cap 176. de pycnocomo Καὶ τὰ φύμα [illegible], *tubercula furunculoſque diſcutiunt.* Sic etiam Galenus, lib 8. de fac. ſimp. med pag. 223.

3. *Si nondum.*] Si nondum in caput intumuerint, aut in acuminatum verticem exuberaverint.

4. *Diſcutiunt .... ephedri.*] Sive ephedræ, de qua dictum eſt ſect. 20.

Sect. LXXVIII. 1. *Plantaginis ſuccus.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 153 [illegible].

2. *Quinquefolium.*] Dioſc. lib. 4 cap. 42.

3. *Vel ariſtolochiæ.*] Apuleius, cap 19 de ariſtolochia, tit 3. *Ad fiſtulas: Herba ariſtolochiæ radix fiſtulis inſerta, &c.*

4. *Vel ſuccus tithymali.*] Dioſc lib. 4. cap 165

Sect LXXIX. 1. *Collectiones*] Dioſc lib 2. cap 208. [illegible]

2. *Duritias.*] Tumores certe, inflammationeſque mitigare, tonſillas abrumpere verbenacam ſcribit & Dioſc. lib. 4 cap. 61.

3 *Quinquefolium.*] [illegible], &c Dioſcurid lib 4 cap. 42. & ex aceto quidem, ut ex ſuperioribus intelligitur.

4 *Hyſſopum e vino*] Sic eo mitigari inflammationes ſcribit Dioſc lib. 3. cap. 30.

5. *Suppurationibus*] Prohibet pycnocomon ne ſuppurent vulnera ex aculeis ſpiculiſve nata. Spicula & adactos corpori aculeos pycnocomo extrahi docet Dioſc. lib. 4. cap. 176

6. *Vitia.*] Ut caries, de qua Celſus, lib 8. cap 2.

7. *Fuco maris*] Egimus de eo ſect. 66.

8. *Et alcea*] Quæ & aliſma, & damaſonium vocatur: de qua lib. 25. ſect. 77.

Sect LXXX. 1. *Ambuſta*] Dioſc lib. 2. cap 153.

2. *Arctio.*] Vide Notas & Emend. num XXIV.

3 *Ita ut cicatrix.*] Ut vix cicatrix ulla reliqua ex ambuſtione appareat.

4. *Folia ejus*] Dioſc lib. 4. cap. 106.

5. *Herba ipſa.*] Dioſc. lib. 3. cap. 171. Καὶ τὰ φύλλα [illegible]. *Foliis cum ſemine impoſitis ambuſta ſanantur.*

6. *Quod corion*] In MSS iterum *coriſon.*

Sect. LXXXI. 1. *Nervis & articulis.*] Apuleius, cap. 1. de plantagine, tit 13 *Ad podagram, & omnem nervorum dolorem & tumorem: Herba plantaginis folia contuſa vel piſata cum modico ſale & impoſita, optime ſanare certum eſt.*

2. *Peucedani.*] Dioſc lib. 3 cap 92.

3. *Nervorum duritiæ.*] Dioſc. lib. 4. cap. 139. Αἰγίλωψ.... [illegible]

4. *Doloribus erigeron.*] Sive ſenecio. Ita Dioſc. lib. 4. c. 97.

5 *Semine hyperici.*] Dioſc. lib 3. cap. 174. [illegible]. Et ſupra: [illegible].

6. *Quod coris.*] Rurſum hic MSS. omnes, *quod caros*, ut monuimus ſect. 54

Sect. LXXXII. 1. *Sanguinis profluvium.*] De fluore muliebri Dioſc lib. 3. cap. 157. [illegible]. *Seminis granula decem duodecimve rubentia in vino nigro & auſtero pota, ſanguinolentum fluorem muliebrem ſiſtunt.* Galenus, lib. 6. de fac ſimp. med pag. 167.

2 *Clymenos vero.*] Vide Notas & Emend. num. XXV.

ſive feminarum utero. [3] Item Lyſimachia pota vel illita, vel naribus indita: [4] item plantaginis ſemen: [5] quinqueſolium potum & illitum: cicutæ ſemen in nares, ſi inde fluat, tritum ex aqua inditum: [6] aïzoum, [7] aſtragali radix: ſiſtit & [8] iſchæmon, [9] & Achillea.

LXXXIII. 1. [1] Equiſetum hippuris a Græcis dicta, & in pratis [2] vituperata nobis, ([3] eſt autem pilus terræ, equinæ ſetæ ſimilis:) [4] lienes curſorum extinguit decocta fictili novo ad tertias, quantum vas capiat, & per triduum heminis pota: [5] unctis eſculentis ante diem unum interdicitur. Græcorum varia circa hanc opinio. [6] Alii pinus foliis ſimilem, nigricantem, eodem nomine appellant, vim ejus admirabilem tradentes, ſanguinis profluvia vel tacto tantum ea homine ſiſti. [7] Alii hippurin, alii ephedron, alii anabaſin vocant. [8] Traduntque juxta arbores naſci, & ſcandentem eas dependere comis junceis nigris, ut eſt equorum cauda, geniculatis ramulis, folia habere pauca, tenuia, exigua. [9] Semen rotundum, ſimile coriandro, radice lignoſa: [10] naſci in arbuſtis maxime. [11] Vis ejus ſpiſſare corpora. [12] Succus ſanguinem e naribus fluentem incluſus ſiſtit: item alvum. [13] Medetur dyſentericis in vino dulci, potus cyathis tribus. Urinam ciet: tuſſim, orthopnœam ſanat: item rupta, & quæ ſerpunt. Inteſtinis & veſicæ folia bibuntur. Enterocelem cohibet. [14] Faciunt & aliam hippurin, brevioribus & mollioribus comis, candidioribuſque, perquam utilem iſchiadicis, & vulneribus ex aceto impoſitam, propter ſanguinem ſiſtendum. Cap. XIII.

[15] Et nymphæa trita plagis imponitur. Peucedanum cum ſemine cupreſſi bibitur, ſi ſanguis per os redditus eſt, fluxitve ab inferius. [16] Sideritis tantam vim habet, ut quamvis recenti gladiatoris vulneri illigata, ſanguinem claudat: [17] quod facit & ferulæ cinis, vel carbo: fungus vero etiam efficacius, qui ſecundum radicem ejus naſcitur.

LXXXIV. 2. Per nares autem fluenti, & cicutæ ſemen tritum ex aqua inditumque, efficax habetur: [1] item ſtephanomelis ex aqua. Vettonicæ farina e lacte caprino pota, ſiſtit [2] ex ubere fluentem: plantagoque contuſa. [3] Ejuſdem ſuccus vomentibus ſanguinem datur. [4] Ad erraticum autem radix perſolatæ cum axungia vetere illita probatur.

LXXXV. [1] Ruptis, convulſiſque, ex alto dejectis, centaurium majus, [2] Gentianæ radix trita vel decocta, [3] vel ſuccus Vettonicæ, [4] & hoc amplius a vocis aut lateris

Notæ.

3. *Item Lyſimachia.*] Marcellus Empir. totidem fere verbis, cap 10. pag. 83. Scribonius Largus, Compoſ 46. Uberius vero Dioſcor. lib 4. cap. 3. & poſt eum Galenus, lib. 7. de fac. ſimp med. pag. 104.

4. *Item plantaginis.*] Apuleius, cap. 1. tit. 5. *Ad eum qui purulenta exſcreat cum ſanguine: Herbæ plantaginis ſuccum dabis bibere.* Theod. Priſcianus, lib. 2. parte 2. cap. 9. *Cum ex mentoſis partibus ſanguis eruperit, . . . fotus ex oleo roſeo infrigidato adhibendus eſt, aut de ſuccis herbarum, & ſpecialiter ſtypticarum, ut eſt arnogloſſa.*

5. *Quinqueſolium, &c.*] Sic Dioſc lib. 4. cap. 42.

6. *Aïzoum.*] Ῥεῦς γυναικεῖον τὸ ἀφέδρευμον ἵστησι, *ex peſſo fluorem muliebrem ſiſtit.*

7. *Aſtragali*] Dioſc. lib. 4. cap. 62. Αἷμα ἴσχει. Sic & Galenus, lib 6. de fac ſimp. med. pag 160.

8. *Iſchæmon.*] Et inde nomen, ut diximus, lib. 25. ſect. 45.

9. *Et Achillea.*] Erumpentem e vulnere ſanguinem inhibet.

Sect. LXXXIII. 1. *Equiſetum.*] Apuleius, cap 39. *A Græcis dicitur hippuris, Itali equiſetam vocant.* Retinet apud nos hodieque nomen, ut diximus, ſect 20.

2. *Vituperata nobis.*] In tractatione pratorum, libro 18. ſect. 67.

3. *Eſt autem pilus.*] Eſt, inquit, veluti pilus terræ, cum pilos habere pro foliis videatur: ἴσχυον τὰ φύλλα μὴ θριξὶν ὅμοια, inquit auctor Geopon. lib. 2. cap. 5. pag 41.

4. *Lienes . . . . extinguit.*] Conſumit. Lienem impedimento eſſe curſoribus vidimus, lib. 11. ſect. 80. Quibus extingueretur modis, a Cælio Aureliano diſce, lib 3 Chron. paſſ. cap. 4. Lienoſis hippurim ſuccurrere cum vino auſtero, vel oxymelite, auctor eſt Marcellus Empir. cap. 13. pag. 166.

5. *Unctis*] Adipe vel oleo maceratis perunctiſve cibo interdicitur.

6. *Alii pinus foliis.*] Hæc prior hippuris Dioſcoridea eſt, lib. 4. cap 46.

7. *Alii hippurin.*] Sunt hæ diverſæ appellationes hippuridis ſupradictæ: quas & nos ante retulimus, ſect. 20. non alterius diverſæ: quanquam aliter Dodonæo aliiſque viſum.

8. *Traduntque.*] Hæc totidem verbis Dioſc. loco cit. & poſt eum Oribaſius, lib. 11. fol. 199. & auctor Geopon. loco cit.

9. *Semen rotundum.*] In cauliculorum iſtud cacumine eminet, aſparagis ſimilium. Iconem vide apud Dodonæum, pag. 73.

10. *Naſci in arbuſtis.*] Apuleius, cap. 39. ex MS. *in ſilvis & arundinetis.*

11. *Vis ejus ſpiſſare*] Adſtringere. Στυπτικὴ δὲ ἡ πόα. Dioſcor. loco cit.

12. *Succus ſanguinem*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 179.

13. *Medetur.*] Dioſc. loco cit. non id modo remedium, ſed & cetera quæ ſubſequuntur totidem verbis refert. An ex vino tamen dulci, ac ex auſtero id ſumi fit ſatius, non dicit. Apuleius, in libris editis, cap. 39. tit. 1. *ex vino dulci*: At in MSS. *ex vino auſtero.*

14. *Faciunt & aliam.*] Altera hæc Dioſcoridis hippuris eſt, lib. 4 cap. 47. totidem ab illo delineata verbis, iiſdemque dotibus. Equiſetum id eſt arvenſe longioribus ſetis, quod in horto Regio vidimus, quale pictum a Lobelio eſt, in Obſerv. pag. 416. hippuridis fontalis nomine: a Dodonæo, loc. cit. hippuridis minoris.

15. *Et nymphæa.*] Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 13. Εἶναι δὲ φασιν αἱμοστατικόν, ἐὰν τρίψας τις ἐπὶ τὴν πληγὴν ἐπιθῇ. *Trita & plagæ impoſita ſanguinem ſiſtere traditur.*

16. *Sideritis.*] De qua diximus lib. 25. ſect. 15.

17. *Quod facit & ferulæ.*] Hinc eſt etiam quod ſanguinem exſcreantibus ferulæ viridis medulla eſt utilis, ut docet Dioſcorides, lib. 3. cap. 91.

Sect. LXXXIV. 1. *Item ſtephanomelis.*] Hæc ita nudo indicata nomine, nec effigie ulla expreſſa, incognita herbariorum toti ſcholæ eſt, eritque etiam conſequente ævo.

2. *Ex ubere fluentem*] Forte *ex utero*: ut ſupra ſect. 81. plantaginis ſuccum ſuccurrere dixit, *ſi ore ſanguinis rejiciatur, ſive e naribus, ſive alvo fluat, ſive e feminarum utero.*

3. *Ejuſdem ſuccus.*] Dioſc. lib. 2. cap. 53.

4. *Ad erraticum.*] Sanguinem erraticum Dalecampius interpretatur eum, qui in eryſipelatis huc illuc decurrit. Nunc ei ideirco aſſentimur, quod Plinius ſect. 74. *igni ſacro mederi radicem perſolatæ dixit.* Arcion, hoc eſt, perſolatam αἱμοπτοϊκοῖς & ἐμπυϊκοῖς prodeſſe auctor eſt Dioſcor lib 4. cap 107. ſed pondere unius drachmæ potam, non illitam.

Sect. LXXXV. 1. *Ruptis, &c.*] Dioſcor. lib. 3. cap 8. de majore centaurio: Ἁρμόζει δὲ ἡ ῥίζα ῥήγμασι, σπάσμασι, &c.

2. *Gentiana.*] Dioſc. lib. 3. cap 3 ſucci e radice extracti drachmam unam ad laterum dolores, ad caſus e ſublimi, ad rupta & convulſa prodeſſe ſcribit: Τοῦ δὲ χυλίσματος ὅσον ≺ α᾽, ἐ πρὸς ὀδύνας πλευρᾶς, ἢ πτώματα, ῥήγματα δὲ ἐ σπάσματα.

3. *Vel ſuccus Vettonicæ.*] Dioſc. lib 4. cap. 1. folia drachmæ pondere ruptis convulſiſque præbet.

4. *Et hoc amplius.*] Et præterea iis morbis qui ex con-

contentionibus : [5] panaces , [6] ſcordion , [7] ariſtolochia , pota : [8] agaricum item contuſis & everſis potum duobus obolis in mulſi cyathis tribus : aut ſi febris ſit , in aqua mulſa : [9] verbaſcum , cujus flos ſimilis auro eſt : [10] acori radix , aïzoum omne , ſed majoris ſuccus efficaciſſime : [11] item ſymphyti radicis decoctum : daucum crudum. [12] Eryſithales eſt flore luteo , foliis acanthi : [13] bibitur e vino : [14] item chamærops : & in ſorbitione irio , vel plantago omnibus modis.

LXXXVI. Item phthiriaſi , ([1] qua Sylla Dictator conſumptus eſt , [2] naſcunturque in ſanguine ipſo hominis animalia exeſura corpus ,) reſiſtitur [3] uvæ taminiæ ſucco , aut veratri , cum oleo perunctis corporibus. Taminia quidem in aceto decocta , etiam veſtes eo tædio liberat.

Cap. XIV. LXXXVII. Hulcera multorum ſunt generum , ac multis modis curantur. [1] Panacis omnium generum radix ex vino calido illinitur manantibus. Siccat privatim , quam [2] Chironiam diximus. Cum melle trita tubera aperit : hulceribuſque , quæ ſerpunt , deploratis auxilio eſt , cum æris flore vino temperato , omnibus modis , vel flore , vel ſemine, vel radice. [3] Eadem cum polenta vetuſtis vulneribus prodeſt. [4] Heraclion quoque ſiderion , [5] Apollinaris , [6] pſyllium , tragacantha , [7] ſcordotis cum melle purgat. [8] Farina ejus carnes excreſcentes per ſe inſparſa conſumit. Polemonia hulcera , quæ cacoëthe vocant , ſanat : [9] centaureum majus inſparſum vel illitum , [10] item minoris coma decocta vel trita , vetera quoque hulcera purgat & perſanat. [11] Folliculi clymeni recentibus plagis imponuntur. [12] Illinitur autem Gentiana hulceribus , quæ ſerpunt , radice tuſa vel decocta in aqua ad mellis craſſitudinem , vel ſucco : vulneribus , [13] ex ea factum Lycium. [14] Lyſimachia recentibus plagis medetur. [15] Plantago omnium generum hulceribus , peculiariter feminarum , ſenum , & infantium. Igni emollita melior , & cum ceroto , craſſa hulcerum labra purgat , nomas ſiſtit. Tritam ſuis foliis integere oportet. Suppurationes , collectiones , ſinus hulcerum , chelidonia quoque ſiccantur : vulnera adeo , ut etiam pro ſpodio utantur. Eadem jam deſperatis cum axungia imponitur. [16] Dictamnum pota ſagittas pellit , [17] & alia tela extrahit illita. Bibitur ex aquæ cyatho foliorum obolo. [18] Proxime pſeudodictamnum. Utraque etiam ſuppurationes diſcutit. [19] Ariſtolo-

Notæ.

tentione vocis ac laterum oriuntur, ut tuſſi, pleuritidi, &c.

5. *Panaces.*] Dioſc. lib. 3. cap. 55. *Ἁρμόζει πρὸς σπάσματα, ῥήγματα, πλευρᾶς ἀλγήματα, βῆχας*, &c.

6. *Scordion.*] Dioſc lib. 3. cap. 125. Ποτὸν ὠφ. πρὸς παλαιὰς βῆχας, καὶ ῥήγματα, καὶ σπάσματα, &c.

7. *Ariſtolochia.*] Dioſc. lib. 3. cap. 3. Βοηθεῖ ῥήγμασι, σπάσμασιν, ἀλγήμασι πλευρᾶς, πινομένη μεθ' ὕδατος.

8. *Agaricum item .... everſis.*] Hoc eſt, præcipitatis ex alto. Dioſc. lib 3. cap. 1. τοῖς ῥήγμασι καὶ πτώμασιν. δίδοται δὲ ὀβολοῦ πλῆθος ἀπύρετοις μετ' οἰνομέλιτος, πυρέσσουσι δὲ ἐν μελικράτῳ.

9. *Verbaſcum.*] Decoctum radicis ruptis, convulſis, contuſiſque mire auxiliari, prodit etiam Dioſcor. lib 4. cap. 104.

10. *Acori radix.*] Dioſc. lib. 1. cap. 2. πρὸς ῥήγματα, σπάσματα.

11. *Item ſymphyti.*] Dioſc. lib. 3. cap. 9. Συνεψόμεναι δὲ πρὸς σπάσματα καὶ ῥήγματα.

12. *Eryſithales.*] Ignota herbariis & officinis.

13. *Bibitur e vino.*] Concuſis videlicet, & everſis.

14. *Item chamærops.*] Sive trixago. Dioſc lib. 3 cap. 112. Δύναμιν δὲ ἔχει χλωρὰ ἀφεψηθεῖσα σὺν ὕδατι καὶ ποτιζομένη, βοηθεῖν σπάσμασι, βηχί, &c.

Sect. LXXXVI. 1. *Qua Sylla*] Vide quæ diximus lib. 21 ſect. 39. de Sylla : de phthiriaſi, lib. 20. ſect. 3.

2. *Naſcunturque.*] Pediculi ſcilicet, uti ex ſequentibus liquido perſpicuum eſt : namque hæc animalia & perunctis corporibus abigi, & infeſtare veſtes mox adjicit. De vermibus qui naſcantur in venis perperam accepit Schenckius, lib 3. Obſerv medic. pag. 457. E ſanguine ipſo hominis fieri pediculos prodidit etiam Theophraſt lib. 2. de cauſis plant. cap. 2. Antigonus Caryſtius, cap. 95. ſub puſulis delitеſcere intra cutem pediculos ait, quæ ſi perforentur, exituri ſint ii, vel ſic homine perſanato : eo morbi genere Pherecydem & alios interiiſſe.

3. *Uvæ taminiæ.*] Hanc σταφίδα ἀγρίαν dotem eſſe Archigenes medicus putat, apud Galen. lib. 1. κατὰ τόπους, cap. 7. pag 347. ut is forte cum Celſo cenſuerit ſtaphidem agriam ab uva taminia nihil differre : quemadmodum diximus lib. 23. ſect. 16 Sic igitur ille : Φθειριῶντας .... ἢ ὀπτίδαρα λάσαιν, ἢ σταφίδα ἀγρίαν, καὶ νίτρον, σὺν μετ' ἐλαίου ἐν βαλανείῳ χρῶ.

Sect. LXXXVII. 1. *Panacis.*] Dioſc. lib. 3. cap. 55. Sunt autem manantia hulcera, Græcis ἀχῶρες, in ipſa capitis cute, tenuiſſimis foraminibus cutem perforantia, ex quibus glutinoſa illuc ſanies. Notum ad mali genus, & pueris in primis, mendiculiſque familiare : *La tigne, ou la teigne.* Deſcribitur a Galeno prolixe, lib. 1. κατὰ τόπους, cap. 8. pag. 347.

2. *Chironiam diximus.*] Libro 25. ſect. 13. Ita Galenus lib. 7. de facult. ſimp. med. pag. 217.

3. *Eadem*] Galenus ita fere, loco citato.

4. *Heraclion.*] De quo lib. 25. ſect. 15.

5. *Apollinaris.*] Sive hyoſcyamus. Dioſc. lib. 4. cap. 69.

6. *Pſyllium.*] Dioſc. lib. 4 cap. 70. Κοπεῖσα δὲ μετὰ στέατος, τὰ ῥυπαρὰ καὶ κακοήθη τῶν ἑλκῶν ἀνακαθαίρει. *Tuſa cum adipe ſordida maligna que hulcera repurgat.*

7. *Scordotis &c.*] Sic etiam Dioſc. lib 3. cap 125.

8. *Farina ejus.*] Dioſcor loc cit. Ξηρὰ δὲ ὑπερσαρκώματα τήκει. *Sicca carnis excreſcentes cohibet.*

9. *Centaureum majus.*] Apuleius, cap. 34 tit. 3. *Ad hulcera ... Herba centauria major &c.*

10. *Item minoris.*] Ad verbum Dioſc. lib. 3. cap. 9.

11. *Folliculi.*] Dioſcor. lib 4. cap. 13. Τὰ δὲ φύλλα λεῖα, ἢ τὰ θυλάκια ἐπὶ τραυμάτων νεοτρώτων ἐπιτιθέμενα, μέχρι τῆς ἀπουλώσεως ἐνεργεῖ. *Folia trita, aut folliculi, ſi vulneribus recentibus imponantur, ea ita efficaciter ſanant, ut etiam ad cicatricem perducant.* Folliculi ſunt ſiliquæ, quibus ſemina continentur.

12. *Illinitur &c.*] Dioſcor lib 3. cap. 3.

13. *Ex ea factum Lycium.*] Hoc eſt, ex ea factum medicamentum ejuſdem virtutis, ac fortaſſis ejuſdem etiam nominis cum Lycio, de quo lib. 24. ſect. 77. Lycium non unius ſingularis medicamenti nomenclatio fuit : ad varia quæ e radicibus decoctis fiebant, ea pertinuit. Vide Notas & Emendationes, num. XXVI.

14. *Lyſimachia.*] Dioſcor lib. 4. cap 3.

15. *Plantago.*] Plinius Valer. lib. 3. cap 22, & fuſe Galenus, lib. 6 de fac. ſimp med. pag. 159.

16. *Dictamnum pota.*] A cervis capriſque depaſtam ad ejicienda ſpicula certo remedio eſſe, dictum eſt ſuperius, lib. 25. ſect. 53.

17. *Et alia tela.*] Dioſcor lib. 3 cap. 37. Καταπλασσομένη δὲ ἡ βοτάνη τοὺς ἐμπαγέντας τῶν σκολόπων τῷ σώματι ἐκβάλλει. *Impoſita vero herba plantæ pedum reliquove corpori infixos impactos aculeos extrahit.* Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 23. de latentibus ſpiculis : *Sic etiam de dictamni foliis, vel radicibus contuſis, velocius fieri conſuevit, ſecundum veterum teſtimonia.*

18. *Proxime.*] Dioſc lib. 3. cap. 38.

19. *Ariſtolochia.*] Dioſc lib 3. cap. 6. & Apuleius, cap 19. Tela quoque ariſtolochiæ pulvere vulneri appoſito ſtatim extrahi prodidit Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 23.

chia quoque putria hulcera exeſt: ſordida expurgat cum melle, vermeſque extrahit: [20] item clavos in hulcere natos, [21] & infixa corpori omnia, præcipue ſagittas, & oſſa fracta cum reſina. [22] Cava vero hulcera explet per ſe. Et cum iride recentia vulnera ex aceto. [23] Vetera hulcera verbenaca, [24] quinquefolium cum ſale & melle. Radices perſolatæ, vulneribus ferro illatis recentibus imponuntur: [25] folia veteribus. Cum axungia utrumque: & ſuo folio operitur. [26] Damaſonium, ut in ſtruma: [27] folia verbaſci ex aceto aut vino. [28] Periſtereos ad omnia genera, vel calloſorum putreſcentiumque hulcerum facit. Manantia nymphææ heracliæ radix ſanat. [29] Item cyclamini radix vel per ſe, vel ex aceto, vel cum melle. [30] Eadem & contra ſteatomata efficax, ſicut ad hulcera manantia hyſſopum: item peucedanum, cui ad recentia vulnera vis tanta eſt, [31] ut ſquamam oſſibus extrahat. [32] Præſtant hoc & anagallides, [33] cohibentque quas vocant nomas, & rheumatiſmos. Utiles & recentibus plagis, ſed præcipue ſenum corpori. [34] Cum ceroto apoſtemata & hulcera tetra, folia mandragoræ recentia: [35] radix vulnera cum melle aut oleo: [36] cicuta cum ſiligine mixta mero: [37] aïzoum herpetas quoque & nomas, ac putreſcentia, ſicut erigeron verminoſa: [38] recentia autem vulnera aſtragali radix: & vetera quoque hulcera purgat hypociſthis utraque. [39] Leontopodii ſemen tritum in aqua, & cum polenta illitum, ſpicula ſagittarum extrahit: [40] item pycnocomi ſemen. [41] Tithymalus characias ſucco gangrænas, phagedænas, putria, vel decocto ramorum cum polenta & oleo: [42] orchis radices [43] hoc amplius, & cacoëthe ex aceto cum melle, ſiccæ & recentes: per ſe onothera [44] efferantia ſeſe hulcera ſanat. [45] Scythæ vulnera ſcythice curant. Ad carcinomata, argemonia ex melle, efficaciſſima eſt. [46] Vulneribus præſanatis aſphodeli radix decocta, [47] ut diximus, trita cum polenta & illita: quibuſcumque vero Apollinaris. [48] Aſtragali radix in pulverem trita humidis hulceribus prodeſt: [49] item callithrix decocta in aqua. Privatim vero iis quæ calceamento facta ſint, verbenaca: nec non & Lyſimachia contrita, ac nymphæa arida inſriata. Polythrix inveteratis iiſdem utilior.

LXXXVIII. 1. [1] Polycnemon cunilæ bubulæ ſimilis eſt, ſemine pulegii, ſurculoſa, multis geniculis, corymbo odorato, acri & dulci odore: [2] ferro factis vulneribus commanducata imponitur, quinto die ſolvitur. [3] Symphyton ad cicatricem celerrime perducit: [4] item ſideritis. Hæc imponitur ex melle. [5] Verbaſci ſemine ac foliis ex vino decoctis ac tritis omnia corpori infixa extrahuntur: item mandragoræ foliis cum polenta: cyclamini radicibus cum melle. [6] Trixaginis folia in oleo contrita iis maxime adhibentur hulceribus, quæ ſerpunt: & alga in melle trita. [7] Vettonica ad carcinomata, & [8] melanias veteres, addito ſale.

NOTÆ.

20. *Item clavos.*] Calloſam duritiem, inſtar clavi. *Clavos ex hulcere quæ poſſint evellere*, multa congerit Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 18.

21. *Et infixa.*] Marcellus Empir. cap. 34. pag. 233. pro reſina mel adſciſcit. Dioſcor. loc. cit. ariſtolochiam id per ſe præſtare innuit: Ἀνάγει δὲ καὶ σκόλοπας, ἀκίδας, λεπίδας ὀστῶν καταπλασσομένη ἀξίως. *Extrahit & impoſita aculeos, ac ſpicula, oſſiumque ſquamas removet.* Plinius cum *vermes extrahi* dixit, an non σκώληκας legiſſe is videtur, pro σκόλοπας?

22. *Cava vero.*] Καὶ τὰ κοῖλα πληροῖ σὺν ἴριδι καὶ μέλιτι. Dioſc. loc. cit.

23. *Vetera hulcera.*] Dioſcor lib. 4. cap. 61. Καὶ ῥυπαρὰ ἕλκη καθαίρει. *Et ſordida purgat hulcera.*

24 *Quinquefolium.*] Dioſc. lib. 4. cap. 42.

25 *Folia veteribus.*] Dioſc. lib. 4 cap. 107.

26. *Damaſonium, ut in ſtruma.*] Ut in ſtrumæ remediis dictum eſt, ſect. 12.

27 *Folia verbaſci.*] Dioſcor lib. 4 cap. 104.

28. *Periſtereos.*] Sic & Dioſc. lib. 4. cap. 60.

29. *Item cyclamini.*] Dioſc. lib. 2. cap. 194.

30. *Eadem contra ſteatomata.*] Στεάτωμα adipis effuſio ſub cute: Adipis contra naturam collectum aliquo loco incrementum. Pollux: Στεάτωμα, πιμελῆς παρέγχυσις ὑπὸ τῷ δέρματι.

31. *Ut ſquamam.*] Vide Notas & Emend. num. XXVII. Squamæ hæc detractio, a recentioribus Chirurgis *Exfoliatio* dicitur.

32. *Præſtant hoc*] Similis eſt ea dos illarum, quæ adactos corpori aculeos extrahunt, teſte Dioſcor. lib. 2. cap. 209. & Galeno, lib 6 de facult ſimp. med. pag. 156.

33. *Cohibentque.*] Dioſcor lib. 2. cap. 209. νομὰς ἐφεκτικαί.

34. *Cum ceroto.*] Dioſcor. lib 4 cap 76. cum polenta.

35. *Radix vulnera.*] Ictus ſerpentium, πρὸς ἑρπετῶν πληγὰς, σὺν μέλιτι ἢ ἐλαίῳ. Dioſcor. loc cit.

36. *Cicuta.*] Herpetas illitu reſtinguit, ἕρπητας καταπλασθὲν σβέννυσι, inquit Dioſc lib. 4. cap. 79.

37. *Aïzoum &c.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 89.

38. *Recentia autem.*] Et vetera quoque, Dioſcor auctore, lib. 4. cap 62.

39. *Leontopodii.*] Quod Dioſcoridi, ut diximus, λεοντοπέταλον appellatur, lib. 3. cap. 110. Indicatum id jam antea, ſect 79.

40. *Item pycnocomi.*] Dioſcor lib. 4. cap. 176. Καὶ ἀκίδας καὶ σκόλοπας ἕλκει, *ſpicula & adactos corpori aculeos extrahit.*

41. *Tithymalus &c.*] Dioſcor. lib. 4 cap. 165.

42. *Orchis radices.*] Totidem fere verbis Dioſcor. lib. 3. cap 142.

43. *Hoc amplius*] Hoc amplius, inquit, præſtant orchis radices, quod ſiccæ æque atque recentes hulcera κακοήθη ſanant.

44. *Efferantia*] Acerbiora hulcera, ob inflammationem. Vide Notas & Emend. num. XXVIII.

45. *Scythæ.*] Theophr lib 9 hiſt. cap. 13.

46. *Vulneribus præſanatis.*] Celerius quam par eſt, ſanatis, clauſiſque: quibus metuenda intus nova ſuppuratio eſt.

47. *Ut diximus.*] Libro 22 ſect. 32.

48. *Aſtragali.*] Dioſcor. lib 4 cap. 62. & Galenus, lib. 6. de fac ſimp. med. pag. 160.

49. *Item callithrix.*] Dioſc. lib 4. cap. 137.

Sect. LXXXVIII. 1. *Polycnemon.*] Sic Dioſcor. lib. 3. cap. 108. Πολύκνημον . . . . ἔχον φύλλα ὀριγάνῳ ἐμφερῆ· τὸ δὲ καυλὸς πολυγόνατος ὥσπερ γλήχωνος· καὶ οὐκ ἔχει μέντοι τὸ σκιάδιον, μικρὰ δ' ἐπ' ἄκρῳ κορύμβια, μετ' εὐωδίας τινὸς δριμείας. *Foliis origani, caule geniculis multis intercepto, uti pulegii. Neque vero umbellam habet, ſed parvos in cacumine corymbos cum acri quadam odoris iucunditate.* Nomen habet a crebris geniculis: quaſi multitibiam, multicruriamve dixeris. Belgæ pharmacopœi Calaminthain aquaticam vocant, teſte Lobelio, in Adverſ pag. 217.

2. *Ferro factis.*] Hæc totidem verbis Dioſc. loc. cit.

3. *Symphyton.*] Ad verbum Plinius Valer. lib. 3. cap. 21.

4. *Item ſideritis.*] Dioſc. lib. 4 cap. 33. 34. 35. 36.

5. *Verbaſci.*] Hanc urſæ vulneri recenti herbam applicant, & indunt: eaque vulnus obturant, teſte Baſilio in Hexaem. homil. 9.

6. *Trixaginis.*] Dioſcor. lib. 3. cap 112.

7. *Vettonica.*] Marcellus Empir. cap. 4. pag. 43.

8. *Melanias.*] Μελανία Græce nigritudinem corporis ſonat, nigraſque maculas.

Digitized by Google

LXXXIX. Verrucas tollit argemonia ex aceto, [1] vel battachii radix, quæ & ungues ſcabros aufert. Linozoſtidis utriuſque folia, vel ſuccus illitus. [2] Tithymali omnes genera verrucarum omnia: item omnia pterygia, varoſque tollunt. [3] Cicatrices cum elegantia
* Cap. XV. ad colorem reducit ladanum. * [4] Artemiſiam & eleliſphacum alligatas qui habeat viator, negatur laſſitudinem ſentire.

XC. [1] Muliebribus morbis medetur maxime in univerſum Pæoniæ herbæ ſemen nigrum ex aqua mulſa. [2] Eadem & in radice vis menſes ciet: [3] panacis ſemen cum abſinthio menſes & ſudores: [4] ſcordotis potu & illitu. [5] Vettonica drachmâ in vini cyathis tribus bibitur contra omnia vulvarum vitia, [6] aut quæ a partu fiunt. [7] Menſes nimios ſiſtit Achillea impoſita, & decoctum ejus inſidentibus. [8] Mammis imponitur hyoſcyami ſemen ex vino: [9] locis radix e cataplaſmate: & mammis etiam chelidonia. [10] Secundas morantes, vel partus emortuos, radices panacis appoſitæ extrahunt. [11] Ipſum panaces in vino potum vulvas purgat, appoſitumque cum melle. Polemonia pota ex vino, ſecundas pellit: nidore [12] corrigit vulvas. [13] Centaurei minoris ſuccus potu, fotuque menſes ciet. [14] Item majoris radix, in vulvæ doloribus iiſdem modis prodeſt. [15] Deraſa vero & appoſita, extrahit partus emortuos. [16] Plantago apponitur in lana in dolore vulvæ: in ſtrangulatu bibitur. Sed præcipua dictamno vis eſt. [17] Menſes ciet, partus emortuos vel tranſverſos ejicit: bibitur ex aqua foliorum obolo, adeo ad hæc efficax, ut ne in cubiculum quidem prægnantium inferatur. [18] Nec potu tantum, ſed & illitu, & ſuffitu valet. [19] Proxime pſeudodictamnum. Sed menſes ciet cum mero decoctum pondere denarii. Pluribus tamen modis ariſtolochia prodeſt: [20] nam & menſes & ſecundas ciet, & emortuos partus extrahit, myrrha & pipere additis, pota, vel ſubdita. Vulvas quoque procidentes inhibet fotu, vel ſubjectu, [21] maxime tenuis. [22] Strangulatum ab his, menſiumque difficultatem, agaricum tribus obolis in vini veteris cyatho potum, emendat: [23] periſtereos appoſita in adipe ſuillo recenti: anthirrinon cum roſaceo & melle. [24] Item appoſita nymphææ Theſſalæ radix, dolori medetur. [25] In vino nigro pota, profluvia inhibet. [26] E diverſo ciet cyclamini radix pota & appoſita: [27] & veſicæ inſidentium decocto medetur. [28] Secundas pota ciſſanthemos pellit, vulvam ſanat: [29] E xiphio radix ſuperior menſes ciet, drachma ex aceto pota. [30] Peucedanum ſtrangulatus vulvæ nidore uſtum recreat: [31] menſes albos præcipue pſyllium drachma in cyathis tribus aquæ mulſæ ciet: [32] ſemen mandragoræ potum vulvam purgat. [33] Menſes ciet ſuccus appoſitus, & emortuos partus. [34] Nimia rurſus profluvia ſiſtit ſemen cum vivo ſulphure: [35] contra facit batrachion potu

Notæ.

Sect. LXXXIX. 1. *Vel batrachii.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 206 *Ὄνυχας λεπροὺς καὶ ψώρας ἀφίστησι.... καὶ μυρμηκίας, καὶ ἀκροχορδόνας*, &c.

2. *Tithymali.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 4. cap. 165. & Galenus, lib. 8 de facult. ſimp. med. pag. 236. Apuleius item, cap 108. tit 2.

3. *Cicatrices.*] Dioſcor lib 1. cap 118.

4. *Artemiſiam.*] Vide quæ diximus ex Apuleio, lib. 25. ſect. 81 Dioſcor. in Nothis, pag. 476. *Ἀρτεμισίαν τὴν βοτάνην ὅστις ἔχει ἐν ὁδῷ, λύει τὸν κάματον.*

Sect. XC. 1. *Muliebribus.*] Dioſc lib. 3. cap. 157.

2. *Eadem.*] Dioſcor. loco citato. *Κινεῖ δὲ καὶ τὰ καταμήνια, ἀμυγδάλου μέγεθος πινομένη. Ciet menſes amygdalæ magnitudine pota.*

3. *Panacis ſemen &c.*] Dioſc. lib 3. cap. 55.

4. *Scordius.*] Hæc ſubdita menſes movet, inquit Dioſc. lib. 3. cap. 115. *Προστιθέμενον δὲ ἔμμηνα κινεῖ.*

5. *Vettonica &c.*] Totidem verbis Dioſc lib. 4. cap. 1.

6. *Aut quæ a partu.*] Anton. Muſa, tit 26. *Ad mulieres, quæ a partu laborant & febricitant. Vettonicæ drachmas duas, aquæ calidæ cyathos quatuor, ſi cum febre: ſin vero ſine febre, mulſi cyathos duos, & aquæ calidæ duos da bibere.*

7. *Menſes nimios.*] Totidem verbis id Dioſc. pariter, lib. 4. cap. 36.

8. *Mammis.*] Dioſcor. lib. 4 cap 69. *Ἁρμόζει καὶ πρὸς μαστοὺς ἐν τοκετῷ ἐπηρμένους, λεῖον μετ' οἴνου καταπλασσόμενον. Subvenit & mammis a partu tumentibus, ſi tritum ex vino imponatur.*

9. *Locis.*] Locis muliebribus appoſita. Cataplaſmatis omnibus quæ doloris levamentum præſtant, utiliter admiſceri docet Dioſcor. loc. cit. Anton. Muſa, tit. 29. Vettonicam commendat, *Ad mulieres, quibus loci præ frigore moventur.*

10. *Secundas.... vel partus*] Dioſcor. lib. 4. cap. 55.

11. *Ipſum.... vulvas purgat*] Succo diluto vulvæ inflationes duritiaſque diſcuti, ait Dioſc. loc. cit.

12. *Corrigit vulvas*] Converſas reſtituit, & a ſtrangulatione ſeu ſuffocatione eximit.

13. *Centaurei minoris.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 9.

14. *Item majoris*] Dioſcor. lib. 3. cap. 8.

15. *Deraſa vero*] Dioſcor lib. 3 cap. 8.

16. *Plantago.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 153. *Πίνεται δὲ καὶ πρὸς φθίσιν, καὶ πρὸς ὑστερικὰς πνίγας· προστίθεται ἐν ἐρίῳ καὶ ὑστέρας ῥευματιζομένης*, hoc eſt, ſi vulva fluxione laboret, plantago ſubditur in vellere. Locum ita interpunctione diſtinctum legiſſe Plinius videtur: non ut libri editi præ ſe ferunt.

17. *Menſes ciet &c.*] Hæc pariter Dioſcor. lib. 3. cap 37. Apuleius, cap. 62 tit. 1. *Ad mulierem, ſi in utero mortuum fœtum habuerit: Herba dictamni &c.*

18. *Nec potu &c.*] Dioſcor. loc. cit.

19. *Proxime.*] Et imbecillius. Dioſcor. lib. 3. cap. 38. *ἔχ. ἀμυδρᾶς ἐνεργῶν.*

20. *Nam & menſes.*] Hæc totidem verbis Dioſcor. lib. 3. cap 6.

21. *Maxime tenuis.*] Tertium ariſtolochiæ genus, longiſſimæ tenuitatis, de quo ſup. libro, ſect. 54.

22 *Strangulatum ab his*] A vulvis. Dioſcor lib. 3. cap. 1. *Ὠφελεῖ δὲ δυοῖν ὀβολῶν πλῆθος διδόμενον μετ' οἰνομέλιτος... ὑστερικὴν πνίξιν*, &c.

23. *Periſtereos.*] Dioſcor. lib. 4 cap 60.

24 *Item.... Nymphæa Theſſala.*] Ejus videlicet, quæ in Theſſalia oritur, de qua lib. 25. ſect. 37.

25. *In vino nigro*] Ad verbum Dioſc lib. 3. cap. 149.

26. *E diverſo.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 194 ad verbum.

27. *Et veſicæ.*] Et decocta radice medetur veſicæ mulierum in eo decocto inſidentium.

28. *Secundas.... ciſſanthemos.*] Hoc eſt, cyclaminos ciſſanthemos appellata: de qua pariter Dioſc. lib. 2. cap. 195. *Καὶ τὰς ἐκ τοκετῶν ὑστέρας ἐκβάλλει.*

29. *E xiphio.*] Dioſcor. lib. 4. cap 20. ſubdi ob eam rem in peſſo jubet.

30. *Peucedanum.*] Dioſc. ad verbum, lib. 3. cap. 91.

31. *Menſes albos.*] *Ῥοῦς λευκὸς* Græci vocant. Feminarum enim fluxiones addita coloris diverſitate medici diſcriminant: ſunt enim nigræ, rubentes albæ, pallentes, & aquoſæ. Vide Notas & Emend. num. XXIX.

32. *Semen mandragoræ.*] Ad verbum Dioſc. lib. 4. cap. 76.

33. *Menſes ciet &c.*] Dioſcor. loco citato.

34. *Nimia.... cum vivo ſulphure.*] Vivum ſulfur quid ſit, dicemus lib. 35. ſect. 50. Vide Notas & Emend. num. XXX.

35. *Contra facit.*] Ciet menſes. Vide Notas & Emendat. num. XXXI.

vel cibo, ardens alias ([36] ut diximus) cruda. Sed cocta commendatur ſale, & oleo; & cumino. [37] Daucum & menſes & ſecundas potu facillime pellit. [38] Ladanum ſuffitu corrigit vulvas: dolori earum exhulceratiſque imponitur. [39] Emortua ſcammonium pellit, potum vel appoſitum. [40] Menſes ciet hypericum utrumque, appoſitum. Ante alia vero ([41] ut Hippocrati videtur) crethmos e vino, [42] ſemine vel radice: cortice trahit & ſecundas: ſuccurrit & ſtrangulationibus ex aqua pota. Item radix e geranio peculiariter ſecundis, [43] inflationibuſque vulvarum conveniens: purgat hipputis pota & appoſita vulvas. [44] Polygonus pota menſes ciet, & althææ radix. Folia plantaginis pellunt, [45] item agaricum ex aqua mulſa. [46] Artemiſia vulvæ medetur trita, ex oleo irino, aut fico, aut cum myrrha appoſita. Ejuſdem radix pota in tantum purgat, ut partus enectos extrahat. [47] Menſes & ſecundas ciet ramorum decoctum inſidentibus: item folia pota drachmâ. [48] Ad eadem omnia proſunt vel impoſita ventri, immo cum farina hordeacea. [49] Acoron quoque utile eſt interioribus feminarum morbis, [50] & conyza utraque, & crethmos. [51] Et anthyllides duæ vulvis utiliſſimæ, torminibuſque, ſecundarum moræ, in vino potæ. [52] Callithrix fotu locis medetur, [53] albugines in capite tollit, capillos inficit oleo trita. Geranion in vino potum, hypociſthis in rubro, profluvium ſiſtunt. [54] Hyſſopum ſuffocationes laxat. Radix verbenacæ pota ex aqua, ad omnia in partu aut ex partu mala, præſtantiſſima eſt. Peucedano quidam miſcent in vino nigro ſemen cupreſſi contritum. Nam ſemen pſyllii deferveſactum in aqua, cum intepuit, [55] epiphoras omnes uteri lenit. [56] Symphyton tritum in vino nigro evocat menſes. Partus accelerat ſcordotis pota, drachma ſucci in aqua mulſa cyathis quatuor: dictamni folia præclare dantur ex aqua. Conſtat unius oboli pondere, vel ſi mortui ſint in utero infantes, protinus reddi ſine vexatione puerperæ. [57] Similiter prodeſt pſeudodictamnum, ſed tardius: [58] cyclaminos adalligata: [59] ciſſanthemos pota: Item Vettonicæ farina ex aqua mulſa.

XCI. 1. [1] Arſenogonon & thelygonon herbæ ſunt [2] habentes uvas floribus oleæ ſimiles, pallidiores tamen, ſemen album papaveris modo. [3] Thelygoni potu feminam concipi narrant. [4] Arſenogonon ab ea ſemine oleæ, nec alio diſtat. [5] Hujus potu mares generari perhibentur, ſi credimus. [6] Alii utramque ocimo ſimilem tradunt. [7] Arſenogoni autem ſemen geminum eſſe teſtibus ſimile.

XCII. 2. Mammarum vitiis aïzoum, quod [1] digitellum appellavimus, unice medetur. Erigeron ex paſſo mammas uberiores facit: ſonchum in farte coctum. [2] Quæ vero maſtos vocatur, [3] illita, [4] pilos mammarum e partu naſcentium aufert, [5] & teſtas

NOTÆ.

36 *Ut diximus*] Libro 25. ſect. 109. *Omnibus* batrachii ſeu ranunculi generibus vis *cauſtica, ſi cruda folia imponantur. puſtulaſque, ut ignis, faciunt.*

37. *Daucum.*] Dioſc. lib. 3. cap. 83. de dauci ſemine: Πινόμενον, ἐμμήνων, ἐμβρύων, καὶ οὔρων ἀγωγόν.

38. *Ladanum . . . . vulvas.*] Converſas, vel aſcendentes.

39. *Emortua*] Mortuos partus Dioſc lib. 4. cap. 171. Ὁ δὲ ὀπὸς προστεθεὶς ἔμβρυα φθείρει.

40. *Menſes &c.*] Dioſc lib. 3 cap. 171. & 174.

41. *Ut Hippocrati.*] Libro 1. de morb. mul. num. x. p. 425.

42. *Semine, vel radice.*] Dioſc. lib 2. cap. 157.

43. *Inflationibuſque.*] Vide Notas & Emend num. XXXII.

44. *Polygonus*] Vide Notas & Emend num XXXIII.

45. *Item agaricum.*] Dioſc. lib. 3. cap. 1. Ἄγει δὲ καὶ ἔμμηνα.

46. *Artemiſia.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 127. totidem verbis: & Galenus, lib. 6. de fac ſimp. med. pag. 160.

47. *Menſes &c.*] Dioſcor. loc. cit. ad verbum

48. *Ad eadem omnia.*] Dioſc. loc. cit.

49. *Acoron quoque.*] Inſeſſu præſertim. Dioſc. lib. 1. cap 2.

50. *Et conyza.*] Et hæc inſidentibus quoque in ejus decocto prodeſt: Dioſcor. lib. 3. cap 136. Καὶ τὸ ἀφέψημα δὲ αὐτῆς ἐν ἐγκαθίσματι ταῖς ἐν μήτρᾳ ὀχλουμέναις, καὶ ἔμμηνα ἀγωγὸν ...

51. *Et anthyllides.*] Dioſcor. lib 3. cap. 153. ambas cum roſaceo & lacte ſubditas uteri inflammationes emollire tradit.

52. *Callithrix*] Menſes eo cieri, & quæ a puerperio purgamenta relinquuntur, ſcribit Dioſcor. lib. 4. cap 137. de trichomane.

53. *Albugines in capite.*] Furfures, credo, intelligit, porriginemque. Nam Dioſcor. loc. cit. Ἀποσμᾷ πίτυρα, *furfures deterget.*

54. *Hypociſthis.*] Dioſcor. lib. 1. cap. 127.

55 *Epiphoras . . . . uteri.*] Vulvæ inflammationes. Vis eſt ei ſane ſumme refrigerans, ψύχει γὰρ ἱκανῶς, inquit Dioſc. lib. 4. cap 70.

56. *Symphyton . . . . evocat menſes.*] Hoc eſt, revocat, retinet, ſiſtit. Dioſcor. lib. 4. cap 9. de ſymphyto: Σὺν οἴνῳ δὲ ... πινόμενον πρὸς ... καὶ ῥοῦ γυναικείου ἐρυθροῦ.

57 *Similiter . . . . ſed tardius.*] Dioſc lib. 3 cap 38.

58. *Cyclaminos*] Dioſc. lib. 2. cap. 194. Ἔστι δὲ καὶ ὠκυτόκιον περιαπτόμενον.

59. *Ciſſanthemos.*] Cyclaminos ciſſanthemos, qua pota Dioſc. lib. 2. cap. 194. reliquias a partu purgari docet.

Sect. XCI. 1. *Arſenogonon &c.*] Hæc ſunt totidem verbis apud Theophr. lib. 9. hiſt. 19. Ἀῤῥενόγονον καὶ θηλυγόνον. Nec multum abludit Dioſ. lib. 3. cap 140. Utrumque pingitur a Lobelio in Adverſ. pag. 261. Arrhenogonon phyllum marificum Theophraſti, Dioſcoridis feminificum Cluſius recte nuncupat, lib. 4 hiſt rar. plant pag. xlviij. Thelygonon contra mas eſt Dioſcoridi, Theophraſto feminificum. Utrumque in horto Regio vidimus.

2. *Habentes uvas.*] Semen racemoſum, ei quodammodo ſimile, quod, poſtquam defloruit olea, primulum emergit, atque conſpicitur. Dioſcor. loc cit.

3. *Thelygoni.*] Narrat id quidem Cratevas apud Dioſcor. lib 3 cap. 140. Fabulæ affine exiſtimat Theophraſtus, loc. cit. Fecere interim a maribus feminiſve gignendis utrique herbæ nomen

4 *Arſenogonon.*] Arſenogono ait eſſe ſemen quale oleæ, feminæ nullum eſſe. Sic Theophr. Contra Dioſcorides feminæ ſeu thelygono ſemen adjudicat: adimit mari.

5. *Hujus potu.*] Et hoc a Crateva confictum.

6. *Alii utramque.*] Ex horum eſt numero Theophr loc cit.

7. *Arſenogoni . . . teſtibus.*] Quamobrem Phyllon teſticulatum recentiores herbarii nominant

Sect XCII. 1. *Digitellum appellavimus.*] Libro 25. ſect. 102. Eſt id aizoum majus.

2. *Quæ vero maſtos.*] Nomen a mamma factum, quæ Græcis μαστὸς & μαζὸς ſcribitur: facies incognita.

3 *Illita*] Sic Reg codex 2. recte, non *indita*. Quis enim approbet mammis herbam indi?

4. *Pilos mammarum.*] Caſu nimirum aliquo naſcentium in extima mammarum cute. Hos enim, ut in palpebris, ſic in mammis pariter, pſilothri vice, herba hæc, dum illinitur, exterit. Cave enim aut de pilo intelligas, qui forte ſit potu hauſtus, exitumque per mammas quærat, quod fieri non puto, etſi ita Philoſophus tradit, lib 4. hiſt. anim. aut de vermiculo qui ſit capilli ſpecie, quem Rondeletius confinxit, lib. 18. cap 25. Nam de vitiis ſummæ cutis agi, & de pſilothris, Plinius ipſe monet, cum ſubjicit, *aliaque cutis vitia emendat.* Et mox: *Pſilothrum nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus* Vide Schenckium. lib. 2. Obſerv. Medic. tit. de morbo pilari, pag. 332.

5. *Et teſtas.*] Maculas quæ teſtam colore referant. Ita

in facie: aliaque cutis vitia emendat. [6] Gentiana, [7] nymphæa Heraclia illita, [8] cyclamini radix, maculas omnes. [9] Cacaliæ grana mixta ceræ liquidæ extendunt cutem in facie, erugantque: vitia omnia acori radix emendat.

XCIII. 1. Capillum Lyſimachia flavum facit: denigrat hypericon, [1] quod & corion vocatur.

2. [2] Item ophrys herba [3] denticulato oleri ſimilis: foliis duobus. Nigritiam dat & Polemonia, in oleo decocta. [4] Pſilothrum nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus: verum [5] jam & viris eſt in uſu. Efficaciſſimum autem habetur archezoſtis: [6] Item tithymali ſucco, vel in Sole cum oleo illito crebro, vel evulſis pilis. Quadrupedum ſcabiem ſanat [7] hyſſopum ex oleo, ſuum anginas peculiariter ſideritis. Verum & reliqua genera herbarum reddamus.

NOTÆ.

MSS. omnes Reg. Colb. Chiffl. non *timeat?*

6. *Gentiana.*] Dioſc. lib. 3. cap. 3.

7. *Nymphæa.*] Ἀλφοὺς σμήχει σὺν ὕδατι, *vitiligines ex aqua tollit.* Dioſc. lib. 3. cap. 148.

8. *Cyclaminus.*] Dioſc. lib. 3. cap. 194. Ῥύπτει δὲ καὶ χρῶτα ἡ ῥίζα, &c.

9. *Cacaliæ*] Dioſc. totidem verbis, lib. 4. cap 123.

Sect. XCIII. 1. *Quod & corion.*] MSS. *coriſon* & *coriſum.*

2. *Item ophrys*] In Reg. 1. *hophros.* Reg. 2. *ophros.* Index, & libri editi, *ophrys.* Quidam tamen in Indice MSS. *orbru.* Nomine ac facie perinde ignota.

3. *Denticulato oleri.*] Braſſicæ ſimilis, cujus folia ſint inciſuris diſtincta.

4. *Pſilotrum.*] Ψίλωθρον, medicamentum depilatorium, a ψιλόω depilo.

5. *Jam & viris.*] Poſtquam mores degenerare cœperunt.

6. *Item tithymali.*] Totidem verbis Dioſcor. lib. 4. cap. 165.

7. *Hyſſopum.*] Importune nobis neſcio qui œſypum hic obtrudunt, pro hyſſopo: quod & ſemel ſuperius factitarunt: cum medicinæ omnes hoc libro comprehenſæ, non ex animalibus, ſed ex herbis omnino petantur.

NOTÆ

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM XXVI.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. 5. I. AD *poſtremum vero ingreſcente.*] Sunt qui *increſcente* malint, quoniam ita Marcellus Empir. ſcripſit, cap. 19. pag. 130. Sed error is librariorum eſt, tum ex Plinii noſtri optimis codicibus, tum vero ex Corn. Celſo, ita morbum eum deſcribente, lib. 3. cap. 25. *Summa pars corporis crebras maculas, crebroſque tumores habet: Rubor harum paulatim in atrum colorem convertitur, &c.*

Sect. 6. II. *Ante omnes celebratam rationem eam .... deſcendente*] Ita reſtituimus ope codicis Reg. 1. cum prius implicata admodum ſententia, ſpretiſque artis ipſius præceptis, non ſine inſigni orationis vitio, *deſcendente* legeretur.

Sect. 8 III. *In urbe nimboſa, immo vero tota Italia imperatrice*] Prius *in urbe umbroſa* legebatur, perperam, refragantibus codicibus vetuſtis, Reg. 1. 2. Colb. &c. quos ſecuti ſumus. Neque vero umbroſa eſſe tota Italia poteſt: nimbis obnoxia eſſe tota poteſt. Plinius ipſe, lib. 2. ſect. 51. æſtatem nimboſam eſſe in Italia prodidit: idcirco ibi ſemper quodammodo aerem vernare, vel autumnare.

Sect. 10. IV. *Hibiſci radix cum glutino & aceto acri decocta.*] Ita libri omnes, etiam MSS. Sed ſcrupulum movet Marcellus Empiricus, qui cum operi ſuo Plinii ſententias plurimis in locis aſperſerit, pro glutino lupinum adſciſcit, cap. 19. pag. 129. *Mentagra medetur*, inquit, *hibiſci radix cum lupino & aceto, ad tertias cocta & appoſita.* Plinius Valer. adhuc importunior, lib. 2. cap. 56. *Lichem arcendo*: *Ficulnei caules*, inquit, *in aceto cocti & triti illinuntur: Hibiſci radix cum glutino lupino in aceto decocta ad quartas ſimiliter adhibetur.* An glutinum is lupinum intelligit, quod ex lupi genitalibus fiat, ut ex vitulorum genitalibus vitulinum noſter commendat, & ad lichenas quidem, lib. 28. ſect. 50. An potius glutinum e lupini farina, quæ lepras emendare, aliaque cutis vitia dicitur, lib. 22. ſect. 74.

Ibid. V. *Morbum quoque regium cum melle ſanat ore illito, & linguæ.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 53. de lichene herba, ſeu muſco: Ὠφελεῖ δὲ καὶ ἰκτεριῶντας μετὰ μέλιτος διαχριόμενον· ἐμπλάσσει δὲ καὶ τὸν τῆς γλώττης ῥευματισμὸν παραιτεῖται. *Juvat & arquatos cum melle illitus: ceterum defluxioni ibus oris ac linguæ ſuccurrit.* Ita etiam, ut ne quid diſſimulem, ſcripſiſſe mihi Græcus auctor videtur, unde Pliniana hæc manarunt. Legiſſe tamen aliter Plinium haud obſcure intelligas: ita nimirum: μετὰ μέλιτος διαχριόμενον στόματός τε καὶ τῆς γλώττης. Ῥευματισμοὺς παραιτεῖται.

Sect. 11. VI. *Hyſſopum cum vino decoctum*] Emendant ex Chiffl. cod. *cum fico.* Sic etiam Reg. 2. At Reg. 1. Colb. & vulgati omnes, *cum vino.* Favet alter Plinius Valer. lib. 1. cap. 52. cui titulum fecit, *Anginæ medendo. Hyſſopum quoque*, inquit, *cum vino decoctum gargarizetur.* Dioſcorides tamen priorem lectionem adjuvat Chiffl. codicis, & Regii 2. Is enim lib. 3. cap. 30. Συνάγχας δὲ ἀναγαργαριζόμενον μετὰ σύκων ἀφεψήματος ἀγαθόν.

Sect. 15. VII. *Hyſſopi quinque rami cum duobus rutæ, & ficis tribus decocti thoracem purgant*] Pintianus ex ſuo codice legit, *& fici tribus*: ut ſententia ſit, quemadmodum hyſſopi quinque, & rutæ duos, ſic & fici ramos ternos requiri, quod falſum eſt. Ficus ipſas hic opus eſſe, nec ſollicitandum Plinii contextum Marcellus Empiricus admonet, cap. 16. pag. 118. *Ficus ſiccæ tres*, inquit, *cum hyſſopo modico, & parvo rutæ faſciculo, & quartario ſeni Græci purgati, cum aquæ mixtæ ſextario ad medias decoquuntur, & colantur: inde tres potiones per triduum tuſſi nimia laborantibus dantur: mirum remedium eſt.*

Sect. 22. VIII. *Peculiariter autem pulmonibus, & quos ab his phthiſis tentat, radix herbæ conſiliginis, quam nuper inventam diximus. Suum quidem & pecoris omnis remedium præſens eſt pulmonum vitio, &c.*] Prius vitioſa interpunctione ſic legebatur: *Peculiariter autem ... phthiſis tentat.* Ut ad verbenacam de qua proxime ante ſermo erat, pertinere illa viderentur. Mox nova inſtituta periodo, *Radix herbæ .... inventam diximus, ſuum quidem, &c.* At priora illa de phthiſicis, ad conſiliginem ſpectare, Plinius ipſe libro ſuperiore admonuit, ſect. 48. ubi de conſiligine: *Prodeſt*, inquit, *ut demonſtrabimus ſuo loco, deploratis in phthiſi*: hunc nimirum, quem nunc verſamus, proſpiciens locum.

IX. *Pota tribus obolis ſanguinis exſcreationes cum amylo. Dyſenterias, pota & infuſa.*] Prius legebatur, vitioſa interpunctione, *ſanguinis exſcreationes. Cum amylo dyſenterias*, &c. At licet alvum iſtiat amylum, ut dictum eſt lib. 22. ſect. 67. tamen ad ſanguinis exſcreationes ſæpius datur. Unde loco cit. Plinius. *Datur cum ovo his qui ſanguinem rejecerint.* Et lib. 23. ſect. 75. de amygdalis *Sanguinem ſiſtunt cum amylo*, ubi ſimile interpunctionis mendum, Dioſcoridis admoniti, aliorumque, ſuſtulimus. Sect. 31.

X. *Differentia, quod hic herbaceus eſt, alterius thymi albus.*] Ita libri omnes, etiam conditivi, manuque exarati, Reg. Colb. ceterique. Nec Salmaſium moror, qui pag. 1288. in Solin. *helvaceus* reſcribit, interpretaturque ex purpureo albicantem, nullo codice, nullo ſcriptore ſuffragante. Geminum epithymum, viride, albidumque agnoſcit auctor libri de ſimp. med. ad Paternianum, tom. 13. operum Galeni, pag. 990. *Epithymum*, inquit, *eſt flos herbæ aſſimilis ſetæ* (lego *ſaturejæ*) *ſubviridis .... Nam verus epithymi flos exalbidus eſt, & aſper, & plurimum in Pamphylia invenitur.* Sect. 35.

XI. *Quidam hypophaeon vocant*] Sic libri omnes, ſic Index ipſe. Rectius tamen videtur *hypophleon*, quod ſub ſtœbe fortaſſis, quæ φλεὼς quoque appellatur, lib. 22. ſect. 11. innaſci ſolet. Aetius, lib. 3. cap. 29. pag. 103. Παραπλήσιον δὲ τῷ ἐπιθύμῳ καὶ τὸ ἐπὶ τῆς στοιβῆς φυόμενον, &c. *Similis vero ei quoque eſt, quæ ſtœbe adnaſcitur: item quæ thymbra, ideo epithymbron dictum*, &c. Ibid.

XII. *Et panos diſcutit*, &c.] In libris editis, *Et capnos ſtrumam diſcutit.* Quaſi vero e propoſito ſit commemorare modo ex iis herbam aliquam, quæ nihil ad alvum medendam juvat, quo nunc in argumento uno habitare ſe profeſſus eſt apertiſſime jam a ſectione 28. In MSS Reg. 1. *Et caroſtrum*: hoc tantum. In Reg. 2. *Et capnoſtruma.* Cur vero *& panos diſcutit* amplexi ſumus, ubi tam obſcura veſtigia ſeſe offerunt ſinceræ lectionis, in cauſa Dioſcorides fuit: cujus hæc plane gemina de pycnocomo ſententia, lib. 4. cap. 76. Καὶ τὰ φύματα δὲ καταπλαττόμενα, φύγεθλά τε καὶ διαπυήσεις διαφορεῖ. Sect. 36.

XIII. *Florem & ſemen non fert.*] Ita recte vetus codex Dalecampii. Prius legebatur, *Floret & ſemen non fert*, quod falſum. In Reg. 1. *Floret ſemen non infert.* Reg. 2. *Floret ſemen non fert.* Alii aliter. Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 22. hoc tantum: Τὸ δὲ πολυπόδιον μετὰ τὸ ὕδωρ αἰεὶ ἐκφύεται, σπέρμα δὲ οὐ φέρει. *Filicula ſemper poſt imbres erumpit: ſemen autem non fert.* Sect. 37.

XIV. *Radix circa ortum Canis excavatur, ut in ipſam confluat ſuccus.*] Ita emendavimus ex fide codicum Reg. Colb. Chiffl. cum prius *in ipſa* alii minus appoſite ſcribendum cenſerent. Rem dilucide Dioſcorides explicat, lib. 4. cap. 171. *Succus*, inquit, *legitur hunc in modum: Capite exempto radix ita cultro excavatur, ut excavatio ſenſim a latiore orbe in acutum deſinat: proindeque in id cavum confluit ſuccus, qui cochlea, demum excipitur.* Συνάγεται δὲ ὁ ὀπὸς, ἀφαιρεθείσης τῆς ῥίζης κεφαλῆς, καὶ κοιλανθείσης ... εἰς κοιλότητα· ἐκρεῖ γὰρ εἰς αὐτὴν ὁ ὀπὸς, καὶ οὕτως ἀναλαμβάνεται εἰς μύακας. Sect. 38.

XV. *Tithymalus eum linguam excalfacit. Uſus bimo, nec ante, nec poſtea utile.*] Prius legebatur, *linguam excalfacit bulbi more, nec ante, nec poſtea utile.* Dalecampius emendabat, *Nec ante cibos, nec poſtea utile.* In Reg. 1. *Excalfacit. Vuhimonectrame, nec poſtea*, &c. At in Reg. 2. nitide ac perſpicue, *uſus bimo, nec ante, nec poſtea*, &c. quod & Pintianus in ſuo vidit. Sic ipſe Plinius, lib. 27. ſect. 55. *Uſus radicis in trimatu tantum, neque antea, neque poſtea.* Ibid.

XVI. *Rubris, ſuccoſis*] E noſtra id emendatione, admonitu codicis Regii 2. in quo diſerte ſic ſcribitur: etſi in Reg. 1. libriſque editis, *rugoſis* legitur. Adſtipulatur emendationi Dioſc. lib. 4. cap. 165. *Tithymali characiæ caules*, inquit, *ſupra cubiti altitudinem attolluntur, rubri, acri lacteoque ſucco referti.* Τὰ δὲ χαρακίας καυλοὺς μὲν ὑπὲρ πῆχυν, ἐρυθρούς, ὀποῦ δριμέος καὶ λευκοῦ μεστούς. Et Apuleius, cap. 108. *Characias .... thyrſis ultra longitudinem cubitalem rubris, ſucci acrioris*, &c. Ibid.

XVII. *A radice foliis pene oleæ*] Prius legebatur, *foliis* Ibid.

pendulis: quod vel ipſa tithymali effigies coarguit. In Reg. 1. cod. *folis pamale*. In Reg. 2. *penoloe*. In Parm. ceteriſque omnibus uſque ad Frobenium, *pendet*. Is *pendulis* maluit. Sed indubitatam eſſe noſtram emendationem non veſtigia modo haud obſcura veteris ſcripturæ, ſed & Dioſcorides ipſe admonet in deſcriptione tithymali characiæ: *Folia*, inquit, *ſunt circa ramulos oleaginis ſimilia, ſed longiora & anguſtiora*: φύλλα δὲ ἀμφὶ τὰς ῥάβδους ὅμοια ἐλαίᾳ, μακρότερα δὲ, καὶ στενότερα. Theophraſto etiam conſentiente, lib. 9. hiſt. cap. 12. Τὸ μὲν φύλλον ἐλαιῶδες ἔχει. Apuleius ſimiliter, cap. 108. *Foliis oleæ ſimilibus, paulo anguſtioribus, & longioribus*. Neque hi ſcriptores modo, ſed & res ipſa, plantæque forma, quam ſæpe ſumus contemplati, favet.

Sect. 64. XVIII. *Succus hyoſcyami cum farina, vel ſemen.*] Scribit Dalecampius in ora editionis ſuæ, ex codicis vetuſti neſcio cujus auctoritate, *cum farina ſeſama*. Ex interpolatoris id cujuſpiam officina eſt. Vulgatæ lectioni MSS codices, Plinio ipſi Dioſcorides ſuffragatur, lib. 4. cap. 69. de ſucco hyoſcyami: Σὺν ἀλεύροις δὲ ἢ ἀλφίτοις .... ἀπὸ τε ὀφθαλμῶν φλεγμονὰς, καὶ τὰς ἄλλας· τὸ δὲ σπέρμα τὰ αὐτὰ παρέχει.

Sect. 66. XIX. *Vettonica nervis, .. pota ut in jocinere.*] Ita libri editi, & Reg. 2. ecſtc. In quibuſdam aliis, *poſita*, perperam. Etſi ex iis Dalecampius fortaſſis *impoſita* ſcribi ſatius eſſe conjiciat. Cum vero eumdem Vettonicæ ſumendæ modum in hiſce morborum generibus præfiniat, quem in jocinere ſanando adhibuit ſect. 19. ibique cyathis tribus bibendum admoneat, quin & *pota* quoque hic legi oporteat, dubium eſſe nemini poteſt.

Sect. 70. XX. *Sanat & archezoſtis, ſed anno pota.*] In libris vulgatis, *ſed cum anmineo pota*. Interpolatoris id manu inſertum, non ipſius auctoris. In Reg. 2. *ſed auno*. Favet Dioſcorides, lib. 4. cap. 184. de vite alba: Πίνεται δὲ καὶ πρὸς ἐπιληψίας ἐλαιῶν ὁ πρὸς ἡμέρας, πρὸς ἐνιαυτόν. *Bibitur ad morbum comitialem drachmæ pondere quotidie anno toto.* Vidit e ſuo codice hoc mendum etiam Pintianus.

Sect. 74. XXI. *Siccatur in aſſes, ut cucumis.*] Prius legebatur, *Siccatus in aëre, ut cucumis.* In Reg. 1. *Siccatur in baſses.* Reg. 2. *Siccatur in aſſes*, Chiffl. *in arſes*. Noſtram emendationem, non ipſa modo loci ſententia, reſque ipſa conſtabilit, ſed & Theophraſtus, qui eadem tradit, lib. 9. hiſt. cap. 10. Τέμνουσι δὲ τροχίσκους, inquit, ὥσπερ ῥαφανίδας· καὶ διείραντες δὲ ἐν γλεύκει κρεμῶσιν ὑπὲρ καπνοῦ. *Siccant mandragoras orbiculos, ſicuti raphanis, & involutos muſto in fumo ſuſpendunt.*

Sect. 75. XXII. *Folio ephemeri tuberibus, tumoribuſque illinuntur.*] Ita libri omnes vulgati, conditivique, quos quidem vidi. Dalecampius ex neſcio quo vetere exemplari legit, *uberum tumoribus*. Fruſtra, non libris modo refragantibus, & ipſo Dioſcoride, apud quem hæc verbis totidem omnino exſtant, lib. 4. cap. 58. Τὰ δὲ φύλλα ἐν οἴνῳ ἑψηθέντα καὶ καταπλασσόμενα, οἰδήματα καὶ φύματα διαφορεῖ, μήπω ἐχοῦσι ἴχωρα.

Sect. 76. XXIII. *Sed celerrime quinquefolii ſuccus medetur tribus cyathis potus cum ſale & melle.*] Poſtrema hæc verba, *cum ſale & melle*, negat Pintianus in ſuo exemplari legi: nec ſane leguntur in Reg. 2. At Reg. 1. multo vetuſtior ea plane exhibet, ut adeo expungere ea religio fuerit. Dioſcoridem lib. 4. cap. 42. ſcripſiſſe ſcio in hunc modum: Ἰκτερικοὺς δὲ καθαίρει πινόμενος ὁ χυλὸς τῶν φύλλων ποθεὶς ἐπὶ τινας ἡμέρας τριῶν κυάθων πλῆθος. Συγκοπτόμενα τε καὶ σὺν ἁλσὶ καὶ μέλιτι καταπλασσόμενα ἰᾶται. *Celeriter quoque regio morbo medetur foliorum ſuccus, tribus cyathis aliquot diebus epotus. Eadem cum ſale & melle impoſita, tum vulneribus quam fiſtulis remedio ſunt.* An igitur apud ſcriptorem Græcum, ex quo Plinius hauſit, cum haſce conjunctas cerneret medicinas, temere is ex ſubſequente ad ſuperiorem ſal melque tranſvexerit, an ad ipſam ea reapſe pertineant, aliis æſtimandum relinquo. Tranſlata temere ab eo eſſe via adducor ut credam: cum ea ipſa rurſum adhibeat ſect. ſeq. ad ſanandas fiſtulas: rurſumque ſect. 87. ad hulcera vetera: quos in uſus & a Dioſcoride hic adſciſcuntur.

Sect. 80. XXIV. *Ambuſta ſanantur plantagine, arctio.*] Sic ſane reſtitutus hic locus fuit, ex MSS Reg. Colb. aliorumque fide, Parmenſiſque, ac ceterarum editionum, ante Frobenium, quo auctore *arcio* legimus in libris deinceps vulgatis. At aliud arcion, aliud arction eſt. Neque arcio ſive perſolatæ hanc vim ambuſta ſanandi Dioſcorides attribuit: arctio plane adjudicat, lib. 4. cap. 106. Καὶ πυρικαύτοις καὶ χιμέτλοις ἐστὶ καταπλάσμα. *Ambuſtis pernioneſque ex fovetur.* Geminat errorem Apuleius, cap. 36. tit. 7. cum ne ad perſolatam quidem, ſed ad perſonaciam, quæ alia eſt, hoc medicamentum refert.

XXV. *Clymenos vero, ſi ore ſanguis, &c.*] Hanc emendationem debemus Regio 2. codici, in quo diſerte *Clymenus* legitur: cum in libris haćtenus editis legatur, *cyclaminos*. In Reg. 1. *cyclemenos*. De cyclamino ſane ea quæ hic commemorantur, affirmari vere nequeunt: de clymeno Dioſcorides affirmavit, libro 4. cap. 13. Ποθεὶς δὲ ὁ χυλὸς πρὸς αἵματος ἀναγωγὴν ποιεῖ· καὶ κοιλίαν ἵστησι, καὶ ῥοῦν ἐρυθρόν, &c. *Ad ſanguinis rejectionem clymeni ſuccus in potu eſt efficax, itemque ad cœliacorum profluvia, rubentemque fluorem muliebrem, &c.* Sect. 82.

XXVI. *Vulneribus, ex eo factum Lycium.*] Ita libri omnes conſtantiſſime. Nugantur, qui vel *collyrium* hoc loco, ut Gaſp. Hofmannus, lib. 4. Var. ſect. cap. 27. vel quod haud paulo inſulſius eſt, *licinium* ſubſtituunt, exemplaribus omnibus invitis, ipſoque adeo ſcriptore Plinio: cujus ſententia verbis Græci auctoris egregie conſtabilitur. Dioſcoridem dico, lib. 3. cap. 3. de Gentiana: Ἔστι δὲ τραυματικόν, ἐπιτιθέμενον ὡς τὸ λύκιον, νεμομένων τε ἑλκῶν ταμα, &c. *Impoſita, ut Lycium, vulneraria eſt, & cancellatim depaſcentibus hulceribus medetur.* Sect. 87.

XXVII. *Ut ſquamam oſſibus extrahat.*] Prius *ſaniem* legebatur. *Squamam* reſtituimus ex codd. Reg. Colb. & Chiffl. atque adeo ex ipſo Dioſcoride, lib. 3. cap. 92. de peucedani radice: Καθαίρει δὲ λεία ξηρὰ τὰ ῥυπαρὰ ἕλκη, καὶ λεπίδας ἀπὸ ὀστῶν ἀφίστησι, καὶ ἐπουλοῖ τὰ παλαιά. *Arida trita ſordida purgat hulcera, oſſium ſquamas extrahit, veteraque hulcera cicatrice obducit.* Vidit hoc & in ſuo codice ante nos Pintianus. Ibid.

XXVIII. *Efferantia ſeſe hulcera.*] Haćtenus *efferentia* libri omnes exhibent. Sed *efferantia* ſatius viſum eſt: tum quod hac voce & alibi Plinius uſus, lib. 8. ſect. 77. de ſuibus: *Verum efferantur*: Græci dicerent, θηριοῦνται. Eſt enim θηρίωσις efferatio: tum quod exprimi ea felicius arbitrati ſumus id quod Græci θηριώδη ἕλκη appellant. Dioſc. libro 4. cap. 118. de hac ipſa onothera agens, in nunc ſumus: Καταπλασσόμενον δὲ, ἀπαλύνει τὰ θηριώδη ἕλκη. Ibid.

XXIX. *Menſes albos.*] Ita reſcripſimus admonitu codicis Reg. 2. maxime vero ex re ipſa. In Reg. 1. *menſes altos*. In editis haćtenus libris inſulſe, *menſes alvoſque*. Quid ſint menſes albi, diximus abunde in Notis prioribus. Sect. 90.

XXX. *Nimia rurſus profluvia ſiſtit ſemen cum vivo ſulphure.*] Ita plane Reg. 2. & Colb. Interpolatorum manu id confictum, quod libri vulgati præ ſe ferunt, *cum vino & ſulphure*. Vinum abdicat Dioſc. lib. 4. cap. 76. de mandragora; vivum ſulphur adſciſcit. Τὸ δὲ σπέρμα τοῦ μήλου .... σὺν θείῳ ἀπύρῳ, ῥοῦν ἵστησιν ἐρυθρόν. Occupavit & hoc Pintianus e ſuo codice. Ibid.

XXXI. *Contra facit batrachion .... ardens alvus.*] Prius legebatur, *Alvi profluvia ſiſtit & contrahit batrachion*. Emendationem debemus Regio 2. codici, & Pintiani pariter exemplari. Et ſane ita loci ſententia poſtulat. Mirum enim id eſſe Plinius innuit, tam diverſas tamque diſſimiles in herba una eademque dotes reperiri, ut cruda quidem cauſticam vim, atque adeo ſpiſſantem, ſeu adſtringentem obtineat: cocta contra, vel in cibo ac potu præbita, contrariam, hoc eſt, mollientem, μαλακτικήν. Ibid.

XXXII. *Item radix e geranio .... inflationibuſque vulvarum.*] Non codicum modo primitivorum fidem, Reg. Colb. Chiffl. ſed & Dioſcoridis auctoritatem amplexi, *inflationibus* ſcripſimus, pro *inflammationibus*. Sic enim ille, lib. 3. cap. 131. de geranio: Ποθεῖσα ἐν οἴνῳ ὁλκῆς πλῆθος ἐστὶ τὰ ἐμφυσήματα τῆς μήτρας λύει. *Drachmæ pondere in vino pota vulvæ inflationes diſcutit.* Ibid.

XXXIII. *Polygonus pota menſes ciet, & althæa radix.*] Ita profećto libri omnes, tum vulgati, tum conditivi. Et de althæa quidem, ciere ea menſtrua, tum uſus edocet quotidianus, tum etiam Dioſcor. lib. 3. cap. 163. At vero polygonon adſtringentis eſſe facultatis, menſeſque ea ſiſti clamant omnes, poſt Dioſc. lib. 4. cap. 4. & 5. Quamobrem conſiderandum amplius num ita legi hic oporteat: *Polygonus pota menſes ſiſtit: ciet althæa radix*: quod incuria amanuenſium excidiſſe vox ea *ſiſtit* videtur. Ibid.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXVII.

I. CRESCIT profecto apud me certe tractatu ipſo admiratio antiquitatis: quantoque major copia herbarum dicenda reſtat, tanto magis adorare priſcorum in inveniendo curam, in tradendo benignitatem ſubit. Nec dubie ſuperata hoc modo poſſet videri etiam rerum Naturæ ipſius munificentia, ſi humani operis eſſet inventio. Nunc vero deorum fuiſſe eam apparet, aut certe divinum, etiam cum homo inveniret: eamdemque omnium parentem & genuiſſe hæc, & oſtendiſſe, nullo vitæ miraculo majore, ſi verum fateri volumus. Scythicam herbam a Mæotis paludibus, & euphorbiam e monte Atlante ultraque Herculis columnas: [1] & ipſo rerum naturæ defectu, parte alia Britannicam ex Oceani inſulis extra terras poſitis, itemque Æthiopidem ab exuſto ſideribus axe: alias præterea aliunde ultro citroque humanæ ſaluti in toto orbe portari, immenſa Romanæ pacis majeſtate, non homines modo diverſis inter ſe terris gentibuſque, verum etiam montes & excedentia in nubes juga, partuſque eorum & herbas quoque invicem oſtentante. Æternum, quæſo, Deorum ſit munus iſtud. Adeo Romanos, velut alteram lucem, dediſſe rebus humanis videntur. CAP. I.

II. Sed antiquorum curam diligentiamque quis poſſit ſatis venerari, cum conſtet omnium venenorum ocyſſimum eſſe aconitum: [1] & tactis quoque genitalibus feminini ſexus animalium eodem die inferre mortem? Hoc fuit venenum, quo interemptas [2] dormientes a [3] Calpurnio Beſtia uxores [4] M. Cæcilius accuſator objecit. Hinc illa atrox peroratio ejus [5] in digitum. [6] Ortum fabulæ narravere, e ſpumis Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule, ideoque apud Heracleam Ponticam, ubi monſtratur is [7] ad inferos aditus, gigni. Hoc quoque tamen in uſus humanæ ſalutis vertêre: ſcorpionum ictibus adverſari, experiendo datum in vino calido. Ea eſt natura ut hominem occidat, niſi invenerit quod in homine perimat. Cum eo ſolo colluctatur, velut pari intus invento. Sola hæc pugna eſt, cum venenum in viſceribus reperit: mirumque, exitialia per ſe ambo cum ſint, duo venena in homine commoriuntur, ut homo ſuperſit. Immo vero etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonſtrando quomodo venenata quoque ipſa ſanarentur. [8] Torpeſcunt ſcorpiones aconiti tactu, ſtupentque pallentes, & vinci ſe confitentur. [9] Auxiliatur his elleborum album, tactu reſolvente: ceditque aconitum [10] duobus malis, ſuo & omnium. Quæ ſi quis ullo forte ab homine excogitari potuiſſe credit, ingrate Deorum munera intelligit. [11] Tangunt carnes aconito, necantque guſtatu earum pantheras: niſi hoc fieret, repleturas [12] illos ſitus. [13] Ob id quidam pardalianches appellavere. [14] At illas ſta- CAP. II.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Et ipſo.*] Et ubi ipſa rerum natura deficit.

Sect. II. 1. *Et tactis quoque.*] Hoc ante jam attigit, lib 25. ſect. 75. Appellationis ϑηλυφόνου cauſa hæc eſt, ut mox dicetur. Tradit hoc idem Theophr. lib 9 hiſt. cap. 19.

2. *Dormientes.*] Habent hanc vocem codices Reg. 1. 2. A ceteris pleriſque abeſt.

3. *Calpurnio Beſtia.*] Socius hic fuit conjurationis Catilinianæ Meminit ejus Salluſtius.

4. *M. Cecilius.*] M. Cæcilius Rufus orator, a Plinio jam memoratus, libro VII ſect 1.

5. *In digitum.*] In eum Calpurnii digitum, quo uxorum ſuarum τὰ αἰδοῖα tetigerat, & ſic interemerat. Vide Notas & Emend. num. I.

6. *Ortum fabulæ.*] Nempe venenum. Hanc fabulam & Dionyſius Perieg. refert in deſcript orbis, verſ. 788. & Nicander in Alexiph. ſtatim initio.

7. *Ad inferos aditus*] Plinius, lib. 6 ſect. 1. *Portus Acone, veneno aconito dirus. ſpecus Acheruſia.* Fodinæ metallicæ opinor: cum Cerberus non alius fuiſſe videatur, quam ſubterraneus locus, ubi triplex metallum, ex quo pecunia conficitur: uti ex Homeri Odyſſea conjicimus.

8. *Torpeſcunt.*] Et hoc ſuperius indicatum lib. 25. ſect 75. Adnotavit etiam Dioſc. lib 4. cap 77.

9. *Auxiliatur etc.*] Plinius, lib. 25. ſect. 75.

10. *Duobus malis.*] Elleboro & ſcorpioni: eſt enim elleborum aconiti peculiare malum: ſcorpio, commune omnium.

11. *Tangunt carnes.*] Tranſcripſit hæc Solinus a Plinio, cap. 17. pag. 37. & 38. Refert quoque Dioſcor. lib. 4. cap 77.

12. *Illos ſitus*] Illas regiones.

13. *Ob id quidem*] Solinus, loc. cit Nicander in Alexiph. pag. 131. iiſdem ferme verbis. Παρδαλιαγχὲς igitur, ἀπὸ τοῦ παρδάλεις ἄγχειν, quod pantheras enecet, aconitum appellavere.

14. *At illas.*] Solinus, loc. cit. Vide quæ in eam rem

tim liberari morte, excrementorum hominis guſtu, demonſtratum. Quod certe caſu repertum quis dubitet? & quoties fiat etiam nunc ut novum naſci? [13] quoniam feris ratio & uſus inter ſe tradi non poſſit. * Hic ergo caſus, hic eſt ille, qui plurima in vita invenit Deus. Hoc habet nomen, per quem intelligitur eadem & parens rerum omnium & magiſtra Natura, utraque conjectura pari, ſive iſta quotidie feras invenire, ſive ſemper ſcire judicemus. Pudendumque rurſus, omnia animalia, quæ ſint ſalutaria ipſis, noſſe, præter hominem. Sed majores [16] oculorum quoque medicamentis aconitum miſceri ſaluberrime promulgavere: aperta profeſſione, malum quidem nullum eſſe ſine aliquo bono. Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus venena, monſtrare quale ſit aconitum, vel deprehendendi gratia. [17] Folia habet cyclamini aut cucumeris, non plura quatuor, ab radice [18] leviter hirſuta. [19] Radicem modicam cammaro ſimilem marino. [20] Quare quidam cammaron appellavere, alii thelyphonon, [21] ex qua diximus cauſa. [22] Radix incurvatur paulum ſcorpionum modo, quare & ſcorpion aliqui appellavere. [23] Nec defuere, qui myoctonon appellare mallent, quoniam procul & e longinquo odore mures necat. [24] Naſcitur in nudis cautibus, quas aconas nominant. Et ideo aconitum aliqui dixere, nullo juxta, ne pulvere quidem nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alii quoniam vis eadem in morte eſſet, quæ cotibus ad ferri aciem deterendam, ſtatimque admota velocitas ſentiretur.

• CAP. III.

CAP. IV. III. [1] Æthiopis folia habet phlomo ſimilia, magna & multa, & hirſuta ab radice. [2] Caulem quadrangulum, ſcabrum, ſimilem arctio, multis concavum alis: [3] ſemen ervo ſimile, candidum, geminum: radices numeroſas, longas, plenas, molles, glutinoſas guſtu. Siccæ nigreſcunt, duranturque, ut cornua videri poſſint. [4] Præter Æthiopiam naſcuntur, & in Ida monte Troadis, & in Meſſenia. Colliguntur autumno, ſiccantur in Sole aliquot diebus, ne ſitum ſentiant. [5] Medentur vulvis potæ in vino albo, iſchiadicis, pleuriticis, faucibus ſcabris, decoctæ potu dantur. Sed quæ ex Æthiopia venit, eximia eſt, atque illico prodeſt.

IV. [1] Ageraton ferulacea eſt, [2] duorum palmorum altitudine, origano ſimilis, [3] flore bullis aureis. [4] Hujus uſtæ nidor urinam ciet, vulvaſque purgat, [5] tanto magis inſidentibus. [6] Cauſa nominis, quoniam diutiſſime non marceſcit.

NOTÆ.

diximus lib. 8. ſect. 41.

13. *Quoniam feris.*] Quoniam feræ rationem & uſum earum rerum, quas agunt, tradere invicem aliæ aliis non poſſunt. Hic homini illi vehementer ſuccenſeo, qui capiti tertio, quod ſequitur, hunc titulum velut argumentum præfixerat: *Quod omnium rerum conditor ſit Deus*: cum Plinius hoc loco, ut paſſim, ἀθεΐζων, non alium agnoſcat Deum, præter Naturam rerum.

16. *Oculorum.*] Dioſcor. lib. 4 cap 77. de aconito: Μίγνυται δὲ καὶ ὀφθαλμικοῖς ἀνωδύνοις [illegible]. *Miſcetur & oculorum medicamentis doloris levandi vi præditis.*

17. *Folia habet.*] Totidem notis ac verbis delineatur a Dioſcor. loc. cit. & auctore libri de ſimpl. med. ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag 985. Pingitur a Dodonæo, pag. 434. Gallis, *Aconit.* Genera amplius ſedecim ab eodem picta vidimus in horto Regio.

18. *Leviter hirſuta.*] Tenui lanugine pubeſcentia: quod & nos tractando novimus.

19. *Radicem .... cammaro*] Scorpionis caudæ, ῥίζαν ὁμοίαν σκορπίου οὐρᾷ dixit Dioſc. loc. cit. Plinius magis caute, a re potius nota, cammaro ſcilicet, ſive cancro, potius quam a ſcorpione ignota, ſimilitudinem traxit.

20. *Quare quidam.*] Galenus unus, & Erotianus, qui κάμμαρον vocitarint: ceteri κάμμορον dicunt. Dioſc. lib. 4 cap. 77. Ἀκόνιτον, οἱ δὲ παρδαλιαγχὲς, οἱ δὲ κάμμορον, οἱ δὲ θηλυφόνον, οἱ δὲ μυοκτόνον, οἱ δὲ θηρόφονον. Nicander in Alexiph pag. 131.

Παμάκας θηλυφόνου καὶ κάμμορον.

Κάμμορον quaſi κακόμορον, *mortiferum*: vel, ut ait Schol. Nicandri, pag. 53. [illegible]. At Galenus in Explic. vocum Hippocr. pag. 92. tom 2. Κάμμαρον, [illegible] ἀκόνιτον. Erotianus in Onomaſt. vocum Hippocr. tom. 2. operum Galeni, pag. 522. [illegible] ... [illegible] θηλυφόνον.

21. *Ex qua diximus cauſa.*] Paulo ante, *quod tactis genitalibus feminini ſexus animalium, eodem die inferat mortem.*

22. *Radix*] Dioſc. & Galenus, proxime citati.

23. *Nec defuere.*] Dioſc. & Nicander, locis citatis.

24. *Naſcitur in.*] Nicander in Alexiph pag. 131.

Ἐν δ' ἀκοναίοις
Θηλύνου ἀκόνιτον ἐνιβλάστημα ὀρόγκεις.

Hoc eſt, Gorræo interprete,

Duris in cautibus, altos
Per montes naſcuntur, & haec aconita vocamus.

Nicandrum ſequitur Ovidius, lib. 7. Metam. verſ. 419.

Aconitum illi dici voluere, quod in locis naſceretur quæ ne pulverem quidem nutriendæ plantæ ſuppeditarent: Ἀκόνιτον Græci dicunt, quod ſine pulvere eſt. Heſychius: Ἀκόνιτι .... χωρὶς κόνεως. Alii ἀπὸ τῆς ἀκόνης deducunt, quæ vox cautes ſonat. Alii, ut Theopompus Chius, lib. 38. hiſtoriæ ſuæ apud Athen. lib. 3. pag 85. ab Aconis, qui locus eſt Heracleæ Pontica proximus, ἐν τῇ [illegible] Ἀκόναις [illegible]. Diximus de eo in Geographicis.

Sect. III *Æthiopis.*] Totidem verbis ea a Dioſcor. deſcribitur, lib. 4. cap 105 Αἰθιοπὶς [illegible] φλόμῳ [illegible], &c. *Æthiopis folia etiam habet verbaſco ſimilia, per quam hirſuta, denſaque, circa imam radicem orbem efficientia*, &c. Vidimus in horto Regio, qualem a Dodonæo pingitur, pag. 148.

2. *Caulem .... ſimilem arctio.*] Vide Notas & Emendat. num. II.

3. *Semen .... geminum*] In ſingulis conceptaculis ſunt bina ſemina, inquit Dioſcor. loc. cit. Καρπὸν δὲ [illegible] ἐν [illegible] δύο ἐν ἑκάστῳ ἀγγείῳ.

4. *Præter Æthiopiam.*] In Æthiopia naſci Æthiopidem ex Democrito ſuperius indicavit, lib. 24. ſect 102. ſed dotis illam ſingularis, & faciei forte diverſæ: ejuſdemque ſolum nominis.

5. *Medentur*] Dioſc. loc. cit Ταύτης ἡ ῥίζα [illegible] βοηθεῖ ἰσχιάδι, πλευρίτιδι, [illegible], &c.

Sect. IV. 1. *Ageraton.*] Dioſc. lib. 4. cap. 59. Ἀγήρατον, &c. iiſdem enim deſignatur notis, ut & ab Oribaſio, lib. 11 fol. 186 Nunc in officinis Eupatorium Meſues, & Herba Julia appellatur. Pingitur a Joan Bauhino, tom 3. lib. 26. pag 146 & a Matthiolo, pag. 1050. qualem vidimus in horto Regio.

2. *Duorum palmorum.*] Sic Oribaſius, ex quo Dioſcor. corrigas, qui σπιθαμιαῖον tantum dicit.

3. *Flore.*] Dioſc. Σκιάδιον ἔχον, ἐφ' ᾧ ἄνθος [illegible], χρυσοειδές. *Umbellam gerit, in qua flos quaſi aureis bullis emicat*

4. *Hujus uſtæ.*] Dioſc loc cit.

5. *Tanto magis.*] Multo magis, ſi feminæ in ejus decocto inſidcant.

6 *Cauſa nominis.*] Ἀγήρατον, quaſi non ſeneſcens. Dioſc. Ὠνόμασται δὲ ἀγήρατον, διὰ τὸ ἐπιπολὺ τὸ ἄνθος [illegible] φυλάττειν, *quoniam flos diutiſſime in ſua coloris ſpecie conſervatur.*

V. [1] Aloë ſcillæ ſimilitudinem habet, major, & pinguioribus foliis, [2] ex obliquo ſtriata. [3] Caulis ejus tener eſt, rubens medius, non diſſimilis antherico: radice una, ceu palo, in terram demiſſa: gravi odore, guſtu amara. [4] Laudatiſſima ex India affertur, ſed naſcitur & in Aſia: non tamen ea utuntur, niſi ad vulnera recentibus foliis: mirifice enim conglutinat, [5] vel ſucco. [6] Ob id in turbinibus cadorum eam ferunt, ut aizoum majus. Quidam & caulem ante maturitatem ſeminis incidunt ſucci gratia, aliqui & folia. Invenitur & per ſe lacryma adhærens. Ergo pavimentandum, ubi ſata ſit, cenſent, ut lacryma non abſorbeatur. [7] Fuere, qui traderent in Judæa ſuper Hieroſolyma metallicam ejus naturam: ſed nulla magis improba eſt, neque alia nigrior eſt, aut humidior. [8] Erit ergo optima pinguis ac nitida, rufi coloris, friabilis, ac jocineris modo coacta, facile liqueſcens. Improbanda nigra & dura, arenoſa quoque, quæ & guſtu intelligitur. Gummi adulteratur, & acacia. [9] Natura ejus ſpiſſare, denſare, & leniter calfacere: uſus in multis, [10] ſed principalis alvum ſolvere, cum pæne ſola medicamentorum, quæ id præſtant, confirmet etiam ſtomachum, adeo non infeſtet ulla vi contraria. Bibitur drachma: [11] ad ſtomachi vero diſſolutionem, in duobus cyathis aquæ tepidæ vel frigidæ, cochlearis menſura, bis terve in die ex intervallis, ut res exigit. Purgationis etiam cauſa plurimum tribus drachmis. Efficacior ſi potæ ea ſumatur cibus. [12] Capillum fluentem continet cum vino auſtero, capite in Sole contra capillum perunctò. [13] Dolorem capitis ſedat temporibus & fronti impoſita ex aceto & roſaceo, [14] dilutiorque infuſa. [15] Oculorum vitia omnia ſanari ea convenit: privatim prurigines & ſcabiem genarum: [16] item inſignita ac livida, illita cum melle, maxime Pontico. [17] Tonſillas, gingivas, & omnia oris hulcera. [18] Sanguinis exſcreationes ſi modicæ ſint, drachma ex aqua: ſi minus, ex aceto pota. [19] Vulnerum quoque ſanguinem, & undecumque fluentem ſiſtit per ſe vel ex aceto. [20] Alias etiam eſt vulneribus utiliſſima, ad cicatricem perducens. [21] Eadem inſpergitur exhulceratis genitalibus virorum, condylomatis, rimiſque ſedis alias ex vino, alias ex paſſo, alias ſicca per ſe, ut exigit mitiganda curatio, aut coërcenda. [22] Hæmorrhoïdum quoque abundantiam leniter ſiſtit. Dyſenteriæ infunditur. Et ſi difficilius concoquantur cibi, bibitur a cœna modico intervallo. Et in regio morbo tribus obolis ex aqua. Devorantur & pilulæ [23] cum melle decocto, aut reſina terebinthina, ad purganda interiora. Digitorum pterygia tollit. Oculorum medicamentis lavatur, ut quod ſit arenoſiſſimum ſubſidat. Aut torretur in teſta, pennaque ſubinde verſatur, ut poſſit æqualiter torreri.

VI. [1] Alcea folia habet ſimilia verbenacæ, [2] quæ ariſtereon cognominatur, caules tres aut quatuor, foliorum plenos, florem roſæ, radices albas, cum plurimum ſex, cu-

NOTÆ.

Sect. V. 1. *Aloë.*] Dioſc. lib. 5. cap. 25. Ἀλόη φύλλον ἔχει σκίλλῃ παραπλήσιον, &c. Sunt enim reliqua ſimilia. Officinis, Aloë vulgaris: Aloe in Socotora inſula, part. 2. Ind. Orient cap. 6. Gallis, *Aloes*, & *Perroquet*, quod folia habet pittaci pennis ſimilia. Floruit in horto Regio annis 1663. & 1664. Pingitur a Joan. Bauhino, tom. 3. pag. 696 qualem vidimus. Item a Lobelio in Obſerv. pag. 202. In Stœchadibus inſulis luxurioſe prodire, & a vulgo ſempervivam Marinam vocari, tritamque imponi omnigenis hulceribus, vulneribuſque, prodidit Petr. Quiquetanus, lib. 2. de laud. Prov. fol. 59.

2. *Ex obliquo.*] Foliorum lateribus ex obliquo lancinatis, ac veluti ſtriatis.

3. *Caulis ejus*, &c.] Ad verbum, Dioſc. loc. cit. & Oribaſ. lib. 12. fol 168.

4. *Laudatiſſima.*] Totidem verbis Dioſcor & Oribaſ. locis cit.

5 *Vel ſucco.*] Si vel expreſſo e foliis tritis ſucco illinatur, λεῖα κολλᾷ τὰ ἕλκη, inquit Dioſc. loc. cit.

6 *Ob id in turbinibus.*] In cadis ſeu vaſculis in turbinem ima parte deſinentibus.

7. *Fuere.*] Foſſilem in Judæa aloën reperiri a Sextio Nigro proditum auctor eſt Dioſc. in præf pag. 2. Auctor libri ſimpl med. tom. 13. operum Galeni, pag. 984. *Aliqui dicunt*, inquit, *de petris eam colligi tam in Judæa & Aſia, atque in Lydia.*

8. *Erit ergo.*] Quæ reliqua deinceps ſectione de aloe memorantur, ea totidem fere verbis habet Dioſcor. loco citato.

9. *Natura ejus ſpiſſare.*] Hoc eſt, adſtringere. Dioſc. Δύναμιν δὲ ἔχει στυπτικήν, ξηραντικήν, πυκνωτικὴν τῶν σωμάτων, κοιλίας τε λυτικήν, καὶ στομάχου ἀνακαθαρτικήν, &c.

10. *Sed principalis.*] Celſus, lib. 2. cap. 18. *Dejectionem antiqui variis medicamentis, crebraque alvi ductione, in omnibus fere morbis moliebantur.... Sed medicamenta ſtomachum fere lædunt: ideoque omnibus catharticis aloe miſcenda eſt.* Scribonius Largus, Compoſ. 137. *Bene purgat & hæc compoſitio. Aloës, victoriati pondus Colophoniæ* (hoc eſt, ſcammoniæ) *victoriati pondus: una teruntur: adjicitur mellis quod ſatis eſt ad colligenda ea. Datur ex aqua calida vel frigida cyathis quatuor. Hoc medicamentum ſtomachum non corrumpit.*

11. *Ad ſtomachi.*] Hoc eſt, ad ſubverſionem ſtomachi, quam Dioſc ἀνατροπὴν στομάχου vocat, cum ſcilicet in vomitiones effunditur. Sic intellexit ſcilicet Marcellus Empir. lib. de Medicam. cap. 17. pag. 125 *His*, inquit, *qui cibum non continent, aloes minimum, cum frigida aqua potui datum, plurimum prodeſt.* Celſus, lib. 4. cap. 5. *Vulgatiſſimum vero, peſſimumque ſtomachi vitium eſt reſolutio: id eſt, cum cibi non tenax eſt, ſoletque deſinere ali corpus, ac ſic tabe conſumi*, &c.

12. *Capillum.*] Dioſc. loc. cit.

13. *Dolorem.*] Dioſc. loc. cit.

14. *Dilutiorque infuſa.*] Ex alto inſtillata.

15. *Oculorum.*] Dioſcor. loco citato: ψωροφθαλμίας τε καὶ κνησμοὺς κανθῶν παρηγορεῖ. *Scabras lippitudines, ſeu ſcabritiem palpebrarum, angulorumque in oculis pruriginem mitigat.*

16. *Item inſignita.*] Hoc eſt, ſugillata, partes percuſſionibus contuſas inſigniter, lividaſque Dioſcor. Τὰ ὑπώπια καὶ ὕπαιμα σὺν μέλιτι. Eodem ſenſu *inſignitas injurias* Gellius vocat, lib. 10. cap. 3. *plagas, verbera, vibices*, aliaſque *carnificinas.*

17. *Tonſillas*, &c] Dioſc. loc. cit.

18. *Sanguinis.*] Dioſc. loc. cit.

19. *Vulnerum.*] Dioſc. loc. cit.

20 *Alias etiam.*] Dioſcor. loc. cit. & Galenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 153.

21. *Eadem inſpergitur.*] Dioſc. loc cit. Marcellus Empir. cap. 33 pag 230.

22. *Hæmorrhoïdum.*] Dioſc. loco citato, non iſtud modo, ſed & cetera medicamenta totidem verbis definit.

23. *Cum melle decocto*] Ita M S S. Reg. & Colb. non *cum mellis decocto.* Dioſc. loc. cit. μετὰ μέλιτος ἑφθοῦ, *cum melle decocto.*

Sect. VI. 1. *Alcea*] Dioſc. lib. 3. cap. 164. totidem plane verbis: Ἀλκέα καὶ αὐτὴ εἶδός ἐστιν ἀγρίας μαλάχης, ἔχουσα φύλλα ἐγκεχαραγμένα ὥσπερ τὰ τῆς ἱερᾶς βοτάνης, &c. Vulgaris alcea pingitur a Lobelio in Obſerv 374. Vidimus in horto Regio In Italia Dalmatiaque, paſſim reperiri ait Anguillara, par. 12. pag. 123. carere autem vulgari nomine

2. *Quæ ariſtereon.*] Sic M S S. omnes, Reg. Colb. Chiffl. Etſi in editis, *periſtereon.* Nam & περιστερεῶνα dictam eſſe va-

Digitized by Google

bitales, [3] obliquas. Naſcitur in pingui ſolo, nec ſicco. [4] Uſus radicis ex vino vel ex aqua dyſentericis, alvo citæ: & ruptis convulſis.

VII. Alypon cauliculus eſt molli capite, non diſſimilis betæ, acre guſtatu ac lentum, mordenſque vehementer & accendens. Alvum ſolvit in aqua mulſa, addito ſale modico. Minima potio duarum drachmarum, media quatuor, maxima ſex: [2] ea purgatione quibus datur e gallinaceo jure.

VIII. [1] Alſine quam quidam myoſoton appellant, naſcitur in lucis, [2] unde & alſine dicta eſt. Incipit a media hieme, areſcit æſtate media: cum prorepit, muſculorum aures imitatur foliis. [3] Sed aliam docebimus eſſe, quæ juſtius myoſotis vocetur. [4] Hæc eadem erat quæ helxine, niſi minor minuſque hirſuta eſſet. Naſcitur in hortis, & maxime in parietibus. [5] Cum teritur, odorem cucumeris reddit. [6] Uſus ejus ad collectiones inflammationeſque: & in eadem omnia quæ helxine, ſed infirmius. [7] Epiphoris peculiariter imponitur: item verendis, hulceribuſque cum farina hordeacea. [8] Succus ejus auribus infunditur.

IX. [1] Androſaces herba eſt alba, amara, ſine foliis, [2] folliculos in cirris habens, & in his ſemen: naſcitur in maritimis Syriæ maxime. [3] Datur hydropicis drachmis duabus tuſa aut decocta in aqua, vel aceto, vel vino. Vehementer enim urinas ciet. Datur & podagricis illiniturque. Idem effectus & ſeminis.

X. [1] Androſæmon, ſive (ut alii appellavere) aſcyron, non abſimile eſt hyperico; [2] de qua diximus, cauliculis majoribus, denſioribuſque, & magis rubentibus. [3] Folia alba rutæ figura: ſemen papaveris nigri. [4] Comæ tritæ ſanguineo ſucco manant. [5] Odor eis reſinoſus. Gignitur in vineis. Fere medio autumno effoditur, ſuſpenditurque. Uſus ad purgandam alvum tuſæ cum ſemine, potæque matutino, vel a cœna, duabus drachmis in aqua mulſa, vel vino, vel aqua pura, totius potionis ſextario. [6] Trahit bilem: [7] prodeſt iſchiadi maxime. Sed poſtera die capparis radicem reſinæ permixtam devorare oportet drachmæ pondere, iterumque quatridui intervallo eadem facere: [8] a purgatione autem ipſa robuſtiores vinum bibere, infirmiores aquam. Imponitur & podagris, [9] & ambuſtis, & vulneribus, cohibens ſanguinem.

XI. [1] Ambroſia vagi nominis eſt, & circa alias herbas fluctuati: [2] unam habet certam, denſam, ramoſam, tenuem, trium fere palmorum, [3] tertia parte radice breviore, foliis rutæ circa imum caulem. In ramulis ſemen eſt uvis dependentibus, odore vinoſo: [4] qua

NOTÆ.

benacam, ex Pauſania monet Euſtathius, in Odyſſ. χ ſub finem, pag 1935. verſ. 5. neque modo hoc loco Plinii codices, ſed & lib 25 ſect. 59. *ariſteron* præ ſe ferunt. Quod & Apuleius ſecutus, cap 3. *Græci*, inquit, *hieran botanen*, ... *alii ariſteron*.

3. *Obliquas.*] Sic recte Plinius πλαγίως ex ſcriptore aliquo tranſtulit: etſi πλατεῖας ſcripſit Dioſcorides. Verius multo Plinius, uti vel ipſa plantæ effigies comprobat.

4. *Uſus radicis.*] Sic Dioſcor. loc. cit. & cum ſecutus Ægineta.

Sect. VII. *Alypon.*] Non ita adumbratur a Dioſcor. lib. 4. cap. 180. Ἄλυπον, nec quidquam fere præter cognationem nominis, vimque alvum ſolvendi, commune inter ſe habent. Nullam vero plantam noſtra novit ætas, quæ cum alterutro, ſive Plinii, ſive Dioſcoridis alypo congruat.

2. *Ea purgatione.*] Commodius ita legi Pintianus cenſebat: *Ea purgatio eſt quibuſdam e gallinaceo jure:* eadem ſententia.

Sect. VIII. *Alſine.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 89. Ἀλσίνη, οἱ δὲ μυὸς ὦτα, ... ἀλσίνη δὲ διὰ τὸ σκιερὰ καὶ ἀλσώδη φιλεῖν τόπους. Eſt alſine minima Dodonæi, pag 30. plebi dicta Morſus Gallinæ, quod ea iis gallinis & aviculis pabulo grata, Gallis, *du Mouron*. In horto Regio. Italis, *Centocchio*, *Pavarino*, *Galinella*, apud Anguillaram, par. 14. pag. 275.

2. *Unde & alſine.*] Ἄλσος Græcis, nemus, lucus, ſaltus, hortus.

3. *Sed aliam.*] Infra, ſect. 80.

4. *Hæc eadem.*] Dioſc. loc. cit. Ἐοικε δὲ ὁμοία ἑλξίνῃ, ... Sic & Oribaſ. lib. 11. pag 188. & Galenus, lib. 6. de fac ſimp. med. pag. 154

5. *Cum teritur.*] Dioſcor. & Oribaſ. locis cit.

6. *Uſus ejus*, &c.] Totidem hæc verbis Dioſc. loc. cit.

7. *Epiphoris.*] Hoc eſt, oculorum inflammationibus. Dioſcor Ἁρμόζει πρὸς φλεγμονὰς ὀφθαλμῶν, μετ' ἀλφίτων καταπλασσομένη, &c.

8 *Succus ejus.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. IX 1. *Androſaces.*] Totidem verbis Dioſcor. lib 3. cap. 150. Ἀνδρόσακες γίνεται μὲν ἐν Συρίᾳ ἐν παραθαλασσίοις τόποις, &c. Sunt enim reliqua ſimilia *Androſaces Cotyledon marinum herba folioſum* a Lobelio appellatur in Adverſ. pag. 165. a quo delineatur, quale in horto Regio vidimus.

2. *Folliculos in cirris.*] In cacumine ac ſummitate tenuium cirrorum, ſive caulicorum, folliculum gerit, quo ſemen continetur Dioſc loc cit Λεπτόκαυλον, ἄφυλλον, θυλάκιον ἐπὶ τῶν ἀκρέμων ἔχον, ... σπέρμα.

3. *Datur*] Dioſcor. loc. cit. hæc omnia pariter medicamenta refert.

Sect X 1. *Androſæmon.*] Dioſc. lib. 3. cap. 173. Ἀνδρόσαιμον, οἱ δὲ Διονυσιάδα, οἱ δὲ καὶ τοῦτο ἄσκυρον καλοῦσι, &c Addit eſſe diverſum ab altero aſcyro, de quo dicemus & nos ſect. 20 & ab hyperico quod nec Plinius ipſe diffitetur, cum haud penitus eſſe ei abſimile pronunciat. Vidimus in horto Regio, quale a Dodonæo adumbratur, pag. 79.

2. *De qua diximus.*] Libro ſuperiore, ſect 53.

3. *Folia alba*, &c.] Eadem habet Dioſc. loc. cit.

4. *Comæ.*] Coma in herbis dicitur quidquid hilari venuſtate crinium modo ſumma ramorum vel caulicolorum exornat, ut frondes, cum foliatum eſt cacumen, ſæpe & corymbi, & flores ſua venere comant.

5. *Odor eis*] Dioſc. loc. cit. Ἀποτριβόμενα δὲ αἱ κόμαι ... ἀναδιδόασι.

6 *Trahit bilem.*] Dioſc. loc. cit.

7 *Prodeſt iſchiadicis.*] Dioſc. loc. cit.

8. *A purgatione.*] Aquæ tantum Dioſcor. meminit, loc. citato.

9. *Et ambuſtis.*] Dioſc loc. cit. Καὶ περιχρισθέντα δὲ ... αἷμα ἐπέχει. Sic etiam Galenus, lib. 6. de fac ſimpl med pag. 156

Sect XI. 1. *Ambroſia.*] Per multa herbarum genera vagari id nomen ait. neque eſſe unius ſingularis proprium ac peculiare. Sane & botrys, de qua dicetur ſect. 31 ambroſia appellatur, & lilium ipſum a Corinthiis, teſte Nicandro in Gloſſis, apud Athen. lib 15. pag. 681. Hæc quam modo Plinius tractandam ſuſcepit, κατ' ἐξοχὴν ambroſia nuncupatur.

2. *Unam habet certam.*] Hæc Dioſcoridis ambroſia eſt, lib. 3. cap. 119 Ἀμβροσία, οἱ δὲ βότρυς, οἱ δὲ βότρυς ἀρτεμισία, &c. Sunt enim reliqua paria. Ambroſia altera Matthioli, pag. 852. Ambroſia tenuifolia Lobelii in Obſerv. pag 442 abrotonum campeſtre dictum. Vidimus in horto Regio. Vide Notas & Emend. num. III.

3 *Tertia parte.*] Radix igitur duûm palmorum eſt, nam caulis ternûm Et vero Dioſcor. ἡ δὲ ῥίζα, διπίθαμος, qui prius caulem τριπίθαμον dixit.

4. *Qua de cauſa.*] Βότρυς uvam apud Græcos ſonat. Et in

de cauſa botrys a quibuſdam vocatur, ab aliis Artemiſia. ⁵ Coronantur illa Cappadoces. ⁶ Uſus ejus ad ea quæ diſcuti opus ſit.

XII. ¹ Anonin quidam ononida malunt vocare, ramoſam, ſimilem feno Græco, niſi fruticoſior hirſutiorque eſſet, odore jucunda, ² poſt ver ſpinoſa. ³ Eſtur etiam muria condita. ⁴ Recens vere margines hulcerum erodit. Radix decoquitur in poſca dolori dentium. Eadem cum melle pota, calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelite decocta ad dimidias.

XIII. ¹ Anagyros, quam aliqui acopon vocant, fruticoſa eſt, gravis odore, ² flore oleris: ³ ſemen in corniculis non brevibus gignit, ſimile renibus, quod dureſcit ⁴ per meſſes. ⁵ Folia collectionibus imponuntur, ⁶ difficulterque parientibus adalligantur, ita ut a partu ſtatim auferantur. ⁷ Quod ſi emortuus hæreat, & ſecundæ menſeſque morentur, ⁸ drachma bibuntur in paſſo folia. ⁹ Sic & ſuſpirioſis dantur: & in vino vetere ¹⁰ ad phalangiorum morſus. ¹¹ Radix diſcutiendis concoquendiſque adhibetur. ¹² Semen commanducatum vomitiones facit.

XIV. ¹ Anonymos non inveniendo nomen invenit. Affertur e Scythia, celebrata Hiceſio, non parvæ auctoritatis medico: item Ariſtogitoni: in vulneribus præclara, ex aqua tuſa & impoſita: pota vero, mammis præcordiiſque percuſſis: item ſanguinem exſcreantibus. Putavere & bibendam vulneratis. Fabuloſa arbitror, quæ adjiciuntur: recente ea, ſi uratur, ferrum aut æs ferruminari.

XV. ¹ Aparinen aliqui omphalocarpon, alii philanthropon vocant, ramoſam, hirſutam, quinis ſeniſve in orbem circa ramos foliis per intervalla. ² Semen rotundum, durum, concavum, ſubdulce. Naſcitur in frumentario agro, aut hortis pratiſve, ³ aſperitate etiam veſtium tenaci. ⁴ Efficax contra ſerpentes, ſemine poto ex vino drachma: & contra phalangia. Sanguinis abundantiam ex vulneribus reprimunt folia impoſita: ⁵ ſuccus auribus infunditur. CAP. V.

XVI. ¹ Arction aliqui arcturum vocant: ſimilis eſt verbaſco foliis, niſi quod hirſutiora ſunt: caule longo, molli, ſemine cumini. Naſcitur in petroſis, radice tenera, alba, dulcique. Decoquitur in vino ad dentium dolorem, ita ut contineatur ore decoctum. Bibitur propter iſchiada & ſtranguriam: e vino ambuſtis imponitur, & pernionibus. Foventur eadem cum radice ſemine trito in vino.

XVII. ¹ Aſplenum ſunt qui hemionion vocant, ² foliis trientalibus multis, radice

NOTÆ.

Ambroſia ſunt racemoſi fructus qui cohærent, convolunturque in uvarum modum.

5. *Coronantur*] Dioſc. loc. cit. Καταπλέκεται δὲ ἐν Καππαδοκίᾳ τοῖς στεφάνοις, *nectitur in coronas apud Cappadoces.*

6. *Uſus.*] Vis ejus reprimere, repellere, illituque adſtringere humores qui in aliquam partem incumbunt. Δύναμιν δ' ἔχει σταλτικὴν τῶν ἐπιφερομένων, καὶ ἀποκρουστικήν, καταπλασσομένη σόφεσα.

Sect. XII. 1. *Anonin.*] Dioſc. lib. 3. cap. 21. Ἀνωνίς, οἱ δὲ ὀνωνίδα καλοῦσιν, &c. Egimus de ea lib. 21. ſect. 58.

2. *Poſt ver.*] Igitur æſtate: id quod experientia ipſa docet. Spinas æſtate, autumno ſemen perfectam gerit. Eſt & alia non ſpinoſa, pariter fruticoſa, in Delphinatu, ac ſuperiore Provincia frequens. Deſcribitur a Dodarto, pag. 57.

3. *Eſtur.*] Condiri muria, dum adhuc tenella eſt, antequam ſpinas proferat, atque ita eſſe in cibis jucundam, auctor eſt Dioſc. loc. cit. Ἀλμίζονται δὲ πρὸ τοῦ ἀκανθοφορῆσαι, καὶ εἰσὶν ἐδώδιμοι. Sic & Oribaſius.

4. *Recens.*] Dioſc. loc. cit. & iſtud, & reliqua quæ ſubſequuntur medicamenta totidem ferme verbis tradit.

Sect. XIII. 1. *Anagyros.*] Dioſcor. lib. 3. cap 167. Ἀνάγυρος, οἱ δὲ ἄκοπον καλοῦσι. Iiſdem deinde notis, quibus a Plinio, deſcribitur. Pingitur a Lobelio, in Obſerv. pag. 505. qualem in horto Regio vidimus. Gallis, *Bois puant.* Italis, *Fava lupina*, teſte Anguillara, par. 4. pag. 81. Ex ea odoris gravitate petita parœmia, Ἀνάγυρον κινεῖν, apud Zenobium, Cent. 2. num. 55. cui iſta affinis, *Camarinam movere.* Ab vico Atticæ Anagyro, ubi planta ea plurima naſcebatur, nomen accepiſſe, idem auctor affirmat.

2. *Flore oleris*] Hoc eſt, flore ſimili braſſicæ. Sic enim κατ' ἐξοχὴν braſſica olus vocatur. Sic Varro, lib. 1. de re ruſt. cap. 18. *Quod uſque eo eſt contrarium naturæ, ut arbores non ſolum minus ferant, ſed etiam fugiant, ut introrſum in fundum ſe reclinent, ut vitis adſita ad olus facere ſolet, &c.* De vitis inimicitia cum braſſica, alibi diximus. Dioſc. loc. cit. de anagyri: ἄνθος κράμβῃ ὅμοιον. Et Oribaſii interpres, *flores braſſicæ ſimiles.* Plinius ipſe, lib. 29. ſect. 25. *cum olere marino* dixit pro marina braſſica.

3. *Semen in corniculis.*] Ἐν κερατίοις μακροῖς. Dioſc.

4. *Per meſſes.*] Dioſc. Περὶ τὴν τῆς σταφυλῆς πέπανσιν, *matureſcente uva*, parvo diſcrimine. Parum enim intereſt, utrum per meſſes, an matureſcente uva id contingere quis aſſeveret.

5. *Folia collectionibus*] Tumores, οἰδήματα, his impoſitis reprimi ſcribit Dioſc. loc. cit.

6. *Difficulterque &c.*] Hæc totidem verbis Dioſcor. loc. cit.

7. *Quod ſi emortuus.*] Subintellige *partus*, hoc eſt, fetus, ex antecedentibus. Hæc rurſum ad verbum quoque Dioſcor. loco citato.

8. *Drachma.*] Sic MSS omnes. Familiaris Plinio, ſcriptoribuſque vetuſtis locutio, pro *drachmæ pondere.*

9. *Sic &c.*] Dioſc. loc. cit. ſuſpirioſis drachmæ pondere in paſſo præbet.

10. *Ad phalangiorum.*] Vide Notas & Emend. num. VI.

11. *Radix.*] Ad verbum Dioſc. loc. cit.

12. *Semen.*] Quæ eo nomine cenſenda herba ſit, adhuc inter herbarios lis eſt. Nos inter peregrinas ducimus.

Sect. XV. 1. *Aparinen.*] Eadem aſperugo dicitur & φιλάνθρωπος, qua de egimus lib. 24. ſect. 116. Dioſcor. lib. 3. cap. 104. Ἀπαρίνη, οἱ δὲ ὀμφαλόκαρπον, οἱ δὲ ὀμφακόκαρπον, οἱ δὲ φιλάνθρωπον καλοῦσι, &c. Galenus quoque, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 158. Ἀπαρίνη .... οἱ δὲ ὀμφακόκαρπον. Sic etiam Ægineta, lib. 6. cap. 3.

2. *Semen &c.*] Dioſc. loc. cit.

3. *Aſperitate.*] Folia aſperiora veſtibus adhæreſcunt: Προσίσχεται δὲ καὶ ἱματίοις ἡ πόα, inquit Dioſc. loc. cit. Inde nomen *aſperugo.*

4. *Efficax &c.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Succus auribus*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XVI. 1. *Arction.*] Quæ de arctii facie ac dotibus, tota hac ſectione narrantur, ea totidem verbis habet Dioſcor. lib. 4. cap. 106. Ἄρκτιον, οἱ δὲ ἀρκτοῦρον, &c. Galenus item lib. 6. de fac. ſimp. medic. pag. 159. Pingitur a Dodonæo, pag. 149. ex codice Cæſareo: ſed plantam ipſam uſurpare oculis, quæ hanc referret effigiem, adhuc non licuit: ſibi perinde ignotam fatetur Anguillara, par. 14. p. 181.

Sect. XVII. 1. *Aſplenum.*] Dioſc. lib. 3. cap. 151. Ἀσπληνον, οἱ δὲ σκολοπένδριον, οἱ δὲ σπλήνιον, οἱ δὲ ἡμιόνιον, &c. Sunt enim reliqua quæ de illius facie ac viribus a Plinio referuntur, paria ferme cum iis, quæ Dioſcor. habet, loc. cit. In officinis *Ceterach* nominatur, & *Citrach*, teſte Anguillara, par. 13. pag. 237. Pingitur a Dodonæo, pag. 465. quale in horto Regio vidimus. Hemionion dici, quod mulæ ἡμίονοι ea maxime delectentur, ait Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 19. *Calcifragam*, quod calculoſis proſit, Scribonius Largus, Compoſ. 150.

2. *Foliis trientalibus.*] Quæ tertiam pedis partem, ſeu pol-

limoſa, cavernoſa, ſicut filicis, candida, hirſuta: [3] nec caulem, nec florem, nec ſemen habet. [4] Naſcitur in petris, parietibuſque opacis, humidis: laudatiſſima in Creta. [5] Hujus foliorum in aceto decocto [6] per dies XL. poto lienem abſumi aiunt: [7] & illinuntur autem: eadem ſedante ſingultus. [8] Non danda feminis, quoniam ſterilitatem facit.

XVIII. [1] Aſclepias folia ederæ habet, ramos longos, radices numeroſas, tenues, odoratas: floris virus grave, ſemen ſecuridacæ. Naſcitur in montibus. Radices torminibus medentur, & contra ſerpentium ictus, non ſolum potu, ſed etiam illitu.

XIX. [1] Aſter ab aliquibus bubonion appellatur, [2] quoniam inguinum præſentaneum remedium eſt. [3] Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus: in eacumine capitula ſtellæ modo radiata. [4] Bibitur & adverſus ſerpentes. [5] Sed ad inguinum medicinam, ſiniſtra manu decerpi jubent, & juxta cinctus alligari. Prodeſt & coxendicis dolori adalligata.

XX. [1] Aſcyron & aſcyroïdes ſimilia ſunt inter ſe, & hyperico: ſed majores habet ramos, quod aſcyroïdes vocatur, ferulaceos, omnino rubentes: capitulis parvis, luteis. [2] Semen in calyculis puſillum, nigrum, reſinoſum. [3] Comæ tritæ velut cruentant. Qua de cauſa quidam hanc androſæmon vocavere. [4] Uſus ſeminis ad iſchiadicos, poti duabus drachmis in hydromelitis ſextario. [5] Alvum ſolvit, bilem detrahit. [6] Illinitur & ambuſtis.

XXI. [1] Aphaca tenuia admodum folia habet: puſillo altior lenticula eſt. [2] Siliquas majores fert, in quibus terna aut quaterna ſemina ſunt nigriora, & madidiora lenticula. Naſcitur in arvis. [3] Natura ei ad ſpiſſandum efficacior, quam lenti: reliquo uſu eoſdem effectus habet. [4] Stomachi alvique fluxiones ſiſtit ſemen decoctum.

XXII. [1] Alcibion qualis eſſet herba, apud auctores non reperi. Sed radicem ejus & folia trita, ad ſerpentis morſum imponi & bibi: folia, quantum manus capiat, trita cum vini meri cyathis tribus, aut radicem drachmarum trium pondere cum vini eadem menſura.

XXIII. [1] Alectorolophos, quæ apud nos criſta dicitur, folia habet ſimilia gallinacei criſtæ, plura, caulem tenuem, ſemen nigrum in ſiliquis. Utilis tuſſientibus cocta cum faba freſa, melle addito: & caligini oculorum. Solidum ſemen conjicitur in oculum, nec turbat, ſed in ſe caliginem contrahit. Mutat colorem, ſed ex nigro albicare incipit, & intumeſcit, ac per ſe exit.

CAP. VI. XXIV. [1] Alum nos vocamus, Græci ſymphyton petræum, ſimile cunilæ bubulæ,

Notæ.

lices quatuor, longitudine adæquent.

3. *Nec caulem &c.*] Dioſc. loc. cit.

4. *Naſcitur &c.*] Dioſc. loc. cit. & Theophr. loc. cit.

5. *Hujus foliorum*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit. Et idcirco ἄσπληνον nuncupatur.

6 *Per dies XL.*] Sic libri editi omnes. At MSS. *per dies XXX.* Dioſcorides libris vulgatis ſa. et.

7 *Et illinuntur.*] Vide Notas & Emend. num. V

8 *Non danda.*] Dioſcor. loco citato & Theophr. lib. 9. cap. 19.

Sect. XVIII. 1. *Aſclepias*] De hujus forma ac viribus totidem verba ac placita leges apud Dioſcor. lib. 3. cap. 106. Ἀσκληπιὰς &c. Ab ederæ folio nomen habet κισσὸς & κισσόφυλλον in Nothis Dioſc. pag. 456. Vincetoxicum a Matthiolo appellatur, a quo & ſcite effigiatur, pag. 809. qualem in horto Regio vidimus: item a Dodonæo, pag. 403.

Sect. XIX. 1. *Aſter*] Apuleius cap. 60 *Græcorum aliqui aſterion, alii aſteriſcon, alii aſtera Atticon, quidam bubonion, alii hyophthalmon vocarunt, Latini inguinalem.* Nempe βουβὼν inguinem, & tumorem inguinis ſonat Dioſcor. lib. 4. cap. 120. Ἀστὴρ Ἀττικός. In Nothis pag. 470 οἱ δὲ ἀστερίσκον, οἱ ἀστέρα, οἱ δὲ βουβώνιον, οἱ δὲ ὀφθαλμὸν, Ῥωμαῖοι ἰγκουινάλις. Genera amplius vicena vidimus in horto Regio: præcipua delineantur a Cluſio, lib. 4. hiſt. rar. plant. pag. xiij. & ſeqq.

2. *Quoniam inguinum.*] Florem recentem, atque adeo humidum, inguinum inflammationi utiliter adhiberi docet Dioſcor. loc. cit.

3. *Cauliculus.*] Sic fere Dioſc. loc. cit.

4. *Bibitur*] Suffiri ad fugandos ſerpentes Cratevas ait in Dioſcoridis Nothis, pag. 470.

5. *Sed ad inguinum.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XX. 1. *Aſcyron.*] Aſcyron, inquit, de quo ſect. 10. dictum, & aſcyroides, de quo nunc inſtituitur oratio, ſimilia ſunt inter ſe, & hyperici, de quo lib. 26. ſect. 35. Aſcyroides a Dioſcor. lib. 3. cap. 172. iiſdem adumbratur notis, quibus nunc a Plinio. Ἄσκυρον, οἱ δὲ ἀσκυροειδὲς, οἱ δὲ ἀνδρόσαιμον, καὶ τοῦτο εἶδός ἐστιν ὑπερικοῦ, μείζονα [illegible] φύλλα, κλάδους μείζους, &c. A Matthiolo pingitur, in lib. 3. Dioſc. pag. 637. In horto Regio vidimus. Vide Anguillaram, par. 13. pag. 243.

2. *Semen &c.*] Dioſcor. loc. cit. & Oribaſ. lib. xi. fol. t 91.

3. *Comæ tritæ*] Veluti cruorem reddunt. Fructus attritu, inquit Dioſcor. loc. cit. digiti cruentantur: καρπὸς δὲ .... ὃς ἐν τῷ συντρίβεσθαι οἱονεὶ αἱμάσσει τοὺς δακτύλους, ὡς διὰ τοῦτο ἀνδρόσαιμον καλεῖσθαι.

4. *Uſus ſeminis.*] Dioſcoridi, καρποῦ.

5. *Alvum &c.*] Dioſcor. loc. cit.

6. *Illinitur.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XXI. 1. *Aphaca.*] Sic MSS. omnes hoc loco, etſi in Indice varient, ut monuimus. Alia hæc Theophraſtica aphace, de qua lib. 21. ſect. 52. Deſcribitur totidem fere verbis a Dioſc. lib. 2. cap. 178. Pingitur a Dodonæo, pag. 635. Nondum occurrit nobis.

2. *Siliquas.*] Dioſc. loc. cit.

3. *Natura ei ad ſpiſſandum.*] Ad adſtringendum. Dioſc. loc. cit. Δύναμιν δὲ ἔχει καὶ στυπτικωτέραν φακοῦ, &c.

4. *Stomachi &c.*] Dioſcor. loc. cit. totidem verbis.

Sect. XXII. 1. *Alcibion.*] Aliud eſſe hoc alcibion ab eo quo de egimus lib. 21. ſect. 24. & ab echio, de quo lib. 25. ſect. 58. Nicander admonet, qui cum in Theriac. pag. 39. de utroque illo poſteriore egiſſet, idem mox pag. 47. Phinanum illud, nomine tantum appellato, facie non declarata, diverſum eſſe pronunciat:

Ἄλλοτε δ' Ἀλκιβίοιο φερώνυμον αἴρεο ποίην.

Ubi Scholiaſtes, pag. 31. Ἄλλοτε δ' Ἀλκιβίοιο, τουτέστιν ἄλλην βοτάνην, ἀπὸ εἴδους, ἀπὸ Ἀλκιβίου.

Sect. XXIII. 1 *Alectorolophos.*] Ἀλεκτορόλοφος, hoc eſt, criſta galli. Pingitur a Dodonæo, pag. 546. Ubique notiſſima: *Creſta di Gallo.* Italis quoque, teſte Anguillara, par. 12. pag. 219.

Sect. XXIV. 1. *Alum nos.*] Nos inquit, Romani; Græci alter. Nos autem id nomen a Gallis accepimus. Diximus de herba ea lib. 26. ſect. 26. *Halus*, inquit *ipſe*, *quam Galli ſic vocant .... ſimilis eſt cunilæ bubulæ*, &c. Iiſdem plane verbis a Dioſc. deſcribitur, lib. 4. cap. 9.

foliis

foliis parvis, ramis tribus aut quatuor a radice, cacuminibus thymi, [2] ſurculoſum, odoratum, guſtu dulce, ſalivam ciens, radice longa rutila. [3] Naſcitur in petris, ideo petræum cognominatum: utiliſſimum lateribus, [4] renibus, torminibus, pectori, [5] pulmonibus, ſanguinem rejicientibus, [6] faucibus aſperis. Bibitur radix trita, & in vino decocta, & aliquando ſuperlinitur. [7] Quin & commanducata ſitim ſedat, præcipueque pulmonem refrigerat. Luxatis quoque imponitur, & contuſis: lenit interanea. [8] Alvum ſiſtit cocta in cinere, detractiſque folliculis trita cum piperis novem granis, & ex aqua pota. [9] Vulneribus ſanandis tanta præſtantia eſt, ut carnes quoque, dum coquuntur, conglutinet addita: [10] unde & Græci nomen impoſuere. Oſſibus quoque fractis medetur.

XXV. [1] Alga ruſa, & ſcorpionum ictibus. CAP. VII.

XXVI. [1] Actæa gravi foliorum odore, caulibus aſperis geniculatis, ſemine nigro, ut ederæ, baccis mollibus, naſcitur in opacis & aſperis, aquoſiſque. Datur acetabulo pleno interioribus feminarum morbis.

XXVII. [1] Ampelos agria vocatur herba, foliis duris cineracei coloris, qualem in ſatis diximus, viticulis longis, calloſis, rubentibus, qualiter flos, quem Jovis flammam [2] appellavimus in violis: fert ſemen Punici mali ſimile acinis. [3] Radix ejus decocta in aquæ cyathis ternis, additis vini Coï cyathis duobus, alvum ſolvit leniter, ideoque hydropicis datur. Vulvæ vitia & cutis in facie mulierum emendat. Iſchiadicos quoque uti hac herba prodeſt, tuſa cum foliis, & illita cum ſucco ſuo.

XXVIII. [1] Abſinthii genera ſunt plura: [2] Santonicum appellatur a Galliæ civitate: [3] Ponticum a Ponto, ubi pecora pingueſcunt illo, [4] & ob id ſine felle reperiuntur: [5] neque aliud præſtantius: multoque Italicum amarius, ſed medulla Pontici dulcis. De uſu ejus convenit dicere, herbæ facillimæ, atque inter paucas utiliſſimæ, præterea ſacris populi Romani celebratæ peculiariter. Siquidem [6] Latinarum feriis quadrigæ certant in Capitolio, victorque abſinthium bibit: [7] credo, ſanitatem præmio dati honorifice arbitratis majoribus. Stomachum corroborat, & ob hoc [8] ſapor ejus in vina transfertur, ut diximus. Bibitur & decoctum aqua, ac poſtea nocte & die refrigeratum ſub dio, decoctis ſex drachmis foliorum cum ramis ſuis in cæleſtis aquæ ſextariis tribus: oportet & ſalem addi. Vetuſtiſſime in uſu eſt. [9] Bibitur & madefacti dilutum: ita enim appelletur hoc genus. Diluti ratio, ut (quiſquis fuerit modus aquæ) tegatur per triduum. Tritum raro in uſu eſt, ſicut & ſuccus expreſſi. Exprimitur autem, cum primum ſemen turgeſcit, madefactum aqua triduo recens, aut ſiccum ſeptem diebus. Deinde coctum in æneo vaſe ad tertias, x. heminis in aquæ ſextariis XLV. iterumque percolatum lente coquitur ad craſſitudinem mellis, qualiter ex minore centaureo quæritur ſuccus. [10] Sed hic abſinthii inutilis ſtomacho capitique eſt, cum ſit ille decocti ſaluberrimus. [11] Namque adſtringit ſtomachum

NOTÆ.

2. *Surculoſum.*] Hoc eſt, lignoſum: ξυλῶδες. Dioſcor. loco citato.

3. *Naſcitur.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit.

4. *Renibus.*] Dioſc. loc. cit. Galenus, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 233. & Marcellus Empir. cap. 26. pag. 176.

5. *Pulmonibus &c.*] Scribonius Largus Compoſ. 83. *Ad ſanguinis eruptionem, ſive ex arteriis, ſive a pulmone, vel pectore, ea fuerit; bene facit ſimphyti radix, quam quidam inulam ruſticam vocant, quidam autem Alum Gallicum dicunt*, &c. Sic & Marcellus Empir. cap. 27. pag. 124. Dioſcor. lib. 4. cap. 9. decoctum ait in aqua mulſa, & potum, quæ pulmonis hæreant, excrementa repurgare.

6. *Faucibus.*] Galenus, loc. cit.

7. *Quin &c.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Alvum.*] Dioſc. loc. cit.

9. *Vulneribus.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 22. Apuleius, cap. 59. tit. 4. Dioſc. Κολλᾷ καὶ σάρκας ... καὶ τὰ κρέα δὲ συμψύχει ἑψόμενα σὺν αὐτοῖς. Galenus, denique loc. cit.

10. *Unde Græci.*] Σύμφυτον quia conſolidat, unde & conſolida appellata. Eadem conſerva, a conferruminando: hoc eſt, conglutinando. Ferruminare enim eſt metalla conjungere & conglutinare.

Sect. XXV. 1. *Alga ruſa.*] Φῦκος θαλάσσιον, de quo lib. 26. ſect. 66.

Sect. XXVI. 1. *Actæa.*] Videtur eſſe ea, quam Chriſtophorianam appellat Lobelius, a quo ſcite delineatur, in Obſerv. pag. 389. Alii aconitum racemoſum vocant. Vidimus in horto Regio.

Sect. XXVII. 1. *Ampelos agria .... qualem in ſatis diximus.*] In volumine de medicinis e rebus iis quæ ſeruntur: nempe lib. 23. ſect. 14.

2. *Appellavimus in violis.*] Libro 21. ſect. 38.

3. *Radix ejus.*] Hæc ipſe totidem verbis, lib. 23. ſect. 14. ceteraque fere medicamenta, quæ nunc iterum haud valde magno operæ pretio revocat.

Sect. XXVIII. 1. *Abſinthii.*] Vulgo cognitum ἀψίνθιον, de l'abſinthe. Abſinthium Ponticum, ſeu Romanum officinarum, Dodonæo latifolium dicitur, pag. 23. Vulgare Lobelio, in Obſerv. pag. 443.

2. *Santonicum.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 28. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον εἶδος ἀψινθίου, γεννώμενον ἐν τῇ κατὰ τὰς Ἄλπεις Γαλατίᾳ πλεῖστον· ὃ ἐπιχωρίως Σαντόνιον καλοῦσιν, ἐπωνύμως τῇ γενναώσῃ αὐτὸ Σαντονίδι χώρᾳ. Galenus, lib. 6. de ſimp. med. fac. cap. 2. pag. 147. Τὸ μὲν Σαντονικὸν, ἀπὸ Σαντονίας χώρας ἐν ᾗ φύεται. Marcellus Empir. cap. 28. pag. 198. *Santonica herba, quæ abſinthium dicitur.* Santonica herba, Scribonio, cap. 141. Santonica virga, Martiali, lib. 9. Epigr. 95. *Santonica medicata dedit mihi pocula virga*, &c. Deſcribitur a Lobelio in Obſerv. pag. 436. quale vidimus in horto Regio.

3. *Ponticum.*] De eo multa Dioſcor. lib. 3. cap. 26.

4. *Et ob id ſine felle.*] Vide quæ diximus, lib. XI. ſect. 75.

5. *Neque aliud.*] Dioſcor. loc. cit. Gratum eſſe ſtomacho ait Galenus, loc. cit. Santonicum, ob amariorem, eidem infeſtum.

6. *Latinarum.*] Subintellige, ſupplicationum, aut religionum. Livius, lib. 5. pag. 93. *Jam ludi Latinæque inſtauratæ erant.* Libro 22. pag. 208. *Latinis feriis actis, ſacrificio in monte perfecto, votis rite in Capitolio nuncupatis.* Peragi conſuevere ex Aprili menſe. Aliquando & Juniis Calendis, teſte Livio lib. 41. pag. 540. Et a. d. tertium Nonas Maii, eodem auctore, lib. 41. pag. 526. Vide lib. 34. ſect. 18.

7. *Credo, ſanitatem.*] Corporis bonam valetudinem præſtare vinum abſinthites, veteres crediderunt, inquit Dioſcor. lib. 3. cap. 26. Προπινόμενον ἐξ αὐτοῦ ... ὑγιείας ποιητικὸν εἶναι νομίζουσι.

8. *Sapor ejus in vina.*] Facto ex eo vino, quod abſinthites vocatur, ut diximus, lib. 14. ſect. 19.

9. *Bibitur .... dilutum.*] Τὸ ἀπόβρεγμα ἀψινθίου, Dioſcoridi lib. 3. cap. 26. Dilutum in quo abſinthium maduit.

10. *Sed hic abſinthii.*] Sed hic abſinthii expreſſi ſuccus, inutilis ſtomacho capitique eſt: cum ſit ille antea explicatus decocti abſinthii uſus ſaluberrimus. Vide Notas & Emendat. num. VI.

11. *Namque adſtringit, &c.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 26. Ga-

bilemque detrahit, [12] urinam ciet, alvum emollit, & in dolore ſanat: [13] ventris animalia pellit, malaciam ſtomachi [14] & inflationes diſcutit cum ſili & nardo Gallico, aceto exiguo addito. [15] Faſtidia abſterget: concoctiones adjuvat. Cruditates detrahit cum ruta, & pipere, & ſale. Antiqui purgationis cauſa dabant, cum marinæ aquæ veteris ſextario, ſeminis ſex drachmis, cum tribus ſalis, & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato ſale. Diligenter autem teri debet, propter difficultatem. Quidam & in polenta dedere ſupra dictum pondus, addito pulegio: [16] alii pueris in fico ſicca, ut amaritudinem fallerent. Thoracem purgat cum iride ſumptum. [17] In regio morbo crudum bibitur cum apio, aut adianto. Adverſus inflationes, calidum paulatim ſorbetur ex aqua: [18] jocineris cauſa cum Gallico nardo: [19] lienis, cum aceto, aut pulte, aut fico ſumitur. [20] Adverſatur fungis ex aceto: [21] item viſco: [22] cicutæ ex vino: & muris aranei morſibus, draconi marino, ſcorpionibus. Oculorum claritati multum confert. [23] Epiphoris cum paſſo imponitur, [24] ſugillatis cum melle. [25] Aures decoctum ejus vaporis ſuffitu ſanat: aut ſi manent ſanie, cum melle tritum. Urinam ac menſes cient tres quatuorve ramuli, cum Gallici nardi radice una, cyathis aquæ VI. Menſes privatim cum melle ſumptum, & in vellere appoſitum. [26] Anginis ſubvenit cum melle & nitro. [27] Epinyctidas ex aqua ſanat: vulnera recentia, priuſquam aqua tangantur, impoſitum: præterea capitis hulcera. [28] Peculiariter ilibus imponitur, cum [29] Cypria cera, aut cum fico. Sanat & pruritus. Non eſt dandum in febri. [30] Nauſeam maris arcet in navigationibus potum: [31] inguinum tumorem in ventrali habitum. Somnos allicit olfactum, aut inſcio ſub capite poſitum. [32] Veſtibus inſertum tineas arcet. [33] Culices ex oleo perunctis abigit: & fumo, ſi uratur. [34] Atramentum librarium ex diluto ejus temperatum, litteras a muſculis tuetur. Capillum denigrat abſinthii cinis, unguento roſaceoque permixtus.

XXIX. [1] Eſt & abſinthium marinum, quod quidam Seriphium vocant, probatiſſimum [2] in Tapoſiri Ægypti. Hujus ramum [3] Iſiaci præferre ſolemne habent. [4] Anguſtius priore, minuſque amarum, ſtomacho inimicum, alvum mollit, pellitque animalia inte-

Notæ.

lenus, lib. 6. de fac. ſimp. med. pag. 161. Marcellus Empir. cap 30 pag. 214.

12. *Urinam.*] Dioſc. loc. cit.

13. *Ventris animalia.*] Marcellus Empiric. cap. 28. pag. 198.

14. *Et inflationes*] Dioſcor. loc. cit. Καὶ ϖνεύματος ἐμπεπομφώσας διαφορεῖ, καὶ κοιλίας καὶ ςομάχου ἀλγήματα, ποθὲν μετὰ πέπερεως ἢ νάρδου Κελτικῆς.

15. *Faſtidia*] Dioſc loc. cit.

16. *Alii pueris.*] Fici ſiccæ mentio alibi frequens. Notum illud Lucretii,

Sed veluti pueris abſinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore.

17. *In regio....cum apio.*] Sic Reg 2. & Chiffl. cum Colb. In Reg. 1 *cum adipe* In editis, *cum apio*. Utrumque perperam. Arquatis ſimpliciter prodeſſe ſcribit Dioſc loc. cit.

18. *Jocineris*] Celſus, lib. 4. cap. 8. de jocineris morbo: *Neque alienum eſt, abſinthium contritum ex melle & pipere, ejuſque catapotium quotidie devorare.*

19. *Lienis &c.*] Dioſcor. loc. cit.

20 *Adverſatur.*] Apuleius. cap. 100. tit. 5. *Ad periculum fungorum: Herbæ abſinthii ſuccum ex aceto bibat. Hoc Serotinus vir centenarius evaſit, quum eſſet a fungis tentatus.* Sic & Dioſc. loc. cit.

21. *Item viſco.*] Dioſc. ϖρὸς ἰξίαν. Hoc eſt, adverſus chamæleonis ſuccum, quem ixiam appellarunt, tracto nomine a viſco, quoniam ad ejus radices viſcum alicubi reperitur. Scribonius Largus Compoſ 191. *Ixia, quam quidam chamæleonta vocant.. Pota mentem abalienat.... Adjuvamur autem læſi ab ea abſinthio poto cum vino.*

22 *Cicuta &c.*] Dioſcor. loc. cit.

23. *Epiphoris.*] Decoctum una cum paſſo dolentibus oculis adhiberi ait Dioſc. loc. cit.

24 *Sugillatis*] *Ad livores tollendos.* inquit Apuleius, cap. 100 tit. 2. *herbam abſinthium in aqua & aceto decoctam, & inductam panno, impone: ſi corpus tenerum fuerit, ex melle impoſito.* Dioſc. item loc. cit. Πρὸς τὰ ὑπώπια σὺν μέλιτι

25. *Aures.*] Dioſcor. loc. cit. Καὶ ὁ ὑπατμισμὸς δὲ αὐτοῦ τοῦ ἀφεψήματος, ϖρὸς ὠταλγίαν. *Quin & aurium dolores decoctum vaporis ſuffitu compeſcit.* Fumus e decocto ejus exceptus. In Chiffl cod. *decoctis ejus vapor.*

26. *Anginis.*] Dioſc. loco cit.

27. *Epinyctidas.*] Dioſc. loc. cit.

28. *Peculiariter.*] Dioſc loc cit. Καταπλάσσεται δὲ καὶ ϖρὸς ὑποχόνδρια, καὶ ἧπαρ, καὶ ςόμαχον ἐπαλγῆ καὶ χρονίως πάσχοντα, συναναλαμβανόμενον κηρωτῇ Κυπρίνῃ.

29. *Cypria cera.*] Hoc eſt, cerato Cyprio: nam ceram pro cerato medici omnes antiqui dicunt.

30. *Nauſeam maris.*] Schola Salernitana, *de abſinthio.*

Nauſea non poterit quemquam vexare marina,
Antea commixtam vino qui ſumpſerit iſtam.

31. *Inguinum tumorem*] Vide quæ diximus lib. 26. ſect. 59. Quid ventrale ſit, diximus lib. 8. ſect. 73.

32. *Veſtibus inſertum.*] Sic Dioſcor. loc cit. cujus ſententiam cum non ſatis perceperint Saracenus & Dalecampius, *inſperſum* hoc loco emendant; ad abſinthites vinum, non ad ipſum abſinthium rati id pertinere.

33. *Culices &c.*] Dioſcorides, loc. citt Schola Salernitana:

Serpentes nidore fugat.

Serpentes de inſectis dici, de culicibus, pediculis, ſimilibuſque, monuimus lib 7. ſect. 52.

34 *Atramentum.*] Dioſcor. loc cit. Τὸ δὲ μέλαν τὸ γραφικὸν, τῷ ἀποβρέγματι αὐτοῦ ἀρχθὲν, ἀθικτα μυσὶ τηρεῖ τὰ γράμματα

Sect XXIX. 1. *Eſt & abſinthium.*] Hæc totidem fere verbis Dioſc. lib. 5. cap 27 Ἀψίνθιον θαλάσσιον, τινὲς δὲ καὶ Σερίφιον καλοῦσι, &c. Adde his quæ dicenda ſunt de eo, lib. 32. ſect. 31.

2. *In Taposiri.*] Dioſcor. loc. cit Ἐν Ταφοσίρει τῆς Αἰγύπτου. Alia tamen eſt Stephano. Ταπόσιρις, πόλις Αἰγύπτου, πλησίον Ἀλεξανδρείας. Alia Ταφόσειρις, πόλις Αἰγύπτου, ἐν ᾗ λέγεται Ὄσιρις τεθάφθαι. Utraque Straboni Ταπόσειρις ſcribitur, lib. 17.

3. *Iſiaci.*] Ἰσιακοὶ, Iſidis ſacris initiati Id pro ramo oleæ præferre ſolemne habens, inquit Dioſcor loc. cit. Eſt ex ære minimo nummus perrarus, olim apud D. FOVCAVLT, nunc in Cimelio Sereniſſ. Ducis Parmenſis, cum hac ſuperſcriptione: D. N. IVLIANVS NOB. CAES. *Dominus noſter Julianus Nobiliſſimus Cæſar*: capite nudo. .)(. ISISFARIA. Cave hic Iſin cogites: nulla hic eſt: ſed Solis caput juvenile. Neque Pharus hic Alexandrina eſt: nam cur ab ea, quæ tenuis fuit colonia Cæſaris Dictatoris, nomen haberes numen Ægyptium, potius quam ab aliquo nobili oppido? Legendum omnino eſt: *Invicte Sol, Julianum Soſpitem Fac. Avitæ Religionis Intactum Aſſertorem.* Precatio hæc ethnicorum fuit, pro ſalute Juliani Cæſaris. Confer nummum Aureliani Aug cujus eſt epigraphe, SOL DOMINVS IMPERI ROMANI: alioſque complures inſcriptos, SOLI INVICTO. ISISFARIA alibi nuſquam in nummis antiquis occurrit, niſi ſub Juliano. Sed in his quos exhibet Vir Clariſſ. D. Du-Cangius, in Familiis Byzantinis, pro Juliani vultu, varia effigies Religionis, vanæ ſcilicet ſuperſtitionis, eſt: cum ea ſuperſcriptione, ISISFARIA In parte averſa, VOTA PVBLICA. Hinc falſi arguas inſcriptionem, quæ apud Gruterum eſt, ΕΙCΙΔΙ ΦΑΡΙΑ: fictam utique ex nummis illis prave intellectis.

4. *Anguſtius &c.*] Dioſcor. loco citato.

raneorum. Bibitur cum oleo & ſale, aut [5] in farinæ trimeſtris ſorbitione dilutum. Coquitur, quantum manus capiat, in aquæ ſextario ad dimidias.

CAP. VIII.

XXX. [1] Balloten alio nomine porrum nigrum Græci vocant, herbam fruticoſam, [2] anguloſis caulibus nigris, hirſutis foliis veſtientibus, majoribus [3] quam porri, & nigrioribus, graveolentibus. [4] Vis ejus efficax adverſus canis morſus, ex ſale foliis tritis impoſitæ: item ad condylomata, coctis cinere, in folio oleris. Purgat & ſordida hulcera cum melle.

XXXI. [1] Botrys fruticoſa herba eſt, luteis ramulis. [2] Semen circa totos naſcitur: folia cichorio ſimilia. Invenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. [3] Hoc Cappadoces ambroſiam vocant, alii artemiſiam.

XXXII. [1] Brabyla ſpiſſandi vim habet, coronei mali modo: nec amplius de ea tradunt auctores.

XXXIII. [1] Bryon marinum, herba ſine dubitatione eſt, lactucæ foliis ſimilis, rugoſa veluti contracta, ſine caule, [2] ab ima radice exeuntibus foliis. Naſcitur in ſcopulis maxime, reſtiſque terra comprehenſis. [3] Præcipua ſiccandi et ſpiſſandique vis, & collectiones omnes inflammationeſque cohibendi, præcipue podagræ, & quidquid refrigerare opus ſit.

XXXIV. [1] Bupleuri ſemen ad ictus ſerpentium dari reperio, ſoverique plagas decocta ea herba, adjectis foliis mori aut origani.

XXXV. [1] Catanancen Theſſalam herbam, qualis ſit, a nobis deſcribi ſupervacuum eſt, cum ſit uſus ejus ad amatoria tantum. Illud non ab re eſt dixiſſe ad detegendas Magicas vanitates, electam ad hunc uſum conjectura, [2] quoniam areſcens contraheret ſe ad ſpeciem unguium milvi exanimati. [3] Eadem ex cauſa & cemos ſilebitur a nobis.

XXXVI. [1] Calſa duorum generum eſt. [2] Una ſimilis aro. Naſcitur in arationibus. Colligitur antequam inareſcat, uſuſque eoſdem habet, [3] quos arum. Bibitur quoque radix hujus ad exinaniendas alvos menſeſque mulierum: item caulis cum foliis in leguminibus decoctus, ſanat teneſmon.

XXXVII. [1] Alterum genus ejus quidam anchuſam vocant, [2] alii rhinochiſiam. [3] Folia lactucæ longiora, [4] plumoſa, radice rubra, [5] quæ ignes ſacros cum flore polentæ ſanat impoſita: jocineris autem vitia, in vino albo pota.

XXXVIII. [1] Circæa ſtrychno ſativo ſimilis eſt, flore nigro, puſillo, parvo ſemine, ut milii, naſcente in quibuſdam corniculis, radice ſemipedali, triplici ferme, aut qua-

Notæ.

5. *In farina.*] In oryza, ſive ptiſana, alicave ex farina ſeminis trimeſtris. Quid his nominibus intelligendum ſit, ſuis locis docuimus.

Sect. XXX. 1. *Balloten.*] Hoc illud marrubium nigrum eſt, de quo diximus, lib. 20. ſect. 89. Vide Notas & Emend. num. VII.

2. *Anguloſis.*] Hoc eſt, quadrangulis. Καυλοὺς ἀνίησι τετραγώνους, Dioſc. loc. cit.

3. *Quam porri.*] Rectius diceret, quam marrubii, uti demonſtrat ipſa herbæ facies, noſque amplius declaraturi ſumus in Notis & Emend. num. cit. Dioſc. certe loc. cit. Φύλλα ... πρασίῳ ὅμοια, μείζονα, &c. Sic etiam Oribaſius, lib. 11. pag. 192.

4. *Vis ejus.*] Uſus omnino illius eoſdem refert Dioſcor. loco cit.

Sect. XXXI 1. *Botrys.*] Totidem verbis Dioſcor. lib. 3. cap. 130. Βότρυς πόα ἐστὶν ὅλη μηλίνη, *Tota lutea*, &c. Pingitur a Lobelio in Obſerv. pag. 113. & a Dodonæo, pag. 34. Gallis, *Piment.* Vidimus in horto Regio. Totidem, ut dixi, verbis a Dioſc. tum ejus facies, tum vires deſcribuntur.

2. *Semen.*] Dioſc. Τὸ δὲ σπέρμα ὅλοις δι' ὅλης κλωνίοις περιφύεται, *Semen circa totos ramulos naſcitur.*

3. *Hoc Cappadoces.*] Dioſcor. loc. cit. Καὶ ταύτης ἀμβροσίαν Καππαδόκαι καλοῦσι, τινὲς δὲ ἀρτεμισίαν.

Sect. XXXII. 1. *Brabyla ſpiſſandi.*] Hoc eſt, adſtringendi. Sed βράβυλα apud Græcos veteres aliud nihil eſſe invenio, quam κοκκύμηλα & δαμασκηνά, pruna videlicet, & ut quidam volunt, ſilveſtria. Vidit hoc Robertus Conſtantinus in Lexico: videre & alii, quorum e fontibus areolas ſuas irrigat Salmaſius in præfat. ad Plin. Tamen Heſychio Βράβυλος eſt ... φυτοῦ εἶδος. Sed quale illud ſit, non indicat.

Sect. XXXIII. 1. *Bryon marinum.*] Hæc deſcriptio ad verbum a Theophraſto traditus, lib. 4. hiſt. cap. 7. nec multum abludit Dioſcoridea delineatio, lib. 4. cap. 99. Βρύον θαλάσσιον φύεται ἐπὶ λίθοις καὶ ὀστράκοις, &c. *Muſcus marinus in ſaxis teſtiſque naſcitur*, &c. De eo rurſum inferius, lib. 32. ſect. 36.

2. *Ab ima radice.*] Hoc eſt, ab uno initio, ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς, inquit Theophraſtus magis accurate: neque enim proprie radix ei muſco ineſt.

3. *Præcipua .... ſpiſſandique.*] Adſtringendi. Στυπτικόν. Dioſcor. loc. cit. qui eaſdem ei deinde vires ac facultates, quas Plinius, adjudicat, totidem verbis. Galenus, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 166. vim quoque ei refrigerandi adjicit, ἐμψυκτ.

Sect. XXXIV. 1. *Bupleuri.*] Diximus de eo, lib. 22. ſect. 35. Vide Nicandrum in Theriac. pag. 43.

Sect. XXXV. 1. *Catanancen.*] Κατανάγκη Dioſcoridi, lib. 4. cap. 134.

2. *Quoniam areſcens.*] Dioſcor. totidem verbis: Κάμπτεσθαι δὲ ξηρανθεῖσαν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἰκτίνου ὄνυξιν ὁμοιοῦσθαι νεκροῦ. Sunt qui ob hanc cauſam coronopum ſeu pedem milvinum hanc eſſe exiſtiment, de qua nos egimus lib. 21. ſect. 59. Ignotam ſibi eſſe Anguillara confitetur, par. 14. pag. 289.

3. *Eadem ex cauſa.*] Quoniam ad amatoria tantum utilis exiſtimatur: quod & Dioſcorides prodidit. Cemos enim Pliniana videtur eſſe Dioſcoridis Leontopodion: cum in Nothia occurſat id nomen inter ceteras ejus herbæ appellationes, pag. 471. Λεοντοπόδιον, οἱ δὲ λευκόχειρον, οἱ δὲ ἀντίχειρον, οἱ δὲ κέμος, &c. Nempe Piloſella minor, *Piloſelle*, a Dodonæo delineata, pag. 68.

Sect. XXXVI. 1. *Calſa.*] Sic MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indice: non *Calla*, ut vulgo editi.

2. *Una ſimilis.*] Nec ſimilem modo, ſed & geminam proſſus & eamdem puto. De aro diximus, lib. 24. ſect. 92.

3. *Quos arum.*] MSS omnes, *quos arſa*. Forte, *quos aris*, vel *quos ariſarum*, de quo lib. 24. ſect. 94.

Sect. XXXVII. 1. *Alterum genus.*] Anchuſa hæc prior Dioſcoridis eſt, lib. 4. cap. 23. qua de jam antea egimus, lib. 22. ſect. 23.

2. *Alii rhinochiſiam.*] Sic Index. At Reg. 1. hoc loco, *rhinochiſiam*. Reg. 2. *rinodiam*. Forte *onocleam* rectius legas ex Dioſcoride, loc. cit. Ἄγχουσα, ἣν ἔνιοι κάλλεαν, οἱ δὲ ὀνοκλείαν καλοῦσι, &c.

3. *Folia, &c.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit.

4. *Plumoſa.*] Hirſuta, *δασέα*. Dioſc.

5. *Quæ ignes.*] Dioſc. loco cit. Ἐρυσιπέλατα δὲ σὺν ἀλφίτῳ καταπλασσομένη θεραπεύει.

Sect. XXXVIII. 1. *Circæa.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 134. Κιρκαία, οἱ δὲ διρκαίαν καλοῦσι· τὰ μὲν φύλλα ἔχει στρύχνῳ κηπαίῳ ὅμοια, &c. Sunt enim reliqua pæne paria: quæ tranſcripſit & Oribaſius, lib. 11. pag. 201. Circæam Lutetianam

druplici, alba, odorata, guſtus calidi. [2] Naſcitur in apricis ſaxis. [3] Diluitur in vino ; bibiturque ad dolorem vulvæ & vitia. Macerari oportet in ſextariis tribus quadrantem radicis tuſæ, noctem & diem. Trahit eadem potio & ſecundas : [4] ſemine lac minuitur, in vino aut mulſa aqua poto.

XXXIX. [1] Cirſion cauliculus eſt tener duûm cubitorum, triangulo ſimilis, foliis ſpinoſis circumdatus. Spinæ molles ſunt. [2] Folia bovis linguæ ſimilia, minora, ſubcandida : & in cacumine capitula purpurea, quæ ſolvuntur in lanugines. [3] Hanc herbam radicemve ejus adalligatam, dolores varicum ſanare tradunt.

XL. [1] Cratæogonon ſpicæ tritici ſimile eſt, multis calamis ex una radice emicantibus : multorumque geniculorum. [2] Naſcitur in opacis, ſemine milii, vehementer aſpero guſtu : [3] quod ſi bibant ex vino ante cœnam, tribus obolis in cyathis aquæ totidem, mulier ac vir, ante conceptum diebus XL. virilis ſexus partum futurum aiunt. [4] Eſt & alia cratæogonos, quæ thelygonos vocatur. Differentia intelligitur lenitate guſtus. Sunt qui florem cratæogoni bibentes mulieres intra XL. diem concipere tradant. Eadem ſanant hulcera vetera nigra cum melle : explent ſinus hulcerum, & atropha carnoſiora faciunt : purulenta expurgant : panos diſcutiunt : podagras collectioneſque omnes leniunt, peculiariter mammarum. [5] Theophraſtus arboris genus intelligi voluit cratægon, ſive cratægona, quam [6] Itali aquiſoliam vocant.

XLI. [1] Crocodilion chamæleonis herbæ nigræ figuram habet, radice longa, æqualiter craſſa, odoris aſperi. Naſcitur in ſabuletis. Pota ſanguinem per nares pellit copioſum craſſumque, atque ita lienem conſumere dicitur.

XLII. [1] Cynoſorchin aliqui orchin vocant, foliis oleæ, mollibus, ternis per ſemipedem longitudinis in terra ſtratis, radice bulboſa, oblonga, [2] duplici ordine : ſuperiore quæ durior eſt, & inferiore quæ mollior. Eduntur ut bulbi cocti, in vineis fere inventæ. [3] Ex his radicibus ſi majorem edant viri, mares generari dicunt : ſi minorem feminæ, alterum ſexum. [4] In Theſſalia molliorem in lacte caprino viri bibunt ad ſtimulandos coïtus, duriorem vero ad inhibendos. [5] Adverſantur alter alteri.

XLIII. [1] Chryſolachanum [2] in pineto, lactucæ ſimile naſcitur. Sanat nervos inciſos, ſi confeſtim imponatur. [3] Et aliud genus chryſolachani traditur, flore aureo, [4] foliis oleris. [5] Coctum eſtur, ut olus molle. [6] Herba hac adalligata morbum regium habentibus, ita ut ſpectari ab his poſſit, ſanari id malum traditur. De chryſolachano nec ſatis

NOTÆ.

appellat Lobelius in Obſerv. pag. 137. ab eoque ibi delineatur, qualem Lutetiæ in horto Regio vidimus.

2. *Naſcitur.*] Dioſc. loco cit.

3. *Diluitur, &c.*] Dioſc loco cit.

4. *Semine lac*] Verba Græci ſcriptoris repræſentaſſe nobis Dioſcorides videtur loc. cit. in hunc modum : *Ὁ δὲ καρπὸς γάλα κατασπᾷ ἐν ῥοφήμασι λαμβανόμενος.* Galenus lib. 7. de fac. ſimp. medic. pag. 190. hanc vocem *κατασπᾷ* ſic interpretatur, ut lac attrahere, ſeu lactis ubertatem præſtare id ſemen dicat. Plinius contra, quod verius puto, attrahi, vorari, abſumi, minui, intellexit.

Sect. XXXIX. 1. *Cirſion.*] Dioſc. lib. 4 cap. 119. totidem verbis : *Κίρσιον καυλός ἐστιν ἁπαλός*, &c. Eſt Cirſium Anglicum Lobelii in Obſerv. pag. 314. Vidimus in horto Regio.

2. *Folia bovis linguæ.*] Dioſc. *καὶ δὲ φύλλα βουγλώσσῳ ἐμφερῆ*, *bugloſſo ſimilia*, quæ herba nomen habet a ſimilitudine foliorum cum bovis lingua.

3. *Hanc herbam.*] Hoc Andreas medicus tradidit apud Apuleium, cap. 68. & apud Dioſc. loc. cit. *Ταύτης τὴν ῥίζαν Ἀνδρέας ἀναγράφει ὅτι περιαπτομένη ... κιρσοὺς ποιεῖ.* Græcis *κιρσοὶ* varices ſunt : inde herbæ nomen.

Sect. XL. 1. *Cratæogonon.*] Dioſc. lib. 3. cap. 139. *Κραταιόγονον*, &c. In MSS. *cratægonon* : Et Heſychius : *Κραταιόγονον, βοτάνη.* Ita creditur appellari quod genitalem vim moveat, *ἀπὸ τοῦ κρατεῖν ἐν τῇ γονῇ.* Pingitur a Lobelio in Obſerv. pag. 22. Alii Melampyrum luteum latifolium vocant. Vidimus in horto Regio.

2. *Naſcitur*] Dioſc. loc. cit.

3. *Quod ſi bibant.*] Totidem verbis Dioſcor. loc. cit.

4. *Eſt & alia.*] *Θηλυγόνος* dicta, quod *θηλυγονεῖν* faciat, hoc eſt, feminei ſexus partum facere exiſtimetur.

5. *Theophraſtus.*] Vide lib. 3. hiſt. cap. 15. Vide Notas & Emend. num. VIII.

6. *Ita aquifoliam.*] Sic ii aquifoliam appellarunt (ſi tamen appellarunt) ut cum aquifolia altera, de qua diximus lib. 16. cui armata aculeis folia tribuuntur, nihil commune haberet, præter nomen. Eſt enim hæc ſorbus torminalis Plinii, de qua lib. 15. ſect. 23. In Theophraſti codice ſic hodie legitur, loc. cit. *Διόπερ οἱ μὲν ἀγρίαν δόξειεν ἂν εἶναι.* *Quare aquifolia videri poſſit.* Eſt enim *ἀγρία aquifolia*, ut diximus lib. 16. ſect. 12. Verum *ἀγρία* ibi pro ſilveſtri meſpilo accipiendam eſſe, vel ipſam vocem *μεσπίλη* ſubſtituendam eſſe monet Athenæus, lib. 2. pag. 50. *Διό φησιν*, inquit ex Theophr. *ἀγρία μεσπίλη δόξειεν ...* Quod de cratægo ſive torminali ſorbo eſt ſane veriſſimum. At ea cum *ἀγρίᾳ*, ſeu aquifolia, affinitatem habet omnino nullam.

Sect. XLI. 1. *Crocodilion.*] Totidem de ea verba facit Dioſcor. lib. 3. cap. 12. *Κροκοδείλιον*, &c. Pingitur a Lobelio, in Obſerv. pag. 481. Ruellius, pag. 482. Carlinam eſſe putat, quam nos Leucacantham eſſe diximus ſuo loco.

Sect. XLII. 1. *Cynoſorchin.*] Dioſcoridi lib. 3. cap. 141. *ὄρχις*, idem & *κυνὸς ὄρχις.* Latinis ſatyrion, de quo diſſeruimus lib. 26. ſect. 62. Totidem plane verbis a Dioſcor. deſcribitur.

2. *Duplici ordine.*] Supra lib. 26. ſect. 62. *Radice gemina ad formam hominis teſtium.* Dioſcor. totidem verbis ac Plinius : *Ῥίζαν βολβοειδῆ, ἐπιμήκη, διπλῆν, ... τὴν μὲν ἄνω, τὴν δὲ κατωτέρω· καὶ τὴν μὲν πληρεστέραν, τὴν δὲ μαλακήν*, &c.

3. *Ex his radicibus.*] Dioſc. loc. cit. & Theophr. lib. 9. hiſt. cap. 19.

4. *In Theſſalia.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit.

5. *Adverſantur*] Unius potu alterius vires franguntur, *ἀναλύεσθαι ... ἑτέρου ... ἑτέρου πινομένου.* Dioſcor. loc. citato.

Sect. XLIII. 1. *Chryſolachanum.*] *Χρυσολάχανον*, quaſi aureum olus. Nuſquam non in cultis & hortis ſponte naturæ olus id adoleſcit, inquit Ruellius, lib. 2. pag. 446. quod frequentiſſime pauperum menſas implet, eorumque juribus innatat, non faſtidiendam habens gratiam. Noſtrum vulgus partim *Chryſolanum*, perinde quaſi extrita ſyllaba chryſolachanum dicas ; partim inverſis litteris *chryſalinam* appellant : officinæ *Craſſulam minorem.* Lactucam tota facie æmulatur.

2. *In pineto.*] Pinetum, locus eſt pinis conſitus. Ovidii, 15. Metam. *ſuccincta pineta.* Sic *arboretum* Seneca, Varro *ficetum*, *cupreſſetum* Tullius, Celſus *myrtetum*, aliaque alia ſimiliter dixere.

3. *Et aliud genus.*] Atriplex illud eſt, de quo diximus lib. 20. ſect. 83. Vide Lobelium in Adverſ. pag. 96.

4. *Foliis oleris.*] Braſſicæ.

5. *Coctum.*] Dioſc. lib. 2. pag. 145. de atriplice, *Λαχανεύεται δὲ ἑψηθέν.*

6. *Herba hac.*] Semen ex aqua mulſa potum arquatis

dici ſcio, nec plura reperio. Namque & hoc vitio laboravere proximi utique herbarii noſtri, quod ipſi notas velut vulgates, ſtrictim & nominibus tantum indicavere: tamquam [7] coagulo terræ alvum ſiſti, ſtranguriam diſſolvi, ſi bibatur ex vino aut aqua:

XLIV. [1] Cuculi folia trita cum aceto, ſerpentium ictibus & ſcorpionum mederi. Quidam hanc alio nomine ſtrumum appellant, alii Græce ſtrychnon: acinos habet nigros. Ex his cyathus ſucci cum mulſi duobus, medetur lumbis: [2] item capitis dolori cum roſaceo infuſus. [3] Ipſa ſtrumis illita.

XLV. [1] Peculiaris eſt Alpinis maxime fluminibus conſerva, appellata [2] a conferruminando, ſpongia aquarum dulcium verius, quam muſcus aut herba, villoſæ denſitatis atque fiſtuloſæ. Curatum ea ſcio, omnibus fere oſſibus contractis, prolapſum ex arbore alta putatorem, circumdata univerſo corpori, aquam ſuam inſpergentibus, quoties inareſceret: raroque, nec niſi [3] deficientem herbam mutationis cauſa reſolventibus, convaluiſſe vix credibili celeritate.

XLVI. [1] Cocco Gnidio color cocci, magnitudo grano piperis major, vis ardens. CAP. 12. [2] Itaque in pane devoratur ne adurat, cum gulam tranſit: Huic vis præſentanea contra cicutam.

XLVII. [1] Siſtit alvum dipſacos: [2] folia habet lactucæ, [3] bullaſque ſpinoſas in dorſi medio, caulem duûm cubitorum, iiſdem ſpinis horridum, genicula ejus binis foliis amplectentibus, concavo alarum ſinu, in quo ſubſtitit ros ſalſus. In cacumine capitula ſunt echinata ſpinis. Naſcitur in aquoſis. [4] Sanat rimas ſedis. Item fiſtulas decocta in vino radice, uſque dum ſit craſſitudo ceræ, ut poſſit in fiſtulas collyrium mitti. Item verrucas omnium generum. Quidam & alatum, quas ſupra diximus, ſuccum illinunt his.

XLVIII. [1] Dryopteris filici ſimilis, in arboribus naſcitur, tenui foliorum ſubdulcium inciſura, radice hirſuta. Vis ei cauſtica eſt. Ideo pſilothrum eſt radix tuſa: illinitur enim, uſque dum ſudores evocet: iterumque, & tertio, ita ne ſudor abluatur.

XLIX. [1] Dryophonon ſimilis herba eſt, cauliculis tenuibus, cubitalibus, circumdatis utrimque foliis pollicari amplitudine, qualia oxymyrſines, ſed candidioribus molliotibuſque, flore candido ſambuci. Edunt cauliculos decoctos. [2] Semine vero ejus pro pipere utuntur.

L. [1] Elatine folia habet helxinæ, puſilla, piloſa, rotunda, ſemipedalibus ramulis quinis ſeniſve a radice ſtatim folioſis. [2] Naſcitur in ſegetibus acerba guſtu, & ideo oculorum fluxionibus efficax, foliis cum polenta tritis & impoſitis, ſubdito lenteolo. Eadem cum lini ſemine cocta ſorbitionis uſu dyſenteria liberat.

LI. [1] Empetros, quam noſtri calcifragam vocant, naſcitur in montibus maritimis, fere in ſaxo: quo propius mari fuerit, [2] minus ſalſa eſt: potaque bilem trahit, ac pituitas:

NOTÆ.

mederi Plinius & Dioſcorides locis citatis aiunt.

7. *Coagulo terræ*] Quid illud ſit, obſcurum eſt: cum ſtrictim ac ſolo nomine deſignetur, facie non indicata. Ariolantur, qui Lobelii abortivam orchin eſſe ſtatuunt.

Sect. XLIV. 1. *Cuculi folia.*] Genus iſtud alſines eſt, bacciferum ſolani inſtar, Major alſine repens a Cluſio appellata, lib. 6 hiſt. rar. plant. pag. clxxxiij. viſa a nobis in horto Regio. Sic & Lobelius in Adverſ. pag. 104 Vide Notas & Emendat. num. IX.

2. *Item capitis.*] Marcellus Empir. cap. 1. pag 35. *Herba ſtrumus contrita, & cum oleo permixta, impoſitaque temporibus.... capitis dolorem tollit*, &c.

3. *Ipſa ſtrumis.*] Unde ſtrumi nomen.

Sect XLV. 1. *Peculiaris....conſerva*] Pingitur a Lobelio in Obſervat. pag. 654. In lacu majore Mediolanenſis agri reperiri dicitur.

2. *A conferruminando.*] Hoc eſt, glutinando.

3. *Deficientem herbam.*] Aſpergine crebra diſſolutam, diſſipatam.

Sect. XLVI. 1. *Cocco Gnidio.*] Egimus de eo, lib. 13. ſect 35.

2. *Itaque in pane.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 173. Καίει δὲ τὴν φάρυγγα, διὸ μετ᾽ ἀλεύρου ἢ ἀλφίτου δοτέον, ἢ ἐν ῥαγὶ σταφυλῆς, ἢ μάλιστα ἐφθῷ ἀποληφθέντα καταπίνειν. *Fauces adurit: atque ideo cum farina, polentave, aut in uva acino dari debet, aut coctis mellis obducta devorari.* Theophr. lib 9. hiſt. cap. 22. ἐν ἄρτῳ.

Sect XLVII. 1. *Siſtit alvum dipſacos.*] Vide Notas & Emendat. num. X.

2. *Folia habet.*] Totidem verbis a Dioſcoride adumbratur. lib. 3. cap 13. Labrum Veneris medici vocant. Dioſc. in Nothis, pag 452. Δίψακος, ... οἱ δὲ Ἀφροδίτης λουτρὸν, Ῥωμαῖοι λάβρουμ Βένερις. Pingitur a Matthiolo, pag. 661. Gallis, fullonius carduus appellatur, vulgoque *pectorius carduus*, quod lanificia uncinatis verticibus aculeorum pectantur: *Chardon à carder ou de foulon.* Herbarii noſtri Virgam paſtoris nuncupant. Vidimus in horto Regio.

3. *Bullaſque.*] Tubercula intus & extra ſpinoſa.

4. *Sanat.*] Medicinas eaſdem e dipſaco petit etiam Dioſc. loc. cit.

Sect. XLVIII. 1. *Dryopteris.*] Habet eadem Dioſcor. lib. 4. cap. 189 Δρυοπτερίς, &c. In quercuum muſco naſcitur, ἐν δρυσί, filici ſimilis, τῇ πτερίδι. Inde nomen. Vulgus *polypodium* vocat. Pingitur a Lobelio in Obſerv. pag 474. In horto Regio vidimus.

Sect. XLIX. 1. *Dryophonon ſimilis.*] Nempe filici atque dryopteri. Officinæ noſtrates, inquit Ruellius, lib. 2. pag. 449. nemoralem myrtum appellant, quod foliis ſilveſtre myrtum, ut alterno ſitu ſilſculam unitetur: fructu eſt acri, quo rura ſubinde veſcuntur: *Cuſinos* vocant, quaſi culinarios, baccas eas: quod jam venerint in ganeam, gratiſſimo ori mandentium cibo, præſertim ſi edomita ſacchari dulcedine acrimonia præſententur. Gaudet dryophonon cæduis ſilvis & quercetis: eo noſtra ſcatent nemora, unde nomen duxit, quaſi ſilvæ cædem dixeris. A Dioſc. lib 2 cap. 187. Δρυοφόνον appellatur. Iconem exhibet ex horto Bononienſi, Jac. Zanoni hiſt. Botan. cap. 26. pag. 55.

2. *Semine vero.*] Hodieque piperis loco ruſticorum cibos condit.

Sect. L. 1. *Elatine.*] Totidem verbis Dioſc. l. 4. c. 40. Ἐλατίνη τὰ μὲν φύλλα ἴσχει ὅμοια τῇ ἑλξίνῃ, &c. Eſt Veronica femina Fuchſii, delineata a Dodonæo, pag 41. viſa a nobis in horto Regio.

2. *Naſcitur.*] Dioſc loc. cit. eadem plane tradit, tum de natali ſolo, tum de viribus elatines.

Sect. LI. 1. *Empetros.*] Totidem verbis Dioſcor. lib. 4. cap. 181. Ἔμπετρον, &c. Feniculum marinum hodie vocant. Dodonæus, pag. 693 crethmi marini nomine delineat. Gallis, *Bacille, Fenoüil marin, Perce-pierre*, quaſi perforſpetram, quod medius erumpat ſaxis. Multi marinam criſtam, quod montium juga & ſcopulorum crepidines ea veſtitæ exiſtentur. Aceto ad ſeſquiannum uſque cadis ſervatur, ad acetariorum uſum.

2. *Minus ſalſa eſt.*] Et quo terræ propius, magis ſalſa,

quo longius magiſque terrena, amarior ſentitur. [3] Trahit aquam. Sumitur autem in jure aliquo, aut in hydromelite. Vetuſtate vires perdit. Recens urinas ciet decoctum in aqua vel tritum, calculoſque frangit. [4] Qui fidem promiſſo huic quærunt, affirmant lapillos, qui ſubfervefiant una, rumpi.

L I I. [1] Epipactis, ab aliis elleborine vocatur, parva herba, exiguis foliis, jocineris vitiis utiliſſima, & contra venena pota.

L I I I. [1] Epimedion caulis eſt non magnus, ederæ foliis denis atque duodenis, numquam florens, radice tenui, nigra, gravi odore. [2] Naſcitur in humidis, & huic ſpiſſandi [3] refrigerandique natura, [4] feminis cavenda. [5] Folia in vino trita virginum mammas cohibent.

L I V. [1] Enneaphyllon, longa folia novena habet, causticæ naturæ. Imponitur lana circumdatum, ne urat latus: continuo enim puſulas excitat: lumborum doloribus, & coxendicum utiliſſimum.

L V. [1] Filicis duo genera, nec florem habent, nec ſemen. [2] Pterio Græci vocant, alii blechnon, cujus ex una radice [3] complures exeunt filices, bina etiam cubita excedentes longitudine, non graves odore. Hanc marem exiſtimant. [4] Alterum geous thelypterin Græci vocant, alii nymphæam pterin. [5] Eſt autem ſingularis, atque non fruticoſa, brevior molliorque & denſior, foliis ad radicem canaliculata. Utriuſque radice ſues pingueſcunt. [6] Folia utriuſque lateribus pinnata, unde nomen Græci impoſuere. Radices utrique longæ in obliquum, nigræ, præcipue cum inaruere. Siccari autem eas Sole oportet. Naſcuntur ubique, ſed maxime frigido ſolo. Effodi debent [7] Vergiliis occidentibus. Uſus radicis in trimatu tantum, neque antea, neque poſtea. [8] Pellunt interaneorum animalia: ex his tænias cum melle: cetera ex vino dulci triduo potæ. Utraque ſtomacho inutiliſſima. [9] Alvum ſolvit: primo bilem trahens, mox aquam: [10] melius tænias cum ſcammonii pari pondere. Radix ejus duûm obolorum pondere ex aqua, poſt unius diei abſtinentiam bibitur, melle prægustato contra rheumatiſmos. [11] Neutra danda mulieribus, quoniam gravidis abortum, ceteris ſterilitatem facit. [12] Farina earum hulceribus tetris inſpergitur: [13] jumentorum quoque cervicibus. Folia cimicem necant: ſerpentem non recipiunt. Ideo ſubſterni utile eſt in locis ſuſpectis: uſtæ etiam fugant nidore. Fecere medici hujus quoque herbæ diſcrimen. Optima Macedonica eſt, ſecunda Caſſiopica.

L V I. [1] Femur bubulum appellatur herba, nervis & ipſa utilis, recens in aceto ac ſale trita.

L V I I. [1] Galeopſis, aut, ut alii, galeobdolon, [2] vel galion, caulem & folia habet urticæ læviora, & quæ gravem odorem trita reddant: flore purpureo. Naſcitur circa ſepes

Notæ.

ſive amara Τὸ δ' ἀϑηρμώτερον, πικρότερον. Quem locum Saracenus & Dalecampius cum haud ſatis animadverterint, Plinio temere litem moverunt.

3. *Trahit aquam.*] Aquoſos humores per alvum deducit Dioſcor. loc. cit. Δύδραφον δ' ἐν ζώμῳ ἢ ὑδρομέλιτι, κενοῦται φλέγμα, καὶ χολὴν, καὶ ὑδατώδη. Quæ verbis totidem Plinius habet.

4. *Qui fidem.*] Qui facultati ei qua promittitur frangendos eſſe calculos ejus herbæ decocto, fidem volunt adſtruere, illud quoque adjiciunt, &c.

Sect. L I I. 1. *Epipactis.*] Diximus de ea, lib. 15 ſect. 35. In Italia *Centograna & millegrana* vocatur: ab aliis Herniaria, ſive Hernioſa. Anguillara, par. 14. pag. 281.

Sect. L I I I. 1. *Epimedion.*] Sic MSS. omnes, & Dioſc. lib. 4. cap 19. Ἐπιμήδιον καυλὸς ἐστι, ceteraque, quæ Plinius totidem verbis. Pingitur a Dodonæo, pag 589. quale in horto Regio vidimus.

2. *Naſcitur.*] Dioſcor. loc cit.

3. *Refrigerandique.*] Galenus, lib. 6. de fac. ſimpl. med. 174.

4. *Feminis cavenda.*] Quoniam, ut Dioſc. ait loc. cit. ἀτόκιος ἡ ῥίζα, radix ſpem partus adimit, & folia pariter trita. Sic & Galenus, loc cit.

5. *Folia . . . . cohibent.*] Ne videlicet augeſcant. Dioſcor. loc. cit. Ταῦτα τὰ φύλλα λεῖα μετ' ἐλαίου, καταπλασσόμενα εἰς τὸ μὴ αὔξεσθαι.

Sect. L I V. 1. *Enneaphyllon.*] Suo ſe illa nomine repræſentat, quod foliis novem longis conſtituitur. Vix putem eſſe dentariam enneaphyllon, pictam a Lobelio, in Obſervat. pag. 392. viſam in horto Regio: neque enim folia ei novena ſunt: ſed idem novenis diſtinctum inciſuris.

Sect. L V. 1. *Filicis.*] Filix Gallis *Fougere* Marem, feminamque Dodonæus delineat, pag. 459. Vidimus in horto Regio.

2. *Pterin.*] Dioſc. lib. 4. cap. 180 Πτερὶς, οἱ δὲ βλῆχνον, οἱ δὲ πολύῤῥιζον. Indea, & Reg. 2. cum Chiffl. *blechnon.* Sic etiam Nicandri Schol.

3. *Plures exeunt filices.*] Plures filicis propagines, ὁμοφυεῖς ἔχουσα πολλάς. Dioſc. loc. cit.

4. *Alterum.*] Nempe filicem feminam. Dioſcor. lib 4. cap. 187. Θηλυπτερὶς, οἱ δὲ νυμφαίαν πτέριν ὀνομάζουσι.

5. *Eſt autem ſingularis.*] Non multas a radice fundit propagines, uti mas filix. Diſſidere a Plinio Dioſcoridem hoc loco Dalecampius falſo exiſtimat, ut ſæpe alias.

6. *Folia utriuſque.*] Pinnas avium repræſentant, unde πτέρας Græci dixere. Columella *Avium*, lib 6. cap. 14.

7. *Vergiliis.*] De Vergiliarum occaſu, lib. 18. ſect 59.

8. *Pellunt.*] Dioſc. locis cit. cum Theophr. lib 9. hiſtor. cap 20. Sic etiam Galenus, lib. 8. de facult. ſimpl. med. pag 22.

9. *Alvum ſolvit.*] Recentia folia olerum vice edi ad emolliendam alvum, ſcribit Dioſcor. lib 4. cap. 187. Scribonius Largus, cap. 34. *Alvum mollientia*, Compoſ. 138. *Bilem purgat, & filicis radix lota & raſa, atque in minimas particulas conciſa,* &c.

10. *Melius tænias.*] Totidem verbis Dioſc lib. 4. cap. 186.

11. *Neutra danda.*] De femina quidem adſtipulatur & Dioſcorides, lib. 4 cap. 178. & Theophr. loc. cit. In cauſa eſt, ut ait Galenus, lib. 8. de fac. ſimpl. med. pag. 22. quod vivos partus enecat.

12. *Farina earum.*] Totidem verbis Dioſc. loco proxime citato.

13. *Jumentorum.*] Dioſcor. loc. cit. Λόφους τε ὑποζυγίων ἰᾶται.

Sect L V I. 1. *Femur bubulum.*] Cum nemo ſcriptorum veterum herbæ hujuſce faciem formamve delineet, quæ nunc eo nomine cenſenda ſit, velle proferre, ariolari eſt.

Sect. L V I I. 1. *Galeopſis.*] Dioſcor lib. 4. cap. 95. Γαλίοψις, οἱ δὲ γαλεόβδολον, ceteraque, quæ Plinius, tum de forma, tum de viribus ejus herbæ, plane totidem ſyllabis. Lamium illud eſt, quo de egimus lib 22. ſect. 16. etſi aliam affert herbam Anguillara, par. 14. pag. 278. in Græcia, ut ait, frequentem.

2. *Vel galion.*] In Indice ex MSS omnibus, *ſive gallion.* Sed *galion* ſcribi multo ſatius videtur. Aliud enim gallion eſt, quod a Dioſcoride deſcribitur, lib. 4 cap. 96.

ac ſemitas ubique. Folia cauleſque duritias & carcinomata ſanant, ex aceto, trita & impoſita: item ſtrumas. Panos & parotidas diſcutiunt. Ex uſu eſt & decoctæ ſucco ſovere. Putreſcentia quoque & gangrænas ſanat cum ſale.

L V I I I. [1] Glaux antiquitus eugalacton vocabatur, cytiſo & lenticulæ foliis ſimilis: [2] averſa candidiora. [3] Rami in terram ſerpunt quini ſenive, admodum tenues ab radice. [4] Floſculi purpurei exeunt. [5] Invenitur juxta mare. [6] Coquitur in ſorbitione ſimilaginis, ad excitandam ubertatem lactis. Eam qui hauſerint, balineis uti convenit.

L I X. [1] Glaucion in Syria & Parthia naſcitur, humilis herba, denſis foliis, fere papaveris, minoribus tamen [2] ſordidioribuſque: odoris tetri, guſtus amari cum adſtrictione. Granum habet crocei coloris. [3] Hoc in olla fictili luto circumlitum, in clibanis calefaciunt: deinde exempto ſuccum exprimunt ejuſdem nominis: uſus eſt & ſucci & foliorum, ſi teramur, [4] adverſus epiphoras, quæ univerſæ uno impetu cadunt. Hinc temperatur collyrium, quod medici [5] diaglaucion vocant. Lactis quoque ubertas intermiſſa reſtituitur. Sumitur ejus rei cauſa ex aqua. CAP. X.

L X. [1] Glycyſide, quam aliqui Pæoniam, aut pentorobon vocant, caulem habet duûm cubitorum, comitantibus [2] duobus aut tribus, ſubrutilum, cute lauri: folia qualia iſatis pinguiora, rotundioraque, & minora: ſemen in ſiliquis, aliud grano rubente, aliud nigro. Duo autem genera ſunt. [3] Femina exiſtimatur, cujus radicibus ceu balani longiores circiter octo aut ſex adhærent. [4] Mas plures habet, quoniam non una radice nixus eſt, palmi altitudine, candidaque. Ea guſtu adſtringit. [5] Feminæ folia myrrham redolent, & denſiora ſunt. Naſcuntur in ſilvis. [6] Tradunt noctu effodiendas, quoniam pico Martio impetum in oculos faciente, interdiu periculoſum ſit. [7] Radix vero cum effodiatur, periculum eſſe ne ſedes procidat. Magna id vanitate ad oſtentationem rei fictum arbitror. Uſus in his diverſus. [8] Rubra enim grana rubentes menſes ſiſtunt, x v. fere pota in vino nigro. [9] Nigra grana vulvis medentur, ex paſſo aut vino totidem pota. [10] Radix omnes ventris dolores ſedat in vino, alvumque purgat: [11] ſanat opiſthotonum, morbum regium, renes, veſicam: arteriam autem & ſtomachum decocta in vino: [12] alvumque ſiſtit: eſtur etiam [13] contra malum mentis: [14] ſed in medendo quatuor drachmæ ſatis ſunt. [15] Grana nigra auxiliantur & ſuppreſſionibus nocturnis, in vino pota, quo dictum eſt numero. [16] Stomachi vero eroſionibus, & eſſe ea, & illinire prodeſt. Suppurationes quoque diſcutiuntur, recentes nigro ſemine, veteres rubro. Utrumque auxiliatur

N O T Æ.

Sect. L V I I I. 1. *Glaux.*] Dioſc. lib. 4. cap. 141. Γλαὺξ κοτίζῳ ἢ φακῷ τὰ φύλλα ἔοικεν, &c. Sunt enim Plinianis omnino ſimilia. Eſt ea Glaux exigua maritima, picta a Lobelio in Obſerv. pag. 217. qualem in horto Regio vidimus. Frequens in Abrutio Italiæ & Piſano agro, in ora maritima, ut recte Anguillara, par. 14. pag. 290.

2. *Averſa.*] Dioſcor. loc. cit. Τὰ φύλλα τὰ κάτωθεν λευκότερα· ἄνωθεν δὲ χλωρά. *Quæ ſuperne, virent: quæ averſa, candidiora ſpectantur.*

3. *Rami.*] Dioſc. totidem verbis loc. cit.

4. *Floſculi.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Invenitur.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Coquitur.*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 6. de fac. ſimpl. med pag. 166.

Sect. L I X. 1. *Glaucion.*] Sic fere Dioſc. lib 4. cap. 100. Γλαύκιον χυλὸς ἐκ βοτάνης τῆς ἐν Ἱεραπόλει τῆς Συρίας γεννωμένης, &c. Syriacæ plagæ, non noſtri ſoli cælive planta. Humilem herbam eſſe, quod Dalecampium latuit, etiam docet auctor libri de ſimp. med. ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag. 991.

2. *Sordidioribuſque.*] Dioſc. loc. cit. λιπαρώτερα, *pinguiora.* Plinius *ſordidiora*, quaſi ῥυπαρώτερα: quod & alias uſurpatum ab eo vidimus. Et ſane pinguitudo foliorum, ſordium quarumdam inſtar eſt.

3. *Hoc in olla.*] Dioſcor. & auctor libri ad Patern. locis citatis.

4. *Adverſus epiphoras.*] Hoc eſt, oculorum inflammationes, alioſque affectus. Dioſcor. loc. cit. Ἔστι δὲ ἡ χρῆσις αὐτοῦ πρὸς τὰ ὀφθαλμικὰ ἐν ἀρχῇ, *in initiis.*

5. *Diaglaucion.*] Διαγλαύκιον, vel potius διὰ γλαυκίου. Hujus conficiendi modum edocet Scribonius Largus, Compoſ. 21. *Item compoſitorum collyriorum hoc maxime probo ad recentes epiphoras.* Et mox: *Quod nomine etiam quidem Diaglaucium dicitur, probo in initiis . . . . Glaucii ſucci*, &c.

Sect. L X. 1. *Glycyſide.*] Ipſa Pæonia eſt, de qua lib. 25. ſect. 10. Totidem pæne verbis a Dioſcor. deſcribitur, lib. 3. cap. 157.

2. *Duobus aut tribus.*] Ramulis videlicet, ſive cauliculis. Dioſc. Παραφυάδας ἔχει πλείους.

3. *Femina exiſtimatur.*] Dioſcor. loc. cit. Ἐπὶ δὲ τῆς θηλείας, παραφυάδας ὥσπερ βαλάνους ἔχουσα, ζ΄ ἢ η΄, ὥσπερ ἀσφόδελος. *Femina radicibus ceu glandes ſeptem octove adhærens, quales aſphodeli radicibus agnaſcuntur.* Vide iconem a Matthiolo delineatam, pag. 915.

4. *Mas plures.*] Paulo aliter de mare Dioſcor. loc. cit. Plures habet in cacumine balanos, quaſi nuces Græcas, ut dictum eſt lib. 25. ſect. 10. quoniam in radice habet pauciores, immo nullas: Eſt enim radice ſingulari, digitali craſſitudine, altitudine palmi, guſtu adſtringens, candida. Ῥίζα δὲ τῆς μὲν ἄρρενος, ὡς δακτύλου πάχος, μῆκος δὲ σπιθαμῆς, γευομένη στύφουσα, λευκή.

5. *Feminæ folia.*] Smyrnii inſtar, quæ herba nomen a myrrhæ odore cepit: folia hujus inciſuris diviſa eſſe Dioſcorides prodidit: hoc tantum.

6. *Tradunt noctu.*] Hoc ipſum indicavit, lib. 25. ſect. 10.

7. *Radix vero.*] Theophr. lib 9. hiſt. cap 9

8. *Rubra . . . . rubentes menſes.*] Hoc eſt, ſanguinolentum fluorem muliebrem Dioſc. lib. 3. cap. 157. Τὰ δὲ κόκκινα ἐς ιε΄ πινόμενα ἐν οἴνῳ μέλανι αὐστηρῷ, ῥοῦν ἐρυθρὸν ἵστησι.

9. *Nigra.*] Dioſc. loc. cit. totidem fere verbis.

10. *Radix*, &c.] Dioſc. loc. cit. ad verbum.

11. *Sanat*, &c.] Dioſc. loc. cit.

12. *Alvumque.*] Decocta in vino, potaque alvum ſiſti ea ait Dioſc. loc. cit.

13. *Contra malum mentis.*] Contra inſaniam Huc pertinet quod habet Apuleius, cap 64. tit. 1. *Ad lunaticos: Herba Pæonia ſi lunatico jacenti ligetur in collo, ſtatim ſe levat ſanus. Et ſi eam ſecum portaverit, numquam ei hoc malum accidet.*

14. *Sed in medendo quatuor*] Nam ſi quis hunc modum excedat, liberalius aſſumpta Pæonia mentis alienationem facit. Quare Seleucus in Gloſſis apud Athen. lib. 3. pag. 76. feminas ait eo cibo abſtinere, quod fatuitatem afferat: φυλάττεσθαι τὰς γυναῖκας ἐσθίειν, διὰ τὸ ποιεῖν μωραινομένας.

15. *Grana nigra.*] Dioſc loc. cit. Οἱ δὲ μέλανες κόκκοι πρὸς τοὺς ὑπὸ ἐφιάλτου πνιγμούς. *Quæ vero nigra ſunt grana, auxiliantur ſuppreſſionibus nocturnis, quas ephialtas vocant*, ſeu Faunorum ludibria, Auctor libri qui Kirani Kiranidum inſcribitur, pag. 19. de Pæonia: *Radix autem ejus ſuffumigata, vel bibita dæmones expellit, & phantaſmata cuncta: geſtata autem idem facit.*

16. *Stomachi.*] Ventriculi. Dioſc. loc. cit. Στομάχοις τοῖς δηκνομένοις, ἐσθιόμενοι βοηθοῦσι.

a ſerpente percuſſis: & pueris contra calculos, incipiente ſtranguria.

LXI. [1] Gnaphalion alii chamæzelon vocant, cujus foliis albis mollibuſque [2] pro tomento utuntur: [3] ſane & ſimilia ſunt. [4] Datur in vino auſtero ad dyſenteriam: ventris ſolutiones menſeſque mulierum ſiſtit. Infunditur autem teneſmo. Illinitur & putreſcentibus hulcerum.

LXII. [1] Gallidragam vocat Xenocrates leucacantho ſimilem, paluſtrem & ſpinoſam, caule ferulaceo, alto, cui ſummo capite inhæret ſimile ovo. [2] In hoc creſcente ætate vermiculos naſci tradunt, quos pyxide conditos adalligari cum pane brachio ad eam partem, qua dens doleat, mireque illico dolorem tolli. Valere non diutius anno, & ita ſi terram non attigerint.

LXIII. [1] Holcus in ſaxis naſcitur ſiccis. Ariſtas habet in cacumine, tenui culmo: quale [2] hordeum reſtibile. Hæc circa caput alligata, vel circa lacertum, educit e corpore ariſtas. Quidam ob id ariſtidam vocant.

LXIV. [1] Hyoſiris intubo ſimilis, ſed minor, & tactu aſperior: vulneribus contuſa præclare medetur.

LXV. [1] Holoſteon ſine duritia eſt, herba ex adverſo appellata a Græcis, ſicut [2] fel dulce, tenuis uſque ïo capillamenti ſpeciem, longitudine quatuor digitorum, ceu gramen: foliis anguſtis, adſtringens guſtu. Naſcitur in collibus terrenis. [3] Uſus ejus ad convulſa, rupta, in vino pota. Et [4] vulnera quoque conglutinat. Nam & carnes coguntur, addita.

LXVI. [1] Hippophæſtoo naſcitur in ſpinis, ex quibus fiunt [2] æneæ fulloniæ, ſine cauliculo, ſine flore, capitulis tantum inanibus, & foliis parvis, multis, herbacei coloris, radiculas habens albas, molles. [3] Succus earum exprimitur æſtate, ad ſolvendam alvum, tribus obolis, maxime in comitialibus morbis, & tremulis, hydropicis. Contra vertigines, orthopnœas, paralyſes incipientes.

CAP. XI. LXVII. [1] Hypogloſſa folia habet figura ſilveſtris myrti, concava, ſpinoſa, & in his ceu linguas, folio parvo exeunte de foliis. [2] Capitis dolorem corona ex his impoſita minuit.

LXVIII. [1] Hypecoon in ſegetibus naſcitur, foliis rutæ. Natura ejus eadem quæ papaveris ſucco.

LXIX. [1] Idææ herbæ folia ſunt, quæ oxymyrſines: adhærent his velut pampini, in quibus flos. [2] Ipſa alvum, menſeſque, & omnem abundantiam ſanguinis ſiſtit. [3] Spiſſandi cohibendique naturam habet.

LXX. [1] Iſopyron aliqui phaſiolon vocant, quoniam folium, [2] quod eſt aniſo ſimile,

NOTÆ.

Sect. LXI. 1. *Gnaphalion.*] Dioſcor loc. cit. cap. 122. Γναφάλιον ceteraque, quæ Plinius, totidem verbis. Egimus de eo, lib. 24. ſect. 88.

2. *Pro tomento.*] Dioſcor. Τούτῳ τοῖς φύλλοις ἀντὶ γναφάλου χρῶνται. Inde nomen.

3. *Sane & ſimilia ſunt*] Tomento ſcilicet, quia ſunt alba & mollia. λευκοῖς δὲ καὶ μαλακοῖς. Dioſc. loc. cit.

4 *Datur*, &c.] Dioſc. loc. cit.

Sect LXII. 1. *Gallidragam.*] Forte tertia dipſacos Dodonæi, ſeu Virga Paſtoris, picta ab eo, pag. 723. viſa a nobis in horto Regio

2. *In hoc*] Et id quidem de labro Venereo antea indicarum, lib. 25 ſect. 108. Diſſectis ſane dipſaci ſcapis in medulla vermiculos inventos a ſe ſcribit Ruellius, lib. 3. pag. 483.

Sect. LXIII. 1. *Holcus.*] Hordeum eſt ſpontaneum ſpurium, pictum a Lobelio, in Obſerv. pag. 18. Adſtipulatorem habemus Aloyſium Anguillara, par. 12. pag. 210 Ab ἕλκω *traho*, quoniam educit ariſtas e corpore. Gramen hordeaceum alii vocant. Vidimus in horto Regio.

2 *Hordeum reſtibile.*] Hordeum ſilveſtre, quod & anno ſequente regerminat.

Sect LXIV. 1. *Hyoſiris.*] Sic libri editi, ſic Index: Rectius *hyoſeris*, ὑοσερίς. Nam σέρις intubum eſt, non σῖρις. Niſi forte ὑὸς ἱέρις quiſpiam interpretetur, quod vereor ut probari queat In Reg. 1. *hyoſeris.* Ex intuborum ſive cichoriorum genere. Graphice pinxit Jac. Zanoni, ex horto Bononienſi, cap. 55. pag. 105. Jaceamque Creticam ſpinoſam vocavit.

Sect. LXV. 1. *Holoſteon*] Ὁλόστεον ex adverſo, hoc eſt, per ἀντίφρασιν, ut vocant, quaſi ὅλον ὀστοῦν, totum oſſeum, quoniam tenuis eſt, ac ſine duritia, quæ vulgo ineſt oſſibus. Iiſdem fere verbis deſcribitur a Dioſc. lib. 4. cap 11 Serpentina omnium minima a Lobelio appellatur, in Obſerv. pag 240. a quo & ibi delineatur, qualem in horto Regio vidimus.

2. *Sed dulce.*] Cælius Aurel lib. 3. Chron. initio capitis 1. *Multa*, inquit, *contraria interpretationis vocabulum ſumpſerunt, ut ſella, quæ Græci γλυκεῖα vocant, velut dulcia, cum ſint amariſſima.* Et nos vulgo ſic diximus, *Le fiel*, ou *le doux.*

3. *Uſus ejus.*] Dioſc. loc. cit.

4. *Vulnera.*] Dioſc. loc. cit *Carnes & hæc herba cogit atque conglutinat, dum coquuntur addita, & ad rupta in vino propinatur.* Δύναται δὲ καὶ αὐτὴ κρέα συνάγειν συνεψομένη, καὶ πρὸς ῥήγματα σὺν οἴνῳ πίνεται. Sic & Galenus, lib. 8. de facult. ſimpl med. pag. 214.

Sect. LXVI. 1. *Hippophæſton.*] Creſcere hoc ait inter ſpinas, ſive eſſe de ſpinarum genere, quibus implentur æneæ cortinæ fulloniæ, ad lavandas poliendaſque veſtes, ut diximus lib. 24 ſect. 68 Dioſc. lib. 4. cap. 163. Ἱππόφαιστον, οἱ δὲ καὶ τοῦτο ἱππόφαιστον καλοῦσι. . . . καὶ αὐτὸ γναφεικὴν ἀκάνθην οὐδὲν ὑπάρχον. E Narbonenſi Gallia ad ſe delatum, quale a Dioſcoride Pliniοque deſcribitur, Ruellius teſtatur, pag. 455. Nobis aliud videre non licuit.

2. *Æneæ fulloniæ*] Sic libri omnes, etiam M S S.

3. *Succus earum.*] Radicum videlicet. Dioſc. loc. cit.

Sect. LXVII. 1. *Hypogloſſa*] Dioſcor. lib. 4. cap 132. Ὑπόγλωσσον, &c. ſic enim legendum, non ἱππόγλωσσον Vide Dalecampium, lib. 2 hiſt. plant. pag. 206 & 207. ubi ea delineatur, qualis & a Plinio deſcribitur. Galeno, lib. 8. de fac. ſimp. med pag. 238. ὑπογλώσσον.

2 *Capitis dolorem.*] Dioſcor loc. cit.

Sect LXVIII. 1. *Hypecoon.*] Totidem verbis Dioſc. lib. 4. cap. 68. Ὑπήκοον, &c. Pingitur a Dodonæo, pag. 446. quale in horto Regio vidimus.

Sect. LXIX. 1. *Idæa herba.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 44. Ἰδαία ῥίζα, ἐξομοιοῦται τοῖς φύλλοις ὀξυμυρσίνῃ· πρὸς αὐτοῖς δὲ ὡς ἕλικες μικροὶ προσπεφύκασι, ἐξ ὧν καὶ τὸ ἄνθος. *Idææ radicis folia oxymyrſinen referunt: juxta ipſa vero exigui ſunt velut pampini, ſeu capreoli, ex quibus etiam flos erumpit.* Frequentem eſſe in Italia, ſed vulgari carere appellatione, ſcribit Anguillara. par. 14 p. 259.

2. *Ipſa alvum.*] Dioſcor. loc. cit.

3. *Spiſſandi.*] Adſtringendi. Ἐπὶ σύψεως.

Sect. LXX 1. *Iſopyron.*] Dioſcor. lib. 4. cap 121. Ἰσόπυρον, οἱ δὲ φασίολον καλοῦσι, ἀπὸ τοῦ ὁμοιότητα φασιόλου, τὸ κατ' ἄκρον τοῦ πετάλου ἕλικας φέρειν. *Iſopyron aliqui phaſiolon vocant, quoniam ad phaſioli ſimilitudinem in ſummo folio pampinum, hoc eſt, claviculam gerat*, phaſeolorum ſimilem. Interpres Oribaſii lib xi. 260. *Folium more phaſeolorum in claviculas torquetur.* Herbariis perinde officiniſque incognita. Anguillara, parag. 14. pag. 186.

2. *Quod eſt aniſo.*] Dioſcor. loc. cit.

[3] in pampinos torquetur. Capitula ſunt in ſummo caule tenuia, plena ſeminis [4] melanthii. [5] Contra tuſſim, & cetera pectoris vitia, ex melle aut aqua mulſa: [6] item jocineri utiliſſima.

LXXI. [1] Lathyris folia habet multa lactucæ ſimilia, ut cappatis: quæ cum inaruere, eximuntur grana piperis magnitudine, candida, dulcia, [2] facilia purgatu. Hæc vicena in aqua pura aut mulſa pota hydropicos ſanant. [3] Trahunt & bilem. Qui vehementius purgari volunt, cum folliculis ipſis ſumunt ea: nam ſtomachum lædunt. [4] Itaque inventum eſt, ut cum piſce aut jure gallinacei ſumerentur.

LXXII. [1] Leontopetalon, alii rhapeion vocant, folio braſſicæ, caule ſemipedali: alæ multæ, ſemen in cacumine, in ſiliquis, ciceris modo: [2] radix rapo ſimilis, grandis, nigra. Naſcitur in arvis. [3] Radix adverſatur omnium ſerpentium generibus ex vino pota: nec alia res celerius proficit. [4] Datur & iſchiadicis.

LXXIII. [1] Lycapſos longioribus, quam lactuca, eſt foliis, craſſioribuſque. Caule longo, hirſuto, adnatis multis cubitalibus, flore parvo, purpureo. Naſcitur in campeſtribus. Illinitur cum farina hordeacea igni ſacro. Sudores in febribus movet, ſucco aquæ calidæ admixto.

LXXIV. [1] Inter omnes herbas lithoſpermo nihil eſt mirabilius. Aliqui [2] ægonychon vocant, alii Dioſpyron, alii Heracleos. [3] Herba quincuncialis fere, foliis duplo majoribus, quam rutæ, [4] ramulis ſurculoſis, craſſitudine junci: gerit juxta folia ſingulas veluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos candore & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia vero lapidea. Ipſi, qua pediculis adhæreant, cavernulas habent, & intus ſemen. Naſcitur & in Italia, ſed laudatiſſimum in Creta. Nec quidquam inter herbas majore quidem miraculo aſpexi. Tantus eſt decor, velut [6] aurificum arte alterne inter folia candicantibus margaritis: tam exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis. [7] Jacere atque humi ſerpere auctores tradunt. Ego vulſam, non hærentem vidi. [8] Illis lapillis drachmæ pondere potis in vino albo calculos frangi, pellique conſtat, & ſtranguriam diſcuti. Neque in alia herbarum fides eſt viſu ſtatim, ad quam medicinam nata ſit. Eſt autem ejus ſpecies, ut etiam ſine auctore viſu ſtatim noſci poſſit.

LXXV. Lapis vulgaris juxta flumina fert muſcum ſiccum, canum. Hic fricatur altero lapide, addita hominis ſaliva: illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit, dicit,

[1] Φεύγετε κανθαρίδες, λύκος ἄγριος ὔμμε διώκει.

LXXVI. [1] Limeum herba appellatur a Gallis, qua ſagittas in venatu tingunt medicamento, quod [2] venenum cervarium vocant. Ex hac [3] in tres modios ſalivati additur,

Notæ.

3. *In pampinos.*] Ἕλικας, claviculas, capreolos.

4. *Melanthii.*] Quæ melanthii ſaporem imitentur, παραπλήσια μελανθίῳ τὴν γεῦσιν. Dioſc. loc. cit.

5. *Contra tuſſim*, &c.] Dioſc. loc. cit.

6. *Item jocineri.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. LXXI. 1. *Lathyris.*] Totidem fere verbis Dioſc. lib. 4. cap. 167. Λαθυρίς, &c. Hæc Cataputia vulgaris eſt, picta in horto Eiſtettenſi, Ord. 12. fol 8. & apud Dodon. pag. 371. qualem in horto Regio vidimus. Noſtris, *Eſpurge*. Subſcribit etiam Anguillara, par. 14. pag. 295.

2. *Facilia purgatu.*] Quæ ſunt decorticatu facilia. Sic decorticata laudat Dioſc. loc. cit. Λεπισθέντα δὲ λευκὰ καὶ γλυκέα ἐν τῇ γεύσει. Sic libro 15. ſect 25. caſtaneas laudat purgabiles maxime & ſponte proſilientes. Nam quantumvis purgari facile corpora lathyridis granis ſcribat Galenus, lib. 7 de fac ſimp. med. pag. 201 animum tamen ægre induxerim, ut eam eſſe hoc loco Plinii mentem putem.

3. *Trahunt.*] Ἄγει δὲ φλέγμα, καὶ χολὰς, καὶ ὕδωρ. Dioſc. loc. cit.

4. *Itaque.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. LXXII. 1. *Leontopetalon.*] Dioſcor lib. 3. cap. 110. totidem fere verbis, Λεοντοπέταλον, &c. Et in Nothis, pag. 457. οἱ δὲ λεοντοπόδιον, οἱ δὲ λεβηνάριον .... οἱ δὲ ῥαπεῖον. &c. Ipſum eſt lentopodion, de quo diximus anteriore libro, ſect. 34.

2. *Radix rapo.*] Sic etiam Reg. 1. Sic & Dioſc. loc. cit. ῥίζα μέλαινα γογγύλῃ ὁμοία.

3. *Radix adverſatur.*] Dioſcor loc cit Ἑρπετοδήκτοις βοηθεῖ.

4. *Datur.*] Dioſcor. loc. cit.

Sect LXXIII. 1. *Lycapſos.*] Totidem verbis & formam & vires Lycopſeos deſcribit Dioſc. lib. 4. cap. 26. Vidimus in horto Regio, qualem delineat Lobelius, in Obſerv. pag 312. Non eſt Bugloſſia noſtra, ut cenſuit Anguillara, par 14. pag. 254 caret enim rubro colore radix. Vide Notas & Obſerv. num. XI.

Sect. LXXIV. 1. *Inter omnes .... lithoſpermo.*] Dioſcor. lib. 3. cap. 158 Λιθόσπερμον. οἱ δὲ αἰγόνυχον, οἱ δὲ ἀμίλουχον, οἱ δὲ ἡράκλειον. Διὰ τὸ τὸν καρπὸν ... σπέρμα ἔχειν, ὅθεν καὶ λιθόσπερμον ὠνόμασται. *Alii Heracleam vocant, propter ſeminis duritiam, a qua & lithoſpermi nomen accepit*, quod ſemina ſcilicet tanquam calculos ferat, candore & rotunditate margaritarum, duritia vero lapidea. Sunt qui Lithoſpermum iſtud Plinii ac Dioſcoridis arundinaceum milii generi adſcribant: Lacrymam Jobi recentiores vocant, *Larme de Job*: cujus ſeminibus noſtri pro ſphærulis precatoriis, corollas texentes, utuntur. Pingitur a Dodonæo, pag. 497. Vidimus in horto Regio. Nos illud eſſe potius arbitramur quod lithoſpermi minoris nomine idem Dodonæus exhibet, pag 83. In officinis Milium Solis, in Gallia *Gremil* appellatur, ou *l'herbe aux perles*. Huic enim folia ſunt rutæ oleæve, iſti arundinacea: ramulos iſtud ſurculoſos habet: illud plane nullos. Et hoc in horto Regio vidimus. Adſtipulatur huic ſententiæ Anguillara, par. 13. pag 240.

2. *Ægonychon.*] Quaſi caprinus unguis. Διόσπυρον, quaſi Jovis triticum Dioſcor. in Nothis, pag. 460. οἱ δὲ Διόσπυρον, quaſi a Jove ſatum.

3. *Herba quincuncialis.*] Hoc eſt, altitudine fere ſemipedali: nam unciæ duodenæ pedem efficiunt. In noſtris regionibus altius paulo aſſurgit. In quibuſdam libris, *quinquecaulis* legitur, forte commodius: tot enim fere mittit e radice ſurculos.

4. *Quam rutæ.*] Dioſc. *quam oleæ*, quod eodem recidit

5 *Ramulis ſurculoſis.*] Lignoſis. Κλωνία δὲ .... πάχος ἔχοντα σχοίνου, ξυλώδη, inquit Dioſc. loc. cit. *Ramuli ... junci craſſitudine .... lignoſi.*

6. *Aurificum.*] Aurifex, aurarius faber, *un Orfevre*.

7. *Jacere .... tradunt*] Falſo. Niſi folia intelligas, quæ in imo a terra exſiliunt, humi jacere: quod Dioſcorides dixit: τὰ πρὸς τοῖς πυθμέσιν ἐπὶ γῆς κείμενα.

8 *Iis lapillis.*] Dioſcor. loc. cit.

Sect LXXV. 1. Φεύγετε] Hoc eſt,

Cantharides fugite hinc: vobis lupus improbus inſtat.

Impetiginem cantharidis nomine appellat, quod ut frumenta cantharis, ſic illa corporis membra erodit

Sect. LXXVI. 1. *Limeum .... a Gallis.*] Hodie in Pedemontio naſcitur limeum, *Herba terra* ibi nuncupatum, cujus e radice ſuccus elicitur, quem vocant *Medicame*. Auctor Anguillara, par. 12. pag. 213. Sed & elleboro ſagittas tingere ſolitos eſſe Gallos dictum eſt ſupra, lib. 25. ſect 25.

2. *Venenum cervarium.*] Feſtus: *Toxicum dicitur cervarium venenum, quo quidam perungere ſagittas ſoliti ſunt.* Celſus, lib. 5. cap. 27. *Venatoria venena, quibus Galli præcipue utuntur.*

3. *In tres modios ſalivati.*] Sic etiam MSS codices. Saliva-

quantum in unam ſagittam addi ſolet: ita offa demittitur boum faucibus in morbis. Alligari poſtea ad præſepia oportet, donec purgentur, inſanire enim ſolent: ſi ſudor inſequitur, aqua frigida perfundi.

LXXVII. [1] Leuce Mercuriali ſimilis, nomen ex cauſa accepit, per medium folium candida linea tranſcurrente: quare [2] meſoleucon quidam vocant. Succus ejus fiſtulas ſanat: ipſa contrita, carcinomata. Fortaſſis eadem ſit, [3] quæ leucas appellatur, contra omnia marina venena efficax. [4] Speciem ejus auctores non tradunt: nec aliud, quam ſilveſtrem latioribus foliis eſſe efficaciorem, hanc ſemine acriorem.

LXXVIII. [1] Leucographis qualis eſſet, ſcriptum non reperi: quod eo magis miror, quoniam utilis proditur ſanguinem exſcreantibus, tribus obolis cum croco: item cœliacis: trita ex aqua & appoſita, profluvio feminarum: oculorum quoque medicamentis, & explendis hulceribus, quæ fiunt in teneris partibus corporis.

Cap. XIII. LXXIX. [1] Medion folia habet [2] iridis ſativæ, caulem tripedalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum, ſemine minuto, radicem ſemipedalem. [3] In ſaxis opacis naſcitur. [4] Radix drachmis duabus cum melle menſes feminarum ſiſtit, ecligmate per aliquot dies ſumpto. [5] Semen quoque in vino, tritum, contra abundantiam feminarum datur.

LXXX. [1] Myoſota, ſive myoſotis, lævis herba, caulibus pluribus ab una radice, aliquatenus rubentibus, concavis, ab imo foliis anguſtis, oblongis, dorſo acuto, nigris per intervalla aſſidue geminatis, tenuibus cauliculis ex alis prodeuntibus, flore cæruleo. Radix digitali craſſitudine multis capillamentis [2] fimbriata. Vis ei ſeptica & exhulceratrix, ideoque [3] ægilopas ſanat. Tradunt Ægyptii, menſis [4] quem Thiatin vocant die XXVII. fere in Auguſtum menſem incurrente, ſi quis hujus herbæ ſucco inungatur mane priuſquam loquatur, non lippiturum eo anno.

LXXXI. [1] Myagros herba ferulacea eſt foliis ſimilis rubiæ, tripedanea. [2] Semen oleoſum, [3] quod & fit ex eo. Medetur oris hulceribus perunctis hoc ſucco.

LXXXII. [1] Herba quæ vocatur nigina, tribus foliis longis intubaceis, illita cicatrices ad colorem reducit.

LXXXIII. [1] Natrix vocatur herba, cujus radix evulſa virus hirci redolet. Hac in Piceno a feminis abigunt, quos mira perſuaſione [2] Fatuos vocant: ego ſpecies

NOTÆ.

tum potionis genus fuit, quo veterinarii medici utebantur in ægrotantium animalium curatione. Panacis & eryngii radices feniculi ſeminibus miſcebantur: farina præterea moliti tritici, miliive, aut hordei: eoque medicamine ſalivabatur ægrotum pecus. Vide Columellam, lib. 6. cap. 5. 10. & 14.

Sect. LXXVII. 1. *Leuce.*] Nondum noſtris herbariis cognita Anguillaræ, par. 12. pag. 220. Alio nomine polium appellatur a Cælio Aurel. lib. 1. Chron. cap. 4. de dolore dentium: *Leuces*, inquit, *quam etiam polium vocant.* Niſi forte leuce alterum ſit polii, de quo nos alibi, nomen: quod, ut Plinius ait, lib. 21. ſect. 21. *folia ſunt et canis hominis ſimilia.*

2. *Meſoleucon.*] Μεσόλευκος, albo diſtinctum in medio.

3. *Quæ leucas.*] Λευκάς, quam adverſus ſerpentes & ſcorpiones Nicander commendat in Theriac. pag. 60. Perinde ignota nobis: Περὶ δὲ τῆς λευκάδος ἀγνοοῦμεν περὶ ποίας φησί, inquit Scholiaſtes in eum locum, pag. 39. Ἀσπάλαθος μέντοι τῇ λευκῇ ὅμοιον φησί.

4. *Speciem ejus.*] Totidem de leucade verba facit Dioſcor. lib. 3. cap. 113.

Sect. LXXVIII. 1. *Leucographis.*] Silybus lacteus eſt, quo de egimus, lib. 26. ſect. 25. Nec Anguillaram audio, qui par. 12. pag. 210. Herbam ſcriptam, ſeu virgam auream vocat. Pinetus, & poſt eum Salmaſius, gemmam lapidemque, cui idem nomen eſt, ut ſuo loco dicemus, in herbarum albo cenſuque a Plinio temere hic poſitam, temere pronunciarunt.

Sect. LXXIX. 1. *Medion.*] Et a Dioſcor. lib. 4. cap. 18. ita fere deſcribitur. Μήδιον, &c. Quid vero ſit, obſcurum eſt: Lobelio in Adverſariis, pag. 127. violam Marianam interpretante: Dodonæo negante, pag. 163. Dioſcor. in Nothis, pag. 463. eamdem facit cum Medica, de qua lib. 18. ſect. 43. Μήδιον, οἱ δὲ μηδική, οἱ δὲ τρίφυλλον.... Ῥωμαῖοι τριφόλιουμ ὀδωράτουμ. Ignotam ſibi ait Anguillara, par. 14. pag. 253.

2. *Iridis ſativæ.*] Vel *ſeridis* potius. Vide Notas & Emend. num. XII.

3. *In ſaxis.*] Dioſc. ἐν παλισκίοις τόποις καὶ πετρώδεσι.

4. *Radix &c.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit.

5. *Semen... contra abundantiam.*] Hoc eſt, ad pellenda menſtrua quæ abundant, ſeu menſes commorantes. Dioſc. loc. cit. Τὸ δὲ σπέρμα σὺν οἴνῳ ποθέν, ἄγει ἔμμηνα. Cui Galenus adſtipulatur lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 207. ubi docet medii ſemen ac radicem contrario eſſe temperamento: illa, ſi quidem auſtera eſt, fluorem mulierem cohiberi, iſto cieri. Ἡ ῥίζα μὲν ἐφεκτικὴ ῥοῦ γυναικείου· τὸ δὲ σπέρμα ἀγωγὸν τῶν καταμηνίων.

Sect. LXXX. 1. *Myoſota.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 214. Μυὸς ὦτα, οἱ δὲ μυὸς ὦτα ἀλσίνην, ceteraque, quæ Plinius, totidem plane verbis. Galenus item, lib. 7. de fac. ſimp. med. pag. 210. Μυὸς ὤτα, ἔνιοι δὲ μυὸς ὦτα. Pingitur a Bauhino, tom. 3. pag. 359. qualem in horto Regio vidimus. In officinis, *Auricula muris*: ſed non habet ea omnes myoſotidis Plinianæ ac Dioſcorideæ notas. Scribonio Largo, Compoſ. 153. *Auricula murina* nuncupatur, & prodeſſe dicitur calculoſis.

2. *Fimbriata.*] Sic MSS. non *fibrata*, ut editi, etſi utrumque perinde hic valet. Fibræ ſunt herbarum arborumque minutiores radiculæ, in quas velut extremas, craſſiores effuſæ ſparguntur. Hinc & appellatæ fimbriæ veſtium extremitates, quod fibrum antiqui dicebant extremum, ſi Varroni credimus.

3. *Ægilopas ſanat.*] Dioſcor. loc. cit. Ταύτης ἡ ῥίζα καταπλασθεῖσα αἰγίλωπα ἰᾶται.

4. *Quem Thiatin.*] Ita libri omnes, tum editi, tum manu exarati: non *Thoti*, ut in Chiffletiano codice legiſſe ſe Dalecampius dicit: quemadmodum & mox XXVIII. ubi ceteri omnes conſtanter habent XXVII. Incidit hic dies XXVII. Thiatis, in diem tertium menſis Auguſti, more Romano. Vide quæ diximus in Notis & Emend. ad librum VI. num. LXXXVII.

Sect. LXXXI. 1. *Myagros.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 17. Μύαγρος.... διπηχυς, φύλλα ἔχουσα ὅμοια τοῖς τοῦ ἐρυθροδάνου. Galli *Camelinam* vocant, officinæ pleræque ſeſamum, oleoque hujus utuntur pro ſeſamino. Ipſum eryſimum eſt, quo de egimus lib. 18. ſect. 22.

2. *Semen oleoſum.*] Plenum pinguitudinis, ex quâ exprimatur oleum.

3. *Quod & fit.*] Subintellige, quod oleum & ex eo fit.

Sect. LXXXII. 1. *Herba.... nigina.*] In Indice, *nyma*. Hoc loco MSS. *nygma*, *nema*, *nygam*, & *nuga* exhibent. Herbariis & officinis incognita.

Sect. LXXXIII. 1. *Natrix.*] Quam herbarii Natricem Plinii nuncupant, delineatur a Lobelio in Obſerv. p. 493. Quibus vero argumentis hanc eſſe conjectent, ariolari non vacat.

2. *Fatuos vocant.*] Sic MSS. omnes. Faunus, Fatuus, ἐφιάλτης, incubus, idem plane ſignificant: nocturnos nempe genios, quibus qui mente ſunt parum ſana, premi ſe interdum putant. A Fauno Latii Rege, Fatuaque conjuge, de

[a] lymphantium hoc modo animorum eſſe crediderim, qui tali medicamento juventur.

LXXXIV. [1] Odontitis inter feni genera eſt, cauliculis denſis ab eadem radice, geniculatis, triangulis, nigris. In geniculis folia parva habet, longiora tamen quam polygonon: ſemen in alis hordeo ſimile, florem purpureum, puſillum. Naſcitur in pratis. Decoctum cauliculorum ejus in vino auſtero, quantum manus capiat, dentium dolori medetur, ita ut contineatur ore.

LXXXV. [1] Othonna in Syria naſcitur, ſimilis erucæ, perforatis crebro foliis, [2] flore croci: quare quidam anemonen vocaverunt. [3] Succus ejus oculorum medicamentis convenit. [4] Mordet enim leniter & excalfacit, adſtringitque ſiccando. Purgat cicatrices, & nubeculas, & [5] quidquid obſtat. [6] Quidam tradunt lavari, atque ita ſiccatam digeri in paſtillos.

LXXXVI. [1] Onoſma longa folia habet fere ad tres digitos, in terra jacentia, tria, [2] ad ſimilitudinem anchuſæ inciſa, ſine caule, ſine flore, ſine ſemine: [3] Prægnans ſi edat eam, aut ſupergradiatur, abortum facere dicitur.

LXXXVII. [1] Onopordon ſi comederint aſini, crepitus reddere dicuntur. Trahit urinas & menſes: alvum ſiſtit: ſuppurationes & collectiones diſcutit.

LXXXVIII. [1] Oſyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in iis folia nigra, ceu lini: ſemenque in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubeſcens. Smegmata mulieribus faciunt ex his. [2] Radicum decoctum potum, ſanat arquatos. Eædem, priuſquam maturefcat ſemen, conciſæ, & Sole ſiccatæ, alvum ſiſtunt. Poſt maturitatem vero collectæ, & in ſorbitione decoctæ, rheumatiſmis ventris médentur, & per ſe tritæ ex aqua cæleſti bibuntur.

LXXXIX. [1] Oxys folia terna habet. Datur ad ſtomachum diſſolutum. Edunt & qui enterocelen habent.

XC. [1] Polyanthemum, quam quidam batrachion appellant, cauſtica vi exhulcerat cicatrices, & ad colorem reducit. Eademque [2] vitiligines concorporat.

XCI. [1] Polygonon Græci vocant, quam nos ſanguinariam: non attollitur a terra, foliis rutæ, [2] ſemine graminis: [3] ſuccus ejus infuſus naribus ſupprimit ſanguinem: [4] & potus cum vino, cujuſlibet partis profluvium, [5] exſcreationeſque cruentas inhi-

NOTÆ.

quibus Juſtinus, lib. 43. nomen his datum. Qui viros aggredi exiſtimati ſunt, ii Fauni: qui mulieres, Fatui dici conſueverunt. Vide Lactant. lib. 1. cap. 22. & Servium in lib. 6. Æneid. ad eum verſiculum,

Pometios, caſtrumque Inui.

Et in lib. 7. ad illum,

Hunc Fauno & Nympha genitum, &c.

Quin etiam in fragmento Feſti Farneſiano Faunus a nonnullis veterum Fatuus dicitur appellatus. *Is*, inquit, (de Pico loquitur,) *regem Fatuum, Faunum alii quem vocant, & Faunum procreavit.*

3. *Lymphantium hoc modo.*] Hominum falſo exiſtimantium ſe ab ejuſmodi incubis premi: quos homines tali medicamento juvantur.

Sect. LXXXIV. 1. *Odontis.*] Rectius fortaſſe ὀδοντίτις, inde nomen habens, quod decoctum in vino dolores dentium mitiget: nam ὀδοὺς dentem ſonat.

Sect. LXXXV. 1. *Othonna.*] Hæc totidem verbis Dioſcor. lib. 2. cap. 213. Ὄθοννα.... γεννᾶται δὲ αὕτη ἐν τῷ κατ' Αἴγυπτον Ἀραβίας· ἔχει δὲ τὰ φύλλα εὐζώμῳ ἐμφερῆ, πολύτρητα ὥσπερ σεσηπότα, &c. *Naſci aiunt in eo Arabiæ tractu, qui ad Ægyptum ſpectat. Habet folia erucæ proxima, crebro perforata, & tamquam a tineis pertuſa*, &c. Ex eodem Dioſc. Plinianus legit *cribro* pro *crebro*: quod nec Plinii ſtilum ſapit, neque apud Dioſcoridem exſtare, ſi Græce legiſſet, ipſe intellexiſſet. Quid porro ſit Othunne nec ſcit Anguillara, par. 12. pag. 181. neque alii ſciunt. Lobelius in Notis MSS. ad eum librum ait eſſe florem Africanum.

2. *Flore croci.*] Dioſc. loc. cit. Ἄνθος δὲ φέρει κρόκινον, πλατύφυλλον· ὅθεν ἔδοξαν ἀνεμώνης αὐτὴν τινὲς εἶδος εἶναι.

3. *Succus ejus.*] Dioſc. loc. cit.

4. *Mordet enim &c.*] Dioſcor. loc. cit.

5. *Quidquid obſtat.*] Quidquid oculis offundit caliginem, πάντα τὰ ἐπισκοτοῦντα ταῖς κόραις.

6. *Quidam.*] Quidam hunc ſuccum, ſive humorem qui ex herba manat, elotum, ſemotis lapillis, in paſtillos ad oculorum medicamenta digerunt.

Sect. LXXXVI. 1. *Onoſma.*] Sic fere Dioſc. lib. 3. cap. 147. περὶ ὀνόσματος. Nihil porro aliud onoſma eſſe cenſuerim, præter anchuſam degenerem: quæ, ut in aliis quoque generibus herbarum accidit, viribus exhauſtis biennio triennіove florem fructumve nullum edat.

2. *Ad ſimilitudinem &c.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit.

3. *Prægnans &c.*] Dioſc. ad verbum, loc. cit. & Galenus, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 215.

Sect. LXXXVII. 1. *Onopordon.*] Apud Heſych. ὀνόπορδον mendoſe, pro ὀνόπορδον, ἀπὸ τοῦ ὄνου πορδῆς, a crepitu ventris. Carduum tomentoſum appellat. Lobelius in Obſerv. pag. 482. Coronam fratrum herbarii: Galli ſervata Græci nominis ſignificatione, *Pet d'Aſne.* Vidimus in horto Regio. Calabris, Siculiſque etiamnum *Anapordo*, teſte Anguillara, par. 8. pag. 145.

Sect. LXXXVIII. 1. *Oſyris.*] Totidem fere verbis, eadem certe ſententia Dioſc. lib. 4. cap. 143. Ὄσυρις, θάμνιον μέλαν, &c. Scopæ ex ea olim fieri ſolitæ, & nunc pleriſque locis fiunt: unde Linaria ſcopariæ a nonnullis appellatur: a noſtris, Italiſque, *Belvedere.* Patavii, *le Scope di Padoua*, teſte Anguillara, par. 14. pag. 190. Vidimus in horto Regio, qualis a Dodonæo pingitur, pag. 101.

2. *Radicum.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. LXXXIX. 1. *Oxys.*] Ὀξύς. Pingitur a Lobelio in Obſerv. pag. 495. Officinæ Trifolium acetoſum vocant, Galli Panem cuculi, *Pain de cocu*, & *Alleluia.* Appellationum cauſas declarat Dodonæus, a quo pariter delineatur, pag. 568. Vidimus in horto Regio.

Sect. XC. 1. *Polyanthemum.*] Ranunculus ipſe eſt, quo de egimus lib. 25. ſect. 109.

2. *Vitiligines concorporat.*] Vitiligines delet, redditque cuti ſuum colorem, reliquo corpori parem.

Sect. XCI. 1. *Polygonon.*] Hæc totidem verbis Marcellus Empir. cap. 9. pag. 80. Ipſa proſerpinaca eſt, de qua diximus iterum ſect. 104. Apuleius, cap. 18. de proſerpinaca, ſive polygono. *Polygonon alii .... polygonaton, ... Romani ſanguinariam, Itali proſerpinacam.* Celſus, lib. 2. cap. 33. *Herba ſanguinalis, quam Græci polygonon vocant.* Sanguinalem pariter vocat Columella, lib. 6. cap. 12. pag. 213. Sanguinariam, lib. 7. cap. 5. pag. 263. Et Dioſcor. in Nothis, pag. 462. Πολύγονον ἄῤῥεν, ... Ῥωμαῖοι σιπανάλις, οἱ δὲ σεμινάλις, pro proſerpinaca. Gallis, a frequentia nodorum, ſeu geniculorum, *Renouée.*

2. *Semine graminis.*] Semine cujuſmodi in gramine cernitur, nempe triangulari.

3. *Succus ejus.*] Marcellus Empir. cap. 10. pag. 83. Scribonius Largus, cap. 7. *ad ſanguinis eruptionem de naribus*, Compoſ. 46. *Infuſere autem intra narem aut nares oportebit .... herbam, quæ quia multa eſt, & ubique naſcitur, πολύγονον appellatur.*

4. *Et potus.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 4. Apuleius cap. 18. de proſerpinaca, tit. 1. *Ad eos qui ſanguinem reiciunt: Herbæ proſerpinacæ ſuccum cum vino optimo auſtero* &c. Polygonium ad eos uſus commendat & Marcellus Empir. cap. 17. pag. 124.

5. *Exſcreationeſque.*] Celſus, lib. 3. cap. 22.

bet. Qui plura genera polygoni faciunt, [6] hanc marem intelligi volunt, appellarique a multitudine ſeminis, aut denſitate fruticis [7] calligonon. [8] Alii polygonaton, a frequentia geniculorum: alii teuthalida, alii carcinethron, alii clema, multi myrtopetalon. [9] Necnon inveniuntur, qui hanc feminam eſſe dicunt: marem autem majorem, minuſque nigram, & geniculis denſiorem, ſemine ſub omnibus foliis turgeſcentem. Quocumque hæc modo ſe habeant, [10] vis earum eſt ſpiſſare ac refrigerare. [11] Semina alvum ſolvunt: largius ſumpta urinam cient, rheumatiſmos cohibent: qui ſi non fuere, non proſunt. [12] Stomachi fervori folia imponuntur: veſicæ dolori illinuntur, [13] & ignibus ſacris. [14] Succus & auribus purulentis inſtillatur, [15] & oculorum dolori per ſe. [16] Dabatur & in febribus ante acceſſiones duobus cyathis in tertianis, quartaniſque præcipue: [17] item cholericis, dyſentericis, & in ſolutione ſtomachi. [18] Tertium genus oreon vocatur, in montibus naſcens, arundini teneræ ſimile, uno caule, denſis geniculis [19] & in ſe fractis, foliis autem piceæ, radicis ſupervacuæ, inefficacius quam ſuperiora. Peculiare iſchiadicis. [20] Quartum genus ſilveſtre appellatur, pæne arboris modo frutex, radice lignoſa, ſtirpe cedri rubicundo: ramis ſparti, binûm palmorum, nigris geniculorum ternis quaterniſve articulis. Huic quoque ſpiſſandi natura, ſapor mali cotonei. Decoquitur in aqua ad tertias, aut aridi farina inſpergitur & oris hulceribus & attritis partibus. Propter gingivarum vero vitia commanducatur. Nomas ſiſtit, omniaque quæ ſerpunt, aut difficilem cicatricem habent. Privatim vero ſanat a nive facta hulcera. Herbarii & ad anginas utuntur illa: & in capitis dolore coronam ex ea imponunt: [21] & contra epiphoras collo circumdant. In tertianis quidam ſiniſtra manu evulſam adalligant: adeo contra profluvia ſanguinis, nec ullam magis aridam quam polygonum, ſervant.

XCII. [1] Pancration aliqui ſcillam puſillam appellare malunt, foliis albi lilii, longioribus craſſioribuſque, radice bulbi magni, colore rufo. [2] Alvum ſolvit ſucco, cum farina ervi ſumpto: hulcera purgat. [3] Hydropicis ſpleniciſque cum melle datur. [4] Alii decoquunt eam, donec aqua dulcis fiat: eaque effuſa radicem terentes digerunt in paſtillos Sole ſiccatos: & poſtea utuntur ad capitis hulcera, & cetera quæ repurganda ſunt. [5] Item ad tuſſim, quantum tribus digitis apprehenderint, in vino dantes: & ad lateris dolores, aut peripneumonicis ecligmate. Dant & propter iſchiada in vino bibendum, & propter tormina, menſeſque ciendos.

XCIII. [1] Peplis, quam aliqui ſycen, alii meconion, alii mecona aphrode vocant, ex una radice tenui fruticat, foliis rutæ paulo latioribus, ſemine ſub foliis rotundo, minore quam candidi papaveris. [2] Inter vites fere colligitur meſſibus: ſiccaturque cum fructu ſuo, [3] ſubjectis, in quæ excidat. [4] Hoc poto alvus ſolvitur, bilis ac pituita detrahitur. [5] Media potio eſt acetabuli menſura, in aquæ mulſæ heminis tribus. [6] Et cibis inſpergitur obſoniiſque ad molliendam alvum.

XCIV. [1] Periclymenos fruticat & ipſa, ex intervallo duo folia habens, ſubcandida, mollia. In cacumine autem ſemen inter folia durum, & quod difficile vellatur. [2] Naſcitur in arvis ac ſepibus, convolvens ſe adminiculis quibuſcumque. [3] Semen ejus in umbra

NOTÆ.

6. *Hanc marem.*] Recte illi quidem. Pingitur a Dodonæo, pag. 113. polygonum mas, quale in horto Regio vidimus.

7. *Calligonon.*] In Reg. 2. fortaſſe ſincerius, *callipogona*, καλλιπώγωνα, denſitatem fruticum ea voce μεταφορικῶς indicante, ex ſimilitudine barbæ. Sic etiam Index in eodem cod. pro *thalaſſias*, quæ vox ibi nihili eſſe videtur.

8. *Alii polygonaton.*] Dioſc. in Nothis, pag. 462. Οἱ δὲ πολυγόνατον, ... οἱ δὲ καρκίνηθρον, οἱ δὲ τευθαλίδα, οἱ δὲ κλῆμα, οἱ δὲ μυρτοπέταλον. Habet & hæc nomina Oribaſius, lib. 12. pag. 212. Apuleius quoque, carcinethron & myrtopetalon vocat, a foliorum myrti ſimilitudine.

9. *Necnon inveniuntur*] Dioſc. totidem verbis, loc. cit.

10. *Vis earum eſt ſpiſſare*] Adſtringere. Δύναμις δ' ἔχει στυπτικήν, ψυκτικήν, &c.

11. *Semina.*] Has ſucco epoto vires Dioſcorides attribuit, loc. cit.

12. *Stomachi &c.*] Dioſc. loc. cit.

13. *Et ignibus ſacris.*] Πρὸς ἐρυσιπέλατα. Dioſc. loc. cit.

14. *Succus & auribus.*] Marcellus Empir. cap. 9 pag. 75. & 80. Apuleius, cap. 18 tit. 5. *Ad aurium dolorem: Herba proſerpinaca ſuccus tepefactus, & auribus inſtillatus, mirifice dolorem tollit Nos ipſi experti ſumus. Tamque potenter proficit, ut & hulcera quoque aurium ſanet.* Sic etiam Dioſc loc. cit.

15. *Et oculorum dolori.*] Apuleius, loc. cit. tit. 4.

16. *Dabatur.*] Dioſcor. loc. cit. & Apuleius, loc. cit. tit. 7. *Ad quartanas.*

17. *Item cholericis &c.*] Dioſcor. loc. cit.

18 *Tertium.*] Ὀρεῖον, montanum. Polygonon femina Dioſcoridis eſt, lib. 4 cap 5.

19. *Et in ſe fractis*] Vide Notas & Emend num. XIII.

20. *Quartum genus.*] Demonſtratum hoc ſibi genus olim fuiſſe Ruellius teſtatur, pag. 581. Ceteris herbariis prorſus ignotum. Forte hic legendum, *Peculiare iſchiadicis quartum genus*, &c.

21. *Et contra epiphoras.*] Oculorum videlicet. Vide Apuleium, loc cit tit. 4.

Sect. XCII. 1. *Pancration.*] Totidem verbis Dioſcor. lib 2. cap. 203. Παγκράτιον, οἱ δὲ καὶ τοῦτο σκίλλαν ὀνομάζουσι, &c. Apuleius, cap. 42. *A Græcis dicitur ſcilla ... alii pancration .... Itali ſcillam rubram, maſculam, alii bulbum ſcilliten, ſive ſcilliticum appellant* Eſt hæc ſcilla radice rubra, ſive pancratium a Cluſio delineatum, lib. 2. hiſtor. rar. plant. pag. 172. In Cephalenia vocatur *Cepolla canina*, inquit Anguillara, par. 7. pag 120.

2. *Alvum &c.*] Dioſc. loc. cit. ad verbum.

3. *Hydropicis &c.*] Dioſcor. loc. cit. & Apuleius, cap. 42. tit. 1.

4. *Alii decoquunt.*] Dioſc. lib. 2. cap 202.

5. *Item ad tuſſim &c.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XCIII. 1. *Peplis.*] Sic MSS. tum hoc loco, tum in Indice. Dioſcoridi tamen lib. 4. cap 168. Πέπλος, οἱ δὲ συκῆν, οἱ δὲ μήκωνα ἀφρώδη καλοῦσι, ceteraque, quæ Plinius, totidem verbis: ut & Oribaſius, lib. 12. pag. 211. Egimus de eo, lib. 20 ſect. 79.

2. *Inter vites &c.*] Dioſc. & Oribaſ. locis cit.

3. *Subjectis.*] Subintellige, vaſis, tabuliſve, vel linteis.

4 *Hoc poto.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Media.*] Juſta ac moderata, Dioſc. loc. cit.

Sect. XCIV. 1. *Periclymenos.*] Hæc totidem verbis Dioſcor. lib. 4. cap. 14. Clymenos ipſa eſt, qua de egimus lib. 25. ſect. 33.

2. *Naſcitur &c.*] Dioſcor. loco proxime citato.

3. *Semen ejus.*] Dioſc. loc. cit.

ſiccatum tunditur & in paſtillos digeritur. [4] Hi reſoluti dantur in vini albi cyathis tribus, tricenis diebus ad lienem: eumque urina cruenta, aut per alvum abſumit: quod intelligitur a decimo ſtatim die. [5] Urinam cient & folia decocta: quæ & orthopnoicis proſunt. [6] Partum quoque adjuvant, ſecundaſque pellunt pota ſimili modo.

XCV. [1] Pelecinum in ſegetibus diximus naſci, fruticoſam cauliculis, foliis ciceris. Semen in ſiliquis fert, corniculorum modo aduncis, ternis quaterniſve, quale gith [1] novimus, amarum, ſtomacho utile. [2] Additur in antidota.

XCVI. [1] Polygala palmi altitudinem petit, in caule ſummo foliis lenticulæ, guſtu adſtricto: quæ pota lactis abundantiam facit.

XCVII. [1] Poterion, aut (ut alii vocant) phrynion, vel neurada, large fruticat, ſpinis retorrida, lanugine ſpiſſa, foliis parvis, rotundis, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, [2] flore longo, herbacei coloris: ſeminis nulli uſus, ſed guſtu acuto & odorato. Invenitur in aquoſis collibus. [3] Radices habet duas aut tres, binûm cubitorum in altitudine, nervoſas, candidas, firmas. Circumfoditur autumno: [4] præciſo frutice dat ſuccum gummi ſimilem. [5] Radix mira vulneribus ſanandis traditur, præcipueque nervis vel præciſis illita. [6] Decoctum quoque ejus cum melle potum diſſolutiones nervorum, & infirmitates, & inciſuras juvat.

XCVIII. [1] Phalangites, a quibuſdam phalangion vocatur, ab aliis [2] leucanthemon, vel (ut in quibuſdam exemplaribus invenio) leucacantha. Ramuli ſunt ei numquam pauciores duobus, in diverſa tendentes: flos candidus: lilio rubro ſimilis, ſemine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multo tenuiore, radice tenui herbacei coloris. Hujus folio vel flore vel ſemine auxiliantur contra ſcorpionum, phalangiorumque, & ſerpentium ictus: item contra tormina.

XCIX. [1] Phyteuma quale ſit, deſcribere ſupervacuum habeo, cum ſit uſus ejus tantum ad amatoria.

C. [1] Phyllon a Græcis vocatur herba in ſaxoſis montibus, femina magis herbacei coloris, caule tenui, radice parva, ſemine rotundo, papaveris ſimili. Hæc ſui ſexus facit partus: mares autem ſemine tantum differens, quod eſt incipientis olivæ. Utrumque bibitur in vino.

CI. [1] Phellandrion naſcitur in paluſtribus, folio apii. Bibitur ſemen ejus propter calculos & veſicæ incommoda.

CII. [1] Phalaris thyrſum habet longum, tenuem, ceu calamum, in ſummo florem inclinatum: [2] ſemen ſimile ſeſamæ. Et hoc calculos frangit, potum ex vino vel aceto cum melle & lacte. [3] Idem & vitia veſicæ ſanat.

CIII. [1] Polyrrhizon folia habet myrti, radices multas. Hæ tuſæ dantur in vino contra ſerpentes: proſunt & quadrupedibus.

CIV. [1] Proſerpinaca herba vulgaris eſt, eximii adverſus ſcorpiones remedii. Eadem contrita, addita muria [2] & oleo e mænis, anginam eximie curari tradunt. Præterea & in

NOTÆ.

4. *Hi reſoluti ... tricenis.*] Dioſcorides, quadragenis. Sed idem a ſexto die cruentam agi urinam monet, ἐκ ϛʹ ἡμέρας ...

5. *Urinam ... proſunt.*] Hæc pariter Dioſc. loc. cit.

6. *Partum &c.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XCV. 1. *Pelecinum in ſegetibus.*] In tractatione ſegetum, lib. 18. ſect. 44. Habet hæc Oribaſius totidem verbis, lib. 11. pag. 198. poſt Dioſc. lib. 3. cap. 146. Inter triticum & hordeum naſcitur.

2. *Additur.*] Dioſcor. Μίγνυται ϰαὶ ἀντιδότοις. In antidotum certe Mithridaticam additur ab Antipatro & Cleophanto, apud Galenum, lib. 2. de antidotis, pag. 898. Πελεκίνου ...

Sect. XCVI. 1. *Polygala.*] Dioſcorides, totidem verbis, lib. 4. cap 142. Πολύγαλον θαμνίον ἐϛι σπιθαμιαῖον ... Sic etiam Galenus, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 221. Creditur eſſe flos ambarvalis, pictus a Dodonæo, pag. 253. quem vidimus in horto Regio.

Sect. XCVII. 1. *Poterion.*] Totidem plane ſyllabis Dioſcor. lib. 3. cap. 17. Ποτήριον, ἔνιοι δὲ ... καλοῦσιν, &c. *Maſtim da Greci* vocant in Cypro, inquit Lobelius in notis MSS. ad Anguillaram, par. 8 pag. 145.

2. *Flore longo.*] Dioſc. *flore exiguo*, ἄνθη μικρά.

3. *Radices &c.*] Dioſc. loc cit.

4. *Et præciſo &c.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Radix mira &c.*] Dioſc. loc. cit. & Galenus, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 213.

6. *Decoctum quoque.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XCVIII. 1. *Phalangites.*] Totidem verbis formam vireſque phalangii deſcribit Dioſcor. lib. 3. cap. 122. Φαλάγγιον, οἱ δὲ φαλαγγίτην, οἱ δὲ ϰαὶ ταύτην λευϰάνθεμον, καλοῦσι, &c. Ignotum herbariis, ut Anguillara fatetur, par. 12. pag. 222.

2. *Leucanthemon.*] A flore candido.

Sect. XCIX. 1. *Phyteuma.*] A Dioſcoride deſcribitur, lib. 4. cap. 130. & ad amatoria pariter prodeſſe dicitur, Φύτευμα &c. Antirrhinon ſilveſtre illud eſt, quod Dodonæus delineavit, pag. 182.

Sect. C. 1. *Phyllon.*] Duo ſunt hujus genera, mas, feminaque: arſenogonon, & thelygonon vocant: de quibus egimus libro ſuperiore, ſect. 91. Habet hæc porro Dioſcorides totidem verbis, lib. 3. cap. 140. etſi vitiatum Dioſcoridis contextum exiſtimat Anguillara, par. 13. pag. 202.

Sect. CI. 1. *Phellandrion.*] Eſt illud ſio ſeu paluſtri apio affine, a Dodonæo delineatum, pag. 580. Apud noſtros nomen non habet: officinis ipſis incognitum.

Sect. CII. 1. *Phalaris.*] Dioſcoridi Φαλαρὶς, lib 3. cap. 159. Galeno, lib. 8. de ſimp. med. pag. 239. Φαλαρίς. Pingitur a Lobelio, in Obſerv. pag. 26. qualem in horto Regio vidimus, triplicis modi: ſemine albo, nigro, &, ut vocant, griſeo.

2. *Semen.... ſeſamæ.*] Magnitudine milii, ut Dioſc. ait.

3. *Idem & vitia.*] Scilicet ex aqua potum, cochlearis menſura, inquit Dioſc. loc cit. & Galenus item loc. cit.

Sect. CIII 1. *Polyrrhizon.*] Herbariis & officinis ignota. Cave enim cum ariſtolochiæ genere eo confundas, quod polyrrhizon pariter nuncupatur, lib 25. ſect 54.

Sect. CIV. 1. *Proſerpinaca.*] Quæ & polygonon, de qua diximus ſect. 91.

2. *Et oleo e mænis.*] Mæna genus eſt piſcium, de quo lib. 32. ſect 53. Ex eo garum præcipuæ commendationis fuit. Vide Notas & Emend. num. XIV.

quantalibet laſſitudine recreari defeſſos, etiam cum [1] obmutuerint, ſi ſubjiciatur linguæ. Si devoretur, vomitionem ſequi ſalutarem.

C V. [1] Rhacoma affertur ex his, quæ ſupra Pontum ſunt, regionibus. [2] Radix coſto nigro ſimilis, minor & rufior paulo, ſine odore, [3] calfaciens guſtu & adſtringens. [4] Eadem trita vini colorem reddit, ad crocum inclinantem. [5] Illita collectiones inflammationeſque ſedat: vulnera ſanat: epiphoras oculorum ſedat ex paſſo illita: [6] inſignita cum melle, & alia liventia ex aceto. Farina ejus inſpergitur contra cacoëthe, [7] & ſanguinem rejicientibus drachmæ pondere in aqua. [8] Dyſentericis etiam & cœliacis, ſi febri carent, in vino: ſin aliter, ex aqua. Facilius teritur, nocte antecedente madefacta. Datur & decoctum ejus bibendum duplici menſura ad rupta, convulſa, contuſis, ex ſublimi devolutis. Si pectoris ſint dolores, additur piperis aliquid & myrrhæ: ſi diſſolutio ſtomachi, ex frigida aqua ſumitur: ſic & in tuſſi vetere, ac purulentis exſcreationibus: [9] item hepaticis, ſplenicis, iſchiadicis: [10] ad renum vitia, ſuſpiria, orthopnœas. Arteriæ ſcabritias ſanat ex paſſo, tribus obolis potis trita, aut decoctum ejus. [11] Lichenas quoque ex aceto impoſita ſanat. [12] Bibitur contra inflationes, & [13] perfrictiones, febres frigidas, ſingultus, tormina, [14] aſperitates, capitis gravitates, melancholicas vertigines, laſſitudinum dolores, & [15] convulſiones.

C V I. Circa Ariminum nota eſt herba, quam [1] reſedam vocant. Diſcutit collectiones, inflammationeſque omnes: qui curant ea, addunt hæc verba: [2] Reſeda morbos reſeda, [3] ſciſne, ſciſne quis hic pullos egerit? radices nec caput, nec pedes habeant. Hæc ter dicunt, totieſque deſpuunt.

C V I I. [1] Stœchas in inſulis tantum ejuſdem nominis gignitur, odorata herba, coma hyſſopi, amara guſtu. Menſes ciet potu: pectoris dolores levat. [2] Antidotis quoque miſcetur.

CAP. XIII. C V I I I. [1] Solanum Græci ſtrychnon vocant, ut tradit Cornelius Celſus. [2] Huic vis reprimendi, refrigerandique.

C I X. [1] Smyrnion caulem habet apii, folia latiora, & maxime circa ſtolones multos, quorum a ſinu exſiliunt pinguia, ad terram infracta, odore medicato, & cum quadam acrimonia jucundo, colore in luteum langueſcente, [2] capitibus caulium orbiculatis, ut anethi; ſemine rotundo, nigro, quod areſcit incipiente æſtate. [3] Radix quoque odorata, guſtu acri mordet, ſuccoſa, mollis. [4] Cortex ejus foris niger, intus pallidus. Odor myrrhæ habet qualitatem: unde & nomen. [5] Naſcitur & in ſaxoſis collibus, & in terrenis. [6] Uſus ejus excalfacere. Urinam & menſes cient folia & radix. Semen alvum ſiſtit. [7] Radix collectiones & ſuppurationes non veteres, item duritias diſcutit illita. Prodeſt & con-

NOTÆ.

3. *Obmutuerint*] Cum vox laſſitudine defecerit.

Sect. C V. 1. *Rhacoma.*] Frequentius Rha Ponticum appellatur Dioſc. lib 3. cap. 2 Ῥᾶ, οἱ δὲ ῥῆον καλοῦσι, γεννᾶται ἐν τοῖς ὑπὲρ Βόσπορον τόποις, &c. Legitimum Rha Ponticum, iiſdem inſignitum notis, quas Dioſcorides Pliniuſque commemorant, pictum a Proſpero Alpino, lib. de plantis Exot. cap. 5. pag. 187 vidimus in horto Regio. An vero pro *Rhacoma* Plinius Rheucyma, Ῥᾶ κύμα, vel Ῥᾶ κύμα, Rhacyma ſcripſerit, hoc eſt, Rha Pontici teneriorem cauliculum, haud vacat excutere ſcrupuloſius. In Indice certe *Rhacoma*, unde unde vox ea fluxerit.

2. *Radix.*] Centaurio majori ſimilem facit Dioſcorides, loco citato; & foris nigram: Ῥίζα ἔξωθεν μέλαινα, κενταυρίῳ τῷ μεγάλῳ ἐοικυῖα, &c.

3. *Calfaciens guſtu & adſtringens.*] Adſtringens cum aliquo calore, inquit Dioſc. loco cit. Στυπτική μετά τινος θερμασίας.

4. *Eadem trita.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Illita.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Inſignita*] De hac voce diximus ſect. 5.

7. *Et ſanguinem rejicientibus.*] Dioſcur. & Galenus, locis citatis.

8. *Dyſentericis, &c.*] Auctores proxime appellati.

9. *Item hepaticis, &c.*] Dioſc. loco cit.

10. *Ad renum, &c*] Dioſc. & Galenus, locis cit.

11. *Lichenas.*] Dioſc. loc. cit.

12. *Bibitur contra.*] Hæc omnia Dioſc. loco cit. [illegible] [illegible]

13. *Perfrictiones.*] Horrores febrium, τὰ ῥίγη.

14. *Aſperitates.*] Interaneorum ſeu hypocondriorum diſtentiones, ὑποχονδρίων ἐντάσεις. Vide Notas & Emendationes, num. XV.

15 *Convulſiones.*] Τὰ σπάσματα.

Sect. C V I. 1. *Reſedam vocant.*] Pingitur a Lobelio in Adverſ. pag. 76. qualem in horto Regio vidimus. Belgis Eruca peregrina, vel Cantabrica dicitur.

2. *Reſeda*] O reſeda, morbum ſeda ac remitte, &c.

3. *Sciſne.*] Forte rectius, ex Reg. & Chifl. *Sciſne, quis hic pullus egerit radices? nec pedes, nec caput habeat.* Pullum, credo, [illegible], collectionem ſeu apoſtema vocat, cui reſeda imponitur.

Sect. C V I I. 1. *Stœchas.*] Totidem fere verbis Dioſcor. lib. 3. cap. 31. Στοιχὰς φύεται μὲν ἐν ταῖς κατὰ Γαλατίαν νήσοις ἀντικρὺ Μασσαλίας, καλουμέναις δὲ Στοιχάσιν, &c. Ab aliis στιχὰς ſcribitur. De his inſulis egimus in Geographicis, lib. 3. ſect. 11. Petrus Quiqueran lib. 2. de laud. Provinc. fol. 59 ait Turcicam claſſem, cum circa Maſſiliæ litora ſuperiore ſæculo ſtaret, hac herba quotidie triremes oneraſſe, exprobrantibus identidem Turcis, cæcos indigenas eſſe, qui ſua bona non noſſent. Genera duo ſtœchadis, picta a Lobelio, in Obſerv. pag 234. & a Cluſio, lib 3. hiſtor. rarior plant. pag. 344. Vidimus in horto Regio.

2. *Antidotis.*] Dioſc. loco cit Miſcetur ſane theriacæ e viperis confectæ, ab Andromacho juniore apud Galenum, lib. 1. de Antidotis, cap. 7 pag 878. [illegible]

Sect. C V I I I. 1. *Solanum.*] Egimus de eo, lib. 21. ſect. 105 Celſus, lib. 2. cap. 33. cui titulum fecit, *Quæ res corpus aut erodant, aut reprimant, aut refrigerent,* &c. *Solanum,* inquit, *quam* στρύχνον *Græci vocant.*

2 *Huic vis.*] Dioſc. lib. 4. cap. 71. Δύναμιν δὲ ἔχει ψυκτικήν.

Sect. C I X. 1. *Smyrnion.*] De eo pariter diximus, libro 19. ſect. 48. & 61. Tota hæc porro ſmyrnii deſcriptio totidem plane verbis legitur apud Dioſc. lib. 3. cap. 79.

2. *Capitibus caulium.*] Supra caulem poſitam ombellam, ut anethum, gerit: [illegible]

3. *Radix quoque*] Dioſc. loco cit.

4. *Cortex.*] Dioſc. loco cit.

5. *Naſcitur*] Dioſc. loco cit.

6. *Uſus ejus.*] Dioſc. Δύναμιν δὲ ἔχει ἡ ῥίζα, καὶ ἡ πόα, καὶ ὁ καρπὸς θερμαντικήν.

7. *Radix collectiones, &c.*] Dioſc. loco cit.

tra phalangia ac ſerpentes, admixto cachry aut polio, aut meliſſophyllo, in vino pota: [8] ſed particulatim, quoniam univerſitate vomitionem movet. Qua de cauſa aliquando cum ruta datur. [9] Medetur tuſſi & orthopnœæ ſemen, vel radix: [10] item thoracis, aut lienis, aut renum, aut veſicæ vitiis. Radix autem ruptis, convulſis. Partus quoque adjuvat, & ſecundas pellit. [11] Datur & iſchiadicis cum crethmo in vino. [12] Sudores ciet & ructus, ideo inflationem ſtomachi diſcutit. [13] Vulnera ad cicatricem perducit. Exprimitur & ſuccus radici, utilis feminis, & [14] thoracis præcordiorumque deſideriis: calfacit enim, concoquit, & purgat: [15] Semen peculiariter hydropicis datur potu: quibus & ſuccus illinitur: [16] & malagmate e cortice arido. Et ad obſonia utuntur cum mulſo & oleo, & garo, maxime in elixis carnibus. [17] Sinon concoctiones facit, ſapore ſimillima piperi. Eadem in dolore ſtomachi efficax.

C X. [1] Telephion portulacæ ſimilis eſt & caule & foliis. [2] Rami a radice ſepteni octonive fruticant, foliis craſſis, carnoſis. [3] Naſcitur in cultis, & maxime inter vites. [4] Illinitur lentigini: & cum inaruit, deteritur. [5] Illinitur & vitiligini, ternis fere menſibus, ſenis horis noctis aut diei: poſtea farina hordeacea illinitur. Medetur & vulneribus & fiſtulis.

C X I. [1] Trichomanes [2] adianto ſimilis eſt, exilius modo, nigriuſque, foliis lenticulæ denſis, amaris, adverſis inter ſe. [3] Decoctum ejus ſtrangurias ſanat in vino albo potum, addito cumino ruſtico. [4] Illitum cohibet capillos defluentes: aut ſi effluxerint, reparat. [5] Alopeciaſque denſat tritum, & in oleo illitum. Sternumenta quoque guſtatu movet.

C X I I. [1] Thalitruum folia coriandri habet, pinguiora paulo, caulem papaveris. Naſcitur ubique, præcipue in campeſtribus. Medentur hulceribus folia cum melle.

C X I I I. [1] Thlaſpi duorum generum eſt: anguſtis foliis, digitali longitudine & latitudine, in terram verſis, in cacumine diviſis, cauliculo ſemipedali, [2] non ſine ramis, [3] peltarum ſpecie: ſemine incluſo lenticulæ effigie, [4] niſi quod infringitur, unde nomen. [5] Flos albicat. [6] Naſcitur in ſemitis & ſepibus. [7] Semen aſperi guſtus, bilem & pituitam [8] utrimque extrahit. [9] Modus ſumendi, acetabuli menſura. [10] Prodeſt & iſchiadicis infuſum, donec ſanguinem trahat. Menſes quoque ciet, ſed partus necat. [11] Alterum thlaſpi, aliqui Perſicum napy vocant, latis foliis, radicibus magnis, & ipſum utile iſchiadicorum infuſioni. Prodeſt & inguinibus utrumque. Præcipitur, ut qui colligit, dicat ſumere ſe contra inguina, & contra omnes collectiones, & contra vulnera, unaque manu tollat.

C X I V. Trachinia herba qualis ſit, non traditur. Credo & falſum eſſe promiſſum Democriti. Portentoſum enim eſt adalligatam triduo abſumere lienes.

C X V. [1] Tragonis, ſive tragion, naſcitur in Cretæ tantum inſulæ maritimis, junipe-

Notæ.

8. *Sed particulatim.*] Sed per partes ac ſeparatim, non univerſum ſimul medicamentum ſorberi oportet, ne vomitum cieat.

9. *Medetur &c.*] Dioſc. loco cit.

10. *Item thoracis &c.*] Dioſc. loco cit.

11. *Datur &c.*] Dioſcorides de crethmo ſilet.

12. *Sudores &c.*] Dioſc. totidem verbis, loco cit.

13. *Vulnera.*] Dioſc. loco cit.

14. *Thoracis . . . , deſideriis.*] De hac voce diximus alibi. Simile illud Martialis, lib. 1. Epigr. 110.

Et deſiderio coacta ventris, &c.

15. *Semen peculiariter.*] Dioſc. loco cit.

16. *Et malagmate.*] Forte, & *malagmata.*

17. *Sinon.*] Sive, ut Dioſc. vocat, *Σίσων*, lib. 3. cap. 64. Amomum officinarum eſt, pictum a Johan. Bauhino, tom. 3. pag. 107. quale in horto Regio vidimus. Vide Notas & Emend. num. X V I.

Sect. CX. 1. *Telephion.*] Τηλέφιον Nicandro in Theriac. pag. 63. Hanc Fabam inverſam, Craſſulamque vocant officinæ. Galli, *Joubarbe des vignes*, ou *Feve épaiſſe*, ou *Orpin.* Deſcribitur a Lobelio in Adverſ. pag. 167. Delineatur a Dodonæo, pag. 130. Vidimus in horto Regio.

2. *Rami a radice, &c.*] Totidem verbis Dioſcor. lib. 2. cap. 217.

3. *Naſcitur.*] Dioſc. loco cit.

4. *Illinitur lentigini.*] Sic etiam vitiligini albæ illini Dioſc. ait loco cit. moxque ubi inaruerit, abſtergi: *δεῖ μὲν ὅτι μετὰ τὸ ἀποξηρανθῆναι αὐτὰ ἀποψῆν.* Unde hoc loco *detergitur* forſan commodius legas.

5. *Illinitur & vitiligini.*] Ei quam *λεύκην* vocant, ut diximus lib. 21. ſect. 75. Dioſc. loc. cit.

Sect. C X I. 1. *Trichomanes.*] Sive callithrix, ut diximus lib. 25. ſect. 86. Deſcribitur iiſdem plane notis a Dioſcoride, lib. 4. cap. 137.

2. *Adianto ſimilis.*] Nempe minori. Duo enim adianti ſunt genera, ut dictum eſt libro 22. ſect. 30. Majus alterum, quod & callitrichon, & polytrichon, & trichomanes appellatur: alterum minus, quod adiantum. Vide quæ ibi diximus.

3. *Decoctum.*] Dioſc. loc. cit.

4. *Illitum cohibet.*] Vide Notas & Emend. num. X V I I.

5. *Alopeciaſque.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. C X I I. 1. *Thalitruum.*] Sic MSS. omnes, etiam in Indice. Galeno, lib. 8. de fac. ſimp. med. pag. 177. *θαλίκτρον.* Eadem fere de eo narrat, Dioſcoridem ſecutus, lib. 4. cap. 98. Ruta pratenſis herbariorum eſt, picta a Lobelio in Obſerv. pag. 508. & a Dodonæo, pag. 58. viſa a nobis in horto Regio.

Sect. C X I I I. 1. *Thlaſpi.*] Primum hoc *θλάσπεως* genus a Dioſcoride totidem verbis deſcribitur, lib. 2. cap. 186.

2. *Non ſine ramis.*] Cauliculo paucos agnaſci ramulos Dioſcorides ait, loco cit.

3. *Peltarum ſpecie.*] Diſci effigie, *δισκοειδὲς*, inquit Dioſc. loco cit. Pelta ſane diſci effigie eſt.

4. *Niſi quod infringitur.*] Niſi quod fractum videtur, *οἱονεὶ τεθλασμένον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα ἔσχηκεν.* Galenus ſimiliter, lib. 1. de antidotis, cap. 14. pag. 889. *Ἔχει δὲ κατὰ τὸ μέσον ἑαυτοῦ καὶ οἷον ἐνθλασμόν τι μικρόν, ἀφ' οὗ καὶ ὠνομάσθη θλάσπι.* Alii inde deductum nomen volunt, quod calculos frangat, *ὅτι λίθους θρύπτει*, ut docet Galenus, lib. 10. *κατὰ τόπους*, cap. 1. pag. 629. Genera fere viginti in horto Regio obſervavimus: quædam ex iis picta a Lobelio in Obſerv. pag. 108. & 109.

5. *Flos.*] Dioſc. loco cit.

6. *Naſcitur.*] Dioſc. loco cit.

7. *Semen aſperi.*] Hoc eſt, acris. Dioſc. *Σπέρμα δριμύ.*

8. *Utrimque extrahit.*] Inferne ac ſuperne purgat: vomitione, ac per alvum: *Ventrem ſurſum ac deorſum purgat*, inquit auctor libri de ſimp. med. ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag. 1002.

9. *Modus.*] Dioſc. loco cit.

10. *Prodeſt.*] Vide Notas & Emend. num. X V I I I.

11. *Alterum thlaſpi.*] Totidem verbis hæc Cratevas apud Dioſc. loc. cit. *Ἱστορεῖ δὲ Κρατεύας καὶ ἕτερον θλάσπι, ὅ τινὲς Περσικὸν νᾶπυ καλοῦσι, πλατύφυλλον καὶ μεγαλόρριζον*, &c.

Sect. C X V. 1. *Tragonis.*] Hanc ipſe ſupra attigit, libro 13. ſect. 36. Eaſdem fere ejus herbæ notas affert Dioſcor. lib. 4. cap. 49. *Τράγιον φύεται μὲν ἐν Κρήτῃ μόνῃ*, &c. Fo-

ro ſimilis, & ſemine, & folio, & ramis. Succus ejus lacteus in gummi ſpiſſatus, [2] vel ſemen, impoſitione ſpicula e corpore ejicit: tunditur recens & cum vino illinitur, aut ſiccæ farina cum melle. Eadem lactis abundantiam facit: mammiſque unice medetur.

CXVI. [1] Eſt & alia herba tragos, quam aliqui ſcorpion vocant, ſemipedem alta, fruticoſa, ſine foliis, puſillis racemis rubentibus, grano tritici, acuto cacumine, & ipſa in maritimis naſcens. [2] Hujus ramorum X. aut XII. cacumina trita ex vino pota cœliacis, dyſentericis, ſanguinem exſcreantibus, menſiumque abundantiæ auxiliantur.

CXVII. [1] Eſt & tragopogon, quem alii comen vocant, caule parvo, foliis croci, radice longa, dulci, ſuper caulem calyce lato, nigro. Naſcitur in aſperis, [2] ſine uſu.

CXVIII. Et de herbis quidem memoria digna hactenus aut accepimus, aut comperimus. In fine earum admonere non ab re judicamus, aliis alias vitium ætates eſſe. Longiſſimo tempore durat elaterium, [1] ut diximus: chamæleon niger XL. annis: centaureum non ultra XII. [2] Peucedanum ſex: & ariſtolochia ac vitis ſilveſtris anno in umbra ſervantur. [3] Et animalium quidem exterorum nullum aliud radices a nobis dictas attingit, excepta ſpondyle, quæ omnes perſequitur. [4] Genus id ſerpentis eſt.

CXIX. [1] Ne illud quidem dubitatur, omnium radicum vim effectuſque minui, ſi fructus prius matureſcant: item ſeminum, ante radice propter ſuccum inciſa. Reſolvitur autem omnium vis conſuetudine: & deſinunt prodeſſe, cum opus eſt, quæ quotidie in uſu fuere, æque quam nocere. Omnes vero herbæ vehementiores effectu viribuſque ſunt in frigidis locis, & in aquiloniis: item ſiccis.

CXX. [1] Sunt & gentium differentiæ non mediocres: ſicut accepimus de tineis lumbriciſque, ineſſe Ægypti, Arabiæ, Syriæ, Ciliciæ populis: e diverſo Græciæ, Phrygiæ omnino non innaſci. Minus id mirum, quam quod in confinio Atticæ Bœotiæque Thebanis innaſcuntur, cum abſint Athenienſibus. Quæ contemplatio aufert rurſus nos ad ipſorum animalium naturas, ingenitaſque iis vel certiores morborum omnium medicinas. Enimvero rerum omnium parens, nullum animal ad hoc tantum ut paſceretur, aut alia ſatiaret, naſci voluit: arteſque ſalutares inſerüit & viſceribus, [2] quippe cum ſurdis etiam rebus inſerüerit. [3] Tum vero illa animæ auxilia præſtantiſſima ex anima alia eſſe voluit, contemplatione ante cuncta mirabili.

NOTÆ.

lia lentiſco ſimilia facie, ut & Galenus, lib. 8. de fac ſimp. med pag. 136. Nobis adhuc ignota: neque enim Fraxinella eſt, ut Dodonæo, aliiſque placuit.

2. *Vel ſemen.*] Dioſc. loco cit. totidem verbis: *Ταύτης τὰ φύλλα, καὶ ὁ καρπὸς, καὶ τὸ δάκρυον, καταπλασσόμενα σὺν οἴνῳ ἐπισπᾶται σκόλοπας, καὶ πάντα τὰ ἐμπεπαρμένα. Folia, ſemen & lacryma, impoſitione ex vino, ſpicula, omniaque corpori impacta evocant*

Sect. CXVI. 1. *Eſt & alia.*] Dioſcor. lib. 4. cap. 52. Τράγος, οἱ δὲ σκορπίον, &c. Et hanc ipſe Plinius delibavit ancea, lib. 13. ſect. 37. Forte uva eſt marina major, quæ a Lobelio pingitur in Obſerv. pag. 462. Aſiatici cæli eſſe propriam Plinius ait, loco mox citato.

2. *Hujus ramorum .... cacumina.*] Eamdem vim racemorum acinis decem e vino potis, tribuit Dioſc. loco cit.

Sect. CXVII. 1. *Eſt & tragopogon.*] Dioſc. lib. 2. cap. 173. Τραγοπώγων, ἢ κομήτης, οἱ δὲ κόμην καλοῦσι, &c. Vide Saraceni notas in Dioſc. Pingitur a Lobelio in Obſerv. pag. 297. qualem in horto Regio vidimus. Galli, ſervata Græci nominis ſignificatione, *Barbe de bouc*, hirci barbam vocant

2. *Sine uſu.*] Nullius in medicina uſus. Alioqui in cibis manditur, teſte Dioſc. loco cit.

Sect. CXVIII. 1. *Ut diximus.*] Libro 20. ſect. 3. *Fuiſ jam ducentis annis ſervatum.*

2. *Peucedanum ſex.*] Vide Notas & Emend. num. XIX.

3. *Et animalium.*] Vide Notas & Emend. num. XX.

4. *Genus illud ſerpentis.*] Inſecti, odore tetri, de blattarum genere. Vide Conſtant in Lexico, verbo Σφονδύλη.

Sect. CXIX. 1. *Ne illud quidem.*] Hæc totidem verbis Theophr. lib 9. hiſt. cap. 14.

Sect. CXX. 1. *Sunt & gentium.*] Totidem plane verbis hæc Theophr. lib. 9. hiſtor. cap. 15. Ἡ δὲ ἕλμινς σύμφυτον ἐνίοις ἔθνεσιν· ἔχουσι γὰρ ὡς εἰπεῖν Αἰγύπτιοι, Ἄραβες, Ἀρμένιοι, Σύροι, Κίλικες. Θρᾷκες δὲ οὐκ ἔχουσιν, οὐδὲ Φρύγες. Τῶν δὲ Ἑλλήνων Θηβαῖοί τε οἱ περὶ τὰ γυμνάσια, καὶ ὅλως Βοιωτοί· Ἀθηναῖοι δ᾽ οὔ. Sic peculiares certis regionibus morbos novimus: phthiſin Luſitanis, ſtrumam Hiſpanis, Alpiniſque: Narbonenſi Galliæ hydrocelen; omnes quidem ex aeris gravitate natos. Vide Fernelium, lib. 2. de abditis rerum cauſis, cap. 11 pag. 74.

2. *Quippe cum ſurdis.*] Inanimis & ignobilibus, ut dictum eſt lib. 12. ſect. 3.

3. *Tum vero illa anima.*] Illa vitæ remedia ex alia vita peti natura voluit, hoc eſt, ex vivis pariter animalibus.

NOTÆ

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM XXVII.

NATURALIS HISTORIÆ

C. PLINII SECUNDI.

Sect. 2. I. HINC *illa atrox peroratio ejus in digitum. Ortum fabula narraverit*, &c.] Hæc ſinceriſſima eſt, quam repræſentamus, ſcriptura Regii codicis 2. & Chiffletiani, & ejus quem Pintianus vidit, totidem plane litteris apicibuſque. In libris vulgatis, *peroratio ejus in digito mortuus. Fabule*, &c. Reg. 1. *in digito mortuum fabule* Salmaſius in Solin. pag. 886. & 188. ſic excogitabat: *peroratio ejus. En digitum!* Utrum igitur ab oratore demonſtrari tum volebat digitum, cum hæc diceret, ſuumne, an rei? Quo vero geſtu motuque dexteræ rei digitum potius quam integram manum ſignaret? Gronovius ſubtilius aliquanto quam verius, *peroratio ejus in digitum maritum. Fabula*, &c. ut digitus maritus a Plinio appelletur, maritalis officii jocique ſpecie parricida. Pudet his ſpurcitiis chartam inquinare. E digitis interim eum, qui medius eſt, *impudicum* alii, cum Martiale: cum Perſio alii *infamem* vocant: ut eum qui et proximus eſt a pollice, *ſalutarem* Pollux, lib. 2. πρωκτίζοντα, *cinædum*.

Sect. 3. II. *Caulem quadrangulum.... ſimilem arctio.*] In libris omnibus hactenus editis, *ſimilem arcio*, hoc eſt, perſolatæ, quod eſt longe falſiſſimum. MSS. Reg. Colb. Chiffl. *arctio*, quos ſecuti ſumus: in primis Dioſcoride ita ſuadente, ac totidem verbis Æthiopidem deſcribente, lib. 4. pag. 105. Καυλὸς τετράγωνος, καὶ τραχὺς, ἐοικὼς μελιτίνῳ ἢ ἀρκτίῳ, μασχάλας ἀνιεὶς πολλὰς, &c.

Sect. 12. III. *Ambroſia vagi nominis eſt, & circa alias herbas fluctuata: Unam habet certam, denſam, ramoſam,.... foliis rutæ circa imum caulem. In ramulis ſemen eſt*, &c. Interpolatorum audacia, an inſcientia, ſic ad hunc diem in libris vulgatis legitur: *circa alias herbas fluctuata. Fruticem unum habet denſum, ramoſum... foliis rutæ. Circa imum caulem in ramulis*, &c. Voce una ſcilicet extrita, adjecta altera, interpunctione vitiata. Nos verba ſcriptoris integra, certamque ſententiam, nec impeditam, ex codicum Reg. & Colb. fide repræſentamus. Accedit & Dioſcor. cujus hæc ſunt Plinianis omnino paria: lib. 3. cap. 119. Φύλλα ἔχει ὅμοια τῇ ἐκβολῇ τοῦ καυλοῦ μικρὰ ὡς πηγάνου. Τὰ δὲ κλωνία ἀνάπλεα σπερμάτων, ἐοικότων βοτρυδίοις, &c.

Sect. 13. IV. *Et in vino vetere ad phalangiorum morſus.*] Apud Dioſcoridem in libris vulgatis ita hodie legitur, lib. 3. cap. 167. de anagyri. Πρὸς δὲ κεφαλαλγίαν σὺν οἴνῳ. *Prodeſt ad dolorem capitis in vino.* Cave porro credas cum Dalecampio, ceteriſque, feſtinatione legendi nimia hallucinatum Plinium, ἀντὶ τοῦ φαλάγγια temere ſcripſiſſe: cum ἀντὶ κεφαλαλγίας ſcribere debuiſſet: nam ex Plinio potius Dioſcoridem emendandum Dioſcorides ipſe admonet, qui medicamenta priorum librorum alio ordine in libris Εὐπορίστων retexens, ubi de morbis capitis agit, anagyris mentionem nullam facit: ubi de phalangiis, principatum eadem adſcribit, lib. 2. num. 121. Ἰδίως δὲ πρὸς φαλάγγια.... ὀνόγυρον ᾗ δ'. Eſt autem ὀνόγυρος eadem quæ ἀνάγυρος, apud Nicandrum in Theriacis; ut obſervat Conſtantinus in Lexico.

Sect. 17. V. *Hujus foliorum in aceto decocto per dies XL. poto lienem abſumi aiunt. Et illinuntur autem. eadem ſedante ſingultus.*] Sic libri omnes editi, & MSS. Interpolat autem hanc ſcripturam in Elzeviriana editione Latius, in hunc modum: *Lienem abſumi aiunt: & illinuntur autem eadem, ſedantque ſingultus*: ut ad ſingultus illini tantum credas. Quod ſcriptoris quidem ſententiæ planiſſime adverſatur, ac Dioſcoridis, qui plane ſimilia tradit, lib. 3. cap. 151. Δύναμιν δὲ ἔχει τὰ φύλλα λεανθέντα σὺν ὄξει καὶ ποθέντα ἐπὶ ἡμέρας μ', σπλῆνα τήκειν. Δεῖ δὲ καταπλάττειν καὶ τὸν σπλῆνα τοῖς φύλλοις λείοις σὺν οἴνῳ. Βοηθεῖ καὶ σπασμοῖς καὶ λυγμῷ, &c.

Sect. 20. VI. *Sed hic abſinthii inutilis ſtomacho capitique eſt, cum ſit ille decocti ſaluberrimus.*] Vocem hanc *abſinthii*, quam libri omnes editi & manu exarati agnoſcunt, ſupervacuam eſſe Dalecamp. pronunciat. Joan. Latius in editione Elzevir. permutat vocis illius ſedem, ac poſt *decocti* reponit: alias perverti loci ſententiam clamat. Ambo haud ſane ſatis feliciter. Geminum abſinthii ſuccum Plinius ſecernit: alterum decocti aqua, his verbis: *Bibitur & decoctum aqua, ac poſtea nocte ac die refrigeratum*, &c. Alterum expreſſi, quod in uſu rarius: *Exprimitur autem, cum primum ſemen turgeſcit*, &c. Illum decocti ſuccum ſaluberrimum eſſe in præſenti monet: iſtum expreſſi, inutilem. Sic ubi dilutum decoctumque abſinthii Dioſcorides approbavit, expreſſi ſuccum idem improbat, lib. 3. cap. 16. Ἔστι δὲ, inquit, καὶ τὸ τοῦ χυλίσματος ἔργον ποιοῦν τὰ αὐτά. πλὴν οὐ τῇ πόσει οὐ δοκιμάζομεν αὐτὸ, κακοστόμαχον, καὶ κεφαλαλγὲς ὄν. *Exiſtimatur & expreſſi ſuccus eoſdem præſtare effectus. Attamen potionibus improbatur, quod ſtomacho eſt inimicus, doloremque capitis ciet.*

Sect. 30. VII. *Ballotem alio nomine porrum nigrum Græci vocant.*] Sic MSS. omnes, Reg. Colb. Chiffl. aliique, tum hoc loco, tum in Indice, in quo diſerte ſcribitur, *Ballotes, ſive porrum nigrum*. Libri hactenus editi, *Balloten alio nomine melamprasion Græci vocant*, ex interpolatorum ſcilicet officina: & quod intelligerent balloten eſſe reapſe marrubium nigrum, & quod ſcriptum ſcirent a Dioſcor. lib. 3. cap. 117. Βαλλωτὴ, ἢ μελάμπρασον, &c. Perinde ac ſi eum Græcos appellat, Dioſcoridem Plinius deſignaret. Cum ſciamus & apud Dioſcoridem ipſum in Nothis, pag. 457. & apud Apuleium, cap. 45. marrubium iſtud Νόπρασον, etſi mendoſe, pro κυνόπρασον, quod porrum caninum ſonat, appellari. Nec tamen inficias ierim, id quod vidit jamdudum Ruellius, lib. 3. de nat. ſtirp. cap. 58. pag. 552. deceptum Plinium eſſe affinitate nominum, cum foliis quam porri majoribus balloten dixit, πρασίου videlicet, pro πράσου legentem: quando folia ei porracea non ſint, ſed marrubii, aut apiaſtri. Quæ Salmaſius hoc loco adverſus Plinium congerit, in præfat. accepit ea a Nic. Leoniceno, tui ſacere ſatis conatus eſt olim Pandulphus Collinutius, in defenſione Plinii, pag. 206.

Sect. 40. VIII. *Theophraſtus arboris genus intelligi voluit crataegon, ſive cratægona.*] Prius legebatur, *cratæogonon, ſive cratæogona.* Ex Theophraſto Heſychioque locum ſanavimus: aliud enim, utroque illo auctore, cratæogonon eſt, aliud cratægus. Ille lib. 3. hiſt. cap. 15. Κράταιγος δ' ἐστὶν, inquit, ὃ δὲ κραταιόγονον καλοῦσιν· ἔχει δὲ τὸ μὲν φύλλον ὅμοιον μεσπίλῃ, πλατύτερον, &c. Iſte, Κραταιόγονος, βοτάνη, μεθ' ἧς κυΐσκονται. Κράταιγος, δένδρον.

Sect. 44. IX. *Cuculi folia.*] Ita reſcripſimus admonitu Regii codicis 2. & Marcelli Empir. cap. ult. pag. 250. *Herba cuculus*, inquit, *trita, in reliquam partem velut impoſita, mire dolores podagræ ſanat.* Index tamen, *Culicus, ſive ſtrumus, ſive ſtrychnos.* Quin & Reg. 2. & Chiffl. hoc loco, *Culiculi folia* præ ſe ferunt. Libri vulgati, *Cucubali folia.* Forte pro *Cacubali*, quaſi maleſici, διὰ τὸ κακοβαλεῖν. Eſt enim ſolani genus, ut diximus, Dioſcoridi in Nothis, Στρύχνος ὑπνωτικὸς, οἱ δὲ ἁλι-μος, Ῥωμαῖοι σούμνουμ, οἱ δὲ κακουβάλουμ, &c.

Sect. 47. X. *Siſtit alvum dipſacos.*] Hæc ante nos male divulſa diſtractaque ſic legebantur, *Siſtit alvum.* Ut ad coccum Gnidium, de quo ſuperiore ſectione, pertinere pars ea videretur. Mox nova inſtituta periodo, *Dipſacos*, &c. At alvum ſiſti Gnidio grano, & vetuſtis ſcriptoribus, & experientiæ ipſi adverſatur. Dioſcoridi quidem diſerte cieri eo alvum affirmanti, lib. 4. cap. 173. Galeno quoque, lib. 7. de fac. ſimpl. med. pag. 192. Theophraſto item, lib. 9. hiſt. cap. 22. Διὸ καὶ ὅλως δίδωσι τῷ ποτῷ (δίδωσι γὰρ ὕδωρ κοιλίας λῦσαι) ἐν ἄρτῳ ἢ σίτῳ ἀνακεκλασμένον. Dipſaci vero radicem exſiccandi vim quamdam habere, ξηραντικὴν οἶμαι apud Galenum reperio, lib. 6. de fac. ſimpl. med. pag. 169.

Sect. 72. XI. *Lycapſos.*] Hermolaus *Lycopſis* ex Dioſcoride ſcripſerat: cum libri omnes manu exarati, & impreſſi typis, ut Reg. Colb. tum hoc loco, tum in indice, Parm. edit. aliique, *Lycapſos* pertinaciter exhiberent. Ab Ægineta, Λυκαψὸς pariter dicitur. A Nicandro, in Theriac. pag. 6.. Λυκοψὸς, pro Λύκαψος. Dioſcoridi tamen, ut diximus, lib. 4. cap. 26. Λύκοψις.

Sect. 78. XII. *Medion folia habet iridis ſativæ.*] Malim vero *ſeridis* cum Hermolao ac Pintiano legi, quam iridis. Nam qui ſilveſtrem irin a ſativa diſcriminaret, nondum vidi. Dioſc. lib. 4. cap. 18. σέρεως Μήδιον.... ἔχει φύλλα ὅμοια σέρεως. Etſi quædam exemplaria ἴρεως præ ſe ferunt: ſed mendoſe ſcilicet. Oribaſius enim σέρεως tranſtulit. Tamen in Plinianis MSS. *iridis.*

Sect. 91. XIII. *Tertium genus oreon vocatur, in montibus naſcens,*

Google

arundini teneræ ſimile, uno caule, denſis geniculis, & in ſe ſtractis.] In Reg. 2. *& in ſe infractis*. Genus hoc polygoni placet cum polygono fœmina Dioſcoridis congruit, præter ſolum natale, quod Plinius montuoſum, Dioſcorides, ceterique herbarii, & in his Dodonæus a quo delineatur, pag. 113 quale vidimus in horto Regio, aquoſum eſſe volunt. Sed aquoſos colles Plinius haud dubie intellexit, quem ſitum poterio quoque ſect. 97. adjudicat. Ex Dioſcoridea porro deſcriptione effici id modo in rem noſtram videtur commode poſſe, ut non *in ſe fractis*, ſed *in ſe farctis*, vel *in ſe infarctis*, ſcribi oporteat: ut ſententia ſit genicula alia aliis tubarum modo inſeri & infarciri. Sic enim ille, lib. 4. cap. 5. Θαμνίον ἐστι καλαμοειδὲς, γόνατα συνεχῆ ἔχον, ἐγκείμενα ἀλλήλοις, ὥσπερ αὐλίσκους. *Frutex eſt exiguus, tener, arundini ſimilis, geniculis denſus, quorum alia aliis tubarum modo inſeruntur, inſarciunturque.*

Sect. 104. XIV. *Eadem contrita, addita muria & oleo e mænis, anginam eximie curare tradunt.*] Abeſt vox ea *e mænis*, in libris ad hunc diem vulgatis. In Reg. 2. *hemina*: In Chiffl. *heminis* legitur. Quam vocem Plinii editores cum minus perciperent, ablegandam exterendamque cenſuerunt. Muriam ſeu garum e mænis commendari hic ſuſpicati haud temere ſumus: atque ita ſe rem habere certus auctor extitit ipſe Plinius, qui hanc ipſam medicinam totidem fere verbis antea occupavit, lib 26. ſect. 21. quam nunc iterum revocat: *Proſerpinaca*, inquit, *cum muria ex mænis & oleo trita, vel ſub lingua habita*, anginæ medetur.

Sect. 107. XV. *Bibitur contra ... tormina, aſperitates, capitis gravitates &c.*] Diſplicuit hæc vox *aſperitates* viris criticis, qui quæ vis ei voci ſubeſſet aſſequi non potuere. *Suſpiria* Pintianus: Gronovius *herpetas* reſcripſit. Pintianum Gronovius aſpernatur: nec nobis admodum Gronovii conjectura placet: Sunt enim ἕρπητες, ut ipſe admonet, hulcera manantia atque ſerpentia. Ad ea porro ſananda, quis qui rem medicam vel a limine ſalutarit, bibi quidquam, non imponi, illini, inſpergive juſſerit?

Sect. 109. XVI. *Sinon concoctiones facit, ſapore ſimillima piperi.*] Abeſt hæc vox *ſinon* a libris ad hunc diem vulgatis, atque in *ſimul* transformata ſuperiori ſententiæ adnectitur. Errorem deprehendimus, tum ex orationis ipſo contextu: nam ſi hæc ad ſmyrnii ſemen pertinerent, *ſimillimum piperi* dici ars poſtularet, & mox *idem*, non *eadem ex dolore efficax*. Tum vero ex Reg. 2. codice, atque ex Indice MS. Reg. Colb. &c. in quo diſerte legimus, *Smyrnium XXXII. Sinon II.* Σίνων ὁ ut monuimus, a Dioſcoride appellatur, lib. 3. cap. 64. nigro ſemine id eſſe dicitur, apio ſimile, ferventiſque guſtus, quale nimirum non ſmyrnio ineſt, ſed piperi. Galenus quoque, lib. 8. de fac. ſimp. medic. pag. 228. concoctiones eo juvari ait, urinas menſeſque cieri: οὐρητικὸν τ' ἐστὶ, καὶ πεπτικὸν, ἐμμήνων τε προτρεπτικός, &c.

XVII. *Illitum cohibet capillos defluentes.*] In libris hactenus editis, *ſuccus cohibet*, &c. Verum ſequitur mox, *decoctum tritum, & in oleo illitum*. quæ ad ſuccum referri Grammaticæ leges vetant. In MSS. Reg. Colb. Chiffl. *leſum cohibet*. Nos interim ex conjectura *illitum*. Dioſc. lib. 4. cap. 136. de adianto, cui vim parem trichomanes habet: Καὶ τὸ ἀφέψημα δὲ αὐτοῦ σὺν κονίᾳ καὶ οἴνῳ σμηχόμενον, τρίχας ῥεούσας συγκρατεῖ. Affrictum ejus decoctum cum lixivio & vino, defluentes capillos cohibet atque confirmat. Sect. 11[illegible]

XVIII. *Prodeſt & iſchiadicis infuſum, donec ſanguinem trahat*] Dioſcor. lib 2. cap. 186. de thlaſpi: Ἐγκλύζεται δὲ καὶ τοῖς ἰσχιαδικοῖς· αἷμα δὲ καὶ ἄγει κάτω, καὶ τὰ ἐντὸς ἀποστήματα ῥήγνυσι. Κινεῖ δὲ καὶ καταμήνια, καὶ ἔμβρυα φθείρει. *Prodeſt & iſchiadicis infuſum: pota ſanguinem educit*, nempe concretum exſcreando educit, *internoſque abſceſſus rumpit: menſes quoque ciet, & partus necat.* An feſtinatione nimia Græci ſcriptoris verba, alterius quam Dioſcorides, præpoſtere Plinius acceperit: an amanuenſium potius vitio depravata Latini auctoris verba fuerint, atque ita reſtituenda in integrum, *Prodeſt & iſchiadicis infuſum: pota ſanguinem trahit*, aliis relinquimus æſtimandum. Infundi certe clyſtere quidquam, donec eliciatur ſanguis, non medicina nobis, ſed pœna haud levis videtur. Sect. 113.

XIX. *Peucedanum ſex. ariſtolochia ac vitis ſilveſtris anno in umbra ſervantur.*] Hactenus legebatur, *Peucedanum & ariſtolochia* &c. Errorem detexit Theophraſtus, qui eadem habet, lib. 9. hiſtor. cap. 14. Ὁ μὲν γὰρ πευκέδανος, inquit, καὶ τελειωθέντα χρήσιμα· κατατομὰς δὲ δεῖ καὶ διδόναι. Πευκέδανον δὲ καὶ ποτὲ ἢ ἕξ. Ἀμπέλου δὲ ἀγρίας σώζουσιν, ἐὰν ἐν σκιᾷ ἢ καὶ ἀπόλλυνται, &c. Sect. 118.

XX. *Et animalium quidem exterorum.*] Libri omnes *ceterorum* præ ſe ferunt: mendoſe, ut ex Theophraſto diſcimus. Is enim loco cit. Τῶν δ' ἔξω θηρίων, inquit, ἄλλο μὲν ἄλλο ἀπόλλυσι ῥίζαι ἀδράφαξ· ὁ δὲ σφονδύλη πιεῖν. Ibid.

Digitized by Google

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXVIII.

I. DICTÆ erant omnium rerum naturæ, inter cælum ac terram naſcentium, reſtabantque quæ ex ipſa tellure fodiuntur, ſi non herbarum ac fruticum tractata remedia [1] auferrent tranſverſos, ex ipſis animalibus quæ ſanantur, reperta majore medicina. Qui ergo diximus herbas, & florum imagines, ac pleraque inventu rara ac difficilia, iidem tacebimus quid in ipſo homine proſit homini, ceteraque genera remediorum inter nos viventia? CUM PRÆSERTIM, niſi carenti doloribus morbiſque, vita ipſa pœna fiat. Minime vero: omnemque inſumemus operam, licet faſtidii periculum urgeat: quando ita decretum eſt, minorem gratiæ, quam utilitatum vitæ, reſpectum habere. Quin immo externa quoque, & barbaros etiam ritus indagabimus. [a] Fides tantum auctores appellet. Quanquam & ipſi conſenſu prope judicata eligere laboravimus, potiuſque curæ rerum, quam copiæ inſtitimus. Illud admonuiſſe perquam neceſſarium eſt, dictas jam a nobis naturas animalium, [2] & quæ cujuſque eſſent inventa: (neque enim minus profuere medicinas reperiendo, quam proſunt præbendo:) nunc quæ in ipſis auxilientur indicari, [b] neque illic in totum omiſſa. Itaque hæc eſſe quidem alia, illis tamen connexa. Cap. I.

II. Incipiemus autem ab homine, ipſum ſibi exquirentes, immenſa ſtatim difficultate obvia. [1] Sanguinem quoque gladiatorum bibunt, [2] ut viventibus poculis, [c] comitiales morbi: quod ſpectare facientes in eadem arena feras quoque horror eſt. At hercule illi ex homine ipſo ſorbere efficaciſſimum putant calidum ſpirantemque, & una ipſam animam ex oſculo vulnerum: cum plagis ne ferarum quidem admoveri ora [3] fas ſit humana. Alii medullas crurum quærunt, & cerebrum infantium. Nec pauci apud Græcos, ſingulorum viſcerum membrorumque etiam ſapores dixere, omnia perſecuti uſque ad reſegmina unguium: QUASI VERO ſanitas videri poſſit, feram ex homine fieri, [d] morboque dignum in ipſa medicina: egregia hercule fruſtratione, ſi non proſit. Aſpici humana exta nefas habetur, quid mandi? Quis iſta invenit oſtenta? Tecum enim res erit, everſor juris humani, monſtrorumque artifex, qui primus ea condidiſti: credo, ne vita tui oblivſceretur. Quis invenit ſingula membra humana mandere? qua conjectura inductus?

INTERPRETATIO.

a *Fides.*] Ad obtinendam fidem auctores tantum juvabit appellare.

b *Neque illic.*] Neque in tractatione animalium, ea remedia quæ ex iis petenda ſunt, penitus ſunt a nobis prætermiſſa.

c *Comitiales.*] Comitiali morbo affecti.

d *Morboque.*] Simulque morbo dignum fieri; qui tam crudeli medicina utatur.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Auferrent tranſverſos.*] Sic uſus obtinuit, ut ea vox ſcriberetur: codices optimi, Reg. & Colb. *traverſos.* Sic *tralatitium* & *tralucens* dicimus, & *tralucidum*, ex probatioribus libris. Agi vel auferri tranſverſi dicimur, cum veluti vi & impetu quodam ab inſtituto deflectimur. Sic Livius, bell. Maced. *Abſtulerunt me velut de ſpatio Græciæ res immixtæ Romanis: non quia ipſas opera pretium eſſet perſcribere, ſed quia* &c.

2. *Et quæ cujuſque eſſent inventa.*] Libro 8. ſect. 41. & lib. 25. a ſect. 50. ad 54.

Sect. II. 1. *Sanguinem quoque*] Celſus lib. 3. cap. 23. de comitiali morbo: *Quidam jugulati gladiatoris calido ſanguine epoto, tali morbo ſeſe liberarunt: apud quos miſerum auxilium, tolerabile miſerius malum fecit.* Tertull. in Apolog. cap. 10. *Item illi, qui munere in arena noxiorum jugulatorum ſanguinem recentem avida ſiti comitiali morbo medentes auferunt: ubi ſunt?* Sic etiam Cælius Aurel. lib. Chron. cap. 4 de epilepſia. Simile iſtud remedium eſt, quod Scribonius Largus affert, Compoſ. 18. *Item ex jecinore gladiatoris jugulati particulam aliquam noties datam conſumant. Quæque ejuſdem generis ſunt, extra medicinæ profeſſionem cadunt, quamvis profuiſſe quibuſdam viſa ſunt.*

2. *Ut viventibus poculis.*] Viventia pocula eleganti tranſlatione vocat ea, quæ calentem adhuc & quaſi ſpirantem ſanguinem continerent: quod & habere in ſe vitam, & præſtare haurientibus eam videbantur: plane ut animam ipſam ac ſalutem ſorberi in ipſis crederes. Vide Notas & Emend. num. I.

3. *Fas ſit humana.*] In Reg. 1. *Fas ſit humanos.* In Reg. 2. & Chiffl. *mos ſit humanos.* Quid magis arrideat, arbitrii eſto legentium.

Quam poteſt medicina iſta originem habuiſſe? [a] Quis veneficia innocentiora effecit, quam remedia? Eſto, barbari externique ritus invenerint: etiamne Græci ſuas fecere has artes? Exſtant commentationes Democriti, ad alia noxii hominis e capite oſſa plus prodeſſe: ad alia, amici & hoſpitis. Jam vero vi interempti dente gingivas in dolore [4] ſcarificari, Apollonius efficaciſſimum ſcripſit: [5] Miletus, oculorum ſuffuſiones felle hominis ſanari. [6] Artemon calvaria interfecti, neque cremati, propinavit aquam e fonte noctu comitialibus morbis. Ex eadem ſuſpendio interempti catapotia fecit, contra canis rabioſi morſus Antæus. Atque etiam quadrupedes homines ſanavere: contra inflationes boum, perforatis cornibus inſerentes oſſa humana: ubi homo occiſus eſſet, aut crematus, ſiliginem quæ pernoctaſſet, ſuum morbis dando. Procul a nobis noſtriſque litteris abſint iſta. [7] Nos auxilia dicemus, non piacula: ſicubi lactis puerperarum uſus mederi potuit, ſicubi ſaliva, tactuſve corporis, ceteraque ſimilia. VITAM quidem non adeo expetendam cenſemus, ut quoquo modo trahenda ſit. Quiſquis es talis, æque moriere, etiam cum obſcenus vixeris, aut nefandus. Quapropter hoc primum quiſque in remediis animi ſui habeat: EX OMNIBUS BONIS, quæ homini tribuit Natura, nullum melius eſſe tempeſtiva morte: idque in ea optimum, quod illam ſibi quiſque præſtare poterit.

Cap. II. III. Ex homine remediorum primum maximæ quæſtionis, & ſemper incertæ eſt, [1] valeantne aliquid verba & incantamenta carminum. Quod ſi verum eſt, [2] homini acceptum ferri oportere conveniet. Sed viritim ſapientiſſimi cujuſque reſpuit fides. In univerſum vero omnibus horis credit vita, nec ſentit. Quippe victimas cædi ſine precatione [3] non videtur referre, nec Deos rite conſuli. Præterea alia ſunt verba [4] impetritis, alia depulſoriis, alia commentationis. Vidimuſque certis precationibus obſecraſſe magiſtratus: Et ne quid verborum prætereatur, aut præpoſterum dicatur, [5] de ſcripto præire aliquem: rurſuſque alium cuſtodem dari qui attendat: alium vero præponi, [6] qui favери linguis jubeat: [7] tibicinem canere, ne quid aliud [8] exaudiatur: [b] utraque memoria inſigni, [9] quoties ipſæ diræ obſtrepentes nocuerint, quotieſve precatio erraverit, ſic repente extis adimi capita vel corda, aut geminari victima ſtante. [10] Durat immenſo exemplo Deciorum patris filiique, quo ſe devovere, carmen. [11] Exſtat Tucciæ Veſtalis inceſtæ

INTERPRETATIO.

a *Quis.*] Quis effecit ut innocentiora jam veneficia videri poſſint, quam remedia talia?

b *Utraque.*] Eſt illud utrumque ſane dignum memoria, notatum in Annalibus eſſe, quoties &c.

NOTÆ.

4 *Scarificari.*] MSS. omnes, Reg. & Colb. aliique, *ſcarifaſſi.*

5. *Miletus.*] Reg. 2. *Meletes.* Chiffl. *Meletos* Forte *Melitus*, ut diximus in Auctorum Indice. At Reg. 1. *Miletus.*

6. *Artemon.*] Et Scribonius Largus, Compoſ. Med. cap. 2. ad comitialem morbum, Compoſ. 16. *Sunt & qui ſanguinem ex vena ſua miſſum bibant, aut de calvaria defuncti terna cochlearia ſumant per dies triginta.* Q. Serenus, cap. 58. de comitiali morbo, pag. 161.

Præterea placitas hominis quæ calva ſupina
Excepit propella fimo, conſumere prodeſt.

7. *Nos auxilia*] Nos ex homine, inquit, remedia quæremus dumtaxat vulgaria, & paratu facilia: ſicubi lacte mulierum, ſicubi aliquo tali opus fuerit: cetera quaſi piacula vitabimus.

Sect. III. 1. *Valeantne aliquid.*] Sic Reg 2. In Reg. 1 & Chiffl. *polleantne aliquid.*

2. *Homini acceptum ferri*] MSS. *acceptum ferri.*

3. *Non videtur referre.*] Non videtur prodeſſe, nihil juvare vulgo creditur: non videtur ad rem, ut rite peragenda eſt, pertinere: nihil enim agitur ſacrificando ſine precibus. Vide Notas & Emend. num. II.

4. *Impetritis.*] Sic libri omnes conditivi, moxque *depulſoriis*, non, ut editi, *impetrantis & depulſoriæ.* Impetritum dixere quondam auſpices, pro *impetratum.* Impetrita ſacra, quæ lætis proſperiſque fulguribus evocandis, aliiſque auſpiciis ſunt addicta: conciliandorum numinum cauſa, ut certa, firma, ac ſecura, petentibus denunciarent: Depulſoria, quæ oſtentis omnibus averruncandis ſeu depellendis dicata. Quid vero commentationis ſacra ſint, nondum exploratum. *Commendationis* forte legi ſatius fuerit, cum Valerius Maximus, ſtatim initio libri primi dicat, *priſco inſtituto rebus divinis operam dari, cum aliquid commendandum eſt, precatione .... cum inquirendum vel extis, vel ſortibus, impetritis: cum ſolemni ritu peragendum, ſacrificio: quo etiam oſtentorum ac fulminum denunciationes procurantur.* Quæ tria ipſa ſacrorum genera videntur eſſe, quæ Plinius modo recenſet. Impetritum & in Plauti fabula leges, quæ Aſinaria inſcribitur, act. 2. ſc. 1. verſ. 11.

5 *De ſcripto præire.*] Recitare, & quaſi prælegere. Hujus moris exempla vel unus Latinæ linguæ Theſaurus plura ſuppeditabit. Subintellige porro hoc loco *præire aliquem alicui*: Nam verbum infiniti modi *præire*, ante ſe accuſativum hunc *aliquem* habet, non regit, admittitve poſt ſe

6. *Qui favere.*] Ita libri omnes. Turnebo magis placet, *fatere.* Seneca, lib. de vita beata, cap. 26. *Favete linguis! Hoc verbum, non ut plerique exiſtimant, a favore trahitur: ſed imperatur ſilentium, ut rite peragi poſſit ſacrum, nulla voce mala obſtrepente.* Quæ Plinii quoque hoc loco mens eſt. Aliter forte Feſtus, verbo *Faventia*: *Præcones clamantes*, inquit, *populum ſacrificiis favere jubebant: Favere enim eſt bona fari. At veteres poetæ pro ſilere uſi ſunt favere.*

7. *Tibicinem canere.*] Ovidius, lib. 6. Faſtor. verſ. 657. lepide:

Temporibus veterum tibicinis uſus avorum
Magnus, & in magno ſemper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat mœſtis tibia funeribus.

Iterumque:

Quæritur in ſcena cava tibia: quæritur aris.

Hoſtias apud Romanos ad tibicinem immolatas, hæc Tullii quoque verba teſtantur, 2. in Rull. num. 82. *Erant hoſtiæ majores, in foro conſtitutæ, quæ ... probatæ, ad tibicinem & præconem immolabantur.* Et in conſecratione ſolitum adhiberi tibicinem, idem eſt auctor, orat. pro Domo ſua, num. 125. Sacra peragentem cum adſtante tibicine lapis antiquus exhibet, apud Gruterum, pag. 1007. nummique Domitiani, quibus hæc adjecta epigraphe, COS. XIIII. LVD. SAEC. F. *Ludos ſæculares fecit.*

8. *Exaudiatur.*] Ab eo qui ſacra peragit: ne quid ejus mentem a precatione avocet.

9. *Quoties ipſæ diræ.*] Vel diræ obſcenæque volucres: vel exſecrationes potius, ut ſect. ſeq. imprecationeſque, quæ ab inimicis effundebantur horrendæ, deos quoſdam nominatos compellantibus, quibus quicumque devotus erat, credebatur maximo affici infortunio. Cicero, lib. 1. de Divin. num. 29. *M. Craſſo quid acciderit videmus, dirarum obnunciatione neglecta.*

10. *Durat immenſo.*] Carmen quo ſe Decius pater devovit, exſtat apud Livium, lib. 8. pag. 139. alterum, quo filius, lib. 10. pag. 180.

11. *Exſtat Tucciæ.*] *Tuniam* Tuciam vocat Dionyſ. Halic.

Digitized by Google

precatio, qua uſa aquam in cribro tulit, [12] anno Urbis DCIX. [13] Boario vero in foro Græcum Græcamque defoſſos, aut aliarum gentium, cum quibus tum res eſſet, [14] etiam noſtra ætas vidit. Cujus ſacri precationem, qua ſolet præire [15] Quindecimvirûm collegii magiſter, ſi qui legat, profecto vim carminum fateatur, ea omnia approbantibus [16] octingentorum triginta annorum eventibus. Veſtales noſtras hodie credimus nondum egreſſa Urbe mancipia fugitiva retinere in loco precatione: cum ſi ſemel recipiatur ea ratio, & Deos preces aliquas exaudire, aut illis moveri verbis, confitendum ſit. [17] De tota [a] conjectione priſci quidem noſtri perpetuo talia prodidere, [b] difficillimumque ex his, etiam fulmina elici, [18] ut ſuo loco documus.

IV. [1] L. Piſo primo Annalium auctor eſt, Tullum Hoſtilium regem ex Numæ libris eodem, quo illum, ſacrificio Jovem cælo devocare conatum, quoniam parum rite quædam feciſſet, fulmine ictum: [2] Multi vero magnarum rerum fata & oſtenta verbis permutari. [3] Cum in Tarpeio fodientes delubro fundamenta, caput humanum inveniſſent, [4] miſſis ob id a ſe legatis, Etruriæ celeberrimus vates Olenus Calenus præclarum id fortunatumque cernens interrogatione in ſuam gentem transferre tentavit, ſcipione prius determinata templi imagine in ſolo ante ſe: HOC ERGO DICITIS, ROMANI? HIC TEMPLUM JOVIS OPTIMI MAXIMI FUTURUM EST: HIC CAPUT INVENIMUS: conſtantiſſima Annalium affirmatione, tranſiturum fuiſſe fatum in Etruriam, ni præmoniti a filio vatis legati Romani reſpondiſſent: NON PLANE HIC, SED ROMÆ INVENTUM CAPUT DICIMUS. [5] Iterum id acciſſe tradunt, cum in faſtigium ejuſdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creviſſent: & iterum ſimili modo retentum augurium. Hæc ſatis ſint, exemplis ut appareat, oſtentorum vires & in noſtra poteſtate eſſe: ac prout quæque accepta ſint, ita valere.

In Augurum certe diſciplina conſtat, neque diras, neque ulla auſpicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientes, [6] obſervare ſe ea negaverint: quo munere divinæ indulgentiæ majus nullum eſt. Quid? Non & legum ipſarum in duodecim tabulis verba

INTERPRETATIO.

a *Conjectione.*] Controverſia.

b *Difficillimumque.*] Et quod eſt ex omnibus his difficillimum, poſſe etiam fulmina elici prodidere.

NOTÆ.

lib. 2. Antiq. pag. 129 ubi hoc ipſum refert, quod Plinius. Valerius Max. lib. 8. cap. 1. num. 5. pag 369. *Eodem auxilii genere Tucciæ virginis Veſtalis inceſti criminis rea caſtitas infamiæ nube obſcurata emerſit: quæ conſcientia certa ſinceritatis ſuæ, ſpem ſalutis ancipiti argumento auſa petere eſt. Arrepto enim cribro, Veſta, inquit, ſi ſacris tuis caſtas ſemper admovi manus, effice ut hoc hauriam e Tiberi aquam, & in ædem tuam perferam. Audacter & temere jactis votis ſacerdotis, rerum ipſa natura ceſſit.* Meminere & Auguſt. lib. 10. de Civit. Dei, cap. 16. & Tertull. in Apolog cap. 22 Eſt apud Patinum, pag 75. num. 3. poſt Urſinum, nummus argenteus, ſic inſcriptus: C. CLODIVS C. F Caput deæ Floræ, cinctum floribus: retro, flos, vel papaver. .)(. Veſtalis capite velato ſedet, lucernam dextra tenet Epigraphe: VESTALIS. Sententia eſt: *Caius Clodius*, Tribunus plebis, ut videtur, *Caii filius*, pariter Tribuni plebis, VESTALi *Incluſit Sepulcrum.* Percuſſus hic nummus eſt ſub P Clodio Marci filio Tribuno plebis, qui memoriam rei geſtæ ab uno celeberrimo e majoribus ſuis, ſic revocavit

12. *Anno Urbis DCIX.*] Vide Notas & Emendationes, num. III.

13. *Boario vero.*] Fuit in Urbis regione octava, in qua & Forum Romanum.

14. *Etiam noſtra ætas.*] Plutarchus, qui non Græcum Græcamque modo, ſed & Gallum ſimul Gallamque defoſſos refert, id quoque haud multis ante ſe annis contigiſſe ait, οὐ πολλοῖς ἔτεσιν ἔμπροσθεν, in quæſt. Rom. pag 283. ut ad Veſpaſiani tempora referendum id videatur, vel certe Neronis. Sed & illud prius accidiſſe Livius narrat, lib 22. pag. 225.

15 *Quindecimvirûm.*] Erant tria apud Romanos veteres ampliſſima Collegia ſacerdotum. Pontificum videlicet, Augurum, & Decem, vel Quindecimvirorum ſacris faciundis, qui Sibyllini vocabantur. His deinde & quartum acceſſit aruſpicum. A Sylla quindecimviri inſtituti ſunt, cum prius decem omnino forent: ad hos ludorum ſæcularium procuratio pertinebat.

16. *Octingentorum.*] Hæc certa anni illius nota, quo Plinius hæc condidit: Urbis annus ſcilicet DCCCXXX.

17. *De tota conjectione*] De tota quæſtione, lite, controverſia. Vide Notas & Emend. num. IV.

18. *Ut ſuo loco documus*] Libro 2. ſect 54.

Sect. IV. 1. *L. Piſo.*] Refert hoc etiam Livius, lib. 1. *Ipſum regem* (Tullum) *tradunt volventem commentarios Numæ, cum ibi quædam occulta ſolemnia ſacrificia Jovi Elicio facta invenisset, operatum his ſacris ſe abdidiſſe: ſed non rite initum, aut curatum id ſacrum eſſe .... & fulmine ipſum cum domo conflagraſſe.* Valerius item Maxim lib. 9. cap. 12. pag 452. Perſtrinxit eam hiſtoriam jam ſupra Plinius, lib 2. ſect. 54.

2. *Multi vero.*] Subintellige, *auctores ſunt*, ex antecedentibus.

3. *Cum in Tarpeio.* [Rem narrat feſtive Dionyſius Halic. lib. 4. Antiq. Rom pag. 258. tacito modo vatis Oleni nomine proprio. Camillus apud Livium, lib 5. ſub finem; *Hic Capitolium eſt, ubi quondam capite humano invento, reſponſum eſt eo loco caput rerum, ſummamque imperii fore.* Varro lib. 4. de ling. Lat. pag 3. *Capitolium dictum, quod hic cum fundamenta foderentur ædis Jovis, caput humanum inventum dicitur. Hic mons ante Tarpeius dictus, a Virgine Veſtali Tarpeia, quæ ibi ab Sabinis necata armis, & ſepulta, &c.*

4. *Miſſis ob id a ſ.*] Ab iis qui fodientes caput humanum inveniſſent: vel *ad ſe* fortaſſis, hoc eſt, ad vatem Etruriæ Olenum. In libris poſt Hermolaum editis, ipſo auctore *a Senatu* legitur. In Parm. & Reg. Colb. aliiſque, *a ſe.*

5. *Iterum id.*] Currum figlinum Tuſcis opificibus Jovis Capitolini faſtigio imponendum Tarquinius locarat, qui in fornace in tantam molem excrevit, ἀλλὰ μόλις ἐξαιρεθῆναι τὴν ὀροφὴν διαλυσαμένων τῆς καμίνου, καὶ τῶν τοίχων περιαιρεθέντων, ita ut fornacis ablato culmine, parietibuſque dejectis, ægre educeretur. Id quia viſum eſt vatibus cæleſte felicitatis prodigium iis, penes quos ea quadriga foret, ſtatuere Veientes repetentibus Romanis non tradere, inquit Plutarchus in Poplicola, pag 103. mox tamen alio augurio territi, quod retulimus lib. 8. ſect. 65. dedidere. Sic panis, quem Macedonum regina Perdiccæ famulo coquebat, cum in furno creſceret, duplo major quam erat, regnum ei portendit, ut eſt auctor Herodotus, lib. 8 Urania, num. 137. pag. 508. Διπλήσιος ἐγίνετο αὐτὸς ἑωυτοῦ.

6. *Obſervare ſe.*] Vel, ut in aliis codd. legitur, *obſervaſſe ſe.* Vidit hunc veterum morem Servius, ad hos Maronis verſus, ſtatim initio libri XI. Æneidos.

Æneas, (quanquam & ſociis dare tempus humandis
Præcipitant curæ, turbataque funere mens eſt)
Vota Deûm primo victor ſolvebat Eoo. Conſuetudo, inquit,

ſunt? [7] QUI FRUGES EXCANTASSET. Et alibi, QUI MALUM CARMEN INCANTASSET. Vettius Flaccus auctores ponit, quibus credat, [8] in oppugnationibus ante omnia ſolitum a Romanis ſacerdotibus evocari Deum, cujus in tutela id oppidum eſſet: promittique illi eumdem, aut ampliorem apud Romanos cultum. Et durat in Pontificum diſciplina id ſacrum: [9] conſtatque ideo occultatum, in cujus Dei tutela Roma eſſet, ne qui hoſtium ſimili modo agerent.

[10] Defigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit. [11] Huc pertinet ovorum, ut exſorbuerit quiſque, calyces, cochlearumque, protinus frangi, aut eoſdem [12] cochlearibus perforari. [13] Hinc Theocriti apud Græcos, Catulli apud nos, proximeque Virgilii incantamentorum amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo: non pauci etiam [14] ſerpentes ipſas recanere: & hunc unum illis eſſe intellectum, [a] contrahique [15] Marſorum cantu, etiam in nocturna quiete. Etiam parietes [b] incendiorum deprecationibus conſcribuntur. Neque eſt facile dictu, externa verba atque ineffabilia abrogent fidem validius, [16] an Latina inopinata, & quæ ridicula videri cogit animus, ſemper aliquid immenſum exſpectans, ac dignum Deo movendo, immo vero quod numini imperet. [17] Dixit Homerus, profluvium ſanguinis vulnerato ſemine Ulyſſem inhibuiſſe carmine:

INTERPRETATIO.

a *Contrahique.*] Congregari.

b *Incendiorum.*] Ad deprecanda *depellendaque* incendia.

NOTÆ.

Romana fuit, ut polluti funere minime ſacrificarent. Si tamen contingeret, ut uno eodemque tempore funeſtaretur quis, & cogeretur operam dare ſacrificiis, elaborabat ut ante ſacra compleret, quam funus agnoſceret. Unde etiam Horatius Pulvillus, in Capitolii dedicatione, cum ab inimicis ei filius nunciaretur extinctus, ut quidam putant, falſo: ut alii, pro vero: ait, Cadaver ſit: nec voluit funus agnoſcere, donec templa dedicaret. Secundum quem ritum etiam Æneas inducitur ante operam dare ſacrificiis, & ſic ad ſociorum & Pallantis ſepulturam reverti.

7. *Qui fruges*] Tabula VIII. cap. 2. Excantare hoc loco eſt magicis carminibus obligare, ſeu impedire quominus quid creſcat, adoleſcat, vel in maturitatem perducatur, imbribus forte intempeſtivis attractis, vel bonis neceſſariiſque repulſis. Quod Seneca, lib. 4. Natur. quæſt. cap. 7. de ea re agens, ſic docet: *Apud nos, inquit, in XII. tabulis cavetur, Ne quis alienos fructus excantaſſit: Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil poſſe fieri tam palam eſt, ut hujus rei cauſa nullius Philoſophi ſchola intranda ſit.* De incantamentis ejuſcemodi multa erudite congerit Gothofredus, in Cod. Theod. lib. tit. 16. de Maleficiis &c. pag. 127.

8. *In oppugnationibus.*] Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 9. *Conſtat omnes urbes in alicujus Dei eſſe tutela, moremque Romanorum arcanum, & multis ignotum fuiſſe, ut cum obſiderent Urbem hoſtium, eamque jam capi poſſe confiderent, CERTO CARMINE evocarent tutelares Deos: quod haud aliter urbem capi poſſe non crederent: aut etiamſi poſſet, nefas exiſtimarent Deos habere captivos. Nam propterea ipſi Romani, & Deum in cujus tutela urbs Roma eſt, & ipſius urbis Latinum nomen ignotum eſſe voluerunt.*

9. *Conſtatque ideo.*] Sic Macrobius loco allato. Sed & ignotos aliarum ſimiliter urbium deos, ex carmine in obſidionibus præcini ſolito a Pontifice, intelligi ſane poteſt: cujus hæc formula eſt, ex Sammonico, & Furio, quos Macrobius appellat auctores, lib. 3. Saturn. cap. 9. pag. 405. *Si Deus, ſi Dea eſt, cui populus civitaſque Carthaginienſis eſt in tutela, teque maxime ille qui urbis hujus populique tutelam recepiſti, precor, veneror que, veniamque a vobis precor, ut vos populum, civitatemque Carthaginienſium deſeratis: loca, templa, ſacra, urbemque eorum relinquatis, abſque his abeatis: eique populo, civitatique metum, formidinem, oblivionemque injiciatis, proditique Romam ad meoſque veniatis: noſtraque vobis loca, templa, ſacra, urbs acceptior probatiorque ſit: mihi quoque populoque Rom. militibuſque meis præpoſiti ſitis, ut ſciamus intelligamuſque. Si ita feceritis, voveo vobis templa ludoſque facturum.* Plutarchus, in quæſt. Rom. pag. 278. *Cur tutelarem Romæ Deum, maſne ſit an femina, dicere nefas eſt: cum Valerium Soranum male periiſſe narrent, quod illud edidiſſet.* Huc ſpectat vetus apud Gruterum inſcriptio, pag. 7. ſi tamen vetus: SIVE. DEO. SIVE. DEAE. C. TER. DEXTER. *Ignoto Deo*, quo ſenſu ſacrificaſſe Athenienſes dicti ſint ab Apoſtolo Paulo, expoſuimus in Commentariis, quos in Acta adjuvante Deo conſcripſimus. Vide Notas & Emend. num. V.

10. *Defigi quidem.*] Simili, ſi memini, forma loquendi uſus Seneca, in libris de Beneficiis: *Exſecraris enim illum, & caput ſanctum dira imprecatione defigis.* Sane defigendi verbum ſortilegorum eſt Paulus, 5. Sentent. tit. 23. ex MSS. *Qui ſacra impia, nocturnave, ut quem obcantarent, defigerent, obligarent, fecerint, &c.* In libris editis, *interfigerent.* Apuleius, lib. de virt. herb. cap. de leontopodio: *ſi quis devotus defixuſque fuerit in ſuis nuptiis, ſic eum reſolves.* Vetus interpres Horatii: *Ita te defigam novis & inſolitis maleficiis: ut mentem nunquam recipias.* Gloſſæ Philoxeni: *Defixiones, ἐπικαταδέσεις · καταδέσμοί.* Has porro exſecrationes vim eam habere Romani arbitrabantur, nemo ut ſic devotus poſſet evadere. Seneca idem epiſt. 94. pag. 418. *Nocent qui exſecrantur: nam & horum imprecatio falſos nobis metus inſerit, &c.* Horatius, Epod. 5. verſ. 89.

Diris agam vos: dira deteſtatio
Nulla expiatur victima.

Exſecrationum formulas vide apud Briſſonium, l. 1. p. 110.

11. *Huc pertinet.*] Cum nomina, vel ſimulacra, vel ovorum teſtæ acu pungebantur, hoc veneficio lædi homines exiſtimabant. Id maleficium ut occuparent, averterentque, ipſi ovorum, cochlearumque putamina frangebant: qui mos hodieque alicubi durat, ut ipſi vidimus.

12. *Cochlearibus.*] Horum jam olim uſus in ſorbendis ovis & cochleis. Martialis, in Xeniis, lib. 14. Epigr. 121. cujus lemma, *Cochlearia*, ſubintellige, ligula:

Sum cochleis habilis: ſed nec minus utilis ovis: &c.

13. *Hinc Theocriti &c.*] Ex uno Virgilio diſce reliquos: Hujus Ecloga octava, a verſu 64. eſt incantamentorum amatoria cantilena.

Effer aquam, & molli cinge hæc altaria vitta,
Verbenaſque adole pingues, & maſcula thura:
Conjugis ut magicis ſanos avertere ſacris
Experiar ſenſus: nihil hic niſi carmina deſunt.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Carmina vel cælo poſſunt deducere Lunam:
Carminibus Circe ſocios mutavit Ulyſſis:
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis: &c.

Catulli nihil eſt ſimile, inter opera quæ nunc circumferuntur.

14. *Serpentes .... recanere.*] Ita Reg. 1. & 2. aliique optimæ notæ codices, non, ut editi, *incantari.* Ut cantu angues, rumpi veteres exiſtimabant: ſic angues ipſos cenſebant, ſi præſentirent, recanere, & incantationem referre ac diluere. Nec recanere modo, ſed & præcanere, cum veneficium ſubodorati angues, anteoccupabant. Tibullus, lib. 1. eclog. 8.

Cantus & irata detinet anguis iter.

In ſacris ipſis codicibus, Pſal. 57. mentio eſt, *aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas: quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici, incantantis ſapienter:* hoc eſt, incantatoris in ea arte experti, ac periti.

15. *Marſorum.*] De horum veneficiis Lucilius, lib. 20. Satyr.

Jam diſrumpetur medius: jam ut Marſus colubras
Diſrumpit cantu, venas cum extenderit omnes.

Et Pomponius, in Piſtoribus:

Marum ut hæc Marſa: in colubros callet canticulam.

16. *An Latina inopinata.*] Cujuſmodi plurima habet Marcellus Empir. lib. de medic. & ante eum Cato, lib. de re ruſt. paſſim.

17. *Dixit Homerus.*] Ulyſſis humerum carmine ſanaſſe filios Autolyci, & inhibuiſſe ſanguinem ſcribit Homerus, Odyſſeæ τ verſ. 457.

Ἐπαοιδῇ δ' αἷμα κελαινὸν
Ἔσχεθον.

Plinius ἔσχεθε legit, ut ab ipſo Ulyſſe pronunciatum carmen indicaret.

[18] Theophraſtus, iſchiadicos ſanari. [19] Cato prodidit luxatis membris [20] carmen auxiliare, M. Varro podagris. [21] Cæſarem Dictatorem poſt unum ancipitem vehiculi caſum, ferunt ſemper, ut primum conſediſſet, id quod pleroſque nunc facere ſcimus, carmine ter repetito ſecuritatem itinerum aucupari ſolitum.

V. a Libet hanc partem ſingulorum quoque conſcientia coarguere. [1] Cur enim primum anni incipientis diem lætis precationibus invicem fauſtum ominamur? [2] Cur publicis luſtris etiam nomina victimas ducentium proſpera legimus? Cur & faſcinationibus adoratione peculiari occurrimus alii, [3] Græcam Nemeſin invocantes: [4] cujus ob id Romæ ſimulacrum [5] in Capitolio eſt, quamvis Latinum nomen non ſit? Cur ad mentionem defunctorum, teſtamur memoriam eorum a nobis non ſollicitari? [7] Cur impares numeros ad omnia vehementiores credimus: [8] idque in febribus dierum obſervatione intelligitur? [9] Cur ad primitias pomorum, hæc vetera eſſe dicimus, alia nova optamus? [10] Cur ſternutamentis ſalutamus? quod etiam Tiberium Cæſarem, triſtiſſimum (ut conſtat) hominum, in vehiculo exegiſſe tradunt. [11] Et aliqui nomine quoque conſalutare, religioſius putant. [12] Quin & abſentes tinnitu aurium præſentire ſermones de ſe, receptum eſt. Attalus affirmat, ſcorpione viſo, ſi quis dicat DVO, cohiberi, nec vibrare ictus. Et quoniam ſcorpio admonuit, b in Africa nemo deſtinat aliquid, niſi præfatus Africam. In ceteris vero gentibus, Deos ante obteſtatur, ut velint. Nam ſi menſa adſit, [13] anulum

INTERPRETATIO.

a *Liber.*] Placet hanc *doctrinæ* partem iis rebus confirmare, quæ ſinguli ſe facere ſibi ſunt conſcii.

b *In Africa.*] Nemo in Africa aliquid agere animo deſtinat, quin prius hanc vocem effatur. Africa: *vel potius, ſemper Africa aliquid apportat novi.*

NOTÆ.

18. *Theophraſtus.*] Opere de ἐνθουσιασμῷ, ut quidem docent Athenæus, lib. 14. pag. 624. & Apollonius, in hiſt. mirab. cap. 49. Vide etiam Gellium, lib. 4. cap. 13. pag. 320. Martianum Capellam, lib. 9. pag. 313. ubi multa de Muſicæ vi ac laude. Cælium Aurel. lib. 1. cap. 5. ubi de Phrygio, Dorio, ceteriſque numeris ac modis, ad ſanandum inſaniæ morbum utilibus.

19. *Cato prodidit.*] Locum retulimus, lib. 17. ſect. ult.

20. *Carmen auxiliare.*] Vide Notas & Emend. num. V.

21. *Cæſarem . . . . poſt . . . vehiculi caſum*] De eo caſu Suetonius in Julio, cap. 37. *Gallico triumpho dum Velabrum præter vehitur, pæne curru excuſſus eſt, axe diffracto, &c.* Vide & Dionem, lib. 43. pag. 224.

Sect. V. 1. *Cur enim primum.*] Calendas Januarias deſignat, jam tum mutuis ſalutationum officiis celebres, qui mos hodieque conſtantiſſime perſeverat. Vide Notas & Emend. num. VI.

2. *Cur publicis.*] Inter ea quæ boni ominis gratia ſuperſtitioſe magis quam religioſe ſervabantur, haud poſtremum id fuit, quod *cum Cenſor populum luſtraret*, inquit Cicero, lib. 1. de Divin. num. 102. *bonis nominibus qui hoſtias ducerent, eligebantur.* Quod idem in delectu Conſules obſervabant, ut primus miles fieret bono nomine. In publicorum quoque vectigalium locatione, Lucrinus, propter lucri ſonum nomini inhærentem, primus locabatur: quod Feſtus tradit, aliiſque exemplis omnium religioſam obſervationem confirmat. *Lacus*, inquit, *Lucrinus in vectigalibus publicis primus locatur fruendus, ominis boni gratia: ut in delectu cenſuve primi nominantur Valerius, Salvius, Statorius.* Vide plura apud Briſſon. lib. 1. de formul. pag. 14 & 92. Auguſto utique apud Actium deſcendenti in aciem omen victoriæ fuiſſe fertur agaſonis occurſus, cui nomen Eutychus, cum aſino, cui Nicon erat, ut eſt a Tranquillo notatum in Auguſto, cap. 116. *Proſpera nomina, bona nomina*, nomina ſunt bene ominata.

3. *Græcam Nemeſin.*] Arrogantiæ, inſolentiæque vindicem Deam. Vide Conſtantinum in Lexico, verbo Νέμεσις. Alii eſſe Fortunam aiunt. Favent antiqui lapides apud Gruterum, pag. 80. DEAE. NEMESI. SIVE FORTVNAE. VIRGINI VICTRICI. SANCTAE. DEAE NEMESI. Et pag. 73. FORTVNAE RHAMNVSIAE. Eſt enim Rhamnuſia Nemeſis, ut dicemus lib. 36. ſect. 4. num. 3. Invidiam eſſe alii arbitrantur. Auſonius:

Ecce ubi ſe cumulat mea purpura, (mitibus audi
Auribus hoc, Nemeſis:) poſt me dignatur oriri
Auguſtus Conſul.

4. *Cujus ob id.*] Ad faſcinationes amoliendas.

5. *Capitolio.*] Plinius, lib. 11. ſect. 103. de Nemeſi: *Quæ Dea Latinum nomen, inquit, ne in Capitolio quidem invenit.*

6. *Cur ad mentionem*] Etiam & apud nos vulgus pacem jam mortuos precatur, ubi eorum mentio incidit: *Diem lui faſſe pain.* Et hos μακαρίτας dicimus. Horatius: *Omnes compoſui: Felices.* Sollicitare manes & Seneca dixit, in Octavia, act. 1. ſc. 3.

7. *Cur impares numeros.*] Feſtus: *Imparem numerum antiqui proſperiorem hominibus eſſe crediderunt.* Virgil. Eclog. 8.

Numero Deus impare gaudet.

Ubi Servius: *Impar numerus immortalis, quia dividi integer non poteſt: par numerus mortalis, quia dividi poteſt. Licet Varro dicat Pythagoreos putare imparem numerum habere finem, parem eſſe infinitum: ideo medendi cauſa, multarumque rerum, impares numeros ſervari.* Quare etiam in illis ἐπῳδαῖς, ἐπασμοῖς, & amuletis, quibus ſuos libros Marcellus Empiricus, Apuleius, Alexander Trallianus, & alii referſerunt, frequens is numerus occurrit. Vide Gellium, lib. cap. 10. ne ſi *de numero nimium loquamur*, ut ait Auguſt. lib. 11. de Civit. cap. 31. *menſuram & pondus negligere judicemur.*

8. *Idque in febribus*] Celſus, lib. 3. cap. 4. ubi de febrium curatione agit. *Fuit autem alia*, inquit, *de diebus ipſis dubitatio: quoniam antiqui potiſſimum impares ſequebantur, eoſque, tanquam tunc de ægris judicaretur, κρισίμους nominabant. Hi erant dies tertius, quintus, ſeptimus, quartus decimus, vigeſimus primus: ita ut ſumma potentia ſeptimo, deinde quarto-decimo, deinde uni & vigeſimo daretur. Itaque ſic ægros nutriebant, ut dierum imparium acceſſiones exſpectarent*, &c. Scripſit libros tres de diebus decretoriis Galenus, tom. 8. quos conſule.

9. *Cur ad primitias.*] Simile quoddam carmen tritum antiquitus ſermone vulgi, in vini novi deguſtatione, recitat Briſſonius, lib. 1. de formul. pag. 91.

10. *Cur ſternumentis ſalutamus?*] Sic MSS. Reg. Colbert. Chiffl. & Parm. edit. non, ut reliquæ, *ſalutamur.* Quin & *ſternuentes*, magis arrideret. Vide Ariſtotelem, ſect. 33. Problem. 7. & 9. pag. 829. ubi docet cur ſacra res ſit habita ſternutatio. Cur ſternutamenta ſalutentur, Athen. libro 2. Vide & Xenoph. lib. 3. Κύρου παιδ.

11. *Et aliqui nomine.*] Sternuentes, inquit, appellato nomine proprio conſalutant. Petronius in Satyr. pag. 353. *Giton collectioris ſpiritus plenus, ter continuo ita ſternutavit, ut grabatum concuteret: ad quem motum Eumolpus converſus, ſalvere Gitona jubet.* Græci non nomine compellabant, ſed verbis aliis, ut Ζεῦ, σῶσον. *Jupiter, ſervato.* Ammianus in Anthol. lib. 2. Epigr. cap. 13.

Οὐ δύναται τῇ χειρὶ Πρόκλος τὴν ῥῖν' ἀπομύσσειν,
Τῆς ῥινὸς γὰρ ἔχει τὴν χέρα μικροτέρην·
Οὐδὲ λέγει, Ζεῦ σῶσον, ἐὰν πταρῇ· οὐ γὰρ ἀκούει
Τῆς ῥινός, πολὺ γὰρ τῆς ἀκοῆς ἀπέχει.

Mungendo Procli manus eſt nec idonea naſo,
Quid mirum? naſo nam minor ipſa manus.
Nec ſibi ſternutans, ſit, ait, bene: quippe nec audit
Naſum qui tantum diſtat ab auriculis.

12. *Quin & abſentes.*] Ariſtænetus, lib. 2. Epiſt. Οὐκ ἐβόμβει σοι τὰ ὦτα, ὅτε σου μετὰ δακρύων ἐμεμνήμην: *Non tibi tinniebant aures, cum tuo lacrymans meminiſſem?* Virgilius, aut quiſquis eſt alius, in Catalectis:

Garrula, quid totis reſonans mihi noctibus auris,
Neſcio quem dicis nunc meminiſſe mei?

Et illud etiam adjiciebant, ſi auris ſiniſtra tinniret, inimicum noſtri tum meminiſſe: amicum, ſi dextera.

13. *Anulum ponere.*] Sic MSS. Reg. 2. & Chiffl. Prius ridicule, *nullum ponere.*

ponere tralatitium videmus. [14] Quin etiam multas religiones pollere manifeſtum eſt. Alius ſaliva poſt aurem digito relata, [a] ſollicitudinem animi propitiat. [15] Pollices, cum faveamus, premere etiam proverbio jubemur. [16] In adorando dexteram ad oſculum referimus, totumque corpus [17] circumagimus: quod in lævum feciſſe, Galliæ religioſius credunt. [19] Fulgetras poppyſmis adorare, conſenſus gentium eſt.

[20] Incendia inter epulas nominata, aquis ſub menſas profuſis abominamur. Recedente aliquo ab epulis, ſimul verri ſolum: aut bibente conviva, menſam vel repoſitorium tolli, inauſpicatiſſimum judicatur. Servii Sulpicii principis viri commentatio eſt, quamobrem menſa linquenda non ſit: [21] nondum enim plures, quam convivæ numerabantur. Nam sternumento revocari ferculum menſamve, ſi non poſtea guſtetur aliquid, inter diras habetur, aut omnino [b] non eſſe. Hæc inſtituere illi, qui omnibus negotiis horiſque intereſſe credebant Deos: & ideo placatos etiam vitiis noſtris reliquerunt. Quin & repente conticeſcere [c] convivium adnotatum eſt, non niſi in pari præſentium numero: [d] iſque famæ labor eſt, ad quemcumque eorum pertinens. Cibus etiam e manu prolapſus reddebatur, utique per menſas: vetabantque munditiarum cauſa deflare. Et ſunt [e] condita auguria, quid loquenti cogitantive id acciderit: inter exſecratiſſima, ſi Pontifici accidat [22] Ditis cauſa epulanti. In menſa utique id reponi, adolerique [23] ad Larem, [f] piatio eſt. Medicamenta, priuſquam adhibeantur, in menſa forte depoſita, negant prodeſſe. [24] Ungues reſecari nundinis Romanis tacenti, atque a digito indice, [25] multorum pecuniæ religioſum eſt. Capillum vero contrectari, contra defluvia ac dolores capitis XVII. Luna, atque XXIX. [26] Pagana lege in pleriſque Italiæ prædiis cavetur, ne per itinera ambulantes tor-

INTERPRETATIO.

a *Sollicitudinem.*] Ejus rei quæ ſollicitum habet animum, proſperum procurat eventum.

b *Non eſſe*] Non edere.

c *Convivium*] Convivas.

d *Iſque famæ.*] Tunc vero ſingulorum convivarum fama periclitatur: nam in quemlibet ejus ſilentii culpa confertur.

e *Condita auguria.*] Certa ſtatutaque diverſa auguria, prout quid loqueretur aut cogitaret is, cui id accidiſſet.

f *Piatio.*] Expiatio *infelicis ominis, augurique mali depulſio, averruncatio eſt.*

NOTÆ.

14. *Quin etiam.*] Sic laudati codices. Editi, *etiam quoniam*, ut & Reg. 1. Forte pro, *Et jam, quoniam ..... manifeſtum eſt. alius ſaliva, &c.*

15. *Pollices.*] Antiquitus in pollice, inquit Eraſmus, Chiliad. 1. cent. 8 adag. 46. favoris erat, ſtudiique ſignificatio. Qui faveret, pollicem premebat: qui minus faveret, pollicem convertebat. Qui geſtus in proverbium abierunt: ut jam premere pollicem dicatur, qui quoquo pacto favet; convertere, qui male vult. Juvenalis:

Converſo pollice vulgi
Quemlibet occidunt populariter.

Certe preſſo ad medium digitum pollice, & in indicem relapſo, ſonitum dare conſuevimus, & vel ſic favorem ſignificare.

16. *In adorando dexteram ad oſculum.*] Sive, ut loquuntur alii, Manum ori: ſive, ut Apuleius, lib. 4. Metam. dexteram oribus admovemus. Sicut apud Orientis populos veneratio oſtendebatur variis flectendi corporis formis: ita apud Græcos manum ad os admovendo, quod proprie eſt, *προσκυνεῖν*, a *πρὸς* & *κυνεῖν*, quod eſt oſculari. Nec aliud ſignificat Latinum *adorare*, non ab *orare*, id eſt, *precari*, factum, ut imperiti homines exiſtimant: ſed ab eo quod manus admoveatur ori. Lucianus *φιλῶν τὴν δεξιὰν* dixit: Galli quoque, *Baiſer les mains.* De eo ritu vide Briſſonium, lib. 1. de formul. pag. 37. & 38. Et ea his adjice, ſi lubet, quæ Muretus habet, lib. 10. Var. lect. cap. 1. *Quam vetus ſit conſuetudo, in honore alicui habendo, manum ſuam ad os admovendi.*

17. *Circumagimus.*] Præceptum id Numæ fuit, ut auctor eſt Plutarchus in ejus vita, pag. 69. *Προσκυνεῖν περιφερόμενος*, *Circumage te, cum Deos adoras.* Cujus moris varias ibi cauſas affert, quas tu vide, ſi vacat.

18. *Galliæ.*] Hujus Gallicæ adorationis typum exhibet marmor perantiquum quod parieti affixum eſt Divonæ Cadurcorum, explicatum prolixe a Joan. Bapt. Bello, lib. de Templ. Augur. cap. 9. pag. 172. Romani e contrario a dextra ſiniſtram verſus in orbem convertebant ſe ſe: quod & a noſtris ſacerdotibus in ſuis ad aram converſionibus hodieque religioſiſſime obſervatur: aliter atque priſci illi Galli, qui ſiniſtrorſum, & a læva dextram verſus circumagebantur. Quod &, opinor, Poſſidonius intellexit, cum de Celtis agens, apud Athen. lib. 4. pag. 152. *Τοὺς θεοὺς προσκυνοῦσιν*, inquit, *ἐπὶ τὰ δεξιὰ στρεφόμενοι.* Romani moris Plautus commeminit, in Curcul. act. 1. ſc. 1. verſ. 69.

Quo me vortam, neſcio.
PA. *Si Deos ſalutas, dextroverſum cenſeo.*

19. *Fulgetras poppyſmis.*] Hoc eſt, complosione manuum. *Ποππύζω* enim non modo eſt ſibilo, hoc eſt, labris compreſſis acutiorem quemdam oris ſonum edo; ſed & demulceo, blande attrecto, quomodo equos nondum perdomitos adulamur: Denique, colliſis manibus inter ſe plauſum edo. Apud Ariſtoph. in Veſpis, pag. 474 Philocleo quidam ſenex ita loquitur, ut ſe dicat poppyſſantibus fulguraturum. Tunc interpres antiquiſſimus morem hunc eſſe ait, uti ad fulgetras poppyſſetur. Verba ſenis hæc ſunt:

Κἂν ἀστράψῃ
Ποππύζουσι.

Tum interpres hæc: *ἔθος γὰρ ἦν ἀστραπαῖς ποππύζειν.* Quaſi compluſis manibus ad delinıendum Jovem.

20. *Incendia .... aquis ſub menſas.*] Ita Reg. 1. At Reg. 2. & Chifflet. *ſub menſam.* At non aqua ſolum, ſed mero etiam profuſo incendiis occurrere ſe ſe ſignificabant. Petron. in fragm. Satyr. pag. 279. *Hæc dicente eo gallus gallinaceus cantavit: qua voce confuſus Trimalchio, vinum ſub menſam juſſit effundi, lucernamque etiam mero ſpargi: imo annulum trajecit in dexteram manum: &, Non ſine cauſa, inquit, hic bucino ſignum dedit: nam aut incendium oportet fiat, aut aliquis in vicinia animam abiciat: Longe a nobis.* &c. Hæc videtur fuiſſe abominandi, ſeu deprecandi incendii formula.

21. *Nondum enim plures.*] Menſæ videlicet. Mores temporum ſuorum ſcilicet ſugillat, cum menſæ plures, quam convivæ forent, ad oſtentationem luxus, ſumptuſque profuſi, ſternerentur. Libris omnibus invitis, Fulvius Urſinus, in append. ad Petr. Ciacon. pag. 145. legit, *Nondum enim plures, quam tres conviva.*

22. *Ditis cauſa.*] In epulis feralibus. Tamen Reg. 1. & 2. *dicis cauſa*, quod eſt forte ſincerius, quaſi *δίκης ἕνεκα*, hoc eſt, *τύπου χάριν*, perfunctorie, ac per ſimulationem. De ea voce vide Voſſium in Etymol. verbo *Dica .... Dicis cauſa fiebant quædam*, inquit Varro, lib. 5. de ling. Lat. *neque item facta, neque item dicta ſemper.*

23. *Ad Larem.*] Laribus offerri ſolitæ primitiæ epularum: quod Horatius innuit, lib. 2. ſatyr. 5 verſ. 23.

Dulcia poma,
Et quoſcumque feret cultus tibi fundus honores,
Ante Larem guſtet venerabilior Lare dives.

24. *Ungues reſecari.*] Similis ſuperſtitionis illud, quod refert Æſiur quidam apud Petron. in Satyr. pag. 369. *Audio, inquit, non licere cuiquam mortalium in nave, neque ungues, neque capillos deponere, niſi quum pelago ventus iraſcitur.*

25 *Multorum pecuniæ.*] Nundinantium ſcilicet. Ita libri omnes, etiam manu exarati. Suſpicabatur Gronovius legi commodius poſſe, *atque digito indice movere pecuniam religioſum eſt.*

26. *Pagana lege.*] Quæ in pagis ſcilicet obtinebat. Inde & paganalia ſacra, quorum peculiaris ratio fuit. De voce *paganus* multa eruditi diſputant, quæ ſunt ab inſtituto noſtro, & argumento eo in quo ſumus, longe abhorrentia.

queant

queant fuſos, aut omnino detectos ferant, quoniam adverſetur id omnium ſpei, præcipueque frugum. [27] M. Servilius Nonianus princeps civitatis, non pridem in metu lippitudinis, priuſquam ipſe eam nominaret, aliuſve ei prædiceret, duabus litteris Græcis Ρ & Α, chartam inſcriptam, circumligatam lino, ſubnectebat collo: Mucianus ter Conſul, eadem obſervatione viventem muſcam in linteolo albo: his remediis carere ipſos lippitudine [28] prædicantes. [29] Carmina quædam exſtant contra grandines, contraque morborum genera, contraque ambuſta, quædam etiam experta: ſed prodendo obſtat ingens verecundia in tanta animorum varietate. Quapropter de his, ut libitum cuique fuerit, opinetur.

VI. [1] Hominum monſtrificas naturas & veneficos aſpectus diximus in portentis gentium, & multas animalium proprietates, quæ reperi ſupervacuum eſt. Quorumdam hominum tota corpora proſunt: ut ex his familiis quæ ſunt terrori ſerpentibus, tactu ipſo levant percuſſos, [2] ſuctuve modico. [3] Quorum e genere ſunt Pſylli, Marſique, & qui Ophiogenes vocantur [4] in inſula Cypro: ex qua familia legatus Evagon nomine, a Conſulibus Romæ in dolium ſerpentium conjectus experimenti cauſa, circummulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum ejus familiæ eſt, ſi modo adhuc durat, vernis temporibus odoris viruſ. Atque eorum ſudor quoque medebatur, non modo ſaliva. [5] Nam in inſula Nili Tentyri naſcentes tanto ſunt crocodilis terrori, ut vocem quoque eorum fugiant. CAP. III.

[a] Horum omnium genetum in ſua repugnantia interventum quoque mederi conſtat: ſicuti aggravari vulnera introitu eorum, qui umquam fuerint ſerpentium, caniſve dente læſi. Iidem gallinarum incubitus, pecorum fetus, abortu vitiant. Tantum remanet virus, [b] excepto ſemel malo, ut venefici fiant venena paſſi. Remedio eſt, ablui prius manus eorum, aquaque illa eos, quibus medearis, inſpergi. Rurſus a ſcorpione aliquando percuſſi, numquam poſtea a crabronibus, veſpis, apibuſve feriuntur. Minus miretur hoc qui ſciat, veſtem a tineis non attingi, quæ fuerit in funere: ſerpentes ægre præterquam læva manu extrahi: * [c] [6] E Pythagoræ inventis non temere fallere, impoſitivorum nominum imparem vocalium numerum, claudiltates, oculive orbitatem, ac ſimiles caſus dextris aſſignare partibus, parem lævis. Ferunt difficiles partus ſtatim ſolvi, cum quis tectum, in quo ſit gravida, tranſmiſerit lapide, vel miſſili, ex his, qui tria animalia ſingulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, urſum. Probabilius id facit [7] haſta velitaris, evulſa e corpore hominis, ſi terram non attigerit. Eoſdem enim [d] illata effectus habet. Sic & ſagittas corpore eductas, ſi terram non attigerint, ſubjectas cubantibus, amatorium eſſe, Orpheus & Archelaus ſcribunt. [8] Quin & comitialem morbum ſanari cibo e carne feræ occiſæ eodem ferro, quo homo interfectus ſit. Quorumdam partes medicæ ſunt, ſicuti diximus de Pyrrhi regis pollice. Et Elide ſolebat oſtendi [9] Pelopis coſta, quam eburneam affirmabant. Nævos in facie tondere, religioſum habent etiam nunc multi. * CAP. IV.

INTERPRETATIO.

a *Horum omnium.*] Homines horum omnium generum ſi intervenerint, mederi eos conſtat *vel ſola præſentia; demorſis a ſerpentibus*, quibus adverſantur.

a *Excepto.*] Ex accepto ſemel veneno tantum virus ſe ſe in corpus inſinuat, ut omnia veneno deinde ipſi inficiant, qui venenum excepere ſemel.

c *Pythagora.*] E Pythagoræ inventis iſtud raro fallit; quo docet in nominibus quæ imponuntur fere, ſi ſit impar vocalium numerus, portendere ea claudltates, orbitatem oculorum, ſimileſque caſus, (*ſi quidem ii futuri ſint.*) a dextra parte fore: ſi par, a læva.

d *Illata.*] In domum illata.

NOTÆ.

Conſule, ſi otium eſt, quæ de eo argumento congerit Gothofredus in Cod. Theod. lib. 16 tit. 10. de paganis, pag. 251. & 252.

27. *M. Servilius.*] M. Servilius Rufus Nonianus Conſulatum geſſit cum C. Ceſtio, extremis fere Tiberii Imp. temporibus, ut quidem Faſti Conſulares produnt.

28. *Prædicantes.*] Servilius, & Mucianus.

29. *Carmina quædam.*] Plura tibi ſuggeret Marcellus Empiricus. Etiam e ſacris paginis repetita, Fernelius, lib. 2. de abditis rerum cauſis, cap. 16. pag. 90. & 91.

Sect. VI. 2. *Hominum diximus.*] Libro 7. ſect. 2.

2. *Suctuve medico.*] Sic etiam Reg. 1. cod. In Reg. 2. & Chiffl. *tumido*, male. Deterius vero Chiffletius ipſe, *ſuctuve medico.* Egregie in eam rem Celſus, lib. 5. cap 27. cujus verba ex parte tantum retulimus, lib. 7. ſect. 2. *Ad ſerpentium morſus*, inquit, *homo adhibendus eſt, qui vulnus exſugat. Neque hercules ſcientiam præcipuam habent hi qui Pſylli nominantur, ſed audaciam uſu ipſo confirmatam. Nam venenum ſerpentis, ut quædam etiam venatoria venena, quibus Galli præcipue utuntur, non guſtu, ſed in vulnere nocent. Id eoque colubra ipſa tuto eſtur, ictus eius occidit. Et ſi ſtupente ea, quod per quædam medicamenta circulatores faciunt, in os digitum quis indidit, neque percuſſus eſt, nulla in ea ſaliva noxa eſt. Ergo quiſquis exemplum Pſylli ſecutus, id vulnus exſuxerit, & ipſe tutus erit, & tutum hominem præſtabit.*

3. *Quorum e genere.*] Vide quæ diximus lib. 7. ſect. 2.

4. *In inſula Cypro.*] Vide Notas & Emendat. num. VII. De voce ὀφιογενεῖς diximus lib. 7. ſect. 2. *Crates... genus hominum fuiſſe tradit, quos Ophiogenes vocat*, &c.

5. *Nam in inſula.*] Vide quæ diximus libro 8. ſect. 38.

6. *E Pythagora ... fallere.*] Subintellige, *ſciat*, ex antecedente periodo. Unde planum fit, quam imperite egerint Plintani editores, qui diſtracta præpoſtere auctoris ſententia, ab his verbis novum caput auſpicati ſunt.

7. *Haſta velitaris.*] Ea eſt, quæ ad velites pertinet. Sunt autem velites, qui & expediti cognominati, milites armaturæ levioris.

8. *Quin & comitialem.*] Plinius Valer. lib 2. cap. 58 ad comitiales: *Dantur item carnes edendæ beſtiæ occiſæ eo ferramento quo homo occiſus eſt.* Scribonius Largus, Compoſ. Med. cap. 2. num. 13. *Item hinnulei cervi coagulum .... beneficiis ad morbum comitialem .... Hoc remedium qui monſtravit, dixit ad rem pertinere, occidi hinnulum cultro quo gladiator jugulatus ſit.*

9. *Pelopis coſta.*] Tantali is filius fuit, a quo Peloponneſus cognominata. *Humero Pelops inſignis eburno* a Virgilio dicitur, lib. 3 Georg. verſ. 7. Coſtam eburneam non memini me alibi legere. In Reg. 1. & 2. non *coſtam*, ſed *hoſtiliam* vidimus. Quid ſi *ſcapula* legas? De Pyrrhi regis pollice, vide ſupra, libro VII. ſect. 2.

VII. [1] Hominum vero in primis jejunam ſalivam contra ſerpentes præſidio eſſe, docuimus. Sed & alios efficaces ejus uſus recognoſcat vita. [2] Deſpuimus comitiales morbos; hoc eſt, contagia regerimus. [3] Simili modo & faſcinationes repercutimus, [a] dextræque claudicatis occurſum. Veniam quoque a Diis [4] ſpei alicujus audaciores petimus, in ſinum ſpuendo. Etiam eadem ratione terna deſpuere [5] deprecatione, in omni medicina mos eſt, atque ita effectus adjuvare: incipientes furunculos ter præſignare [b] jejuna ſaliva. Mirum dicemus, ſed experimento facile: Si quem pœniteat ictus eminus cominuſve illati, & ſtatim exſpuat mediam in manum, qua percuſſit, levatur illico percuſſus a pœna. Hoc ſæpe delumbata quadrupede approbatur, ſtatim a tali remedio correcto animalis ingreſſu. Quidam vero aggravant ictus, ante conatum ſimili modo ſaliva in manu ingeſta. [6] Credamus ergo lichenas lepraſque jejunæ illitu aſſiduo arceri: item lippitudines, matutina quotidie velut inunctione: carcinomata, [7] malo terræ ſubacto: [8] cervicis dolorem, ſaliva jejuni dextra manu ad dextrum poplitem relata, læva ad ſiniſtrum: [9] ſi quod animal aurem intraverit, & inſpuatur, exire. Inter amuleta eſt, editæ quemque urinæ inſpuere: ſimiliter in calciamentum dextri pedis, antequam induatur: item cum quis tranſeat locum, in quo aliquod periculum adierit. [10] Marcion Smyrnæus, qui [11] de ſimplicibus effectibus ſcripſit, [12] rumpi ſcolopendras marinas ſputo tradit: item rubetas, aliaſque ranas: Opilius, ſerpentes, [13] ſi quis in hiatum earum exſpuat. Salpe, torporem ſedari quocumque membro inſtupente, ſi quis in ſinum exſpuat: aut ſi ſuperior palpebra ſaliva tangatur. Nos ſi hæc, & illa credamus rite fieri: extranei interventu, aut ſi dormiens ſpectetur infans, a nutrice [14] terna adſpui: [15] quanquam illos religione tutatur [16] & Faſcinus, Imperatorum quoque, non ſolum infantium cuſtos, qui Deus inter ſacra Romana a Veſtalibus colitur; & currus triumphantium, [c] ſub his pendens, defendit [17] medicus invidiæ:

Interpretatio.

a *Dextræque.*] Si quis occurrat dextro pede claudus, omen adverſum abominamur exſpuendo.

b *Jejuna.*] Jejuni oris ſaliva.

c *Sub his pendens*] Subter currum triumphantium appenſus, ad depellendam invidiam.

Notæ.

Sect. VII. 1. *Hominum .... docuimus*] Libro 7. ſect. 2. Inſigne eſt in eam rem quod habet Albertus M. lib. 7. de animal. tract. 2. cap. 5. pag. 236. *Sed de mirabilibus*, inquit, *quæ viſa ſunt in talibus, eſt unum quod refert Ariſtoteles, in libro de regimine dominorum, quem ſcripſit ad Alexandrum: quod videlicet puella miſſa fuit Alexandro, ex cujus morſu moriebantur homines, ſicut ex morſu ſerpentium: & humor ſalivalis in ipſa fuit venenum. Et poſſibilitas hujus probatur ex eo quod ſagitta venenata in ſalivam hominis tetigit intoxicatur, quando vulnerat alium. Et quod unicuique ſaliva propria eſt medicamen contra venenum, & alteri non eſt ſalutaris*, &c. Sola jejuni hominis ſaliva, abſque ulla incantatione, ſcorpionem interemptum ſcire ſe ait Aetius, libro 2. de re med. cap. 107. pag. 65. Habdarrahmanus Ægyptius, interprete Ecchellenſi, cap. 1. pag. 2. *Si quis jejunus exſpuat ſuper ſcorpionem, interimit illum. Item ſputum jejuni ſi morſibus ſerpentium, & tumoribus applicabitur*, &c.

2. *Deſpuimus.*] Abominamur, a nobis ejus morbi contagium deprecamur. Plautus, in Captivis, act. 3. ſc. 4. verſ. 21.

Et eum morbum mihi eſſe, ut qui me opus ſit inſputarier?
Heg. *Ne verere, multos iſte morbus homines macerat:*
Quibus inſputari ſaluti fuit.

Apuleius, in Apolog. *In cubiculo deſpuuntur caduci comitiales.* Theophr. in charact. de ſuperſtitioſo: *Μαινόμενον τε ἰδὼν ἢ ἐπίληπτον, φρίξας εἰς κόλπον πτύσαι.* *Rabioſum intuens aut comitialem, horreſcens in ſinum deſpuit.* Neque hunc morbum modo, ſed & ea quæ abominabantur, ne evenirent, vel obiter audita, deſpuebant. Plautus in Aſinar. act. 1. ſc. 1. verſ. 25.

Neque hercle ego iſtud dico, neque dictum volo.
Teque obſecro hercle, ut, quæ locutus, deſpuas, &c.

Seneca, in conſol. ad Marciam, cap. 9. *Quis non ſi admoneatur ut de fato cogitet, tamquam dirum non reſpuat, & in capita inimicorum, aut ipſius intempeſtivi monitoris abire illa jubeat?*

3. *Simili modo.*] Ad faſcinum ſimiliter depellendum id veteres uſurpare ſoliti. Juvenalis, ſatyra 7. verſ. 112.

Conſpuiturque ſinus.

Ubi vetus Scholiaſtes: *Propter faſcinum verborum ter ſibi in ſinu ſpuunt, & videntur faſcinum arcere, ut Perſius de matertera: Vel, incipiunt multa ſibi promittentes, in ſinum ſpuere*, &c. Tibullus, lib. 1. Eleg. 2.

Ter cane, ter dictis exſpue carminibus.

E Theocriti Idyllio 7.

Ὡς μὴ βασκανθῶ δὲ, τρὶς εἰς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον.

4. *Spei alicujus.*] Ii certe qui ſpe aliqua ducti inſolentius paulo ſe efferunt, & qui ſunt jactantiores, ſpuere ſimiliter in ſinum ſolent. Quæ ſententia Juvenalis eſt, loco allato.

Tunc immenſa cavi ſpirant mendacia folles,
Conſpuiturque ſinus.

Diogenianus, Cent. 4. Prov. 82. *Εἰς κόλπον οὐ πτύει. Ἐπὶ τῶν μεγαλαυχούντων.* Libanius, epiſt. 191. ad Modeſtum: *Οὐ μὴν τάς γε ἐλπίδας ἀνεῖλον, ἀλλ' οἶει καὶ λυπεῖσθαι. πτύω δὲ εἰς κόλπον, τῇ παροιμίᾳ πειθόμενος.* Vide Eraſm. Chil. 1. cent. 6.

5. *Deprecatione.*] MSS. omnes, *prædicatione.*

6. *Credamus ..... jejunæ.*] Salivæ ſcilicet. Credidit ſane Galenus, lib. 10. de fac. ſimp. med. cap. 2. pag. 287.

7. *Malo terræ*] Ariſtolochiam intelligit, quod malum terræ vidimus appellari, lib. 25. ſect. 54.

8. *Cervicis dolorem.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 54. *In cervicium dolore*, inquit, *poplites mulier fricamur: & e diverſo in poplitum dolore cervicem fricari remedium eſt.* Salivam ille adjicere prætermiſit. Diligentior Marcellus Empiric. cap. 18. pag. 127. *Ad cervicum dolores*, inquit, *remedium phyſicum ſic: Jejunus dextram manum ſaliva tange, & dextrum poplitem perfrica: deinde ſiniſtra manu ſiniſtrum: & hoc ter per ſingulos poplites facito: ſtatim remediabis.*

9. *Si quod animal.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 9. & Marcellus Empir. cap. 9. pag. 81.

10. *Marcion.*] Ita libri ſane omnes, etiam MSS. ſed errore haud dubio, ut in Indice Auctorum monuimus.

11. *De ſimplicibus.*] Ita MSS. Rectius forte, *de ſimplicium.* Ut Galenus libros inſcripſit undecim, *περὶ κράσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἁπλῶν φαρμάκων.*

12. *Rumpi ſcolopendras*] Id etiam prodidit Ælianus, lib. 4. hiſt. animal. cap. 22. & lib. 7. cap. 26.

13. *Si quis in hiatum.*] Vide Galenum, lib. 10. de facult. ſimpl. medic. pag. 188. Saliva hominis ſcorpionem obtorpeſcere ſcribit Ælianus, lib. 9. hiſt. anim. cap. 4. interire viperam idem, lib. 2. hiſt. anim. cap. 24.

14. *Terna adſpui.*] Ter adſpui cum terna precatione. Sic paulo ante, *terna deſpuere prædicatione in omni medicina mos eſt*, &c.

15. *Quanquam illos.*] Nutricem ſimul, & infantem. Vide Notas & Emend. num. VIII.

16. *Et Faſcinus.*] Hoc eſt, non nutricum modo cura tutatur infantes, ſed & faſcinus, religione ſua, cujus inſigne amuletum ſuſpenſum e collo gerebant. Alii & ex anulo appendebant. Iconem vide apud Th. Bartholinum, lib. de puerperio Veterum, pag. 161.

17. *Medicus invidiæ*] Invidiæ magnam eſſe vim ad nocendum antiqui exiſtimabant: cum eam vel ipſo afflatu & contagione maleficam, & venenatam eſſe, & hominibus, quibus male vellet, obeſſe graviter cenſerent. Hinc Horatius, lib. 1. epiſt. 14. verſ. 37.

jubetque eoſdem recipere [10] ſimilis medicina linguæ, ut ſit exorata a tergo Fortuna gloriæ carnifex.

VIII. [1] Morſus hominis inter aſpetrimos quoque numeratur. Medentur ſordes ex auribus: ac ne quis miretur, etiam ſcorpionum ictibus ſerpentiumque, ſtatim impoſitæ. Melius e percuſſi auribus proſunt: [2] ita & reduvias ſanari. Serpentium vero ictum, contuſi dentis humani farina.

IX. [1] Capillus puerorum, qui primum deciſus eſt, podagræ impetus dicitur levare circumligatus: [a] & in totum [2] impubium impoſitus. [3] Virorum quoque capillus canis morſibus medetur ex aceto: [4] & capitum vulneribus ex oleo aut vino. Si credimus, a revulſo cruci, quartanis. Combuſtus æque capillus, carcinomati. [5] Pueri qui primus ceciderit dens, ut terram non attingat, incluſus in armillam, & aſſidue in brachio habitus, muliebrium locorum dolores prohibet. Pollex in pede præligatus proximo digito tumores inguinum ſedat. [6] In manu dextra duo medii lino leviter colligati, diſtillationes atque lippitudines arcent. [7] Quin & ejectus lapillus calculoſo, alligatuſque ſupra pubem, levare ceteros dicitur, [8] ac jocineris etiam dolores: ac celeritatem partus facere. Addidit Granius, efficaciorem ad hoc eſſe ferro exemptum. Partus accelerat vicinos, [b] ex quo quæque conceperit, ſi cinctu ſuo ſoluto feminam cinxerit, dein ſolverit, [9] adjecta precatione, ſe vinxiſſe, eumdem & ſoluturum, atque abierit.

X. [1] Sanguine ipſius hominis, ex quacumque parte emiſſo, efficaciſſime anginam illini tradunt Orpheus & Archelaus: item ora, comitiali morbo lapſorum: exſurgere enim protinus. [2] Quidam, ſi pollices pedum pungantur, exque his guttæ referantur in faciem: aut ſi virgo dextro pollice attingat: hac conjectura cenſentes [3] virgines carnes edendas. [4] Æſchines Athenienſis excrementorum cinere anginis medebatur, & tonſillis, uviſque, & carcinomatis. Hoc medicamentum vocabat [5] botryon. [6] Multa genera morborum

INTERPRETATIO.

a *Et in totum.*] Et univerſe omnium impubium capillus impoſitus juvat.

b *Ex quo.*] Vir ipſe ex quo mulier quæque conceperit.

NOTÆ.

Non iſtic obliquo oculo mea commoda quiſquam
Limat, non odio obſcuro morſuque venenat.

Idcirco ad eam repellendam, de collo puerorum, & de triumphantium curru ſuſpendebant amuleta. Nullum hic locum habent obſcenæ conjectationes, quas ad explanandum hunc locum ex Varrone, Gloſſariis, libriſque aliis, Critici congeſſerunt.

18. *Similis medicina.*] Non dicit aliam ſimilem, ſed hanc ipſam, hoc eſt, Faſcinum ipſum, currui appenſum triumphantium, ſimiliter ventoſæ eorum linguæ mederi: jubet enim eos de victoria ſua ſilere, tantumque in ſe recipere, ſive curam eam ſuſcipere, ut Fortunam ſubſequentem æque propitiam experiantur, ac fuit antea: dent operam, ne ab invidis, qui nemini deſunt, de adepto gloriæ culmine dejiciantur. Nam per eos ſæpe Fortuna priorem gloriam jugulat & extinguit. Hæc genuina Plinii ſententia eſt. Nullus hic ſervus aut carnifex, quem nonnulli confinxere; qui a tergo triumphantis adſiſteret, moneretque identidem, ut ſe ipſum cognoſceret, ne tanta gloria ſuperbiret. Tertull. in Apolog. cap. 33. pag. 28. *Non enim Deum Imperatorem dicam, vel quia mentiri neſcio, vel quia illum deridere non audeo, vel quia nec ipſe ſe Deum volet dici.... Hominem ſe eſſe etiam triumphans in illo ſublimiſſimo curru admonetur: Suggeritur enim ei a tergo, Reſpice poſt te. Hominem te memento.* Nullus hic ſervus publicus, (ſic enim Juvenalis appellat, Satyr. 10. verſ. 41. Iſidorus, lib. 18. Orig. cap. 2. carnificem vocat,) nullus, inquam, qui jubeat triumphantes reſpicere faſcinum, caveréque ſibi a faſcino invidentium, quo labefactari tota triumphi gloria poteſt. Servum a tergo triumphantis coronam ſuſtinuiſſe Plinius ipſe auctor eſt, lib. 33. ſect. 4. Meminit hujuſce moris & Tzetzes, Chiliad. 13. hiſtor. 461. verſ. 52. ſed adjecta fabula:

Καὶ πᾶν ἐπὶ τοῦ ἅρματος δημόσιος οἰκέτης
Ὄπισθεν τούτου ἵσταται τὸν στέφανον ἀνέχων,
Καὶ λέγει τοῦτο αὐτῷ εἰς τὸ οὖς τό, Κατόπιν βλέπε.

Et quomodo in curru publicus miniſter pone hunc ſtat coronam ſuſtinens, & dicens ei iſtud in aurem: A tergo reſpice. Vide Notas & Emend. num. IX.

Sect. VIII. 1. *Morſus hominis.*] Celſus, lib. 26. cap. 27. *Sequitur ut de vulneribus dicam, quæ morſu fiunt, interdum hominis, interdum ſimiæ, ſæpe canis.... Omnis autem fere morſus habet quoddam virus.* Plinius Valer. lib. 3. cap. 57. *Hominis morſus.... ſordes ex humanis auribus illinuntur plagæ.*

2. *Ita & reduvias.*] Abſceſſus circa radices unguium, Latini reduvias vocant, Græci παρωνυχίαν. Feſtus: *Reduviæ... dictus eſt, quum cutis extra ungues ſe ſolvit, quia redivire ſolvere eſt.* Ejuſdem medicamenti meminit & Marcellus Empir. cap. 18. pag. 108. *Paronychia ſordes ex auriculis impoſitæ, & linteolum ſuperalliga, mirabere remedium.*

Sect. IX. 1. *Capillus puerorum.*] Iiſdem verbis Marcellus Empir. cap. 36. pag. 246. Sextus Platon. cap. 17. *de puero*, tit. 3. *Ad podagram: Pueri primi capilli a nativitate ſi pedibus dolentibus impoſiti fuerint, ſanabuntur.*

2. *Impubium.*] Sic Naſo *impubibus annis*, libro 9. Metam. verſ. 418.

3. *Virorum quoque.*] Habdarrahmanus Ægyptius, interprete Ecchellenſi, cap. 1. num. 5. *Capilli hominis aceto madefacti, ſi ſtatim applicantur morſui canis, præſentem afferunt utilitatem.*

4. *Et capitum vulneribus.*] Quælibet vulnera hominum capillis cum thure tuſis æquo pondere glutinari, prodidit Theod. Priſcianus, lib. 5. cap. 19.

5. *Pueri qui primus.*] Alios in uſus hunc pueri dentem Sextus Platonicus adhibet, loco cit. tit. 4. *Pueri dens annorum ſeptem incluſus auro aut argento, & in brachio ſuſpenſus, efficit ne mulier concipiat.*

6. *In manu dextra.*] Marcellus Empir. cap. 10. pag. 87. *Si in manu dextra*, inquit, *duo digiti medii lino ſimul copulantur, ſtatim proderit adverſus pituitam, & gravedinem, & diſtillationem narium.* Plinius Valer. lib. 1. cap. 28. *Ad ſtillationem narium ex humore: In manu dextra duo digiti medii lino alligati inter ſe, deſtillationem compeſcunt.*

7. *Quin & ejectus.*] Vide Notas & Emend. num. X.

8. *Ac jocineris.*] Marcellus Empir. cap. 22. pag. 158. *Ad dolorem jocineris phyſicum remedium ſic: Calculus, ſive lapillus, qui a calculoſo fuerit ejectus, ſuper jecur dolentis alligatus, ſtatim proderit.*

9. *Adjecta precatione.*] Hoc eſt, hac formula: *Te vinxi, te quoque ſolvam.*

Sect. X. 1. *Sanguine ipſius.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 52.

2. *Quidam ſi pollices.*] Similis Habdarrahmani præceptio, interprete Ecchellenſi, cap. 1. num. 22. *Maniaci curatio ita fit: Incide maniaci hominis pollices, ſanguinem inde effluentem excipe, commiſce cum farina*, &c. Item Theodori Priſciani, lib. 4. *In ipſis vero commotionibus, ſi ſanguinem de ejus pedum digitis elicias quoquo pacto, & ejus frontem ex eo tangas, & labia: continuo exſurget.*

3. *Virgines carnes.*] Quod virginem vel tactu uno prodeſſe intellexerint, idcirco catulorum carnes, qui ante coitum cæſi fuerint, edendas comitialibus morbis præcipiunt.

4. *Æſchines.... excrementorum.*] Vide Notas & Emendat. num. XI.

5. *Botryon.*] Sexto Platonico, *Botrys*, cap. 17. de puero, Non quod uvæ morbo medeatur, ut putat Humelbergius: hanc enim uvam nemo βότρυν appellat: ſed quod uvæ forſan maturæ modo nigreſcat.

6. *Multa genera.*] Hoc etiam Hippocrates prodidit, ſect.

Digitized by Google

primo coïtu ſolvuntur, primoque feminarum menſe. Aut ſi hoc non contingit, longinqua fiunt, [7] maximeque comitiales. Quin & a ſerpente ac ſcorpione percuſſos coïtu levari produnt: verum feminas Venere ea lædi. [8] Oculorum vitia fieri negant, nec lippire eos, qui cum pedes lavant, aqua inde ter oculos tangant.

XI. Immatura morte raptorum manu, ſtrumas, parotidas, guttura, tactu ſanari affirmant. Quidam vero cujuſcumque defuncti, dumtaxat ſui ſexus, læva manu averſa. Et e ligno fulgure icto, rejectis poſt terga manibus demordeři aliquid, & ad dentem qui doleat, admoveri, remedio eſſe produnt. [1] Sunt qui præcipiant dentem ſuffiri dente hominis ſui ſexus: & eum qui caninus vocetur, inſepulto exemptum adalligari. [2] Terram e calvaria, pſilothrum eſſe palpebrarum tradunt. Herba vero, ſi qua ibi genita ſit, commanducata, dentes cadere. Hulcera non ſerpere oſſe hominis circumſcripta. Alii e tribus puteis pari menſura aquas miſcent, & prolibant novo fictili: reliquum dant in tertianis [3] acceſſu febrium bibendum. [4] Iidem in quartanis fragmentum clavi a cruce, involutum lana, collo ſubnectunt: aut ſpartum e cruce: liberatoque condunt caverna, quam Sol non attingat.

XII. [1] Magorum hæc commenta ſunt: Ut cotem, qua ferramenta ſæpe exacuta ſint, ſubjectam ignari cervicalibus, [a] de veneficio deficientis, evocare indicium, ut ipſe dicat quid ſibi datum ſit, & ubi, & quo tempore: auctorem tamen non nominare. Fulmine utique percuſſo, circumactum in vulnus hominem loqui protinus conſtat. [2] Inguinibus medentur aliqui, [b] licium telæ detractum alligantes novenis ſeptenisve nodis, ad ſingulos nominantes viduam aliquam, atque ita inguini adalligantes. Licio & clavum aliudve, quod quis calcaverit, alligatum ipſos jubent gerere, ne ſit dolori vulnus. Verrucas avellunt a viceſima Luna, [c] in limitibus ſupini ipſam intuentes, ultra caput manibus porrectis, & quidquid apprehendêre, eo fricantes. Clavum corporis, cum cadit ſtella, ſi quis diſtringat, vel cito ſanari aiunt, cardinibus oſtiorum aceto affuſo: lutum fronti illitum, capitis dolorem ſedare: item laqueum ſuſpendioſi circumdatum temporibus. Si quid e piſce hæſerit faucibus, in aquam demiſſis frigidam pedibus, cadere. [3] Si vero ex aliis oſſibus, impoſitis capiti ex eodem piſce oſſiculis. Si panis hæreat, ex eodem in utramque aurem addito pane.

XIII. Quin & ſordes hominis in magnis fecere remediis quæſtuoſorum [1] gymnaſia Græcorum: [2] quippe ea ſtrigmenta molliunt, calfaciunt, diſcutiunt, complent, ſudore & oleo medicinam facientibus. Vulvis inflammatis, [3] contractiſque admoventur. Sic & menſes cient: ſedis inflammationes & condylomata leniunt: item nervorum dolores, luxata, articulorum nodos. [4] Efficaciora ad eadem, ſtrigmenta a balineis, & ideo miſcentur ſuppuratoriis medicamentis. [5] Nam illa, quæ ſunt e ceromate, permixta cœ-

Interpretatio.

a *De veneficio.*] Si ex veneficio quis tabe deficiat, cogetur vel ſic indicare, ac dicere quid ſibi datum ſit, &c.

b *Licium.*] Filum, ſtamen.

c *In limitibus.*] In ſemitis, viiſque tranſverſis agrorum.

Notæ.

3. aphoriſm 28. quem Celſus lib. 2. cap. 1. ſic interpretatur: *Si qua etiam genera morborum in infantem inciderunt, ac neque pubertate, neque primis coitibus, neque in femina primis menſtruis finita ſunt, fere longa ſunt.* Vide quæ diximus lib. 7. ſect. 51.

7. *Maximeque comitiales.*] Celſus, lib. 3. cap. 23. de comitiali morbo: *Sæpe eum, ſi remedia non ſuſtulerunt, in pueris, Veneris: in puellis, menſtruorum initium tollit.* Scribonius Largus, Compoſ. 18. de morbo comitiali: *Illud tamen, inquit, non oportet ignorare .... pueros vel virgines liberari poſt complexum & devirginationem.* Cælius Aurel. lib. 1. Chron. 4. in epilepſiæ morbo quoſdam ait *vel uſum venereum, vel contra continentiam faciendum probare*. quod ipſe paulo poſt improbat. Et paulo ante: *Solet hæc paſſio pubertatis tempore, ſive novæ purgationis in feminis, ... facile detergeri: quod ſi minime evenerit, plerumque patienti conſeneſcit*, &c. Ceterum, ut ad corollarii vice adjiciam, *Morbus comitialis*, ut Celſus animadvertit, lib. 2. cap. 8. *poſt annum quintum & viceſimum ortus, ægre curatur: multoque ægrius is qui poſt quadrageſimum annum cœpit: adeo ut in ea ætate aliquid in natura ſpei, vix quidquam in medicina ſit.*

8. *Oculorum vitia.*] Marcellus Empir. totidem verbis, cap. 8 pag 56. & Sextus Platon. cap. 17. de puero &c. tit. 5. *ad lippitudinem oculorum.*

Sect. XI. 1. *Sunt qui præcipiant.*] Innocentior paulo Habdarrahmani Ægyptii medicina, cap. 1. num. 35. *Si oſſe demortui hominis tanges dentes dolores inferentes, curabuntur.* Et num. 40. *Molarem hominis demortui dentem ſi ſuſpendes ſuper hominem laborantem dentium doloribus, dolores illi mitigabuntur.*

2. *Terram e calvaria.*] Quæ intra calvariam reperitur, vel qua calvaria obducitur.

3. *Acceſſu febrium.*] Sic MSS. Reg. 2. & alii. In Chiffl. *a deceſſu*

4. *Iidem in quartanis.*] Plinius Valer. lib 3 cap 6. *Quartana curanda. caput clavi, quo aliquis in crucem fixus eſt, alligatur panno.*

Sect. XII. 1. *Magorum hæc.*] Allata nempe ſuperiore ſectione remedia, ut & ea quæ hac ipſa dicentur.

2. *Inguinibus.*] Inguinum tumori. Hæc totidem verbis Plinius Valer. lib. 2. cap. 43. & Marcellus Empir. c. 32. p 225.

3. *Si vero ex aliis.*] Non e piſcium modo, ſed etiam ex animalium oſſibus. Vide Notas & Emend num XII.

Sect. XIII. 1. *Gymnaſia Græcorum.*] Plinius ſupra, lib. 15. ſect. 5. ubi de oleo: *Uſum ejus ad luxuriam vertere Græci, vitiorum omnium genitores, in Gymnaſiis publicando. Notum eſt; Magiſtratus honoris ejus octogenis ſeſtertiis ſtrigmenta olei vendidiſſe.*

2. *Quippe ea ſtrigmenta.*] Ita ſordes appellabant, quæ deſtringebantur, deradebanturque de athletarum corpore; conſtabant ſudore & oleo: & quod medicatam vim haberent, diligenter colligebantur, magnoque venum ibant. Valerius Max. lib. 9. cap 14. *Gymnaſiorum ſervo ſtrigmenta gymnaſii colligenti.* Eaſdem porro in medicando vires ſtrigmentis gymnaſiorum Dioſcorides attribuit, lib. 1. cap. 36. Ad maturandas certe duritias, collectiones, ſtrumas, a Theod. Priſciano, lib. 1. cap. de furunculis, commendantur hæ *ſordes de parietibus palæſtræ collectæ.*

3. *Contractiſque.*] Strangulatis.

4. *Efficaciora.*] De his eadem Dioſcorides, lib. 1. cap. 34. ex Crateva, a quo hauſit & Plinius.

5. *Nam .... e ceromate.*] Κήρωμα unguentum eſt, quod fit

Google

tio, articulos tantum molliunt, calefaciunt, diſcutiunt efficacius: ſed ad cetera minus valent. Excedit fidem impudens cura, qua [a] ſordes virilitatis contra ſcorpionum ictus ſingularis remedii, celeberrimi auctores clamant. Rurſus in feminis, [b] quas infantium alvo editas in utero ipſo, contra ſterilitatem ſubdi cenſent: [6] meconium vocant. [7] Immo etiam ipſos gymnaſiorum raſere parietes: & illæ quoque ſordes excalfactoriam vim habere dicuntur: panos diſcutiunt. [8] Hulceribus ſenum puerorumque, & deſquamatis ambuſtiſve illinuntur.

XIV. Eo minus omitti convenit ab animo hominis pendentes medicinas. [1] Abſtinere cibo omni, aut potu, alias vino tantum aut carne, alias balineis, cum quid eorum poſtulet valetudo, in præſentiſſimis remediis habetur. His remediis annumeratur [2] exercitatio, [3] intentio vocis, [4] ungui, fricari cum ratione. [5] Vehemens enim fricatio ſpiſſat, lenis mollit: multa adimit corpus, auget modica. In primis vero prodeſt [6] ambulatio, [7] geſtatio, [8] & ea pluribus modis. Equitatio ſtomacho & coxis utiliſſima: [9] phthiſi navigatio: [10] longis morbis locorum mutatio. Item ſomno mederi ſibi, aut lectulo, [11] aut rara vomitione. Supini cubitus oculis conducunt, at proni tuſſibus, in latera adverſum diſtillationes. [12] Ariſtoteles & Fabianus plurimum ſomniari circa ver & autumnum tradunt, magiſque ſupino cubitu, at prono nihil. [13] Theophraſtus celerius concoqui dextri lateris incubitu, difficilius a ſupinis. [14] Sol quoque remediorum maximum ab ipſo ſibi præſtari poteſt, [15] ſicut linteorum ſtrigiliumque vehementia: [16] perfundere caput calida ante bali-

INTERPRETATIO.

a *Sordes virilitatis.*] Sordes virilis ſeminis.

b *Quas.*] Sordes quas infantes alvo emittunt &c.

NOTÆ.

ſubacta oleo cera, permixtoque luto: hoc luctatores ungebantur, in eo palæſtræ aut gymnaſii loco, qui ceroma-tis etiam nomen inde habuit. De his idem Dioſc. lib 1. cap. 35. Ὁ δὲ ἐκ τῶν παλαιστρῶν συναχθεὶς τῷ κόνει, ἐστὶ δὲ πρὸς τὰς κονδύλας συστροφὰς ἐπιτιθέμενος ὠφελεῖ, &c. *Quæ vero ſtrigmenta in palæſtris pulverem ſibi adſciſcere, ſimulata ſordibus, articulorum collectiones ac nodos impoſita juvant.*

6. *Meconium.*] Μηκώνιον excrementum quod primum emittunt pueri, quod cruentum eſt, atrum, fœdique odoris. Ariſt. lib. 7. hiſt. anim. cap 13. pag 844. de infante primum naſcente: Ἀφίησι δὲ περιττώματα τὰ μὲν εὐθὺς, τὰ δ᾽ ὀλίγον ὕστερον· πάντα δ᾽ ἐν ἡμέρᾳ· καὶ τοῦτο τὸ περίττωμα πλεῖον ἢ τῷ παιδὸς κατὰ μέγεθος· ὃ καλοῦσιν αἱ γυναῖκες μηκώνιον. Χρῶμα δὲ τούτου αἱματῶδες, καὶ σφόδρα μέλαν, καὶ πιττῶδες· μετὰ δὲ τοῦτο, ἤδη γαλακτῶδες. *Emittit etiam excrementa quidam illico, quidam haud multo poſt: omnes autem intra diem. Cujus excrementa quantitas major quam pro pueri magnitudine: quod appellant mulieres papavereulum. Color ejus cruentus, ac valde ater, & piceus: poſt illud, mox lacteus.*

7. *Immo etiam ipſos*] Dioſc. lib. 1. cap. 36. totidem verbis: Καὶ ὁ ἐν τοῖς τῶν γυμνασίων τοίχοις ῥύπος, καὶ ὁ ἀπὸ τῶν ἀνδριάντων, θερμαίνει τε καὶ διαχεῖ τὰ ἀποστατικὰ φύματα, &c.

8. *Hulceribus &c.*] Dioſcor. loc. cit. Πρὸς ἕλκη πρεσβυτικὰ ἁρμόζει, &c.

Sect. XIV. 1. *Abſtinere cibo*] Ita Reg 1. & editi. Reg. 2. & Chiffl. *abſtinere ſe cibo.* Balineis quando utendum, quando abſtinendum ſit, ex Celſo perdiſces, lib. 2 cap. 17. *de ſudore.* Item ſcite admodum, lib. 3. cap. 2. *Igitur ſi quid morbi incidit, omnium optima ſunt, quies, & abſtinentia. Si quid bibendum, aqua .... Solaque abſtinentia ſine periculo medetur .... Et ſi leviora indicia fuerint, ſatis ſit a vino tantum abſtinere, quod ſubtractum, pluſquam ſi cibo quid demitur, adjuvat. Si paulo graviora ſint, non aquam tantum bibere, ſed etiam cibo carnem ſubtrahere .... Satiſque ſit, tum ex toto a cibo, a vino, ab omni motu corporis abſtinere, cum vehementer nota terrorum.* Rurſum, lib 4. cap 2. in dolore capitis: *Satius eſt abſtinere a cibo, ſi fieri poteſt, etiam a potione: ſi non poteſt, aquam bibere*, &c.

2. *Exercitatio.*] Exercitationum genera hæc ſunt apud Galenum, lib. 2. de ſanit. tuenda, cap 8 pag. 83. lucta, pugilatus, curſus, ſaltatio, diſci jactus, pilæ ludus, & ſimilia. Exercitationis ſimul & laboris nomine cenſentur, remigatio, foſſio, aratio, geſtatio oneris, equitatio, venatio, longior ambulatio, &c.

3. *Intentio vocis.*] Sive, ut Celſus ait, lib. 1. cap. 2. *clara lectio.* Et cap 8 *Si quis ſtomacho laborat, legere clare debet: poſt lectionem ambulare*, &c. Et mox: *Prodeſt adverſus tardam concoctionem clare legere*, &c. Denique, lib. 4. cap. 4. de tuſſi: *Oportet lectione uti vehementi: quæ primo impeditur a tuſſi, poſt eam vincit.* Hoc vocis exercitium, inquit Cælius Aurelianus, lib. 1. Chron cap. 1. Græci ἀναφώνησιν vocant.

4. *Ungui.*] Sive, ut nunc obtinet loquendi uſus, *ungi.* Vide Notas & Emend. num. XIII. Celſus, lib. 1. cap. 2. *Exercitationem recte ſequitur unctio*, &c.

5. *Vehemens enim.*] Totidem verbis Celſus ex Hippocrate, lib. 2 cap 14. *Neque dubitari poteſt*, inquit, *quin latius quidem & dilucidius, ubi & quomodo frictione utendum eſſet, Aſclepiades præceperit: nihil tamen reperit, quod non a vetuſtiſſimo auctore Hippocrate, paucis verbis comprehenſum ſit: qui dixit, frictione, ſi vehemens ſit, durari corpus: ſi lenis, molliri: ſi multa, minui: ſi modica, impleri.* &c.

6. *Ambulatio.*] Plautus in Curcul. act 2. ſc. 1.

Ambula: id lieni optimum eſt.

Cujuſmodi porro debeat eſſe hæc ambulatio, Celſus declarat, lib. 1. cap. 2. *Commode vero*, inquit, *exercent clara lectio, arma, pila, curſus, ambulatio: atque hæc non utique plana, commodior eſt: ſiquidem melius aſcenſus quoque & deſcenſus cum quadam varietate corpus moveat: niſi tamen id perquam imbecillum eſt: Melior autem eſt ſub divo, quam in porticu: melior, ſi caput patitur, in Sole, quam in umbra: melior in umbra, quam parietes, aut viridaria efficiunt, quam quæ tecto ſubeſt: melior recta, quam flexuoſa.*

7. *Geſtatio.*] Exercitatio eſt, qua geſtamur, aut vehimur, equo, lectica &c. De ea ſatis elegans Senecæ locus, initio epiſt 55. *A geſtatione cum maxime venio, non minus fatigatus, quam ſi tantum ambulaſſem, quantum ſedi. Labor eſt enim & diu ferri: ac neſcio an eo major, quia contra naturam eſt, quæ pedes dedit, ut per nos ambularemus: oculos, ut per nos videremus:* &c.

8. *Et ea pluribus modis.*] Celſus, lib. 2. cap. 15. *Genera autem geſtationis plura ſunt adhibenda, quæ fine & pro viribus cujuſque, & pro opibus .... Geſtationum leniſſima eſt navis, vel in portu, vel in flumine: vehementior in alto mari, navis: vel lectica aut ſcamno: acrior vehiculo. Atque hæc ipſa & intendi & leniri poſſunt. Si nihil horum eſt, ſuſpendi debet, & moveri*, &c. Hippocratis Græca ſunt e libro κατ᾽ ἰητρεῖον, ſive de officina medici, quæ Galenus recitat lib 2. de ſanit. tuenda, cap 3. pag 70. tom 6. Ἀνάτριψις δύναται λῦσαι, δῆσαι, σαρκῶσαι, μινυθῆσαι· ἡ σκληρὴ δῆσαι· ἡ μαλακὴ λῦσαι· ἡ πολλὴ μινυθῆσαι· μετρίη, παχῦναι. Quorum effectuum diſſimilium diſpares cauſas ibidem perſequitur.

9. *Phthiſi navigatio.*] Vide quæ dicturi ſumus, lib. 31. ſect 33.

10. *Longis morbis.*] Hippocr. Γῆν μεταμείβειν, σύμφορον ἐπὶ τῇσι μακρῇσι νούσοισι.

11. *Aut rara vomitione.*] De ea multa Celſus, lib. 1. cap. 3. & lib. 2. cap. 13.

12. *Ariſtoteles.*] Vide Plutarchum, lib. 8. Sympoſ quæſt. 10. pag. 734. *Cur autumnalibus ſomniis minimum fidei ſit habendum.*

13. *Theophraſtus.*] Ita nunc in libro περὶ ὕπνου καὶ ἐνυπνίων, *de ſomno & ſomniis*, cujus Laertius meminit, lib. 5.

14. *Sol quoque.*] Nam ut ſuperius dictum eſt, optima in Sole, ſi caput patitur, inambulatio eſt. Vide Notas & Emendationes, num XIV.

15. *Sicut linteorum.*] Uncti oleo veteres ſtrigilibus radebantur ſudantes: deinde linteis ad id paratis tergebantur. Apuleius, lib. 2. aſin. aur. *Ac ſimul ex promptuario oleum unctum, & lintea tulit, & cetera huic eidem uſui profer ociter, & hoſpitem meum produc ad proximas balneas.* Hanc frictionem ſibi quiſque præſtare poterat, uti ex Celſo quoque intelligimus lib 4. cap. 4.

16. *Perfundere caput.*] Celſus, lib. 1. cap. 3. totidem verbis. In balneis e calida in frigidam tranſire ſolitos olim, teſtis

nearum vaporationem, & poſtea frigida, ſaluberrimum intelligitur. [17] Item præſumere cibis, & interponere frigidam, ejuſdemque potu ſomnos antecedere, & ſi libeat, interrumpere. Notandum, nullum aliud animal calidos potus ſequi, ideoque non eſſe naturales. [18] Mero ante ſomnos colluere ora, propter halitus: frigida matutinis [19] impari numero ad cavendos dentium dolores: item poſca oculos contra lippitudines, certa experimenta

*Cap. V. ſunt: * a [20] ſicut totius corporis valetudini varietatem victus inobſervatam. [21] Hippocrates tradit non prandentium exta celerius ſeneſcere. [22] Verum id remediis cecinit, non epulis: quippe multo utiliſſima eſt temperantia in cibis. L. Lucullus hanc de ſe præfecturam ſervo dederat: ultimoque probro manus in cibis triumphali ſeni [23] dejicebatur, vel in Capitolio epulanti, [24] pudenda re, ſervo ſuo facilius parere, quam ſibi.

Cap. VI. XV. [1] Sternumenta pinna gravedinem emendant: [2] & ſi quis mulæ nares, ut tradunt, oſculo attingat, [3] ſternumenta & ſingultum. [4] Ob hoc Varro ſuadet palmam alterna manu ſcalpere. [5] Pleriſque anulum e ſiniſtra in longiſſimum dexteræ digitum transferre, aut in aquam ferventem manus immergere. [6] Theophraſtus ſenes laborioſius ſternuere dicit.

XVI. Venerem damnavit Democritus, ut in qua homo alius exſiliret ex homine. [1] Eſt hercule raritas ejus utilior. Athletæ tamen torpentes reſtituuntur Venere: vox revocatur, cum e candida declinat in fuſcam. [2] Medetur & lumborum dolori, oculorum hebetationi, mente captis, ac melancholicis.

XVII. Adſidere gravidis, vel cum remedium alicui adhibeatur, digitis pectinatim inter ſe implexis, veneficium eſt: idque compertum tradunt Alcmena Herculem pariente. Pejus, ſi circa unum ambove genua. Item poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in conciliis ducum poteſtatumve fieri vetuere majores, velut omnem actum impedientia. Vetuere & ſacris, votiſve, ſimili modo intereſſe. [1] Capita autem aperiri aſpectu magiſtratuum, non venerationis cauſa juſſere, ſed (ut Varro auctor eſt) valetudinis, [2] quoniam firmiora conſuetudine ea fierent. Cum quid oculo inciderit, alterum comprimi prodeſt. [3] Cum aqua dextræ auriculæ, ſiniſtro pede exſultare, capite in dextrum humerum devexo: invicem e diverſa aure. Si tuſſim concitet ſaliva, in fronte ab alio affla-

Interpretatio.

a *Sicut totius.*] Sic totius corporis valetudinem promitti non obſervantibus varietatem victus, *certum experimentum eſt.*

Notæ.

Ariſtides, tom. 1. orat. 2 ſacr. ſerm. pag. 515.

17. *Item præſumere*] Ante cibos frigidam aquam præſumere, & inter cibos interponere. Vide Celſum, lib. 1. cap. 8.

18. *Mero ante*] Plinius Valer lib. 1. cap 33. *Ad fœtorem oris: Dormiturus tadens...., vino ſuavi os colluat.* Et cap 29. *Nero quoque a ſe ſomnos colluere ora propter halitum fœtidum utile dicit.* Inſulſe is apud noſtrum pro mero, Nero, legit.

19. *Impari numero*] Ter, quinquies, &c. Numerus ille ſuperſtitione non caret, quam Celſus jure neglexit, lib. 1. cap. 2. *Ubi experrectus eſt aliquis, paulum intermittere deinde, niſi hiems eſt, fovere os multa aqua frigida debet.*

20. *Sicut totius.*] Apparet divulſa præpoſtere hactenus hæc fuiſſe a ſuperioribus, ut inde novi capitis initium ſumeretur. Habet hanc legem etiam Celſus, lib. 1. cap. 1. *Sanus homo, qui & bene valet, & ſuæ ſpontis eſt, nullis obligare ſe legibus debet.... Hunc oportet varium habere vitæ genus, modo ruri eſſe, modo in urbe, ſæpiuſque in agro..... Modo ungi, modo id ipſum negligere: nullum cibi genus fugere, quo populus utatur: interdum in convictu eſſe, interdum ab eo ſe retrahere: modo plus juſto, modo non amplius aſſumere*, &c. Sunt ſane plerumque valetudinarii, qui certo ciborum genere quaſi ad menſuram veſcuntur.

21. *Hippocrates.*] Vide Galenum in librum Hippocratis de ratione victus in morbis acutis, Comment. 2. pag 50. & ſeqq. tomo xi.

22. *Verum id.*] Non hæc præcipit Hippocrates, inquit, ad crapulam, vel ut helluari adhortetur, ſed ad remedia: ut ab illa ſcilicet exactiore ac ſcrupuloſiore victus norma recedatur, quæ cibos obſervat.

23. *Dejicebatur.*] Retinebatur. Sic MSS. non, ut editi auctore Gelenio, *deducebatur.*

24. *Pudenda re.*] Sic etiam MSS editique. Pliniani iſtud moris eſt, pro *pudenda res.* Sic alibi, *Magno ſolatio*, ſimileſque formulæ paſſim obviæ.

Sect. XV. 1. *Sternumenta pinna.*] Sternumentum pinnæ motu excitatum gravedinem capitis ſanat, excuſſo vel ſic humore qui diſtillat e capite. Vide Notas & Emendationes, num. XV.

2. *Et ſi quis mulæ.*] Et hoc, inquit, emendat gravedinem. Vide Notas & Emend. num. XVI.

3. *Sternumenta.*] Subintellige, emendat, ex antecedentibus. Ariſt. ſect. 33 probl. 5 pag. 829 & problem 17. pag 831. *Διὰ τί τοὺς λυγμοὺς οἱ πταρμοὶ παύουσι*: Nempe Hippocratem ſequitur, cujus eſt hic Aphoriſmus XLII. ſect. 6. *Ὑπὸ λυγμοῦ ἐχομένῳ πταρμοὶ ἐπιγενόμενοι, λύουσι τὸν λυγμόν. A ſingultu exhibito quæ ſternumenta fiunt, ſolvunt ſingultum.* Celſus quoque, cujus hoc effatum, lib. 1. cap. 8 cui lemma, *Quæ nota in quoque morbi genere* &c. *Singultus*, inquit, *ſternutamento finitur.* Ubi & illud animadverſione dignum, quod adjicit: *In pulmonis morbo periculoſum etiam, quod alias ſalutare habetur, ſternutamentum eſſe.* Et Marcellus Empir cap. 17. pag. 126. *Singultus compeſcit ſternutamentum in tempore excitatum.*

4. *Ob hoc.*] Vel ut Cluſſl. & Reg. 2. *ad hoc*, ad ſingultum comprimendum

5. *Pleriſque.*] Nempe ad comprimendos ſingultus. Marcellus Empir. loc. cit. *In aquam calidam*, inquit, *manus miſſæ, dimque illic retentæ, ſingultus crebriores ſubſidere dicuntur. Anulus in ſiniſtra manu in medio digito poſitus, vel ibidem tranſlatus, ſingultus ſtatim compeſcit.*

6. *Theophraſtus.*] Forte in eo opere quod inſcripſit, *Προβλημάτων συναγωγήν*, *collectionem problematum*, cujus meminit Laertius, lib. 5. Sic enim Ariſtoteles, ſect. 33 problem. 12. pag. 830. ipſum iſtud proponit: *Διὰ τί πρεσβῦται χαλεπῶς πτάρνυνται: Cur ſenes laborioſius ſternuunt?*

Sect. XVI. 1. *Eſt hercule.*] Celſus, lib. 2. cap 1. *Concubitus vero neque nimis pertimeſcendus eſt Rarus, corpus excitat: frequens, ſolvit* &c.

2. *Medetur & lumborum.*] Renum dolori prodeſſe auctor eſt Avicenna, lib 3 Fen. 20. tract. 1 cap. 10. pag. 889. Melancholiæ item, caligini oculorum, vertigini, gravitati capitis, &c

Sect. XVII. 1. *Capita autem.*] Vide Plutarchum in quæſt. Rom pag 266 Cur honos exhibeatur Diis operto capite, hominibus aperto.

2. *Quoniam firmiora.*] Ægyptiis, qui retecto capite vitam agunt, eam corporis partem eſſe firmiſſimam: invalidam contra Perſis, qui mitrati ſemper incedunt, auctor eſt Herodotus, lib 3. Thalia, num. 12 pag 165.

3. *Cum aqua.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 9 *Si aqua intraverit in auriculam dextram, ſiniſtro pede deſultare oportet; capite in dextrum humerum inclinato: ſi ſiniſtram, e diverſo.*

ri. Si jacet uva, a vertice morſu alterius ſuſpendi. [4] In cervicis dolore poplites fricare, aut cervicem in poplitum. Pedes in humo deponi, ſi nervi in his cruribuſve tendantur in lectulo, aut ſi in læva parte id accidat, ſiniſtræ plantæ pollicem dextra manu apprehendi. Item e diverſo. [5] Extremitates corporis vel aurium perſtringi contra horrores corporis, ſanguinemve narium immodicum. [6] Lino vel papyro principia genitalium: femur medium, ad cohibenda urinæ profluvia. In ſtomachi ſolutione pedes preſſare, [7] aut manus in ferventem aquam dimittere. Jam & ſermoni parci, multis de cauſis ſalutare eſt. Triennio [8] Mæcenatem Meliſſum accepimus ſilentium ſibi imperaviſſe, [9] a convulſione reddito ſanguine. [10] Nam everſos, ſcandenteſque ac jacentes: ſi quid ingruat, contraque ictus ſpiritum cohibere, ſingularis præſidii eſt: [11] quod inventum eſſe animalis docuimus. Clavum ferreum defigere, in quo loco primum caput defixerit corruens morbo comitiali, abſolutorium ejus mali dicitur. [12] Contra renum, aut lumborum, veſicæque cruciatus, in balinearum ſoliis pronos urinam reddere mitigatorium habetur. [13] Vulnera nodo Herculis præligare, mirum quantum ocyor medicina eſt. [14] Atque etiam quotidiani cinctus tali nodo, vim quamdam habere utilem dicuntur: [15] quippe cum Hercules eum prodiderit. Numerum quoque quaternarium Demetrius condito volumine, [16] & quare quaterni cyathi ſextariive non eſſent potandi. Contra lippitudinem retro aures fricare prodeſt, & lacrymoſis oculis frontem. [17] Augurium ex homine ipſo eſt, non timendi mortem in ægritudine, quamdiu oculorum pupillæ imaginem reddant.

XVIII. Magna & urinæ non ratio ſolum, ſed etiam religio apud auctores invenitur, digeſta in genera. Spadonum quoque [1] ad fecunditatis beneficia. Verum ex his quæ referre fas ſit, impubium puerorum contra ſalivas aſpidum, [2] quas ptyadas vocant, quoniam venena in oculos hominum exſpuant: [3] contra oculorum albugines, obſcuritates, cicatrices, argema, palpebras, & cum ervi farina contra aduſtiones: [4] contra aurium pura, [5] vermiculoſque, ſi decoquatur ad dimidias partes cum porro capitato novo fictili. [6] Vaporatio quoque ea menſes feminarum ciet. Salpe fovet illa oculos firmitatis cauſa: illinit Sole uſta, cum ovi albumine, efficacius ſtruthiocameli, binis horis. Hac & atramenti lituræ abluuntur. Virilis podagris medetur, argumento fullonum, quos ideo tentari eo morbo negant. Veteri miſcetur cinis oſtreorum, adverſus eruptiones in corpore infantium, & omnia hulcera manantia. [8] Ea exeſis, ambuſtis, ſedis vitiis, rhagadiis & ſcorpionum ictibus illinitur. [9] Obſtetricum nobilitas non alio ſucco efficacius curari pronunciavit corporum pruritus: [10] nitro addito hulcera capitum, porrigines, nomas, præcipue

NOTÆ.

4. *In cervicis.*] Vide quæ diximus ſect. 7.

5. *Extremitates*] Vide quæ dicturi ſumus, lib. ſeq. ſect. 9.

6. *Lino vel papyro.*] Marcellus Empir. cap. 10. pag. 86. *Linum vel papyrus ligata ſummitati veretri virilis, ſanguinem profluentem naribus mire reprimit.* Et mox: *Si feminæ ſanguis ex naribus nimie defluat, mamillæ ejus vinciantur corrigia caprina.* Q. Serenus, cap. de profluvio ſanguinis, utrumque complexus:

Præterea Phariis caput emetire papyris,
Detrahe quod ſuper eſt: alio genitalia necti.
Femineas prodeſt illinc vincire mamillas,
Menſtruus immenſo ſi profluat impete ſanguis.

Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 12. *de fluxu ſanguinis narium. Aliqui faſciolis lineis naturam & teſtes eorum alligando mollius conſtrinxerunt: ſi in feminis, femoralia.*

7. *Aut manus in ferventem.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Sic & in torminum dolore, pedes in calidiſſimam aquam demitti ſuadet Marcellus Empir. cap. 27. pag. 194.

8. *Mæcenatem Meliſſum.*] In Reg. 1. & libris vulgatis, *Meſſium.* In Chiffl. *Meliſſinum.* Rectiſſime omnium Regius 2. *Miliſſum*, ut diximus in Auctorum Indice.

9. *A convulſione.*] Ex retractione nervorum ac muſculorum.

10. *Nam everſos*] E curru.

11. *Quod inventum eſſe animalis.*] Melius, opinor, qui ſufflatæ carnis diſtentu ictum hominum, & morſus canum arcent, ut dictum eſt lib. 8. ſect. 58.

12. *Contra renum &c.*] Totidem verbis Marcellus Empir. cap. 25. pag. 171.

13. *Vulnera nodo Herculis.*] Hoc eſt, arctiſſimo. Hunc nodum dracones duo repræſentant, in virga Mercurii mutuo implicati. Macrobius, lib. 1. Saturn. cap. 19. pag. 295. *Hi dracones parte media voluminis ſui invicem nodo, quem vocant Herculis, obligantur*, &c.

14. *Atque etiam.*] Talem cinctum ad fecunditatem prodeſſe veteres arbitrati ſunt: Feſtus, verbo *Cingulum. Herculaneo nodo vinctam vir ſolvit ominis gratia: ut ſic ipſe felix ſit in ſuſcipiendis liberis, ut fuit Hercules, qui LXX liberos reliquit.* Quo nexu id fuerit, non eſt ſatis exploratum. In caduceo hunc nodum Herculis, & in curru Gordii fuiſſe legimus.

15. *Quippe cum.*] MSS. Reg. 1. & 2. *Quippe cum Herculaneum prodiderit.* Ex Barbari conjectura eſt vulgata lectio. Forte *Herculaneum*, vim ſubintelligo, quam Hercules magica arte ei nodo indiderit.

16. *Et quare quaterni.*] Lex eſt convivalis, expreſſa ab Auſonio, Idyll. 13. *Ter bibe.*

17. *Augurium.*] Huc pertinet quod ait Julius Capitolinus de Pertinace: *Ea die qua occiſus eſt, negabant in oculis ejus pupulas cum imaginibus quas reddunt ſpectantibus, viſas.*

Sect. XVIII. 1. *Ad fecunditatis.*] Si injiciatur in uterum, ſicut meconium puerorum contra ſterilitatem ſubdi admonuit ſect. 13.

2. *Quas ptyadas.*] Πτυὰς *ſputatrix*, ſpecies aſpidis, Paulo Æginetæ etiam memorata, ἀπὸ τοῦ πτύειν, ab inſpuendo veneno corporibus ſic nuncupata.

3. *Contra oculorum.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 60. Sextus Platon. cap. 17. de puero, &c. tit. 1. *Ad oculorum albuginem, & aures purulentas: Pueri vel virginis inveſtis lotio inunges eos: Extenuat leucomata* (ſive *glaucomata*) ... *& aliquatenus claritatem, & angulorum aſperitatem ſedat*, &c. Habdarrahmanus Ægyptius, interprete Ecchellenſi, cap. 1. num. 13. *Si coquetur urina in vaſe aliquo æreo cum melle, & inditur oculis, albuginem .... abſtergit ſtrenue.* Vide & num. 30.

4. *Contra aurium pura.*] Contra purulentas aures. Vide Notas & Emend. num. XVII.

5. *Vermiculoſque.*] In malicorio decoctam urinam, mox infuſam in aurem, vermiculos abigere ſcribit Dioſcor. lib. 2. cap. 99. Ἐνσταχθὲν δὲ καὶ τοῖς ἐν ὠσὶ (ὠσὶ) σκώληξιν, ἑψόμενον ἐν σιδίῳ ῥοᾶς. Et Habdarrahmanus Ægyptius, laudandus a nobis inferius, in Notis & Emend. num. cit.

6. *Vaporatio.*] Qui vapor ex ea urina exſpirat, dum decoquitur.

7. *Argumento fullonum.*] Quorum demerſi plerumque in urinam pedes ac crura. Hinc urina fullonia appellatur inferius, ſect. 48.

8. *Ea exeſis*, &c. Dioſcor. loc. cit.

9. *Obſtetricum nobilitas.*] Nobiles obſtetrices. De hac forma loquendi diximus lib. 22. ſect. 69.

10. *Nitro addito.*] Vide Notas & Emendationes, num. XVIII.

genitalium. Sua cuique autem (quod fas ſit dixiſſe) maxime prodeſt, [11] confeſtim per ſe, [12] canis morſui, [13] echinorumque ſpinis inhærentibus, & in ſpongia laniſve impoſita: aut adverſus canis rabidi morſus, cinere [a] ex ea ſubacto: [14] contraque ſerpentium ictus. Nam contra ſcolopendras mirum proditur, vertice tacto urinæ ſuæ gutta, liberari protinus læſos.

XIX. Auguria valetudinis ex ea traduntur. Si mane candida, dein ruſa ſit: illo modo concoquere, hoc concoxiſſe ſignificatur. [2] Mala ſigna rubræ, [3] peſſima nigræ: [b] [4] mala bullantis, & craſſæ: in qua quod ſubſidit, ſi album eſt, [5] ſignificat circa articulos, aut viſcera dolorem imminere. Eadem viridis, morbum viſcerum: pallida, bilis: rubens, ſanguinis. [6] Mala, & in qua veluti furfures, [7] atque nubeculæ apparent. [8] Diluta quoque alba vitioſa eſt: [9] mortifera vero craſſa, gravi odore: & in pueris tenuis ac diluta. [10] Magi vetant ejus cauſa contra Solem Lunamque nudari, aut umbram cujuſquam ab ipſa reſpergi. [11] Heſiodus [c] juxta obſtantia reddi ſuadet, ne Deum aliquem nudatio offendat. Oſthanes contra mala medicamenta omnia promiſit auxiliari, matutinis horis ſuam cuique inſtillatam in pedem.

CAP. VII. XX. Quæ ex mulierum corporibus traduntur, ad portentorum miracula accedunt, ut ſileamus diviſos membratim in ſcelera [d] abortus, menſium piacula, quæque alia non obſtetrices modo, verum etiam ipſæ meretrices prodidere. [1] Capilli ſi crementur, odore ſerpentes fugari. [2] Eodem odore vulvæ morbo ſtrangulatas reſpirare. [3] Cinere eo qui-

INTERPRETATIO.

a *Ex ea.*] Cinere ex *ſua cujuſque hominis a cane demorſi* urina ſubacto.

b *Mala bullantis.*] Mala ſigna bullas emittentis, mala & craſſæ.

c *Juxta obſtantia.*] Juxta parietem oppoſitum.

d *Abortus.*] Fetus abortivos.

NOTÆ.

11. *Confeſtim per ſe.*] Hoc eſt, ſola ac ſeparatim, ſine ullo alio adjumento, & in ſpongia deinde etiam impoſita. Ita Reg. 2. cod. At Reg. 1. ut editi hactenus libri, *confeſtim perfuſo.*

12. *Canis morſui.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 19. *Si canis morſu quis fuerit vulneratus, ejuſdem vulnerati lotio vulnus fomentandum eſt.*

13. *Echinorumque.*] Explicatius iſta Marcellus Empiric. cap 34. pag. 233. *Spongia*, inquit, *vel lana lotio madefacta, appoſitaque, ſine dolore quæ corpori inhæſerint, eximit . . . . Si echini aculei pedibus inhæſerint, aut alicui corporis parti, in lotio humano calenti pedem diu tene, facile excutientur.*

14. *Contraque ſerpentium.*] Plinius, Valer. lib. 3. cap. ult. Q. Serenus, cap 47. pag. 155. ex Varrone:

Si vero horrendum vulnus fera fecerit aſpis,
Vrinam credunt propriam conducere potu.
Varronis fuit iſta ſimul ſententia.

Habdarrahmanus Ægyptius, interprete Echellenſi, cap. 1. num. 7. *Vrina hominis recens epota ſtrenue curat a viperarum morſibus, ſcorpionis marini, ac ſimilium animalium.*

Sect. XIX. 1. *Si mane*] A Cornelio Celſo hæc pariter traduntur, lib. 1. cap 2. pag. 3. *Scire autem licet integrum corpus eſſe, cum quotidie mane urina alba, dein ruffa eſt: illud, concoquere: hoc, concoxiſſe ſignificat.* Vide eumdem Celſum, de malæ urinæ indiciis, lib. 2 cap 5.

2. *Mala ſigna rubra.*] Hippocr. ſect. 4 Aphor. 71. E Latinis Celſus, lib. 2. cap. 4. *Mala urina eſt, in qua ſubſidunt vel rubra, aut livida: deterior, in qua quaſi fila quædam tenuia, atque alba: peſſima ex iis, ſi tamquam ex furfuribus factas nubeculas repræſentat. Diluta quoque, atque alba vitioſa eſt, ſed in phreneticis maxime.*

3. *Peſſima nigra.*] Hippocr. libr. de victu in morbis acutis, tex. 46 pag 306

4. *Mala bullantis.*] Hippocr. lib. 7. Aphoriſm 34. pag. 308. tom. 9. operum Galeni: ὁκόσοισι δὲ ἐν τοῖσιν οὔροισι πομφόλυγες ἐφιστανται, νεφριτικὰ σημαίνουσι, καὶ μακρὴν ἀῤῥωστίην ἔσεσθαι. *Quibus in urinis bullæ ſuperſtant, iis nephritin atque longum fore morbum ſignificant.* Bullare, eſt bullas facere, hoc eſt, tumorem illum excreſcentem, qui ſpiritu in aqua vel in urina excitatur. Celſus, lib. 2. cap. 7. *Si urina bullat.*

5. *Significat circa articulos.*] Abſceſſu circa articulos liberare urinam ejuſcemodi, auctores clari teſtantur: Theophilus, lib. de Urinis, tom. 8. operum Galeni, cap. 6. cap. 364. Οὖρον παχὺ καὶ πολὺ λευκὸν ἐλθὸν, ῥύεται ἀποστάσεως ἐπ' ἄρθρα γενομένης τοῖς ἀσθενοῦσιν. . . . . *Vrina craſſa, & multa, & alba profuſa, liberat abſceſſu in articulos facto, iis qui antea eo morbo laborarunt.* Hippocr. clarius, lib. 4 Aphor. 74. pag. 184 tom 9. Ὁκόσοισι ἐλπὶς ἐς τὰ ἄρθρα ἀφίστασθαι, ῥύεται τῆς ἀποστάσιος οὖρον πολὺ καὶ παχὺ, καὶ λευκὸν χωρέον, &c. At Celſus, lib. 2. cap 7. *Vrina autem craſſa, ex qua quod deſidet, album eſt, ſignificat circa articulos, aut circa viſcera dolorem, metumque morbi eſſe. Eadem viridis, aut viſcerum dolorem, tumoremque cum aliquo periculo ſubeſſe, aut certe corpus integrum non eſſe teſtatur*, &c. Riſum vel Heraclito moveat Dalecampius medicus, qui morbum viſcerum hoc loco icterum interpretetur.

6. *Mala & in qua.*] Auctor libri de Urinis, tom. 8. operum Galeni, cap 1. pag. 352. Τὰ πιτυρώδη ἐν οὔροις κακὰ . . . Idem habet & Hippocr. in Prognoſt. text. 28. pag. 633. tom 8. ruſumque ſect 4 Aphor. 71. Et Celſus, lib 2. cap. 5. inter ſigna longi morbi, hæc affert: *Si levia atque alba, rubrave ſunt, quæ in ea ſubſidunt: aut ſi quaſdam quaſi maculas repræſentat, aut ſi bullulas excitat.* Et cap. 6. *Vrina vero rubra & tenuis in magna cruditate eſſe conſuevit: & ſæpe antequam ſpatio matureſcat, hominem rapit. Itaque ſi talis diutius permanet, periculum mortis oſtendit. Peſſima tamen eſt, præcipueque mortifera, nigra, craſſa, mali odoris*, &c.

7. *Atque nubeculæ.*] Atræ videlicet nebulæ: νεφέλαι αἱ μέλαιναι, φαῦλαι. Auctor proxime laudatus, lib. de Urinis, loc cit. Hippocr de victu in morbis acutis, tex. 44. pag. 304. τὸ οὖρον νεφελοειδὲς, urinam nebuloſam vocat. Et nebulas appellat Theod. Priſcianus, lib. 2. cap 1. *Nubeculas* Celſus, lib 2. cap 4. Ut inanis ac futilis conjectura Dalecampii liquido intelligatur, qui *ſquamulæ*, pro *nubeculæ* reponere nititur.

8. *Diluta quoque.*] Λεπτὰ δὲ καὶ λευκὰ πάνυ φαῦλα. *Tenuis & alba, admodum mala.*] Auctor libri de Urinis, loc. cit. At Celſus, lib. 2. cap. 6. *Peſſima tamen urina eſt, præcipueque mortifera, nigra, craſſa, mali odoris: atque in viris quidem & mulieribus, talis deterrima eſt: in pueris vero, quæ tenuis & diluta eſt.*

9. *Mortifera.*] Auctor libri de Urinis, loc. cit. Θανατώδη δὲ τὰ οὖρα τά τε δυσώδη, καὶ ὑδατώδη, καὶ μέλανα, καὶ παχέα· τοῖς μὲν ἀνδράσι δὲ καὶ γυναιξὶ τὰ μέλανα τῶν οὔρων κάκιστα· τοῖσι δ' αὖ παιδίοισι τὰ ὑδατώδεα. *Mortifera eſt gravis odore, & diluta, & atra, & craſſa. In viris quidem & feminis, atra peſſima. In infantibus, aquoſa & diluta.* Vide & Theophilum, de Urinis, cap. 7. pag 366. & Hippocr. in Prognoſt. text. 52. pag. 634. & 635. utrumque tom. 8. operum Galeni.

10. *Magi.*] Eſt in Pythagoricis ſymbolis, Πρὸς τὸν ἥλιον τετραμμένον μὴ ὀμιχεῖν. Quod quidam ἀλληγορικῶς ſic accipiunt, ut ſententia ſit, contra magnos & honeſtos viros nihil proterve, nihil irreverenter agendum.

11. *Heſiodus.*] In eo opere, cui titulus, Ἔργα καὶ ἡμέραι, verſ. 725.

Μηδ' ἄντ' ἠελίοιο τετραμμένος ὀρθὸς ὀμιχεῖν . . . .
Μηδ' ἀπογυμνωθείς· μακάρων τοι νύκτες ἔασιν.

Sect. XX. 1. *Capilli ſi crementur.*] Simile illud eſt quod Habdarrahmanus Ægyptius refert, cap 1 num. 1. *Satani terram vermiculis obnoxiam ſi mulieris ſuffumigabis capillis, ſtatim Deo permittente inde fugantur.*

2. *Eodem odore.*] Habdarrahmanus Ægyptius, Ecchellenſi interprete, cap. 1. num. 23. *Capillis humanis ſi ſuffumigabitur mulier, quæ matricis doloribus laborat, ſanabitur.* Et lethargicos quoque excitari eo, ſcribit Plinius Valer. lib. 3. cap. 9.

3. *Cinere eo*, &c.] Marcellus Empir. cap 8 pag 60.

dem,

dem ; ſi in teſta ſint cremati, vel cum ſpuma argenti, ſcabritias oculorum ac prurigines emendari : item verrucas, & infantium hulcera cum melle. Capitis quoque vulnera, & omnium hulcerum ſinus, addito melle ac thure. Panos, podagras, cum adipe ſuillo, ſacrum ignem, [4] ſanguinemque ſiſti illito, [5] & formicationes corporum.

XXI. [1] De lactis uſu convenit, dulciſſimum eſſe molliſſimumque, & in longa febre, [2] cœliaciſque utiliſſimum, maxime ejus quæ jam [3] infantem removerit. [4] Et in malacia ſtomachi, in febribus, [5] roſionibuſque efficaciſſimum experiuntur. Item mammarum collectionibus cum thure, [6] oculo ab ictu cruore ſuffuſo, [7] & in dolore, aut epiphoris, ſi immulgeatur, plurimum prodeſt : magiſque cum melle & narciſſi ſucco, aut thuris polline. Semperque in omni uſu efficacius ejus, quæ marem enixa ſit : multoque efficaciſſimum ejus, quæ geminos mares : & ſi vino ipſa cibiſque acrioribus abſtineat. Mixto præterea ovorum candido liquore, madidaque lana frontibus impoſitum, fluxiones oculorum ſuſpendit. [8] Nam ſi rana ſaliva ſua oculum aſperſerit, præcipuum eſt remedium. Et contra morſum ejuſdem bibitur, inſtillaturque. Eum qui ſimul matris filiæque lacte inunctus ſit, liberari omni oculorum metu in totam vitam affirmant. Aurium quoque vitiis medetur, [9] admixto modice oleo : aut ſi ab ictu doleant, anſerino adipe tepefactum. Si odor gravior ſit, ut plerumque fit longis vitiis, diluto melle lana includitur. Et contra morbum regium [10] in oculis relictum, inſtillatur cum elaterio. [11] Peculiariter valet potum contra venena, quæ data ſunt e marino lepore, [12] bupreſtique, & ut Ariſtoteles tradit, dorycnion. Et contra inſaniam, quæ facta ſit hyoſcyami potu. [13] Podagris quoque jubent illini cum cicuta. [14] Alii cum œſypo & adipe anſerino : qualiter etiam vulvarum doloribus imponitur. Alvum etiam ſiſtit potum, [15] ut Rabirius ſcribit, & menſes ciet. [16] Ejus vero quæ feminam enixa ſit, ad vitia tantum in facie ſananda prævalet. [17] Pulmonum quoque incommoda lacte mulieris ſanantur : cui ſi admiſceatur impubis pueri urina, vel mel Atticum, omnia ſingulorum cochlearium menſura, murmura quoque autium ejici invenio. Ejus quæ marem peperit lacte guſtato, canes rabioſos fieri negant.

XXII. [1] Mulieris quoque ſalivam jejunæ potentem dijudicant oculis cruentatis. [2] Et ſi contra epiphoras, ferventes anguli oculorum ſubinde madefiant : efficacius, ſi cibo vinoque ſe pridie ea abſtinuerit. Invenio & faſcia mulieris alligato capite, dolores minui.

XXIII. Poſt hæc nullus eſt modus. Jam primum abigi grandines turbineſque [1] contra fulgura, [a] ipſa in menſe connudata, ſic averti violentiam cæli : in navigando quidem tempeſtates etiam ſine menſtruis. Ex ipſis vero menſibus, monſtrificis alias, [2] uti ſuo

Interpretatio.

a *Ipſa in menſe.*] Cum eſt in menſtruis mulier.

Notæ.

4. *Sanguinemque ſiſti illito.*] Sic Reg. 2. & Chiffl. non, ut editi, *illico.*] In Reg. 1. *Inlita*, vetuſto more.

5. *Et formicationes.*] Formicatio hoc loco pruritus cutis ſignificat, qualem efficerent formicæ pungentes. Sic lib. 30. ſect. 41 *donec formicet cutis.*] Alias formicatio vitium quoque corporis eſt, quum parva tubercula rotunda & pinguia corpus infeſtant Græcis, Μυρμηκίαι. Claviculum vocat Sextus Platon. ut dicemus lib. 30. ſect. 22.

Sect. XXI. 1. *De lactis uſu.*] Muliebris ſcilicet. Dioſcor. lib. 2. cap. 78. Τὸ δὲ γυναικεῖον γάλα γλυκύτατόν ἐστι καὶ τροφιμώτατον.

2. *Cœliaciſque.*] Marcellus Empir. cap. 27. pag. 193. *Cœliaco, & ei qui ejectionibus vel doloribus acutis alvi varios tenabitur, potenter ſuccurres, ſi muliebre lac quamplurimum jejuno potui dederis, donec perſanetur.*

3. *Infantem removerit.*] Quæ lactenti puero mammam ſubduxerit. Joan. Jac. Chiffl. lib. 2. Dædalm. cap. 5. pag. 37. ſic interpretatur, *quæ infantem pepererit, atque in lucem ediderit* : Haud ſane recte.

4. *Et in malacia.*] Sic etiam Reg. 1. Alii *malicia*, male. Mollities eſt languentis & cuncta faſtidientis ſtomachi. Dioſc. lib. 2. cap 78. ϛομάχῳ δήξεις vocat.

5. *Roſionibuſque.*] Dioſcor. loc. cit. Ὠφελεῖ δὲ θηλαζόμενον ϛομάχῳ δῆξιν. *Mammis exſuctum prodeſt ad ſtomachi roſionem.* A bile fit iſta ſtomachi roſio.

6. *Oculo ab ictu.*] Dioſcor. loc. cit. Μιγὲν δὲ λιβανωτῷ λείῳ, ἐνσταζόμενον τοῖς ἐκ πληγῆς αἱμαχθεῖσιν ὀφθαλμοῖς. *Thuris admixtum polline, oculis ab ictu cruore ſuffuſis inſtillatur.*

7. *Et in dolore.*] Oculorum.

8. *Nam ſi rana.*] Rana rubeta, cujus eſt venenata maxime ſaliva.

9. *Admixto modice oleo.*] Vide Notas & Emendat. num. XIX.

10. *In oculis relictum.*] Qui oculos adhuc felleo colore ſuffundat.

11. *Peculiariter.*] Dioſcor. loc. cit. Ἁρμόζει δὲ καὶ πρὸς λαγωοῦ θαλασσίου πόσιν.

12. *Bupreſtique.*] Scribonius Largus, Compoſ. 190. ad bupreſtim.

13. *Podagris .... cum cicuta.*] Dioſcor. loc. 6. cum cerato & opio, σὺν μηκωνείῳ καὶ κηρωτῇ καταχριόμενον.

14. *Alii cum œſypo.*] Vide lib. 30. ſect. 23.

15. *Ut Rabirius.*] Eſt fortaſſis C. Rabirius poëta Epicus, cujus Quintilianus meminit, lib. 10 & Ovidius, lib. 4. de Ponto, eleg. 16. verſ. 5.

Cum foret & Marſus, magnique Rabirius oris.

Seneca, lib. 6. de Benef. cap. 3. *Egregie mihi videtur M. Antonius apud Rabirium poetam*, &c. Medicuſne idem ac vates extiterit, an de rebus medicis ipſe in ea arte hoſpes carmen ediderit, obſcurum eſt.

16. *Ejus vero.*] In ratione victus lac ejuſcemodi laudat Galenus, tom. 10. lib. 2. de remed. facil. parab. pag 659.

17. *Pulmonum quoque.*] Ad pulmonis hulcera, & ad tabem, commendat Galenus, lib. de bonit. & vit. ſuccorum, tom. 6. cap. 4. pag. 426.

Sect. XXII. 1. *Mulieris quoque ſalivam.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 69.

2. *Et ſi contra.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 57. *Si mulieris ſaliva, quæ pueros, non puellas ediderit, & abſtinuerit ſe pridie vino, & cibis acrioribus, & in primis ſi pura & nitida erit, angulos oculorum tetigeris, omnem acritudinem lippitudinis leniet, humoremque ſiccabit.*

Sect. XXIII. 1. *Contra fulgura.*] Aſſutus purpuræ pannus hæ voces videntur : atque ex ora libri in contextum irrepſiſſe.

2. *Uti ſuo loco.*] Libro 7. ſect. 13.

loco indicavimus, dira & infanda vaticinantur: e quibus dixiſſe non pudeat, ſi in defectus Lunæ Soliſve congruat [3] vis illa, irremediabilem fieri: non ſegnius & in ſilente Luna: coïtuſque tum maribus exitiales eſſe atque peſtiferos. Purpuram quoque ab his eo tempore pollui: [a] tanto vim eſſe majorem. [4] Quocumque autem alio menſtruo, ſi nudatæ ſegetem ambiant, erucas, ac vermiculos, ſcarabæoſque, ac noxia alia decidere. Metrodorus Scepſius in Cappadocia inventum prodit, ob multitudinem cantharidum. Ire ergo per media arva, retectis ſuper clunes veſtibus. Alibi ſervatur, ut nudis pedibus eant, capillo cinctuque diſſoluto. Cavendum ne id oriente Sole faciant: ſementem enim areſcere. [5] Item novellas vites ejus tactu in perpetuum lædi: rutam & ederas, [b] res medicatiſſimas, illico mori. [6] Multa diximus de hac violentia. Sed præter illa certum eſt, apes tactis alvearis fugere: [7] lina, cum coquantur, nigreſcere: aciem in cultris tonſorum hebeteſcere: æs contactum grave virus odoris accipere & æruginem, magis ſi decreſcente Luna id accidat: equas, ſi ſint gravidæ, tactas abortum pati. Quin & aſpectu omnino, quamvis procul viſas, ſi purgatio illa poſt virginitatem prima ſit, aut in virgine [8] ætatis ſponte. [9] Nam bitumen in Judæa naſcens, ſola hac vi ſuperari, filo veſtis contactæ, docuimus. Ne igne quidem vincitur, quo cuncta: ciniſque etiam ille, ſi quis aſpergat lavandis veſtibus, purpuras mutat, florem coloribus adimit, ne ipſis quidem feminis malo ſuo [10] inter ſe immunibus. [11] Abortum facit illitus, aut ſi omnino prægnans ſupergrediatur. Quæ Lais & Elephantis inter ſe contraria prodidere de abortivis, carbone e radice braſſicæ, vel myrti, vel tamaricis in eo ſanguine extincto: item aſinas non concipere tot annis, quot grana hordei contacta ederint: quæque alia nuncupavere monſtrifica, aut inter ipſas pugnantia: cum hæc fecunditatem fieri iiſdem modis, quibus illa ſterilitatem, prænunciaret, melius eſt non credere. Bythus Dyrrachenus [12] hebetata aſpectu ſpecula recipere nitorem tradit, iiſdem averſa rurſus contuentibus: omnemque vim talem reſolvi, ſi mullum piſcem ſecum habeant. Multi vero ineſſe etiam remedia tanto malo aïunt: [13] podagras illini: ſtrumas & parotidas, panos, ſacros ignes, furunculos, epiphoras tractatu earum mulierum leniri. Lais & Salpe canum rabioſorum morſus, & tertianas quartanaſque febres, menſtruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluſo. Diotimus Thebanus, [14] vel omnino veſtis ita infectæ portiuncula, [15] ac vel licio, brachiali inſerta. Sotira obſtetrix, tertianis quartaniſque efficaciſſimum dixit plantas ægri ſubterlini: multoque efficacius ab ipſa muliere, & ignoranti. Sic & comitiales excitari. [16] Icetidas medicus quartanas coïtu finiri, incipientibus dumtaxat menſtruis, ſpopondit. Inter omnes vero convenit, [17] ſi aqua potuſque formidetur a morſu canis, ſuppoſita tantum calici [c] lacinia tali, ſtatim metum eum diſcuti: videlicet prævalente ſympathia illa Græcorum, [18] cum rabiem canum ejus ſanguinis guſtatu incipere diximus. Cinere eo jumentorum omnium hulceta ſanari certum eſt, addita caminorum

Interpretatio.

a *Tanto.*] Tanto plus virium menſtruis tempeſtas ea adjicit.

b *Res medicatiſſimas.*] Res ad medicos uſus aptiſſima.

c *Lacinia.*] Lacinia talı tincta menſtruo.

Notæ.

3. *Vis illa.*] Purgatio menſtrua

4. *Quocumque autem.*] Palladius, lib. 1. tit. 35. pag. 28. *Aliqui mulierem menſtruatam nuſquam cinctam, ſolutis capillis, nudis pedibus, contra erucas, & cetera, hortum faciunt circumire.* Columella, lib. 10. de cultu hortor. ubi de animalibus pellendis, quæ carpunt ſegetes:

At ſi nulla valet medicina repellere peſtem,
Dardaniæ veniunt artes, nudataque plantas
Femina, quæ juſtis tum demum operata juventæ
Legibus, obſceno manat pudibunda cruore.
Sed reſoluta ſinus, reſoluto mæſta capillo,
Ter circum areolas, & ſepem ducitur horti.
Quæ cum luſtravit gradiens, mirabile viſu,
Non aliter quam decuſſa pluit arbore nimbus,
Volvitur ad terram diſtorto corpore campe. &c.

Hoc ipſum repetit idem cap. 3. extremo, libri xi. pag. 405. ex Democriti libro, qui inſcribebatur, περὶ ἀντιπαθῶν. Sic & Ælianus, lib. 6. hiſt. anim. cap. 36. de erucis.

5. *Item novellas vites.*] M S S. Reg. 2. & alii, *item novella tantum.*

6. *Multa diximus.*] Magna, inquit, & numeroſa videntur ea quæ hactenus retulimus, hac ſectione: ſed præter iſta, &c.

7. *Lina, cum coquantur.*] Sic etiam Reg. 2. & alii. Si nempe coquantur ære, quod menſtrua ea contigerint. Delibata ex his antea jam plurima, lib 7. ſect. 13.

8. *Ætatis ſponte.*] Sponte naturæ in ea ætate, ut ipſe ait, lib. 10. ſect. 75.

9. *Nam bitumen .... docuimus.*] Libro 7. ſect. 13. *Quin & bituminum ſequax alioqui ac lenta natura, in lacu Judææ, qui vocatur Aſphaltites, certo tempore anni ſupernatans, nequit ſibi avelli, ad omnem contactum adhærens, præterquam filo, quod tale virus infecerit.* Vide quæ diximus in Notis & Emendat. ad librum 7. num LVI.

10. *Inter ſe.*] Eſt enim aliarum menſtruum aliis venenum.

11. *Abortum, &c.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 97. Γυναικῶν δὲ ἐπιμήνιον ἀποδεχόμενον ἢ ὑπερβαινόμενον, ἀσυλλήπτους δοκεῖ ποιεῖν γυναῖκας. *Menſtruus feminæ ſanguis exiſtimabatur circumlitu efficere ne concipiant mulieres, itemque ſi ſuper eum ipſæ ſupergrediantur.*

12. *Hebetata aſpectu.*] Mulierum ſcilicet aſpectu, quæ profluvio tali laborant Nam earum aſpectu ſpeculorum fulgor hebetatur, ut dictum eſt lib. 7. ſect. 13. reddi eumdem, ſi eæ poſtea ſpeculi partem averſam contuerentur, credidit Bythus.

13. *Podagras illini, &c.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 97. Ποδαγρικοὺς δὲ οἰδήματα καὶ ἐρυσιπέλατα πραΰνει καταχειόμενος.

14. *Vel omnino veſtis ita infectæ.*] Menſtruo muliebri inquinatæ.

15. *Ac vel licio.*] Vel tenui filo. Brachiale, βραχιόνιον, ornamentum brachiorum: armilla a ceteris appellatur.

16. *Icetidas.*] Et Q. Serenus, cap. de quartana medicanda.

Quidam etiam miranda ferunt, veniente calore
Jurantes ludum Veneris munuſque petendum.

17. *Si aqua potuſque.*] De eo aquæ metu poſt canis rabioſi morſum, vide quæ diximus lib 8. ſect. 63.

18. *Cum rabiem .... diximus.*] Libro 7. ſect. 13. *In rabiem aguntur guſtato eo canes.*

farina & cera. Maculas autem e veſte eas, non niſi ejuſdem urina ablui. Cinerem per ſe roſaceo mixtum, feminatum præcipue, capitis ſedare dolores illitum fronti. Aſperrimamque vim profluvii ejus eſſe [19] per ſe annis virginitate ſoluta. Id quoque convenit, quo nihil equidem libentius crediderim, tactis omnino menſtruo poſtibus, irritas fieri Magorum artes, [b] generis vaniſſimi, ut æſtimare licet. Ponam enim vel modeſtiſſimum e promiſſis eorum: ex homine ſiquidem reſegmina unguium e pedibus manibuſque cera permixta, ita ut dicatur tertianæ, vel quotidianæ, vel quartanæ febri remedium quæri, ante Solis ortum alienæ januæ affigi jubent, ad remedia in iis morbis: quanta vanitate, ſi falſum eſt? quantave [c] noxia, ſi transferunt morbos? [d] Innocentiores ex his omnium digitorum reſegmina unguium, ad cavernas formicarum abjici jubent: eamque quæ prima cœperit trahere, correptam ſubnecti collo, ita diſcuti morbum.

XXIV. Hæc ſunt quæ retuliſſe fas ſit, ac pleraque ex iis non niſi [1] honore dicto. CAP. VIII. Reliqua inteſtabilia & infanda, ut feſtinet oratio ab homine fugere. In ceteris [2] claritates animalium aut operum ſequemur. Elephanti ſanguis, præcipue maris, fluxiones omnes, quas rheumatiſmos vocant, ſiſtit. Ramentis eboris cum melle Attico (ut aiunt) [3] nubeculæ in facie, ſcobe paronychia tolluntur. Proboſcidis tactu capitis dolor levatur, efficacius [e] ſi & ſternuat. Dextra pars proboſcidis cum Lemnia rubrica adalligata, impetus libidinum ſtimulat. Sanguis & ſyntecticis prodeſt, jecurque comitialibus morbis.

XXV. Leonis adipes cum roſaceo cutem in facie cuſtodiunt a vitiis, candoremque ſervant. Sanant & adusta nivibus, [1] articulorumque tumores. Magorum vanitas perunctis eo adipe, faciliorem gratiam apud populos regeſve promittit: præcipue tamen eo pingui, quod ſit inter ſupercilia, ubi eſſe nullum poteſt. Similia dentis, maxime a dextra parte, villique e roſtro inferiori, promiſſa ſunt. Fel aqua addita, claritatem oculis inunctis facit: & cum adipe ejuſdem, [2] comitiales morbos diſcutit, levi guſtu, & ut protinus, qui ſumpſere, curſu id digerant. [3] Cor in cibo ſumptum, quartanis medetur: adeps cum roſaceo quotidianis febribus. [4] Perunctos eo beſtiæ fugiunt. [5] Reſiſtere etiam inſidiis videtur.

XXVI. [1] Cameli cerebrum areſactum, potumque ex aceto, comitialibus morbis aiunt mederi: [2] item fel cum melle potum: hoc & anginæ. Cauda areſacta ſolvi alvum: fimi cinere criſpari capillum cum oleo. [3] Et dyſentericis prodeſt illitus cinis, potuſque quantum tribus digitis capiatur, & comitialibus morbis. [4] Urinam fullonibus utiliſſimam eſſe tradunt: itemque hulceribus manantibus: Barbaros eam ſervare quinquennio, & heminis pota ciere alvum. Setas e cauda contortas, & ſiniſtro brachio alligatas quartanis mederi.

XXVII. Hyænam Magi ex omnibus animalibus in maxima admiratione poſuerunt, ut pote cui & ipſi Magicas artes dederint; vimque, [1] qua illiciat ad ſe homines mente

INTERPRETATIO.

a *Farina.*] Fuligine.
b *Generis.*] Quæ ſunt pleniſſimæ vanitatis, ut vel ex eo æſtimare licet.
c *Noxia.*] Injuria.
d *Innocentiores ex his*] Ex Magis ii qui minus nocent.
e *Si & ſternuat.*] Si & elephantus ſternuat.

NOTÆ.

19. *Per ſe annis.*] Ætatis ac naturæ ſponte, ante coitum, menſtruis fluentibus Ita MSS. Reg. 2. & alii: non, ut editi, *primis annis.*

Sect. XXIV. 1. *Honore dicto*] Honorem præfati: uti ſolemus cum quid turpe dicturi ſumus: tum enim ſic præfamur, *ſi commemorare fas eſt*, *honore dicto*, *honos ſit auribus*, aut res ipſas eo verborum ambitu exprimimus, qui virorum bonorum atque ingenuorum non offendat aures.

2. *Claritates animalium.*] Clariora animalia, ut diximus lib. 22 ſect. 69.

3. *Nubecula in facie.*] Nubeculas appellat hic Plinius, (ſic enim MSS. omnes) quas Sextus Platon cap. 12. de elephante, plagas & maculas. Sic enim ille, tit. 1 *Ad maculas tollendas: Ebur cum melle contritum & impoſitum, mire ſanat.* Et tit. 2. *Ad plagas de facie tollendas: Mulier ſi quotidie de pulvere eboris faciem ſuam fricaverit, plagas mundabit.*

4. *Leonis adipes.*] Plinius Valer. lib. 3. cap 46.

Sect. XXV. 1. *Articulorumque tumores.*] Sextus Platon. cap. 10. de leone, tit. 4. *Ad nervorum & geniculorum* (hoc eſt, articulorum) *dolorem: Adipem leonis cum medulla cervina & lactuca teres & commiſcebis: tum demum perunges corpus, & ſanabitur.*

2. *Comitiales morbos diſcutit.*] Ad comitiales morbos fel leoninum pariter commendat Dioſcor. lib. 2. Εὐπορ. cap. 18.

3. *Cor in cibo.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 6.

4. *Perunctos eo.*] Habdarrahmanus Ægyptius, interprete Ecchellenſi, cap. 42. pag. 131. *Adipe leonis contuſa cum allio ſi quis corpus ſuum obliniet, non timebit feras, immo fugabit eas. Hoc utuntur Monachi qui in deſertis ſunt & montibus, medicamine, ne lædantur a beſtiis.*

5. *Reſiſtere etiam.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 94. Φασὶ δὲ αὐτὸ (λεόντειον στέαρ) καὶ ἀντιφάρμακον ἐπιβουλευομένοις εἶναι. *Aiunt etiam leoninum adipem inſidiantibus reſiſtere.*

Sect. XXVI. 1. *Cameli cerebrum.*] Sic etiam Galenus, lib. de theriaca ad Piſon. cap. 9. pag. 942. Et Cælius Aurel. lib. 1. Chron. cap. 4. de Epilepſia. *Dant etiam cameli cerebrum fumo ſiccatum, atque contuſum, ſed infantibus vel pueris odorandum: perfectis autem ætatibus bibendum ad modum cyathi, cum mulſo & aceti tribus cyathis.* Auctor libri, qui Kiranidum Kirani inſcribitur, lib. 2. cap 81. *Cerebrum cameli cum roſeo inunctum caput anterius & poſterius, epilepſiam ſanat: quod eſt admirabile & excellentiſſimum.* Medullam ſtomacho frontique illitam prodeſſe comitialibus, auctor eſt Plinius Valer. lib. 3. cap. 10.

2. *Item fel.*] Vide quæ de cameli felle diximus lib. 11. ſect. 74. Inter remedia porro quæ peti ex camelo poſſunt, miror prætermiſſum a Plinio quod in ejus animalis lacte hodieque Oriens omnis ſingulare eſſe intelligit, ſanandæ hydropiſi, teſte αὐτόπτῃ Tavernerio, Tom. 1. Itiner. lib. 1. cap. 21. pag. 116.

3. *Et dyſentericis.*] Idem Kiranus, loc. cit. *Arida quoque & trita ſtercora cameli, & ſuper aſperſa aqua ac bibita, dyſentericos ſanant.*

4. *Urinam.*] Ad ſplenis tumores ac jocineris hanc laudat in primis Habdarrahmanus Ægyptius, cap. 59. pag. 36. ad humida item hulcera, ac ſcabiem, porriginemque, ad aurium vitia

Sect. XXVII. 1. *Qua alliciat ad ſe.* Vide quæ dicta ſunt lib 8. ſect. 44.

Digitized by Google

alienatos. [2] De permutatione ſexus annua vice diximus, ceteraque de monſtrifica natura ejus: nunc perſequemur quæcumque medicinis produntur. [3] Præcipue pantheris terrori eſſe traditur, ut ne conentur quidem reſiſtere: & aliquid e corio ejus habentem non appeti. Mirumque dictu, ſi pelles utriuſque contrariæ ſuſpendantur, decidere pilos pantheræ. Cum fugiant venantem, declinare ad dextram, ut prætergreſſi hominis veſtigia occupent. Quod ſi ſucceſſerit, alienari mente, ac vel ex equo hominem decidere. At ſi in lævam detorſerit, deficientis argumentum eſſe, celeremque capturam. Facilius autem capi, ſi cinctus ſuos venator, flagellumque imperitans equo ſeptenis alligaverit nodis. Mox, ut eſt ſolers ambagibus vanitas Magorum, capi jubent Geminorum ſignum tranſeunte Luna, ſinguloſque prope pilos ſervari. Capitis dolori alligatam cutem prodeſſe, quæ fuerit in capite ejus. [4] Lippitudini fel illitum frontibus, aut ne omnino lippiatur, decoctum cum mellis Attici cyathis tribus, & croci uncia inunctum: ſic & caligines diſcuti, & ſuffuſiones. Claritatem excitari melius inveterato medicamento. Aſſervari autem in Cypria pyxide. Eodem ſanari argema, ſcabritias, [a] excreſcentia in oculis: item cicatrices. [5] Glaucomata vero jocineris recentis inaſſati ſanie, cum deſpumato melle inunctis. Dentes ejus dentium doloribus tactu prodeſſe, vel adalligatos ordine: humeros humerorum & lacertorum doloribus. Ejuſdem dentes, ſi de ſiniſtra parte roſtri eruti ſint, illigatos pecoris aut capri pelle ſtomachi cruciatibus. Pulmones in cibo ſumptos cœliacis. Ventriculis, cinerem cum oleo illitum. [6] Nervis, medullas e dorſo cum oleo vetere ac felle. Febribus quartanis, jecur deguſtatum ter ante acceſſiones. [7] Podagris, ſpinæ cinerem cum lingua & dextro pede vituli marini, addito felle taurino, omnia pariter cocta atque illita hyænæ pelle. Iu eodem morbo prodeſſe & fel cum lapide Aſſio. Tremulis, ſpaſticis, exſilientibus, & quibus cor palpitet, aliquid ex corde coctum mandendum, ita ut reliquæ partis cinis cum cerebro hyænæ illinatur. Pilos etiam auferri [8] hac compoſitione illita, [9] aut per ſe felle, evulſis prius quos renaſci non libeat. [10] Sic & palpebris inutiles tolli: Lumborum doloribus carnes e lumbis edendas, illinendaſque cum oleo. Sterilitatem mulierum emendari, oculo cum glycyrrhiza & anetho ſumpto in cibo, promiſſo intra triduum conceptu. Contra nocturnos pavores, umbrarumque terrorem, unus e magnis dentibus lino alligatus ſuccurrere narratur. [b] Furentes ſuffiri eodem, & circumligari [11] ante pectus, cum adipe renium, aut jocinere, aut pelle præcipiunt. Mulieri candida a pectore hyænæ caro, & pili ſeptem, & genitale cervi, ſi illigentur dorcadis pelle, collo ſuſpenſa, continere partus promittuntur. Venerem ſtimulare genitalia [c] ad ſexus ſuos in melle ſumpta, etiamſi viri mulierum coitus oderint. Quin immo totius domus concordiam, eodem genitali & articulo ſpinæ cum adhærente corio aſſervatis conſtare: hunc ſpinæ articulum, ſive nodum, [12] Atlantion vocant: eſt autem primus. In comitialium quoque remediis habent eum. Adipe accenſo, ſerpentes fugari dicunt. Maxilla comminuta in aniſo, & in cibo ſumpta, horrores ſedari. Eodem ſuffitu mulierum menſes evocari. Tantumque eſt vanitatis, ut ſi ad brachium alligetur ſuperioris [d] roſtri dextræ partis dens, jaculantium ictus deerraturos negent. Palato ejuſdem areſacto, & cum alumine Ægyptio calefacto, ac ter in ore permutato, fœtores & hulcera oris emendari. Eos vero qui linguam in calceamento ſub pede habeant, non latrari a canibus. Siniſtra parte cerebri naribus illita, morbos pernicioſos mitigari, ſive hominum, ſive quadrupedum. Frontis corium faſcinationibus reſiſtere. Cervicis carnes, ſive mandantur, ſive bibantur areſactæ, lumborum doloribus. Nervis a dorſo armiſque, ſuffiendos nervorum

INTERPRETATIO.

a *Excreſcentia.*] Carunculas excreſcentes

b *Furentes ſuffiri eodem.*] Dente uſto ſuffiri, eumdemque circumligari ante pectus, &c.

c *Ad ſexus ſuos.*] Pro ſexuum diverſitate.

d *Roſtri.*] Maxillæ.

NOTÆ.

2. *De permutatione.*] Libro 8. ſect. 44.

3. *Præcipue pantheris.*] Vide Ælian lib. 6. hiſtor. anim cap. 25.

4. *Lippitudini fel.*] Hauſta hæc eſſe ex Democrito, Marcellus Empiricus dicit, cap 8. pag. 57. *Democritus*, inquit, *affirmat felle hyenæ ſi frons perfricetur, epiphoras incipientes, & omnem oculorum dolorem poſſe ſedari.* Sic & Dioſcor. lib. 2. cap. 96. & Galenus, lib. de theriaca ad Piſonem, cap. 9. pag. 942.

5. *Glaucomata.*] Γλαύκωμα vitium eſt oculi, cum præter naturam glaueeſcit. Seu morbus humoris cryſtallini, mutati in glaucum, ſeu album, aquoſumve colorem: inſanabilis fere. Plautus in Mil. act. 2. ſc. 1 verſ. 70. glaucomam vocat:

> *Et nos facetis fabricis, & doctis dolis*
> *Glaucomam oculos objiciemus: eamque ita*
> *Faciemus, ut quod viderit, non viderit.*

Qui hoc genere morbi tenetur, in Notis quæ vulgo Tironis dicuntur, apud Gruterum, pag. 149. *Glaucomaticus* appellatur.

6. *Nervis, medullas, &c.*] Hæc pariter Marcellus Empir. cap 36 pag. 140. ubi Democritum rurſus laudat auctorem.

7 *Podagris.*] Vide Marcellum Empir. cap 36. pag. 146. ubi calciamenta hiænæ pelle ſi quis in uſu quotidiano habuerit, podagræ morbo cariturum ait.

8. *Hac compoſitione.*] Cordis cinere cum cerebro illito.

9. *Aut per ſe felle* &c.] Marcellus Empir. cap 8 pag 70.

10. *Sic & palpebris inutiles.*] Subintellige, pilos. Marcellus Empir. loc. cit.

11. *Ante pectus.*] Reg. 1. & Chiffl. *ante pectus ſuum, cum adipe renium*, &c.

12 *Atlantion vocant.*] Et ſane ἄτλας eſt extrema colli vertebra, quæ pondus ſuſtinet. Julius Pollux, lib. 2. cap. 4. de collo & vertebris ejus, pag. 101. Ὁ πλαδόνειος (σπόνδυλος) [illegible], ἄτλας ὀνομάζεται. Tranſlatione ducta ab Atlante, qui ea corporis parte ſuſtinere cœlum pingitur a poetis.

Digitized by Google

dolores. Pilos roſtri admotos mulierum labris amatorium eſſe. Jecur in potu datum, torminibus & calculis mederi. Jam cor in cibo potuve ſumptum, omnibus doloribus corporum auxiliari: lienem lienibus: omentum, hulcerum inflammationibus cum oleo: medullas, doloribus ſpinæ & nervorum laſſitudini. [13] Renium nervos potos in vino cum thure, fecunditatem reſtituere ademptam veneficio. Vulvam cum mali Punici dulcis cortice in potu datam prodeſſe mulierum vulvæ. Adipe e lumbis ſuffiri difficulter parientes, & ſtatim parere. E dorſo medullam adalligatam contra vanas ſpecies opitulari. Spaſticis, genitale e maribus ſuffitu. Item lippientibus, ruptis, & contra inflammationes: ſervaros pedes, tactu: lævos dextris partibus, dextros lævis. Siniſtrum pedem ſuperlatum parturienti, letalem eſſe: dextro illato facile eniti. Membranam quæ fel continuerit, cardiacis potam in vino, vel in cibo ſumptam, ſuccurrere: veſicam in vino potam, contra urinæ incontinentiam. Quæ autem in veſica inventa ſit urina, additis oleo ac ſeſamo, & melle, hauſtam prodeſſe [14] ægrimoniæ veteri. Coſtarum primam & octavam, ſuffitu ruptis ſalutarem eſſe: ex ſpina vero parturientibus oſſa: ſanguinem cum polenta ſumptum, torminibus. Eodem tactis poſtibus, ubicumque Magorum infeſtari artes, non elici Deos, nec colloqui, [15] ſive lucernis, ſive pelvi, ſive aqua, [a] ſive pila, ſive quo alio genere tententur. Carnes ſi edantur, contra canis rabidi morſus efficaces eſſe: etiamnum jecur efficacius. Carnes vel oſſa hominis, ſi quæ in ventriculo occiſæ inveniantur, ſuffitu podagris auxiliari. Si ungues inveniantur in his, mortem alicujus capientium ſignificari. Excrementa ſive oſſa reddita, cum interimitur, contra Magicas inſidias pollere. Fimum, quod in inteſtinis inventum ſit, areſactum, ad dyſentericos valere potum: illitumque cum adipe anſerino opitulari toto corpore læſis malo medicamento: a cane vero morſis adipem illitum, & corium ſubſtratum. Rurſus tali ſiniſtri cinere decocto cum ſanguine muſtelæ perunctos omnibus odio venire: idem fieri oculo decocto. Super omnia eſt, quod [16] extremam fiſtulam inteſtini contra ducum ac poteſtatum iniquitates commonſtrant, & ad ſucceſſus petitionum, judiciorumque ac litium eventus, ſi omnino tantum aliquis ſecum habeat. [17] Ejuſdem caverna ſiniſtro lacerto alligata, ſi quis mulierem reſpiciat, amatorium eſſe tam præſens, ut illico ſequatur. Ejuſdem loci pilorum cinerem ex oleo illitum viris, qui ſint probroſæ mollitiei, ſeveros, non modo pudicos mores induere.

XXVIII. Proxime fabuloſus eſt crocrodilus, ingens quoque ille, cui vita in aqua terraque communis. [1] Duo enim genera eorum: [2] illius e dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto, coïtus (ſi credimus) ſtimulant. [3] Canini ejus dentes febres ſtatas arcent thure repleti, ſunt enim cavi: ita ne diebus quinque ab ægro cernatur, qui adalligaverit. Idem pollere & ventre exemptos lapillos, adverſus febrium horrores venientes tradunt. Eadem de cauſa Ægyptii perungunt & adipe ægros ſuos. Alter illi ſimilis, multum infra magnitudine, in terra tantum, odoratiſſimiſque floribus vivit. Ob id inteſtina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore referta. [4] Crocodileam vocant, oculorum vitiis utiliſſimam, cum porri ſucco inunctis, & contra ſuffuſiones vel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino, moleſtias in facie enaſcentes tollit: ex aqua vero morbos omnes, quorum natura ſerpit in facie, [5] nitoremque reddit. [6] Lentigines tollit ac varos, maculaſque omnes. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulſo binis obolis. Appoſita menſes ciet. [7] Optima, quæ candidiſſima, & friabilis, minimeque ponderoſa: cum teratur, inter digitos [8] fermenteſcens. Lavatur, ut ceruſſa. [9] Adulterant amylo, aut Cimolia,

INTERPRETATIO.

a *Sive pila.*] Sive ſphæris.

NOTÆ.

13. *Renium nervos.*] Sic MSS Reg. Chiffl. aliique.

14 *Ægrimonia.*] Vox Tullio Horatioque nota, pro ægritudine.

15. *Sive lucernis.*] De his Magiæ generibus opportunius agetur lib. 30. ſect. 5.

16. *Extremam fiſtulam.*] Poſtremam partem inteſtini recti.

17 *Ejuſdem caverna.*] Foramen, quo exitus excrementorum eſt. Alibi caverna Plinio auris eſt, ſive quod aurium loco alicui animali eſt. Sic libro XI. ſect 50 de vitulo marino atque delphino: *Hæ cavernas tantum habent aurium loco.* Et paulo poſt, de avibus: *Cæteris cavernæ ad auditum.*

Sect. XXVIII. 1. *Duo enim.*] Alter ingens in aquis perinde ac terra degit: alter minor, in terra tantum.

2. *Illius.*] Prioris, ſive amphibii. Auctor libri qui Kiranidum Kirani inſcribitur, lib 1. pag 83. & 84. *Dentes autem* (crocodili) *dextri abſtracti, eoque vivo dimiſſo geſtati, coïtum ſtimulant: ſiniſtri autem mulieribus. Si vero utrique adaptentur, facient incontinentiam.*

3 *Canini ejus dentes.*] Habdarrahmanus Ægyptius, interprete Echellenſi, cap. 17 pag. 88. *Dens crocodili ex ſiniſtra maxilla appenſus laboranti vehementi febri, curat illum.*

4. *Crocodileam vocant.*] In eo animali, inquit, id quod crocodileam vocant, oculorum vitiis ſanandis utiliſſimum eſt. Stercus eſt ſive fimum crocodili, de quo multa Albertus M. lib 24. de anim. pag. 651. Cave Rob. Stephano credas in Theſauro Latinæ linguæ, aienti *crocodileam eſſe animal ſimile crocodilo.*

5. *Nitoremque reddit*] Dioſc. lib. 2. cap. 98 Ἡ δὲ τοῦ χερσαίου κροκοδείλου (ἄφοδος) σμήχει ἐπὶ τῶν γυναικῶν, πρὸς εὐχροίαν καὶ λάμψιν τῶν προσώπων. *Terreſtris crocodili fimum mulieribus confert ad coloandam illuſtrandamque faciem.* Horatius, Epod. 12. verſ 11. in anum:

Nec illi
Jam manet humida creta, colorque
Stercore fucatus crocodili

6. *Lentigines.*] Galenus, lib. 10. de facult. ſimpl. med. pag 294.

7 *Optima, quæ, &c*] Totidem verbis Dioſcor loc. cit.

8. *Fermenteſcens.*] Cum teritur inter digitos, reſolvitur, levior, ſolutiorque efficitur. Dioſcor loc. cit. ζυμίζουσα τῇ ὀσμῇ, *fermentum redolens*: minus recte, ut arbitror.

9. *Adulterant.*] Dioſcor. Δολίζεται δὲ ἀμύλῳ ἢ κιμωλίᾳ φυραθεῖσα.

[10] ſed maxime, qui captos oryza tantum paſcunt. [11] Felle inunctis oculis ex melle contra ſuffuſiones, nihil utilius prædicant. Inteſtinis & reliquo corpore ejus ſuffiri vulva laborantes ſalutare tradunt. Item velleribus circumdari [a] vapore ejuſdem infectis. [12] Corii utriuſque cinis ex aceto illitus his partibus, quas ſecari opus ſit, aut nidor cremati, ſenſum omnem ſcalpelli auſert. [13] Sanguis utriuſque claritatem viſus inunctis donat, & cicatrices oculorum emendat. [14] Corpus ipſum, excepto capite pedibuſque, elixum manditur iſchiadicis, tuſſimque veterem ſanat, præcipue in pueris: [15] item lumborum dolores. Habent & adipem, quo tactus pilus defluit. [16] Hic perunctos, a crocodilis tuetur, [17] inſtillaturque morſibus. Cor annexum in lana ovis nigræ, cui nullus alius color incurſaverit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur.

XXIX. Jungemus illis ſimillima & peregrina æque animalia: priuſque [1] chamæleonem, peculiari volumine dignum exiſtimatum Democrito, ac per ſingula membra [2] deſecratum, non ſine magna voluptate noſtra, cognitis proditiſque mendaciis [3] Græcæ vanitatis. [4] Similis & magnitudine eſt ſupra dicto crocodilo, [5] ſpinæ tantum acutiore curvatura, & caudæ amplitudine diſtans. Nullum animal pavidius exiſtimatur, & ideo verſicoloris eſſe mutationis. Vis ejus maxima contra accipitrum genus. [6] Detrahere enim ſupervolantem ad ſe traditur, & voluntarium præbere lacerandum ceteris animalibus. [7] Caput ejus & guttur ſi roboreis lignis accendantur, imbrium & tonitruum concurſus facere, Democritus narrat: item jecur in tegulis uſtum. Reliqua ad veneficia pertinentia quæ dicit, quanquam falſa exiſtimantes, omittemus, præterquam ubi irriſu coarguendum. Dextro oculo, ſi viventi eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli: lingua adalligata, pericula puerperii. [8] Eumdem ſalutarem eſſe parturientibus, ſi ſit domi: ſi vero inferatur, pernicioſiſſimum. Linguam, ſi viventi adempta ſit, ad judiciorum eventus pollere. Cor adverſus quartanas illigatum nigra lana primæ tonſuræ. Pedem e prioribus dextrum, hyænæ pelle adalligatum ſiniſtro brachio, contra latrocinia terroreſque nocturnos pollere. Item dextram mamillam contra formidines, pavoreſque. [9] Siniſtrum vero pedem torreri in furno cum herba, quæ æque chamæleon vocetur, additoque unguento in paſtillos digeri: eos in ligneum vas conditos, præſtare (ſi credimus) ne cernatur ab aliis qui habeat. Armum dextrum ad vincendos adverſarios vel hoſtes valere, utique ſi abjectos ejuſdem nervos calcaverit. Siniſtrum humerum [b] quibus monſtris conſecret, qualiter ſomnia quæ velis, & quibus velis, mittantur, pudet referre. [10] Omnia ea dextro pede reſolvi: ſicut ſiniſtro latere lethargos, [11] quos fecerit dexter. Capitis dolores, inſperſo vino, in quo latus alterutrum maceratum ſit, ſanari. [c] Feminis ſiniſtri, vel pedis cineri ſi miſceatur lac ſuillum,

INTERPRETATIO.

a *Vapore.*] Fumo, nidore calido.
b *Quibus.*] Quibus veneficus.
c *Feminis.*] Femoris.

NOTÆ.

10. *Sed maxime qui captos.*] Crocodilos ſcilicet. Exiſtimat enim crocodileam ex captivis deteriorem eſſe, mutato ſcilicet animalis victu. Hanc vim eſſe oryzæ, ut ſtercus humorum qui ea paſcuntur, præſtare eadem exiſtimetur quæ crocodilea efficiat, docent Dioſc. loc. cit. Oribaſius. lib. 2. de virt. ſimpl pag 75. Ægineta, lib. 28. cap. 8. aliique.

11. *Felle inunctis.*] Auctor Kiranidum, lib. 2. pag. 8 de crocodilo terreno. *Stercus quoque cum felle mixtum, & inunctum albulas aufert*: Albugines oculorum intelligit. Habdarrahmanus, cap 17. pag. 87. *Fel crocodili illitum oculis per modum collyrii amovet ab illis albuginem.*

12. *Corii utriuſque.*] Tum amphibii, tum terreſtris De terreno. auctor Kiranidum, lib. 2 pag. 83. *De hujus pelle combuſta ſi quis fecerit ξηρὶν, id eſt, aridum pulverem, & ſuperaſperſerit membro quod debet comburi, vel incidi, abſque dolore fiet.*

13. *Sanguis utriuſque.*] Auctor Kiranidum, pag. 84. *Sanguis autem ejus inunctus hebetationem oculorum perfecte curat.* Negat Galenus, lib. 6. de fac ſimp. med. pag. 279. id experiri ſe voluiſſe.

14. *Corpus ipſum*, &c.] Sic & Marcellus Empir. cap. 25. pag. 174.

15. *Item lumborum*] Marcellus Empir loc. cit.

16. *Hic perunctos.*] Habet aliquid admirabilius, ſi tamen credimus, auctor Kiranidum, lib. 2. pag. 83. *Si quis finxerit crocodilum, & unxerit ſe de eo, quæcumque vulnera vel plagas recipiet, nullo modo ſentiet.* Propius vero, placitoque Pliniano affinius illud, quod Habdarrahmanus affert, cap 17. pag. 88. *Adeps crocodili applicatus morſui viperæ, aliorumque reptilium, plurimum proderit, & ſanabit patientem.*

17. *Inſtillaturque.*] Ita Galenus de theriaca ad Piſon. cap. 10. pag. 944.

Sect. XXIX. 1. *Chamæleonem.*] Sic MSS. ubique, non *chamæleontem.*

2. *Deſecratum.*] Variis deſtinatum, conſecratumque morbis Sic paulo inferius: *Siniſtrum humerum quibus monſtris conſecret .... pudet referre.*

3 *Græcæ vanitatis*] Cum pleniſſima hæc vanitatis eſſe Plinius fateatur, eoque conſilio tantum referat, ut vel riſu refellat, temere in eum virus acerbitatis ſuæ vomuiſſe Gellium perſpicuum eſt, cum hunc locum ita coarguit, lib. 10. cap. 12. *Librum eſſe Democriti, nobiliſſimi Philoſophorum, de vi & natura chamæleonis, eumque ſe legiſſe Plinius Secundus in Naturalis hiſtoriæ viceſimo octavo refert, multaque vana atque intolerabilia auribus deinde quaſi a Democrito ſcripta tradit.* Inter Democriti ſane opera iſtud de chamæleone a Laertio non cenſetur Forte fuit Boli Mendeſii, ut in Auctorum Indice monuimus, verbo DEMOCRITUS.

4 *Similis .... ſupradicto crocodilo*] Poſteriori videlicet, ſive terreſtri, qui multum infra alterum, ſive amphibium, magnitudine eſt, ut dictum eſt ſup. ſect.

5. *Spinæ tantum.*] Spina chamæleoni eminet & recurvatus, ut piſcibus: crocodilo non item.

6 *Detrahere enim.*] Gellius. lib 10. cap. 12. pag 512. hæc tranſcribens, *Accipitrem ait avium rapidiſſimum a chamæleone humi reptante, & ſi eum forte ſupervolet, detrahi & cadere vi quadam in terram, ceteriſque avibus laniandum ſponte ſua objicere ſeſe ac dedere.*

7 *Caput ejus*, &c.] Totidem verbis hæc Gellius, loco citato.

8. *Eumdem.*] Sententia eſt, chamæleonem ſalutarem eſſe, ſi multo ante parturitionem illatus ſit. ſin idem parturienti jam ſuperveniat, pernicioſum eſſe.

9. *Siniſtrum vero*, &c.] Et hæc ad verbum Gellius, loc. cit. pag 513.

10. *Omnia ea.*] Nempe ſomnia.

11. *Quos fecerit dexter.*] Pedem ſubintellige In editis hactenus libris, *dextrum.* Sed exemplaria primitiva ſequimur, Reg. 2. & Chiffl. aliiſque.

Digitized by Google

podagricos fieri illitis pedibus. [12] Felle glaucomata & ſuffuſiones corrigi prope creditur, tridui inunctione: ſerpentes fugari ignibus inſtillato: [13] muſtelas [a] contrahi in aquam conjecto: corpore vero illito detrahi pilos. Idem præſtare narrant jecur, cum ranæ rubetæ pulmone illitum. Præterea jocinere amatoria diſſolvi. [14] Melancholicos autem ſanari, [15] ſi ex corio chamæleonis herbæ ſuccus bibatur. Inteſtina & fartum eorum, [16] cum id animal nullo cibo vivat, cum ſimiarum urina illita inimicorum januæ, odium omnium hominum his conciliare. Cauda flumina & aquarum impetus ſiſti, ſerpentes ſoporari. Eadem medicata cedro & myrrha, illigataque gemino ramo palmæ, percuſſam aquam diſcuti, ut quæ intus ſint omnia appareant: utinamque eo ramo contactus eſſet Democritus, quoniam ita loquacitates immodicas promiſit inhiberi. Palamque eſt, virum alias ſagacem & vitæ utiliſſimum, nimio juvandi mortales ſtudio prolapſum.

XXX. Ex eadem ſimilitudine eſt [1] ſcincus, quem quidam terreſtrem crocodilum eſſe dixerunt, candidior autem, & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoſcitur a crocodilo, ſquamarum ſerie a cauda ad caput verſa. [2] Maximus Indicus, deinde Arabicus. [3] Afferuntur ſalſi. [4] Roſtrum ejus & pedes in vino albo poti, cupiditates Veneris accendunt: [5] utique cum ſatyrio & erucæ ſemine, ſingulis drachmis omnium, ac piperis duabus admixtis, ita ut paſtilli ſingularum drachmarum bibantur: [6] per ſe laterum carnes obolis binis cum myrrha & pipere pari modo potæ, efficaciores ad idem creduntur. Prodeſt & contra ſagittarum venena, ut Apelles tradit, ante poſteaque ſumptus. [7] In antidota quoque nobilia additur. [8] Sextius plus quam drachmæ pondere in vini hemina potum, perniciem afferre tradit. [9] Præterea ejuſdem decocti jus cum melle ſumptum, Venerem inhibere.

XXXI. Eſt crocodilo cognatio quædam amnis ejuſdem, geminique victus, cum hippopotamo, repertore detrahendi ſanguinis, [1] ut diximus. Plurimi autem ſuper Saïticam præfecturam. Hujus corii cinis cum aqua illitus, [2] panos ſanat: adeps frigidas febres: item fimum ſuffitu. Dentes e parte læva dolores dentium, [3] ſcarificatis gingivis. Pellis ejus e ſiniſtra parte frontis in inguina adalligata, Venerem inhibet. Ejuſdem cinis alopecias explet. [4] Teſticuli drachma ex aqua contra ſerpentes bibitur. Sanguine pictores utuntur.

XXXII. Peregrinæ ſunt & lynces, quæ clariſſime omnium quadrupedum cernunt. Ungues earum omnes cum corio exuri efficaciſſime in Carpatho inſula tradunt. Hoc ci-

Interpretatio.

a *Contrahi*] Congregari.

Notæ.

12. *Felle glaucomata, &c.*] A Marcello ſane Empirico creditur, cap. 8. pag. 59. A Scribonio Largo, Compol. 38. ad ſuffuſiones commendatur.

13. *Muſtelas contrahi.*] Hoc eſt, colligi, congregari. Sic infra, ſect. 42. contrahi ſerpentes dixit, cui verbo mox *diſſipari* opponitur.

14. *Melancholicos.*] *Melancholia dicta*, inquit Cælius Aurel. lib. 1. cap. 6. *quod nigra fella ægrotantibus ſæpe per vomitum veniant. Græci enim nigrum μέλαν vocaverunt, fel autem χολὴν appellant: & non, ut plerique exiſtimant, quod paſſionis cauſa vel generatio nigra ſit fella: hoc enim eſt æſtimantium magis quam videntium veritatem, vel potius falſum, ſicut in aliis oſtendimus. Nam Tullius atram bilem dixit, veluti altam iracundiam. Item Virgilius, Herculi alta iracundia moto, Hic vero, inquit, Alcidæ furiis exarſerat atro Felle dolor. Siquidem melancholici ſemper triſtes*, &c.

15. *Si ex corio.*] In Reg. aliiſque: *ſi ex corio chamæleonis herba ſuccus lebente bibatur.* Forte *tepente*, corio videlicet, vel *tepens* ſuccus bibatur in vaſe quod ex corio animalis conflatum ſit.

16. *Cum id animal.*] Vide quæ diximus lib. 8. ſect. 51.

Sect. XXX. 1. *Scincus.*] Hunc crocodilum terreſtrem, ſed ſui generis, Dioſcorides appellat, lib. 2. cap. 71. Σκίγκος . . . . ἐστὶ δὲ κροκόδειλος χερσαῖος, ἰδιογενής, &c.

2. *Maximus.*] Triplici in regione naſci Dioſcorides eſt auctor, loc. cit. in India primum, tum in Arabia, poſtremum in Mauretaniæ parte.

3. *Afferuntur.*] Addito naſturtio ſale conditi. Dioſc. loc. cit. ταριχευόμενοι σὺν καρδάμῳ.

4. *Roſtrum ejus*, &c.] Nicetas in Andronico, lib. 2. num. 2. pag. 206. Ἤσθιε δὲ καὶ ζῶα Νειλῷα, κροκοδείλῳ πάντα τι ἐμφερῆ, σαύραις ἐοικότα, ἀηδέστατον μὲν τοῖς μὴ τὰ τοιαῦτα βρωτέα νομίζουσι· ἀφροδίσιον δ' ὅμως καὶ ἀφροδισίων εἰς πόθον ἐρεθιστικόν. *Veſcebatur item Nilotica beſtiola, crocodilo non abſimili, quem ſcincum vocant: a quo cibo cum plerique abhorreant, tamen tentiginem excitat, & ad rem Veneream paratos facit.*

5. *Utique cum ſatyrio.*] Theodorus Priſcianus, lib. 2. part. 1. cap. 11. *de ſatyriaſi, vel impedimenta uſus Venerei . . . . Virile ſemper officium reparaverunt, & piper, ſatyrion, & ſtinchus, & eruca ſemina.* Lege, *& ſcincus, & erucæ ſemina.*

6. *Per ſe laterum.*] Partem eam quæ renes amplectitur, drachmæ pondere e vino potam, Venerem accendere Dioſcorides prodidit, loc. cit. Φασὶ δὲ δύναμιν ἔχειν αὐτοῦ τὸ κατὰ τοὺς νεφροὺς μέρος, ὅσον < α πλεῖστον μετ' οἴνου, ὁρμητικὴν πρὸς τὰ ἀφροδίσια. A Sextio Nigro videtur Dioſcorides id hauſiſſe. A Dioſcoride Galenus, lib. 11. de fac. ſimp. med. pag. 305.

7. *In antidota.*] Dioſcor. Μίγνυται δὲ καὶ ἀντιδότοις, loc. cit. & in Alexiph. præf. pag. 396.

8. *Sextius.*] Et ex Sextio, auctor lib. de ſimp. med. ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag. 1001. *Ad venerem, inquit, facit drachma una carnicula illius* (ſcinci) *ex vini cyatho potata: ſi enim plus ſumatur, affert periculum.*

9. *Præterea ejuſdem decocti.*] Non ſcinci, ſed lentis, hoc eſt, non σκίγκου, ſed φακοῦ decocto cum melle, Venerem ſcinci potu excitatam inhiberi prodidit Dioſc. lib. 2. cap. 71. quem Galenus ſequitur, lib. 11. de fac. ſimp. med. pag. 305. At Sextus aliter, quem idcirco Plinius auctorem appellat.

Sect. XXXI. 1. *Ut diximus.*] Libro 8. ſect. 40.

2. *Panos ſanat.*] Galenus, lib. de theriaca, ad Piſon. cap. 9. pag. 642.

3. *Scarificatis.*] MSS omnes, *ſcarifatis.*

4. *Teſticulo.*] Nicander in Theriac. pag. 40. adverſus ſerpentes laudat,

> Ἠ' κάστορος ὄρχιν,
> Ἠ' ἵππου τὸν Νεῖλος ὑπὲρ Σάϊν αἰθαλόεσσαν
> Βόσκει.

Gorræus interpres:

> *Vel caſtoris accipe teſtem,*
> *Aut paſcentis equi per Nili magna Saïta*
> *Flumina.*

Id deinde ſumi jubet ex aqua, adjectis & aliis medicamentibus Dioſc. lib. 2. cap. 25. per ſe tritum e vino bibi ſuadet.

ri. [23] Datur comitialibus, melancholicis, paralyticis, in lepris, [24] elephantiaſi, articularibus morbis.

Infunditur quoque lac contra roſiones a medicamentis factas. [25] Et ſi urat dyſenteria, decoctum cum marinis lapillis, aut cum ptiſana hordeacea. [26] Item ad roſiones inteſtinorum, bubulum aut ovillum utilius. Recens quoque dyſentericis infunditur: ad colum autem, [a] crudum: [27] item vulvæ, & propter ſerpentium ictus: [28] potiſve pityocampes, bupreſtis, cantharidum, aut ſalamandræ venenis. [29] Privatim bubulum his qui [30] Colchicon biberint, aut cicutam, aut dorycnium. aut leporem marinum: ſicut aſininum [31] contra gypſum, & ceruſſam, [32] & ſulphur, & argentum vivum: item duræ alvo in febri. [33] Gargarizatur quoque faucibus exhulceratis utiliſſime. Et bibitur ab imbecillitate vires recolligentibus, [34] quos atrophos vocant: [35] in febri etiam quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum, lactis aſinini heminam dari, aut ſi exitus cibi [36] roſiones ſentirent, antiqui in arcanis habuerunt: ſi hoc non eſſet, caprini. Bubuli ſerum orthopnoïcis prodeſt ante cetera, addito naſturtio. Inunguntur etiam oculi, in lactis heminis ſeſamæ additis drachmis quatuor tritis in lippitudine. [37] Caprino lienes ſanantur, poſt bidui inediam tertia die edera paſtis capris, per triduum poto ſine alio cibo. [38] Lactis uſus alias contrarius capitis doloribus, hepaticis, [39] ſplenicis, nervorum vitio, febres habentibus, vertigini, [40] præterquam purgationis gratia, gravedini, tuſſientibus, lippis. [41] Suillum utiliſſimum teneſmo, dyſenteriæ, nec non phthiſicis. Hoc & mulieribus ſaluberrimum qui dicerent, fuerunt.

XXXIV. [1] De generibus caſeorum diximus, cum de uberibus ſingulisque animalium membris diceremus. [2] Sextius eoſdem effectus equino, quos bubulo, tradit. [3] Hunc vocant hippacen. [4] Stomacho utiles, qui non ſint ſalſi, id eſt, recentes. [5] Veteres alvum ſiſtunt, corpuſque minuunt, [6] ſtomacho utiliores: & in totum ſalſa minuunt corpus, alunt mollia. [7] Caſeus recens cum melle, ſugillata emendat, [8] mollis alvum ſiſtit. Sedat tormina paſtillis in vino auſtero decoctis, rurſuſque in patina toſtis cum melle. [9] Sapron vocant, qui cum ſale & ſorbis ſiccis e vino tritus potuſque medetur cœliacis. Genitalium carbunculis caprinus tritus & impoſitus: item acidus cum oxymelite. Maculis in balineo illitus oleo [b] interlinitur.

XXXV. E lacte fit & butyrum, barbararum gentium lautiſſimus cibus, & qui divites a plebe diſcernat. Plurimum e bubulo, [1] & inde nomen: [2] pinguiſſimum ex ovibus. [3] Fit & ex caprino, ſed hieme, calefacto lacte: æſtate, expreſſo tantum crebro jactatu in lon-

INTERPRETATIO.

a *Crudum.*] Minime coctum.

b *Interlinitur.*] Viciſſim illinitur.

NOTÆ.

23. *Datur comitialibus &c.*] Nempe ſerum lactis. Hæc fere omnia Dioſcor. lib. 1. cap. 76.

24. *Elephantiaſi.*] Q. Serenus, cap. XI. de elephantiaſi propellenda, pag. 130. *Nonnulli duxere ſerum prodeſſe bibendo.*

25. *Et ſi urat.*] Si fuerit cum alvi exhulceratione conjuncta dyſenteria, propter bilem quæ inteſtina adurit, infunditur decoctum candentium ſilicum ope, aut cum hordeacea. Dioſcor. loco citato.

26. *Item ad roſiones.*] Dioſcor. loc. citato.

27. *Item vulvæ.*] Exhulceratæ vulvæ infundi utiliter Dioſcorides quoque admonet, loc. cit. ἐγκλύζεται δὲ καὶ μήτρᾳ ἑλκουμένῃ.

28. *Potiſve .... venenis.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXI.

29. *Privatim &c.*] Dioſcor. loc. cit. & lib. 4. cap. 84. Scribonius Largus, Compoſ. 184. 186. 189. 190. & 191.

30. *Colchicon.*] Dioſcorides, ἐφήμερον & Κολχικὸν, in Alexiph. cap. 5. Herba venenata eſt, ut quidem ſuſpicamur, de qua lib. 25. ſect. 107.

31. *Contra gypſum.*] Contra hæc venena Dioſcorides lac quodvis adſciſcit, lib 2. Εὐπορ. cap. 161. & ſeqq.

32. *Et ſulphur.*] Vide Notas & Emend. num. XXII.

33. *Gargarizatur.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 77. & Marcellus Empir. cap. 14. pag. 103.

34. *Quos atrophos.*] Qui ſint atrophi Celſus docet, lib. 3. cap. 22. *de tabe & ejus ſpeciebus : Una eſt*, inquit, *qua corpus non alitur, & naturaliter ſemper aliquibus decedentibus, nullis vero in eorum locum ſubeuntibus, ſumma macies oritur : &, niſi occurritur, tollit : ἀτροφίαν hanc Græci vocant. Ea duabus fere de cauſis incidere conſuevit : aut enim nimio timore aliquis minus, aut aviditate nimia pluſquam debet, aſſumit : ita vel quod deeſt infirmat : vel quod ſuperat, corrumpitur.*

35. *In febri etiam.*] Celſus, loco paulo ante a nobis allato.

36. *Roſiones ſentirent.*] In inteſtinis, τῶν ἐντέρων δήξεις, Dioſcor. lib. 2. cap. 77.

37. *Caprino.*] Scribonius Largus, Compoſ. 132. *Inflatibus lienoſis dare oportebit aquam, in qua candens ferrum demiſſum, vel lac caprinum, capra tantummodo edera paſta.*

38. *Lactis uſus &c.*] Ita Celſus, lib. 3. cap. 22. Hippocrates quoque ſect. 5. Aphor. 64. Γάλα διδόναι κεφαλαλγέουσι, κακόν· &c.

39. *Splenicis.*] Lienis morbo *dulcia omnia inimica eſſe, item lac & caſeum*, auctor eſt pariter Celſus, lib. 4. cap. 9.

40. *Præterquam.*] Niſi ſi cui purgationis gratia ſchiſtum exhibeatur, hoc eſt, lac ſero diviſum, inquit Dioſcor. lib. 2. cap. 78.

41. *Suillum.*] Vide Notas & Emend. num. XXIII.

Sect. XXXIV. 1. *De generibus caſeorum.*] Libro XI. ſect. 96. & 97.

2. *Sextius.*] Et Dioſcorides quoque, lib. 2. cap. 80.

3. *Hunc.*] Equinum. Dioſc. loc. cit. Ἡ δὲ καλουμένη ἱππάκη, πρὸς ἴσα ποιεῖ, &c. Sic & Hippocr. lib. 4. de morb. text. 25. pag. 144.

4. *Stomacho &c.*] Totidem verbis Dioſc. lib. 2. cap. 79.

5. *Veteres.*] Dioſc. loc. cit. Ὁ δὲ παλαιότερος, κοιλίας ϛαλτικός.

6. *Stomacho utiliores.*] Uti vice verſa inutiliores ſtomacho iidem, cum recens ſaliti ſunt: ὁ δὲ ἁπαλὸς ..... κακοςόμαχος. Dioſc. loc. cit.

7. *Caſeus recens.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Mollis.*] Sic rurſum idem ſect. 58. Caſeum recentem vaccinum infundi ſuadet ad dyſenterias & tormina. Vim alvum ſiſtendi caſeo attribuit paſſim Galenus. Vide Braſſavolæ Indicem.

9. *Sapron.*] Σαπρὸς, quaſi marcidum, putrem, vetuſtate putidum.

Sect. XXXV. 1. *Et inde nomen.*] Βούτυρον, quod ſit quaſi bovis caſeus, quia plurimum e lacte fit bubulo.

2. *Pinguiſſimum.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 81.

3. *Fit & ex caprino.*] Agitato ſcilicet tamdiu in vaſis lacte, donec pingue ſecernatur a ſero, acidoque lacte. Ita Dioſcor. loc. cit.

gis vaſis, anguſto foramine ſpiritum accipientibus ſub ipſo ore, [4] alias præligato. Additur paululum aquæ, ut aceſcat. Quod eſt maxime coactum, in ſummo fluitat: id exemptum addito ſale, [5] oxygala appellant. Reliquum decoquunt in ollis. Ibi quod ſupernatat, butyrum eſt, [6] oleoſum natura. Quo magis [a] virus reſipit, [7] hoc præſtantius judicatur. Pluribus compoſitionibus miſcetur inveteratum. [8] Natura ejus adſtringere, mollire, [9] replere, purgare.

XXXVI. Oxygala fit & alio modo, acido lacte addito in recens quod velis inaceſcere, utiliſſimum ſtomacho. Effectus dicemus ſuis locis.

XXXVII. Proxima [b] in communibus adipi laus eſt, ſed maxime ſuillo, apud antiquos etiam religioſius. [1] Certe novæ nuptæ intrantes, etiamnum ſolemne habent poſtes eo attingere. Inveteratur duobus modis, aut cum ſale, aut ſincerus: tanto utilior, quanto ſit vetuſtior. [2] Axungiam Græci etiam appellavere jam in voluminibus ſuis. Neque eſt occulta virium cauſa, quoniam id animal herbarum radicibus veſcitur. Itaque etiam fimo innumeri uſus. [3] Quamobrem non de alia loquimur ſue, multo efficaciore ſemina, & quæ non peperit. Multo vero præſtantior in apris eſt. [4] Uſus igitur axungiæ eſt ad emollienda, excalfacienda, diſcutienda, purgandaque. Medicorum aliqui admixto anſeris adipe, taurorumque ſevo & œſypo, ad podagras uti jubent. Si vero permanet dolor, cum cera, myrto, reſina, pice. [5] Sincera axungia medetur ambuſtis vel nive: pernionibus autem cum hordei cinere & galla pari modo. Prodeſt & confricatis membris, itinerumque laſſitudines & fatigationes levat. Ad tuſſim veterem recens decoquitur quadrantis pondere in vini cyathis tribus addito melle. [6] Vetus etiam phthiſin in pilulis ſumpta ſanat, quæ ſine ſale inveterata eſt. Omnino enim non niſi ad ea quæ purganda ſint, aut quæ non ſint exhulcerata, [7] ſalſa petitur. Quidam quadrantes axungiæ & mulſi in vini cyathis tribus decoquunt contra phthiſes, quarto quoque die picem liquidam in ovo ſumi jubent, circumligatis lateribus, & pectoribus, & ſcapulis eorum qui phthiſin ſentiunt. Tantaque eſt vis, ut genibus etiam adalligata, redeat in os ſapor, eamque exſpuere videantur. E ſue quæ non peperit, aptiſſime utuntur ad cutem mulieres. [8] Contra ſcabiem vero quivis, admixto jumentorum ſevo, pro parte tertia, & pice, pariterque ſubfervefactis. [9] Sincera partus in abortum vergentes nutrit, collyrii modo ſubdita. [10] Cicatrices concolores facit ceruſa admixta, vel argenti ſpuma. At cum ſulphure, unguium ſcabritias emendat. Medetur & capillo fluenti: & hulceribus in capite mulierum cum gallæ parte quarta: & infumata pilis oculorum. Datur & phthiſicis unciatim, cum vini veteris hemina decocta, [11] donec tres unciæ e toto reſtent. Aliqui & mellis exiguum adjiciunt. [c] Panis illinitur cum calce, item furunculis, duritiæque mammarum. Rupta, convulſa, & luxata ſanat. Clavos, & rimas, callique vitia, cum elleboro albo: parotidas admixta

INTERPRETATIO.

a *Virus.*] Odorem inſuavem.
b *In communibus.*] In communibus remediis.
c *Panis.*] Ad panos ſanandos.

NOTÆ.

4. *Alias præligato.*] Præligato, obturatoque vaſis ore panniculo, ne butyrum effluat.

5. *Oxygala.*] Τὸ ὀξύγαλα. Etſi Columella oxygalam vocat, quaſi lac acidum dicat, ejuſque compoſitionem docet, lib. 12. cap. 8. Eſt illud porro lactis acidi genus, ita prodente Busbequio, epiſt. 1. pag 36. hodieque in cibatu Turcis familiare: Jugurtam id appellant: diluum aqua frigidiſſima, panemque interunt: eoque utuntur in magno æſtu & ſiti. Cibus is cum palato & ventriculo gratiſſimus eſt, tum ad extinguendam vehementiorem ſitim vim habet admirabilem. Copia ejus paſſim venalis, ubicumque Turcarum diverſoria ſunt.

6. *Oleoſum natura.*] Quod vim habet olei, ἴσχυσι δὲ δυνάμιν ἐλαιώδους. Dioſc. lib 2. cap. 81.

7. *Hoc præſtantius*] Ad medicinam.

8. *Natura ejus adſtringere.*] Dyſentericis idcirco prodeſſe infuſum docet Dioſc. lib. 2. cap 81. nec alvum laxare, niſi largiore menſura potum, πλεῖον ποθέν, quod & Plinius docet inferius, ſect 58. Cetera de butyro eadem Dioſc loc. cit. Τὸ δὲ αὐτὸ πληροῖ, καὶ καθαίρει, καὶ σαρκοῖ. *Replet, purgat, & carnem creat.* Ac paulo antea μαλακτικὰς ἔχει δυνάμεις, *mollienda vim habet.*

9. *Replere.*] Replere carne hulcera. Πληροῖ τὰ ἕλκη, inquit Dioſc. lib. 1. Εὐπορ. cap. 188.

Sect XXXVII 1. *Certe novæ nuptæ.*] Id vero vel ſuillo fieri adipe, vel lupino ſolebat, ne quid mali medicamenti inferretur, ut dicetur extrema hac ſectione. Donatus in 2. ſc act 1. Hecyr. Terentii: *Uxor dicitur vel ab ungendis poſtibus, & figenda lana, id eſt, quod cum puella nuberent, maritorum poſtes ungebant, ubique lanam figebant*, &c. Servius in IV. Æneid. *Moris fuit, ut nubentes puellæ, ſimul ac veniſſent ad limen mariti, poſtes, antequam ingrederentur, ornarent laneis vittis, & oleo ungerent: & inde uxores dictæ quaſi unxores.* Quæ verba Iſidorus in ſuam Etymologiarum farraginem tranſtulit, lib. 9. cap. ult Inde Arnobius, lib. 3. contra Gentes. *O egregia numinum, ac ſingularis interpretatio poteſtatum! Niſi poſtes virorum adipali unguine oblinerentur ab ſponſis*, & quæ ſequuntur: ubi etiam unctionibus iis Unxiam deam præſuiſſe ſcribit. Vide plura apud Briſſon. lib. de ritu nupt. pag 193.

2. *Axungiam Græci.*] Ἀξούγγιον Uſus ea voce Dioſc. lib. 2. cap. 3. laudandus a nobis lib. 32. ſect. 23 iterumque, lib. 3. cap. 104.

3. *Quamobrem non de alia.*] Præterquam de ea quæ herbarum radicibus veſcitur: non vero de ea quæ in hara domi concluſa ſaginatur.

4 *Uſus igitur*] Dioſcor lib 2. cap 94.

5. *Sincera axungia.*] Quæ ſine admixto ſale. Dioſcor lib. 2. cap 94. de ſuillo adipe, καὶ πυρικαύστοις ἁρμόζει.

6. *Vetus etiam*] Marcellus Empiricus, cap. 16. pag. 119. *Axungiæ ſuillæ*, inquit, *unciæ tres, ex vini vetuſtiſſimi cotyla una decoctæ, potui phthiſicis datæ potenter remediantur.*

7. *Salſa petitur.*] In MSS Reg. 2. & Chiffl. *Gallica recipitur.*

8. *Contra ſcabiem vero quivis.*] Hoc eſt, quavis, qualibet: ſive e ſue quæ non peperit, ſive quæ peperit.

9. *Sincera.*] Minime ſale condita, aut aſperſa.

10. *Cicatrices.*] Marcellus Empiricus, cap 4. pag 40.

11. *Donec tres unciæ.*] Sunt in hemina drachmæ ſexagenæ, ut dictum eſt lib. 21. ſect. 109. atque adeo unciæ in hemina ſeptem cum ſemiſſe, ut ibidem ex Cleopatra diximus.

[a] farina ſalſamentariæ teſtæ: quo genere proficit & ad ſtrumas. Pruritus & papulas in balneo perunctis tollit: alioque etiamnum modo podagris prodeſt mixto oleo vetere, contrito una ſarcophago lapide, & quinqueſolio tuſo in vino, vel cum calce, vel cum cinere. Facit & peculiare emplaſtrum [12] LXXV. X. ponderi centum ſpumæ argenteæ mixtis, utiliſſimum contra inflammationes hulcerum. [13] Adipe verrino inungi putant utile, [b] quæque ſerpant, illinire cum reſina. Antiqui maxime axibus vehiculorum perungendis, ad faciliorem circumactum rotarum utebantur: [14] unde nomen: ſic quoque utili medicina, cum illa [15] ferrugine rotarum, ad ſedis vitia virilitatiſque. Et per ſe axungiam [16] medici antiqui maxime probabant renibus detractam, exemptiſque venis aqua cæleſti fricabant crebro, decocuebantque fictili novo ſæpius, tum demum aſſervantes. Convenit ſalſam magis emollire, excalfacere, diſcutere, utilioremque eſſe vino lotam. Maſurius palmam lupino adipi dediſſe antiquos tradit. [17] Ideo novas nuptas illo perungere poſtes ſolitas, ne quid mali medicamenti inferretur.

XXXVIII. Quæ ratio adipis, eadem in his quæ ruminant ſevi eſt, aliis modis, non minoris potentiæ. [1] Perficitur omne exemptis venis aqua marina vel ſalſa lotum, mox [c] in pila tuſum, aſperſa marina. Crebro poſtea coquitur, donec odor omnis aboleatur. Mox aſſiduo Sole ad candorem reducitur. A renibus autem laudatiſſimum eſt. [2] Si vero vetus revocetur ad curam, liquefieri prius jubent: mox frigida aqua lavari ſæpius, dein liquefacere affuſo vino quam odoratiſſimo. Eodemque modo iterum ac ſæpius coquunt, donec virus evaneſcat. [3] Multi privatim ſic taurorum, leonumque, ac pantherarum, & camelorum pinguia curari jubent. Uſus dicetur ſuis locis.

XXXIX. Communis & ratio medullarum eſt. [1] Omnes molliunt, [d] explent, ſiccant, excalfaciunt. [2] Laudatiſſima cervina, mox vitulina, dein hircina, & caprina. [3] Curantur ante autumnum recentes lotæ, ſiccatæque in umbra: per cribrum [4] dein liquatæ, per lintea exprimuntur, ac reponuntur in fictili, locis frigidis.

XL. [e] Inter omnia autem communia animalium vel præſtantiſſimi effectus fel eſt. [1] Vis ejus excalfacere, mordere, ſcindere, extrahere, diſcutere. Minorum animalium ſubtilius intelligitur, & ideo ad oculorum medicamenta utilius exiſtimatur. [2] Taurino præcipua potentia, etiam in ære pellibuſque colore aureo ducendis. Omne autem curatur recens [3] præligato ore lino craſſo, demiſſum in ferventem aquam ſemihora, mox ſiccatum ſine Sole, atque in melle conditum. Damnatur equinum, tantum inter venena: [4] ideo Flamini ſacrorum equum tangere non licet, [5] cum Romæ publicis ſacris equus etiam immoletur.

Interpretatio.

a *Farina.*] Pulvere teſtæ, in qua diu ſalſamenta condita.
b *Quæque.*] Etiam hulcera quæ ſerpunt.
c *In pila.*] In mortario.
d *Explent.*] *Carne* replent *hulcera.*
e *Inter omnia.*] Inter remedia.

Notæ.

12. *LXXV. X. ponderi.*] Hoc eſt, ſeptuaginta quinque denariûm ponderi axungiæ, centum ſpumæ argenteæ denarius mixtis.

13 *Adipe verrino inungi.*] MSS. omnes, vetuſto more, *inungui*. Ut ſupra, ſect. 14. *Ungui, fricari.*

14. *Unde nomen.*] Axungia nempe ita dicta, quod ea curruum axes ungantur, ut facilius circa eos volvantur rotæ, brevique tempore majus conficiant ſpatium. Græcis plerumque λίπος eſt. Gloſſæ Philoxeni: *Axungia*, λίπος ὃ τοὺς ἄξονας χρίουσι.

15 *Ferrugine rotarum.*] Hoc eſt, cum ramentis illis, nigriſque ſordibus, quæ ex attritu ferramentorum in modiolo & axe creſcunt.

16. *Medici antiqui.*] Quos etiam ſecutus eſt Dioſcor. lib. 2. cap. 87. ubi de ſuillo adipe: Λαβὼν τὸ πιότατον καὶ προσφατώτατον, οἷόν ἐστι τὸ νεφριδιαῖον, εἰς ὕδωρ ὄμβριον ψυχρότατον ἐξυμενίσας, καὶ τρίψας διὰ χειρῶν ἐπιμελῶς ἀναστρέφων αὐτὸ, &c. *Sumito recentem prapinguem, qualis is eſt qui renibus detrahitur, & in largiorem aquam cæleſtem quam frigidiſſimam exemptis pelliculis immittito, manibuſque terito, ipſum accurate fricans, ut veluti diſtringens*, &c. Idem cap. 90. ἀνατρίβων σφόδρα, *valde confricando.*

17. *Ideo novas nuptas.*] Vide quæ de ſuillo adipe diximus initio hujus ſectionis. Vide & Sextum Platon. cap. 8. de lupo, tit. 3 ubi de lupini adipis facultate ad pellenda phantaſmata, dæmones, umbras.

Sect. XXXVIII. 1. *Perficitur omne.*] Hæc totidem verbis Dioſcor. lib. 2. cap. 89. Καὶ τὸ βόειον δὲ στέαρ ἐξυμενισθὲν τὸ νεφριδιαῖον, καὶ θαλάττῃ πελαγίᾳ πλυνθέν· εἶτα εἰς ὅλμον ἐμβληθὲν, καὶ κοπὲν ἐπιμελῶς, ἐπιρραινομένης τῆς θαλάττης, &c. *Bubulo quoque ſevo renibus maxime detracto eximenda pellicula, ipſumque aqua marina ex alto petita eluendum: mox in pilam conjectum diligenter tundendum aſperſa maris aqua*, &c.

2. *Si vero vetus.*] Eamdem & in recenti curam adhibet Dioſc. lib. 2. cap 90.

3 *Multi privatim.*] Dioſc. totidem verbis lib. 2. cap 90.

Sect. XXXIX 1 *Omnes molliunt*] Dioſc lib. 2. cap 95. Ἅπαντες δὲ εἰσὶ μαλακτικοὶ, θερμαντικοὶ, πληρωτικοὶ ἑλκῶν. *Omnes porro medullæ molliunt, rarefaciunt, ad curationem faciunt, & hulcera explent.*

2. *Laudatiſſima.*] Dioſcor loc. cit Μυελὸς δὲ κράτιστός ἐστιν ἐλάφειος, εἶτα μόσχειος, καὶ μετὰ τοῦτον ταύρειος, εἶτα αἴγειος, καὶ προβάτειος. Ita & Galenus, lib. xi. de fac. ſimp. med. cap. 1. pag. 302.

3. *Curantur.*] Dioſc. fere ad verbum, loc. cit.

4. *Dein liquatæ.*] Dioſc. loc. cit.

Sect XL 1. *Vis ejus.*] Εἰσὶ δὲ πᾶσαι αἱ χολαὶ δριμεῖαι θερμαντικαί, &c.

2. *Taurino*] In medicinæ uſu taurinum ovillo, hircino, ſuillo, urſinoque anteponit Dioſc. loc. cit.

3. *Præligato ore*] Os folliculi, quo fel continetur, lino præligandum. Dioſc. loc. cit. Χολὴ πᾶσα ἀποτίθεται τὸν τρόπον τοῦτον. Λαβὼν τὴν νεαρὰν, καὶ ἀποδήσας τὸ στόμα αὐτῆς λίνῳ, καθίει εἰς ὕδωρ ζέον, &c.

4. *Ideo Flamini.*] Affert cauſam aliam Feſtus: *Equo vehi Flamini Diali non licebat: ne ſi longius digrederetur, ſacra negligerentur.* Gellius, lib. 10. cap. 15. pag. 528. ex Fabii Pictoris libris annalibus: *Equo Dialem Flaminem vehi religio eſt.*

5 *Cum Romæ.*] Feſtus: *October equus appellatur, qui in campo Martio menſe Octobri immolatur quotannis Marti*, &c. Et verbo *Panibus*: *Panibus redimebant caput equi immolati Idibus Octobribus in Campo Martio, quia ſacrificium fiebat ob frugum eventum: & equus potius quam bos immolabatur, quod hic bos frugibus parendis aptus.* Idibus item Decembribus, Equeſtribus ludis dexter equus victor Marti ſacer immolabatur, teſte Plut. in quæſt. Rom pag. 287. Fuit & iſte mos aliarum gentium: ut Perſarum exempli gratia, Ovidio teſte in Faſtis, lib. 1. verſ 385.

Placat equo Perſis radiis Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda Deo

XLI. [1] Quin & ſanguis eorum ſepticam vim habet. Item equarum, prætetquam virginum, erodit, emarginat hulcera. [2] Taurinus quidem recens inter venena eſt, excepta Ægira. Ibi enim ſacerdos Terræ vaticinatura, tauri ſanguinem bibit prius quam in ſpecum deſcendat. Tantum poteſt ſympathia illa, de qua loquimur, [3] ut aliquando religione, aut loco fiat. [4] Druſus Tribunus plebei tráditur caprinum bibiſſe, cum pallore & invidia veneni ſibi dati inſimulare Q. Cæpionem inimicum vellet. Hircorum ſanguini tanta vis eſt, ut ferramentorum ſubtilitas non aliter acrius induretur, ſcabritia poliatur vehementius, quam lima. Non igitur & ſanguis animalium inter communia dici poteſt, & ideo ſuis quiſque dicetur effectibus.

XLII. [1] Digeremus enim in mala ſingula uſus, [2] plurimumque contra ſerpentes. [3] Exitio his eſſe cervos nemo ignorat, ut ſi quæ ſunt, extractas cavernis mandentes. Nec vero [a] ipſi ſpirantesque tantum adverſantur, ſed membratim quoque. [4] Fugari eas nidore cornus, eorum ſi uratur, dictum eſt: at e ſummo gutture uſtis oſſibus, congregari dicuntur. [5] Pelles ejuſdem animalis ſubſtratæ, ſecuros præſtant ab eo metu ſomnos. Coagulum quoque ex aceto potum ab ictu: [6] & ſi omnino tractatum ſit, eo die non ferit ſerpens. Teſtes quoque ejus inveterati, [7] vel genitale maris, ſalutariter dantur in vino: [8] item venter, quem centipellionem vocant. [9] Fugiunt & omnino dentem cervi habentes, aut medulla perunctos, [10] ſevove cervi, [11] aut vituli. [12] 2. Summus autem remediis præfertur hinnulei coagulum, matris utero exſecti, [13] ut indicavimus. Sanguine quoque cervino, [b] ſi una urantur dracontion, & cunilago, & anchuſa lentiſci ligno, [c] contrahi ſerpentes tradunt. Diſſipari deinde, ſi ſanguine detracto adjiciatur [14] pyrethrum. 3. Invenio apud auctores Græcos animal cervo minus, & pilo demum ſimile, quod ophion vocaretur. Sardiniam id tantum ferre ſolitam. [15] Hoc interiiſſe arbitror, & ideo medicinas ex eo omitto.

CAP. X. 4. [16] Apri quoque cerebrum contra eas laudatur cum ſanguine. [17] Jecur etiam inveteratum cum ruta potum ex vino. Item adeps, cum melle reſinaque. Simili modo verrinum jecur, [d] & fellis dumtaxat fibra, [19] x. quatuor pondere, vel cerebrum in vino potum. 5. [20] Caprarum cornu vel pilis accenſis, fugari ſerpentes dicunt, cineremque e cornu potum vel illitum contra ictus valere: item lactis hauſtus cum uva taminia, vel urinæ cum aceto ſcillite: caſeum caprinum cum origano impoſitum, vel ſevum cum cera. Millia præterea remediorum ex eo animali demonſtrantur, ſicut apparebit: quod equi-

Interpretatio.

a *Ipſi.*] Toti & integri.
b *Si una urantur.*] Si ſimul urantur lentiſci ligno.
c *Contrahi.*] Congregari.
d *Et fellis.*] Et fibra quæ vergit ad fellis folliculum.

Notæ.

Sect. XLI. 1. *Quin & ſanguis*] Dioſcor. lib. 2. cap. 97. Τὸ δὲ τῶν ὀχευθεισῶν ἵππων αἷμα σηπτικὰς μίγνυται. *Equarum admiſſariarum ſanguis in ſeptica, hoc eſt, erodentia medicamenta additur.*

2. *Taurinus.*] Vide Dioſcoridem in Alexiph. cap. 25.

3. *Ut aliquando*] Ita eſt aliquando vel religionis vel ſoli vis, ut ſympathia, conſenſioque, & concordia inde ſentiatur inter res alioqui adverſas, ita ut ne venena quidem tum noceant.

4. *Druſus.*] De Druſo & Cæpione dicetur lib. 33. ſect. 6. Meminit capini ſanguinis a Druſo epoti, ut Latinorum poſtulata differret, qui civitatem per illum ſperabant, Aurelius Victor, lib. de viris illuſtr. cap. 66. adjicitque repente concidiſſe, ſemianimemque domum relatum: vota pro illo per Italiam publice ſuſcepta, &c.

Sect. XLII. 1. *Digeremus.*] Vide Notas & Emend. num. XXIV.

2. *Plurimumque.*] Ita libri omnes. Providentiam naturæ commendat, quæ plurima ſuggerat remedia contra malorum omnium peſſimum, hoc eſt ſerpentium ictum.

3. *Exitio his.*] Serpentibus. Vide quæ diximus lib. 8. ſect. 50.

4. *Fugari eas . . . . dictum eſt.*] Libro 8. ſect. 50.

5. *Pelles ejuſdem.*] Q. Serenus, cap. 47. *de ſerpentium morſibus excludendis*, pag. 155.

Diſcendum & quæ ſit præcox medicina timenti:
Cautio namque poteſt diros prævertere morſus,
Si tu cervina per noctem in pelle quieſces,
Aut genere ex ipſo dentem portabis amicum.

Sextus Platon cap. 1. de cervo, num. 23. *In cervina pelle ſi jacuerit, nullus ad hominem ſerpens accedit.*

6. *Et ſi omnino tractatum.*] In MSS. *tractum*: forte, *tactum*.

7. *Vel genitale.*] Nicander in Theriac. pag. 43. Dioſcor. lib. 2. cap. 43. Sextus Platon cap. 1. de cervo, num. 15. *Natura cervi* (hoc eſt, genitalis,) *ſiccata & corraſa, ſi drachmam unam in ſorbitione ovi potaveris, omnis morſus ſerpentis apud te innocuus fiet*, &c.

8. *Item venter*] In cervis, ceteriſque ruminantibus, geminus venter eſt, ut diximus lib. xi. ſect. 78. Ex his alter in cervis centipellio nuncupatur, a Græcis echinus & reticulum, quod multis conſtet plicaturis, ſinulatque, ac veluti pellibus. Noſtris, *la Double.* Vide Notas & Emendationes, num. XXV.

9. *Fugiunt.*] Q. Serenus, loco ante recitato a nobis.

10. *Sevove cervi*] Dioſc. lib. 2. cap. 94. *Elephantinus adeps*, inquit, *& cervinus perunctis, ſerpentes fugant.* Τὸ δὲ ἐλεφάντειον καὶ ἐλάφειον στέαρ, ἑρπετὰ δὲ ἀπὸ καταχριομένων.

11. *Aut vituli.*] Sic MSS. Reg. 2. aliique, non *hinnuli*, ut libri editi.

12. *Summis autem.*] Scholiaſtes Nicandri, in Theriac. pag. 27. [illegible] Vide Scribonium Largum, Compoſ. Med. cap. 2

13. *Ut indicavimus.*] Libro 8. ſect. 50.

14. *Pyrethrum.*] Πύρεθρον Dioſcoridi, lib. 3. cap 86. In Nothis, pag. 456. [illegible] Salivarem Latini appellavere: quod, ut ait Dioſc. loco cit. commanducata radix pituitam extrahit. In officinis retinet pyrethri nomen: Gallis, *Pied d'Alexandre.* Pingitur a Lobelio in Obſerv. pag. 447.

15 *Hoc interiiſſe.*] Vix ego genus aliquod animalis perire in totum arbitror: naturæ perpetuitati proſpiciente in primis ejuſdem auctore Deo. Sunt qui muſmonem hunc eſſe putent, de quo lib. 8. ſect. 75.

16. *Apri quoque . . . . contra eas.*] Contra ſerpentes. Sextus Platon. cap. 7. de apro, tit. 3. ad ſerpentium morſus cerebrum apri laudat ex melle contritum, impoſitumque.

17. *Jecur etiam.*] Nicander in Theriac. pag. 40. Dioſcor. lib. 2. cap. 48.

18. *Et fellis*] Vide Notas & Emend. num. XXVI.

19. *X. quatuor*] Hoc eſt, denariorum quatuor.

20. *Caprarum cornu.*] Sextus Platon. cap. 5. *de capro & capra*, tit. 3. *Ad ſerpentis morſum: Pulverem de cornu capræ, & ejus lac cum origano, & vini cyathis tribus bibat, venenum excutit.*

Digitized by Google

dem miror, [21] cum febri negetur carere. [22] Amplior potentia feris ejuſdem generis, quod numeroſiſſimum eſſe diximus. Alia vero & hircis. Democritus etiamnum effectus ejus auget, [a] qui ſingularis natus ſit. Fimo quoque caprarum in aceto decocto illini ictus ſerpentium placet, & recentis cinere in vino: atque in totum difficilius ſe recolligentes a ſerpentium ictu, [23] in caprilibus optime convaleſcunt. [24] Qui efficacius volunt mederi, occiſæ capræ alvum diſſectam cum fimo intus reperto ſtatim illigant. Alii carnem recentem hœdorum [b] pilo ſuffiunt, eodemque nidore fugant ſerpentes. [25] Utuntur & pelle eorum recente ad plagas, carne & fimo equi in agro paſti, [26] coagulo leporis ex aceto, contraque ſcorpionem & murem araneum. Aïunt autem non feriri leporis coagulo perunctos. A ſcorpione percuſſis, fimum capræ efficacius cum aceto decoctum auxiliatur: [27] lardum juſque decocti potum his qui bupreſtim hauſerint.

6. [28] Quin etiam ſi quis aſino in aurem percuſſum a ſcorpione ſe dicat, tranſire malum protinus tradunt: venenataque omnia accenſo ejus pulmone fugere. Et fimo vituli ſuffiri percuſſos a ſcorpione prodeſt.

XLIII. 1. Canis rabioſi morſu facta vulnera circumcidunt ad vivas uſque partes quidam, carnemque vituli admovent, & jus ex eodem carnis decoctæ dant potui, aut axungiam cum calce tuſam.

2. Hirci jecore impoſito ne tentari quidem aquæ metu affirmant.

3. [1] Laudant & capræ fimum ex vino illitum: melis, & cuculi, & hirundinis decoctum & potum. [2] Ad reliquos beſtiarum morſus caprinum caſeum ſiccum cum origano imponunt, & bibi jubent: [3] ad hominis morſus carnem bubulam coctam, efficacius vituli, ſi non ante quintum diem ſolvant.

XLIV. Veneficiis roſtrum lupi reſiſtere inveteratum aïunt, ob idque villarum portis præfigunt. Hoc idem præſtare & pellis [1] e cervice [c] ſolida exiſtimatur: quippe tanta vis eſt animalis, præter ea [2] quæ retulimus, ut veſtigia ejus calcata equis afferant torporem.

XLV. Iis qui argentum vivum biberint, lardum remedio eſt. [1] Aſinino lacte poto venena reſtinguuntur, [2] peculiariter ſi hyoſcyamum potum ſit, aut viſcum, [3] aut cicuta, [4] aut lepus marinus, [5] aut opocarpathum, [6] aut pharicon, [7] aut dorycnium, & ſi [d] coagulum alicui nocuerit: [8] nam id quoque venenum eſt prima lactis coagulatione. Multos ejus & alios uſus dicemus. Sed meminiſſe oportebit recenti utendum, aut non multo poſtea tepefacto. Nullum enim celerius evaneſcit. Oſſa quoque aſini confracta & decocta, contra leporis marini venenum dantur. Omnia eadem [e] onagris efficaciora. [9] De equiferis non ſcripſerunt Græci, quoniam terræ illæ non gignebant. Veruntamen

INTERPRETATIO.

a *Qui ſingularis.*] Qui ſolus ex matre ſit genitus.
b *Pilo.*] Cum pilo.
c *Solida.*] Integra.
d *Coagulum.*] Lac coagulatum: eſt enim illud venenum, cum epotum in ſtomacho coagulatur.
e *Onagris.*] Ex aſinis ſilveſtribus petita.

NOTÆ.

21. *Cum febri.*] Vide quæ diximus lib 8 ſect. 76.

22. *Amplior potentia feris*] Silveſtribus: capreis, rupicapris, aliiſque, de quibus lib. 8 ſect. 79.

23. *In caprilibus.*] Caprile, locus eſt in quo capræ ſervantur. Vox etiam Columellæ familiaris.

24. *Qui efficacius.*] Nicander in Theriac. pag. 67.

25. *Utuntur & pelle.*] Habdarrahmanus Ægyptius, cap. 9. pag. 68. *Hœdi ſtatim atque excoriatur, ſi pelles accipies partem illam, eamque morſui ſerpentium applicabis, educetur venenum, & curabitur patiens.*

26. *Coagulo leporis, &c.*] Dioſc. lib. 2. cap. 21. pariter ex aceto potandum: e vino præbet Sextus Platon. cap. 2. de lepore, tit. 16. Imponi cum propoli jubet auctor Kiranidum, lib. 2. pag. 86.

27. *Lardum, juſque.*] Scribonius Largus, Compoſ. 190. ad bupreſtim: *Adjuvantur item paſſo plurimum, & lacte muliebri, & jure ſuillo pingui accepto, &c.*

28. *Quin etiam*] Auctor Kiranidum, pag. 90. *Si quis autem a ſcorpione percuſſus fuerit, & dixerit in auricula aſini, Quantum ſcorpio me percuſſit! percuſſio quidem ſanabitur, aſinus autem morietur.*

Sect. XLIII. 1. *Laudant & capræ.*] Habdarrahmanus Ægyptius, interprete Ecchellenſi, cap. 9. pag. 68. *Capræ ſtercus cum aliqua parte ſeminis raparum applicatus morſui canis rabidi, proderit non parum, & ſanabit etiam.*

2. *Ad reliquos.*] Q. Serenus, cap. de ictibus ſcorpii, &c.

Ad cunctos autem morſus, ictuſque minorum,
Caſeus aptus erit ſiccæ de lacte capellæ:
Cumque hoc abſumi debebit origanus herba,
Hæc duo morſibus curabunt iſta medelis.

3. *Ad hominis, &c.*] Hæc verbis totidem Plinius Valer. lib. 3. cap. 52.

Sect. XLIV. 1. *E cervice ſolida.*] MSS. Reg. 1. & Chiffl. *E cervice ſolida manica exiſtimatur.*

2. *Quæ retulimus.*] Libro 8. ſect 34.

3. *Ut veſtigia ejus.*] Dicetur ea de re iterum, ſect. 80.

Sect. XLV. 1. *Aſinino lacte.*] Plinius Valerianus, libro 3. cap. 53.

2. *Peculiariter.*] Scribonius Largus, Compoſ. 181. *ad altercum, ſive hyoſcyamum: Adjuvatur lacte poto aſinino quamplurimo: vel quolibet alio recenti per ſe, vel decocto, &c.*

3. *Aut cicuta.*] Scribonius Largus, Compoſ. 179.

4. *Aut lepus marinus.*] Scribonius Largus, Compoſ. 186.

5. *Aut opocarpathum*] Ea vox Carpathi ſuccum ſonat. Dioſcorid. in Præf. Alexiph. & cap. 13. τ̃ καρπάσου ὀπὸς, & ὀποκάρπασον vocat, atque in letalium cenſu ponit. Apparet ex Galeno, lib. 1. de antid. myrrhæ ſpeciem odore mentitam, & venenum eſſe.

6. *Aut pharicon.*] De pharico pariter Dioſc. in Alexiph. cap. 19. Scribonius Largus, Compoſ. 195. *Pharicum & ipſum dicitur & compluribus componi, guſtumque habere nardi. Potum autem facit ſpaſmon, cito exanimat, &c.* A Pharico Cretenſi venefico alii, alii a Pharo inſula nomen deducunt. Tam nobis incognitum, quam priſcis notum.

7. *Aut dorycnium.*] Scribonius, Compoſ. 191. Dioſcor. in Alexiph. cap. 6.

8. *Nam id quoque.*] Adverſus lac intus coagulatum remedia alia Dioſcorides ſufficit in Alexiph. cap. 26. Plinius, lib. 20. ſect. 53. de menta: *Ipſa aceſcere, aut coire, denſarique lac non patitur. Quare lactis potionibus additur, ne hujus coagulati potu ſtrangulentur.*

9. *De equiferis.*] Equiferum credimus eſſe eum, quem Ger-

ſortiora omnia eadem, quam in equis intelligi debent. [10] Lacte equino venena leporis marini, & toxica expugnantur. Nec uros aut biſontes habuerunt Græci in experimentis, quanquam bove fero refertis Indiæ ſilvis: portione tamen eadem [a] efficaciora omnia ex his credi par eſt. Sic quoque lacte bubulo cuncta venena expugnari tradunt, [11] maxime ſupra dicta: [12] & ſi ephemerum impactum ſit: aut ſi cantharides datæ, vomitione omnia egeri: [13] ſic & caprino jure cantharidas. Contra ea vero quæ [b] exhulceratione enecant, [14] ſebum vitulinum vel bubulum auxiliatur. [15] Nam contra ſanguiſugas potas butyrum remedio eſt, cum aceto ferro calefacto: quod & [c] per ſe prodeſt contra venena. [16] Nam ſi oleum non ſit, vicem ejus repræſentat. Multipedæ morſus cum melle ſanat. [17] Omaſi quoque jure poto venena ſupra dicta expugnari putant, privatim vero aconita & cicutas: itemque vitulino ſevo. Caprinus caſeus recens, his qui viſcum biberint: [18] lac vero contra cantharidas remedio eſt, & contra ephemeri potum cum taminia uva. [19] Sanguis caprinus decoctus cum medulla contra toxica venena ſumitur: hœdinus contra reliqua. Coagulum hœdi [20] contra viſcum, & chamæleonem album, ſanguinemque taurinum, contra quem & leporis coagulum eſt ex aceto. [21] Contra paſtinacam vero & omnium marinorum ictus vel morſus, coagulum leporis, vel hœdi, vel agni, drachmæ pondere ex vino. [22] Leporis coagulum & contra venena additur antidotis. Papilio quoque lucernarum luminibus advolans, inter mala medicamenta numeratur. Huic contrarium

* Cap. XI. eſt jecur caprinum: ſicut fel veneficiis [23] ex muſtela ruſtica factis. * Hinc deinde revertemur ad genera morborum.

XLVI. [1] Capilli defluvia urſinus adeps admixto ladano & adianto continet, alopeciaſque emendat, & raritatem ſuperciliorum, cum fungis lucernarum, ac fuligine, quæ eſt [2] in roſtris earum. [3] Porrigini cum vino prodeſt. [4] Ad hanc & cornus cervini cinis e vino, utque non [5] tædia animalium capillis increſcant. [6] Item fel caprinum cum creta Cimolia & aceto, ſic ut paulum capiti inareſcant. [7] Item fel ſcrofinum cum urina tauri: Si vero vetus ſit, etiam furfures adjecto ſulphure emendat. Cinere genitalis aſinini ſpiſſari capillum putant, & a canitie vindicari, [d] ſi raſis illinatur, plumboque tritus cum oleo. [8] Denſari & aſinini pulli cum urina: admiſcentque nardum [9] faſtidii gratia. [10] Alopecias felle taurino cum Ægyptio alumine [e] tepefactis illinunt. [11] Capitis hulcera manantia urina tauri efficaciter ſanat: item hominis vetus, ſi cyclaminum adjiciatur, & ſulphur. [12] Efficacius tamen & vitulinum fel: quo cum aceto calefacto & lendes tolluntur. [13] Sevum

Interpretatio.

a *Efficaciora.*] *Quam e domeſticis & noſtris.*
b *Exhulceratione.*] *Stomachi & inteſtinorum.*
c *Per ſe.*] Solum, *ac ſine alio adjumento.*
d *Si raſis.*] Si raſis capillis capiti illinatur.
e *Tepefactis.*] Tepefactis prius capillis.

Notæ.

manorum vocabulo *Elen* appellamus: Equicervum Albertus, ut diximus lib. 8. ſect. 16.

10. *Lacte equino.*] Scribonius Largus, Compoſ. 186.

11. *Maxime ſupra dicta.*] Hac ipſa ſectione.

12. *Et ſi ephemerum.*] Dioſc. lib. 2. cap. 77.

13. *Sic caprino jure.*] De caprino jure Dioſcorides ſuffragatur, lib. 2. cap. 94. Etiam de agnino, Scribonius Largus, Compoſ. 189. *ad cantharidas. Adjuvat bene & jus pingue agninum, & ex bubula factum*, &c.

14. *Sebum.*] MSS. fere ubique, *ſebum* pro ſevo ſcribunt.

15. *Nam contra ſanguiſugas.*] Marcellus Empir. cap. 16. pag. 121. *In eo aceto*, inquit, *in quo prius ferrum fervens ſit extinctum, butyrum miſſum, & calefactum, paulatim, ſi abſorbeatur, ejiciet de ſtomacho ſanguiſugas.*

16. *Nam ſi oleum.*] Dioſc. ſimiliter, lib. 2. cap. 81. de butyro: *Καὶ ἀντὶ τοῦ ἐλαίου ... χρώμεθα. Uſurpatur & contra venena, ſi deſit oleum.*

17. *Omaſi quoque.*] Neque omaſi modo, quod pinguius eſt, craſſiuſque bovis inteſtinum, ſed & carnis bubulæ jure aconita pelli Nicander admonet. Vide Notas & Emend. num. XXVII.

18. *Lac vero.*] Caprinum videlicet. Sextus Platon. cap. 5. de capro & capra, tit. 33. *Si quis cantharidas biberit: Capræ lac bibat, liberabitur.*

19. *Sanguis caprinus.*] De caprino hœdinoque ſanguine contra toxicum ſubſcripſit & Dioſc. in Alexiph. cap. 20.

20. *Contra viſcum & chamæleonem.*] Hoc eſt, contra viſcum, quem & chamæleonem album vocant, ut diximus lib. 20. ſect. 51. Figura hæc eſt quam Grammatici vocant, *ἓν διὰ δυοῖν*, familiaris præſertim poetis.

21. *Contra paſtinacam, &c.*] Totidem fere verbis Plinius Valer. lib. 3. cap. 54.

22. *Leporis coagulum.*] Nicander in Theriac. pag. 40. & in Alexiph. pag. 132.

23. *Ex muſtela ruſtica.*] Vide quæ diximus, lib. 11. ſect. 109.

Sect. XLVI. 1. *Capilli defluvia.*] Hæc pariter Marcellus Empiricus, cap. 6. pag. 45. & 46. Sextus Platon. cap. 13. de urſo, tit. 1. *Ad capillos fluentes, & ut creſcant. Urſinus adeps cum ladano & vino vetere mixtus*, &c. Dioſc. item, lib. 2. cap. 94. Galenus, lib. 10. de fac. ſimp. med. cap. 1. pag. 302.

2. *In roſtris earum.*] Pars eſt acuminata lucernarum, quæ manubrio adverſa eſt. Icones varias lucernarum apud antiquos Fortunius Licetus exhibet, opere ſingulari de Lucernis, pag. 600. & ſeqq. Habemus & nos in Muſeo noſtro.

3. *Porrigini .... prodeſt.*] Adeps urſinus.

4. *Ad hanc.*] Ad porriginem emendandam. Marcellus Empiricus, cap. 6. pag. 46.

5. *Tædia animalium.*] Lendes, pediculoſque intelligit. Vide Notas & Emend. num. XXVIII.

6. *Item fel.*] Nempe ad porriginem tollendam.

7. *Item fel ſcrofinum.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXIX.

8. *Denſari & aſinini pulli.*] Subintellige genitali.

9. *Faſtidii.*] Faſtidii abigendi gratia: ne faſtidium moveat urinæ gravis odor.

10. *Alopecias.*] Marcellus Empir. cap. 4. pag. 42. cum nitro & vino adhibet.

11. *Capitis hulcera.*] Habdarrahmanus Ægyptius, cap. 6. pag. 49. *Qui caput lavabit urina boum, capillorum impediet fluxum, & ſi quæ ſunt in capite hulcera, ſanabuntur.* Ad porriginem eximendam eodem medicamento utitur Marcellus Empir. cap. 4. pag. 41. adjecto ſimiliter ſulphure, atque cyclamino.

12. *Efficacius tamen, &c.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 5. & Marcellus Empir. cap. 4. pag. 41.

13. *Sevum vitulinum.*] Plinius Valer. loco cit. & Marcellus Empir. cap. 4. pag. 40.

vitulinum cum ſale tritum, capitis hulceribus utiliſſimum. [14] Laudatur & vulpium adeps: [15] ſed præcipue felis fimum cum ſinapis pari modo illitum. [16] Caprini cornus farina vel cinis, magiſque hircini, addito nitro & tamaricis ſemine, & butyro oleoque, prius capite raſo, mire continent ita fluentem capillum. Sicuti carnis cinere ex oleo illito ſupercilia nigreſcunt. [17] Lacte caprino lendes tolli tradunt: fimo cum melle alopecias expleri: [18] item ungularum cinere cum pice, fluentem capillum contineri. [19] Leporinus cinis cum oleo myrteo capitis dolorem ſedat: [20] item aqua pota, quæ e bovis aut aſini potu relicta eſt: [21] &, ſi credimus, vulpis maſculæ genitale circumligatum: [22] cornus cervini cinis illitus ex aceto, aut roſaceo, aut ex irino.

XLVII. Oculorum epiphoras bubulo ſevo cum oleo cocto illinunt. [1] Cervini cornus cinere ſcabritias eorumdem inungunt: mucrones autem ipſos efficaciores putant. Lupi excrementis circumlini [2] ſuffuſiones prodeſt. Cinere eorum cum Attico melle inungi obſcuritates: [3] item felle urſino. Epinyctidas, adipe aprugno cum roſaceo. [4] Ungulæ aſininæ cinis inunctus e ſuo lacte, cicatrices oculorum, & albugines tollit. [5] Medulla bubula ex dextro crure priore trita cum fuligine, pilis & palpebrarum vitiis angulorumque occurrit: calliblephari modo fuligo in hoc uſu temperatur: optime ellychnio papyraceo, oleoque ſeſamino, fuligine in novum vas pennis deterſa. Efficaciſſime tamen evulſos ibi pilos coërcet. Felle tauri cum ovi albo, collyria fiunt: aquaque diſſoluta inungunt per quatriduum. Sevum vituli cum anſeris adipe & ocimi ſucco, [6] genarum vitiis aptiſſimum eſt. [7] Ejuſdem medullæ cum pari pondere ceræ & olei vel roſacei, addito ovo, duritiæ genarum illinuntur. [8] Caſeo molli caprino impoſito ex aqua calida epiphoræ ſedantur: ſi tumor ſit, ex melle. [9] Utrumque vero ſero calido ſovendum. [10] Sicca lippitudo, lumbulis ſuum exuſtis atque contritis, & impoſitis, tollitur. Capras negant lippire, quoniam eæ quaſdam herbas edant: [11] item dorcadas: & ob id fimum earum cera circumdatum nova Luna devorare jubent. Et quoniam noctu æque quoque cernant, [12] ſanguine hircino ſanari luſcioſos putant, [13] nyctalopas a Græcis dictos: [14] capræ vero jocinere, in vino auſtero decocto. [15] Quidam inaſſati jocineris ſanie inungunt, aut felle capræ, carneſque eas

NOTÆ.

14. *Laudatur & vulpium adeps.*] Item ſanguis, Habdarrahmano auctore, ad abigendos furfures, ſcabiemque capitis, commendatur in primis, cap. 19. pag. 111.

15. *Sed præcipue*] Vide Notas & Emend. num XXX.

16. *Caprini cornus.*] Sextus Platonicus, cap. 5. de capro & capra, tit. 8. *Ad capillos fluentes: Capræ cornu furfure mixtum oleo myrtino, capillos fluentes retinet, & creſcere facit.*

17. *Lacte caprino.*] Alopecias eo ſanari egregie Marcellus Empir. prodidit, cap. 6. pag. 45.

18. *Item ungularum.*] Dioſc. lib. 2. cap. 46. Οἱ δὲ τῶν αἰγῶν ὄνυχες καέντες, ἀλωπεκίας κολλητικοὶ ... ἐν ὄξει ...

19. *Leporinus, &c.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 6.

20. *Item aqua pota, &c.*] Plinius Valer. libro 1. cap. 1. & Marcellus Empir. cap. 1. pag 35.

21. *Et, ſi credimus.*] Credit Sextus Platonicus, cap. 3. de vulpe, tit. 10. *Ad capitis dolorem. Natura vulpis circumdata capiti, dolorem ſtatim tollit.* Naturam veteres genitale dixere.

22. *Cornus cervini.*] Marcellus Empir. cap. 1. *ad capitis dolores*, pag. 37. *Cornus cervini exuſti cinis, illitus fronti ex aceto & roſaceo prodeſt.* Et Plinius Valer. lib. 1. cap. 1. *Cervini cornu cinis illinitus ex aceto & roſaceo prodeſt.* MSS omnes hoc loco, *aut roſaceo*, præ ſe ferunt.

Sect. XLVII. 1. *Cervini cornus.*] Dioſc. lib. 2. cap. 63. hunc cinerem impenſe laudat, ad fluxiones oculorum & hulcera, ἀρτὶ ... ὀφθαλμοῖς ἰᾶται ... Addi in collyrus, auctor eſt Sextus Platon. cap. 1. de cervo.

2. *Suffuſiones.*] Hoc eſt, palpebras circumlini eo fimo juvat, in ſuffuſione oculorum. Marcellus Empir. cap. 8. pag. 59. *Lupi fimus diu perfrictus ad ſummam levitatem, cum melle mixtus, & inunctione adhibitus, oculorum ... diſcutit, & ad ſummam claritudinem eos perducit, ſuffuſione ſiccata.* De ejuſdem felle Habdarrahmanus, cap. 23. pag. 95. *Lupi fel inditum oculis per modum collyrii, ipſorum abiget caligationem, & aquam in eos deſcendentem impediet, ne coaleſcat.*

3. *Item felle.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 62.

4. *Ungula aſinina*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 68. Sed pro aſinino, muliebre lac idem adſciſcit: cetera ſunt paria.

5. *Medulla bubula.*] Marcellus Empir cap. 8. pag 70. *Lucernam fictilem de papyro, & medulla vaccina conſummato, atque ejus fumo ſive fuligine pro calliblepharo utere, quo palpebras evanſas & glabras ſæpius inungendo, decentiſſimas facies.*

6. *Genarum vitiis.*] Hoc eſt, palpebrarum. Vide quæ diximus lib. 11. ſect. 36. & 57.

7. *Ejuſdem medullæ.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 71. *Vituli medulla cum cera & oleo roſaceo, æquis ponderibus liquefacta, & permixta, & ad emplaſtri modum impoſita, duritias palpebrarum, & ſi qua illic in modum pilularum naſcuntur, emollit ac diſcutit.*

8. *Caſeo molli.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag 57. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 14.

9. *Utrumque vero*] Utraque epiphora: & quæ cum tumore conjuncta, & quæ ſine tumore. Serum caprinum idcirco Plinius Valer. adhibet, quo foveri oculos præcipit, per quindenos dies, lib. 1. cap. 22.

10. *Sicca lippitudo*] Ξηροφθαλμία, arida lippitudo Corn. Celſo: cum in oculorum angulis aſperitates & prurigines, & veluti hulcera fiunt, pruritus oculorum ſine rheumate: a ſiccitate nomen habet.

11. *Item dorcadas.*] His nomen eſt ab acie, a ſubtilitate viſus. Δορκὰς, παρὰ τὸ δέρκω, ὀξυδερκὲς γὰρ τὸ ζῶον, ... inquit Etymologus. Plura vide apud Bochart. part. 1. lib 3. de anim. cap. 25. pag 925.

12. *Sanguine hircino.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 70.

13. *Nyctalopas.*] Νυκτάλωπας. Græcis νυκτάλωψ proprie is olim fuiſſe videtur, qui noctu melius quam interdiu cerneret: a nocturno enim aſpectu eſt vox ea deducta. Sic Theod. Priſcianus, lib. 1 cap. 10. *Nyctalopes vero, qui per noctem vident, & per diem obſcuritatem patiuntur.* Eadem his deinde remedia ſuggerit, quæ mox a Plinio afferuntur. Feſtus: *Luſcitio, vitium oculorum, quod clarius veſperi quam meridie cernit.* Sic Hippocr. lib. 2. Prædict. tex. 40. pag. 517. Sic in Iſagoge ſua Galenus. Sed idem rurſus ibidem nyctalopas etiam dici teſtatur, qui contra parum die, veſpere autem noctuque nihil aſpiciant: atque ita prorſus nyctalopas Paulus Æginata, e Latinis Cornelius Celſus, lib. 6. cap. 6 fere accepit. Eoſdem & luſcioſos, & Nuſcitioſos dixere Latini, parum & ipſi ſibi quoque dum Græcos ſequuntur, in earumdem vocum ſignificatione conſtantes.

14. *Capræ vero jocinere.*] Sextus Platon. de caprea, cap. 4. tit. 2. *Ad eos qui ab hora decima* (hoc eſt, binis horis ante Solis occaſum) *non vident: Jecur capreæ in aqua calida ſalſa coquatur, & ejus vaporem oculi excipiant, & ex eadem aqua oculos foveant: ſed & jecur edant, & ex liquefacto inungantur. Quidam jecur ejus aſſant in craticula: & fluentem ſaporem colligunt, & ex eo inunguntur. Quidam coctum vel aſſum jecur capreæ cum pane edunt, & idem bibunt.* Quod de capris domeſticis Plinius retulit, hoc Sextus de capreis: quoniam, ut Plinius animadvertit, ſect. 42. *amplior potentia eſt feris ejus generis.*

15. *Quidam inaſſati.*] Celſus, lib. 6. cap. 6. *Præter hæc imbecillitas oculorum eſt, ex qua quidam interdiu ſatis, noctu nihil cernunt. . . . . Sic laborantes inungi oportet humore jocineris, maxime hircini: ſi minus, caprini, ubi id aſſum coquitur, excepto: atque edi quoque ipſum jecur debet.*

veſci, & dum coquantur oculos vaporari his præcipiunt. [16] Id quoque referre arbitrantur, ut rutili coloris fuerit. Volunt & oculos ſuffiri, jocinere in ollis decocto: quidam inaſſato. [17] Fel quidem caprinum pluribus modis aſſumunt: [18] cum melle, contra caligines: cum veratri candidi tertia parte, contra glaucomata: [19] cum vino, contra cicatrices, & albugines, & caligines, pterygia, & argema: [20] ad palpebras vero evulſo prius pilo, cum ſucco [a] oleris, ita ut unctio inareſcat. [21] Contra ruptas tuniculas, cum lacte mulieris. [22] Ad omnia inveteratum ſel efficacius putant. [23] Nec abdicant fimum ex melle illitum, epiphoris: contraque dolores, medullam: [24] item pulmonem leporis. [25] Et ad caligines fel cum paſſo aut melle. Lupino quoque adipe, vel medulla ſuum, fricari oculos contra lippitudines præcipiunt. [26] Nam vulpinam linguam habentes in armilla, lippituros negant.

XLVIII. [1] Aurium dolori & vitiis medetur urina apri in vitro ſervata: [2] fel apri vel ſuis, [3] vel bubulum cum oleo cicino & roſaceo æquis portionibus. [4] Præcipue vero taurinum, cum porri ſucco tepidum, vel cum melle, ſi ſuppuret. Contraque odorem gravem per ſe tepefactum in malicorio. [b] In ea parte rupta cum lacte mulierum efficaciter ſanat. Quidam etiam [c] ingravatas aures ſic perluendas putant. [5] Alii cum ſenecta ſerpentium & aceto [6] includunt lana collutas ante calida aqua. [7] Aut ſi major ſit gravitas aurium, fel cum myrrha & ruta in malicorio excalfactum infundunt: [8] lardum quoque pingue: item fimum aſini recens cum roſaceo inſtillatur: omniaque ea repefacta. [9] Utilior equi ſpuma, [10] vel equini fimi recentis cinis cum roſaceo. [11] Sevum bubulum cum adipe anſerino, [12] butyrum recens. Urina capræ, vel tauri, aut ſullonia vetus calfacta, vapore per lagenæ collum ſubeunte. Admiſcent & aceti tertiam partem: & aliquid urinæ vituli, qui nondum herbam guſtaverit. Fimum etiam mixto felle ejuſdem. Et cutem, quam relinquunt angues, excalfactis prius auribus. Lana autem, medicamina ea includuntur. [13] Prodeſt & ſevum vituli cum anſeris adipe, & ocimi ſucco: [14] ejuſdem medulla admixto cumino trito infuſa. [d] [15] Virus verrinum e ſcrofa exceptum priuſquam terram attingat, contra dolores. Auribus fractis glutinum [e] [16] e naturis vitulorum factum

Interpretatio.

a *Oleris.*] Braſſicæ.
b *In ea parte rupta.*] Fractas auriculas.
c *Ingravatas.*] Audiendi gravitate laborantes.
d *Virus.*] Semen quod effundit in coitu.
e *E naturis.*] E genitalibus.

Notæ.

16. *Id quoque referre.*] Habdarrahmanus Ægyptius, cap. 9. pag. 61. *Rubra capræ jecur ſi torrebis, & inſtillabis ex eo in oculos, proderit eorum caligationibus, & ſanabis eos.*

17. *Fel quidem caprinum.*] Sextus Platon. de capræa, tit. 5. & 8. hæc totidem fere verbis.

18 *Cum melle.*] Q. Serenus, cap. 14 de oculorum dolore mitigando, pag. 133.

Hyblæ mellis ſucci cum felle caprino,
Subveniunt oculis dira caligine preſſis.

19 *Cum vino.*] Plinius Valer lib. 1. cap. 20. Cum melle contra albugines Habdarrahmanus adhibet. cap 9. pag. 217.

20. *Ad palpebras vero.*] Habdarrahmanus Ægyptius, cap. 9. pag 63 *Si redundantes in palpebris pilos depilabis, & obduces locum felle capræ, nequaquam amplius renaſcentur.*

21. *Contra ruptas.*] Sextus Platon. loc. cit.

22. *Ad omnia.*] Ad oculorum mala proxime numerata. Vide Notas & Emend. num XXXI.

23. *Nec abdicant.*] Plinius Valer. lib. 1. cap 14.

24. *Item pulmonem.*] Sextus Platon. lib. 2. de lepore, tit. 3. *ad oculorum dolores. Pulmo leporis ſuperpoſitus, & alligatus dolores oculorum mirifice ſanat.*

25. *Et ad caligines.*] Sextus Platon. cap. 2. de lepore, tit. 8. *Ad caliginem oculorum: Leporis fel cum melle mixtum & inunctum, oculos clarificat.*

26 *Nam vulpinam*] Similis ſuperſtitionis & illud eſt quod refert Marcellus Empir. cap. 8 pag. 66. *Ad albuginem oculorum detergendam efficax hoc remedium. Vulpem vivam capies, eique linguam præcides, ipſamque vivam dimittes: linguam autem ejus arefactam phœnicio ligabis, & collo ejus, qui albuginem patietur, ſuſpendes.*

Sect. XLVIII. 1. *Aurium dolori.*] Marcellus Empir cap. 9. pag. 75. *Urina apri ſervatur in vitro, ſed melius cum veſica ipſius, quo modo ei ſublata fuerit: hoc tepens infuſa auribus unice prodeſt.* Et pag 81. *Apri lotium infuſum auriculæ valde medetur: quod quia vetuſtum magis prodeſt, collectum ſervare debes in vaſe vitreo, ut ſit ad remedia præparatum.* Sic etiam Plinius Valer. lib. 1. cap. 9. & Sextus Platon. cap. 7. de apro, tit 12.

2. *Fel apri vel ſuis.*] Sic MSS Reg. 2. & alii. Sic Marcellus Empir. pag. 75. fel aprugnum, aut verrinum, porcinumve, dummodo non de ſcrofa, ad eos uſus commendat.

3. *Vel bubulum cum oleo cicino.*] Pro cicino laurinum habet Habdarrahmanus Ægyptius, niſi vitium interpretis eſt; Sic enim ille, cap. 6. pag. 39. *Tauri fel addito oleo lauri, vel unguento roſarum, inditum auribus, ulcera ibi enata curat, & mitigat dolores.* In cod Chiffl. *citrina*, mendoſe.

4. *Præcipue vero.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXXII.

5. *Alii cum ſenecta.*] Dioſcor. lib 2. cap. 19. Marcellus Empir. cap. 9. pag. 81. *Cum felle vitulino, & aceto, pari menſura, ſerpentis ſenectus, id eſt, exuvia decocta, & lanula madefacta medicamentum auriculæ inſertum, maxime utilitatis eſſe creditur, ſi prius ferventi aqua de ſpongia aurem foveris.*

6. *Includunt lana.*] Non, ut editi hactenus libri, *lanas.* Ipſe paulo inferius hac ſect. *Lana autem medicamina ea includuntur.*

7. *Aut ſi major.*] Habdarrahmanus, cap. 6. pag. 49. *Fel vaccæ liquefactum cum aliqua parte corticum malogranatorum conſumptum, & inſtillatum auribus, proderit tinnitui ac ſonitui.*

8. *Lardum quoque.*] Marcellus Empir. cap. 9. pag 79 *Ad aurium dolorem, quæ pus emittent, lardum vetuſtiſſimum teres in mortario, & ſuccum illum lana delicata collectum, in auriculam immittes, & ſubinde aqua calida fovebis, & iterum ſuccum illum infundes: mira velocitate ſanabis.*

9. *Utilior.*] Marcellus Empir. cap 9. pag. 81. *Spuma equi recens detracta, & cum oleo roſeo infuſa, auricularum quamvis vehementes dolores reſolvit.*

10. *Vel equini fimi*, &c.] Ad verbum Plinius Valer. lib. 1. cap 9.

11. *Sevum bubulum.*] Vel ut in MSS. *ſebum.*] Plinius Valer. loc. cit.

12. *Butyrum recens.*] Marcellus Empir. cap. 9. pag. 81.

13. *Prodeſt & ſevum* Plinius Valer. loc. cit. & Marcellus Empir. cap. 9 pag. 75.

14. *Ejuſdem medulla.*] Marcellus Empir. cap. 9. pag. 81.

15. *Virus verrinum.*] Marcellus Empir. loc. cit. *Verris cum ſcropham ſalit, priuſquam in terram deſtillet, de verendis ejus virus exceptum tepefactumque: & cum aqua modico auriculæ inditum, quamvis moleſtos dolores relevat: quod etiam circa auriculam illitum plurimum prodeſt.*

16. *E naturis.*] Naturas Latini genitalia appellarunt, ut alibi monuimus. Ita Sextus Platon cap. 3. *Naturam vulpis* dixit. Id vero Dalecampius cum neſciret, *e naribus vitulorum* emendare nitebatur. At Plinius infra, ſect. 50. *glutinum factum e genitalibus vitulorum* aperte dixit.

&

& in aqua liquatum. [a] [17] Aliis vitiis adeps vulpium. [18] Item fel caprinum cum roſaceo tepido, aut porri ſucco: [19] aut ſi ſint rupta ibi aliqua, e lacte mulieris. [20] Si gravitas ſit audiendi, fel bubulum cum urina capræ, vel hirci, vel ſi pus ſit. [21] In quocumque autem uſu putant hæc efficaciora in cornu caprino per dies viginti infumata. [22] Laudant & coagulum leporis tertia denarii parte, dimidiaque ſacopeni in ammineo vino. [23] Parotidas urſinus adeps comprimit pari pondere ceræ & taurini ſevi. Addunt quidam hypociſthidem, & per ſe butyrum illitum, ſi prius foveantur feni Græci decocti ſucco. Efficacius cum ſtrychno. [24] Proſunt & vulpium teſtes, & taurinus ſanguis aridus tritus. [25] Urina capræ calefacta inſtillata auribus: [26] fimumque ejuſdem cum axungia illitum.

XLIX. [1] Dentes mobiles confirmat cervini cornus cinis, [2] doloreſque eorum mitigat, ſive infricentur, ſive colluantur. [3] Quidam efficaciorem ad omnes eoſdem uſus [b] crudi cornus farinam arbitrantur. [4] Dentifricia utroque modo fiunt. Magnum remedium eſt in luporum capitis cinere. Certumque eſt in excrementis eorum plerumque inveniri oſſa. Hæc adalligata eumdem effectum habent. [5] Item leporina coagula per aurem infuſa contra dolores: [6] & capitis eorum cinis dentifricium eſt, [7] adjectoque nardo mulcet graveolentiam oris. [8] Aliqui murinorum capitum cinerem miſcuiſſe malunt. Reperitur in latere leporis acui os ſimile: [9] hoc ſcarificari dentes in dolore ſuadent. Talus bubulus accenſus, [c] eos qui labant cum dolore, admotus confirmat. Ejuſdem cinis cum myrrha, dentifricium eſt. [10] Oſſa quoque ex ungulis ſuum combuſta, eumdem uſum præbent: [11] item oſſa ex acetabulis pernarum, circa quæ coxendices vertuntur. Iiſdem ſanari, demiſſis in fauces jumentorum, [d] [12] verminationes notum eſt: ſed & combuſtis dentes confirmari. Aſinino quoque lacte percuſſu vexatos, aut dentium ejuſdem cinere: [13] lichene item equi cum oleo infuſo per aurem. [14] Eſt autem hoc non hippomanes, quod alioqui noxium omitto, ſed in equorum genibus, ac ſuper ungulas. [15] Præterea in corde equorum invenitur os, dentibus caninis maximis ſimile: [16] hoc ſcarificari dolorem, aut

Interpretatio.

a *Aliis vitiis.*] Aliis aurium doloribus.
b *Crudi.*] Non exuſti.
c *Eos.*] Dentes.
d *Verminationes.*] Dentium vermes.

Notæ.

17. *Aliis vitiis.*] Sextus Platon cap. 3. de vulpe, tit. 15. *Ad aurium dolorem: Adeps vulpis remiſſus, & inſtillatus ſanat.* Dioſcor. lib. 2. cap. 41. de vulpe: Καὶ τὸ στέαρ, αὐτῆς τακὲν ϗ ἐνσταχθὲν, ὠτὸς πόνον παύει. *Adeps lupinus liquefactus, infuſuſque*, &c. Sic & Galenus, lib. 3. κατὰ τόπους, cap. 1. pag. 403.

18. *Item fel caprinum.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 9. Apollonius, apud Galenum, lib. 3. κατὰ τόπους, cap. 1. pag. 395. ad verbum. Et Habdarrahmanus Ægyptius, cap. 9. pag. 62. *Recipe de felle caprarum, admiſce aliquid aquæ porrorum, inſtilla in aures doloribus affectas, mitigabuntur earum dolores.*

19. *Aut ſi ſint rupta.*] Vide Notas & Emendat. num. XXXIII.

20. *Si gravitas.*] Q. Serenus, cap. 13. de aurium vitiis, pag. 132.

Felque bovis ſurdis etiam prodeſſe loquuntur.
Si jungas olida grate quod minxere capellæ.

Marcellus Empir. cap. 9. pag. 79. *Adverſus gravitatem audiendi*, inquit, *fel bubulum cum urina hirci, auriculæ quæ moleſtiam ſurdiginis patitur, inſtillabis*, &c. Lotium capræ per ſe laudat Sextus Platon cap. 5. tit. 18. ad aurium dolorem.

21. *In quocumque.*] Sive ad aures fractas, ſive ad audiendi gravitatem, ſive ad alia vitia hæc adhibeantur. Marcellus Empir. cap. 9. pag. 181. *Lotium caprinum inſtillatum dolorem ſedat: quod magis prodeſſe ſuppuratis auribus affirmatur: ob quam cauſam prudentes auctoris, plures exceptum, & cornu caprino inditum, in fumo ſuſpenſum, diligenter ad neceſſarias medelas reſervant.*

22. *Laudant*, &c.] Sextus Platon. cap. 2. de lepore, tit. 15. *Ad aurium dolorem: Leporis coagulum auriculæ infunditur.*

23. *Parotidas*, &c.] Plinius Valer. lib. 1. cap. 13. & Marcellus Empir. cap. 15. pag. 107.

24. *Proſunt & vulpium*, &c.] Marcellus Empir. cap. 15. pag. 109. Sextus Platon. cap. de vulpe, tit. 7. *Ad parotidas.* Et auctor Kiranidum, pag. 103.

25. *Urina capræ calefacta.*] Non externo igne & adventitio, ſed nativo calore, ſi Marcello Empirico credimus, cap. 9. pag. 79. *Lotium caprinum*, inquit, *ſub eo momento quo egeritur, tepidum auri obtuſæ infundes.*

26. *Fimumque ejuſdem.*] Sextus Platon. cap. 5. de capro & capra, tit. 21. *ad parotidas*, &c. *Capræ ſtercus cum melle commixtum mire ſanat.* Sic etiam Plinius Valer. lib. 1. cap. 13.

Sect. XLIX. 1. *Dentes mobiles.*] Marcellus Empir. cap. 12. pag. 92. & cap. 15. pag. 109. Sextus Platon. lib. 1. de cervo, num. 2. *Cornu cervi combuſtum* (hoc eſt, redactum in cinerem) *dentes qui moventur, confirmat, ſi eo pro dentifricio quis utatur.* Sic & Dioſc. lib. 2. cap. 63. & ante hos Celſus, lib. 6. cap. 9. Scribonius Largus, Compoſ. 60. *Hoc enim eo quod candidos facit dentes, tum etiam confirmat: Auriculam conſtat uſum: Nam Meſſala a Deo noſtri Cæſaris* (Claudii) *hoc utitur: Cornuum cervorum illorum in ollam novam ad cinerem redactorum ſextario uno*, &c.

2. *Doloreſque.*] Plinius Valer. lib. 1. pag. 36.

3. *Quidam.*] Marcellus Empir. cap. 12. pag. 94.

4. *Dentifricia utroque modo.*] Hoc eſt, & ex cinere combuſti cornus cervini, & ex ſcobe crudi. De his Q. Serenus, cap. 15. pag. 134.

Quod vero aſſumpſit nomen de dente fricando,
Cervino ex cornu cinis eſt, aut ungula porca
Torrida: vel cinis ex ovis: ſed non ſine vino.
Murices aut teſti, vel bulbi extincta favilla, &c.

5. *Item leporina.*] Sextus Platon. cap. 2. de lepore, tit. 15.

6. *Et capitis eorum*, &c.] Marcellus Empiricus, cap. 11. pag. 88.

7. *Adjectoque.*] Marcellus Empir. loc. cit.

8. *Aliqui murinorum.*] Huc pertinet quod ait Marcellus Empir. loc. cit. *Murinus cinis, id eſt, pulvis exuſti muris, cum melle, dentibus infrictus, halitum fœtidi oris emendat.*

9. *Hoc ſcarificari.*] M S S. Reg. 2. aliique, *hoc ſcarifare.*

10. *Oſſa quoque.*] Q. Serenus, loco allato, Marcellus Empir. cap. 12. pag. 94. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 36.

11. *Item oſſa.*] Marcellus Empir cap. 13. pag. 99. *Pernæ ſcrofinæ os*, inquit, *quod eſt ampliſſimum, combuſtum, tritumque, optimum & ſalubre dentifricium præſtat. gingivas enim ſiccas & adſtringit: denteſque ab humoris injuria & tumore defendit.*

12. *Verminationes.*] Ea vox vermium proprie ortum ſignificat, ſive in dente fiat, ſive in aure, ſive in interaneis, ſeu in alia quacumque corporis parte. Hinc verminare aurem dixit Martialis, lib. 14. Epigr. 23. Nunc de morbis dentium ſermo eſt.

13. *Lichene item.*] Dioſcor lib. 2. cap. 45. Λειχῆνες ἵππων, οἱ ἦ τύλοι κατ' ἐπιγονατίδα ἀποτυλούμενοι περὶ τοὺς γόνατα ϗ περὶ ὁπλαῖς ἐπιλαμ. *Lichenes equorum calli ſunt*, tuberoſæ verrucæ inſtar, *circa genua & ungulas in carnem partium flexu indurati.* Veternarius in Gallia, *Sur-os.*

14. *Eſt autem hoc non hippomanes.*] Non illud nimirum eſt, quo de egimus, lib. 8. ſect. 66.

15. *Præterea in corde.*] Vide quæ diximus lib. XI. ſect. 70.

16. *Hoc ſcarificari.*] M S S. *ſcarifari.*

exempro dente emortui equi maxillis, ad numerum ejus qui doleat, demonſtrant. Equarum virus a coïtu in lychnis accenſum Anaxilaus prodidit, equinorum capitum viſus repræſentare monſtrifice: ſimiliter ex aſinis. Nam hippomanes tantas in veneficio vires habet, [a] ut affuſum æris mixturæ in effigiem equæ Olympiæ, admotos mares equos ad rabiem coïtus agat. Medetur dentibus & fabrile glutinum, in aqua decoctum, illitumque, & mox paulo detractum, ita ut confeſtim colluantur vino, in quo decocti ſunt cortices mali Punici dulcis. [17] Efficax habetur & caprino lacte collui dentes, vel felle taurino. Talorum capræ recentium cinis dentifricio placet, & omnium fere [b] villaticarum quadrupedum, ne ſæpius eadem dicantur.

CAP. XII. L. Cutem in facie erugari, & tenereſcere, candorem cuſtodire lacte aſinino putant. Notumque eſt [c] quaſdam quotidie [1] ſeptingenties cuſtodito numero fovere. [2] Poppæa hoc Neronis Principis inſtituit, balinearum quoque ſolia ſic temperans, aſinarum gregibus ob hoc eam comitantibus. Impetus pituitæ in facie, butyro illito tolluntur: efficacius cum ceruſſa. [d] Sincero vero vitia quæ ſerpunt, inſuper impoſita farina hordeacea. Hulcera in facie membrana e partu bovis madida. Frivolum videatur, non tamen omittendum, propter deſideria mulierum: [3] Talum candidi juvenci, quadraginta diebus noctibuſque, donec reſolvatur in liquorem decoctum, & illitum linteolo, candorem, cutiſque erugationem præſtare. Fimo taurino malas rubeſcere aïunt: [4] non crocodileam illini melius: ſed foveri frigida & ante & poſtea jubent. [e] Aſtares, & quæ decolorem faciunt cutem, fimum vituli cum oleo & gummi manu ſubactum emendat. [5] Hulcera oris ac rimas, ſevum vituli vel bovis cum adipe anſerino, & ocimi ſucco. Eſt & alia mixtura, e ſevo vituli cum medulla cervi, & albæ ſpinæ foliis una tritis. Idem præſtat & medulla cum reſina, vel ſi vaccina ſit; & jus e carne vaccina. [6] Lichenas oris præſtantiſſime vincit glutinum factum e genitalibus vitulorum, [7] liquatum aceto cum ſulphure vivo, ramo ficulneo [f] permixtum, ita ut bis die recens illinatur. [8] Item lepras ex melle & aceto decoctum, quas & jecur hirci illitum tollit: ſicut elephantiaſin fel caprinum: [9] etiamnum lepras ac furfures, tauri fel addito nitro: urina aſini circa Canis ortum: [10] Maculas in facie, fel utriuſque per ſeſe aqua infractum, evitatiſque Solibus ac ventis poſt detractam cutem. Similis effectus & in taurino vitulinove felle, cum ſemine cunilæ, ac cinere e cornu cervino, ſi Canicula exoriente comburatur. Aſinino ſevo cicatricibus ac licheni lepriſque maxime color redditur. [11] Hirci fel & lentigines tollit, admixto caſeo, [12] cum vivo ſulphure ſpongiæque cinere, ut mellis ſit craſſitudo. Aliqui inveterato felle uti maluere, mixtis calidis furfuribus pondere oboli unius, quatuorque mellis, prius defricatis maculis. [g] Efficax ejuſdem & ſevum cum melanthio, ſulphure & iride. Labrorum fiſſuris cum adipe anſerino, ac medulla cervina reſinaque & calce. Invenio apud auctores, [h] his qui lentigines habent, negari Magices ſacrificiorum uſus.

LI. [1] Lacte bubulo aut caprino tonſillæ & arteriæ exhulceratæ juvantur. Gargarizatur tepidum, ut eſt expreſſum, aut calefactum. [2] Caprinum utilius, cum malva decoctum &

Interpretatio.

a *Ut affuſum.*] Ut ſimul cum ære fuſo mixtum, in effigiem equæ Olympiæ, &c.
b *Villaticarum.*] Quæ ruri nutriuntur
c *Quaſdam.*] Nonnullas feminas ſeptingenties fovere cutem quotidie ſervato numero.
d *Sincero.*] *Cui nihil aut ſalis aut ceruſſa admixtum*, eo emendentur vitia quæ ſerpunt, &c.
e *Aſtares.*] Maculas ab æſtivo Sole
f *Permixtum.*] Agitatum.
g *Efficax ejuſdem*] Hirci.
h *His qui.*] Eos qui lentigines habeant, non eſſe idoneos ad ſacra Magica peragenda.

Notæ.

17. *Efficax habetur.*] Plinius Valer. lib. 1. cap 42. Sextus Platon. cap. 5 de capro & capra, tit 32. Q. Serenus, cap. 15. pag. 134.

Vel lacte capellæ
Saneſcunt dentes, vel tauri felle juvantur.

Sect. L. 1. *Septingenties.*] Vide Notas & Emendat. num. XXXIV.

2. *Poppæa.*] Egimus jam de eo illius more, lib. xt. ſect. 69.

3. *Talum candidi*] Habdarrahmanus Ægyptius, interprete Ecchellenſi, cap. 6. *Ad faciem egregie emundandam recipe talum tauri, contunde, & accipe ex illo XX partes, & unam ex piſcium glutine, itemque unam ex draghanto. Maceretur gluten tepida aqua, & madeſiet draghantum, donec diſſolvetur: tum contundantur omnia ſimul, donec fiant inſtar mellis. Tunc bene lavetur facies & mundetur, abſtergaturque diligentiſſime: deinde illinatur ea mixtura, & ſic per mediam horam relinquatur. poſtea abluatur aqua frigida, & optime abſtergatur.*

4. *Non crocodileam.*] Nec crocodileæ, inquit, fimum taurinum ulla re cedit. Ut crocodilea moleſtias in facie enaſcentes tollat, nitoremque reddat, dictum eſt ſuperius, ſect. 28.

5. *Hulcera oris.*] Marcellus Empir. cap. xi. pag 88. Plinius Valer. lib. 1. cap 29. & 30.

6. *Lichenas oris.*] Marcellus Empir. ad verbum, cap. 19. pag. 129 & Plinius Valer. lib. 2. cap 56.

7. *Liquatum aceto.*] Aceto remiſſum, inquit Marcellus Empir. loc. cit. vel liquefactum, ut idem ait, cap 18 pag 139.

8. *Item lepras.*] Marcellus Empir. & Plinius Valer. loc. cit.

9. *Etiamnum lepras.*] Dioſc. lib 2. cap. 96. Πρὸς ϳ λέπρας ϗ πίτυρα σὺν νίτρῳ ἢ γῆ Κιμωλίᾳ ἀρμόζει ἐγχριόμενος.

10. *Maculas .... fel utriuſque.*] Tauri & aſini.

11. *Hirci fel.*] Et capreæ quoque, teſte Sexto Platon. cap 4 de caprea, tit. 10 *Ad lentigines.* Et tauri, eodem iterum ita prodente, x. at de tauro, tit. 6. *Ad lentigines in facie.*

12 *Cum vivo ſulphure.*] Simili temperamento ad tollendas e facie lentigines felle capreæ Sextus Platonicus utitur, cap. 4. tit. 10 *Ad lentigines in facie: Fel capreæ cum melle & nitro commixto, & ſpongia combuſta, & ſulphure vivo ad mellis craſſitudinem redactum, & in faciem illitum, emendat.*

Sect. LI. 1. *Lacte bubulo.*] Marcellus Empir. cap. 15. pag. 106. *Lac caprinum, vel bubulum, vel ovillum recens mulſum, dum calet, vel etiam calefactum gargarizatum, tonſillarum dolores & tumores cito ſedat.* Et cap. 14 pag. 103. *Lac bubulum recens mulſum, & lento igne calefactum, gargarizatumque, arteriam conſtrictam infuſo catarrho, & fauces exaſperatas, priſtinæ ſanitati reſtituta perſanat.*

2. *Caprinum utilius.*] Vide Notas & Emend. num. XXXV.

Digitized by Google

ſale exiguo. Linguæ exhulcerationi & arteriarum [1] prodeſt jus omaſi gargarizatu: [4] tonſillis autem privatim renes vulpium aridi, cum melle triti illitique: [5] anginæ fel taurinum vel caprinum cum melle. Jecur melis ex aqua oris gravitatem, hulceraque butyrum emendat. Spinam aliudve quid faucibus adhærens extrinſecus fimo perfricatis, [a] aut reddi aut delabi tradunt. [6] Stumas diſcutit fel aprinum, vel bubulum tepidum illitum. Nam coagulum leporis e vino in linteolo exhulceratis duntaxat imponitur. [7] Diſcutit & ungulæ aſini vel equi cinis, ex oleo, vel aqua illitus, & urina calefacta: & bovis ungulæ cinis ex aqua: fimum quoque fervens ex aceto. [8] Item ſevum caprinum cum calce, aut fimum ex aceto decoctum, teſteſque vulpini. [9] Prodeſt & ſapo: [10] Galliarum hoc inventum rutilandis capillis. Fit ex ſebo, & cinere. [b] Optimus fagino & caprino: duobus modis, ſpiſſus ac liquidus: uterque [11] apud Germanos majore in uſu viris quam feminis.

LII. [1] Cervicum dolores butyro aut adipe urſino perfricantur: [2] rigores bubulo ſevo: quod & ſtrumis prodeſt cum oleo. [3] Dolorem inflexibilem (opiſthotonon vocant) levat urina capræ auribus infuſa, aut fimum cum bulbis illitum; ungues contuſos fel cujuſcumque animalis circumligatum: pterygia digitorum fel tauri aridum aqua calida diſſolutum. Quidam adjiciunt ſulphur & alumen, pari pondere omnium.

LIII. [1] Tuſſim jecur lupi ex vino tepido ſanat: [2] urſinumque fel admixto melle, aut ex cornus bubuli ſummis partibus cinis: [3] vel ſaliva equi triduo pota: at equum mori tradunt: [4] pulmo cervinus cum gula ſua arefactus in fumo, dein tuſus ex melle, quotidiano ecligmate. Efficacior eſt ad id ſubulo cervorum generis. [5] Sanguinem exſpuentes, cervini cornus cinis, [6] coagulum leporis tertia parte denarii cum terra Samia & vino myrteo potum ſanat. Ejuſdem fimi cinis in vino veſperi potus, nocturnas tuſſes: pili quoque leporis ſuffiti, extrahunt pulmonibus difficiles exſcreationes. [7] Purulentas autem exhulcerationes pectoris pulmoniſque, & a pulmone graveolentiam halitus, butyrum efficaciſſime juvat, cum pari modo mellis Attici decoctum, donec ruſeſcat, & matutinis ſumptum [8] ad menſuram lingulæ. Quidam pro melle, laricis reſinam addere maluere. [9] Si ſanguis rejiciatur, efficacem tradunt bubulum ſanguinem, modice & cum aceto ſumptum: nam de taurino credere, temerarium eſt. [10] Sed glutinum taurinum tribus obolis cum calida aqua bibitur in vetere ſanguinis exſcreatione.

INTERPRETATIO.

a *Aut reddi.*] Aut reddi vomitu, aut delabi in alvum.

b *Optimus.*] Optimus e fagino cinere, & caprino ſevo.

NOTÆ.

1. *Prodeſt jus omaſi.*] In MSS. Reg. 2. aliiſque, *prodeſt jus magis.*

4. *Tonſillis autem.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXXVI.

5. *Anginæ fel, &c.*] Marcellus Empir. cap. 15. pag. 106.

6. *Strumas diſcutit.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXXVII.

7. *Diſcutit &c.*] Marcellus Empir. cap. 15. pag. 108. & Galenus, lib. 11. de fac. ſimp. med. pag. 305. cum Dioſc. lib. 3. cap. 44.

8. *Item ſevum, &c.*] Marcellus Empir. cap. 15. pag. 109.

9. *Prodeſt & ſapo.*] Nobis, *du Savon.*] Nunc paulo aliter temperatur, adjiciturque mixturæ oleum.

10. *Galliarum.* Unde Gallicus ſapo nuncupatur a Theod. Priſciano, lib. 1. cap. 3. *de crementis capillorum .... Attamen Gallico ſapone caput lavabis.* Qui mos deinde translatus in Latium: unde Martialis, lib. 8 Epigr. 33.

Et mutat Latias ſpuma Batava comas.

Quod Romanæ mulieres crinium flavedinem eo ſapore mentiarentur Valerius Max. lib. 2 cap. 1 num. 5 de Romanis feminis: *Cæterum ut non & horrida pudicitia, ſed honeſto comitatis genere temperata eſſet, indulgentibus maritis, & auro abundanter, & multa purpura uſæ ſunt: & quo formam ſuam concinniorem efficerent, ſumma cum diligentia capillos cinere rutilarunt.*

11. *Apud Germanos.*] Auctor libri de ſimp med ad Paternianum. tom. 13. operum Galeni, pag. 100. *Sapo conficitur ex ſevo bovino, vel caprino, aut vervecino, & lixivio cum calce. Optimum judicamus Germanicum: eſt enim mundiſſimum, & veluti pinguiſſimum: deinde Gallicum.* Hinc ſaponis globuli a Martiale, lib. 14. Epigr 27. Mattiacæ pilæ vocantur, a Mattiaco Germaniæ oppido:

Si mutare paras longævos cana capillos:
Accipe Mattiacas, quo tibi calva? pilas.

Et Epigrammate 26. cujus lemma, *Sapo*:

Cauſtica Teutonicos accendit ſpuma capillos, &c.

Denique Q. Serenus, cap. de capillo tingendo ſic præcipit:

Ad rutilam ſpeciem nigros flaveſcere crines
Unguentu cineris, prædixit Tullius auctor.

Hinc pro Germanis, Tertullianus, libro 2. ad Uxorem, cap. VIII. *cinerarios* dixit *peregrina proceritatis.*

Sect. LII. 1. *Cervicum dolores*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 54. & Marcellus Empir. cap 18 pag. 127.

2. *Rigores, &c.*] Marcellus Empir. loc. cit.

3. *Dolorem.*] Totidem verbis Marcellus Empir loc cit. *Cervicis dolor inflexibilis, quem opiſthotonon Græci vocant, levatur urina capræ auribus infuſa, aut bulbo trito cum fimo ejuſdem ſupra cervicem illito.* Plinius Valer. lib 1. cap 54. Q. Serenus, cap. 17.

At ſi cervices, durataque colla rigebunt,
Anſeris aut pingui ſerpentia colla fovebis.
Illinitur valido multum lens cocta in aceto.
Aut capræ fimus & bulbi, aut cervina medulla.

Egimus de eo morbi genere, lib. 23. ſect. 24.

Sect. LIII. 1. *Tuſſim jecur.*] Marcellus Empir. cap. 16. pag 117. & Plinius Valer. lib. 1. cap 58.

2. *Urſinumque.*] Plinius Valer loc cit.

3. *Vel ſaliva equi.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXXVIII.

4. *Pulmo cervinus*] Iiſdem verbis Marcellus Empir. cap. 16. pag. 119 & Plinius Valer lib. 1. cap. 8. Et ad ſuſpirium pulmonem cervinum in olla fictili redactum ad cinerem, datumque cum aquæ calidæ cyathis tribus, commendat Scribonius Largus, Compoſ. 76.

5. *Sanguinem &c.*] Marcellus Empir. cap. 16. pag. 120. Plinius Valer. lib. 1. cap. 64 & Dioſc lib. 2 cap 63.

6. *Coagulum leporis.*] Marcellus Empir. cap 16. pag. 120. *Coagulum cervinum, ſive leporinum, ſive hædinum, in potione ſolutum, bibitur utiliter ab empyicis vel hæmoptoicis.* Et pag. 17. pag. 124. *Benefacit ad aterna eruptionem .... creta Samiæ denarius unus, ſumptus ex aqua frigida rigore detractio, cyathis tribus, &c.*

7. *Purulentas autem &c.*] Totidem verbis Marcellus Empir. cap. 16. pag. 119.

8. *Ad menſuram linguæ.*] Vel ligulæ, ut alibi diximus. Singula cochlearia dari matutinis jubet Marcellus loc cit. Idem paulo antea, *plenam ligulam.*

9. *Si ſanguis.*] Ad verbum hæc Marcellus Empir. cap. 16. pag. 120. & Plinius Valer. lib 1 cap. 64.

10. *Sed glutinum.*] Marcellus Empir. ad verbum, loc. cit.

LIV. Stomachum exhulceratum lactis aſinini potus reficit: [1] item bubuli. [2] Roſiones ejus caro bubula admixto aceto & vino cocta. [a] Rheumatiſmos cornus cervini cinis. [3] Sanguinis exſcreationes hœdinus ſanguis recens, ad cyathos ternos cum aceto acri pari modo fervens potus, [4] coagulum tertia parte ex aceto potum.

LV. [1] Jocineris dolores, lupi jecur aridum ex mulſo: [2] aſini jecur aridum cum petroſelini partibus duabus, ac nucibus tribus, ex melle tritum & in cibo ſumptum: [3] ſanguis hircinus cibo aptatus. Suſpirioſis ante omnia efficax eſt potus equiferorum ſanguinis. Proxime lactis aſinini tepidi cum bulbis decocti, ita ut ſerum ex eo bibatur: addito in tres heminas cyatho naſturtii perfuſi aqua, deinde melle diluti. [4] Jecur quoque vulpinum, aut pulmo, in vino nigro [5] aut fel urſinum in aqua, laxat meatus ſpirandi.

LVI. [1] Lumborum dolores, & quæcumque alia molliri opus ſit, urſino adipe fricari convenit: [2] cinerem aprini aut ſuilli fimi inveterati aſpergi potioni vini. Afferunt & Magi ſua commenta. Primum omnium, rabiem hircorum, [3] ſi mulceatur barba, mitigari: eadem præciſa, non abire eos in alienum gregem. [4] Huic admiſcent fimum caprinum, & ſubdito linteolo uncto, cava manu, quantum pati poſſit, fervens ſuſtinere jubent: ita ut ſi [b] læva pars doleat, hæc medicina in dextra manu fiat, aut e contrario. Fimum quoque ad eum uſum acus æreæ [c] punctis tolli jubent. Modus curationis eſt, donec [d] vapor ad lumbos perveniſſe ſentiatur. Poſtea vero manum porro tuſo illinunt, item lumbos ipſo fimo cum melle: [5] ſuadentque in eodem dolore & teſtes leporis devorare. [6] Iſchiadicis fimum bubulum imponunt, calfactum in foliis cinere ferventi. [7] In renumque dolore leporis renes crudos devorari jubent, aut certe coctos, ita ne dente contingantur. [8] Veneris quidem dolore tentari negant talum leporis habentes.

LVII. [1] Lienem ſedat fel apri vel ſuis potum, vel cervini cornus cinis in aceto. [2] Efficaciſſime tamen inveteratus lien aſini, ita ut in triduo ſentiatur utilitas. [3] Aſinini pulli fimum, quod primum edidit, (poleam vocant Syri) dant in aceto mulſo: [4] datur & equi lingua inveterata, ex vino, præſentaneo medicamento, didiciſſe ſe ex barbaris Cæcilius Bion tradidit: [5] & lien bubulus ſimili modo: recens autem aſſus vel elixus in cibo. [6] In veſica quoque bovis, allii capita xx. tuſa, cum aceti ſextario, imponuntur ad lienis

Interpretatio.

a *Rheumatiſmos.*] Fluxiones.
b *Læva.*] Lumbus ſiniſter.
c *Punctis.*] Extremo acumine.
d *Vapor.*] Calor.

Notæ.

Sect. LIV. *Item bubuli.*] Marcellus Empir. cap. 20 pag. 148. *Lac bubulum tepidum incoctum, ſubinde ſumptum, exhulceratum quoque ſtomachum ſanabit.* De lacte autem aſinino refert ſcriptor libri Gallici, *Mélanges d'Hiſtoire & de Litterature*, tomo 2. pag. 130 audiviſſe ſe a Patino medico, cum diceret, plurimos ſe noviſſe, qui cum conſtanter annis ſingulis per hebdomadas ſex ſeptemve aſinino lacte uſi fuiſſent, ad annum octogeſimum vitam produxiſſent.

2. *Roſiones ejus.*] Marcellus Empir. cap 20. pag. 143. *Roſiones ſtomachi*, inquit, *temperat caro vaccina, ex vini & aceti aqua portione diſcocta, & cibo ſumpta.*

3. *Sanguinis &c*] Marcellus Empir. cap. 16. pag. 120.

4. *Coagulum.*] Marcellus Empir loc cit

Sect. LV. 1. *Jocineris dolores*] Q. Serenus, cap. 23. de jecoris vitiis, pag. 139

Necnon & jecoris quæretur fibra lupini,
Jungenturque ſimul coſtum, ſolinumque, piperque:
Quæ diluta mero dantur potanda Lyæo.

Scribonius Largus, Compoſ Med. cap. 30. num 123. *Ad tumorem & dolorem jocineris, item ad duritiem facit bene lupi jecur primum in aqua fervente dimiſſum, atque ita areſactum.*

2. *Aſini jecur &c.*] Totidem ſyllabis Marcellus Empir. cap. 22. pag 160

3. *Sanguis hircinus.*] Marcellus Empir cap. 22. pag. 156. *Hircinus ſanguis adhuc calens ſupra prunas excoctus, & cibatui datus jejuno, jocineroſo mederi traditur.*

4 *Jecur quoque.*] Ita Celſus, lib. 4. cap. 4. de *difficultate ſpirandi. Eſt etiam non vana opinio, vulpinum jecur, ubi ſiccum & aridum factum eſt, contundi oportere, polentamque ex eo potioni aſpergi: vel ejuſdem pulmonem quam recentiſſimum aſſum, ſed ſine ferro coctum, edendum eſſe.* Marcellus Empir. cap. 17. pag 122. *Profuit multis*, inquit, *ad ſuſpirium, vel dyſpnœam depellendam, pulmo vulpis, vel jecur in olla fictili exuſtum, atque ad cinerem redactum, & datum ad diem jejuno, menſura cochleariorum trium, cum aqua calida cyathis tribus, ſi febricitabit: ſi ſanus erit, ex vino vetere.* Pulmone vulpino juvari aſthmaticos ſcribit etiam Dioſc. lib. 2 cap. 41. & Sextus Platon. cap 3. de vulpe, tit. 5.

5. *Aut fel urſinum.*] Sextus Platon. cap 13. de urſo, tit. 3. Marcellus Empir. cap 17. pag. 124. *Ad ſuſpirioſos ſanandos fel urſinum aqua dilutum bibendum optime datur*, &c.

Sect. LVI. 1. *Lumborum*] Sextus Platon. cap. 7. de apro, tit. 13. *Ad coxendices.* Marcellus Empir cap. 25. pag 172. *Adeps urſina dolentes coxas perfricta, continuo ſanabit.*

2. *Cinerem aprini &c.*] Marcellus Empir. cap. 25 pag. 174.

3 *Si mulceatur barba.*] Si infricetur barba tali medicamento, hoc eſt, cinere aprini vel ſuilli fimi cum vino.

4. *Huic admiſcent.*] Nempe fimo aprino ſuillove.

5. *Suadentque.*] Marcellus Empir. cap. 25 pag. 172. *Qui teſticulum leporinum coctum jejunus comederit, cito coxarum dolore relevabitur.*

6. *Iſchiadicis.*] Vide Notas & Emend. num. XXXIX.

7. *In renumque.*] Marcellus Empir. totidem verbis, cap. 26. pag 176.

8. *Veneris quidem.*] Sextus Platon. cap 2. de lepore, tit. 18. *Ad veneris dolorem.* Hoc vero ceu muliercularum commentum irridet Plinius Valer. lib. 2. cap 20. Refert quoque Marcellus Empir. cap 27 pag. 194. & cap 28 pag. 200.

Sect. LVII. 1. *Lienem ſedat.*] Ad verbum Plinius Valer. lib. 2. cap 18.

2. *Efficaciſſime.*] Marcellus Empir. cap. 23. pag. 166. totidem verbis.

3. *Aſinini pulli.*] Etiam & muli, teſte Marcello Empirico, cap. 23. pag. 164. *Stercus mulinum*, inquit, *cum oxymelite lienoſis potui datum, dolores efficaciter tollit.* Ut infantium primum ſtercus a partu meconium appellari ſuperius vidimus, ſect. 13. ſic aſinini pulli a Syris poleam dici ſignificat. Quam vocem de ſecundis, ſive membranis quibus fetus involvitur perperam Salmaſius intellexit, in Solin. pag. 939. a Reineſio eo nomine reprehenſus.

4 *Datur & equi.*] Plinius Valer lib. 2. cap. 18. Marcellus Empir. cap. 23. pag. 164. *Equi lingua areſacta*, inquit, *& ad levitatem trita, atque ex vino potui data, protinus utilitatem ſuam ſedato lienis dolore manifeſtat.*

5. *Et lien bubulus.*] Celſus, lib. 4 cap. 9. de lienis morbo: *Lien quoque bubulus utiliter eſui datur.*

6. *In veſica quoque bovis, allii capita.*] Plinius Valer lib. 2. cap 18. veſicam bubulam prætermiſit: cetera ad verbum reddidit Hanc Marcellus Empir adhibet, cap. 23. pag. 163. ſed idem ſinapi pro allio, & æris florem adſciſcit. Allia tamen & in hunc uſum laudat idem, pag 165 & 168.

dolores. [7] Eadem ex cauſa emi lienem vituli, quanti [a] indicatus ſit, jubent Magi, [b] nulla pretii contatione, quoniam hoc quoque religioſe pertineat: diviſumque per longitudinem annecti tunicæ utrimque, & induentem pati decidere ad pedes: dein collectum [8] in umbra areſacere. Cum hoc fiat, ſimul reſidere lienem ægri vitiatum, liberarique morbo dicitur. [9] Prodeſt & pulmo vulpium cinere ſiccatus, atque in aqua potus. [10] Item hœdorum lien impoſitus.

L V I I I. [1] Alvum ſiſtit cervi ſanguis: [2] item cornus cinis: [3] jecur aprinum ex vino potum citra ſalem, recenſque: [4] item aſſum ſuillum, [5] vel hircinum decoctum ad quintam heminam in vino. [6] Coagulum leporis in vino ciceris magnitudine: aut ſi febris ſit, ex aqua. [7] Aliqui & gallam adjiciunt, alii per ſe leporis ſanguine contenti ſunt lacte cocto. [8] Equini fimi cinis in aqua potus. Taurini cornus veteris ex parte ima cinis, inſperſus potioni aquæ. [9] Sanguis hircinus in carbone decoctus: corium caprinum cum ſuo pilo decoctum, ſucco epoto. CAP. XIV.

Coagulum equi, & ſanguis caprinus, vel medulla, vel jecur, alvum ſolvit: [10] Fel lupi cum elaterio umbilico illigatum. [11] Vel lactis equini potus: [12] item caprini cum ſale & melle. [13] Capræ ſel cum cyclamini ſucco & aluminis momento. Aliqui & nitrum & aquam adjeciſſe malunt. [14] Fel tauri cum abſinthio tritum ac ſubditum paſtillo. [15] Butyrum largius ſumptum.

Cœliacis & dyſentericis medetur jecur vaccinum. [16] Cornus cervini cinis tribus digitis captus in potione aquæ. [17] Coagulum leporis ſubactum in pane: ſi vero ſanguinem detrahunt, in polenta. Aprini vel ſuilli vel leporini fimi cinis, inſperſus potioni tepidi vini. Vituli quoque jus vulgariter datum, inter auxilia cœliacorum & dyſentericorum traduntur. Lactis aſinini potus utilior, addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex vino utrique vitio. [18] Item polea ſupra dicta. [19] Equi coagulum, quod aliqui hippacen appellant, etiam ſi ſanguinem detrahant, vel fimi cinis, dentiumque ejuſdem tuſorum farina, ſalutaris dicitur: & bubuli lactis decocti potus. Dyſentericis addi mellis exiguum præcipiunt: & ſi tormina ſint, cornus cervini cinerem: aut ſel taurinum cumino mixtum, & cucurbitæ carnes umbilico imponere. [20] Caſeus recens vaccinus immittitur ad utrumque vitium. [21] Item butyrum heminis quatuor, cum reſinæ terebinthinæ ſextante, aut cum malva decocta, aut roſaceo. [22] Datur & ſevum vitulinum, aut bubulum. [23] Item medullæ excoquuntur cum farina ceræque exiguo, & oleo, ut ſorberi poſſint. Medulla & in pane ſubigitur. [24] Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si ſint & tormina, additur protropum. [25] Torminibus ſatis eſſe remedii in leporis coagulo poto e vino tepido, vel ſe-

INTERPRETATIO.

a *Indicatus.*] Æſtimatus.

b *Nulla.*] Sine ulla cunctatione, aut percontatione pretii.

NOTÆ.

7. *Eadem ex cauſa.*] Hæc totidem fere verbis Marcellus Empir. cap 23. pag. 165.

8. *In umbra.*] In fumo ſuſpendi, ibique areſieri Marcellus jubet.

9 *Prodeſt & pulmo.*] Sextus Platon cap. 3. de vulpe, tit. 4. *Ad ſplenis dolorem · Pulmo vulpis in cinere aſſatus & tritus, in potione datus, ſplenem ſanat.* Marcellus Empir. cap 23. pag 167. hanc vulpino jocineri vim adſcribit.

10 *Item hœdorum.*] Vide Notas & Emendationes, num. XL.

Sect. L V I I I. 1. *Alvum ſiſtit.*] Dioſc. lib. 2. cap 97.

2. *Item cornus.*] Galenus lib 9. κατὰ τόπους, pag. 616.

3. *Jecur aprinum.*] Sextus Platon. cap 7. de apro, tit. 5. *Ad ventris fluxum: Jecur apri recens ex vino potatum, mire reſtringit.*

4 *Item aſſum ſuillum.*] Marcellus Empir. cap. 27 pag 194.

5. *Vel hircinum.*] Vide Notas & Emendationes. num. X L I.

6. *Coagulum leporis &c.*] Sextus Platon. cap. 2. de lepore tit. 17. *Ad infantium ventris fluxum* &c Marcellus Empir cap. 27 pag 192. Plinius Valer. lib. 2. cap. 26. & Dioſcor. lib. 2. cap. 85.

7. *Aliqui & gallam.*] Sextus Platon. loc. cit.

8 *Equini fimi.*] Marcellus Empir. cap. 27. pag. 191. & 192

9. *Sanguis hircinus.*] Marcellus Empir. cap. 27. pag. 194.

10. *Fel lupi.*] Vide Notas & Emend. num. X L I I.

11. *Vel lactis equini.*] Q. Serenus, cap. 29. de ventre molliendo, pag. 104.

Crede tamen potum meliorem lactis equini,
Dicitur hic validos aſina pervincere ſuccos.

Marcellus Empir. cap 30. pag. 218. *Serum de lacte equino, ventrem molliter purgat.*

12. *Item caprini.*] Marcellus Empir. cap. 27. pag 189. caprino lacte per ſe vel ovillo utitur tepido, aut decocto etiam cum butyro.

13. *Capræ fel.*] Sextus Platon. cap. 4. de caprea, tit. 13. *Ad ventrem ſolvendum · Fel capreæ ſuppoſitum ano cum ſucco cyclaminis herbæ, & alumine aliquantulum, aut anethi combuſtum inductis.* E capra & caprea eaſdem fere peti medicinas alibi monuimus.

14. *Fel tauri . . . . paſtillo.*] Id eſt, in modum paſtilli globulive involutum linteolo, anoque inditum.

15. *Butyrum.*] Vide Notas & Emend. num X L I I I.

16. *Cornus cervini.*] Binûm cochlearium menſura potus, inquit Dioſcor lib. 2. cap. 63. Marcellus Empir. cap. 27. pag. 194. *Cervini cornu*, inquit, *de ipſis radicibus, quæ capiti hærent, ſcobes lima tenuiſſima factus, & ad drachmæ menſuram cum vini auſteri cyatho datus, ſiſtet nimios ventris fluores, ſi vel triduo jugiter bibatur.*

17. *Coagulum leporis . . . cum polenta.*] Marcellus Empir. cap. 27. pag 194.

28. *Item polea ſupra dicta.*] Sup. ſect.

19. *Equi coagulum*] Totidem fere verbis Dioſc. lib. 2. cap. 85. Ἡ δὲ ἵππου πυτία, ἰσχαίμων ἁρμόδιον &c.

20. *Caſeus recens.*] Iiſdem verbis Plinius Valer lib. 2. cap. 33. Immitti hoc loco infundi clyſtere eſt, ut quidem videtur. Mandi jubet Marcellus Empir cap 27. pag 195.

21. *Item butyrum.*] Alvum eo ſiſti, ex Dioſc. diximus ſuperius ſect. 35.

22. *Datur & ſevum.*] Marcellus Empir cap 27. pag. 193.

23. *Item medulla.*] Marcellus Empiricus. cap. 27 pag. 195. *Medulla vaccina cum farina tenui ſubacta, & velut excoctus panis cibatus data, mire dyſentericos ſanat.*

24. *Lac caprinum.*] Marcellus Empir. cap. 27 pag 192. *Lac caprinum fervens, adjecto polenta quantum ſatis ſit, cum fuerit quaſi tenuis pulticula, dabis dyſenterico bibendum.* At Plinius Valer. lib. 2. cap 33. vel ſic infundi clyſtere jubet.

25. *Torminibus.*] Ad verbum Plinius Valer. lib. 2 cap. 22.

mel, arbitrantur aliqui. [26] Cautiores & ſanguine caprino cum farina hordeacea & reſina ventrem illinunt. [27] Ad omnes epiphoras ventris illini caſeum mollem ſuadent: veterem autem [28] in farina tritum, cœliacis & dyſentericis dari, cyatho caſei in cyathis vini tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dyſentericis. [29] Jecur aſſum capræ cœliacis ſubvenit, magiſque etiam hirci, in vino auſtero decoctum potumque, vel ex oleo myrteo umbilico impoſitum. Quidam decoquunt a tribus ſextariis aquæ ad heminam, addita ruta. [30] Utuntur & liene aſſo capræ hircive, & ſevo hirci in pane qui cinere coctus ſit: [31] capræ, a renibus maxime, ut per ſe hauriatur protinus: inque modice frigida ſorberi jubent. Aliqui & in aqua decoctum ſevum admixta polenta, & cumino, [32] & anetho, acetoque. Illinunt & ventrem cœliacis, fimo cum melle decocto. [33] Utuntur ad utrumque vitium & coagulo hœdi in vino myrtite, magnitudine fabæ poto: & ſanguine ejuſdem in cibum formato, [34] quem ſanguiculum vocant. [35] Infundunt dyſentericis & glutinum taurinum aqua calida reſolutum. [36] Inflationes diſcutit vitulinum fimum in vino decoctum. [37] Inteſtinorum vitiis magnopere prodeſt coagulum cervorum, decoctum cum lente betaque, atque in cibo ſumptum. [38] Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis caprini potus, decocti [39] cum malva, exiguo ſale addito. [40] Si & coagulum addatur, majoribus emolumentis fiat. [41] Eadem vis eſt & in ſevo caprino in ſorbitione aliqua, uti protinus hauriatur frigida aqua. Item ſeminum hœdi cinis rupta inteſtina ſarcire mire traditur. [42] Fimum leporis cum melle decoctum, & quotidie fabæ magnitudine ſumptum, [43] ita ut deploratos ſanaverint. [44] Laudant & caprini capitis cum ſuis pilis decocti ſuccum.

LIX. [1] Teneſmos, id eſt, crebra & inanis voluntas [a] deſurgendi, tollitur poto lacte aſinino: [2] item bubulo. [3] Tæniarum genera pellit cervini cornus cinis potus. [4] Quæ in excrementis lupi diximus inveniri oſſa, ſi terram non attigerint, colo medentur, adalligata brachio. [5] Polea quoque ſupra dicta, magnopere prodeſt in ſapa decocta. Item ſuilli fimi farina addito cumino in aqua rutæ decoctæ. [6] Cornus cervini teneri cinis, cochleis Africanis cum teſta ſua tuſis mixtus, in vini potione.

Cap. XV. LX. [1] Veſicæ calculorumque cruciatibus auxiliatur urina apri, & ipſa veſica pro cibo ſumpta: [2] Efficacius, ſi prius fumo maceretur utrumque. [3] Veſicam elixam mandi oporret: & a muliere, feminæ ſuis. Inveniuntur & in jocineribus eorum lapilli, aut duritie lapillis ſimiles, candidi ſicuti in vulgari ſue: quibus contritis atque potis in vino, pelli

Interpretatio.

a *Deſurgendi.*] Secedendi *ad exonerandam alvum.*

Notæ.

26. *Cautiores.*] Hæc totidem verbis Marcellus Empir. cap. 27. pag. 194. Item Sextus Platon cap. 5. de capro & capra, tit. 15. *Ad torminoſos.*

27. *Ad omnes epiphoras.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 23. Marcellus Empir. cap. 27. pag. 194. *Ad omnes epiphoras ventris caſeum vaccinum mollem calidum imponi oportet: quo tempore dyſentericis potiones ferro candenti calefactas dari convenit.*

28. *In farina tritum.*] Sic libri omnes. Plinius Valer. loc. cit. *in modum farinæ*, ut plane *in farinam* legiſſe videatur.

29. *Jecur aſſum &c.*] Marcellus Empir. cap. 27. pag. 192.

30. *Utuntur & liene.*] Sextus Platon cap. 4. de caprea, tit. 17. *Ad torminoſos: ſplen capreæ potatum mire ſanat.* Eadem & in capræ liene vis, ut alibi diximus, quanquam imbecillior.

31. *Capræ, a renibus.*] Capræ ſevo, inquit, quod maxime a renibus prodeſt. Marcellus Empir. cap. 27. pag. 195. *Adipem caprinum de renibus ſublatum, miſce cum polenta ſu ſurſiſm, atque adjice illic cuminum, & anethum, & acetum, aquis portionibus: atque ex aqua decoque, & colatum, ſorbitionis more, dyſenterico dato ſumendum*, &c.

32. *Et anetho.*] Sic Reg. 1. & Marcellus Empir. In Reg. 2. & Chiffl. *aniſo*, hoc eſt, *aniſo*.

33. *Utuntur &c.*] Marcellus Empir. ad verbum, cap. 27. pag. 193.

34. *Quem ſanguiculum.*] Sic etiam Reg. 1. In Reg. & Chiffl. *ſanguinculum*. In Gallia *Boudin* vulgus appellat.

35. *Infundunt.*] Ad verbum Plinius Valer. lib. 2. cap. 33.

36. *Inflationes.*] Plinius Valer. loc. cit. *Imponitur item inflationi fimus vitulinus in vino decoctus.*

37. *Inteſtinorum.*] His cervi medullam opitulari ait Sextus Platon. cap. 1. de cervo, tit. 19.

38. *Leporis pilorum.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 32. Marcellus Empir. cap. 27. pag. 196. *Pilos leporinos adjecto melle comprehendes, atque inde globulos parvos facies: hi ſinguli ſæpius deglutiti, inteſtina quamvis perniciosè rupta, certa conjunctione connectunt.*

39. *Cum malva.*] Plinius Valer. loc. cit. *cum melle & ſale*: forte mendoſe.

40. *Si & coagulum.*] Q. Serenus, cap. 32. pag. 146.

Cum colus invenſum morbo genus intima carpit,
Mande galeritam volucrem quam nomine dicunt:
Aut pavidi leporis madefacta coagula pota.

41. *Eadem vis.*] Hoc medicamentum refert ad hydropicos Sextus Platon. cap. 5. de capro & capra, tit. 17.

42. *Fimum leporis.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 32.

43. *Ita ut deploratos.*] Quamvis perniciose ruptis inteſtinis, inquit Marcellus Empir. cap. 28. pag. 202.

44. *Laudant & caprini.*] Marcellus Empir. cap. 27. pag. 196.

Sect. LIX. 1. *Teneſmos . . . . voluntas deſurgendi.*] Vel, ut alii ſcribunt, *Teneſmos*: Græcis Τεινεσμὸς & τενεσμὸς, hoc eſt, ut Celſus ait, lib. 4. cap. 18. morbus in quo frequens deſidendi cupiditas eſt. Vide Notas & Emendationes, num. XLIV.

2. *Item bubulo.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 24. & Marcellus Empir. cap. 29. pag. 203.

3. *Tæniarum genera.*] Ita MSS. non *tinearum*. Sunt autem tæniæ, tineæve, ventris lumbrici, quorum alii lati, qui peiores ſunt, alii teretes ac rotundi. Vide Celſum, lib. 4. cap. 17. Sextus Platon cap. 1. de cervo, num. 8. *Cervinum cornu combuſtum datum in vino, vel aqua calida, lumbricos necat & ejicit.* Sic & Plinius Valer. lib. 2. cap. 21. Scribonius Largus, Compoſ. 122. Marcellus Empir. cap. 28. pag. 200. Q. Serenus, cap. 31. de lumbricis & tineis purgandis, pag. 145.

Ergo tonis cornu cervini proderit hauſtus

4. *Quæ . . . diximus.*] Nempe ſect. 49. Hæc totidem verbis Marcellus Empir. cap. 29. pag. 202.

5. *Polea . . . ſupra dicta.*] Sect. 58.

6. *Cornus cervini.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 18. *Cornus cervini teneri cinis cum cochleis Africanis, cum teſtis ſuis tuſis mixtus, datus in potione vini, facit optime ad colum.* Tenerum cornu vocat, quod ut ait Marcellus, cap. 27. pag. 194. de ipſis radicibus ſumitur quæ capiti hærent.

Sect. LX. 1. *Veſicæ &c.*] Marcellus Empir. iiſdem verbis cap. 26. pag. 180.

2. *Efficacius.*] Vide Notas & Emend. num. XLV.

3. *Veſicam.*] Apri ſcilicet maris a viro, feminæ a mu-

Digitized by Google

calculos aiunt. [4] Ipſi apro tam gravis ſua urina eſt, ut niſi egeſta, fugæ non ſufficiat, ac velut devinctus opprimatur. Exuri illa tradunt eos. [5] Leporis renes inveterati, in vino poti, calculos pellunt. [6] In perna ſuum articulos eſſe diximus, quorum decoctum jus facit urinæ utile. [7] Aſini renes inveterati, tritique, & in vino mero dati, veſicæ medentur. Calculos expellunt lichenes equini ex vino aut mulſo poti diebus XL. [8] Prodeſt & ungulæ equinæ cinis, in vino, aut aqua. [9] Item fimum caprarum in mulſo, efficacius ſilveſtrium. [10] Pili quoque caprini cinis. [11] Verendorum carbunculis, cerebrum apri vel ſuis, ſanguiſque. [12] Vitia vero, quæ in eadem parte ſerpunt, jecur eorum combuſtum, maxime juniperi ligno, cum charta & arrhenico ſanat: fimi cinis: [13] fel bubulum cum alumine Ægyptio ac myrrha ad craſſitudinem mellis ſubactum: inſuper beta ex vino cocta impoſita: [14] caro quoque. Manantia vero hulcera, ſevum cum medulla vituli in vino decoctum: [15] fel caprinum cum melle rubique ſucco: vel ſi ſerpant, fimum etiam prodeſſe cum melle dicunt, aut cum aceto, & per ſe butyrum. [16] Teſtium tumor ſevo vituli, addito nitro cohibetur: vel fimo ejuſdem ex aceto decocto. [17] Urinæ incontinentiam cohibet veſica aprina, ſi aſſa mandatur. [18] Ungularum apri vel ſuis cinis potioni inſperſus. Veſica feminæ ſuis combuſta ac pota: [19] Item hœdi, vel pulmo: [20] Cerebrum leporis in vino: [21] Ejuſdem teſticuli toſti, vel coagulum cum anſerino adipe in polenta: renes aſinini in mero triti potique. [22] Magi verrini genitalis cinere poto ex vino dulci demonſtrant urinam facere in canis cubili, ac verba adjicere, ne ipſe urinam faciat, ut canis, in ſuo cubili. Rurſus ciet urinam veſica ſuis, ſi terram non attigerit, impoſita pubi.

LXI. Sedis vitiis præclare prodeſt fel urſinum cum adipe. Quidam adjiciunt ſpumam argenti ac thus. [1] Prodeſt & butyrum cum adipe anſerino ae roſaceo. [2] Modum ipſæ res ſtatuunt, ut ſint illitu faciles. [3] Præclare medetur & taurinum fel, [4] in linteolis concerptis: timaſque perducit ad cicatricem. [5] Inflationibus in ea parte, ſevum vituli, maxime ab inguinibus cum ruta: [6] ceteris vitiis medetur ſanguis caprinus cum polenta. [7] Item fel caprinum condylomatis per ſe. Item fel lupinum ex vino. [8] Panos & apoſtemata in quacumque parte ſanguis urſinus diſcutit: [9] item taurinus aridus tritus. Præcipuum tamen remedium traditur in calculo onagri: quem dicitur, cum interficiatur, reddere [a] urina, liquidiorem initio, ſed in terra ſpiſſantem ſe. Hic adalligatus femini, [10] omnes impetus diſcutit, omnique ſuppuratione liberat. Eſt autem rarus inventu, nec

Interpretatio.

a *Vrina*] Cum urina.

Notæ.

liere mandi ſuadet. Plinius Valer lib. 2. cap. 39. *Veſica & calculo purgando: Veſica apri in cibo elixa ſumitur.* Apertius vero Marcellus Empir cap. 26 pag. 183. *Veſica apri recte adverſum veſicæ dolores in cibo ſumitur: ita ut mulier feminæ, vir maſculi ſumat.*

5. *Ipſi apro.*] Diximus ea de re ſupra, lib. 8. ſect. 77.

5. *Leporis renes.*] Totidem verbis ac ſyllabis, Plinius Valer. lib 2. cap. 39. In Sole coctos deraſoſque in potione dari Sextus Platon jubet, cap. 2. de lepore, tit. 10. *Ad calculoſos.*

6. *In perna ſuum .... diximus.*] Sect. 49. *Item oſſa ex acetabulis pernarum, circa quæ coxendices vertuntur.*

7. *Aſinini renes.*] Marcellus Empir. cap 26. pag. 180.

8. *Prodeſt &c.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 39. & Marcellus Empir cap. 26. pag. 181.

9. *Item fimum.*] Marcellus Empir. cap. 26. pag. 177.

10. *Pili quoque.*] Marcellus Empir. cap. 26. pag. 180.

11. *Verendorum &c.*] Sextus Platon. cap. 7. de apro, tit. 2 *Ad carbunculos & dolores veretri: Apri cerebrum coctum, contritum ex melle, & impoſitum, mire ſanat.*

12. *Vitia vero .... cum charta & arrhenico.*] Arrhenicon, ſive arſenicum, auripigmentum eſt, de quo dicemus libro 34. ſect. 56. Vide Notas & Emend. num. XLVI.

13 *Fel bubulum.*] Vide Notas & Emendationes, num. XLVII.

14 *Caro quoque.*] Bubula videlicet, aut vaccina. Marcellus Empir cap. 33. pag 229 *Caro vaccina recens veretro impoſita, hulcera ejus & epiphoras mire ſanat,* &c.

15. *Fel caprinum.*] Vide Notas & Emendationes, num. XLVIII.

16. *Teſtium tumor*] Marcellus Empir. cap 33. pag. 228. Adeps vituli, & nitri modicum, una permixta, & ceroti modo impoſita teſticulis, tumores omnes & dolores perſanare dicuntur.

17. *Urinæ.*] Sextus Platon. cap. 7. de apro, tit. 10. *Ad urinæ incontinentiam: Veſicam apri aſſatam da ad manducandum, & curantur.* Idem de verrina veſica Marcellus Empir. prodidit, cap 26 pag. 184.

18. *Ungularum apri.*] Dioſc. lib. 2. Εὐπορ. cap. 101. Τὴν ... ἐνουρούντων ... μὴ κατέχουσι τὸ οὖρον. Sic etiam Plinius Valer. lib. 2. cap 40. At Marcellus Empir. parum ſibi conſtans, modo dyſuriæ, modo urinæ incontinentiæ hoc medicamentum aſſignat. Nam cap. 26. pag. 181. *Ungularum apruginarum,* inquit, *exuſtarum cinis potioni inſperſus, plurimum urinæ difficultati tuetur.* At pag. 184. *Ungues apruginæ, ait, exuſti, tritique, in potione ſumpti efficaciter ſubmeiulis proſunt.*

19. *Item hœdi*] Capræ veſicam Marcellus Empiricus anteponit. *Qui urinam tenere non poterit,* inquit ille, cap 26. pag. 185 *capræ veſicam comburat, & cinerem ejus ex aqua cum vini potione bibat.*

20. *Cerebrum &c.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 40. & Marcellus Empir. cap 26. pag. 184.

21. *Ejuſdem &c.*] Auctores proxime appellati.

22. *Magi.*] Marcellus Empir cap. 26 pag 185. *Verrini genitalis uſti cinerem bibere debent ex vino, qui urinam continere non poſſunt. In cubile canis urinam faciat, qui urinam non poteſt continere: dicatque dum facit, Ne in cubili ſuo urinam, ut canis, faciat.* Eadem habet & Plinius Valer. lib. 2. cap. 40.

Sect. LXI. 1. *Prodeſt & butyrum.*] Marcellus Empir. cap. 31. pag 222. *Butyrum & adeps anſerina, & oleum roſaceum, permixta, pulcherrime proſunt ani vitiis.*

2 *Modum.*] Menſuram rerum ſingularum: eam enim craſſitudinem tantum deſiderant, ut poſſint eſſe illitu faciles.

3. *Præclare medetur.*] Dioſc. lib. 2. cap 96 Ἀποθεραπεύει τὰ ἐν ἕδρᾳ ... *Sedis hulcera perſanat, & ad cicatricem perducit.*

4. *In linteolis concerptis.*] Ita recte codex Reg. 1. 2 Colb. Chiffl non, ut fere editi, *conceptis.* Linteola carpta dixit Marcellus Empir. cap. 33. pag. 227.

5. *Inflationibus in ea parte.*] In ſede, in ano.

6. *Ceteris vitiis.*] Marcellus Empiric cap. 31. pag. 222: *Sanguis caprinus cum polenta impoſitus, ani vitium omne perſanat.*

7. *Item fel caprinum.*] Marcellus Empir loc. cit.

8. *Panos, &c.*] Plinius Valer. lib 3. cap 27.

9. *Item taurinus.*] Dioſc. lib. 2. cap 97. ubi taurinum ſanguinem cum polenta impoſitum, duritias diſcutere & emollire ait.

10. *Omnes impetus.*] Epiphoras. Vide quæ de hac voce diximus, lib. 20. ſect. 97.

ex omni onagro, ſed celebri remedio. Prodeſt & urina aſini cum melanthio. [11] Et ungulæ equinæ cinis cum oleo & aqua illitus. [12] Sanguis equi, præcipue admiſſarii: & ſanguis bubulus: item fel. Caro quoque eoſdem effectus habet calida impoſita: & ungulæ cinis ex aqua aut melle: urina caprarum: hircorum quoque carnes in aqua decoctæ: [13] aut fimum ex his cum melle decoctum: verrinum fel: [14] urina ſuum in lana impoſita. [15] Femina atteri adurique equitatu notum eſt. [16] Utiliſſimum eſt ad omnes inde cauſas, ſpumam equi ex ore, inguinibus illinire. Inguina & ex hulcerum cauſa intumeſcunt. Remedio ſunt equi ſetæ tres totidem nodis alligatæ intra hulcus.

CAP. XVI. LXII. [1] Podagris medetur urſinus adeps, taurinumque ſevum pari pondere & ceræ. Addunt quidam hypociſthida & gallam. [2] Alii hircinum præferunt ſevum [3] cum fimo capræ, & croco, ſinapive, vel caulibus ederæ tritis, ac perdicio, vel flore cucumeris ſilveſtris. [4] Item bovis fimum cum aceti fæce. [5] Magnificant & vituli, qui nondum herbam guſtaverit, fimum: aut per ſe ſanguinem tauri: [6] vulpem decoctam vivam, donec oſſa tantum reſtent: lupumve vivum oleo cerati modo incoctum: ſevum hircinum, cum helxines parte æqua, ſinapis tertia: [7] fimi caprini cinerem cum axungia [8] Quin & iſchiadicos uri ſub pollicibus pedum eo fimo fervente, utiliſſime tradunt. [9] Articulorumque vitiis fel urſinum utiliſſimum eſſe, & leporis pedes adalligatos. [10] Podagras quidem mitigari pede leporis viventis abſciſſo, ſi quis ſecum aſſidue habeat. [11] Perniones urſinus adeps, rimaſque pedum omnes ſarcit: [12] efficacius alumine addito: ſevum caprinum: dentium equi farina: aprinum vel ſuillum fel: [13] cum adipe pulmo impoſitus: etſi ſubtriti ſint contuſive offenſatione: ſi vero aduſti frigore, leporini pili cinis. [14] Ejuſdem pulmo contuſis diſſectus, aut pulmonis cinis. Sole aduſta, ſevo aſinino aptiſſime curantur: item bubulo cum roſaceo. [15] Clavos & rimas callique vitia, fimum apri vel ſuis recens illitum, ac tertio die ſolutum ſanat: talorum cinis, pulmo aprinus, aut ſuillus, [16] aut cervinus. Attritus calceamentorum, urina aſini [17] cum luto ſuo illita. [18] Clavos ſevum bubulum cum thuris polline. [19] Perniones vero corium combuſtum: melius ſi ex vetere calceamento: [20] injurias e calceatu, ex oleo corii caprini cinis. Varicum dolores ſedat fimi vitulini cinis, cum lilii bulbis decoctus, addito melle modico: itemque omnia inflammata, & ſuppurationes. [21] Sed podagricis prodeſt & articulariis morbis, e maribus præcipue vitulis. Articulorum attritis, fel aprorum vel ſuum, linteo calefacto impoſitum: vitulique qui nondum herbam guſtaverit, fimum: [22] item caprinum cum melle in aceto decoctum. Ungues ſcabros ſevum vituli emendat: [23] item caprinum admixta ſandaracha. [24] Verrucas vero aufert vitulini fimi cinis ex aceto: [25] aſini urinæ lutum.

N o t æ.

11. *Et ungulæ*] Marcellus Empir. cap. 32. pag. 226. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 27.

12. *Sanguis equi, &c.*] Idem auctores proxime laudati.

13. *Aut fimum ex his.*] Ex hircis. Sic etiam Plinius Valer. loc. cit. & Marcellus Empir. cap. 32. pag. 224.

14. *Urina ſuum, &c.*] Marcellus Empiricus, cap. 32. pag. 226.

15. *Femina*] Intertriginem id vitium Latini appellant.

16. *Utiliſſimum.*] Vide Notas & Emend. num. XLIX.

Sect. LXII. 1. *Podagris*] Totidem verbis Plinius Valer. lib. 3. cap. 14. & Marcellus Empir. cap. 36. pag. 250.

2. *Alii hircinum.*] Sic & Dioſc. lib. 2. cap. 94. & Marcellus Empir. cap. 36. pag. 144.

3. *Cum fimo capræ*] Dioſc. lib. 2. cap. 98.

4. *Item bovis.*] Marcellus Empiricus, cap. 36. pag. 242. Habdarrahmanus Ægyptius, interprete Ecchellenſi, cap. 6. pag. 47. *Vaccæ ſtercus contuſum & commixtum cinere, ac oleo ſubactum, obducatur podagræ, curabit illam.*

5. *Magnificant & vituli*] Habdarrahmanus, cap. 6. pag. 48. *Si ſtercore vituli, ſtatim atque naſcitur, & qui nihil aliud comederit, præter lac maternum, oblinites pedes laborantis podagra, non mediocrem percipies utilitatem. Curat adhuc omnes pedum dolores.*

6. *Vulpem decoctam.*] Sextus Platon. cap. 3. de vulpe, tit. 12. *Ad morbum articulorum: Vulpes viva in amplo vaſe decocta, donec oſſa relinquat, mire ſanat, ſi ſæpius in aquam in vaſe quis deſcenderit,* &c. Marcellus Empiric. cap. 36. pag. 250. *Vulpem ex aqua coquito, donec molleſcat, & ex aqua percolata pedes aſſidue foveto: quo facto doloribus facile carere hoc remedio quidam ſe frequenter expertos ſunt.*

7. *Fimi caprini*] Plinius Valer. lib. 13. cap. 14.

8. *Quin & iſchiadicos*] Meminit hujus moris Anthyllus, apud Aetium, ſerm. 11. cap. 3. pag. 107. *Nos*, inquit, *etiam hujuſmodi urendi modo utimur: Stercus caprinum ſiccum fervefacimus, eoque ventrem magni digiti affecti pedis perurimus, paulo ſupra unguem uſque ad os ipſum uſtione penetrante. Hæc ipſa uſtio extremas coxendicum affectiones, & quæ nullis aliis præſidiis cedunt, diſſolvit.*

9. *Articulorumque.*] Marcellus Empir. cap. 34. pag. 234. Plinius Valer. lib. 3. cap. 15.

10. *Podagras quidem.*] Marcellus Empiric. cap. 36. pag. 246.

11. *Perniones urſinus*] Dioſc. lib. 2. cap. 94. & Marcellus Empir. cap. 34. pag. 236. ad verbum. Pro urſino anterinum adhibet Plinius Valer. lib. 2. cap. 51.

12. *Efficacius.*] Idem Marcellus, loc. cit.

13. *Cum adipe pulmo.*] Aprinus videlicet. Sextus Platon. cap. 7. de apro, tit. 4. *Ad pedes exhulceratos a calceamentis: Apri pulmonem cum melle commixtum, ut malagma ſuperpone pedibus a calceamentis læſis & exhulceratis, ſanabuntur.*

14. *Ejuſdem pulmo.*] Marcellus Empiricus, cap. 34. pag. 232.

15. *Clavos & rimas.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 52. & Marcellus Empir. cap. 34. pag. 233. ad verbum.

16. *Aut cervinus*] Huc pertinet quod habet Marcellus Empir. cap. 34. pag. 232. in morbo fere ſimili: *Pulmo cervinus*, inquit, *impoſitus, & ſæpe renovatus, ex calceamento læſos pedes ſine dolore perſanat.* Suillo, agnino, urſino, attritus a calceamentis contractos ab inflammatione defendi auctor eſt Dioſc. lib. 2. cap. 40.

17. *Cum luto ſuo*] Quod nempe ille meiendo perfuderit.

18. *Clavos ſevum.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 52.

19. *Perniones vero*] Et attritus etiam calciamentorum, teſte Oribaſio, lib. 2. de virt. ſimp. pag. 62. ex Græco MS. Δέρματα παλαιὰ ἀπὸ τῶν κατημμένων ὑποδημάτων, ὥστε ... τῶν ὑποδημάτων ἕλκη, καυθέντα τὰς φλεγμονὰς ὠφελεῖ. *Coria vetera e vetuſtis ſoleis, uſta, ad hulcera e calceatu facta, ſedata inflammatione proſunt.* Oribaſio præivit Dioſcorides, libro 2. cap. 51.

20. *Injurias e calceatu.*] Marcellus Empir. cap. 34. pag. 232.

21. *Sed podagricis*] Idem Marcellus, cap. 34. pag. 234. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 15.

22. *Item caprinum.*] Sextus Platon. cap. 5. de capro & capra, tit. 23. *Ad morbum articulorum: Stercus capræ cum acerrimo aceto mixtum ſanat.*

23. *Item caprinum admixta.*] Sextus Platonic. cap. 5. de capro & capra, tit. 16. *Ad ungues leproſos: Ex ſebo caprino admixta ſandaraca ceratum ſuperpoſitum ſine tormento ſanat.*

24. *Verrucas vero*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 42.

25. *Aſini urinæ*] Plinius Valer. loc. cit. Marcellus Empir. cap. 34. pag. 233. *Urina muli, vel mulæ, vel aſini, cum luto illita, & clavos abolet, & callis medetur.* Hanc vim & urinæ canis cum ſuo luto aſſignat Q. Serenus, cap. 65. de

LXIII.

LXIII. [1] Comitiali morbo teſtes urſinos ediſſe prodeſt, [2] vel aprinos bibiſſe ex lacte equino aut ex aqua: [3] item aprinam urinam ex aceto mulſo: efficacius, quæ inaruerit in veſica ſua. [4] Dantur & ſuum teſticuli inveterari tritique in ſuis lacte, præcedente vini abſtinentia, & ſequente continuis diebus. Dantur & leporis ſale cuſtodiri pulmones, cum thuris tertia parte, in vino albo, per dies XXX. Item coagula ejuſdem. [5] Aſini cerebrum ex aqua mulſa, infumatum prius [6] in foliis, [7] ſemuncia per dies: [8] vel ungularum ejus cinis cochlearibus binis toto menſe potus. Item teſtes ſale aſſervati & inſperſi potioni, in aſinarum maxime lacte, vel ex aqua. Membrana partus earum, præcipue ſi marem pepererint, olfactata accedente morbo comitialium reſiſtit. [9] Sunt qui e mare nigroque cor edendum cum pane ſub dio prima aut ſecunda Luna præcipiant. Alii carnem, aliqui ſanguinem aceto dilutum per dies XL. bibendum. Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miſcent, eademque potione & lymphaticis medentur. Comitialibus datur & lactis equini potus, [10] lichenque in aceto mulſo bibendus. [11] Dantur & carnes caprinæ in rogo hominis toſtæ, ut volunt Magi. Sevum earum cum felle taurino pari pondere decoctum, & in folliculo fellis reconditum, ita ne terram attingat, potum vero ex aqua ſub limine. [12] Morbum ipſum deprehendit caprini cornus vel cervini uſti nidor. [13] Sideratis urina pulli aſinini nardo admixto perunctione prodeſſe dicitur.

LXIV. [1] Regio morbo cornus cervini cinis: [2] ſanguis aſinini pulli ex vino. [3] Item fimum aſinini pulli, quod primum edidit a partu, datum fabæ magnitudine e vino medetur intra diem tertium. [4] Eadem & ex equino pullo ſimiliterque vis eſt.

LXV. Fractis oſſibus præſentaneus maxillarum apri cinis vel ſuis. [1] Item lardum elixum atque circumligatum mira celeritate ſolidat. [2] Coſtis quidem fractis laudatur unice caprinum fimum ex vino vetere: aperit, extrahit, perſanat.

LXVI. [1] Febres arcet cervorum caro, ut diximus. [2] Eas quidem quæ certo dierum numero redeunt, oculus lupi dexter ſalſus adalligatuſque, ſi credimus Magis. [3] Eſt genus febrium, quod amphemerinon vocant. [4] Hoc liberari tradunt, ſi quis e vena auris aſini tres guſtas ſanguinis in duabus heminis aquæ hauſerit. [5] Quartanis Magi excre-

NOTÆ.

verrucis tollendis, pag 164. & idem Marcellus Empiric. cap 34. pag 234

Sect. LXIII. 1. *Comitiali morbo.*] Ἐπιληψίαν Græci & ἱερὰν νόσον, Latini ſonticum, & comitialem, & ſacrum morbum vocant. Teſtes aprinos ei morbo opitulari ſcribit & Plinius Valer lib 2. cap 58.

2. *Vel aprinos.*] Idem Plinius Valer. loc. cit Sextus Platon. cap 7. de apro, tit. 7. *Ad caducos: Teſticulus apri ex vino vel aqua potato, & curaberis.*

3. *Item aprinam.*] Sextus Platon. loc. cit cap 21. *Ad caducos. Lotium apri cum oxymelite bibat, & remedium capiet.*

4. *Dantur & leporis.*] Quod de pulmone leporino Plinius, illud ipſum Sextus Platonicus de corde prodit, cap. 2. de lepore, tit. 6 *Ad caducos: Leporis cor ſiccum deraſum cum parte tertia thuris mannæ,* (hoc eſt, micarum thuris,) *trita ex vino albo da bibere per dies ſeptem, liberat. His vero qui ſæpius cadunt, dabis diebus* XXX.

5. *Aſini cerebrum.*] Habdarrahmanus Ægyptius, interprete Ecchellenſi, cap. 5. pag. 23. *Cerebrum aſini propinabis epileptico, vel mente capto, ex aceto: curabitur.*

6. *In foliis.*] Sic Reg. 1. aliique, cum editis. In foliis braſſicæ: ut ſupra ſect. 56. Vide Notas & Emend. num. XXXVIII.

7. *Semuncia per dies: vel.*] Forte *per dies* v. *vel:* accepta quinarii nota ex vocula ſequenti *vel*: ſic enim ſuperius, per dies XXX.

8. *Vel ungularum ejus, &c.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 44 totidem verbis.

9. *Sunt qui e mare.*] Aſino nempe. Cælius Aurel lib. 1. Chron. cap. 4 de epilepſia: *Dant & tunc mandenda corda hominum, atque equorum, quorum crura quaſi impetigines habent, ſive aſinorum, vel mulorum.*

10. *Lichenque.*] Dioſcor lib. 2. cap. 45. de lichenibus equorum: Πινόμενος λεῖος μετ' ὄξους, ἐπιληψίας ἰᾶται ... Quid lichen ſit, ex eodem Dioſcoride diximus, ſect. 49.

11. *Dantur & carnes.*] Sextus Platon. cap. 5. de capro & capra, tit. 3. *Ad caducos:* plane totidem verbis, ut & Plinius Valer lib. 2. cap. 58. Carnes caprinas ſine ea exceptione de rogo hominis in epilepticorum cibatu commendat pariter Theod. Priſcianus, lib. 4.

12. *Morbum ipſum.*] Dioſc lib. 1. Εὐπορ. cap. 21. Sextus Platon. loc. cit. *At ſi caducus vere caducus eſt, caprinum cornu adustum naribus ſi ſumpſerit, mox cadet.* Nempe quæ male olent, faciunt ut comitialis æſtuet & cadat.

13. *Sideratis.*] Totidem plane verbis Plinius Valerianus, lib. 3. cap. 16.

Sect. LXIV. 1. *Regio morbo, &c.*] Dioſcorides, lib. 2. cap. 63. & Sextus Platon cap. 1. de cervo, num. 4.

2. *Sanguis aſinini, &c.*] Sic Reg. 1. & edit. In Reg. 2. *Sanguis aſini ex vino* tantum.

3. *Item fimum.*] Illud nimirum quod poleam appellari dictum eſt ſuperius ſect. 57. Hæc plane ad verbum tranſſcripſit Plinius Valer. lib. 2. cap. 59.

4. *Eadem.*] Plinius Valer. loc. cit

Sect. LXV. 1. *Item lardum.*] Ad verbum Plinius Valer. lib. 3. cap. 48.

2. *Coſtis quidem &c.*] Hæc rurſum totidem verbis Plinius Valer. lib 2. cap 35. & lib. 3. cap. 48.

Sect. LXVI. 1. *Febres arcet . . . ut diximus.*] Libro 8. ſect. 50. Atque huc alluſiſſe Martialem obiter illic indicavimus, cum facete luderet *in lenonem uxoris ſuæ: Vis ſine febre mori?* cum eum innueret velle cervorum ritu vivere ac mori, qui & cornua geſtitant, & febri carent. Neque enim heri primum iſtam, aut hodie receptam eſſe vulgatamque parœmiam ex Artemidoro liquet, lib. 2. Oniroerit. cap. 12. apud quem deſtinato cuidam proco, & ex ariete qui inſidebat, delapſo, futuræ mox conjugis adulterium portendi nonnemo his verbis auguratur: ὅτι γυνή σου πορνεύσει, ἢ τὸ λεγόμενον, κέρατα αὐτῷ ποιήσει. *Quod uxor tua mœchabitur, & (quod vulgo dici ſolet) cornua tibi faciet.* Feſtive uſus eſt eo vulgi joco, qui nummos cudit olim honori Gallieni Auguſti, & Saloninæ Auguſtæ conjugis. Nam iſte quidem apud Occonem inſcribitur, pag. 474. CORNELIA SALONINA AVG.)(IVNONI CONS. AVG. *Junoni Conſervatrici Auguſtæ.* Ille apud P. Chamillart, GALLIENVS AVG.)(IVNONI CONS. AVG. *Junoni Conſervatrici Auguſti.* Habet uterque nummus in averſa area effigiem cervi. Eſt autem Juno, ut in Apologia Homeri diximus, Fides conjugalis. Hæc igitur *Conſervatrix Auguſta* dicitur eſſe, ne maritum faciat cervum: eademque *Conſervatrix Auguſti*, ne cervus ſit.

2. *Eas quidem.*] Sextus Platon. cap. 8. de lupo, tit. 4. *Ad quotidianas febres. Oculus dexter lupi alligatus febres diſcutit.* Plinii verba ſumma fide reddit Plinius alter Valer. lib. 3. c. 3.

3. *Eſt genus.*] Ἀμφημερινὸς πυρετός, quotidiana febris, quæ ex pituita provenit, materia frigida & gravi, nullumque diem intermittit.

4. *Hoc liberari.*] Plinius Valer. *in tribus heminis* dixit, lib. 3. cap. 3.

5 *Quartanis.*] Sextus Platon cap. 18. de cata, hoc eſt, de fele, tit. 4. *Ad quartanam: Catæ ſtercus cum ungula bubonis in collo vel brachio ſuſpenſum, poſt ſeptimam acceſſionem, diſcutit quartanam.* Auctor libri, qui Kiranidum Kirani inſcribitur, lib 2. pag. 76. *Stercus felis cum oleo liliaceo inunctum, febres ſanat.*

menta felis cum digito bubonis adalligati jubent, [a] & ne recidant, non removeri ſepteno circuitu. Quis hoc, quæſo, invenire potuit? quæve eſt iſta mixtura? cur digitus potiſſimum bubonis electus eſt? Modeſtiores jecur felis decreſcente Luna occiſæ inveteratum ſale, ex vino bibendum ante acceſſiones quartanæ dixere. [6] Iidem Magi fimi bubuli cinere conſperſo puerorum urina illinunt digitos pedum, manibuſque leporis cor adalligant. [7] Coagulum ante acceſſiones propinant. Datur & caſeus caprinus recens cum melle, diligenter ſero expreſſo.

CAP. XVII. LXVII. [1] Melancholicis fimum vituli in vino decoctum remedio eſt. [2] Lethargicos excitat aſini lichen, naribus illitus ex aceto: [3] caprini cornus nidor aut pilorum: jecur aprinum. Itaque & veternoſis datur. Phthiſicis medentur, jecur lupi ex vino, [4] macræ ſuis feminæ herbis paſtæ lardum, [5] carnes aſininæ ex jure ſumptæ. Hoc genere maxime in Achaïa curant id malum. Fimi quoque aridi, ſed pabulo viridi paſto bove, [6] fumum arundine hauſtum prodeſſe tradunt. Bubuli quoque cornus mucronem exuſtum, duorum cochlearium menſura, addito melle, pilulis devoratis. Capræ ſevo in pulte ex alica & phthiſin & tuſſim ſanari, vel recenti, cum mulſo liquefacto, ita ut uncia in cyathum addatur, rutæque ramo permiſceatur, non pauci tradunt. Rupicapræ ſevi cyatho, & lactis pari menſura, deploratum phthiſicum convaluiſſe certus auctor affirmat. Sunt & qui ſuum fimi cinerem profuiſſe ſcripſerint in paſſo: & cervi pulmonem, maxime ſubulonis, ſiccatum in fumo, tritumque in vino.

LXVIII. [1] Hydropicis auxiliatur urina veſicæ apri paulatim data in potus: efficacius quæ inaruerit cum veſica ſua. Fimi taurini maxime, ſed & bubuli, [2] de armentivis loquor ([3] quod bolbiton vocant,) cinis cochlearium trium in mulſi hemina, bovis feminæ in mulieribus, & ex altero ſexu in viris, quod veluti myſterium occultarunt Magi. [4] Fimum vituli maſculi illitum: Fimi vitulini cinis cum ſemine ſtaphylini, æqua portione ex vino: ſanguis caprinus cum medulla. [5] Efficaciorem putant hircorum, utique ſi lentiſco paſcantur.

LXIX. Igni ſacro urſinus adeps illinitur: maxime qui eſt ad renes: [1] vitulinum fimum recens, vel bubulum: caſeus caprinus ſiccus cum porro: [2] ramenta pellis cervinæ dejecta pumice, ex aceto trita. Rubori cum prurigine, equi ſpuma, aut ungulæ cinis. Eruptionibus pituitæ, aſinini fimi cinis cum butyro. [3] Papulis nigris, caſeus caprinus ſiccus ex melle & aceto in balineis, oleo remoto. [4] Puſulis ſuilli fimi cinis aqua illitus, vel cornus cervini cinis.

LXX. [1] Luxatis recens fimum aprinum vel ſuillum: item vitulinum: verris ſpuma recens cum aceto: fimum caprinum cum melle: [2] bubula caro impoſita. Ad tumores fimum ſuillum in teſta calefactum tritumque cum oleo. Duritias corporum omnes mollit optime adeps e lupis illitus. [3] In his quæ rumpere opus eſt plurimum proficit fimum bubulum in cinere calfactum, [4] aut caprinum in vino vel aceto decoctum. [5] In furun-

Interpretatio.

a *Et ne.*] Et ne febris recurrat, continendum remedium uſque in ſeptimam acceſſionem.

Notæ.

6. *Iidem Magi.*] Totidem verbis Plinius Valer. libro 3. cap. 6.

7. *Coagulum*] Plinius Valer. loco proxime cit.

Sect. LXVII. 1. *Melancholicis.*] Μελαγχολικοὶ, qui atra bile, furore, inſania laborant: cujus affectionis ſpecies quædam apud medicos hypochondriaca nominatur.

2. *Lethargicos.*] Ληθαργικοὶ. qui morbo laborabant, quem Latini veternum appellant. *Marcor eſt, & inexpugnabilis pene dormiendi neceſſitas*, inquit Celſus lib. 3. cap. 20 Dictum ἀπὸ τῆς λήθης, hoc eſt, ab oblivione: nam eo vitio memoriæ ſedes torpet.

3. *Caprini cornus, &c.*] Celſus, lib. 3. cap. 20. *Hos ægros quidam ſubinde excitare nituntur his, quæ per* (lege *per quæ*) *ſternutamenta evocantur: & his, quæ odore fœdo movent: qualis eſt cruda lana ſuccida, piper, veratrum, caſtoreum, acetum, allium, cæpa: juxta etiam galbanum incendunt, aut pilos, aut cornu cervinum*, &c. Sic etiam Sextus Platon. cap. 5. de capro & capra, tit. 10. *Ad lethargicos.* Et Plinius Valer. lib. 3. cap. 7.

4. *Macræ ſuis.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 61.

5. *Carnes aſininæ.*] Plinius Valer. loc. cit.

6. *Fumum arundine*] Ut hodie tubo fictili hauriunt tabaci fumum homines e plebe.

Sect. LXVIII. 1. *Hydropicis .... urina veſicæ apri.*] Sic libri omnes. Caprinam tamen urinam ad eumdem uſum laudat Dioſc. lib. 2. cap. 99. Αἰγὸς δὲ (οὖρον) ὕδρωπα τὸν ὑπὸ σάρκα, &c.

2. *De armentivis.*] Armentivus (non armentinus,) armentitius, & armentalis, idem ſonant: bovem, equumve ſcilicet, qui ſit ex armento.

3. *Quod bolbiton.*] Βόλβιτον, fimus bubulus. Feſtus bulbitare Latinis hinc inflexum putat, quod ſignificat puerili ſtercore inquinare.

4 *Fimum vituli.*] Plinius Valer. lib 3. cap. 12. Theodorus Priſcianus, lib. 4. *Ad hydropem: Vituli maſculi ſtercore cum aceto acri permixto, ſpiſſe venter linendus eſt: tamen, ut ante ipſe hydropicus toto corpore dropacetur* hoc eſt, dropace, quod eſt unguenti genus, linatur.

5. *Efficaciorem.*] Sextus Platon. cap 5. de capro & capra, tit. 17. *Ad hydropicos*, non hircinum ſanguinem, ſed lotium commendat.

Sect. LXIX. 1. *Vitulinum .... vel bubulum.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 34.

2. *Ramenta, &c.*] Plane totidem verbis Plinius Valer. loco cit.

3 *Papulis.*] Papula, puſula eſt, ſive tuberculum, quod jejunæ ſalivæ defricatione curatur. Papulis cutis exaſperatur, rubet, leniterque roditur. Ardentes papulæ Virgilio, lib. 3. Georg

4 *Puſulis*] *Papulis* habet Plinius Valer. qui hunc locum exſcribit, lib. 3. cap. 39. ſed nihil intereſt.

Sect. LXX. 1. *Luxatis.*] Plinius Valer. lib 3. cap. 47.

2. *Bubula caro.*] Vide Notas & Emend. num. L.

3. *In his quæ rumpere.*] In abſceſſibus quæ recludere & aperiri neceſſe eſt. Dioſc. lib. 2. cap 98.

4. *Aut caprinum.*] Sextus Platon. cap 5. de capro & capra, tit. 25 *Ad tumores: Caprinum ſtercus impoſitum non patitur conſurgere tumorem.*

5. *In furunculis.*] Totidem plane ſyllabis Plinius Valer. lib. 3 cap. 32.

culis ſevum bubulum cum ſale: aut ſi dolor eſt, intinctum oleo, liquefactum ſine ſale: ſimilique modo caprinum.

LXXI. In ambuſtis urſinus adeps cum lilii radicibus: aprinum aut ſuillum fimum inveteratum: ſetarum ex his [1] e penicillis tectoriis cinis cum adipe tritus: talt bubuli cinis cum cera & medulla cervina, vel tauri: [2] fimum leporis. Et caprarum fimus ſine cicatrice ſanare dicitur. Glutinum præſtantiſſimum fit ex auribus taurorum, & genitalibus. [3] Nec quidquam efficacius prodeſt ambuſtis. Sed adulteratur nihil æque, quibuſvis pellibus inveteratis, calceamentiſque etiam decoctis. [4] Rhodiacum fideliſſimum: eoque pictores & medici utuntur. Id quoque quo candidius, eo probatius. Nigrum & lignoſum damnatur.

LXXII. [1] Nervorum doloribus, fimum caprinum decoctum in aceto cum melle, utiliſſimum putant, vel putreſcente nervo. Spaſmata, & percuſſu vitiata, fimo aprugno curant, vêre collecto & areſacto. Sic & quadrigis agendis tractos, rotave vulneratos: & quoquo modo ſanguine contuſo, vel ſi recens illinatur. Sunt qui incoxiſſe aceto utilius putent. [2] Quin & in potu farinam eam ruptis, convulneratiſque, & everſis, ex aceto ſalutarem promittunt. [3] Recentiores cinerem ejus ex aqua bibunt. Feruntque & Neronem Principem hac potione recreari ſolitum, [a] [4] cum ſic quoque ſe trigario approbare vellet. [5] Proximam ſuillo fimo vim putant.

LXXIII. [1] Sanguinem ſiſtit coagulum cervinum ex aceto: [2] item leporis. Hujus quidem & pilorum cinis: [4] item ex fimo aſini cinis illitus. Efficacior vis e maribus aceto admixto, & in lana ad omne profluvium impoſito: ſimiliter ex equino capite & feminę. CAP. XVIII. [5] Aut fimi vitulorum cinis illitus ex aceto. Item caprini cornus vel fimi ex aceto. [6] Hircini vero jocineris diſſecti ſanies efficacior: & cinis utriuſque ex vino potus, vel naribus ex aceto illitus. Hircini quoque utris vinarii dumtaxat cinis, cum pari pondere reſinæ: quo genere ſiſtitur ſanguis, & vulnus glutinatur. Hœdinum quoque coagulum ex aceto, & feminum ejus combuſtorum cinis, ſimiliter pollere traduntur.

LXXIV. [1] Hulcera ſanat in tibiis cruribuſque adeps urſinus, admixta rubrica [2] Quæ vero ſerpunt, fel aprugnum cum reſina & ceruſſa: maxillarum apri vel ſuum cinis: fimum ſuum illitum ſiccum: item caprinum ex aceto ſubſerveſactum. [3] Cetera purgantur & explentur butyro: cornus cervini cinere, vel medulla cervi, felle taurino cum cyprino oleo, [4] aut irino. Fimum recens ſuum, vel inveterati farina illinitur vulneribus ferro factis. [5] Phagedænis & fiſtulis immittitur fel tauri, cum ſucco porri, aut lacte mulierum, vel ſanguis aridus cum cotyledone herba. [6] Carcinomata curat coagulum leporis, cum pari pondere capparis aſperſum vino: [7] gangrænas urſinum fel penna illitum: [8] aſini ungularum

INTERPRETATIO.

a *Cum ſic.*] Cum ſic quoque *ſanata facie* equorum agitatori probari ſe vellet.

NOTÆ.

Sect. LXXI. 1. *E penicillis tectoriis*] Penicilli ſunt, quibus parietes malbantur. Eſt enim tectorium illinimentum illud, quod quaſi pavimentum eſt, incruſtatioque, ex calce ut plurimum, aut e gypſo.

2. *Fimum leporis &c.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 36. *Ambuſtis ſanandis: Fimus leporis & capræ illinitur aquis permixtus.*

3. *Nec quidquam*] Plinius Valer. cap. cit. *Ambuſtis ſanandis. Gluten taurinum remiſſum, ſicut ſolet a fabris remitti, ſine cicatrice ſanat.*

4. *Rhodiacum fideliſſimum.*] Nempe ad ambuſta ſananda glutinum Rhodiacum in primis valet. Dioſcor lib. 3. cap. 101. Κόλλα, ἡ ἐκ τῶν ξυλοκόλλων καλεῖται, ἡ ... καλλίστη δ᾽ ἡ Ῥοδιακή, ... ἔστι δ᾽ ἡ λευκὴ ... ἡ δὲ μέλαινα ... Πυρικαυστά τε ... φλυκταινοῦσθαι &c. *Non patitur ambuſta attolli in puſulas*, &c.

Sect. LXXII. 1. *Nervorum doloribus &c.*] Sextus Platon. cap. 5. de capro & capra, tit. 25. *Ad nervorum contractionem.* Marcellus Empiricus, cap. 35. pag. 240. & 241.

2. *Quin & potu.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 47. plane ad verbum.

3. *Recentiores.*] Plinius Valer. loc. cit.

4. *Cum ſic quoque ſe trigario.*] Sic libri omnes editi, cum Reg. 2. aliiſque MSS. Eſt autem ille trigarius, qui circenſibus trigas equarum agitaret. A trigis nomen habet: nam ut bigæ, quadrigæque, ſic & trigæ appellatæ olim. In Gloſſis Philoxeni, *Trigarium* locus eſt in quo exercentur equi, Italis *Maneggio*: unde & Gallis, *le Manege*: Τόπος ὅπου ἵππους γυμνάζουσιν. P. Victor in deſcriptione Urbis Romæ, regione nona, *Trigaria ſepta* collocat: ubi & alter incertus auctor *Trigarium* habet. Tamen Reg. 1. codex hoc loco *ſtrigario* præfert, quod quidam magis probant. Favere certe Papias videtur in Vocabulario: *Striga*, inquit, *caſtrenſe vocabulum, vel intervallum turmarum, in quo equi ſtringuntur: unde & ſtrigoſi dicuntur corpore macilento.*

5. *Proximam ſuillo.*] Plinius Valer. ad verbum, l. 3. c. 47.

Sect. LXXIII. 1. *Sanguinem ſiſtit.*] Marcellus Empiricus ad verbum, cap. 31. pag. 222.

2. *Item leporis.*] Idem Marcellus, loc. cit & Plinius Valer. lib. 1. cap. 64.

3. *Hujus quidem.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 21. *Sanguini ex vulneribus ſiſtendo: Leporis pilo de ſubtus mento molliſſimo imponuntur.*

4. *Item fimo aſini.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 12. *de fluxu ſanguinis narium: Fimi aſini combuſti pulvere, cum oleo roſeo ex vino, collyria facta ſupponimus.* Auctor Kiranidum, pag. 89. *Fimus aſini omnem fluxum ſanguinis ſiſtit.* Habdarrahmanus Ægyptius, interprete Ecchellenſi, cap. 5. pag. 25. *Olfactus recentis aſini ſtercoris, ſanguinis e naribus ſiſtit fluxum.*

5. *Aut fimi vitulorum.*] Vaccæ ſimiliter, ſi Habdarrahmano fides, cap. 6. pag. 47. *Stercus vaccæ combuſtum, contritum, & ſubactum melle apum, ſi oblinies naribus, ſiſtet fluxum ſanguinis illarum.*

6. *Hircini vero jocineris.*] Sextus Platon. cap. 4. ad capream id retulit, cujus eſt, ut ſilveſtrium ceterarum, vis in medendo potentior, quemadmodum alibi monuimus. Sic enim ille, tit. 3. *Ad ſanguinem fluentem. Capreæ jecur combuſtum & aſperſum ſanguinem ſiſtit.* Et tit. 4. *Ad ſanguinem de naribus profluentem: Capreæ jecur contritum, & ex aceto in naribus affuſum, ſanguinem mire ſiſtit.*

Sect. LXXIV. 1. *Hulcera ſanat.*] Marcellus Empir. totidem verbis hæc omnia refert, cap. 34. pag. 232.

2. *Quæ vero &c.*] Marcellus idem, loc. cit.

3. *Cetera.. butyro*] Marcellus Empir. loc. cit.

4. *Aut irino.*] Vide Notas & Emend. num. LI.

5. *Phagedænis &c.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 22.

6. *Carcinomata &c.*] Iiſdem verbis Marcellus Empir. cap. 4. pag. 42. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 22.

7. *Gangrænas.*] Auctores laudati locis proxime cit.

8. *Aſini &c.*] Iidem locis proxime appellatis.

cinis ea quæ ſerpunt hulcera inſperſus. [9] Sanguis equi adrodit carnes ſeptica vi: item fimi equini inveterati ſavilla. Ea vero quæ phagedænas vocant in hulcerum genere, corii bubuli cinis cum melle. [10] Caro vituli recentia vulnera non patitur intumeſcere: fimum bubulum cum melle. [11] Feminum vituli cinis ſordida hulcera, & quæ cacoëthe vocant, e lacte mulieris ſanat. [12] Recentes vero plagas ferro illatas, glutinum taurinum liqueſactum, tertio die ſolutum. [13] Caſeus caprinus ſiccus ex aceto ac melle, purgat hulcera. Quæ vero ſerpant, cohibet ſevum cum cera: item addita pice ac ſulphure percurat. Similiter proficit ad cacoëthe, hœdi feminum cinis e lacte mulieris. [14] Et ad carbunculos, ſuis feminæ cerebrum toſtum illitumque.

LXXV. [1] Scabiem hominis, aſininæ medullæ maxime abolent, [2] & urinæ ejuſdem cum ſuo luto illitæ. Butyrum etiam, quod [a] in jumentis proficit cum reſina calida: [3] glutinum taurinum in aceto liqueſactum, addita calce: fel caprinum cum aluminis cinere: [4] boas fimum bubulum: unde & nomen traxere. [5] Canum ſcabies ſanatur bubulo ſanguine recenti: iterumque, cum inareſcat, illito, & poſtero die abluto cinere lixivio.

LXXVI. [b] Spinæ ac ſimilia corpori extrahuntur ſelis excrementis: [1] item capræ ex vino: [2] coagulo quocumque, ſed maxime leporis, cum thuris polline & oleo, aut cum viſci pari pondere, aut cum propoli. [3] Cicatrices nigras ſevum aſininum reducit ad colorem. [4] Fel vituli extenuat calefactum. Medici adjiciunt myrrham & mel & crocum, æreaque pyxide condunt. Aliqui & florem æris admiſcent.

CAP. XIX. LXXVII. [1] Mulierum purgationes adjuvat fel tauri in lana ſuccida appoſitum. Olympias Thebana addit [2] hyſſopum & nitrum. [3] Cornus cervini cinis potus. [4] Item vulvas laborantes, illitu quoque: & fel taurinum [5] cum opio appoſitum obolis binis. [6] Vulvas & pilo cervino ſuffire prodeſt. [7] Tradunt cervas, cum ſenſerint ſe gravidas, lapillum devorare: quem in excrementis repertum, aut in vulva (nam & ibi invenitur) cuſtodite partus adalligatum. Inveniuntur & oſſicula in corde & in vulva, perquam utilia gravidis parturientibuſque. Nam de pumice, qui in vaccarum utero ſimili modo invenitur [8] diximus in natura boum. Lupi adeps illitus vulvas mollit: dolores earum, jecur. Carnes lupi ediſſe parituris prodeſt: aut ſi incipientibus parturire ſit juxta qui ederit: adeo

INTERPRETATIO.

a *In jumentis.*] In jumentorum ſcabie.

b *Spinæ.*] Spinæ ruborum ac ſimiles aculei infixi corpori.

NOTÆ.

9 *Sanguis equi.*] Idcirco in ſeptica ſive erodentia medicamenta equorum admiſſariorum ſanguinem addi auctor eſt Dioſcor. lib. 2. cap. 97. *Τὸ δὲ τῶν ἐχόντων ἵππων, (αἷμα) σηπτικοῖς μίγνυται.*

10. *Coagulo vituli*] Et de vitulina carne, & de fimo bubulo plane ſubſcribit Plinius Valer. lib. 3. cap. 20.

11. *Feminum vituli.*] Vide Notas & Emendationes, num. LII.

12. *Recentes vero.*] Plinius Valer. ad verbum, libro 3. cap. 20.

13. *Caſeus caprinus.*] Plinius Valer. lib. 3. cap 22 *Caſeus caprinus ſiccus ex aceto & melle purgat hulcera: Quæ ſerpunt, cohibet ſevum caprinum cum cera: id etiam additis ſulphure & pice purgat.*

14. *Et ad carbunculos.*] Plinius Valer lib. 3. cap. 30. *Suis cerebrum*: Marcellus Empiric. cap 33 *Verris cerebrum* dixit.

Sect. LXXV. 1. *Scabiem*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 38.

2. *Et urina ejuſdem*] Q. Serenus, cap 7. pag. 128.

Illitus ſudor, vel cupta nobilis eſcu
Sæpe gravis ſcabie correptos aſperat artus.
Ergo lutum prodeſt membris adhibere fricatis,
Quod facit ex aſino ſaccatus corporis humor.
Nec pudeat tractare fimum quod ſucula fudit.

Adſtipulatur & Plinius Valer. lib 3. cap 38.

3. *Glutinum taurinum.*] Dioſcor lib 3. cap 101. glutinum taurinum pariter admonet in aceto reſolutum, impetigines leprasque ſummæ cutis abſtergere. Sextus Platon. cap. XI. de tauro, tit. 13. *Ad faciem ſplendidam faciendam: Membrum tauri in aceto maceratum, & illitum, ſplendidam facit faciem*: Quia ſcilicet ita maceratum, dat glutinum candidandæ cuti idoneum.

4. *Boas.*] De hoc vitio egimus lib. 24. ſect. 35. MSS. hoc loco *boras* exhibent: a bove, ut Plinius ait. Sed de ea etymo Voſſium vide.

5. *Canum ſcabies*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 38.

Sect. LXXVI. 1. *Item capra.*] Plinius Valer. libro 3. cap. 49.

2. *Coagulo &c.*] Hæc ad verbum exſcripſere Marcellus Empir. cap. 34. pag. 233 & Plinius Valer loc. cit.

3. *Cicatrices*] Plinius Valer lib. 3. cap. 46

4 *Fel vituli.*] Hoc medicamentum non ad quaſlibet, ſed ad oculorum tantummodo cicatrices pertinet, ex Marcello Empirico, cap. 8. pag 68. *Fel vituli*, inquit, *diligenter collectum ad cotylæ menſuram in vas æreum mittitur, tenuique igne admoto ita excoquitur, ut ſpiſſetur: deinde mellis boni tantum mittitur, quantum fellis illius decoctis remanſerat. Adjiciuntur poſtea myrrhæ tritæ drachmæ duæ, & croci una, & æris flos pauxillum ac poſtea ſimul omnia diu cogitata ad tertias decoquuntur: quod medicamen in pyxide ærea debet reponi, ſuits utile & leucomatis, & cicatricibus, & omnibus vitiis oculorum, ſi aſſidue inde & opportune tinguantur.*

Sect. LXXVII 1 *Mulierum .... fel tauri.*] Nec appoſitu tantum, ſed & potu juvare auctor eſt Hippocrates, lib. de nat mul text. 105. pag. 413 Plinio fere Habdarrahmanus adſtipulatur, cap. 6. pag. 40. Ecchellenſi interprete: *Ad provocanda menſtrua, recipe pondus duarum drachmarum fellis tauri, ac tantundem granorum myrti: contundantur grana, liqueſiant deinde in felle, & admiſceantur cum melle apum: quo facto madefacito in hujuſmodi mixtum lanam, indito vulvæ, ſtatim provocantur menſtrua.*

2. *Hyſſopum & nitrum.*] Sic MSS. omnes, quos vidimus. Sunt qui *œſypum* legi malint, quod hanc vim pellendi menſtrua Dioſcorides œſypo afferat, lib 2. cap 84. *Καὶ ἔμμηνα καὶ ἔμβρυα ἐν προσθέτῳ ἄγει.*

3. *Cornus cervini.*] Muliebri profluvio mederi eum cinerem auctor eſt Sextus Platon cap. 1. de cervo, num. 6.

4. *Item vulvas.*] Dioſcor lib 2 cap 63

5 *Cum opio*] Sic Reg 1. & editi. In Reg. 2. & Chiffl. *cum apio* At iidem MSS. inferius, hac ſect. *opio*.

6. *Vulvas & pilo.*] Sextus Platon. cap 1. de cervo, tit. 16. *Ad aborſum: Ex pilis ejus ſi ſuffumigaberis, & mulier ſanabitur.*

7. *Tradunt cervas*] Sextus Platon. loc. cit. tit. 17. *Ad aborſum: Lapis, qui in vulva aut in ventriculo cervi invenitur, phylacterium eſt prægnantis, & proficit ut partum perferat.... Simili ratione oſſicula inveniuntur in corde cervi, aut in vulva ejus, quæ idem præſtant.*

8. *Diximus.*] Libro XI. ſect. 79. *Et in juvencarum ſecundo ventre pila rotunditate nigricans toſus, nullo pondere: ſingulare, ut putant, remedium ægre parientibus, ſi tellurem non attigerit.* Hic Plinium Dalecampius *μνημονικοῦ ἁμαρτήματος* temere incuſarat.

ut etiam [a] contra illatas noxias valeat. Eumdem ſupervenire, pernicioſum eſt. Magnus & leporis uſus mulieribus. Vulvas adjuvat pulmo aridus potus: profluvia jecur [9] cum Samia terra ex aqua potum: ſecundas coagulum: caventur pridiana balinea. Illitum quoque cum croco & porri ſucco, vellere appoſitum, abortus mortuos expellit. [10] Si vulvæ leporum in cibis ſumantur, mares concipi putant. Hoc & teſticulis eorum, [11] & coagulo profici. Conceptum leporis utero exemptum his quæ parere deſierint, reſtibilem ſecunditatem afferre. Sed pro conceptu, leporis ſaniem & viro Magi propinant. Item virgini novem grana fimi, [b] ut ſtent perpetuo mammæ. Coagulum quoque ob id cum melle illinunt: ſanguinem, ubi evulſos pilos renaſci nolunt. Inflationi vulvæ, fimum aprugnum ſuillumve cum oleo illini prodeſt. Efficacius ſiſtit farina aridi, ut aſpergatur potioni, vel ſi gravidæ aut puerperæ [12] torqueantur. Lacte ſuis poto cum mulſo adjuvantur partus mulierum. Per ſe vero potum, deficientia ubera puerperarum replet. Eadem circumlita ſanguine feminæ ſuis, minus creſcent. Si dolent, lactis aſinini potu mulcentur: quod addito melle ſumptum & purgationes earum adjuvat. Sanat & vulvarum exhulcerationes ejuſdem animalis ſevum inveteratum, & in vellere appoſitum duritiem vulvarum emollit. Per ſe vero recens vel inveteratum, ex aqua illitum, pſilothri vim obtinet. Ejuſdem animalis lien inveteratus, ex aqua illitus mammis, [c] abundantiam facit: [d] vulvas ſuffitu corrigit. [13] Ungulæ aſininæ ſuffitæ partum maturant, [e] ut vel abortus evocetur: [f] nec aliter adhibentur, quoniam viventem partum necant. [14] Ejuſdem animalis fimum ſi recens imponatur, profluvia ſanguinis mire ſedare dicitur. Necnon & cinis ejuſdem fimi, qui & vulvæ prodeſt impoſitus. [15] Equi ſpuma illita per dies XL. prius quam primum naſcantur pili, reſtinguuntur. Item cornus cervini decocto: melius, ſi recentia ſint cornua. [16] Lacte equino juvantur vulvæ [g] colluæ. Quod ſi mortuus partus ſentiatur, [17] lichen ex aqua dulci potus ejicit. [18] Item ungulæ ſuffitu, aut fimum aridum. Vulvas procidentes butyrum infuſum ſiſtit. Induratam vulvam aperit fel bubulum roſaceo admixto, foris vellere cum reſina terebinthina impoſito. Aïunt & ſuffitu fimi e mare bove, procidentes vulvas reprimi, partus adjuvari: conceptus vero vaccini lactis potu. Sterilitatem ob partus vexationem fieri, certum eſt. Hanc emendari [19] Olympias Thebana affirmat felle taurino, & adipe ſerpentium, & ærugine, ac melle, medicatis locis ante coïtus. Vitulinum quoque fel, in purgationibus ſub coïtu aſperſum vulvæ, etiam duritiam ventris emollit, & profluvium minuit umbilico perunctо: atque in totum vulvæ prodeſt. Modum ſtatuunt fellis pondere denarii, opii [h] tertia, admixto amygdalino oleo, quantum eſſe ſatis appareat: hoc in vellere imponunt. Maſculi fel vituli, cum mellis dimidio tritum, ſervatur ad vulvas. Carnem vituli ſi cum ariſtolochia, inaſſatam edant circa conceptum, mares parituras promittunt. Medulla vituli in vino ex aqua decocta cum ſevo, exhulcerationibus vulvarum impoſita prodeſt. Item adeps vulpium, [20] excrementumque felium: hoc cum reſina & roſaceo impoſitum. [21] Caprino cornu ſuffiri vulvam, utiliſſimum putant. Silveſtrium caprarum ſanguis [22] cum palma marina pilos de-

INTERPRETATIO.

a *Contra*] Contra illata veneficia.
b *Ut ſtent.*] Ut ne tumeant, creſcantve.
c *Abundantiam.*] Lactis copiam.
d *Vulvas.*] Converſiones vulvæ
e *Ut vel.*] Ita ut etiam partus mortuos expellant.
f *Nec aliter.*] Nec niſi in ſuffitu adhibentur.
g *Colluæ.*] Infuſo eluere.
h *Tertia.*] Tertia *denarii parte.*

NOTÆ.

9 *Cum Samia terra.*] Ad mulierum purgationes Samiam terram nigram acetabuli menſura potam ex aqua, commendat Hippocr. lib. de nat. mul. tex. 29. pag. 179.

10. *Si vulvæ leporum.*] Sextus Platon. cap 2. de lepore, tit. 13. *Ut mulier maſculum concipiat & pariat: Leporis vulvam ſiccam deraſam in potione vini bibant utique, & mulier, & maſculus. Nam ſi mulier ſola biberit, androgyne naſcitur: hoc eſt, nec maſculus, nec femina. Item leporis teſticulum poſt purgationem ſuam mulier ſi cum vino contritum accipiat, maſculum pariet. Leporis coagulum ad drachmas quatuor in potum datum vino, femina de femineo, & maſculo de maſculino: & mox faciant coitum, & poſt abſtineant ſe, ſtatim concipit:* &c. Q. Serenus, cap. de conceptione & partu:

Irrita conjugii ſterilis ſi munera languent ....
Aut igitur leporis conſumit femina vulvam, &c.

11. *Et coagulo profici.*] Hoc referre ſe ex aliorum ſententia Plinius abunde prodit. Dioſcor. e contrario, lib. 2. cap. 85 leporis coagulo conceptionem impediri ſignificat. *Reſtibilis fecunditas*, ea eſt, quæ in ſequentem quoque annum veluti reſiſtat.

12. *Torqueantur.*] Inflationibus, ac torminibus.

13. *Ungulæ aſininæ.*] Habdarrahmanus Ægyptius, interprete Ecchellenſi, cap. 5. pag 14. *Prægnantem mulierem ſi ungula aſini ſuffies, emittet infantem mortuum, vel vivum.*

14 *Ejuſdem animalis.*] Idem Ægyptius, loc. cit. *Aſini contuſum ſtercus cum vino aut melle potum ſanguinis eruptionem ſiſtit: ſive eruptio illa ſit ex partibus inferioribus, ſive ſuperioribus, ſive ex naribus, aut ſanguis menſtrualis* &c

15. *Equi ſpuma.*] Sextus Platon. cap. 16. de equo, tit 2. *Ne puero ſuceſſi pili exeant. Equi ſpuma ſi puero ſuceſſi pectinem* (hoc eſt, pubem) *linieris, pili ejus non creſcunt, nec generantur.*

16 *Lacte equino.*] Habdarrahmanus, cap 2. pag. 17. *Lac equæ recens & calidum ad hoc, ſi eo per modum clyſteris utatur mulier, vulvæ curabit ulcera.*

17. *Lichen ex aqua.*] De hoc lichene dictum eſt ſect 49.

18 *Item ungulæ.*] Habdarrahmanus, cap. 2. pag 17. *Si lecto equino utatur mulier per modum ſuffumigii, addita equi ungula, educitur demortuus infans, vel adhæſa ſecundina.* Hoc ipſum equi axungiæ, niſi vitioſus is locus eſt, Sextus Platon. adſcribit cap. 16 de equo, tit. 4. *Ad mortuum partum: Equi axungia ſuffumigata ejicit mortuum partum foras, & ſecunda ſequitur.*

19. *Olympias Thebana . . . felle taurino.*] Habdarrahmanus, cap. 6. pag 46 eo felle ad labrum vulvæ appenſo, ante coitum, donec vulva fel ad ſe trahat, id ſi ter fiat, fecunditatem ſpondet.

20. *Excrementumque felium.*] Sextus Platon. cap. 18 *de catta*, hoc eſt, de fele: tit. 2. *Ad profluvium mulieris: Catti ſtercus cum reſina & roſaceo ſuppoſitum reprimit.*

21. *Caprino cornu.*] Habdarrahmanus, cap 9. pag. 65. *Cornu caprarum ſi difficultate pariendi laborans ſuffumigabitur, ut fumus ad labrum vulvæ aſcendat, facilior redditur partus.*

22. *Cum palma marina.*] Ita libri omnes, etiam MSS quos

Digitized by Google

trahit. Ceterarum vero fel, callum vulvarum emollit inſperſum, & a purgatione conceptus facit. Sic quoque pſilothri vis efficitur, ſi evulſis pilis triduo ſervetur illitum. Profluvium, quamvis immenſum, urina capræ pota ſiſti, obſtetrices promittunt, & ſi fimum illinatur. [23] Membrana caprarum in qua partus editur, inveterata, potuque ſumpta in vino, ſecundas pellit. Hœdorum pilis ſuffiri vulvas, utile putant, & in profluvio ſanguinis coagulum bibi, aut hyoſcyami ſemen imponi. E bove ſilveſtri nigro ſi ſanguine ricini lumbi perungantur mulieri, tædium Veneris fieri, dicit Oſthanes. Idem amoris, pota hirci urina, admixto propter faſtidium nardo.

LXXVIII. [1] Infantibus nihil butyro utilius, per ſe & cum melle: privatim & in dentitione, & ad gingivas, & ad oris hulcera. [2] Dens lupi adalligatus infantium pavores prohibet, dentientique morbos: quod & pellis lupina præſtat. Dentes quidem eorum maximi equis quoque adalligati, infatigabilem curſum præſtare dicuntur. [3] Leporum coagulo illito ubere ſiſtitur infantium alvus. Jecur aſini, admixta modice panace, inſtillatum in 'os, a comitialibus morbis & aliis infantes tuetur: hoc XL. diebus fieri præcipiunt. Et pellis aſini injecta, impavidos infantes facit. [4] Dentes qui equis primum cadunt, facilem dentitionem præſtant infantibus adalligati: efficacius, ſi terram non attigere. Lien bubulus in melle editur: & illinitur ad lienis dolores: ad hulcera manantia cum melle. Lien vituli in vino decoctus, trituſque & illitus, hulcuſcula oris. [5] Cerebrum capræ Magi per anulum aureum trajectum, prius quam lac detur, infantibus inſtillant contra comitiales, ceteroſque infantium morbos. Caprinum fimum inquietos infantes adalligatum panno cohibet, maxime puellas. [6] Lacte caprino, aut cerebro leporum perunctæ gingivæ, faciles dentitiones faciunt.

LXXIX. Somnos fieri lepore ſumpto in cibis [1] Cato arbitratur: vulgus & gratiam corpori in VIIII. dies, frivolo quidem joco, cui tamen aliqua debeat ſubeſſe cauſa in tanta perſuaſione. [2] Magi felle capræ, ſacrificatæ duntaxat, illito oculis, [3] vel ſub pulvino poſito, ſomnum allici dicunt. [4] Sudores inhibet cornus caprini cinis e myrteo oleo perunctis.

LXXX. Coïtus ſtimulat fel aprugnum illitum: item medullæ ſuum hauſtæ: [1] ſevum aſininum, anſeris maſculi adipe admixto illitum: Item a coïtu equi [2] Virgilio quoque deſcriptum virus, & teſticuli equini aridi, [a] ut potioni inferi poſſint: dexterve aſini teſtis in vino potus proportione, vel adalligatus brachiali. Ejuſdem a coïtu ſpuma collecta roſeo panno, & incluſa argento, ut Oſthanes tradit. [b] Salpe genitale in oleum fervens mergi jubet ſepties, eoque perungi pertinentes partes. [3] Bialcon cinerem ex eodem bibi, vel tauri a coïtu urinam, lutoque ipſo illini pubem. At e diverſo muris fimo illito cohibetur virorum Venus. Ebrietatem arcet pulmo apri aut ſuis aſſus, jejuni cibo ſumptus eo die, item hœdinus.

INTERPRETATIO.

a *Ut potioni.*] Ut potioni adſpergi contriti poſſint.

b *Salpe.*] Salpe *obſtetrix* genitale *aſini* mergi jubet &c.

NOTÆ.

quidem vidimus Et recte utique: de palmis quæ creſcunt in Hiſpaniæ maritimis, dictum eſt lib. 13. ſect. 6.

23 *Membrana caprarum*] Sextus Platon cap. 5. de capro & capra, tit. 29. *Ad ſecundas ejiciendas: Capræ ſecunda ex vino pota mulierum ſecundas ejicit.*

Sect. LXXVIII. 1. *Infantibus &c.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 42.

2. *Dens lupi.*] Hanc vim oculo Habdarrahmanus adjudicat, cap. 23. pag. 96. *Oculus lupi dexter puero appenſus, expellit ab illo timorem qui ei accidit in ſomno.*

3. *Leporum coagulo.*] Sextus Platon. cap. 2. de lepore, tit. 17. *Ad infantium ventris fluxum, Leporis coagulum illinitum in ſumine* (hoc eſt, in mamma) *mulieris*, &c.

4. *Dentes qui equis.*] Q. Serenus, cap. 60. *de infantibus dentientibus*, pag. 161.

Collo igitur molli dentes nectentur equini,
Qui primi fuerint pullo creſcente caduci.

Superſtitioſius Sextus Platon. cap. 16. de equo, tit. 3. *Ad dentium dolorem: Equi dentes qui primum nati fuerint, ſi dentem qui dolet, tetigerint, remedio erunt. Nam & ſi infans equi roſtrum baſiaverit, dentium dolorem non ſentit: & nec equus mordebit infantem.* Theodorus Priſcianus, lib. 4. *Ad dentitionem infantium, equinus dens annulatur.* Plinii noſtri verba ſumma fide tranſcribit Plinius alter Valer. lib. 1. cap. 42.

5. *Cerebrum capræ.*] Sextus Platon. cap. 4. de caprea, tit. 16. *Capreæ cerebrum per annulum aureum trajectum, ſi dederis infanti ad glutiendum antequam lac ſugat, efficit ut nec caducus fiat, nec phantaſma incurrat.*

6. *Lacte caprino.*] Q. Serenus, cap. 60. pag. 161. de infantibus dentientibus:

Aut teneris cerebrum gingivis illine porci:
Aut leporis niveum bibitur cum lacte caprino.

Plinius Valer lib. 1. cap. 42. *Ad dentitionem, quando infantes dentiunt: Lacte caprino & leporis cerebro gingivæ perfricantur.* Sed & canino lacte idem præſtari docuit Sextus Platon. cap. 9. de cane, tit. 4. *Ad dentes infantium.* Cerebro leporum, cap. 2. de lepore, tit. 2.

Sect. LXXIX. 1. *Cato.*] Citatur a Diomede, lib. 1. pag. 358. *Cato ad filium, vel de Oratore: Lepus multum ſomni adfert, qui illum edit.*

2. *Magi felle capræ.*] Sextus Platon de cornu id narrat, non de felle. Sic enim ille, cap. 5. de capro & capra, tit. 2. *Ad ſomnum. Cornu caprinum capiti infirmi, qui non dormit, ſuppoſitum, vigilias in ſomnum convertit.* Utrumque, ut cenſur, ex æquo futile ac ſuperſtitioſum.

3. *Vel ſub pulvino poſito*] Hanc vim & cornu ipſi caprino Habdarrahmanus adſcribit, cap. 9. pag. 67. *Cornu capræ valde albæ comburatur, involvaturque ejus cinis in panniculo lineo, & ſupponatur capiti ægroti, qui non dormit, dummodo ipſe id neſciat. dormiet profecto, quamdiu involucrum illud ſub capite ejus detinetur.* Nugæ.

4. *Sudores inhibet.*] Totidem verbis Plinius Valer. lib. 3. cap. 11.

Sect. LXXX. 1. *Sevum aſininum, &c.*] Sextus Platon. cap. 14. de aſino, tit. 1. *Aſini adeps & anſeris maſculi mixtus, & ad anum appoſitus, concubitum præparat.*

2. *Virgilio quoque.*] Libro 3. Georg. verſ. 280.

Hinc demum hippomanes vero quod nomine dicunt
Paſtores, lentum diſtillat ab inguine virus.
Hippomanes, quod ſæpe malæ legere novercæ, &c.

3. *Bialcon.*] Hæc vox in MSS. codicibus variis effingitur modis: *Diacon, Biacon, &c.* Verius, ut cenſur, *Dalcon*, de

LXXXI. [1] Mira præterea traduntur in eiſdem animalibus. [a] Veſtigium equi excuſſum ungula (ut ſolet plerumque) ſi quis collectum reponat, ſingultus remedium eſſe recordantibus quonam loco id repoſuerint. Jecur luporum equinæ ungulæ ſimile eſſe, [2] & rumpi equos qui veſtigia luporum ſub equite ſequantur. [b] Talis ſuum diſcordiæ vim quamdam ineſſe. In incendiis, ſi fimi aliquid egeratur e ſtabulis, [c] facilius extrahi, nec recurrere oves boveſque. Hircorum carnes virus non reſipere, ſi panem hordeaceum eo die, quo interficiantur, ederint, laſerve dilutum biberint. Nullas vero teredinem ſentire, Luna decreſcente induratas ſale. Adeoque nihil omiſſum eſt, ut leporem ſurdum celerius pingueſcere reperiamus. Animalium vero medicinas: [3] ſi ſanguis profluat jumenti, ſuillum fimum ex vino infundendum. [4] Boum autem morbis ſevum, ſulphur vivum, allium ſilveſtre, ovum coctum: omnia hæc trita in vino danda, aut vulpis adipem. Carnem caballinam diſcoctam, potu ſuum morbis mederi. Omnium vero quadrupedum morbis, capram ſolidam cum corio, & ranam rubetam diſcoctas. Gallinaceos non attingi a vulpibus, qui jecur [d] animalis ejus aridum ederint: vel ſi pellicula ex eo collo inducta, galli inierint. Similia in felle muſtelæ. [5] Boves in Cypro contra tormina, hominum excrementis ſibi mederi. [6] Non ſubteri pedes boum, ſi prius cornua pice liquida perungantur. Lupos in agrum non accedere, ſi capti unius pedibus infractis, cultroque adacto paulatim ſanguis circa fines agri ſpargatur: atque ipſe defodiatur in eo loco, ex quo cœperit trahi. Aut ſi vomerem, quo primus ſulcus eo anno in agro ductus ſit, excuſſum aratro, focus Larium, quo familia convenit, abſumat: ac lupum nulli animali nociturum in eo agro, quamdiu id fiat. Hinc deinde revertemur ad animalia ſui generis, quæ aut placida non ſunt, aut fera. CAP. XX.

Interpretatio.

a *Veſtigium.*] *Ferrea* equi ſolea.

b *Talis.*] Talos ſuum aiunt *geſtatos* concitare quodammodo diſcordiam.

c *Facilius.*] Facilius avocari e ſtabulis oves boveſque, nec eo deinde regredi.

d *Animalis.*] Vulpis.

Notæ.

quo dictum eſt in Auctorum Indice.

Sect. LXXXI. 1. *Mira præterea.*] Idcirco dumtaxat ea prodit, quod ſunt prodita, non quod vera putat.

2. *Et rumpi equos*] Ilia equorum procidere ruptis inteſtinis. Obtorpeſcere ſolum equos calcatis lupi veſtigiis, ſcripſere, Pamphilus ἐν τῷ περὶ φυσικῶν, in Geopon. lib. 15. cap. 1. pag 403. ὅτι λύκου ἴχνη πατήσαντες ἵπποι, ναρκῶσι καὶ σπῶνται. Ælianus, lib. 1. hiſt. anim. cap 36. Phile, pag. 80. aliique, quos Plinius ipſe ſecutus eſt, ſect. 44. libri hujus. Simile iſtud Habdarrahmani, cap. 23. pag. 96. *Equa ſi lupinum lac conculcabit, ſtatim concidet.*

3. *Si ſanguis profluat jumenti.*] Simile Habdarrahmani placitum, cap. 27. de ſue, pag. 108. *Stercore admiſſarii ſuis ſubtiliter contuſo, & liquefacto in vino, ſi linietur ungula jumenti colliſa, ſanabitur.*

4. *Boum autem*] Cato, de re ruſt. cap. 71. *Bos, ſi ægrotare cœperit, dato continuo ei unum ovum gallinaceum crudum, integrum facito devoret. Poſtridie caput ulpici conterito cum hemina vini, facitoque ebibat*, &c. Eſt autem ulpicum allii genus, de quo ſuo loco diximus. Columella, lib. 6. cap. 4. *de vitiis boum & medicinis. Sæpe etiam languor & nauſea diſcutitur, ſi integrum gallinaceum crudum ovum jejunis faucibus inferas, ac poſtera die ſpicas ulpici vel alii cum vino conteras, & in naribus infundas.*

5. *Boves in Cypro.*] Uti de pantheris dictum eſt libro 8. ſect. 41. Venit id in uſum proverbii, teſte Suida: Βοῦς Κύπριος· ἐπὶ τῶν χυδαίων καὶ ἀναισθήτων· φασὶ γὰρ τοὺς Κυπρίους βόας κοπροφαγεῖν. *Bos Cyprius. De homine futili & ſtupido. Nam boves Cyprii ſtercoribus veſci feruntur.* Heſychius: Βοῦς Κύπριος· κοπροφάγος, ἀναιδής, ἄχρηστος. Σημαίνει δὲ καὶ τὴν ἐπικρατείαν τῶν Κυπρίων. Καὶ Εὔδοξος ἀφηγεῖται ὅτι κοπροφαγοῦσιν.

6. *Non ſubteri.*] Cato de re ruſt cap 72. *Boves, ne pedes ſubterant, priuſquam in viam quoquam ages, pice liquida cornua infima unguito.*

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM XXVIII.

NATURALIS HISTORIÆ

C. PLINII SECUNDI.

Sect. 2. I. UT *viventibus poculis.*] Sic libri omnes, tum editi, tum exarati manu, quos vidi, quoſque non vidi. Eadem ſententia dixit idem paulo ante Plinius: *Nec tacebimus quid in ipſo homine proſit homini, ceteraque genera remediorum inter nos viventia.* Quod qui non animadvertere, has voces variis modis ſollicitarunt: Pintianus extrita voce *viventibus*, *ut procul ſint* legit. Gronovius, *ut juvantibus poculis*: ille audacius paulo: ingenioſius iſte, quam verius. Adde his ea quæ diximus in Notis prioribus.

Sect. 3. II. *Quippe victimas cædi ſine precatione non videtur referre, aut Deos rite conſuli.*] Libri omnes editi, *nec Deos*: cetera cum optimæ notæ exemplari Reg. 2. plane congruunt. Ut intelligas quanti ſit facienda Salmaſii emendatio, ita legentis, in Solin. pag. 685. *Quippe victimas cædi ſine precatione non videtur, referre ad deos, rite conſuli.* Quanti quoque Jac. Gutherii interpretatio, qui lib. 4 de jure Pontif. cap. 14. pag. 431. ſic accipit, quaſi diceretur nihil intereſſe, preces ad ſacrificium funderentur, annon: ideoque τὸ *referre* delet.

Ibid. III. *Anno Urbis DCIX.*] Conſtans hæc eſt librorum omnium, ſive editorum, ſive MSS lectio: fruſtra enitente Paulo Merula, in Ennium, pag. 177. annum Urbis DXIX. ſubſtituere, ex epitome Liviana libri XX ubi ſic legitur: *Tutia Virgo Veſtalis inceſti damnata eſt. Bellum Illyriis,* &c. Geſtum enim id bellum ponitur anno DXXV. Verum aliam eſſe Tucciam a Tutia haud temere affirmamus: cum Tutiam Livius inceſtus damnatam; Tucciam Plinius, Dionyſius Halic. aliique quos appellavimus, criminis ſuſpicione liberatam prodant, hauſta cribro aqua, & longo perlata ſpatio: quod miraculum Livii etiam Epitomator delibaſſet, ſi de Tutia affirmari vere potuiſſet.

IV. *De tota conjectione.*] Sic MSS. omnes, Reg. Colbert. Chiffl. aliique. non, ut editi, *conjectatione*. Conjectio hoc loco controverſia eſt: cum in jure dicatur *cauſam conjicere*, pro *agere*. Fruſtra Pintianus igitur, *dempta conjectatione*, vel *conteſtatione* legendum monet. Controverſiam Plinius intelligit eam quam multo pertractavit uberius, lib. 2. ſect. 5. num curam agant ſuperi rerum humanarum. Ibid.

V. *Carmen auxiliare.*] Sic MSS. omnes, Reg. Colbert. Chiffl. non, ut editi, *auxiliari*. Sic etiam Ovidius, lib. 7. Metam. verſ. 137. Sect. 4.

> *Neve parum valeant a ſe data gramina, carmen*
> *Auxiliare canit, ſecretaſque advocat artes.*

Sic etiam nomen *auxiliare* a Q. Sereno Sammonico traditur, medico, ut credunt, Baſilidiano, in remedium hemitritæi, ſcriptum Græcis characteribus: eſt enim C pro Σ uſitatum, etiam in nummis antiquis, a temporibus Domitiani præſertim. Sic ergo Serenus:

> *Inſcribes chartæ quod dicitur* ABPACAΔABPA:
> *Sæpius & ſubter repetes: ſed detrahe ſummam,*
> *Et magis atque magis deſint elementa figuris*
> *Singula, quæ ſemper rapies, & ſingula figes,*
> *Donec in anguſtum redigatur littera conum.*

Figura itaque hujuſmodi delineanda a Sammonico præcipitur.

A B P A C A Δ A B P A
A B P A C A Δ A B P
A B P A C A Δ A B
A B P A C A Δ A
A B P A C A Δ
A B P A C A
A B P A C
A B P A
A B P
A B
A

Hoc artificio conditum illud vocabulum eſt, ut primum quidem ex litteris ſingularibus exſiſtat hæc ſententia gemina: *Deus unus, in perſonis trinus, homines ſalvat per crucem. Pater, Filius, Spiritus ſanctus Dominus Deus unus eſt.*

A	Ab	Pater,
B	Ben	Filius,
P	Rouah-hakodesh	Spiritus ſanctus,
A	ἀνθρώπους	homines
C	σώζει	ſalvat
A	ἁγίου	per ſacram
Δ	δένδρου.	arborem.
A	Ab	Pater,
B	Ben	Filius,
P	Rouad-hakodesh	Spiritus ſanctus,
A	Adonai.	Dominus Deus unus eſt,

Eſt enim ἅγιον δένδρον *ſacra arbor*, per metaphraſim pro cruce poſitum. Priore loco hæc nomina, *Pater, Filius, Spiritus ſanctus*, poſita ſunt pro eo quod eſt, *Deus unus in perſonis trinus*: poſteriore loco eadem ſunt pro diſtinctis ipſis ſingularum perſonis poſita. Deinde ab ea littera A quæ coni acumen efficit, aſcendendo ſurſum latere ſiniſtro, eadem rurſum occurrit ſententia, atque in baſi, ſeu primo verſu integro. Similis artificii eſt nomen famoſum ABPACAΞ: quod videatur habere hanc ſententiam, ſingulis litteris ſingulas voces, partim Hebræas, partim Græcas exhibentibus, ſuperiori ſimilem: *Deus unus ac trinus homines ſalvat per crucem.* Numerus autem, qui ex ipſis litteris ſeptem Græcis exſiſtit, omnino numerus eſt anni dierum, CCCLXV.

A Ab אב } Pater,
B Ben בן } Filius, } Deus unus in tribus perſonis.
P Ronah hakodesh רוח הקדש } Spiritus ſanctus,
A ἀνθρώπους hommes
Σ σώζει ſalvat
A ἁγίῳ } ſacro } per crucem.
Σ ξύλῳ. } ligno.

Nam crux προσφωνεῖται ἅγιον ξύλον ſacrum lignum, ut ſuperius ἅγιον δένδρον, *ſacra arbor* eſt. Apparet autem quamobrem nihil fere interſit, utrum ΑΒΡΑΞΑΣ ſcribatur, ut plerumque vox ea occurrit: an ΑΡΒΑΞΑΣ, ut etiam occurrit interdum In gemmis antiquis inſculptum perſæpe reperitur, ſed ſculptura recentiore multo, ac longe rudioris operæ, quam ſit in eodem lapide inſculpta effigies, ſi qua ſit. In aversa deinde parte gemmarum ſculptum illud plerumque nomen eſt, rarius in antica ſuperficie: ne videlicet rudior nominis illius ſcalptura elegantiæ imaginis, quæ eſt multo vetuſtior, & operæ ſive artis exquiſitioris, minime reſponderet. Et ab otioſis quidem hominibus nunc piæ, nunc ridiculæ imagini in lapide ſculptæ, nomen illud adjunctum occurrit Amuleti vice fuiſſe inſculptæ eo nomine gemmæ creduntur ab hominibus haud ſatis ſuſpiciofis: quoniam in una legitur, quæ eſt in Muſeo Canonicorum Regularium S. Genovefæ Pariſienſis: ΑΒΡΑΣΑΞ. ΑΔΩΝΑΙ. ΔΑΙΜΟΝΩΝ ΔΕΞΙΑΙ. ΔΥΝΑΜΕΙΣ. ΦΥΛΑΞΑΤΕ. ΟΥΑΒΙΑΝ. (pro ΟΥΛΠΙΑΝ) ΠΑΥΛΕΙΝΑΝ. ΑΠΟ ΠΑΝΤΟϹ. ΚΑΚΟΥ. ΔΑΙΜΟΝΟϹ. *Domine Deus: ſpirituum dextræ Virtutes, ſervate Ulpiam Paulinam ab omni maligno dæmone.*

Sect. 5. VI. *Cur ad primum anni incipientis diem lætis precationibus invicem faustum ominamur?* Ad Calendas Martias perperam hæc Dalecampius retulit, cum ad Januarias ſpectent, teſte Ovidio, lib. 1. Faſtor. ad Janum, verſ. 175.

At cur læta tuis dicuntur verba Calendis,
Et damus alternas, accipimusque preces?
Tum Deus incumbens baculo, quem dextra gerebat:
Omina principiis, inquit, ineſſe ſolent.

Et lib. 4. de Ponto. Eleg. 4 verſ 23.

Ergo ubi, Jane biceps, longum reſeraveris annum,
Pulſus & a ſacro menſe December erit: &c.
Curia te excipiet, patreſque ex more vocati
Intendent aures ad tua verba ſuas.
Hos ubi facundos tua vox hilaraverit ore,
Utque ſolet, tulerit proſpera verba dies, &c.

Prudentio quoque, lib. 1. contra Symmach verſ. 237.

Jani etiam celebri de menſe litatur
Auſpiciis epuliſque ſacris, &c.

Certe jam tum a primordiis fere urbis Romæ Numa rege inſtituente, Januarius anni menſis primus eſt habitus, ut refert Macrobius, lib. 1 Saturn. cap. 13 pag. 250. Columella, lib. XI. cap 2 & ipſe Ovidius, lib 1 Faſt. verſ. 149.

Bruma novi prima eſt, veteriſque noviſſima Solis:
Principium capiunt Phœbus & annus idem.

Romuli quidem ætate principium anni ductum a Martio: ſed id antiquatum a Numa, Naſo teſtatur, lib 3. Faſtor. verſ. 251. De ſtrenis Calendarum Januarii frequens apud Suetonium mentio, in Auguſto, & in Tiberio. Vide Lexicon Juridicum, verbo KALEND JANUAR.

Sect. 6. VII. *In inſula Cypro.*] Sic libri omnes editi & MSS præter Chiffl. & Reg. 2. in quibus *inſula Paro* legitur, haud dubio errore. Nam etſi de Pario Helleſponti oppido paria Varro prodiderit, ipſeque Plinius lib 7. ſect. 2. de Paro tamen inſula nihil apud ceteros ſcriptores compertum adhuc ejuſcemodi eſt. Neque quidquam idcirco cauſæ eſt, cur Plinium Salmaſius in jus vocet, pag. 348. in Solin. quaſi præpoſtere Parios, de quibus Varro, Parii inſulæ incolas eſſe arbitratus ſit: cum id ex vitioſo tantum uno, vel forſan altero exemplari colligat: & ipſe Plinius de Pario Helleſponti recte acceperit libro ſeptimo proxime appellato. ac denique Cyprum, non Parum, libri ceteri præ ſe ferant: in qua extitiſſe olim ejuſcemodi Ὀφιογενεῖς ex eo ſimile veri videtur, quod Ophiuſa ipſa olim cognominata eſt, teſte Ovidio, lib. 10. Metam. verſ. 229

Ipſa ſuas urbes, Ophiuſiaque arva parabat
Deſerere alma Venus.

Sect. 7. VIII. *Quanquam illos religione tutatur & Faſcinus.*] In libris hactenus editis, *quanquam religione mutatur & faſcinus*. In antiquis exemplaribus legiſſe ſe Turnebus ait, *religione mutuatur*. Unde nos effingebamus olim, *religione eum tutatur*, infantem videlicet, de quo dictum eſt antea proxime. Sed in Reg. 2. cod vidimus, *quanquam illos religione mutuatur & faſcinus*: quæ ſunt ſinceræ lectionis haud obſcura veſtigia, quam repræſentamus

Ibid. IX. *Jubet eoſdem reſpicere ſimilis medicina lingua, ut ſit exorata a tergo Fortuna, gloria carnifex*] Perturbata hactenus hujus loci interpunctio, crucem fixit interpretibus, criticiſque, Turnebo, Rhodigino, Dalecampio, ceteriſque Sic enim legebatur: *Jubet... eoſdem reſpicere* Sic utique libri omnes habent MSS. & editi, ante Dalecampium, qui primus reſcripſit, *reſpicere*. Mox nova inſtituta periodo, *Similis medicina linguæ*: quæ divulſa nullam probabilem efficere ſententiam queunt. Libri etiam omnes, conſpirante conſenſu, *carnifex* exhibent, id quod ipſa loci ſententia poſtulat, non, ut quidam emendant, *carnificem*. Nam hæc vox, *carnifex*, in contextu Pliniano, ad Fortunam pertinet.

X. *Quin & erectus lapillus vaccuoſo.*] Sic libri omnes editi, & manu exarati: etſi in quibuſdam exemplaribus Dalecampius legi dicat, *Quin ex erectis*: ejectoſque interpretetur, cæſo matris utero natos. Aſtute nimis excogitatum id ſane, ac difficile minus inventu remedium. Cave in quidquam immutes, receptam ſcripturam defendente & explicante Marcello Empirico, cap 26 pag. 183. *Lapis, inquit, ex veſica hominis quilibet curatione ſublatus, ſi teratur, & ex vini cyathis tribus calculoſo potui detur, lapides veſica humana innatos efficaciter diſſolvere creditur.* Habdarrahmano quoque Ægyptio, interprete Ecchellenſi, cap. 1. num 38. *Item ſi ſuſpendas ſuper laborantem calculis veſicæ calculum, quem alius egeſſit, comminuetur calculus, & curabitur laborans.* Sect. 9.

XI. *Æſchines .... excrementorum cinere anginis medebatur, .. & carcinomatis.*] In libris ad hunc diem editis, *ex urinatorum cinere* legitur, inſigni menda; quam præter codices Reg. 2. & Chiffl. editioneſque Venetam ac Parmenſem, quæ ſunt omnium vetuſtiſſimæ, in quibus *excrementorum* diſerte legitur, emendat egregie locus Sexti Platonici, cap. 17. de puerio, tit. 9. *Ad cancromata: Hominis ſtercus combuſtum, inquit, & in ulcera cancroſa & inſanabilia aſperſum, eo pro magno remedio utitur, quod melius appellatur Barra.* Sect. 10.

XII. *Si vero ex aliis oſſibus, impoſitis capiti, ex eodem piſce oſſiculis.*] In libris hactenus editis, *ex eodem eſſe oſſiculis*. In Reg. 2. & Chiffl. *ex eodem e ſe* quos ultro codices ſecuti ſumus. Favet Marcellus Empiric. cap 15. pag. 112. *Si de piſce os faucibus hæſerit, ſpinam mediam ejuſdem piſcis infringes: & aliquam partem ex ea, pollice & medicinali digito, ſuper verticem ejus, cui os vel ſpina hæſerit, appones; ſed utilius erit, ſi neſciens id faciat.* Sect. 12.

XIII. *Vngue, fricare cum ratione.*] *Vngue & ungue*, dici pro *ungi*, *ungaque*, vetuſto more, ex Prisciano ſcimus. In libris hactenus editis, *ungue fricare*, abſurde: nam diſparata ac diverſa ſanitatis tuendæ remedia nunc præſcribuntur, neque ungue frictio peragitur, ſed manuum impetu, cunctaque, τὸ χρῖσαι τοῖς [illegible] [illegible], inquit Galenus, lib. 2. de ſanit. tuenda, cap. 3 pag. 70. Frictioni vero unctio præmitti ſolita erat, ut docet idem, cap. 2. pag 69 Et Celſus, lib. 1 cap. 3. *Cum multo oleo ungi, leniterque perfricari*, &c. Et lib. 3. cap. 22. de tabe: *Præter hæc convenit ambulare loco quam maxime frigido, Sole vitato, ... ſi infirmior eſt, geſtari, ungi, perfricari, ſi poteſt, maxime per ſemetipſum, ſæpius eodem die .... Tum paulatim ſibi dandi, adjectis exercitationibus, unctionibus, frictionibus.* Iterumque, lib 4. cap. 5. *Poſt exercitationem opus eſt unctione, frictione, balneo quoque nonnunquam*, &c. *Vngui* porro hoc loco ut ſcriberemus, codex Regius 2. admonuit, & Chiffl. cum Galeno. Sect. 14.

XIV. *Sol quoque remediorum maximum ab ipſo ſibi præſtari poteſt .... perfundere caput calida ante balnearum vaporationem, & poſtea frigida, ſaluberrimum intelligitur.*] In libris hactenus editis *ſolum* quoque legebatur: *ſolium* alii, ex conjectura ſubſtituere auſi, hoc eſt, vas in quo ſedentes lavantur. Verum & Chiffletianus codex, teſte Dalecampio, & probatiſſimi alii, quos vidimus, *Sol* incredibili conſenſu exhibent. in quem unum ſane id commode cadit, ut remediorum maximum appellatur. Sed præter exemplarium auctoritatem maximum emendationi noſtræ pondus addit Cornelii Celſi teſtimonium: quo auctore evincimus id quod a Plinio deinde adjicitur: de perfundendo capite, calida, frigidaque, tum ſolum, vel tum certe in primis adhiberi oportere, cum accepta a Sole aliqua offenſio fuerit: quæ cum ſit per ſe quidem remediorum maximum, ſi nimium tamen eo utare, nocere poteſt. Sic enim ille, lib. 1. cap 3. *Si quis vero exuſtus in Sole eſt, huic in balneum protinus eundum eſt, perfundendumque oleo corpus & caput. Deinde in ſolium bene calidum deſcendendum eſt tam multa aqua per caput infundenda, primo calida, deinde frigida.* Ubi & ſolium ipſum, & calida, frigidaque contra exuſtionem a Sole remedium eſt. Et capite quidem proxime ſubſequente, etiam citra Solis injuriam quæ ſint balnei leges explanans, perfundi pariter calida frigidaque caput præcipit: verum ibi ſolium abdicat: plane ut utrumlibet ex iis locum ſpectes, *ſolium* hoc loco dicere minime poſſis Sic enim Celſus: *Si in balneum venit, ſub veſte primum paulum in tepidario inſudare: ibi ungi: tum tranſire in caldarium: ubi ſudabit, in ſolium non deſcendere: ſed multa calida aqua per caput* Ibid.

ſe totum perfundere, tum tepida uti, dein frigida: diutiuſque ea caput, quam cæteras partes perfundere: deinde id aliquamdiu perfricare, noviſſime detergere, & ungere. Capiti nihil æque prodeſt, atque aqua frigida, &c. Sol certe inter remedia cenſetur ab eodem, libro 3. cap. 21. *Paulatim*, inquit, *evocandus æger eſt ad exercitationes, frictiones, Solem, ſalationes, navigationes, & idoneos cibos, donec ex toto convaleſcat.* Et lib 4. cap. 16. *Exercitationes. . . . & cum his Sol, ignis, balneum.*

Sect. 15. XV. *Sternumenta pinna gravitatem emendant.*] Hanc vocem *pinna*, quam libri omnes, etiam MSS exhibent, concoquere Dalecampius non potuit: Maluit itaque, *ſternumenta capitis gravedinem* legere. Alii, ipſomet ita prodente, *capitis & nitrum*. Utrique contra exemplarium fidem, ſententiamque ſcriptoris, cui lucem affert Philoſophi locus e ſect. 33. problem 8. pag. 834. Διὰ τί πτερῷ τὰς ῥῖνας κινοῦντες πταρνύουσιν . . . . Ὡσαύτως δὲ ἐπὶ τῷ πτερῷ τοῦ πταρμοῦ, θερμαινομένων, ἀπολυόμενον εἰς πνεῦμα· πλείων δ' ἐξαιρομένη. *Cur naribus pinna tentatis ſternutamentum movetur? . . . Sternutamentis quoque ratio eadem eſt: cum enim pinna movemus atque tepefacimus nares, humor in ſpiritum ſolvitur, quem mox redundantem expellimus.* Et alter Hippocratis, lib. 2 de morbis mulier. tex. 18. pag. 547. Ἐς δὲ τὰς ῥῖνας . . . πτερὸν ἀπὸ ὄξεος βάψαι, καὶ ἐγχρῖσαι· ἀλείφειν δὲ τὰς ῥῖνας· ἢ τὸ πταρμικὸν προσθεῖναι, &c. *Si nares vero, . . . aut pennam aceto tinctam, & immiſſo, nareſque illinito: aut ſternutatorium apponito.*

Ibid. XVI. *Et ſi quis mulæ nares*] Libri vulgati, *Si quis maris nares*, ita reſingente Barbaro. Nam in Parmenſi, *Si quis muto nares*. In Reg. 1. *Si quis mutare nares*. In Reg 2 *Si quis muta nares*. In Chiffl. *Si quis mutare nares*. Ut *mulæ* ſcriberemus, fecit in primis auctoritas clarorum virorum, præter veſtigia ſinceræ ſcripturæ, quæ ſunt haud obſcura. Auctor libri qui Kirani falſo inſcribitur, lib. 2. pag 79. *Si quis habet frigidum catharrum, & oſculatus fuerit nares burdonis, ſanatur, etiamſi coryzam habet.* Ad fœtorem narium idem commendat Marcellus Empiricus, cap. 10. pag. 86. *Cui nares fœtebunt*, inquit, *remediabuntur, ſi nares mulæ oſculetur: Similiter prodeſt mulieri, ſi nares mulæ baſiaverit.* Quibus e teſtimoniis intelliges obiter, mulum quoque burdonem vocari: quanquam alii de aſino accipi volunt: qua de re Du-Cangii Gloſſarium conſule.

Sect. 18. XVII. *Contra aurium pura, vermiculoſque*] Ita libri omnes, ſive editi, ſive manu exarati. Tamen in neſcio quo vetuſto exemplari legi *pituitam* non *pura* Dalecampius admonet: ſed fruſtra, ac mendoſe. Nam Habdarrahmanus Ægyptius, Ecchellenſi interprete, cap 1. num xi. *Flavum pueri & ſanies ex auribus fluit urina, ſi calefacta cum malogranatorum corticibus inſtillatur auribus: nec non vermes, qui ibi enaſci ſolent, educit.* Sextus item Platon. cap. 17. de puero, &c tit. 1. *Pueri vel virginis inceſtis lotii*, inquit, . . . *infunditur ſanes etiam auriculis quæ pus habent*, &c. Marcellus Empir. cap. 9 pag. 75. *Pueri impub. urina recens auriculæ dolenti & hulceroſæ inſtillata, omni humore ſiccato, & dolorem tollit & hulcera mira celeritate perſanat.* Et pag 81. *Pueri impubes mingentis lotium exceptum & recens, ac tepidum, auriculæ ſuppuratæ inſtillatum, humore exſiccato dolorem tollit, &c.* Dioſcor. lib. 2. cap. 99 de urina vetere: ἐγχυματιζόμενον δὲ ὦτα πυορροοῦντα ξηραίνει, *purulentis auribus infuſa, pus aurem ſupprimit.*

Ibid. XVIII. *Corporum pruritus: nitro addito hulcera capitum, porrigines, nomas, præcipue genitalium*] Nitrum addi anteriori medicinæ, hoc eſt, ſanandis corporum pruritibus, obſervata hactenus in libris vulgatis interpunctio admonet: nos poſteriori aſſignavimus, admonitu Marcelli Empirici, cap. 4. pag. 41. *Pueriſe lotium*, inquit, *nitro admixtum, hulcera quæ erumpunt, loto capite more delinunt: expertum remedium*: Sexti quoque Platonici, cap. 17. de puero, &c tit. *Ad capitis & corporis exhulcerationes, & furfures. Hominis lotium admixto nitro impoſitum, omnia vitia ſupra ſcripta ſanat & emendat.* Et tit. 7. *Ad callum in veretro*, &c. Habdarrahmani denique, Ægyptii medici, interprete Ecchellenſi, cap 1. pag. 3. *Urina cujuſcumque hominis, nitro admixto, ſi canes morſos, aut ſcabies, quæ in hulcera verſa eſt, vel impetigini infundatur, eas abſterget, & curat. Urina inveterata, & totius validius abſterget humida hulcera capitis, & porriginem, ac ſcabiem, quam recens: nec non maligna hulcera, ne ulterius ſerpant per corpus, impedit.*

Sect. 21. XIX. *Aurium quoque vitiis medetur, admixto modice oleo.*] Sic omnes editi, cum Regio 1. cod. In Reg. 2. *admixto modice apio*. In Chiffl *apio*. Vulgatæ lectioni favet Marcellus Empir cap. 9. pag 85. *Purulenta*, inquit, *& obtonſa auricula, & dolorem tolles, & auditum conſervatiſſimum reddes, ſi prius oleo eam laveris, cum recenti caprino, aut mulieris lacte permixto, deinde inſtilles tepidum fel caprinum, cum oleo cedrino, æquis portionibus mixto.* Chiffletianæ, Archigenes apud Galenum, lib. 3. κατὰ τόπους, cap. 1. pag 397. Τὰ ὑπ' Ἀρχιγένους γεγραμμένα φάρμακα πρὸς ὤτων ἀλγήματα . . . . Μυελὸν ἐλάφου σὺν γάλακτι γυναικείῳ.

Sect. 33. XX. *Jam mulſo potentiſſimum.*] Sic reſtituimus admonitu codicis Chiffl. quin & ipſa ſcriptoris ſententia ita poſtulante: antecedit enim, *additis totidem cyathis mulſi*, quæ nunc verba ſpectat. In editis perperam *multo*. In Reg. 2. *multo*.

Ibid. XXI. *Potiſſ. pityocampes, bupreſtis, cantharidum, aut ſalamandræ venenis.*] Sinceram lectionem ex Reg 2. cod & eo quem Pintianus vidit, totidem apicibus repræſentamus: neglecta librorum hactenus editorum ſcriptura: *phalangiis, cantharidum, aut ſalamandra, bupreſtis, aut pityocampes veneno*. Cui orationi prior eo nomine anteponi debet, quod expeditiorem ac planiorem intellectum habet: nec venena modo extrinſecus excepta, ſed & intus hauſta declarat. Sic etiam Dioſc. lib. 2. cap. 77. Ἔστι δὲ τὸ προσφάτως γάλα καὶ πρὸς τὰς διὰ τῶν θανασίμων φαρμάκων δήγματα καὶ πυρώσεις, ὡς κανθαρίδος, ἢ πιτυοκάμπης, ἢ σαλαμάνδρας, ἢ βουπρήστεως. *Lac autem recens etiam efficax eſt contra roſiones & inflammationes a medicamentis exitialibus factas, ut a cantharide, pityocampe, ſalamandra, aut bupreſto, &c.*

Ibid. XXII. *Contra gypſum, & ceruſſam, & ſulphur.*] Inanis eſt hoc loco Dalecampii conjectura, qui Græcos arbitratur, unde hauſit Plinius, Στρύχνον ſcripſiſſe, hoc eſt, ſolanum manicum: Pliniumque incaute ac raptim Θεῖον legiſſe, quæ vox ſulphur ſonat. Cum proxime antea Plinius dorycnii mentionem fecerit, quod idem plane eſt ac ſolanum. Neque vero citra noxam ſumi genera omnia ſulphuris queunt, ſi præſertim paulo largius hauriantur.

Ibid. XXIII. *Suillum utiliſſimum teneſmis, dyſenteriæ*, &c.] Ita libri omnes: etſi nihil Dioſcorides de ſuillo. Quamobrem haud temere ſuſpicamur unius literulæ immutatione *ovillum* legi fortaſſis poſſe commodius: nam ovillum teneſmo pariter & dyſenteriæ prodeſſe ſcribit Dioſcorides, lib. 2. cap. 77.

Sect. 42. XXIV. *Digeremus enim in mala ſingula.*] Prius legebatur *in animalia ſingula*, plane contra veterum exemplarium fidem, Reg. 2. & Chiffl quem religioſe ſecuti ſumus: contraque ſcriptoris ſententiam, qui toto hoc deinceps reliquo volumine, ab hoc primum loco auſpicatus, non in animalium, ſed morborum genera, medicinas digerit. Adde hujus loci Indicem, in quo diſerte legitur: *Privata ex animalibus medicinæ digeſtæ in morbos.*

Ibid. XXV. *Item venter, quem centipellionem vocant.*] Sic optime codex Reg. 2. & Chiffl. non, ut editi, *ventres, qui centipelliones vocantur.* Signat enim e gemino cervi ventre alterum tantum, ut diximus: ſecutus videlicet ſummum rei medicæ auctorem Nicandrum, in Theriac. pag. 40. ubi hoc pariter medicamentum adſciſcit adverſus ſerpentium morſus:

> Ἠ' ἐλάφου νηδὺν, τὴν δὴ καλέουσιν ἐχῖνον,
> Ἄλλοι δ' ἐγκατόεντα κεκρύφαλον· οἱ δ' ἀπυρῆνα
> Δραχμάων ὅσσον τε δύω καλθέμενος μοίρης
> Τῆ ποτὸν ἐν ἀκάτοις μέτρῳ πολύ δαιμίξας.

Hoc eſt, Gorræo interprete:

> *Aut cervi ventrem, quem multi nomine echinum,*
> *Reticulumque vocant, alto ſub ventre latentem.*
> *Ex.mpta hæc probe drachmarum pondere binûm,*
> *Atque cyathis temeti mixta quaternis.*

Scholiaſtes vetus in eum locum, pag. 27. Ἰστέον δὲ ὅτι τρεῖς εἰσι κοιλίαι. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἡ ἄνω, κεκρύφαλος καλεῖται, παρὰ τὸ κρύπτειν τὴν τροφήν. Ἡ δὲ δευτέρα, ἐχῖνος, διὰ τὸ ἐχινῶδες εἶναι τὴν τροφὴν, ἢ διὰ τὸ τραχύ, ἡ δὲ πολύπτυχος. Τρίτη δὲ, ἡ ἐγκατοειδής, ceteraque quæ ſequuntur, digna lectu.

Ibid. XXVI. *Simili modo verrinum jecur, & fellis dumtaxat fibra.*] In libris hactenus vulgatis, *exemptis dumtaxat fibris*, ex interpolatorum videlicet officina, imperite prorſus: nam quid exemptis fibris ſupereſſe jecoris ad medicinæ uſum, unabo, poſſit? In Reg. 2. cod. & eo quem Pintianus vidit, totidem plane apicibus, *& fellis dumtaxat fibra*, quæ ſincera ſane ſcriptura eſt, egregie ſtabilita Nicandri teſtimonio, in Theriac. pag. 40. ubi hanc ipſam medicinam tradit & explicat:

> Ἢ ἀπὸ κάπρου
> Ἥπατος ἀκρότατον αἴρευ λοβὸν, ὅς τε τραπέζης
> Ἐκφύεται, νεύει δὲ χολῆς σχεδὸν ἠδὲ πυλάων.
> Καί τε τὸ μὲν ἀνὰ ὄξει ... δός, ...
> Οἴνῳ ... ἄλλοτε δ' ἄκρητον ...

Gorræus interpres:

> *Aut cape ſummam*
> *Aprugni fibram jecoris, quæ nata trapeza*
> *Vergitur ad bilis follem, portiſque propinquat.*
> *Hæc tuſa, & mixto diluta bibantur aceto,*
> *Aut vino. virtus ſed longe maxima vino.*

Τράπεζα & πύλη τῆς τροφῆς, partes ſunt jecoris Anatomicis cognitæ. Sic paulo poſt ubi ſcripſimus X. *quatuor*, hoc eſt, denarium quaternûm pondere, interpolatorum pari oſcitantia, *quatuor obolorum* in libris hactenus editis legebatur.

Sect. 45. XXVII. *Omaſi quoque jure poto.*] Sic libri omnes poſt Hermolaum editi. Parm editio, *Omnia ſeſami quoque jure poto*, improbanda penitus lectione, quanquam Pintianus approbat: neque enim medicinæ modo tractantur, quæ ex frugibus, ſed quæ ex animalibus peti poſſunt. Neque vero ex omaſo tantum, ut diximus, ſed & e pingui bubula carne jus prodeſſe ad aconita pellenda, auctor eſt Nicander in Alexiph. pag. 132.

> Καί τε βοὸς νηδύοιο ...
> ... χανδὰ ...

Ubi Scholiaſtes vetus: Καὶ μάγειρον, inquit, κρέας (ſic enim emendo, pro κέραος) ἕψησας ... πλήσοις τῷ ζωμῷ. Καθ' ὑπερβο-

ἀεὶ γὰρ ὁ ἕψητος ζωμὸς ὀφέλλει. Gorræus Nicandri verſus ſic tranſtulit:

Pocula ſunt etiam, quibus exſaturere, liquamen
Excocti vituli, atque in pinguia jura ſoluti.

Ζωμὸς ἕψητος, & κρέας λιπαρὸν ζωμόν, jus bubulum e pingui carne bubula adverſus aconita commendat etiam Dioſcor. lib 2. Εὐπορ. num. 137 pag. 120. & Scribonius Largus, Compoſ. 188. Quin & *omaſi cocti jure poto* ſatius fuerit fortaſſe ſcribi, cum id codd. Reg. 2. & Chiffl. *omaſi* quoque legatur.

Sect. 46. XXVIII. *Usque non tædia animalium capillis increſcant.*] In libris editis, *inhæreſcant*. Nos ex Reg. 2. & Chiffl. *increſcant*. Favet Marcellus Empir. cap. 4. pag. 41 *Cornu cervinum in ſcobem limatum, & cum vino potum, lendes enecat, renaſcique non patitur.* Et pag. 43. *Cervini cornu ſcobes limata, & ex vino potui data, pediculos in capite, lendeſque naſci non ſinunt.*

Ibid. XXIX. *Item fel ſcrofinum cum urina tauri.*] Libri omnes editi hactenus: *item fel hircinum* Nos *ſcrofinum* teſtimus, admoniti codicum Reg. 2. & Chiffl tum vero adducti teſtimonio Marcelli Empirici, cap. 4 pag. 41 ita ſcribentis, *Lotio taurino caput ſi laveris, porriginem vetuſtiſſimam tolles. Vetuſtam porriginem mire adimes, ſi herba cyclaminis, id eſt, orbicularis, ſucco ſulphuris aliquantum miſcueris, & fel ſcrofinum, atque inde caput in balneo bene perfricabis* Et ſulphur quoque Plinius mox adjicit, ad porriginem vetuſtam.

Ibid. XXX. *Sed præcipue felis fimum cum ſinapi pari modo illitum.*] In Reg. 2. cod & eo quem Pintianus vidit, *ſed præcipue fel lupinum* In libris ad hunc diem editis, & in Colb. 3. cæteriſque MSS. *ſed præcipue fel & fimum*. Nos ex indubitata conjectura, *felis fimum* reſcripſimus. Auctor enim ſic emendandi Sextus Platonicus exſtitit, cap. 18. *de cata* tit. 1. *Ad capitis alopecias: Cata ſtercus ſiccum cum ſinape æquis ponderibus cum aceto contritum, & impoſitum, capitis alopecias ſanat* Felem porro ab aſtutia catum vocari, tralatitium eſt, tritumque jam ſermone vulgi.

Sect. 47. XXXI *Ad omnia inveteratum fel efficacius putant.*] Hactenus legebatur, *ad omnia inveterata*, cum vel ipſa loci ſententia *fel inveteratum* ſcribi hoc loco poſtulet: id quod egregie confirmat Sextus Platonicus, cap 4 de caprea, tit. 8 ubi eadem prorſus cum Plinio tradit. *Ad caliginem oculorum*, inquit, *Fel capreæ drachma 1. & modicum vini cum melle, ut poſſis teri: inunges: ſanantur. Idem facit & ad cicatricem, & argemata, & nephelion, & glaucomata, & pterygia, ſi ex eo felle inunxeris. Item ex eo felle inungatur palpebra cum oleris ſucco: extractos pilos non ſinit renaſci. Facit & ad ruptiones et ilia tunicularum cum lacte mulieris tepido. Hoc autem fel quanto vetuſtius fuerit, tanto melius erit.*

Sect. 48. XXXII. *Præcipue vero taurinum, cum porri ſucco tepidum, vel cum melle, ſi ſuppuret.*] Sic libri omnes editi, cum Reg. 2. cod. aliiſque. Dalecampius, ex Chiffl *ſi ſuperet* ſubintellige *dolor*, inquit, plane contra auctoris ſententiam. Eſt enim ejus loci intellectus, ſi ſuppuret, ſi pus auricula faciat, mel adjici oportere. Plinius Valer. lib. 1. cap. 10. *Si putruerit auricula, aut vermiculos fecerit, fel taurinum ex melle deſpumatos æquis menſuris mixtos in teſtam mittes, quam ſuppones carbonibus, ut lento igne ferveat, donec in unum admiſceatur. Hocque medicamen in vaſe vitreo colliges: & quum neceſſe fuerit ad curam, tepefacies in calice, & mundata aure ex lana medicamentum infundes* Mel Plinius Valer. adhibet tantum: mulſum Sextus Platon. cap 11. de tauro, tit. 5. *Ad aurium dolorem: Fel taurinum mulſo infuſum, & auribus inſtillatum ſanat* Porri modo ſuccum, ut noſter, Habdarrahmanus Ægyptius, interprete Ecchellenſi, cap. 5. pag. 38 *Fel boum liquefactum in aqua porrorum, & inſtillatum auribus, ipſarum ſedat dolores.*

Ibid. XXXIII *Aut ſi ſint rupta ibi aliqua.*] Ita libri omnes editi. Reg. 2. *Aut ſi rupta ſint aliqua ibi.* Non placet tamen ea ſcriptura Dalecampio: legi *ſi ſint ſuppurata*, vel *ſuppurantia ibi aliqua* mavult Defendit vulgatam lectionem Marcellus Empir. cap. 9 pag. 76. *Fel ovillum*, inquit, *cum lacte mulieris inſtillatum, etiam ruptas intus auriculas certiſſime ſanat* Sic paulo ante, hac ſect. Plinius idem *in ea parte*, hoc eſt, in auricula, *felle taurino* dixit *cum lacte mulierbri efficaciter rupta ſanari.*

Sect. 50. XXXIV. *Notumque eſt quaſdam quotidie ſeptingenties cuſtodito numero fovere*] Regii codicis 2. fidem ſecuti ſumus, ſententiamque ipſam, ut remur, ſcriptoris: quæ eſt ejuſcemodi: nonnullas feminas cutem fovere ſolitas quotidie uſque ad ſeptingentas vices. Plinius, lib. 11. ſect. 96. quingentas aſinas a Poppæa trahi ſolitas cum dixit, conjecturam fecit aliquibus, hoc quoque loco non *ſeptingenties*, ut cod. Reg. 2. aliique exhibent, ſed *quingenties* ſcribi oportere. At non aſinarum hoc loco numerum recenſet, ſed aſſiduitatem in cute fovenda nimiam irridet. Occupavit hoc ante nos Hermolaus.

Sect. 51. XXXV. *Caprinum utilius, cum malva decoctum & ſale.*] Hæc totidem verbis Marcellus Empir. cap. 15. pag 108 ſed pro malva myrrham adſciſcit Plinius Valer. lib. 1. cap. 45. amanuenſium, ut remur, errore

Ibid. XXXVI *Tonſillis autem privatim renes vulpium aridi*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 45. *Tonſillis privatim medentur renes vulpis aridi, cum melle triti, & illiti.* Marcellus Empir. cap. 15. pag. 106 *Tonſillis renes vulturini aridi in melle triti, vel decocti, mirum remedium præſtant, ſi pro emplaſtro apponantur.* Sextus Platon. cap 3. de vulpe, tit. 9. *Ad faucium tumorem: Rene vulpis in melle ſæpius fauces tumentes confrica.* Ex Plinii noſtri præſertim loco, quem vel ex eo ſanum eſſe conſtat, quod de quadrupedum, non de avium medicinis hic agitur, Marcelli textum in mendo cubare perſpicuum eſt, ac pro *vulturini*, ſcribi *vulpini* oportere.

XXXVII. *Strumis diſcuti fel aprinum, vel bubulum &c.*] Ibid. Sic MSS. Reg. 2. aliique. Sic totidem ſyllabis Plinius Valer. lib. 3. cap. 29. Malim ego tamen, ſi quid audendum, *caprinum* legi: tum quia hæc fellis genera duo a Plinio fere copulantur, caprinum ac bubulum: Tum vero maxime quoniam ita Marcellus Empir. prodidit, cap. 15. pag 108. præeunte Plinio, ut apparet: *Fel bubulum*, inquit, *vel caprinum, ad incipientes ſtrumas optime facere experimenta docuerunt: nam penitus creſcere non ſinentas, ſi eo aſſidue tangantur.*

XXXVIII. *Vri ſaliva equi triduo pota: at equum mori tradunt.*] Sect. 53. In libris hactenus vulgatis, *triduo pota eam mori tradunt*: ut eſſet ſententia, *triduo ſaliva pota mori tuſſim*. Au vero hoc medicæ, an Romanæ aures ferant? In Reg 2. *triduo potæ commori tradunt.* Nihil eſt noſtra emendatione certius: *ecum* amanuenſes ſcilicet, pro *equum* ſcripſere: librarii denique, *eam* pro *equum*. Sextus Platon. cap 16. de equo, tit. 1. *Ad phthiſicos, & qui male tuſſiunt: Equi ſalivam ſi biberint, ſani efficiuntur: Expertiſſimum: ſed equus moritur.* Marcellus Empiric cap 16. pag 110. *Ad phthiſicos*, inquit, *remedium & præſens, & maximum: nam etiam vota dubios ſanat, & quibus ſpes ſupereſſe nulla videatur: Equi ſalivam vel ſpumam cum aqua calida bibendam per triduum dabis: etiam quem tuſſi intoleranda & diutina laborare videris, hoc remedio liberabis: ægrum quidem ſine cunctatione ſanabis: ſed equum mors ſubita conſequetur.* Theodorus Priſcianus, lib. 4 *Ad tuſſim facit, & maximum remedium eſt: Equi ſalivam ex aqua calida bibat per triduum: is qui tuſſierit, vivet: equus moritur.* Simile eſt quod ſuſpirioſis præcipit idem Marcellus cap. 17. pag. 114. ut ſpumam ex ore mulæ collectam hauriant: id ipſis ſaluti fore: mulam morituram. Plinius Valer. lib. 1. cap 58. *Saliva equi triduo potata ternis potionibus in aqua calida tuſſim ſanant: equum mori tradunt, hominem ſanant.*

XXXIX. *Iſchiadicis fimum.... calfactum in foliis.*] Monet Dalecampius in vetere neſcio quo exemplari legi *in foliis*. Sane minus commode. Nam folia braſſicæ Plinius intellexit, uti ex Plinio altero Valeriano diſcimus, eadem prodente, lib 2. cap. 45. *Scia* (hoc eſt, iſchiadi) *ſananda. Fimum quoque bubulus calefactum in cinere fervens, locis dolentibus, in foliis cujuſcumque oleris imponitur.* Habet idem medicamentum & Marcellus Empir. cap. 25. pag. 174. ſed eas voces *in foliis*, quas non intellexit, omiſit. Repetitur iterum forma loquendi hæc eadem ſect 63 ubi Hermolaus *in foliis*, neſcio quis *in palis* legendum ſomniat. Sect. 56.

XL. *Item hædoram lien.*] Carere ait ſuum exemplar Pintianus ea voce *lien*. Excidit ergo amanuenſibus imprudenter. Nam & Marcellus Empir & Plinius Valer agnoſcunt: Ille, cap. 23. pag 165 *Hædinus vero lien*, inquit, *ſimiliter ac hircinus, ſuper ſplenem infantis appoſitus, & tumores, & dolorem ejus emendabit* Iſte, lib. 2. cap. 18. cui titulus, *Splenis quomodo ſuccurrendum* *Hædi lien*, inquit, *impoſitus idem præſtat.* Sect. 57. Agnoſcit & Q. Serenus, cap. 24. de ſplene curando:

Arida pinus item fervente domatur aceto,
Et trita illinitur. vel ſplen apponitur hædi.

Denique & eam vocem habent Reg. 2. cod. aliique fere, quos vidimus.

XLI. *Vel hircinum decoctum ad quintam heminam in vino.*] Sect. 58. In libris hactenus editis, *vel hircinum decoctum in hemina vini* Probabilior nobis viſa ſcriptura Regii 2. codicis, & Chiffl. quam amplexi ſumus: adſtipulante fere Marcello Empirico, cap. 27 pag 195. *Jecur hircinum*, inquit, *miſſum in ollam novam, cum vini auſteri cotylis ſex, ad ternas decoctum: ſed dum encoquitur, compunctum: ut humor ejus cum vino permiſceatur: poſtea dyſenterico potui datum, efficaciter prodeſt.*

XLII. *Fel lupi cum elaterio umbilico illigatum.*] Annon *illinitum* potius? Nam Plinius Valer. lib. 2 cap. 23. *Ventri molliendo: Fel lupi, inquit, cum elaterio ventriculo illinitur.* Ibid.

XLIII. *Butyrum largius ſumptum. Cœliacis & dyſentericis medetur jecur vaccinum.*] Locus hic præpoſtera ad hunc diem interpunctione, & criticorum interpolatione laboravit, in hunc modum: *Butyrum largius ſumptum cœliacis.... medetur, & jecur vaccinum.* Verum interpunctionis vitioſæ non modo Regius 2. codex, ſed & res ipſa admonuit: ad ſuperiora videlicet, hoc eſt, ad ea remedia quæ alvo ſolvendæ traduntur, quæ de butyro nunc prodit auctor, referri oportere: ut intellectus ſit butyrum quoque largius ſumptum alvum ſolvere, nedum cœliacis aut dyſentericis eo pacto prodeſſe. Sic & Dioſcor. lib 2. cap. 81. de butyro, *ἐστὶ κοιλίας τε λυτικὸν πλεῖον ποθέν.* Itaque fruſtra illi Plinii editores, ut fucum facerent, voculam *&* adjecerunt: quam MSS. codicum nullus repræſentat, non Reg. 1. 2. Colb. aliive: cum etſi adeſſet illa, nihil tamen orationis perſpicuitati obeſſet, aut veritati. Ibid.

Sect. 59. XLIV. *Teneſmos, id eſt, crebra & inanis voluntas deſurgendi.*] Hanc *deſurgendi* vocem, quam codices MSS omnes repræſentant, Reg. 1. 2. Colb 3. Chiffl. aliique, cum quæ vis ei ſubeſſet haud ſatis perciperent Plinii editores, eradendam duxere, atque *egerendi* verbum inſeruere ſatius fore, quod in hunc diem libri vulgati præferunt. *Deſurgere*, verbum eſt medicum, quo ſæpe Largus Scribonius utitur, præſertim vero in definitione teneſmi, quæ Plinianæ ſimilis eſt ac plane par: *Eſt*, inquit, *irrita crebro deſurgendi voluntas*, hoc eſt, ſecedendi, ut diximus in Interpretatione. Græci ἀφεδρεύειν dicunt. Celſus, lib 4. cap. 15. *frequentem dejiciendi cupiditatem: deſidendi*, cap 18. Hinc apud Marcellum Empir cap 27. pag 187. *cœliaci propter frequentes deſurrectiones viribus defecti.* Idem Scribonios, proxime antea laudatus, cap 38. cui titulus eſt, *Ad prolapſionem, & libidinem nimiam deſurgendi extremi inteſtini* Compoſ. 142. *Teneſmos eſt irritatio ultimæ partis directi inteſtini, in qua ultimo ſæpius libet deſurgere ſine cauſa.* Non ſic tamen intelligendus Horatius, lib 2. Satyr 2. verſ. 76.

Vides ut pallidus omnis
Cœna deſurgat dubia.

Sed *deſurgat* ibi dictum, pro *de cœna ſurgat.*

Sect. 62. XLV. *Efficacius, ſi prius fumo maceretur.*] Sic libri omnes. At in Chiffl. *ſi primi fimo* Inepte: Nam Marcellus Empir. Plinium ſecutus, cap. 26. pag 180. *Verris ſilvatici*, inquit, *lotium cum ſua veſica, in fumo ſuſpenſum & aſſervatum, ſtrangurioſis cum potione mixtum, potui datum, efficaciſſime prodeſt.* Et Sextus Platon. cap. 7. de apro, tit. 9. *Ad ſtranguriam & veſicæ dolorem: Veſica apri cum lotio infuſo, ſi ſuſpenſa & paſſa fuerit,* (Solem nimirum, ventoſque, aut fumum) *donec aquaticus humor efluat, & deſiccatam dederis manducare iis qui patiuntur, mire ſanantur.*

Ibid. XLVI. *Vitia vero quæ in eadem parte ſerpunt ..... cum charta & arrhenico ſanat.*] Sic libri fere omnes editi, cum MSS. Reg. 1. 2. Colb. 3. ceteriſque. Editio Parm. *cum charta Armeniaca*: codex Chiffl. *carten armenica.* Utrobique mendum. His nos neglectis ſinceram priorum exemplarium non modo retinemus, ſed etiam Marcelli Empirici ſuffragio defendimus, apud quem hoc medicamentum totidem ferme verbis exſtat, cap. 33. pag. 227. *Mirifice*, inquit, *hoc medicamentum purgat hulcera quælibet, etiamſi cancer temtaverit. Eſt autem lene. Conficitur ſic. Auripigmenti denarios VI. Æris ſquamæ X. tres. Elaterii X. I. Chartæ combuſtæ cineris X. III. Ex his tritis cum apio, cochlearia tria roſa cyatho permiſcentur, & linteola carpta in eo tinguntur, atque ita hulceri ſuperponuntur. Hoc medicamentum cito & ſine ullo morſu expurgat ſordidiſſima hulcera, ac ſanat.*

Ibid. XLVII. *Fel bubulum cum alumine Ægyptio, ac myrrha*] Ita reſcripſimus ope codicis Regii 2. in quo *myrrha* diſerte legitur: In Reg. 1. & Chiffl. *ac murra*, vetuſto more, pro myrrha. In libris hactenus editis, *ac muria*, perverſe. Plinius Valer. lib. 2. cap 41. Ad verendorum vitia: *Fel item bubulum*, inquit, *cum alumine Ægyptio ad craſſitudinem mellis ſubactum illinitur*, &c. Marcellus Empir. cap. 33. pag 230. *Fermento alumini & myrrha, fel bubulum ad craſſitudinem mellis, ſubactum, & illitum, ea quæ veretris ſerpunt, mira celeritate perſanat: ſupra etiam beta vino recte imponitur.* Habdarrahmanus Ægyptius, cap. 6. fel bubulum per ſe adſciſcit ad virilium hulcera, nihil præterea adjicit.

XLVIII. *Fel caprinum cum melle, rubiqus ſucco.*] Sic Reg. 2. codex & quem Pintianus vidit: non, ut hactenus editi, *vel caprinum*, quaſi ſerum ſubintelligi hic quoque ex antedictis oporteat. Confirmat Q. Serenus, cap. 37. *de obſcœnis medendis*, pag. 149. Ibid.

Obſcœnos ſi pone locos nota vulnera carpent,
Horrentum manſa curantur fronde roborum.

Et paulo ante:

Languidus antiquo purgatur penis Iaccho,
Ac ſuper illinitur fecunda felle capella.

Et Marcellus Empir. cap. 33. pag. 229. *Fel caprinum*, inquit, *cum melle, veretri doloribus, hulceribuſque illorum prodeſt.*

XLIX. *Utiliſſimum ...ſpumam equi ex ore, inguinibus illinere.*] In libris ad hunc diem editis, *ex ore, inguinibuſque.* At quis ſpumam equi, quæſo, vidit ex inguinibus? Feminibus attritis inguinibuſque illini, ſententia ejus loci eſt. Plinius Valer. lib. 2. cap. 43. *Si autem ex equitatu*, inquit, *femina vexata ſunt, ſpuma equi ex ore, feminibus illinitur, & inguinibus imponitur.* Brevius Marcellus Empir. cap. 32. pag. 225. *Si ab equitando vexata fuerint inguina, aut intertrigines dolebunt, ſpuma equi fricentur, ſtatim remediabuntur.* Sect. 62.

L. *Bubula caro impoſita. Ad tumores fimum ſuillum .... cum oleo. Duritias..... mollit optime adeps e lupis illitus. In his quæ .. plurimum proficit fimum bubulum ... in vino vel aceto decoctum.*] Sect. 70. Perturbata prius omnia ex interpunctionis vitio, & interpolatorum audacia, ſic legebantur: *Bubula caro impoſita tumorem ſanat. Fimum ſuillum .... cum oleo duritias .... tollit optime. Adeps . . . illitus in his quæ . . . . plurimum proficit. Fimum bubulum* &c. Medicinam ei loco fecimus ope Regii præſertim codicis 2. qui ſingulas, uti nos fecimus, ſententias majuſculis litteris auſpicatur. Adde Plinium Valer. lib. 3. cap. 47. qui cum hunc locum tranſcriberet, ad rupta & convulſa medicinam e bubula carne retulit: ad tumores deinde fimum ſuillum, &c. Sic enim ille: *Luxatis vero recens fimus, vel aprinus, vel ſuillus, vel vitulinus imponitur: veretris ſpuma recens cum aceto illinitur: fimuſque caprinus cum melle. Caro bubula ruptis convulſiſque illinitur. Fimus quoque ſuillus ſub teſta calefactus, & tritus cum oleo, miro adverſus tumores facit.*

LI. *Cum cyprino oleo, aut irino.*] Sic Reg. 2. codex, & Sect. is quem Pintianus vidit. In editis, *aut hircino*, quod cum 74. minus belle congruere editores intelligerent, inſeruere, *aut fimo caprino, aut hircino*: ex *cyprino* ſcilicet, anteriore voce rurſum repetita, *caprino* temere excogitato. Plinius Valer. lib. 2. cap. 48. apud quem hæc totidem verbis exſtant, *cum cyprino oleo & hircino* habet, pro *irino*. Marcellus Empir. cap 34. pag. 232. iterumque pag. 236. *cum oleo cyprino, aut laurino* dixit.

LII. *Feminum vituli cinis.*] Hunc locum Marcellus Empir cum raptim curſimque legeret, non *feminum vituli*, ſed *fimi vituli* cinerem legit, cap. 4 pag 43 *Hulcera*, inquit, *quæ ſordidata ſunt, fimo vitulino cinere & muliebri lacte purgantur.* Ibid.

Google

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXIX.

I. NATURA remediorum, atque multitudo [a] inſtantium ac præceptorum, plura de ipſa medendi arte cogunt dicere: quanquam non ignarus ſim, nullius ante hæc Latino ſermone condita, [2] ancepſque lubricum eſſe rerum omnium novarum, talium utique, [3] tam ſterilis gratiæ, tantæque difficultatis in promendo. Sed quoniam occurrere veriſimile eſt omnium qui hæc cognoſcant cogitationi, quonam modo exoleverint in medicinæ uſu, quæ tam parata atque pertinentia erant: mirumque & indignum protinus ſubit, nullam artium inconſtantiorem fuiſſe, & etiamnum ſæpius mutari, cum ſit fructuoſior nulla: [4] Diis primum inventores ſuos aſſignavit, & cælo dicavit. Necnon & hodie multifariam ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famam etiam crimine, ictum fulmine Æſculapium fabulata, quoniam [5] Tyndareum revocaviſſet ad vitam. [6] Nec tamen ceſſavit narrare alios revixiſſe opera ſua, clara Trojanis temporibus, quibus fama certior, vulnerum tamen dumtaxat remediis. CAP. I.

II. Sequentia ejus (mirum dictu) in nocte denſiſſima latuere uſque ad [1] Peloponneſiacum bellum: tunc eam revocavit in lucem [2] Hippocrates, genitus in inſula Coo, in primis clara ac valida, & Æſculapio dicata. [3] Is cum fuiſſet mos, liberatos morbis ſcribere in templo ejus Dei quid auxiliatum eſſet, ut poſtea ſimilitudo proficeret, exſcripſiſſe ea traditur, atque (ut Varro apud nos credit) templo cremato, inſtituiſſe medicinam hanc, [4] quæ Clinice vocatur. Nec fuit poſtea quæſtus modus: quoniam [5] Prodicus Selymbriæ natus, e diſcipulis ejus, inſtituens quam vocant [6] Iatralepticen, reunctoribus quoque medicorum ac [b] [7] mediaſtinis veſtigal invenit.

III. [1] Horum placita Chryſippus ingenti garrulitate mutavit, plurimumque & ex

INTERPRETATIO.

a *Inſtantium*] Et earum quæ proxime dicenda ſunt, & eorum quæ ſunt ante occupata.

b *Mediaſtinis.*] Balneatoribus.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Inſtantium ac præceptorum.*] Ita Chiffl. codex, quem ſecuti ſumus præ ceteris, in quibus *ac præteritorum* legitur. Inſtantia ſunt, ea de quibus dicere proxime incumbit: Sic diem inſtare dicimus. Præcepta, quæ ſunt anticipata, ante occupata.

2. *Ancepſque lubricum.*] Lubricum quaſi ſubſtantive, non ſine elegantia: ſic lubricum juventutis dicimus. Ab interpolatorum manu eſt, quod libri quidam præferunt *ancepſque ac lubricum.*

3. *Tam ſteriles &c.*] Vide Notas & Emend. num. I.

4. *Diis . . . inventores.*] Apollinem, Æſculapiumque intelligit.

5. *Tyndareum*] Helenæ & Clytemneſtræ patrem, de quo Hyginum conſule fabula LXXVIII. fol. 18. b. Vide Notas & Emend. num. II.

6. *Nec tamen ceſſavit.*] Medicina ſcilicet. Dicuntur eadem a Celſo, in præf. ſtatim initio operis: *Vetuſtiſſimus*, inquit, *medicinæ auctor Æſculapius celebratur: qui quoniam adhuc rudem & vulgarem hanc ſcientiam paulo ſubtilius excoluit, in Deorum numerum receptus eſt. Hujus deinde duo filii, Podalirius, & Machaon, bello Trojano ducem Agamemnonem ſecuti, non mediocrem opem commilitonibus ſuis attulerunt: Quos tamen Homerus, non in peſtilentia, neque in variis generibus morborum aliquid attuliſſe auxilii, ſed vulneribus tantummodo ferro & medicamentis mederi ſolitos eſſe propoſuit.*

Sect. II. 1. *Peloponneſiacum.*] Bellum in Græcia longe atrociſſimum, maximeque diuturnum, Athenienſes inter, & Pelopponneſios: quod erupit anno Urbis Romæ CCC. ante Chriſtum CCCCLIV.

2. *Hippocrates.*] Natus Olymp. LXXX. ex ipſo Æſculapii genere, quartuſdecimus ab illo, utquidem aiunt.

3. *Is cum fuiſſet.*] Et hunc Ægyptiis fuiſſe morem tradit Galenus, lib. 5. τῷ γένει, cap. 2. pag. 775. juxta Memphim, in templo Vulcani.

4. *Quæ Clinice.*] Cave aliquam unam dumtaxat medicinæ partem ea nomenclatione indigitari credas. Antiquis ſic appellata tota medicina eſt, qualis Hippocratis fuit: quia medici eſt ægros cubantes *ἐν κλίνῃ in lectulo*, inviſere ac curare. Inde Clinices nomen. Inſcriptio vetus apud Gruter. pag. 400. P. DECIMIVS. P. L. EROS. MERVLA. MEDICVS. CLINICVS. CHIRVRGVS. OCVLARIVS. Sed ficta ac recens inſcriptio.

5. *Prodicus.*] Vide Notas & Emend. num. III.

6. *Iatralepticen.*] Ἰατραλειπτικὴν, quæ unguentis & perfrictionibus medetur corporis morbis. Iatraliptæ, quorum opera medici in ungendo & reungendo utebantur: ſive potius medici, qui reungendo vile mediaſtinorum obirent munus.

7. *Mediaſtinis.*] Mediaſtinos pro balneatoribus Nonius accipit, quem ſecuti ſumus. De hac voce Voſſium vide in Etymol.

Sect. III. 1. *Horum placita Chryſippus.*] De Chryſippo & Era-

Google

Chryſippo diſcipulus ejus Eraſiſtratus, [2] Ariſtotelis filia genitus. [3] Hic Antiocho rege ſanato [4] c. talentis donatus eſt a rege Ptolemæo filio ejus, ut incipiamus & præmia artis oſtendere.

IV. Alia factio (ab experimentis cognominant [1] Empiricen) cœpit in Sicilia, [2] Acrone Agrigentino Empedoclis Phyſici auctoritate commendato.

V. Diſſederuntque hæ diu ſcholæ: & omnes eas damnavit Herophilus, [1] in muſicos pedes venarum pulſu deſcripto per ætatum gradus. Deſerta deinde & hæc ſecta eſt: quoniam neceſſe erat in ea litteras ſcire. Mutata & quam poſtea Aſclepiades ([2] ut retulimus) invenerat. Auditor ejus [3] Themiſon fuit, [4] qui quæ inter initia ſcripſit, illo mox recedente a vita, ad ſua placita mutavit. Sed & illa [5] Antonius Muſa ejuſdem auctoritate Divi [6] Auguſti, quem contraria medicina gravi periculo exemerat. Multos præterea medicos, celeberrimoſque ex iis [7] Caſſios, [8] Calpetanos, Arruntios, Albutios, Rubrios. [9] Ducena quinquagena H-S. [10] annua mercede iis fuere apud Principes. Q. vero Stertinius [11] imputavit Principibus, quod H-S. quingenis annuis contentus eſſet: [a] ſexcena enim ſibi quæſtu urbis fuiſſe numeratis domibus oſtendebat. Par & fratri ejus merces a Claudio Cæſare infuſa eſt: cenſuſque, quanquam exhauſti, operibus Neapoli exornata, heredi [12] H-S. CCC reliquere, quantum ad eam ætatem Arruntius ſolus. Exortus deinde eſt [13] Vectius Valens, adulterio Meſſalinæ Claudii Cæſaris nobilitatus, pariterque eloquentiæ aſſectator. Is eam potentiam nactus, novam inſtituit ſectam.

Eadem ætas Neronis principatu [14] ad Theſſalum tranſilivit, delentem cuncta majorum placita, rabie quadam in omnis ævi medicos perorantem: quali prudentia ingenioque, æſtimari vel uno argumento abunde poteſt, cum monumento ſuo (quod eſt Appia via) [15] Iatronicen ſe inſcripſerit. [16] Nullius hiſtrionum equarumque trigarii comitatior egreſſus

Interpretatio.

a *Sexcena.*] Sexcentorum ſeſtertiûm quæſtum faciebat in urbe, idque comprobabat numeratis domibus *ægrotorum, quos inviſebat.*

Notæ.

ſiſtrato abunde diximus in Auctorum Indice. De Eraſiſtrato præterea multa Appianus in Syriac. pag. 127. & ſeq.

2. *Ariſtotelis filia genitus.*] Non natura tamen, ſed adoptione filium modo fuiſſe ait Sextus Empir. adv. Mathem. cap. 12. pag. 51. ubi Pythiadem Ariſtotelis filiam tribus viris nupſiſſe refert: primum quidem Nicanori: deinde Proclo, qui genus duxerat a Demarato Lacædemoniorum rege: poſtremum Μητροδώρῳ ἰατρῷ, Chryſippi diſcipulo, Eraſiſtrati magiſtro, Χρυσίππου μὲν τοῦ Κνιδίου μαθητῇ, Ἐρασιστράτου δὲ καθηγητῇ. Ita Servium Galbam Imp. a noverca ſua adoptatum legimus, apud Tranquillum, cap. 4.

3. *Hic Antiocho.*] Vide quæ diximus de Cleombroto, quem eumdem eſſe cum Eraſiſtrato conjecimus, lib. 7. ſect. 37. Fuit is porro Antiochus, de quo nunc agitur, Seleuci Nicatoris F. quem amore Stratonices novercæ ægrum deprehendit, Eraſiſtratus ſanavit. Vide Valerium Max. lib. 5. cap. 7. Macrob. lib. ult. Saturn. cap. 15. Plutarchum in Demetrio, alioſque.

4. *Centum talentis.*] Monetæ noſtræ, libris 240000. ut diximus lib. 7. ſect. 39.

Sect. IV. 1. *Empiricen.*] Ἐμπειρική, ſecta medicorum dicitur, quæ ſola experientia utitur.

2. *Acrone.*] In quem illud eſt Empedoclis epigramma, recitatum a Laertio in Empedocle, lib. 8.

Ἄκρον ἰητρὸν Ἄκρων' Ἀκραγαντῖνον πατρὸς ἄκρου
Κρύπτει κρημνὸς ἄκρος πατρίδος ἀκροτάτης.

Acronem ſummum medicum ſummo patre natum, in ſumma patria tumulus ſummus habet. De medicina hunc ſcripſiſſe ſermone Dorico, & librum unum de victu ſanorum, auctor eſt Suidas, verbo Ἄκρων.

Sect. V. 1. *In muſicos pedes.*] Plinius ſupra, lib. 11. ſect. 88. *Arteriarum pulſus, ... index fere morborum in modulos certos legeſque metricas . . . . deſcriptus ab Herophilo medicinæ vate, miranda arte nimium propter ſubtilitatem deſertus,* &c. Martianus Capella, lib. 3. *Herophilus ægrorum venas rhythmorum collatione penſabat.*

2. *Ut retulimus.*] Libro 26. ſect. 7 & 8.

3. *Themiſon.*] Egimus de eo in Auctorum Indice.

4. *Qui quæ inter.*] Vide Notas & Emend. num. IV.

5. *Antonius Muſa.*] Diximus antea de eo lib. 19. ſect. 38. Sed hoc loco vel ſcribendum in contextu, vel ſubintelligendum ſane videtur *ejuſdem auditor*: ut ſententia ſit, Aſclepiadis, ut Themiſonem, ita & Muſam auditorem fuiſſe.

6. *Auguſto,* &c.] Suetonius de Auguſto, cap. 81. *Cum diſtillationibus jocinere vitiato, ad deſperationem redactus, contrarium & ancipitem rationem medendi neceſſario ſubiit: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Muſa.*

7. *Caſſios.*] Laudatur Caſſius a Galeno, lib. 9. κατὰ τόπους, cap. 4. pag. 614. *Ingenioſiſſimus ſæculi noſtri medicus,* inquit Celſus in præf. lib. 1. *quem nuper vidimus, Caſſius,* &c. Laudatur a Scribonio, Compoſ. 120. & 176. Alius ab eo Caſſius Iatroſophiſta, Porphyrii magiſter, cujus extant quæſtiones ſive problemata LXXXV. Græce ſcripta, converſa a Geſnero in Latinum ſermonem.

8. *Calpetanos.*] In Reg. 1 *Calptanos.* In Reg. 2. *Carpetanos.* At in inſcriptionibus vetuſtis apud Gruter. haud raro CALPETANVS.

9. *Ducena quinquagena H-S.*] Hoc eſt, ducenta quinquaginta ſeſtertia: vel, quod idem eſt, ducenta quinquaginta millia ſeſtertium: monetæ Gallicæ, libræ ſunt, ut vocant, 25000.

10. *Annua mercede.*] MSS Reg. 2. & Chiffl. *annuales mercedes,* lectione haud pœnitenda.

11. *Imputavit.*] Id haberi beneficii loco voluit, quod hanc tantum mercedem a Principibus poſceret: Quingenta ſeſtertia, ſive quingenta ſeſtertiûm millia, libræ ſunt Gallicæ 50000. Sexcenta, 60000.

12. *HS CCC.*] Hoc eſt, ſeſtertiûm trecenties, ſubintelligo centena millia, quæ ſuperpoſita numero lineola deſignat. Summam id efficit trium, ut vocant in Gallia, millionum, ſeu librarum 3000000. Sic inferius centies HS. reliquiſſe Crinas dicitur.

13. *Vectius Valens.*] In Inſcriptionibus antiquis VETTIVS. De Vettio Valente, adulterium cum Meſſalina conjuge Claudii Cæſaris confeſſo, vide Tacitum, lib. XI. Annal. pag. 169. Anthologias ſcripſiſſe dicitur, in quibus & de annis climactericis egit. Scribonius Largus, Compoſ. 76. eo ſe condiſcipulo & familiari uſum teſtatur.

14. *Ad Theſſalum.*] Trallianus is fuit, Methodicorum ſectæ magno ſæculi ſui plauſu conditor. Omnes ante ſe medicos, Hippocratem quoque, inſcientiæ arguebat, ut ex fragmento apparet epiſtolæ ejus ad Neronem, quod refert Galenus, lib. 1. meth. Med. cap. 2. pag. 3. tomo 10. quo capite Theſſalum ipſe inſcitiæ arrogantiæque inſimulat.

15. *Iatronicen.*] Ἰατρονίκην, medicorum victor.

16. *Nullius hiſtrionum.*] Vult auctoritatem ejus demonſtrare per turbas in honorem ejus affectantium, inquit Gelenius: qua in re confert eum gratioſiſſimis tum apud plebem, ſed hiſtrionibus aurigiſque, qui Circenſibus trigas equarum agitarent: qua exercitatione Nero quoque ipſe ejus temporis Romanorum Princeps in primis delectabatur. Pantomimos egredientes in publicum etiam Romani Equites cingebant, quod fieri amplius Tiberius vetuit. Vide Tacitum, lib. 1. Annal. pag. 35.

in publico erat: cum Crinas Maſſilienſis [17] arte geminata, ut cautior religioſiorque, ad ſiderum motus ex ephemeride Mathematica cibos dando, [18] horaſque obſervando, auctoritate eum præceſſit. Nuperque [19] centies H-S. reliquit, muris [a] patriæ, mœnibuſque [b] aliis pæne non minori ſumma exſtructis. Hi regebant fata, cum repente civitatem Charmis ex eadem Maſſilia invaſit, damnatis non ſolum prioribus medicis, verum & balneis: frigidaque etiam hibernis algoribus lavari perſuaſit. Merſit ægros in lacus. Videbamus ſenes Conſulares uſque in oſtentationem rigentes. [20] Qua de re exſtat etiam Annæi Senecæ [c] adſtipulatio. Nec dubium eſt, omnes iſtos famam novitate aliqua aucupantes [d] [21] anima ſtatim noſtra negotiari.

Hinc illæ circa ægros miſeræ ſententiarum concertationes, nullo idem cenſente, [e] [22] ne videatur acceſſio alterius. Hinc illa infelicis monumenti inſcriptio, [23] TVRBA SE MEDICORVM PERISSE. Mutatur ars quotidie, toties [f] interpolis, & ingeniorum Græciæ flatu impellimur. Palamque eſt, ut quiſque inter iſtos loquendo polleat, imperatorem illico vitæ noſtræ neciſque fieri: [24] ceu vero non millia gentium ſine medicis degant, nec tamen ſine Medicina: [25] ſicut populus Romanus ultra ſexcenteſimum annum, nec ipſe in accipiendis artibus lentus, Medicinæ vero etiam avidus, donec expertam damnavit.

VI. Etenim percenſere inſignia priſcorum in his moribus convenit. Caſſius Hemina, ex antiquiſſimis auctor eſt, primum e medicis veniſſe Romam Peloponneſo Archagathum Lyſaniæ filium, L. Æmilio, Luc. Julio Coſſ. anno Urbis DXXXV. eique jus [2] Quiritium datum, & tabernam in compito Acilio emptam ob id [g] publice. [3] Vulnerarium eum fuiſſe e re dictum: mireque gratum adventum ejus initio: mox a ſævitia ſecandi urendique, tranſiſſe nomen in carnificem, & in tædium artem omneſque medicos: quod clariſſime intelligi poteſt ex M. Catone, cujus auctoritati triumphus atque Cenſura minimum conferunt: [h] tanto plus in ipſo eſt. Quamobrem verba ejus ipſa ponemus.

VII. Dicam de iſtis Græcis ſuo loco, Marce fili: quid Athenis exquiſitum habeam, & quod bonum ſit illorum litteras inſpicere, non perdiſcere, [i] vincam. Nequiſſimum & indocile genus illorum: & hoc puta vatem dixiſſe: Quandocumque iſta gens ſuas litteras dabit, omnia corrumpet. Tum etiam magis, ſi medicos ſuos huc mittet. Jurarunt inter ſe barbaros necare omnes medicina. Et hoc ipſum mercede faciunt, ut fides iis ſit,

INTERPRETATIO.

a *Patriæ.*] Maſſiliæ.
b *Aliis.*] Aliorum oppidorum.
c *Adſtipulatio.*] Affirmatio de ſe.
d *Anima.*] De vita ipſa noſtra, non modo de fortunis, ſtatim ſibi quæſtum inſtituere.
e *Ne videatur.*] Ne videatur alterius ſententiæ acceſſor tantum, *& approbator fuiſſe, non etiam auctor.*
f *Interpolis.*] Interpolata, *immutata.*
g *Publice.*] Publico ſumptu.
h *Tanto.*] Adeo ſunt plures aliæ in eo dotes ac virtutes.
i *Vincam.*] Evincam, *arguam, demonſtrabo.*

NOTÆ.

17. *Arte geminata.*] Artes geminaſſe dicitur, quia Mathematicam cum Medicina copulavit: cujus generis homines *ἰατρομαθηματικοὺς* appellatos eſſe, auctor eſt Ptolemæus in Tetrab.

18. *Horaſque.*] Sic etiam Petoſiris olim, Mathematicus Ægyptius, de quo Juvenalis, Satyr. 6. verſ. 578.

Capiendo nulla videtur
Aptior hora cibo, niſi quam dederit Petoſiris.

19. *Centies H-S.*] Hoc eſt, centies centena millia ſeſtertiûm. Monetæ Gallicæ libras efficiunt 1000000. ſeu millionem unum.

20. *Qua de re exſtat.*] Seneca, epiſt. 53. pag. 168. *Memor artificii mei veteris, mitto me in mare, quomodo pſychrolutam decet.* Et epiſt. 83. pag. 360. *Ille tantus pſychrolutes* (hoc eſt, lavator in frigida, ψυχρολούτης) *qui Calendis Januariis in Euripum ſaltabam.* &c. Eadem eſt Horatii de ſe adſtipulatio, affirmatiove, lib. 1. epiſt. 15. verſ. 2. auctore nempe Antonio Muſa, qui calidas Baiarum aquas improbabat, laudabat in primis ψυχρολουσίας.

Nam mihi Baias
Muſa ſupervacuas Antonius, & tamen illis
Me facit inviſum, gelida cum perluor unda
Per medium frigus.

21. *Anima ſtatim noſtra.*] Vide Notas & Emendationes, num. V.

22. *Ne videatur acceſſio.*] Verbum id juris eſt: acceſſorium vulgo dicimus, quod inſtar additamenti eſt, parvoque ſolet æſtimari, ſi cum principali re conferatur. Ea voce rurſum Plinius utitur, lib. 33. ſect. 2. *Smaragdis teximus calices ... aurum jam acceſſio eſt.* Quaſi diceret, principalia luxuriæ irritamenta nunc ſunt ſmaragdi gemmæque: aurum, acceſſorium eſt. Valer. Maxim. lib. 5. cap. 7. num. 2. *Nec acceſſor* (in quibuſdam exemplaribus, *acceſſio*) *glorioſæ illius pompæ; ſed auctor ſpectatus eſt.*

23. *Turba ſe.*] Vulgo id dictum Cæſari Hadriano adſcribitur. Verum ex iſto Plinii loco, atque ex Dione Caſſio, in extrema Hadriani hiſtoria, multo eſſe vetuſtius intelligimus. Senarius eſt, ut putant, Menandri Comici:

Πολλῶν ἰατρῶν εἴσοδός μ' ἀπώλεσεν.

24. *Ceu vero non millia.*] De Babyloniis illud ipſum prodidere Herod. lib. 1. & Strabo, lib. 16. de Baſtetanis, Hiſpaniæ populis, idem Strabo, lib. 3. de Hiſpanis antiquioribus, Euſebius, lib. 10. Eccl. hiſt. cap. XI.

25. *Sicut populus Rom.*] Vide quæ diximus lib. 20. ſect. 33. nota 2.

Sect. VI. 1. *Luc. Julio Coſſ.*] Vide Notas & Emendationes, num. VI.

2. *Quiritium.*] Vide quæ de Quiritibus diximus ad librum XVI ſect. LVII. Et adde, pro Quirite Quirinum dixiſſe Plutarchum in Numa, pag. 61. ubi centum quinquaginta Patres ait, intra ſe ita partitos eſſe Reipublicæ adminiſtrationem, ut ſinguli ſenis per noctem, totidemque per diem horis, jus dicerent *Quirino*, ὡς χρηματίζειν ἓξ μὲν ὥρας τῆς νυκτὸς, ἓξ δὲ τῆς ἡμέρας Κυρίνῳ. *Loco Quirini* verus interpres, prave. Amyottus Gallice, *comme ſouverain*: ratus, opinor, legendum eſſe κυρίῳ. Salmaſius in Notis ad Vopiſcum, in vita Taciti Imp. vocem hanc expungit, quæ ſententiam turbat, inquit, & prorſus alieno loco inſidet. Mutare alius dicitur Κυρίνῳ in κύριον ὄντα. Nihil mutandum, cum ſit plana ſententia: jus reddidiſſe quemque Senatorem per vices cuilibet in urbe Roma genito: cujus eſſet jus peculiare, *jus Quiritium* appellatum, & quem *Quirinum* pro Quirite Plutarchus vocat.

3. *Vulnerarium.*] Qui vulneribus præſertim curandis operam ſuam addicit: ut ocularium dicimus, qui ſanandis oculis.

& facile diſperdant. Nos quoque dictitant barbaros, & ſpurcius nos, quam alios [1] opicos, appellatione fœdant. Interdixi tibi de medicis.

VIII. Atque hic Cato DCV. anno urbis noſtræ obiit, LXXXV. ſuo, [a] ne quis illi defuiſſe publice tempora, aut privatim vitæ ſpatia ad experiendum arbitretur. Quid ergo? damnatam ab eo rem utiliſſimam credimus? Minime hercules: ſubjicit enim qua medicina & ſe & conjugem uſque ad longam ſenectam perduxerit, iis ipſis ſcilicet, [1] quæ nunc nos tractamus. Profiteturque eſſe commentarium ſibi, quo medeatur filio, ſervis, familiaribus, quem nos [b] per genera uſus ſui digerimus. [c] Non rem antiqui damnabant, ſed artem. [d] [2] Maxime vero quæſtum eſſe immani pretio vitæ, recuſabant. Ideo templum Æſculapii, etiam cum reciperetur is Deus, [3] extra Urbem feciſſe, [4] iterumque in inſula, traduntur. Et cum Græcos Italia pellerent, diu poſt Catonem, [e] [5] excepiſſe medicos. [6] Augebo providentiam illorum. Solam hanc artium Græcarum nondum exercet Romana gravitas in tanto fructu: pauciſſimi Quiritium attigere, & ipſi ſtatim [7] ad Græcos transfugæ: immo vero auctoritas aliter quam Græce eam tractantibus, etiam apud imperitos expertesque linguæ, non eſt. Ac minus credunt, quæ ad ſalutem ſuam pertinent, ſi intelligunt. Itaque hercule in hac artium ſola evenit, ut cuicumque medicum ſe profeſſo ſtatim credatur, cum ſit periculum in nullo mendacio majus. Non tamen illud intuemur, adeo blanda eſt ſperandi pro ſe cuique dulcedo. Nulla præterea lex quæ puniat inſcitiam: capitale nullum exemplum vindictæ. Diſcunt periculis noſtris, & experimenta per mortes agunt: medicoque tantum hominem occidiſſe impunitas ſumma eſt. [f] Quin immo tranſit convicium, & intemperantia culpatur: ultroque qui periere arguuntur. [g] [8] Sed decuriæ pro more Cenſuris Principum examinantur: [9] inquiſitio per parietes agitur: [10] & qui de nummo judicet, a Gadibus columniſque Herculis acceſſitur: [11] de exſilio vero non niſi XLV. electis viris datur tabella. At de judice ipſo quales in conſilium eunt, ſtatim occiſuri? Merito, dum nemini noſtrum libet ſcire quid ſaluti ſuæ opus ſit. [12] Alienis pedibus ambulamus: [13] alienis oculis agnoſcimus: [14] aliena memoria ſalutamus: [15] aliena vivimus opera. Pereuntque rerum naturæ pretia, & [16] vitæ [h] argumenta. Nihil aliud pro noſtro habemus, quam delicias.

[i] Non deſeram Catonem tam ambitioſæ artis invidiæ a me objectum, aut Senatum

INTERPRETATIO.

a *Ne quis.*] Ne quis aut publice temporum anteactorum uſum Romanis, aut privatim vitæ longioris experientiam Catoni defuiſſe arbitretur.

b *Per genera*] Per genera *morborum, in quibus* plurimus uſus illius eſt.

c *Non rem.*] Non medicamenta per ſe damnabant.

d *Maxime.*] Immani pretio licere hominum vitam nolebant.

e *Excepiſſe*] Nominatim appellaſſe medicos cum ceteris Græcis Urbe pellendos.

f *Quin immo.*] Quia etiam tranſit a medicis convicium in ægrotos ipſos: Horum intemperantia culpatur.

g *Sed decuriæ.*] Sed judices qui ſunt in decurias allegendi, mos eſt a Principibus examinari, qui cenſuram exercent.

h *Argumenta.*] Inſtrumenta.

i *Non deſeram.*] Non relinquam Catonem, quem objeci invidiæ medicorum; non deſeram Senatum, qui ita cenſuit, *pellendos Italia medicos*: neque tamen *quod medicos inde velim*, crimina artis illius cauſabor, ut aliquis *facturum me* facile crediderit: *nec immerito fortaſſis*: nam quæ ars venenorum fertilior, &c.

NOTÆ.

Sect. VII. 1. *Opicos*] Rudes, impolitos, ſimplices, more antiquo. Sic quoſdam compellat Gellius, lib. 2. cap. 21. *Hic ego ad noſtros juvenes convertor: &, Quid, inquam, vos Opici, dicitis mihi?* Et Tullius Tiro apud eumdem Gellium, lib. 13. cap. 9. *Non ut noſtri opici putaverunt*: qua ſcilicet ſententia Plinius, lib. 18. ſect. 60. *quod noſtri .... imperitia appellavere*, dixit.

Sect. VIII. 1. *Quæ nunc nos tractamus.*] In Reg. 1. *quæ nunc noſtreda mus.* In Reg. 2. & Chiffl. *quæ nunc noſtra ſcitamus.*

2. *Maxime vero*] In Reg. 2. co l. *Maxime vero quæſtum eſſe in immani pretio vita recuſabant* hoc eſt, æſtimata pretio vita, vel accepto pro vita pretio. Credo ſincerius id elegantiusque.

3. *Extra Urbem.*] Hujus conſilii cauſas inveſtigat Plutarchus, in quæſt. Rom. pag. 286.

4. *Iterumque in inſula.*] P. Victor, in deſcript. Urbis Romæ, regione XIV. quæ trans Tiberim: *In inſula, ædes Jovis & Æſculapii, & ædes Fauni.* Feſtus: *In inſula Æſculapio facta ædes fuit, quod ægroti a medicis aqua maxime ſuſtentantur.*

5. *Excepiſſe medicos.*] Excipere hoc loco, non eſt demere, ſecernere, vel eximere numero; ſed nominatim cavere. Cujus ſignificationis exempla plurima in Jurisconſultis occurrunt: atque in ipſo Cic. ad Q. Fratr. lib. 1. epiſt. 2. *Nominatimque lex exciperet, ut ad templum monumentumque noſtrum capere liceret.*

6. *Augebo.*] Mandabo, inquit, litteris Latinis, quæ medici ad hunc diem Græcis. Ita fiet, ut illis facile careamus: provideantque Romani magis, ne ſe ſe in Urbem peregrinitas ea inundat.

7. *Ad Græcos transfugæ.*] Quoniam ſpreto Latino ſermone, Græce etiam homines Romani ſcripſerunt, ut Sextius Niger, aliique.

8. *Sed decuriæ.*] De judicum decuriis, libro 33. ſect. 7.

9. *Inquiſitio per parietes.*] Non per ſingulas dumtaxat domos, de judicum moribus inquiritur, explorantibus certis hominibus quid in quaque domo agatur: ſed & auriti mittuntur emiſſarii, qui vel per ipſos parietes candidatorum ſermones excipiant, ſubauſcultentque. Vide Notas & Emend. num. VII.

10. *Et qui de nummo.*] De leviſſimis pecuniæ ſummis, nedum de vita & capite civium. Seneca, lib. 3. de Ira, cap. 33. *Evocati e longinquis regionibus judices ſedent, judicaturi utrius juſtior avaritia ſit.* Mittuntur, inquit, in cujuſque patriam, qui explorent qua fama & exiſtimatione ſint, quam municipibus ſuis probati: non enim tantum ex Urbe capiuntur & Italia, ſed ex omnibus evocantur Imperii partibus, qui de pecunia judicent non magna. Cornelium Balbum hoc loco indicat, Gadibus natum, de quo idem agit, lib. V. ſect. V. & lib. VII. ſect. XLIV.

11. *De exſilio.*] Datur tabella, hoc eſt, judicium permittitur. Judices, inquit, de tabella, deliberatione prius domi habita: medici ſtatim. Judices electi XLV. vel de eo ordine ac numero aliquot: Medici qualeſcumque ſine delectu. Judices, quaſi de exſilio tantum dicturi: Medici occiſuri. Judices, de reo ac facinoroſo: Medici de judice ipſo ac Prætore pronunciant. Vide Notas & Emend. num. VIII.

12. *Alienis pedibus*] Lecticariorum.

13. *Alienis oculis.*] Anagnoſtarum, ſive lectorum.

14. *Aliena memoria.*] Nomenclatorum. Habebant præſertim candidati comites, qui memoriter vocare unumquemque ſcirent, & occurrentium civium nomina ſuggererent, quos illi deinde honorifice ſalutarent.

15. *Aliena .... opera.*] Medicorum.

16. *Vitæ argumenta*] Argumenta vitæ appellat ea omnia, quibus vitæ incolumitas continetur: unde his voluminibus

illum

illum, qui ita cenſebat: idque non criminibus artis arreptis, ut aliquis exſpectaverit. Quid enim venenorum fertilius, aut unde plures teſtamentorum inſidiæ? Jam vero & adulteria etiam in Principum domibus, ut [17] Eudemi in Livia Druſi Cæſaris: item Valentis, [18] in qua dictum eſt regina. [a] Non ſint artis iſta, ſed hominum. [19] Non magis hæc Urbi timuit Cato, ut equidem credo, quam reginas. Ne avaritiam quidem arguam, rapaceſque nundinas [b] pendentibus fatis, [20] & dolorum [c] indicaturam, [21] ac mortis arrham, [22] aut arcana præcepta. Squamam in oculis [23] emovendam potius, quam extrahendam: [24] per quæ effectum eſt, ut nihil magis prodeſſe videretur, quam multitudo graſſantium. Neque enim pudor, ſed æmuli [d] pretia ſummittunt. Notum eſt ab eodem Charmide unum ægrum ex provincialibus [25] H-S. ducentis [e] reconductum: Alconti [26] vulnerum medico [27] H-S. C̄. damnato ademiſſe Claudium Principem, Eidemque in Gallia exſulanti, deinde reſtituto, acquiſitum non minus intra paucos annos. Et hæc perſonis imputentur. Ne fæcem aut inſcitiam ejus turbæ arguamus, ipſorum intemperantiam in morbis, aquarum calidarum [28] diverticulis: imperioſam inediam, & ab iiſdem deficientibus cibos ſæpius die ingeſtos, [29] mille præterea pœnitentiæ modis, culinarum etiam præceptis & unguentorum mixturis, quando nullas omiſere vitæ illecebras. Invehi peregrinas merces, conciliarique [30] externa pretia, diſplicuiſſe majoribus crediderim equidem: non tamen hoc Catonem providiſſe, cum damnaret artem. [31] Theriace vocatur excogitata compoſitio luxuriæ. Fit ex rebus externis, cum tot remedia dederit Natura, quæ ſingula ſufficerent. [32] Mithridaticum antidotum ex rebus L I V. componitur, interim nullo pondere æquali, & quarumdam rerum ſexageſima denarii unius imperata. Quo deorum perfidiam iſtam monſtrante? Hominum enim ſubtilitas tanta eſſe non potuit. Oſtentatio artis & portentoſa ſcientiæ venditatio manifeſta eſt. Ac ne ipſi quidem illam novere. [33] Compérique vulgo pro cinnabari Indica in medicamenta minium addi, inſcitia nominis, quod eſſe venenum docebimus inter pigmenta. Verum hæc ad ſingulorum ſalutem pertinent. Illa autem, quæ timuit Cato, atque providit, innocentiora multo & parva opinatu, quæ proceres artis ejus de ſemet ipſi fateantur. Illa perdidere imperii mores, illa quæ ſani patimur, [34] luctatus, ceromata, ceu valetudinis cauſa inſtituta: [35] balineæ ardentes, quibus

INTERPRETATIO.

a *Non ſint.*] Non ſint ſane iſta imputanda arti, ſed improbitati hominum potius. *Nec videtur hæc cauſa Catoniana odii.* Neque enim, credo, magis hæc *adulteria cum reginis* timuerit urbi Cato, quam reginas ipſas: *nec minus Reipubl. malum, regina: quam familiæ principis, adulterium.*

b *Pendentibus.*] Dum mors inſtat.

c *Indicaturam.*] Æſtimationem.

d *Pretia.*] Pretia *medicamentorum & operæ ſuæ minuunt.*

e *Reconductum.*] Iterum conductum.

NOTÆ.

medicinas repetit. Horum jacere pretia, cognitionem negligi ab hominibus, jure queritur.

17. *Ut Eudemi.*] Eudemus Liviæ Druſi a Sejano corruptæ medicus, & ipſe ejuſdem criminis reus, Tiberii principatu floruit. Tacitus, lib. 4. Annal. pag. 98 *Sumitur in conſcientiam Eudemus amicus ac medicus Liviæ, ſpecie artis frequens ſecretis*, &c. Alius ab iſto Eudemus medicus, cujus Galenus meminit. Livia, quæ & Livilla Suetonio, Druſi conjux, ejus qui Tiberii Imp. filius: Druſi Neronis filia, ejus videlicet qui ejuſdem Tiberii frater fuit, eademque Germanici Cæſaris & Claudii Imp. ſoror.

18 *In qua dictum eſt.*] In Meſſalina, de qua dictum eſt ſect. 5.

19. *Non magis .... quam reginas.*] Vide Notas & Emend. num. IX.

20. *Et dolorum indicaturam.*] Indicatura, ut diximus in præfat. ad Veſpaſ. æſtimatio, pretium, taxatio eſt. Indicare vendentium verbum eſt, ut mercari ac liceri emptoris. Plautus in Perſa, act. 4. ſc. 4. verſ. 25.

TO. *Hanc eme, atque auſculta mihi.*
PO. *Modo ut ſciam, quanti indicet.*

Et verſ. 37.

SA. *Indica, fac pretium.*
PO. *Tua merx eſt: tua indicatio eſt.*

Iterumque verſ. 109. & 112. Igitur indicatura dolorum, taxatio eſt ſic fere fieri ſolita. Levari hoc genere morbi cupis? Tantum dabis. Iſto? tantum.

21. *Ac mortis.*] Mortis arrham eleganter vocat id quod veluti pignus pretii numerandi medico datur, ſtatim occiſuro.

22. *Aut arcana.*] Medicamenta, quæ nonniſi ingenti pretio evulgantur, aut communicantur.

23. *Emovendam.*] Deorſum pellendam acu, unde ſubire ſurſum poſſit adhuc, & medici operam iterum flagitare.

24. *Per quæ effectum.*] Quanquam medici, inquit, multa Romæ artis ſuæ licentia nefarie admitterent: potius tamen eſſe cœpit ut plures eſſent, quam ut pauci. Cum enim pauci eſſent, pretia immodica aut ſtipulabantur ab ægris, aut quovis modo exprimebant. Neque enim deterrentur pudore, ut immenſis mercedibus abſtineant: ſed mutua, ut fit, æmulatione, minoris operas ſuas addicere tum cœperunt, cum multi eamdem exercuere artem.

25 *H S. ducentis.*] Seſtertiis ducentis, ſive, quod idem eſt, ducentis ſeſtertiûm millibus, hoc eſt, monetæ Gallicæ, ut nunc res ſunt, libris 20000.

26. *Vulnerum medico.*] Chirurgo, ſeu vulnerario medico.

27. *H S. C.*] Hoc eſt, ſeſtertiûm centies: id enim ſuperpoſita lineola ſignat: ſimulque admonet, centena millia ſubintelligi oportere. Sunt porro ſeſtertiûm centies, qua ſumma pecuniæ multatus Alcon a Claudio dicitur, Gallicæ monetæ, libræ 1000000 Millionem vulgo vocant.

28. *Diverticulis.*] Diverticula eleganter appellat, cum per tot medicamentorum, & balinearum anfractus, flexioneſque, valetudo quæritur, quæ ſimplici via parari commode poteſt.

29. *Mille præterea.*] Cum mille modis priora errata corrigunt, noviſque cumulant.

30 *Externa pretia.*] Pretia rerum externarum. Ipſe lib. 24. ſect. 1. *Statim compoſitiones & mixturæ inexplicabiles decantantur Arabia atque India in media æſtimantur: ulcerique parvo medicina a Rubro mari imputatur*, &c.

31. *Theriace.*] Θηριακή, medicamentum contra venenata; de cujus confectione dictum eſt, lib. 20. ſect. 100.

32. *Mithridaticum.*] Mithridaticum antidotum, quod a Celſo deſcribitur, lib. 5 cap. 23. rebus dumtaxat ſex & triginta componitur. Apud Galenum, lib 2. de antid. cap. 9. omnino XLIV.

33. *Comperique.*] Vide quæ dicturus eſt inferius lib. 33. ſect. 38 & 39. Et hunc medicorum errorem Dioſcor. prodidit, lib. 5. cap. 109.

34. *Luctatus, ceromata.*] De ceromate, oleove, quo luctatores ungebantur, diximus lib. 28. ſect. 13. Ideo vero ungebantur, ut membra emollita ſine ullius rupturæ periculo labores ſuſtinerent: quod Lucianus περὶ γυμνασίων, ſic fere prodit: Χρίομεν ἐλαίῳ (τὰ σώματα) καὶ καταμαλάττομεν, ὡς εὐτονώτερα γίγνοιτο, &c. Negat ergo Plinius hæc fuiſſe quondam valetudinis cauſa inſtituta, ſed luctæ potius & exercitationis.

35. *Balineæ ardentes.*] Ut cruditatem deponerent, calda-

perſuaſere in corporibus cibos coqui, ut nemo non minus validus exiret, obedientiſſimi vero [a] efferrentur. [36] Potus deinde jejunorum ac vomitiones, & rurſus perpotationes, ac pilorum eviratio inſtituta [37] reſinis eorum: [38] itemque pectines in feminis quidem [39] [b] publicati. Ita eſt profecto: lues morum, nec aliunde major quam e medicina, vatem prorſus quotidie facit Catonem, & oraculum: Satis eſſe ingenia Græcorum inſpicere, non perdiſcere.

Hæc fuerint dicenda pro Senatu illo, ſexcentiſque populi Romani annis, adverſus artem, in qua conditione inſidioſiſſima auctoritatem peſſimis boni faciunt: ſimul contra attonitas quorumdam perſuaſiones, qui prodeſſe niſi [c] pretioſa non putant. Neque enim dubitaverim aliquibus faſtidio futura, quæ dicentur animalia: at non [40] Virgilio fuit nominare formicas nulla neceſſitate, & curculiones, ac lucifugis congeſta cubilia blattis: non [41] Homero inter prælia Deorum improbitatem muſcæ deſcribere: non Naturæ gignere iſta, cum gignat hominem. Proinde cauſas quiſque & effectus, non res, æſtimet.

IX. Ordiemur autem a confeſſis, hoc eſt, lanis oviſque, ut obiter rebus præcipuis honos in primis perhibeatur. Quædam etiam ſic alienis locis, tamen obiter dici neceſſe erit. Nec deerat materiæ pompa, ſi quidquam aliud innueri liberet, [d] quam fidem operis. Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoque medicinis, ceu vero id certum eſſet, atque non fabuloſum. Irridere eſt, vitæ remedia [1] poſt milleſimum annum reditura monſtrare.
* Cap. 11. * Lanis auctoritatem veteres Romani etiam religioſam habuere, [2] poſtes a nubentibus attingi jubentes. Præterque cultum & tutelam contra frigora, [e] [3] ſuccidæ plurima præſtant remedia ex oleo vinoque, aut aceto, prout quæque mulceri mordetive opus ſit, & adſtringi, laxarive, luxatis membris, dolentibuſque nervis impoſitæ, & crebro ſuffuſæ. Quidam etiam ſalem admiſcent luxatis. Alii cum lana rutam tritam adipemque imponunt. Item contuſis tumentibuſque. Halitus quoque oris gratiores facere traditur, [4] confricatis dentibus atque gingivis, admixto melle. [5] Prodeſt & phreneticis ſuffitu. [6] Sanguinem in naribus ſiſtit cum oleo roſaceo: & alio modo indita auribus obturatis ſpiſſius. [7] Quin & hulceribus vetuſtis imponitur cum melle. [8] Vulnera ex vino, vel aceto, vel aqua frigida & oleo expreſſa ſanat. [9] Arietis vellera lota frigida ex oleo madefacta, in muliebribus malis inflammationes vulvæ ſedant. Et ſi procidant, ſuffitu re-

Interpretatio.

a *Efferrentur.*] *Extincti vapore balnearum* efferrentur *ad rogum.*
b *Publicati.*] *Medicorum* oculis expoſiti.
c *Pretioſa.*] Immani pretio ex alio orbe quæſita remedia.
d *Quam fidem.*] Quam ut fidem opus obtineat.
e *Succida.*] Recens tonſæ.

Notæ.

tiis utebantur Horatius, lib. 1 Epiſt. 6. verſ. 61.

Crudi tumidi que lavemur.

Juvenalis, Satyr 1. verſ. 143.

Et crudum pavonem in balnea portas.

Vide quæ diximus lib. 14. ſect. 28.

36. *Potus jejunorum.*] De his Seneca, epiſt. 122. *Iſti non videntur tibi contra naturam vivere, qui jejuni bibunt, qui vinum recipiunt inanibus venis, & ad cibum ebrii tranſeunt? . . . Merum illud delectat, quod non innatat cibo, quod libere penetrat ad nervos: illa ebrietas juvat, quæ in vacuum venit.*

37 *Reſinis eorum*] Glabros & depiles reddebant olim viros molliores, adoleſcenteſque, piſſis illitu, vel reſinæ. Unde apud Juvenalem, Satyr. 8. verſ. 114. *Reſinata juventus.* Vide Conſtant. in Lexico, verbo Πιττόω. Eviratio porro a Plinio appellatur, quoniam virilitatis ſignum eſt & indicium pili. Julius Capitolin. in Pertinace, pag. 56. *vaſa Samnitica* Commodi Imp. memorat, *calefaciandæ reſina ac pice devellendis hominibus ac levigandis.*

38. *Itemque pectines.*] Pecten in feminis locus eſt ubi pili naſcuntur, Juvenal Satyr. 6.

Inguina traduntur medicis jam pectine nigro.

Et hos pariter depilabant, Martiali teſte, lib. 12. Epigr. 32.

Nec plena turpi matris olla reſina,
Summœniana qua pilantur uxores.

39 *Publicati.*] Vel medicis, ut diximus, vel cum in publico matrona tranſlucet, ut dictum eſt lib. 6. ſect. 20. Vide quæ tum ibi, tum lib. 21. ſect. 26. in Notis adjecimus.

40. *Virgilio.*] De curculione, lib. 1. Georg verſ. 186. De blattis, lib. 4. ejuſdem operis, verſ. 243.

41. *Homero.*] Iliad. ρ'. verſ. 570.

Καί οἱ μυίης θάρσος ἐνὶ στήθεσσιν ἐνῆκεν,
Ἥ τε, καὶ ἐεργομένη μάλα περ χροὸς ἀνδρομέοιο,
Ἰσχανάᾳ δακέειν, λαρόν τέ οἱ αἷμ' ἀνθρώπου.

Et ei muſcæ audaciam in pectoribus immiſit: quæ quamvis depulſa frequenter a corpore humano, mordere appetit: dulciſque illi ſanguis hominis eſt. Affert hic Dalecampius Homeri locum a propoſito omnino alienum.

Sect. IX. Poſt milleſimum. Certum annorum numerum pro incerto ponit. Diverſas veterum ſententias de phœnicis reverſione attulimus lib 10 ſect. 2.

2. *Poſtes a nubentibus attingi.*] Vide Notas & Emendat. num. X.

3. *Succidæ.*] Unde ſuccida lana appellata ſit, Varro docet, lib. 2. de re ruſt. cap. ult. his verbis: *Tonſura tempus inter æquinoctium vernum & ſolſtitium, cum ſudare inceperint oves: a quo ſudore recens lana tonſa ſuccida eſt appellata.* A ſucco alii deduci malunt. Et ſuccida vellera dixit Martialis, lib. 11. Epigr. 18.

Succida palliolo vellera quinque petit.

Hæc porro totidem cum Plinio verbis habet Dioſc. lib. 2. cap. 82. Ἔρια οἰσυπηρὰ . . . ἁρμόζοντα ἐν ἀρχῇ πᾶσι τραύμασι, θλάσμασι, ἀποσύρμασι, πελιώμασι, ὀστῶν κατάγμασι, ὀξομέλιτι ἢ ἐλαίῳ ἢ οἴνῳ. *Lanæ ſuccidæ ſubveniunt inter initia vulneribus, contuſis, deſquamatis, lividis, & oſſium fracturis, aceto, & oleo, aut vino imbutæ.*

4 *Confricatis dentibus.*] Et horum quoque candori conferre haud parum ſuccidam lanam melle illitam, ſi perfricentur, auctor eſt Marcellus Empir. cap 13 pag. 97.

5. *Prodeſt & phreneticis*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 9. Serenus, cap 8. de phreneſi, pag. 129.

Illotis etiam lanis ſuffire memento, Cerritum, &c.

Cerritus dicitur, quaſi Cereritus, Atticis, Δημητριακός, quaſi Cereris ira & larvarum incurſione animo vexatus. Hæc vox Horatio nota, Plauto maxime familiaris. At non phreneticis modo, ſed & lethargicis (qui morbus phreneſi contrarius eſt) prodeſſe ſuffitu lanam ſuccidam auctor eſt Celſus, lib 3. cap 20. qui hanc inter ea annumerat, quæ odore fœdo movent ſic affectos.

6. *Sanguinem, &c.*] Vide Notas & Emendat. num. XI.

7. *Quin & hulceribus*] Plinius Valer. lib 3. cap. 22.

8. *Vulnera, &c.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 20. & Q Serenus, cap. *de vulneribus quibuſcumque*, &c.

9. *Arietis vellera, &c.*] Sextus Platon. cap 6 de ariete, tit. 2. *Ad lotorum dolorem: Lanæ ejuſdem nigræ intinctu in aqua, deinde in oleo, & ſuppoſita locis dolorem tollit. Et ſuffumigata, aute prolapſam vulvam reprimit.*

primunt. [10] Succida lana impoſita ſubditaque mortuos partus evocat. Siſtit etiam profluvia earum. [11] At canis rabioſi morſibus inculcata poſt diem ſeptimum ſolvitur. [12] Reduvias ſanat ex aqua frigida. [13] Eadem nitro, ſulphure, oleo, aceto, p..e liquida ferventibus tincta, quam calidiſſima impoſita bis die, lumborum dolores ſedat. Sanguinem ſiſtit ex ariete ſuccida, [14] articulos extremitatum præligans. Laudatiſſima omnis e collo: natione vero Galatica, Tarentina, Attica, Mileſia. [15] Succidam imponunt & deſquamatis, percuſſis, lividis, incuſſis, colliſis, contritis, dejectis, [16] capitis & aliis doloribus, ſtomachi inflammationi, ex aceto & roſaceo. Cinis ejus illinitur attritis, vulneratis, ambuſtis. [17] Et in oculorum medicamenta additur: item in fiſtulas, [18] aureſque ſuppuratas. [19] Ad hæc detonſam eam, alii evulſam, deciſis ſummis partibus ſiccant, carpuntque, & [20] in fictili crudo componunt, ac melle perfundunt, uruntque. [21] Alii aſſulis tedæ ſubjectis, & ſubinde interſtratis, oleo aſperſam accendunt, cineremque [a] [22] in labellis aqua addita confricant manu, & conſidere patiuntur, idque ſæpius mutantes aquam, donec linguam adſtringat leniter, nec mordeat. Tunc cinerem [b] reponunt. Vis ejus ſeptica eſt, efficaciſſimeque [c] genas purgat.

X. [1] Quin ipſæ ſordes pecudum, ſudorque feminum, & alarum, adhærentes lanis, (œſypum vocant) innumeros prope uſus habent. In Atticis ovibus genito palma. Fit pluribus modis: [2] ſed probatiſſimum, [3] lana ab his partibus recenti concerpta, aut quibuſcumque ſordibus ſuccidis primum collectis, ac lento igni [4] in æneo ſubfervefactis, & refrigeratis, pinguique quod ſupernatet, collecto in fictili vaſe, iterumque decocta priori materia: quæ pinguitudo utraque frigida aqua lavatur, [5] & in linteo [d] ſaccatur, ac Sole torretur, donec candida fiat ac tranſlucida. Tum in ſtannea pyxide conditur. [6] Probatio autem, ut ſordium virus oleat, & manu fricante ex aqua non liquetur, ſed albeſcat ut ceruſſa. [7] Oculis utiliſſimum contra inflammationes, [e] [8] genarumque callum. [9] Quidam in teſta torrent, donec pinguitudinem amittat, utilius tale exiſtimantes eroſis & duris [f] genis, angulis ſcabioſis & lacrymantibus. [10] Hulcera non oculorum modo ſanat, ſed oris etiam & genitalium, cum anſerino adipe. [11] Medetur & vulvæ inflammationibus, ſedis rhagadiis, & condylomatis cum meliloto ac butyro. Reliquos uſus ejus ſuo loco digeremus. [12] Sordes quoque caudarum concretæ in pilulas, ac ſiccatæ per ſe

INTERPRETATIO.

a *In labellis.*] In vaſculis.
b *Reponunt.*] Recondunt.
c *Genas.*] Palpebras.
d *Saccatur.*] Percolatur.
e *Genarumque*] Palpebrarum.
f *Genis.*] Palpebris, angulis oculorum ſcabioſis.

NOTÆ.

10. *Succida lana.*] Q. Serenus, cap 35. pag. 148.
Menſtruus immenſo ſi profluat impetu ſanguis,
Succida lana malos remoratur ſubdita curſus:
Mortua quin etiam producit corpora partu.

11. *At canis.*] Plinius Valer. lib. 3. cap 50.

12. *Reduvias.*] Quas Græci, ut alibi diximus, *παρωνυχίας*, & Plinius ipſe paſſim appellant. Theod. Priſcianus, lib 1. cap. 30. *Paronychiae in ſummis lana ex aqua infuſa impoſita curantur, eaque frigidiore frequentius irrigandæ erunt.*

13. *Eadem nitro.*] Totidem verbis Marcellus Empiricus, cap. 25. pag. 171. Plinius Valer. lib. 2. cap. 36. & Q. Serenus, cap. 26. pag 141.
Cum ſubit penitus heroas injuria lumbos,
Aut pice cum molli nitrum, ſulphurque, & acetum
Succida lana capit contacta calentibus iiſdem:
Proderit hanc ægris crebro perducere membra.

14. *Articulos extremitatum.*] Extremitates corporis, ut dictum eſt lib. 28. ſect. 17 perſtringendo. Celſus, libro 4. cap. 4. de tuſſi: *Si ex faucibus interioribuſve partibus ſanguis proceſſit .... imponenda extrinſecus ſupra id quod dolet, lana ſuccida ex aceto eſt, & id ſpongia ſubinde refrigerandum. Eraſiſtratus horum crura quoque, & femora, brachiaque pluribus locis deligabat. Id Aſclepiades adeo non prodeſſe, ut etiam inimicum eſſet, propoſuit. Sed id ſæpe commode reſpondere, experimentis teſtatum. Neque tamen pluribus locis deligari neceſſe eſt: ſed ſat eſt infra inguina & ſuper talos, ſummoſque humeros, etiam brachia.*

15. *Succidam imponunt.*] Hæc pariter Dioſc. lib. 2. cap. 82.

16. *Capitis & aliis.*] Marcellus Empir. cap. 1. pag. 37. ad capitis dolores: *Lanam ovicula de inter femora velles, & combures, & in aceto intingues, & ſuper tempora dolentis ligabis: Lanam arietis de fronte velles, atque ex aceto fronti illines.* Vide etiam Dioſcor. lib. 2. cap. 82 ubi hæc verbis totidem extant.

17. *Et in oculorum.*] Dioſc lib 2. cap. 83.

18. *Aureſque ſuppuratas.*] Marcellus Empiric. cap. 9. pag. 79.

19. *Ad hæc detonſam.*] Totidem verbis Dioſc. lib. 2. cap. 83.

20. *In fictili crudo*] Non cocto, ἐν ὠμῇ χύτρᾳ. Dioſcor. loco cit.

21. *Alii aſſulis.*] Dioſc loco cit Σχίδακας δᾳδίων ὑποθέντες, ἐ ἔρια ..., &c *Aſſulas tenues, & lanas viciſſim interſicientes, &c.* Aſſula, vel aſtula, ut alibi diximus, pars eſt ligni conciſi minuta. Egimus de ea voce, lib. 16. ſect. 23.

22. *In labellis.*] Dioſc. ἐν κεραμίῳ ἀγγείῳ, in vaſe fictili: *Labellum fictile novum impleto palea*, inquit Columella, lib 12 cap. 43 hoc eſt, vas fictile.

Sect. X. 1. *Quin ipſa ſordes.*] Hæc deinceps totidem verbis Dioſc. lib 2 cap. 84. Οἴσυπος δὲ λέγεται τὸ ἐκ τῶν οἰσυπηρῶν ἐρίων λίπος, ὃ κατασκευάζεται οὕτω. *Oeſypum dicitur, e ſuccidis lanis collecta pinguitudo, quam ſic præparabis, &c*

2. *Sed probatiſſimum.*] Et hunc modum affert Dioſc loco cit Item auctor libri de ſimpl med. ad Patern. tomo 13. operum Galeni, pag. 1003. *Oeſypum*, inquit, *eſt quaſi ſordes & ſuccus lanarum ſuccidarum, quod hac ratione colligitur. Lanas ſuccidas ſordidiſſimas, & jam mox detonſas mittimus in vas quod habeat calidam aquam: & aquam ſuccendimus, ut aliquantulum ferveat: deinde refrigeramus: & quod ſupernatat in modum pinguedinis, abradimus manu, & in vaſe ſtanneo abſterdimus: & ſic ipſum vas aqua pluviali implemus, & rurſus delumpidamus: & tunc œſypum reponimus.*

3 *Lana ab his partibus.*] A feminibus, & aliis

4. *In æneo*] Subintellige, *vaſe*: neque enim hanc vocem probatæ fidei codices habent.

5. *Et in linteo ſaccatur.*] Per colum tranſmittitur. Vide Notas & Emend. num. XII

6. *Probatio.*] Totidem verbis Dioſc. lib. 2. cap. 84.

7. *Oculis.*] Dioſc loco cit.

8. *Genarumque.*] Dioſc. Ποιεῖ δὲ καὶ πρὸς βλέφαρα τετυλωμένα καὶ τριχορροοῦντα. *Ad palpebras calloſas, & ciliorum defluvio laborantes* Marcellus Empir cap 8. pag 70.

9 *Quidam in teſta, &c*] Dioſc. loco cit. ad verbum.

10. *Hulcera, &c.*] Vide Notas & Emend. num. XIII.

11. *Medetur.*] Dioſc pariter loco cit.

12. *Sordes quoque.*] Q. Serenus, cap. 15. de dentium & oris vitiis, pag. 134.
Si vero infandum proſerpit ad intima vulnus,

tuſæque in farinam & illitæ dentibus mire proſunt, etiam labantibus: gingiviſque, ſi carcinoma ſerpat. Jam vero pura vellera, aut per ſe impoſita [13] cœcis doloribus, aut accepto ſulphure: & cinis eorum genitalium vitiis. Tantumque pollent, ut medicamentis quoque ſuperponantur. Medentur ante omnia & pecori ipſi, ſi faſtidio non paſcatur. Cauda enim quam arctiſſime præligata, evulſa inde lana ſtatim veſcuntur. Traduntque quod extra nodum ſit e cauda præmori.

CAP. III. XI. [1] Lanæ habent & cum ovis ſocietatem ſimul fronti impoſitæ contra epiphoras. Non opus eſt eas in hoc uſu [2] radicula eſſe curatas, neque aliud, quam candidum ex ovo infundi, ac pollinem thuris. [3] Ova per ſe infuſo candido oculis epiphoras cohibent, urenteſque refrigerant. [4] Quidam cum croco præferunt, & pro aqua miſcent collyriis. Infantibus vero contra lippitudines vix aliud remedium eſt, butyro admixto recenti. [5] Eadem cum oleo trita ignes ſacros leniunt, betæ foliis ſuperilligatis. Candido ovorum in oculis & pili reclinantur Hammoniaco trito admixtoque. Et vari in facie cum pineis nucleis ac melle modico. [6] Ipſa facies illita Sole non aduritur. [a] [7] Ambuſta aquis ſi ſtatim ovo occupentur, puſulas non ſentiunt. Quidam admiſcent farinam hordeaceam, & ſalis parum. [8] Hulceribus vero ex ambuſto, cum candido ovorum toſtum hordeum, & ſuillo adipe, mire prodeſt. Eadem curatione ad ſedis vitia utuntur: infantibus quidem, etiam ſi quid ibi procidat. Ad pedum rimas ovorum candido decocto cum ceruſſæ denariorum duûm pondere, pari ſpumæ argenti, myrrhæ exiguo, deinde vino. [9] Ad ignem ſacrum, candido ovorum trito cum amylo. Aïunt & vulnera candido glutinari, calculoſque pelli. [10] Lutea ovorum cocta ut indureſcant, admixto croco modice, item melle & lacte mulieris illita, dolores oculorum mitigant. [11] Vel cum roſaceo & mulſo lana oculis impoſita, vel cum trito apii ſemine, ac polenta in mulſo illita. Prodeſt & tuſſientibus per ſe luteum devoratum liquidum, ita ut dentibus non attingatur: [12] thoracis diſtillationibus, faucium ſcabritiæ. [13] Privatim contra hæmorrhoïdum motum illinitur, ſorbeturque crudum. [14] Prodeſt & renibus, veſicæ roſionibus exhulcerationibuſque, & cruenta exſcreantibus. Quinque ovorum lutea in vini hemina cruda ſorbentur dyſentericis, [15] cum cinere putaminis ſui, & papaveris ſucco ac vino. [16] Dantur cœliacis cum uvæ paſſæ pinguis pari pondere, & malicorii, per triduum æquis portionibus. [17] Et alio modo lutea ovorum trium, lardi veteris & mellis quadrantibus, vini veteris cyathis tribus, trita ad craſſitudinem mellis, & cum opus ſit, avellanæ nucis magnitudine ex aqua pota. Item ex oleo fricta terna, totis ovis pridie maceratis in aceto. [18] Sic & lientericis. Sanguinem autem rejicientibus, cum tribus cyathis muſti. Utuntur iiſdem ad liventia, ſi vetuſtiora ſint, cum bulbis ac melle. [19] Siſtunt & menſes mulierum cocta, & ex vino pota: & inflationes quoque vulvæ cruda cum oleo aut vino illita. [20] Utilia ſunt & cervicis doloribus cum

INTERPRETATIO.

a *Ambuſta aquis.*] *Quæ ſunt* aqua *ferventi* aduſta.

NOTÆ.

Aut tu ſume pilam, quæ caudis heret ovinis:
Hæc ſiccata dabit molles, & fracta, farinas:
Hujus & atritis tetrum mulcebitur hulcus.

13. *Cæci. doloribus.*] Internarum partium, vel quorum cauſa ignoratur. Idem Plinius ſect. 13. cum *cæcos aut ſubitos dolores* dixit, cœcos interpretari ſubitos videtur.

Sect. XI. 1. *Lanæ habent.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 14. *Lana carminata cum albo ovo, & thuris polline, fronti applicatur, contra epiphoras oculorum.*

2. *Radicula*] Herba, quæ lavandis lanis ſuccum habet. De ea antea egimus, lib. 19 ſect. 18.

3. *Ova per ſe.*] Dioſcor. lib 2. cap. 55. totidem verbis Plinius Valer. lib. 1. cap. 14. *Ovi album infuſum oculis, epiphoras curat, & uredines mitigat.* Item Sextus Platon. parte 2. cap. 9. de gallina, tit. 1.

4. *Quidam.*] Marcellus Empir. cap. 8 pag. 67.

5. *Eadem cum oleo.*] Sextus Platonic. loc. cit. tit. 3. *Ad ignem ſacrum: Ovo crudo linies corpus, ubi fervor fuerit, & deſuper folium betæ impones: miraberis ſanitatem.* Sic etiam Plinius Valer. lib. 3. cap. 34. ad verbum.

6. *Ipſa facies.*] Dioſc. lib. 2. cap. 55. Τὸ δὲ λευκὸν αὐτοῦ .... πρόσωπον τε ἀνηλίωτον τηρεῖ. Seneca in eam ſententiam appoſite, epiſt. 123. pag. 515. *Omnium pædagogia oblita facie vehuntur, ne Sol, ne frigus teneram cutem lædat. Turpe eſt, neminem eſſe in comitatu puerorum, cujus ſana facies medicamentum deſideret.*

7. *Ambuſta.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit. Καταχριόμενα σὺν τῷ φλυκταινοῦσθαι παραχρῆμα ἐπέχεσθαι. *Ambuſtis confeſtim illitum, puſulas erumpere prohibet.* Sic etiam Galenus, lib. xi. de fac. ſimp. med. pag. 309.

8. *Hulceribus vero.*] Q. Serenus, cap. 61. de combuſturis, pag. 162.

Hordea vel franges, atque ovo candida junges:
Adſit adeps porca: mira eſt hæc forma medelæ.

9. *Ad ignem ſacrum.*] Vide Notas & Emend. num XIV.

10. *Lutea ovorum.*] Ita fere Dioſc. lib. 2. cap. 54.

11 *Vel cum roſaceo*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 14.

12. *Thoracis, &c.*] Πρὸς τραχύτητας τραχείας ἀρτηρίας, καὶ αἵματος ἀναγωγάς, καὶ κατάῤῥους, καὶ θώρακος ῥευματισμοὺς ἁρμόζει. *Confert ad aſperæ arteriæ ſcabrities, ſanguinis rejectiones, deſtillationes, ac thoracis rheumatiſmos.* Dioſcor. lib 2. cap. 55.

13. *Privatim.*] Dioſc. loc. cit.

14. *Prodeſt & renibus, &c.*] Dioſc. loco cit. Πρὸς κύστεως δηγμοὺς, καὶ ἑλκώσεις νεφρῶν, &c.

15. *Cum cinere*] In MS. Reg. 1. *cum ſuino.* Reg. 2. & is quem Pintianus vidit, *cum cinere*, quod ſincerum eſt. Nullus editis patrocinatur, qui *cum ſuco* præ ſe ferunt. Et quod jus, amabo, ex ovorum putamine concinnari queat? qua pinguitudine?

16 *Dantur cœliacis.*] Simile medicamentum habet Marcellus Empir. cap. 27. pag. 193.

17. *Et alio modo, &c.*] Totidem ferme verbis Marcellus Empir. loc. cit. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 26.

18 *Sic & lientericis.*] Λειεντερία morbus eſt, quum inteſtina lævore fluunt: celerrima ſcilicet tranſmiſſio, ac tota ſimul ciborum egeſtio, quum tales excernuntur quales ingeſti ſunt: λεῖα ἔντερα, inteſtinorum lævor, ſeu levitas. Celſus, lib. 4. cap. 16. *Ex torminibus interdum inteſtinorum levitas oritur, qua continere nihil poſſunt, & quidquid aſſumptum eſt, imperfectum protinus reddunt,* &c. Vide Notas & Emend. num. XV.

19. *Siſtunt & menſes.*] Sextus Platonic. parte 2. cap. 9. de gallina, tit. *Ad profluvium mulieris: Gallinæ ovum totum comburas & conteras, & in vino mixtum illinies: reſtringet.*

20. *Utilia ſunt.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 54.

anſerino adipe & roſaceo. [21] Sedis etiam vitiis indurata igni, ut calore quoque proſint: Et condylomatis cum roſaceo. [22] Item ambuſtis durata in aqua, mox in pruna putaminibus exuſtis: tum lutea ex roſaceo illinuntur. Fiunt & tota lutea, [23] quæ vocant ſitiſta, cum triduo incubita tolluntur. Stomachum diſſolutum confirmant [a] pulli ovorum cum gallæ dimidio, ita ne ante duas horas alius cibus ſumatur. Dant & dyſentericis pullos in ipſo ovo decoctos, admixta vini auſteri hemina, & pari modo olei polentæque. Membrana putaminis detracta ſive crudo, ſive cocto, labiorum fiſſuris medetur. [24] Putaminis cinis in vino potus, ſanguinis eruptionibus. Comburi ſine membrana oportet: [25] ſic fit & dentifricium. Idem cinis & mulierum menſes cum myrrha illitus ſiſtit. Firmitas putaminum tanta eſt, ut recta, nec vi, nec pondere ullo frangantur, nec niſi paululum inflexa rotunditate. [26] Tota ova adjuvant partum, cum ruta, & anetho, & cumino pota e vino. [27] Scabiem corporum ac pruritum oleo & cedria mixtis tollunt. Hulcera quoque humida in capite, cyclamino admixta. [28] Ad puris & ſanguinis exſcreationes ovum crudum cum porri ſectivi ſucco, parique menſura mellis Græci calefactum hauritur. [29] Dantur & tuſſientibus cocta & trita cum melle, & cruda cum paſſo oleique pari modo. [30] Infunduntur & [b] virilitatis vitiis ſingula, cum ternis paſſi cyathis, amylique ſemuncia a balineis. Adverſus ictus ſerpentium cocta tritaque adjecto naſturtio illinuntur. Cibo quot modis juvent notum eſt, cum tranſmeent ſaucium tumorem, calfactuque obiter foveant. Nullus eſt alius cibus, qui in ægritudine alat, neque oneret, ſimulque vim potus ac cibi habeat. [31] Maceratorum in aceto molliri diximus putamen. [32] Talibus cum farina in panem ſubactis cœliaci recreantur. [33] Quidam ita reſoluta in patinis torreri utilius putant. Quo genere non alvos tantum, ſed & menſes feminarum ſiſtunt: aut ſi major ſit impetus, cruda cum farina ex aqua hauriuntur. [34] Et per ſe lutea ex iis decocta in aceto, donec indureſcant: [35] iterumque cum trito pipere torrentur ad cohibendas alvos. [36] Fit & dyſentericis remedium ſingulare, ovo effuſo in fictili novo, ejuſdemque ovi menſura, ut paria ſint omnia, melle, mox aceto, item oleo, confuſis crebroque permixtis. Quo fuerint ea excellentiora, hoc præſentius remedium erit. Alii eadem menſura pro oleo & aceto reſinam adjiciunt rubentem, vinumque: & alio modo temperant, olei tantum menſura pari, pineique corticis duabus ſexageſimis denariorum, una ejus [37] quod rhum diximus, mellis obolis quinque ſimul decoctis, ita ut cibus alius poſt quatuor horas ſumatur. Torminibus quoque multi medentur, ova bina [38] cum allii ſpicis quatuor una terendo, vinique hemina calefaciendo, atque ita potui dando. Et ne quid deſit ovorum gratiæ, candidum ex his admixtum calci vivæ glutinat vitri fragmenta. Vis vero tanta eſt, ut lignum perfuſum ovo non ardeat, ac ne veſtis quidem contacta aduratur. De gallinarum autem ovis tantum locuti ſumus, cum & reliquarum alitum reſtent magnæ utilitates, ſicut ſuis locis dicemus.

XII. Præterea eſt ovorum genus in magna Galliarum fama, omiſſum Græcis. [1] Angues

INTERPRETATIO.

a *Pulli.*] Pulli ovis ſuis incluſi.

b *Virilitatis.*] Pudendorum.

NOTÆ.

21. *Sedis etiam vitiis.*] Sic etiam Dioſcorides, lib. 2. cap. 54.

22. *Item ambuſtis.*] Plinius Valer. lib 3. cap 36. *Ambuſtis ſanandis: Ova in aqua decoquuntur: deinde in pruna torreantur, donec putamina eorum comburantur: tum lutea (ſcribe lutea) eorum ex roſacео illinantur.*

23. *Quæ vocant ſitiſta.*] Σιτιστὰ, altilia Græcis ſonant, ſive ſaginata, ut σιτευτοί. Ita porro Reg. 1. cod. In Reg 2. & vetuſtis edit *ſiciſta*, quæ vox nauci non eſt. Hermolaus *ſchiſta* reſcripſerat: quo auctore, obſcurum.

24. *Putaminis cinis.*] Sic auctor libri, qui Kiranidum Kirani inſcribitur.

25. *Sic fit & dentifricium.*] Q. Serenus, cujus verba retulimus libro ſup ſect. 49.

26. *Tota ova.*] Q. Serenus, cap de conceptione & partu.

Ova etiam tota & fragili miſcentur anetho,
Quæ diluta ſimul vino atque exhauſta medentur.

Nec plane diſplicet, *Toſta ova*, legi, ut in Chiffl. cod. At Regius uterque, *tota*.

27. *Scabiem corporum.*] Vide Notas & Emendationes, num. XVI.

28. *Ad puris & ſanguinis.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 64. *Si ex alto præcipitati ſunt .... cruenta exſcreantibus, quinque ovorum medioła cruda in vini hemina propinantur: ſi & purulenta ſunt quæ exſpuuntur, eodem tempore ovum crudum cum pari menſura ſucci porri ſectivi ſorbetur. Itemque Græci mellis calefactum hauritur.*

29. *Dantur &c.*] Ad verbum Plinius Valer. lib. 1. cap. 58. Q. Serenus, cap. 18. de tuſſi medenda:

Ovum molle teres domitum ferventibus undis, &c.

Celſus, lib. 4. cap. 4. dat tuſſientibus *ovum ſorbile ſulphure adjecto, potui primum aquam calidam, deinde invicem aliis diebus hanc, aliis vinum.*

30. *Infunduntur.*] Et imponi in ani vitiis Galenus jubet, lib. 1. Εὐπορ. cap. 14. tom. 10.

31. *Maceratorum .... diximus.*] Libro 10. ſect. 80.

32. *Talibus.*] Q. Serenus, cap. 27.

Cœliacos autem recreabis pane ſalubri,
Quem madido farre efficies, ac mollibus ovis:
Quorum teſta fero prius emolleſcat aceto.

Sic & Marcellus Empir. cap. 27. pag. 195. Et Plinius Valer. lib. 2. cap. 33. *Ova pridie*, inquit, *in aceto macerantur: ex his & farina & aqua, panis cœliacis fit.*

33. *Quidam ita.*] Q. Serenus, cap 30. de ſolutione ventris compeſcenda, pag. 145.

Sin autem longo decurrent intima fluxu,
Torridus ex vivo cortex petabitur ovo.

Marcellus Empir. ſimiliter ad verbum, cap. 27. pag. 193. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 33.

34. *Et per ſe lutea.*] Totidem verbis Marcellus Empir. loc. cit.

35. *Iterumque.*] Idem ibid.

36. *Fit & dyſentericis.*] Plinius Valer. ad verbum, lib. 2. capp. 22. & Marcellus Empir. lib. 27. cap. 191.

37. *Quod rhum diximus.*] Libro 24. ſect. 54.

38. *Cum allii ſpicis quatuor.*] Vide Notas & Emendat. num. XVII.

Sect. XII. 1. *Angues innumeri.*] Scimus hodieque ſerpen-

innumeri æſtate convoluti, ſalivis faucium corporumque ſpumis artifici complexu glomerantur, [a] anguinum appellatur. [2] Druïdæ ſibilis id dicunt in ſublime jactari, [3] ſagoque oportere intercipi, ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo: ſerpentes enim inſequi, donec arceantur amnis alicujus interventu. Experimentum ejus eſſe, ſi [4] contra aquas fluitet vel auro vinctum. Atque, ut eſt Magorum ſolertia occultandis fraudibus ſagax, certa Luna capiendum cenſent, [b] tamquam congruere operationem eam ſerpentium, humani ſit arbitrii. Vidi equidem id ovum mali orbiculati modici magnitudine, [c] cruſta cartilaginis, velut acetabulis brachiorum polypi crebris, inſigne Druidis. Ad victorias litium, ac regum aditus, mire laudatur: tantæ vanitatis, ut habentem id in lite in ſinu equitem Romanum e Vocontiis, a Divo Claudio Principe interemptum non ob aliud ſciam. Hic tamen complexus anguium & efferatorum concordia, cauſa videtur eſſe, quare exteræ gentes. [5] Caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerint. [6] Neque enim criſtatos eſſe in caduceo mos eſt.

XIII. De anſerum ovis magnæ utilitatis, ipſoque anſere dicturi hoc in volumine, debemus honorem & Commagenorum clariſſimæ rei. [1] Fit ex adipe anſerum: alioqui celeberrimi uſus eſt: ad hoc in Commagene Syriæ parte cum cinnamo, caſia, pipere albo, herba [2] quæ Commagene vocatur, obrutis nive vaſis, odore jucundo, utiliſſimum ad perſrictiones, convulſiones, cœcos aut ſubitos dolores, omniaque quæ acopis curantur: unguentumque pariter, ac medicamentum eſt. Fit & in Syria alio modo, adipe avium [3] curato, ut diximus, additis eryſiſceptro, xylobalſamo, phœnice elate, item calamo, ſingulorum pondere, qui ſit adipis, cum vino bis aut ter [4] ſubfervefactum. Fit autem hieme, quoniam æſtate non glaciat: niſi accepta cera. Multa præterea remedia ſunt ex anſere, (quod mirot,) [5] æque quam in corvis. [6] Namque anſer corvuſque ab æſtate in autumnum morbo conflictari dicuntur.

XIV. [1] De anſerum honore, quem meruere Gallorum in Capitolium aſcenſu depre-
a CAP. IV. henſo, diximus. * [2] Eadem de cauſa ſupplicia annua canes pendunt inter ædem [3] Juventatis & Summani, vivi in furca ſambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priſcorum mores. [4] Catulos lactentes adeo puros exiſtimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus [5] hoſtiarum vice uterentur his. [6] Genitæ Manæ catulo res divina fit, & in cœnis Deûm etiamnum ponitur catulina. [8] Aditialibus quidem epulis celebrem fuiſſe, [9] Plauti fabulæ indicio ſunt. [10] Sanguine canino contra toxica nihil præſtantius putant. Vomitiones quoque hoc animal monſtraſſe homini videtur. Et alios uſus ex eo mire laudatos referemus ſuis locis.

INTERPRETATIO.

a *Anguinum*] Anguinum *id ovum* appellatur.

b *Tamquam.*] Tamquam contingere hanc ſerpentium ſalivationem, ovique partum, certo tempore humani ſit arbitrii.

c *Cruſta.*] Putamine cartilagineo, habens veluti cavitates crebras, quales ſunt in brachiis polyporum.

NOTÆ.

tes generis diverſi ac prope innumeras, in locum unum convolare, ab Idibus Julii ad Idus Auguſtas, in Delphinatu Sabaudiæque confinio, ad montem *la Rochette:* ſpumaque locum opplere, quæ horrorem incutiat ſpectantibus. Vide Nic Chorier, lib. 1. hiſt. Delph. pag 91.

2. *Druïdæ ſibilis.*] Serpentium ore ac ſibilo.

3. *Sagoque.*] Sagum, Nonio teſte, veſtimentum eſt militare. Plura vide apud Voſſ. in Etymolog.

4. *Contra aquas.*] Si non labenti amni cedat, ſed adverſo fluitet, etiam auro vinctum, ſinceri hæc ovi probatio eſt.

5. *Caduceum.*] Caduceus, fecialium inſigne, qui ad contrahendum fœdus mittebantur. Virga fuit, cujus in ſumma parte angues ſpiris circumplexi, tamquam adverſa ſibila effl antes.

6. *Neque enim criſtatos.*] Si criſtati forent, bellum indicare viderentur, non pacem.

Sect. XIII. 1. *Fit ex adipe.*] Fit illud medicamentum, quod Commagenum appellatur, ex adipe anſerino, &c.

2. *Quæ Commagene, &c.*] Forte, nardo Syriaca.

3. *Curato, ut diximus.*] Modum curandi adipis edocuit, lib. 28. ſect 38.

4. *Subfervefactum.*] Subintellige, medicamentum.

5. *Æque quam in corvis.*] Id miratur Plinius, quod ex animalibus morbo obnoxiis tanta ſit remediorum copia, anſere videlicet & corvus.

6. *Namque anſer corvuſque.*] De corvo id ante delibatum lib. 10 ſect. 15. Vide quæ ibi diximus in Notis.

Sect XIV. 1. *De anſerum . . . diximus.*] Libro 10. ſect. 26.

2. *Eadem de cauſa.*] Ob Capitolium negligentius cuſtoditum, ac pæne ſilentio proditum, ni vociteratus anſer fuiſſet.

3. *Juventatis.*] Sic enim M S S. omnes, non *Juventutis.* Sic etiam Cicero locutus non ſemel Nizolium vide Et in nummis M. Aurelii Cæſaris apud Triſtanum, Deæ ipſius effigies cernitur, cum Epigraphe ea, IVVENTAS. Hujus ædis mentio apud Livium: ſitus prope Capitolium ipſum. P. Victor, in deſcriptione urbis Romæ, regione VIII. *Ædicula Juventæ. Porta Carmentalis. . . . Templum Carmentæ. Capitolium, ubi omnium Deorum ſimulacra,* &c De Deo Summano, ſive Deo ſummo manium, diximus lib. 2. ſect. 53

4. *Catulos lactentes.*] Feſtus: *Catulinam carnem eſitaviſſe, hoc eſt, comediſſe Romanos Plautus in Saturione refert.* Græcos quoque id feciſſe ſcimus ex Ananio poeta, cujus verba recitat Athenæus, lib. 7. pag. 282. Apud alias gentes & hunc morem fuiſſe docet Galenus, lib 3. de alim. fac cap 2. Eſt ſane nunc quoque apud Canadenſes. Quin & in ægrotantium cibo, perinde atque aviculæ, ab Hippocrate catulina caro commendatur, lib. 2. de morbis, tex. 40. pag. 66. *Ἔπειτα σκύλακα ἢ ὀρνίθιον νεοττὸν ποιήσας τὸν ζωμὸν ῥοφείτω, καὶ τῶν κρεῶν φαγέτω ὀλίγα. Deinde catulum aut aviculam coquat, & jus ſorbeat, & de carnibus paulum edat.* Et libro pariter *περὶ τῶν παθῶν*, tex. 41 pag. 186 ac libro denique, *περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν*, tex. 26. p. 229. *ἐσθίειν σκύλακας ἑφθούς.*

5. *Hoſtiarum vice.*] Vide quæ diximus ſupra in Notis & Emend ad lib 18. num. XXXVII. Et Pauſaniam vide in Lacon. ſive lib. 3. pag. 187. & 188.

6. *Genitæ Manæ.*] Sic Dea appellabatur quæ menſtruis feminarum præerat; huic catulus immolabatur. Vide Notas & Emend. num. XVIII.

7. *Et in cœnis Deûm.*] In cœnis quæ in Deûm honorem fiunt, præcipue Larium. De his accipiendus Horatius, lib. 2. Satyr. 6 verſ. 65. etſi interpretes alio detorqueant

O noctes cœnæque Deum, quibus ipſe, meique
Ante Larem proprium veſcor, vernaſque procaces
Paſco libatis dapibus.

8. *Aditialibus.*] De hac voce egimus lib. 10. ſect. 23.

9. *Plauti fabulæ.*] Forte in Saturione, de qua Feſtus proxime appellatus.

10. *Sanguine canino.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 53. ad verbum.

XV. 1. Nunc ad ſtatutum ordinem pergemus. [2] Adverſus ſerpentium ictus efficacia habentur, fimum pecudis recens in vino decoctum illitumque: [3] mures diſſecti & impoſiti, quorum natura non eſt ſpernenda, præcipue in aſcenſu ſiderum, [1] ut diximus: cum lumine Lunæ fibrarum numero creſcente atque decreſcente. Tradunt Magi, jocinere muris dato porcis in fico, ſequi dantem id animal. In homine quoque ſimiliter valere, ſed reſolvi cyatho olei poto.

XVI. 2. Muſtelarum duo genera: alterum ſilveſtre, diſtans magnitudine. [1] Græci vocant ictidas. Harum fel contra aſpides dicitur efficax, [2] cetero venenum. [3] Hæc autem quæ in domibus noſtris oberrat, & catulos ſuos (ut auctor eſt Cicero) quotidie transfert, [4] mutatque ſedem, ſerpentes perſequitur. [5] Ex ea inveterata ſale denarii pondus in cyathis tribus [6] datur percuſſis: [7] aut ventriculus coriandro fartus inveteratuſque & in vino potus. [8] Et catulus muſtelæ etiam efficacius.

XVII. 3. Quædam pudenda dictu tanta auctorum aſſeveratione commendantur, ut præterire fas non ſit. Siquidem illa concordia rerum, aut repugnantia medicinæ gignuntur: [1] veluti cimicum animalis fœdiſſimi, & dictu quoque faſtidiendi natura, contra ſerpentium morſus, [2] & præcipue aſpidum valere dicitur. Item contra venena omnia: argumento, quod dicant gallinas, [3] quo die id ederint, non interfici ab aſpide: carneſque earum percuſſis plurimum prodeſſe. Ex his quæ tradunt, humaniſſimum eſt, [4] illinire morſibus cum ſanguine teſtudinis: [5] item ſuffitu eorum abigere ſanguiſugas adhærentes, [6] hauſtaſque ab animalibus reſtinguere in potu datos. Quanquam & oculos quidam iis inungunt tritis cum ſale & lacte mulierum: aureſque, cum melle & roſaceo admixtis. Eos qui agreſtes ſint, & in malva naſcantur, crematos, cinere permixto roſaceo infundunt auribus. Cetera quæ de his tradunt, [7] vomicæ & quartanarum remedia, aliorumque morborum, quanquam ovo, aut cera, aut faba incluſos cenſeant devorandos, falſa, nec referenda arbitror. [9] Lethargi tamen medicinæ cum argumento adhibent, [a] quoniam vincatur aſpidum [10] ſomnifica vis, ſeptenos in cyatho aquæ dantes, puerilibus annis quaternos. [11] Et in ſtranguria [b] fiſtulæ impoſuere. Adeo nihil parens illa rerum omnium ſine ingentibus cauſis genuit. Quin & adalligatos lævo brachio binos lana ſubrepta paſtoribus, reſiſtere nocturnis febribus prodiderunt, diurnis [12] in roſeo panno. [13] Rurſus iis adverſatur ſcolopendra, ſuffituque enecat.

Interpretatio.

a *Quoniam.*] Quoniam pellit ſoporem, quem aſpidum morſus ſolet afferre.

b *Fiſtulæ.*] Veretri canali.

Notæ.

Sect. XV. 1. *Adverſus ſerpentium.*] Ad verbum Plinius Valer. lib. 3. cap. 57.

2. *Mures diſſecti.*] Plinius Valer. loc. cit. & Dioſc. lib. 2. cap. 74.

3. *Ut diximus.*] Libro 2. ſect. 41. & libro 11. ſect. 76.

Sect. XVI. 1. *Græci vocant ictidas.*] Nempe ſilveſtres. Furettos vocamus. Vide quæ diximus lib. XI. ſect. 109

2. *Cetero venenum.*] Adverſus id venenum remedia traduntur inferius, ſect. 33.

3. *Hæc autem.*] Domeſtica, quæ & vulgaris appellatur inferius, ſect. 33. Belettam Galli nuncupant. Γαλῆ Græcis: quam de cibo dimicare cum ſerpentibus murium venatricibus, *μάχεται τοῖς ὄφεσι περὶ τροφῆς* ſcribit Ariſtoteles, lib. 9. hiſtor. anim. cap. 9. pag. 1026. propterea quod ipſa quoque eos venatur. Vide quæ diximus lib. 8. ſect. 41. ac in Notis & Emendat. ad eumdem librum, num. LXXXII. Eo Plautus alluſit, in Sticho, act. 3. ſc. 2. verſ. 6.

Auſpicio hodie hercule optumo exivi foras:
Muſtela murem mihi abſtulit præter pedes:
Eam ſtrenue obſonavit, ſpectatum hoc mihi eſt.

4. *Mutatque ſedem.*] Pro Ciceronis loco, qui intercidit, Plautum ſubjicimus, in eadem fabula, verſ. 43. ita ſcribentem:

Certum eſt muſtelæ poſthac numquam credere:
Nam incertiorem nullam novi beſtiam.
Quæne ipſa decies in die mutat locum.

5. *Ex ea.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 53. *Veneniis prohibendis & expellendis: Muſtela vulgaris inveterata drachmis binis potatur.* Sic etiam Dioſcor. lib. 2. cap 27. *Γαλῆ κατοικίδιος ταριχευθεῖσα*, &c. *Muſtela, quæ in domibus noſtris oberrat, flammis ambuſta, & exemptis interaneis ſale inveterata, & in umbra ſiccata, binis drachmis in vino pota, contra ſerpentium genus omne præſentaneo remedio eſt.*

6. *Datur percuſſis.*] A beſtiis venenatis, *θηριοδήκτοις*.

7. *Aut ventriculus.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit. Ἡ δὲ γαστὴρ αὐτῆς κορίῳ πληρωθεῖσα καὶ ταριχευθεῖσα, θηριοδήκτοις ποθεῖσα βοηθεῖ.

8. *Et catulus.*] Nicander in Theriac. pag. 48.

Sect. XVII. 1. *Veluti cimicum.*] Cimex Gallis *Punaiſe*; Græcis κόρις. Dioſcor. lib. 2. pag. 36. Κόρεις οἱ ἐπὶ κλίνης *cimices qui in cubilibus enaſcuntur.*

2. *Et præcipue aſpidum.*] Dioſc. loc. cit.

3. *Quo die id ederint.*] Id animal, nempe cimicem.

4. *Illinire morſibus.*] Aſpidum ſcilicet.

5. *Item ſuffitu.*] Vide Notas & Emend. num. XIX.

6. *Hauſtaſque.*] Dioſc. loc. cit. Σὺν οἴνῳ δὲ ἢ ὄξει ποθέντες βδέλλας ἐξάγουσι. *Sanguiſugas cum vino aut aceto poti cimices pellunt.* Sic etiam Galenus, lib XI. de fac. ſimpl. med. pag. 313. & Anatolius in Geopon. lib. 13. cap. 17. pag 376.

7. *Vomicæ.*] Sic libri editi, cum Colb. 3. cod. In Reg. 1. *vomitione.* Reg. 2. & iis quene Pintianus vidit, *vomitionum*, quod idem valet. Marcellus Empir. cap. 17. pag. 125. *In ovo ſorbili cimicem unum contritum jejunus ignorans qui ſorbeat, deſinet vomere: hoc ſane expertum eſt.*

8. *Et quartanarum.*] Dioſc. loc. cit. Κόρεις οἱ ἐπὶ κλίνης συντιθέμενοι βρώμασι μετὰ κυάμων τὸν ἀριθμὸν ζ΄, καὶ καταπινόμενοι πρὸ τῆς ἐπισημασίας, ὠφελοῦσι τοὺς τεταρταΐζοντας. *Cimices qui in cubilibus enaſcuntur, numero ſeptem cum fabis in cibos additi, & ante acceſſiones devorati, quartana laborantibus auxilio ſunt.*

9 *Lethargi.*] Q. Serenus, cap. 57. de lethargia expellenda, pag. 160.

Quidam dira jubent: ſeptena cimice trito
Ut vitientur aquæ, cyathuſque bibatur earum:
Hæc potiora putant, quam dulci morte perire.

Plinius Valer. lib. 3. cap. 7. *Lethargicis: Cimices ſeptem triti in aquæ cyatho uno dantur, ſi vir ſit: ſi puer, eodem modo aquæ, cimices quatuor.*

10. *Somnifica.*] Demorſos ab aſpide premi urgerique ſomno, ſcribit etiam Dioſc. in Theriac. cap. 17.

11. *Et in ſtranguria.*] Sic recte codex Reg. 2. & Chiffl. non, ut editi hactenus libri, *& ſtrangulæ fiſtulæque*. Marcellus Empir. cap. 26. pag. 183. *Cimex foraminibus veretrorum confricatus, dolores veſicæ protinus tollit.* Dioſcor. lib. 2. cap. 36. Δυσουρίαν τε παύουσιν ἐντιθέμενοι τῷ οὐρητῆρι πόρῳ λεῖοι. *Triti vero & urinariæ fiſtulæ impoſiti, urinæ difficultati medentur.*

12. *In roſeo panno.*] Ita Reg 2. & Chiffl. non *roſaceo*, ut editi. Sic etiam Palladius, lib. 1. tit. 35. *roſeum* vocat.

13. *Rurſus iis.*] Cimicibus.

XVIII. 4. [1] Aſpides percuſſos torpore & ſomno necant, omnium ſerpentium minime ſanabiles. Sed & venenum earum ſi ſanguinem attingit, aut recens vulnus, ſtatim interimit: inveteratum hulcus, tardius. De cetero potum quantalibet copia, non nocet. Non eſt enim tabifica vis: itaque occiſa morſu earum animalia, cibis innoxia ſunt. Cunctarer in proferendo ex his remedio, niſi M. Varronem ſcirem LXXXVIII. vitæ anno prodidiſſe, aſpidum ictus efficaciſſime ſanari, hauſta [3] a percuſſis ipſorum urina.

XIX. 5. [1] Baſiliſci, quem etiam ſerpentes ipſæ fugiunt, alias olfactu necantem, qui hominem vel ſi aſpiciat tantum, dicitur interimere, ſanguinem Magi miris laudibus celebrant, coëuntem picis modo & colore, dilutum cinnabari clariorem fieri. Tribuunt ei & ſucceſſus petitionum a poteſtatibus, & a Diis etiam precum, morborumque remedia, veneficiorum amuleta. Quidam id Saturni ſanguinem appellant.

XX. 6. [1] Draco non habet venena. Caput ejus limini januarum ſubditum, propitiatis adoratione Diis, fortunatam domum facere promittitur. Oculis ejus inveteratis, & cum melle tritis, inunctos non paveſcere ad nocturnas imagines, etiam pavidos. Cordis pingue in pelle dorcadum nervis cervinis adalligatum in lacerto, conferre judiciorum victoriæ. [2] Primum ſpondylum aditus poteſtatum mulcere. [3] Dentes ejus illigatos pellibus caprearum cervinis nervis, mites præſtare dominos, poteſtateſque exorabiles. Sed ſuper omnia eſt compoſitio, qua invictos faciunt Magorum mendacia: Cauda draconis & capite, pilis leonis e fronte, & medulla ejuſdem, equi victoris ſpuma, canis unguibus adalligatis [a] cervino corio, nerviſque cervi alternatis & dorcadis: quæ coarguiſſe non minus refert quam contraria ſerpentibus remedia demonſtraſſe, [b] [4] quoniam hæc morum veneficia ſunt. [5] Draconum adipem venenata fugiunt: item, ſi utatur, ichneumonum: fugiunt & urticis tritis in aceto perunctos.

XXI. 7. [1] Viperæ caput impoſitum, vel alterius quam quæ percuſſerit, [2] ſine fine prodeſt. Item ſi quis eam ipſam [c] in vapore baculo ſuſtineat: [d] aïunt enim præcanere: [4] item ſi quis exuſtæ ejus cinerem illinat. Reverti autem ad percuſſum ſerpentes neceſſitate naturæ, Nigidius auctor eſt. Caput quidem diſſecant Scythæ inter aures [5] ad eximendum lapillum, quem aïunt ab ea devorari territa. [6] Alii ipſo toto capite utuntur. Fiunt ex vipera paſtilli, [7] qui theriaci vocantur a Græcis, [8] ternis digitis utrimque amputatis, exemptiſque interaneis, [9] & livore ſpinæ adhærente, reliquo corpore in patina ex aqua [10] & anetho diſcocto, [11] ſpiniſque exemptis, & addita [12] ſimilagine, atque ita in umbra ſicca-

Interpretatio.

a *Cervino.*] Cervina pelle, nervis cervi & dorcadis alterno nexu ſtringentibus.

b *Quoniam.*] Quoniam hæc bonos mores corrumpunt.

c *In vapore.*] In calore.

d *Aïunt*] Aïunt enim tum viperam recanere, *incantationem repellere.*

Notæ.

Sect. XVIII 1. *Aſpides.*] Nicander ad verbum in Theriac. pag 12. & Dioſc. pariter in Theriac. cap 17.

2. *Anno* LXXXVIII.] At in Reg. 1. 2. & Colb. 3. *Anno* LXXXIII. ſolum legimus, non LXXXVIII.

3. *A percuſſis*] Hoc eſt, a demorſis. Si morſi ab aſpide, ſuam ipſorum urinam ebibant. Dioſc lib. 2. cap 9. Οὖρον ἀνθρώπου τὸ ἴδιον πινόμενον ἐχίδνης δήγματι ἁρμόζει. *Humanam urinam ſuam cuique bibere prodeſt contra viperæ morſus.*

Sect. XIX. 1. *Baſiliſci.*] De eo egimus lib. 8. ſect 33.

Sect. XX. 1. *Draco non habet venena*] Vulnere potius quam veneno nocet. Alibi innoxius, in Africa vitioſus. Lucanus, lib 9. Pharſal. verſ 727.

Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis: aurato nitidi fulgore dracones:
Peſtiferos ardens facit Africa.

Aëtius, ſerm. 13. cap. 34. de draconibus, pag. 258. *Animal quidem hoc non facit venena*, &c.

2. *Primum ſpondylum.*] Primum ſpinæ articulum, qua cervici committitur: ut de hyæna dictum eſt anteriore libro, ſect. 27.

3 *Dentes . . . . illigatos pellibus.*] Sic Reg. 1. 2. Colb. & Chiffl. non, ut quidam editi, *pedibus.* Sic paulo antea, *Cordis pingue in pelle dorcadum.*

4. *Quoniam hæc morum.*] Ita recte Gronovius, pro *morborum.*

5. *Draconum adipem.*] Vide Notas & Emend. num. XX.

Sect. XXI. 1. *Viperæ caput.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 57. ad verbum.

2. *Sine fine prodeſt.*] Nempe percuſſis a vipera. Negat tamen hoc eſſe verum, immo & experimentis adverſari, Charaſius, lib de viperis, pag. 108.

3. *Aïunt enim præcanere.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXI.

4. *Item ſi quis exuſtæ.*] Galenus, lib. de Theriaca, ad Piſon. cap. 10. pag. 944.

5. *Ad eximendum lapillum.*] Qui plagæ a ſerpente inflictæ imponi poſſit.

6. *Alii ipſo toto.*] Q. Serenus, cap. 47. pag. 154.

Quæ nocuit ſerpens, fertur caput illius apte
Vulneribus jungi, ſanat quem ſauciat ipſa.

7. *Qui theriaci.*] Θηριακοὶ, ad venenatorum morſus ſanandos concinnati.

8. *Ternis digitis.*] A capite & a cauda ternis digitis amputatis. Vide Notas & Emend. num. XXII.

9. *Et livore.*] Vena livida.

10. *Et anetho.*] Ita ſenior Andromachus, apud Galenum, lib. 1. de antid cap. 6 pag 876. & lib. 1. de Theriac. ad Piſon. cap. 7. pag. 938.

Ὕδατι ἐγχεύσας ὅσσον ἄρκιον ἠδ' ἀνήθου
Κλῶνας ἐχιδναίῃ σαρκὶ συνεψόμενος.
Ante tamen miſces frondem grave olentis anethi,
Et, quantum ſatis eſt, providus indis aquæ.

11. *Spiniſque exemptis.*] Sic Andromachus, pag. 878. & Galenus ipſe, lib. 1. de antid. cap 8. pag 879.

12. *Similagine*] Panis ſicci ac bene piſti tantum adjici Andromachus jubet, quantum neceſſe ſit ad paſtillos fingendos.

Ἀναλίου δ' ἐπὶ τοῖσι βάλοις ἀεργέος ἄρτου,
Ὅσσον περόνας σῖρμα δύναιτο τροχοὺς
Πλάσσαι.

Galenus quoque, lib. 1. de antid. pag. 879. panem puriſſimum ac fermentatum deſiderat. Triticeum Damocrates, apud eumdem, loc cit. cap. 15 pag. 893. Ἄρτου δὲ καθαροῦ τοῦ πυρίνου πρόσμισγε καὶ λίαν. Panis ſiliginei unciam unam Crito ibidem, cap. 17. pag. 896. σιλιγνίτου ἄρτου αἰξάδαν μίαν. Denique ex ſimilagine ſincera panem concinnatum ipſe Galenus, lib de theriaca ad Piſon cap. 13. pag 950. Ἄρτου δὲ μάλιστα καθαρωτάτου, καὶ ἀπὸ σεμιδάλεως τῆς καθαρωτάτης γεγονότος μέγα τὸ σύμμετρον, &c.

tis

tis paſtillis, [13] quibus ad multa medicamenta utuntur. [14] Significandum videtur e vipera tantum hoc fieri. Quidam purgatæ, ut ſupra dictum eſt, adipem cum olei ſextario decoquunt ad dimidias. Ex eo, cum opus ſit, ternis ſtillis additis in oleum perunguntur, ut omnes beſtiæ fugiant eos.

XXII. 1. Præterea conſtat, contra omnium ſerpentium ictus, quamvis inſanabiles, ipſarum ſerpentium exta impoſita auxiliari: eoſque qui aliquando viperæ jecur coctum hauſerint, numquam poſtea feriri a ſerpente. [2] Neque anguis venenatus eſt, niſi per menſem Luna inſtigatus. Sed prodeſt vivus comprehenſus, & in aqua contuſus, [a] ſi foveatur ita morſus. Quin & ineſſe ei remedia multa creduntur, [3] ut digeremus, & ideo Æſculapio dicatur. Democritus quidem [4] monſtra quædam ex his conficit, [5] ut poſſint avium ſermones intelligi. [6] Anguis Æſculapius Epidauro Romam advectus eſt: [7] vulgoque paſcitur & in domibus. Ac niſi incendiis ſemina exurerentur, non eſſet ſecunditati eorum reſiſtere. In orbe terrarum pulcherrimum anguium genus eſt, [8] quod & in aqua vivit, hydri vocantur, nullis ſerpentium inferiores veneno. Horum jecur ſervatum adverſus percuſſos ab his auxilium eſt. Scorpio tritus ſtellionum veneno adverſatur. Fit enim & e ſtellionibus malum medicamentum. Nam cum immortuus eſt vino, faciem eorum qui biberint lentigine obducit. Ob hoc in unguento necant eum, inſidiantes pellicum formæ. Remedium eſt ovi luteum, & mel ac nitrum. Fel ſtellionum tritum in aqua muſtelas congregare dicitur.

XXIII. 9. Inter omnia venenata ſalamandræ ſcelus maximum eſt. Cetera enim ſingulos feriunt, nec plures [b] pariter interimunt: ut omittam, quod perire conſcientia dicuntur homine percuſſo, [1] neque amplius admitti ad terras: ſalamandra populos pariter necare improvidos poteſt. [2] Nam ſi arbori irrepſit, omnia poma inficit veneno, & eos qui ederint, necat frigida vi, [3] nihil aconito diſtans. Quin immo ſi contacto ab ea ligno [c] vel pede cruſta panis incoquatur, idem veneficium eſt: vel ſi in puteum cadat. Quip-

INTERPRETATIO.

a *Si foveatur.*] Si foveatur ita contuſo angue is qui morſus ab eo angue fuit.

b *Pariter.*] Uno ictu.

c *Vel pede.*] Si vel extremo pede lignum ſalamandra contingat, in quo panis coquitur, eodem modo totum panem veneno inficit.

NOTÆ.

13. *Quibus ad multa.*] Quæ prolixe enumerat Andromachus pag. 875. & 876 & Galenus, lib. de theriaca ad Piſon. cap. 15 & 16.

14. *Significandum.*] Quamobrem vipera in primis ad theriacam adſciſcatur, diſputat egregie Galenus, loc. cit. pag. 8 pag. 940.

Sect. XXII. 1. *Præterea.*] Sic ſcorpionem ipſum, tritum impoſitumque, vulneri quod intulit remedio eſſe, ſcribit Dioſc lib. 2. cap. 13.

2. *Neque anguis.*] *Une couleuvre, un ſerpent.*

3. *Ut digeremus.*] Ut ordine ac ſerie dicturi ſumus. Ita MSS non, *ut dicemus.*

4. *Monſtra.*] Monſtruoſas compoſitiones, plenaſque vanitatis.

5. *Ut poſſint avium.*] Melampodem, aliosque, finxit vetuſtas ſermones percepiſſe avium; ut Helenus ille Virgilianus, *qui ſidera ſenſit.*

Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.

6. *Anguis Æſculapius.*] Olim, inquit, allati ſunt Epidauro Romam angues, quod ex eo genere utiliores crederentur eſſe medicinæ. Epitome Livii, lib. XI. *Cum civitas peſtilentia laboraret, miſſi legati ut Æſculapii ſignum Romam ab Epidauro transferrent; anguem, qui ſe in navem eorum contulerat, in quo ipſum Numen eſſe conſtabat, deportaverunt: eoque in inſulam Tiberis egreſſo, eodem loco ædes Æſculapii conſecrata eſt.* Vide Plutarch. in quæſtionibus Rom. pag 286. & Auctorem libri de Viris illuſtribus, cap. 22. Contigit id anno Urbis CCCCLXXVIII Q. Fabio Gurgite II. C. Genucio Clepſina Coſſ. ut quidem Faſti ferunt. Inter ærea numiſmata maximi moduli e Theſauro Regio, iſtud eſt inſigne, num 37. cui ſimile vidiſſe ſibi fuiſſe in cimelio Cardinalis Buoncompagni narrat Spanhemius, tomo 1. pag. 217. noviſſimæ editionis ANTONINVS AVG. PIVS PP. TR P. COS. III caput laureatum.)(. Dextro nummi latere pons eſt, ſub cujus fornice uno permeat navis: e prora ſerpens emicat. Ex adverſo fluvius Tiberis in amne ſedens, arundinem lævæ tenet, dextram ſerpenti advenienti porrigit: retro, palatium eſt, cujus pro foribus eſt laurus arbor. Infra, AESCVLAPIVS. Cave hic tamen Æſculapium cogites; quandoquidem in pictura omnino non apparet. Fingi enim vero ille ſolet vultu ſenili & gravi, togatus, baculum tenens, cui implicitus anguis eſt. Litteræ hic ſunt primæ totidem vocum, hac ſententia: *Anguis Epidaurius Senatus Conſulto Valetudinis Levandæ Antonini Pii Illatus Urbem Subit.* Palatium cum lauro pro foribus, domum Cæſaris indicat, Plinio teſte, libro XV. ſect. XXXIX. Nec puto ſerpentem, niſi ferret æreus, in prora navis conſtanter hoc ſitu fuiſſe permanſurum toto itinere. Pons & amnis Epidauro advectum anguem ſignificat, cum inde Romam iter non ſit niſi mari: ad domum autem Cæſaris a portu Oſtienſi nonniſi per fornices pontis impoſiti Tiberi. Propterea pingi in area nummi Palatium cum lauro ante fores oportuit, pontemque & navim, cum angue in prora, non in puppe, cum amne ipſo denique Tiberi. Feliciter autem in hoc titulo duo accidunt. Primum eſt, quod nomen integrum, AESCVLAPIVS, perpulchræ ſententiæ efficiendæ apte convenit; quæ totidem vocibus conſtat, quot vox illa litteris. Alterum eſt, quod nomen illud ipſum ejus dei ſit, cui dicatus anguis a veteribus fuerit, ob vim medicam; quam artem calluiſſe præſertim fertur Æſculapius. *Anguis Æſculapius* autem dicatur, an Epidaurius, nihil intereſt, cum Epidauro advehi conſtaret; quod *oppidum Æſculapii delubro celebre* Plinius dixit, libro IV. ſect. IX.

7. *Vulgoque paſcitur.*] De Tiberio Suetonius, cap 72. *Erat ei in oblectamentis ſerpens draco, quem ex conſuetudine manu ſua cibaturus,* &c.

8. *Non eſſet .... reſiſtere.*] Extinctum demum fuiſſe id genus anguium Romæ ſuadet allatus proxime Antonini Pii nummus, qui ipſius cauſa veterem morem revocatum eſſe teſtatur, ex agro Epidauri anguem advehendi Romam Et Senatuſconſulto opus fuit, ut inferretur in Urbem & in Palatium anguis Epidauro allatus. Crebri fuere nummi percuſſi ſupremis Antonini Pii annis, cum hac epigraphe, SALVS AVG. qui ſæpicule cum morbo tentatum fuiſſe teſtantur.

9. *Quod & in aqua.*] Hæc totidem verbis Nicander in Theriac. pag. 31. qui cherſydrum diſpari forma ab hydro deſcripſerat antea, pag. 26.

Sect. XXIII. 1. *Neque amplius admitti.*] Plinius ſupra, lib. 2. ſect. 63. de terra: *Illa ſerpentem homine percuſſo non amplius recipit, pœnaſque etiam inertium nomine exigit*

2. *Nam ſi arbori.*] Et Geſnero ita referente, dicere ſoliti Narbonenſes, ſi blanda (hoc eſt, ut quidam putant, ſalamandra) in acervo tritici reperiatur, totum ita inſici, ut vel gallinæ veſcentes eo deinde intereant.

3. *Nihil aconito diſtans.*] Interimendi celeritate, non ſimilitudine virtutis: eſt enim calida aconito vis, ſalamandræ frigida.

pe cum ſaliva ejus quacumque parte corporis, vel in pede imo reſperſa, [4] omnis in toto corpore defluat pilus. Tamen talis ac tanti veneni a quibuſdam animalium, [5] ut ſuibus, manditur, dominante eadem illa rerum diſſidentia. Venenum ejus reſtingui primum omnium ab his quæ veſcantur illa, [a] ex his veriſimile eſt, quæ produntur, [6] cantharidum potu, aut lacerta in cibo ſumpta: cetera adverſantia diximus, dicemuſque ſuis locis. Ex ipſa quæ Magi tradunt contra incendia, quoniam ignes ſola animalium extinguat, ſi forent vera, jam eſſet experta Roma. Sextius Venerem accendi cibo earum, ſi detractis interaneis, & pedibus, & capite, in melle ſerventur, tradit: negatque reſtingui ignem ab iis.

XXIV. 10. 1. Ex volucribus in auxilium contra ſerpentes [1] primi vultures. Adnotatum quoque minus virium eſſe nigris. [2] Pennarum ex his nidore, ſi urantur, fugari eas dicunt. [3] Item cor ejus alitis habentes, tutos eſſe ab impetu non ſolum ſerpentium, ſed etiam ferarum, latronumque, & regum ira.

XXV. 2. [1] Carnibus gallinaceorum, ita ut tepebant avulſæ, appoſitis, venena ſerpentium domantur: [2] item cerebro in vino poto. [3] Parthi gallinæ malunt cerebrum plagis imponere. Jus quoque ex his potum præclare medetur, [4] & in multis aliis uſibus mirabile. Pantheræ leoneſque non attingunt perunctos eo, præcipue ſi & allium fuerit incoctum. [5] Alvum ſolvit validius e vetere gallinaceo. [6] Prodeſt & contra longinquas febres, & torpentibus membris, [7] tremuliſque, [8] & articulariis morbis: in capitis doloribus, epiphoris, inflationibus, faſtidiis, incipiente teneſmo, jocineri, renibus, veſicæ: contra cruditates, ſuſpiria. Itaque etiam faciendi ejus exſtant præcepta. [9] Efficacius enim cocti cum [b] olere marino, [10] aut cybio, aut cappari, aut apio, aut herba Mercuriali, aut polypodio, aut anetho: utiliſſime autem in congiis tribus aquæ ad tres heminas cum ſupradictis herbis, & refrigeratum ſub dio dari [c] tempeſtivis antecedente vomitione. Non prætenibo miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens: [11] ſi auro liqueſcenti gallinarum membra miſceantur, conſumunt id in ſe. Ita hoc venenum auri eſt. At gallinaceis ipſis circulo e ſarmentis addito in collum, non canunt.

XXVI. 3. [1] Auxiliatur contra ſerpentes & columbarum caro recens concerpta, &

Interpretatio.

a *Ex his.*] Veriſimile eſſe intelligitur ex iis quæ produntur, cantharidum potu, aut lacerta, venenum ejus pariter reſtingui.

b *Olere.*] Braſſica marina.

c *Tempeſtivis.*] Recte valentibus.

Notæ.

4 *Omnis .... defluat pilus.*] Q. Serenus, cap. 9. pag. 129.

Defluit expulſus morbo lacrante capillus,
Seu ſalamandra potens, nulliſque obnoxia flammis,
Eximium capitis tactu deiecit honorem.

Raderum vide in illud Martialis, lib. 2. Epigr. 66.

Hoc ſalamandra notet, vel ſæva novacula nudet.

Petronius in Satyr. pag. 375. *Quid dicis tu, latro? quæ ſalamandra ſupercilia tua excuſſit?*

5 *Ut ſuibus.*] Sic Ælianus, lib. 9. hiſt. animal. cap. 28. & Sextus Empir. lib. 1. Pyrrh. hypot. cap. 14. pag. 10. Τὸν δὲ αἱ δὲ χοῖροι κἂν σαλαμάνδρας ἐσθίουσι

6. *Cantharidum potu.*] Hunc locum inferius reſpicit, ſect. 29. cum ait: *Salamandris cantharidas diximus reſiſtere.*

Sect. XXIV. 1. *Primi vultures.*] *In quibus tot curationes eſſe, quot ſunt membra,* dixit Hieronymus, lib. 2. adverſ. Jovin.

2. *Pennarum ex his.*] Ælianus lib. 1. hiſt. anim. cap. 45. Suffitu vulturum pennis ex cavis ſuis elici ſerpentes tradit. Γυπὸς πτερὰ εἰ θυμιάσῃ τις, ὁ ὄφις ... ἐκ ... τῶν ὄφεων ... Fugari cum Plinio, Sextus Platon. parte 2. cap. 2. de vulture. Plinius Valer. lib. 3. cap. 57. Q. Serenus, cap. 47. pag. 155.

3. *Item cor ejus.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 57. Q. Serenus, loc. cit.

Namque poteſt diros prævertere morſus,
Si iecur exſectum tardum de vulture portes.

Sextus Platon loc. cit. cap. 2. de vulture, tit. 6. *Adverſus mala medicamenta: Cor vulturis ligatum cum pelle lupina, ſi circa brachium habeas, nullum medicamentum tibi nocere poterit, nec ſerpens, nec latro, nec alia malitia, nec quidem phantaſma ſeniles.* Auctor Kiranidum, pag. 120. *Cor quoque ejus in pelle ligatum qui portaverit, fugient eum dæmonia, & maxime fera: habebis autem & gratiam ad omnes homines, & in divitiis vivet: eſt autem & victoriſſum ad omnem rem.* Quæ pleniſſima vanitatis arbitror: afferenda tamen, ne ultro conficta a Plinio videantur.

Sect. XXV. 1. *Carnibus.*] Dioſcor. in Theriac. cap. 19. & 27. & lib. 2. prioris operis, cap. 51. Celſus, lib. 5. cap. 27. *Adverſus omnes morſus ſerpentium. Vivum gallinaceum pullum per medium dividere, & protinus calidum ſuper vulnus imponere, ſic ut pars interior corpori jungatur.* Plinius Valer. lib. 3. cap. 57. *Carnibus gallinaceorum diſcerptorum, ita ut tepeant, extrahitur venenum.* Nigidius, lib. de animal. citante Gellio, lib. 7. cap. 9. *Serpens ſi memordit, gallina deligatur & apponitur.* Eſt autem hic *deligere*, dividere, diſcindere, diſſecare. Vide Feſtum & Nonium.

2. *Item cerebro.*] Petrichus in Ὀφιακῷ, ſive in libro de ſerpentium venenis ac remediis, laudatus a Scholiaſte Nicandri, in Theriac. pag. 27. hoc ipſum ſtatuit, ὅτι ὠφελεῖ ὁ ἐγκέφαλος τοῦ ὄρνιθος πρὸς τοὺς ὀφιοδήκτους. Eſt autem Petrichus in albo Auctorum, quos Plinius ſequitur ac laudat. Sic etiam Dioſcor. locis cit.

3. *Parthi gallinæ.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 57.

4. *Et in multis aliis.*] Podagræ depellendæ jus illud adhibet Q. Serenus, cap. 47. pag. 155. *Gallinæ jura vetuſtæ.*

5. *Alvum ſolvit validius.*] Dioſc. lib. 2. cap. 53. & Galenus, lib. 3. de fac. ſimp. med. cap. 15. pag. 70. Καὶ γὰρ τοι καὶ ὁ τῶν πρεσβυτέρων ἀλεκτρυόνων ζωμὸς ὑπάγει τὴν γαστέρα, καίτοι τῆς σαρκὸς σταλτικῆς οὔσης. Iterumque lib. de Theriaca ad Piſon. cap. 4. pag. 935.

6. *Prodeſt &c.*] Q. Serenus, cap. *Subitaneo dolori, febri, &c.*

Febribus at longis galli des jura vetuſti.

7. *Tremuliſque.*] Q. Serenus, loc. cit.

Subveniunt etiam tremulis medicamina membris,

galli jura ſcilicet.

8. *Et articulariis, &c.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 53. Ἁρμόζει δὲ πυρετοῖς χρονίοις, ἀσθμαστοῖς, ἀρθριτικοῖς, ἐμπνευματουμένοις στομάχοις.

9. *Efficacius autem, &c.*] Hæc totidem fere verbis Dioſc. loco cit.

10. *Aut cybio.*] Ita libri omnes. Pro cybio Dioſcorides κνίκον habet, quod & hic ſcribi fortaſſis ſatius fuerit, ut herbarum dumtaxat nomina cenſeantur, quibuſcum gallinacei diſcoquantur. Sic enim & Dioſc. Ἔνιοι δὲ συνέψουσιν αὐτῷ κράμβην θαλασσίαν, ἢ λινόζωστιν, ἢ κνίκον, ἢ πολυπόδιον.

11. *Si auro liqueſcenti.*] Vide in eam rem Aldrov. lib. 14. Ornithol. cap. 1. pag. 143.

Sect. XXVI. 1. *Auxiliatur.*] Sextus Platon. parte 2. cap. 10. de columba, tit. 1. *Ad ſerpentium morſus: Columba inciſa & impoſita calida morſui, venena omnia rapit, & ſanare creditur.*

Digitized by Google

hirundinum : bubonis pedes uſti [2] cum plumbagine herba. Nec omittam in hac quoque alite exemplum Magicæ vanitatis. Quippe præter reliqua portentoſa mendacia, [3] cor ejus impoſitum mammæ mulieris dormientis ſiniſtræ, tradunt efficere, ut omnia ſecreta pronunciet. Præterea in pugnam ferentes idem, fortes fieri. Ejuſdem ovo [a] ad capillum remedia demonſtrat. Quis autem, quæſo, ovum bubonis umquam videre potuit, cum ipſam avem vidiſſe prodigium ſit? quis utique experiri, & præcipue in capillo? Sanguine quidem pulli bubonis etiam criſpari capillum promittunt. Cujus generis prope videri poſſint, quæ tradunt & de veſpertilione : ſi ter circumlatus domui vivus, per feneſtram inverſo capite infigatur, amuletum eſſe : privatimque ovilibus circumraptum toties, & pedibus ſuſpenſum [4] in ſupero limine. Sanguinem quoque ejus cum carduo, contra ſerpentium ictus inter præcipua laudant.

XXVII. 11. [1] Phalangium eſt Italiæ ignotum, & plurium generum : [2] Unum ſimile formicæ, ſed multo majus, ruſo capite, reliqua parte corporis nigra, albis incurſantibus reſperſum guttis. Acerbior hujus, quam veſpæ ictus. Vivit maxime circa furnos & molas. In remedio eſt, ſi quis ejuſdem generis alterum percuſſo oſtendat. Et ad hoc ſervantur mortui. Inveniuntur & cortices eorum, qui triti & poti medentur : & muſtelæ catuli, [3] ut diximus ſupra. [4] Æque phalangion Græci vocant inter genera araneorum, ſed diſtinguunt lupi nomine. Tertium genus eſt eodem phalangii nomine araneus lanugionſus, grandiſſimo capite. Quo diſſecto inveniri dicuntur intus vermiculi duo, adalligatique mulieribus cervina pelle ante Solis ortum, præſtare ne concipiant, ut Cæcilius in commentariis reliquit. [b] Vis ea annua eſt : quam ſolam [5] ex omni atocio dixiſſe fas ſit, [6] quoniam aliquarum fecunditas plena liberis tali venia indiget. [7] Vocatur & rhagion acino nigro ſimilis, ore minimo [8] ſub alvo, pedibus breviſſimis, tamquam imperfectis. [9] Dolor a morſu ejus qualis a ſcorpione. [c] [10] Urina ſimilis araneis textis. [11] Idem erat aſterion, niſi diſtingueretur virgulis albis. Hujus morſus genua labefactat. [12] Pejor utroque eſt cæruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, [d] [13] & vomitus araneoſos. [14] Etiamnum deterior, a crabrone penna tantum differens. Hic & ad maciem perducit. [15] Myrmecion formicæ ſimilis capite, alvo nigra, guttis albis diſtinguentibus, [e] veſparum dolore torquet, [16] Tetragnathii duo genera habent : pejor medium caput diſtinguente linea alba, &

INTERPRETATIO.

a *Ad capillum.*] Ad capillorum defluvium.
b *Vis ea.*] Vis ea *ſiſtendi conceptum*, anno duntaxat durat.
c *Urina.*] Urina hominis demorſi plena filorum araneorum.
d *Et vomitus.*] In vomitu fila araneis ſimilia.
e *Veſparum.*] Dolore ſimili ei quem veſpæ inferunt.

NOTÆ.

2. *Cum plumbagine.*] De qua lib. 25. ſect 97.
3. *Cor ejus.*] Idem de ranæ lingua prodidit Democritus, Plinio, lib 32. ſect. 18.
4 *In ſupero limine.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXIII

Sect. XXVII 1. *Phalangium eſt Italiæ ignotum.*] Non igitur illud Apuli cæli animal eſt, Tarantolam vocant, cujus exitiali morſu inductum ſoporem muſicis inſtrumentis diſcutiunt, etſi viſum ita Dalecampio, cæteriſque. Phalangiorum genera, quæ Nicander enumerat, picta e Muſeo Cæſareo Lambecius protulit in Bibl. Cæſar. lib. 6. In Indice hujus libri, *Araneorum & phalangiorum genera* 21.
2. *Unum ſimile formicæ.*] Et inde Μυρμήκειον dictum a Nicandro in Theriac. pag 52. ubi totidem verbis deſcribitur, quot & a Plinio Aliis Μυρμηκοειδὲς, ut refert ejuſdem Scholiaſtes, pag. 34. & Μύρμηξ Ἡρακλεωτικός.
3. *Ut diximus ſupra.*] Sect. 16.
4. *Æque phalangion.*] Alterum hoc phalangii genus, lupi nomine diſcretum a ceteris. Egimus de eo, lib. 11 ſect. 28
5 *Ex omni atocio.*] Ἀτόκιον dicitur medicamen omne quod ſterilitatem inducit, & vim concipiendi adimit. Vox Dioſcoridi familiaris in primis.
6. *Quoniam aliquarum.*] Abunde declarat ſe rem ipſam minus probare, cui nonniſi certo caſu veniam largiatur Sed neque tum danda venia eſt. Nullo non tempore, ut Tertulliani verbis utar, in Apolog. cap. 8 pag 9. *Feſtinatio eſt homicidii, prohibere naſci : nec refert natam quis eripiat animam, an naſcentem diſturbet : homo eſt & qui eſt futurus Etiam fructus omnis in ſemine eſt.* Hippocrates in Jurejurando, nemini mulieri daturum ſe πεσσὸν φθόριον, hoc eſt, abortivum ſpondet.
7. *Vocatur & rhagion.*] Quartum genus phalangiorum Ῥάγιον Græcis eſt parvus acinus. ῥάξ, ſive ῥώξ acinus : unde nomen. Scholiaſtes Nicandri, pag. 33. in Theriac. Ῥὰξ καλεῖται, διὰ τὸ ῥαγὶ σταφυλῆς ἐοικέναι.
8. *Sub alvo.*] Vide Notas & Emend. num. XXIV.
9 *Dolor a morſu.*] Deſcribitur is cujuſmodi ſit, a Nicandro, loc. cit.
10. *Urina.*] Scholiaſtes Nicandri, in Theriac pag. 34. cauſam ſubdit, διὰ τὸ ἀκυτείας ἀποσπερματίζειν, καὶ γονοῤῥοεῖν τὰ δηχθέντα.
11. *Idem erat aſterion.*] Quintum phalangii genus, de quo idem Nicander, in Theriac. pag. 52.

Ἀστέριος δέ φιν ἄλλο πιφαύσκεο· τῷ δ' ἐπὶ νώτῳ
Λιγνύαι στίλβουσι, διαυγέες ἐν χροῒ ῥαβδοί.
Βρύκοντος δ' αἴθαλος ἐπιδρομέει γυίοισι φρίκη,
Ἐν δὲ κάρος κεφαλῇ· γοῦνα δὲ γ' ἔκλυσε δεσμά.

Quæ Gorræus ſic tranſtulit :

At vero Aſterion dorſi fulgore coruſcum
Virgatus ſplendet maculis, alboque relucet.
Mox rigor a morſu pertentat membra, caputque
Dente ſoporatur, collapſaque genua fatiſcunt.

12. *Pejor utroque.*] Sextum genus, quod iiſdem notis a Nicandro adumbratur, loc. cit.

Κυάνεον δὲ ἐπὶ ἄλλο πιδέσσεο ἀμφὶς ἀειρεῖ
Λαχνήεν· δεινὸν δὲ φέρει καὶ ἐπὶ χροῒ νύγμα,
Ὅντινα γυιοῖ· κραδίη δέ οἱ ἐν βάρος ἴσχει.
Νὺξ δὲ περὶ κροτάφοις· ἔμετον δ' ἐξήμεσε δηρὸν
Λαιοὶ ἀραχνήεντα· αἶψα δέ οἱ ἴχνος ὄλισθεν.

Hoc eſt, Gorræo interprete :

Cæruleum graditur pedibus ſublimior alter,
Villoque hirſutus : dant triſtia funera morſus,
Si quemquam oppreſſit, luctantur corda dolore :
Tempora caligant : &, qualis aranea, lentus
Ore redit vomitus, propterque in fata vocantur.

13. *Et vomitus araneoſos.*] Schol. Nicandri, in Theriac. pag. 34. Ὅτι ὁ ἔμετος ἴσχει ὄψιν ἀραχνῶν, ἢ ὅτι λεπτός ἐστιν ὅμοιος τῷ ἀράχνῃ· ἔστι δὲ γλίσχρος κατὰ τὴν ἁφήν, καὶ χαμαίζηλος, ὥστε διὰ τὸ γλίσχρον κολλᾶσθαι ἐν τῷ φάρυγγι.
14. *Etiamnum deterior.*] Septimum iſtud genus eſt, quod σφηκεῖον Nicander appellat, loc. cit. Nam σφῆκα Græci crabronem appellavere, ut diximus in Notis & Emend. ad librum undecimum, num. XXXV.
15. *Myrmecion.*] Genus octavum phalangiorum, formicæ ſimile capite ſolo : non, uti primum genus, toto corpore.
16. *Tetragnathii.*] Vel τετράγναθοι, a quadruplici maxilla. Totidem de his verba facit Aetius, ſerm. 13. cap. 17. pag. 251.

tranſverſa altera. Hic oris tumorem facit. At cinereus poſteriori parte candicans, lentior. ¹⁷ Minime autem noxius eodem colore, qui telas muſcis in parietibus latiſſime pandit. ¹⁸ Contra omnium morſus remedio eſt gallinaceum cerebrum cum piperis exiguo potum in poſca. Item formicæ quinque potæ: pecudum fimi cinis illitus ex aceto: & ipſi aranei quicumque, in oleo putrefacti. ¹⁹ Muris aranei morſus ſanatur coagulo agnino in vino poto: ungulæ arietinæ cinere cum melle, muſtelæ catulo, ²⁰ ut in ſerpentibus dictum eſt. Si jumenta momorderit, mus recens cum ſale imponitur, aut fel veſpertilionis ex aceto. ²¹ Et ipſe mus araneus contra ſe remedium eſt, divulſus & impoſitus. Nam ſi prægnans momordit, protinus ᵃ diſſilit. Optimum, ſi imponatur qui momorderit. Sed & alios ad hunc uſum ſervant in oleo, aut luto circumlitos. ²² Eſt contra morſum ejus remedio terra ex orbita. ²³ Ferunt enim non tranſiri ab eo orbitam, torpore quodam naturæ.

XXVIII. 12. ¹ Scorpionibus contrarius maxime invicem ſtellio traditur, ² ut viſu quoque pavorem iis afferat, & torporem frigidi ſudoris. Itaque in oleo putrefaciunt eum, & ita ea vulnera perungunt. Quidam oleo illo ſpumam argenteam decoquunt ad emplaſtri genus, atque ita illinunt. ³ Hunc Græci coloten vocant, & aſcalaboten, & galeoten. ⁴ In Italia non naſcitur. ⁵ Eſt enim hic plenus lentigine, ſtridoris acerbi, & veſcitur: quæ omnia ⁶ a noſtris ſtellionibus aliena ſunt.

XXIX. 13. ¹ Prodeſt & gallinarum fimi cinis illitus, draconis jecur, lacerta divulſa, mus divulſus, ² ſcorpio ipſe ſuæ plagæ impoſitus, aut aſſus in cibo ſumptus, ³ aut potus in meri cyathis duobus. Proprium eſt ſcorpionum, quod manus palmam non feriunt, nec niſi pilos attigere. Lapillus qualiſcumque, ab ea parte qua in terra erat, impoſitus plagæ, levat dolorem. Item teſta terra operta ex aliqua parte, ᵇ ſicut erat, impoſita, liberare dicitur. Non debent reſpicere qui imponunt, & cavere ne Sol aſpiciat. ⁴ Vermes terreni triti impoſiti proſunt. Multa & alia ex his remedia ſunt, propter quæ in melle ſervantur. Noctua ᶜ apibus contraria, & veſpis, crabronibuſque, & ſanguiſugis: pici quoque Martii toſtum ſecum habentes non feriuntur ab iis. ⁵ Adverſantur & locuſtarum minimæ ſine pennis, ⁶ quos attelabos vocant. Eſt & formicarum genus venenatum: non fere in Italia. ⁷ Solipugas Cicero appellat, ſalpugas Bætica. Iis cor veſpertilionis contrarium, omnibuſque formicis: ⁸ ſalamandris cantharidas diximus reſiſtere.

XXX. 14. ¹ Sed in iis magna quæſtio, quoniam ipſæ venena ſunt potæ ² veſicæ cum

INTERPRETATIO.

a *Diſſilit.*] Diſrumpitur.
b *Sicut erat.*] Qua parte terra erat operta.
c *Apibus.*] Apium ictibus, & veſparum, &c.

NOTÆ.

17 *Minime autem noxius.*] Undecimum id ac poſtremum phalangiorum genus. Is eſt qui ἀγρώςης a Nicandro dicitur, de quo eadem ille quæ Plinius refert, pag. 52. in Theriac.

Ἄμβλυς δ' ἐπὶ νύγμα φέρει μεταμώνιος ἀλγεῖ.
Sed facilis nullo vaneſcit plaga dolore

18. *Contra omnium.*] Sextus Platon. parte 2. cap. 8 de gallo, tit. 1 & Plinius Valer. lib. 3. cap. 56.

19. *Muris aranei &c.*] Ad verbum hæc pariter Plinius Valer. lib. 3. cap. 55

20 *Ut in ſerpentibus dictum eſt.*] Sect. 16.

21. *Et ipſe mus*] Totidem verbis Dioſcor. lib 2. cap. 73. & in Theriac. cap. 26. Galenus quoque, lib. 11. de facult. ſimp med cap. 1. pag. 314 Plinius item Valer. loc. cit. Μυγαλῆ Græcis dicitur, qui Latinis mus araneus, noſtris *Muſaraigne*. Dentium huic ordo quadruplex.

22. *Eſt contra morſum*] Q. Serenus, cap. 48. pag. 156.
Sin autem muris nocuit violentia cæci,
Qua ſola ſignavit volvendis orbita plauſtris,
Illinc, mira datur vili de pulvere cura.
Sic etiam Plinius Valer. lib. 3 cap. 55. E Græcis, Ælianus, lib. 2. hiſt. anim cap 37. Phile, lib. de propr. anim. cap. de mure araneo, pag. 111.

23. *Ferunt enim*] Vide quæ dicta ſunt lib ? ſect. 83.

Sect XXVIII. 1. *Scorpionibus . . . invicem.*] Ut ſtellioni viciſſim ſcorpio contrarius eſt: nam uti dictum eſt ſect. 22. *Scorpio tritus ſtellionum veneno adverſatur.* Sic plagæ ſcorpionis ſtellionem diſſectum imponi utiliter docet Aetius, ſerm. 13. cap. 19. pag. 163. *Et in Africa, aut ſicubi ſcorpiones ſunt noxii, ſtellionem aridum inclusum oportet habere*, inquit Scribonius Largus, Compoſ. 164. ceu præſens ſcilicet medicamentum.

2. *Ut viſu quoque pavorem*] Sic Galenus lib. 1. de theriaca ad Piſon. cap. 9 pag 943. Ælianus, lib. 6. hiſt. anim. cap. 22. Iſidorus, lib 12 cap. 4. aliique.

3. *Hunc Græci*] Καλώτης, ἀσκαλαβώτης· ἔλδος ἢ αὐτὸς γαλεώτης. Heſychius.

4. *In Italia.*] Neque in Gallia, Germania, Angliave naſcitur, ut jam antea monuimus, lib. xi. ſect 30.

5. *Eſt enim . . . . lentigine.*] Stellionis maculas, quas alii honeſtiore nomine ſtellas vocarunt, unde & ſtellionem ipſum animal, lentigines Plinius appellat. Ovidius, lib. 5. Metam. verſ. 460. de ſtellione:

Aptumque colori
Nomen habet, variis ſtellatus corpora guttis.

6. *A noſtris ſtellionibus.*] Italici tantum ſoli. E genere lacertorum eſſe ſtellio uterque videtur, & ille Græcis, & iſte Italiæ indigena, ut dictum eſt lib. 21. ſect. 30.

Sect. XXIX. 1. *Prodeſt*] Adverſus ſcorpionum morſus.

2. *Scorpio ipſe*] Aetius, ſerm. 13. cap. 19. pag. 153. *Ad plagam autem ſcorpionem ipſum qui percuſſit, ſi inveniri queat, impoſito.* Galenus item, lib. xi. de fac. ſimp. medic. cap 1. pag. 314. Celſus, lib. 5. cap. 27. tit. *Adverſus ictum ſcorpionis: Scorpio ſibi ipſe pulcherrimum medicamentum eſt. Quidam contritum cum vino bibunt: quidam eodem modo contritum ſuper vulnus imponunt: quidam ſuper prunam eo impoſito vulnus ſuffumigant, undique veſte circumdata, ne fumus dilabatur: tum carbonem ejus ſuper vulnus deligant.*

3 *Aut potus in mero*] Vide quæ dicta ſunt lib. xi. ſect 30.

4 *Vermes terreni.*] Aetius, loco citato.

5. *Adverſantur*] Pico nempe Martio.

6. *Quos attelabos.*] Ἀττέλαβος & ἀττέλεβος Græcis. Sic lib. 17 ſect 38 quos Theophraſtus ἀττελέβους dixerat, ipſe locuſtas reddidit, ut ibi monuimus. In Indice Pliniano, *attelabus.* Vide Notas & Emend. num. XXXII.

7. *Solipugas.*] Ita MSS. Reg. 1. 2. &c De his egimus in Notis & Emendationibus ad librum octavum, num. LXXXVIII.

8 *Salamandris . . . . diximus.*] Sect. 13. libri hujus.

Sect. XXX 1. *Sed in iis.*] De cantharidibus magna quæſtio eſt, an utendum ſit, necne: pluſne damni, quam auxilii afferant: quo illæ adhibendæ modo, &c.

2. *Veſicæ.*] Dioſcor. quoque in Alexiph. cap 1. hunc veſicæ cruciatum iis contingere auctor eſt, qui cantharides hauſerunt. Item Aetius, ſerm. 13. cap. 49 pag. 162.

cruciatu præcipuo. [3] Coſſinum Equitem Romanum, amicitia Neronis Principis notum, cum is lichene correptus eſſet, vocatus ex Ægypto medicus ob hanc valetudinem ejus a Cæſare, cum cantharidum potum præparare voluiſſet, interemit. [4] Verum illitas prodeſſe non dubium eſt, cum ſucco taminiæ uvæ, & ſevo ovis vel capræ. Ipſarum cantharidum venenum in qua parte ſit, non conſtat inter auctores. [5] Alii in pedibus & capite exiſtimant eſſe, alii negant. [6] Convenit tantum pennas earum auxiliari, in quacumque parte ſit venenum. Ipſæ naſcuntur ex vermiculo, [7] in ſpongia maxime cynorrhodi quæ fit in caule, ſed fecundiſſime in fraxino: ceteræ in alba roſa, minus efficaces. [8] Potentiſſimæ inter omnes variæ, luteis lineis, quas in pennis tranſverſas habent, multum pingues: inertiores minutæ, latæ, piloſæ: inutiliſſimæ vero, unius coloris, macræque. [9] Conduntur in calice fictili non picato, & linteo colligato, congeſtæ roſa matura, & ſuſpenduntur ſuper acetum cum ſale fervens, donec per linteolum [a] [10] vaporentur, poſtea reponuntur. [11] Vis earum adurere corpus, cruſtas obducere. [b] [12] Eadem pityocampis, in picea naſcentibus: eadem bupreſti: ſimiliterque præparantur. [13] Efficaciſſimæ omnes ad lepras lichenaſque: [14] dicuntur & menſes ciere & urinam. [15] Ideo Hippocrates & hydropicis dabat. [16] Cantharides objectæ ſunt Catoni Uticenſi, ceu venenum vendidiſſet [17] in auctione regia, quoniam eas [18] ſeſtertiis LX. addixerat. * [19] Et ſevum autem ſtruthiocamelinum tunc veniſſe [20] ſeſtertiis XXX. obiter dictum ſit, efficacioris ad omnia uſus, quam eſt adeps anſerinus. * Cap. V.

XXXI. [1] Diximus & mellis venenati genera: contra quod utuntur melle, in quo apes ſint mortuæ. Idem potum in vino, remedium eſt vitiorum, quæ e cibo piſcium gignuntur.

XXXII. [1] In canis rabioſi morſu tuetur a pavore aquæ, capitis canini cinis illitus vulneri. Oportet autem comburi omnia eodem modo, ut ſemel dicamus, in vaſe fictili novo, argilla circumlito, atque ita in furnum indito. Idem & in potione proficit. [2] Quidam ob id edendum dederunt. [3] Aliqui & vermem e cadavere canino adalligavere: menſtruave canis in panno [4] ſubdidere calici, aut intus ipſius caudæ pilos combuſtos inſuêre vulneri. [5] Cor caninum habentem fugiunt canes. [6] Non latrant vero, lingua canina in calceamento ſubdita pollici: [7] aut caudam muſtelæ, quæ abſciſſa dimiſſa ſit, habentes. [8] Eſt limus ſalivæ ſub lingua rabioſi canis, qui datus in potu, fieri [9] hydrophobos

INTERPRETATIO.

a *Vaporentur.*] Vapore aceti ferventis necentur.

b *Eadem.*] Vis eadem ineſt & pityocampis.

NOTÆ.

3. *Coſſinum.*] Inſcriptio vetus apud Gruter. pag. 513. COSINI. AVG. LIB. A. RATIONIBVS

4. *Verum illitas &c.*] Marcellus Empir. cap. 19. pag. 129. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 56.

5. *Alii in pedibus.*] Galenus, lib. xi. de fac. ſimp. med. pag. 313. tom. 13. quoſdam ait alas tantum pedeſque in medicamenta addere: alios tantum corpora, velut Hippocratem inſerius laudandum: ſe vero totas injicere. Vide ejuſdem Comment. 4. in lib. Hippocr. de victu in acutis, pag. 181. tom. 11.

6. *Convenit tantum.*] *Sunt qui earum alas ac pedes*, inquit Dioſc. lib. 2. cap. 66. *pro antidoto eſſe velint iis qui ipſas hauſerint*: Οἱ δὲ τὰ πτερὰ αὐτῶν, καὶ τοὺς πόδας τοῖς πιοῦσιν αὐτὰς ἀντιφάρμακα εἰσηγοῦνται.

7. *In ſpongia.*] De cynorrhodi ſpongia diximus, lib. 24. ſect. 74. & lib. 25. ſect. 6.

8. *Potentiſſimæ.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 2. cap. 65.

9. *Conduntur.*] Dioſc. totidem verbis, & Galenus fere, locis citatis.

10. *Vaporentur.*] Dioſc. Ἀτμῷ ζέοντος ὄξους δερμοῦνται ... ἕως ἂν πνιγῶσι.

11. *Vis earum.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 66.

12. *Eadem pityocampis &c.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit. Pityocampas alii pinorum erucas vocant: Plinius, picearum: ſcilicet πίτυς ipſi picea eſt, ut ſæpe monuimus lib. 16. Gallis, *Chenille de pin*. Bupreſtin genus eſſe cantharidis, viroſi guſtus & odoris, ſcribit Aëtius, ſerm. 13. cap. 50. pag. 262. Βούπρηστις, &c.

13. *Efficaciſſimæ.*] Dioſc. loc. cit. & Marcellus Empir. cap. 19. pag. 129.

14. *Dicuntur &c.*] Dioſc. loc. cit.

15. *Ideo Hippocrates.*] Libro de victu in morbis acutis, textu 104. Πίνειν ὑδρωπιῶντι. Κανθαρίδας τρεῖς, ἀφελὼν τὴν κεφαλὴν ... καὶ πόδας, καὶ πτερὰ, τρίψας ἐν τρισὶ κυάθοις ὕδατος ... &c.

16. *Cantharides.*] Seneca pater, lib. 6. Controv. 4. pag. 356. *Venenum Cato vendidit.*

17. *In auctione regia.*] In auctione bonorum Ptolemæi regis Cypri, de qua Plutarchus in Catone minore, pag. 777.

18. *Seſtertiis LX.*] Sive, quod idem eſt, ſeſtertiûm ſexaginta millibus: Gallicæ monetæ, libris 6000.

19. *Et ſevum autem.*] Struthionis ſevum ad multa eſſe medicamenta utile, etiam Phile prodidit, lib. de animal. propr. pag. 28. ... ὀδυνῶν φάρμακον.

20. *Seſtertiis XXX.*] Sive ſeſtertiûm millibus triginta: monetæ Gallicæ, libris 3000. Hæc ſevi illius indicatio ſeu æſtimatio fuiſſe videtur in ſingulas libras.

Sect. XXXI. 1. *Diximus & mellis.*] Libro 21. ſect. 44. & 45.

Sect. XXXII. 1. *In canis rabioſi.*] Sextus Platon. cap. 9. de cane, tit. 20. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 50. ad verbum.

2. *Quidam ob id.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXV.

3. *Aliqui & vermem.*] Plinius Valer. loc. cit. Sextus Platon. cap. 9. de cane, tit. 21. *Ad canis rabidi morſus: Vermiculus canis mortui in collo ſuſpenſus ſanat.*

4. *Subdidere calici.*] In quo bibiturus æger. Sic libri omnes, etiam MSS.

5. *Cor caninum.*] Sextus Platon. cap. 9. de cane, tit. 27. *Ne canes ſint moleſti: Cor canis ſi quis ſecum habuerit, canes ei moleſti non erunt.*

6. *Non latrant vero.*] Hanc vim denti quoque Habdarrahmanus adſcribit, cap. 26. pag. 105. *Dentem canis, qui caninus dicitur, ſi quis appendet ex brachio, & inter canes tranſibit interdiu, vel noctu, nequaquam in eum latrabunt.*

7. *Aut caudam muſtelæ.*] Quæ viva dimiſſa ſit, poſt abſciſſam caudam. Ælianus, lib. 9. hiſt. animal. cap. 55.

8. *Eſt limus ſalivæ.*] Totidem verbis Plinius Valer. lib. 3. cap. 50.

9. *Hydrophobos.*] Ὑδροφόβους, *aquæ metuentes.* Quo de genere morbi diximus lib. 8. ſect. 63. Cælius Aurel. lib. 3. cap. 9. *aquifugas* dixit: Gloſſæ, *lymphatus.* Theodorus Priſcianus, lib. 2. part. 1. cap. 8. *Hydrophobicorum cauſam aliqui ex morſu canis rabioſi, aliqui ex ſerpentium venire aſſeverant .... Aerem ſerenum, veluti pluvioſum perhorreſcunt. Vitare etiam bibendi conſuetudinem tentant*, &c.

non patitur. [10] Multo tamen utiliſſime jecur ejus, qui in rabie momorderit, datur, ſi poſſit fieri, crudum mandendum: ſi minus, quoquo modo coctum, aut jus coctis carnibus. Eſt vermiculus in lingua canum, qui vocatur [11] a Græcis lytta: quo exempto infantibus catulis, nec rabidi fiunt, nec faſtidium ſentiunt. [12] Idem ter igni circumlatus, datur morſis a rabioſo, ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurritur. Sed id devoratum anno tantum eo prodeſt. [13] Aiunt & criſtam galli contritam efficaciter imponi, & anſeris adipem cum melle. [14] Saliuntur & carnes eorum, qui rabidi fuerunt, ad eadem remedia in cibo dandæ. [15] Quin & necantur catuli ſtatim in aqua, [16] ad ſexum ejus qui momorderit, ut jecur crudum devoretur ex iis. [17] Prodeſt & fimum gallinaceum, dumtaxat rufum, ex aceto impoſitum: & muris aranei caudæ cinis, ita ut ipſe, cui abſciſſa ſit, vivus dimittatur: [18] glebula ex hirundinum nido illita ex aceto: vel pulli hirundinis combuſti: membrana ſive ſenectus anguium, [a] [19] vernatione exuta, cum cancro maſculo ex vino trita. Nam etiam per ſe repoſita in arcis armariiſque, tineas necat. Tanta vis mali eſt, ut urina quoque calcata rabioſi canis noceat, maxime hulcus habentibus. Remedio eſt fimum caballinum aſperſum aceto, & calfactum in fico impoſitum. Minus hoc miretur, qui cogitet, lapidem a cane morſum, uſque [20] in proverbium diſcordiæ veniſſe. Qui in urinam canis ſuam egeſſerit, torporem lumborum ſentire dicunt. [21] Lacerta, quam hi ſepa, alii [22] chalcidicen vocant, in vino pota morſus ſuos ſanat.

CAP. XVII.

XXXIII. [1] Veneficiis ex muſtela ſilveſtri factis, contrarium eſt jus gallinacei veteris large hauſtum: peculiariter contra aconitum, addi parum ſalis oportet. [2] Gallinarum fimum dumtaxat candidum, in hyſſopo decoctum, aut mulſo, contra venena fungorum boletorumque: item inflationes, ac ſtrangulationes: quod miremur, [3] cum, ſi aliud animal guſtaverit id fimum, torminibus & inflationibus afficiatur. [4] Sanguis anſerinus contra lepores marinos valet, cum olei æqua portione. Item contra mala medicamenta omnia aſſervatur cum Lemnia rubrica & ſpinæ albæ ſucco, paſtillorum drachmis quinque, qui in cyathis ternis aquæ bibantur: item muſtelæ catulus, [5] ut ſupra diximus, præparatus. [6] Coagulum quoque agninum adverſus omnia mala medicamenta pollet: [7] item ſanguis anatum Ponticarum. Itaque & ſpiſſatus ſervatur, vinoque diluitur. Quidam feminæ anatis efficaciorem putant. Simili modo contra venena omnia, [8] ciconiarum ventriculus valet, coagulum pecoris. [9] Jus ex carne arietum privatum adverſus cantharidas: item lac ovium calidum, [10] præterque iis qui bupreſtin aut aconi-

INTERPRETATIO.

a *Vernatione.*] Membrana, quam angues verno tempore exuerunt.

NOTÆ.

10. *Multo tamen.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 49. *Κυνὸς λυσσῶντος ἧπαρ βιβρωσκόμενον ὀπτὸν ὑπὸ τῶν δηχθέντων ὑπ' αὐτοῦ, ἀκινδύνους ὑδροφοβίας τηρεῖν πιστεύεται.* Galenus item, lib. XI. de facult. ſimp. med. cap. 1. pag. 299. Sic etiam totidem verbis Plinius Valer. loc. cit. Sextus Platon. cap. 9. de cane, tit. 21. *Ad canis rabidi morſum: Caput rabidi canis & jecur coctum dato ei qui morſus fuerit, ſanat.*

11. *A Græcis lytta.*] Sic MSS. omnes, & Parm. editio, aliæque fere. Cum affectus canum λύσσα vel λύττα ſit, hoc eſt, rabies: etiam vermiculo ei, quo rabiem hanc concitari putant, id nomen fuit. Gratius in Cyneg.

Namque ſubit nodis qua lingua tenacibus hæret,
Vermiculum dixere, mala atque incondita peſtis.

Vermiculus ſit vere, necne, medici certant.

12. *Idem ter igni.*] Sextus Platon. cap. 9. de cane, tit. 8. *Ad morſus rabidi canis. Vermes, qui ſub lingua rabidi canis inveniuntur, exciſos, & circum arborem ſterilem ter latos, & datos, &c.* Superſtitioſe.

13. *Aiunt & criſtam.*] Plinius Valer. ad verbum, lib. 3. cap. 50.

14. *Saliuntur &c.*] Plinius Valerianus loc. cit.

15. *Quin & necantur.*] Iiſdem verbis Plinius Valer. loc. cit.

16. *Ad ſexum eius.*] Pro ratione ſexus canis illius qui momorderit: nam ſi femina fuerit, & feminei pariter generis catulus necandus: ſi maſculus contra, maſculet.

17. *Prodeſt & fimum.*] Plinius Valer. loc. cit.

18. *Glebula &c.*] Plinius Valerianus, loc. cit.

19. *Vernatione.*] Vernatio non ipſum hic corium vetus eſt, quo ſerpentes exuuntur, ſed corii, ſeu membranæ, verno tempore, abjectio. Sect. 35. ipſum corium eſt.

20. *In proverbium.*] Fortaſſis ita dictitabant in hominem convitiatorem ac rixoſum: *Hic lapidem calcavit a cane morſum.* Vide Eraſmum Chiliad. 4. Cent. 5. adag. 17.

21. *Lacerta.*] Scholiaſtes Nicandri, in Theriac. pag. 37. Ἡ δὲ σήψ ὁμοία ἐστὶ τῇ σαύρᾳ· καλεῖται δὲ καὶ χαλκίς. ἴχει δὲ ἐπὶ τοῦ νώτου χαλκίζοντας ῥάβδους· ἔστι δὲ ὄφις πολλαχοῦ. Σήψ δὲ καλεῖται, ὅτι ὁ σῆπει τοὺς πληγέντας. Γίνεται δὲ ἐν Συρίᾳ καὶ Λιβύῃ, καὶ Κύπρῳ, καὶ Ἀσσυρίοις ἐν πέτραις. Genus igitur lacertæ eſt, his regionibus incognitum.

22. *Chalcidicen.*] Sic MSS. omnes. Et Dioſcor. lib. 2. cap. 70. Σήψ, ἣν ἔνιοι σαύραν καλοῦσι Χαλκιδικήν, ἐν οἴνῳ ποθεῖσα τὰς ὑπ' αὐτῆς δηχθέντας ἰᾶται. Et qui Dioſcoridem totidem ferme verbis exſcripſit Galenus, lib. XI. de fac. ſimp. med. cap. 1. pag. 314.

Sect. XXXIII. 1. *Veneficiis ex muſtela.*] Venenis ex illius felle paratis, ut dictum eſt ſect. 16.

2. *Gallinarum.*] Hoc bibi cum poſca σὺν ὀξυκράτῳ, jubet Dioſc. in Alexiph. cap. 23. adverſus fungorum venenum. Cum melle, lib. 4. cap. 83.

3. *Cum ſi aliud animal.*] Columella, lib. 6. de re ruſt. cap. 5. *Cavendum eſt, ne ad præſepia boum ſus aut gallina perrepat: nam hoc quod decidit, immixtum pabulo, bubus affert necem.*

4. *Sanguis anſerinus.*] Sic Dioſcor. in Alexiph. cap. 30. Calentem cum paſſo propinat Aetius, ſerm. 13. cap. 53. pag. 263. Plinius Valer. hunc locum expreſſit totidem verbis, lib. 3. cap. 54.

5. *Ut ſupra diximus.*] Sect. 16.

6. *Coagulum &c.*] Totidem verbis Plinius Valer. lib. 3. cap. 53.

7. *Item ſanguis.*] Plinius Valer. loc. cit. Auctor Kiranidum, pag. 126. *Anatis ſanguis calidus, aut ſiccus, cum vino bibitus, ſalvat bibentem ab omni venena, & eos qui a vipera morſi ſunt, ſanat.*

8. *Ciconiarum.*] Plinius Valer. loc. cit. Auctor Kiranidum, pag. 129. hanc vim contra venena omnia echino adjudicat, hoc eſt, interiori membranæ ventriculi ciconiæ.

9. *Jus ex carne.*] Aetius, ſerm. 13. cap. 49. pag. 262. *Ad eos qui cantharidas hauſerunt: Danda etiam jura pinguia porcina, aut ovilla, aut anſerina: carnes etiam agnina &c.* Scribonius Largus Compoſ. 189. *Ad cantharidas: Adjuvat bene & jus pingue agninum, &c.*

10. *Præterque.*] Prætereaque iis qui bupreſtin hauſerint,

tum biberint. Columbarum ſilveſtrium fimum privatim contra argenti vivi potum. [11] Contra toxica, muſtela vulgaris inveterata, binis drachmis pota.

XXIV. Alopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo Cyprino & melle: [1] item ungularum muli vel mulæ ex oleo myrteo. Præterea [2] (ut Varro noſter tradit) [3] murinum fimum, quod item [4] muſcerdas appellat. [5] Et muſcarum capita recentia, [a] [6] prius folio ficulneo aſperatas. Alii ſanguine muſcarum utuntur. Alii decem diebus cinerem earum illinunt cum cinere chartæ, vel nucum, ita ut ſit tertia pars e muſcis. Alii lacte mulierum cum braſſica cinerem muſcarum ſubigunt, [7] quidam melle tantum. Nullum animal minus docile exiſtimatur, minoriſve intellectus: eo mirabilius eſt, [7] Olympiæ ſacro certamine, nubes earum, immolato tauro, Deo quem [9] Myioden vocant, extra territorium id abire. [10] Alopecias cinis e murium capitibus, caudiſque, & totius muris, emendat: præcipue ſi veneficio acciderit hæc injuria. [11] Item herinacei cinis cum melle, aut corium combuſtum cum pice liquida. [12] Caput quidem ejus uſtum per ſe, etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autem in ea curatione præparari oportet novacula, [13] & ſinapi. Quidam ex aceto uti maluerunt. Quæ de herinaceo dicuntur, omnia tanto magis valebunt [14] in hyſtrice. Lacertæ quoque, [b] [15] ut docuimus, combuſtæ [16] cum radice recentis arundinis, quæ ut una cremari poſſit, minutim findenda eſt: ita myrteo oleo permixto cineres capillorum defluvia continent. Efficacius virides lacertæ omnia eadem præſtant. Etiamnum utilius admixto ſale, & adipe urſino, & cæpa tuſa. Quidam denas virides in decem ſextariis olei veteris diſcoquunt, contenti ſemel in menſe ungere. [17] Pellium viperinarum cinis, alopecias celerrime explet: [18] item gallinarum fimum recens illitum. [19] Corvi ovum in æreo vaſe [c] permixtum illitumque deraſo capite nigritiam capilli affert: ſed donec inareſcat, oleum in ore habendum eſt, ne & dentes ſimul nigreſcant. Idque in umbra faciendum, nequè ante quatriduum abluendum. Alii ſanguine & cerebro ejus utuntur cum vino nigro. Alii excoquunt ipſum, [20] & nocte in [d] concubia in plumbeum vas condunt. Aliqui alopecias canthatide trita illinunt cum pice liquida, nitro præparata cute. [21] Cauſtica vis earum, ca-

Interpretatio.

a *Prim.*] Prima folio ficus perfricatas paulo aſperius alopecias ſanat.

b *Ut.*] Eo modo combuſtæ quo docuimus *comburi oportere.*

c *Permixtum.*] Agitatum.

d *Concubia.*] Intempeſta, *cum omnes cubant.*

Notæ.

His vero eadem medicamenta ſcribit Dioſc. in Alexiph. cap. 3. quæ ſunt iis accommodata, quibus exhibitæ cantharides fuerint. Sic porro M. S. omnes habent: non, ut editi libri, *præterquam*, contra ſcriptoris mentem.

11. *Contra toxica*] Plinius Valer. ad verbum, lib. 3. cap. 53.

Sect. XXXIV. 1. *Item ungularum muli.*] Ungulas aſini ad alopecias commendat Aetius, lib 6. cap. 55. pag. 232. Muli jecur, Sextus Platon. cap. 15. de mula, vel burdone, tit. 4.

2. *Ut Varro noſter tradit.*] Sic Reg. 1. At in Reg. 2. ſincerius, *ut Varro narrat*

3. *Murinum fimum.*] Varroni ſubſcribunt, Aëtius, loc. cit. Alexander. Iatros, lib. 1 cap. 4. & Galenus de Theriac. ad Piſon. cap 9. pag. 942. Marcellus Empir. cap 6. pag. 45. *Stercus murinum cum aceto tritum ad alopecias unctas &c.*

4. *Muſcerdas.*] Merda, inquit Voſſius in Etymol. generale eſt nomen. Uſus eo Horatius. Specialia ſunt, *muſcerda*, quo murium ſtercus ſignari ait Feſtus: *Sucerda* ſtercus ſuillum Unde in Gloſſis, *ſucerda* χοίρεια κόπρος. Similia ſunt, *capricerda*, *bucerda*, atque adeo *homerda* Vide ibi plura.

3. *Et muſcarum capita.*] Marcellus Empir. cap. 6. pag 46. *Muſcarum capita combuſta, & cum melle trita, capitique illita, mire alopecias tollunt.* Theodorus Priſcianus, lib. 1. cap. 2. *De capillis cadentibus. Capita muſcarum cum melle contrita par beneficium faciunt in continendo capillo: ut capilli, etiam poſt combuſtionem exeant, ſi fieri velis*

6. *Prius folio.*] Aetius, loc. cit. *Alopecia prius linteo perfricata, deinde levi ſcarificatione, aut capis, aut ficulnea foliis irritata, medicamentum cum frictione illinet, &c.* Priſcianus loco cit. *Fici folia ſicca tundes, & cribellabis: & ex eo pulvere loca confricabis*, &c.

7. *Quidam melle tantum.*] Quos Plinius Valer. & Priſcianus, ante laudati, ſecuti ſunt.

8. *Olympiæ.*] Apud Eleos Olympia eſt, ut in Geographicis vidimus, lib. 4. ſect 6.

9. *Myoden.*] Μυώδης Græce dicitur, qui & Μύαγρος, de quo vide quæ diximus lib. 10. ſect. 40. Vide & Ælianum, lib. 5. hiſt. cap 17.

10 *Alopecias.*] Auctor Kiranidum, pag. 86. *Muris caput comburе, cum adipe porcino, vel urſino, & cinerem tere, & innunge alopeciam, & ſanabitur.* Galenus item, lib. de theriaca ad Piſon. cap. 9. pag. 942.

11. *Item herinacei.*] Hæc totidem fere verbis Phile, lib. de propr. anim. pag. 108.

Τὸ γὰρ ἰχῖνον τὸν ποδὸς κεκαυμένον
Πίσσῃ στερρᾷ συντεθεῖσαν ἐν χρίσει,
Φύειν ἰατρὸς ἐν ψιλαῖς φασὶν τρίχας.

Et Alexander Iatros, lib 1. cap. 4. *Et echini cherſei* (hoc eſt, terreſtris herinacei) *cinis cum pice liquida admixtus ſtercori capri, capillos generat, & nitro ſanat illinitus.* Item Marcellus Empiricus, cap 6. pag. 46.

12. *Caput quidem.*] Marcellus Empir loc. cit.

13. *Et ſinapi.*] Quo caput ante perfricetur. Pro ſinapi cæpam acerrimam Marcellus Empir. adhibet, cap. 6. pag 45

14. *In hyſtrice.*] Eſt enim hyſtrix ſilveſtre herinaceorum genus, lib. 8. ſect. 53 *Amplior vero* in medico uſu *potentia eſt feris ejuſdem generis*, ut Plinius admonet, ſect. 42.

15. *Ut docuimus.*] Sect. 32.

16. *Cum radice.*] Radicem arundinis addit Aetius, lib. 6. cap. 55. pag. 232. in medicamenta ad alopecias.

17. *Pellium viperinarum.*] Marcellus Empir. cap. 6. pag. 46. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 6.

18 *Item gallinarum.*] Marcellus Empir. cap 6. pag. 45. & Plinius Valer. lib. 1. cap 7.

19. *Corvi ovum.*] Manuel Phile, totidem fere verbis, lib. de animal. propr. pag. 30.

Πλὴν τοῦτο πιστὸν, ὡς μελαίνει τὰς τρίχας
Τὸ κόρακος ὠὸν συντεθὲν τῇ μυρσίνῃ.
Χρὴ μὴν γε, βασιλεῦ, τὸν δολοῦντα τὴν κόμην,
Μέσαιτα τῷ στόματι τοὺς στέγχειν πάρ,
Μὴ καὶ τὸ λευκὸν τῶν ὀδόντων αὐτίκα
Τρέπειν μελαντῆ, τῆς βαφῆς ἀφηγμένος.
Sed hoc fide dignum, quod ova ejus pilos
Permixta myrto denigrant. At qui ſuas
Adulterat tali comas medicamine,
Adipem ore contineat oportet, ne ſimul
Nigreſcat album dentium cum crinibus,
Infectione hoc contrahens nigredinem.

Sic etiam ad verbum Ælianus, lib. 1. hiſt. anim. cap. 48. Marcellus Empir. cap. 6 pag. 46 Sextus Platon. parte 2, cap 6. de corvo, tit. Theodorus Priſcianus, lib. 4. *Sane ſub hora infectionis, oleum intra os habendum eſt, ne dentes nigrentur.*

20. *Et nocte in concubia.*] Vox hæc etiam Tullio nota. Græci dicunt, νυκτὸς ἀωρὶ ἐν ὕπνῳ.

21. *Cauſtica vis &c.*] Iiſdem fere verbis Dioſcor. lib. 2. cap. 69.

vendumque ne exhulcerent alte. Poſtea ad hulçera ita facta, capita murium, & fel murium, & fimum, cum elleboro & pipere illini jubent.

XXXV. Lendes tolluntur adipe canino, vel anguibus in cibo ſumptis anguillarum modo: aut vernatione eorum, quam exuunt, pota. [1] Porrigines felle ovillo cum creta Cimolia, linito capite, donec inareſcat.

XXXVI. [1] Capitis doloribus remedio ſunt cochlearum, quæ nudæ inveniuntur [a] nondum peractæ, ablata capita, ex his lapidea duritia exempta: eſt autem calculi latitudine: quæ adalligantur, & minutæ fronti illinuntur tritæ. [2] Item œſypum: [3] oſſa e capite vulturis adalligata, [4] aut cerebrum cum oleo & cedria peruncto capite, & intus naribus illitis. [5] Cornicis cerebrum coctum, in cibo ſumptum, vel noctuæ, idem præſtat: [6] gallinaceuſque ſi incluſus abſtineatur die ac nocte, pari inedia ejus qui doleat, evulſis collo plumis circumligatiſque, vel criſtis: muſtelæ cinis illitus: [7] ſurculus ex nido milvi pulvino ſubjectus: [8] murina pellis cremata ex aceto illito cinere. [9] Limacis inter duas orbitas inventæ oſſiculum per aurem cum ebore trajectum, vel in pellicula canina adalligatum: quod remedium pluribus ſemperque prodeſt. [10] Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto impoſita, non niſi vulnere ſanato, abſcedit. Hæc & vulneribus [11] tonſtrinarum ſanguinem ſiſtit. A cerebro vero profluentem, anſeris ſanguis aut anatis infuſus: adepſque earumdem alitum cum roſaceo. [12] Cochleæ matutino paſcentis arundine caput præciſum, maxime Luna plena, lineo panno adalligant capitis doloribus licio: aut cera alba fronti illinunt, & pilos caninos panno adalligant.

XXXVII. Cerebrum cornicis in cibo ſumptum, [b] palpebras gignere dicitur: [1] œſypum cum myrrha calidum ſpecillo illitum. Idem præſtare muſcarum, [2] fimique murini cinerem æquis portionibus, ut efficiatur dimidium pondus denarii, promittitur, additis duabus ſextis denarii e ſtibi, ut omnia œſypo illinantur: item murini catuli triti in vino vetere [3] ad craſſitudinem acopi. [4] Pilos in his incommodos, evulſos renaſci non patitur fel herinacei: ovorum ſtellionis liquor: ſalamandræ cinis: [5] lacertæ viridis fel in vino albo, Sole coactum ad craſſitudinem mellis in æreo vaſe: [6] hirundinis pullorum cinis cum lacte tithymali, ſpumaque cochlearum.

XXXVIII. [1] Glaucomata dicunt Magi cerebro catuli ſeptem dierum emendari, ſpecillo demiſſo in dextram partem, ſi dexter oculus curetur: in ſiniſtram, ſi ſiniſter: aut felle recenti aſionis. [2] Noctuarum eſt id genus, quibus pluma aurium modo micat. Suffuſionem oculorum canino felle malebat, quam hyænæ curare Apollonius Pitanæus cum melle: item albugines. [3] Murium capitum caudarumque cinere ex melle inunctis, claritatem viſus reſtitui dicunt: [4] multoque magis gliris [5] aut muris ſilveſtris cinere, aut aquilæ cerebro vel felle. Cum Attico melle cinis [6] & adeps ſoricis combuſti tritus, lacrymoſis ocu-

INTERPRETATIO.

a *Nondum.*] Nondum plane conformatæ & *ſine teſta.*

b *Palpebras.*] Pilos palpebris ſive genis adhærentes.

NOTÆ.

Sect. XXXV. 1. *Porrigines.*] Vide Notas & Emend. num. XXVI.

Sect. XXXVI. 1. *Capitis doloribus.*] Q. Serenus, cap. de capite medendo, pag. 126.

Proſunt & cochleis frontem tractare minutis.

2. *Item œſypum.*] Sic totidem plane apicibus ſyllabiſque Reg. 2. codex. Prius legebatur, *Item œſypi oſſa e capite, aut vulturis.* At abeſt ea vocula *aut* a libris omnibus conſtitivis. Oeſypum & in aliis adhuc medicinis ſequente ſectione adſciſcitur.

3. *Oſſa e capite.*] Plinius Valer. lib. 1. cujus lemma eſt, *Capitis ægritudines & medela: oſſa de capite vulturis,* inquit, *ſub collo alligare prodeſt.*

4. *Aut cerebrum cum oleo & cedria.*] Sic Reg. 2. & alii: non ut libri editi, *cum oleo cedrino.* Sic etiam Marcellus Empir. cap. 1. pag. 36. ad verbum. Tamen *cum oleo cedrino*, Sextus Platon. parte 2. cap. 2. de vulture, tit. 2. *Ad capitis dolorem.* Theodorus Priſc. lib. 4. *De vulturis cerebro, mixto oleo perunctum caput.* hoc tantum.

5. *Cornicis cerebrum &c.*] Totidem verbis Marcellus Empir. loc. cit.

6. *Gallinaceuſque &c.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 1. ad verbum: & Marcellus Empir. loc. cit.

7. *Surculus e nido.*] Plinius Valer. & Marcellus, loc. cit.

8. *Murina pellis.*] Vide Notas & Emend. num. XXVII.

9. *Limacis . . . . oſſiculum.*] Calculum vocat Marcellus Empir. cap. 1. pag. 34. *Limacis*, inquit, *calculum quem in capite habet, tolle: quod non facile facies, niſi ei dum in via repit, caput ſubito abſciderit: quem lapidem quamdiu tecum habueris, nunquam ullum dolorem capitis ſenties.*

10. *Fracto capiti.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 1. & Marcellus Empir. cap. 1. pag. 36.

11. *Tonſtrinarum.*] Quæ tondendo & radendo fiunt, in tonſorum officinis.

12. *Cochleæ matutino.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXVIII.

Sect. XXXVII. 1. *Oeſypum. . . . ſpecillo illitum.*] Vide Notas & Emend. num. XXIX.

2. *Fimique murini.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 10. *de cauſis oculorum. Si pruritus major palpebras occupaverit, ut etiam capillos amittant . . . murinum fimum*, &c.

3. *Ad craſſitudinem acopi.*] Ad craſſitudinem ejus medicamenti, quod confricatis membris itinerum laſſitudines & fatigationes levat. Ἄκοπον medici nuncupant.

4. *Pilos in his.*] In palpebris, ſive genis.

5. *Lacertæ viridis.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXX.

6. *Hirundinis pullorum.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 21.

Sect. XXXVIII. 1. *Glaucomata, &c.*] Totidem ſyllabis Marcellus Empir. cap. 8. pag. 67. & Sextus Platonic. cap. 9. de cane, tit. 13. *Ad glaucomata oculorum.*

2. *Noctuarum eſt id genus.*] De eo egimus, lib. 10. ſectione 33.

3. *Murium capitum.*] Sextus Platon. cap. 21. de muribus, tit. 1. *Ad oculorum dolorem: Murinum capitum cinis in melle mixtus, & illinitus per decem dies, facit oculorum claritatem.*

4. *Multoque magis gliris.*] Sextus Platonicus, cap. 19. de glire, tit. 2. *Ad claritatem oculorum: Glires & ſorices combuſti, & cinis eorum melli admixtus, ſi inde quotidie mane guſtem, ſanabuntur.*

5. *Aut muris ſilveſtris.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 61. *Muris agreſtis, id eſt, qui in campis invenitur*, &c.

6. *Et adeps ſoricis combuſti.*] Vide Notas & Emend. num. XXXI.

ſtibis quid eſt, [7] dicemus in metallis. Muſtelæ cinis in ſuffuſionibus: item lacertæ hirundiniſve cerebrum: quæ etiam tritæ coctæve fronti illitæ, epiphoras ſedant, ſive per ſe, ſive cum polline, ſive cum thure. Sic & ſolatis, [8] id eſt, Sole correptis proſunt. Vivas quoque cremare, & cinere earum cum melle Cretico inungi caligines, utiliſſimum eſt. Jumentorum oculis membrana aſpidis, quam exuerit, cum adipe ejuſdem, claritatem inunctis facit. [9] Viperam vivam in fictili novo comburere, addito feniculi ſucco ad cyathum unum, & thuris [a] manna una, atque ita ſuffuſiones oculorum & caligines inungere, utiliſſimum eſt. Medicamentum id [10] echion vocatur. [11] Fit & collyrium ex vipera, in olla putrefacta, vermiculiſque enatis cum croco tritis. Exuritur in olla cum ſale, quem lingendo claritatem oculorum conſequuntur, & ſtomachi totiuſque corporis [b] tempeſtivitates. Hic ſal & pecori datur ſalubritatis cauſa, & in antidotum contra ſerpentes additur. Quidam & viperis utuntur in cibis. Primum omnium occiſæ ſtatim ſalem in os addi jubent, [12] donec liqueſcat: quatuor digitorum menſura [c] utrimque præciſa, exemptiſque interaneis diſcoquunt in aqua, aut oleo, ſale, anetho, & omnibus aut ſtatim veſcuntur, [d] aut pane colligunt, ut ſæpius utantur. [13] Jus præter ſupra dicta pediculos e toto corpore expellit, prurituſque etiam ſummæ cutis. Effectum oſtendit [e] & per ſe capitis viperini cinis. Utiliſſime oculos inungit. [14] Itemque adeps viperinus. De felle non audacter ſuaſerim quæ præcipiunt, quoniam, ([15] ut ſuo loco docuimus) non aliud eſt ſerpentium venenum. [16] Anguium adeps ærugini mixtus, [17] ruptas oculorum partes ſanat: & membrana ſive ſenectus vernatione eorum exuta ſi adfricetur, claritatem facit. [18] Boæ quoque fel prædicatur ad albugines, ſuffuſiones, caligines: adeps ſimiliter ad claritatem.

[19] Aquilæ, quam diximus pullos ad contuendum Solem experiri, mixto felle cum melle Attico inunguntur nubeculæ, & caligationes, ſuffuſioneſque oculorum. [20] Eadem vis & in vulturino felle eſt cum porri ſucco, & melle exiguo. [21] Item in gallinacei felle ad argema, & ad albugines ex aqua diluto: [22] item ad ſuffuſiones oculorum, maxime candidi gallinacei. Fimum quoque gallinaceorum, dumtaxat rubrum, luſcioſis illini monſtrant. [23] Laudant & gallinæ fel, ſed præcipue adipem, [24] contra puſulas in pupillis.

INTEPRETATIO.

a *Manna.*] Mica.
b *Tempeſtivitates.*] Commodam temperiem.
c *Utrimque.*] Et a capite & a cauda.
d *Aut pane*] Aut pani *e farina miſcent*, colliguntque *in paſtillos.*
e *Et per ſe.*] Solus, ſine alio *medicamento.*

NOTÆ.

7 *Dicemus in metallis.*] Libro 33 ſect. 33.

8. *Id eſt, Sole correptis*] Hæc verba hactenus in editis libris deſiderabantur, quæ ex Regiorum codicum 1. & 2. & ex Colb. 3. penu deprompſimus. Feſtus: *Solatum genus morbi maxime a ruſticantibus dicitur.* Hoc tantum. De hoc genere morbi Celſus, lib. 1. cap. 3. *Si quis exuſtus in Sole eſt, huic in balneum protinus eundum eſt*, &c.

9. *Viperam vivam.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 61. *Vipera viva mittitur in vas novum fictile, & adjicitur ei ſucci feniculi cyathus unus, & thuris granum unum. Deinde vas obturatur argilla, & circumlinitur, & in furnum ferventem mittitur, atque illico excoquitur, donec cinis fiat. Hoc de experimento hypochyſes, caligineſque potenter atque mirifice purgat.*

10. *Echion vocatur.*] A viperis, quas ἔχεις Græci vocant.

11 *Fit & collyrium.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 61.

12. *Donec liqueſcat.*] Addunt libri hactenus editi, *donec liqueſcat humor*: quam poſtremam vocem MSS. exemplarium nullum agnoſcit. De viperarum eſu ad vitæ longitudinem, vide quæ diximus ad librum VII. ſect. 2.

13. *Jus.*] E viperinis carnibus coctis. Falſo prodi a nonnullis, eſu viperarum pediculos procreari, ſcribit Dioſcor. lib. 2. cap. 18.

14. *Itemque adeps.*] Auctor Kiranidum, lib. 2. pag. 75. *Adeps echidnæ viſum acuit, & omnem hebetudinem oculorum.* Dioſc. item, lib. 2. cap. 94.

15. *Ut ſuo loco docuimus.*] Libro XI. ſect. 62. ubi vide quæ diximus.

16. *Anguium adeps.*] Q. Serenus, cap. 14. de oculorum dolore mitigando, pag. 133.

Anguibus ereptos adipes ærugine miſce:
Hi poterunt ruptas oculorum jungere partes.

17 *Ruptas oculorum.*] Ruptas tuniculas vocat ipſe, libro 28. ſect. 47. Λαγώφθαλμον Græci appellant, ut teſtatur Celſus, lib. 7. cap. 7. cum in aliqua curatione oculorum, imprudenter cutis exſcinditur, ut oculus non contegatur. Tunc enim revulſa ſuperiore gena oculo aperto ſicut lepores dormiunt. Oculorum cicatrices ſanari ærugine ſcribit etiam Dioſc. lib. 5. cap. 92.

18 *Boæ quoque fel.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXXII. *Boa* ſerpens eſt aquatilis, inquit Feſtus, quem Græci ὕδρον vocant, a quo icti obturgeſcunt.

19. *Aquila, quam diximus.*] Libro 10. ſect. 3. De ea refert plane ſimilia Ælianus, lib. 1. hiſt. anim. cap. 42. Item Sextus Platon. parte 2. cap. 1. de aquila, tit. 1. *Ad ſuffuſionem oculorum: Aquilæ felle mixto cum melle Attico inunges.* Plinius Valerian. lib. 1. cap. 15. Marcellus Empir. cap. 8. pag. 60. & Dioſc. lib. 2. cap. 96.

20 *Eadem vis.*] Approbant hoc medicamentum e vulture, Q. Serenus, Sextus Platon. Galenus, lib. 4. κατὰ τόπους, cap. 8. pag. 456. Plinius Valer. lib. 1. cap. 18. aliique. Sed pro porri ſucco marrubii ſuccum adſciſcunt: hoc eſt, pro πράσου πράσιον. At nihil intereſt: nam ut alibi ex Celſo diximus, congeneres habent ea facultates: ut ſuccedanea videri medicamenta poſſint. Et vero Plinius ipſe Valer. lib. 1. cap. 20. porri ſucco per ſe inuncto, leucomata & caligines oculorum tolli prodidit.

21. *Item in gallinacei.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 63. & auctor Kiranidum, pag. 116.

22 *Item ad ſuffuſiones.*] Q. Serenus, cap. 14. de oculorum dolore mitigando, pag. 133.

Fel quoque de gallo molliturn ſimplice lympha,
Exacuet plures dempta caligine viſus.

Expreſſius multo Marcellus Empir. cap. 8. pag. 68. quem conſule. At non felli modo, ſed & ſanguini hæc vis ineſt, atque adeo major, ſi fides vetuſtæ inſcriptioni apud Gruterum, pag. 71. ΟΥΑΛΕΡΙΩ ΑΠΡΩ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ ΤΥΦΛΩ ΕΧΡΗΣΜΑΤΙΣΕΝ Ο ΘΕΟΣ ΕΛΘΕΙΝ ΚΑΙ ΛΑΒΕΙΝ ΑΙΜΑ ΕΞ ΑΛΕΚΤΡΥΟΝΟΣ ΛΕΥΚΟΥ ΜΕΤΑ ΜΕΛΙΤΟΣ ΚΑΙ ΚΟΛΛΥΡΙΟΝ ΣΥΝΤΡΙΨΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΡΕΙΣ ΗΜΕΡΑΣ ΕΠΙΧΡΙΣΑΙ ΕΠΙ ΤΟΥΣ ΟΦΘΑΛΜΟΥΣ ΚΑΙ ΑΝΕΒΛΕΨΕΝ ΚΑΙ ΕΛΗΛΥΘΕΝ ΚΑΙ ΗΥΧΑΡΙΣΤΗΣΕΝ ΔΗΜΟΣΙΑ ΤΩ ΘΕΩ *Valerio Apro militi cæco oraculum Deus reddidit: veniret, & acciperet ſanguinem ex gallinaceo candido, admixtoque melle collyrium faceret, quo per triduum oculos liniret. Et vidit, & venit, & publice Deo gratias egit.* Addit marmorea tabula id Antonino Pio Principe contigiſſe.

23. *Laudant & gallinæ.*] Habdarrahmanus, cap. 40. pag. 128. *Gallinarum fel oculis inditum, eorum removebit lacrymationem, & curabit illos.* Gallinæ candidæ fel ad oculorum vitia emendanda laudat Dioſc. lib. 2. cap. 96.

24. *Contra puſulas.*] Φλυκτίδας & φλυκταίνας medici pu-

[25] Has ſcilicet ejus rei gratia ſaginant. Adjuvat mirifice & ruptas oculorum tunicas; admixtis ſchiſto & hæmatite lapidibus. [26] Fimum quoque earum duntaxat candidum, in oleo vetere corneiſque pyxidibus aſſervant, ad pupillarum albugines. Qua in mentione ſignificandum eſt, pavones fimum ſuum reſorbere tradi, [27] invidentes hominum utilitatibus. [28] Accipiter decoctus in roſaceo efficaciſſimus ad inunctiones [29] omnium vitiorum putatur: item fimi ejus cinis cum Attico melle. Laudatur & milvi jecur. [30] Fimum quoque columbarum ex aceto ad ægilopas. Similiter ad albugines & cicatrices. Fel anſerinum, ſanguis anatum, contuſis oculis, [31] ita ut poſtea œſypo & melle inungantur. [32] Fel perdicum cum mellis æquo pondere: [33] per ſe vero, ad claritatem. Hippocratis putant auctoritate adjici, quod in argentea pyxide id ſervari jubent. Ova perdicum in vaſe æreo decocta cum melle, hulceribus oculorum & glaucomatis medentur. [34] Columbarum, turturum, palumbium, perdicum ſanguis, oculis cruore ſuffuſis eximie prodeſt. In columbis maſculæ efficaciorem putant. [35] Vena autem ſub ala ad hunc uſum inciditur, quoniam ſuo calore utilior eſt. [36] Superponi oportet ſplenium e melle decoctum, lanamque ſuccidam ex oleo ac vino. Earumdem avium ſanguis nyctalopas ſanat: & jecur ovium: atque [37] (ut in capris diximus) efficacius fulvæ. Decocto quoque ejus oculos abluere ſuadent: & medulla dolores tumoreſque illinere. Bubonis oculorum cinis collyrio mixtus claritatem oculis facere promittitur. [38] Turturis fimum albugines extenuat: item cochlearum cinis: fimum cenchridis: [39] accipitrum generis hanc Græci faciunt. Argema ex melle omnibus, quæ ſupra ſcripta ſunt, ſanatur. [40] Mel utiliſſimum oculis, in quo ſunt apes immortuæ. [41] Ciconiæ pullum qui ederit, negatur annis continuis lippiturus: item qui draconis caput habeat. Hujus adipe & melle cum oleo vetere, incipientes caligines diſcuti tradunt. [42] Hirundinum pullos plena Luna excæcant, reſtitutaque eorum acie capita comburuntur: hoc cinere cum melle utuntur ad claritatem, & dolores, ac lippitudines, & ictus.

[43] Lacertas quoque pluribus modis ad oculorum remedia aſſumunt. Alii viridem includunt novo fictili: ac lapillos [44] qui vocantur cinædia, quæ & inguinum tumoribus adalligari ſolent, novem ſignis ſignantes, [45] & ſingulos detrahunt per dies. Nono emittunt lacertam: lapillos ſervant ad oculorum dolores. [46] Alii terram ſubſternunt lacertæ viridi [47] excœcatæ, & una in vitreo vaſe anulos includunt e ferro ſolido vel auro: cum

NOTÆ.

ſulas vocant, quæ fiunt, quoties facta exhulceratione, aut ſine ea, in ſumma cornea tunicula, tenuiſſima membrana ſublimis, & in altum ſurgens, medium humorem conceperit ac ſervarit. Marcellus in Dioſc lib 1. cap. 130. De hoc morbi genere multa Aetius, lib. 7. cap. 29 pag 260.

25. *Has ſcilicet ejus rei gratia*] Ut adipem colligant.

26 *Fimum quoque.*] Marcellus Empiricus, cap. 8 pag. 68.

27 *Invidentes*] Ad pupillarum albugines fimum eum prodeſſe ſignificat. Quin etiam & Sexto Platonico credimus, parte 2. cap. 7 *Pavonis fimus potatus, caducos mirabiliter ſanat.* Ad epilepſiam linguæ pavonum ac luſciniarum a Lampridio in Elagabalo commendantur.

28. *Accipiter .... in roſaceo.*] In unguento ſuſino Marcellus Empir. cap. 8. pag. 59. & Sextus Platon parte 2. cap. 3. de accipitre, tit *Ad fuſtaſionem & caliginem oculorum*

29. *Omnium vitiorum*] Quæ ſcilicet oculum male afficiunt

30 *Fimum quoque.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXXIII.

31. *Ita ut poſtea œſypo.*] Non, *hyſſopo*, ut prius legebatur. Sic ipſe initio hujus ſectionis, *et omnia œſypo illinantur.*

32. *Fel perdicum*] Q. Serenus, cap. 14 pag. 133. Sextus Platon parte 2. cap 5. de perdice, tit 2 Auctor Kiranidum, pag. 131. Marcellus Empir. cap 8. pag. 60. *Perdicis fel mixtum melli Attico, caliginem tollit, ſi oculis aſſidue infundatur, ſed eum modo & æquali menſura.* Adde & Dioſcor. lib 2. cap. 96

33. *Per ſe vero*] Vide Notas & Emend. num XXXIV.

34. *Columbarum, &c.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 97 Celſus, lib 6. cap 6 ſub finem: Plinius Valer. lib. 1 cap. 15.

35. *Vena autem ſub ala.*] Galenus, lib. 10. de fac ſimp. medic cap. 2. pag. 277. Sextus Platon. parte 2. cap 10. de columba, tit 2 *Ad ſanguinem in oculis ex ictu. Columbæ ſanguis exceſſus, deinde infuſus, optime facit. Debebit autem vena aperiri quæ in aſcella ejus eſt: imponitur & ſanguis in lanula, & melle decocto mixta ſupra oculos, optime facit.* Marcellus Empir. cap. 8. pag. 67. *Sanguis columbarum de loco pinnarum, eo momento quo penna avellitur, oculis, dum adhuc tepet, debet infundi, qui ictu aliquo vulnerati, aut ſanguine ſuffuſi fuerint. Album quoque ovi inrecti, cum croco trito, oculis ſuperpoſitum, & lana alba ſuccida involutum medetur.* Eadem ferme repetit idem, pag 69 Vide quæ diximus lib xi. ſect. 89. Ex hoc porro loco ambigi non immerito poteſt, num Habdarrahmanum ſcriptorem Arabem interpres Ecchellenſis ſatis intellexerit, qui ſic Latine reddidit, cap. 36. pag. 121. *Sanguis radicum plumarum pullorum columbarum, qui adhuc ad volatum ſe non elevarunt, inſtillatus in oculos, quibus accidit rubedo, aut percuſſio, proderit illis, & curabit.* Cum pro *radice plumarum*, alas dixiſſe auctor jure videri poſſit. Simili fere verborum ambage, Theod Priſcianus, lib. 1. cap. 10. *de oculorum caſibus. Si caſi*, inquit, oculi, *aut percuſſi, maculam ſanguineam cum dolore procurarint, ex columbi mater ſubductis repentinus ſanguis infuſus prodeſt quam maxime, ſi de pennis melioribus exprimatur: ubi liquor tenuis tepidus infundendus eſt: item ſi in eadem hora ovium lana infuſa ſuperponatur.*

36. *Superponi .... ſplenium.*] Panniculus, ſeu faſcia, qua frons oculive unguento illiti, obtenduntur, ſplenium vocatur. Item emplaſtrum ipſum, ſeu linteum, lanave qua excipi ſolent illinive medicamenta, quæ fronti vel oculis ſuperponantur. Martialis, lib 2. Epigr. 29.

Et numeroſa linunt ſtellantem ſplenia frontem:
Ignoras quis ſit? ſplenia tolle, leges.

37. *Ut in capris diximus.*] Libro 28. ſect. 47. *Id quoque referre arbitramur, ut rutilis coloris fuerit* Albam tamen ovem Marcellus Empir. anteponit, cap. 8 pag. 71. *Jecur ovilium*, inquit, *id eſt, ovis candidæ diſcolorem, cum aqua madefactum, contritumque, & oculis ſuperpoſitum, nyctalopas purgat.*

38. *Turturis fimum.*] Marcellus Empir. cap 8. pag 68.

39 *Accipitrum generis.*] Tinnunculum diximus appellari, lib. 10. ſect. 52.

40. *Mel utiliſſimum*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 57.

41. *Ciconiæ*] Marcellus Empir loc. cit.

42. *Hirundinum pullos.*] Sextus Platon. parte 2. cap 12. de hirundine, tit. 4. Auctor Kiranidum, pag 135. Marcellus Empir totidem verbis, loco cit. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 18 E Græcis Galenus, lib. xi. de fac. ſimpl. med. pag 311.

43. *Lacertas.*] *Saivegne, des Lézards.*

44. *Qui vocantur cinædia*] In Reg. 1. *Zemlia* Reg. 2. & Chiffl. *Zenulia.* Male. Meminit horum lapillorum auctor Kiranidum, elem. 10 pag 36. *Kinædus piſcis marinus .... Habet lapides duos in capite Habet autem & alios duos in tertio ſpondylo vel nodo dorſi verſus caudam, qui eſt potentiſſimus.* De his lapidibus ipſe Plinius rurſum inſerius, lib 37. ſect. 56.

45. *Et ſingulos detrahunt.*] Extrahunt e fictili, & recondunt ad uſum.

46. *Alii terram, &c.*] Ad verbum hæc quoque Marcellus Empir. cap. 8 pag. 57.

47 *Excœcatæ.*] Non oculis erutis, ſed punctura acus, ſeu ſcalpelli ſectione humoribus evocatis: quos deinde per ſe

recepiſſe viſum lacertam apparuit per vitrum, emiſſa ea, anulis contra lippitudinem utuntur. Alii capitis cinere pro ſtibi [48] ad ſcabritias. Quidam viridem longo collo in ſabuloſis naſcentem comburunt, & incipientem epiphoram inungunt: item glaucomata. [49] Muſtelæ etiam oculis punctu erutis, aiunt viſum reverti, eademque quæ in lacertis & anulis faciunt. Serpentis oculum dextrum adalligatum contra epiphoras prodeſſe, ſi ſerpens viva dimittatur. [50] Lacrymantibus ſine fine oculis, cinis ſtellionis capitis cum ſtibi eximie medetur. [51] Aranei muſcarii tela, & præcipue ſpelunca ipſa impoſita per frontem ad duo tempora, [52] in ſplenio aliquo, ita ut a puero impube & capiatur & imponatur, nec is triduo ſe oſtendat ei cui medeatur, neve alteruter nudis pedibus terram attingat his diebus, mirabiliter epiphoris mederi dicuntur. [53] Albugines quoque dicitur tollere inunctione araneus candidus, longiſſimis ac tenuiſſimis pedibus, contritus in oleo vetere. Sed is etiam, cujus craſſiſſimum textum eſt, in contignationibus fere, adalligatus panno epiphoras ſanare traditur. [54] Scarabæi viridis natura contuentium viſum exacuit. Itaque gemmarum ſculptores [55] contuitu eorum acquieſcunt.

XXXIX. [1] Aures purgat fel pecudis cum melle: [2] canini lactis inſtillatio ſedat dolorem. [3] Gravitatem adeps cum abſinthio & oleo vetere: [4] item adeps anſerinus. Quidam adjiciunt ſuccum cæpæ [5] & allii, pari modo. [6] Utuntur & per ſe ovis formicarum. Namque & huic animali eſt medicina: [7] conſtatque urſos ægros hoc cibo ſanari. Anſerum, omniumque avium adeps præparatur, exemptiſque venis omnibus patina novo fictili operta in Sole, ſubdita aqua ferventi liquatur: ſaccatuſque lineis ſaccis, & in fictili novo repoſitus loco frigido: minus putreſcit addito melle. [8] Murium cinis cum melle inſtillatus, aut cum roſaceo decoctus, aurium dolores ſedat. [9] Si aliquod animal intraverit, præcipuum remedium eſt murium fel aceto dilutum. [10] Si aqua intraverit, adeps anſerinus cum cæpæ ſucco. [11] Glitis detracta pelle, inteſtiniſque exemptis, diſcoquitur melle in vaſe novo. Medici malunt e nardo decoqui uſque ad tertias, atque ita aſſervari: deinde cum opus ſit, [12] ſtrigili tepefacta infundere: Conſtat deplorata aurium vitia eo remedio ſanari. [13] Aut ſi terreni vermes cum adipe anſeris decocti infundantur. [14] Item ex arboribus rubi oleo triti ex-

Notæ.

nullo remedio adhibito, natura repararit, viſumque reddiderit. Vide tom. 5. Ephemerid. German. ſive Miſcellan. Curioſ. Obſerv. 126. pag. 163.

48. *Ad ſcabritias.*] Sive ad ſcabiem oculorum *Scabiem adeſſe dicimus*, inquit Aetius, lib. 7. cap. 75 pag. 279. *quando oculi hulceroſi, rubei, & valde prurientes ſunt, genæque rubeſcunt, lacrymaque ſalſa & nitroſa diſtillat.* Celſus, lib 6. cap. 6. tit. *Ad oculos ſcabros. Si vero ſcabri oculi ſunt, quod maxime in angulos eſſe conſuevit, &c.*

49. *Muſtela . . . oculis punctu erutis.*] Hoc eſt, punctu excæcatis. Cave enim orbes oculorum totos erutos putes.

50. *Lacrymantibus.*] Marcellus Empiric. cap 8. pag. 67. *Caput ſtellionis combuſtum, & tritum, & melli Attica admixtum, oculos lacrymoſos inunctione aſſidua ſiccat, & ſanat.*

51. *Aranei muſcarii.*] Qui telas muſcis in parietibus tendit.

52. *In ſplenio aliquo.*] Hæc tria verba adjecimus ex omnium MSS. fide, Reg. 1. 2. aliiſque.

53. *Albugines quoque.*] Iiſdem verbis Marcellus Empiricus, cap 8 pag. 68.

54. *Scarabæi viridis.*] Marcellus Empir cap. 8 pag. 61. *Scarabæus coloris ſmaragdini, tantum beneficii oculis præſtare dicitur, ut viſionem et acutiſſimam reddat, qui eum contemplatus fuerit aſſidue.*

55. *Contuitu eorum.*] Sic MSS. omnes. A ſingulari numero tranſit ad numerum multitudinis Ut ſupra, hac ſect. *Laudant & gallinæ fel, ſed præcipue adipem . . . . . . Has ſiliceæ ejus rei gratia ſaginant.*

Sect. XXXIX. 1. *Aures purgat.*] Totidem verbis Plinius Valer. lib. 1. cap. 9. & Marcellus Empir. cap 9. pag. 75.

2. *Canini lactis.*] Auctores proxime laudati, totidem ſyllabis: *inſtillatio, &c.*

3. *Gravitatem*] Plinius Valer. loco cit. Marcellus Empir. cap. 9 pag 76. & Sextus Platon. cap. 9. de cane, tit. 7. *Ad eos qui minus audiunt.*

4. *Item adeps.*] Sextus Platon. parte 2. cap. 21. de anſere, tit. 2. Marcellus Empiricus, loc. cit. Q. Serenus, cap. 13. pag. 132.

5. *Et allii.*] Diximus, lib. 20. ſect. 23.

6. *Utuntur & per ſe.*] Hoc eſt, ſine alio medicamento, nulla re iis admixta, ſed ſolis adhibitis. Marcellus Empir. cap. 9. pag. 81. *Ova formicarum contrita, & auribus inſtillata, quamvis obtunſos auditus adaperire creduntur.* Et Plinius Valer. lib. 1. cap. 12. *Ad ſurdos, & qui graviter audiunt: Ova formicarum contrita, ſurditatem aurium quam vetuſtiſſimam ſanabunt.*

7. *Conſtatque urſos.*] Libro 8. ſect. 41. *Urſi cum mandragoræ mala guſtavere, formicas lambunt.* Vide Sextum Empiric. lib. 1. Pyrrh. hypot. cap. 14. pag. 12.

8 *Murium cinis.*] Auctor Kiranidum, pag. 86. & Plinius Valer ad verbum, lib. 1. cap 9.

9. *Si aliquod animal.*] Q. Serenus, cap. 13. pag. 132.

Si vero inceautas animal penetraverit aures,
Proderit admixta pavidi fel muris aceto.
At ſi lympha nocens perruperit, anſeris aptus
Immittetur adeps, ceparum non ſine ſucco,
Qui gravis eſt oculis, ſenſum tamen auribus auget.

Sic etiam Plinius Valer. ad verbum, loc. cit.

10. *Si aqua.*] Sextus Platon. loc. cit. Plinius Valer. & Q. Serenus, locis citatis. E Græcis Galenus, lib. 3. τῶν κατὰ τόπους, cap. 1. pag 391.

11. *Glitis detracta.*] Marcellus Empir. cap 9. pag. 83. Plinius Valer. lib. 1. cap. 9. *Gliris detrahitur pellis, & inteſtina ejuſdem decoquantur in vaſe novo cum mellis heminis tribus, uſque ad tertias, atque ita ſervatur: cum opus eſt, ſtrigili medicamentum tepefactum infunditur.* Sic etiam Scribonius Largus, Compoſ. med. cap. 5. ad aurium dolorem, num. 39.

12. *Strigili.*] Scribonius Largus, loc. cit. *Succus tepens per ſtrigilem in foramen auris dolentis infuſus.* Hieronym. Mercur. Practicæ libro 1. cap. 40. *Strigil eſt inſtrumentum una parte conchatum, qua humor in aurem immittitur.* Depictam ſtrigilem vide apud Laur. Pignorium, lib. de ſervis, pag. 46 deſcriptam apud Apuleium in Floridis: *Honeſtum ſtrigileculam* appellat, *tecta faſtigatione clauſulæ, flexa tubulatione ligulæ, ut & ipſa in manu capulo moraretur, & ſudor ex ea rivulo laberetur.* Nempe in balneis ſtrigili ferrea corporis ſordes ſudoremque detergebant. Per tubulationem quippe ligulæ dilabebatur ſudor. Ligulam autem vocat partem ſuperiorem incurvam, quod ſit non abſimilis ligulæ, oblonga, fornicata. Et hac ſtrigilis parte medici utebantur. Scribonius Largus, Compoſ. 39. *Ad auriculæ tumorem . . . . prodeſt herbæ urceolaris ſuccus tepens per ſtrigilem in foramen auris dolentis infuſus.* Plinius, lib. 25. ſect. 103. *Omnis autem ſuccus ſtrigili calefactus infunditur.*

13. *Aut ſi terreni.*] Dioſc. lib. 2. cap. 72. Γῆς ἔντερα ἑψηθέντα σὺν χηνείῳ στέατι, ἀλγήματα ὤτων ἐγχυματιζόμενα θεραπεύει. *Vermes terreni decocti cum anſerino adipe, & inſtillati, affectis auribus medentur.* Q. Serenus, cap. 13. pag. 132. de aurium vitiis.

Si vero obtuſa ſenſus tenearetur in aure,
Lumbricos terræ, ſetumque ex anſere rauca
Excoque: ſic veterem poteris depellere morbum.

Marcellus Empir. cap 9. pag. 75. *Terreni vermes cum anſeris adipe, vel cum oleo decocti, ſine dubio medentur auribus purulentis.* Et pag. 79. *Terreni vermes cum adipe anſeris decocti infunduntur auribus ad jam deplorata vitia.* Sic etiam Plinius Valer. lib. 1. cap. 9.

14. *Item ex arboribus.*] Q. Serenus, loco cit.

hulceratis, & ruptis auribus præclare medentur. Lacerti inveterati in os pendentium addito ſale, [15] contuſas & ab ictu læſas aures ſanant: efficaciſſime autem ferrugineas maculas habentes, lineis etiam per caudam diſtincti. Millepeda, ab aliis centipeda, aut multipeda dicta, animal eſt e vermibus terræ, piloſum, multis pedibus arcuatim repens, tactuque contrahens ſe: [a] [16] oniſcon Græci vocant, alii tylon: [17] efficacem narrant ad aurium dolores, in cortice Punici mali decoctum, & porri ſucco. Addunt & roſaceum, & in alteram aurem infundunt. Illam autem [b] quæ non arcuatur, [18] ſepa Græci vocant, alii ſcolopendram, minorem, pernicioſamque. [19] Cochleæ, quæ ſunt in uſu cibi, cum myrrha, aut thuris polline appoſitæ: [20] item minutæ, & latæ, fracturis aurium illinuntur cum melle. [21] Senectus ſerpentium fervente teſta uſta, inſtillatur roſaceo admixto, contra omnia quidem vitia efficax, ſed contra graveolentiam præcipue: aut ſi purulentæ ſunt, ex aceto: melius cum felle caprino vel bubulo, aut teſtudinis marinæ. [22] Vetuſtior anno eadem membrana non prodeſt, nec imbre perfuſa, ut aliqui putant. [23] Item aranei ſanies cum roſaceo, aut per ſe in lana, vel cum croco, auribus prodeſt: [24] gryllus cum ſua terra effoſſus & illitus. Magnam auctoritatem huic animali perhibet Nigidius, majorem Magi, quoniam retro ambulet, terramque terebret, ſtridat noctibus. Venantur eum formica circumligata capillo, in cavernam ejus conjecta, efflato prius pulvere, ne ſeſe condat: ita formicæ complexu extrahitur. [25] Ventris gallinaceorum membrana quæ abjici ſolet, inveterata & in vino trita, auribus purulentis calida infunditur, gallinarum quoque adeps. [26] Eſt & quædam pinguitudo blattæ, ſi caput avellatur: hanc tritam una cum roſaceo auribus mire prodeſſe dicunt; ſed lanam, qua incluſerint, poſt paulum extrahendam. Celerrime enim id pingue tranſire in animal, fierique vermiculum. [27] Alii binas ternaſve in oleo decoctas efficaciſſime auribus mederi ſcribunt, & tritas in linteolo imponi contuſis. Hoc quoque animal inter pudenda eſt: ſed propter admirationem Naturæ, priſcorumque curæ, totum in hoc loco explicandum. Plura earum genera fecerunt. Molles, quas in oleo decoctas, verrucis efficaciter illini experti ſunt. [28] Alterum genus mylœcon appellavere, circa molas fere naſcens. Has capite detracto attritas, lepras ſanaſſe, [29] Muſa & Picton in exemplis reliquerunt. [30] Tertium genus & odoris tædio inviſum, exacuta clune, cum piſſelæo ſanare hulcera alias inſanabilia: ſtrumas,

INTERPRETATIO.

a *Oniſcon.*] *His etiam nominibus* oniſcon Græci vocant, *quanquam diverſi ſit generis.*

b *Quæ non.*] Quæ ſine flexu tractuque decurrit.

NOTÆ.

Annoſa rubros ſi legeris arbore vermes,
Ex oleo tere: ſic tepidos infunde dolenti.

Marcellus Empir. cap. 9. pag 80. *Vermes ex qualibet arbore, rubri coloris, contriti cum oleo, & infuſi, dolores aurium ſedant.*

15. *Contuſas.*] Sic Reg. 2. non, ut editi, *contuſi.* Mox vero in Reg. 1. & Chiffl. *ab ictu miſeras aures.*

16. *Oniſcon Græci*] Oniſcon etiam, inquit, ſic Græci vocant; πολύποδα ſcilicet, ſive multipedam. Differunt tamen: Aliud enim millepeda piloſa eſt, quæ ſinuatim repit: aliud oniſcos, ſive tylos, quem Cælius Aurel. libro 2. cap. 4. porcellionem vocat, multipedam, alii & cutionem. Illa eruca eſt hirſuta, quæ olera viteſque rodit, *une chenille.* Iſte, qui & τύλος & cutio a calloſa & compactili cute appellatur, *une cloporte,* in locis fere humidis, uliginoſiſque, & ſub vaſis aquariis repertus. Ob gentilitatem, ut Plinii verbis utar, affinitatemque nominum, utriuſque ſimul natura tractatur: quod ipſi familiare eſſe jam ſæpius obſervavimus, ac ſibi ſolemne eſſe præ ſe ipſe fert. Quod vero in ea Indicis parte, quam referemus inferius in Notis & Emend. num. XXXII. ex utroque genere conſtari unum videtur, vel eo mihi nomine ſuppoſititium ſapere, non genuinum Plinii fetum ea videtur.

17. *Efficacem narrant.*] De oniſco ſeu porcellione affirmare id vere licet. Marcellus Empir cap. 9. pag 75 *Beſtiolæ multipedes, quæ contractæ in globulos complicantur, in oleo excoctæ, infuſæque auribus ſtatim proſunt.* Et pag. 76. *Cutiones beſtiolæ ſunt multipedes, cute dura & ſolida, quæ tactæ complicant ſe in orbem pilulæ rotundiſſimæ: Polypodas Græci appellant: Hæ complures coctæ cum oleo molli in vaſe ferreo, remedio ſunt auribus laborantibus, ſi inde curentur.* Scribonius Largus, cap. 5. *Ad aurium dolorem,* Compoſ. 36. *Item beſtiolæ multorum pedum, quæ tactæ conduplicant ſe in orbem pilulæ rotundiſſimæ ſimilem (κατοικιδίους ὄνους, aut πολύποδας Græci hoc genus animalium vocant) oleo domeſtico complures infervefactæ vaſe ferreo, bene faciunt.* E Græcis vero Dioſcor. lib 2. cap. 37. *Καὶ αὐτοὶ οἱ ἄλλοι οἱ λεῖοι σὺν ῥοδίνῳ θερμανθέντες ἐν κελύφει ῥόας, καὶ ἐνσταζόμενοι ὠτὸς ἀλγήματα ἁρμόζουσιν. Triti & in cortice mali Punici addito roſaceo calfacti ad aurium dolores efficaciter inſtillantur.*

18. *Sepa Græci.*] Σὴψ nomen eſt vagum, venenatis plurimis attributum, quorum vis eſt σηπτική. Hæc ſcolopendra tertia eſt, quam fuſe deſcribit, viſam a ſe & obſervatam, Conſtantinus in Lexico, verbo Χαλκιδικὴ.

19. *Cochleæ*] Totidem verbis Plinius Valer. lib. 1. cap. 9 Cochleas Africanas ad dolores aurium ex plaga, cum mica thuris ſeu polline, commendat etiam Archigenes, apud Galenum, lib. 3. κατὰ τόπους, cap. 1. pag 398.

20. *Item . . . . fracturis aurium.*] Galenus, lib. XI. de facult. ſimpl. med. cap. 1. pag. 310. Plinius Valer. ad verbum, lib. 1. cap. 9.

21. *Senectus ſerpentium.*] Totidem verbis ac ſyllabis, Plinius Valer. lib 1 cap. 9.

22. *Vetuſtior.*] Plinius Valer. loc. cit.

23. *Item aranei.*] Marcellus Empir cap. 9. pag. 80. *Aranei triti humor expreſſus, & roſa liquida, quantum videbitur, immixtus, lanaque molli madefacta, auriculæ infertus, continuo dolorem relevat.*

24. *Gryllus.*] Et γρύλλος Græce: noſtris, *un grillon.*

25. *Ventris gallinaceorum*] Plinius Valer. iiſdem verbis, lib 1. cap. 9. & Marcellus Empir cap. 9 pag. 81.

26 *Eſt & . . . . blattæ.*] Plinius Valer. loc. cit. *Blattæ etiam ſine capite & pedibus & alis tritæ & illitæ linteolo, contuſis auribus imponuntur.* Blattarum hoc genus, fœdum eſt nauſeoſumque animal, noctu magis quam interdiu in cellis vinariis apparens circa latrinarum ora, in balneis, uliginoſiſque ædium partibus, gryllos referens, qui noctibus æſtate ſtrident. Vide Matthiolum, in lib. 2. Dioſcor. cap. 35 pag. 340. Lux illis adverſiſſima, ita ut ſi noctu lumen inferatur repente, celerrimo curſu refugiant. *Lucifuga blatta* Virgilio Eſt & blatta alioqui, teſte Paulo Diac. in Gloſſis, vermis purpureum genus, ipſaque adeo purpura qua de acceptione vocis, Gothofredum vide, in Cod. Theod. lib. 10. tit. 20. pag. 513. & 514

27. *Alii binas,* &c.] Plinius Valer. loc cit. & Dioſcor. lib. 2. cap. 38.

28. *Alterum . . . . mylœcon*] Μυλαικὸν, ſive μυλοικὸν, quod in piſtrinis gignuntur.

29. *Muſa.*] De Antonio Muſa diximus lib. 29. ſect. 38. Vide Notas & Emend. num XXXV.

30. *Tertium genus.*] Deſcriptum a nobis priore loco, ex Matthiolo.

panos, diebus viginti uno impoſitas, percuſſa, contuſa, cacoëthe, ſcabiem, furunculoſque, detractis pedibus & pennis. Nos hæc etiam audita faſtidimus. At hercule [31] Diodorus & in morbo regio, & orthopnoïcis ſe id dediſſe tradit cum reſina & melle. Tantum poteſtatis habet ea ars pro medicamento dandi quidquid velit. Humaniſſimi eorum cinerem crematarum ſervandum ad hos uſus in cornea pyxide cenſuere, aut tritas clyſteribus infundendas orthopnoïcis, aut rheumaticis. [32] Infixa utique corpori illitas extrahere conſtat. [33] Mel utiliſſimum auribus quoque eſt, in quo apes emortuæ ſunt. [34] Parotidas comprimit columbinum ſtercus vel per ſe, vel cum farina hordeacea aut avenacea. [35] Noctuæque cerebrum vel jecur cum oleo infuſum auriculæ, aut parotidi: [36] multipeda cum reſinæ tertia parte illita: grylli ſive illiti, ſive adalligati. At reliqua morborum genera medicinaſque ex iiſdem animalibus, aut ejuſdem generis, ſequenti dicemus volumine.

NOTÆ.

31. *Diodorus.*] Ita libri omnes. Forte rectius, *Diodotus.*

32. *Infixa utique.*] Marcellus Empir. cap. 34. pag. 233. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 49.

33. *Mel .... auribus quoque.*] Ut oculis dictum eſt prodeſſe, ſup. ſect. *Mel utiliſſimum oculis, in quo ſunt apes emortuæ.*

34. *Parotidas.*] Totidem verbis Plinius Valer. lib. 1. cap. 13. & Marcellus Empir. cap. 15. pag. 107. & 110.

35. *Noctuæque.*] Iidem auctores proxime appellati. Et Scribonius Largus, Compoſ. Medic. cap. 6. ad parotidas, num. 43. *Ad parotidas convenit noctuæ cerebellum butyro mixtum*, &c.

36. *Multipeda.*] Plinius Valer. loc. cit. Marcellus Empir. cap. 15. pag 109. *Multipedes cutiones, qui in ſtercore naſcuntur, quique contactu in globulos complicantur, adjecta tertia parte reſinæ, validiſſime triti, & malagmatis vice impoſiti, incipientes parotidas aperiunt, & expurgant: maturatas vero perſanant.*

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM XXIX.

NATURALIS HISTORIÆ

C. PLINII SECUNDI.

Sect. 1. I. TAM *ſterilis gratiæ, tantaque difficultatis in promendo.* Hæc quæ ſunt planiſſima, quæque totidem omnino ſyllabis apicibuſque repræſentant vetuſta exemplaria omnia, Reg. 1. 2. Chiffl. aliaque, mirror neglecta ab editoribus Plinianis, ut tenebras nobis hoc loco meras offunderent, hiis verborum ambagibus: *quam ſteriles gratia, difficultatem promendo.*

Ibid. I. *Quoniam Tyndareum revocaviſſet ad vitam.*] Ita reſtituimus id nomen ope codicis Regii 1. cui ſuffragatur & is quem Pintianus vidit: in utroque enim *Tyndareum*, non *Tyndaridem*, ut in editis, legitur. De hoc Tyndareo, præter Hyginum, ut diximus in Notis prioribus, meminere Tzetzes, Chiliad. 10. hiſt. 349. verſ. 720. de Æſculapio:

> Νεκροὺς ἀνίστησε αὐτὸς τινὰς ὡς λέγουσι,
> Τυνδάρεων, Ἱππόλυτον. σὺν τοῖς ἄλλους πλείους.

Mortuos finxerunt quoſdam ab eo excitatos, Tyndareum, Hippolytum, alioſque non paucos. Zenobius in Parœmiis, Cent. 1. num. 47. ubi de Æſopo: Οὕτω γὰρ θεοφιλὴς ἐγένετο ὁ Αἴσωπος, ὡς μυθεύεται αὐτὸν ἀναβιῶναι, ὡς Τυνδάρεως, καὶ Ἡρακλῆς, καὶ Γλαῦκος. *Hic adeo carus Diis exſtitit, ut revocatum in vitam hunc fabulentur, veluti Tyndareum, Herculem, Glaucum.* Apollodorus, lib. de Diis, ex diverſis auctoribus eorum nomina colligit, qui revocati ad vitam ab Æſculapio ferebantur. Capaneum ac Lycurgum Steſichorus proferebat; Eriphylen & Hippolytum, is qui Naupactica conſcripſit: Tyndareum, Panyaſis: qui Orpheum ſunt ſecuti, Hymenæum: Meſagoras denique, Glaucum Minois filium.

Sect. 2. III. *Prodicus, Selymbriæ natus, e diſcipulis ejus.*] Nempe Hippocratis. Ita libri omnes, etiam MSS. Dalecampius tamen, *Herodicus* emendabat, ex neſcio quo Plutarchi loco, quem, ſi vidit, præpollere haud dubie intellexit. Herodicum enim Hippocrates habuit, non diſcipulum, ſed artis magiſtrum. Teſtis Joan. Tzetzes, Chiliad. 7. hiſtor. 155. verſ. 959.

> Ὁ μέγας, ὁ καὶ θαυμαστὸς, γέγονεν Ἱπποκράτης·
> Ὃς ὁ πατὴρ Ἡρακλείδης καὶ ἰατρῶν διδάσκαλος.
> Ὃς ἦν τοῦ Χρυσοβρίου τε Ἡροδίκου σὺν τέχνῃ.

Scripſiſſe hunc Herodicum de diæta, τὰ περὶ διαίτης, auctor eſt Euſtathius, in Iliad. ι'. pag. 763.

Sect. 5. IV. *Qui quæ inter initia ſcripſit, illo mox recedente a vita, ad ſua placita mutavit.*] Hermolai hæc manu refecta: In Parm. *Seque inter initia ſcripſit, illo*, &c. In Reg. 2. Pintiani codice, *ſeque inter initia adſcripſit illi: mox procedente vitia ſua & placita mutavit.* Conjectura Pintiani: *mox procedente avaritia.* Noſtra: *Seque inter initia adſcripſit illi: mox recedentes a vita, ſua ad placita mutavit.* Primum ſeſe Aſclepiadeum profeſſus eſt: illius deinde mortui placita mutavit ad ſua. Senſimus nos poſtea id jam occupaſſe Gronovium.

Ibid. V. *Animæ flatum noſtra negotiari*] Sic MSS 1. 2 aliique, non, ut editi, *animas flatum noſtras:* neque ut Gronovius conjiciebat, *animæ flatum* vel *fatum noſtra* negotiari. Sic *alio* mercaturæ *genere negotiari* dixit Columella, lib. 12. in præfat.

Sect. 6. VI. *L. Æmilio L. M. Iulio Coſſ.*] Veterem ſcripturam Regii codicis 8686. & Chiffletiani, quæ eſt optima, quamvis abbreviata, fide integra repræſentamus. Libri editi habent, *L. Æmilio, M. Livio Coſſ.* Atque ita etiam Caſſiodorus & Zonaras. Prave: nam plebeia fuit gens Livia, nec Conſulatui gerendo habilis. Apud Livium hiſtoricum, lib. XXII. cum L. Emilio Paullo, M. Lælius Conſul legitur: pari errore. Nos veteris ſcripturæ optimæ ſecuti veſtigia, ita legendum eſſe conjicimus: *L. Æmilio, Luc. Iulio Coſſ.* quoniam Iuliæ gentis prænomina nummi veteres tantum tria exhibent: Caii, Lucii, & Sexti.

Sect. 8. VII. *Inquiſitio per parietes agitur.*] Formulam hic aliquam juris latere Jureconſulti alias eruditi, virique critici, falſo arbitrati ſunt. Quare librorum omnium, etiam conditivorum, ut Reg. 1. 2. Colb. Chiffl. &c. conſtantiſſima lectione neglecta, alii *per parentes*, ut Dalecampius; alii *per partes*, ut Pithœus, lib. 2. Adverſ. cap. 19. pag. 444. & ſeq. Gronovius, *per patrias*: alii aliter cenſuerunt: nemo ex iis probabili ſententia, quam nos omnino perſpicue, ut quidem ſenimur, ex ſimplici, nec petita longius Plinianæ orationis interpretatione eruimus. Inquiſitores ejuſcemodi, qui per parietes captabant candidatorum ſermones, ὠτακουστὰς Græci vocabant, quibus Cyrus primum uſus dicitur a Xenophonte, lib. 8. Παιδ. De his etiam Plutar. lib. περὶ πολυπραγμ. Iidem Græcis deinde ποταγωγίδες, Curioſi a Latinis ſequiore ævo nuncupati: de quibus multa Gothofredus in Cod. Theod. lib. 6. tit. 29. *de curioſis*, pag. 193. & 194. Item *Auriculares*, in Chronico Novalicenſi, lib. 5. cap. 3. *Hoc denique mittens auriculares & præcones, qui luſtrarent civitates & caſtella, ne homines inconſulte loquerentur de eo.* In Gallia vulgo appellamus, *des Ecoutes:* ab auſcultando: item *des eſpions.*

VIII. *De exſilio vero nonniſi XLV. electis viris datur tabella.*] Sic Reg. 2. cod. cum Chiffl. In Reg. 1. *nonniſi de XLV. electis viris.* Deſcivere ab his editionum, quæ hactenus in manus venerunt, concinnatores: qui cum ita ſcripſere, *nonniſi die XL. quinque electis viris*, non in Plinianum modo contextum novam ſcripturam, ſed & in forum vetus Romanum novam judiciorum formam invexerunt. Ibid.

IX. *Non magis hac Urbe timuit Cato, ut equidem credo, quam reginas*] Nuſquam magis conſentiens conſpiranſque omnium exemplarium, etiam MSS. fides, quam in hujus vocis ſcriptura. Nihilominus Salmaſius, in præf. ad librum de homonymis, 52. ſic emendat, *quam reſinas:* tum multa de reſinata juventute affert, quæ ante eum Dalecampius commodiore loco protulerat, quoniam ab iſto quem tractamus, prorſus abhorret: ut vel noſtra per ſe interpretatio arguit, qua nihil eſt planius, nihil ad ſcriptoris mentem accommodatum magis: præſertim quod nihil adhuc attingere ſe Plinius profitetur eorum quæ Urbi timuit ac Reipublicæ, in quibus reſinæ: extrema duntaxat hac ſectione ab eo delibanda. Ibid.

X. *Poſtes a nubentibus attingi.*] Sic MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colb. aliique. Rectius tamen fortaſſe *cingi*, auctore Plutarcho, in quæſt. Rom. pag. 271. Ἐρίῳ δὲ τὴν θύραν στέφουσι τοῦ ἀνδρός. *Nova nupta mariti januam lana coronat.* Quo & Lucanus reſpexit, ſolennes nuptiarum ritus deſcribens, lib. 2. verſ. 355. Sect. 9.

> *Feſta coronato non pendent limine ſerta,*
> *Infulaque in geminos diſcurrit candida poſtes.*

Attingi tamen haud penitus aſpernandum: cum ritus ille tangendi poſtes lana ea fieri potuerit, qua colus inſtructa, quam novæ nuptæ ſecum deferebant, eodem auctore Plutarcho, loc. cit.

XI. *Sanguinem in naribus ſiſtit cum oleo roſaceo: & alio modo indita auribus*] Geminum adhibendæ lanæ ſuccidæ modum edocet: primum ut in naribus; alterum, ut in aure indatur. Sic etiam Q. Serenus, cap. 35. pag. 148. Ibid.

> *Lana oleo madefit, ſed nondum lota, roſato:*
> *Hæc datur in nares, vel claudit denſius aures*

Explanatius porro Marcellus Empir. cap. 10. pag. 85. *Lana ſuccida conjicitur in nares cum oleo roſaceo. & auricula de lana ſuccida obturantur, & ita ſanguis profluens continetur.* Ita verbis fere totidem Plinius Valer. lib. 1. cap. 26. Fruſtra igitur contra conſenſum omnium exemplarium ex dubiæ fidei vetuſto codice profert Dalecampius alteram lectionem, *& ullo modico indita in auribus.* Allium in aure indere quid juvet ad ſiſtendum ſanguinem, conjicere haud proclive eſt. Utitur hac forma loquendi Plinius rurſum inferius, ſect. 21. *Et alio modo lutea ovorum*, &c.

XII. *Et in lintco ſiccatur.*] Libri omnes, tum editi, tum MSS. *ſiccatur*, manifeſto errore, cujus vel ipſa œſypi concinnatio admonet: ſed & auctores Græci pariter ac Latini. Nam Dioſc. lib. 2. cap. 84. pingue illud quod ſupernatat, excolatum, elui aqua jubet, confricari, ut candidius reddatur: Ἔστω δὲ διηθημένον τὸ λίπος, πλύνειν ἐν ὕδατι ψυχρῷ ταῖς χερσὶν ἀνατρίβοντας … γίνεται δὲ ὁ τοιοῦτος λευκότερος. Sic etiam auctor libri de ſimpl. med. ad Patern. tom. 13 operum Galeni, pag. 1003. Sect. 10.

XIII. *Hulcera non oculorum modo ſanat, ſed oris etiam & genitalium, cum anſerino adipe.*] Ita MSS. librique publica. Ibid.

At ſi Dioſcoridem audimus, qui hæc cæteroqui verbis totidem repræſentat, *ſed auris* potius ſcribendum ſane fuerit. Sic enim ille, lib. 2. cap. 84. Ὠρὸς τὸ λευκὸν ὠοῦ καὶ τὸ αἰδοῖον χρονίαν τίαν.

Sect. 10. XIV. *Ad ignem ſacrum candido ovorum trito cum amylo.* Plinius Valer. non *trito* videtur, ſed *trino* legiſſe, vel *terno*. Nam lib. 3. cap. 34. *Igni ſacro medendo: Ovorum trinum*, inquit, *candidum, cum amyli pari menſura imponitur.*

Ibid. XV. *Sic & lientericis.*] Sic reſtituimus ea indubitata conjectura, non uno argumento nixa. Nam neque *lienicis*, quod libri hactenus editi præferunt, vox eſt nota Plinio, qui lienoſos ſemper, aut ſpleneticos vocat: neque lienoſis prodeſſe hoc medicamentum poteſt, quod nunc affertur: lienteriæ quod genus, aliquod dyſenteriæ eſt, mire prodeſt. Theod. certe Priſcianus, lib. 2 parte 2. cap. 18. cui titulus eſt, *de dyſentericis, vel menericis* (ubi *lientericis* legi oportere perſpicuum eſt, cum de lienterio eo capite ſermo ſit, ac nominatim ea appelletur) *ova his in aceto cocta ſorbilia convenire* plane aſſeverat. Quamobrem ob affinitatem morbi, hoc loco cœliacis dyſentericiſque, de quibus proxime antea ſermo fuit, lienterici commode ſubnectuntur. Denique in Reg. cod. 1. *Sic & in lienteriis.* In Reg. 2 & Colb. 3. *Sic & lientericis*, diſerte ſcribitur, ex quo *lientericis* ſingi oportere, facilis conjectura eſt. Nec minus felix in emendandis Notis, quæ falſo Tironi ac Senecæ adſcribuntur apud Gruterum pag 180. *Sinteria. Sinteriacus. Diſenteria. Diſenteriacus.* Lege: *Lienteria. Lienteriacus. Dyſenteria. Dyſenteriacus.*

Ibid. XVI. *Scabiem corporum ac pruritum oleo & cedria mixtis tollunt.*] Addit & Marcellus Empir. cap 4 cap 40 ſed imprudenter ſcilicet: verbis illis *e vino*, quæ clauſula eſt ſuperioris ſententiæ, in hanc tranſductis. *Ex vino*, inquit, *& oleo, & cedria, pruritum ſcabiemque capitis tolli manifeſtum eſt, ſi ungatur aſſidue.*

Ibid. XVII. *Torminibus.... medentur, ova bina cum allii ſpicis quatuor, &c.*] In libris hactenus editis, *cum alii piſcis*, perinde quaſi cum piſcium ovis gallinæ ova permiſcenda cenſuerit. Sinceram lectionem quibuſdam ante nos ex conjectura ſabolunt: quibus tamen conjecturam ſtabilirent, argumenta decrant. Suppeditat ea nobis auctor haud pœnitendus, qui e Plinianis floribus maximam vim in ſuos hortos tranſtulit, Marcellus Empir. cap. 27. pag. 192. *Cauliculos ex aceto coctos*, inquit, *alii ſpicas quatuor purgatas, ova incocta duo ſimul contere, adjice vini veteris heminam, & ſorbeſalium medicamen dyſenterico da bibendum* Et pag. 195. *Dyſenterico & torminoſo, & ei qui jam corruptum ſanguinem egerit, ſaluberrimum medicamentum eſt tale. Allii ſpica quatuor, & ova duo incocta in unum teruntur: hiſque additur vini veteris ſextarius, & coquitur ad tertias, &c.*

Sect. 14. XVIII. *Genitæ Manæ catulo res divina fit.*] Prius legebatur, *Genito mane catulo*, contra codicum MSS. Reg 1. 2. cæterorumque probatiſſimorum fidem, in quibus totidem plane apicibus ea lectio conſpicua eſt, quam repræſentamus. Confirmat egregie emendationem Plutarchus, lib. de quæſt Rom. pag. 277. Διὰ τί τῇ καλουμένῃ Γενείτῃ Μάνῃ κύνα θύουσι: *Cur ei quæ Genita Mana vocatur, canem immolant?* Nempe ut Græci Lucinæ, ſic *Genita Mana* Romani canem immolabant, pro iis quæ domi naſcerentur, ὑπὲρ τῶν οἰκογενῶν, inquit Plutarchus, loc. cit. & pag. 280 Hanc eſſe arbitror Maniam Deam Matrem Larum, cui olim pro familiarum ſoſpitate pueri mactabantur, ut refert Macrobius, lib. 1. Saturn. cap. 7 pag. 221. eamdemque Deam Menam ab Auguſtino appellatam, lib. 4. de Civit Dei, cap. 21. Et qui puerorum natalibus præeſſe Dii credebantur, *Genitales Deos* priſca ætas vocavit. In nummo Criſpinæ Auguſtæ, apud Triſtan. tom. 1. pag. 750. GENITALIBVS. DIS.

Sect. 17. XIX. *Item ſuffitu eorum abigere ſanguiſugas adhærentes, &c*] Hæc hactenus ita divulſa diſtractaque fuere, ut ab iis vocibus, *ſanguiſugas adhærentes*, novæ periodi ſumeretur initium: ac præpoſtera interpunctione, non ſanguiſugas adhærentes faucibus, ſed aſpidas, de quibus antea proxime ſermo fuit, ſuffitu cimicum abigi ſenſus foret. Errorem Marcellus Empiricus retexit, cap. 6. pag. 121. *Ad eos*, inquit, *qui ſanguiſugas inſcii devorant, cimicum in carbonibus poſitorum fumus remedio eſt: ſi ore hianti, & faucibus apertis excipiantur: ejicit enim & expellit devoratas ſanguiſugas hac ratione certiſſimum eſt.* Certior quoque auctor Columella, lib. 6. cap. 18. pag. 228. *Remedia ad hauſtam hirudinem .... Poteſt etiam per fiſtulam denſi cimicis odor immitti, qui ubi ſuperponitur igni fumum emittit, & conceptum odorem fiſtula uſque ad hirudinem perfert, iſque odor depellit hærentem:* &c.

Sect. 21. XX. *Draconum adipem venenata fugiunt: item, ſi uratur, ichneumonum: fugiunt & urticis tritis in aceto peruncſos.*] Hoc loco maxime graſſata eſt interpolatorum audacia, inſcitiaque: ſic enim in libris hactenus editis legebatur: *Draconum adipem venenata fugiunt. item virus ichneumonum: & cimicis cinere in aceto perunctos.* Quæ ne Oedipus quidem intelligat. In Reg 1. *& urticis tritis.* At in Reg 2. diſerte ac plane: *Draconum adipem venenata fugiunt: item uratur ichneumonum: fugiunt & urticis tritis in aceto perunctos.* In quibus ſinceræ lectionis aperta veſtigia.

Ibid. XXI. *Aiunt enim præcanere.*] In libris hactenus editis, *præcavere*. Qui interpolarunt, adjecto etiam vocabulo, *futura præcinere*, reſcripſerunt. Nos codicum auctoritatem ſecuti, Reg. 1. & 2. *præcanere*: cui voci quæ vis ſubſit, aperuimus libro anteriore, ſect 4.

XXII. *Ternis digitis utrimque amputatis.*] Ita Reg. codices 1. 2. & Chiffl. Editi, *quaternis* Sed utrumlibet legas, exclamat Dalecampius fabuloſum eſſe, quod utrimque certa menſura amputari extrema oporteat, uno ſcilicet Dioſcoride in conſilium ejus rei adhibito. At cenſuit tamen ita Andromachus ſenior, Neronis medicus, apud Galenum; lib. 1. de antid. cap. 6. pag. 876. Cenſuit & Damocrates, ibidem, cap. 15. pag 893. E cervice enim ternos digitos, e cauda amplius paulo præcidi jubet: *Ibid.*

Τῶν μὲν ἀσφαλῶς ἀπόκοψον, ἀπὸ τριῶν δακτύλων,
Μικρῷ τε πλεῖον τῆς ἀπὸ τῆς οὐρᾶς μερῶν,
Πρῶτον ἀσφαλῶς μὲν οἶμαι τοὺς ἀρχῆς τῶν.

Cenſuit & Galenus ipſe, cap. 8 ejuſdem operis, pag. 878. Ἀποτμητέον δὲ ἐπὶ τῶν μεγάλων ἐχιδνῶν τὸ ἀφαιρεθησόμενον ἑκατέρωθεν τεσσάρων δακτύλων δ'. *Sufficit in magnis viperis id quod amputabitur utrobique, quaternos æquare digitos.* Quod iterum repetit, lib de theriac. ad Piſon. cap. 13. pag 950

XXIII. *Et pedibus ſuſpenſum in ſupero limine.*] In libris hactenus editis, addita vocula una, alteraque corrupta, *ſuſpenſum ſurſum in ſuperliminari* Reg 1. 2. & Chiffl. *ſuperliminare*. Plinius lib 32 ſect. 16. ſtellam marinam *affixam limini ſuperiori* dixit: ſuperum limen, Plautus in Bacchid. *Sect. 26.*

XXIV. *Ore minime ſub albo.*] In quibuſdam MSS. *ſubalbo*, mendoſe. Error enim arguitur ex Nicandro, ita phalangion deſcribente, in Theriac pag 51. *Sect. 27.*

Ἔργα δέ τοι οὕτως περιφράζοιο φαλαγγος,
Σήματά τ' ἐν βροχμοῖσιν· ὁ μὲν ῥ' ὁ μὲν αἰθαλόεις ῥώξ
Κλήζεται, πισσήεις, ἐπασσύτερος ποσὶν ἕρπων.
Γαστέρι δ' ἐν μεσάτῃ ὀλοοῖς ἐγχαλκεῖς ὀδοῦσι.

Hoc eſt, Gorræo interprete:

Nunc attende notas & vulnera dira phalangii
Peſtiferi: primo diſtinguitur ille colore,
Qui Rhox nomen habet, pedibuſque frequentibus alto
Os illi in medio, diro exitiabile dente.

Et Scholiaſtes in eum locum: τὸ στόμα καὶ τοὺς ὀδόντας ἐπὶ τῆς μέσης γαστρὸς ἔχει.

XXV. *Quidam ob id edendum dederunt.*] Ita libri omnes, etiam MSS. Interpolatoris cujuſpiam conjectura eſt ſuntilis, quam Dalecampius ex vetuſto neſcio quo exemplari affert: *quam ob id bibendum.* Nam reclamant præterea auctores vetuſti. Plinius Valer. lib. 3 cap. 50. *Cinis capitis canini*, inquit, *illitus abigit aquæ pavorem: aut caput canis devoratum.* Sextus Platon cap 9. de cane, tit. 21. *Ad canis rabidi morſus: Caput rabidi canis & jecur coctum data ei qui morſus fuerit, ſanat.* *Sect. 23.*

XXVI. *Porrigines felle ovillo cum creta Cimolia, linito capite, &c.*] Hæc mihi potior lectio viſa eſt, Regii codicis 1. auctoritate ſtabilita, quam Chiffletiani, aut Regii 2. in quibus *prurigines* ſcribitur. Quanquam & his poſterioribus exemplaribus ſuffragantur auctores duo, ſed non diligentiſſime omni ex parte caſtigati. Marcellus Empir cap 4. pag. 40. *Prurigines capitis diſcutit fel ovillum cum creta Cimolia, donec areſcat: mirum eſt.* Totidemque verbis Plinius Valer. lib. 1. cap 4. Sed *porrigines* utrobique ſcribi cenſemus oportere. *Sect. 33.*

XXVII. *Marina pellis.*] Ex hoc Plinii loco, Plinius alter Valer. lib. 1. cap. 1. & Marcellus Empir. cap. 1. pag 36. ſunt corrigendi: cum in libris editis apud utrumque legatur *Murenarum pellium*, pro *murinarum*: nequedum enim de piſcibus, ſed de terreſtrium animalium medicinis tractatio nunc inſtituitur. *Sect. 36.*

XXVIII. *Adeſque earumdem alitum cum roſaceo. Cochlea matutino paſcentes arundine caput præciſum, ... adalligant capitis doloribus lacio.*] In libris hactenus vulgatis, *Adepſque .... cum roſaceo coctus. Matutino paſcentis hirundinis caput* &c In vetere Dalecampii exemplari, *Matutino naſcentis*: utrumque inſulſe. In Reg. 2. *cochlea matutina paſcentes harundine* &c. quoniam vox ea *arundo* in libris veteribus quandoque aſpiratur, etſi aliter Macrobius monet fieri oportere. Noſtram emendationem ita ſtabiliunt veteres ſcriptores duo, nihil ut eſſe certius queat. Primum Marcellus Empir. cap. 1. pag. 36 *Cochlea matutinum rorem paſcentis caput arundine præciditur, & in linteolo licio alligatur, colloque ſuſpenditur: continuo medetur.* Et Plinius Valer. lib. 1. cap. 1. de capitis ægritudinibus & medela: *Cocochlea matutino ſe paſcente caput arundine præciditur, & in lintro licio alligatur, colloque ſuſpenditur.* *Ibid.*

XXIX. *Oeſypum cum myrrha ſpecillo illitum.*] Prius *penicillo* legebatur. In Reg. 2. cod. *ſpecielo*. Marcellus Empir. *ſpecillo*. *Glabris palpebris*, inquit, cap. 8. pag. 70. *pilos induces, ſi æſypo quod ſub armis ovium naſcitur, adjecta myrrha, pariterque in mortario tritis, ſpecillo calido loca pilis nuda perduxeris.* *Sect. 37.*

XXX. *Lacertæ viridis fel in vino albo Sole coctum ad craſſitudinem mellis in æreo vaſe.*] In Chiffl. cod. *Sole decoctum*, haud ita ſincere. Marcellus Empir. cap. 8. pag. 70. *Pili ſi oculis moleſti erunt, potenter uteris hoc medicamine. Lacertæ viridis fel miſce cum vino albo, quantum ſufficere exiſtimaveris, & mitte in vas æreum, poſitumque ad Solem, tamdiu agita, donec craſſitudinem mellis habeat: atque ex eo loca pilorum vulſorum unge.* *Ibid.*

Sect. 38. XXXI. *Cum Attico melle cinis & adeps ſoricis combuſti tritus, lacrymoſis oculis plurimum confert : ſtibis quod eſt, dicemus in metallis.*] Poſteriora hujus ſententiæ verba, quale deliteſcat in antecedentibus mendum per ſe indicant. Itaque, tametſi codices omnes MSS. vulgatæ huic ſcripturæ ſuffragantur, nihilominus *adeps ſoricis cum ſtibi*, legi oportere pertendimus, ſequitur enim ſtatim, *ſtibis quod eſt, dicemus.* Quæ verba quo ſpectent, niſi de ſtibi actum ſit in priore orationis parte, dici non poteſt.

Ibid. XXXII. *Boæ quoque fel.*] In libris hactenus editis, *ululæ quoque fel*, reclamantibus licet libris omnibus, Reg. 2. Chiffl. aliiſque, tum hoc loco, tum in Indice hujus libri ac ſequentis, nam *boæ* vel *bovæ* ubique diſerte legimus : cum toto hoc libro mentio ejus nulla fiat, ubi ab hoc loco diſceſſeris. Neque vero ad medicinas avium tranſgreſſura oratio ſumere dicendi initium ab ulula debuit, ſed ab aquila potius, quæ volucrum regina dicitur, uti ſtatim fiet. In Indice ſane utriuſque libri mox appellati, nomina continentur animalium, ex quibus in ipſo voluminis corpore medicinæ repetuntur : in his poſt viperam boa appellatur, ut in hac ſectione, in qua verſamur. Quamobrem utriuſque illius Indicis partem eam, quæ nomina animalium complectitur, numerumque medicinarum ex eis, neque initio hujus operis referre operæ pretium viſum eſt, & quod ab aliquo potius, vetuſto tamen, conſarcinatore contextam, quam a ſcriptore ipſo, tum cenſebamus, & adhuc ſuſpicamur haud levibus inducti argumentis : & quod aptiora eo loco viderentur ea quæ inſeruimus, quibus tota ſeries operis conſpicua ſit : neque amplius differre fas, cum & ad emendationem noſtram conſtabiliendam id præclare faciat : & premi quidquam, quod Pliniano e fonte manaſſe cuipiam poſſit videri, religio ſit : idcirco alieno potius loco inferi oportere cenſuimus, quam omnino nullo. Itaque in Indice libri XXIX. hæc adduntur in fine, quæ ex codicibus Reg. 1. 2. & Colb. ſumma fide repræſentamus, nunquam antehac edita :

Medicinæ ex pecude XXII. & ſequente libro, LV. LXXVII.
Mulis, VI. & ſequente libro, III. IX.
Cane, XVI. & ſequente libro, XLI. LVII.
Cane rabioſo, III. & ſequente libro, II. V.
Ichneumone, I.
Mure, araneo, II. & ſequente libro, III. V.
Glire, II. & ſequente libro, VI. VIII.
Sorice, IV. & ſequente libro, II. VI.
Muſtela XIX. & ſequente libro XXV. XLIV.
Stellione, IV. & ſequente libro, XII. XVI.
Herinaceo, V & ſequente libro, XIII. XVIII.
Hyſtrice II. & ſequeote libro, I III.
Lacerta, XIII. & ſequente libro, XXX. XLIII.
Salamandra, I. & ſequente libro III. IV.
Cochlea, XXVII. & ſequente libro, LXXIV. CI.
Aſpide, IV. & ſequente libro III. VII.
Baſiliſco, IV.
Dracone, VI. & ſequente libro, XXI. XXVII.
De Vipera, XIV. & ſequente libro, XXI. XXXV.
Hydro I.
Bova IV. & ſequente libro, III. VII.
Enhydride, I. & ſequente libro, II. III.
Serpentibus ceteris VII & ſequente libro, VIII. XV.
Scorpione, IV. & ſequente libro II. VI.
Araneorum, & phalangiorum genera XI. Medicinæ ex eis IX. & ſequente libro, XXV. XXXIV.
Gryllo, ſive tauro, I. & ſequente libro, VII VIII.
Scolopendra, ſive multipeda, ſive millepeda, ſive centipeda, ſive oniſco, ſive tylo, medic. I. & ſequente libro, XXI. XXII.
Admiratio Naturæ nihil ſine uſu gignentis.
Limace, I. & ſequente libro, III. IV.
Eruca I. & ſequente libro, II. III.
Verme terreno, II. & ſequeote libro, XXII. XXIV.
Verme ex arboribus, & ſequente libro, IV. V.
Ex volucribus : Aquila, IV. & ſequente libro, III. VII.
Vulture, IX. & ſequeote libro, IX. XVIII.
Gallinaceo, XXI. & ſequente libro, XXXV. LVI.
Gallina, X. & ſequente libro, XXI XXXI.
Ovis, XXII. & ſequente libro, XLIII. LXV.
Anſere, IX. & ſequente libro, XV. XXIV.
Cygno, I. & ſequeote libro, V. VI.
Corvo, II. & ſequente libro, IV. VI.
Cornice, I. & ſerquente libro, II. III.
Accipitre, II. & ſequente libro, II. IV.
Milvo, II. & ſequente libro, VI. VIII.
Cenchreide, II.
Ciconia, II. & ſequente libro, I. III.
Anate II. & ſequente libro, XIV. XVI.
Pico Martio, I.
Turture, IV. & ſequente libro, V. IX.
Ulula, I. & ſequente libro, I. II.
Bubone, II. & ſequente libro, V. VII.
Veſpertilione, IV. & ſequente libro, IX. XIII.
Apibus, V. & ſequente libro. VIII. XIII.
Bupreſti, III. & ſequente libro, III. VI.
Pityocampis, III. & ſequente libro, IV VII.
Naturæ benignitatem etiam fœdis animalibus inſeruiſſe magna remedia.
Scarabæo, IX. & ſequente libro, VIII. XVII.
De genere cantharidico, Medic. ex his V. & ſequente libro, XI. XVI.
Cimice, IX. & ſequente libro, VII. XVI.
Muſca, VII. & ſequente libro, V. XII.
Locuſta, IV. & ſequente libro, IV. VIII.
Attelebis, I.
Formicis, III. & ſequente libro, VIII.

Adjecta hæc ſimiliter ad calcem Indicis libri XXX. quæ nunc primum ex iiſdem codicibus MSS. exhibemus.

Medicinæ ex pecude, LV. & priore libro, XXII. LXXVII.
Lana, XXV. & priore libro, XXX. LV.
Oeſypo, XX. & priane libro, XXXII. LII.
Mulis, III. & priore libro, VI. IX.
Caballis, III & priore libro, I. IV.
Cane, XLI. & priore libro, XVI. LVII.
Cane rabioſo, II. & priore libro III. V.
Mure, XXVIII. & priore libro, XIV. XLII.
Mure araneo, III & priore libro, II. V.
Glire, VI. & priore libro, II. VIII.
Sorice II. & priore libro, IV. VI.
Muſtela, XXV. & priore libro XIX. XLIV.
Stellione, XII. & priore libro, IV. XVI.
Herinaceo, XIII. & priore libro, V. XVIII.
Hyſtrice, I. & priore libro, II. III.
Lacerta, XXX. & priore libro, XIII. XLII.
Salamandra, III. & priore libro, I. IV.
Cochlea, LXXIV. & priore libro, XXVII. CI.
Aſpide, & priore libro. IV. VII
Dracone, XXI. & priore libro, VI. XXVII.
Vipera XXI. & priore libro, XIV. XXXV.
Bova, III. & priore libro, IV. VII.
Enhydride, II. & priore libro, I. III.
Amphisbæna, III. & priore libro, IV. VII.
Serpentibus ceteris VIII. & priore libro, VII. XV.
Scorpione, II. & priore libro, IV. VI.
Araneorum & phalangiorum genera XI. Medicinæ, XXV. & priore libro, IX. XXXIV.
Gryllo, ſive tauro, VII. & priore libro, I. VIII.
Troxalide, III.
Phryganione, I.
Scolopendra, ſive multipeda, ſive millepeda, ſive oniſco, ſive tylo, XXI. & priore libro, I. XXII.
Admiratio Naturæ nihil ſine uſu gignentis.
Limace III. & priore libro, I. IV.
Eruca, II. & priore libro, I. III.
Verme terreno, XXII & priore libro, II. XXIV.
Verme ex arbore, IV. & priore libro, I. V.
Verme ex herba, IV.
Herpete, I.
Ricino, III.
Ex volucribus :
Aquila, III. & priore libro, IV. VII.
Vulture, IX. & priore libro, IX. XIII.
Oſſifraga, VI.
Gallinaceo, XXXV. & priore libro, XXI. LVI.
Gallina, XXII. & priore libro X. XXXII.
Ovis, XLIII. & priore libro, XXII. LXV.
Commageno, V. & priore libro, IV. IX.
Cygno, V. & priore libro, I. VI.
Corvo, IV. & priore libro, II. IV.
Coracce, II. & priore libro, I. III.
Accipitre, II. & priore libro, II. IV.
Milvo, VI. & priore libro, II. VIII.
Grue I.
Ciconia, I. & priore libro. II. III.
Ibide, III.
Anate, XIV. & priore libro, II. XVI.
Ardeola, I.
Palumbe, XIV. & priore libro, VII. XXI.
Galerita, IV.
Cuculo, I.
Pico Martio, I.
Turture, V. & priore libro, IV. IX.
Turdis, III.
Merula, II.
Hirundine, XXIV. & priore libro, IX. XXXIII.
Ulula, I. & priore libro, I. II.
Upupa, I.
Bubone, I.
Paſſere, I.

Galgulo,

Galgulo, III.
Veſpertilione, IX. & priore libro, IV. XIII.
Cicada, I.
Apibus, VIII. & priore libro, V. XIII.
Bupreſti, III. & priore libro, III. VI.
Pityocampis, IV. & priore libro, III. VII.
Naturæ benignitatem & fœdis animalibus inſeruiſſe magna remedia.
Scarabæo, VIII. & priore libro, IX. XVII.
Blattis, XII. & priore libro, VII. XIX.
De generibus cantharidum: Medicinæ ex his, XI. & ſuperiore libro, V. XVI.
Cimice, VII. & priore libro, IX. XVI.
Muſca, V. & priore libro, VII. XII.
Locuſtis IV. & priore libro, IV. VIII.
Formicis, V. & priore libro, III. VIII.

Ibid. XXXIII. *Fimum quoque columbarum ex aceto ad ægilopas.*] Sive, ut in Reg. 2. *ad ægilopia.* Inepta enim Chiffletiani codicis lectio eſt, *ad alopecia:* nec paulo deterior Dalecampii emendatio, *ad alopecias.* Eſt enim capitis vitium alopecia, non oculorum, quorum in appellandis ſanandiſque morbis hac ſectione Plinius nunc totus habitat. Sic etiam Marcellus Empir. quem Plinii ſimiam alterum in medicina jure dixeris, cap. 8. pag. 71. *Ægilopia*, inquit, *emendat fimus columbinus ex aceto tritus, & illitus. Cicatrices quoque oculorum & albugines mire detergit.*

Ibid. XXXIV. *Per ſe vero, ad claritatem, Hippocratis putant auctoritate adjici &c.*] Ita reſtituimus hunc locum, ſecuti codices Reg. 1. 2. & eum, quem Pintianus vidit. Prius legebatur: *per ſe vero ad claritatem dorcados. Hippocratis (ut putant) auctoritate adjicitur.* Cum in MSS. iis, & *dorcados*, & vocula *ut*, & poſtrema vocis *adjicitur* ſyllaba deſit. Sed haud paulo lepidius eſt, quod Parmenſis editionis curatores, pro *dorcados*, *Hippocratis*, *Dioſcoridis & Hippocratis*, edidere. Credo, ut crucem Criticis figerent, paſſque una ſaltem vel ex hoc loco uno Dioſcoridem Plinio vetuſtiorem eſſe omni ope contenderet.

XXXV. *Has capite detracto attritas, lepras ſanaſſe, Muſa & Picton in exemplis reliquerunt.*] Hic mendum ſubeſſe remur, etſi conſtans ea ſit editorum omnium librorum ſcriptura. Sect. 39. Nam in Reg. 1. *Muſcam Pyčten:* in Reg. 2. *Muſcum pyčtem*, legimus: plane ut *Muſcus* ſive *Muſca*, pyctæ, hoc eſt, pugilis, fuiſſe nomen videatur, quem liber Exemplorum forte inſcriptus, qualem Hygini fuiſſe in Auctorum Indice diximus, eo medicamento ſanatum prodiderint. Sic *Euthymum pyčtam* Plinius appellat, lib. 7. ſect. 48. Soboluit mendum iſtud & antea Pintiano. Non placet interim Gronovii conjectura legentis, *Muſa cum Picaneo*, Apollonio videlicet, de quo nos in Auctorum Indice. Abhorret enim ea ratio appellandi auctores, ſola patria indicata, ab ingenio & conſuetudine Pliniana.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXX.

CAP. I. I. MAGICAS vanitates ſæpius quidem antecedente operis parte, ubicumque cauſæ locuſque poſcebant, coarguimus, detegemuſque etiamnum: in paucis tamen digna res eſt, de qua plura dicantur, vel eo ipſo quod fraudulentiſſima artium plurimum in toto terrarum orbe, plurimiſque ſæculis valuit. Auctoritatem ei maximam fuiſſe nemo miretur, quandoquidem ſola artium [1] tres alias imperioſiſſimas humanæ mentis complexa in unam ſe redigit. Natam primum e medicina nemo dubitat, ac ſpecie ſalutari irrepſiſſe velut altiorem [2] ſanctioremque medicinam: ita blandiſſimis deſideratiſſimiſque promiſſis addidiſſe vires Religionis, ad quas maxime etiamnum caligat humanum genus. Atque ut hoc quoque ſuggeſſerit, miſcuiſſe artes Mathematicas, nullo non avido futura de ſeſe ſciendi, atque ea e cælo veriſſime peti credente. Ita poſſeſſis hominum ſenſibus triplici vinculo, in tantum faſtigii adolevit, ut hodieque etiam in magna parte gentium prævaleat, & in Oriente [3] regum regibus imperet.

II. Sine dubio illic orta in Perſide a Zoroaſtre, ut inter auctores convenit. [1] Sed unus hic fuerit, an poſtea & alius, non ſatis conſtat. Eudoxus, qui inter ſapientiæ ſectas clariſſimam utiliſſimamque eam intelligi voluit, Zoroaſtrem hunc ſex millibus annorum ante Platonis mortem fuiſſe prodidit. [2] Sic & Ariſtoteles. Hermippus qui de tota ea arte diligentiſſime ſcripſit, & vicies centum millia verſuum a Zoroaſtre condita, indicibus quoque voluminum ejus poſitis explanavit, præceptorem, a quo inſtitutum diceret, tradidit [3] Azonacem, [4] ipſum vero [5] quinque millibus annorum ante Trojanum bellum fuiſſe. Mirum hoc in primis, duraſſe memoriam artemque tam longo ævo, commentariis non intercidentibus, præterea nec claris nec continuis ſucceſſionibus cuſtoditam. Quotus enim quiſque auditu ſaltem cognitos habet, qui ſoli cognominantur, Apuſcorum, & [6] Zaratum Medos, [7] Babylonioſque Marmarum, & Arabantiphocum, aut Aſſyrium Tarmoëndam, quorum nulla exſtant monumenta? Maxime tamen mirum eſt, in bello Trojano tantum de arte ea ſilentium fuiſſe Homero, [a] tantumque operis ex ea-

INTERPRETATIO.

a *Tantumque.*] Totque opera ex arte magica recitari in Ulyſſis erroribus

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Tres alias.*] Medicinam, Religionem, Aſtrologiam

2. *Sanctioremque medicinam.*] Sic MSS Reg. Colb. Th. Chiffl recte. Perperam in editis hactenus libris, *ſanctioremque quam medicinam*

3 *Regum regibus.*] Parthorum regibus ſolemne id fuiſſe, ut ſe Regum Reges, *βασιλεῖς βασιλέων* inſcriberent, non auctores modo, ſed & Arſacidarum nummi teſtantur. Magos ibi rerum potitos, poſt Cyrum & Cambyſen, tradit Juſtinus, lib 1.

Sect. II. 1. *Sed unus hic*] Arnobius quatuor ejus nominis viros agnoſcit: Suidas quintum adjicit. Magiæ inventorem Chamum aliqui volunt fuiſſe, Noemi filium, qui cum ad Perſas tranſiiſſet, Zoroaſtrem ſe dici voluerit. Fuiſſe huic filium Chus, patris artium heredem ac nominis, Zoroaſtrem quoque cognominatum A quo deinde quicumque Magiæ ſtudio ſe dedidere, Zoroaſtris quoque ſibi nomen adſciverint. Euſebium vide, lib. 10. de Præpar pag. 484.

2. *Sic & Ariſtoteles.*] E'ν τῷ Μαγικῷ, cujus libri auctorem Ariſtotelem Laertius facit in proœmio, pag 1. & 2. Eo in libro de Zoroaſtre agi, teſtis quoque eſt Suidas. Sed is in *Ἀντισθένει*, ab aliis Ariſtotelı quidem, Antiſtheni vero ab aliis, Rhodoni denique a nonnullis librum eum adſeri prodit. Sed ut ut eſt, & ejus libri auctoris, & Eudoxi error ex ratione Chronologica aperte arguitur. Obiiſſe enim Platonem ſcimus a diluvio vix annis bis mille.

3. *Azonacem.*] MSS. *Agonacem.*

4. *Ipſum vero.*] Zoroaſtrem.

5. *Quinque millibus.*] Hunc Hermippi errorem ſecutus eſt Hermodorus Platon. lib. de diſciplinis, teſte Laertio, in proœmio, pag Secuti & alii, apud Plutarch. lib. de Iſide, pag 369. Verum a diluvio ipſo ad captam uſque Trojam ne mille quidem ac ſexagenos annos interceſſiſſe docent periti omnes Chronographicæ ſcientiæ artifices Suidas quingentis duntaxat annis bello Trojano priorem Zoroaſtrem facit.

6. *Zaratum*] Forte *Παζάτην Pazatam*, cujus cum Oſthane, & Zoroaſtre, meminit Diogenes Laertius, in proœmio, pag. 1.

7. *Babylonioſque.*] Vide Notas & Emend. num. I.

dem in Ulyſſis erroribus, adeo ut totum opus non aliunde conſtet. [8] Siquidem Protea & Sirenum cantus apud eum non aliter intelligi volunt: Circe utique [9] & inferûm evocatione [a] hoc ſolum agi. Nec poſtea quiſquam dixit, quonam modo [b] veniſſet [10] Telmeſſum religioſiſſimam urbem, quando tranſiſſet ad [11] Theſſalas matres, quarum cognomen diu obtinuit in noſtro orbe alienæ gentis. Trojanis itaque temporibus [12] Chironis medicinis contenta, & ſolo Marte fulminante, miror equidem [13] Achillis populis famam ejus in tantum adhæſiſſe, ut Menander quoque litterarum ſubtilitati ſine æmulo genitus, Theſſalam cognominaret fabulam, complexam ambages [14] feminarum detrahentium Lunam. Orphea putarem [15] e propinquo primum intuliſſe, ad vicina uſque, ſuperſtitionem ac medicinæ profectum, ſi non expers ſedes ejus tota Thrace Magices fuiſſet.

Primus, quod exſtet, ut equidem invenio, commentatus de ea [16] Oſthanes, Xerxem regem Perſarum bello, [17] quod is Græciæ intulit, comitatus: ac velut ſemina artis portentoſæ ſparſiſſe, obiter infecto, quacumque commeaverat, mundo. Diligentiores paulo ante hunc ponunt Zoroaſtrem alium Proconneſium. Quod certum eſt, hic maxime Oſthanes ad rabiem, non aviditatem modo ſcientiæ ejus, Græcorum populos egit. Quanquam animadverto ſummam litterarum claritatem gloriamque ex ea ſcientia antiquitus & pæne ſemper petitam. [18] Certe Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato, ad hanc diſcendam navigavere, exſiliis verius, quam peregrinationibus, ſuſceptis. Hanc reverſi prædicavere: hanc in arcanis habuere. Democritus [19] Apollobechen Coptiten, [20] & Dardanum e Phœnice illuſtravit: voluminibus Dardani in ſepulcrum ejus petitis: [21] ſuis vero ex diſciplina eorum editis: quæ recepta ab aliis hominum, atque tranſiſſe per memoriam, æque ac nihil in vita, mirandum eſt. In tantum fides iſtis faſque omne deeſt,

INTERPRETATIO.

a *Hoc ſolum.*] Magiæ ſolum opus declarari.

b *Veniſſet.*] *Scilicet ars magica.*

NOTÆ.

8. *Siquidem Protea.*] *Vultus mutantem Protea*, ut Horatius cecinit. De eo multa Virgilius, lib. 4. Georg. De Sirenibus & Circe pleni pariter poetarum libri. Cur Proteus multiformis fingatur, diſce ex Diod. Siculo, lib. 1. Bibl pag. 56. At apud Homerum reipſa Circe, Natura ipſa eſt, fecunda parens ciborum, ad opipare epulandum. His qui ſe ingurgitant, porcorum ſimiles fiunt. Circes palatium, hic ipſe mundus univerſus eſt: hoc eſt, iſtud quod incolimus. Terræ hemiſphærium. Circen Homerus δολόεσσαν doloſam vocat, Odyſſ. ι. verſ. 33 quoniam dulcedine ciborum ad intemperantiam ſenſim inducit. Ancillas ſive miniſtras quatuor habere dicitur, Odyſſ. κ' verſu 348. Quatuor eæ ſunt anni tempeſtates Menſam eæ inſtituunt pane, carnibus, & vino; Odyſſ. μ' verſu 29. & 30 His poſtquam uſus eſt temperate Ulyſſes, miſit ei Circe benignum ventorum afflatum ad diſceſſum: quod idem fuit ac ſi vates diceret, non prius ſolviſſe navem, aut opipare vivere deſiiſſe Ulyſſem, quam vento ſecundo uti poſſet. Circes nomen Homero placuit, in illud ſagæ tribueret, quoniam noſſet Marſos Italiæ populos, a Marſo Circes filio ortos, ut dictum eſt libro VII. ſect. 2. incantandi arte pollere. De Sirenibus Homericis diximus, ad librum III. ſect. 12. Proteus denique Homericus, Homo eſt univerſim ſpectatus, qualis ante nos fuit, qualis eſt modo, qualis eſt poſt noſtram ætatem futurus: unde & a Virgilio dicitur, noſſe *omnia vates*

Quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.

Senex ille quidem, nam ab ævo condito durat: idem marinus, quippe variis jactatus curis, veluti in mari natat: idem immortalis, ἀθάνατος. Odyſſ. δ'. 385. neque enim moritur genus humanum, ſed ſemper durat: maris profunda novit, Neptuni miniſter, quoniam maria pernavigat: eidem ande filia Εἰδοθέα, quæ rerum experientia eſt. Circa ipſum phocæ variæ ſortis & conditionis homines: gravem ſpirantes nidorem maris, quippe fœda multa & ſpurca patrantes. Dormit ipſe, cum Sol medium cælum aſcendit; cum fortuna utitur proſpera, tunc quieſcit. Fit leo primum, deinde draco, & panthera, & ſus; & aqua liquida, & arbor excelſa: quoniam alius alias imitatur feras, dum indomitis cupiditatibus obſequitur: & aliorum quidem fortuna dilabitur, aliorum creſcit, inſtar excelſæ arboris Nihil apud Homerum magiæ tribuendum; totum in Odyſſea allegoricum eſt, & ad mores pertinet. De ſitu Phari, quæ Protei ſedes, ex ejuſdem Homeri ſententia diximus, ad librum ſect. LXXXVII.

9. *Et inferûm evocatione.*] Ita Chiffl. codex, pro *inferorum*, ut eſt in vetuſtis editionibus. Ulyſſem quidem Circe invitavit ad deſcenſum in inferos: quod fuit idem ac ſi vates diceret, natura curioſum fuiſſe Ulyſſem fata ſua prænoſcendi, Odyſſ. κ'. 40 Propterea fingitur ille dicere, Odyſſ. λ'. 163. ſibi neceſſe fuiſſe, χρειώ, ad inferos ſe conferre, ubi Tireſiam Thebanum fatidicum conſuleret. Fingi iſtud ab Homero oportuit, ut Ulyſſes ex Tireſia diſceret, fuga ſibi poſt interfectos in Ithara 108 viros nobiles, eſſe conſulendum: λ'. 127 Eam vero fugam non oportuit poſt cædem narrari: cum finis & ſcopus poematis ſit, oppreſſio multata: ac proinde ea animadverſione in ſceleratos claudi poema debuerit.

10. *Telmeſſum.*] Urbem in Cariæ confinio, Lyciæque poſitam, de qua lib 5 ſect. 28 *qua in urbe excellit Aruſpicum diſciplina*, inquit Cicero, lib. 1. de Divin. num. 91.

11. *Theſſalas matres.*] Sagas & veneficas. Vide Notas & Emend. num II

12 *Chironis.*] Achillis ille magiſter fuit, & ipſe Theſſalus, auctorque medicinæ

13. *Achillis populis.*] Theſſalis, quibus imperitavit. Unde dux Theſſalus a Seneca appellatur non ſemel.

Mactanda virgo eſt Theſſali buſto ducis.

Emicuit ingens umbra Theſſalici ducis.

14 *Feminarum.*] Theſſalarum in primis hoc opus fuit Horatius, Epod. 5.

Quæ ſidera excantata voce Theſſala,

Lunamque cælo deripit.

Vide quæ diximus lib. 2. ſect. 9.

15. *E propinquo.*] E Thracia, ubi genitus Orpheus.

16. *Oſthanes.*] Ὀσθάνης μάγος memorat Tatianus, orat. contra Græcos, pag 172. Libri omnes MSS. aſpirant, *Hoſthanes.* Hunc Xerxis comitem fuiſſe Laertius pariter innuit, in procœmio, pag. 1.

17 *Quod is Græciæ intulit*] Olymp. LXXVIII. anno primo, trajecit in Græciam, qui annus Græcorum navali ad Salaminam victoria, & clade Perſarum inſignis fuit.

18. *Certe Pythagoras.*] De hac Pythagoræ profectione Laertius in Pythag. lib 8 pag 214. Clemens Alex. lib. 1. Strom. pag. 302. & 304 aliique. De Empedocle, idem Laertius, in ejus vita, lib. 8. pag 230. A Democrito in Ægyptum ad Sacerdotes, in Perſidem ad Chaldæos, ad Gymnoſophiſtas uſque in Indiam, peregrinationem eſſe ſuſceptam Laertius ipſe narrat, in ejus vita, lib 9. pag 246. & Clemens Alex. loc. cit pag 303. Platonicæ ſimiliter peregrinationis mentio apud Laertium, in ejus vita, lib. 3. pag. 71. εἰς Αἴγυπτον παρὰ τοὺς προφήτας, & apud ipſum Platonem in Phædone, referente Clem. Alex. loc. cit. pag. 302.

19. *Apollobechen Coptiten.*] A Copto Ægyptiæ Thebaidis oppido, unde & Coptites præfectura dicta. Vide Notas & Emend. num. III.

20. *Et Dardanum*] A quo Dardaniæ appellatæ artes, ſcilicet Magicæ. Meminit hujus Apuleius, cap. 7. de Leontopodio, & cap. 16. de Geotiana.

21. *Suis vero.*] Auctor eſt Clemens Alex. lib. 1. Strom. pag. 303 Democritum, Babylonii ſcriptoris, cui Acicari nomen fuit, columnam interpretatum eſſe, ac ſuis operibus

adeo ut ii qui cetera in viro illo probant, hæc ejus eſſe opera inficientur. Sed fruſtra. Hunc enim maxime affixiſſe animis eam dulcedinem conſtat. Plerumque miraculi & hoc, pariter utraſque artes effloruiſſe: medicinam dico, [22] Magicenque, eadem ætate illam Hippocrate, hanc Democrito illuſtrantibus, circa Peloponneſiacum [23] Græciæ bellum, quod geſtum eſt [24] a CCC. urbis noſtræ anno. Eſt & alia Magices factio, [25] a Moſe etiamnum & Lotapea Judæis pendens, ſed multis millibus annorum poſt Zoroaſtrem. Tanto recentior eſt Cypria. Non levem & Alexandri Magni temporibus auctoritatem addidit profeſſioni ſecundus Oſthanes, comitatu ejus exornatus, planeque, quod nemo dubitet, orbem terrarum peragravit.

III. Exſtant certe & apud Italas gentes veſtigia ejus [1] in duodecim tabulis noſtris, aliiſque argumentis, [2] quæ priore volumine expoſui. [3] DCLVII. demum anno Urbis, Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Craſſo Coſſ. Senatuſconſultum factum eſt, [4] ne homo immolaretur: palamque fuit in tempus illud ſacri prodigioſi celebratio.

IV. [1] Gallias utique poſſedit, & quidem ad noſtram memoriam. [2] Namque Tiberii Cæſaris principatus ſuſtulit Druïdas eorum, & hoc genus vatum medicorumque. Sed quid ego hæc commemorem in arte Oceanum quoque tranſgreſſa, [a] & ad Naturæ inane pervecta? Britannia hodieque eam attonite celebrat tantis cærimoniis, ut dediſſe Perſis videri poſſit. Adeo iſta toto mundo conſenſere, quanquam diſcordi & ſibi ignoto. Nec ſatis æſtimari poteſt, quantum Romanis debeatur, [3] qui ſuſtulere monſtra, in quibus hominem occidere religioſiſſimum erat, mandi vero etiam ſaluberrimum.

CAP. II. V. Ut narravit Oſthanes, ſpecies ejus plures ſunt. [1] Namque & aqua, & ſphæris, & aëre, & ſtellis, & lucernis, ac pelvibus, ſecuribuſque, & multis aliis modis divina promittit: præterea umbrarum, inferorumque colloquia: quæ omnia ætate noſtra Princeps Nero vana falſaque comperit: quippe non citharæ tragicique cantus libido illi major fuit, fortuna rerum humanarum ſumma geſtiente in profundis animi vitiis. Primumque imperare Diis concupivit, nec quidquam generoſius valuit. [2] Nemo umquam ulli artium validius favit. Ad hæc, non opes ei defuere, non vires, non diſcentis ingenium, [b] [3] non alia, patiente mundo. Immenſum & indubitatum exemplum eſt falſæ artis, quam dereliquit Nero: utinamque inferos potius [4] & quoſcumque de ſuſpicionibus ſuis Deos

INTERPRETATIO.

a *Et ad naturæ.*] Ubi naturæ *fines, ultra quos* inane, *ſeu terræ nihil* eſt.

b *Non alia.*] Non alia, quæ mundus ægre ferrebat.

NOTÆ.

intexuiſſe. *Δημιουργεῖν γὰρ τοὺς Βαβυλωνίους λόγους ποιοῦσιν. Αἰγύπτιοι γὰρ τὸν Ἀναχάρσιν ..., τοῖς ἰδίοις ... κεχάρμενοι.*

22. *Magicenque.*] Quam nos Magiam vocamus. Sic ipſe Geometricen appellat, lib. XXXV. ſect. XXXV. num 9. quam nos Geometriam dicimus. Et Theologicen pariter dixere veteres, quam nos Theologiam nuncupamus. Hieronymus, Epiſt. 155 ad Paulam Urbicam: *Pro Logica noſtri Theologicen ſibi vindicant* · ſic enim habent libri MSS. non, ut editi ſine ullo ſenſu, *theoricen.* In libris Hieronymi numquam Theologiam dici reperias, ſed Græce *θεολογίαν*.

23. *Græciæ bellum.*] De quo, libro ſup. diximus, ſect. 2.

24. *A CCC. Urbis.*] Ante Chriſtum anno CCCLIV.

25 *A Moſe, &c.*] Hic ſecuti ſumus MSS. codices omnes & vetuſtiſſimas editiones, in quibus totidem litteris & apicibus ſcriptum eſt, uti edidimus. Primum hic *& Jamne* pro *etiamnum* editio Baſileenſis exhibet anni 1535. Cum autem *etiamnum a Judæis, Moſe & Lotapea pendens factio* dicitur a Plinio, perſeverantem eam uſque ad ſua tempora indicat. & veluti particulam ſectæ Judaicæ, eidem addictam Numini, quod Moſes & edocti a Moſe Judæi coluerunt. Itaque deſignat hic Plinius quoſdam *de circumeuntibus Judæis exorciſtis*; quorum mentio eſt in Actis, cap. XIX. 13. quorum princeps ſua ætate in Cypro fuerit Judæus nomine Lotapeas. Nam in Cypro hanc factionem viguiſſe teſtatur. Et eſt certe *Lotapeas* nomen Hebræum, לוט־חפא: quod hominem ſignificat, Qui involvens ſe, operit ſe Vim exorciſmorum autem Plinius, homo atheus, magicæ arti adſcribit.

Sect. III. 1. *In duodecim tabulis.*] Quarum verba retulit, lib. 28. ſect. 4.

2. *Quæ priore.*] Non proximo, ſed anteriore, nempe octavo & viceſimo, ſect. 4.

3. *CCLVII. demum.*] Vide Notas & Emendationes, num. IV.

4. *Ne homo.*] Vide quæ dicta ſunt lib. 28. ſect. 3. Violavit igitur hoc Senatoſconſultum Cæſar Dictator, cujus juſſu viri duo in Campo Martio a Pontificibus & Salio, velut in ſacrificio, *ὡς τρόπῳ τινὶ ἱερουργίας*, inquit Dio, lib. 43. pag. 226. jugulati, immolatique ſunt, *ἱερεύθησαν, ἐτύθησαν.*

Sect. IV. 1. *Gallias utique.*] Æquior Gallis Solinus hoc timide pronunciat, nec obſtringens fidem. *Infamatur*, inquit de Gallis agens, cap. 21. pag. 41. *ritu incolarum, qui, ut aiunt, veri enim periculum ad me non recipio, deteſtabili ſacrorum ritu, infuſta religiones, humanis litant hoſtiis.* Dionyſius Halic. tradit eadem, lib. 1. Antiq. Rom pag. 30. Lactantius, lib. 1. divin. Inſtit. cap 21. *Galli Eſum atque Teutatem humano cruore placabant. Nec Latini quidem hujus immanitatis expertes fuerunt. Siquidem Latialis Juppiter etiamnunc ſanguine colitur humano*, &c.

2. *Namque Tiberii.*] De Druidis Tiberii juſſu pulſis, obſcure dumtaxat Tranquillus egit, & generatim, vel externarum cærimoniarum, vel Mathematicorum, hoc eſt, Aſtrologorum nomine deſignatis. *Externas cærimonias*, inquit, in Tiberio, cap. 36. . . . *compeſcuit* . . . . *Expulit & Mathematicos*, &c. Dio quoque, lib. 57. pag. 612 ait Tiberii juſſu magos, aſtrologos, alioſque, qui quocumque nomine divinationes exercerent, occatos eſſe. Tacitus, lib. 2. Annal. *Facta de Mathematicis Magiſque Italia pellendis Senatuſconſulta.* Verum in Claudio Tranquillus multo expreſſius, cap. 25. *Druidarum religionem apud Gallos diræ immanitatis, & tantum civibus ſub Auguſto interdictam penitus abolevit.* Nempe quod Tiberius non obtinuerat, Claudius perfecit. De Druidarum moribus Cæſarem vide, lib 6. de bello Gall.

3. *Qui ſuſtulere.*] Tertull. tamen in Apolog. cap. 9. *Ecce in illa religioſiſſima Æneadarum urbe piorum, eſt Juppiter quidam, quem ludis ſuis humano proluunt ſanguine.* Sed de gladiatoribus, opinor, agit, non de ſacrificiis.

Sect. V. 1. *Nempe & aqua.*] Ex aqua *ὑδρομαντία* appellatur: ex ſphæris, ſive pila, *σφαιρομαντία*: *ἀερομαντία*, ex aere, in quo dæmon invocatus, varias formas effingit, quæ requiſita denuncient: *ἀστρομαντία* ex ſtellis: *λυχνομαντία* e lucernis: ex pelvibus, lebetibuſve, *λεκανομαντία*: *ἀξινομαντία*, ex ſecuribus. Singularum rationes, quo quæque modo fiant, expedire, non eſt ingenii, aut inſtituti noſtri. Vide Bouſſardum, de Divinat. cap. 5. pag. 15. & ſeq.

2. *Nemo umquam.*] Vide multa in eam rem apud Sueton. in Nerone, cap. 34.

3. *Aliaque.*] In MSS. Reg. Colb. Chiffl. *quæ non alia patiente mundo.*

4. *Et quoſcumque.*] Vel genios malos, dæmonaſque.

conſuluiſſet, quam lupanaribus atque proſtitutis mandaſſet [5] inquiſitiones eas: nulla profecto ſacra, barbari licet, ferique ritus, non mitiora, quam cogitationes ejus, fuiſſent. [6] Sævius ſic nos replevit umbris.

VI. Sunt quædam Magis perfugia, veluti lentiginem habentibus non obſequi numina, aut cerni. [1] Obſtet forte hoc in illo? Nihil membris defuit. Nam dies eligere certos liberum erat: pecudes vero, quibus non niſi ater colos eſſet, facile. Nam homines immolare etiam gratiſſimum. Magnus ad eum [2] Tiridates venerat, Armeniacum de ſe triumphum afferens, [3] & ideo provinciis gravis. Navigare noluerat, quoniam exſpuere in maria, aliiſque mortalium neceſſitatibus violare naturam eam fas non putant. Magos ſecum adduxerat. Magicis etiam cœnis eum initiaverat. [4] Non tamen cum regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem valuit. Proinde ita perſuaſum ſit, inteſtabilem, irritam, inanem eſſe, habentem tamen quaſdam veritatis umbras: ſed in his veneficas artes pollere, non magicas. Quærat aliquis, quæ ſint mentiti veteres Magi, cum adoleſcentibus nobis viſus Apion Grammaticæ artis, prodiderit [5] cynocephaliam herbam, quæ in Ægypto vocaretur oſyrites, divinam, & contra omnia veneficia: ſed ſi tota erueretur, ſtatim eum qui eruiſſet, mori: Seque evocaſſe umbras ad percontandum Homerum, quanam patria, quibuſque parentibus genitus eſſet, non tamen auſus profiteri, quid ſibi reſpondiſſe diceret.

VII. Peculiare vanitatis ſit argumentum, quod animalium cunctorum talpas maxime mirantur, tot modis a rerum Natura damnatas, cæcitate perpetua, tenebris etiamnum aliis defoſſas, ſepultiſque ſimiles. Nullis æque credunt extis: nullum religionis capacius judicant animal: [1] ut ſi quis cor ejus recens palpitanſque devoret, divinationis & rerum efficiendarum eventus promittant. Dente talpæ vivæ exempto, ſanari dentium dolores adalligato affirmant. Cetera ex eo animali placita eorum, ſuis reddemus locis. Nec quidquam probabilius invenietur, quam muris aranei morſibus adverſari eas, quoniam & [2] terra orbitis (ut diximus) depreſſa adverſatur. CAP. III.

VIII. Cetero dentium doloribus (ut iidem narrant) medetur canum qui rabie perierunt, capitum cinis crematorum ſine carnibus, inſtillatus ex oleo cyprino per aurem, cujus e parte doleant. Caninus dens ſiniſter maximus, [1] circumſcarificato eo qui doleat: aut draconis os e ſpina: [2] item enhydridis. Eſt autem ſerpens maſculus & albus. Hujus maximo dente circumſcarificant. At in ſuperiorum dolore duos ſuperiores adalligant, e diverſo inferiores. Hujus adipe perunguntur, qui crocodilum captant. Dentes ſcarificantur oſſibus lacertæ e fronte Luna plena exemptis, ita ne terram attingant. [3] Colluunt caninis dentibus decoctis in vino ad dimidias partes. [4] Cinis eorum pueros tarde dentientes adjuvat cum melle. Fit eodem modo & dentifricium. [5] Cavis dentibus cinis e murino fimo inditur, vel jecur lacertarum aridum. Anguinum cor ſi mordeatur, aut alligetur, efficax habetur. Sunt inter eos qui murem bis in menſe jubeant mandi, doloreſque ita cavere. [6] Vermes terreni decocti in oleo, infuſique auriculæ, cujus a parte doleant, præſtant levamentum. [7] Eorumdem cinis exeſis dentibus conjectus, ex facili cadere eos cogit: integros dolentes illitus juvat. Comburi autem oportet [8] in teſta. Proſunt & cum mori radice in aceto ſcillite decocti, ita ut colluantur dentes. [9] Is quoque vermiculus, qui in herba, Veneris labro appellata, invenitur, cavis dentium inditus mire prodeſt.

NOTÆ.

5. *Inquiſitiones eas.*] Quæ fieri in cives ſolebant, ut dæmonum ope reſciret, qui rei conjurationis in ipſum forent.

6. *Sævius.*] Nece iis illata, quos ſibi eſſe infeſtos ſuſpicabatur.

Sect. VI. 1. *Obſtet forte.*] Ita Chiffl. recte Figura eſt, quam Rhetores πρόληψιν vocant. Obſtitiſſe arbitramini lentiginem faciei, quominus cerneret Deos Nero magicis incantationibus evocatos At nihil membris defuit. *Statura fuit pene juſta*, inquit Tranquillus in Nerone, cap. 51. *vultu pulcro magis quam venuſto*, &c.

2. *Tiridates.*] Victus a Corbulone, duce Neronis in Armenia, Romam venit: Armeniæ tamen regnum ei datum a Nerone ipſo, ex tribunali, refert Dio, lib. 63. pag. 718.

3. *Et ideo provinciis.*] Per quas iter cum comitatu ſuo agebat.

4. *Non tamen.*] Dio, lib. 63. pag 718.

5. *Cynocephaliam.*] Egimus de ea lib 25. ſect. 80. Oſireoſtaphen, hoc eſt, Oſiridis ſepulcrum, appellat Apuleius, cap. 86.

Sect. 1. *Ut ſi quis cor ejus.*] Auctor Kiranidum, pag. 104. *Si quis autem cor ejus* (talpæ videlicet) *adhuc eo repante, ſeu palpitante, transglutierit, praſcientiam accipiet futurorum, & eorum quæ in ſæculo fuerint*

2. *Ut diximus.*] Libro anteriore, ſect 27. extrema.

Sect VIII. 1. *Circumſcarificato.*] MSS. omnes, *circumſcariſato*: & mox, *circumſcariſant*, & *ſcariſantur.*

2. *Item enhydridis.*] Plinius, lib. 32. cap. 26. *Enhydris vocatur a Græcis coluber in aquis vivens.*

3. *Colluunt caninis*] Sextus Platon. cap. 9. de cane, tit. 24. *Ad dentium dolorem: Dentem canis combure, & cinerem ejus in vini hemina decoque, & ex eo gargarizes, & ſanabitur.*

4. *Cinis eorum.*] Sextus Platon. loc. cit. tit. 26. *Ut dentes ſine dolore creſcant: Dens canis combuſtus, & cum melle tritus, gingivas reprimit.* Appendi ſolum præcipit Habdarrhamanus Ægyptius, interprete Ecchellenſi, cap. 26. de cane. pag. 102. *Canis dens, qui caninus dicitur, appenſus collo pueri, cujus adhuc non eruperunt dentes, pelle aliqua involutus, facilem reddit eorum eruptionem abſque dolore ullo, aut nocumento.*

5. *Cavis dentibus.*] Q. Serenus, cap. 15. pag. 314.

Exeſos autem dentes ſi forte quereris,
Ure fimum muris, patulis & hiantibus adde:
Prodeſt & pulvis lumbrici corpore toſto.

Sic etiam Plinius Valer. lib. 1. cap. 36. & Marcellus Empir. cap. 12. pag. 93.

6 *Vermes terreni.*] Galenus, lib. 11. de fac. ſimpl. med. cap. 1. pag. 314. Marcellus Empir. cap. 12. pag. 94. iiſdem verbis.

7. *Eorumdem cinis.*] Q. Serenus, loco proxime allato. Marcellus Empiricus, loc. cit. Plinius Valer. lib. 1. cap. 36.

8. *In teſta.*] Marcellus Empir. *in teſta cand uti.*

9. *Is quoque.*] Dictum id jam ſuperius, lib. 25. ſect. 108.

[10] Nam erucæ braſſicæ, ejus contactu cadunt. Et e malva cimices infunduntur auribus cum roſaceo. [11] Arenulæ, quæ inveniuntur in cornibus cochlearum, cavis dentium inditæ, ſtatim liberant dolore. [12] Cochlearum inanium cinis cum myrrha gingivis prodeſt: ſerpentis cum ſale in olla exuſtæ cinis cum roſaceo in contrariam aurem infuſus. [a] Anguinæ vernationis membrana cum oleo, tedæque reſina calefacta, & auri alterutri infuſa: adjiciunt aliqui thus & roſaceum: eadem cavis indita, ut ſine moleſtia cadant, præſtant. Vanum arbitror eſſe, circa Canis ortum angues candidos membranam eam exuere, quoniam nec in Italia viſum eſt, multoque minus credibile in tepidis regionibus tam ſero exui. Hanc autem vel inveteratam cum cera celerrime dentes evellere tradunt. Et dens anguium adalligatus dolores mitigat. Sunt qui & araneum animal ipſum ſiniſtra manu captum, tritumque in roſaceo, & in aurem infuſum, cujus a parte doleat, prodeſſe arbitrentur. Oſſiculis gallinarum in pariete ſervatis, [b] fiſtula ſalva, adacto dente vel gingiva ſcarificata, projectoque oſſiculo, ſtatim dolorem abire tradunt. [13] Item fimo corvi lana adalligato, vel paſſerum cum oleo calefacto, & proximæ auriculæ infuſo, pruritum quidem intolerabilem facit, & ideo tolerabilius eſt paſſeris pullorum ſarmentis crematorum cinerem ex aceto infricare.

CAP. IV. IX. [1] Oris ſaporem commendari affirmant, murino cinere cum melle ſi fricentur dentes. [2] Admiſcent quidam marathri radices. Penna vulturis ſi ſcalpantur dentes, acidum halitum faciunt. Hoc idem hyſtricis ſpina feciſſe, ad firmitatem pertinet. [3] Linguæ hulcera & labrorum, hirundines in mulſo decoctæ ſanant. [4] Adeps anſeris aut gallinæ, rimas: œſypum cum galla: araneorum telæ candidæ, & quæ in trabibus parvæ texuntur. [c] [5] Si ferventia os intus exuſſerint, lacte canino ſtatim ſanabitur.

X. [1] Maculas in facie, œſypum cum melle Corſico, quod aſperrimum habetur, extenuat. [2] Item ſcobem cutis in facie cum roſaceo impoſitum vellere, quidam & butyrum addunt. Si vero vitiligines ſint, ſel caninum, prius acu compunctas. Liventia & ſugillata pulmones arietum pecudumque, in tenues confecti membranas, calidi impoſiti, vel columbinum fimum. Curem in facie adeps anſeris, vel gallinæ cuſtodit. [4] Lichenas & murino fimo ex aceto illinunt, [5] & cinere herinacei ex oleo. [6] In hac curatione prius nitro ex aceto faciem foveri præcipiunt. [7] Tollit ex facie vitia & cochlearum, quæ latæ & minutæ paſſim inveniuntur, cum melle cinis. Omnium quidem cochlearum cinis ſpiſſat, calfacit, [8] ſmectica vi: & ideo cauſticis commiſcetur, pſoriſque, & lentigini illinitur. [9] Invenio & formicas Herculaneas appellari, quibus tritis adjecto ſale exiguo, talia vitia ſanentur. [10] Bupreſtis animal eſt rarum in Italia, ſimillimum ſcarabæo longipedi. Fallit inter herbas bovem maxime, unde & nomen invenit, devoratumque tacto ſelle ita inflammat, ut rumpat. Hæc cum hircino ſevo illita lichenas ex facie tollit ſeptica vi, [11] ut ſupra dictum eſt. Vulturinus ſanguis cum chamæleonis albæ ([12] quam herbam eſſe diximus) radice, & cedria tritus, contectuſque braſſica, lepras ſanat: item pedes locuſtarum cum ſevo hircino triti. [13] Varos adeps gallinaceus cum cæpa tritus, & ſubactus. Utiliſſimum & in facie mel, in quo apes ſint immortuæ. [14] Præcipue tamen faciem purgat atque erugat cygni adeps. [15] Stigmata delentur columbino fimo ex aceto.

INTERPRETATIO.

a *Anguinæ*] Senecta *ſeu pellis* quam angues vere exuunt.
b *Fiſtula.*] *Oſſe, qua medullam* fiſtulæ in morem *includit,* integro.
c *Si ferventia.*] Si calidiore *jure vel carne* os exuſtum fuerit.

NOTÆ.

10. *Nam erucæ.*] Vide Notas & Emend. num. V.

11. *Arenulæ, &c.*] Totidem verbis Plinius Valer. lib. 1. cap. 56. & Marcellus Empir. cap. 12. pag. 94.

12. *Cochlearum, ... cum myrrha,*] Pro myrrha mel adhibet Marcellus Empir. cap 11. pag. 89. *Cochlearum,* inquit, *inanium exuſtarum cinis cum melle, gingivis impoſitus, mire prodeſt, ſi ſit hæc aſſidua curatio.*

13. *Item fimo*] Marcellus Empir. cap. 12. pag. 95. ad verbum. Sextus Platon parte 2. cap. 6. de corvo, tit. 3. *Ad dentium dolorem: Corvi dentis fimum ſi impoſueris, dentem rumpet, & tollit dolorem.*

Sect. IX. 1. *Oris ſaporem*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 29 & 30. & Marcellus Empir. cap 11. pag. 88

2. *Admiſcent quidam.*] Auctores proxime laudati

3. *Linguæ hulcera.*] Sextus Platon. parte 11. de hirundine, tit. 2. *Ad linguæ vulnera, & labiorum. Hirundines in melle vel mulſo, &c.* Plinius Valer. lib 1. cap. 30.

4. *Adeps anſeris.*] Plinius Valer. loc. cit. & Marcellus Empir cap. 11. pag. 88.

5. *Si ferventia.*] Vide Notas & Emend. num. VI.

Sect. X. 1. *Maculas in facie.*] Totidem verbis Marcellus Empir. cap. 19. pag. 130.

2. *Item ſcobem.*] Marcellus Empir. loc. cit.

3. *Liventia, &c.*] Sextus Platon. cap. 6. de ariete, tit. 4. *Ad livores & ſugillationes: Pulmo arietis conciſus minutatim, & impoſitus, ſtatim ſanat, & nigras cicatrices ad candorem perducit: & a calceamentis læſos pedes ſanat.*

4. *Lichenas, &c*] Marcellus Empir. cap. 19. pag. 130. Plinius Valer. lib 2. cap. 56.

5. *Et cinere.*] Plinius Valer. loc. cit.

6. *In hac.*] Marcellus Empir. cap. 129. & Plinius Valer. loc. cit.

7. *Tollit ex facie.*] Marcellus Empir. cap. 19 pag. 130.

8. *Smectica vi.*] Abſtergendi, purgandique vi, a *σμήχω, detergo.*

9. *Invenio.*] Totidem verbis Marcellus Empir cap. 19. pag. 119 Hiſce formicis Herculanearum nomen inditum ex re fuiſſe ſuſpicamur, quod ſint ceteris grandiores & atriores.

10. *Bupreſtis .... rarum*] Frequens in Africa, auctore Luciano in Dipſadibus Egimus de eo, lib 22. ſect. 36.

11. *Ut ſupra dictum eſt.*] Libro 29. ſect. 30. ubi de cantharidibus, pityocampis, & bupreſti. *Efficaciſſima omnes ad lepras, lichenaſque.* Et paulo antea. *Vis earum adurere corpus, cruſtas obducere.*

12. *Quam herbam eſſe diximus.*] Libro 22. ſect 21.

13. *Varos adeps.*] Vide Notas & Emend num. VII.

14. *Præcipue tamen.*] Q. Serenus, cap 12. pag. 131.

Cygneos adipes hilari miſceto Lyæo,
Omne malum propere maculoſo ex ore fugabis.

15. *Stigmata.*] Marcellus Empir. cap. 19 pag. 130.

Digitized by Google

XI. [1] Gravedinem invenio finiri, ſi quis nares mulinas oſculetur. [2] Uva & faucium dolor mitigatur fimo agnorum, priuſquam herbam guſtaverint, in umbra arefacto. [3] Uva ſucco cochleæ acu transfoſſæ illita, ut cochlea ipſa in fumo ſuſpendatur. [4] Hirundinum cinere cum melle: ſic & tonſillis ſuccurritur. Tonſillas & fauces lactis ovilli gargarizatio adjuvat. Multipeda trita, [5] fimum columbinum cum paſſo gargarizatum, etiam cum fico arida ac nitro impoſitum extra, aſperitatem faucium & diſtillationes leniunt. [6] Cochleæ coqui debent illotæ: demptoque tantum [a] terreno conteri, & in paſſo dari potui. Sunt qui Aſtypalæicas efficaciſſimas putent, & ſmegma earum. Lenit & gryllus infricatus: aut ſi quis manibus, quibus eum contriverit, tonſillas attingat.

XII. [1] Anginis felle anſerino cum elaterio & melle citiſſime ſuccurritur: cerebro noctuæ, [2] cinere hirundinis, ex aqua calida poto. Hujus medicinæ auctor eſt Ovidius poëta. [3] Sed efficaciores ad omnia quæ ex hirundinibus monſtrantur, pulli ſilveſtrium. [4] Figura nidorum eas deprehendit. [5] Multo tamen efficaciſſimi ripariarum pulli. Ita vocant in riparum cavis nidificantes. [6] Sunt qui cujuſcumque hirundinis pullum edendum cenſent, ne toto anno metuatur id malum. [7] Strangulatos cum ſanguine comburunt in vaſe, & cinerem cum pane aut potu dant. Quidam & muſtelæ cineres pari modo admiſcent. Sic & ad ſtrumæ remedia dant: & comitialibus quotidie potu. In ſale quoque ſervatæ hirundines ad anginam una drachma bibuntur: cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. [8] Millepedam illini anginis, efficaciſſimum putant. [9] Alii XXI. tritas in aquæ mulſæ hemina dari per arundinem, quoniam dentibus tactis nihil proſint. [10] Tradunt & murem cum verbenaca excoctum, ſi bibatur is liquor, remedio eſſe. [11] Et corrigiam caninam ter collo circumdatam: fimum columbinum vino & oleo permixtum. Cervicis nervis & opiſthotono, ex milvi nido [12] ſurculus viticis adalligatus auxiliari dicitur. [13] * Strumis exhulceratis muſtelæ ſanguis: ipſa decocta in vino: [14] non tamen ſectis admovetur. Aiunt & cibo ſumptam idem efficere. Vel cineri ejus ſarmentis combuſtæ miſcetur axungia. Lacertus viridis adalligatur: poſt dies XXX. oportet alium adalligari. [15] Quidam cor ejus in argenteo vaſculo ſervant, ad feminarum ſtrumas. [16] Veteres cochleæ cum teſta ſua tuſæ illinuntur, maxime quæ frutectis adhærent. [17] Item cinis aſpidum cum ſevo taurino imponitur. [18] Anguinus adeps mixtus oleo: Item anguium cinis ex oleo illitus, vel cum cera. [19] Ediſſe quoque eos medios, abſciſſis utrimque exte- * CAP. V.

INTERPRETATIO.

a *Terreno.*] Excuſſa terra *quæ cochleis adhæſerit.*

NOTÆ.

Sect. XI. 1. *Gravedinem.*] Græcis κόρυζα, humoris a capite fluxio, ſive pituita, quæ nares eludit, vocem obtundit, tuſſim ſiccam movet. *Fluxion, rheume.* Celſus, lib. 4. cap. 2. Vide Notas & Emend. num. VIII.

2. *Uva & faucium.*] Iiſdem verbis Marcellus Empir. cap. 14 pag. 102.

3. *Uva ſucco.*] Marcellus Empir. loc. cit. *Succo cochleæ acu transfoſſæ illita uva ſanatur: ita ut ipſa cochlea in fumo poſtea ſuſpendatur.*

4. *Hirundinum.*] Marcellus Empir. cap. 14 pag. 99. *Hirundinum exuſtarum cinis, uſque ad periculum laborantibus uvæ, cum melle mixtus, potenter illinitur.* Sextus Platon. parte 2. cap. 12. de hirundine, tit. 1. *Ad faucium dolorem.*

5. *Fimum columbinum.*] Marcellus Empir. cap. 14. pag. 102. *Fimum columbinum, ficus aridas, & nitrum tundes, eaque mixta extrinſecus appones: hoc medicamentum aſperitatem faucium, diſtillationemque caſtigat.*

6. *Cochleæ.*] Vide Notas & Emend. num. IX.

7. *Aut ſi quis manibus.*] Q. Serenus, cap. 17. pag. 135.

Quos autem vocitant tolles, attingere dextra
Debebis, qua gryllus erit prenſante peremptus.

Feſtus: *Tolles, tumor in faucibus, quæ per diminutionem tonſillæ dicuntur.* Marcellus Empir. cap. 15. pag. 106. *Si quis gryllum manu contriverit, & ad tonſillas, vel ſuas, vel alterius, tenens eo applicuerit, tactu illo tumorem ſanabit.*

Sect. XII. 1. *Anginis.*] Totidem verbis Plinius Valer. lib. 1. cap. 52.

2. *Cinere hirundinis.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 80. & Marcellus Empir. cap. 15. pag. 105.

3. *Sed efficaciores.*] Plinius Valer. loc cit.

4. *Figura nidorum.*] Deſcribitur ea a Plinio, lib. 10. ſect. 49. his verbis: *Alterum genus hirundinum eſt ruſticarum & agreſtium, &c.*

5. *Multo tamen.*] Iiſdem fere verbis Marcellus Empiric. cap. 15. pag. 107. & Plinius Valer. lib 1. pag. 52.

6. *Sunt qui cujuſcumque*] Corn. Celſi ſimilis hæc oratio, libro 4. cap 4. *Vulgo audio, ſi quis pullum hirundinis ederit, angina toto anno non periclitari: ſervatumque eum ex ſale, cum is morbus urget, comburi, carbonemque ejus contritum in aquam mulſam, quæ potui datur, infricari. & prodeſſe. Id cum idoneos auctores in populo habeat, neque habere quidquam periculi poſ-ſit, quamvis in monumentis medicorum non legerim, tamen inſerendum huic operi meo credidi.* Sic etiam Plinius Valerianus, loco cit.

7. *Strangulatos.*] Plinius Valer. loco cit.

8. *Millepedam.*] Oniſcon, ſive porcellionem intellige, de quo lib. 29. ſect. 39. Dioſc. lib. 2. cap. 38. de eo genere: Διαχρισθέντες δὲ μετὰ μέλιτος συναγχικοὺς ὠφελοῦσι. *Illita cum melle, angina correptis proſunt.*

9. *Alii XXI. tritas.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 52. cui lemma inſcriptum, *Anginæ medendo: Millepeda*, inquit, *numero viginti & una, trita in aqua mulſa hemina, aut aceti, melle addito, decoquuntur, donec lenteſcat totum quod coquitur, & ſic imponitur.* Et in alio genere morbi Marcellus Empir. eodem medicamento uſus, cap. 35. pag. 240. *In locis humidis*, inquit, *& ſordidis, ſub lapidibus inveniuntur beſtiolæ multipedes, quæ contactæ contrahuntur, & rotundantur: ex his beſtiolæ XXI. contritæ cum optimo melle, & ex aqua potui per fiſtulam datæ, paralyticis medentur: ideo autem per fiſtulam potanda ſunt, ne dentibus noceant, quos ſi contigerint, nigrificant.*

10. *Tradunt.*] Marcellus Empiric. cap. 15. pag. 109. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 45.

11. *Et corrigiam, &c.*] Auctores proxime citati. Uſus eſt ad anginam curandam canino fimo Galenus, ipſo teſte, lib. 10. ſimpl.

12. *Surculus viticis.*] Sic Reg. 1. 2. Th. & alii: non *vitis*, ut editi.

13. *Strumis.*] Sextus Platon. cap. 20. de muſtela, tit. 2. Marcellus Empir. cap 15. pag. 109. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 29.

14. *Non tamen ſectis.*] A Chirurgo ſanare eas vel ſic conante.

15. *Quidam cor ejus.*] Marcellus Empir. cap 15. pag. 107. *Contra ſtrumas, & feminis, & maribus utiliſſimum eſt, ſi cor lacertæ viridis lupino argenteo clauſum, in collo ſuſpenſum ſemper habeant.*

16. *Veteres cochleæ, &c.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 29. *Strumis profligandis: Cochleæ cum ſuis teſtis tuſæ ad hoc faciunt optime, quæ ſalicibus adhærent.*

17. *Item cinis*] Plinius Valer. loc. cit.

18. *Anguinus.*] Plinius Valer. loc. cit.

19. *Ediſſe quoque.*] Plinius Valer. loc. cit.

mis artubus, adverſus ſtrumas prodeſt: vel cinerem bibiſſe in novo fictili ita crematorum: efficacius multo inter duas orbitas occiſorum. Et gryllum illinire cum ſua terra effoſſum ſuadent: [20] item fimum columbarum per ſe, vel cum farina hordeacea, aut avenacea ex aceto. [21] Talpæ cinerem ex melle illinire. [22] Alii jecur ejuſdem contritum inter manus illinunt, & triduo non abluunt. Dextrum quoque pedem ejus remedio eſſe ſtrumis affirmant. [23] Alii præcidunt caput, & cum terra a talpis excitata tuſum digerunt in paſtillos, [24] pyxide ſtannea, & utuntur ad omnia quæ intumeſcunt, & quæ apoſtemata vocant, quæque in cervice ſint: veſcique ſuilla tunc vetant. [25] Tauri vocantur ſcarabæi terreſtres, ricino ſimiles: nomen cornicula dedere. Alii pediculos terræ vocant. Ab his quoque terram egeſtam illinunt ſtrumis, & ſimilibus vitiis, & podagris. Triduo non abluunt: prodeſtque hæc medicina in annum. Omniaque his adſcribunt, quæ nos in gryllis retulimus. [26] Quidam & a formicis terra egeſta ſic utuntur. [27] Alii vermes terrenos totidem, quot ſint ſtrumæ, adalligant, pariterque cum his areſcunt. Alii viperam circa Canis ortum circumcidunt, [28] ut diximus, dein mediam comburunt, dein cinerem eum dant bibendum ter ſeptenis diebus, quantum prehenditur ternis digitis: ſic ſtrumis medentur. [29] Aliqui vero circumligant eas lino, quo præligata infra caput vipera pependerit, donec exanimaretur. [30] Et millepedis utuntur, addita reſinæ terebinthinæ parte quarta: quo medicamento omnia apoſtemata curari jubent.

XIII. [1] Humeri doloribus muſtelæ cinis cum cera medetur. [2] Ne ſint alæ hirſutæ formicarum ova pueris infricata præſtant. Item mangonibus, ut lanugo tardior ſit pubeſcentium, ſanguis e teſticulis agnorum, qui caſtrantur: qui evulſis pilis illitus & contra virus proficit.

XIV. [1] Præcordia vocamus uno nomine exta in homine: [2] quorum in dolore cujuſcumque partis, ſi catulus lactens admoveatur, apprimaturque his partibus, tranſire in eum morbus dicitur. Idque in exenterato, [3] perfuſoque vino deprehendi, vitiato viſcere illo quod doluerit hominis: [a] [4] & obrui tales religio eſt. Hi quoque, quos Melitæos vocamus, ſtomachi dolorem ſedant applicati ſæpius. [5] Tranſireque morbos ægritudine
* Cap. VI. eorum intelligitur, plerumque & morte. * Pulmonis quoque vitiis medentur & mures, maxime Africani, detracta cute in oleo & ſale decocti, atque in cibo ſumpti. Eadem res & purulentis vel cruentis exſcreationibus medetur.

XV. [1] Præcipue vero cochlearum cibus ſtomacho: in aqua eas ſubferveſieri intacto corpore earum oportet, mox & in pruna torreri, [2] nihilo addito, [3] atque ita e vino

Interpretatio.

a *Et obrui.*] Et terra obrui mortuos catulos e religione eſt.

Notæ.

20. *Item fimum.*] Idem medicamentum & ad parotidas adhibitum eſt, libro ſuperiore, ſect. 39. ſub finem. Sic quoque Plinius Valer. lib. 3. cap 29.

21. *Talpæ*] Sextus Platon. cap 22. de talpa, tit. 2. *Ad glandulas.* Marcellus Empir. ad verbum, cap. 15. pag 109. & Plinius Valer. loc. cit.

22. *Alii jecur*] Sic auctores proxime appellati.

23. *Alii præcidunt.*] Plinius Valer. loc. cit. & Marcellus Empiric. cap. 15. pag. 108. Nec diſpar e talpa medicina laudatur ab auctore Kiranidum, pag. 104 ad parotidas, ſcrofulas, & quævis apoſtemata.

24. *Pyxide ſtannea.*] Subintellige, conduntque: quam vocem non prætermiſere auctores proxime appellati.

25. *Tauri vocantur.*] Nihil hi commune habent cum Lucanis ſcarabæis, noſtriſque cervulis volucribus, de quibus dictum eſt lib. xi ſect. 34. quanquam ita Scaligero, Dalecampioque, & Conſtantino viſum: Nam *ταυρώδης* ſcarabæus erat tantum bovis in morem *δικέρως*, bicornis, ut tradit Horus, lib. 1. Hieroglyph. 10. pag. 14.

26. *Quidam & a formicis.*] Hoc remedium ad ſcabiem, pruritumque retulit Q. Serenus, cap. 7. pag. 128.

Proderit ex oleo pulvis, quem congerit alte
Dulcibus ex latebris patiens formica laborum.

27. *Alii vermes.*] Plinius Valerianus, lib. 3. cap. 29. ad verbum.

28. *Ut diximus.*] Hoc eſt, ternis utrimque, ſive & a capite & a cauda digitis amputatis, ut dictum eſt libro 29. ſect. 21.

29. *Aliqui vero.*] Plinius Valer. totidem verbis, loc. cit. Et huc pertinet, quod habet Marcellus Empiric. cap. 15. pag. 108. *Caput viperæ linteolo colligatum, colloque ſuſpenſum, tolles optime ſanat, aut prohibet imaſci ſynanchen.*

30. *Et millepedis.*] Plinius Valer. ad verbum, loco cit.

Sect. XIII. 1. *Humeri doloribus.*] Marcellus Empir. cap. 28. pag 127. Humeri dolorem muſtelæ exuſtæ cinis tritus, & cum cera permixtus ac ſubactus, & ceroti more impoſitus, mire ſanat. Pro cera ovum adhibet Plinius Valer. lib. 2. cap 55.

2. *Ne ſint alæ.*] Vide Notas & Emend. num. X.

Sect. XIV. 1. *Præcordia.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 15. *Univerſum, inquit, præcordia appellamus, quæ aliqui in plura dividunt vocabula; vocantes modo ſtomachum, ubi in cauſa ſit, interdum jecur, interdum præcordia.*

2. *Quorum in dolore.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 15. ad verbum. Marcellus Empir. cap. 27. pag. 196. *Ut explorare poſſis ex latentibus morbis, quis ſit ille qui vexat infirmum, comprehendique qualitas vitii & pars viſcerum poſſit, catulus ſeta canis lactens die ac nocte cum eo qui laborat, accumbat. Is poſtea ſectus inſpicitur, translatuſque in eo morbus haud difficile notatur: ita tamen ut æger ei lac de ſuo ore frequenter infundat.*

3. *Perfuſoque vino.*] Ita MSS. Reg & Th non *profuſo*, ut editi. Marcellus Empir. loc. cit. infundi lac jubet. Idem, cap. 21. pag 154. exenteratum catulum perfundi vino

4. *Et obrui.*] Plinius Valer. loc. cit. de catulo ægris appoſito: *Quo defuncto, inquit, obrui moris eſt.* Marcellus Empir. cap. 27. pag. 196. *Eum tamen catulum, cum fuerit exſectus, obrui oportet.* Ipſe noſter inferius, ſect. 20. ubi eamdem medicinam repetit: *Mori, inquit, & humari debere eos obrutos terra.* Q. Serenus, cap. 25. de præcordiis ſanandis, pag. 141.

Quin etiam catulum lactentem apponere membris
Convenit: omne malum tranſcurrere fertur in illum:
Cui tamen extincto munus debetur humandi,
Humanos quia contactus mala tanta ſequuntur, &c.

5. *Tranſireque.*] Marcellus Empir. loc. cit *Nec ab re eſt, ſi triduo idem catulus vivens cum ægro maneat: vitium enim ægri tranſire in eum uſque adeo certum eſt, ut moriatur catulus, hominemque morbis latentibus relevet.*

Sect. XV. 1. *Præcipue vero.*] Totidem verbis Plinius Valer lib. 2. cap 15.

2. *Nihilo addito.*] Sic MSS. omnes. Plinius Valer. has voces neglexit, cum ceteras ſumma fide tranſcriberet.

3. *Atque ita e vino garoque*] Marcellus Empir. cap. 20. pag. 141. *Stomacho laboranti cochleæ proſunt, ſi in aqua ferveant,*

garoque

garoque ſumi, præcipue Africanas. Nuper hoc compertum plurimis prodeſſe. Id quoque obſervant, ut numero impari ſumantur. Virus tamen earum gravitatem halitus facit. [4] Proſunt & ſanguinem exſcreantibus, dempta teſta tritæ in aquæ potu. Laudatiſſimæ autem ſunt Africanæ:. [6] ex his Solitanæ: Aſtypalæïcæ, & Siculæ modicæ, quoniam magnitudo duras facit & ſine ſucco: Balearicæ, quas cavaticas vocant, quoniam in ſpeluncis naſcuntur. [7] Laudatæ & ex inſulis, Caprearum. Nullæ autem cibis gratæ, [a] neque veteres, neque recentes. [8] Fluviatiles & albæ virus habent: [9] nec ſilveſtres ſtomacho utiles, alvum ſolvunt. Item omnes minutæ. [10] Contra marinæ ſtomacho utiliores: efficaciſſimæ tamen in dolore ſtomachi. [11] Laudatiores traduntur quæcumque vivæ cum aceto devoratæ. Præterea ſunt [12] quæ aceratæ vocantur, latæ, multifariam naſcentes, de quarum uſu ſuis dicemus locis. [13] Gallinaceorum ventris membrana inveterata & inſperſa potioni diſtillationes pectoris & humidam tuſſim, vel recens toſta lenit. [14] Cochleæ crudæ tritæ cum aquæ tepidæ cyathis tribus ſi ſorbeantur, tuſſim ſedant. Diſtillationes ſedat & canina cutis cuilibet digito circumdata. Jure perdicum ſtomachus recreatur.

XVI. Jocineris doloribus medetur muſtela ſilveſtris in cibo ſumpta, vel jocinera ejus. [1] Item viverra porcelli modo inaſſata. Suſpirioſis multipedæ, ita ut ter ſeptenæ in Attico melle diluantur, [2] & per arundinem bibantur. Omne enim vas earum nigreſcit contactu. Quidam torrent ex his ſextarium in patina, donec candidæ fiant: tunc melle miſcent. Alii centipedam vocant, & ex aqua dari jubent. [3] Cochleæ in cibos his quos linquit animus, aut quorum alienatur mens, aut quibus vertigines fiunt, ex paſſi cyathis tribus ſingulæ contritæ cum ſua teſta & calefactæ, in potu datæ diebus plurimum novem. [4] Aliqui ſingulas primo die dedere, ſequenti binas, tertio ternas, quarto duas, quinto unam. Sic & ſuſpiria emendant [5] & vomicas. Eſſe animal locuſtæ ſimile ſine pennis, [6] quod troxalis Græce vocetur, Latinum nomen non habeat, aliqui arbitrantur: nec pauci auctores hoc eſſe quod gryllus vocetur. Ex his xx. torreri jubent, ac bibi e mulſo contra orthopnœas, ſanguinemque exſpuentibus. Eſt qui cochleis illotis protropum infundat, vel marinam aquam, ita decoquat, & in cibo ſumat: aut ſi tritæ cum teſtis ſuis ſumantur cum protropo: ſic & tuſſi medentur. [7] Vomicas privatim ſanat mel in quo apes ſint demortuæ. [8] Sanguinem rejicientibus pulmo vulturinus vitigineis lignis combuſtus, adjecto flore mali Punici ex parte dimidia, item cotoneorum liliorumque iiſdem portionibus potus mane atque veſperi in vino, ſi febres abſint. Si minus, ex aqua in qua coronea decocta ſint.

XVII. [b] [1] Pecudis lien recens Magicis præceptis ſuper dolentem lienem extenditur, dicente eo qui medeatur, lieni ſe remedium facere. Poſt hoc jubent eum in pariete [c] dormitorii ejus [2] tectorio includi, & obſignari anulo, terque novies carmen dici.

INTERPRETATIO.

a *Neque.*] Neque nimium veteres, neque nimium recentes.

b *Pecudis.*] Agni.

c *Dormitorii.*] Cubiculi.

NOTÆ.

& ſic carbonibus torreantur, atque ita ex amygaro ſumantur. impari numero. Et pag. 308. *Cochleas, ſed veras Africanas, conditas ex ſale, & pauco oleo coctas, ſed non purgatas, qui jejunus ternas aut quinas quotidie & frequenter ſumpſerit, rariſſimo ſtomachi dolore vexabitur. Certe ſi carbonibus toſta ſumantur, melius proſunt.*

4. *Proſunt &c.*] Marcellus Empir. cap. 16. pag 120. *Ad exſcreationem cruentam remedium ſic. Cochleæ elixatæ teruntur, & ex aqua calida a jejuno bibuntur. Necnon ad idem cochleæ ſolutæ ex aqua marina coquuntur, & devorantur.*

5. *Laudatiſſimæ.*] Dioſcor. lib 2 cap 11. laudat impenſe Sardonias, Africanas, Aſtypalæicas, Siculas, Chias, & quæ in Alpibus Liguriæ naſcuntur.

6. *Ex his Solitanæ*] Ex Africanis, inquit, laudatiſſimæ Solitanæ. Plinius, lib. 9. ſect. 82. de cochleis: *Africanæ,* inquit, *quibus fecunditas: Solitanæ, quibus nobilitas.* Vide quæ ibi diximus in Notis.

7. *Laudatæ.*] Inter eas quæ naſcuntur in inſulis, eſt, inquit, etiam aliqua commendatio earum quæ naſcuntur in Capreis, Tiberii principis arce nobilibus, ut dictum eſt libro 3. ſectione 12.

8. *Fluviatiles.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 11. Ὁ δὲ ποτάμιος βρομώδης, ἀλιδὴς γεύσει.

9. *Nec ſilveſtres.*] Vide Notas & Emend. num. XI.

10. *Contra marinæ.*] Dioſc. lib. 2. cap. 11.

11. *Laudatiores.*] Subintellige ex antecedentibus, in dolore ſtomachi. Vide Notas & Emend. num. XII.

12. *Quæ aceratæ.*] Ἀκέραιοι, integræ, perfectæ. Aceratarum porro cognomen nuſquam alibi nobis occurrit: latarum ſæpius.

13. *Gallinaceorum.*] Probat hoc medicamentum Marcellus Empir. cap. 16. pag 116. Probat & Plinius Valer. lib. 1. cap 58.

14. *Cochleæ crudæ.*] Plinius Valer. loco cit.

Sect. XVI. 1 *Item viverra.*] Hæc totidem verbis Plinius Valer. lib. 2. cap. 5. & Marcellus Empiric. cap. 22 pag. 156. *Viverra toſta,* inquit, *porcelli lactentis modo inaſſata, & cibo data, mire jocineroſis ſuccurrit.*

2. *Et per arundinem.*] Ne dentibus noceant, quos alioqui nigrore inficerent, ut diximus ſect. 12.

3. *Cochleæ in cibos.*] Totidem verbis Marcellus Empiric. cap. 3 pag 39 & 40. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 15.

4. *Aliqui ſingulas.*] Marcellus Empir. loco cit. & cap. 20. pag. 152.

5. *Et vomicas.*] Marcellus Empiric. cap 3. pag. 40. *Sic etiam ad ſuſpiria, & vomitus prodeſt.* Sic vomicam iterum Plinius, lib. 29. ſect. 37. pro vomitione dixit Et mox hac ipſa ſect. pro purulentis exſcreationibus, ut quidem videtur.

6. *Quod troxalis.*] Sic in Indice ſcribitur ea vox, ex MSS. Reg. 1. & 2. & Colb. 3. quem Indicem exſcripſimus in Notis & Emend. ad librum 29. num. XXXII. Sic etiam Ælianus, lib. 6. hiſt. anim. cap. 19. Καὶ μὴ σιωπῶσαν τρωξαλίδα, *nec ſilentem troxalida*: ſtrepere eam, ut gryllum, ſignificat.

7 *Vomicas privatim.*] Plinius Valer. lib 3. cap. 23 *Apoſtemata interiora vomicas vocamus.... Vomicas ſanat privatim mel in quo ſint apes demortuæ.* Plinius noſter, libro ſup. ſect. 11. *Puris & ſanguinis exſcreationes* vocat, quas ille vomicas, loco citato.

8. *Sanguinem, &c.*] Iiſdem fere verbis Plinius Valerianus, lib 1. cap. 61. & 64

Sect. XVII 1. *Pecudis lien.*] Marcellus Empir. ad verbum, cap. 23. pag. 166 & Plinius Valer lib. 2. cap. 18.

2. *Tectorio includi.*] Calce, vel gypſo, vel denique luto.

[3] Caninus ſi viventi eximatur, & in cibo ſumatur, liberat eo vitio. [4] Quidam recentem ſuperilligant. [5] Alii duûm dierum catuli ex aceto ſcillitico dant ignoranti, [6] vel herinacei lienem. [7] Item cochlearum cinerem cum ſemine lini & urticæ addito melle, donec perſanet. [8] Eo liberat & lacerta viridis, viva in olla ante cubiculum dormitorium ejus, cui medeatur, ſuſpenſa, ut egrediens revertenſque attingat manu: cinis e capite bubonis cum unguento: mel in quo apes ſint mortuæ: araneus, & maxime [9] qui lycos vocatur.

XVIII. [1] Upupæ cor in lateris doloribus laudatur, [2] & cochlearum cinis in ptiſana decoctarum, quæ per ſe illinuntur. Canis rabioſi calvariæ cinis potioni inſpergitur. Lumborum dolori ſtellio tranſmarinus capite ablato & inteſtinis, decoctus in vino cum papaveris nigri denarii pondere dimidio, eo ſucco bibitur. [3] Lacertæ virides deciſis pedibus & capite, in cibo ſumuntur. [4] Cochleæ tres contritæ cum teſtis ſuis, atque in vino decoctæ cum piperis granis XV. Aquilæ pedes evellunt [a] in averſum a ſuffragine, ita ut dexter dexteræ partis doloribus adalligetur, ſiniſter lævæ. Multipeda quoque, quam [5] oniſcon appellavimus, medetur denarii pondere ex vino cyathis duobus pota. [6] Vermem terrenum catillo ligneo ante fiſſo & ferro vincto impoſitum, aqua excepta perfundere, & defodere, unde effoderis, Magi jubent, mox aquam bibere catillo, mire id prodeſſe iſchiadicis affirmantes.

CAP. VII. XIX. [1] Dyſentericos recreant femina pecudum decocta cum lini ſemine aqua pota. [2] Caſeus ovillus vetus, ſevum ovium decoctum in vino auſtero. [3] Hoc & ileo medetur, & tuſſi veteri. Dyſentericis ſtellio tranſmarinus, ablatis inteſtinis & capite, pedibuſque ac cute, [4] decoctus æque & cibo ſumptus. [5] Cochleæ duæ cum ovo, utraque cum putamine contrita, atque in vaſe novo, addito ſale & paſſi cyathis duobus, aut palmarum ſucco & aquæ cyathis tribus ſubferveſactis & in potu datis. [6] Proſunt & combuſtæ, ut cinis earum bibatur in vino addito reſinæ momento. Cochleæ nudæ, [7] de quibus diximus, in Africa maxime inveniuntur, utiliſſimæ dyſentericis, quinæ combuſtæ cum denarii pondere dimidii acaciæ: exque eo cinere dantur cochlearia bina in vino myrtite, aut quolibet auſtero cum pari modo caldæ. Quidam omnibus Africanis ita utuntur. Alii totidem Africanas, vel latas, [b] infundunt potius. Et ſi major [c] fluxio ſit, addunt acaciam fabæ magnitudine. [8] Senectus anguium dyſentericis, & teneſmis in ſtanneo vaſe decoquitur cum roſaceo. Vel ſi in alio, cum ſtanno [e] illinitur. Jus e gallinaceo uſdem medetur: [9] ſed veteris gallinacei vehementius ſalſum jus alvum ciet. [10] Membrana gallinarum toſta & data in oleo ac ſale, cœliacorum dolores mulcet. Abſtineri autem a fru-

INTERPRETATIO.

a *In averſum.*] In contrariam partem atque eſt flexus pedum.

a *Infundunt.*] Clyſtere immittunt.

a *Fluxio.*] Alvi fluxus.

a *Illinitur.*] Ventri illinitur.

NOTÆ.

De tectorii voce diximus, lib. 28. ſect. 71. Vide Notas & Emend. num. XIII.

3. *Caninus.*] Auctores proxime appellati, & Sextus Platon. cap. 9. de cane, tit. 1. *Ad ſplenem*

4. *Quidam.*] Sextus Platon. loc. cit. *Quidam inciſum fiſſumque catulum ſupra ſplenem ponunt.* Catulum is integrum, lienem ſolum alii alligari præcipiunt.

5. *Alii duum*] Marcellus Empiric. cap. 23. pag. 167. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 18.

6. *Vel herinacei lienem*] Marcellus ac Plinius Valer. locis cit. Item Habdarrahmanus Ægyptius, cap. 32. pag. 113 ſed adhibita ſimul cautione, quæ minime ſit aſpernanda. *Ad curandum ſplenem*, inquit, *recipe herinaceum, jugula coram laborante ſplene: accipe ſplenem ejus, ponito in clibano, ſed remotum ab igne: relinque donec exſiccabitur, & areſcet. Quo facto præbe edendum ex illo ſplene laboranti, at non multum. quia tantum diminuetur ſplen patientis, quantum comedit ex ſplene herinacei. Quare cave ne totum devoret, ne pereat.*

7. *Item cochlearum.*] Marcellus ac Plinius Valerianus, locis citatis.

8. *Eo liberat*] Plinius Valer. loc. cit. & Marcellus Empir. cap. 23 pag. 166.

9. *Qui lycos vocatur.*] Sive lupus. De hoc genere araneorum, lib. xi. ſect. 28. Vide Notas & Emendationes, num. XIV.

Sect. XVIII. 1. *Upupæ cor.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 55. *Ad laterum dolorem: Upupæ caro* (lege *cor*) *in cibo laudatur.* Sic enim MSS omnes.

2. *Et cochlearum.*] Marcellus Empir. cap. 24. pag. 169. & Plinius Valer. loc. cit.

3. *Lacertæ virides.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 45.

4. *Cochleæ tres.*] Q. Serenus, cap. 26. de lumbis & renibus ſanandis, pag. 142.

Aut tres ex vino cochleas fervescere coges,
Cumque ſuis domibus frangas: piperis quoque grana
Ter quinque adjicias: potuque juvaberis illo.

Sic etiam Marcellus Empir. cap. 25. pag. 171. & Plinius Valer. loc. cit.

5. *Oniſcon appellavimus*] Libro 29 ſect. 39.

6. *Vermem terrenum.*] Marcellus Empir. ad verbum, cap. 25. pag. 174. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 45.

Sect. XIX. 1. *Dyſentericos .... femina pecudum.*] Pulmonis vim parem Marcellus Empir. adſcribit, cap. 27. pag. 190. *Dyſentericos*, inquit, *recreat pulmo pecudis, id eſt, ovis, decoctus cum lini ſemine, ita ut & caro manducetur, & aqua illa potetur.*

2. *Caſeus ovillus.*] Marcellus Empir. cap. 27. lib. 193 & Plinius Valer. lib. 2. cap. 26

3. *Hoc & ileo.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 33.

4. *Decoctus æque.*] Ut jam dictum eſt ad lumborum dolorem, ſect. ſup.

5. *Cochleæ duæ.*] Marcellus Empir. loc. cit. & Plinius Valer. lib. 2 cap. 33.

6. *Proſunt &*] Galenus, lib. xi. de facult. ſimp. med. cap. 1. pag. 309. Plinius Valer. lib. 2. cap. 27. & 33.

7. *De quibus diximus.*] Libro 29. ſect. 36. ſtatim initio. Eadem ferme cum Plinio tradit Galenus, lib. 9. κατὰ τόπους, cap. 5. pag. 616.

8. *Senectus anguium.*] Iiſdem fere verbis Marcellus Empir. cap. 27 pag. 194. & cap. 39. pag. 202. Item Plinius Valer. lib. 2. cap. 24.

9. *Sed veteris gallinacei.*] Vide Notas & Emendationes, num. XV.

10. *Membrana.*] Explicatius aliquanto Dioſcor. lib. 2. cap. 53. *Quæ in gallinaceo*, inquit, *interna ventriculi parte membrana ſubſternitur, cornu inſtar firma ac pellucida, quæque inter coquendum excoriari ſolet, areſacta, triaque, & in vino pota, στομαχικοῖς, ſtomachicis confert.* Negat hoc eſſe verum Ga-

gibus ante & gallinam & hominem oportet. [11] Fimum columbinum toſtum potumque. Caro palumbi in aceto decocta dyſentericis & cœliacis medetur. Turdus inaſſatus cum myrti baccis, dyſentericis: [12] item merulæ. Mel, in quo ſint immoriuæ apes, decoctum.

XX. [1] Graviſſimum vitium ileos appellatur. [2] Huic reſiſti aïunt diſcerpti veſpertilionis ſanguine: etiam illito ventre ſubveniri. [3] Siſtit alvum primum cochlea, [4] ſicut diximus in ſuſpirioſis, temperata. Item cinis earum quæ vivæ crematæ ſint, potus ex vino auſtero. [5] Gallinaceorum jecur aſſum, aut ventriculi membrana, quæ abjici ſolet, inveterata, admixto papaveris ſucco. Alii recentem torrent ex vino bibendam. Jus perdicum, & per ſe ventriculus contritus ex vino nigro. [6] Item palumbus ferus, e poſca decoctus. Lien pecudis toſtus, & in vino tritus. [7] Fimum columbinum cum melle illitum. [8] Oſſifragi venter arefactus & potus, iis qui cibos non conficiunt, utiliſſimus, vel ſi manu tantum teneant capientes cibum. Quidam adalligant ex hac cauſa, ſed continuare non debent: maciem enim facit. [9] Siſtit anatum maſcularum ſanguis. Inflationem diſcutit cochlearum cibus. [10] Tormina lien ovium toſtus, atque e vino potus: [11] palumbus ferus ex poſca decoctus: apodes ex vino: cinis ibidis ſine pennis crematæ potus. Quod præterea traditur in torminibus, mirum eſt: [12] anate appoſita ventri tranſire morbum, anatemque emori. Tormina & melle curantur, in quo ſunt apes immortuæ, decocto. [13] Coli vitium efficaciſſime ſanatur, ave galerita aſſa in cibo ſumpta. Quidam in vaſe novo cum plumis exuri jubent, conterique in cinerem, bibique ex aqua cochlearibus ternis per quatriduum: quidam cor ejus adalligari femini: alii recens tepenſque adhuc devorari. Conſularis [14] Aſprenatum domus eſt, in qua alter e fratribus [a] colo liberatus eſt, ave hac in cibo ſumpta, & corde ejus armilla aurea incluſo: alter ſacrificio quodam, facto crudis laterculis ad formam camini, atque ut ſacrum peractum erat, obſtructo ſacello. [15] Unum eſt oſſifrago inteſtinum mirabili natura, omnia devorata conficienti. Hujus partem extremam adalligatam prodeſſe contra colum conſtat. Sunt occulti interaneorum morbi, de quibus mirum proditur. [16] Si catuli, priuſquam videant, applicentur triduo ſtomacho maxime ac pectori, & ex ore ægri ſuctum lactis accipiant, tranſire vim morbi, poſtremo exanimari, diſſectiſque palam fieri ægri cauſas. Mori & humari debere eos obrutos terra. [17] Magi quidem veſpertilionis ſanguine contacto ventre, in totum annum caveri dolorem tradunt: [b] [18] aut in dolore, ſi quis aquam per pedes fluentem haurire ſuſtineat.

XXI. [1] Murino fimo contra calculos illinire ventrem prodeſt. Herinacei carnem ju- CAP. VIII.

INTERPRETATIO.

a *Colo.*] Coli dolore.

b *Aut in.*] Aut ſi ventriculus dolet cuipiam, liberatur is, ſi aquam bibat, unde pedes laverit.

NOTÆ.

lenus, lib. xi. de fac. ſimp. med. cap. 1. pag. 303 Contra Dioſcoridi, Plinioque Marcellus Empir ſubſcribit, cap. 27. pag. 193. *Membrana, quæ eſt in ventriculo gallinæ, ſiccata & trita, & cum vino auſtero, cubiaco jejuno potui data medetur: ita ut ipſa gallina prius vel hodie abſtineatur a cibo, & qui potionem accepturus eſt, ante diem frugi ſit, & non cœnet.* Sic etiam Plinius Valer lib. 2. cap. 26.

11. *Fimum columbinum.*] Plinius Valer. loco citato ad verbum.

12. *Item merulæ.*] Celſus, lib. 2. cap. 30. *Quæ res alvum adſtringant. Merula, palumbus,* &c.

Sect. XX. 1. *Graviſſimum.*] Quid ſit ileos, Celſus explanat his verbis, lib. 4. cap. 13. *Inter ipſa vero inteſtina conſiſtunt duo morbi, quorum alter in tenuiore, alter in pleniore inteſtino eſt .... Diocles Caryſtius tenuioris inteſtini morbum χόρδαψον, plenioris εἰλεὸν, nominavit. A pleriſque video nunc illum priorem, εἰλεὸν,* (hos Plinius hoc loco ſequitur) *hunc κωλικὸν nominari. Sed prior modo ſupra umbilicum, modo ſub umbilico dolorem movet. Fit ex alterutro loco inflammatio: nec alvus, nec ſpiritus infra tranſmittitur. Si ſuperior pars affecta eſt, cibus: ſi inferior, ſtercus per os redditur,* &c. Idem lib. 2. cap 8. *Morbus inteſtini tenuioris, niſi reſolutus eſt intra ſeptimum diem, occidit.*

2. *Huic reſiſti.*] Totidem verbis Marcellus Empir. cap. 27. pag. 194. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 33.

3. *Siſtit alvum.*] Marcellus Empir. cap. 27. pag. 197.

4. *Sicut diximus.*] Sect. 16.

5. *Gallinaceorum.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 27.

6. *Item palumbus.*] Celſus, lib. 2 cap 30. Marcellus Empir cap. 27. pag. 192. decoqui ex paſſo jubet: e poſca Plinius Valer. lib 2. cap. 27.

7. *Fimum columbinum.*] Marcellus Empir. cap. 27. pag. 196 & Plinius Valer. lib. 2, cap 27.

8 *Oſſifragi.*] Marcellus Empir. cap 20. pag 143. *Contra dolorem ſtomachi .... venter quoque oſſifragi arefactus & potioni aſperſus plurimum prodeſt.* Et pag. 145. *Oſſifragi venter madefactus, appoſituſque illi, ad ſtomachum, qui cibos non conficiunt, utiliſſimus eſt: vel etiamſi tantum manu teneatur, plurimum juvat.* Plinius Valer. lib. 2. cap. 15. cui titulus, *Præcordiorum dolori curando: Oſſa fragi,* inquit, *arefacta proſunt, etiamſi teneantur in manu, dum cibus ſumitur* Imperite: ſive ſcriptoris id vitium ſit, ſeu librariorum.

9. *Siſtit & anatum.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 27.

10. *Tormina.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 22.

11. *Palumbis &c.*] Plinius Valerianus, loc. cit.

12. *Anate appoſita.*] Marcellus Empir. cap. 17. pag. 190. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 22. Idem de rana ventri appoſita Marcellus prodit, pag. 196.

13. *Coli vitium.*] Dioſc. totidem verbis, lib. 2. cap. 59. Q. Serenus, cap. 32. pag. 146. *de colo ſedando:*

Mande galeritam volucrem quam nomine dicunt, &c.

Marcellus Empiric. cap. 39. pag. 202. *Colo, & omnibus inteſtinorum doloribus, & tam hominibus, quam jumentis ex hac re laborantibus, efficaciſſime ſubvenit avis galerita, quæ Gallice alauda dicitur: ſive ipſa aſſata in cibo ſumatur, ſive cum plumis ſuis combuſta redigatur in cinerem, atque ex eo diligentiſſime trita terna cochlearia ex aqua calida potui per triduum dentur.* Et pag. 207. *Corydalus avis,* &c.

14. *Aſprenatum*] Ut ceteros ſileam, Caio Cæſare Germanico imperante, L. Nonius Aſprenas Conſulatum geſſit.

15. *Unum eſt oſſifrago.*] Marcellus Empir. cap. 39. pag. 202. *Unicum eſt inteſtinum oſſifragi, miræ naturæ, quod omnia devorata citiſſime conficit: hujus pars extrema colligitur & reponitur: & cum opus fuerit, ventri laborantis alligatur: remedio miro omnes inteſtinorum dolores citiſſime ſedat.*

16. *Si catuli.*] Vide quæ dicta ſunt ſect. 14. ſunt enim his paria, ac plane gemina

17. *Magi quidem.*] Marcellus Empir. cap 27. pag. 190. & cap. 28. pag. 202.

18. *Aut in dolore.*] Marcellus Empir. cap. 28. pag. 202. *Si ventriculus perverſatus fuerit alicui, aquam bibat, unde pedes laverit ſuos.*

Sect. XXI. 1. *Murino fimo.*] Dioſc. lib. 2. cap. 98. murino fimo calculos expelli ait, ſi cum thure & mulſo bibatur. Pli-

cundam eſſe aiunt, ſi capite percuſſo uno ictu interficiatur, prius quam in ſe urinam reddat: [2] eos qui carnem ederint, ſtranguriæ morbum contrahere minime poſſe. Hæc ſaro ad hunc modum occiſi, ſtillicidia in veſica emendat: item ſuffitus ex eodem. [4] Quod ſi urinam in ſe reddiderit, eos qui carnem ederint, ſtranguriæ morbum contrahere traditur. [5] Jubent & vermes terrenos bibi aut vino aut paſſo ad comminuendos calculos, vel cochleas decoctas, [6] ut in ſuſpirioſis. Eaſdem exemptas teſtis tritaſque, tres in cyatho bibi, ſequenti die duas, tertia die unam, ut ſtillicidium urinæ emendent. [7] Teſtarum vero inanium cinerem ad calculos pellendos. Idem hydri jecur bibi, vel cinerem ſcorpionum in pane ſumi, vel ſi quis cum locuſta edit. [8] Lapillos qui in gallinaceorum veſica, aut in palumbium ventriculo inveniantur, conteri, & potioni inſpergi. [9] Item membranam e ventriculo gallinacei aridam: vel ſi recens ſit, toſtam. [10] Fimum quoque palumbinum in faba ſumi contra calculos & alias difficultates veſicæ. [11] Similiter plumarum cinerem palumbium ferorum ex aceto mulſo. [12] Et inteſtinorum ex his cinerem cochlearibus tribus. [13] E nido hirundinum glebulam dilutam aqua calida. [14] Oſſifragi ventrem arefactum. [15] Turturis fimum in mulſo decoctum, vel ipſum diſcoctæ jus. [16] Turdos quoque ediſſe cum baccis myrti prodeſt urinæ: [17] cicadas toſtas in patellis: [18] millepedam oniſcon bibiſſe: [19] & in veſicæ doloribus decoctum agninorum pedum. [20] Alvum ciet gallinaceorum diſcoctorum jus, & acria mollit. [21] Ciet & hirundinum fimum, adjecto melle ſubditum.

XXII. [1] Sedis vitiis efficaciſſima ſunt, œſypum: quidam adjiciunt pompholygem & roſaceum: canini capitis cinis: ſenecta ſerpentis ex aceto: [2] ſi rhagades ſint, cinis fimi canini candidi cum roſaceo: aiuntque inventum Æſculapii eſſe, eodemque & verrucas efficaciſſime tolli: murini fimi cinis, adeps cygni, ſevum bovis. [3] Procidentia ibi ſuccus cochlearum punctis evocatus illitu repellit. Attritis medetur cinis muris ſilvatici cum melle: [4] fel herinacei, cum veſpertilionis: & anſerinus cum cerebro, & alumine, & œſypo. [5] Fimum columbinum cum melle. [6] Condylomatis privatim araneus dempto capite pedibuſque infricatus. [a] Ne acria perurant, [7] adeps anſerinus cum cera Punica, ceruſſa, roſaceo: [8] adeps cygni. [9] Hæc & hæmorrhoidas ſanare dicuntur. [10] Iſchiadicis cochleas crudas tritas cum vino Ammineo & pipere potu prodeſſe dicunt: lacertam viridem in cibo ablatis pedibus, inteſtinis, capite. Sic & ſtellionem, adjectis huic papaveris nigri

Interpretatio.

a *Ne acria.*] Ne acrioris humoris fluxus ſedem perurat.

Notæ.

nius Valer. lib. 2. cap 39. Marcellus Empir. cap. 26. pag 176. *Ad urinæ difficultatem, marino fimo ſummitatem veretri, vel imum ventrem illitus prodeſt.*

2. *Eos qui carnem.*] Marcellus Empir. cap. 26 pag. 180. *Herinacei caro optime decocta, atque in cibo ſumpta, ſtranguerioſis mire ſubvenit, & ei iterum naturalem urinæ curſum relaxat.*

3. *Item ſuffitus ex eodem.*] Ex felle fieri ſuffitus præcipit Habdarrahmanus Ægyptius, cap 32. pag. 114. *Felle herinacei cum pomorum corticibus, ſi ier ſub veſtimenta ſuffumigabit laborantem dyſuria, curabitur.*

4. *Quod ſi urinam.*] Reddunt enim in deſperatione urinam tabificam ac tergori ſuo carnique noxiam, ut dictum eſt lib. 8. ſect 56.

5. *Jubent & vermes.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 39.

6. *Ut in ſuſpirioſis.*] De quibus diximus, ſect. 16. Sic etiam Plinius Valer. loc. cit.

7. *Teſtarum vero.*] Marcellus Empir. cap. 26. pag 181. & Plinius Valer. loc. cit.

8. *Lapillos.*] Marcellus Empir. cap 26 pag. 176. *Contra calculum, & alias difficultates veſicæ, lapillum qui in gallinacei veſica, aut palumbi ventriculo*, &c. Totidem verbis pariter Plinius Valer. lib. 2. cap. 39.

9. *Item membranam.*] Marcellus Empir. loc. cit.

10. *Fimum quoque*] Q. Serenus, cap. 33. pag. 146. Plinius Valer. loc. cit. *Veſica & calculo purgandis. Fimus palumborum in ſorbitione ex faba fracta bibitur.* Sic etiam Marcellus Empiric. cap. 26. pag 181.

11. *Similiter.*] Totidem ſyllabis Plinius Valer. loc. cit.

12. *Et inteſtinorum ex his.*] Ex palumbis.

13. *E nido.*] Vide Notas & Emend. num. XVI.

14 *Oſſifragi.*] Dioſc. lib 2. cap 58. Φήνης τὸ ὄρνεον, ὃ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν ὀσσίφραγον· τούτου ἡ κοιλία κατ' ὀλίγον ποτιζομένη, λίθους ἐξουρεῖν ποιεῖν ἱστορεῖται. Marcellus Empir. cap. 26. pag 180. *Avis oſſifragæ ventriculus ſalitus, ut ſervari poſſit, aut exuſtus, & in pulverem redactus, cum vino potione datus, urinam efficaciter provocat.*

15 *Turturis.*] Galenus, lib. 3. Εὐπορ. pag. 666. tom. 10. Ἄλλο θρύπτον λίθους.... Τρυγόνος ὄρνεα κέκαυκα, μίξας μετὰ μέλιτος· ποιεῖ γὰρ ἐξουρεῖν τοὺς λίθους. *Turturis avis ſtercus combuſtum ex melle præbe: calculos enim per urinam ejicit.* Imponi cerati modo, non bibi, præcipit Marcellus Empir. cap. 26. pag. 181. & Plinius Valer. lib. 2. cap 39.

16. *Turdos quoque.*] Plinius Valer. loc. cit.

17. *Cicadas*] Idem Plinius Valer loc. cit Dioſcor. lib. 2. cap. 56. Τέττιγες ὀπτοὶ ἐσθιόμενοι τοῖς περὶ τὴν κύστιν ἀλγήμασι βοηθοῦσιν.

18. *Millepedam oniſcon.*] Dioſcor. lib 2. cap 37. Ποθέντες (ὄνοι) σὺν οἴνῳ βοηθοῦσι δυσουρίᾳ.

19. *Et in veſica.*] Marcellus Empir. cap. 26. pag. 180. & Plinius Valer. loc cit.

20. *Alvum ciet &c.*] Plinius Valer. ad verbum, lib. 2. pag. 23.

21. *Ciet &c.*] Plinius Valer loc. cit.

Sect. XXII. 1. *Sedis vitiis.*] Marcellus Empir. cap. 31. pag 222.

2. *Si rhagades &c.*] Marcellus Empir. loc. cit. *Rhagadas, inquit, canini capitis uſti cinis aſperſus adjungit, & ſtercoris albi canini, betaque cinis inſertus, ſimiliter opitulatur.* Sextus Platon. cap. 9 de cane, tit. 21. *Ad rhagadas ani: Stercus canis cum roſaceo tritum & impoſitum, mire ſanat.*

3. *Procidentia ibi.*] Nempe in ano, ſive ſede. Ita MSS. Reg 1. aliique probatiores: non ut editi, *procidentia alvi.* Sic paulo poſt hac ſect. *Teri, ibi hal. eribus.*

4. *Fel herinacei.*] Vide Notas & Emendationes, num. XVII.

5. *Fimum .... cum melle.*] Cum farina. Marcellus Empiricus, cap. 32 pag. 224.

6. *Condylomatis.*] Ad verbum Plinius Valer lib 2. cap 31.

7. *Adeps anſerinus &c.*] Ad condylomata hæc pariter medicamina adhibent Marcellus Empir. cap. 31 pag. 222. & cap. 32. pag 225. Item Plinius Valer. loc cit Ad ani pruritus, Galenus, lib. 1. Εὐπορ. cap. 14. pag. 598.

8. *Adeps cygni.*] Marcellus, & Plinius Valer locis cit.

9. *Hæc &c.*] Idem auctores mox appellati.

10. *Iſchiadicis.*] Q. Serenus, cap. 38. de iſchia, pag. 150.
Aut in Amineo cochleas haurire Lyæo.

Google

obolis tribus. Ruptis convulſis fel ovium cum lacte mulierum. [11] Verendorum formicationibus verrucisque medetur arietini pulmonis inaſſati ſanies. [12] Ceteris vitiis, vellerum ejus vel ſordidorum cinis ex aqua: ſevum ex omento pecudis, præcipue a renibus, admixto cinere pumicis & ſale: lana ſuccida ex aqua frigida: carnes pecudis combuſtæ ex aqua: mulæ ungularum cinis: dentis caballini contuſi farina inſperſa. [13] Teſtibus vero, farina ex oſſibus canini capitis ſine carne tuſis. [14] Si decidat teſtium alter, ſpumam cochlearum illitam remedio eſſe tradunt. [15] Tetris ibi hulceribus, & manantibus, auxiliantur canini capitis recentis cineres: cochleæ latæ, parvæ, contritæ ex aceto: [16] ſenectus anguium ex aceto, vel cinis ejus: mel, in quo apes ſint immortuæ, cum reſina: [17] cochleæ nudæ, quas in Africa gigni diximus, tritæ cum thuris polline & ovorum albo: triceſimoque die reſolvunt. Aliqui pro thure bulbum admiſcent. [18] Hydrocelicis ſtelliones mire prodeſſe tradunt, capite, pedibus, interaneis ademptis, reliquum corpus inaſſatum: in cibo id ſæpius datur: Sicut ad urinæ incontinentiam, [19] caninum adipem cum alumine ſciſſo, fabæ magnitudine: [20] Cochleas Africanas cum ſua carne & teſta crematas poto cinere. [21] Anſerum trium linguas inaſſatas in cibo: hujus rei auctor eſt Anaxilaus. [22] Panos aperit ſevum pecudum cum ſale toſto. [23] Murinum fimum admixto thuris polline, & ſandaraca diſcutit. [24] Lacertæ cinis, & ipſa diviſa impoſita: [25] item multipeda contrita, admixta reſina terebinthina ex parte tertia. Quidam & ſinopidem admiſcent cochleæ contuſæ. [26] Et per ſe cinis inanium cochlearum ceræ mixtus, diſcuſſoriam vim habet. Fimum columbarum per ſeſe, vel cum farina hordeacea, aut avenacea illitum. Cantharides mixta calce panos ſcalpelli vice auferunt. [28] Inguinum tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ leniunt.

XXIII. [1] Varices ne naſcantur, lacertæ ſanguine pueris crura jejunis a jejuno illinuntur. * [2] Podagras lenit œſypum cum lacte mulieris & ceruſſa: [3] fimum pecudum, quod liquidum reddunt: [4] pulmones pecudum: fel arietis cum ſevo: mures diſſecti impoſiti: ſanguis muſtelæ cum plantagine illitus, [5] & vivæ combuſtæ cinis ex aceto, & roſaceo, ſi penna illinatur, vel ſi cera & roſaceum admiſceatur: fel caninum, ita ne manu attingatur, ſed penna illinatur: [6] fimum gallinarum: [7] vermium terrenorum cinis cum melle, ita ut tertio die ſolvantur. Alii ex aqua illiniri malunt. Alii ipſos aceto menſura cum melle cyathis tribus, pedibus ante roſaceo perunctis. Cochleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum & articulorum dolores. Bibuntur autem binæ in vino tritæ. Eædem illinuntur cum helxines herbæ ſucco. Quidam ex aceto intriviſſe contenti ſunt. Quidam ſale cum vipera cremato in olla nova, & ſæpius ſumpto, aiunt podagra liberari. Utile eſſe & adipe viperino pedes perungi. [8] Et de milvo affirmant, ſi inveterato tritoque, quantum tres digiti capiant, bibatur ex aqua. a [9] Aut ſi pedes ſanguine cum urtica: vel pennis palum-

* Cap. IX.

Interpretatio.

a *Aut ſi pedes.*] Aut ſi pedes ſanguine miluino perungantur, cum urtica trita.

Notæ.

Totidem verbis Marcellus Empir. cap. 25. pag 171.

11. *Verendorum &c.*] Plane totidem verbis Marcellus Empir. cap. 33 pag 229 & 230. ac Plinius Valer lib. 2 cap. 41. Quid ſit formicatio diximus, lib 28. ſect. 20. in fine Sextus Platon. cap 6. de ariete, tit. 3 *Ad clavos: Liquoris arietis, quem de pulmone concoques, ſtilla ſuperpoſita, clavulos qui in manibus naſcuntur, aut in ventre, illita tollit.* Claviculi e verrucarum genere ſunt: naſcunturque in manibus, pedibuſque: peſſimi ἐν αἰδοίοις.

12. *Ceteris vitiis.*] Auctores proxime appellati hæc totidem verbis habent, uſque ad eum locum, *Teſtibus vero*, &c. Marcellus Empir. in primis, cap 32. pag. 226. *Arietis quam pinguiſſime lana, plena ſuis ſordibus, combuſta, & in pulverem redacta, prodeſt plurimum ſi eo cinere ex aqua locum inguinum perfricueris.*

13 *Teſtibus vero*] Sextus Platon. cap. 9 de cane, tit. 5. *Ad tumores teſticulorum: Calvaria canis trita & impoſita, mire ſanat.*

14. *Si decidat.*] Si propendeat, quaſi laxatus, ac demittatur. Marcellus Empir. cap 33. pag. 227. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 42.

15. *Tetris ibi.*] Marcellus Empir. cap. 33. pag. 229.

16. *Senectus anguium ex aceto.*] Vide Notas & Emendat. num. XVIII.

17. *Cochleæ .... gigni diximus.*] Supra, ſect. 19. & lib. 29 ſect. 36. Marcellus Empir. cap. 33. pag. 230. *Cochleis, quæ nudæ inveniuntur, adjicitur aliquid triti thuris, & albi ovorum: atque inde hulcera teſticulorum tumentia, & hydrocelæ puerorum, ſive ramices ſuperlinuntur, ut modo glutinis adhæreſcant*, &c.

18. *Hydrocelicis.*] Ὑδροκήλη hernia, ramex aquoſus, id eſt, ceſſantis humoris in partem aliquam ſcroti collectio, qui illic facit tumorem. *Tumidas hydrocelas* dixit Martialis, lib. 12. Epig. 85. De earum remedio tradit omnino eadem Plinius Valer. lib 2. cap. 42.

19. *Caninum adipem.*] Vide Notas & Emend. num. XIX.

20. *Cochleas.*] Marcellus Empir. cap. 26. pag. 184. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 40.

21. *Anſerum.*] Auctores proxime laudati.

22. *Panos.*] Marcellus Empir. cap. 32 pag. 224.

23. *Murinum.*] Plinius Valer. ad verbum, lib. 3. cap. 27.

24. *Lacerta &c.*] Ad verbum Marcellus Empiric. & Plinius Valer. locis cit.

25. *Item multipeda.*] Sive porcellio, qui oniſcos. Totidem verbis Marcellus Empir. cap. 32. pag. 226.

26. *Et per ſe cinis.*] Marcellus Empir. loc. cit.

27. *Fimum &c.*] Idem Marcellus, cap 32. pag. 224.

28. *Inguinum.*] Q. Serenus, cap. 37. pag. 149

Sin autem exſiſtit durum tibi glandibus inguen,
Proderit induci cochleas cum melle minutas.

Iiſdem verbis Marcellus Empir. cap. 32 pag. 224. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 43.

Sect. XXIII. 1. *Varices.*] Marcellus Empir. cap 34. pag. 232.

2. *Podagras.*] Marcellus Empir. cap 36. pag. 242.

3. *Fimum pecudum.*] Caprinum ad podagras laudat Dioſc. lib. 2. cap. 98.

4. *Pulmones pecudum: fel &c.*] Idem Marcellus Empir. loco citato.

5. *Et vivæ*] Dioſc. lib. 2. cap. 27. & Marcellus Empir. cap. 36. pag. 246

6. *Fimum gallinarum.*] Marcellus Empir. cap. 36. pag. 242.

7. *Vermium &c.*] Idem Marcellus, pag. 250.

8. *Et de milvo.*] Milvi in primis caput commendat ad podagras Galenus, lib 1. de ther. ad Piſon. cap. 9. pag. 942

9. *Aut ſi pedes &c*] Vide Notas & Emend. num. XX.

borum, cum primum naſcentur, tritis cum urtica. Quin & fimus eorum articulorum doloribus illinitur: item cinis muſtelæ aut cochlearum, & cum amylo, vel tragacantha. [10] Incuſſos articulos aranei telæ commodiſſime curant. Sunt qui cinere earum uti malint, [11] ſicut fimi columbini cinere, cum polenta & vino albo. [12] Articulis luxatis præſentaneum eſt & ſevum pecudis cum cinere e capillo mulierum. [13] Pernionibus quoque imponitur ſevum pecudum cum alumine: canini capitis cinis, [14] aut fimi murini. [15] Quod ſi pura ſint, hulcera cera addita ad cicatricem perducunt: [a] [16] vel glirium crematorum favilla ex oleo: [17] item muris ſilvatici cum melle: [18] vermium quoque terrenorum cum oleo vetere: & cochleæ, quæ nudæ inveniuntur. [19] Hulcera omnia pedum ſanat cinis earum, quæ vivæ combuſtæ ſint: fimi gallinarum cinis exhulcerationes, columbini fimi ex oleo. [20] Attritus etiam calceamentorum, veteris ſoleæ crematæ cinis, [21] agninus pulmo & arietis ſanat. [22] Dentis caballini contuſi farina privatim [23] ſubluviem. [24] Lacertæ viridis ſanguis ſubtritus, & hominum & jumentorum pedes ſublitus ſanat. [25] Clavos pedum urina muli mulæve cum luto ſuo illita: fimum ovium. [26] Jecur lacertæ viridis, vel ſanguis flocco impoſitus: [27] vermes terreni ex oleo: ſtellionis caput [28] cum viticis pari modo tritum ex oleo: [29] fimum columbinum decoctum ex aceto. [30] Verrucas vero omnium generum urina canis recens cum ſuo luto illita: [31] fimi canini cinis cum cera: fimum ovium: ſanguis recens murinus illitus, vel ipſe mus divulſus: herinacei fel: [32] caput lacertæ, vel ſanguis, vel cinis totius: membrana ſenectutis anguium: [33] fimum gallinaceum cum oleo & nitro. [34] Cantharides cum uva taminia intritæ exedunt: ſed ita eroſas aliis, quæ ad perſananda hulcera monſtravimus, curari oportet.

CAP. X. XXIV. Nunc revertemur ad ea, quæ totis corporibus metuenda ſunt. Fel canis nigri maſculi amuletum eſſe Magi dicunt domus totius, ſuffitæ eo purificatæve, contra omnia mala medicamenta. Item ſanguine canis reſperſis parietibus, genitalique ejus ſub limine januæ defoſſo. Minus mirentur hoc, qui ſciunt fœdiſſimum animalium in quantum magnificent ricinum, [1] quoniam uni nullus ſit exitus ſaginæ, [2] nec finis alia quam morte, diutius in fame viventi. Septenis ita diebus duraſſe tradunt: at in ſatietate paucioribus dehiſcere. Hunc ex aure ſiniſtra canis omnes dolores ſedare adalligatum. Eumdem in augurio vitalium habent. Nam ſi æger ei reſpondeat qui intulerit, a pedibus ſtanti interrogantique de morbo, ſpem vitæ certam eſſe: moriturum nihil reſpondere. Adjiciunt, ut evellatur ex aure læva canis, cui non ſit alius, quam niger color. Nigidius fugere tota die canes conſpectum ejus, qui e ſue id animal evellerit, ſcriptum reliquit. Rurſus Magi tradunt, lymphatos ſanguinis talpæ aſperſu reſipiſcere: eos vero qui a nocturnis Diis Fauniſque agiten-

INTERPRETATIO.

a *Vel glirium.*] Vel glires cremati & in cinerem redacti cum oleo.

NOTÆ.

10 *Incuſſos*] Totidem ſyllabis apicibuſque litterarum, Marcellus Empir. cap. 34. pag. 234. Sed Plinius Valer. lib. 3. cap. 15. *Inciſos articulos aranei tela commodiſſime curat.* MSS. omnes, *incuſſos.* Recte. Q. Serenus, cap. 54. pag. 159.

Si vero caput infeſtus colliſerit ictus,
Ex oleo nectit veſtis debebit arachnes:
Neſcies hæc illinc, niſi cum ſanarit, abire.

11. *Sicut fimi.*] Columbarum fimum nervis etiam vulneratis prodeſſe auctor eſt Galenus, lib. 3. κτ γέν, cap. 6. pag. 719.

12. *Articulis*] Q. Serenus, cap. 54. pag. 159.

Quod ſi luxa ſuo decedent membra tenore,
Urere femineos crines, ac jungere ſevum,
Congruet, ac tali medicamine mota ligare.

Marcellus Empir. cap. 34. pag. 235. *Articulus luxatis ſevum pecudis cujuſcumque cum cinere de capillo muliebri facto medetur.* Et Plinius Valer. lib. 2. cap. 49. *Mulieris capillus quampluremus in cinerem redactus, admixto ovium adipe vetere: certos modo illinoes,* &c. Et lib. 3. cap. 15. ad nervos & articulos: *Sevum pecudis cum cinere capillorum mulieris.*

13. *Pernionibus*] Marcellus Empiricus, cap. 34. pag. 236.

14. *Aut fimi murini.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 52.

15. *Quod ſi pura.*] Ita MSS omnes. Prius editi, *quod ſi putrida ſint hulcera.* Plinius Valer. lib. 2. cap. 50. & 52. *ſi plura ſint hulcera.*

16. *Vel glirium.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXI.

17. *Item muris.*] Marcellus Empir. cap. 34. pag. 232.

18 *Vermium quoque*] Marcellus idem loc. cit. & Plinius Valerianus, lib. 2. cap 51.

19. *Hulcera.*] Hæc omnia iidem auctores proxime appellati.

20. *Attritus etiam.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 40. & 51. Marcellus Empir. cap. 34. pag. 236.

21. *Agninus pulmo.*] Marcellus Empir. cap 34. pag 232.

22. *Dentis caballini.*] Sic Plinius Valer. lib. 2 cap 51.

23. *Subluviem.*] Quid hoc morbi genus ſit, Marcellus Empir. explicat, cap 34. pag. 232. *Dentes caballini tunſi, hulcera pernionum, ſi ſint tumida, utiliter curant.*

24. *Lacertæ viridis.*] Plinius Valer. loc. cit.

25. *Clavos pedum.*] Marcellus Empir. cap. 34. pag. 233. & Plinius Valer. lib. 2 cap 52.

26. *Jecur .... flocco*] Marcellus Empir. loc. cit. *in lanula:* Et pag 237. *cum flocco impoſitum*

27. *Vermes terreni.*] Marcellus Empir. cap. 34. pag. 237.

28. *Cum viticis pari modo*] Sic etiam MSS. Forte *urticis* rectius: Urticarum enim in clavis pedum ſanandis creber apud Marcellum Empir. uſus: viticis plane nullus. Vide cap. 34. pag. 234. & ſeqq.

29. *Fimum columbinum.*] Marcellus Empir loc. cit. & Plinius Valer. lib 2. cap. 52.

30. *Verrucas vero.*] Iiſdem verbis Sextus Platon. cap. 9. de cane, tit 6. *Ad callos & verrucas tollendas.* Marcellus Empir. cap. 19. pag 132. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 42. Q. Serenus, cap. 65. de verrucis tollendis:

Id poteris vitium ſanguis curare lacertæ,
Aut urina canis cum terra inducta madente.

31. *Fimi canini.*] Marcellus Empir & Plinius Valer. loc. cit. qui & de fimo ovium, & murino ſanguine, Plinio pariter adſtipulantur.

32. *Caput lacertæ.*] Galenus, lib. 11. de fac. ſimp. med. pag. 303.

33. *Fimum gallinaceum.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 42.

34. *Cantharides.*] Marcellus Empir. cap. 19. pag. 129.

Sect. XXIV. 1. *Quoniam uni.*] Hæc explanata uberius, lib. 11. ſect. 40.

2. *Nec finis alia.*] Sive, finis alius. Sic Maro, 2. Æneid. *Hæc finis Priami fatorum.*

tur, draconis lingua, & oculis & felle inteſtiniſque in vino & oleo decoctis, ac ſub dio noctu refrigeratis, perunctos matutinis veſpertiniſque liberari.

XXV. Perfrictionibus remedio eſſe tradit [1] Nicander amphiſbænam mortuam adalligatam, vel pellem tantum ejus. Quin immo arbori, quæ cædatur, adalligata, non algere cædentes, faciliuſque ſuccidere. Itaque ſola ſerpentium frigori ſe committit, prima omnium procedens, & ante cuculi cantum. Aliud eſt cuculo miraculum, quo quis loco primo audiat alitem illam, ſi dexter pes circumſcribatur, ac veſtigium id effodiatur, non gigni pulices, ubicumque ſpargatur.

XXVI. [1] Paralyſin caventibus pinguia glirium decoctorum & ſoricum utiliſſima tradunt eſſe: millepedas, [2] ut in anginis diximus, potas phthiſin ſentientibus: [3] lacertam viridem decoctam in vini ſextariis tribus ad cyathum unum, ſingulis cochlearibus ſumptis per dies, donec convaleſcant: [4] cochlearum cinerem potum in vino.

XXVII. Comitialibus morbis œſypum cum myrrhæ momento, & vini cyathis duobus dilutum, magnitudine nucis avellanæ, a balineo potum. [1] Teſticulos arietinos inveteratos, tritoſque dimidio denarii pondere in aqua vel lactis aſinini hemina. Interdicitur vini potus quinis diebus ante & poſtea. [2] Magnifice laudatur & ſanguis pecudum potus: item fel cum melle, præcipue agninum. [3] Catulus lactens ſumptus, abſciſſo capite pedibuſque, ex vino & myrrha. Lichen mulæ potus in oxymelite cyathis tribus. Stellionis tranſmarini cinis potus in aceto. Tunicula ſtellionis, quam eodem modo, ut anguis, exuit, pota. Quidam & ipſum arundine exenteratum inveteratumque bibendum dedere. Alii in cibo in ligneis verubus inaſſatum. Operæ pretium eſt ſcire quomodo præripiatur, cum exuitur membrana hiberna, alias devoranti eam, [4] quoniam nullum animal fraudulentius invidere homini tradunt. [5] Inde ſtellionum nomen aïunt in maledictum tranſlatum. Obſervant cubile ejus æſtatibus. [6] Eſt autem in loricis oſtiorum feneſtrarumque, aut cameris ſepulcriſve: ibi vere incipiente fiſſis arundinibus textas opponunt caſas, quarum anguſtiis etiam gaudet, eo facilius exuens circumdatum [a] torporem. Sed eo derelicto non poteſt remeare. Nihil ei remedio in comitialibus morbis præfertur. Prodeſt & cerebrum muſtelæ inveteratum potumque, [7] & jecur ejus: teſticuli, vulvæque, aut ventriculus inveteratus cum coriandro, [8] ut diximus: [9] item cinis: ſilveſtris vero [10] tota in cibo ſumpta. [b] [11] Eadem omnia prædicantur ex viverra. Lacerta viridis cum condimentis, quæ faſtidium abſtergeant, ablatis pedibus & capite. [12] Cochleatum cinis addito ſemine lini & urticæ cum melle, unctu ſanat. [c] Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis adalligata cervinis nervis: [13] vel lapilli e ventre pullorum hirundinum ſiniſtro lacerto annexi. Dicuntur enim excluſo pullo lapillum [d] dare. [14] Quod ſi pullus is detur [e] incipienti in cibo, [f] [15] quem primum pepererit, cum quis primum tentatus ſit, liberatur eo malo. [16] Poſtea medetur hirundinum ſanguis cum

INTERPRETATIO.

a *Torporem.*] Senectam.
b *Eadem.*] Eadem omnia remedia parantur ex ſilveſtri muſtela, ſive viverra, *quæ jam e domeſtica commonſtrata ſunt.*
c *Magis.*] Qui Magiam profitentur.
d *Dare*] Dare deglutiendum.
e *Incipienti.*] Cum morbus incipit.
f *Quem primum.*] Quem pullum primum hirundo pepererit.

NOTÆ.

Sect. XXV. 1. *Nicander.*] In Theriacis, pag 26. de amphisbæna:

[illegible]

Sic pluribus illa
Pelle ſua prodeſt, Borea cum flamine ſegnes
Obrigvere manus, & villa frigore torpent, &c.

Sect. XXVI. 1. *Paralyſin.*] Plinius Valer. lib 3. cap 13. ad verbum.
2. *Ut anginis diximus.*] Sect 12.
3. *Lacertam viridem.*] Plinius Valer. ad verbum, lib. 1. cap. 61.
4. *Cochlearum.*] Plinius Valerianus, loc cit.
Sect. XXVII. 1. *Teſticulos.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 58. ad verbum, & Sextus Platon. cap 6. de ariete tit. 7. *Ad caducos.*
2. *Magnifice.*] Plinius Valer. loc. cit.
3. *Catulus lactens.*] Plinius Valer. loc cit.
4. *Quoniam nullum.*] Vide quæ diximus in eam rem, lib. 8. ſect. 49.
5. *Inde ſtellionum.*] Maledicti & convicii loco id nomen objicitur homini improbo & fraudulento. Gloſſæ veteres: *Stellio:* [illegible]. Proprie autem ſtellionatus dicitur Jureconſultis, cum dolo quid factum, cum merces ſuppoſitæ, cum impoſtura facta, &c. Vide tit. 20 lib. 57 Dig. *Stellionatus:* ſimul & Voſſium in Etymol. Eſt ſtellionatus [illegible] Platoni, lib 9. de Legib.
6. *Eſt autem in loricis.*] Ita Reg. 2. & Chiffl. Editi, male, *in locis.* Loricæ teſtaceæ murorum, oſtiorum, ac feneſtrarum, projecturæ ſunt, quas Galli vocant *Corniches*, quæ tranſitum ſepiunt, rejiciuntque extra perpendiculum ſtillas. De his Vitruvius, lib. 2. cap 8.
7. *Et jecur ejus*] Dioſc. lib. 2. [illegible] cap. 18. Plinius Valer. lib 3. cap. 10.
8 *Ut diximus.*] Libro 29. ſect. 16. Sic etiam Dioſcor. loco citato.
9. *Item cinis*] Q. Serenus, cap. 58. de comitiali morbo, pag. 161.
Aptus muſtelæ cinis eſt, & hirundinis una.
10. *Tota in cibo ſumpta.*] Cælius Aurel. 1. Chron. cap 4. de epilepſia, ex aliorum ſententia: *Item mandendam muſtelam, ſed longo deſiccatam tempore*: id vero deinde improbat.
11. *Eadem omnia.*] Plinius Valer. lib. 2 cap. 58
12. *Cochlearum cinis*] Vide Notas & Emend. num XXII.
13. *Vel lapilli e ventre.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 60. Sextus Platon. parte 2. cap. 12. de hirundine, tit. 3. *Ad caducos. Hirundines comeſtæ caducos ſanant. Item lapilli in ventriculis earum reperti, & brachio alligati perfecte ſanant.*
14. *Quod ſi pullus is, &c.*] Sic Reg. 1. At paucioribus verbis, Reg 2. & is quem Pintianus vidit. *Quod ſi pullus detur cum primum tentatus ſit, liberatur eo malo.*
15. *Quem primum*] Sic pullos eligit primæ feturæ Dioſcorides, lib. 2. cap. 60. & lib. 1. [illegible] cap. 19.
16. *Poſtea medetur.*] Q. Serenus, loc cit.
Aut cruor ex Progne mixtus cum polline thuris:
Aut lapis ex nido, vaga quem congeſſit hirundo,
Vellitur: & nexu fovet, attollitque jacentem.

thure, vel cor recens devoratum. [17] Quin & e nido earum lapillus impoſitus recreare dicitur confeſtim, & adalligatus in perpetuum tueri. Prædicatur & jecur milvi devoratum, & ſenectus ſerpentium. [18] Jecur vulturis tritum cum ſuo ſanguine ter ſeptenis diebus potum. Cor pulli vulturini adalligatum. [19] Sed ipſum vulturem in cibo dari jubent, & quidem ſatiatum humano cadavere. Quidam pectus ejus bibendum cenſent, & in cerrino calice. [20] Aut teſtes gallinacei ex aqua & lacte, antecedente quinque dierum abſtinentia vini, ob id inveteratos. Fuere & qui viginti unam muſcas rufas, & quidem emortuas, in potu darent, infirmioribus pauciores.

CAP. XI. XXVIII. [1] Morbo regio reſiſtunt ſordes aurium, [2] aut mammarum pecudis denarii pondere cum [3] myrrhæ momento, & vini cyathis duobus: [4] canini capitis cinis in mulſo: multipeda in vini hemina: vermes terreni in aceto mulſo cum myrrha. [5] Gallina ſi ſit luteis pedibus prius aqua purificatis, dein collutis vino, quod bibatur. [6] Cerebrum perdicis aut aquilæ in vini cyathis tribus. Cinis plumarum [7] aut interaneorum palumbis in mulſo ad cochlearia tria. Paſſerum cinis ſarmentis crematorum cochlearibus duobus in aqua mulſa. [8] Avis icterus vocatur a colore, quæ ſi ſpectetur, ſanari id malum tradunt, & avem mori. [9] Hanc puto Latine vocari galgulum.

XXIX. [1] Phreneticis prodeſſe videtur pulmo pecudum calidus circa caput alligatus. Nam muris cerebrum dare potui ex aqua, aut cinerem muſtelæ, vel etiam inveteratas herinacei carnes, quis poſſit furenti, etiamſi certa ſit medicina? Bubonis certe oculorum cinerem inter ea, quibus prodigioſe vitam ludificantur, acceperim. Præcipueque febrium medicina placitis eorum renunciat. Namque & in XII. ſigna digeſſere eam Sole tranſmeante, iterumque Luna: quod totum abdicandum paucis e pluribus edocebo. Siquidem crematis tritiſque cum oleo perungi jubent ægros cum Geminos tranſit Sol, criſtis, & auribus, & unguibus gallinaceorum: ſi Luna, [2] radiis barbiſque eorum: ſi Virginem alteruter, hordei granis: ſi Sagittarium, veſpertilionis alis: ſi Leonem Luna, tamaricis fronde, & adjiciunt, ſativæ: ſi Aquarium, e buxo carbonibus tritis. Ex iſtis confeſſa, aut certe veriſimilia ponemus, ſicut & lethargum [3] olfactoriis excitari: inter ea fortaſſis muſtelæ teſticulis inveteratis, [4] aut jocinere uſto. [5] His quoque pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile.

XXX. In quartanis medicina clinice propemodum nihil pollet. Quamobrem plura [a] eorum remedia ponemus, primumque ea, quæ adalligari jubent: Pulverem, in quo ſe accipiter volutaverit, lino rutilo in linteolo: canis nigri dentem longiſſimum. Pſeudoſphecem vocant veſpam, quæ ſingularis volitat: hanc ſiniſtra manu apprehenſam ſubnectunt: alii vero, quam quis eo anno viderit primam. [1] Viperæ caput abſciſſum in linteolo, vel cor viventis exemptum. [2] Muris roſtellum auriculaſque ſummas roſeo panno, ipſumque dimittunt. Lacertæ vivæ dextrum oculum effoſſum, mox cum capite ſuo deciſo, in pellicula caprina. Scarabæum [3] qui pilas volvit. Propter hunc Ægypti magna pars ſcarabæos inter

INTERPRETATIO.

a *Eorum*] Magorum.

NOTÆ.

Sic etiam Plinius Valer. lib. 2. cap. 58

17. *Quin & e nido.*] Q. Serenus & Plinius Valer. locis cit.

18. *Jecur vulturis.*] Sextus Platon. parte 2. cap. 2. de vulture, tit. 2. *Ad caducos: Vulturis jecur totum cum ſanguine ipſius vulturis tritum, & per dies ſeptem potum, caducis prodeſſe dicimus.* Plinium tranſcripſit ad verbum alter Plinius Valer. lib. 2. cap. 58.

19. *Sed ipſum.*] Plinius Valer. loc. cit.

20. *Aut teſtes.*] Sextus Platon. parte 2. cap 8. de gallo, tit. 2. *Ad caducos: Galli teſticulos contritos cum aqua ieiuno dabis bibere: abſtineant autem a vino diebus decem.... Debebunt autem teſticuli ſicci ſervari, ut cum fuerint neceſſarii, continuo ſumantur.*

Sect. XXVIII. 1. *Morbo regio.*] Hæc totidem verbis Plinius Valer. lib. 2. cap. 59.

2. *Aut mammarum*] Sordes quas inter mammas habet, vel inter femora, ut ait Sextus Platon. cap. 6 de ariete, tit. 6. *Ad morbum regium*

3. *Myrrhæ momento.*] Hoc eſt, myrrhæ puſillo, ut Plinius Valer. ait, loc. cit.

4. *Canini capitis.*] Sic etiam, præter Plinium Valer loc. cit. Sextus Platon. cap 9. de cane, tit 16 *Ad morbum regium: Rabidi canis caput combuſtum & commixtum cum vino potatum more ſanat.*

5. *Gallina.*] Plinius Valer loc. cit.

6 *Cerebrum*, &c.] Sextus Platon. parte 2. cap. 5 de perdice, tit. 1. *Ad morbum regium.* Et Plinius Valer. loc. cit.

7. *Aut interaneorum.*] Plinius Valer. loc. cit. *Cineres interaneorum palumborum, cochlearia duo bibuntur ex mulſo.*

8. *Avis icterus.*] Diximus de ea, lib. 10. ſect. 50. Ab ea ave, quod ſit coloris fellei, Græcos dediſſe huic morbo nomen, ſcribit Cælius Aurel. lib. 3. cap. 5.

9. *Hanc .... puto galgulum.*] Galbulum a colore luteo appellari mavult Marcellus Donatus, in Sueton. cap. 81 tom. 6 Theſ. Critic pag 281. & poſt eum Salmaſius in Notis ad hiſt Aug. pag 227.

Sect. XXIX. 1. *Phreneticis.*] Q. Serenus, cap. 8. pag. 129.

Ex vitiis cerebri phreneſis furioſa movetur,
Amiſſaſque refert frendens amentia vires.
Conveniet calidis pecudum pulmonibus apte
Tempora languentis medica redimire corona.

Sic etiam Plinius Valer. lib. 3. cap. 9

2. *Radiis.*] Calcaribus. Vide quæ de ea voce diximus lib. 11. ſect. 107.

3. *Olfactoriis.*] Odoramentis quæ corroborent, & olfactu excitent: ὀσφραντήρια vocat Dioſcor. in Alexiph. cap. 17. Sic etiam Largus, Compoſ. Medic. cap 23. num. 104. *Interdum olfactoriis reficere*, &c. Joan. de Janua: *Olfactorium, ab olfacio, unde olfactoriolum: Vas unguentarium muliebre, in quo odoramenta geſtantur.*

4. *Aut jocinere uſto.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 7.

5. *His quoque.*] Plinius Valer. loc. cit

Sect. XXX. 1 *Viperæ caput.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 6.

2. *Muris roſtellum.*] Plinius Valer. loc. cit. *Quartana curanda: Muri vivo roſtellum primum, & auricula ſumma præciduntur, & in roſeo panno alligantur, & ipſe mus vivus dimittitur.*

3. *Qui pilas volvit.*] Qui pedibus fimum ſubigit, & in pilas cogit, quas & pedibus volutat. In libris hactenus editis, *pilulas*, minus ſincere.

numina

numina colit, curioſa Apionis interpretatione, qua colligat [4] Solis operum ſimilitudinem huic animali eſſe, ad excuſandos gentis ſuæ ritus. [5] Sed & alium adalligant Magi, cui ſunt cornicula reflexa, ſiniſtra manu collectum. Tertium, qui vocatur fullo, albis guttis, diſſectum utrique lacerto adalligant: cetera ſiniſtro. Cor anguium ſiniſtra manu exemptum viventibus. Scorpionis caudæ quatuor articulos cum aculeo, panno nigro, ita ut nec ſcorpionem dimiſſum, nec eum qui alligaverit, videat æger triduo. [a] Poſt tertium circuitum id condat. [6] Erucam in linteolo ter lino circumdant totidem nodis, ad ſingulos dicentes, quare faciat qui medebitur. Limacem in pellicula, vel quatuor limacum capita, præciſa arundine. Multipedam lana involutam. [7] Vermiculos ex quibus tabani fiunt, antequam pennas germinent. Alios e ſpinoſis frutectis lanuginoſos. Quidam ex illis quaternos incluſos juglandis nucis putamine adalligant: cochleaſque, quæ nudæ inveniuntur. Stellionem incluſum capſulis ſubjiciunt capiti, & ſub deceſſu febris emittunt. Devorari autem jubent cor mergi marini ſine ferro exemptum, inveteratumque conteri, & in calida aqua bibi. Corda hirundinum cum melle. [8] Alii fimum drachma una in lactis caprini & ovilli, vel paſſi cyathis tribus, ante acceſſiones. Sunt qui totas cenſeant devorandas. Aſpidis cutem pondere ſexta parte denarii cum piperis pari modo, Parthorum gentes in remedium quartanæ bibunt. Chryſippus philoſophus tradidit [9] phryganion adalligatum remedio eſſe quartanis. Quod eſſet animal neque ille deſcripſit, nec nos invenimus qui noviſſet. [b] Demonſtrandum tamen fuit a tam gravi auctore dictum, [10] ſi cujus cura efficacior eſſet inquirentis. Cornicis carnes eſſe, & nidum illinire, in longis morbis utiliſſimum putant. Et in tertianis fiat poteſtas experiendi, quoniam miſerias copia ſpei delectat, anne araneı, quem lycon vocant, [11] tela cum ipſo, in ſplenio reſinæ ceræque impoſita utriſque temporibus & fronti proſit: aut ipſe calamo adalligatus, qualiter & aliis febribus prodeſſe traditur: item lacerta viridis adalligata viva in eo vaſe quod capiat. Quo genere [12] & recidivas frequenter abigi affirmant.

XXXI. Hydropicis œſypum ex vino addita myrrha modice potui datur, nucis avellanæ magnitudine. Aliqui addunt & anſerinum adipem [1] ex vino myrteo. Sordes ab uberibus ovium eumdem effectum habent. Item carnes inveteratæ herinacei ſumptæ. [2] Vomitus quoque canum illitus ventri, aquam trahere promittitur.

XXXII. Igni ſacro medetur œſypum cum pompholyge & roſaceo, ricini ſanguis, [1] vermes terreni ex aceto illiti, gryllus contritus in manibus. Quo genere præſtat, ut qui id fecerit, antequam incipiat vitium, toto eo anno careat. Oportet autem eum ferro cum terra cavernæ ſuæ tolli. [2] Adeps anſeris. Viperæ caput aridum aſſervatum & combuſtum, deinde ex aceto impoſitum. [3] Senectus ſerpentium ex aqua illita a balineo cum bitumine & ſevo agnino. CAP. XII.

XXXIII. [1] Carbunculus fimo columbino abolетur per ſe illico, vel cùm lini ſemine ex aceto mulſo. Item apibus, quæ in melle ſint mortuæ, impoſitis: Polentaque impoſita inſperſa. In verendis, ceteriſque ibi hulceribus, occurrit e melle œſypum cum plumbi

INTERPRETATIO.

a *Poſt.*] Poſt tertium febris circuitum id humo condat.

b *Demonſtrandum.*] Appellandum a nobis id animal fuit, quod tam gravis auctor nominavit, ut detur aliorum diligentiæ locus, ſi forte eorum cura in inquirendo felicior futura ſit & efficacior.

NOTÆ.

4. *Solis operum*] Quoniam cum ſobolem procreare vult, bovis fimum nactus, globulum ejuſdem, cujus mundus figuræ eſt, fingit: quem ubi ab ortu ad occaſum averſis pedibus volutavit, Solis curſum in cælo æmulatus, ipſe rurſum, ut orbi perſimilem figuram edat atque exprimat, in ortum convertitur Ἐπειδὰν ὁ ἄρσην βούληται παιδοποιήσασθαι, βοὸς ἀφόδευμα λαβὼν, πλάσσει σφαιροειδὲς παραπλήσιον τῷ κόσμῳ σχῆμα, &c. Horus Apollo, lib. 1. Hierogl. 10. Habet his conſentientia Porphyrius, libro quem inſcripſit, περὶ τῶν ἐμψύχων ἀπέχεσθαι, quæ merito ridet Euſebius, lib. 3. de Præpar. Evang. pag. 94.

5. *Sed & alium.*] Lucanum, de quo lib. xi. ſect. 34.

6. *Erucam.*] MSS. omnes, *urucam*, quod idem eſt.

7. *Vermiculos.*] Fiunt hi e ligno. Vide lib. xi. ſect. 38.

8. *Alii fimum.*] Ad verbum Plinius Valer. lib. 3. cap. 26.

9. *Phryganion.*] Sic MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indicis eo fragmento quod retulimus in Notis & Emendationibus ad librum 26. num. XXXII.

10. *Si cujus cura.*] Qua forma Maro, lib. 2. Æneid.

Inde domum ....

Me refero, ſi forte pedem, ſi forte tuliſſet.

11. *Tela cum ipſo, in ſplenio.*] Tela cum araneo, in emplaſtro cum reſinæ ceræque impoſita. Vide Notas & Emendationes, num. XXIII. Σπλήνιον emplaſtrum eſſe jam ſæpius diximus. Conſuli poteſt & Conſtantinus in Lexico, ubi de ea voce multa.

12. *Et recidivas.*] Subintellige febres, quæ cum abſceſſiſſe crederentur omnino, revertuntur.

Sect. XXXI. 1. *Ex vino myrteo.*] Sic MSS. Reg. 1. 2. Chiffl. &c. In editis, *& oleum myrteum.*

2. *Vomitus quoque.*] Sextus Platon. lib. 9. de cane, tit. 12. *Ad hydropicos: Stercus canis ſiccum, & in potionem aſperſum, hydropicos ſanat. Item vomitum canis hydropico ſuper ventrem pone: ſtatim incipiet per ſeceſſum aquam emittere.* Sic etiam Plinius Valer. lib. 3. cap. 12.

Sect. XXXII. 1. *Vermes terreni.....gryllus*, &c.] Hæc totidem verbis Plinius Valer. lib. 3. cap. 34. De vermibus etiam conſentit Q. Serenus, cap. 42. de igni ſacro demovendo, pag. 152.

Lumbricus terræ mixto inducetur aceto

2. *Adeps anſeris. Viperæ*, &c.] Plinius Valer. ad verbum, loc. cit.

3. *Senectus.*] Plinius Valer. loc. cit.

Sect. XXXIII. 1. *Carbunculus.*] Q. Serenus, cap. 4. de carbone medendo, pag. 151.

Dulcacidum laticem cum lini ſemine junges,

Atque fimum pariter Paphiæ compone columbæ:

Hinc ſine diruptas partes, & clauſa venena.

Totidem verbis cum Plinio noſtro Plinius alter Valer. lib. 3. cap. 30.

ſquamis. [2] Item fimum pecudum incipientibus carbunculis. [3] Tubera & quæcumque molliri opus eſt, efficaciſſime anſerino adipe curantur. Idem præſtat & gruum adeps.

XXXIV. Furunculis mederi dicitur araneus, priuſquam nominetur impoſitus, & tertio die ſolutus. Mus araneus pendens enecatus, ſic ut terram ne poſtea attingat, ter circumdatus furunculo, toties exſpuentibus medente, & cui is medebitur. [1] Ex gallinaceo fimo quod eſt rufum maxime, recens illitum ex aceto. [2] Ventriculus ciconiæ ex vino decoctus. [3] Muſcæ impari numero infricatæ digito medico. [4] Sordes ex pecudum auriculis. Sevum ovium vetus cum cinere e capillis mulierum. Sevum arietis cum cinere pumicis & ſalis pari pondere.

XXXV. [1] Ambuſtis canini capitis cinis medetur. Item glirium cum oleo. [2] Fimum ovium cum cera. Murium cinis: [3] cochlearum quoque: ſic ut ne cicatrix quidem appareat. Item adeps viperinus. Fimi columbini cinis ex oleo illitus.

XXXVI. [1] Nervorum nodis capitis viperini cinis ex oleo cyprino. [2] Terreni vermes cum melle illiti. [3] Doloribus eorum amphiſbæna mortua adalligata. [4] Adeps vulturinus cum ventre areſactus, contrituſque cum adipe ſuillo inveterato. Cinis e capite bubonis in mulſo potus cum lilii radice, ſi Magis credimus. [5] In contractione nervorum caro palumbina in cibis prodeſt & inveterata: [6] herinacei, ſpaſticis: item muſtelæ cinis. [7] Serpentium ſenectus in pelle taurina adalligata ſpaſmos fieri prohibet. Opiſthotonos milvi jecur aridum tribus obolis in aquæ mulſæ cyathis tribus potum.

XXXVII. Reduvias, & quæ in digitis naſcuntur pterygia, tollunt, [1] canini capitis cinis, aut vulva decocta in oleo, ſuperillito butyro ovillo cum melle. Item folliculus cujuſlibet animalium fellis. Unguium ſcabritiam cantharides cum pice tertio die ſolutæ, aut locuſtæ, cum ſevo hircino. Pecudum ſevum. Aliqui miſcent viſcum & portulacam, alii æris florem & viſcum, ita ut tertio die ſolvant.

XXXVIII. [1] Sanguinem ſiſtit in naribus ſevum ex omento pecudum inditum. Item coagulum ex aqua, maxime agninum, ſubductum vel infuſum, etiamſi alia non proſint. [3] Adeps anſerinus cum butyro pari pondere paſtillis ingeſtus. [4] Cochlearum terrena. [5] Sed & ipſæ extractæ teſtis. [6] E naribus fluentem ſiſtunt cochleæ contritæ fronti illitæ: [7] aranei tela: [8] gallinacei cerebellum, vel ſanguis, profluvia ex cerebro: [9] item columbinus, ob id ſervatus concretuſque. [10] Si vero ex vulnere immodice fluat, fimi caballini cum putaminibus ovorum cremati cinis impoſitus mire ſiſtit.

NOTÆ.

2. *Item fimum.*] Plinius Valer. lib 3. cap. 30 Sextus Platon cap 5. de capro & capra, tit. 26. *Ad carbunculos: Stercus capræ cum melle commixtum, & ſuperpoſitum, carbunculos qui in ventre naſcuntur, diſcutit.*

3. *Tubera, &c.*] Sextus Platon parte 2. cap. 4 de grue, tit *Ad duritiam & concretiones locorum: Gruis adeps cum adipe anſerino remiſſus, locorum* (hoc eſt, matricis ſeu vulvæ) *duritias & concretiones diſcutit.*

Sect. XXXIV. 1. *Ex gallinaceo.*] Q. Serenus, cap. 39. de furunculo medendo, pag. 150.

> *Prætereaque fimum ex gallo quod legeris albo,*
> *Imbribus ex acidi. fidens appone doleati.*
> *Auribus aut pecudum molles exprometo ſordes,*
> *Unguine quo fotis dabitur medicina papillis.*

Sextus Platon parte 2. cap 8. de gallo, tit 4. *Ad furunculos: Galli ſtercus rufum impoſitum furunculos rumpit, & dolorem tollit.* Sic pariter Plinius Valer lib 3 cap 32. ad verbum

2. *Ventriculus*] Plinius Valer. loc cit.

3. *Muſcæ . . . digito medico.*] Digitus medicus vulgo appellatur, qui minimo eſt proximus idem auricularis quoque dictus, quod eo mundentur aures. Plinius Valer. loc. cit. *digito minimo* ſcripſit, cum hunc locum exſcriberet.

4. *Sordes.*] Plinius Valer. loc. cit.

Sect XXXV. 1. *Ambuſtis.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 36. Theodorus Priſcianus, lib. 1. cap. 17. *De uſtione calidæ, & ignis . . . Sic etiam ſtercus ovium curat incenſa ſimiliter cum ceroto mixtum. & canis oſſa capitis incenſa aſperſa operantur. Sic cochlearum incenſarum cinis.* &c.

2. *Fimum ovium.*] Plinius Valer. & Theodorus, loc cit.

3. *Cochlearum.*] Plinius Valer. loc cit. ut & Priſcianus.

Sect. XXXVI. 1. *Nervorum nodis.*] Hæc totidem plane ſyllabis Marcellus Empir. cap. 34. pag 237. & Plinius Valer. lib 3. cap 15. Nervorum porro nodum γάγγλιον Græci, atque adeo & Latini vocant: hoc eſt, nodi alicujus contortionem, vel ex ictu, vel ex laſſitudine Vide Conſtant. in Lexico. De hujus vitii ſignis & curatione agit Sennertus, lib. 5. Practicæ, part. 1. cap 35. pag 832.

2 *Terreni vermes.*] Totidem verbis auctores proxime appellati.

3. *Doloribus eorum.*] Marcellus Empir. & Plinius Valer. locis cit.

4 *Adeps vulturinus.*] Q. Serenus, cap 55. pag 159.

> *Si vero occultos nervos dolor urit inertes.*
> *Vulturis exciſos adipes*, &c.

Sextus Platon. parte 2 cap 2. de vulture, tit. 5. *Ad nervorum dolorem, & articulorum.* Marcellus Empir. & Plinius Valer. locis cit.

5. *In contractione.*] Q. Serenus, loc. cit.

> *Sin autem ſubito replicantur corpora morbo,*
> *Contractos revocat nervos caro ſumpta columbæ.*

6. *Herinacei, ſpaſticis*] Hoc eſt, contractioni membrorum. Affine huic Habdarrahmani placitum, cap. 32. pag. 114. *Recipe herinaceum, jugula, & concoque, donec diſſolvatur: tunc eius adipem & pinguedinem colabis, & repones apud te. Hæc decoctione utatur, qui dorſi aut genuum doloribus laborat, vel complicatione membrorum: ſanabitur.*

7. *Serpentium*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 15.

Sect. XXXVII 1 *Canini capitis cinis.*] Sextus Platon. cap. 9. de cane, tit 18 *Ad pterygia in digitis.*

Sect. XXXVIII. 1. *Sanguinem ſiſtit.*] Vide Notas & Emendat. num XXIV.

2 *Subductum.*] In nares attractum, inquit Dalecampius. Vide Notas & Emend. num XXV.

3. *Adeps anſerinus.*] Marcellus Empir. cap. 10. pag. 85. infundi naribus jubet. Plinius Valer. lib. 1. cap. 25. *ingeri paſtillis*

4 *Cochlearum terrena*] Terra quæ cochleis adhæreſcit. Sic idem ſect x1 hujus libri, *dein terrenum* præcipit, quod iis adhæret Senſum hujus loci Pintianus labefactat, cum *terrena* legi ſuadet Nondum enim ex ipſis medicina petitur, ſed ex terra tantum iiſdem adhærente: mox ex ipſis, cum additur, *ſed & ipſæ*, &c.

5. *Sed & ipſæ.*] Scribonius Largus, Compoſ 46. *Injicere intus narem aut nares oportebit cochlea viva carnem per ſe, aut cum thuris polline tritam*

6 *E naribus fluentem.*] Q. Serenus, cap. 35. de profluvio ſanguinis: Marcellus Empir. & Plinius Valer. locis cit.

7. *Aranei tela.*] Marcellus Empir. cap 10. pag. 85. *Aranei tela appoſita ſubvenit narium cruentis fluoribus.*

8. *Gallinacei*, &c] Vide Notas & Emend. num. XXVI.

9 *Item columbinus.*] Q. Serenus, loc cit

> *Aut galli cerebro, vel ſanguine tinge columbæ:*
> *Quod niſi ſupprimitur, ſanguis potandus & ipſe eſt.*

Marcellus item Empir. cap. 10. pag. 85.

10 *Si vero ex*] Q. Serenus, cap. 44. pag. 153.

> *Adverſus nimios reſeratis vulneris amnes.*

XXXIX. [1] Vulneribus medetur œſypum cum hordei cinere & ærugine æquis partibus. Ad carcinomata quoque ac ſerpentia valet. Erodit & hulcerum margines: carneſque excreſcentes ad æqualitatem redigit. Explet quoque, & ad cicatricem perducit. [2] Magna vis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata, addito nitro: [3] aut in cinere ex oſſibus feminum agninorum, præcipue in his hulceribus, quæ cicatricem non trahunt. [4] Magna & pulmonibus, præcipue arietum: Excreſcentes carnes in hulceribus ad æqualitatem efficaciſſime reducunt. [5] Fimo quoque ipſo ovium [6] ſub teſto calefacto & ſubacto tumor vulnerum ſedatur: [7] fiſtulæ purgantur ſananturque: item epinyctides. Summa vero vis in canini capitis cinere: excreſcentia omnia ſpodii vice erodit ac perſanat. Et murino fimo eroduntur. [8] Item muſtelæ fimi cinere. Duritias etiam in alto hulcerum, & carcinomata perſequitur multipeda trita, admixta reſina terebinthina & ſinopide. Eademque utiliſſima ſunt in his hulceribus quæ vermibus periclitantur.

Quin & vermium ipſorum genera mirandos uſus habent. [9] Coſſes, qui in ligno naſcuntur, ſanant hulcera omnia. Nomas vero combuſti cum pari [10] pondere aniſi, & ex oleo illiti. [11] Vulnera recentia conglutinant terreni, adeo ut nervos quoque abſciſſos illitis ſolidari [12] intra ſeptimum diem perſuaſio ſit: itaque in melle ſervandos cenſent. Cinis eorum margines hulcerum duriores abſumit, cum pice liquida, [13] vel ſimblio melle. [14] Quidam areſactis in Sole ad vulnera ex aceto utuntur, nec ſolvunt, niſi biduo intermiſſo. Eadem ratione & [15] cochlearum terrena proſunt: [16] totæque exemptæ, tuſæ & impoſitæ, recentia vulnera conglutinant, & nomas ſiſtunt. [17] Herpes quoque animal a Græcis vocatur, quo præcipue ſanantur quæcumque ſerpunt. [18] Cochleæ proſunt eis cum teſtis ſuis tuſæ: [19] cum myrrha quidem & thure, etiam præciſos nervos ſanare dicuntur. Draconum quoque adeps ſiccatus in Sole magnopere prodeſt: item gallinacei cerebrum recentibus plagis. [20] Sale viperino in cibo ſumpto, tradunt & hulcera tractabiliora fieri, ac ſanari celerius. [21] Antonius quidem medicus cum incidiſſet inſanabilia hulcera, viperas edendas dabat, miraque celeritate perſanabat. Traoxalidum cinis margines hulcerum duros aufert cum melle: item fimi columbini cinis cum arſenico & melle, ea quæ erodenda ſunt. Bubonis cerebrum cum adipe anſerino mire vulnera dicitur glutinare: quæ vero vocantur cacoëthe, cinis feminum arietis cum lacte muliebri, diligenter prius elutis linteolis: Ulula avis cocta in oleo, cui liquato miſcetur butyrum ovillum & mel. Hulcerum labra duriora apes in melle mortuæ emolliunt. [22] Et elephantiaſin ſanguis & cinis muſtelæ. Verberum vulnera, atque vibices, [23] pellibus ovium recentibus impoſitis obliterantur.

XL. [1] Articulorum fracturis cinis feminum pecudis peculiariter medetur: efficacius cum cera. Idem medicamentum fit ex maxillis ſimul uſtis, cornuque cervino & cera mollita [2] roſaceo. [3] Oſſibus fractis caninum cerebrum linteolo illito, ſuperpoſitis lanis, quæ

NOTÆ.

Sive fimus manni cum teſtis miſcitur ovi,
Et reprimit ſinuſos miro medicamine curſus.

Adſtipulatur etiam Marcellus Empir. loc. cit.

Sect. XXXIX. 1. *Vulneribus.*] Vide Notas & Emendat. num. XXVII.

2. *Magna vis.*] Totidem verbis Plinius Valer. lib. 3. cap. 22.

3. *Aut in cinere ex oſſibus.*] Marcellus Empir. cap. 4. pag. 42. iiſdem verbis.

4. *Magna & pulmonibus.*] Ad verbum fere Marcellus Empir. & Plinius Valer. locis cit.

5. *Fimo quoque.*] Plinius Valer. totidem ſyllabis, lib. 3. cap. 22.

6. *Sub teſto.*] Sic M S S. Reg. Colb. Chiffl. non *teſta*. *Teſtum* & *teſtus* antiquis vas fuit ſub quo panis coqueretur, plerumque æreus, ut Plinius docet lib. 32. ſect. 26. Cato: *In foco calido ſub teſtu coquito leniter.* Inde pani teſtaceo nomen.

7. *Fiſtulæ.*] Plinius Valer. loc. cit.

8. *Item muſtelæ.*] Q. Serenus, cap. 37. pag. 150.

At ſi jam veteri ſuccedit fiſtula morbo,
Muſtelæ cinere immiſſo purgabitur hulcus.

9. *Coſſes qui.*] Marcellus Empir. cap. 42. *Hulcera recentia, & univerſa vitia hulcerum in capite ſanant vermes qui in arbore cava vel putrida naſcuntur, triti, & in panno impoſiti. Iidem vermes combuſti, & cum anetho ſicco pari pondere triti & impoſiti, ſanant etiam carcinomata.* Valer lib. 3. cap. 22. *Vermes qui in ligno naſcuntur, vocantur coſſes,* &c.

10. *Pondere aniſi.*] MSS. *aneſi*. Plinius Valer. & Marcellus, *anethi*, tum loco cit. tum pag 42.

11. *Vulnera recentia.*] Dioſcor lib. 2. pag. 72. totidem verbis: Γῆς ἔντερα λεῖα, ἐπιπλασθέντα νεῦρα διακεκομμένα κολλᾷ. Plinius Valer. hæc totidem verbis, lib. 3. cap. 20. & Q. Serenus, cap. 55. de nervis inciſis, pag. 159.

Haud quiſquam credet diſſectos vulnere nervos
Ad ſolitum rurſus revocari poſſe vigorem:
Sed prodeſt terra lumbricos indere tritos.

12. *Intra ſeptimam.*] Sic M S S. non *infra*. Plinius Valer. loc. cit. *in die ſeptimo*

13. *Vel ſimblio melle.*] E Sicilia. Dioſcor lib. 2. cap. 101. Μέλι . . . . δεῖν τὸ Σικελικὸν προβάλλειν ὑμνούμενον.

14. *Quidam areſactis.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 20. totidem verbis.

15. *Cochlearum terrena.*] Terra quæ cochleis adhæſerit, ut diximus ſup. ſect.

16 *Totæque exemptæ.*] Teſtis exemptis. Ad verbum hæc Plinius Valer. lib. 3. cap 20. & 21.

17. *Herpes.*] Ἑρπετὰ Græcis ſerpentes ſunt, ſive reptilia. Cujus animalis id peculiare nomen ſit apud Græcos, non liquet.

18. *Cochleæ.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 20. ad verbum.

19. *Cum myrrha,* &c] Dioſcor. lib. 2. cap. xi. & Plinius Valer. loc. cit.

20. *Sale viperino.*] De hoc ſale dictum eſt ſuperiore libro, ſect. 37.

21. *Antonius quidem.*] Ita M SS. de Antonio Muſa loquitur.

22. *Et elephantiaſin.*] Q. Serenus, cujus verba retulimus lib. 24. ſect x 1. Sextus Platon. cap. 20. de muſtela, tit. 1. Marcellus Empir. cap. 19. pag. 130. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 57.

23 *Pellibus ovium recentibus.*] Recens excoriatis.

Sect. X L. 1. *Articulorum.*] Marcellus Empir. cap. 34 pag. 234. totidem verbis, & Plinius Valer. lib. 3. cap. 15. & 48.

2. *Roſaceo.*] Subintellige, oleo.

3. *Oſſibus fractis.*] Ad verbum Sextus Platon. cap. 9. de cane, tit. 22. *Ad fracturam.* Plinius Valer. lib. 3. cap. 48. *Caninum cerebrum linteolo illitum imponitur, ſuperpoſitis lanis, quæ ſubinde oleo ſuffunduntur, quartodecimo die ſolidat.* Q. Serenus, cap 54 pag. 158.

Vis indigna novo ſi ſparſerit oſſa fragore,
Conveniet cerebrum blandi canis addere fractis:
Lintea deinde, ſuperque inductas nectere lanas,

ſubinde ſuffundantur, fere XIV. diebus ſolidat: [4] nec tardius cinis ſilveſtris muris cum melle: aut vermium terrenorum, qui etiam oſſa extrahit.

XLI. [1] Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo, præcipue ex ariete, [2] ſevum ex nitro: lacertæ viridis cinis: [3] vernatio anguium ex vino decocta: [4] fimum columbinum cum melle. Item vitiligines albas ex vino. Ad vitiliginem & cantharides cum rutæ foliorum duabus partibus in Sole, [a] [5] donec formicet cutis, tolerandæ ſunt. Poſtea fovere, oleoque perungere, neceſſarium: iterumque illinire, idque diebus pluribus facere, caventes exhulcerationem altam. Ad eaſdem vitiligines & muſcas illini jubent cum radice lapathorum: gallinarum fimum candidum, ſervatum in oleo vetere cornea pyxide: veſpertilionum ſanguinem: fel herinacei ex aqua. Scabiem vero, bubonis cerebrum cum aphronitro, [6] ſed ante omnia ſanguis caninus, ſedant: [7] pruritum cochleæ minutæ, latæ, contritæ, illitæ.

XLII. [1] Arundines, & tela, quæque alia extrahenda ſunt corpori, evocat mus diſſectus impoſitus. [2] Præcipue vero lacerta diſſecta, ut vel caput ejus tantum contuſum cum ſale impoſitum. Cochleæ ex his quæ gregatim folia ſectantur, contuſæ impoſitæque cum teſtis: [3] & eæ quæ manduntur, exemptæ teſtis: ſed cum leporis coagulo efficaciſſime. Oſſa anguium eumdem cum coagulo cujuſcumque quadrupedis intra tertium diem approbant effectum. Laudantur & cantharides tritæ cum farina hordei.

XLIII. In muliebribus malis membranæ a partu ovium proficiunt, [1] ſicut in capris retulimus. Fimum quoque pecudum eoſdem uſus habet. Locuſtarum ſuffitu ſtranguriæ maxime mulierum juvantur. Gallinaceorum teſtes ſubinde ſi a conceptu edat mulier, mares in utero fieri dicuntur. Partus conceptos hyſtricum cinis potus continet: [2] maturat caninum lac potum, evocat membrana e canum ſecundis, ſi terram non attigerit. Lumbos parturientium potus lactis, [3] fimum murinum aqua pluvia dilutum mammas mulierum a partu [4] tumentes reficit. Cinis herinaceorum cum oleo perunctarum cuſtodit partus contra abortus. Facilius enituntur, quæ fimum anſerinum cum aquæ cyathis duobus ſorbuere: aut ex utriculo muſtelino per genitale effluentes aquas. Vermes terreni illiti, [5] ne cervicis ſcapularumque nervi doleant, præſtant. [6] Graves ſecundas pellunt in paſſo poti. [7] Iidem per ſe impoſiti, mammarum ſuppurationes concoquunt & aperiunt, extrahuntque, & ad cicatricem perducunt. Lac devocant poti cum mulſo. Inveniuntur & vermiculi, qui adalligati collo, continent partum. Detrahuntur autem ſub partu: alias eniti non patiuntur. Cavendum etiam ne in terra ponantur. Conceptus quoque cauſa dantur in potu quini aut ſepteni. [8] Cochleæ in cibo ſumptæ accelerant partum: item conceptum impoſitæ cum croco. Eædem ex amylo & tragacantha illitæ profluvia ſiſtunt. Proſunt & purgationibus ſumptæ in cibo, [9] & vulvam averſam corrigunt cum medulla cervina, ita ut uni cochleæ denarii pondus addatur & cyperi: Inflationes quoque vulvarum diſcutiunt exemptæ teſtis, tritæque cum roſaceo. Ad hæc Aſtypalæicæ maxime eliguntur. Alio modo Africanæ binæ tritæ cum feni Græci quod tribus digitis capiatur, addito melle cochlearibus quatuor, illinuntur alvo, prius irino ſucco perunctæ. Sunt & minutæ longæque, candidæ cochleæ, paſſim oberrantes. Eæ areſactæ Sole

Interpretatio.

a *Donec.*] Donec pruriat cutis.

Notæ.

Sepius & ſuccos conſperget pinguis olivi :
Bis ſeptem credunt coaleſcere cuncta diebus.

4. *Nec tardius*, &c.] Plinius Valer. loc. cit. *Cinis ſilveſtrium murium imponitur cum melle. Cinis vero terrenorum vermium cum melle etiam minuta oſſa extrahit.*

Sect. XLI. 1. *Cicatrices.*] Marcellus Empir. totidem verbis, cap 19 pag. 132 & Plinius Valer. lib. 3 cap. 46. Item Sextus Platon. lib. 6. de ariete, tit. 4.

2. *Sevum ex nitro.*] Plinius Valer. loc. cit.

3. *Vernatio.*] Plinius Valer. loc cit. *Senectus anguium*, &c.

4 *Fimum columbinum.*] Plinius Valer loc cit.

5. *Donec formicet.*] Vide quæ de ea voce diximus lib. 28 ſect. 20

6. *Sed ante omnia.*] Plinius Valer lib. 3. cap. 38.

7. *Pruritum cochleæ.*] Q. Serenus, cap 7. de prurigine, &c. pag. 129

Pruritus autem ſalſos levat humor aceti,
Sive maris rabidi ſudor, cochleæque minutæ,
Quorum contactu perimetur acerba libido.

Sic etiam Plinius Valer lib. 3. cap. 39.

Sect. XLII. 1. *Arundines*, &c.] Marcellus Empir. ad verbum, cap 34. pag. 233 & Plinius Valer. lib. 3. cap 49.

2. *Præcipue vero.*] Auctores proxime laudati, cum Theod. Priſciano, lib. 1 pag 23.

3. *Et ea quæ manduntur . . . . ſed cum.*] Hæc pariter Plinius Valer. loco citato.

Sect. XLIII. 1. *Sicut in capris retulimus.*] Lib. 28. ſect. 77. *Membrana caprarum, in qua partus editur, inveterata, potuque ſumpta in vino, ſecundas pellit.*

2. *Maturat.*] Partum accelerat, qua vi & mortuos in utero fetus expellit, ut auctor eſt Sextus Platonicus, cap. 9. de cane, tit. 3. Habdarrahmanus Ægyptius, cap. 26. pag. 102. *Lac caninum æqualibus vini & mellis temperatum partibus, propinabitur mulieri laboranti difficultate partus: ſtatim emittet infantem, vivus ſit, vel mortuus.*

3. *Fimum murinum.*] Q. Serenus, cap. 21. pag. 138.

Poſt partum tumidas injuſte aſſurgere mammas
Interdum aſpicies: harum mala commemorator
Murinus fimus ex pluvio ſedare liquore.

4. *Tumentes reficit.*] Ita Reg. 2. Hoc eſt, corrigit.

5. *Iidem per ſe.*] Q. Serenus, loco cit. cap. de mammis ſanandis:

Sin autem clauſas penitus dolor angit acerbus,
Lumbricos terræ turgentes unge corymbos.

6. *Ne cervicis, ſcapularumque.*] Ita Reg. 2. non, ut editi, *in cervices & ſcapulas, ne nervi*, &c.

7. *Graves ſecundas*] Moleſtas. Ita Reg 2. In editis perperam, ac ridicule, *Gravidis ſecundas.*

8. *Cochleæ in cibo.*] Q Serenus, cap. de conceptione & partu:

Et cochleæ manduntur edules.

9. *Et vulvam averſam*] Converſam, quod fit ſtrangulatione uteri.

in tegulis, tuſæque in fatina, miſcentur lomento æquis partibus, candoremque & lævorem corpori afferunt. [10] Scabendi deſideria tollunt minutæ & latæ cum polenta. Viperam mulier prægnans ſi tranſcenderit, abortum faciet: [11] item amphiſbænam, mortuam dumtaxat. Nam vivam habentes in pyxide, impune tranſeunt, etiam ſi mortua ſit: atque aſſervata, partus faciles præſtat vel mortua. Mirum, ſi non aſſervatam tranſcenderit gravida, innoxiam fieri, ſi protinus tranſcendat aſſervatam. Anguis inveterati ſuffitus menſtrua adjuvant.

XLIV. Anguium ſenectus adalligata lumbis, faciliores partus facit, [1] protinus a puerperio removenda. Dant & in vino bibendam cum thure: aliter ſumpta, abortum facit. [2] Baculum, [a] quo angui rana excuſſa ſit, parturientes adjuvat: troxalidum cinis illitus cum melle, purgationes. Item araneus, qui filum deducit ex alto, capi debet manu cava, trituſque admoveri: [b] quod ſi redeuntem prehenderit, inhibebit idem purgationes. [3] Lapis aëtites in aquilæ repertus nido, cuſtodit partus contra omnes abortuum inſidias. [4] Penna vulturina ſubjecta pedibus adjuvat parturientes. Ovum corvi gravidis cavendum conſtat, quoniam tranſgreſſis [5] abortum per os faciat. [6] Fimum accipitris in mulſo potum, videtur fecundas facere. [7] Vulvarum duritias & collectiones, adeps anſerinus aut cygni emollit.

XLV. [1] Mammas a partu cuſtodit adeps anſeris cum roſaceo [2] & araneo. Phryges & Lycaones mammis puerperio vexatis invenere otidum adipem utilem eſſe: his quæ vulva ſtrangulentur, & blattas illinunt. Ovorum perdicis putaminum cinis cadmiæ mixtus, & ceræ, [c] [3] ſtantes mammas ſervat. Putant & ter circumductas ovo perdicis non inclinari: & ſi ſorbeantur eadem, fecunditatem facere: lactis quoque copiam. Cum anſerino adipe perunctis mammis, dolores minuere, molas uteri rumpere, ſcabiem vulvarum ſedare, ſi cum cimice trito illinantur. CAP. XIII.

XLVI. [1] Veſpertilionum ſanguis pſilothri vim habet: [2] ſed malis puerorum illitus non ſatis proficit, [3] niſi ærugo, vel cicutæ ſemen poſtea inducatur: ſic enim aut in totum tolluntur pili, aut non excedunt lanuginem. Idem & cerebro eorum profici putant. Eſt autem duplex, rubens utique & candidum. Aliqui ſanguinem & jecur ejuſdem admiſcent. [4] Quidam in tribus heminis olei [5] diſcoquunt viperam, exemptis oſſibus pſilothri vice utuntur, evulſis prius pilis quos renaſci nolunt. [6] Fel herinacei pſilothrum eſt, utique mixto cerebro veſpertilionis & lacte caprino: [7] Item per ſe cinis. [8] Lacte canis primi partus, evulſis pilis quos renaſci nolunt, vel nondum natis, perunctis partibus, alii non ſurgunt. Idem evenire traditur ſanguine ricini evulſi cani: item hirundinino ſanguine, vel felle. * Ovis formicarum ſupercilia denigrari cum muſcis tritis tradunt. * CAP. XIV. [9] Si vero oculi nigri naſcentium placeant, ſoricem prægnanti edendum. [10] Capilli ne caneſcant, vermium terrenorum cinere præſtari admixto oleo.

Interpretatio.

a *Quo.*] Quo angui erepta ſit rana.

b *Quod ſi.*] Quod ſi remeantem in ſublime araneum manus apprehenderit.

c *Stantes.*] Servat mammas in ſtatu ſuo, ne tumeant.

Notæ.

10. *Scabendi deſideria.*] Sect. ſup. *Pruritum ſedant cochleæ minutæ, latæ, contritæ, illitæ.*

11. *Item amphiſbænam.*] Et hoc pariter refert Galenus, lib. de theriaca ad Piſon. cap. 9. pag. 943.

Sect. XLIV. 1. *Protinus . . . removenda.*] Ne vulvas ſimul attrahant.

2. *Baculum.*] Ita MSS. non *baculus*, ut editi. Et bacillum neutro genere Cicero extulit, lib. de finib. 2. num. 33.

3. *Lapis aëtites.*] Sextus Platon. parte 2. cap. 1. de aquila, tit. 2. Vide inferius, lib. 36. num. 39.

4. *Penna vulturina.*] Hæc totidem verbis Sextus Platon. parte 2. cap. 2. de vulture, tit. 7.

5. *Abortum per os.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXVIII.

6. *Fimum accipitris*] Hippocr. lib. 1. de morbis mul. tex. 125. pag. 516. Ἱέρακ© ἢ ἀφόδον τρίβειν ἐν οἴνῳ γλυκεῖ, καὶ πίνειν νῆστιν, καὶ τηνικαῦτα συνδιαζέσθω τῷ ἀνδρί. *Accipitris ſtercus in vino dulci terat, & jejuna bibat, & tunc viro condormiat.*

7. *Vulvarum duritias.*] Sextus Platonic. parte 2. cap. 11. de anſere, tit. 2. *Ad duritiam locorum: adeps anſeris illitus duritias & concretiones locorum diſcutit.*

Sect. XLV. 1. *Mammas a partu.*] Ita fere Q. Serenus, cap. 21. pag. 138

Si caſtigatas ſtudium eſt ſervare papillas,
Anſeris aut ſevum pariter cum lacte tepenti,
Aut ovum illinito tulerit quod garrula perdix.

2. *Et araneo.*] Ita MSS. Rectius putarim tamen, *& ovino.*

3. *Stantes mammas.*] Libro 28. ſect. 77. *Virgini novem grana fimi propinant, ut ſtent perpetuo mammæ.*

Sect. XLVI. 1. *Veſpertilionum.*] Q. Serenus, cap. 36. pag. 149.

Namque oculos infeſta pilorum tela laceſſunt:
Ergo locum crinis vulſi continge cruore,
Quem das avis tremulis ſimulat quæ pellibus alas.

Sic etiam Plinius Valer. lib. 3. cap. 52.

2. *Sed malis puerorum.*] Quos imberbes eſſe volumus.

3. *Niſi ærugo.*] Sic MSS. Reg. 1. 2. aliique: non, ut editi, *niſi eruca.*

4. *Quidam in tribus.*] Hæc totidem verbis Plinius Valer, lib. 3. cap. 52.

5. *Diſcoquunt.*] Diu & exacte coquunt.

6. *Fel herinacei.*] Plinius Valer. loc. cit. & Galenus, lib. 2. Εὐπορ. cap. 25. pag.

7. *Item per ſe cinis.*] Herinacei ſcilicet combuſti ac triti in pulverem.

8. *Lacte canis.*] Ita MSS. Reg. 1. 2. aliique. In libris ad hunc diem editis connectuntur iſta cum ſuperioribus, additaque vocula legitur, *item per ſe cinis cum lacte canis.* Si *per ſe*, hoc eſt, ſolum prodeſt, quam ob rem, amabo, lac etiamnum canis adſciſcitur?

9. *Si vero oculi.*] Q. Serenus, cap. 5. pag. 128.

Si prægnans artus captivi ſoricis edit,
Dicuntur fetus nigrantia lumina fingi.

10. *Capilli ne.*] Q. Serenus, cap. 5. de capillo tingendo, pag. 127.

Lumbricis quoque terreſtres miſcentur olivo,

XLVII. Infantibus, [a] qui lacte concreto vexantur, præſidio eſt agninum coagulum ex aqua potum. Aut ſi [b] coagulatio lactis acciderit, diſcutitur coagulo ex aceto dato. Ad dentitiones, cerebrum pecoris utiliſſimum eſt. Oſſibus in canino fimo inventis, aduſtio infantium, quæ vocatur ſiriaſis, adalligatis emendatur: ramices infantium lacertæ viridis admotæ dormientibus morſu. Poſtea arundini alligata ſuſpenditur in fumo: traduntque pariter cum ea exſpirante ſanari infantem. Cochlearum ſaliva illita infantium oculis, [c] palpebras corrigit, gignitque. Ramicoſis cochlearum cinis cum thure [1] ex uvis albo ſucco illitus per dies triginta medetur. [2] Inveniuntur in corticulis cochlearum arenaceæ duritiæ: eæ dentitionem facilem præſtant [3] adalligatæ. Cochlearum inanium cinis admixtus ceræ, procidentium interaneorum [d] partes extremas prohibet. Oportet autem cineri miſceri ſaniem punctis emiſſam e cerebro viperæ. Cerebrum viperæ illigatum pelliculæ [4] dentitiones adjuvat. [5] Idem valent & grandiſſimi dentes ſerpentium. [6] Fimum corvi lana adalligatum infantium tuſſi medetur. [e] Vix eſt ſerio complecti quædam: non omittenda tamen, quia ſunt prodita. Ramici infantium lacerta mederi jubent. Marem hanc prehendi. Id intelligi & quod ſub cauda unam cavernam habeat. Id agendum, ut per aurum, & argentum, aut oſtrum mordeat virium. Tum in calice novo illigatur, & in fumo ponitur. Urina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. [7] Scarabæorum cornua grandia denticulata, adalligata his, amuleti naturam obtinent. [8] Bovæ capiti lapillum ineſſe tradunt, quem ab eo exſpui, ſi necem timeat, inopinantis præciſo capite exemptum, adalligatumque, mire prodeſſe dentitioni. Item cerebrum ejuſdem ad eumdem uſum adalligari jubent: & limacis lapillum ſive oſſiculum, quod invenitur in dorſo. Magnifice juvat & ovis cerebrum gingivis illitum: [9] ſicut aures adeps anſerinus cum ocimi ſucco impoſitus. Sunt vermiculi in ſpinoſis herbis aſperi, lanuginoſi: hos adalligatos protinus mederi tradunt infantibus, [10] ſi quid ex cibo hæreat.

XLVIII. [1] Somnos allicit œſypum cum myrrhæ momento in vini cyathis duobus dilutum, vel cum adipe anſerino & vino myrtite: avis cuculus leporina pelle adalligatus: [2] ardeolæ roſtrum in pelle aſinina fronti adalligatum. Putant & per ſe roſtrum ejuſdem effectus eſſe vino collutum. [3] E diverſo ſomnum arcet veſpertilionis caput aridum adalligatum.

XLIX. In urina virili lacerta necata, [1] Venerem ejus qui fecerit, inhibet. Nam inter amatoria eſſe Magi dicunt. Inhibet & fimum cochleæ & columbinum cum oleo & vino potum. Pulmonis vulturini dextræ partes Venerem concitant viris adalligatæ gruis pelle. Item ſi lutea ex ovis quinque columbarum, admixta adipis ſuilli denarii pondere, ex melle ſorbeantur. [2] Paſſeres in cibo vel ova eorum. [3] Gallinacei dexter teſtis arietina pelle adalligatus. Ibium cineres cum adipe anſeris & irino perunctis, ſi conceptus ſit, partus continere: contra inhiberi Venerem pugnatoris galli teſticulis anſerino adipe illi-

Interpretatio.

a *Qui lacte*] Qui lacte, quod e mammis nutricum ſugunt, concreto in grumos utuntur.

b *Coagulatio.*] Coagulatio lactis *in ſtomacho, ob ejus frigiditatem.*

c *Palpebras.*] Pilos palpebrarum.

d *Partes*] Sedem, ſive anum.

e *Vix eſt.*] Vix licet abſque riſu, ac ſerio animo, commemorare quædam.

Notæ.

Et juvenem præſtant redivivo flore capillum.

Sect. XLVII. 1. *Ex uvis albo ſucco*] Sic MSS. omnes. Editi, *Ex ovo albo ſucco*, quod eſt ineptum.

2. *Inveniuntur.*] Supra, ſect. 8. *Arenulæ, quæ inveniuntur in cornibus cochlearum, cavis dentium indita, ſtatim liberant dolore.* Vide quæ ibi diximus.

3. *Adalligatæ*] Adalligata ſunt, quæ Græcis περίαπτα, ſuperſtitioſa fere remedia, quæ ſuſpenſa collo aut brachio alligata geſtantur.

4. *Dentitiones.*] Dentitio, dentium emiſſio eſt, cum primum erumpunt.

5. *Idem valent & grandiſſimi.*] Sic Reg. 1. optime.

6. *Fimum corvi.*] Habdarrahmanus Ægyptius, interprete Ecchellenſi, cap. 11. pag. 79. *Stercus corvi majoris appenſum laboranti tuſſi, illam amovebit.*

7. *Scarabæorum.*] Lucanorum videlicet, de quibus libro XI. ſect. 34.

8. *Bovæ capiti.*] Vel *boæ*, ut diximus lib. 29. ſect. 38. In Reg. 1. & 2 *bove*. In editis mendoſe, *bovis*. Neque de medicamentis hoc libro fere agitur, quæ repeti ex quadrupedibus fas eſt, ſed ex avibus tantum & inſectis: de aliis obiter, ac veluti aliud agendo.

9. *Sicut aures adeps.*] De infantium morbis nunc tota diſputatio eſt: quamobrem id explicans Marcellus Empiricus, cap. 9. pag. 81. *Anſerina adeps*, inquit, *adjecto ocimi ſucco tepefacta, inſtillataque, dolores auricularum infantium juvat.*

10. *Si quid ex cibo hæreat.*] Ita libri omnes, etiam MSS. Hoc eſt, ſi ſpina aliqua faucibus, vel os adhæreſcat. Reponi hoc loco *exeat*, contra veterum exemplarium fidem; non probo.

Sect. XLVIII. 1. *Somnos allicit*] Q. Serenus, cap. 56. pag. 160.

Dilue præterea glomeramina, quæ gerit intus
Clauſa aries inter gemina coeuntia umbras:
Inde ſoporati ducantur gutture potus.

2. *Ardeolæ roſtrum.*] Auctor Kiranidum, pag. 122. de ardeola: Hujus ῥάμφος, hoc eſt, *roſtrum cum canero felle in corio aſinino ſi ſuſpenderis ad collum vigilantis, dormitabit.*

3. *E diverſo.*] Habdarrahmanus Ægyptius, interprete Ecchellenſi, cap. 34. pag. 117. *Veſpertilionem ſi pones in pulvinari, nequaquam ſomnum capere poterit, qui ſuper illud declinat caput, quamdiu inibi erit veſpertilio.* Oculis upupæ vim plane ſimilem idem adſcribit, cap. 35. pag. 119. ſi appendantur e lectulo.

Sect. XLIX. 1. *Venerem ejus qui fecerit*] Hoc eſt, qui aquam fecerit. In editis, audaciore manu, *ejus qui biberit.*

2. *Paſſeres .... vel ova.*] Marcellus Empir. iiſdem verbis, cap. 33. pag. 227. R. Moſes, citatus a Joan. Bapt. Porta, lib. 6. Phyſ. cap. 5. & Terpſicles laudatus a nobis ſuperius, lib. 10. ſect. 152. Denique Habdarrahmanus, cap. 15. pag. 86.

3. *Gallinacei.*] Sextus Platon. parte 2. cap. 8. de gallo, tit. 3. *Ad concubitum excitandum, & inhibendum. Galli teſticuli cum adipe anſerino in arietis pelle brachio ſuſpenſi, concubitum excitant. Suppoſiti lecto cum ipſius ſanguine, efficiunt ne concumbant qui jacent.*

tis adalligatiſque pelle arietina tradunt. [4] Item cujuſcumque galli gallinacei, ſi cum ſanguine gallinacei lecto ſubjiciantur. Cogunt concipere invitas ſetæ ex cauda mulæ, ſi junctis evellantur, inter ſe colligatæ in coitu. Qui in urinam canis ſuam ingeſſerit, dicitur ad Venerem pigrior fieri. [5] Mirum & de ſtellionis cinere (ſi verum eſt) linamento involutum in ſiniſtra manu Venerem ſtimulare: ſi transferatur in dextram, inhibere. Item veſpertilionis ſanguinem collectum flocco, ſuppoſitumque capiti mulierum, libidinem movere: aut anſeris linguam in cibo vel potione ſumptam.

L. Phthiriaſin a toto corpore pota membrana ſenectutis anguium triduo necat: [1] ac ſerum exempto caſeo potum cum exiguo ſale. Caſeos, ſi cerebrum muſtelæ coagulo addatur, negant corrumpi vetuſtate, aut a muribus attingi. Ejuſdem muſtelæ cinis ſi detur in offa gallinaceis pullis & columbinis, tutos eſſe a muſtelis. Jumentorum urinæ tormina veſpertilione adalligato finiuntur. [2] Verminatio ter circumlato verendis palumbo: mirum dictu: palumbus emiſſus moritur, jumentum liberatur confeſtim.

LI. [1] Ebrioſis ova noctuæ per triduum data in vino, tædium ejus adducunt. [2] Ebrietatem arcet pecudum aſſus pulmo præſumptus. Hirundinis roſtri cinis cum myrrha tritus, & in vino quod bibetur inſperſus, ſecuros præſtabit a temulentia. Invenit hoc Horus Aſſyriorum rex.

LII. Præter hæc ſunt notabilia animalium ad hoc volumen pertinentium. Gromphenam avem in Sardinia narrant grui ſimilem, ignotam jam etiam Sardis, ut exiſtimo. In eadem provincia eſt [1] ophion, cervis tantum pilo ſimilis, nec alibi naſcens. Iidem auctores nominavere [2] ſubjugum, quod nec quale eſſet animal, nec ubi naſceretur, tradiderunt. Fuiſſe quidem non dubito, cum & medicinæ ex eo ſint demonſtratæ. [3] M. Cicero tradit animalia biuros vocari, qui vites in Campania erodant.

LIII. Reliqua mirabilia [1] ex his quæ diximus. Non latrari a cane membranam ex ſecundis canis habentem, aut leporis fimum vel pilos tenentem. In culicum genere [2] muliones non amplius, quam uno die, vivere. [3] Eoſque qui arborarii pici roſtrum habeant, & mella eximant, ab apibus non attingi. Porcos ſequi eum, a quo cerebrum corvi acceperint in offa. Pulverem, in quo ſe mula volutaverit, corpori inſperſum mitigare ardores amoris. [4] Sorices fugari, ſi unus caſtratus emittatur. [5] Anguina pelle, & ſale, & farre cum ſerpyllo contritis una, dejectiſque cum vino in fauces boum, uva matureſcente, toto anno eos valere: vel ſi hirundinum pulli tribus offis dentur. Pulvere e veſtigio anguium collecto, ſparſas apes in alvos reverti. [6] Arietis dextro teſte præligato oves tantum gigni. Non laſſari in ullo labore, qui nervos ex alis & cruribus gruis habeant. Mulas non calcitrare, cum vinum biberint. [7] Ungulas tantum mularum repertas, neque aliam ullam materiam, quæ non perroderetur a veneno Stygis aquæ, cum id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignum eſt, magna [8] Ariſtotelis infamia excogitatum. Nunc ad aquatilia revertemur. CAP. XVI.

NOTÆ.

4. *Item cujuſcumque.*] Sextus Platon. loc. cit.

5. *Mirum & de.*] Marcellus Empiric. cap. 33. pag. 227. *Stellionis cinis*, inquit, *in linteo obvolutus, ſiniſtra manu portatus, Venerem ſtimulat: tranſlatus, inhibet.*

Sect. L. 1. *Ac ſerum*] Marcellus Empir. cap. 4. pag 43. *Serum, id eſt, aquam lactis, quæ remanet facto caſeo, ſi quis adjecto aceto in potione aliquoties ſumpſerit, ita liberatur a pediculis, ut penitus exſtirpentur, nec poſtea in eo renaſcantur.*

2. *Verminatio.*] Vermes in interaneis gigni deſinunt, &c. Egimus de hac voce, lib. 28. ſect. 49.

Sect. LI. 1. *Ebrioſis ova.*] Noctuæ ova comeſta facere ebrioſos ſcribit Philoſtr. lib. 3. de vita Apollonii, cap. 12. pag 147.

2. *Ebrietatem arcet.*] Dictum id jam antea, lib. 28. ſect. 80 extrema.

Sect. LII. 2. *Ophion.*] De eo egimus ſuperius, lib. 28. ſect. 42. num. 3.

2. *Subjugum.*] Ita Reg. 2. & alii: & mox *biuros*, quaſi *duros*, hoc eſt, *bicaudes*: non, ut in libris hactenus editis, *ſirulugum*, & *byturos*. Cum vites erodi a biuris Cicero dicat, id vermis eſſe genus arbitror, quod Græci Ἶπα vocant. Heſychius: Ἴψ, σκωλήξ ὁ ταῖς ἀμπέλοις ἰδίως.

3. *M. Cicero.*] In libris quos inſcripſit, *De rebus admirandis*, qui interierunt.

Sect. LIII. 1. *Ex his quæ diximus.*] Ex iis animalium generibus, quorum hactenus medicinas attigimus.

2. *Muliones.*] Qui mulis infeſti ſunt. Vide quæ de his diximus lib. 11. ſect 19.

3. *Eoſque qui arborarii pici.*] Pici Martii, qui arbores excavat, ut dictum eſt lib. 10. ſect. 20.

4 *Sorices fugari.*] Simile iſtud Habdarrahmani commentum, cap. 44. *Si murem ligabis in domo, omnes reliqui mures ab illa fugient, nec revertentur, quamdiu mus ille ibi ligatus erit.*

5. *Anguina pelle.*] Columella, lib. 6. de re ruſt. cap. 4. de vitiis boum, & medicinis.

6. *Arietis dextro.*] Dictum id jam antea, libro 8. ſectione 72.

7. *Ungulas tantum.*] Vitruvius, lib. 8. cap. 3. pag. 163. *Eſt in Arcadia Nonacris nominata terræ regio, quæ habet in montibus e ſaxo ſtillantes frigidiſſimos humores. Hæc autem aqua Στυγὸς ὕδωρ nominatur: quam neque argentum, neque æneum, neque ferreum vas poteſt ſuſtinere: ſed diſſilit, & diſſipatur. Conſervare autem eam & continere nihil aliud poteſt, niſi mulina ungula.* De equina ungula Pauſanias id prodit in Arcad. Plutarchus, de aſinina, in Alexandro, pag. 707. Vitruvium Rhodiginus non legerat, qui libro 25. cap. 16. deceptum affinitate vocum, ἵππου & ἡμιόνου, Plinium arbitratur.

8. *Ariſtotelis.*] Qui auctor Antipatro regnum affectanti fuiſſe perhibebatur, uti Alexandrum eo veneni genere tolleret. Nam, ut dictum eſt lib. 2. ſect. 106. aqua hæc *pota illico necat.* Vide Plutarchum loco cit. & Curtium, libro 10. Sed rumore id falſo jactatum, ac vino potius atque ebrietate periiſſe Alexandrum, conſtantior hominum opinio fuit.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM XXX.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. 2. I. BABYLONIOSQUE *Marmarum, & Arabantiphocum &c.*] In his portentis nominum recitandis, ſecuti ſumus vetuſtiorum exemplarium fidem, R. Colb. Th. & Chiffl. In libris vulgatis paulo aliter: *Babyloniumque Marmaridum, & Arabem Hippocum, Aſſyrium vero Zarmocenidam.* Pro *Arabantiphocum*, forte Aſtrapſychum legi ſatius fuerit quem cum Zoroaſtre, Oſthane, & aliis, Laertio tius minat in proœmio, pag. 1.

Ibid. II. *Theſſalas matres.*] Sic MSS. omnes, Reg. Colb. Chiffl. non ut libri vulgo editi, *Theſſalas urbes.* Veneficas enim ſagaſque intelligit, quarum Theſſalia plena olim: adeo ut Theſſalia & Theſſalis ſimpliciter ponatur pro maga. Lucanus, lib. 6 verſ. 451

Abducit ſuperos alienis Theſſalis oris.
Carmine Theſſalidum dura in præcordia fluxit
Non fatis adductus amor.

Ibid. III. *Apollobechen Coptiten.*] Hæc ſincera lectio eſt codicum Reg. Colb. Th. Chiffl. Depravata vulgatorum, *Apollonicem Captidenem.* Audacior conjectura eruditorum, atque a veſtigiis veteris ſcripturæ alienior, *Apollonidem Horapionem*: qui de religione ac regibus Ægyptiorum, & de exſtructione pyramidum multa litteris conſignaſſe legitur apud Theophilum Antioch. lib. 2. ad Autolycum: Ἀπολλωνίδης ὁ καὶ Ὡραπίων ἐπικληθείς, ab Horo & Api Ægyptiorum numinibus appellatione deducta.

Sect. 3. IV. *DCLVII. demum anno Urbis.*] Ita Reg. 1. Colb. 3. editique libri omnes. Quæ annorum ratio plane congruit cum noſtra Chronographia, hoc eſt, cum ea quam ceteris operis ſui locis Plinius conſtantiſſime ſequitur, & quam docuit fere Petavius, ſummus non in eo modo, ſed in omni genere ſcientiæ artifex. Conſentiunt Caſſiodorus, Faſti Siculi, Julius Obſequens.

Sect. 8. V. *Nam eruca braſſica, ejus contactu cadunt.*] In MSS vetuſto more, *uruca*, pro *eruca*, ut albi diximus. Ex hoc Plinii loco per peram, ut apparet, intellecto, ſcripſit Marcellus Empiricus, cap. 12. pag. 95. non erucas cadere contactu ejus vermiculi, qui in Veneris labro invenitur, quæ Plinii mens videtur eſſe: ſed dentes ipſos, qui vitiati ſunt, urucæ contactu decidere: quæ ſententia, ut dicam quod ſentio, huic loco accommodatior videri poteſt. Prorſus ut in mendo cubare Plinii contextum haud immerito credas, legique oportere, *Nam eruca braſſicæ etiam contactu cadunt*, exigua admodum mutatione voculæ *ejus*, in aliam ſatis affinem, *etiam*. Verba Marcelli hæc ſunt. *Beſtiola, quæ braſſicæ naſcitur, dum vitioſis ſæpius confricatur, intra dies paucos ejicitur.* In MSS tamen omnibus, *ejus* conſtantiſſime legitur.

Sect. 9. VI. *Si fervescentia ora intus exulcerent, lacte canino ſtatim ſanabitur.*] Sic MSS. Reg. Colb. Th. non, ut quidam editi libri, *exulcerent.* De ferventibus oris hulceribus Dalecampius hæc accepit, quas ἄφθας Græci vocant: aliena ſane a mente ſcriptoris, quam nos, ut remur, attigimus, interpretatione. Confirmat enim noſtram egregie Q. Serenus, cap. 15. pag. 154

Ora ambuſta cibo ſanabis lacte canino.

Et Plinius Valer. lib. 1. cap. 30. *Si fervente ora intus exulcerent, continuo ſanantur gargarizatione lactis canini.* In jure id vinove ſorbendo fere contingit, cum calidius juſto eſt. Ut puero illi Plautino, in Mil. act. 3. ſc. 2. verſ. 20.

PA. *Neque tu bibiſti?*
LV. *Dii me perdant, ſi bibi,*
Si bibere potui.
PA. *Quid jam?*
LV. *Quia enim obſorbui.*
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.

Sect. 10. VII. *Varos adeps gallinaceus cum cæpa tritus, & ſubactus.*] Tranſtulit incaute Marcellus Empir. hoc medicamentum a varis ad varices, cap. 34. pag. 235. *Varices curat*, inquit, *adeps gallinaceus cum cæpa trita impoſitus, vel perdoctus aſſidue.* Non ita Plinius Valer. lib. 3. cap. 41. ubi Plinium noſtrum ſumma fide tranſcripſit.

VIII. *Gravedinem invenio finiri, ſi quis nares mulinas oſculetur.*] Ita reſcripſimus, tum ex fide codicum Reg. 2. & Chiffl. tum ex ſcriptorum auctoritate, quos antea retulimus, in Notis & Emend. ad librum 28. num. XV. Prius *murinas* perperam legebatur. Sect. 12.

IX. *Cochleæ coqui debent illotæ.*] In Reg. 1. *inlotæ.* In Reg. 2. *inlotæ*, vetuſto more, pro *illotæ.* Hæc enim ſincera hujus loci ſcriptura eſt: adulterina altera, quam libri omnes editi præ ſe ferunt, *coqui debent in lacte.* Plinius Valer. lib. 1. cap. 45. de tonſillarum vitio: *Cochleæ*, inquit, *coqui debent inlotæ, deinde conteri, & in paſſo dari potui.* Marcellus Empir. cap. 14. pag. 102. *Cochleæ, terra tantum excuſſa, inlotæ coquuntur: dehinc trita cum paſſo Cretico adverſum faucium moleſtias hauriuntur.* Ibid.

X. *Ne ſint alæ hirſutæ.*] In libris hactenus editis, *ne ſint male hirſutæ.* Male, reclamantibus MSS Reg. 1. 2. Colb. & Thuanæo. Notum ſatis *alarum virus*, ut Plinii verbis utar, lib. 31. ſect. 46. cum hircum olent. De his Horatius, Epod. Carm. 12. Sect. 13.

An gravis hirſutis cubet hircus in alis.

XI. *Nec ſilveſtres ſtomacho utiles, alvum ſolvunt.*] Sic Reg. 1. & 2. Colb. Th. In editis, *nec non ſilveſtres ſtomacho inutiles*: eadem ſententia. In quibuſdam e contrario, *nec non ſilveſtres ſtomacho utiles*, legi aiunt. Male. nam præter auctoritatem exemplarium, quæ diximus, optimæ notæ, ipſa orationis ſeries ei ſcripturæ pugnat: Sequitur enim ſtatim: *Contra marinæ ſtomacho utiliores.* Dioſcor. quoque, lib. 2. cap. 11. Καὶ ὁ ὕλῃ κερκώπας... ἀγρίοις... ταραχτικὸς ἐστὶ κοιλίας καὶ στομάχου, ἐμετικός. *Silveſtres vero quæ vepribus frutectiſque adhæreſcunt.... alvum ſtomachumque turbant, & vomitiones ciet.* Et mox: ὁ ... Sect. 15. Ibid.

XII. *Laudatiores traduntur quæcumque vivæ.*] Ita Reg. 1. & alii, fruſtra nitente Pintiano, *trivæ* pro *vivæ* inducere. Dioſcor. loc. cit. Ζῶσα δὲ ἡ σὰρξ καταπινομένη, ἡ Λιβυκὴ μάλιστα, ἀλγήματα στομάχου παύει. *Viva cochleæ caro, & maxime Africanæ, devorata, ſtomachi dolores mitigat.* Plinius Valer. lib. 2. cap. 15. cujus titulus eſt, *Præcordiorum dolori curando*: *Proſunt item*, inquit, *vivæ cochleæ ex aceto devoratæ.*

XIII. *Poſt hoc jubent eum in pariete dormitorii ejus tectorio includi.*] In libris vulgatis perperam legitur, *tectove includi.* In Chiffl. *tectoriove.* Reg. 2. optime, *tectorio.* Marcellus Empiricus, modo tectorium, modo lutum vocat. Nam cap. 23. pag. 167. *Si quis agnum recens natum*, inquit, *confeſtim manibus divellat, lienemque eius ubi extraxerit, calidum ſuper lienem dolentis imponat, ac faſcia liget, & dicat aſſidue,* REMEDIO LIENIS FACIO. *Poſtero die ſublatum de corpore ejus parieti cubiculi in quo lienoſus dormire ſolitus eſt, luto prius illito, ut hærere poſſit, imponat: atque ipſum lutum XXVII. ſignaculis ſignet, ad ſingula dicens,* LIENI REMEDIVM FACIO, &c. Et pag. 166. ubi vim parem & lieni canino adſcribit: *Caninus ſplen*, inquit, *recens ſupra ſplenem hominis imponitur: dicente eo qui apponit, remedium ſe spleni facere: Poſtea ſplen intra parietem dormitorii cubiculi, tectorio, id eſt, capſula incluſus reponitur, & deſuper ter novies ſignatur.* Sed vereor ut tectorii voci quæ vis ſubeſſet, probe intellexerit. Sect. 17. Ibid.

XIV. *Araneus, & maxime qui lycos vocatur.*] Hunc Plinius ait lienis vitio mederi. De eo ipſo Dioſcorides, lib. 2. cap. 68. Ἀράχνη τὸ ζῶον, ὃ ἔνιοι καὶ λύκον καλοῦσι, ... *Araneus, quem raptorem, aut lupum alii nominant, cum emplaſtro ſubactus, & linteolo inductus, ac frontis aut temporibus impoſitus, tertianas febres perſanat.* An Plinius hæc eadem raptim legens, apud Græcos ſcriptores, ac priore ſolum parte contentus, Ἀράχνη τὸ ζῶον ὃ ἔνιοι καὶ λύκον καλοῦσι, ὁ ... σπλῆνι, nec progreſſus ultra, affinitate vocum deluſus, σπληνίον, quæ vox ibi emplaſtrum ſonat, ἀντὶ τοῦ σπληνὸς, hoc eſt, pro ſplene acceperit, ſubiit aliquando animum dubitare: ne affirmarem

firmarem omnino hallucinatum eſſe, experta ejus reliquo opere fides, in vertendis Græcis, prohibuit.

Sect. 19. XV. *Jus e gallinaceo iiſdem medetur: ſed veteris gallinacei vehementius ſal non tas alvum ciet.*] Præpoſtera interpunctione prius legebatur, *ſed veteris gallinacei vehementius. Salſum jus alvum ciet.* Nos vero non probatos modo codices, Reg. Colb. & Th. ſecuti ſumus, & Chiffletianum præterea, in quo ejus ſententiæ verba ordine paulum immutato ſic leguntur: *ſed veteris gallinacei ſalſum jus vehementius alvum ciet.* Verum etiam Dioſcoridem ſpium, libro 2. cap. 53. Ὁ ζωμὸς τῶν παλαιῶν ἀλεκτρυόνων δίδοται, inquit, πρὸς κοιλίας ἐκτάραξιν· ἐξαλάσσεται δὲ τῇ ὀπτῇ, διὰ ἀντιμβάλλεσθαι ἅλας, &c. *Jus e vetere gallinaceo datur ad dejiciendam alvum: exemptis porro interaneis in eorum locum ſal committendus, &c.*

Sect. 21. XVI. *Et inteſtinorum ex his cinerem cochlearibus tribus. E nido hirundinum glebulam dilutam aqua calida.*] Nihil hac emendatione noſtra certius: nihil vulgata hactenus lectione inquinatius. Sic enim libri præ ſe ferunt: *Et inteſtinorum ex his cinerem cochlearibus tribus e nido hirundinum. Gryllum dilutum aqua calida.* Quæ, Deus immortalis, medicinæ portenta! Palumborum cinerem e nido hirundinum peti quis vidit? aut inter medicamenta ex volucribus quæſita, gryllo dari locum quis approbet? quis quid dilutus ſit gryllus, intelligat? *Dirutum* Chiffl. & Th. exhibent, ſed pejore vitio. Emendationis auctores extitere duo: Marcellus Empir. cap. 26. pag. 176. *Contra calculum*, inquit, *& alias difficultates veſicæ . . . glebula de nido hirundinum diluta ex aqua, pota prodeſt.* Alter, Plinius Valer. lib. 2. cap. 39. *Veſicæ & calculo purgando: De nido hirundinis glebula diluta ex aqua calida bibitur.* Et Plinius ipſe noſter, libro ſup. ſect. 32. ad morſus canis rabioſi *glebulam* commendat *ex hirundinum nido illitam* ex aceto.

Sect. 22. XVII. *Fel herinacei, cum veſpertilionis: & anſerinus, cum cerebro, & alumine, & œſypo.*] In libris hactenus vulgatis, *vel herinacei* legebatur: deerantque hæ voces, *& anſerinus cum cerebro.* Mendum utrumque ſuſtulimus, ope codicum Reg. Th. & Chiffl. Poſterius etiam admonitu Marcelli Empirici, qui magnam operis ſui partem ex Plinii verbis ac ſententiis concinnavit: Sic enim ille, cap. 31. pag. 221. *Adeps anſerinus*, inquit, *cum ejuſdem cerebro, & œſypo, & alumine ſubigitur, & imponitur ani omnibus vitiis.* Quare & in Pliniano contextu *adeps anſerinus* rectius, quam *& anſerinus* legas.

Ibid. XVIII. *Cochleæ . . . . contrita ex aceto: ſenectus anguium ex aceto, vel cinis ejus.*] In libris hactenus editis: *Cochlea . . . , ex aceto, vel cinis ejus*: ceteris, quæ inſeruimus, prætermiſſis. Reſtituimus ea ope Regii 2. aliorumque codicum: ipſa ſerie orationis ita poſtulante: cum ſequatur ſtatim, *vel cinis ejus*, quod ad cochleas, de quibus antea, referri nequit.

Ibid. XIX. *Hydrocelicis, . . . in cibo id ſæpius datur. Sicut ad urinæ incontinentiam, caninum adipem cum alumine . . . . cochleas Africanas. . . . Anſerum trium. . . .*] Præpoſtera interpunctione perturbata prius omnia ſic legebantur: *In cibo id ſæpius datur, ſicut ad urinæ incontinentiam. Caninum adipem, &c.* Perinde quaſi ad urinæ incontinentiam ſtellio valeret, hydrocelicis cochleæ, & quæ ſequuntur, prodeſſent. Contra Plinius Valer. lib. 2. cap. 40. cui titulus, *Incontinentia urinæ compeſcenda. Anſerum etiam trium*, inquit, *lingula aſſa in cibo ſumuntur. Cochleæ Africanæ cum carne ſua comburuntur, cinisque earum ex vino bibitur.* Et Marcellus Empir. explanate magis, cap. 26. pag. 124. *Urinam*, inquit, *continet lac caninum, & adeps ejus cum alumine datus, ita ut ſit fabæ magnitudine globulus qui datur. Cinis cochlearum Africanarum exuſtarum ſi potetur, urinæ incontinentiam ſedat. Anſerum trium linguas inaſſatas ſi quis ederit, urinæ profluvium non patietur.* Hæc ſane omnia prodeſſe hydrocelicis nemo veterum commemorat. Urinæ incontinentiæ Plinius ipſe iterum, lib. 32. ſect. 35.

Sect. 23. XX. *Et de milvo affirmant ſi, . . . bibatur ex aqua. Aut ſi pedes ſanguine inungantur cum urtica: vel pennis palumborum, cum primum naſcentur, tritis cum urtica. Quin & fimus eorum articulorum doloribus illinitur.* Prius ſic legebatur: *Aut ſi pedes ſanguinent. . . . vel pennis eorum.* In vetuſtis codd. *ſi pedes ſanguinem*, vel *ſanguine.* Emendat Dalecampius, *ſi pedes ſanguine tumeant.* Etiam *ſanguinem* defendi putat poſſe Quintiliani ſuffragio, per *ſanguine manent.* Convellit ac labefactat ejuſmodi conjecturas noſtra interpretatio, de milvino ſanguine, quo perungi cum urtica trita podagricos pedes, non Plinius ſolum eſt auctor, ſed & Marcellus Empir. cap. 36. pag. 246. *Urtica trita*, inquit, *cum ſanguine milvino, aut palumborum pennis trita: atque ex eo pedes illiti efficaciter ſanantur.* Et Plinius Valer. lib. 3. cap. 14. *Adipe viperino, ſanguine quoque milvi pedes perunguntur.* Mox ubi *vel pennis eorum* libri vulgati exhibent; Dalecampius reponit, *vel pennis ejus*, ut ad milvum ſpectare videatur. At quo auctore? Deinde quid verbis proxime ſequentibus fiet, *cum primum naſcentur*: &, *Quin & fimus eorum?* Quanto veriſimilius eſt, non *eorum*, ſed *palumborum*, ut reſcripſimus, legi oportere? audaci ſane conjectura, ſed utique certa. Sic enim Marcellus Empiric. qui vetuſtiſſimos & maxime probatos Plinii codices ſecutus eſt. *Columbinæ pinnæ*, inquit, *maxime primum naſcentes cum urtica, atque impoſitæ, podagræ dolores levant.* Nam & ea quæ proxime ſequuntur apud Plinium, *Quin & fimus eorum articulorum doloribus illinitur*, ad columbos etiam pertinere auctor eſt idem Marcellus, cap. 34. pag. 234. *Stercus columbinum*, inquit, *vel ſolum, vel cum ovo tritum, dolentibus articulis illitum prodeſt.* Quin & ipſe Plinius de columbino ſtercore hoc loco egiſſe ſe tatis liquido aſſeverat, cum paulo poſt ſubjicit: *ſane qui cinere . . . nis malunt, ſicut fimi columbini cinere, &c.*

XXI. *Vel gliruum crematorum favilla ex oleo*] Libri omnes editi, *vel gryllorum.* MSS. Reg. 1. *grillum.* Reg. 1. & Chiffl. *grillium.* Nos unius trajectione literulæ, *glirium* reſcribimus, auctore Marcello Empirico, cap. 34. pag. 232. *Glirium*, inquit, *vel ſoricum, vel vermium terrenorum cinis oleo impoſitus, pernionibus medetur.* Ibid.

XXII. *Cochlearum cinis addito ſemine lini & urtica cum melle uncta ſanat.* Ita Reg. 1. In libris vulgatis, *inuncta ſanat.* In Chiffl. *lincta*, male. Plinius Valer. lib. 2. cap. 58. *Ad morbum comitialem: Cochlearum cinis addito lini ſemine & urtica ex melle illinitur cum ſale.* Sect. 27.

XXIII. *Quoniam miſeriis copia ſpes delectat, anne aranei, quem lycon vocant, tela cum ipſo, in ſplenio reſinæ ceraque impoſita. . . . prodeſt.* Hunc locum ita refinximus ex veſtigiis codicum Reg. 2. & aliorum. Nam in iſto ſic legitur: *Quoniam miſeriis copi ſpes delectat, anne aranei. . . . tela cum ipſo in ſplenio reſinæ ceraque impoſita*, &c. In editis hactenus libris mendoſe, *Quoniam miſeria ſpes delectat, anne aranei. . . . tela cum ipſo ſplenio toto reſina ceraque impoſita*, &c. Sect. 30.

XXIV. *Sanguinem ſiſtit . . . ſevum ex omento pecudum inditum.* In Reg. 2. *illitum.* At e vetuſto exemplari neſcio quo refert Dalecampius *ex omni pecude* legi ſatius fortaſſis fore. Fruſtra, vulgatam ſcripturam non codice modo Regio ceteriſque, ſed ex Marcello Empir. conſtabiliente, cap. 10. pag. 85. *Siſtit ſanguinem*, inquit, *ſevum ex omento pecoris naribus inditum.* Sect. 38.

XXV. *Item coagulum ex aqua, maxime agninum, ſubductum vel ſuffuſum*] Ita libri ſane omnes. At quid ſi *ſubactum & infuſum* legas? Legiſſe profecto ſic videntur Marcellus Empir. & Plinius Valer. Ille, cap. 10. pag. 85. *Coagulum agninum ex aqua ſubactum, & infuſum naribus fluentibus mire prodeſt.* Iſte, lib. 1. cap. 26. *Ad profluvium narium: Coagulum agninum mirifice facit, ex aqua ſubactum & infuſum.* Ibid.

XXVI. *Gallinacei cerebellum, vel ſanguis, profluvia ex cerebro: item columbinum ob id ſervatus, concretuſque.*] In libris hactenus editis, *vel ſanguinis profluvia* Male: natu & gallinacei ſanguinem ad eos uſus quoque commendat: quod non auctoritas modo vetuſtiorum codicum, in primis Colb. ſuadet, quem ſecuti ſumus, ſed & orationis ſeries ipſa poſcit, cum ſequatur, *item columbinus.* Nam quod in libris editis legitur *columbinus ſanguis*, ex interpolatorum id officina eſt: cum vocem eam nulli manu exarati codices ibi exhibeant. De ſanguine porro gallinacei id olim exiſtimatum Galenus teſtatur, lib. 10. de facult. ſimpl. med. cap. 278. tom. 13. prodeſſe nimirum ad ſanguinis profluvium e membrana cerebri, ἐπὶ τῆς τῶν μηνίγγων αἱμοῤῥαγίας. Ibid.

XXVII. *Vulneribus medetur œſypum*] In Reg. 2. & Chiffl. *Ulceribus.* Apud Plinium Valer. *hyſſopum*, mendoſe. *Sanguini ex vulneribus ſiſtendo. Hyſſopum*, inquit, lib. 3. cap. 21. (pro *œſypum*,) *cum hordei farina ſive cinere ejus ſparſum prodeſt.* Ibid.

XXVIII. *Quoniam tranſgreſſi abortum per ea faciat.*] Sic totidem plane apiculis Reg. 1. & 2. cod. In editis hactenus libris perverſe: *tranſgreſſus abortus aſperos faciat.* Plinius ipſe libro 10. ſect. 15. de corvis: *Ore eos parere aut coire vulgus arbitratur: ideoque gravidas, ſi ederint corvinum ovum, per os partum reddere, atque in totum difficulter parere, ſi tecto inferatur.* Ibid.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXXI.

Cap. I. I. AQUATILIUM ſequuntur in medicina beneficia, opifice Natura ne in illis quidem ceſſante, & per undas fluctuſque ac reciprocos æſtus, amniumque rapidos curſus improbas exercente vires: nuſquam potentia majore, ſi verum fateri volumus: quippe hoc elementum ceteris omnibus imperat. Terras devorant aquæ, flammas necant, ſcandunt in ſublime, & cælum quoque ſibi vindicant, ac nubium obtentu [1] vitalem ſpiritum ſtrangulant: quæ cauſa fulmina elidit, ipſo ſecum diſcordante mundo. Quid eſſe mirabilius poteſt aquis in cælo ſtantibus? At illæ ceu parum ſit in tantam pervenire altitudinem, rapiunt eo ſecum piſcium examina, ſæpe etiam lapides: [2] ſubeuntque, portantes aliena pondera. Eædem cadentes omnium terra naſcentium cauſa fiunt, prorſus mirabili Natura, ſi quis velit reputare ut fruges gignantur, arbores fruticeſque vivant, in cælum migrare aquas, animamque etiam herbis vitalem inde deferre: juſta confeſſione, omnes terræ quoque vires aquarum eſſe beneficii. Quapropter ante omnia ipſarum potentiæ exempla ponemus. Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

Cap. II. II. Emicant benigne paſſimque in plurimis terris, alibi frigidæ, alibi calidæ, [1] alibi junctæ, [2] ſicut in Tarbellis Aquitanica gente, & in Pyrenæis montibus, tenui intervallo diſcernente. Alibi tepidæ egelidæque auxilia morborum [a] profitentes, & e cunctis animalium hominum tantum cauſa erumpentes. [3] Augent numerum Deorum nominibus variis, urbeſque condunt, ſicut [4] Puteolos in Campania, [5] Statyellas in Liguria, Sextias in Narbonenſi provincia. Nuſquam tamen largius quam in Baïano ſinu, nec pluribus auxiliandi generibus, [6] aliæ ſulphuris, aliæ aluminis, aliæ ſalis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ etiam acida ſalſave mixtura. Vapore quoque ipſo aliquæ proſunt. Tantaque eis eſt vis, ut balineas calefaciant, ac frigidam etiam in ſoliis fervere cogant, [7] quæ in Baïano [8] Poſidianæ vocantur, nomine accepto a Claudii Cæſaris liberto. Obſonia quoque percoquunt. Vaporant & in mari ipſo, quæ [9] Licinii Craſſi fuere: medioſque inter fluctus exſiſtit aliquid valetudini ſalutare.

III. Jam generatim nervis proſunt pedibuſve, aut coxendicibus, aliæ luxatis, fractiſve. Inaniunt alvos. Sanant vulnera. Capiti auribuſque privatim medentur: oculis vero [1] Ciceronianæ. Digna memoratu villa eſt ab Averno lacu Puteolos tendentibus impoſita

INTERPRETATIO.

a *Profitentes*] Præ ſe ferentes.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Vitalem ſpiritum.*] Aerem. Ipſe ſuperius, lib. 2. ſect. 43. varias tonitruum cauſas aſſerens: *Poſſe* ait *& repulſo ſiderum* depreſſum, qui a terra meaverit, ſpiritum nube cohibitum tonare, natura ſtrangulante ſonitum dum rixetur, edito fragore, cum erumpat.

2. *Subeuntque.*] Aſcendunt in ſublime. Plinius, lib. 2. ſect. 63. *Aquæ ſubeunt in imbres*, &c.

Sect. II. 1. *Alibi junctæ*] Frigidæ junctæ calidis, tenui diſcernente intervallo. Vide Notas & Emend. num. I.

2. *Ut in Tarbellis*] Horum oppidum, ut in Geographicis diximus, lib. 4. Aquæ Auguſtæ, ſive Tarbellicæ, Gallis *Acqs*, Gaſconibus *Dax* dicitur. Ab aquis calidis hoc loco ſcaturientibus id nomen invenit. In ſuburbano reliquiæ veteris aquæ ductus: in ipſa urbe in margine fontis aquarum calidarum ſolia marmorea, Romanæ ibi magnificentiæ veſtigia. Vide Oihenartum, in Notitia Vaſcon. pag. 467.

3. *Augent numerum Deorum.*] Sunt enim Dii marini, Neptunus, Nereus, Oceanus. Sunt Nymphæ, Napææ, Nereides, Naïades, aliaque nomina, de quibus Gyraldus, Syntagm. 5.

4. *Puteolos*] De eo oppido egimus in Geographicis, lib. 3. ſect. 9. Nomen id habet ſive a puteorum, quibus is ager abundat, frequentia: ſive, ut nonnullorum opinio eſt, a putore aquarum & aeris, ſulphureo ſemper vapore gravis. Librum ſingularem de Balneis Puteolorum & Baiarum edidit Scipio Mazella Neapolitanus. Baiana balnea laudat Caſſiodorus eleganter, lib. 6. Epiſt. 6.

5. *Statyellas.*] De Aquis Statyellorum, lib. 3. ſect. 7. De Aquis Sextiis, eodem libro, ſect. 5.

6. *Aliæ ſulphuris.*] *Cum aqua in imo* tranſit *per alumen, aut bitumen, aut ſulphur*, ut fuſe Vitruvius explicat, l. 8. c. 3. p. 157.

7. *Quæ in Baiano.*] Sic Reg. 1. aliique, optime.

8. *Poſidianæ.*] A liberto Claudii, quem Poſiden ſpadonem vocat Suetonius in Claudio, cap. 28.

9. *Licinii Craſſi.*] Marci Craſſi, Romanorum ditiſſimi, qui periit in Parthis.

Sect. III. 1. *Ciceronianæ.*] De hoc M. Tullii Ciceronis fon-

Digitized by Google

litori, celebrata porticu ac nemore, quam vocabat [2] Cicero Academiam, ab exemplo [3] Athenarum, (ibi compoſitis [4] voluminibus ejuſdem nominis,) in qua & [5] monumenta ſibi inſtauraverat, ceu vero non in toto terrarum orbe feciſſet. Hujus in parte prima, exiguo poſt obitum ipſius, [6] Antiſtio Vetere poſſidente, eruperunt fontes calidi, perquam ſalubres oculis, celebrati carmine [7] Laureæ Tullii, qui fuit e libertis ejus, [a] [8] ut protinus noſcatur etiam miniſteriorum hauſtus ex illa majeſtate ingenii. Ponam enim ipſum carmen, dignum ubique, & non ibi tantum legi:

Quod tua, Romanæ vindex clariſſime linguæ,
  Silva loco melius ſurgere juſſa viret:
Atque Academiæ celebratam nomine villam
  Nunc reparat cultu ſub potiore Vetus:
Hic etiam apparent lymphæ non ante repertæ,
  Languida quæ infuſo lumina rore levant.
Nimirum locus ipſe ſui Ciceronis honori
  Hoc dedit, hac fontes cum patefecit ope.
Ut, quoniam totum legitur ſine fine per orbem,
  Sint plures, oculis quæ medeantur, aquæ.

IV. [1] In eadem Campaniæ regione Sinueſſanæ aquæ ſterilitatem feminarum, & virorum inſaniam abolere produntur.

V. In Ænaria inſula, calculoſis mederi. [1] Et quæ vocatur Acidula, ab Teano Sidicino quatuor millibus paſſuum: hæc frigida. Item in Stabiano, quæ dimidia vocatur: & in Venafrano, ex fonte Acidulo. Idem contingit in Velino lacu potantibus. Item in Syriæ fonte juxta Taurum montem, auctor eſt M. Varro: & in Phrygiæ [2] Gallo flumine Callimachus. Sed ibi in potando neceſſarius modus, ne lymphatos agat: quod in Æthiopia accidere his, [3] qui e fonte Rubro biberint, Cteſias ſcribit.

VI. [1] Juxta Romam Albulæ aquæ vulneribus medentur: egelidæ hæ: [2] ſed Cutiliæ

INTERPRETATIO.

a *Ut protinus.*] Ut ſtatim appareat, quantum vel ipſi miniſtri ac famuli hauſerint, ex tantæ majeſtatis ingenio, *nempe ex Tullio.*

NOTÆ.

te, Iſidorus, lib. 13. Orig. cap. 13. *In Italia fons Cicer.* (Lege, *Ciceronianus*) *oculorum vulnera curat.* Villam in qua errant, Puteolanum ſuum Cicero vocitabat: alteram, ad Lucrinum, in collibus ſitam, Cumanum ſuum

2. *Cicero.*] Libro 5. de Finibus, num. 1. *Conſtituimus inter nos, ut ambulationem poſtmeridianam conficeremus in Academia, maxime quod is locus ab omni turba id temporis vacuus eſſet.... Cum autem veniſſemus in Academiæ non ſine cauſa nobilitata ſpatia, ſolitudo erat ea, quam volueramus.* Ciceronem imitatus eſt Hadrianus Imp. teſte Spartiano, qui *Tiburtinam villam mire exædificavit, ita ut in ea provinciarum & locorum celeberrima nomina inſcriberet, velut Lyceum, Academiam, Prytaneum.*

3. *Athenarum.*] Fuiſſe gymnaſii nomen Athenis Academiam, addidit Cicero, lib. 1. Academicarum quæſtionum, num. 17. quod nec Horatius, libro 2 epiſt. 2. nec Plinius, nec Tullii libertus laurea Tullius hoc loco dixere. Græcis Ἀκαδήμεια, & Ἑκαδήμεια. Vide Stephanum, verbo Ἀκαδήμεια Hinc ſolœcizare Claudianum in octavo panegyrico intelligas, recentioreſque omnes qui penultimam hujus vocis *Academia* ſyllabam corripiunt.

4. *Voluminibus.*] Academicarum quæſtionum.

5. *Monumenta.*] Reg 1. 2. Colb. Chiffl. In editis, *monumentum*

6. *Antiſtio Vetere*] Geſſit Conſulatum C. Antiſtius Vetus, cum D. Lælio Balbo, ſub Auguſto, Urbis anno DCCLVIII. Exſtat ejus perhonorifica mentio in epiſtolis Ciceronis ad Brutum

7. *Laureæ Tullii.*] Alterum hujus epigramma exſtat, Græce ſcriptum, in Sappho, libro 3. Anthol. Græc. cap. 25. Epigr 64.

8. *Ut protinus.... miniſteriorum.*] *Miniſterium* pro ipſis miniſtris dici, ut ſervitia pro ſervis, tralatitium eſt. Paulus: *Urbica miniſteria dicimus, etiam quæ extra urbem nobis miniſtrare conſueverunt.* Vide Notas & Emend. num. 31.

Sect. IV. 1. *In eadem Campania.*] Iſidorus, lib 13. Orig. cap. 13. hæc totidem fere verbis. Tacitus, lib. 12. Annal. *In tanta mole curarum Claudius valetudine adverſa corripitur: refovendiſque viribus, mollitie cœli, & ſalubritate aquarum Sinueſſam pergit.* Fuere aquæ illæ in Sinueſſano litore, ubi turris quam vocant *Torre de Bagni*, juxta ædem cui nomen eſt *S. Maria a Caudera.* Vide Camill. Felice, Pellegrin. Campania Felice, pag. 135. Hinc Silio Ital. lib. 8. *Sinueſſa tepens.*

Sect. V. 1. *Et quæ vocatur Acidula.*] Vitruvius, lib. 8. cap. 3. p. 163. *Item ſunt nonnullæ acidæ venæ fontium, uti Campana Teano.... aliiſque locis pluribus, quæ hanc habent virtutem, uti calculos in veſicis, qui naſcuntur in corporibus hominum, potionibus diſcutiant.* Deinde cauſas hujuſce efficientiæ pluribus inveſtigat. De Teani ſitu diximus in Geographicis, lib 3. ſect. 9. Extant etiamnum aquæ illæ, & longe lateque expetuntur ad calculi dolores, in agro Calvenſi, juxta caſtellum vulgo *Francolise* dictum. Holſten. pag. 256

2. *Gallo flumine.*] Nulla hujus fluminis mentio eſt apud Callimachum, qui nunc exſtat.

3. *Qui e fonte Rubro.*] Seneca, lib 3. Natur. quæſt. cap. 1. Iſidorus, lib. 13 Orig. cap. 13. Metam. verſ. 319.

Cui non audita eſt obſcenæ Salmacis unda,
Æthiopeſque lacus? quos ſi quis faucibus hauſit,
Aut furit, aut patitur mirum gravitate ſoporem.

E Græcis, Antigonus ex Cteſia, hiſt. mirab. cap. 165. Sotion in Excerptis, pag. 140 ex eodem: Κτησίας δ' ἐν Αἰθιοπίᾳ κρήνην ἱστορεῖ τῷ χρώματι κινναβάρει παραπλησίαν· τοὺς δὲ πίνοντας ἀπ' αὐτῆς, παραπαίειν τὴν διάνοιαν, ὥστε καὶ τὰ κρυφίως πεπραγμένα ὁμολογεῖν. *Cteſias in Æthiopia fontem eſſe narrat, cujus aqua cinnabaris colorem refert: bibentes vero ex eo mente alienati, ea quæ clam perpetrarunt, eloquuntur.*

Sect. VI. 1. *Juxta Romam Albulæ.*] Harum meminit Strabo, lib. 5. pag. 238. Ἐν δὲ τῷ πεδίῳ τούτῳ ὁ Ἀνίων διέξεισι, καὶ τὰ Ἄλβουλα καλούμενα ῥεῖ ὕδατα ψυχρὰ ἐκ πολλῶν πηγῶν, πρὸς ποικίλας νόσους, &c. Hodie *Bagni di Trivoli*, ſalutares apud urbem Tiburtinam aquæ, quas Anio amnis excipit. Martialis, lib. 1. Epigr. 13.

Itur ad Herculei gelidas qua Tiburis arces,
Canaque ſulphureis Albula fumat aquis.

A ſulphureis terræ venis lacteum colorem trahunt: inde nomen Vitruvius, lib. 8. cap 3. pag. 157. *In Tiburtina via flumen* (lege *fluens*) *Albula.* Vide & Galenum, lib 1. de fac. ſimp. med. cap 7. Via Appia in Eccl. S Benedicti reperta inſcriptio, quam Raineſius affert, pag. 240. AD AQVAS. ALBVLLAS. Et pag. 193. AQVIS. ALBVLIS. SANCTISSIMIS, &c.

2. *Sed Cutiliæ.*] De Cutiliis aquis ad ſtomachicos ſalubribus, vide Cælium Aurel. lib. 3. cap. 1. & 2 in fine. Celſus, lib. 4. cap. 5. in diſſolutione ſtomachi, *conſiſtere in frigidis medicatiſque fontibus, quales Cutiliarum Simbruinarumque ſunt, ſalutare eſſe* prodit. Nos de iis egimus lib 3. ſect. 17.

in Sabinis gelidiſſimæ, [a] ſuctu quodam corpora invadunt, ut prope morſus videri poſſit: aptiſſimæ ſtomacho, nervis, univerſo corpori.

VII. [1] Theſpiarum fons conceptus mulieribus repræſentat: item in Arcadia [2] flumen Elatum. Cuſtodit autem fetum [3] Linus fons in eadem Arcadia, abortuſque fieri non patitur. E diverſo [4] in Pyrrhæa flumen, quod Aphrodiſium vocatur, ſteriles facit.

VIII. [1] Lacus Alphion vitiligines tollit. Varro auctor eſt, [2] Titium quemdam Prætura functum, marmorei ſigni faciem habuiſſe propter id vitium. [3] Cydnus Ciliciæ amnis podagricis medetur, ſicut apparet in epiſtola Caſſii Parmenſis ad M. Antonium. Contra, aquarum culpa in Trœzene omnium pedes vitia ſentiunt. [4] Tungri civitas Galliæ fontem habet inſignem, plurimis bullis ſtellantem, ferruginei ſaporis: quod ipſum non niſi in fine potus intelligitur. Purgat hic corpora, tertianas febres diſcutit, calculorumque vitia. Eadem aqua igne admoto turbida fit: ac poſtremo rubeſcit. [5] Leucogæi fontes inter Puteolos & Neapolim oculis & vulneribus medentur. [6] Cicero in admirandis poſuit, Reatinis tantum paludibus ungulas jumentorum indurari.

IX. Eudicus in [1] Heſtiæotide fontes duos tradit eſſe: Ceronem, ex quo bibentes oves nigras fieri: [2] Nelea, ex quo albas, ex utroque autem varias. Theophraſtus in Thuriis [3] Crathim candorem facere, Sybarim nigritiam bobus ac pecori.

X. Quin & homines ſentire differentiam eam. Nam qui e Sybari bibant, nigriores eſſe, durioreſque, & criſpo capillo: [1] qui ex Crathi, candidos mollioreſque, ac porrecta coma. Item in Macedonia [2] qui velint ſibi candida naſci, ad Aliacmonem ducere: qui nigra aut fuſca, ad Axium. Idem omnia fuſca quibuſdam in locis tradit naſci, & fruges quoque, ſicut in Meſſapiis. [3] At in Luſis Arcadiæ quodam fonte mures terreſtres vivere & converſari. [4] Erythris Aleos amnis pilos gignit in corporibus.

XI. [1] In Bœotia [2] ad Trophonium Deum juxta flumen Orchomenon duo ſunt fontes, quorum alter memoriam, alter oblivionem affert, [3] inde nominibus inventis.

XII. [1] In Cilicia apud oppidum Ceſcum rivus fluit [2] Nûs, ex quo bibentium ſubti-

INTERPRETATIO.

a *Suctu.*] Exſugere corpora, ac propemodum videntur mordere.

NOTÆ.

Sect. VII. 1. *Theſpiarum.*] Hoc habet & Theophraſtus, lib. 9. hiſt. cap. 20 ut & Athenæus, lib. 2. pag 42. Ἐστὶ καὶ ὕδωρ γόνιμον ποιοῦσιν ἐν Θεσπιαῖς· ἐν Πύῤῥᾳ δὲ ἄγονον. De Theſpiis diximus lib 4. ſect. 12.

2. *Flumen Elatum.*] Ita M S S. omnes. Ἔλαφον Pauſanias vocat, in Arcadicis.

3. *Linus fons.*] Reg 2 *Levim fons* Iſidoro, lib. 13. Orig. cap. 13. *Lechnus.*

4. *In Pyrrhæa.*] Sic Reg. 1. In Reg. 2. *In Pyrrha*, ut Athenæus. Theophr lib. 2 de cauſis, cap 8. pag 242. περὶ τὴν Πυῤῥαίαν. Πυῤῥαία Stephano, μοῖρα Θεσσαλίας, pars eſt Theſſaliæ.

Sect. VIII. 1 *Lacus Alphion*] Sic Reg. 1. aliique. Neque is modo lacus, ſed & Alpheus amnis ab hoc effectu ſortitus id nomen videtur, teſte Strabone, lib. 8. pag. 347. Vitiligo enim Græcis ἀλφὸς dicitur. Ἀλφὸς δὲ καὶ λεῦκαι, inquit ille, de Anigro amne, ſive Minyio: καὶ λειχῆνας ἰᾶται τὸ ἐντεῦθεν λουτρόν· φασὶ δὲ καὶ τὸν Ἀλφειὸν ἀπὸ τοῦ τὸν ἀλφὸν θεραπεύειν τυχεῖν ταύτης τῆς ὀνομασίας. Lavacrum Alphei amnis, ſeu fontes, a Plinio intelligi, ſimile veri eſt.

2. *Titium quemdam*] Eumne, quem inter proſcriptos a Triumviris declarat Dio, lib 48. pag. 375.

3. *Cydnus.*] Egimus de eo lib 5. ſect. 22. Vitruvius, lib. 8. cap. 3. pag. 159. *Trœzeni omnino aliud genus aquæ non reperitur, niſi quod Cibdeli habent: itaque in ea civitate, aut omnes, aut maxima parte ſunt pedibus vitioſi. Cilicia vero civitate Tarſo flumen eſt nomine Cydnos, in quo podagrici crura macerantes levantur dolore.*

4. *Tungri civitas.*] Quid civitatis nomine intelligi oporteat, alibi diximus: quod nempe nos vulgo Communitatem appellamus. Agit hoc loco de Spadanis aquis, ſalubritate celebratis, *les eaux de Spa.*

5. *Leucogæi.*] Ad Pauſilypum montem, qui nunc quoque *Poſilipo.*

6 *Cicero*] Ita M S S. omnes. Secutus eſt Tullium Iſidorus, lib. 13. Orig. cap. 13.

Sect. IX. 1. *Heſtiæotide.*] Ἑστιαιῶτις pars eſt Theſſaliæ, quondam Doris nuncupata. Unde alteram appellationem ſortita ſit, diſce ex Strabone, lib. 9. pag. 437. Iſidorus, lib. 13. Orig. cap. 13. hoc ipſum referens, pro Heſtiæotide Theſſaliam dixit.

2. *Nelea, ex quo.*] Vide Notas & Emendationes, num. III.

3. *Crathim candorem facere.*] Pecori ſane, & bubus, eſto. At capillis hominum flavum colorem inducit, teſte Antigono, hiſt. mirab. auſcult. cum ſcholiaſte Theocriti, Idyll. 15. qui Theophraſtum ipſum laudat auctorem, & Nymphodorum: Κρᾶθις τὸ ὕδωρ ξανθίζει.... Unde *Crathis* fluvius, Vibio Sequeſtro, pag. 31. *confinis Sybari, capillos facit auri coloris.* Ovidius item, lib. 15. Metam verſ. 315.

Crathis, & huic Sybaris noſtris conterminus oris,
Electro ſimiles faciunt auroque capillos.

Sect. X. 1. *Qui ex Crathide*] Strabo, lib. 6. pag. 263. Ὁ δὲ Κρᾶθις τοὺς ἀνθρώπους ξανθοτριχεῖν καὶ λευκοτριχεῖν ποιεῖ λουομένους, &c

2. *Qui velint ſibi candida.*] Pecora ſcilicet. Seneca, lib. 3. Natur quæſt. cap 25. pag. 872. *In Macedonia quoque, ut ait Theophraſtus, eſt flumen, ad quod qui facere albas oves volunt, adducunt: quod ut diutius potavere, non aliter quam infectæ mutantur.*

3 *At in Luſis.*] Nomen ei loco τοῖς Λουσοῖς. Narrat eadem Antigonus Caryſtius, hiſt. mirab. cap. 152. Uterque ex auctore libri de mirab. auſcult. vel ex Ariſtotele: a quo & Sotion in Excerptis, pag. 139. Ἐν Λουσοῖς τῆς Ἀρκαδίας φησὶν Ἀριστοτέλης κρήνην τινὰ εἶναι, ἐν ᾗ μῦς χερσαίους γίνεσθαι, καὶ τούτους κολυμβᾶν ἐν αὐτῇ τὴν δίαιταν ποιουμένους. *Luſis Arcadiæ fontem eſſe Ariſtoteles affirmat, in quo mures terreſtres ſint, in eodemque natent, & vitam degant.* Apud auctorem libri de mirab. auſcult. Ἐν Κολχίοις δὲ τῆς Ἀρκαδίας, &c. mendoſe.

5. *Erythris Aleos amnis*] *Aleon fluvius*, lib 5. ſect. 31.

Sect. XI. 1. *In Bœotia*] Refert hoc pariter Iſidorus, lib. 13 Orig cap. 13. De Orchomeno lacu diximus, lib. 16. ſect 66.

2 *Ad Trophonium Deum*] Ad Throphonii fanum, juxta Lebadiam: de quo multa Mythologi.

3. *Inde nominibus*] Alteri Μνημοσύνης, hoc, memoriæ: alteri Λήθης, hoc eſt, oblivionis, appellatione data. Vide Pauſan in Bœot.

Sect. XII. 1. *In Cilicia.*] Inde parœmia, Κίσκοι οἰκεῖς, in ſtolidos hebeteſque jaci ſolita, nempe παροιμιῶς. Zenobius, Centur. 4. Proverb. 51. Κίσκον οἰκεῖς. Πόλις Παμφυλίας ἀνοήτων. Ὅθεν καὶ παροιμία γέγονε, Πόλις Κίσκος οὐ νοῦν ἔχουσα, ἐπὶ τῶν νοῦν μὴ ἐχόντων. Vide Heſychium & Suidam.

2. *Nûs*] Νοῦς, quæ vox Græcis mentem, ſenſum, intelligentiam, ingenium, aſtutiamque ſignificat, facto ſcilicet ex re nomine.

liores ſenſus fieri M. Varro tradit. [3] At in Cea inſula fontem eſſe, quo hebetes fiant: [4] Zamæ in Africa, quo canoræ voces.

XIII. [1] Vinum in tædium venire his qui ex Clitorio lacu biberint, ait Eudoxus: Theopompus, inebriari fontibus iis [2] quos diximus. [3] Mucianus Andri e fonte Liberi Patris, ſtatis diebus ſeptenis ejus Dei vinum fluere, ſi auferatur a conſpectu templi, ſapore in aquam tranſeunte.

XIV. [1] Polycritus explere olei vicem juxta Solos Ciliciæ fontem. [2] Theophraſtus hoc idem fieri in Æthiopia ejuſdem nominis fonte. Lycos, in Indiæ terris fontem eſſe, [3] cujus aqua lucernæ ardeant. Idem Ecbatanis traditur. [4] Theopompus in Scotuſſa lacum eſſe dicit, qui vulneribus medetur.

XV. [1] Juba in Trogodytis lacum, inſanum malefica vi appellatum, ter die fieri amarum ſalſumque, ac deinde dulcem, totieſque etiam noctu; ſcatentem albis ſerpentibus vicenûm cubitorum. Idem in Arabia fontem exſilire tanta vi, ut nulla mora pondus impactum reſpuat.

XVI. Theophraſtus [1] Marſyæ fontem in Phrygia ad Celænatum oppidum ſaxa egerere. Non procul ab eo duo ſunt fontes, Clæon & Gelon, [2] ab effectu Græcorum nominum dicti. [3] Cyzici fons Cupidinis vocatur, ex quo potantes amorem deponere Mucianus credit.

XVII. Cranone eſt fons calidus citra ſummum fervorem, qui in vinum additus, triduo calorem potionis cuſtodit in vaſis. [2] Sunt & Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum, quorum hauſtus triduo fervet. Circa margines vero pumicem faciunt aquæ.

XVIII. Quod ſi quis fide carere ex his aliqua arbitratur, diſcat in nulla parte Naturæ majora eſſe miracula: quanquam [1] inter initia operis abunde multa retulimus. [2] Cteſias tradit Siden vocari ſtagnum in Indis, in quo nihil innatet, omnia mergantur. [3] Cælius apud nos in Averno ait etiam folia ſubſidere: [4] Varro, aves, quæ advolaverint, emori. [5] Contra in Africæ lacu Apuſcidamo omnia fluitant, nihil mergitur: [6] Item in Siciliæ fonte Phinthia, ut Apion tradit: & in Medorum lacu puteoque Saturni. Fons Limyræ tranſire ſolet in loca vicina, portendens aliquid: mirumque quod cum piſcibus tranſit. Reſponſa ab his petunt incolæ cibo, quem rapiunt annuentes: ſi vero eventum negent, caudis

NOTÆ.

3. *At in Cea.*] Vide Notas & Emend. num. IV.

4. *Zamæ*] Et a Vitruvio iſtud traditum, lib. 8. cap. 4. pag. 166. Cauſam ejus rei Agricola putat eſſe, quod ex aquæ infectæ ſint ſandaraca, quæ vocem purgat: libro 1. de natura eorum quæ effluunt e terra, pag. 113. De Zamæ ſitu diximus lib. 5. ſect. 4.

Sect. XIII. 1. *Vinum in tædium.*] Vitruvius, lib. 8. cap. 3. pag. 164. *In Arcadia vero civitas eſt non ignota Clitori, in cujus agris eſt ſpelunca profluens aquæ, quam qui biberint, fiunt abſtemii.* Plinium Iſidorus ſequitur, lib. 13. Orig. cap. 13. Non lacum, ſed fontem Clitorium vocant Athenæus, lib. 2. pag. 43. Sotion in Excerptis, pag. 139. Παρὰ Κλειτορίοις Ἀρκάσι φησὶν εἶναι κρήνην, ἀφ᾽ ἧς ὅταν τις τοῦ ὕδατος πίῃ, τοῦ οἴνου τὴν ὀσμὴν οὐ φέρει. *Iſigonus fontem eſſe in Clitorio ſcribit, cujus aquam ſi quis biberit, vini odorem ferre non poſſit.* Ovidius, lib. 15. Metam. verſ. 322. & Vibius Sequeſter, pag. 339. Vide Notas & Emend. num. V.

2. *Quos diximus.*] Libro 2. ſect. 106. *Lynceſtis aqua, quæ vocatur acidula, vini modo temulentos facit. Item in Paphlagonia, & in agro Caleno.*

3. *Mucianus*] Dictum id jam ſuperius, lib. 2. ſect. 106.

Sect. XIV. 1. *Polycritus.*] Vide quæ diximus in Auctorum Indice. Refert hæc quoque Vitruvius, lib. 8. cap. 3. pag. 159. *Alii*, inquit, *per pingues terræ venas profluentes, uncti oleo erumpunt: uti Solis, quod oppidum eſt Ciliciæ, flumen nomine Liparis, in quo natantes aut lavantes, ab ipſa aqua unguntur. Similiter Æthiopiæ lacus eſt, qui unctos homines efficit, qui in eo nataverint: & in India, qui ſereno cælo emittit olei magnam multitudinem.* Vide & Iſidorum, lib. 13. Orig. cap. 13. Plures alios fontes, qui quaſi oleo perfuſi niteant, ut in iis natantium ſive lavantium corpora uncta oleo videantur eſſe, Cæſius recenſet, lib. 1. de Mineral. cap. 6. ſect. 21. pag. 95.

2. *Theophraſtus.*] Poſt Herodotum, laudatum a Sotione in Excerptis, pag. 140.

3. *Cujus aqua lucernæ ardeant.*] Reg. 1. *lucernæ luceant.* Reg. 2. & Chiffl. *cujus aqua luceat.*

4. *Theopompus.*] Sotion, in Excerptis, pag. 139. Περὶ Σκοτοῦσσαν τῆς Θετταλίας, κρηνίδιον ἐστὶ μικρὸν, ὃ καὶ ἕλκη καὶ τραύματα θεραπεύει καὶ τῶν ἀλόγων ζώων, &c. *Juxta Scotuſſam Theſſaliæ fons eſt exiguus, qui omnibus animantium vulneribus medetur.* Glutinandi vim ineſſe ei addit idem ex Iſigono. Quæ totidem verbis habet etiam auctor libri de Mirab. Auſcult.

Sect. XV. 1. *Juba in Trogodytis.*] Qui & Troglodytæ appellati ſunt. Iſidorus, lib. 13. Orig. cap. 13. *in Troglodytis lacus eſt: ter in die fit amarus, & deinde toties dulcis.*

Sect. XVI. 1. *Marſyæ fontem*] Iſidorus loc. cit. quanquam errore gemino, & Marſidæ fontem vocat, & ſaxa generare, non egerere, prodit.

2. *Ab effectu*] Ἀπὸ τοῦ κλαίειν καὶ γελᾶν, quod fletum ille, iſte riſum moveat.

3. *Cyzici.*] Iſidorus, loc. cit.

Sect. XVII. 1. *Cranone.*] Sic Athenæi epitomator, lib. 2. pag. 42.

2. *Sunt & Mattiaci.*] Mattiacas aquas laudat & Ammianus, lib. 29. pag. 397. Nunc ibi oppidulum eſt Viſebada, *Wisbad*, in ditione Moguntina, Moguntiam inter & Francofurtum, in Veteravia. Vide Agricolam, lib. 1. de natura eorum quæ effluunt ex terra, pag. 102.

Sect. XVIII. 1. *Inter initia operis.*] Libro 2. ſect. 106.

2. *Cteſias tradit Siden.*] Idem habet & Antigonus Caryſtius, cap. 161. pag. 184. Sotion paulo aliter in Excerptis, pag. 138. Κρήνη ἐν Ἰνδοῖς ἣ τοὺς κολυμβῶντας ἐπὶ τὴν γῆν ἀναβάλλει ὡς ἀπὸ μηχανῆς, ὡς ἱστορεῖ Κτησίας. *Fons eſt apud Indos, qui natantes non ſecus atque inſtrumento quodam in terram ejaculatur, ut auctor eſt Cteſias.* Plinium tranſcripſit ad verbum Iſidorus, lib. 13. cap. 13.

3. *Cælius apud nos*] Et Sotion in Excerptis, pag. 141. Ἄορνος ἐστὶ λίμνη ἐν Ἰταλίᾳ περὶ Κύμην, εἰς ἣν καὶ ἐκ τῆς περικειμένης ὕλης ἐμπίπτοντα φύλλα ἢ κάρφη, αὐτίκα καταδύεται. βυθιζόμενα παραχρῆμα. *Avernus Italiæ lacus eſt circa Cumas, in quo folia atque feſtuca ex circumjacente ſilva decidentes, ſtatim ſubmerguntur.*

4. *Varro, aves.*] Secutus videlicet fabulas poëtarum: quod & Maronem feciſſe, lib. 6. Æneid. verſ. 239. minime mirum: ubi de ſpelunca lacus proxima:

Quam ſuper haud ullæ poterant impune volantes
Tendere iter pennis: talis ſeſe halitus atris
Faucibus effundens ſupera ad convexa ferebat:
Unde locum Graii dixerunt nomine Avernum.

Avernus, quaſi ἄορνος, ab α privativo, & ὄρνις *avis.* Ridet hanc fabulam Strabo, lib. 5. pag. 244.

5. *Contra in Africæ lacu.*] Ut in Aſphaltite Judææ, de quo diximus lib. 5. ſect. 15. Legit hunc locum aliter Iſidorus, lib. 13. Orig. cap. 13. *Contra in Alce lacu per Porcidamum omnia fluitant, nihil mergitur.* Noſtri codices MSS. editis ſuffragantur.

6. *Item in Siciliæ fonte.*] De quo haud dubie Seneca, quanquam tacito nomine, lib. 3. Natur. quæſt. cap. 25. pag. 873. *Erat in Sicilia, eſt adhuc in Syria ſtagnum, in quo natant lateres, & mergi projecta non poſſunt, &c.*

abigunt. Amnis Olachas in Bithynia Bryazum alluit: [7] (hoc & templo & Deo nomen:) [8] cujus gurgitem perjuri negantur pati, velut flammam urentem. Et in Cantabria fontes [9] Tamarici in auguriis habentur. Tres ſunt, octonis pedibus diſtantes. In unum alveum coëunt vaſto ſinguli amne. Siccantur duodecim diebus, aliquando vicenis, citra ſuſpicionem ullam aquæ, cum ſit vicinus illis fons ſine intermiſſione largus. [a] Dirum eſt, non profluere eos aſpicere volentibus: ſicut proxime [11] Lartio Licinio legato poſt Præturam: [12] poſt ſeptem enim dies occidit. [13] In Judæa rivus ſabbatis omnibus ſiccatur.

XIX. E diverſo miracula alia dira. [1] Creſias in Armenia ſcribit eſſe fontem, ex quo nigros piſces illico mortem afferre in cibis: quod & circa Danubii exortum audivi, donec veniatur ad fontem alveo appoſitum, ubi finitur id genus piſcium. Ideoque ibi caput ejus amnis intelligit fama. Hoc idem & in Lydia in ſtagno Nympharum tradunt. [2] In Achaïa ad Pheneum aqua profluit e ſaxis, Styx appellatur, quæ illico necat, [3] ut diximus. Sed eſſe piſces parvos in ea tradit Theophraſtus, letales & ipſos, quod non in alio genere mortiferorum fontium. Necare aquas Theopompus & in Thracia [4] apud Cychros dicit: [5] Lycus in Leontinis tertio die, quam quis biberit. Varro ad Soracten in fonte, cujus ſit latitudo quatuor pedum, Sole oriente eum exundare ferventi ſimilem: aves quæ deguſtaverint, juxta mortuas jacere. Namque & hæc inſidioſa conditio eſt, quod quædam etiam blandiuntur aſpectu, [6] ut ad Nonacrin Arcadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualitate. Hanc putant nimio frigore eſſe noxiam, utpote cum profluens ipſa lapideſcat. [7] Aliter circa Theſſalica Tempe, quoniam viſus omnibus terrori eſt: traduntque etiam æs ac ferrum erodi illa aqua. Profluit ([8] ut indicavimus) brevi ſpatio: [9] mirumque, ſiliqua ſilveſtris amplecti radicibus fontem eum dicitur, ſemper florens purpura. Et quædam ſui generis herba in labris fontis viret. [10] In Macedonia, non procul Euripidis poëtæ ſepulcro, duo rivi confluunt, alter ſaluberrimi potus, alter mortiferi.

XX. In Perperenis fons eſt, [1] quamcumque rigat, lapideam faciens terram: item calidæ aquæ [2] in Eubœæ Delio. Nam qua cadit rivus, ſaxa in altitudinem creſcunt. In Eurymenis dejectæ coronæ in fontem, lapides fiunt. In Coloſſis flumen eſt, quo lateres conjecti, lapides extrahuntur. [b] In Scyretico metallo arbores quæcumque flumine alluuntur, ſaxa fiunt cum ramis. Deſtillantes quoque guttæ in lapides dureſcunt in antris Corycii: nam Miezæ in Macedonia, etiam pendentes in ipſis cameris: at in Coryco, cum cecidere. In quibuſdam ſpeluncis utroque modo, [3] columnaſque faciunt, ut in Phau.

Interpretatio.

a *Dirum.*] Diri ominis.

b *In Scyretico.*] In metallicis fodinis inſulæ Scyri.

Notæ.

7. *Hoc & templo & Deo nomen.*] Credo etiam & amni fuiſſe: Nam Bryazon inter Bithyniæ amnes in Geographicis appellatur, lib. 5. ſect. 43.

8. *Cujus gurgitem.*] Vide Notas & Emendationes, num. VI.

9. *Tamarici.*] De horum ſitu diximus, lib. 4. ſect. 34.

10. *In unum alveum.*] Vide Notas & Emendationes, num. VII.

11. *Lartio Licinio.*] Egimus de eo, lib. 19. ſect. XI.

12. *Poſt ſeptem enim.*] Vide Notas & Emendationes, num. VIII.

13. *In Judæa.*] Iſidorus pariter lib. 13. Orig. cap. 13. & Elias Thisbites Judæus in Lexico *Sambation. Nomen eſt fluvii, de quo dicunt, quod per ſingulos dies hebdomadis tanto impetu currat, dempto ſabbato, ut lapides magnos moveat, neque poſſibile ut quis tranſeat. Cujus hanc ferunt eſſe cauſam, decem tribus illic captivas detineri, ut non poſſint exire inde nec ſabbato, ne violent iſtud. Et Rambam,* (hoc eſt, Rabbi Moſes Ben Maiemon,) *ſcripſit hunc eſſe fluvium Gozam..... Ceterum ſapientes vocarunt eum Sabbaton, ab eo quod ceſſat, ſive quieſcat in ſabbato.* Vide Cardanum, lib. 2. de ſubtil. Joſephum nihil moror, qui diverſus a Plinio ceteriſque abit, lib. 7. bell. Jud. cap. 24. ac ſex diebus integris ſiccari, fluere tantum ſeptimo aſſeverat. Holſtenius, in epiſt. de Sabbathio flumine, Eleutherum flumen eſſe putat, de quo lib. 5. ſect. 17. aut rivulum certe quem Eleutherus amnis influentem exceperit. Defeciſſe autem, ſive ipſum fluvium, ſive potius miraculum illud jam ante multa ſæcula, ac fortaſſe ſtatim poſt Hieroſolymam exciſam, id indicio eſt, quod nemo recentiorum ejus tamquam ſibi viſi meminerit.

Sect. XIX. 1. *Cteſias.*] Et Antigonus ſimiliter, hiſt. mirab. cap. 181.

2. *In Achaia.*] Ita Reg. 2. & Iſidor. lib. 13. Orig. cap. 13. In Chifflet. *Inachia.* In editis, *in Arcadia:* ſupervacua emendatione. Eſt enim Nonacris Arcadiæ, ubi Styx a Vitruvio collocatur, lib. 8. cap. 3. pag. 163. proxima Pheneo, qui Achaiæ amnis eſt: atque adeo eadem Stygis aqua, & quæ ad Pheneum, & quæ ad Nonacrim ſita. Vide Pauſan. in Arcad. Antigon. hiſt. mirab. cap. 174. Strabonem, lib. 8. ſub finem, alioſque.

3. *Ut diximus.*] Libro 2. ſect. 106. & lib. 30. ſect. ult.

4. *Apud Cychros.*] Vide Notas & Emend. num. IX.

5. *Lycus.*] Lycus hiſtoricus, de quo nos in Actorum Indice.

6. *Ut ad Nonacrin.*] Vide quæ ex Seneca retulimus lib. 2. ſect. 106.

7. *Aliter circa.*] Seneca, lib. 3. Natur. quæſt. cap. 20. pag. 872. *Eſt autem noxia aqua in Theſſalia circa Tempe, quam & fera & pecus omne devitat: per ferrum & æs exit: tanta vis illi ineſt etiam dura mollendi,* &c. De Orco amne Plinius agit hoc loco, de quo nos plura lib. 4. ſect. 15.

8. *Ut indicavimus.*] Libro 4. ſect. 15. ſub finem.

9. *Mirumque.*] Vitruvius, lib. 8. cap. 3. pag. 163. *In Theſſalia fons eſt profluens, in quo fonte nec pecus ullum guſtat, nec beſtiarum genus ullum propius accedit: ad quem fontem proxime eſt arbor florens purpureo flore.* Quid ſiliquæ nomine intelligi oporteat, vide lib. 13. ſect. 16. & lib. 15. ſect. 26.

10. *In Macedonia.*] Sic etiam Vitruvius, loc. cit. *Non minus in Macedonia, quo loci ſepultus eſt Euripides, dextra ac ſiniſtra monumenti, advenientes duo rivi concurrunt in unum: accumbentes viatores pranſitare ſolent, propter aquæ bonitatem: ad rivum autem, qui eſt in altera parte monumenti, nemo accedit, quod mortiferam aquam dicitur habere.* Euripidem a canibus diſcerptum ad Bormiſcum Macedoniæ oppidum, Stephanus prodit.

Sect. XX. 1. *Quamcumque rigat.*] Sic optime Reg. 2. cod.

2. *In Eubœæ Delio.*] Reg. 1. *delio.* Reg. 2. *In Eubœa eadem petra qua cadit* &c. Conjiciebat Salmaſius in Solin. pag. 177. in Eubœæ Dio, eſt enim Δῖον Eubœæ oppidum: additque ſitum illud fuiſſe haud procul Ædepſo: quo haud leve σφάλμα prodit, Geographicæque rei ἀπειρίαν.

3. *Columnaſque.*] Auctor libri de mirab. Auſcult. ſimilis ſpeluncæ meminit: Σπήλαιον ὃ καλεῖται γλαφυρόν· ἐν δὲ τούτῳ κίονες πεπήγασιν ἀπό τινων σταλαγμῶν.

ſia [4] Cherſoneſi Rhodiorum in antro magno, etiam diſcolori aſpectu. [5] Et hactenus contenti ſimus exemplis.

XXI. Quæritur inter medicos, cujus generis aquæ ſint utiliſſimæ. [1] Stagnantes pigraſque merito damnant, utiliores quæ profluunt exiſtimantes, curſu enim percuſſuque ipſo extenuari atque proficere. Eoque miror, ciſternarum ab aliquibus maxime probari. [2] Sed hi rationem afferunt, quoniam leviſſima ſit imbrium aqua, ut quæ ſubire potuerit ac pendere in aëre. Ideo & nives præferunt imbribus, nivibuſque etiam glaciem, [a] [3] velut affinium coacta ſubtilitate. Leviora enim hæc eſſe, & glaciem multo leviorem aqua. Horum ſententiam refelli intereſt vitæ. In primis enim levitas illa deprehendi aliter, quam ſenſu, vix poteſt, [4] nullo pæne momento ponderis aquis inter ſe diſtantibus. Nec levitatis in pluvia aqua argumentum eſt ſubiſſe eam in cælum, [5] cum etiam lapides ſubire appareat, cadenſque inficiatur halitu terræ. Quo fit ut pluviæ aquæ ſordium ineſſe plurimum ſentiatur, citiſſimeque ideo [6] calefiat aqua pluvia. Nivem quidem glaciemque ſubtiliſſimum elementi ejus videri miror, [7] appoſito grandinum argumento, e quibus peſtilentiſſimum potum eſſe convenit. [8] Nec vero pauci inter ipſos e contrario ex gelu ac nivibus inſaluberrimos potus prædicant, quoniam exactum ſit inde, quod tenuiſſimum fuerit. [9] Minui certe liquorem omnem congelatione deprehenditur, & [10] rore nimio ſcabiem fieri, [11] pruina uredinem, [b] cognatis & nivis cauſis. [12] Pluvias quidem aquas celerrime putreſcere convenit, minimeque durare in navigatione. Epigenes autem, aquam quæ ſepties putrefacta purgata ſit, perhibet amplius non putreſcere. Nam ciſternas etiam medici confitentur inutiles, alvo duritias facientes, [13] faucibuſque: etiam limi non aliis ineſſe plus, [14] aut animalium quæ faciunt tædium, confitendum habent. [15] Nec ſtatim amnium utiliſſimas eſſe, ſicuti nec torrentium ullius, lacuſque plurimos ſalubres maxime. Quædam igitur & hujus generis aptiſſimæ aliæ alibi. [16] Parthorum reges ex Choaſpe & Eulæo tantum bibunt: & eæ quamvis in longinqua comitatur illos. Et horum placere potum, non quia ſint amnes, apparet: quoniam nec e Tigri, nec Euphrate, nec e multis aliis bibunt.

CAP. III.

INTERPRETATIO.

a *Velut.*] Velut ad extremum redacta ſubtilitate aquæ, *in glacie ac nive, ita ut major alibi eſſe non poſſit.*

b *Cognatis*] Cum ſint cauſæ affines, quæ nivem *& quo rorem ac pruinam gignunt.*

NOTÆ.

4. *Cherſoneſi.*] Eſt hæc Cherſoneſus in Caria, Rhodo adverſa, ubi Cnidus oppidum extrema ejus obtinet. Meminit ejus Seneca, laudandus a nobis ſect. 30

5. *Et hactenus.*] Exempla plura multo collegit Cæſius, lib. 1. de mineral. cap. 6. ſect. 10. pag. 104.

Sect. XXI. 1. *Stagnantes.*] Columella, lib. 1. cap 5 *Deterrima aqua paluſtris, quæ pigro lapſu repit. Peſtilens, quæ in palude ſemper conſiſtit. Hic idem tamen humor, quamvis nocentis naturæ, temporibus tamen hiemis edomitus imbribus mitiſcit: ex quo cæleſtis aqua maxime ſalubris intelligitur, quod etiam venenati liquoris aluit perniciem*: &c

2. *Sed hi.*] Praxagoras ſcilicet Cous medicus antiquiſſimus, teſte Athenæo lib. 2. pag. 46. Athenæus ipſe, lib. 2. pag. 42. aliique. E Latinis Celſus, lib. 2. cap. 18. *Aqua leviſſima pluvialis eſt, deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo: Poſt hæc, ex nive, aut glacie. Gravior his, ex lacu: graviſſima ex palude.* Columella, lib. 1. cap. 5. *Vaſtæ ciſternæ hominibus, piſcinæque pecoribus inſtruantur, colligendæ aquæ tandem pluvialis, quæ ſalubritati corporis eſt accommodatiſſima: ſed ea ſic habetur eximia, ſi fictilibus tubis in contectam ciſternam deducatur.* Hippocrates, lib. de aere, & aquis, cap. 4. pag. 197. tom 6. operum Galeni: Τῶν ὑδάτων κουφότατα τὰ ὄμβρια, καὶ γλυκύτατα, καὶ λαμπρότατα, καὶ λεπτότατα

3. *Velut affinium*] Reg. 1. *ad infinitum.* Reg. 2. *velut ad finitum.* Satius legi, *adfinium*, vel ut nunc vulgo ſcribimus, *affinium*? Ut ſit ſententia, perfici veluti gradibus quibuſdam ſubtilitatem aquæ: ut ſit in nive major, quam in imbribus: in glacie, quam in nive: quanquam ſunt iſta tria cognata inter ſe & affinia. Sic paulo poſt Plinius hac ſect. *cognatis & nivis cauſis.*

4. *Nullo pæne momento.*] Adverſatur huic placito vulgi ſententia. Et Athenæus, lib. 2. pag. 43. aquam Pirenes in Acrocorintho fontis appenſam tradit, reliquis omnibus totius Helladis leviorem fuiſſe deprehenſam. Inſcriptio vetus apud Gruterum, pag 178. IMP. DIOCLETIANVS. C. AVG. PIVS. FELIX. PLVRIMIS. OPERIBVS. IN. COLLE. HOC. EXCAVATO SAXO. QVAESITAM. AQVAM. IVGI. PROFLVVIO. EX. TOFO. HIC. SCATENTEM. INVENIT. MAR. SALVBRIOREM TIBER LEVIOREM. (hoc eſt, ut reor, *Marcia ſalubriorem, Tiberina leviorem*) CVRANDIS. AEGRITVDINIBVS STATERA. IVDICATAM. &c. Senecam vide lib. 3. Natur quæſt. cap 2.

5. *Cum etiam lapides.*] Vi venti ac turbinis arreptos in ſublime, ut dictum eſt lib. 2. ſect. 38.

6. *Calefiat.*] Igne ſubjecto.

7. *Appoſito.*] Si quanta maxima ſubtilitas eſſe aquæ poteſt, inquit, tanta eſt in glacie ac nive, eamdem eſſe & grandinis conditionem oportebit: cum nihilominus peſtilentem aquæ grandineæ potum eſſe, vitæ uſus edoceat.

8. *Nec vero pauci.*] Hippocrates, lib. de aere & aquis, cap. 4. pag. 199. tom. 6. operum Galeni: Τὰ δ᾽ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων ..... πονηρὰ πάντα .... τὸ μὲν αὐτῶν λαμπρὸν, καὶ κοῦφον, καὶ γλυκὺ, ἐκκρίνεται καὶ ἀφανίζεται· τὸ δὲ θολωδέστατον, καὶ σταθμωδέστατον, λείπεται. *Quæ vero aquæ ex nive aut glacie fiunt, omnes pravæ: nam quod in ipſis & clarum, & leve, & dulce eſt, excernitur & evaneſcit: quod vero turbidiſſimum, & ponderoſiſſimum, relinquitur.* Galenus item, Comm. in Aphor. 24 pag. 209. tom. 9. Habet in eam rem multa elegantiæ pleniſſima Seneca, lib 4. Natur. quæſt. cap. ult.

9. *Minui certe ... deprehenditur*] Nempe cum ſolvitur, & liqueſcit: quo argumento efficitur, exſpiraſſe & evanuiſſe id quod erat in aqua leviſſimum: quod graviſſimum, id ſolum ſupereſſe. Hippocr. loc. cit. Plinius ipſe inter confeſſa ponit, lib. 2. ſect. 61. *Gelando liquorem minui, ſolutaque glacie non eumdem inveniri modum.*

10. *Rore nimio ſcabiem.*] Rubiginem. Plinius, lib. 17. ſect. 44. *Cæleſte frugum vinearumque malum, nullo minus noxium eſt rubigo. Frequentiſſima hæc in roſcido tractu.* Vide & lib. 18. ſect. 68.

11. *Pruina uredinem.*] Pruina eſt quæ lapſa perſidet ac gelat, nec fit niſi immoto aere ac ſereno. *Gelee blanche.* A perurendo dicta, quod fruges & virgulta perurit: unde is morbus herbarum & fruticum *uredo* dicitur: *Brulure.*

12. *Pluvias quidem aquas*] Hippocrates, loc. cit. pag 198. A quo diſſidere Celſus videtur, lib. 2. cap. 30. dum inter ea quæ alvum adſtringunt, *aquam duram* cenſet, *id eſt, eam quæ tarde putreſcit, ideoque pluviam potiſſimum.*

13. *Faucibuſque.*] Faucium duritiæ malum tonſillis & glandulis affine, cognatumque.

14. *Aut animalium.*] Vermiculorum ex aquæ putredine naſcentium.

15. *Nec ſtatim amnium.*] Hæc fere totidem verbis, allatis præterea hujus placiti cauſis, Hippocr. loc. cit. cap. 5.

16. *Parthorum reges.*] Solinus, cap 38 pag 68. a Plinio ſumtus, aliique ab Herodoto, lib. 1. Clio num. 188. pag. 178. Ἀπὸ τοῦ Χοάσπεω ποταμοῦ ... τοῦ παρὰ Σοῦσα ῥέοντος,

XXII. Limus aquarum vitium eſt : ſi tamen idem amnis anguillis ſcateat, ſalubritatis indicium habetur : ſicuti frigoris, [1] tineas in fonte gigni. Ante omnia autem damnantur amaræ : [2] & quæ, cum ſorbentur, ſtatim implent : quod evenit Trœzene. Nam nitroſas atque [a] [3] ſalmacidas in deſertis Rubrum mare petentes, [4] addita polenta, utiles intra duas horas faciunt, ipſaque veſcuntur polenta. [5] Damnantur in primis fontes, qui cœnum faciunt, quique malum colorem bibentibus : [b] refert & ſi vaſa ærea inficiunt, [7] aut ſi legumina tarde percoquunt, ſi liquatæ leniter terram relinquunt, decoctæque craſſis obducunt vaſa cruſtis. Eſt etiamnum vitium non fœtidæ modo, verum omnino quidquam reſipientis, jucundum ſit illud licet gratumque, & ut ſæpe, ad viciniam lactis accedens. [8] Aquam ſalubrem aëri quam ſimillimam eſſe oportet. [9] Unus in toto orbe traditur fons aquæ jucunde olentis in Meſopotamia, Chabura. Fabulæ rationem afferunt, quoniam eo Juno perfuſa ſit. De cetero aquarum ſalubrium ſapor odorve nullus eſſe debet.

XXIII. [1] Quidam ſtatera judicant de ſalubritate, fruſtrante diligentia, quando perrarum eſt, ut levior ſit aliqua. [2] Certior ſubtilitas, inter pares meliorem eſſe, quæ calefiat refrigereturque celerius. [c] Quin & hauſtam vaſis, [3] ne manus pendeant, depoſitiſque in humum, tepeſcere affirmant. Ex quonam ergo genere maxime probabilis continget? Puteis nimirum, ut in oppidis conſtare video : ſed his, quibus exercitationis ratio crebro hauſtu contingit, & illa tenuitas colante terra.

Salubritati hæc ſatis ſunt. [d] Frigori & opacitas neceſſaria, utque cælum videant. Super omnia obſervatio una, eadem & ad perennitatem pertinet, [4] ut illa vado exſiliat vena, non e lateribus. Nam ut tactu gelida ſit, etiam arte contingit : ſi etiam [5] expreſſa in altum, aut e ſublimi dejecta, [6] verberatu corripiat aëra. In natando quidem ſpiritum continentibus frigidior ſentitur eadem. [7] Neronis Principis inventum eſt, decoquere aquam, vitroque demiſſam in nives refrigerare. Ita voluptas frigoris contingit [8] ſine vitiis nivis.

INTERPRETATIO.

a *Salmacidas*] Acidas ſimul atque ſalſas.

b *Refert.*] Intereſt etiam plurimum, ut in vaſe æreo maculam non faciat, & legumina cito coquat.

c *Quin &c.*] Quin & e vaſe *in quo ſit decocta*, hauſtam *minoribus* vaſis aquam, ... iiſque humi depoſitis, tepeſcere *ſtatim* affirmant

d *Frigori.*] Ut frigida ſit aqua, præterea neceſſaria eſt opacitas.

NOTÆ.

μόνα πρὸς βασιλεὺς, &c. Leviorem ceteris Eulæi amnis aquam decima quinta parte eſſe, animadverſum aiunt. Negat Athenæus, lib. 2. pag 46 ex pondere æſtimatam.

Sect. XXII. 1. *Tineas in fonte*] MSS. Reg. 1. & 2. *teneas*, quæ vox vermiculos, ſonat ut ſæpe diximus.

2. *Et quæ cum ſorbentur*] Vide Notas & Emendationes, num. X.

3. *Salmacidas*] Legitur hæc vox etiam apud Plinium Valer. Salmaſium, Reineſiumque nil moror, qui ſalinacidas legi volunt : perinde ac ſi non eadem vis ſuret & vocis illius *ſalmacidas*, quæ eſſe poteſt alterius, *ſalinacidas*. Nam & ſalmentum pro ſalſamento dixiſſe veteres, ex Joan. de Janua ſcimus. Sed & Gloſſæ Philoxeni ſalmacidum retinent. *Salmacia aqua, ἁλμυρὸν ὕδωρ. Salmacidum, ἁλμυρόν. Salmacidus, ἁλμυρὸς, ἁλώδης.* Et priore parte : *Ἁλμυρὸς, ſalmacidus, ſalſus, Ἁλμυρὸν, ſalmacidum*, &c.

4. *Addita polenta.*] Paxamus in Geopon. lib. 2. cap. 4. pag 35. aquarum vitium emendari ſuadet, hordeo contuſo in aquas injecto, quod in linteolo prius illigatum : *ἢ κριθὰς πέψασα, καὶ εἰς ῥάκος ἐνδήσαντες, ἐμβάλλομεν τοῖς ὕδασι.*

5. *Damnantur.*] Hæc ſunt tradita etiam a Vitruvio, lib 8. cap. 5. pag 167. Conſentit & Galen. tom. 9. Comment. 5. in Aphor pag. 211.

6. *Refert & ſi vaſa.*] Vide Notas & Emend num. XI.

7. *Aut ſi legumina.*] Palladius, lib 9. in Auguſto, tit. 10. pag. 137. *Aquam vero novam ſic probabis.... Decocta aneo vaſculo, ſi arenam vel limum non relinquit in fundo, utilis erit : Item ſi legumina cito valebit excoquere, vel ſi colore pellucido, carens muſco*, &c. Prævit Palladio Celſus, inferius a nobis laudandus.

8 *Aquam .... aëri quam ſimillimam.*] Nempe ut ſit æque ſaporis omnis omnino expers, atque aerem eſſe neceſſe eſt, ut ne ſit noxius. Plinius, lib. 15 ſect. 32. *Sentiri quidem aquæ ſaporem ullum ſuccumve, vitium eſt .... odor ipſe nullus eſt aquis : aut ſi ſentitur, omnino vitium eſt.*

9. *Unus in toto orbe.*] Adde & puteum Mothonæ in Peloponneſo, aquæ Cyzicenum unguentum reſipientis, cujus Pauſanias meminit, in Meſſeniacis, circa finem. Item Athenæus, lib. 4 pag. 184.

Sect. XXIII. 1. *Quidam ſtatera*] Ut Eraſiſtratus, qui apud Athen. lib. 2. pag. 46. inconſideratos eſſe, fallique eos tradit, qui ſtatera bonitatem aquarum exquirunt : *quoniam, inquit, ſi aqua ex Amphiarai fonte, quæ ſaluberrima eſt, cum aqua Eretrea vitioſa componitur, nullum profecto ponderis diſcrimen intercedit*, ὅπως οὐδ' ἥτις ἐστὶ διαφορὰ ἐν τῷ σταθμῷ. Vide vetuſtam inſcriptionem Diocletiani Aug ſuperius a nobis allatam, ſect. 21. Item Notas & Emend. num. X.

2. *Certior ſubtilitas.*] Sic Athenæus, lib. 2. pag 24. Τὰ δὲ ταχὺ θερμαινόμενα, κοῦφα καὶ ὑγιεινά. Quod ex Hippocrate rurſum confirmat, pag. 26. Hippocratis ipſius teſtimonio : petito videlicet e lib. 5. Aphor. 26. pag 210. tom. 9. operum Galeni. Ὕδωρ τὸ ταχέως θερμαινόμενον, καὶ ταχέως ψυχόμενον, κουφότατον. Leviorem Galenus in eum locum accipi putat oportere, non quæ minus ponderis habeat : id enim vel judice trutina poteſt intelligi : ſed quæ ventre minus gravis, citiuſque permeet. Contra Celſus ex ſtatera dijudicat, lib. 2. cap 18. *Levis pondere*, inquit, *apparet : & ex his quæ pondere pares ſunt, eo melior quoque eſt, quo celerius & calefit & frigeſcit, quoque celerius ex ea legumina percoquuntur.*

3 *Ne manus pendeant.*] Plena obſcuritatis oratio. Sententia videtur eſſe, utraque manu arripi vas oportere : neutram eſſe pendulam. Lectioni tamen vulgatæ ſuffragantur codices manu exarati, quos vidi, omnes.

4 *Ut illa vado*] E putei medio, imoque fundo, non e lateribus.

5. *Expreſſa in altum.*] Ut in aquis ſalientibus evenit.

6. *Verberatu*] Reg. 2. & Chiffl. *verberatum*, eodem ſenſu.

7 *Neronis Principis.*] De Neronis decocta, Tranquillus in Nerone, cap 48 Martialis, lib 2 Epigr. 85.

Vimine clauſa levi nivea cuſtodia cocta, &c.

Hoc eſt, ampulla, ſeu lagena vitrea aquæ decoctæ, & nivibus refrigeratæ, viminibus ſupertectis armata ac munita. Idem, lib. 14. Epigr 116.

Quo tibi decoctæ nobile frigus aquæ?

Decoctam quoque ſacco percolabant : unde *ſaccus nivarius*, & *colum nivarium*, apud eundem, lib. 14 Epigr. 104.

Attenuare nives norunt & lintea noſtra :
Frigidior colo non ſalit unda tuo.

Juvenalis, Satyr. 5. verſ. 50.

Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.

8 *Sine vitiis nivis.*] Aquam ex diſſoluta & colliquefacta nive peſſimam, & corporibus pernicioſiſſimam eſſe, & jampridem Ariſtoteles quaſi oraculo edidit, & eorum qui palato obſequi, quam illius auctoritatem ſequi malunt, quotidiana experimenta declarant, inquit Muretus, lib 9. Variar cap. 9 pag 229. Incommoda igitur, quæ nivis potum ſequuntur, fugere, & tamen æſtivis menſibus frigidam bibere qui volunt, vaſis duplicibus uti ſolent, e tenuiſſi-

Omnem

Omnem utique decoctam utiliorem eſſe convenit : [9] item calefactam magis refrigerari, ſubtiliſſimo invento. Vitioſæ aquæ remedium eſt, ſi decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida ingeſta ſiſtitur ſanguis. [10] Æſtus in balineis arcetur, ſi quis ore teneat. Quæ ſunt hauſtu frigidiſſimæ, non perinde & tactu eſſe, alternante hoc bono, multi familiari exemplo colligunt.

XXIV. Clariſſima aquarum omnium in toto orbe, frigoris ſalubritatiſque palma præconio Urbis, Marcia eſt, inter reliqua Deûm munere Urbi tributa. Vocabatur hæc quondam [1] Aufeia, fons autem ipſe [2] Pitonia. Oritur in ultimis montibus Pelignorum : [3] tranſit Marſos & Fucinum lacum, Romam non dubie petens. Mox in ſpecus merſa, in Tiburtina ſe aperit novem millibus paſſ. fornicibus ſtructis perducta. Primus eam in Urbem ducere auſpicatus eſt [4] Ancus Marcius, unus e regibus. [5] Poſtea Q. Marcius Rex in Prætura. [6] Rurſuſque reſtituit M. Agrippa.

XXV. [1] Idem & Virginem adduxit ab octavi lapidis [2] diverticulo duobus millibus paſſ. [3] Prænestina via. Juxta eſt Herculaneus rivus, quem refugiens [4] Virginis nomen obtinuit. [5] Horum amnium comparatione, differentia ſupra dicta deprehenditur, cum quantum Virgo tactu, tantum præſtet Marcia hauſtu. Quanquam utriuſque jam pridem Urbi periit voluptas, ambitione avaritiaque in villas ac ſuburbana [6] detorquentibus publicam ſalutem.

XXVI. Non ab re ſit, quærendi aquas junxiſſe rationem. Reperiuntur in convallibus maxime, & quodam [a] convexitatis cardine, aut montium radicibus. [1] Multi ſeptemtrionales uſque partes aquoſas exiſtimavere. Qua in re varietatem Naturæ aperuiſſe conveniat. In Hyrcanis montibus a meridiano latere non pluit. Ideo ſilvigeri ab Aquilonis tantum parte ſunt. At Olympus, Oſſa, Parnaſſus, Apenninus, Alpes, undique veſtiuntur, amnibuſque perfunduntur. Aliqui ab Auſtro, ſicut in Creta [2] Albi montes. Nihil ergo in his perpetuæ obſervationis judicabitur.

INTERPRETATIO.

a *Convexitatis.*] Devexi ac declivis tumuli colliſque faſtigio.

NOTÆ.

ma lamina eo artificio factis, ut vinum aut aquam quæ potui paratur, omni quidem ex parte nix ambiat, ſed eorum tamen neutrum contingat, neque cum eis commiſceatur : Ita fit ut neque bibant nivem, & tamen nihilo minus frigidum bibant, quam ſi biberent nivem. Lepide Martialis in eam rem, lib. 14. Epigr. 117.

Non potare nivem, ſed aquam potare rigentem
De nive, commenta eſt ingenioſa ſitis.

Quæ ſint vitia nivis, & glaciei, Hippocrates expedit, ſect. 5. Aphor. 24.

9. *Item calefactam.*] Ariſt. lib. 1. Meteorol. cap. 12. pag. 543. Συμβάλλεται δ' ἐπὶ τὸ ταχὺ πήγνυσθαι καὶ τὸ προτεθερμάνθαι τὸ ὕδωρ· θᾶττον γὰρ ψύχεται. Διὸ πολλοὶ ὅταν τὸ ὕδωρ ψῦξαι θέλωσι ταχὺ, εἰς τὸν ἥλιον τιθέασι πρῶτον. *Nonnihil facit ad concretionis celeritatem præcedens aquæ concalfactio. Quandoquidem quæ prius incaluit, ocyus refrigerari aſſolet. Quocirca multi cum calidam celerius refrigerare volunt, prius inſolant.* Negat tamen Cabeus experimentum id eſſe verum, in eum Philoſophi locum.

10. *Æſtus in balineis.*] Sic infra de ſale, ſect. 45. *Æſtus balinearum convaleſcentes ut tolerare poſſint, linguæ ſubditus præſtat.*

Sect. XXIV. 1. *Aufeia.*] Mallem *Sauſeia.* Id enim gentis Romanæ nomen.

2. *Pitonia.*] Sic MSS. non *Piconia.* Vide quæ diximus in Notis & Emend. ad librum 2. num. LXXXVII.

3. *Tranſit Marſos &c.*] Sic Vibius Sequeſter laudatus a nobis loco proxime cit. Hinc Statius, lib. 1. Silvar. de Baln. Etruſci :

Marſaque nives & frigora ducens
Marcia.

Obrutis deinde temporis progreſſu canalibus fornicibuſque, quibus hæc aqua tam longo viarum intervallo Romam ducebatur, factum eſt ut viri eruditi, Holſtenius, & Fabrettus, diſſert. 2. de Aquæduct. pag. 118. hanc Marciæ aquæ originem æque inter fabulas habendam cenſuerint, atque Alphei amantis occultos meatus. Primos ejus ortus repetunt ii a Tiburtino, unde ſe rurſum aperire mox Plinius ait. Curſum omnem explanat accurate idem Fabrettus loco citato.

4. *Ancus Marcius.*] Exſtat quidem certe in Cimelio noſtro, & apud Patin. in Marcia gente nummus, cujus ex parte adverſa Rex Ancus depingitur, ita curante Philippo Marcio, qui trahebat ab eo originem : Aquæ-ductus in averſa ſignatur, cum epigraphe, PHILIPPVS. AQVA. MAR.

5. *Poſtea Q. Marcius.*] Qui ab Anco Marcio pariter Romanorum rege ducebat genus : Plutarchus in Coriolano, pag. 213. Μάρκιος δ' ἦσαν καὶ Πόπλιος καὶ Κόϊντος, οἱ πλεῖστον ὕδωρ καὶ κάλλιστον εἰς Ῥώμην κατηγάγοντες. De Marcio & Agrippa iterum, lib. 36. ſect. 24. num. 9.

6. *Rurſuſque reſtituit.*] Anno Urbis DCCXX. L. Sempronio Atratino, L. Scribonio Libone. Coſſ. ex Dione, lib. 49. pag. 416. Ὅ τε Ἀγρίππας τὸ ὕδωρ τὸ Μάρκιον ὠνομασμένον, διαλιπὸν φθορᾷ τῶν ὀχετῶν, καὶ ἀνεκτήσατο δαπάνῃ οἰκείᾳ, καὶ ἐπὶ πολλὰ τῆς πόλεως ἐπωχέτευσεν. *Agrippa aquam Marciam, quæ propter corruptos canales defecerat, ſuis ſumptibus reparavit, ac per multas urbis partes deduxit.*

Sect. XXV. *Idem & Virginem.*] Id ab Agrippa factum anno V. C. DCCXXXV C. Sentio Saturnino, L. Lucretio Coſſ. refert Dio, lib. 54. pag. 528. & aquam eam Auguſtam ab eo fuiſſe appellatam. Virginalem aquam quibus impenſis Summi Pontifices Pius IV. & Pius V. populuſque Rom. reſtitui curaverint, narrat opuſculo ſingulari Luc. Pætus J C. *De reſtitutione Aquæ Virginis*, in libro de menſuris & ponderibus. Libellum ſingularem eodem argumento titulo inſcripſit & Auguſt. Steuchus Eugubinus, S. Sedis Apoſt. Bibliothecarius. Virginem & Marciam verſiculo complectitur Martialis, lib. 6. Epigr. 42.

Cruda Virgine, Marciave mergi,
Quæ tam candida, tam ſerena lucet,
Ut nullas ibi ſuſpiceris undas, &c.

2. *Diverticulo.*] Tranſverſis ſemitis, quæ ſunt latere viæ militaris.

3. *Prænestina via.*] Sive, ut Frontinus ait, octavo lapide viæ Collatinæ : quod eodem recidere demonſtrat idem Fabrettus, erudito opere de Aquæduct. Diſſert. 3. pag. 169.

4. *Virginis nomen.*] Aliam alii appellationis hujus cauſam afferunt. Caſſiodorus, lib. 7. Variar. form. 6. *quia puriore fluens unda, nullis polluitur ſordibus.* Frontinus, lib. de Aquæd. ea eo quod quærentibus aquam militibus, puella virguncula quaſdam venas monſtravit : quas ſecuti qui foderunt, ingentem aquæ modum invenerunt.

5. *Horum amnium.*] Si conferas, inquit, Marciæ aquæ profluentem rivum, ſeu verius amnem, cum aqua Virgine, intelliges diſcrimen ſuperius memoratum, ſect. 23. nempe alternari frigiditatis bonum a natura, nec quæ ſunt hauſtu aquæ frigidiſſimæ, eaſdem perinde & tactu eſſe.

6. *Detorquentibus.*] Sic MSS. Reg & Chiffl. aliique, non *decoquentibus.*

Sect. XXVI. 1. *Multi ſeptemtrionales.*] Sic Geopon. auctor, lib. 2. cap. 4. pag. 33. & cap. 5. pag. 37. Vitruvius item, lib. 8. cap. 1. pag 153. Palladius, lib. 9. in Auguſto, tit. 8. pag. 136. *Maxime ſub radicibus montium in ſeptemtrionali parte quærendæ ſunt aquæ, quæ in his locis magis abundant, meliores que naſcuntur.*

2. *Albi montes.*] Egimus de iis, lib. 4. ſect. 20.

XXVII. Aquatum ſunt notæ, juncus, aut arundo, aur herba, [1] de qua dictum eſt, multumque alicui loco pectore incubans rana. Salix enim erratica, & alnus, aut vitex, aut arundo, aut edera ſponte proveniunt, & corrivatione aquæ pluviæ in locum humiliorem e ſuperioribus defluentis, [3] augurio fallaci. [4] Certior multo nebuloſa exhalatio eſt, ante ortum Solis longius intuentibus: quod ex edito quidam ſpeculantur, proni terram mento attingente. Eſt & peculiaris æſtimatio peritis tantum nota, quam ferventiſſimo æſtu ſequuntur, dieique horis ardentiſſimis, [a] qualis ex quoque loco repercuſſus ſplendeat. Nam ſi terra ſitiente humidior eſt ille, indubitata ſpes promittitur. Sed tanta intentione oculorum opus eſt, ut indoleſcant: quod fugientes ad alia experimenta decurrunt, [5] loco in altitudinem pedum quinque defoſſo, olliſque e figlino opere crudis, aut [6] peruncta pelvi ærea cooperto, lucernaque ardente [7] concamerata frondibus, dein terra, ſi figlinum humidum ruptumve, aut in ære ſudor, vel lucerna ſine defectu olei reſtincta, aut etiam vellus lanæ madidum repetiatur, non dubie promittunt aquas. [8] Quidam & igne prius excoquunt locum, [b] tanto efficaciore vaſorum argumento.

XXVIII. Terra vero ipſa promittit candicantibus maculis, aut tota glauci coloris. [1] In nigra enim ſcaturigines non fere ſunt perennes. [2] Figularis creta ſemper adimit ſpes. Nec amplius puteum fodiunt, [c] coria terræ obſervantes, ut a nigra deſcendat [3] ordo ſupra dictus. Aqua ſemper dulcis in argilloſa terra, frigidior in toſo. [4] Namque & hic probatur. Dulces enim leviſſimaſque facit, [d] & colando continet ſordes. [5] Sabulum exiles limoſaſque promittit. [6] Glarea incertas venas, ſed boni ſaporis. [7] Sabulum maſculum, & arena, & carbunculus, certas ſtabileſque & ſalubres. Rubra ſaxa optimas, ſpeique certiſſimæ. Radices montium ſaxoſæ, & ſilex, hoc amplius [8] rigentes. Oportet autem fodientibus humidiores aſſidue reſpondere glebas, faciliuſque ferramenta deſcendere. [9] Depreſſis puteis ſulphurata vel aluminoſa occurrentia putearios necant. Experimentum hujus periculi eſt demiſſa ardens lucerna, ſi extinguatur. Tunc ſecundum puteum dextra ac ſiniſtra fodiunt [e] æſtuaria, quæ graviorem illum halitum recipiant. Fit & ſine his vitiis [f] altitudine ipſa gravior aër, quem emendant aſſiduo linteorum jactatu eventilando. Cum ad aquam ventum eſt, [11] ſine arenato opus ſurgit, ne venæ obſtruantur. Quædam aquæ

INTERPRETATIO.

a *Qualis.*] Qualis ſit repercuſſio radiorum Solis ex quovis loco.

b *Tanto.*] Multo utique efficaciore argumento quod ex vaſis duximus, *ſi figlinum humidum, ruptumve, aut in ære ſudor.*

c *Coria.*] *Varias terræ quaſi cruſtas obſervant*, ut a nigro colore, qui color ſummæ terræ ac ſupremæ cutis, *ad alios colores* quo dictum eſt ordine deſcendatur.

d *Et colando.*] Dum per tophum colatur, is ſordes aquarum omnes recipit ac retinet.

e *Æſtuaria.*] Spiramenta.

f *Altitudine.*] Foſſionis profunditate.

NOTÆ.

Sect. XXVII. 1. *Aquarum ſunt notæ.*] Vitruvius, loc. cit pag. 154. *Signa autem, quibus terrarum generibus ſuberunt aquæ, hæc erunt: ſi invenientur naſcentia, tenuis juncus, ſalix erratica, alnus, vitex, arundo, edera, aliaque quæ ejuſmodi ſunt, quæ non poſſunt naſci, nec ali, ſine humore. Solent autem eadem in lacunis nata eſſe . . . . quibus non eſt credendum. Sed quibus regionibus & terris, non lacunis, ea ſigna naſcantur, non ſata, ſed naturaliter per ſe creata, ibi eſt quærenda.* Sic etiam auctor Geopon. lib. 2. cap 4. pag 32. & Caſſiodorus, lib. 3. Var. ep 53.

2. *De qua dictum eſt*] Libro 26. ſect. 16. *Bechion, quæ & tuſſilago dicitur. Duo ejus genera: ſilveſtris ubi naſcitur, ſubeſſe aquas credunt & hoc habent ſignum aquileges.*

3. *Augurio fallaci.*] Id Vitruvius paulo explicatius loco proxime allato. Item Palladius, lib. 9. in Auguſto, tit. 8. pag. 135.

4 *Certior multo.*] Tradidit hæc & Vitruvius, lib 8. cap. 1. pag. 151. Tradidit etiam Palladius, loc. cit. & auctor Geopon. loc. cit. pag. 35.

5. *Loco in altitudinem.*] Experimenta hæc totidem verbis leges apud Vitruvium, lib 8. cap. 1. pag. 152. & 153. & apud Pallad. loc. cit. pag 136. Sic etiam auctor Geopon. lib. 2. cap 4. pag. 32 & 33. & cap. 5. pag. 44.

6. *Aut peruncta.*] Oleo ſcilicet, ἐλαίῳ ἀλειφομένῳ, inquit auctor Geopon. loc. cit.

7. *Concamerata.*] Palladius, loc. cit. *Tunc ſupra foſſæ labra crate facta de virgis ac frondibus, additaque terra, ſpatium omne cooperiatur, &c.*

8. *Quidam igne*] Vitruvius, loc. cit. pag 153 Palladius, loc cit *Item ſi in eo loco focum feceris, & terra vaporata humidum fumum, nebuloſumque ructaverit, aquas ineſſe cognoſces.*

Sect XXVIII. 1. *In nigra*] Vitruvius, loc. cit. *In terra autem nigra ſudores & ſtillæ exiles inveniuntur.*

2. *Figularis creta.*] Vitruvius, loc. cit. pag. 152. *In creta tenues, exiles, & non alta eſt copia: ea erit non optimo ſapore.* Pallad. loc. cit *Creta tenues, nec optimi ſaporis venas creabit.*

3. *Ordo ſupra dictus.*] A nigra ad maculoſam: ab hac ad glaucum colorem.

4. *Namque & hic probatur.*] Teſtis vel ipſa vetus inſcriptio, quam ſuperius attulimus, ſect. 21.

5. *Sabulum exiles.*] Vitruvius, loc. cit. *Item ſabulone ſoluto, tenues: ſed ſi invenietur, ea erit limoſa & inſuavis.* Sic & Pallad. loc cit.

6. *Glarea*, &c.] Hæc deinceps totidem ſyllabis Vitruvius, loc. cit. uſque ad ea verba, *oportet autem*, &c. Palladius item, loc. cit.

7. *Sabulum maſculum.*] Durius, compactioriſque naturæ. Sic Palladius, loc. cit. *Sabulo maſculus, & arena, & carbunculus, certas & ubertate copioſas.* Sic etiam Vitruvius, ut diximus. Carbunculus terræ genus eſt, de quo egimus antea, lib. 17. ſect. 3.

8. *Rigentes*] Vitruvius, loc. cit. *Sub radicibus autem montium, & in ſaxis ſilicibus, uberiores & affluentiores: eæque frigidiores ſunt, & ſalubriores.*

9. *Depreſſis puteis*] Hæc pariter Vitruvius, lib 8. cap. 7. pag 71. *Calores*, inquit, *unde etiam ſulphur, alumen, bitumen naſcitur, aëriſque ſpiritus immanes, qui cum graves per intervenia fiſtuloſa terræ perveniunt ad foſſionem puteorum, & ibi homines offendunt fodientes, naturali vapore obturant in eorum naribus ſpiritus animales: ita qui non celerius inde effugiunt, ibi interimuntur. Hoc autem quibus rationibus caveatur, ſic erit faciendum. Lucerna accenſa demittatur, quæ ſi permanſerit ardens, ſine periculo deſcendetur. Sin autem eripietur lumen vi vaporis, tunc ſecundum puteum dextra ac ſiniſtra defodiantur æſtuaria*, &c. Tranſcripſit hæc quoque Palladius, lib. 9. in Auguſto, tit. 9. pag. 136. Tractat egregie hoc argumentum Agricola, lib. 6. de re metall. pag. 172.

10. *Æſtuaria.*] Gallice, *des ſoupiraux.*

11. *Sine arenato.*] Ita Reg. 2. & Chiffl. Male editi, *ſine arena.* Senſus eſt, imum parietem, qui puteum inferne ambit, lapidibus tantum aliis ſuper alios aggeſtis & collocatis ſtrui, ſine intrita calcis & arenæ, ne venæ aquarum obſtruantur. Tradita hæc quoque a Vitruvio, lib. 4 cap. 7. pag. 172. *Cum ad aquam erit perventum, tunc ſepiatur ſtructura, ne obturentur venæ.*

Digitized by Google

vêre ſtatim incipiente frigidiores ſunt, quarum non in alto origo eſt: hibernis enim conſtant imbribus: quædam Canis ortu, ſicut in Macedoniæ Pella utrumque. Ante oppidum enim incipiente æſtate, frigida eſt paluſtris: dein maximo æſtu in excelſioribus oppidi riget. Hoc & in Chio evenit, [12] ſimili ratione portus & oppidi. [13] Athenis Enneacrunos nimboſa æſtate frigidior eſt, quam puteus in Jovis horto. At ille ſiccitatibus riget: [14] * maxime autem putei [15] circa Arcturum. Non ipſa æſtare deficiunt, omneſque quatriduo eo ſubſidunt. Jam vero multi hieme tota; [16] ut circa Olympum, vêre primum aquis redeuntibus. [17] In Sicilia quidem circa Meſſanam & Mylas hieme in totum inareſcunt fontes: æſtate exundant, amnemque faciunt. Apolloniæ in Ponto fons juxta mare æſtate tantum ſuperfluit, & maxime circa Canis ortum: parcius, ſi frigidior ſit æſtas. Quædam terræ imbribus ſicciores fiunt, velut in Narnienſi agro: quod Admirandis ſuis inſeruit M. Cicero, [18] ſiccitate lutum fieri prodens, imbre pulverem. * CAP. IV.

XXIX. Omnis aqua hieme dulcior, æſtate autem minus, autumno minime: minuſque per ſiccitates. Neque æqualis amnium plerumque guſtus eſt, magna alvei differentia. [1] Quippe tales ſunt aquæ, qualis terra per quam fluunt; qualeſque herbarum, quas lavant, ſucci. [2] Ergo iidem amnes parte aliqua reperiuntur inſalubres. Mutant ſaporem & influentes rivi, ut Boryſthenem, victique diluuntur. Aliqui vero & imbre mutantur. Ter accidit in Boſphoro, ut ſalſi deciderent, necarentque frumenta: [a] [3] toties & Nili rigua pluviæ amara fecere, magna peſtilentia Ægypti.

XXX. Naſcuntur fontes deciſis plerumque ſilvis, quos arborum alimenta conſumebant: [1] ſicut in Hæmo obſidente Gallos [2] Caſſandro, cum valli gratia ſilvas cecidiſſent. Plerumque vero damnoſi torrentes corrivantur detracta collibus ſilva, continere nimbos ac digerere conſueta. Et coli moverique terram, callumque ſummæ cutis ſolvi, aquarum intereſt. [3] Proditur certe in Creta expugnato oppido, quod vocabatur Arcadia, ceſſaſſe fontes, amneſque qui in eo ſitu multi erant: rurſus condito poſt ſex annos emerſiſſe, ut quæque cœpiſſent partes coli.

[4] Terræ quoque motus profundunt, ſorbentque aquas: ſicut circa Pheneum Arcadiæ quinquies accidiſſe conſtat. Sic & in Coryco monte amnis erupit, poſteaque cœptus eſt coli. Illa mutatio mira, ubi cauſa nulla evidens apparet: ſicut in Magneſia calidas factas frigidas, ſalis non mutato ſapore. [5] Et in Caria, ubi Neptuni templum eſt, amnis qui fuerat ante dulcis, mutatus in ſalem eſt. Et illa miraculi plena, [6] Arethuſam Syracuſis fimum redolere [7] per Olympia: verique ſimile, quoniam Alpheus in eam inſulam ſub ima maria permeet. [8] Rhodiorum fons in Cherſoneſo nono anno purgamenta egerit. Mutantur & colores aquarum: [9] ſicut Babylone lacus æſtate rubras habet diebus XI. Et [10] Bory- CAP. V.

INTERPRETATIO.

a *Toties.*] Ter agros, Nili aquis irrigatos, pluviæ amaros fecere.

NOTÆ.

12. *Simili ratione*] Ut in portu ſcilicet ejus inſulæ incipiente æſtate frigida aqua ſit: in excelſioribus oppidi partibus maximo æſtu rigeat.

13. *Athenis.*] De hoc fonte egimus lib. 4. ſect. 21.

14. *Maxime autem putei.*] Athenis ſcilicet.

15. *Circa Arcturum*] Circa Arcturi exortum, qui fere accidit Idibus Septemb. ut dictum eſt lib. 18. ſect. 74.

16. *Ut circa Olympum.*] Sic etiam MSS. omnes, quos quidem vidi. Gronovius ex ſuo, *circa Olynthum.*

17. *In Sicilia quidem.*] Hoc verum eſſe Fazellus in iis oris natus teſtatur, decad. 1. de rebus Siculis, lib 9. cap. 8.

18. *Siccitate lutum.*] Cum arena poſt imbres in luti duritiem glebaſque majores coit: quæ mox imbre adveniente ſolvuntur: poſt effuſos imbres, iterum coit ac dureſcit.

Sect. XXIX. 1. *Quippe tales*] Ita Vitruvius, lib 8. cap. 4. pag. 166. Plinius, lib. 2. ſect. 106. *Lacus Stunam in Aſia circumnaſcente abſinthio inficitur.*

2. *Ergo iidem amnes.*] De Hypani idem quod Plinius de Boryſthene, prodit Vitruvius. lib. 8. cap. 3. pag. 160. *In Ponto eſt flumen Hypanis, inquit, qui a capite profluit circiter millia XL. ſapore dulciſſimo: deinde cum pervenit ad locum qui eſt ab oſtio ad millia CLX. admiſcetur ei fonticulus oppido quam parvulus. Is cum in eum influit, tantam magnitudinem fluminis facit amaram: ideo quod per id genus terræ, & venas unde ſandaraca foditur, ea aqua manando perficitur amara.*

3. *Toties & Nili.*] Narrat hoc ipſum Athenæus, lib. 2. pag. 42. ex Theophraſto.

Sect. XXX. 1. *Sicut in Hæmo.*] Seneca, lib 3. Natur. quæſt cap. 11. pag 869. *Fuit aliquando aquarum inops Hæmus: ſed cum Gallorum gens a Caſſandro obſeſſa in illum ſe contuliſſet, & ſilvas cecidiſſet, ingens aquarum copia apparuit, quas videlicet in alimentum ſuum nemora ducebant: quibus exciſis, humor qui deſiit in arbuſta vinſumi, ſuperfuſus eſt . . . . Sed pace Theophraſti dixiſſe liceat: non eſt hoc ſimile veri. quum fere aquoſiſſima ſint, quæcumque umbroſiſſima, &c.*

2. *Caſſandro.*] Macedoniæ Rege.

3. *Proditur certe.*] Seneca, loc. cit. *Idem* (Theophraſtus) *ait circa Arcadiam, quæ urbs in Creta inſula fuit, fontes & lacus ſubſtitiſſe, quia deſierit coli terra, diruta urbe: poſtea vero quam cultores receperit, aquas quoque recepiſſe. Cauſam ſiccitatis hanc ponit, quod obduruerit conſtricta tellus, nec potuerit imbres inagitata tranſmittere, &c.*

4. *Terræ quoque.*] Seneca & iſtud loco cit. *Sæpe motu terrarum itinera fluminum turbantur, & ruina interſcindit aquas, quæ retentæ novos exitus quærunt, & aliquo impetu faciunt, aut ipſius quaſſatione terræ aliunde alio transferuntur . . . . quod accidiſſe ait Theophraſtus in Coryco monte, in quo poſt terrarum tremorem nova vis fontium emerſit.*

5. *Et in Caria.*] Hoc ipſum refert Athenæus, lib. 2. pag. 42. ex Theophraſto.

6. *Arethuſam.*] De eo fonte diximus lib. 3. ſect. 14.

7. *Per Olympia.*] Vide Strabonem, lib. 6. pag. 270. Seneca, lib. 3. Naturalium, quæſt. cap. 26. pag. 874. *Quidam fontes certo tempore purgamenta ejiciunt, ut Arethuſa in Sicilia, quinta quaque æſtate per Olympia. Inde opinio eſt Alpheum ex Achaia eo uſque penetrare, & agere ſub mare curſum, nec ante quam in Syracuſano litore emergere. Ideoque in diebus quibus Olympia ſunt, victimarum ſtercus ſecundo traditum flumini illic redundare. Hoc & a te traditum eſt in poemate, Lucili cariſſime, & a Virgilio qui alloquitur Arethuſam:*

Sic tibi, cum fluctus ſubterlabere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat undam.

8. *Rhodiorum.*] Seneca, loc. cit. pag. 874. *Eſt in Cherſoneſo Rhodiorum fons, qui poſt magnum intervallum temporis fœda quædam turbidus ex intimo fundat, donec liberatus eliquatuſque eſt.*

9. *Sicut Babylone.*] Athenæus, lib. 2. pag. 42.

10. *Boryſthenes.*] Athenæus, loc cit.

ſthenes æſtatis temporibus cæruleus fertur, quanquam omnium aquarum tenuiſſimus: [11] ideoque innatans Hypani. In quo & illud mirabile, Auſtris flantibus ſuperiorem Hypanim fieri. [12] Sed tenuitatis argumentum & aliud eſt, quod nullum halitum, non modo nebulam emittat. Qui volunt diligentes circa hoc videri, dicunt aquas graviores poſt brumam fieri.

CAP. VI. XXXI. [1] Ceterum a fonte duci fictilibus tubis utiliſſimum eſt craſſitudine binûm digitorum, [a] [2] commiſſuris pyxidatis, ita ut ſuperior intret, calce viva ex oleo [b] lævigatis. [c] [3] Libramentum aquæ in centenos pedes ſicilici minimum erit: [d] ſi cuniculo veniet, [4] in binos actus lumina eſſe debebunt. [5] Quam ſurgere in ſublime opus fuerit, e plumbo veniat. Subit altitudinem exortus ſui. Si longiore tractu veniet, ſubeat crebro deſcendatque, ne libramenta pereant. [6] Fiſtulas denûm pedum longitudinis eſſe legitimum eſt: [7] Et ſi quinariæ erunt, ſexagena pondo pendere: [8] ſi octonariæ, centena: ſi denariæ, centena vicena, ac deinde ad has portiones. [9] Denariæ appellantur, cujus laminæ latitudo, antequam curvetur, digitorum decem eſt, dimidioque ejus quinaria. In omni anfractu collis quinariam fieri, [10] ubi dometur impetus, neceſſarium eſt: [11] item caſtella, prout res exiget.

XXXII. [1] Homerum calidorum fontium mentionem non feciſſe demiror, cum alioquin [2] lavari calida frequenter induceret: videlicet quia medicina tunc non erat hæc, quæ nunc aquarum perfugio utitur. Eſt autem utilis [3] ſulphurata nervis, [4] aluminata paralyticis, aut ſimili modo ſolutis: bituminata aut nitroſa, [5] qualis Cutilia, bibendo atque pur-

Interpretatio.

a *Commiſſuris.*] Juncturis tubulorum in morem pyxidum ex una parte anguſtioribus.

b *Lævigatis.*] Illitis.

c *Libramentum.*] Declivitas aquæ ductus, a fonte uſque in centenos pedes, ut minimum debet eſſe ſicilici, *hoc eſt, quarta partis pollicis.*

d *Si cuniculo.*] Si canali ſtructili aqua ducatur.

Notæ.

11. *Ideoque.*] Ἐν τῷ θέρει, flantibus Aquilonibus, inquit Athenæus, loc cit. Boryſthenes ſupernatat: Hypanis, Auſtris.

12. *Sed tenuitatis.*] Vide quæ de Nili ſimili fere dote diximus, lib. 5 ſect. 10.

Sect. XXXI. 1. *Ceterum.*] Vitruvius, lib. 8. cap. 7. pag. 168. *Ductus autem aquæ fiunt generibus tribus: rivis, per canales ſtructiles, aut fiſtulis plumbeis, ſeu tubulis fictilibus*, &c. Et pag. 171. *Multo ſalubrior eſt ex tubulis aqua, quam per fiſtulas: quod per plumbum videtur eſſe ideo vitioſa, quod ex eo ceruſſa naſcitur: hæc autem dicitur eſſe nocens corporibus humanis: ita, ſi quod ex eo procreatur, id eſt vitioſum, non eſt dubium, quin ipſum quoque non ſit ſalubre . . . . Itaque minime fiſtulis plumbeis aqua duci videtur, ſi volumus eam habere ſalubrem. Saporem quoque meliorem ex tubulis eſſe*, &c. Conſentit & Palladius, lib. 9 in Auguſto, tit. xi. pag. 137.

2. *Commiſſuris pyxidatis*] *Lingulatis* eodem ſenſu dixit Vitruvius, loc cit pag. 170 *Sin autem minore ſumptu voluerimus aquam ducere, ſic erit faciundum: Tubuli craſſo corio ne minus digitorum duorum fiant ex teſta, ſed ita ut hi tubuli ex una parte ſint lingulati, ut alius in alium inire convenireque poſſint. Tum coagmenta eorum calce viva ex oleo ſubacta ſunt illinenda.* &c. Pallad loc. cit. *Sed quod iſt ſalubrius & melius, fictilibus tubis cum ducitur, duobus digitis craſſi, & ex una parte reddantur anguſti, ut palmi ſpatio unus in alterum poſſit intrare: quas juncturas viva calce oleo ſubacta debemus illinere.*

3. *Libramentum*] Deſcenſus aquæ a fonte ſeu capite, ad eum locum quo deducenda eſt Hinc aquam librare, deducere eſt: Gallis: *Prendre le niveau.* Hinc etiam, ut Feſtus ait, *Delibrare*, eſt *aquam falce derivare* · ubi delirant qui *delirare* ibi reponere nituntur: quanquam lira ſulcum ſignificat. Nam vel ſeries elementorum, quam Feſtus ſequitur, *delibrare* ibi legi monet oportere. Antecedit enim *deliberare*, ſubſequitur *delicare*: quas inter voces ſuus & huic *delibrare* locus debetur: non illi, *delirare*. Itaque libra altitudinem aquæ, faſtigiumque ſignificat, unde illa deducitur: viamque omnem quæ decurrit. Frontinus, lib. 1. de Aquæd. *Aquæ omnes diverſa in Vrbem libra perveniunt*, id eſt, altitudine ac via. . . . *Altiſſimus Anio eſt novus, proxima Claudia, tertium locum tenet Julia, quartum Tepula, dehinc Marcia, quæ capite etiam Claudiæ libram æquat.* Vide Notas & Emend. num XII.

4. *In binos actus lumina.*] Hoc eſt, in pedes CCXL. ut diximus lib. 18. ſect 3. Lumina, ſpiramenta ſunt, ſive æſtuaria, *des ſoupiraux.* Vide Notas & Emend num XIII.

5. *Quam ſurgere.*] Salientem aquam intelligit. *Un jet d'eau.*

6. *Fiſtulas.*] Tubulos plumbeos. Vitruvius, lib. 8. cap. 7. pag. 16. hæc fere totidem verbis.

7. *Et ſi quinariæ.*] Minima hæc fuit fiſtularum latitudo: maxima, cum denariæ forent. Lex antiqua, apud Frontinum, lib. 1. de Aquæd. NE CVI EORVM QVIBVS. AQVA. DARETVR. PVBLICA. IVS. ESSET. INTRA. QVINQVAGINTA. PEDES EIVS. CASTELLI. EX QVO. AQVAM. DVCERENT. LAXIOREM. FISTVLAM SVBIICERE. QVAM. QVINARIAM Modulos fiſtularum varios, & eorumdem iconem exhibet Alexand. Donatus, lib. 3. cap. 18, pag. 294.

8. *Si octonariæ centena.*] Rotundo numero abſolutoque Plinius utitur: aliter Vitruvius, loc. cit. pag. 170. *Si octonariæ, pondo XCVI.*

9. *Denariæ.*] Vitruvius, loc. cit. *Ex latitudine laminarum, quot digitos habuerint, antequam in rotundationem flectantur, magnitudinem ita nominum concipiunt fiſtulæ. Namque quæ lamina fuerit digitorum decem, cum fiſtula perficietur ex ea lamina, vocabitur denaria, ſimiliterque reliqua.* Diſcrepare tamen a Vitruvio Frontinus videtur, lib 1. de Aquæd

10. *Ubi dometur impetus.*] Aquæ nimirum decurrentis.

11. *Item caſtella.*] Caſtellum, receptaculum eſt, quod aquam publicam recipit, auctore Ulpiano, Pandect. lib. 43. de aqua quotid. & æſtiva. Gallice, *un Regard.* Vitruvius, lib. 8. cap. 7. pag. 170. *Inter actus ducentos non eſt inutile caſtella collocari · ut ſi quando vitium aliquis locus fecerit, non totum omneque opus contundatur, & in quibus locis ſit factum, facilius inveniatur. ſed ea caſtella neque decurſu, neque in ventris planitie, neque omnino in vallibus, ſed in perpetua ſiant æqualitate* Qui horum reficiendorum curam haberent, in vetuſtis inſcriptionibus apud Reineſ pag 572 & apud Gruterum, pag 501. CASTELLARII appellantur. Extſtat de ea re Senatuſconſultum, apud Frontin lib. 1. de Aquæd NE. CVI PRIVATO. AQVAM DVCERE RIVIS. PVBLICIS. LICERET. VTIQVE. OMNES. II. QVIBVS AQVAE DVCENDAE. IVS. ESSET. DATVM. EX CASTELLIS. DVCERENT. ANIMADVERTERENTQVE. CVRATORES. AQVARVM. QVIBVS. LOCIS. INTRA EXTRAQVE VRBEM. APTE. CASTELLA PRIVATI. FACERE. POSSENT. EX. QVIBVS AQVAM DVCERENT. QVAM. EX CASTELLO. COMMVNEM. ACCEPISSENT. A. CVRATORIBVS. AQVARVM. Olim dividicula appellata, auctore Feſto, *Dividicula antiquè dicebant, quæ nunc ſunt caſtella, ex quibus a rivo communi aquam quiſque in ſuum fundum ducit.*

Sect XXXII. 1. *Homerum . . . fontium*] Si unum e Scamandri amnis fontibus exceperis, cujus aquam tepidam commendat, Iliad. χ. verſ. 147.

2. *Lavari calida.*] Vide quæ diximus lib 25. ſect. 38.

3. *Sulphurata nervis.*] Sulphur ipſum ad nervorum vulnera laudat Galenus, lib. 3. κτ. γεν.

4 *Aluminata.*] Galenus, lib. 7 κτ. γεν. & κτ. τόπους

5. *Qualis Cutilia.*] Hanc quoque commendat Cælius Aurel. lib. 3. Chron. cap. 2. De ejus ſitu diximus lib. 3 ſect. 17.

Digitized by Google

gationibus. Plerique in gloria ducunt, plurimis horis perpeti calorem earum : quod eſt inimiciſſimum : namque paulo diutius, quam balineis, uti oportet, ac poſtea frigida dulci, nec ſine oleo diſcedentes : quod vulgus alienum arbitratur, idcirco non alibi corporibus magis obnoxiis. Quippe & vaſtitate odoris capita replentur, & frigore infeſtantur ſudantia, corporum parte merſa. Similis error, quam plurimo potu gloriantium. Vidique jam turgidos bibendo : in tantum ut anuli integerentur cute, cum reddi non poſſet hauſta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri convenit ſine crebro ſalis guſtu. Utuntur & cœno fontium ipſorum utiliter : ſed ita, ſi illitum Sole inareſcat. Nec vero omnes quæ ſint calidæ, medicatas eſſe credendum, ſicut [6] in Segeſta Siciliæ, Lariſſa, Troade, Magneſia, Melo, Lipara. Nec decolor ſpecies æris argentive (ut multi exiſtimavere) medicaminum argumentum eſt : quando nihil eorum in [7] Patavinis fontibus, ne odoris quidem differentia aliqua deprehenditur.

XXXIII. Medendi modus idem & in marinis erit, quæ calefiunt [1] ad nervorum dolores, [2] ferruminandas fracturas, oſſaque contuſa : item corpora ſiccanda, qua de cauſa & frigido mari utuntur. Præterea eſt alius uſus multiplex, principalis vero navigandi phthiſi affectis, [3] ut diximus, [4] aut ſanguinem egerentibus : ſicut proxime [5] Annæum Gallionem feciſſe poſt Conſulatum meminimus. Neque enim Ægyptus propter ſe petitur, ſed propter longinquitatem navigandi. Quin & vomitiones ipſæ [6] inſtabili volutatione commotæ plurimis morbis capitis, oculorum, pectoris, medentur : omnibuſque, propter quæ elleborum bibitur. [7] Aquam vero maris per ſe efficaciorem diſcutiendis tumoribus putant medici, [8] ſi illa decoquatur hordeacea farina ad parotidas. [9] Emplaſtris etiam, maxime albis, & malagmatis miſcent. [10] Prodeſt & infuſa crebro ictu. [11] Bibitur quoque, quamvis [12] non ſine injuria ſtomachi, ad purganda corpora, bilemque atram, aut ſanguinem concretum reddendum [13] alterutra parte. Quidam & in quartanis dedere eam bibendam, [14] & in teneſmis [15] articulariſque morbis aſſervatam, & in hoc vetuſtate virus deponentem. [16] Aliqui decoctam, omnes ex alto hauſtam, nullaque dulcium mixtura corruptam, in quo uſu præcedere vomitum volunt. [17] Tunc quoque acetum aut vinum aqua miſcent. [18] Qui puram dedere, raphanos ſupermandi ex mulſo aceto jubent, [19] ut ad vomitiones revocent. [20] Clyſteribus quoque marinam infundunt tepefactam. [21] Teſtium quidem tumori fovendo non aliud præferunt. [22] Item pernionum vitio ante hulcera. [23] Simili modo pruritibus, pſoris, & lichenum curationi. [24] Lendes quoque & tetra capitis animalia hac curantur:

Notæ.

6. *In Segeſta.*] Ita MSS. recte, cum Parm. edit. Hermolaus perperam correxit *Egeſta*.

7. *Patavinis fontibus.*] Quorum aqua, cum vis ei medica inſit, nihil a vulgari, vel odore vel colore differt. De his fontibus egimus lib. 2. ſect. 106.

Sect. XXXIII. 1. *Ad nervorum dolores.*] Sic Q. Serenus, cap. 55. pag 159.

Si vero oculus nervos dolor urit inertes,
Convenit & pelagi calidis perfundier undis.

Dioſcor. lib. 5. cap. 19. de aqua marina : θερμὸν δὲ ἐγκαταντλούμενον ... ἁρμόζει τοῖς ἐπὶ νεύρων πάθεσι, &c. Ad podagram vel ſic commendat Marcellus Empir. cap. 36. pag. 247.

2. *Ferruminandas.*] Ad fracturarum faſcias idcirco marinam aquam Hippocrates adhibet, ἐς ἐπιδέσιας, lib. de liquidorum uſu, cap 3. pag. 445. tomo 6. operum Galeni.

3. *Ut diximus.*] Libro 24 ſect. 19. & lib. 28. ſect. 14. Celſus Corn. lib. 3 cap 22. *Quod ſi mali plus eſt, & vera phthiſis eſt, ... opus eſt, ſi vires patiuntur, longa navigatione, cœli mutatione, ſic ut denſius quam id eſt ex quo diſcedit æger, petatur. Ideoque aptiſſime Alexandriam ex Italia itur, &c.*

4. *Aut ſanguinem.*] Plinius junior, lib. 5. epiſt. 19. *Dum Zoſimus*, inquit, *libertus meus intente inſtanterque pronunciat, ſanguinem rejecit, atque ob hoc in Ægyptum miſſus a me, poſt longam peregrinationem confirmatus rediit nuper.*

5. *Annæum.*] Junium Annæum Gallionem, Senecæ Philoſophi fratrem, cujus mentio apud Tacitum, lib. 15. Annal pag. 265. Quo anno Conſulatum geſſerit, nam in Conſulum faſtis non cenſetur, obſcurum eſt.

6. *Inſtabili volutatione.*] Navis, qua vehimur, agitatione.

7. *Aquam vero.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 47.

8. *Si illa decoquatur.*] Dioſc. lib. 5. cap. 19. & Marcellus Empir. cap. 15. pag. 107.

9. *Emplaſtris.*] Dioſc. loco cit.

10. *Prodeſt & infuſa.*] Ad tumores nimirum, ac parotidas; ad cetera quæ mollienda ſunt ac diſcutienda. Crebro ictu, hoc eſt, crebris, ut loquitur Cælius Aurel. libro 2. cap 3. *aquarum ſupercadentium illiſionibus, quas Græci* κατακλυσμοὺς *vocant.* Et lib. 1. cap. 4. *Aquarum illiſio eſt, qua patientes partes percuſſa mutari coguntur.* Itemque, lib. 4. cap. 7. *Aquarum illiſio patientibus locis, quam Græci* κατακλυσμὸν *vocant.* Nugantur, qui *cerebro ictu* hic reponunt, invitis etiam MSS.

11. *Bibitur quoque.*] Dioſc. fere totidem verbis, loc. cit.

12. *Non ſine injuria ſtomachi.*] Quem corrodit. Dioſcor.

13. *Alterutra parte.*] Superne, vel inferne : vomitu, aut per alvum.

14. *Et in teneſmis*] Marcellus Empir. cap. 29. pag. 203. Plinius Valer. libro 2. cap. 24. cui titulus, *Ad teneſmum : Aqua marina*, inquit, *ex alto hauritur, ſervaturque, ut vetuſtate vires accipiat : poſtea bibitur cum vino & aceto, vomitu præcedente.*

15 *Articulariſque.*] Celſus, lib. 4. cap. 24. *de articulorum doloribus in manibus, pedibuſque. Aquam marinam, vel muriam duram fervefacere oportet : deinde in pelvem conjicere : & cum jam homo pati poteſt, pedes demittere, &c.*

16. *Aliqui decoctam.*] Celſus, lib. 2. cap. 12 de ejectione : *Tum immittenda in alvum eſt, ſi levi medicina contenti ſumus pura aqua : ſi paulo valentiori, mulſa .... Acris autem eſt marina aqua, vel alia ſale adjecto : atque utraque decocta commodior eſt.*

17. *Tunc quoque.*] Q. Serenus, cap. 50. de quartana, pag 157.

Prodeſt & potus, ſed mulſus Doridis humor.

18. *Qui puram.*] Vide Notas & Emend. num. XIV.

19 *Ut ad vomitiones.*] *Ut ſit vomitus facilior, quo teneſmi cauſas effundat*, inquit Marcellus Empir. cap. 26. pag. 203.

20. *Clyſteribus.*] Marcellus Empir. cap. 27. pag. 196 *Torminoſis ſaluberrime aqua marina per clyſterem infunditur, ſi moleſtia diutina fuerit.* Plinius Valer. lib. 2 cap. 25. *Aqua marina calida clyſterio infunditur.* Denique Dioſc. lib. 5 cap. 19. Πρὸς τὸ κινῆσαι ἐνιέμενον χλιαρόν, καὶ πρὸς στρόφους θερμόν. *Ad movendas dejectiones tepefacta clyſteribus infunditur : ad tormina vero calens.*

21. *Teſtium quidem.*] Q. Serenus, cap. 37. pag. 149.

Et tumidos teſtes Nerea lympha coercet.

Marcellus Empiricus, cap. 33 pag. 228. *Teſticuli tumentes aqua marina rationabiliter foventur.* Sic etiam Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 25.

22. *Item pernionum.*] Dioſc. totidem verbis, lib. 5. cap. 19. Ἁρμόζει χειμέτλοις πρὸ τῆς ἑλκώσεως. Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 28. de pernionibus. *Pernionibus, qui cum pruritu ſunt, aqua marina fotus ſatis prodeſt.*

23 *Simili modo.*] Dioſc. item : ψώραις τε καὶ κνησμοῖς, καὶ λειχῆσιν, &c.

24. *Lendes quoque.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 4. *Lendes*

[21] & liventia reducit eadem ad colorem. In quibus curationibus poſt marinam aceto calido fovere plurimum prodeſt. [22] Quin & ad ictus venenatos ſalutaris intelligitur, ut phalangiorum & ſcorpionum: & [27] ptyade aſpide reſperſis. Calida autem in his aſſumitur. a [28] Suffitur eadem cum aceto capitis doloribus. [29] Tormina quoque & choleram calida infuſa clyſteribus ſedat. Difficilius perfrigeſcunt marina calefacti. [30] Mammas ſororiantes, præcordia, [31] maciemque corporis piſcinæ maris corrigunt. [32] Aurium gravitatem, capitis dolores, cum aceto ferventium vapor. Rubiginem ferro marinæ celerrime exterunt. Pecorum quoque ſcabiem ſanant, lanaſque emolliunt.

XXXIV. Nec ignoro hæc mediterraneis ſupervacua videri poſſe. Verum & hoc cura providit, inventa ratione qua ſibi quiſque aquam maris faceret. Illud in ea ratione mirum, ſi plus quam ſextarius ſalis in quatuor aquæ ſextarios mergatur, vinci aquam, ſalemque non liquari. Cetero ſextarius ſalis cum quatuor aquæ ſextariis, ſalſiſſimi maris vim & naturam implet. Moderatiſſimum autem putant, ſupradictam aquæ menſuram octonis cyathis ſalis temperari, quoniam ita & nervos excalefaciat, & corpus non exaſperet.

XXXV. [1] Inveteratur: & quod vocant thalaſſomeli, æquis portionibus maris, mellis, imbris: ex alto & ad hunc uſum advehunt, fictilique vaſe & picato condiunt. Prodeſt ad purgationes maxime ſine ſtomachi vexatione, & ſapore grato & odore.

XXXVI. [1] Hydromeli quoque ex imbre puro cum melle temperabatur quondam, quod daretur appetentibus vini ægris, veluti innocentiore potu, damnatum jam multis annis, [2] iiſdem vitiis, quibus vinum, nec iiſdem utilitatibus.

XXXVII. Quia ſæpe navigantes defectu aquæ dulcis laborant, hæc quoque ſubſidia demonſtrabimus. Expanſa circa navim vellera madeſcunt accepto halitu maris, quibus humor dulcis exprimitur. [1] Item demiſſæ reticulis in mare concavæ e cera pilæ, vel vaſa inania obturata dulcem intra ſe colligunt humorem. Nam in terra marina aqua argilla percolata dulceſcit. Luxata corpora & hominum & quadrupedum, natando in cujus libeat generis aqua, facillime in artus redeunt. Eſt & in metu peregrinantium, ut tentent valetudinem aquæ ignotæ: hoc cavent e balineis egreſſi ſtatim frigidam ſuſpectam hauriendo.

XXXVIII. [1] Muſcus, qui in aqua fuerit, podagris illitus prodeſt: item oleo admixto, talorum dolori tumorique. Spuma aquæ affrictu verrucas tollit. [2] Nec non arena litorum maris, præcipue tenuis & Sole candens, in medicina eſt ſiccandis corporibus coopertis hydropicorum, aut rheumatiſmos ſentientium. Et hactenus de aquis: nunc de aquatilibus. Ordiemur autem, ut in reliquis, a principalibus eorum, quæ ſunt ſal & ſpongia.

CAP. VII. XXXIX. [1] Sal omnis b aut fit, aut gignitur: utrumque pluribus modis, ſed cauſa gemina, [2] coacto humore, aut ſiccato. Siccatur in lacu Tarentino æſtivis Solibus, to-

INTERPRETATIO.

a *Suffitur.*] Calefactæ vapor excipitur.

b *Aut fit.*] Aut fictitius eſt, aut nativus.

NOTÆ.

& alia capitis tetra animalia quæ nocent, lotione aquæ marinæ necantur. Q. Serenus, cap. 6. de phthiriaſi arcenda, pag. 128.

Unda maris lendes capiti dedit et ſimul necat,
Et quidquid crebro defendit ſilva capilli.

25. *Et liventia.*] Dioſc. loco citato.

26. *Quin & ad ictus*] Dioſcor. loc. cit. Καὶ πρὸς τὰ τῶν θηρίων δήγματα, ὅσα τρόμους ἢ ψύξεις φέρει, μάλιστα δὲ σκορπίων, καὶ φαλαγγίων, καὶ ἀσπίδων. *Salutaris quoque eſt ad venenatorum morſus ictuſve, quæ quidem tremores perfrictionesque inferunt: maxime vero ſcorpionum, phalangiorum, aſpidumque.*

27 *Ptyade aſpide.*] Πτυὰς, hoc eſt, ſputatrix: ſpecies quædam aſpidis eſt, cujus & Ægineta meminit: ab inſpuendo corporibus veneno, nomen traxit.

28 *Suffitur*] Dioſcor. loco cit. de aqua marina: Τῇ πυρίᾳ δὲ θερμὸν ὑδάτινον, κεφαλαλγίας, καὶ δυσηκοίας παρηγορεῖ.

29. *Tormina.*] Dioſc. loc. cit. ut jam diximus.

30. *Mammas ſororiantes.*] Feſtus: *Sororiare mammæ dicuntur puellarum, cum primum tumeſcunt, ut fraterculare puerorum. Plautus in Frivolaria:*

Tum papillæ plurimum
Sororiabant: illud volui dicere, fraterculabant

Dioſcor lib. 5. cap. 19. μαστοὺς σπαργῶντας, *mammas nimio lacte turgentes.*

31. *Maciemque corporis.*] Hoc verborum ambitu phthiſin intelligit, ſive tabem, & malum corporis habitum. Dioſc. loc. cit. Καὶ τοῖς χρονίαις καχεξίαις τοῦ σώματος.... ὠφέλιμος τὸ δι' αὐτοῦ λουτρόν.

32. *Aurium gravitatem.*] Dioſc. ſupra citatus.

Sect. XXXV. 1. *Inveteratur, &c.*] Hæc totidem fere verbis Plinius Valer. lib. 2. cap. 23. & Dioſc. lib. 5. cap. 20. Θαλασσόμελι δοκεῖ καθαίρειν ἰσχυρῶς, &c.

Sect. XXXVI. 1. *Hydromeli.*] Vide quæ de eo dicta ſunt lib. 14 ſect. 20 & lib. 22. ſect. 51.

2. *Iiſdem vitiis.*] Plinius, lib. 22. ſect. 51. de hydromelite, ſeu aqua mulſa: *Longa vetuſtate tranſit in vinum. . . ſtomacho inutiliſſimum, nervisque contrarium.* Damnat & in ægrotantium potu hydromeli Dioſc lib 5. cap. 17.

Sect. XXXVII. 1. *Item demiſſæ.*] Vide quæ de Arado & Ormuzia diximus, lib 2. ſect. 106.

Sect. XXXVIII. 1. *Muſcus qui.*] De muſco marino certe Dioſc. idem prodit, lib. 4. cap. 99. Βρύον θαλάσσιον.... ποιεῖ πρὸς φλεγμονὰς καὶ ποδάγρας, &c

2. *Nec non arena*] Totidem verbis Dioſc. lib 5. cap. 167. Ἄμμος ἡ παρὰ τοῖς αἰγιαλοῖς πυρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ἐξικμάζει τὰ ὑδρωπικὰ σώματα περιχωννυμένη δίχα τῆς κεφαλῆς. *Arena litoralis Sole fervefacta hydropicorum corpora ſiccat, ſi capite tenus ea undique obruantur.* Cælius Aurel. lib. 3. Chron. cap. 8. de hydrope: *Item, inquit, ex arena litoris Sole ignita torrenda corpora: hiemis vero tempore igne prætorrenda, &c.* Theod. Priſcianus, lib. 2. parte 2. cap. 19. de hydropicis: *Et de arena calida in litore hæc loca* ventris ſub umbilico *detergere, maximum interdum eſt beneficium.* Celſus, lib. 3. cap. 21 ubi de aqua inter cutem: *Evocandus eſt ſudor, non exercitatione tantummodo, ſed etiam in arena calida, vel laconico, vel clibano,* &c. Græci hanc curationem ψάμμωσιν, & ϑερμασίαν appellant: de qua abunde idem Cælius Aurel. edisſerit, libro 2. Chron. cap. 1 de paralyſi.

Sect. XXXIX. 1. *Sal omnis.*] Sal omnis, inquit, aut nativus eſt, aut factitius Nativus vel in terra, vel extra terram reperitur. Qui in terra eſt, aut in montibus cæditur, aut foditur in campis, aut ab eorumdem arenis extrahitur. Sal vero qui gignitur extra terram, fontibus, fluviis, mari, lacubuſque continetur.

2. *Coacto humore.*] Denſato humore ſub terra, unde ef-

tumque ſtagnum in ſalem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in lacu [3] qui Cocanicus vocatur, & alio juxta Gelam. Horum extremitates tantum inareſcunt, ſicut in Phrygia, Cappadocia, Aſpendi, ubi largius coquitur, & uſque ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quod tantumdem nocte ſubvenit, quantum die auferas. Omnis eſt talis ſal minutus, atque non gleba eſt.

[4] Aliud genus ex aquis maris ſponte gignitur, ſpuma in extremis litoribus ac ſcopulis relicta. Hic omnis rore denſatur: & eſt acrior qui in ſcopulis invenitur.

Sunt etiamnum naturales differentiæ tres. Namque in Bactris duo lacus vaſti, alter ad Scythas verſus, alter ad Arios, ſale exæſtuant: ſicut ad Citium in Cypro, & circa Memphin, extrahunt e lacu, dein Sole ſiccant. [5] Sed & ſumma fluminum denſantur in ſalem, amne reliquo veluti ſub gelu fluente, ut apud Caſpias portas, quæ ſalis flumina appellantur. Item circa Mardos & Armenios. Præterea apud Bactros amnes Ochus & Oxus, ex appoſitis montibus deferunt ſalis ramenta. Sunt & in Africa lacus, & quidem turbidi, ſalem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, ſicut Pagaſæi. Et hactenus habent ſe genera ex aquis ſponte provenientia.

[6] Sunt & montes nativi ſalis, ut in Indis Oromenus, in quo lapicidinarum modo cæditur renaſcens; majuſque regum vectigal ex eo, quam ex auro eſt atque margaritis. [7] Effoditur & e terra, ut palam eſt, humore denſato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur ſpecularium lapidum modo. Pondus magnum glebis, quas micas vulgus appellat. [8] Gerrhis Arabiæ oppido muros domoſque maſſis ſalis faciunt, aqua [9] ferruminantes. Invenit & juxta Peluſium Ptolemæus rex, cum caſtra faceret. Quo exemplo poſtea inter Ægyptum & Arabiam, etiam ſqualentibus locis, cœptus eſt inveniri, detractis arenis: [10] qualiter & per Africæ ſitientia uſque ad Hammonis oraculum. Is quidem creſcens cum Luna noctibus. Nam Cyrenaïci tractus nobilitantur [11] Hammoniaco & ipſo, quia ſub arenis inveniatur, appellato. Similis eſt colore alumini, quod ſchiſton vocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus ſapore, ſed medicinæ utilis. [12] Probatur quam maxime perſpicuus, rectis ſciſſuris. Inſigne de eo proditur, quod leviſſimus intra ſpecus ſuos, in lucem univerſam prolatus, vix credibili pondere ingraveſcat. Cauſa evidens, cuniculorum ſpiritu madido ſic adjuvante molientes, [13] ut adjuvant aquæ. Adulteratur Siculo, quem Cocanicum appellavimus: nec non & Cyprio mire ſimili. [14] In Hiſpania quoque citeriore Egelaſtæ cæditur, glebis pæne tranſlucentibus, cui jam pridem palma a pleriſque medicis inter omnia ſalis genera perhibetur. Omnis locus in quo reperitur ſal, ſterilis eſt, nihilque gignit: [a] & in totum ſponte naſcens intra hæc eſt.

Factitii varia genera. Vulgaris plurimuſque in ſalinis, mari adfuſo, non ſine aquæ dulcis riguis, ſed imbre maxime juvante, ac ſuper omnia Sole multo, non aliter inareſcens. Africa circa Uticam conſtruit acervos ſalis ad collium ſpeciem: qui ubi Sole Lunaque induruere, nullo humore liqueſcunt, vixque etiam ferro cæduntur. Fit tamen & in Creta [b] ſine riguis, in ſalinas mare infundentibus: & circa Ægyptum, [15] ipſo mari influente in ſolum (ut credo) [c] Nilo ſuccoſum. Fit & e puteis in ſalinas ingeſtis. [d] Prima denſatio Babylone in bitumen liquidum cogitur, oleo ſimile, quo & in lucernis utuntur: hoc de-

INTERPRETATIO.

a *Et in totum.*] Et omnino hæc ſunt nativi ſalis genera.

b *Sine riguis.*] Sine mixtura aquæ dulcis, ſola marina aqua adfuſa in ſalinas.

c *Nilo.*] Nili aquis nitroſis irrigatum.

d *Prima denſatio.*] Aqua e puteis Babylone hauſta & in ſalinas ingeſta primum denſatur in bitumen, &c.

NOTÆ.

foditur, cæditurve, ut mox dicetur.

3. *Qui Cocanicus.*] Stagnum Cocanicum haud procul oſtio Dirilli amnis, latere Siciliæ meridionali. Fazellus, Decad. 1. lib. 5. cap. 2. pag. 119.

4. *Aliud genus.*] Spuma hæc ſalis, ſeu ſpuma maris arida eſt, ἁλὸς ἄχνη dicta Dioſc. lib. 5. cap. 127. ramentum videlicet, purgamentumve maris ſpumoſum, quod in exilibus petris reperitur, ejuſdem cum ſale facultatis, ἐπιψή-φισμα ἁλὸς ἀφρίδος, ὃ δὴ εὑρίσκεται ἐπὶ τῶν πετριδίων &c. Vide Agricol. lib. 3. de natura Foſſil. pag. 208.

5. *Sed & ſumma.*] Amnium, lacuum, fontiumque ſalſorum elenchum vide apud Agricolam, lib. 1. de natura eorum quæ effluunt ex terra, pag. 99.

6. *Sunt & montes.*] Exſcripſit hunc locum Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 2. Cæditur hodieque copioſus in Carpatho Hungariæ monte, aliiſque quos Agricola recenſet, lib. 3. de natura Foſſil. pag. 207.

7. *Effoditur.*] Etiamnum ad ſecundum a Cracovia Poloniæ lapidem, aliiſque in locis, effodi ſalem, Agricola refert loco cit.

8. *Gerrhis Arabiæ.*] Vide Notas & Emendationes, num. XV.

9. *Ferruminantes.*] Conglutinantes aſperſione aquæ, quæ mox in ſalem concreſcat.

10. *Qualiter & per Africæ.*] Iiſdem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 2. Plinius ipſe, libro 5. ſect. 5. *Domos ſale montibus ſuis exciſo, ceu lapide, conſtruunt.*

11. *Hammoniaco.*] Non igitur ab Hammone, ſed ἀπὸ τῆς ἄμμου, ab arena nomen. Gallice, *Sel Armoniac.*

12. *Probatur.*] Dioſcorides, lib. 5. cap. 126. Ἀμμωνιακὸν τῷ γένει, σχιστόν τε ἐκ διαυγὲς τὰς διαφύσεις ἔχον. *Hammoniacum natione, quod quidem & findi facile poteſt, & rectis eſt ſciſſuris.*

13. *Ut adjuvant aquæ.*] Quæ injecta pondera geſtitant, & nobis ea movere conantibus levia præbent.

14. *In Hiſpania quoque.*] Solinus, cap. 23. pag. 43. de Hiſpania: *Non coquunt ibi ſales, ſed effodiunt.* Gellius, lib. 2. cap. 22. ex Catone: *Eſt in his regionibus mons ex ſale mero magnus: quantum demas, tantum adcreſcit.* Sic etiam Iſidorus, libro 16. Orig. cap. 2. Huc lepide Sidonius alluſit, lib. 9. epiſt. 12. *Venit in noſtras a te profecta pagina manus, quæ trahit multam ſimilitudinem de ſale Hiſpano, in jugis cæſo Tarraconenſibus: nam recenſenti lucida & ſalſa eſt.*

15. *Ipſo mari.*] Ipſum mare, inquit, ſua vi influens in Ægypti ſolum, abit in ſalem.

tracto ſubeſt ſal. Et in Cappadocia e puteis ac fonte aquam in ſalinas ingerunt. [16] In Chaonia excoquunt aquam ex fonte, refrigerandoque ſalem faciunt inertem, nec candidum. Galliæ Germaniæque [17] ardentibus lignis aquam ſalſam infundunt.

XL. Hiſpaniæ quadam ſui parte [1] e puteis hauriunt, muriam appellant: & illi quidem etiam lignum referre arbitrantur. Quercus optima, ut quæ per ſe cinere ſincero vim ſalis reddat: alibi corylus laudatur: ita infuſo liquore ſalſo carbo etiam in ſalem vertitur. Quicumque ligno confit ſal, niger eſt. Apud Theophraſtum invenio, [2] Umbros arundinis & junci cinerem decoquere aqua ſolitos, donec exiguum ſupereſſet humoris. [3] Quin & e muria ſalſamentorum recoquitur, iterumque conſumpto liquore ad naturam ſuam redit: [4] vulgo e mænis jucundiſſimus.

XLI. [1] Marinorum maxime laudatur Cyprius a Salamine: de ſtagnis Tarentinus, [2] ac Phrygius, qui Tattæus vocatur. Hi duo oculis utiles. A Cappadocia vero [3] qui in laterculis affertur, cutis nitorem dicitur facere. Magis tamen extendit is, quem [4] Citieum appellavimus. Itemque a partu ventrem eo cum melanthio illinunt. Salſiſſimus ſal qui ſicciſſimus: ſuaviſſimus omnium Tarentinus atque candidiſſimus: & de cetero fragilis, qui maxime candidus. Pluvia dulceſcit omnis. Suaviorem tamen rores faciunt: ſed copioſum Aquilonis flatus. Auſtro non naſcitur. Flos ſalis non fit niſi Aquilonibus. [6] In igne nec crepitat, nec exſilit Tragaſæus, neque [7] Acanthius ab oppido appellatus: [8] nec ullius ſpuma, aut ramentum: aut tenuis. [9] Agrigentinus ignium patiens, ex aqua exſilit. Sunt & colorum differentiæ. [10] Ruber Memphi, rufus eſt circa Oxum. [11] Centuripis purpureus. [12] Circa Gelam in eadem Sicilia tanti ſplendoris, ut imaginem recipiat. [13] In Cappadocia croceus effoditur, tranſlucidus & odoratiſſimus. Ad medicinæ uſus, antiqui Tarentinum maxime laudabant. Ab hoc quemcumque e marinis: ex eo genere, [14] ſpumeum præcipue. [15] Jumentorum vero & boum oculis, Tragaſæum & Bæticum. Ad obſonium & cibum utilior, quiſquis facile liqueſcit: item humidior: minorem enim amaritudinem habent, ut Atticus & Euboïcus. Servandis carnibus aptior acer & ſiccus, ut Megaricus. Conditur etiam odoribus additis, & pulmentarii vicem implet, [16] excitans aviditatem, invitanſque in omnibus cibis, [a] ita ut ſit peculiaris ex eo intellectus inter innumera condimenta. [17] Ita eſt in mandendo quæſitus garo. Quin & pecudes armentaque & jumenta ſale maxime ſollicitantur ad paſtum, [19] multo largiore lacte, multoque gratiore etiam in caſeo dote. Ergo hercule vita humanior ſine

Interpretatio.

a *Ita ut ſit.*] Ita ut in omnibus condimentis vis ejus peculiariter ſentiatur. Idcirco & in gari eſu in primis quæritur.

Notæ.

16. *In Chaonia.*] Vide Notas & Emend. num. XVI.

17. *Ardentibus lignis.*] Salis ita conficiendi rationem Agricola edocet, lib. 12. de re metall. pag. 450.

Sect. XL. 1. *E puteis hauriunt.*] Aquam ſalſam, quam lignis infundant.

2. *Umbros.*] Vide Notas & Emend. num. XVII.

3. *Quin & e muria.*] Muria ſalſugo eſt, in qua ſalſamenta innatant, hoc eſt, piſces, ceteraque id genus, quæ ſale condiuntur, ad diuturnum uſum: *la Saumure.*

4. *Vulgo e mænis.*] E mænis ſale conditis, ſalſugine ſeu muria decocta, jucundiſſimus ſal eximitur.

Sect. XLI. 1. *Marinorum.*] Dioſc. lib. 5. cap. 126.

2. *Ac Phrygius.*] Dioſcor. loco cit. Ἐν τοῖς λεγομένοις δὲ καὶ λιμναῖα ἁλσὶ ... ὁ Φρύγιος, καλούμενος δὲ Ταττάιος.

3. *Qui in laterculis.*] Tubulis e laterculo coctili, aut ſimili vaſe. Ita MSS. omnes.

4. *Citieum appellavimus.*] Sect. 39.

5. *Flos ſalis.*] Sic appellabant tenuiſſimum, favillæ inſtar, leviſſimum, candidiſſimumque ſalem: De eo inferius, ſect. 42. Neque is porro, neque omnino ullus ſal minutatim diſſolutus in igne crepitat, aut exſilit. Vide Agricol. libro 3. de natura foſſil. pag. 209.

6. *In igne.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 2. Sali Tragaſæo in Troade tributum impoſitum ſcribit Athenæus, lib. 3. pag. 73. Strabo, lib. 13. pag. 605. eodem in tractu, haud procul Hamaxito, de quo lib. 5. ſect. 33. diximus, ſalinas Tragaſæas locat: Τὸ Τραγασαῖον ἁλοπήγιον αὐτόματον τοῖς ἐτησίαις πηγνύμενον περὶ Ἀμαξιτόν, *ubi ſal ſponte ſua cogitur ſpirantibus Eteſiis.* Conſentit etiam Galenus, lib. 11. de fac. ſimp. med. cap. 2. pag. 316. In Reg. 1. *Tragaſeum.* In Reg. 2. *Tragoſeum.* Errat Stephanus, qui Tragaſas, & Tragaſæum ſalem in Epiro locat.

7. *Acanthius.*] Ab Acantho Macedoniæ oppido, de quo dictum eſt lib. 4. ſect. 17.

8. *Nec ullius.*] Subintellige, ſalis. Vide Agricolam, loco proxime citato.

9. *Agrigentinus.*] Solini paraphraſis, cap. 5. pag. 10. *Salem Agrigentinum ſi igni junxeris, diſſolvitur uſtione: cui ſi liquor aqua proximaveris, crepitat veluti torreatur.* Futilis Meurſii conjectura, in Antigon. pag. 188. ut inde intelligitur, qui legi ſuadet, *Agrigentinus ignium impatiens.* Ignium patiens dicitur, qui in igne non crepitat, nec exſilit. Auguſt. libro 21. de Civit. Dei, cap. 5. & 7. Agrigentinum *ſalem* ait, *cum fuerit admotus igni, velut in aqua fluescere: cum vero aqua, velut in igne crepitare.*

10. *Ruber Memphi.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 2.

11. *Centuripis, &c.*] Iſidorus, loco citato.

12. *Circa Gelam, &c.*] Iſidorus, loco citato.

13. *In Cappadocia.*] Sic Iſidorus, loco cit. At Solinus, cap. 5. pag. 20. *in Pachyno adeo ſplendidus & lucidus, ut imagines reddat.* Quo id auctore prodat, incertum. In MSS. & apud Iſidor. *crocinus.*

14. *Spumeum præcipue.*] Spumam maris intelligit, ſeu ſpumam ſalis, ut juniores aiunt, de qua Dioſc. lib. 2. cap. 127.

15. *Jumentorum.*] Et hominum ſimiliter oculis Plinius Valer. adhibet, lib. 1. cap. 18. *Sal frixum,* inquit, *tritum, admixto melle Attico inunges, & caliginem tollis.*

16. *Excitans aviditatem.*] Expreſſit hoc ipſum carmine Huetius, in poematio de ſale:

Pulſa fames, & amor ſalibus revocatur edendi,
Obtuſaque abeant faſtidia longa palato.

17. *Ita eſt.*] MSS. Reg. 2. & Chiffl. *Iterum in mandendo.*

18. *Quin & pecudes.*] Vide quæ dicturi ſumus inferius, ſub finem ſectionis 44.

19. *Multo largiore lacte.*] Ariſtot. lib. 8. hiſt. anim. cap. 13. pag. 909. & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 2. Neque id Virgilium latuit, lib. 3. Georg. ita canentem:

At cui lactis amor, cytiſum, lotoſque frequentes
Ipſe manu, ſalſaſque ferat præſepibus herbas:
Hinc & amant fluvios magis, & magis ubera tendunt,
Et ſalis occultum referunt in lacte ſaporem:

Nec minus eleganter idem Huëtius;

Ipſe fovens molles clauſis præſepibus agnos,
Matribus utiles ſparſas ſale præbuit herbas:
Præbuit, atque nova vidit pinguedine lætas
In ſpem lanigeræ fœtus adoleſcere gentis,

ſale non quit degere: adeoque neceſſarium elementum eſt, [a] ut tranſierit intellectus ad voluptates animi quoque. [20] Nam ita ſales appellantur: omniſque vitæ lepos & ſumma hilaritas, laborumque requies non alio magis vocabulo conſtat. Honoribus etiam militiæque interponitur, [21] ſalariis inde dictis, magna apud antiquos auctoritate, ſicut apparet ex nomine [22] Salariæ viæ, quoniam illa ſalem in Sabinos portari convenerat. Ancus Marcius rex ſalis modios ſex mille [23] in congiario dedit populo, & ſalinas primus inſtituit. Varro etiam pulmentarii vice uſos veteres, auctor eſt: & ſalem cum pane [24] eſitaſſe eos proverbio apparet. Maxime tamen in ſacris intelligitur auctoritas, quando nulla conficiuntur [25] ſine mola ſalſa.

XLII. Salinarum ſinceritas ſummam fecit ſuam differentiam, quamdam favillam ſalis, quæ leviſſima ex eo eſt & candidiſſima: [1] appellatur & flos ſalis, in totum diverſa res, humidioriſque naturæ, & crocei coloris, aut rufi, veluti rubigo ſalis: odore quoque ingrato, ceu gari, diſſentiens a ſale, non modo a ſpuma. [2] Ægyptus invenit, videturque Nilo deferri. [3] Et ſontibus tamen quibuſdam innatat. [4] Optimum ex eo, quod olei quamdam pinguitudinem reddit. Eſt enim etiam in ſale pinguitudo, quod miremur. [5] Adulteratur autem tingiturque rubrica, aut plerumque teſta trita: [6] qui fucus aqua deprehenditur, diluente factitium colorem: cum verus ille non niſi oleo reſolvatur, & unguentarii [7] propter colorem eo maxime utantur. [b] Canitia in vaſis ſumma eſt: media vero pars humidior, [8] ut diximus. [9] Floris natura aſpera, excalfactoria, ſtomacho inutilis. [10] Sudorem ciet, [11] alvum ſolvit in vino & aqua, [12] acopis & ſmegmatis utilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficaciſſime. Fæces imæ concutiuntur, ut color croci redeat. Præter hæc etiamnum appellatur in ſalinis ſalſugo, ab aliis ſalſilago, tota liquida, marinâ aquâ ſalſior, vi diſtans.

XLIII. Aliud etiamnum liquoris exquiſiti genus, [1] quod garon vocavere, inteſtinis

INTERPRETATIO.

a *Ut tranſierit.*] Ut id nomen ſalis intelligamus tranſiiſſe etiam ad voluptates animi ſignificandas, *non ad palati tantum guſtum.*

b *Canitia.*] Floris ejus pars ſumma in vaſis cana eſt: media humidior.

NOTÆ.

Plenaque ſpumanti retulit mulctralia lacte.

20. *Nam ita ſales.*] Sal enim, vel ſales, urbanitas eſt, jocus, argutia, lepos. Hinc librorum ſales, ſal humanitatis, protervi urbanive ſales, ſal dicendi & facetiæ, ſimiliaque, quæ Latine periti norunt. Vates idem, qui proxime laudatus a nobis, admodum ſcite:

Denique non noſtros commendat gratia mores,
Ni fuerint tincti ſalibus: frigemus inepti:
Nullus honos, nulla ingrato ſermone venuſtas:
Averſæ fugiunt Charites. Venus ipſa faceſſit.
Et formoſa ſuum præcludit nympha cubile.
Adde ſales verbis, o non indocte poeta,
Si quis manſuro ſperas de carmine famam.

21. *Salariis inde.*] Salarii nomine proprie ſignificabatur Tribunorum militarium & ducum annona: forte quod nihil victui magis neceſſarium, quam ſal: vel quod ſalaria percipientes, inde ſe alerent. Joan. de Janua: *Salarium: a ſale dicitur, ſalarium, id eſt, ſtipendium redditus.... diarium quotidianum, cibarium victus: unde legitur quod olim poetæ vivebant de communi ſalario, id eſt, ſtipendio.* Idem qui ſupra Huetius:

Temporibus ſale conſtabant ſtipendia priſcis:
Hinc & perpetuum meruere ſalaria nomen
Priſca Romulidum plebi, ſanctoque Senatu
Munera grata ſalis donavit Marcius Ancus:
Primus & inſtituit populo gaudente ſalinas.

22. *Salariæ viæ.*] Conſentit Verrius Flaccus, qui apud Feſtum *Salariam viam* ait *incipere a porta quæ nunc Collina a colle Quirinali dicitur. Salaria autem,* inquit, *propterea appellabatur, quod impetratum fuerit, ut ea liceret a mari in Sabinos ſalem portari.*

23. *In congiario.*] Joan. de Janua: *Congiarium, id eſt, beneficium, donatio Imperatoris, quod quilibet Imperator favorem populi captans adjiciebat, ut largior videretur in donis.* Congiarium in nummis Auguſtorum Populo Romano datum ſæpe occurrit, ſed non ante Neronem. Sub Tito occurrunt in primis duo: Prior eſt exquiſitiſſimus integerrimuſque, inquit Mediobarbus; T. CAESAR VESPASIANVS PONT. TR. P. COS. II.)(. CONG. TER. P. R. IMP. MAX. DAT. Titus Cæſar in ſuggeſto ſedens, ſtante Dea Liberalitate, dat congiarium: ante ſuggeſtum, cive in alterius ſinum largiter effundente. Sic interpretare: CONGiarium TERtium Populo Romano IMPenſis MAXimis DATum. Alter eſt ejuſdem Titi jam Auguſti: IMP. T. CAESAR VESP. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS VIII.)(. CONGIAR. TER. P. R. IMP DAT. Æreus eſt inter Arſchotanos, Tab. XXIX. num. 10. Lege: *Congiarium tertium Populo Romano IMpenſis Propriis DATum.*

24. *Eſitaſſe eos.*] Ad hunc morem, & ad hoc proverbium reſpexiſſe Horatius videtur, lib. 2. Satyr. 2.

Cum ſale panis
Latrantem ſtomachum bene leniet.

25. *Sine mola ſalſa.*] Molam ſalſam vocabant far toſtum addito ſale. Ovidius lib. 1. Faſtor. verſ. 335.

Inde vocor Janus: cui cum cereale ſacerdos
Imponit libum, farraque mixta ſale.
Ante Deos homini quod conciliare valeret,
Far erat, & puri lucida mica ſalis.

Sect. XLII. 1. *Appellatur & flos ſalis.*] Quanquam differt omnino a flore ſalis. Hæc totidem fere verbis Dioſcor. lib. 5. cap. 129. Hodie noſtris pharmacopolis ſalariiſque incognitus.

2. *Ægyptus &c.*] Dioſcor. loc. cit.

3. *Et ſontibus.*] Dioſc. Ἐφίσταται δὲ λίμναις τισί, *ſtagnis quibuſdam innatat.*

4. *Optimum &c.*] Dioſc. loc. cit. ὑπολάμπει ceteris ſimiliter anteponit.

5. *Adulteratur.*] Τὸ δὲ ἐμμελίβου ἢ θρύμματ᾽ ἔχον, φαῦλον ἡγητέον. *Fucatum rubrica, aut grumoſum, improbatur.* Dioſcor. loco citato.

6. *Qui fucus.*] Ἔστι τὸ ἀκέραιον ἐλαίῳ συνανιέμενον μόνον· τὸ δεδολωμένον δὲ, ἐκ μέρους καὶ ὕδατι. *Præter a verus ac ſincerus nonniſi oleo reſolvitur: adulteratum, nonnulla ex parte etiam aqua diluitur.*

7. *Propter colorem.*] Ad colorem unguentis emplaſtriſque addendum: μίγνυται καὶ ἐμπλάστροις καὶ μύροις εἰς χρῶσιν, ὡς καὶ τῷ ῥοδίνῳ. Dioſc. loc. cit. Utitur eo & ad flavum colorem capillis inducendum, Alexander Iatros, lib. 1. cap. 11.

8. *Ut diximus.*] Paulo ante, initio hujus ſectionis.

9. *Floris natura.*] Totidem verbis hæc Dioſc. loc. cit.

10. *Sudorem.*] Dioſc. loc. cit.

11. *Alvum ſolvit.*] Dioſc. loc. cit. Κοιλίας ταρακτικὸν σὺν οἴνῳ καὶ ὕδατι ληφθέν, *alvum turbat,* &c.

12. *Acopis &c.*] Μίγνυται καὶ ἀκόποις καὶ σμήγμασι ἀπὸ τριχῶν λεπτυσμόν. *Additur & acopis, & ſmegmatis: quæ extenuandorum pilorum gratia componuntur.* Dioſc. loc. cit.

Sect. XLIII. 1. *Quod garon.*] Qua id arte pararetur, docet auctor Geopon. lib. 20. cap. ult. pag. ult. Γαρῶν ποίησις. Τὰ ἔγκατα τῶν ἰχθύων βάλλεται εἰς σκεῦος, καὶ ἁλίζεται.... καὶ ἐν ἡλίῳ ταριχεύεται πυκνῶς δονούμενα. Ὅταν δὲ ταριχευθῶσι, τῇ θέρμῃ ἐξ αὐτῶν γάρος οὕτως αἴρεται. Κόφινος μακρὸς πυκνὸς ἐντίθεται εἰς τὸ μεστὸν ἀγγεῖον τῶν προειρημένων ὀψαρίων, καὶ εἰσρεῖ τὸ γάρος εἰς τὸν κόφινον, καὶ οὕτω διὰ τοῦ κοφίνου διηθοῦν, ἀναιροῦνται τὸ καλούμενον λιχουᾶμεν, τὸ δὲ λοιπὸν πύτη-

piſcium, ceteriſque quæ abjicienda eſſent, ſale maceratis, ut ſit illa putreſcentium ſanies. Hoc olim conficiebatur ex piſce, quem [2] Græci garon vocabant: capite ejus uſto, ſuffitu extrahi ſecundas monſtrantes. * [3] Nunc e ſcombro piſce laudatiſſimum in [4] Carthaginis Spartariæ [5] cetariis: [6] Sociorum id appellatur, ſingulis millibus nummûm permutantibus congios fere binos. Nec liquor ullus præter unguenta majore in pretio eſſe cœpit, nobilitatis etiam gentibus. Scombros quidem, & Mauretania, Bæticæque Carteia, ex Oceano intrantes capiunt, ad nihil aliud utiles. Laudantur & Clazomenæ garo, Pompeïique & Leptis: ſicut muria [7] Antipolis ac Thurii, jam vero & Dalmatia.

* CAP. VIII.

XLIV. [1] Vitium hujus eſt alex, imperfecta nec colata fæx. [2] Cœpit tamen & privatim [3] ex inutili piſciculo, minimoque confici. [4] Apuam noſtri, aphyen Græci vocant, quoniam is piſciculus e pluvia naſcitur. Forojulienſes piſcem ex quo faciunt, [5] lupum appellant. Tranſiit deinde in luxuriam, creveruntque genera ad infinitum: ſicuti garum ad colorem mulſi veteris, adeoque dilutam ſuavitatem, ut bibi poſſit. Aliud vero caſtimoniarum ſuperſtitioni etiam, ſacriſque [6] Judæis dicatum, quod fit e piſcibus ſquama carentibus. [7] Sic alex pervenit ad oſtreas, echinos, urticas, cammaros, mullorum jocinera. Innumeriſque generibus ad ſaporem gulæ cœpit ſal [a] tabeſcere. Hæc obiter indicata ſint deſideriis vitæ: & ipſa tamen nonnullius uſus in medendo. Namque & alece ſcabies pecoris ſanatur, infuſa per cutem inciſam: & contra canis morſus draconiſque marini prodeſt. In linteolis autem conceptis imponitur. Et garo ambuſta recentia ſanantur, ſi quis infundat, ac non nominet garum. [8] Contra canum quoque morſum prodeſt, maximeque crocodili, & hulceribus quæ ſerpunt, aut ſordidis. Oris quoque & aurium hulceribus aut doloribus mirifice prodeſt. [9] Muria quoque, ſive illa ſalſugo, [10] ſpiſſat, mordet,

INTERPRETATIO.

a *Tabeſcere.*] Putreſcere *in muria vel alece.*

NOTÆ.

μα γίνεται ἅλιξ. Inteſtina piſcium injiciuntur in vas, & ſaliuntur .... & in Sole inveterantur, frequenterque verſantur. Poſtquam vero per calorem fuerint inveterata, garum ex ipſis hoc modo tollitur. Cophinus longus imponitur in vas plenum prædictorum piſcium, influitque garum in cophinum: atque ſic per cophinum percolatum liquamen appellatum garum ſuſcipiunt: reliquum vero retrimentum, alex efficitur, & vocatur. Gari meminit Martialis, lib. 7. Epigr. 26.

Sed coquus ingentem piperis conſumet acervum:
Addet & arcano mixta Falerna garo.

Uſum ejus hodieque eſſe Conſtantinopoli Bellonius prodidit.

2. *Græci garon.*] Iterum Plinio lib. 32. ſect. 53. *Garus.* Piſciculus ignotus Iſidorus, lib. 20. Orig. cap. 3. *Garum eſt liquor piſcium ſalſus, qui olim conficiebatur ex piſce, quem Græci γάρον vocabant. Et quamvis nunc ex infinito genere piſcium fiat, nomen tamen priſtinum retinet, a quo initium ſumpſit.*

3. *Nunc e ſcombro.*] Laudatiſſima hæc muria fuit, propriaque divitum. Martialis, lib 13. Epigr. 102. pag. 721. cui titulus, *Garum ſcombrorum*. vel, ut habet Aldina editio, *Garum ſociorum*.

Exſpirantis adhuc ſcombri de ſanguine primo
Accipe faſtoſum, munera cara, garum.

Horatius lib. 2. Satyr. 8. verſ. 46 *garum* laudat *de ſuccis piſcis Iberi*, hoc eſt, ſcombri, quem ex Hiſpania petebant, inſulaque Scombraria inde dicta prope Carthaginem. Auctor Strabo, lib. 3 pag. 159. Ἡ δ' Ἡ ... Καρχηδόνα, ... Σκομβραρία, ... Scomber Gallis, *un Maquereau*.

4. *Carthaginis.*] De eo Carthaginis cognomine diximus, lib 19. ſect. 7.

5. *Cetariis.*] De ea voce egimus, lib. 9. ſect. 19.

6. *Sociorum id.*] Cum viris eruditis, Biſciola, Radero, Cæſio, Aldrovando, ceteriſque, exiſtimamus id nominis obtinuiſſe garom, quod a ſociis populi Rom. nempe Hiſpanis Romam deferretur: vel a ſocietate publicanorum, qui vectigal garo impoſitum exigerent: quo ſenſu lib. 33. ſect. 39. ex adulterato minio *prædam* eſſe *ſocietatis* dixit. Placuit hæc ſententia jam ante Galeni ſcholiaſtæ, in lib. κατὰ τόπους. Meminere *gari ſociorum* Apicius, & Seneca, epiſt. 95.

7. *Antipolis.*] Fuit Galliæ Narbonenſis oppidum, ut in Geographicis diximus. Meminit Martialis, lib. 13. Diſticho 103. de muria:

Antipolitani, fateor, ſum filia thynni:
Eſſem ſi ſcombri, non tibi miſſa forem.

Muriam ſeu garum e thynno inferioris notæ ac pretii fuiſſe ſignificat: e ſcombro, pretioſius.

Sect. XLIV. 1. *Vitium hujus eſt alex.*] Quid ſit alex, intelliges non ex hoc loco modo, ſed etiam ex auctore Geopon. ſuperius laudato. Meminit Martialis, lib. 3. Epigram. 77.

Et putri cepas alece natantes.

Horatius, lib. 2. Satyr. 4. verſ. 73.

Ego fæcem primus, & alec
Inventor puris circumpoſuiſſe catillis.

2. *Cœpit tamen.*] Altera ejus vocis acceptio: ut non fæcem gari ſolum, ſed & muria vilior e piſciculis minutis alec ſit appellatum.

3. *Ex inutili.*] Ad nihil aliud utili. Ita MSS omnes: non, ut quibuſdam placuiſſe intelligo, *ex minuto*.

4. *Apuam noſtri.*] Egimus de ea lib. 9. ſect. 74 & in Notis & Emend. ad eum librum, num. CXXIX. De eo genere piſcium parœmia efficta, apud Athen. lib. 7. Zenobium, Suidam, alioſque: Ἀφύα εἰς πῦρ.

5. *Lupum appellant.*] Piſcem tamen intellige, ab eo lupo diſparem, de quo actum eſt, lib. 9. ſect. 28. Apuis potius, viliorique piſciculorum turbæ congenerem: immo apuam ipſam, quam ab oris ſectura λυκόστομον Ælianus appellat, lib. 8. hiſt. animal. cap. 18. Ex ſiluro tamen quoque confectum liquamen, garum appellat Cælius Aurel. lib. 2. Chron. cap. 1. de paralyſi.

6. *Judæis dicatum.*] Qui *abdicatum* hoc loco, vel *ſquamam habentibus* legunt, & vim ſententiæ afferunt, & conjecturæ plus quam conditivorum codicum auctoritati tribuunt. Quæ ſint tamen ea Judæa ſacra, cærimoniæque ad caſtimoniam inſtitutæ, nondum eſt nobis ſane compertum. Scimus Levitici cap. 11. vetitum Judæis piſcium eſum, qui ſquamis carerent: non tamen omnium, ſed eorum qui cartilaginei, (σελάχη hæc Græci vocant) quique molles: non eorum etiam qui contecti cruſtis tenuibus, aut teſtis concluſi duris, quales ſunt oſtreæ, cammarique, hic appellati. Auctor Porphyrius, lib. 4. de abſtinentia, pag. 163. ... Legendum haud dubie, *ſacriſque Idæis.*

7. *Sic alex.*] Sic muria, inquit, vel muriæ fæce condita oſtrea, echini, urticæ, &c. Sic vero condita, a Plauto *muriatica*, Feſto teſte, nuncupantur: *Nerita*, inquit, *eſt genus piſcis minimi. Plautus*:

Muriatica autem video in vaſis ſtanneis:
Bonam neritam, & cammarum, & tagenia,
Echinos fartos, conchas piſcinarias.

Nam quæ Plinio oſtrea, Plauto neritæ ſunt, oſtreæ genus: echinos deinde fartos, ſive ſaginatos in vivariis, conchas in piſcinis, uterque laudat. Pro *tagenia* vero, quæ vox a Scaligero in Varronem maxime hic probatur, forte *cnidia* legi ſatius fuerit: κνίδη enim urticam ſonat: quo de piſcium genere diximus lib 9. ſect. 68.

8. *Contra canum.*] Dioſc. lib. 2. cap. 34.

9. *Muria quoque.*] Muria nempe ſalſamentorum, de qua diximus ſect. 40. Ἅλμη Dioſcoridi, lib. 5. cap. 128. Et illa præterea ſalſugo, de qua ſect. 42.

10. *Spiſſat.*] Adſtringit, & extenuat pariter: quas vires nec Dioſcor. ipſe a muria abjudicat, cum ſalis ei effectus

extenuat, ſiccat. [11] Dyſentericis utilis eſt, etiam ſi nome inteſtina corripit. Iſchiadicis, cœliacis veteribus, infunditur. [12] Fotu quoque apud mediterraneos aquæ marinæ vicem penſat.

XLV. Salis natura eſt per ſe ignea, & inimica ignibus, fugiens eos, omnia erodens. CAP. IX. [1] Corpora vero adſtringens, ſiccans, alligans: defuncta etiam a putreſcendo vindicans, ut durent ita per ſæcula. [2] In medendo vero mordens, adurens, repurgans, extenuans, diſſolvens. Stomacho tantum inutilis, præterquam ad excitandam aviditatem. [3] Adverſus ſerpentium morſus cum origano, melle, hyſſopo. Contra ceraſten cum origano, aut cedria, aut pice, aut melle. Auxiliatur contra ſcolopendras ex aceto potus: [4] adverſus ſcorpionum ictus, cum quarta parte lini ſeminis, ex oleo vel aceto illitus: adverſus crabrones vero vel veſpas, ſimiliaque, ex aceto. [5] Ad heterocraneas, capitiſque hulcera, & puſulas, papulaſve, & incipientes verrucas, cum ſevo vitulino: [6] item oculorum remediis, & ad excreſcentes ibi carnes, totiuſque corporis pterygia: ſed in oculis peculiariter: ob id collyriis emplaſtriſque additur. Ad hæc maxime probatur Tattæus, aut Caunites. Ex ictu vero ſuffuſis cruore oculis ſugillatiſque, cum myrrha pari pondere ac melle, aut cum hyſſopo ex aqua calida, utque foveantur ſalſugine. Ad hæc Hiſpanienſis eligitur, contraque ſuffuſiones oculorum cum lacte in coticulis teritur. [7] Privatim ſugillationibus in linteolo involutus, crebroque ex aqua ferventi impoſitus. [8] Hulceribus oris manantibus in linteolo concerpto. [9] Gingivarum tumori infricatus. Et contra ſcabritiem linguæ fractus comminutuſque. [10] Aiunt dentes non erodi, nec putreſcere, ſi quis quotidie mane jejunus ſalem contineat ſub lingua, donec liqueſcat. [11] Lepras idem, & furunculos, & lichenas, & pſoras emendat cum paſſa uva, exempto ejus ligno, & ſevo bubulo, atque origano, ac fermento, vel pane, maxime Thebaïcus. [12] Hic & ad pruritus eligitur. [13] Tonſillis & uvis cum melle prodeſt. [14] Quicumque ad anginas: hoc amplius, cum oleo & aceto eodem tempore extra faucibus illitus cum pice liquida. [15] Emollit & alvum in vino mixtus innoxie: [16] & tæniarum genera pellit in vino potus. [17] Æſtus balinearum convaleſcentes ut tolerare poſſint, linguæ ſubditus præſtat. [18] Nervorum dolorem, maxime circa humeros & renes, in ſaccis aqua ferventi crebro [19] madefactus levat. Colum torminaque & coxarum dolores potus, & in iiſdem ſaccis impoſitus candens. [20] Podagras cum farina ex melle & oleo tritus, ibi maxime uſurpanda obſervatione, quæ totis corporibus [21] nihil eſſe utilius ſale & Sole dixit. [22] Itaque cornea videmus corpora piſcatorum. Sed hoc præcipuum dicatur in podagris. Tollit & clavos pedum: item perniones. [23] Ambuſtis ex oleo imponitur, aut commanducatus, puſulaſque reprimit. [24] Ignibus vero ſacris, hulceribuſ-

NOTÆ.

adſcribit. loc. cit. Ἄλμη τὴν αὐτὴν ἔχει ἀλσὶν ἰσχὺ δύναμιν. Sali enim is cap. 126. vim adſtringentem extenuantemque attribuit, συγκριτικὴν καὶ ἀραιωτικήν. Quare cum Dalecampius hoc loco Plinium ineptiarum arguit, ſuam ipſe inſcitiam prodit.

11. *Dyſentericis.*] Dioſc. loc. cit. Δυσεντερικοῖς τε ἐστι τοῖς ... ἐγκλυσμα, καὶ ἰσχιαδικοῖς χρονίοις. *Dyſentericis utiliter infunditur, quorum inteſtina nome* (hoc eſt, hulcus) *corripuit: itemque iſchiadicis jam diuturno dolore vexatis.* Celſus, lib. 4. cap. 15. *de torminibus, id eſt, dyſenteria. Themiſon muria dura quam aſperrima utendum memoriæ prodidit.*

12. *Fotu quoque.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit.

Sect. XLV. 1. *Corpora vero.*] Locum hunc Iſidorus ad verbum exſcripſit, lib. 16. Orig. cap. 2.

2. *In medendo.*] Dioſcor. lib. 5. cap. 126. Δύναμιν δὲ ἔχουσι ... συγκριτικήν τε καὶ σμηκτικήν, καὶ ἀποκαθαρτικήν, καὶ διαφορητικήν, ἔτι δὲ καθαιρετικήν, καὶ ἰσχναντικήν, καὶ ἐσχαρωτικήν, &c. *Adſtringens, abſtergens, repurgans, diſſolvens: inſuperque reprimens, extenuans, & cruſtas inducens.*

3. *Adverſus ſerpentium.*] Dioſcor. totidem verbis, loc. cit. Πρὸς δὲ ἑρπετῶν πληγὰς, σὺν λινοσπέρμῳ· πρὸς δὲ ἔχεως δῆγμα, σὺν ὀριγάνῳ καὶ μέλιτι, καὶ ὑσσώπῳ, πρὸς δὲ κεράστην, μεθ' πίσσης ἢ κεδρίας ἢ μέλιτος· πρὸς δὲ σκολοπένδρας, σὺν μέλιτι καὶ ὄξει· πρὸς δὲ σφηκῶν πληγάς .... σὺν ...

4. *Adverſus ſcorpionum.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 22. *Scorpionum vero percuſſus, ſales frixi, & cum oleo contriti, loco appoſiti, curavere.*

5. *Ad heterocraneas.*] Dioſc. loc. cit. Definit verſiculo ἑτεροκρανίαν κεφαλαίαν, Q. Serenus,

Portio ſi capitis morbo tenetur acuto.

Ἡμικρανίαν alii nuncupant.

6. *Item oculorum.*] Dioſcor. loc. cit. Στέλλουσι καὶ τὰς ἐν ὀφθαλμοῖς ὑπεροχὰς, καὶ πτερύγια τήκουσι, καὶ τὰς ἄλλας δὲ ὑπερσαρκώσεις ...

7. *Privatim.*] Sugillata faciei tollere cum melle, ſcribit Dioſcor. loco citato.

8. *Hulceribus oris.*] Quas ἄφθας vocant: his cum polenta crematus ſal inſpergitur. Dioſc. loc. cit.

9. *Gingivarum tumori.*] Sic MSS omnes. Dioſcor. loc. cit. ... ὑγρὰς ... dixit, hoc eſt, humida gingivarum vitia, diffluentes humore gingivas.

10. *Aiunt dentes.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 36. & Marcellus Empir. cap. 12. pag. 93.

11. *Lepras idem &c.*] Dioſc. ad verbum fere, loc. cit.

12. *Hic & ad pruritus.*] Ad ſedandos pruritus quemlibet ſalem ex oleo & aceto infricatum ad ignem Dioſc. adhibet, dum ſudor provocetur, loc. cit.

13. *Tonſillis.*] Dioſc. loc. cit.

14. *Quicumque.*] Subintellige, utiliter adhibetur. Sic Dioſcor. loc. cit. Συνάγχην τε καθιζάνει, σὺν μέλιτι καὶ ὄξει καὶ ἐλαίῳ διαχριόμενοι.

15. *Emollit.*] Vide Notas & Emend. num. XVIII.

16. *Et tæniarum.*] Lumbricorum.

17. *Æſtus balinearum.*] Hoc ipſum de aqua frigida ſuperius affirmavit, ſect. 23. *Æſtus in balineis arcetur, ſi quis ore teneat.*

18. *Nervorum dolorem.*] Saccis inditum ſalem fotu dolores mitigare teſtatur etiam Dioſcor. loc. cit. Πυρία τε ἡ δι' αὐτῶν ἐν σακκίοις, πραΰνει τῶν ἀλγημάτων. Πυρία eſt ſudatio ſicca; calidarum rerum appoſitu excitatur. Et Theod. Priſcianus, lib. 2. parte 1. cap. 10. de ſpaſmis: *Convenies etiam locis ipſis de ſalibus calidis adhibere ſaccellos*, &c.

19. *Madefactus.*] Sic libri omnes editi, & Reg. 2. priore manu. Recentiore, *candefactus*: quam ſcripturam & Reg. 1. & Chiffl. præ ſe ferunt, non ſatis probabiliter: aqua ferventi enim madefieri ſalem ſimul & incaleſcere, naturæ rerum conſentaneum eſt: vel ſic candeſcere, non eſt intellectu facile.

20. *Podagras.*] Dioſc. loc. cit.

21. *Nihil eſſe utilius.*] Iſidorus, lib. 16. cap. 2.

22. *Itaque cornea.*] Arida, ſicca, non mollia. Catullus, Carm. 13. pag. 39.

Atqui corpora ſicciora cornu,
Aut ſi quid magis aridum eſt, habetis,
Sole, & frigore, & eſuritione.

23. *Ambuſtis.*] Dioſcor. loco citato, Πρὸς πυρίκαυστα δὲ σὺν ἐλαίῳ ἐπιτεθέντες, οὐκ ἐῶσι φλυκταινοῦσθαι. *Ambuſtis igni cum oleo impoſitus, puſulas erumpere non patitur.*

24. *Ignibus vero.*] Dioſcor. loc. cit. Ἑρυσιπέλατα δὲ καὶ ἕρπητας ἰᾶται, μετ' ὄξους καταχριόμενοι, ἢ καταπλασσόμενοι σὺν ὑσσώπῳ. Sic libri omnes. Et Pliniani MSS editique cog-

que quæ ſerpunt, ex aceto, aut hyſſopo. Carcinomatis cum uva taminia. [25] Phagedænis hulcerum, toſtum cum farina hordei, ſupetimpoſito linteolo madente vino. [26] Morbo regio laborantes, donec ſudent ad ignem, contra prutitus quos ſentiunt, ex oleo & aceto infricatus juvat: & fatigatos ex oleo. [27] Multi & hydropicos ſale curavere, fervoreſque febrium cum oleo perunxere, & tuſſim veterem linctu ejus diſcuſſere. Clyſteribus infudere iſchiadicis. Hulcerum excreſcentibus vel putreſcentibus impoſuere. [28] Crocodilorum morſibus ex aceto in linteolis, [29] ita ut paverentur ante hic hulcera. [30] Bibitur & contra opium ex aceto mulſo. [31] Luxatis imponitur cum farina & melle: item [32] extuberationibus. Dentium dolori cum aceto fotus, & illitus cum reſina prodeſt. [33] Ad omnia autem ſpuma ſalis jucundior utiliorque. Sed quicumque ſal [34] acopis additur ad excalfactiones: item ſmegmatis ad extenuandam cutem levandamque. Pecorum quoque ſcabiem & boum illitus tollit. [35] Daturque lingendus: & oculis jumentorum inſpuitur. Hæc & de ſale dicta ſint.

Cap. x. XLVI. 1. Non eſt differenda [1] & nitri natura, non multum a ſale diſtans: & eo diligentius dicenda, quia palam eſt & medicos, qui de eo ſcripſere, ignoraſſe naturam, nec quemquam [2] Theophraſto diligentius tradidiſſe. Exiguum fit apud Medos, caneſcentibus ſiccitate convallibus, quod vocant [3] halmyrhaga. Minus etiam in Thracia juxta Philippos, ſordidum terra, quod appellant [4] agrium. [5] Nam quercu cremata numquam multum factitatum eſt, & jam pridem in totum omiſſum. Aquæ vero nitroſæ pluribus locis reperiuntur, [a] ſed ſine viribus denſandi. Optimum copioſumque [6] in Litis Macedoniæ, quod vocant Chalaſtricum, candidum, purumque, proximum ſali. Lacus eſt nitroſus, exſiliente e medio dulci ſonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum novenis diebus, totidemque ceſſat, ac rurſus innatat, & deinde ceſſat. Quo apparet, ſoli naturam eſſe quæ gignat: quoniam compertum eſt, nec Soles proficere quidquam, cum ceſſet, nec imbres. Mirum eſt & illud, ſcatebra ſonticuli ſemper emicante, lacum neque augeri, neque fluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, ſi fuere imbres, ſalſius nitrum faciunt: Aquilones deterius, quia validius commovent limum. [7] Et hoc quidem naſcitur.

2. In Ægypto autem conficitur multo abundantius, ſed deterius. Nam fuſcum lapidoſumque eſt. Fit pæne eodem modo quo ſal, niſi quod ſalinis mare infundunt, [8] Nilum autem nitrariis. Hæ cedente Nilo madent ſucco nitri XL. diebus continuis, non ([9] ut in Macedonia) ſtatis. Si etiam imbres affuerint, minus de flumine addunt: ſtatimque ut denſari eſt cœptum, rapitur, ne reſolvatur in nitrariis. [10] Sic quoque olei natura intervenit, ad ſcabiem animalium utilis. Ipſum autem conditum in acervis durat. [11] Mirum, in lacu Aſcanio, & quibuſdam circa Chalcida fontibus, ſummas aquas dulces eſſe potarique, [12] in-

INTERPRETATIO.

a *Sed ſine.*] Sed quibus ea vis deeſt, ut denſari poſſint in nitrum.

NOTÆ.

dices, *hyſſopo*, non *æſypo*.

25. *Phagedænis.*] Vide Notas & Emend. num XIX.

26. *Morbo regio &c.*] Dioſcor loco citato.

27. *Multi & hydropicos.*] Dioſc loc. cit. Καὶ πρὸς τὰ οἰδήματα τῶν ὑδρωπικῶν. Theod. Priſcianus, lib. 2 parte 2. cap. 19. de hydropicis: *Si vero multus humor ex putrefactis eorum carnibus aggregatus ventrem ſatis adimpleverit, ſacellos ex toſtis ſalibus ſub umbilico locis admovere*

28. *Crocodilorum*] Dioſcor. loc. cit. Καὶ κροκοδειλοδήκτοις βοηθεῖ, ἐνδεθεὶς εἰς ὀθόνιον λεῖος, καὶ βαπτόμενος εἰς ὄξος, ἐπιδεσμῶν τῶν μερῶν τοῖς ἀδήλοις. *Crocodilorum morſibus auxiliatur tritus, in linteolo involutus, & in acetum intinctus, faſciis inſuper additis, quibus partes affectæ conſtringantur.*

29. *Ita ut paverentur ante hic hulcera.*] Sententia hujus loci eſt, a multis olim ita morſibus crocodilorum adhiberi ſalem in linteolis ex aceto ſolutum, ut ante hoc medicinæ genus hic ubi morſus inflictus eſſet, hulcera vehementer paverent. Vide Notas & Emend num. XX.

30. *Bibitur &c.*] Dioſc. loc. cit.

31. *Luxatis.*] Dioſc. loc. cit. totidem verbis.

32 *Extuberationibus.*] Carnis videlicet ſupervacuis excreſcentiis, ὑπερσαρκώμασι. Dioſc. loc. cit

33. *Ad omnia autem.*] Ad verbum Aetius, lib 2. cap. 76. Spuma ſalis eſt, quam ſpumam maris quidam alii nuncupant: Dioſc. ἁλὸς ἄχνη, ejuſdem cum ſale efficientiæ, lib. 5. cap 127.

34 *Acopis.*] Ad laſſitudines diſcutiendas, κόπων λυτικός. Dioſc. loc. cit. De acopis egimus, lib 23 ſect 45.

35. *Daturque lingendus*] Vide Plutarchum, in quæſt. natur pag. 912. Διὰ τί παρατίθενται τοῖς θρέμμασιν ἅλας οἱ νομεῖς, *Cur pecori paſtores ſalem proponunt?* Et Ariſt. lib. 6. hiſt cap. 19. pag. 733 Vide quæ ſuperius dicta ſunt, ſect. 41.

Sect XLVI. 1. *Et nitri natura.*] Nitrum noſtrum, quod Sal petræ nominamus, *le Salpetre*, idem plane eſt cum veterum nitro, ſed aliquanto tamen inferioris notæ. Non obſervavere veteres hanc nitri efflorеſcentiam e muris atque pavimentis, uti nos facimus, cum illi habuerint in agris apertis, quibus caremus. Vide Guil. Clarcke Anglum, in opuſc. de nomine & natura Nitri, cap. 3. pag. 20. & cap. 2. pag. 24.

2. *Theophraſto.*] In aliquo ex iis operibus quæ interciderunt.

3. *Halmyrhaga.*] Ἁλμυράγα, nomine ducto, partim ex ſapore, quem habet ſubſalſum, partim ex eo quod erumpit e terra, ac ſponte efflorеſcit

4. *Agrium.*] Ἄγριον, ſilveſtre.

5. *Nam quercu cremata.*] Ut ſalem e quercu pariter cremata fieri dictum eſt ſuperius. ſect. 40.

6. *In Litis Macedoniæ.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXI.

7. *Et hoc quidem naſcitur.*] Hactenus de nitro nativo: ſequitur factitium.

8. *Nilum autem.*] Nili aquis, quæ nitroſæ ſunt, in nitrarias infuſis, ſive derivatis: ibi Solis ardore decoctæ vertuntur in nitrum. ſicut aqua maris, aut alia ſalſa, in ſalinas infuſa, calore Solis coquitur, & mutatur in ſalem.

9 *Ut in Macedonia.*] Ut in Litis Macedoniæ, quemadmodum paulo antea dictum eſt: ubi *fit nitrum circa Canis ortum novenis* tantum *diebus, totidemque ceſſat, ac rurſus innatat, & deinde ceſſat.*

10. *Sic quoque.*] Ita MSS. Forte rectius, *Hic quoque*, hoc eſt, etiam in nitro, ut in ſale dictum eſt ſect. 42. eſt olei quædam pinguitudo Hanc certe detrahunt a nitro, qui pulverem ignarium ad bellica tormenta ex eo parant: idque ſuo more aiunt, *dégraiſſer le Salpêtre.*

11. *Mirum in lacu Aſcanio.*] Hujus aquas eſſe impenſe nitroſas, ſcribit auctor libri de mirab. Auſcult. pag 1154.

12. *Inferiores.*] MSS. quidam, *interiores*, eadem ſententia.

feriores nitroſas. In nitro optimum, quod tenuiſſimum: [13] & ideo ſpuma melior. [14] Ad aliqua tamen ſordidum, tamquam ad inficiendas purpuras tincturaſque omnes. [15] Magnus & vitro uſus, qui dicetur ſuo loco.

[16] Nitrariæ Ægypti circa Naucratim & Memphim tantum ſolebant eſſe, circa Memphim deteriores. Nam & lapideſcit ibi in acervis: [17] multique ſunt cumuli ea de cauſa ſaxei. Faciunt ex his vaſa, nec non frequenter liquatum cum ſulphure coquentes in carbonibus. [18] Ad ea quoque, quæ inveterari volunt, illo nitro utuntur. Sunt ibi nitrariæ, in quibus & rufum exit a colore terræ. Spumam nitri, quæ maxime laudatur, antiqui negabant fieri, niſi cum ros cecidiſſet, prægnantibus nitrariis, ſed nondum parientibus. Itaque non fieri [19] incitatis, etiamſi caderet. [a] [20] Alii acervorum fermento gigni exiſtimavere. [21] Proxima ætas medicorum aphronitrum tradidit in Aſia colligi, in ſpeluncis, [b] molibus diſtillans. Specus eos [22] colycas vocant: dein ſiccant Sole. [23] Optimum putatur Lydium: probatio, ut ſit minime ponderoſum, & maxime friabile, colore pæne purpureo. Hoc in paſtillis affertur. Ægyptium in vaſis picatis, [24] ne liqueſcat. Vaſa quoque ea Sole inareſcentia perficiuntur.

4. [25] Nitri probatio, ut ſit tenuiſſimum & quam maxime ſpongioſum fiſtuloſumque. Adulteratur in Ægypto calce: deprehenditur guſtu. Sincerum enim facile reſolvitur: adulteratum pungit. Calce aſperſum reddit odorem vehementem. Uritur in teſta opertum, ne exſultet: alias igni non exſilit nitrum: nihilque gignit aut alit, cum in ſalinis herbæ gignantur, & in mari tot animalia, [26] tantum algæ. Sed majorem eſſe acrimoniam nitri apparet, non hoc tantum argumento, ſed in illo, quod nitrariæ calceamenta protinus conſumunt: alias ſalubres, oculorumque claritati utiles. In nitrariis non lippiunt. Hulcera allata eo celerrime ſanantur: ibi facta, tarde. Ciet & ſudores cum oleo perunctis, corpuſque emollit. In pane ſalis vice utuntur Chalaſtræo: ad raphanos Ægyptio: teneriores eos facit: ſed obſonia alba & deteriora, [27] olera viridiora. In medicina autem calfacit, extenuat, mordet, ſpiſſat, ſiccat, exhulcerat. [28] Utile his quæ evocanda ſint, aut diſcutienda, & lenius mordenda atque extenuanda, ſicut in papulis puſuliſque. Quidam in hoc uſu accenſum vino auſtero reſtinguunt, atque ita trito in balineis utuntur ſine oleo. Sudores nimios inhibet cum arida iride, adjecto oleo viridi. Extenuat & cicatrices oculorum, & ſcabritias [c] genarum cum fico illitum, aut decoctum, in paſſo ad dimidias partes: item contra argema oculorum. [d] Ungues decoctum cum paſſo in mali Punici calyce adjuvat: [29] claritatem viſus cum melle inunctum. Prodeſt dentium dolori ex vino, ſi cum pipere colluantur: [30] item cum porro decoctum. [31] Nigreſcentes dentes crematum dentifricio ad colorem reducit. [32] Capitis animalia & lendes necat, cum Samia terra illitum ex oleo. [33] Auribus putulentis vino liquatum infunditur. [34] Sordes

INTERPRETATIO.

a *Alii acervorum.*] Alii ex acervis fermenteſcentibus gigni ſpumam eam exiſtimavere.

b *Molibus.*] E ſaxoſis molibus.

c *Genarum.*] Palpebrarum.

d *Ungues.*] Pterygia oculorum.

NOTÆ.

13. *Et ideo ſpuma melior.*] Albertus M. lib. 5. Mineral. cap. 7. *Nitri ſpuma, ſeu flos,* inquit, *ſubtilioris eſt ſubſtantiæ & virtutis, quam ipſum nitrum,* &c. Ut in ſalinis, ſic etiam in nitrariis, tenuiſſimum, & leviſſimum, ſpuma, ſive flos appellatur: ſed multo frequentius ſpuma. Græci ἀφρὸν νίτρου plerumque vocant: quandoque & ἀφρόνιτρον.

14. *Ad aliqua tamen ſordidum.*] Subintellige, optimum eſt, vel eligitur, ac vel ipſi ſpumæ, ſeu flori anteponitur.

15. *Magnus & vitro.*] Ad conficiendum vitrum, cui nitri admiſtio utilis, ut dicetur lib. 36. ſect. 65 & 66.

16. *Nitrariæ.*] Inde Nitriæ urbi & præfecturæ in Ægypto nomen, ut diximus in Notis & Emendat. ad lib. 5. num. XXX.

17. *Multique ſunt.*] Vide Notas & Emend. num XXII.

18. *Ad ea quoque.*] Ad ea quæ in diuturnum uſum aſſervare lubet, ut ea quæ ſale condiuntur: pro ſale utuntur nitro. Sic defunctorum corpora condiebant, teſte Herodoto, lib. 2. Euterpe, pag. 121. ut carnibus nitro abſumptis, cutis ſola cum oſſibus ſupereſſet.

19. *Incitatis*] Sic MSS omnes: hoc eſt, proximis partui: quas & incientes veteres appellarunt. Vide quæ de ea voce diximus, lib. 11. ſect. 84.

20. *Alii acervorum.*] Sic MSS. Reg. 2. & Chiffl. recte. Alii *opertimentorum* qua ſententia, non ſatis intelligo.

21. *Proxima ætas.*] Exſcripſit hunc locum Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 2.

22. *Colycas vocant.*] In MSS Reg. 1. & 2. *colligas.* Credo *collicas* ſcribi oportere: nomenque duci a rotunda forma molium ſaxeatum, unde ſuccus nitroſus in iis ſpecubus manat. Nam & κόλλικας & κόλλυρα panes rotundos Græci vocarunt: Heſychius: & Jul. Pollux, lib. 6. cap. 21. pag. 286

23. *Optimum.*] Dioſc. lib 5. cap. 131. Ἀφρὸς δὲ νίτρου ἄριστος μὲν εἶναι δοκεῖ ὁ κουφότατος, καὶ πλακώδης, εὔθρυπτός τε καὶ ἐμπόρφυρος .... οἷός ἐστιν ὁ ἐν Φιλαδελφείᾳ κομιζόμενος τῆς ἐν Λυδίᾳ· δεύτερος δὲ ὁ Αἰγύπτιος.

24. *Ne liqueſcat.*] Terrei vaſis & humidi figlini contactu.

25. *Nitri probatio.*] Sic lib. 5 cap 130. nitrum illud ceteris anteponit, quod leve, ἀφρῶν, & roſaceo colore aut candido, perforatumque, & quaſi ſpongioſum, fiſtuloſumve quiddam, καὶ κατατετρημένον, οἱονεὶ σπογγῶδές τι.

26. *Tantum algæ*] Ex variis herbarum generibus tantum algæ in mari naſcuntur: cum tot illud pariat animalia: tot herbas ſalinæ ferant.

27. *Olera viridiora.*] Braſſicam, ut dictum eſt lib. 19. ſect. 41. Apicius, lib 3 cap. 1. *Omne olus ſmaragdinum fiet, ſi cum nitro coquatur.* De raphanis nitro ſparſis dictum eſt lib. 19. ſect. 26.

28. *Utile his &c.*] Dioſcor. lib 5. cap. 131 miſceri pariter ait emplaſtris diſcutientibus, extrahentibus, extenuantibuſque: Μίγνυται καὶ διαφορητικοῖς, καὶ ἐπισπαστικοῖς ... ἐμπλάστροις, καὶ λεπτυντικοῖς.

29. *Claritatem viſus*] Dioſc. loc. cit.

30. *Item cum porro.*] Certe quidem *ad colorem nitidum reducere dentes nitrum cum porro viridi coctum, & pro dentifricio ſumptum,* auctor eſt Marcellus Empir. cap. 13. pag. 97.

31. *Nigreſcentes.*] Marcellus Empir loc cit.

32. *Capitis animalia.*] Marcellus Empir. cap. 4. pag. 43. ad pedunculos necandos nitrum Alexandrinum in primis commendat.

33. *Auribus.*] Dioſc. lib 5. cap. 131. Plinius Valer. lib. 1. cap. 9. & Marcellus Empir cap. 9. pag 79.

34. *Sordes.*] Dioſc. & Plinius Valer. verbis totidem, loc. cit.

ejuſdem partis erodit ex aceto. [35] Sonitus & tinnitus diſcutit ſiccum additum. Vitiligines albas cum Cimolia creta, æquo pondere ex aceto, in Sole illitum emendat. [36] Furunculos admixtum reſinæ extrahit, aut cum uva alba paſſa, nucleis ejus ſimul tritis. Teſtium inflammationi occurrit: item eruptionibus pituitæ in toto corpore cum axungia. [37] Contraque canis morſus, addita & reſina: initiis cum aceto illinitur. Sic & ſerpentium morſibus, phagedænis, & hulceribus quæ ſerpunt, aut putreſcunt, cum calce ex aceto. [38] Hydropicis cum fico tuſum datur illiniturque. [39] Diſcutit & tormina, ſi decoctum bibatur pondere drachmæ cum ruta, vel anetho, vel cumino. Reficit laſſitudines cum oleo & aceto perunctorum. Et contra algores horroreſque prodeſt, manibus pedibuſque confricatis cum oleo. Comprimit & pruritus [40] ſuffuſorum felle, maxime [41] cum aceto datum. [42] Succurrit & venenis fungorum ex poſca potum: [43] aut ſi bupreſtis paſta ſit, ex aqua, vomitioneſque evocat. [44] His qui ſanguinem tauri biberint, cum laſere datur. In facie quoque exhulcerationes ſanat cum melle & lacte bubulo. Ambuſtis toſtum, donec nigreſcat, tritumque illinitur. [45] Infunditur ventris & renium doloribus, aut rigori corporum, nervorumque doloribus. [46] Paralyſi in lingua cum pane imponitur. Suſpirioſis in ptiſana ſumitur. Tuſſim veterem ſanat flore, mixto galbano reſinæ terebinthinæ, pari pondere omnium, ita ut fabæ magnitudo devoretur. Coquitur, dilutumque poſtea cum pice liquida ſorbendum in angina datur: Flos ejus cum oleo cyprino articulorum doloribus in Sole jucundus eſt. Regium quoque morbum extenuat in potione vini. Et inflationes diſcutit: ſanguinis profluvium e naribus ſiſtit ex ferventi aqua vapore naribus rapto. [47] Porriginem alumine permixto tollit: alarum virus ex aqua quotidiano fotu: Hulcera ex pituita nata cera permixtum: quo genere nervis quoque prodeſt: Cœliacis infunditur: [48] Perungi ante acceſſiones frigidas nitro & oleo multi præcepere: ſicut adverſus lepras, lentigines: Podagricis in balineis uti ſolio nitri prodeſt, atrophis, opiſthotonis, tetanis. [49] Sal nitrum ſulphuri concoctum in lapidem vertitur.

XLVII. [1] Spongiarum genera diximus in naturis aquatilium marinorum. [2] Quidam eas ita diſtinguunt. Alias ex his mares exiſtimavere, tenui fiſtula, ſpiſſioreſque, [a] perſorbentes, quæ & tinguntur in deliciis, aliquando & purpura: alias feminas, majoribus fiſtulis ac perpetuis. E maribus duriores alias, quas appellant tragos, tenuiſſimis fiſtulis atque denſiſſimis. [3] Candidæ cura fiunt, e molliſſimis recentes per æſtatem tinctæ ſalis ſpuma, ad Lunam & pruinas ſternuntur inverſæ, hoc eſt, [4] qua parte adhæſere, ut candorem bibant. [5] Animal eſſe docuimus, etiam cruore inhærente. [6] Aliqui narrant & auditu regi eas, contrahique ad ſonum, exprimentes abundantiam humoris, nec avelli petris poſſe, ideo abſcindi ac ſaniem emittere. Quin & eas quæ ab Aquilone ſint genitæ, præferunt ceteris. Nec uſquam diutius [7] durare ſpiritum medici affirmant. Sic & prodeſſe corporibus,

Interpretatio.

a *Perſorbentes.*] Colorem quemlibet, quo tinguntur, avide bibentes

Notæ.

36. *Furunculos.*] Plinius Valer lib. 3. cap. 32. Dioſc. loc. cit. Ἀναγομοῖ δὲ καὶ δοθιῆνας, συναλειφθεῖσα τερμινθίνῃ ῥητίνῃ. *Reſinæ exceptum terebinthinæ furunculos aperit.*

37. *Contraque canis.*] Hoc totidem verbis Plinius Valer. lib. 3 cap. 51 Dioſcor. loc. cit. pro reſina aſininum adipem, vel ſuillum adhibet.

38. *Hydropicis.*] Dioſcor. loc cit. Μίσγεται σύκοις ὑδρωπικοῖς ἐπικαταπλάσσεται

39. *Diſcutit & tormina &c.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit. atque ita Marcellus Empir. cap. 28. pag. 201.

40 *Suffuſorum felle.*] Morbo regio, ſive arquato, laborantium

41. *Cum aceto datum.*] MSS. Reg. 1 2. Colb. 3. Chiffl. aliique, *cum ac to inſudatum.* Forte, *inſtillatum.* Vel quod verius arbitror, *in ſudatu*, hoc eſt, in ſudatione: ſubintellige, ex antecedente ſententia, confricatum.

42. *Succurrit &c.*] Dioſc. loc. cit. totidem verbis. Galenus item, lib. 9. de fac ſimp. med. cap. 3. pag. 265.

43. *Aut ſi bupreſtis paſta ſit.*] Hauſta, vel deglutita Dioſc. loc cit. πρὸς δὲ βουπρήστεις, σὺν ὕδατι.

44. *His qui ſanguinem.*] Dioſc. ad verbum, loc. cit.

45. *Infunditur ventris.*] MSS. omnes, *infunditur urceis & renium*, &c. Hoc eſt, infunditur ex urceis.

46 *Paralyſi*] Dioſc loc cit. Μίγνυται καὶ ἄρτῳ ὠφελίμως ἐπὶ τῶν γλῶσσαν παραλελυμένων.

47. *Porriginem.*] Vide Notas & Emend. num. XXIII.

48 *Perungi ante*] Dioſcor loc. cit.

49. *Sal nitrum.*] De nitro ipſo loquitur, quod & ſal nitrum quidam vocabant, quod haud multum a ſale diſtaret, ut dictum eſt initio hujus ſect. Hoc illud eſt quod paulo ante Plinius de ſaxeis nitri acervis dixit: *Facimus ex his vaſa, nec non frequenter liquatum cum ſulphure coquentes in carbonibus.*

Sect. XLVII 1. *Spongiarum genera diximus.*] Libro 9. ſect 69.

2. *Quidam eas.*] Secutus eſt eos auctores Dioſc. lib. 5. cap. 138. Τῶν δὲ σπόγγων, inquit, τοὺς μὲν ἄρρενας ὑπολαμβάνουσι λεπτοτρήτους, καὶ πυκνοὺς εἶναι· ὧν τοὺς σκληροτέρους, τράγους ὀνομάζουσι· τοὺς δὲ θήλεις, οἱ ἐναντίως τοῖς προειρημένοις διάκεινται. *E ſpongiis alias nonnulli mares appellavere, quæ ſunt tenuibus fiſtulis, ac ſpiſſæ, denſæve, e quibus rurſum duriores tragos nominaverunt: alias vero feminas, quæ contrario atque antedicto modo ſe habent.* Noſtri contra primum genus, ſeu mares vocant, *Eponge femelle.*

3. *Candidæ.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit Λευκαίνονται δὲ αὐτῶν οἱ μαλακώτατοι ἐν τοῖς καύμασι, βρεχόμενοι τῷ ἐπὶ τῶν πετρῶν συνισταμένῳ ἁλὸς ἄχνῃ, καὶ ἡλιαζόμενοι. Ἐπιβάλλονται δὲ τὸ μὲν κοῖλον αὐτῶν ἄνω, κάτω δὲ ἡ ἀποτομή. *Candidæ porro cura fiunt, quæ ſunt inter eas molliſſimæ, ſi per æſtivos ardores ſalis ſpuma petris adhæreſcente tingantur, & inſolentur inverſæ: ita ut parte cava ſurſum ſpectent, qua vero parte reſectæ fuerint, deorſum.* Dioſcoridem, ut ſolet, Oribaſius ſequitur, lib. 13. pag 232.

4. *Qua parte adhæſere.*] Qua parte reſectæ ſunt, deorſum ſpectent.

5. *Animal eſſe docuimus.*] Libro 9. ſect 69

6. *Aliqui narrant.*] Cum his & Plutarch. lib. de ſolert. animal pag. 980.

7. *Durare ſpiritum.*] Spiritum illum nativum, quem e mari natalibuſque ſuis conceptum, & fiſtulis abditum celant, ut recte Dalecampius interpretatus eſt.

quia noſtro ſuum miſceant: [8] & ideo magis recentes magiſque humidas: ſed minus in calida aqua, minuſque unctas, aut unctis corporibus impoſitas: & ſpiſſas minus adhæreſcere. [9] Molliſſimum genus earum penicilli: oculorum tumores levant ex mulſo impoſiti. Iidem [10] abſtergendæ lippitudini utiliſſimi: eoſque tenuiſſimos & molliſſimos eſſe oportet. Imponuntur & ſpongiæ ipſæ epiphoris ex poſca: ex aceto calido ad capitis dolores. De cetero recentes diſcutiunt, molliunt, mitigant: [11] Veteres non glutinant vulnera. Uſus earum ad abſtergenda, fovenda, operienda, a ſotu, [12] dum aliud imponatur. [13] Hulcera quoque humida & ſenilia impoſitæ ſiccant: fracturæ & vulnera ſpongiis utiliſſime foventur. [a] Sanguis rapitur in ſecando, ut curatio perſpici poſſit. Et ipſæ vulnerum inflammationibus imponuntur, nunc ſiccæ, nunc aceto aſperſæ, nunc vino, nunc aqua frigida. [14] Ex aqua vero cæleſti impoſitæ, ſecta recentia non patiuntur intumeſcere. Imponuntur & integris partibus, [15] ſed fluctione occulta laborantibus, quæ diſcutienda ſit, & iis quæ apoſtemata vocant, melle decocto perunctis. Item articulis, alias aceto ſalſo madidæ, alias e poſca. [16] Si ferveat impetus, ex aqua. [17] Eædem & callo, e ſalſa: at contra ſcorpionum ictus, ex aceto. In vulnerum curatione & ſuccidæ lanæ vicem implent, nunc ex vino & oleo, nunc ex eadem. Differentia hæc, quod lanæ emolliunt, ſpongiæ coërcent, [18] rapiuntque vitia hulcerum. [19] Circumligantur & hydropicis ſiccæ, vel ex aqua tepida poſcave, utcumque blandioribus opus eſt operirive aut ſiccari cutem. Imponuntur & his morbis, quos vaporari oporteat, ferventi aqua perfuſæ, expreſſæque inter duas tabulas. [20] Sic & impoſitæ ſtomacho proſunt, & in febri contra nimios ardores. Sed ſplenicis e poſca, [21] ignibus ſacris ex aceto, efficaciores quam aliud. [22] Imponi oportet ſic, ut ſanas quoque partes ſpatioſe operiant: [23] Sanguinis profluvium ſiſtunt ex aceto, aut frigida. [24] Livorem ab ictu recentem ex aqua ſalſa calida ſæpius mutata tollunt, [25] teſtium tumorem doloremque ex poſca. [26] Ad canum morſus utiliter conciſæ imponuntur ex aceto, aut frigida, aut melle, ſubinde humectandæ. [27] Africanæ cinis cum porri ſectivi ſucco ſanguinem rejicientibus hauſtu ſalis ex frigida prodeſt. Idem cinis vel cum oleo vel aceto fronti illitus, tertianas tollit. Privatim Africanæ ex poſca tumorem diſcutiunt. [28] Omnium autem cinis cum pice crematarum, ſanguinem ſiſtit vulnerum. [29] Aliqui raras tantum, ad hoc cum pice urunt. [30] Et oculorum cauſa comburuntur in cruda olla figulini operis, plurimum proficiente eo cinere contra ſcabritias [b] genarum, excreſcenteſque carnes, [31] & quidquid opus ſit ibi [c] deſtringere, ſpiſſare, explere. [32] Utilius in eo uſu lavare cinerem. [33] Præſtant & ſtrigilium vicem, linteolorumque, affectis corporibus. Et contra Solem apte protegunt capita. Medici inſcitia ad duo nomina eas

INTERPRETATIO.

a *Sanguis.*] Sanguis ſpongia ſorbetur, dum fit ſectio.
b *Genarum.*] Palpebrarum.
c *Deſtringere.*] Detergere, adſtringere, replere.

NOTÆ.

8 *Et ideo magis recentes.*] Subintellige ex ſuperioribus, *præferunt ceteris.* Dioſcor lib. 5 cap 138 novas quoque & recentes, ac minime pingues ceteris antepomt: Ο᾽ νεαι δ᾽ καὶ ἀλιπεῖς . . . ἄχρηστ.

9. *Molliſſimum.*] Noſtris, *Eponge fine.*] Vide Notas & Emendationes, num XXIV.

10. *Iidem abſtergendæ.*] Crematas ex aceto lippitudini aridæ opitulari ait Dioſcor. loc. cit.

11. *Veteres non glutinant*] Vide Notas & Emend. num. XXV.

12. *Dum aliud imponatur.*] Splenium, exempli gratia, vel apparatus, ut vocant, *la bande*, ou *l'appareil.*

13. *Hulcera quoque*, &c.] Dioſcor. loc. cit.

14. *Ex aqua vero cæleſti.*] Totidem verbis Plinius Valer. lib. 3. cap. 30. Secta recentia ſunt vulnera recentia, ſeu recens factæ chirurgorum opera ſectiones, a quibus ſpongiæ arcent tumorem.

15. *Sed fluctione.*] Seu fluxione. Vide Notas & Emend. num. XXVI.

16. *Si ferveat impetus.*] Inflammatio, tumor. ἐμφορά.

17. *Eadem & callo e ſalſa.*] Hoc eſt, ex aqua ſalſa. Ita plane Reg. 2. cod. & Colb. 3. Interpolatores ſic edi hactenus curaverunt: *eadem & callo ſalſa madida*, obſcuro aut penitus nullo ſenſu: voce *madidæ* ex ſuperiore ſententia temere huc iterum revocata. Dioſcor. loc. cit. Καὶ τύλους διαιροῦσι, *callos diducunt ac dirimunt*

18. *Rapiuntque.*] Attrahunt pravos ſuccos, ſordes, ſaniem

19. *Circumligantur*] Plinius Valer lib. 3. cap. 22. & Scribonius Largus, cap. 33. *Ad hydropicos*, Compoſ. 133.

20. *Sic.*] Aqua ferventi perfuſæ.

21. *Ignibus ſacris*, &c.] Plinius Valer ad verbum, lib. 3. cap. 24.

22. *Imponi oportet*, &c.] Plinius Valer. loc cit.

23. *Sanguinis.*] Dioſcor lib. 5. pag. 138. Ἐπίχουσι δὲ καὶ αἱμοῤῥαγίας αἱ νέαι. Marcellus Empir. cap. 18. pag. 83. *Ad ſiſtendum ſanguinem e naribus erumpentem: Proderit*, inquit, *& ſpongiæ particulam præſectam apte forfice, & ad amplitudinem narium figuratam, injecere paulo preſſius, aceto infectam, & interdum eodem aſperſam.*

24. *Livorem ab ictu.*] Marcellus Empir cap. 19 pag. 131. *Spongia nova cum aqua ſalſa calida ſæpius impoſita, ſugillationes livoreſque detergit.*

25. *Teſtium tumorem.*] Ad verbum Marcellus Empir cap. 33. pag. 217.

26. *Ad canum.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 51. iiſdem verbis, & Theodorus Priſcianus, lib. 3. cap. 19.

27. *Africanæ cinis.*] Marcellus Empir. cap 16 pag. 120. *Spongiæ Africanæ exuſtæ cinis cum ſucco porri ſectivi hauſtus, empyicos ſanat*, hoc eſt, purulentas exſcreationes. Plinius Valer. lib. 1. cap. 63. cui titulus eſt, *Ad ſanguinem exſcreantes, & phthiſicos affectos: Spongiæ Afræ cinis*, inquit, *cum porri ſectivi ſucco ſorbetur.* De Africanis ſpongiis, lib. 9. ſect. 69.

28. *Omnium autem*, &c.] Dioſc. lib. 3. cap. 135. totidem verbis.

29. *Aliqui raras.*] Hoc eſt, genus illud quod rarum Latini, Græci μανὸν vocant, ut diximus lib. 9. ſect. 69.

30. *Et oculorum.*] Dioſcor loc. cit.

31. *Et quidquid opus.*] *Deſtringere*, abſtergere eſt: *ſpiſſare*, adſtringere, ut ſæpe monuimus. Dioſcor. loc. cit. Καὶ ὅπου δεῖ σμῆξαί τι, ἢ στύψαι.

32. *Utilius*, &c.] Dioſc loc. cit.

33. *Præſtant.*] Strigili, hoc eſt, inſtrumento ferreo, aureo, argenteo, eboreove utebantur veteres ad radendas corporis ſordes, ad ſudorem detergendum, præcipueque in frictionibus. Martialis, lib. 14. Epigr. 51. cujus lemma, *Strigiles:*

Pergamus has miſit: curvo deſtringere ferro!

redegere : [34] Africanas, quarum firmius ſit robur: Rhodiacaſque, ad fovendum molliores. Nunc autem molliſſimæ circa muros [35] Antiphelli urbis reperiuntur. Trogus auctor eſt, circa Lyciam penicillos molliſſimos naſci in alto, unde ablatæ ſint ſpongiæ. Polybius ſuper ægrum ſuſpenſos, quietiores facere noctes. Nunc revertemur ad marina animalia & aquatilia.

NOTÆ.

Non tam ſæpe teret lintea fullo tibi.

34 *Africanas.*] Africanas, Rhodiacaſque laudat Marcellus Empir. cap. 36. pag. 240. Genus utrumque ad podagram commendat Scribonius Largus, cap 41. Compoſ. 158.

35. *Antiphelli.*] Urbs ea Lyciæ eſt, ut diximus lib. 5. ſect. 28.

NOTÆ

Digitized by Google

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM XXXI.

NATURALIS HISTORIÆ

C. PLINII SECUNDI.

Sect. 2. I. ALIBI *frigide, alibi calide, alibi mixtæ . . . . tenui intervallo discernente.*] Ita Reg. 1. & Colb. 3 optime. In Reg. 2 codice, *immiſte*, mendoſe. Sequitur nihilominus huic ſimilem Hermolaus, & *uncta* legit, interpretaturque pingues aquas, ὕδατα λιπαρά. Qua interpretatione nihil eſt quod a mente ſcriptoris longius abhorreat; qui frigidas alibi aquas emicare ait, alibi calidas, alibi utraſque conjunctim, tenui eas a ſe invicem diſcriminante ſpatio.

Sect. 3. II. *Ut protinus noſcatur etiam miniſteriorum hauſtus ex illa majeſtate ingenii.*] Hæc totidem plane ſyllabis apicibuſque litterarum ſcriptura codicis Regii 2. & illius quem Pintianus vidit: propemodum etiam & Chiffletiani: quæ vel ipſa interpretatione facili & expedita ſe ſe legentibus approbat. In libris hactenus editis omnino mendoſe legitur, *Ut protinus noſcatur etiam miniſterium ejus ex illa majeſtate*, voce *ingenii* extrita, vitiatiſque ceteris.

Sect. 9. III. *Ceronem, ex quo bibentes oves nigras fieri: Nelea, ex quo albas.*] Prius legebatur in libris omnibus editis, *Melan, ex quo albas.* Quis vero inducat animum, ut exiſtimet, inditum amni Melan, quod nigrum ſonat, nomen fuiſſe, quod albas oves efficiat? In Reg. 1. *melle* In Reg. 2. *melleam* Nos ex Antigono Caryſtio, cap. 84. *Nelea*. Κέρων enim apud illum & Νελεὺς vocantur: etſi is memoriæ lapſu, non oves, ſed mulieres ipſas eo potu nigreſcere prodidit. De Ceronis aquis, quæ pullum ſive nigrum lanis colorem afferat, Seneca, lib. 3. Natur. quæſt. cap. 25. pag. 873. *In Macedonia . . . eſt flumen, ad quod qui facere albas oves volunt, adducunt . . . . At ſi illis lana opus fuerit pulla, paratus gratuitus infector eſt: ad Ceronem eumdem gregem appellunt.* Sed pro Cerone, quem primus in eum Senecæ textum Muretus invexit, *Peneum* prius lectum eſſe, jam antea admonuimus, lib. 2. ſect. 106. Nelea, de quo nunc agitur, eumdem eſſe Dalecampius putavit, cum Melane Bœotiæ amne, cujus potu nigras oves fieri Plinius affirmarit, lib. 2. ſect. 106. Falſo.

Sect. 12. IV. *At in Cea inſula.*] Refragantibus licet exemplaribus omnibus, ſive editis, ſive manu exaratis, *Chio inſula* pro *Cea inſula* ſcribi oportere Dalecampius autumat, Vitruvii admonitu, a quo Plinius hoc accepiſſe viſus ei eſt: Ille enim, lib. 8. c. 3. pag. 186. *Item*, inquit, *eſt in inſula Chio fons, ex quo qui imprudenter biberint, fiunt inſipientes: & ibi eſt epigramma inſculptum in ſententia*, &c. Addere & Iſidorum potuit, ſimiliter ſcribentem, lib. 13. Orig. cap. 13. Sed utriuſque mendoſum codicem, non ex Plinianorum modo exemplarium conſenſu, ſed ex Sotione, vel Ariſtone potius, haud temere conjicimus. Sic enim Sotion in Excerptis, pag. 141. Ἀγίων δ' ὁ Περγαμηνὸς φιλόσοφος, ἐν τῇ Κίῳ (haud dubie pro Κέῳ) πηγήν φησιν ὕδατος εἶναι, ἀφ' ἧς τοὺς πίοντας ἀναισθήτους γίνεσθαι τῇ ψυχῇ, εἶναι δὲ καὶ ἐπὶ ταύτης ἐπίγραμμα ποιητοῦ, &c.

Sect. 13. V. *Vinum in tædium venire his qui ex Clitorio lacu biberint, ait Eudoxus. Theopompus, inebriari fontibus iis quos diximus Mucianus*, &c.] Reg. 2. *in tædium*. Reg. 1. *tadio*, & mox, *ait Eudoxus* In libris hactenus vulgatis, *qui ex Clitorio lacu biberint. At Eudoxus & Theopompus*, &c. Nos Eudoxum a Theopompo ſejunximus: ſic enim jucundius ſuus cuique miraculo auctor aſſignatur. Et vero Clitorii fontis a Stephano teſtis Eudoxus advocatus, verbo Ἀζανία, eumque rem ita litteris conſignaſſe prodit libro ſexto Γῆς περιόδου. Ἔστι κρήνη τῆς Ἀζανίας, ἣ τοὺς γευσαμένους τοῦ ὕδατος ποιεῖ μηδὲ τὴν ὀσμὴν τοῦ οἴνου ἀνέχεσθαι· εἰς ἣν λέγουσι Μελάμποδα, ὅτε τὰς Προιτίδας ἐκάθαιρε, ἐμβαλεῖν τὰ ἀποκαθάρματα. Eſt autem Azania pars ipſius Arcadiæ, in qua Clitorius, ſeu fons, ſeu lacus. Eudoxum tranſcripſit Ovidius, lib. 15. Metam. verſ. 322.

Clitorio de fonte ſitim quicumque levarit,
Vina fugit, gaudetque meris abſtemius undis:
Sive, quod indigenæ memorant, Amithaone natus
Prœtidas attonitas, poſtquam per carmen & herbas
Eripuit furiis, purgamina mentis in illas
Miſit aquas, odiumque meri permanſit in illis.

Sect. 39. VI. *Cujus gurgitem perjuri negantur pati, velut flammam urentem.* Sinceriſſima hæc eſt ſcriptura Regii codicis 2. aliorumque, quos corrupere interpolatores pluribus modis: *Cujus gurgite perjuri necantur pati*, &c. Barbarus, *necantur*. At familiaris eſt ſcriptori noſtro ea loquendi forma, quam repræſentamus. Libro 20. ſect. 15. *Habentes eam feriri a ſerpentibus negantur.* Et lib. 22. ſect. 25. *Habentes eam a ſerpentibus feriri negantur.*

VII. *In unum alveum coeunt vaſto ſinguli amne. Siccantur duodecim diebus, aliquando viceni*] Ita codex Reg. 2. & is quem Pintianus vidit, oratione magis dilucida, & quæ citius fidem obtineat, quam quæ in editos hactenus libros irrepſit: *In unum alveum coeunt vaſto amne Singuli, ſiccantur duodecies diebus, aliquando viceni.* Ibid.

VIII. *Dirum eſt, non profluere eos aſpicere volentibus ſicut proxime Lartio Licinio legato poſt Præturam: poſt ſeptem enim dies occidit.*] Libri editi hactenus: *poſt Præturam poſt ſeptem dies occidit.* Nos ex Chiffl. cod. voculam *enim* adjecimus: alteram ex conjectura ſanavimus, *occidit* Id enim dirum illud eſt quod eo prodigio prænunciatum paulo ante innuit. Reg. 1. *Dirum* habet, ut editi. *Mirum*, Reg. 2. & Chiffl. male. Ibid.

IX. *Necare aquas Theopompus & in Thracia apud Cychros dicit*] Conſentiunt omnia exemplaria. *Chropas* tamen, non *Cychros* Sotion ex eodem Theopompo ſcribit, niſi forte τῶν Χιωνῶν oppidum Κύχροι, ut Cilicum Σόλοι fuerit. Sic enim ille in Excerptis, pag. 139. Θεόπομπος ἱστορεῖ κρήνην ἐν Χρωψὶ τῆς Θρᾴκης, ἐξ ἧς τοὺς λουσαμένους παραχρῆμα μεταλλάττειν. *Prodit Theopompus fontem apud Chropes eſſe, Thraciæ gentem, ex quo qui laverint, ſtatim moriuntur.* Vitruvius tamen, lib. 8. cap. 3. pag. 162. *Eſt apud Cychros in Thracia lacus, ex quo non ſolum qui biberint moriuntur, ſed etiam qui laverint.* An *Cychropas* legi ſatius? Nam Auctor libri de mirab. auſcult. ἐν δὲ Κίκωψι τοῖς Θρᾳξὶ, inquit (forte pro Κυχρωψὶ) κρηνίδιον εἶναι ὕδωρ ἔχον, ὃ τῇ μὲν ὄψει καθαρὸν καὶ διαφανὲς, καὶ τοῖς ἄλλοις ὅμοιον· ὅταν δὲ πίῃ τι ζῷον ἐξ αὐτοῦ, παραχρῆμα διαφθείρεται. Sect. 19.

X. *Ante omnia autem damnantur amaræ, & quæ cum ſorbentur, ſtatim implent, quod evenit Trœzene.*] Sic totidem plane ſyllabis apicibuſque codex Regius 2. In Reg. 1 *& quæ ſorbem, ſtatim implent.* In Chiffl. *quæ ſorbentem* In libris vulgatis, *ridiculè, & quæ ſcrobem ſtatim implent.* At præter codicum fidem, haud minus ſane certus emendandi auctor Athenæus extitit, lib. 2. pag. 42. *Ex aquis multæ*, inquit, *corpulentæ ſunt, ac velut inſita quadam gravitate ponderoſæ, ut ad Trœzenem, quæ guſtantes ſtatim implet*: ὡς τὸ ἐν Τροιζῆνι· τοῦτο γὰρ καὶ τῶν γευομένων ἀνδρῶν ποιεῖ πλήρεις τὰ σώματα. Erit autem operæ pretium, uti remur, ad illuſtranda uberius ea quæ de aquarum pondere dicuntur a Plinio, ſect. 23. hic obiter proferre in medium inſtrumentum quoddam, quo veteres uſi ad dijudicandum de pondere aquæ, aut levitate. Stateræ unius apud Plinium mentio: ſubtilioris inventi Syneſius viam ſuppeditat, epiſt. XV. quod ideirco juvat afferre, quod a nemine adhuc, quem quidem legerim, ante hunc diem explanatum ſit. Sect. 22.

Τῇ Φιλοσόφῳ.

Οὕτω πάνυ πέπραγα πονηρῶς, ὥστε ὑδροσκοπίου μοι δεῖ, ἐπίταξον αὐτὸ χαλκευθῆναί τε καὶ συνωνηθῆναι. Σωλήν ἐστι κυλινδρικὸς, αὐλοῦ καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος ἔχων· οὗτος ἐπὶ μιᾶς εὐθείας δέχεται τὰς κατατομὰς, αἷς τὴν τῶν ὑδάτων ῥοπὴν ἐξετάζομεν. Ἐπιπωματίζει γὰρ αὐτὸν ἐκ θατέρου κῶνος ἴσην ἐγκείμενος, ὡς εἶναι κοινὴν βάσιν ἀμφοῖν, τοῦ κώνου τε καὶ τοῦ σωλῆνος· αὐτὸ δὴ τοῦτό ἐστι τὸ βαρύλλιον. Ὅταν οὖν εἰς ὕδωρ καθῇς τὸν αὐλὸν, ὀρθὸς ἑστήξει, καὶ παρέξει σοι τὰς κατατομὰς ἀριθμεῖν· αἱ δὲ τῆς ῥοπῆς εἰσὶ γνωρίσματα.

Philoſophiæ Magiſtra.

Eo ſum infortunii redactus, ut hydroſcopio opus habeam. Jube hoc mihi fabricari & emi. Tubulus eſt cylindri figuram habens, tibiæ magnitudine atque forma. Hic in una recta linea inciſiones habet, quibus aquarum pondus cognoſcimus. Obturat enim illum ex altera parte conus, æquabili poſitura inſertus: ita ut communis ſit amborum baſis, coni videlicet atque tubuli. Hoc ipſum eſt, quod Baryllium appellant. Jam cum tubulum in aquam depoſueris, erectus ſubſiſtet, ita ut tu eas inciſiones facile numerare poſſis, ex quibus pondus cognoſcitur.

Digitized by Google

Nihil erat cauſæ cur interpres doctiſſimus, *ponis* pro *pomis* ſubſtitueret: neque enim ad libramentum aquarum, elepſydraſve, hoc Syneſianum ſpectat organum, ſed de *pome*, ſive momenti aut ponderis aquarum quantitate agit. *Pome* quippe pro pondere uſurpaviſſe mechanicos Mathematicoſque compertum eſt, vel ex Archimede uno, qui *ἰσορρόπων* inſcripſit, quæ de æquiponderantibus ſolertiſſime demonſtravit. Ipſius propoſitio prima libri ſecundi, Περὶ ὀχουμένων, Εἴ τι μέγεθος κουφότερον ὂν ὑγροῦ, fundamentum eſt, cui Syneſii inſtrumentum innititur. Verba problematis hæc ſunt Latine: *Si magnitudo aliqua humido levior demittatur in humidum, eam in gravitate proportionem habebit ad humidum æqualis molis, quam pars magnitudinis demerſa habet ad totam magnitudinem.* Unde in promptu eſt efficere hanc propoſitionem alteram: Si magnitudo aliqua humido levior demittatur in duo humida ſeparatim, gravitates humidorum ſervabunt inter ſe proportionem magnitudinis partium demerſarum. Cujus propoſitionis demonſtrationem ex Archimedea deducere, nullius negotii eſt. Sint enim humida duo diverſa, fontes, puteive: demittatur in prius humidum humido levius aliquod ſolidum corpus, cylindri ſpecie, pedum omnino quaternûm, cujus pars demerſa ſit binûm pedum: deinde in poſterius humidum, demittatur idem ſolidum, aut ei æquale aliud, cujus pars demerſa ſit pedis unius: ita ut pars prioris ſolidi demerſa duplo ſuperet poſterius: aio reciproce poſterioris humidi gravitatem duplam eſſe ad gravitatem humidi prioris: idemque in omnibus proportionibus reciproce, & ἀντιπεπονθότως, ut loquuntur Mathematici, concludendum. His ita conſtitutis, inſtrumentum quæritur, cujus beneficio expendi exacte & accurate gravitas aquarum poſſit. Huic autem rei neque elegantius neque commodius excogitari poteſt quam ſubſequens, quod Syneſio præeunte conſtruimus: Eſto igitur canalis ſive cylindrus æreus, intus cavus, inſtar fiſtulæ, cujus inferiori parti, quæ in aquam immittitur, conus aptetur, quo tubus obturetur, ne aqua in tubum influat: quique aquam facilius & æquabilius dividat, erectuſque ſubeat. Scripta ſit in cylindri latere linea perpendicularis, per quotlibet minutiſſimos, ſi velis, diſtincta gradus, quibus ſui adſcribantur numeri. Hoc peracto, quæritur inter duas aquas quænam gravior & juxta quam proportionem. In priorem demittatur inſtrumentum, ejuſque pars demerſa ad tertium exempli gratia gradum pertingat: demittatur deinde in poſteriorem: & inſtrumenti pars in ea demerſa quarto ſiſtatur gradu. Palam erit ſtatim gravitatem prioris aquæ ad gravitatem poſterioris habere ſe omnino ut ad 4. ad 3.

Ibid. XI. *Refert & ſi vaſa ærea inficiuntur.*] In libris hactenus editis, *ære*. In Reg. 2. *æra*. Nos *ærea* ex indubitata conjectura, quam firmat etiam egregie Palladius, lib. 9. in Auguſto, tit. 10. pag. 137. *Aquam vero novam ſic probabis*, inquit: *In vaſe æneo nitido ſparges, & ſi maculam non fecerit, probabilis judicetur.* Vitruvius, lib. 8. cap. 5. *Si fons novus fuerit foſſus, & in vas Corinthium, ſive alterius generis, quod erit ex ære bono, ea aqua ſparſa maculam non fecerit, optima erit.* Athenæus, lib. 2. pag. 46. indicium aquæ bonæ id ſtatuit eſſe, ſi vaſis æneis affuſa, nulla ea ærugine inficit, ὡς χαλκεῖον ἀγγεῖον ἔγχρωμον μὴ ποιεῖ τὸ ὕδωρ.

Sect. 31. XII. *Libramentum aquæ in centenos pedes ſicilici minimum erit.*] Ita totidem plane ſyllabis apicibuſque, codex optimæ notæ Reg. 2. & Colb. 3. & is quem Pintianus vidit. Hanc autem vocem coquere Plinii editores cum minime poſſent, *ſurſum elici* commenti ſunt, non aliena modo, ſed contraria plane ſententia. Ut minimam porro declivitatem aquæductus ſicilico Plinius definit, hoc eſt, ut diximus, quarta pollicis parte: ſic majorem Vitruvius ſemipede toto, præſertim cum aqua ducitur per canales ſtructiles: *Si canalibus*, inquit, lib. 8. cap. 7. pag. 168. *in ſtructura fiat quam ſolidiſſima, ſolumque rivi libramenta habeat faſtigata, ne minus in centenos pedes ſemipede*, &c. Seſquipede integro Palladius, in Auguſto. Plinium ſequuntur libratores hujus ætatis, qui in pedes quadringentos pollice tantum uno deprimunt aquæductum, hoc eſt, quatuor ſicilicis.

Ibid. XIII. *Si cuniculo veniet, in binos actus lumina eſſe debebunt. Quam ſurgere in ſublime opus fuerit, e plumbo veniat. Subit altitudinem exortus ſui.*] Nullus toto opere ad hunc diem extitit inquinatior locus, ſive præpoſtera interpunctione, ſive interpolatione criticorum. Nos ſincerum repræſentamus, qualem MSS. exhibent, Reg. 2. & is quem Pintianus ante nos vidit, aliique. Prius ſic edebatur: *Si uno cuniculo veniet, in binos actus lumina eſſe debebunt, per quos ſurgere in ſublime opus fuerit, e plumbo. Subit altitudinem*, &c. Qua oratione perturbatius nihil, alieniuſve a bona mente, dici aut cogitari poteſt. Vitruvius, ut alias ſæpe, nunc Plinium defendit. Is enim iiſdem ferme verbis rem explanat, lib. 8. cap. 7. pag. 169. *Si terrenum*, inquit, *aut arenoſum erit ſolum, parietes cum camera in ſpecu firmentur, & ita perducantur: puteique ita ſint facti, ut inter duos ſint actus.* Nam qui cuniculus Plinio dicitur, opus illud eſt ſtructile, quod parietum nomine cum camera a Vitruvio deſignatur. Lumina Plinio ſunt, qui putei Vitruvio nunc appellantur, alias æſtuaria, quibus reſpirare poſſit perfluens aqua, & vis ſpiritus relaxetur, ne concluſus aer curſum aquæ moretur: quæ ſpiramenta alias idem columnaria nominat, ut Philander monet.

XIV. *Qui purant dedere, raphanos ſupermandi &c.*] Sic libri omnes MSS. quos vidimus, cum Chiffl. & Parm. editione. Frobenius, & omnes deinde eum ſecuti, *qui parum* ediderunt. Haud recte. Pura hic aqua intelligitur, quæ per ſe & ſola datur, hoc eſt, quæ nulla ſit dulcium mixtura corrupta. Sic Plinius Valer. lib. 2. cap. 24. *Ad teneſmum: Aliqui vero*, inquit, *aquam marinam per ſe dant, ſed raphanos ſupermandi jubent ex mulſo & aceto, ut vomatur.* Sic puram aquam Celſus lib. 2. cap. 12. mulſæ opponit, & ei in qua fenum Græcum, vel ptiſana, vel malva decocta ſit. Sect. 33.

XV. *Gerrhos Arabiæ oppido muros domoſque maſſis ſalis faciunt aqua ferruminantes.*] Libri omnes hactenus editi habent, *Carrhis Arabiæ*, quæ urbs illa eſt videlicet Craſſi clade nobilis. In Reg. 1. *Garrhis*. Nos *Gerrhis* reſcripſimus, quod oppidi nomen in litore Arabiæ Felicis, qua Soli orienti obvertitur, alluiturque Perſico ſinu. Qua emendatione certior eſſe nulla poteſt. Auctor enim Strabo, lib. 16. pag. 766. Γέρρα Χαλδαῖοι φυγάδες ἐκ Βαβυλῶνος οἰκοῦσι τὴν ἁλμυρίδα, καὶ ἔχουσιν ἁλίνας τὰς οἰκίας, ἃς ἐπειδὰν λεπίδες τῶν ἁλῶν ἀφιστάμεναι κατὰ τὴν ἐπίκαυσιν τὴν ἐκ τοῦ ἡλίου συνεχῶς ἀποπίπτωσι, καταῤῥαίνοντες ὕδασι πυκνὰ τοὺς τοίχους συνέχουσι· διέχει δὲ τῆς θαλάττης διακοσίους σταδίους ἡ πόλις, &c. *Gerrha, quam Chaldæi tenent Babylonio exterres, loca ſalſa & domos ex ſale factas habitantes: has cum ſalis ſquamæ propter Solis ardorem abſcedentes continue cadant, crebro aquis adſpergunt, atque eo pacto continuitatem parietum tuentur. Hæc urbs ſtadiis CC. a mari diſtat.* Plinius ipſe in Geographicis, lib. 6. ſect. 32. *Sinus Gerraicus. Gerra quinque mill. paſſ. amplitudine, turres habet ex ſalis quadratis molibus.* Quin & tota hodie inſula, quæ *Ormuz* dicitur, nec abeſt longiſſime ab eo litore, nihil eſt præter durum candidumque ſalem, ex quo ipſæ conficiuntur ædes, ut diximus lib. 2. ſect. 104. Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 2. hunc Plinii locum exſcribens, oppidi nomen prætermiſit. Sect. 39.

XVI. *In Chaonia excoquunt aquam ex fonte, refrigerandoque ſalem faciunt inertem, nec candidum.*] Sic libri omnes etiam manu exarati, quos vidimus. Dalecampius tamen ex neſcio quo vetere exemplari, affert, *ſed candidum*, contraria plane ſententia non modo menti ſcriptoris, ſed & Philoſophi, a quo is accepit, lib. 2. Meteorol. cap. 3. pag. 558. ubi de Chaonio illo ſale diſputans, οἱ δὲ περὶ Χαονίαν, inquit, ἀσθενέστερος τῶν ἄλλων· καὶ πλείους ἡδύνουσιν ἐμβάλλοντες, καὶ τῷ χρώματι οὐχ ὁμοίως λευκοί. *Hoc genus ſalis imbecillius rem quam cetera virtutem obtinet, largiuſque adhibitum guſtum ingerit ſuavem: colore item non æque candido exſiſtit.* Ibid.

XVII. *Apud Theophraſtum invenio, Umbros arundinis & junci cinerem decoquere aqua ſolitos &c.*] Sane Umbros vetuſta omnia exemplaria referunt, ut ipſe fatetur Hermolaus, Reg. 1. 2. Colb. &c. ut mirari ſubeat cur libri omnes editi *Imbros* vel *Imbrios* exhibeant, ut de Imbro Thraciæ inſula id intelligatur, quod de Umbris Italiæ populis accipiendum eſt. Teſtis Ariſtoteles, lib. 2. Meteorol. cap. 3. pag. 558. Τοιοῦτος δ' ἕτερος γίνεται καὶ ἐν Ὀμβρικοῖς· ἔστι γάρ τις τόπος ἐν ᾧ πεφύκασι κάλαμος καὶ σχοῖνος. Τούτων οὖν κατακαίοντες, καὶ τὴν τέφραν ἐμβάλλοντες εἰς ὕδωρ ἀφέψουσιν· ὅταν δὲ λείπωσι τοῦ ὕδατος, τοῦτο ψυχθὲν, ἁλῶν γίνεται πλῆθος. *Aliud huic rei proximum Umbri moliuntur: Quemdam enim locum habent, in quo arundines & junci enaſcuntur, quorum cinerem decoquere aqua ſoliti ſunt, donec exiguum ſuperſit humoris: quo ubi refrixit, in ſalis copiam ſolet evadere.* Sect. 40.

XVIII. *Emollit & alvum in vino mixtus innoxie: & tinearum genera pellit in vino potus.*] Sic totidem ſyllabis apicibuſque litterarum MSS. Reg. 2. aliique. In Reg. 1. *innoxia*. In libris hactenus vulgatis interpolata lectio: *Emollit & alvum in vino potus. Idem noxia, & tinearum &c.* Sect. 45.

XIX. *Phagedænis hulcerum toſtus cum farina imponitur.*] Sic reſtituimus ex fide codicum Reg. 2. in quo *toſtus*, & ex veſtigiis Regii 1. & Colb. 3. in quibus *totus* legitur: non, ut in editis, *tritus*. Favet Dioſcor. lib. 5. cap. 126. ſimiliter præcipiens inſpergi phagedænis toſtum ſalem cum polenta: Καὶ αὐτὸ φαγεδαίναις σὺν ἀλφίτῳ πεπυρωμένος καταπλάσσεται. Ibid.

XX. *Multi & hydropicos ſale curavere .... Hulcerum increſcentibus vel putreſcentibus impoſuere. Crocodilorum morſibus ex aceto in linteolis, ita ut paverentur ante hæc hulcera.*] His poſtrema verba ad hunc diem nævus adhæſit, qui crucem Dalecampio ceteriſque fixit, dum tollere voluerunt. Legebatur enim, *ita ut biberentur ante hæc.* MSS. omnes, *ita ut biberentur ante hæc.* Nos levi admodum immutatione, nec infelici plane Minerva, ut reimur, *ita ut paverentur ante hæc hulcera.* Impoſuere, inquit, crocodilorum morſibus ſalem ex aceto: & ante hanc medicinam hæc ubi morſum crocodilus infixiſſet, hulcera priſci illi pavebant. Ibid.

XXI. *In Lætis Macedoniæ, quod vocant Chalaſtricum.*] Libri omnes ad hunc diem editi, *in Clyis*. Ex vetere neſcio quo exemplari, profert Dalecampius *Clytis*. Neutrum in cenſu urbium hujuſce tractus locum nomen habet, ſi Geographis omnibus fides. In MSS. Reg. 1. 2. aliiſque, *in Clitis*. Nos *Letis* reſcripſimus, haud dubia conjectura: Eſt enim Lete, ſive Lite, ut diximus lib. 4. ſect. 17. Macedoniæ oppidum ſemotum a mari, cujus in agro lacus ille nitri ferax, quod veteres ſcriptores Chalaſtræum, ſive Chalaſtricum appella- Sect. 46.

ſunt, ab oppido Chalaſtra, quod eſt in proximo ſinu, e quo evehebatur.

Ibid. XXII. *Multique ſunt cumuli ea de cauſa ſaxei. Faciunt ex his vaſa &c.*] In libris hactenus editis, *tumuli*. In Reg. 2. *cumuli*. Reg. 1. & Chiffl. *cumuli*. Recte: nam & antecedit, *Lapideſcit in acervos*: & ſequitur ſtatim, *faciunt ex his vaſa*, ex cumulis utique ſaxeis nitri, non ex tumulis: niſi tumulos colles intelligis, *βουνούς*.

Ibid. XXIII. *Porriginem alumine permixto tollit.*] Ita reſcripſimus admonitu Regii cod. 1. etſi ceteri, librique editi ad hunc diem omnes, *pruriginem* exhibent. Aliud porrigo, aliud prurigo eſt. Illa capitis, hæc reliqui corporis vitium eſt: Pruritum ſanando vel leniendo medicinas ante ex nitro petitas recenſuit: nunc eſt ſermo de porrigine quæ caput infeſtat. Teſtis Plinius Valer. lib. 1. cap. 4. cui titulum inſcripſit, de phthiriaſi & porriginis curatione. *Nitrum*, inquit, *alumini mixtum, capiti infrictum, porrigines tollit*. Marcellus Empir. cap. 4. pag. 40. prurigines capitis, pro porrigine inſolentius dixit: *Nitrum alumini admixtum prurigines capitis tollit, ſi inde frequenter fricetur & lavetur.*

XXIV. *Molliſſimum genus earum penicilli.*] Sic Reg. 1. codex, & libri hactenus typis impreſſi. In Reg. 2 non aſpernanda lectione, *penicillis*: ut ſit ſententia, non id ei generi nomen eſſe, ſed penicillis aptantis concinnandiſque id genus potiſſimum dicari. Nam Plinius de hoc ipſo genere agens, lib. 9. ſect. 69. *Tenue*, inquit, *denſumque, ex quo penicilli, Achilleum*. Nihil tamen moveo, cum extrema hac ſectione molliſſimos penicillos in Lycia naſci dicat: ut ea tenuiſſimi generis appellatio propria eſſe videatur. Sect. 47.

XXV. *Veteres non glutinant vulnera*] Ita reſtituimus ſecuti codices Reg. 1. 2. Colb. Chiffl. ceteroſque MSS. vulgatamque ſcripturam aſpernati, cujus contraria ſententia eſt, *veteres conglutinant vulnera*. Certe Dioſc. lib. 2. cap. 138 ubi recentes ſpongias dixit conglutinare vulnera, veteres idem ſubjungit ſtatim eſſe inutiles, οἱ δὲ παλαιοὶ ἀχρεῖοι. Ibid.

XXVI. *Imponuntur & integris partibus, ſed fluctione occulta laborantibus.*] Sic libri MSS. Reg. 2. & alii, pro fluxione. Dioſcor. lib. 5. cap 138. τῷ δὲ ῥευματισμῷ, &c. In libris ad hunc diem editis inepte prorſus, *fluctuatione occulta*. Ibid.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XXXII.

I. VENTUM eſt ad ſumma Naturæ exemplorumque, per rerum ordinem: & ipſum ſua ſponte occurrit immenſum potentiæ occultæ documentum, ut prorſus nec aliud ultra quæri debeat, nec par aut ſimile poſſit inveniri, ipſa ſe vincente Natura, & quidem numeroſis modis. Quid enim violentius mari ventiſve, & turbinibus, & procellis? Quo majore hominum ingenio in ulla ſui parte adjuta eſt, quam velis remiſque? Addatur his & reciproci æſtus inenarrabilis vis, verſumque totum mare

* CAP. I. in flumen. * Tamen omnia hæc, pariterque [a] eodem impellentia, unus ac parvus admodum piſciculus, echeneis appellatus, [1] in ſe tenet. Ruant venti licet, & ſæviant procellæ, imperat furori, vireſque tantas compeſcit, & cogit ſtare navigia: quod non vincula ulla, non ancoræ pondere irrevocabili jactæ. Infrenat impetus, & domat mundi rabiem nullo ſuo labore: non retinendo, aut alio modo, quam adhærendo. [2] Hoc tantulo ſatis eſt contra tot impetus, ut vetet ire navigia. Sed armatæ claſſes imponunt ſibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur, velut e muris. Heu vanitas humana! cum roſtra illa ære ferroque ad ictus armata, ſemipedalis inhibere poſſit, ac tenere devincta, piſciculus. Fertur Actiaco Marte tenuiſſe prætoriam navim Antonii, properantis circumire & exhortari ſuos, donec tranſiret in aliam. Ideoque Cæſariana claſſis impetu majore protinus venit. Tenuit & noſtra memoria [3] Caii Principis ab Aſtura Antium renavigantis: ut res eſt etiam [b] auſpicalis piſciculus. Siquidem noviſſime tum in Urbem reverſus ille Imperator, [4] ſuis telis confoſſus eſt. Nec longa fuit illius moræ admiratio, ſtatim cauſa intellecta, cum e tota claſſe quinqueremis ſola non proficeret, exſilientibus protinus qui id quærerent circa navim, invenere adhærentem gubernaculo, oſtenderuntque Caio, indignanti hoc fuiſſe quod ſe revocaret, [5] quadringentorumque remigum obſequio contra ſe intercederet. Conſtabat peculiariter miratum quomodo adhærens tenuiſſet, nec idem polleret in navigium receptus. Qui tunc poſteaque videre, eum limaci magnæ ſimilem eſſe dicunt. Nos plurium opiniones poſuimus in natura aquatilium, [6] cum de eo diceremus. [c] Nec dubitamus idem valere omnia genera, cum celebri & conſecrato etiam exemplo [7] apud Gnidiam Venerem conchas quoque ejuſdem potentiæ credi neceſſe ſit. E noſtris quidam Latine remoram appellavere eum. Mirumque, e Græcis alii lubricos partus atque procidentes contineri ad maturitatem, adalligato eo, ([8] ut diximus) prodiderunt: alii ſale aſſerva-

INTERPRETATIO.

a *Eodem.*] Ad eumdem locum æquali vi navigium impellentia

b *Auſpicalis.*] In auſpiciis valens plurimum.

c *Nec dubitamus.*] Nec dubitamus quin eaſdem vires habeant genera echeneidum omnia, *quæ ſuo loco diximus.*

NOTÆ.

Sect. I. 1. *In ſe tenet.*] Reg. 2. & alii, *in ſe tenuerat.* Conjiciebat Pintianus, *ex ſua temerat.* Alii, *ipſe remoratur.*

2. *Hoc tantulo*] Sic Reg 2. & Chiffl. In editis perperam, *Hæc tantilla eſt ſatis.*

3. *Caii Principis.*] Qui Germanici Cæſaris filius, & idem Auguſtus fuit. De Aſtura & Antio, lib. 3. ſect. 9. De hoc illius reditu in Urbem, & poſt quartum menſem nece ei allata, Suetonius in Caio, cap. 49.

4. *Suis telis*] *Potentiſſimorum libertorum* ſuorum telis, *Præfectorumque Prætorii*, inquit Suetonius, cap 56. vel Prætorianorum ſuorum.

5. *Quadringentorum.*] Cum quadringentos remiges, inquit, in ſua claſſe Caius Princeps haberet ſibi obſequentes, piſciculus contra illud obſequium interceſſit, & omnium ſtudium reddidit emortuum: ſiquidem illius quinqueremis, qua Princeps vehebatur, progreſſu inhibito, ceteræ ſimul detinebantur; quippe comites quinqueremis Principalis. Quod ſi fuere, ut veriſimile eſt, in ea claſſe reliquæ triremes, & ternis ſingulis quaterni remiges attributi, conſtitit ea triremibus omnino triginta duabus. Nec majorem eam eſſe profecto oportuit, cum eſſet ora tantum prænaviganda, ab Aſtura Antium: quod confici ſpatium unius horæ navigatione potuit. Quamobrem etiam ἐμφατικῶς vocatur a Plinio, *ille Imperator*, qui extra navigationem eam numquam Imperatorem egit; nec in nummis ſuis geſſit titulum IMP. nec a Plinio aliter appellatur, quam Caius Princeps: quamvis natalium jure præceſſu exercitibus poſſet, & dici IMP. *Generaliſſime nè.*

6. *Cum de eo diceremus.*] Libro 9. ſect 41.

7. *Apud Gnidiam Venerem*] Recitata hiſtoria eſt, lib. 9. ſect. 41.

8 *Ut diximus.*] Loco mox citato.

tum adalligatumque gravidis partus ſolvere, ob id alio nomine [9] odynolytem appellari. Quocumque modo iſta ſe habeant, quis ab hoc tenendi navigia exemplo de ulla potentia Naturæ atque effectu, in remediis ſponte naſcentium rerum dubitet?

II. Quin & ſine hoc exemplo per ſe ſatis eſſet ex eodem mari [1] torpedo: etiam procul, & e longinquo, vel ſi haſta virgave attingatur, quamvis prævalidos lacertos torpeſcere, quamlibet ad curſum veloces alligari pedes. Quod ſi neceſſe habemus fateri hoc exemplo eſſe vim aliquam, quæ odore tantum & quadam aura ſui corporis afficiat membra, quid non de remediorum omnium momentis ſperandum eſt?

III. Non ſunt minus mira, quæ [1] de lepore marino traduntur. [2] Venenum eſt aliis in potu, aut in cibo datus, aliis etiam viſus. Siquidem gravidæ ſi omnino aſpexerint feminam, ex eo genere dumtaxat, ſtatim nauſea & redundatione ſtomachi vitium ſatentur, ac deinde abortum faciunt. Remedio eſt mas, ob id induratus ſale, ut [3] in brachialibus habeant. [4] Eadem res in mari & tactu quidem nocet. [5] Veſcitur eo unum tantum animalium ut non intereat, mullus piſcis: tenereſcit tantum, & ingratior, viliorque fit. Homines [a] quibus impactus eſt, [6] piſcem olent, hoc primo argumento [b] veneficium id deprehenditur. Cetero moriuntur totidem diebus, quot vixerit lepus. Incertique temporis veneficium id eſſe, auctor eſt Licinius Macer. In India affirmant non capi viventem: invicemque ibi hominem illi pro veneno eſſe, ac vel digito omnino in mari tactum mori. Eſſe autem ampliorem multo, ſicut reliqua animalia.

IV. Juba in his voluminibus, quæ ſcripſit ad C. Cæſarem Auguſti filium, de Arabia, tradit [1] mitulos marinos ternas heminas capere. [2] Cetos ſexcentorum pedum longitudinis, & trecentorum ſexaginta latitudinis in flumen Arabiæ intraſſe, pinguique ejus [3] mercatores negotiatos, & omnium piſcium adipe camelos perungi in eo ſitu, [4] ut aſilos ab his fugent odore.

Cap. 12.

V. Mihi videntur mira & quæ Ovidius prodidit piſcium ingenia, in eo volumine, quod [1] Halieuticôn inſcribitur. [2] Scarum incluſum naſſis, non fronte erumpere, nec infeſtis viminibus caput inſerere: ſed averſum caudæ ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorſum erumpere. [3] Quem luctatum ejus ſi forte alius ſcarus extrinſecus videat, apprehenſa mordicus cauda adjuvare niſus erumpentis. [4] Lupum rete circumdatum arenas arare cauda, [5] atque ita condi, dum tranſeat rete. [6] Murænam [c] maculas appetere ipſas, conſciam teretis ac lubrici tergi, tum multiplici flexu laxare, donec evadat. [7] Polypum hamos appetere, brachiiſque complecti, non morſu: nec prius dimittere, quam eſcam circumroſerit,

INTERPRETATIO.

a *Quibus.*] Qubus vel in cibo vel in potu oblatus.
b *Veneficium.*] Venenum.
c *Maculas.*] Foramina retis.

NOTÆ.

9. *Odynolytem.*] Ὀδυνολύτην, παρὰ τὸ λύειν τὰς ὀδύνας, a ſolvendis doloribus gravidarum, quibus opitulari in partu echeneis putabatur. Sic MSS. Reg. Colb. aliique: non, ut editi, *odynolyentem*.

Sect. II. *Torpedo.*] Egimus de ea, lib. 9. ſect. 67.

Sect. III. 1. *De lepore marino.*] Libro 9. ſect. 72.

2. *Venenum eſt.*] Vide quæ diximus loco proxime citato.

3. *In brachialibus.*] Brachialia, ſive armillæ, *des Braſſelets*.

4. *Eadem res in mari.*] Ea Reg. 1. & 2. rectius, *in marina*: ut in ipſos piſces exercere vim eamdem intelligatur, quam in hominum genus, vel ipſo tactu.

5. *Veſcitur eo.*] Et ſcarum quoque lepore marino veſci auctor eſt Athenæus, lib. 8. pag. 355.

6. *Piſcem olent &c.*] Vide Dioſcor. in Alexiph. cap. 30.

Sect. IV. 1. *Mitulos marinos.*] Libri omnes manu exarati *vitulos* exhibent. Reg. 2. addit & *marinos*. Sed *mitulos* haud dubie, ut editi præferunt, ſcribi par eſt, quos in Arabia portentoſæ molis eſſe Juba ait, quoniam ibi ſunt omnia multo ampliora. Heminæ menſura cum dicitur, ſignificat cyathos ſex, pondus vero drachmarum quindecim, ut diximus lib. 21. ſect. 109.

2. *Cetos ſexcentorum.*] Ita MSS. omnes. Reg. Colb. aliique. Singulari numero, ut Græci τὸ κῆτος. Sequitur enim, *pinguique ejus*. *Flumen* autem *Arabiæ*, ipſum eſt *flumen Salſum*, a Plinio memoratum, libro VI. ſect. XXXII. & idem Moſi *Gehon*, in Geneſi, cap. 2, 13.

3. *Mercatores negotiatos.*] Sic edidimus, cum in Reg. 2. legatur, *mercatores negotiatio*. In editis, *negotiatores* tantum.

4. *Ut aſilos.*] Inſecti genus, de quo lib. 21. ſect. 34.

Sect. V. 1. *Halieuticôn.*] Ἁλιευτικῶν volumen, ſive commentatio de piſcatu. Non modo hoc loco, ſed & inferius ſect. 54. Halieuticon opus Ovidio Plinius aſſerit: nihilominus quod nunc extat ſub eo titulo opus, plurimi Ovidio nunc illud abjudicant, Gratio vindicare moliuntur.

2. *Scarum incluſum.*] Oppianus quoque hæc totidem verbis refert, lib. 4. Halieut. verſ. 44. & ſeqq. Ovidii verba hæc ſunt in Halieut. verſ. 7.

Timor omnibus hoſtem,
Præſidiumque datum ſentire, & noſcere teli
Vimque modumque ſui: ſic & ſcarus arte ſub undis
. . . .
Non audet radiis obnixa occurrere fronte:
Averſus crebro veniens ſed verbere cauda,
Laxans ſubſequitur, tutumque evadit in æquor.

3. *Quem luctatum ejus.*] Adnotavit & hoc Plutarchus, in libro de ſolert. animal. pag. 977. Ovidius, in Halieut. verſ. 15.

Quin etiam ſi forte aliquis dum pone natarent
Mitis luctantem ſcarus hunc in vimine vidit:
Averſi caudam morſu tenet, atque trahendo
Captivum texta ſocium de carcere ſolvit

Vide & Ælianum, lib. 1. de hiſt. anim. cap. 4.

4. *Lupum rete.*] Oppianus ad verbum hæc quoque cecinit, lib. 3. Halieut. verſ. 121. Ovidius, verſ. 23.

Clauſus rete lupus, quamvis immanis, & acer,
Dimotis cauda ſubmiſſus ſedit arenis.

Caſſiod. lib. XI. Epiſt. 40. *Piſcis lupus arenis ſe mollibus, ut plumbatis lini inſidias evadat, immergit: cujus ut ſuperducta retia ejus terga fruſtra deraſerint, alacer, in undas exſilit, & vitati periculi gaudia liberatus agnoſcit.*

5. *Atque ita condi.*] Vide Notas & Emend. num. I.

6. *Murænam.*] Oppianus, lib. 3. Halieut. verſ. 127. Ælianus, lib. 1. hiſt. anim. cap. 33. Ovidius, verſ. 26.

Et muræna ferox teretis ſibi conſcia tergi,
Ad laxata magis converſa foramina retis,
Tandem per multos evadit lubrica flexus.

7. *Polypum.*] Ovidius, verſ. 30.

At contra ſcopulis crinali corpore ſegnis
Polypus hæret . . . . . Atque ubi prædam
Pendentem ſetis avidus rapit, hic quoque fallit
Elato calamo, cum demum emerſit in auras
Brachia diſſolvit, populatumque exſpuit hamum.

[a] aut arundine levatum extra aquam. [8] Scit & mugil eſſe in eſca hamum, inſidiaſque non ignorat: aviditas tamen tanta eſt, ut cauda verberando excutiat cibum. Minus in providendo lupus ſolertiæ habet, ſed magnum robur in pœnitendo. [9] Nam ut hæſit in hamo, tumultuoſo diſcurſu laxat vulnera, donec excidant inſidiæ. [10] Murænæ amplius devorant, quam hamum, admoventque dentibus lineas, atque ita erodunt. [11] Anthiam tradit idem infixo hamo invertere ſe, quoniam ſit in dorſo cultellato ei ſpina, eaque lineam præſecare. [12] Licinius Macer murænas tantum feminini ſexus eſſe tradit, & concipere e ſerpentibus, [13] ut diximus: ob id ſibilo a piſcatoribus, tamquam ſerpentibus, evocari & capi: pingueſcere [b] [14] jactatu, fuſte non interimi, [15] easdem ferula protinus. Animam in cauda habere certum eſt, eaque icta celerrime exanimari: at capitis ictu difficulter. [16] Novacula piſce quæ tacta ſunt, ferrum olent. Duriſſimum eſſe piſcium conſtat, [17] qui orbis vocetur: rotundus eſt, & ſine ſquamis, totuſque capite conſtat.

VI. [1] Milvago quoties cernatur extra aquam volitans, tempeſtates mutari, Trebius Niger auctor eſt. [2] Xiphiam, id eſt, gladium, roſtro mucronato eſſe: [3] ab hoc naves perfoſſas mergi in Oceano, ad locum Mauretaniæ, [4] qui Cotta vocetur, non procul Lixo flumine. Idem loligines evolare ex aqua tradit, tanta multitudine ut navigia demergant.

VII. E manu veſcuntur piſces in pluribus quidem [1] Cæſaris villis: ſed quæ veteres prodidere in ſtagnis, non piſcinis, admirati, [2] in Eloro Siciliæ caſtello, non procul Syracuſis: item [3] in Labrandei Jovis fonte anguillas: [4] hæ & inaures additas gerunt. Similiter [5] in Chio juxta Senum delubrum: in Meſopotamiæ quoque fonte Chabura, [6] de quo diximus.

VIII. [1] Nam in Lyciæ Myris in fonte Apollinis, [2] quem Curium appellant, ter fiſtula evocati veniunt ad augurium. Diripere eos carnes objectas, lætum eſt [3] conſultantibus: caudis abigere, dirum. [4] Hierapoli Syriæ in lacu Veneris æditthe vocibus parent vocati: exornati auro veniunt: adulantes ſcalpuntur: ora hiantia manibus inſerendis præbent. In Stabiano Campaniæ ad Herculis petram, melanuri in mari panem abjectum rapiunt: iidem ad nullum cibum, in quo hamus ſit, accedunt.

IX. Nec illa in noviſſimis mira, amaros eſſe piſces [1] ad Pelen inſulam, & ad Clazo-

Interpretatio.

a *Aut arundinem.*] Cum lino piſcatorio attollitur extra aquam, brachia tum laxat, dimittitque hamum.

b *Jactatu.*] Agitatione aquæ.

Notæ.

8 *Scit & mugil.*] Eleganter hæc Oppianus, ut cetera, lib. 3 Halieut. verſ 482. & ſeqq iterumque, verſ. 520. Ovidius, verſ. 37.

At mugil cauda pendentem everberat eſcam,
Excuſſamque legit.

9. *Nam ut hæſit.*] Plutarchus, lib. de ſolert. animal. pag. 977. Ovidius, verſ. 38

Lupus acri concitus ira,
Diſcurſu fertur vario, fluctuſque ferentes
Proſequitur quaſſatque caput, dum vulnere ſaevus
Laxato cadat hamus, & ora patentia linquat.

10. *Murænæ amplius.*] Ovidius, verſ 42.

11. *Anthiam tradit.*] Vide Notas & Emend. num. II.

12. *Licinius Macer.*] Aliter ſentire Ariſtotelem vidimus, lib 9. ſect 39.

13. *Ut diximus*] Libro 9. ſect 39.

14. *Jactatu.*] Ita MSS. Reg. 1. 2. aliique Chiffl. *Iuctatu* editi, *lactatu.* Utrique male.

15. *Eaſdem ferula protinus.*] Plinius ipſe, lib. 20. ſect 98. *Natura ferularum murænis infeſtiſſima eſt: tacta ſiquidem ea moriuntur.*

16 *Novacula piſce.*] Rhodi frequens hic piſcis, & Melitæ: In Majoricæ quoque, Minoricæque litore. Gallis, Hiſpaniſque, *Raſor* appellari, Rondeletius ait, qui viſum a ſe teſtatur, lib. 5. cap. 17. Veterum, præter Plinium, nemo novit.

17. *Qui orbis vocetur.* [Deſcribitur is a Rondeletio, lib. 15. cap 2. Venetis *Peſce Columbo*, appellari ait: eumdemque in oſtiis Nili capi ſubſcribit Hippol. Salvianus, lib. de hiſt. aquatil. fol 209 Soli Plinio e veteribus nominatus.

Sect. VI. 1. *Milvago*] Sive milvus, de quo lib. 9. ſect. 43. Quod porro de milvagine Trebius hoc loco affirmat, illud ipſum de loligine Plinius. lib 18. ſect. 87.

2. *Xiphiam.*] De quo Ovidius, in Halieut. verſ. 97.

At durus Xiphias, ictu non mitior enſis.

Græcis Ξιφίας. Narbonenſibus, *Emperador*: Maſſilienſibus & Italis, *Peſce Spada.* Maxilla ſuperior ad duorum cubitorum longitudinem accedit, oſſea durtie, gladii formam refert, quem ξίφος Græci vocant: unde piſci nomen Sic Ariſtoteles ipſe apud Athen. lib. 7. pag. 314. Vide Rondelet. lib. 8. cap. 15.

3. *Ab hoc naves.*] Sic etiam Ælianus lib. 14. hiſt. anim. cap. 23.

4. *Qui Cotta.*] Sic lib 5. ſect. 1.

Sect. VII. 1. *Cæſaris villis.*] Qualis Baiana fuit, de qua Martialis, lib. 4 Epigr. 30. cap 213.

Baiano procul a lacu monemus,
Piſcator, fuge, ne nocens recedas.
Sacris piſcibus hæ natantur undæ,
Qui norunt dominum, manumque lambunt
Illam, qua nihil eſt in orbe majus.
Quid quod nomen habent, & ad magiſtri
Vocem quiſque ſui venit citatus? &c.

2. *In Eloro.*] Ἔλωρον πόλις, prope Pachynum & Syracuſas, teſte Scylace in Periplo, pag 4 Ælianus, in hiſt. animal. lib. 12. cap. 30. Ἐν Ἐλώρῳ τῆς Σικελίας, ὅπερ ἐν πόλεως Συρακουσίων φρούριον, lege ἐν Ἐλώρῳ. Stephanus: Ἔλωρος, πόλις Σικελίας, ἀπὸ Ἐλώρου ποταμοῦ, ἐν ᾧ Παχύνου, ὅς λέγεται ἡμέρους ἰχθῦς ἔχειν, ἀπὸ χειρὸς ἐσθίοντας, &c. Et Apollodorum ejus rei laudat auctorem Adde & Nymphodorum Syracuſium, apud Athen. lib 8. pag. 331.

3. *In Labrandei Jovis.*] Vide Notas & Emend. num. III. Fuit Labranda Cariæ vicus, in quo templum Jovis.

4. *Hæ & inaures*] Ælianus, lib 12. hiſt. anim. cap. 30. Talis fuit & M. Craſſi muræna, teſte eodem Æliano, lib 8. hiſt. anim. cap 4. Anguillas ejuſmodi vidiſſe ſe in Chalcidis Arethuſa, teſtatur Athenæus, lib. 8. pag 331.

5. *In Chio*] Vide Notas & Emend num IV.

6. *De quo diximus.*] Libro 31. ſect. 12.

Sect. VIII. 1. *Nam in Lyciæ.*] Vide Notas & Emendationes, num V.

2. *Quem Curium.*] Κούριον, ἀπὸ τῆς κουρᾶς, a cæſarie: ob quam & ἀκερσεκόμης intonſus idem cognominatus eſt. Ita MSS. omnes. Ludit operam Alciatus, qui *Dirum* pro *Curium* hic reponit.

3. *Conſultantibus.*] Sic MSS. noſtri Chiffl. *conſulentibus.*

4. *Hierapoli Syriæ.*] Narrat hanc rem Lucianus prolixe, libro de Syria Dea, pag 1073

Sect. IX 1. *Ad Pelen.*] De Pele ſeu Pela, dictum eſt lib. 5. ſect. 38.

menas. Contra, [2] ad ſcopulum Siciliæ, ac Leptin Africæ, & Eubœam, & Dyrrachium. Rurſus ita ſalſos, ut poſſint ſalſamenta exiſtimari, circa Cephaleniam [3] & Ampelon, & Paron, & Deli petras: in portu ejuſdem inſulæ, dulces. Quam differentiam pabulo conſtare non eſt dubium. Apion maximum piſcium eſſe tradit porcum, quem Lacedæmonii [4] orthragoriſcum vocant: grunnire eum, cum capiatur. [5] Eſſe vero illam Naturæ accidentiam, quod magis miremur, etiam in locis quibuſdam, appoſitò occurrit exemplo. Siquidem ſalſamenta omnium generum in Italia Beneventi [a] refici conſtat.

X. Piſces marinos in uſu fuiſſe protinus a condita Roma, auctor eſt Caſſius Hemina: cujus verba de ea re hic ſubjiciam: Numa conſtituit, ut piſces qui ſquamoſi non eſſent [b] [1] ni pollucerent: [2] parcimonia commentus, ut convivia publica & privata, cœnæque [3] ad pulvinaria facilius compararentur: [4] ni qui [c] ad polluctum emerent, [5] [d] pretio minus parcerent, eaque præmercarentur.

XI. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium eſt, [1] de quibus ſuo loco ſatis diximus, [2] tantum apud Indos in curalio. Namque iſta perſuaſione gentium conſtant. Gignitur quidem & in Rubro mari, ſed nigrius: item in Perſico vocatur Iace: laudatiſſimum in Gallico ſinu [3] circa Stœchadas inſulas, & in Siculo [4] circa Æolias, ac Drepanum. Naſcitur & apud Graviſcas, & ante Neapolim Campaniæ: maximeque rubens, ſed molle, [5] & ideo viliſſimum Erythris. [6] Forma eſt ei fruticis, colos viridis. [7] Baccæ ejus candidæ ſub aqua ac molles: [8] exemptæ confeſtim durantur & rubeſcunt, quaſi corna ſativa ſpecie atque magnitudine. Aiunt tactu protinus lapideſcere, ſi vivat. Itaque occupari, evellique retibus, aut acri ferramento præcidi. [9] Qua de cauſa curalium vocitatum interpretantur. [10] Probatiſſimum quam maxime rubens, & quam ramoſiſſimum, nec ſcabioſum, aut lapideum, aut rurſus inane, & concavum. Auctoritas baccarum ejus non minus Indorum viris quoque pretioſa eſt, quam feminis noſtris uniones Indici. Aruſpices eorum vateſque in primis [11] religioſum id geſtamen amoliendis periculis arbitrantur.

Interpretatio.

a *Refici*] Iterum ſale condiri, *evaneſcente priore conditura, ob mutationem cali.*

b *Ni pollucerent*] Ne coëmerent, ad epulas ſacras Deorum: parcimonia viam excogitavit, qua cœnæ Deorum facilius compararentur.

c *Ad polluctum.*] Ad cœnam Deorum.

d *Pretio.*] Pretium pecuniamve largius darent.

Notæ.

2. *Ad ſcopulum Siciliæ.*] Scopulum intelligit, qui in freto Siciliæ eſt, quo dirimitur ab Italia: quo de ſcopulo, lib. 3. ſect. 14. *In eo freto eſt ſcopulus Scylla.*

3. *Et Ampelon.*] Macedoniæ oppidum, de quo lib. 4. ſect. 17. Cretæne, de quo lib. 4. ſect. 20. intelligendus hic locus ſit, obſcurum eſt.

4. *Orthragoriſcum.*] 'Ορθραγορίσκος. Vocis ejus originationem diſce ex Ariſtotele, aliiſque, apud Athen. lib. 4. pag. 140. Deſcribitur a Rondeletio, lib. 15. cap. 7. Maſſilienſes *Mole* vocant: Hiſpani, *Bout.* Narbonenſium nonnulli, qui Hiſpaniam Provinciamque frequentarunt, utraque conjuncta appellatione *Molebout.* Diverſus hic a marino porculo, de quo lib. 9. ſect. 17.

5. *Eſſe vero illam*] Quod porro piſces alibi dulces, alibi ſint amari, ſive ſalſi, contingere id naturæ ea differentia ſoli, cælive, aut pabuli, affini etiam monſtratur exemplo.

6. *Refici conſtat*] Sic MSS Reg. 2. & Chiffl. Interpolatorum manu prius legebatur *recentia effici conſtat.*

Sect. X. 1. *Ni pollucerent*] Uſus hac voce Feſtus: *Pollucere merces quas liceat, ſunt far, polenta ..... piſces quibus eſt ſquama, præter ſcarum.* Quæ ſi cum Plinianis componas, conceptam his verbis legem a Numa intelligas: PISCES. QVEI. SQVAMOSEI. NON. SVNT. NEI. POLLVCETO. SQVAMOSOS. OMNEIS. PRAETER. SCARVM. POLLVCETO.

2. *Parcimonia*] Vide Notas & Emend. num. VI.

3. *Ad pulvinaria.*] Pulvinar, lectus qui in templis ſterni conſuevit, numini dicatus.

4. *Ni qui ad polluctum.*] Dictum priſco more, pro *ne qui.* Polluctum dixere veteres, pro cœna lauta & ſumptuoſa: qua de re Voſſium vide in Etymol. ne actum agam.

5. *Pretio minus.*] Ne pecuniæ non parcerent, ne pretio majore ultro oblato, annonam, ut dicitur, calfacerent, incenderentque.

Sect. XI. 1. *De quibus ſuo loco.*] Libro 9. ſect. 54. & ſeqq.

2. *Tantum apud Indos.*] Etiam Iſidoro teſte, lib. 16. Orig. cap. 8. Curalium, ſic enim libri omnes priſci habent, ſive ut recentiores, corallium, & corallum, nomen retinet, *du Corail.*

3. *Circa Stœchadas.*] Nec ibi ſolum, ſed etiam tota Provinciæ ora Stœchadibus appoſita, probatiſſimum colligi ſcribit Honor. Bouche, lib. 1. hiſt. Prov. cap. 8. pag. 49.

4. *Circa Æolias.*] Ita Chiffl. cod. In Reg. 2. *circa Eolias.* In editis inſulſe, *circa Helias.*

5. *Et ideo viliſſimum.*] Ita Reg. 2. recte. Viliſſimum, non quia rubens, ſed quia molle. Prius *nobiliſſimum* legebatur. Male.

6. *Forma eſt ei.*] Hæc quoque Solinus, cap. 2. pag. 16. & Iſidorus loc. cit.

7. *Baccæ ejus.*] Sic etiam loquitur Iſidorus loc. cit. Ex quo palam fit curalium olim cum ex aquis extraheretur, ſectum in fruſta, ſeu baccas, corni ſpecie ac magnitudine, etiam tum cum ſub aquis foret ut mollius crederetur, ut poſtquam attigiſſet auras, frangendo durities oblituiſſet.

8. *Exempta.*] Paſſim ab antiquis creditum, proditumque eſt, coralium herbaceam mollitiem habere ſub aqua: Experimento compertum vel tum ſaxeam ei ineſſe duritiem. Quare comminiſci auſi ſunt alii, vivere ſub aquis coralium, tactu lapideſcere: quas nugas dum Plinius recitat, non probat. *Aiunt*, inquit, *tactu lapideſcere*, &c. Vide Petr. Quiqueran. lib. 2. de laud. Provinc. fol. 57. Minus verecundus Ovidius, lib. 15. Metam. verſ. 417. Marbodæus item, lib. de lapid. pret. cap. 20. de corallio: & quod in medico magis, quam in vatibus, mirum, Dioſcorides quoque, lib. 5. cap. 139. quid aſſeverate pronunciat.

9. *Qua de cauſa curalium.*] Ὅτι ἐν ἁλὶ κείρεται, quoniam in mari tondetur.

10. *Probatiſſimum.*] Hæc totidem verbis Dioſc. loc. cit. & poſt eum Oribaſius, lib. 13. pag. 228.

11. *Religioſum id geſtamen.*] Solinus, cap. 2. pag. 16. de curalii ramulis: *Excuduntur ex illis multa geſtamina. Habet enim, ut Zoroaſtres ait, materia hæc quamdam poteſtatem: ac propterea quidquid inde fit, ducitur inter ſalutaria. Curalium alias dicunt: nam Metrodorus Gorgiam nominat. Idem quod reſiſtat typhonibus, & fulminibus, affirmat.* Hoc carmine Marbodæus expreſſit, loc. cit. de corallio:

Ex quo finguntur geſtamina commoda multis:
Quippe ſalutaris geſtantibus ipſe probatur:
Illius, ut dixit Zoroaſtres, mira poteſtas.
Et ſicut ſcribit Metrodorus maximus auctor,
Fulmina, typhonas, tempeſtateſque repellit,
A rate, vel tecto ....
Umbras dæmonicas, ac Theſſala monſtra repellit:
Collo ſuſpenſus pellit de ventre dolorem.

Adde Geopon. auctorem, lib. 15. cap. 1. pag. 406.

Itaque & decore & religione gaudent. Prius quam hoc noteſceret, Galli gladios, ſcuta, galeas adornabant eo. Nunc tanta penuria eſt vendibili merce, ut perquam raro cernatur in ſuo orbe. Surculi infantiæ adalligati, [12] tutelam habere creduntur. [13] Contraque torminum, ac veſicæ, & calculorum mala in pulverem igne redacti, potique cum aqua auxiliantur. Simili modo ex vino poti, aut ſi febris ſit, ex aqua, ſomnum afferunt. Ignibus diu repugnant. [14] Sed eodem medicamine ſæpius poto tradunt lienem quoque abſumi. [15] Sanguinem rejicientibus exſcreantibuſve medentur. [16] Cinis eorum miſcetur oculorum medicamentis. Spiſſat enim ac refrigerat. Hulcerum cava explet. Cicatrices extenuat.

XII. Quod ad repugnantiam rerum attinet, quam Græci antipathiam vocant, nihil eſt uſquam venenatius, quam in mari paſtinaca, utpote cum radio ejus arbores necari [1] diximus. Hanc tamen perſequitur [2] galeos. Idem & alios quidem piſces, ſed paſtinacas præcipue, ſicut in terra ſerpentes muſtela. Tanta eſt aviditas ipſius veneni. Percuſſis vero ab ea medetur [3] & hic quidem, ſed & mullus, ac laſer.

Cap. III. XIII. Spectabilis Naturæ potentia in his quoque, quibus & in terris & in aqua victus eſt, [1] ſicut & fibris, quos caſtores vocant, [2] & caſtorea teſtes eorum. Amputari hos ab ipſis, [3] eum capiantur, [4] negat Sextius diligentiſſimus medicinæ. Quin immo parvos eſſe ſubſtrictoſque, & adhærentes ſpinæ, nec adimi ſine vita animalis poſſe. Adulterari autem renibus ejuſdem, qui ſint grandes, cum veri teſtes parvi admodum reperiantur. Præterea [5] ne veſicas quidem eſſe, cum ſint geminæ, quod nulli animalium. In his folliculis inveniri liquorem, & aſſervari ſale. [a] [6] Itaque inter probationes falſi, eſſe folliculos geminos ex uno nexu dependentes, quod ipſum corrumpi fraude [7] conjicientium gummi cum ſanguine, aut Hammoniacum: quoniam Hammoniaci coloris eſſe debeant, [8] tunicis circumdati, [9] liquore veluti mellis ceroſi, odore graves, guſtu amaro, & acri, friabiles. Efficaciſſimi e Ponto, Galatiaque, mox Africa. [10] Sternumenta olfactu movent. Somnum conciliant, cum roſaceo & peucedano peruncto capite: & per ſe poti in aqua: ob id phreneticis utiles. [11] Item lethargicos odoris ſuffitu excitant: vulvarumque exanimationes vel ſubditi. [12] Et menſes ac ſecundas cient, duabus drachmis ex aqua cum pulegio poti. [13] Medentur & vertigini, opiſthotonis, tremulis, ſpaſticis, nervorum vitiis, iſchiadicis, ſtomachicis, paralyticis, perunctis omnibus: vel triti ad craſſitudinem mellis cum ſemine viticis, ex aceto aut roſaceo. Sic & contra comitiales ſumpti: [14] poti vero contra inflationes, tormina, venena. Differentia tantum [b] contra genera eſt mixturæ. [15] Quippe adverſus ſcorpiones ex vino bibuntur: adverſus phalangia & araneos, ex mulſo, ita ut vomitione reddantur: aut ut retineantur, cum ruta: [16] adverſus chalcidas cum myrtite: adverſus ceraſten & [17] preſteras, cum

Interpretatio.

a *Itaque.*] Itaque ut probetur caſtoreum verum & ſecernatur a falſo, eligendi ſunt folliculi ſeu teſtes gemini ex uno nexo pendentes: atque hoc ipſum fraude corrumpitur ab iis qui gummi conjiciunt, &c.

b *Contra.*] Contra diverſa venenorum genera diverſa mixtura eſt

Notæ.

12. *Tutelam.*] Adverſus veneficia.

13. *Contraque torminum.*] Subſcribit Plinio Dioſcor. lib. 5. cap. 139. Petr. Quiquerandus, loco ante cit. fol. 58. a Galeno id vere proditum, multiſque recentiore ævo experimentis comprobatum ait: neque in eo ſolo genere morbi, ſed & in plurimis aliis, ſive appenſum, ſive tritum in pollinem, bibitumque, ſive alio modo, valere plurimum.

14. *Sed eodem.*] Dioſcor. loc. cit.

15. *Sanguinem &c.*] Dioſc. loc. cit. Marcellus Empir. cap. 16 pag. 121. & cap. 17. pag. 125.

16. *Cinis eorum.*] Dioſc. loc. cit. Σμήχει δὲ τὰ ἀνώδυνα, καὶ ψύχει ἐπιεικῶς. Καταστέλλει δὲ τὰ ὑπερσαρκοῦντα· καὶ οὐλὰς σμήχει τὰς ἐν ὀφθαλμοῖς· πληροῖ δὲ καὶ κοιλώματα καὶ οὐλάς. Quæ Plinius totidem pæne verbis.

Sect. XII. 1 *Diximus.*] Libro 9. ſect. 72.

2 *Galeos.*] Egimus de hoc galeo cane, lib 9. ſect. 70. Quod pari odio adverſus paſtinacas, atque muſtelæ terreſtres, quas Græci γαλᾶς vocant, adverſus ſerpentes, feratur, galei nomen inditum ei Plinius credidit.

3. *Et hic quidem.*] Impoſitus plagæ.

Sect. XIII. 1. *Sicut & fibris.*] De his egimus, lib. 8. ſe. 47.

2. *Et caſtorea.*] De quibus Virgil. lib. 1. Georg. *Viroſaque Pontus caſtorea*, hoc eſt, graveolentia, βρωμώδη, qualia maxime probantur a medicis.

3. *Cum capiantur.*] Quidam, *cum captantur*. Sed nihil mutandum

4. *Negat Sextius.*] Et Dioſcor. lib. 2. cap. 26. Vide quæ diximus lib. 8. ſect. 47.

5 *Ne veſicas.*] Negat præterea Sextius, inquit, caſtorea animalis ejus, quem caſtorem vocamus, veſicas eſſe geminas illas, ſeu folliculos potius, in quibus liquor continetur. De his folliculis egimus, libro 8. ſect. 47.

6. *Itaque*] Dioſcor. lib 2. cap. 26. Ἐκλέγου δὲ ἀεὶ τοὺς συνεζευγμένους ὄρχεις ἐκ μιᾶς ἀρχῆς . . . Δολοῦσι δέ τινες αὐτὸ, ἀμμωνιακὸν ἢ κόμμι συμπεφυραμένον αἵματι καὶ καστορίῳ ἐγχέοντες εἰς θύλακον καὶ ξηραίνοντες. *Porro teſtes ſemper eligito, qui ſint ex uno orta connexi . . . . Ipſum quoque fraude corrumpunt nonnulli, Hammoniacum, aut gummi cum ſanguine & caſtorio ſubactum in folliculum infundentes, & ita exſiccantes.*

7. *Conjicientium.*] Vide Notas & Emend. num. VII.

8. *Tunicis.*] *Qui naturalibus tunicis perpetuo diſtinguantur*, inquit Dioſcor. loc. cit. διαφραγνύμενοι τε συνεχῶς φυσικοῖς ὑμέσι.

9. *Liquore.*] Dioſcor loc. cit. Καὶ τὸ ἔσω ἔχει κηρῶδες, βαρύοσμον, βρωμῶδες, δριμὺ, δηκτικὸν, εὔθρυπτον. *Liquore intus veluti ceroſo, odoris gravis, ac viroſo guſtu, acri, & mordaci, friabili.*

10. *Sternumenta.*] Sic Dioſcor. loco cit.

11. *Item lethargicos.*] Celſus, lib. 3. cap. 20. cujus verba retulimus lib 28 ſect. 67. Plinius Valer. lib 3. cap. 7. & Dioſc. loc. cit. Solo caſtoreo lethargicos eſſe curatos, vidit Jo. Schenkius, ipſo prodente, lib 2. Obſerv Medic. pag 67.

12. *Et menſes, &c.*] Totidem verbis Dioſc loc cit.

13. *Medentur, &c.*] Iiſdem fere morbis mederi ſcribit Dioſc. loc. cit.

14. *Poti vero, &c.*] Ex aceto Dioſc. propinat, loc. cit. Πίνεται δὲ σὺν ὄξει καὶ πρὸς ἐμπνευματώσεις, στρόφους, λυγμοὺς, θανάσιμα φάρμακα, *contra inflationes, tormina, ſingultus, exitialia venena.*

15. *Quippe*] Nicander in Theriac pag. 41.

16. *Adverſus chalcidas.*] De hoc lacertæ genere diximus lib. 29. ſect. 32.

17. *Et preſteras.*] Πρηστὴρ ſerpentis ſeu viperæ genus ita

panace,

panace, aut ruta, ex vino: adverſus ceteras ſerpentes, cum vino. [18] Dari binas drachmas ſatis eſt: [19] eorum quæ adjiciantur, ſingulas. [20] Auxiliantur privatim contra viſcum ex aceto: adverſus aconitum ex lacte, aut aqua: adverſum elleborum album, ex aqua mulſa nitroque. Medentur & dentibus, infuſi cum oleo rrui in aurem, a cujus parte doleant: aurium doloribus melius, ſi cum meconio. Claritatem viſus faciunt cum melle Attico inuncti. [21] Cohibent ſingultus ex aceto. Urina quoque fibri reſiſtit venenis, & ob id in antidota additur. Aſſervatur autem optime in ſua veſica, ut aliqui exiſtimant.

XIV. Geminus ſimiliter victus in aquis terraque teſtudinum, effectuſque par: [a] honore habendo, vel propter excellens [1] in uſu pretium, [2] naturæque proprietatem. Sunt ergo teſtudinum genera, terreſtres, marinæ, lutariæ, & quæ in dulci aqua vivunt. Has quidam e Græcis [3] emydas appellant. Terreſtrium carnes ſuffitionibus propriæ, Magiciſque artibus refutandis, & contra venena ſalutares produntur. Plurimæ in Africa. Hæ ibi amputato capite pedibuſque, pro antidoto dari dicuntur: & ex jure in cibo ſumptæ, ſtrumas diſcutere, lienes tollere: [4] item comitiales morbos. [5] Sanguis earum claritatem viſus facit, ſuffuſioneſque oculorum tollit. Et contra ſerpentium omnium & araneorum ac ſimilium venena auxiliatur, ſervato ſanguine in farina pilulis factis, & cum opus ſit in vino datis. [6] Felle teſtudinum cum Attico melle glaucomata inungi prodeſt: [7] & ſcorpionum plagæ inſtillari. [8] Tegumenti cinis vino & oleo ſubactus pedum rimas hulceraque ſanat. Squamæ e ſumma parte deraſæ, & in potu datæ, Venerem cohibent. Eo magis hoc mirum, quoniam totius tegumenti farina accendere traditur libidinem. Urinam earum alitet quam in veſicis diſſectarum, inveniri poſſe non arbitror: & inter ea hoc quoque eſſe, quæ portentoſa Magi demonſtrent, adverſus aſpidum ictus ſingulare, efficaciore tamen, ut aiunt, cimicibus admixtis. Ova durata illinuntur ſtrumis, & hulceribus frigore aut aduſtione factis. Sorbentur in ſtomachi doloribus. — CAP. IV.

[9] Marinarum carnes admixtæ ranarum carnibus contra ſalamandras præclare auxiliantur. Neque eſt teſtudine aliud ſalamandræ adverſius. [10] Sanguine alopeciarum inanitas, [11] & porrigo, omniaque capitis hulcera curantur. Inareſcere eum oportet, lenteque ablui. Inſtillatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Adverſus comitiales morbos inanditur cum polline frumenti. Miſcetur autem ſanguis heminis tribus, aceti hemina, vino addito: [12] his & cum hordeacea farina, aceto quoque admixto, ut ſit quod devoretur fabæ magnitudine. Hæc ſingula & matutina [13] & veſpertina dantur, dein poſt aliquot dies bina veſpera. Comitialibus inſtillatur ore diducto, his qui modice corripiantur. Spaſmo cum caſtoreo clyſtere infunditur. [14] Quod ſi dentes ter anno colluantur teſtudinum ſanguine, immunes a dolore fiunt. Et anhelitus diſcutit, quaſque [15] orthopnœas vocant: ad has in polenta datur. [16] Fel teſtudinum claritatem oculorum facit: cicatrices extenuat: [17] tonſillas ſedat, & anginas, & omnia oris vitia: privatim nomas ibi: [18] item teſtium. [19] Naribus illitum comitiales erigit, attollitque. Idem cum vernatione anguium aceto admixto, unice puru-

INTERPRETATIO.

a *Honore.*] Quibus honor habendus eſt.

NOTÆ.

appellatum ob inextinctæ ſitis ardorem, quem morſu creat.

18. *Dari binas.*] Caſtorei. Ita Scribonius Largus, Compoſ. 192. *Ad ixiam, quam quidam chamæleonta vocant. Item caſtorei* * P. 2. (hoc eſt, denarios pondo duos, ſive drachmas binas) *dato ex vino cyathis quatuor*, &c.

19. *Eorum quæ adjiciantur.*] Rutæ exempli gratia, vel panacis.

20. *Auxiliantur.*] Dioſcor. loc. cit. Πίνεται δὲ σὺν ὄξει καὶ πρὸς ἰξίαν.

21. *Cohibent.*] Dioſc. loc cit.

Sect. XIV. 1. *In uſu.*] Ad inteſtina variæ ſupellectilis opera. Earum cortices ſive putamina ſecabantur in laminas, quibus lecti veſtirentur, & repoſitoria

2. *Naturæque*] In Reg 2. *figuræque proprietatem* Rectius, ut opinor. De forma teſtudinum diximus lib. 9. ſect. 12. Hoc tamen & hic obiter adjicimus ex Pauſania, in Atticis, pag. 43. marinas teſtudines a terreſtribus magnitudine tantum ac pedibus differre: pedes enim iis eſſe, quales marino vitulo. Εἰσὶ δὲ αἱ θαλάσσιαι, πλὴν μεγέθους καὶ ποδῶν, ὅμοιαι ταῖς χερσαίαις· πόδας δὲ ἐοικότας ἔχουσι ταῖς φώκαις.

3. *Emydas.*] Ἐμύδας, Ariſt & Phavorinus: ἀμύδας Archigenes apud Galenum vocat, lib. 2. κατὰ τόπους, cap 2 pag. 381.

4. *Item comitiales.*] Auctor Kiranidum, pag. 158. Χελώνης *quoque terreſtris ſanguis potus epilepticos juvat, & ab echidna vel ſcorpione percuſſos ſumme juvat* Dioſc. ſimiliter, lib. 2. cap. 97.

5. *Sanguis earum.*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 18.

6. *Felle teſtudinum.*] Auctor Kiranidum, pag. 158. *Fel cicatrices & leucomata cum melle ſumme juvat. Tota vero combuſta, & cum melle ſumpta, vetuſtiſſima leucomata mundat continuo: & dolorem nubeculaſque illita ſanat*, &c.

7. *Et ſcorpionum.*] Auctor Kiranidum, loc. cit.

8. *Tegumenti cinis*, &c.] Marcellus Empir. cap. 34. pag 232. *Tegumen concrematur*, &c.

9. *Marinarum.*] Dioſc in Alexiph. cap. 4.

10. *Sanguine*, &c.] Q. Serenus, cap 9. de fluore capillorum, pag. 130.

Vel teſtudineo mage permulcto cruore.

Archigenes apud Galenum, lib. 1. κατὰ τόπους, cap. 2. pag. 329 Ἡ χελώνης θαλασσίας αἱματοσμιχθεῖσα, ἐπιτεθεῖσα, laudatiſſimus enim eſt.

11. *Et porrigo*] Q Serenus, cap. 4. inter remedia porriginis depellendæ, pag 127.

Prodeſt & tarda demptus teſtudine ſanguis.

12. *His.*] Comitialibus morbis etiam cum farina hordeacea.

13. *Et veſpertina.*] Reg. 2. *& veſpera*: ut mox, *bina veſpera.*

14. *Quod ſi dentes ter anno*] Ita Reg. 2. & Pintiani codex. In editis male, *per annos.*

15. *Orthopnœas*] Auctor Kiranidum, pag. 158. *Marinæ teſtudinis ſanguis .... cum pulsibus conditus & potus, orthopnœam ſanat.*

16 *Fel teſtudinum*] Dioſcor lib. 2. pag. 96. & Galenus, lib. 4. κατὰ τόπους, cap 8 pag. 456.

17. *Tonſillas*, &c.] Dioſcor. loc. cit. Πρὸς συνάγχας, καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ στόματος νομὰς ἐν στόματι.

18. *Item teſtium.*] Subintellige, nomas, hoc eſt, hulcera quæ paſcendo ſerpunt: vel vitia omnia.

19. *Naribus illitum.*] Ita MSS. omnes. & Plinius Valer. lib. 2. cap. 58. *Fel teſtudinis naribus illitum jacentem erigit*,

lentis auribus prodeſt. Quidam bubulum fel admiſcent, decoctarumque carnium teſtudinis ſuccum, addita æque vernatione anguium. Sed vino teſtudinem excoquunt. Oculorum utique vitia omnia fel inunctum cum melle emendat: ſuffuſiones etiam. Marinæ felle cum fluviatilis ſanguine, & lacte, capillus mulierum inficitur. Fel contra ſalamandras, vel ſuccum decoctæ bibiſſe ſatis eſt.

Teſtudinum eſt tertium genus in cœno & paludibus viventium. Latitudo his in dorſo pectori ſimilis, [a] nec convexo curvata calyce, ingrata viſu. Ex hac quoque tamen aliqua contingunt auxilia. Tres namque in ſuccenſa ſarmenta conjectæ, dividentibus ſe tegumentis rapiuntur: tum evulſæ carnes earum coquuntur in aquæ congio, ſale modice addito: ita decoctarum ad tertias partes ſuccus, paralyſin & [10] articularios morbos ſentientibus bibitur. Detrahit item fel pituitas, ſanguinemque vitiatum. Siſtitur [11] ab eo remedio alvus aquæ frigidæ potu.

Ex quarto genere teſtudinum, quæ ſunt in amnibus, divulſarum pingui cum aïzoo herba tuſo, admixto unguento & ſemine lilii, ante acceſſiones ſi perungantur ægri, præter caput, mox convoluti calidam aquam bibant, quartanis liberari dicuntur. Hanc teſtudinem quintadecima Luna capi oportere, ut plus pinguium reperiatur. Verum ægrum ſextadecima Luna perungi tradunt. Ex eodem genere teſtudinum ſanguis [12] inſtillatus cerebro capitis dolores ſedat: item ſtrumas. Sunt qui teſtudinum ſanguinem cultro æreo ſupinarum capitibus præciſis, excipi novo fictili jubent: ignem ſacrum, [b] cujuſcumque generis ſanguine illini: item capitis hulcera manantia, & verrucas. Iidem promittunt teſtudinum omnium fimo panos diſcuti. Et licet incredibile dictu ſit, aliqui tradunt tardius ire navigia, teſtudinis pedem dextrum vehentia.

XV. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia, non quia ignoremus gratiorem eſſe univerſitatem animalium, majoriſque miraculi: ſed hoc utilius eſt vitæ, [c] contributa habere remedia, cum aliud alii proſit, aliud alibi facilius inveniatur.

CAP. V. XVI. [1] Venenatum mel diximus ubi naſceretur. 1. Auxilio eſt piſcis aurata in cibo. Vel ſi ex melle ſincero faſtidium cruditaſve, quæ ſit graviſſima, incidat, teſtudinem circumciſis pedibus, capite, cauda, decoctam, antidotum eſſe, auctor eſt Pelops, ſcincumque Apelles. [2] Quid eſſet ſcincus, diximus: [3] ſæpius vero, quantum veneficii in menſtruis mulierum. [4] Contra omnia ea auxiliatur, ut diximus, mullus. [5] Item contra paſtinacam, & ſcorpiones terreſtres marinoſque, & dracones, & phalangia illitus ſumptuſve in cibo. Ejuſdem recentis e capite cinis contra omnia venena, privatim contra fungos. 2. Mala medicamenta inferri negant poſſe, aut certe nocere, ſtella marina vulpino ſanguine illita, & affixa limini ſuperiori, aut clavo æreo januæ.

XVII. 1. Draconis marini ſcorpionumque ictus, [1] carnibus earum impoſitis: item araneorum morſus ſanantur. In ſumma contra omnia venena, vel potu, vel ictu, vel morſu noxia, ſuccus earum e jure decoctarum, efficaciſſimus habetur. 2. Sunt & ſervatis piſcibus medicinæ, ſalſamentorumque cibus prodeſt [2] a ſerpente percuſſis, & contra beſtiarum ictus, mero ſubinde hauſto, ita ut ad veſperam cibus vomitione reddatur. Peculiariter a chalcide, ceraſte, [3] aut quas ſepas vocant, [4] aut elope, dipſadeve percuſſis. Contra ſcorpionem largius ſumi, ſed non evomi ſalſamenta prodeſt, ita ut ſitis toleretur: & im-

INTERPRETATIO.

a *Nec.*] Nec convexum habet curvatumque tegumentum.

b *Cujuſcumque.*] Cujuſcumque teſtudinum generis.

c *Contributa.*] Ad eoſdem morbos utilia.

NOTÆ.

Dioſc lib 2. cap. 96. inditum mavult · [illegible] *ſtriis.*

10. *Articularios morbos.*] Paulo aliter auctor Kiranidum, qui pag. 158. *χελώνης paluſtres cinerem cum cerato roſaceo ſuperillitum* ait *calidas podagras ſumme ſanare.*

11. *Ab eo remedio*] Poſt illud remedium.

12. *Inſtillatus cerebro.*] Vide Notas & Emend. num. VIII.

Sect. XV. 1. *Contributa.*] Quaſi ad eamdem tribum claſſemque pertinentia. Sic contributa oppida, quæ ſunt ejuſdem juriſdictionis, ut vocant, quæ eodem jura petunt, ut in Geographicis monuimus.

Sect. XVI. 1. *Venenatum .... diximus.*] Libro 21. ſect. 44.

2. *Quid eſſet ſcincus.*] Ita MSS. De ſcinco dixit lib. 8. ſect 38. & lib 28. ſect 30.

3. *Sæpius vero.*] Subintellige, diximus Nempe lib 7. ſect. 13. & lib. 28 ſect 23. & alibi paſſim

4. *Contra omnia.... ut diximus.*] Libro 28. ſect. 23. *Bythus Dyrrachenus .... tradit .... omnem vim talem reſolvi, ſi mullum piſcem ſecum habeant*

5. *Item contra.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 24. & in Theriac. cap 15. quod & experimento comprobatum a ſe narrat Rondeletius, lib. 6. cap. 19. ubi multa affert in eam rem egregia.

Sect. XVII 1. *Carnibus earum impoſitis.*] Draconis ſcilicet & ſcorpionum, quibus quamobrem nunc muliebre genus haud ſemel aſſingat, obſcuram eſt. Sic enim MSS. omnes, editique libri. Ad ſtellam marinam certe, de qua paulo ante extrema ſect. ſuperiore dictum eſt, pertinere hæc minime poſſe, perſpicuum videtur: nam & *eius* dici, non *earum*, oportuiſſet: & ex dracone marino, hoc ipſo loco remedia afferri, inter ea quæ ex ſtella marina, & quæ e ſalſamentis petantur, Index perſuadet, conſentientibus exemplaribus omnibus: *Ex ſtella marina. Ex dracone marino. Ex ſalſamentis.* &c. Scorpionis marini ictum appoſitu ipſius hepatis ſanaſſe ſe auctor eſt Rondeletius, lib 6. cap. 19.

2. *A ſerpente.*] Ab eo viperæ genere, quam preſtera vocant, inquit Dioſc lib 2. cap 33. [illegible] *Sed oportet vinum quamplurimum ſubinde haurire cogantur, ita ut vomitione reddatur.*

3. *Aut quas ſepas.*] Genus illud ſerpentis nunc intelligit, de quo diximus lib. 23. ſect. 29.

4. *Aut elope.*] In Reg. 2. & Chiffl. *helope.* In editis, *elape.*

ponere eadem plagis convenit. Contra crocodilorum quidem morſus non aliud præſentius habetur. 3. Privatim contra preſteris morſum ſarda prodeſt. [5] Imponuntur ſalſamenta & contra canis rabioſi: vel ſi non ſint ferro uſtæ plagæ, corporaque clyſteribus exinanita, hoc per ſe ſufficit. Et contra draconem marinum ex aceto imponuntur. 4. Idem & cybio effectus. [6] Draco quidem marinus ad ſpinæ ſuæ, qua ferit, venenum, ipſe impoſitus, vel cerebro toto prodeſt.

XVIII. 5. Ranarum marinarum ex vino & aceto decoctarum ſuccus contra venena bibitur, & contra ranæ rubetæ venenum, & contra ſalamandras. [1] 6. E fluviatilibus, ſi carnes edantur, juſve decoctarum ſorbeatur, proſunt & contra leporem marinum, & contra ſerpentes ſupra dictas. Contra ſcorpiones ex vino. [2] Democritus quidem tradit, ſi quis extrahat ranæ viventi linguam, [a] nulla alia corporis parte adhærente, ipſaque dimiſſa in aquam, imponat ſupra cordis palpitationem mulieri dormienti, quæcumque interrogaverit, vera reſponſuram. Addunt etiamnum alia Magi, quæ ſi vera ſunt, multo utiliores vitæ exiſtimentur ranæ, [3] quam leges. [b] Namque arundine transfixa natura per os, ſi ſurculus in menſtruis defigatur a marito, adulteriorum tædium fieri. Carnibus earum in hamum additis, præcipue purpuras certum eſt allici. [4] Jecur ranæ geminum eſſe dicunt, objicique formicis oportere: eam partem, quam appetant, contra omnia venena eſſe pro antidoto. 7. Sunt quæ in vepribus tantum vivunt, ob id rubetarum nomine, [5] ut diximus, quas Græci phrynos vocant, grandiſſimæ cunctarum, geminis veluti cornibus, plenæ veneficiorum. Mira de his certatim tradunt auctores. Illatis in populum ſilentium fieri. Oſſiculo, quod ſit in dextro latere, in aquam ferventem dejecto, refrigerari vas, nec poſtea fervere, niſi exempto. Id inveniri objecta rana formicis, carnibuſque eroſis: [c] ſingula [6] in ſolium addi. Et aliud eſſe in ſiniſtro latere, quo dejecto fervere videatur, [7] apocynon vocari. Canum impetus eo cohiberi, amorem concitari, & jurgia, addito in potionem. Venerem adalligatum ſtimulare. Rurſus a dextro latere refrigerari ferventia. Hoc & quartanas ſanari adalligato in pellicula agnina recenti, aliaſque febres. Amorem inhiberi eo. Item ex his ranis lien contra venena, quæ fiant ex ipſis.

XIX. 8. [1] Auxiliatur vero etiam efficacius colubra in aqua vivens: hujus adipem & fel habentes qui crocodilos venentur, mire adjuvari dicunt, nihil contra bellua audente. Efficacius etiamnum, ſi herba potamogiton miſceatur. 9. [2] Cancri fluviatiles triti porique ex aqua recentes, ſeu cinere aſſervato, contra venena omnia proſunt, privatim contra ſcorpionum ictus cum lacte aſinino: vel ſi non ſit, caprino, vel quocumque. Addi & vinum oportet. [3] Necant eos triti cum ocimo admoti. Eadem vis contra venenatorum omnium morſus, [4] privatim ſcytalen, & angues, [5] & contra leporem marinum, ac ranam rubetam. Cinis eorum ſervatus prodeſt pavore potûs [6] periclitantibus ex canis rabioſi morſibus. [7] Quidam adjiciunt Gentianam, & dant in vino. Nam ſi jam pavor occupaverit, paſtillos vino ſubactos devorandos ita præcipiunt. Decem vero cancris cum ocimi manipulo alligaris, omnes qui ibi ſint ſcorpiones ad eum locum coïturos Magi dicunt: & cum ocimo ipſos cineremve eorum percuſſis imponunt. Minus in omnibus his marini proſunt, ut Thraſyllus auctor eſt. [8] Nihil autem æque adverſari ſer-

INTERPRETATIO.

a *Nulla.*] Si nulla alia parte corporis, quam lingua, rana adhæreſcat ei qui extrahit.

b *Namque.*] Nam arundine transfixa per ranæ pudenda, ad os uſque, ſi ſurculus ille a marito defigatur in menſtruis mulieris, futurum eſt ut mulier adulteria horreat.

c *Singula.*] Singula oſſa in ſolium aquæ calidæ dejici *experimenti cauſa.*

NOTÆ.

Nicander in Theriac pag. 35. inter varia ſerpentium genera, ſed quæ innocua ſint, ἔλοπας annumerat: & Scholiaſtes vetus in eum locum, pag. 24. ἀβλαβεῖς interpretatur.

5. *Imponuntur.*] Dioſc. lib. 2. cap 33. Καταπλάσσεται δὲ καὶ κυνοδήκτοις ἀφελίμως.

6. *Draco quidem.*] Totidem verbis Dioſc. lib. 2. cap. 15. Δράκων θαλάσσιος ἀνατμηθεὶς, ἐπιτεθεὶς, ἴαμα ἐστι πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς ἀκάνθης αὐτοῦ πληγήν.

Sect. XVIII. 1. *E fluviatilibus.*] Dioſc. lib. 2. cap. 28. iiſdem verbis: Βάτραχοι ἀντιφάρμακόν εἰσιν ἑρπετῶν πάντων, ζωμὸς ἑψηθέντες ἐν ἅλατι καὶ ἐλαίῳ, ὁ ζωμὸς λαμβανόμενος ἀρμόζει.

2. *Democritus quidem*] Simile eſt quod de bubone ſuperius retulit, lib. 29. ſect. 26

3. *Quam leges*] De adulteriis, & de pudicitia: quales ab Auguſto latæ, ut refert Tranquillus in ejus vita, cap. 34.

4. *Jecur ranæ.*] Vide quæ diximus lib. 11. ſect. 76.

5. *Ut diximus.*] Libro 8. ſect. 48.

6. *In ſolium addi.*] In quibuſdam MSS *in oleum*, male. In ſolium aquæ calidæ dejici ait, experiundi cauſa, num eo dejecto ſtatim vas refrigeretur. Solium, vas eſt, in quo ſedentes lavantur. *Solium aquæ calidæ* vocat Celſus, lib. 7. cap. 26.

7. *Apocynon.*] Ἀπὸ κυνὸς, quod canum impetus cohibeat.

Sect. XIX. 1. *Auxiliatur vero .... colubra.*] Sic MSS. omnes, non *coluber.*] In Indice hujus loci, & infra ſect. 26. enhydris appellatur.

2. *Cancri fluviatiles.*] Nicander in Theriac. pag. 43. & Dioſc. lib. 2. cap. 12. totidem verbis.

3. *Necant eos.*] Dioſc. lib. 2. cap. 12.

4. *Privatim ſcytalen.*] Columella, lib. 6. cap. 17. pag. 226. *Muſ ygm araneus, quem Græci* μυγαλῆν *appellant, quamvis exiguis dentibus, non exiguam peſtem molitur.* Etiam & μυγαλῆ nuncupatur, ut alibi monuimus.

5. *Et contra leporem.*] Plinius Valer. lib. 3. cap 54. & Dioſc. loc. cit.

6. *Periclitantibus.*] Quos ὑδροφόβους vocant, ut diximus lib. 8. ſect. 63. Theod. Priſcianus lib. 2. parte 1. cap. 8 *Hydrophobicis dabo etiam cancrorum fluviatilium pulverem combuſtorum.*

7. *Quidam adjiciunt.*] Quos ſecutus eſt Dioſcor. lib. 2. cap. 12.

8. *Nihil autem.*] Plinius, lib. 9. ſect. 51. de cancris: *Contra ſerpentium ictus medentur.*

pentibus, quam cancros, [9] ſueſque percuſſas hoc pabulo ſibi mederi. Cum Sol ſit in Cancro, torqueri ſerpentes. 10. Ictibus ſcorpionum & carnes fluviatilium cochlearum reſiſtunt crudæ vel coctæ. Quidam ob id ſalſas quoque aſſervant. Imponunt & ipſis plagis. Coracini piſces Nilo quidem peculiares ſunt: [10] ſed & nos hæc omnibus terris demonſtramus. Carnes eorum adverſus ſcorpiones valent impoſitæ. 11. Inter venena ſunt piſcium, [11] porci marini ſpinæ in dorſo, cruciatu magno læſorum: remedio eſt limus ex reliquo piſcium eorum corpore.

XX. 12. [1] Canis rabidi morſu potum expaveſcentibus, faciem perungunt adipe vituli marini. Efficacius, [2] ſi medulla hyænæ, & oleo e lentiſco, & cera miſceatur. 13. Murænæ morſus ipſarum capitis cinere ſanantur. Et paſtinaca contra ſuum ictum remedio eſt, cinere ſuo ex aceto, illito, vel alterius. Cibi cauſa extrahi debet e dorſo ejus, quidquid ſimile eſt croco, caputque totum: & hanc autem, & omnia teſtacea modice collui in cibis, quia ſaporis gratia perit. E lepore marino veneficium reſtinguunt poti hippocampi. 14. Contra dorycnium echini maxime proſunt: & iis qui [3] ſuccum Carpathii biberint, præcipue jure ſumpto. [4] Et cancri marini decocti jus contra dorycnium efficax habetur. * [5] Peculiariter vero contra leporis marini venena.

* Cap. VI.

XXI. 15. Et oſtrea adverſantur iiſdem. Nec poteſt videri ſatis dictum eſſe de his, cum palma [1] menſarum divitum attribuatur illis. [2] Gaudent dulcibus aquis, & ubi plurimi influunt amnes: [3] pelagia parva & rara ſunt. Gignuntur tamen & in petroſis, carentibuſque aquarum dulcium adventu, ſicut [4] circa Grynium & Myrinam. Grandeſcunt [5] ſideris quidem ratione maxime, ut in natura aquatilium diximus: ſed privatim [6] circa initia æſtatis, [7] multo lacte prægnantia, atque ubi Sol penetret in vada. Hæc videtur cauſa, quare minora [8] in alto reperiantur. Opacitas cohibet incrementum, & triſtitia minus appetunt cibos. Variant coloribus, rufa Hiſpaniæ, fuſca Illyrico, nigra & carne & teſta [9] Circeiis. Præcipua vero habentur in quacumque gente ſpiſſa, nec ſaliva ſua lubrica, craſſitudine potius ſpectanda, quam latitudine: neque in luto capta, neque in arenoſis, ſed ſolido vado, [10] ſpondylo brevi atque non carnoſo, [a] nec fibris laciniioſo, ac tota in alvo. Addunt peritiores notam, [b] ambiente [11] purpureo crine fibras, eoque argumento generoſa interpretantur, [12] calliblephara appellantes. Gaudent & peregrinatione, transferrique in ignotas aquas. Sic Brundiſiana [13] in Averno compaſta, & ſuum retinere ſuccum, & a Lucrino adoptare creduntur. Hæc ſint dicta de corpore.

Dicemus & de nationibus, ne fraudentur gloria ſua litora: ſed dicemus aliena lingua, quæque peritiſſima hujus cenſuræ in noſtro ævo fuit. Sunt ergo Muciani verba, quæ ſub-

Interpretatio.

a *Nec fibris.*] Nec ſit oſtreorum ſpondylus laciniioſus, aut ſectus in fibras: & ſint oſtrea tota in alvo ſui operculi.

b *Ambiente.*] Marginem ambiente circulo purpureo.

Notæ.

9. *Suesque percuſſas.*] De ſuibus agreſtibus prodidit hoc Ælianus, lib. 1. Var. hiſt. cap 7.

10. *Sed nos & hæc.*] Hæc quæ tractamus, remedia.

11. *Porci marini.*] In Indice hujus loci, *Porcelli, ſive porci.* Libro 9. ſect. 67. porculus marinus appellatur: etiamnum ab Italis, *Porcelleto:* noſtris *Etourgeon*, ut diximus loco cit. De ſturione marino vide Rondelet. lib. 14. cap 9 pag. 413. Marini porculi meminit & Ambroſius in Hexaem. Judæos tradens marinis veſci porcis, cum terreſtribus abſtineant.

Sect. XX. 1. *Canis rabidi.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 50. totidem verbis.

2. *Si medulla hyænæ.*] Vel hyænæ corii particula panno inligata ſanari ὑδροφόβον circulator quidam affirmabat, teſte Scribonio Largo, Compoſ 172.

3. *Succum Carpathii.*] Dioſc. in Alexiph. cap 13. Carpaſi ſuccum vocat, τὸ ὁ Καρπάσου ὀπὸν, inter venena: nec quid ſit, ſatis liquet.

4. *Et cancri.*] Dioſcor. in Alexiph. cap 6.

5. *Peculiariter vero.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 54. Vide Notas & Emend. num IX

Sect. XXI. 1. *Menſarum divitum.*] Ita Reg. 2. non, ut editi, *divitiarum.* Macrobius, lib. 2. Saturn. cap 9. pag 355. de cœna Pontificia: *Cœna hæc fuit: Ante cœnam echinos, oſtreas crudas quantum vellent, peloridas, ſphondylos*, &c.

2. *Gaudent.*] Ibi enim dulciora, ampliora, melioriſque ſucci ſunt. Athenæus, lib. 3. pag. 92

3. *Pelagia.*] Quæ in alto e ſcopulis petuntur, & pala ferrea inde colliguntur: *que l'on peſche à la drague ſur des rochers.*

4. *Circa Grynium.*] Sic MSS omnes. Tamen lib 5. ſect. 32. *Grynia.*

5. *Sideris quidem.*] Lunæ ratione, ut dictum eſt lib. 9. ſect 50.

6. *Circa initia æſtatis.*] Tum meliora eſſe, ſuaviora, utilioraque ventriculo, prodidit Athenæus, loc. cit.

7. *Multo lacte*] Plinius, lib. 9. ſect. 74. *Nuper compertum in oſtrearis, humorem iis fetificum lactis effluere.* Menſe Maio ac Junio grandeſcere ea, ac multo lacte prægnare Plinius docet, quod & experientia conſtat

8. *In alto.*] Vide Notas & Emend. num. X.

9. *Circeiis*] Laudat id genus Juvenalis infra laudandus. Catius apud Horatium, lib. 2. Satyr. 4. verſ. 33.

Oſtrea Circeiis, Miſeno oriuntur echini.

10. *Spondylo brevi.*] Spondylus in oſtreis aliter a Græcis τράχηλος appellatur, collum ſcilicet oſtreorum externus, prope dorſum valvarum.

11. *Purpureo crine.*] Cirrum lividum, hoc eſt, purpurei coloris Martialis appellat, lib. 7. Epigr. 29.

Et oſtreorum rapere lividos cirros.

Quid Martialis interpres in hunc locum, quid Salmaſius dicat in Solin pag. 1127. non laboro.

12. *Calliblephara.*] Καλλιβλέφαρα, quaſi pulcris genis, hoc eſt, valvis. In Reg. 2. *calipharata*, voce ignota, vel corrupta.

13. *In Averno compaſta.*] Uſus eo verbo Plinius, lib. 9. ſect. 79 *Poſtea viſum tanti in extremam Italiam petere Brundiſium oſtreas: ac ne lis eſſe inter duos ſapores, nuper excogitatum, famem longæ advectionis a Brundiſio compaſcere in Lucrino* Lacum Lucrinum Avernumque proximos fuiſſe, atque adeo fere communibus aquis ſtagnaſſe, notiſſimum eſt.

ſiciam: [14] Cyzicena majora [15] Lucrinis, dulciora [16] Britannicis, ſuaviora [17] Medulis, acriora [18] Lepticis, pleniora [19] Lucenſibus, ſicciora Coryphantenis, teneriora Iſtricis, candidiora Circeienſibus. [20] Sed his neque dulciora, neque teneriora eſſe ulla compertum eſt. In Indico mari Alexandri rerum auctores pedalia inveniri prodidere. Necnon inter nos nepotis cujuſdam nomenclator [21] tridacna appellavit: tantæ magnitudinis intelligi cupiens, ut ter mordenda eſſent.

Dos eorum medica hoc in loco tota dicetur, [22] Stomachum unice reficiunt: faſtidiis medentur. Addiditque luxuria frigus obrutis nive, [23] ſumma montium & maris ima miſcens. [24] Molliunt alvum leniter. Eadem quoque cocta cum mulſo, teneſmo, qui ſine exhulceratione ſit, liberant. Veſicarum hulcera quoque repurgant. [25] Cocta in conchis ſuis uti clauſa venerint, mire diſtillationibus proſunt. [26] Teſtæ oſtreorum cinis uvam ſedat, & tonſillas admixto melle. Eodem modo parotidas, panos, mammarumque duritias, capitum hulcera ex aqua: cutemque mulierum extendit. Inſpergitur & ambuſtis. Et dentifricio placet. Pruritibus quoque & eruptionibus pituitæ ex aceto medetur. Crudæ ſi tundantur, ſtrumas ſanant, [27] & perniones pedum. Purpuræ quoque contra venena proſunt.

XXII. 16. Et algam maris [1] theriacen eſſe [2] Nicander tradit. Plura ejus genera, [3] uti diximus: longo folio & latiore, rubente, aliave criſpo. Laudatiſſima, quæ in Creta inſula juxta terram in petris naſcitur: tingendis etiam lanis ita colorem alligans, ut elui poſtea non poſſit. E vino jubet eam dari.

XXIII. [1] Alopecias replet hippocampi cinis, nitro & adipe ſuillo mixtus, [2] aut ſincerus ex aceto. [3] Præparant autem ſepiarum cruſtæ farina medicamentis cutem, & muris marini cinis cum oleo: item echini cum carnibus ſuis cremati: fel ſcorpionis marini. [4] Ranarum quoque trium, ſi vivæ in olla concrementur, cinis cum melle: melius cum pice liquida. Capillum denigrant ſanguiſugæ, quæ in nigro vino diebus LX. computruere. [5] Alii in aceti ſextariis duobus ſanguiſugarum ſextarium in vaſe plumbeo jubent putreſcere totidem diebus, mox illini in Sole. [6] Sornatius tantam vim hanc tradit, ut niſi oleum ore contineant qui tingunt, dentes quoque eorum denigrari dicat. [7] Capitis hulceribus, muricum vel purpurarum teſtæ cinis cum melle utiliter illinitur: conchyliorum, vel ſi non urantur, farina ex aqua: Doloribus, caſtoreum cum peucedano & roſaceo. CAP. VIII.

XXIV. [1] Omnium piſcium fluviatilium marinorumque adeps liquefactus Sole admixto

INTERPRETATIO.

a *Præparant.*] Medicamentis *quibus alopecia emendatur*, ſuſcipiendis, præparatur ante cutis cruſta ſepiarum in farinam trita & illita.

NOTÆ.

14. *Cyzicena.*] A Cyzico Helleſponti oppido: cujus ora tota oſtreis celebratiſſima fuit. Unde Catullus ad Priapum, Carm. 18.

Nam te præcipue in ſuis urbibus colit ora
Helleſpontia, ceteris oſtreoſior oris.

Ἀβύδηνα ὄςρεα in hoc ipſo tractu maris laudat Clemens Alex. lib. 2. Pædag. pag. 140.

15. *Lucrinis.*] Lacus Lucrinus, prope Baias, de quo lib. 3. ſect. 9. Martialis, lib. 5. Epig. 38

Concha Lucrini delicatior ſtagni.

Et lib. 13. Epig 82.

Ebria Baiano veni modo concha Lucrino.

16. *Britannicis*] Hæc ſunt oſtrea, quæ *Rutupino edita fundo* Juvenalis appellat, Satyra 4 verſ. 141. Fuit enim Rutupinum litorale Britanniæ oppidum, ut ex Ptolemæo diſcimus:

Circeis nata forent, an
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinove edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprendere morſu,
Et ſemel aſpecti litus dicebat echini.

17. *Medulis*] A Medulis Galliæ Aquitanicæ populis, ad Garumnæ oſtia prope Burdegalam. Hodie *Medoc.* Vide Notas & Emend. num. XI.

18. *Lepticis.*] A Lepti Africæ civitate.

19. *Lucenſibus.*] A Lucento, opinor, Hiſpaniæ oppido, de quo lib. 3. ſect. 32. Iſtrica ab Iſtria, &c

20. *Sed his.*] Circeienſibus. Hæc jam Plinii verba, non Muciani ſunt.

21. *Tridacna.*] Δάκνω *mordeo* Græce ſonat.

22. *Stomachum.*] Ita Diphilus apud Athen. lib. 3. pag. 90.

23. *Summa montium.*] Nives e ſummis montium jugis petitas, ut in eis oſtrea ſervent, quæ petuntur ex imo mari; quemadmodum ſervantur in ſale piſces. Pro ſale obruuntur oſtrea nive, in teſtis ſuis, ut frigidiora ſorbeantur

24. *Molliunt.*] Ipſa oſtrea eſſe κοιλίας κινητικά, jus quo decocta fuerint, ... κοιλίας tradit Mneſitheus Athen. lib. de eduliis, apud Athenæum, lib. 3. pag. 92.

25. *Cocta in conchis.*] Vide Notas & Emend. num. XII.

26. *Teſta oſtreorum*] Quemadmodum & cinerem e cochleis commendat in eum uſum Q. Serenus, laudatus a nobis, lib. 20 ſect 74.

27. *Et perniones pedum.*] Sextus Platon. cap. 1. de cervo, tit. 21. *ad perniones*: *Sebum cervinum combuſtum ſimul cum oſtreæ teſta minuta & commixta, & factum quaſi malagma imponere: mire ſanat.*

Sect. XXII. 1. *Theriacen eſſe.*] Hoc eſt, adverſus ſerpentes prodeſſe.

2. *Nicander.*] Loco citato a nobis lib. 26. ſect. 66.

3. *Uti diximus.*] Ibidem.

Sect. XXIII. 1. *Alopecias.*] Totidem verbis Dioſcor. lib. 2. cap 3. Ἱππόκαμπος θαλάσσιός ἐστι ζῶον μικρόν, οὗ καιόμενος ἡ τέφρα ... *Hippocampus marinum eſt animalculum, cujus cremati cinis liquida pice vel axungia, aut amaracino unguento exceptus, & illitus alopecias emendat.* Sic etiam Galenus, lib x1. de fac. ſimp. med. cap. 1. pag. 312. De hippocampo multa Ælianus, lib. 14. hiſt anim. cap. 20. Pingitur a Rondeletio, lib. de inſectis, pag. 114. cap. 9. Maſſilienſibus, *Cheval* & *Chevalot.*

2. *Aut ſincerus.*] Solus, per ſe, nulla re alia admixta, præter acetum.

3. *Præparant autem.*] Vide Notas & Emend. num XIII.

4. *Ranarum quoque.*] Sic Dioſcor. lib. 2. cap 28. Καίονται ... καὶ ἀλωπεκίας θεραπεύουσι σὺν πίσσῃ ὑγρᾷ ... Et Alexander Iatros, lib. 1. cap. 4. ad alopecias: *Ranarum cinis cum pice liquida illinitur.* Idque ſe experimento probaſſe teſtatur Rondeletius, lib. de paluſt. cap. 2

5. *Alii in aceti.*] Totidem verbis Marcellus Empir. cap. 7. pag 48. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 7. de capillis denigrandis.

6. *Sornatius.*] Sic MSS. Ignotum medici nomen. Referunt hoc ipſum porro auctores proxime appellati.

7. *Capitis hulceribus*] Marcellus Empir. totidem verbis, cap. 4. pag 40. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 5.

Sect. XXIV. 1. *Omnium piſcium.*] Vide Notas & Emend. num. XIV.

melle, oculorum claritati plurimum confert: item caſtoreum cum melle. [2] Callionymi fel cicatrices ſanat, [3] & carnes oculorum ſupervacuas conſumit. [4] Nulli hoc piſcium copioſius, ut exiſtimavit [5] Menander quoque in Comœdiis. Idem piſcis & [6] uranoſcopos vocatur, [7] ab oculo quem in capite habet. [8] Et coracini fel excitat viſum. [9] Et marini ſcorpionis rufi cum oleo vetere aut melle Attico incipientes ſuffuſiones diſcutit: inungi ter oportet intermiſſis diebus. [10] Eadem ratio albugines oculorum tollit. [11] Mullorum cibo aciem oculorum hebetari tradunt. [12] Lepus marinus ipſe quidem venenatus eſt, ſed cinis ejus in palpebris pilos inutiles, evulſos cohibet. Et ad hunc uſum utiliſſimi minimi: [13] Item pectunculi ſalſi triti cum cedria: & ranæ, [14] quas diopetes, & calamitas vocant: ſanguis earum cum lacryma vitis, ſi evulſo pilo palpebris illinatur. [15] Oculorum tumorem ruboremque ſepiæ cortex cum lacte mulierum illitus ſedat: & per ſe ſcabritias emendat. Invertunt itaque [a] genas id agentes, & medicamentum auferunt poſt paulum, roſaceoque inungunt, & pane impoſito mitigant. Eodem cortice & nyctalopes curantur, in farinam trito & ex aceto illito. [16] Extrahit & ſquamas ejus cinis. Cicatrices oculorum cum melle ſanat, [17] pterygia cum ſale & cadmia ſingulis drachmis. [18] Emendat & albugines oculorum jumentorum. Aiunt & oſſiculo ejus genas, ſi terantur, ſanari. Echini ex aceto epinyctidas tollunt. Eumdem comburi cum viperinis pellibus raniſque, & cinerem aſpergi potioni jubent Magi, claritatem viſus promittentes. [19] Ichthyocolla appellatur piſcis, cui glutinoſum eſt corium: idemque nomen glutino ejus. Hoc epinyctidas tollit. [20] Quidam ex ventre, non e corio, fieri dicunt ichthyocollam, ut glutinum taurinum. Laudatur Pontica, candida, & carens venis ſquamiſque, & quæ celerrime liqueſcit. Madeſcere autem debet conciſa in aqua, aut in aceto nocte ac die: mox tundi marinis lapidibus, ut facilius liqueſcat. [21] Utilem eam in capitis doloribus affirmant, & [22] tetanothris. [23] Ranæ

INTERPRETATIO.

a *Genas.*] Palpebras.

NOTÆ.

2. *Callionymi fel cicatrices.*] Oculorum videlicet. Vide Galenum, lib 10 de fac. ſimp. med. cap. 2. pag. 284. Errant qui diſcuſſam a Tobia patris cœcitatem eo felle volunt. Callionymus enim marinus piſcis eſt, & molis exiguæ, nec multarum virium: ille, quo Tobias uſus, ingens, fluviatilis, & fere ἀνθρωπομεγέθης. Silurum potius eſſe crediderim, de quo lib 9. ſect. 17. Vide Bochartum, parte 2. de animal. lib 5 cap. 14. pag. 748. Ad oculorum vitia univerſe callionymi fel commendat & Dioſc. lib. 2. cap 96.

3. *Et carnes . . . . ſupervacuas*] Carnes in angulis oculorum excreſcentes.

4. *Nulli hoc.*] Ariſt. lib. 2. hiſt. anim. cap. 18. pag. 265.

5. *Menander.*] In Meſſenia ſcilicet, cujus fabulæ verſus huc pertinentes recitantur ab Æliano, lib. 13. hiſtor. anim. cap. 4.

6 *Vranoſcopos.*] Οὐρανοσκόπος, quod oculos in ſuperna corporis parte verſus cælum habeat. Idem ἁγνὸς & ἡμεροκοίτης appellatus. Deſcribitur eleganter ab Oppiano, lib. 2. Halieut. verſ. 202 Pingitur a Rondeletio, lib. 10 cap. 13. pag. 305. & ab Hippol Salviano, lib. de hiſt. aquatil. fol. 197. Maſſilienſibus, *Tapecon.*

7. *Ab oculo.*] [illegible] numeri, hoc eſt, ab oculorum ſitu.

8. *Et coracini.*] Marcellus Empir. cap 8 pag 69. *Corvi marini fel inunctione adhibitum caligines tollit, albugines & cicatrices extenuat*, &c.

9 *Et marini ſcorpionis*, &c.] Dioſc. lib. 2. cap. 14. Τοῦ δὲ θαλασσίου σκορπίου ἡ χολὴ ἁρμόζει πρὸς τὰς ἐν ὀφθαλμοῖς ὑποχύσεις, καὶ λευκώματα, καὶ ἀμβλυωπίας.

10. *Eadem ratio.*] Marcellus Empir cap. 8. pag 67.

11. *Mullorum cibo.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 24. Τρίγλη συνεχῶς ἐσθιομένη ἀμβλυωπίας δοκεῖ ἐμποιητικὴ ὑπάρχειν. Vide infra, ſect. 41.

12. *Lepus marinus*, &c] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 70. & Dioſcor. lib. 2. cap. 20.

13 *Item pectunculi.*] Quod pectunculis Plinius, hoc verbis totidem tellinis Dioſc attribuit, lib. 2. cap. 8. Τελλῖναι παλαιαὶ καὶ ταριχευθεῖσαι λεῖαι, καὶ μετὰ κεδρίας ἐπιχριόμεναι, τὰς ἀποτιλθείσας τῶν βλεφάρων τρίχας οὐκ ἐῶσιν αὖθις φύεσθαι. *Telline ſale condita adustæ, & ad lævorem contritæ, tandemque cum cedria inſtillatæ, evulſos palpebrarum pilos renaſci non patiuntur.* Tellinas a pectunculis, mituliſque ſejunxit Hippocrates, lib. 2. de diæta.

14. *Quas diopetes.*] Διοπετὴς rana vocatur, quam per imbres cælo delapſam, quaſi a Jove miſſam, vulgus arbitratur. Sic Palladium τὸ Διοπετὲς παλλάδιον ait Clemens Alex. in Protrept. pag 30. Eademne δρυοπέτης vel δρυοκάτης, quod arbores ſcandat, ut dicetur ſect. 29 Καλαμίτης, quæ in arundinetis maxime vivit, omnium viridiſſima, ut dicetur ſect. 42 Diverſa duo ranarum genera Dioſc. lib 2. cap 28. Τῶν δὲ χλωρῶν βατράχων τὸ αἷμα ἐπιχριόμενον, κωλύει τὰς ἀποτιλθείσας ἀπὸ τῶν βλεφάρων τρίχας φυῆναι. Tamen hoc Galenus negat eſſe verum, lib. 10. de fac. ſimp. med. pag. 279.

15. *Oculorum tumorem.*] Plinius Valer. lib 1. cap. 14. *Corticis ſepiæ farina in epiphoris, ex lacte mulieris oculis circumlinitur.* Marcellus Empir. cap. 8. pag. 69. *Sepiæ teſta interior, quæ mollis eſt, diligentiſſime trita, & muliebri lacte permixta, atque inunctioni adhibita, ſupra dictis oculorum cauſis plurimum prodeſt.* Dioſc. lib. 2. cap. 23. de ſepia: Τὸ δὲ ἐν νώτῳ ὄστρακον χρησιμεύει εἰς κολλύρια· ἁρμόζει πρὸς ψωριώδεις τραχύτητας βλεφάρων. *Ipſius vero teſta in collyria efformata, ſcabris genis perfricandis accommodatur.* Os ſepiæ vocat Plinius, ſect. 27. & 28 quod in dorſo ſepiæ reperitur: ὄστρακον τὸ ἐν τῷ νώτῳ, Athen. lib. 7.

16. *Extrahit*, &c.] Plinius Valer. lib 1. cap. 18. ſub finem: *Ad maculas oculorum tollendas, ſepiæ teſtam diligenter in mortario Thebaico teres, & pulverem ipſum in oculos mittes.* Ego vero ſquamas interpretor, non pterygia oculorum, de quibus mox ſeorſim, ut Dalecampius ſed feſtucas, paleas, aut quidvis aliud ſimile, quod in oculos inciderit: his extrahendis dotem eſſe corticis ſepiarum propriam dicit, confirmatque idem inferius ſect. 43. cum vel ipſis telis aculeiſque extrahendis hujus corticis cinerem commendat.

17. *Pterygia*, &c.] Dioſc. lib. 2 cap 23.

18. *Emendat*, &c.] Dioſcor. lib. 2. cap. 23. Ποιεῖ δὲ καὶ πρὸς λευκώματα κτηνῶν ἐμφυσώμενος. *Facit & præclare jumentis ad oculorum albugines, ſi inſufflatur* Etiam ad hominum oculos transfert hanc vim Plinius Valer lib. 1. cap. 20.

19. *Ichthyocolla.*] Is eſt qui in Boryſthene capi, nulliſque oſſibus eſſe munitum, dixit lib. 9. ſect. 17. cui a glutino quod is præbet, alterum id nomen eſt inditum.

20. *Quidam ex ventre.*] Dioſcor lib. 3. cap. 102. Ἡ δὲ ἰχθυόκολλα λεγομένη κοιλία ἐστὶν ἰχθύος κητώδους. Διαφέρει δὲ ἡ ἐν Πόντῳ γεννωμένη, οὖσα λευκή.... οὐ ψωρώδης, ταχέως τηκομένη. *Ichthyocolla, hoc eſt, piſcium gluten, venter eſt piſcis cetacei. Præſtat natione Pontica, candicans . . . minime ſcabra, & quæ celerrime liqueſcit.* Tale glutinum hodieque & e Ponto mittitur. Piſcis nomen Dioſcorides cum reticet, ichthyocollam dici a glutino ſuo ſignificat. Vide Aldrov. lib. 5. de piſc. cap 4. pag 565.

21. *Vtilem eam.*] Sic Dioſc. loc. cit Ὠφελεῖ δὲ εἰς τὰς κεφαλικὰς ἐμπλάστρους, καὶ λεπρικὰς δυνάμεις, καὶ εἰς τετανώθρα τῶν προσώπων. *Vtilis eſt in emplaſtris cephalicis, lepraruṁque medicaminibus, & tetanothris, quæ faciei cutem erugant & extendunt.* Cum emplaſtris cephalicis utilem eſſe ait Dioſcorides, conſiderandum amplius videtur, annon ea potius intelligat, quæ peculiariter calvariæ fracturis dicata ſunt, quam quæ capitis doloribus accommodata.

22. *Tetanothris.*] Τετάνωθρα, ſive τετάνωθρον a verbo τετανοῦν, ſunt quæcumque ad lævigandam & erugandam hominis cutem præſertim in vultu conficiuntur. Tentipellia, a tendenda pelle Latini vocant. Vide Voſſ in Etymol.

23. *Ranæ dexter.*] Simile eſt quod habet Marcellus Empir. cap 8 pag 67 *Ranam de loco pecbendes, & ſpina oculos ejus ſubtiliter erues, atque in panno coccineo ligatos, oculis inferius crocantis ſuperpones: cito medeberis.*

dexter oculus dextro, ſiniſtro lævus ſuſpenſi e collo nativi coloris panno, lippitudines ſanant. Quod ſi per coïtum ranæ eruantur, albuginem quoque, alligati ſimiliter in putamine ovi. Reliquæ carnes impoſitæ ſugillationem rapiunt. [24] Cancri etiam oculos adalligatos collo mederi lippitudini dicunt. [25] Eſt parva rana in arundinetis & herbis maxime vivens, muta ac ſine voce, viridis, ſi forte hauriatur, ventres boum diſtendens. Hujus corporis humorem [26] ſpecillis deraſum claritatem oculis inunctis narrant afferre: ipſaſque carnes doloribus oculorum ſuperponunt. [27] Ranas etiam quindecim conjectas in fictile novum juncis configunt quidam: ſuccoque earum, qui ita effluxerit, admiſcent [28] vitis albæ lacrymam, atque ita palpebras emendant, inutilibus pilis exemptis, acu inſtillantes hunc ſuccum in veſtigia evulſorum. [29] Meges pſilothrum palpebrarum faciebat in aceto [a] enecans putreſcentes, & ad hoc utebatur multis variiſque per aquationes autumni naſcentibus. [30] Idem præſtare ſanguiſugarum cinis ex aceto illitus putatur. Comburi eas oportet in novo vaſe. [31] Idem tæniæ jecur ſiccatum [32] pondere x. IV. cum oleo cedrino perunctis pilis novem menſibus.

XXV. Auribus utiliſſimum [1] batiæ piſcis fel recens, ſed & inveteratum vino: item bacchi, quem quidam myxona vocant: item callionymi cum roſaceo infuſum: [2] vel caſtoreum cum papaveris ſucco. [3] Vocant & in mari pediculos, eoſque tritos inſtillari ex aceto auribus jubent. [4] Et per ſe conchylio infecta lana magnopere prodeſt. Quidam aceto & nitro madeſaciunt. [5] Suntque qui præcipue contra omnia aurium vitia laudent gari excellentis cyathum, mellis dimidio amplius, aceti cyathum in calice novo lenta pruna decoquere, ſubinde ſpuma pennis deterſa, & poſtquam delierit ſpumare, tepidum infundere. [6] Si tumeant aures, coriandri ſucco prius mitigandas iidem præcipiunt. [7] Ranarum adeps inſtillatus ſtatim dolores tollit. Cancrorum fluviatilium ſuccus cum farina hordeacea aurium vulneribus efficaciſſime prodeſt. [8] Parotides muricum teſtæ cinere cum melle, vel conchyliorum ex mulſo curantur.

XXVI. Dentium dolores ſedantur oſſibus draconis marini [1] ſcarificatis gingivis: cerebro caniculæ in oleo decocto aſſervatoque, ut ex eo dentes ſemel anno colluantur. Paſtinacæ quoque radio ſcarificare gingivas, & in dolore utiliſſimum. [2] Conteritur is, & cum elleboro albo illitus, dentes ſine vexatione extrahit. [3] Salſamentorum etiam fictili vaſe combuſtorum cinis, addita farina marmoris, inter remedia eſt. [4] Et cybia vetera eluta in novo vaſe, dein trita, proſunt doloribus. Æque prodeſſe dicuntur omnium ſalſamentorum ſpinæ combuſtæ, tritæque, & illitæ. [5] Decoquuntur & ranæ ſingulæ in aceti

INTERPRETATIO.

a *Enecans.*] Enecans, ſineníque putreſcere in aceto.

NOTÆ.

24. *Cancri etiam.*] Q. Serenus, cap. de oculorum dolore mitigando.

Viventiſque nepa lumen geſtatur amicum.

Nepa Sereno cancer eſt. Superſtitioſius autem Marcellus Empir. cap. 8 pag. 58. *Cancri oculus illibaliter ſublatus, & in phœnicio colligatus, colloque ſuſpenſus, lippitudini incipienti medetur, ſi tamen remedium a caſto homine fiat*

25. *Eſt parva rana.*] Καλαμίτης arundinetis ſuperius appellata, hac ipſa ſect.

26. *Specillis.*] Inſtrumento ferreo, vel cupreo, ut diximus lib. 7. ſect. 54. *Acu cuprea* dixit Marcellus Empir cap. 8. pag. 70. *Ranunculum viridem comprehenſum*, inquit, *acu cuprea pungito, & ſanguine ejus excepto*, &c. Sanguinem hunc Plinius humorem vocat.

27. *Ranas etiam.*] Vide Notas & Emend. num. XV.

28. *Vitis albæ lacrymam.*] Cui *pſilothri* quoque ab ea dote nomen eſt inditum, ut dictum eſt lib. 23. ſect. 16. Eſt enim pſilothrum, unguentum depilatorium. Pro albæ vitis lacryma chamæleonis folia Theod. Priſcianus adhibet, lib. 1. cap. 10. *Et chamæleonis herbæ folia ſicca trita in pulverem & commixta ſanguini ranarum viridium, poſt evulſionem capillorum pro collyrio immergimus.*

29 *Meges.*] Chirurgus is fuit, de quo diximus in Auctorum Indice.

30. *Idem præſtare.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 71. Plinius Valer. lib. 1. cap. 21. Theod. Priſcianus loc. cit.

31. *Idem tæniæ.*] Ταινία piſcis a Græcis vocatur, cujus meminit Epicharmus apud Athen. lib. 7 pag. 325. Gaza vittam interpretatur: tæniam retinere Plinius maluit. A Narbonenſis oræ piſcatoribus *Flambo* vocari, auctor eſt Rondeletius, lib. 11. cap. 17. a colore ruſo ſeu flammeo In Reg. 2. & Colb. 3. *thenæ*: unde *thynni* reſcribi hoc loco quibuſdam placet, quibus ægre aſſentimur.

32. *Pondere X. IV.*] Hoc eſt, denariûm quatuor, ſive drachmarum. Raineſius, lib. 2. Var. ſect. cap. 7. in hoc loco cæcutiit.

Sect. XXV. 1. *Batiæ piſcis.*] Ita MSS. Reg. 1. 2. Colb. 3. & Chiffl. non *Bati*, ut in editis. Index quoque hujus loci, Βατία βάτος ſive βατὶς, raia eſt; a qua ſi batia diſcrepat, quid ea ſit, incompertum nobis fatemur eſſe.

2. *Vel caſtoreum.*] Celſus, lib. 6. cap 7. *ad ſonitum aurium intra ſeipſas*, *caſtoreum* adhibet *cum aceto, vel vino, vel laureo oleo: aut huic mixtum caſtoreum cum ſucco nucum amararum.*

3. *Vocant ... pediculos.*] Ita, MSS. tum in hoc loco, tum in Indice, non *pedunculos*. Φθεῖρας vocat Ariſtoteles, lib. 4. hiſt. anim. cap. 10. pag 501. Horum ortus in maris profundo, Γίνονται ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης. De his egimus lib 9. ſect. 71. Adde Ælianum, lib. 9. hiſt. anim. cap 7.

4. *Et per ſe conchylio*] Conchyliatam lanam appellat Marcellus Empir. cap. 9. pag. 75. qua aurem occludi jubet, cui medetur. Crito, apud Galen. lib. 3. κατὰ τόπους, pag. 405. conchylio infectos flocculos in aurem jubet pariter immitti.

5. *Suntque qui.*] Marcellus Empir ad verbum, cap 9. pag. 75. 77. & 82. Plinius item Valer lib. 1. cap. 9.

6. *Si tumeant*] Plinius Valer. lib. 1. cap. 9 & Marcellus Empir. cap. 9. pag. 74.

7. *Ranarum.*] Marcellus Empir. cap. 9. pag. 75. & Plinius Valer. loc. cit.

8. *Parotides.*] Totidem verbis Marcellus Empir. cap 15. pag. 107. & 109. Plinius Valer. lib. 1. cap. 13. pro melle mulſam adſcribit.

Sect. XXVI. 1. *Scarificatis.*] MSS. Reg. 2. aliique, *ſcarifatis*; & mox *ſcarifare*, ut alias monuimus.

2. *Conteritur is.*] Sic fere Dioſc. lib. 2. cap. 22. Celſus quoque, lib. 6. cap 9. *Plani piſcis (quam paſtinacam noſtri, τρυγόνα Græci vocant) aculeus torretur: deinde conteritur, reſinaque excipitur, quæ dentis circumdata hunc ſolvit.*

3. *Salſamentorum*, &c.] Ad verbum Marcellus Empiric. cap. 13. pag. 97.

4. *Et cybia vetera.*] Vide Notas & Emend. num. XVI.

5. *Decoquuntur.*] Sic Dioſc. lib. 2. cap 28. Ὠφελοῦσι καὶ ἀδονταλγίας συνεψόμενα ὕδατι καὶ ὄξει, καὶ διακλυζόμενοι. *Decocta in aqua & aceto dentium dolores colluitione leniunt.*

heminis, ut dentes ita colluantur, contineaturque in ore ſuccus. Si faſtidium obſtaret, ſuſpendebat pedibus poſterioribus eas Salluſtius Dionyſius, ut ex ore virus deflueret in acetum fervens, idque e pluribus ranis. Fortioribus ſtomachis ex jure mandendas dabat. Maxillareſque ita ſanari dentes præcipue putant, mobiles vero ſupra dicto aceto ſtabiliri. Ad hoc quidam ranarum corpora binarum præciſis pedibus in vini hemina macerant, & ita colluі dentium labantes jubent. Aliqui totas adalligant maxillis. Alii denas in aceti ſextariis tribus decoxere ad tertias partes, ut mobiles dentium ſtabilirent. Necnon XXXVI. ranarum corda in olei veteris ſextario [6] ſub æreo teſto diſcoxere, ut infunderent per aurem dolentis maxillæ. Alii jecur ranæ decoctum & tritum cum melle impoſuere dentibus. Omnia ſupra ſcripta ex marina rana efficaciora. Si carioſi & fœtidi ſunt, centum in furno areſieri per noctem præcipiunt: poſtea tantumdem ſalis addi, atque ita fricari. [7] Enhydris vocatur a Græcis colubra in aqua vivens. Hujus quatuor dentium ſuperioribus in dolore ſuperiorum [8] gingivas ſcarificant, inferiorum inferioribus. Aliqui canino tantum earum contenti ſunt. Utuntur & cancrorum cinere: [9] nam muricum cinis dentifricium eſt.

XXVII. [1] Lichenas & lepras tollit adeps vituli marini: [2] murænarum cinis cum mellis obolis terni: jecur paſtinacæ in oleo decoctum: hippocampi, aut delphini cinis ex aqua illitus. Exhulcerationem ſequi debet curatio, quæ perducit ad cicatricem. [3] Quidam delphini jecur in fictili torrent, donec pinguitudo ſimilis oleo fluat, ac perungunt. Muricum vel conchyliorum teſtæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus, cutemque erugat, extenditque ſeptenis diebus illitus, ita ut octavo candido ovorum foveatur. Muricum generis ſunt, quæ vocant Græci [4] coluthia, alii corythia, turbinata æque, ſed minora multo, efficaciora etiam, & oris halitum cuſtodientia. [5] Ichthyocolla erugat cutem, extenditque, in aqua decocta horis quatuor, dein contuſa, & ſubacta ad liquorem uſque mellis. Ita præparata in vaſe novo conditur, & in uſu quatuor drachmis ejus binæ ſulphuris, & anchuſæ totidem, octo ſpumæ argenteæ adduntur, aſperſaque aqua teruntur una. Sic illita facies poſt quatuor horas abluitur. [6] Medetur & lentigini ceteriſque vitiis, ex oſſibus ſepiarum cinis. Idem & carnes excreſcentes tollit & humida hulcera. * Pſoras tollit rana decocta in heminis quinque aquæ marinæ: excoqui debet, donec ſit [7] craſſitudo mellis.

* CAP. VIII.

[8] Fit in mari & halcyoneum appellatum, ex nidis, ut aliqui exiſtimant, halcyonum [9] & ceycum: ut alii, e ſordibus ſpumarum craſſeſcentibus: alii, e limo, vel quadam maris lanugine. Quatuor ejus genera: [10] cinereum ſpiſſum, odoris aſperi: [11] alterum molle, lenius, odore fere algæ: [12] tertium candidioris vermiculi: [13] quartum pumicoſius, ſpongiæque putri ſimile. [14] Pæne purpureum, quod optimum, hoc & Mileſium vocatur. Quo candidius autem, hoc minus probabile eſt. [15] Vis eorum, ut exhulcerent, purgent. Uſus toſtis & ſine oleo. [16] Mire lepras, lichenas, lentigines tollunt [17] cum lupino, & ſulphuris duobus obolis. Halcyoneo utuntur & ad oculorum cicatrices. Andreas

NOTÆ.

6. *Sub æreo teſto.*] Sic omnes typi, cum Reg. 2. cod. MS. In Colb. 3. *ſub ærea teſta*

7. *Enhydris.*] Enhydris Ariſtoteli lutra eſt, omnibus nota: Plinio aliud longe: quippe ſerpentis genus, de quo ſup. ſect. 19. MSS hic quoque *colubra*, non *coluber* habent.

8. *Gingivas ſcarificant.*] MSS. *ſcarifant.*

9. *Nam muricum*] Plinius Valer. lib. 1. cap & Q. Serenus laudatus a nobis lib 28 ſect. 49.

Sect. XXVII. 1. *Lichenas .... tollit.*] Reg. 2. & Chiffl. *ſolvit* Marcellus Empir. cap 19. pag. 129. *Adeps vituli marini impoſita mentagræ plurimum prodeſt.* Subſcribit & Plinius Valer. lib. 2 cap 56.

2. *Murænarum cinis.*] Ita omnes typi, cum Reg 2. cod. At Colb 3. *muranarum*, quod ſatius videtur.

3. *Quidam delphini jecur in fictili.*] Reg. 2. & quem Pintianus habuit, *Quidam delphinum in fictili.* Verum Plinius Valer lib 2. cap. 56. cui titulus eſt, *Lichem arcendo: Item,* inquit, *delphini jecoris cinerem ex aqua.*

4. *Coluthia.*] Reg. 2. *Coluthia*, alii *corythia.* Index, *colytea*, ſive *corytea*, haud ſatis ſincere Placet *corythia* dici ob ſimilitudinem aliquam eorum muricum σὺν τῷ κόρυθι, cum galea vel caſſide. Neque admodum κωλύθια diſplicet, quaſi deminuti murices: unde & minores ſtatim dicuntur a Plinio. Eſt autem murex de concharum genere, ut dictum eſt libro nono.

5. *Ichthyocolla.*] Auctor lib de ſimp. med. ad Patern. tom 13. operum Galeni, pag 993. *Omnis ichthyocolla .... & cutem extendit, & ſplendidam facit.*

6. *Medetur & lentigini.*] Q. Serenus, cap. 12. de cutis & faciei vitiis propellendis, pag. 131.

Sepiolæ cineres ex oſſibus omnia tollunt.

7. *Craſſitudo mellis.*] Chiffl. *lentitudo mellis.*] Reg 2. & vet. Dalec. *lentitudo mellis.*

8. *Fit & halcyoneum.*] Græcis ἁλκυόνειον & ἀλκυόνιον. Pharmacopolis, *ſpuma maris*, & *Pala marina.* Hujus effigies plures exhibet Aldrovandus, lib. de metall. cap. 1. pag 212.

9. *Ex ceycum*] Κήϋξ halcyonum mas eſt. Vide Conſtantinum in Lexico, verbo Κήϋξ.

10. *Cinereum.*] Galenus, lib. xi. de fac ſimpl. med. pag. 316. Ἔστι δ' αὐτῶν ἓν μὲν πυκνὸν καὶ βαρὺ, καὶ μοχθηρὸν τὴν ὀσμὴν, ὄζει γὰρ ἰχθύων σαπρῶν. *Odoris pravi, olet enim piſces putridos.*

11. *Alterum molle.*] Galenus, loc. cit. Δεύτερον δ' ἄλλο.... κοῦφον, μανὸν, ὀσμὴν φυκίοις ὁμοίαν ἔχει.

12. *Tertium.*] Galenus, loc. cit. Ἄλλο δὲ τρίτον, σκώληκι μὲν ὅμοιον τὸ σχῆμα παραπλήσιον, πορφυρίζον δὲ τῇ χρόᾳ.... ὀνομάζουσι δ' αὐτὸ Μιλήσιον. Dioſcor. lib. 5. cap 136. Τὸ δὲ τρίτον σκωληκοειδὲς ὑπάρχει τῷ τύπῳ, καὶ τῇ χρόᾳ ὑπoπόρφυρον, ὅπερ Μιλήσιον καλοῦσι. *Tertium vermiculi forma, colore pæne purpureum eſt, quod Mileſium vocant.*

13. *Quartum*] Galenus, loc. cit. Τέταρτον κοῦφον καὶ μανὸν, ἔοικε δὲ ἐρίοις σεσηπόσι, *leve & rarum, lanis ſuccidis ſimile.*

14. *Pæne purpureum.*] Ab his verbis nova fuit inſtituenda oratio, quam priorum negligentia anterioribus verbis conjunxit: cum & is purpuræ color, & a Mileto cognomen, non quarto illi, ſeu poſtremo generi, ſed tertio adjudicari debeat, Galeno teſte & Dioſc. locis allatis proxime. Aetius quoque in MS. Πρὸς λειχῆνας, ἀλφοὺς, ψώρας, καὶ λειχῆνας... τὸ δὲ Μιλήσιον λεγόμενον σκώληκι ἐοικὸς τὸ σχῆμα, πορφυρίζον τῇ χροιᾷ, καὶ τῇ συστάσει μαλακὸς, λεπτότατον πάντων ἐστί.

15. *Vis eorum.*] Hæc pariter Galenus, loc. cit.

16. *Mire lepras*, &c.] Dioſc. Galenus & Aetius, locis cit poſt Hippocr. lib 2. de morbis mul. tex 67 pag 596.

17. *Cum lupino.*] Vide Notas & Emend. num. XVII.

ad

ad lepras cancri cinere cum oleo uſus eſt : Attalus thynni adipe tecenti ad oris hulcera.

XXVIII. [1] Mænarum muria, & capitum cinis cum melle ſanat ſtrumas. [2] Pungi piſcis ejus, qui rana in mari appellatur, oſſiculo e cauda, ita ut non vulneret, prodeſt. Id faciendum quotidie, donec percurentur. [3] Eadem vis & paſtinacæ radio, [4] & lepori marino impoſito, ita ut celeriter removeantur : [5] echini teſtis contuſis & ex aceto illitis : [6] item ſcolopendræ marinæ e melle : [7] cancro fluviatili contrito vel combuſto ex melle. [8] Mirifice proſunt & ſepiæ oſſa cum axungia vetere contuſa & illita. Sic & ad parotidas utuntur, [9] & ſauri piſcis marini jocineribus. [10] Quin & teſtis cadi ſalſamentarii tuſis cum axungia vetere, muricumque cinere ex oleo ad parotidas ſtrumaſque. Rigor cervicis mollitur marinis, qui pediculi vocantur, drachma pota : caſtoreo poto cum pipere ex mulſo mixto ranis decoctis ex oleo & ſale, ut ſorbeatur ſuccus. Sic & opiſthotono medentur, & tetano : ſpaſticis vero pipere adjecto. [11] Anginas mænarum ſalſarum ex capitibus cinis ex melle illitus abolet : ranarum decoctarum ex aceto ſuccus : hic & contra tonſillas prodeſt. [12] Cancri fluviatiles triti ſinguli in heminam aquæ anginis medentur gargarizati : aut e vino, & calida aqua poti. [13] Uvæ medetur garum cochlearibus ſubditum. Vocem ſiluri recentes, ſalſive, in cibo ſumpti adjuvant.

XXIX. Vomitiones mulli invenerati tritique in potione concitant. Suſpirioſis caſtorea [1] cum Hammoniaci exigua portione ex aceto mulſo jejunis utiliſſima potu. Eadem potio [2] ſpaſmos ſtomachi ſedat ex aceto mulſo calido. Tuſſim ſanare dicuntur piſcium modo e jure decoctæ in patinis ranæ. [3] Suſpenſæ autem pedibus, cum deſtillaverit in patinam ſaliva earum, [4] exenterari jubentur, abjectiſque intetaneis condiri. [5] Eſt rana parva arborem ſcandens, atque ex ea vociferans : in hujus os ſi quis exſpuat, ipſamque dimittat, tuſſi liberari narratur. [6] Præcipiunt & cochleæ crudæ carnem tritam bibere ex aqua calida in tuſſi cruenta.

XXX. Jocineris doloribus ſcorpio marinus in vino necatur, ut inde bibatur. [1] Conchæ longæ carnes ex mulſo potæ cum aqua, pari modo : aut ſi ſebres ſint, ex aqua mulſa. Lateris dolores leniunt hippocampi toſti ſumpti, [2] tethęaque ſimilis oſtreo in cibo ſumpta : [3] iſchiadicorum, muria ſiluri clyſtere infuſa. Dantur antem conchæ ternis obolis dilutæ in vini ſextariis duobus per dies quindecim. CAP. IX.

XXXI. [1] Alvum emollit ſilurus e jure, & torpedo in cibo. Et [2] olus marinum ſimile ſativo : ſtomacho inimicum, alvum facillime purgat : ſed propter acrimoniam cum pingui carne coquitur. [3] Et omnium piſcium jus. Idem & urinas ciet, e vino maxime. [4] Opti-

NOTÆ.

Sect. XXVIII. 1. *Mænarum muria.*] Vide Notas & Emendationes, num. XVIII.

2. *Pungi piſcis ejus qui rana.*] An *raia* potius ? caret enim rana aculeo. Vide Rondel. lib. 12. cap. 18.

3. *Eadem vis.*] Marcellus Empir. cap. 15. pag. 108. *Acu aſſ.a, id eſt, ſpiculo trygonis, quæ paſtinaca dicitur, ſtrumam ſæpius punge ſtatim areſcit.*

4. *Et lepori marino.*] Marcellus Empir. loc. cit. *Lupus marinus* (lege *lepus*) *id eſt, piſcis, tantæ efficaciæ eſt adverſum ſtrumas, ut ad quamlibet partem corporis admotus, ſtrumarum vitium omne perſanet.* Et pag. 110. *Marini lepores oleo vetere necati, bene faciunt diſcutiendis ſtrumis,* &c. Scribonius Largus, Compoſ. 80. *Ad ſtrumas melius marini lepores oleo vetere necati faciunt, in plumbea pyxide clauſi, quam diebus XL. diligenter alligatam oportet habere. Poſtea ex ea, primo oblinendæ ſunt ſtrumæ, ſuperque eas pellis lanata non nimium tonſa, tegendi gratia, imponenda eſt. Præcipere autem oportet, ne quis hoc medicamento manus inquinet, aut inquinatas, priuſquam laverit, ad os referat.*

5. *Echini teſtis,* &c.] Iiſdem verbis Marcellus Empir. cap. 15. pag. 108. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 28. & 29

6. *Item ſcolopendræ.*] Ea videlicet, de qua lib. 9. ſect 67.

7. *Cancro fluviatili,* &c.] Marcellus Empiric. loc. cit. ad verbum.

8. *Mirifice,* &c.] Idem ibidem

9. *Et ſauri piſcis.*] Hoc eſt, lacerti. Vide Notas & Emend. num. XIX.

10. *Quin & teſtis.*] Totidem verbis Marcellus Empiric. cap. 15. pag. 109.

11. *Anginas mænarum,* &c.] Plinius Valer. lib. 1. ad verbum, cap. 52. & Marcellus Empir loc. cit.

12. *Cancri fluviatiles,* &c.] In Græcia, Creta, Sicilia, Etruriaque frequentes : in Gallia Germaniaque nulli. Effigiem vide apud Rondel lib. de piſc. fluviat. cap. 34.

13. *Uvæ medetur.*] Iiſdem verbis Plinius Valer. lib. 1. cap. 43.

Sect. XXIX. 1. *Cum Hammoniaci.*] Hammoniacum ipſum per ſe prodeſſe ſuſpirioſis auctor eſt Scribonius Largus, Compoſ. 79.

2. *Spaſmos ſtomachi.*] Dalecampius vehementiores ſingultus interpretatur, quorum moleſtia ægri convelluntur

3. *Suſpenſæ autem.*] Quemadmodum ſuſpendi Salluſtius Dionyſius juſſit, ſect. 16.

4. *Exenterari.*] Reg. 2. & alii, *exinterari*, ab interaneis.

5 *Eſt rana parva.*] Δρυοπετης, opinor, de qua ſect. 24.

6. *Præcipiunt.*] Plinius Valer. lib 1. pag. 64. *Ad exſcreationem cruentam. Cochleæ elixæ teruntur, & ex aqua bibuntur.... Cochleæ elota ex aqua marina coquuntur, & ita devorantur. Cochleæ rurſus cum teſtis ſuis tritæ, addito croco, eduntur.*

Sect. XXX. 1. *Concha longa.*] In Indice hujus loci, *Strombus, ſive concha longa.*] Στρόμβος genus conchæ eſt, inſtar buccini. Nicandri Scholiaſtes : [illegible], *concha genus quo tubæ voce utebantur* : Ut apud poetam : *dum perſonat æquora concha.* Gaza apud Ariſt. *turbinem* vertit

2. *Tethęaque.*] Sic MSS omnes, & hujus loci Index. Græcis τὰ τήθη & τὰ τήθεα, genus oſtreorum eſt, vel fungorum potius, quod ceteris marinis propius a terra abeſt : [illegible], inquit Euſtath. in Iliad. π'. pag. 1084. Xenocrates, lib. de alimento ex aquatilibus, apud Oribaſ lib. 2. cap. 158. *Tethea in limo naſcuntur, & litoribus alga ferentibus, inveniunturque in muſco, alga & fuco · ſimiliaque ſunt fungis plantæ marinæ,* &c

3. *Iſchiadicorum.*] Sic Dioſc. lib. 2. cap. 29. de ſiluri muria : [illegible] Galenus item, lib. 11. de fac. ſimp. med. cap 2. pag. 318.

Sect. XXXI. 1. *Alvum emollit*] Silurus Dioſcoridi ſimiliter loc. cit. εὐκοίλιος, bonam facit alvum.

2. *Et olus marinum.*] Plinius, lib. 20. ſect. 38. *Marina braſſica vehementiſſime ex omnibus alvum ciet. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne, ſtomacho inimiciſſima.*

3. *Et omnium.*] Dioſc. lib. 2. cap. 35. [illegible], &c. *Recentium piſcium jus, modo per ſe, modo ex vino potum, alvum ſubducit.*

4. *Optimum,* &c.] Hæc totidem verbis Dioſcor. loc. cit. [illegible] Athenæo, lib 7 pag. 304. ἰουλὶς e ſaxatilium quoque genere eſt. A Liguribus *Girella*, & a nonnullis etiam *Donzella* dicta, teſte Rondelet. lib. 6. cap. 7. Vide & Hippol. Salvian. fol. 219.

mum e ſcorpionibus & iiilide, & ſaxatilibus, nec virus reſipientibus. [5] Coqui debent cum anetho, apio, coriandro, porro, additis oleo & ſale. [6] Purgant & cybia vetera, privatimque cruditates, pituitam, bilemque trahunt. Purgant & myaces, quorum natura tota in hoc loco dicetur. Acervantur muricum modo, vivuntque in algoſis, gratiſſimi autumno, & [8] ubi multa dulcis aqua miſcetur mari, ob id in Ægypto laudatiſſimi. Procedente hyeme, amaritudinem trahunt, coloremque rubrum. [9] Horum jus traditur alvum & veſicas exinanire, interanea [a] deſtringere, omnia adaperire, renes purgare, ſanguinem adipemque minuere. Itaque utiliſſimi ſunt hydropicis, mulierum purgationibus, morbo regio, articulario, inflationibus. [10] Item prodeſſe fellis, pituitæ, pulmonis, jocineris, ſplenis vitiis, rheumatiſmis. Fauces tantum vexant, vocemque obtundunt. Hulcera quæ ſerpant, aut ſint purganda, ſanant. Item carcinomata. Cremati autem, ut murices, & morſus canum hominumque cum melle, lepras, lentigines. [11] Cinis eorum lotus emendat caligines, gingivarum & dentium vitia, eruptiones pituitæ: [12] & contra dorycnium aut [13] opocarpathon antidoti vicem obtinent. Degenerant in duas ſpecies: in mitulos, [14] qui ſalem viruſque reſipiunt: myïſcas, quæ rotunditate differunt, minores aliquanto atque hirtæ, tenuioribus teſtis, carne duriores. [15] Mituli quoque, ut murices, cinere cauſticam vim habent: & ad lepras, lentigines, maculas. [16] Lavantur quoque plumbi modo ad [b] genarum craſſitudines, & oculorum albugines, caligineſque, atque in aliis partibus ſordida hulcera, capitiſque puſulas. [17] Carnes vero eorum ad canis morſus imponuntur. At pelotides emolliunt alvum: [18] item caſtorea ex aqua mulſa drachmis binis. Qui vehementius volunt, addunt cucumeris ſativi radicis ſiccatæ drachmam, & aphronitri duas. Tetheæ torminibus & inflationibus occurrunt. [19] Inveniuntur hæ in foliis marinis ſugentes, fungorum verius generis, quam piſcium. Eædem & teneſmum diſſolvunt, renumque vitia. [20] Naſcitur & in mari abſinthium, quod aliqui Seriphium vocant, circa Tapoſirin maxime Ægypti, exilius terreſtri. Alvum ſolvit, [21] & noxiis animalibus inteſtina liberat. [22] Solvunt & ſepiæ. In cibo dantur cum oleo, & ſale, & farina, decoctæ. [23] Mænæ ſalſæ cum felle taurino illitæ umbilico, alvum ſolvunt. [24] Jus piſcium in patina coctorum cum lactucis teneſmum diſcutit. [25] Cancri fluviatiles triti ex aqua poti, alvum ſiſtunt, urinam cient, [26] in vino alvum. [27] Ademptis brachiis calculos pellunt tribus obolis cum myrrha triti, ſingulis eorum drachmis. Ileos & inflationes caſtorea cum dauci ſemine, & petroſelini, quantum ternis digitis ſumatur, ex mulſi calidi cyathis quatuor: tormina vero [28] cum anetho ex vino mixto. Erythini in cibo ſumpti ſiſtunt alvum. Dyſentericis medentur ranæ cum ſcilla decoctæ, ita ut paſtilli fiant: vel cor earum cum melle tritum, ut tradit Niceratus. Morbo regio ſalſamentum cum pipere, ita ut reliqua carne abſtineatur.

XXXII. [1] Lieni medetur ſolea piſcis impoſitus: item torpedo: item rhombus vivus: dein remittitur in mare. [2] Scorpio marinus necatus in vino, veſicæ vitia, & calculos ſanat. [3] Lapis, qui invenitur in ſcorpionis marini cauda, pondere oboli potus: enhydridis

INTERPRETATIO.

a *Deſtringere.*] Detergere.

b *Genarum*] Palpebrarum.

NOTÆ.

5. *Coqui debent.*] Dioſc. ad verbum, loc. cit.

6. *Purgant & myaces*] Ariſtoteles μύας vocat, & Athenæus: μύακας alii: Myaces commune nomen eſt, mitulos, qui majores, grandioreſque: & myiſcas, quæ minores, complexum. De utriſque mox Plinius.

7. *Acervantur.*] Plinius, lib. 9 ſect. 60. de purpuris: *Congregantur verno tempore, mutuoque attritu lentorem cujuſdam ceræ ſalivant. Simili modo & murices.* Quod & Philoſophus tradidit, ut diximus, qui & μύας pariter cerificare adjicit, κηρίζουσι δὲ καὶ οἱ μύες.

8. *Et ubi multa dulcis.*] Sic de oſtreis paulo ante, ſect. 21. *Gaudent dulcibus aquis, & ubi plurimi influunt amnes.*

9. *Horum jus*] Athenæus, lib. 3. pag. 86. & 87. Horatius, lib. 2. Satyr. 4. verſ. 27.

Si dura morabitur alvus,
Mitulus, & viles pellent obſtantia conchæ.

10 *Item prodeſſe.*] In Reg. 2. Colb. 3. & Chiffl. *obeſſe*, vitiis ſcilicet obeſt, cum ea amolitur.

11. *Cinis eorum lotus.*] Sic Reg. 2. & Pintiani codex Hactenus editi, & Colb. 3 *potus*, minus ſincere, ut arbitror.

12. *Et contra dorycnium.*] Scribonius Largus, Compoſ. 191. *ad dorycnium: Adjuvari debent laſi ab eo . . . , conchyliis omnibus crudis atque decoctis.*

13. *Opocarpathon.*] Carpathi ſuccum, de quo ſect. 20.

14. *Qui ſalem.*] Vide Notas & Emend. num. XX.

15. *Mituli quoque*] Hos vulgus in Gallia muſculos vocat, *des muſcles*: myiſcas, *des moules.*

16. *Lavantur.*] Dioſc. lib. 2. cap. 7. Μύακες . . . . καέντες τὸ αὐτὸ δρῶσι τοῖς κήρυξι. Ἰδιαίτερον δὲ πλυθέντες ὡς μόλιβδος, χρησιμεύουσιν εἰς τὰ ὀφθαλμικὰ σὺν μέλιτι, σμήχοντες παχύτητας βλεφάρων, καὶ σμήχοντες λευκώματα, καὶ τὰ ἄλλα ὑπονοσοῦντα τοῖς κόραις. Quæ verbis totidem Plinius

17. *Carnes vero*] Dioſc. loc. cit. & Galenus ſimiliter, lib. XI. de fac. ſimpl. med. cap 1. pag 299.

18. *Item caſtorea.*] Pari modo ſumpta & menſes cient, & partus ſecundaſque ejiciunt, teſte Dioſc. lib. 2. cap. 26.

19. *Inveniuntur hæ.*] Vide quæ diximus de iis, ſect. ſup.

20. *Naſcitur & in mari.*] Hæc jam delibata ſuperius, lib. 27. ſect. 29.

21. *Et noxiis.*] Marcellus Empir. cap. 28 pag. 199.

22. *Solvunt & ſepiæ.*] Inter ea quæ alvum movent, ſepiarum atramentum Celſus annumerat, lib. 2. cap. 29.

23. *Mænæ ſalſæ.*] Plinius Valer. lib. 2 cap. 23

24. *Jus piſcium.*] Totidem verbis Marcellus Empir. cap. 39. pag. 203. & Plinius Valer. lib. 2. cap 14.

25. *Cancri fluviatiles.*] Plinius Valer lib. 2. cap. 27.

26. *In vino alvum.*] Sic omnes editi, cum Colb. 3. At Reg 1. & Chiffl. *in vino albo.*

27. *Ademptis brachiis.*] Simpliciore via Marcellus Empiric. cap. 26. pag 177. *Cancri teſtam*, inquit, *diligenter teres, & vino ſubdulci miſcebis, & colatam potionem dabis bibendam ei quō calculi moleſtia laborabit.*

28. *Cum anetho ex vino.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXI

Sect. XXXII. *Lieni medetur.*] Vide Notas & Emendat. num. XXII.

2. *Scorpio marinus.*] Totidem verbis Plinius Valer. lib. 2. cap 39. & Marcellus Empir cap 26. pag. 181.

3. *Lapis.*] Vide Notas & Emendat. num. XXIII.

jecur : [4] blendiorum cinis cum ruta. [5] Inveniuntur & in bacchi piſcis capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua calculoſis præclare medentur. Aïunt & urticam marinam in vino potam prodeſſe : item pulmonem marinum decoctum in aqua. [6] Ova ſepiæ urinam movent, renumque pituitas extrahunt. Rupta convulſa cancri fluviatiles triti in aſinino lacte maxime ſanant : [7] echini vero cum ſpinis ſuis contuſi in vino poti calculos. [8] Modus ſingulis hemina : bibitur donec proſit : & alias in cibis ad hoc proficiunt. Purgatur veſica & pectinum cibo. [9] Ex his mares alii donacas, alii aulos vocant : feminas onychas. Urinam mares movent. Dulciores feminæ ſunt, & unicolores. [10] Sepiæ quoque ova urinam movent, renes purgant.

XXXIII. Enterocelicis lepus illinitur tritus cum melle. [1] Jecur quoque aquaticæ colubræ, [2] item hydri tritum potumque, calculoſis prodeſt. [3] Iſchiadicos autem liberant ſalſamenta ex ſiluro infuſa clyſtere, evacuata prius alvo. [4] Sedis attritus cinis e capite mugilum mullorumque : comburuntur autem in fictili vaſe : illini cum melle debent. Item capitis mænarum cinis & ad rhagadas, & ad condylomata utilis : ſicut pelamidum ſalſarum capitum cinis, vel cybiorum cum melle. Torpedo appoſita [a] procidentis interanei morbum ibi coërcet. Cancrorum fluviatilium cinis ex olea & cera, rimas in eadem parte emendat : item & marini cancri polline.

XXXIV. Panos ſalſamenta coracini diſcutiunt : ſciænæ interanea & ſquamæ combuſtæ : ſcorpio in vino decoctus, ita ut foveantur ex illo. [1] At echinorum teſtæ contuſæ & ex aqua illitæ, incipientibus panis reſiſtunt. [2] Muricum vel purpurarum cinis utroque modo, ſive diſcutere opus ſit incipientes, ſive concoctos emittere. [3] Quidam ita componunt medicamentum : ceræ & thuris drachmas XX. ſpumæ argenti XL. cineris muricum X. olei veteris heminam. [4] Proſunt per ſe ſalſamenta cocta. Cancri fluviatiles triti verendorum puſulas diſcutiunt : [5] cinis ex capite mænarum : item carnes decoctæ & impoſitæ. Similiter percæ ſalſæ e capite cinis melle addito. Pelamidum capitis cinis, aut ſquatinæ piſcis cutis combuſta. [6] Hæc eſt, qua diximus lignum poliri : quia & e mari [b] fabriles uſus exeunt. Proſunt & ſmarides illitæ : [7] item muricum vel purpurarum teſtæ cinis cum melle : efficacius crematarum cum carnibus ſuis. [8] Carbunculos verendorum privatim ſalſamenta cocta cum melle reſtinguunt. [9] At teſtem, ſi deſcenderit, cochlearum ſpuma illini volunt.

XXXV. [1] Urinæ incontinentiam hippocampi toſti & in cibo ſæpius ſumpti emendant. [2] Item ophidion piſciculus congro ſimilis cum lilii radice. Piſciculi minuti, [c] ex ventre ejus qui devoraverit exempti, & cremati, ita ut cinis eorum bibatur ex aqua.

INTERPRETATIO.

a *Procidentis.*] Procidentis ſedis.
b *Fabriles.*] Quæ ad fabrorum pertinent.
c *Ex ventre.*] Ex ventre piſcis alterius.

NOTÆ.

4. *Blendiorum.*] Ita Reg. 1. & 2. ac Colb. 3. Et Index hujus loci ex omnium codicum fide, *Blendea.* In editis, *blenniorum.* Oppiano, lib. 1. fol. 108 Βλέννος, Athenæo, lib. 7. pag. 288 Βλέννος. Deſcribitur a Rondeletio piſciculus pelagius, rariſſimuſque, lib 7. cap 9 pag 214.

5. *Inveniuntur*, &c.] Plinius Valer. lib. 2. cap. 39. *Inveniuntur in brancis* (lege *baccho*) *piſcis capite quaſi lapilli, qui poti ex aqua, calculoſis præclare medentur.*

6. *Ova ſepiæ.*] Marcellus Empiric. ad verbum, cap. 26. pag. 179.

7. *Echini vero*, &c.] Plinius Valer. lib 2. pag 39. & Marcellus Empir. cap. 26. pag. 177.

8. *Modus.*] Hoc eſt, ut Plinii Valer. paraphraſi utar, *ſinguli ex hemina vini bibuntur.*

9. *Ex his.*] Hoc eſt, e pectinibus. Pectinum autem vocabulo laxius abutitur, ut ſolenes quoque eo comprehendat. Nam de ſolenibus totidem verba facit Diphilus Siphnius medicus, apud Athenæum, lib. 3 pag. 90. Οἱ δὲ σωλῆνες μὲν αὐτοὺς τινὲς ὀνομάζουσι, πρὸς ἴσως δὲ καὶ αὐλοὺς, καὶ δόνακας, καὶ ὄνυχας, πολύχυλοι, καὶ εὐκόλλοι, εὐπλαδεῖς. Καὶ οἱ μὲν ἄῤῥενες αὐτῶν ῥαβδωτοί εἰσι, καὶ οὐ μονόχρωμοί τε· ὠφελοῦσι δὲ τοῖς λιθιῶσι, καὶ δυσουροῦσι ὠφελοῦσι· αἱ δὲ θήλειαι μονόχρωμοί τε εἰσὶ, καὶ γλυκύτεροι. *Quos nonnulli ſolenas vocant, quidam aulos, donacas, onychas, ſucci multum ſuppeditant, ſed pravi, & glutinoſi. Ex his mares, virgati, coloriſque cærulei, calculoſis & ægre meientibus opitulantur: feminæ vero unicolores ſunt ac dulciores.* Δόνακες porro appellantur a figura cavæ arundinis : αὐλοὶ, a tubæ ſimilitudine : ὄνυχες ab unguis colore, quam ob rem & δάκτυλοι, hoc eſt, digiti cognominati inferius ſect. 53.

10. *Sepiæ quoque.*] Hanc clauſulam vix Plinianam puto, cum proxime ante idem diſerte efferatur, *Ova ſepiæ urinam movent, renumque pituitas extrahunt.*

Sect. XXXIII. 1. *Jecur quoque aquaticæ colubræ.*] Hoc eſt, enhydridis, de qua ſect. 19 & 26.

2. *Item hydri.*] Ita Reg. 2. ceterique MSS. Anguium genus id eſt quod in terra & in aqua vivit, ut dictum eſt lib. 29. ſect. 22.

3. *Iſchiadicos.*] Simile eſt quod allatum ſupra ſect. 30. *Iſchiadicorum* dolores lenit *muria ſiluri clyſtere infuſa.*

4. *Sedis attritus.*] Marcellus Empir. cap. 31 pag 212. etiam carnes horum decoctas, cum melle ſubactas & impoſitas, prodeſſe ſcribit.

Sect. XXXIV. 1. *At echinorum teſtæ.*] Plinius Valer. lib 3. cap. 27.

2. *Muricum vel*, &c.] Totidem verbis Marcellus Empir. cap. 32. pag. 225. & Plinius Valer. loc. cit.

3. *Quidam ita componunt.*] Hæc ſyllabis plane totidem Plinius Valer lib. 3. cap. 3. Hoc medicamentum Græci διὰ ὀστρέων vocant.

4. *Proſunt per ſe.*] Plinius Valer. loc. cit.

5. *Cinis ex capite.*] Dioſc. lib 2. cap 31. Καὶ ἡ μαινίδος δὲ κεφαλὴ καυθεῖσα λεία τὰς ἐν δακτυλίῳ τυλωθείσας ῥαγάδας καταπασσομένη θεραπεύει. *Mænæ quoque caput uſtum, tritumque, ſi inſpergatur, ſedis rhagadas emendat.* Galenus ſimiliter lib. 11. de facult. ſimp. med cap. 1. pag 302.

6. *Hæc eſt, qua diximus.*] Libro 9. ſect. 14. *Aſpera cute integuntur, ut ſquatina, qua lignum & ebora poliuntur.*

7. *Item muricum.... efficacius*, &c.] Hæc Plinius Valer. ad verbum, lib. 2. cap. 41. & Marcellus Empiric. cap. 33. pag. 230.

8. *Carbunculos.*] Marcellus Empir. & Plinius Valer. locis citatis.

9. *At teſtem.*] Plinius Valer. lib. 2. cap. 41. Noſter ipſe ſuperius, lib. 30 ſect. 22 *Si deſcidat teſtium alter, ſpumam cochlearum illitam remedio eſſe tradunt.*

Sect XXXV. 1. *Urinæ incontinentiam.*] Sic MSS. omnes, ſic ipſe Plinius, lib 30. ſect 22. ubi eadem genera morborum ordine perſequitur : ſeminis incontinentiam, quam Rondeletius hic obtrudit, lib. 14. cap. 2. inter illa non recenſuit.

2. *Item ophidion.*] Ὀφίδιον, quaſi parvum ſerpentem di-

[1] Jubent & cochleas Africanas cum ſua carne comburi, cineremque ex vino Signino dari.

XXXVI. [1] Podagris articulariiſque morbis utile eſt oleum, in quo decocta ſint ranarum inteſtina: & rubetæ cinis cum adipe vetere. Quidam & hordei cinerem adjiciunt, trium rerum æquo pondere. Jubent & lepore marino recenti podagram fricari. Fibrinis quoque pellibus calceari, maxime Pontici fibri. [2] Item vituli marini cujus & adeps prodeſt. Nec non & bryon, [3] de quo diximus, lactucæ ſimile, rugoſioribus foliis, ſine caule. Natura eſt ei ſtyptica. Impoſitumque lenit impetus podagræ. [4] Item alga de qua ipſa dictum eſt: obſervaturque in ea, ne arida imponatur. [5] Perniones emendat pulmo marinus, [6] cancrique marini cinis ex oleo, item fluviatiles triti, ſicque cinere & oleo ſubacti: & ſiluri adeps. [7] Et in articulis, morborum impetus ſedant ranæ ſubinde recentes impoſitæ: quidam diſſectas jubent imponi. Corpus auget jus mitulorum, & concharum.

XXXVII. [1] Comitiales, ut diximus, coagulum vituli marini bibunt cum lacte equino, aſininove, aut cum Punici ſucco, quidam ex aceto mulſo. Nec non aliqui per ſe pilulas devorant. [2] Caſtoreum in aceti mulſi cyathis tribus jejunis datur. His vero, qui ſæpius corripiuntur, clyſtere infuſum mirifice prodeſt. [3] Caſtorei drachmæ duæ eſſe debebunt, mellis & olei ſextarius, & aquæ tantumdem. Ad præſens vero correptis olfactu ſubvenit cum aceto. [4] Datur & muſtelæ marinæ jecur: item mutis, [5] vel teſtudinum ſanguis.

CAP. X. XXXVIII. [1] Febrium circuitus tollit jecur delphini guſtatum ante acceſſiones. Hippocampi necantur in roſeo, ut perungantur ægri [2] in frigidis febribus. Et ipſi alligantur ægris. [3] Item ex aſello piſce lapilli, qui plena Luna inveniuntur in capite, alligantur in linteo. Pagri fluviatilis longiſſimus dens capillo adalligatus, ita ut quinque diebus eum qui alligaverit, non cernat æger: [4] ranæ in trivio decoctæ oleo abjectis carnibus, perunctos liberant quartanis. Sunt qui ſtrangulatas in oleo, ipſas clam adalligent, oleoque eo perungant. Cor earum adalligatum frigora febrium minuit: [5] & oleum, in quo inteſtina decocta ſint. [6] Maxime autem quartanis liberant, ablatis unguibus ranæ adalligatæ, & rubetæ. [7] Jecur ejus vel cor adalligatur in panno leucophæo. [8] Cancri fluviatiles triti in oleo & aqua, perunctis ante acceſſiones in febribus proſunt. Aliqui & piper addunt. Alii decoctos ad quartas in vino e balineo egreſſis bibere ſuadent in quartanis. Aliqui vero ſiniſtrum oculum devorari jubent. [9] Magi quoque oculis eorum ante Solis ortum adalligatis ægro, ita ut cœcos dimittant in aquam, tertianas abigi promittunt. Eoſdem oculos [10] cum carnibus luſciniæ in pelle cervina adalligatos, præſtare vigiliam ſomno fugato tradunt. In lethargum vergentibus coagulo balænæ, aut vituli marini ad olfactum utuntur. Alii ſanguinem teſtudinum lethargicis illinunt. Tertianis mederi dicitur [11] & ſpondy-

NOTÆ.

cas, diminuto nomine ab ὄφις. Monſpelienſibus *Donzella* dicitur, ut auctor eſt Rondeletius. lib. 14 cap 2.

1. *Jubent & cochleas.*] Verbum verbo tranſcripſit Plinius Valer. lib 2. cap 40 Quin & ipſe noſter, lib 30. ſect 22. *Sicut ad urinæ incontinentiam ... cochleas Africanas cum ſua carne & teſta crematas, poto cinere.*

Sect. XXXVI. 1. *Podagris.*] Marcellus Empir cap. 36. pag 246. *Utiliter in dolore perunguntur pedes oleo in quo decocta ſint inteſtina ranarum. Ranæ quoque rubetæ exuſtæ cinis*, &c. Totidem verbis & Plinius Valer. lib. 3. cap. 14.

2. *Item vituli marini.*] Ita MSS. omnes. Subintellige, pellibus calceari, vel ut MSS. habent, *calciari* Marcellus Empir. cap 36. pag. 246 *Vituli marini ... pelle facta calciamenta, ſi quis in quotidiano uſu habuerit, efficaciter podagræ morbo carebit* Plinius Valer. lib 3. cap. 14. *Podagræ depellendæ: Adipe vituli marini*, inquit, *pedes perunguntur: cujus & pellibus calciari convenit.* Galenus item, lib 3. Εὐπορ. pag 663. Πρὸς ποδάγραν. Φώκης δέρμα, ἢ λέοντος, ἢ λυκοῦ, ἢ ἀλώπεκος, τάς τε ἐργαζέσθωσαν, καὶ φορῇ ὑποδήματα, οὐκ ἀλγήσει τοὺς πόδας.

3 *De quo diximus*] Libro 27 ſect. 33. *Bryon marinum herba ſine dubitatione eſt, lactucæ foliis ſimilis. ... Præcipua ſiccandi et ſpiſſandique vis, & collectiones omnes inflammationeſque cohibendi, præcipue podagræ*, &c.

4. *Item alga, de qua.*] Libro 26 ſect. 66 & hujus libri ſect. 22.

5. *Perniones.*] Plinius Valer lib. 2. cap. 49. & Dioſcor. lib 1. cap. 39.

6. *Cancrique marini.*] Marcellus Empir. cap. 34 pag. 232. & Plinius Valer loc. cit.

7. *Et in articulis.*] Ad verbum hæc Marcellus Empiric. cap. 34. pag. 236.

Sect. XXXVII. 1. *Comitiales, ut diximus.*] Libro 8 ſect. 49. Sic Plinius Valer. lib. 2. cap. 58. & Dioſc. lib. 2. cap. 85. Cælius Aurel. lib. 1. Chron. cap. 4. de Epilepſia. *Dant etiam bibendum lac aſininum, cum ſale, vel ſanguine teſtudinis marinæ, aut vituli marini: & non ſolum ſanguinem, verum etiam coagula quæ lacti miſcentur.* Hæc vero ipſe deinde medicamenta damnat.

2. *Caſtoreum*, &c.] Plinius Valer. ad verbum, loc. cit.

3. *Caſtorei drachma.*] Idem, loc cit.

4. *Datur & muſtelæ.*] Idem. ibid

5. *Vel teſtudinum ſanguis.*] Cælius Aurel. loco proxime allato Scribonius Largus, Compoſ. 16.

Sect. XXXVIII. 1. *Febrium circuitus.*] Plinius Valer. lib. 3 cap. 3.

2. *In frigidis febribus.*] Quæ cum extremarum corporis partium refrigeratione veniunt.

3 *Item ex aſello.*] Ad verbum Plinius Valer. lib. 3. cap 3. molari figura in aſelli capite lapides reperiri ſcribit Ælianus, lib 6. hiſt. anim cap. 30.

4. *Ranæ in trivio.*] Sic MSS. omnes, non *ex trivio.* Sic etiam Plinius Valer. lib 3. cap. 6 & Q. Serenus, cap. 50. de quartana febri, pag. 157

Sed prius eſt oleo partus fervīſcere ranæ
In triviis, illoque artus perducere ſucco.

5 *Et oleum, in quo.*] Q. Serenus, cap 10. *de humoribus*, (lege, *de horroribus*) & *perfrictionibus medendis*, pag. 130.

Sæpe ita pervadit vis frigoris, ac tenet artus,
Ut vix quæſito medicamine pulſa recedat,
Si ranam ex oleo decoxeris, abjice carnem:
Membra fove.

6 *Maxime autem*] Plinius Valer lib. 3. cap. 6. ad verbum.

7. *Jecur ejus.*] Plinius Valer. loc cit

8. *Cancri fluviatiles.*] Ad verbum Plinius Valer. lib. 3. cap 3.

9. *Magi quoque oculis eorum*] Sic Reg. 2 & alii MSS. non *earum*, ut editi: & mox *cæcos*, non *cæcas*: ad cancros enim fluviatiles ea pertinent. Plinius Valer lib 3. cap. 5. *Tertiana curanda. Cancri fluvialis*, inquit, *oculi eruti alligantur, & ipſe cancer in aquam remittitur.*

10 *Cum carnibus luſciniæ.*] Ælianus, lib 1. hiſt. anim cap. 43 de luſcinia: Λέγεται δὲ καί τις κρέα αὐτῆς εἰς ἀγρυπνίαν ἀναστελλοῦν, *ejus etiam carnes vigiliam fovere aiunt*

11. *Et ſpondylus perca.*] Σπόνδυλος, ſive σφόνδυλος vertebra eſt ſpinæ dorſi, ut omnes norunt. In libris hactenus editis *per ſe*, inepte, pro *perca*, ut in Reg. 2. cod. Colb. 3.

lus percæ adalligatus : quartanis cochleæ fluviatiles in cibo recentes. Quidam ob id aſſervant ſale, ut dent tritas in potu.

XXXIX. Strombi in aceto putrefacti, lethargicos excitant odore. Proſunt & cardiacis. Cachecticis, quorum corpus macie conficitur, tethea utilia ſunt cum ruta ac melle. [1] Hydropicis medetur adeps delphini liquatus, cum vino potus. [2] Gravitati ſaporis occurritur tactis naribus unguento, aut odoribus, vel quoquo modo obturatis. Strombi quoque carnes tritæ, & in mulſi tribus heminis pari modo aquæ; aut ſi febres ſint, ex aqua mulſa datæ proficiunt. Item ſuccus cancrorum fluviatilium cum melle. Ranæ quoque aquaticæ in vino vetere & farre decoctæ, ac pro cibo ſumptæ, ita ut bibatur ex eodem vaſe. [3] Vel teſtudo deciſis pedibus, capite, cauda, & inteſtinis exemptis, reliqua carne ita condita, ut citra faſtidium ſumi poſſit. [4] Cancri fluviatiles ex jure ſumpti, & phthiſicis prodeſſe traduntur.

XL. [1] Aduſta ſanantur cancri marini vel fluviatilis cinere: & ea quæ ferventi aqua combuſta ſunt. Hæc curatio etiam pilos reſtituit cum ranarum fluviatilium cinere. Putantque utendum cum cera & adipe urſino. [2] Prodeſt & fibrinarum pellium cinis. Ignes ſacros reſtinguunt ranarum viventium ventres impoſiti: pedibus poſterioribus pronas adalligari jubent, ut crebriore anhelitu proſint. Utuntur & ſilurorum capitum cinere, ſalſamentorum ex aceto. [3] Pruritum ſcabiemque non hominum modo, ſed & quadrupedum efficaciſſime ſedat jecur paſtinacæ decoctum in oleo.

XLI. Nervos vel præciſos [1] purpurarum callum, quo ſe operiunt, tuſum glutinat. [2] Tetanicos coagulum vituli adjuvat in vino potum oboli pondere: item ichthyocolla. [3] Tremulos caſtoreum, ſi ex oleo perungantur. [4] Mullos in cibo inutiles nervis invenio.

XLII. [1] Sanguinem fieri piſcium cibo putant, [2] ſiſti polypo tuſo illitoque. De quo & hæc traduntur: muriam ipſum ex ſeſe emittere, & ideo non debere addi in coquendo: ſecari arundine: ferro enim infici, vitiumque trahere [a] natura deſinente. Ad ſanguinem ſiſtendum & ranarum illinunt cinerem, vel ſanguinem inarefactum. Quidam ex ea rana, quam Græci calamiten vocant, quoniam inter arundines fruticeſque vivat, minima omnium & viridiſſima, ſanguinem cineremve fieri jubent. Aliqui & naſcentium ranarum in aqua, [3] quibus adhuc cauda eſt, in calice novo combuſtarum cinerem, ſi per nares fluat, injiciendum. Diverſus hirudinum, quas ſanguiſugas vocant, ad extrahendum ſanguinem uſus eſt. Quippe eadem ratio earum, quæ [4] cucurbitularum medicinalium, ad corpora levanda ſanguine, ſpiramenta laxanda, judicatur. Sed vitium, quod admiſſæ ſemel deſiderium faciunt circa eadem tempora anni ſemper ejuſdem medicinæ. [5] Multi podagris quoque admittendas cenſuere. [6] Decidunt ſatietate, & pondere ipſo ſanguinis detractæ, aut ſale aſperſæ. Aliquando tamen affixa relinquunt capita, quæ cauſa vulnera inſanabilia facit, & multos interimit, [7] ſicut Meſſalinum e Conſularibus patriciis, [8] cum ad genua admiſiſſet. [b] Invehunt virus remedio verſo: maximeque ruſæ ita

INTERPRETATIO.

a *Natura.*] Bonitate ſucci vel ſic degenerante in cibis.

b *Invehunt.*] Remedium quod afferebant, vertitur ſic in venenum.

NOTÆ.

& in eo quem Pintianus vidit.

Sect. XXXIX 1 *Hydropicis.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 11 *de Hydropiſi: Adeps delphini*, inquit, *ex vino bibitur: propter graveolentiam naribus obturatis, aut unguento optimo tactis*

2. *Gravitati ſaporis.*] Monet Dalecampius, in quodam MS. codice legi *ſoporis*: perinde quaſi ſit de lethargo ſermo: quod quam ineptum ſit, tum ex Plinii Valeriani verbis proxime allatis palam eſt, tum quod quæ ſequuntur remedia, ad hydropicos adhuc ſpectant.

3. *Vel teſtudo, &c.*] Plinius Valer. loc. cit totidem verbis.

4. *Cancri fluviatiles.*] Plinius Valer loc cit. hydropicis pariter auxiliari ſcribit: phthiſicis Aetius, lib. 2. cap. 174. pag 76.

Sect. XL. 1. *Aduſta ſanantur.*] Vide Notas & Emendat. num XXIV.

2. *Prodeſt &c.*] Vide Notas & Emend num. XXV.

3 *Pruritum, ſcabiemque.*] Plinius Valer lib 3. cap 39.

Sect. XLI. 1. *Purpurarum callum.*] Operculum ſive integumentum vocat Ariſt. lib. 5. de hiſt anim ἐπικάλυμμα. Sub illo operculo exſerta lingua paſci purpuræ ſolent. Carni hæret, ut unguis noſter, duriuſculum, nec tam ſiccum tamen quam teſta: neque humidum, quale cochlearum eſt, quod ex glutinoſo humore, ſive ex muco ſuo ſibi ipſæ conficiunt. Pictum vide apud Rondelet. lib. 2. de teſtac. cap. 2 pag. 64. A Dioſc. lib. 2. cap. 10. ὄνυξ & κόγχη vocatur, ut dicemus inferius, ſect. 46.

2. *Tetanicos.*] Vide Notas & Emend. num XXVI.

3 *Tremulos caſtoreum.*] Subintellige, adjuvat, ex antecedente ſententia. Sic etiam Marcellus Empiric. cap. 35. pag. 237.

4. *Mullos . . . inutiles nervis.*] Quare & aciem oculorum eo cibo hebetari tradunt, ut ait ipſe ſect. 24. Epilepticis olim interdicebant mullorum eſu, teſte Hippocrate, lib. de morbo ſacro, text. 2. pag. 325

Sect. XLII 1. *Sanguinem fieri.*] Sic MSS omnes, non *cieri*: etſi ſequitur proxime, *ſiſti* Sanguinem fieri, gigni eo cibo ſignificat, vimque hanc ei alimento ineſſe: ut proxime ante mullorum hanc dotem notavit, ut ſint in cibo nervis inutiles

2. *Siſti polypo, &c.*] Plinius Valer lib. 3. cap 21.

3. *Quibus adhuc cauda.*] Quiddam e limo matrumve utero adhæreſcens, quod inſtar caudæ ſit.

4. *Cucurbitularum.*] Quas Celſus lib. 2. cap. 11. ut Plinius, cucurbitulas: cucurbitas, & cucurbitas ventoſas, & ventoſas ſimpliciter, nulloque adjuncto, Theodorus Priſcianus appellat, lib. 2. parte 1. cap. 5. & alibi. Galli, *des Ventouſes*

5. *Multi podagris.*] Ita Q. Serenus, cap. 43. de podagra depellenda, pag. 153.

6. *Decidunt ſatietate.*] Reg. 2. *ſatiate*, non recte, a recto *ſatias*. Terentio tamen, Lucretio, Livio, aliiſque ſcriptoribus vox admodum familiaris.

7. *Sicut Meſſalinum.*] De quo Plinius lib 10. ſect. 27: & nos ibi cum eo.

8. *Cum ad genua*] Reg. 2. *ad genum.*

formidantur. [9] Ergo ſugentia ora forficibus præcidunt : ac veluti [10] ſiphonibus defluit ſanguis : paulatimque morientium capita ſe contrahunt, nec relinquuntur. [11] Natura earum adverſatur cimicibus, & ſuffitu necat eos. Fibrinarum pellium cum pice liquida combuſtarum cinis, narium profluvia ſiſtit, ſucco porri mollitus.

XLIII. [1] Extrahunt tela corpori inhærentia ſepiarum teſtæ ex aqua, ſalſamentorum carnes, [2] cancri fluviatiles triti, [3] ſiluri fluviatilis, qui & alibi [4] quam in Nilo naſcitur, carnes impoſitæ recentes ſive ſalſæ. Ejuſdem cinis extrahit, & adeps : & cinis ſpinæ ejus vicem ſpodii præbet.

XLIV. [1] Hulcera quæ ſerpunt, & quæ in his excreſcunt, ex capite mænarum cinis, vel ſiluri coërcet. Carcinomata percarum capita ſalſarum : efficacius ſi cineri earum miſceatur ſal, [2] & cunila capitata, oleoque ſubigantur. Cancri marini cinis uſti cum plumbo, carcinomata compeſcit. [3] Ad hoc & fluviatilis ſufficit cum melle, [4] lineaque lanugine. Aliqui malunt alumen melque miſcere cineri. Phagedænæ ſiluro inveterato, & cum ſandaracha trito : [5] cacoëthe, & nomæ, & putreſcentia cybio vetere ſanantur. [6] Vermes innati ranarum felle tolluntur : fiſtulæ aperiuntur, ſiccanturque ſalſamentis cum linteolo immiſſis. [7] Intraque alterum diem callum omnem auferunt, & putreſcentia hulcerum, quæque ſerpunt, emplaſtri modo ſubacta & illita. [8] Et alex purgat hulcera [9] in linteolis conceptis. [10] Item echinorum teſtæ cinis. Carbunculos coracinorum ſalſamenta illita diſcutiunt. [11] Item mullorum ſalſamenti cinis. Quidam capite tantum utuntur cum melle, vel coracinorum carne. Muricum cinis cum oleo tumorem tollit : [12] cicatrices, fel ſcorpionis marini.

XLV. [1] Verrucas tollit glani jecur illinum : [2] capitis mænarum cinis cum allio tritus : [3] ad thymia crudis utuntur : [4] fel ſcorpionis marini rufi : [5] ſmarides tritæ illitæ. Alex deſerveſacta unguium ſcabritiam, cinisque e capite mænarum extenuat.

XLVI. Mulieribus lactis copiam facit glauciſcus e jure ſumptus, & ſmarides cum ptiſana ſumptæ, vel cum feniculo decoctæ. [1] Mammas ipſas muricum vel purpuræ teſtarum cinis cum melle efficaciter ſanat. Cancri fluviatiles illiti, vel marini, pilos in mamma, vel muricum carnes appoſitæ tollunt. [2] Squatinæ illitæ creſcere mammas non patiuntur. Delphini adipe [3] linamenta accenſa excitant vulvæ ſtrangulatu oppreſſas. Item ſtrombi in aceto putrefacti. Percarum vel mænarum capitis cinis admixto ſale, & cunila, oleoque, vulvæ medetur : ſuffitione quoque ſecundas detrahit. [4] Item vituli marini adeps

NOTÆ.

9. *Ergo fugentia ora.*] Monet Dalecampius ex vetere vel typo vel manuſcripto legi commode poſſe, *Ergo fugentium inferiora*, hoc eſt, partes inferiores : quam ſcripturam ſecutus eſt Lætus in edit. Elzevir. Ita ſane legi, ſi M S. ullus faveat, admodum probarim.

10 *Siphonibus.*] Fiſtulis, quales ſunt e quibus emicant ſalientes aquæ.

11. *Natura earum*] Vide quæ dicta ſunt lib 29. ſect. 17.

Sect. XLIII. 1. *Extrahunt tela.*] Marcellus Empir. cap. 34 pag 233. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 49.

2. *Cancri fluviatiles.*] Plinius Valer loc. cit.

3. *Siluri fluviatilis.*] Dioſcor. lib. 2. cap. 29. de ſiluro : Καταπλασσομένη δὲ ἡ σὰρξ ἡ πρόσφατος, σκόλοπας ἀνάγει.

4 *Quam in Nilo*] Nam in Nilo naſci dictum eſt lib 9 ſect. 17 Etiam & in Danubio diximus in Notis & Emendationibus ad librum nonum, num. XXIII.

Sect XLIV. 1. *Hulcera*, &c.] Totidem plane ſyllabis Plinius Valer lib. 3 cap. 22.

2. *Et cunila capitata.*] Sativa, ut quidem reor, quæ & ſatureia dicta : a nonnullis ob ſimilitudinem, thymbra : ob cacuminis fragrantiam capitata, a Q. Sereno, cap. de ſplene curando, thymbra κεφαλωτή.

At thymbræ ſpeciem quam commemorant cephaloten, &c.

3. *Ad hoc & fluviatilis.*] Dioſc. lib. 2. cap 12.

4. *Lineaque lanugine.*] Sic eleganter linamentum appellat, ſeu tomentum lineum, quod vulneribus imponitur, *Charpie.*

5. *Cacoethe*, &c.] Hæc totidem verbis Plinius Valer. lib. 3. cap 22.

6. *Vermes*, &c] Plinius Valer. ad verbum, loc. cit. De vermibus hæc accipienda, qui hulceribus innaſcuntur.

7. *Intraque alterum*, &c.] Plinius Valer loc. cit.

8. *Et alex purgat hulcera.*] De alece diximus lib. 31. ſect. 44. Vide Notas & Emend num. XXVII.

9 *In linteolis conceptis*] Concepta linteola, ut alibi diximus, Carpiam ſequior ætas appellavit : noſtri deinde *Charpie*, quæ vox Chirurgis nota : nam vulneribus inditur. Græcis Medicis μοτὸς eſt, vel τιλτὸν μοτόν.

10 *Item echinorum.*] Dioſcor. lib. 2. cap 1. de echini marini teſta : Κεκαυμένον δὲ τὸ κέλυφος ῥυπαρὰ ἕλκη, καὶ καταστέλλει τὰ ὑπερσαρκοῦντα. *Cremata teſta, ſeu teſtæ cinis, hulcera ſordida expurgat, eaque reprimit quæ in hulceribus ipſis excreſcunt.*

11. *Item mullorum ſalſamenti.*] Theod Priſcianus, lib. 4. cap. 18. *de carbunculis : Mullorum ſalſamentorum combuſtorum cinis adhibitus juvat.*

12 *Cicatrices fel*, &c.] Plinius Valer. lib. 3. cap 46.

Sect XLV. 1. *Verrucas tollit glani jecur.*] Qui & glanis dicitur, lib 9. ſect. 67.

2 *Capitis mænarum . . . . cum alio.*] Sic libri omnes editi, & Reg. 2. Colb. 3. aliique. In Chifl. *cum oleo* : & Plinius Valer. lib. 3 cap 42. *Ad verrucas, clavos, & callos : Capitum mænarum cinere cum olea trita* : alii codd *cum allio.*

3. *Ad thymia crudis.*] Mænis videlicet. Ita M S S. omnes. Miror Rondeletium lib. 5. cap. 13. hæſiſſe in re tam perſpicua : conteſtumque quid eſſet hic *crudis*, ſe non videre : *ad thymia ſedis* legi fore ſatius : quoniam Dioſcor lib. 2. cap 31. ad calloſas ſedis rhagadas mænarum capitis cinerem inſpergi jubet. Sed longe a rhagadibus ſeu fiſſuris ani diſcrepant thymia, ſive thymi, hoc eſt, verrucæ, fabæ magnitudine, quæ a colore thymi nomen habent. De vitiis ſedis nihil hic auctor voluit.

4. *Fel ſcorpionis . . . . rufi*] Hiceſius apud Athen. lib. 7. pag. 320. ſcorpionum duplex ſtatuit genus : pelagium alterum, alterum in cœnoſis aquis degentem : & hunc nigricantem, illum vero rufum : καὶ ὁ μὲν πελάγιος πυῤῥός, ὁ δὲ ἕτερος μελανίζων.

5. *Smarides tritæ.*] Dioſcor. lib. 2. cap 50. Σμαρίδος ταριχηρᾶς ἡ κεφαλὴ καεῖσα, ἕλκη σηπτὰ καὶ ὑπερσαρκοῦντα, καὶ νομὰς ἵστησι, ἥλους καὶ θύμους ἀναλίσκει. *Smaridis ſalitæ caput exuſtum tritumque, excreſcentes in hulceribus carnes cohibet, nomaſque compeſcit : clavos thymoſque abſumit.*

Sect. XLVI. 1. *Mammas.*] Mammarum inflationes, de quibus Theod. Priſcianus, lib. 3. cap. 1.

2. *Squatinæ illitæ*] Sic typi, cum Reg. 2 In Chifl. *ſquatinæ impoſitæ.* Rondeletius lib. 12. cap. 21. experimento id ſe comprobaſſe ait, tota ſquatina mammis impoſita, earum incrementum eſſe cohibitum, duriuſculaſque redditas.

3. *Linamenta.*] Linamentum (vox Celſo familiaris) filum eſt, quod lino volvendo trahitur : qualia ſunt ea ex quibus confici ellychnia ſolent.

4. *Item vituli.*] Hippocr. lib. 2. de morb. mul. tex. 18 pag. 547. inter ſuffocatæ vulvæ remedia, τὰς δὲ ῥῖνας, inquit, διαλείψας ἐλαίῳ φώκης, *nares adipe vituli marini illinito.* Pintianus in ſuo cod. legi *ſeniaribus* admonet, mendo, ut ex Hippocrate liquet, minime jam obſcuro. Hujus coagulum quoque ſuffitu prodeſſe in uteri ſtrangulatu, ſcribit Dioſc. lib. 2. *Eupor.* cap 88.

inſtillatur igni naribus intermortuarum vulvæ vitio: & cum coagulo ejuſdem in vellere imponitur. Pulmo marinus alligatus purgat egregie profluvia. Echini viventes tuſi & in vino dulci poti. [5] Siſtunt & cancri fluviatiles triti in vino potique. Item ſiluri ſuffitu, præcipue Africi, faciliores partus fieri dicuntur. Cancri ex aqua poti profluvia ſiſtere: ex hyſſopo purgare. Etſi partus ſtranguletur, ſimiliter poti auxiliantur. Eoſdem recentes vel aridos bibunt ad partus continendos. [6] Hippocrates ad purgationes mortuoſque partus utitur illis, cum quinis lapathi radicibus, cum ruta & fuligine tritis, & in mulſo datis potui. Iidem in jure cocti cum lapatho & apio, menſtruas purgationes expediunt: lactiſque ubertatem faciunt. Item in febri quæ ſit cum capitis doloribus & oculorum palpitatione, mulieribus in vino auſtero poti prodeſſe dicuntur. [7] Caſtoreum ex mulſo potum purgationibus prodeſt: contraque vulvam olfactum cum acero & pice, aut ſubditum paſtillis. [8] Ad ſecundas etiam uti eodem prodeſt cum panace in quatuor cyathis vini: & a frigore [a] laborantibus ternis obolis. Sed ſi caſtoreum fibrumve ſupergrediatur gravida, abortum facere dicitur, [9] & periclitari partus, [b] ſi ſuperferatur. Mirum & quod de torpedine invenio: ſi capiatur, cum Luna in Libra ſit, triduoque aſſervetur ſub dio, faciles partus facere poſtea, quoties inferetur. Adjuvare & paſtinacæ radius adalligatus umbilico exiſtimatur, ſi viventi ablatus ſit, ipſaque denuo in mare dimiſſa. [10] Invenio apud quoſdam oſtracium vocari, quod aliqui onychem vocant: hoc ſuffitum vulvæ pœnis mire reſiſtere. Odorem eſſe caſtorei, meliuſque cum eo uſtum proficere. [11] Vetera quoque hulcera & cacoëthe ejuſdem cinere ſanari. Nam carbunculos & carcinomata [12] in mulierum parte præſentiſſimo remedio ſanari tradunt cancro ſemina, cum ſalis flore contuſo, poſt plenam Lunam, & ex aqua illito.

XLVII. Pſilothrum eſt thynni ſanguis, fel, jecur, ſive recentia, ſive ſervata. Jecur etiam tritum, mixtaque cedria plumbea pyxide aſſervatum. Ita pueros [1] mangonizavit Salpe obſtetrix. [2] Eadem vis pulmoni marino: [3] leporis marini ſanguini & felli: vel ſi in oleo hic necetur. Cancri, [4] ſcolopendræ marinæ cinis cum oleo: [5] urtica marina trita ex aceto ſcillite: torpedinis cerebrum cum alumine illito ſexta Luna. [7] Ranæ parvæ, quam in oculorum curatione deſcripſimus, ſanies efficaciſſime pſilothrum eſt, ſi recens illinatur: & ipſa arefacta ac tuſa, mox decocta tribus heminis ad tertias, vel in oleo decocta æreis vaſis. Eadem menſura alii ex quindecim ranis conficiunt pſilothrum, [9] ſicut in oculis diximus. [10] Sanguiſugæ quoque toſtæ in vaſe fictili & ex aceto illitæ, eumdem contra pilos habent effectum. [11] Et ſuffitus urentium eas necat cimices invectas. Caſtoreo quoque cum melle pro pſilothro uſi pluribus diebus reperiuntur. In omni autem pſilothro evellendi prius ſunt pili.

XLVIII. Infantium gingivis dentitionibuſque plurimum confert delphini cum melle dentium cinis, & ſi ipſo dente gingivæ tangantur. Adalligatus idem pavores repentinos

INTERPRETATIO.

a *Laborantibus.*] Gelu torpentibus.

b *Si.*] Si ſurſum feratur, ac ſupra caput.

NOTÆ.

5. *Siſtunt & cancri*] Ad fluxum pariter muliebrem ſiſtendum, vinum Hippocrates præbet, in quo cancri fluviatiles ſint antea ſuffocati, lib de nat. mul tex. 84. pag 405.

6. *Hippocrates.*] Ejus hæc verba, lib. 1. de morbis mul. tex. 128. pag. 519. *Διεκβάλλει, ἐς ἀπελάσῃ τὸ ἔμβρυον .... Καρκίνους ποταμίους πέντε, καὶ λαπάθου, καὶ πηγάνου ῥίζαν, καὶ αἰθάλην ἀπὸ τοῦ ἰπνοῦ, τρίψαντα ὁμοῦ πάντα, καὶ κεράσαντα ἐν μελικρήτῳ, ὑπαιθριάσαι νύκτα, πιέτω νῆστις ἐπὶ τρεῖς. Cancros fluviatiles quinque, & lapathi, & rutæ radicem, & fuliginem de furno, omnia ſimul trita, & cum aqua mulſa mixta, ſub dio per noctem exponas, & jejuna ter bibat.*

7. *Caſtoreum*] Dioſc. lib. 2. cap. 26.

8. *Ad ſecundas.*] Dioſc. loc. cit. non tamen ita accurate.

9. *Et periclitari partus.*] M S S. *partu.*

10. *Invenio .... oſtracium.*] Operimentum illud certi concharum generis eſt, quale in purpura deſcripſimus ſect 41. Dioſcor lib. 2. cap. 10. *Ὄνυξ ἐστὶ πῶμα κογχυλίου, ὅμοιον τῷ τῆς πορφύρας.* Et mox: *Ἐνώδεις θυμιώμενοι, παρηγορίζοντες πως τὰς ὑστερικὰς πνιγομένας καὶ ἐπιληπτικούς.* [Greek passage partly illegible] Immo ipſum eſſe purpuræ integumentum credimus: cum differre nihil a purpura conchylium arbitremur, ut diximus lib 9. ſect. 53. etſi refragari Dioſcorides videtur.

11. *Vetera quoque.*] Dioſc loc. cit.

12. *In mulierum parte.*] In Reg 2. & Pintiani codice, *in mulieribus parte.* Forte, *in muliebri parte*, nempe *ἐν τῷ αἰδοίῳ*, in *muliebribus locis.*

Sect XLVII. 1. *Mangonizavit.*] Ornavit & compoſuit ad alliciendos emptores: dum fuco imberbes diu ſervavit. Mango eſt, ut ex Fabio diſcimus, lib. 2. cap 16 qui colorem falſum inducit mancipiis, quique verum robur inani corundem ſagina mentitur.

2. *Eadem vis.*] Ælianus, lib 13. hiſt anim cap. 27.

3. *Leporis marini.*] Dioſc lib. 2. cap. 20.

4. *Scolopendræ marinæ.*] Dioſc. lib. 2. cap. 16. *Σκολόπενδρα θαλαττία ἑψηθεῖσα ἐν ἐλαίῳ, καὶ καταχρισθεῖσα, ψιλοῖ τρίχας. In oleo decocta & peruncta pilos detrahit.*

5. *Urtica marina.*] Dioſc lib 2 cap. 20.

6 *Torpedinis cerebrum*] Et carnes quoque ipſæ, teſte Æliano, loc. cit.

7. *Ranæ parvæ.*] De qua ſect. 24. quæ ſectio tota eſt in aſſerendis oculorum remediis. Q. Serenus, cap 36. pag. 149.

> *Præterea quaſcumque voles avertere ſetas,*
> *Atque in perpetuum redivivæ occludere telæ,*
> *Corporibus vulſis ſaniem perducito ranæ,*
> *Sed quæ parva ſatis eſt, & rauco garrula queſtu.*

8. *Ex quindecim.*] Sic libri typis editi, cum Colb 3. At Reg. 2. *ex duodecim*, facili librariorum lapſu ex XII. in XV, ut ſæpe monuimus. Vide quæ dicemus in Notis & Emendat. num. XV.

9. *Sicut in oculis diximus.*] Sect. 14.

10. *Sanguiſugæ.*] Q Serenus, loc. cit.

> *Nec non quæ ſtagnis ceſſantibus hæſit hirudo*
> *Sumitur, & vivens Samia torretur in olla:*
> *Hæc aridis jungit permixta liquoribus artus,*
> *Avulſamque vetat rurſus percreſcere ſilvam.*

Plinius item Valer. lib. 1. cap 21 & lib. 3. cap 52.

11. *Et ſuffitus.*] Reg. 2. & Chiffl *Hic ſuffitus.* Intricata oratio: Sententia tamen non alia eſt, quam ſuffitu ſeu nidore ſanguiſugarum exuſtarum cimices necari: quod paulo ante perſtrinxit, ſect. 42. *Natura ſanguiſugarum adverſatur cimicibus,*

tollit. Idem effectus & caniculæ dentis. Hulcera vero, quæ in auribus, aut ulla corporis parte fiant, cancrorum fluviatilium ſuccus cum farina hordeacea ſanat. Et ad reliquos morbos triti in oleo perunctis proſunt. Siriaſeſque infantium ſpongia frigida crebro humefacta, rana inverſa adalligata efficaciſſime ſanat, [1] quam aridam inveniri affirmant.

XLIX. Mullus in vino necatus, vel piſcis [1] rubellio, vel anguillæ duæ, [2] item uva marina in vino putrefacta, iis qui inde biberint, tædium vini affert.

L. [1] Venerem inhibet echeneïs, & hippopotami frontis e ſiniſtra parte pellis [2] in agnina adalligata, felve torpedinis vivæ genitalibus illitum. Concitant cochlearum fluviatilium carnes ſale aſſervatæ, & in potu ex vino datæ: erythini in cibo ſumpti: jecur ranæ diopetis vel calamitæ in pellicula gruis alligatum, vel dens crocodili maxillaris, annexus brachio, vel hippocampus, vel nervi rubetæ dextro lacerto adalligati. Amorem finit in pecoris recenti corio rubeta alligata.

LI. Equorum ſcabiem ranæ decoctæ in aqua extenuant, donec illiniri poſſit. Aïunt ita curatos non tepeti poſtea. Salpe negat canes latrare, quibus in offa rana viva data ſit.

LII. Inter aquatilia dici debet & [1] calamochnus, Latine adarca appellata. Naſcitur circa arundines tenues e ſpuma aquæ dulcis ac marinæ, ubi ſe miſcent. [2] Vim habet cauſticam: ideo acopis additur contra [3] perfrictionum vitia. [4] Tollit & mulierum lentigines in facie.

Et calami ſimul dici debent: [5] Phragmitis radix recens tuſa luxatis medetur, & ſpinæ doloribus ex aceto illita. [6] Cyprii vero, qui & donax vocatur, cortex alopeciis medetur uſtus, & hulceribus veteratis: [7] folia extrahendis quæ infixa ſint corpori, & igni ſacro. [8] Paniculæ flos ſi aures intravit, exſurdat.

Sepiæ atramento tanta vis eſt, ut in lucerna addito [a] [9] Æthiopas videri, ablato priore lumine, Anaxilans tradat. Rubeta excocta aqua, potui data, ſuum morbis medetur: vel cujuſque ranæ cinis. Pulmone marino ſi confricetur lignum, ardere videtur, adeo ut baculum ita præluceat.

CAP. XL. LIII. Peracta aquatilium dote, non alienum videtur indicare per tot maria, tam vaſta, & tot millibus paſſuum terræ infuſa, extraque circumdata menſura pæne ipſius mundi, quæ intelligantur animalia [1] centum ſeptuaginta quatuor omnino generum eſſe, eaque nominatim complecti: quod in terreſtribus volucribuſque fieri non quit. Neque enim omnis Indiæ, Æthiopiæque, aut Scythiæ, deſertorumve novimus feras aut volucres, cum hominum ipſorum multo plurimæ ſint differentiæ, quas invenire potuimus. Accedat his Taprobane, inſulæque aliæ Oceani fabuloſe narratæ. Profecto conveniet non poſſe omnia genera in contemplationem univerſam vocari. At hercules in tanto mari Oceano quæcumque naſcuntur, certa ſunt, notioraque, quod miremur, quæ profundo Natura merſit. Ut a belluis ordiamur, [2] arbores, phyſeteres, balænæ, priſtes, Tritones, Ne-

Interpretatio.

a *Æthiopas.*] Nigros Æthiopum inſtar videri, mutata priore lucernæ luce.

Notæ.

& ſuffitu necat eos. Quare *invectos* legi malim: quanquam in Reg. 2. cod. *invecta* legitur.

Sect. XLVIII. 1. *Quam aridam.*] Exſiccatam nimio fervore capitis inflammati.

Sect. XLIX. 1. *Rubellio.*] Qui & erythinus Græco nomine appellatur, lib. 9 ſect. 23.

2. *Item uva marina.*] De qua lib. 9 ſect. 1.

Sect. L. 1. *Venerem inhibet echeneis.*] Idcirco amatoriis veneficiis infamis, ut dictum eſt lib. 9. ſect. 41.

2. *In agnina.*] Sic Reg. 1. & alii: non, ut editi, *in linteolo.*

3. *Felve torpedinis.*] Galenus, lib. 2. cap. 27. pag. 636. *Χολὴν νάρκης ἐάν τις πίνῃ, τὰ μόρια ἀνέντατα ἴσχει.*

Sect. LII. 1. *Calamochnus.*] Diximus de ea lib. 16. ſect. 66. Habet illius iconem Aldrovandus, lib. 2. de metall. cap. 1. pag. 213. Vox ipſa adarca Græca videtur, Ἀδάρκης Dioſc. lib. 5. cap. 139. Καλαμόχνους, quaſi arundinum lanugo. Alii calamachne, ἀπὸ τῆς ἄχνης, a ſpuma. Vide Galenum, lib. XI. de fac. ſimp. med. cap. 2. pag. 315.

2. *Vim habet.*] Dioſcor. lib. 5. cap. 137. *Καυστικὴ δὲ ἐστι δριμεῖα.*

3. *Perfrictionum.*] Contra rigores, horroreſque frigidos, quales fere in febri ſentiuntur. Scribonius Largus, Compoſ. 268. *Acopum ad perfrictionem, laſſitudinem, tenſionem nervorum. Idem hieme non patitur perfrigeſcere artus.*

4. *Tollit.*] Dioſcor. loc. cit.

5. *Phragmitis,* &c.] Totidem verbis Dioſcor. lib. 1. cap. 114. De phragmite, cæteriſque generibus egimus lib. 16. ſect. 66. & ſeq. Hæc porro petita e calamis remedia totidem fere verbis ante prætractata vide, lib. 24. ſect. 50.

6. *Cyprii vero.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Folia.*] Extrahendis e corpore ſpiculis aculeiſque radicem: eryſipelatis ſive igni ſacro folia Dioſcorides aſſignat, loc. cit.

8. *Paniculæ flos.*] Plinius lib. 24. ſect. 50. *Arundinum lanugo illita auribus, obtundit auditum.* Vide locum eum.

9. *Æthiopas.*] Refert hoc & Sextus Empir. lib. 1. Pyrrh. hypotyp. cap. 14. pag. 10. *Καί γε οἱ λύχνοι χρίοντες τὰς θρυαλλίδας ἰῷ χαλκοῦ, ἢ θολῷ σηπίας ποιοῦσιν ὅτε μὲν χαλκοῦς, ὅτε δὲ μέλανας φαίνεσθαι τοὺς παρόντας*, &c. *Præſtigiatores dum lucernas ungunt ærugine & ſepiæ atramento, faciunt ut qui adſunt, modo æris colorem habere, modo nigri eſſe videantur.* Similes nugas habet auctor Kiranidum, pag. 51.

Sect. LIII. 1. *Centum ſeptuaginta quatuor.*] In quibuſdam MSS. *centum quadraginta quatuor*, errore minime obſcuro: cum enim lib. 9. ſect. 16. piſcium ſpecies eſſe affirmet, ut diximus, CXLIV. præter cruſtis intecta, quæ ſunt XXX. ex utroque eo numero effici manifeſtum eſt, CLXXIV. Sed Plinii numerum auxerunt deinceps in immenſum, qui de hoc argumento noſtra ætate ſcripſerunt. Et illud animadverſione dignum, quod Plinius mox ipſe, ait, *tantum ſe marina dicere.*

2. *Arbores,* &c.] De arboribus, nihil compertum adhuc. De phyſetere, & de rotis, lib. 9. ſect. 3. De balænis & priſtibus, eodem lib. ſect. 1. De Tritonibus, Nereidibuſque, de marino homine, & arietibus, eodem lib. ſect. 4. ubi & elephantorum mentio, quorum nemo veterum meminit, præter Plinium. De orcis, lib. 9. ſect. 5. De muſculo, ejuſdem libri ſect. 88. De arietibus aliis vide quæ diximus lib. 9. ſect. 67. De delphinis, eodem libro, ſect. 7. De phocis, ſeu vitulis marinis, eo libro ſect. 15.

reïdes,

Digitized by Google

reïdes, elephanti, homines qui marini vocantur, rotæ, orcæ, arietes, muſculi, & alii piſcium forma arietes, delphini, celebreſque [3] Homero vituli. [4] Luxuriæ vero teſtudines, & [5] medicis fibri, quorum e genere lutras nuſquam mari accepimus mergi, tantum marina dicentes. [6] Jam caniculæ, dromones, cornutæ, gladii, ſerræ: [7] communeſque mari, terræ, amni, hippopotami, crocodili: [8] & amni tantum ac mari, thynni, thynnides, ſiluri, coracini, percæ. Peculiares autem maris, [9] acipenſer, aurata, aſellus, [10] acharne, [11] aphya, alopecias, anguilla, araneus: [12] Box, [13] batis [14] bacchus, batrachus, belone, [15] quos aculeatos vocamus, [16] balanus. [17] Corvus, [18] citharus e rhomborum genere peſſimus: [19] chalcis, cobio, callarias aſellorum generis, ni minor eſſet: [20] colias ſive Parianus, ſive Sexitanus a patria Bætica, [21] lacertorum minimi: [22] ab iis Mæotici: [23] cybium, ita vocatur conciſa pelamis, quæ poſt XL. dies a Ponto in Mæotin revertitur: [24] cordyla, & hæc pelamis puſilla, cum in Pontum e Mæotide exit, hoc nomen habet: [25] cantharus, [26] callionymus, ſive uranoſcopus, [27] cinædi ſoli piſcium lutei: [28] cnide, quam nos urticam vocamus, [29] cancrorum genera, [30] chamæ ſtriatæ, chamæ læves, [31] chamæ pelorides, generis varietate diſtantes & rotunditate; [32] chamæ glycymerides, quæ ſunt majores quam pelorides: [33] coluthia ſive

NOTÆ.

3. *Homero.*] Odyſſ δ'. verſ. 436. & alibi ſæpius.

4. *Luxuriæ vero.*] Subintellige, celebres. Vide lib. 9. ſect. 13.

5. *Medicis fibri.*] De fibri, ſeu caſtoris uſu in medicina dictum abunde ſect. 13. hujus libri.

6. *Jam caniculæ.*] De caniculis, lib. 9. ſect. 70 Dromones, cornutaſque, præter Plinium, qui nominaret, nondum occurrit: Aliud enim videtur eſſe a dromonibus Plinianis Heſychii δρόμων, hoc eſt, parvus cancer, μικρὸς καρκίνος, qui a Monſpelienſibus vulgo *Chevretis* nuncupatur: capitur in maris æſtuariis, ſagittæ in modum per ſummam aquam decurrit: unde id ei nomen. Dromones Pliniani inter belluas, ut ipſe ait, majoreſque piſces, ſive cetaceos, cenſeri oportet. Gladium, ſerramque, nomina eſſe marinorum fruticum admonuimus, lib. 9. ſect. 1.

7. *Communeſque*, &c.] De hippopotamis, lib. 8. ſect. 39. De crocodilo, ejuſdem libri ſect. 37.

8. *Et amni*, &c.] De thynno dictum abunde lib. 9. ſect. 17. & ſeqq. Θυννίδες feminæ intelligendæ ſunt. Qua re inter ſe differant, docet Ariſt. apud Athen. lib. 7. pag. 303. De ſiluro, eodem lib. 17. De coracino, ſect. 24. ejuſdem libri, ubi & de perca egimus. Coracinum Heſychius & Perſius, ſaperdam vocant.

9. *Acipenſer*, &c.] De acipenſere dixi in Notis & Emend. ad librum nonum, num. XLV. De aurata, lib. 9. ſect. 23. De aſello, eodem lib. ſect. 18.

10. *Acharne.*] Ἀχάρνας Athenæo, lib. 7. pag 186. apud Ænum Thraciæ præſtantiſſimus dicitur. Eidem, lib. 8. pag. 356 ἀχάρνας ſcribitur, Romæ viſus a Rondeletio, a quo pingitur, lib. 3. cap. 151.

11. *Aphya*, &c] De ea egimus lib. 9. ſect. 74. atque in Notis & Emend. ad eum librum, num CXXVIII De alopece, ſive alopeciade, ſeu vulpe marina, lib. 9. ſect. 67. Athenæus, lib. 8. pag. 356. De anguilla marina, Epicharmus in fabula, quam Muſas inſcripſit, teſte Athen. lib. 7. pag. 297. De araneo denique, eodem libro, ſect. 72.

12. *Box.*] Piſcis eſt tergo picto, & vocalis, unde ei nomen. παρὰ τὴν βοὴν, inquit Athenæus, lib. 7 pag. 286. Idem βῶξ, βόαξ, & βόαξ, a voce quam edit: ab oculis boum ſimilibus, βόωψ. Feſtus: *Boca, genus piſcis: a boando, id eſt, vocem emittendo appellatur.* In Gallia Narbonenſi, *Bogue*, teſte Rondeletio, lib. 3. cap. 11.

13. *Batis.*] Βατὶς & βατὶς, a Græcis apud Athen. lib. 7. pag. 286. raia dicitur, de qua nonnihil prælibavimus, lib. 9. ſect. 40. A rubi, quem βάτον vocant, ſimilitudine nomen traxit: eſt enim aculeis aſpera, præſertim in cauda. Utroque illo vocabulo marem a femina diſcriminari crediderim, ut de thynno & thynnide paulo ante dixi: Heſychius enim, pag. 185. Βάτος, ἡ βατὶς, ἰχθύες διαφέροντες ἀλλήλων.

14. *Bacchus*] Sic Reg. & Colb. 3. cum Chiffl. non *banchus*. Egimus de eo lib. 9 ſect. 28. De batracho, ſive rana, lib. 9. ſect 7. De belone, ſive acu, eodem libro, ſect. 67.

15 *Quos aculeatos.*] Subintellige, piſces.

16. *Balanus.*] A ſimilitudine glandis quernea, quæ βάλανος dicitur, nomen habet, auctore Athenæo, lib. 3. pag. 91. In rimis ſaxorum degunt. Iconem vide apud Rondel. lib. 1. de teſtac. cap. 30.

17. *Corvus*] Græci κόραξ. Pingitur a Rondelet. lib. 10. cap. 7. pag. 296. Meminit ejus Celſus, inter piſces cibi duriuſculi, lib. 2. cap 18. Romanis, *Capone*.

18 *Citharus*] Romæ frequens, *Fetto* nominatus, teſte Rondel. lib. 11. cap. 5. Vide Notas & Emend. num. XXIX.

19. *Chalcis.*] Eſt hæc marina chalcis noſtra Sardina, ut diximus lib. 9 ſect. 71. De cobione. ſeu gobio, eodem libro, ſect. 83. De callaria, ſect. 27. ejuſdem libri.

20 *Colias, ſive Parianus.*] Euthydemus Athenienſis, libro de ſalſamentis, apud Athen. lib. 3. pag. 116. Coliam Parianum laudat:

Καὶ Πάριον κολίαν κυδρὴ τροφὸς ἔστι πολίχνη.

Oppidulum Parium coliarum eſt inclyta nutrix.

Eſt autem Parium Helleſponti oppidum, de quo Plinius lib. 5. ſect. 40. Coliam majorem eſſe ſcombro ſcribit Hiceſius apud eumdem Athen lib 7. pag 321. Ipſi Athenæo, lib. 3. pag. 121. ὁ κολίας præſtantiſſimus dicitur Amyclanus, atque ex Hiſpania quem Σεξιτανὸς vocant. A Maſſilienſibus *Coguiol* nuncupari, auctor eſt Rondeletius, lib 8 cap. 8 Sexitanum ab oppido Bæticæ Ἐξ ſive Σίξ, ut diximus lib. 3. ſect. 3. Meminit Martialis, lib. 7. Epigr. 77. ubi lacertum pariter coliam vocat:

Cum Sexitani fertur tibi cauda lacerti.

21. *Lacertorum minimi.*] Ita Reg. 2. non *minima*, quod neque ars hoc loco patitur.

22. *Ab iis Mæotici.*] Coliæ Mæotici, inquit, Pariano Sexitanoque paulo grandiores.

23. *Cybium.*] Vide Notas & Emend. num. XXIX.

24. *Cordyla.*] Meminit Martialis, lib. 3. Epigr. 2.

Cordylas madida tegas papyro.

Et lib. xi. Epigr. 33.

Mox veius, & tenui major cordylla lacerto.

Vide quæ diximus lib. 9. ſect. 18.

25. *Cantharus.*] Æliano lib. 1. hiſt. anim cap. 26. Κάνθαρος. Idem mira quædam de canthare refert, lib xi. cap. 15. Hujus meminit obiter inter litorales Philoſophus, lib. 8. hiſt. anim. In Provincia Narbonenſi paulum deflexo nomine *Canthena* nuncupant. Latine, cum Gaza, Scarabæum dixeris. Vide Rondelet. lib. 3. c. 4. Ovid. in Halieut. verſ. 103.

Cantharus ingratus ſucco.

26. *Callionymus.*] Καλλιώνυμος & οὐρανοσκόπος, ut diximus ſect. 24. libri hujus. Maſſilienſibus *Tapecon*. Pingitur a Rondeletio, lib. 10. cap. 13. pag 305.

27. *Cinædi ſoli piſcium.*] Cruſtis intectos excipit, cum piſces dicit. Sic lib. 9. ſect. 16. *Piſcium jam ſpecies centum quadraginta quatuor: præter cruſtis intecta, quæ ſunt triginta.* Sunt enim cancri & cancelli pariter flavi. Athenæus αἰφνιαῖς vocat, lib. 7. pag. 281. Iconem exhibet Rondeletius, lib. 6. cap. 4. pag. 170.

28. *Cnide.*] Κνίδη, urtica, de qua diximus, lib. 9 ſect. 68.

29. *Cancrorum genera.*] Carabi, aſtaci, ceterique recenſiti, lib. 9. ſect. 51.

30. *Chamæ ſtriatæ, chamæ læves:*] Sic Reg. 2. & Pintiani codex: in editis perperam, *chamætrachea, chamæleas*. Chamæ Græcis χῆμαι e genere ſunt concharum: hoc vero diſtant a ceteris, quod ſemper hiant, & teſtas apertas habent: inde eis nomen. Harum multæ ſunt differentiæ. Rondeletius lib. 1. de teſtaceis, cap. 8. ita diſtinguit, ut aliæ læves ſint, aliæ aſperæ: lævibus deinde chamas pelorides, glycymerideſque ſubjicit.

31. *Chamæ pelorides.*] Vel a magnitudine nomen habent, ſunt enim grandiores: Vel a Peloro Siciliæ promontorio: ubi optimæ. Ita Pollux. Græcis πελωρίδες, πελωρίαι, & πελωρίδαι Gallis, *Palourdes*.

32. *Chamæ glycymerides.*] Γλυκυμαρίδες, a ſapore dulci, minuſque falſo nomen traxere. Teſtis Oribaſius, lib. 2. cap. 58 Meminit harum & Macrobius in cœna Pontificum, lib. 2. Saturn. cap. 9. pag 355.

33. *Coluthia.*] E muricum genere, ut dictum eſt ſect 27. libri hujus.

corythia : [34] concharum genera, inter quæ & margaritiferæ : [35] cochleæ, quarum generis pentadactyli, melicembales, echinophoræ dicuntur quibus cantant : extra hæc ſunt rotundæ [36] in oleario uſu cochleæ : [37] cucumis, [38] cynoſdexia. [39] Draco : [40] quidam aliud volunt eſſe dracunculum : [41] eſt autem gerriculæ ſimilis : aculeos in branchiis habet ad caudam ſpectantes, ſic ut ſcorpio lædit, dum manu tollitur. [42] Eryrhinus, echeneïs, echinus, [43] elephanti locuſtarum generis nigri, pedibus quaternis biſulcis : præterea brachia duo binis articulis, ſinguliſque forficibus denticulatis. [44] Faber ſive zeus, [45] Glauciſci, [46] glanis, gonger, [47] gerres, [48] galeos, garus. [49] Hippus, hippuros, hirundo, halipleumon, hippocampos, [50] hepar, [51] helacatenes. [52] Sunt lacertorum genera : [53] loligo volitans, locuſtæ, lucernæ, [54] liparis, lamyrus, [55] lepus, leones, quorum brachia cancris ſimilia ſunt, reliqua pars locuſtæ. [56] Mullus, [57] merula inter ſaxatiles laudata, [58] mugil, [59] melanurus, [60] mæna, [61] meryx, [62] muræna, mys, mitulus, myiſcus, murex. [63] Oculata, [64] ophidion, oſtrea, [65] otia : [66] orcynus : hic eſt pelamidum generis maximus, neque redit in Mæotin, ſimilis tritoni, [67] vetuſtate melior : [68] orbis, orthragoriſcus. [69] Phager, phycis ſaxatilium : pelamis : earum generis maxima apolectus vocatur, durior tritone : [70] phorcus, phthitarus, [71] paſſer, paſtinaca : po-

Notæ.

34 *Concharum genera.*] De quibus lib. 9. ſect. 52. & ſeqq.

35 *Cochleæ.*] Libro 9. ſect 51. πεντεδάκτυλοι, quaſi quinis diſcretæ digitis, ſive acuminibus. Mox pro *melicembales*, *selenophora*. Reg 2. non *helicymbalis*, *aſtinophora* legitur : quæ poſtrema vox & in Chifletiano eſſe dicitur.

36. *In oleario uſu*] Quibus oleum decapulabant, vel in quotidianum uſum hauriebant, capaces admodum, atque ita ut quædam aquæ libras quaternas capiat. Vide Rondel. lib. 2. de teſtac. cap. 27. pag. 76.

37 *Cucumis*] Inter frutices marinos cenſendus, ut diximus, lib 9. ſect. 1. Poſt cucumim, addunt libri vulgati *cynopus*, *cammarus*, quæ nomina nec Regius 2. nec alius bonæ notæ codex agnoſcit. Cammari certe ſquillarum genere continentur : cynopus quis ſit, nemo novit

38. *Cynoſdexia.*] Κυνὸς δεξιά, hoc eſt, canis dextera : forte zoophyton. hoc eſt, frutex marinus aliquis, ut Manus marina.

39. *Draco.*] Δράκων θαλάσσιος Dioſcoridi, lib. 2. cap. 15. Galli *Vivam* vocant.

40. *Quidam aliud volunt eſſe.*] Vult ſane Rondele   b. 10. cap. 12. A ſuis *Lacertum* nominari dicit, *Lacert.*

41. *Eſt autem gerriculæ*] Sic Reg. 2. codex : non, ut editi, *gracculis* : cum quo affinitatem draco habere nullam poteſt Eſt autem gerricula, diminuta vox a *gerres*, de quo poſt pauca dicemus.

42. *Erythinus*, &c.] De erythino, lib 9. ſect. 23. De echeneïde, lib 9. ſect 51.

43 *Elephanti.*] In locuſtarum genere, elephantos Plinius e veteribus unus appellat.

44. *Faber.*] Diximus de eo, lib 9 ſect. 32.

45. *Glauciſci.*] Γλαυκίσκος Athenæo, lib. 7 pag. 279.

46 *Glanis.*] De eo egimus, lib. 9. ſect. 67 De gongro, ſive congro, libro eodem, ſect. 24

47. *Gerres.*] Meminit hujus Martialis, lib. 3 Epigr 77.

Teque totum gerres, & pelle melandrya cana.

Et lib 12 Epigr 32.

Fuiſſe gerres, aut inutiles manas
Odor impudicus urcei fatebatur.

Gerriculam, hoc eſt, minorem gerrem draconi marino, quam *Vivam* vocamus, ſimilem eſſe Plinius paulo ante admonuit.

48. *Galeos*, &c.] De galeo, lib 9. ſect. 70. Garum eſſe ignotum monuimus, lib. 31. ſect 43.

49. *Hippus.*] De ἵππῳ multa Athenæus, lib. 7. pag 304. Vetant MSS. ne legam ἵππους, quos eſſe e cancrorum genere diximus, lib 9 ſect. 51. De hippuro diximus, lib 9. ſect. 24 De hirundine, eodem libro, ſect 43. De halipleumone, ſect 71. ejuſdem libri. De hippocampo, ſect 23. hujus libri.

50. *Hepar*] Ἥπατοι Oppiano celebrati, lib. 1. Halieut. verſ 146. Æliano, lib. 9 hiſt. anim. cap. 38 & Xenocrati apud Oribaſ lib. 2. cap. 58. Athenæo, lib. 7. pag. 301. Ἥπατοι idem & λεῖαι. Inter ſaxatiles piſces annumeratus a Diocle : ſimilis phagro creditus a Speuſippo. A Rondeletio pingitur, lib. 5. cap. 18. pag. 147. In hepati capite lapillos reperiri duos, rhombi figura, ſplendore & colore conchylii, prodidit Hegeſander apud Athen. lib. 3. pag. 108.

51. *Helacatenes.*] Athenæo ἠλακατῆνες, lib. 7. pag. 301. Ἰχθῦς κητώδεις, ἐπιτήδειοι εἰς ταριχείαν. *piſces cetacei, idonei ad ſalſamenta.* Mneſimachus apud eumdem Athenæum, lib. 9. pag. 403 ἠλακατῆνας vocat : haud dubie a ſimilitudine aliqua cum ἠλακάτῃ, hoc eſt, muliebri colu. Elacatæ ſunt Columellæ, lib. 8. cap 17. pag. 315. Itemque Feſto, *Elacatena genus ſalſamenti, quod appellatur vulgo melandrya :* ſic enim ſcribendum, non *malandrea.*

52. *Sunt lacertorum genera*] Lacertus Græcis σαῦρος dicitur : quibuſdam e noſtris, *Arguille :* ab aliis, *Betaſſe*, inquit Rondeletius, lib. 8. cap 5. pag. 232. E lacertorum genere coliam eſſe ſuperius vidimus, teſte etiam Martiale. *Byzantiacos lacertos* laudat Statius, lib. IV. Silvar. IX.

53. *Loligo*, &c.] De loligine, lib. 9. ſect. 45. De locuſtis, lib. 9 ſect. 50. De lucernis, eodem libro, ſect. 43.

54. *Liparis, lamyrus*] Λιπαρὸς habere nomen a pinguitudine videtur At in Reg. 2. cod. & Chiffl. *lepris*, non *liparis*, legitur. Apud Heſychium λεπίτριες ἰχθῦς, ſed qui nihil a phycide differat, de qua inferius. Λάμυροι ab Oppiano laudantur, lib. 3 Halieut. verſ. 399. An ibi λάμυρος, vel λάμυρος reſcribi ex Plinio oporteat, peritiores viderint.

55. *Lepus*] De lepore marino, lib 9. ſect. 72. & hujus libri ſect 3. De leonibus, lib 9 ſect. 51. De his etiam vide Ælianum, lib. 14 hiſtor. animal cap. 9

56. *Mullus*, &c.] De mullo, lib. 9. ſect. 30.

57. *Merula.*] Ælianus, lib 1. hiſtor anim. cap. 14. Κοσσύφῳ δὲ θαλαττίῳ οὐδὲ τὸ κατὰ ζῷον ... , &c. Peritiores piſcatores *Merle* vocant : alitei alii. Vide Rondelet. lib. 6. cap. 5. pag. 172.

58. *Mugil.*] De eo egimus lib. 9 ſect. 26.

59. *Melanurus.*] Μελάνουρος. A caudæ nigritie ei nomen. Confundit hunc cum oculata Rondeletius, lib. 5. cap 6. Plinius diverſos piſces facit. Numenius in Halieut. apud Athen. lib 7. pag 313. peicatum ducem vocat.

60. *Mæna.*] Μαινὶς Athenæo, lib. 7. pag. 313. Hodieque a Gallis *Mendole*, a Romanis, *Menola* appellatur. Rondelet. lib 5. cap. 13. pag 138.

61. *Meryx*] In Reg. 2 *meris* : utrumque corrupte Nam μήρυξ a ruminando deduci videtur : cum ſcarus infra appellandus ruminare ſolus piſcium exiſtimetur.

62. *Muræna*, &c.] De muræna, lib. 9. ſect. 23. Mys conchæ genus, de quo lib 9 ſect 56. De mitulis, & myiſcis, libri hujus ſect. 31. De muricibus, ſeu buccinis, lib. 9. ſect. 61.

63 *Oculata.*] Inter piſces qui duriuſculi ſunt, aurata, corvus, ſcarus, oculata, cenſentur a Corn Celſo, lib. 2. cap. 18.

64. *Ophidion, oſtrea.*] De ophidio, diximus ſect. 35. libri hujus : de oſtreis, ſect. 21.

65. *Otia.*] Græcis ὠτία, de quibus Athenæus, lib. 3. pag. 91. Latine auriculas dixeris. Λεπάδα ἀγρίαν vocat Ariſt lib. 4. hiſt. anim. Iconem Rondeletius exhibet, lib. 1. de teſtac. cap 4.

66. *Orcynus.*] Ὄρκυνος, Athenæo, lib. 7. pag 315. Θύννον μείζω, ὃν καλέουσιν Ὄρκυνον, inquit Archeſtratus, apud eumdem Athen. lib 7 pag. 302. Ὄρκυνοι μεγακήτεες Oppiano, lib. 3. Halieut verſ. 132. Æliano, lib. 1. hiſtor. anim. cap. 40. Ὄρκυνος κητώδης ἰχθὺς &c. Narbunenſes vocant *Ton.*

67. *Vetuſtate melior.*] Huic affert ætas, ut ſit tritone melior : eſt autem triton, ut mox dicetur, ex iiſdem pelamidibus generis magni. Interpretari aliter Oribaſius videtur, qui hoc ipſum de orcyno refert, lib. 2. cap. 58. fol. 29. ex Xenocratis libello de aquatilibus : *Orcynus*, inquit, *eſt pelamis magna, quæ in paludem non redit, tritoni ſimilis : ſed quoniam difficilius coquitur, ideo inſignem vetuſtatem fert*, &c.

68. *Orbis*, &c.] De orbe, ſect. 5. hujus libri. De orthragoriſco, ſect. 9.

69 *Phager*, &c.] De phagro, lib. 9. ſect 24. De phycide, quæ inter ſaxatiles ab Athenæo quoque annumeratur, lib. 7. pag. 305. & lib. 3. pag. 355. nos egimus lib. 9. ſect. 42. De pelamide, lib. 9 ſect. 18.

70. *Phorcus, phthitarus.*] Qui his nominibus piſces appellaret, nemo adhuc alius idoneus auctor occurrit. In Reg non *phorcus*, ſed *porcus* legitur. Haud dubie marinus porculus intelligitur, de quo lib 9. ſect 17.

71. *Paſſer*, &c.] De paſſere, lib. 9. ſect 36. De paſtinaca,

lyporum genera: pectines maximi & nigerrimi æſtate, laudatiſſimi Mitylenis, Tyndaride, Salonis, Altini, Antii, [72] in inſula Alexandriæ in Ægypto: pectunculi, [73] purpuræ, [74] percides, [75] pinna, pinnoteræ. [76] Rhina, quem ſquatum vocamus: rhombus. [77] Scarus principalis hodie: ſolea, ſargus, ſcilla, [78] ſarda: ita vocatur pelamis longa, ex Oceano veniens: [79] ſcomber, ſalpa, [80] ſparus, [81] ſcorpæna, ſcorpio, [82] ſciadeus, ſciæna, [83] ſcolopendra, ſinytus, [84] ſepia, [85] ſtrombus, ſolen, ſive aulos, ſive donax, ſive onyx, ſive dactylus: [86] ſpondylus, [87] ſmarides, [88] ſtella, ſpongia. [89] Turdus inter ſaxatiles nobilis: [90] thynnus, thranis, quem alii xiphiam vocant: [91] thaſſa, [92] torpedo, tethea: [93] triton pelamidum generis magni: [94] ex eo uræa cybia fiunt. [95] Veneriæ, [96] uva, Xiphiæ.

LIV. His adjiciemus [1] ab Ovidio poſita nomina, quæ apud neminem alium reperiuntur: ſed fortaſſis in Ponto naſcuntur, ubi id volumen ſupremis ſuis temporibus inchoavit: [2] Bovem, cercyrum in ſcopulis viventem, [3] orphum rubentem, [4] rhacinumque pullum, [5] pictas mormyras, aureique coloris chryſon. Præterea parvum tragum, &

Notæ.

eodem libro, ſect. 40. De polypis, ejuſdem libri ſect. 48. De pectinibus, libro pariter 9. ſect. 51. Laudatiſſimos eſſe Mitylenis, auctor etiam Philyllius apud Athen. lib. 3. pag. 93. Archeſtratus quoque, pag. 92.

Τὺς ϗ κτένας ἡ Μιτυλήνη.

72. *In inſula Alexandria.*] Pharo, vel Canopo. Plinius, lib. 5. ſect. 34. *Inſularum ante Aſiam prima eſt in Canopico oſtio Nili, a Canopo Menelai gubernatore, ut ferunt, dicta. Altera juncta ponte Alexandriæ, colonia Cæſaris Dictatoris, Pharus.* Diphilus Siphnius medicus, apud Athen. lib. 3. pag. 90. de tellinis agens, *Τελλίνας*, inquit, *γίνονται δὲ ἐν Κανώβῳ πολλαὶ, καὶ περὶ τὴν τοῦ Νείλου ἀνάβασιν πληθύνουσιν*, &c. Jam ſuperius ſect. 24. libri hujus, pectunculis attributas a Plinio dotes obſervavimus, quas tellinis Dioſcorides aſſignarat: Utrique fortaſſis Alexandriæ laudati. De pectinibus certe teſtis Xenocrates apud Oribaſ. lib. 2. cap. 58. *Pectines optimi ſunt .... Omnibus autem antecellunt Mytilenæi.... His ſimiles Ionium mare juxta Illyrida, Etruriam, Salonas, Latium producit: Jam vero & Chios, & vicinæ inſulæ, itemque Alexandria hujuſmodi piſces ferunt.* Pectines certe non horum dumtaxat locorum, ſed & Tarenti laudat Horatius, Satyra 4. lib. 2. verſ. 34.

Pectinibus patulis jactat ſe molle Tarentum.

73. *Purpuræ.*] De purpuris, lib. 9. ſect. 60. & ſeqq.

74. *Percides.*] Locum hic percides habere poſſe vix adducor ut credam: quid enim diſcrepat percis a perca, quæ ſuperius recenſita eſt inter piſces amnis marique communes? In Reg. 2. cod. *pegrides.*

75. *Pinna, &c.*] De pinna & pinnotera, lib. 9. ſect. 66.

76. *Rhina.*] Sic Iſidorus, lib. 12. Orig. cap. 16. *Squatina dicitur, quod ſit ſquamis acutis: unde & ejus cute lignum politur.* Græci *ῥίνη* appellant. Gloſſæ: *Ῥίνη, ſqualus.* Lege, *ſquatus.* Vide Voſſ. in Etymol. Egimus de eo, lib. 9. ſect. 40. & alibi paſſim. De rhombo, eodem libro, ſect. 36.

77. *Scarus, &c.*] Plinius, lib. 9. ſect. 29. *Nunc ſcaro datur principatus.* De ſolea, lib. 9. ſect. 36. De ſargo, eodem libro, ſect. 30. Scilla, ſeu ſquilla potius, *καρὶς* eſt Græcis, cujus genera plura affert Rondeletius, lib. 18. cap. 6. & ſeqq.

78. *Sarda ita vocatur, &c.*] Hæc totidem verbis Xenocrates apud Oribaſium, lib. 2. pag. 130. Galenus, lib. 3. de alim fac. cap. 31. pag. 395. tom. 6. ſic pelamidem appellari innuit, cum Sardinianam præternatat. Ut mirum ſit a Gaza creditum ſardinas noſtras hac voce ſignari. De ſarda & cordyla condiendis Apicius, lib. 9. cap. 10. ex quo ejuſdem generis eſſe, nempe thynnorum, ſardam eſſe cordylamque intelligas.

79. *Scomber, &c.*] De ſcombro, libro 9. ſect. 19. & lib. 31. ſect. 43. De ſalpa, eodem libro, ſect. 32.

80. *Sparus.*] Comicus vates apud Athen. lib. 3. pag. 107. ſartagini ſimul imponit.

Καρίδα, φύκης, σπάρον, πίννης, σπάρον.

Dotes ejus in cibis Athenæus expedit, lib. 8. pag. 355. Iconem Rondeletius exhibet, lib. 5. cap. 3. Noſtris *Sparalon*: Italis *ſparlo* & *car ino.*

81. *Scorpæna, ſcorpios.*] Athenæus, lib. 7. pag. 32. diſtare ſucco & colore, *σκόρπαιναν καὶ σκορπίον*, prodidit. Iſtum a Maſſilienſibus *Scorpeno*, ab aliis *Raſcaſſe* nominari, auctor eſt Rondelet. lib. 6. cap. 19. Nomen habet non a ſcorpii terreſtris ſimili forma, ſed a pungendi ritu haud fere diſpari.

82. *Sciadeus, ſciæna.*] Sexu ſolo diſcrepant, teſte Athenæo, lib. 7. pag. 322. *Σκίαινα .... Νουμήνιος, ϗ σκιαδέα αὐτὸν καλεῖ.* Sic paulo ante Plinius thynnos & thynnidas, ſcorpionem & ſcorpænam, ſeparatim nominat. Niſi forte, pro *ſciæna, ſyæna* magis arriſerit: Oppianus enim, lib. 1. Halieut. verſ. 129. præter *σκίαιναν*, etiam *ὕαιναν* habet: illam nuda ſaxa herboſa incolere. *Σκίαιναν* Latine Umbram jure appellaveris. Galli vocant *Maigre*

83. *Scolopendra.*] De ea lib. 9. ſect. 67. De ſmyro, ſeu myro eodem libro, ſect. 39.

84. *Sepia.*] Sic MSS. omnes, ipſo Pintiano teſte, non *ſepius*, ut editi. Quanquam *σηπίας* inter cœnoſos maris piſces annumerantur ab Oppiano, lib. 1. Halieut. verſ. 106. *Σηπίδιον* item a Dorione, apud Athen. lib. 7. pag. 302. De ſepia nos egimus lib. 9. ſect. 45.

85. *Strombus, &c.*] De ſtrombo ſeu turbine diximus ſect. 30. hujus libri. De ſolene, ſect. 32.

86. *Spondylus.*] Athenæus, lib. 3. pag. 87. *Σφόνδυλος*. Macrobius, lib. 2. Saturn. cap. 9. inter prima cœnæ Pontificiæ fercula ſpondylos numerat. Pinguntur a Rondelet. lib. 1. de teſt. cap. 40.

87. *Smarides.*] *Σμαρίδες* quoque Dioſcoridi, lib. 2. cap. 30. aliiſque e genere mænarum.

88. *Stella, ſpongia.*] De ſtella, lib. 9. ſect. 86. De ſpongia, eodem libro, ſect. 69.

89. *Turdus.*] Vide quæ de eo diximus, lib. 9. ſect. 20.

90. *Thynnus, Thranis.*] Xiphias minor thranis appellatur. Vide Notas & Emend. num. XXX.

91. *Thaſſa.*] Sic MSS. Reg. 2. & Chiffl. In editis, *theſſa.* Et *θίσσαν* vocabat Dorotheus Aſcalonites, lib. 108. collectionis vocabulorum, apud Athen. lib. 7. pag. 329. Aloſa noſtra eſſe ea Rondeletio videtur, lib. 7. cap. 15.

92. *Torpedo, &c.*] De torpedine lib. 9. ſect. 67. Tethea explicuimus ſect. 30. libri hujus.

93. *Triton.*] Meminit Xenocrates, lib. de alimento ex aquatilibus, apud Oribaſ. lib. 2. cap. 53. Sed locus, ut videtur, eſt mutilus: *Triton ſectum cybium ægre toleratur: ſolidus eſt cybio, in ceteris par.*

94. *Ex eo uræa.*] *Οὐραῖον τέμαχος* pulpamentum eſt caudæ proximum, quod eleganter deſcribit Archeſtratus apud Athen. lib. 7. pag. 303. ex thynnaque grandiore, hoc eſt, e tritone, parari jubet.

95. *Veneria.*] Ita MSS. Reg. 2. Colb. 3. & Chiffl. In editis, *Verne*, inepte. Egimus de conchis Veneris, lib. 9. ſect. 52.

96. *Uva, Xiphia.*] De uva, lib. 9. ſect. 1. De xiphia ſeu gladio, ſect. 6. libri hujus.

Sect. LIV. 1. *Ab Ovidio.*] In libro Halieuticôn. Sed qui nunc Ovidii nomine eo titulo libellus inſcribitur, inter poemata a Pithœo edita, longe ævi ſequioris eſt, ex ipſis Plinii verbis confictus.

2. *Bovem, cercyrum.*] In libris vulgatis, *Bopgyrum.* In Reg. 2. Colb. 3. & Chiffl. *Bovem pergyrum.* Cercyrum ex eodem pſeudo-Ovidio reſcripſimus, in Halieut. verſ. 102.

Cercyroſque ferox ſcopulorum fine moratus.

Bovem quoque ipſo auctore retinuimus, verſ. 94.

Nam gaudent pelago, quales ſcombrique, boveſque.

3. *Orphum.*] Idem pſeudo-Ovidius, verſ. 108.

Cantharus ingratus ſucco, tum concolor illo
Orphus, cæruleaque rubens erythinus in unda.

Meminit etiam Ælianus, lib. 12. hiſtor. anim. cap. 1. & Ariſt. lib. 8. hiſtor. anim. cap. 20. pag. 930. Plinius ipſe eum piſcem appellat, lib. 9. ſect. 24.

4. *Rhacinumque.*] Portentum id vocis eſt, nec MSS. quidquam juvant: nec ipſe Ovidius, mutilo, ut nunc eſt, imperfectoque opere:

5. *Pictas, &c.*] Idem pſeudo-Ovidius, verſ. 110.

Et rarus Faber, & picta Mormyres, & auro
Chryſophrys imitata decus: tum corporis Umbræ
Liventis, rapidique Lupi, Percæque, Tragique,
Quin laude inſignis caudæ Melanurus, &c.

Auctor Kiranidum, pag. 43. *Mormyros piſcis marinus comeſtibilis & parvus.* *Μόρμυρος* & *μόρμυλος* apud Athen. lib. 7. pag. 313. Nunc quoque *Morme*, in Gallia Narbonenſi, teſte Rondelet. lib. 5. cap. 22. Quid ſi porro hoc loco non *parvum tragum*, ſed *percam, tragum*, ex pſeudo-Ovidio legi juſſero?

placentem cauda [6] labrum, [7] epodas lati generis. Præter hæc inſignia piſcium tradit [8] channem ex ſeipſa concipere, glaucum æſtate numquam apparere, [10] pompilum qui ſemper comitetur navigiorum curſus, [11] chromin qui nidificet in aquis. [12] Helopem quoque dicit eſſe noſtris incognitum undis: ex quo apparet falli eos, [13] qui eumdem acipenſerem exiſtimaverunt. Helopi palmam ſaporis inter piſces multi dedere.

Sunt prætetea a nullo auctore nominati, [14] ſudis Latine appellatus, Græcis ſphyræna, roſtro ſimilis nomine, magnitudine inter ampliſſimos, rarus, ſed non degener. [15] Appellantur & pernæ concharum generis, circa Pontias inſulas frequentiſſimæ. Stant velut ſuillo crure longo in arena defixæ, hianteſque, qua limpitudo eſt, pedali non minus ſpatio, cibum venantur. Dentes in circuitu marginum habent pectinatim ſpiſſaros. [16] Intus pro ſpondylo grandis caro eſt. [17] Et hyænam piſcem vidi in Ænaria inſula captum. Exeunt præter hæc purgamenta aliqua relatu indigna, & algis potius annumeranda, quam animalibus.

N o t æ.

6. *Labrum.*] Sic etiam M S S. An potius *melanurum*, ex Ovidii verſu allato?

7. *Epodas.*] Idem Ovidius, verſ. 126.

Tunc Epodes lati, tum molles tergore ranæ.

8. *Channem.*] Idem pſeudo-Ovidius, verſ. 108.

Et ex ſe
Concipiens channe gemino fraudata parente.

Vide quæ diximus lib. 9. ſect. 23.

9. *Glaucum.*] Idem Ovidius, verſ. 117.

At numquam æſtivo conſpectus ſidere glaucus.

Dictum id jam ante, lib 9 ſect. 25.

10. *Pompilum.*] Ita plane & Oppianus, lib. 1. Halieut. verſ. 196. pluresque alii apud Athen. lib. 7. pag. 283. & 284. pſeudo-Ovidius, verſ. 100.

Tuque comes ratium, tractique per æquora ſulci,
Qui ſemper ſpumas ſequeris Pompile nitentes.

11. *Chromin.*] Vide quæ diximus in Notis & Emendat. ad librum 9. num. LXVII.

12. *Helopem*] Idem Ovidius, verſ. 96.

Et pretioſus helops noſtris incognitus undis.

Auctor Kiranidum, pag. 145 *Elops eſt piſcis magnus, ſimilis glauco.*

13. *Qui eumdem acipenſerem.*] Cum pſeudo-Ovidius elopem ſecernat ab acipenſere: de iſto enim, verſ. 132.

Tuque peregrinus acipenſer nobilis undis.

14. *Sudis Latine.*] Quod roſtro ſimilitudinem ſudis referat, hoc eſt, pali exacuti: quam ob cauſam & σφύραινα Græcis. Cum ampliſſimus is dicatur eſſe & rarus, non is eſſe videtur, quem Ariſt. σφυραίνας vocat, lib 9. hiſt. anim. atque eſſe gregalem.

15 *Appellantur & pernæ.*] Meminit Beda in ſuis Grammaticis Expoſitionibus: pernamque Latinus idem ſonare exiſtimat, ut videtur, quod Græcis pinnam Verba ejus appono: PERNA QVÆ MVLTO MAIOR EST OSTREIS, EX CVIVS VELLERIBVS VESTIS CONFICITVR.

E gemmis naſcor per Ponti cerula conchis,
Vellera ſetigero producens corpore fulva:
En chlamydem populis, nec non & pabula pulpa
Confero: ſic duplex ſati perſolvo tributum.

A perna utique *pernula* deminuta voce ſequior ætas dixit: unde nos concham margaritiferam, *Nacre de perles*, deinde appellavimus. Chron Caſin. lib. 3. cap. ult. *Coppetella de pernis*, hoc eſt, de conchis iſtis.

16. *Intus pro ſpondylo.*] Spondylus callus interior eſt, quo teſtæ ſuæ caro oſtrearum ſive concharum adhæreſcit.

17. *Et hyænam.*] Apud Athen. lib. 7. pag. 326. crebra piſcis hyænæ mentio ex vetuſtioribus poetis.

Digitized by Google

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM XXXII.

NATURALIS HISTORIÆ

C. PLINII SECUNDI.

Sect. 5. I. ATQVE *ita condi, dum tranſeat rete.*] Sic reſtituimus, ex veſtigiis codicis Reg. 2. in quo legitur, *atque ita condi, dum tranſeat recte.* In libris vulgatis vitioſe, obſcuraque ſententia, *atque ita conditum tranſire rete.*

Ibid. II. *Anthiam tradit idem infixo hamo invertere ſe, quoniam ſit in dorſo cultellato ei ſpina, eaque lineam præſecare.*] In libris hactenus editis, *Pytheas id tradit idem infixam hamo*, &c. quod interpolatorum manum ſapit, qui ad murænam, de qua proxime antea ſermo fuit, id pertinere rati, *infixam* ſcripſere, cum *infixas* ſcribi decuiſſet, quod de murænis numero multitudinis oratio tota texatur. At M S S. Reg. 2. aliique, *Pithiaſim tradit idem infixo hamo.* Neque vero ad murænam hæc ſpectare, ſed ad anthiam piſcem, quem in ſcriptorem Maſſilienſem Pytheam, & amanuenſes, & editores transformarunt, plane pſeudo-Ovidii oratio conteſtatur, libro videlicet Halieuticon, verſ. 45. ubi poſtquam de muræna egit, tranſit ad anthiam ſtatim, quod Plinii ſcilicet veſtigiis inſiſtens facit.

Anthias his, tergo quæ non videt, utitur armis,
Vim ſpinæ noviſque ſuæ, verſoque ſupinus
Corpore lina ſecat, fixumque intercipit hamum.

Quod vero ſibi ipſi præſtare anthiam hoc loco vates pronunciat, hanc oſtendit vicem a ſociis accipere, alios ſecutus auctores Plinius aſſeverat, lib. 9. ſect. 85. Irritus Aldrovandi conatus, qui lib. 3. de piſcib. cap. 27. pag. 362. vulgatam ſcripturam defendere omni ope nititur.

Sect. 7. III. *Item in Labrandes Jovis fonte anguillas.*] Prius, *in Labradis* legebatur. In Reg. 2. *Labrandis* Ælianus, lib. 12. hiſt. anim. cap. 30. inter ea ſtagna lacuſve qui piſces cicures alant, hunc recenſet: Καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Λαβρανδέως Διὸς ἐν κρήνῃ διαυγεῖ ἐγχέλεις, καὶ ἔχουσιν ὁρμίσκους χρυσοῦς, καὶ ἐλλόβια χρυσᾶ μικτὰ καὶ ταῦτα. Herodotus in Terpſichore, εἰς Λαβραύνδα ἐς Διὸς Στρατίου ἱερόν. Stephanus: Λαβραύνδα, πόλις Καρίας· τὸ ἐθνικόν, Λαβραυνδεύς. Sic etiam Strabo, a quo Stephanus accepit. Ælianus hoc templum L X X. ſtadiis ab urbe Mylaſiorum diſtare, τῆς Μυλασσέων πόλεως. Plutarchus tamen in quæſt. Græcis, pag. 301. Λαβραδέως Διὸς ἐν Καρίᾳ ſimulacrum laudat: Et pag. 302. ipſum Jovem Λαβραδέα τὸν θεόν.

Ibid. IV. *Similiter in Chio juxta ſenum delubrum.*] Ita libri omnes, etiam manu exarati. Num legi tamen *in Ceo* ſatius fuerit, peritiores judicent. Nam de ſacrificio a ſenibus fieri ſolito apud Ceos, Κείους, in templo utique, fanove aliquo, antequam cicutam biberint, meminit Ælianus, lib. 3. Var. hiſt. cap. 37.

Sect. 8. V. *Nam in Lycia Myris in fonte Apollinis, quem Curium appellant.*] Ita libri omnes, conditivi ac publici. Quid ſi nihilominus *in Lycia Syrrhis* legatur? Nam hoc ipſum de pago, cui Syrrha nomen, referunt Ælianus, lib. 8. hiſt. anim. cap. 5. & Plutarchus, lib. de ſolertia animal. pag. 976. Situm ejus in Lycia eſſe, Myram inter & Phellum. Πέπυσμαι, inquit Ælianus, κώμην περὶ Λυκίους μεταξὺ Μύρων καὶ Φελλοῦ, Σούρην ὄνομα, ἐν ᾗ μαντεύονται ὑπὸ ἰχθύων καθημένων, &c. Et Plutarchus: Ἔστι καὶ πρὸς Σούροις κώμῃ τῆς Λυκίας, Φελλοῦ μεταξὺ καὶ Μύρων, καθεζόμενον ἐπ' ἰχθύσιν, ὥσπερ οἰωνοῖς, διαμαντεύεσθαι τέχνῃ τινί, &c. Hæ Lyciæ ſortes Maroni ſunt, lib. 4. Æneid. verſ. 346 & 377. Similis eſt locus alter portuſve in Lycia, ubi ea piſcibus augurium petebatur: Δῖνος ei portui nomen fuit, teſte Polycharmo, lib. 2. Lyciacorum, apud Athen. lib. 8. pag. 334. Similes & in Lydia (niſi *Lycia* ſcribendum ſit) ex Varrone ſortes, lib. 3. de re ruſt. cap. 17. pag. 113.

Sect. 10. VI. *Numa conſtituit, ut piſces qui ſquamoſi non eſſent, ni pollucerent: parſimonia commentus, ut convivia publica & privata... facilius compararentur.*] Libri ad hunc diem editi, quibus & conditivi favent, ſed hac parte vitiati, *ut pollucerent patrimonia: commentus*, &c. Ridicule. Certiſſima noſtra conjectura eſt, quam Servius egregie ſtabilit, ad eum verſum Maronis, *Pauperique Senatu thura dabant*, lib. 8. Æneid. *Re vera pauper*, inquit, *per quod oſtenditur parſimonia pro laude tunc habita. Et libri veterum tradunt a majoribus ſacrificando parſimoniam obſervatam eſſe.* Itaque eſt ea Numæ lata lex, ut ſumptibus parceretur: ejuſmodi enim piſces, ob raritatem, magno venibant.

Sect. 13. VII. *Quod ipſum corrumpi fraude conticientium gummi cum ſanguine, aut Hammoniacum.*] Hæc codicis Regii 2. ſinceriſſima lectio, quam fide ſumma totidem litterarum apicibus repræſentamus, abdicata vetere, quam interpolatores ſic concinnarunt. *Quod ipſum corrumpi fraude, conticeſcentibus gummi cum ſale Hammoniaco.* Favet Dioſcorides emendationi, ut in prioribus Notis oſtendimus.

Sect. 14. VIII. *Ex eodem genere teſtudinum ſanguis inſtillatus cerebro capitis dolores ſedat.*] In Reg. 2. codex *crebro*: in libris hactenus editis, *crebros capitis dolores*: in Chiffl. *inſtillatus cerebro.* Poſterius magis arridet. Archigenes, apud Galen. lib. 2. κατὰ τόπ. cap. 2. pag. 381. teſtudinis paluſtris ſive lutariæ ſanguinem inſtillari incipiti jubet: Χελώνης λιμναίας, ἢ τῆς ἀμφιβίου χελώνης, αἷμα ἐνσταζόμενον ἐπὶ τὸ βρέγμα.

Sect. 20. & 21. IX. *Et cancri marini decoctis ius contra dorycnium efficax habetur: peculiariter vero contra leporis marini venena. Et oſtrea adverſantur iiſdem. Nec poteſt videri ſatis dictum eſſe de iis, cum palmam menſarum diutinam attribuatur illis.*] Locum hunc miſerabiliter depravatum Pintianus agnovit, cum ſic legeretur: *contra dorycnium efficax habetur.* Initio deinde facto alterius capitis a verbis proxime ſequentibus *Peculiariter vero contra leporis marini venena & oſtrea adverſantur. Idem videtur, nec poteſt videri.* .. *cum palma menſarum diu jam tribuatur illis.* Unde illud, quæſo, *videtur* irrepſit, quod nec Reg. 2. nec Chiffl. codex agnoſcit? Cetera planiſſima ſunt, nec egent Pintiani conjectura ſic emendantis, *Fidem nepotes veſtram! ſatis dictum eſt de his*, ut ſit interrogatio ducens ad negationem: quod ſubtilius certe excogitatum eſt, quam verius.

Sect. 21. X. *Hæc videtur cauſa, quare minora in alto reperiantur.* Hæc ſincera lectio Regii cod. 2. quam totidem apicibus ſumma fide repræſentamus: qua nihil eſſe Plinianæ ſententiæ congruentius poteſt. Nam ſi grandia reperiuntur ubi Sol penetret in vada, conſequitur ut in alto quo Sol non penetrat, parva pelagia reperiantur. Vidit hoc & Pintianus ex ſuo pariter exemplari: unde quam vana fluxaque fide in edendo Plinio verſati ſint priores apparet, qui ſic exhibuerunt, *quare minora in aliis locis reperiantur.*

Ibid. XI. *Suaviora Medulis.*] In libris ad hunc diem vulgatis, *Suaviora Eduli*s, abſurde. Sinceram lectionem obſcuris admodum veſtigiis retinet Regius 2. codex: at Colbertinus 3. plane perſpicuis, cum in eo legatur, *ſuaviora Medullis.* Oſtrea Medula, ſive Medulla, ſive Medullica, laudant celebrati viri, quotquot Burdegalæ commorati ſunt. Auſonius, Epiſt. 7. pag. 141.

Oſtrea Baianis certantia, quæ Medulorum
Dulcibus in ſtagnis reflui maris æſtus opimat.

Eadem Burdegalenſia appellata ab ipſomet, epiſt. 143.

Sed mihi præ cunctis ditiſſima, quæ Medulorum
Educat Oceanus, quæ Burdegalenſia nomen
Uſque ad Cæſareas tulit admiratio menſas,
Non laudata minus noſtro, quam gloria vini.
Proxima ſint quamvis, ſed longe proxima multo
Ex intervallo, quæ Maſſilienſia portu,
Quæ Narbo ad Veneris nutrit, cultuque carentia
Helleſpontiaci quæ protegit æquor Abydi,
Vel quæ Baianis pendent fluitantia palis:
Sunt & Aremorici qui laudent oſtrea Ponti, &c.

Sidonius Apollinaris, lib. 8. epiſt. 12. ad Trigetium, pag. 241. quanquam ſubobſcura oratione: *Vum*, inquit, *ad debellandos ſubigendoſque iſtos Medulica ſupellectilis epulones.* Omitto Scaligerum, ceteroſque recentiores. Senſit vitium hujus loci, & feliciter emendavit, ante annos X X X. quam hæc ſcriberemus, Camill. Pellegrino, in *Campania Felice*, pag. 541. Nunc ea oſtrea a Solaco Medulorum vico prope Garumnæ oſtium, Solacenſia cognominantur, *de Soulat.* Notat Thuanus, lib. 2. de vita ſua, pag. 23. eſſe ea optimi ſaporis, gratiſſimique guſtus: adeo ut violarum odorem referre videantur: repertumque in famulitio ſuo guloſum puerum, qui centum amplius unus ſine nauſea deglutiret.

Ibid. XII. *Coſta in conchis ſuis, uti clauſa venerint*, &c.] Abeſt a libris omnibus hactenus editis vox prior hujus clauſulæ, *coſta*, quam ductu codicum Reg. 2. & Chifl. reſtituimus, adſtipulantibus in primis auctoribus geminis, qui hunc Plinii locum de particulo recitant. Marcello nimirum Empir. cap. 10. pag. 87. *Oſtrea*, inquit, *ita ut lecta ſunt, adhuc teſtis ſuis clauſa, in carbonibus coquuntur, atque in cibo dantur ei qui nimium gravedinem patitur*. Et Plinio Valer. lib. 1. cap 28. *Ad ſtillationem narium ex humore: Oſtrea cum ſua teſta, ita ut electa ſunt, in carbonibus coquuntur, & in cibo dantur.*

Sect. 22. XIII. *Præparant autem ſepiarum cruſtæ farina medicamentis cutem, & muris marini cinis.*] Sic Reg. 2. codex, & is quem Pintianus vidit: quorum ad amuſſim quæ in editis depravata ſunt, exigenda hoc loco & corrigenda ſunt: ſic enim iſti præ ſe ferunt: *Præparat autem ſepiarum cruſtæ farina medicamentis. Cutem replet, & muris marini cinis.* Cum nec priore loco *cutem*, nec poſtea *replet*, olli MSS. agnoſcant, & impedita luxataque oratio ea verborum ſerie viſcatur.

Sect. 24. XIV *Omnium piſcium fluviatilium, marinorumque adeps liquefactus Sole, admixto melle, oculorum claritati plurimum confert.*] Et hic typorum errata, qui *liquefactus oleo* exhibent, ad manuſcriptorum fidem emendamus, præſertim Reg 2. quem fide integra repræſentamus. Adjuvat Plinii tranſcriptor Marcellus Empir cap. 8. pag. 62. *Adipes omnium fluviatilium piſcium*, inquit, *in Sole liquefacti, admixtoque melle, inunctione aſſidua, mirifice oculis caligantibus proſunt.* Certiorque auctor Dioſcor lib. 2. cap. 94. Τὸ δὲ τῶν ποταμίων ἰχθύων στέαρ ἐγχεόμενον, τηκόμενον ἐν ἡλίῳ, καὶ μέλιτι μιγέν. *Fluviatilium piſcium adeps inunctus oculis claritatem affert, ſi quidem in Sole liquefactus, mellique admixtus fuerit* Neque vero quemadmodum liquefieri oleo poſſit adeps, conjicere in promptu eſt.

Ibid. XV. *Ranas etiam quindecim conjectas in fictile novum*, &c.] Ita libri omnes editi. At MSS Reg. 2. Chifl. ceterique, XVI. Colb. 3 in quo *quindecim* ſine ullis notarum compendiis Quin & ipſe Plinius inferius, ſect 47. *Eadem menſura*, inquit, *alii ex quadraginta ranis conficiunt phlebitum, ſicut in oculis diximus*: hoc nimirum loco quem habemus præ manibus. Quin & ibi non *quindecim*, ſed *duodecim* præfert Reg. 2. ut diximus ſuo loco. Quare non tantum numerum ſignari ab eo hoc poſteriore loco, ſed parandarum modum exiſtimamus.

Sect. 26. XVI. *Et cybia vetera elota in novo vaſe, dein trita, proſunt doloribus.*] Habent ita ſane libri omnes & manu exarati, & typis excuſi: nihilominus ſubeſſe mendum haud temere ſuſpicamur: nam quid interſit novo an vetere vaſe eluantur, non admodum liquet: utro coquantur, plurimum intereſt Quare *elixa* malim, quam *elota* ſcribi, ſi ulla exemplaria ſuffragantur. Adſtipulatur certe quidem conjecturæ huic noſtræ Marcellus Empir. qui a Plinio videtur hauſiſſe, quæ tradit, cap 13. pag 97. *Cybium optimum*, inquit, *in vetuſtiſſimum olla indutum atque argilla circumlinitur, & furno ardenti objicitur, ut ad cinerem cybium excoquatur: tunc adjecto Pario lapide comminuto, ſalſamenti ſupra dicti ſcutella conteritur: hoc dentifricium ita bonum eſt*, &c. Galenus quoque, libro quinto extremo περὶ τόπων, pag. 456. Τινὲς δὲ ταρίχους κύβια καὶ ἐν χύτρᾳ ἀποτήξαντες τῷ φυσώματι, ἢ αὐτὸ· ... ἰδίῳ ... ἐν ἄλγει. *Quidam ſalſamenta in olla exuſta ad medicamentum addunt, aut etiam cybium: ſi quis enim eorum cinere per ſe utatur, dentis dolorem non percipit*

Sect. 27. XVII. *Alii lepras, lichenas, lentigines tollunt cum lupino.*] Sic libri profecto omnes: nam *glutino* tamen, qui in *lupino* legi præſtabilius fuerit, peritiores videant. Nam idem ad lichenas medicamentum ſcribitur lib. 28. ſect 50. non lupino admixto, ſed glutino *Lichenas oris*, inquit, *præſtantiſſime vincit glutinum factum e genitalibus vitulorum, liquatum aceto cum ſulphure vivo*, &c.

Sect. 28. XVIII. *Mænarum muria, & capitum cinis cum melle ſanat ſtrumas.*] Locum hunc ſanavimus ductu codicum Reg. 1. 2. Colb. 3 & Chifl. adverſantibus licet typis, qui *muraenarum* exhibent. Ut ad ſtrumas modo, ſic etiam ad anginas paulo poſt, hac ſect. mænarum cinis adſciſcitur In Indice hujus loci *mænæ*, non *murænæ*, libri omnes MSS. præferunt.

Ibid. XIX. *Et ſauri piſcis marini jocineribus.*] In libris hactenus vulgatis, *& ſcari.* At in MSS. Reg. 1. 2 Colb. 3. *ſauri piſcis*: & in Indice hujus loci ex omnibus MSS *ſaurus* Æliano lib. 12. hiſtor. cap 25. Σαῦρος lacertus, inter piſces Rubri maris cenſetur. Meminere præterea Ariſtoteles & Athenæus. Plinius infra ſect. 53. *Sunt lacertorum genera*, &c.

Sect. 31. XX. *Degenerant in duas ſpecies: in mitulos, qui ſalem virusque reſipiunt: myiſcas, quæ rotunditate differunt, minores aliquanto atque hirtæ, tenuioribus teſtis, carne dulciores*] Geminus in hunc locum error irrepſit, meo quidem judicio: quanquam de priore ampliandum cenſeo. Poſterior extra controverſiam omnem eſt: nam quod typi præferunt, *carne duriores*, manuſcripti codices, Reg. 2. aliique diſſentiunt, qui *dulciores* exhibent: neque ii modo, ſed & Athenæus ipſe, cujus verba mox afferemus Verum paulo ante, cum eadem conditura exemplaria miro conſenſu *ſalem* retineant, *fellum* reſcribere nihi religio fuit, etſi ita ſcripſiſſe intelligo Athenæum, geminum illud myacum genus totidem ferme verbis alioqui explanantem, lib. 3. pag. 87. ut non ſit ovum ovo ſimilius, quam ſunt iſta inter ſe quæ uterque prodit. Τῶν δὲ μυῶν, inquit, ... πρωτεύουσιν μᾶλλον, ἡ ἐπὶ τοῖς ... φερόμενοι. Εἰσὶ δ' αὐτῶν ἔνιοι καὶ χαλάδεις, κακόχυλοί τε καὶ ... οἱ δὲ ἐλάσσονες τούτων καὶ δασεῖς ἔξωθεν, εὐκοιλιώτεροι μέν εἰσι, καὶ ἐγχυλότεροι τῶν ..., ἀτροφώτεροι δὲ διὰ τὸ μέγεθος, &c. *Muſculi autem ..... ad urinam provocandum commodiores, & ad ſolvendam alvum: ſed ex his quidam mordaci & ingrato ſapore ſellam reſipere, vitioſum ſuccum procreare, guſtui diſplicere: Hi autem minores, & foris hirtos, urinam magis ciere, & ſuccum meliorem ſuppeditare, quam quibus ſelli guſtus eſt, ſed minus alere, tum quia magnitudine illis pares non ſunt*, &c. Suboluit ante nos error iſte Geſnero.

Ibid. XXI. *Ileos & inflationes caſtorea cum dauci ſemine & petroſelini .... tormina vero, cum anetho ex vino mixto.*] Scilicet, ut contra inflationes petroſelini ſemen, ſic contra tormina anethum, haud multum abſimile, caſtoreis admiſcetur. Sic nos huic loco curationem adhibuimus ductu codicum Reg. 2. & Chifl. præſertim ita pullulante orationis ſerie. Typi ad hunc diem omnes, *cum aceto vino mixto* exhibent.

Sect. 32. XXII. *Lienis medetur ſolea .... item torpedo: item rhombus vivus*, &c.] Ita Reg. 2. In Indice hujus loci, ex MSS. omnibus, *Solea piſcis. Rhombus.* In Reg. 1. & Cob. 3. hoc loco, *item rubus.* Et *strombus* tamen ex ſuo exemplari reponere pro *rhombus* nititur Pintianus Fruſtra eſt. Nam Marcellus Empiric. hunc locum tranſcribens, cap. 23. pag 165. *Solea piſcis*, inquit, *ſplenis imponitur, vel torpedo, vel rhombus: ſed impoſitus rurſum vivus in mare mittatur, mire prodeſt.* Quin & in abſurda Plinii Valeriani lectione, quæcumque ea eſt, veſtigia haud obſcura extant, ex quibus ejus ſincera poſſit: Sic enim ille, lib. 2. cap. 18. *Splenis dolori ſolea piſcis contra ligatur: Torpedinem & buſcam, ſi viridum ſuperligatur*, &c. Trajectæ ſunt nempe litteræ, in hunc modum reſtituendæ, *Torpedo & rhombus*, &c.

XXIII. *Lapis qui invenitur in ſcorpionis marini cauda.*] Mallet in *capite* legi Rondeletius, lib. 6. cap 19. Reclamant omnia exemplaria. Reclamat Plinius Valer lib. 2 cap. 39. *Veſica & calculo purgando: Lapillus*, inquit, *qui invenitur in ſcorpionis marini cauda militer potatur.* Et luculentior auctor Marcellus Empir. cap 26. pag. 181. *Lapillus, qui invenitur in ſcorpionis marini cauda, tritus militer bibitus cum vino a ſtranguerioſo.*

Sect. 40. XXIV. *Adaſta ſanantur cancri marini vel fluviatilis cinere. ... Hic curatio etiam pilos reſtituit cum ranarum fluviatilium cinere.*] Hactenus legebatur, *cum cancrorum fluviatilium cinere.* Inepte: quorſum enim prodeſſe dicatur cancri fluviatilis cinis, cum cancrorum fluviatilium cinere? Auctor emendandi extitit Plinius Valer. qui utriuſque remedii meminit, lib. 3. cap 36. *Ea vero*, inquit, *quæ ferventi aqua combuſta ſunt, ranarum cinis inſperſus adeo prodeſt, ut etiam pilos reddat.* Et paulo poſt: *Cancrorum marinorum vel fluviatilium cinis ex oleo prodeſt ambuſtis.* De cancris idem prodidit & Theodorus Priſcianus, lib. 1. cap. 17. *De uſtione cauda, vel ignis.*

Ibid. XXV. *Prodeſt & fibrinarum pellium cinis.*] Nempe ad ambuſta ſananda Sic totidem plane ſyllabis apicibuſque litterarum Reg. 2. codex, & is quem Pintianus laudat. Typi hactenus præferunt, *Prodeſt & febri ranarum felis cinis*, quo nihil dici abſurdius poteſt: neque enim hic febri locus, cui ſanandæ medicamenta omnia jam exhauſta ſunt ſect. 38. Adſtipulatur & Plinius Valer lib. 3. cap. 36 cujus lemma eſt, *Ambuſtis ſanandis: Efficax eſt*, inquit, *fibrinarum pellium cinis.* Quod ex hoc ipſo Plinii loco hauſit. Fibrinarum pellium cinerem & ad ſanguinis e nare profluvium Plinius commendat, ſect. 42.

Sect. 41. XXVI. *Tetanicos coagulum vituli adjuvat*, &c.] Ita reſtituimus ductu codicum Reg 2. & Chifl cum typi perperam edant, *Lethargicos.* At nunc de nervorum vitiis agitur, quorum non poſtremum tetanus eſt, de quo lib. 23. ſect. 24. De lethargo dictum eſt paulo ante ſect. 38. neque in potu vituli marini coagulum, ſed olfactu prodeſt, ut ibi Plinius adnotavit.

Sect. 44 XXVII. *Et alex purgat hulcera in linteolis concerptis.*] In libris hactenus vulgatis, *Et ſalpe expurgat hulcera*: atque ea voce *ſalpe* obſtetricem eam ſignari Rondeletius arbitratur, lib 5. cap. 23. de qua nos egimus in Auctorum Indice: de piſce ejus nominis accipiunt alii, quod ſane multo veriſimilius erat, cum ſequatur, *Item echinorum teſtæ cinis.* Nos vero ſic litem dirimimus, ut omnes cadere cauſa ſtatuamus. Neque enim hic ſalpe, ſed alex locum habet, de qua dictum eſt abunde, lib. 31. ſect 44. In Reg. 2. cod *Et halpex purgat*: unde litterula una extrita *halex* ſupereſt, quo pacto hanc vocem vetuſti alii codices repræſentant. Alecem Plinius, quæ ſalſamenti præſtantiſſimi, ſive gari, eſt imperfecta fæx, ad hulcera ſic modo commendat, ut proxime antea ſalſamenta ipſa iis immitti præcipit: nec multo poſt ſect. ſeq. alecem iterum defervefactam adhibet ad alios morbos. Sed, quod conjecturam noſtram egregie conſtabilit, Plinius Valerianus, hunc locum ſumma fide tranſcribens, lib. 3. cap. 22. *Alece*, inquit, *linteolis concerptis impoſita, purgantur hulcera.* ut nullus ſit jam reliquus de noſtra emendatione dubitandi locus. *Alecem in linteolis concerptis* idem Valerianus iterum adhibet, ejuſdem libri cap 31. ad mor-

ſum canis non rabioſi.

Sect. 51. XXVIII. *Citharus e rhomborum genere peſſimus: chalcis*, &c.] Libri hactenus editi ſic legunt, *cytharus*, *chrombrorum genera*, *cyprinus chalcis*. Chrombri qui ſint nemo novit, nec cyprinum aut ſcombros ulli MSS. habent. Sic enim Reg. 2. & Chiffl. *citharus rhomborum genera peſſimus chalcis*, &c. Unde perſpicuum ſit nihil eſſe noſtra emendatione certius: præſertim atteſtante Galeno, lib 3. de aliment. facult. cap. 30. pag. 394. ſimillimum eſſe rhombo citharum: Ariſtotele, apud Athen. lib 7. pag. 305. alga veſci: iis qui Romæ guſtarunt, inſuavi carne: unde Pherecrates apud eumdem Athen. pag. 306. Ὦ ἀγαθοὶ, ἔσθιε ἐν πνίγει τι καρόν. Et Xenocrates, lib de alimento ex aquatilibus, apud Oribaſ lib 2. cap. 58. *Citharus & rhombus lati ſunt: rhombuſque ſolidus eſt.... At citharus mali ſucci eſt, & ſtomacho non idoneus*, &c.

Ibid. XXIX. *Cibium, ita vocatur concisa pelamis.*] Salmaſius in Solin. pag. 1317. facinus indignum exclamat, obtrudi a Plinio cybium inter piſcium nomina, cum piſcis pars quædam, ſalſamentumque ſit. Scribat igitur dicam non Plinio modo, ſed & Varroni, lib. 4. de ling. Lat. pag. 21. ita ſcribenti: *Aquatilium vocabula animalium, partim ſunt vernacula, partim peregrina. Foris muræna, quod μύραινα, cybium, thynnus, cujus item partes Græcis vocabulis omnes, ut melandrya, uræon.* Feſto quoque: *Κύβιον genus piſcis, quia piſcantes id genus piſcium velut aleam ludant.* Et in Græcis Oppiano, lib. verſ. 183. inter piſces qui longe degunt a litore, cybia annumeranti cum orcynis, hoc eſt, pelamides minimas cum maximis:

Ὀρκύνων γενεὴ, καὶ πηλαμίδες, ἠδὲ κυβεῖαι.

Certe cum μελάνδρυς & ſalſamenti e thynno Græcis, & thynni ſimul genus dicatur, ut Pamphilus refert, libro De nominibus, apud Athen. lib. 3. pag. 121. Μελάνδρυς δὲ τῶν μεγίστων θύννων εἶδός ἐστιν, ὡς Πάμφιλος ἐν τῷ Περὶ ὀνομάτων παρατίθεται· ἐξ οὗ τὰ τεμάχη αὐτοῦ λεπτύνεται. Quidni & minoris thynni nomen cybium fuerit, & ea ipſo ſalſamentum? Certe quæ Plinius hoc loco habet, ea totidem plane verbis apud Oribaſium leguntur, lib. 2. cap. 58. fol. 29. ex Xenocratis libello, de alimento ex aquatilibus. *Pelamis exigua*, inquit, *naſcitur in Mæotide.... Cybium, hoc eſt, concisa pelamis, quæ poſt quadraginta dies a Ponto in Mæotin revertitur, oris grata, & boni alimenti.*

XXX. *Thynnus, thranis, quem alii xiphiam vocant*] Libri omnes vulgati, ex interpolatione Hermolai Barbari, ſic habent, *Tomus Thurianus, quem alii*, &c. Editi ante ipſum, in primis Venetiis 1572 & Parmæ, an. 1476. *Thynnus thranis.* Codex item Colb. 3. ſimiliter. At Reg. 2. *thynnis thranis*: quod viſum eſt anteponendum: adſtipulante in primis Xenocrate, in libello de alimento ex aquatilibus, apud Oribaſium, lib 2. cap. 58. pag. 29. *Thranis*, inquit, *aut xiphias cetaceus eſt piſcis, & in fruſta ſecatur*, &c. Ab Heſychio θραννὶς idem & ξιφίας vocatur. E xiphia piſce fruſta demi, quæ Thuriani obſonii nomen haberent, auctor eſt Athenæus, lib. 6. pag 274. ſed eſt ab eo, ut quidem videtur, diſpar pulpamentum: aut is xiphias, de quo nunc agitur, e minore genere: ut cordyla pelamis puſilla: nam xiphias grandior iterum ſeorſum appellatur, ceu diverſus ab illo, ut thynnus a pelamide, cybio, orcyno, cordyla, & apolecto. Ibid.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XXXIII.

I METALLA nunc, ipſæque opes, & rerum pretia dicentur, tellurem intus exquirente cura multiplici modo: quippe alibi divitiis foditur, quærente vita aurum, argentum, electrum, æs: alibi deliciis gemmas [1] & parietum digitorumque pigmenta: alibi remetitati ferrum, auro etiam gratius inter bella cædeſque. Perſequimur omnes ejus fibras, vivimuſque ſuper excavatam, mirantes dehiſcere aliquando, aut intremiſcere illam: ceu vero non hoc etiam indignatione ſacræ parentis [2] exprimi poſſit. Imus in viſcera ejus, & in ſede Manium opes quærimus, tamquam parum benigna fertilique, [3] quaqua ſecatur. Et inter hæc minimum remediorum gratia ſcrutamur: quoto enim cuique fodiendi cauſa medicina eſt? Quanquam & hæc ſumma ſui parte tribuit, [4] ut minime parca, faciliſque in omnibus quæcumque proſunt. [5] Illa nos premunt, illa nos ad inferos agunt, [6] quæ occultavit atque demerſit, [7] illa quæ non naſcuntur repente. [8] Mens ad inane evolans reputet quæ deinde futura ſit finis ſæculis omnibus exhauriendi eam: quouſque penetratura avaritia. Quam innocens, quam beata, immo vero & delicata eſſet vita, ſi nihil aliunde, quam ſupra terras, concupiſceret; [9] breviterque, niſi quod ſecum eſt!

II. Eruitur aurum, & chryſocolla juxta, [1] ut pretioſior videatur, non natura. Parum erat unam [2] vitæ inveniſſe peſtem, niſi in pretio eſſet auri etiam ſanies. Quærebat argentum avaritia: boni conſuluit interim inveniſſe minium, rubentiſque terræ excogitavit uſum. Heu prodigioſa ingenia! quot modis auximus pretia rerum? Acceſſit ars picturæ ad aurum & argentum, quæ cælando cariora fecimus. Didicit homo Naturam provocare. Auxere & vitiorum irritamenta. [3] In poculis libidines cælare juvit, ac per obſcenitates

INTERPRETATIO.

a *Mens.*] Mens in cælum ſe pauliſper efferens ſecum reputet, quis ſit finis futurus unquam exhauriendi tellurem: & quouſque penetratura ſit avaritia.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Et parietum*, &c.] Parietum quidem, aurum: nam, ut dicetur libri hujus ſect. 18. *jam & ipſi tamquam vaſa inaurantur.* Digitorum, gemmæ: quo pertinet ſcitum illud libri 2 ſect. 63 pag. 104. *Gemmas etiam & quoſdam parvulos quærimus lapides, ſcrobibus in profundum actis. Viſcera ejus extrahimus, ut digito geſtetur gemma quam petimus. Quot manus atteruntur, ut unus niteat articulus!*

2. *Exprimi.*] Explicari.

3. *Quaqua ſecatur.*] Foditur. Sic Reg. 2. codex, & Pintiani. Recte, cum ſequatur ſtatim indignatio, quod admodum paucis fodiendi cauſa medicina ſit. Editi hactenus libri, *quaqua calcatur*, male.

4. *Ut minime parca.*] Ex veſtigiis veteris ſcripturæ, Gronovius conjiciebat legi commodius poſſe, *ut ſuggerens large*: eadem ſententia.

5. *Illa nos premunt*, &c.] Pari elegantia in eodem argumento Seneca verſatus, epiſt. 94. pag. 419. *Aurum quidem & argentum, inquit, & propter iſta numquam pacem agens ferrum, quaſi male nobis committerentur, abſcondit. Nos in lucem, propter quæ pugnaremus, extulimus .... nec erubeſcimus ſumma apud nos habere, quæ fuerant ima terrarum.*

6. *Quæ occultavit.*] Horatii ſcitum illud huc pertinet:

Aurum irrepertum, & ſic melius ſitum
Cum terra celat, &c.

Ode 3. lib. 3. verſ. 49.

7. *Illa quæ non naſcuntur repente.*] Quæ tam lente Natura gignit, ut illa ægre, non ſponte parere videatur. Vide Notas & Emend. num. I.

8. *Mens ad inane.*] Inane pro cælo, aëre, familiare præſertim poetis, ac Plinio. *Per inania, magnum inane*, Maro: Lucretius, *profundum inane*, ſæpe dixere.

9. *Breviterque niſi.*] Reg. 2. & Colb. 3. *haberetque non niſi*, forte elegantius.

Sect. II. 1. *Ut pretioſior*] In Reg. 2. *ut pretioſior videatur nomen natura.* Colb. 3. *videatur, non natura.* Sane ſincerius: ut ſit ſententia, pretioſiorem videri chryſocollam vicinitate auri, quam natura ſua, cum nihil aliud ſit quam auri ſanies. Libri hactenus editi, *ut pretioſior videatur nomen ex auro cuſtodiens*. At illa, *ex auro cuſtodiens*, nulli MSS habent.

2. *Vitæ inveniſſe peſtem*] Aurum. Mox auri ſaniem chryſocollam vocat, ut eſt.

3. *In poculis libidines.*] Juvenalis, Satyr. 2. verſ. 95.

Vitreo bibit ille Priapo.

Elegans in primis in eam ſententiam eſt Oenomai epigramma, lib. 4. Anthologiæ, cap. 18. de Cupidine ſculpto in caucalio

Ἐν κυάθῳ τὸν Ἔρωτα τί γλύφεις; ἀρκετὸς ἡμῖν
Αἴθαξ κραδίῃ· μὴ πυρὶ πῦρ ἔπαγε.

In cyatho cur ſculptus Amor? tanto ardeat ut cor
Eſt ſatis: ignem igni quis furor adjicere eſt?

Lampridius in Elagabalo, pag. 107. *Vaſa deinde centenaria argentea ſculpta, & nonnulla ſchematibus libidinoſiſſimis inquinata.*

bibere. Abjecta deinde ſunt hæc, & ſordere cœpere: & auri argentique nimium fuit. [4] Murrhina & cryſtallina ex eadem terra effodimus, quibus pretium faceret ipſa fragilitas. Hoc argumentum opum, hæc vera luxuriæ gloria exiſtimata eſt, habere quod poſſet ſtatim totum perire. Nec hoc fuit ſatis: [5] turba gemmarum potamus, & ſmaragdis teximus calices: ac temulentiæ cauſa tenere Indiam juvat: [6] & aurum jam acceſſio eſt.

III. Utinamque poſſet e vita in totum abdicari, [1] ſacrum fame, ut celeberrimi auctores dixere, proſciſſum conviciis ab optimis quibuſque, & ad perniciem vitæ repertum; quantum feliciore ævo, [2] cum res ipſæ permutabantur inter ſe, ſicut & Trojanis temporibus factitatum [3] Homero credi convenit. Ita enim (ut opinor) commercia victus gratia invecta. Alios coriis boum, alios ferro captiviſque rebus mutaſſe tradit: quanquam [4] & ipſe mirator auri, æſtimationes rerum ita fecit, [5] ut centum boum arma aurea permutaſſe Glaucum diceret cum Diomedis armis novem boum. Ex qua conſuetudine [6] multa legum antiquarum pecore conſtat, etiam Romæ.

IV. Peſſimum vitæ ſcelus fecit, [1] qui id primus induit digitis. Nec hoc quis fecerit traditur. [2] Nam de Prometheo omnia fabuloſa arbitror, quanquam illi quoque ferreum anulum dedit antiquitas; vinculumque id, non geſtamen, intelligi voluit. [3] Midæ quidem anulum, quo circumacto habentem nemo cerneret, quis non etiam fabuloſiorem fateatur? Manus & prorſus [4] ſiniſtræ maximam auctoritatem conciliavere auro, non quidem Romanæ, quarum mere ferreum id erat, ut virtutis bellicæ, inſigne. De regibus Romanis non facile dixerim. [5] Nullum habet Romuli in Capitolio ſtatua, nec præter Numæ Serviique Tullii alia, ac ne L. quidem Bruti. Hoc in Tarquiniis maxime miror, [6] quorum e Græcia fuit origo, unde hic anulorum uſus venit, quanquam etiam nunc Lacedæmone ferreo utuntur. [7] Sed a Priſco Tarquinio omnium primo filium, cum [8] in prætextæ annis occidiſſet hoſtem, [9] bulla aurea donatum conſtat: unde mos bullæ duravit, ut [10] eorum qui equo meruiſſent filii, inſigne id haberent, [11] ceteri lorum. Et ideo miror Tarquinii ejus ſtatuam ſine anulo eſſe. Quanquam & de nomine ipſo ambigi video: [12] Græci a digitis appellavere, apud nos priſci [13] ungulum vocabant: poſtea

Notæ.

4. *Murrhina & cryſtallina ex eadem terra effodimus.*] Produnt hæc verba perſpicue murrhina vaſa e pretioſo olim facta lapide, cum effodi ex æquo cum cryſtallinis monet: Sic cryſtallina ſimul ac murrhina jungit Martialis, lib. 3. Epigr. 82 Julius Capitol in M. Antonino, pag 29 aliique. Myrrhina & onychina, Ælius Lamprid. in Elagabalo, pag 112. Unde intelligas e foſſili materia murrina fuiſſe, non fictilia ea quæ *porcellanea* noſtra ætas vocat, ut viſum Cardano, Scaligeroque in Cardan. Exercit. 92. pag. 327. non e concharum genere aliquo, ut Bellonio: non ex indurata myrrha, coloribuſque picta, ut Mercator, quem laudat auctor Annalium Eccleſiaſticorum, ad annum Chriſti 34. num. 98. non ipſum eſſe onychem, ut Agricolæ, lib. 6. de nat. foſſil. pag. 296. Sed de his opportunius, lib. 37 ſect. 8.

5. *Turba gemmarum,*] Poculis quæ ſint onuſta gemmis. Huc illud Juvenalis ſpectat, Satyr. 5. verſ. 42.

Nam Virro, ut multi, gemmas ad pocula transfert
A digitis.

6. *Et aurum jam.*] Præcipua jam, inquit, irritamenta luxuriæ ſunt gemmæ: acceſſoria tantum aurum argentumque, quæ nunc ſordent.

Sect. III. 1. *Sacrum fame.*] Sic Reg. 2. eleganter: non, ut editi, *aurum, ſacra fames.* Nam vox ea *aurum* abeſt & a Chiffl. cod. & ex antecedente ſectione ſubintelligenda eſt.

2. *Cum res ipſæ.*] Paulus, lib. 18. Dig. tit. de contrahenda emptione: *Origo emendi vendendique a permutationibus cœpit,* &c.

3. *Homero.*] Iliad. η. verſ. 472.

Ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί,
Ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
Ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτῇσι βόεσσιν,
Ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι· τίθεντο δὲ δαῖτα θάλειαν.

4. *Et ipſe mirator auri.*] Ita Reg. 2 aliique MSS. non *miratus aurum*, ut editi. Plinius, lib. 14. ſect. 9. de Seneca, *Nim utique miratore inanium.* Et Seneca epiſt. quadam, *miratorem auri* dixit.

5. *Ut centum boum.*] Iliad. ζ. verſ. 234.

Ἔνθ' αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεύς,
Ὃς πρὸς Τυδεΐδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβε,
Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων.

6. *Multa legum.*] Feſtus, verbo *Ovibus. Ovibus duabus,* inquit, *multabantur apud antiquos in minoribus criminibus: in majoribus autem, bubus: nec extra hunc numerum excedebat multatio: quæ, poſtquam ære ſignato uti civitas cœpit, pecoraque multatitia incuria corrumpebantur, unde etiam peculatus crimen uſurpari cœptum eſt: facta eſt æſtimatio pecoralis multæ, & boves centenis aſſibus, oves denis æſtimatæ. Inde ſuprema multa, id eſt, maxima, appellatur tria millia æris.* His adde ea quæ diximus lib. 18. ſect. 3.

Sect. IV. 1. *Qui id primus.*] Aurum videlicet, facto ex eo anulo. Vide Notas & Emend. num 11.

2. *Nam de Prometheo.*] Quem Caucaſo alligatum fabulæ prodiderunt: Iterum hæc repetita inferius, lib. 37. ſect. 1.

3. *Midæ quidem.*] Gygæ ceteri id adſcribunt, non Midæ. Tullius, lib. 3. de Offic. num 38. *Hinc inde Gyges inducitur a Platone .... Is cum palam ejus anuli ad palmam converterat, a nullo videbatur, ipſe autem omnia videbat: idem rurſus videbatur, cum in lucem anulum inverterat.*

4. *Siniſtræ.*] Infelices. Sic omen ſiniſtrum dicimus. Etſi manum quidem lævam intelligit, tamen in verbo ludit: ut & infelicis id auſpicii fuiſſe admoneat.

5. *Nullum habet .... ſtatua.*] Statuas anulo ornari ſolitas, teſtatur etiam Cicero, lib. 4. epiſt. 1. ad Attic. ubi ex ſtatu, imagine, amictu, anulo, colligit ejuſdem Scipionis Africani ſtatuam eſſe, & quæ ad Opis, & quæ ad Pollucis ædem poſita eſſet.

6. *Quorum e Græcia.*] Fuit enim Tarquinius Priſcus Demarati Corinthii filius, ejus qui in Etruriam commigravit. Aurel. Victor, libr. de viris illuſtr. cap. 6. Plinius ipſe, lib. 35. ſect. 5.

7. *Sed & a Priſco Tarquinio.*] Hæc totidem verbis Macrobius, lib. 1. Saturn. cap. 6. pag 208.

8. *In prætextæ annis.*] Ante annum ætatis quintum decimum. Vide quæ de toga pura & prætexta diximus, lib. 8. ſect. 74.

9. *Bulla aurea.*] Feſtus: *Bulla aurea inſigne erat puerorum prætextatorum, quæ dependebat eis a pectore,* &c. Aſconius Pedianus: *Bulla ſuſpendi in collo infantibus ingenuis ſolet aurea, libertinis, ſcortea,* &c. Bulla cordis effigiem referebat.

10. *Eorum qui equo meruiſſent.*] Merere equo, merere pedibus, eſt in militia alterutro modo ſtipendia facere.

11. *Ceteri lorum.*] Sine bulla. Ita Macrobius, loc. cit. Vel, ut Pedianus, cum bulla tantum ſcortea, hoc eſt, e pellibus facta. Id appoſite Juvenalis expreſſit, Satyra 5. verſ. 164.

Etruſcum puero ſi contigit aurum,
Vel nodus tantum, & ſignum de paupere loro.

Lorum intellige id ligamentum, cum nodo, ex quo bulla pendebat: quale nunc geſtant e ſerico Equites Melitenſes, unde Crux pendet.

12. *Græci a digitis.*] Δακτύλιος, ἀπὸ τῶν δακτύλων, a digito.

13. *Ungulum.*] *Ungulus,* inquit Feſtus, *Oſcorum lingua, anulus:* idque gemino Pacuvii teſtimonio comprobat.

& Græci & noſtri [14] ſymbolum. Longo certe tempore [15] ne Senatum quidem Romanum habuiſſe aureos manifeſtum eſt. Siquidem his tantum qui legari ad exteras gentes ituri eſſent, anuli publice dabantur: credo, quoniam ita exterorum honoratiſſimi intelligebantur. Neque aliis uti mos fuit, quam qui ex ea cauſa publice accepiſſent: vulgoque ſic triumphabant. Et cum [16] corona ex auro Etruſca ſuſtinêretur a tergo, anulus tamen in digito ferreus erat, æque triumphantis, [17] & ſervi fortaſſe coronam ſuſtinentis. Sic triumphavit de Jugurtha C. Marius: [18] aureumque non ante tertium Conſulatum ſumpſiſſe traditur. Hi quoque, qui ob legationem acceperant aureos, in publico tantum utebantur his: intra domos vero, ferreis. Quo argumento etiam nunc ſponſæ muneri ferreus anulus mittitur, iſque ſine gemma. Equidem nec Iliacis temporibus ullos fuiſſe ânulos video: nuſquam certe Homerus dicit, [19] cum & codicillos miſſitatos epiſtolarum gratia indicet, [20] & conditas atcis veſtes, [21] ac vaſa aurea argenteaque, & ea colligata nodi, non anuli, nota. [22] Sortiri quoque contra provocationem duces non anulis tradit. [23] Fabricam etiam Deûm fibulas, & alia muliebris cultûs, ſicut inaures, in primordio ſactitaſſe, ſine mentione anulorum. Et quiſquis primus inſtituit, cunctanter id fecit, [24] læviſque manibus, [25] latentibuſque induit: cum, ſi honos ſecurus fuiſſet, dextra fuerit oſtentandus. [a] [26] Quod ſi impedimentum potuit in eo aliquod intelligi, [27] etiam ſerioris uſus argumentum eſt, majus in læva fuiſſe, qua ſcutum capitur. [28] Eſt quidem apud eumdem Homerum virorum crinibus aurum implexum: ideo neſcio an prior uſus a feminis cœperit.

V. Romæ ne fuit quidem aurum niſi admodum exiguum, longo tempore. Certe cum a Gallis capta Urbe pax emeretur, [1] non plus quam mille pondo potuere. [2] Nec ignoto duo millia pondo auri periſſe Pompeïi tertio Conſulatu, e Capitolini [3] Jovis ſolio, a Camillo ibi condita, [4] & ideo a pleriſque exiſtimari duo millia pondo collata.

INTERPRETATIO.

a *Quod ſi.*] Quod ſi objiciat aliquis futuram fuiſſe impeditiorem ad armorum uſum dexteram manum, ſi anulo oneraretur: ſeriore adhuc ætate, *hoc eſt, multo poſt Trojana tempora*, lævæ quoque inſertum anulum eſſe, argumento eſt, quod in læva manu majus impedimentum fuerit, qua nempe ſcutum capitur.

NOTÆ.

14. *Symbolum.*] Credo id nomen anulis præſertim ſignatoriis attributum, quod indicium ſignumque imprimerent ejus quis ſignabat. Plautus in Pſeud.

Ea cauſa miles hoc reliquit ſymbolum,
Expreſſam in cera ex anulo ſuam imaginem.

15. *Ne Senatum quidem.*] Poſt mutatis moribus, Senatoriis Equeſtriſque ordinis hominibus conceſſum, ut aureos ferrent: ceteris, etiam ingenuis, vetitum. Dio, lib. 48. pag. 385.

16. *Corona ex auro Etruſca.*] Vide quæ diximus lib. 21. ſect. 4.

17. *Et ſervi fortaſſe.*] Et coronam ſuſtinentis, qui non ingenuus, ſed fortaſſe ſervus erat. Ita ſervus, quo nihil eſſe aut dici abjectius poteſt, & triumphans, quo nihil glorioſius, pari in anulis conditione erant. Nam de ſervis quidem id conſtat. Papinius, 3. Silvar. 3. verſ. 144.

Mutavitque genus, lævaque ignobile ferrum
Exuit.

18. *Aureumque non ante.*] Mira ſane Marii modeſtia fuit. Nam ante illius ætatem, cum Scipio Carthaginem obſideret, Tribunos Romanos, quos ſepeliri Aſdrubal voluit, ex aureis anulis diſcrevit a militum vulgo, qui ferreos tantum geſtabant, ut quidem auctor eſt Appianus, in Punic. pag. 63.

19. *Cum & codicillo.*] Vide quæ diximus lib. 13. ſect. 21.

20. *Et conditas arcis.*] Odyſſ. θ'. verſ. 424.

Δεῦρο γύναι, φέρε χηλὸν ἀριπρεπέ' ἥτις ἀρίστη.
Ἐν δ' αὐτῇ θὲς φᾶρος ἐϋπλυνὲς, ἠδὲ χιτῶνα.

21. *Ac vaſa aurea.*] Eodem libro, verſ. 443. & 447.

22. *Sortiri quoque.*] Proceres Græciæ, jactis in galeam ſortibus, deligunt quem opponant Hectori ipſos provocanti ad ſingulare certamen: neque dicuntur eæ ſortes anulis fuiſſe ſignatæ. Iliad. η'. verſ. 175. Poſt uſus obtinuit, ut eæ ſortes, globulive, anulis ſignarentur, quo ſuam quiſque dignoſceret. Et arca, qua aſſervabantur eæ, anulo obſignata. Teſtis Sueton. in Tiberio, cap 63. *Vicina Urbi oracula etiam diſjicere conatus eſt. ſed majeſtate Prœneſtinarum ſortium territus, deſtitit: cum obſignatas devectaſque Romam non reperiſſet in arca, niſi relata rurſus in templum.*

23. *Fabricam.*] Vulcani officinam, Iliad. σ'. verſ. 400. Vulcano Thetidem alloquente:

Τῇσι παρ' εἰνάετες χάλκευον δαίδαλα πολλὰ
Πόρπας τε, γναμπτάς θ' ἕλικας, κάλυκάς τε καὶ ὅρμους, &c.

24. *Læviſque manibus.*] Silius Ital. lib. 12. de Equitibus Romanis ad Cannas cæſis, quibus detracti fuere anuli:

Teſtes hi ſtragis, quos ſignum illuſtre ſuperbis
Mos læva geſtare viris: cum funditur auro
Ora admirantum præfulgens anulus auro, &c.

25. *Latentibuſque.*] Sub toga: quaſi cunctanter ac verecunde id faceret: nam ſi ornatus & honoris acceſſionem ea re quæſiſſet, nec veritus eſſet reprehenſionem proborum hominum, dextra potius oſtentaſſet.

26. *Quod ſi impedimentum.*] Aliam cauſſam affert Ateius Capito, apud Macrob. lib. 7. Saturn. cap. 13. pag. 625. *Veteres*, inquit, *non ornatus, ſed ſignandi cauſa anulum ſecum circumferebant: unde nec plus habere quam unum licebat, nec cuiquam niſi libero: quos ſolos fides diſcerneret, quæ ſignaculo continetur. Ideo jus anulorum famuli non habebant. Imprimebatur autem ſculptura materiæ anuli, ſive ex ferro, ſive ex auro foret: & geſtabatur ut quiſque vellet, quacumque manu, quolibet digito. Poſtea uſus luxuriantis ætatis ſignaturas pretioſis gemmis cœpit inſculpere .... Hinc factum eſt ut uſus anulorum exemptus dexteræ, quæ multum negotiorum gerit, in lævam relegaretur, quæ otioſior eſt: ne crebro motu & officio manus dextræ pretioſi lapides frangerentur.*

27. *Etiam ſerioris uſus.*] Vide Notas & Emend. num. II.

28. *Eſt quidem apud eumdem Homerum.*] Iliad ρ'. verſ. 52.

Πλοχμοί θ', οἳ χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ ἐσφήκωντο.
Et crines rutiloque auro, argentoque revincti.

Sect. V. 1. *Non pluſquam mille pondo potuere.*] Subintellige, emere. Nam quod libri vulgati adjiciunt *efficere*, ex interpolatorum officina eſt, non ex Plinii ſtilo, aut codicum MSS. fide. Plutarchus, in Camillo, pag. 143. Ὡμολογήθη τοὺς μὲν Ῥωμαίους χιλίας λίτρας καταβαλεῖν χρυσοῦ. *Tranſactum eſt ut Romani mille pondo auri darent.* Florus, lib. 1. cap. 13. pag. 29. *Noviſſime, quum jam obſidio ſua barbaros (Gallos) fatigaſſet, mille pondo auri receſſum ſuum venditantes, idque ipſum per inſolentiam*, &c. Livius, lib. 5. pag. 103. *Inter P. Sulpicium Tribunum militum, & Brennum Regulum Gallorum colloquio tranſacta res eſt, & mille pondo auri pretium populi gentibus mox imperaturi factum. ... Jam ante in eo religio civitatis apparuerat, quod cum in publico deeſſet aurum, ex quo ſumma pacta mercedis Gallis confieret, a matronis collatum acceperant, ut ſacro auro abſtineretur.*

2. *Nec ignoto.*] Vide Notas & Emend. num. III.

3. *Jovis ſolio.*] Livius, lib. 5. pag. 103. *Sed Diique & homines prohibuere redemptos vivere Romanos: Nam forte quadam, priuſquam infanda merces perficeretur, per altercationem nondum omni auro appenſo, Dictator intervenit: auferrique aurum de medio, & Gallos ſummovere jubet.* Ac paulo poſt: *Aurum quod Gallis ereptum erat, quodque ex aliis templis inter trepidationem in Jovis cellam collatum, cum in quæ referri oporteret, confuſa memoria eſſet, ſacrum omne judicatum, & ſub Jovis cella poni juſſum.*

4. *Et ideo exiſtimari.*] Quoniam quantum erat Gallis appenſum, tantumdem erat ibi conditum, ut ex Livio diſcimus.

a Sed quod acceſſit, Gallorum præda fuit, detractumque ab his in parte captæ Urbis delubris. Gallos autem cum auro pugnare ſolitos, [5] Torquatus indicio eſt. b Apparet ergo Gallorum templorumque tantumdem, nec amplius fuiſſe: [6] quod quidem in augurio intellectum eſt, cum Capitolinus duplum reddidiſſet. Illud quoque obiter indicare convenit, quoniam de anulis ſermonem repetimus, æditum cuſtodiæ ejus comprehenſum, fracta in ore anuli gemma, [7] ſtatim exſpiraſſe, c & indicium ita extinctum. Ergo ut maxume duo tantum millia pondo, cum capta eſt Roma [8] anno CCCLXIV. fuere, cum jam capitum liberorum cenſa eſſent CLII. millia, quingenti LXXIII. In eadem poſt annos CCCVII. [9] quod ex Capitolinæ ædis incendio ceteriſque omnibus delubris [10] C. Marius filius Præneſte detulerat, tredecim millia pondo: quæ ſub eo titulo in triumpho tranſtulit Sylla, & argenti VI. millia. Idem ex reliqua omni victoria pridie tranſtulerat auri pondo XV. millia, argenti pondo centum & quindecim millia.

VI. Frequentior autem uſus anulorum non ante Cn. Flavium [1] Annii filium deprehenditur. [2] Hic namque publicatis diebus [3] faſtis, quos populus a paucis Principum quotidie petebat, tantam gratiam plebis adeptus eſt, (alioqui libertino patre genitus, & ipſe [4] Appii Cœci ſcriba, cujus hortatu exceperat eos dies, conſultando aſſidue ſagaci ingenio, promulgaveratque,) ut Ædilis curulis crearetur cum Q. Anicio Præneſtino, qui paucis ante annis [5] hoſtis fuiſſet, prætetitis C. Pœtelio & Domitio, [6] quorum patres Conſules fue-

INTERPRETATIO.

a *Sed quod.*] Quod autem acceſſit *ad mille pondo, quibus empta pax*, Gallis ablatum eſt, *quæ id prædati fuerant*, detraxerantque Templis in ea parte Urbis quam ceperant.

b *Apparet.*] Perſpicuum eſt, & quod Gallis appenſum ultro, & quod templis detractum, non amplius quam duo millia pondo fuiſſe.

c *Et indicium.*] Et ſic extinctum qui indicare certo potuiſſet, *qui rapuiſſet illa duo millia pondo auri, Pompeii altero Conſulatu: cum Craſſum eſſe fama ferret.*

NOTÆ.

5. *Torquatus.*] Qui torquem aureum Gallo detraxit: unde Manlio Torquato nomen, Livius. lib. 7. pag. 124. Adde Virgilium de Gallis canentem, lib. 8. Æneid. verſ. 657.

Galli per dumos aderant, arcemque tenebant:
Aurea cæſaries illis, atque aurea veſtis,
Virgatis lucent ſagulis, tum lactea colla
Auro innectuntur.

Et Silium Ital. lib. 4.

Colla viri fulvo radiabant lactea torque,
Auro virgata veſtes manicæque rigebant
Ex auro, & ſimili vibrabat criſta metallo.

6. *Quod quidem in augurio.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Atque hoc quidem, inquit, augurari atque intelligere vel ex eo licuit, quod in ſolio Capitolini Jovis duplum ejus ſummæ, qua pax emebatur, inventum eſt: nempe bis mille pondo.

7. *Statim exſpiraſſe.*] Veneno epoto, quod anulo includebatur, Sic Hannibal, *ne Romanis traderetur, hauſto quod ſub anuli gemma habebat, veneno abſumptus eſt.* Teſtis Aurel. Victor. lib. de viris illuſtr. cap. 42.

8. *Anno CCCLXIV.*] Camillus in oratione quam recitat Livius, lib. 5. pag. 105. Gallis Urbe pulſis: *Trecenteſimus ſexageſimus quintus annus Urbis, Quirites, agitur*, &c.

9. *Quod ex Capitolino.*] Syllanis temporibus, bello civili Jovis Capitolini ædes conflagravit, anno Urbis DCLXXII. Sylla deinde reſtituit, Catulus Sylla mortuo dedicavit. A Vitellianis (ut id obiter dicamus) deinde iterum deflagravit. Excitavit rurſum Veſpaſianus, & dedicavit. Rurſumque poſt ejus obitum igni conſumpta, a Domitiano exſtructa dedicataque eſt. Plutarchus, in Poplic. pag. 104. Appianus, lib. 1. de bell. civil. pag. 402. Teſtatur Capitolium reſtitutum nummus Domitiani Aug. Conſulatu ejus octavo cuſus, inſcriptuſque, CAPIT. RESTIT. *Capitolium reſtitutum.*

10. *C. Marius.*] C. Marium juniorem vocant, ſenioris qui ſepties Conſul fuit, filium. Geſſit poſt obitum patris Conſulatum ipſe, cum eſſet annorum tantum quinque & viginti, Cn. Papirio Carbone tertium collega, anno Urbis DCLXXII. Non aurum modo, ſed & ſigna e Capitolio Præneſte detulerat: nam apud P. Victorem, in deſcriptione Romæ, regione octava, legitur: *Signum Jovis Imperatoris a Præneſte devectum.*

Sect. VI. 1. *Annii filium.*] Ita & MSS. Gellius quoque, lib. 6. cap. 9. At Livius *Cneii filium* vocat, in fine libri 9. ſed mendoſe. Fuere patriciæ nobileſque gentes duæ, Flavia & Annia. Flavia, ex qua Veſpaſianus Auguſtus: Annia, ex qua Annia Fauſtina Antonini Aug. Pii conjux. Cum igitur Flavius Annii filius dicitur, innuitur is patre libertino & libertina matre genitus, Annio patre, matre Flavia: Flavii nomine, quippe tunc nobiliore, de more poſito priore loco. Servus cum manumitteretur, hoc eſt, cum donaretur libertate, libertus propterea: & quem filium procrearet, is libertinus dicebatur. Nomen etiam patroni ſui, a quo manumittebatur, libertus aſſumebat, ſuoque nomini adjungebat: ſed inter plebeias tamen familias cenſebatur. Neque alias arbitramur, quam iſtius generis, fuiſſe familias plebeias apud Romanos, patriciis gentibus cognomines. E patricia gente Flavia fuit is, quem Plinius appellat, libro XIX. ſect. 1. Fuit & is, cujus nummi inſcribuntur, C. FLAV. HEMIS PROPR. Flavii autem hujus, quem Plinius Annii libertini filium vocat, hoc genus fuit:

A Flavio Patricio, — Ab Annio Patricio,
Flavius libertus. — Annius libertus.
Flavia libertina. — Annius libertinus.
Ex Flavia, & Annio,
Flavius Annii filius.

2. *Hic namque.*] Narrant hanc rem ſcriptores quamplurimi. Cic. pro Muræna, num. 25. & lib. 6. ad Attic. Epiſt. 1. Livius in fine libri 9. Gellius, aliique, e quibus duos ſeligo: Valer. Max. lib. 2. c. 5. pag. 100. *Jus civile per multa ſæcula inter ſacra cærimoniaſque Deorum immortalium, ſoliſque Pontificibus notum, Cn. Flavius libertino patre genitus, & Scriba, cum ingenti nobilitatis indignatione, factus Ædilis curulis vulgavit, ac Faſtos pæne toto foro expoſuit*, &c. Macrobium, lib. 1. Saturn. cap. 15. pag. 159. *Priſcis*, inquit, *temporibus antequam Faſti a Cn. Flavio Scriba invitis Patribus in omnium notitiam proderentur, Pontifici minori hæc provincia delegabatur, ut novæ Lunæ primum obſervaret aſpectum, viſamque Regi ſacrificulo nunciaret. Itaque ſacrificio a Rege & minore Pontifice celebrato, idem Pontifex Kalata, id eſt, vocata in Capitolium plebe .... quot numero dies a Kalendis ad Nonas ſupereſſent, pronunciabat*, &c.

3. *Faſtis.*] Faſti dies dicti ſunt, quibus ſine piaculo Prætoribus licebat tria verba fari, *Do, Dico, Addico.* Nefaſti, quibus non licebat fari. Faſtorum libri erant, in quibus cauſæ feſtivitatum explicabantur. Propoſuit Faſtos in albo Flavius ſcriba, ut quando lege agi poſſet, ſciretur.

4. *Appii Cæci.*] Ejus qui viam ſuo nomine munivit, & aquam in Urbem duxit: Cenſura inclytus, & juris doctrina. Livius, lib. 9.

5. *Hoſtis fuiſſet.*] Eo bello, opinor, quo Etruſcorum duodecim populi in excidium Romani nominis inciti, anno Urbis conditæ CCCCXLII. a Conſule Fabio, anno CCCCXLIV. ingenti prælio devicti ſunt. Livius, lib. 9.

6. *Quorum patres Conſules.*] C. Pœtelius Libo in Faſtis Conſul legitur, cum Papirio Curſore, anno Urbis CCCCXXVIII. Cn. Domitius Calvinus, cum Corn. Coſſo Arvino, anno CCCCXXII.

rant. [7] Additum Flavio, ut ſimul & Tribunus plebis eſſet. Quo facto tanta Senatus indignatione exarſit, [8] ut anulos ab eo abjectos fuiſſe in antiquiſſimis reperiatur annalibus. Fallit pleroſque, quod tum & Equeſtrem ordinem id feciſſe arbitrantur. [9] Etenim adjectum hoc quoque, ſed & phalera poſita, [10] proptereaque nomen Equitum adjectum eſt. Anulos quoque depoſitos a nobilitate, in Annales relatum eſt, [11] non a Senatu univerſo. Hoc actum [12] P. Sempronio Longo, L. Sulpicio Conſulibus. Flavius vovit ædem Concordiæ, ſi populo reconciliaſſet ordines. Et cum ad id pecunia publica non decerneretur, ex multatitia feneratoribus condemnatis ædiculam æream fecit [13] in Græcoſtaſi, quæ tunc ſupra Comitium erat. Inciditque in tabella ærea eam ædem, [14] trecentis quatuor annis [15] poſt Capitolinam, dedicatam. Ita CCCCXLVIII. a condita Urbe geſtum eſt: & primum anulorum veſtigium exſtat: [16] promiſcui autem uſus alterum ſecundo Punico bello: neque enim aliter potuiſſent [17] trimodia illa anulorum Carthaginem ab Hannibale mitti. [18] Inter Cæpionem quoque & Druſum ex anulo in auctione venali, inimicitiæ cœpere: unde origo [19] ſocialis belli, & exitia rerum. Ne tum quidem omnes Senatores habuerunt: utpote cum memoria avorum multi Prætura quoque functi, in ferro conſenuerint, ſicut [20] Calpurnium [21] & Manilium, qui legatus Caii Marii fuerat Jugurthino bello, Feneſtella tradit: & multi [22] L. Fufidium illum, ad quem Scaurus de vita ſua ſcripſit: [23] in Quinctiorum vero familia aurum, ne feminas quidem, habere mos fuerit: nulloſque omnino anulos major pars gentium hominumque, etiam qui ſub imperio noſtro degunt, hodieque habeat. Non ſignat Oriens [24] aut Ægyptus etiam nunc, litteris contenta ſolis. Multis hoc modis, ut cetera omnia, luxuria variavit, gemmas addendo exquiſiti fulgoris, cenſuque opimo [25] digitos onerando, ſicut dicemus in gemmarum volumine: mox & effigies varias cælando, ut alibi ars, alibi materia eſſet in pretio. Alias deinde gemmas violari nefas putavit: ac ne quis ſignandi cauſam in anulis eſſe intelligeret, ſolidas induit. Quaſdam vero neque ab ea parte quæ digito occultatur, [26] auro cluſit, aurumque millibus lapillorum viliùs fecit. Contra vero multi nullas admittunt gemmas,

Notæ.

7. *Additum Flavio.*] *Ut & Tribunus plebis, & Senator, & Ædilis curulis fieret*, inquit Pomponius, in Dig. 1. tit. 2. de orig. juris, §. de jure civili Flaviano. At Senatorem dicere non debuit.

8. *Ut anulos ab eo abjectos.*] In publico luctu anuli ponebantur: Ad nuncium Caudinæ pacis *anulos aureos poſitos* narrat Livius, lib. 9. De funere Auguſti Suetonius, cap. 100. *Alii exſequiarum die ponendos aureos anulos, ferreoſque ſumendos cenſuerunt.*

9. *Etenim adjectum hoc quoque.*] Adjectum quidem, inquit, Equitum nomen pariter cum Senatu: ſed propter hæc verba id adjectum eſt, quæ in Annalibus ſimul leguntur, *Sed & phalera poſita*: quibus verbis inſigne Equitum & ordo intelligitur. Secutus plane eos Annales Livius videtur: ſic enim ille in fine libri 9. *Tantumque Flavii Comitia indignitatis habuerunt, ut plerique nobilium anulos aureos & phaleras deponerent.*

10. *Propteteaque.*] Sic Colb. 3. recte: prius mendoſe, *propter quæ.*

11. *Non a Senatu.*] Et ita ſane Livius loco proxime allato. Patriſſe credunt Senatum non Patricios modo, ſed & plebeios Livius paulo ante: *Flavium dixerat Ædilem forenſis factio, Appii Claudii cenſura vires nacta, qui Senatum primus libertinorum filiis lectis inquinaverat.*

12. *P. Sempronio.*] Anno Urbis conditæ CCCCXLVIII, ut mox dicetur. Vide Notas & Emend. num. IV.

13. *In Græcoſtaſi.*] Quid eſſet Græcoſtaſis, diximus in Notis & Emend. ad librum 7. num. CLXXVII. Loco poſtea mutatam eſſe Græcoſtaſim Plinius ſignificat, cum adjicit, *quæ tunc erat ſupra Comitium.*

14. *Trecentis quatuor.*] Vide Notas & Emend. num. IV.

15. *Poſt Capitolinam.*] Hoc eſt, poſt Capitolinam ædem dedicatam: id quod proinde factum fuiſſe anno Urbis Romæ CXLIV. ac proinde ſub Tarquinio Priſco, Plinius hoc loco prodit. Confer cum Dionyſ. Halic. lib. 5. cap. 304. In Faſtis: M. HORATIVS PVLVILLVS. EX LEGE. TEMPLVM. IOVIS. CAPITOLINI. DEDICAVIT. De æde vero Concordiæ pariter Livius, loc. cit. *C. Flavius Cn. filius Scriba, . . . civile jus repoſitum in penetralibus Pontificum evulgavit, faſtoſque circa forum in albo propoſuit, ut quando lege agi poſſet, ſciretur. Ædem Concordiæ in area Vulcani ſumma invidia nobilium dedicavit,* &c.

16. *Promiſcui autem uſus alterum.*] Subintellige, veſtigium

17. *Trimodia illa.*] Duos tantum modios narrat Florus, lib. 2. cap. 16. pag. 62. *Modii duo anulorum Carthaginem miſſi, dignitaſque equeſtris taxata menſura.* Tres Auguſt. lib. 3. de Civit. Dei, cap. 19. *De Cannenſi autem malo quid dicam? . . . unde Hannibal tres modios anulorum aureorum Carthaginem miſit: quo intelligerent tantam in illo prælio dignitatem cecidiſſe Romanam, ut facilius eam caperet menſura, quam numerus.* Livius, lib. 23. famam eſſe veriorem affirmat de unico modio. Ut ut eſt, ſequitur, Equites tum geſſiſſe anulos, aureos ſcilicet: cum prius id Senatui tantum liceret. Et hunc promiſcuum Plinius uſum vocat.

18. *Inter Cæpionem.*] Fuit is Q. Servilius Cæpio, belli ſocialis legatus Rutilii Conſulis, anno Urbis DCLXIV. qui circumventus inſidiis fuſo exercitu cecidit, Epitome Livii, lib. 71. *M. Livius Druſus Tribunus pl. Socialis belli auctor creditur, incertum a quo, domi occiſus eſt.* Invidia cædis apud Cæpionem fuit, inquit Aurel. Victor, lib. de Viris illuſtr. cap. 66. De utriuſque inimicitiis dictum antea, libro 28. ſect. 41.

19. *Socialis belli.*] Sive Marſici, de quo Livius in Epitome lib. 71. 72. & 73. nos quoque ſuperius ad librum 2. ſect. 85.

20. *Calpurnium.*] M. Calpurnium Flammam, de quo nos egimus lib. 22. ſect. 6.

21. *Et Manilium.*] Sic etiam MSS. Ab Oroſio A. Manlium Marii legatum appellari audio.

22. *L. Fufidium.*] Sic MSS. Reg. 2. & Chiffl. non *Fuſidium.* Sic pariter inſcriptiones variæ apud Gruterum. Cicero quoque in Bruto.

23. *In Quinctiorum.*] Quinctiorum familia Romæ clara, & Patricia fuit, in qua Cincinnati, Capitolini, Criſpini, Flaminini, diverſis temporibus floruerunt.

24. *Aut Ægyptus*] At in ſacris paginis, Gen. 41. dicitur Pharao *tuliſſe anulum de manu ſua, & dediſſe eum in manu Joſeph.* Sigillaritium anulum hunc fuiſſe (ſic enim Vopiſcus appellat) docet Joſephus, lib. 2. Antiq. Jud. cap. 3. σφραγῖδα. Non credo.

25. *Digitos onerando*] Atque unicum etiam articulum. Plinius, libro 2. ſect. 63. *Ut digito geſtetur gemma, quo petitur? Quot manus atterimus, ut unus niteat articulus?* Martialis, lib. 5. Epigr. XI.

Sardonychas, ſmaragdos, adamantas, iaſpidas uno
Portat in articulo Stella, Severe, meus.

26. *Auro cluſit.*] Hoc eſt, incluſit auro. Sic in nummo Neronis vulgatiſſimo legitur, PACE P.R. TERRA MARIQ. PARTA IANVM CLVSIT. Hoc eſt, incluſit; non autem, ut vulgo creditur, clauſit. Æque enim inſulſe Janum dixeris, quam Jovem, claudi. Nec *Janum* ibi ipſum, pro Jano ſeu Jani fano eſt: cum armamentarium effigies in area nummi depicta exhibeat. Sed ſub iſtis quinque litteris totidem voces hæ latent: *Imperii Armamentarium Narbone Urbis Muris* CLVSIT, hoc eſt, incluſit. Percuſſum enim Narbone nummum hunc fuiſſe, ut alios plurimos, cogit fabrica confiteri, præter alia argumenta. Sic antea Tarraco in nummis ſuis ſcripſerat, DIVVS AVGVSTVS TAE I;

auroque ipſo ſignant: id Claudii Cæſaris principatu repertum. [27] Nec non & ſervitia jam ferrum auro cingunt: alia per ſeſe mero auro decorant: cujus licentiæ origo nomine ipſo [28] in Samothrace id inſtitutum declarat. [29] Singulis primo digitis geri mos fuerat, qui ſunt minimis proximi: Sic in Numæ & Servii Tullii ſtatuis videmus. Poſtea pollici proximo induêre, etiam Deorum ſimulacris: dein juvit & minimo dare. Galliæ Britanniæque in medio dicuntur uſæ. Hic nunc ſolus excipitur: ceteri omnes onerantur, atque etiam privatim articuli minoribus aliis. Sunt qui tres uni minimo congerant: alii vero & huic unum tantum, [a] quo ſignantem ſignent. [30] Conditus ille, ut res rara, [b] & injuria uſûs indigna, velut e ſacrario promitur: & unum in minimo digito habuiſſe, pretioſioris in recondito ſupellectilis oſtentatio eſt. [31] Jam alii pondera eorum oſtentant. [32] Aliis plures quam unum geſtare labor eſt. [33] Alii bracteas infarcire leviore materia, propter caſum, tutius gemmarum ſollicitudini putant. [34] Alii ſub gemmis venena [35] cludunt, ſicut Demoſthenes ſummus Græciæ orator, anuloſque mortis gratia habent. Denique ut plurimum [c] opum ſcelera anulis fiunt. Quæ fuit illa priſcorum vita, qualis innocentia, in qua nihil ſignabatur? [36] At nunc cibi quoque ac potus anulo vindicantur a rapina. Hoc profecere mancipiorum legiones, & in domo turba externa, ac ſervorum quoque cauſa [37] nomenclator adhibendus. Aliter apud antiquos, ſinguli [38] Marcipores Luciporeſve dominorum gentiles, omnem victum in promiſcuo habebant: nec ulla domi cuſtodia a domeſticis opus erat. Nunc rapiendæ comparantur epulæ, pariterque qui rapiant eas, & claves quoque ipſas ſignaſſe non eſt ſatis: [39] gravatis ſomno aut morientibus anuli detrahuntur: majorque vitæ ratio circa hoc inſtrumentum eſſe cœpit, incertum a quo tempore. Videmur tamen poſſe in externis auctoritatem ejus rei intelligere, circa [40] Polycratem Sami ty-

Interpretatio.

a *Quo ſignantem.*] Quo digitum ſignent qui obſignare conſuevit: & a ceteris diſtinguant, qui pluribus onerantur.

b *Et injuria.*] Et quaſi ſit injuria, quod non ornatui tantum, ſed & uſui deſtinatus ſit, vilior jam tum habetur.

c *Opum.*] Quæ propter opes ſcelera committuntur, anulorum occaſione patrari ea videntur.

Notæ.

Hoc eſt, *Divus Auguſtus Voluit Turritam Tarraconem Armamentarium Eſſe Imperii.* Plinius mox paulo iterum: *Sub gemmis venena cludunt*, hoc eſt, includunt. Mox *millibus lapillorum.* MSS. *milibus.* Mallem, *micis*, ut infra ſect. 21. *marmorum micas* dicit.

27. *Nec non & ſervitia.*] Nec non etiam, inquit, ſervi ferreum anuli capitulum cingunt auro, ſic ut ferrum vix emineat: addito alii circulo ex auro mero, ei capitulo ferreo decus addunt. Servitia dicta pro ſervis, ut miniſteria pro miniſtris, alibi monuimus. His ferreum modo geſtare anulum per leges moreſque Romanos licuit, ut ſupra diximus. Sed in tegendo, decorandove ferro, miræ artes. Petronius in Satyr. pag. 104. *Habebat in minimo digito ſiniſtræ manus anulum grandem ſubauratum: extremo vero articulo digiti ſequentis minorem, ut mihi videbatur, totum aureum, ſed plane ferreis veluti ſtellis ferruminatum.*

28. *In Samothrace.*] Inſula, de qua lib. 4. ſect. 23. Hinc enim Samothracius anulus appellatus: qui, ut Iſidorus ait, lib. 19. cap. 3. aureus ipſe, ſed ferreo tamen capitulo fuit, qua parte allici a magnete Lucretius vidit eo verſu:

Exſultare etiam Samothracia ferrea vidi.

29. *Singulis primo.*] Cauſam hujuſce moris affert Atteius Capito, apud Macrob. lib. 7. Saturn. cap. 13. prolixa oratione, quam tu conſule. Atteio ſubſcribit Apion Grammaticus, in libris Ægyptiacis, ex quibus ſimilia plane recitat Gellius, lib. 10. cap. 10. pag. 119. Ubi vide quæ habent illi ex Anatomicorum libris de nervo quodam qui e corde natus prorſum pergat uſque ad digitum manus ſiniſtræ minimo proximum.

30. *Conditus ille.*] In arca.

31. *Jam alii.*] Profuſiores. Ut ille, de quo Martialis, lib. 5. Epigr. 11. cujus diſticho priori allato hunc pleniſſimum adulationis verſum deinde ſubjungit:

Multas in digitis, plures in carmine gemmas
Invenies, &c.

32. *Aliis plures.*] Delicatioribus.

33. *Alii bracteas.*] Bractea tenuiſſima auri lamina eſt, ducta in circulum, qua gemma anuli continetur. Hanc circum infarcire lana ſimilive materia ſtudium fuit iis, qui ſolicite curabant, ne pondere fortaſſe graviore decidentibus anulis gemmæ caſu frangerentur.

34. *Alii ſub gemmis.*] Ut Hannibal, de quo paulo ante diximus ſup. ſect.

35. *Cludunt.*] Hoc eſt, includunt. Refert hoc quoque Plutarchus in Demoſthene, pag. 860. ex Eratoſthene. Pauſanias in Atticis, lib. 1. pag. 14.

36. *At nunc cibi.*] Plautus, in Caſ. act. 1. ſc. 2.

Obſignate cellas: referte anulum ad me.

Cicero ad Tiron. lib. 16. ep. 26. *Sicut olim*, inquit, *matrem noſtram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obſignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuiſſe, quæ furtim eſſent exſiccatæ.* Horatius, lib. 2. Epiſt. ult. laudat eum,

Cetera qui vitæ ſervaret munia recto
More, bonus ſane vicinus, amabilis hoſpes,
Comis in uxorem, poſſet qui ignoſcere ſervis,
Et ſigno læſo non inſanire lagenæ, &c.

Martialis, lib. 9. Epigr. 89.

Nunc ſignat meus anulus lagenam.

37. *Nomenclator.*] Qui nomina ſervorum indicet: adeo magnus eſt in familia una ſervorum numerus, ut ſingulos appellare nominatim, labor ſit. Exercitum credas eſſe, non familiam. Ad viginti millia ſervorum & amplius in una domo fuiſſe refert Athenæus, lib. 6. pag. 272. Μυρίους καὶ δισμυρίους (εἰκὰς) καὶ ἔτι πλείους ἐκέκτηντο οἰκέτας, &c. Vide quæ de Demetrio Pompeii liberto dictori ſumus lib. 35. ſect. 58. De voce *Nomenclator*, multa Voſſ. in Etymol. Apud Reineſium, pag. 871. vetus inſcriptio, PRAETORIVS. NOMENCVLATOR. Item apud Gruterum, pag. 630.

38. *Marcipores.*] Singuli, inquit, heri ſingulos pueros habebant, qui ab hero nomen ſortiebantur: a Marco Marcipor dicebatur: a Lucio Lucipor. Priſcianus, lib. 6. pag. 700. *A puero compoſita, Publipor, Publiporis: Marcipor, Marciporis.* Sic Probus: *Ita enim antiqui pro Publii puer & Marci puer dicebant.* Feſtus: *Quintipor*, inquit, *ſervile nomen, frequens apud antiquos erat, a prænomine domini ductum, ut Marcipor.* Quintilianus, lib. 1. cap. 4. pag. 36. *In ſervis*, inquit, *jam intercidit illud genus quod ducebatur a domino: unde Marcipores, Publiporeſque.* Sic & PORA pro PVERA, in vetere inſcriptione, apud Reineſ. pag. 865. Servos per ὑποκορισμὸν, ſeu blandiloquentiam, dictos eſſe pueros jam olim Servius adnotavit, ad illud Maronis, *Claudite jam rivos, pueri.*

39. *Gravatis ſomno.*] Lethargis, aut deficientibus. Exemplum in Tiberio apud Tranquillum, cap. 73. ubi de genere ejus obitus: *Sunt qui putent*, inquit, *pulvinum ei injectum, cum extractum ſibi deficienti anulum mox reſipiſcens requiſiſſet.* Mortuis tamen redditos Propertius indicat, lib. 4. Eleg. *Sunt aliquid:*

Et ſolitum digito beryllon adederat ignis.

40. *Polycratem.*] Referunt hanc hiſtoriam, Cicero, lib. 5. de Finib. pag. 284. Herod. lib. 3. Thalia, num. 40. pag. 178. Elegantius quam ceteri, Valer. Max. lib. 6. cap. 9. pag. 329. *Semel Polycrati dumtaxat vultum fortunæ mutatum, perquam brevi triſtitiæ ſalebra ſuccuſſum: tunc cum admodum gratum ſibi anulum de induſtria in profundum, ne omnis incommodi expers eſſet, abjecit: Quem tamen continuo recuperavit, capto piſce qui eum devoraverat. Sed hunc felicitatis ſemper plenis velis euntem tenere non potuit. Comprehenſum enim Orontes*, (ſcribe Oræ-

rannum, cui dilectus ille anulus in mare abjectus capto relatus eſt piſce, ipſo circiter CCXXX. annum Urbis noſtræ interfecto. Celebratior quidem uſus cum ſenore cœpiſſe debet: argumento eſt [41] conſuetudo vulgi, ad ſponſiones etiamnum anulo exſiliente, tracta ab eo tempore, quo nondum erat arrha velocior: ut plane affirmare poſſimus, [42] nummos ante apud nos, mox cœpiſſe anulos. [43] De nummis paulo poſt dicetur.

VII. Anuli diſtinxere alterum ordinem a plebe, ut ſemel cœperant eſſe celebres, [1] ſicut tunica [2] ab anulis Senatum tantum: quanquam & hoc ſero: vulgoque purpura laticlaviæ tunicæ uſos invenimus etiam præcones, ſicut patrem Lucii Ælii Stilonis, [4] Præconini ob id cognominati. Sed anuli plane medium ordinem, [5] tertiumque, plebi & patribus inſeruere: [a] quod antea militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ judices tribuunt. [6] Nec pridem id factum: Divo Auguſto [7] decurias ordinante, major pars judicum in ferreo anulo fuit: iique non Equites, [8] ſed judices vocabantur. Equitum nomen ſubſiſtebat in turmis equorum publicorum. Judicum quoque non niſi [9] quatuor decuriæ fuere primo: vixque ſingula millia in decuriis inventa ſunt, nondum provinciis ad hoc munus admiſſis: ſervatumque in hodiernum eſt, ne quis [10] e novis civibus in iis judicaret.

CAP. II. * [11] Decuriæ quoque ipſæ pluribus diſcretæ nominibus fuere, [12] Tribunorum æris, [13] & Selectorum, & Judicum. Præter hos etiamnum Nongenti vocabantur, [14] ex

INTERPRETATIO.

a *Quod antea.*] Ut antea militares equi nomen Equitibus fecerant, *quia equo merebant*, ita nunc ut Equites Judices appellentur, pecuniæ faciunt, *quæ debent eſſe ſeſtertiûm quadringentorum ei qui Eques appellari velit.*

NOTÆ.

tes, 'Oροίτης Herodoto ſæpius, lib. 3. in Thalia, pag 210. & 211. Irrepſit hic error & in Tullii contextum.) *Darii regis Præfectus, in excelſiſſimo Mycalenſis montis vertice cruci affixit. E quo putres ejus artus, & tabido cruore manantia membra, atque illam lævam, cui Neptunus anulum piſcatoris manu reſtituerat, ſitu marcidam Samos amara ſervitute aliquandiu preſſa, liberis ac lætis oculis aſpexit* Vide & Tzetzen, Chiliad. 7. verſ. 215. & Galen. tom. 2. in Suaſoria, cap. 4. pag. 5.

41. *Conſuetudo vulgi.*] Qua nempe pro artha dabatur anulus in emptione, quouſque pretium ſolveretur, cum non eſſet artha alia promptior ad manum. Quem Romani morem, opinor, hauſere ab Hebræis, cujus haud obſcura veſtigia in monumentis ſacris Moſis animadverto, quale eſt illud in Geneſi, cap. 38. verſ 18. *Quid tibi vis pro arrhabone dari?* Reſpondit, *anulum tuum, & armillam*, &c. Meminit quoque moris hujus Ulpianus in Digeſtis, lib. 19. tit. 5. *de præſcriptis verbis: §. Si gratuitam tibi. Si quis*, inquit, *ſponſionis cauſa anulum acceperit.*

42. *Nummos ante.*] Igitur & ante Numam: non tamen ſignatos: nam ſignare Servius cœpit, ut dicetur ſect. 13. At in Numæ Serviique ſtatuis anulos fuiſſe ipſe paulo ante admonuit, hac ſect.

43. *De nummis paulo poſt.*] Sect 13.

Sect. VII. 1. *Anuli diſtinxere alterum ordinem.*] Equeſtrem.

2. *Sicut tunica.*] Tunica ſcilicet laticlavia, de qua nos abunde diſputavimus in Notis & Emend. ad lib. 9. num. CVII.

3. *Ab anulis.*] Ab Equite, cui jus anuli conceſſum, negatum plebi.

4. *Præconini.*] Vide quæ diximus in Auctorum Indice, verbo ÆLIVS STILO.

5. *Tertiumque.*] Qui licet dignitate ac cenſu medius inter Senatum ac plebem, tamen in actis publicis tertius ordine nominabatur, in hunc modum: SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS. ET. EQVESTER. ORDO: ut dicetur ſect. ſeq

6. *Nec pridem id factum*] Ut aureo ſcilicet anulo equeſter ordo ſecerneretur a plebe.

7. *Decurias ordinante.*] Judicum videlicet, non Equitum, ut viſum eſt nonnemini. Judicum vero decuriæ plures fuere, eædemque variis diſcretæ nominibus, ut mox dicetur. Decuria in hoc loquendi genere non eſt ἴλη. Nam ſingulæ decuriæ ſingula minimum millia continebant, ipſo teſte Plinio

8. *Sed judices vocabantur.*] Ex equeſtri tamen ordine omnes allecti

9. *Quatuor decuriæ.*] E ſingulis quæque millibus conflatæ, ut mox dicetur. Ex his quartam Auguſtus inſtituit, cum eſſent antea tres tantum, quam ducenariorum vocavit, ex inferiore cenſu allectam, quæ judicaret de levioribus ſummis, ut quidem prodit in ejus vita Tranquillus, cap. 32. Hic velim ἐν παρέργῳ fas ſit geminum de Judicibus epigramma deſcribere, & utrumque acutum, ex libro 1. Anthologiæ Græcæ, tit. XLIII. Prius eſt Palladæ, his verbis:

Οὐδεὶς ἐν κακοῖς δικαστὴς ὁ μάλιστα ἔλαβεν ἀρχήν.
'Εν γὰρ ἑνὸς δυοῖν δέ γ' ἔχει ἀντίπαλος.
Τὸ γλυκὺ, τῆ ὑλίστης · ὑπερφίαλος ἦ, τὸ ἀγρόν,
'Οργανα τῆς ἀρετῆς πάντα δὲ ἐπὶ πάθη.

Alterum ejuſdem iſtud eſt:

Μήποτε δουλεύσασα γυνὴ, Ματρῶνα γένοιτο,
'Εστι παροιμιακόν · τῷ δ' ἔτ' ὅμοιον ἐρῶ.
Μήτε δίκας ἐκδικάσαιτο ἀνὴρ γαγγίας δικολόγος,
Μηδ' ἂν Ἰσοκράτης ῥητορεύειν ᾖ.
Πᾶς γὰρ ὁ μισθωτὸς ῥήτωρ, οὐδ' ἐν ἑταίρῳ
Σιμοῦντι δίκαιον, μὴ ῥυπαρὰς δικάσῃ.

Utrumque ſic Grotius reddidit ſatis feliciter: Prius quidem:

Nemo ſimul facilis populum ſanctuſque gubernat:
Alteru natura res perit alterius.
Qui capiunt, faciles: renuunt qui dona, ſuperbi:
Hæc duo nam virtus per mala ſemper agit.

Poſterius autem ſic:

Ne quæ ſerva fuit, fiat matrona, cavete:
Hoc vetus eſt dictum: nunc ego dico novum.
Qui cauſas dixit, cauſas ne judicet unquam:
Eloquio quamvis ſit prior Iſocrate.
Nam ſolitus cauſas venali dicere lingua,
Non & judicium vendere non poterit.

10. *E novis civibus*] E peregrinis, qui jus civitatis nuper eſſent adepti. Paulo ante quidam libri, *in hodiernum diem* habere dicuntur.

11. *Decuriæ quoque.*] In ſingulis, inquit, decuriis erant ordines diverſi tres, nempe Tribunorum æris, Selectorum, Judicum: &, qui erant ſelecti ex omnibus, Nongentorum.

12. *Tribunorum æris.*] Ut Senatores, & Equites Romani, ac Tribuni ærarii ſimul judicarent, legem tulerat Aurelius Cotta, teſte Aſconio Ped in Divinat pag 47. Qui pecuniam quæ a populo imperata erat, tributim a ſingulis pro portione cenſus exigebant, ac militi dabant, judicabantque de litibus eo ſpectantibus, Tribuni ærarii vocabantur. Hos Cæſar Dictator ſuſtulit. Suetonius, cap. 41. *Judicia ad duo genera judicum redegit, Equeſtris ordinis ac Senatorii: Tribunos ærarios, quod erat tertium, ſuſtulit.* Et hi ex equeſtri ordine aſſumpti.

13. *Et Selectorum.*] Non fuit hoc ſtatim ordinis nomen, ſed ſortis. Nam e judicibus Prætores Urbani ſubſortitione facta optimum quemque in Selectos Judices referebant, ut teſtatur Cicero pro Cluentio. Poſtea tamen ordinis nomen fuit, Auguſti, ut videtur, principatu. Meminit hujus ordinis Seneca, lib 3. de Benef cap 7. in fine: *Ubi id, de quo ſola ſapientia decernit, in controverſiam incidit, non poteſt ad hoc ſumi judex ex turba Selectorum, quem cenſus in album, & equeſtris hereditas miſit.* Fuere & hi ex Equitibus. Horatius, lib. 1. Sat. IV. verſ. 123.

Unum ex judicibus Selectis objiciebat.

Meminit & Ovidius, lib. 2. Triſt. verſ. 131.

Nec mea decreto damnaſti facta, Senatus:
Nec mea Selecto judice juſſa fuga eſt.

Apud Reineſium vetus inſcriptio, pag. 452. L. MAMILIO.... SELECTO. ET. DECVRIONI

14 *Ex omnibus ſelectis.*] Sorte, ut quidem reor. Horatius, lib. 1. ſat. 4. verſ. 123.

omnibus ſelecti ad cuſtodiendas ciſtas ſuffragiorum in comitiis. Et diviſus hic quoque ordo erat ſuperba uſurpatione nominum: cum [15] alius ſe Nongentum, alius Selectum, alius Tribunum appellaret.

VIII. Tiberii demum principatus nono anno in unitatem venit equeſter ordo: anulotumque auctoritati [a] forma conſtituta eſt, [1] C. Aſinio Pollione, C. Antiſtio Vetere Coſſ. anno Urbis conditæ DCCLXXV. quod miremur, futili pæne de cauſa, cum Sulpicius Galba, dum [2] juvenalem famam apud Principem [3] popinarum pœnis aucupatur, queſtus eſſet in Senatu, vulgo inſtitores ejus culpæ [4] defendi anulis. Hac de cauſa conſtitutum, ne cui jus id eſſet, niſi cui ingenuo ipſi, patri avoque paterno [5] ſeſtertia CCCC. cenſus fuiſſet, [6] & lege Julia theatrali in XIV. ordinibus ſedendi. Poſtea gregatim inſigne id appeti cœptum. Propterque hæc diſcrimina [7] Caius Princeps decuriam quintam adjecit: [8] tantumque natum eſt faſtus, ut quæ ſub Divo Auguſto impleri non potuerant decuriæ, non capiant eum ordinem, paſſimque [9] ad ornamenta ea etiam ſervitute liberati tranſiliant: quod antea numquam erat factum, quoniam in ferreo anulo equites judiceſque intelligebantur: adeoque promiſcuum id eſſe cœpit, ut apud Claudium Cæſarem, [10] in cenſura ejus, unus ex Equitibus Flavius Proculus, quadringentos [11] ex ea cauſa reos poſtularet. Ita dum ſeparatur ordo [12] ab ingenuis, communicatus eſt cum ſervitiis.

Judicum autem appellatione ſeparati eum ordinem, primi omnium inſtituêre [13] Gracchi, diſcordi popularitate in contumeliam Senatus: mox ea debellata, auctoritas nominis vario ſeditionum eventu circa publicanos ſubſtitit: & aliquamdiu [14] tertiæ vires publicani fuere. Marcus Cicero demum ſtabilivit Equeſtre nomen in Conſulatu ſuo, [15] Catilinanis rebus, ex eo ſe ordine profectum eſſe celebrans, ejuſque vires peculiari popularitate quærens. Ab illo tempore plane hoc tertium corpus in Republica factum eſt, cœpitque adjici Senatui populoque Romano, & Equeſter ordo. Qua de cauſa & nunc [16] poſt populum ſcribitur, quia noviſſime cœptus eſt adjici.

INTERPRETATIO.

a *Forma.*] Cenſus conſtitutus eſt, cui jus eſſet anuli ferendi.

NOTÆ.

15. *Alios ſe Nongentum*] Communi appellatione contentus, cum alii ſe Selectos dicerent, quod e Selectis eſſent: alii Tribunos, quod e Tribunis. Apud Gruterum, pag. 436. IVDICI. DE. SELECT. *de Selectis.*

Sect. VIII. 1. *C. Aſinio.*] Jam anno ante, C. Sulpicio, D. Haterio Coſſ. id fategiſſe Tiberium auctor eſt Tacitus, lib. 3. Annal. cap. 86. Hoc anno perfeciſſe Plinius ſignificat.

2. *Juvenalem famam.*] Sic etiam MSS. omnes, non *juvenilem.* Suetonius a Caio Caligula adjectum ait Saturnalibus diem juvenalem, cap. 17. & in Nerone, cap. 11. *Juvenalibus*, &c. Juvenalis fama vel digna ſtrenuo juvene eſt, vel ex coërcitis juvenum ganeis collecta.

3. *Popinarum pœnis.*] Pœnas exigendo ab iis qui popinas ganeaſve exercerent. Suetonius in Tiberio, cap. 34. dediſſe cum ædilibus negotium ait, *popinas ganeaſque inhibendi*, ut ædilem tum fuiſſe C. Sulpicium Galbam intelligas. Fuit is Galbæ Imp. frater. Vide Sueton. in Galba, cap. 3. Cave igitur hic *cœnis* pro *pœnis* reſcribi velis.

4. *Defendi anulis.*] Rejicere judicium Sulpicii, vel eo ſolo nomine, quod de iis, qui jus haberent anuli gerendi, judicare eum ocſas eſſet. Sic auctor Præfationis ad Titum: *Quanto nos cauſatius ab aliquo judice defendimus?*

5. *Seſtertia CCCC.*] Seſtertia quadringenta, ſive, quod idem eſt, ſeſtertium quadringenta millia, monetæ Gallicæ efficiunt libras, ut vocant, 40000. Martialis, lib. 4. Epigr. 67.

Prætorem pauper centum ſeſtertia Gaurus
Orabat, nota carus amicitia.
Dicebatque ſuis hæc tantum deeſſe trecentis,
Ut poſſet domino plaudere juſtus Eques.

Et lib. 5. Epigr. 16. de Chæreſtrato expulſo ex quatuordecim ſubſelliis, propter paupertatem:

Quadraginta tibi non ſunt, Chæreſtrate, ſurge:
Lectius ecce venit: ſta, fuge, curre, late.

Sed omnino feſtive ludit in Calliodorum quemdam, quem negat eſſe Equitem, bonis cum fratre diviſis, lib. 5. Epigram. 39.

Calliodorus habet cenſum, quis neſcit? equeſtrem,
Sexte: ſed & fratrem Calliodorus habet.
Quadringenta ſecat, qui dicit σῦκα μέριζε:
Una credis equo poſſe ſedere duos.
Quid cum fratre tibi? quid cum Polluce moleſto?
Non eſſet Pollux ſi tibi, Caſtor eras.
Unum, cum ſitis duo, Calliodore, ſedetis:
Surge, ſolœciſmum, Calliodore, facis.
Aut imitare genus Ledæ: aut cum fratre ſedere
Non potes: alternis, Calliodore, ſede.

Ea porro quadringenta ſeſtertia idem valere ac quadringenta ſeſtertium millia, Plinius Junior admonet, lib. 1. epiſt. 19. *Eſſe autem tibi centum millium cenſum, ſatis indicat, quod apud nos Decurio es. Igitur ut te non Decurione ſolum, verum etiam Equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas Equeſtres facultates, trecenta millia nummûm.*

6. *Et lege Julia.*] De lege Roſcia, qua ſtatuebatur qui jus haberent in quatuordecim ordinibus ſedendi, diximus abunde lib. 7. ſect. 31. Lege Julii Cæſaris, ut quidem reor, pœna ſtatuta iis qui contra ſederent. Pœna theatralis hæc appellata apud Tranquillum in Auguſto, cap. 40.

7. *Caius.*] Quem Caligulam vulgo vocant: de quo Sueton. cap. 16. *Ut levior labor judicantibus foret, ad quatuor priores quintam decuriam addidit.* Vetus inſcriptio apud Reineſium, pag. 406. IVDIC. EX. V. DEC. Et apud Gruterum, pag. 459. IVDICI. SELECTO. EX. V. DEC. Hoc eſt, *ex quinta Decuria.*

8. *Tantumque natum eſt faſtus.*] Aliter in Reg. 2. cod. & Chiffl. & ſincerius, ut arbitror: *tantumque enatum eſt fortis*, hoc eſt, fortunæ ac felicitatis. Hinc veteres inſcriptiones, FORTVNAE FORTIS.

9. *Ad ornamenta ea.*] Ad anulos aureos, quibus liberti donabantur ſimul cum equeſtri dignitate. Tacitus, hiſtoriarum libro primo: *Nec minor gratia Julio Galbæ liberto, quem anulis donatum equeſtri nomine Martianum vocitabant.* Idem hiſtoriarum ſecundo, Aſiaticum Vitellii libertum, at donatum anulis, quod antea dixerat, *equeſtri dignitate.*

10. *In Cenſura ſua.*] Quam cum L. Vitellio geſſit, principatus ſui anno octavo, luſtrumque fecit LXXIV.

11. *Ex ea cauſa reos.*] Quod cum ſervi eſſent, aut liberti, inſigne Equitum geſtarent.

12. *Ab ingenuis.*] A Senatu & populo Romano.

13. *Gracchi.*] Aſconius Pedianus, in Divinat. pag. 47. *Ti. Gracchus*, inquit, *legem tulerat, ut Equites Romani judicarent: judicaverunt per annos XX. ſine infamia. Poſt victor Sylla leges tulerat, ut Senatorius ordo judicaret, & judicavit per annos decem turpiter:* &c.

14. *Tertiæ vires.*] Tertius locus, tertia dignitas. Fuit cum legendum ſuſpicaret, *tertia vices.*

15. *Catilinanis rebus.*] Vide Notas & Emendationes, num. VII.

16. *Poſt populum ſcribitur*] Tamen in nummo Auguſti e Muſeo noſtro, CONSENSV. SENAT. ET. EQ. ORDIN. P. Q. R. *Conſenſu Senatus, & Equeſtris Ordinis, Populique Romani.* Sed eſt Equeſter hic ordo Equitum Ro-

IX. Equitum quidem etiam nomen ipſum ſæpe variatum eſt, in his quoque qui ad equitatum trahebantur. [1] Celeres ſub Romulo regibuſque appellati ſunt: [2] deinde flexumines: poſtea [3] troſſuli, cum oppidum in Tuſcis citra Volſinios paſſuum IX. M. ſine ulſo peditum adjumento cepiſſent ejus vocabuli: idque duravit ultra C. Gracchum. [4] Junius certe, qui ab amicitia ejus Gracchanus appellatus eſt, ſcriptum reliquit his verbis: Quod ad equeſtrem ordinem attinet, antea troſſulos vocabant, nunc Equites vocant: ideoque quia non intelligunt troſſulos nomen quid valeat, [5] multos pudet troſſulos vocari.

X. Sunt adhuc aliquæ non omittendæ in auro differentiæ. [1] Auxilia quippe & externos torquibus aureis donavere, at cives non niſi argenteis. Præterque, armillas civibus dedere, quas non habent externi.

XI. Iidem (quod magis miremur) coronas ex auro dedere civibus. Quis primus donatus ſit ea, non inveni: ſed quis primum donaverit, a L. Piſone traditur [1] A. Poſtumius Dictator: Apud lacum [2] Regillum caſtris Latinorum expugnatis, ei cujus maxime opera capta eſſent, hanc coronam ex præda is dedit. [3] Item L. Lentulus Coſ. Servio Cornelio Merendæ, Samnitum oppido capto: ſed huic quinque librarum. [4] Piſo Frugi filium ex privata pecunia donavit: eamque coronam teſtamento ei [5] prælegavit.

CAP. III. XII. Deorum vero honori in ſacris nihil aliud excogitatum eſt, quam ut auratis cornibus hoſtiæ, majores [1] dumtaxat, immolarentur. Sed in militia quoque in tantum adolevit hæc luxuria, ut M. Bruti in Philippicis campis epiſtolæ reperiantur frementes, [2] fibulas Tribunicias ex auro geri. Ita hercules: idem enim tu, Brute, [3] mulierum pedibus

NOTÆ.

manorum Narbone, non eorum qui in Urbe. Apud Patinum, in Famdus, pag. 171. num. 3. 4. 5. 6. 7. 8. legitur, C. MARIVS TROIIIVIR. Hoc eſt, *Caius Marius Trium Reipublica Ordinum Triumvir:* Orator procurans negotia Senatus Populique Romani & Equeſtris Ordinis. In eo nummo tria ſunt capita virorum veluti ordine ſiniſtrorſum incedentium: primum nudum ſeotle, Populi Romani: medium, virile, diadematum, Senatus: poſtremum, juvanile, nudum, Equeſtris ordinis. Mirum profecto non eſſe hunc Magiſtratum Romanæ hiſtoriæ ſcriptoribus cognitum. In eo nummo, qui quartus eſt apud Patinum, ſcriptum eſt, C. MARIVS C. F. TROIIIVIR. Duo viri togati ſiniſtrorſum incedunt; ſiniſtra tenent codicillos: ad pedes ſua cuique arcula, ut videtur, appoſita eſt, in qua chartas ſive inſtrumenta publica reponeret. Caius Marius pater eſt cum Caio filio, qui functus eo magiſtratu cum patre, et poſtea in eodem gerendo ſucceſſit. Nam in nummis aotiquis cum Caius Caii F. ſcribitur, aut aliud ſimile prænomen, eodem ambos munere functos eſſe ſignificatur. Auguſti Cæſaris vultum & nomen hi nummi exhibent parte antica.

Sect. IX. 1. *Celeres.*] Feſtus: *Celeres antiqui dixerunt, quos nunc Equites dicimus, a Celere interfectore Remi, qui initio a Romulo ei præpoſitus fuit, qui primitus electi fuerunt ex ſingulis decuriis dem: ideoque omnino trecenti fuere.* Sic etiam Dionyſ. Halic. lib. 2. Antiq. Rom. pag. 86. & Plutarchus in Romulo, pag. 23. De Celere Romuli comite, vide Naſonem lib. 4. Faſtor. verſ. 837. Deducunt alii vocem eam a Græca κέλης, quæ equitem ſonat.

2. *Deinde flexumines.*] In Reg. 2. & Chiffl. *flexumenes.* An a flectendis graviter habenis?

3. *Troſſuli.*] Feſtus: *Troſſuli Equites dicti, quod oppidum Tuſcorum Troſſulum ſine opera peditum ceperint.* Manent etiamnum loci veſtigia, vulgo *Troſſo*, vicinaque foſſa, *il vado di Troſſo*, duobus paſſuum millibus a *Monte Fiaſcone.*

4. *Junius certe.*] Forte in libris quos inſcripſit, *De poteſtatibus*, quorum ſeptimum laudat Ulpianus, in Dig. lib. de offic. Quæſt. De Junio egimus in Auctorum Indice.

5. *Multos pudet.*] Propter ambiguitatem vocis, quæ Perſium minime latuit, dum caneret Satyra, 1. verſ. 96.

Troſſulus exſultat tibi per ſubſellia levis.

Neque enim ſolum Equitem ſignificat ab oppido, ut dictum eſt: ſed & delicatum ac mollem, forſan a Græca voce τρυφερός. Quo ſenſu vox ea eſt accepta a Seneca, epiſt. 76 pag. 733. *Quid ergo? idem faciam quod troſſuli iſti ac juvenes?* Et ab Hieronymo, lib. de vitando ſuſpecto contubernio. Adde his ea quæ Voſſius affert, verbo *Troſſuli.*

Sect. X. 1. *Auxilia.*] Auxilia (ſic enim MSS. omnes, ut ſervitia pro ſervis dici monuimus ſæpe) ſive auxiliares copiæ dicuntur in bello ſocii Romanorum externarum nationum, inquit Feſtus. Cur vero externis aurei torques darentur, argentei tantum civibus, illud nimirum eſt, quod in illis pretium ſpectabatur: in his ſolus honor & gloria rei geſtæ. Coronam ex auro datam externis non legimus. Hæc vero de militari torque, hoc eſt, qui in bello datus ab Imperatore fuerit, ceu præmium fortitudinis, accipienda ſunt: non de quovis alio. Nam in ludicro certamine Auguſtum in Circo ſcimus torque aureo donaſſe Nonium Aſprenatem: ſed nihil iſtud ad propoſitum Plinianum. Quod autem Siccio Dentato torques aureos datos eſſe ſcribit Dionyſ. Halic. idcirco dictum ab eo remur, quod nonniſi aureos noſſet. Ceteri certe ſcriptores, quos retulimus lib. 7. ſect. 29. aureos non appellant.

Sect. XI. 1. *A. Poſtumius.*] Geſſiſſe dictaturam anno Urbis CCCXXIII. auctor eſt Gellius, lib 17. cap. 21. pag. 992. De ejus victoria ad locum Regillum, fuſe Livius, lib. 2. pag. 28.

2. *Regillum.*] In Tuſculano agro, ad quartumdecimum ferme lapidem viæ Lavicanæ, ad ſiniſtram Roma Lavicum euntibus, quod oppidum hodie *la Colonna.* Sub eo oppido lacus eſt Regillus, ut contra Cluverium probat Holſtenius, ex Strabone.

3. *Item L. Lentulus.*] Cum Manio Curio Dentato tertium, is Conſul fuit, anno Urbis CCCCLXXIX. Ipſe Servius Cornelius Merenda anno ſequente cum eodem Curio quartum. Vide Notas & Emend. num. VIII.

4. *Piſo Frugi.*] Cui ab inſigni frugalitate cognomen. Valerius Max. lib. 4. cap. 3. num. 10. *Fabiorum & Æliorum continentia Calpurnium Piſonem in conſimili genere laudis amicum fuiſſe res ipſa documento eſt: Conſul gravi fugitivorum bello a ſe liberata Sicilia, eos, quorum præcipua opera uſus fuerat, imperatorio more donis proſequebatur: inter quos filium ſuum locis aliquot præliatum fortiſſime, titulo trium librarum aurea corona decoravit: præfatus non oportere a magiſtratu e publica pecunia erogari, quod in ipſius domum rediturum eſſet: tantumque ponderis ſe teſtamento adoleſcenti legatorum promiſit: ut honorem a duce, pretium a patre privatim acciperet.*

5. *Prælegavit.*] Ante omnia, & priore loco legavit: vel, privatim legavit. Uſus hac voce Paulus, Dig. lib. 31. Tit. 1. De legatis, 2. leg. 87.

Sect. XII. 1. *Majores dumtaxat.*] E bubulo genere. Tibullus, lib. 4. Carm. 1. pag. 388.

Semper inaurato taurus cadit hoſtia cornu.

Tertull. lib. de corona, cap. 12. *Tibi, Jupiter, bove cornibus auro decoratis vovemus eſſe futurum.* Vetus inſcriptio Fratrum Arvalium, apud Gruter. BOVE AVRATO. VOVEMVS. ESSE. FVTVRVM. Virgilius:

Et ſtatuam ante aras aurata fronte juvencum.

Prudentius, hymn. in S. Romanum, verſ. 1081.

Hic taurus ingens, fronte torva & hiſpida,
Sertis revinctus aut per armos floreis,
Aut impeditis cornibus deducitur:
Nec non & auro frons coruſcat hoſtiæ,
Setaſque fulgor bractealis inficit.

Minores hoſtiæ erant tantum coronatæ illius Dei fronde, cui ſacrum fiebat.

2. *Fibulas Tribunicias.*] Sagum, ſive chlamydem, ſeu quocumque nomine alio veſtimentum militare appellari lubet, fibula in humeris nectebat: Vulgo *Agraffam* dicimus. Non illud quidem aut nobilitatis inſigne, aut Tribunatus, ut quibuſdam viſum eſt, ſed neceſſitate quæſitum: ornatus gratia, ut ex argento foret, vel auro. Paludamenti ſive ſagi iconem cum fibula vide apud Ferrar. parte 2. de re veſt. lib. 2. cap. 8. pag. 110.

3. *Mulierum pedibus.*] Periſcelia intelligit & aurea crurum vincula, de quibus iterum inferius ſect. 54. ubi compedes ſcite

aurum

aurum geſtari tacuiſti: Et nos ſceleris arguimus illum, qui primus auro dignitatem per anulos fecit, ut habeant in lacertis jam pridem & viri, quod e Dardanis venit, itaque & [4] Dardanum vocabatur. [5] Viriolæ Celticæ dicuntur: viriæ Celtibericæ. [6] Habeant feminæ in armillis digitiſque totis, collo, auribus, ſpiris: [7] diſcurrant catenæ circa latera, [8] & inſerta margaritarum pondera e collo dominatum auro pendeant, [a] ut in ſomno quoque unionum conſcientia adſit: etiamne pedibus induitur, [10] atque inter ſtolam plebemque hunc medium feminarum equeſtrem ordinem fecit? Honeſtius viri [11] pædagogiis id damus: [12] balineaſque dives puerorum forma convertit. Jam vero etiam [13] Harpocratem, ſtatuaſque Ægyptiorum numinum, in digitis viri quoque portare incipiunt. Fuit & alia Claudii principatu differentia in ſolis his, [b] [14] quibus admiſſionem [15] liberti ejus dediſſent, imaginem Principis ex auro in anulo gerendi, [16] magna criminum occaſione: quæ omnia ſalutaris exortus Veſpaſiani Imperatoris abolevit, [c] æqualiter publicando Principem. De anulis aureis eorumque uſu hactenus dictum ſit.

XIII. [1] Proximum ſcelus fecit, qui primus [2] ex auro denarium ſignavit: [3] quod & ipſum latet auctore incerto. Populus Romanus ne argento quidem ſignato, ante Pyr-

INTERPRETATIO.

a *Ut in.*] Ut vel per ſomnum occurrant animo margaritæ quas geſtant.

b *Quibus.*] Quibus jus ingrediendi cubiculum Principis liberti ejus dediſſent, &c.

c *Æqualiter.*] Data ex æquo omnibus publice venia gerendi Principis imaginem, & ipſum adeundi.

NOTÆ.

appellantur: quoniam, ubi compedes eſſe ſolent, imo pedi induuntur, qua cruri adnectitur. Vide Ferrarium in Analectis de re veſtiar. cap. 21. pag. 71.

4. *Dardanum.*] Brachiorum ornamentum aureum.

5. *Viriolæ .... viriæ.*] Sic MSS Reg. 2. Chiffl. ceterique: non, ut editi hactenus libri, *Viria Celtica dicuntur, viriles Celtiberica.* Sunt autem viriæ & viriolæ *armillæ virorum propria*, inquit Iſidorus lib. 19. Orig. cap. 30. *collata militibus victoriæ cauſa ob armorum virtutem: unde & quondam dicebantur viriliæ*: lege *Viriolæ*. Gloſſæ: *Viriolæ, περιχέιρια*. Inter ornamenta muliebria viriolas cenſent Ulpianus, lib. 25. §. 10. ff. de auro & argento legato: Scævola item, aliique Ambroſius, in lib. 1. de Abraham, exponens caput Geneſ. 34. ubi ceteri interpretes armillas vertunt, virias reddidit: *Has virias*, inquit, *quæ manum non materiali auro ornarent*, &c. Vide alia apud Voſſ. in Etymol.

6. *Habeant feminæ.*] Et viri habuere, ſed effeminati moribus: Caius, qui *manuleatus & armillatus in publicum proceſſit*, teſte Tranquillo: Carus deinde, & alii.

7. *Diſcurrant catenæ.*] Cingula ex auro intelligit.

8. *Et in ſecreto.*] Vide Notas & Emend. num. IX.

9. *Etiamne pedibus.*] Soccis, qui circulis ex auro vincti.

10. *Atque inter ſtolam.*] Quemadmodum in viris aurum in anulis diſtinguebat a Curia & a plebeio ordine Equites, atque medium ordinem faciebat: ita in mulieribus aurum compede geſtatum diſtinguebat libertinas tum a ſtola, id eſt, matronis honeſtis, tum a plebe inope: itaque medium quemdam & veluti equeſtrem feminarum ordinem faciebat. Cave calceorum ornatum hinc colligas in feminis equeſtris ordinis hunc fuiſſe: non ea Plinii ſententia eſt: nam equeſtris ordinis matronæ & ipſæ longa veſte, hoc eſt, ſtola matronali uſæ. At Libertinæ, quibuſque Venus non impermiſſa, cum altius tunicas ſuccingerent, ut ex Ovidio & aliis ſcriptoribus liquet, pedes circulis aureis cultos oſtentabant. Ita egregie Ferrarius, lib. 3. de re veſt. cap. 17 pag. 227.

11. *Pædagogiis.*] Ut periſcelia, ceteraque pedum & crurum vincula habeant aurea, pedagogiis relinquimus. Pædagogium cœtum ſonat puerorum, qui in deliciis habentur. Hinc deminuta voce pueri nobilium miniſtri *Pagii* apud nos appellantur, *les Pages*. De his inferius iterum ſect. 54.

12. *Balineaſque*, &c.] Sic MSS. omnes. Balineas a balineo differre Varro admonet, quod illæ ſint publicæ, privatum iſtud. Elegans autem puerorum forma, inquit Plinius, balineas decorat, & honeſtat. *Convertere balineas* dictum per metaphoram arbitramur, pro *oſtentare*: ut *convertere exercitum* Latine dicimus, quod barbari *Facere monſtram* aiunt. Vel *convertere balineas* eſt earum ſpeciem ſic immutare, ut vix balineæ eſſe credantur, ac non principum virorum potius domus ac comitatus. De pædagogianis pueris cultu Ammianus, lib. 26. pag. 320. *A calce ad pubem in pædagogiani pueri ſpeciem purpureis operiens tegminibus pedum.* Pueros credimus unguentarios, qui in balneis erant, a Plinio nunc deſignari. Qualis ille ad quem Horatius, lib. 3. Ode 14. *I, pete unguentum, puer.*

13. *Harpocratem.*] Silentii Deum, inter Ægyptiorum numina Ovidius, lib. 9. Metamorph. verſ. 692. Ægyptiorum Deos enumerans, hunc ſignat tacito omine:

Quique premit vocem, digitoque ſilentia ſuadet.

14. *Quibus admiſſionem.*] Uſus ea voce Tranquillus, in Veſpaſiano, cap. 14. *Trepidum cum interdicta aula ſub Nerone, quærentemque quidnam ageret, aut quo abiret, quidam ex officio admiſſionis ſimul expellens, abire Morboniam juſſerat.* Plinius item junior in Panegyr. Trajani num. 47. *An quiſquam ſtudia humanitatis profeſſus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus ferat admiſſionum tuarum facilitatem?* Nempe *Ab admiſſionibus*, vel *Admiſſionales*, ut habet Lampridius in Alexandro Severo, dicebantur ii, ſervi libertive, qui ad ſalutandum Principem ex officio eos admittebant, quibus eo convento opus erat. His qui præerat, *Magiſter admiſſionum*, Ammiano teſte, dictus, qui honoratiores ad Principem introducebat. Id Palatinum officium Claudii ac Neronis temporibus, ut ex dictis liquet, inſtitutum eſt. Recte Seneca, lib. 1. de Clem. cap. 10. *cohortem interioris admiſſionis* dixit: nam admiſſionales alii intra Principis cubiculum, alii ad fores fuere.

15. *Liberti ejus dediſſet.*] Cave cum Lipſio credas orationis ſtructuram poſcere ſibi, *liberti, & jus dediſſent* &c. Sententia eſt, admiſſionum libertos ſcrutari ſolitos fuiſſe eos qui ad Principem accederent, criminique dediſſe, ſi quem Principis imaginem in anulo gerentem oſtendiſſet.

16. *Magna criminum.*] Cum rei peragerentur ii qui non impetrata hac venia, Principis imaginem in anulo ex auro geſtarent. Qua cautione Principis imago tum tractanda foret, vide apud Sueton. in Tiberio, cap. 58. Vide & Gothofred. in Cod. Theod. lib. 9. tit. 21. de falſa moneta, lib. 9. pag. 179.

Sect. XIII. 1. *Proximum.*] *Peſſimum vitæ ſcelus fecit*, ut ipſe admonuit ſect. 4. *qui primus aurum digitis induit*: Nunc *proximum* ab eo *ſcelus feciſſe* arguitur, *qui primus denarium ex auro ſignavit.*

2. *Ex auro denarium.*] Nummi ex auro denarii quoque appellati. Petron. Satyr. pag. 106. *Pro calculis albis ac nigris aureos argenteoſque habebat denarios.* Et pag. 160. *Non habemus Ædilem trium caunearum .... plus in die nummorum accipis, quam alter patrimonium habet. Jam ſcio acceperis denarios mille aureos.* Didymus: Τὰ δὲ χίλια σηςέρτια ποιεῖ δηνάρια ἀργυρᾶ σν'· δέκα δὲ χρυσοῖ, ὅπερ καὶ νοῦμμον φασί. *Mille ſeſtertii efficiunt CCL. denarios argenteos, ſive decem denarios aureos, quod & mille nummos vocant.* Plinius ipſe denique lib. 34 ſect. 17. Lyſippum ait ſolitum pro manipretio cujuſque ſigni, quod ipſe conflabat, ſeponere ſingulos denarios aureos. Et lib. 37. ſect. 3. *ſex denariis aureis.*

3. *Quod ipſum latet.*] Primus cudendæ ex auro monetæ quis auctor extiterit, etiam apud exteros, latet. Aureum argenteumque nummum Lydos primum conflaviſſe, auctor eſt Herod. lib. 1. Clio, num. 94.

4. *Ante Pyrrhum... devictum.*] Eſt autem devictus anno Urbis CCCCLXXIX. ut diximus lib. 8. ſect. 6.

rhum regem devictum uſus eſt. [5] Librales, (unde etiam nunc [6] libella dicitur; [7] & dupondius,) appendebantur aſſes. [8] Quare æris gravis pœna dicta. [9] Et adhuc expenſa in rationibus dicuntur: item impendia, & dependere. Quin & militum ſtipendia; [10] hoc eſt, ſtipis pondera, [11] diſpenſatores, [12] libripendes dicuntur: qua conſuetudine in his emptionibus, [a] [13] quæ mancipii ſunt, etiam nunc libra interponitur. [14] Servius rex primus ſignavit æs. [15] Antea rudi uſos Romæ [16] Timæus tradit. [17] Signatum eſt nota pecudum: [18] unde & pecunia appellata. [19] Maximus cenſus CX. M. aſſium fuit illo rege: & ideo hæc [20] prima claſſis. [21] Argentum ſignatum eſt anno Urbis CCCCLXXXV. Q. Fabio Conſule, [22] quinque annis ante primum bellum Punicum. [23] Et placuit denarium

INTERPRETATIO.

a *Quæ mancipii.*] Quibus *legitime, ac ſolemni ritu nobis* res mancipatur, *aſſeritur.*

NOTÆ.

5. *Librales.*] Uſque ad Pyrrhum devictum, inquit, immo & poſt illud tempus aliquanto, as fuit librali pondere, ex ære, ſive duodecim unciarum: atque adeo ſemiſſis, ſex unciarum: triens, quatuor: quadrans trium: ſextans, cujus mentio inferius ſect. 48. duarum. Aſſes librales appellat Voluſius Mæcianus, pag. 881. Schol. Perſii ad Satyr. 2. *Fuit autem aſſis libralis, & dupondius: quod hodie in uſu remanet.* Dionyſ. Halic. aſſem interpretatur, *χάλκεον νόμισμα βάρος λιτραῖον.*

6. *Libella dicitur.*] A librali aſſis pondere, inquit, hodieque ipſe as, ſeu res integra quæcumque, quam aſſem nuncupamus, etiam libella ex eo vocatur. Sic Tullius ad Atticum, lib. VII. epiſt. 11. *Fecit palam te ex libella, me ex teruncio*: ſubintellige, heredem. Hoc eſt, te omnium bonorum ſcripſit heredem, (nam libræ nomine ſignificatur omnis hereditas: teruncius, quarta pars eſt libræ, atque adeo & bonorum:) me ex quarta parte, quam tu mihi dares. Sed & nummulus argenteus, poſtea libellæ nomine venit: non quod libram penderet, ſed quod libræ æreæ pretio atque æſtimatione reſponderet. Varro, lib. 4. de ling. Lat. pag. 41. *Nummi denarii decuma libella, quod librum pondo as valebat, & erat ex argento parva.* Libellam argenteam Plautus appellat, in Captiv. act. 5. ſect. 11. verſ. 27. Quam minimam peculiolam ſignificare volebant, aſſem & libellam dicebant. Exempla apud Plautum & Ciceronem obvia. Meminit tamen & ſembellæ Varro, loc. cit. quæ libellæ dimidium foret: & teruncii, pariter ex argento, quæ dimidiata ſembella: ſed non fuere ea omnia diuturni uſus. Nec de libella argentea Plinius hoc loco agit.

7. *Et dupondius*] Ita MSS. non *dipondius*: Varro, loc. cit. pag. 40. *Dupondius a duobus ponderibus, quod unum pondus aſſipondium dicebatur: id ideo quod as erat libra pondus.* Seſtertii ex ære Plinius hoc loco non meminit, quod non haberet is nomen a pondere, ut as librale, & dupondius: ſed a pretio. De dupondio, lib. 34. ſect. 2. Ante nos legebatur, *& dupondius appendebatur aſſis.*

8. *Quare æris gravis.*] Livius, lib. 5. *Denis millibus æris gravis nos condemnat.* Feſtus: *Pendere pœnas, ſolvere ſignificat: eo quod ære gravi cum uterentur Romani, penſo eo, non numerato, debitum ſolvebant: unde etiam penſiones dictæ.* Significat autem Plinius æris gravis pœnam eſſe dictam, uſque ad ſignatum ex argento nummum, atque adeo uſque ad illud tempus, quo imminutum primo pondus æris: ut intelligas non rude modo, quale Numæ temporibus fuit, ſed & ſignatum a Servio ceteriſque deinceps, grave æs fuiſſe a pondere nuncupatum. Feſtus: *Grave æs dictum eſt a pondere: quia deni aſſes, ſinguli pondo libræ, efficiebant denarium ab hoc ipſo numero dictum.* Et alibi: *Stipem* (quam ad æs grave pertinere Plinius hoc loco admonet) *eſſe nummum ſignatum teſtimonio eſt*, &c.

9. *Et adhuc.*] Hoc eſt, etiamnum durant moris hujuſce veſtigia. Ita enim MSS. Varro, loc. cit. pag. 41. *Ab eodem ære impendendo, Diſpenſator: & in tabulis ſcribimus Expenſum . . . Uſura, quod in ſortem accedebat, Impendium appellatum.* Vide Caſſiodorum, lib. 7. Var. ep. 31. cujus lemma eſt: *Formula, qua moneta committitur.*

10. *Hoc eſt, ſtipis.*] Stipendia innuit, quaſi ſtipis pondera, eſſe appellata. Varro, lib. 4. de ling. Lat. pag. 42. *Stipendium a ſtipe dictum eſt, quod as quoque ſtipem dicebant. Nam quod aſſes libræ pondo erant, qui acceperant majorem numerum, non in arca ponebant, ſed in aliqua cella ſtipabant, id eſt, componebant, quo minus loci occuparet: a ſtipando ſtipem dicere cœperunt.* Codicem Reg. 2. ſecuti ſumus: prius hic legebatur: *Quia & militum ſtipendiorum, hoc eſt ſtipis ponderande penſatores*, &c. At qui unquam uſquam penſatores auditi?

11. *Diſpenſatores.*] Feſtus: *Diſpenſatores dicti ſunt, qui æs penſantes expendebant, non annumerabant. Hinc deducuntur expenſa, ſive diſpenſata, vel compenſata: item compendium, diſpendium, aſſipondium, dupondium.* Inſcriptio vetus apud Reineſium, pag. 586. AUG. DISPENSATOR. AD. CENSUS. PROVINCIAE. LUGDUNENSIS. *Auguſti diſpenſator*, &c.

12. *Libripendes.*] Græcis *ζυγοστάται*, ut in Gloſſis exponitur, quia nempe *ζυγῷ ἱστᾶσι*, hoc eſt, *libra pendunt.* Priſcianus extremo libro ſexto ex Caii primo Inſtitutionum citat, *Qui libram aeneam teneat, qui appellatur libripens.*

13. *Quæ mancipii.*] In omni ſolutione pecuniæ, quæ quidem ritu Quiritium fieret, ac præſertim in mancipatione, adhibebatur libripens, qui æra penderet, cum quinque teſtibus: eaque formula retenta eſt, etiam re mutata, hoc eſt, etiam tum cum non appenderetur, ſed numeraretur pecunia. Quam conſuetudinem Boetius in Topica Ciceronis, ex lib. 1. Inſtit. Caii, de nexu faciendo, his verbis expoſuit: *Is qui mancipio accipit, æs tenens ita dicit: Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum eſſe aio, iſque mihi emptus eſt hoc ære aeneaque libra. Deinde ære percutit libram, indeque æs dat ei a quo mancipit, quaſi pretii loco.* Hinc illud Horatii,

Si proprium eſt quod quis libra mercatur, & ære,
Quædam, ſi credis conſultis, mancipat uſus.

Apud Scholiaſten Horatii eſt, *Libra & ære comparare.*

14. *Servius rex.*] Caſſiodorus, lib. 7. Var. form. 32. *Servius rex monetam in ære primum impreſſiſſe perhibetur.* A Saturno antea ſignatum tradidit Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 17. Sed eos auctores ſecutus eſt qui miſcent omnia.

15. *Antea rudi.*] Gentes quædam & plumbo. Leontinorum e Sicilia plumbeum nummum indubitatæ antiquitatis in Muſeo noſtro ſervamus. Et plumbeum nummum Plautus in Trinummo habet.

16. *Timæus tradit.*] Reddit auctorem, ut ſolet, cum fidem obſtringere propriam non audet. Et longe ante a Jano ſignatum fuiſſe auctor eſt Macrobius, lib. 1. Saturn. cap. 7. pag. 217. A Numa Plinius ipſe lib. 34. ſect. 1. Eſt autem is Timæus, qui de metallica diſciplina ſcripſiſſe in hujus libri Indice dicitur. Hoc loco Reg. 2. *Temeos*, Chiffl. & Parm. editio recte *Timæus.* Editi deinceps libri, *Remeus*, inepte.

17. *Signatum eſt.*] Bove, vel ove, vel ſue: *Βοῦς, ἢ πρόβατον, ἢ σῦς ἐγκεχαραγμένου τὸ νομίσματα τοῖς παλαιοτάτοις*, inquit Plutarchus in Poplicola, pag. 103. & in quæſtion. Rom. pag. 274. Varro, lib. 2. de re ruſt. cap. 1. pag. 85. *Et quod æs antiquiſſimum quod eſt flatum, pecore eſt notatum.* Et lib. 1. de vita populi Romani. *Aut bovem, aut ovem, aut verrecem, habet ſignum.*

18. *Unde & pecunia.*] Spectat huc quadamtenus quod ait Columella, in præf. lib. 7. *Nomina pecuniæ & peculii tracta videntur a pecore, quod non ſolum veteres poſſederunt, ſed adhuc apud quaſdam gentes unum uſurpatur divitiarum genus.* His adde ea quæ diximus lib. 18. ſect. 3. Pecuniam idcirco fortaſſis pro æreo tantum nummo, veteres dixere. Lampridius in Alexandro Severo: *Scenicis numquam aurum, numquam argentum, vix pecuniam donavit.*

19. *Maximus cenſus.*] Livius, lib. 1. pag. 16. primæ claſſis cenſum ait fuiſſe, Servio rege ſic ſtatuente, centum millium æris. Feſtus, CXX. Gellius, lib. 7. cap. 13. pag. 125. ait fuiſſe centum & XXV. millium æris. Sunt autem æris centum millia, quadraginta ſeſtertia: Monetæ noſtræ, libræ, ut vocant, 4000.

20. *Prima claſſis.*] Ut claſſes centuriaſque ex cenſu deſcripſerit Servius Tullius rex Romanorum, diſce ex Livio, lib. 1. poſt medium. Feſtus: *Infra claſſem ſignificantur, qui minore ſumma quam centum & viginti millium æris cenſi ſunt.*

21. *Argentum.*] Vide Notas & Emend. num. X.

22. *Quinque annis.*] Sive, quod eodem ferme recidit, ut Livius ait in Epitome libri 15. *Victis Tarentinis . . . . tunc primum populus Romanus argento uti cœpit.* Varro tamen apud Chariſ. lib. 1. Annal. ſic ſcripſit: *Nummum argenteum conflatum primum a Ser. Tullio dicunt.* Sed hac loquendi forma obſcuro eſſe famæ illius auctores ſignificat. Scio T. Minucii Auguſtini nummum proferri, ſed ejus eſſe nego, qui Conſul fuit ante annos fere XL. quam cœptum ſit Punicum bellum: cujus ſit tamen nummus ille, obſcurum.

23. *Et placuit denarium.*] Subintellige, ut infra, permu-

Digitized by Google

pro decem libris æris, [24] quinarium pro quinque, [25] ſeſtertium pro dupondio ac ſemiſſe. [26] Librale autem pondus æris imminutum [27] bello Punico primo, cum impenſis Reſp. non ſufficeret: conſtitutumque ut aſſes [28] ſextantario pondere ferirentur. [29] Ita quinque partes factæ lucri, diſſolutumque æs alienum. [30] Nota æris fuit ex altera parte [31] Janus geminus, ex altera [32] roſtrum navis: [33] in triente vero & quadrante, rates. Quadrans antea teruncius vocatus a tribus unciis. [34] Poſtea Hannibale urgente, Q. Fabio Maximo Dictatore, aſſes [35] unciales facti: [36] placuitque denarium ſedecim aſſibus permutari, quinarium octonis, ſeſtertium quaternis. [37] Ita Reſpublica dimidium lucrata eſt. [38] In mili-

NOTÆ.

tari. Sic enim MSS. Reg. 2. & alii, non *denarius, quinariuſve*, ut editi: quorum vel ea eo error detegitur, quod ſtatim *ſeſtertium* vel ipſi quoque legant. Porro denarius Romanus argenteus, (cujuſmodi ſunt Conſulares plerique,) ſi cum moneta noſtra probatiſſima ex argento componatur, legitima æſtimatione valere dicendus eſt aſſes æreos omnino octo: quinarius, quatuor: ſeſtertius, binos. Scio ab erudito viro, in Mallogoph. 11. pag. 31. & a Gaſſendo, in appendice ad 3. tom. Philoſ. Epicuri, minoris æſtimari. taxari enim aſſibus tantum ſeptenis, vix cum ſemiſſe: A Gronovio, lib. 3. de ſeſt. cap. 9. pag. 384. ſex aſſibus Hollandicis, hoc eſt, e noſtris, ſeptem aſſibus, & aſſe dimidio integro. Sed ad pondera monetarum & pretia haud attendiſſe ſatis mihi videntur. Judex libra eſto.

24. *Quinarium.*] Quinarium in Bibliotheca Regia argenteum vidi, pondere granorum, ut loquimur, XL. cui nota quoque ſubſcripta Q. quinarium eſſe deſignabat, quanquam vel ſolo pondere ſatis admonente. Nota tamen quinarii uſitatior, V. quemadmodum denarii, X Unum ejuſcemodi & alterum in Muſeo noſtro Pariſienſi aſſervamus.

25. *Seſtertium pro dupondio ac ſemiſſe.*] Hoc eſt, pro aſſibus binis cum aſſe dimidio. Varro, lib. 4. de ling. Lat. pag. 41. *In argento nummi .... Denarii, quod denos æris valebant: Quinarii, quod quinos: Seſtertius, quod ſemis tertius. Dupondius enim & ſemis, antiquus ſeſtertius eſt.* Seſtertium porro hoc Plinii loco intellige, qui ſit in quarto caſu, ut vocant, a recto *ſeſtertius*, non a neutro *ſeſtertium.* Cum enim ſeſtertia audis neutro genere aſſerri, ſingula ſcito mille nummûs, ſive, quod idem eſt, mille ſeſtertios æſtimari, hoc eſt, monetæ Gallicæ libris centum: ut ex Plutarcho intelligimus, in Fabio Maximo, pag. 176. & ex Plinio ipſo ſuperius ſect. 8. equitum cenſum taxante ſeſtertia CCCC. Et ut ſemel omnia dicamus, cum decies, vicies, quadragies, centieſve, audis, centena millia ſeſtertiûm maſculini generis ſubintelligi ſcito oportere: hic enim Romanis loquendi mos. Seſtertium unum argenteum in Cimelio noſtro habemus ſane rariſſimum, cum nota ſeſtertii, HS.

26. *Librale autem.*] Ita Pintianus: & Reg. 2. *librare.* Editi, *libra.* Hoc eſt, aſſis, qui libralis pondo erat, pondus eſt imminutum: non ipſius libræ pondus, ut viſum quibuſdam alias eruditis. Priſcianus ita locutus: *Denarium*, inquit, *decem librarum nummus*, hoc eſt, decem aſſium.

27. *Bello Punico primo.*] Egregie Feſtus hallucinatur, qui verbo *Sextantarii*, id accidiſſe bello ſecundo Punico aſſeverat. *Sextantarii*, inquit, *aſſes in uſu eſſe cœperunt, ex eo tempore, quod propter bellum Punicum ſecundum decreverunt Patres, ut ex aſſibus qui tum erant librarii, fierent ſextantarii*, &c. Cœptum porro bellum Punicum primum anno Urbis CCCCXC.

28. *Sextantario pondere.*] Hoc eſt, ut ſinguli eſſent ſextantis pondere, ſive duarum unciarum: ſic enim e libra una ſeni aſſes conflabantur, quorum ſinguli ſexta pars prioris aſſis, ſeu libræ forent. Feſtus, verbo *Grave æs. Bello Punico Populus Romanus preſſus ære alieno ex ſingulis aſſibus librariis ſenos fecit, qui tantumdem valerent.* Alciati commentum Plinii verba ſic immutantis, ut *dextantario pondere*, & mox, *quinta parte facta lucri* legat, non codicum modo conſpirans conſenſus, ſed & allatum modo teſtimonium refellit.

29. *Ita quinque partes.*] Interdicta vetere pecunia, ex ærario publico, in quo æris copia ingens fuit, aſſes cuſi de novo, ita ut in ſingulas æris libras ſeni conflarentur, cum prius ſinguli integræ libræ pondo forent. Sic quinque aſſes in libras, ſive quinque partes libræ Reſpublica lucri fecit. Nihil planius.

30. *Nota æris.*] In aſſe nimirum recens cuſo, mutata priore illa nota, quam æri Servius impreſſerat. Mutato æris pondere, & notæ mutatæ. Vide Plutarchum, in libro quem inſcripſit, de quæſt. Rom. pag. 274.

31. *Janus geminus.*] Bifrons. Eſt & in Hadriani Aug. nummo trifrons, ex ære mediocri, apud Du-Choul, pag. 20. Sic prudentia Principis commendatur, qui præterita recolat, præſentia conſideret, futura proſpiciat.

32. *Roſtrum navis.*] Ovidius, lib. 1. Faſtor. verſ. 229.

Multa quidem didici: ſed cur navalis in ære
Altera ſignata eſt, altera forma biceps, &c.
At bona poſteritas puppim formavit in ære
Hoſpitis adventum teſtificata Dei.

Saturni in Italiam adventum intelligit, & Jani hoſpitium. Venit hic in mentem mihi cujuſdam puerilis inſtituti, cujus Macrobius meminit, lib. 1. Saturn. cap. 7. pag. 217. *Æs ita fuiſſe ſignatum hodieque intelligitur*, inquit, *in alea luſu, cum pueri denarios in ſublime jactantes, capita aut navim, luſu teſte vetuſtatis, exclamant.* Quod fere ludi genus a noſtris hodieque pueris frequentatum cernimus. In eo vero Macrobii loco cave denarios pro argenteis nummis accipias: ſed pro aſſis ex ære. Quin & minutior moneta ex ære, ut quæ apud Marcum, cap. 12. λεπτὰ δύο dicuntur, *duo denarii*, δύο δηνάρια Lucæ 10. Ambroſio, *duo æra* appellantur, apud nos *deux deniers.*

33. *In triente.*] Feſtus: *Ratitum quadrantem dictum putant, quod in eo, & triente, ratis fuerit effigies: ut navis, in aſſe.* Triens eſt, auctore Varrone, lib. 4. de ling. Lat. pag. 40. aſſis pars tertia, ut quadrans quarta.

34. *Poſtea Hannibale urgente.*] In Reg. 2. *urgente marcoque Fabio.* Sed vox ea *marco* nihili videtur eſſe, qua MSS. omnes ceteri, librique typis impreſſi carent, a primo ad ultimum: ab editione Romana anni 1470. & Parmenſi anni 1476. & Italica tranſlatione ejuſdem anni, uſque ad editionem noviſſimam. Et hic alter interim Feſti lapſus notandus, qui ſeptennio tantum ſextantarios aſſes duraſſe ſcribit: cum Punicum bellum alterum, quo conflari unciales cœpti ſunt, poſt annos amplius XX. a prioris fine ſit ſubſecutum.

35. *Unciales.*] Pondere unciæ: Sic duodecim in ſingulas libras percuſſi.

36. *Placuitque denarium.*] Vitruvius, lib. 3. cap. 1. Voluſius Mæcianus, pag. 877. qui ſub Antonino Pio vixit: *Denarius primo aſſes decem valebat, unde & nomen traxit: Quinarius, dimidium ejus, id eſt, quinque aſſes: unde & ipſe vocatur. Seſtertius, duos aſſes & ſemiſſem, quaſi ſemis tertius.... Nunc denarius ſedecim: Victoriatus & Quinarius octo: ſeſtertius, quatuor aſſes valet.* Exhibet Patinus in gente Titinia nummum, pag. 277. & in Valeria alterum, pag. 284. in quibus nota XVI pretium denarii, eo quo ſunt cuſi illi tempore, indicant, nempe aſſes ſedecim, ut priores Nota X. decem ſignabant. Vidiſſe ſe quoque quinarium ait Antôn. Auguſtinus, Dialog. 1. nota VIII. inſignitum: in ſeſtertiis vero IIII. numquam: quin nec illam notarum varietatem diu duraſſe: ſed veteres notas ſtatim revocatas.

37. *Ita Reſpublica dimidium.*] Hæc lucri ratio fuit. Antiquata vetere pecunia ex ære, argentoque, aſſibuſque ſextantariis interdictis, unciales cuſi ſunt, hoc eſt, in ſingulas libras duodeni: cum prius ſeni tantum ferirentur. Confluente deinde ad ærarium publicum plebe, ut pro ſextantibus novos aſſes acciperet, nihil damni plebs capiebat, cum ejuſdem pretii, quanquam ponderis diverſi aſſes referret: Reſpublica, ſive ærarium, dimidium lucrabatur. Rurſum confluente eadem, ut æream monetam acciperet pro argentea vetere, quæ tum erat, edicto antiquata, pro denariis ſingulis aſſes ſedecim domum referebat: nullo ipſius damno, immo ſex aſſium facto, ut apparet, lucro: nam decem tantum aſſibus denarius olim taxabatur: tunc vero, ſedecim. Minoris hi quidem aſſes, ut diximus, qui recens conflati, fuere ponderis: at pretii omnino cum prioribus paris. Verum Reipublicæ & ærarii majus lucrum fuit. Nam e ſextantariis aſſibus decem, qui denario argenteo prius permutabantur uno, cum viginti conflavit aſſes unciales, deditque pro argenteo denario dumtaxat ſedecim, quatuor interim lucri fecit. deinde aucto argentei nummi pretio ad ſedecim aſſes, iterum ſenos: igitur denos omnino: hoc eſt, quod Plinius ait, in ſingulos denarios dimidium, ſive denarium unum. Tantumdem & in quinarios ſingulos, ſeſtertioſque lucri. Expedire hunc nodum nequivere Anton. Auguſt. lib. 2. Emend. cap. 7. pag. Budæus, lib. 5. de aſſe, pag. 173. minimeque omnium Alciatus, lib de pond. & menſ. tom. 6. Operum, fol. 279. ubi deſpondens animum, luxata hæc omnia, ſuiſque mota ſedibus eſſe, fruſtra conqueritur.

38. *In militari.*] Militibus tamen, ut libentius diutiuſque mererent in exercitu, ſpe mercedis allecti, denarius argen-

tari tamen ſtipendio ſemper denarius pro decem aſſibus datus. [39] Nota argenti fuere bigæ atque quadrigæ: & inde bigati quadrigatique dicti. [40] Mox lege Papiriana [41] ſemunciales aſſes facti. [42] Livius Druſus in Tribunatu plebis octavam partem æris argenta miſcuit. Qui nunc [43] Victoriatus appellatur, [44] lege Clodia percuſſus eſt. Antea enim hic nummus ex Illyrico advectus, mercis loco habebatur. Eſt autem ſignatus Victoria, & inde nomen. Aureus nummus [45] poſt annum LXII. percuſſus eſt, quam argenteus, [46] ita ut ſcrupulum valeret [47] ſeſtertiis vicenis: [48] quod effecit [49] in libras, ratione ſeſtertiorum, qui tunc erant, ſeſtertios DCCCC. [50] Poſt hæc placuit X. XL. ſignari ex auri libris: paulatimque

Notæ.

teus, non ſedecim, ſed, ut olim, decem tantum aſſibus æſtimatus eſt: hoc diurnum ſtipendium, aſſes deni ſcilicet, non ære, ſed argenteo nummo in ſingulos dies perſoluti. Hinc illa Pannonii militis apud Tacitum expoſtulatio, lib. 1 Annal. pag. 17. cur decem æreos aſſes reciperet, non denarium, ut olim argenteum, quem ſedecim deinde aſſibus æreis permutaret, ut ſic ſenos aſſes poſſet lucrari. Vide Budæum, lib. 5. de aſſe: & Hotoman. pag. 63.

39. *Nota argenti.*] Nempe quæ tum juſſu Senatus eſt impreſſa pecuniæ novæ. Feſtus: *Nummi quadrigati, & bigati, a figura cælaturæ dicti.* Recte: neque enim ponderis fuere a prioribus, ſed cælaturæ ac pretii diſpares. De bigatis & quadrigatis crebra apud Livium mentio, lib. 22. pag. 225. lib. 34. pag. 407. &c. Ita ſerrati nummi, quorum idem Livius meminit, quales Muſeum noſtrum aſſervat, in familia Aurelia, Claudia, Cornelia, in nummo cui epigraphe, L. SCIPIO ASIAG. Maria, Memmia, Nevia, Pomponia, Poſtumia, Procilia, Sulpicia: non diverſi ſunt generis pretiive nummi: ſed ab inciſis in ſerræ modum nummi marginibus, ſerrati denarii appellati. Sed & poſtea præter bigas, quadrigaſque, impreſſæ ſunt & Caſtorum in nummis imagines, mox & familiarum inſignia, aliaque.

40. *Mox lege Papiriana.*] Sic editi omnes, cum Reg. 2. cod. aliiſque, uſque ad Dalecampium, qui *Papyria* ſcripſit. Nomina in *ius* deſinentia apud Romanos, primariæ ſunt ſtirpis nomina; ut Julius, Pompeius, Antonius. At deſinentia in *ianus* ſunt ab uxore primum petita, quæ cum eſſet heres ex aſſe in ſua familia, marito magnas opes, liberis opimam hereditatem afferret cum nomine. Sic Veſpaſianus a Veſpaſia conjuge, & filius natu major, cui addicta ea hereditas fuerat, Titus Veſpaſianus. Sic Domitianus a conjuge Domitia: a Seia Seianus: a Valeria Valerianus: Aurelianus ab Aurelia Severina; & ſic alii omnes in nummis antiquis. Quamobrem intereſt hoc loco Papirianum, legis Papirianæ auctorem, a Papirio diſtinguere. Quis iſte Papirianus fuerit Tribunus plebis, qui legem tulerit, adhuc incompertum. Ad Papirium Turdum, qui Tribunatum geſſit anno Urbis DLXXXVI. referre Pighius videtur, in Annal. ad an. 575. pag. 343.

41. *Semunciales.*] Sic dupondii unciales tum fuere. Nec leviores ad Plinii uſque tempora, multoque etiam poſtea, aſſes fuerunt.

42. *Livius Druſus.*] Anno poſt Urbem conditam DCLXIII. L. Marcio Philippo, Sex. Julio Coſſ. Tribunatum plebis geſſit Druſus: medio ferme temporis intervallo, quod intercedit ſextum inter & ſeptimum Marii Conſulatum, a quo æs optimum, quod argento Druſus immiſcuit, Mariani æris nomen accepit. Vide Gothofr. in Cod. Theod. lib. 9. tit. 21. de falſa moneta, pag. 177. Sic monetæ argenteæ minimæ, quæ nunc cernuntur apud nos, æſtimanturque aſſibus æreis tribus cum ſemiſſe, octavam habent æris partem admixtam. Sed acta Druſi uno deinde Senatuſconſulto abrogata fuiſſe Cicero dicit, lib. 2. de Leg.

43. *Victoriatus.*] Voluſius Mæcianus, pag. 877. *Victoriatus nunc tantundem valet, quantum quinarius olim: ac peregrinus nummus loco mercis, ut nunc tetradrachmum, & drachma habebatur.* Exſtat in noſtro Cimelio nummus C. EGNATVLEI. C. F. cum ſigno Victoriæ, unde Victoriati nomen, & littera Q. quinarium deſignante: epigraphe, ROMA. Sed & denarios habemus eadem Victoriæ nota, in primis vero M. Catonis Proprætoris, ejus qui Cenſorii nepos fuit: quo in denario Victoriæ ſedentis ſimulacrum, cum ſubſcriptione VICTRIX. Ectypum Patinus exhibet in familia Porcia, pag. 228.

44. *Lege Clodia.*] Is eſt Clodius Tribunus plebis, quem Milo occidit. Clodia gens diligenter a Claudia ſecernenda eſt. Illa plebeia fuit, unde iſte Clodius Tribunus plebis: hæc patricia, ex qua Appius Claudius Cæcus, & poſtea Tiberius Claudius, aliique. *Clodius* Græce in nummis Clodii Albini Aug. ΚΛΩΔΙΟΣ: *Claudius*, ΚΛΑΥΔΙΟΣ ſcribitur. Eſt & Clodii Albini Cæſaris nummus ex ære magno, in Muſeo D. Abbatis DE FONTENV, ſic inſcriptus in priore pagina: ΚΛΩΔΙΟϹ ΑΛΒΕΙΝΟΣ ΚΑΙϹΑΡ: capite nudo: *Clodius Albinus Cæſar.* In altera, ΕΠΙ ϹΤΡ. ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΑΡΙϹΤΟΦΑΝΟΥϹ: *Sub Prætore Claudio Ariſtophane.* Hic gens Clodia diligenter diſcriminatur a Claudia. Infra, ϹΜΥΡΝΑΙΩΝ. Stant numina duo, quorum alteri in dextra ſiſtrum, alteri in ſiniſtra tympanum eſt; ſymbolum ludorum pro Cæſare editorum. Ad pedes, gryphus, ut vocant, amphoram dextro pede tenet; argumento agri vitiferi, & vino abundantis.

45. *Poſt annum LXII.*] Hoc eſt, anno poſt Urbem conditam, DXLVII. qui tertiuſdecimus fuit belli Punici ſecundi, cum impenſas fieri maximas ei bello gerendo oporteret. Conſules tum fuere M. Livius Salinator ſecundum, C. Claudius Nero.

46. *Ita ut ſcrupulum.*] Sive, ut MSS. habent, *ſcripulum*, quod nihil intereſt. Libra porro ſcripula continet 288. Aurei cujuſvis nummi ſcrupulum æſtimabatur vicenis argenti ſeſtertiis, ſive, quod idem eſt, denariis quinque. Luculentum hujus rei teſtimonium præbent nummi aurei duo, quos vidimus, tum in Bibliotheca Regia, tum in Muſeo S. Genovefæ: Alter nummulus eſt unius ſcrupuli pondere, hoc eſt, granorum, ut loquimur, unius & vicenum: epigraphe ROMA: pretium geminata littera XX planiſſime ſignatum: quid enim aliud ea nota velit, quam vicenis ſeſtertiis, ut ait Plinius, æſtimatum? Alter majuſculus pondere omnino triplo majore, hoc eſt, trium ſcrupulorum, ſeu granorum ſexaginta trium: igitur ſexagenos ſeſtertios valere neceſſe eſt, ſive, quod idem eſt, denarios quindecim: & tantumdem valere ſane clamant litteræ XV. ibidem inſculptæ.

47. *Seſtertiis vicenis.*] Cum ſeſtertios in ſumma aliqua deſignanda audis, denarioſve, cave alios intelligas apud Latinos ſcriptores, quam quos antiqua taxatio, & nominis originatio ipſa declarat, niſi ipſi auctores aliter accipiendas eas voces admoneant, quod eſt admodum infrequens. Itaque ſeſtertium pro dupondio ac ſemiſſe: denarium accipe, pro aſſibus denis: quæ antiqua eſt earum vocum acceptio, & recepta ſemper a Romanis ſcriptoribus, in pretio aliquo ſummave ſignanda. Vide Anton. Auguſt. Dial. 1. veterum Numiſmatum.

48. *Quod effecit.*] Effecit, inquit, hæc major auri æſtimatio, ut in libras auri ſingulas Reſpublica lucri faceret ſeſtertios nongentos, eorum ſcilicet ſeſtertiorum qui tunc erant, hoc eſt, anno DXLVII. qui que jam ab anno, ut diximus, DXXXVII. quaternis aſſibus permutabantur. Quod ſi nongentos ſeſtertios ejuſcemodi, qui tunc erant, lucrata Reſpublica eſt, igitur ſeſtertios 1440. lucratam eſſe neceſſe eſt, eorum ſeſtertiorum qui prius erant, hoc eſt, qui duobus aſſibus & ſemiſſe æſtimabantur. Continentur enim hi 1440. in nongentis illis, ita ut ne unus quidem aut deſit, aut ſuperet. Quare quod nunc vicenis ſeſtertiis vulgaribus, (aſſium ſcilicet duorum cum ſemiſſe, qui ſolent in quovis pretio indicando uſurpari, ut diximus,) permutatum dicitur auri ſcripulum, quindenis ante neceſſe eſt fuiſſe taxatum: ut in ſingula ſcripula lucrata Reſpublica ſit quinque ſeſtertios, in libras, quæ ſcripula 288. continent, ſeſtertios 1440. Quod autem Plinius, lib. 19. ſect. 4. ſcripulum auri, ut lini quondam byſſini, permutatum ait denariis quaternis, qui ſeſtertios ſedecim efficiunt: ſua & priorum Cæſarum tempora reſpicit, quo imminutum auri pretium fuit, cum eſſet major auri copia, nec anguſtum eſſet, ut olim, ærarium. Vide Notas & Emendationes, num. XI.

49. *In libras.*] Intellige, in libras ſingulas auri infecti, quod in ærario ſervabatur, quodque interdum diſtrahebat ad vaſa, operaque publica ac privata. Nulli dum enim tum nummi erant aurei, niſi forte peregrini & externi. Quare apud Livium, anno Urbis DXLIII. juſſere Patres deferri ad Triumviros menſarios aurum, argentum, & æs omne, ſed cælatum: ſignatumve apud exteros: nempe ut illud in belli ſumptus impenderent.

50. *Poſt hæc placuit X. XL. ſignari.*] Hoc eſt, denarios XL. Et ſane denarios ex auro dici initio hujus ſectionis monuimus. *Poſt hæc* autem interpretor, confecto bello Punico ſecundo, atque adeo, ſi placet ita, & tertio: poſt redditam Reipublicæ pacem, devicta Carthagine. Vide Notas & Emendat. num. XII.

[h] Principes [12] imminuêre pondus: minutiſſime Nero ad XLV.

XIV. Sed a nummo prima origo avaritiæ, fenore excogitata, quæſtuoſaque ſegnitia. Hæc paulatim exarſit rabie quadam, non jam avaritia, ſed fames auri: utpote [1] cum Septimuleïus Caii Gracchi familiaris, auro rependendum caput ejus exciſum ad Opimium tulerit, plumboque in os addito [2] parricidio ſuo [3] Rempublicam etiam circumſcripſerit: nec jam Quiritium aliquo, ſed univerſo nomine Romano infami, rex Mithridates [4] Aquilio duci capto aurum in os infudit: hæc parit habendi cupido. Pudet intuentem tantum nomina iſta, quæ ſubinde nova Græco ſermone excogitantur, [a] [5] expreſſo argenteis vaſis auro aut incluſo: quibus [b] deliciis veneunt tam inaurata quam aurea: cum ſciamus interdixiſſe caſtris ſuis [6] Spartacum, ne quis aurum haberet aut argentum. Tanto fuit plus animi [7] fugitivis noſtris. Meſſala Orator prodidit, [8] Antonium Triumvirum [9] aureis uſum [c] [10] in omnibus obſcenis deſideriis, pudendo crimine, etiam [11] Cleopatræ. Summæ apud exteros licentiæ fuerat, poculo aureo pulvinis ſubdito, Philippum regem dormire ſolitum: [12] Agnonem Teïum Alexandri Magni præfectum aureis clavis ſuffigère crepidas. Antonius apud nos in contumeliam Naturæ vilitatem auro fecit, [d] proſcriptione dignum, [13] ſed Spartaci.

XV. Equidem miror populum Romanum victis gentibus in ttibuto ſemper argentum imperitaſſe, non aurum: [1] ſicut Carthagini cum Hannibale victæ [2] argenri pondo annua in quinquaginta annos, nihil auri. Nec poteſt videri penuria mundi id eveniſſe. [3] Nam

INTERPRETATIO.

a *Expreſſo.*] Tum exſtante foris in vaſis argenteis auro, tum intus incluſo.

b *Deliciis.*] In quam delicatos *ac viles* uſus.

c *In omnibus.*] Ad omnes naturæ neceſſitates, quod pudendum in Cleopatra femina foret, quanto magis in viro?

d *Proſcriptione.*] Rem proſcriptione dignam.

NOTÆ.

12. 1. *Principes.*] Imperatores, quos Principes ea tum appellabat ætas: quorum poſtremus, qui pecuniam auream ante Plinii exceſſum mutarit, Nero fuit. Stante Republica, nihil detractum de legitimo nummorum pondere: imminuêre Principes: omnium maxime Nero.

12. 2. *Imminuêre pondus.*] Non libræ, ut Scaliger exiſtimat, nam id ſemper æquale fuit: ſed nummorum, qui leviores. Porro, ut id corollarii vice addam, aureus nummus unus Auguſtorum ævo denariis argenteis vicenis quinis permutabatur olim, ut ex Dione conſtat, & Zonara: Hujus hæc verba ſunt: Παρὰ Ῥωμαίοις οἱ αὐγοὶ ἐς πέντε δ' ἐχόμενοι χρυσοῦ νόμισμα ἦν. Probat hoc pluribus Snellius, libro de re Num. pag. 29. Adde Didymum laudatum a nobis initio hujus ſect.

Sect. XIV. 1. *Cum Septimuleius.*] Opimii amicum, φίλον Ὀπιμίου, Σεπτημουλήϊον vocat Plutarchus in Gracchis, pag. 842. Caput ipſum ait, cerebro exempto, infuſoque plumbo, fuiſſe XVII. pondo cum beſſe, ἑπτακαίδεκα λίτρας καὶ δίμοιρον. L. Vitellium male appellat, pro Septimuleio, Diodorus in Excerptis, pag. 378. De Opimii Conſulatu diximus lib. 14. ſect. 16. De hac nece Gracchi juſſu Opimii illata, Cicero in Catil. orat. 1.

2. *Parricidio ſuo.*] Cum familiarem ſuum Gracchum interfecit.

3. *Rempublicam.*] Univerſo tum Populo Romano conflavit invidiam avaritiæ, famam exiſtimationemque detraxit, & quaſi Rempublicam ipſam damnavit. Uſus hac voce Tullius, tum alibi, tum Philipp. 13. *Senatus in Capitolium, parata de circumſcribendo adoleſcente ſententia Conſularis*, hoc eſt, ut Budæus ait, de ejiciendo magiſtratu ignominioſe Octavio, & imperio ei abrogando. Occiſum eſſe, poſtquam Senatus decreviſſet, Conſul ut videret, ne quid detrimenti Reſpublica caperet, Cicero refert, loc. cit. nam in Tribunatu ſeditioſis legibus Rempublicam perturbarat.

4. *Aquilio duci.*] Sic Appianus in Mithrid. pag. 184. Τοῦ στόματος αὐτοῦ κατεχώννυεν χρυσίον. Ibi cum Μάνιον Ἀκύλιον vocat. Vide & Plutarchum in Mario, Valer. Max. lib. 9. cap. 13. alioſque.

5. *Expreſſo argenteis.*] Expreſſum Tullius dixit pro eminente, exſtante, lib. 1. de Nat. Deor. *Nihil ſolidi, nihil expreſſi, nihil eminentis.* Χρυσένδετα haud dubie vaſa intelligit, nempe auro circumvincta: de quibus Martialis, libro 14. Epigr. 97. cujus lemma, *Lances chryſendeta*:

Grandia ne viola parvo chryſendeta mullo:
Ut minimum libras debet habere duas.

Et lib. 2. Epigr. 43.

Immodici tibi flava tegunt chryſendeta mulli.

6. *Spartacum.*] Eo abſtinentiæ nomine Spartacum commendat etiam Appianus, lib. 1. de bellis Civil. pag. 424. lato in Thuriis montibus edicto, ne quis negotiator aurum argentumve in caſtra inveheret: ne cui ſuorum habere hæc liceret: ſolum æs ferrumque emerent, &c.

7. *Fugitivis noſtris.*] Subintellige, quam civibus. Anno Urbis DCLXXXI. Spartacus aliique gladiatores, effracto Capuæ ludo Lentuli, ac perditorum haud exigua collecta manu, Romanos non ſemel fuderunt exercitus: ac tandem a Craſſo Prætore, & Pompeio profligati ſunt, anno DCLXXXIII. Hoc ſervile bellum & fugitivorum appellatum eſt: cujus totam rationem Florus expedit, lib. 3. cap. 20.

8. *Antonium.*] Ciceronis hoſtem.

9. *Aureis uſum.*] Subintellige *vaſis*, ex antecedentibus.

10. *In omnibus obſcenis.*] Quod & ille fecit, ad quem Martialis, lib. 1. Epigr. 38.

Ventris onus miſero, nec te pudet, excipis auro, &c.

11. *Cleopatræ.*] Etiam in femina pudendum crimen. Dignum hominem, in quem conjiciatur illud Martial. lib. XI. Epigr. 12.

Te potare decet gemma, qui Mentora frangis,
In ſcaphium mœche, Sardanapale, tuo.

Hoc eſt, qui pocula Mentorea nobilitata manu, et alibi ait, diffringis, ut inde conficiatur mœchæ tuæ matula.

12. *Agnonem.*] Ὥστε Ἄγνωνα τὸν Τήϊον ἀργυροῦς ἐν ταῖς κρηπῖσιν ἥλους φορεῖν. Plutarchus, in Alexandro, pag. 688. Sic etiam Clemens Alexand. lib. 2. Pædag. Simile eſt, quod de Antiochi exercitu narrant hiſtorici: qui quidem *magna ex parte* (verba ſunt Valerii Maximi) *aureos clavos crepidis ſubjectos habuit.* Simile & quod de Epheſio Theotimo Plautus, in Bacchid. act. 2. ſc. 3. verſ. 98.

Qui auro habebat ſoccis ſubpactum ſolum:

Forte *aureum ſolum*, hoc eſt, auream calceamenti ſoleam. Feſto, *clavata dicuntur calciamenta clavis confixa*: & fuere caligæ militares clavis ſuffixæ, ſed ut hodie ruſticorum, ferreis.

13. *Sed Spartaci.*] Dignus, inquit, Antonius qui ob hoc proſcriberetur, non a Sylla, aliove conſimili, ſed a Spartaco gladiatore ac fugitivo, qui caſtris ſuis interdixit, ne quis aurum haberet aut argentum. Vide Notas & Emend. num. XIII.

Sect. XV. 1. *Sicut Carthagini*] Appianus in Punic. pag. 30. victo ait in Africa Hannibale, a P. Corn. Scipione, bello Punico ſecundo, imperatum Carthaginienſibus inter ceteras conditiones pacis, ut ſingulis annis ducenta talenta Euboica per annos quinquaginta in Urbem afferrent. Καὶ τῇ Ῥωμαίων ἐτήσια ἔτους διαφέρειν Εὐβοϊκὰ τάλαντα διακόσια, ἐπὶ πεντήκοντα ἐνιαυτούς. Sic & Livius. Maſſiniſſa ipſe, Pœnos devictos argenti quinque millibus pondo multavit, teſte eodem Appiano, pag. 41. Apud Livium, lib. 38 quod Ætoli redimere argento pacem aut nollent, aut non valerent, iniqua impoſita conditio, *ut ſi aurum dare mallent, facerent ſane: dum pro argenteis decem aureus unus valeret:* cum juſtum eſſet aureum unum argenteis multo pluribus æſtimari. Vide Notas & Emend. num. XIV.

2. *Argenti pondo.*] Ut quidem Appianus Liviuſque dixere, ducenta talenta: Gallicæ monetæ, libras 537600. Tale Antiocho tributum ſimiliter imperatum, teſte Livio, lib. 38. Fruſtra *ſedecim pondo* reſcribere nititur Budæus, lib. 3. fol. 73.

3. *Nam Midas, &c.*] De Mida, Cicero, lib. 1 de Di-

Midas & Crœſus infinitum poſſederant. Jam Cyrus devicta Aſia pondo XXXIV. millia invenerat, præter vaſa aurea, [4] aurumque factum, [5] & in eo folia ac platanum, vitemque. Qua victoria argenti quingenta millia talentorum reportavit, & [6] craterem Semiramidis, cujus pondus quindecim talenta colligebat. [7] Talentum autem Ægyptium pondo LXXX. [8] patere Varro tradit. Jam regnaverat in Colchis [9] Salauces & Eſubopes, qui [10] terram virginem nactus, plurimum argenti aurique eruiſſe dicitur [11] in Suanorum gente, & alioqui [12] velleribus aureis inclyto regno. Sed & illius aureæ cameræ, argenteæ trabes narrantur, & columnæ, [13] atque paraſtaticæ, victo Seſoſtre Ægypti rege, tam ſuperbo, [14] ut prodatur annis quibuſque ſorte reges ſingulos e ſubjectis jungere ad currum ſolitus, atque ita triumphare.

XVI. Et nos fecimus, quæ poſteri fabuloſa arbitrentur. Cæſar qui poſtea Dictator fuit, primus in Ædilitate munere patris funebri, [1] omni apparatu arenæ argenteo uſus eſt: feraſque argenteis vaſis inceſſivere tum primum [2] noxii, quod etiam in municipiis æmulantur. C. Antonius ludos [4] ſcena argentea fecit. Item L. Muræna, [5] & Caius Princeps in Circo [6] pegma duxit, in quo fuere argenti pondo CXXIV. Claudius ſucceſſor ejus, cum de Britannia triumpharet, [7] inter coronas aureas, VII. pondo habere, quam contuliſſet Hiſpania citerior, IX. quam Gallia Comata, titulis indicavit. Hujus deinde ſucceſſor Nero, Pompeii theatrum operuit auro [8] in unum diem, quod Tiridati regi Armeniæ oſtenderet. Et quota pars ea fuit [9] aureæ domus ambientis Urbem?

XVII. Auri in ærario populi Romani fuere, [1] Sex. Julio, L. Aurelio Coss. ſeptem annis ante bellum Punicum tertium, [2] pondo XVI. DCCCX. argenti XXII. LXX. & in

Notæ.

vinat. pag. 189. De Crœſi operibus, Herod. lib. 1. Clio, num. 50. pag. 19.

4. *Aurumque factum*] Factum dicitur, quod non eſt rude, quod elaboratum, ex quo aliquid confectum eſt.

5. *Et in eo folia.*] Sic etiam MSS. *Solia* legi multo mallem De ſimili vite ac platano ex auro, vide Herod. lib. 7. Polymn. num. 27. pag. 395.

6. *Craterem Semiramidis.*] De quo Diodorus Sic. lib. 2. Bibl. pag. 98.

7. *Talentum autem. . . pondo LXXX.*] Romana hæc talenti æſtimatio fuit. Livius, lib. 38. de fœdere Antiochi: *Argenti probi Attica talenta duodecim millia dato intra duodecim annos, penſionibus æquis: Talentum ne minus pondo LXXX. Romanis ponderibus pendat.* Porro octoginta pondo ſunt denariorum ſex millia, ac viginti ſupra ſeptingentos: nam in libram imputantur denarii quatuor & octoginta, ut dicetur inferius, ſect. 46. monetæ Gallicæ, libræ 33. & aſſes 12. Igitur talentum unum efficit monetæ noſtræ libras, ut vocant, omnino 2688. Alia eſt Attici talenti æſtimatio, alia Euboici, Alexandrini alia. Sed de his alii conſulendi. Nos de Attico dicemus lib. 35. ſect. 40 num. 30.

8. *Patere Varro tradit.*] Ita MSS. Reg 2. & alii; non, ut editi, *capere*. Vox eſt ea Senecæ quoque familiaris.

9. *Salauces & Eſubopes.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Eſt qui nihilominus hoc loco conjiciat legi commodius, *Salauces Æetæ ſoboles*, quod minus ſane nobis arridet.

10. *Terram virginem.*] Quæ & γῆ παρθένος a Philone Byzantio dicitur, lib. de ſeptem orbis miraculis, cap. de horto penſili. Ea virgo terra nuncupatur, ad quam cum altiſſime foderis, devenitur, nec foſſuram ipſa ſenſit olim. Clemens Alexand. lib. 1. Strom. p. 274 Ἐν γὰρ τοῖς νόμοις ὁ ἐξ Ἑβραίων φιλόσοφος Πλάτων, κελεύει τοὺς γεωργοὺς μὴ ἐπαρδεύειν, μηδὲ λαμβάνειν ὕδωρ παρ' ἑτέρων. ἐὰν μὴ πρότερον ὀρύξαντες παρ' αὐτοῖς ἄχρι τῆς παρθενίας καλουμένης, ἄνυδρον εὕρωσι τὴν γῆν. *In legibus itaque Plato, qui eſt ex Hebræis Philoſophus, jubet agricolas non irrigare, neque aquam ab aliis ſumere, niſi cum prius apud ſe foderint uſque ad terram, quæ VIRGINALIS dicitur, terram aridam, & aqua expertem invenerint.* Alio ſenſu apud Gruterum, pag MCXXXIX. 12. legas, EMIT ET COMPARAVIT LOCVM VIRGINEM, hoc eſt, intactum.

11. *In Suanorum.*] Ita Reg 2 aliique; non, ut editi, *Samnorum.*] De Suanis, lib. 6 ſect. 4.

12. *Velleribus aureis.*] Nota Phryxæi velleris fabula, in Colchis.

13. *Atque paraſtaticæ.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. aliique; non *paraſtatæ*, ut editi. Sunt autem pilæ quadratæ, aut lapides pilarum modo adſtantes columnarum lateribus, vulgo dicti *Pilaſtres*. In Notis quæ Tironi adſcribuntur, inter partes & materias ædificiorum, pag 163. *Camera Concameratio Columna. Paraſtratica* (lege *Paraſtatica.*) *Marmor Muſivum.* Vetus inſcriptio apud Alexandr. Donat. Soc. Jeſu, lib. 3. cap. 13. pag. 250. IMP. CAES. NERVAE TRAIANI OPTIMI PRINC. GERM. DAC. IMAGINES. ARGENT. PARASTATICAS. CVM. SVIS. ORNAMENTIS. ET. REGVLIS. ET CONCAMERATIONE FERREA. C. IVLIVS. DEDIT. &c.

14. *Ut prodatur annis quibuſque.*] Ita Diodor. Sicul. lib. 1. Bibl. pag. 53.

Sect. XVI. 1. *Omni apparatu arenæ.*] Amphitheatri. Arenam pro amphitheatro dici tralatitium eſſe alibi monuimus. De *Munere*, vide dicta a nobis, libro III ſect. 1.

2. *Feras ... argenteis vaſis.*] Sic MSS quos vidimus. Forte *geſis*: eſt enim geſum, telum Gallicum. Vide Notas & Emendat. num. XV.

3. *Noxii*] Beſtiarii, ad feras damnati. Cyprianus, ep. 103 de ſpectac. *Ad pœnam hominis fera rabida nutritur in deliciis, ut ſub ſpectantium oculis crudelius infamet.* Hoc in numero habiti ſunt Chriſtiani ſub Imperatoribus Multa in eam rem congeſſit erudite Julius Bulengerus, lib. de venat. Circi, cap. 30 & 31.

4. *Scena argentea.*] Scena frons theatri, ſeu locus actorum, obſtructus aulæis & ſiparis, unde in proſcenium prodibant hiſtriones acturi, ut ait Caſſiodorus. *La face du theatre, la decoration du theatre.* Inſcriptio vetus apud Gruterum, pag. 583. T. LAELIVS AVGVSTORVM. LIB. ARGENTO. SCAENICO Falſa.

5. *Et Caius.*] Quem Caligulam vocant. Vide Tranquillum in Caio, cap 18.

6. *Pegma duxit.*] Pegma contabulatio fuit, quæ ſponte ſenſim ſurgebat, & ſubſidebat. Seneca, epiſt. 88. *Hos annumeres machinatores, qui pegmata ex ſe ſurgentia excogitant, & tabulata tacite in ſublime creſcentia, & alias ex inopinato varietates: aut dehiſcentibus quæ cohærebant, aut quæ diſtabant ſua ſponte cohærentibus, aut iis quæ eminebant paulatim in ſe reſidentibus.*

7. *Inter coronas aureas.*] Coronarum ex auro exempla plura vide apud Jul. Buleng. lib. de triumpho, cap. 29. de triumpho ſociorum.

8. *In unum diem.*] Qui dies propterea eſt aureus appellatus, inquit Dio, lib. 63. pag. 718 a quo hæc pariter narrantur. Vide Notas & Emend. num XVI.

9. *Aurea domus.*] De qua iterum lib. 36. ſect. 24. num 5.

Sect. XVII 1. *Sex. Julio.*] Anno Urbis DXCVII. Sed inter eos Conſules, & eos ſub quibus cœptum eſſe dicitur bellum Punicum tertium, Marcium nempe Cenſorinum, & M. Manlium Nepotem, ſeptem alii Conſulatus intercedunt integri.

2. *Pondo* XVI. DCCCX.] Hoc eſt, auri infecti pondo ſedecim millia octingenta decem: quæ auri ſcrupulo ſeſtertiis vicenis taxato, ut ſupra, efficiunt Gallicæ monetæ libras 968256o. Argenti, viginti duo millia & ſeptuaginta: monetæ noſtræ libræ ſunt, 741552. Et in numerata ſignataque pecunia, ſexagies bis centena octoginta quinque millia, & quadringenti. (Lineola enim priori numero ſuperpoſita, ut ſæpe diximus, centena millia ſubintelligi admonet. De ſeſtertiis autem accipienda hæc ſunt, more ſcriptorum omnium Latinorum.) Efficit hæc ſumma numeratæ ſignatæque pecuniæ, ſi ad monetam Gallicam reducatur, libras, ut vocant, 628540. Vide Notas & Emendat. num. XVII.

numerato, LXXI. LXXXV. CCCC. Item Sex. Julio, L. Marcio Coſs. hoc eſt, [3] belli ſocialis initio, [4] auri XVI. XX. DCCCXXIX. [5] C. Cæſar primo introitu Urbis in civili bello, ſuo ex ærario protulit [6] laterum aureorum XXV. M. argenteorum, XXXV. & in numerato, [7] HS. CCCC. Nec fuit aliis temporibus Reſpublica locupletior. [8] Intulit Æmilius Paulus, Perſeo victo e Macedonica præda [9] HS. MM. CCC. a quo tempore populus Romanus [10] tributum pendere deſiit.

XVIII. Laquearia, quæ nunc & in privatis domibus auro teguntur, poſt Carthaginem everſam primo inaurata ſunt in Capitolio, Cenſura [1] L. Mummii. Inde tranſiere in cameras quoque & parietes, qui jam & ipſi tamquam vaſa inaurantur: cum ſua ætas varia [2] de Catulo exiſtimaverit, quod tegulas æreas Capitoli inauraſſet primus.

XIX. Inventores auri, ſicut metallorum fere omnium [1] ſeptimo volumine diximus. Præcipuam gratiam huic materiæ fuiſſe arbitror, non colore, qui in argento clarior eſt, magiſque diei ſimilis, & ideo militaribus ſignis familiarior, quoniam is longius fulget: manifeſto errore eorum, qui colorem ſiderum placuiſſe in auro arbitrantur, cum in gemmis aliiſque rebus non ſit præcipuus. Nec pondere, aut facilitate materiæ prælatum eſt ceteris metallis, cum cedat per utrumque plumbo. Sed quia rerum uni nihil igne deperit, tuto etiam in incendiis rogiſque. Quin immo quo ſæpius arſit, proficit ad bonitatem. Aurique experimentum ignis eſt, ut ſimili colore rubeat, igneſcatque: [2] id ipſum obruſſam vocant. Primum autem bonitatis argumentum eſt, quam difficillime accendi. Præterea mirum, [3] prunæ violentiſſimæ igni indomitum, palea citiſſime ardeſcere: atque ut purgetur, cum plumbo coqui. Altera cauſa pretii major, quam minimum uſu deteri, cum argento, ære, plumbo, [4] lineæ producantur, manuſque ſordeſcant decidua mate-

NOTÆ.

3. *Belli ſocialis.*] Seu Marſici, de quo lib. 2 ſect. 85.

4. *Auri.*] XVI. XX. DCCCXXIX.] Hoc eſt, auri infecti pondo ſedecies centena viginti millia, & octogintæ, ac viginti novem. Sic Reg. 2. Æſtimatione Gallicæ monetæ, libras ea efficiunt, ut vulgo dicimus, 933597504 hoc eſt, fere nongentos & XXXIV. milliones.

5. *C. Cæſar.*] Dictator. Quod ſi dives adeo fuit, cur igitur Tranquillus, in Julio, cap. 54. *In primo Conſulatu tria millia pondo auri furatus e Capitolio, tantumdem inaurati æris repoſuit.* Vide & Plutarch. in Cæſare, pag. 725. & in Apophtheg. pag. 206. & Appianum, lib 2. de bellis civ. pag. 453.

6. *Laterum aureorum.*] Vide Notas & Emendat. num. XVIII Lateres aureos argenteoſque pariter Varro vocat, lib 3. de vita pop Rom apud Nonium: *πλίνθους χρυσοῦς* Herodotus, ubi de Crœſo: argentum videlicet, aurumque infectum, nec dum in vaſa monetamve conflatum Nos vernaculo ſermone appellamus, *Barres d'or, ou d'argent.*

7. *HS. CCCC.*] Hoc eſt, quadringenties centena millia ſeſtertiûm. Gallicæ monetæ 4000000. libræ ſunt, ſeu quatuor milliones.

8. *Intulit & Æmilius.*] Vide Notas & Emendat num. XVIII Eſt nummus argenteus in Muſeo noſtro, & apud Patinum, in Famil. pag. 7. num 6. caput Concordiæ velatum: inſcriptio, PAVLLVS. LEPIDVS Ubi Spanhemius falſo putat, *Paullum* eſſe prænomen, tomo 1 pag. 35. Princeps Senatus *Paullus* ex patre, ex matre *Lepidus*, hic noratur; ac proinde utroque genere, ex gente Æmilia; Auguſti temporibus, ut nummi alii docent, ac proinde Auguſti vice. CONCORDIA hic ſignificatur Senatus Populique Romani .)(. Trophæum, quod dextra manu tangit Æmilius Paullus, ſiniſtro nummi latere, quippe nobiliore, ſtatis ſtatura prægrandi. E regione ſtat Perſeus rex Paullo minor, manibus poſt tergum revinctis, ac trophæum ſuſpicit; adſtant inter ipſum & trophæum adoleſcentes duo prætextati, qui ſunt duo Perſei liberi: natu major alter, qui patri vicinior, junior alter. Supra trophæum, TER. In imo nummi margine, PAVLLVS. Ille nimirum Æmilius Paullus, alterius qui in priore nummi pagina appellatur, atavus, de quo Plinius hoc loco, & libro IV. ſect. XVII. Literæ TER trophæo ſuperpoſitæ, occaſionem dedere confingendi ter Paullum triumphaſſe; cum tamen hic unicum pingatur trophæum de Perſeo, ſive de Macedonia capta. Lege, *Tribus Erectis Regibus*, Perſeo rege nimirum, cum duobus liberis in nummo depictis

9. *HS. CCC MM.*] Hoc eſt, ſeſtertiûm bis millies & trecenties centena millia. Efficiunt ea libras monetæ Gallicæ, ſeu florenos, 23000000. ſeu viginti tres milliones.

10. *Tributum pendere*] Stipendium militare in antiqua Republ. ex tributo fuit: tributum pro portione cenſus exigebatur: belli præda interim ad difficillima Reipubl. tempora reſervata: qui mos ad Æmilium uſque Paulum duravit, Perſeumque regem devictum, anno Urbis DLXXXV. Renovatum Hirtio & Panſa Coſſ. auctor eſt Plutarch. *Privato ſumptu ſe aluiſſe milites Romanos, pene ad id tempus quo Roma capta eſt a Gallis*, auctor eſt Feſtus, poſt Livium, lib. 4. Quod vero de tributo Plinius refert, id a Valerio Maximo ſimiliter proditum eſt, lib 4. cap 3. pag 110. *At Perſe Rege devicto*, inquit, *Paulus cum Macedonicis opibus veterem atque hereditariam Urbis noſtræ paupertatem eo uſque ſatiaſſet, ut illo tempore primum populus Rom. tributi præſtandi onere ſe liberaret*, &c. At vice tributi, aut præter illud, fuit in provinciis *Honorarium Aureum*, munus Principibus dari ſolitum, & imperatum. Hujus mentio in nummis antiquis poſt tempora Conſtantini ſæpe occurrit: ingenioſe ſemper; exempli gratia, in triente aureo Theodeberti, quem delineari fecit Bouterouius, pag. 277. ex Cimelio Illuſtr. Harlæi. THEODEBERTIA. *Theodebertus Imperator Auguſtus* Capite cincto gemmis, .)(. Crux: in ambitu, IOHANNES. Monetarii nomen id eſſe non poteſt; cum opificis prænomen tantum poſſit eſſe; nec ſcribi proinde ſolum in nummis debeat. Totidem vocum primæ ſunt eæ litteræ, hac ſententia: *Imperatori Obtulere Honorarium Aureum Negotiatores Narbonenſes Ex bello Senatus.* Honorarium Aureum certum fuiſſe ſignificatur numerus aureorum, cujuſmodi eſt iſte, qui *Theodeberti Imperatoris Auguſti* nomen præfert. Certamen ingeniorum fuit illo ævo, & conſequentibus ſæculis, quis felicius ſub nominibus etiam virorum, ſæpiſſime poſtea & civitatum, ut prius aliis Latinis vocabulis, ſententias exhiberent, & Principis, cujus eſſet in nummo vultus impreſſus, apte convenientes, & picturæ partis adverſæ, ſi qua eſſet: ita ut vel rem geſtam a Principe, vel delatum et honorem a ſubjectis ea ſignificarent Sic in Placidi Valentiniani nummo BONIFATIVS ſignificat: *Bono Ora Narbonenſis Infeſtantes Fugati. Arelatenſes Triumphum Inſignem Valentiniano Statuerunt.* Sic ſunt alia exempla prope innumera, quæ in Numiſmatis ſæculi Theodoſiani, & Juſtinianei, ac Regum Francorum exponimus.

Sect. XVIII. 1. *L. Mummius.*] L. Mummius Achaicus appellatus, Corinthum Achaiæ caput incendit, anno Urbis DCVIII. quo anno capta & incenſa Carthago eſt a P. Corn Scipione: ambo deinde Cenſuram ſimul geſſere, anno Urbis DCXII. luſtrumque fecere LVII.

2. *De Catulo.*] Eo qui Capitolium dedicavit, ut diximus lib. 19. ſect. 6. Hoc illius factum ſua ætate alii in aliam partem accipiebant: cum non deeſſent qui profuſiore ſumptu coli Deos negarent oportere.

Sect. XIX. 1. *Septimo volumine*] Libro 7. ſect. 57.

2. *Id ipſum obruſſam vocant.*] Illud videlicet experimentum artifices obruſſam vocant. Sic Reg. 2. aliique. *Obruſſa* vox uſurpata Senecæ, in epiſt. & Natur. quæſt. Tranquillo quoque in Nerone, normam ſignificat, ad quam exigitur aurum. Inde obryzum, coctione crebra ita purgatum, nihil ut habeat alterius metalli admixtum Schol. Thucyd. in lib. 2. χρυσίον ἄπυρον interpretatur πολλάκις ἑψηθὲν, ὅπερ φασὶ ὄβρυζον. Tranquillus in Nerone, cap. 44. *Exegit ingenti faſtidio, & acerbitate, nummum aſperum, argentum puſulatum, aurum ad obryzam.*

3. *Prunæ*, &c.] Reg. 2. & Pintiani codex: *prunæ violentiſſimi ligni.* Strabo, lib 3. pag 146. Ἀπὸ τούτου ἀχύροις τήκεσθαι μᾶλλον ὁ χρυσός, &c. Cauſam is deinde affert, cur palea citius, quam carbone, liqueſiat. Locum conſule.

4. *Lineæ producantur.*] Non tingit corpora quæ tangit;

ria. Nec aliud laxius dilatatur, aut numeroſius dividitur, ut pore cujus unciæ in ſeptingenas & quinquagenas, pluresque [5] bracteas, quaternûm [a] utroque digitorum, ſpargantur. Craſſiſſimæ ex his Prænestinæ vocantur, etiamnum retinentes nomen, Fortunæ inaurato ibi fideliſſime ſimulacro. Proxima bractea quæstoria appellatur. Hiſpania ſtrigiles vocat auri parvulas maſſas, quod ſuper omnia ſolum in maſſa aut ramento capitur. Cum cetera in [b] metallis reperta igni perficiantur, [6] hoc ſtatim aurum eſt, conſummatamque materiam protinus habet, cum ita invenitur. Hæc enim inventio ejus naturalis eſt: alia quam dicemus, coacta. [7] Super cetera non rubigo ulla, non ærugo, non aliud ex ipſo quod conſumat bonitatem, minuatve pondus. Jam contra ſalis & aceti ſuccos domitores rerum, constantia: ſuperque omnia netur, ac texitur lanæ modo, & ſine lana. Tunica aurea triumphaſſe Tarquinium Priſcum Verrius docet. Nos vidimus [8] Agrippinam Claudii Principis, edente eo navalis prælii ſpectaculum, aſſidentem ei, indutam paludamento, [9] auro textili ſine alia materie. [10] Attalicis vero jampridem intexitur, invento regum Aſiæ.

XX. Marmori & iis quæ candefieri non poſſunt, ovi candido illinitur: ligno, glutini ratione compoſita: leucophoron vocant. Quid ſit hoc, aut quemadmodum fiat, [1] ſuo loco docebimus. Æs inaurari argento vivo, aut certe hydrargyro, legitimum erat: de quibus, [2] ut dicemus illorum naturam reddentes, excogitata fraus eſt. Namque æs [c] cruciatur in primis, accenſumque reſtinguitur ſale, aceto, alumine. Poſtea [d] exarenatur, an ſatis recoctum ſit, ſplendore deprehendente: iterumque exhalatur igni, ut poſſit edomitum, mixtis pumice, alumine, argento vivo, inductas accipere [e] bracteas. Alumen in purgando vim habet talem, [3] qualem eſſe diximus plumbo.

XXI. Aurum invenitur in noſtro orbe: ut omittamus Indicum, [1] a formicis, aut apud Scythas [2] gryphis erutum. Apud nos tribus modis: fluminum ramentis, [3] ut in Tago Hiſpaniæ, Pado Italiæ, Hebro Thraciæ, Pactolo Aſiæ, Gange Indiæ. Nec ullum abſolutius aurum eſt, ut curſu ipſo trituque perpolitum.

[4] Alio modo puteorum ſcrobibus effoditur, aut in ruina montium. Quare utraque ratio dicetur. Aurum qui quærunt, ante omnia [5] ſegullum tollunt: ita vocatur indicium. Alveus hic eſt: arenæque lavantur, atque ex eo quod reſedit, conjectura capitur. Invenitur aliquando in ſumma tellure protinus, rara felicitate: [6] ut nuper in Dalmatia principatu Neronis, ſingulis diebus etiam quinquagenas libras fundens. Gummi inventum eſt

INTERPRETATIO.

a *Vtroque.*] In longitudinem, & latitudinem.
b *Metallis*] In fodinis metallicis
c *Cruciatur.*] Accenditur, tunditurque.
d *Exarenatur*] Deſquamatur, arenæ tolluntur.
e *Bracteas.*] Tenues auri laminas, quibus æs inauratur.

NOTÆ.

argentum tingit parum: cetera tingunt multum, inquit Albertus M. lib. 4. de miner. cap. 7. pag. 275. Plinius infra, ſect. 31. *Lineas ex argento nigras produci plerique mirantur.*

5 *Bracteas.*] *Feuilles d'or*, laminæ tenues, ſponteque plicabiles, atque adeo vel minima aura halituve oris. Harum opifices inauratores bractearii appellati Vetus inſcriptio apud Gruterum, pag. 1074 COLLEGI. BRACTEARIORVM INAVRATORVM. Falſa.

6. *Hoc ſtatim aurum eſt.*] Auri puriſſimi grana, ceu arenæ, in fodinis reperiuntur. *Granum inventum* eſſe 100. *marcarum ſimul* auctor eſt Albertus M. loc cit.

7 *Super cetera.*] Etiam aqua, terrave ſepultum, vel pluribus ſæculis, rubiginem nullam contrahit.

8. *Agrippinam Claudii Principis*] Nempe conjugem, Neronis matrem. Deſcribit hos ludos Dio, lib. 60. pag 687. *Ἐποίησε δὲ λίμνῃ ναυμαχίαν ὁ Κλαύδιος ἐνδεδυμένος παλυδαμέντῳ.... ἡ δὲ Ἀγριππῖνα χλαμύδι διαχρύσῳ ἐκοσμεῖτο. In palude quadam exhibere navale certamen Claudius cupiebat .... veſtitum ſuo quiſque arbitrio, militarem Claudius & Nero geſtabant, Agrippina chlamydem ſeu paludamentum auro textum.*

9. *Auro textili.*] Filo tenui deducebatur aurum, eoque veſtes texebantur Sidonius Apollin. Carm. 22. verſ. 199.

Vel flamine fulvo
Prægnantes fuſi mollitum neſſe metallum.

De Elagabalo Lampridius: *Indutus eſt omni aurea tunica,* (hoc eſt, tota aurea; ut Maro: *unde omnis Troia videri*, pro tota dixit:) *et us & purpurea, & de gemmis Perſica, cum ita ut gravari ſe diceret.*

10 *Attalicis vero.*] De his dictum eſt lib. 8. ſect. 74. Erant e lana auro intertexto.

Sect. XX. 1. *Suo loco docebimus.*] Libr. 35. ſect. 17.

2. *Vt dicemus*] Sect. 31. & 41. libri hujus.

3. *Qualem eſſe diximus plumbo.*] Sect proxime ſuperiore.

Sect. XXI. 1. *A formicis.*] Ut dictum eſt lib. 11. ſect. 36. De gryphibus vero aurum effodientibus, abripientibuſve apud Arimaſpos Scythiæ populos, vide Herodotum, lib 3. Thalia, num 116. pag 207. & lib. 4. Melpom. num. 13. pag. 229. Pliniumque ipſum, lib 7. ſect. 2

2. *Gryphis.*] Ita MSS. non *gryphibus*. Sic Plinius iterum loc. cit.

3 *Vt in Tago*] Plinius ipſe, lib. 4. ſect 37. *Tagus auriferis arenis celebratur.* Ovidius de Phaethontis incendio, lib. 2. Metam. verſ. 251.

Quodque ſuo Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum.

Jam deſiiſſe arenæ ex dicuntur.

4 *Alio modo puteorum.*] Putei foſſæ ſunt, per quas ad cuniculos iter eſt, meatuſque ſubterraneos, quibus ad metalli venam pervenitur.

5. *Segullum*] Nos *mannam* vocamus terram eam, quæ ſubeſſe ſeu latere aurum indicat.

6. *Vt nuper in Dalmatia.*] Et inde ſimile veri eſt olim eſſe Romam tranſductum, quidquid auri ſignatum in monetis fuit. Vide Gothofr. in Cod. Theod. lib. 10 tit. 13 de metallis, pag 492. Nec minima pars acceſſit e præda Macedonica, ſimilibuſque victoriis. Caſſiodorus in Chron ſcribit anno ab V. C DXCVI. M. Æmilio Lepido. C. Popilio Lænate Coſſ. metalla in Macedonia inſtituta. Livius, lib 45. *Metalli Macedonici ingens vectigal.* E Dacia ſimiliter perſolutum auro argentoque tributum, quod fodinis abundaret, auctor eſt Cæſar, lib. 5. bell. Gall. etſi nondum in formam provinciæ redacta foret. Adde dona ſociorum exterarumque gentium. Adde fodinas Galliarum, e Cemeno monte, e Tarbellis, ex Alpibus in Salaſſis, de quibus Strabo, lib 3. & 4 & Codex Theod. loc. cit lege 9 Aſturiæ, Gallæciæ, Luſitaniæque, unde commercio primum, mox belli jure Romanorum armis ſubactæ, ac tributi nomine plus vicena millia pondo ſingulis annis præſtitiſſe mox dicuntur, hac ſect.

in

in ſummo ceſpite, [7] alutatium, ſi & auro ea tellus ſubeſt. Cetero montes Hiſpaniæ aridi ſterileſque, & in quibus aliud gignatur, huic bono coguntur ſertiles eſſe: Quod puteis foditur, canalicium vocant, alii canalienſe: [a] marmoris glareæ inhærens, [8] non illo modo, quo in Oriente ſapphiro atque Thebaïco, aliiſque in gemmis ſcintillat, ſed micas amplexum marmoris. Vagantur hi venatum canales per latera puteorum, & huc illuc, [9] inde nomine invento: telluſque ligneis columnis [10] ſuſpenditur. Quod effoſſum eſt, tunditur, lavatur, uritur, molitur in farinam, [11] ac pilis cudunt. [12] Vocant argentum, quod exit a fornace: ſudoriſque, qui e camino jactatur, ſpurcitia, in omni metallo ſcoria [13] appellatur. Hæc in auro tunditur, iterumque coquitur. [14] Catini fiunt ex taſconio. Hoc eſt terra alba ſimilis argillæ. Neque enim alia afflatum, ignemque & ardentem materiam tolerat.

Tertia ratio opera vicerit Gigantum. Cuniculis per magna ſpatia actis cavantur montes ad lucernarum lumina. [b] Eadem menſura vigiliatum eſt: multiſque menſibus non cernitur dies. [c] [15] Arrugias id genus vocant: ſiduntque rimæ ſubito, & opprimunt [16] operatos: ut jam minus temeratium videatur e profundo maris petere margaritas: tanto nocentiores fecimus terras. Relinquuntur itaque fornices crebri montibus ſuſtinendis. Occurſant in utroque genere ſilices. [17] Hos igni & aceto rumpunt. Sæpius vero, quoniam in cuniculis vapor & fumus ſtrangulat, [d] cædunt, [18] fracturis CL. libras fere agentibus: egeruntque humeris noctibus ac diebus, per tenebras proximis tradentes: lucem noviſſimi cernunt. Si longior videtur ſilex, [e] [19] latus ſequitur foſſa, ambitque. Tamen in ſilice facilior exiſtimatur opera. Eſt namque terra ex quodam argillæ genere, glareæ mixta (candidam vocant) prope inexpugnabilis. Cuneis eam ferreis aggrediuntur, [20] & iiſdem malleis: nihilque durius putant, niſi quod inter omnia auri fames duriſſima eſt. Peracto opere, [21] cervices fornicum ab ultimo cædunt. Dat ſignum ruina, eamque ſolus intelligit in cacumine montis ejus pervigil. [22] Hic voce ictuve evocari jubet operas, pariterque ipſe devolat. Mons fractus cadit ab ſeſe longe, fragore qui concipi humana mente non poſſit, & flatu incredibili. Spectant victores ruinam Naturæ. Nec tamen adhuc aurum eſt: nec ſciere eſſe, cum fodêre. Tantaque ad pericula [23] & impendia ſatis fuit cauſæ, ſperare quod cuperent.

Alius par labor, ac vel majoris impendii, flumina ad lavandam hanc ruinam jugis montium ducere obiter a centeſimo plerumque lapide. Corrugos vocant, a corrivatione, credo: [24] nimirum & hic labor eſt. [25] Præcepiſſe libramentum oportet, [26] ut furat is

INTERPRETATIO.

a *Marmoris.*] Id aurum marmoris arenæ adhæret: non quemadmodum ſapphiro atque Thebaico lapidi: ſed arenas marmoris amplectitur, quibus ſordeſcit.

b *Eadem.*] Quamdiu labor is durat, tamdiu nox eſt.

c *Arrugias.*] Id genus cuniculorum, *unde aurum effoditur*, arrugias vocant.

d *Cædunt.*] *Non igni rumpunt*, ſed cædunt potius: fractæque ſilicis moles fere ſunt librarum CL. pondo.

e *Latus ſequitur.*] A latere deinde foſſa fit, ambitque foſſa ſilicem, *& evitat, quia longior eſt & cædi difficilis.*

NOTÆ.

7. *Alutatium.*] Subintellige, appellatum ita, ſi auro, quod tellus ea occultet, idem telluris genus gumminuſum ſubeſt. Vide Notas & Emend num XIX

8. *Non illo modo*] Nam ſapphirus, ut dicetur lib. 37. ſect 39. aureis punctis collucet: Thebaicus lapis, lib. 36. ſect. 13 aureis guttis interſtinctus. Hic arena marmoris auro inſeritur. Vide Notas & Emend num. XX.

9. *Inde nomine invento.*] Auri canalicii.

10. *Suſpenditur*] Ne foſſores caſu obruat

11. *Ac pilis cudunt.*] Pilum hoc loco inſtrumentum eſt. quo quid in pila ſeu mortario tunditur, pinſiturve. His aurum in farinam ſubigunt. Ut primum puſillis molatur, deinde lavetur, ac poſtremum uratur, diſce ex Agatharchide, apud Photium, in Bibl. cod. CCL. pag. 1341 Vide Notas & Emend. num. XXI.

12. *Vocant argentum.*] Aurum fuit argento mixtum: nam, ut mox ſubjicitur, iterum tundebatur, coquebaturque, ut aurum inde ſcilicet purum elicerent Sed nimirum, ut dicitur ſect. 23. *Omni auro ineſt argentum vario pondere, alibi dena, alibi nona, alibi octava parte.*

13. *Hæc in auro.*] Strabo videtur lib. 3. id ἤλεκτρον vocare.

14. *Catini.*] Catinus vas eſt in quo materia coquitur Nunc foſſam & concham vocant.

15. *Arrugias.*] Et vox ea Plauto nota, Aululariæ ſcena poſtrema:

Numquam dabo aurum, *niſi fodiam*
Noviter arrugiam.

16. *Operatos.*] Hoc eſt, operantes. Sic Reg. 2 aliique, non *operarios*, ut editi. Uſus ea voce Plinius iterum lib. 26. ſect. 6.

17. *Hos igni & aceto.*] Vide quæ in eam rem diximus, lib. 23. ſect. 27.

18. *Fracturis.*] Vide Notas & Emend. num. XXII.

19. *Latus ſequitur, &c.*] Vide Notas & Emend. loc. cit.

20. *Et iiſdem malleis.*] Quibus cædunt ſilices, ut ante dictum eſt.

21. *Cervices fornicum.*] Terrena fornicum fulcra, ſeu fulcimenta, ſumma ipſorum parte, qua fornices proxime attingunt, ac ſuſtinent, ibi cædunt: ut fulcris deficientibus mons ſubſidat.

22. *Hic voce ictuve.*] In Reg 2. *hic voce netu evocari jubet operas*: corrupte. Forte, *hic voce nutuve*. In editis, *operarios*, minus probe

23. *Et impendia.*] Ita nos ex conjectura: In Reg. 2. & Colb. 3. *& incendia* in editis, *evincenda*

24. *Nimirum & hic labor eſt.*] Ita Colb 3. At Reg. 2. *ni mille & hic labores* Conjiciebat Pintianus, *in mille & hic labores.* An potius, *ne mille & hic labores.*

25. *Præcepiſſe.*] Ante cepiſſe libramentum aquæ par eſt, ut rapido curſu feratur, quacumque fluat: eamque ob cauſam ex altiſſimis locis ducitur. De hoc libramento diximus, lib 31. ſect. 31. Præcipere eo ſenſu accipi, tralatitium eſt. Lucretius, lib. 6.

Carbonumque gravis vis, atque odor inſinuatur
Quam facile in cerebrum, niſi aquam præcepimus ante.

Hoc eſt, niſi ante aquam hauſimus. Sic & *præſumere*. Plinius, lib 30. ſect. 51. *Ebrietatem arcet pecudum aſſus pulmo præſumptus.*

26. *Ut furat is qua influat.*] In libris editis, *ut fruaris quando influat* In Reg. 2. *ut fruaris qua influat* Forte, *& fieri rivus qua influat.* Sed magis arriſit, *ut furat is*, nempe corrugus, de quo ſupra: quod & ſimilior veri ſit ea lectio, & veſtigiis MSS. codicum propior Deinde, *qua influat*, ut libri

qua influat : itaque altiſſimis partibus ducitur. Convallis & intervalla [27] ſubſtructis canalibus junguntur. Alibi rupes inviæ cæduntur, ſedemque [a] trabibus cavatæ præbere coguntur. [b] Is qui cædit, funibus pendet, ut procul intuentibus [28] ſpecies ne ferarum quidem, ſed alitum fiat. Pendentes majore ex parte librant, [c] & lineas itineri præducunt. Itaque inſiſtentis [29] veſtigiis hominis locus non eſt. [30] Manus trahunt omne vitium in ſportis. Id genus terræ [31] urium vocant. Ergo per ſilices calculoſve ducuntur, & urium evitant. [d] Ad capita dejectûs in ſuperciliis montium piſcinæ cavantur : ducentos pedes in quaſque partes, & in altitudinem denos. [32] Emiſſaria in his quina pedum quadratorum ternûm fere linquuntur, & repleto ſtagno [33] excuſſis obturamentis erumpit torrens tanta vi, ut ſaxa provolvat.

Alius etiamnum in plano labor. Foſſæ per quas profluat, cavantur : [34] agogas vocant : eæ ſternuntur gradatim ulice. Frutex eſt roris marini ſimilis, aſper, aurumque retinens. Latera cluduntur tabulis, ac per prærupta [36] ſuſpenduntur, canali ita profluente de terra in mare. His de cauſis jam [e] promovit Hiſpania. [37] In priore genere, quæ exhauriuntur immenſo labore, ne occupent puteos, in hoc rigantur. [38] Aurum arrugia quæſitum non coquitur, ſed ſtatim [39] ſuum eſt. [40]. Inveniuntur ita maſſæ. Necnon in puteis etiam denas excedentes libras. [41] Palacras Hiſpani, alii palacranas : iidem quod minutum eſt, balucem vocant. Ulex ſiccatus uritur, & cinis ejus lavatur ſubſtrato ceſpite herboſo, ut ſidat aurum. Vicena millia pondo ad hunc modum annis ſingulis Aſturiam atque Gallæciam & Luſitaniam præſtare quidam prodiderunt, ita ut plurimum Aſturia gignat. Neque in alia parte terrarum tot ſæculis hæc fertilitas. [42] Italiæ parci vetere interdicto patrum diximus : alioqui nulla fecundior metallorum quoque erat tellus. Exſtat lex Cenſoria [43] Ictimulorum aurifodinæ, Vercellenſi agro, qua cavebatur, [44] ne plus quinque millibus hominum in opere publicani haberent.

XXII. Aurum faciendi eſt etiamnum una ratio [1] ex auripigmento, quod in Syria foditur pictoribus, in ſumma tellure, auri colore, ſed fragili, lapidum ſpecularium modo.

Interpretatio.

a *Trabibus.*] Canalibus alveiſque, qui fiunt e trabibus ligneis.

b *Is qui.*] Is qui rupem ſublimem cædit.

c *Et lineas.*] Et ductis lineis præſignant iter, *qua cadenda rupes eſt, qua corrivandus amnis.*

d *Ad capita.*] Ad locum unde aqua primum dejici incipit in convallem.

e *Promovit.*] Propius mari admovit *patentes foſſas, & canales.*

Notæ.

omnes conditivi habent : quemadmodum libro 31. ſect. 20. *Qua cadit rivus.*

27. *Subſtructis canalibus.*] Per canales ſtructiles, ut diximus lib. 31. ſect. 31.

28. *Species ne ferarum.*] Procul intuens, non feras, ſed alites ibi pendere putet. In Reg. 2. *neferarum.* Sed vidit Pintianus in ſuo, uti edidimus, *ne ferarum quidem, ſed alitum fiat*, quod & Plinii orationem ſapit, & hic neceſſe eſt legi. In libris hactenus editis, *ſpecies nefaria quidem.*

29. *Veſtigiis hominis locus non eſt.*] Quia pendent funibus in aëre, corbibus ſuſpenſi.

30. *Manus trahunt.*] Non funguntur, inquit, pedes officio ſuo : manus funguntur : trahunt enim vitioſam terram omnem in ſportis, quam urion vocant. Vide Notas & Emend. num. XXIII.

31. *Urium vocant.*] Sic MSS. omnes : non [illegible] ut volunt : quanquam illud fortaſſis Hiſpani, quorum fodinæ metallicæ nunc explicantur, eodem ſignificatu acceperint, quo Græci [illegible], ut ea voce terram laxam, bibulamque ſignarent.

32. *Emiſſaria.*] Aditus per quos aqua e ſtagno piſcinave emittitur : nos vernacule dicimus, *l'ouverture d'une écluſe par où ſe decharge un étang.* Sueton. in Claudio, cap. 20. *Emiſſarium Fucini lacus.*

33. *Excuſſis obturamentis.*] Sublatis molibus quæ aquam cohibebant. Nos pro obturamentis cataracta utimur, qua adducta, omnis aqua effluit : *lever la bonde d'un étang.*

34. *Agogas.*] MSS *agangas.* Neque vero hic Græca quæruntur vocabula, ut Salmaſius putat, in Solin. pag. 1076. ſed barbara & Hiſpana.

35. *Frutex eſt.*] Ceteris auctoribus ignotus.

36. *Suſpenduntur.*] Canteriis, aliiſque ligneis machinis canales per loca prærupta ſuſpenduntur in aere.

37. *In priore genere.*] Hoc eſt, quod puteis foditur : id enim primum auri inveniendi genus, ſuperius eſt ab auctore explanatum.

38. *Aurum arrugia quæſitum.*] Hoc eſt, cuniculis per magna ſpatia actis, quibus montes cavantur : hos enim cuniculos arrugias vocant, ut dictum eſt antea.

39. *Suum eſt.*] Sui quaſi juris, jam purum, integrum : quod ignem non deſiderat.

40. *Inveniuntur ita maſſæ.*] Etiam centum marcarum, ut ex Alberto M. ſupra diximus.

41. *Palacras.*] Reg. 2. *Palacras, alii palacurnas.* Has voces, palacras, ballucem, ceteraſque, ortas e Græcis fontibus credi Salmaſius jubet, in Solin. pag. 1076. Credant, quibus ille juſſerit. Nos interim Hiſpanicas fuiſſe aſſeveramus, & peregrini oris. Ballucæ mentio in Cod. Theod. lib. 10. tit. 19. *de metallis*, lib. 3. *de auri eruendi ex metallis poteſtate.* Eſt autem balluca, ſive balluce, ut Plinius innuit, arena auroſa, ſeu minuta ramenta nondum excocta, quæ πολλὴν ψάμμον ἔχει, ut Græci notarunt. Philoxenus in Glosſis : *Balluca*, ἀχώνευτος γῆ ἡ χρυσώδης. Alibi : Χρύσαμμος, *Balluca.* Juſtinus, lib. 44. cap. 1. ubi de amnibus Hiſpaniæ : *Plerique etiam divites auro, quod in baluciis vehunt.* Heſychio Βάλλιξ, ψῆφος eſt, minutus calculus : quoniam balluca aurum eſt in ramentis, minutiſque ψήγμασι. Alteram autem vocem *palacras*, vel *palacas*, pariter eſſe vernaculam, Hiſpanique oris ac ſoni, Strabo ipſe haud obſcure ſignificat, apud quem hæc vox diminuta occurrit, lib. 3. pag. 146. Ἐν δὲ τοῖς ψήγμασι τὸ χρυσίον φασὶν εὑρίσκεσθαι ποτὲ καὶ ἡμιλιτριαίας βώλους, ἃς καλοῦσι πάλας, μικρᾶς καθάρσεως δεομένας. Φασὶ δὲ καὶ λίθων σχιζομένων εὑρίσκειν βωλάρια θηλαῖς ὅμοια. *Ceterum inter auri ramenta aiunt inveniri aliquando ſelibres glebas, quas ipſi palas nominant, exigua purgatione indigentes. Ferunt etiam lapidibus fiſſis inveniri globulos uberibus ſimiles.*

42. *Italiæ .... diximus.*] Libro 3. ſub finem ſectionis 24. De Salaſſorum forte metallis id Senatuſconſultum latum eſt, quæ capta ſunt ab Appio Claudio Pulcro Coſ. anno Urbis DCXI. teſte Strabone, lib. 4. pag. 205. & Epitome Livii, lib. 35.

43. *Ictimulorum.*] Strabo, lib. 5. pag. 218. Καὶ ἐν Οὐερκέλλοις χρυσωρυχεῖον ἦν. κώμη δ' ἐστὶ πλησίον Ἰκτουμούλων, καὶ αὕτη κώμη. *Erat & Vercellis auri fodina : eſt autem is vicus prope Ictimulos, qui & ipſe vicus eſt.* Videtur a mulis Icti cujuſpiam, ibi ſtabulatis, loco nomen hæſiſſe, quaſi *Ad Icti mulos.*

44. *Ne plus quinque.*] Ne forte publicani una condictione totum aurum provinciæ vel fodinæ exhaurirent. Atque idcirco fortaſſis in Sardiniam, quæ metallariis præſertim argenteis abundavit, metallis transfretare vetiti, leg. 6. tit. 19. lib. 10. Cod. Theod. *Si qua navis.*

Sect. XXII. 1. *Ex auripigmento.*] Sive arſenico, de quo

Invitaveratque ſpes [1] Caium Principem avidiſſimum auri: quamobrem juſſit excoqui magnum pondus: & plane fecit aurum excellens, ſed ita parvi ponderis, ut detrimentum ſentiret, illud propter avaritiam expertus: quanquam [3] auripigmenti libræ x. IV. permutarentur: nec poſtea tentatum ab ullo eſt.

XXIII. Omni auro ineſt argentum vario pondere, alibi dena, alibi nona, alibi octava parte. In uno tantum [1] Galliæ metallo, quod vocant Albicratenſe, triceſima ſexta portio invenitur: ideo ceteris præeſt. [2] Ubicumque quinta argenti portio eſt, [3] electrum vocatur. [4] Scrobes eæ reperiuntur in canalienſi. [5] Fit & cura electrum argento addito. Quod ſi quintam portionem exceſſit, incudibus non reſiſtit. Et electro auctoritas, [6] Homero teſte, qui Menelaï regiam auro, electro, argento, ebore fulgere tradit. Minervæ templum habet Lindos, inſulæ Rhodiorum, in quo Helena ſacravit calicem ex electro. Adjicit hiſtoria, mammæ ſuæ menſura. [7] Electri natura eſt, ad lucernarum lumina clarius argento ſplendere. [8] Quod eſt nativum, & venena deprehendit. [9] Namque diſcurrunt in calicibus arcus, cæleſtibus ſimiles, cum igneo ſtridore: & gemina ratione prædicunt.

XXIV. Aurea ſtatua prima omnium nulla inanitate, & antequam ex ære aliqua illo modo fieret, quam vocant [1] holoſphyraton, in templo Anaïtidis poſita dicitur, (quo ſit ſitu terrarum nomen hoc [2] ſignificavimus,) numine gentibus illis ſacratiſſimo. [3] Direpta eſt Antonii Parthicis rebus Scitumque narratur dictum unius veteranorum Bononiæ, hoſpitali divi Auguſti cœna, cum interrogaretur, eſſetne verum, eum qui primus violaſſet hoc numen, oculis membriſque captum exſpiraſſe? Reſpondit enim, tum maxime Auguſtum [4] de crure ejus cœnare, ſeque illum eſſe, totumque ſibi cenſum ex ea rapina. Hominum primus & auream ſtatuam & ſolidam [5] Gorgias Leontinus Delphis in templo ſibi poſuit, [6] LXX. circiter Olympiade. Tantus erat docendæ oratoriæ artis quæſtus.

XXV. Aurum plurimis modis pollet in remediis. Vulneratiſque, & infantibus applicatur, ut minus noceant, quæ inferantur, veneficia. [1] Eſt & ipſi ſuperlato vis malefica, gallinarum quoque & pecorum feturis. Remedium eſt abluere illatum, & ſpargere eos, quibus mederi velis. [2] Torretur & cum ſalis gemino pondere, triplici miſeos, & rurſum cum duabus ſalis portionibus, & una lapidis, quem ſchiſton vocant: ita virus tradit rebus una crematis in fictili vaſe, ipſum purum & incorruptum. Reliquus cinis ſervatus in fictili, & ex aqua illitus, lichenas in facie ſanat. [a] Lomento eum convenit ablui. Fiſtu-

INTERPRETATIO.

a *Lomento.*] Farina fabacea.

NOTÆ.

libro ſeq. ſect. 56. In Ponto quoque effodi ſcribit Vitruvius, lib. 7. cap. 7. pag. 139. Dioſc. lib. 5. cap 121. & in Myſia Helleſponti.

2 *Caium.*] Quem Caligulam vocant. De hujus aviditate pecuniæ, Sueton. cap. 42.

3. *Auripigmenti libræ X. IV permutarentur.*] Hoc eſt, denarius quatuor. Prius *libra XIV.* legebatur, nullo ſenſu Sunt autem quaterni denarii, ſive, quod idem eſt, ſeſtertii ſedecim, Gallicæ monetæ aſſes æris triginta duo.

Sect. XXIII. 1. *Galliæ metallo*] Auro. Albicratenſe vero appellari ſuſpicamur ab Albiœcis, ſive Alebece Reiorum Apollinarium, de qua diximus in Notis & Emend ad lib 5. num. XXVIII. Fuiſſe & in Cemeno Galliæ monte auri fodinas, auctor eſt Strabo, lib. 3. pag. 146. Et in Tarbellis quidem eximias, lib 4. pag. 190.

2. *Ubicumque quinta.*] Fuiſſe hujuſmodi aurum, quod edicto Ludovici XII. Galliarum Regis, ab aurificibus in ſigna, vaſa, ceteraque opera adhiberi poſſet impune, ac ſine fraude, ſcribit Savotus, lib. de nummis, parte 2. cap. 9. pag. 84.

3. *Electrum vocatur.*] Gallis, *de l'or bas*, quaſi aurum deterioris notæ, propter admixtam argenti quintam portionem. Iſidorus, lib 16. cap. 23. *Electri tria ſunt genera: Unum .... quod ſuccinum dicitur. Alterum metallum, quod naturaliter invenitur, & in pretio habetur. Tertium, quod fit de tribus partibus auri, & argenti una: quas partes, etiam ſi naturam reſolvas, invenies Unde & nihil intereſt, natum ſit an factum: utrumque enim ejuſdem naturæ eſt* Servius quarta modo argenti portione admixta electrum fieri ait. Vide & Strabonem, loc. cit. Hinc nummi electrei apud Lampridium, in Alexandro Severo. pag. 122. *Alexandri habitu nummos plurimos figuravit: & quidem electreos aliquantos: ſed plurimos tamen aureos* Et electrina patera, apud Pollionem Trebellium, in Quieto, pag. 192. *Pateram electrinam, quæ in medio Alexandri vultum haberet,*

4. *Scrobes eæ.*] Scrobes, quæ id electri, ſeu auri genus, contineant, in canalienſi auro inveniuntur. De canalienſi auro dictum eſt, ſect. 21.

5. *Fit & cura.*] Ex arte & induſtria. Plinius lib. 9. ſect. 65. *Juvat argentum auro confundere, ut electra fiant.*

6. *Homero teſte.*] Odyſſ δ'. verſ. 71.

Φράζεο Νεστορίδη τῷ ἐμῷ κεχαρισμένε θυμῷ,
Χαλκοῦ τε στεροπὴν κὰδ δώματα ἠχήεντα,
Χρυσοῦ τ', ἠλέκτρου τε, καὶ ἀργύρου, ἠδ' ἐλέφαντος.

7. *Electri natura.*] Iſidorus hunc locum tranſcripſit, lib. 16. Orig cap 3.

8. *Quod eſt nativum.*] Iſidorus, loc. cit. Plinius Valer. lib. 3. cap. 53. ad verbum. Q. Serenus, cap. 62. de venenis prohibendis, pag. 162.

Produnt electri variantia pocula virus.

9. *Namque, &c.*] Totidem verbis Iſidorus & Plinius Valer. locis cit.

Sect. XXIV. 1. *Holoſphyraton.*] Ὁλόσφυρος & ὁλοσφύρητος apud Heſych concretus, plenus, ſolidus, non conflatus, ſed ductus malleo, στερεὸς, ναστὸς, καὶ ἐνδομοῦ διάκενος.

2. *Significavimus.*] Libro 5. ſect. 20.

3. *Direpta eſt.*] Nempe ea ſtatua Deæ Anaïtidis. Sic etiam MSS. De expeditione infelici Antonii contra Parthos, vide Dionem & Plutarchum

4. *De crure ejus*] Ut intelligamus in direptione fractæ ſtatuæ, crus huic veterano militi, qui Auguſtum excipiebat hoſpitio, obtigiſſe, cujus partem in hoſpitalem cœnam inſumeret. Ita Gelenius: recte.

5. *Gorgias.*] Non ſibi ipſum, ſed totam ipſi Græciam poſuiſſe id aureæ ſtatuæ decus, ceteri ſcribunt. Forte gemina fuit Valerius Max lib 8. cap. ult. *Gorgiæ vero Leontino ſtudiis litterarum ætatis ſuæ cunctos præſtanti, adeo ut primus in conventu poſcere, qua de re quiſque audire vellet, auſus ſit, univerſa Græcia in templo Delphici Apollinis ſtatuam ſolido ex auro poſuit: cum ceterorum ad id tempus auratas collocaſſet.* Sic & Plato in Gorgia, & Cicero lib 3. de Orat. Cognomen habet a natali ſolo, Leontinis, Siciliæ oppido.

6 *LXX circiter.*] Circiter annum Urbis CCXLII.

Sect. XXV. 1. *Eſt & ipſi ſuperlato.*] Si ſuperferatur, ſi ſupra caput tollatur. Vide Notas & Emend. num. XXIV.

2. *Torretur.*] Vide Notas & Emend. num. XXV.

las etiam ſanat, & quæ vocantur hæmorrhoides. [3] Quod ſi tritus pumex adjicitur, putria hulcera & tetri odoris emendat. Ex melle vero decoctum cum melanthio, & illitum umbilico, leniter ſolvit alvum. Auro verrucas curari M. Varro auctor eſt.

CAP. V. XXVI. Chryſocolla humor eſt in puteis, [1] quos diximus, per venam auri defluens, [a] craſſeſcente limo rigoribus hibernis uſque in duritiam pumicis. [2] Laudatiorem eamdem in ærariis metallis, & proximam in argentariis fieri compertum eſt. Invenitur & in plumbariis, vilior etiam auraria. In omnibus autem iis metallis fit & cura, multum infra naturalem illam: immiſſis in venam aquis leviter hieme tota, uſque in Junium menſem: dein ſiccatis in Junio & Julio: ut plane intelligatur nihil aliud chryſocolla, quam vena putris. [b] Nativa duritia maxime diſtat: luteam vocant. [3] Et tamen illa quoque herba, quam lutum appellant, tingitur. [4] Natura eſt, quæ lino lanæve, ad ſuccum bibendum. [5] Tunditur in pila, deinde tenui cribro cernitur: poſtea molitur, ac deinde tenuius cribratur. Quidquid non tranſmeat, [c] repetitur in pila, dein molitur. Pulvis ſemper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia ſolvatur: ac rurſus tunditur, dein lavatur [6] in conchis, ſiccatutque. Tunc tingitur alumine ſchiſto, & herba ſupra dicta: pingiturque, antequam pingat. Refert quam bibula dociliſque ſit. Nam niſi rapuit colorem, adduntur ſcytatum atque turbyſtum: ita vocant medicamenta [d] ſorbere cogentia.

XXVII. Cum tinxere pictores, [1] orobitin vocant, ejuſque duo genera faciunt: luteam, quæ ſervatur [e] in lomentum: & liquidam, globulis ſudore reſolutis. Hæc utraque genera in Cypro fiunt. [2] Laudatiſſima in Armenia, ſecunda in Macedonia, largiſſima in Hiſpania. [3] [f] Summa commendationis, colorem in herba ſegetis læte virentis quam ſimillime reddat. Viſumque jam eſt [4] Neronis Principis ſpectaculis arenam Circi chryſocolla ſterni, cum ipſe concolori panno aurigaturus eſſet. [5] Indocta opificum turba tribus eam generibus diſtinguit: aſperam, quæ taxatur in libras [6] denariis VII. mediam, quæ denariis quinis: attritam, quam & herbaceam vocant, [7] quæ X. III. Sublinunt autem arenoſam, priuſquam inducant, atramento, & Parætonio. [g] Hæc ſunt tenacia ejus & colori blanda. Parætonium, quoniam eſt natura pinguiſſimum, & propter lævorem tenaciſſimum, atramento aſpergitur, ne Parætonii candor pallorem chryſocollæ afferat. [8] Luteam putant a luto herba dictam, [9] quam ipſam cæruleo ſubtritam, pro chryſocolla inducunt, viliſſimo genere atque fallaciſſimo.

XXVIII. [1] Uſus chryſocollæ & in medicina eſt ad purganda vulnera cum cera & oleo. Eadem per ſe arida ſiccat & contrahit. Datur & in angina, orthopnœave, lingen-

INTERPRETATIO.

a *Craſſeſcente*] Coacto humore eo vi frigoris, & in pumicis duritiam rigeſcente.

b *Nativa.*] Nativa factitiam iſtam chryſocollam duritia ſuperat.

c *Repetitur.*] Iterum tunditur.

d *Sorbere.*] Colorem bibere.

e *In lomentum.*] In pulverem, ſeu farinam

f *Summa.*] Maxime commendatur ea, quæ &c.

g *Hæc.*] Hæc facillime chryſocollæ arenoſæ illigantur.

NOTÆ.

3. *Quod ſi tritus.*] Vide Notas & Emend. num. proxime citato

Sect. XXVI. 1. *Quos diximus.*] ſect. 21.

2. *Laudatiorem.*] Habet hæc pariter Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. 17. Quid quod chryſocolla fit & ex ære tantum? Quare ſi in metallis aurariis argentariiſve oritur, venas eas cum latente ære permixtas eſſe neceſſe eſt. Aoraria porro metalla, & *auraria* appellantur: unde vetus Inſcriptio apud Gruter. pag. 4. SVBPROC. AVRARIAR. *Subprocurator aurariarum.* Et pag. 594. PROC. AVRARIARVM.

3. *Et tamen.*] Et nihilominus, cum lutea appelletur, herba tamen quæ lutum nuncupatur, ipſa tingitur. Ut lutum (ſic enim MSS. omnes habent) ſeu herbam luteam eamdem eſſe negem, atque iſatin ſive vitrum, de quo lib. 22. ſect. 2. illud in primis in cauſa eſt, quod luteo colore illa inficit, iſatis cæruleo. Quare cærulo mixta herba lutum, viridem maxime colorem efficit. Teſtis Vitruvius: *Qui non poſſunt chryſocolla propter caritatem uti, herba quæ lutum appellatur, cæruleum inficiunt, & utuntur viridiſſimo colore.* Vide egregiam ſuper eo argumento Ruellii concertationem, lib. 2. de nat. ſtirp pag 434.

4. *Natura eſt.*] Chryſocollæ.

5. *Tunditur in pila*] Pilam alibi monuimus eſſe vas concavum in quo quid piſitur, tunditurque. Nunc *Mortarium* vocant. Similem fere parandæ probandæque chryſocollæ modum affert Dioſc lib. 5. cap 104.

6 *In conchis.*] Concha vaſis genus eſt concavum, ac ſuperius patulum, a concharum ſimilitudine nominatum. Cato, de re ruſt. cap. 13. *In cellam oleariam hæc opus ſunt: Dolia olearia ... conchas majores duas, & minores duas.* Infra Plinius, ſect. 41. *ferream concham vocat.*

Sect. XXVII. 1. *Orobitin vocant.*] Quod in grana formetur ὀρόβιον, hoc eſt, ervi ſimilitudine. Hæc grana Plinius globulos ſtatim vocat.

2. *Laudatiſſima*, &c.] Sic Dioſc lib. 5. cap. 104. & Iſidorus, lib 19. Orig. cap. 17. Nunc in Hungaria, Bohemia, Sileſia, Miſnia, alibique effoditur. Vide Muſeum Vvormianum, lib 1. ſect. 3. cap. 10.

3. *Summa*, &c.] Dioſc. loc. cit. τῷ χρόᾳ πρασίζουσαν, *quæ porri læte virentis colorem quam ſimillime reddat*, probat in primis. Sic etiam Iſidorus, loc. cit. Fuit olim in pretio apud pictores hæc chryſocolla porracea: nunc obſolevit: & in locum ejus irrepſit Azurium ultramarinum, *l'Outremer*, quod e tranſmarinis locis affertur, plerumque e Cypro.

4. *Neronis Principis.*] Etiam & Caligulæ principatu, minio & chryſocolla Circum conſtratum fuiſſe, Tranquillus eſt auctor, in ejus vita, cap 18

5. *Indocta.*] Vide Notas & Emend. num. XXVI.

6. *Denariis VII.*] Sic Reg. 2. ſine ullis notarum compendiis. In libris hactenus editis prætermiſſa vox ea *denariis* eſt. Sunt porro denarii ſeptem monetæ Gallicæ, aſſes æres ſex & quinquageni Denarii quinque, aſſes quadraginta

7. *Quæ X. III.*] Hoc eſt, denariis tribus: Gallicæ monetæ, aſſibus quatuor & vicenis.

8. *Luteam putant a luto.*] Sic Reg. 2. non *limo*. De ea paulo ante egimus.

9. *Quam ipſam.*] Sic Vitruvius quoque proxime antea laudatus a nobis.

Sect. XXVIII. 1. *Uſus chryſocollæ.*] Sic Dioſcor. lib. 5. cap. 104.

da cum melle. [2] Concitat vomitiones: miſcetur & collyriis ad cicatrices oculorum: ac viridibus emplaſtris, ad dolores mitigandos, & [3] cicatrices trahendas. Hanc chryſocollam medici aceſin appellant, [4] quæ non eſt orobitis.

XXIX. [1] Chryſocollam & aurifices ſibi vindicant agglutinando auro: [2] & inde omnes appellatam ſimiliter utentes dicunt. Temperatur autem ea Cypria ærugine, & pueri impubis urina, addito nitro. [3] Teritur Cyprio ære in Cypriis mortariis: ſanternam vocant. Signumque eſt, ſi addita ſanterna niteſcit. [5] E diverſo ærosum contrahit ſe, hebetaturque, & difficulter ferruminatur. Ad id glutinum fit, auro, & ſeptima parte argenti [6] ad ſupradicta additis, unaque contritis.

XXX. Contexi par eſt reliqua circa hoc, ut univerſa Naturæ contingat admiratio. [1] Auri glutinum eſt tale. Argilla ferro, cadmia æris maſſis, alumen laminis, reſina plumbo & marmori: [2] ſed plumbum nigrum albo jungitur, ipſumque album ſibi oleo. Item ſtannum æramentis, ſtanno argentum. Pineis optime lignis æs ferrumque funditur: ſed & Ægyptia papyro: paleis aurum. Calx aqua accenditur, [3] & Thracius lapis: idemque oleo reſtinguitur. Ignis autem aceto maxime, & viſco, & ovo. Terra minime flagrat. Carboni major vis exuſto, iterumque flagranti.

XXXI. Ab his argenti metalla dicantur, quæ [a] ſequens inſania eſt. Nonniſi in puteis reperitur, nullaque ſui ſpe naſcitur: nullis, ut in auro lucentibus ſcintillis. Terra eſt alia rufa, alia cineracea. [1] Excoqui non poteſt, niſi cum plumbo nigro, aut cum vena plumbi. [2] Galenam vocant, quæ juxta argenti venas plerumque reperitur. Et eodem opere ignium deſcendit pars in plumbum, argentum autem ſuperne innatat, ut oleum aquis. Reperitur in omnibus pæne provinciis, ſed in Hiſpania pulcherrimum: id quoque in ſterili ſolo, atque etiam montibus: & ubicumque una inventa vena eſt, non procul invenitur alia. Hoc quidem & [3] in omni fere materia: [4] unde metalla Græci videntur dixiſſe. Mirum, adhuc per Hiſpanias ab Hannibale inchoatos puteos durare, ſua ab inventoribus nomina habentes. Ex queis Bebulo appellatur hodieque, qui CCC. pondo Hannibali ſubminiſtravit in dies, ad mille quingentos jam paſſus cavato monte, per quod ſpatium [5] Aquitani ſtantes diebus noctibuſque egerunt aquas [6] lucernarum menſura, amnemque faciunt. Argenti vena, quæ in ſummo reperta eſt, crudaria appellatur. [7] Finis antiquis fodiendi ſolebat eſſe alumen inventum: ultra nihil quærebatur. Nuper inventa æris vena infra alumen alba, finem ſpei fecit. [8] Odor ex argenti ſodinis inimicus omnibus animalibus, ſed CAP. VI.

INTERPRETATIO.

a *Sequens.*] Altera, *poſt auri inſaniam.*

NOTÆ.

2. *Concitat.*] Dioſc. loc. cit. Ἔτι δὲ καὶ τῶν ἐμετικῶν ἐστι, καὶ ἀνασπαστικῶν δυνάμεων. *Eſt vero ex eorum genere quæ vomitiones concitant, & necem inferre poſſunt.*

3. *Cicatrices trahendas.*] Extergendas. Dioſc. loc. cit. Δύναμις δ᾽ ἔχει ἡ χρυσοκόλλα σμηκτικὴ ὕλης, &c.

4. *Quæ non eſt orobitis.*] Orobitis diluta eſt & liquida: hæc arida. Ἄκεσις *curatio* eſt, ab ἀκέομαι *curo.*

Sect. XXIX. 1. *Chryſocollam.*] Alterum hoc eſt chryſocollæ genos, nempe fictitium. Creditur hæc vulgo *Borax* officinarum: falſo. Caret enim iſtud ærugine, quam chryſocolla veterum requirit. Dioſcor lib. 5. cap 92. Ἐν δὲ τε καὶ τινὲ τῆς χρυσοκόλλης μεγίστη ἰοῦ ἄλλη, ἥτις καὶ διδόναι κατ᾽ ... χαλκοῦ, ἔτι δὲ οὔρου παιδίου, ᾧ τὸ χρυσίον κολλᾶται. *Fit & ab aurificibus ærugo quadam qua aurum ferruminant, ducta ſcilicet urina pueri impuberis in mortario cupreo piſtillo que ex eadem materia confecti.* Hæc Plinii chryſocolla eſt. Nitrum nec Dioſcorides addit, nec Galenus: ſed Plinianam ſanternam nitro addito potiorem eſſe vel eo nomine, Falluptus animadvertit, lib. 5. cap. 31.

2. *Et inde omnes appellatam.*] Malim *omnem* legi. Ut ſit ſententia, ab eo effectu chryſocollam omnem traxiſſe nomen videri iis, qui ſimilem in uſum omni chryſocolla utuntur.

3. *Teritur Cyprio ære.*] Sic Reg. 2. & alii: non, *Cyprio in ære.* Piſtillum ex Cyprio ære intelligit.

4. *Quod argentoſum.*] Argento mixtum. Sic marmoroſum infra, ſect. 56. Ærosum, lib. 34. ſect. 2. & mox hoc ipſo loco.

5. *E diverſo ærosum.*] Admixtum æri.

6. *Ad ſupradicta.*] Ad æruginem Cypriam, urinamque pueri impubis, adjecto nitro, ut dictum eſt initio ſect.

Sect XXX. 1. *Auri glutinum eſt tale.*] Quale nimirum dictum eſt ſup. 7. At ferrum argilla glutinatur, æris maſſæ cadmia, laminæ alumine, &c. *Sed & alios plures modos*, inquit Braſſavolus in examine terrarum. pag 482. *ferruminandi metalla ſcimus, ab his quos Plinius commemorat, arte inventis ſemper addente.* Locum conſule.

2. *Sed plumbum nigrum*, &c.] Vide librum 34. ſect. 47.

3. *Et Thracius lapis.*] Nicander in Theriac. pag. 3. inter ea quæ ſuffitu abigunt ſerpentes:

> Ἢν σύ γε Θρηΐκιον καὶ φλέξας ἐνὶ λᾶαν,
> Ἥ θ᾽ ὕδατι βρεχθεῖσα σελαγεῖται, ἔσβεσε δ᾽ αὐτὴν
> Τυτθὸν ὅτ᾽ ὀδμήσηται ἐπιρρανθέντος ἐλαίου.

Quæ Gorræus ſic reddidit:

> *Threicium pariter Vulcano trade lapillum,*
> *Qui lymphis madidus flamma collucet: at idem*
> *Protinus affuſo flammam reſtinguit olivo.*

De Thracio lapide refert eadem auctor libri de ſimp. medic. ad Patern. tom. 13 operum Galeni, pag 994. Dioſc. item, lib. 5. cap. 147. Galenus ipſe, lib. 9. de fac. ſimpl. med. cap. 2. pag 257. ex Nicandro.

Sect. XXXI. 1. *Excoqui.*] Vide lib. 34 ſect. 47. ſub finem.

2. *Galenam vocant.*] Plinius, lib. 34 ſect 53. *Eſt & molybdæna, quam alibi galenam vocavimus, plumbi & argenti vena communis*, &c.

3. *In omni fere materia.*] In omni fere metalli vena, plumbi ſimul vena reperitur.

4. *Unde metalla.*] Quod μετ᾽ ἄλλων, alia ſimul cum aliis, vel μετ᾽ ἄλλα, poſt alia inveniantur.

5. *Aquitani.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Verum cum de Hiſpaniæ, non de Galliæ argenti fodinis ſermo ſit, haud dubie *Accitani* legi ſatius fuerit, quæ colonia conventus Carthaginienſis memorata ſuperius, lib 3 ſect. 5. num. 3.

6. *Lucernarum menſura.*] Ut quamdiu accenſæ certo olei modo lucernæ arderent, in eo labore eſſent: cum lucernæ deficerent, recentes integrique ſuccederent, qui eumdem laborem obirent.

7. *Finis antiquis.*] Etiam hodieque foſſores in eruendo argento provehunt operam, donec aluminis mineram inveniant: repertoque hoc ſucco concreto, venæ argenti finem ibi eſſe intelligunt. Kircherus, lib. 10. Mundi ſubt. ſect. 4. pag. 204.

8. *Odor ex argenti fodinis.*] Teſtis Lucretius apud Feſtum: *Scaptesula, locus ubi argentum effoditur in Macedonia, dictus a fodiendo: namque Græce* σκάπτειν *effodere dicunt. Lucretius:*

> *Quales exſpiret ſcaptesula ſubter odores.*

A σκάπτειν & ὕλη, quæ voces in unam conflatæ, materiam foſſilem ſonant, fit Σκαπτησύλη, de qua Stephanus,

maxime canibus. Aurum argentumque quo mollius, eo pulcrius. ⁹ Lineas ex argento nigras produci plerique mirantur.

XXXII. Eſt & lapis in his venis, ᵃ cujus vomica liquoris æterni argentum vivum appellatur: ¹ venenum rerum omnium. ² Exeſt ac perrumpit vaſa permanans tabe dira. ³ Omnia ei innatant, præter aurum: id unum ad ſe trahit. Ideo & optime purgat, ceteras ejus ſordes exſpuens crebro jactatu fictilibus in vaſis, ⁴ veſtibus injectis. Sed ut ipſum ab auro diſcedat, in pelles ſubactas effunditur, per quas ſudoris vice defluens, purum relinquit aurum. Ergo & cum æra inaurantur, ſublitum bracteis pertinaciſſime ᵇ retinet. Verum pallore detegit ſimplices aut prætenues bracteas. ⁵ Quapropter id furtum quærentes, ovi liquore candido uſum eum adulteravere: mox & hydrargyro, de quo ⁶ ſuo dicemus loco. Et alias argentum vivum non largum inventum eſt.

XXXIII. ¹ In iiſdem argenti metallis invenitur, ut proprie dicamus, ᶜ ſpumæ lapis candidæ nitentiſque, non tamen tranſlucentis: ² ſtimmi appellant, alii ſtibium, alii alabaſtrum, alii larbaſon. ³ Duo ejus genera, mas & femina. Magis probant feminam: horidior eſt mas, ſcabriorque, & minus ponderoſus, minuſque radians & arenoſior: ⁴ femina contra nitet, friabilis, fiſſuriſque, non globis, dehiſcens.

XXXIV. ¹ Vis ejus adſtringere, & refrigerare: principalis autem circa oculos: namque ideo etiam plerique platyophthalmon id appellavere, quoniam ² in calliblepharis mulierum ³ dilatet oculos. Et fluxiones inhibet oculorum, exhulcerationeſque, farina ejus ac thuris, gummi admixto. ⁴ Siſtit & ſanguinem cerebro defluentem. Efficacior & contra recentia vulnera, & contra veteres canum morſus inſperſus farina: ⁵ & contra ambuſta igni, cum adipe, ac ſpuma argenti, ceruſſaque, & cera. ⁶ Uritur autem offis bubuli fimi circumlitum in clibanis: ⁷ dein reſtinguitur mulierum lacte, teriturque in mortariis, admixta pluvia. Ac ſubinde turbidum transfunditur in æreum vas, & mundatur nitro. Fæx ejus intelligitur plumboſiſſima, quæque ſubſedit in mortario, abjiciturque. Dein vas, in quo turbida transfuſa ſunt, opertum linteo per noctem relinquitur, & poſtero die quod innatat, effunditur, ſpongiaque tollitur. Quod ibi ſubſedit, flos intelligitur, ac linteolo interpoſito in Sole ſiccatur, non ut perareſcat. Iterumque in mortario teritur, & in paſtillos dividitur. ⁸ Ante omnia autem urendi modus neceſſarius eſt, ne plumbum fiat. Quidam non fimo uruntur coquentes, ⁹ ſed adipe. Alii tritum in aqua triplici linteo ſaccant, fæcemque abjiciunt,

Interpretatio.

a *Cujus.*] Qui fundit ac vomit ex ſe liquorem numquam concreſcentem, ſed perpetuo fluidum.

b *Retinet.*] Alligat æri bracteas aureas.

c *Spumæ lapis.*] Lapis ſpumæ concretæ ſimilis.

Notæ.

9. *Lineas ex argento.*] Iſidorus, lib. 16. cap. 18. Plinius ipſe ſupra, ſect. 19. *Cum argento, ære, plumbo, lineæ producantur.*

Sect. XXXII. 1. *Venenum.*] Argentum vivum appellatur, cum ſit venenum: nec vitam, ſed necem afferat. Dioſc. lib. 5. cap. 110. *Sunt & qui argentum vivum*, inquit, *per ſeſe in metallis inveniri affirment.*

2. *Exeſt*, &c.] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 18. de argento vivo: *Servatur autem melius in vitreis vaſis: nam ceteras materias perforat.* In argenteis quoque, ac plumbeis, ſtanneiſque aſſervari tuto auctor eſt Dioſc. loc. cit.

3. *Omnia ei*] Vitruvius, lib. 7. cap. 8. pag. 141. de argento vivo: *Cum in aliquo vaſe eſt confuſum*, inquit, *ſi ſupra id lapidis centenarii pondus imponatur, natat in ſummo: neque eum liquorem poteſt onere ſuo premere, neque elidere, nec diſſipare. Centenario ſublato, ſi ibi auri ſcrupulum imponatur, non natabit, ſed ad imum per ſe deprimetur. Ita non amplitudine ponderis, ſed genere ſingularum rerum gravitatem eſſe, non eſt negandum.* Vitruvium totidem verbis Iſidorus expreſſit, lib. 16. Orig. cap. 18.

4. *Veſtibus injectis.*] A veſtibus, inquit, injectis in vaſa fictilia, & ibi crematis, auri ſordes ſeparat argentum vivum iis immixtum. Vide Notas & Emendationes, num. XXVII.

5. *Quapropter id furtum.*] Quærentes furtum tegere, ac ſimplices pro geminis, vel tenuiores pro craſſioribus bracteas in ære inaurando adhibentes, pro argento vivo nativo ac foſſili, hydrargyrum ſublinunt, aut candidum ovi.

6. *Suo dicemus loco.*] Infra, ſect. 41.

Sect. XXXIII. 1. *In iiſdem.*] Stibii fodinas in Senenſi agro, Comitatu S. Floræ, & in Germania pluribus locis, etiamnum reperiri teſtantur Braſavolus, Matthiolus, Fallopius, aliique, quos laudat Cæſius, lib. 2. de mineral. cap. 4. ſect. 10. pag. 215. Sed frequentius illud eſt, quod factitium: nunc *Antimonium* vocant: cujus uſum veteribus incognitum medici peritiores aiunt.

2. *Stimmi.*] Dioſc. lib. 5 pag. 99. Τινὲς οἱ μὲν στίβι, οἱ δὲ πλατυόφθαλμον, οἱ δὲ λάρβασον, οἱ δὲ γυναικεῖον καλοῦσι.

3. *Duo ejus genera.*] Sic auctores proxime appellati.

4. *Femina contra*, &c.] Et hoc genus in primis a Dioſcoride commendatur, loc. cit.

Sect. XXXIV. 1. *Vis ejus*, &c.] Hæc totidem verbis Dioſc. loc. cit.

2. *In calliblepharis.*] Calliblephari nomine palpebrarum fucus intelligitur.

3. *Dilatet oculos.*] Stibium nigro tingit colore: idcirco id mulieres ciliis illinunt: qua de cauſa & γυναικεῖον a Dioſc. iis Nothis vocatur: & quia artificioſa hæc tinctura dilatare oculos videtur, πλατυόφθαλμον.

4. *Siſtit* &c.] Dioſc. loc. cit.

5. *Et contra ambuſta.*] Vide Notas & Emendat. num. XXVIII.

6. *Uritur autem.*] Hunc fere urendi modum docet Oribaſius, lib. 13. pag. 231.

7. *Dein reſtinguitur.*] Dioſcor. ſimiliter, lib. 5. cap. 99. Ἐξαιρεθὲν δὲ σβέννυται γάλακτι ἀρρενοτόκου γυναικὸς, ἢ οἴνῳ παλαιῷ. *Exemptum reſtinguitur lacte mulieris quæ marem pepererit, aut vino vetere.*

8. *Ante omnia autem.*] Dioſc. loc. cit. Καίεται δὲ ἐπὶ ἀνθράκων ἐπιτεθὲν καὶ ἐμφυσηθὲν ἄχρις πυρώσεως· ἐὰν γὰρ ἐπὶ πλεῖον καῇ, μολιβδοῦται. *Uritur vero prunis impoſitum, ſufflaturque, quoad igneſcat: ſi enim amplius uratur, plumbi inſtar eliqueſcit.* Parum feliciter vertiſſe Plinius videtur τὸ μολιβδοῦται, *ne plumbum fiat.* Quis enim non ſtatim exiſtimet, ſtibium diutius uſtum in plumbum degenerare?

9. *Sed adipe.*] Hic vero Plinium, homonymia vocis deluſum, στέαρ apud ſcriptorem Græcum, a quo hæc mutuatus eſt, pro adipe perperam accepiſſe, cum pro maſſa farinæ aqua ſubactæ accipi oportuerit, pæne perſuaſum habeo. Dioſcorides enim, lib. 5. cap. 99. de ſtibio: Ὀπτᾶται δὲ στέατι περιπλασθὲν καὶ ἐμβληθὲν εἰς ἀνθρακιὰς, ἄχρις ἂν ἀνθρακωθῇ τὸ στέαρ. *Torretur autem farina ſubacta circumlitum, & carbonibus obrutum, donec cruſta carbunculetur.* Quibus poſtremis verbis apparet vocem στέαρ hoc loco non adipem, ſed farinam ſubactam ſignificare: nam cruſtam ea induit coquendo, quæ carbunculatur, cum torretur igni. Felicius certe interpres Oribaſii, lib 13. pag. 231. *Crematur ſtibium cruſta ex farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec cru-*

Digitized by Google

idque quod defluxit, transfundunt, quidquid ſubſidat colligentes: emplaſtris quoque & collyriis miſcent.

XXXV. [1] Scoriam in argento Græci vocant helcyſma. [2] Vis ejus adſtringere & refrigerare corpora. [3] Additur emplaſtris, ut molybdæna, [4] de qua dicemus in plumbo, cicatricibus maxime glutinandis, & contra teneſmos, dyſenteriaſque, infuſa clyſteribus cum myrteo oleo. Addunt & in medicamenta, [5] quæ vocant liparas, [a] ad excreſcentia hulcerum, aut ex attritu facta, aut in capite manantia.

Fit in iiſdem metallis & quæ vocatur [6] ſpuma argenti. Genera ejus tria: optima [7] quam chryſitin vocant: ſecunda, quam argyritin: tertia, quam molybditin. Et plerumque omnes hi colores [8] in iiſdem tubulis inveniuntur. [9] Probatiſſima eſt Attica, proxima Hiſpanienſis. [10] Chryſitis ex vena ipſa fit, argyritis ex argento, molybditis plumbi ipſius fuſura, quæ fit Puteolis, [11] & inde habet nomen. Omnis autem fit excocta ſua materia ex ſuperiori catino defluens in inferiorem, & ex eo ſublata [12] veruculis ferreis, atque in ipſa flamma convoluta, ut ſit modici ponderis. Eſt autem, [13] ut ex nomine ipſo intelligi poteſt, ferveſcentis materiæ ſpuma. Diſtat a ſcoria, quo poteſt ſpuma a fæce diſtare. [14] Alterum purgantis ſe materiæ, alterum purgatæ vitium eſt. Quidam duo genera faciunt ſpumæ, quæ vocant [15] ſterelytida & peumenen: tertium molybdænam, [16] in plumbo dicendam. Spuma ut ſit utilis, iterum coquitur, confractis tubulis ad magnitudinem [17] anulorum: ita accenſa ſollibus, ad ſeparandos carbones cineremque, abluitur aceto aut vino, ſimulque reſtinguitur. [18] Quod ſi ſit argyritis, ut candor ei detur, magnitudine fabæ confracta, in fictili coqui jubetur ex aqua, addito in linteolis tritico & hordeo novis, [19] donec ea purgentur. [20] Poſtea ſex diebus terunt in mortariis, ter die abluentes aqua frigida: & cum deſinant, calida, addito ſale foſſili, in libram ſpumæ [21] obolo. Noviſſimo die condunt in plumbeo vaſe. Alii cum faba candida ac ptiſana coquunt, & in Sole ſiccant. Alii in lana candida cum faba, donec lanam [22] non denigrent. Tunc ſalem foſſilem adjiciunt, ſubinde aqua mutata, ſiccantque diebus XL. calidiſſimis æſtatis. Nec non in ventre ſuillo in aqua coquunt, exemptamque nitro fricant, & ut ſupra, terunt in mortariis cum ſale. Sunt qui non coquant, ſed cum ſale terant, & adjecta aqua abluant. [23] Uſus ejus ad collyria, & litu ad muliebrium cicatricum fœditates tollendas, maculaſque, & abluendum

Interpretatio.

a *Ad.*] Ad carnes in hulceribus excreſcentes, ad hulcera ex attritu facta, &c.

Notæ.

ſta in carbones abeat: ab igni emotum lacte mulieris quæ marem peperit, aut veteri vino reſtinguitur.

Sect. XXXV. 1. *Scoriam.*] Dioſc. lib. 5. cap. 101. Ἡ δὲ ἀργύρου σκωρία καλεῖται ἕλκυσμα, nempe quoniam id recrementum adeo lentum eſt, ut inſtar viſci trahatur, cum eximitur e catinis, ab ἕλκω *traho*.

2. *Vis ejus.*] Dioſc. loc. cit.

3. *Additur*, &c.] Totidem verbis Dioſc. loc. cit.

4. *De qua dicemus.*] Libro 34. ſect. 53.

5. *Quæ vocant liparas.*] De his egimus lib. 23. ſect. 81.

6. *Spuma argenti.*] Λιθάργυρος Dioſcoridi, lib. 5. cap. 102. Noſtris *Litarge*.

7. *Quam chryſitin vocant.*] A colore aureo, ſeu flavo, cum argenti venæ æris plurimum admixtum eſt.

8. *In iiſdem tubulis.*] Reg. 2. & Colb. 3. *in iiſdem tabulis*. Male. Fuſores hodie panes vocant, ſeu maſſas offaſque; tubulos antiqui. Vide formam tubulorum expreſſam in icone apud Agricol. lib. 10. de re metall. pag. 384.

9. *Probatiſſima*, &c.] Sic Dioſc. lib. 5. cap. 102.

10. *Chryſitis ex vena ipſa fit.*] Ex ipſa argenti vena, ſeu terra arenave, unde argentum extrahitur, coctura. Excoqui enim terra hæc non poteſt, ut dictum eſt ſect. 31. niſi cum plumbo nigro, aut cum vena plumbi, quæ juxta argenti venas plerumque reperitur: unde terra ea molybdæna nominatur. Oribaſius, lib. 13. fol. 228. b. *Lithargyros, hoc eſt, argenti ſpuma, quædam ex arena fit, quæ molybditis nominatur, in fornace uſque dum tota in ignem penitus tranſierit, excocta: quædam vero ex argento, quædam ex plumbo . . . . Appellatur vero quæ flavo colore eſt & ſplendet, chryſitis, quæ eſt etiam potior: livida vero, argyritis*, &c. Dioſc. lib. 5. cap. 102. Λιθάργυρος, ἡ μὲν τις ἐκ τῆς μολιβδίτιδος καλουμένης ἄμμου γεννᾶται, χωνευθείσης ἄχρι τελείας ἐκπυρώσεως· ἡ δ' ἐξ ἀργύρου· ἡ δ' ἐκ μολίβδου. *Spuma argenti quædam fit ex arena, quam molybditin vocant, in fornacibus conflata, donec perfecte igne incandeſcat: altera ex argento, tertia ex plumbo.*

11. *Et inde habet nomen.*] Ut Puteolana nominetur.

12. *Veruculis ferreis.*] Id quomodo fiat, & quæ ſit forma veruculi, quo igneſcens ſpuma convolvitur, vel ex icone intelliges, quam Agricola exhibet, lib. 10. de re metall. pag. 384.

13. *Ut ex nomine ipſo.*] Nam ſi ſpuma eſt, e ferveſcente materia exire neceſſe eſt. In editis legebatur, *ferveſcentis & fumeæ*: ſed has voces *& fumeæ*, nec Reg. 2. nec Colb. 3. repræſentant: & ſuperfluunt eæ ſcilicet.

14. *Alterum purgantis.*] Spuma purgantis ſe ſe materiæ eſt; fæx, purgatæ: ut in vino probe intelligitur.

15. *Sterelytida & peumenen.*] In his nominibus variant codices. Salmaſius, in Solin. pag. 1082. legit, *cerchnitida & pegnymenen*. Κεγχρῖτιν ut ſit ea ſpuma argenti, quæ ſoluta inſtar pulveris, quam Pollux κονιορτὸν vocet: Πεπηγμένην, quæ concreta fixaque ſit, non in pulverem putris.

16. *In plumbo dicendam.*] Libro 34. ſect. 53.

17. *Anulorum.*] Ita etiam MSS. Avellanarum nucum magnitudine, dixit Dioſc. lib. 5. cap. 102. de ſpuma argenti: Καίεται δὲ αὐτὴ οὕτω· ψωμοὺς ψήσας εἰς καρύων μεγέθη, καὶ ἐπιθεὶς ἐπ' ἄνθρακας, ἐκφυσᾶν ἕως ἂν πυρωθῶσι, καὶ ἀποσμήξας τὸν ἐπικαθήμενον αὐτῇ ῥύπον, ἀπόθου. *Uri porro argenti ſpumam in hunc modum: Ipſam in fruſta dividito, quæ juglandium magnitudinem æquent: hæc prunis imponito, & ita follibus accendito, ut conflagrent: tum abſterſa quæ inſidet ſpurcitia, recondito.*

18. *Quod ſi ſit.*] Totidem verbis hæc Dioſc. loc. cit. & Oribaſius, lib. 13. fol. 228. b.

19. *Donec ea purgentur.*] Dioſc. Ἕψε δὲ ἕως ἂν ῥαγῶσιν αἱ κριθαί. *Coquito, donec rumpatur hordeum.* Oribaſ. *donec diſrumpatur.* Sed *purgari* hoc loco idem eſt, quod diſrumpi & dehiſcere hordeum, hoc eſt, a ſua divelli tunicula. Sic lib. 15. ſect. 25. purgabiles nuces appellat, quæ ſuo eximi echino ſeu calyce facile poſſunt.

20. *Poſtea ſex diebus*, &c.] Dioſc. & Oribaſ. locis cit.

21. *Obolo.*] Dioſc. loc. cit. ad libram argenti ſpumæ quinas ſalis foſſilis uncias adhibet. Oribaſius, ad libram ſpumæ, ſalis tantumdem, hoc eſt, libram.

22. *Non denigrent.*] Forſan rectius *denigret*. Dioſc. loc. cit. ἕως τὸ ἔριον μηκέτι βάπτηται.

23. *Uſus ejus.*] Dioſc. loc. cit. Ἁρμόζει εἰς τὰ ὀφθαλμικὰ, καὶ οὐλαῖς ἀπρεπέσι, καὶ ῥυτιδώδεσι προσώποις, καὶ σπίλους ἐπιλειαίνει. *Confert & ad oculorum medicamenta, & ad cicatricum fœditates tollendas, itemque ad facies rugoſas ac maculoſas.* Et ad denigrandum præterea capillum, ex Theodoro Priſciano, lib. 1. cap. 1.

capillum. [24] Vis autem ſiccare, mollire, refrigerare, temperare, purgare, explere hulcera, tumores lenire. [25] Talibuſque emplaſtris ſupra dictis [26] ignes etiam ſacros tollit cum ruta, myrtoque, & aceto: itemque perniones [27] cum myrtis & cera.

CAP. VII. XXXVI. Invenitur in argentariis metallis minium quoque, & nunc inter pigmenta magnæ auctoritatis, & quondam apud Romanos non ſolum maximæ, ſed etiam ſacræ. Enumerat auctores Verrius, quibus credere ſit neceſſe, [1] Jovis ipſius ſimulacri faciem diebus feſtis minio illini ſolitam, [2] triumphantumque corpora: ſic Camillum triumphaſſe. Hac religione etiam nunc addi in unguenta cœnæ triumphalis, & a Cenſoribus in primis Jovem miniandum locari. Cujus rei cauſam equidem miror: quanquam & hodie id expeti conſtat [3] Æthiopum populis, totoſque eo tingi proceres, huncque ibi Deorum ſimulacris colorem eſſe. Quapropter diligentius perſequemur omnia de eo.

XXXVII. [1] Theophraſtus XC. annis ante Praxibulum Athenienſium [2] magiſtratum (quod tempus exit in Urbis noſtræ [3] CCXLIX. annum) tradit inventum minium a Callia Athenienſe, initio ſperante aurum poſſe excoqui arena rubente in metallis argenti: hanc fuiſſe originem ejus. [4] Reperiri autem jam tum in Hiſpania, ſed durum & arenoſum: item apud Colchos in rupe quadam inacceſſa, ex qua jaculantes decuterent: id eſſe adulterum: optimum vero ſupra Epheſum [5] Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere: [6] hanc teri, dein lavari farinam: & quod ſubſidat, iterum lavari. [7] Differentiam artis eſſe, quod alii minium faciunt prima lotura: apud alios id eſſe dilutius, ſequentis autem loturæ optimum.

XXXVIII. Auctoritatem colori fuiſſe non miror. Jam enim Trojanis temporibus rubrica in honore erat, [1] Homero teſte, qui naves ea commendat, alias circa picturas pigmentaque rarus. [2] Milton vocant Græci: minium [3] quidam, cinnabari. [4] Unde natus error, Indico cinnabaris nomine. [5] Sic enim appellant illi ſaniem draconis eliſi elephantorum morientium pondere, permixto utriuſque animalis ſanguine, [6] ut diximus. Neque alius eſt color, qui in picturis proprie ſanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamentiſque utiliſſima eſt. [7] At hercule medici, quia cinnabarin vocant, pro ea utuntur hoc minio, quod venenum eſſe [8] paulo mox docebimus.

NOTÆ.

24. *Vis autem.*] Dioſcor. & Oribaſius, loc. cit. totidem fere verbis.

25. *Talibuſque emplaſtris ſupradictis.*] Nempe, quas liparas vocant, de quibus ſect. ſup. diximus.

26. *Ignes etiam ſacros.*] Ad medendum huic morbo ſpumam argenti cum ſucco porrorum betarumve adhibet Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 21.

27. *Cum myrtis.*] Vetus Dalec. codex, *cum myrto*, hoc eſt, cum oleo myrteo: quæ nobis ſincerior multo ſcriptura videtur: quod Celſus, lib. 5. cap. 19. in lenibus hiſce emplaſtris myrteum pariter oleum adſciſcit: *Lenia quoque quædam*, inquit, *emplaſtra ſunt, quas λιπαρὰς fere Græci nominant*, &c. Et mox: *Alia compoſitio generis ejuſdem: ceræ .... ſpumæ argenti, plumbi recrementi .... olei myrti, ſingulorum hemina.* Iterumque: *Emplaſtra ejuſdem generis ad lenienduma apta .... Cerati ex oleo myrteo facti .... Aut ſpumæ argenti*, &c. Ut nardum pro nardino oleo, aliaque ſimilia, crebro uſurpari alias admonuimus; ſic & myrtus uſurpavit pro myrteo.

Sect. XXXVI. 1. *Jovis ipſius*] Plinius idem lib. 35. ſect. 45. effigiem Jovis ait in Capitolio dicatam a Priſco Tarquinio fictilem fuiſſe, & ideo miniari ſolitam. De ceteris Diis Arnobius, lib. 6. contra gentes: *Inter Deos videmus veſtros, leonis torviſſimam faciem, mero oblitam minio, & nomine Frugiferi nuncupari.* Apud Virgilium, Pan ſanguineis ebuli baccis ac minio ruber.

1. *Triumphantumque.*] Jo. Tzetzes, Chiliad. 13. hiſt. 561. verſ. 44.

Ὥσπερ τὸν τριαμβεύοντα χρίοντες κινναβάρει
Ἢ καὶ μιλτώσαντες δ' ἐφ' ἅρματος ἱστῶσι.

Quomodo triumphaturum illinentes minio, vel ſinopide, in currum imponant

3. *Æthiopum.*] Simile eſt quod de Gothis refert Iſidorus, lib 19. Orig. cap 23. *Nonnullæ etiam gentes non ſolum in veſtibus, ſed & in corpore aliqua ſibi propria quaſi inſignia vindicant, ut videmus cirros Germanorum, granos & cinnabar Gothorum.*

Sect. XXXVII. 1. *Theophraſtus.*] Hæc Theophr. lib. περὶ λίθων, pag. 12. quæ hac ſectione XXXVII. tota continentur, totidem verbis.

2. *Magiſtratum.*] Archonta Athenienſium.

3 CCXLIX. *Annum.*] Vide Notas & Emendat. num. XXIX

4. *Reperiri autem*] Theophr. loc. cit. Αὐτοφυὲς μὲν τὸ περὶ Ἰβηρίαν σκληρὸν σφόδρα καὶ λιθῶδες. Quod de Iberia Colchica Dalecampius perperam accipit. Vide Notas & Emendat. num. XXX.

5. *Cilbianis agris.*] Dictum de his lib. 5. ſect. 31. Vitruvius, lib. 7. cap. 8 pag. 140. *Ingrediar nunc minii rationes explicare* Id autem *agris Epheſiorum Cilbianis primum memoratur eſſe inventum: cujus & res & ratio ſatis magnas habet admirationes. Foditur enim gleba quæ ἄνθραξ dicitur, antequam tractationibus ad minium perveniat, vena, uti ferrum magis ſubrufo colore, habens circa ſe rubrum pulverem. Cum id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lacrymas argenti vivi*, &c. Hoc porro metallicum minium, expetitum olim a pictoribus propter floridum colorem, nunc perrarum eſt: ſed quod letalius eſt, officinæ ſubſtituunt ſuum, ut vocant aliqui, cinnabrium. hoc a Chymiſtis paratur ignis artificio, conſtatque argento vivo & ſulphure uſtulatis: vulgo *Vermillon, cinabre artificiel.*

6. *Hanc teri.*] Vitruvius, loc. cit. *Revertar nunc ad minii temperationem. Ipſa enim gleba cum ſunt arida, pilis ferreis contunduntur, & moluntur: & lotionibus, & coctionibus crebris efficitur, ut adveniant colores*, &c.

7. *Differentiam.*] Hæc paulo aliter Theophr. loc. cit.

Sect. XXXVIII. 1. *Homero teſte*] Iliad. β. verſ. 637.

Τῷ δ' ἅμα νῆες ἕποντο δυώδεκα μιλτοπάρῃοι.

Ubi Scholiaſtes adnotat μιλτοπαρῄους dici, quod μίλτῳ, hoc eſt, rubrica pictas haberent τὰς παρειὰς ἤγουν διαφράγματα.

2. *Milton vocant.*] Rubricam videlicet.

3. *Quidam cinnabari*] Quod Indicum cinnabari colore referret.

4. *Unde natus error*] Scilicet medicorum, qui pro cinnabari Indica in medicamenta minium addebant, inſcitia nominis, ut Plinius ait lib. 29. ſect. 8. cum minium ſit venenum.

5. *Sic enim appellant.*] De cinnabari quæ ſit ſanguis draconis, mera fabula eſt, ut Scaliger recte monet, Exerc. 171. & Conſtantinus in Lexico, verbo Κιννάβαρι. Nequaquam enim eſt hoc κιννάβαρι ſanguis draconis, ut Plinio affirmanti Solinus credidit cap. 25. pag. 47 & Iſidorus, lib. 19. cap. 16. ſed lacryma arboris concreta, ut recte dixit Arrianus in Periplo: quam opinionem veram eſſe oculata fide, καὶ ἐν τῇ αὐτοψίᾳ, confirmat Aloiſius Cadamuſtus, laudatus a Conſtantino, loc. cit In officinis nunc quoque Sanguis draconis vocatur, ex colore nimirum, & Cinnabrium Unde hæc de draconis eliſi ſanguine fabula orta ſit, Cæſius docet, lib. 2. de mineral cap. 4. ſect. 3. pag. 191. qui auctores ſententiæ a nobis allatæ de lacryma arboris, quæ cinnabaris ſit, laudat quamplurimos, Agricolam, &c.

6 *Ut diximus.*] Libro 8. ſect. 12.

7. *At hercule medici.*] Id ſupra dictum, lib. 29. ſect. 8. Errorem hunc pariter Dioſcorides arguit, lib. 5. cap. 109.

8. *Paulo mox.*] Sect. 41.

XXXIX. [1] Cinnabari veteres, quæ etiamnunc vocant monochromata, pingebant. Pinxerunt & Epheſio minio, quod derelictum eſt, quia curatio magni operis erat. Præterea utrumque nimis acre exiſtimatur. Ideo tranſiere [2] ad rubricam, & ſinopidem, de quibus [3] ſuis locis dicam. Cinnabaris adulteratur ſanguine caprino, aut ſorbis tritis. Pretium ſinceræ, [4] nummi quinquaginta.

XL. Juba minium naſci & in Carmania tradit: [1] Timagenes & in Æthiopia. Sed neutro ex loco invehitur ad nos, nec fere aliunde, quam ex Hiſpania. Celeberrimum ex Siſaponenſi regione in Bætica, miniario metallo vectigalibus populi Romani, nullius rei diligentiore cuſtodia. [2] Non licet id ibi perficere excoquique. Romam perfertur vena ſignata, ad dena millia fere pondo annua. Romæ autem lavatur: in vendendo, pretio ſtatuta lege, ne modum excederet, [3] HS. LXX. in libras. Sed adulteratur multis modis, [4] unde præda ſocietati.

[5] Namque eſt alterum genus in omnibus fere argentariis, itemque plumbariis metallis, quod fit exuſto lapide venis permixto, non ex illo, [6] cujus vomicam argentum vivum appellavimus, (is enim & ipſe in argentum excoquitur:) ſed ex aliis ſimul repertis. [7] Steriles etiam plumbi deprehenduntur ſuo colore, nec niſi in fornacibus rubeſcentes exuſtique tunduntur in farinam. [8] Et hoc eſt ſecundarium minium perquam paucis notum, [9] multum infra naturales illas arenas. [10] Hoc ergo adulteratur minium [11] in officinis ſociorum: item Syrico. Quonam modo Syricum fiat, [12] ſuo loco dicemus. Sublini autem Syrico minium compendii ratio demonſtrat. Et alio modo [13] pingentium furto opportunum eſt, plenos ſubinde abluentium penicillos. Sidit autem in aqua, conſtatque furantibus. Sincero cocci nitor eſſe debet. [a] Secundarii autem ſplendor in parietibus ſentit uliginem. Quanquam hoc rubigo quædam metalli eſt. Siſaponenſibus autem miniariis [14] ſuæ venæ arena ſine argento excoquitur auri modo. [15] Probatur auro candente: fucatum nigreſcit: ſincerum retinet colorem. Invenio & calce adulterari. Ac ſimili ratione ferri candentis lamina, ſi non ſit aurum, deprehendi illico. [16] Solis atque Lunæ contactus inimicus: [17] remedium, ut parieti ſiccato cera Punica cum oleo liquefacta candens [b] [18] ſetis inducatur: iterumque admotis gallæ carbonibus aduratur ad ſudorem uſque: poſtea candelis ſubigatur

INTERPRETATIO.

a *Secundarii.*] Parietum uligo, ſive humiditas, multum aufert ſplendoris ſecundario minio.

b *Setis.*] Confectis e ſeta penicillis extendatur.

NOTÆ.

Sect. XXXIX. 1. *Cinnabari*, &c.] Hæ picturæ uno ac ſimplici colore conſtabant, ac fere rubro, qui maxime convenit cum humano colore. De monochromatis dicemus lib. 35. ſect. 5.

2. *Ad rubricam*, &c.] Apud Horat. lib. 2. Satyr. 7. verſ. 98. *Prælia rubrica picta, aut carbone.*

3. *Suis locis dicam.*] Libro 35. ſect. 13 & 14.

4. *Nummi quinquaginta.*] Hoc eſt, ſeſtertii quinquaginta in libras ſingulas. Gallicæ monetæ, aſſes centeni.

Sect. XL. 1. *Timagenes*] De eo diximus in Auctorum indice. Sic porro codices MSS. Reg. 1. & Pintiani: non, ut editi, *Hermogenes*.

2. *Non licet id ibi.*] Vitruvius, lib. 7. cap. 9. pag. 142. *Quæ autem in Epheſiorum metallis fuerunt officinæ, nunc trajectæ ſunt ideo Romam, quod id genus venæ poſtea eſt inventum Hiſpaniæ regionibus: ex quarum metallis glebæ portantur, & per publicanos Romæ curantur. Eæ autem officinæ ſunt inter ædem Floræ & Quirini.* Nempe Urbis Romæ regione ſexta, ubi P. Victor *Templum Floræ* locat, & *Templum Quirini*.

3. *HS. LXX in libras.*] Seſtertiorum nota deſideratur in libris hactenus editis, unde divulſo numero quidam X. LX. conjiciebant, hoc eſt, denarios LX. At ſeſtertiorum notam habent codices MSS. Sunt porro ſeſtertii LXX. ſi ad monetam Gallicam exigas, libra ſeu floreni ſeptem.

4. *Unde præda ſocietati.*] Nempe ſocietati publicanorum, de quibus Vitruvius loco ante allato. *Corps, Compagnie*, ou *Communauté*. Nugantur, qui de ſociis populi Romani, hoc eſt, Bæticis, hæc accipiunt.

5. *Namque eſt alterum genus.*] Minii nimirum. Minium illud Dioſc. eſt, lib. 5. cap. 109. Τὸ μὲν γὰρ ἄμμιον σκευάζεται ἐν Ἰσπανίᾳ ἐκ λίθου τινὸς μεμιγμένου τῇ ἀργυρίτιδι ψάμμῳ.

6. *Cujus vomicam.*] Supra, ſect. 32. *Eſt & lapis in his venis argentariis, cujus vomica liquoris æterni argentum vivum appellatur.*

7. *Steriles etiam.*] Lapides in plumbariis metallis, qui ne in plumbum quidem excoqui poſſunt.

8. *Et hoc eſt .... minium.*] Noſtris perinde incognitum.

9. *Multum infra .... illas arenas.*] Cilbiani ſupra Epheſum agri, aut Siſaponenſis in Bætica.

10. *Hoc ergo*] Hoc ſecundario minio.

11. *In officinis ſociorum.*] Publicanorum: nam ut ſuperius dictum eſt, erant officinæ eæ Romæ: nec licebat id in Bætica perficere, vel excoqui.

12. *Suo loco dicemus.*] Libro 35. ſect. 24.

13. *Pingentium furto.*] Inter colores quos pictori dominus præſtabat, ut dicitur lib. 35. ſect. 12. minium fuit, quoniam id perrarum erat. Pictores itaque ſæpe ex eo furabantur, repletis penicillis, mox aqua ablutis: veluti alio utendum colore tum fuiſſet: nam minium ſtatim ſidebat in aqua: ubi integrum furantibus permanebat. Vel ex hoc loco intelligas aqua diluti colores ſolitos ab antiquis, non, uti modo, oleo: nam nec utiles eſſe poſſunt, ſemel oleo ſubacti: neque ex penicillis elui ulla vi aquæ poſſunt.

14. *Suæ venæ arena.*] In metallis miniariis, inquit, quæ ſunt Siſapone, vena eſt minii propria ac peculiaris, nullo, ut fere alibi, argento admixto.

15. *Probatur auro.*] Vel ſi aurum deſit, ut mox ait ipſe, lamina ferri candentis: ſic enim probatur, num calcem admixtam habeat. Vitruvius rem paulo dilucidius ſic explanat, lib. 7. cap. 9. pag. 142. *Vitiatur minium admixta calce. Itaque ſi quis velit experiri id ſine vitio eſſe, ſic erit faciendum. Ferrea lamna ſumatur: in ea minium imponatur: ad ignem collocetur, donec lamna candeſcat: cum e candore color immutatus fuerit, eritque ater, tollatur lamna ab igne: &, ſi refrigeratum reſtituatur in priſtinum colorem, ſine vitio ſe eſſe probabit: ſin autem permanſerit nigro colore, ſignificabit ſe eſſe vitiatum.*

16. *Solis atque Lunæ*] Vitruvius loc. cit. *Minium efficitur tenera natura, & viribus imbecilla. Itaque cum eſt in expolitionibus conclavium, tectoriis inductum, permanet ſine vitiis ſuo colore. Apertis vero .... locis, quo Sol & Luna poſſit ſplendores & radios immittere, cum ab iis locis tangitur, vitiatur, & amiſſa virtute coloris, denigratur.*

17. *Remedium.*] Vitruvius loc. cit. *At ſi quis ſubtilior fuerit, & voluerit expolitionem miniaceam ſuum colorem retinere, cum paries expolitus & aridus fuerit, tunc ceram Punicam igni liquefactam, paulo oleo temperatam ſeta inducat. Deinde poſtea carbonibus in ferreo vaſe compoſitis, eam ceram apprime cum pariete calefaciendo ſudare cogat, ſiatque ut peræquetur. Poſtea cum candela linteiſque puris ſubigat, uti ſigna marmorea nuda curantur. ... Ita obſtans cera Punica lorica non patitur, nec Lunæ ſplendorem, nec Solis radios, lambendo eripere ex his politionibus colorem.*

18. *Setis.*] Gallice, *des broſſes.*

ac deinde linteis puris, [19] ſicut & marmora nitescunt. [20] Qui minium in officinis poliunt, faciem laxis veſicis illigant, ne in reſpirando pernicialem pulverem trahant, & tamen ut per illas ſpectent. [21] Minium in voluminibus quoque ſcriptura uſurpatur, clarioreſque litteras, vel in auro, vel in marmore, etiam in ſepulcris facit.

XLI. [1] Ex ſecundario invenit vita & hydrargyrum in vicem argenti vivi: paulo ante dilatum. Fit autem duobus modis: [2] æreis mortariis piſtilliſque trito minio ex aceto: [3] aut patinis fictilibus impoſitum ferrea concha, calice coopertum, argilla ſuperillita: dein ſub patinis accenſum ſollibus continuo igni, atque ita calicis [4] ſudore deterſo, qui fit argenti colore & aquæ liquore. Idem guttis dividi facilis, & lubrico humore confluere. [5] Quod cum venenum eſſe conveniat, omnia quæ de minio in medicinæ uſu traduntur, temeraria arbitror: præterquam fortaſſis illito capite ventreve, ſanguinem ſiſtendum, dum ne quid penetret in viſcera, ac vulnus attingat: aliter utendum non equidem cenſeam.

XLII. Hydrargyro argentum inauratur ſolum nunc prope, [a] cum & in æra ſimili modo duci debeat. Sed eadem fraus, quæ in omni vitæ parte ingenioſiſſima eſt, [1] viliorem excogitavit materiam, ut docuimus.

XLIII. Auri argentique mentionem comitatur lapis, [1] quem coticulam appellant, quondam non ſolitus inveniri, niſi in flumine Tmolo, ut auctor eſt [2] Theophraſtus: [3] nunc vero paſſim: quem [4] alii Heraclium, alii Lydium vocant. Sunt autem modici, [5] quaternas uncias longitudinis, binaſque latitudinis non excedentes. [b] [6] Quod a Sole fuit in his, melius quam quod a terra. [7] His coticulis periti, [c] cum e vena ut lima rapuerint experimentum, protinus dicunt quantum auri ſit in ea, quantum argenti vel æris, ſcripulari differentia, mirabili ratione, non fallente.

XLIV. Argenti duæ differentiæ. [1] Batillis ferreis candentibus ramento impoſito, quod candidum permaneat, probatur. Proxima bonitas rufo, nulla nigro. Sed experimento quoque fraus intervenit: ſervatis in virorum urina batillis, inficitur ita ramentum obiter dum uritur, candoremque mentitur. Eſt aliud experimentum politi, & in halitu hominis, ſi ſudet protinus, [d] nubemque diſcutiat.

CAP. IX. XLV. Laminas duci, & ſpecula fieri [1] non niſi ex optimo poſſe creditum fuerat. Id

INTERPRETATIO.

a *Cum &c.*] Cum & ad æra inauranda ſublini hydrargyrum pariter oporteret.

b *Quod.*] Quæ pars Soli objecta fuit

c *Cum e vena.*] Cum e vena metallica abreptam aliquam partem coticula ea ceu lima quadam attriverint, ad experimentum capiendum, protinus dicunt quantum auri vel argenti ſit in ea vena, vel æris etiam, vix ut ſcripulo uno aberrent, ratione quidem incredibili, ſed tamen non fallente.

d *Nubemque.*] Sudoremque eum protinus deponat.

NOTÆ.

19. *Sicut marmora.*] Quemadmodum ſuo nitori reſtituuntur marmora, abſterſa fuligine, quæ a ſacrificiorum ignibus ac fumo adhæſerat. Hoc eſſe illud arbitror, quod Juvenalis ait, Satyra 10 verſ 55. *Genua incerare Deorum:* etſi Turnebus, & alii eum ſecuti interpretes, in aliam ſententiam trahant: ſed noſtram interpretationem fulcit alter ejuſdem poetæ locus, Satyr. 12. verſ 88. ubi appellat.

Fragilis ſimulacra nitentia cera.

20. *Qui minium*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 5. cap. 109. & poſt eum Oribaſius, lib. 13 pag 228.

21. *Minium in voluminibus.*] Fortaſſis illud eſt cinnabari, quo CP. Imperatores uſi in ſubſcriptionibus olim fuere: ut in ſexta Synodo, *Imperator per cinnabarim.* Ait M. Cruſius in Turcogr. pag 191. vidiſſe ſe Concilium CP. in quo ſubſcriptio Joannis Cantacuzeni eſſet ex cinnabari: Epiſcoporum vero ex atramento. Vidimus & nos in Cimelio Colbertino, Joannis Palæologi CP. Imp. ſubſcriptionem ejuſmodi, in Decreto Unionis, conſideratione digno.

Sect. XLI. 1. *Ex ſecundario.*] Ex ſecundario minio, cujus natura ſup ſect explicata eſt. Dioſcor. lib 5. cap 110. Ὑδράργυρος δὲ σκευάζεται ἀπὸ τοῦ ἀμμίου λεγομένου, καταχρηστικῶς δὲ καὶ τοῦ κινναβαρίας λεγομένου. Oribaſii interpres, lib. 13. fol 231. b. *Hydrargyros, hoc eſt, argentum vivum, fit ex minio, quod falſo cinnabaris dicitur,* &c. Delicias facit Dalecampius, cum hæc verba ſic interpretatur: *Ex ſecundario, inquit, hoc eſt, artento minus quidem ingenioſo & utili, non aſpernando tamen.* Hydrargyrum Gallis, *Vif argent.*

2. *Æris mortariis*, &c.] Quod enim ex minio ſic trito exprimitur, id argentum vivum eſt. Docet hunc modum Theophr. lib περὶ λίθων, pag. 12. & 13.

3. *Aut patinis.*] Totidem verbis Dioſcor. lib 15. cap 110. Θέντες γὰρ ἐπὶ λοπάδος κεραμέας κόγχην σιδηροῦν ἔχουσαν κιννάβαρι, ἐπικαθάπτουσιν ἄμβικα περιαλείψαντες πηλῷ, εἶτα ὑποκαίουσιν ἀνθρακίοις· ἡ γὰρ προσιζάνουσα τῷ ἄμβικι αἰθάλη ἀποξυσθεῖσα καὶ ἀποψυχθεῖσα, ὑδράργυρος γίνεται. *Impoſita ſiquidem patina fictili concha ferrea minium continente, calicem ſeu operculum adaptant, quod undique luto ſuperillinunt, deindeque carbonibus ſuccendunt. Tum quæ calici adhæreſcit fuligo, deraſa refrigerataque in argentum vivum coit.* Sic etiam Oribaſius, loco cit. & Iſidorus, lib. 16. Orig cap 18.

4. *Sudore deterſo.*] Fuligine, quæ operculo adhæſit.

5. *Quod cum venenum.*] Potum vim pernicialem habet: ſuo enim pondere interna perrodit. Dioſc. loc. cit. ubi adverſus id venenum remedia prodit.

Sect. XLII. 1. *Viliorem ... ut docuimus.*] Nempe liquorem ovi candidum, ut docuit paulo ſuperius ſect. 32.

Sect. XLIII. 1. *Quem coticulam.*] Coticula lapis eſt, quo fit auri vel argenti experimentum: *Pierre de touche.*

2. *Theophraſtus.*] Libro περὶ λίθων, pag. 9.

3. *Nunc vero paſſim*] Et apud Germanos, prope Hildesheimum.

4. *Alii Heraclium.*] Ut a Lydia Lydium, ſic ab Heraclea Lydiæ Heraclium. Zenobius, in Parœmiis, cent. 4. num. 32. Ἡράκλεια λίθος. Ταύτην ἴσασι μαγνῆτιν λίθον τὴν ἐπισπωμένην τὸν σίδηρον· ἡ δὲ ἑτέρα, παρατιθεμένη ἀργύρῳ· καλεῖται δὲ οὕτως ἀπὸ Ἡρακλείας τῆς ἐν Λυδίᾳ πόλεως. Salmaſius, in Solin. pag. 1103. dum Plinium falli ait, fallitur.

5. *Quaternas uncias.*] Hoc eſt, pollices quaternos. Nam ut rem integram quamcumque aſſem veteres appellarunt, ſic partes illius, ut aſſis, unciam nuncuparunt. Sunt autem in aſſe unciæ duodenæ, totidemque in pede pollices

6. *Quod a Sole.*] Τὰ ἄνω πρὸς τὸν ἥλιον, inquit Theophr. loc. cit ubi hujus experimenti cauſas affert.

7. *His coticulis periti.*] Quos Spectatores & Expectatores dixit antiquitas.

Sect. XLIV. 1. *Batillis ferreis.*] Batillum inſtrumentum ferreum eſt, quo prunas cinereſque tollimus, transferimuſque alio: *Une pelle à feu.*

Sect XLV. 1. *Non niſi ex optimo*] Argento ſcilicet, de quo ſup. ſect. Plautus in Moſtell. act 1. ſc. 3. verſ. 105 ſpecula ex argento facta indicat:

SC. *Cape igitur ſpeculum...........*
Linteum cape, atque exterge tibi manus PHI. *Quid ita obſecro?*
SC. *Ut ſpeculum tenuiſti, metuo ne oleant argentum manus:*
Ne uſquam argentum te accepiſſe ſuſpicetur Philolaches.

quoque jam fraude corrumpitur. Sed natura mira eſt imagines reddendi, quod repercuſſo aere atque in oculos regeſto fieri [a] convenit. [2] Eadem vi in ſpeculis uſu polita craſſitudine, [3] paulumque propulſa dilatatur in immenſum magnitudo imaginum. [4] Tantum intereſt repercuſſum illum reſpuat, an excipiat. Quin etiam pocula ita figurantur, exſculptis intus crebris ceu ſpeculis, ut vel uno intuente, [5] populus totidem imaginum fiat. [6] Excogitantur & monſtrifica, ut in templo Smyrnæ dicata. Id evenit [b] figura materiæ. Plurimumque refert concava ſint & poculi modo, [7] an parmæ Threcidicæ, media depreſſa an elata, tranſverſa an obliqua, ſupina an recta, qualitate excipientis figuræ torquente [8] venientes umbras. Nec enim eſt aliud illa imago, [9] quam digeſta claritas materiæ excipientis umbram. Atque ut omnia de ſpeculis peragantut hoc loco, optima apud majores fuerant Brundiſina, ſtanno & ære mixtis. Prælata ſunt argentea. Primus fecit [10] Praxiteles, Magni Pompeii ætate. Nuper credi cœptum, certiorem imaginem reddi, [11] auro oppoſito averſis.

XLVI. Tingit & Ægyptus argentum, ut in vaſis [1] Anubem ſuum ſpectet: pingitque, non cælat argentum. Tranſit inde materia & ad triumphales ſtatuas: mirumque, creſcit pretium fulgoris [c] excæcati. Id autem fit hoc modo; Miſcentur argento [2] tertiæ æris Cyprii tenuiſſimi, quod coronarium vocant, & ſulphuris vivi, quantum argenti. Conflantur ita in fictili circumlito argilla. Modus coquendi, donec ſe ipſa [d] opercula aperiant. Nigreſcit & ovi indurati luteo, ut tamen aceto & creta [3] deteratur. Miſcuit denario Triumvir Antonius ferrum. [4] Miſcentur æra falſæ monetæ. Alii e pondere ſubtrahunt, [5] cum ſit juſtum LXXXIV. e libris ſignari. Igitur ars facta denarios probare, tam jucunda lege plebi, ut [6] Mario Gratidiano [7] vicatim totas ſtatuas dicaverit. Mirumque, in hac artium ſola vitia diſcuntur, & falſi denarii ſpectatur exemplar: pluribuſque veris denariis adulterinus emitur.

XLVII. Non erat apud antiquos numerus ultra centum millia: itaque & hodie multiplicantur hæc, [1] ut decies centena millia, aut ſæpius dicantur. Fœnus hoc fecit, numMuſque percuſſus: [2] & ſic quoque æs alienum etiamnum appellatur. Poſtea Divites cog- CAP. X.

INTERPRETATIO.

a *Convenit.*] Conſtat.
b *Figura.*] Ex diverſa ſpeculi figura.
c *Excæcati*] Obſcurioris, minus clari.
d *Opercula.*] Fictilia.

NOTÆ.

2. *Eadem vi in ſpeculis.*] Quæ pariter erant ex argento conflata. Nunc fere fiunt ex optima duriſſimi ferri temperatura, quæ noſtris *de l'Acier.*

3. *Paulumque propulſa.*] Detrita uſu, & excavata. Inde eſt quod in ſpeculis concavis major cominus imago apparet.

4. *Tantum intereſt.*] Tantum intereſt an planum ſit ſpeculum, quod repercuſſum illum aeris reſpuat: an cavum, quod eumdem veluti ſinu ſuo & concavitate excipiat.

5. *Populus totidem imaginum.*] Eleganti tranſlatione multitudinem imaginum populum vocat. Ita Seneca, lib. 1. Natur. quæſt. cap. 5. *Sunt quædam ſpecula ex multis minutiſque compoſita: quibus ſi unum oſtenderis hominem, populus apparet, unaquaque parte faciem ſuam exprimente. Hæc cum ſint conjuncta & ſimul collocata, nihilominus ſeducunt imagines ſuas: & ex uno turbam efficiunt. Ceterum catervam illam non confundunt, ſed diremptam in facies ſingulas diſtrahunt.* Fruſtra igitur Pintianus hunc locum ſollicitat, ut *poculum* pro *populo* reponat.

6. *Excogitantur & monſtrifica.*] Quæ objecta ſibi corpora vultuſque, ſub monſtrifica effigie repræſentant. Seneca, lib. 1. Natur. quæſt. cap. 5. *Neque enim omnia ad verum ſpecula reſpondent. Sunt quæ videre extimeſcas, tanta deformitate corruptam faciem viſentium reddunt, ſervata ſimilitudine in pejus. Sunt quæ cum videris, placere tibi vires tuæ poſſint: in tantum lacerti creſcunt & totius corporis ſupra humanam magnitudinem habitus augetur. Sunt quæ dextras facies oſtendant, ſunt quæ ſiniſtras, ſunt quæ torqueant vel evertant.*

7. *An parmæ Threcidicæ.*] Parma Thracum propria, *ſcutum breve*, ut ait Nonius. Gloſſæ Philoxeni: *Parma*, *Θρᾳκικὸν ὅπλον*. Feſtus: *Threces gladiatores, a ſimilitudine parmularum Thraciarum.* Cicero, Philip. 5. *Myrmillo pugnavit in Aſia, cum ornaſſet Threcidicis comitem & familiarem ſuum.*

8. *Venientes umbras.*] Umbras vocant, ſimulacra rerum ipſa a noſtris corporibus miſſa & profuſa in corpus læve & ſplendidum & denſum. Epicuri hæc ſententia eſt de ratione ſpeculorum.

9. *Quam digeſta.*] Quam exactus corporis denſi lævor ac ſplendor. Sunt enim duo omnium fere conſenſu neceſſaria ad ſpeculorum naturam: nempe corporis lævitas, quæ numquam eſt ſine ſplendore: alterum eſt, denſitas. In Reg. 2. *quam digeſta claritate materia & accipientis umbram*: forte ſincerius, ſi modo *accipiens* legas, pro *accipientis*.

10. *Praxiteles.*] De eo inferius ſect. 55.

11. *Auro appoſito.*] Sic Reg. 2. & alii, non *appoſito*: hoc eſt, in averſa parte poſito. Sic noſtris e vitro ſpeculis Veneti argenteam bracteam quandoque in averſa parte alligant.

Sect. XLVI. 1. *Anubem ſuum.*] Ægyptiorum Deus Ἀνοῦβις eſt, quem Mercurium eſſe multi volunt. Canino is capite pingi in nummis vulgo, ſed falſo, creditur.

2. *Tertiæ æris*] Subintellige partes.

3. *Deteratur.*] Abeat nigredo ea.

4. *Miſcentur æra falſæ monetæ.*] Sic Reg. 2. non, ut in libris hactenus editis, *Miſcuit æri.*

5. *Cum ſit juſtum* LXXXIV.] Quot ex auri libra Conſtantini M. ævo aurei ſolidi fiebant. Tacite carpit auctor ævi ſui morem, minimeque id tum agi ſignificat, quod jus poſtularet. Ea ætate certe imminutum denariorum pondus, qui tractant ejus ævi numiſmata, probe norunt. Interim in libras juſtum fuiſſe ſignari denarios quatuor & LXXX. Celſus quoque admonet, cujus verba retulimus, lib. 21. ſect. ult. Theodoſii Magni ævo ſic detractum e pondere fuiſſe, ut ex argenti libra ſexageni modo denarii conflarentur, ex ipſius conſtitutione diſcimus, Cod. Theod. lib. 15. tit. 9. lib. 1. *de expenſis ludorum.*

6. *Mario Gratidiano.*] Seneca, lib. 3. de Ira, cap. 18. pag. 393. *M. Mario, cui vicatim populus ſtatuas poſuerat, cui thure & vino Romanus populus ſupplicabat, L. Sylla perfringi crura, erui oculos, amputari manus juſſit: & quaſi toties occideret, quoties vulnerabat, paulatim & per ſingulos artus laceravit. Quis erat hujus imperii miniſter? quis niſi Catilina, jam in omne facinus manus exercens?* Rem ille nummariam in Prætura conſtituerat: & erat Ciceroni arcta neceſſitudine conjunctus. Ita Aſcon. Pedianus, in orat. Cicer. in Senatu, pag. 39. Adde & Florum, lib. 3. cap. 21. pag. 148. Erat Maria gens patricia: itaque cum Marium Gratidianum audis Tribunum plebis, ac proinde plebeium, hunc Gratidiani viri plebeii, ſed locupletis, & e primoribus, & feminæ e gente Maria filium fuiſſe intellige.

7. *Vicatim totas ſtatuas.*] Hoc eſt, ſinguli vici ſingulas ſtatuas, & quidem integras, poſuerunt. Libro 34. ſect. 12. *omnibus vicis*, dixit.

Sect. XLVII. 1. *Ut decies centena.*] Conciſa magis oratione dicimus *decies ſeſtertium*, ubi intelliguntur *decies centena millia ſeſtertium.*

2. *Et ſic quoque æs alienum.*] Ex quo nummus percuti cœp-

nominati: dummodo notum ſit, eum [3] qui primus acceperit hoc cognomen, decoxiſſe creditoribus ſuis. Ex eadem gente [4] M. Craſſus negabat locupletem eſſe, niſi qui reditu annuo legionem tueri poſſet. In agris [5] ſeſtertiûm MM poſſedit, Quiritium poſt Syllam ditiſſimus, Nec fuit ſatis, niſi totum [6] Parthorum eſuriſſet aurum: [7] atque in memoriam quidem optimum occupavit: juvat enim inſectari inexplebilem iſtam habendi cupidinem. Multos poſtea cognovimus ſervitute liberatos opulentiores: [8] pariterque tres Claudii principatu, Pallantem, Calliſtum, & Narciſſum. Atque ut hi omittantur, tamquam adhuc rerum potiantur, [9] C. Aſinio Gallo, C. Marcio Cenſorino Coſs. a. d. vi. Kal. Febr. C. Cæcilius Claudius Iſidorus teſtamento ſuo edixit, quamvis multa civili bello perdidiſſet, tamen relinquere ſervorum quatuor millia centum ſedecim: juga boum tria millia ſexcenta, reliqui pecoris CC. quinquaginta ſeptem millia: in numerato [10] HS. DC. Funerari ſe juſſit HS. XI. Congerant excedentes numerum opes, quota tamen portio erunt Ptolemæi? quem Varro tradit Pompeio res gerente circa Judæam, octona millia equitum ſua pecunia toleraviſſe: mille convivas, totidem [11] aureis potoriis, mutantem vaſa cum ferculis, ſaginaſſe. Quota vero ille ipſe (neque enim de regibus loquor) portio fuit [12] Pythii Bithyni, [13] qui platanum auream, vitemque nobilem illam Dario regi donavit: [14] Xerxis copias, hoc eſt, [15] ſepties centena LXXXVIII. millia hominum excepit epulo, ſtipendium quinque menſium frumentumque pollicitus, [16] ut e quinque liberis ſenectuti ſuæ in delectu unus ſaltem concederetur? Hunc quoque ipſum aliquis comparet Crœſo regi. Quæ (malum) amentia eſt, id in vita cupere, quod aut etiam ſervis contigerit, aut ne in regibus quidem invenerit finem!

XLVIII. Populus Romanus [1] ſtipem ſpargere cœpit, [2] Sp. Poſtumio, Q. Marcio Coſs. tanta abundantia pecuniæ erat, ut eam conferret L. Scipioni, ex qua is [3] ludos fecit. [4] Nam quod Agrippæ Menenio ſextantes æris in funus contulit, honoris id neceſſitatiſque propter paupertatem Agrippæ, non largitionis eſſe dixerim.

Cap. XI. XLIX. Vaſa ex argento mira inconſtantia humani ingenii variat, nullum genus offici-

Notæ.

tus, æs alienum cœpit eſſe & appellari Antea nec erat, nec vero eſſe poterat, aut dici æs alienum.

3. *Qui primus.*] Qui primus ejus nominis in libris occurrit, is eſt P. Licinius Craſſus Dives, qui juvenis Pontifex Max. creatus, mox Cenſuram geſſit, poſt Conſulatum anno Urbis DXLIX & bellum idem cum Hannibale Senatus decreto obtinuit. Livius, lib. 25. Antiquioremne aliquem Plinius intelligat, cujus in monumentis antiquorum memoria jam nulla extet, obſcurum eſt.

4 *M. Craſſus.*] Refert hoc idem Plutarchus in ejus vita. Sed *στρατόπεδον* is, hoc eſt, exercitum dixit. Cicero item, Parad 6.

5. *Seſtertium M M.*] Hoc eſt, bis millies ſeſtertiûm nummûm, ſive, bis millies centenum millium ſeſtertiorum: quæ ſumma Gallicæ monetæ libras efficit 20000000. ſeu viginti milliones. Plutarchus in Craſſo, pag 543. reperiſſe cum ſe cenſu ait, priuſquam ad bellum Parthicum iret, talenta ſepties mille & centena: Attica ſcilicet, quorum ſingula, ut hodie rationes putamus, libras efficiunt Gallicæ monetæ 2400

6. *Parthorum.*] Notum illud Flori de Craſſo, lib. 3. cap XI. pag. 158. *Caput ejus reciſum cum dextera manu, ad regem reportatum ludibrio fuit, neque indigno. Aurum enim liquidum in rictum oris infuſum eſt*, &c.

7. *Atque in memoriam.*] Sententia eſt, recordaturos homines umquam futuros, Parthorum aurum optimum obtinuiſſe Craſſum, quod is eſuribat, cum in demortui os eſt intutum. Convicium eſt hominis infelicitati alterius inſultantis, quam ille ſibi inexplebili pecuniæ cupiditate acceſſiverit Nam ſequitur, *Juvat enim inſectari*, &c. Vide Notas & Emend. num. XXXI.

8. *Pariterque tres.*] Hoc eſt, ſimul eodemque tempore tres. Narciſſus ab epiſtolis, Pallas a rationibus fuit Suetonius in Claud. cap. 28. De Calliſto, Seneca, epiſt. 47. pag. 253. *Stare ante limen Calliſti dominum ſuum vidi*, &c De tribus iſtis ſimul, Tacitum vide, lib. XI. Annal. pag 166. Eleganter idem, lib 12. Annal. pag. 191. *Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, ſibi & legibus adæquarat.* De Narciſſi opibus, vide Dionem, lib 60. pag. 688.

9. *C. Aſinio*, &c.] Auguſti principatu, Urbis anno DCCXLVI ambo geſſere Conſulatum, ex Faſtis.

10. *H S. DC.*] Hoc eſt, ſeſtertiûm ſexcenties, ſubintelligendo, ut lineola numero ſuperpoſita admonet, centena millia: quæ monetæ Gallicæ efficiunt libras ſeu florenos 6000000. Quæ vero proxime ſequuntur, ſeſtertiûm undecies, libras item florenoſve 110000. Suetonius, de Nerone, cap 50. *Funeratus eſt impenſa ducentorum millium.* Et Valer. Max. de Menenio Agrippa, lib. 4. cap. 4. *Sextantibus collatis funeratus eſt*

11. *Aureis potoriis.*] Sic argentum potorium, vitrea eſcaria & potoria, Pomponius Pauluſque dixere.

12 *Pythii Bithyni.*] Alii Lydum fecere. Herodotus, lib. 7. pag 395. Euſtathius in Iliad. β. pag 366. Πύθιος ὁ Ἄτυος, ἀνὴρ Λυδὸς ... , &c Πύθιος item dicitur Joan. Tzetzæ, Chil 3. hiſt. 65. verſ. 35. & Chil. 4. verſ. 543. Καὶ τὸ Λυδὸς τοῦ Πυθίου, &c Suidæ item in Ἀναρίστω. Plutarcho, Πυθῆς, lib. de virt. mul. pag. 565. Πυθῆς Stephano, verbo Πυθόπολις.

13. *Qui platanum.*] Herodotus, lib. 7. Polym. pag 395. num. 27. Δαρεῖον ἐδωρήσατο τῇ πλατανίστῳ τῇ χρυσέῃ καὶ τῇ ἀμπέλῳ, &c.

14. *Xerxis copias.*] Herodot. loco cit. & Tzetzes, Chil. 4 verſ. 547.

15. *Septies centena.*] Atqui terreſtrium copiarum numerum longe majorem extitiſſe, auctor eſt Herod. libro cit. pag. 406. num. 60. nempe ut complecteretur CLXX. myriadas, ἑπτὰ μυριάδας καὶ ἑκατὸν μυριάδας, hoc eſt, decies ſeptics centena millia hominum.

16. *Ut e quinque.*] At quem pater elegit, nempe natu maximum, in partes duas diſtractum ab utroque viæ latere Xerxes poſuit, & hac victima luſtravit exercitum. Seneca, lib. 3. de Ira, cap. 17. pag. 593. Herodot libro cit. pag. 399. num. 39. & Plut loc. cit pag 563

Sect. XLVIII. 1. *Stipem ſpargere.*] Voluntaria hæc largitio pecuniæ publica fuit: at multis ante annis ex edicto: quando, ut Livius refert libro 25. pag. 367. *Ludos Prætor in Circo maximo cum facturus eſſet, edixit ut populus per eos ludos ſtipem Apollini, quantam commodum eſſet, conferret.*

2. *Sp. Poſtumio.*] Anno Urbis DLXVIII. De his Coſſ Livius, lib. 39. pag 494.

3. *Ludos fecit.*] Livius loco cit. *L. Scipio ludos eo tempore, quos bello Antiochi voviſſe ſe ſe dicebat, ex collata ad id pecunia ab regibus civitatibuſque per dies decem fecit*, &c. Fuit is L. Scipio, P. Cornelii Africani frater.

4. *Nam quod Agrippæ.*] Livius, lib. 2. pag. 33. *Eodem anno Agrippa Menenius moritur .... Huic ... ſumptus funeris defuit: Extulit eum plebs ſextantibus collatis in capita*, hoc eſt, ſexta parte aſſis, ſeu unciis duabus: as enim duodenis conſtabat, nam inde ſextanti nomen. Hoc ipſum eleganti oratione narrat & Valer. Max. lib. 4 cap. 4. num. 2. pag 216. Item Seneca, lib. de Conſol. ad Helv cap. 12. pag 811. Fuerat Agrippa inter Patres ac plebem publicæ gratiæ ſequeſter, reconciliatis animis, poſtquam ob creditorum impotentiam, anno CCLXI plebs trans Anienem in montem ſacrum ſeceſſiſſet a Patriciis Quare cum puderet Patres virum tantum collecta viritim ſtipe funerari, juſſu Senatus ſumptus ex ærario ad funus decretum eſt. Auctor Dionyſ. Halic lib. 6 Antiq. Rom. pag. 416 Sic Fabius ipſe Maximus ære collato funeratus eſt, ita prodente Valer. Max. lib. 4 cap. 8. pag. 589

ne diu probando, nunc Firmiana, nunc Clodiana, [1] nunc Gratiana: [2] etenim tabernas menſis adoptavimus: nunc [3] anaglypta, in aſperitatemque exciſa, [a] circa linearum picturas quærimus. Jam vero & in menſas [4] repoſitoriis imponimus, & ad ſuſtinenda obſonia interradimus [5] latera: [6] & intereſt, quam plurimum lima perdiderit. Vaſa coquinaria ex argento Calvus orator fieri quiritat: [7] at nos carrucas ex argento cælare invenimus: noſtraque ætate Poppæa conjux Neronis Principis [8] delicatioribus jumentis ſuis ſoleas ex auro quoque [9] induere.

L. [1] Libras XXXII. argenti Africanus ſequens heredi reliquit. Idemque cum de Pœnis triumpharet, quatuor millia CCCLXXX. pondo tranſtulit. Hoc argenti tota Carthago habuit, illa terrarum æmula, quot menſarum poſtea apparatu victa? Numantia quidem deleta, idem Africanus in triumpho militibus [2] X. VII. dedit. O viros illo Imperatore dignos, quibus hoc ſatis fuit! [3] Frater ejus Allobrogicus primus omnium pondo mille habuit. At Livius Druſus [4] in Tribunatu plebis, X. [5] Nam propter quinque pondo notatum a Cenſoribus triumphalem ſenem, fabuloſum jam videtur. [6] Item Catum Ælium, cum legati Ætolorum in Conſulatu prandentem in fictilibus adiſſent, miſſa ab his vaſa argentea non accepiſſe, neque aliud habuiſſe argenti ad ſupremum vitæ diem, quam duo

Interpretatio.

a *Circa.*] *In vaſorum & poculorum ambitu* pictas lineas quærimus.

Notæ.

Sect. XLIX. 1. *Nunc Gratiana.*] Martialis, lib. 4. Epigr. 39.

Argenti genus omne comparaſti:
Solus Praxitelis manus, Scopæque,
Solus Phidiaci toreuma cæli,
Solus Mentoreos habes labores:
Nec deſunt tibi vera Gratiana,
Nec quæ Gallaico linuntur auro,
Nec menſis anaglypta de paternis.

2. *Etenim tabernas.*] Tabernarum nomina menſæ adſciſcunt: quod habent e ſuis quæque tabernis vaſa.

3. *Anaglypta*] Vel ἀνάγλυφα, hoc eſt, *aſpera ſignis pocula*, ut Virgilius cecinit.

4. *Repoſitoriis.*] Vaſa ait argentea in menſas proferri, imponique repoſitoriis, hoc eſt, diſcis majoribus ſeu tabulis ligneis, rotundis, ſolidiſque, ut ex Feneſtella mox Plinius edocet, ſect. 52. Eodem in uſu fuere, quo nuper ea quæ Gallice dicebamus, *Des porte-aſſiettes* Ex metallo fiunt in familiis lautioribus: ruri, e vimine. Prius legebatur, *Jam vero & menſa*, vocula *in*, litteræ, a qua ſequens vocabulum incipit, vicinitate abſorpta. Petronius, in Satyr. pag. 917. *Laudationem ferculum eſt inſecutum, plane non pro exſpectatione magnum: novitas tamen omnium convertit oculos. Rotundum enim repoſitorium duodecim habebat ſigna in orbe diſpoſita: ſuperque, proprium convenientemque materiæ ſtruxerat impoſuerat cibum.*

5. *Latera.*] Signorum ſcilicet, ut Petronius ait loco allato, ſeu vaſorum, quæ cibis onuſta repoſitoriis imponebantur. De voce *interradere*, egimus lib. 12. ſect. 42.

6. *Et intereſt*] Intereſt ad lautitiam, luxumque, habere vaſa, lateribus interraſis: hoc eſt, pluris æſtimantur a luxurioſis hominibus ea, quibus lima radendo ac poliendo plurimum argenti detraxerit. Aurum interraſile ſic antea dixit, lib. 12. ſect. 43. qua de voce nos ibi prolixe egimus.

7. *At nos carrucas.*] Vehicula. Carrucæ mentionem neſcio ante Plinium quiſquamne fecerit. Apud Suetonium deinde in Nerone, cap. 30. Ammianum, libro 14. Vopiſcum in Aureliano, aliosque legimus. Apud Heſychium, Κάρρουχα, ἅρμα. Martialis, lib. 3. Epigr. 62.

Aurea quod fundi pretio carruca paratur.

Mutavit deinde conſuetudo, & poſtea diverſis temporibus regreſſa. Vopiſcus in Aureliano: *Currus regii tres fuerunt: in his unus Odenati argento & auro operoſus, atque diſtinctus, &c.* Incluſis nimirum inſertiſque ligno cælatis ex auro argentoque imaginibus ac figuris. Tranquillus in Claudio, cap. 16. *Fuerunt & illa in Cenſura ejus notabilia, quod eſſedum argenteum ſumptuoſe fabricatum, ac venale ad Sigillaria, redimi, concidique coram imperavit.*

8. *Delicatioribus jumentis.*] Mulis, ut Schefferus recte interpretatur, lib. 1. de re vehiculari veterum, cap. 8. pag. 91. Refert hoc quoque Dio, lib. 62 pag 714. Inde videas carpenta cum mulabus in nummis Agrippinæ, matris Caii: Domitillæ, Veſpaſiani conjugis: Fauſtinæ, conjugis Antonini, &c. De Nerone ipſo Tranquillus, cap. 30. *Numquam carrucis minus mille feciſſe iter traditur, ſoleis mularum argenteis*, &c.

9. *Induere.*] Ita etiam MSS. non *Inducere*, ut quidam reponunt: quanquam & iſta vox quoque uſurpata a Plinio, lib. 2. ſect. 5. & a Suetonio, ut ibi diximus.

Sect. L. 1. *Libras* XXXII. *Africanus ſequens*] Scipio, qui & Æmilianus, a quo Numantia & Carthago exciſæ. Plutarchus in Apophthegm. pag. 199. Ἀργυρίου λίτρας τριάκοντα καὶ τρεῖς, δύο δὲ χρυσίου. *Argenti libras* XXXII. *auri, duas.* Auctor libri de Viris illuſtr. cap. 58. totidem argenti libras fuiſſe ait: auri duas & ſelibram. Ab hoc Scipione Africano Æmiliano duxit originem, qui longe poſtea fuit uterque Gordianus Africanus Auguſtus: neque enim a regione natali *Africanus* aliquis, ſed Afer Latine diceretur. *Africani* cognomen eſt a regione ſubacta. Utriuſque nummum unum ex argento ſingularem vidimus: in priore parte nomine & vultu patris inſculpto: IMP. M. ANT. GORDIANVS AFR. AVG capite laureato. in poſteriore, filii vultu: CAES. M. ANT GORDIANVS AFR. AVG. Ille Gordianus a priore uxore, Africanus a patre dictus: iſte Gordianus ex matre, Africanus ex patre & avo & atavis. Pater *Imperator* ſcribitur; filius ob reverentiam patris capite nudo eſt, & eo titulo abſtinet. Unum enim eſſe in uno exercitu Imperatorem convenit. Itaque hic tantum Cæſar eſt: ſed idem tamen *Auguſtus*, ob regimen provinciarum, quod hereditario jure gereret. Nummi hujus ſingularis effigiem in cera expreſſam habemus. In aliis nummis ſuis, æque ac pater, IMP. Imperator dicitur. Ex eadem gente fuit poſtea & IMP. CAES. AEMILIANVS P. F. AVG.

2. X. VII. *Dedit.*] Hoc eſt, denarios ſeptem: monetæ Gallicæ, aſſes ſex & quinquagenos. Hoc donativi nomine militibus ſingulis datum. Vide Notas & Emendationes, num. XXXII.

3. *Frater ejus Allobrogicus.*] Cui ex Allobrogum victoria nomen hæſit Allobrogici, quod & familiæ deinde toti hereditarium reliquit. Sic Magni cognomen Sextum Pompeium Magni F. alioſque, ex nummis ſcimus accepiſſe.

4. *In Tribunatu plebis* X.] Ita Reg. 2. Hoc eſt, decem mille pondo argenti. Prius legebatur, 21. *millia.*

5. *Nam propter quinque pondo.*] In ſupellectile denas eum habuiſſe libras dictum eſt ſuperius, lib 18. ſect. 8. Et Gellius, lib. 4. cap 8. pag 288. *Cornelium Rufinum bis Conſulem & Dictatura functum Cenſor Fabricius Senatu movit, ob luxuriæ notam: quod decem pondo libras argenti facti haberet.* Et lib. 17. cap 21. pag. 1005. *C Fabricius Luſcinus, & Q. Æmilius Papus Cenſores Romæ fuerunt, & P. Cornelium Rufinum, qui bis Conſul & Dictator fuerat, Senatu moverunt, cauſamque iſti notæ ſubſcripſerunt: quod eum comperiſſent argenti facti cœnæ gratia decem pondo libras habere.* Non plus habere ſcilicet, quam quinque, licuit. Contigit id anno Urbis CCCCLXXVIII. Vide & Valerium Max libro 2. cap. 9. num. 4. Liviumque, in Epitome libri 14.

6. *Item Catum Ælium.*] Conſentit Plinio Valerius Max. cujus hæc verba, lib. 4. cap. 3. pag. 210. *Curii & Fabricii Q. Ælium Tuberonem cognomine Catum diſcipulum fuiſſe merito quis exiſtimaverit: cui Conſulatum gerenti, cum Ætolorum gens omnis uſus vaſa argentea, magno pondere, & exquiſita arte fabricata per legatos miſiſſet, qui ſuperiori tempore gratulandi cauſa ad eum profecti retulerant fictilia ſe in ejus menſa vaſa vidiſſe, monitat, ne continentia quaſi paupertati ſuccurrendum putarent, eum ſuis ſarcinis abire juſſit, &c.* Plinio, Valerioque magis credo, hunc Tuberonem Catum appellantibus, quæcumque demum appellationis cauſa extiterit, quam Merulæ, Rei-

Google

pocula, quæ [7] L. Paulus ſocer ei ob virtutem devicto Perſeo rege donaſſet. Invenimus legatos Carthaginienſium dixiſſe nullos hominum inter ſe benignius vivere, quam Romanos. [8] Eodem enim argento apud omnes cœnitaviſſe ipſos. At hercules Pompeium Paulinum Arelatenſis Equitis Romani filium, [9] paternaque gente pellitum, quod XII. pondo argenti habuiſſet apud exercitum, ferociſſimis gentibus oppoſitum ſcimus.

LI. Lectos vero mulierum jam pridem totos operiri argento, [1] & triclinia quædam: quibus argentum addidiſſe primus traditur [2] Carvilius Pollio, Eques Romanus, non ut operiret, aut Deliaca ſpecie faceret, [3] ſed Punicana. [4] Eadem & aureos fecit. Nec multo poſt argentei Deliacos imitati ſunt. [5] Quæ omnia expiavit bellum civile Syllanum.

LII. Paulo enim ante hæc facta ſunt, lanceſque e centenis libris argenti, quas tunc ſuper quingentas numero Romæ fuiſſe conſtat, multoſque ob eas proſcriptos, dolo concupiſcentium. Erubeſcant annales, qui bellum civile illud [1] talibus vitiis imputavere. Noſtra ætas fortior fuit: Claudii principatu ſervus ejus Druſillanus nomine Rotundus, [2] diſpenſator Hiſpaniæ citerioris, [3] quingenariam lancem habuit, cui fabricandæ officina prius exædificata fuerat: & comites ejus, [4] octo DCCCL. librarum: quæſo, ut quam multi eas conſervi ejus inferrent, aut quibus cœnantibus? Cornelius Nepos tradit ante Syllæ victoriam duo tantum triclinia Romæ fuiſſe argentea. Repoſitoriis argentum addi ſua memoria cœptum, Feneſtella, qui obiit noviſſimo Tiberii Cæſaris principatu. [5] Sed & teſtudinea tum in uſum veniſſe. Ante ſe autem paulo, lignea, rotunda, ſolida: [6] nec multo majora, quam menſas fuiſſe. Se quidem puero, quadrata, & compacta, [7] aut acere operta, aut citro cœpiſſe. Mox additum argentum in angulis, [8] lineaſque per commiſſuras. Tympana vero ſe juvene appellata [9] ſtateras & lances, quas antiqui magidas appellaverant.

LIII. [a] [1] Nec copia tantum argenti furuit vita, ſed validius pæne manipretiis: Idque jam

Interpretatio.

a *Nec.*] Nec tantum ut copiam haberet argenti maximam, inſanivit vita conſuetudoque hominum: ſed etiam in pretio rerum manufactarum: idque jampridem: ne noſtra primum ætas hujus criminis rea peragatur.

Notæ.

neſtoque, affirmantibus id falſo ab utroque pronunciatum eſſe. Quot periere monumenta, ex quibus, ſi quidem illa exſtarent, conſtaret horum ſimiliumque ſtemmatum tota ratio, conjecturarumque inanitas rideretur?

7. *L. Paulus ſocer.*] Valerius Max. lib 4. cap 4. num. 9. pag. 219. *Eadem gens*, inquit, *nullum ante ſcripulum argenti habuit, quam Paulus Perſe rege devicto, Q. Ælio Tuberoni genero ſuo quinque pondo argenti ex præda donaret. Taceo enim quod Princeps civitatis filiam ei nuptum dedit, cujus penates tam jejunos pecunia videbat.* &c. Item Plutarchus, in Paulo Æmilio, pag 270. phiala quinque pondo donatum ab ipſo ait generum Ælium Toberonem, ob navatam egregie in bello Macedonico operam: *Αἰλίῳ Τουβέρωνι τῷ γαμβρῷ φιάλην ἔδωκεν πέντε λιτρῶν ὁλκήν.* Quod iterum repetit in Apophthegm. pag. 198.

8. *Eadem enim argento*] Communi & mutuo.

9. *Paternaque gente pellitum.*] Ex avita procerum Judicumque gente, paterno ſanguine, in Gallia prognatum indicat: quorum inſigne veſtes eſſent pellitæ: uti nunc Præſidum Curiæ inſula Pontico eſt munita vellere Quo ſenſu Claudianus de bello Getico, Carm verſ. 481.

Crinigeri ſedere patres, pellita Getarum
Curia.

Vide Notas & Emend. num. XXXIII. Admonet hæc vox *paterna*, ut nummum obiter hic exponam, quem refert D. Vaillant, in Famil. pag. 431. cujus prior area exhibet has voces, PR. L. FABRICI. altera ſerpentem in gyros convolventem ſe, & caput erigentem, cum ſubjecta epigraphe: PATERNVS. Id vero cognomen eſſe Fabricii vir eruditus exiſtimat, abſque ullo teſte, & magno, ut arbitramur, errore. Tu lege, ſi me audis: *Protector Auguſtodunenſium Trajanus Edua Reſtituta Negotiatorum Vota Suſcepit*: pro ſua nimirum ſalute; quam Epidaurius Anguis repræſentat.

Sect. LI. 1. *Et triclinia.*] Non cœnationem ipſam intelligit, ſeu conclave, ſed menſam ipſam cum lectis tribus, unde menſæ inditum triclinii nomen Sic Vitruvius triclinia pro menſis accipit, lib. 6. cap 10. pag. 118. Cœnationes vero *οἴκους* appellat, quæ Cicero conclavia, lib. 2. de Orat. quanquam & ipſa a bonis auctoribus triclinia ſcimus appellata.

2. *Carvilius Pollio.*] Vide lib. 9 ſect 13.

3. *Sed Punicana.*] Ita Reg. 1. non *Punica*, ut editi. Lectos Punicanos etiam Cicero laudat, pro Mur. num. 75.

4. *Eadem.*] Eadem ſpecie, nempe Punicana, etiam aureos lectos fecit. Vel hinc apparet, Deliacum opus, non ex ære Deliaco conflatum intelligi oportere, ſed artificio gentis ejus proprio ac peculiari Forſe hæ ſunt *χρυσόποδες κλῖναι ἀργυρόποδες*, quarum meminit Clemens Alex. libro 2. Pædag. cap. 3. pag. 160.

5. *Quæ omnia expiavit.*] Luit, eluit, purgavit. Similis hæc Tullii vox in Antonium, Philip. 2. num 85. *Tua ſcelera Dii immortales in noſtros milites expiaverunt.* Et apud eumdem paſſim, *ſupplicio ſcelus expiare.*

Sect. LII. 1. *Talibus vitiis.*] Tam levibus, ſi cum ætatis noſtræ ſceleribus conferantur. Mox ſequitur, *Noſtra ætas fortior fuit* quæ ſunt dicta *εἰρωνικῶς*.

2. *Diſpenſator*] De hac voce diximus ex Feſto, ſect 13. Theſaurarios noſtra ætas vocat. Priſca, Tribunos ærarios, quibus, ut Varro ait lib. 4. de ling. Lat. erat attributa pecunia, ut militi redderent.

3 *Quingenariam.*] E quingentis argenti libris. Sic *vaſa centenaria argentea* apud Lampridium in Elagabalo, pag. 107. quæ centum librarum forent. Sic balliſtæ *centenariæ*, quæ ſaxa centum pondo jacerent: *talentariæ*, quæ talenti pondo. In Plautina fabula, quæ *Captivi* inſcribitur, catenas *ſingularias*, quæ ſunt ſingularum librarum, eruditiores interpretantur Act 1 ſc 2. verſ. 3.

His indito catenas ſingularias:
Iſtas majores, quibus ſunt vincti, demito.

Quingenariam Druſillani promulſidem, hanc lancem vocat Tertullianus, lib. de Pallio, ſub finem, pag. 119. ſignificatione Grammaticis vulgo ignota, ut animadvertit Hadr. Junius, lib 10 cap. 5. & poſt eum Salmaſius in eum Tertulliani librum, pag. 407. Vide Budæum de hoc Plinii loco agentem, lib. 3. fol. 90.

4 *Octo DCCCL. librarum.*] Sic Reg. 2. non, ut editi, *octo quinquaginta.* Sententia eſt, octo lances in comitum ejus ſupellectile fuiſſe, quæ libras DCCCL. univerſæ penderent: ſingulæ fere centum ac ſeptem libras.

5. *Sed & teſtudinea*] Vide lib. 9. ſect. 13. Repoſitoria hoc loco Plinius intelligit, non ipſa triclinia, ut Fulvio Urſino viſum, in Append. Petr Ciacconii, pag. CXI.

6. *Nec multo majora.*] Nec longiora multo, nec latiora menſis.

7. *Aut acere.*] Laminis aceris aut citri extrinſecus adglutinatis tecta Vide lib. 13. ſect. 29.

8. *Lineaſque.*] Lineas ex argento, quæ per omnes commiſſuras ducerentur.

9 *Stateras, &c.*] Stateræ magidiſque vocabulo nihil aliud intelligi arbitramur, præter lances rotundas, quæ imponerentur menſis, tollerenturque, ut collibitum eſſet, quales ſunt eæ fere quibus ſolemus res omnes venales appendere. Vide Conſtant. in Lexico, verbo *Μαγίς*.

Sect. LIII. 1. *Nec copia.*] Sic Reg. 2. codex, & Pintiani. Sic P Ciacconius ex conjectura, lib. de triclinio, pag. 18. Perperam in editis, *Nec copia tantum argenti fuerit vita, ſed validius pæne manupretium.* Quod manu factum erat, & quod datum pro eo, manupretium vocabatur, a manibus

pridem, ut ignoſcamus nobis. [2] Delphinos [3] quinis millibus ſeſtertiûm in libras emptos C. Gracchus habuit. Lucius vero Craſſus Orator duos ſcyphos Mentoris artificis manu cælatos [4] ſeſtertiis c. Confeſſus tamen eſt, numquam ſe his uti propter verecundiam auſum. Conſtat eumdem [5] ſeſtertiûm VI. millibus in ſingulas libras [6] vaſa empta habuiſſe. [7] Aſia primum devicta luxuriam miſit in Italiam. Siquidem Lucius Scipio tranſtulit in triumpho argenti cælati pondo MCCCCL. Et vaſorum aureorum pondo MD. anno conditæ Urbis quingenteſimo ſexageſimo quinto. [8] Eadem Aſia donata multo etiam gravius afflixit mores, inutiliorque [9] victoria illa hereditas Attalo rege mortuo fuit. Tum enim hæc emendi Romæ in auctionibus regiis verecundia exempta eſt, [10] Urbis anno ſexcenteſimo vigeſimo ſecundo, mediis quinquaginta ſeptem annis erudita civitate amare etiam, non ſolum admirari, opulentiam externam: immenſo & [11] Achaïcæ victoriæ momento [12] ad impellendos mores, quæ & ipſa hoc intervallo, anno Urbis ſexcenteſimo octavo parta, ſigna & tabulas pictas invexit, ne quid deeſſet: pariterque luxuria nata eſt, & Carthago ſublata: ita congruentibus fatis, ut liberet amplecti vitia, [13] & liceret. [a] [14] Petiere & dignationem hinc aliqui veterum. [15] C. Marius poſt victoriam Cimbricam canthatis potaſſe Liberi Patris exemplo traditur, ille arator [16] Arpinas, & [17] manipularis Imperator.

LIV. Argenti uſum in ſtatuas primum [1] Divi Auguſti in adulatione temporum tranſiſ- CAP. XII.

INTERPRETATIO.

a *Petiere.*] Quæſivere & gloriam ſibi a vitiis aliqui veterum: ut C. Marius, qui &c.

NOTÆ.

& pretii. Verba ſunt Varronis, libro 5. de ling. Lat. In Plinianis codd. manupretium ubique ſcribitur. Plinius ipſe, lib. 34. ſect. 17. *Solitum enim ex manupretio cujuſque ſigni denarios deponere aureos ſingulos.* Item Ulpianus, lib. 50 Dig. tit. de verb. ſignif. leg. *Mulieris. Plerumque plus eſt in manus pretio, quam in re.* Sic Ovidius: *Materiam ſuperabat opus*: Manus enim pro opere. Manus pretia dixit Tertullianus, de idolol. ceteri contracte manupretium. Cicero, 3 in Verr. *Machinæ manupretium*: Ad quem locum Aſconius: *Manupretium dicitur, ubi non tam materiæ ratio, quam manus atque artis ducitur.* Galli nos vulgo dicimus, *la façon.*

2. *Delphinos.*] Delphini ſunt ornamenta tricliniorum, aut vaſorum, delphinorum ſimilitudine. Vide Du-Cangium in Gloſſario.

3. *Quinis millibus ſeſtertiûm.*] Monetæ Gallicæ libræ ſunt ſeu florent 500. Vide Notas & Emendat. num. XXXIV.

4. *Seſtertiis centum.*] Seſtertia centum, five, quod idem eſt, ſeſtertiûm centena millia, monetæ Gallicæ libræ ſunt omnino 10000.

5. *Seſtertiûm VI. millibus.*] Hoc eſt, monetæ noſtræ libris 600.

6. *Vaſa empta.*] Reg. 2. Colb. 3. & Pintiani codex, *una empialia*, non *vaſa empta* præ ſe ferunt. Gronovius, *una emblemata* conjiciebat. Erant autem ἐμβλήματα ornamenta vaſorum, dicta ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλεσθαι, quod vaſis adjicerentur, & revellerentur, cum libitum erat.

7. *Aſia primum.*] Livius, lib. 39. pag. 489. *Luxuriæ peregrinæ origo ab exercitu Aſiatico invecta in Urbem eſt, &c. Aſia facta Romanorum*, ait Juſtinus in fine libri 36. *cum opibus ſuis vitia quoque Romam tranſmiſit.* Aſia hic gemina indicatur: altera, Aſia minor hodie dicitur, ubi devictus Antiochus eſt: altera, quæ Syria ſæpius appellatur, ubi Antiochus regnabat. Plinius, libro XIII. ſect. V. *Antiocho rege, Aſiaque devicta, Urbis anno* DLXV. Teſtis etiam eſt geminæ hujus victoriæ nummus argenteus denticulatus, in Muſeo noſtro, & apud Patinum, in famil. pag. 90. Caput Jovis laureatum exhibet, ac ſiniſtro latere litteram K. In parte averſa, Scipio eſt in quadrigis: ſiniſtra tenet ſignum militare, dextra fulmen. Infra, L. SCIP. ASIA G. punctis ſic notatis: *Lucius Scipio: Aſia gemina.* In quibuſdam nummis, teſte Urſino, ſine interpunctione ſcriptum eſt ASIAG. Id vero alii *Aſiagenes*, Ἀσιαγενής, alii *Aſiagetes*, interpretati ſunt, parum certe feliciter. Nam, ut acute Sirmondus admonuit, in Notis ad Sidonium, pag. 128. unde in nummo Romano & Græcum & inſolens vocabulum? Et vetus tamen hic error eſt. Nam & Livio tribuitur, ex vetuſtis codicibus, in quibus *Aſiagenes*, & excerptis Diodori Peireſkianis, in quibus Ἀσιαγενὴς legitur. Verum haud dubie legi oportet, ASIA *Gemina*, capta vel devicta ſcilicet a L. Scipione. Quamobrem in nummo quadrigæ ſculpuntur, certiſſimum geminæ victoriæ argumentum: nam pro ſimplice victoria, ut jam ſupra diximus, tantum bigæ ſculperentur. Nulla ſingi certe poteſt cauſa probabilis, quamobrem Ἀσιαγενὴς, *Aſiæ geminus*, dicatur homo Romanus, & ex nobiliſſima quidem gente in Urbe.

8. *Eadem Aſia donata.*] Ita Reg. 2. & Colb. 3. & quos Budæus inſpexit, ipſo prodente, lib. 3. fol. 85. non *donata*, ut editi hactenus libri: Attalus Pergami in Aſia rex, populum Romanum moriens heredem inſtituit. Hanc Aſiæ donationem Plinius ſpectat.

9. *Victoria illa.*] Qua L. Scipio Antiochum devicit.

10 *Urbis anno, &c.*] Ita Reg. 2. In editis libris ad hone diem, mendoſe, *anno Urbis* DCXXVI *mediis* LVI. *annis*, qui numerus nec cum ratione temporum, nec ſecum ipſe conſtat.

11. *Achaica victoria.*] Exciſa Corintho, per L. Mummium Achaicum, anno Urbis DCVIII.

12. *Ad impellendos.*] Labefactandos, impellendos in præceps. Sic Maro, lib. 4. Æneid. verſ. 22.

Animumque labantem
Impulit.

13. *Et liceret.*] Liceret quidem, cum *metu ablato æmula urbis, luxurians felicitas Urbis erupit*, ut prævidiſſe Naſica a Floro dicitur, lib. 2. cap. 15. pag. 85. Liberet autem, cum omne luxuriæ genus Aſiæ victoria in Urbem inveхiſſet.

14. *Petiere.*] In Reg. 2. *Petere & indignationem hinc aliqui veterum.* Quibus verbis adjecta litterula, ut eſſet *petiere*, pro *petere*, quod Lipſius ante occupavit, ſententiam huic loco maxime accommodatam elicuimus. Perperam antea legebatur, *Et liceret peccare: & dignatione hunc aliciat veterum.*

15. *C. Marius.*] Valer. Max. lib. 3. cap. 6. num. 6. pag. 173. *Jam C. Marii pæne inſolens factum: nam poſt Jugurthinum, Cimbricum, & Teutonicum triumphum, cantharo ſemper potavit: quod Liber Pater inclytum ex Aſia ducens triumphum, hoc uſus poculi genere ferebatur: ut inter ipſum hauſtum vini, victorias ejus ſuas victorias compararet.* Arnobius pæne extremo libri ſexto: *Quod tu Liberi dextra pendeat potorius cantharus?* Vas eſt vinarium Baccho ſacrum ac peculiare, ut docent Athenæus & Macrobius.

16. *Arpinas.*] Tullius municipe Mario gloriari ſolitus eſt.

17. *Manipularis.*] Electus de manipulo.

Sect. LIV. 1. *Divi Auguſti.*] Tranquillus in Auguſto, cap. 52. *Argenteas ſtatuas olim ſibi poſitas conflavit omnes, exque iis aureas cortinas Apollini Palatino dedicavit.* Quæ forma vultus in ſtatuis Auguſti fuerit, non liquet: nulla enim ſupereſt. At in nummis antiquis pæne omnibus valuit adulatio, quæ decorum eum, ejuſdemque imberbis formæ eum ac juvenilis exhibuit, cum eſſet annorum ſeptuaginta, qua fuit vix vicenario major. Unus ſupereſt tantum ex ære mediocri, cujus contemplandi & explorandi copiam nobis fecit eruditus Germanus, tradita etiam ultro gemma nummi effigie. Auguſti vultus ſat mala forma & ruſticana, adjectus eſt lituus, ſymbolum Auguratus: cum epigraphe Latina, CAESAR. In poſtica parte vultus eſt ſenilis & gravis, barba criſpa ac ſpiſſa, qualis in nummis Lacedæmoniorum e Gaza Regia pingitur, cum nomine ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ. Sed hic capite eſt laureato, & infra, littera Græca Λ, quæ prima nominis Λυκοῦργος eſt: ut ſignificetur Auguſtum fuiſſe Lycurgum alterum, hoc eſt, optimarum legum in Italia conditorem, ut fuit olim Lacedæmone Lycurgus: cui eo nomine, quod populares ſuos ad rectum vitæ cultum ſuis legibus tranſtuliſſet, poſt obitum dicavere delubrum Spartiatæ, ut Herodotus libro 1. narrat. Sic in numiſmate altero, quod ad librum VII. ſect. XXXI. protulimus. Idem Auguſtus eadem fere nummi forma cum Platone confertur, ob ſapientiam.

ſe, falſo exiſtimatur. Jam enim triumpho Magni Pompeii reperimus tranſlatam [2] Pharnacis, qui primus regnavit in Ponto, argenteam ſtatuam: [3] item Mithridatis Eupatoris, & currus aureos argenteoſque. Argentum ſuccedit aliquando & auro, luxu feminarum plebis compedes ſibi ex eo facientium, quas induere aureas [4] mos tritior vetat. [a] Vidimus & ipſi [5] Arellium Fuſcum (motum equeſtri ordine, ob inſignem calumniam, [b] cum celebritate aſſectarentur adoleſcentium ſcholæ) ex argento anulos habentem. Et quid hæc attinet colligere, cum capuli militum, ebore etiam faſtidito, cælentur argento, [6] vaginæ catillis, baltei laminis crepitent? Jam vero pædagogia [7] ad tranſitum virilitatis cuſtodiantur argento: feminæ laventur, & niſi argentea, ſolia faſtidiant: eademque materia [8] & cibis, & probris, ſerviat. Videret hæc Fabricius, & ſtratas argento mulierum balineas, [9] ita ut veſtigio locus non ſit, cum viris lavantium: Fabricius, inquam, qui bellicoſos Imperatores plus quam pateram & ſalinum ex argento habere vetabat? [c] Videret hinc dona fortium fieri, aut in hæc frangi? Heu mores! [d] [10] Fabricii nos pudet.

L V. Mirum in auro cælando inclaruiſſe neminem, argento multos. Maxime tamen laudatus eſt Mentor, [1] de quo ſupra diximus. [2] Quatuor paria ab eo omnino facta ſunt: ac jam nullum exſtare dicitur, Epheſiæ Dianæ templi, aut Capitolini incendiis. Varro & æreum ſignum ejus habuiſſe ſcripſit. Proximi ab eo in admiratione Acragas, [3] & Boëthus, [4] & Mys fuere. Exſtant hodie omnium opera in inſula Rhodiorum: Boëthi apud Lindiam Minervam: Acragantis in templo Liberi Patris in ipſa Rhodo, Bacchæ Centaurique cælati in ſcyphis: Myos in eadem æde, & Silenus, & Cupidines. Acragantis & venatus in ſcyphis magna fama. Poſt hos celebratus eſt [5] Calamis & Antipater: quique Satyrum in phiala gravatum ſomno collocaviſſe verius, quam cælaſſe dictus eſt, Stratonicus. [6] Mox Cyzicenus Tauriſcus. Item Ariſton & Eunicus Mitylenæi laudantur, & Hecatæus: & circa Magni Pompeii ætatem [7] Praxiteles, Poſidonius Epheſius, [8] Lædus Stratiates, qui prælia armatoſque cælavit: Zopyrus, qui Areopagitas, & judicium Oreſtis, in duobus

INTERPRETATIO.

a *Vidimus*] Vidimus & ipſi Arellium....ex argento anulos habentem, *cum aureos faſtidiret, feminarum more.*

b *Cum.*] Cum turbam adoleſcentium ingentem traheret, qui eum in ſcholis audiebant: hic comitatus fuit ei cauſa inſignis calumniæ.

c *Videret.*] Videret ex argento balineis probriſque dicato peti præmia argentea, quæ viris fortibus debeantur: aut hæc ad illos uſus frangi.

d *Fabricii.*] Fabricii abſtinentiæ nos jam pudet.

NOTÆ.

Hinc ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ: inde ΠΛΑΤΩΝ. In iſto exprimitur, quod ei dictum ab Horatio eſt, libro 2. epiſt. 1.

Cum tot ſuſtineas & tanta negotia ſolus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
LEGIBVS EMENDES, &c.

Prior tantum littera Græca nominis Lycurgi apponitur: indicante ſolerter nummi opifice, ſatis eſſe, ſi ab eruditis agnoſceretur Lycurgus ex prima nominis littera, integro nomine non expreſſo, ob odioſam ejus ſignificationem. Eſt enim Λουκοῦργος pro λυκόεργος: quod idem valet ac *lupi ira*, vel *lupus iratus.*

2 *Pharnacis.*] Ejus qui Mithridatis avus fuit. Eleganter Seneca, epiſt 88. de ſtatuis in triumpho tranſlatis: *Sacrilegia minuta puniuntur, magna in triumphis feruntur.*

3 *Item Mithridatis*] Auream Mithridatis ſtatuam octo cubitorum in triumpho Pompeii latam, auctor eſt Appianus, in Mithrid. pag 252. Ejuſdem alteram ſenum pedum exhibitum a Lucullo, Plutarchus in ejus vita, pag 516

4. *Mos tritior vetat.*] Id eſt, jam vulgatus & paſſim receptus. Innuit argenteas compedes a plebe geſtatas, cum jam aureæ faſtidiri cœpiſſent, perverſa luxuria, jam trito tamen & pervulgato more. A MSS. exemplaribus non diſcedimus, quos negligere videntur ii qui vel *mos triſtior*, quod nemo intelligat, vel *mos patriciorum*, vel *mos Quiritium*, haud ſatis conſulto reponere conantur. De compedibus iis egimus ſect 12.

5. *Arellium.*] Hic ejus Arellii filius, quem Q. Fuſcum Seneca pater, lib. 1. Controv. 7. pag 91. multiſque aliis locis Arellium Fuſcum patrem appellat, & Rhetorem. Locum hunc, quem uti editiones, ita typi omnes, manuſcriptique codices repræſentant, ut enodarent, fruſtra deſudarunt Barbarus, Pintianus, Gronovius, aliique Nos & interpunctione loco adhibita, & interpretatione ſimplici, planum, ut quidem remur, fecimus.

6. *Vaginæ catillis.*] Ita Reg. 2. & editi libri ante Hermolaum, quo auctore typi deinceps *batillis* exhibent. Dictas autem catillas arbitror pro catellis, hoc eſt, brevibus catenis. Qua de voce Voſſium conſule in Etymol.

7 *Ad tranſitum virilitatis.*] Viriles ſcilicet Aulo argenteo, ſeu fibula pædagogiorum, hoc eſt, puerorum pudenda perſtringebant, interdum vocis, interdum valetudinis cauſa cujus infibulationis modum Celſus edocet, lib. 7. cap. 25. Pueri Cæſarum, ſive ut apud Gruter. pag 1037 PVERI DOMVS AVGVSTAE. pædagogia non a Plinio modo dicuntur, ſed & a Seneca, lib de beata vita, & ab Ulpiano, leg *Quæſitum eſt*, dig *de inſtr. fund.* vel *inſtr. leg.* Ab Ammiano Marcell. *Pædagogiani.* Galli diminuta voce, *Pages*, vocant, ut ſupra monuimus, ſect. 12.

8. *Et cibis & probris.*] Et vaſis, quibus feruntur obſonia: & matulis, quibus lotium excipi ſolet.

9. *Ita ut veſtigio.*] Cum ſint balinearum ſolia, inquit Dalecampius, ſtrata argento perpolito ac lubrico, conſiſtere in iis veſtigium non poteſt. Nugæ. Quis enim lubricum adeo ex argento pavimentum putet, ut fallat veſtigia? Plinius ita ſtratas argento balineas dicit, ut jam nulla pars earum arena ſit, cui imprimi pedis veſtigium queat.

10. *Fabricius.*] Luſcinus ille, de quo ſuperius diximus, ſect. 50. unicuique pauperrimo cenſu par, inquit Valer. Max. lib 4. c. 3. pag. 209. Idem cap. 4. num. 3 pag. 217. *In Caio vero Fabricio, & Q. Æmilio Papo Principum ſeculo ſui domibus argentum fuiſſe confitear oportet: uterque enim patellam Deorum & ſalinum habuit: ſed eo lautior Fabricius, quod patellam ſuam corneo pediculo ſuſtineri voluit* Conſulatum ambo geſſere ſimul uno Urbis CCCCLXXII. & CCCCLXVI. Cenſuram, poſt Conſulatum, ut quidem Faſti ferunt.

Sect LV. 1. *De quo ſupra diximus.*] Libro 7. ſect 39

2. *Quatuor paria.*] Vaſorum, ſive ſcyphorum. Vide Notas & Emendat. num. XXXV.

3. *Et Boethus.*] Βοηθὸς Carthaginienſis ſtatuarius, de quo Pauſanias in Eliac. prior ſive lib 5. pag. 319.

4. *Et Mys.*] Meminit hujus Pauſanias, lib. 1. Attic. pag. 51. Martialis item, lib. 8 Epigr. 51.

Quis labor in phiala? docti Myos? anne Myronis?
Mentoris hæc manus eſt? an, Polyclete, tua?

Et lib. 14. Epigr 95. cujus lemma, *Phiala aurea cælata:*

Quamvis Callaico rubeam generoſa metallo,
Glorior arte magis: nam Myos iſte labor.

5. *Calamis.*] Dicemus de eo inferius, & de Stratonico.

6. *Mox Cyzicenus Tauriſcus.*] Meminit hujus iterum Plinius, lib 36. ſect 4. num 10 ubi a Tralliano marmorum cælatore diverſum eſſe admonet.

7. *Praxiteles.*] Argentarius, de quo Cicero, lib 1. de Divin pag. 189. Diverſus a ſtatuario altero, de quo lib. 34. ſect. qui CCC. ferme annis hunc anteceſſit.

8. *Lædus Stratiates.*] Reg. 2. *Lædus Thracides.* An *Leoſtratides?*

ſcyphis

ſcyphis [9] H S. x i i. æſtimaris. Fuit dein Pytheas, [10] cujus binæ unciæ x. venierunt. Ulyſſes & Diomedes erant in phialæ emblemate, Palladium ſurripientes. Fecit idem & cocos [11] magiriſcia appellatos, parvulis potoriis, ſed e quibus ne exempla quidem liceret exprimere, [12] tam opportuna injuriæ ſubtilitas erat. [13] Habuit & Teucer cruſtarius famam. Subitoque ars hæc ita exolevit, ut ſola jam vetuſtate cenſeatur, uſque adeo attritis cælaturis, ne figura diſcerni poſſit, auctoritas conſtet. [14] Argentum medicatis aquis inficitur, atque etiam afflatu ſalſo, ſicut in mediterraneis Hiſpaniæ.

LVI. In argenti & auri metallis naſcuntur etiamnum pigmenta, ſil & cæruleum. [1] Sil proprie limus eſt. [2] Optimum ex eo quod Atticum vocatur. [3] Pretium in pondo libras, x. i i. Proximum [4] marmoroſum, dimidio Attici pretio. Tertium genus eſt [5] preſſum, quod alii Syricum vocant ex inſula Syro. Jam quidem & ex Achaïa, quo utuntur ad picturæ umbras. Pretium in libras, H S. bini. [7] Dupondiis vero detractis, quod lucidum vocant, [8] e Gallia veniens: hoc autem & Attico [9] ad lumina utuntur: [10] ad abacos non niſi marmoroſo, quoniam marmor in eo reſiſtit amaritudini calcis. Effoditur & ad xx. ab Urbe lapidem, in montibus. Poſtea uritur, preſſum appellantibus qui adulterant. Sed eſſe falſum exuſtumque amaritudine apparet, quoniam reſolutum in pulverem eſt. * Sile pingere inſtituêre primi Polygnotus & [11] Micon, Attico dumtaxat. Hoc ſecuta ætas ad lumina uſa eſt: ad umbras autem Syrico & Lydio. Lydium Sardibus emebatur, [12] quod nunc obmutuit. * CAP. XIV.

LVII. [1] Cæruleum arena eſt. [2] Hujus genera tria fuere antiquitus: Ægyptium, quod maxime probatur. Scythicum, hoc diluitur facile: cumque teritur, [3] in i v. colores mutatur, [4] candidiorem nigrioremve. Præfertur huic etiamnum Cyprium. Acceſſit his Puteolanum & Hiſpanienſe, arena ibi confici cœpta. Tingitur autem omne, [5] & in ſua coquitur herba, bibitque ſuccum. Reliqua confectura eadem [6] quæ chryſocollæ. Ex cæruleo fit, quod vocatur [7] lomentum: perficitur id lavando terendoque: hoc eſt cæruleo candidius. [8] Pretia ejus, x. x. in libras: cærulei, x. v i i i. [9] Uſus in creta, calcis impatiens. Nuper acceſſit & [10] Veſtorianum ab auctore appellatum. Fit ex Ægyptii leviſſima parte: pretium ejus, x. i. [11] in libras. Idem & Puteolani uſus, præterque ad feneſtras: [12] vocant cœlon. Non pridem apportari & Indicum eſt cœptum, cujus pretium [13] x. v i i i. in libras.

Notæ.

9. *H S. XII.*] Ita Reg. 2. librique editi: hoc eſt, duodecim ſeſtertiis, ſive duodecim millibus ſeſtertiûm nummûm: quæ monetæ noſtræ libræ ſunt 1200 Ciaconii conjecturas nullo probabili argumento nixas, hoc loco, ad alia properans, nihil moror.

10. *Cujus binæ unciæ x. venierunt.*] Ita MSS. omnes, non ſingulæ, ut editi, hoc eſt, decem ſeſtertiis, vel decem ſeſtertiûm millibus; quæ Gallicæ monetæ libras efficiunt omnino mille: majore, ut apparet, pretio, quam ſuperiores ſcyphi.

11. *Magiriſcia.*] Μαγειρίσκια, a μάγειρος, coquus, deminuta voce.

12. *Tam opportuna.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Hoc eſt, adeo facile lædebantur. Sic *contumeliæ opportunum* dixit & Seneca, lib. de Conſol. ad Helv. cap. 13. Celſus, lib 2 cap. 9. *Opportuniores hæ partes injuriæ ſunt, quæ jam male habent.*

13. *Habuit & Teucer cruſtarius famam.*] Vocem eam *cruſtarius*, Reg. 2. codex prætermiſit, cui voci ſi quis noſſe velit quæ vis ſubſit, conſulat Gothofredum in Cod. Theod. lib. 15. tit. 7. pag. 375 A cruſtis, vaſiſque potoriis cruſtatis nomen in primis habent cruſtarii. Sunt autem cruſtæ, genus emblematis, quod vaſculis inſerebatur: idemque, cum vellent, detrahebatur, quemadmodum & emblemata. Tullius, lib. 6. in Verrem, *Cruſtæ aut emblemata detrahuntur.*

14. *Argentum medicatis aquis.*] Quæ ſunt ſapore aliquo, aut medica vi præditæ, quales ſunt quæ minerales vocantur.

Sect. LVI. 1. *Sil proprie.*] Terra lutea, quam ὤχραν Græci ex re ipſa vocant: *Ocre jaune*, ſed præcipuæ notæ atque ſplendoris: unde ſil lucidum appellatur, lib. 35 ſect. 17. Vide Agricolam in Bermanno, pag 452 & ſeq.

2. *Optimum.*] Ita Dioſc. lib. 5. cap 108.

3. *Pretium in pondo libras X. II.*] Ita Reg. 2. Hoc eſt, denarii duo: Gallicæ monetæ, aſſes ſedecim. In libris hactenus editis, *Pretium in libras* x x x i i. ſine ulla pretii nota.

4. *Marmoroſum.*] Lapidoſum. Dioſcor. lib. 5. cap. 108. ochram probat in primis ἄλιθον.

5. *Preſſum.*] Obſcurum, nubilum, fuſcumque, σκοτεινὸν, ἀμαυρὸν, *Ocre de Rus, qui eſt d'un jaune brun.* Preſſo ſaturum opponitur χρῶμα κοῖλον.

6. *HS. bini.*] Sive aſſes Romani quinque: e noſtris, tantum quaterni.

7. *Dupondiis.*] Aſſibus duobus.

8. *E Gallia.*] E Biturigibus Cubis: unde nunc quoque, *Ocre de Berri.*

9. *Ad lumina.*] In picturis. *Le jour d'un tableau, les parties éclairées.*

10. *Ad abacos.*] Dicemus de ejus vocis inſolentiore ſignificatu, quem hoc loco habet, lib. 35. ſect. 1 & 13.

11. *Micon.*] Græcis Μίκων, & Πολύγνωτος. De his dicemus libris ſequentibus.

12. *Quod nunc obmutuit.*] Reg. 2. *ommituit.* Credo, pro *omittitur.*

Sect. LVII. 1. *Cæruleum.*] Obſolevit iſtud jamdudum, inque ejus locum ſucceſſit alterum ſimile, quod ex cyaneo lapide Lazuli parant, vocantque ultramarinum, *Outremer.*

2. *Hujus genera tria.*] Theophraſtus, duo nativi cærulei genera agnoſcit, Scythicum, Cypriumque: factitium tertium, Ægyptium ſcilicet. Sic enim ille, lib. περὶ λίθων, pag. 11. Καὶ κυανὸς, ὁ μὲν αὐτοφυὴς· ὁ δὲ σκευαστὸς, ὥσπερ ἐν Αἰγύπτῳ. Γένη δὲ κυανοῦ τρία· ὁ Αἰγύπτιος, καὶ Σκύθης, καὶ τρίτος ὁ Κύπριος· βέλτιστος δ' ὁ Αἰγύπτιος εἰς τὰ ἄκρατα λειώματα· ὁ δὲ Σκύθης εἰς τὰ ὑδαρέστερα. σκευαστὸς δ' ὁ Αἰγύπτιος.

3. *In IV. colores.*] Theophr. loc. cit. pag. 11. & 12. Φασὶ δ' οἱ τὰ φάρμακα τρίβοντες, τὸν μὲν κυανὸν ἐξ ἑαυτοῦ ποιεῖν χρώματα τέτταρα· τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τῶν λεπτοτάτων λευκότατον· τὸ δὲ δεύτερον, ἐκ τῶν παχυτάτων μελάντατον. Ait e cæruleo trito fieri quatuor colores: nempe binos, hoc eſt, magis minuſve candidum e cæruleo tenuiſſimo, e craſſiſſimo totidem, hoc eſt, magis aut minus nigrum.

4. *Candidiorem, nigrioremve.*] Addidere Plinii interpolatores, *craſſiorem, tenuioremve*, ex Theophraſti verbis, opinor, perperam intellectis. Non habent eas voces MSS. codices ulli.

5. *Et in ſua coquitur herba.*] Peculiaris fuiſſe generis eam herbam indicat. Nos glaſtum eſſe ſeu iſatim arbitramur; de qua alibi Plinius, libro nempe 22. ſect. 2.

6. *Quæ chryſocollæ.*] De confectura chryſocollæ dictum eſt ſect. 26. libri hujus.

7. *Lomentum.*] Λώμεντα, nunc cæruleum lotum, tritumque, & magis dilutum ſignificat.

8. *Pretia ejus X. X. in libras.*] Hoc eſt, denariis decem: monetæ noſtræ aſſes octoginta. Prius legebatur, *Pretia ejus* X X I I I. *in libras: cærulei* x v i i i. pro x v i i i. hoc eſt, denariis octo, monetæ noſtræ quaternis aſſibus & ſexagenis.

9. *Uſus in creta.*] Tectorio e creta, non item e calce, cæruleum commode illinitur.

10. *Veſtorianum.*] Vide Notas & Emend. num. X X X V I.

11. *X. I. in libras.*] Denarius unus in libras: monetæ Gallicæ aſſes octo. Prius typi ſic edebant, LX. *in libras.*

12. *Vocant cœlon.*] MSS Reg. 2. & alii, *cyllon vocant.*

13. *X. VIII. in libras.*] Denarii octo, monetæ noſtræ aſſes 64.

Ratio in pictura [14] ad inciſuras, hoc eſt, umbras dividendas ab lumine. Eſt & viliſſimum genus lomenti, quidam tritum vocant, quinis aſſibus æſtimatum. Cærulei ſinceri experimentum in carbone, ut flagret: [15] Fraus, viola arida decocta in aqua, ſuccoque per linteum expreſſo in cretam Eretriam. Vis ejus in medicina, ut purget hulcera. Itaque & emplaſtris adjiciunt: [16] item cauſticis. Teritur autem difficillime ſil. [17] In medendo leviter mordet, adſtringitque, & explet hulcera. Uritur in fictilibus, ut proſit. Pretia rerum, quæ uſquam poſuimus, non ignoramus alia in aliis locis eſſe, & omnibus pæne annis mutari, prout navigationes conſtiterint, aut ut quiſque mercatus ſit, aut aliquis prævalens manceps [18] annonam flagellet: non obliti Demetrium [19] a tota Seplaſia Neronis principatu accuſatum apud Conſules: Poni tamen neceſſarium fuit, quæ plerumque erant Romæ, ut exprimeretur auctoritas rerum.

NOTÆ.

14. *Ad inciſuras.*] Commiſſuras ipſe appellat, lib. 35. ſect. 11. ubi de picturæ arte: *Tandem ſe ars ipſa diſtinxit, & invenit lumen atque umbras differentia colorum alterna vice ſe ſe excitante. Deinde adjectus eſt ſplendor, alius hic quam lumen: quem quia inter hoc & umbram eſſet, appellaverunt tonon: commiſſuras vero colorum & tranſitus, harmogen.* Quid enim commiſſura & tranſitus colorum, quam luminis & umbræ, quæ ex varietate colorum fiunt, diviſio? Id qui ex arte efficiunt, apud nos dicuntur, *Arrondir une figure, luy donner du relief par le moyen des jours & des ombres.*

15. *Fraus, viola.*] Ut in cærulei experimento Plinius, ſic etiam & in ſile probando Vitruvius violam adſciſcit, lib. 7. cap. 14. pag. 148. *Itaque tinctores*, inquit, *cum volunt ſil Atticum imitari, violam aridam conjicientes in vas cum aqua, confervefacere faciunt ad ignem: deinde cum eſt temperatum, conjiciunt in linteum, & inde manibus exprimentes, recipiunt in mortarium aquam ex violis coloratam, & ex ea Eretriam perfundentes, & eam terentes, efficiunt ſilis Attici colorem.*

16. *Item cauſticis.*] Modice exedere Dioſcor. ait, lib. 5. cap. 106.

17. *In medendo.*] Dioſcor. lib. 5. cap. 108. de ochra, ſive ſile.

18. *Annonam flagellet.*] Alii incendere, urere, excandefacere, vexare dicunt, hoc eſt, inferre caritatem annonæ.

19. *A tota Seplaſia.*] Capuæ forum & vicus fuit, in quo unguentarii negotiabantur, ut alibi diximus.. Hoc loco unguentarios Urbis Romæ atque pigmentarios putamus intelligi, appellatione deducta ab eo Capuæ vico, qui fuit his mercibus attributus.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM XXXIII.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. 1. I. ILLA *quæ non naſcuntur repente. Mens ad inane evolans reputet quæ deinde futura ſit finis. . . . exhauriendi eam · quouſque penetratura avaritia*] Sic locum hunc refinximus ductu codicis Reg. 2. & ejus quem Pintianus habuit, totidem plane ſyllabis apicibuſque litterarum integra fide repræſentatis: interpunctione ita ſervata, ut ſua orationi ſententia, neque, ut prius, impedita conſtaret. Sic enim typi interpolati habent: *Illa quæ non naſcuntur: ut repente mens . . . . quouſque penetret avaritia.*

Sect. 4. II. *Peſſimum vitæ ſcelus fecit, qui id primus induit digitis.*] Sic Reg. 2. aliique. Interpolatores in libris vulgatis ſic edidere, *qui annulum primus.* Satis incaute id quidem: vel ſic abrupta orationis ſerie: nam cur ab auro, de quo agebatur proxime, ad anulum oratio tranſiliat, non apparet: niſi materia ipſa deſignetur: hoc eſt, aurum, cujus admonitu & anulorum quoque tota ratio pertractatur. Sed gravior multo error irrepſit in contextum Plinianum, ſub calcem hujus ſectionis, quam ſub initium: legebatur enim ante nos: *Quod ſi impedimentum potuit in eo aliquod intelligi, etiam conſertoris uſu argumentum eſt, majus in læva fuiſſe, qua ſcutum capiatur.* Ex Hermolai Barbari officina prodiit illud *conſertoris uſu.* Reg. 2. codex, Lugdunenſis, Chiffl. quoque, & alii probatioris notæ, *etiam ſertoris uſu* planiſſime exhibent. Parmenſis editio, cum Rhodigino, repetita prioris vocis poſtrema littera, *etiam inſertoris uſu*, legit. Turnebo, lib. 6 Adverſ. cap. 2. & Kirchmanno, lib. de anulis, placuit *etiam ſartoris uſu*: cum vox *ſartoris*, pro eo qui veſtes ſuit, ſit priſcis ignota: nec, ſi recepta ea foret, conſtet adhuc ſententia. Gronovius, qui *ſertoris uſu* etiam in gemino ſuo codice legit, Acad. & Voſſiano, nihilominus *armorum uſu* reponebat. Irrito omnes conatu, audaci certe veterum exemplarium neglectu. Nos, quibus religio eſt ab eorum veſtigiis diſcedere, litterula unica immutata, *ſerioris uſu* legi juſſimus, ac ſcriptoris ſenſum interpretatione noſtra primi patefecimus. Nam cum prius dixiſſet, Iliacis temporibus anulos fuiſſe nullos, eoſque ab eo qui primus invenit, manui primum lævæ inſertos, forte quod dextra fuiſſet ad munia ſua obeunda impeditior, inde colligit ſeriorem uſum anulorum fuiſſe, hoc eſt, poſt Iliaca tempora modo cœpiſſe, quod tum in læva majus impedimentum foret, qua ſcutum caperetur. Nihil planius. Subjicit porro id quod interpretationem noſtram confirmat: *Eſt quidem apud eumdem Homerum virorum crinibus aurum implexum: ideo neſcio an prior uſus a feminis cœperit.* Priorem uſum ſeriori opponit.

Sect. 5. III. *Nec ignoro duo millia pondi auro auri periiſſe, Pompeii tertio Conſulatu.*] Hic variant codices, ſed vitiati, ut apparet, amanuenſium aut eruditorum interpolatione. Propius abeſt a genuina lectione Reg. 2. codex, in quo legitur, *Nec ignoro duo millia pondo auri reperiſſe Pompeii IIIIto. Conſulatu.* At Conſulatum Pompeius quartum numquam geſſit: *reperiſſe* pro *rapuiſſe* proclivi amanuenſium lapſu confictum, ex repetitione poſtremæ ſyllabæ vocis præcedentis, *auri*, Colb. 3. & Romana anni 1470. ac Parm. edit. *Nec ignoro M. Craſſum duo millia pondo auri rapuiſſe ſuo & Pompeii tertio Conſulatu.* Error in re Chronographica utrobique haud levis: neque enim tertius, ſed ſecundus Pompeii Conſulatus in Faſtis, cum M. Craſſi Conſulatu altero jungitur. Tertium Pompeius geſſit triennio poſt cum Q. Cæcilio Metello. Quartum, ut diximus, nullum vidit. Natus error ex præpoſtera repetitione poſteriorum litterarum vocis *POMPEII*, quas eſſe numerales Librarii falſo exiſtimaverunt.

Sect. 6. IV. *Hoc actum P. Sempronio Longo, L. Sulpicio Coſſ.*] Ita libri MSS. probatiſſimi, & editiones vetuſtiſſimæ. Quamobrem nihil mutamus; tametſi Sempronio Sophus cognomen apud Livium, lib 9. pag. 169. & in Faſtis, non *Longus* eſt, & Sulpicium, quem Lucium Plinius appellat, Publium vocent Livius loc. cit. & Diodorus Sic.

Ibid. V. *Trecentis quatuor annis poſt Capitolinam, dedicatum.*] In libris recentius editis, *centum quatuor.* In MSS Reg. 2. & Chiffl. & in vetuſtis editionibus *CCC. quatuor.* Sic paulo poſt, *Ita CCCCXLVIII. a condita Urbe*, iidem libri habent. Itaque quidquam immutare religio fuit, tametſi Faſtis ſic repoſcentibus.

VI. *Ex omnibus ſelecti ad cuſtodiendas ciſtas ſuffragiorum in Comitiis.*] Hos *cuſtodes ciſtarum*, quibus excipi ſuffragia ſolerent, Tullius appellat, orat. in Piſon. & poſt reditum in Senatum. Græci ἀσ. φόροι. In Notis quæ Tironi vulgo adſcribuntur, pag. 61. ubi Romani magiſtratus plerique omnes recenſentur, *Ceſtifer.* Haud dubie pro *Ciſtifer.* Operæ pretium porro fuerit hoc loco obiter animadvertere Martialis lepidum ſane jocum, qui omnibus ad hunc diem interpretibus latuit. Petitus ille nimirum eſt ex ambiguitate vocis *ciſtifer*, quæ & ciſtarum vitilium, qualorumque venditores, ruſticanos plerumque homines ſignificat: & Senatores Equeſtreſve (nam ex utroque ordine conſtare decurias Judicum antea monuimus) qui ciſtas ſuffragiorum in Comitiis cuſtodirent. Sunt enim aliæ ciſtæ ſuffragiorum, de quibus hoc loco agitur: aliæ *ciſtæ vitiles*, quibus mala condi Plinius ait, lib. 15 ſect. 18 num. 2. Hinc vates arripuit jocandi cauſam, lib. 5 Epigr. 17. cujus lemma, *In Gelliam reſpuentem ordinis Equeſtris maritum.* — Sect. 7.

Dum proavos, atavoſque refers, & nomina magna:
Dum tibi noſter Eques ſordida conditio eſt:
Dum te poſſe negas niſi lato, Gellia, clavo
Nubere: nupſiſti, Gellia, ciſtifero.

Senatorum peculiare fuit, ut libro octavo diximus, inſigne latus clavus: ex eo ordine & ciſtiferi legebantur. Itaque dum Equitem Gellia non admiſit, nacta eſt ciſtiferum ſcilicet, ſed Senatorem.

VII. *Catilinanis rebus.*] Veſtigia codicis probatiſſimi Reg. 2. integra fide ſecuti loco huic curationem adhibuimus: nam in eo vidimus quod & in ſuo Pintianus vidit, *Catilinanis rebus.* Plinius ipſe, lib. 2. ſect. 52. pag 100. *in Catilinanis prodigiis* dixit. Hic vero editi ad hunc diem libri, *Senatum ei conciliant*, expuncta voce *rebus*, adjecta altera deinde *Senatum*: reliquis corruptis. — Sect. 8.

VIII. *Item L. Lentulus Coſ. Servio Cornelio Merenda, Samnitum oppido capto: ſed huic quinque librarum. Piſo Frugi filium ex privata pecunia donavit: eamque coronam teſtamento ei prælegavit.*] In Reg. 2. cod. *expralegavit*: cetera totidem ſyllabis apicibuſque litterarum fide religioſiſſima repræſentamus, quæ ſunt in libris hactenus editis ſic fœde interpolata: *Item L. Lentulus Coſ. Serg. Cornelio Merenda, Samnitum oppido capto. Sed quinque librarum corona Piſo Frugi filium ex privata pecunia donavit: eamque coronam teſtamento reipublicæ legavit.* Sergii vox non prænominis vice fuit unquam apud Romanos, ſed nominis. Corona quinque librarum non Piſonis filium, ſed Cornelium Merendam eſſe donatum, vel ex Valerio Maximo conjicere poſſumus, qui a Piſone Frugi *trium tantum librarum, corona decoratum filium* ſcribit. *Republica* vero aut, ut Pintianus malebat, *Populo Romano*, legatam hanc coronam, nec Valerius, nec codices MSS agnoſcunt. Amanuenſium illa vel ſemieruditorum conjectura eſt, ex his vocibus *ei prælegavit*, efficientium, *reip. legavit.* Denique extritam temere voculam *huic*, inſertam alteram, *corona*, libris omnibus invitis, jure conquerimur. — Sect. 11.

IX. *Et inſerta margaritarum pondera e collo dominarum auro pendeant, ut in ſomno quoque unionum conſcientia adſit.*] In Reg. 2. *ut in ſamno*, unius litterulæ diſcrimine, ſed errore minime obſcuro. Alii, *ut in ſomno quoque*, &c. Et prius, *inſerta margaritarum pondera*, habent MSS omnes & vetuſtæ editiones; non, ut codex Pintiani interpolatus habet, *in ſecreto margaritarum ſacculi*; quæ poſtrema vox gloſſema eſt, loco vocis primigeniæ, *pondera.* — Sect. 12.

X. *Argentum ſignatum eſt anno Urbis CCCCLXXXV. Q. Fabio Conſule, quinque annis ante primum bellum Punicum.*] Ita libri omnes, nullo addito collega, Conſuli Fabio. In Reg. 2. cod. legitur, *Q. O. C. Fabia* Unde Canterus, lib. 2. Antiq. lect. cap 11. legendum hic putat, *Q. Ogulnio, C. Fabio Coſſ.* Verum haud credibile eſt Librarium voluiſſe ſola littera O *Ogulnium* intelligi Itaque nihil mutandum in ea ſcriptura cenſemus, quam omnes libri veteres exhibent. Triumviri — Sect. 13.

monetalis ex gente Fabia, hodieque nummus extat in Muſeo Pariſienſi noſtro, cujus ectypum Patinus exhibet, in gente Fabia, pag 107. cum hac epigraphe ex averſa parte, EX. A. PV. hoc eſt, *ex argento puro*, ſeu potius *publico*: ex adverſa ſunt bigæ, cum ciconia, quod Fabiæ gentis inſigne, ſubſcribiturque, C. FABI C. F. Sed & annum refinximus, quo Conſulatum ambo geſſiſſe dicuntur, nempe CCCC. LXXXV. cum centenario integro codices tum MSS. tum editi diſcrepent, in quibus legitur, CCCCCLXXXV. centenarii nota videlicet abundante. Eo certe anno, quem edidimus, Conſules fuiſſe Q Ogulnium Gallum, & C Fabium Pictorem Faſti tradunt: nec quintus ante Punicum bellum primum annus alius eſſe poteſt, ab eo quem diximus. Certe in Chiffl. cod. ſi credimus Cl. Chiffletio, lib. de Antiq. num. cap. 7. pag. 55. diſerte legitur, CCCCLXXXV.

Ibid. XI. *Aureus nummus poſt annum LXII. percuſſus eſt, quam argenteus, ita ut ſcrupulum valeret ſeſtertiis vicenis: quod effecit in libras ratione ſeſtertiorum, qui tunc erant, ſeſtertios* DCCCC. Torſit hic locus, ſi quiſquam alius in toto Pliniano opere, ſummorum virorum ingenia, eorum præſertim qui de aſſe, ac de re nummaria volumina iſto & anteriore ſæculo ediderunt. In eo ſeſe exercuere omnes, irrito ad hunc diem conatu. Nulla eſt propemodum in hac ſententia ſyllaba, quam labis expertem putarint, quam non varie corripuerint, ut corrigerent. Nos ea intacta plane omnia (præterquam quod ex Reg 2. cod. alteroque Marcelli Cervini, qui Romæ ſervatur, *quod effecit*, ſcripſimus, cum prius *quod efficit* legeretur, quod tamen ferme perinde eſt, ac per ſe leve) ſed ceteris integris, legitimam, ut reor, neque omnino invendibilem interpretationem dedimus. Ac primum quidem nec Glareano, lib. de aſſe, cap. 17. nec Hotomano, pag. 332. legi placet, *poſt annum LXII. Poſt XII.* multo mallent. Budæus lib. 3. fol. 71. non *ſeſtertiis vicenis* legit, ſed *biſſenis*. Pancirolus, *vicenis quinis*. Mox Villalpandus, *quod effecit in ſenos, non in libras*. Poſt Agricola, lib. 4. pag. 98 & pag. 276. non *ſeſtertium DCCCC.* ſed *ſeſtertium VDCCLX.* hoc eſt, 5760. legi jubet: ſed pareant quibus ille juſſerit, ut Snellius paruit, lib. de re numm. pag. 30. Leonardus Porcius, lib. de ſeſtertio, fol. 13. & Budæus, loc. cit. *denarios DCCCC.* Hotomanus, pag. 330. *ſeſtertios MMMMCCCCLXIV.* Joſ. Scaliger, lib. de re nummaria, gag. 50. *denarios MCCCXL.* vel certe MCCCC. neglectis ad rotundum abſolutumque numerum, denariis XL. His omnibus, ut dixi, & codices adverſantur, & nummi. Sed quod haud paulo lepidius eſt, his verbis, *ſeſtertiorum qui tunc erant.* Savotus exiſtimat, cap 7. pag. 155. ſignari ſeſtertios ſeptuplo graviores, quam fuerint vulgares: quod commentum merito Gronovio riſum movit, lib. 3. de ſeſt. pag 393. & reliquæ eruditorum turbæ. Prævierat Savoto Agricola, qui ut hunc nodum ſolveret, triplex denariorum genus commentus eſt, lib. 2 de monetis, pag 279. Dalecampius in Notis Plinianis, Salmaſius in vegrandi mole Exercitationum ad Solinum, Lipſius in opere poſtumo de re nummaria, Gronovius opere mox laudato, ceterique, locum eum intactum, tamquam foveam, prætergreſſi ſunt. Omnes ad hæc verba, tamquam ad ſcopulum, adhæſerunt, *quod effecit in libras, &c.* rati nimirum nunc a Plinio colligi, ſi ſcrupulum auri unicum ſeſtertiis vicenis valeret, quot ſeſtertiis libra integra æſtimanda foret: Perinde ac ſi non id cuivis numerandi artem callenti vel mediocriter, in promptu eſſet efficere. Aliud ſane reconditius voluit indicare: quanta ſcilicet, ut diximus, lucri acceſſio foret, quantum Reipublicæ proficeret ærarium, cum major eſſet auri æſtimatio, taxareturque vicenis ſeſtertiis, quod antea minoris multo æſtimaretur: nempe ut colligere cuivis proclive eſt ſubducta ratione lucri, ſeſtertiis tantum quindenis. Nam præter planam perſpicuamque ſententiam, quæ ſua ſe luce tuetur, id maxime perſuadet, quod in ceteris pecuniæ generibus, ære videlicet, argentoque, pari diligentia quantum lucri Reſpublica feciſſet, ipſe aperuit. *Ita quinque partes facta lucri*, inquit, *diſſolutumque æs alienum.* Et mox, in æſtimatione argenti majore, *Ita Reſp. dimidium lucrata eſt.* Quid ſimilius veri, quam ſimile Reipublicæ lucrum in auro ſignare Plinium voluiſſe his verbis, *quod effecit in libras . . . . ſeſtertios* DCCCC?

Ibid. XII. *Poſt hæc placuit X. XL. ſignari ex auri libris, paulatimque Principes imminuere pondus: minutiſſime Nero, ad XLV.*] Ita Reg. 2 cod. & alter Marcelli Cervini, itemque Pintiani, *Poſt hæc placuit X. XL. ſignari* In ceteris, quos vidimus, & in Vaticanis codd. 1952. 1953 & 1954. quorum ad nos apographa miſſa ſunt, hæc tantum, *Poſt hæc placuit XL. ſignari*, nempe aureos Sed excidere librariis potuit denarii nota prior: quod cum geminam viderent XX præfigi litteræ L. quid hoc ſibi vellet, non caperent D. de Bouterone, libro de Monetis Rom. pag. 95. appendiſſe ſe ait aureos nummos tres, primum quarti Cæſaris Conſulatus, alterum quinti, tertium Syllæ Dictatoris: quorum quadrageni auri libram omnino æquarent Agnoſcis legitimam ſcripturam, *XL. ſignari*. & Petr Gaſſendi, tom. 3. Philoſ. Epicuri. Itaque Snellium nihil moror, aut Agricolam, qui XLII. ex conjectura reſcribunt, nec Budæum, qui L nec Scaligerum, qui *XL. minus* · nec Ciaconium, aut Alciatum, qui mox, *ad XLVIII.* reponunt, libris invitis: quanquam, ſi fides Joan Grævio, in opere Anglico de Denario, pag. 98. in Vaticano & Florentinæ Bibl codd. legitur, *minutiſſime Nero ad XLVIII.* Sed riſu dignum quod in quibuſdam MSS. & in omnibus ad hunc diem editis libris legitur, *XL. millia, & ad XLV. millia.* In codicibus Plinii ſcilicet id animadverſum a nobis crebro eſt: nt, cum vetuſtioris ævi librarii millia paſſuum ſignarent, in intervallis locorum indicandis, ſolam numeri notam apponerent, exempli gratia, XL. neglectis vocibus iis, *millia paſſuum*: atque hoc eis ubique ſolemne eſt. Recentiores vero amanuenſes, qui ſubſtitui voces eas operæ pretium putaverunt, etiam ſæpe numero obtruſere, ubi minime omnium oportuit. Sic libro 5. ſect. 1. cum vetuſtiore manu ſcriptum viderent, *a Cl. Cæſare*, neoterici tranſcriptores, non ſolum has litteras *CL.* numerorum notas eſſe cenſuerunt: ſed & *millia* addiderunt, teſte Voſſio in Melam, pag. 198. *a centum quinquaginta millia Cæſare* Simile exemplum attulimus, in Notis & Emendat. ad lib. 6 num. CXIX. Ceterum, ut huic loco finem imponam, habent libri editi, *minutiſſimus vero ad XLV.* Quorſum autem referatur vox ea, *minutiſſimus*? In Reg 2. cod. aliiſque, *imminuiſſe Nero: nos, minutiſſime Nero*, cum Budæo, lib. 3. de aſſe, fol. 60

Sect. 14. XIII. *Proſcriptione dignum, ſed Spartaci. Equidem miror, &c.*] In libris vulgatis, *opus proſcriptione dignum. Sed præter alia equidem miror*, perſumdata, ut apparet, ſententiæ omni elegantia, quæ Spartaci illa proſcriptione continetur, ut interpretatione noſtra, prioribus Notis oſtendimus. Habent has voces, *ſed Spartaci*, codices probatiſſimi, Reg. 2. ceterique, & quos vidimus, & quos tractarunt Pintianus, ac Barbarus.

Sect. 15. XIV. *Sicut Carthagini cum Hannibale victa argenti pondo annua in quinquaginta annos.*] Ita libri omnes fere tum MSS. tum editi. Nullos certe quantus ille argenti numerus fuerit, docet. Is cum ducentorum fuiſſe annuorum talentorum in quinquaginta annos prioribus Notis ex Appiano docuerimus, Livioque: haud dubie annua duodecim pondo millia eſſe oportuiſſe perſpicuum eſt.

Sect. 16. XV. *Ferculaque argenteis vaſis inceſſivere tum primum noxii, quod etiam in municipiis æmulantur C. Antonius ludos ſcena argentea fecit.*] Omnia perſumdant libri vulgati, interpunctione neglecta, verbiſque aliis mutatis, & adjectis aliis: ſic enim habent: *Ferculaque argenteis vaſis inceſſere tum primum viſum eſt Mox quod etiam in municipiis, &c.* Pintianus e ſuo, *inceſſi, vere tum primum noxiis, quod etiam, &c.* Nos Regii 2. codicis integerrimi fidem ſecuti ſumus: etſi pro *vaſis*, ut diximus, forſan rectius *geſis* ſcribatur: quod genus eſt teli Gallici, maxime cum ſequatur, & municipia quoque hoc ludorum genus æmulari. Dalecampius e vetere lectione neſcio qua, *haſtis* reponebat.

Ibid. XVI. *Nero Pompeii theatrum operuit auro in unum diem, quod Tiridati regi Armeniæ oſtenderet.*] In Reg. 2. *quo Tiridate.* An *quo Tiridatem regem Armeniæ oſtenderet*? Favet ſane Tranquillus in Nerone, cap. 13. *Non immerito inter ſpectacula ab eo edita, & Tiridatis in Vrbem introitum retulerim. Quem Armeniæ regem magnis pollicitationibus ſollicitatum, cum deſtinato per edictum die oſtenſurus populo propter nubilum diſtuliſſet, produxit, quo opportuniſſime potuit . . . . & primo per devexum pulpitum ſubeuntem admiſit ad genua, allevatumque dextra exoſculatus eſt: dein precanti tiara deducta, diadema impoſuit, &c.*

Sect. 17. XVII. *Pondo* XVI. DCCCX. *argenti* XXII. LXX. *& in numerato*, LXII. LXXXX CCCC *item Sex Julio, L. Marcio Coſſ hoc eſt, belli ſocialis initio, auri* XVI. XX. DCCCXXIX.] Hiſce numeris quæ vis ſubeſſet, cum minime intelligerent, qui Plinium tranſcripſere, ſic interpolarunt: *Pondo* CCXXVII. *argenti nonaginta duo millia, & extra numerum* CCC. *&* LXXX. M. *item Sex. Julio, L. Marcio Coſſ. hoc eſt, belli ſocialis initio*, DCCCXLVI. *auri pondo.* Quam inſignis, ut apparet, licentia. Nos Regium 2. ut ſolemus, codicem ſequimur: cujus fidem & is tuetur planiſſime, quem Budæus viſum a ſe ſeſtatur, lib. 2. de aſſe, fol. 49.

Ibid. XVIII. *Laterum aureorum* XXV. M. *argenteorum*, XXXV. *& in numerato*, HS. CCCC.] Sic totidem plane apicibus ſyllabiſque Reg 2. & quos Budæus inſpexit, ipſo prodente, lib 3. de aſſe, fol. 86. Editi hoc loco mutili & interpolati: *laterum aureorum* XXVI M *& in numerato pondo* CCC. Sic paulo poſt, ubi ex ejuſdem exemplaris fide ſcripſimus, *Perſeo rege victo, e Macedonica præda* HS. MM. CCC. illi, *Perſeo rege Macedonico devicto prædam pondo trium millium.* Budæus, lib. 2 fol. 49 partim e libris, partim e conjectura legebat, *e Macedonica præda, ſeſtertium ter millies*: nos cum Regio, ut diximus, codice, *bis millies trecenties*: diſſentientibus licet aliis quibuſdam ſcriptoribus, ut fit in re haud ſatis explorata: Nam apud Livium, libro 45. pag. 585. *ſummam omnis captivi auri argentique tranſlati* HS. *millies ducenties fuiſſe Valerius Antias tradit.* Velleius, libro 1. pag. 4. *bis millies tricies ſeſtertium ærario contuliſſe* ſcribit.

Sect. 21. XIX. *Alveus hic eſt, arenæque lavantur . . . . conjectura capitur. Lavantur aliquando . . . . quinquagenas libras fundens. Gummi inventum eſt in ſummo ceſpite alutatium, ſi & auro ea tellus ſubeſt.*] Scriptura hæc eſt ſinceriſſimi codicis Reg. 2. ceteris anteponenda, non libris modo, ſed & conjecturis eru-

ditorum. In vulgatis hactenus exemplaribus ſic legunt: *Aboeus, ubi id eſt, urinæque lavantur.... Alveum lavari*, ridiculum eſt. *Confeſſa capitur, ut inveniatur aliquando in ſumma tellure protinus.* Quid ergo? defoſſis ad ſummam altitudinem puteis, inventoque alveo, conjectura ex eo capitur, num in ſumma tellure ſit aurum? *Quinquagenas libras fundens, cum jam inventum in ſummo ceſpite. Alutationem vocant*, &c. Cimmeriæ tenebræ. Alutatium quidem quid ſit, aut cur ita nuncupetur, decernere haud facile eſt: at alutationem explanare, num expeditioris operæ? Libro 34. ſect. 47. Plinius *in aurariis metallis, quæ aluta vocant, inveniri* plumbum ait: Alutatium, quod MSS. præ ſe ferunt, inde derivari haud temere ſuſpicari licet. Et legit quidem Hermolaus pariter, *Gummi inventum in ſummo ceſpite, alutationem vocant.*

Ibid. XX. *Quod puteis foditur, canalicium vocant, marmoris glarea inhærens, non illo modo, quo in Oriente ſapphiro, at per Thebaico, aliiſque in gemmis ſcintillat, ſed micas amplexum marmoris.*] Sic libri editi pariter, & manu exarati, in primis Reg. 2. Salmaſio tamen ea lectio non ſatisfacit. Sic emendat in Solin. pag. 1075. *Marmor id* (quodnam autem? nam de marmore adhuc nihil hactenus vel leviter delibatum:) *glarea inhærens*, (cui vero? marmoreæne marmor inhæret?) *non illo modo quo in Oriente ſapphiro, atque Thebaica, aliiſque in gemmis ſcintillat*, (bene habet: ſcintillat marmor in gemmis: nam id verbum referri ad nomen quod proxime in recto eſt, & Plinii ſtilum ſapit, & ars ipſa poſcit, hoc eſt, Grammatica:) *ſed micans amplexu marmoris.* lepidum & iſtud: mallem amplexu auri marmor micare, quod verius eſt.

Ibid. XXI. *Quod effoſſum eſt, tunditur.... molitur in farinam, ac pilis cudunt. Vocant argentum, quod exit a fornace: ſudoriſque qui e camino jactatur, ſpurcitia, ac omnis metalla ſcoria appellatur. Hæc in auro tunditur, iterumque coquitur.*] Regii codicis 2. in primis verba ſyllabaſque integra fide repræſentamus. Quantum a vulgaris diſcrepent exemplaribus, quam ſint hæc vix nauci facienda, arbitrii legentium eſto: ſic enim exhibent: *Quod effoſſum eſt.... molitur in farinam. Nam quod ad pilas cudunt, apilaſcendem vocant.* Promptum unicuique eſt animadvertere has voces, *ad pilas cudunt, apilaſcendem*, ex integra repetitione ejuſdem ſententiæ, *ac pilis cudunt*, nata conflataque eſſe. Sequitur: *argentum, quod exit a fornace ſudore. Quæ a camino jactatur ſpurcitia, in omni metalla vocatur ſcoria.* At caminum hic omnes MSS. præferunt: etſi catinum quoque ſcribi haud ægre ferendum eſt. *Hæc in auro coquitur iterum & tunditur.* Immo prius tunditur, quam coquitur: nam ideo tunditur & in ramenta comminuitur, quo facilius coquatur, ut in auro ipſo fit. Salmaſii in Solin. pag. 1079. (ne quid prætermittam) hæc emendatio eſt. *Vocant argentum quod exit a fornace, ſed auri. At quæ a camino jactatur ſpurcitia*, &c.

Ibid. XXII. *Sæpius vero.... cadunt, fracturis CL. libras fere agentibus.*] Fecimus huic loco medicinam, partim ductu veterum exemplarium, partim ex conjectura. In libris hactenus editis, *Sæpius vero.... cadunt fracturis CL. libras ferri terram agentibus*: obſcura admodum, vel potius nulla ſententia. Abeſt vox ea *terram*, & a Regio 2. cod. & ab eo quem Pintianus vidit. In Colb. 3. mutilus locus, *facturis terram agentibus* tantum repræſentat. Nos levi mutatione ſyllabæ *ferri* in alteram affinem, *fere*, orationi alias perobſcuræ lucem, ut remur, attulimus. Nam quod *fractarum* in ſuo exemplari legiſſe ſe Pintianus conteſtatur, malleique genus id putat eſſe, commentum eſt, neque illud quidem ad ſententiæ explanationem utile. Nec vero minus ſuſpecta Pintiani fides in altero hujus ſectionis loco, vitiato ſane ad hunc diem maxime, cui & nos primi fecimus medicinam. Cum enim libri editi præ ſe ferant: *Si longior videtur ſiax, latus ſequitur. Foſſam ambit quiete. Tamen in ſilice*, &c. Neque editi modo, ſed & Reg. 2. cod. aliique: ipſe in ſuo exemplari legiſſe ſe conteſtatur, *latus vaditur*: legique deinde jubet ex conjectura, *foſſa ambiente.* At legi ſcribique verius eſt certe quidem, propiuſque ad veſtigia veteris ſcripturæ, ut edidimus, *latus ſequitur foſſa, ambitque*: cum & ſua tum ei loco conſtet ſententia, & illud *quiete* ex priore ſyllaba vocis ſubſequentis, *tamen*, natum videatur: & *foſſam* pro *foſſa* ex vocabulo *ambitque.* Sic Agatharchides, apud Photium, cod. 250. pag. 1340. ubi de Ægyptiis auri fodinis agit, cuniculos agi monet, non rectos illos quidem, ſed modo ſurſum, modo deorſum, nunc ad ſiniſtrum latus, nunc in obliquum tranſverſumque: *Καὶ τέμνουσι διὰ τῆς πέτρας ὑπονόμους πλείονας οὐκ ἐπ᾽ εὐθείας· ἀλλ᾽ ὅπου ἂν.... ποτὲ δὲ κατωφερεῖς ποιοῦντες εἰς δὲ ἀριστερὰ πλάγια· ποτὲ δὲ σκολιὰς καὶ διεσχισμένας*, &c.

Ibid. XXIII. *Manus trahunt omen vitium in ſportis. Id genus terra*, &c.] Locus hactenus afflictus in paucis, & propemodum deſperatus. In libris hactenus editis: *Manus trahuntur ad homines, ut vitium importent.* Quibus etſi probabilis ſubeſſe ſententia poſſe videatur, magis alieno tamen efferri loco non poteſt: cum hic juga montium cædantur, non radices fodiantur, quibus iter ad manes. In Colb. 3. *Manus trahuntur ad om̃ vitium importent*: quæ ſane plus habent ſimilitudinis veri: nam cum pedes ante officio fungi hic poſſe negavit, quæ manuum deinde ſint partes in hac opera, indicare haud dubie voluit. Lineola poſteriori litteræ vocis *om* ſuperpoſita, *omenne* an *omne* ſignet, in dubio linquit. Dalecampius ex vetuſto cod. MS. *Manus trahuntur ad omen.* Sententiaque ait eſſe, penitentes operarios obviam terram manibus trahere, ad omen & judicium, an firma ſit ad ſuſtinendas trabes, an vitioſa & tenerior. Perinde quaſi id manuum vel oculorum, ac non ferramenti, hoc eſt, foſſorii potius inſtrumenti judicium ſit: aut Latinæ ferre poſſint aures, *Manus trahi ad omen*, ubi terram manibus extrahi ſententia ſit: aut denique vel Oedipus ipſe capere poſſit, quid ſit *trahi manus, ut vitium importent.* Adde audacioris eſſe conjecturæ, quæ voculam *ut* adjiciat, ceteraſque loco permutet: *ut terra vitium importet. Id genus*, &c. cum *vitium in porte*, vel *importent. Id genus terræ* libri omnes exhibeant Reg. 3. & Lugd. *Manus trahuntur ad homines vitium in porte.* Perpenſis rite ſingulis, nihil vendibilius nobis occurrit, quam quod propoſuimus. Vitium enim hic deſignari neceſſe eſt illud ipſum, de quo ſtatim ſubjicitur: *Id genus terræ.* Vitioſam igitur terram ac teneriorem neceſſe eſt ſubintelligi, quæ extrahatur manibus operarum, rogetaturque in ſportas, quas per manus proximis tradant, ut egerant.

XXIV. *Eſt & ipſi ſuperlato vis maleſica.... Remedium eſt ablucre illatum*] Sic libri omnes, etiam MSS. non, ut Gronovius emendat, *ſuperlatæ*: & *ſaltum.* Plinius ea voce & alias uſus: Libro 32. ſect. 46. *Sed ſi caſtoreum ſibramve ſupergrediatur gravida, abortum facere dicitur: & periculum partum: ſi ſuperferatur*, hoc eſt, ſi ſurſum feratur, ac ſupra caput. Vide Indicem. Valer. Max. lib. 8. cap. 6. *C. autem Marius, ad auxilium ſervorum paleo ſuperlata confugit.* ſed ſunt qui legant ibi, *ſublata.* Sect. 25.

XXV. *Torretur & cum ſalis gemino pondere, triplici miſcetur.... Et paulo poſt: Quod ſi tritus pumex adjiciatur.*] Sic Reg. 2 codex, totidem litteris, & Pintianus e ſuo. Prius inepte typi hic exhibebant: *Terretur & cum ſalis gemino pondere triplici miſſo*, &c. Ex mox, *Quod ſi trita ſpuma adjiciatur.* Dalecampius conjiciebat, *Quod ſi nitri ſpuma.* At pumicem tritum, ſeu farinam pumicis per ſe explere hulcera, & ad cicatricem perducere, Dioſcorides auctor eſt lib. 5. cap 135. *Δύναμιν ἔχει.... ἑλκῶν τε πληρωτικήν, καὶ ἀπουλωτικήν.* Ibid.

XXVI. *Neronis Principis.... cum ipſe concolori panno aurigaturus eſſet. Inducta opificum turba tribus eam generibus diſtinguit.*] Totidem plane apicibus ſyllabiſque Reg. 2. cod. In editis corruptiſſime: *cum ipſe concolori panno aurigaturus eſſet, introducta opificum turba. Tribus eam*, &c. Monet Dalecampius in ſuo vetuſto codice legi *inducta*, atque ita ſane Colb. 3. At ille Regius 2. *inducta.* Noſque verbis iis a ſuperiore ſententia divulſis, cum ſequente ea connexuimus, ut putamus, apte. Sic enim pari forma loquendi Plinius antea uſus libro 31. extremo, ſect. ult. ubi de ſpongiis: *Medici inſcitia ad duo nomina eas redegere*, &c. Sect. 27.

XXVII. *Ideo & optime purgat, ceteras ejus ſordes exſpuens crebro jactatu fictilibus in vaſis, veſtibus injectis. Sed ut ipſum ab auro diſcedat, in pelles ſubactas effunditur, per quas ſudoris vice defluens, purum relinquat aurum*] Ex conjectura nos primi *veſtibus injectis* edidimus. In libris ad hunc diem vulgatis: *in vitiis abjectis, ut ipſum ab auro diſcedat. In pelles ſubactas*, &c. non unico aut interpunctionis, aut interpolationis vitio. In Colb. 3. *fictilibus in vaſis, ita injectis. Sed ut ipſum*, &c. Reg. 2. *Fictilibus in vaſis auctis injectis. Sed ut ipſum*, &c. Sic & Pintiani codex. Ut *veſtibus injectis* ſcriberemus, Vitruvius perſuaſit, qui rem eamdem, ni fallimur, explanat dilucide magis, lib. 7. cap 8. pag. 141. *Cumque in veſte, inquit, intextum eſt aurum, eaque veſtis contrita, propter vetuſtatem, uſum non habet honeſtum: panni in fictilibus vaſis impoſiti ſupra ignem comburuntur. Is cinis conjicitur in aquam, & additur ei argentum vivum: Id autem omnes micas auri corripit in ſe, & cogit ſecum coire: aqua defuſa, cum id in pannum infunditur, & ibi manibus premitur, argentum per panni raritates propter liquorem extra labitur, aurum compreſſione coactum intra purum invenitur.* Sect. 32.

XXVIII. *Et contra ambuſta igni, cum adipe.*] Plinio deſcribit hoc loco Dalecampius, quod cum Græcus auctor, a quo hauſiſſe hæc videtur, *σταίς* dixerit, ipſe vertere adipem, cum farinam aqua ſubactam ea voce intelligi æquius multo fuerit. At Dioſcoridis ipſius hæc verba ſunt, lib. 5. cap. 99. *Ἰδίως δὲ τὰ κατακαύματα ἐᾷ φλυκταινοῦσθαι, σὺν σταιτὶ καταχριόμενον νεαρῷ*, &c. *Privatim ambuſta ignis in cruſtulas erumpere non patitur, cum recenti adipe illitum*, &c. Certe aptior ad illinendum adeps, quam farinæ maſſa ſubactæ: nec de ea *νεαρὸς σταὶς* dici legere me memini, nec credo poſſe: de adipe recenti, legitime dicitur. Denique non Plinius modo, ſed & Serapio quoque adipe ſtibium circumlini pariter ſolitum ſcribit: & e recentioribus Fallopius, lib. 5. de nat. foſſil. cap. 29. Sect. 34.

XXIX. *Theophraſtus XC. annis ante Praxibulum Athenienſium Magiſtratum, (quod tempus exit in Urbis noſtra CCCXLIX. annum) tradit inventum minium a Callia.*] In libris editis, atque adeo & manu exaratis, legitur dumtaxat CCXLIX. Itaque mutare quidquam, aut Plinium, libris ejus invitis, falſi coarguere in ratione temporum non audemus. Hunc locum præpoſtere emendat Caſaubonus, in Theophraſti Characteres, p. 17. Sect. 37.

Ibid. XXX. *Reperiri autem jam tum in Hiſpania.*] Sic etiam libri MSS. Quid ſi porro legas, *Reperiri autem nativum in Hiſpania?* Theophraſtus enim, lib. περὶ λίθων, Ἄνθρακες, inquit, τὸ ἀπὸ Ἰβηρίας, &c.

Sect. 47. XXXI. *Nec fuit ſatis, niſi totum Parthorum eſuriſſet aurum: Atque in memoriam quidem optimum occupatus: juvat enim inſectari inexplebilem iſtam habendi cupiditatem. Multos poſtea cognovimus ſervitute liberatos opulentiores*, &c.] Sic totidem plane apicibus ſyllabiſque Colb. 3 In Reg. 2. *atque in memoriam quidem optimo occupaverit.* Editi multo deterius, tum verbis interpolatis, neglecta pariter interpunctione verborum, ſententiiſque permixtis: *Atque ut nomen quidem optimi* (alii *opimum* conjiciebant) *occupaverit* (*juvat enim inſectari inexplebilem iſtam habendi cupiditatem*) *multos poſtea*, &c.

Sect. 50. XXXII. *Idemque cum de Pœnis triumpharet, quatuor millia CCCLXXX pondo tranſtulit. Hoc argenti tota Carthago habuit, illa terrarum æmula, quot menſarum poſtea apparatu victa? Numantia quidem deleta, idem Africanus in triumpho militibus X. VII. dedit. O viros illo imperatore dignos, quibus hoc ſatis fuit!*] Quantum interſit typos inter interpolatos a ſemidoctis hominibus, codiceſque integerrimos, quos ſecuti ſumus, in primiſque Regium 1. cujus ſcripturam religioſiſſime repræſentamus, totidem apicibus ſyllabiſque, legentium eſto judicium. Sic enim typi omnes: *Idemque cum de Pœnis triumpharet, quater millies CCCCLXX. M. pondo tranſtulit.* Incredibile merito viſum id Petro Ciacconio eſt, lib. de triclinio, pag. 17. *Hoc argenti tota Carthago habuit, illa terrarum æmula, quod nunc in menſarum eſt apparatu.* Falſum, in ærario potius fuit. Sed alia longe eſt ſcriptoris ſententia. *Poſtea victa Numantia & deleta*, (cur vero extrita vocula *quidem*, non apparet?) *Idem Africanus in triumpho militibus XVII. millia pondo dedit.* Non a noſtro ſolum, ſed & a Pintiani codice abſunt eæ voces *millia pondo*: nec vero, niſi abſint, intelligo quæ ſit ea militum abſtinentia, digna illa acclamatione, quæ ſtatim ſequitur, ſi tam largo fuerint donativo compenſandi.

Ibid. XXXIII. *At hercules Pompeium Paulinum Arelatenſis Equitis Romani filium, paternaque gente pellitum, quod XII. pondo argenti habuiſſet apud exercitum, ferociſſimis gentibus oppoſitum ſcimus.*] Sic Reg. 2. codex & alii. In Colb. 3. *paternaque gente appellatum.* In editis, multo deterius, *paterna quoque gente pulſum.* Vidit & e ſuo codice Gronovius legi oportere, *paternaque gente pellitum*; ſed delicias facit, cum de Pellitis Sardiniæ populis id accipi jubet, quos Livius lib. 23. Pellitos Sardos vocat. Nec magis digni venia Claudiani interpretes, qui ad locum a nobis in prioribus Notis allatum, Curiam pellitam interpretantur, multa veſte contra cæli inclementiam probe munitam: cum id ibi veſtium genus non munimen, ſed decus ſit, & honoris inſigne. Sic vetus auctor vitæ S. Lupicini Abbatis Jurenſis: *Nonne ceruis... mutare muriceos pellito ſub judice faſces?* Sic Francos quoque Reges frigoris metu ſcilicet, pellitos exhibet Venantius Fortunatus, lib. 9. Poem. 5.

Polligeri veniens Chlodoveolo gente potenti.

Haud dubie ſane, ut pileati, ſic pelliti cognomen, decoris & honoris fuit. Atqui *Pileati* apud Gothos dicti potiſſimum, inquit Jornandes, de rebus Geticis, cap. 5. *qui inter eos generoſi exſtabant, ex quibus eis & reges & ſacerdotes ordinabantur.* De hac poſtrema Pileatorum appellatione, multa Du-Cangius in Gloſſario, erudite, ut ſolet. Denique facit hoc egregie ad Plinii ſententiam explanandam, quæ in eo eſt poſita, ut levius ejus viri crimen veliт exiſtimari potuiſſe, qui XII. pondo argenti habuerit, cum eſſet Equitis Romani filius, & ex paterna gente pellitus.

XXXIV. *Delphinos quinis millibus ſeſtertium in libras emptos C. Gracchus habuit.*] Prius legebatur, *quinis millibus ſeſtertiis*, quod de ſeſtertiis ſive neutrius, ut vocant, generis, ſive maſculei, recte dici ars non patitur, hoc eſt, Grammatica. De ſeſtertiis porro poſterioris generis accipi hæc oportere auctor eſt Plutarchus in Gracchis, pag. 835. ubi objeciſſe Gracco Druſum ait, quod delphinos argenteos comparaſſet, emptos in ſingulas libras, denariis mille quingentis & ſexaginta, ſive, quod idem eſt, quinis ſeſtertiûm millibus, ὡς αὐτοῦ Δρούσου ἔλεγχον, ὅτι δελφῖνας ἀργυροῦς ἐωνήσατο τιμῆς εἰς ἑκάστην λίτραν δραχμῶν χιλίων καὶ διακοσίων πεντήκοντα. Sect. 53.

XXXV. *Quatuor paria ab eo omnino facta ſunt: ac jam nullum exſtare dicitur, Epheſiæ Dianæ templi, aut Capitolium incendiis. Varro & æneum ſignum ejus habuiſſe dicitur.*] Ita Reg. 1. & Pintiani codex: quæ divulſa perperam diſtractaque, & interpolata, hiulcam nec ſatis cohærentem efficiunt in libris ad hunc diem vulgatis ſententiam: hoc nempe modo: *Ac jam nullum exſtare dicitur. Epheſiæ Dianæ templum jacet, Capitolium incendiis. Varro*, &c. Quorſum, quæſo, ſpectat Epheſini incendii mentio, aut Capitolini, cum de ſignis ſtatuiſque agitur? Illud nimirum eſt: innuere velle Plinium in utraque ea æde ſervata hæc ſigna olim, in utraque pariter periiſſe. De priore certe hujus ſententiæ parte ipſe haud obſcure, lib. 7. ſect. 39. *Teſtamentum perlubes Menecri Capitolinus, & Dianæ Epheſia, quibus fuere conſecrata artis ejus vaſa.* De poſteriore ſanatus ope noſtra hic locus, reliquum nullum facit dubitandi locum. Sect. 55.

XXXVI. *Nuper acceſſit & Veſtorianum ab auctore appellatum.*] Ita Reg. 1. & alii. Prius *Neſtorianum* legebatur. At Vitruvius, lib. 7. cap. 11. pag. 144. *Cærulei temperationes Alexandriæ primum ſunt inventæ: poſtea idem Veſtorius Puteolis inſtituit faciendum.* Iſidorus item, lib. 19. Orig. cap. 17. *Venetum cæruleum temperare primum Alexandria reperit. In Italia ex arena pulvere & nitri flore idem faciunt. Sed ſi Cyprium in fornace adustum huic permiſtioni addes, Veſtoriani ſimilitudo erit.* Veſtorium ſuum Cicero non ſemel vocat, lib 4. ad Attic. ep. 13. & lib. 6. ad Attic. ep. 1. Apud Gruterum in Inſcript. pag. 145. VICVS VESTORIANVS. Haud dubie a Veſtorii officina nomen fictum. Sect. 57.

Digitized by Google

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XXXIV.

I. PROXIMA dicantur æris metalla, cui & in uſu proximum eſt pretium: immo vero ante argentum, ac pæne etiam ante aurum, Corinthio. Stipis quoque auctoritas, [1] ut diximus. [2] Hinc æra militum: [3] Tribuni ærarii, & ærarium, [4] obærati, & ære diruti. [5] Docuimus, quamdiu populus Romanus ære tantum ſignato uſus ſit. [a] [6] Sed & alia vetuſtas æqualem Urbi auctoritatem ejus declarat, a rege Numa [7] collegio tertio [8] ærariorum fabrûm inſtituto. CAP. I.

II. [1] Vena quo dictum eſt modo effoditur, ignique perficitur. [2] Fit & e lapide æroſo, quem vocant cadmiam. Celebritas in Aſia, & quondam in Campania, nunc in Bergomatium agro, extrema parte Italiæ. Feruntque nuper etiam in Germania provincia repertum. [3] Fit & ex alio lapide [3] quem chalciten vocant in Cypro, [4] ubi prima fuit æris inventio: mox vilitas præcipua, reperto in aliis terris præſtantiore, maxime [5] aurichalco, quod præcipuam bonitatem admirationemque diu obtinuit. [6] Nec reperitur longo jam tempore, effeta tellure. Proximum bonitate fuit Salluſtianum in Centronum Alpino tractu, non longi & ipſum ævi. Succeſſitque ei Livianum in Gallia. Utrumque a metallorum dominis appellatum: [7] illud ab amico Divi Auguſti: hoc a conjuge, velocis defectus. Livianum quoque certe admodum exiguum invenitur. Summa gloria nunc [8] in Marianum converſa, quod & Cordubenſe dicitur. [9] Hoc a Liviano cadmiam maxime CAP. II.

INTERPRETATIO.

a *Sed &c.*] Sed & alia vetuſta cauſâ æris ſignati uſum & auctoritatem æqualem Urbis natalibus facit.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Ut diximus.*] Libro 33. ſect. 13. & 48.

2 *Hinc æra militum.*] Apud Gruterum, pag. 508. inſcriptio vetus, AERA. STIPENDIAQVE. Altera, pag 565. MIL. AER. XII. *miles ærum*, hoc eſt, ſtipendiorum *duodenûm*. Tertia, pag. 454 PRAEF. MILIT. AERARI.

3. *Tribuni ærarii.*] Feſtus: *Ærarii Tribuni a tribuendo ære ſunt appellati. Ærarium ſane populus Romanus in æde Saturni habuit.* Unde vetus inſcriptio, apud Gruterum: VIII. VIR. III. AERARI. SATVRNI. *Octumvir tertium. Ærarii Saturni.*

4. *Obærati & ære diruti.*] Feſtus: *Dirutum ære militem dicebant antiqui, cui ſtipendium ignominiæ cauſa non erat datum: quod æs diruebatur in fiſcum, non in militis ſacculum.* Vide Notas & Emend. num. I.

5. *Docuimus.*] Libro 33. ſect. 13.

6. *Sed & alia*] Vide Notas & Emend. num. II.

7. *Collegio tertio*] Ad Sacerdotum Augurumque collegia.

8. *Ærariorum fabrûm.*] Qui ex ære flato monetas, ſigillariaque exprimebant, operaque ejuſmodi publice proponebant. Iidem, ut videtur, in vetuſtis inſcriptionibus *Flaturarii* appellati.

Sect. II. 1. *Vena quo dictum eſt modo.*] In argento videlicet, ſect 31. ſuperioris libri.

2. *Fit & e lapide.*] Infra, ſect. 22. *Ipſe lapis, ex quo fit æs, cadmia vocatur.* Lapis ejuſcemodi ab ære in fornacibus conflato (æs rubrum hodie vocitant) tam avide ſorbetur, ut maſſa æris 72. librarum, hoc admixto lapide centenaria evadat. Soellius, lib. de re numm. pag 6. Hyginus fab. 272. *Cadmus Agenoris F. æs Thebis primus inventum condidit.* Cadmia igitur ab eo forte nomen traxit. Noſtri vocant, *Calamine.*

3. *Quem chalcitem.*] Ariſt. lib. 5 hiſt. anim. cap. 18. pag 608. Ἐν δὲ Κύπρῳ ὅ ὁ λίθος χαλκίτης καίεται. Feſtus: *Æroſam appellaverunt antiqui inſulam Cyprum, quod in ea plurimum æris naſcatur.*

4. *Ubi prima.*] In Chalcide Eubœæ oppido æs primum fuiſſe repertum, auctor eſt Solinus ex Callidemo, cap. 11. pag 30.

5. *Aurichalco.*] Quod, ut Iſidorus ait, lib. 16. Orig cap. 19. & ſplendorem auri, & duritiam æris poſſideat. Feſtus, verbo *Aurichalcum*, verius, *orichalcum* dici putat, *quod in montuoſis locis invenitur: mons etenim Græce ὄρος appellatur.* De ea voce plura vide apud Voſſium in Etymol.

6. *Nec reperitur.*] Nec forte uſpiam extitit, præterquam apud poetas, & in fabulis: ut Ariſtoteli perſuaſum olim fuiſſe auctor eſt Apollonii Scholiaſtes. Plautus in Mil. act 3. ſc 1. verſ. 64. tres homines frugi, æqui ponderis cum aurichalco æſtimat:

Cedo tres mihi homines aurichalco contra cum iſtis moribus.

Certe cum reperiri ſaltem Plinii jam ævo deſierit, non illud eſſe vel ex eo capite evincitur, quod nos *du Laiton*. vernaculo ſermone apellare conſuevimus. Non ſimplex aliquod metallum fuiſſe orichalcum Stephanus innuit, verbo Ἄνδειρα: Sed ex lapide quodam cum ære cocto, fieri ſolitum. Ἄνδειρα πόλις, ἐν ᾗ λίθος, ὃς καιόμενος σὺν χαλκῷ, ὀρείχαλκος γίνεται. Lapidem eum cadmiam eſſe foſſilem Kircherus noſter arbitratus eſt, lib. 10 Mundi ſubterr. ſect. 4. pag. 218. Cui ſententiæ Feſtus ſuffragatus: *Cadmea terra, inquit, quæ in æs conjicitur, ut fiat orichalcum.*

7. *Illud ab amico.*] Salluſtio Criſpo fortaſſis, quem participem ſecretorum Auguſti Tacitus vocat, lib. 1. Annal. pag. 6. Meminit & Seneca lib 1. de Clementia, cap. 10.

8. *In Marianum.*] A Mario ſepties Conſule, ut diximus libro ſup. ſect. 13. quemadmodum a Salluſtio Liviaque genera æris alia nomen acceperunt. Vel, quod alicui forſan ſimilius veri videatur a Marianis montibus prope Cordubam, nunc *Sierra Morena.*

9 *Hoc a Liviano.*] Si Livianum æs exceperis, Marianum æs maxime omnium ſorbet, ſibique adglutinat, commiſcet-

ſorbet, & aurichalci bonitatem imitatur [10] in ſeſtertiis dupondariiſque, Cyprio ſuo aſſibus contentis. Et hactenus nobilitas in ære naturalis ſe habet.

III. Reliqua genera artificio conſtant, quæ ſuis locis reddentur, ſumma claritate ante omnia indicata. Quondam æs confuſum auro argentoque miſcebatur, & tamen ars pretioſior erat: nunc incertum eſt pejor hæc ſit, an materia. Mirumque, cum ad infinitum operum pretia creverint, auctoritas artis extincta eſt. Quæſtus cauſa enim, ut omnia, exerceri cœpta eſt, quæ gloriæ ſolebat. [1] Ideo etiam Deorum adſcripta operi, cum proceres gentium claritatem & hac via quærerent: adeoque exolevit fundendi æris pretioſi ratio, ut jamdiu ne fortuna quidem in ære jus artis habeat.

Ex illa autem antiqua gloria Corinthium maxime laudatur: [2] hoc caſus miſcuit, Corintho, cum caperetur, incenſa: mireque circa id multorum affectatio fuit: quippe cum tradatur, non alia de cauſa Verrem, quem Cicero damnaverat, proſcriptum cum eo ab Antonio, quam quod Corinthiis ſe ei ceſſurum negaviſſet. At mihi [3] major pars eorum ſimulare eam ſcientiam videtur, ad ſegregandos ſe a ceteris magis, quam intelligere aliquid ibi ſubtilius: & hoc paucis docebo. Corinthus capta eſt Olympiadis [4] CLVI. anno tertio, noſtræ Urbis DCVIII: [5] cum ante ſæcula fictores nobiles eſſe deſiſſent, quorum iſta omnia ſigna hodie Corinthia appellant. Quapropter ad coarguendos eos ponemus artificum ætates. Nam Urbis noſtræ annos ex ſupradicta comparatione Olympiadum colligere facile erit. Sunt ergo vaſa tantum Corinthia, quæ iſti elegantiores modo in eſculenta transferunt, modo in lucernas, [6] aut trulleos, nullo mundiriarum reſpectu. Ejus tria genera: candidum, argento nitore quam proxime accedens, in quo illa mixtura prævaluit: alterum, in quo auri fulva natura: tertium, in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc eſt, cujus ratio non poteſt reddi, quanquam hominis manu facta dederit Fortuna temperamentum ſimulacro ſigniſque, illud ſuo colore pretioſum ad jocineris imaginem vergens, quod ideo [7] hepatizon appellant, procul a Corinthio: longe tamen ante Ægineticum atque Deliacum, quæ diu obtinuere principatum.

IV. Antiquiſſima æris gloria [1] Deliaco fuit, mercatus in Delo concelebrante toto orbe, & ideo cura officinis, tricliniorum pedibus fulcriſque. Ibi prima nobilitas æris. Pervenit deinde ad Deûm ſimulacra, effigiemque hominum, & aliorum animalium.

V. Proxima laus Æginetico fuit. Inſula & ipſa, nec æs gignens, ſed officinarum temperatura nobilitata. Bos æreus inde captus [1] in foro boario eſt Romæ. Hoc erit exemplar Æginetici æris: Deliaci autem Juppiter in Capitolio in Jovis Tonantis æde. Illo ære Myron uſus eſt, hoc Polycletus, æquales atque condiſcipuli. Æmulatio iis & in materia fuit.

CAP. III. VI. Privatim Ægina candelabrorum ſuperficiem dumtaxat elaboravit, ſicut Tarentum [1] ſcapos. In his ergo juncta commendatio officinarum eſt. Nec pudet [2] Tribunorum

NOTÆ.

que lapidem cadmiam, cum in eumdem, in quo conflatur æs, fornacem immittitur.

10. *In ſeſtertiis.*] Fuere igitur & ex ære ſeſtertii, ſicuti dupondii, & aſſes: ex diſpari tantum æris genere conflati: ſeſtertius, dupondiiſque, Mariano: Cyprio aſſibus adjudicato. De dupondio ex ære ſeſtis Petronius in Satyr. pag. 40. *Præter unum dupondium ſiciliciumque, quibus lupinos deſtinaveramus mercari, nihil ad manum erat.* Ne porro Plinium hallucinatum exiſtimem, uſus illius ævi, quem probe ei perſpectum hac in re fuiſſe nemo inficias ierit: ne corruptos codices putem, conſpirans exemplarium conſenſus vetat: adeoque ne & Gronovio aſſentiar, lib. 3. de ſeſtertio, pag. 529. ita conjicienti, *in ſeſquaſſibus dupondiiſque.* Vide quæ de univerſa re Monetaria veterum Romanorum cura ſingulari diximus, in eo volumine, quod, *Nummi antiqui Populorum & Urbium illuſtrati*, inſcripſimus.

Sect. III. 1. *Ideo etiam Deorum.*] Vulcani. Lactantius, lib. 1. de falſa relig. cap. 18. pag. 60. *Artes quoque ſuis inventoribus immortalitatem peperiſſe dicuntur, ut Æſculapio medicina, Vulcano fabrica.*

2. *Hoc caſus miſcuit.*] Incenſa urbe. Florus eleganter, lib. 2. cap 16 de Corintho: *Quantas opes & cremaverit, hinc ſcias quod quidquid Corinthii æris toto orbe laudatur, incendio ſuperfuiſſe comperimus. Nam & æris notam pretioſiorem ipſa opulentiſſimæ urbis fecit injuria: quia incendio permixtis plurimis ſtatuis atque ſimulacris, æris, auri, argentique vena in commune fluxere.*

3. *Major pars eorum.*] Quorum circa ſigna Corinthia affectatio fuit, ut paulo ante dixit: qui ſigna ejuſmodi in primis capiebantur.

4. *CLVI. anno tertio*] Sic libri omnes etiam MSS. CLVI. Sed hic numerus haud dubie ibi in mendo cubat. Incidit enim Urbis annus DCVIII. in annum tertium, CLXI. Olympiadis. Quare denarii nota, X. mutata perperam fuerat in notam quinarii, V.

5. *Cum ante ſæcula*] Ante annos CLII. hoc eſt, Olympiade CXX. ut dicetur ſect. 19. Etiam MSS. codices ſic præ ſe ferunt. Conjiciebat autem Gelenius legi multo commodius poſſe, *cum ante ſæculo*, hoc eſt, ante centum annos, quam Corinthus caperetur.

6. *Aut trulleos.*] Trulleus, ſive trulleum, ſive trulla, pro matula hoc loco accipitur, ut apud Martialem, lib. 9. Epigr. 97.

Clinicus Herodes trullam ſubduxerat ægro:

Deprenſus dixit: Stulte, quid ergo bibis?

Subintellige: niſi vis & urinam reddere. Furtum ingenioſe diſſimulat, quaſi idcirco tantum matulam ſuſtuliſſet, ut offerret ægro.

7. *Hepatizon.*] Ἡπατίζον, jocineris colorem referens.

Sect. IV. 1. *Deliaco*] Deliaca vaſa & Corinthia laudat in primis Cicero, pro Sext. Roſc. Amer. num. 153.

Sect. V. 1. *In foro boario.*] Regione Urbis octava, ex P. Victore, in deſcriptione Urbis Romæ.

Sect. VI. 1 *Scapos.*] Candelabrorum truncos, ac ramulos: *Branches de luſtre, branches de girandole, branches ou tiges de flambeau.* Superficies autem appellatur, ſuperior ea planities, cujus in medium foramen candela inſeritur.

2 *Tribunorum militarium ſalariis.*] Tanti candelabra emere, *quantum in legione Tribuni accipiunt*, ut cecinit Juvenalis, Satyr. 3. verſ. 132. Porro quod miles qui pedibus merebat, accipere ſolitus erat ſtipendium, id centurio duplum referebat, eques triplex, quadruplum Tribunus, uti ex Livio lib. 35. de triumpho Pauli, & ex Appiano colligitur, lib. 2. de bellis Civ. pag. 491. Erat autem peditis diurnum ſtipendium denarius unus, ut diximus lib 33 ſect. 13. unde computatione facta quantum eſſet Tribunorum ſalarium annuum licet æſtimare: nempe denariûm 1460 ſeu Gallicæ monetæ librarum omnino 584.

militarium

militarium ſalariis emere, [3] cum ipſum nomen a candelarum lumine impoſitum appareat. [4] Acceſſio candelabri talis fuit, Theonis juſſu præconis, Cleſippus fullo, gibber præterea & alio fœdus aſpectu: emente id Gegania [5] ſeſtertiis quinquaginta: eademque oſtentante convivio emptum, ludibrii cauſa nudatus, atque impotentia libidinis receptus in torum, mox in teſtamentum prædives, numinum vice illud candelabrum coluit, & hanc Corinthiis fabulam adjecit: vindicatis tamen moribus nobili ſepulcro, per quod æterna ſupra terras Geganiæ dedecoris memoria duraret. Sed cum eſſe nulla Corinthia candelabra conſtet, nomen id præcipue in his celebratur, quoniam [6] Mummii victoria Corinthum quidem diruit, ſed compluribus Achaiæ oppidis ſimul æra diſperſit.

VII. Priſci limina etiam ac valvas ex ære in templis factitavere. Invenio & a [1] Cn. Octavio, qui de Perſeo rege navalem triumphum egit, factam [2] porticum duplicem ad Circum Flaminium, quæ Corinthia ſit appellata a capitulis æreis columnarum. [3] Veſtæ quoque ædem ipſam Syracuſana ſuperficie tegi placuiſſe. Syracuſana ſunt [4] in Pantheo capita columnarum a M. Agrippa poſita. Quin etiam privata opulentia eo modo uſurpata eſt. Camillo inter crimina objecit Sp. Carvilius Quæſtor, quod ærata oſtia haberet in domo.

VIII. [1] Nam triclinia ærata, [2] abacoſque, [3] & monopodia Cn. Manlium Aſia devicta primum inveniſſe triumpho ſuo, quem duxit Urbis anno DLXVII. [4] L. Piſo auctor eſt. Antias quidem L. Craſſum heredem L. Craſſi Oratoris, multa etiam triclinia ærata vendidiſſe. Ex ære factitavere [6] & cortinas, tripodum nomine Delphicas, quoniam donis maxime Apollinis Delphici dicabantur. Placuere & [7] lychnuchi penſiles in delubris, aut arborum modo mala ferentium lucentes: qualis eſt in templo [8] Apollinis Palatini, quod

NOTÆ.

3. *Cum ipſum nomen.*] Cum res ipſa quæ tanti emitur, tam vilis ſit ipſa per ſe, ut a candelis nomen accipiat.

4. *Acceſſio candelabri talis.*] Ex ære Æginetico. Locus hic ſalebroſiſſimus viſus eſt Hermolao, qui extricare ſe ex eo non potuit. Sententia eſt, quam tamen, non niſi veniam ante præfatus, aperire vix auſim: adeo pudet inquinare chartas, aureſque & animos legentium vel leviter inficere pœnitet. Cum auctio fieret, inquit, præco Theon candelabro Corinthio pretioſo, accedere & adjungi voluit ſervum nihili, praviſſimo corpore, fullonem Cleſippum. Id candelabrum cum appendice homuncionis comparavit L. ſeſtertiis Gegania, vidua nobilis & locuples. Eam emptionem dum frequenti convivio oſtentat, productus quoque, & ut vitia corporis manifeſtiora jocos præberent, nudari juſſus eſt Cleſippus: libidinis impudentia correpta domina, recepit eum mox in torum, manu miſit, maritum heredemque ſumſit. Ille æs, cui niſi applicitus adhæſiſſet, numquam perveniſſet ad res tam opimas, non ſecus ac fatum ſuum veneratus eſt: ac totam hanc fabulam Corinthiis vaſis cum vulgo adſcripſit. Providit tamen interim & bonis moribus, vel cum nobile ſepulcrum erexit Geganiæ, per quod dedecus illius ſupra terras in omne ævum duraret. Geganiorum familia Romæ nobilis, apud Plutarchum in Numa, pag. 66. & 67. Item apud Livium & Dionyſ.

5. *Seſtertiis.*] Sive ſeſtertiûm quinquaginta millibus: quæ libras efficiunt Gallicæ monetæ 5000.

6. *Mummii.*] De eo diximus lib. 33. ſect. 53. & alibi ſæpius.

Sect. VII. 1. *Cn. Octavio.*] Qui anno Urbis DLXXXVI. L. Æmilio Paulo ſecundum, C. Licinio Craſſo Coſſ. Prætor claſſem ſortitus, cum Æmilio Paulo Conſule in Macedoniam contra Perſen Regem profectus eſt. Quo capto, ipſe de eodem Calendis Decembribus triumphum navalem egit. Auctor Livius. lib. 45 pag. 586.

2. *Porticum duplicem.*] P. Victor, in deſcriptione Urbis Romæ, regione nona, in qua Circus Flaminius fuit: *Porticus Corinthia Cn. Octavii, quæ prima duplex fuit.* Duplex dicitur, ob duplicem ordinem columnarum. Feſtus: *Octaviæ porticus duæ appellantur, quarum alteram theatro Marcelli propiorem Octavia ſoror Auguſti fecit: alteram Theatro Pompeii proximam Cn. Octavius Cn. F. qui fuit Ædilis curulis, Prætor, Conſul, Decemvir ſacris faciundis, triumphavitque de rege Perſe: navali triumpho: quam combuſtam reficiendam curavit Cæſar Auguſtus.* Meminit & Velleius, initio libri ſecundi.

3. *Veſtæ quoque ædem.*] Hujus ædis formam rotundam veteres nummi exhibent familiæ Caſſiæ, apud Patinum, pag. 67. & nummi Juliæ Domnæ, inſcripti, VESTA MATER. Rotundam fuiſſe ait etiam Ovidius, lib. 6. Faſtor. verſ. 265. quod Veſta eadem ſit quæ terra, globata ad pilæ ſimilitudinem:

Forma tamen templi, quæ nunc manet, ante fuiſſe
Dicitur: & formæ cauſa probanda ſubeſt.
Veſta eadem eſt, quæ terra: &c.

Et paulo poſt:

Arte Syracuſia ſuſpenſus in aere clauſo
Stat globus immenſi parva figura poli.
Et quantum a ſummis, tantum ſeceſſit ab imis
Terra: quod ut fiat, forma rotunda facit.
Par facies templi: nullus procurrit in illo
Angulus: a pluvio vindicat imbre tholus.

4. *In Pantheo.*] Quod ille perfecit, Auguſto nonum, M. Junio Silano Coſſ. Auctor Dio, lib. 53. pag. 515.

Sect. VIII. 1. *Nam triclinia.*] Menſas, ut diximus lib. 33. ſect. 51.

2. *Abacoſque.*] Abacus menſæ genus fuit, ex opere intestino, cui vaſa aurea, ſupellexque ſimilis imponeretur. *Vo buffet.*

3. *Et monopodia*] Menſas unico pede fultas, μονοπόδια.

4. *L. Piſo auctor eſt*] Livius quoque, lib. 39. pag. 409. *Extremo anno* (DLXVII.) *ad tertium Nonas Martias Cn. Manlius Vulſo de Gallis qui Aſiam incolunt, triumphavit.... Luxuriæ peregrinæ origo ab exercitu Aſiatico invecta in Urbem eſt: ii primum lectos æratos, veſtem ſtragulam pretioſam, monopodia & abacos Romam advexerunt,* &c.

5. *L. Craſſi Oratoris.*] De quo diximus lib. 18. ſect. 3. Is Licinium Craſſum Scipionem, ex filia nepotem adoptavit, heredemque inſtituit, virum ſummo ingenio, teſte Tullio in Bruto.

6. *Et cortinas.*] Cortinam hoc loco menſam interpretamur, quæ pocula ſuſtineret, cui Delphicæ nomen ex eo quod ſimilis eſſet menſæ illi, cui Delphis inſidebat Pythia oracula faciens. Vetus interpres Horatii, in illud lib. 1. Satyr. 6.

Et lapis albus
Pocula cum cyatho duo ſuſtinet.

Lapis, inquit, *menſa marmorea, quam Delphicam vocant.* Et idem fortaſſis vetus Scholiaſtes Juvenalis, ad verſum 204. Satyræ 3. *Ornamentum abaci: Quod nos*, inquit, *Delphicam dicimus.* Abacum, Delphicam, Gloſſæ Philoxeni appellant, & μεσιτεῖον, quod ex ea poculorum menſa convivis miniſtrarent. Etymologus: Δελφικαὶ, τὸ τρίποδα Γαλάται, ἐπεὶ πρῶτον ἐν Δελφοῖς ἐγένετο. Nimirum primo Delphice Delphis fiebant: poſteaque quivis abaci ejus formæ id nomen habuere. Martialis, lib. 12. Epigr. 67.

Argentum atque aurum non ſimplex Delphica portat.

Gruterus, pag. 1115. ex Sirmondo: DELPHICAE. AEREAE CUM OMNI CVLTV EXORNATAE. De Delphicis multa Procopius in Vandal. lib. 1. Acceptionem aliam ejus vocis vide apud V. Cl. Du-Cangium, in Notis ad Alexiad. pag. 411.

7. *Lychnuchi.*] Λυχνοῦχοι, candelabra. Et hæc Tranquillo quoque uſurpata vox in Julio, cap. 37. Meminit candelabri Euphorion, apud Athen. lib. 15. pag. 700. in quo quot lucernæ arderent, λύχνοι τοσοῦτοι, quot dies anni ſunt.

8. *Apollinis Palatini.*] Quod ab Auguſto dedicatum, anno DCCXXVI. ipſo ſextum, & M. Agrippa Coſſ. Tranquillus in Auguſto, cap. 29. P. Victor, in deſcript. Romæ, regione Urbis decima: *Ædes Apollinis, ubi lychnus pendebant inſtar arboris mala ferentis.*

Alexander Magnus Thebarum expugnatione captum in Cyme dicaverat eidem Deo.

a CAP. IV. IX. Tranſiit deinde ars ubique vulgo ad effigies Deorum. * Romæ ſimulacrum ex ære factum Cereri primum reperio ex peculio [1] Sp. Caſſii, quem regnum affectantem pater ipſius interemerat. Tranſiit & ab Diis ad hominum ſtatuas atque imagines multis modis. Bitumine antiqui tinguebant eas, quo magis mirum eſt placuiſſe auro integere. Hoc neſcio an Romanum fuit inventum: certe etiam Romæ non habet vetuſtatem. Effigies hominum non ſolebant exprimi, niſi aliqua illuſtri cauſa perpetuitatem merentium, primo ſacrorum certaminum victoria, maximeque Olympiæ: ubi omnium qui viciſſent ſtatuas dicari mos erat. Eorum vero, qui ter ibi ſuperaviſſent, ex membris ipſorum ſimilitudine expreſſa, [2] quas iconicas vocant. Athenienſes neſcio an primi omnium [3] Harmodio & Ariſtogitoni tyrannicidis publice poſuerint ſtatuas. Hoc actum eſt eodem anno, quo & reges Romæ pulſi. Excepta deinde res eſt a toto orbe terrarum humaniſſima ambitione. Et jam omnium municipiorum foris ſtatuæ ornamentum eſſe cœpere, prorogarique memoria hominum, & honores legendi a ævo baſibus inſcribi, ne in ſepulcris tantum legerentur. [4] Mox forum & in domibus privatis factum atque in atriis. Honos clientum inſtituit ſic colere patronos.

CAP. V. X. [1] Togatæ effigies antiquitus ita dicabantur. Placuere & nudæ tenentes haſtam, ab epheborum e gymnaſiis exemplaribus, [2] quas Achilleas vocant. [3] Græca res eſt, nihil velare: at contra Romana ac militaris, thoraca addere. [4] Cæſar quidem Dictator loricatam ſibi dicari [5] in foro ſuo paſſus eſt. [6] Nam Lupercorum habitu factæ, tam novitiæ ſunt, quam quæ nuper prodiere [7] pænulis indutæ. [8] Mancinus eodem habitu ſibi ſtatuit, quo deditus eſt. Notatum ab auctoribus, & [9] L. Accium Poëtam in [10] Camenarum æde maxima forma ſtatuam ſibi poſuiſſe, cum brevis admodum fuiſſet. Equeſtres vero ſtatuæ b Romanam celebrationem habent, orto ſine dubio a Græcis exemplo. [11] Sed illi celetas tantum dicabant in ſacris victores. Poſtea vero & qui bigis vel quadrigis viciſſent. [12] Unde & noſtri currus nati in his qui triumphaviſſent. Serum hoc, & in his non niſi a Divo Auguſto [13] ſejuges, ſicut & elephanti.

XI. Non vetus & bigarum celebratio in his qui Prætura functi curru vecti eſſent per

INTERPRETATIO.

a *Ævo.*] Poſteris.

b *Romanam.*] Apud Romanos præcipua in commendatione fuere.

NOTÆ.

Sect. IX. 1. *Sp. Caſſii*] Is regnum affectans, ubi primum magiſtratu abiit, damnatus, necatuſque eſt. *Sunt qui patrem auctorem ejus ſupplicii ferant*, inquit Livius, lib. 2 pag. 35. *eum cognita domi cauſa verberaſſe ac necaſſe: peculiumque filii Cereri conſecraviſſe, ſignum inde factum eſſe, & inſcriptum*, EX CASSIA FAMILIA DATVM. Affirmat hoc ipſum Valerius Max. lib. 5. cap. 8 num. 1. Dionyſius Halic. lib. 8. Antiq. Rom. pag. 546. Alii e rupe dejectum aiunt.

2. *Quas iconicas.*] Εἰκονικὰ ἀγάλματα vocat Athenæus, lib. 1. ſi memini. Iconicum ſimulacrum Tranquillus in Caligula, cap. 40. Erant ejuſcemodi ſtatuæ iis hominibus, quorum ſpeciem referebant, pares. Majores vocabantur *Auguſtæ: Coloſſi* longe maximæ. Curæ id Hellanodicis fuiſſe, Lucianus eſt auctor, ἐν τῷ ὑπὲρ εἰκόνων, ſub initium, ut εἰκόνες ἰσομέτρητοι eſſent, ne auguſtiores ſcilicet, majoreſque humana, Hieronicarum figuræ a ſculptoribus exprimerentur. Et Plato in Phædro: Ὑπισχνοῦμαι χρυσῆν εἰκόνα ἰσομέτρητον εἰς Δελφοὺς ἀναθήσειν.

3. *Harmodio, &c.*] Vide Plutarchum in Antiphonte, lib. de decem Rhetor. Thucyd. lib. 6. aliosque. A Praxitele elaboratas eſſe has ſtatuas Plinius auctor eſt, ſect. 19. libri hujus, num. 10.

4. *Mox forum*] Quaſlibet privatas ædes totidem fora credas eſſe: tot ſunt inſtructæ ſignis ſingulæ. Simili tranſlatione populum imaginum ſuperius dixit, lib. 33 ſect. 45.

Sect. X. 1. *Togatæ.*] Aſconius Pedian. in orat. Cic. pro M. Scauro, ſub finem, Catonem ait *togatam ſine tunica exercuiſſe judicium, in forumque ſic deſcendiſſe, juſque dixiſſe: idque repeperiſſe ex vetere conſuetudine, ſecundum quam & Romuli & Tatii ſtatuæ in Capitolio, & in Roſtris Camilli, fuerunt togatæ ſine tunicis.* Meminit & Plinius alter in Panegyr. Trajani, num. 55. *Viſuntur eadem e materia Cæſaris ſtatuæ, qua Brutorum, qua Camillorum.*

2. *Quas Achilleas.*] Notum Achillis decus & tutamen, haſta.

3. *Græca res eſt.*] Nummi ſtatuæque teſtes, in quibus nuda plane corpora.

4. *Cæſar .... loricatam.*] Qualem in plurimis Imperatorum ſtatuis nummiſque cernimus.

5. *In foro ſuo*] Forum Cæſaris prope Templum Jani fuit, regione Urbis octava, apud P. Victorem. Et Dionem vide lib. 43 pag. 224.

6. *Nam Lupercorum*] Qui pellis capriнæ ſolum amictu tecti, cetero nudi, Romæ Lupercalibus diſcurrebant: unde Maro vocat, 8 Æneid.

Nudoſque Lupercos.

7. *Pænulis indutæ.*] Pænula veſtis fuit adverſus imbres & frigora, circumquaque corpus ambiens, ἱμάτιόν τι εὔκαιρον, inquit Artemidorus. Vide Voſſ. in Etymol.

8. *Mancinus.*] Qui cum Numantinis ipſorum arbitrio fœdus percuſſit, auctore Ti. Gracco Quæſtore ſuo. At eo fœdere per Senatum improbato, Mancinus Numantinis eſt deditus, nudus vinctiſque poſt tergum manibus. Plutarch. in Gracco. Aurel. Victor, lib. de Viris illuſtr. Valerius Max. lib. 1. cap. 7. Cicero, lib. 3. de Offic.

9. *L. Accium.*] Diximus de eo in Auctorum Indice.

10. *Camenarum.*] In Regione urbis prima, juxta Portam Capenam, *Vicus & ædes Camenarum* fuit, teſte P. Victore.

11. *Sed illi celetas.*] Κέλητες appellatæ ſtatuæ eorum equeſtres, qui non bigis aut quadrigis in certamine uterentur, ſed uno inſiderent equo. Proprie κέλης equus ipſe eſt, qui ab uno ſeſſore agitatur ac regitur. Sententia igitur, fuiſſe receptum apud Græcos primum, ut ſtatuas equeſtres dedicarent illi, qui victores extitiſſent in ludis ſacris celete. Poſtea factum, ut dicarent quoque bigas vel quadrigas ſculptas marmore, vel fuſas ære, qui viciſſent eo genere. Inde conſuetudinem veniſſe Romam, ut & qui triumphaſſent, dedicarent ſtatuas triumphales, puta quadrigas: ſed hunc morem invectum ſero: & adhuc ſerius, ut triumphales ſejugas: hoc enim primum auctorem habere D. Auguſtum. Hunc Plinii locum Onuphrius male intellexit, cum ſejugas in ludis Circenſibus ex eo colligit primum ab Auguſto miſſos: cum ſit ſententia longe diſpar, ſtatuam ſcilicet triumphalem cum equis ſejugibus primum ab eo poſitam. Sejuges tamen in Capitolio auratos, ab Cn. Cornelio poſitos reperio, apud Livium lib. 38 pag. 479. anno Urbis DLXVI. hoc eſt, ante Auguſti exceſſum, annis ducentis.

12. *Unde & noſtri.*] Sic MSS. Reg. 1. Colb. 3. & alii. Libri antea editi: *Unde & noſtros currus in his*, &c.

13. *Sejuges.*] Equi ſeni uno curru juncti. BIGAS, TRIGAS, QVADRIGAS, SEIVGES, & SEPTE-

Circum. Antiquior columnarum, [1] ſicut C. Mænio, qui devicerat [2] priſcos Latinos, quibus ex fœdere tertias prædæ Romanus populus præſtabat, eodemque in Conſulatu [3] in ſuggeſtu roſtra devictis Antiatibus fixerat anno Urbis CCCCXVI. [4] Item Caïo Duillio, qui primus navalem triumphum egit de Pœnis, quæ eſt etiam nunc in Foro. [5] Item P. Minucio Præfecto annonæ, extra portam Trigeminam, [6] unciaria ſtipe collata, neſcio an Primo honore tali a populo, antea enim a Senatu erat: præclara res, niſi frivolis cœpiſſet initiis. Namque & [7] Atti Navii ſtatua fuit ante Curiam, cujus baſis conflagravit Curia incenſa [8] Publii Clodii funere. [9] Fuit & Hermodori Epheſii in Comitio, legum, quas Decemviri ſcribebant, interpretis, publice dicata. Alia cauſa, alia auctoritas [10] M. Horatii Coclitis ſtatuæ, quæ durat hodieque, cum hoſtes [11] a ponte Sublicio ſolus arcuiſſet. Equidem & Sibyllæ juxta Roſtra eſſe non miror, tres ſint licet: una, quam [12] Sextus Pacuvius Taurus Ædilis plebis inſtituit: duæ, quas [13] M. Meſſala. Primas putarem has, & Atti Navii, poſitas ætate Tarquinii Priſci, [14] niſi regum antecedentium eſſent in Capitolio. [15] * Ex his Romuli eſt ſine tunica, ſicut & Camilli * CAP. VI. in Roſtris, & ante ædem [16] Caſtorum fuit [17] Q. Marcii Tremuli equeſtris, togata, qui Samnites bis devicerat, captaque Anagnia, populum ſtipendio liberaverat. Inter antiquiſſimas ſunt & [18] Tulli Clœlii, Lucii Roſcii, Spurii Nautii, C. Fulcinii in Roſtris, [19] a Fidenatibus in legatione interfectorum. Hoc a Republica tribui ſolebat injuria cæſis, ſicut & [20] P. Junio, & Tito Coruncano, [21] qui ab Teuca Illyriorum regina interfecti erant. Non omittendum videtur, quod Annales adnotavere, tripedaneas his ſta-

NOTÆ.

IVGES habet inſcriptio vetus apud Gruterum, pag 337.

Sect. XI. 1. *Sicut C. Mænio.*] L. Furii Camilli in Conſulatu collegæ, de quo Livius, lib. 8 pag 141. qui Lavinios, & Veliternos, & Antiates devicit: uti tum ex eodem Livio diſcimus, loc. cit. tum ex inſcriptione Capitolini lapidis, apud Gruter. pag. 297. C. MAENIVS. P. F. P. N. COS. DE ANTIATIBVS. LAVINEIS. VELITERNEIS. PRIDIE. K. OCTOB. AN. CDXVI. Meminit columnæ Mænianæ Nonius, cap. 1. num. 33.

2. *Priſcos Latinos.*] Latium vetus. Livius loc. cit. de Camillo, & Mænio Coſſ. *Nec quievere ante, quam .... Latium omne ſubegere.* Et paulo poſt, in oratione a Camillo habita: *Oppida Latina omnia .... præſidiis tenentur veſtris.*

3. *In ſuggeſtu.*] Locus excelſior fuit, unde oratio haberi ad populum poſſet. Livius, lib. 8. pag 142 *Naves Antiatium partim in navalia Romæ ſubductæ, partim incenſæ, roſtriſque earum ſuggeſtum in Foro extructum adornari placuit. Roſtraque id templum appellatum.* Florus, lib. 1. cap. 11. *Exſtant & parta de Antio ſpolia: quæ Mænius in ſuggeſtu Fori, capta hoſtium claſſe, ſuffixit: ſi tamen illa claſſis: nam ſex fuere roſtratæ: ſed hic numerus illis initiis navale bellum fuit.*

4. *Item Caio Duillio.*] De eo Florus, lib. 2. cap. 2. pag. 49. *Victor ergo apud Liparas, merſa & fugata hoſtium claſſe, primum illum maritimum egit triumphum.* Actum id belli primi Punici anno quinto: Urbis CCCCXCIII. Inſcriptionem columnæ huic roſtratæ appoſitam, ſingulari opere P. Ciaconius explicuit. C. Duillius appellatur a Tacito quoque, lib. 2. Annal. pag. 56. & in Epitome Livii, lib. 17. & in lapide Capitolino, apud Gruter pag 297.

5. *Item P. Minucio.*] Vide lib. 18 ſect. 4. ubi res eadem jam delibata.

6. *Unciaria ſtipe.*] Æreo nummo, cujus pretium foret dimidius as: aſſes enim tum ſextantario pondere feriebantur, ut dictum eſt lib. 33. ſect. 13. Hic obiter adnotabis Eminentiſſ. Annalium ſcriptoris ἁμάρτημα, ad an. Chr. 69. num. 9. ubi Guill. Godelevæi notas in Livium ſecutus, ex hoc Plinii teſtimonio efficere nititur, mendicos vileſque perſonas ad portam Trigeminam convenire ſolitos, ut ſtipem rogarent: cum nihil Plinius aliud velit, quam ſtipe honoris cauſa collata, extra portam Trigeminam Præfecto annonæ poſitam ſtatuam fuiſſe. Auguſto ipſi Principi ſtipem vidimus eſſe collatam, libro ſup. ſect 48.

7. *Atti Navii.*] Diximus de eo ſupra, lib. 15. ſect. 20. Augur is fuit, Tarquinii Priſci ævo, ut Livius refert, lib. 1. pag. 14. Hunc novacula cotem diſcidiſſe ferunt. *Statua Atti poſita,* inquit Livius, *capite velato, quo in loco res acta eſt, in Comitio in gradibus ipſis, ad lævam Curiæ fuit,* &c.

8. *Publii Clodii.*] Vide Ciceronem, pro Milone, num. 91.

9. *Fuit & Hermodori.*] Digeſt. lib. 1. tit 2. de Orig juris, § 4. de legibus XII. Tabularum. *Harum ferendarum,* inquit Pomponius, *auctorem fuiſſe Decemviris Hermodorum quemdam Epheſium exſulantem in Italia, quidam retulerunt* Hunc exſulare juſſum, quod vir probus eſſet, Cicero teſtatur, lib. 5. Tuſcul. Vide & Strabonem, lib 14.

10. *M. Horatii.*] Poſitam in Comitio ſtatuam auctor eſt Gellius, lib. 4. cap 5. pag. 181. Alteram in æde Vulcani, Plutarch. in Poplic. pag. 106.

11. *A ponte Sublicio*] Rem eam narrat prolixe & eleganter Valerius Max lib. 3 cap. 2. num. 1. *Etruſcis in Urbem ponte Sublicio irrumpentibus, Horatius Cocles extremam ejus partem occupavit, totumque hoſtium agmen, donec poſt tergum ſuum pons abrumperetur, infatigabili pugna ſuſtinuit. Atque ut patriam periculo imminenti liberatam vidit, armatus ſe in Tiberim miſit,* &c. Pons Sublicius Romæ dictus eſt, quia e ſublicis, hoc eſt, tignis ſive palis extructus erat. Vide & Livium, lib. 2. pag. 25. & Dionyſ. Halic. lib. 5. pag 196.

12. *Sextus Pacuvius Taurus.*] Non is qui & Tribunus plebis fuit, Auguſti principatu: & laudatur a Macrobio, lib. 1. Saturn. cap 12. pag. 249. ſed vetuſtior aliquis.

13. *M. Meſſala*] Neque hic Meſſalæ Corvini Oratoris F. de quo nos egimus in Auctorum Indice, qui geſſit Conſulatum Auguſti Principis temporibus, Urbis anno DCCLI. ſed ex eadem gente antiquior.

14. *Niſi regum.*] Dio, lib. 43 pag 236 octo fuiſſe in Capitolio ſtatuas dicit: ſeptem poſitas regibus: octavam Bruto, regum exactori. Cæſaris poſtea Dictatoris, juxta Brutum locatam

15. *Ex his Romuli,* &c.] Utriuſque, Romuli nimirum & Camilli ſtatuæ, meminit Aſconius Pedianus, loco a nobis allato, initio ſuperioris ſect.

16. *Caſtorum.*] Hoc eſt, Caſtoris & Pollucis. P. Victor, Regione VIII. *Templum Caſtorum ad Lacum Juturnæ.* Vide Dionem, lib 37. pag. 33. Geminis fratribus ædes in foro conſtituta, inquit Sueton. in Julio, cap. 10. quæ tantum Caſtoris appellatur.

17. *Q. Marcii.*] Lapis Capitolinus, apud Gruter pag. 297. Q. MARCIVS. Q. F. Q. N. TREMVLVS. COS. DE ANAGNINEIS HERNICEISQ. PRID K. QVINT. Anno ſcilicet poſt Urbem conditam CCCCXLVIII. Livius, lib. 7. pag. 168. *Marcius de Hernicis triumphans in Urbem rediit: ſtatuaque equeſtris in Foro decreta eſt, quæ ante templum Caſtoris poſita eſt.*

18. *Tulli Clœlii.*] Ita Reg 1. non, ut editi, *Celſi.* Exſtat in Cimelio Collegii noſtri Pariſienſis nummus Clouliæ ſeu Clœliæ gentis inſcriptus TL. CLOVLI. hoc eſt, *Tullo Cloulio,* non Titi Cicero, in Philipp. orat. 9 num. 5. *Atque hoc & Tullo Cluvio* (lege *Clælio*) *& L. Roſcio, & Sp. Antio,* (lege rurſum *Nautio*) *& C. Fulcinio, qui a Veientium rege cæſi ſunt, non ſanguis qui profuſus eſt in morte, ſed ipſa mors ob rempublicam obita honori fuit.*

19. *A Fidenatibus.*] Cicero, loc. cit. de his ipſis agens, num. 4. *Lartes Tolumnius rex Veientium quatuor legatos populi Romani Fidenis interemit: quorum ſtatuæ in Roſtris ſteterunt uſque ad noſtram memoriam* Fuere Roſtra in Foro Romano, regione Urbis octava

20. *P. Junio, & T.*] Fratribus, ex familia Junia Coruncanorum In Reg 1. cod *Coruniano* legitur In lapide Capitolino, apud Gruter. pag. 296. CORVNCANIVS.

21. *Qui ab Teuca.*] Teutana a Floro appellatur, lib. 2. cap 5. *Illyrii, ſeu Liburni ſub extremis Alpium radicibus agunt, inter Arſiam, Titiumque flumen, longiſſime per totum Adriani maris litus effuſi. Hi regnante Teutana muliere, populationibus non contenti, licentiæ ſcelus addiderunt. Legatos quippe noſtros, ob ea quæ deliquerant, jure agentes, nec gladio quidem, ſed ut victimas, ſecuri percutiunt,* &c.

tuas in Foro ſtatutas. Hæc videlicet menſura honorata tunc erat. Non præteribo [22] Cn. Octavium [23] ob unum ſcilicet verbum: Hic regem [24] Antiochum, daturum ſe reſponſum dicentem, virga quam tenebat forte circumſcripſit, & prius quam egrederetur circulo illo, reſponſum dare coegit. In qua legatione interfecto Senatus ſtatuam poni juſſit quam [25] oculatiſſimo loco in Roſtris. Invenitur ſtatua decreta & Taraciæ Caiæ, ſive Suffetiæ virgini Veſtali, ut poneretur ubi vellet: quod adjectum non minus honoris habet, quam feminæ eſſe decretam. Meritum ejus in ipſis ponam Annalium verbis: Quod campum Tiberinum gratificata eſſet ea populo.

XII. Invenio & Pythagoræ, & Alcibiadi, in cornibus Comitii poſitas, cum [1] bello Samniti Apollo Pythius fortiſſimo Graiæ gentis juſſiſſet, & alteri ſapientiſſimo, ſimulacra celebri loco dicari: [2] ea ſtetere donec Sylla Dictator ibi Curiam faceret. Mirumque eſt, illos patres [3] Socrati cunctis ab eodem Deo ſapientia prælato Pythagoram prætuliſſe, aut tot aliis virtute Alcibiadem, aut quemquam [a] utroque Themiſtocli. Columnarum ratio erat, attolli ſupra ceteros mortales: quod & arcus ſignificant novitio invento. Primus tamen honos cœpit a Græcis. Nullique arbitror plures ſtatuas dicatas, quam Phalereo [4] Demetrio Athenis. [5] Siquidem CCCLX. ſtatuere, nondum anno hunc numerum dierum excedente, [6] quas mox laceravere. Statuerant Romæ etiam in omnibus vicis C. Mario Gratidiano [7] tribus, [8] ut diximus, eaſdemque ſubvertere Syllæ introitu.

XIII. Pedeſtres ſine dubio Romæ fuere in auctoritate longo tempore. Equeſtrium tamen origo perquam vetus eſt, cum feminis etiam honore communicato. [2] Clœliæ enim ſtatua eſt equeſtris, ceu parum eſſet toga eam cingi: cum Lucretiæ, ac Bruto, qui expulerant reges, propter quos Clœlia inter obſides fuerat, non decernerentur. Hanc primam [3] cum Coclitis publice dicatam crediderim: [4] Atto enim ac Sibyllæ Tarquinium,

Interpretatio.

a *Utroque.*] Utraque laude.

Notæ.

22. *Cn. Octavium.*] Fuit iſte Octavius e majoribus Octavii Cæſaris, qui Cæſar Auguſtus eſt appellatus. Vide Notas & Emendat. num. III. De ſtatua ei Octavio poſita, Cic. Philipp. 9. num 4.

23. *Ob unum ſcilicet verbum*] Sic Reg 2. totidem ſyllabis, ſine ullis notarum compendiis. In editis, *ob unum verbum.* Colb 3. *ob unum verbum que regem*, &c. Gronovius, in ſuo, *ob unum ſc. verbum*, interpretaturque, *ob unum ſenatuſconſulti verbum*, illud nempe quod mox ſequitur, *oculatiſſimo loco*: non improbabili ſane conjectura.

24. *Antiochum.*] Antiochum Magnum, Syriæ regum quintum

25. *Oculatiſſimo.*] Celeberrimo, qui oculis omnium pateat.

Sect. XII. *Bello Samniti*] Quod anno Urbis CCCCXI. Campanorum rogatu ſuſcepere Romani Illi enim a Samnitibus victi, Romanis deditionem fecerunt,

2. *Ea ſtetere.*] Vide Notas & Emend num IV In parte interim Fori Romani, in cornibus Comitii, exædificatam a Sylla Curiam hic locus edocet

3. *Socrati.*] Vide ſupra, lib. 7 ſect. 31.

4. *Demetrio.*] Egimus de eo in Auctorum Indice

5. *Siquidem CCCLX.*] Ita Reg. 1. Colb. 3. omneſque editi. Varro apud Nonium ſic ſcriptum reliquit:

Hic Demetrius æneas tot aptu' eſt,
Quot luces annus habet abſolutus

Modum anni Græci fuiſſe tum temporis dierum duntaxat CCCLX. tum ex his, ſimilibuſque teſtimoniis, tum ex Cleobuli ænigmate, quod apud Laertium eſt, colligi putant nonnulli recte poſſe: eſt enim ejuſmodi Latine redditum:

Biſſenos genitor natos habet unus at horum
Ter ſunt cuique decem natæ, variante figura.
Quippe aliis color eſt albus, niger indiditur illis:
Immortale genus cum ſint, moriuntur utraque.

Hoc enim ænigma tam annum diebus confici trecentis & LX. quam ſingulos menſes tricenis perſpicue ſignificat. Hinc vero intelligimus, in tota Græcia, uſque ad tempora Cæſaris Dictatoris fuiſſe menſes ſingulos tricenûm dierum: ita ut annus non excederet numerum dierum CCCLX. ut Plinius refert: tertio autem quoque anno embolimum tempus conveniens, quindecim videlicet ſedecimve dierum interſereretur, ἵν' ὡρέων ἐπιτηδέων, ut ait Herodotus, lib. 2. num. IV. hoc eſt, ut ſuis tempeſtatibus menſes reſponderent · hiberni hiemi, æſtati æſtivi. In hoc enim Ægyptios Græcis fuiſſe ſapientiores cenſet Herodotus; quod illi non quindecim dies adjicerent tertio quoque anno, ſed annis ſingulis dies quinque. Confer Petav. lib. 1. de Doctr. Temp cap 8. pag. 16. &, qui ab eo diſſidet, Samuelem Petitum, lib. 8. Miſcell. cap. 1. pag. 191.

6. *Quas mox laceravere.*] Strabo, lib 9. & Laërtius in Demetrio, lib. 5 dejectas, conflataſque aiunt in matulas & obſceniora vaſa.

7. *Tribus.*] Romanæ tribus.

8. *Ut diximus.*] Libro 33. ſect 46.

Sect. XIII. 1. *Pedeſtres.*] Romuli ſtatuæ pedeſtres omnes, inquit Plutarchus, in ejus vita, pag 27.

2. *Clœlia enim.*] Hanc equeſtri ſtatua donatam, poſitamque eam in ſumma Sacra Via, qua in Palatium aſcendebatur, Livius eſt auctor, lib. 2. cap. 26. Seneca, lib. de Conſol. ad Marciam, cap. 16 pag 774. *Equeſtri inſidens ſtatua, in Sacra Via, celeberrimo loco, Clœlia exprobrat juvenibus noſtris pulvinum aſcendentibus, in ea illos urbe ſic ingredi, in qua etiam feminas equo donavimus.* Datam ei ſtatuam equeſtrem Valerius Maximus arbitratur, lib. 3. cap. 2. num. 2. quoniam *inter ceteras virgines obſes hoſti Porſenæ data, nocturno tempore cuſtodiam egreſſa, equum conſcendit, celerique trajectu fluminis, non ſolum obſidione, ſed etiam metu patriam puella ſolvit, viris lumen virtutis præferendo.*

3. *Cum Coclitis.*] Ita Reg. 2. & alii De ea ſuperius, ſect. XI. Cum Lucretia autem ſimul & Brutus dicantur expuliſſe reges, fictam hinc eſſe diſcito fabulam, a Livio proditam, de Lucretia, quæ ſe, ob illatum ſibi ſtuprum a Tarquinii filio, peremerit.

4. *Atto enim.*] Atto Navio Auguri, de quo ſect. XI. Typi hactenus, *ante enim ſibi ac Sibylla*, &c. Eſt argenteus in Theſauro Regio nummus, & apud Patinum, in familia Manlia, pag 164. capite cirrato muliebri; infra, SIBYLL.)(Tripus, ſuper quo urceus eſt, inſigne ſacerdotii, inter ſoles duos, quibus imperare Roma ſignificatur Orienti & Occidenti. L. TORQVAT. IIIVIR. *Lucius Torquatus Triumvir*, & idem ſacerdos Apollinis. In noſtro corona laurea, non caput muliebre, ſed alteram nummi aream cingit. Qui Sibyllam hic pingi putant, magno ducuntur errore. Nam ſi Sibyllam vellet Monetarius intelligi, cur SIBYLL tantum ſcriberet, non integrum nomen SIBYLLA? Operoſumne ei fuit litteram A poſtremam adjicere? Caput eſt civitatis, quales pingi ex a Monetariis Narbonenſibus ſolebant: & plane hæc ſimilis eſt ei quæ CABE, hoc eſt, *Cabellio*, in Lepidi nummo legitur Cur vero hic Sibylla pingeretur; quod nomen unius feminæ proprium fuit, cujus hic Plinius meminit, ſub Tarquinio rege? Afferri cauſa probabilis non poteſt. Eſt hic SIBYLL ſcriptum, pro eo quod eſt, *Severus Impoſuit* BY*zantiis* L*Legiones*, rediens haud dubie a victoria Parthica. Hanc corona laurea denotat. Severi nomine ſunt alii nummi inſcripti, BYZANTIΩN. Littera L hic geminatur ad pluralem numerum legionum ſignificandum: ut in nummo inſcripto RVLLI ſuperius diximus. At eſt *Sibylla* in hoc Plinii loco, æque ac libro XIII. ſect. XXVII. proprium feminæ nomen, ut Suſanna ac Genovefa: non appellativum, aut commune Uſitatum illud olim, cum apud alios, tum apud noſtrates, ut in vetuſtis Rationibus Regiis, ad calcem hiſtoriæ Juvenalis de Urſinis, pag 796.

Digitized by Google

& reges ſibi ipſos poſuiſſe veriſimile eſt: niſi Clœliæ quoque Piſo traderet ab his poſitam, qui una obſides fuerant, [5] redditis a Porſenna in honorem ejus. [6] E diverſo Annius Fetialis, equeſtrem, quæ fuerit contra [7] Jóvis Statoris ædem in veſtibulo Superbi domus, Valeriæ fuiſſe Publicolæ Conſulis filiæ: eamque ſolam refugiſſe, Tiberimque tranaviſſe, ceteris obſidibus, quæ Porſennæ mittebantur, interemptis Tarquinii inſidiis.

XIV. L. Piſo prodidit, [1] M. Æmilio, C. Popilio II. Coſſ. a Cenſoribus P. Cornelio Scipione, M. Popilio, ſtatuas circa Forum eorum qui magiſtratum geſſerunt, ſublatas omnes, præter eas quæ populi aut Senatus ſententia ſtatutæ eſſent. Eam vero quam apud [2] ædem Telluris ſtatuiſſet ſibi Sp. Caſſius, qui regnum affectaverat, etiam conflatam a Cenſoribus. Nimirum in ea quoque re ambitioni providebant illi viri. Exſtant Catonis in Cenſura vociferationes, mulieribus Romanis in provinciis ſtatuas poni. Nec tamen potuit inhibere, quominus Romæ quoque ponerentur, ſicuti Corneliæ Graccorum matri, quæ fuit [3] Africani filia. Sedens huic poſita, ſoleiſque [a] ſine amento inſignis, [4]. in Metelli publica porticu: quæ ſtatua nunc eſt in Octaviæ operibus.

XV. Publice autem ab exteris poſita eſt Romæ [1] C. Ælio Tribuno plebis, lege perlata in [2] Stenium Statilium Lucanum, qui Thurinos infeſtaverat: ob id Ælium Thurini ſtatua & corona aurea donaverunt. Iidem poſtea [3] Fabricium donavere ſtatua, liberati obſidione. [4] Paſſimque gentes in clientelas ita receptæ: adeo diſcrimen omne ſublatum, ut Hannibalis etiam ſtatuæ tribus locis viſantur in Urbe, [5] cujus intra muros ſolus hoſtium emiſit haſtam.

XVI. Fuiſſe autem ſtatuariam artem familiarem Italiæ quoque & vetuſtam, indicant, CAP. VII.
Hercules ab Evandro ſacratus, ut produnt, [1] in Foro boario, qui triumphalis vocatur; atque per triumphos veſtitur habitu triumphali. Præterea [2] Janus geminus a Numa rege dicatus, [3] [b] qui pacis bellique argumento colitur, [4] digitis ita figuratis, ut trecentorum [5] quinquaginta quinque dierum nota, per ſignificationem anni, temporis & [6] ævi ſe

INTERPRETATIO.

a *Sine.*] Sine loro.

b *Qui.*] Quæ Jani imago colitur, quoniam index eſt pacis ac belli.

NOTÆ.

A *Sebille le Veyer Dame de Leſtoet, femme de Meſſire Tanneguy du Chaſtel, Chevalier, Conſeilier & Chambellan de Monſieur le Regent, & Mareſchal de ſes guerres, deux mille livres pour ſouteanir ſon etat, le 8. Juillet* 1420.

5. *Redditis a Porſenna.*] Livius, lib. 2. pag. 26. de Porſenna, *Laudatam virginem* (Clœliam) *parte obſidum ſe donare dixit: ipſa quos vellet legeret: productis omnibus elegiſſe impuberes dicitur*, &c.

6. *E diverſo.*] Sic diſſidentes ſcriptorum ſententias recitat & Plutarchus in Poplicola, pag. 197. aliis hanc Clœliæ ſtatuam, Valeriæ aliis adjudicantibus. Quod iterum repetit, lib. de virt. mul. pag. 250. Ἀνάκειται νῦν ἱερὰν ὁδὸν εἰκὼν γυναικὸς ἐφ᾽ ἵππου ... ἣν οἱ μὲν τὴν Κλοιλίας, οἱ δὲ τὴν Οὐαλερίας λέγουσιν εἶναι.

7. *Jovis Statoris ædem.*] Regione Urbis decima. Alia eſt ab iſta quæ in Regione XIV. trans Tiberim Valeriana ſtatua ab eodem collocata legitur.

Sect. XIV. 1. *M. Æmilio.*] Anno Urbis DXCVI M. Æmilius Lepidus, C. Popilius Lænas ſecundum, Conſulatum geſſere: Cenſuram P. Cornelius Scipio Naſica, M. Popilius Lænas Caii frater, luſtrumque fecere LIV. ex Faſtis. Ex hac Popilia gente multo poſtea ortum duxit FL. POP. NEPOTIANVS P. F. AVG. & ejuſdem filia Helena, in nummo argenteo perraro appellata, HELENA N. F. *Helena Nepotiani filia*, alteraque, FAVSTA N. F. *Fauſta Nepotiani filia*, apud D. Baudelot.

2. *Ædem Telluris.*] In quarta Urbis regione Templum Telluris a P. Victore ſtatuitur. De Sp. Caſſio egimus ſect. 9.

3. *Africani prioris.*] Scipionis Africani majoris vulgo dicti. Vide Plutarchum in Gracchis, ipſo initio.

4. *In Metelli.*] Pingitur hæc porticus in eximio numiſmate argenteo, e Gaza Sereniſſ. Ducis Cenomanenſis, & in Muſeo P. CHAMILLART; cum hac epigraphe, Q. METELLVS PIVS.

Sect. XV. 1. *C. Ælio.*] Ad ſummos poſtea Magiſtratus evecta gens Ælia fuit: ex qua nimirum Ælius Sejanus, & Ælius Nerva Cæſar, qui in Græco nummo eſt, nunc e Gaza Parmenſi; ΑΙΛΙΟϹ Ν. ΚΑΙϹΑΡ: *Αἴλιος Νέρουας Καῖσαρ*: & Ælius Hadrianus Aug. & Ælius Cæſar Antoninus, aliique.

2. *Stenium Statilium.*] Statium Statilium mendoſe pro Stenio Statilio vocat Valerius Max. lib. 1. cap. 8. num. 6. pag. 67. Lucanorum Brutiorumque ducem in eo bello, quo gemini populi Thurinæ urbis petebant excidium. Apud Gruterum, pag. DCCCXXX. STENIVS, & STENIA, non STHENIVS.

3. *Fabricium.*] Luſcinum cognomine, de quo lib. 33. ſect. 50. & 54.

4. *Paſſimque gentes.*] Sic patronum habuere M. Tullium Ciceronem Capuani, ſtatuamque ei inauratam poſuere, ipſo prodente, orat. in Piſon. & pro Sextio. Sic Bononienſes in Antoniorum: in Claudiorum clientela Lacedæmonii fuere, teſte Sueton. in Tiberio, cap. 6.

5. *Cujus intra muros.*] Conferenda hæc cum iis quæ Livius habet, lib. 26. pag. 382.

Sect. XVI. 1. *In foro Boario.*] Regione Urbis octava.

2. *Janus geminus.*] In eadem regione Urbis octava, P. Victor ſic habet, *Jani duo, celebres mercatorum locus. Regia Numæ, Templum Veſtæ ... Templum Jani*, &c.

3. *Qui pacis belique.*] Livius, de Numa, lib. 1. pag. 8. *Janum .... indicem pacis bellique fecit: apertus, ut in armis eſſe civitatem: clauſus, pacatos circa omnes populos ſignificaret.*

4. *Digitis ita figuratis.*] Ita nimirum, *ut ungues indicis & pollicis in manu dextera blando conjungantur amplexu*, verba ſunt Bedæ, in libello de Indigitatione, tomo 1. *hæc enim nota trecenta ſignificat: ſexaginta, index pollici ſuperpoſitus in leva manu: quinque demum, in eadem manu anularis, ſeu proximus a minimo erectus.* Ita Beda. Meminere illius figuræ Macrobius, lib. 1. Saturn. cap. 9. pag. 126. *Simulacrum Jani plerumque fingitur manu dextera trecentorum, & ſiniſtra ſexaginta & quinque numerum retinens, ad demonſtrandam anni dimenſionem*, &c. Suidas, pag. 1214. Ἰανουάριος ... οἱ δὲ πλάττουσιν αὐτὸν ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ τ´. τῇ δὲ ἀριστερᾷ ξε´ ἀριθμὸν κατέχοντα, ὡσπερ τὸν ἐνιαυτόν. *Januarius .... Alii fingunt ipſum dextra tenere numerum CCC. ſiniſtra vero LXV. ut annum repræſentet, ex 365. diebus conſtantem.* Codinus item in Conſtantinopoli. ὁ χαλκοῦργος Ἰάνου. Denique Nicolaus Smyrnæus, libello quem conſcripſit ea de re, ἐκφράσις τῶν δακτυλικῶν μέτρων, Morellus edidit, capita ex eo præcipua excerpſit Cauſſinus noſter, in Eloquentiæ Parall. lib. 9. de pronunc. & geſtu, c. 8. p. 565. Nos vero rem ſimplicius exponimus. Exiſtimamus enim tres priores digitos fuiſſe ita curvatos, ut litteram C ter exhiberent, ac proinde numerum *trecentorum*: quartum deinde digitum volæ appreſſum, & literæ L ſimilitudinem, ac proinde quinquagenarium numerum: digitum denique minimum leniter inflexum, ut V, quæ forma quinarii eſt, repræſentaret.

5. *Quinquaginta quinque.*] Ita probatiſſimi MSS & libri omnes editi: eo quod annum Numa, qui ſimulacrum hoc dedicavit, CCCLV. dierum eſſe ſolummodo ſciverit. Primus, opinor, Manutius, in editione ſua anni 1559. *quinquaginta* mutavit in *ſexaginta*.

6. *Ævo ſe Deum.*] Codinus in Conſtantinopoli, pag. 13

Deum indicaret. [7] Signa quoque Tuſcanica per terras diſperſa, quæ in Etrutia factitata non eſt dubium. Deorum tantum putarem ea fuiſſe, ni Metrodorus Sceptius, [8] cui cognomen a Romani nominis odio inditum eſt, propter duo millia ſtatuarum Volſinios expugnatos objiceret. Mirumque mihi videtur, cum ſtatuarum origo tam vetus in Italia ſit, lignea potius [9] aut fictilia Deorum ſimulacra in delubris dicata, uſque ad devictam Aſiam, unde luxuria. Similitudines exprimendi quæ prima fuerit origo, in ea [10] quam plaſticen Græci vocant, dici convenientius erit: etenim prior, quam ſtatuaria, fuit. [11] Sed hæc ad infinitum effloruit multorum voluminum opere, ſi quis plura perſequi velit: omnia enim quis poſſit?

XVII. [1] In M. Scauri Ædilitate tria millia ſignorum in ſcena tantum fuere [2] temporario theatro. [3] Mummius devicta Achaïa replevit Urbem: ipſe exceſſit non relicturus filiæ dotem. Cur enim non cum excuſatione ponatur? [4] Multa & Luculli invexere. Rhodi etiamnum tria millia ſignorum eſſe, Mucianus ter Conſul prodidit: nec pauciora Athenis, Olympiæ, Delphis ſupereſſe creduntur. Quis iſta mortalium perſequi poſſit? aut quis uſus noſcendi intelligatur? Inſignia tamen maxime, & aliqua de cauſa notata, voluptarium ſit attigiſſe, artificeſque celebratos nominaviſſe: ſingulorum quoque inexplicabili multitudine, cum Lyſippus M. D. opera feciſſe dicatur, tantæ omnia artis, ut claritatem poſſent dare vel ſingula. Numerum apparuiſſe defuncto eo. cum theſaurum effregiſſet heres: [5] ſolitum enim [6] ex manipretio cujuſque ſigni [7] denarios ſeponere aureos ſingulos. Evecta ſupra humanam fidem ars eſt ſucceſſu, mox & audacia. In argumentum ſucceſſus unum exemplum afferam, nec Deorum hominiſve ſimilitudinis expreſſæ. Ætas noſtra vidit in Capitolio, priuſquam id noviſſime conflagravit [8] a Vitellianis incenſum, in cella Junonis, canem ex ære vulnus ſuum lambentem: cujus eximium miraculum & indiſcreta veri ſimilitudo, non eo ſolum intelligitur, quod ibi dicata fuerat: verum & nova ſatiſdatione: nam ſumma nulla par videbatur: [a] capite [9] tutelarios cavere pro ea, inſtituti publici fuit.

XVIII. Audaciæ innumera ſunt exempla. Moles quippe excogitatas videmus ſtatuarum, quas coloſſeas vocant, turribus pares. [1] Talis eſt in Capitolio Apollo, tranſlatus a M. Lucullo [2] ex Apollonia Ponti urbe, XXX. cubitorum, [3] quingentis talentis factus:

INTERPRETATIO.

a *Capite.*] Ut vel periculo capitis id ſignum canis integrum præſtarent ii, quibus credita ædis tutela eſſet, Reſpublica ſanxerat.

NOTÆ.

αἰνεῖ πανάγει τ χρόνον.

7. *Signa quoque Tuſcanica.*] Phialas quoque aureas in Tuſcia elaboratas laudat Critias poeta apud Athen. lib. 1. pag. 28.

Τυρσηνὴ δὲ κρατεῖ χρυσότυπος φιάλη.

Duriora ſigna & Tuſcanicis proxima, ait Quintil lib 12. cap. 10. pag. 894. ut rigidiora fuiſſe Tuſcanica innuat. Idem pag. 892. ſtatuas Græcas Tuſcanicis anteponit.

8. *Cui cognomen.*] Miſoromæi, ut diximus in Auctorum Indice.

9. *Aut fictilia.*] Ipſa Jovis effigies in Capitolio a Tarquinio Priſco dicata fictilis fuit, ita prodente Plinio, lib. 35. ſect. 45.

10. *Quam plaſticen.*] Fictricem. Ars eſt ex argilla vel creta rerum ſimilitudines exprimens.

11. *Sed hæc.*] Statuaria, ex ære.

Sect. XVII. 1. *In M. Scauri.*] De eo multa Aſconios Pedian. in orat. Cicer. pro eo: multa Plinius ſimiliter, de genere ejus, de moribus & ædilitate, lib. 36. ſect. 24. num. 8.

2. *Temporario*] Vix uno menſe duraturo, ut dicetur lib. 36. ſect 2. cum ſtent in Urbe cetera. Temporariam ejus theatri moram Plinios ait fuiſſe, loco proxime citato.

3. *Mummius.*] Achaicus ille, de quo nos alias ſæpius. Aurel Victor, lib. de Viris illuſtr. cap. 60. *Mummius Corinthum ſignis tabuliſque ſpoliavit: quibus cum totam repleſſet Italiam, in domum ſuam nihil contulit.* Sic Epitome Livii, lib. 52. Frontinus, lib. 4. Strateg. cap. 3. *L. Mummius, qui Corintho capta, non Italiam ſolum, ſed etiam provinciam tabulis ſtatuiſque exornavit, adeo nihil ex tantis manubiis in ſuum convertit, ut filiam ejus inopem Senatus ex publico dotaverit.* Eſt in Æneide locus ab interpretibus hactenus præpoſtere intellectus, libro VI. verſ 830.

Aggeribus ſocer Alpinis, atque arce Monæci
Deſcendens; gener adverſis inſtructus Eois.
Ne pueri, ne tanta animis aſſueſcite bella:
Neu patriæ validas in viſcera vertite vires:
Tuque prior, tu parce, genus qui ducis Olympo:
Projice tela manu, ſanguis meus.
Ille triumphata Capitolia ad alta Corintho
Victor aget currum, cæſis inſignis Achivis.
Eruet ille Argos, Agamemnoniaſque Mycenas,
Ipſumque Æaciden, genus armipotentis Achillei:
Ultus avos Trojæ, templa & temerata Minervæ.

Ille cum dicit, verſu 836. prius appellatum e duobus proxime commemoratis, hoc eſt, ſocerum, qui Julius Cæſar, deſignat. Nam in hac recenſione virorum illuſtrium, ordinem temporum ſervat diligenter. Itaque poſt Cæſarem & Pompeium præpoſtere ac ridicule Mummium Achaicum, qui centum ante annis obiit, denotaret; & ſatis negligenter quidem, non appellato eo de nomine, cum ceteros omnes appellet. De populis triomphaſſe Cæſarem ipſum hic dicit, quorum majores in obſidione Trojæ fuere. Hi ſunt Achivi & Corinthii. Argos in Peloponneſo, & Mycenæ, & Phthiotis, quæ ditio fuit Æacidæ, hoc eſt, Neoptolemi, in Theſſalia. De Corintho quidem, & Peloponneſo ei adhærente, triumphaſſe Cæſarem dicit, quoniam Corinthi coloniam condidit; ut nummi ipſius haud pauci teſtantur. De Phthiotide & Theſſalia, bello Pharſalico. Nam Pharſalici campi in Theſſalia ſunt.

4. *Multa & Luculli.*] Lucius & Marcus, fratres. Ille Mithridatico bello, Macedonico ille triumpho nobilis. Vide Plutarchum in Lucullo, & Ciceronem, orat. in Piſon.

5. *Solitum enim.*] Lyſippum videlicet, de quo lib. 7. ſect 38.

6. *Ex manipretio.*] De ea voce diximus lib. 33. ſect. 53. Vulgus ait, pro manufactura, *pour la façon.*

7. *Denarios .... aureos.*] De horum pretio egimus, lib. 33. ſect 13.

8. *A Vitellianis.*] Vide Dionem, lib. 65. pag. 741. Tacitumque in primis, lib 3 hiſt. pag 80 & 81.

6. *Tutelarios.*] Tutelæ redemptores, qui pro cuſtodia mercedem accipiebant, præſtabantque ſe ſuo periculo rem tuituros. Vide Grotium in Florum ſparſione ad jus Juſtin. pag. 63.

Sect. XVIII. 1. *Talis eſt in Capitolio.*] Refert hoc ipſum Strabo totidem verbis, lib. 7. pag 319. Victor in deſcript. Romæ, regione Urbis octava: *Apollo tranſlatus ex Apollonia a Lucullo, triginta cubitum.*

2. *Ex Apollonia.*] Ea ſcilicet, de qua lib. 4. ſect. 27.

3. *Quingentis talentis.*] Monetæ Gallicæ libræ ſunt 3200000.

[4] Talis in Campo Martio Juppiter a Divo Claudio Cæſare dicatus, qui vocatur Pompeianus a vicinitate theatri: [6] Talis & Tarenti factus a Lyſippo XL. cubitorum. [a] Mirum in eo, quod manu, ut ferunt, mobilis, (ea ratio libramenti eſt) nullis convellatur procellis. Id quidem providiſſe & artifex dicitur, modico intervallo, unde maxime [b] flatum opus erat frangi, oppoſita columna. Itaque propter magnitudinem difficultatemque moliendi, non attigit eum [7] Fabius Verrucoſus, [8] cum Herculem, qui eſt in Capitolio, inde transferret. Ante omnes autem in admiratione fuit [9] Solis coloſſus Rhodi, quem fecerat [10] Chares Lindius, Lyſippi ſupradicti diſcipulus. [11] Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc ſimulacrum [12] poſt quinquageſimum ſextum annum terræ motu proſtratum, [13] ſed jacens quoque miraculo eſt. Pauci pollicem ejus amplectuntur. Majores ſunt digiti, quam pleræque ſtatuæ. Vaſti ſpecus hiant defractis membris. Spectantur intus magnæ molis ſaxa, quorum pondere ſtabiliverat conſtituens. Duodecim annis tradunt effectum [14] CCC. talentis, quæ contulerant ex apparatu regis Demetrii [15] relicto, moræ tædio. [16] Sunt alii minores hoc in eadem urbe coloſſi centum numero: ſed ubicumque ſinguli fuiſſent, nobilitaturi locum. Præterque hos Deorum quinque, quos fecit [17] Bryaxis. Factitavit coloſſos & Italia. Videmus certe Tuſcanicum Apollinem in bibliotheca [18] templi Auguſti, quinquaginta pedum a pollice, dubium ære mirabiliorem, an pulcritudine. Fecit & [19] Sp. Carvilius Jovem, qui eſt in Capitolio, victis Samnitibus [20] ſacrata lege pugnantibus, e pectoralibus eorum, ocreiſque & galeis. Amplitudo tanta eſt, ut conſpiciatur [21] a Latiario Jove. [22] Reliquiis limæ ſuam ſtatuam fecit, quæ eſt ante pedes ſimu-

INTERPRETATIO.

a *Mirum.*] In eo Coloſſo id mirum, quod cum moveri poſſit manu, ea tamen libræ ratio eſt, ut ventis & tempeſtatibus reſiſtat.

b *Flatum.*] Ventum.

NOTÆ.

4. *Talis in Campo Martio.*] Nona Urbis regione.

5. *Qui vocatur Pompeianus.*] Vide Notas & Emend. num V.

6. *Talis & Tarenti.*] Juppiter nimirum, non Hercules, ut credidit Dalecampius: Herculem enim, ut mox dicetur, Fabius Romam Tarento tranſtulit, Jove ibi relicto.

7. *Fabius Verrucoſus.*] Q. Fabius Maximus Dictator, Cunctatorque, cui verruca ex ſummo labio extuberans Verrucoſi nomen dedit. Plutarchus in Fabio, pag. 174. Q. Serenus, cap. 65. pag. 164.

Interdum exſiſtit turpis verruca papilla:
Hinc quondam Fabio verum cognomen adhæſit.
Qui ſolus patriæ cunctando reſtituit rem.

8. *Cum Herculem .... inde transferret.*] Ita Plutarchus in Fabio, pag. 187. & Strabo, lib. 6 pag. 278 Dedicatum hoc deinde ſimulacrum eſt, poſitumque in Capitolio, anno Urbis CCCCL. P. Sempronio Sopho, P. Sulpicio Saverrione, Coſſ ut Livius refert, lib. 9. pag. 169. De eo Hercule quem finxit Lyſippus pervenuſtum Gemini Epigramma legimus in Anthol. lib. 4 cap. 8.

Ἡρακλεῖς, ποῦ σοι ῥόπαλον μέγα, ποῦ τε Νεμείας
Χλαῖνα, καὶ ἡ τόξων ἔμπλεος ἰοδόκη;
Ποῦ σοβαρὸν μύκημα; τί σ' ἔπλασεν ὧδε κατηφῆ
Λύσιππος· χαλκῷ δ' ἐγκατέμιξ' ὀδύνην.
Ἄχθῃ γυμνωθεὶς ὅπλων σέο; τίς δ' ὁ σε πέρσας;
Ὁ πτερόεις (ὄντως εἷς βαρὺς ἆθλος) Ἔρως.

Alcide, quo clava tibi, teliſque pharetra
Dives, & o Nemeæ captus amictus abit?
Faſtus ubi? quis te tam triſti fronte figurat?
Lyſippus paret multus in ære dolor:
Arma tibi mœres detracta: quis abſtulit illa?
Unum certamen, ſed grave, prepes Amor.

9. *Solis coloſſus Rhodi.*] Deſcribitur is egregie a Philone Byzantio. lib. de ſeptem mirac. pag. XI. Vide & Anthologiam, lib. 6. Epigr. 1.

10. *Chares Lindius.*] Inchoarat is ſane: ſed cum erraſſet in ratione ſubducendæ impenſæ, opere inchoato, ſibi necem intulit. Auctor Sextus Empir. lib. 7. adverſ Mathem. Itaque perfecit alius, ex eodem oppido Rhodi Lindo. De quo Simonidis exſtat Epigramma in Anthol. lib. 4 cap. 6.

Τὸν ἐν Ῥόδῳ κολοσσὸν ὀκτάκις δέκα
Λάχης ἐποίει πηχέων ὁ Λίνδιος.

Grotius ita reddidit:

Laches coloſſum Lindius fecit Rhodi,
Qui ſe per ulnas octies tollit decem.

Euſtathius ad Dionyſii Perieg. verſum 505. pag. 72. ait eſſe Χάρητος ἔργον Servat Charetis nomen alterum in Anthologia epigramma, lib. 3 cap. 12. quo bucula ab eo poſita contra Conſtantinopolim laudatur.

11. *Septuaginta.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Epigramma antea laudatum, LXXX. ſed ſunt qui in eo ἑπτάκις legant, & Χάρης pro Λάχης. Altum fuiſſe pedes centum & quinque Feſtus ait, verbo *Coloſſus.*

12. *Poſt quinquageſimum, &c.*] Nempe anno ſecundo Olympiadis CXXXIX. auctore quidem Euſebio in Chronico: Unde ſequitur poſitum Olymp. CXXV. anno tertio. Ruinam in ſeptimum poſt annum differt Polybius, lib. 5. hoc eſt, in Olympiadis XLI. annum primum.

13 *Sed jacens.*] Jacuit ferme annis nongentis: donec anno poſt Chriſtum natum DCLIII. Saracenorum rex Mauvia capta Rhodo, mercatori cuidam vendidit. Auctor eſt Cedrenus nongentos camelos fragmentis aſportandis ſat pares fuiſſe.

14. *CCC. talentis*] Atticis nimirum. Monetæ Gallicæ libras efficiunt, ſive florenos 710000.

15. *Relicto moræ tædio*] In Reg 1. & aliis, *relicto moræ tædio abeſſe a Rhodo.* Forte, *relicta mora tædio obſeſſa Rhodo.* Solviſſe Demetrium obſidionem Rhodi, fœderis ſpecie, auctor eſt Plutarchus, in ejus vita, pag 899. Demetrius is Poliorcetes fuit, primum Aſiæ, mox & Macedoniæ rex.

16. *Sunt alii .... coloſſi centum.*] Sic Iſidorus, lib. 14. Orig. cap. 6.

17. *Bryaxis.*] Βρύαξις ὁ δημιουργὸς ὁ Ἀθηναῖος, ὁ ἀγαλματοποιὸς, *ſtatuarius.* Clemens Alex. Protrept. pag. 31. Laudatur & a Columella, in Præf. pag. 10.

18. *Templi Auguſti.*] Templi ab Auguſto conditi, quod Apollini dedicavit. Suetonius, in Auguſto, cap. 29 *Templum Apollinis in ea parte Palatinæ domus excitavit, quam fulmine ictam deſiderari a Deo aruſpices pronuntiarant. Addita porticus cum bibliotheca Latina Græcaque,* &c

19. *Sp. Carvilius.*] Spurius Carvilius Maximus, Ædilitatem curulem adeptus eſt, & cum L. Papirio Curſore duos Conſulatus geſſit, totidemque egit triumphos. Ædilitatis meminit Livius, lib. 10. pag. 173. ad Urbis annum CCCCLV. Triumphi de Samnitibus, idem pag. 187. ſub libri decimi finem.

20. *Sacrata lege.*] Quodam ſacramento initiatis militibus. Livius, de eo bello, lib. 10 pag. 184. *Sequitur hunc annum, & Conſul inſignis, L. Papirius Curſor, qua paterna gloria, quâ ſua: & bellum ingens, victoriaque, quantam de Samnitibus nemo ad eam diem, præter L. Papirium patrem Conſulis, pepererat: Et opes Deorum etiam adhibuerant ritu quodam ſacramenti vetuſto velut initiatis militibus, delectu per omne Samnium habito nova lege: ut qui juniorum non conveniſſet ad imperatorum edictum, quique injuſſu abiſſet, caput Jovi ſacratum eſſet.... Jurare cogebatur diro quodam carmine in execrationem capitis familiæque & ſtirpis compoſito, niſi iſſent in prælium, quo imperatores duxiſſent.... Ea legio linteata ab integumento conſepti loci quo ſacrata nobilitas erat, appellata eſt. His arma inſignia data, & criſtatæ galeæ, ut inter ceteros eminerent,* &c.

21. *A Latiario Jove.*] Jovis ſtatua in Albano monte collocata, in quo ſeptem & XL. Latinorum civitates cum Romanis communia ſacra Jovi faciebant. Unde Latinæ feriæ appellatæ. Dionyſ Halic. lib. 2. Lucanus, lib. 1. verſ. 198.

Et reſidens celſa Latialis Juppiter Alba.

Cicero pro Mil. num. 86. *Vos enim Albani tumuli... Tuque ex tuo edito monte Latialis, ſancte Jupiter,* &c. Tatianus, adverſus Græcos Λατιάριον Δία, vocat: Lactantius, lib. 1. de falſa relig. cap. 21. *Latiarem.*

22. *Reliquiis limæ.*] Extremo artis opere, & ramentis ex ære deraſis.

lacri ejus. Habent in eodem Capitolio admirationem & capita duo, quæ [23] P. Lentulus Conſul dicavit: alterum a Charete ſupradicto factum: alterum fecit [24] Decius, comparatione in tantum victus, ut artificium minime probabilis artificis videatur.

Verum omnem amplitudinem ſtatuarum ejus generis vicit ætate noſtra Zenodorus, [25] Mercurio facto in civitate Galliæ Arvernis, per annos decem, [26] HS. CCCC. manipretio. Poſtquam ſatis ibi artem approbaverat, Romam accitus eſt a Nerone, ubi deſtinatum illius Principis ſimulacrum, coloſſum fecit, [27] CX. pedum longitudine, [a] qui dicatus [28] Solis venerationi eſt, damnatis ſceleribus illius Principis. Mirabamur in officina non modo ex argilla ſimilitudinem inſignem: verum & ex parvis admodum [b] ſurculis, quod primum operis inſtar fuit. Ea ſtatua indicavit interiſſe fundendi æris ſcientiam, cum & Nero largiri aurum argentumque paratus eſſet, & Zenodorus ſcientia fingendi cælandique nulli veterum poſtponeretur. Statuam Arvernorum cum faceret, provinciæ [29] Vibio Avito præſidente, duo pocula Calamidis manu cælata, quæ Caſſio Silano, avunculo ejus, præceptori ſuo [30] Germanicus Cæſar adamata donaverat, æmulatus eſt, ut vix ulla differentia eſſet artis. Quantoque major in Zenodoro præſtantia fuit, tanto magis [c] deprehendi [31] æris obliteratio poteſt.

CAP. VIII. Signis, quæ vocant Corinthia, plerique in tantum capiuntur, ut ſecum circumferant, [32] ſicut Hortenſius Orator Sphingem Verri reo ablatam. Propter quam Cicero illo judicio in altercatione neganti ei ſe ænigmata intelligere, reſpondit debere, quoniam ſphingem domi haberet. Circumtulit & Nero Princeps Amazonem, [33] de qua dicemus: & paulo ante [34] C. Ceſtius Conſularis ſignum, quod ſecum etiam in prælio habuit. Alexandri quoque Magni tabernaculum ſuſtinere traduntur ſolitæ ſtatuæ, ex quibus duæ ante [35] Martis Ultoris ædem dicatæ ſunt, totidem ante regiam.

XIX. Minoribus ſimulacris ſigniſque innumera prope artificum multitudo nobilitata eſt. Ante omnes tamen Phidias Athenienſis, [1] Jove Olympiæ facto, ex ebore quidem & auro: [2] ſed & ex ære ſigna fecit. Floruit autem [3] Olympiade LXXXIV. circiter CCC. noſtræ Urbis anno. Quo eodem tempore æmuli ejus fuere [4] Alcamenes, Critias, Neſtocles, Hegias. Et deinde Olympiade LXXXVII. [5] Agelades, Callon, Polycletus, Phrad-

INTERPRETATIO.

a *Qui.*] Coloſſus ille Soli dicatus eſt poſt obitum Neronis

b *Surculis.*] Virgultis.

c *Deprehendi*] Deprehendi poteſt æris fundendi ſcientiam obliteratam eſſe.

NOTÆ.

23. *P. Lentulus Conſul.*] Is quem Cicero & Deum & ſalutis ſuæ auctorem vocat, quod Conſul revocari eum enixe contendit.

24. *Decius.*] Statuarius.

25. *Mercurio facto .... Avernis.*] Vetus inſcriptio, apud Gruterum, pag. LIII. XI. MERCVRIO. ARVERNO. VICINI.

26. *HS. CCCC.*] Hoc eſt, ſeſtertiûm quadringenties: ubi ſubintelligendum, ſeſtertiûm quadringenties centenis millibus, ſuperpoſita numero nota admonet. Sunt monetæ Gallicæ omnino 4000000. ſeu quatuor, ut aiunt, milliones.

27. *CX. pedum.*] Tranquillus in Nerone, cap 31. aut fuiſſe centum & XX. *Veſtibulum ejus domus fuit, in quo coloſſus centum viginti pedum ſtaret ipſius effigie.*

28. *Solis venerationi.*] Rectius putem, *qui dicatus Soli*, &c. Hieronym. in cap. 3. Habacuc. *Hic coloſſus erectus ſub Nerone refectus a Veſpaſiano, ac dempto capite Neronis, & Solis adjecto, cum ſeptem radiis, Soli dicatus fuit*, &c. De hoc coloſſo Martialis in Spectac. Epigr. 2. iterumque lib. 1. Epigr. 71.

Nec te detineat miri radiata Coloſſi,
Quæ Rhodium moles vincere gaudet opus.

Hinc erraſſe Spartanum intelliges, qui Soli dicatum fuiſſe ab Hadriano retulit, in ejus vita. P. Victor in quarta Urbis regione locat: *Coloſſus altus centum duo ſemis, habens in capite radios ſeptem ſinguli pedum XXII. ſemis.*

29. *Vibio Avito.*] Hunc Tacitus perperam Dubium pro Vibio vocat. Nomen eſt Romanum Vibius: Dubius, ne barbarum quidem.

30. *Germanicus Cæſar.*] Filius Druſi Germanici Imperatoris, qui Tiberii Imp. frater fuit.

31. *Æris obliteratio.*] Sincerum vas incruſtant, qui hoc loco *artis* pro *æris* obtrudunt.

32. *Sicut Hortenſius.*] Refert hoc & Plutarchus in Apophtheg. Rom.

33. *De qua dicemus.*] Sect. ſeq num. 21.

34. *C. Ceſtius.*] Geſſerat Conſulatum Tiberii principatu, M. Servilio Noniano Collega, anno Urbis DCCLXXXVII. ut ex Tacito diſcimus.

35. *Martis Ultoris ædem.*] Fuit ea in foro Auguſti, regione octava. Regiam vero, Numæ domum ſeu Regiam intelligi oportet, eadem urbis regione

Sect. XIX. 1. *Jove Olympiæ.*] De eo Jovis ſimulacro multa Pauſanias in Eliac. prior. ſive lib. 5. pag. 303. Inſcriptio hæc fuit ad Jovis pedes poſita: ΦΕΙΔΙΑΣ ΧΑΡΜΙΔΟΥ. ΥΙΟΣ. ΑΘΗΝΑΙΟΣ. Μ' ΕΠΟΙΗΣΕ. PHIDIAS. CHARMIDAE. F. ATHENIENSIS. ME. FECIT.

2. *Sed & ex ære ſigna fecit.*] Teſtis inter ceteros Prudentius, περὶ στεφάνων, hymn. 10. in S. Romanum, verſ. 291.

Miror quod ipſum non ſacraſtis Memorium,
Nec templum & aras ipſe Phidias habet:
Fabri deorum, vel parentes numinum:
Qui ſi caminis inſtitiſſent ſegnius,
Non eſſet ullus Juppiter conflatilis.

3. *Olympiade* LXXXIV.] Vide Notas & Emendationes, num. VI.

4. *Alcamenes*, &c.] Ἀλκαμένην Phidiæ æmulum & coævum ei fuiſſe ſcribit & Tzetzes, Chil. 8. hiſt. 193. verſ. 341. Κριτίας Atticus fuit: de eo Pauſanias, lib. 1. Attic. pag. 14. & lib. 6. ſive Eliac. poſt. pag. 347. Neſtocles nobis adhuc ignotus. Hegias, Ἡγίας, Athenienſis ſtatuarius, Ageladæ, de quo mox, fere æqualis, dicitur a Pauſania, lib. 8. ſive Arcad. pag. 515. Alius ab iſto qui Hegeſias Quintiliano nominatur, lib. 12. cap. 10 pag. 894. *Similis in ſtatuis differentia. Nam duriora & Tuſcanicis proxima Callon atque Hegeſias: jam minus rigida Calamis, molliora adhuc ſupradicto Myron fecit*, &c. Hic in vetere inſcriptione apud Reineſium, pag. 284. ΑΓΑΣΙΑΣ ΔΟΣΙΘΕΟΥ ΕΦΕΣΙΟΣ ΕΠΟΙΕΙ.

5. *Agelades*, &c.] Ἀγελάδας Ἀργεῖος, ſtatuamque Cereris ab eo elaboratam laudat Pauſanias in Arcad. lib. 8. pag. 515. Alter ab iſto Γελάδας eſt, Phidiæ non æmulus, ſed magiſter, de quo Tzetzes, Chil. 7. hiſt. 154. verſ. 930. & Chil. 8. hiſt. 192. verſ. 326. Κάλλων Æginetes fuit, Tectæi & Angelionis diſcipulus, qui a Dipœno & Scyllide artem eam didicerant. Pauſan. in Corinth. lib. 2. pag. 146. De Polycleto inferius dicetur, num. 2. De eo multa Pauſanias, lib. 2. ſive Corinth. pag. 135. & alibi paſſim. Φράδμων, (ſic enim legendum, non *Phragmon*) plaſtes Argivus ab eodem Pauſania laudatur, lib. 6. ſive Eliac. poſter. pag. 358. & a Columella, lib. 10. de cultu hortor. pag.

mon,

mon, Gorgias, Lacon, Myron, Pythagoras, Scopas, Parelius. Ex his Polycletus diſcipulos habuit [6] Argium, Aſopodorum, Alexim, Ariſtidem, Phrynonem, Dinonem, Athenodorum, Damiam Clitorium: [7] Myron Lycium. Nonageſima quinta Olympiade floruere [8] Naucydes, Dinomenes, Canachus, Patrocles. Centeſima ſecunda, [9] Polycles, Cephiſſodotus, Leochares, Hypatodorus. Centeſima quarta, [10] Praxiteles, Euphranor. Centeſima ſeptima, Echion, Therimachus. Centeſima quartadecima, [11] Lyſippus fuit, cum & Alexander Magnus. [12] Item Lyſiſtratus, & frater ejus Sthenis, Euphronides, Soſtratus, Ion, Silanion: In hoc mirabile, quod nullo doctore nobilis fuit ipſe. [13] Diſcipulos habuit Zeuxim & Iadem. Centeſima viceſima, [14] Eutychides, Euthycrates, Dahippus, Cephiſſodotus, Timarchus, Pyromachus. Ceſſavit deinde ars, ac rurſus Olympiade centeſima quinquageſima quinta revixit, cum fuere longe quidem infra prædictos, probati tamen, [15] Antæus, Calliſtratus, Polycles, Athenæus, Callixenus, Pythocles, Pythias, Timocles. Ita diſtinctis celeberrimorum ætatibus, inſignes raptim tranſcurram, reliqua multitudine paſſim diſperſa. Venere autem & in certamen laudatiſſimi, quanquam diverſis ætatibus geniti, quoniam fecerant Amazonas: quæ cum in templo Epheſiæ Dianæ dicarentur, placuit eligi probatiſſimam, ipſorum artificum, qui præſentes erant, judicio, cum apparuit eam eſſe, quam omnes ſecundam a ſua quiſque judicaſſent. Hæc eſt Polycleti, proxima ab ea Phidiæ, tertia Creſilai, quarta Cydonis, quinta Phradmonis.

1. [16] Phidias, præter Jovem Olympium, quem nemo æmulatur, fecit & ex ebore

NOTÆ.

547. Sed unde huc irrepſerit, neſcio. Deſideratur enim id nomen in Reg. 2. & Colb. 3. De Myrone infra, & de Pythagora. Σκόπας denique Parius, Pauſaniæ in Arcad. pag. 529. & Horatio, lib. 4. Ode 8. verſ. 6. Γοργίας, Λάκων Περέλιος, vel Παρέλιος potius, ut in Colb. 3. nobis incogniti.

6. *Argium*, &c.] Ἄργειος, Ἀσωπόδωρος, adhuc obſcuri. Alexis Canthari ſtatuarii pater a Pauſania laudatur, lib. 6. pag. 348. Eliac. poſter. De Ariſtide iterum inferius, num. 12. Sequuntur Φρύνων, Δείνων, quorum mentio nuſquam occurrit. Ἀθηνόδωρος καὶ Δαμίας ambo ſtatuarii; & Arcades ambo, pariter ex Clitore oppido, laudantur a Pauſania, lib. 10. Phocic. pag. 615.

7. *Myron Lycium.*] Subintellige ex antecedentibus, Myron diſcipulum habuit Lycium. Vide Notas & Emendationes, num. VII.

8. *Naucydes*, &c.] Ναυκύδης ſtatuarius, Mothonis F. non ſemel laudatur a Pauſania, lib. 2. Corinth. pag. 126. &c. Δεινομένης (ſic enim ſcribendum, non Diomedes, ex ipſo Plinio inferius, num. 25.) laudatur a Tatiano in orat. contra Græcos, pag. 182. Ejus opera a Pauſania recenſentur, lib. 1. Attic. pag. 44. Κάναχος Sicyonius ſtatuarius fuit, Polycleti Argivi diſcipulus, inquit Pauſan. lib. 6. Eliac. poſt. pag. 367. & lib. 7. Achaic. pag. 433. De eo Cicero in Bruto, pag. 535. Πατροκλέους & Κανάχου opera, quaſi conjunctis animis viribuſque elaborata, laudat idem, lib. 10. ſive Phocic. pag. 616.

9. *Polycles*, &c.] Πολυκλῆς ortu Atticus, Stadiei Athenienſis diſcipulus, apud Pauſan. lib. Eliac. poſt. pag. 351. Κηφισόδοτος (ſic etiam MSS. Reg. 2. Colb. 3. & alii, non *Cephiſſodorus*) ſtatuarius Athenienſis, cujus opera laudat Pauſanias, tum alibi, tum lib. 9. Bœot. pag. 566. Λεωχάρους, in Atticis, lib. 1. pag. 6. aliaſque paſſim. Ὑπατοδώρου, lib. 8. in Arcad. pag. 497. & lib. 10. in Phocic. pag. 627.

10. *Praxiteles*, &c.] Cujus opera non a Pauſania modo, ſed ab aliis ſcriptoribus commendantur. De eo inferius, num. 10. Cum ceteris ejuſdem artis maxime peritus, a Martiale, lib. 4. Epigr. 39.

Argenti genus omne comparaſti,
Et ſolus veteres Myronis artes,
Solus Praxitelis manus, Scopæque:
Solus Mentoreos habes labores: &c.

De Euphranore inferius, lib. 35. ſect. 40. num. 26. Laudatur a Pauſania, lib. 1. pag. 6. Ἐχίων & Θηρίμαχος, adhuc obſcuri: Niſi pro *Echion*, ex Vitruvio, in præfatione libri tertii, pag. 37. *Chion* legas, quem Corinthium ait fuiſſe, & inter antiquos ſtatuarios in paucis arte nobilem. Sed iidem, Echion & Therimachus, iterum laudantur inferius lib. 35. ſect. 36. num. 9.

11. *Lyſippus.*] Sicyonius fuit. De eo nos alibi diximus, lib. 7. ſect. 38. Pauſanias vero lib. 2. in Corinth. pag. 102. Plinius infra, num. 6. Vide Notas & Emend. num. VII.

12. *Item Lyſiſtratus.*] Ipſe quidem a ceteris ſcriptoribus neglectus: cum ejus frater Σθένις Olynthius ortu laudetur a Pauſania, lib. 6. in Eliac. poſter. pag. 374. De Euphronide nihil extat. Σώστρατος Χῖος ſtatuarius, apud Pauſan. loc. cit. pag. 360. Ἴων ceteris indictus. Σιλανίων Athenienſis fuit, teſte eodem Pauſania, loc. cit. pag. 350. Laudatur & a Tatiano, orat. contra Græcos, pag. 182. & a Themiſtio orat. 5. pag. 64. Præcepta ſymmetriarum conſcripſiſſe dicitur, auctore Vitruvio, in præf. lib. 7. pag. 125.

13. *Diſcipulos habuit.*] Reg. 2. & Colb. 3. *Ipſe diſcipulum habuit Zeuxiadem.*

14. *Eutychides*, &c.] Εὐτυχίδης, de quo inferius lib. 36. ſect. 4. & hac ipſa ſect. num. 16. Εὐθυκράτης laudatus a Tatiano, orat. contra Græcos, pag. 182. Dahippus (ſic enim reſtituimus, pro *Lahippus*, ex ipſo Plinio paulo inferius, ubi quos modo ex temporum ratione, ibi ex ſerie alphabeti appellat) Δάϊππος pariter Pauſaniæ, lib. 6. in Eliac. poſter. pag. 366. & 374. ubi ejus opera enumerantur. Uterque Lyſippi filius, ut dicetur inferius, num. 7. Κηφισόδοτος alter a ſuperiore, pariter cum illo laudatus a Tatiano orat. contra Græcos, pag. 182. Timarchus, forte Τιμαρχίδης ἀγαλματοποιός, de quo Pauſanias, lib. 10. in Phoc. pag. 678. De Pyromacho iterum Plinius inferius, num. 20.

15. *Antæus*, &c.] Ex his Καλλίστρατος a Tatiano laudatur loc. cit. pag. 183. Τιμοκλῆς a Pauſania, lib. 10. in Phocic. Καλλίξενος, teſte Photio in Bibl. condidit ζωγράφων καὶ ἀνδριαντοποιῶν ἀναγραφὴν, pictorum & ſtatuariorum deſcriptionem. Reliqui deinde, Ἀνταῖος, Πολυκλῆς, Ἀθηναῖος, Πυθοκλῆς, Πυθίας, amplius quærendi.

16. *Phidias*, &c.] De Jovis Olympii ſimulacro non invenuſtum extat epigramma in Anthologia Græca, lib. 4. cap. 6. Εἰς τὸ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἄγαλμα,

Ἢ θεὸς ἦλθ' ἐπὶ γῆν ἐξ οὐρανοῦ εἰκόνα δείξων,
Φειδία, ἢ σύγ' ἔβης τὸν θεὸν ὀψόμενος.

Hoc eſt, interprete Grotio: *De Jovis Olympii imagine:*

Juppiter ad terras, an ad æthera Phidia veniſti,
Ut viſo fieret talis imago Deo?

De Minerva Athenienſi tria ſat elegantia, eodem libro, cap. 12. Juliani primum:

Ἰουλιανοῦ ἀπὸ ὑπάρχων εἰς τὴν ἐν
Ἀθήναις ἔνοπλον Ἀθηνᾶν.
Τίπτε Τριτογένεια κορύσσεαι ἄστεϊ μέσσῳ;
Εἶξε Ποσειδάων, φείδεο Κεκροπίης.

Juliani Ex-præfecto Auguſtali,
de Minerva Athenis armata.
Cur media Pallas capis arma in Cecropis urbe?
Neptunus ceſſit jam tibi: parce tuis.

Alterum Antipatri Sidonii, de Venere Paphia ſimul, & hoc Minervæ ſigno:

Ἀφρογενοῦς Παφίης ζάθεον ἀπεῖδρακε κάλλος,
Καὶ λέξεις, αἰνῶ τὸν Φρύγα τὸν κρίναντα.
Ἀτθίδα δερκόμενος πάλι Παλλάδα, τοῦτο βοήσεις·
Ὡς βούτης ὁ Πάρις τήνδε παρετρόχασεν.

Ætherium Paphiæ decus aſpice: jam, puto, dices:
Subſcribo Phrygii judicis arbitrio.
Atthida ſed videas idem ſi Pallada, dices:
Hanc qui præteriit, ruſticus ille fuit.

Tertium denique Hermodori:

Τὰν Κνιδίαν Κυθέρειαν ἰδὼν ξένε, τοῦτό κεν εἴποις,
Αὐτὰ καὶ θνατῶν ἄρχε καὶ ἀθανάτων.
Τὰν δ' ἐν Κεκροπίδαις δουροσθενέα Παλλάδα λεύσσων,
Αὐδήσεις, ὄντως βουκόλος ἦν ὁ Πάρις.

Clamabis Cnidiam Venerem ſi videris hoſpes,
Tu rege mortales, tu rege ſola Deos.
Pallada ſi videas haſtam quæ vibrat Athenis,
Dices, credo, Paris nil niſi paſtor erat.

æque Minervam Athenis, quæ eſt [17] in Parthenone adſtans. Ex ære vero præter [18] Amazonem ſupra dictam, Minervam tam eximiæ pulcritudinis, [19] ut formæ cognomen acceperit. Fecit & [20] Cliduchum, & aliam Minervam, quam Romæ Æmilius Paulus [21] ad ædem Fortunæ hujuſque diei dedicavit. Ideo duo ſigna, quæ Catulus in eadem æde poſuit palliata: & alterum [22] coloſſicon nudum: [23] primuſque artem toreuticen aperuiſſe atque demonſtraſſe merito judicatur.

2. [24] Polycletus Sicyonius Ageladæ diſcipulus [25] Diadumenum fecit molliter juvenem, [26] centum talentis nobilitatum: Idem & Doryphorum viriliter puerum. [27] Fecit & quem canona artifices vocant, lineamenta artis ex eo petentes, velut a lege quadam: ſoluſque hominum artem ipſe feciſſe, artis opere judicatur. [28] Fecit & diſtringentem, & nudum talo [a] inceſſentem. Duoſque pueros, item talis nudos ludentes, qui vocantur [29] Aſtragalizontes: & ſunt in Titi Imperatoris atrio: quo opere nullum abſolutius plerique judicant. Item Mercurium, qui fuit Lyſimachiæ: [30] Herculem, qui Romæ: [31] Alexetera arma ſumentem: [32] Artemona, qui Periphoretos appellatus eſt. Hic conſummaſſe hanc ſcientiam judicatur, [33] & toreuticen ſic erudiſſe, ut Phidias aperuiſſe. Proprium ejuſdem, ut uno crure inſiſterent ſigna, excogitaſſe: quadrata tamen ea eſſe tradit Varro, & pæne ad unum exemplum.

3. [34] Myronem Eleutheris natum, & ipſum Ageladæ diſcipulum, [35] bucula maxime nobilitavit, celebratis verſibus laudata: quando alieno plerique ingenio magis, quam ſuo, commendantur. [36] Fecit & canem, [37] & diſcobolon, [38] & Perſea, [39] & Priſtas,

INTERPRETATIO.

a *Inceſſentem.*] Provocantem *ad ludum.*

NOTÆ.

De eodem iterum ſigno Ovidius, lib. 4. de Ponto, eleg. 1. verſ. 31.

Arcis ut Actææ, vel eburna, vel ærea cuſtos,
Bellica Phidiaca ſtat Dea facta manu.

Eburneæ Tzetzes quoque meminit, Chil. 8. verſ. 322. Æreæ, verſ. 334

17. *In Parthenone.*] Templum fuit in arce, cui a Minerva nomen, quam παρθένον *virginem*, vocabant Ναὸν ὃν Παρθενῶνα ὀνομάζουσιν, inquit Pauſan. lib 1. in Attic. pag. 2. & 43. Cicero, in Parad. *Non enim eſt tale, ut in arce poni poſſit, quaſi illa Minerva Phidiæ*, &c. Stare autem id Minervæ ſignum veſte ſtolata, auctor eſt idem Pauſan. Τὸ δ' ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ὀρθόν ἐστιν ἐν χιτῶνι ποδήρει, &c.

18. *Amazonem ſupra dictam.*] Sect. ſup. ſub finem: & hac ipſa ſectione, paulo ante.

19. *Ut formæ.*] Fuerit ea igitur dicta Καλλίμορφος, aut καλλίστη. Plura Minervæ ſigna Pauſanias commemorat, lib. 1. in Attic. pag. 51. & lib 9. in Bœot. pag 548. &c.

20. *Cliduchum.*] Κλειδοῦχον, clavigerum.

21. *Ad ædem Fortunæ hujuſque diei.*] Hoc eſt, uniuſcujuſque diei: Decima Urbis regione hæc fuit. Vide Notas & Emend. num. VIII.

22. *Coloſſicon.*] Ita M S S. Credo idem eſſe quod coloſſeum.

23. *Primuſque.*] Conſummatæ, perfectæque jam artis rationem monſtraſſe intellige, quæ prius erat inchoata tantum & rudis: nam Anacreon, qui Olympiade LXXII. ponitur, hoc eſt, ante Phidiam annis fere XC. τορευτικῆς meminit, ſibique ſibi poſtulat a Vulcano poculum, in quo nec arma ſint, nec aſtra cælata, ſed vitibus uvæ inſertæ, &c.

24. *Polycletus.*] Πολύκλειτος Pauſaniæ, ceteriſque.

25 *Diadumenum.*] Διαδούμενον, diademate redimitum, mitratum, vittatum, molliterque agentem: ut alterum e contrario δορυφόρον, quaſi haſtatum militem, gerentemque ſe viriliter. Δορυφόρους, inquit Herodianus, lib. 5. οὓς δὴ πραιτωριανοὺς καλοῦσι, Prætoriani milites. Id nomen ſatellitio regis Perſarum fuit. Doryphori a Polycleto ficti meminit Cicero in Bruto, num. 296.

26 *Centum talentis.*] Monetæ Gallicæ, libræ ſunt omnino 268800.

27 *Fecit & quem canona.*] Hoc eſt, ſimulactum ad artis leges omnes normamque exacte elaboratum Κανὼν Græcis regula ſeu norma dicitur. De hoc ſuo canone lepidum eſt Polycleti dictum, apud Ælianum, lib 14. Var. hiſt. cap. 8.

28. *Fecit & diſtringentem.*] M S S *diſtrigentem*: Hoc eſt, ſtrigili ſe ſe in balneo defricantem, ſudoremque ac ſordes detergentem. Ἀποξυόμενον Græci appellant, ut dicetur inferius, num. 6.

29. *Aſtragalizontes.*] Ab ἀστραγαλίζειν, *talis ludere.*

30. *Herculem.*] Meminit hujus ſigni Cicero, lib. 2. de Orat. pag. 360.

31. *Alexetera.*] Adjutorem, defenſorem, propulſatorem injuriæ, cujus conatum in armis capiendis tabula exprimit. Vide Notas & Emend. num. X.

32. *Artemona.*] Περιφόρητος Artemoni, artifici μηχανικῷ egregio, cognomen hæſit, quod claudus eſſet, & ad opera lectica deferretur. Sic Ephorus apud Plutarchum in Pericle, pag. 167. Heraclides contra Ponticus ex Anacreonte refert ibidem virum mollem hunc fuiſſe, meticuloſum, domi fere reſidem, cujus ſupra caput, ne quid ſuperne decideret, ſervi duo clypeum æneum tenerent: lectulo penſili circumferri ſolitum: inde περιφόρητον nuncupatum.

33. *Et toreuticen.*] Artem quæ ſculptura latine, & cælatura dicitur.

34. *Myronem.*] De quo dictum eſt initio hujus ſect. Natus Eleutheris Bœotiæ oppido, Athenienſium tamen idem civitate donatus: unde & Athenienſis ſemper a Pauſania appellatur, ut lib. 6. Eliac. poſter. pag 345. Commigraſſe Athenas Eleutheris cives omnes aiunt, ibique receptos.

35. *Bucula maxime.*] Ovidius, lib. 4. de Ponto, Eleg. 1. verſ. 34.

Ut ſimilis veræ vacca Myronis opus.

In hanc Myronis buculam epigrammata Græca diverſorum poetarum pleniſſima elegantiæ ac leporis, ferme quadragena reperies in Anthologia, lib. 4. cap. 7. Latina undecim, apud Auſonium a 57. Epigr ad 68. Illud quod ibi eſt ordine primum, juvat hic referre ob elegantiam:

Bucula ſum, cælo genitoris facta Myronis
Ærea: nec factam me puto, ſed genitam.
Sic me taurus init: ſic proxima bucula mugit:
Sic vitulus ſitiens ubera noſtra petit.
Miraris, quod fallo gregem? gregis ipſe magiſter,
Inter paſcentes me numerare ſolet.

Vide & Joan. Tzetzen, Chil 8. hiſt. 194. verſ. 374. Felicius tamen ceteris omnibus luſit in eam Myronis buculam V. Cl. Menagius, qui non homines modo artificio ſuo feſelliſſe Myronem, ſed Junonem quoque ipſam, cecinit hoc eleganti diſticho:

Τὴν χαλκῆν Ἥρη ποτὶ πόρτιν ἰδοῦσα Μύρωνος,
Ζηλοτυποῦσα, ἰδοὺ Ἰναχίδ' εἰσορόω.

36. *Fecit & canem.*] Opere nempe mirabili, qualem & Leucon e marmore finxiſſe perhibetur, a Macedonio, in Anthologia, lib. 6. Epigr. 2.

Τὸν κύνα, τὸν πάσης ἀγρεύτορα ἐπιδρόμον θήρης,
Ἔξεσε μὲν Λεύκων, ἀνθετο δ' Ἀλκιμένης.
Ἀλκιμένης δ' οὐχ εὗρε τί μέμψεται, ἀλλ' ἄρ' ὁμοίως
Εἰκόνα, τοιοτύπῳ χρώματι φαινομένην,
Κλαίουσαν, πάλιν ἦλθε, λέγων Λεύκωνα κελεύων
Τῷ κυνὶ καὶ βαίνειν· ὡς δὴ γὰρ αἰὲν ὑλάει.

Indagare canem ſolitum genus omne ferarum
Effinxit Leucon, dedicat Alcimenes.
Vidit ut Alcimenes vitio culpaque carentem
Effigiem cunctas corpore ferre notas:
Vincla tenens queis colla liget, jam dic age, Leucon,
Currat, ait: latrans nam tua juſſa manet.

37. *Et diſcobolon.*] Διςκοβόλος, hoc eſt, qui diſcum jacit: quæ ſtatua mire expreſſit nixum, & conatum hominis diſcum jacere molientis. Quintilian. lib. 2. cap 13. pag 145. *Quid tam diſtortum & elaboratum, quam eſt ille diſcobolos Myronis? Si quis tamen ut parum rectum improbet opus, nonne ab intellectu artis abfuerit?* &c

38 *Et Perſea.*] De hujus Myronis opere Pauſanias in Atticis, lib. 1. pag 41. Perſeo, ſcilicet, cum Meduſæ capite.

39. *Et Priſtas.*] Πρίστης, inquit Pollux, ὁ πρίων, qui ſerra

[40] & Satyrum admirantem tibias, & Minervam: [41] Delphicos pentathlos pancratiaſtas: [42] Herculem etiam, qui eſt apud Circum maximum in æde Pompeii Magni. [43] Feciſſe & cicadæ monumentum ac locuſtæ carminibus ſuis [44] Erinna ſignificat. Fecit & Apollinem, quem a Triumviro Antonio ſublatum reſtituit Epheſiis Divus Auguſtus admonitus in quiete. Primus hic multiplicaſſe varietatem videtur, [45] numeroſior in arte, quam Polycletus, & in ſymmetria diligentior: & ipſe tamen corporum tenus curioſus, animi ſenſus non expreſſiſſe, capillum quoque & pubem non emendatius feciſſe, quam rudis antiquitas inſtituiſſet.

4. Vicit eum [46] Pythagoras Rheginus ex Italia, [47] pancratiaſte Delphis poſito. Eumdem vicit & [48] Leontinus, qui fecit [49] ſtadiodromon Aſtylon, qui Olympiæ oſtenditur: & [50] Libyn puerum tenentem tabellam, [51] eodem loco, & mala ferentem nudum. Syracuſis autem claudicantem: cujus hulceris dolorem ſentire etiam ſpectantes videntur. Item Apollinem, ſerpentemque ejus ſagittis confici: [52] citharœdum, qui Dicæus appellatus eſt, quoniam cum Thebæ ab Alexandro caperentur; [a] aurum a fugiente conditum, ſinu ejus celatum eſſet. Hic primus nervos & venas expreſſit, capillumque diligentius.

Interpretatio.

a *Aurum.*] Profugiens ex urbe quidam, in ſinum ejus ſtatuæ conditam, celatamque pecuniam, rediens integram intactamque reperit.

Notæ.

aliquid ſecant, ſcinduntque. *Des ſcieurs de bois.*

40 *Et Satyrum.*] Argumentum hujus tabulæ, Minerva, quæ cum inflaret tibias, conſpecta in Mæandro amne oris deformitate, abjectas fregit. Illas autem admirabundus Satyrus Marſyas excepit, & inflare didicit. Ovidius, libro 6. Faſtor. verſ. 697. ubi Minerva ſic loquitur:

Prima terebrato per rara foramina buxo,
Ut daret effeci tibia longa ſonos.
Vox placuit: liquidis faciem referentibus undis,
Vidi virgineas intumuiſſe genas.
Ars mihi non tanti eſt: valeas, mea tibia, dixi:
Excipit abjectam ceſpite ripa ſuo.
Inventam Satyrus primum miratur: at uſum
Neſcit: & inflatam ſenſit habere ſonum: &c.

Satyri in ea tabella effigiem deſcribit elegans epigramma in Anthologia Græca, lib. 4. cap. 15. Ἀγαθίου Σχολαστικοῦ, εἰς εἰκόνα Σατύρου πρὸς τῷ ὠτὶ τὸν αὐλὸν ἔχοντος, καὶ ὥσπερ ἀκροωμένου.

Αὐτόματον, Σατυρίσκε, δόναξ τεὸς ἦχον ἰάλλει.
Ἢ τί παρακλίνας οὔατα κάλαμον;
Ὃ δὲ γελῶν σίγησεν· ἴσως δ' ἂν φθέγξατο μῦθον,
Ἀλλ' ὑπὸ τερπωλῆς εἴχετο ληθεδόνι.
Οὐ γὰρ κηρὸς ἔρυκεν· ὅλον δ' ἠπάφησε σιωπῇ
Θυμηρὴς τρέψας πηκτίδος ἀγκαλίῃ.

Grotius interpres: *Agathiæ Scholaſtici, de imagine Satyri tibiam auri admoventis, velut auſcultabundi:*

Sola tua an per ſe lotus, Satyriſce, ſonabit?
Nam cur appoſita eſt auribus illa tuis?
Ecce ſilet ridens. Loqueretur, credo: voluptas
Ecce eſt tanta, ſui non ſit ut ipſe memor.
Eloquium nec cera negat: ſed non vacat illi,
Tibia dum ſenſus diſtinet, oſque, loqui.

41. *Delphicos.*] Qui Delphis omni certaminum genere valerent. Πεντάθλους Græci vocant, Latini quinquertiones, qui in ludo artes gymnaſticas quinque exercent. Conſtabat autem πένταθλον, ſive quinquertium illud, curſu, ſaltu, diſco, jaculo, lucta. Simonides in Anthol. lib. 1. Epigramm. cap. 1.

Ἴσθμια καὶ Πυθοῖ Διοφῶν ὁ Φίλωνος ἐνίκα
Ἅλμα, ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην.
Victorem Delphis Diophanta Philonis, & Iſthmo
Diſcus habet, ſaltus, lucta, pedes, jaculum.

Iidem, cum ſe pentathlo obtuliſſent, ſi pancratio quoque, quod in gravibus agonibus numerari ſolet, decertarent, pancratiaſtæ vocabantur, παγκρατιασταὶ, hoc eſt, qui manibus pedibuſque, quaſi omni ope, omnibuſque, ut dicitur, unguibus, connixi certabant, πᾶσι χερσὶ καὶ ποσὶ παμμαχοῦντες. Fecit porro Myron & curſorem in Piſco certamine, in quo ars velocior natura intelligitur, ut feſtivum collegit Epigramma, in Anthol. lib. 4. cap. 2.

42. *Herculem etiam.*] P. Victor, in deſcriptione Urbis Romæ, regione undecima: *Circus maximus .... Hercules olivarius .... Ædes Pompeii.* Tullius, ſub initium libri 4. in Verrem, meminit hujus ſimulacri: *Verum ut ad illud ſacrarium redeam, ſignum erat hoc quod dico, Cupidinis e marmore: ex altera parte Hercules egregie factus ex ære: is dicebatur eſſe Myronis, ut opinor: & certe ita eſt.*

43. *Feciſſe & cicadæ.*] Aut ipſum Erinnæ carmen eſt, aut ei certe ſimile, quod de eo ipſo monumento, Anytæ ab aliis, ab aliis Leonidæ adſcribitur, lib. 3. Anthologiæ Græcæ, cap. 14. Ἀνύτης, οἱ δὲ Λεωνίδου, εἰς ἀκρίδα.

Ἀκρίδι τῇ κατ' ἄρουραν ἀηδόνι καὶ δρυοκοίτῃ
Τέττιγι ξυνὸν τύμβον ἔτευξε Μυρώ,
Παρθένιον στάξασα κόρη δάκρυ· δισσὰ γὰρ αὐτῆς
Παίγνι' ὁ δυσπειθὴς ᾤχετ' ἔχων Ἀΐδης.

Interprete Grotio: *Anytæ, ſive, ut aliis, Leonidæ:*

Lata cicada comes, locuſtaque ruris aedon,
Hunc vobis tumulum ponit utrique Myro,
Triſtitiam fletu virgo teſtata, quod illo
Mors pariter luſus abſtulit atra duos.

Quod quidem carmen dubitationem injicit haud levem, num de Myrone puella vates incaute acceperit, quod de Myrone ſtatuario intelligi oportuit.

44. *Erinna.*] Teia, vel, ut alii volunt, Lesbia vates, Sappho æqualis. Meminere illius Euſtathius, in navium catalogum: Stobæus, ſerm. 7. de fortitudine: Propertius, lib. 2. Eleg. 3.

Carminaque Erinnes non putat æqua ſuis.

Exſtat Erinnæ Ode Græca, in laudem Urbis Romæ, apud Stobæum, ſerm. de fortitudine: In ipſam Erinnam, Epigramma perelegans, Anthol lib. 1. cap. 67. num. 14.

Λέσβιον Ἠρίννης τόδε κηρίον· εἰ δέ τι μικρόν,
Ἀλλ' ὅλον ἐκ Μουσέων κιρνάμενον μέλιτι.
Οἱ δὲ τριηκόσιοι ταύτης στίχοι, ἶσοι Ὁμήρῳ,
Τῆς καὶ παρθενικῆς ἐννεακαιδεκέτευς.
Ἣ καὶ ἐπ' ἠλακάτῃ, μητρὸς φόβῳ, ἣ καὶ ἐφ' ἱστῷ
Ἑστήκει, Μουσέων λάτρις ἐφαπτομένη.
Σαπφὼ δ' Ἠρίννης ὅσσον μελέεσσιν ἀμείνων,
Ἤριννα Σαπφοῦς τόσσον ἐν ἑξαμέτροις.

Lesbidis Erinnæ non magna mole, ſed omni
Pieridum redolet dulcia mella favus:
Haud plus tercentum quam verſibus æquat Homerum,
Annos nata decem virgo, ſuperque novem.
Nec tamen interea quæ poſcunt otia Muſæ,
Aut colus, aut telæ, matre premente, dabant.
Si cupis, Erinnam Sappho teſtudine vincat:
Dum tamen Erinna ſedat in hexametris.

Similia plura in eam vide, lib. 3. Anthol cap. 25.

45. *Numeroſior.*] In excogitandis quæ ad variandam artem ſpectant, ingenioſior, ſolertiorque: vel plurium potius ſtatuarum fictor.

46. *Pythagoras.*] Πυθαγόρας Ῥηγῖνος Pauſaniæ quoque, lib. 6. Eliac. poſter. pag. 350. a Philoſopho ejus nominis, & patria, & ætate, & arte diverſiſſimus.

47. *Pancratiaſte.*] Quæ vis huic voci ſubſit, paulo ante diximus. Fuit hic, ni fallit conjectura, Euthymus Locrus, qui Olymp. LXXVI. pugilatu vicit: de quo dictum eſt lib. 7. ſect. 48. Hujus enim ſtatuam a Pythagora Rhegino poſitam, auctor eſt Pauſanias, loc. cit.

48. *Leontinus.*] Pythagoras ſcilicet alter, Leontinis Siciliæ oppido oriundus. Vide Notas & Emend. num. X.

49. *Stadiodromon.*] Σταδιοδρόμον, qui in ſtadio curſu certat. De Aſtylo Crotoniata curſore, Plato lib. 8. de Legibus, aliique. Ter is Ὀλυμπιονίκης fuit.

50. *Libyn puerum.*] Cum puer hic appelletur, miror Dalecampium exiſtimaſſe Mneſeam Cyrenæum intelligi, cujus cælatam effigiem a Pythagora Rhegino Pauſanias prodidit, lib. 6. Eliac. Poſter. pag. 367. cum vir ille dicatur, & gravi accinctus armatura.

51. *Eodem loco.*] Olympiæ, in Elide.

52. *Qui Dicæus.*] Δίκαιος, juſtus: quod pecuniam in ſinum ejus ſtatuæ conditam, ſumma ea fide ſervaſſet. Similem hujus

5. [53] Fuit & alius Pythagoras Samius, initio pictor, cujus ſigna [54] ad ædem Fortunæ hujuſque diei ſeptem nuda, & ſenis unum, laudata ſunt. [55] Hic ſupradicto facie quoque indiſcreta ſimilis fuiſſe traditur: Rhegini autem diſcipulus & filius ſororis fuiſſe [56] Soſtratus.

6. Lyſippum Sicyonium, [a] Duris negat, Tullius fuiſſe diſcipulum affirmat, ſed primo ærarium fabrum, audendi rationem cepiſſe pictoris Eupompi reſponſo. Eum enim interrogatum, quem ſequeretur antecedentium, dixiſſe demonſtrata hominum multitudine, naturam ipſam imitandam eſſe, non artificem. Plutima ex omnibus ſigna fecit, [58] ut diximus, fecundiſſimæ artis, inter quæ [59] diſtringentem ſe, quem Marcus Agrippa [60] ante Thermas ſuas dicavit, mire gratum Tiberio Principi: qui non quivit temperare ſibi in eo, quanquam [61] imperioſus ſui inter initia principatus, tranſtulitque in cubiculum, alio ibi ſigno ſubſtituto: cum quidem tanta populi Romani contumacia fuit, ut magnis theatri clamoribus reponi Apoxyomenon flagitaverit, Princepſque, quanquam adamatum, repoſuerit. Nobilitatur Lyſippus & temulenta tibicina, & canibus ac venatione. In primis vero quadriga cum [62] Sole Rhodiorum. [63] Fecit & Alexandrum Magnum multis operibus, a pueritia ejus orſus. Quam ſtatuam inaurari juſſit Nero Princeps, delectatus admodum illa. [64] Dein cum pretio periſſet gratia artis, detractum eſt aurum: pretioſiorque talis exiſtimatur, etiam cicatricibus operis atque conciſuris, in quibus aurum hæſerat, remanentibus. Idem fecit Hephæſtionem [65] Alexandri Magni amicum, quem quidam Polycleto adſcribunt, [66] cum is centum prope annis ante fuerit. Idem Alexandri venationem, quæ Delphis ſacrata eſt: [67] Athenis Satyrorum turmam: [68] Alexandrum amicorumque ejus imagines [69] ſumma omnium ſimilitudine expreſſit. [70] Has Metellus Macedonia ſubacta tranſtulit Romam. Fecit & quadrigas multorum generum. Statuariæ arti plurimum traditur contuliſſe, [71] capillum exprimendo, capita minora faciendo, quam antiqui: corpora graciliora, ſiccioraque, per quæ proceritas ſignorum major videretur. [72] Non habet Latinum nomen ſymmetria, quam diligentiſſime cuſto-

Interpretatio.

a *Duris.*] Duris negat fuiſſe diſcipulum cujuſpiam: ſed a ſe ipſo ait didiciſſe: Tullius contra affirmat.

Notæ.

hiſtoriam vide apud Athen. lib. 2. pag. 19. Revocat id in memoriam Xenocratis epigramma lepidum ex Anthologia, lib. 4. tit. 12. de Mercurio ligneo aurum aſſervante:

Ἑρμῆν ξύλινόν τις ἐπισχὼν, ὃ ξύλον ἦν.
Ἐστί μοι ἀτίμως, χαμᾶδις βάλε. ἐκ δ' ἄρα χρυσὸς
Ἐῤῥύη πηγάζων· Τ' ἔφη καὶ πολλάκις κέρδος.
Mercurium ex ligno vir adit prece: ut niſi lignum
Ille erat: in terram vi magna dejicit: aurum
Profluit e fracto. Dat ſæpe injuria lucrum.

53. *Fuit & alius Pythagoras Samius.*] De quo Laërtius, lib. 8 in vita Pythagoræ, pag. 225. Καὶ ἄλλος ἀνδριαντοποιὸς Σάμιος. Quare Dalecampio cave credas, qui contra omnium exemplarium fidem, contra ſcriptoris mentem, ex Pauſania Parium pro Samio reponi poſſe credis, quoniam Pythagoræ Parii pictoris apud iſtum mentio in Bœoticis.

54. *Ad ædem Fortunæ hujuſque diei.*] De hac voce ſuperius diximus, hac ipſa ſect. num. 1.

55. *Hic ſupra dicto*] Pythagoræ Leontino.

56. *Soſtratus.*] De quo ſupra.

57 *Lyſippum Sicyonium.*] Hanc ejus patriam omnes agnoſcunt. Tzetzes in primis, Chil. 8. hiſt. 200. pag. 417.

58. *Ut diximus.*] Supra, ſect. 17.

59. *Diſtringentem ſe*] Strigili ſe fricantem in balneo, ut ſupra diximus, ἀποξυόμενον.

60. *Ante Thermas ſuas.*] Apud P. Victorem, *Thermæ Agrippæ*, regione Urbis nona

61. *Imperioſus ſui.*] Vide Tranquillum in Tiberio, cap. 26. & ſequentibus.

62. *Sole Rhodiorum*] Qualis in nummis Rhodiorum exprimitur, capite radiato. De hoc Solis curru, vide Dionem Chryſ. orat. Rhod.

63 *Fecit & Alexandrum.*] Archelaus, in Anthol. lib. 4. cap. 8.

Τόλμαν Ἀλεξάνδρου καὶ ὅλαν ἀπεμάξατο μορφὰν
Λύσιππος· τίν' ὅδε χαλκὸς ἔχει δύναμιν.
Αὐδάσοντι δ' ἔοικεν ὁ χάλκεος, ἐς Δία λεύσσων,
Γᾶν ὑπ' ἐμοὶ τίθεμαι, Ζεῦ, σὺ δ' Ὄλυμπον ἔχε.
Æquat Alexandri vultumque animumque ferocem
Lyſippus: tantum poſſe quis æra putet?
Æreus iſte Jovem ſpectans clamare videtur:
Subdo mihi terras: tu, pater, aſtra tene.

64. *Dein cum pretio*] Cum eſſet ea ſtatua facta pretioſior auro addito, vilior peritorum judicio habita poſtea eſt

65 *Alexandri M. amicum.*] Vide Valer. Max. lib. 4. cap. 7. pag. 235.

66. *Cum is.*] Scilicet Polycletus, qui Olympiade floruit LXXXVII. Hephæſtion cum Alexandro, Olymp. CXIV.

67. *Athenis Satyrum, &c.*] Vide Not. & Emend. num. XI.

68. *Alexandrum.*] Turmam ſtatuarum equeſtrium, quinque ſcilicet ac viginti equitum, qui ea Alexandri turma ad Granicum flumen ceciderant, hic quidam voluere intelligi, de qua Velleius, lib. 1. pag. 5. & Arrianus, lib. 2. de exped. Alex. pag. 47.

69. *Summa omnium.*] Propert. lib. 3. Eleg. 8.

Gloria Lyſippo eſt animoſa effingere ſigna

70. *Has Metellus*] Qui Macedonia domita, anno Urbis DCVI. Macedonici nomen inde tulit.

71. *Capillum exprimendo.*] Expreſſit autem feliciter in primis in Occaſionis ſimulacro, quod finxit ille, ut Poſidippus refert in Anthologia, lib. 4 cap. 14. non ineleganti epigrammate:

Τίς, πόθεν ὁ πλάστης; Σικυώνιος. Οὔνομα δὴ τίς;
Λύσιππος. Σὺ δὲ τίς; Καιρὸς ὁ πανδαμάτωρ.
Τίπτε δ' ἐπ' ἄκρα βέβηκας; Ἀεὶ τροχάω. Τί δὲ ταρσοὺς
Ποσσὶν ἔχεις διφυεῖς; Ἵπταμ' ὑπηνέμιος.
Χειρὶ δὲ δεξιτερῇ τί φέρεις ξυρόν; Ἀνδράσι δεῖγμα
Ὡς ἀκμῆς πάσης ὀξύτερος τελέθω.
Ἡ δὲ κόμη, τί κατ' ὄψιν; Ὑπαντιάσαντι λαβέσθαι.
Νὴ Δία. τἀξόπιθεν πρὸς τί φαλακρὰ πέλει;
Τὸν γὰρ ἅπαξ πτηνοῖσι παραθρέξαντά με ποσσὶν,
Οὔτις ἔθ' ἱμείρων δράξεται ἐξόπιθεν.
Τοὔνεχ' ὁ τεχνίτης σε διέπλασεν; Εἵνεκεν ὑμέων,
Ξεῖνε, καὶ ἐν προθύροις θῆκε διδασκαλίην.
Tu qui es hic qui ſtas? Occaſio. Quis tibi fictor?
Lyſippus. Cujas? De Sicyone ſatus.
Nitere cur pedibus ſummis? Amo currere. Pennæ
Cur pedibus? Venti turbine rapta volo.
In dextra cur iſta novacula? Monſtrat acutam
Hæc eſſe & ferro me magis & chalybe.
Cur in fronte coma eſt? Appendar ut obvia. Sed cur
Omnis abeſt glabro crinis ab occipite?
Nempe quod eripui cum me ſemel alite curſu,
Nemo erit elapſam qui revocare queat.
Hanc operum fictor propter vos ſumpſerat, hoſpes,
Pro monito ſtarem ſemper ut ante fores

72. *Non habet Latinum nomen.*] Non eſt igitur viſa Plinio digna Latino ore vox, *commenſus*, qua voce, Græci fere vocabuli συμμετρίας ratione ſervata, Vitruvius haud ſemel utitur: in primis lib. 3 cap. 1. *Ut etiam in operum perfectionibus, ſingulorum membrorum ad univerſam figuræ ſpeciem ha-*

divit, nova intactaque ratione quadratas veterum ſtaturas permutando: vulgoque dicebat, ab illis factos, [73] quales eſſent, homines: a ſe, quales viderentur eſſe. Propriæ hujus videntur eſſe [a] [74] argutiæ operum, cuſtoditæ in minimis quoque rebus.

7. Filios & diſcipulos reliquit laudatos artifices, [75] Dahippum, [76] & Bedam, ſed ante omnes Euthycratem: quanquam is conſtantiam patris potius æmulatus, quam elegantiam, auſtero maluit genere, quam jucundo, placere. Itaque optime expreſſit Herculem Delphis, & Alexandrum, Theſpin venatorem, & [77] Theſpiadas: prælium equeſtre: ſimulacrum [78] Trophonii ad oraculum: quadrigas Medeæ complures: [79] equum cum fiſcinis: canes venantium.

8. Hujus porro diſcipulus fuit [80] Tiſicrates, & ipſe Sicyonius, ſed Lyſippi ſectæ propior, ut vix diſcernantur complura ſigna: ceu ſenex Thebanus, [81] Demetrius rex, [82] Peuceſtes Alexandri Magni ſervator, dignus [83] tanta gloria.

9. Artifices, qui compoſitis voluminibus condidere hæc, miris laudibus celebrant, & Telephanem Phoceum, ignotum alias, quoniam in Theſſalia habitaverit, ubi latuerint opera ejus: alioqui ſuffragiis ipſorum æquatur Polycleto, Myroni, Pythagoræ. Laudant ejus [84] Lariſſam, [85] & Spintharum pentathlon, & Apollinem. Alii non hanc ignobilitatis fuiſſe cauſam, ſed quoniam ſe regum Xerxis atque Darii officinis dediderit, exiſtimant.

10. [86] Praxiteles quoque marmore felicior: ideo & clarior fuit. Fecit tamen ex ære pulcherrima opera: Proſerpinæ raptum: [87] item Cataguſam, & Liberum Patrem, [88] & Ebrietatem, nobilemque una Satyrum, quem Græci [89] periboëton cognominant. Signa etiam, quæ [90] ante Felicitatis ædem fuere, Veneremque, quæ cum ipſa æde incendio cremata eſt Claudii principatu, [91] marmoreæ illi ſuæ per terras inclytæ parem. [92] Item

Interpretatio.

a *Argutiæ.*] Elegantia operum.

Notæ.

beat commenſus exactionem Neque geminum illud verbum attigit, quod, ut ſymmetriam ſignificaret, Plinius alter adhibuit, lib. 2. epiſt. 5. congruentia, æqualitaſque. *Etenim ſi avulſum ſtatuæ caput*, inquit, *aut membrum aliquod inſpiceres, non tu quidem ex illo poſſes congruentiam æqualitatemque deprehendere: poſſes tamen judicare an idipſum ſatis elegans eſſet.* Nos *proportionem*, & *correſpondentiam* dicimus.

73. *Quales eſſent homines.*] Vide quæ de gratia picturæ dicturi ſumus lib. 35. ſect. 36. num. 10.

74. *Argutiæ.*] Elegantia operum. Ipſe mox de Euthycrate Lyſippi filio: *Quanquam is conſtantiam patris potius æmulatus, quam elegantiam*, &c.

75. *Dahippum.*] Non *Lahippum*, ut ſupra monuimus.

76. *Et Bedam.*] Alter a Vitruvio Bedas Byzantius in ſtatuariorum quoque inſignium albo ponitur, in præf. libri 3. pag. 37. De Euthycrate ſuperius diximus.

77. *Theſpiadas.*] Muſas novem, a Theſpiis Bœotiæ oppido, ubi in primis colebantur, ſic appellatas. Theſpiades Deæ, apud Ovid. lib 5. Metam. verſ. 310.

78. *Trophonii.*] Summus artifex is fuit in ſecandis ſaxis, qui ſubterraneum fanum in Lebadea Bœotiæ regione conſtruxit, quod vulgo Trophonii fanum, ut diximus in Geographicis lib 4. ab artifice cognominatum eſt. Ibi oracula complura reddi olim ſolita. Locum hunc ope codicum MSS. ſanavimus, cum prius legeretur, *equeſtre prælium ad Trophonii oraculum.* Simulacrum porro Trophonii fuiſſe ejuſmodi arbitramur, quale a Suida deſcribitur: Τὸν δὲ Τροφώνιόν φασιν ἔχοντα τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀγαμήδους, καὶ διωκόμενον ὑπὸ Αὐγέου, δεχθῆναι εἰς χάσμα ἱερώτατον, οὗ δὴ καὶ τὸ μαντεῖον ἦν. *Trophonium aiunt, fratris Agamedis caput tenentem, perſequente Ægeo, in hiatum, ubi nunc ejus oraculum eſt, toto facto incidiſſe.*

79. *Equum cum fiſcinis.*] Fiſcina ſeu fiſcella fit e viminibus funiculiſque contextis, qua boum, equorumque, & mulorum ora fauceſque capiſtrantur. Fiſcellas Plinius ipſe appellat, lib. 18. ſect. 49. In hunc forte Lyſippi equum, extat argutum Philippi Macedonis epigramma, in Anthologia, lib. 4. cap. 7.

> Ἴδ' ὡς ὁ πῶλος χαλκοδαιδάλῳ τέχνῃ
> Κορωνιῶν ἕστηκε· δριμὺ γὰρ βλέπων
> Ὑψαυχενίζει, καὶ διαιωρουμένας
> Κορυφῆς ἔθειρας αἰολεῖ πρὸς δρόμον.
> Δοκῶ, χαλινοὺς εἴ τις ἡνιοστρόφος
> Ἐναρμόσει γένυσι, καὶ κνίζει πτέρνῃ,
> Ὁ σὸς πόνος, Λύσιππε, καὶ παρ' ἐλπίδας
> Τάχ' ἐκδραμεῖται· τῇ τέχνῃ γὰρ ἐμπνέει.
> *Vides ut altum cornipes ſuperbiat*
> *Docta dolatus arte? ſic collum erigit,*
> *Sic aere cernit, deque toto vertice*
> *Vento fluentes fundit in curſum jubas.*
> *Si quis lupata, credo, maxillis eques*
> *Imponat, armos & premat calcaribus,*
> *Tuus repente, ſpem ſupra mortalium,*
> *Lyſippe curret, quippe jam ſpirat, labor.*

80. *Tiſicrates.*] Τισικράτης.

81. *Demetrius.*] Poliorcetes, Aſiæ primum, mox & Macedoniæ tyrannus.

82. *Peuceſtes.*] Qui in obſidione oppidi Oxydracarum, ut Curtius refert, lib. 9. cap. 27. pag. 368. *tribus jaculis confoſſus, non ſe tamen ſcuto, ſed regem* Alexandrum *tuebatur.* In obſidione primarii Mallorum oppidi id contigiſſe ceteri narrant, Strabo, Plutarchus, Arrianus, Lucianus in Dialogis mortuorum.

83. *Tanta gloria.*] Tam eximiæ honore ſtatuæ, tantoque artifice.

84. *Lariſſam.*] Pelaſgi filiam, quæ arci Argivorum, ac duabus Theſſaliæ urbibus nomen ſuum impertiit. Auctor Pauſanias in Corinthiacis.

85. *Et Spintharum.*] Prius *Spinatum* legebatur: quæ vox apud Græcos nuſquam occurrit. Proprium viri nomen eſt Σπίνθαρος, apud Plutarch lib. de audit. pag. 39. Pauſan. lib. 1. in Attic. pag 56. item lib. 10. in Phoc. pag. 619. Suidam, tom. 2. pag 792.

86. *Praxiteles .... marmore.*] Propertius, lib. 3. eleg 8.

> *Phidiacus ſigno ſe Juppiter ornat eburno,*
> *Praxitelem Parius vindicat arte lapis.*

87. *Item Cataguſam.*] Καταγοῦσαν, Cererem ſcilicet, quæ raptam Proſerpinam reducit in domum. Unde καταγώγια, *reduces.* Hic miras metaſque afferunt nugas interpretes. Ovidium conſule, qui lib. 5. Metam. verſ. 565 Jovem ait ita litem de Properpinæ raptu compoſuiſſe, ut hæc ſenis annis menſibus apud Plutonem, totidem apud matrem incoleret.

88. *Nobilemque una.*] Una eademque pictura Ebrietatem Satyrumque deſcriptos fuiſſe ſignificat.

89. *Periboeton.*] Περιβόητον, celebrem & nominatiſſimum. Pauſanias, lib. 1. in Atticis: Ἔστι δὲ ὁδὸς ἀπὸ τοῦ Πρυτανείου καλουμένη Τρίποδες .... Σάτυρος γάρ ἐστιν, ἐφ' ᾧ Πραξιτέλην λέγεται φρονῆσαι μέγα. *Via eſt a Prytaneo, Tripodes dicta .... Ibi Satyrus extat, quo Praxiteles ſe tantopere gloriatur.* Meminit hujus Satyri a Praxitele elaborati, Athenæus, lib. 13. pag. 591. Alterius e marmore Pario, in quo & Liber Pater cum Satyro, Pauſanias, lib. 1. in Attic. pag. 81.

90. *Ante Felicitatis ædem.*] Ea ſigna intelligit, quæ L. Mummius ex Achaica præda detulit, anno Urbis DCVIII. Cicero, orat 6. in Verrem de ſignis, num. 4. *Itaque ille L. Mummius, cum Theſpiis ea, quæ ad ædem Felicitatis ſunt, ceteraque ex illo oppido ſigna tolleret*, &c. Fuit regione ſecunda Urbis, ubi & Curia Hoſtilia. Dio, lib. 44.

91. *Marmoreæ illi ſuæ.*] Veneri e marmore, de qua lib. 36. ſect. 4. num 5.

92. *Item Stephuſam.*] Στεφανοῦσαν, mulierem coronas plectentem.

Digitized by Google

Stephuſam, [93] Spilumenen, [94] Oenophorum: [95] Harmodium & Ariſtogitonem tyrannicidas, quos a Xerxe Perſarum rege captos victa Perſide Athenienſibus remiſit [96] Magnus Alexander. [97] Fecit & puberem Apollinem ſubrepenti lacertæ cominus ſagitta inſidiantem, quem Sauroctonon vocant. Spectantur & duo ſigna ejus diverſos affectus exprimentia, flentis matronæ, & meretricis gaudentis. Hanc putant [98] Phrynen fuiſſe, deprehenduntque in ea amorem artificis, & mercedem in vultu meretricis.

11. [a] Habet & ſimulacrum benignitas ejus. Calamidis enim quadrigæ aurigam ſuum impoſuit, ne melior in equorum effigie defeciſſe in homine crederetur. [99] Ipſe Calamis & alias quadrigas bigaſque fecit, equis ſemper ſine æmulo expreſſis. Sed ne videatur in hominum effigie inferior, [100] Alcmena nullius eſt nobilior.

12. [101] Alcamenes Phidiæ diſcipulus & marmorea fecit, & æreum pentathlon, qui vocatur [102] Encrinomenos. At Polycleti diſcipulus Ariſtides quadrigas, bigaſque. [103] Tiſicratis Leæna laudatur. [104] Scortum hæc lyræ cantu familiare Harmodio & Ariſtogitoni, conſilia eorum de tyrannicidio, uſque ad mortem excruciata a tyrannis, non prodidit. Quamobrem Athenienſes & honorem habere ei volentes, nec tamen ſcortum celebraſſe, [105] animal nominis ejus fecere: atque ut intelligeretur cauſa honoris, in opere linguam addi ab artifice vetuerunt.

13. [106] Bryaxis Æſculapium & Seleucum fecit. [107] Bedas adorantem. Batton Apollinem, & Junonem, qui ſunt Romæ [108] in Concordiæ templo.

14. Cteſilaus vulneratum deficientem, in quo poſſit intelligi, quantum reſtet animæ: & [109] Olympium Periclem dignum cognomine. Mirumque in hac arte eſt, quod nobiles

Interpretatio.

a *Habet.*] Fecit & Praxiteles effigiem alteram, qua benignæ ſuæ indolis dedit argumentum. Nam Calamidis quadrigæ aurigam ſua manu elaboratum impoſuit, &c.

Notæ.

93. *Spilumenen*] Σπιλουμένην, anum ſordidam. Tatianus, in orat. contra Græcos, pag. 183. ipſos irridet, ob meretricum, ceterarumque mulierum ſtatuas, quas illi haberent in pretio: & in exemplum affert hanc in primis. Καὶ Σπιλουμένην ἡ γυναῖκος Πραξιτέλης ἐδημιούργησε. Unde Turnebi commentum irridetur, lib. 16. Adverſ. cap. 12. pag. 487. exiſtimantis legi hic oportere conjunctim, *Spilumenen oporan*, hoc eſt, autumnum ſordidam, cum de mulierum ſimulacris ſermo habeatur. Et Turnebo ſane exemplaria quoque ſcripta adverſantur: nec minus aliis, qui *Pſilumenen* legunt.

94. *Oenophorum.*] Οἰνοφόρον, mulierem, quæ vinum fert.

95. *Harmodium.*] De his, ſect. 9.

96. *Magnus Alexander.*] Non ipſe quidem, ſed qui Alexandro ſucceſſit, Seleucus, ſi Valerium Maximum audimus: ſic enim ille, lib. 2. cap. 10. pag. 238. *Harmodii & Ariſtogitonis, qui Athenas tyrannide liberare conati ſunt, effigies æneas Xerxes, ea urbe devicta, in regnum ſuum tranſtulit: longo deinde interjecto tempore, Seleucus in priſtinam ſedem reportandas curavit*, &c. Nec Seleucus quidem ipſe, ſed Antiochos Seleuci F. ſi Pauſaniæ fides, lib. 1. in Atticis, pag. 14. Quiſquis autem is fuerit, qui demum ea ſigna Athenis reſtituerit, præſtitiſſe id eum Alexandri juſſu credimus. Plinio Arrianus ſuffragatur, lib. 3. de exped. Alex. pag. 396. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα κατελήφθη αὐτοῦ, ὅσα Ξέρξης ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἄγων ἦλθε· καὶ τὰ ἄλλα, καὶ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος χαλκαῖ εἰκόνες· καὶ ταύτας Ἀθηναίοις πέμπει ὀπίσω Ἀλέξανδρος, καὶ νῦν κεῖνται Ἀθήνησιν ἐν Κεραμεικῷ αἱ εἰκόνες. Quod iterum repetit idem lib. 7. pag. 483.

97. *Fecit & puberem.*] Apollinem videlicet. Vide Notas & Emend. num. XLI. Σαυροκτόνον a σαῦρος *lacerta*, & κτείνω *occido*.

98. *Phrynen.*] Praxitelis ipſius amaſiam: cujus in gratiam & Amoris ſimulacrum ille finxit, inſcripſitque baſi epigramma, a Simonide concinnatum, in Anthol. lib. 4. cap. 12. & apud Athenæum:

Πραξιτέλης ὃν ἔπασχε διηκρίβωσεν ἔρωτα
Ἐξ ἰδίης ἕλκων ἀρχέτυπον κραδίης.
Φρύνῃ μισθὸν ἐμεῖο διδοὺς ἐμέ· φίλτρα δὲ βάλλω
Οὐκ ἔτι τοξεύων, ἀλλ' ἀτενιζόμενος.

Grotius ſic reddidit:

Quam bene Praxiteles finxit, quem ſenſit Amorem:
De corde exemplar ſumpſerat ille ſuo.
Meque mei pretium Phryne dedit: inde ſagittis
Nil opus eſt: videar ſi modo, ſat ferio.

99. *Ipſe Calamis.*] De Calamide. Cicero in Bruto, pag. 535. Pauſanias, lib. 6. Eliac. poſter. pag. 365. Propertius, lib. 3. Eleg. 8.

Exactis Calamis ſe mihi jactat equis.

Ovidius, lib. 4. de Ponto, eleg. 1. verſ. 33.

Vindicat ut Calamis laudes quos fecit equorum.

100. *Alcmena.*] Herculis mater.

101. *Alcamenes.*] Hactenus de celebrioribus ſtatuariis habita oratio: ceteri deinceps ex alphabeti ſerie appellandi. Ἀλκαμένης Pauſaniæ crebro memoratus, non ſine peculiari operum ejus commendatione, in Atticis, Arcadicis, &c. De eo rurſum inferius, lib. 36. ſect. 4. num. 3. & jam ſupra diximus.

102. *Encrinomenos.*] Ἐγκρινόμενος, in primis approbatus, ceteris prælatus.

103. *Tiſicratis.*] Typi hactenus prætulerunt, *Et Iphicratis.* At idem ſupra num. 8. Tiſicratem laudavit.

104. *Scortum hæc*, &c.] Refert hæc quoque de Leæna Athenæus, lib. 13. pag. 596. Item Pauſanias, lib. 1. Attic. pag. 48. Vide quæ de ea ante delibavimus, lib. 7. ſect. 23.

105. *Animal nominis ejus.*] Nempe leænam. Plutarchus, lib. de garrul. pag. 505. ubi rem prolixe narrat, & eleganter quidem: Ἀθηναῖοι δὲ χαλκῆν ποιησάμενοι λέαιναν, ἄγλωσσον, ἐν πύλαις τῆς ἀκροπόλεως ἀνέθηκαν, &c. Calamidis opus id fuiſſe, ex aliorum aſſeveratione, ac probabiliore forma, refert Pauſanias, lib. 1. in Attic. pag. 40.

106. *Bryaxis.*] De quo ſect. 18. Vide Notas & Emendat. num. XIII.

107. *Bedas, adorantem.*] Subintellige, fecit, ex antecedente ſententia. Conjunctim hæc legenda Dalecampius arbitratus eſt, *Bedas adorantem Batton*, &c. cum ſit ibi *Batton* in recto, ſtatuarii nomen, qui ſacrificantem, ſive, ut nunc Plinius ait, adorantem feciſſe rurſum traditur inferius, num. 34.

108. *In Concordiæ templo.*] In regione Urbis octava.

109. *Olympium.*] Id ei cognomen hæſit, vel ob eximiam dicendi vim, qua tonare in concionibus, ac fulmen ciere videretur, vel ob inſignem domi militiæque potentiam, aliaſve ob cauſas, quas affert Plutarchus in ejus vita, pag. 156. Valer. Maxim. lib. 5. cap. 10. *Non ſine cauſa igitur tanti roboris animus ad Olympii Jovis cognomen aſcendit.* Datum eſt etiam cognomen Olympii Romanis Imperatoribus omnino tribus: Hadriano, Commodo, Severo Alexandro. Hadriani Auguſti ſunt in Gaza Regia, & alibi, nummi inſcripti, ΑΔΡΙΑΝΟϹ ΟΛΥΜΠΙΟϹ, ΚΑΙϹΑΡ ΑΔΡΙΑΝΟϹ ΟΛΥΜΠΙΟϹ, ΚΑΙϹΑΡ ΟΛΥΜΠΙΟϹ ΑΔΡΙΑΝΟϹ Commodi, in Theſauro Regio: Μ. ΑΥ. ΟΛΥΜ. ΚΟΜΟΔΟϹ. *Marcus Aurelius Commodus.* Denique Severi Alexandri, in collectione MS. D. de Peireſc, p. 109. ΟΛΥΜΠ. ΑΥΡ. ϹΕΟΥΗΡΟϹ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟϹ ϹΕΒ. *Olympius Aurelius Severus Alexander Auguſtus.* Caput laureatum.)(Caput Jovis. ΤΕΤΑΡΤΟΥ. *Anno quarto* ejuſdem Alexandri imperii. Appellatione ea Græci donaſſe videntur Auguſtos, qui in majoribus ſuis duos haberent Divos Auguſtos; quaſi jam eſſent ipſi e nomine natalium jure cæli heredes. Sic Hadrianus Divum Titum habuit proavum, Divum Nervam avum maternum: Commodo fuit Divus Marcus pater, & Divus Pius avus. Aurelio Severo Alexandro abavus Divus Marcus, Divi Pii filius. In æream Periclis ſtatuam Epigramma exſtat in Anthologia, lib. 5.

viros nobiliores fecit. Cephiſſodotus Minervam mirabilem in portu Athenienſium, & aram ad templum Jovis Servatoris in eodem portu, cui pauca comparantur. Canachus Apollinem nudum, qui [110] Phileſius cognominatur [111] in Didymæo, Æginetica æris temperatura. Cervumque una ita veſtigiis ſuſpendit, [a] ut linum ſubter pedes trahatur, alterno morſu digitis calceque retinentibus ſolum, ita vertebrato dente utriſque in partibus, ut a repulſu per vices reſiliat. [112] Idem & Celetizontas pueros fecit. [113] Chæreas Alexandrum Magnum, & Philippum patrem ejus fecit.

15. [114] Deſilaus Doryphoron, & Amazonem vulneratam. [115] Demetrius Lyſimachen, quæ ſacerdos Minervæ fuit annis ſexaginta quatuor. Idem & Minervam, [116] quæ Muſica appellatur, quoniam dracones in Gorgone ejus ad ictus citharæ tinnitu reſonant. [117] Idem equitem Simonem, qui primus de equitatu ſcripſit. [118] Dædalus & ipſe inter fictores laudatus, pueros diſtringentes ſe fecit. [119] Dinomenes [120] Proteſilaum, [121] & Pythodemum luctatorem.

16. Euphranoris Alexander Paris eſt: in quo laudatur quod omnia ſimul intelligantur, judex Dearum, amator Helenæ, & tamen Achillis interfector. Hujus eſt Minerva Romæ, quæ dicitur Catuliana, infra Capitolium a Quinto Lutatio Catulo dicata: & ſimulacrum [122] Boni Eventus, dextra pateram, ſiniſtra ſpicam ac papaver tenens. Item Latona puerpera, Apollinem & Dianam infantes ſuſtinens, [123] in æde Concordiæ. Fecit & quadrigas bigaſque, [124] & Cliduchon eximia forma: [125] & Virtutem, & Græciam, utraſque coloſſeas: mulierem admirantem & adorantem. Item Alexandrum & Philippum in

Interpretatio.

a *Vt linum.*] Ut filum infra pedes duci trahique poſſit, alternis vicibus mox digitos mox calcem credas hærere ſolo: dentes ita ſunt vertebratis oſſibus ſimiles, *mobileſque ac flexiles* in utriſque partibus, *ſive dextris, ſive ſiniſtris*, ut ſi unum pellas, ſtatim alii per vices ſtatim, *hoc eſt, ſi lævos pellas, dextri: ſi dextros, lævi* reſiliant.

Notæ.

Ἠγασάμην δ' ἐράων σε, Περίκλεες, ὅττι καὶ αὐτοῦ
Χαλκῷ ἀπειδόντες δημηγόρου ἦθος ἀνάπτεις,
Οἷς ἐν Κεκροπίδῃσι δημηγόροις πολιήταις,
Οὐ μόθων εἰπόντας Πελοπήιον. Porte, ἢ μύθων.
Multum te, Pericles, miror, quod in ære videndum
Hic etiam ſerves vultumque habitumque diſerti:
Qualis eras quondam vel legum ſuaſor Athenis.
Vel bello in Pelopis populos

110. *Phileſius.*] Φιλήσιος, *amabilis.*

111. *In Didymæo.*] Hoc eſt, in eo loco, quod Branchidarum & Apollinis Didymæi oraculum appellatur, de quo Plinius, lib. 5. ſect. 31. Pauſanias in Bœot. lib. 9. pag. 557. Apollinem ex ære in Branchidis a Canacho factum in primis laudat: ὁ μὲν γὰρ ἐν Βραγχίδαις, χαλκοῦ, Κανάχου ποίημα.

112. *Idem & Celetizontas.*] Subintellige, *fecit*, ex antecedentibus. Κελητίζοντας vocant equum ſingularem regentes, quem κέλητα Græci, Tranquillus deſultorium nuncupat.

113. *Chæreas.*] Chæreao & Driaden Polyidi Theſſali diſcipulos architecturæ peritos cum Alexandro militaſſe apud Vitruvium legimus, lib. 10. cap. 19. pag. 131. & apud Athen. Πολύειδος ὁ Θεσσαλὸς, οὗ οἱ μαθηταὶ συνεστρατεύοντο Ἀλεξάνδρῳ, Διάδης καὶ Χαιρέας. Chærilum ſtatuarium Olynthium, apud Pauſan lib. 6. Eliac. poſt pag. 375.

114. *Deſilaus.*] Δησίλαος. Sic enim MSS. Reg. 2. Colb. 3. aliique: non, ut editi, *Cteſilaus*: cujus habita paulo ante mentio, in eorum numero quorum nominibus præfigitur littera C.

115. *Demetrius*] Meminit ejus Quintilianus, lib. 12. cap. 10 pag 895. ubi de ſtatuariis: *Demetrius*, inquit, *tamquam nimius in ea reprehenditur* (nempe in veritate exprimenda) *& fuit amaritudinis, quam pulcritudinis amantior* De hac Lyſimache Pauſanias, lib 1. in Attic pag. 49.

116. *Quæ Muſica.*] Minervæ Muſicæ apud Senecam mentio, qui Athenienſes ait Antonio adulatos dixiſſe velle ſe deſpondere ei Minervam ſuam Muſicam: quibus ille reſpondiſſe fertur, ducturum ſe quidem, ſed dotis nomine imperare ſe illis talenta mille.

117. *Idem Equitem Simonem.*] Vide Notas & Emendat. num. XIV. Dignum notatu interim id eſt quod nummus docet ab Occone allatus pag. 198. necdum a quoquam explicatus: DIVO TRAIANO AVG.)(IMPERATORI. Vir tunica brevi amictus ſtat inter equos duos, quos dextra ſiniſtraque freno tenet. Cum titulus picturæ non reſpondeat, ſi vox unica credatur eſſe IMPERATORI; certo idipſum argumento eſt, aliquam ibi latere ſententiam, quæ ſolis ſingularum vocum primis litteris ſyllabiſve exprimatur. Legendum ſic igitur: IMPeratorum Primus Equitatum Romanum Auxeliarem Traianus Orienti Intulit. Gallice diceres: *Trajan eſt le premier des Empereurs qui ait fait paſſer dans l'Orient de la Cavalerie Romaine pour ſecourir les alliez.* Vir equum regens, qua forma hic pingitur, etiam cernitur in nummo Getæ inſcripto, CASTOR; & equitem equitatumque deſignat; ob illud Horatii, *Caſtor gaudet equo*: poſt illud Homericum, Κάστορ' ἱππόδαμον. Alium præterea nummum ibidem refert Occo, in quo *quadriga triumphalis*, inquit, *pulcherrimus; in capitibus equorum ſingulis palma; & figura inſidens currui, dextra flagrum, aut ſceptrum potius, ſiniſtra palmam tenet.* Epigraphe eadem, IMPERATORI. Hunc ſibi viſum fuiſſe D. Mezzabarba teſtatur, pag 164 in Muſeo locupletiſſimo nummis antiquis D. Cæſaris Leonpardi Patricii Auximani. Spanhemius, pag 636 viſum ſibi ait Antonini Pii nummum inſcriptum, IMPERATORI: ſed oculis fallentibus, pro IMPERATOR II. ut in aureo e Gaza Regis, & alibi in ære magno.

118. *Dædalus ipſe.*] Statuarius Sicyonius fuit, de quo multa paſſim Pauſanias, in Eliac. poſter. ſive libro ſexto.

119. *Dinomenes.*] Diximus de eo ſuperius

120. *Proteſilaum.*] Unum e Græcorum ducibus in expeditione Trojana, ab Hectore interfectum.

121. *Et Pythodemum luctatorem.*] Πυθόδημον. In luctatoris ſimilem effigiem elegans Philippi epigramma extat in Anthologia, lib. 3. cap 2.

Τὸν σὲ Σινώπης εἰ κλύεις Δαμόστρατον,
Πίτυς λαβόντα τὴν πρὶν Ἰσθμοῖ εἰκάσεις,
Τὸν νῦν δέδορκας· οὐ ποτ' ἐν ψάμμοις πάλης
Ψάμμος πεσόντος νῶτον ἐσφραγίσατο.
Ἴδ' ὡς ἀήττητος τὸ ῥῆγμα, αἰὲν
Σῴζει παλαιὰς τὴν ὑπὲρ νίκας ἔριν.
Λέγει δ' ὁ χαλκὸς, ὦ βάσις με λυσάτω,
Καὶ ἕβδομος τοῦ ἑβδόμου κηρύσσομαι.
Notus Sinopes ſi tibi Demoſtratus,
Cui pinus Iſthmi ſexies vinxit caput:
Hunc cernis ipſum: cujus in luctamine
Lapſus arenæ nulla ſignavit nota.
Vides ut ore torvitas conſtet vetus,
Et ille quondam inſitus ad victoriam?
Æs dicit ipſum: Liberer tantum baſi:
Cen victus ecce ſeptima luctia paror.

122. *Boni Eventus.*] In nummis Titi, Getæque, Bonum Eventum ſignatum vidimus, juvenem ornatum, plane ea forma, inſignibuſque iis decoratum, quæ memorantur a Plinio. Hunc agricolæ in primis venerabantur, teſte Varrone, ut ſata grandire beneque evenire ſinerent. Fuit Templum Boni Eventus Romæ prope Thermas Agrippæ, regione nona. Salvianus, lib. 7. *Si quando nobis proſperi aliquid præter ſpem noſtram & meritum Deus tribuat, alius adſcribit hoc Fortunæ, alius Eventui, nemo Deo.*

123. *In æde Concordiæ.*] Regione Urbis octava.

124 *Et Cliduchon.*] Diximus de ea voce, num. 2.

125. *Et Virtutem, & Græciam.*] MSS. Reg 2. & Colb. 3. *Et virtutem egregiam.* Moxque, *mulierem, admirantem, & adorantem*, non *miniſtrantem & adorantem*, ut in libris vulgatis.

quadrigis. Eutychides [126] Eurotam, in quo artem ipſo amne liquidiorem plurimi dixere. [127] Hegiæ Minerva Pyrrhuſque rex laudatur: & Celetizontes pueri, & Caſtor & Pollux ante ædem [128] Jovis Tonantis, Hegeſiæ. [129] In Pario colonia Hercules [130] Iſidori.

17. [131] Eleuthereus Lycius Myronis diſcipulus fuit, qui fecit dignum præceptore puerum ſufflantem languidos ignes, & Argonautas. [132] Leochares aquilam, ſentientem quid rapiat in Ganymede, & cui ferat, [133] parcentem unguibus etiam per veſtem: puerum [134] Autolycon pancratio victorem, propter quem [135] Xenophon Sympoſion ſcripſit: Jovemque illum Tonantem in Capitolio, ante cuncta laudabilem: item Apollinem diadematum. [136] Lyciſcus Lagonem puerum ſubdolæ ac fucatæ [137] vernilitatis. [138] Lycus & ipſe puerum ſuffitorem.

18. [139] Menæchmi vitulus genu premitur, replicata cervice: ipſeque Menæchmus ſcripſit de ſua arte.

19. [140] Naucydes Mercurio, Diſcobolo, & immolante arietem cenſetur. [141] Naucerus luctatorem anhelantem fecit. [142] Niceratus Æſculapium, [143] & Hygiam, qui ſunt [144] in Concordiæ templo Romæ.

20. [145] Pyromachi quadriga regitur ab Alcibiade. Polycles Hermaphroditum nobilem fecit. Pyrrhus Hygiam, & Minervam: Phœnix Lyſippi diſcipulus, [146] Epitherſen.

21. Stipax Cyprius uno celebratur ſigno, [147] Splanchnopte. Periclis Olympii vernula hic fuit, exta torrens, ignem oris pleni ſpiritu accendens. [148] Silanion Apollodorum [a] fudit, fictorem & ipſum, ſed inter cunctos diligentiſſimum artis, & inimicum ſui judicem, crebro perfecta ſigna frangentem, dum ſatiari cupiditate artis non quit, & ideo inſanum cognominatum. Hoc in eo expreſſit, nec hominem ex ære fecit, [149] ſed iracundiam: & Achillem nobilem. [150] Item Epiſtaten exercentem athletas: [151] Strongylion Amazonem, quam ab excellentia crurum [152] Eucnemon appellant, ob id in comitatu Neronis Princi-

INTERPRETATIO.

a *Fudit.*] Ex ære.

NOTÆ.

Prius enim illud præſtari ſimul qui poſſit, intelligo, admirari nimirum quem ſimul adores: alterum quo pacto in ære exprimi queat, haud ſatis intelligo.

116 *Eurotam.*] Amnem Laconici agri, de quo lib 4. ſect 8.

127 *Hegiæ.*] Ἡγίου ſtatuarii, de quo ſupra, ubi & de Hegeſia ſimul.

128. *Jovis Tonantis.*] P. Victor, in deſcriptione Romæ, regione octava: *Capitolium . . . . . Templum Jovis Opt. Max. Ædes Jovis Tonantis ab Auguſto dedicata in Clivo Capitolino.*

129. *In Pario colonia*] Helleſponti, de qua lib 5. ſect. 40.

130. *Iſidori*] Statuarii

131 *Eleuthereus Lycius.*] Hoc eſt, Eleutheris oriundus, Bœotiæ oppido. De Lycio Myronis diſcipulo diximus ſub initium hujus ſect Vide Notas & Emend. num. X V.

132. *Leochares*] De quo ſupra, ſub initium hujus ſect. Meminit hujus ſigni Tatianus. Vide Notas & Emendationes, num X V I.

133. *Parcentem unguibus.*] Scite Martialis, lib. 1. Epigr. 7.

Æthereas aquila puerum portante per auras,
Illæſum timidis unguibus hæſit onus.

Aquilam pictor adjecit, de qua nihil habet Homerus in Iliade.

134. *Autolycon.*] Viſum a ſe id ſignum teſtatur Pauſanias, lib. 9 in Bœot. Αὐτολύκῳ τῷ παγκρατιάσαντι, οὗ δὴ καὶ εἰκόνα ἰδὼν οἶδα ἐν τῷ πρυτανείῳ τῷ Ἀθηναίων, &c. Et lib 1 in Attic. Πλησίον δὲ Πρυτανεῖόν ἐστιν, ἐν ᾧ ... καὶ Αὐτόλυκος ὁ παγκρατιάσας. Quid ſit pancratium diximus ſuperius, num 3.

135. *Xenophon.*] In Sympoſio, ſub ipſum initium, pag. 871. Καλλίας γὰρ ὁ Ἱππονίκου ἐρῶν ἐτύγχανεν Αὐτολύκου, παιδὸς ὄντος, καὶ νενικηκότα αὐτὸν παγκράτιον ἦγεν ἐπὶ τὴν θέαν. *Autolycum adhuc puerum, quem amore complectebatur, forte tunc quinquertii victorem ad ludorum ſpectacula deducebat.*

136 *Lyciſcus Lagonem.*] Meminit hujus ſtatuæ Martialis, lib 9 Epigr. 51. pag. 497 ubi ſe cum egregiis ſculptoribus confert: cum formoſis puerorum iconibus, quas illi finxere, ſua poemata: ingentia vatis inſulſi poemata cum operibus luteis:

Nos facimus Bruti puerum, nos Lagona vivum:
Tu magnus luteum, Gaure, giganta facis.

137. *Vernilitatis*] Vernilis ingenii & fere ſcurrilis. Familiaris etiam Quintiliano vox.

138 *Lycus & ipſe.*] Ut Lyciſcus ipſe, ſic & Lycus puerum fecit, ſed ſuffitorem, ſive ſuffumitorem θυμιατὴν, vaporantem, adolentem, incendentem odores.

139. *Menæchmi.*] Statuarii hujus patriam & ſcripta retulimus in Auctorum indice Naupactum ei ſolum natale fuiſſe ſcribit Pauſanias in Achaic. lib. 7 pag. 433 ætatem, Calloni Æginetæ ſtatuario, & Canacho Sicyonio, de quibus nos ſupra, prope ſupparem.

140. *Naucydes.*] Laudatur is a Pauſania, ut ſuperius diximus, & a Tatiano, orat. contra Græcos, pag. 181.

141. *Naucerus.*] Ναύκηρος, an Ναυκύδης.

142. *Niceratus.*] Νικήρατος ſtatuarius a Tatiano laudatus, loc. cit dicitur Εὐκτήμονος Ἀθηναῖος filius

143. *Et Hygiam.*] Ὑγεία, quæ Æſculapii filia, ab Hippocrate in ſuo jurejurando ſimul cum patre invocatur Latine *Salutem* aut *Sanitatem* dixeris In nummis Nicæenſium M. Aurelio Principe cuſis, e Cimelio Regis Chriſtianiſſimi, ΘΕΑ ΥΓΕΙΑ. ΝΙΚΑΙΕΙC. Alter ejuſdem, ΥΓΕΙΑ. ΑΜΑCΤΡΙΑΝΩΝ.

144. *In Concordiæ.*] Regione Urbis octava.

145. *Pyromachi.* &c] De Pyromacho & Polycle, ſupra. Pyromachus idem videtur eſſe qui Φυρόμαχος inter ſtatuarios appellatur in Anthol. lib. 4. cap. 12. Æſculapii ſimulacrum a Phyromacho conflatum laudat Diodorus in Excerpt. pag 336.

146. *Epitherſen.*] Ἐπιθέρσην τὸν Μετροδώρου, pugilem eximium, de quo Pauſanias, lib. 6. in Eliac poſter.

147 *Splanchnopte.*] Puero ignes ſufflante, & torrente exta, ὅτι τὰ σπλάγχνα ὀπτᾷ.

148. *Silanion.*] De eo ſuperius dictum eſt. Idem Σαπφὼ ἐχαλκούργησεν, ut eſt apud Tatianum, orat. contra Græcos, pag. 182.

149. *Sed iracundiam*] Simile eſt acumen Pauli Silentiarii, de Bacchæ effigie in Byzantio, in qua furorem ipſum in lapide expreſſum ait, lib. 4 Anthol. cap. 3 Εἰς Βάκχην ἐν Βυζαντίῳ.

Ἔκφρονα τὴν βάκχην οὐχ ἡ φύσις, ἀλλ' ἡ τέχνη
θῆκεν, καὶ μανίην ἐγκατέμιξε λίθῳ.

Interprete Grotio:

Baccha quod inſanit, non hoc natura, ſed ars eſt:
Venit enim lapidi mixtus ab arte furor.

Et Philippi, de Medea, cap. 9

Ἀ, τίς τεχνίτης τάδ' ἔγλυψεν, ἢ τίς ὁ γλύψας,
Ὃς λίθον ἐν μανίῃ ἤγαγεν ἐν τέχνῃ;

Quis tantum potuit cæli ſcalprive labore,
Intraret lapidem mixtus ut arte furor?

150. *Item Epiſtaten.*] Ἐπιστάτην, ſeu viri id proprium nomen fuerit, ſeu magiſtrum tantummodo, præfectum, præſidemque trigarii ſignificet, ſive equorum agitatorem, & trigarium

151. *Strongylion.*] Στρογγυλίων ſtatuarius, quem Pauſanias eo nomine commendat in primis, lib. 9 Bœot. pag. 585. quod boves & equos unus omnium feliciſſime exprimeret. Dianam quoque fudiſſe dicitur, lib. 1. Attic. pag. 74. Muſas, lib. 9. Bœot.

152. *Eucnemon.*] Εὐκνήμων, quod pulcris tibiis eſſet. De hac Amazonis ſtatua dictum ſub finem ſuperioris ſect.

pis

pis circumlatam. Item fecit puerum, quem amando [153] Brutus Philippenſis cognomine ſuo illuſtravit.

22. [154] Theodorus, qui labyrinthum fecit Sami, ipſe ſe ex ære ſudit, præter ſimilitudinem mirabilem ſama magnæ ſubtilitatis celebratus. Dextra limam tenet, læva tribus digitis [155] quadrigulam tenuit, [156] tranſlatam Præneſte, tantæ parvitatis, ut totam eam curr umque & aurigam integeret alis [157] ſimul facta muſca.

23. [158] Xenocrates Tiſicratis diſcipulus: aut, ut alii, Euthycratis, vicit utroſque copia ſignorum, & de ſua arte compoſuit volumina.

23. Plures artifices fecere [159] Attali & Eumenis adverſus Gallos prælia: Iſigonus, [160] Pyromachus, Stratonicus, [161] Antigonus, qui condidit volumina de ſua arte. [162] Boëthi, quanquam argento melioris, infans eximie anſerem ſtrangulat. Atque ex omnibus, quæ retuli, clariſſima quæque jam ſunt dicata Veſpaſiano Principe [163] in templo Pacis, aliiſque ejus operibus, [164] violentia Neronis in Urbem convecta, & in ſellariis domus aureæ diſpoſita.

25. Præterea ſunt æqualitate celebrati artifices; ſed nullis operum ſuorum præcipui. Ariſton, qui & argentum cælare ſolitus eſt: [165] Calliades, [166] Cteſias, [167] Cantharus Sicyonius, Dionyſodorus [168] Critiæ diſcipulus, Deliades, Euphorion, Eunicus, & Hecatæus, argenti cælatores: [169] Leſbocles, Prodorus, Pythodicus, [170] Polygnotus: iidem pictores nobiliſſimi. [171] Item ex cælatoribus, Stratonicus, Scymnus, qui fuit Critiæ diſcipulus.

26. Nunc percenſebo eos, qui ejuſdem generis opera fecerunt, [172] ut Apollodorus, Androbulus, Aſclepiodorus, Alevas, [173] philoſophos: Apellas & adorantes feminas: Antigonus & [174] Perixyomenon, [175] tyrannicidaſque ſupra dictos: Antimachus, Athenodorus feminas nobiles: [176] Ariſtodemus & luctatores, bigaſque cum auriga, philoſophos, anus, Seleucum regem. Habet gratiam ſuam hujus quoque [177] Doryphorus.

[178] 27. Cephiſſodoti duo fuere: prioris eſt Mercurius, Liberum Patrem in infantia nutriens. Fecit & concionantem manu elatâ: [179] perſona in incerto eſt. [180] Sequens philoſophos fecit. [181] Colotes qui cum Phidia Jovem Olympium fecerat, philoſophos. [182] Item

NOTÆ.

153. *Brutus.*] Is qui ad urbem Philippos victus eſt ab Octavio & Antonio. De hoc Bruti puero Martialis, Epigrammate proxime a nobis allato, num. 17.

154. *Theodorus.*] Theodori Samii meminere Pauſanias pluribus locis, lib. 3. in Lacon. pag. 183. & Herodotus, Clio, num. 51. pag. 19. aliique. Plinius ipſe lib. 7. ſect. 57. Laertius, lib. 2. in Ariſtippo, pag. 58. Rhœci filium vocat, qui Epheſino templo ſubſternendos fundamenti vice carbones cenſuit.

155. *Quadrigulam.*] Vide quæ diximus, lib. 7. ſect. 21.

156. *Tranſlatam Præneſte.*] In triumpho Syllæ, devicto Mario juniore. Vide lib. 33. ſect. 5.

157. *Simul facta.*] Similiter ex ære fuſa.

158. *Xenocrates.*] Diximus de eo in Auctorum Indice.

159. *Attali & Eumenis.*] Attalus Pergami rex, amicus ac ſocius Populi Rom. dictus eſt. Gallos, ſive, ut Pauſanias ait, lib. 1. Attic. pag. 13. Γαλάτας, qui nempe Galatiæ vicinas regiones eâ ætate populabantur, multis præliis ambo vicere. Gallorum internecionem in Myſia, ubi eos Attalus delevit, ab eodem Principe ſtatuis æneis compluribus in arce Athenis ſuiſſe exhibitam, docet idem paulo poſt.

160. *Pyromachus,* &c.] De Pyromacho, ſupra. Stratonicus idem forte, quem Stratonem Pauſanias vocat, lib. 2. Corinth. pag. 127. ubi Æſculapii & Hygiæ ſigna ab eo ficta laudat in primis.

161. *Antigonus.*] Caryſtius ille, de quo in Auctorum Indice.

162. *Boëthi.*] Carthaginenſis ſtatuarii, cujus puſio laudatur, ſedens ad Veneris pedes, in Eleorum templo, teſte Pauſania, lib. 5. Eliac. prior. Παιδίον ἐπίχρυσον γυμνὸν πρὸ τῆς Ἀφροδίτης· Βοηθὸς ἐποίησεν οὗτος Καρχηδόνιος.

163. *In Templo Pacis.*] Regione octava.

164. *Violentia Neronis.*] Quem quingentas ex ære ſtatuas e Græcia Romam aſportaſſe, auctor eſt Pauſanias, lib. 10. in Phoc. pag. 620. De ſellariis domus aureæ dicemus, lib. 36. ſect. 24. num. 5.

165. *Calliades.*] In libris hactenus editis, *Callias.* Reg. 2. *Callides.* Nos *Calliades*, a Tatiano admoniti, qui Καλλιάδου ſtatuarii meminit, in orat. contra Græcos, pag. 183.

166. *Cteſias.*] Κτησίας. Ita Reg. 2. non, ut editi, *Cleſias.*

167. *Cantharus.*] Σικυωνίου Κανθάρου opera laudat Pauſanias, lib. 6. Eliac. poſter. pag. 376. & alibi.

168. *Critiæ diſcipulus.*] Κριτίου Ἀττικοῦ opera laudantur a Pauſania in Attic. & Eliac. poſter. Εὐφορίων ὁ ποτηριογλύφος, in poculorum ſculptore, laudatur a Theocriti Scholiaſte, ad verſ. 1. Idyll. 2. ut is non cælandi modo artem tenuiſſe, ſed & tradidiſſe de ea arte præcepta videatur. Ἑκαταῖος, Εὐρεσίβιος, nondum alibi a nobis reperti.

169. *Leſbocles,* &c.] Λεσβοκλῆς, Πρόδωρος, Πυθόδικος, pariter obſcuri. In Reg. 2. *Pythodicus* non legitur. Itaque num ex duobus nominibus conflari unicum oporteat, *Pythodorus*, quem ſtatuarium Thebanum fuiſſe Pauſanias admonet, lib. 9. Bœot. amplius conſiderandum.

170. *Polygnotus.*] Thaſius, Aglaophonte patre, ut docet epigramma Simonidis, relatum a Pauſania, lib. 10. Phocic. pag. 662. ubi ejus etiam clariſſima opera enumerat.

171. *Item ex cælatoribus.*] E cælatoribus item, inquit, fuere ſimul pictores eximii, Stratonicus & Scymnus. De Stratonico diximus paulo ante. Σκύμνος adhuc ignotus.

172. *Ut Apollodorus,* &c.] Ἀπολλόδωρος, Ἀνδρόβουλος, Ἀσκληπιόδωρος, Ἀλεύας. Ex his Ἀλεύας apud Theocritum occurrit, Idyll. ιϛ'. ſed ab iſto diverſus.

173. *Philoſophos.*] Hi, inquit, proxime appellati, philoſophorum ſimulacra fecere. Juvat ex Sidonio diſcere, quæ forma cujuſque foret, lib. 9. epiſt. 9. *Per gymnaſia pinguntur Areopagitica, vel Prytanenm. Speuſippus cervice curva, Aratus panda, Zenon fronte contracta, Epicurus cute diſtenta, Diogenes barba comante, Socrates coma candente, Ariſtoteles brachio exſerto, Xenocrates crure collecto, Heraclitus fletu oculis clauſis, Democritus riſu labris apertis, Chryſippus digitis propter numerorum indicia conſtrictis, Euclides propter menſurarum ſpatia laxatis, Cleanthes propter utrumque corroſis.*

174. *Perixyomenon.*] Qui per circuitum aut comit, aut ſcabit, extergitve ſe, ut ἀποξυόμενος, de quo ſupra, qui diſtringit ſe.

175. *Tyrannicidaſque.*] Harmodium & Ariſtogitonem, de quibus num. 10.

176. *Ariſtodemus.*] Statuarii Ἀριστοδήμου meminit Tatianus, orat. contra Græcos, pag. 183.

177. *Doryphorus.*] Hoc eſt, haſtatus miles, quem Ariſtodemus ex ære fudit. De hac voce egimus, num. 2.

178. *Cephiſſodoti.*] Sic MSS. non *Cephiſſodori*, ut editi. De utroque ſuperius egimus. Prior Olympiade CII. floruit.

179. *Perſona.*] Quis ille ſit, quem Cephiſſodotus ſic concionantem manu elata foderit, in incerto eſt.

180. *Sequens.*] Alter Cephiſſodotus, qui floruiſſe dicitur, ſub initium hujus ſect. Olympiade CXX.

181. *Colotes.*] In libris hactenus editis, *Colothas.* Reg. 2. *Colytes.* At Pauſaniæ, lib. 5. Eliac. prior. pag. 525. Κολώτης.

182. *Item Cleon.*] Subintellige, Philoſophos fecit. Κλέωνος Σικυωνίου ἀνδριαντοποιοῦ meminit Pauſanias, lib. 6. poſter. pag. 344. Καλλικλῆς item Megarenſis, pag. 356.

Cleon, & Cenchramis, & Callicles, & Cephis: Chalcoſthenes & comœdos, & athletas.

28. [183] Dahippus Perixyomenon. [184] Daïphron, & Democritus, & Dæmon, philoſophos.

29. Epigonus omnia fere prædicta imitatus præceſſit in tubicine, & matri interfectæ infante miſerabiliter blandiente. [185] Eubolidis, digitis computans.

30. [186] Micon athletis ſpectatur: Menogenes, quadrigis.

31. [187] Nec minus Niceratus omnia, quæ ceteri, aggreſſus, repræſentavit Alcibiadem; lampadeque accenſa matrem ejus [188] Demaraten ſacrificantem.

32. [189] Tiſicratis bigæ Piſton mulierem impoſuit. Idemque fecit Martem & Mercurinm, qui ſunt in Concordiæ templo Romæ. [190] Perillum nemo laudat; ſæviorem Phalaride tyranno, cui taurúm fecit, mugitus homnis pollicitus igne ſubdito, & primus eum expertus cruciatum, juſtiore ſævitia. In hoc a ſimulacris Deûm hominumque devocaverat humaniſſimam artem. Ideone tot conditores ejus elaboraverant, ut ex ea tormenta fierent? Itaque una de cauſa ſervantur opera ejus, ut quiſquis illa videat, oderit manus.

33. [191] Sthenis Cererem, Jovem, Minervam fecit, qui ſunt Romæ in Concordiæ templo. Idem flentes matronas, & adorantes, ſacrificanteſque. [192] Simon canem & ſagittarium fecit. [193] Stratonicus cælator ille philoſophos: [194] Scopas utraque.

34.. Athletas autem, & armatos, & venatores ſacrificanteſque, [195] Batton: Euchir, Glaucides, Heliodorus, Hicanus, Lophon, Lyſon, Leon, Menodorus, Myiagrus, Polycrates, Polydorus, Pythocritus, Protogenes, idem pictura clariſſimus, ut dicemus: Patrocles, Polis, Poſidonius, qui & argentum cælavit nobiliter, natione Epheſius: Periclymenus, Philon, Simenus, Timotheus, Theomneſtus, Timarchides, Timon, Tiſias, Thraſon.

34. Ex omnibus autem maxime cognomine inſignis eſt [196] Callimachus, ſemper calumniator ſuí, nec finem habens diligentiæ, ob id [197] Cacizotechnos appellatus, memorabili exemplo adhibendi curæ modum. Hujus ſunt ſaltantes Lacænæ, emendatum opus, ſed in quo gratiam omnem diligentia abſtulerit. Hunc quidam & pictorem fuiſſe tradunt, Non ære captus, nec arte; unam ſolummodo Zenonis ſtatuam Cypria in expeditione non vendidit [198] Cato, [199] ſed quia Philoſophi erat, ut obiter hoc quoque noſcatur [200] tam inane exemplum.

NOTÆ.

183. *Dahippus.*] Lyſippi filius, ut dictum eſt num. 7. De Perixyomeno, num. 174.

184. *Daiphron, &c.*] Δαίφρων, Δημόκριτος, cujus opera laudantur a Pauſania, lib. 6. Eliac. poſt. pag. 347. ubi Pauſonis diſcipulus fuiſſe traditur, Pauſon Amphionis, Amphion Ptolichi, Ptolichus ipſe Critiæ, de quo nos ſupra.

185. *Eubolidis.*] Effictam ab eo ſtatuam ait, viri digitis computantis, ſpectatiſſimam, laudatiſſimamque fuiſſe Crediderim *Eubulide* potius ſcribi oportere, quem ſtatuarium inſignem fuiſſe, celebratis ejus operibus, Pauſanias ait, lib. 8. Arcad. pag. 479.

186. *Micon .... ſpectatur.*] Sic Reg. 2. non, *ſpectatus*, ut editi. Sic infra: *Eudorus ſcena ſpectatur*. lib. 35. ſect. 40. num. 34. Μίκων, non Syracuſanus ille, de quo Pauſanias, lib 6. Eliac. poſter. pag. 365. ſed alter, Ægineta, de quo idem lib. 5. Eliac. prior. pag. 338 &c.

186. *Nec minus Niceratus.*] De quo ſupra, num. 19.

188. *Demaraten.*] Δαινομάχην Plutarchus appellat, in Alcibiade, pag. 191. Libanius item, Declam. 9.

189. *Tiſicratis bigæ.*] Ita MSS. omnes, Reg. 2. ceterique, non, ut editi, *Piſicrates bigæ Piſho*, &c. Sententia eſt, ut Calamidis quadrigæ Praxiteles aurigam ſuum impoſuit, quemadmodum dictum eſt num. 21. ſic Piſtonem Tiſicratis bigæ mulierem impoſuiſſe ſua manu. De Tiſicrate dictum ſæpe ſuperius

190. *Perillum.*] Περίλλαον Græci vocant Vide Diodor in Excerpt. pag. 345. Atheníenſis fuit. Cetera de eo vulgata. Vide Valer Max. lib 9. cap. 2. pag 429. Ovid. lib. 1, de arte amandi, verſ. 655.

Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit: infelix imbuit auctor opus.

Convellere hanc porro de tauro æneo famam, fabuliſque acceníere, conatum ait Timæum hiſtoricum, Polybius in Excerptis, pag. 59.

191. *Sthenis.*] Σθένις Autolycum fudit ex ære, eum qui Sinopen condidit a Lucullo Romam advectum. Teſtis Plutarchus in Lucullo, pag. 506. Et a Pauſania laudatur, ut ſupra diximus.

192. *Simon canem.*] De ſimone Ægineta fictore. Pauſanias lib. 5. Eliac prior. pag. 341.

193. *Stratonicus cælator ille*] Jam appellatus, num 25.

194. *Scopas utraque.*] Hoc eſt, & Simonis, & Stratonici opera fudit ex ære. Recte Barbarus in ſecundis caſtigationibus ita emendat, pro *utroque*.

195. *Batton, &c.*] Βάτων, Εὔχειρ Atheníenſis ſtatuarius, Eubulidæ F. apud Pauſan lib. 8. Arcad. pag. 479. Γλαυκίδης, qui & Γλαυκίας fictor Ægineta, apud eumdem, lib. 6. Eliac. poſter pag. 360. & 361. Ἡλιόδωρος, Ἵκανος, Λόφων, Λύσων qui δῆμον, hoc eſt, populum Atheníenſem finxit: Auctor Pauſanias, lib. 1. Attic. pag. 6. Λέων, Μηνόδωρος Athenienſis, qui Cupidinem fecit Theſpienſem, teſte eodem, lib. 9. Bœot. pag 581. Μυάγρος patria Phocæus, ut Vitruvius prodit, in præf. libri 3. pag. 37. non minore ingenio ſolertiaque, quam Polycletus. Πολυκράτης, Πολύδωρος, Πυθόκριτος, de quo ſupra: Πρωτογένης, de quo lib. 35 ſect. 36. Πατροκλῆς ille Crotoniata, de quo Pauſanias lib. 6. Eliac poſter. pag. 379. Πόλις, qui, ut opinor, Architecturam pariter exercuit, ſcripſitque de ſymmetriis volumen, teſte Vitruvio in præf. libri 7. pag 125. Ποσειδώνιος, Περικλύμενος & Φίλων ambo inter ſtatuarios nobiles laudati a Tatiano, in orat. contra Græcos, pag. 183. Τιμόθεος, de quo Pauſanias, lib. 2 Corinth. pag. 146. Θεόμνηστος Sardianus fictor, lib 6. Eliac. poſter. pag. 371. Τιμαρχίδης Athenienſis ſtatuarius, lib. 10. Phocic. pag. 678. Τίμων, Τισίας, Θράσων, cujus opera vidiſſe ſe Strabo teſtatur, lib. 14. pag. 641.

196. *Callimachus.*] Hujus opera Pauſanias recenſet, lib. 1. Attic pag. 23. & 48.

197 *Cacizotechnos.*] Κακιζότεχνος, ut & Pauſanias ait, lib. 1. Attic. pag. 48. *Catatechnos* Vitruvius dixit, lib. 4. cap. 1. In Reg. 2. eod. *Catatexitechnum*, κατατηξίτεχνον, quod artem corrumpere videretur, nimia diligentia. Similis huic iſte, de quo ſuperius hac ſect. num. 21. *diligentiſſimus artis, & immicus ſui judex*, &c.

198. *Cato*] Cato minor, ſive Uticenſis. Vide Plutarchum in ejus vita. Clodius Tribunus pleb. Cyprum adjudicarat populo Rom. ad quam poſſidendam miſſus eſt Cato. Vide Ciceron. lib. 15. Epiſt. Famil. 4. Velleium, lib. 2. num. 45. & Plutarch. pag. 776.

199. *Sed quia Philoſophi*] Quos diligebat, cum proavus ejus Cato major Græcos omnes odiſſet. Plinius lib. 7. ſect. 31. de utroque Catone. *Quanta morum commutatio! Ille ſemper alioquin univerſos ex Italia pellendos cenſuit Græcos: at pronepos ejus Uticenſis Cato, unum ex tribunatu militum philoſophum, alterum ex Cypria legatione deportavit.*

200. *Tam inane exemplum*] Levitatis exemplum, quod eos diligebat, ut diximus, quos proavus odiſſet.

35. In mentione ſtatuarum eſt & una non prætereunda, licet auctoris incerti, [201] juxta Roſtra, Herculis tunicati, [202] Eleo habitu, Romæ, torva facie, [203] ſentienteque ſuprema in tunica. In hac tres ſunt tituli: [204] L. Luculli Imperatoris, de manubiis: alter, pupillum Luculli filium ex S. C. dedicaſſe: tertius, T. Septimium Sabinum Ædilem curulem ex privato in publicum reſtituiſſe. [205] Tot certaminum tantæque dignationis ſimulacrum id fuit.

XX. Nunc revertemur ad differentias æris & mixturas. [1] In Cyprio coronarium tenuatur in laminas: [2] taurorumque felle tinctum, ſpeciem auri in coronis hiſtrionum præbet. Idemque in uncias additis auri ſcrupulis ſenis, [3] prætenui pyropi bractea igneſcit. [4] Regulare & in aliis fit metallis: itemque caldarium. [5] Differentia, quod caldarium funditur tantum, malleis fragile, quibus regulare obſequitur, ab aliis ductile appellatum, quale omne Cyprium eſt. [a] Sed & in ceteris metallis, cura diſtat a caldario. Omne enim purgatis diligentius igni vitiis, excoctiſque, regulare eſt. [6] In reliquis generibus palma Campano. Simile in multis partibus Italiæ, provinciiſque. [7] Sed octonas plumbi libras addunt, & bene recoquunt propter inopiam ligni. Quantum ea res differentiæ afferat, in Gallia maxime ſentitur, ubi inter lapides candefactos funditur. Exurente enim coctura nigrum atque fragile conficitur. Præterea ſemel recoquunt: quod ſæpius feciſſe, bonitati plurimum confert. * [8] Id quoque notaſſe non ab re eſt, æs omne frigore magno melius fundi. * CAP. IX.

[b] Sequens temperatura ſtatuaria eſt, eademque tabularis, hoc modo: Maſſa [c] proflatur in primis: mox in proflatum additur tertia portio æris collectanei, hoc eſt, ex uſu coëmpti. Peculiare in eo condimentum [d] attritu domiti, & conſuetudine nitoris veluti manſuefacti. [9] Miſcentur & plumbi argentarii pondo duodena ac ſelibræ, centenis proflati. Appellatur etiamnum & [10] formalis temperatura æris tenerrimi, quoniam nigri plumbi decima portio additur, & argentarii vigeſima: maximeque ita colorem bibit, quem Græcanicum vocant. Noviſſima eſt, quæ vocatur ollaria, vaſe nomen hoc dante, ternis aut quaternis libris plumbi argentarii in centenas æris additis. Cyprio ſi addatur plumbum, color purpuræ fit in ſtatuarum prætextis.

XXI. [1] Æra exterſa rubiginem celerius trahunt, quam neglecta, niſi oleo perunguntur. [2] Servari ea optime in liquida pice tradunt. Uſus æris ad perpetuitatem monumentorum jam pridem tranſlatus eſt, [3] tabulis æreis, in quibus publicæ conſtitutiones inciduntur.

XXII. Metalla æris multis modis inſtruunt medicinam, utpote cum hulcera omnia ibi ocyſſime ſanentur. Maxime tamen prodeſt cadmia. [1] Fit ſine dubio hæc & in argenti CAP. X.

INTERPRETATIO.

a *Sed &c.*] In aliis a Cypro fodinis ærariis.
b *Sequens.*] Ad ſtatuas faciendas, & ad ducendas tabulas æneas, altera hæc opportuna æris temperatura eſt.
c *Proflatur.*] Flando reſolvitur
d *Attritu.*] Quando ex crebro attritu domitum eſt, & quemdam veluti nitorem traxit.

NOTÆ.

201. *Juxta Roſtra.*] In foro Romano, regione Urbis octava.

202. *Eleo habitu*] In M S S. *Saleo habitu.* Turnebus, lib. 26. Adverſ. cap. 12. pag. 487 legit *Oetæo habitu*: nempe tunica illa moleſta, quæ tabe veneni imbuta, viſceribus ejus inhæſit, tantoſque cruciatus excitavit, ut in ardentem pyram conjicere ſe maluerit, quam acerbum dolorem perferre diutius.

203. *Sentienteque.*] Sentiente in ea tunica ſupremum finem.

204. *L. Luculli.*] Ejus, qui adverſus Mithridatem bella geſſit.

205. *Tot certaminum.*] Tot viris claris honorem ſtatuæ illius ſibi vindicantibus.

Sect. XX. 1. *In Cyprio coronarium.* &c.] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 16. cap 19. Coronarium Galli vocant, *Clinquant*, mimorum coronis adhiberi ſolitum. Savotus, lib. de nummis, part. 2. cap. 17. pag. 124.

2. *Taurorumque felle.*] A ſolo igne trahere hunc colorem Savotus eſt auctor, loc cit. pag. 125.

3. *Prætenui pyropi.*] Hoc eſt, ut Iſidorus explicat loc. cit. *Prætenui bractea igneſcit, & imitatur flammas, unde & pyropum dicitur.* Græci πυρωπὸν vocant, quod eſt aſpectu rutilo.

4. *Regulare*] Quod in regulas ducitur, quod malleis tunditur, ut ductile fiat, & regulare: ſicut contra fuſile, quod tantum funditur, quale caldarium eſt. Iſidorus, loc. cit. Alibi quam in ærariis Cypri fodinis fieri nunc Plinius admonet.

5. *Differentia*, &c.] Totidem verbis Iſidorus, loc. cit.

6. *In reliquis.*] Iſidorus, loc. cit.

7. *Sed octonas . . . addunt.*] Ad centena ſcilicet æris proflati pondo, ut mox dicetur.

8. *Id quoque notaſſe.*] Iiſdem verbis Iſidorus loc. cit Ab his vocibus Plinianí editores capitis initium fecere, cui & addidere lemma, *Differentiæ æris & mixturæ*, quod multo ante præfigi oportuit eo loco, unde nos ſectionem viceſimam auſpicati ſumus, ut ipſa commonſtrat Pliniana oratio. In M S S. porro *frigori magno* legimus.

9. *Miſcentur.*] Coloſſi equeſtres, ſimileſve ſtatuæ, non ex ſolo ære conflantur, ſed pars aliqua ſtanni Cornubienſis admiſcetur, ut facilius æs fuſum fluat: tunc appellari ſolet *Bronze.* Si cum centum libris æris miſceantur viginti pondo ſtanni purgatiſſimi, vocatur metallum, ut in campanis, tormentiſque ignivomis fieri ſolet Simile huic fere eſt, in quo plumbum argentarium admiſceri ſolitum Plinius ait hoc loco: quod ipſe idcirco *album æs* appellat, lib. 16. ſect. 21.

10. *Formalis.*] Ad formas faciendas, *pour faire des moules.*

Sect. XXI. 1. *Æra exterſa.*] Totidem verbis Iſidorus, lib. 16. cap. 19.

2. *Servari ea.*] Iſidorus, loco cit.

3. *Tabulis æreis*, &c.] Priſcos illos Græcos ac Latinos, leges, fœdera, aliaque in æreis tabulis inſculpſiſſe, tralatitium eſt. Livius, lib. 3 cap 57. *Leges Decemvirales, quibus XII. Tabulis eſt nomen inditum, in æs inciſas, in publico propoſuerunt.* Servius, in illud Maronis, Æneid. 6.

Fixit leges pretio, atque refixit:

Fixit autem ideo, inquit, *quia inciſa in æreis tabulis leges affigebantur parietibus.* Cicero, 3. Philip. 36. *Antonium falſas leges in æs incidendas & in Capitolio figendas curaviſſe.* Hinc & leges ipſæ *Æra* appellatæ. Idem Tullius, lib. 12. Epiſt. Famil. 1. *Cujus æra refigere debebamus, ejus etiam chirographa defendimus.* Et 3. in Catil. 19. *Cum & legum æra liquefacta ſunt.* Tamen vetuſtiore ævo inciſæ in ligno leges. Teſtis Gellius lib. 2. cap 12. *In legibus Solonis illis antiquiſſimis, quæ Athenis axibus ligneis inciſa ſunt.* &c. Unde has legum tabulas ab Athenienſibus Axonas eſſe nuncupatas, Plutarchus in Solone tradit

Sect. XXII. 1. *Fit ſine dubio hæc.*] Totidem verbis hæc

fornacibus, candidior ac minus ponderoſa, ſed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera ſunt. [2] Namque ut ipſe lapis, ex quo fit æs, cadmia vocatur, fuſuris neceſſarius, [3] medicinæ inutilis: [a] [4] ſic rurſus in fornacibus exſiſtit, aliamque nominis ſui originem recipit. [5] Fit autem egeſta flammis atque flatu tenuiſſima parte materiæ, cameris lateribuſve fornacum pro quantitate levitatis applicata. Tenuiſſima eſt in ipſo fornacum ore, qua flammæ eructantur, appellata [6] capnitis, exuſta, & nimia levitate ſimilis favillæ. [7] Interior optima, cameris dependens, & ab eo argumento botryïtis cognominata: ponderoſior hæc priore, levior porro ſecuturis. Duo ejus colores: deterior cinereus, puniceus melior, friabilis, [8] oculorumque medicamentis utiliſſima. Tertia eſt in lateribus fornacum, quæ propter gravitatem ad cameras pervenire non potuit. [9] Hæc dicitur placitis, & ipſa ab argumento, cruſta verius, [10] quam pumex, intus varia, ad pſoras utilior, [11] & ad cicatrices [b] trahendas. [12] Fluunt ex ea duo alia genera: onychitis extra pæne cærulea, intus onychitæ maculis ſimilis. Oſtracitis tota nigra, & e ceteris ſordidiſſima, vulneribus maxime utilis. [13] Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima, iterumque a medicis coquitur carbone puro; atque ubi in cinerem redit, extinguitur vino ammineo, quæ ad emplaſtra præparatur: quæ vero ad pſoras, aceto. [14] Quidam in ollis fictilibus tuſam urunt, ac lavant in mortariis, poſtea ſiccant. Nymphodorus [15] lapidem ipſum quam graviſſimum ſpiſſiſſimumque urit pruna, & exuſtum Chio vino reſtinguit, tunditque, mox linteo cribrat, atque in mortario terit, mox aqua pluvia macerat, iterumque terit quod ſubſidit, donec ceruſſæ ſimilis fiat, [16] nulla dentium offenſa. [c] Eadem Iollæ actio: ſed quam puriſſimum lapidem eligit.

XXIII. [1] Cadmiæ effectus ſiccare, perſanare, ſiſtere fluxiones, pterygia & ſordes oculorum purgare, ſcabritiem extenuare, & quidquid [2] in plumbi effectu dicemus. Et æs ipſum ad omnia eadem uritur: præterque, albugines oculorum & cicatrices. Hulcera quoque oculorum cum lacte ſanat, idque Ægyptii collyrii modo terunt in coticulis. Facit & vomitiones e melle ſumptum. [4] Uritur autem Cyprium in fictilibus crudis cum ſulphuris pari pondere, circumlito ſpiramento, in caminis, donec vaſa ipſa percoquantur. [5] Quidam & ſalem addunt, alii alumen pro ſulphure, alii nihil, ſed aceto tantum aſpergunt. Uſtum teritur mortario Thebaïco, aqua pluvia lavatur, iterumque adjecta largiore teritur, [6] & dum conſidat, relinquitur: hoc ſæpius, donec ad ſpeciem minii redeat. Tunc ſiccatum in Sole in ærea pyxide ſervatur.

Cap. XI. XXIV. [1] Et ſcoria æris ſimili modo lavatur, minore effectu, quam æs ipſum: Sed

INTERPRETATIO.

a *Sic rurſus.*] Sic ruſum alia in fornacibus, *in quas lapis ille conjicitur ad fuſuram æris*, cadmia gignitur, aliamque habet originem eodem ſervato nomine.

b *Trahendas.*] Delendas.

c *Eadem.*] Sic & Iollas facit.

NOTÆ.

pariter Iſidorus, loc. cit. & Dioſc. lib. 5. cap. 84. *Γινέται δὲ καδμία καὶ ἐν τῷ ἀργυρίῳ λευκοτέρα καὶ κουφοτέρα οὖσα· ἧττον δὲ τὴν δύναμιν ἔχει.* Gallis, *Calamine*: Reperitur in Gallia, & Leodienſi agro.

2. *Namque ut ipſe lapis.*] Non eſt is proprie cadmia, ſed cadmia tamen a nonnullis vocatur. Plinius hoc libro, ſect. 2. *Fit æs & e lapide æroſo, quem cadmiam vocant.*

3. *Medicinæ inutilis.*] Per ſe nimirum, neque uſtione præparatus. Alioqui enim medici, ut Nymphodorus, & Iollas, atque ex eorum placitis Plinius ipſe ſub finem hujus ſect. exuſtum, cribratumque in varios medicinæ uſus recondunt.

4. *Sic rurſus.*] Ita Reg. 2. ceterique MSS. ut connectatur hæc ſententia cum ſuperiore. In libris hactenus editis; *Namque ipſe lapis . . . Hic rurſus exſiſtit*: inſulſe prorſus: nam quo tandem ſenſu, lapis exſiſtere in fornacibus dicitur?

5. *Fit autem*] Dioſcor lib. 5. cap 84. totidem ferme verbis: *Γινέται δὲ ἡ καδμία ἐκ τοῦ χαλκοῦ καμινευομένου, ἐξαιθαλουμένης τῆς λιγνύος τοῖς τοίχοις καὶ τῇ ὀροφῇ τῆς καμίνου. Gignitur & cadmia e fuligine, quæ dum excoquitur æs, egeſta flammis flatuque, lateribus cameriſque fornacum applicatur.* Vide etiam auctorem libri de ſimp. med. ad Patern. tomo 13. operum Galeni, pag 987.

6. *Capnitis.*] Καπνῖτις, fumoſa.

7. *Interior optima.*] Dioſ loc. cit. Καδμείας ἀρίστη μέν ἐστιν ἡ Κυπρία, καλουμένη ἡ βοτρυῖτις, hoc eſt, racemoſa. In officinis Tuthia Alexandrina dicitur, quoniam ex Ægypto Syriaque advehitur: a Tuthia tamen Arabum diverſa. Canepar. deſcr. 1. cap 3 pag 10.

8. *Oculorumque.*] Dioſc loc cit. & Oribaſius, lib 13.

9. *Hæc dicitur placitis.*] Dioſc. loc. cit. *Ἔστι δὲ καὶ πλακώδης τε καὶ ζωνῖτις*, quaſi cruſtoſa.

10. *Quam pumex.*] Pumicoſam enim cadmiam optimam eſſe oportere, auctor eſt Dioſc loc. cit qui exuri jubet ad medicinæ uſum, donec pumicoſa reddatur: *μέχρι ἀνακισηρώδης τὴν ὄψιν γένηται.*

11. *Et ad cicatrices.*] *Κατουλωτικὴ δυναμένη*, inquit Dioſcor. loc. cit.

12. *Fluunt ex ea.*] Hæc duo genera totidem notis deſcribit & Dioſc. lib 5. cap. 84. *Ὀνυχῖτις, καὶ ὀστρακῖτις*, five teſtacea. Illa ab intercurrentibus lineis, ſeu maculis, onychitæ lapidi ſimilibus, *διὰ τὸ ἴχνεα ἐμφαίνειν ὀνυχίτῃ*. Ista a ſuperficie terrea ſive teſtacea, nomen habet: *μέλαινα καὶ ὀστρακώδης κεχρωμένη ἐμφάσει.*

13. *Omnis autem.*] Dioſc. loc. cit. & poſt illum Oribaſius, lib. 13 fol. 157 totidem omnino verbis.

14. *Quidam in ollis.*] Dioſc. & Oribaſ. locis cit.

15. *Lapidem ipſum*] Ex quo fieri æs, quemque cadmiam appellari diximus ſub initium hujus ſectionis.

16. *Nulla dentium offenſa.*] Ita ut, cum manditur, dentibus cedat. Dioſc. loc. cit.

Sect. XXIII. 1. *Cadmiæ effectus.*] Dioſc. loc. cit. *Δύναμιν δὲ ἔχει στυπτικὴν, κοιλωμάτων ἀναπληρωτικὴν, ἐφελκίδων ῥυπτικὴν*, &c.

3. *Et æs ipſum ad omnia eadem.*] Hoc eſt, ut Dioſc. explicatius tradit, lib. 5. cap 87. ad ſiccandum, purgandum, extenuandum, hulcera ad cicatricem perducenda, oculorum vitia exterenda, &c.

4. *Uritur autem Cyprium.*] Æs ſcilicet. Dioſcor lib 5. cap. 87. uri ſic jubet clavos æreos diſſolutarum navium, in fictilibus crudis compoſitos, ſubſtrato ſulphure, cum ſalis pari pondere, & iiſdem his viciſſim inſparſis: olla deinde operculata, etiam circumlito creta figulari ſpiramento, inditur fornaci, donec figlinum plane percoquatur: *περικαίεται δὲ ἐν χύτρᾳ, καὶ ὑποχρισθεῖσα πηλῷ κεραμικῷ λίθον εἰς κάμινον*, &c. Fruſtra *caminis* legit hic Budæus, Plinio ac Dioſcoride refragantibus.

5. *Quidam & ſalem.*] Quæ ſectione reliqua continentur, totidem fere verbis habet Dioſc. lib. 5. cap. 84 & 87. ſub finem

6. *Et dum conſidat*] Dum nihil ſpumæ ſordiumve ſupernatet, ſed purum conſidat. Dioſc. lib 5. cap 74.

Sect. XXIV. 1. *Et ſcoria æris.*] Hæc totidem verbis Dioſc.

& æris flos medicinæ utilis eſt. Fit ære fuſo, & [2] in alias fornaces tranſlato: ibi flatu crebriore [3] excutiuntur velut [a] milii ſquamæ, quas vocant florem. Cadunt autem, [4] cum panes æris aqua refrigerantur rubentque. [b] Similiter ex eis fit, [5] quam vocant lepida, & ſic adulteratur flos, [6] ut ſquama veneat decuſſa vi [7] clavis, in quos panes ærei [8] ferruminantur. In Cypri maxime officinis omnia. Differentia hæc eſt, quod ſquama excutitur ictibus iiſdem panibus: flos cadit ſponte.

XXV. [1] Squamæ eſt alterum genus ſubtilius, [2] ex ſumma ſcilicet lanugine decuſſum, quod vocant ſtomoma. Atque hæc omnia medici (quod pace eorum dixiſſe liceat) ignorant, pars major & nomina: in tantum a conficiendis medicaminibus abſunt, quod eſſe proprium medicinæ ſolebat. Nunc quoties incidêre in libellos, componere ex his volentes aliqua, hoc eſt, impendio miſerorum experiri commentaria, [3] credunt Seplaſiæ omnia fraudibus corrumpenti. Jam quidem facta emplaſtra & collyria mercantur: [c] [4] tabeſque mercium, aut fraus Seplaſiæ ſic exteritur. Et ſquama autem & flos uruntur in patinis fictilibus aut æreis, deinde lavantur, [5] ut ſupra, ad eoſdem uſus: & amplius [6] ad narium carnoſa vitia: itemque ſedis: [7] & gravitates aurium, per fiſtulas in eas flatu impulſa: [8] & uvas oris, farina admota. [9] Tollit & tonſillas cum melle. [10] Fit & ex candido ære ſquama longe Cypria inefficacior. Nec non urina pueri prius macerant clavos, paneſque. Quidam vero excuſſam ſquamam terunt, & aqua pluvia lavant. [11] Dant & hydropicis eam duabus drachmis in mulſi hemina, & illinunt cum polline.

XXVI. [1] Æruginis quoque magnus uſus. Sed pluribus fit ea modis. [2] Namque & e lapide, ex quo coquitur æs, deraditur: [3] & ære candido perforato, atque in cadis ſuper

INTERPRETATIO.

a. *Milii.*] Apludæ, corticeſve qui milium obvolvunt.

b *Similiter.*] Præterea fit e panibus lamiotſve æris lapis, qua flos adulteratur: & ſic ſquama venit, alias non venalis, ſed vilis: decutitur autem ea mallei ictibus e clavis, quibus conflandis maſſæ ſeu laminæ æreæ indurantur.

c *Tabeſque.*] Tabidæque ſic merces officinarum, aut Seplaſiæ fraus uſu teritur, & ab ægris abſumitur.

NOTÆ.

cor lib. 5. cap. 87. ſub finem. Scoriam Galli vocant, *Craſſe, ou loppe de bronze.*

2. *In alias fornaces.*] Vel e fornacibus in receptacula delapſo per tubulos ad ea pertinentes, ut ait Dioſc. lib. 5. cap. 88 Utroque enim modo peragitur.

3. *Excutiuntur*] Eo flatu follium crebriore excitantur ſquamæ milii ſimiles, κεγχροειδῆ τε, inquit Dioſcor. lib. 5. cap. 88. Auctor libri de ſimp. med. ad Patern tom. 13. operum Galeni, pag 987. *Ipſum flos eſt in ſpecie milii, &c.* Sic etiam MSS. non *excutiuntur*, ut ſcribi Salmaſius jubet, in Solin. pag. 1076.

4. *Cum panes.*] Maſſæ candentes æris. Qui repurgandis metallorum inquinamentis præſunt, inquit Dioſcor. lib. 5. cap. 88. aquam puriſſimam æri affundunt, ejus refrigerandi gratia Hac vero repentina denſatione ac concretione, velut exſpuitur, & emicat granum milio ſimile, quem vocant florem. Γίνεται δὲ ἄνθος, ὅταν οἱ μεταλλευταὶ χέωσι ... [illegible] (χαλκοῦ ἄνθος.)

5. *Quam vocant lepida.*] Λεπίδα, hoc eſt, ſquamam æris.

6. *Ut ſquama veneat, &c.*] Hunc Plinii locum integerrimum repræſentamus, qualis in codice Reg. altero extat, cum hactenus interpolatum libri vulgati exhibeant in hunc modum: *ut ſquama veneat pro eo. Eſt autem hæc decuſſa in clavis, per quos panes ærei ferruminantur.* Vidit & e ſuis codicibus Salmaſius in Solin. p. 177. ut edidimus, ita legi oportere: Plinii tamen ſententiam, quam interpretatione noſtra perſpicuam, ut quidem remur, fecimus, aſſequi ſe negat poſſe Etiam in Parmenſi editione, Brixienſi, & aliis ante Frobenium. *in quos panes ærei* non *per quos*, diſerte ſcribitur.

7. *Clavis.*] Qui ex ære pro navibus configendis parabantur. Idcirco hæc ſquama clavaris appellata, a Dioſc. lib. 5. cap. 89. Λεπὶς δὲ ἡ μὲν ... [illegible] ἧλος, ... Græcis ἧλος clavus eſt.

8 *Ferruminantur.*] Parantur, & indurantur. Plinius, lib. 36. ſect. 67. *Vitrum ſulphuri concoctum ferruminatur in lapidem*, hoc eſt, indureſcit, concreſcitque

Sect. XXV. 1. *Squama eſt alterum.*] Oribaſius, lib. 13. pag. 233 Χαλκοῦ λεπίς, *hoc eſt, ſquama æris, laudatiſſima eſt quæ ex Cypriis officinarum clavis excuſſa, craſſaque eſt, & heliitis a clavis ducto nomine appellatur .... ſquama vero, quam ſtomoma* (στόμωμα) *vocant, habet eamdem vim quam æris ſquama, &c.* Celſus, lib. 6. cap. 6. in Cleonis collyrio: *Squama æris, quod* στόμωμα *appellant pondo* X. I. hoc eſt, denarius unus. Non viderunt hæc auctorum teſtimonia Saracenus, Dalecampius, & qui eos ſequitur Salmaſius in Solin. pag. 1084. qui Plinium hallucinatum hoc loco putant: neque aliud eſſe στόμωμα aſſeverant, quam ferrum illud duriſſimum, quod *Aciarium* Gloſſæ, Galli vocant, *de l'acier.*

2. *Ex ſumma .... lanugine.*] Panum æreorum.

3. *Credunt Seplaſiæ.*] Unguentariis pigmentorumque negotiatoribus, ut dictum eſt ſect ult. libri ſuperioris, in fine. Vide Notas & Emend num. XVII.

4 *Tabeſque mercium.*] Ironia eſt: Purgari vel ſic ait officinas tabidis ſituque corruptis mercibus. Seplaſiæ fraudem innocem exteri ac deleri, cum vel putrida medicamenta, vel adulterata a ſeplaſiariis, coëmant medici imperiti, quos ea per ſe ſe conficere par fuit.

5 *Ut ſupra, ad eoſdem.*] Ut de cadmia dictum eſt ſect. 22. de Cyprio ære, ſect 23. & ad eoſdem, ad quos illa valere dictum eſt, uſus.

6. *Ad narium.*] Dioſc. lib. 5. cap. 88 [illegible] *abſumit narium carnoſa vitia, itemque ſedis.* Σάρκωμα carnoſitas, carnis præter naturam incrementum. In his utique vitiis primum obtinent polypi locum: de quibus Theod Priſcianus ita pronunciat, lib. 1. cap. 11. *Polypis eminentibus æris florem, & ſinopidem ex aquo combures, & ex eo pulvere ſanabis loca*

7. *Et gravitates, &c.*] Dioſc. totidem verbis, loc. cit.

8. *Et uvas oris.*] Quam & columellam vocant. Sic Reg. 2. Prius *& hulcera oris* legebatur. At Dioſc. loc. cit. Σταφυλὰς δὲ καὶ κιονίδας. Vidit hoc & Pintianus in ſuo codice. Farinam porro, quæ hic admovenda dicitur, ſquamam ipſam æris & florem intellige. Sic & chalcitis, ſect. 29. farina ſua tonſillas compeſcit.

9. *Tollit &c.*] Dioſc loc. cit.

10. *Fit & ex candido.*] Dioſc. lib. 5. cap. 89 Vide Notas & Emend. num. XVIII.

11. *Dant & hydropicis.*] Bibendam ſcilicet, ac præterea illinunt. Scribonius Largus, Compoſ. 133 *Ad hydropicos, cum jam diſtenti ſunt propter aquæ multitudinem.....ſquama æris, quam* λεπίδα *Græci vocant, pondo victoriati, data cum apii ſeminis pari pondere ex aqua mulſa cyathis quatuor: plurimum autem aquæ detrahit.*

Sect XXVI 1. *Æruginis.*] Noſtris, *Verd-de-gris.*

2. *Namque & e lapide*] Eo ſcilicet ex quo fieri æs, quem & cadmiam appellari a quibuſdam diximus, ſect. 22 Oribaſius, lib 13. Collect pag. 227. *In Cypro quoque metallis æruginem gigni ferunt: lapidibus quibuſdam æs habentibus, in quibus efflorеſcit ærugo .... ſed illam & paucam eſſe, & optimam.* Hauſit hæc ille, ut pleraque ſolet, ex Dioſc lib 5 cap. 91. Nativa porro hæc ærugo eſt: ſequitur factitia.

3. *Et ære candido.*] Hic prior æruginis conficiendæ modus, qui & a Dioſc. traditur, lib 5. cap 91. [illegible] inquit, &c. *In cadum, aut aliud conſimile vas, acetum quam*

acetum ſuſpenſo, æreo obturatis operculo: [a] multo probatiore, [4] quam ſi hoc idem ſquamis fiat. [5] Quidam vaſa ipſa candidi æris fictilibus condunt in aceto, raduntque x. die. [6] Alii vinaceis contegunt, totidemque poſt dies radunt. [7] Alii delimatam æris ſcobem aceto ſpargunt, verſantque ſpathis ſæpius die, donec abſumatur. [8] Eamdemque ſcobem alii terere in mortariis æreis ex aceto malunt. Ocyſſime vero contingit [9] coronariorum reciſamentis in acetum additis. [10] Adulterant marmore trito maxime Rhodiam æruginem, alii pumice, aut gummi. [11] Præcipue autem fallit atramento ſutorio adulterata. [12] Cetera enim dente deprehenduntur, ſtridentia in frendendo. [13] Experimentum in batillo ferreo. Nam quæ ſincera eſt, ſuum colorem retinet: quæ mixta atramento, rubeſcit. Deprehenditur & papyro, galla prius macerato: nigreſcit enim ſtatim ærugine illita. Deprehenditur & viſu, maligne virens. [14] Sed ſive ſinceram ſive adulteratam, aptiſſimum eſt ſiccatam in patina nova uri & verſari, [15] donec favilla fiat: poſtea teritur & conditur. [16] Aliqui in crudis fictilibus urunt, donec figlinum percoquatur. Nonnulli & thus maſculum admiſcent. [17] Lavatur autem ærugo, ſicut cadmia. [18] Vis ejus collyriis oculorum aptiſſima, [19] delacrymationibus mordendo proficiens. Sed ablui neceſſarium penicillis calidis, donec rodere deſinat.

XXVII. [1] Hieracium vocatur collyrium, quod ita maxime conſtat: temperatur autem id Hammoniaci unciis quatuor, æruginis Cypriæ duabus, atramenti ſutorii, quod chalcanthum vocant, totidem: miſyos vero una, croci ſex. Hæc omnia trita aceto Thaſio colliguntur in pilulas, excellentis remedii, [2] contra initia glaucomatum & ſuffuſionum, contra caligines, & ſcabritias, & albugines, ac genarum vitia. Cruda autem ærugo vulnerariis emplaſtris miſcetur. Oris gingivarumque hulcerationem mirifice emendat, & labiorum hulcera cum oleo. Quod ſi & cera addatur, purgat, & ad cicatricem perducit. Ærugo & callum fiſtularum erodit, vitiorumque quæ circa ſedem, ſive per ſe, ſive cum Hammoniaco illita, vel collyrii modo in fiſtulas adacta. Eademque cum reſinæ terebinthinæ tertia parte ſubacta, lepras tollit.

CAP. XII. XXVIII. Eſt & alterum genus æruginis, quam vocant [1] ſcoleca: [b] [2] in Cyprio ære hoc, trito alumine & ſale, aut nitro pari pondere, cum aceto albo quam acerrimo. [3] Non fit hoc niſi æſtuoſiſſimis diebus circa Canis ortum. Teritur autem, [4] donec viride fiat, contrahatque ſe vermiculorum ſpecie, [5] unde & nomen. Quod vitium ut emen-

INTERPRETATIO.

a *Multo.*] Erit autem ærugo ea multo probatior, &c.

b *In Cyprio.*] In mortario Cyprii æris hoc *invenitur.*

NOTÆ.

acerrimum infundito, atque illi ſuperponito inverſum vas æneum, præſertim concameratum: ſin minus, planum: ſit vero ad probe detersum, nullumque habeat ſpiramentum. Decima deinde die ſublato operculo æruginem inhærentem deradito.

4 *Quam ſi hoc idem ſquamis.*] Nam & e ſquamis, & e ſcobe delimata æris ærugo conficitur: ἰοῦται δὲ καὶ ἐκ ῥινίσματος χαλκοῦ ἢ λεπίδος. Dioſcor. loc. cit.

5 *Quidam vaſa ipſa.*] Dioſc. totidem verbis, loc. cit. poſt Theophr. lib. περὶ λίθων, pag. 12. Oribaſius, lib. 13. f. 116. Auctor lib. de ſimp. med. ad Patern. tom 13. operum Galeni, pag. 984. Lamellis æreis idem effici & ipſi tradunt, & Vitruvius quoque, lib. 7. cap 12. pag. 145.

6. *Alii vinaceis.*] Dioſcor. & auctor libri ad Patern. locis cit.

7. *Alii delimatam.*] Dioſcor. & auctor proxime cum eo laudatus.

8. *Eamdemque.*] Auctor libri ad Patern. loc cit.

9. *Coronariorum.*] Exiſtit ſtatim ærugo e reciſamentis æreis, quæ abjiciunt ii qui coronas ex ære faciunt, quod coronarium idcirco appellatum eſt, ſect. 10.

10. *Adulterant,* &c.] Totidem verbis Dioſc. lib. 5. cap. 91. & Oribaſ. lib. 13 pag 127.

11. *Præcipue.*] Dioſc & Oribaſ. loc cit.

12. *Cetera enim*] Oribaſ loc cit. *Quin dentibus quoque cognoſcitur: nam quæ ſincera eſt, levis, & non aſpera, illis cedit.* Totidem verbis & Dioſc lib. 5. cap. 91.

13. *Experimentum in batillo.*] Ferreum id inſtrumentum eſt, quo prunæ colliguntur, ad ſimilitudinem palæ: *une peſle à feu.* Laminam pro batillo Dioſc adhibet, quod eumdem uſum habet: cetero Dioſcoridis rationi prorſus Pliniana congruit: Τὸ δὲ χάλκανθον, inquit, ἀπελέγχεται τῷ πυρί, &c. *Atramentum ſutorium igne deprehenditur: namque ſi lamina aut fictili æruginem ita adulteratam inſperſeris, & horum alterutrum ferventi cinere aut prunis impoſueris, mutato colore rubeſcet, quæ atramento ſutorio mixta fuerit, &c.*

14. *Sed ſive ſinceram.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 5. cap. 92.

15. *Donec favilla.*] Donec colorem cinereum quodammodo referat, inquit Dioſc. ἕως ἂν μεταβάλῃ, καὶ τεφρώδης τῇ χρόᾳ.

16. *Aliqui,* &c.] Dioſc. loc. cit.

17. *Lavatur .... ſicut cadmia.*] De qua, ſect. 22.

18. *Vis ejus.*] Oculorum cicatrices exteri ea & attenuari auctor eſt Dioſc. loc. cit. A Galeno in collyriis oculorum ſæpiſſime adhibetur, lib. 4. κατὰ τόπους.

19. *Delacrymationibus.*] Lacrymis ciendis. Dioſcorides, loc. cit. Δύναται δὲ καὶ ἰὸς ὤν ..... δάκρυα ἄγειν, &c.

Sect. XXVII. 1. Ab Hierace confectore nomen habere videtur. Celſus, lib. 6 cap. 6 *Hieracis collyrium: Id quoque quod Hieracis nominatur, ... habet myrrhæ* P. x. 1. *Hammoniaci* P. x. 11. *Æruginis raſæ* P. x. 1111. &c. Similius eſt, quod Cæſarianum ibidem appellatur: *Habet atramenti ſutorii* P x. 1. *Myſi* P. x. 1. *Piperis albi* P. x. v *Cadmiæ lotæ* P x. 111. &c. Plura vero his affinia Galenus affert, lib. 4. κατὰ τόπους, cap. 8 pag. 434. & ſeq.

2. *Contra initia.*] Quæ reliqua deinceps ſectione hac continentur, totidem ea verbis extant apud Dioſcor. lib. 5. cap. 92.

Sect. XXVIII. 1. *Scoleca.*] In libris hactenus editis, *ſcolectam.* Reg 2. *ſcolemia.* At Index loci hujus, *Scolex æris.* Dioſcoridi lib. 5. cap. 92. ἰὸς σκώληξ, *ærugo vermicularis*, a vermiculorum ſpecie.

2. *In Cyprio ære.*] In mortario Cyprii æris Εἰς θυίαν Κυπρίου χαλκοῦ, ἔχουσαν δὲ καὶ δοίδυκα ἀπὸ τῆς αὐτῆς κατεσκευασμένον ὕλης, ἐγχέαι ὄξους λευκοῦ τοῦ δριμυτάτου, &c. *In mortarium Cyprii æris, quod & piſtillum ex eadem materia factum habeat, aceti albi acriſque heminam dimidiam infundito,* &c.

3. *Non fit hoc.*] Dioſc loc. cit.

4. *Donec viride.*] Donec æruginis colorem referat, & ſtrigmenti ſpiſſitudinem contrahat, inquit Dioſcor. loc. cit. ἕως τῇ μὲν χροιᾷ ἰώδης, τῇ δὲ συστάσει γλοιώδης γένηται.

5. *Unde & nomen.*] Hanc appellationis illius cauſam, etſi eſt veriſſima, Dioſcorides non attigit. Nam quod & ille, & eum ſecutus Oribaſius, lib 13 pag 127. de vermiculis Rhodiacis afferunt, neque huc pertinet, & valde vereor ut ſinceriſſimum ſit.

Digitized by Google

detur, duæ partes quæ fuere aceti, [6] miſcentur urina pueri impubis. [7] Idem autem in medicamentis & ſanterpa efficit, [8] qua diximus aurum ferruminari, uſuſque utriuſque, qui æruginis. [9] Scolecia fit & per ſe, detaſa ab ærario lapide, de quo nunc dicemus.

XXIX. Chalcitin vocant lapidem, ex quo ipſum æs coquitur. [1] Diſtat a cadmia, quod illa ſuper terram ex [a] ſubdialibus petris cæditur, hæc ex obrutis. Item quod chalcitis friat ſe ſtatim, mollis naturâ, ut videatur lanugo concreta. Eſt & alia diſtinctio, quod chalcitis tria genera continet, æris, & miſyos, & ſoryos, de quibus ſingulis [2] dicemus ſuis locis. [3] Habet autem æris venas oblongas. [4] Probatur mellei coloris, gracili venarum diſcurſu, friabilis, nec lapidoſa. Putant & recentem utiliorem eſſe, quoniam inveterata [5] ſory fiat. [6] Vis ejus ad excreſcentia in hulceribus, ſanguinem ſiſtere, gingivas, uvam, tonſillas farina compeſcere. Vulvæ quoque vitiis in vellere imponitur. Cum ſucco vero porri verendorum additur emplaſtris. [7] Maceratur autem in fictili ex aceto circumlito fimo diebus XL. & colorem croci trahit. Tunc admixto cadmiæ pari pondere, medicamentum efficit, [8] pſoricon dictum. Quod ſi duæ partes chalcitidis tertia cadmiæ temperentur, acrius hoc idem fiet: [9] etiamnum vehementius, ſi aceto, quam vino temperentur. Toſta vero efficacior fit ad eadem omnia.

XXX. [1] Sory Ægyptium maxime laudatur, multum ſuperato Cyprio, Hiſpanienſi, & Africo: [2] quanquam oculorum quoque curationi quidam utilius Cyprium putant: [3] ſed in quacumque natione optimum, cui maximum virus in olfactu, trituque pinguiter nigreſcens, & ſpongioſum. [4] Stomacho res contraria in tantum, ut quibuſdam olfactu modo vomitiones moveat. Et Ægyptium quidem tale: [5] Alterius nationis contritum ſplendeſcit, ut miſy, [6] & eſt lapidoſius. [7] Prodeſt autem & dentium dolori, ſi contineatur, atque colluat: & oris hulceribus gravibus, quæque ſerpunt. [8] Uritur carbonibus, ut chalcitis.

XXXI. [1] Miſy aliqui tradiderunt fieri [2] exuſto lapide in ſcrobibus, flori ejus luteo miſcente ſe ligni pinei favilla. Revera autem e ſupradicto fit lapide, concretum natura, diſcretumque, & optimum in Cypriorum officinis: [3] cujus notæ ſunt friati aureæ ſcintillæ, & cum teratur, arenoſa natura, ſive terrea, chalcitidi ſimilis. Hoc admiſcent, qui aurum purgant. Utilitas ejus infuſi cum roſaceo auribus purulentis: & in lana impo-

INTERPRETATIO.

a *Subdialibus.*] Sub dio expoſitis.

NOTÆ.

6. *Miſcentur urina.*] Tertia nempe urinæ parte ad duas aceti partes addita. Aliter Dioſc. loc. cit. Ἐσφραγὶς δὲ καὶ ἐν χρόνῳ γίνεται ἄγαν, ἐὰν ὄξους μὲν λάβῃ μέρος ἕν, οὔρου δὲ παλαιοῦ μέρη δύο, καὶ τὰ ἄλλα, ὡς προείρηται. *Efficax autem & valde boni coloris redditur, ſi duæ partes urinæ veteris cum una aceti adjiciantur, & reliqua, uti dictum eſt, peragantur.*

7. *Idem autem.*] Dioſc. lib. 5. cap. 104.

8. *Qua diximus.*] Anteriore libro, ſect. 29.

9. *Scolecia.*] MSS. *Scolea.* Fieri autem & per ſe ait, hoc eſt, & aliud genus eſſe, non cura & arte factitium, ut quod proxime ante explicuit, ſed ſponte proveniens, ac nativum. Hæc ærugo vermicularis a Dioſc. foſſilis appellatur, lib. 5. cap. 92. ἰὸς σκώληξ ὀρυκτός.

Sect. XXIX. 1. *Diſtat a Cadmia.*] Ab æroſo illo altero lapide, ex quo fieri æs diximus, ſect. 2 & 22.

2. *Dicemus ſuis locis.*] Sect. triceſima, quæ ſequitur, & triceſima prima.

3. *Habet autem æris.*] Hoc eſt, æris ſimiles. Dioſc. lib. 5. cap. 115. Χαλκῖτιν προκριτέον τὴν χαλκοειδῆ . . . . καὶ ἴνας ἐμφαίνουσαν καὶ διαυγεῖς ἔχουσαν. *Optima chalcitis æris ſpeciem refert . . . . intercurſantibus venis oblongis, ſplendentibuſque.* Auctor libri de ſimp. med. ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag. 787. *Chalcitis gleba eſt naturalis, quæ eſt in Cypro inſula, quæ in metallis invenitur, colore ſubaureo, intus venas habens diffuſas, &c.*

4. *Probatur.*] Probat & Dioſc. loc. cit. εὔθρυπτος, ἄλιθός τε, καὶ οὐ παλαιά.

5. *Sory fiat.*] Sory ipſum vetuſtate mutari in chalcitin, auctor eſt Galenus, lib. 9. de fac. ſimp. med. pag. 266. atque hæc tria tenuitate tantum diſcrepare, craſſiſſimumque eſſe ſory, tenuiſſimum miſy: mediam chalcitin. Sic etiam Aetius, lib. 2. de re med. cap. 65. pag. 57.

6. *Vis ejus, &c.*] Sic Dioſc. totidem fere verbis, lib. 5. cap. 115. Ἔστι δὲ καὶ τῶν μετρίως σηπτικῶν· ποιεῖ δὲ καὶ πρὸς ἐρυσιπέλατα, ἕρπητας, αἱμορραγίας τὰς ἐξ ὑστέρας καὶ μυκτῆρος σὺν πράσου χυλῷ. Ἐπέχει δὲ αὕτη καὶ οὖλα καὶ γαργαρεῶνα καὶ παρίσθμια. *Eſt & in genere leniter exedentium. Quin etiam efficax eſt ad eryſipelata & herpetas, itemque ſanguinis e vulva & naribus eruptiones cum porri ſucco.* Et inter ea quæ corpus exedunt, chalcitin Celſus enumerat, lib. 5. cap. 7. Et cap. 22. *ad putrem carnem conſumendam, ne ultra ſerpat, eamque leniter exedendam, ... auripigmentum cum chalcitide, &c.* De ſiſtendo ſanguine, uvaque compeſcenda, etiam Plinius Valer. lib. 3. cap. 21.

7. *Maceratur autem.*] Dioſc. ad verbum, lib. 5. cap. 116.

8. *Pſoricon.*] Ψωρικὸν Dioſc. loc. cit. & Galeno, lib. 9. de fac. ſimp. med. pag. 272. ubi ſimili ferme ratione hoc medicamenti genus concinnat: Dioſcorides vero plane eadem. Nomen habet, quod contra ſcabrities & aſperitates cutis, quas ψώρας Græci dicunt, vim habeat. Celſus, lib. 6. cap. 6. tit. *Ad oculos ſcabros. Nulla per ſe materia eſt, quæ pſoricum nominetur: ſed chalcitidis aliquid, & cadmiæ dimidio plus ex aceto ſimul conteruntur: idque in vas fictile additum, & contectum ficulneis foliis ſub terra reponitur: ſublatumque poſt dies XX. rurſus teritur, & ſic appellatur.*

9. *Etiamnum vehementius.*] Oribaſius, lib. 13. fol. 232.

Sect. XXX. 1. *Sory Ægyptium.*] Dioſc. lib. 5. cap. 119. Σῶρυ . . . . διαφέρειν τὸ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἐν ἄλλοις δὲ τόποις, ὡς ἐν Λιβύῃ, καὶ Ἰβηρίᾳ, καὶ Κύπρῳ. προκριτέον καὶ τὸ Αἰγύπτιον &c. *Couperoſe cendrée.*

2. *Quanquam oculorum.*] Sic ad ocularia medicamenta Cyprium quoque miſy Ægyptio anteponit Dioſcor. lib. 5. cap. 117.

3. *Sed in quacumque.*] Dioſc. totidem verbis, loc. cit.

4. *Stomacho, &c.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Alterius nationis.*] Vide Notas & Emend. num. XIX. Ut miſy ſplendeſcat, dicetur ſect. ſeq.

6. *Et eſt lapidoſius.*] Sory videlicet: de quo Galenus, lib. 9. de fac. ſimp. med. pag. 266. Οὐ τήκεται τὸ σῶρυ, διὰ τὸ λιθωδέστερόν τε καὶ σφοδροτέραν ἔχειν τὴν πῆξιν. *Sory non liqueſcit, quoniam lapidoſius eſt, vehementiuſque compactum.*

7. *Prodeſt autem.*] Et hoc de ſory Dioſcorides quoque prodidit, lib. 5. cap. 119. Ἰᾶται δὲ καὶ ὀδονταλγίας ἐνθέμενον εἰς τὰ βρώματα, καὶ τοὺς σαλευομένους δὲ ὀδόντας κρατύνει. *Dolori dentium cavernis eorum inditum medetur: eoſdem labantes firmat.*

8. *Uritur.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XXXI. 1. *Miſy.*] Μίσυ Dioſcoridi, lib. 5. cap. 117. Noſtris, *Couperoſe jaune*, ſeu Vitriolum Romanum.

2. *Exuſto lapide.*] Quem chalcitim vocant, ut dictum eſt initio ſect. 29.

3. *Cujus notæ ſunt.*] Dioſc. loc. cit. Μίσυ δὲ προκριτέον τὸ Κύπριον, χρυσοφανές, σκληρόν, καὶ ἐν τῷ θραυσθῆναι χρυσίζον, καὶ ἀποστίλβον ἀστεροειδῶς. *Miſy aſſumendum nationa*

ſiti, capitis hulceribus. Extenuar etiam ſcabritias oculorum inveteratas. Præcipue utile tonſillis, contraque anginas, & ſuppurata. Ratio, ut ſedecim drachmæ in hemina aceti coquantur addito meile, donec lenteſcat. Sic ad ſupradicta utile eſt. Quoties opus ſit molliri vim ejus, mel aſpergitur. Erodit & callum fiſtularum, [a] ex aceto ſoventium: & collyriis additur. Siſtit & ſanguinem, hulceraque quæ ſerpant, quæve putreſcant. Abſumit & excreſcentes carnes. Peculiariter virilitatis vitiis utile: & feminarum profluvium ſiſtit.

XXXII. [1] Græci cognationem æris nomine fecerunt & atramento ſutorio. [2] Appellant enim chalcanthum. Nec ullius æque mira natura eſt. [3] Fit in Hiſpaniæ puteis ſtagniſve, id genus aquæ habentibus. Decoquitur ea, admixta dulci pari menſura, & in piſcinas ligneas funditur. Immobilibus ſuper has tranſtris dependent reſtes lapillis extentæ, quibus adhæreſcens limus, vitreis acinis imaginem quamdam uvæ reddit. Exemptum ita ſiccatur diebus xxx. Color eſt cæruleus, perquam ſpectabili nitore, [4] vitrumque eſſe creditur: diluendo fit atramenthum tingendis coriis. Fit & pluribus modis: [5] genere terræ eo in ſcrobes cavato: quarum e lateribus diſtillantes hiberno gelu ſtirias, [6] ſtalagmian vocant: neque eſt purius aliud. [7] Sed ex eo candidum colorem ſentientem violam, lonchoton appellant. [b] Fir & in ſaxorum catinis, pluvia aqua corrivato limo gelante. Fit & ſalis modo, flagrantiſſimo Sole [8] admiſſas dulces aquas cogente. Ideo duplici quidam differentia, foſſile, aut factitium appellant hoc: pallidius, & quantum colore, tantum bonitate deterius. Probant maxime Cyprium in medicinæ uſu. [9] Sumitur ad depellenda ventris animalia drachmæ pondere cum melle. [10] Purgat & caput dilutum, ac naribus inſtillatum: item ſtomachum, cum melle aut aqua mulſa ſumptum. [11] Medetur & oculorum ſcabritiei dolorive, & caligini, & oris hulceribus. Siſtit & ſanguinem narium: item hæmorrhoïdum. [12] Extrahit oſſa fracta cum ſemine hioſcyami. Suſpendit epiphoras, penicillo fronti impoſitum. Efficax & in emplaſtris ad purganda hulcera, & excreſcentia hulcerum. Tollit & uvas, vel ſi decocto tangantur. Cum lini quoque ſemine ſuperponitur emplaſtris ad dolores tollendos: quodque ex eo candicat, in eo uſu præfertur violaceis, ſi gravitati aurium per fiſtulas inſpiretur. Vulnera etiam per ſe illitum ſanat, ſed tinguit cicatrices. [13] Nuperque inventum, urſorum in arena & leonum ora inſpargere illo: tantaque eſt vis in adſtringendo, ut non queant mordere.

CAP. XIII. XXXIII. [1] Etiamnum in ærariis reperiuntur, quæ vocant [2] pompholygem & ſpodon. Differentia, quod pompholyx loturâ paratur, ſpodos illota eſt. [3] Aliqui id quod ſit candidum leviſſimumque, pompholygem dixere: & eſſe æris [4] & cadmiæ ſavillam. Spodon nigriorem ponderoſioremque eſſe, deraſam parietibus fornacum, mixtis ſcintillis, aliquando & carbonibus. [5] Hæc aceto accepto odorem æris præſtat, & ſi tangatur lingua, ſaporem

Interpretatio.

a *Ex aceto.*] Iis qui ex aceto fiſtulas fovent miſy.

b *Fit &c.*] Fit & in ſaxis excavatis, aqua pluvia, quæ per venas chalcanthi labitur, limo corrivato, ac gelaſcente.

Notæ.

Cyprium auri ſpeciem præ ſe ferens, ac durum, quodque dum fricatur, aureis micet ſcintillis, ac ſtella modo ſplendeſcat.

Sect. XXXII 1. *Græci cognationem æris nomine.*] Hanc nominis affinitatem, idem alibi gentilitatem vocat: cujus occaſione, ut alias monuimus, de rebus agit alioqui diſparibus, nec alia re, niſi vocis ſono, connexis.

2 *Appellant.... chalcanthum.*] Χάλκανθος. Noſtri, *du vitriol, de la couperoſe.*

3. *Fit in Hiſpania.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 2. Diſpar aliquantum Dioſcoridis ratio eſt, lib. 5. cap. 114.

4. *Vitrumque eſſe creditur.*] Sic Reg. 2. & alii. Ob perſpicuitatem ſcilicet: Dioſc. loc. cit. Ἄγεται δ' αὐτοῦ ὑγρὸν τὸ κυανοῦν.... καὶ διαυγὲς. Inde chalcantho apud nos vitrioli nomen.

5. *Genere terræ eo.*] Quale in Hiſpaniæ puteis ſupradictis reperitur. Ita Reg. 2. & Colb. 3. Editi hoc tantum, *genere eo*, obſcura, ac mutila oratione. Iſidorus, loc. cit. hoc tantum: *Fit & in ſcrobibus cavatis, quarum de lateribus decidentes guttæ coaleſcunt.*

6. *Stalagmian.*] Σταλαγμίαν, hoc eſt, chalcanthum ſtillatitium. Σταλακτὸν & σταλακτικὸν a Dioſc. appellatur, lib. 5. cap. 14.

7 *Sed ex eo.*] E ſtillatitio chalcantho. Vide Notas & Emend. num. XX. Λογχωτὸν eſt Dioſcoridi, loc. cit. aliiſque.

8. *Admiſſas.*] In ſcrobes excavatas, aquæ ſupradictæ e puteis hauſtæ admittuntur, mox Sole coguntur: ut ſalem dixit antea fieri, lib. 31. ſect. 39. aqua e puteis in ſalinas ingeſta. Sic etiam Iſidorus, loc. cit.

9. *Sumitur, &c.*] Dioſc. lib. 5. cap. 114. Ἕλμινθας πλατείας κινεῖ .... ὁ ὁλκὸς καταπινόμενος, ἢ μετὰ μέλιτος ἐκλειχόμενος.

10. *Purgat, &c.*] Dioſc. totidem verbis, loc. cit.

11. *Medetur, &c.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 55. In MSS. porro, *ſcabritiæ*, legimus, non *ſcabritiei*.

12. *Extrahit oſſa.*] Dioſc. lib. 1. Εὐπορ. cap. 166. Ἀνάγει δ' ὀστᾶ καὶ ἀφίησι.... χάλκανθος, σὺν ὑοσκυάμου σπέρματι.

13. *Nuperque.*] Totidem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 2.

Sect. XXXIII 1. *Etiamnum in ærariis.*] In fornacibus, in quibus æs uritur.

2 *Pompholygem, & ſpodon.*] Πομφόλυξ levior eſt, evolatque ad fornices, quibus bullarum inſtar adglutinatur: unde nomenclaturam traxit, quoniam πομφόλυξ Græcis bulla eſt. Noſtris, *La fleur de la calamine.* Non eſt officinarum tuthia, ut recte probat Savotus, lib. de nummis, pag. 106. & 107. Spodion vero ponderoſius, quare ad fornices non aſcendit, ſed vel cineris inſtar, unde nomen, humi decidit, adhæretve parietibus. Longe diſparis naturæ ſpodion officinarum eſt, quod ex uſto fit ebore. Savotus, loc. cit. pag. 108.

3. *Aliqui*] Quos ſecutus eſt Dioſc. lib. 5. cap. 85. apud quem hæc totidem verbis extant, de pompholygis ſpodiique diſcrimine: & apud Oribaſ. lib. 13. pag. 231. qui ex Dioſcoride hauſit: ut & Galenus, lib. 9. de fac. ſimp. med. cap. 3. pag. 268.

4. *Et cadmiæ favillam.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Sic Dioſc. & Galenus, loc. cit. ubi pompholyga aiunt eſſe, ἀναφερόμενον αἰθάλην, μεταλλευομένης τῆς καδμείας.

5. *Hæc aceto accepto.*] Hoc eſt, aceto ſubacta. Dioſc. loc. cit. Ἐν τῷ ὄξει φυραθεῖσα.... ἔτι δὲ βορβορίζουσα ἐν τῇ γεύσει, guſtu cœnum reſipit.

horridum,

horridum. [6] Convenit oculorum medicamentis, quibuſcumque vitiis occurrens, [7] & ad omnia, quæ ſpodos: hoc ſolum diſtat, quod hujus [8] elutior vis eſt. [9] Additur & in emplaſtra, quibus lenis quæritur refrigeratio & ſiccatio. Utilior ad omnia quæ vino lota eſt.

XXXIV. [1] Spodos Cypria optima. Fit autem liqueſcentibus cadmia, [2] & ærario lapide. [3] Leviſſimum hoc efflatur & ocyus, evolatque e fornacibus, & tectis adhæreſcit, a fuligine diſtans candore. Quod minus candidum ex eo, immaturæ fornacis argumentum eſt: hoc quidam pompholygem vocant. Quod vero rubicundius ex iis invenitur, acriorem vim habet, exhulceratque adeo, ut cum lavatur, ſi oculos attingat, excœcet. Eſt & mellei coloris ſpodos, in qua plurimum æris intelligitur. Sed quodcumque genus lavando fit utilius: [4] purgatur ante penna, dein craſſiore lotura. Digitis ſcabritiem exterunt. Media vis ejus eſt, quæ vino lavatur. Eſt aliqua & in genere vini differentia. Leni enim lota collyriis oculorum minus apta putatur. Eadem efficacior hulceribus quæ manant, vel oris quæ madent, & omnibus medicamentis, quæ parantur contra gangrænas. Fit & in argenti fornacibus ſpodos, quam vocant [5] lauriotin. Utiliſſima autem oculis affirmatur, quæ fiat in aurariis: nec in alia parte magis eſt vitæ ingenia mirari. Quippe ne inquirenda eſſent metalla, viliſſimis rebus utilitates eaſdem excogitavit.

XXXV. [1] Antiſpodon vocant cinerem fici arboris, vel caprifici, vel myrti foliorum cum tenerrimis ramorum partibus, vel oleaſtri, vel cotonei mali, vel lentiſci. [2] Item ex moris immaturis, id eſt, candidis, in Sole areſactis: vel e buxi coma, vel pſeudocyperi, aut rubi, aut terebinthi, vel œnanthes. [3] Taurini quoque glutinis, aut linteorum cinerem, ſimiliter pollere inventum eſt. Uruntur omnia ea crudo fictili in fornacibus, donec figlina percoquantur.

XXXVI. In ærariis officinis [1] & ſpegma fit, jam liquato ære atque percocto, additis etiamnum carbonibus, flatuque accenſis: ac repente vehementiori flatu exſpuitur æris palea quædam. Solum, quo excipiatur, eſſe ſtratum debet.

XXXVII. Facile ab ea diſcernitur, quam in iiſdem officinis [1] diphrygem vocant Græci, ab eo quod bis torreatur. [2] Cujus origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato in caminis, donec excoquatur [3] in rubricam. Fit & in Cypro ex luto cujuſdam ſpecus areſacto prius, [4] mox paulatim circumdatis ſarmentis. [5] Tertio fit modo in fornacibus æris fæce ſubſidente. Differentiæ ſiquidem, quod æs ipſum in catino defluit, ſcoria extra fornaces, flos ſupernatat, [6] diphryges remanet. Quidam tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquantur, [a] ferruminari: circa hunc æs fervere, ipſum vero non percoqui, niſi tranſlatum in alias fornaces, & eſſe [b] nodum quemdam materiæ. Id quod ex cocto ſuperſit, diphryges vocari. [7] Ratio ejus in medicina ſimilis ſupra dictis: ſiccare, & excreſcentia conſumere, & perpurgare. [8] Probatur lingua, ut eam ſiccet tactu ſtatim, ſaporemque æris reddat.

XXXVIII. Unum etiamnum æris miraculum non omittemus. Servilia familia [1] illu-

Interpretatio.

a *Ferruminari.*] Coaleſcere.

b *Nodum.*] Duriorem materiam.

Notæ.

6. *Convenit.*] Pompholyx nimirum. Ita Galenus, lib. 9. de fac. ſimp. med. cap. 3. pag. 269.

7. *Et ad omnia quæ ſpodos.*] Ut exemplum in re una ſtatuam, ſpodos ſect. ſeq. utilis dicitur hulceribus quæ manant, Græci ἀχῶρας vocant: ad eumdem uſum commendat pompholygem Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 5. *de achoribus.*

8. *Elutior vis eſt*] Imbecillior ſpodi ſeu ſpodis vis. Sic Horatius, lib. 2. Satyr. 4. verſ. 16.

Irriguo nihil eſt elutius horto.

Hoc eſt, nihil inſipidius, quam hortenſia quæ multis aquis irrigantur.

9. *Additur*, &c.] Galenus. loc. cit.

Sect. XXXIV. 1. *Spodos Cypria.*] Oribaſius, lib. 13. fol. 231.

2. *Et ærario lapide*] Æruſo lapide, ex quo fieri æs dictum eſt ſect. 2. & 22.

3. *Leviſſimum hoc.*] Sic Reg. 2. & alii. Editi perperam, *leviſſime hæc.* Simon Januenſis, cap. de pompholyge, legit, *leviſſimo flatu, evolatque*, &c.

4. *Purgatur ante penna*, &c.] Sic libri editi, manuque ſcripti. Simon Januenſis, qui totum hoc de pompholyge caput exſcripſit, mendoſe, *purgatur ante prima: deinde craſſior. lotura digitis ſcabritiem exterunt.*

5. *Lauriotin.*] Λαυριῶτις a Laurio Atticæ pago, ubi argenti metalla fuere. Pauſanias, ſtatim initio libri primi, ſive Attic. Πλέουσι δὲ ἐς τὸ πρόσω Λαύριόν τέ ἐστιν, ἔνθα ποτὲ Ἀθηναίοις ἦν ἀργύρου μέταλλα. Hinc γλαῦκες Λαυριωτικαὶ apud Eraſm. Chil. 2. Cent. 8. Adag. 31.

Sect. XXXV. 1. *Antiſpodon.*] Ἀντίσποδα dicuntur, quæ deficiente ſæpenumero ſpodio, in ejus locum opportune ſufficiuntur. De his eadem plane tradit & Dioſc. lib. 5. cap. 86. & Oribaſius, lib. 13. fol. 231.

2. *Item ex moris*, &c.] Dioſc. & Oribaſ. locis cit.

3. *Taurini quoque*, &c.] Auctores proxime appellati.

Sect. XXXVI. 1. *Et ſpegma fit*] Sic etiam MSS. An *pſegma* ψῆγμα potius, quæ vox Græce ramenta & micas ſignificat, quæ appellatio huic æris paleæ accommodata ſatis videtur?

Sect. XXXVII. 1. *Diphrygem*] Dioſcoridi, lib. 5. cap. 120. τὸ διφρυγὲς, ſcilicet ἀπὸ τοῦ δὶς φρυγῆναι, quod bis torrefiat: ſive quod & areſiat a Sole, & ab igne torreatur.

2. *Cujus origo triplex.*] Totidem ea plane verbis a Dioſcoride explanata, loc. cit. & ab Oribaſio, lib. 13. fol. 226.

3. *In rubricam.*] In rubricæ colorem: ὅταν ἡ χροιὰ μιλτώδης γένηται. Dioſc. loc. cit.

4. *Mox paulatim*] Subintellige, uſto roſtove.

5. *Tertio fit*] Hoc eſt, tertium nihil aliud eſt, niſi ſedimentum æris in fornace adulti.

6. *Diphryges remanet*] In fundo, ceu fæx, ſubſidet: ὑφίσταται ἐν τῇ χώνῃ ἐγκαιόμενον τοῦ πυθμένι αὐτῆς. Dioſc. loc. cit.

7. *Ratio . . . ſimilis ſupra dictis*] Æri, ſcoriæ, cadmiæ, flori. Hæc totidem verbis Dioſc. loc. cit. Δύναμιν δ' ἔχει στυπτικὴν, καὶ ἀνακαθαρτικὴν ἐπιτεταμένως, σμηκτικήν τε καὶ ξηραντικὴν, καὶ καταστελτικὴν ὑπερσαρκώσεων, &c.

8. *Probatur*] Dioſc. loc. cit. ad verbum.

Sect. XXXVIII. 1. *Illuſtris in Faſtis.*] Ob multos Conſu-

ſtris in Faſtis, trientem æteum paſcit auro & argento, conſumentem utrumque. Origo atque natura ejus incomperta eſt mihi. Verba ipſa de ea re Meſſalæ ſenis ponam. Serviliorum familia habet trientem ſacrum, cui ſumma cum cura magnificentiaque ſacra quotannis faciunt: quem ferunt alias creviſſe, alias decreviſſe videri, & ex eo aut honorem aut diminutionem familiæ ſignificari.

CAP. XIV. XXXIX. Proxime indicari debent metalla ferri, optimo peſſimoque vitæ inſtrumento. Siquidem hoc tellurem ſcindimus, ſerimus arbuſta, ponimus pomatia, vites ſqualore deciſo annis omnibus cogimus juveneſcere. Hoc exſtruimus tecta, cædimus ſaxa, omneſque ad alios uſus ferro utimur. Sed eodem ad bella, cædes, latrocinia, non cominus ſolum, ſed etiam miſſili volucrique, nunc tormentis excuſſo, nunc lacertis, nunc vero pennato: quam ſceleratiſſimam humani ingenii fraudem arbitror. Siquidem, ut ocyus mors perveniret ad hominem, alitem illam fecimus, pennaſque ferro dedimus. Quamobrem culpa ejus non Naturæ fiat accepta. Aliquot experimentis probatum eſt poſſe innocens eſſe ferrum. In fœdere, quod expulſis regibus populo Romano dedit Porſenna, nominatim comprehenſum invenimus, ne ferro niſi in agricultura uterentur. [1] Et ſtilo ſcribere intutum, ut vetuſtiſſimi auctores prodiderunt. Magni Pompeïi in tertio Conſulatu exſtat edictum, in tumultu necis Clodianæ, prohibentis ullum telum eſſe in Urbe.

XL. Et tamen vita ipſa non defuit [a] honorem mitiorem habere ferro quoque. [1] Ariſtonidas artifex cum exprimere vellet Athamantis furorem [2] Learcho filio præcipitato reſidentem pœnitentia, æs, ferrumque miſcuit, ut rubigine ejus per nitorem æris relucente, exprimeretur verecundiæ rubor. Hoc ſignum exſtat Thebis hodierno die. Eſt in eadem urbe & ferreus Hercules, quem fecit [3] Alcon, laborum Dei patientia inductus. Videmus & Romæ ſcyphos e ferro dicatos in templo [4] Martis Ultoris. [5] Obſtitit eadem Naturæ benignitas, exigentis a ferro ipſo pœnas rubigine: eademque providentia nihil in rebus mortalibus [6] faciente, quam quod infeſtiſſimum mortalitati.

XLI. Ferri metalla ubique propemodum reperiuntur, quippe inſula etiam Italiæ [1] Ilva gignente: minimaque difficultate cognoſcuntur, ipſo colore terræ manifeſto. [2] Sed ratio eadem excoquendis venis. In Cappadocia tantum quæſtio eſt, aquæ an terræ fiat acceptum, quoniam perfuſa certo fluvio terra, neque aliter ferrum e fornacibus reddit. [3] Differentia ferri numeroſa. Prima in genere terræ cælive. Aliæ molle tantum, plumboque vicinius ſubminiſtrant: aliæ fragile & æroſum, rotarumque uſibus & clavis maxime fugiendum, cui prior ratio convenit. Aliud brevitate ſola placet, [4] claviſque caligariis: aliud rubiginem celerius ſentit. [5] Strictutæ vocantur hæ omnes, quod non in aliis metallis, a ſtringenda acie vocabulo impoſito. Et fornacum maxima differentia eſt: [6] nucleuſque quidem ferri excoquitur in his ad indurandam aciem: aliquæ modo ad denſandas incudes, malleorumve roſtra. [7] Summa autem differentia in aqua eſt, cui ſubinde

INTERPRETATIO.

a *Honorem.*] Ad mitiores uſus adſciſcere, *exempli gratia, ad ſtatuas, de quibus ſtatim dicetur.*

NOTÆ.

latur, ac triumphos, qui notantur in Faſtis.

Sect. XXXIX. 1. *Et ſtilo ſcribere intutum.*] Minime tutum. Sic etiam MSS. Sunt qui *vetitum* malint. *Intutum* Tacito ſemel, ſæpius Ammiano uſurpata vox.

Sect. XL. 1. *Ariſtonidas.*] Ἀριστωνίδας.

2. *Learcho filio.*] Exſtat apud Naſonem fabula, lib. 4 Metam. verſ. 467.

3. *Alcon.*] Meminit hujus in Laconicis Pauſanias, & Hippocoontis filium vocat: Naſo quoque, lib. 13 Metam. verſ. 683.

Illi fabricaverat Alcon
Myleus, & longo cælaverat argumento.

Niſi forte hic Naſonis Alcon argentarius faber eſt, ab illo ferrario diverſus.

4. *Martis Ultoris.*] In foro Auguſti, regione Urbis octava.

5. *Obſtitit.*] Ne hunc ferro mitiorem honorem vita haberet, de quo dictum eſt initio hujus ſectionis, obſtitit pro ſua benignitate Natura, tum inducta ferro rubigine velut in pœnam, tum ſimili ejus providentia nihil faciente in rebus mortalibus, quam quod eſt infeſtiſſimum mortalitati, & plenum laboris. Quare a mitioribus illis artibus ferrum traducendum ad falces, ligones, aliaque inſtrumenta, quibus arbuſta ſerimus, ponimus pomaria, cædimus ſaxa, &c.

6. *Faciente.*] MSS. quidam *facientis.*

Sect. XLI. 1. *Ilva gignente.*] Vide quæ dicta ſunt lib. 3. ſect. 12. Servius in illud Maronis, lib. 10. Æneid.

Aſt Ilva trecentos,
Inſula inexhauſtis Chalybum generoſa metallis:

Amplius aliquid apud Plinium legiſſe hic videri queat; ſi habenda ei fides eſt: Verba ejus ſunt hujuſcemodi: *IN-EXHAUSTIS Chalybum generoſa metallis, quanto exhauſta fuerit, tanto generoſior, hoc eſt, πολύχαλος. Ergo IN EXHAUSTIS non eſt una pars orationis: namque dicit Plinius Secundus: Cum in aliis regionibus effoſſis metallis terra ſint vacua, apud Ilvam hoc eſſe mirum, ſublata renaſcuntur, & rurſus de iiſdem locis effodiuntur. Varro & aliud dicit, naſci quidem illic ferrum, ſed in ſtricturam non poſſe cogi, niſi tranſvectum in Populoniam Tuſciæ civitatem, ipſi inſulæ vicinam.* Hæc Servius, cujus in laudandis auctoribus haud ſatis eſt explorata fides.

2. *Sed ratio eadem.*] Quæ æris explicata.

3. *Differentia ferri, &c.*] Tranſcripſit hunc locum integra fide totidem verbis Iſidorus, lib. 16. cap. 20.

4. *Claviſque caligariis.*] Caliga militaris ſimillima fuit ſandaliis PP. Capucinorum, ſed clavis præterea ſubtus ſuffixa. Iconem exhibet caligæ, libro ſingulari, De caliga veterum, Nigronius noſter, ſub finem operis.

5. *Strictura.*] Stricturam vocant antiqui maſſam ferri ſeu laminam, quod in maſſam unam ſtringitur, ac coaleſcit. Sic Varro accepit, eo loco quem ex Servio paulo ante retulimus. Nonio ſtricturæ ſunt & ſcintillæ ferri candentis: non Plinio.

6. *Nucleuſque quidem ferri.*] In quibuſdam, inquit, fornacibus ferrum excoquitur, quod duriſſimum eſt, ac veluti metalli nucleus, ad indurandam aciem, hoc eſt, eam ferri partem quæ ſecat. Sic temperatur id quod barbari Gloſſæque *Aciarium* vocant, *de l'acier.* Vide Notas & Emendationes, num. XXI.

7. *Summa autem.*] Et hunc locum Iſidorus exſcripſit, lib. 16. Orig. cap. 20.

candens immergitur. Hæc alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, ſicut [8] Bilbilin in Hiſpania & Turiaſſonem, Comum in Italia, cum ferraria metalla in his locis non ſint. [9] Ex omnibus autem generibus palma Serico ferro eſt. Seres hoc cum veſtibus ſuis pellibuſque mittunt. Secunda Parthico: neque alia genera ferri [10] ex mera acie temperantur: [11] ceteris enim admiſcetur [a] mollior complexus. In noſtro orbe aliubi vena bonitatem hanc præſtat, [12] ut in in Noricis: aliubi ſactura, ut Sulmone aqua, [13] uti diximus. Quippe cum in exacuendo [14] oleares cotes, aquariæque differant, & oleo delicatior fiat acies. Mirumque, cum excoquatur vena, aquæ modo liquari ferrum, [15] poſtea in ſpongias frangi. [16] Tenuiora ferramenta oleo reſtingui mos eſt, ne aqua in fragilitatem durentur. A ferro ſanguis humanus ſe ulciſcitur. [17] Contactum namque eo, celerius ſubinde rubiginem trahit.

XLII. [1] De magnete lapide ſuo loco dicemus, concordiaque quam cum ferro habet. Sola hæc materia vires ab eo lapide accipit, retinetque longo tempore, aliud apprehendens ferrum, [2] ut anulorum catena ſpectetur interdum: quod imperitum vulgus appellat ferrum vivum, vulneraque tali aſperiora fiunt. Lapis hic & in Cantabria naſcitur, non ille magnes verus caute continua, [3] ſed ſparſa bullatione, ita appellant: [4] neſcio an vitro fundendo perinde utilis: nondum enim expertus eſt quiſquam: ferrum utique [5] inficit eadem vi. [6] Magnete lapide [7] Dinochares architectus Alexandriæ [8] Arſinoës templum concametare inchoaverat, ut in eo ſimulacrum ejus e ferro pendere in aëre videretur. Interceſſit mors & ipſius & Ptolemæi, qui id ſorori ſuæ juſſerat fieri.

XLIII. Metallorum omnium vena ferri largiſſima eſt. Cantabriæ maritimæ parte, quam Oceanus alluit, mons prærupte altus, incredibile dictu, totus ex ea materie eſt, [1] ut in ambitu Oceani diximus. * [2] Ferrum accenſum igni, niſi duretur ictibus, corrumpitur. * Cap. xv.
[3] Rubens non eſt habile tundendo, neque antequam albeſcere incipiat. [4] Aceto aut alumine illitum fit æri ſimile. [5] A rubigine vindicatur ceruſſa, & gypſo, & liquida pice. Hæc eſt temperatura a Græcis [6] antipathia dicta. Ferunt quidam & religione quadam id fieri. Et exſtare ferream catenam apud Euphratem amnem, in urbe quæ Zeugma appel-

INTERPRETATIO.

a *Mollior.*] Mollioris temperaturæ ferrum.

NOTÆ.

8. *Bilbilin.*] Hodie *Villa veja*, in Baubulo monte, prope *Catalaiud*, Arragoniæ regno. Martialis, cujus id fuit natale ſolum, lib 10. Epigr. 103.

Municipes auguſta mihi quos Bilbilis alto
Monte creat, rapidis quos Salo cingit aquis: &c.

Lib. 4. Epigr. 55.

Nos Celtis genitos, & ex Iberis
Noſtræ nomina duriora terræ
Grato non pudeat referre verſu:
Sævo Bilbilin optimam metallo,
Quæ vincit Chalybaſque, Noricoſque.

Nummus Auguſti in Cimelio Regis Chriſtianiſſimi, Tiberii quoque, & Caligulæ: MV AVGVSTA BILBILIS. *Municipium Auguſta Bilbilis.* Aquarum vero dote, non fodinarum, quæ nullæ ibi ſunt, ferro gloriam parari, ut Plinius ait, etiam Martialis teſtatur, qui Salonis nomen hic fuiſſe ait. Adjicit enim verbis proxime recitatis ex lib. 4. Epigr. 55.

Et ferro Plateam ſuo ſonantem,
Quam fluctu tenui, ſed inquieto
Armorum Salo temperator ambit.

Et lib. 4. Epigr. 33.

Pugio, quem curvis ſignat brevis orbita venis,
Stridentem gelidis hunc Salo tinxit aquis.

Amnem hunc Salonem a vicino oppido Bilbilin Juſtinus vocat. Idcirco hunc ejuſdem Poetæ locum, lib. 1. Epigr. 50.

Videbis altam, Liciane, Bilbilin
Equis & armis nobilem,

Hieron. Surita, teſte Antonio Auguſtino, in mendo cubare aiebat, legique oportere *Aquis.* Atque eo quidem Epigrammate ſequitur mox,

Salone, quo ferrum gelat.

9. *Ex omnibus*, &c.] Iſidorus hæc quoque, ut ſuperiora, loc. cit. Ferrum hoc Sericum jam obſolevit.

10. *Ex mera acie.*] Mera acies, quod merum *aciarium* barbari Gloſſæque, ut diximus. Græci [illegible] vocant.

11. *Ceteris enim.*] Vide Notas & Emend. num. XXII.

12. *Ut in Noricis.*] Glebam idcirco Noricam commendat Rutilius in Itiner lib. 1. pag 309. Cultros Norico ferro, Petron. in fragm. pag. 167. Noricum enſem, Horatius.

13. *Uti diximus.*] Proxime ante, his verbis: *Summa autem differentia in aqua eſt*, &c

14. *Oleares cotes.*] Quæ perfundi oleo ſolent, cujuſmodi ſunt eæ, quibus novaculæ acuuntur.

15. *Poſtea in ſpongias.*] Poſtquam liquatum eſt induratumque, non æquabiliter, ut raphani, ſed ſpongiarum more, & inæquabiliter frangitur. Spongiæ igitur maſſæ ſunt prius liquati ferri, poſteaque indurati: non ſpuma, quæ, dum ferri vena funditur, per os camini exit, ut Salmaſius jubet intelligi, in Solin. pag 1082.

16. *Tenuiora.*] Iſidorus, totidem verbis, lib. 16. Orig. cap 20.

17. *Contactum*, &c] Iſidorus loc. cit.

Sect. XLII. 1. *De magnete.*] Libro 36. ſect. 25.

2. *Ut anulorum catena.*] Reg. 2. *ut acolorum.* Forte, *ut aculorum.* Acus enim acubus quaſi nectuntur. At ex anulis catena, quam ex aculis, commodius nectitur.

3. *Sed ſparſa bullatione.*] Magneticos lapillos bullarum inſtar per agros ſpargi ſignificat, non e continua rupe excidi. In editis hactenus libris, *bubbatione* legebatur. At Reg. 2. Colb. 3. aliique, *bullatione*, ut edimus.

4. *Neſcio an vitro.*] Vitro enim fundendo magnetem addi, dicetur lib. 36. ſect. 66.

5. *Inficit.*] Sic imbuit, ut perinde ac magnes ipſe, ferrum alterum trahat.

6. *Magnete lapide.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 6. Orig. cap. 20. Idem de ſimulacro quodam in templo Serapidis, quod magneti laquearibus templi infixo adhæreret ita, ut pendere videretur in aëre, refert Auguſt lib. 21. de Civit. cap. 6. Suidas item, verbo Μαγνῆτις. Hinc orta de ſepulcro Mahometi fabula.

7. *Dinochares.*] Vide Notas & Emend. num. XXIII.

8. *Arſinoes.*] Quæ Ptolemæi Philadelphi & ſoror & conjux fuit, ut diximus lib 6. ſect. 32.

Sect. XLIII. 1. *Ut in ambitu Oceani diximus*] Libro 4. ſect. 34. in fine.

2. *Ferrum accenſum.*] Ab his verbis Pliniani editores novum caput auſpicati titulum ſcripſere, *De temperatura ferri*, quem præfigi oportere ſectioni XLI & argumentum, & Plinianus Index, quem edidimus, indicat. Locum hunc porro totidem verbis Iſidorus exſcripſit, lib. 16. Orig. cap. 20.

3. *Rubens.*] Iſidorus, loc. cit.

5. *A rubigine*, &c.] Iſidorus, loc. cit.

6. *Antipathia.*] Ἀντιπάθεια, vis contraria rerum, naturalis rerum differentia, diſſidiumque, ut inter ignem & aquam.

latur, qua [7] Alexander Magnus ibi junxerat pontem, cujus anulos qui refecti ſunt, rubigine [8] infeſtari, carentibus ea prioribus.

XLIV. Medicina e ferro eſt & alia, quam ſecandi. Namque circumſcribi circulos, terve circumlato mucrone, & adultis & infantibus prodeſt contra noxia medicamenta: & præfixiſſe in limine e ſepulcro evulſos clavos adverſus nocturnas [1] lymphationes. Pungique leviter mucrone, quo percuſſus homo ſit, contra dolores laterum pectorumque ſubitos, qui punctionem afferant. Quædam uſtione ſanantur: privatim vero canis rabidi morſus. Quippe etiam prævalente morbo, expaveſcenteſque potum, uſta plaga illico liberantur. [2] Calefit etiam ferro candente aqua, in multis vitiis, privatim vero dyſentericis.

XLV. Eſt & rubigo ipſa in remediis, [1] & ſic Telephum proditur ſanaſſe Achilles, ſive id ærea, ſive ferrea cuſpide fecit. Ita certe pingitur eam decutiens gladio. Sed rubigo ferri deraditur humido ferro clavis veteribus. [2] Potentia ejus ligare, ſiccare, ſiſtere. [3] Emendat alopecias illita. [4] Utuntur & ad ſcabritias genarum, puſulaſque totius corporis, cum cera & oleo myrteo: [5] ad ignes vero ſacros ex aceto: item ad ſcabiem, paronychia, in linteolis. [6] Siſtit & feminarum profluvia impoſita velleribus. Plagis quoque recentibus vino diluta, & cum myrrha ſubacta, [7] & condylomatis ex aceto prodeſt. [8] Podagras quoque illita lenit.

XLVI. [1] Squama quoque ferri in uſu eſt ex acie, aut mucronibus, maxime ſimili, ſed acriore vi, quam rubigo: quamobrem & contra epiphoras oculorum aſſumitur. Sanguinemque ſiſtit, cum vulnera maxime ferro fiant. Siſtit & feminarum profluvia. Imponitur & contra lienum vitia. Hæmorrhoïdas compeſcit, hulcerumque ſerpentia. [2] Et genis prodeſt, farinæ modo adſperſa paulisper. Præcipua tamen commendatio ejus [3] in hygremplaſtro ad purganda vulnera fiſtulaſque, & omnem callum erodendum, [a] & raſis oſſibus carnes recreandas. Componitur hoc modo: [4] picis oboli ſex, Cimoliæ cretæ drachmæ ſex: æris tuſi drachmæ duæ: ſquamæ ferreæ, totidem: ceræ, ſex: olei ſextarius. His adjicitur, cum ſunt repurganda vulnera aut replenda, ceratum.

Cap. XVI. XLVII. Sequitur natura plumbi. Cujus duo genera, nigrum, [1] atque candidum. Pretioſiſſimum candidum, a Græcis appellatum [2] caſſiteron, fabuloſeque narratum [3] in inſulas Atlantici maris peti, [4] vitilibuſque navigiis circumſutis corio advehi. [5] Nunc certum eſt, in Luſitania gigni, & in Gallæcia: ſumma tellure arenoſa, & coloris nigri: pondere tantum ea deprehenditur. [6] Interveniunt & minuti calculi, maxime torrentibus ſiccatis. [7] Lavant eas arenas metallici, & quod ſubſidit, coquunt in fornacibus. [8] Inve-

Interpretatio.

a *Et raſis.*] Et nudis oſſibus carnes inducendas.

Notæ.

7. *Alexander.*] Vide quæ diximus lib. 5. ſect. 21.

8. *Infeſtari.*] Subintellige, ferunt, ex antecedentibus.

Sect. XLIV. 1. *Lymphationes.*] De lymphaticis egimus lib. 25. ſect. 24. Hos etiam noctu exagitari, antiquitas credidit: unde [illegible] appellatæ.

2. *Calefit etiam.*] Dioſcor. lib. 5. cap. 93. calefieri ſic ait, ut cœliacis proſit, dyſentericis, lienoſis, &c. Ut epilepticis, Cælius Aurel lib. 1. Chron. cap. 4. de epilepſia: *Debinc ſquamulas ferri, cum aqua in qua fuerit candens ferrum prætinctum.* Ut lienoſis etiam Celſus, lib. 4. cap 9. *Poſt cibum*, inquit, *aqua a ferrario fabro, in qua candens ferrum ſubinde tinctum ſit: hæc enim vel præcipue lienem coercet: quod animadverſum eſt in his animalibus, quæ apud hos fabros educata, exiguos lienes habent.* Ut veſica laborantibus, Scribonius Largus, Compoſ 146. *Ad tumorem*, inquit, *& dolorem veſicæ, & exhulcerationem, benefacit aqua, in qua ferrum candens demiſſum eſt. Hoc ego traxi ab aquis calidis, quæ ſunt in Tuſcia ferratæ, & mirifice remediant veſicæ vitia. Appellantur itaque veſicariæ.*

Sect. XLV. 1. *Et ſic Telephum.*] Vide librum 25 ſect. 19. Extat in Anthologia Græca Macedonii Conſulis amatorium epigramma, cujus argumentum ab hoc Achillis Telephique facto petitum, lib 7. quanquam hic ante a me præfandus honos auribus:

> Ἕλκος ἔχω τὸν ἔρωτα· ῥέει δέ μοι ἕλκεος ἰχώρ
> Δάκρυον, ὠτειλῆς οὔποτε τερσομένης.
> Εἰμὶ δ' ὑπὸ κακομῆδε ἀμήχανος· οὐδὲ Μαχάων
> Ἤπιά μοι πάσσει φάρμακα δευομένῳ.
> Τήλεφός εἰμι, κόρη· σὺ δὲ γίνεο πιστὸς Ἀχιλλεύς.
> Κάλλεϊ σῷ παῦσον τὸν πόθον, ὡς ἔβαλες.

Quod ſcilicet ita Grotius vertit:

> *Eſt mihi vulnus amor: ſanies de vulnere manat*
> *Lacryma: ſiccari plaga profunda negat.*
> *Nec revaleſcendi ſpes eſt ſuper: ipſe Machaon*
> *Nil varius tantum quo medicetur, habet.*
> *Telephus en tibi ſum: mea tu mihi te fac Achillem:*
> *Et flammam ſeda quam tua forma facit.*

2. *Potentia ejus .... ſiſtere.*] Ita MSS. omnes: non, ut editi, *Vis eius .... reſtringere.* Etſi Dioſc. lib. 5. cap. 93. Ἰὸς δὲ σιδήρου στύφει, φασὶ δὲ γυναικείας ῥοὰς ἴσχειν.

3. *Emendat*, &c.] Dioſc. loc. cit.

4. *Utuntur*, &c.] Dioſc. totidem verbis: Πρός τε παρωνυχίας καὶ πτερύγια, καὶ τραχέα βλέφαρα ἐγχρίεται, καὶ κονδυλώματα.

5. *Ad ignes*] Dioſc. Ἐπιχεόμενος δὲ σὺν ὄξει ἐρυσιπέλατα καὶ ἐξανθήματα ἰᾶται.

6. *Siſtit & feminarum.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Et condylomatis*] Dioſc. loc. cit.

8. *Podagras*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XLVI. 1. *Squama quoque ferri*] Hæc forte λεπὶς στομώματος, Dioſcoridis, lib 5. cap. 90. quam barbari vocant *ſquamam atterii*, quæ ex ferro excutitur, dum tunditur in officinis.

2. *Et genis.*] Palpebris.

3. *In hygremplaſtro.*] Ὑγρέμπλαστρος, emplaſtrum liquidum, non ſiccum.

4. *Picis oboli ſex.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXIV.

Sect. XLVII. 1. *Atque candidum*] Savotus, lib. de nummis antiq parte 2. cap. 2. pag 46. plumbum candidum cenſet illud eſſe, quod nos vulgo ſtannum Anglicanum, ſeu molle dicimus. Adſtipulatur eidem Aldrovandus, lib. 1. de metall. cap. 7 pag. 160.

2. *Caſſiteron.*] Κασσίτερος Homero ſæpiſſime.

3. *In inſulas.*] Quas fabulæ Caſſiteridas appellarunt, ut dictum eſt, lib. 4. ſect. 36.

4. *Vitilibuſque.*] Qualia Britannorum olim fuiſſe ex Timæo vidimus, lib. 4. ſect 30 Vide quæ diximus lib. 7. ſect. 57. nota 124.

5. *Nunc certum eſt.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, libro 16. Orig. cap. 21.

6. *Interveniunt*, &c.] Iſidorus, loco citato.

7. *Lavant*, &c.] Plane ad verbum hæc Iſidorus, loc. cit.

8. *Inveniuntur.*] Iſidorus, loc. cit.

nitur & in aurariis metallis, [9] quæ aluta vocant: aqua immiſſa eluente calculos nigros paulum candore variatos, quibus eadem gravitas quæ auro: & ideo in calathis, in quibus aurum colligitur, remanent cum eo: poſtea caminis ſeparantur, conflatique in album plumbum reſolvuntur. Non fit in Gallæcia nigrum, [10] cum vicina Cantabria nigro tantum abundet: nec ex albo argentum, [11] cum fiat ex nigro. [12] Jungi inter ſe plumbum nigrum ſine albo non poteſt, nec hoc ei ſine oleo. Ac ne album quidem ſecum ſine nigro. Album habuit auctoritatem & Iliacis temporibus, [13] teſte Homero, caſſiteron ab illo dictum.

[14] Plumbi nigri origo duplex eſt: aut enim ſua provenit vena, nec quidquam aliud ex ſe parit: aut cum argento naſcitur, mixtiſque venis conflatur. Ejus qui primus fluit in fornacibus liquor, ſtannum appellatur: [16] qui ſecundus, argentum: [17] quod remanſit in fornacibus, galena, quæ eſt tertia portio additæ venæ. Hæc rurſus conflata, dat nigrum plumbum deductis partibus duabus.

XLVIII. [1] Stannum illitum æneis vaſis, ſaporem gratiorem facit, & compeſcit æruginis virus: mirumque, pondus non auget. Specula quoque ex eo laudatiſſima, [2] ut diximus, Brundiſii temperabantur, donec argenteis uti cœpere & ancillæ. Nunc adulteratur ſtannum addita æris candidi tertia portione in plumbum album. Fit & alio modo: mixtis albi plumbi [3] nigrique libris. Hoc nunc aliqui argentarium appellant. [4] Iidem & tertiarium vocant, in quo duæ nigri portiones ſunt, & tertia albi. Pretium ejus [5] in libras, x. x. [6] Hoc fiſtulæ ſolidantur. Improbiores ad tertiarium additis æquis partibus albi, argentarium vocant: [7] & eo quæ volunt incoquunt. Pretia hujus faciunt in pondo c. LX. x. Albo per ſe ſincero pretia ſunt x. x. nigro, ſeptem. Albi natura plus aridi habet: contraque, nigri tota humida eſt. Ideo album nulli rei ſine mixtura utile eſt. Neque argentum ex eo [8] plumbatur, quoniam prius liqueſcit argentum. Confirmant, quod ſi minus albo nigri, quam ſatis ſit, miſceatur, erodi ab eo argentum. Album incoquitur æreis operibus Galliarum invento, ita ut vix diſcerni poſſit ab argento, [9] eaque incoctilia vocant. Deinde & argentum incoquere ſimili modo cœpere [10] equorum maxime ornamentis, jumentorum jugis, [11] in Alexia oppido: reliqua gloria Biturigum fuit. Cœpere deinde & [12] eſſeda, & vehicula, [13] & petorita exornare: ſimilique modo ad aurea quoque, non modo argentea [14] ſtaticula inanis luxuria pervenit: quæque in ſcyphis cerni prodigium erat, hæc in vehiculis atteri, cultus vocatur. Plumbi albi experimentum in charta eſt, ut liquefactum pondere videatur, non calore, rupiſſe. [15] India neque æs neque plumbum habet, gemmiſque ſuis ac margaritis hæc permutat.

XLIX. [1] Nigro plumbo ad fiſtulas laminaſque utimur, laborioſius in Hiſpania eruto,

NOTÆ.

9. *Quæ aluta vocant.*] Sic Reg. 2. ut monuimus in Notis & Emend ad librum 33. num XIX. In Colb. 3. *aluta*. In vulgatis, *elutia*.

10. *Cum vicina Cantabria.*] Iſidorus, loco citato.

11 *Cum fiat ex nigro.*] E vena argenti, plumbique nigri communi, ut ſtatim dicetur.

12. *Jungi.*] Galli vocant *Souder*. Plinium ſupra, lib. 33. ſect. 30. *Plumbum nigrum albo jungitur, ipſumque album ſibi oleo.* At nunc in ſolidandis fiſtulis, quibus aqua Pariſiis in loca varia derivatur, plumbo nigro nigram vidimus ſine albo jungi: & olei vice reſinam adhiberi. Vidit & Savotus, lib de nummis antiq. parte 2. cap 3. pag 55.

13. *Teſte Homero.*] Iliad. λ. verſ. 25. Iliad ψ'. v. 561. & alibi paſſim.

14. *Plumbi nigri.*] Illud eſt, quod hodierno die ſimpliciter plumbum appellamus. Nigrum dicitur, quod nigrore tractantium manus inficit. Quæ hac ſectione deinceps continentur, ea totidem plane verbis exſcripſit Iſidorus, lib. 16. Orig cap. 21.

15. *Ejus qui.*] Hoc eſt, hujus poſterioris plumbi, quod cum argento naſcitur. Hoc ſincerum veterum ſtannum fuit.

16. *Qui ſecundus.*] Secunda coctura, cum rurſum igne conflatur, ac ſecernitur argentum a plumbo.

17. *Quod remanſit.*] Quod prima fuſura ſtanno, & quod ſecunda argento, ceu ſcoria quædam innatabat: (redit illud ad tertiam venæ ſeu metallicæ terræ partem, quæ fuerat in fornacem injecta:) illud, inquam, rurſus conflatum, dat plumbum nigrum.

Sect. XLVIII. 1. *Stannum illitum.* Totidem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig cap. 22.

2. *Ut diximus.*] Libro 33. ſect. 45. *Optima ſpecula apud majores fuerant Brundiſina, ſtanno & ære mixtis.*

3. *Nigrique libris.*] Subintellige, paribus libris.

4. *Iidem & tertiarium.*] Stannum vulgare, quo utimur, tertiario huic Pliniano fere reſpondere, ait Savotus, libro de nummis, parte 2 cap 4. pag 57.

5. *In libras, X. X.*] Hoc eſt, denarii decem: ſunt hi monetæ Gallicæ, aſſes octoginta Sic porro MSS. Reg. 2. & alii. In editis perperam, *in libras triginta.* Et mox, *in pondo*, hoc eſt, in libras C. LX. X non, ut editi, *centum triginta in libras* Item, *pretia ſunt* X. X. *nigro, ſeptem* in libras: non vero, *pretia ſunt triginta, nigro ſedecim.*

6. *Hoc fiſtulæ.*] Hoc plumbo fiſtulæ, quibus aqua ducitur, ſolidantur: *on ſonde les tuiaux*

7. *Et eo quæ volunt, incoquunt.*] Incoquere plumbo albo æs argentumve, eſt vaſi æreo vel argenteo liquefactum plumbum illud argentarium ſuperinducere, ut accipiat argenti colorem. Galli vocant, *Etamer*

8 *Plumbatur.*] Solidatur, ferruminatur, plumbo conglutinatur.

9. *Eaque incoctilia.*] Sequior ætas, noſque etiamnum, argentata dicimus.

10. *Equorum maxime ornamentis.*] Frena hodie ſic ſtanno incoquimus, ſive argentamus · *Etamer les branches d'un mords.*

11. *In Alexia.*] Plutarcho in Cæſare, pag 721. Ἀλησία eſt. Item Velleio, Dioni, ceteriſque. Cæſari lib 7. Aleſia oppidum Mandubiorum appellatur: Nunc in Ducatu Burgundiæ, diœceſi Auguſtodunenſi, retinet priſcum nomen, *Aliſe*: circumjacenſque pagus, *l'Auſſois*, vel *l'Auxois*.

12. *Eſſeda.*] Vehiculi genus, familiare in primis olim Belgis: unde Belgica eſſeda Maroni dicta. *Un coche.*

13. *Et petorita.*] Et alterum vehiculi genus, de quo fuſe Voſſius, in Etymol Auſonius, epiſt. 5.

Cornipedes rapiant impoſita petorrita mulæ.

14. *Staticula.*] Staticula Plinio ſunt imagines & emblemata, quibus & currus & ſcyphos etiam incruſtare atque exornare antiqui ſolebant. Ciceroni ſigilla ſunt: orat. 6. in Verrem, num 48. *Appoſuit patellam in qua ſigilla erant egregia . . . . Sigillis avulſis reliquum argentum reddidit.* Scyphi vero iis ornati, ſigillati dicti ibidem, num. 32 Alioqui ſtaticulum, ſive ſtatunculum, pro ſtatua ſeu imagine a Tertulliano & Hieronymo ſæpius uſurpatum, ante nos adnotavere alii Conſule Schefferum, de re vehiculari veterum, lib. 1. cap. 106. & V. Cl. Du-Cangium in Gloſſario, verbo *Statunculus*. Vide Notas & Emend. num. XXV.

15 *India, &c.*] Iſidorus hæc quoque ad verbum, libro 16 Orig cap. 21.

Sect. XLIX. 1. *Nigro plumbo.*] Iſidorus, loco cit.

totaſque per Gallias: ſed in Britannia ſummo terræ corio adeo large, ut lex ultro dicatur, ne plus certo modo fiat. Nigri generibus hæc ſunt nomina: [2] Ovetanum, Caprarienſe, Oleaſtrenſe. Nec differentia ulla ſcoriæ, modo ſit excocta diligenter. Mirumque in his ſolis metallis, quod derelicta fertilius reviveſcunt. Hoc videtur facere laxatis ſpiramentis ad ſatietatem infuſus aër, æque ut feminas quaſdam fecundiores facere abortus. Nuper id compertum in Bætica [3] Santarenſi metallo, quod [4] locari ſolitum X. CC. M. annuis, poſtquam obliteratum erat, CCLV. locatum eſt. Simili modo Antonianum in eadem provincia pari locatione pervenit [5] ad pondo $\overline{\text{CCCC}}$. vectigalis. Et mirum, aqua addita non liqueſcere vaſa e plumbo conſtat: eadem in aqua calculus æreuſve quadrans ſi addatur, vas peruri.

Cap. XVIII. L. In medicina per ſe plumbi uſus eſt cicatrices reprimere: adalligatiſque lumborum & renum parti laminis frigidiore natura inhibere impetus Veneris. [1] Viſaque in quiete Venerea ſponte naturæ erumpentia [2] uſque in morbi genus, his laminis [3] Calvus Orator cohibuiſſe traditur, vireſque corporis ſtudiorum labori cuſtodiſſe. [4] Nero (quoniam ita diis placuit) Princeps, lamina pectori impoſita ſub ea cantica exclamans, alendis vocibus demonſtravit rationem. [5] Coquitur ad medicinæ uſus, patinis fictilibus, ſubſtrato [6] ſulphuris minuto, laminis impoſitis tenuibus, opertiſque ſulphure & ferro mixtis. Cum coquitur, munienda in eo opere [7] foramina ſpiritûs convenit: alioqui plumbi fornacium halitus noxius ſentitur, & peſtilens, & canibus ocyſſime, omnium vero metallorum, muſcis & culicibus: quamobrem non ſunt ea tædia [a] in metallis. [8] Quidam in coquendo ſcobem plumbi lima quæſitam ſulphuri miſcent: alii ceruſſam potius, quam ſulphur. [9] Fit & lotura plurimi uſus in medicina, cum ſe ipſo teritur in mortariis plumbeis addita aqua cæleſti, donec craſſeſcat. [10] Poſtea ſupernatans aqua tollitur ſpongiis: quod craſſiſſimum fuit, ſiccatum dividitur in paſtillos. [11] Quidam limatum plumbum ſic terunt: quidam etiam plumbaginem admiſcent: alii vero acetum, alii vinum, alii adipem, alii roſam. Quidam in mortario lapideo, & maxime Thebaïco, [12] plumbeo piſtillo terere malunt: candidiuſque fit ita medicamentum. [13] Id autem quod uſtum eſt plumbum, lavatur, & teritur, ut cadmia. [14] Poteſt adſtringere, ſiſtere, contrahere cicatrices. Uſus enim ex eodem, & in oculorum medicamentis, & maxime contra [15] procidentiam eorum, [16] & inanitatem hulcerum, excreſcentiave, rimaſque ſedis, aut hæmorroïdas, aut condylomata. Ad hæc maxime lotura plumbi facit: cinis autem uſti ad hulcera ſerpentia, aut ſordida: eademque, [17] quæ chartis, ratio profectus. [18] Uritur autem in patinis per laminas minu-

Interpretatio.

a *In metallis.*] In foditis metallicis non ſunt ea animalia.

Notæ.

2. *Ovetanum, &c.*] Ab Oveto Aſturum oppido. Libri hactenus editi, perperam exhibent, *Jovetanum* Caprarienſe ab inſula cognomine prope Majoricam, de qua lib 3 ſect. 11. Oleaſtrenſe ab Oleaſtro Bæticæ oppido, de quo lib 3. ſect 3. nam tota ea regio, ut ibi dicitur, ſect. 4. plumbi metallis ſcatet.

3. *Santarenſi metallo.*] Fodina metallica, cui unde id nomen obtigerit, incompertum. Antonianum ab Antonio Triumviro metalli domino, haud obſcurum eſt: ut Salluſtianum æs & Livianum dici meminimus ſect. 2. libri hujus.

4. *Locari ſolitum X. CC. M.*] Denariûm ducentis millibus: quæ libras efficiunt, ſeu florenos monetæ Gallicæ, 80000 Ut CCLV. denariûm millia, libras 102000. Vide Notas & Emend. num. XXVI.

5. *Ad pondo $\overline{\text{CCCC}}$.*] Hoc eſt, ut mos eſt ſcribendi veterum, ad libras quadringenties mille.

Sect. L. 1. *Viſaque in quiete.*] Oribaſius, de victus ratione: *Lamina plumbi*, inquit, *lumbis ſuperpoſita, prohibet ſomniantibus ſemen .... Cuſtodire vero oportet, ne quis nimium lumbos infrigidet, ne his nimis infrigidatis lædantur renes.* Sic etiam Theodorus Priſcianus, lib. 2. parte 2. cap. 11.

2. *Uſque in morbi genus.*] Nimiam ſcilicet profuſionem ſeminis ex naturalibus, ut Celſus vocat, libro 4. cap. 21. De Priapiſmo item Theodorus loc. cit. ubi inter remedia, *Si paſſionis hujus moleſtia*, inquit, *diutius perſeveraverit, ut tenſio & deſiderium impatientiſſime protendantur, laminam plumbi, renibus & partibus vicinis appone* &c.

3. *Calvus Orator.*] E Licinia gente.

4. *Nero .... lamina*] Hoc ipſum, aliaque vocis alendæ ſubſidia adhibuiſſe Neronem, auctor eſt & Suetonius in ejus vita, cap 20

5. *Coquitur, &c.*] Totidem fere verbis hæc pariter Dioſc. lib 5. cap 96 & Oribaſius, lib. 13 pag. 231.

6. *Sulphuris minuto.*] Hoc eſt, ſulphuris momento. Ita MSS. non *ſulphure*.

7. *Foramina ſpiritus.*] Nares. Dioſc. Σκεπάζειν τὰς ῥῖνας· βλαβερὰ γὰρ ἡ ἀναφορά.

8. *Quidam in coquendo.*] Dioſc. loco cit. Ῥινήματα μολύβδου βάλλουσι ἀντὶ θείου, &c.

9. *Fit & lotura.*] Plumbi ſcilicet, quod lavatur ea quæ ſubjicitur ratione, quam & Dioſc. totidem verbis prodidit, lib 5. cap 95.

10. *Poſtea, &c.*] Dioſc. loco cit.

11. *Quidam limatum, &c.*] Dioſc. loco cit.

12. *Plumbeo piſtillo.*] Plumbeum modo Dioſcorides, loc. cit. modo lapideum adſciſcit.

13. *Id autem.*] Vide Notas & Emend. num. XXVII.

14. *Poteſt adſtringere, &c.*] Hæc totidem fere verbis Dioſcorides, loco cit Δύναται δὲ ψύχειν, στύφειν, πυκνοῦν, μαλάττειν, πληροῦν τὰ κοιλώματα, ἐπέχειν τὰ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ῥεύματα, &c. *Poteſt refrigerare, adſtringere, ſpiracula cutis obducere, mollire, cava explere, ſiſtere oculorum fluxiones*, &c.

15. *Procidentiam eorum.*] Celſus, lib 6. cap 6. *Nonnunquam ingens inflammatio tanto impetu erumpit, ut oculos ſua ſede propellat: proprie enim* ἔκπτωσιν *id, quoniam oculi procidunt, Græci appellant.*

16. *Et inanitatem hulcerum, excreſcentiave.*] Sic Reg. 2. Hoc eſt, cava explet hulcera, ſiſtitque eorumdem hulcerum carnes excreſcentes. Sic Dioſcor. lib. 5. cap. 95. Δύναται δὲ .... πληροῦν τὰ κοιλώματα, στέλλει .... τὰς ὑπερσαρκώσεις τῶν ἑλκῶν. Prius legebatur, *& inanitatem, & hulcerum excreſcentia*: in labor eſſet inveſtigare, quod morbi genus eſſet, inanitas oculorum, medicis adhuc ignotum.

17. *Quæ chartis.*] De chartæ in medicina uſu, dictum eſt lib. 24. ſect. 51.

18. *Uritur autem.*] Quæ ſectione reliqua continentur, totidem ea verbis expreſſit Dioſc. lib. 5. cap 96. Sed quid cauſæ ſit cur uſtionem a coctione Plinius nunc ſecernat, cum eadem fieri utramque ratione doceat, amplius conſiderandum eſt.

tas cum ſulphure, verſatum [19] rudibus ferreis aut ferulaceis, donec liquor mutetur in cinerem. Dein refrigeratum teritur in farinam. Alii limatam ſcobem in fictili crudo coquunt in caminis, donec percoquatur figlinum. Aliqui ceruſſam miſcent pari menſura, aut hordeum, teruntque, [20] ut in crudo dictum eſt, & præferunt ſic tritum plumbum ſpodio Cyprio.

LI. [1] Scotia quoque plumbi in uſu eſt, optimaque, quæ ad luteum maxime colorem accedit, [2] ſine plumbi reliquiis, aut ſulphuris ſpecie, & terrâ carens. [3] Lavatur hæc in mortariis minutim fracta, donec aqua luteum colorem trahat, & transfunditur in vas purum, idque ſæpius, uſque dum ſubſidat, quod utiliſſimum eſt: eoſdemque effectus habet, quos plumbum, [4] ſed acriores. Mirari ſuccurrit experientiam vitæ, ne fæce quidem rerum, excrementorumque fœditate intentata tot modis.

LII. Fit & ſpodium ex plumbo eodem modo, quo [1] ex Cyprio ære diximus. Lavatur in linteis raris aqua cæleſti, ſeparaturque terrenum transfuſione, cribratumque teritur. Quidam pulverem pennis detergere malunt, ac terere in vino odorato.

LIII. [1] Eſt & molybdæna, quam alio loco galenam vocavimus, vena argenti plumbique communis. [2] Melior hæc, quanto magis aurei coloris, quantoque minus plumboſa, friabilis, & modice gravis. Cocta cum oleo, jocineris colorem trahit. Adhæreſcit & auri & argenti fornacibus. Et hanc metallicam vocant. [3] Laudatiſſima quæ [4] in Zephyrio fiat. [5] Probantur minime terrenæ, minimeque lapidoſæ: coquuntur lavanturque ſcoriæ modo. [6] Uſus in liparas, ad lenienda refrigerandaque hulcera: emplaſtriſque, quæ non alligantur: [7] ſed illita ad cicatricem perducunt, in teneris corporibus molliſſimiſque partibus. Compoſitio ejus eſt libris tribus, & ceræ libra una, olei tribus heminis, quod in ſenili corpore cum fracibus additur. Temperatur & cum ſpuma argenti, & ſcoria plumbi, ad dyſenteriam, & teneſmum, [8] fovendo calidâ.

LIV. [1] Pſimmythium quoque, hoc eſt, ceruſſam, plumbariæ dant officinæ. [2] Laudatiſſimum in Rhodo. [3] Fit autem ramentis plumbi tenuiſſimis ſuper vas aceti aſperrimi impoſitis, atque ita diſtillantibus. Quod ex eo cecidit in ipſum acetum, arefactum molitur & cribratur, iterumque aceto mixto in paſtillos dividitur, & in Sole ſiccatur æſtate. Fit & alio modo: addito in urceos aceti plumbo, obturatos per dies decem, [a] [4] deraſoque ceu ſitu, ac rurſus rejecto, donec deficiat materia. Quod deraſum eſt, teritur & cribratur, & coquitur in patinis, miſceturque rudiculis donec rubeſcat, [5] & ſimile ſandarachæ fiat. Dein lavatur dulci aqua, donec nubeculæ omnes eluantur. Siccatur ſimiliter poſtea, & in paſtillos dividitur. [6] Vis ejus eadem, quæ ſupradictis: leviſſima tantum ex omnibus:

INTERPRETATIO.

a *Deraſoque.*] Et deraſo quaſi ſitu, ſive lanugine, quæ plumbo ex humore aceti hæſit, rurſuſque dejecto plumbo in urceus aceti.

NOTÆ.

19. *Rudibus ferreis.*] Sic MSS omnea, & editi: non *trudibus*, ut cuidam viſum. Dioſcor. loco cit. hoc tantum, *κινεῖ σιδήρῳ*, ferro ſeu ferrea rude verſato. Plinius, ſect. 54. *Miſceturque rudiculis, donec rubeſcat*: ubi Dioſc. lib. 5. cap. 103. *νάρθηκι* dicit, hoc eſt, ferulacea rudicula.

20. *Ut in crudo dictum eſt.*] In crudo plumbo, neque uſto: uti dictum eſt paulo ante, his verbis: *Fit & lotura plurimi uſus*, &c.

Sect. LI. 1. *Scoria quoque.*] Dioſcorides totidem verbis, lib. 5. cap. 97.

2. *Sine plumbi.*] *Μηδὲν ἔχουσα μολιβδῶδες*, nihil plumboſi habens. Dioſc. loco cit.

3. *Lavatur*, &c.] Ad verbum hæc pariter Dioſcorides, loco citato.

4. *Sed acriores.*] Quoniam magis adſtringit: *Δύναται δὲ τὰ αὐτὰ τῷ κεκαυμένῳ μολίβδῳ, στύφουσα μᾶλλον.* Dioſc loc. citato.

Sect. LII. 1. *Ex Cyprio ære diximus.*] Sect. 34.

Sect. LIII. 1. *Eſt & molybdæna.*] *Μολύβδαινα* & *Μολυβδαινα*, Latine plumbago. Galenam ſuperius appellavit, lib. 33. ſect. 31.

2. *Melior hæc.*] Totidem verbis Dioſc. lib. 5 cap. 100. *Μολύβδαινα δὲ ἀρίστη ἐστὶν ἡ λιθαργυροφανὴς, ξανθὴ, ὑποστίλβουσα, καὶ κιρρὰ ἐν τῷ λειοτριβεῖσθαι, ἑψηθεῖσα τε ἐλαίῳ ἐμφερὴς τῷ χρώματι ἥπατι γίνεται .... Γεννᾶται δὲ ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ.*

3. *Laudatiſſima quæ ...... fiat.*] Alterum hoc genus eſſe indicat, nec metallicum, ut prius, ſed factitium, hoc eſt, cura ac diligentia præparatum. De gemina enim molybdæna ſequitur, *Probantur minime terrenæ*, &c.

4. *In Zephyrio.*] Ciliciæ oppido, haud procul Coryco monte, ubi laudatiſſimam reperiri molybdænam, ſed foſſilem, tradit Dioſc loc cit.

5. *Probantur*, &c.] Totidem verbis hæc Dioſc. loc. cit. & Oribaſius, lib. 13. pag. 231.

6. *Uſus in liparas.*] Hoc eſt, in emplaſtra lenia, quæ *liparas* vocant. Dioſc. loc. cit. *Μίγνυται δὲ ἐπιπαστικωτέροις καὶ ταῖς λιπαραῖς καὶ ἀνεπιδέτοις ἐμπλάστροις χρησίμως.* Sunt qui legant *ἀνεπιδήκτοις*, *emplaſtris quæ non mordent*: atque ita ſane Oribaſius, loc. cit. Celſus quoque, lib. 5. cap. 19. in emplaſtra lenia, ſeu liparas, *plumbi recrementum* adſciſcit, quam *σκωρίαν μολύβδου* Græci vocant.

7. *Sed illita.*] Dioſc & Oribaſ loc. cit.

8. *Fovendo calida.*] Ita ut foveatur interim venter ſeu abdomen calida.

Sect LIV. 1. *Pſimmythium.*] *Ψιμμύθιον* Dioſcoridi, lib. 5. cap 103. Noſtris, *de la ceruſe, du blanc d'Eſpagne, du blanc de plomb.*

2. *Laudatiſſimum.*] Dioſc loco cit. *Κάλλιστον δὲ ἡγεῖται τὸ ἐν Ῥόδῳ σκευαζόμενον, ἢ ἐν Κορίνθῳ, ἢ ἐν Λακεδαίμονι· δεύτερον δὲ τὸ ἐν Δικαιαρχίᾳ*, *proxima quæ Puteolis.* Noſtris temporibus in omnibus Europæ regionibus conficitur.

3. *Fit autem ramentis.*] Bracteas e plombo ramenta vocat. Dioſc. loc. cit. *μολυβδίνην πλίνθον*, *maſſam plumbeam.* Agricola, lib. 9 Foſſil pag. 357. plumbum dilatatum, ſic ut quælibet bractea, pondo ſit unius libræ. Cetero hæc totidem verbis Dioſc. loc. cit.

4. *Deraſoque.*] Agricola, loco cit pag 358. Qui indunt bracteas, decimo quoque die reſerant dolium, ... ſi viderint bracteas vi aceti non eſſe conſumptas, denuo dolium claudunt, idque faciunt uſque dum bracteæ totæ diſſipentur. Tum liquor purus, qui ſupernatat, colatur: glutinoſum vero, quod in dolii fundo reſidet, in aliud vas transfuſum in Sole ſiccatur: dein mola truſatili teritur, aut alio modo comminuitur, poſtea cribratur.

5. *Et ſimile ſandarachæ.*] Unde ſic parata ceruſſa, & a Vitruvio ſandaracha dicitur, quod eſt ei colore ſimilis. A quibuſdam etiam ſandyx nominatur. Hæc verbis totidem Dioſc. loc. cit.

6. *Vis .... quæ ſupradictis.*] Nempe quæ plumbo, plum-

[7] præterque ad candorem feminarum. [8] Eſt autem letalis potus, ſicut ſpumæ argenti. Poſtea ceruſſa ipſa ſi coquatur, rufeſcit.

LV. [1] Sandarachæ quoque propemodum dicta natura eſt. [2] Invenitur autem & in aurariis & in argentariis metallis: melior quo magis rufa, [3] quoque magis virus redolens, ac pura, friabiliſque. [4] Valet purgare, ſiſtere, excalfacere, perrodere. [5] Summa ejus dos ſeptica. [6] Explet alopecias ex aceto illita. [7] Additur oculorum medicamentis. [8] Fauces purgat cum melle ſumpta. [9] Suſpirioſis tuſſientibuſque jucunde medetur, cum reſina terebinthina in cibo ſumpta. [10] Suffita quoque cum cedro, ipſo nidore iiſdem medetur.

LVI. [1] Et arſenicum ex eadem eſt materia. [2] Quod optimum, coloris etiam in auro, excellentius: quod vero pallidius aut ſandarachæ ſimile eſt, deterius exiſtimatur. [3] Eſt & tertium genus, quo miſcetur aureus color ſandarachæ. [4] Utraque hæc ſquamoſa. [5] Illud vero ſiccum, purumque, gracili venarum diſcurſu fiſſile. [6] Vis eadem quæ ſupra, ſed acrior. Itaque & cauſticis additur, & pſilothris. Tollit & pterygia digitorum, carneſque narium, & condylomata, [8] & quidquid excreſcit. [9] Torretur, ut validius proſit, in nova teſta, donec mutet colorem.

NOTÆ.

bique ſcoriæ, & molybdænæ.

7. *Præterque ad candorem*] Martialis, lib. 2. Epigr. 41.

Ceruſſata timet Sabella Solem.

Et lib. 7. Epigr. 24.

Et ceruſſata candidiora cute.

Sed haud paulo elegantius Lucianus, in Anthologia, lib. 2. cap. 9.

Τὴν κεφαλὴν βάπτεις, γῆρας δ' οὔποτε βάψεις,
Οὐδὲ παρειάων ῥυτίδας ἐκτανύσεις.
Μὴ τοίνυν τὸ πρόσωπον ἅπαν ψιμύθῳ καταπλάττε,
Ὥστε προσωπεῖον, κοὐχὶ πρόσωπον ἔχειν.
Οὐδὲν γὰρ πλέον ἐστί. τί μαίνεαι; οὔποτε φῦκος
Καὶ ψιμύθιον τεύξει τὴν Ἑκάβην, Ἑλένην.

Tinge comas, ſi vis: tingi negat ipſa ſenectus:
Nec dabitur rugas explicuiſſe genis.
Parce, precor, veluti ceruſſa pingere vultum:
Perſonam videor cernere, non faciem.
Stulta, labor totus perit hic tibi: fucos, & omne
Hoc genus, ex Hecuba non facient Helenam.

Quæ vero feminæ ceruſſa pro fuco utuntur, inquit Braſavolus in Exam. metall. pag. 424. cum veneni maleficium ceruſſa habeat, halitus inde fœtorem trahunt, dentiumque putredinem: & ante tempus facies univerſa rugis aratur.

8. *Eſt autem.*] Dioſcor. loco cit. Ἔστι δὲ καὶ τ ἀναιρετικῶν. Quos morbos afferat ceruſſæ potus, idem explanat in Alexiph. cap. 22.

Sect. LV. 1. *Sandarachæ . . . . dicta natura eſt.*] Hoc eſt, vis ac poteſtas: nempe quoties in compoſitione medicamentorum, id autem toto hoc opere ſæpiſſime contigit, adhibita ſandaracha eſt: Σανδαράχη Dioſcoridi, lib. 5. cap. 122. Galeno, lib. 9. de fac. ſimp. med. cap. 3. pag. 269. etiam σανδαράκη. *De la Sandaraque, ou de l'Arſenic rouge.*

2. *Invenitur autem*] Iſidorus, lib. 19. cap. 17. hæc totidem verbis.

3. *Quoque magis virus.*] Iſidorus, loco cit. At Dioſc. lib. 5. cap. 122. rufam, friabilemque pariter anteponit, & quæ ſulphuris virus redoleat, ὅτι δὲ θειώδη ἀποφορὰν ἔχουσα. Quod & Braſavolus confirmat, lib. de Exam. gumm. pag. 391.

4. *Valet purgare.*] Celſus, lib. 5. cap. 5. *Purgant ærugo, auri pigmentum, quod ἀρσενικὸν a Græcis nominatur: huic autem & ſandarachæ in omnia eadem vis.*

5. *Summa ejus dos ſeptica.*] Et ſandarachæ pariter & arſenico Dioſc. loco cit. δύναμιν σηπτικὴν attribuit, hoc eſt, vim putrefaciendi, abſumendique carnes excreſcentes. Etiam vim ei σηπτικὴν ineſſe ait Aetius, ut & arſenico, lib. 2. cap. 77. ex MS Græco.

6. *Explet alopecias.*] Marcellus Empiric. cap. 6. pag. 47. Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 2. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 6. At Dioſc. loc. cit. non ex aceto, ſed ex reſina.

7. *Additur oculorum.*] Ceruſſa ſane uſta, quam & ſandaracham quidam vocitarunt, crebro in medicamentis oculorum a Celſo adhibetur, lib. 6. cap. 6. Ad pediculos palpebrarum, ſandaracha ſemel ibidem.

8. *Fauces purgat.*] Vocem canoram facit, limpidamque, inquit Dioſc. loc. cit. Φωνὰς τε ἀποκαθαίρει σὺν μέλιτι λειχομένη.

9. *Suſpirioſis . . . . in cibo ſumpta.*] Ex ovo ſorbili, inquit Marcellus Empir. cap. 16. pag. 118. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 58. Cum reſina in catapotio ſumpta, καὶ ἀσθματικοῖς σὺν ῥητίνῃ καταπότιον δίδοται, Dioſc. loc. cit.

10. *Suffita*] Dioſc. loc. cit. Καὶ ὑποθυμιᾶται μετὰ ῥητίνης τοῖς παλαιὰ βήσσουσι, διὰ σίφωνος ἑλκομένου δὲ ἀτμοῦ τῷ στόματι. *Quin & adverſus veterem tuſſim cum reſina ſuffitur, nidore per fiſtulam in os attracto.*

Sect. LVI. 1. *Et arſenicum ex eadem eſt materia.*] Hoc eſt, ut ait Iſidorus, lib. 19. cap. 17. & Dioſc. lib. 5. cap. 121. in iiſdem metallis, quibus ſandaracha, gignitur. Ἀρσενικὸν δὲ ἐν αὐτοῖς γεννᾶται μετάλλοις τῇ σανδαράχῃ. Latini, ut auctor eſt Scribonius, Compoſ. 114. auripigmentum vocant. Noſtri, *Orpin, arſenic.*

2. *Quod optimum.*] Dioſc. lib. 5. cap. 121. Ἄριστον δ' εἶναι νομίζεται τὸ πλακῶδες καὶ χρυσίζον τῇ χροιᾷ. *Optimum exiſtimatur cruſtoſum, auri colore micans.* Idem alterum, quod ſandarachæ ſimile eſt, ſecundum locum tenere ait.

3. *Eſt & tertium.*] In quo cum colore auri miſcetur ſandarachæ color.

4. *Utraque hæc.*] Genus hoc utrumque, & quod pallidius eſt, & quod tertium genus appellavit, ſquamoſum, hoc eſt, ſquamatim in cruſtas fiſſile: καὶ πλάκας λεπιζομένας ἔχον ὡς ἂν ἐπικειμένας ἀλλήλαις. Dioſc. loc. cit.

5. *Illud vero.*] Excellentius illud genus, quod priore loco indicatum eſt.

6. *Vis eadem quæ ſupra.*] Quæ ſandarachæ. Dioſc. lib. 5. cap. 122. & Celſus, lib. 5. cap. 5.

7. *Et pſilothris.*] Nam pilos detrahit: ψιλοῖ δὲ τρίχας. Dioſc. lib. 5. cap. 121.

8. *Et quidquid excreſcit.*] Dioſc. loc. cit. Ἐπεὶ δὲ τὰ ὑπερσαρκοῦντα. Clavos etiam pedum reprimi eo, auctor eſt Marcellus Empir. cap. 34. pag. 234.

9. *Torretur.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit. Ἐπ' ὀστράκου καινοῦ ἐπιτεθέμενον, ἕως ἂν διάπυρον γένηται, καὶ ἐρίζον ἀναστρέφειν· ὡς δ' ἂν πυρωθῇ καὶ μεταβάλῃ, ψύξας τρίψον. *Teſta nova indicum carbonibus ignitis impoſito, aſſidueque verſato, donec igne flagret, coloremque mutet. deinde refrigeratum triſtumque tecendito.*

Digitized by Google

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM XXXIV. NATURALIS HISTORIÆ

C. PLINII SECUNDI.

Sect. 1. I. HINC *æra militum, Tribuni ærarii, & ærarium, obærati, & ære diruti.*] In libris ad hunc diem vulgatis, *& obærati ab ære dicti.* In Reg. 11. trajectis litteris, *obærati ære eruditi.* Nihil certius emendatione noſtra, quam non Feſtus modo confirmat, cujus verba recitavimus in prioribus Notis, ſed & Varro lib. 2. de vita populi Rom. *Stipendium appellabatur, quod æs militis ſemeſtre aut annuum dabatur: cui datum non ſit propter ignominiam, ære dirutus eſſet.* Uſus voce ea Tullius in Verrem, orat. 7. num. 33. *Albatoris Placentini caſtra commemorabuntur, in quibus non frequens fuiſſet, tamen ære dirutus eſt:* hoc eſt, ære ſive ſtipendio debito multatus, privatuſque.

Ibid. II. *Durumne quamdiu populus Rom. ære tantum ſignato uſus ſit. Sed & alia vetuſtas æqualem Urbi auctoritatem ejus declarat,* &c.] Sic Reg. 2. Joannis Chiffletii codex, teſte Claudio fratre, lib. de antiq. num. cap. 8. cap. 59. Interpolatores in libris ad hunc diem vulgatis, *uſus eſſet, & alia quæ vetuſtas tradidit, tum æqualem,* &c. Nempe ut perſpicuæ per ſe orationi tenebras offunderent.

Sect. 11. III. *Non præteribo C. Octavium, ob unum verbum: hic regem Antiochum, daturum ſe reſponſum dicentem, virga quam tenebat forte circumſcripſit.*] Hic eruditi omnes Plinio dicam ſcribunt, quod Cn. Octavium vocet eum, quem C. Popilium ceteri ſcriptores appellant: Valerius Max. lib. 6. cap. 4. pag. 387. Livius, lib. 45. pag. 575. *Popilius pro cetera aſperitate animi, virga quam in manu gerebat, circumſcripſit regem: ac, Priuſquam circulo excedas, inquit, redde reſponſum Senatui quod referam. Obſtupefactus tam violento imperio, parumper cum hæſitaſſet: Faciam, inquit, quod cenſet Senatus. Tum dextram Popilius regi tamquam ſocio atque amico porrexit.* Velleius item, lib. 1. pag. 4. Plutarchus, in Apophthegm. pag. 202. Appianus in Syriac. pag. 131. Quamobrem hallucinatum eſſe Plinium omnes affirmant, qui nomina permutarit. Verum abſolvere Plinium aliqua ex parte Tullius poteſt videri; qui rem utramque narrat. Sic enim ille, primum de Octavio Philipp. 9. num. 4. *Cn. Octavii clari & magni viri, qui primus in eam familiam, quæ poſtea viris fortiſſimis floruit, attulit Conſulatum, ſtatuam videmus in Roſtris. Nemo enim tum novitati invidebat: nemo virtutem non honorabat. At ea fuit legatio Octavii, in qua periculi ſuſpicio non ſubeſſet. Nam cum eſſet miſſus a Senatu ad animos regum perſpiciendos, liberorumque populorum: maximeque ut nepotem Antiochi regis, ejus qui cum majoribus noſtris bella geſſerat, claſſes habere, elephantos alere prohiberet: Laodiceæ in gymnaſio a quodam Leptina eſt interfectus. Reddita eſt ei tum a majoribus ſtatua pro vita: quæ multos per annos progeniem ejus honeſtaret, nunc ad tantæ familiæ memoriam ſola reſtaret.* Idem vero de Popilio, Philippica proxime ſuperiore, num. 23. *Proh Dii immortales! ubi eſt ille mos, virtuſque majorum? C. Popilius apud majores noſtros, cum ad Antiochum regem Legatus miſſus eſſet, & verbis Senatus denunciaſſet, ut ab Alexandria diſcederet, quam obſidebat: cum tempus ille differret, virgula ſtantem circumſcripſit: dixitque ſe non ante renunciaturum Senatui, niſi prius ſibi reſpondiſſet quid facturus eſſet, quam ex illa circumſcriptione excederet.*

Sect. 12. IV. *Simulacra celebri loco dicari: ea ſtetere donec Sylla Dictator ibi Curiam faceret.*] In libris hactenus editis, *celebri loco dicari, donec Sylla,* &c. ceteris prætermiſſis, quæ nos reſtituimus ex veſtigiis codicis Regii 2. in quo vidimus, *dicarunt eſt eteredone Sylla,* &c. certa plane emendatione.

Sect. 18. V. *Talis in Campo Martio Juppiter a Divo Claudio Cæſare dicatus, qui vocatur Pompeianus a vicinitate theatri.*] In Reg. 2. & Colb. 3. *qui devoratur Pompeiani theatri vicinitate:* quibus verbis poteſt hæc ſubeſſe ſententia, theatri ejus proximitate nimis, deprimi, minuſque grandem apparere Jovem hunc coloſſeum. Sed nec eam loquendi formam Pliniano ſtilo dignam; ac, vel ſi foret, alieno poſitam loco cenſemus. In Parmenſi edit. *qui ideo vocatur.* Lectioni ſane pervulgatæ egregie favet P. Victor in deſcriptione Urbis Romæ, & ab eo viciſſim lucem accipit. Sic enim ille, Regione nona: *Theatrum Balbi capit loca triginta millia nonaginta quinque. Claudius Cæſar dedicatus, & appellatur a vicinitate Juppiter Pompeianus .... Theatrum Pompeii,* &c. Qui locus & per ſe, ni fallimur, mutilus, & præpoſtere interpunctus editorum incuria, vel ex hoc Plinii loco intelligitur, quo Jovem ipſum Pompeianum a Claudio dedicatum, & a vicinitate, quæcumque demum ea ſit, traxiſſe nomen admonemur. Itaque apud P. Victorem legi haud dubie ſatius multo fuerit: *Theatrum Balbi. ... Juppiter, quem Claudius Cæſar dedicavit, & appellatur a vicinitate Juppiter Pompeianus.*

VI. *Olympiade* LXXXIV. *circiter* CCC. *noſtræ Urbis anno.*] Sect. 19.
Ita Reg. 2. non, ut editi, LXXXIII. Incidit autem Olympias LXXXIV. Pliniano calculo in annum Urbis CCXCVIII. Itaque nihil ſcribi potuit accuratius.

VII. *Myron Lycium.*] Sententiam hujus loci eſſe dicimus, Ibid.
ut Polycleto Argium, ceteroſque, ſic Myroni Lycium diſcipulum exſtitiſſe. Libri omnes hactenus editi, *Myronem Lycium,* præ ſe ferunt, ut videatur eſſe ſententia æque Polycleti diſcipulum Myronem fuiſſe e Lycia oriundum, atque ceteros ante recenſitos. Sed præterquam quod MSS codices Reg. 2. & Colb. 3. adverſantur, in quibus *Myron Lycium* legitur: & Myronem ex ſuperius jam recenſitis eſſe perſpicuum eſt, & Lycium paulo poſt Myronis diſcipulum fuiſſe verbis conceptis affirmatur, hac ipſa ſect. num. 17.

DE ANNIS ALEXANDRI MAGNI, ad illa Plinii verba, ſect. XIX. *Centeſima quartadecima Olympiade, Lyſippus fuit, cum & Alexander Magnus.*

Sententia horum verborum eſt, tunc floruiſſe Lyſippum; cum & Alexander Magnus floreret; non autem tunc floruiſſe illum, aut ipſo anno quo ille ſupremum diem clauſit, ut neceſſe eſt dicere, ſi vulgarem Olympiadum calculum ſecutus eſt Plinius; aut, ut olim conjiciebamus paullo timidiores, primo ipſo Alexandri anno: ſed jam ipſo ab annis aliquot, nempe ab annis ſex, ut mox conſtabit, regnum Macedonicum adminiſtrante. Nam ſic etiam, ſi teſte opus eſt in re perſpicua, Interpres Gallicus verba Plinii intellexit, quæ ſic tranſtulit: *En la cent quatorzieme Olympiade, Lyſippus eſtoit en eſtre, DURANT LE REGNE D'ALEXANDRE le Grand.* Hæc verba certe non primum, nedum ſupremum, ſed annos Principis decurrentes deſignant. Annos autem omnino triginta regnaſſe Alexandrum nummi antiqui clamant, tametſi id olim non animadvertimus, veriti longius ab Antiquariorum præconcepta opinione diſcedere. At nunc demum detecta rei veritate, annos principatus omnino tricenos Alexandro Magno cum nummis antiquis conſtanter aſſerimus; & in eo annorum ipſius numero ſtatuendo mirifice cum illis conſentire ſacras litteras, calculum Olympiadum Plinianum, defectum denique Lunæ a Plinio ea die adnotatum, qua Darium vicit Alexander. Nam hæc certe numiſmata vidimus Alexandri M. cum numero annorum ipſius principatus.

1. Caput Alexandri Magni leonina pelle tectum.)(ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Juppiter ſedet, dextra aquilam, ſiniſtra haſtam gerit. In cathedræ intercolumnio, Φ *Phthiam* denotat, ſive Phthiotida in Theſſalia. Latere dextro, Δ annum *quartum* ſignificat. Argenteus eſt maximæ molis, in Theſauro Regio.

2. Caput idem.)(ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Juppiter ſedet. In cathedræ intercolumnio, ΑΡ *Arethuſam* ſignificat, in Macedonia. Latere dextro, os leonis, & E. anno *quinto.* Argenteus ibidem tetradrachmus eſt.

3. Caput idem.)(ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Juppiter ſedet. In ipſo intercolumnio cathedræ, littera jacens Ξ annum *octavum* Alexandri deſignat. Latere dextro, litteris implexis, ΜΥΡ. *Myrina* eſt, in Lemno inſula civitas, de qua Plinius, libro IV. ſect. XXIII.

4. Caput Alexandri Magni tectum galea.)(ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ. Victoria ſtans palmam ſiniſtra geſtat, dextra coronam oſtentat. Latere dextro, Η annum *octavum* deſignat. Ad pedes Victoriæ in corona, litteris implexis ΜΥΡ. *Myrina* eſt, ut proxime. Aureus hic nummus

perpulcher eſt, apud D. de Cleſves

5. Caput Alexandri Magni leonina pelle tectum, naſo adunco & incurvo.)(. Juppiter ſedens, dextra aquilam, ſiniſtra haſtam gerit. Latere ſiniſtro nummi epigraphe, ΑΛΕ-ΞΑΝΔΡΟΥ. In imo cathedræ intercolumnio, in qua Juppiter ſedet, littera Θ annum *nonum* Alexandri deſignat. Eſt hic nummus tetradrachmæ pondere argenteus, in Cimelio noſtro Pariſienſi.

6. Caput Alexandri Magni leonina pelle tectum. .)(. Juppiter ſedet, ut proxime. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Latere dextro nummi, ΔΙ. hoc eſt, anno *quartodecimo*. Eſt hic argenteus formæ mediocris, in Cimelio Domus Profeſſæ noſtræ in hac civitate.

7. Caput Alexandri Magni leonina pelle tectum; appoſitis ad latus litteris ΙΗ. hoc eſt, anno *decimo octavo*.)(. Clava, cum pharetra, & nomine ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Eſt ex minimo ære perelegans, apud Clar. Virum D. BAUDELOT.

8. Caput Alexandri Magni galeatum, abſque epigraphe. .)(. Victoria dextroverſum incedens coronam oſtentat, ut victoriam ſcilicet Perſicam Occidenti & Macedoniæ annunciet: quo ipſo dextro latere malum Punicum ſive granatum, & ſub eo littera Α, quæ *primum* imperii Perſici annum indicat: a tergo Victoria quaſi relinquente litteram Κ, quæ eſt in ſiniſtro nummi latere, & *vicesimum* Alexandri, in Macedonia utique, annum deſignat. Abeſt Alexandri nomen; exiſtimante ſane ingenioſo opifice, fruſtra nomen apponi, quo tempore nec alius in orbe princeps nummos ex argento cuderet, præter Alexandrum: & omnia in iſto numiſmate victoriam Perſicam prædicarent: nempe galeatum caput, Victoria retro appoſita, malogranatum Perſici imperii nota, annus ibi denique primus cum viceſimo compoſitus. Nam cuinam poſſent principi hæ notæ convenire, præterquam uni Alexandro? Nam malogranatum pro indice regni Perſici ibi eſſe, quod ferax horum fructuum ea regio ſit, teſtis afferri poteſt Plutarchus; qui pomum hujuſmodi magnitudine inſigne oblatum fuiſſe Artaxerxi refert in ejus vita, pag. 1013. Favet & Herodotus, lib. VII. num. 41. Eſt hic nummus ſane perrarus ac ſingularis, ex argento, primæ molis, in hac civitate Pariſienſi, in locupletiſſimo Cimelio D. LE HAY: a quo numiſmatis expreſſam in cera imaginem accepimus.

9. Caput Alexandri Magni leonina pelle tectum. .)(. Juppiter ſedet, ut in prioribus nummis. Latere ſiniſtro, ΑΛΕ-ΞΑΝΔΡΟΥ. Dextro, Κ< : connexis duabus litteris Κ & Λ, quibus annus Alexandri *viceſimus primus* notatur. Eximius hic nummus ex argento, mediocris moduli, ſed eleganti fabrica eſt, apud D. DE BOZE. Alius ibi ſimilis formæ, habet litteram Κ dumtaxat, hoc eſt, annum *viceſimum*.

10. Caput Alexandri Magni leonina pelle tectum. .)(. Juppiter ſedet, ut in nummo priore. Latere nummi ſiniſtro, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ: dextro, ad crura Jovis, ΚΓ: hoc eſt, anno *viceſimo tertio*: ſupra, ad ejuſdem genua, ΑΣ: hoc eſt, Ἀσπληδόνος in Bœotia. Sic enim in nummis ejuſdem Alexandri Magni, ΚΑΕ, Κλαζομένιος eſt. Neque extra Græciam fere cuſa hujus principis nomine numiſmata ſunt. Eſt hic maximi moduli nummus argenteus apud D. Abbatem FAUVEL. Habemus hujus præclari numiſmatis & duorum ſequentium, hoc eſt, duodecimi & XIII expreſſam in cera effigiem, ejuſdem amici cura. Eſt apud P. DE VITRY argenteus denarius ſimilis, cum anno ΚΓ. & intra ſellam ΜΕ: hoc eſt, *Megaris* in Bœotia Nummi impreſſam in cera effigiem habemus.

11. Caput Alexandri Magni tectum pelle leonina. .)(. Juppiter ſedet, ut in nummo priore. Latere nummi ſiniſtro, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Dextro, ΚΔ: hoc eſt, anno *viceſimo quarto*. Eſt apud P. DE VITRY nummus maximæ molis argenteus, cujus habemus in cera impreſſam effigiem.

12. Caput Alexandri Magni tectum pelle leonina. .)(. Juppiter ſedet, ut in nummo priore. Latere nummi ſiniſtro, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Latere dextro, ad Jovis genua, ΚΕ: hoc eſt, anno *viceſimo quinto*. Eſt in Theſauro Regio maximæ molis argenteus. Apud D. DE BOZE idem eſt, ſed cum ſuperpoſitis numero annorum his litteris, ΑΣ
ΚΕ, hoc eſt, Ἀσπληδόνος anno XXV. Alexandri Magni. In alio, quem exhibet Sylloge Numiſmatum Londini edita anno 1708. ſuperpoſita eſt litteris numeralibus ΚΕ, littera Φ: quæ Phthiam vel Phthiotida denotat, in Theſſalia.

13. Caput Alexandri Magni leonina pelle tectum .)(. Juppiter ſedet, ut in nummis ſuperioribus Latere ſiniſtro, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Latere dextro, Λ hoc eſt, *anno triceſimo*. Eſt hic argenteus ſimiliter egregiæ fabricæ, & majoris moduli, in Theſauro Regio, & apud D DE BOZE. In Muſeo noſtro argenteus eſt mole denarii, qui in intercolumnio cathedræ, in qua Juppiter ſedet, eamdem habet litteram Λ. hoc eſt, *annum triceſimum*.

Quid porro hi numeri in nummis principum notati, quam annos ipſorum principatus deſignant? Fuit nimirum Alexander claritatis ac celebritatis tantæ, ut dignus viſus ſit Monetariis, ex quo prægigneretur mos annos principum conſignandi in nummis. Exinde certe in numiſmatis ſucceſſorum ejus eadem obſervata ratio eſt: prius non comparet.

Nunc igitur annorum Alexandri Magni gemina Chronologia digerenda hic eſt, & ſubjicienda oculis: vulgaris altera, altera vera; hoc eſt, cum ſacris libris, ut diximus, cum calculo Olympiadum Pliniano, cum numiſmatis veteribus, & cum ſiderum obſervatione, quam Plinius diligenter deſcripſit, eximie conſentiens.

Anni ante Chriſtum.	*Anni ab Urbe condita.*	*Olympiadum calculus vulgaris, cum vulgari Chronologia.*			*Olympiadum calculus Plinianus, & vera Chronologia.*		
342	412	CIX.	3.		CXII.	3.	Primus Alexandri annus in Macedonia, paulo ante menſem Septembrem.
341	413		4			4	
340	414	CX.	1		CXIII.	1.	
339	415		2			2	Annus Alexandri Δ *quartus*, in nummo vetere, a Septembri hujus anni.
338	416		3			3	Annus Alexandri Ε *quintus*, in nummo vetere, a Septembri hujus anni.
337	417		4			4	
336	418	CXI.	1.	Primus Alexandri annus.	CXIV.	1.	*Centeſima quartadecima Olympiade fuit Lyſippus, cum & Alexander Magnus.* Plinius, lib. XXXIV. ſect. XIX.
335	419		2			2	Annus Alexandri Η *octavus*, in nummo vetere gemino, a Septembri hujus anni.
334	420		3			3	Annus Alexandri Θ *nonus*, in nummo vetere, a Septembri hujus anni.
333	421		4			4	
332	422	CXII.	1.		CXV.	1.	
331	423		2	Darium vincit Alexander.		2	
330	424		3			3	
329	425		4			4	Annus Alexandri ΔΙ. *quartuſdecimus*, in nummo vetere, a Septembri hujus anni.
328	426	CXIII.	1		CXVI.	1	
327	427		2			2	
326	428		3			3	
325	429		4			4	Annus Alexandri ΙΗ *decimuſoctavus*, in nummo vetere, a Septembri hujus anni.

Anni ante Chriſtum	Anni ab Vrbe condita.	Olympiadum calculus vulgaris ex vulgari Chronologia.			Olympiadum calculus Pinianus, & vera Chronologia.		
324	430	CXIV.		Alexander obit Babylone, die 19. Julii.	CXVII.	1.	*Nobili apud Arabiam Magni Alexandri victoria Lunam defeciſſe noctis ſecunda hora prodita eſt, eademque in Sicilia exoriens.* Nempe die VIII. Maii. Plinius, libro 2. ſect. LXXII. Mox *Alexander primus regnavit in Græcia*, 1. Mach. 1, 1. hoc eſt, in Syria, quam Græci reges, poſt Alexandrum pariter Græcum, Perſis ejectis, obtinuerunt. Neque enim in ea Græcia regnare potuit Alexander, niſi devicto Dario. Ergo in ea Græcia *regnavit annis duodecim.* 1. Mach. 1, 8. quorum hic annus primus eſt.
323	431		2			2	Annus Alexandri K *viceſimus*: idemque A *primus* in Perſide, Septembri anni hujus incipiens, ex nummo vetere.
322	432		3			3	Annus Alexandri KA *viceſimus primus*, a Septembri hujus anni, ex nummo vetere.
321	433		4			4	
320	434	CXV.	1		CXVIII.	1	Annus Alexandri KΓ *viceſimus tertius*, ex nummo vetere, a Septembri anni hujus incipiens.
319	435		2			2	Annus Alexandri KΔ *viceſimus quartus*, ex nummo vetere, a Septembri hujus anni incipiens.
318	436		3			3	Annus Alexandri KE *viceſimus quintus*, a Septembri anni hujus; ex nummis veteribus.
317	437		4			4	
316	438	CXVI.	1		CXIX.	1	
315	439		2			2	
314	440		3			3	
313	441		4			4	Annus Alexandri Λ *triceſimus*, a Septembri anni hujus: ex nummis tribus veteribus.
312	442	CXVII.	1		CXX.	1	De Alexandro Magno, 1. Mach. 1, 6 *Et poſt hæc decidit in lectum, & cognovit quia moreretur. Et vocavit pueros ſuos nobiles, qui ſecum erant nutriti in juventute: & DIVISIT illis regnum ſuum, cum adhuc viveret. Et regnavit Alexander* in Græcia Syriaca *annis duodecim, &* mortuus eſt, menſe circiter Junio. In hunc locum egregia eſt Menochii noſtri, ac plena judicii & ſpiritus vere Chriſtiani vox: *Negant hoc profani ſcriptores*, inquit: *ſed gravior & potior apud nos ſacræ ſcripturæ auctoritas, quæ ita factum affirmat.* Triumphaſſet, ſi ſciret cum ſacris litteris Solis ac Lunæ, Pliniique, ac veterum numiſmatum teſtimonium facere.
311	443		2	Annus primus Seleucidarum, a Septembri menſe ſuperioris anni.		2	Annus primus Græcorum, a Septembri menſe ſuperioris anni. 1. Mach. 1, 9. de Alexandro Magno: *Et obtinuerunt pueri ejus regnum, unuſquiſque in loco ſuo: & impoſuerunt OMNES,* Seleucus, Ptolemæus, & alii, *ſibi diademata*

ſtatim *POST MORTEM EIVS.* Seleuci filii, & Ptolemæi, *poſt eos annis multis, & multiplicata ſunt mala in terra.* Hinc Æra Græcorum, cujus hic annus primus eſt, ab obitu Alexandri cœpit, hoc eſt, tertio circiter poſt menſe, ſive Septembri.

In allatis autem numiſmatis inſigne præ ceteris eſt numiſma octavum, quod geminam notationem temporis exhibet; alteram anni in Perſide primi; alteram anni in Macedonia viceſimi, qui in annum illum primum Perſici imperii incidebat. Prohibet autem præterea nummus decimus tertius, in quo annus eſt triceſimus adnotatus, ne aliis aut ipſe aut nummi ceteri affigantur annis, quam quibus eoſdem tribuimus. Demonſtrat enim annum quidem regni triceſimum vidiſſe Alexandrum, ſed non exceſſiſſe, ſiquidem annus ſequens primus annus eſt æræ Græcorum. Niſi forte quis exiſtimet, non annos regni, ſed ætatis Alexandri, in nummis ipſius ſignari: id quod nemo certe in hoc genere exercitatus probaverit: cum omnino ſit inſolens; & riſum de ſe jampridem præbuerit, qui id ſimiliter de annis, qui ſunt, in Græcis Commodi Imp. nummis ſignari, aſſeruiſſet. Nihil igitur dici poteſt conſentaneum magis cum ratione temporum, ac vera rerum geſtarum ſerie, quæ initio libri primi Machabæorum deſcribuntur, quam iſta veterum numiſmatum inter ſe & cum illa narratione conſenſio eſt.

Ibid. VIII. *Ad ædem Fortunæ hujuſque diei.*] His poſtremis verbis duobus carent libri editi In Reg. 2. aliiſque, *hujuſce diei*: quæ verba Pintianus cum ſpuria crederet, *ad ædem Nortiæ Etruſcæ deæ* conjiciebat. Lepide ſane. Retinenda illa, *hujuſce diei*, Turnebus cenſebat, lib. 16. Adverſ. cap. 12. Leopardus item in Emend. Gronovius in Notis, aliique, eo Plutarchi loco permoti, in Mario, pag. 430. quo Catulus ædem voviſſe in bello Cimbrico dicitur Fortunæ illius diei, τύχῃ τῆς ἡμέρας ἐκείνης. At vera ſcriptura eſt, *hujuſce diei*, ſic enim Romani dixerunt, *Fortunam hujuſque diei*, pro *uniuſcujuſque*. In Kalendario vetere, apud Gruter. pag.

135. FORT. HVIVSQVE. DIEI. Neque hic modo, ſed & apud Tullium reſtituenda vox ea eſt, lib. 2. de Legib. pag. 333. ut ejus verba aperte declarant, cum ait, *Recte etiam Spes a Calatino conſecrata eſt, Fortunaque, vel hujuſque diei* (vulgo *hujuſce* legitur) *nam valet ad omnes dies; vel Reſpiciens, ad opem ferendam; vel Fors*, &c. Omnium enim dierum, nedum unius, ſeu certe alicujus, ſive hujus aut illius diei Fortunam hujuſmodi appellatione ſignari Cicero liquido demonſtrat, propter eam quam adjungit rationem: *Nam valet in omnes dies.* Quæ ratio non conſtaret, ſi ad unum aliquem diem ejus numinis poteſtas arctaretur, & tam anguſtis finibus circumſcriberetur. Sane hanc vim vocis ejus eſſe, *hujuſce*, ut *uniuſcujuſque* ſignificet, docuit dudum Marius Victorinus Afer, libro de Orthographia, cujus verba recitare operæ pretium fuerit: *Et hujuſce, & hujuſque, recte ſcribuntur, ſed ſuo loco utraque. Nam ab hocce fit hujuſce. Hujuſque autem aliud ſignificat, id eſt, uniuſcujuſque.* Apud P. Victorem, in deſcriptione Urbis, regione decima, legimus, VICVS CLIVVSQVE DIEI, haud dubie pro VICVS HVIVSQVE DIEI. Nam complures urbis Romæ vicos a finitimis Fortunæ templis nomen traxiſſe, ex P. Victoris liquet. Sic Fortunæ Obſequentis vicum in prima regione ſtatuit: Reſpicientis, in decima, aliosque alibi: hunc que ipſum locum Onuphrius ſic edidit, ex MSS. VICVS HVIVSQVE DIEI. FORT. AED. Quæ poſtrema verba ædem Fortunæ ſignificant. Multa ex his delibavit ante nos Briſſonius, lib. 1. de formul. pag. 53. In inſcriptionibus tamen interdum, ut apud Raineſium, pag. 198. ANTISTITES. HVIVSCE. LOCI. pro *hujuſce loci* legimus.

Ibid. IX. *Item Mercurium, qui fuit Lyſimachæ: Herculem, qui Romæ alexeteræ, arma ſumentem: Artemona, qui periphoretos appellatus eſt.*] In libris omnibus ad hunc diem vulgatis legitur, *Herculem qui Romæ Antæum a terra ſuſtinentem*, interpolatione digna plagis. In MSS. Reg. 2. ceteriſque cod. *Herculem qui Romæ ha vetera arma ſumentem.* Quibus e verbis Pintianus eliciebat, *Qui Romæ, in excetram arma ſumentem*: excetra hydram ſignificari notum eſſe ſimul admonebat. Gronovius, *ab Oetæ vi arma ſumentem.* Parum ambo feliciter. Plane enim tertium quoddam nunc ſimulacrum intelligitur, ab iis diverſum, quorum prius Lyſimachæ, alterum Romæ fuit: quam belle enim in eo verbo, *qui Romæ*, deſinit oratio, quo membro priori poſterius exacte opponitur? Deinde ad alia duo ſigna tranſilit, quæ Græcis, ut ſolet, verbis effert: ſic enim prius ἀφανιζόμενος, & Ἀλεξητήριος, & δορυφόρος, & mox περιφόρητος appellatur. Ἀλεξητὴρ autem quid ſit, qui Græcos fontes vel leviter deguſtarunt, ſciunt: & nos in prioribus notis ad hunc locum diximus.

Ibid. X. *Vicit eum Pythagoras Rheginus... Vicit eum & Leontinus.*] Prius *Leontius* legebatur, quo nomine ſtatuarius apud ſcriptores ceteros nemo occurrit. Et vero de Pythagora altero ſermonem eſſe hoc loco, tum ipſa per ſe oratio prodit, tum maxime Pauſanias, lib. 6. Eliac. poſter. pag. 366. ubi Aſtyli Crotoniatæ ſtatuam, quæ Leontino nunc adſcribitur, opus eſſe Pythagoræ admonet, quanquam ille cujas fuerit, non indicat. Sed cum alterius, quam Rhegini eſſe vel ex Plinio perſpicuum ſit: eſſe autem Pythagoræ Pauſanias verbis conceptis ſignificet, quin Leontini ſit, minime jam dubium eſt. Tres igitur eo nomine ſtatuarii fuere, Rheginus, Leontinus, Samius: quod Plinius ipſe declarat, mox ſubjungens: *Fuit & alius Pythagoras Samius... Hic ſupradicto facie quoque indiſcreta ſimilis fuiſſe traditur. Rhegini autem diſcipulus... Soſtratus.* Quibus verbis Pythagoram tergeminum aperte ſignat: Samium, mox alterum ſupradictum, cui ſimilis Samius fuiſſe perhibeatur: poſtremum, Rheginum.

Ibid. XI. *Athenis Satyrum: Turmam Alexandri, in qua amicorum ejus imagines ſumma omnium ſimilitudine expreſſit.* Sic totidem apicibus ſyllabiſque, Reg. 2. Colb. 3. Pintiani codex, aliique fortaſſis, ſed interpolati. In ceteris enim melioris notæ codicibus manuſcriptis, qualis eſt Regius, num. 4763. & in libris omnibus editis, nullo excepto, legitur: *Athenis Satyrorum turmam: Alexandrum amicorumque ejus imagines*, &c. Et vetus Interpres Italus, Chriſtophorus Landinus, anno 1476. ſic vertit optime: *In Athene fecit una torma di Satyri: & ſtatue d'Alexandro & di ſua amici molto ſimili dalloro.* Turmam hic interpolatores intelligi voluere, de qua Velleius, lib. 1. pag. 5. *Hic eſt*, inquit, *Q. Metellus Macedonicus, qui porticus, quæ fuere circumdatæ duabus ædibus ſine inſcriptione poſitis, quæ nunc Octaviæ porticibus ambiuntur, fecerat: quique hanc turmam ſtatuarum equeſtrium, quæ frontem ædium ſpectant, hodieque maximum ornamentum ejus loci ex Macedonia detulit. Cujus turmæ hanc cauſam referunt: Magnum Alexandrum impetraſſe a Lyſippo, ſingulari talium auctore operum, ut eorum equitum qui ex ipſius turma apud Granicum flumen ceciderant, expreſſa ſimilitudine figurarum, faceret ſtatuas, & ipſius quoque iis interponeret.* Quinque & viginti fuiſſe Macedones, qui in primo pugnæ conflictu ceciderint, quorum æneæ ſtatuæ a Lyſippo fictæ, cum ipſius Alexandri ſimulacro, auctor eſt Arrianus, lib. 1. de Exped. Alex. pag. 47. Interpolavere hunc locum ſemieruditi, quibus diſplicuit dici *turmam* de ſatyris, qui ſunt certe ſemper pedeſtres. Perinde quaſi *turma* nonniſi de equitibus Latine dicatur. At præter hoc Plinii teſtimonium, Vulgatus Interpres Veteris Teſtamenti, vetus idemque optimus (noſtro quidem judicio) latinitatis auctor, ſi verborum ſpectetur proprietas, de peditibus perſæpe *turmas* & *turmam* dixit, ut 2. Paralip. XXIII. 8. & alibi.

Ibid. XII. *Fecit & puberem Apollinem, ſubrepenti lacertæ cominus ſagitta inſidiantem, quem Sauroctonon vocant.*] Vocem eam *Apollinem* admonitu codicum, Regii 2. Colb. 3. vet. Dalec. aliorumque, in libris hactenus vulgatis prætermiſſam, reſtituimus. Favere ei lectioni videtur etiam Martialis, hoc ſignum deſcribens, lib. 14. Epigr. 172. cui titulus, *Sauroctonos Corinthius*:

Ad te reptanti, puer inſidioſe, lacertæ
Parce: cupit digitis illa perire tuis.

Cupit ea nimirum nobili fato perire, nece a tam nobili puero, Deo utique, illata. Simile conflaſſe ſignum Pythagoras Leontinus dicitur hac ipſa ſect. num. 4. Apollinem ſcilicet, ſerpentemque ſagittis illius confectum.

Ibid. XIII. *Bryaxis Æſculapium & Seleucum fecit.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Temperare mihi tamen non queo, quin conjecturam, quæ occurrit animo, ſuſpicionemque prodam: *Et Salutem* ſcilicet, quam *& Seleucum* legi fortaſſe commodius poſſe. Nam Pauſanias in Atticis, lib. 1. pag. 75. Τοῦ δ' Ἀσκληπιοῦ τὸ ἄγαλμα Βρύαξις καὶ αὐτὸ, καὶ τῆς Ὑγιείας ἐποίησεν. *Æſculapii vero & Hygiæ*, hoc eſt, Sanitatis, ſive Salutis, *ſigna fecit*, quæ Megaris erant. Ex eodem uterque fonte, Pauſanias, Pliniuſque, hauſiſſe iſtud poſſunt videri. Alias appellari conjunctim ambo ſoliti Æſculapius, & Hygia. Vetus Inſcriptio apud Gruterum, pag. 67. AESCULAPIO ET. HYGIAE. Apud Reineſium, pag. 152. AESCVLAPIO. EPIDAVRO. D. PP. ET. SALVTI. Et pag. 156. AESCVLAPIO ET. SANITATI. Epidauri vel fucta, vel, ut aliis placet, filia Hygia fuit. Hinc Templum Salutis Romæ, teſte Vitruvio, lib. 1. cap. 2. Fana Salutis duo, regione ſexta: & vicus Salutis, & Porta Salutaris ab ea nominata: & apud Varronem, lib. 4. de ling. Lat. Collis Salutaris, in Quirinali colle. Sed ne quid tamen in contextu Pliniano moveam, præter conſenſum codicum, a quibus deſciſcere religio eſt, idem Pauſanias prohibet, qui Athenis æneam Seleuci ſtatuam in Pœcile porticu fuiſſe commemorat, Attic. pag. 14. etſi artificem non appellat. De Athenienſium vero civitatis ornamentis fere Plinius in loci agit.

XIV. *Item equitem Simonem, qui primus de equitatu ſcripſit.*] In libris omnibus ad hunc diem vulgatis, *Sarmonem*. In Reg. 2. *Sermonem*. Colb. 3. *Saronem*. Nos interim, cum Dalecampio, *Simonem* ex Xenophonte reſcripſimus, cujus hæc verba in libro περὶ ἱππικῆς. Συνέγραψε μὲν οὖν καὶ Σίμων περὶ ἱππικῆς, ὃς καὶ τὸν ἵππον τὸν Ἐλευσῖνι Ἀθήνησι χαλκοῦν ἀνέθηκε, καὶ ἐν τῷ βάθρῳ τὰ ἑαυτοῦ ἔργα ἐξετύπωσε. *De re equeſtri igitur ſcripſit etiam Simon, qui & equum ex ære Athenis juxta Eleuſinium dedicavit, atque in baſi opera quoque ſua expreſſit.* Immo teſte Hierocle in Hippiatricis, totam rem equeſtrem ibi expreſſerat. Sic enim ille in proœmio: Τά τε Σίμωνος ἀκούεις τοῦ παλαιοῦ, ὃ τὴν ἱππικὴν αὐτοῦ τρόπον ἐν τῷ παρ' Ἀθηναίοις Ἐλευσινίῳ χαράξαντος, καὶ σημειώσαντος ἐν τοῖς χρώμασι, &c. — Ibid.

XV. *Eleutherenus Lycius Myronis diſcipulus fuit.*] Libri omnia hactenus editi, *Buthyreus Lycius Myronis diſcipulus fuit.* Pintianus conjiciebat *Buthytes*, quaſi *bovis immolator*, lepido ſane commento. Lycium ſtatuarii proprium nomen eſſe ſeries ipſa elementorum admonet, quæ nomina nunc repræſentat ab ſimili littera incipientia. Myronis diſcipulum fuiſſe etiam paulo ante Plinius affirmavit: immo & filium, Pauſanias, lib. 6. in Eliac. prior. pag. 331. ac ceteri ſcriptores: Myronem ipſum Eleutheris natum, Plinius idem ſuperius, num. 3. Quid propius vero videri poſſit, quam eamdem ſeu filii, ſeu diſcipuli, patriam nunc ſignatam, & *Eleutherenus* temere in *Buthyreus* a librariis eſſe converſum? Quin & Lycium quoque ipſum Eleutheris oriundum conceptis verbis prodidit Athenæus lib. 11. pag. 486. Ἦν δ' οὗτος (Λύκιος) τὸ γένος Βοιώτιος ἐξ Ἐλευθερῶν, υἱὸς Μύρωνος τοῦ ἀνδριαντοποιοῦ, ὥς Πολέμων φησὶν ἐν πρώτῳ Ἀκροπόλεως. Vidit hoc ante nos Leopardus in Emendat. lib. 11. cap. 19. — Ibid.

XVI. *Leochares aquilam, ſentientem quid rapiat in Ganymede.*] Typi omnes ad hunc diem *Leocras* mendoſe repræſentant, cum Leocharis mentio ſuperius habita ſit raptim, quæ nunc revocatur, ut ejus opera ſigillatim percenſeantur. Meminit & fictoris & ſigni ipſius etiam Tatianus, orat. contra Græcos, pag. 183. Τίνος δὲ χάριν διὰ Λεωχάρους Γανυμήδην τὸν ἀνδρόγυνον, ὡς τι περιοῦσιον ἔχοντες κτῆμα τετιμήκατε; *Cur propter Leocharis artificium, Ganymedem illum effeminatum, tamquam eximium aliquid habentes, colitis?* — Ibid.

XVII. *Credunt Seplaſiæ omnia fraudibus corrumpenti. Jam quidem facta emplaſtra & collyria mercantur: tabeſque mercium, aut fraus Seplaſiæ ſic exteritur.*] Non unguenta fœdius Seplaſia corrupit olim, quam hunc Plinii locum interpolarunt critici. Nos iiſdem apicibus ſyllabiſque repræſentamus, quot ſunt in Regio cod. 2. & Colb. 3. nec quidquam hic conjecturæ tribui opus eſſe ducimus. In libris hactenus editis: *Credunt Seplaſiæ ea omnibus quidem fraudibus corrumpenti: factaque jam pridem emplaſtra & collyria mercantur, tabeſque mercium. Fraus Seplaſia ſic exteritur.* Salmaſius e libris ſuis priora, qua fecimus ratione, & ipſe refingit: cetera ex ingenii conjectura, ſic pelluendat, in Solin. pag. 1051. *Tabeſque mercium aut fraus Seplaſiæ ſic quæritur eis.* — Sect. 25.

XVIII. *Fit & ex candido ære ſquama longe Cypria inefficacior.*] Curationem huic loco adhibuimus, tum ope codicis Reg. 2. & Colb. 3. in quibus hæc, uti edidimus, totidem ſyllabis leguntur: tum ipſius Dioſcoridis admonitu, ita ſcribentis, lib. 5. cap. 89. Φολὶς δὲ ἡ ἐκ τοῦ χαλκοῦ λευκοῦ, ἥττων καὶ αὐτὴ τῆς Κυπρίας ... Libri hactenus fere editi contraria ſententia, *Cypria longe efficacior*, præ ſe ferunt: præter Parmenſem editionem, quæ cum ſcriptis codicibus plane congruit. Paulo poſt ubi ex eorumdem codicum fide edi curavimus, *Ocyſſime vero inutingit coronariorum ramentis in acetum additis*: typi habent, *ocyſſime vero contrahit coronariorum æruginem, ramentis*, &c. quæ non ſcriptoris, ſed interpolantis manum ſtilumque reſipiunt. — Ibid.

XIX. *Aterius antiquus contritum ſplendeſcit, ut miſy, & eſt lapidoſius. Prodeſt autem & dentium dolori*, &c.] In libris hactenus vulgatis *contritum ſplendeſcit. Et miſy eſt lapidoſius. Prodeſt autem*, &c. Luxata penitus, nec cohærente ſatis oratione: immo & falſa: nam & lapidoſius eſſe miſy, quam ſory, affirmat, quod falſum eſſe in prioribus Notis docuimus: & prodeſſe illud dentium dolori, quæ dos eſt ſoreos, non a Plinio modo, ſed etiam a Dioſcoride laudata, lib. 5. cap. 119. In Reg. 2. cod. *contritum ſplendeſcit & miſy & eſt lapidoſius*: quæ veſtigia ſunt minime obſcura ſinceræ lectionis. Sory Ægyptium Dioſcorides loc. cit. friatum nigrum apparere ait: quod inter friandum autem ſplendeſcit, ut miſy, alterius generis & invalidum illud eſſe; τὸ δὲ λαμπ- — Sect. 30.

ᾠχον ἐν τῷ θερμοδεδέσμῃ ἐμφερῶν μέσοι, ἐπιφανείς τε καὶ ἀσθενὴς ἐνέργως εἶναι. Neque porro ab his verbis, *Et mify eſt lapidoſius*, incipit inſtituta de miſy oratio: ſed a ſubſequenti multo poſt ſententia, *Miſy aliqui tradiderunt*, &c. unde ſectionem XXXI. auſpicati ſumus.

Sect. 32. XX. *Sed est eo candidum colorem ſentientem violam, lonchoton appellant.*] Sic totidem plane ſyllabarum apicibus, Reg. 2. & Colb. 3. Pliniani editores, cum violam ſenſere, *leucoion* ſtatim, quod violæ albæ nomen eſt, pro *lonchoton* commode ſubſtitui poſſe arbitrati ſunt. At Dioſcor. lib. 5. cap. 114. ex Peteſio medico λογχωτὸν vocat, quæcumque demum vocis ejus originatio ſit. Oribaſius item lib. 13. fol. 133. Et Neophytus: λογχωτὸν, τὸ χαλκανθος. Salmaſio tamen non ideirco aſſentimur, legi ita hunc locum jubenti, in Solinum, pag. 1159. ex ſola ingenii conjectura: *Sit ex eo quod dependet ut lanceola, lonchoton appellant*: libris invitis omnibus.

Sect. 41. XXI. *Nucleuſque quidem* (vel *quidam*) ferri excoquitur ad *indurandam aciem: aliqua modo ad denſandas incudes.*] Sic totidem ſyllabis apicibuſque Reg. 2. cod. Editi hactenus libri: *In iis equidem nucleus ferri..... alioque modo.* Et Salmaſii conjecturam, ne quid prætermiſiſſe videar, nunc exponam. Sic igitur ille in Solin. pag. 1084. *In aliquibus ferrum excoquitur niſi ad indurandam aciem.* Ac *niſi* intelligi pro *nonniſi* jubet, id minus probante Gronovio, qui ipſum *nonniſi* reſcribi in contextu mavult.

Ibid. XXII. *Neque alia genera ferri ex mera acie temperantur: ceteris enim admiſcetur mollior complexus. In noſtro orbe*, &c.] Typi ad hunc idem omnes ſic interpungebant: *ceteris enim admiſcetur. Mollior complexus in noſtro*, &c. Quod vitium non oratio modo ipſa retegit, ſed & Iſidorus qui hunc locum exſcripſit, lib. 16. cap. 20. atque ita, ut edidimus, interpunxit.

Sect. 42. XXIII. *Dinochares architectus.*] Editi hactenus libri, *Dinocrates.* Reg. 2. & Chiffl. *Timochares*: unde nos *Dinochares* effinximus, ut lib. ſect. xt. etſi quidam ibi a nobis citati ſcriptores, Dinocratem. At Auſonius hoc ipſum de camera magnetica narrans, quod Plinius hoc loco refert, Dinocharem appellat: Idyll. 9 vel, ut alii, 10. verſ. 310.

Conditor hic forſan fuerit Ptolemaidos aulæ
Dinochares: quadro cui in faſtigia cono
Surgit: & ipſa ſuas conſumit pyramis umbras:
Juſſus ob inceſti qui quondam fœdus amoris
Arſinoen Pharii ſuſpendit in aere templi.

Vide etiam Auguſtinum, lib. XXI. de Civit. Dei, cap. VI.

Sect. 46. XXIV. *Componitur hoc: Picis obolis ſex: Cimolia creta, drachma ſex: æris uſti, drachmæ duæ: ſquamæ ferreæ, totidem: cera, ſex: olei ſextarius.*] Mirum quantum hoc loco editi codices, & manu exarati diſſident. In exemplari Reg. 2. & eo quod Pintianus vidit, *Pars obolis & cimolia creta drachmæ ſex: æris uſti drachmæ duæ: ſquamæ ferreæ totidem: ceræ ſex: olei, ſextarius.* Hoc eſt, ſi priorem vocem *pars* excipias, cetera ſunt paria ac gemina cum iis quæ nos edidimus. At typi vulgati quantum inde abſunt! *Componitur hoc modo: obolis ex Cimolia creta duobus, drachmis ſex ex ære, totidem ex ſquama ferri, totidem cera, ex olei ſextario.* Nihil audacius dici aut excogitari poteſt, quam ſit ea emendandi licentia. Pro *pars* autem, quæ vox nauci hoc loco non eſt, quid *picis* quidve aptius foret hoc loco, non vidimus, quam *picem*: quam in emplaſtris plane ſimilibus adhiberi a Celſo vidimus, lib. 5. cap. 19. Niſi forte cuipiam aut *ſalis*, aut *ſeri* arrideat magis.

XXV *Ad aurea quoque, non modo argentea ſtaticula inanis luxuria pervenit.*] Staticula pro ſcutulis emblematiſve accepta olim ab antiquis ſcriptoribus, exploratum, ut diximus in prioribus Notis, apertiſſimumque eſt. An etiam & *ſtaticulus*, virili, ut aiunt, genere, eo ſignificatu venerit (etſi aliam præterea vocis illius acceptionem fuiſſe ex Muretolo didicimus,) ut aliquando ſubdubitaremus, fecit hic Plauti locus in Perſa, act. 5. ſc. 2. verſ. 43. Sect. 48.

Nequeo, leno, quin tibi ſaltem ſtaticulum dem, olim quem Hegea
Faciebat: vide vero, ſi tibi ſatis placet. SA. Me quoque volo
Reddere, Diodorus quem olim faciebat in Ionia.

Turnebum ſcio *ſtaticulum* eo loci pro ſaltationis genere accepiſſe: Salmaſium adjeciſſe, Hegeam & Diodorum fuiſſe ſaltatores, de quibus alibi nihil quidquam legerit. Verum cum in iis ſignis quæ eximio præſertim opere effeciſſent, ſubſcribere ſua nomina ſtatuarii tum ſolerent, Ἡγίας ἐποίει, *Hegias faciebat*, aliique ſimiliter: fueritque id Athenienſi ſtatuario nomen, quo de ſuperius egimus ſub initium ſectionis 19. an ad illius modo opera Plautus alludat, amplius conſiderandum cenſeo. Et Diodori ſculptoris Plato meminit in Anthologia, lib. 4. cap. 12. in epigrammate perelegantí de Satyri effigie:

Τὸν Σάτυρον Διόδωρος ἐκοίμισεν, οὐκ ἐτόρευσεν.
Ἢν νύξῃς, ἐγερεῖς· ἄργυρος ὕπνον ἔχει.
Sopierat Satyrum, non ſculpſerat, hunc Diodorus:
Argentum dormit: punge, vigil fuerit.

Alterius quoque Diodori pictoris, ſi tamen alius a ſculptore, Leonidas, in eadem Anthol. lib. 1. cap. 19. Statunculam femineo, ut appellant, genere Gregorius Turonenſis, aliique dixere.

XXVI. *Quod locari ſolitum X. CC. M. annuis, poſtquam obliteratum erat, CCLV. locatum eſt.*] Sic totidem fere ſyllabis Reg. 2. cod. Quod editores hactenus depravarant: *Quod locari ſolitum decem libris per CC. ante annos, poſtquam obliteratum erat, LV. locatum eſt.* Sect. 49.

XXVII. *Id autem quod uſtum eſt plumbum, lavatur, & teritur, ut cadmia. Poteſt adſtringere*, &c.] In libris hactenus editis, *lavatur, ut ſtibi & cadmia*: haud pœnitenda ſane lectione: nam de lotura ſtibeos, dictum eſt lib. 33. ſect. 34. Verum in MSS. Reg. 2. ceteriſque, *lavatur & iſtius & cadmia. Poteſt adſtringere*, &c. Unde Pintianus conjiciebat, *lavatur. Et iſtius, ut Cadmiæ, poteſtas ſtringere.* Sed, ut cetera ſileam, nec *iſtius*, nec *ſtringere*, Plinii orationem ſapit. Lavari autem, ut cadmiam, prætermiſſo ſtibi, dici nunc ſatis duximus, a Dioſcoride admoniti, qui lib. 5. cap. 96. Δεῖ δὲ, inquit, πλύνειν αὐτὸν ὡς τὴν καδμείαν, καὶ ἀποτιθέναι. Quare pro *& iſtius & cadmia*, nos *& teritur ut cadmia* ſcripſimus, quod fieri quidem Plinius ſuo loco prodidit, hoc eſt, ſect. 22. Sect. 50.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XXXV.

I. Etallorum, quibus opes conſtant, agnaſcentiumque eis natura indicata propemodum eſt: ita connexis rebus, ut immenſa medicinæ ſilva, [1] officinarumque tenebræ, & moroſa [2] cælandi, [3] fingendique, [4] ac tingendi ſubtilitas ſimul dicerentur. Reſtant terræ ipſius genera lapidumque, vel numeroſiore ſerie, plurimis ſingula a Græcis præcipue voluminibus tractata. Nos in iis brevitatem ſequemur [5] utilem inſtituti modo, nihil neceſſarium aut naturale omittentes. * Primumque dicemus quæ reſtant de pictu-
* Cap. I. ra, arte quondam nobili, tunc cum expeteretur a Regibus populiſque: & illos nobilitante, [a] quos eſſet dignata poſteris tradere: [b] nunc vero in totum marmoribus pulſa, jam quidem & auro: nec tantum ut parietes toti operiantur, verum & interraſo marmore [6] vermiculatiſque ad effigies rerum & animalium cruſtis. [7] Non placent jam abaci, [c] [8] nec ſpatia montis in cubiculo delitentia: cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudii principatu inventum: Neronis vero, [9] maculas quæ non eſſent, cruſtis inſerendo, [10] unitatem variare, ut ovatus eſſet [11] Numidicus, [d] ut purpura diſtingueretur Synnadicus, qualiter illos naſci optarent deliciæ. Montium hæc ſubſidia deficientium: nec ceſſat luxuria id agere, ut quam plurimum [12] incendiis perdat.

II. Imaginum quidem picturâ quam maxime ſimiles in ævum propagabantur figuræ:
Cap. II. quod in totum exolevit. [1] Ærei ponuntur clypei, argenteæ facies [f] ſurdo figurarum diſ-

Interpretatio.

a *Quos.*] Quorum effigiem pictura cenſuiſſet poſteris tradendam.

b *Nunc vero.*] Nunc vero ceſſit pictura marmoribus, etiam & auro: *quibus jam parietes veſtiuntur*, neque ita ſolum ut parietes toti ſolido marmore integantur: verum etiam ut interſecto marmori ſegmenta alia inſerantur, quæ referant effigies rerum & animalium, vermiculato opere.

c *Nec ſpatia.*] Nec e ſpatioſo monte exciſa marmora in cubiculum abdere jam placet.

d *Ut purpura.*] Ut purpureus color Synnadico marmori inſereretur.

e *Montium.*] Inventa hæc in ſubſidium montium, e quibus maculoſi lapides non amplius eruuntur.

f *Surdo.*] Obſcuro, *nec picturis illuminato.*

Notæ.

Sect. I. 1. *Officinarumque tenebræ.*] Medicorum inſcitia, de qua libro ſup. ſect. 25 & lib. 33. ſect. 38.

2. *Cælandi.*] Ex argento Libro 33. ſect. 55.

3. *Fingendique.*] Ex ære. Libro 34 ſect. 19.

4. *Ac tingendi.*] Cinnabari, minioque. Libro 33. ſect. 36. & ſeqq.

5. *Utilem inſtituto modo.*] Rationi propoſiti noſtri accommodatam. Fruſtra Pintianus conjiciebat, *utilem inſtituto: modo nihil*, &c.

6. *Vermiculatiſque.*] Vermiculata dicuntur opera teſſellata, quia minutis teſſellis, quaſi vermiculis ſint variegata, diſtinctaque. Tritum illud Lucilii eſt,

Quam lepide lexes compoſtæ, ut teſſerulæ omnes
Arte pavimento, atque emblemate vermiculato.

7. *Non placent jam abaci*] Abacos vocat cruſtas tabulaſve quadratas e marmore, quæ parietum ornamenta erant, iis tectorii vice inſerta, a ſimilitudine dicta ligneorum abacorum. Vitruvius, lib. 7. cap 3. pag 133. *Itaque veteribus parietibus nonnulli cruſtas excidentes pro abacis utuntur*, &c. Utebantur nimirum antiqui ad tectoria parietum, præter albarium opus, atque marmoratum, ſectis in quadrata, in ſexangula, in triquetra, marmoribus, alabaſtrite, porphyrite, iaſpide, & id genus lapidibus, atque vitro. Hæ ſic adactæ cruſtationes nominabantur, & abaci. Vulgus *Compartimenta* vocat.

8. *Nec ſpatia*] Vide Notas & Emend. num. I.

9. *Maculas*] Nam maculoſum variumque marmor placebat: quod ſi natura tale non eſſet, arte fiebat. Species omnino muſivarii operis, ſeu vermiculationis duas attingit: paulo ante alteram, quæ cruſtis marmorum diverſicolorum vermiculatas animalium effigies inferret. Nunc alteram his verbis, *Maculas quæ non eſſent*, quæ marmoris maculas alieno marmori insereret, & orbes ac ovatas ἐλλείψεις, (ſic enim Mathematici vocant) marmori includeret. Seneca, epiſt. 87 cujus initium, *In ipſa Scipionis Africani villa*: *Pauper ſibi videtur*, inquit, *ac ſordidus, niſi parietes magnis & pretioſis orbibus refulſerunt. niſi Alexandrina marmora Numidicis cruſtis diſtincta ſunt: niſi illis undique operoſa, & in picturæ modum variata circumlitio prætexitur: niſi vitro abſconditur camera*, &c. Quas ovatas Plinius figuras, Seneca orbes vocat. Vide lib. 36 ſect. 5. & ſeq.

10 *Unitatem variare.*] Lapidem qui unius erat coloris, multis diſtinguere ac variare coloribus.

11. *Numidicus.*] Lapis nimirum, ſeu marmor Numidicum, de quo lib. 36. ſect 8. De Synnadico lapide, (ſic enim Romani vocabant, quem indigenæ Dociniten) a Synnadis urbe Phrygiæ, de qua Plinius lib 5. ſect. 29 vide Strabonem, lib. 12. pag 577. Ἔπειτα δ' ἐστὶ Δοκιμία κώμη, καὶ τὸ λατόμιον τοῦ Συνναδικοῦ λίθου· οὕτω μὲν Ῥωμαῖοι καλοῦσι, &c.

12. *Incendiis perdat*] Quibus obnoxiæ domus in Urbe.

Sect. II. 1. *Ærei.*] Nunc pictura omiſſa imaginum, vix

Digitized by Google

crimine, ſtatuarum capita permutantur, vulgaris jam pridem ² ſalibus etiam carminum. Adeo materiam malunt conſpici omnes, quam ſe noſci. Et inter hæc ³ pinacothecas veteribus tabulis conſuunt, alienaſque effigies colunt, ipſi ª honorem non niſi in pretio ducentes, ut frangat heres, furis detrahat laqueus. ᵇ Itaque nullius effigie vivente, imagines pecuniæ, non ſuas, relinquunt. Iidem palæſtras athletarum imaginibus, ⁴ & ceromata ſua exornant, ⁵ & vultus Epicuri per cubicula geſtant, ac circumferunt ſecum. ⁶ Natali ejus viceſima Luna ſacrificant, feriaſque omni menſe cuſtodiunt, ⁷ quas icadas vocant, hi maxime qui ſe ne viventes quidem noſci volunt. Ita eſt profecto: Artes deſidia perdidit: & quoniam animorum imagines non ſunt, negliguntur etiam corporum. Aliter apud majores in atriis hæc erant quæ ſpectarentur, non ſigna externorum artificum, nec æra, aut marmora: ⁸ expreſſi cera vultus ſingulis diſponebantur ⁹ armariis: ¹⁰ ut eſſent imagines, quæ comitarentur gentilitia funera: ſemperque defuncto aliquo, totus aderat familiæ ejus, qui umquam fuerat, populus. ¹¹ Stemmata vero lineis diſcurrebant ad imagines pictas. ¹² Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magiſtratu geſtarum. Aliæ foris & circa limina ¹³ domitarum gentium imagines erant, affixis hoſtium ſpoliis, quæ nec emptori ¹⁴ refigere liceret: triumphabantque etiam dominis mutatis ipſæ domus: & erat hæc ſtimulatio

Interpretatio.

a *Honorem.*] Honorem in ſolo imaginum pretio ponentes, quas heres frangat, quas fur dolo ſubripiat.

b *Itaque.*] Itaque cum nullus exiſtat, qui viva dici eorum effigies poſſit, imagines relinquunt, quæ eorum divitias, non quæ vultus, moreſque, & facta exprimant: *opum ſuarum, non virtutum, monumenta relinquunt.*

Notæ.

ris ſummis clypei ſtatuuntur, facieſque argenteæ quæ nullam fere referant ſimilitudinem ejus quem ſignat inſcriptio: cum nulla ſint pictura illuminatæ figuræ: capita ſtatuarum permutantur item, ut alterius eſſe exiſtimentur, quam antea eſſent. Sic Commodus Imp teſte Lampridio in ejus vita, pag. 52 *Coloſſi caput dempſit quod Neronis eſſet, ac ſuum impoſuit, & titulum more ſolito ſubſcripſit*, &c. De æreorum autem clypeorum dedicatione cum ſtatuis, tum in aliis veteribus monumentis mentio exſtat, tum in Inſcriptione hac Nepeſina, quam Gruterus retulit, pag. 441.

NESTORI.
AVG. NEPETE.
HIC. LVDOS. FECIT.
ET. DEDICATIONE
STATVAE. PATRONI.
QVAM. IPSE. POSVIT
ET. CLVPEI. SVI. ITERVM.
MVNICIPIBVS. NEPESINIS.
EPVLVM. DEDIT.

Jul. Capitolinus, de Antonino Pio, pag. 18 *Clypeum Hadriano magnificentiſſimum poſuit.* Trebellius Pollio, in D. Claudio, p. 203 ubi de Claudio Cæſare, cui Nero ſucceſſit: *Illi clypeus aureus . . . in Romana Curia collocatus eſt, ut etiam nunc videtur*, &c. Idem Gruterus, pag. 374.

M. BAEBIO. DECVRIONES.
FVNVS. PVBLICVM.
STATVAM. EQVESTREM
CLIPEVM ARGENTEVM.

2. *Salibus . . . carminum.*] In illam capitum permutationem jactata a plebe carmina, ſales, jocoſque, ſignificat.

3. *Pinacothecas.*] Loca ſpatioſa, veterum imaginibus exornata, *des ſales de tableaux.* Vitruvius, lib. 6. cap. 5. cui lemma præfixum, *De tricliniis, & oecis, & pinacothecis, & eorum dimenſionibus: Pinacotheca, inquit, uti exhedra, amplis magnitudinibus ſunt conſtituendæ.* Sic exhedræ loca ſunt ſimiliter ſpatioſa, quæ ſedes habent, in quibus Philoſophi, Rhetores, ceterique qui ſtudiis delectantur, diſputare ſedentes poſſint, *des ſales de converſation.* Qua de voce uberrime Gothofredus egit, in Cod. Theod. lib. 15. tit. 1. lib. 53. pag 326.

4. *Et ceromata.*] Κήρωμα nunc locus eſt palæſtræ, aut gymnaſii, in quo ceromate, hoc eſt, unguento quod ex cera fiebat oleo ſubacta, perungebantur athletæ. Ea voce uſus etiam Seneca, lib de brevit. vitæ, cap xi. pag 733.

5. *Et vultus Epicuri.*] Cicero, lib. 5 de Finib. num. 3. *Nec tamen Epicuri licet oblivisci, ſi cupiam: cujus imaginem non modo in tabulis familiares, ſed etiam in poculis & anulis habent.* Atque hinc quidem εἰκαδιστὰς vir eruditus nuper putabat dictos Epicureos eſſe, ἀπὸ τῆς εἰκόνος, quod magiſtri imagine numquam deſtituerentur: quod abeſſe a vero, tum ea quæ mox dicemus, proditura ſunt apertiſſime: tum vero illud in primis, quod ab εἰκὼν, εἰκονισταὶ dicendi, non εἰκαδισταὶ forent.

6. *Natali ejus.*] In honorem natalis ejus: non quod in eum diem natalis ejus inciderit, quem ſeptimo Gamelionis diei aſſignat Apollodorus apud Diogenem, nec ipſe Epicurus in teſtamento ſuo ſatis aperte prodit, quis ille fuerit: ſed quod ea Luna fieri ille commemorationem natalis ſui optaverit, alioque præterea die, Gamelione menſe.

7. *Quas icadas.*] Εἰκάδες. Eſt autem εἰκὰς dies Lunæ viceſima. Cicero, lib. 2. de Finib. num. 101. refert Epicurum *caviſſe, ut heredes ſui darent, quod ſatis eſſet ad diem agendum natalem ſuum quotannis menſe Gamelione: itemque omnibus menſibus viceſimo die Lunæ darent ad eorum epulas: qui una ſecum philoſophati ſunt.* Græca ipſa teſtamenti verba exſtant apud Diogenem Laert in Epicuri vita, lib 10. pag. 171. ubi jubet inter alia præſtari ab heredibus, εἰς τὴν γινομένην σύνοδον ἡμῶν μηνὸς ἑκάστου, ad ſolemnem conventum, qui viceſima quaque die menſis fieri ſolet. Hinc Epicureus ille εἰκαδιστὴς vocatur apud Athen. lib 7. Ἐπικούρειος δέ τις εἰκαδιστής, &c. Porro cum εἰκάδες menſium omnium Atticorum, vel interprete Tullio, viceſimi ſint Lunæ dies, inde Petavius colligit, lib. 4 Var. Diſſ in Uranol. cap. 7. pag. 157 lunares omnes menſes exſtitiſſe, & quidem civiles: quod non aliis quam popularibus menſibus natales hominum dies adſcribuntur, ut & teſtamenta. Quod & Iſaac Tzetzes adnotat in Comment. ad Lycophronis verſum, Οἰκτρὸν τὸ οἰκτρόν, &c. Ἐπειδὴ οἱ παλαιοί, inquit, κατὰ σελήνην τοὺς μῆνας ἐψήφιζον· διὸ τὸ τοῦ μηνὸς ὁ χρόνος ἀναπληρῶν. *Quandoquidem veteres menſes ad Lunam computabant: annus autem menſibus abſolvitur.*

8. *Expreſſi cera.*] Tritum illud Juvenalis, Satyr. 8. verſ. 19.

Tota licet veteres exornent undique ceræ
Atria, nobilitas ſola eſt atque unica virtus.

9. *Armariis.*] Ligneis quibuſdam thecis, unde exſequiarum tempore depromebantur, quæ ante in atriis ornamento erant.

10. *Ut eſſent imagines.*] Non integri illæ quidem corporis, ſed oris tantummodo ſimulacrum effingentes, ſummorumque humerorum pectoris tenus. *Des buſtes.* Paternæ vero maternæque gentis imagines nobilium funeribus adhibebantur. Epitome Livii, lib. 48. *M. Æmilius Lepidus, qui Princeps Senatus ab ſextis jam cenſoribus erat lectus, antequam exſpiraret, præcepit filiis, lecto ſe ſtrato ſine linteis, ſine purpura efferrent: in reliquum funus ne plus quam æris deni conſumerent: imaginum ſpecie, non ſumptibus nobilitari magnorum virorum funera ſolere.* De Germanici funere Tacitus, lib. 2. *Funus ſine imaginibus, & pompa per laudes & memoriam virtutum ejus celebre fuit.* Hunc morem Propertius deteſtatur, lib. 2. Eleg 13.

Nec mea tunc longa ſpatietur imagine pompa.

11. *Stemmata.*] Stemmata ſunt minores & orbiculatæ figuræ, quæ ad latera ductis lineis adſitæ, in aliqua tabula, genus illius & avos ſignant, cujus imago in ſuperiore tabellæ parte expreſſa & effigiata cernitur. Sic tabulas hodieque Genealogicas, ut mos eſt appellandi eas, vulgo delineant. Seneca lib 3. de Benef. cap. 28 pag. 47. *Qui imagines in atrio exponunt, & nomina familiæ ſuæ longo ordine, ac multis ſtemmatum illigata flexuris, in parte prima ædium collocant*, &c.

12. *Tablina*] Locus ubi tabulæ, ſive codices aſſervabantur Feſtus: *Tablinum proxime atrium locus dicitur, publicarum rationum cauſa factus: quod antiqui magiſtratus in ſuo imperio tabulas rationum ibi habebant.*

13. *Domitarum gentium*] Vide Notas & Emend num II.

14. *Refigere liceret.*] Revellere, detrahere fixa in tabulis

ingens, exprobrantibus tectis, quotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum. Exſtat Meſſalæ Oratoris indignatio, qua prohibuit inſeri genti ſuæ [15] Levinorum alienam imaginem. Similis cauſa Meſſalæ ſeni expreſſit volumina illa, quæ de familiis condidit, [16] cum Scipionis Pomponiani tranſiſſet atrium, vidiſſetque adoptione teſtamentaria Salutiones, (hoc enim ei fuerat cognomen,) [17] Africanorum dedecore irrepentes Scipionum nomini. Sed pace Meſſalarum dixiſſe liceat: [a] etiam mentiri clarorum imagines, erat aliquis virtutum amor: multoque honeſtius, quam mereri, ne quis ſuas expeteret.

Non eſt prætereundum & novitium inventum. Siquidem non ſolum ex auro argentove, aut certe ex ære [18] in Bibliothecis dicantur illi, quorum immortales animæ in locis iiſdem loquuntur: quin immo etiam quæ non ſunt, finguntur, pariuntque deſideria [19] non traditi vultus, [20] ſicut in Homero evenit. Quo majus (ut equidem arbitror) nullum eſt felicitatis ſpecimen, quam ſemper omnes ſcire cupere, qualis fuerit aliquis. [21] Aſinii Pollionis hoc Romæ inventum, qui primus [22] Bibliothecam dicando, [b] ingenia hominum rem publicam fecit. [23] An priores cœperint Alexandriæ & Pergami reges, qui Bibliothecas magno certamine inſtituêre, [24] non facile dixerim. Imaginum amore flagraſſe quondam teſtes ſunt & Atticus ille Ciceronis, [25] edito de his volumine, & Marcus Varro benigniſſimo invento, inſertis voluminum ſuorum fecunditati, non nominibus tantum ſeptingentorum illuſtrium, ſed & aliquo modo imaginibus: non paſſus intercidere figuras, aut vetuſtatem ævi contra homines valere, inventor muneris etiam Diis invidioſi, quando

INTERPRETATIO.

a *Etiam mentiri.*] Etiam inſerere genti ſuæ imagines clarorum virorum, ſed alienæ gentis, argumento erat virtutes illorum quodammodo amari: multoque id eſt honeſtius, quam ita homines vivere, ut nemo poſt obitum eorum imagines expetat.

b *Rem.*] Publici juris fecit.

NOTÆ.

mi loco. Cicero, lib. 12 Epiſt. Famil. 2. *Cujus æra refigere debeamus, ejus etiam chirographa defendimus?* Et Philip. 12. num. 12. *Num figantur rurſus hæ tabulæ, quas vos decretis veſtris refixiſtis.* Virgilius, lib. 6. Æneid. verſ. 622.

Fixit leges pretio, atque refixit.

Prius *refringere* legebatur, vitioſe. In Reg. 2. *refigere.*

15. *Levinorum*] E gente Valeria, ex qua & Meſſalæ prodierunt: ſed familiæ diverſæ.

16. *Cum Scipionis Pomponiani.*] Id ei cognomen a Pomponio obtigiſſe ſignificat, homine prædivite, cujus filiam duxiſſet uxorem; & cujus teſtamento factus heres Scipio fuerat, ut Pomponiani nomen aſſumeret. Eidem autem Scipioni, fortaſſis a parente acceptum etiam Salutionis cognomen hæſit, ob vultus ſimilitudinem, ut dictum eſt lib. 7. ſect. 10. Vide Notas & Emend. num. III.

17. *Africanorum dedecore.*] Qui & ipſi Scipiones, erant ex Corneliorum Scipionum gente.

18. *In Bibliothecis.*] De hoc more eleganter Seneca, lib. de Tranq. cap. 8. pag. 682. quem conſule. Suetonius in Tiberio, cap. 70. *Fecit & Græca poemata, imitatus Euphorionem, & Arrianum, & Parthenium: quibus poetis admodum delectatus, ſcripta eorum & imagines publicis bibliothecis inter veteres & præcipuos auctores dedicavit.*

19. *Non traditi vultus.*] Cujus vera non exſtat effigies.

20. *Sicut in Homero evenit.*] Homeri pictura elegans (nam & pictura quædam poeſis eſt) exſtat in Anthologia Græca, lib. 5. cujus initium, Ἔκτοσε χάλκεος Ὅμηρος ἰδέσθαι, &c. Grotius Latine ſic reddidit:

Æs vita vegetum nobis oſtendit Homerum:
Non animus, non ſenſus abeſt: ſed ſolius ille
Vocis eget: mirum quo vis proceſſerit artis.
Quis Deus hoc nobis dedit æs, & in ære figuram?
Non etenim, ſi quid dignum eſt me judice credi,
Hoc vir opus faciens aliquis deſedit ad ignem:
Diva ſed ipſa ſuis manibus Tritonia finxit,
Corporis inſeſſi quondam non immemor: ipſa
Quippe per os magni cantus edebat Homeri,
Conſors, Phœbe, tibi. Sic quem vere patris almo,
Mæonides ſtetit hic. Senium præferre videtur
Dulce, ſed hoc ſenium eſt, & ab illo dextor ivi
Gratia: continuum gravitas & amabile quiddam:
Blanda verecundo majeſtas lucet in ore:
Innatat in curva canus cervice corymbus
Vertice deſcendens, & circumfunditur aures.
Mento barba cadens ſpatio diſpeſcitur amplo,
Mollibus illa pilis multoque volumine, nec ſe
Cogit in anguſtum, ſed late excurrit, & infra
Et veſtis ſinul eſt ea pectoris, & decus oris.
Nuda comis frons eſt: & adeſt ſapientia fronti,
Unde ſibi mores ducat puer: exſtat utrimque
Umbra ſupercilii: namque ars hoc perdita vallum
Addiderat, vacui fuerant quia luminis orbes.
Aſpiciens cæcum non poſſes credere: tanta
Obſcuris oculis admixta eſt gratia: felix
Hic veterum eſt, labeſque oculorum profuit arti,
Ut magis ex imo veniens lux corde pateret.
Nonnihil introrſum ſe ſe cavat utraque mala,
Utraque fulcatur rugis, ſed utrique venuſtus
Eſt pudor, in fovea recipit qui ſede pudorem.
Errat apis circum divinum vatis in ore,
Pierios parturæ favos. Manus altera palmam
Alterius portat, baculus ſuſtentat utramque,
Viventis non qualis erat: ſed & arrigit aures
Dextera ſe, Phœbum capiens audire loquentem,
Aut de Pierio Nympharum grege, volvere ſecum
Multa animo manifeſta fides: namque edita cura
Ex adyto mentis nunc huc, nunc vertitur illuc.
Texat ut armiſonæ Sirenis nobile carmen.

21. *Aſinii Pollionis*] Diximus de eo in Auctorum indice. Sed Iſidorum audi, lib. 6. Orig. cap. 5. *Romæ primus librorum copiam advexit Æmilius Paulus, Perſe Macedonum rege devicto: deinde Lucullus e Pontica præda. Poſt hos Cæſar dedit M. Varroni negotium cenſa maxime bibliotheca conſervanda. Primum autem Romæ bibliothecas publicavit Pollio, Græcas ſimul atque Latinas, additis auctorum imaginibus in atrio, quod de Dalmatarum manubiis magnificentiſſimum inſtruxerat.*

22. *Bibliothecam dicando.*] Dedicando, conſecrando, publici juris faciendo. Plinius junior, lib. 1. epiſt. 8 meminit *Sermonis ejus, quem apud municipes ſuos habuit, bibliothecam dedicaturus.*

23. *An priores.*] Scribit Galenus, Comment. 1. in lib. Hippocr. de natura hum. inter Alexandriæ & Pergami reges, contentionem fuiſſe, quis plura veterum volumina compararet. Tum vero multos ab hominibus pecuniæ avidis falſis auctorum nominibus libros inſcriptos eſſe, quo vetuſtatis plurimum iis & auctoritatis accederet. In Pergamenſi Bibliotheca fuiſſe ducenta voluminum millia, auctor eſt Plutarchus in Antonio. In Alexandrina, uſque ad ſeptingenta, Gellius, lib. 6. cap. ult. ſub finem. Conflagravit ea caſu bello civili, cum Cæſar in urbe ipſa Alexandria bellum cum incolis gereret.

24. *Non facile dixerim*] Anteceſſit horum ætatem Ariſtotelis ac Teophraſti cura in Bibliotheca adornanda, a Neleo deinde Coriſci filio corrupta: a quo poſtea libros eos mercatus Ptolemæus Philadelphus, Alexandriam tranſtulit, teſte Athenæo, lib. 1. pag. 3. Clearchi quoque primi Heracleæ Ponticæ tyranni, ejus qui Platonis & Iſocratis auditor fuit: is enim Bibliothecam ſtruxit, quam laudat impenſe Memnon apud Photium, cod. CCXXIV.

25. *Edito de his.*] De imaginibus quæ ſolerent in Bibliothecis collocari. Volumen illud a Cicerone ſcriptum, cui nomen fecit *Atticum*, penitus intercidit.

[26] immortalitatem

Google

[16] immortalitatem non ſolum dedit, verum etiam in omnes terras miſit, ut præſentes eſſe ubique, & [17] claudi poſſent.

III. Et hoc quidem alienis ille præſtitit. Suorum vero clypeos in ſacro vel publico privatim dicare primus inſtituit (ut reperio) [1] Appius Claudius, qui Conſul cum Servilio fuit anno Urbis CCLIX. Poſuit enim [2] in Bellonæ æde majores ſuos: placuitque in excelſo ſpectari, & titulos honorum legi. Decora res, [a] utique ſi liberorum parvulis imaginibus ceu nidum aliquem ſobolis pariter oſtendat: quales clypeos nemo non gaudens ſavenſque aſpicit. CAP. III.

IV. Poſt eum [1] M. Æmilius, collega in Conſulatu Quinti Lutatii, [2] non in Baſilica modo Æmilia, verum & domi ſuæ poſuit, id quoque [b] [3] Martio exemplo. Scutis enim, qualibus apud Trojam pugnatum, [4] continebantur imagines: [5] unde & nomen habuere clypeorum: non ut perverſa Grammaticorum ſubtilitas voluit, a cluendo. Origo plena virtutis, faciem reddi in ſcuto cujuſque, qui fuerit uſus illo. Pœni ex auro factitavere & clypeos, & imagines, ſecumque in caſtris tulere. Certe captis eis talem Aſdrubalis invenit [6] Marcius, [7] Scipionum in Hiſpania ultor; iſque clypeus ſupra fores Capitolinæ ædis uſque [8] ad incendium primum fuit. Majorum quidem noſtrorum tanta ſecuritas in ea re adnotatur, ut L. Manlio, Q. Fulvio Coſſ. anno Urbis DLXXV. M. Aufidius [9] tutelæ Capitolii redemptor, [c] docuerit patres [10] argenteos eſſe clypeos, qui pro æreis per aliquot jam luſtra aſſignabantur.

V. De picturæ initiis incerta, nec inſtituti operis quæſtio eſt. Ægyptii ſex millibus annorum apud ipſos inventam, priuſquam in Græciam tranſiret, affirmant, vana prædicatione, ut palam eſt. [1] Græci autem alii Sicyone, alii apud Corinthios repertam,

INTERPRETATIO.

a *Utique.*] Ita ſane, ſi liberorum parvæ imagines in eodem clypeo depictæ ſimul oſtendant quaſi nidum aliquem ſobolis: quæ clypeorum forma eſt jucundiſſima viſu.

b *Martio.*] Bellico.

c *Docuerit.*] Senatores admonuerit, clypeos argenteos eſſe, qui ærei dumtaxat a Cenſoribus, qui luſtra faciebant, æſtimabantur.

NOTÆ.

16. *Immortalitatem.*] Auguſtis ſuis Principibus immortalitatem, hoc eſt, famam ſempiternam, veteres optavere. Sic in nummo Claudii Gothici, ex ære minimo, in Cimelio D. Abbatis FAUVEL, ſic inſcripto: DIVO C CIVS AIO: legebamus jam olim: DIVO *Claudio* CIV. *Suo Arelatenſes Immortalitatem Optant*: quem in alio numiſmate diſere iidem frui jam REQUIE OPTIMORUM MERITORUM.

17. *Et claudi poſſent.*] Quidam MSS. *ubique credi poſſent.* Male: *Claudi* hic eſt, in bibliothecis detineri, aſſervari, includi virorum ſummorum imagines: qui ope picturæ non modo eſſe præſentes ubique ſubinde poſſint: ſed & ſimul ubique claudi.

Sect. III. *Appius Claudius.*] Appius Claudius Sabinus, qui prius Clauſus vocabatur, geſſit Conſulatum eo anno cum P. Servilio Priſco. Auctor Livius, lib. 2. In clypeorum porro ejuſmodi dedicationibus epulas dari civibus ſolitas docent inſcriptiones aliquot veteres, apud Gruter. pag. 441. & 496.

2. *In Bellonæ æde.*] Regione nona Urbis: *Ædes Bellonæ verſus portam Carmentalem: ante hanc ædem columna index belli inferendi.* P. Victor.

Sect. IV. 1. *M. Æmilius.*] M. Æmilius Lepidus, Lepidi Triumviri pater, geſſit Conſulatum, Syllanis fere temporibus (nam acta Syllæ reſcindere conatus eſt, Q. Lutatio Catulo contra obſiſtente) anno Urbis DCLXXI. De ejus obitu dictum eſt lib. 7. ſect. 36.

2. *Non in Baſilica .... Æmilia.*] Baſilica hæc vetus Pauli Æmilii fuit, in quarta Urbis regione. Sed & in nova quoque, quæ in octava fuit, clypeos appenſos ejuſcemodi fuiſſe nummi docent, quos libro 36. ſect. 24. laudaturi ſumus, ubi de nova Pauli Baſilica dicemus.

3. *Martio exemplo.*] Cave Marcii exemplo interpretere, de quo paulo poſt agitur: Sed bellici exemplo intellige, hoc eſt, originem ejus rei a bello uſque Trojano petitam.

4. *Continebantur imagines.*] Quales in Achillis clypeo ab Homero prolixe deſcribuntur, Iliad. σ'. verſ. 478. & ſeq. Et in Æneæ ſcuto ſimiliter, a Marone, lib. 8 Æneid. Vel potius imago vultus ejus, cujus erat ſcutum, thorace tenus depicta. Trebellius Pollio, in Claudio Gothico, p. 203. *Illi clypeus aureus, vel, ut Grammatici loquuntur, clypeum aureum Senatus totius judicio, in Romana Curia collocatum eſt, ut etiam nunc videtur: expreſſa thorace vultus ejus imago.*

5. *Unde & nomen.*] Vult clypeos dici, quaſi *glypeos*, ἀπὸ τῶ γλύφειν, quod eſt ſculpere, quod cælentur inſculptis imaginibus. Alii deducunt a cluendo, hoc eſt, a pugnando. A καλύπτειν alii, quia corpus tegit. Vide plura apud Voſſ. in Etymol. Soſipater Chariſius, lib. 1. Inſtit. Gram. pag. 59. *Clipeus maſculino genere in ſignificatione ſcuti ponitur, ut Labienus ait: neutro autem genere imaginem ſignificat .... Plinius Dubii Sermonis ſecundo, indiſtincto genere dici ait, ſed littera differre: ut pugnatorium per i clipeum dicamus, quod eſt a clepere, id eſt, celare dictum: imaginem vero per u, clupeum, a cluendo. Sed hæc differentia mihi diſplicet, propter communionem i & u litterarum: nam & maximus dicimus, & maxumus: & optimus, & optumus: nec tamen ulla differentia fecerimus.*

6. *Marcius.*] L. Marcius, de quo lib. 2. ſect. CXI. diximus. Hoc loco prænomen codices MSS non exhibent: editi libri perperam Quinti præfixere. De hoc L. Marcio, vide Livium, lib. 25. pag 276. 277. & 278. ubi hæc Livius: *Apud omnes magnum nomen L. Marcii ducis eſt .... monumentumque victoriæ ejus de Pœnis uſque ad incenſum Capitolium fuiſſe in templo clypeum, Marcium appellatum, cum imagine Aſdrubalis.*

7. *Scipionum.*] Cnei & Publii, qui adverſus Aſdrubalem decertantes, in Hiſpania obierunt. Vide Livium, lib. 25. pag. 276 Valerium Max. lib 8. cap. 15. num 11.

8. *Ad incendium primum.*] Syllanis temporibus, bello civili, ut diximus lib 33. ſect 5. Ex Fulvio Conſule, qui poſtea memoratur, genus traxit & Fulvia Plautilla Aug. Antonini Severi Aug. conjux! & Auguſti duo fratres, Fulvius Julius Quietus, & Fulvius Julius Macrianus. Sic enim ille in nummo Græco inſcribitur, qui eſt apud D. DE BOZE: ATT. ΦΟΤΑ. ΙΟΤ. ΚΥΗΤΟC C hoc eſt, Σεβαςός. Iſte, ATT. Φ. ΙΟΤΑΙ. ΜΑΚΡΙΑΝΟC. Ε. CΕΒ. Εὐσεβὴς Σεβαςός, *Pius Aug.*

9. *Tutela Capitolii redemptor.*] Qui certo pretio Capitolii tutelam ſuſceperat, ut illud ſartum tectum, integrumque tueretur. Livius, lib. 24. pag. 251. *Cum Cenſores ob inopiam ærarii ſe jam locationibus abſtinerent ædium ſacrarum tuendarum,* &c.

10. *Argenteos eſſe clypeos.*] Fuit præterea aliud clypeorum genus, quod nimirum muneris loco mittebatur Principibus vel Auguſtis. Ejuſmodi ille fuit *aureus magnus, pondo mnarum mille*, quem Simon Judæ Machabæi frater populo Romano miſit, *ad ſtatuendam cum eis ſocietatem.* 1. Mach. XIV. 24. Pondus id fuit centum millium denariorum argenteorum. Ejuſdem generis clypeos videre eſt pictos in nummis Antonini Pii ex ære magno in Gaza Regia, & apud Angelonium, pag. 171. ex ære mediocri in Muſeo noſtro. Clypei duo ſunt inſigni arte elaborati. Hinc S inde C *Senatuſconſulto.* Infra ANCILIA. Hæc eſſe *arma cæleſtia*, ſive cælo lapſa, magna fabuloſitate quidam finxerunt. Hic certe non ſunt. Nam quid ad Antoninum arma cæleſtia pertinent? Sententia hic latet totidem vocum, quot litteræ ſunt: *Augures Narbonenſes Clypeos Inſignes Legaverunt Imperatori Antonino.* De hujuſmodi clypeis dicemus adhuc inferius.

Sect. V. 1. *Græci .... Sicyone.*] Idem Plinius inferius, ſect. 40. num. 24. de pictore Pauſia: *Sicyone & hic vitam egit;*

[2] omnes umbra hominis lineis circumducta. Itaque talem primam fuiſſe: [3] ſecundam ſingulis coloribus, [4] & monochromaton dictam, poſtquam operoſior inventa erat: duratque talis etiam nunc. Inventam linearem dicunt a Philocle Ægyptio, [5] vel Cleanthe Corinthio. Primi exercuere Ardices Corinthius, & Telephanes Sicyonius, ſine ullo etiamnum colore, jam tamen [6] ſpargentes lineas intus. [7] Ideo & quos pingerent, adſcribere inſtitutum. Primus invenit eas colorare, [8] teſta (ut ferunt) trita, Cleophantus Corinthius. Hunc, aut eodem nomine alium fuiſſe, quem tradit Cornelius Nepos ſecutum in Italiam Demaratum, Tarquinii Priſci Romani regis patrem, fugientem a Corintho injurias [9] Cypſeli tyranni, [10] mox docebimus.

VI. Jam enim abſoluta erat pictura etiam in Italia. Exſtant certe hodieque antiquiores Urbe picturæ Ardeæ in ædibus ſacris, [1] quibus equidem nullas æque demiror tam longo ævo durantes in orbitate tecti, veluti recentes. Similiter Lanuvii, ubi [2] Atalanta, & Helena, cominus pictæ ſunt nudæ ab eodem artifice, utraque excellentiſſima forma, ſed altera ut virgo: ne ruinis quidem templi concuſſæ. [3] Caïus Princeps eas tollere conatus eſt, libidine accenſus, ſi tectorii natura permiſiſſet. [4] Durant & Cære, antiquiores & ipſæ. Fatebiturque, quiſquis eas diligenter æſtimaverit, nullam artium celerius conſummatam, [5] cum Iliacis temporibus non fuiſſe eam appareat.

CAP. IV. VII. Apud Romanos quoque honos mature huic arti contigit. Siquidem cognomina ex ea [1] Pictorum traxerunt Fabii clariſſimæ gentis, princepſque ejus, cognominis ipſe, [2] ædem Salutis pinxit anno Urbis conditæ CCCCL. quæ pictura duravit ad noſtram memoriam, æde Claudii principatu exuſta. Proxime celebrata eſt, [3] in Foro boario æde Herculis, [a] Pacuvii poëtæ pictura. [4] Ennii ſorore genitus hic fuit: clarioremque eam artem Romæ fecit gloria ſcenæ. [b] Poſtea non eſt ſpectata honeſtis manibus: niſi forte quis Turpilium Equitem Romanum e Venetia noſtræ ætatis velit referre, hodieque pulcris ejus operibus Veronæ exſtantibus. Læva is manu pinxit, quod de nullo ante memoratur. Parvis gloriabatur tabellis, extinctus nuper in longa ſenecta, [5] Antiſtius Labeo

INTERPRETATIO.

a *Pacuvii.*] A Pacuvio poëta, eodemque pictore, elaborata.

b *Poſtea.*] Poſt illud tempus non eſt animadverſum artem eam tractari honeſtorum virorum manibus.

NOTÆ.

dinque fuit illa patria pictura

2. *Omnes umbra.*] Omnes initia picturæ in hoc poſita eſſe aiunt, ut umbra hominis, aut alterius ſimiliter rei, lineis tantummodo deſcriberetur ſine ullo colore. Idem ferme tradit Athenagoras in legat. pro Chriſt. auctoremque ejus picturæ Sauriam quemdam nominat, pag. 16. *Καὶ σκιαγραφίαν μὲν ἀρχαίως ὑπὸ Σαυρίου, ἵππον ἐν ἡλίῳ περιγράψαντος. Umbratilem enim picturam, equo umbra in Sole circumſcripta Saurias invenit.* Vetuſtiſſimam hanc picturam linearem σκιαγραφίαν vocat, quo nomine hodie deſignamus adumbrationem primam in picturæ operibus, quæ veluti initium eſt, exordiumque reliquorum. *Primus tantum lineis*, ut ait Quintilianus, lib. 4. cap. 2. pag. 517. illa conſtabat: atque, ut idem alibi, *lineas modo extremas umbræ, quam corpora in Sole feciſſent, circumſcribebant.* Solebat hoc genus picturæ *monogrammum* vocari, quod una ſimplicique linea conſtabat. Nonius, cap. 1. num. 168. *Monogrammi dicti ſunt homines macie pertenues ac decolores: tractum a pictura, quæ prius quam coloribus corporatur, umbra fingitur.* Ad eam alluſit picturam Cicero, lib. 2. de Nat. Deor. cum Monogrammos Deos vocat.

3. *Secundam ſingulis.*] Alterum hoc genus picturæ, coloratum ſcilicet, ſed colore unico, qui tabulæ toti æqualiter inducitur.

4. *Et monochromaton.*] Μονοχρώματον, vel μονόχροον, ab uno colore. Picturam hanc monochromaton Quintilianus appellat ſimplicem colorem, lib. 12. cap. 10. pag. 893. *Clari pictores fuiſſe dicuntur Polygnotus, atque Aglaophon, quorum ſimplex color tam ſui ſtudioſos adhuc habet*, &c. Monochromata Daleccampius cum monogrammis, quæ fuere coloris expertia, male confundit.

5. *Vel Cleanthe.*] Alter hic a Cleanthe Corinthio, cujus picturas laudat Strabo, lib. 8. pag. 343.

6. *Spargentes lineas.*] Altera hæc linearis pictura eſt, rudiore illa perfectior, quæ primo loco explicata eſt: nam illa lineis tantum fiebat comprehendentibus exteriorem pingendæ rei ambitum: hæc plurimas addebat alias intus pro umbratione ſparſas. Nominatur hæc alias etiam *graphis*, Græca imitatione Vitruvius, lib. 1. cap. 1. ubi loquitur de architecto: *Debere eum graphidos ſcientiam habere, quo facilius exemplaribus pictis, quam velit operis ſpeciem, deformare valeat.* Neque enim ſolent exemplaria ædificiorum aliter, quam pictura lineari confici. Hoc vero inventum picturæ linearis Cratoni Athenagoras attribuit, loco ante cit.

7. *Ideo & quos.*] Per initia adeo rudis pictura fuit, ut ex lineis vultus hominis aut animalis agnoſci non poſſet, niſi nomen adſcriberetur. Ælianus, lib. 10. Var. hiſt. cap. 10. *Οὕτως ἄρα ἀτέχνως ἐζωγράφουν τὰ ζῷα, ὥστε ἐπιγράφειν αὐτοῖς τοὺς γραφέας, τοῦτο βοῦς, ἐκεῖνο ἵππος.*

8. *Teſta, ut ferunt, trita.*] Rubro igitur colore.

9. *Cypſeli.*] Qui Corinthiorum tyrannus fuit, Eetionis F. de quo Herod. lib. 1. Clio, num. 14. pag. 6. Κύψελος ὁ Ἠετίωνος.

10. *Mox docebimus.*] Sect. 43.

Sect. VI. 1. *Quibus equidem.*] De hac loquendi formula diximus in Notis & Emend. ad librum 24. num. XII.

2. *Atalanta & Helena.*] Hæc belli Trojani cauſa; illa apri Ætoliam devaſtantis, ut ferunt fabulæ, vulneratrix: a Meleagro deinde adamata.

3. *Caius Princeps.*] Sic codices noſtri omnes, ac Pintianus. Ex inepta ſuperiorum vocum repetitione, fecerant Plinii editores, *Pontius legatus Caii Principis.*

4. *Durant & Cære.*] Urbe Etruriæ, de qua lib. 3. in Geographicis.

5. *Cum Iliacis temporibus.*] Quibus temporibus in Achillis clypeo cælaturam exſtitiſſe vidimus paulo ante.

Sect. VII. 1. *Pictorum.*] Caput princepſque gentis C. Fabius, M. F. qui primus Pictor e re ipſa cognominatus, quod ædem Salutis pinxit, quam C. Junius Bubulcus Cenſor locarat, dedicaratque, anno Urbis CCCCL. cum eam Conſul Samnitium bello voviſſet. Auctor Livius, lib. 10. pag. 170. Filius ei fuit C. Fabius Pictor, qui poſt annos XXXV. in Conſulatu nummum argenteum primo cudi juſſit, ut diximus lib. 33. ſect. 13. anno Urbis CCCCLXXXV. Ex hac ortum familia conſtat Q. Fabium Pictorem, quem in Auctorum Indice, Romanorum omnium hiſtoriæ conditorum antiquiſſimum eſſe diximus. Poſt cladem Cannenſem, quæ contigit anno DXXXVIII. miſſus eſt Delphos ad Apollinem Legatus. Vide de tota ea Pictorum familia plura apud Ger. Jo. Voſſium, lib. 1. de hiſt. Lat. cap. 3.

2. *Ædem Salutis.*] Regione Urbis ſexta: *Templum Salutis in colle Quirinale*, inquit P. Victor, in deſcript. Romæ.

3. *In Foro boario.*] P. Victor, regione Urbis octava: *Forum Boarium. . . . Ædes Herculis Victoris. . . . . in foro boario, cognomine rotunda & parva.*

4. *Ennii ſorore.*] Numantini belli temporibus claruit, *Tragœdiarum ſcriptor clariſſimus, gravitate ſententiarum, verborum pondere & auctoritate perſonarum*, inquit Fabius, lib. 10. cap. 1. pag. 749.

5. *Antiſtius Labeo.*] Dixi de eo in Auctorum indice.

Prætorius, etiam Proconſulatu provinciæ Narbonenſis functus. Sed ea res in riſu & contumelia erat. Fuit & principum virorum non omittendum de pictura celebre conſilium, Qu. Pedius, [6] nepos Qu. Pedii Conſularis triumphaliſque, a Cæſare Dictatore coheredis Auguſto dati, cum natura mutus eſſet, eum Meſſala Orator, ex cujus familia pueri avia erat, picturam docendum cenſuit, idque etiam Divus Auguſtus comprobavit. Puer magni profectûs in ea arte obiit. Dignatio autem præcipua Romæ increvit (ut exiſtimo) a M. Valerio Max. Meſſala, qui princeps tabulam picturæ prælii, quo Carthaginienſes [7] & Hieronem in Sicilia devicerat, propoſuit in latere [8] Curiæ Hoſtiliæ, [9] anno ab Urbe condita CCCCXC. Fecit hoc idem & [10] L. Scipio, tabulamque victoriæ ſuæ Aſiaticæ in Capitolio poſuit: Idque ægre tuliſſe fratrem Africanum tradunt, haud immerito, [11] quando filius ejus in illo prælio captus fuerat. Non diſſimilem offenſionem & [12] Æmiliani ſubiit Lucius Hoſtilius Mancinus, qui primus Carthaginem irruperat, ſitum ejus oppugnationeſque depictas proponendo in Foro, & ipſe aſſiſtens populo ſpectanti ſingula enarrando: qua comitate proximis comitiis [13] Conſulatum adeptus eſt. Habuit & ſcena [14] ludis Claudii Pulcri magnam admirationem picturæ, cum ad tegularum ſimilitudinem corvi decepti imagine advolarent.

VIII. Tabulis autem externis auctoritatem Romæ publice fecit primus omnium Lucius Mummius, cui cognomen Achaïci victoria dedit. Namque cum in præda vendenda rex Attalus [1] VI ſeſtertiûm emiſſet tabulam Ariſtidæ, Liberum Patrem, pretium miratus, ſuſpicatuſque aliquid in ea virtutis, [2] quod ipſe neſciret, revocavit tabulam, Attalo multum querente, [3] & in Cereris delubro poſuit: quam primam arbitror picturam externam Romæ publicatam. Deinde video & in Foro poſitas vulgo. Hinc enim ille [4] Craſſi oratoris lepos agentis [5] ſub Veteribus, cum teſtis compellatus inſtaret: Dic ergo, Craſſe, qualem me reris? Talem, inquit, oſtendens in tabula pictum inficetiſſime Gallum exſerentem linguam. In Foro fuit & illa paſtoris ſenis cum baculo, de qua Teutonorum legatus reſpondit, interrogatus, quanti eum æſtimaret, ſibi donari nolle talem vivum, verumque.

IX. Sed præcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæſar Dictator, Ajace & Medea [2] ante Veneris Genetricis ædem dicatis. Poſt eum M. Agrippa, vir ruſticitati propior quam deliciis. Exſtat certe ejus oratio magnifica, & maximo civium digna, de tabulis omnibus ſigniſque [a] publicandis: quod fieri ſatius fuiſſet, quam in villarum exſilia pelli. Verum eadem illa torvitas tabulas duas Ajacis & Veneris mercata eſt a Cyzicenis [3] X.

INTERPRETATIO.

a *Publicandis.*] In publico exponendis.

NOTÆ.

6. *Nepos Q. Pedii.*] Qui ſorore C. Julii Cæſaris prognatus, Conſulatum cum Octavio conſobrino geſſit, Hirtio & Panſa apud Mutinam cæſis: hereditatiſque Cæſarianæ parte ſua Octavio ceſſit. Hoc de eo referunt Tullius, Paterculus, Suetonius, Appianus, Dio.

7. *Et Hieronem.*] Syracuſarum regem, bello Punico primo.

8. *Curia Hoſtiliæ.*] P. Victor in deſcript. Romæ, Regione ſecunda: *Regia Tulli Hoſtilii, templumque, quod is in Curiam redegit, ordine a ſe aucto, id eſt, Patribus minorum gentium.*

9. *Anno ab Urbe* CCCCXC.] Ante Pariſia anno CCCCXCI. ut diximus lib. 7. ſect. 60.

10. *L. Scipio.*] Aſiaticus, Africani prioris frater.

11. *Quando filius ejus.*] Africani ſcilicet. Vide Livium, lib. 37. pag. 459. & Valerium Max. lib. 2. cap. 10. num. 2. pag. 134. Hunc a militibus interceptum rex Antiochus, bello quod cum Romanis gerebat, honoratiſſime except, regiiſque muneribus donatum, ultro & celeriter patri remiſit.

12. *Æmiliani.*] Scipionis Africani ſequentis, qui ab Æmilia conjuge, Æmilii Pauli filia dictus eſt Æmilianus, ut Domitianus a Domitia, & alii ſimiliter.

13. *Conſulatum adeptus eſt.*] Cum M. Æmilio Lepido, Urbis anno DCIX. cum anno ſuperiore DCVIII capta Carthago eſſet. Is eſt Hoſtilius Mancinus, qui Numantinis deditus juſſu Senatus, a ſuis deſertus ante Numantiæ portas, nec receptus ab hoſtibus, illacrymabile utriſque ſpectaculum præbuit, ut ait Oroſius, lib. 5. cap. 4.

14. *Ludis Claudii Pulcri.*] De his ludis, ornatuque picturarum, Valer. Max. lib. 2. cap. 4. num. 6. pag. 99. *C. Pulcher ſcenam varietate colorum adumbravit, vacuis ante pictura tabulis extentam.*

Sect. VIII. 1. *VI.*] Hoc eſt, ſexies centenis ſeſtertiûm millibus: monetæ Gallicæ libras ea efficiunt omnino 60000.

2. *Quod ipſe neſciret.*] L. Mummius, qui Corinthum diruit, *tam rudis fuit*, inquit Velleius, lib. 1. pag. 5. *ut capta Corintho, cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac ſtatuas in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, ſi eas perdidiſſent, novas eos reddituros.*

3. *Et in Cereris delubro.*] Regione Urbis undecima.

4. *Craſſi Oratoris.*] Simile plane quod de C. Julio Cæſare narratur a Tullio, lib. 2. de Orat. num. 266. *Ut meum illud, inquit Cæſar, in Helvium Manciam: Jam oſtendam cujuſmodi ſis: cum ille, Oſtende, quæſo: demonſtravi digito pictum Gallum in Mariano ſcuto Cimbrico, ſub Novis, diſtortum, ejecta lingua, buccis fluentibus. Riſus eſt commotus: nihil tam Manciæ ſimile viſum eſt.* Et a Fabio, lib. 6. Inſtitut. cap. 3. pag. 472. *Ut fecit C. Julius, qui cum Helvio Manciæ ſæpius obſtrepenti ſibi diceret, Jam oſtendam qualis ſis: iſque plane inſtaret interrogatione, qualem ſe tandem oſtenſurus eſſet, digito demonſtravit imaginem Galli in ſcuto Mariano Cimbrico pictam, cui Mancia tum ſimillimus eſt viſus. Tabernæ autem erant circa forum, ac ſcutum illud ſigni gratia poſitum.*

5. *Sub veteribus.*] Tabernis ſcilicet circa forum poſitis: uti non modo ex Fabii allato proxime loco conjicimus, ſed etiam ex Livio, lib. 3. pag. 58. *Prope Cloacinæ, ad Tabernas, quibus nunc Novis eſt nomen.* Sub his, non ſub Veteribus, id a Julio Cæſare dictum fuiſſe, Tullius eſt auctor. Non debent hic Roſtra vetera intelligi, quanquam pro *Roſtris Veteribus* laudatum a Druſo Auguſtum, apud Tranquillum legimus, cap. 100. Sed Meniana Vetera, de quibus nos iterum interius, ſect. 37. Ibi & Curias Veteres fuiſſe ſuſpicamur: de quibus Varro, de ling. Lat. *Curiæ duorum generum: nam & ubi curarent ſacerdotes res divinas, ut Curiæ veteres. & ubi Senatus humanas, ubi Curia Hoſtilia fuit.* Et Livius, lib. 44. pag. 566. *Ædes P. Africani pone Veteres ad Vortumni ſignum.* Fuit porro Vortumni ædes in octava regione, in qua & Forum & Roſtra, ex P. Victore.

Sect. IX. 1. *Ajace & Medea.*] Attigit hoc jam antea Plinius, lib. 7. ſect. 39.

2. *Ante Veneris.*] Regione Urbis octava. Quid ſit *Venus Genetrix*, diximus ad librum ſecundum, pag. 89.

3. *X. III.*] Ita MSS. omnes. Hoc eſt, denariûm tribus millibus: ſive, quod idem eſt, ſeſtertiûm duodenis millibus. Gallicæ monetæ libras faciunt 1200.

III. [4] In Thermarum quoque calidiſſima parte marmoribus incluſerat parvas tabellas; paulo ante cum reficerentur, ſublatas.

X. Super omnes Divus Auguſtus [1] in Foro ſuo celeberrima in parte poſuit tabulas duas, [2] quæ belli pictam faciem habent & triumphum. Idem Caſtores ac Victoriam poſuit, & quas dicemus ſub artificum mentione, in templo [3] Cæſaris patris. Idem in Curia quoque, quam [4] in Comitio conſecrabat, duas tabulas impreſſit parieti: [5] Nemeam ſedentem ſupra leonem, palmigeram ipſam, adſtante cum baculo ſene, cujus ſupra caput tabula bigæ dependet, [6] Nicias ſcripſit ſe [7] inuſſiſſe: tali enim uſus eſt verbo. Alterius tabulæ admiratio eſt, puberem filium ſeni patri ſimilem eſſe, ſalva ætatis differentia, ſupervolante aquila draconem complexa. [8] Philochares hoc ſuum opus eſſe teſtatus eſt. Immenſa, vel unam ſi quis tantum hanc tabulam æſtimet, potentia artis, cum propter Philocharem, ignobiliſſimos alioqui [9] Glaucionem filiumque ejus Ariſtippum, Senatus populuſque Romanus tot ſæculis ſpectet. Poſuit & Tiberius Cæſar minime comis Imperator, in templo ipſius Auguſti, [10] quas mox indicabimus.

CAP. V. XI. Hactenus dictum ſit de dignitate artis morientis. [1] Quibus coloribus ſingulis primi pinxiſſent, diximus, cum de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromatea genera picturæ vocaverint, qui deinde, & quæ quibus temporibus invenerint, dicemus in mentione artificum, quoniam indicare naturas colorum, cauſa inſtituti operis prior eſt. Tandem ſe ars ipſa diſtinxit, & invenit [2] lumen atque umbras, [a] [3] differentia colorum alterna vice ſeſe excitante. Deinde adjectus eſt ſplendor, [4] alius hic quam lumen: quem quia inter hoc & umbram eſſet, appellaverunt tonon: [6] commiſſuras vero colorum & tranſitus, harmogen.

CAP. VI. XII. Sunt autem colores [1] auſteri, aut floridi. Utrumque natura, aut mixtura evenit. Floridi ſunt, [2] quos dominus pingenti præſtat: minium, Armenium, cinnabari, chryſocolla, Indicum, purpuriſſum. Ceteri auſteri. [3] Ex omnibus alii naſcuntur, alii fiunt. [4] Naſcuntur Sinopis, rubrica, Parætonium, Melinum, Eretria, auripigmentum. Ceteri finguntur, primumque [5] quos in metallis diximus. Præterea e vilioribus, ochra, [6] ceruſſa uſta, ſandaracha, ſandix, Syricum, atramentum.

Interpretatio.

a *Differentia.*] Diverſis coloribus alternatim ſe ſe excitantibus.

Notæ.

4 *In Thermarum.*] Thermæ Agrippæ, regione Urbis nona fuere.

Sect. X. 1. *In foro ſuo.*] Forum Auguſti, in regione Urbis octava.

2. *Quæ belli . . . & triumphum*] Poſt victoriam Actiacam. De hiſce tabulis, totoque triumphi apparatu, Dio, lib. 51. pag 459.

3 *Cæſaris patris.*] P. Victor, in deſcript. Romæ, regione octava: *Templum Julii Cæſaris in Foro.*

4. *In Comitio.*] Comitium, inquit Aſconius in 3. contra Verrem, locus eſt prope Senatum, quo coire Equitibus & Populo Rom. licet.

5. *Nemeam*] Nemea ſilva Peloponneſi fuit, in qua leonem Hercules interfecit: unde Nemeæa ſacra poſtea celebrata. Ut porro Urbes ipſas ac regiones, ſic muliebri ſtatu habituque ſilvas antiqui pinxere, cum inſigni aliquo: ut, exempli gratia, Nemeam cum palma, ac leone. Pictam ab Ariſtophonte Nemeam, quæ Alcibiadem in complexu ſuo teneret, prodidit Plutarchus in Alcibiade, pag. 199.

6. *Nicias.*] Pictor Atheniensis, de quo inferius ſect. 40. num. 28.

7. *Inuſſiſſe*] Hoc eſt, pinxiſſe encauſtica ratione, de qua dicemus ſect. 39. Inſcripſit is igitur geminæ huic tabulæ ſuum nomen in hunc modum: Ο ΝΙΚΙΑΣ ΕΝΕΚΑΥΣΕΝ. Atque adeo e tribus operibus, quæ abſolute fuiſſe inſcripta, ILLE FECIT, indicavit Præfatio ad Titum, pag 11. duo hæc ſunt Niciæ: tertium Lyſippi, de quo inferius ſect 39.

8. *Philochares.*] Φιλοχάρης.

9 *Glaucionem filiumque*] Pictos in ea tabula: homines ceteroqui ignobiles: quorum laus tota ab ea pictura, commendatioque petitur. Cave Ariſtippum exiſtimes Philoſophum eum Cyrenæum eſſe, cujus vitam Laertius deſcribit, lib. 2. pag 49. cum hujus patrem Suidas Ἀγρίδην vocet.

10. *Quas mox indicabimus.*] Sect. 40. num. 28.

Sect. XI 1 *Quibus coloribus.*] Cinnabari, minio Epheſio, rubrica, Sinopide, ut dictum eſt lib 33. ſect. 39.

2. *Lumen atque umbras.*] Hæc propria pictorum vocabula: opacitas, quæ atro colore efficitur, umbra: claritas, quæ candido colore præſtatur, lumen.

3 *Differentia colorum.*] His verbis ſignat ſe jam non de monochromatis picturis amplius agere, ſed de polychromatis. Quod Latini aiunt, umbris in pictura colorum claritates excitari, Galli ſic reddunt: *Les ombrages d'une peinture rehauſſent l'eclat des couleurs.*

4. *Splendor.*] Coloris vigor: Græce, τόνος. Eſt enim in omnibus nimirum coloribus languor quidam in defectu, cui oppoſitus eſt vigor, feriens ac percellens oculos acrimonia coloris. A luce & colore plurimum differt. Nam cum lux conficiatur albo, hic fit ſuo genere coloris, etiam in monochromatis picturis: in rubris rubro, in cæruleis cæruleo. Nec tamen rubrum tantum eſt, aut cæruleum: ſed hujus illiuſque quoddam veluti faſtigium, cum validius intenduntur, vegetumque fulgorem accipiunt. Atque illud fuit poſt nativos colores demum, poſt lucem umbramque inventum, ſingulari præparatione, purificatione, mixtione, unuſque cum alterius colore inductione erudita, quam ſalſatiouem vulgo vocant. Ita fere Schefferus, lib. de arte pingendi, pag 58.

5 *Alius hic quam lumen.*] Non igitur luminis intenſio eſt, ut Voſſio placuit, Junioque: maxime cum Plinio teſte, *inter hoc*, id eſt, inter lumen, *umbramque ſit*. nam quod eſt inter utrumque, ea his alterum eſſe non poteſt, nedum alterius intenſio, ſive incrementum.

6 *Commiſſuras.*] Inciſuras vocavit, lib. 33. ſect ult nunc cum Græcis ἁρμογήν. Conſiſtit in eo hæc commiſſura, ut unus color cum altero apte committatur, ut paulatim minuantur, miſceanturque ſic, ut tranſire unus in alterum in confinio videatur. Quod niſi apte fiat, neque luci, neque umbræ ſua ratio conſtabit.

Sect. XII. 1. *Auſteri, aut floridi*] Auſterum colorem Græci vocant τὸ βαρὺ καὶ πικρὸν χρῶμα. Galli, *couleur chargee, qui n'a point d'eclat.* Floridum illi, ὀξὺ χρῶμα, iſti *couleur vive.*

2 *Quos dominus.*] Qui picturam, ſeu tabulam faciendam locat. Hic colores qui modo appellantur, emebat de ſuo, præſtabatque pictori, propter magnitudinem pretii.

3. *Ex omnibus*, &c.] Alii, inquit, colores nativi ſunt, alii fictitii Vide Notas & Emend num IV.

4. *Naſcuntur*, &c] Iſidorus, lib. 19. cap. 17.

5. *Quos in metallis diximus.*] Ut ærugo, de qua ſuperiore libro.

6 *Ceruſſa uſta.*] Quæ & adulterina ſandaracha tum appellatur, ut dicetur ſect. 22.

XIII. [1] Sinopis inventa eſt primum in Ponto: inde nomen a Sinope urbe. Naſcitur & in Ægypto, Balearibus, Africa: ſed optima in Lemno, [2] & in Cappadocia, effoſſa e ſpeluncis. Quæ ſaxis adhæſit, excellit. [3] Glebis ſuus colos, extra maculoſus. Hacque uſi ſunt veteres ad ſplendorem. [4] Species Sinopidis tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Pretium optimæ [5] in libras, X. I I I. Uſus ad penicillum, aut ſi lignum colorare libeat. Ejus, quæ ex Africa venit, [6] octoni aſſes: [7] cicerculum appellant. Quæ magis ceteris rubet, [8] utilior abacis. [9] Idem pretium ejus, [10] quæ preſſior vocatur, & eſt maxime fuſca. Uſus ejus ad baſes abacorum. [11] In medicina vero blandus, emplaſtriſque & malagmatis, ſive ſicca compoſitione ejus, ſive liquida, facilis: contra hulcera [b] in humore ſita, veluti oris, ſedis. [13] Alvum ſiſtit infuſa: feminarum profluvia, pota, denarii pondere. Eadem aduſta ſiccat ſcabritias oculorum, e vino maxime.

XIV. [1] Rubricæ genus in ea voluere intelligi quidam ſecundæ auctoritatis: palmam enim Lemniæ dabant. Minio proxima hæc eſt, multum antiquis celebrata, cum inſula, in qua naſcitur. [2] Nec niſi ſignata venumdabatur: unde & ſphragidem appellavere. Hac minium ſublinunt adulterantque. In medicina, præclara res habetur. Epiphoras enim oculorum mitigat & dolores circumlita. Ægilopas manare prohibet. [3] Sanguinem rejicientibus ex aceto datur bibenda. Bibitur & contra lienum renumque vitia, & purgationes feminarum. [4] Item & contra venena, & ſerpentium ictus terreſtrium marinorumque, omnibus ideo antidotis familiaris.

XV. Ex reliquis rubricæ generibus, [1] fabris utiliſſima Ægyptia & Africana, quoniam maxime [2] ſorbentur picturis. Naſcitur autem & in ferrariis metallis.

XVI. [1] Ex ea fit ochra, exuſta rubrica in ollis novis luto circumlitis. [2] Quo magis arſit in caminis, hoc melior. [3] Omnis autem rubrica ſiccat, ideoque & emplaſtris convenit, igni etiam ſacro.

XVII. Sinopidis Ponticæ ſelibra, [1] ſilis lucidi libris X. & melini [2] Græcienſis duabus mixtis tritiſque una, per dies XII. [3] leucophoron fit, hoc eſt, glutinum auri, cum inducitur ligno.

XVIII. [1] Parætonion nomen loci habet ex Ægypto: ſpumam maris eſſe dicunt ſoli-

Interpretatio.

a *In humore.*] In locis humidis.

Notæ.

Sect. XIII. 1. *Sinopis*, &c.] Genus eſt rubricæ laudatiſſimæ. Vitruvius, lib. 7. cap. 7. pag. 139. *Rubrica copioſe multis locis eximuntur, ſed optima paucis, ut in Ponto Sinope, & Ægypto, & in Hiſpania Balearibus, non minus etiam Lemno, cujus inſulæ vectigalia Athenienſibus S. P. Q. R. conceſſit fruenda.* Dioſc. lib. 5. cap CXI. Μίλτος Σινωπικὴ.

2. *Et in Cappadocia.*] Aetius, lib. 2. cap. 5. pag. 49. Πρωτεύει δὲ πάσης ἡ Σινωπικὴ μὲν καλουμένη, γινομένη δὲ ἐν Καππαδοκίᾳ. Sic & Dioſc. loc. cit. Συλλέγεται δὲ ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ ἐν σπηλαίοις τισί.

3. *Glebis ſuus colos.*] Intus colos eſt glebis unicus ac ſimplex, ὁμόχροος, inquit Dioſc. extra varius, inſtar macularum.

4. *Species Sinopidis.*] Iſidorus, ad verbum, lib. 19. Orig. cap. 17.

5. *In libras X. III*] Denarii tres, Gallicæ monetæ aſſes ærei quatuor ac viceni.

6. *Octoni aſſes.*] Subintellige pretium in libras.

7. *Cicerculum appellant.*] Unde cicerculus color, qui vulgo *griſeus* appellatur, *gris*, *gris brun*. Joan Bapt. Confectius, in Collect. Privil. Mendic. ubi de Honorio IV. Papa: *Fratribus Carmelitanis hiſpida & inculta palla indutis, cappam albam ſuper tunica & ſcapulari cicerculi coloris conceſſit*

8. *Utilior abacis.*] Abaci hoc loco figuræ quadratæ vocantur, ad parietum ornamenta, variis diſtinctæ coloribus: vulgus apud nos *Compartimenta* nuncupat. De his ſect. 1.

9. *Idem pretium.*] Octoni aſſes.

10. *Quæ preſſior.*] Coloris magis obſcuri, magiſque fuſci. Preſſo ſaturum opponitur, ut alibi monuimus.

11. *In medicina.*] Dioſc. lib. 5. cap CXI.

12. *Sive ſicca.*] Sive ſicca ex ea emplaſtra fiant, ſive diluatur. Et paſtillos exſiccantes adſtrictorioſque componi ex ea, auctor eſt Dioſc. loc. cit.

13. *Alvum ſiſtit infuſa.*] Clyſtere. Ἵστησι δὲ καὶ κοιλίαν ἐν ᾠῷ λαμβανομένη, καὶ ἐγκλυζομένη. Dioſc. loc. cit.

Sect. XIV. 1. *Rubrica.*] *Terre rouge:* quo in genere quidam Sinopicæ ſecundum locum aſſignabant: Lemniæ, primam auctoritatem.

2. *Nec niſi ſignata*] Dioſc lib. 5. cap. 113. de terra Lemnia: ἣν οἱ ἐκεῖ ἄνθρωποι ἀναμιγνύοντες καὶ σφραγίζοντες αἰγὸς, Σφραγῖδα καλοῦσιν αἰγός. *Hanc deinde incolæ coactam in paſtillos, capræ imagine ſignant: unde & ſphragida agos, hoc eſt, capræ ſigillum appellavere* Dianæ imagine ſignari Galenus ait, lib. 9. de fac. ſimpl. med. pag. 246. quod Dianæ ſcilicet capra ſacra foret. Quæ terra Lemnia ſigillataque Dioſcorid & Galeno dicitur, eadem rubrica Lemnia a colore nominata eſt. Vide Aldrov. lib. 2. de metall. cap. 17. pag. 263. Nunc Turcici Imp. ſigillo ſignatur. Iconem Bellonius αὐτόπτης exhibet, lib 1. Obſerv. pag. 22. Vide etiam librum inſcriptum, *Mélanges d'hiſtoire & de litterature*, tom. 2. pag 319. & 320.

3. *Sanguinem*, &c.] Ita Galenus, loc. cit. pag. 249. Aetius item, lib. 2. cap. 4 pag. 48. cum oxycrato, μετ' ὀξυκράτου. Quin & aſperſu ejus terræ ſanguinem cohiberi ſcribit Theod. Priſcianus, lib 2. parte 2. cap. 9. vel per ſe, vel ex aceto ſi illinatur. Adſtringendi vim pariter, ut Lemnia, ea habet quæ nunc ad nos e Luſitania devehitur: pariterque a ſigno eidem impreſſo, ſigillata dicitur: *La terre ſigelée aſtringeante.*

4. *Item & contra.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 5. cap. 113. Galenus & Aetius locis cit. Bellonius item in Obſerv. lib. 1. cap. 23.

Sect. XV. 1. *Fabris utiliſſima.*] Non item medicinis. Dioſc. lib. 5. cap. 12. Ἡ δὲ τεκτονικὴ μίλτος ἥττων ἐστὶ τῆς Σινωπικῆς. Ἀρίστη δὲ ἡ Αἰγυπτιακὴ, καὶ Καρχηδονιακὴ, &c. Rubrica *fabrilis*, &c.

2. *Sorbentur picturis.*] Colorem, quo a fabris rubrica ea gemina tingitur, celeriter utraque ſorbet. Sic *creta* ſect. 56. *rubicam cogitur ſorbere.* Digna riſu Salmaſii conjectura legentis, *direcluris*, quam vocem nec Latinæ aures, nec loci hujus ſententia ferat.

Sect. XVI. 1. *Ex ea fit ochra*, &c.] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. 17. Cardanus item, lib. 5. de ſubtil. Sed & ochra viciſſim exuſta ſimilitudinem quamdam fieri rubricæ auctor eſt Dioſc. loc. cit. Et Theophr. libro περὶ λίθων. Γίνεται μίλτος καὶ ἐκ τῆς ὤχρας κατακαιομένης.

2. *Quo magis.*] Iſidorus, loc. cit.

3. *Omnis autem.*] Dioſc. lib 5. cap. CXI. de rubrica univerſe: Δύναμιν δὲ ἔχει ξηραντικὴν, ἐμπλαστικήν. Διὸ καὶ ἐμπλάστροις τραυματικοῖς μίγνυται.

Sect. XVII. 1. *Silis lucidi.*] Hoc eſt, ochræ, ut diximus lib 33. ſect. 56.

2. *Græcienſis.*] Græcienſe pro Græco dixit etiam Gellius lib. 19. cap. 10.

3. *Leucophoron fit.*] Sic MSS. omnes, editique: tum hoc loco, tum lib. 33. ſect. 20. tum demum in indice: fruſtra quibuſdam *chryſophoron* reſcribentibus.

Sect. XVIII. 1. *Parætonion.*] Hæc totidem verbis Vitru-

datam cum limo: & ideo conchæ minutæ inveniuntur in eo. Fit & in Creta inſula, atque Cyrenis. Adulteratur Romæ creta Cimolia decocta, conſpiſſataque. Pretium optimo [2] in pondo ſex, x. I. [3] E candidis coloribus pinguiſſimum, & tectoriis tenaciſſimum, propter lævorem.

XIX. [1] Melinum candidum & ipſum eſt, optimum in Melo inſula. In Samo quoque naſcitur: [2] ſed eo non utuntur pictores propter nimiam pinguitudinem. [3] Accubantes effodiunt ibi, inter ſaxa venas ſcrutantes. [4] In medicina eumdem uſum habet, quem Eretria creta. Præterea linguam tactu ſiccat. Pilos detrahit [5] & mitigat. Pretium in libras ſeſtertii ſinguli. Eſt & colos tertius e candidis, ceruſſæ, cujus rationem [6] in plumbi metallis diximus. [7] Fuit & terra per ſe in Theodoti fundo inventa Smyrnæ, qua veteres ad navium picturas utebantur. [8] Nunc omnis ex plumbo & aceto fit, ut diximus.

XX. [1] Uſta caſu reperta incendio Piræei, ceruſſa in orcis cremata. Hac primus uſus eſt [2] Nicias ſupra dictus. Optima nunc Aſiatica habetur, quæ & purpurea appellatur. Pretium ejus [3] in libras x. VI. [4] Fit & Romæ cremato ſile marmoroſo, & reſtincto aceto. Sine uſta non fiunt umbræ.

XXI. [1] Eretria terræ ſuæ habet nomen. Hac Nicomachus, & Parrhaſius uſi [2] Refrigerat, emollitque. Explet vulnera, ſi coquatur, ad ſiccanda præcipue utilis, & capitis doloribus, & [3] ad deprehendenda pura. [4] Subeſſe enim ea intelligunt, ſi ex aqua illita [5] non areſcat.

XXII. [1] Sandaracham & ochram Juba tradit in inſula Rubri maris Topazo naſci: [2] inde nunc pervehuntur ad nos. [3] Sandaracha quomodo fieret, diximus. [4] Fit & adulterina ex ceruſſa in fornace cocta. [5] Colos eſſe debet flammeus. Pretium in libras, aſſes quini.

XXIII. Hæc ſi torreatur æqua parte rubrica admixta ſandicem facit. ([1] Quanquam animadverto Virgilium exiſtimaſſe herbam id eſſe, illo verſu:

Sponte ſua ſandyx paſcentes veſtiet agnos.)

Pretium in libras, dimidium ejus, quod ſandarachæ. Nec ſunt alii colores majoris ponderis.

NOTÆ.

vius, lib 7. cap 7. pag. 139. De Parætonio, lib. 5. ſect. 6. Non aliud eſt quod in noſtro hoc orbe, ut in Saxonia, invenitur, & Parætonium appellatur: creta nempe litoralis candidiſſima, glutinoſa, pinguis, quæ colligi ſine limo & marina ſpuma non poteſt: in qua & conchas minutulas delitеſcere interdum notatur. Vide Agricolam, lib. 2. de nat. foſſil. pag. 202. In cauſa id fuit, cur ſpumam maris eſſe Parætonium dicerent cum limo ſolidatam.

2. *In pondo ſex.* x. I. Hoc eſt, in ſex libras denarius unus. In Reg. 2. & aliis. Editi hactenus libri perperam, *in pondo ſexdecim.*

3. *E candidis.*] Plinius ſupra, lib. 33. ſect. 27. *Parætonium, quoniam eſt natura pinguiſſimum, & propter lævorem tenaciſſimum, atramento inſpergitur, ne Parætonii candor pallorem chryſocollæ afferat.*

Sect. XIX. *Melinum*, &c.] Totidem verbis Iſidorus, loc. cit. Melinum metallum appellat Vitruvius, lib 7. cap 7. pag. 139. Dioſc. lib. 5. cap. 180. Meliam terram ait colore cineream Eretriam imitari: *Ἡ δὲ Μηλία τὴν μὲν χρόαν ἐστὶ ... Ἐρετριάδι τῇ σποδοειδεῖ.* Sed Eretria terra gemma eſt, teſte Dioſc. l. 5. c. 171. altera vehementer alba.

2. *Sed eo non utuntur.*] Samio nempe metallo, teſte Theophr. lib. *περὶ λίθων*, pag. 13. *Διὰ τὸ λίπος ἔχειν, καὶ πυκνότητα*, &c. At utuntur Melino, teſte eodem Theophr. & Dioſcor. loc. cit.

3. *Accubantes effodiunt ibi.*] In Samo. Theophr. loc. cit.

4. *In medicina.*] Dioſc. hæc totidem fere verbis, de terra Melia, lib 5. pag. 180.

5. *Et mitigat.*] Extenuat, *λεπτύνει τὰς τραχύτητας*, Dioſcor. loc. cit.

6. *In plumbi metallis diximus.*] Libro 34. ſect. 54.

7. *Fuit & terra per ſe.*] Fuit, inquit, & ad colorem candidum terra quædam apta ceruſſæ plane par, & eo quoque nomine, nec tamen e plumbo, ſed ex ipſa tellure per ſe nota, quaſi nativa ceruſſa. Vitruvius, lib. 7. cap. 7. pag. 139. terram, ſeu cretam viridem vocat. *Creta viridis*, inquit, *pluribus locis naſcitur: ſed optima Smyrnæ. Hanc autem Græci θεοδότιον vocant, quod Theodotus nomine fuerat, cujus in fundo id genus cretæ primum eſt inventum.* Fuit nimirum, ut Fallopius animadvertit, lib 5. cap. 18. diverſus ceruſſæ colos, apud antiquos: cum alia candidiſſima foret, alia minus, alia rubeſcens, alia livida: quæ forſan viridis a Vitruvio appellatur.

8. *Nunc omnis.*] Ceruſſa videlicet, ut diximus lib. 34. ſect. 54.

Sect XX. 1. *Uſta.*] Quam pictores uſtam vocant, ex ceruſſa fit cremata. Affinis eſt ſandarachæ adulterinæ, de qua ſect. 22. ſed multo præſtantior. Officinæ nunc minium vocant, & *mine de plomb.*

2. *Nicias ſupra dictus*] Sect. 10.

3. *In libras.* x. VI.] Denarii ſex, monetæ noſtræ aſſes octo & quadrageni. Ita Reg. 2. aliique probati codices. In editis perperam, *æris quinque.*

4. *Fit & Romæ cremato ſile.*] Hoc eſt, cremata ochra, ut diximus lib. 33. ſect. 56. Vitruvius, lib. 7. cap. 21. pag. 45. *Uſta vero, quæ ſatis habet utilitatis in operibus tectoriis, ſic temperatur. Gleba ſilis boni coquitur, ut ſit in igne candens: ea autem aceto extinguitur, & efficitur purpureo colore.*

Sect. XXI. 1. *Eretria terræ ſuæ.*] Ab Eretria Eubœæ oppido, de quo lib 4. ſect. 21.

2. *Refrigerat*, &c.] Dioſc. lib. 5. cap. 171. *Δύναμιν δὲ ἔχει ψυκτικήν, καὶ ψιλωτικήν, εὐθὺς μαλακτικήν, καὶ κοιλωμάτων πληρωτικήν, καὶ ἐναίμων κολλητικήν.*

3. *Ad deprehendenda pura.*] Ad deprehendendum num in thorace pus delitеſcat. Vide Notas & Emend. num. V.

4. *Subeſſe enim ea.*] Pura videlicet.

5. *Non areſcat.*] Hippocrates contra, ſi cito areſcat, ut dicemus in Notis & Emendat. num. cit.

Sect. XXII. *Sandaracham*, &c.] Iſidorus totidem verbis, lib. 19. cap. 17. Et alibi naſci tradit Dioſc. lib. 5. cap. 121.

2. *Inde nunc.*] Sic MSS. omnes. Editi contra, *ſed inde non pervehuntur ad nos.*

3. *Sandaracha .... diximus* Ubi nempe effoderetur, dixit anteriore libro, ſect. 35.

4. *Fit & adulterina.*] Hæc Iſidorus totidem verbis, loc. cit. a Plinio, ut arbitramur, aut a Vitruvio, lib 7. cap. 12. pag. 146. *Ceruſſa*, inquit, *cum in fornace coquitur, mutato colore ad ignis incendium, efficitur ſandaracha: id autem incendio facto ex caſu didicerunt homines: & ea multo meliorem uſum præſtat, quam quæ de metallis per ſe nata foditur.*

5. *Colos .... flammeus.*] Paulus, ex Feſto: *Sandaracha, genus coloris. Nævius: Merula ſandaraceo ore.* Habet autem merula roſtrum luteum.

Sect. XXIII. 1. *Hæc ſi torreatur.*] Ceruſſa ſcilicet in fornace cocta, ſive ſandaracha. Iiſdem verbis Iſidorus, loc. cit. ſcriptoreſque alii quam permulti, quos laudat ſequiturque Cæſius, lib. 2. de mineral. cap. 4. ſect. 8. pag. 210.

2. *Quanquam animadverto*] Heſychius florem ſandycis ait habere colorem ſimilem cocco, *à l'ecarlate*: *Σάνδυξ, δένδρον θαμνῶδες, οὗ τὸ ἄνθος χρῶμα κόκκῳ ἐμφερὲς ἔχει, ὡς Σωσίβιος.* Ignotus eſt, fictuſque hic frutex. Vetus Gloſſarium Puteani, ita referente Salmaſio, in hiſt. Aug. pag. 369. *Sandyx herba tinctura apta, quam vulgus Guarantiam vocat.* Falſo: eſt enim *Guarantia* erythrodanus, de qua Plinius egit, libro XXIV. ſect. LVI.

XXIV. Inter factitios eſt & [1] Syricum, quo minium [2] ſublini diximus. [3] Fit autem Sinopide & ſandice mixtis.

XXV. [1] Atramentum quoque inter factitios erit, [2] quanquam eſt & terra geminæ originis. Aut enim ſalſuginis modo emanat, aut terra ipſa ſulphurei coloris ad hoc probatur. Inventi ſunt pictores, qui e ſepulcris [3] carbones infectos effoderent. Importuna hæc omnia ac novitia. [4] Fit enim & fuligine pluribus modis, reſina vel pice exuſtis. Propter quod officinas etiam ædificavere, fumum eum non emittentes. Laudatiſſimum eodem modo fit [5] e tedis. Adulteratur fornacum balinearumque fuligine, quo ad volumina ſcribenda utuntur. [6] Sunt qui & vini fæcem ſiccatam excoquant: affirmantque, ſi ex bono vino fæx fuerit, [7] Indici ſpeciem id atramentum præbere. Polygnotus & Micon celeberrimi pictores Athenis, e vinaceis fecere: [8] tryginon appellant. Apelles commentus eſt [9] ex ebore combuſto facere, quod elephantinum vocavit. [10] Apportatur & Indicum ex India, inexploratæ adhuc inventionis mihi. [11] Fit etiam apud infectores ex flore nigro, qui adhæreſcit æreis cortinis. [12] Fit & e tedis ligno combuſto, tritiſque in mortario carbonibus. Mira in hoc ſepiarum natura: [13] ſed ex his non fit. Omne atramentum Sole perficitur, [14] librarium gummi, [15] tectorium glutino admixto. Quod autem aceto liquefactum eſt, ægre eluitur.

XXVI. [1] E reliquis coloribus, quos a dominis dari diximus, propter magnitudinem pretii, ante omnes eſt [2] purpuriſſum e creta argentaria: eum purpuris pariter tingitur, bibitque eum colorem celerius lanis. [3] Præcipuum eſt primum, fervente aheno rudibus medicamentis inebriatum. Proximum, egeſto eo, addita creta [4] in jus idem. Et quoties id factum eſt, [5] levatur bonitas pro numero, [6] dilutiore ſanie. Quare [7] Puteolanum potius

Notæ.

Sect. XXIV. Σηρικὸν Aetio, lib. 2. cap. 59. ceteriſque ſcriptoribus, libriſque Plinii MSS. non *Scyricum*, ut libri hactenus editi habent. Iſidorus, lib. 19. cap. 17. *Syricum rubri coloris pigmentum, ex quo & librorum capita pinguntur. Ipſum eſt & Phœnicum appellatum ita, eo quod in Syria colligatur, in litoribus maris, ubi Phœnices habitant. Eſt autem inter factitios. Nam ſæpe fit Sinopide & ſandyce mixtis.*

2. *Sublini diximus.*] Libro 33. ſect. 40.

3. *Fit autem.*] Sic Iſidorus, loc. cit. Alter Aetius, lib. 2. cap. 59. pag. 56. Sincera ceruſſa ſi crematur, in Syricum transmutatur, quod medici vocant ſandycem: quod ceruſſa cremata ſubtilior redditur, &c. MS. Græcus: Καιόμενον δὲ τὸ ἐρυθρὸν ψιμμύθιον, εἰς τὸ καλούμενον Σηρικὸν μεταβάλλεται· ὅπερ οἱ ἰατροὶ σάνδυκα ὀνομάζουσι· λεπτομερέστερον δὲ τὸ ψιμμύθιον γίνεται καυθὲν, &c.

Sect. XXV. 1. *Atramentum.*] *Le noir.*

2. *Quanquam eſt & terra.*] Præter factitium, inquit, eſt & nativum ac foſſile atramentum, gemina ratione e terra natum: *Du noir de terre.* Totidem verbis, atque adeo paulo explanatius Dioſc. lib. 5. pag. 118. Τῆς δὲ μελαντηρίας, ἡ μέν τις ἐκ τῶν ὀρυγμάτων τεμνομένη, ἀφ' ὧν ἂν μεταλλευθῇ ὁ χαλκὸς, ἐπιπήγνυται ἁλμοειδὴς τρόπον· ἡ δὲ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν [illegible] τόπων, ἥτις ἐστὶ γεώδης ἐπίσης..... Διαφέρει δ' αὐτῆς ἡ ὀνομαζομένη, &c.

3. *Carbones infectos.*] Carbones cum reliquiis uſti cadaveris in urnam conjectos.

4. *Fit enim & fuligine, &c.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 5. cap. 183. Oribaſ. lib. 13. fol. 230. b. Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. 17. Multo uberius conficiendi modum Vitruvius edocet, lib. 7. cap. 10. pag. 143. Hanc fuliginem noſtri vulgo vocant, *Noir de fumée.* Ex hac atramentum hodie componitur, quo Typographi utuntur, ut olim ex ea pingendis characteribus parabatur.

5. *E tedis.*] Dioſc. loc. cit. ἐκ δᾳδίων. Genus eſſe arboris picem ferentis tedam antea diximus, lib. 16. ſect. 19.

6. *Sunt qui & vini fæcem.*] Fit hodieque & ſic a pictoribus Italis, uſta vini fæce, quam ii *Feccia di botta* vocant. Vitruvius, lib. 7. cap. 10. pag. 144. *Non minus ſi fex vini areſacta, & cocta in fornace fuerit, & ea contrita cum glutino in opere inducetur, perquam atramenti ſuavem efficiet colorem: & quo magis ea meliore vino parabitur, non modo atramenti, ſed etiam Indici colorem dabit imitari.* Sic pariter Iſidorus, loc. cit.

7. *Indici ſpeciem.*] De Indico inferius, ſect. 27.

8. *Tryginon.*] Τρύγινον, fæcatum: nam τρὺξ fæcem & muſtum ſonat.

9. *Ex ebore.*] Atque hic etiamnum mos eſt pictoribus noſtris: neque ex ebore tantum cremato parant, ſed & ex oſſibus Perſicorum uſtis *Du noir d'os.*

10. *Apportatur & Indicum.*] Atramentum ſcilicet, tam nobis hodieque, quam Plinio olim ignotum. At non Leoni Allatio, qui penes ſe habuiſſe teſtatur, atramentum e Sinica regione advectum, nigerrimum, lucidiſſimumque, ſed inexploratæ ſibi præparationis, ut ipſe ait in Animadv. Etruſcas, num. 79. pag. 144. Plinium igitur Salmaſius fruſtra coarguit, in Solin. pag. 255.

11. *Fit etiam.*] Iſidorus, lib. 19. cap. 17.

12. *Fit & e tedis.*] Vitruvius, lib. 7. cap. 10. pag. 143. *Sarmenta, aut tedæ ſchidiæ comburantur: cum erunt carbones, extinguantur: Deinde in mortario cum glutino terantur. Ita erit atramentum tectoribus non invenuſtum.*

13. *Sed ex his non fit.*] Non fit, ſed naſcitur: vel non fit, quod nempe ſit pictoribus uſui. Perſius, Satyra 3. ſine controverſia atramenti e ſepia meminit:

Nigra quod infuſa vaneſcat ſepia lympha.

Et Auſonius:

Notaſque fuſcæ ſepiæ.

Afros ſepia ſibi atramentum paraſſe aiunt Gloſſæ veteres, Cornutus, Caſaubonus, ceterique.

14. *Librarium gummi.*] Reg. 2. *comme:* hoc eſt, adjecto gummi: in ſexto, ut aiunt, caſu, voce ea efferri olim ſic ſolita. Vitruvius, loc. cit. *Fuligo, quæ circa parietem & cameræ curvaturam adhæreſcit, inde collecta, partim componitur ex gummi ſubacto ad uſum atramenti librarii: reliqua tectores, glutinum admiſcentes, in parietibus utuntur.*

15. *Tectorium.*] Librarium eſt, quod exſcribendis libris: tectorium, quod parietibus illinendis, incruſtandiſque adhibetur.

Sect. XXVI. 1. *E reliquis .... quos .... dari diximus.*] Sect. 12.

2. *Purpuriſſum e creta, &c.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. 17. De creta argentaria dicetur inferius, ſect. 58. dictumque jam ſupra, lib. 17. ſect. 4. Ea liquore purpuræ imbuta, purpuriſſum vocabatur, ab eo colore quem acceperat, reddebatque. Ad fucandam faciem, ut ceruſſam olim, ſic & purpuriſſum adhiberi mos fuit. Plautus, in Moſtell. act. 1. ſc. 3. verſ. 101.

PHI. *Cedo ceruſſam.* SC. *Quid ceruſſa opus nam?*
PHI. *Qui malas oblinam.*
Tum tu igitur cedo purpuriſſum. SC. *Non do: ſcita es tu quidem.*
Nova pictura interpolare vis opus lepidiſſimum.
Non iſtanc ætatem oportet pigmentum ullum attingere:
Neque ceruſſam, neque melinum, neque ullam aliam offuciam.

Et in Trucul. act. 2. ſc. 2. verſ. 45.

Quæque iſtas buccas tam belle purpuriſſatas habet.

3. *Præcipuum, &c.*] Iſidorus, loc. cit. totidem verbis.

4. *In jus idem.*] In eumdem liquorem. Ita nimirum ſe res habuit: Dum purpura in aheno coqueretur, cretæ iſtius partes immittebantur eo, ut inebriarentur: celeriuſque quam ipſæ lanæ hunc ſuccum bibebant. Hunc ſuccum, hoc jus Græci ζέμα vocant. Iſidorus, loc. cit. *In vas idem.*

5. *Levatur bonitas.*] Sic etiam MSS. Iſidorus, loc. cit. *elevatur*, rectius. Minoris bonitatis eſt ac pretii color ille, cum creta ſecundo additur, quam cum primo: tertio, quam cum ſecundo, & ſic deinceps, quia quo ſæpius additur, eo dilutior fit color.

6. *Dilutiore ſanie.*] Hoc eſt, liquore purpuræ magis diluto, minus ſaturo.

7. *Puteolanum.*] Nunc quoque in Puteolano litore, ubi

laudatur, quam Tyrium, aut Gætulicum, vel Laconicum, unde pretioſiſſimæ purpuræ. Cauſa eſt, [8] quod hyſgino maxime inficitur, rubiamque cogitur ſorbere. Viliſſimum [9] a Canuſio. Pretium huic a ſingulis denariis in libras, [10] ad triginta. Pingentes ſandice ſublita, [11] mox ovo inducentes purpuriſſum, fulgorem minii faciunt. Si purpuram facere malunt, cæruleum ſublinunt, mox purpuriſſum ex ovo inducunt.

XXVII. Ab hoc maxima auctoritas Indico. [1] Ex India venit, arundinum ſpumæ adhæreſcente limo: cum teritur, nigrum: [2] at in diluendo mixturam purpuræ cæruleique mirabilem reddit. [3] Alterum genus ejus eſt in purpurariis officinis innatans cortinis: & eſt purpuræ ſpuma. Qui adulterant, vero Indico tingunt ſtercora columbina: [4] aut cretam Selinuſiam: [5] vel anulariam vitro inficiunt. Probatur carbone. Reddit enim, quod ſincerum eſt, flammam excellentis purpuræ: & dum fumat, odorem maris. Ob id quidam e ſcopulis id colligi putant. Pretium Indico, [6] x. x. in libras. [7] In medicina Indicum rigores & impetus ſedat, ſiccatque hulcera.

XXVIII. [1] Armenia mittit, quod ejus nomine appellatur. [2] Lapis eſt hic quoque chryſocollæ modo infectus: [3] Optimuſque eſt, qui maxime vicinus eſt, communicato colore cum cæruleo. Solebant libræ ejus [4] tricenis nummis taxari. Inventa per Hiſpanias arena eſt ſimilem curam recipiens. Itaque ad denarios ſenos vilitas rediit. [6] Diſtat a cæruleo candore modico, qui teneriorem efficit colorem. [7] Uſum in medicina ad pilos tantum alendos habet, maximeque in palpebris.

XXIX. Sunt etiamnum novitii duo colores, & viliſſimi: [1] Viride quod Appianum vocatur, & chryſocollam mentitur, ceu parum multa ſint mendacia ejus. [2] Fit & ex creta viridi, [3] æſtimatum ſeſtertiis in libras.

XXX. [1] Anulare quod vocant, candidum eſt, quo muliebres picturæ illuminantur. Fit & ipſum creta, admixtis vitreis gemmis ex vulgi anulis, unde & anulare dictum.

CAP. VIII XXXI. [a] Ex omnibus coloribus [1] cretulam amant, udoque illini recuſant, purpuriſſum, Indicum, cæruleum, Melinum, auripigmentum, Appianum, ceruſſa. Ceræ tinguntur iiſ-

INTERPRETATIO.

a *Ex omnibus.*] Ex ſupradictis coloribus, tectorio quod fuerit creta recente inductum, vel udum, illini recuſant, qui ſequuntur colores.

NOTÆ.

illud quod *Mare Mortuum* accolæ vocant, prope Miſenum promontorium purpuræ capiuntur: ſed cibis tantum, nec jam tingendis lanis expetitæ. Vide Fab. Columnam, lib. de purpura, pag. 18.

8. *Quod hyſgino.*] Colore videlicet, de quo lib. 9. ſect. 65. & lib. 21. ſect. 67.

9. *A Canuſio.*] Auctor libri de ſimp. med. ad Patern. inter Galeni opera, tom. 13. pag. 297. *Purpuriſſum, inquit, quod & fucum aliqui dicunt, globulæ ſunt quadrata & puſilla, in modum teſſellarum, quæ ab infectoribus tinguntur colore roſeo. Tale eſt maxime Canuſinum: ſequens, Puteolanum.*

10. *Ad triginta.*] Pro coloris ſcilicet ac pigmenti bonitate, ac temperatura.

11. *Mox ovo.*] Ex ovi candido, ſive albumine, quo uſi videntur antiqui ad temperandos colores.

12. *Cæruleum.*] De quo, lib. 33. ſect. 57.

Sect. XXVII. 1. *Ex India venit.*] Totidem fere verbis Dioſc. lib. 5. cap. 107. Τοῦ δὲ λεγομένου Ἰνδικοῦ, τὸ μὲν αὐτομάτως γίνεται, οἱονεὶ ἐκβρασμα ὂν τῶν Ἰνδικῶν καλάμων ..... ἄριστον δὲ ἡγητέον εἶναι τὸ κυανοειδὲς, &c. *Ex Indici generibus unum ſponte naturæ provenit, veluti ſpuma Indicis arundinibus adhæreſcens ... Optimum porro cenſendum, quod cærulei ſpeciem præbet,* &c. Nobis id hodie Indici genus incompertum, ut ævo Pliniano perrarum. Ejus vice paratur ex arte geminum: alterum ex iſati, ſive glaſto, mola macerata, formataque in panes. Hi mox in cortinis infectoris ebullientes efficiunt coloris cærulei ſpumam, quæ poſtea ſiccata Indicum ſubminiſtrat, *de l'Inde.* Alterum ex ſimili herba quam *Indigo* vocant, ex Guatimala novæ Hiſpaniæ regione ad nos allata.

2. *At in diluendo.*] Iſidorus quoque lib. 19. Orig. cap. 17.

3. *Alterum genus.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit. Τὸ δὲ βαφικόν ἐστιν, ἐπανθισμὸς πορφυρῶν ἐπιφερόμενος τοῖς χαλκείοις, ὃ ἀποξύσαντες ξηραίνουσιν οἱ τεχνῖται. *Alterum dant infectorum officinæ, eſtque purpureus quaſi flos æreis innatans cortinis, quem derafum artifices ſiccant.*

4. *Aut cretam.*] Vitruvius, lib. 7. cap. 14. pag. 149. *Item propter inopiam coloris Indici, cretam Selinuſiam, aut anulariam, vitro quod Græci iſatin appellant, inficientes, imitationem faciunt Indici coloris.* Locum hunc ita legendum recte admonuit Turnebus, lib. 6. Adverſ. cap. 17. pag. 180. De vitro, ſeu iſati herba egimus lib. 22. ſect. 2.

5. *Vel anulariam.*] De eo cretæ genere dicetur ſect. 30.

6. *X. X. in libras.*] Denarii decem; monetæ Gallicæ, aſſes octoginta, ſeu floreni quatuor. Ita porro MSS. non, ut editi, *denariis viginti*: connexis præpoſtere his duobus denarii notis, quas divelli a ſe invicem oportuit.

7. *In medicina.*] Dioſc. lib. 5. pag. 107. Ἔστι δὲ τῶν φαρμάκων ἐλαφρῶς καὶ ῥησσόντων φλεγμονὰς, καὶ οἰδήματα. ἀνακαθαίρει δὲ καὶ καθαιρεῖ ἕλκη. *Inter medicamenta eſt quæ leviter adſtringunt, & inflammationes tumoreſque rumpunt. Hulcera quoque purgat & reprimit.*

Sect. XXVIII. 1. *Armenia mittit.*] Armenium ſcilicet, Ἀρμένιον Dioſc. lib. 5. cap. 105. Ἀρμενιακὸν, ᾧ οἱ ζωγράφοι χρῶνται, Aetio lib. 2. ex MS.

2. *Lapis eſt hic.*] Lapidem hunc æque ac chryſocollam luto herba infici indicat, pingique ipſum antequam pingat. Vide quæ dicta ſunt lib. 33. ſect. 26.

3. *Optimuſque eſt, qui maxime vicinus eſt.*] Qui proxime ad chryſocollæ colorem accedit. Ita Reg. 2. & Colb. 3. non, ut in editis legitur, *Optimumque eſt quod maxime viret.*

4. *Tricenis nummis.*] Hoc eſt, xxx ſeſtertiis: noſtræ monetæ, aſſibus ſexagenis, ſive florenis tribus. Scutum Galli vocant.

5. *Itaque ad denarios ſenos.*] Sive ad ſeſtertios xxiv. detractis ex priore indicatione ſeſtertiis ſex. Sunt porro ſeſtertii 24 aſſes ærei e noſtris omnino octo & quadraginta.

6. *Diſtat a cæruleo.*] Affinitatem eſſe inter Armenium cæruleumque maximam, atque eodem Lazuli lapidis nomine ab Arabibus appellari, auctor eſt Fallopius, lib. 4. cap. 33.

7. *Uſum in medicina.*] Dioſc. lib. 5. cap. 33. Ἔστι δὲ καὶ τῶν εἰς βλεφάρων τριχῶν αὐξητικῶν.

Sect. XXIX. 1. *Viride quod Appianum.*] E terra Appiana. An ab Appio, loci illius domino, ubi ea primum inventa: an Apianum, ab apio, cujus ea colorem referret, incertum eſt. Laudatur a Celſo, lib. 5. cap. 27. *Viride Alexandrinum,* quod idem forte cum Appiano. In agro Veroneſi terra viridis effoditur, pictoribus expetita.

2. *Fit & ex creta viridi.*] Creta viridis ſeu praſiana Iſidoro, lib. 19. Orig. cap. 17.

3. *Æſtimatum ſeſtertiis.*] Hoc eſt, ſingulis ſeſtertiis, ſive aſſibus duobus, in ſingulas libras.

Sect. XXX. 1. *Anulare quod vocant.*] Hæc totidem plane ſyllabis Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. 17. ex Plinio: & ex Iſidoro Papias. Hæc anularia creta, ſuperius indicata, ſect. 27.

Sect. XXXI. 1. *Cretulam amant.*] Ipſe Plinius ſupra, libro 33. ſect. 57. de cæruleo ſpeciatim agens: *Uſus in creta,*

dem

dem coloribus [a] ad eas picturas, quæ inuruntur, [2] alieno parietibus genere, ſed claſſibus familiari, jam vero & onerariis navibus: quoniam [4] & pericula expingimus, ne quis miretur [5] & rogos pingi. Juvatque pugnaturos ad mortem, aut certe cædem, [6] ſpecioſe vehi. Qua contemplatione tot colorum tanta varietate ſubit antiquitatem mirari.

XXXII. [1] Quatuor coloribus ſolis immortalia illa opera fecere: [b] [2] ex albis Melino, [3] ex ſilaceis Attico, ex rubris Sinopide Pontica, ex nigris atramento, Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clariſſimi pictores, cum tabulæ eorum ſingulæ oppidorum [c] venirent opibus. [d] Nunc & purpuris in parietes migrantibus, & India conferente [4] fluminum ſuorum limum, & draconum & elephantorum [5] ſaniem, nulla nobilis pictura eſt. Omnia ergo meliora tunc fuere, cum minor copia. Ita eſt, quoniam, [6] ut ſupra diximus, rerum, non animi, pretiis excubatur.

XXXIII. Et noſtræ ætatis inſaniam ex pictura non omittam. Nero Princeps juſſerat colloſſeum ſe pingi CXX. pedum in linteo, [1] incognitum ad hoc tempus. Ea pictura cum peracta eſſet [2] in Maianis hortis, accenſa fulmine cum optima hortorum parte conflagravit. Libertus ejus cum daret Antii munus gladiatorium, publicas porticus [3] inveſtivit pictura, ut conſtat, gladiatorum, miniſtrorumque omnium veris imaginibus redditis. [4] Hic multis jam ſæculis ſummus animus in pictura. Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi cœpta a C. Terentio Lucano. Is avo ſuo, a quo adoptatus fuerat, triginta paria in Foro per triduum dedit, tabulamque pictam [5] in Nemore Dianæ poſuit.

XXXIV. Nunc celebres in ea arte quam maxima brevitate percurram: neque enim inſtituti operis eſt talis exſecutio. Itaque quoſdam vel in tranſcurſu, & in aliorum mentione obiter nominaſſe ſatis erit, exceptis [e] operum claritatibus, quæ & ipſa conveniet attingi, ſive exſtant, ſive intercidêre. Non conſtat ſibi in hac parte Græcorum diligentia, multas poſt Olympiadas celebrando [1] pictores, quam ſtatuarios, ac toreutas: primumque Olympiade nonageſima, [2] cum & Phidiam ipſum initio pictorem fuiſſe tradatur, [3] Olympiumque Athenis ab eo pictum: præterea in confeſſo ſit, octogeſima tertia fuiſſe [4] Panænum fratrem ejus, qui clypeum intus pinxit, [5] Elide, Minervæ, quam fecerat [6] Colotes CAP. VIII.

INTERPRETATIO.

a *Ad eas.*] Ad picturas encauſticas, quo picturæ genere pingi parietes non poſſunt: poſſunt claſſes, naveſque.

b *Ex albis.*] Ex omnibus albis coloribus, Melino ſolo uſi ſunt: ex ſilaceis, ſolo Attico, &c.

c *Venirent.*] Emerentur.

d *Nunc & purpuris.*] Nunc etſi purpuras habeamus, quibus etiam parietes tinguntur... nulla tamen hodie nobilis pictura eſt.

e *Operum.*] Operibus clarioribus.

NOTÆ.

udi calcis impatiens. Et in Indice hujus loci: *Qui colores udo non inducuntur*: ſubintellige, udo tectorio, ſive albario, ac recenti: quod Gallici ſermonis conſuetudine appellamus, *Peindre a fraiſque.* E contra hi qui modo appellantur colores, cretulam ſiccam ſibi ſubſterni amant.

2. *Alienũ parietibus.*] Picturas, inquit, quæ inuruntur, parietes non ferunt.

3. *Sed claſſibus.*] Ovidius, lib. 4. Faſtor verſ. 275.

Et picta coloribus uſtis
Cæleſtum matrem concava puppis habet.

4. *Et pericula.*] Naves, quibus qui vehuntur, periclitantur de vita, extra pingimus.

5. *Et rogos pingi.*] Qualis ille, qui ab Herodiano deſcribitur, lib. 4.

6. *Specioſe vehi.*] Pictis navibus.

Sect. XXXII. 1. *Quatuor coloribus.*] Ita Philoſtr. lib. 2. de Vita Apoll. cap. 10. pag. 48. Cicero in Bruto, num. 70. *Similis in pictura ratio eſt, in qua Zeuxim, & Polygnotum, & Timanthem, & eorum qui non ſunt uſi plus quam quatuor coloribus, formas & lineamenta laudamus. At in Echione, Nicomacho, Protogene, Apelle, jam perfecta ſunt omnia, & neſcio an reliquis omnibus idem evenit. Nihil eſt enim ſimul & inventum & perfectum.* Apud eumdem Tullium, in eo Paradoxo, cujus initium, *Laudetur vero hic imperator*: ubi legitur, *Aëtionis tabula*, ex hoc Plinii loco, optimiſque Plinii exemplaribus, *Echionis* legendum cenſemus. Melanthium pictorem laudat Quintilianus, lib. 12. cap. 10. pag. 894. Nicomachum Vitruvius, in præf. libri 3. pag. 37.

2. *Ex albis Melino.*] A terra Melia, de qua dictum eſt ſect. 19. Ab hoc autem diſcrepat μήλινον χρῶμα, qui color idem cum luteo: neque a Melo inſula nomen habet; ſed ἀπὸ τῶν μήλων, a malis ſumpſit appellationem.

3. *Ex ſilaceis.*] Qui color flavus fuit: nam ſil & ochra ſunt idem, ut ſæpius monuimus.

4. *Fluminum ſuorum limum.*] Indicum: quod e limo eſſe adhæreſcente arundinum ſpumæ, ſuperius judicavit, ſect. 27.

5. *Saniem.*] Sanguinem draconis elephantorum morientium eliſi pondere, ut dictum eſt lib. 33. ſect. 38:

6. *Ut ſupra diximus.*] Sect. 2. *Honorem nonniſi in pretio ducentes.... imagines pecunia, non ſuas, relinquunt.* Fruſtra locum hunc ſollicitat Pintianus, ut legat: *res non manupretiis æſtimabantur.*

Sect. XXXIII. 1. *Incognitum ad hoc tempus.*] Incognitam ad id tempus ait fuiſſe eam, quæ nunc pervulgata eſt, pingendi in linteis rationem, inventamque propter magnitudinem picturæ. Ante id tempus, materia in qua pingebatur, tabulæ fuere ligneæ, prius dealbatæ creta: e larice præſertim femina, propterea quod non temere findatur, ut dictum eſt lib. 16. ſect. 73.

2. *In Maianis.*] Vide Notas & Emend. num. VI.

3. *Inveſtivit pictura.*] Ita Colb. 3. at Reg. 2. *occupavit.* Mox *ut conſtat*, fruſtra iterum ſollicitat Pintianus, ut *inuſta* reponat. Veras, inquit auctor, conſtat ibi depictas effigies, gladiatorum ac miniſtrorum.

4. *Hic.*] Apud Antiatas, inquit, jam a multis ſæculis non fuere viri vere ſummo animo: fuere tantummodo in pictura. Fruſtra Dalecampius cenſuit in publicis porticibus pictura veſtiendis, dignam ſummis animis excellentibuſque viris curam hic intelligi.

5. *In Nemore Dianæ.*] Nemoris Dianæ meminit & Vitruvius, libro 4. cap. 7. pag. 77. Sic appellabant Templum Dianæ Aricinæ in Nemore poſitum. Strabo, lib. 5. pag. 239. Τὸ δ' Ἀρτεμίσιον, ὃ καλοῦσι Νέμος... τῆς Ἀρικίνης τὸ ἱερὸν, &c. Ovidius:

Ecce ſuburbanæ templum nemorenſe Dianæ.

Et ſacerdos ejus Rex Nemorenſis appellabatur. De Aricia Latii oppido, diximus lib. 3. in Geographicis.

Sect. XXXIV. 1. *Pictores quam ſtatuarios.*] Τορευτὰς, cælatores, ſculptores. Sic Reg. 2. Pintiani, ceterorumque: non, ut editi, *pictores quam ſtatuarios auctores*, quod inſulſum.

2. *Cum & Phidiam.*] Quem floruiſſe Olymp. LXXXIV. ſuperiore libro indicavit, ſect. 19.

3. *Olympiumque.*] Hoc eſt, Jovem. Vide Notas & Emendationes, num. VII.

4. *Panænum.*] In libris hactenus editis, *Panæum*, male. Pauſanias, lib. 5. Eliac. prior. pag. 306 & 307. Πάναινος μὲν δὴ οὗτος ἀδελφός τε ἦν Φειδίου, καὶ αὐτοῦ ἐν Ἀθήνῃσιν ἐν Ποικίλῃ τὸ Μαραθῶνι ἔργον ἐστὶ γεγραμμένον.

5. *Elide.*] Vide Notas & Emend. num. VIII.

6. *Colotes.*] Κωλώτην Parium fuiſſe, Paſitelis diſcipulum,

Phidiæ diſcipulus, [7] & in faciendo Jove Olympio adjutor. [8] Quid quod in confeſſo perinde eſt, Bularchi pictoris tabulam, in qua erat Magnetum prælium, Candaule rege Lydiæ [9] Heraclidarum noviſſimo, [10] qui & Myrſilus vocitatus eſt, repenſam auro? Tanta jam dignatio picturæ erat. Id circa ætatem Romuli acciderit neceſſe eſt: duo enim de viceſima Olympiade interiit Candaules: aut (ut quidam tradunt) eodem anno, [11] quo Romulus, niſi fallor: manifeſta jam tum claritate artis atque abſolutione. Quod ſi recipi neceſſe eſt, ſimul apparet multo vetuſtiora principia eſſe: eoſque qui monochromata pinxerint, (quorum ætas non traditur) aliquanto ante fuiſſe: [12] Hygiemonen, Diniam, Charmadam, & qui primus in pictura marem feminamque diſcrevit, Eumarum Athenienſem, figuras omnes imitari auſum: quique inventa ejus excoluit, [13] Cimonem Cleonæum. [14] Hic catagrapha invenit, hoc eſt, obliquas imagines: & varie formare vultus, reſpicientes, ſuſpicienteſque, & deſpicientes. Articulis etiam membra diſtinxit. Venas protulit: præterque, in veſte & rugas & ſinus invenit. [15] Panænus quidem frater Phidiæ, etiam prælium Athenienſium adverſum Perſas [16] apud Marathona factum pinxit. Adeo jam colorum uſus increbruerat, adeoque ars perfecta erat, ut in eo prælio [17] iconicos duces pinxiſſe tradatur, Athenienſium [18] Miltiadem, Callimachum, Cynegirum: Barbarorum [19] Datim, Artaphernem.

CAP. IX. XXXV. Quin immo certamen picturæ etiam [1] florente eo inſtitutum eſt Corinthi ac Delphis: primuſque omnium certavit cum Timagora Chalcidenſe, ſuperatus ab eo [2] Pythiis: quod & ipſius Timagoræ carmine vetuſto apparet, chronicorum errore non dubio. Alii quoque poſt hos clari fuere ante nonageſimam Olympiadem, ſicut [3] Polygnotus Thaſius, qui primus mulieres lucida veſte pinxit, capita earum mitris verſicoloribus operuit, plurimumque picturæ primus contulit. Siquidem inſtituit os adaperire, dentes oſtendere, vultum ab antiquo rigore variare. Hujus eſt tabula [4] in porticu Pompeii, quæ ante Curiam ejus fuerat: in qua dubitatur, aſcendentem cum clypeo pinxerit, an deſcendentem. [5] Hic Delphis ædem pinxit: hic & Athenis porticum, [6] quæ Pœcile vocatur,

NOTÆ.

ait Pauſanias, lib. 5. Eliac. prior.

7. *Et in faciendo Jove.*] Quem Phidias fecit, ut dictum eſt lib. 34. ſect. 19.

8. *Quid quod . . . , Bularchi . . . tabulam*] Dictum eſt de ea tabula ſuperius, lib. 7. ſect. 39. Sunt hi Magnetes in Aſia

9 *Heraclidarum*] Heraclidarum familia Lydiæ principatum obtinuit, ab Hercule ducta gentis origine uſque ad Candaulem, quem Gyges occidit, ut refert Herodotus, lib. cit. num. 7. p. 4. & num. 11. p. 16 Mermnadæ deinde ſucceſſerunt, quorum primus Gyges, Crœſus poſtremus extitit.

10. *Qui & Myrſilus.*] Herodotus, lib. 1. Clio, num. 7. pag. 3. Κανδαύλης, τὸν οἱ Ἕλληνες Μυρσίλον καλέουσι, τύραννος Σαρδίων, &c.

11. *Quo Romulus.*] Olympias XVIII incidit calculo Pliniano, in annum Urbis XXXIV. Romuli autem obitus poſt annum unum aut alterum videtur a Plinio collocari.

12. *Hygiemonem, Diniam, Charmadam.*] Ὑγιαίμονα, Δεινίαν, Χαρμάδαν. Sic Reg. 2. & Colb. 3. cod. In editis hactenus libris, *Hygienontem, Dinium, Charmam.* Ὑγιαίνοντα, Δεινίαν, Χάρμαν, quæ perinde Græca ſunt.

13. *Cimonem Cleonæum.*] Extat in hunc Cimonem Epigramma elegans in Anthol. lib. 4. cap. 6. in pictores & ſtatuarios:

Οὐκ ἀδαὴς ἔγραψε Κίμων τάδε· παντὶ δ' ἐπ' ἔργῳ
Μῶμος, ὃν οὐδ' ἥρως Δαίδαλος ἐξέφυγεν.
Iſta Cimon pinxit minime rudis: omne ſed eſt qui
Culpet opus: nec tu, Dædale, liber eras.

Apud Ælianum, lib. 8. Var. hiſt. 18. laudatur Conon Cleonæus pictor: forte pro *Cimon.*

14. *Hic catagrapha*] Quæ a latere cernuntur imagines: ut rectæ, quæ a fronte. *Des figures de profil.* Aliud eſt *catagraphon linon*, apud Catullum, Carm. 65. eſt enim ibi linteum tantum ovariis figuris notatum, textumque: quoniam Græcis καταγράφειν *deformare* eſt, *deſcribere*, delineare, variis rerum formis, ac nonnunquam etiam variis coloribus: quo ſenſu Athenæus, lib. 9. pag. 387. attagenem ait eſſe κατάγραφον τὸ εἶδος. Pictura Antigoni, quæ vultum latere tantum uno oſtendebat, vere obliqua & κατάγραφος fuit, ut dicetur ſect. 36. num. 14.

15. *Panænus quidem*] Hanc ejus picturam in Pœcile porticu Athenienſi collocatam, ex Pauſania paulo ante vidimus. Unde illa appellata Perſio, Satyra 3.

Braccatis illita Medis
Porticus.

Similem & ibi picturam Polygnoti, ſive Miconis, poſitam eſſe refert Ælianus, lib. 7. hiſt. anim. cap. 41. ſed Polygnoti fuiſſe, auctor eſt Suidas, verbo Ποικίλη

16. *Apud Marathona.*] Bœotiæ oppidum, ubi trecenta Perſarum millia devicta, anno tertio Olymp. LXXII.

17. *Iconicos duces.*] Sive, iconicas ducum imagines: hoc eſt, ut ipſe Plinius interpretatur libro 34. ſect. 9. eorum imagines, qui ter ſuperaviſſent, ex membris ipſorum ſimilitudine expreſſa.

18 *Miltiadem, &c.*] Μιλτιάδην, Καλλίμαχον, Κυναίγειρον, qui quo ſinguli eventu pugnarint, ex Plutarcho diſce, in Parallel. pag. 305. itemque ex Herodoto, lib. 6. Erato, pag. 365. 370. & 371. Iſ. Tzetze, Chil. 1. verſ. 868. & Juſtino, lib. 2. cap. 9. In Cynegiri effigiem elegantia duo extant Epigrammata, in Anthol. lib. 4. cap. 8. Alterum ex his, quod brevius eſt, afferre non pigeat:

Οὔ σε, μάκαρ Κυναίγειρε, τὸν ἐς Κυναίγειρον ἔγραψε
Φάσις, ἐπεὶ θεσπεσίης ᾔσθετο σῆς παλάμης.
Ἀλλὰ σοφός τις ἔην ὁ ζωγράφος, οὐδέ σε χειρῶν
Νόσφιν, τῶν χειρῶν εἵνεκεν ἀθάνατον.

Grotius ita reddidit:

Te Phaſis, Cynegire, tamen non ut Cynegirum,
Inſtructum ſiquidem fecit utraque manu.
Sed ſapiens pictor, manibus qui noluit orbum
Pingere, qui manuum nomine morte caret.

Alterum eſt Pauli Silentiarii, a Grotio pariter ſic Latine redditum:

Abſcidit a ſumma pendentes puppe ſecuris
Sanguine Medorum quæ maduere manus.
Cum trepidam, Cynegire, ratem velut ancora curvo
Dente tenax digiti detinuere tui.
Jam quoque deſecta de corpore, ligna carinæ
Mordebant, magnus terror Achæmenidis.
Nunc ipſas Medus quis habet: victoria manſit
Mopſopiis, manibus debita nempe tuis.

19. *Datim, &c.*] Δᾶτιν, καὶ Ἀρταφέρνην, claſſis Darii regis Perſarum ambo duces.

Sect. XXXV. 1. *Florente eo.*] Panæno pictore.

2. *Pythiis*] Πύθια, Ludi Apollinares, in honorem Apollinis celebrari ſoliti, ob cædem Pythonis ſerpentis, ab eo interempti. Ovid. lib. 1. Metam. verſu 446. Io nummis paſſim inſcripta cernas, ΠΥΘΙΑ.

3. *Polygnotus.*] Cujus patrem, patriam, ac picturam de Ilii excidio ſingularem exhibet Simonidis Epigramma:

Γράψε Πολύγνωτος, Θάσιος γένος, Ἀγλαοφῶντος
Υἱός, περθομένην Ἰλίου ἀκρόπολιν.
Sacra Polygnotus Thaſio ſatus Aglaophonte,
Argivum pinxit Pergama capta manu.

Pauſanias, in Phocic. lib. 10. pag. 662. Sic etiam Harpocration, pag. 148. Ælianus, lib. 4. Var. hiſt. cap. 3.

4. *In Porticu Pompeii.*] Habebat Theatrum Pompeii, nona regione Urbis, exiguo diſſitas intervallo, Porticum, Regiam ſive Baſilicam, & Curiam. Vide Dionem, libro 44. Curia occiſo in ea Cæſare occluſa eſt

5. *Hic Delphis*] De hac pictura fuſe Pauſanias, lib. 10. Phocic. pag. 661.

6 *Quæ Pœcile.*] Ποικίλη, hoc eſt, *Varia*, a picturarum varietate, quas Polygnotus fecit. Meminit Pauſanias in Attic. lib. 1. pag. 37. Laertius, lib. 7. in Zenone: Ἐν τῇ

[7] gratuito, cum partem ejus [8] Micon mercede pingeret: unde major huic auctoritas. Siquidem [9] Amphictyones, quod eſt publicum Græciæ concilium, hoſpitia ei gratuita decrevere. Fuit & alius Micon, qui minoris cognomine diſtinguitur: cujus filia [10] Timarete & ipſa pinxit.

XXXVI. 1. Nonageſima autem Olympiade fuere [1] Aglaophon, Cephiſſodorus, Phrylus, [2] Evenor pater Parrhaſii, & præceptor maximi pictoris, [3] de quo ſuis annis dicemus: omnes jam illuſtres, non tamen, in quibus hærere expoſitio debeat, feſtinans ad lumina artis: in quibus primus refulſit [4] Apollodorus Athenienſis nonageſima quarta Olympiade. Hic primus ſpecies exprimere inſtituit, primuſque gloriam penicillo jure contulit. Ejus eſt ſacerdos adorans, & Ajax fulmine incenſus, qui Pergami ſpectatur hodie: neque ante eum tabula ullius oſtenditur, quæ teneat oculos.

2. Ab hoc artis fores apertas [5] Zeuxis Heracleotes intravit, [6] Olympiadis nonageſimæ quintæ anno quarto, audentemque jam aliquid penicillum ([7] de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriam perduxit, a quibuſdam falſo [8] in LXXXIX. Olympiade poſitus, cum fuiſſe neceſſe eſt Demophilum Himeræum, & Neſeam Thaſium: quoniam utrius eorum diſcipulus fuerit, ambigitur. In eum Apollodorus ſupra dictus verſus fecit, [9] artem ipſis ablatam Zeuxin ferre ſecum. Opes quoque tantas acquiſivit, ut in oſtentatione earum, Olympiæ aureis litteris [10] in palliorum teſſeris intextum nomen ſuum oſtentarit. Poſtea donare opera ſua inſtituit, [11] quod ea nullo ſatis digno pretio permutari poſſe diceret, ſicuti [12] Alcmenam Agragantinis, Pana [13] Archelao. Fecit & Penelopen, [14] in qua pinxiſſe mores videtur: & athletam. Adeoque ſibi in illo placuit, ut verſum ſubſcriberet, celebrem ex eo, [15] Inviſurum aliquem facilius, quam imitaturum. [16] Mag-

NOTÆ.

Ποικίλη στοά, τῇ ἐκ Πεισιανακτίου καλουμένη, διὰ δὲ τὴν γραφὴν τοῦ Πολυγνώτου Ποικίλη. Vide Suidam, verbo Ποικίλη. Similis fuit & Sicyone Ποικίλη στοά, de qua librum conſcripſit Polemon, teſte Athen. lib. 13. pag. 577.

7. *Gratuito.*] Idem Laertius, loco cit. Plutarchus in Cimone, pag. 481. Suidaſque, teſtantur.

8. *Micon.*] Græcis Μίκων, jam cum Polygnoto ſuperius appellatus, lib. 33. ſect. 56. Athenienſem fuiſſe Pauſanias ait.

9. *Amphictyones.*] De his lib. 7. ſect. 37.

10. *Timarete.*] Τιμαρέτη.

Sect. XXXVI. 1. *Aglaophon.*] Alter hic ab illo Polygnoti patre, de quo ante diximus. De illo, qui nunc a Plinio appellatur, Quintilianus egit, libro 12. cap. 10. pag. 893. *Primi, quorum quidem opera, non vetuſtatis modo gratia viſenda ſunt, clari pictores fuiſſe dicuntur, Polygnotus, atque Aglaophon: quorum ſimplex color tam ſui ſtudioſos adhuc habet, ut illa prope rudia, ac velut futuræ mox artis primordia, maximis qui poſt eos extiterunt, auctoribus præferantur .... Poſt Zeuxis,* &c.

2. *Evenor.*] Pauſanias, lib. 1. pag. 51. Παῤῥάσιος ὁ Εὐήνορος. Harpocration, pag. 236. ex Juba, quem auctorem Plinius in hoc opere ſequitur: Ἰόβας ἐν ὀγδόῃ περὶ ζωγράφων, φησὶ Παῤῥάσιον υἱὸν καὶ μαθητὴν Εὐήνορος, Ἐφέσιον ὄντα τὸ γένος.

3. *De quo ſuis annis.*] Nempe Olymp. XCV. De eo mox dicetur, num. 5.

4. *Apollodorus.*] Plutarchus, in libello, cui titulum fecit, Bellone an pace illuſtriores Athenienſes fuerint, pag. 346. Ἀπολλόδωρος ὁ ζωγράφος, ἀνθρώπων πρῶτος ἐξευρὼν φθορὰν καὶ ἀπόχρωσιν σκιᾶς, Ἀθηναῖος ἦν. *Apollodorus pictor, qui primus hominum reperit colorum mixturas, & umbrarum ſive, Athenienſis fuit.* Plinius *ſpecies* hoc loco appellat, oris & habitus venuſtatem.

5. *Zeuxis Heracleotes.*] De Zeuxis patria conſentiunt Ælianus, lib. 4. Var. hiſt. cap. 12. Cicero lib. 2. de Invent. aliique. Tzetzes nihilominus, Chiliad. 8. hiſt. 196. Epheſium facit. Quæ porro ea Heraclea ſit, in tanta cognominum urbium multitudine, quæ præclaris illius monumentis atque picturis glorientur ex æquo, ſtatuere haud in promptu eſt. Crotoniatis operam ſuam in Italia cum navaſſe Zeuxis a Tullio dicatur, loc. cit. ſit autem Heraclea in eodem tractu Crotoni vicina, haud ſcio an ſuſpicari liceat, oriundum ex ea fuiſſe. De Zeuxide (nam & id obiter inſeri juvat) verſiculus vulgo fertur, in quo Latinæ omnes litteræ reperiuntur:

Zeuxis erat pictor, quem ſel at dura Phrygum gens.

6. *Olympiadis*, &c.] Incidit id tempus in annum Urbis CCCXLV.

7. *De hoc enim adhuc loquimur.*] Genus pingendi duplex: alterum penicillo, encauſto alterum: illud coloribus, ceris illud & inuſtione fiebat. De priore tantum genere loqui ſe modo Plinius admonet. De poſteriore inferius, ſect. 41.

8. *In LXXXIX Olympiade*] Vaticanus codex, & Reg. male, LXXIX pro LXXXIX. ut alii habent, cum vetuſtis editionibus. Nam Romana anni 1470. *in octogeſima nona Olympiade* habet, aliæque omnes.

9. *Artem ipſis*] Forte *ipſius*, Apollodori ſcilicet.

10. *In palliorum teſſeris.*] Teſſeras Gronovius intelligit notas, & titulos, quibus dominus noſcitur: ut nunc quoque in ſudariis, indutiis, mappiſque, nomina poſſidentium primis litteris acu & alio colore pinguntur. Flavius Vopiſcus in Carino, pag. 254. *Matris tunicam dedit mimæ, lacernam patris mimo .... Inſcriptum eſt adhuc in choraulæ pallio Tyrianthino, (quo ille velut ſpolio nobilitatis exſultat) Meſſalæ nomen & uxoris.* Laudat hunc Vopiſci locum Rubenius, lib. 1. de re veſt. cap. 10. Sed teſſeras ille arbitratur eſſe quadratas tabellas palliis intextas, quibus litteræ, quæ nomen domini referrent, eſſent inſcriptæ: atque, ut opinor, rectius. Nam & in orbiculis olim nomen deſcriptum legimus. Anaſtaſius in Leone IV. *Atque ſuper ipſum altare fecit veſtem auriteam, candidis per totum margaritis fulgentem, & in dextra lævaque tabulas gemmatas habentem, cum aureis per circuitum orbiculis, quibus inſigne ipſius Præſulis nomen eſt deſcriptum.* Sic veſtibus ſacris hodieque gentilitias teſſeras intextas cernimus. Sic in palliis Equitum Torquatorum, textum opere Phrygio Ordinis ſui inſigne. In Reg. 2. cod. *in palliorum teſſeris inſertum.*

11. *Quod ea nullo ſatis.*] Cum, ut recte Quintilianus, lib. 12. cap. 7. pag. 883. *Pleraque hoc ipſo poſſint videri vilia, quod pretium habent.*

12. *Alcmenam Agragantinis.*] Sic omnes MSS. non *Agrigentinis.* Fuit oppido nomen Græcum Acragas, Latinis Agrigentum, ut Plinius ipſe in Geographicis admonuit. Crotoniatis contra magno pretio conductus Helenam pinxit, ut Cicero refert, lib. de Invent. num. 1.

13. *Archelao.*] Macedoniæ Regi, ante Alexandrum Magnum annis fere LXV.

14. *In qua pinxiſſe mores.*] Ita libri omnes, non *amores*, ut Hermolao viſum. Mores exprimere in tabella, artis eſt eximiæ dos præclara: atque id picturæ genus ἠθικὸν veteres appellabant. De eo Martialis, lib. 10. Epigr. 32.

Ars utinam mores, animumque effingere poſſet:
Pulcrior in terris nulla tabella foret.

15. *Inviſurum aliquem.*] Plutarchus, lib. de gloria Athen. pag. 346. ab Apollodoro pictore, de quo ſuperius dictum, verſum hunc primo uſurpatum ſcribit:

Μωμήσεταί τις μᾶλλον, ἢ μιμήσεται.
Facilius hæc culpabit quis, quam imitabitur.

Carolus Dati Italice reddidit:

Più chi l'invidi più, che chi l'imiti.

16. *Magnoſicus.*] Sic libri omnes. Pintiano magis placet, *Magni factus eſt*: nobis, non item. Pingi porro ſolitum in throno Jovem teſtis eſt Albricus Philoſophus, lib. de imag. Deorum, cap. 2. de Jove: *Jupiter Saturni filius, inquit, cui cælum & cæli regnum in ſortem ceſſit, pingebatur in throno eburneo, in ſua majeſtatis ſede ſedens, ſceptrum regium in manu tenens, ſcilicet ſiniſtra*, &c.

nificus eſt Juppiter ejus in throno, adſtantibus diis: [17] & Hercules infans dracones ſtrangulans, Alcmena matre coram pavente & Amphitryone. Deprehenditur tamen Zeuxis grandior in capitibus, articuliſque: alioqui tantus diligentia, [19] ut Agragantinis facturus tabulam, quam in templo Junonis Laciniæ publice dicarent, inſpexerit virgines eorum nudas, & quinque elegerit, ut quod in quaque laudatiſſimum eſſet, pictura redderet. [20] Pinxit & monochromata ex albo.

3. Æquales ejus & æmuli fuere [21] Timanthes, Androcydes, Eupompus, Parrhaſius.

* Cap. X. * Deſcendiſſe hic in certamen cum Zeuxide traditur. Et cum ille detuliſſet uvas pictas tanto ſucceſſu, ut in ſcenam aves advolarent, ipſe detuliſſe linteum pictum, ita veritate repræſentata, ut Zeuxis, alitum judicio tumens, flagitaret tandem remoto linteo oſtendi picturam: atque intellecto errore concedere palmam ingenuo pudore, quoniam ipſe volucres feſelliſſet, Parrhaſius autem ſe artificem.

4. [22] Fertur & poſtea Zeuxis pinxiſſe puerum uvas ferentem, ad quas cum advolaſſet avis, eadem ingenuitate proceſſit iratus operi, & dixit: Uvas melius pinxi, quam puerum: nam ſi & hoc conſummaſſem, avis timere debuerat. Fecit & figlina opera, quæ ſola in Ambracia relicta ſunt, cum inde Muſas [23] Fulvius Nobilior Romam transferret. Zeuxidis manu Romæ [24] Helena eſt in [25] Philippi porticibus: [26] & in Concordiæ delubro Marſyas religatus.

5. [27] Parrhaſius Epheſi natus, & ipſe multa conſtituit. [28] Primus ſymmetriam picturæ dedit, primus [29] argutias vultus, elegantiam capilli, venuſtatem oris, confeſſione artificum in lineis extremis palmam adeptus. Hæc eſt in pictura [30] ſumma ſublimitas. Corpora enim pingere & media rerum, eſt quidem magni operis: ſed in quo multi gloriam tulerunt. [31] Extrema corporum facere, & deſinentis picturæ modum includere, rarum in ſucceſſu artis invenitur. Ambire enim debet ſe extremitas ipſa, & ſic deſinere, ut promittat alia poſt ſe: oſtendatque etiam quæ occultat. Hanc ei gloriam conceſſere Antigonus, & Xenocrates, qui de pi-

Notæ.

17. *Et Hercules*, &c] Fabulam Plautus deſcribit, in Amphitr. In Anthologia Græca, lib. 4. cap 8. elegans exſtat epigramma in eam rem:

> Θλῖβε δρακοντείους παλάμαις ὄβριμε νήπιε,
> Ἡρακλές, θλῖβε τὸν ἀγχόνιον τοῖς φάρυγας.
> Ἐξέτι νηπίαχος, χόλος ζηλήμονος Ἥρης
> Ἀμφιτρύων, μόχθων γνῶθι καὶ ἐκ βρέφεος.
> Οὐ γάρ σοι κρητὴρ χαλκήλατος, οὐδὲ λέβητες,
> Ἀλλ' ὁδὸς εἰς πόλιν Ζηνός, ἐπιπλάνεται.

Hoc eſt, interprete Grotio: *De effigie Herculis infantis duos prementis angues:*

> *Stringe feris longas fauces, animoſe, profundas,*
> *Alcide: valida comprime monſtra manu.*
> *Jam nunc intrepidis aſſueſce laboribus infans,*
> *Junoniſque odiis diſce ſatisfacere.*
> *Non crater te namque vocat, nec ab ære lebetes*
> *Dona, ſed ad ſuperi limina regis iter.*

18. *Deprehenditur*] Exiliora corporum membra faciebat, quam ut capitibus articuliſque reſponderent. Sic omnes libri editi, cum Reg. 2. Colb 3. aliiſque. Deprehendi hoc loco idem eſt, ac videri: quod de Euphranore inferius, num. 25. *Hic primus videtur expreſſiſſe dignitates heroum, ... Sed fuit univerſitate corporum exilior, capitibus articuliſque grandior.* De Zeuxi Quintilianus, lib. 12. cap 10 pag. 893. *Nam Zeuxis plus membris corporis dedit, id amplius atque auguſtius ratus: atque, ut exiſtimant, Homerum ſecutus, cui validiſſima quaque forma, etiam in feminis, placet.* In Vatic. *reprehenditur*: quod defendi poteſt ſimili ſententia Quintiliani, loc. cit. pag 895. ubi de ſtatuariis: *Demetrius*, inquit, *reprehenditur, tamquam in ea nimius*, &c.

19. *Ut Agragantini.*] Qui tabulam faciendam locarant, quam in templo Junonis Laciniæ, quod prope Crotonem in Italia fuit, ex voto facto dedicarent. Simile Zeuxidis factum refert & Cicero, lib. 2. de Invent num. 1. cum vellent Crotoniatæ templum illud ipſum Junonis egregiis picturis locupletare: atque ita ex ſelectis quinque virginibus Helenam finxiſſe cum dicitur. Quamnam Agrigentinis picturam expreſſerit, non conſtat. De Junonis Laciniæ ara, lib. 2. ſect. CXI. pag 123.

20. *Pinxit & monochromata.*] Hoc eſt, tabellas ſimplicis coloris. Ante ipſum in tabellis cretatis pingebant rubeo, expreſſis umbris. Ille in tabellis nigris pinxit albo, expreſſo lumine, quod erat difficilius. Ariſtoteli λευκογραφεῖν videtur id Schefſero dictum, lib de arte pingendi, pag. 77. etſi ibi interpretes explicent, *delineare creta.*

21. *Timanthes*, &c.] De Timanthe inferius, num. 6. De Androcyde, Athenæus, lib. 8. pag 341. qui eum in pingendis piſcibus ſingulare eximium ait. De Eupompo, infra num. 7. De Parrhaſio, num. 5.

22. *Fertur & poſtea.*] Confer iſta cum iis quæ Seneca pater de hac ipſa re affert, in Controv. 34 lib. 5.

23. *Fulvius Nobilior.*] Anno Urbis DCLXVI. Eumenius Rhetor, in orat. pro reſtaurandis ſcholis, num. 7. *Ædem Herculis Muſarum in Circo Flaminio Fulvius ille Nobilior ex pecunia Cenſoria fecit, non id modo ſecutus, quod ipſe litteris, & ſummi poetæ amicitia duceretur: ſed quod in Græcia cum eſſet Imperator, acceperat Herculem Muſagetem eſſe, id eſt, comitem ducemque Muſarum: idemque primus novem ſigna, hoc eſt, omnium Camenarum, ex Ambracienſi oppido tranſlata, ſub tutela fortiſſimi Numinis conſecravit*, &c. De expeditione Fulvii in Ambracienſes, vide Livium, lib. 38. pag. 402. Nummus antiquus Pomponiæ genti, HERCVLES MVSARVM: in quo Hercules cum lyra: ex parte altera caput Numæ Pompilii, a quo gens Pomponia duxit originem. Hinc imperiti finxere *Ædem Herculis Muſarum*, vel *Herculis & Muſarum*: cum ſententia iis litteris expreſſa hæc ſit: HERCVLEs *Signa* MVSarum *Ambracienſibus Romani Urbem Muneravit.* Ad transferenda utique ænea ſigna novem Hercules opus fuit lacertorum vi. Hinc fictum & apud Gruterum, *Ἡρακλῆς Μουσαγέτης.*

24. *Helena eſt.*] De hac Helenæ pictura Ælianus ſcribit, l. 4. Var hiſt. c. 12. & l. 14. c. 47. Valerius Max l. 3. cap 7.

25. *Philippi porticibus.*] Porticus Philippi Marcii, in Regione Urbis nona a P. Victore ſtatuitur, in qua & is Herculis Muſarum ædem inſtauravit. Martialis, lib. 5. Epigr. 50.

> *Vites cenſeo porticum Philippi:*
> *Si te viderit Hercules, periſti.*

26. *Et in Concordiæ.*] Regione Urbis octava.

27. *Parrhaſius Epheſi natus*] Sic Athenæus lib. 12. pag. 543. Strabo, lib. 14 pag 642. Tzetzes, Chil. 8. hiſt. 198. Seneca pater, loc. cit. ab Athenienſibus donatum civitate innuit: ut & interpres Horatii, ad lib. 4. Od. 4.

28. *Primus ſymmetriam picturæ.*] Picturæ Parrhaſius, ut ſtatuariæ Euphranor: de quo ipſe inferius, ſect. 40. num. 25. *Euphranor Iſthmius .... Fecit & coloſſos ... Hic primus videtur expreſſiſſe dignitates heroum, & uſurpaſſe ſymmetriam.* Vel uſurpaſſe hic dicitur, ſeu retuliſſe in uſum, quod alter invenerat.

29. *Argutias vultus.*] Elegantiam, vim, leporem, gratiam. Plinius lib 34. ſect. 19. num. 6. de Lyſippo: *Propriæ cujus videntur eſſe argutiæ operum, cuſtoditæ in minimis quoque rebus.* Sic Virgilius in Georg. *Argutumque caput*, dixiſſe meminimus.

30. *Summa ſublimitas.*] Ita Reg. 2. Colb. 3. ceterique: Libri editi, *ſubtilitas.* Et Quintilianus, lib. 12. cap. 10. pag. 893. *exiſtimaſſe ſubtilius lineas* Parrhaſium tradit: tamen præter MSS. fidem, quod ſequatur proxime, *eſt quidem magni operis: & rarum in ſucceſſu artis*, magis arridet *ſublimitas.*

31. *Extrema corporum.*] Summa commendatio picturæ eſt, ut corpora in tabula extremis lineis tanta ſubtilitate præcidat, ut cum deſinere ibi corpus ipſum certum ſit, viſum tamen omnino fallat, & ambire ſe ſe extremitas ipſa videatur, aliaque poſt ſe promittere: Hoc eſt, ut revera id corpus emineat, & quod in ſuperficie planum eſt, foris exſtare videatur. Galli vocant, *une Peinture bien arondie. Lry*

ſtura ſcripſere: prædicantes quoque, non ſolum confitentes. [32] Alia multa graphidis veſtigia exſtant in tabulis ac membranis ejus, ex quibus proficere dicuntur artifices. [33] Minor tamen videtur, ſibi comparatus, in mediis corporibus exprimendis. [34] Pinxit Demon Athenienſium, argumento quoque ingenioſo. Volebat namque varium, iracundum, injuſtum, inconſtantem: eumdem exorabilem, clementem, miſericordem, excelſum, glorioſum, humilem, ferocem, fugacemque, & omnia pariter oſtendere. [35] Idem pinxit Theſea; qui Romæ in Capitolio fuit: & Navarchum thoracatum. Et in una tabula, quæ eſt Rhodi, [36] Meleagrum, Herculem, Perſea. Hæc ibi ter fulmine ambuſta, neque obliterata, hoc ipſo miraculum auget. [37] Pinxit & Archigallum: quam picturam amavit Tiberius Princeps: atque, ut auctor eſt Decius Eculeo, [38] LX ſeſtertiis æſtimatam, cubiculo ſuo incluſit. Pinxit & Creſſam nutricem, [39] infantemque, in manibus ejus: [40] & Philiſcum, [41] & Liberum Patrem adſtante Virtute: & pueros duos, in quibus ſpectatur ſecuritas, & ætatis ſimplicitas: item ſacerdotem adſtante puero [42] cum acerra & corona. Sunt & duæ picturæ ejus nobiliſſimæ: [43] Hoplitites alter, in certamine ita decurrens, ut ſudare videatur: alter arma deponens, ut anhelare ſentiatur. Laudantur & Æneas, Caſtorque ac Pollux in eadem tabula: item Telephus, Achilles, Agamemnon, Ulyſſes. [44] Fecundus artifex, ſed quo nemo inſolentius & arrogantius ſit uſus gloria artis. Namque & cognomina uſurpavit, [45] Abrodiætum ſe appellando, [46] aliiſque verbis principem artis, & eam ab

NOTÆ.

donner du relief, & faire que tout ſoit arrondi. Intelligunt pariter & lineas illas extremas extimaſque, quibus depicta corpora includuntur.

32 *Alia multa graphidis.*] Γραφὶς eſt pictura linearis, ut jam diximus. Hæc graphidis exemplaria, *des deſſeins, des crayons* vulgus vocat: eadem delineare, *deſſigner*.

33. *Minor tamen.*] Graciliores feciſſe medias corporum partes videtur, ſi cum univerſo corpore conferantur: ut contra Zeuxis in capitibus, quemadmodum dictum eſt, num. 2. grandior deprehenſus.

34 *Pinxit & Demon.*] Δῆμος hoc eſt, populi Athenienſis, ſeu civium in communi conſilio conſeſſuque multitudinem. Juvat tamen hoc loco integram deſcribere Adnotationem Caroli Dati in hunc Plinii locum, ex libro Italico, quem inſcripſit, *Vite de Pittori antichi*, pag. 73. *Con qual' arte o invenzione Parraſio poteſſe eſprimere tanta varietà d'inclinazioni, e d'affetti, io certamente non ſaprei dire: e ſin' ora confeſſo ingenuamente di non mel' eſſer ſaputa immaginare. Ma chi ſi contentaſſe di vedere in cambio della pittura una bella deſcrizione del Genio d'Atene, ricorra a Plutarco, nel primo de' precetti per amminiſtrar la Republica. Pauſan. nelle coſe dell' Attica dice, che Leocare ſcultore fece la ſtatua del Popolo Ateniſe. Giuſeppe Ebreo, Antiq. Giud. libro XIV. 16. Meurſ. libro 2. 11. Aten. Attic. Ariſtolao figliuolo, e ſcolare di Pauſia, dipinſe la plebe d'Atene, Plin. XXXV. 11* Imago Atticæ plebis. *Ma queſta forſe fu una coſa ſimigliante a quella frequenza di donne dipinta pure in Atene da Antone Maronita, del quale poco ſopra il medeſimo Plinio.* Athenis frequentiam, quam vocavere Polygynæcon.

35. *Idem pinxit Theſea.*] Quæ pictura cum ſimili Euphranoris tabella componitur, ſect. 40. num. 45. Picturæ hujus argumentum explanat vetus Epigramma in Anthologia Græca, lib. 4. cap. 8. Εἰς ἀνδριάντα Θησέως, καὶ τοῦ Μαραθωνίου Ταύρου.

Θαῦμα τέχνης μύρον τε καὶ ἀνέρος· ἀλλ' ὁ μὲν ἀλκῇ
Θῆρα βίῃ βρίθει, γυῖα τιταινόμενος·
Ἶνας δ' αὐχενίας γνάμπτων, παλάμῃσιν ἔμαρψε,
Λαιῇ μουνόκερας, δεξιτερῇ δ' ἐπέχει.
Ἀσπαίρει δ' ἐλιχθεὶς, καὶ ἀρχῖνα ὑπὸ χερσὶ
Δαμνάμενος κρατεραῖς, ἀμπνείει εἰς ὑπάτων.
Ἔστι δ' ἰδεῖν ταῦρον τέχνης ὕπο, τοῦ δ' ὑπὸ χαλκῷ
Θέρμ' μὲν ἱδρώσαντα, ἀνδρὸς δ' ἱδρῶτι νέον.

Grotius interpres: *De imagine Theſei, & tauri Marathonii:*

Artis opus mira: vir, & ingens corpore taurus:
Ille premit, tendens fortia membra, bovem:
Cervicisque fibras urget dum poplite, nares
Læva tenet, cornu flexile dextra manus.
Jam domitus callo luxatis verticalis bos
Deficit, & labens in ſua crura ſedet.
Quis ſpectans ſpirare ferum non dicat in ære,
Sudantemque ſuo rore madere virum?

36 *Meleagrum.*] Pinxit & alteram Parrhaſius, Meleagri cum Atalanta tabulam, teſte Tranquillo, in Tiberio, cap. 44. de qua mox dicemus.

37 *Pinxit & Archigallum.*] Sic appellatur ſacerdotum Magnæ Matris Deûm antiſtes. Tertull. in Apolog. cap. 25. pag. 24. *Archigallus ille ſanctiſſimus, die nono Kal. April. quo ſanguinem impurum lacertos quoque caſtrando libabat.* Similis argumenti alteram *Parrhaſii tabulam* Tiberius amaſſe dicitur, auctore Tranquillo, cap. citato: *in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam ſibi ſub conditione, ut ſi argumento offenderetur, decies pro ea ſeſtertium acciperet: non enim modo prætulit, ſed & in cubiculo dedicavit.* Valde inclinat animus ut eamdem eſſe picturam exiſtimem, quam Tranquillus, & quam Plinius ait a Tiberio adamatam.

38. *LX. ſeſtertiis.*] Sive LX ſeſtertiûm millibus: Gallicæ monetæ libris ſeu florenis, ut aiunt, 6000

39. *Infantemque in manibus ejus.*] Sic MSS. omnes. Pelicerius in Notis MSS quas erat Carolus Dati, conjiciebat, *Infanteſque in mammis ejus*, emendatione haud valde neceſſaria: cum ſit eadem utrobique ſententia. Maro, lib. 5. Æneid. ſimile expreſſit argumentum picturæ.

Olli ſerva datur, operum haud ignara Minervæ,
Creſſa genus Pholoe, geminique ſub ubera nati.

Creſſam autem, hoc eſt, Cretenſem vocat, quaſi ex tali regione veniret, quæ præcipuas feminas mitteret, ut exponit Donatus.

40. *Et Philiſcum.*] Eum fortaſſis quem apes in agris coluiſſe, & ſcripſiſſe de iis auctor eſt Plinius, lib. 11 ſect. 9 vel Tragœdiarum ſcriptorem potius, de quo inferius ſect. 20. Fuit aliquando ſuſpicio, legi pro Philiſco *Philoctetem* oportere: quod exſtat perelegans, in picturam eam Parrhaſii, Epigramma in Anthol. lib. 4. cap. 8.

Καὶ τὸν ἀπὸ Τρηχῖνος ὀδυνώμενον ἥρω
Τόνδε Φιλοκτήτην ἔγραψε Παρράσιος.
Ἔν τε γὰρ ὀφθαλμοῖς ἐνδυομένοις κωφὸν ὑποικεῖ
Δάκρυ, καὶ ὁ τρύχων ἐντὸς ἔνεστι πόνος.
Ζωγράφε, σὺ μὲν σοφὸς, ἀλλ' ἀναπαῦσαι
Ἄνδρα πόνων ἤδη τὸν πολύμοχθον ἔδει.

Vidi & hunc, credo, miſerum Pæante creatum
Parrhaſius: forma eſt tam bene picta viri.
Quippe ſubeſt oculis arentibus abdita quædam
Lacryma, ſeque dolor tam ferus intus agit.
Eximium nemo te, pictor, in arte negabit:
Deſinere illius ſed mala tempus erat.

41. *Et Liberum.*] Bacchum eximie pictum a Parrhaſio ſcribit quoque Suidas, verbo Οὐδὲν πρὸς Διόνυσον. Quam picturam Corinthii cum viderent ſpretis æmulorum ejus operibus, exclamaſſe admirabundos ait, *Quid hoc ad Parrhaſii Liberum?* Τί πρὸς τὸν Διόνυσον

42. *Cum acerra & corona.*] Acerra videtur fuiſſe arcula thuraria, in qua thus incendi ad ſuffimentum ſolet. Ovidius, lib. 4. Faſtor. verſ. 934.

Cumque meri patera thuris acerra fuit.

Utrumque pariter jungit & Tullius, lib. 2. de Legibus, num. 60. *Hæc præterea ſunt in legibus de unctura: ... ne ſumptuoſa aſperſio, ne longæ coronæ, nec acerræ prætereantur.*

43 *Hoplitites.*] Ita Reg. 2. In editis ridicule, *hoplitides:* nam de feminis accipi illa non poſſunt. Ὁπλιτίτης, qui Polluci ὁπλιτοδρόμος, dicebatur is qui armatus currebat: quod in Olympicis fiebat, & aliis ſacris certaminibus. Vide Platonem, lib. 8. de Legibus.

44. *Fecundus artifex.*] De Lyſippo ſuperius, lib. 34 ſect. 19. num. 6. *Fecundiſſimæ artis, quo plurima ex omnibus ſigna fecit.* Infra, de Antidoto, ſect. 40 num. 28. *Ipſe diligentior, quam numeroſior.* De Protogene, num. 20. *Et ideo minor fertilitas.*

45 *Abrodiætum*] Delicatum, mollem, ac lautum. Exſtat Parrhaſii epigramma apud Athen. lib. 12. pag. 543. quod ille picturis ſuis inſcribere ſolitum ferunt:

Ἁβροδίαιτος ἀνὴρ ἀρετήν τε σέβων τάδ' ἔγραψε
Παρράσιος, κλεινῆς πατρίδος ἐξ Ἐφέσου.

Hæc pinxit mollis, virtutis cultor, & idem
Clara Parrhaſius ex Epheſo patria.

46. *Aliiſque verbis.*] Quæ recitat idem Athenæus, loco citato.

ſe conſummatam. Super omnia Apollinis ſe radice ortum: [47] & Herculem, qui eſt Lindi, talem a ſe pictum, qualem ſæpe in quiete vidiſſet. Ergo magnis ſuffragiis ſuperatus a Timanthe Sami, in [48] Ajace armorumque judicio, herois nomine ſe moleſte ferre dicebat, quod iterum ab indigno victus eſſet. Pinxit & minoribus tabellis libidines, eo genere petulantis joci ſe reficiens.

6. Nam Timanthi vel plurimum affuit ingenii. [49] Ejus enim eſt Iphigenia, oratorum laudibus celebrata, qua ſtante ad aras peritura, cum mœſtos pinxiſſet omnes, præcipue patruum, & triſtitiæ omnem imaginem conſumpſiſſet, patris ipſius vultum velavit, quem digne non poterat oſtendere. Sunt & alia ingenii ejus exemplaria, veluti Cyclops dormiens in parvula tabella: cujus & ſic magnitudinem exprimere cupiens, pinxit juxta Satyros, thyrſo pollicem

CAP. XVIII. ejus metientes. Atque in omnibus ejus operibus intelligitur plus ſemper, quam pingitur: & cum ars ſumma ſit, ingenium tamen ultra artem eſt. Pinxit & Heroa abſolutiſſimi operis, [50] artem ipſam complexus viros pingendi: quod opus nunc Romæ [51] in templo Pacis eſt.

7. [52] Euxenidas hac ætate docuit [53] Ariſtidem præclarum artificem: Eupompus [54] Pamphilum Apellis præceptorem. Eſt Eupompi victor certamine gymnico palmam tenens. Ipſius auctoritas tanta fuit, ut diviſerit picturam in genera tria, quæ ante eum duo fuere: Helladicum, & quod Aſiaticum appellabant. [55] Propter hunc qui erat Sicyonius, diviſo Helladico tria facta ſunt: [56] Ionicum, Sicyonium, Atticum.

8. [57] Pamphili, [58] cognatio & prælium ad Phliuntem, [59] & victoria Athenienſium: item [60] Ulyſſes in rate. [61] Ipſe Macedo natione, ſed primus in pictura omnibus litteris eruditus, præcipue [62] Arithmetice & Geometrice, ſine quibus negabat artem perfici poſſe. Docuit neminem [63] minoris talento [64] annis decem: quam mercedem ei Apelles & Melanthius dedere. [65] Et hujus auctoritate effectum eſt Sicyone primum, deinde & in tota Græcia, ut pueri ingenui [66] ante omnia [67] graphicen, hoc eſt, picturam in buxo docerentur, reciperet urque ars ea in primum gradum [68] liberalium. Semper quidem honos ei fuit, ut ingenui exercerent, mox ut honeſti: [69] perpetuo interdicto ne ſervitia docerentur. [70] Ideo neque in hac, neque in toreutice, ullius qui ſervierit opera celebrantur.

9. Clari etiam CVII. Olympiade extitere [70] Echion, & Therimachus. Echionis ſunt nobiles picturæ, Liber Pater, item Tragœdia & Comœdia: [71] Semiramis ex ancilla regnum adipiſcens: anus lampadas præferens, & nova nupta verecundiâ notabilis.

NOTÆ.

Φημὶ γὰρ ἤδη
Τέχνης εὑρῆσθαι τέρματα τῆσδε σαφῆ
Χειρὸς ὑφ' ἡμετέρης· ἀνυπέρβλητος δὲ πέπηγεν
Οὖρος· ἀμώμητον δ' οὐδὲν ἔγεντο βροτοῖς.
Jam dico profecto
Hujus adeſt artis meta reperta mihi.
Hac noſtra valuere manus: præſtantia pingunt.
Inculpata tamen nulla reperta viris.

47. *Et Herculem.*] Totidem hoc verbis refert Athenæus, loc cit. Parrhaſiuſque in eam rem carmen recitat:
Οἷος δ' ἐννύχιος φαντάζετο πολλάκι φοιτῶν
Παρρασίῳ δι' ὕπνου, τοῖος ὅδ' ἐστὶν ὁρᾶν.
Talis adeſt ſpecie, qualem per ſomnia viſit
Parrhaſius pictor, culta figura Dei.

48. *In Ajace.*] In tabula, quæ Ajacis & Ulyſſis contentionem exhiberet, de Achillis armis. Hæc totidem plane verbis Athenæus, loc cit.

49 *Ejus enim eſt Iphigenia*] De hac pictura Valer Max. lib. 8. cap. XI. pag 400. *Quid ille alter æque nobilis pictor, luctuoſum immolatæ Iphigeniæ ſacrificium referens, cum Calchantem triſtem, mœſtum Ulyſſem, clamantem Ajacem, lamentantem Menelaum, circa aram ſtatuiſſet, caput Agamemnonis involvendo, nonne ſummi mœroris acerbitatem, arte exprimi non poſſe confeſſus eſt?* Vide & Tullium in Orat. num. 73. & Fabium, qui hoc elegantius prodidit, lib 2 cap. 13. pag. 145

50. *Artem ipſam. &c.*] Ut alii in mulieribus effingendis, ſic ille in viris eximius.

51. *In templo Pacis.*] Quod proxime Forum Romanum Veſpaſianus condidit, auctore Tranquillo, cap. 9.

52. *Euxenidas*] Εὐξινίδας.

53. *Ariſtidem.*] Ἀριστείδης, alterum a Thebano, de quo inferius, num. 19.

54. *Pamphilum*] Apellis hunc præceptorem pariter faciunt Plutarchus in Arato, & Suidas, verbo Ἀπελλῆς.

55. *Propter hunc.*] Eupompum videlicet.

56. *Ionicum.*] Quod & Aſiaticum. In Hellade Sicyonia regio, & Attica fuere Sicyone in primis hæſit picturæ gloria. Plutarch loc. cit. pag 1032.

57. *Pamphili.*] Subintellige, eſt: ut ſupra, *Eſt Eupompi victor.* In libris hactenus vulgatis, *Pamphili pictura eſt*, ſed ab interpolatore adjectæ hæ voces deſunt in MSS

58. *Cognatio & prælium.*] Una hæc pictura fuit, quæ ſocialе bellum adverſus Phliaſios exprimeret, quorum fidem in tuenda ſocietate laudat in primis Xenophon. lib. 7 hiſt Græc. pag 624 & ſeq. Caſtellum Phlius in Achaia fuit, lib. 4. ſect. 6. hujus Pliniani operis.

59. *Et victoria Athenienſium*] Vide Notas & Emendationes, num. IX.

60. *Ulyſſes in rate.*] In illo errore navigationis, cum eum Calypſo dimiſit

61. *Ipſe Macedo.*] Ex oppido Amphipoli, in confinio Macedoniæ Thraciæque, ut Suidas eſt auctor

62 *Arithmetice & Geometrice.*] Sunt hæc ſubſtantiva, ut vocant, nomina: non adverbialia, ut Roberto Stephano viſum. Quin & in Chiffl. cod. *Arithmetice & Geometrica* legi aiunt, ſed mendoſe, uti remur. Vide quæ diximus lib. XXX. ſect 2.

63 *Minoris talento.*] Sic Plutarchus in Arato: ἐπὶ ταλάντῳ, pag. 1032 Atticum igitur intellige: Gallicæ monetæ libras 2400.

65. *Annis decem.*] Sententia videtur eſſe, exegiſſe Pamphilum ſingulis annis talenta ſingula: neminem vero, niſi cuncta edoctum dimiſiſſe ante decennium: quo temporis ſpatio tota diſceretur ars.

65 *Et hujus*] Pamphili

66. *Ante omnia.*] Vel, eadem ſententia, ex MSS. codicum fide, ipſo Pintiano teſte, *omnia ante.*

67. *Graphicen.*] Sic MSS. omnes, non *diagraphicen.* Γραφικὴ ars delineandi eſt: *Deſſeigner* Buxus olim ad id electa potiſſimum, propter lævorem materiæ, ſimulque denſitatem: quod minime colorem biberet, nec lineas fluidas redderet.

68. *Liberalium.*] Liberales artes dicuntur, quæ coluntur ingenio ideoque dignæ ſunt ingenuis hominibus

69. *Perpetuo interdicto*] Vide quæ in hanc rem erudite congerit Gothofredus in Cod. Theod. lib. 13. tit 4. lib. 4. in qua Pictorum immunitates, ſi modo ſint ingenui, uti cavetur, recenſentur perquam accurate.

70. *Echion & Therimachus.*] Inter fictores hujus Olympiadis appellati ſuperius, lib. 34 ſect 19.

71. *Semiramis ex ancilla.*] Creſiam Plinius auctorem ſequi creditur, qui quo aſtu Semiramis regnum adepta ſit, cum eſſet humilis fortunæ femina, deſcribit luculenter apud Diodorum Sic. lib. 2. Bibl. pag. 107.

10. Verum omnes prius genitos futuroſque poſtea ſuperavit [72] Apelles Cous, Olympiade CXII. Picturæ plura ſolus prope, quam ceteri omnes contulit, voluminibus etiam editis, quæ doctrinam eam continent. Præcipua ejus in arte venuſtas fuit, cum eadem ætate maximi pictores eſſent: quorum opera cum admiraretur, collaudatis omnibus, deeſſe iis unam Venerem dicebat, quam [73] Græci Charita vocant: cetera omnia contigiſſe: ſed hac ſoli ſibi neminem parem. Et aliam gloriam uſurpavit, cum Protogenis opus immenſi laboris ac curæ ſupra modum anxiæ miraretur. Dixit enim omnia ſibi cum illo paria eſſe, aut illi meliora: ſed uno ſe præſtare, [74] quod manum ille de tabula non ſciret tollere: memorabili præcepto, NOCERE SÆPE NIMIAM DILIGENTIAM. Fuit autem non minoris ſimplicitatis, quam artis. Nam cedebat Amphioni [75] de diſpoſitione, Aſclepiodoro [76] de menſuris, hoc eſt, quanto quid a quo diſtare deberet.

11. Scitum eſt inter Protogenem & eum quod accidit. Ille Rhodi vivebat: quo cum Apelles adnavigaſſet, avidus cognoſcendi opera ejus, fama tantum ſibi cogniti, continuo officinam petiit. Aberat ipſe, ſed tabulam amplæ magnitudinis [77] in machina aptatam picturæ, anus una cuſtodiebat. Hæc Protogenem foris eſſe reſpondit: interrogavit, a quo quæſitum diceret. Ab hoc, inquit Apelles: arreptoque penicillo [78] lineam ex colore duxit ſummæ tenuitatis per tabulam. Reverſo Protogeni, quæ geſta erant, anus indicavit. Ferunt artificem protinus contemplatum ſubtilitatem, dixiſſe Apellem veniſſe: non enim cadere in alium tam abſolutum opus. Ipſumque alio colore tenuiorem lineam in illa ipſa duxiſſe: præcepiſſeque abeuntem, ſi rediſſet ille, oſtenderet, adjiceretque hunc eſſe quem quæreret: atque ita evenit. Revertitur enim Apelles, ſed vinci erubeſcens, tertio colore lineas ſecuit, nullum relinquens amplius ſubtilitati locum. At Protogenes victum ſe confeſſus, in portum devolavit, hoſpitem quærens. Placuitque eam tabulam poſteris tradi, omnium quidem, ſed artificum præcipuo miraculo. Conſumptam eam, [79] priore incendio domus Cæſaris in Palatio audio: ſpectatam olim tanto ſpatio nihil aliud continentem, quam lineas viſum effugientes, inter egregia multorum opera [80] inani ſimilem, & eo ipſo allicientem, omnique opere nobiliorem.

12. Apelli fuit alioqui perpetua conſuetudo, numquam tam occupatam diem agendi, ut non lineam ducendo exerceret artem: [81] quod ab eo in proverbium venit. Idem perfecta opera proponebat [82] pergulâ tranſeuntibus, atque poſt ipſam tabulam latens, vitia quæ notarentur auſcultabat, [83] vulgum diligentiorem judicem, quam ſe præferens. Feruntque a ſutore reprehenſum, quod in crepidis una intus pauciores feciſſet [84] anſas: eodem poſte-

NOTÆ.

72. *Apelles Cous.*] Coum Apellem fuiſſe Coënſium quoque nummi teſtantur, ille in primis, quem Seguinus edidit, pag. 18. ſecundæ editionis. Ex una parte virum nudum exhibet, dextro brachio ad latus reflexo; puerum ſiniſtra geſtat leoninæ pelli inſidentem. Viros ſignificat in ea inſula robuſtos eſſe, & ad Herculeos labores ſuſcipiendos a puero inſtitui. Epigraphe: ΚΩΙΩΝ. Ex altera parte, ΚΑΛΑΜΟΣ. Caput virile, nudum, ſenile ac barbatum. Sententia ſub his litteris latens hæc eſt, verſu Græco iambico comprehenſa:

Κῶος Ἀπέλλης Λαμπρύνει Μορφῶν Σοφῶς.

Coos Apelles nobilitat, qui delineabat ſubtiliter. Spectat hæc epigraphe certamen Apellis cum Protogene, de quo mox Plinius dicet. Teſtantur & alii. Epheſium tamen appellant Strabo, lib. 14. Ælianus, lib. 4. hiſt. anim. cap. 50. Tzetzes, Chil. 8. hiſt. 197. alii, quod ab Epheſiis ſcilicet, ut moris erat, donatus civitate fuerit. Vide Notas & Emend. num. X.

73. *Græci Charita.*] Χάριτα, Quintilianus gratiam vocat, & pulcritudinem: libro utique 12. cap. 10. pag 894. *Ingenio & gratia, quam in ſe ipſe maxime jactat, Apelles eſt præſtantiſſimus.* Eſt nimirum in picturis, præter naturæ imitationem, quæ pars picturæ prima eſt, quiddam quod viſum moveat, quod oculos delectet, idque non repugnans quidem naturæ, ſed ab ea tamen pauliſper recedens, & accommodans ſeſe intuentium judicio ac voluptati. Id quod ex Lyſippo intelligimus, quem dicere ſolitum Plinius ait, lib 34 ſect. 19. num 6. *a veteribus factos, quales eſſent, homines: a ſe, quales viderentur eſſe.* Illud ſimilitudinis, illud pulcritudinis eſſe Fabius dixit, loc. cit. pag. 895 cum *Demetrium* affirmat in veritate exprimenda nimium fuiſſe, eoque nomine reprehendi, quod erat *ſimilitudinis, quam pulcritudinis, amantior.*

74. *Quod manum ille.*] Cicero in Orat. num 73 In quo Apelles *pictores quoque eos peccare dicebat, qui non ſentirent quid eſſet ſatis.*

75. *De diſpoſitione.*] Diſpoſitio, ſitus eſt figurarum omnium ac perſonarum, quibus tabula conſtat, ſic aptus & infimus, ut ſuo quidque loco, non alieno, collocetur. *L'ordonnance d'un tableau.*

76. *De menſuris.*] Menſura, proportio eſt, convenientiaque partium: non in membris quidem corporis unius, ſed in toto opere, ac partibus tabellæ. Plinius infra, num. 21. de hoc ipſo Aſclepiodoro: *Eadem ætate fuit Aſclepiodorus, quem in ſymmetria mirabatur Apelles.*

77. *In machina.*] *Le chevalet.*

78. *Lineam ex colore.*] Lineam cave credas in pictura idem atque in Geometrice eſſe, longitudinem ſine latitudine. Eſt penicilli ductus, quem Græci γραμμὴν vocant, ut γράφειν pictores, opuſque γράμμα. Nos tractum penicilli vocamus: Hinc omnibus lineis abſolutum opus de conſummato dicimus, quod eſt ex pictura deſumptum, τῷ μονογράφῳ. Linearum porro tenuitate opus eſt, in multis lineamentis effingendis, in capillamento exempli gratia, in venis, ſinibuſque exacte formandis: hic enim non preſſiore niſu, ſed delicata ac ſuſpenſa manu geri rem oportet. Statius, in Hercule Vind.

Linea quæ veterem longe fateatur Apellem.

79. *Priore incendio.*] Meminit Tranquillus in Octavio, cap. 57. *In reſtitutionem Palatinæ domus incendio abſumptæ*, &c. Vide Notas & Emend num. XI.

80. *Inani ſimilem.*] Ab omni pictura nudam: cum lineas modo tenues, nullam effigiem contineret.

81. *Quod ab eo in proverbium.*] Tralatitio verſu:

Nulla dies abeat, quin linea ducta ſuperſit:

Quem ex Horatio falſo Salmaſius citat, in Solin. pag. 5. vide Eraſmum, Chil. 1. Cent. 4 Adag. 12. *Nullam hodie lineam duxi.*

82. *Pergula.*] Sunt qui *in pergula* legant. Lucilius, Satyrarum lib. 20. citatus a Lactantio, lib. 1. cap 22.

Pergula pictorum veri nihil, omnia ficta.

Pergula locus eſt accommodatus exponendis rebus venalibus, in edito poſitus. Codex Theod. lib. 13. tit 4. lib. 4. *Picturæ Profeſſores.... Pergulas & officinas in locis publicis ſine penſione obtineant.* Græci ἐργαστῶνας vocant. Et artium ceterarum profeſſoribus pergulæ quoque hujuſcemodi fuere profitendæ arti. De Mathematicis, teſtis Suetonius in Auguſto, ubi de Theagene. De Grammaticis, idem lib. de illuſtr. Gram ubi de Craſſitio.

83. *Vulgum diligentiorem.*] Huc pertinet illud Ciceronis, lib. 3. de Orat. num. 51. *Mirabile eſt, cum plurimum in faciendo interſit inter doctum & rudem, quam non multum differat in judicando.* Et lib. de opt. gen. orat. num 4. *Ad picturam probandam adhibentur etiam inſcii faciendi, cum aliqua ſolertia judicandi.* Scilicet de abſolutione artis non poteſt niſi artifex judicare: de erratis, etiam homo rudis, etiam vulgus poteſt.

84. *Anſas.*] Anſas vocat, crepidarum vincula neauſque,

ro die ſuperbo emendatione priſtinæ admonitionis cavillante circa crus, indignatum proſpexiſſe, denunciantem, ne ſupra crepidam judicaret, quod & ipſum in proverbium venit. Fuit enim & comitas illi, propter quam gratior Alexandro Magno erat, frequenter in officinam ventitanti: [85] nam, ut diximus, ab alio pingi ſe, vetuerat edicto. Sed & in officina imperite [86] multa diſſerenti ſilentium comiter ſuadebat, [87] rideri eum dicens a pueris qui colores tererent. Tantum erat auctoritati juris in regem, alioqui iracundum: quanquam Alexander honorem ei clariſſimo præbuit exemplo. Namque cum dilectam ſibi [88] ex pallacis ſuis præcipue, nomine [89] Campaſpen, nudam pingi ob admirationem formæ ab Apelle juſſiſſet, eumque tum pari captum amore ſenſiſſet, dono eam dedit. Magnus animo, major imperio ſui: nec minor hoc facto, quam victoria aliqua. Quippe ſe vicit, nec torum tantum, ſed etiam affectum donavit artifici: ne dilectæ quidem reſpectu motus, ut quæ modo regis fuiſſet, modo pictoris eſſet. Sunt qui Venerem [90] Anadyomenen illo pictam exemplari putant.

13. Apelles & in æmulis benignus Protogeni [a] dignationem primus Rhodi conſtituit. Sordebat ille ſuis, [91] ut plerumque domeſtica: percontantique [92] quanti liceret opera effecta, parvum neſcio quid dixerat: [93] at illle [94] quinquagenis talentis popoſcit: famamque diſperſit, ſe emere, ut pro ſuis venderet. Ea res concitavit Rhodios ad intelligendum artificem: nec niſi augentibus pretium, ceſſit.

14. Imaginem adeo ſimilitudinis indiſcretæ pinxit, ut (incredibile dictu) Apion Grammaticus ſcriptum reliquerit, quemdam ex facie hominum addivinantem (quos [95] Metopoſcopos vocant) ex iis dixiſſe aut futuræ mortis annos, aut præteritæ. Non fuerat ei gratia in comitatu Alexandri [96] cum Ptolemæo: quo regnante, Alexandriam vi tempeſtatis expulſus, ſubornato fraude æmulorum [97] plano regio invitatus, ad Regis cœnam venit: indignantique Ptolemæo, & vocatores ſuos oſtendenti, ut diceret a quo eorum invitatus eſſet, arrepto carbone extincto e foculo, imaginem in pariete delineavit, agnoſcente vultum plani rege, ex inchoato protinus. [98] Pinxit & Antigoni regis imaginem altero lumine orbam, [99] primus excogitata ratione vitia condendi: [100] obliquam namque fecit, ut quod corpori deerat, picturæ potius deeſſe videretur: tantumque eam partem e facie oſtendit, quam totam poterat oſtendere. Sunt inter opera ejus & exſpirantium imagines. Quæ autem nobiliſſima ſint, non eſt facile dictu.

15. [101] Venerem exeuntem e mari Divus Auguſtus dicavit [102] in delubro patris Cæſaris, quæ Anadyomene vocatur, [103] verſibus Græcis tali opere, dum laudatur, victo, ſed illuſtrato. Hujus inferiorem partem corruptam qui reficeret, non po-

Interpretatio.

a *Dignationem.*] Auctoritatem conciliavit & famam.

Notæ.

Ea voce pariter uſus Valerius Max. in hac ipſa prodenda re, lib. 8. cap. 12. pag. 403. *Mirifice*, inquit, *& ille artifex, qui in opere ſuo moneri ſe a ſutore de crepida & anſulis paſſus, de crure etiam diſputare incipientem, ſupra plantam aſcendere vetuit.* Tibullus, lib. 1. Eleg. 8.

Anſaque compreſſos colligat arcta pedes.

Gregor. M. lib. 2. Moral. *Sed ecce quæſtioni quæſtionem jungimus, & quaſi, dum anſam ſolvere nitimur, nodum ligamus.*

85. *Nam, ut diximus.*] Libro 7. ſect. 38.

86. *Multa diſſerenti.*] Alexandro videlicet.

87. *Rideri eum dicens.*] Plutarchus, lib. de diſcrim. adulat. & amici, pag. 58. & lib. de animi tranquill. pag. 471. id ab Apelle dictum Megabyzo, non Alexandro, refert. Ælianus, lib. 2. Var. hiſt. cap. 2. a Zeuxide eidem Megabyzo.

88. *Ex pallacis ſuis.*] Græca ea vox eſt, παλλακὴ, & concubinam ſonat. Uſurpata quoque Tranquillo, in Veſp. cap. 21. *Quieti vacabat, accubante aliqua pallacarum, quas in defunctæ locum Canidis plurimas conſtituerat.*

89. *Campaſpen.*] Παγκάσπην vocat Ælianus, lib. 12. Var. hiſt. cap. 34. Luciano quoque, in Dial. cui titulus, *Imagines.*

90. *Anadyomenen.*] Ἀναδυομένην Ἀφροδίτην, *Venerem e mari exeuntem*, ad imaginem potius Phrynes meretricis ab Apelle pictam, ſcribit Athenæus, lib. 13. pag. 591. Exſtat in eam picturam Auſonii Epigramma, 104.

Emerſam pelagi nuper genitalibus undis
Cypria Apellæi cerne laboris opus: &c.

Et Ovidius, lib. 4. de Ponto, eleg. 1. verſ. 29.

Ut Venus artificis labor eſt & gloria Coi,
Æquoreo madidas quæ premit imbre comas.

Vetus inſcriptio, ſi tamen vetus, apud Reineſ. pag. 127. VENERI PELAG. *Veneri Pelagiæ.*

91. *Ut plerumque domeſtica.*] Eleganter in eam ſententiam Plinius junior, lib. 8. Epiſt. 20. *Ad quæ noſcenda iter ingredi, tranſmittere mare ſolemus, ea ſub oculis poſita negligimus: ſeu quia ita natura comparatum eſt, ut proximorum incuriosi, longinqua ſectemur: ſeu quod omnium rerum cupido languescit, cum facilis occaſio eſt: ſeu quod differimus, tanquam ſæpe viſuri, quod datur videre, quoties velis cernere:* &c.

92. *Quanti liceret.*] Sic MSS. non *licitaretur.* Nam & venditor *licere* recte dicitur.

93. *At ille.*] Apelles.

94. *Quinquagenis.*] Attica talenta intellige: Gallicæ monetæ libras, ſeu florenos 120000.

95. *Metopoſcopos.*] Μετωποσκόπους, qui hominum ingenium dijudicant ex fronte, lineamentiſque corporis, atque inde futura augurantur. Uſus etiam ea voce Tranquillus.

96. *Cum Ptolemæo.*] Lagi F. qui primus, poſt Alexandri obitum, Ægyptum tenuit.

97. *Plano regis.*] Vox hæc impoſtorem aſtutum ſignificat, qui artem profitetur imponendi etiam ſpectantibus. *Hic ille planus improbiſſimus*, inquit Cic. pro Cluent. num. 72.

98. *Pinxit & Antigoni.*] Quintil. lib. 2. cap. 13. pag. 145. *Habet in pictura ſpeciem tota facies. Apelles tamen imaginem Antigoni latere tantum altero oſtendit, ut amiſſi oculi deformitas lateret.*

99. *Primus .. vitia condendi.*] In pictura ſcilicet. Sic in ſtatuis Periclis artifices, ut Plutarchus adnotat, pag. 153. vitium tegere oblongioris paulo capitis, addita galea.

100. *Obliquam namque.*] Hæc pictura κατάγραφος, de qua dictum eſt ſect. 34.

101. *Venerem exeuntem e mari.*] Ἀναδυομένην, de qua ſupra, ſect. 12.

102. *In delubro ... Cæſaris.*] Quod in Foro fuit, regione octava. Strabo, lib. 14. pag. 657. Ἡ δὲ καὶ ἡ ἀναδυομένη Ἀφροδίτη, ἡ νῦν ἀνάκειται τῷ θεῷ Καίσαρι ἐν Ῥώμῃ, τοῦ Σεβαστοῦ ἀναθέντος τῷ πατρὶ τὴν ἀρχηγέτιν τοῦ γένους αὐτοῦ, &c.

103. *Verſibus Græcis.*] Exſtant in Anthologia, lib. 4. cap. 12. Epigrammata Græca quinque de hoc argumento, εἰς τὴν Ἀφροδίτην ἀναδυομένην ἀπὸ θαλάσσης, Antipatri, Archiæ, Democriti, Juliani, & Leonidæ. Tu ea, ſi otium

tuit

tuit reperiri. Verum ipſa injuria ceſſit in gloriam artificis. Conſenuit hæc tabula carie: aliamque pro ea Nero principatu ſubſtituit ſuo, Dorothei manu. Apelles inchoaverat aliam Venerem Cois, ſuperaturus etiam ſuam illam priorem. [104] Invidit mors peracta parte: nec qui ſuccederet operi ad præſcripta lineamenta inventus eſt. [105] Pinxit & Alexandrum Magnum, fulmen tenentem, in templo Epheſiæ Dianæ, [106] viginti talentis. Digiti eminere videntur, & fulmen extra tabulam eſſe. [107] Legentes meminerint omnia ea [108] quatuor coloribus facta. [109] Tabulæ pretium accepit aureos menſura, non numero.

16. [110] Pinxit & Megabyzi ſacerdotis Dianæ Epheſiæ pompam: [111] Clitum equo ad bellum feſtinantem: galeam poſcenti armigerum porrigentem. Alexandrum & Philippum quoties pinxerit, enumerare ſupervacuum eſt. Mirantur ejus [112] Habronem Samii, [113] & Menandrum regem Cariæ Rhodii. [114] Item Ancæum: Alexandriæ Gorgoſthenem tragœdum: Romæ Caſtorem & Pollucem, cum Victoria & Alexandro Magno: [115] Item belli imaginem, reſtrictis ad terga manibus, Alexandro in curru triumphante Quas utraſque tabulas Divus Auguſtus in Fori ſui partibus celeberrimis dicaverat ſimplicitate moderata. Divus Claudius pluris exiſtimavit, in utriſque exciſa facie Alexandri, Divi Auguſti imaginem ſubdere. Ejuſdem arbitrantur manu eſſe [116] & in Antoniæ templo Herculem averſum: ut, quod eſt difficillimum, [117] faciem ejus oſtendat verius pictura, quam promittat, [118] Pinxit & heroa nudum: eaque pictura naturam ipſam provocavit.

17. Eſt & equus ejus, ſive fuit, pictus [a] in certamine: [b] quod judicium ad mutas qua-

INTERPRETATIO.

a *In certamine.*] In picturæ certamine cum ſociis artis.

b *Quod judicium.*] In quo certamine judices habere quadrupedes, quam homines, maluit.

NOTÆ.

eſt, conſule. Habe interim ea Latine, ex Grotio: Antipatri quidem Sidonii.

Maternis primum de fluctibus emergentem
Cyprin Apellæi cerne laboris opus.
Ut manibus mulcens reſperſos æquore crines
De madidis ſpumam cogit abire comis!
Non tibi de forma poſthac certabimus, ipſa
Dicant, ſi videant, nata ſororque Jovis.

Archiæ:

Fallimur? An Venerem nudam ſpectavit Apelles,
Cum de cæruleo ſurgeret orta mari?
Sic illam pelago pinxit de rore madentem:
Ecce comam tenera tergit utraque manu.

Democriti:

Nuda Venus pelagi primum cum ſurgeret undis,
Auratas ſpuma de maris ada comas,
Taliter Ægæo ſiccavit ab æquore tractam
Cæſariem tenera pulcra per ora manu.
Exſtans uberibus qua ſas tenus: hanc, ita vel Mars
Si videat ſubitus, pectora turbet amor.

Juliani ex Præfecto Auguſtali:

En Cytherea recens matris e genitalibus undis:
Lucina, ingenuum fecit Apellis, opus.
Sed cito tu tabula remove, ne tu irriges umbra
Quæ pluit abſterſis ſpuma marina comis.
Si ſic nuda Venus ſtetit in certamine mali:
Troja quod interiit, Pallas iniqua fuit.

Leonidæ denique Tarentini:

Adhuc ab ipſo matris orientem ſinu,
Adhuc ſtrepentem ſpumeo Cyprin ſolo,
Videns Apelles, inclytum forma decus,
Non æmulatus arte: ſed totum dedit.
Videſne ſummis manibus ut ſtringat comam,
Micetque puris fulgurans oculis amor,
Matura tangi turgeant ut ubera?
Nunc ipſa dicat Pallas & conjux Jovis:
Actum eſt, nec ultra, Juppiter, contendimus.

En quibus carminibus, aut certe haud abſimilibus, Plinius victum Apellis opus, ſed illuſtratum dicit.

104. *Invidit mors.*] Cicero, lib. 3. de Offic. num. 10. *Ut nemo pictor eſſet inventus, qui Veneris eam partem, quam Apelles inchoatam reliquiſſet, abſolveret: oris enim pulcritudo reliqui corporis imitandi ſpem auferebat.* Et lib. 1. ep. 9 Famil. *Ut Apelles Veneris caput, & ſumma pectoris politiſſima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit: ſic quidam homines in capite meo ſolum elaborarunt,* &c.

105. *Pinxit & Alexandrum.*] De hac pictura dicere ſolitum ferunt Apellem, duos Alexandros eſſe: alterum Philippi *ἀνίκητον*, Apellis alterum *ἀμίμητον*. Plutarch. orat. 2. de fort. Alex. pag 335.

106. *Viginti talentis.*] In libris editis, atque in ipſo Reg. 2. codice, ſed imperita recentioris alicujus interpolatoris manu, eraſa quæ ſuberat voce, legitur *viginti talentis auri.* Talenta auri ſicubi poetæ dixere, ut Maro non ſemel, de ingenti auri pondere accipimus, non de certa menſura pecuniæ, quæ auro potius quam argento, conſtet. Sed *auro* illi addidere ſcilicet, quod ejus tabulæ manipretium auro ſolutum mox dicatur. Talenta Attica argenti intellige: quorum vicena monetæ Gallicæ efficiunt libras 48000.

107. *Legentes.*] Vide quæ diximus ſect. 32.

108. *Quatuor coloribus facta.*] Abeſt vox ea poſtrema a cod. Reg. 2. In Colb. 3 *quatuor coloribus conſtare.*

109 *Tabulæ pretium.*] Ita ſaniſſime Colb. 3 In Reg. 2. & Pintiani cod minus ſincere: *Tabula in nummo aureo menſura accepit, non numero.* Parm. edit. *Immane tabulæ pretium accepit aureos menſura, non numero.* Quid ſit manipretium, alibi diximus. Sententia porro eſt, tanto nummorum numero tabulam eſſe repenſam, quantum ipſius ſpatium, quanta amplitudo foret: ut de alia pictura ſimiliter dictum eſt lib 7. ſect. 39. Horatius, lib. 1. Satyr. 1. *Dives, ut metiretur nummos.*

110. *Pinxit & Megabyzi.*] Pompam Dianæ Epheſiæ, cui Megabyzus ſacerdos præeſſet. Quintil. lib. 5. cap. 12. pag. 400. *Statuarum artifices, pictoreſque clariſſimi, cum corpora quam ſpecioſiſſima fingendo pingendove efficere cuperent, .. non Bagoam aut Megabyzum aliquem in exemplum operis ſumunt ſibi,* &c. Μεγάβυζος Xenophon, lib. 5. Ἀναβάσ. pag. 350. interpretatur, τὸν τῆς Ἀρτέμιδος νεωκόρον, *qui Dianæ ſacra perageret.* Strabo, lib. 14. pag. 641. Μεγαλοβύζος, ἱερεῖς Plinius, *ſacerdotem.* Unde ſuſpicari licet, quid ſit quod in nummis frequenter occurrit, ΝΕΩΚΟΡΩΝ, & ΔΙC ΝΕΩΚ. quod nos alibi ſingulari opere de Nummis antiquis explanavimus.

111. *Clitum.*] Κλεῖτον, inter Alexandri amicos non poſtremum, mox ab eodem inter pocula interemptum. Arrian. lib 4. de Exped. Alex. pag 560.

112. *Habronem.*] Sic MSS. recte, non *Abronem.* Habron Argivus, ex Suida, cui a mollitie nomen inditum: unde in ſplendide viventes jactatur parœmia, Ἅβρωνος βίος, *Habronis vita.* Fuit & alter Habron ſophiſta, Lycurgi Oratoris F. de quo Plutarchus, in decem Rhetorum vitis, pag. 843.

113. *Et Menandrum.*] Ceteris ſcriptoribus incognitum

114. *Item Ancæum.*] Qualis & ab Ariſtophonte pictus dicitur inferius, ſect. 40. num. 32

115. *Item belli.*] Qualis eſt furoris, apud Maronem, lib. 1. Æneid. verſ. 298.

Furor impius intus
Sæva ſedens ſuper arma, & centum vinctus ahenis
Poſt tergum nodis, fremit horridus ore cruento.

116. *Et in Antoniæ templo.*] Hujus Antoniæ templum quo Urbis ſitu fuerit, incompertum. Fuit illa Antonii Triumviri filia: ex ſorore Auguſti, Claudii Cæſaris Aug. parens: in nummis, ANTONIA ex patre, AVGVSTA ex matre.

117 *Faciem ejus oſtendat.*] Vide quæ dicta ſunt num. 5.

118 *Pinxit & heroa nudum.*] Sic etiam Reg. 2. Suſpicabamur olim, *Pinxit & Heroina nudam:* quod Heronis ad Leandrum, viciſſimque hujus ad illam litteræ inter Heroi-

drupedes provocavit ab hominibus. Namque ambitu æmulos prævalere ſentiens, ſingulorum picturas [a] inductis equis oſtendit: [119] Apellis tantum equo adhinnivere, idque & poſtea ſemper illius experimentum artis oſtentatur. [120] Fecit & Neoptolemum, ex equo adverſus Perſas, [121] Archelaum cum uxore & filia, [122] Antigonum thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis præferunt omnibus ejus operibus eumdem regem ſedentem in equo: Dianam ſacrificantium virginum choro mixtam: quibus viciſſe [123] Homeri verſus videtur idipſum deſcribentis. Pinxit & quæ pingi non poſſunt, tonitrua, fulgetraque: [124] Bronten, Aſtrapen, Ceraunobolian appellant.

18. Inventa ejus & ceteris profuere in arte. Unum imitari nemo potuit, quod abſoluta opera [125] atramento illinebat ita tenui, ut idipſum repercuſſu claritates colorum excitaret, cuſtodiretque a pulvere & ſordibus, ad manum intuenti demum appareret. [b] Sed & cum ratione magna: ne colorum claritas oculorum aciem offenderet, veluti per lapidem ſpecularem intuentibus e longinquo: & eadem res nimis floridis coloribus auſteritatem occulte daret.

19. [126] Æqualis ejus fuit Ariſtides Thebanus. [127] Is omnium primus animum pinxit, & ſenſus hominis expreſſit, [128] quæ vocant Græci ethe: item perturbationes: durior paulo in coloribus. Hujus pictura eſt, oppido capto ad matris morientis e vulnere mammam adrepens infans: intelligiturque ſentire mater & timere, [129] ne emortuo lacte ſanguinem lambat. Quam tabulam Alexander Magnus tranſtulerat Pellam in patriam ſuam. Idem pinxit prælium cum Perſis, centum homines ea tabula complexus, pactuſque in ſingulos [130] mnas denas a tyranno [131] Elatenſium Mnaſone. Pinxit & currentes quadrigas, & ſupplicantem pæne cum voce: & venatores cum captura: & Leontionem pictorem: & [132] Anapavomenen, propter fratris amorem. Item Liberum Patrem, [133] & Ariadnen, ſpectatos Romæ [134] in æde Cereris: Tragœdum, & puerum, [135] in Apollinis: cujus tabulæ gratia interiit pictoris inſcitia, cui tergendam eam mandaverat [136] M. Junius Prætor ſub die ludorum [137] Apollinarium. Spectata eſt & [138] in æde Fidei in Capitolio imago ſenis cum lyra puerum docentis. Pinxit & ægrum ſine fine laudatum. [139] Qui in arte tantum valuit, ut Attalus rex unam tabulam ejus centum talentis emiſſe tradatur.

INTERPRETATIO.

a *Inductis*] Quos in medium & veluti in ſcenam induxerat.

b *Sed &*] Sed & iſtud cum ratione, ac modo fiebat.

NOTÆ.

dum epiſtolas ſint apud Naſonem. Sed nec vox *Herona* ipſa per ſe placet, & Plinius ipſe ſupra ſimiliter de Timanthe, num. 6. *Pinxit & Heroa abſolutiſſimi operis, artem ipſam complexus viros pingendi.*

119. *Apellis tantum equo.*] Valerius Max. lib. 8. cap. 11. pag. 400. *Quo excuſabilior eſt error, quo qui viſa pictura equa, hinnitum edere coactus eſt.*

120. *Fecit & Neoptolemum*] Alexandri ſocium, ab Eumene occiſum. Plutarchus, in Eumene, pag. 585. In nummo aureo didrachmo, e Gaza Regia, quem Seguinus vulgavit, pag. 54. caput Jovis Dodonæi eſt, corona quercea redimitum, ſine epigraphe. In averſa parte, fulmen cui ſidus Solis ſuperpoſitum eſt, regiæ dignitatis ſymbolum: infra, ſpiculum, deſignans Epirum. Epigraphe: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΥ. *Alexandri* nummus, *qui Neoptolemi filius.*

121. *Archelaum*] Macedoniæ regem: quem Socrates aiebat, minas argenti XL. in domum ſuam impendiſſe, Zeuxide Heracleota conducto, qui picturis eam ornaret: in ſe ipſum nihil. Ælianus, lib. 14. Var. hiſt. cap. 17.

122. *Antigonum.*] Demetrii Poliorcetæ patrem, Aſiæ regem.

123. *Homeri verſus.*] Odyſſ. ζ' verſ. 102. Οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι &c. Virgilius item, lib. 1. Æneid.

124. *Bronten.*] Βροντὴν, Ἀστραπὴν, Κεραυνοβολίαν. Sic R 2.

125. *Atramento illinebat.*] Galli dicunt, *vernir, appliquer le vernis.*

126. *Æqualis ejus.*] Apellis ſcilicet. Meminit Ariſtidæ Thebani Polemon, libro de tabulis quæ Sicyone fuerunt, apud Athen. lib. 13. pag. 567.

127. *Is omnium primus.*] Arte & induſtria: alii priores caſu tantum & raritis.

128. *Quæ vocant Græci ethe.*] Ἤθη, mores. Vide quæ diximus, num. 2. Spectat huc aculeatum in primis Pilonis epigramma, lib. 2. Anthol. cap. 43. in hominem egregie deformem:

Ψυχῆς οὐ γράψαι χαλεπὸν, μορφὴν δὲ χαράξαι
 Ῥᾴδιον· ἀλλ' ἐπὶ σοὶ τοὔμπαλιν ἀμφότερα.
Τῆς μὲν γὰρ ψυχῆς τὸ διάστροφον ἔξω ἰόντος
 Ἐν τοῖς φαινομένοις ἡ φύσις ἠργάσατο.
Τὴν δ' ἐπὶ τῆς μορφῆς ὕβριν, ἢ σῶμα τ' ἀνείδεον,
 Πῶς ἄν τις γράψῃ, μηδ' ἐσιδεῖν ἐθέλων.

Ardua res animum, facilis depingere formam:
 In te ſed ſe rem conſtat habere ſecus.
Nam pravos animi mores natura latere,
 Exponens oculis obvia ſigna, vetat.
Sed fœdum corpus, confuſa ſed ora videre
 Cum nequeant omnes, pingere nemo poteſt.

129. *Ne emortuo lacte.*] Reg. 2. *ne mortuæ facta.* Colb. 3. *ne mortuæ ſanguinem infans lambat.*

130. *Mnas denas.*] Mna centum drachmarum eſt, drachma denarii pondere, ac fere pretio. Itaque mna una, Gallicæ monetæ libras facit XL. Denæ, quadringentas.

131. *Elatenſium.*] In Locris. Vide lib. 4. ſect. 12. De Mnaſone rurſum inferius, num. 25.

132. *Anapavomenen.*] Ἀναπαυομένην τὸν βίον, hoc eſt, vita defunctam. Byblidem intelligit Cauni fratris amore mortuam. Vide Ovidium lib. 9. Metam. verſ. 455. Libri editi, *morientem*, fruſtra hic addunt.

133. *Et Ariadnen.*] Minois filiam, quam Bacchus duxit uxorem, hujus Dei admonitu. Theſeus a quo primum abducta fuerat, hanc dimiſiſſet Geminum, non de pictura quidem, ſed de ſtatua Ariadnes, extat in Anthologia epigramma perelegans. lib. 4. cap. 9.

Οὐ βροτὸς ἐγλύψατο, ὅταν δ' ὁ Βάκχος ἐρώσας
 Εἶδε, τοιῇδ' πέτρῃ ἔξεσ' ἀνακλινομένην.
Non te ſculpſit homo: ſed qualem rupe jacentem
 Viderat, expreſſit marmore Bacchus amans.
Ξεῖνοι, λάθριαι μὴ ψαύετε τῆς Ἀριάδνης,
 Μὴ καὶ ἀναθρώσκῃ Θησέα διζομένη.
Sancta ſit quamvis Ariadne, tangere noli:
 Theſea ne properans quærere, proſiliat.

134. *In æde Cereris.*] Regione Urbis undecima.

135. *In Apollinis.*] Urbis regione decima.

136. *Junius Prætor.*] Cujus Cicero meminit, in orat. pro Cluentio.

137. *Apollinarium.*] Quos ſingulis annis exhibebant Romani ſtato die, circa Nonas Quintiles. Horum ludorum cauſas ritusque Macrobius explicat, lib. 1. Saturn. cap. 17. pag. 277.

138. *In æde Fidei.*] Cic. lib. 3. de offic. num. 104. *Qui jusjurandum violat, is Fidem violat, quam in Capitolio vicinam Jovis Opt. Max. majores noſtri eſſe voluerunt.*

139. *Qui in arte.*] Nempe ægros pingendi.

20. [140] Simul, ut dictum eſt, Protogenes floruit. [141] Patria ei Caunus, gentis Rhodiis ſubjectæ. [142] Summa ejus paupertas initio, , artiſque ſumma intentio, & ideo [143] minor fertilitas. Quis eum docuerit, non putant conſtare. [144] Quidam & naves pinxiſſe uſque ad annum quinquageſimum: argumentum eſſe, quod cum Athenis celeberrimo loco Minervæ delubro [145] propylæon pingeret, ubi fecit nobilem [146] Paralum, & Hammoniada, quam quidam Nauſicaam vocant, adjecerit parvulas naves longas in iis quæ pictores [147] parerga appellant: ut appareret a quibus initiis ad arcem oſtentationis opera ſua perveniſſent. Palmam habet tabularum ejus [148] Ialyſus, qui eſt Romæ, dicatus [149] in templo Pacis: quem cum pingeret, traditur madidis lupinis vixiſſe, quoniam ſimul famem ſuſtinerent & ſitim, ne ſenſus nimia dulcedine obſtrueret. [150] Huic picturæ quater colorem induxit, [a] ſubſidio injuriæ & vetuſtatis, ut decedente ſuperiore inferior ſuccederet. Eſt in ea canis mire factus, [151] ut quem pariter caſus pinxerit. Non judicabat ſe exprimere in eo ſpumam anhelantis poſſe, cum reliqua omni parte (quod difficillimum erat) ſibi ipſe ſatis feciſſet. Diſplicebat autem ars ipſa, nec minui poterat, & videbatur nimia, ac longius a veritate diſcedere, ſpumaque illa pingi, non ex ore naſci, anxio animi cruciatu, cum in pictura verum eſſe, non veriſimile vellet: [b] abſterſerat ſæpius, mutaveratque penicillum, nullo modo ſibi approbans. Poſtremo iratus arti, [c] quod intelligeretur, ſpongiam eam impegit [d] inviſo loco tabulæ, & illa repoſuit ablatos colores, [e] qualiter cura optabat: [f] fecitque in pictura fortuna naturam. [152] Hoc exemplo ſimilis & Nealcem ſucceſſus in ſpuma equi, ſimiliter ſpongia impacta, ſecutus dicitur, [153] cum pingeret poppyzonta retinentem equum. Canem ita Protogenes monſtravit & fortuna. [154] Propter hunc Ialyſum, ne cremaret tabulas [155] Demetrius rex, cum ab ea parte ſola poſſet Rhodum capere, non incendit: parcentemque picturæ fugit occaſio victoriæ. Erat tunc Protogenes in ſuburbano hortulo ſuo, hoc eſt, Demetrii caſtris. Neque interpellatus præliis inchoata opera intermiſit omnino: niſi accitus a rege interrogatuſque, qua fiducia extra muros ageret, reſpondit, [156] ſcire ſe cum Rhodiis illi bellum eſſe, non cum artibus. Diſpoſuit ergo rex in tutelam ejus ſtationes, gaudens quod poſſet manus ſervare, quibus jam pepercerat: & ne ſæpius avocaret, ultro ad eum venit hoſtis, relictiſque victoriæ ſuæ votis, inter arma & murorum ictus ſpectavit artificem. [g] Sequitur-

INTERPRETATIO.

a *Subſidio.*] Subſidio contra injuriam vetuſtatis.

b *Abſterſerat.*] Spongia.

c *Quod.*] Quod in ea pictura nimium artis videretur.

d *Inviſo.*] Moleſtæ illi ac difficili tabulæ parti.

e *Qualiter.*] Quo plane modo animi illius intentio peroptabat.

f *Fecitque.*] Expreſſitque in tabula fortuna caſuſque ſpumam, qualem natura ipſa faceret.

g *Sequiturque*] Et tabulam alteram eo tempore factam fama hæc comitatur, quod eam Protogenes inter arma militum enſeſque pinxerit.

NOTÆ.

140. *Simul, ut dictum eſt.*] Num. 28.

141. *Patria ei Caunus.*] In Caria. Pauſan. lib. 1. Attic. pag. 6. Πρωτογένης Καύνιος Sic pariter Plutarchus in Demetrio. Suidas Xantho oriundum facit, Cariæ oppidulo, prope Caunum: & Conſtant. Porphyrog. lib 1. them. 14 pag. 41

142. *Summa intentio.*] Quintilianus, lib. 12. cap 891. Protogenem cura, ut Apellem gratia, præſtantiſſimum art fuiſſe.

143 *Minor fertilitas.*] Minime fecundus artifex. Vide quæ diximus num 5.

144. *Quidam & naves.*] Quod & de Heraclide dicitur, num 30.

145. *Propylæon.*] Προπύλαιος, porticulum, veſtibulum.

146. *Paralum.*] Navium hæc nomina ſunt. Vide Notas & Emend. num. XII. Prior ab heroe ejus nominis, cujus Grammatici meminere omnes: altera ab Hammone Jove, cui dona nave ea devehebantur: eadem Ναυσικάα, eodem quo Alcinoi filia nomine, nuncupata.

147. *Parerga.*] Πάρεργον, operis appendix, acceſſioque dicitur: quod alicui rei præter propoſitum additur: ut ſi pictor Junonem pingens, ornandæ tabellæ gratia, arbuſculas, aviculaſque, aut aliquid hujuſmodi, corollarii vice, addiderit. Has autem adjecit naviculas, ut a quibus initiis ad majorum navium abſolutionem perveniſſet, oſtenderet

148. *Ialyſus.*] Strabo, lib. 14. pag. 651. Καὶ οἱ τοῦ Πρωτογένους γραφαί εἰσι, ὅ τε Ἰάλυσος, καὶ ὁ Σάτυρος παρεστὼς στύλῳ. Cicero lib. 2 Epiſt. 21. ad Attic. *Et ut Apelles ſi Venerem, aut ſi Protogenes Ialyſum illum ſuum cæno oblitum videret* &c. Venerem cum Ialyſo qui componit, non Urbis nomen eſſe, ut quidam putarunt, ſed viri, Ialyſum indicat haud obſcure: quem Solis nepotem Cicero vocat, lib. 3. de Nat. Deor num 54. a quo nomen Urbis in inſula Rhodo datum In ea pictura conficienda annos ſeptem inſumpſiſſe Protogenem, auctor eſt Ælianus, lib. 12. hiſt. Var. cap. 41. & Plutarch. in Demetrio.

149. *In templo Pacis.*] Incendio Romæ abſumptam ſcribit Plutarchus in Demetrio, pag. 898.

150. *Huic picturæ quater.*] Hodiernos, credo, pictores latet hoc artificium.

151. *Ut quem pariter caſus.*] Cum arte, vel cum artifice. In libris hactenus editis, *caſus & ars.* Sed has voces *& ars* MSS omnes pro nothis habent.

152. *Hoc exemplo ... Nealcem.*] Nealces pictor a Plutarcho laudatur in Arato, pag 1032 Hujus in ſpuma equi ſucceſſum, tacito pictoris nomine, refert Valer. Max. lib 8. cap. 11. pag. 401 *Præcipuæ artis pictor*, inquit, *equi naribus ſpumas adſicere cupiens, tantus artifex in tam parvula materia multum ac diu fruſtra tenebatur. Indignatione deinde accenſus ſpongiam omnibus imbutam coloribus forte juxta ſe poſitam apprehendit, & veluti corrupturus opus ſuum, tabulæ illiſit: Quam fortuna ad ipſas equi nares directam, deſiderium pictoris coegit explere. Itaque quod adumbrare non valuit, caſus imitatus eſt.* Sic & Plutarch. lib. de fort. Alex. Apelli ſimilem caſum adſcribit Sextus Empiricus, Pyrrh. Hypotyp. libro 1. cap. 12. pag. 7.

153. *Cum pingeret poppyzonta.*] Ποππύζοντα, hoc eſt, adulantem equo nondum perdomito, tenui ſibilo ore emiſſo; vel demulcentem, blandeque manibus attrectantem Utitur eo verbo Sophocles, ποππύζειν καὶ ζωγρεῖν ἐλαύνειν, quemadmodum obſervat Julius Pollux, lib 7 Onom. pag. 370 Qui idem quoque in primo, pag. 54. ſiſti equum poppyſmo docet, hoc ipſum uſurpans vocabulum. Frigidum eſt, quod hic quidam legunt, *Poppyzonta. Retinens Paris equum*: etſi in Reg. 2. legitur, *retinent panecum*

154. *Propter hunc.*] Refert hæc totidem ferme verbis Plutarchus, in Demetrio, pag. 898. idemque in Apophtheg. pag. 183. Ælianus, lib. 12. Var hiſt cap. 41. multoque expreſſius Gellius, lib. 15. cap. 31. pag 855.

155. *Demetrius.*] Poliorcetes dictus.

156. *Scire ſe cum Rhodiis.*] Simile Nealcis pictoris dictum refert Plutarchus in Arato, pag. 1031.

que tabulam ejus temporis hæc fama, quod eam Protogenes ſub gladio pinxerit. [157] Satyrus hic eſt, quem [a] Anapavomenon vocant, ne quid deſit temporis ejus ſecuritati, tenentem tibias. Fecit & [158] Cydippen, [159] Tlepolemon, Philiſcum Tragœdiarum ſcriptorem meditantem, & athletam, [160] & Antigonum regem, & imaginem [161] matris Ariſtotelis Philoſophi: [162] qui ei ſuadebat ut Alexandri Magni opera pingeret, propter æternitatem rerum. [b] Impetus animi & quædam artis libido in hæc potius eum tulere. Noviſſime pinxit Alexandrum, ac Pana: fecit & ſigna ex ære, [163] ut diximus.

21. Eadem ætate fuit [164] Aſclepiodorus, quem in ſymmetria mirabatur Apelles. [165] Huic Mnaſon tyrannus pro duodecim Diis dedit in ſingulos [166] mnas tricenas: idemque [167] Theomneſto in ſingulos heroas [168] mnas centenas.

22. His annumerari debet Nicomachus, Ariſtodemi filius ac diſcipulus. Pinxit hic raptum Proſerpinæ, quæ tabula fuit in Capitolio in Minervæ delubro ſuper [169] ædiculam Juventatis. Et in eodem Capitolio alia, [170] quam Plancus Imperator poſuerat, victoria quadrigam in ſublime rapiens. [171] Hic primus Ulyſſi addidit pileum. Pinxit & Apollinem & Dianam, [172] Deûmque Matrem in leone ſedentem: item [173] nobiles Bacchas arreptantibus Satyris: [174] Scyllamque, quæ nunc eſt Romæ in templo Pacis. Nec fuit alius in ea arte velocior. Tradunt namque conduxiſſe pingendum [175] ab Ariſtrato Sicyoniorum tyranno, quod is faciebat [176] Teleſti poetæ, monumentum, præfinito die, intra quem perageretur: nec multo ante veniſſe, tyranno in pœnam accenſo: paucíſque diebus abſolviſſe, celeritate & arte mira. Diſcipulos habuit Ariſtidem fratrem, & Ariſtoclem filium, & Philoxenum Ere-

Interpretatio.

a *Anapavomenon.*] Requieſcentem vocant: ac ne quid deeſſe videatur, quo ſecuritas illorum temporum ex pictura quoque ipſa intelligatur, Satyrus tibias tenet.

b *Impetus*] Impetus ac libido in eam mentem hunc potius impulit, ut opera Alexandri pingeret, quam Philoſopho obſecundandi ſtudium.

Notæ.

157. *Satyrus hic eſt.*] Strabo, lib. 14. pag 652. *Καὶ αἱ τ̃ Πρωτογένους γραφαί, ὅ, τε Ἰάλυσος, καὶ ὁ Σάτυρος παρεστὼς στύλῳ*, &c. *Tum Protogenis pictura, Ialyſus, & Satyrus columnæ adſtans*, &c.

158. *Cydippen.*] Græce, Κυδίππην.

159. *Tlepolemon.*] Sic etiam MSS. Hunc bello Trojano Sarpedon interfecit, Herculis filium, regem Rhodiorum. Inter Epigrammata ab Henr. Stephano Anthologiæ adjecta, iſtud eſt, Ἐπὶ Τληπολέμῳ κειμένῳ ἐν Ῥόδῳ.

Ἁ δ' Ἡρακλείδην ῥεξήνορα Τληπόλεμον
Τληπόλεμον κατέχει ... Ῥόδος.

De Tlepolemo ſepulto Rhodi:

Belligerum, quo nec leo ferior, Hercule natum,
Tlepolemum teget hæc æquore cincta Rhodus

160. *Et Antigonum.*] Demetrii Poliorcetæ patrem, Aſiæ regem.

161. *Matris Ariſtotelis*] Nomen illi Pythias, Πυθιάς, auctore Laertio fuit, lib 5 pag. 117.

162. *Qui ei.*] Protogeni. Sic MSS. Reg. 2. & alii. Prius, *qui etiam*, in editis legebatur.

163. *Ut diximus*] Libro 34 ſect. 19. num. 34. Scriptor idem & libros de pictura edidit duos, περὶ γραφικῆς καὶ χρωμάτων, teſte Suida.

164 *Aſclepiodorus.*] Ἀσκληπιόδωρος pictor Athenienſis, de quo Plutarch lib. de gloria Athen. pag 346 Plinius ſupra, num 10. de Apelle: *Nam cedebat Amphioni de diſpoſitione: Aſclepiodoro de menſuris, hoc eſt, quanto quid a quo diſtare deberet.*

165. *Huic Mnaſon.*] Elatenſium ſcilicet tyrannus, de quo ſupra, num. 19.

166. *Mnas tricenas.*] Mnæ ſingulæ, ut ſupra diximus, centenis denariis æſtimantur. Itaque tricenæ, tribus denariûm millibus; ſive, quod idem eſt, ſeſtertiûm millibus duodecim: Gallicæ monetæ libræ ſunt 2100.

167. *Theomneſto.*] [illegible] Sardiano fictori, ut quidem videtur, de quo diximus lib. 34. ſect 19. num. 34 nam & hunc in pictura clarum fuiſſe, uti Protogenem ſuſpicamur.

168 *Mnas centenas.*] Sive denariûm decem millia: vel, quod eodem recidit, ſeſtertiûm millia quadraginta: monetæ noſtræ libras 4000.

169. *Ædiculam Juventatis.*] Victor in deſcript. Romæ, regione octava, prope Capitolium: *Delubrum Minervæ. Ædicula Juventæ.* Dicta eſt antiquis, *Dea Juventas*, & *Juventa*: non, *Juventus*. Sic etiam MSS. omnes. Profert Mediobarbus, pag. 211 e Muſeo ſuo nummum æreum Aurelii Cæſaris, cum hoc lemmate in altera parte, IVVENTAS S C. Dea ſtans ad aram ſacrificat. Eſt & in Muſeo noſtro argenteus. Significat a juvene M. Aurelio Cæſare Rempublicam pie adminiſtrari; quem Antonino Aug. Pio dedit Senatus, velut in regendo imperio vicarium: natura vero peculiari vigore animi & corporis robore donavit: nam tanti bona Natura largitrix juventuti, *Juventas* appellatur.

170 *Quam Plancus.*] L. Munatius Plancus, de quo Plinius, lib. 13 ſect. 5.

171. *Hic primus ... pileum*] Ulyſſem pileatum, effigiemque canis a quo agnoſcitur, nummus argenteus exhibere creditur Mamiliæ gentis in Muſeo noſtro, qualem Patinus ſculpſit, pag. 163 ſed magno errore. Nihil aliud ea effigie ſignificatur, quam C. Mamilii Limetani Imperatoris providentia & cura factum eſſe, ut tuta ab hoſtium vel latronum incurſionibus itinera haberent mercatores. Nam & hi cum ſe dant viæ, canem habent comitem Eam ob rem & Trajanus Imperator Mamilium reſtituiſſe dicitur in nummo argenteo, ibidem: quoniam ſimili beneficio Rempublicam affeciſſet. In averſa nummi parte Mercurius pingitur, qui præeſt mercaturæ; cum caduceo, pacis ſymbolo.

172 *Deûmque Matrem*] De Matre Deûm vide quæ diximus ad librum 2. ſect. vi.

173 *Nobiles Bacchas.*] Mulieres quæ Baccho ſacrificia faciebant.

174. *Scyllamque.*] Monſtrum navigantibus infeſtum, uti & Charybdis. Ex ære quoque fuſum affabre teſtatur Epigramma perelegans to Anthol. lib. 4. cap. 23. εἰς Σκύλλαν χαλκῆν.

Εἰ μὴ χαλκὸς ἔλαμπε, ... ἔργα ...
Ἡφαίστου ... τέχνης,
Αὐτὴν ἄν τις Σκύλλαν ...
Ἔμπεδον, ...
Τόσσον ἐπισσείει, ...
Οἷον ἀπὸ πελάγους ...

Ære niſi fulgeret opus, ſi tale quid eſſet.
Qualia Dædaliæ Mulciber artis habet,
Eminus aſpiciens Scyllam quis crederet ipſam
Migrare terras nunc & bitare mari.
Tam foret horrendum, tantas inſurgit in iras,
Cen foret in manibus jam crepitura ratis.

Ejus formam aliter Homerus deſcribit, Odyſſ. μ'. capitibus ſex, biſſenis pedibus, triplici dentium ordine: aliter Maro, lib. 3. Æneid.

At Scyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris
Ora exſertantem, & naves in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulcro pectore virgo,
Pube tenus: poſtrema immani corpore piſtrix,
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.

175. *Ab Ariſtrato*] Is ævo Philippi vixit. Pinxerat eum Melanthii diſcipuli, triumphali curru cum Victoria inſidentem, magna ejus tabulæ claritate, cui & manum appoſuiſſe Apelles dicitur. Plutarchus in Attico, pag 1032.

176. *Teleſti poetæ.*] Fuit is Selinuntius, ut opinor, e Sicilia: Poëmata ejus ſeu fabulas laudat Athenæus, lib. 16. pag. 616. 617. & 637.

trium, cujus tabula nulli poſtferenda, [177] Caſſandro regi picta, continuit Alexandri prælium cum Dario. Idem pinxit [a] laſciviam, [178] in qua tres Sileni comeſſantur. Hic celeritatem præceptoris ſecutus, breviores etiamnum quaſdam picturæ vias & compendiarias invenit.

23. Annumeratur his & Nicophanes elegans & concinnus, [179] ita ut venuſtate ei pauci comparentur. [180] Cothurnus ei & gravitas artis. Multum a Zeuxide & Apelle abeſt Apellis diſcipulus Perſeus, ad quem de hac arte ſcripſit. [181] Hujus fuerat ætatis Ariſtides Thebani diſcipulus. [182] Fuerunt & filii, [183] Niceros, & Ariſton, cujus eſt Satyrus cum ſcypho coronatus. [184] Diſcipuli, Antorides & Euphranor, de quibus mox dicemus.

XXXVII. Namque ſubtexi par eſt [1] minoris picturæ celebres in penicillo, e quibus fuit [2] Pyreïcus: arte paucis poſtferendus: [b] propoſito, neſcio an deſtruxerit ſe: quoniam humilia quidem ſecutus, humilitatis tamen ſummam adeptus eſt gloriam. Tonſtrinas, ſutrinaſque pinxit, & aſellos, & obſonia, ac ſimilia: ob hoc cognominatus [3] Rhyparographos, in iis conſummatæ voluptatis. Quippe eæ pluris veniere, quam maximæ multorum. E diverſo [4] Mæniana, inquit Varro, omnia operiebat [5] Serapionis tabula [6] ſub Veteribus. Hic ſcenas optime pinxit, ſed hominem pingere non potuit. [7] Contra Dionyſius nihil aliud, quam homines pinxit, ob id Anthropographus cognominatus. [8] Parva & Callicles fecit: [9] item Calades [10] comicis tabellis: utraque [11] Antiphilus. [12] Nam & Heſionam nobilem pinxit, & Alexandrum ac Philippum cum Minerva, qui ſunt [13] in Schola in Octaviæ porticibus: [14] & in Philippi, Liberum Patrem, Alexandrum puerum, Hippolytum

INTERPRETATIO.

a *Laſciviam.*] Laſciviæ ac mollitiei imaginem

b *Propoſito.*] Propoſito vero ſuo, in humilibus operibus hærendo, neſcio an non ipſe adverſatus ſit: nam licet res humiles pinxerit, per eas tamen ingentem in eo rerum humilium genere gloriam picturæ eſt adeptus: *Nos humilis rerum humilium pictor fuit.*

NOTÆ.

177 *Caſſandro.*] Macedoniæ regi

178 *In qua tres Sileni.*] Sic libri omnes. Sileni Bacchi miniſtri dicuntur, Σειληνοὶ, teſte Strabone, lib. 10. pag. 468. Nomen habere a Sileno Nyſiorum rege, qui ſubſidium Baccho tulerit, auctor Diodorus Sicul. in Bibl lib. 4 Hunc Catullus:

Cum thiaſo Satyrorum, & Nyſigenis.

Propertius, lib. 2. Eleg. 32.

Silenique ſenes, & pater ipſe chori.

179. *Ita ut venuſtate ei.*] Sic totidem plane ſyllabis, nec pluribus, MSS Reg. 2. & Pintians. Libri editi adjiciunt his multa, ſed ſpuria: *ita ut vetuſta opera pingeret propter æternitatem rerum, ſuperioſi animi, & cui pauci comparentur.*

180 *Cothurnus ei.*] Pingendi ratio grandis, excelſa, nobilis. Galli dicunt, *la maniere grande & noble* Cothurnos induebant Tragœdi, cum in theatro fabulam acturi erant: unde pro alto & exaggerato dicendi, aliudve faciendi genere accipiuntur. Horatius in Arte:

Hunc ſocci cepere pedem, grandeſque cothurni.

181. *Hujus fuerat.*] Ita egregie Reg. 2. cum in editis hactenus libris omnia perturbata, immutataque ſic legantur: *Ad quem de hac arte ſcripſit, qui hujus fuit ætatis. Ariſtidis Thebani diſcipuli fuerunt*, &c. De Ariſtide Thebano dictum ſuperius, num. 19. Huic diſcipulum fuiſſe cognominem nunc Plinius aſſeverat.

181 *Fuerunt & filii.*] Hujus filii, hoc eſt, Perſei, non Ariſtidis

183. *Niceros & Ariſton.*] Νίκηρος & Ἀρίστων. Ita Reg. 2. & alii In libris editis, *Ariſtippus.* Ariſton is videtur eſſe, de quo lib 34. ſect 19. num. 25.

184. *Diſcipuli.*] Ejuſdem Perſei, cujus filii proxime appellati.

Sect. XXXVII. 1. *Minoris picturæ.*] Modicæ amplitudinis, *de petit volume.*

2. *Pyreicus.*] Meminit Propertius, lib. 3. Eleg 8. ex emendatione Beroaldi:

Pyreicus parva vindicat arte locum.

Prius apud Propertium *Parrhaſius* legebatur. In Plinianis cod. MSS. *Preicus* & *Praeicus*, legimus. Quid ſtatui certo de ea voce oporteat, hæremus

3. *Rhyparographos.*] Ita clare Reg. 2. cum libris omnibus editis, poſt Hermolaum. Ῥυπαρογράφος intelligitur, ſordidarum atque humilium rerum pictor.

4. *Mæniana.*] Pergulæ projectæ, fuere in Foro Romæ, unde pictorum tabulæ venales pendebant, ut diximus num 12. Nomen habet a Mænio, a quo & columna Mænia appellata Vulgus in Gallia ſaliences vocat, *des Saillies, des Avances.* Codex Theod. lib. 15 tit. 1. lib. 45. *Tabulata intercolumniis adfixa* · unde videlicet populus ſpectare poterat. Labeo J. C. *Projecta.* Nominis cauſam docet Aſconius in Divin *Mænius, cum domum ſuam venderet Catoni & Flacco Cenſoribus, ut ibi Baſilica ædificaretur, exceperat ius ſibi unius columnæ, ſuper quam tectum projiceret ex provolantibus tabulatis · unde ipſe & poſteri ejus ſpectare munus gladiatorium poſſent: quod etiam tum in foro dabatur. Ex illo igitur columna Mænia vocitata eſt.* Feſtus: *Mæniana ædificia a Mænio ſunt appellata. Is enim primus ultra columnas extendit tigna, quo ampliarentur ſuperiora.* Hoc loco Mæniana Varro, pro tabulis, quæ ibi venales proponebantur, accipit.

5. *Serapionis*] Pictoris σκηνογράφου.

6. *Sub veteribus*] Sub veteribus fori tabernis, pergulisve, ut diximus ſect. 8. His etiam veterum Mænianorum nomen fuit, uti ex Cicerone diximus, lib. 4 Acad. Quæſt. num 70. *Veterum, ut Mænianorum, ſic Academicorum umbram ſecutus eſt.* De Veteribus Plautus in Curcul act. 4. ſc. 1. verſu 19.

Sub Veteribus, ibi ſunt qui dant, quique accipiunt fenore

7. *Contra Dionyſius*] Patria is Colophonius fuit, ut quidem Ælianus prodidit, lib. 4. Var. hiſt cap. 3.

8. *Parva & Callicles.*] Idem fortaſſis & fictor Megarenſis, cujus opera laudantur in primis a Pauſania, lib. 6 Eliac poſter.

9. *Item Calades.*] Καλάδης, quo nomine is fuit qui leges Atheniensibus dediſſe fertur. Ἀγαλμάτων, οἷς Καλάδης νόμους ἔγραψεν, & ab iis idcirco ſtatuæ honorem obtinuiſſe Qui hunc Pauſaniæ locum accuratius penſitarit, intelliget is profecto, vanam illius conjecturam eſſe, qui ſic emendat, κωμικὰς γράψας, hoc eſt, comeſſantium tabellas: ut eum ipſum ſignari a Græco ſcriptore ſuadeat, cujus comicæ tabulæ a Plinio commendantur. Dignum ſcilicet ſtatua opus. Et quis tabulas comicas ſic interpretari velit? Hic libri editi *Calaces* habent: MSS. *Calates.*

10. *Comicis tabellis.*] Quæ perſonas repræſentent, quales in Comœdorum fabulis inducuntur.

11. *Antiphilus.*] Ἀντίφιλος ζωγράφος, Tzetzæ, Chil. 8. hiſt. 197 verſ. 395. Pictorem hunc ab eximia facilitate laudat Quintilianus, lib. 12 cap. 10. pag. 874

12. *Nam & Heſionam.*] Laomedontis filiam, Priami ſororem. Conſule Mythologos, & Maronem. lib. VIII Æneid. verſu 157.

13. *In ſchola.*] Nomine ſororis Octaviæ Porticum Auguſtus condiderat, ut auctor eſt Suetonius, cap. 29. Fuit regione Urbis nona, prope Theatrum Marcelli: complectebatur ea templa duo, Junonis & Apollinis, Curiam, Scholam, Bibliothecam. Schola ſtatio quædam inſtar ludi litterarii fuit, in quem Philoſophi, & reliquis doctrinis exculti homines convenire ſolebant, ut publicis diſputationibus & colloquiis exercerentur.

14. *Et in Philippi.*] In portica Philippi, de qua diximus ſect. 36. num. 4.

tauro emiſſo expaveſcentem: [15] in Pompeïa vero Cadmum & Europen. [a] Idem jocoſo nomine Gryllum ridiculi habitus pinxit. Unde hoc genus picturæ grylli vocantur. Ipſe in Ægypto natus didicit a Creſidemo.

Decet non ſileri & [16] Ardeatis templi pictorem, præſertim civitate donatum ibi, & carmine, quod eſt in ipſa pictura his verſibus:

[17] Dignis digna loca picturis condecoravit,
Reginæ Junonis [18] Supremi conjugis templum,
Marcus Ludius [19] Helotas Ætolia oriundus,
Quem nunc & poſt ſemper ob artem hanc Ardea laudat.

Eaque ſunt ſcripta [20] antiquis litteris Latinis: [b] [21] non fraudando & Ludio, Divi Auguſti ætate, qui primus inſtituit amœniſſimam parietum picturam, villas & porticus, ac topiaria opera, lucos, nemora, colles, piſcinas, euripos, amnes, litora, qualia quis optaret, varias ibi obambulantium ſpecies, aut navigantium, terraque villas adeuntium aſellis aut vehiculis. Jam piſcantes, aucupanteſque, aut venantes, aut etiam vindemiantes, ſunt in ejus exemplaribus: [c] [22] nobiles, paluſtri acceſſu villæ, ſuccollatis ſponſione mulieribus, labantes trepidique feruntur: plurimæ præterea talos argutiæ faceriſſimi ſalis. Idemque [d] ſubdialibus maritimas urbes pingere inſtituit, blandiſſimo aſpectu, minimoque impendio.

Sed nulla gloria artificûm eſt, niſi eorum qui tabulas pinxere: eoque venerabilior apparet antiquitas. Non enim parietes excolebant dominis tantum, nec domos uno in loco manſuras, quæ ex incendiis rapi non poſſent. Caſula Protogenes contentus erat in hortulo ſuo. Nulla in Apellis tectoriis pictura erat. Nondum libebat parietes totos pingere. [23] Omnis eorum ars urbibus excubabat, pictorque [24] res communis terrarum erat. Fuit & Arellius Romæ celeber paulo ante Divum Auguſtum: niſi flagitio inſigni corrupiſſet artem, ſemper alicujus feminæ amore flagrans, & ob id Deas pingens, ſed dilectarum imagine. Itaque in pictura ejus ſcorta numerabantur. Fuit & nuper gravis ac ſeverus, idemque floridus, humilis rei pictor Amulius. Hujus erat Minerva, ſpectantem aſpectans, quacumque aſpiceretur. Paucis diei horis pingebat, id quoque cum gravitate, quod ſemper togatus, [25] quanquam in machinis. [26] Carcer ejus artis Domus aurea fuit: & ideo non exſtant exempla alia magnopere. Poſt eum fuere in auctoritate Cornelius Pinus, & Accius Priſcus, qui [27] Honoris & Virtutis ædes Imperatori Veſpaſiano Auguſto reſtituenti pinxerunt: ſed Priſcus antiquis ſimilior.

CAP. XI. XXXVIII. Non eſt omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula. Siquidem in Triumviratu quodam loco deductus a magiſtratibus in nemoroſum hoſpitium, minaciter cum iis poſtero die expoſtulavit, ſomnum ademptum ſibi volucrum concentu. At illi draconem in longiſſima membrana depictum circumdedere loco: eoque terrore aves tum ſiluiſſe narratur, & poſtea cognitum ita eſt poſſe compeſci.

XXXIX. [1] Ceris pingere, ac picturam inurere quis excogitaverit, non conſtat.

INTERPRETATIO.

a *Idem.*] Idem pinxit hominem habitu ridiculo, nomenque tabulæ finxit, Gryllum.

b *Non fraudando.*] Neque prætermittenda Ludii commendatio eſt.

c *Nobiles.*] Nobiles, ut bajuli, per acceſſum paluſtrem cujuſdam villæ, colla mulieribus ex ſponſione onerati, vacillantes ac veluti oneri metuentes incedunt.

c *Subdialibus.*] In iis, quæ ſub dio ſunt, inambulationibus.

NOTÆ.

15. *In Pompeïa.*] Prope theatrum Pompeii, regione Urbis nona, & porticus Pompeiana fuit, de qua Vitruvius, lib 5. cap. 9. pag 92.

16. *Ardeatis templi.*] Cujus picturas antiquiores eſſe Urbe Roma dictum eſt ſuperius, ſect. 6.

17. *Dignis digna loca.*] Sic Gruterus edidit, in Inſcriptionibus, pag. 1065. ex vetuſto lapide:

DIGNE. DOCTILOQVEIS. PICTVREIS. CONDECORAVIT.
REGINÆ. IVNONI. SVPREMI. CONIVGI. TEMPLVM.
MARCVS. LVDIVS. ELOTAS. AETOLIA ORIVNDVS.
QVEM NVNC. ET. POST. SEMPER. OB. ARTEM. HANC. ARDEA LAVDAT.

18. *Supremi*] Hoc eſt, Jovis. Ita MSS. Reg. 2. Colb. 3. aliique: non, ut editi hactenus libri, *ſupremæ*.

19 *Helotas*] Εἵλωτες a Lacedæmoniis transfugæ appellati. Strabo, lib 6. pag. 278.

20 *Antiquis litteris Latinis.*] De his egimus lib. 7. ſect. 58.

21. *Non fraudando & Ludio.*] Familiaris locutio Plinio, ut conſtabit ex Indice.

22. *Nobiles.*] Vide Notas & Emend. num. XIII.

23. *Omnis eorum.*] Reg. 2. *Omnium eorum.* Malim ego, *Omnibus*

24. *Res communis.*] Rem communem vocat, propter tabulas, quæ demi, atque in locum alium transferri poſſent: ut ex Achaia L. Mummium tranſtuliſſe permulta ſuperius vidimus.

25. *Quanquam in machinis.*] Ut ſunt ii, qui vel in ſcalis ſublimes, vel ſuſpenſi in corbibus, ſumma ædium tabulata, camerarumque fornices picturis exornant. His quanquam in machinis penderet ille, nunquam tamen induxit animum ut pingeret, niſi togatus.

26 *Carcer ejus artis.*] Præclara ejus artificis opera domo Neronis aurea incluſa fuere. De ea domo dicemus libro ſeq. ſect. 24 num. 5.

27. *Honoris & Virtutis.*] Fuere ædes geminæ, proxime inter ſe ſe junctæ. Symmachus, lib 1. epiſt 14. *Bene ac ſapienter majores noſtri, ut ſunt alia ætatis illius, ædes Honori atque Virtuti gemellas junctim locarunt: commenti, quod in te* (Auſonium alloquitur) *videmus: ibi eſſe præmia honoris, ubi ſunt merita virtutis.* P. Victor in prima regione Urbis, juxta portam Capenam, *Vicus Honoris & Virtutis*, ab ædibus ſimilium proximis ſic appellatus. Sunt Galbæ & Vitellii & Veſpaſiani nummi inſcripti. HONOS ET VIRTVS.

Sect. XXXIX 1. *Ceris pingere.*] Diſcoloribus ceris pin-

[2] Quidam Ariſtidis inventum putant, poſtea conſummatum a Praxitele. Sed aliquanto vetuſtiores encauſticæ picturæ extitere, ut Polygnoti, & Nicanoris, & [3] Arceſilai Pariorum. [4] Lyſippus quoque Æginæ picturæ ſuæ inſcripſit, ἐνέκαυσεν: quod profecto non feciſſet, niſi encauſtica inventa.

XL. [1] Pamphilus quoque Apellis præceptor non pinxiſſe tantum encauſta, ſed etiam docuiſſe traditur [2] Pauſian Sicyonium primum in hoc genere nobilem. Brietis filius hic fuit, ejuſdemque primo diſcipulus. [3] Pinxit & ipſe penicillo parietes Theſpiis, cum reficerentur quondam a Polygnoto picti: multumque comparatione ſuperatus exiſtimabatur, [4] quoniam [a] non ſuo genere certaſſet. Idem & lacunaria primus pingere inſtituit, [5] nec cameras ante eum taliter adornari mos fuit. Parvas pingebat tabellas, maximeque pueros. Hoc æmuli eum interpretabantur facere, quoniam tarda picturæ ratio eſſet illa. Quamobrem arti daturus & celeritatis famam, abſolvit uno die tabellam, quæ vocata eſt [6] Hemereſios, puero picto. Amavit in juventa [7] Glyceram municipem ſuam, [8] inventricem coronarum: certandoque imitatione ejus, ad numeroſiſſimam florum varietatem perduxit artem illam. Poſtremo pinxit illam ſedentem cum corona, quæ e nobiliſſimis ejus tabula appellata eſt [9] Stephaneplocos, ab aliis Stephanopolis, quoniam Glycera venditando coronas ſuſtentaverat paupertatem. Hujus tabulæ exemplar, quod [10] apographon vocant, [11] L. Lucullus [12] duobus talentis emit [13] Dionyſiis Athenis.

24. Pauſias autem fecit & grandes tabulas, ſicut ſpectatam in Pompeii porticibus boum immolationem. Eam enim picturam primus invenit, quam poſtea imitati ſunt multi, æquavit nemo. Ante omnia cum longitudinem bovis oſtendere vellet, adverſum eum pinxit, non tranſverſum: & abunde intelligitur amplitudo. Dein cum omnes, quæ volunt eminentia videri, candicantia faciant, coloremque condant nigro: hic totum bovem atri coloris fecit, umbræque corpus ex ipſo dedit, magna prorſus arte in æquo extantia oſtendens, [b] & in confracto ſolida omnia. Sicyone & hic vitam egit, diuque fuit illa patria picturæ. Tabulas inde e publico omnes propter æs alienum civitatis addictas, [14] Scauri ædilitas Romam tranſtulit.

25. Poſt eum eminuit longe ante omnes Euphranor Iſthmius, Olympiade centeſima quarta, idem qui inter fictores [15] dictus eſt a nobis. Fecit & coloſſos, & marmora, ac ſcyphos ſcalpſit: docilis ac laborioſus ante omnes, & in quocumque genere excellens, ac ſibi æqualis. Hic primus videtur expreſſiſſe dignitates heroum, & uſurpaſſe ſymmetriam. [16] Sed fuit univerſitate corporum exilior, capitibus articuliſque grandior. Volumina quoque

Interpretatio.

a *Non in ſuo.*] Non in quo maxime excellebat genere picturæ.

b *Et in confracto.*] Et cum veluti fracta ſint *omnia corporis membra omnia*, ſolida tamen omnia videantur.

Notæ.

gebant antiqui; picturamque inurebant: quod quomodo fieret, dicemus inferius, ſect. 41. Interim de diſcoloribus ceris Varro teſtis, lib. 3. de re ruſt. *Pictores loculatas magnas habent arculas, ubi diſcolores ſunt ceræ.*

2. *Quidam Ariſtidis.*] Ejus qui Polycleti diſcipulus fuit, de quo lib. 34. ſect. 19. num. 12. De Praxitele, ibidem, num. 10.

3. *Arceſilas.*] Pictoris hujuſce mentio apud Pauſan. in Attic. lib. 1. pag. 2.

4. *Lyſippus.... ἐνέκαυσεν.*] Hoc igitur tertium opus ex iis eſt quæ abſolute inſcripta fuiſſe ſcribitur in præfatione ad Titum. ILLE FECIT: non pendente titulo, ILLE FACIEBAT: hoc eſt, non *Λύσιππος ἐνέκαιεν*, ſed ΛΥΣΙΠΠΟΣ. ΕΝΕΚΑΥΣΕΝ

Sect. XL. 1. *Pamphilus.*] De quo ſect. 36 num. 8.

2. *Pauſian.*] Pauſiæ pictoris opera laudat Pauſanias in Corinth. lib. 2. pag 234 Horat. 2. Satyr. 7. verſ. 95.

Vel quum Pauſiaca torpes inſane tabella

3. *Pinxit & ipſe.*] Pauſias ſcilicet. Vide Notas & Emend. num. XIV.

4. *Quoniam non ſuo genere.*] Pauſias enim encauſto, Polygnotus penicillo excelluit. Encauſto pingere, & penicillo pingere, differunt: ceris illud, iſtud coloribus.

5. *Nec cameras ante*] Cameræ lacunaribus ornabantur, aut muſivo opere pingebantur. Ipſa lacunaria vel deaurari ſolebant, vel pingi coloribus, quod Pauſiæ primo inventum fuit. Auctor quæſtionum Veteris & Novi Teſt. quæſt. 106. *Sicut enim ad ornamentum domus pertinet, ſi camera ejus habeat auro diſtincta laquearia*, &c. Iſidorus, lib. 19. cap. 12. *Laquearia ſunt, quæ cameram ſubtegunt & ornant, quæ & lacunaria dicuntur: quod lacus quoſdam quadratos vel rotundos, ligno vel gypſo vel coloribus habeant pictos, cum ſignis intermicantibus.* Quem Iſidori locum immerito Salmaſius reprehendit, in Notis ad Fl. Vopiſcum, pag. 393. ubi negat lacunaria cameris unquam ſuppoſita fuiſſe. Atqui hoc Plinius diſerte confirmat: Et Conſtantinus M. in epiſtola, quam Euſebius recitat, lib. 3. de ejus vita cap. 32. *Τὴν δὲ τῆς βασιλικῆς καμάραν, πότερον λακωναρίαν, ἢ δι' ἑτέρας τινὸς ἐργασίας γενέσθαι σοι δοκεῖ, παρὰ σοῦ γνῶναι βούλομαι. Εἰ γὰρ λακωναρία εἶναι μέλλοι, δυνήσεται καὶ χρυσῷ καλλωπισθῆναι τὸ λοιπόν. Porro cameram Baſilicæ utrum laquearam, an alio quopiam operis genere faciendam cenſeas, certior a te fieri volo. Nam ſi laquearia fiet, auro quoque poterit exornari.*

6. *Hemereſios.*] Ἡμερήσιος, diei unius pictura.

7. *Glyceram municipem ſuam.*] Sicyoniam igitur. At Glycere meretrix, quæ Praxitelis amica a Strabone dicitur, lib. 9. pag. 410. Theſpienſis e Bœotia fuit.

8. *Inventricem coronarum.*] Sic libri omnes, etiam MSS. non *vitricem*, ut fingit Salmaſius, in Solin. pag. 246 inaudita prorſus in Latio voce, cum *vietricem* dici potius ars pateretur, quanquam ægre.

9. *Stephaneplocos.*] Ita Reg. 2. non *Stephanoplocos*: quanquam & illud æque Græce dicitur. Στεφανηπλόκος, *textrix coronarum*. Στεφανόπωλις, *venditrix coronarum.*

10. *Apographon*] Quod ad exemplar effingitur, ἀπόγραφον Græci dicunt, *Une copie.*

11. *L. Lucullus.*] Is qui poſt bellum Mithridaticum, converſus ad otium, tradidit ſe luxui, magnificentiaque villarum, ſignorum & tabularum ornamentis Romanos omnes ſuperavit.

12. *Duobus talentis.*] Atticis nimirum: Gallicæ monetæ libræ ſunt, 4000.

13. *Dionyſiis.*] Feſtis ludiſque Dionyſiacis, qui magno apparatu ab Athenienſibus celebrabantur. Eadem Bacchanalia appellata. In libris hactenus editis, *a Dionyſio*. At MSS. Reg. 2 & Pintiani, *Dionyſiis.*

14. *Scauri ædilitas.*] De qua lib. 36. ſect. 24. num. 7.

15. *Dictus eſt a nobis*] Libro 34. ſect. 19.

16. *Sed fuit univerſitate.*] Corpora tota fecit exiliora, grandiora capita. Quod vitium & in Zeuxide notatum ſuperius,

compoſuit de ſymmetria & coloribus. Opera ejus ſunt, [17] equeſtre prælium, [18] duodecim Dii: [19] Theſeus, in quo dixit, eumdem apud Parrhaſium roſa paſtum eſſe, ſuum vero carne. Nobiles ejus tabulæ Epheſi, Ulyſſes ſimulata veſania bovem cum equo jungens: [20] & palliati cogitantes: dux gladium condens.

26. Eodem tempore fuit [21] & Cydias, cujus tabulam Argonautas [22] H-S $\overline{\text{CXLIV}}$. Hortenſius Orator mercatus eſt, eique ædem fecit in Tuſculano ſuo.

27. Euphranoris autem diſcipulus fuit Antidotus. Hujus eſt clypeo dimicans Athenis, & luctator, tibicenque inter pauca laudatus.

28. Ipſe diligentior, [23] quam numeroſior, & in coloribus ſeverus, maxime inclaruit diſcipulo [24] Nicia Athenienſi, qui diligentiſſime mulieres pinxit. Lumen & umbras cuſtodivit, atque ut eminerent e tabulis picturæ, maxime curavit. Opera ejus, [25] Nemea advecta ex Aſia Romam [26] a Silano, quam [27] in Curia diximus poſitam: item Liber Pater in æde [28] Concordiæ: [29] Hyacinthus, quem Cæſar Auguſtus delectatus eo ſecum deportavit Alexandria capta: & ob id Tiberius Cæſar [30] in templo ejus dicavit hanc tabulam: & Diana. Epheſi vero eſt [31] Megabyzi ſacerdotis Epheſiæ Dianæ ſepulcrum: Athenis [32] Necromantia Homeri. Hanc vendere noluit [33] Attalo regi [34] talentis ſexaginta, potiuſque patriæ ſuæ donavit, abundans opibus. Fecit & grandes picturas, in quibus ſunt [35] Calypſo, & Io, & Andromeda: Alexander quoque [36] in Pompeïi porticibus præcellens, & Calypſo ſedens. [37] Huic quidem adſcribuntur quadrupedes. Proſperrime canes expreſſit. Hic eſt Nicias, [38] de quo dicebat Praxiteles interrogatus, quæ maxime opera ſua probaret in marmoribus: Quibus Nicias manum admoviſſet, tantum [39] circumlitioni

Notæ.

ſect 36. num 2. *Deprehenditur tamen Zeuxis grandior in capitibus, articuliſque.*

17. *Equeſtre prælium.*] Laudatur id Euphranoris opus & a Pauſania, lib 1. Attic pag. 5. Equeſtre illud prælium ait fuiſſe, in quo ex Athenienſibus Gryllus Xenophontis F. e Bœotis Epaminondas Thebanus in primis claruere.

18 *Duodecim dii.*] De hac pictura Pauſanias, loc. cit. Elegantius vero Valerius Max. lib. 8. cap. 11. pag. 46. Hi illi Ennii verſibus continentur:

Juno, Veſta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars:
Mercurius, Jovis, Neptunus, Volcanus, Apollo.

19. *Theſeus.*] Tradit eadem & Plutarchus, lib. 1. de gloria Athen pag. 346. Ὡς ὁ Εὐφράνωρ τὸν Θησέα τὸν ἑαυτοῦ, τῷ Παῤῥασίου παρέβαλε, λέγων τὸν μὲν ἐκείνου ῥόδα βεβρωκέναι· τὸν δ' ἑαυτοῦ κρέα βόεια. Unde Pintiani emendatio eafufflatur, libris invitis omnibus ita ſcribentis, *rore paſtum eſſe*, non *roſa.*

20. *Et palliati cogitantes*, &c.] Sic Reg. 2. ceterique probatiores libri primitus, typique. Fruſtra ſunt, qui ex neſcio quo exemplari inducunt, *Et Palamedes dux ſaſe gladium condens.* Plinius inferius iterum, num. 30. de Timomachi picturis. *Palliati, quos dicturos pinxit, alterum ſtantem, alterum ſedentem*

21. *Et Cydias.*] Κυδίας Euſtathio in Dionyſ. verſ 526. ubi hunc pictorem e Cyntho, quæ Cycladum una eſt, oriundum ait.

22. *H-S* $\overline{\text{CXLIV}}$.] Hoc eſt, ſeſtertiûm centum quadraginta quatuor millibus. Gallicæ monetæ libræ ſunt, ſeu floreni 14400.

23. *Quam numeroſior.*] Diligens, inquit, pictor Antidotus fuit. ſed non plurimas idem tabulas pinxit: non uti Zeuxis, de quo num 5. *Fecundus artifex.* Sic libro 34 ſect. 19. num. 3. Myron *numeroſior arte quam Polycletus*, dicitur.

24 *Nicia.*] Νικίας ζωγράφος Ἀθηναῖος, Plutarcho, lib. de gloria Athen pag. 346. Nicomedis filium facit Pauſanias, lib. 1. Attic. pag. 57. & in pingendis etiam animalibus eximium tradit: Νικίας ὁ Νικομήδους ζῶα ἄριστος γράψαι τῶν ἐφ' ἑαυτοῦ Vide & quæ de eo referat Ælianus, lib 3. Var. hiſt cap. 31.

25. *Nemea.*] Diximus de ea, libri hujus ſect. 10.

26. *A Silano*] A Licinio Nerva Silano, cujus nomen in nummis Antiochenſium legitur: ΕΠΙ ΣΙΛΑΝΟΥ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. Fuit is pater Silani, qui nepos neptis Auguſti fuit, ut Plinius ait, libro VII. ſect. XI.

27. *In Curia diximus poſitam.*] Sect. 10.

28. *Concordia*] Regione Urbis octava

29 *Hyacinthus.*] Luſit in hanc tabulam Martialis, lib. 14. Epigr. 173 cujus lemma: *Hyacinthus in tabula pictus:*

Flectit ab averſo morientia lumina diſco
Oebalius, Phœbi culpa dolorque, puer.

30. *In templo ejus.*] Templum Auguſti in foro Romano fuit

31. *Megabyzi*] Diximus de eo ſuperius ſect 36 num 16.

32. *Necromantia*] Vaticinium mortuis evocatis, locumque ubi id umbræ reddunt, vox ea ſonat, νεκυομαντεία. Ciceroni, lib. 1. Tuſc. num. 37. νεκυία Homeri appellatur: eaque pars Odyſſeæ intelligitur, qua inferos Ulyſſes deſcendiſſe fingitur, umbraſque ibi eſſe allocutus.

33 *Attalo regi.*] Ptolemæo potius, ſi Plutarcho fides, in libro de vita ſecund. Epicur. pag. 1093.

34. *Talentis ſexaginta.*] Atticis nimirum: quæ Gallicæ monetæ libras, ſeu florenos efficiunt 144000.

35. *Calypſo, &c.*] Calypſo, quæ naufragum Ulyſſem hoſpitaliter recepit. Io a Jove adamata, & in vaccam converſa. Andromeda, quam Ceto expoſitam Perſeus periculo liberavit Hujus picturæ argumentum explanat geminum epigramma, in Anthologia, lib. 4. cap 9. ex quo adjectum intelligimus & Gorgonis caput, cujus ope virginem Perſeus liberavit: ſimulque Caſſiopen Andromedæ matrem, quæ Nereidas ad alligandam ſcopulo filiam, ut a ceto voraretur, concitarat, quod eam Nereidas antecellere forma jactitaret. Prius eſt Antiphili:

Αἰθιόπων ἁ βῶλος· ὁ δ' ἐν πτερόεις τὰ πέδιλα,
Περσεύς· ἁ δὲ λίθῳ προσδεθεῖσ' Ἀνδρομέδα.
Ἀ δ' ὕμμαι, Γοργοῦς λιθοδερκέος· ἆθλος ἔρωτος
Κῆτος· Κασσιέπεια, ἁ λάλος εὐτεκνίη.
Χ' ἁ μὲν ἀπὸ σκοπέλοιο χαλᾷ πόδας ἠϊόδι ναίρμα,
Νυμφίος· ὁ δ' μνηστὴρ νυμφοκομεῖ τὸ γέρας.

Æthiopum regio eſt: qui fert talaria, Perſeus:
Hæc adjuncta ſcopis cautibus, Andromede.
Gorgonis hoc ſectum caput eſt: certamen amoris
Bellua: Caſſiopes, garrula fertilitas.
Liberat illa pedes longa torpedine ſegnes
A ſcopulo potitur virgine victor amans.

Alterum Arabii Scholaſtici:

Κηφεὺς Ἀνδρομέδην, ἢ ζωγράφος ἐδήσατο πέτραις;
Καὶ γὰρ ἀπ' ὀφθαλμῶν ἡ κρίσις ἀμφίβολος.
Κῆτος δ' αἱματόεσσιν ἐπὶ ψαμάθοισι χαράχθη,
Ἢ ἀπὸ Νηρῆος γείτονος ἐξάγεται;
Ἔγνων τοῦτο· σοφός τε ἀνὴρ ἐμός. δῖος ἀληθῶς
Τεύξατο καὶ βλεφάροις καὶ πραπίδεσσιν ἀπάτην.

Cepheus Andromeden, an pictor rupe ligavit?
Namque oculus non quit cernere, credat utrum.
Picta ſuper ſcopulos oſtenditur horrida piſtrix,
An de vicino tollitur illa mari?
Agnoſco vera ſigna manus. O magnus in arte,
Lumina qui potuit fallere, quique animos!

Quæ porro commiſcendæ hujus de Andromeda fabulæ cauſa extiterit, Cetumque vere navigii, non belluæ, nomen fuiſſe, aliaque huc ſpectantia, prolixe Conon explanat, in Bibl. Photii, cod. CLXXXVI. hiſt. XL. pag. 448.

36. *In Pompeii porticibus.*] De quibus ſect 37.

37. *Huic quidem.*] MSS. *fidem*, mendoſe. Sunt qui *Phidiæ* reponant, vitioſius. In quadrupedibus pingendis palmam tuliſſe Niciam auctor eſt Pauſanias paulo antea a nobis laudatus

38. *De quo dicebat . . . interrogatus*] Dicebat, inquam, ea ſibi opera maxime probari, quibus Nicias manum admoviſſet. Simili textura verborum uſus ipſe ſect. 8. *De qua Teutonorum legatus reſpondit interrogatus*, &c.

39. *Circumlitioni.*] Marmora coloribus tenuiſſimis illinebant, qui repercuſſu claritatem marmoris excitaret, cuſtodiretque a pulvere & ſordibus. Galli dicunt, *vernir.* Se-

ejus

Digitized by Google

ejus tribuebat. [40] Non ſatis diſcernitur, alium eodem nomine, an hunc eumdem quidam faciant Olympiade centeſima duodecima.

29. Niciæ comparatur, & aliquanto præfertur Athenion [41] Maronites, Glaucionis Corinthii diſcipulus, & auſterior colore, & in auſteritate jucundior, ut in ipſa pictura eruditio eluceat. Pinxit in templo Eleuſine [42] Phylarchum, Athenis frequentiam, quam vocavere [43] Syngenicon. [44] Item Achillem virginis habitu occultatum, Ulyſſe deprehendente. Et in una tabula, ſex ſigna: quaque maxime inclaruit, agaſonem cum equo. Quod niſi in juventa obiiſſet, nemo ei compararetur.

30. Eſt nomen & Heraclidi Macedoni. [45] Initio naves pinxit: captoque rege Perſeo Athenas commigravit, ubi eodem tempore erat [46] Metrodorus pictor, idemque Philoſophus, magnæ in utraque ſcientia auctoritatis. Itaque cum L. Paulus devicto Perſeo petiſſet ab Athenienſibus, ut ſibi quam probatiſſimum Philoſophum mitterent ad erudiendos liberos, itemque pictorem ad triumphum excolendum, Athenienſes Metrodorum elegerunt, profeſſi eumdem in utroque deſiderio præſtantiſſimum: quod ita Paulus quoque judicavit.

[47] Timomachus Byzantius Cæſaris Dictatoris ætate Ajacem, & Medeam pinxit, ab eo in Veneris Genetricis æde poſitas, [48] octoginta talentis venumdatas. [49] Talentum Atticum X. VI. taxat M. Varro. Timomachi æque laudantur [50] Oreſtes, [51] Iphigenia in Tauris, Lecythion agilitatis exercitator, cognatio nobilium: palliati, quos dicturos pinxit, alterum ſtantem, alterum

NOTÆ.

neca, epiſt. 86. cujus initium eſt, *In ipſa Scipionis Africani villa: Pauper ſibi videtur ac ſordidus.... niſi Alexandrina marmora Numidicis cruſtis diſtincta ſunt: niſi illis undique operoſa: & in picturæ modum variata circumlitio prætexitur.*

40. *Non ſatis diſcernitur.*] At ſatis diſcerni temporum ratione ambo a ſe invicem videntur, cum illius ætas qui Olympiade CXII. vixit, ab Attali temporibus diſtet annis ſere XC. cui regi is, qui nunc laudatur, vendere dicitur tabulam noluiſſe.

41 *Maronites.*] Ab oppido Thraciæ Maronea, de quo lib. 4. ſect. 18 Ἀθηνίων ὁ Μαρωνίτης

42 *Phylarchum.*] Hiſtoricum, ut videtur, cujus in Auctorum Indice meminimus.

43. *Syngenicon.*] Συγγενικὸς, *cognationem.* Ita cum Pintiano ſcripſimus, quod in MSS Reg. 2. aliiſque, *ſyngenicon* vidimus. Et quod num. ſeq *cognatio* pariter *nobilium*, picturæ argumentum adſertur. Num. item 38. *Omnes Syngenicon* pinxiſſe dicitur. Editi ante nos libri, *polygynæcon*, πολυγύναιον, quæ vox mulierum frequentiam ſonat.

44 *Item Achillem.*] Narrat hanc hiſtoriam Hyginus, fab. 96. *Thetis Nereis, cum ſciret Achillem filium ſuum, quem ex Peleo habebat, ſi ad Trojam expugnandam iſſet, periturum, commendavit eum in inſulam Scyron ad Lycomedem regem: quem ille inter virgines filias habitu femineo ſervabat, nomine mutato.... Achivi autem cum reſciſſent ibi eum occultari, ad Regem Lycomedem oratores miſerunt, qui rogarent, ut eum adjutorium Danais mitteret. Rex cum negaret apud ſe eſſe, poteſtatem eis fecit, ut in regia quærerent. Qui cum intelligere non poſſent, quis eſſet eorum, Ulyſſes in Regio veſtibulo munera feminea poſuit, in quibus clypeum & haſtam, & ſubito tubicinem juſſit canere, armorumque crepitum & clamorem fieri juſſit. Achilles hoſtem arbitrans adeſſe, veſtem muliebrem dilaniavit, atque clypeum & haſtam arripuit. Ex hoc eſt agnitus, ſuaſque operas Argivis promiſit, & milites Myrmidones.*

45 *Initio naves.*] Id quoque de Protogene ſuperius dictum, ſect. 36. num. 20.

46. *Metrodorus.*] Carneadis auditor is fuit Athenis, ut auctor eſt Cicero, lib. 1. de orat. num. 45. De Architectonice ſcripſit, ut in Auctorum Indice diximus. Item de poetis, ut auctor eſt Plutarchus, lib. adv. Epic. pag. 1094. Vixit Perſei Macedoniæ regis temporibus.

47. *Timomachus.... Medeam.*] In hanc pictoris ejus tabulam, ut ceteros ſileam, egregie luſit Antiphilus Byzantius, in Anthol. lib. 4. cap. 9. cujus epigramma Latine Auſonius reddidit, Epigr. 121.

Medeam vellet cum pingere Timomachi mens,
Volventem in natos crudum animo facinus:
Immanem exhauſit rerum in diverſa laborem,
Fingeret affectum matris ut ambiguum.
Ira ſubeſt lacrymis: miſeratio non caret ira:
Alterutrum videas ut ſit in alterutro.
Cunctantem ſatis eſt: nam digna eſt ſanguine mater
Natorum, tua non dextera, Timomache.

Et Epigr. 122. cujus hic exitus eſt:

Laudo Timomachum, matrem quod pinxit in enſem
Cunctantem, prolis ſanguine ne maculet.

De priore vero, ſeu de Ajacis inſanientis pictura ab eodem Timomacho elaborata, incerti ſcriptoris epigramma extat, lib. 4. Anthol. cap. 6.

Αἴας Τιμομάχου πλέον ἢ πατρός. ἥρπασε τέχνη
Τὴν φύσιν· ὁ γράψας εἶδέ τι μαινόμενον.
Καὶ συνελυσσήθη χεὶρ ἀνέρι· ϗ τὰ μιγέντα
Δάκρυα τοῦ λύπης πάντ' ἐμέριξε πόνοις.

In libris editis Αἴαντα Τιμομάχου corrupte legitur.

Ajax Timomachi magis eſt, quam patris: in arte
Natura eſt: rabiem viderat ille tuam
Cumque viro furiata ſimul manus: omne doloris
Ingenium trucibus miſcuit in lacrymis.

48. *Octoginta talentis.*] Monetæ Gallicæ libras hæc omnino efficiunt, ſive florenos, 192000. Hic exclamare lubet cum Seneca, epiſt. 96. *Quid inter pueros & nos intereſt? niſi quod nos circa tabulas & ſtatuas inſanimus, carius inepti? Illos reperti in litore calculi leves, & aliquid habentes varietatis delectant*, &c.

49. *Talentum Atticum X VI.*] Hoc eſt, denariûm ſex millibus. Gallicæ monetæ libris, ut vocant, 2400. Recte. Feſtus ſimiliter Atticum talentum definit ſex millibus denariûm. Gellius, lib. 3. cap. 17. tria talenta Attica ait efficere LXXII. millia ſeſtertiûm, hoc eſt, XVIII. denariûm millia. Seneca & Priſcianus talentum Atticum aiunt eſſe XVIII ſeſtertia: ſive quatuor & viginti ſeſtertiûm millia: hoc eſt, ſex millia denariûm: quæ ter ducta efficiunt illa Gellii LXXII. ſeſtertia. Talentum iſtud *magnum* a Plauto vocatur, quod dicimus moneta Gallica, *deux mille quatre cens livres: ſive huit cens écus.* Mna, ſive mina, ut a Plinio centum denariis definitur, in fine libri XXI. monetæ Francicæ, efficit libras, ut vocant, quadraginta, *quarante francs.* Hanc porro noſtram ac Plinianam talenti ac minæ æſtimationem egregie confirmat Herodotus, inſigni loco certe, libro III. pag. 241. ubi de pretio, quo conductus eſt Democedes medicus ætate ſua celebratiſſimus. *Æginetæ*, inquit, *anno ſequente conduxerunt eum talento: Athenienſes anno tertio centum minis: Polycrates quarto anno talentis.* Qua in oratione ſemper, ut par eſt, merces creſcit. Galli dicerent: *Les Magiſtrats d'Egine lui aſſignerent deux mille quatre cens livres, ou huit cens écus: ceux d'Athenes, quatre mille francs. Polycrate alla juſqu'à quatre mille huit cens livres, ou ſeize cens écus.* Aliud eſt talentum minus, quod triginta libris Gallicæ monetæ pendebatur, *trente livres, ou dix écus*: cujuſmodi talenta accipienda ſunt etiam auri, tempore Davidis in ſacris libris; & apud Homerum, tum in Iliade, ν'. 217. ψ'. 257. 751. & ω'. 233. tum in Odyſſea, θ'. 393.

50. *Oreſtes.*] Quem furiæ Clytemneſtræ matris ab eo interemptæ exagitant.

51. *Iphigenia in Tauris.*] Agamemnonis filia, quam cum pareus immolare vellet, Diana virginem miſerata, cervam pro ea ſuppoſuit: Iphigeniamque per nubes in terram Tauricam detulit: ibique templi ſui ſacerdotem fecit. Hyginus, fab. 98. & 120. Advenientem illuc poſtea fratrem Oreſtem, agnovit ipſa, captumque ab incolis ob ſublatum furto Dianæ ſimulacrum, morti eripuit. Vide Euripidem in ea fabula quam de hoc argumento inſcripſit, *Iphigenia in Tauris.* Picturam hanc Nicomachi, credo, deſcribit incertus auctor epigrammatis, in Anthologia, lib. 4. cap. 8.

Μαίνεται Ἰφιγένεια· πάλιν δέ μιν εἶδος Ὀρέστου
Ἐς γλυκερὴν ἀνάγει μνῆστιν ὁμαιμοσύνης.
Τῆς δ' ἀγαλαινομένης, ϗ ἀδελφεὸν εἰσορώσης
Οἴκτῳ ϗ μανίῃ βλέμμα συνεξάγεται.

Iphigenia furit: ſed eam conſpectus Oreſtæ
Mitigat, & memorem ſanguinis eſſe jubet:

Digitized by Google

ſedentem. Præcipue tamen ars ei faviſſe [52] in Gorgone viſa eſt.

31. Pauſiæ & filius & diſcipulus Ariſtolaus e ſeveriſſimis pictoribus fuit: cujus ſunt, Epaminondas, Pericles, Medea, Virtus, Theſeus; [53] imago Atticæ plebis, [54] boum immolatio. [55] Sunt quibus & Mechopanes ejuſdem Pauſiæ diſcipulus placeat diligentia, quam intelligant ſoli artifices, alias durus in coloribus, [56] & ſile multus. [57] Nam Socrates jure omnibus placet. Tales ſunt, cum Æſculapio filiæ, [58] Hygia, Ægle, Panacea, Iaſo, & piger, qui appellatur [59] Ocnos, ſpartum torquens, quod aſellus arrodit.

32. Hactenus indicatis [60] in genere utroque proceribus, non ſilebuntur & primis proximi. Ariſtoclides, qui pinxit ædem Apollinis Delphis. [61] Antiphilus puero ignem conflante laudatus, ac pulcra alias domo ſplendeſcente, ipſiuſque pueri ore; item lanificio, in quo properant omnium mulierum penſa: [a] Ptolemæo venante. Sed nobiliſſimo Satyro cum pelle pantherina, quem [62] Apoſcopevonta appellant. Ariſtophon [63] Ancæo vulnerato ab apro, cum ſocia doloris [64] Aſtypale: numeroſaque tabula, in qua ſunt Priamus, Helena, Credulitas: Ulyſſes, Deïphobus, [65] Dolus. Androbius pinxit [66] Scyllin ancoras Perſicæ claſſis præcidentem. [67] Artemon [68] Danaën, mirantibus eam prædonibus: reginam [69] Stratonicen, Herculem [70] & Deïaniram: [71] Nobiliſſimas autem, quæ ſunt [72] in Octaviæ operibus; [73] Herculem ab Oeta monte Doridos exuta mortalitate conſenſu Deorum in cælum euntem: [74] Laomedontis circa Herculem & Neptunum hi-

Interpretatio.

a *Ptolemæo*] Ptolemæi Regis venatione picta, *cum venaretur elephantos.*

Notæ.

Illius iratæ pariter, fratremque videntis,
Exagitant oculos hinc furor, hinc pietas.

52. *In Gorgone*] A Perſeo interfecta.

53. *Imago Atticæ plebis.*] Hoc eſt, Δῆμος Athenienſium, quæ pictura explicatur egregie a Plinio, ſect. 36. num. 5.

54. *Boum immolatio.*] Qua de pictura dictum eſt ſuperius, num. 24.

55. *Sunt quibus & Mechopanes.*] An *Metrophanes* potius?

56. *Et ſile multus.*] Ochram in pictura plurimam adhibebat. Ita Reg. 2. aliique: editi mendoſe, *ſed & multus.*

57. *Nam Socrates*] Pictoris id nomen, de quo inferius iterum, lib. 36. ſect 4. num. 10

58. *Hygia, Ægle, &c.*] Schol. Ariſtoph. pag. 69. Æſculapii filiæ, Ἰασὼ, Πανάκεια, Ὑγιεία, Αἴγλη.

59. *Ocnus.*] Ὄκνος, pigrum ac timidum ſonat: quæ appellatio huic apte convenit, qui abigere aſellum non audeat. Deſcribit hanc picturam Pauſanias lib. 10. Phocic. Ἀνὴρ ἐστὶ καθήμενος, ἐπίγραμμα δὲ Ὄκνον εἶναι λέγει τὸν ἄνθρωπον· πεποίηται μὲν πλέκων σχοινίον· παρέστηκε δὲ θήλεια ὄνος ἐπεσθίουσα τὸ πεπλεγμένον ἀεὶ τοῦ σχοινίου. Τοῦτον εἶναι τὸν Ὄκνον φιλεργόν φασιν ἄνθρωπον, γυναῖκα δὲ ἔχειν δαπανηράν· καὶ ὁπόσα συλλέξαιτο ἐργαζόμενος, οὐ πολὺ ἂν ὕστερον ὑπὸ ἐκείνης ἀνήλωτο. *Vir quidam ſedens, titulus autem indicat eum Ocnum eſſe. Ipſe funiculum torquet, adſtante aſella, quæ quod tortum fuerit aſſidue abrodat. Hunc Ocnum aiunt hominem fuiſſe induſtrium, operique intentum: ſed uxorem ei fuiſſe ſumptuoſam ac prodigam: ut quidquid is ſuo labore corraderet, id mox abſumeretur ab illa.* Vide Plutarchum. περὶ εὐθυμίας, &c.

60. *In genere utroque*] In utroque genere pingendi: ſive ceris & encauſto: ſive coloribus ac penicillo.

61. *Antiphilus*] Alius hic ab eo, de quo ſupra ſect. 37.

62. *Apoſcopevonta.*] Ἀποσκοπεύοντα, ut Reg. 2. & alii MSS. ſive, ut editi. ἀποσκοπεύοντα, hoc eſt, collimantem, intuentem ſcopum. Vide Athenæum, lib. 14 pag. 629. & Heſychium, verbo Σκοπευματίον.

63. *Ancæo vulnerato*] Lycurgi filio, quem Calydonius aper vulneravit. Recitat hanc hiſtoriam Pauſanias, lib. 8. Arcad. pag 528. & Hyginus, fab. 248.

64 *Aſtypale.*] Ancæi uxore.

65. *Dolus.*] Ita MSS Reg. 2. Colb. 3. & Pintiani. Sunt qui *Dolon* ibi legi malint, Priami filium, quem Diomedes occidit Male: nam uti Priamum Helenamque Credulitas perdidit: ſic Ulyſſem Deïphobumque Dolus nobilitavit: atque idcirco in tabula ea ſuum quibuſque vitium eſt adjunctum.

66. *Scyllin.*] Σκύλλιν Σκιωναῖον eximium urinatorem, qui claſſis Perſicæ vento jactatæ ancoras præcidit, multaque ex eo naufragio ſervata ſibi comparavit. Auctores ſunt Pauſanias, lib. 10. Phocic. & Strabo, lib. 9. pag. 443. Item Apollonidas in Epigrammate Græco, lib. 1, Anthologiæ, cap. 69.

Σκύλλις ὅτε Ξέρξου ὀλετῆρα στόλον Ἑλλάδι πᾶσαν
Ἤλαυνεν, βυθίων ἔνυχος οὐκ ἐμάχησε,
Νηρῆος λαθρίοισιν ὑποπλεύσας ποτὶ χῶρον,
Καὶ τὸν ἀπ' εἰναλίης ὅρμον ἔκοψε νεῶν.
Αὔτανδρος δ' ἐπὶ γῆς ὀλίσθαινεν Περσὶς ἀναυδής
Ὀλλυμένη, πρῶτον πεῖραν Θεμιστοκλέους.

Belligeram Xerxis tremeret cum Græcia claſſem,
Invenit Scyllis prælia tecta mari:
Nam vada furtivo delapſus ad ima natatu,
Vincula, quæ curvis dentibus apta, ſecat.
Sic ratibus pereunt pulſis in litora Medi,
Materies famæ prima Themiſtocleæ.

67. *Artemon.*] Ἀρτέμων.

68. *Danaen, mirantibus eam prædonibus.*] De quibus nempe vates Venuſinus, lib. 3. Ode 16.

Incluſam Danaën, turris ahenea
Robuſtæque fores, & vigilum canum
Triſtes excubiæ munierant ſatis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acriſium, virginis abditæ
Cuſtodem pavidum, Juppiter & Venus
Riſiſſent: fore enim tutum iter & patens
Converſo in pretium Deo.
Aurum per medios ire ſatellites, &c.

69. *Stratonicen.*] Reginam in Aſia, ubi Epheſii fuit, ut mox Plinius ipſe dicet.

70. *Et Deïaniram*] Veſtem marito Herculi porrigentem, centauri tinctam ſanguine, qua ille induta flagrare cœpit. Hygin. fab. 36.

71. *Nobiliſſimas.*] Subintellige, picturas.

72. *In Octaviæ operibus.*] Hoc eſt, porticibus & ſcholis; de quibus egimus ſect 37 *In Octaviæ operibus* iterum dixit idem, lib. 36. ſect. 4. num. 3.

73. *Herculem ab Oeta.*] In Oetæo monte pyram ſtruxerat Herculi Philoctetes, in quam ſe ille conjecit, exutaque mortalitate cælum conſcendit. Hyginus, loco cit.

74. *Laomedontis*] *Neptunus & Apollo dicuntur Trojam muro cinxiſſe. His rex Laomedon vovit, quod regno ſuo pecoris eo anno natum eſſet, immolaturum. Id votum avaritia fefellit. . . . Ob eam rem Neptunus cetum miſit, qui Trojam vexaret. Ob quam cauſam rex ad Apollinem miſit conſultum. Apollo iratus ita reſpondit: Si Trojanorum virgines ceto religatæ fuiſſent, finem peſtilentiæ futurum. Cum complures conſumptæ eſſent, Hercules & Telamon, cum Colchos Argonautæ irent, eodem venerunt, & cetum interfecerunt: Heſionemque patri, pactis legibus reddunt, ut cum inde rediſſent, ſecum in patriam eam abducerent. . . . Quod & ipſum Laomedon fraudavit. . . . Itaque Hercules ad eos navibus comparatis, ut Trojam expugnaret, venit, & Laomedontem necavit,* &c. Hygin. fab 89.

ſtoriam. Alcimachus [75] Dioxippum, qui [76] pancratio Olympia [77] citra pulveris tactum ([78] quod vocant aconiti) vicit : [79] coniti Nemeæa.

33. Cteſilochus Apellis diſcipulus petulanti pictura innotuit, Jove Liberum parturiente depicto mitrato, & muliebriter ingemiſcente inter obſtetricia Dearum. [80] Cleon Cadmo : Cteſidemus [81] Oechaliæ expugnatione, & [82] Laodamia. [83] Cleſides reginæ [84] Stratonices [a] injuria. Nullo enim honore exceptus ab ea, pinxit [85] volutantem cum piſcatore, quem reginam amare ſermo erat : eamque tabulam in portu Epheſi propoſuit : [b] ipſe velis raptus eſt. Regina tolli vetuit, utriuſque ſimilitudine mire expreſſa. Craterus comœdos Athenis [86] in Pompeo pinxit.

34. [87] Eutychidis bigam regit Victoria. [88] Eudorus ſcena ſpectatur : idem & ex ære ſigna fecit.

35. [89] Hippias, Neptuno & Victoria. Habron Amicitiam & Concordiam pinxit, & Deorum ſimulacra. Leontiſcus [90] Aratum victorem cum trophæo : pſaltriam. [91] Leon Sappho.

36. Nicearchus Venerem inter Gratias & Cupidines : [92] Herculem triſtem inſaniæ pœnitentia. [93] Nealces Venerem, ingenioſus & ſolers in arte. Siquidem cum prælium navale Ægyptiorum & Perſarum pinxiſſet, quod in Nilo, cujus aqua eſt mari ſimilis, factum volebat intelligi, argumento declaravit, quod arte non poterat. Aſellum enim in litore bibentem pinxit, & crocodilum inſidiantem ei.

37. [94] Oenias Syngenicon.

38. Philiſcus officinam pictoris, ignem conflante puero. [95] Phalerion Scyllam.

INTERPRETATIO.

a *Injuria*] Innotuit injuria, quam intulit reginæ.

b *Ipſe*.] Ipſe navim interim conſcendit.

NOTÆ.

75. *Dioxippum.*] Olympionicam pugilem, de quo Ælianus, lib. 10. Var. hiſt. cap. 22. & lib. 12. cap. 58.

76. *Pancratio Olympia .... vicit.*] Subintellige, certamina. Non enim *Olympiæ vincere*, ſed *Olympia* Latini dixere, imitatione Græcorum. Sic & Olympia coronari Horatius, lib. 1. Epiſt. 1. verſ. 50.

Quis circum pagos & circum compita pugnax
Magna coronari contemnat Olympia : cui ſpes,
Cui ſit conditio dulcis ſine pulvere palmæ.

Ennius apud Ciceronem, lib. de Senectute :

Sicut fortis equus, ſpatio qui ſæpe ſupremo
Vicit Olympia, nunc ſenio confectu' quieſcit.

Apuleius, libro de dogmate Platonis : *Tantoſque progreſſus exercitatio contulit ei, ut Pythia, Iſthmia, de lucta certaverit.* Græco videlicet more, ut in Anthologia, libro 1. cap. 1. Epigr. 5.

Ἀνδρας ἐγίνα
Πυγμῇ τόσσα Νικοφῶν Ὀλύμπια.
Cum tot viros
Pugnis domaret Nicophon Olympia.

Et libro 3. cap. 1. Epigr. 1. Πύθια πύξ, in Pythiis certaminibus pugil. Inſcriptio vetus apud Reineſ. pag. 205.

ΖΩΙΛΟΣ. ΖΩΙΛΟΥ.
ΠΥΘΙΑ. ΝΙΚΗΣΑΣ.
ΘΕΟΙΣ.

De pancratio diximus lib. 34. ſect. 19. num. 3.

77. *Citra pulveris tactum.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. & alii : non *jactum.*

78. *Quod vocant aconiti.*] Ἀκονιτί, hoc eſt, ſine pulvere, fere ſine pugna : tranſlatione ſumpta ab athletis, qui ita facile ſuperant, ut ne pulverem quidem excitent, vel excitato ſordentur. Suidas : Ἀκονιτί, χωρὶς κόνιας, ἀπὸ τῶν ἀθλητῶν τῶν μηδὲ κονισαμένων, ἀλλ' εὐθὺς νικησάντων... *Sine pulvere* dixit Horatius, loco cit. Impulveream victoriam appellat Gellius, lib. 5. cap. 6. Plura vide apud Conſtantin. in Lexico, verbo Ἀκονιτί.

79. *Conin Nemeæa.*] Non, ut Olympia, ſine pulvere, ſic & Nemeæa vicit. Vide Notas & Emend. num. XV. Nemea ſive Nemeæa, νέμεια, νέμαια, & νεμεαῖα, ſacra Græciæ certamina, a ſilva Peloponneſi Nemea, ſic appellata, nemo ignorat.

80. *Cleon Cadmo.*] Ita MSS. omnes. Typi, *Admeto.* Cadmum Caſtalii fontis cuſtodem draconem interemiſſe fabulæ ferunt : Hygin. fab. 6. Id forte hujus picturæ argumentum. Cleonis Sicyonii fictoris meminit Pauſanias laudatus a nobis, lib. 34. ſect. 19. num. 27.

81. *Oechaliæ.*] Situs hujuſce Oechaliæ, quam Herculis diruit, ipſo Strabone teſte, lib. 9. pag. 438. in incerto eſt : cum plures ſint urbes cognomines. Vide & ejuſdem Strabonis librum 14. pag. 638. Hercules cum Iolen Euryti regis filiam in conjugium peteret, pater negaret, Oechaliam expugnavit. Hyginus, fab. 35. Virgil. lib. 8. Æneid. verſ. 290. de Hercule :

Ut bello egregias idem disjecerit urbes,
Trojamque, Oechaliamque.

82. *Laodamia.*] Pyram conſcendente, qua crematа eſt. Hyginus, fab. 104.

83. *Cleſides.*] Κλεσίδης.

84. *Stratonices.*] De qua diximus num. 31.

85. *Volutantem cum piſcatore.*] Ita clare Reg. 2. Colb. 3. typique omnes.

86. *In Pompeo.*] Athenis in ipſo urbis introitu ædificium fuit, in quo pompæ parabantur, vaſaque aſſervari ſolita ad pomparum ſolemnia. Atque ex ea re Πομπεῖον eſt appellatum, ut auctor eſt Jul. Pollux, lib. 9. cap. 5. pag. 428. ex Demoſthenis oratione in Phormionem. Statuæ illic erant clarorum virorum, ut Socratis, teſte Laertio in ejus vita : & Iſocratis, teſte Plutarcho, lib. de decem Rhet. Picturæ quoque, ut vel ex hoc Plinii loco intelligitur.

87. *Eutychides.*] Idem fortaſſis, ut & Eudorus, ſtatuarius fuit, de quo diximus lib. 34. ſect. 19.

88. *Eudorus ſcena.*] Εὔδωρος. Scenam pinxiſſe eximie dicitur, quam barbari vocant, decorationem theatri.

89. *Hippias, Neptuno.*] Subintellige, ſpectatur, ex antecedenti Putro *Hippias*, & mox *Habron*, ſcribi hic oportere, non, ut hactenus, *Iphis* & *Abron*, partim MSS. quos ſequimur, in quibus *Hyppis* & *Habron* ſcribitur : partim ipſa elementorum ſeries admonet, quæ appellari quemquam hic vetat, cujus ab A litera nomen auſpicetur, vel I, ante Habronem. Ἱππίαν fictorem ejuſque opera Pauſanias commendat in Eliacis poſt lib. 6. Ἅβρων apud Græcos viri nomen eſſe ſuperius vidimus.

90. *Aratum victorem.*] De Ariſtippo. Vide Plutarchum, in Arati vita, pag. 1040.

91. *Leon Sappho.*] Leſbiam vatem, ſatis celebratam. Extat in eam diſtichon Platonis haud obvium, & idem tamen perelegans, in Anthologia, lib. 1. tit. 67.

Ἐννέα τὰς Μούσας φασίν τινες· ὡς ὀλιγώρως·
Ἠνίδε καὶ Σαπφὼ Λεσβόθεν ἡ δεκάτη.
Eſſe novem quidam Muſas dixere, ſed errant :
Ecce tibi Sappho Leſbia, quæ decima eſt.

92. *Herculem .... inſaniæ*] Ab Junone inſania ei objecta, Megaram uxorem, & filios interfecit. Poſtquam ſuæ mentis compos eſt factus, ab Apolline petiit dari ſibi reſponſum, quomodo ſcelus purgaret. Hyginus, fab. 32.

93. *Nealces.*] Νεάλκην pictorem, amicum Arati, laudat Plutarchus in Arato, pag. 1032.

94. *Oenias Syngenicon.*] Subintellige, pinxit : hoc eſt, cognationem, ut dictum eſt num. 29. Pictoris nomen Οἰνίας Græcis ſcribitur.

95. *Phalerion Scyllam.*] Hominem ſurſum, caninis capitibus cinctam deorſum, inquit Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. 16. Vide quæ diximus ſupra, ſect. 36. num. 22.

39. Simonides [96] Agatharchum, & [97] Mnemoſynen. Simus juvenem requieſcentem in officina fullonis, [98] Quinquatrus celebrantem: idemque [99] Nemeſin egregiam.

40. Theodorus [100] & inungentem: idem [101] ab Oreſte matrem & Ægiſthum interfici: bellumque Iliacum pluribus tabulis: quod eſt Romæ [102] in Philippi porticibus: [103] & Caſſandram, quæ eſt in Concordiæ delubro. [104] Leontium Epicuri cogitantem: [105] Demetrium regem. [106] Theon [107] Oreſtis inſaniam, [108] Thamyram citharœdum. Tauriſcus [109] Diſcobolum, Clytæmneſtram, [110] Paniſcum, [111] Polynicen regnum repetentem, & Capanea.

41. Non omittetur inter hos inſigne exemplum. Namque Erigonus tritor colorum Nealcæ pictoris in tantum ipſe profecit, ut celebrem etiam diſcipulum reliquerit Paſiam, fratrem [112] Æginetæ fictoris. Illud vero perquam rarum ac memoria dignum, etiam ſuprema opera artificum imperfectaſque tabulas, ſicut Irin Ariſtidis, [113] Tyndaridas Nicomachi, [114] Medeam Timomachi, [115] & quam diximus Venerem Apellis, in majori admiratione eſſe, quam perfecta. Quippe in iis lineamenta reliqua, ipſæque cogitationes artificum ſpectantur: [a] atque in lenocinio commendationis dolor eſt: manus, cum id agerent, extinctæ deſiderantur.

42. Sunt etiam non ignobiles quidem, in tranſcurſu tamen dicendi: Ariſtonides, Anaxander, Ariſtobulus Syrus, [116] Arceſilaus Tiſicratis filius, [117] Corybas Nicomachi diſcipulus, [118] Carmanides Euphranoris, Dionyſiodorus Colophonius, Diogenes qui [119] cum Demetrio rege vixit, Euthymedes, [120] Heraclides Macedo, [121] Mydon Soleus Pyromachi ſtatuarii diſcipulus, Mneſitheus Sicyonius, Mnaſitimus [122] Ariſtonidæ filius & diſcipulus, Neſſus [123] Habronis filius, Polemon Alexandrinus, [124] Theodorus Samius, & [125] Stadieus, Nicoſthenis diſcipuli: Xenon Neoclis diſcipulus Sicyonius.

INTERPRETATIO.

a *Atque.*] Ac dum juvat commendare artem, piget artificis ſimul fato dolere.

NOTÆ.

96. *Agatharchum.*] Eum, opinor, intelligit, quem Vitruvius in præf. libri 7. pag. 124. Æſchylo docente ait primum Athenis tragicam ſcenam feciſſe, & de ea commentarium reliquiſſe. Aut Syracuſanæ claſſis præfectum, cujus mentio apud Thucyd. lib. 6.

97. *Mnemoſynen.*] Μνημοσύνην Jovis filia, Muſarum parens, ex Heſiodo in Θεογ.

98. *Quinquatrus*] Quæ Παναθήναια Græcis, Latinis Quinquatrus appellantur, teſte Chariſio, lib. 1. Sunt autem Παναθήναια Heſychio, ἡ τῶν Ἀθηναίων ἑορτὴ ἢ ἀγών, feſtum Minervæ apud Athenienſes longe celeberrimum, & quinquennale.

99. *Nemeſin.*] Νέμεσιν deam inſolentiæ & arrogantiæ vindicem Græci vocant. Vide lib. 36. ſect. 4. num. 3.

100. *Et inungentem*] Ἀλείπτην, unctorem, qui palæſtritas ungit in gymnaſio, qui etiam Aliptes a Cicerone dicitur in epiſt. ad Lentulum. In libris hactenus editis mendoſe, *Theodorus curo emungentem.*

101. *Ab Oreſte.*] Is Clytæmneſtram matrem, & Ægiſthum Thyeſtis filium, cognatum ſuum, interfecit. Vide Hygini fab. 119 & 244.

102. *in Philippi porticibus.*] De his ſect. 36. num. 4.

103. *Et Caſſandram.*] Qualis forte a Marone deſcribitur lib. 2. Æneid. verſ. 403.

Ecce trahebatur paſſis Priameia virgo
Crinibus, a templo Caſſandra adytiſque Minervæ,
Ad cœlum tendens ardentia lumina fruſtra, &c.

104 *Leontium Epicuri.*] Eſt hæc picturæ nomenclatura, non pictoris, ut Barbarus credidit: & tabula hæc Theodori operibus annumerari debet. Fuit autem Leontium Epicuri conjux, philoſophiæ magiſtra & ipſa, unde & in hac tabula cogitans pingitur. Scripſit libros contra Theophraſtum, ut quidem diximus in præf. ad Titum, auctore Cicerone, lib. 1. de Nat. Deorum, num. 94.

105. *Demetrium.*] Poliorceten.

106. *Theon.*] Quintilianus, lib. 12. cap. 10. pag. 874. pictorum ingenia doteſque percenſens: *Cura*, inquit, *Protogenes, facilitate Antiphilus: concipiendis viſionibus, quas Φαντασίας vocant, Theon Samius præſtantiſſimus.* Laudatur & ab Æliano, lib. 2. Var. hiſt. cap. 44.

107. *Oreſtis inſaniam*] Occiſa matre.

108 *Thamyram.*] De eo diximus in Notis & Emendat. ad lib. 4. num. XV. & lib. 7. ſect. 57.

109. *Diſcobolum.*] De ea voce, libro 34. ſect. 19. num. 3.

110 *Paniſcum.*] Exiguum Panem: ſive Panis aſſeclam, qui Deus Arcadiæ a Marone dicitur. Ut a Satyro, Satyriſcus. Apuleius, libro 5. Aſin. aur. pag. 518. *Tibias inflaret Satyrus, & Paniſcus ad fiſtulam caneret.* Suetonius in Tiberio, cap. 43. *Paniſcorum & Nympharum habitu*, &c.

111. *Polynicen.*] Oedipodis filium ex Iocaſta, regem Thebanorum. Regnum is ab Eteocle fratre repetiit, & Thebas oppugnavit. Capaneus contra Jovis voluntatem Thebas ſe capturum dixit: & cum murum aſcenderet, fulmine ab Jove eſt percuſſus. Hyginus, fab. 71. Non in tabulam quidem, ſed in ſtatuam Capanei extat Epigramma non inelegans, in Anthologia, lib. 4. cap. 8. εἰς ἀνδριάντα Καπανέως; ex quo tamen picturæ hujus argumentum intelligas:

Εἰ τοῖον Θήβης Καπανεὺς ἐπεβήσατο πύργοις,
  Ἄρμενος ὑψηλῶν ἀμβαίνειν κλιμάκων,
Εἷλεν ἂν ἦν οἴη, ἢ ὑπὲρ μόρον· αἰδέσθη γὰρ
  Καὶ αὐτὸς Κρονίδης θεῖον ἰδεῖν ἀθέμιχτον.

Hoc eſt, interprete Grotio:

Si foror in Thebas tantus Capanea tuliſſet,
  Cum de reſte gradus ſcanderet aerios:
Capta forent fatis invitis mœnia: tantum
  Nec foret auſa ducem tangere flamma Jovis.

112. *Æginetæ.*] Proprium id viri nomen videtur, non gentis, aut patriæ. Et *Pauſiam* legi antea placuerit magis, quam *Paſiam.*

113 *Tyndaridas.*] Caſtorem & Pollucem. Vel addita quoque Helene, Tyndaridæ tres, quos uno verſiculo complexus eſt Syneſius, in Anthol. lib. 4. cap. 4.

Οἱ τρεῖς Τυνδαρίδαι, Κάστωρ, Ἑλένη, Πολυδεύκης.
Pollux, atque Helene, cum Caſtore, Tyndaridæ tres.

De Nicomacho, num. 22.

114 *Medeam Timomachi.*] De quo ſuperius, num. 30.

115. *Et quam diximus Venerem*] Num. 15.

116. *Arceſilaus.*] Pictoris illius apud Pauſaniam mentio; commendatioque operum, lib. 1. Attic. pag. 2. De Tiſicrate ſuperius, lib. 34. ſect. 19. num. 8.

117. *Corybas Nicomachi.*] Κορύβας. De Nicomacho, num. 30.

118. *Carmanides*] Forte Χαρμαντίδης, quod nomen & Gorgiæ patri fuit, apud Pauſan. libro 6. Eliac. poſt. pag. 376. De Euphranore, num. 25.

119 *Cum Demetrio.*] Poliorcete.

120. *Heraclides.*] Laudatus ſupra, num. 30.

121. *Mydon Soleus.*] Hoc eſt, Solenſis, a Solis Ciliciæ oppido. De Pyromacho, lib. 34. ſect. 19. Libris omnibus invitis *Philomacho* conatur ex Suida, verbo Πρωτέας, reſcribere Leopardus, lib. 3. Emend. cap. 21. aliique eum ſecuti.

122. *Ariſtonidæ*] Statuarii, de quo lib. 34. ſect. 40.

123. *Habronis.*] De quo diximus, num. 35.

124. *Theodorus Samius.*] De quo libro 34. ſectione 19. num. 12.

125. *Stadieus.*] Στάδιεις, & idem plaſtes Athenienſis, a-

43. [126] Pinxere & mulieres : [127] Timarete Miconis filia, Dianam in tabula, quæ Epheſi eſt antiquiſſimæ picturæ. [128] Irene Cratini pictoris filia & diſcipula, puellam quæ eſt Eleuſine: Calypſo ſenem & præſtigiatorem Theodorum: Alciſthene ſaltatorem: Ariſtarete Nearchi filia, & diſcipula, Æſculapium. Lala Cyzicena perpetua virgo, Marci Varronis juventa, Romæ & penicillo pinxit, ceſtro in ebore, imagines mulierum maxime, [129] & Neapoli anum in grandi tabula: ſuam quoque imaginem ad ſpeculum. Nec ullius velocior in pictura manus fuit: artis vero tantum, ut multum [130] manipretio antecederet celeberrimos eadem ætate imaginum pictores, [131] Sopolin & Dionyſium, quorum tabulæ pinacothecas implent. Pinxit & quædam Olympias: de qua hoc ſolum memoratur, diſcipulum ejus fuiſſe Autobulum.

XLI. [1] Encauſto pingendi duo fuiſſe antiquitus genera conſtat, [2] cera, [3] & in ebore, [4] ceſtro, id eſt, viriculo, donec claſſes pingi cœpere. [5] Hoc tertium acceſſit, reſolutis igni ceris penicillo utendi, quæ pictura in navibus nec Sole, nec ſale, ventiſque corrumpitur.

XLII. Pingunt & veſtes in Ægypto inter pauca mirabili genere, candida vela poſtquam attrivere illinentes non coloribus, ſed colorem ſorbentibus medicamentis. Hoc cum fecere, non apparet in velis : [1] ſed in cortinam pigmenti ferventis merſa, poſt momentum extrahuntur picta. Mirumque, cum ſit unus in cortina colos, ex illo alius atque alius fit in veſte, accipientis medicamenti qualitate mutatus. Nec poſtea ablui poteſt: ita cortina non dubie confuſura colores, ſi pictos acciperet, [a] digerit ex uno, pingitque dum coquit. Et aduſtæ veſtes firmiores fiunt, quam ſi non urerentur.

XLIII. De pictura ſatis ſuperque : contexuiſſe his [1] & plaſticen conveniat. [b] Ejuſdem CAP. XII.

INTERPRETATIO.

a *Digerit.*] Multos facit colores in velis, licet unicum in ſe contineat.

b *Ejuſdem.*] Ejuſdem terræ opera, ex qua naſcuntur colores ad picturam.

NOTÆ.

pud Pauſan. in Eliac. poſter. lib. 6. pag. 351.

126. *Pinxere & mulieres.*] His quæ a Plinio appellantur, adjungi merito poteſt & Helena Timonis Ægyptii filia, quæ geſtum ſuis temporibus Iſſicum prælium penicillo pinxit : quæ pictura in Pacis Templo a Veſpaſiano Imp. collocata eſt, teſte Ptolemæo Hephæſtione, apud Photium in Bibl. cod. CXC. pag. 481. Ἡ ζωγράφος Ἑλένη Τίμωνος τοῦ Αἰγυπτίου θυγάτηρ, ἥτις ἐν Ἰσσῷ μάχην, ὁπηνίκα ἀκμάζοντα τοῖς χρόνοις, ἔγραψε, ἐν τῷ τῆς Εἰρήνης τεμένει ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ ἀνέκειτο ἡ γραφή.

127. *Timarete Miconis.*] Ita Reg. 2. Colb. 3. & alii, non Nicaon, ut prius. Τιμαρέτη Μίκωνος, pictoris Athenienſis, de quo ſuperius, ſect. 35.

128. *Irene Cratini.*] Εἰρήνη Κρατίνου, ſtatuarii Spartiatæ, de quo Pauſanias, lib. 6 Eliac. poſter. pag. 360.

129. *Et Neapoli anum.*] Ita ex conjectura certiſſima locum hunc ſanavimus, cum prius *Neapolitanum* abſurde legeretur. Appoſite enim vel ſic locum opponit loco, poſitas Neapoli tabulas, us quæ Romæ ſervarentur. Sic libro ſup. ſect. 19. num. 17. *Ariſtodemum anus* cælavit.

130 *Manipretio.*] Carioris æſtimabantur ejus tabulæ, quam ceterorum pictorum. Manipretium, *la façon de la beſogne.* Sic Galli dicunt, *La façon de la beſogne d'argent montée eſt chere.*

131. *Sopolin.*] Χώπολις. Ita MSS. non *Sopylon.*

Sect. XLI. 1. *Encauſto.*] Ἔγκαυσις, picturæ genus dictum ab urendo.

2. *Cera.*] Hoc primum encauſticæ picturæ genus, diſcoloribus ceris, ut diximus ſect. 39. De hac pingendi ratione multa multi prodidere. Nobis res ita peracta olim videtur. In tabulis ligneis ducebantur lineares, ut ita dicam, ſulci, qui figuram referrent picturæ mox futuræ. Ductus illi poſtea implebantur inſtillata infuſaque cera diverſi coloris, pro ratione imaginis : quæ cera deſcendebat altius, imprimebaturque tabulæ ſubditis ignibus. Martialis, lib. 4. Epigr. 47.

Encauſtus Phaëthon tabula depictus in iſta eſt :
Quid tibi vis dipyron qui Phaethonta facis?

Alludit ad caſum incendiumque Phaethontis, qui iterum & in encauſtice pictura uritur : idcirco δίπυρος, bis uſtus vocatur : quod dici certe non poſſet, niſi prius quam admoveretur ignis, Phaethontis imago abſoluta foret. Aliam rationem encauſtices explicandæ alii afferunt. Vide Ludovicum De-Montjoſium, libro quem inſcripſit, *Gallus Romæ hoſpes*, tit. de pictura, pag. 14.

3. *Et in ebore.*] Altera hæc ratio encauſti ſic ſe habuit, nullo ſcriptorum omnium reſiagante. Stilo ferreo igne calefacto inurebant ebori, comburve, lineas, quibus quas vellent, imagines exprimebant. Itaque, quod pingendum erat, graphice primum in ebore adumbrabant : deinde ſervata ratione luminum & umbrarum, eboris candore ad lumina utebantur : tonum vero & umbram, non jam amplius cera, ut in priori genere, ſed vulgari colore ac ſimplici exhibebant.

4. *Ceſtro.*] Gloſſæ Philoxeni : Κέστρον, *viriculum*, hoc eſt, ſtili ferrei genus. Utrique encauſti generi hic ceſtron adſcribitur, hoc eſt, candens, acuminatumque ferrum, quod ducendis lineis utriuſque, ſive in ebore, ſive in lignea tabula inſerviat. Quare mox tertium encauſti genus, quo claſſes pingi cœpere, ab utroque ullo diſtinguit, quod non ceſtro, ut illa duo, ſed penicillo fiat. Quod in primo genere, quod fit ceris, uſus ceſtri fuit, fieri id certe non potuit, niſi qua diximus ratione, ductis in tabula lignea ſtili ope lineis ac figuris, prius quam inſtillarentur ceræ. Et hoc oſtendit nomen ipſum ceſtri. Eſſe enim a κεῖω, quod idem denotat ac κοιλαίνω, id eſt, cavo, vulgo creditur.

5. *Hoc tertium.*] Tertium genus encauſti, non ſtilo, ut priora duo, ſed penicillo, quo liquefactæ ceræ & colore tinctæ diffundebantur. Attigiſſe hanc incertus auctor videtur, editus a V. Cl. Steph. Baluzio, Miſcellan. lib. 4. pag. 417. in epiſtola, cui lemma inſcriptum, *Quid ſit ceroma : Nonnulli geroma*, inquit, *intellexerunt eſſe artificium quoddam juxta morem antiquum pingendi, eo, ne facies & pulcritudo picturæ vetuſtate temporum aboleretur, cera mixtura apponebatur, modico igni hoc temperamento adjecto, ut æqua menſura colorum ceraque concordante, nec venuſtas & gratia coloribus, nec ceræ perſpicacitas deeſſet. Hoc genus pingendi etiam a Boetio viro doctiſſimo commemoratum, adhuc ſuo tempore viguiſſe dubium non eſt.* Boetii locus is eſt in præf. librorum Arithmeticæ, quos Symmacho Patricio nuncupavit. Hanc κηρόχυτον γραφήν Græci dixere, quos inter Chryſoſtomus, uti refertur in Conc. Nicæno II. Deſcribit hoc genus picturæ Procopius, libro 1. de ædif. Juſtin. ubi de camera Eccleſiæ loquens : Καταβέβληται δὲ καὶ γράμμασι ἡ ὀροφὴ πᾶσα, οὐ τῇ ἀπὸ ψηφίδος τε καὶ κηροχύτων, &c. Nicephorus CP. in Breviario Hiſtorico, ad annum 768. εἰκονογραφίαν vocat διὰ κηροχύτου ὕλης. Nunc vetus illa encauſtice penitus obſolevit : ſucceſſitque ei illa ratio, quam vulgo dicimus *Emaul.* Et quæ urendo fit plumbo in vaſis figlinis, quod vulgo, *plomber, vernir, eſtamer.*

Sect. XLII. 1. *Sed in cortinam.*] Vela, inquit, illinuntur prius medicamento quodam ſeu liquore, qui colorem poſtea trahat & bibat : dein merſantur vela in cortina, ſive aheno, in quo non aqua mera, ſed pigmentum fervet : ibi medicamentum illud velis prius illitum ſorbet colorem, & quidem ſatium, licet ex pigmento unius coloris : pro ſatia ſcilicet conditione medicamenti, quo prius vela fuerant illita.

Sect. XLIII. 1. *Et plaſticen*] Πλαστικὴ Plinio Vitruvioque, fictrix ars ex argilla vel creta, rerum ſimilitudines exprimens.

2. *Dibutades.*] Is ex argilla fingebat ſimulacra eximia,

opere terræ fingere ex argilla ſimilitudines, [2] Dibutades Sicyonius figulus primus invenit Corinthi, filiæ opera: quæ capta amore juvenis, illo abeunte peregre, umbram ex facie ejus ad lucernam in pariete lineis circumſcripſit: quibus pater ejus impreſſa argilla typum fecit, & cum ceteris fictilibus induratum igni propoſuit: eumque ſervatum [3] in Nymphæo, donec Corinthum [4] Mummius everteret, tradunt. Sunt qui in Samo primos omnium plaſticen inveniſſe [5] Rhœcum & Theodorum tradant, multo [6] ante Bacchiadas Corintho pulſos. [7] Demaratum vero ex eadem urbe profugum, qui in Etruria Tarquinium Priſcum regem populi Romani genuit, comitatos fictores [8] Euchira & Eugrammum: ab iis Italiæ traditam plaſticen. Dibutadis inventum eſt, rubricam addere, [9] aut ex rubrica cretam fingere. Primuſque [a] perſonas tegularum extremis imbricibus impoſuit, quæ inter initia [10] protypa vocavit. [11] Poſtea idem ectypa fecit. [12] Hinc & faſtigia templorum orta: propter hanc plaſtæ appellati.

XLIV. Hominis autem [1] imaginem gypſo e facie ipſa primus omnium expreſſit, ceraque in eam formam gypſi infuſa [2] emendare inſtituit Lyſiſtratus Sicyonius, frater [3] Lyſippi, de quo diximus. Hic & ſimilitudinem reddere inſtituit: ante eum, quam pulcherrimas facere ſtudebant. [4] Idem & de ſignis effigiem exprimere invenit. Crevitque res in tantum, ut nulla ſigna, ſtatuæve, ſine argilla fierent. Quo apparet antiquiorem hanc fuiſſe ſcientiam, quam fundendi æris.

XLV. Plaſtæ laudatiſſimi fuere [1] Damophilus & Gorgaſus, iidemque pictores: qui [2] Cereris ædem Romæ ad Circum maximum [3] utroque genere artis ſuæ excoluerunt, verſibus inſcriptis Græce, quibus ſignificarunt a dextra opera Damophili eſſe, ab læva Gorgaſi. [b] Ante hanc ædem [4] Tuſcanica omnia in ædibus fuiſſe, auctor eſt M. Varro. Ex hac cum reficeretur, [c] cruſtas parietum exciſas [5] tabulis marginatis incluſas eſſe: item ſigna ex faſtigiis diſperſa. Fecit & Chalcoſthenes cruda opera Athenis, qui locus ab officina ejus [6] Ceramicos appellatur. M. Varro tradit ſibi cognitum Romæ [7] Poſim nomine, [8] a quo facta poma & uvas, ut non poſſes aſpectu diſcernere a veris. Idem mag-

Interpretatio.

a *Perſonas.*] Simulacra.

b *Ante*] Ante quam Cereris ædes exſtrueretur, ex ære ſigna in ædibus ſacris fuiſſe, auctor eſt Varro.

c *Cruſtas.*] E parietum cruſtis, ſive tectorio, partes excidebant, quas *ob picturæ excellentiam* tabulis includebant, quarum margines prominentiores forent: item ſigna *ob elegantiam artis* ex faſtigiis *ædis illius in privatas domos* eſſe diſperſa *narrat idem Varro.*

Notæ.

quæ propter artificis ingenium, artiſque ſolertiam, aliis etiam ex auro conflatis anteponebantur. Citat hujus rei auctorem Ariſtotelem, lib. 1. de part. anim. cap. 5. Riolanus, lib. 1. Anthrop pag. 3. ſed falſo: nam de Dibutade apud Philoſophum, ſi bene memini, nec vola, ut aiunt, nec veſtigium eſt.

3. *In Nymphæo.*] Νυμφαῖον fanum eſt, delubrumve Nympharum.

4. *Mummius*] Anno Urbis DCVIII. ut dictum eſt libro 34. ſect. 3.

5. *Rhœcum & Theodorum*] Quos æris cudendi atque conflandi artem docuiſſe, auctor eſt Pauſanias, lib. 8. Arcad. pag. 479. *Χαριὲς Ῥοῖκος Φιλαίου, καὶ Θεόδωρος Τηλεκλέους, εἰσὶν οἱ διέχεαν χαλκὸν ἐς τὸ ἀκριβέστατον πρῶτοι.* Ab Herodoto quoque Ῥοῖκος Samius laudatur in Thalia, ſeu lib. 3. pag. 185. num. 60.

6. *Ante Bacchiadas.*] Sic Reg. 2. non *Battiadas*, ut inepte hactenus editi. Bacchiadas diu Corintho tenuiſſe imperium, Chronologi norunt: docetque Pauſanias, lib. 2. Corinth. pag. 92. & Ælianus, lib. 1. Var. hiſt. cap. 19.

7. *Demaratum.*] Narrat hanc Demarati fugam Dionyſius Halic. lib. 3. Antiq. Rom. pag. 184. Multo vero elegantius Valerius Max. lib. 3. cap. 4. num. 2.

8. *Euchira.*] Græcis Εὔχειρ & Εὔχειρος appellatur. Corinthii hujuſce plaſtæ meminit Pauſanias, lib. 6. ſive Eliac. poſter. pag. 350.

9. *Aut ex rubrica cretam fingere.*] Reg. 2. *aut ex rubra creta fingere.*

10. *Protypa.*] Πρότυπα. Sic futuri operis præcedentem typum, & formam ſpeciminis gratia Græci vocant. Architectus quidem ſuſcepti operis ex ligno formam efficit atque præſtruit: ut antequam ædificium cœptum ſit, errata alioqui futura deprehendat, atque anticipet: atque id *Modellum* vocant. Sculptor vero cera, plaſteſque, creta proplaſma fingit. Salmaſius, in Solin. pag. 1046. *proſtypa* legi jubet, intelligique ſimulacra quæ non tota prominent, neque exſtant, *des ouvrages de demi boſſe*: ectypa contra, qui prominent, ſolidaque ſunt. Qua quidem interpretatione nihil eſſe poteſt quod a Plinii ſententia, quod a germana vocis *ectypa* ſignificatione, magis abhorreat.

11. *Poſtea idem ectypa.*] Ἔκτυπα. In plaſtice primum finguntur rerum ſimilitudines atque imagines: ex argilla, gypſo, & id genus: atque hæc ſunt οἱ τύποι, ſeu πρότυπα, proxime explicata a nobis. Ex appreſſis autem typis fiunt ectypa, quæ ſunt typorum conceptacula, formæ Plinio: & in ſcalptura, ectypæ ſcalpturæ vocantur: ut in ſignatoriis annulis, ectypiſque gemmis, quibus exſignantur imagines, quæ Græci ἀνεξέχοντα nuncupant. Plinius, lib. 37. ſect. 63. *Hæ ſunt gemmæ, quæ ad ectypas ſcalpturas aptantur.* Seneca, lib. 3. de benef. cap. 26. pag. 47. *Cœnabat Paulus Prætorius in convivio quodam, imaginem Tiberii Cæſaris habens ectypam ex eminente gemma. . . . At ſervus ejus. . . . ei ebrio annulum extraxit*, &c.

12. *Hinc & faſtigia.*] Eo proceſſit ars, crevitque in tantum, ut & faſtigia templorum non ſine argilla fiant, nec ſine præcedentibus protypis.

Sect. XLIV. 1. *Imaginem gypſo.*] Ut hodie maſtiche ceraque fit.

2. *Emendare.*] Cera infuſa imaginem, quam gypſea forma reddidiſſet, abſolvere diligentius, emendatiuſque.

3. *Lyſippi, de quo diximus.*] Libro 34. ſect. 19. num. 6.

4. *Idem & de ſignis*] Et de ſignis appreſſis ectypas efficere formas excogitavit, ex quibus deinde expreſſa effictaque ſimulacra prodirent, id eſt, ἀνεξέχοντα.

Sect. XLV. 1. *Damophilus.*] Alium eſſe eum a pictore Demophilo credamus, cujus ſuperius mentio facta eſt, ſect. 36. num. 2.

2. *Cereris ædem.*] Regione Urbis undecima.

3. *Utroque genere*] Plaſtice, & pictura.

4. *Tuſcanica.*] De his lib. 34. ſect. 16.

5. *Tabulis marginatis*] Sive, quod idem eſt, formis ligneis. Simile enim eſt quod ipſe de ejuſcemodi pictis parietum cruſtis inferius recitat, ſect. 49. Vitruvio probatum *Lacedæmone quidem exciſum lateritiis parietibus opus tectorium, propter excellentiam picturæ, ligneis formis incluſum Romam deportavere.*

6. *Ceramicos.*] Κεραμεικὸς locus Athenis, in quo ſepeliebantur, qui in bello perierant. Erat & alter, in quo diverſabantur meretrices. Ab arte figlina, ἀπὸ τῆς κεραμικῆς τέχνης, nomen inventum, ut Suidas quoque teſtatur; vel, uti Pauſanias, lib. 1. Attic. pag. 5. a Ceramo heroe, Liberi Patris & Ariadnes filio.

7. *Poſim nomine.*] Qui Græcis Πόσις, Latinis idem plerumque Poſidonius appellatus.

8. *A quo facta poma & uvas.*] Vide Notas & Emendat. num. XVI.

hificat Arceſilaum, [9] Luci Luculli familiarem, cujus [10] proplaſmata pluris venire ſolita artificibus ipſis, quam aliorum opera. Ab hoc factam Venerem Genetricem in foro Cæſaris, & priuſquam abſolveretur, [11] feſtinatione dedicandi poſitam. Deinde eidem a Lucullo [12] H-S. LX. ſignum Felicitatis locatum, cui mors utriuſque inviderit. Octavio equiti Romano cratera facere volenti, exemplar e gypſo factum [13] talento. [14] Laudat & Paſitelem, qui plaſticen matrem ſtatuariæ, ſcalpturæque, & cælaturæ eſſe dixit: & cum eſſet in omnibus his ſummus, nihil umquam fecit, [a] antequam finxit. Præterea elaboratam hanc artem Italiæ, & maxime Etruriæ: [15] Turianumque a Fregellis accitum, cui locaret Tarquinius Priſcus effigiem Jovis in Capitolio dicandam. Fictilem eum fuiſſe, [16] & ideo miniari ſolitum: fictiles in faſtigio templi ejus quadrigas, [17] de quibus ſæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem, [18] qui hodieque materiæ nomen in Urbe retinet. Hæ enim tum effigies Deûm erant laudatiſſimæ. Nec pœnitet nos illorum, qui tales Deos coluere. Aurum enim & argentum ne Diis quidem conficiebant.

XLVI. Durant nunc pleriſque in locis talia ſimulacra. [1] Faſtigia quidem templorum etiam in Urbe crebra, & municipiis, mira cælatura, & arte ævique firmitate [2] ſanctiora auto, certe innocentiora. In ſacris quidem etiam inter has opes hodie, non murrhinis cryſtallinisve, ſed fictilibus prolibatur [3] ſimpuviis. Inenarrabili terræ benignitate, ſi quis ſingula æſtimet: etiam ut omittantur in frugum, vini, pomorum, herbarum, fruticum, medicamentorum, metallorum generibus, beneficia ejus, [b] quæ adhuc diximus: vel aſſiduitate ſatiant figlinarum opera, [4] doliis ad vina excogitatis, [5] ad aquas tubulis, [6] ad balineas mammatis, [c] ad tecta coctilibus laterculis [7] frontatiſque: ob quæ Numa rex [8] ſeptimum collegium figulorum inſtituit. Quin & defunctos ſeſe multi [9] fictilibus ſoliis condi maluere: ſicut M. Varro, [10] Pythagorico modo, in myrti & oleæ atque populi nigræ foliis. Major quoque pars hominum terrenis utitur vaſis. [11] Samia etiamnum in eſculen-

INTERPRETATIO.

a *Antequam.*] Antequam protypon ſeu proplaſma ex argilla finait.

b *Quæ adhuc.*] Quæ hactenus diximus libris ſuperioribus.

c *Ad tecta.*] Ad tectorum parietes.

NOTÆ.

9. *L. Luculli.*] De quo diximus ſect. 40.

10. *Proplaſmata.*] Προπλάσματα, ſive ἀρχέτυπα, de quibus ſect. 43. *des Modeles.*

11. *Feſtinatione dedicandi.*] Dedicavit Cæſar Dictator. Dio, lib. 43. pag. 225.

12. HS. LX.] Seſtertiis ſexaginta, ſive ſeſtertiûm ſexaginta millibus. Libræ ſunt noſtrates 6000.

13. *Talento.*] Talenti pretio, & Attici quidem: quod librarum noſtratium efficit duo millia & quadringentas.

14. *Laudat & Paſitelem.*] Non illum Coloræ magiſtrum, de quo Pauſanias, lib. 5. Eliac prior. pag. 325. ſed alterum cognominem, de quo nos in Auctorum indice.

15. *Turianumque a Fregellis accitum.*] Spuria hæc videntur & interpolata. Natus certe Turianus ille ex repetitione ſuperioris vocis *Etruria.* Reg. 2. pro his habet: *Etruria vulgamulis accitum.* Quibus ex verbis quid elici boni poſſit, non video.

16. *Et ideo miniari.*] Vide quæ diximus lib. 33. ſect. 36. Juvenalis:

Fictilis, & nullo violatus Juppiter auro.

17. *De quibus ſæpe diximus.*] Libro 8. ſect. 4.

18. *Qui hodieque materiæ.*] Dicebatur enim Hercules fictilis. Martialis, lib. 14. Epigr. 178. cujus lemma eſt, *Hercules fictilis:*

Sum fragilis: ſed tu, moneo, ne ſperne ſigillum:
Non pudet Alciden nomen habere meum.

Sect. XLVI. *Faſtigia quidem.*] Cicero, lib. 1. de Divin. num. 16. *Cum Summanus, qui tum erat in faſtigio Jovis Optimi Maximi, qui tum erat fictilis, e cælo ictus eſſet*, &c.

2. *Sanctiora auro.*] Sic Reg. 2. & Colb. 3. Sic Hermolaus: non *certiora*, quod Gelenio uni magis arriſit.

3. *Simpuviis.*] Non fictilia tantum, ſed & lignea fuere ſimpuvia. Nonius, cap. 15. num. 12. *Simpuvium eſt vas ligneum. Varro, περὶ μέθης. Non vides ipſos Deos, ſi quando volunt guſtare vinum, derepere ad hominum fana: & tamen tum ipſi Libero ſimpuvio vinitari?* Simpulum idem Varro appellat, lib. 4. de ling. Lat. pag. 31. Et Feſtus: *Simpulum, vas parvulum, non diſſimile cyatho, quo vinum in ſacrificiis libabant: unde & mulieres rebus divinis deditæ, ſimpulatrices dicuntur.* Gloſſæ: *Simpulum, κύαθος.* In Notis quæ vulgo Tironis dicuntur, pag. 124. *Simbulum* pro *Simpulum.* Juvenalis, Satyra 6. verſ. 340.

Aut quis
Simpulum videre Numæ, nigrumque catinum:
Aut Vaticano fragiles de monte patellas
Auſus erat?

Prudentius in hymno S. Laur. verſ 514. id imitatus:

Quidquid Quiritum ſueverat
Orare ſimpullum Numæ.

Sunt qui utrobique *ſimpuvium* legant.

4. *Doliis ad vina.*] Dolia vino condendo fictilia erant, & plerumque picata, ut dictum eſt libro 14. Vide Notas & Emend. num. XVII.

5. *Ad aquas tubulis.*] Tubulis fictilibus aquæ ductus conſtabant. Vide lib. 31. ſect. item 31.

6. *Ad balineas mammatis.*] Mammata fictilia, tubos interpretor, in mammæ ſpeciem rotundatos, per quos & hypocauſto in balineas calor tranſmearet. De his Seneca, epiſt. 91. cujus initium, *Quis dubitare. Quædam noſtra demum prodiiſſe memoria ſcimus: ſpeculariorum uſum, perlucente teſta, clarum tranſmittentium lumen: ut ſuſpenſuras balneorum, & impreſſos parietibus tubos, per quos circumfunderetur calor, qui ima ſimul & ſumma foveret æqualiter.* Horum tuborum veſtigia adhuc quamplurima conſpici in Diocletiani & Caracallæ gymnaſiis, auctor eſt Hieron. Mercur lib 1. artis Gymn. cap. 10. pag. 27. His a mamma nomen, ut a fronte ſubſequentibus.

7. *Frontatiſque.*] Parietes, inquit, e lateribus fiunt: & minoribus quidem, quos laterculos vocant; & majoribus, qui frontati nominantur, quod duplici fronte utramque muri partem per ipſam muri craſſitudinem totam pertingant. Uſus hac voce & Vitruvius quoque, lib. 2. cap. 4.

8. *Septimum Collegium.*] Vide Plutarchum in Numa, pag. 71.

9. *Fictilibus ſoliis.*] Ita Reg. 2. Colb. 3. aliique; non, ut typi, *doliis.* Vidit & Magius, lib. 2. Miſcell. cap 18. Philander in Vitruvium, lib 9. cap. 3. & Dalecampius quoque, ita legi oportere. Solia vero ſunt mobiles arcæ, ſive ſarcophagi, quibus corpus integrum condebatur. Utitur ea voce Horus, lib 14. de morte Cleopatræ, cap. 10. Curtius, lib. 10. Suetonius in Nerone, cap. 50. *Solium porphyretici marmoris.* De fictilibus ſoliis, mobilibuſque, accipienda hæc Gruteri inſcriptio, 607. CVM. ANTE. HOS. DIES. CONIVGEM. ET. FILIVM. AMISERIM. ET. PRESSVS. NECESSITATE. CORPORA. EORVM. FICTILI. SARCOPHAGO. COMMENDAVERIM. DONICVM. LOCVS. QVEM. EMERAM. ÆDIFICARETVR.

10. *Pythagorico modo.*] Vide Plutarchum in Laconicis inſtitutis, pag. 238.

11. *Samia etiamnum.*] Hinc vaſa Samia apud Tullium ſæpe occurrunt, eademque Samia ſimpliciter appellata: ut in Verrem, *Nos Samiis delectamur*, &c. Samia vaſa apud Plautum, in Capt. act. 2. ſc. 2.

tis laudantur. Retinet hanc nobilitatem & [12] Arretium in Italia: [13] & calicum tantum, Surrentum, Aſta, Pollentia: in Hiſpania Saguntum, in Aſia Pergamum. Habent & Tralles opera ſua, Mutina in Italia: quoniam & ſic gentes nobilitantur. Hæc quoque per maria terraſque ultro citroque portantur, inſignibus rotæ officinis. [14] Erythris in templo hodieque oſtenduntur amphoræ duæ propter tenuitatem conſecratæ, diſcipuli magiſtrique certamine, uter tenuiorem humum duceret. Cois laus maxima, [15] Adrianis firmitas: nonnullis circa hoc ſeveritatis quoque exemplis. [16] Q. Coponium invenimus ambitus damnatum, quia vini amphoram dediſſet dono ei, cujus ſuffragii latio erat. Atque ut luxu quoque aliqua contingat auctoritas figlinis: [17] tripatinum, inquit Feneſtella, appellabatur ſumma cœnarum lautitia. Una erat murænarum, altera luporum, [18] tertia myxonis piſcis, inclinatis jam ſcilicet moribus, ut tamen eos præferre Græciæ etiam Philoſophis poſſimus. Siquidem in Ariſtotelis heredum auctione [19] LXX. patinas veniſſe traditur. [20] Nam nos cum unam Æſopi tragœdiarum hiſtrionis [21] in natura avium diceremus ſeſtertiis centum ſtetiſſe, non dubito indignatos legentes. At hercules, [22] Vitellius in principatu ſuo [23] X. H-S. condidit patinam, cui faciendæ fornax in campis exædificata erat: quoniam eo pervenit luxuria, ut etiam fictilia pluris conſtent, quam murrhina. Propter hanc Mucianus [24] altero Conſulatu ſuo, in conquiſitione, exprobravit patinarum paludes [25] Vitellii memoriæ: [a] non illa fœdiore, cujus veneno [26] Aſprenati reo Caſſius Severus accuſator objiciebat, interiſſe xxx. convivas. Nobilitantur iis oppida quoque, ut Rhegium, [27] & Cumæ. [28] Samia teſta Matris Deûm ſacerdotes, qui Galli vocantur, virilitatem amputare, nec aliter citra perniciem, M. Cælio credamus, qui linguam ſic amputandam objecit [29] gravi probro, tanquam & ipſe jam tunc eidem Vitellio malediceret. Quid non excogitavit ars? fractis etiam teſtis utendo ſic, ut firmius durent tuſis calce addita, [30] quæ vocant Signina. Quo genere etiam pavimenta excogitavit.

Cap. XIII. XLVII. Verum & ipſius terræ ſunt alia [1] commenta. [a] Quis enim ſatis miretur peſſi-

Interpretatio.

a *Non illa.*] Cum non eſſet illa Vitellii Imp. patina fœdior, quam illa Aſprenatis hominis privati, cujus veneficio ei Caſſius objecit, &c.

Notæ.

12. *Arretium.*] Unde vaſa Arretina a Martiale commendantur, ut dicemus in Notis & Emend. num. XVIII.

13. *Et calicum tantum, Surrentum, &c.*] Ut vaſorum fictilium, inquit, in eſculentis nobilitatem retinet Arretium in Italia: ita, ſed calicum tantum nobilitate commendantur, in eadem parte terrarum, Surrentum, Aſta, Pollentia: in Hiſpania Saguntum, &c. Vide Notas & Emendat. num. XIX.

14. *Erythris.*] In Ionia, lib. 5 ſect. 31.

15. *Adrianis.*] Ab Adria Italiæ oppido. Sic ipſe de gallinis, lib. 10. ſect 74 *Adrianis laus maxima.* Vide quæ diximus in Notis & Emend. ad librum 10. num LXVII.

16. *Q. Coponium*] Ex Coponia gente Titum, Marcum, Caium, apud vetuſtos ſcriptores reperimus. Quintum adhuc nuſquam: notus eo tantum nomine eſt, quod, ut Cypriani verbis utar, *nimium emit ſordibus, ut fulgeret.*

17. *Tripatinum.*] Nomen inventum a patina tergemina. Ut porro lancibus cibi ſimpliciter apponebantur, ut carnes aſſæ, fructuſque: ſic patinis condiebantur piſces, tyrotarícha, & ſimilia. Atque ut λοπάδες Græcis, ita patinæ quoque habent operculum, quo lances carent. Unde parœmia, *Dignum patella operculum.*

18. *Tertia myxonis.*] Sive bacchi, de quo lib. 32. lib. 25. & lib 9. ſect 28.

19. *LXX. patinas.*] Ita MSS. non LX Laertius lib 5. in Ariſtotelis vita, pag 117. λοπάδας πλείστας, patinas plurimas, nullo definito numero repertas poſt ejus obitum ait.

20. *Nam cum ae. unam.*] In Æſopo hiſtrione patinam unam ferre vix potuimus: in Philoſopho LXX. quis ferat?

21. *In natura avium.*] Libro 18. ſect 72.

22 *Vitellius.*] A. Vitellius Imp cui Veſpaſianus ſucceſſit. Ante Veſpaſianum qui præceſſerunt Auguſti, Principes a Plinio tantum appellantur, numquam fere Imperatores: qua cauſa, incertum. At illud in confeſſo eſſe oportet. Principibus Imperatoribuſque ipſis ſuperiorem ſemper extitiſſe Rempublicam: Principes appellatos fuiſſe, quoniam eſſent Senatus principes, ut fuere in Hollandia *Stadhouderi*: Imperatores, quod exercitibus Reipublicæ præeſſent, quos Galli dicimus, *Generaliſſimes.* Teſtes præter alios innumeros nummi ſunt quatuor: Hadriani, Commodi, Gordiani, & Probi; in quibus Auguſti ſtantes nudo capite, ab Roma ſedente & galeata, orbem Romanum regendum accipiunt: adſtantibus vel Pace cum Victoria, vel Prætorianis militibus. Hadriani nummus eſt ex ære magno, in Muſeo noſtro, & apud Angelonı, pag. 147 Commodi, ex ære maximo, in Gaza Regia: Gordiani Pii felicis, ex ære ſimili, apud D. Vaillant, pag. 229 Denique Probi, ex eodem ære, in Theſauro Regio. Alia ſunt ejus rei argumenta plurima, ſed non hujus loci.

23 *X. HS*] Sic Reg. 2. & alii; non, ut editi, CC. *ſeſtertiis.* Sic etiam Budæus in vetuſtis exemplaribus vidit, ipſo ita prodente, lib. 4. fol. 112. Hoc eſt, decies ſeſtertium, ſive, quod idem eſt, decies centenis millibus ſeſtertiûm. Monetæ noſtratis hæc efficiunt libras, ut vocant, 100000. De hac patina Suetonius in Vitellii vita, cap. 13. *Famoſiſſima ſuper ceteras fuit cœna ei data adventitia a fratre .... Hanc quoque exſuperavit ipſe dedicatione patinæ, quam ob immenſam magnitudinem clypeum Minervæ, αἰγίδα πολιούχου dictitabat. In hac ſcarorum jecinora,* &c Et cap. 17. ubi de conviciis, quibus a plebe moriens inceſſebatur, Patinarium nuncupatum tradit.

24 *Altero Conſulatu ſuo.*] De Muciano diximus in Auctorum Indice. Defecerat is a Vitellio in Veſpaſiani partes. Vide Sueton. in Veſpaſ. cap. 6. & 13.

25. *Vitellii memoriæ.*] Jam enim pœnas Vitellius dederat. Patinarum autem paludes figurare dixit, alluſione Pontinæ paludis, cum patina ipſa fictilis eſſet & lutea De Pontina ſeu Pomptina palude, quem locum olim triginta trium Urbium Mucianus ter Conſul prodidit, Plinius lib. 3. ſect. 9.

26. *Aſprenati.*] Suetonius in Aug cap. 56. *Cum C. Nonius Aſprenas arctius ei junctus* (Auguſto) *cauſam veneficii, accuſante Caſſio Severo, diceret: conſuluit Senatum, quid officii ſui putaret,* &c.

27. *Et Cumæ.*] Martialis, lib. 4. Epigr. 114. cui lemma inſcriptum, *Patella Cumana:*

Hanc tibi Cumano rubicundam pulvere teſtam,
Municipem miſit caſta Sibylla ſuam.

28. *Samia teſta.*] Teſtatur id quoque Martialis, ſed obſcœno carmine, lib 3. Epigr. 81.

29 *Gravi probro*] Cælius aiebat linguam amputandam ejus pudendi criminis reis, quod Bætico Martialis objicit, loc. cit. quod libidinis genus & in Vitellio tacite arguit hoc loco Plinius: itemque Tranquillus, cap. 3 & 4.

30. *Quæ vocant Signina.*] A Signia Italiæ oppido, de quo lib. 3. in Geographicis diximus. Signini operis mentio apud Columellam, lib. 1. cap 6 Signino alveo deductas Ravennam aquas prodidit Caſſiodorus, lib. 5. Var epiſt. 38.

Sect. XLVII. 1. *Alia commenta.*] Sic Reg 2 ceterique MSS Recte: nunc terræ ipſius commenta laudantur, ut proxime ante artis Editi, *ſegmenta*, male.

a. *Quis enim ſatis.*] Planius hæc traduntur a Vitruvio, ſed eadem tamen, lib. 2. cap. 6. pag. 24. *Eſt etiam genus pulveris,*

mam

mam ejus partem, [3] ideoque pulverem appellatum in Puteolanis collibus, opponi maris fluctibus: merſumque protinus fieri lapidem unum inexpugnabilem undis, & fortiorem quotidie, utique ſi Cumano miſceatur cæmento?

Eadem eſt terræ natura & in Cyzicena regione: ſed ibi non pulvis, verum ipſa terra qualibet magnitudine exciſa, & demerſa in mare, lapidea extrahitur. Hoc idem circa Caſſandriam produnt fieri: & in fonte Gnidio dulci, intra octo menſes terram lapideſcere. Ab Oropo quidem Aulida uſque quidquid terræ attingitur mari, mutatur in ſaxa. Non multum a pulvere Puteolano diſtat [4] e Nilo arena tenuiſſima ſui parte, non ad ſuſtinenda maria fluctuſque frangendos, ſed ad debellanda corpora [5] palæſtræ ſtudiis. Inde certe [6] Patrobio, Neroni Principis liberto advehebatur. [7] Quin & Leonnato, & Cratero, ac Meleagro Alexandri Magni ducibus ſabulum hoc portari cum reliquis militaribus commerciis reperio. Plura de hac parte non ſum dicturus, non hercules magis, quam de terræ uſu in ceromatis, quibus exercendo juventus noſtra corpora, vires animorum perdidit.

XLVIII. Quid? non in Africa Hiſpaniaque ex terra parietes, quos appellant [1] formaceos, quoniam in forma circumdatis utrimque duabus tabulis inferciuntur verius, quam inſtruuntur, ævis durant, incorrupti imbribus, ventis, ignibus, omnique cæmento firmiores? Spectat etiam nunc [2] ſpeculas Hannibalis Hiſpania, terrenaſque turres jugis montium impoſitas. Hinc & ceſpitum natura, caſtrorum vallis accommodata, contra fluminum impetus aggeribus. [3] Illini quidem crates parietum luto, [4] & lateribus crudis exſtrui, quis ignorat? CAP. XIV.

XLIX. [1] Lateres non ſunt e ſabuloſo, [2] neque arenoſo, multoque minus calculoſo ducendi ſolo: ſed e cretoſo & albicante, aut ex rubrica: vel ſi jam ex ſabuloſo, e maſculo certe. [3] Finguntur optime vêre: nam ſolſtitio rimoſi fiunt. [4] Ædificiis [5] non niſi bimos probant. [6] Quin & intritam ipſam eorum, prius quam fingantur, macerari opor-

NOTÆ.

quod efficit naturaliter res admirandas. Naſcitur in regionibus Baianis, & in agris municipiorum, quæ ſunt circa Veſuvium montem: quod commixtum cum calce & cæmento, non modo ceteris ædificiis præſtat firmitates, ſed etiam moles, quæ conſtruuntur in mari, ſub aqua ſolideſcunt.

3. *Ideoque pulverem*, &c.] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 16 Orig cap. 1. Etiamnum pulverem eum Itali Gallique *Pozzolane* nuncupant, tectorius parietum utiliſſimum. Seneca, lib. 3. Natur. quæſt. pag. 872. *Puteolanus pulvis, ſi aquam attigit, ſaxum eſt.* Sidonius Apollin. Paneg. Anthemii Aug. pag. 290. de amplitudine agens urbis Byzantinæ:

Porrigis ingentem ſpatioſis mœnibus urbem,
Quam tamen anguſtam populus facit. Itur in æquor
Molibus, & veteres tellus nova contrahit undas.
Namque Dicarchæa tranſlatus pulvis arena
Intratis ſolidatur aquis, durataque maſſa
Suſtinet advectos peregrino in gurgite campos.

Vide etiam Dionem, lib. 48. pag 389.

4. *E Nilo arena.*] Qualis advecta Romam, teſte Sueton. in Nerone, cap. 45. *Ex annonæ quoque caritate lucrantium acervus invidia. Nam & forte accidit, ut in publica fame, Alexandrina navis nunciaretur pulverem luctatoribus aulicis advexiſſe.*

5. *Palæſtræ ſtudiis.*] Nam palæſtritæ & luctaturi corpora pulvere aſpergebant.

6. *Patrobio.*] Meminere hujus Neroniani liberti, Dio, lib. 63. pag. 717. & Suetonius in Galba, cap. 20.

7. *Quin & Leonnato*, &c.] De his Alexandri ducibus, vide Arrianum, in Exped. Alex. Ælianum, lib. 9. Var Hiſt. cap. 3. & Juſtinum, lib. 13. cap. 14. Λεοννάτος, Κράτερος, Μελέαγρος.

Sect. XLVIII. 1. *Formaceos.*] Probat hanc lectionem Sirmondus noſter in Notis ad Sidonium, pag. 13. adjicitque ſtructiles rivorum canales, quibus aqua ducitur, formas pariter nuncupari, quod appreſſis forma utrimque tabulis inſtruantur: quo ſenſu aquas formarum dixit Caſſiodorus, lib. 3. Var. ep. 31. Et epiſt. 53. *Romam formarum inundatione ditiſſimam.* Et lib. 5. ep. 38. *Formam Ravennatem.* Denique lib. 7. inter formulas, ſexta eſt *formula Comitivæ formarum Urbis.* Et Vetus inſcriptio, quam Fabrettus affert, lib. de Aquæduct. pag. 20. ſed ſpuria:

IMP. CAES. M. AVRELIVS
ANTONINVS PIVS
AQVAM MARCIAM. VARIIS.
KASIBVS IMPEDITAM.
PVRGATO FONTE.
EXCISIS ET PERFORATIS.
MONTIBVS
RESTITVTA. FORMA.
ADQVISITO. ETIAM. FONTE.
NOVO ANTONINIANO.
IN SACRAM VRBEM SVAM
PERDVCENDAM CVRAVIT.

Iſidorus, lib. 15. cap. 9. *Formatum, ſive formarium in Africa vel Hiſpania parietes de terra appellant, quoniam in forma circumdatis utrimque tabulis inferciuntur verius, quam duabus inſtruuntur.* Palladius, lib. 1. cap. 34. de munitionum horti generibus: *Alii luto*, inquit, *inter formas clauſo parietes figuratos ex lateribus imitantur.* Hiſpani *Tapias* vocant ejuſmodi parietes

2. *Speculas Hannibalis.*] Harum Hannibalis turrium facta ſuperius mentio, lib. 2. ſect. 73. *In Africa Hiſpaniaque Hannibalis turrium*, &c.

3. *Illini quidem.*] Hodieque rura noſtra parietes cratibus, luto oblitis, & argilla pingui, e qua lateres fiunt, exſtruunt.

4. *Et lateribus crudis.*] Ut ignis & fornacum impenſæ parcatur: ut inter ſeſe melius coagmententur crudi, & ideo molliores lateres: ut cæmento exiguo ſit opus: ut breviore temporis ſpatio murus perficiatur. Ita Dalecampius.

Sect. XLIX. 1. *Lateres non ſunt.*] Hæc explanatius paulo Vitruvius, lib. 2. cap 3 pag 21. *Itaque primum de lateribus, qua de terra duci eos oporteat, dicam. Non enim de arenoſo, neque calculoſo, neque ſabuloſo luto ſunt ducendi: quod ex his generibus cum ſunt ducti, primum fiunt graves: deinde, cum ab imbribus aſperguntur, dilabuntur & diſſolvuntur: paleæque, quæ in his ponuntur, non cohæreſcunt propter aſperitatem. Faciendi autem ſunt ex terra albida, cretoſa, ſive de rubrica, aut etiam maſculo ſabulone*, &c. Sabulum vel ſabulonem vocant arenam, non quidem tenuiorem, minutioremque, ut in Theſauro Rob. Stephani ſcribitur, ſed craſſiorem, vilioremque: quod recte docet Agricola, lib 7. de natura foſſil. pag. 321. *Sabulum craſſius eſt quam arena: quod vel durum eſt, vel molle: illud marem, hoc feminam appellant: Maſculum utilius ſternendis viis*, &c.

2. *Neque arenoſum.*] De arenæ generibus dicetur lib. 36. ſect. 5.

3. *Finguntur.*] Vitruvius loc. pag. 22. *Ducendi autem ſunt per vernum tempus, & autumnale, ut uno tenore ſiceſcant. Qui enim per ſolſtitium parantur, ideo vitioſi ſunt, quod ſummum corium Sol acriter cum percoquit, efficit ut videantur aridi: interius autem ſint non ſicci: & cum poſtea ſiceſcendo ſe contrahunt, perrumpunt ea quæ erant arida: ita rimoſi efficiuntur imbecilli.* Sic etiam Palladius, lib 6. in Maio, tit. 12. pag. 110.

4. *Ædificiis.*] Hæc rurſum traduntur a Vitruvio, loc. cit. ubi cauſam hujuſce placiti aperit. *Maxime autem*, inquit, *utiliores erunt, ſi ante biennium fuerint ducti: namque non ante poſſunt penitus ſiceſcere*, &c.

5. *Nonniſi bimos.*] Sic bimum ſemen alibi Plinius, nuces bimas Cato dixere.

6. *Quin & intritam*, &c] Totidem apicibus Reg. 2. & alii. Intrita porro, quæ vox & alibi occurrit apud Plinium, materia eſt, ex qua ſlatores finguntur, intrita & ſubacta.

tet. Genera eorum tria. [7] Lydion, quo utimur, longum ſeſquipede, latum pede: alterum tetradoron, tertium pentadoron. Græci enim antiqui [8] doron palmum vocabant, & ideo dora munera, quia manu darentur. Ergo a quatuor & quinque palmis, prout ſunt, nominantur. Eadem eſt latitudo. Minore in privatis operibus, majore in publicis utuntur in Græcia. Pitanæ in Aſia, & in ulterioris Hiſpaniæ civitatibus, [9] Maxilua & Calento, fiunt lateres, qui ſiccati non merguntur in aqua. Sunt enim e terra pumicoſa, cum ſubigi poteſt, [10] utiliſſima. Græci, præterquam ubi e ſilice fieri poterat ſtructura, [11] parietes lateritios prætulere. Sunt enim æterni, ſi ad perpendiculum fiant. [12] De eo & publica opera & regias domos ſtruxere: murum Athenis, qui ad montem Hymettum ſpectat: [13] Patris, ædes Jovis & Herculis, quamvis lapideas columnas [14] & epiſtylia circumdarent: [15] domum Trallibus regiam Attali: item Sardibus Crœſi, [16] quam geruſian fecere: Halicarnaſſi, Mauſoli: quæ etiam nunc durant. Lacedæmone quidem exciſum lateritiis parietibus opus tectorium, propter excellentiam picturæ, ligneis formis incluſum, Romam deportavere in Ædilitate, ad Comitium exornandum, Muræna & Varro. Cum opus per ſe mirum eſſet, tranſlatum tamen magis mirabantur. In Italia quoque lateritius murus Arretii & Mevaniæ eſt. [17] Romæ non fiunt talia ædificia, quia ſeſquipedalis paries non plus quam unam contignationem tolerat. Cautumque eſt, ne communis craſſior fiat, nec [18] intergerivorum ratio patitur.

CAP. XV. L. Hæc ſint dicta de lateribus. In terræ autem reliquis generibus vel maxime mira natura eſt ſulphuris, quo plurima domantur. [1] Naſcitur in inſulis Æoliis inter Siciliam & Italiam, [2] quas ardere diximus. Sed nobiliſſimum [3] in Melo inſula. In Italia quoque invenitur, in Neapolitano Campanoque agro, collibus qui vocantur [4] Leucogæi. [5] Ibi e cuniculis effoſſum, perficitur igni. [6] Genera quatuor: vivum, quod Græci [7] apyron vocant, naſcitur ſolidum, hoc eſt, gleba: quo ſolum ex omnibus generibus medici utuntur. [8] Solum (cetera enim liquore conſtant, & conficiuntur [9] oleo incocta:) [10] vivum effoditur, tranſlucetque, & viret. [11] Alterum genus appellant glebam, fullonum tantum officinis familiare. [12] Tertio quoque generi unus tantum eſt uſus ad ſuffiendas lanas, quoniam candorem tantum mollitiemque confert. Egula vocatur hoc genus. [13] Quarto autem ad ellychnia maxime conficienda. [14] Cetero tanta vis eſt, ut morbos comitiales deprehendat nidore, impoſitum igni. [15] Luſit & Anaxilaus eo, [16] candens in calice no-

NOTÆ.

7. *Lydion, &c.*] Sic Reg. 2, ceterique MSS. non, ut editi, *didoron*. Hæc paulo aliter Vitruvius, loc. cit. *Fiunt autem laterum genera tria: unum, quod Græce* δίδωρον *appellatur, id eſt, quo noſtri utuntur, longum pede, latum ſemipede* (In vetuſto Vitruvii codice legiſſe ſe Philander ait, *quod Græce Lydium*, ſed *Lydium* debuit dicere, *longum ſeſquipede, latum pede*: quam ſcripturam ipſe approbat) Pergit vero mox Vitruvius: *Ceteris duobus Græcorum ædificia ſtruuntur. Ex his unum pentadoron, alterum tetradoron dicitur. Doron autem Græci appellant palmum, quod munerum datio Græce* δῶρον *appellatur: id autem ſemper geritur per manus palmum. Ita quod eſt quoquoverſus quinque palmorum, pentadoron: quod quatuor, tetradoron dicitur: & quæ ſunt publica opera pentadoro: quæ privata, tetradoro ſtruuntur.* At non item nomen a menſura primum genus habet, Vitruvio teſte, ipſoque mox Plinio.

8. *Doron palmum*] Palmus quatuor pollicum fuit: pes duodenûm.

9. *Maxilua & Calento.*] Μαξίλυα Ptolemæo Bæticæ oppidum. Calentum, Plinio, lib. 3. ſect. 3. pag. 269. ubi oppidanos Callenſes appellari diximus. Vide Notas & Emendationes, num XX.

10. *Utiliſſima.*] Vitruvius id explicans, loc. cit. pag. 23. *Sic autem, inquit, magnas habent utilitates, quod neque in ædificationibus ſunt oneroſi,* (de lateribus pumicoſis agit) *& cum ducuntur, a tempeſtatibus non diſſolvuntur.*

11. *Parietes lateritios, &c.*] Quæ deinceps ſequuntur, uſque ad ea verba, *Romæ non fiunt talia ædificia*, ad calcem fere hujus ſectionis, totidem pæne apicibus ſyllabiſque apud Vitruvium leges, lib. 2. cap. 8.

12. *De eo.*] De latere. Vitruvius, loc. cit. *Et publica opera, & privatas domos, etiam regias e latere ſtructas licet videre.*

13. *Patris*] Patræ Achaiæ oppidum, de quo in Geographicis libro quarto. Vide Notas & Emend. num. XXI.

14. *Et epiſtylia.*] Ἐπιστύλιον, trabs eſt ſummis columnis impoſita. Noſtrates *Architravem* vocant: fictitia voce partim e Græco ἀρχὶ, & e Latino *trabs*: quaſi præcipuam trabem. *l'Architrave qui ſe met ſur les colomnes entre le chapiteau & la friſe.* Structores vocant *Architrave*, & *poitrail*.

15. *Domum Trallibus.*] Vitruvius: *Trallibus, domum regibus Attalicis factam.*

16. *Quam geruſian*] Γερουσία Senatum, ſeniorumve collegium ſonat. Vitruvius, loc. cit. *Crœſi domus, quam Sardiani civibus ad requieſcendum ætatis otio, ſeniorum collegio Geruſiam dedicaverunt.* In nummis, ΓΕΡΟΥCΙΑ ΙΕΡΑΠΟΛΕΙΤΩΝ.

17. *Romæ non fiunt.*] Et hoc pariter traditur a Vitruvio, lib. 2. cap. 8. pag. 31. *Leges publicæ non patiuntur majores craſſitudines, quam ſeſquipedales conſtitui, loco communi.... Lateritii vero parietes ſeſquipedali craſſitudine non poſſunt pluſquam unam ſuſtinere contignationem.* Romæ vero, & in Urbis majeſtate, atque in civium infinita frequentia, ut cœnacula plura fierent, ad pedes LXX tollere ædificia Auguſti decreto permittebatur, teſte Strabone, lib. 5. pag. 235.

18. *Intergerivorum.*] Ita Reg. 2. ceterique, non *intergerinorum*. Et Feſtus: *Intergerivi parietes dicuntur, qui inter confines ſtruuntur, & quaſi intergeruntur.* Noſtrates appellant, *Mur mitoien.*

Sect. L. 1. *Naſcitur in inſulis, &c.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 1.

2. *Quas ardere diximus*] Libro 3. ſect. 14.

3. *In Melo.*] Dioſc. lib. 5. cap. 124.

4. *Leucogæi.*] De colle Leucogæo, diximus lib. 18. ſect. 29.

5. *Ibi e cuniculis.*] In libris editis, *Quod eſt cuniculis.* In Reg. 2. aliiſque, *Leucogelibus cuniculis.*

6. *Genera quatuor, &c.*] Iſidorus, loc. cit.

7. *Apyron.*] Ἄπυρον, quod ignem minime expertum eſt. Celſus, lib. 5. cap. 18. *Malagma ad ſtrumas.... Sulphuris ignem non experti, quod ἄπυρον vocant.*

8. *Quo ſolum*] Iſidorus, loc. cit.

9. *Oleo incocta.*] Nunc aqua minore impendio incoquitur.

10. *Vivum autem.*] Iſidorus totidem verbis, loc. cit.

11. *Alterum genus, &c.*] Ad verbum Iſidorus hæc pariter, loc. cit.

12. *Tertio quoque, &c.*] Iſidorus, loc. cit.

13. *Quartum autem.*] Iſidorus, loc. cit.

14. *Cetero tanta vis.*] Si uratur, nidor prodit qui ſint morbo comitiali obnoxii: ſtatim enim corripiuntur eo. Iſidorus, loc. cit.

15. *Luſit & Anaxilaus eo.*] Sulphure ſcilicet. Ludere hunc ſolitum magicis impoſturis, ſcribit Irenæus, laudatus a nobis in Auctorum Indice, verbo ANAXILAUS. Epiphanius quoque, lib. 1. adver. hær. hæreſi 34. pag. 232. Ludorum porro & ludendi vox in hac arte propria: Minutius Felix, de magis: *Quidquid miraculi ludunt, per dæmones faciunt.*

16. *Candens in calice novo.*] Candens ſulphur ſcilicet. In libris editis, *in calceo novo.* Reg. 2. *in calice vino.* Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 1. *in calice vini.* Sed magis arridet vulgata ſcriptura, multis de cauſis.

vo prunaque ſubdita circumferens, exardeſcentis repercuſſu pallorem dirum velut defunctorum offundente [17] conviviis. [18] Natura ejus calfacit, concoquit: ſed & diſcutit collectiones corporum: ob hoc talibus emplaſtris [19] malagmatiſque miſcetur. [20] Renibus quoque & lumbis in dolore cum adipe, mire prodeſt impoſitum. [21] Aufert & lichenas a facie cum terebinthi reſina, & lepras. [22] Harpacticon vocatur a celeritate avellendi: avelli enim ſubinde debet. [23] Prodeſt & ſuſpirioſis linctum. Purulenta quoque extuſſientibus: & contra ſcorpionum ictus. [24] Vitiligines vivum nitro mixtum, atque ex aceto tritum & illitum tollit: item lendes in palpebris, [a] aceto ſandarachato admixto. Habet & in religionibus locum, [25] ad expiandas ſuffitu domos. [26] Sentitur vis ejus & in aquis ferventibus. Neque alia res facilius accenditur: quo apparet ignium vim magnam etiam ei ineſſe. [27] Fulmina & fulgura quoque ſulphuris odorem habent: ac lux ipſa eorum ſulphurea eſt.

LI. Et bituminis vicina eſt natura, alibi limus, alibi terra: limus e Judææ lacu, [1] ut diximus, emergens: terra in Syria [2] circa Sidonem oppidum maritimum. Spiſſantur hæc utraque, & in denſitatem coëunt. Eſt vero liquidum bitumen, ſicut [3] Zacynthium, & quod a Babylone invehitur. Ibi quidem & candidum gignitur. Liquidum eſt & Apolloniaticum: quæ omnia Græci [4] piſſaſphalton appellant, [5] ex argumento picis & bituminis. [6] Gignitur etiam pingue, liquoriſque oleacei, in Sicilia Agragantino fonte inficiens rivum. Incolæ id arundinum [b] paniculis colligunt, citiſſime ſic adhæreſcens. [7] Utuntur eo ad lucernarum lumina olei vice: [8] item ad ſcabiem jumentorum. Sunt qui & naphtham, [9] de qua in ſecundo diximus volumine, bituminis generi adſcribant. Verum ardens ejus vis ignium naturæ cognata, procul [10] ab omni uſu abeſt.

[11] Bituminis probatio, ut quam maxime ſplendeat, ſitque ponderoſum ac grave: [12] læve autem modice, quoniam adulteratur pice. [13] Vis, quæ ſulphuris: ſiſtit, diſcutit, contrahit, glutinat. Serpentes nidore fugat accenſum. Ad ſuffuſiones oculorum & albugines [14] Babylonium efficax traditur: item ad lepras, lichenas, pruritusque corporum. [15] Illinitur & podagris. Omnia autem ejus genera incommodos oculorum pilos replicant. [16] Den-

Interpretatio.

a *Aceto.*] Aceto in quo diluta ſandaracha fuerit.

b *Paniculis.*] E comis arundinum.

Notæ.

17. *Conviviis.*] Sic libri omnes. Dictum figurate pro convivis.

18. *Natura ejus.*] Dioſc. lib. 5. cap. 114. Θερμαίνει δὲ, καὶ διαφορεῖ, καὶ πεπαίνει ταχέως. *Calfacit, diſcutit, concoquitque, ſeu maturat celeriter.*

19. *Malagmatiſque.*] In malagmate quidem ad ſtrumas, a Celſo adhibetur, loc cit.

20. *Renibus quoque, &c.*] Q. Serenus, cap 16. de lumbis & renibus ſanandis, pag 141.

Aut adeps mixtum lumbis inducito ſulphur.

21. *Aufert, &c.*] Dioſcor. totidem verbis, lib. 5. cap. 114. & Galenus, lib 9. de fac ſimp. med. cap. 3. pag. 161.

22. *Harpacticon.*] Ἁρπακτικόν, quod feſtinanter eripi oporteat.

23. *Prodeſt & ſuſpirioſis.*] Dioſc loc. cit. Βῆχας τε, καὶ ἐμπύους, καὶ ἀσθματικοὺς ὠφελεῖ ἐν ᾠῷ λαμβανόμενον, καὶ ὑποθυμιώμενον... ἰκτερικοὺς καὶ σκορπίων πληγὰς, μιγὲν ῥητίνῃ.

24. *Vitiligines, &c.*] Dioſc. loc. cit. αἴρει δὲ καὶ ἀλφούς.

25. *Ad expiandas . . . domos.*] Ad abigenda ſcilicet ex ædibus noxia. Neque domos tantum, ſed & homines ipſos ſuffiri ſic mos fuit: quod Propertius ita expreſſit, lib. 4. Eleg. 9. ſub finem:

Imperat & totas iterum mutare lacernas,
Terque meum tetigit ſulphuris igne caput.

Ovidius, lib. 4 Faſt.

Cærules fiant puro de ſulphure fumi, &c.

Juvenalis, ſatyr 2. verſ. 157.

Cuperent luſtrari, ſi qua darentur
Sulphura cum tedis.

Ante hos Græcus vates, Odyſſ. χ'. 481.

Οἶσε θέειον, γρηῦ, κακῶν ἄκος, οἶσε δέ μοι πῦρ,
Ὄφρα θεειώσω μέγαρον.

Affer ſulphur anus, malorum medelam: affer & ignem: ut domum ſuffumigem. Ubi Euſtathius: Θεῖον θυμιάματος εἶδος, &c. idque mox eſſe θεῖον, ſeu ſulphur, docet.

26. *Sentitur vis ejus.*] Vis nempe medica, in aquis calidis & ſulphuratis. Plinius lib 31 ſect 32. *Eſt autem utilis aqua ſulphurata nervis, aluminata paralyticis, &c.*

27. *Fulmina, &c.*] Et fulgurita quoque ipſa. Seneca, lib 2. Natur. quæſt. cap. 21. pag. 851. *Quid quod omnibus fulguritis odor ſulphureus eſt?*

Sect. LI. 1. *Ut diximus.*] Libro 5. ſect. 15.

2. *Circa Sidonem.*] Dioſc. lib 1. cap. 99

3 *Zacynthium, &c.*] Zacynthium, Babyloniumque, & Apolloniaticum bitumen laudant pariter Dioſc. loc. cit. & Vitruvius lib. 8. cap 3. pag. 159.

4. *Piſſaſphalton.*] Πισσάσφαλτος Dioſcoridi, lib. 1. cap. 100.

5. *Ex argumento.*] Quod mixtam bitumini picem redolet: Mixtum vero utriuſque odorem intellige, non naturam. Sed & eadem piſſaſphaltos, quæ pix & bitumen, ſi ambo hæc fuerint permixta, pollet, teſte Dioſcor. lib. 1. cap. 101.

6. *Gignitur etiam pingue.*] In Reg. 2. & Pintiani cod. *Gignitur etiam pingue dicique liquoris in Sicilia.* Nuſquam *oleacei* vidimus. Colb. 3. *Gignitur & pingues liquoris in Sicilia.* Dum ſanius occurrat aliquid, in vulgata lectione interim acquieſcimus. Solinus, cap. 5. pag. 20. *In lacu Agrigentino oleum ſupernatat: hoc pingue hæret arundinum comis, &c.*

7. *Utuntur eo.*] Antigonus Caryſtius, in hiſt Mirab. Τοῦτο δ' ἐν τοῖς λύχνοις χρῶνται, καὶ δύναται θύματα, καὶ ψώρας ἰᾶται. Dioſc lib. 1. cap. 99. Γίνεται δὲ καὶ ἐν τῇ Ἀκραγαντίνῃ χώρᾳ τῆς Σικελίας ὑγρὸν ἐπινηχόμενον ταῖς κρήναις, ᾧ χρῶνται εἰς τοὺς λύχνους ἀντὶ ἐλαίου, &c.

8. *Item ad ſcabiem.*] Solinus, & Antigonus, proxime citati. Virgilius item, Georgicon libro 3.

Turpis oves tentat ſcabies:

Mox:

Et ſpumas miſcent argenti, vivaque ſulphura
. . . . . Nigrumque bitumen.

9 *De qua in ſecundo diximus.*] Libro 2 ſect. 109.

10. *Ab omni uſu abeſt.*] Medicinæ. Tamen ad ſuffuſiones oculorum, & ad albugines adhibetur a Dioſcor. lib. 1. cap. 101.

11. *Bituminis probatio.*] Dioſcor. hæc totidem verbis, lib 1. cap. 99.

12. *Læve autem modice.*] Quoniam, cum ſordibus aſperum eſt, adulteratum pice intelligitur. Dioſcor. loc. cit. Ἡ δὲ ῥυπώδης φαύλη· δολοῦται γὰρ πίσσῃ μιγνυμένη.

13. *Vis quæ ſulphuris.*] Dioſc. lib. 1. cap. 101. Δύναμιν ἔχει πᾶσα ἄσφαλτος ἀφλέγμαντον, κολλητικὴν, διαφορητικὴν, μαλακτικήν.

14. *Babylonium.*] Ad caligantes oculos Judaïcum præfert Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 10. cum herba parietaria, æquis ponderibus admixta.

15. *Illinitur.*] Dioſc. loc. cit. Ἀρήγει δὲ καὶ ποδαγρικοῖς, καὶ ἀρθριτικοῖς, καὶ ληθαργικοῖς, &c.

16. *Dentium doloribus.*] Dioſcor. loc. cit. Ὀδόντων ἀλγήματα περιπλασθεῖσα πραΰνει. Nec illitu modo, ſed & ſuffitu dentium dolorem levant, teſte Marcello Empir. c. 12. p. 91.

tium doloribus medentur ſimul cum nitro illita. [17] Tuſſim veterem & anhelitus cum vino potum emendat. [18] Dyſentericis etiam datur eodem modo, ſiſtitque alvum. [19] Cum aceto vero potum diſcutit concretum ſanguinem, & detrahit. [20] Mitigat lumborum dolores, item articulorum. Cum farina hordeacea impoſitum, emplaſtrum peculiare facit [21] ſui nominis. Sanguinem ſiſtit. Vulnera colligat. [22] Glutinat nervos. Utuntur etiam ad quartanas bituminis drachma, & [23] hedyoſmi pari pondere cum myrrhæ obolo ſubacti. [24] Comitiales morbos uſtum deprehendit. [25] Vulvarum ſtrangulationes olfactum diſcutit cum vino & caſtoreo. [26] Procidentes ſuffitu reprimit. [27] Purgationes feminarum in vino potum elicit. In reliquo uſu [28] æramentis illinitur, firmatque ea contra ignes. [29] Diximus & tingui ſolitas ex eo ſtatuas, & illini. a Calcis quoque uſum præbuit, ita ferruminatis Babylonis muris. Placet & ferrariis fabrorum officinis [30] tingendo ferro, clavorumque capitibus, & multis aliis uſibus.

LII. Nec minor aut ab eo diſſimilis eſt [1] aluminis opera, quod intelligitur ſalſugo terræ. Plura & ejus genera. In Cypro candidum, & nigrum, exigua coloris differentia, cum ſit uſus magna: quoniam inficiendis claro colore lanis, candidum liquidumque utiliſſimum eſt: contraque fuſcis aut obſcuris, nigrum. [2] Et aurum nigro purgatur. Fit autem omne ex aqua limoque, hoc eſt, [3] terræ [4] exſudantis natura. [5] Corrivatum hieme, æſtivis Solibus maturatur. Quod fuerit ex eo præcox, candidius [6] fit. [7] Gignitur autem in Hiſpania, Ægypto, Armenia, Macedonia, Ponto, Africa: inſulis, Sardinia, Melo, Lipara, Strongyle. Laudatiſſimum in Ægypto, proximum in Melo. [8] Hujus quoque duæ ſpecies, liquidum, ſpiſſumque. [9] Liquidi probatio, ut ſit limpidum, lacteumque, ſine offenſis fricantium, cum quodam igniculo caloris. [10] Hoc phorimon vocant. An ſit adulteratum, deprehenditur ſucco Punici mali. Sincerum enim mixtura ea nigreſcit. Alterum genus eſt pallidi & ſcabri, [11] & quod inficiatur galla. Ideoque hoc vocant [12] paraphoron. [13] Vis liquidi aluminis adſtringere, indurare, rodere. [14] Melle admixto ſanat oris hulcera, papulas, pruritusque. Hæc curatio fit in balineis duabus mellis partibus, tertia aluminis. [15] Virus alarum ſudoreſque ſedat. Sumitur pilulis contra lienis vitia, pellendumque per urinam ſanguinem. Emendat & ſcabiem nitro ac melanthio admixtis.

[16] Concreti aluminis unum genus ſchiſton appellant Græci, in capillamenta quædam

Interpretatio.

a *Calcis .... uſum.*] Calcis vicem præbet bitumen, conglutinatis eo Babylonis muris.

Notæ.

17. *Tuſſim veterem.*] Dioſc. loc. cit. Marcellus Empir. cap. 17 pag. 123.

18. *Dyſentericis .... eodem modo.*] Hoc eſt, cum vino Marcellus Empir. cap 27. pag. 192. ex aqua præbet. Dioſc. loc. cit infundi clyſtere liquatum cum ptiſana jubet: Ἐγκλύζεται καὶ ἐπὶ δυσεντερικῶν σὺν πτισάνῃ τακεῖσα.

19. *Cum aceto.*] Dioſc. loc. cit. Καὶ θρόμβους αἵματος διαλύει σὺν ὄξει ποθεῖσα. *Et grumos ſanguinis ſolvit cum aceto potum.*

20. *Mitigat*, &c] Dioſc. loc. cit.

21. *Sui nominis.*] Διὰ ἀσφάλτου.

22. *Glutinat nervos.*] Præciſos

23 *Hedyoſmi.*] Ἡδύοσμος Græcis dicitur, quæ menta Latinis.

24 *Comitiales.*] Dioſc. loc. cit. Ἐλέγχει δὲ καὶ ἐπιληπτικοὺς ὑποθυμιωμένη, &c.

25. *Vulvarum.*] Dioſc. loc. cit. Ποιεῖ δὲ πρὸς πνιγὰς ὑστερικὰς, καὶ προπτώσεις, ὑποθυμιωμένη, καὶ ὀσφραινομένη, καὶ ὑποθυμιωμένη.

26. *Procidentes*] Vulvas ſcilicet Sic Reg. 2. & Pintiani codex. In editis, haud ſatis ſincere, *Procidentia ſedis.* Adjuvat Dioſcorides verbis allatis proxime.

27. *Purgationes.*] Dioſc loc. cit. Πινομένη δὲ μετ᾽ οἴνου καὶ καστορίου ἔμμηνα ἄγει.

28. *Æramentis.*] Æramenta ſunt opera ex ære facta, ut ferramenta ex ferro

29 *Diximus.*] Libro 34. ſect. 9. *Bitumine antiqui tinguebant eas.*

30. *Tingendo ferro.*] Illinendo ferro. Noſtri dicunt, *vernir.*

Sect. LII. 1. *Aluminis.*] *De l'Alun.*

2. *Et aurum nigro.*] Utuntur eo & aurifices ad inaurandum.

3. *Salſugo terræ.*] Sic Iſidorus, lib 16 Orig cap. 2.

4. *Quoniam inficiendis.*] Quare Theod Priſcianus, lib. 1. cap. 1. *alumen* appellat *quo infectores utuntur.*

5. *Corrivatum.*] Iſidorus loc cit.

6. *Fit autem omne.*] Iſidorus loc. cit.

7. *Gignitur*, &c] Dioſc. lib 5. cap. 123. Γεννᾶται δὲ καὶ .... ἐν Μήλῳ, ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, ἐν Λιπάρᾳ, ἐν Σαρδονίᾳ, καὶ Ἱεραπόλει τῆς Φρυγίας, Λιβύῃ, Ἀρμενίᾳ, &c. De Lipara nominatim Diodorus Sicul. lib. 5. pag. 293. Eſt porro Strongyle Liparæ vicina, ut dictum eſt in Geographicis, lib. 3. ſect 14. Alumen Melinum a Celſo laudatur, lib. 6. cap. poſtremo

8. *Hujus quoque.*] Iſidorus loc cit.

9. *Liquidi probatio.*] Dioſc. lib. 5. cap. 123. Τῆς δὲ ὑγρᾶς τὴν μάλιστα διαφανῆ προκριτέον, καὶ γαλακτώδη, ὁμαλήν τε.... ἔτι δὲ ἄλιθον, καὶ πυρώδη πνοὴν ἔχουσαν. *Liquidam præfertur maxime pellucens, lacteum, planum, & æquabile* (ſine offenſis fricantium, quod idem eſt, Plinius pro eo dixit:) *minime lapidoſum, & quemdam caloris igniculum exſpirans.* Aliud ab hoc alumine liquido noſtrum alumen eſt, quod *de roche* vocant, *alun de roche*: quod indictum veteribus arbitramur. Quæ nunc in officinis aluminis genera veneant, diſce ex Conſtantino, verbo Στυπτηρία.

10. *Hoc phorimon.*] Ita libri omnes. Galenus, lib 6. τῶν κατὰ τόπους, cap. 3. pag. 495. Ἡ ὑγρὰ, ἣν καλοῦσιν ἔνιοι φόριμον, ὀνομάζουσιν δὲ καὶ ἱστοριώτεροι πάντες ἐν πᾶσι χωρίοις. *Alumen liquidum: quod aliqui phorimon appellant, quod velut prona, & facile parabile ubique exſiſtat.* Neophytus: Φορίμη, ὑγρὰ ἡ στυπτηρία.

11. *Et quod inficiatur galla.*] Sic Reg. 2. ceterique: & editi, *quod inficiatur galla.* Rectius fortaſſis, *& quod inficiat ut galla.* Id enim mox cenſetur optimum, quod tractantium manus nigritia non inficit.

12. *Paraphoron.*] Παράφορος, doloſum proprie vox ea ſonat: hoc vero loco adulteratum, nec ſincerum. Cave Salmaſium audias, qui in Solin. pag. 1166. περίφορος legi jubet, vocem toti Græciæ inauditam.

13. *Vis liquidi.*] Dioſcor. lib. 5. cap. 123 Δύναμιν δὲ ἔχουσι θερμαντικὴν, στυπτικὴν .... τήκουσαι δὲ καὶ τὰς ἐπὶ τῶν βλεφάρων σάρκας, καὶ τὰ ἄλλα ὑπερσαρκώματα. *Vim habet excalfaciendi, adſtringendi ... palpebrarum carnes, ſimileſque excreſcentias erodendi atque abſumendi*

14. *Melle admixto*, &c.] Dioſc totidem verbis, loc. cit.

15. *Virus alarum*, &c.] Marcellus Empir. cap. 18. pag. 128. & Dioſc. loc. cit.

16. *Concreti aluminis*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit. Ἀρίστη δὲ ὑπάρχει ἡ στυπτηρία σχιστὴ .... ἡ πρόσφατος, λευκὴ δὲ ἢ ἀλίθωδης, ἀλλὰ ἐκβολὴν τριχῶν ἔχουσα πολλὰς θρίξας ἐμφερεῖς· οἷα ἐστὶν ἡ λεγομένη τριχῖτις, γεννωμένη δὲ ἐν Αἰγύπτῳ. *Optimum vero alumen fiſſile .... quod nec aſſuloſe compactum, ſed ſpiſſatum quaſi in capillamenta caneſcentia deliſcens. quale eſt quod*

caneſcentia dehiſcens. Unde quidam trichitin potius appellavere. [17] Hoc fit e lapide, ex quo & chalcitin vocant: ut ſit ſudor quidam ejus lapidis in ſpumam coagulatus. Hoc genus aluminis minus ſiſtit humorem inutilem corporibus. [18] Sed auribus magnopere prodeſt infuſum, vel illitum, vel oris hulceribus, [19] dentibuſque, ſi ſaliva cum eo contineatur. [20] Et oculorum medicamentis inſeritur apte, [21] verendiſque utriuſque ſexus. Coquitur in patinis, donec liquari deſinat.

[22] Interioris eſt alterum generis, [23] quod ſtrongylen vocant. Duæ ejus ſpecies, fungoſum atque omni humore dilui facile: quod in totum damnatur. Melius pumicoſum, & foraminum fiſtulis ſpongiæ ſimile, rotundumque natura, candido propius: cum quadam pinguitudine, ſine arenis, friabile, nec inficiens nigritia. Hoc coquitur per ſe carbonibus puris, donec cinis fiat. Optimum ex omnibus quod Melinum vocant ab inſula Melo, [24] ut diximus. Nulli vis major neque adſtringendi, neque denigrandi, neque indurandi. Nullum ſpiſſius. Oculorum ſcabritias extenuari combuſtum utilius epiphoris inhibendis. Sic & ad pruritus corporis. [25] Sanguinem quoque ſiſtit in totum, foris illitum. Vulſis pilis ex aceto illitum, renaſcentem mollit lanuginem ſummam. Omnium generum vis in adſtringendo: [26] unde nomen Græcis. [27] Ob id oculorum vitiis aptiſſima ſunt. Sanguinis fluxiones inhibet cum adipe. Sic & infantium hulcera. Putreſcentia hulcerum compeſcit cum adipe, [28] & hydropicorum eruptiones ſiccat. [29] Et aurium vitia cum ſucco Punici mali: & unguium ſcabritias, cicatricumque duritias, & pterygia, [30] ac perniones. Phagedænas hulcerum ex aceto, aut cum galla, pari pondere cremata: lepras cum ſucco olerum: cum ſalis vero duabus partibus, [31] vitia quæ ſerpunt: lendes & alia capillorum animalia, permixtum aquæ. [32] Sic & ambuſtis prodeſt, & furfuribus corporum [33] cum ſero picis. Infunditur & dyſentericis. [34] Uvam quoque in ore comprimit, ac tonſillas. [35] Ad omnia, quæ in ceteris generibus diximus, efficacius intelligitur ex Melo advectum. Nam ad reliquos uſus vitæ in coriis laniſque perficiendis, quanti ſit momenti [36] ſignificatum eſt.

LIII. Ab his per ſe omnia ad medicinas pertinentia terræ genera tractabimus. * [1] Samiæ duæ ſunt, [2] quæ collyrium, & quæ aſter appellantur. [3] Prioris laus, ut recens ſit & levis, linguæque glutinoſa. [4] Altera gleboſior, candida. [5] Utraque uritur, ac lavatur. Sunt qui præferant priorem. [6] Proſunt ſanguinem exſpuentibus. [7] Emplaſtriſque quæ ſiccan * Cap. xvi.

Notæ.

trichites, hoc eſt, capillare appellatur. & in Ægypto provenit. Et ſciſſile Celſus appellat, lib. 5. cap 2.

17. *Hoc fit e lapide.*] Nempe ex eo lapide quem chalciten vocant in Cypro, ut dictum eſt lib. 34. ſect. 2. unde & idem aluminis nomen hæſit. Salmaſius, in Solin. pag. 1166. contra omnium codicum fidem, contra ſcriptoris mentem, ſola ingenii ductus conjectura, ſed nunc maxime fallaci, legi ſic ſuadet: *Hoc fit e lapide gleboſo, bolum vocant, ut ſit ſudor*, &c.

18. *Sed auribus.*] Marcellus Empir. lib. de medic. cap. 9. pag. 75. *Alumen cum aceto teres, & ſimul omnia concoques ad tertias: hoc medicamen tepidum auricula infuſum, pus optime purgat, vermes necat: aquam etiam, ſi intraverit, educit.* Et pag. 81. *Alumen mulſo optime dilutum, & lana caſtellatum, dolorem aurium ſanat.*

19. *Dentibuſque.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 14. *Solo pulvere aluminis ſciſſi putres dentium cavernas implebis.* Celſus lib. 6. cap. 9. *Alumen ſciſſile in id foramen conjectum, dentem tenet*, &c.

20. *Et oculorum*, &c.] Dioſc. loc. cit.

21. *Verendiſque.*] Καὶ πρὸς αἰδοῖα ἐπιτήδειον. Dioſcor. loco citato.

22. *Interioris.*] Quod altius in terram abditur.

23. *Quod ſtrongylen.*] Στρογγύλη στυπτηρία, rotundum alumen, a forma ſic nuncupatum, ab ipſo Dioſc. loc. cit.

24. *Ut diximus.*] Sub initium hujus ſect.

25. *Sanguinem . . . . ſiſtit in totum.*] Hoc eſt, omnino ſiſtit, unde unde is profluat, ſive e naribus, ſive ex alvo. Reg. 2. *Siſtit cutem in totum.*

26. *Unde nomen Græcis.*] Στυπτηρία, quod vim habet στυπτικὴν, adſtringentem. Galenus, lib. 9. de fac. ſimp. med. cap. 3. pag. 269.

27. *Ob id oculorum.*] Quæ reliqua deinceps ſectione continentur, hæc totidem fere verbis Dioſc. loc. cit.

28. *Et hydropicorum eruptiones.*] Has ego eruptiones ἐξανθήματα interpretor, hoc eſt, puſulas, puſtulaſve, quæ ſolet plerumque Plinius pituitæ eruptiones appellare.

29. *Et aurium vitia.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 8. *de aurium cauſatione . . . . Si cum illa indignatione dolores, etiam derivatio fuerit ſanioſa, alumen melle & oleo reſolutum infundito.*

30. *Perniones.*] Sic etiam Marcellus Empir. cap. 34. pag. 232.

31. *Vitia quæ ſerpunt.*] Ut hulcera, & eryſipelata.

32. *Sic & ambuſtis.*] Hoc eſt, permixtum aquæ. Oleum adhibet Theodorus Priſcianus, lib. 1. cap. 17. *Alumine ſciſſo cum oleo contrito omnes uſtiones ungo.*

33. *Cum ſero picis.*] Hoc eſt, cum piſſelæo, de quo nos alibi diximus. Vide Notas & Emend. num. XXII.

34. *Uvam quoque*, &c.] Hoc pariter Marcellus Empir. cap. 14. pag. 99. & cap. 15. pag. 106.

35. *Ad omnia.*] Quod ex inſula Melo alumen advehitur, id eſſe præſtantius ceteris ſignificat, & in uſu medicinæ efficacius.

36. *Significatum eſt.*] Sub initium hujus ſect.

Sect. LIII. 1. *Samiæ duæ.*] Genera hæc omnia terrarum, olim in medicinæ uſu frequentia, nunc exolevere penitus, neque perferuntur ad nos. Vide Matthiol in Dioſc. lib. 5. cap. 137. & Aldrov. lib. 2. de metall. cap. 8. pag. 248.

2. *Quæ collyrium.*] Sic Reg. 2. Colb. 3 aliique Sic Pintianus, & alii ante eum. Et quod potiſſimum videtur, Dioſcorides ipſe quoque, lib. 5. cap. 172. qui duo pariter genera Samiæ terræ agnoſcit; alterum quod κολλούριον, alterum quod ἀστὴρ appelletur. Dioſcoridem, ut ſolet, ſequitur Oribaſius, lib. 13. pag. 226. Priori generi collyrii nomen inditum putamus, quod oculorum medicamentis adderetur, quæ collyria vocitantur. Quanquam & eam dotem ei cum altere Samio communem eſſe, non ex Plinio modo, verum etiam ex Marcello Empirico diſcimus, cap 8 pag. 52. ubi collyrium concinnat in primis *ex terra Samia, quam aſtera vocant.*

3. *Prioris laus.*] Dioſc. lib. 5. cap. 172. Τῆς δὲ Σαμίας γῆς τὴν ἄγαν λευκὴν προκριτέον, καὶ ἐλαφρὰν, καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ τὴν γλίσχραν, κολλωδῶς ἐχομένην . . . . οἵα ἐστὶν ἡ τινες κολλούριον καλοῦσι. *E Samia terra præfertur ea quæ maxime candida, levis, & tangenti linguæ glutinis modo adhæreſcens . . . . cujuſmodi eſt quam aliqui collyrium vocant.* Totidem id pariter verbis Oribaſius, lib. 13. Collect. pag. 226.

4. *Altera gleboſior.*] Aſter nimirum. Dioſc. loc. cit. Ὁ δὲ καλούμενος ἀστὴρ, πλακώδης ἐστὶ καὶ πυκνὸς, ὡς ἀκόνη. *Gleboſa e ac denſa in modum cotis.* Vehementer hallucinari eos qui aſterem volunt eſſe Talcum, docet Aldrov. lib. 4 de metall cap 34. pag. 686. multoque accuratius Cæſius noſter, lib. 2. de miner. cap. 2. ſect 6. pag. 148.

5. *Utraque*, &c.] Dioſc. loco cit.

6. *Proſunt*, &c.] Dioſc. loco cit. Aetius, lib 2. cap 6. pag. 49. & Oribaſius, lib. 13. fol. 225.

7. *Emplaſtriſque*, &c.] Aetius, loco cit.

di cauſa componuntur, [8] oculorum quoque medicamentis miſcentur.

LIV. [1] Eretria totidem differentias habet. Namque & alba eſt, & cinerea, quæ præfertur in medicina. Probatur mollitie: [a] [2] & quod ſi ære perducatur, violaceum reddit colorem. [3] Vis & ratio ejus in medendo dicta eſt inter pigmenta.

LV. [1] Lavatur omnis terra (in hoc enim loco dicemus) perfuſa aqua ſiccataque Solibus: iterum ex aqua trita ac repoſita, donec conſidat, & digeri poſſit in paſtillos. [2] Coquitur in calicibus crebro concuſſu.

LVI. [1] Eſt in medicaminibus & Chia terra candicans, effectus ejuſdem, qui Samiæ. Uſus ad mulierum maxime cutem. Idem & [2] Selinuſiæ. Lactei coloris eſt hæc, & aqua dilui celerrima. Eademque lacte diluta, [3] & tectoriorum albaria interpolantur. [4] Pnigitis Eretriæ ſimillima eſt, grandioribus tantum glebis, [5] & glutinoſa: cui effectus idem qui Cimoliæ, infirmior tamen. [6] Bitumini ſimillima eſt ampelitis; [7] Experimentum ejus, ſi ceræ modo accepto oleo liqueſcat, & ſi nigricans colos maneat roſtæ. Uſus ad molliendum diſcutiendumque. Ad hæc [8] medicamentis additur, [9] præcipueque in calliblepharis, & inficiendis capillis.

CAP. XVII. LVII. Cretæ plura genera. [1] Ex iis Cimoliæ duo ad medicos pertinentia, candidum & ad purpuriſſum inclinans. [2] Vis utrique ad diſcutiendos tumores, [3] & ſiſtendas fluxiones aceto aſſumpto. Panos quoque & parotidas cohibet: & lichenas illita, puſulaſque. Si vero aphronitrum & nitrum adjiciatur & acetum, & pedum tumores: ita ut in Sole curatio hæc fiat, & poſt ſex horas aqua ſalſa abluatur. [4] Teſtium tumoribus [5] Cypro & cera addita prodeſt. Et refrigerandi quoque natura cretæ eſt: [6] ſudoreſque immodicos ſiſtit illita. [7] Atque ita papulas cohibet ex vino aſſumpta in balineis. Laudatur maxime Theſſalica, Naſcitur & in Lycia circa Bubonem. [8] Eſt & alius Cimoliæ uſus in veſtibus. Nam Sarda, quæ affertur e Sardinia, candidis tantum aſſumitur, inutilis verſicoloribus: & eſt viliſſima omnium Cimoliæ generum: pretioſior Umbrica, & quam vocant ſaxum. [b] Proprietas ſaxi, quod creſcit in macerando: atque pondere emitur, [c] illa menſura. Umbrica non niſi poliendis veſtibus aſſumitur. Neque enim pigebit hanc quo-

INTERPRETATIO.

a *Et quod.*] Et quod ſi in ære linea ducatur ea ea terra, violacei coloris ea linea fit

b *Proprietas.*] Proprietas ejus cretæ, quam ſaxum vocant, quod creſcit dum aqua maceratur.

c *Illa.*] Sarda menſura emitur.

NOTÆ.

8. *Oculorum.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 52.

Sect. LIV. 1. *Eretria totidem.*] De terræ Eretriæ generibus atque facultatibus, totidem verba facit Dioſc. libro 5. cap. 171.

2. *Et quod ſi ære.*] Dioſcor. loco cit. Ἀρίστη δὲ ὑπάρχει ἡ τῇ χρόᾳ σποδίζουσα, καὶ μαλακὴ ἄγαν· ὥστε τὰ χαλκώματα ὁλκηδὸν χαράσσειν ἰώδη ἀποτελουμένην. *Optima vero habetur ad cinereum colorem vergens, & perquam mollis: quæque ſi per æramenta tractim ducatur, æruginei ſeu violacei coloris lineam efficit.*

3. *Vis . . . dicta eſt inter pigmenta.*] Sect. 21.

Sect. LV. 1. *Lavatur omnis.*] Hæc totidem verbis Dioſc. loco cit.

2. *Coquitur.*] Dioſc. loc. cit. coqui in fictilibus perforatis jubet, ore obturato, ſubditis prunis, quæ follibus continenter perflentur. Oribaſius ſimiliter, lib 13. fol. 225.

Sect. LVI. 1. *Eſt in medicaminibus.*] Dioſc. ad verbum, lib. 5. cap 173. Oribaſius, lib. 13 pag. 226. Galenus, lib. 9. de fac ſimp. med pag 249.

2. *Idem & Selinuſiæ, &c.*] Dioſc. totidem verbis, libro 5. cap. 175. Galenus, Oribaſius, locis cit. A Selinunte porro Siciliæ oppido creditur hæc nomen inveniſſe.

3. *Et tectoriorum albaria.*] Hoc eſt, tectoria parietum, quibus propter vetuſtatem color albus induci ſolitus exoleviſſet, exalbantur Selinuſia terra lacte diluta, renovanturque.

4. *Pnigitis.*] A Pnigeo Libyæ Mareotidis vico nomen accepiſſe credit Agricola: alii a πνίγω derivant, quod eam terram deglutienti periculum ſuffocationis affert. Dioſcor. lib. 5. cap. 177. Ἡ δὲ λεγομένη πνιγῖτις γῆ, τῇ χρόᾳ ὁμοία ἐστὶ τῇ Ἐρετριάδι· ἔστι δὲ ἁδρόβωλος, & cetera totidem verbis cum Plinio, & Galeno, lib. 9. de fac. ſimp. med. pag. 252.

5. *Et glutinoſa.*] Tactu linguæ uſque adeo glutinoſa, ut penſilis hæreat, τῇ τε γλώσσῃ μάλιστα κολλᾶται, ὡς κρεμᾶσθαι.

6. *Bitumini . . . ampelitis.*] Ἀμπελῖτις vocatur, quod vitibus, ταῖς ἀμπέλοις, circumlita, vermes qui vitium oculos erodunt, odore ſuo interimit: vel quod in ea vites felicius proveniunt. Auctores, Aetius, lib 2. cap. 9. pag 49. & Oribaſius, lib. 13. fol. 226. poſt Dioſc. lib. 5. pag. 181. & Galenum, lib 9. de fac. ſimp. med. pag. 251. Jam tum ævo ſuo ægre reperiri terram ampelitidem ſcribit Marcellus Empir. cap. 7. pag. 49. Bitumen verius eſſe quam terram, Agricola: carbones piceæ parvos referre, Dioſcor. loco citato.

7. *Experimentum.*] Sic probat eam Dioſc. loco citato, ut eam anteponat, quæ trita cito liqueſcat, ſi olei aliquantulum affundatur

8. *Medicamentis.*] Et inde alterum ei φαρμακίτιδος nomen, teſte Aetio, loc. cit

9. *Præcipueque, &c.*] Dioſc. & Oribaſius, locis citatis.

Sect. LVII. 1. *Ex iis Cimoliæ, &c.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 5. cap. 176. & Oribaſius, lib. 13. pag. 226. Τῆς δὲ Κιμωλίας ἡ μέν ἐστι λευκή· ἡ δὲ ὑποπόρφυρος. Nomen a Cimolo habet, una e Sporadibus inſulis: unde Ovidius, lib. 7. Metam. verſ. 464. cecinit,

Cretoſaque rura Cimoli.

2. *Vis utrique.*] Aceto nempe diluta. Totidem plane verbis Dioſc. loc. cit Ἐμπίπλησι δὲ ἀμφότεραι ὄξει διαλυθεῖσαι, παρωτίδας, καὶ τὰ ἄλλα φύματα, &c. De parotidibus ſubſcribit & Plinius Valer. lib. 1. cap. 13. & Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 8.

3. *Et ſiſtendas.*] Marcellus Empir. cap 5. pag 44. *Creta Cimolia ex aceto trita, & quam denſiſſime fronti impoſita, pruritum ſiſtit.* Et cap 10 pag. 87 *Creta quoque Cimolia, ex aceto tuſa, quam denſiſſima fronti ejus imponitur, cui ſanguis vel prunis deſcendit.* Celſus, lib. 2. cap 3. *Creta figularis corpori illita album adſtringit.*

4. *Teſtium tumoribus, &c.*] Dioſc. loc. cit Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 25. *Teſtes tumentes Cimolia trita frequenter cum aqua perunges*, &c

5 *Cypro & cera.*] Ita MSS. non *Cypria cera.* Cyprum autem accipe pro oleo cyprino, ut alibi monuimus, aliove, quod ſit optimæ notæ: ceram, pro cerato.

6. *Sudoreſque.*] Celſus, lib. 3. cap 19 *Si ſudor vincit, delinendus homo eſt, vel argenti ſpuma, vel Cimolia creta.*

7 *Atque ita papulas.*] Puſulas, ἐξανθήματα, quæ jejunæ plerumque ſalivæ defricatione curantur.

8. *Eſt & alius*] In dealbandis nimirum veſtibus. Unde *cretata ambitio* Candidatorum, a Perſio appellatur, hoc eſt, petitorum in candida toga, in quam album ex creta apud

Digitized by Google

que partem attingere, cum [9] lex Metella extet fullonibus dicta, quam C. Flaminius, L. Æmilius Cenſores dedere ad populum ferendam. Adeo omnia majoribus curæ fuere. Ergo ordo hic eſt: [a] Primum abluitur veſtis Sardâ, dein ſulphure ſuffitur: mox deſquamatur Cimoliâ, quæ eſt coloris veri. Fucatus enim deprehenditur, nigreſcitque, & funditur ſulphure. Veros autem & pretioſos colores emollit Cimolia, & quodam nitore exhilarat contriſtatos ſulphure. [b] Candidis veſtibus ſaxum utilius a ſulphure, inimicum coloribus. Græcia pro Cimolia [10] Tymphaïco utitur gypſo.

LVIII. [1] Alia creta argentaria appellatur, [2] nitorem argento reddens. Eſt & viliſſima, qua [3] Circum præducere ad victoriæ notam, [4] pedeſque venalium trans mare advectorum denotare inſtituerunt majores. Talemque [5] Publium mimicæ ſcenæ conditorem, [6] & Aſtrologiæ conſobrinum ejus Manilium Antiochum, item Grammaticæ [7] Staberium Erotem, [8] eadem nave advectos videre proavi. * Sed quid hos refero aliquo litterarum honore commendatos? [9] Talem in cataſta videre [10] Chryſogonum Syllæ, Amphionem [11] Q. Catuli, Heronem [12] L. Luculli, [13] Demetrium Pompeii, Augenque Demetrii, quanquam & ipſa Pompeii credita eſt: [14] Hipparchum M. Antonii, [15] Menam & Menecratem Sex. Pompeii, alioſque deinceps, quos enumerare jam non eſt, e ſanguine Quiritium & proſcriptionum licentia ditatos. Hoc eſt inſigne venalitiis gregibus, opprobriumque inſolentis fortunæ: quod & nos adeo potiri rerum vidimus, [16] ut Prætoria quoque ornamenta decerni a Senatu jubente Agrippina Claudii Cæſaris vide-

* CAP. XVIII.

INTERPRETATIO.

a *Primum.*] Primo veſtes abluuntur Sarda creta: deinde ſulphure ſuffumigantur: mox deſquamantur Cimolia, cujus color ſit ſincerus. Fucatus enim deprehenditur, &c.

b *Candidis.*] Candidis veſtibus creta vulgaris, quæ ſaxum vocantur, utilior eſt, poſtquam ſulphure ſunt ſuffitæ: inimica veſtibus, quæ ſint colore aliquo infectæ.

NOTÆ.

fullones additum fuit. Homines quoque tenuiores, cum copia mutandæ togæ non eſſet, tamen ut nitidi ac melioris fortunæ apparerent, ſub dies Ludorum togulam ſuam incretabant. Huc illud Plautinum alludit, in Aulul. ſcena 9. act. 4.

Qui veſtitu & creta occultant ſe ſe, atque ſedent quaſi ſint frugi.

9. *Lex Metella.*] Latam a M. Metello, qui tertium Tribunus plebis fuiſſe dicitur, anno Urbis CCCLIV olim alios ſecuti diximus: nunc timidiores facti, a conſtanti conſenſu librorum omnium diſcedere, religioni ducimus. Itaque legem Metellam repoſuimus. Eſt quidem *Metellus* Cæciliorum cognomen. A nominibus autem propriis, non ab eorum cognominibus, qui leges tulere, appellationem eas accepiſſe non diffitemur. Sed transierat Metelli cognomen in proprium nomen familiæ Metelliorum.

10. *Tymphaico.*] Nomen id gypſi genus habet a Tymphæis Ætoliæ populis, de quibus in Geographicis diximus, lib. 4. ſect. 3. De gypſo Tymphaico rurſum inferius, lib. 36 ſect. 59.

Sect. LVIII. 1. *Alia creta argentaria.*] Diximus de ea dudum, lib. 17. ſect. 4.

2. *Nitorem argento.*] Hoc eſt, argenteis vaſis. Galenus, lib 9. de fac. ſimp. med. pag. 252. Διὸ κỳ ἄνθρωποι λαμπρύνουσιν αὐτῇ τὰ ἐκ τῶν ἀργυρωμάτων.

3. *Circum producere.*] Hoc eſt, metam in Circo creta ſignare, ut conſpicua ſit. Meminit hujus moris obiter Seneca, epiſt. 108. pag 469. *Hanc quam nunc in Circo cretam vocamus*, &c. Plinius, libro 8 ſect. 65. de curſu equorum in Circo: *Peracto legitimo curſu ad cretam ſiſtere*: ſic enim emendavimus, cum prius *ad metam* legeretur. Multa in eam rem Voſſius, in Etymol. verbo, *Calx.*

4 *Pedeſque venalium*] Mancipiorum, quorum gypſatos pedes appellat Ovidius, libro 1. Amor. eleg. 8. verſu 64. Tritum illud Juvenalis:

Nuper in hanc urbem pedibus qui venerat albis.

5. *Publium.*] Quis fuerit hic Publius, adhuc inexploratum: neque enim Syrus ille mimographus eſſe poteſt, qui temporibus Auguſti inclaruit: quem non modo Plinii proavi videre, ſed & pater potuit. In Reg. 2. cod. *Publium Lochium*: in Colb. 3. *P. Lucilium* legitur.

6. *Et Aſtrologiæ.*] Subintellige, conditorem. Cave tamen exiſtimes eum eſſe, cujus Aſtronomicon libri extant: cum is quem Plinius nunc appellat, multo ſit vetuſtior, quippe qui Plinii tantum proavis notus fuerit, ac bello Punico tertio, ut mox dicemus. Sed & externum hominem hunc fuiſſe, ipſum Antiochi nomen declarat.

7. *Staberium Erotem.*] Sic MSS. omnes, non *Taberium.* Suetonius, lib. de illuſtr. Grammat cap. 13. *Laberius Hiera* (lege ex Plinio, *Staberius Eros*) *ſuo hero emptus de cataſta, & propter litterarum ſtudium manumiſſus, docuit inter ceteros Brutum & Caſſium. Sunt qui tradant tanta eum honeſtate præditum, ut temporibus Syllanis proſcriptorum liberos gratis, & ſine mercede ulla in diſciplinam receperit.*

8. *Eadem nave .... videre proavi.*] Hinc eorum omnium ætas intelligitur, in tempus fere devictæ Carthaginis incidiſſe, hoc eſt, ante annos circiter CCXX. quam hæc ſcriberet Plinius: qui libro ſeq. ſect. 4. num. 2. a nepote ad proavum LX. Olympiadas numerat.

9. *Talem in cataſta.*] Cataſta locus fuit, in quo ſervi venales, gypſoque vel creta notati, cuſtodiebantur, & venditioni exponebantur. Vide Theſaurum linguæ Latinæ.

10. *Chryſogonum.*] Syllæ libertum, ſectorem Roſcii Amerini, ut eſt apud Tullium, in orat. pro Roſcio.

11. *Q. Catuli*] Q. Lutatii Catuli, qui poſt Syllæ obitum, Capitolium dedicavit. Egimus de eo ſæpius.

12. *L. Luculli.*] Ejus qui contra Mithridatem bellum geſſit.

13. *Demetrium.*] Seneca, lib. de Tranquill. cap. 8. pag. 682. *Feliciorem tu Demetrium Pompeianum vocas, quem non puduit locupletiorem eſſe Pompeio? Numerus illi quotidie ſervorum, velut Imperatori exercitus, referebatur*, &c. Vide & Plutarchum in Pompeio, pag. 604. Fuit hic Gadarenſis e Syria, ut quidem docet Joſephus.

14. *Hipparchum.*] Ἵππαρχος, apud Plutarch. in Antonio, pag. 950.

15. *Menam, &c.*] De Mena ſeu Menodoro, Sexti Pompeii liberto, claſſiſque præfecto, ac poſtea ad Cæſarem transfuga, vide Dionem, lib 48. pag. 375. & Suetonium in Auguſto, cap. 74. De Menecrate ejuſdem Sexti liberto, idem Dio, pag. 385. De utroque, Appianus, lib. 5. bell. Civil. pag. 718. Sextus Pompeius Magni filius fuit: is quem Appianus & Dio adeo inſaniiſſe finxere, ut ſe Neptuni filium diceret: quoniam in ipſius nummis ſcriptum viderunt, NEPTVNI. At eſt illud pro *Neptunius*, hoc eſt, maris dominus: & eſt ille nummus Sexti, non Magni patris, ut incogitanter alias edidimus.

16. *Ut Prætoria.*] Pallantem Claudii Cæſaris libertum ab ipſo curæ rerum impoſitum, arbitrumque regni factum, Tacitus ait lib. 13 Annal. pag 200. Agrippinæ Claudii uxori ſtupro illigatum, idem, lib. 12. pag. 179. Prætoria ei decreta ornamenta, vetus inſcriptio quam Lipſius refert in Tacitum, pag 588. ſed ſpuria:

TI. CLAVDIVS. AVG L.
PALLAS.
HVIC SENATVS. OB. FIDEM.
PIETATEMQVE. ERGA.
PATRONOS ORNAMENTA.
PRAETORIA DECREVIT.
ET. HS CENTIES QVIN-
QVAGIES. CVIVS. HONORE.
CONTENTVS. FVIT.

rimus libertis: tantumque non cum laureatis faſcibus remitti illo, unde cretatis pedibus adveniſſent.

CAP. XIX. LIX. Præterea ſunt genera terræ proprietatis ſuæ, [1] de quibus jam diximus: ſed & hoc loco reddenda natura. Ex Galata inſula, & circa Clupeam Africæ ſcorpiones necat: Balearis & Ebuſitana ſerpentes.

NOTÆ.

Tacitus ipſe, pag. 188. *Pallanti . . . Pretoria inſignia*, &c.

Sect. LIX. 1. *De quibus jam diximus.*] De terra Galatæ, Clupeæque, dictum ſuperius lib. 5. ſect. 7. De Baleari & Ebuſitana, lib. 3. ſect. 11.

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM XXXV.

NATURALIS HISTORIÆ

C. PLINII SECUNDI.

Sect. 1. I. NEC *ſpatia montis in cubiculo deliteſcentia.*] Ita clare MSS omnes, & editi: quam ſcripturam noſtra quoque, quæ planiſſima eſt, interpretatio tuetur ac defendit: nequicquam conjiciente Salmaſio in hiſt. Aug pag 443. *Nec ſpecla* (vel *ſpecula*) *montis in cubiculo nitentia.* De marmore enim ſolum hic ſermo, non de ſpeculari lapide.

Sect. 2. II *Aliæ foris & circa limina domitarum gentium imagines erant affixis hoſtium ſpoliis, ... exprobrantibus tectis quotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum.*] Prius legebatur, *animorum ingentium imagines.* Pintianus conjiciebat, *alienarum gentium*: Alius, *minorum gentium.* In Reg. 2. *amicorum gentium.* In Colb. 3 *damicorum* Unde haud dubia conjectura, *domitarum* fecimus, cum ſit mos ille hodieque receptus, qui jam tum in uſu fuit, ut hoſtibus detracta ſpolia, ſignaque, affixa domibus, domitarum gentium ſymbola ſint & argumenta. Livius, libro 10. *Quorum domus ſpoliis hoſtium affixis inſignes inter alias fecerentis.* Libro 23 *Qui ſpolia ex hoſte fixa domi haberent.* Suetonius in Nerone, cap. 38. ubi de Urbis incendio: *Tunc præter immenſum numerum inſularum, domus priſcorum ducum arſerunt, hoſtilibus adhuc ſpoliis adornatæ*, &c. Vidit hoc quoque Gronovius.

Ibid. III. *Cum Scipionis Pomponiani tranſiſſet atrium*] Sic MSS. Reg. 2. Colb 3. ceterique: Parmenſis quoque editio, & aliæ vetuſtiores Hermolao. Cur id nomen in *Africani* poſtea immutarint, incertum. Factum ſane temere & imperite. Mox vero ex iiſdem MSS. edidimus, *Salutiones.* (*hoc enim ei fuerat cognomen*) *Africanorum dedecori irrepentes Scipionum nomini* Cum libri vulgati præ ſe ferant, *Salutioni* (*hoc enim ei fuerat cognomen*) *Africanorum dedecore notum irrepentem* &c. At MSS. & ea voce *notum* omnino carent, & *irrepentes Scipionum nomini* exhibent.

Sect. 32. IV. *Ex omnibus aliis naſcuntur, alii fiunt. Naſcuntur Sinopis, rubrica, Paratonium, Melinum, Eretria, auripigmentum.*] Tranſcripſit hunc locum ex Plinio Iſidorus, lib. 19. cap. 7. ex Iſidoro Papias, in Vocabulario: ſed uterque mendoſe: *Colores autem aut naſcuntur, aut fiunt. Naſcuntur, ut Sinopis, rubrica, Paratonium, Melinum, fretia,* (Papias, *fretiæ*) *auripigmentum.* Ubi nemo non intelligit vocem eſſe nihili FRETIA, pro ERETRIA, amanuenſium vitio ſubſtitutam.

Sect. 21. V *Vilis . . . . & ad deprehendenda pura*] Terram Eretriam ait thoraci impoſitam, utilem eſſe ad deprehendendum, cum in thorace pus lateat. Quod cum Dalecampius medicus non intelligeret, in margine admonuit, *ad deprehendenda obſcura* forte legi commodius: hoc eſt, ut in Notis adjecit, ad ea deprehendenda *quæ non patent oculis, quæ in coſta ſub cute latent oſſe vulnera.* Obſtat vero præter omnium exemplarium conſenſum Hippocrates, qui eadem ac Plinius prodidit. Ejus hæc verba ſunt, lib. 3. de morbis, num. 27. pag. 116. Ἢ δ' ὑπὸ πάχεος τὸ ὄχος μὴ ἀποψοφέῃ . . . . μὴ ἐξαπατέεσθαι, ἀλλ' εἰδέναι πύου ἐόντα τὸ θώρηκα πλέον. Ἐς τὴν ἐρετριάδα γῆν ὑγρὴν ἢ λίην τετριμμένην, ἢ χλιαρὴν ἐπιβαλὼν σινδόνιον λεπτὸν, περιπλάσσειν κύκλῳ τὸ θώρηκα· ἢ ὅκα ἂν πρῶτον ξηραίνηται, ταύτῃ χρὴ τάμνειν, ἢ ἐγκαίειν τὰς φρένας, φυλασσόμενος αὐτὸ τῆς φρενός, &c. *Quod ſi præ craſſitudine humor non fluctuet . . . . ne te tamen iſta decipiant: ſed thoracem pure plenum eſſe probe noris. Proinde in Eretria terra liquida, & valde trita, tepidaque, linteum tenue tingito, eoque thoracem circumcirca integito: & qua parte primum reſiccatum fuerit, ea ſecato aut urito, ſub ea enim pus deliteſcit, quam proxime ad ſeptum tranſverſum, cavendo tamen ne hoc ipſum lædas*, &c.

Sect. 33. VI. *In Maianis hortis.*] In edit. Parm. *In Lamianis hortis.* Aliæ quædam, *in Marianis.* Nos *Maianis*, ex Reg. 2. reſcripſimus. Apud Gruterum, pag. 589 PROC HORTORVM. LAMIANORVM. ET. MAIANORVM. Et pag. 601. VILLICO HORTORUM. MAIANORVM.

Sect. 34. VII. *Olympiumque Athenis ab eo pictum.*] In libris ad hunc diem vulgatis, *Clypeumque Athenis.* In Colb. 3. *Olympiumque Jovem.* Hanc vero vocem poſtremam *Jovem*, ceteri non agnoſcunt. *Olympium* itaque retinuimus, ac de Jove, ut oportuit, interpretati ſumus, a Plinio ipſomet admoniti, qui mox ſubjicit, *Coloten Phidiæ diſcipulum, & in faciendo Jove Olympio adjutorem fuiſſe.* Igitur vox ea *Olympius*, quamvis ſola ponatur, Jovem deſignat: ut in Pſal. LXVII, 15 vox illa *Cæleſtis* Deum verum denotat: *Dum diſcernit CÆLESTIS reges*, hoc eſt, qui in cælo habitat.

VIII. *Panænum fratrem ejus, qui clypeum intus pinxit Elide Minervæ.*] Sic libri omnes tum editi, tum manu exarati, Reg. 2. Colb. ceterique: Parm. editio, aliæque ante Hermolaum, qui ſic interpolat: *Clypeum intus pinxit: & in Ægide Minervæ.* Ipſo refragante Plinio, lib. 36. ſect. 55. *In Elide ædes eſt Minervæ, in qua frater Phidiæ Panænus tectorium induxit*, &c. Ibid.

IX. *Et victoria Atheniensium*] Repugnantibus omnibus libris, in quibus & *victoria* legitur, veremur hic & *victoriam* ſcribere, quod nobis olim placuerat. Sect. 36.

X. *Apelles Cous, Olympiade CXII. picturæ plura ſolus prope, quam ceteri omnes, contulit.*] Ita plane MSS. omnes Reg. 2. Colbert 3. & quem Pintianus vidit, & quos Becichemus Scodrenſis ſecutus eſt: præterquam quod ii *propinavit* exhibent, non *prope*: haud dubie mendoſe. At longe corruptius libri ad hunc diem vulgati: *Apelles cuiuſque Olympiade CXII. in pictura provectus, ut plura ſolus prope, quam ceteri omnes, contulerit.* At ubi hic Apellis patria, quæ in aſſignanda unicuique e reliquis diligentiſſimus eſt Plinius? Deinde *in pictura provectus*, Plinianam orationem vix reſipit: ſapit illa maxime, *picturæ plura contulit.* Libro 34. ſect. 19. num. 6. de Lyſippo: *Statuariæ arti plurimum traditur contuliſſe.* Libro 35. ſect 35. de Polygnoto: *Plurimumque picturæ primus contulit.* Sect 36. num. 1. de Apollodoro: *Primusque gloriam penicillo jure contulit.* Ibid.

XI. *Conſumptam eam priore incendio domus Cæſaris in Palatio audio, ſpectatam olim, tanto ſpatio nihil aliud continentem, quam lineas viſum effugientes.* Interpolatus hic locus fœdiſſime in libris vulgatis ad hunc diem ſic legitur: *Conſumptam eam conſtat priore incendio domus Cæſaris in palatio, avide ante a nobis ſpectatum, ſpatioſiore amplitudine nihil aliud continentem*, &c. In Reg. 2. Cod. *Conſumptam . . . . in palatio audio, ſpectatum nobis ante ſpatioſe nihil aliud continentem*, &c. Si prius illud incendium eſt, ut eſſe neceſſe eſt, quod Octavii principatu contigiſſe diximus, tabulam eam quæ tum conſumpta traditur, ſpectatam a ſe Plinius gloriari jure nequit: quare *ſpectatam olim* maluimus: *Tanto* autem *ſpatio* etiam Pintianus approbat. Ibid.

XII. *Fecit nobilem Paralum & Hammoniada.*] In libris fere hactenus editis, auctore Barbaro, *Hemionida.* At in Reg. *Amoniadam.* Colb. 3. *Hamoniadam.* Parm. edit. *Hammoniadam*; quæ noſtræ emendationi omnia egregie favent Quinque fuere ſacræ triremes: ab initio binæ tantum procesſu temporis tres additæ ſunt: priorum altera Salaminia, vel Delia; altera Paralus vocabatur. Poſteriorum alia Antigonis, alia Ptolemais, alia Hammonis. Hæc ſic dicta ſunt, quod per eam victimas Jovi Hammoni mitterent. Ulpianus in Comment. ad Medianam Demoſthenis: Τέτταρες δὲ καὶ ἄλλαι ἦσαν ἱεραί, Ἀντιγονὶς, Πτολεμαΐς, Ἀμμωνιάς, ἐπειδὴ τῷ Ἄμμωνι δι' αὐτῆς τὰς θυσίας ἔπεμπον. Ταύτης δὲ τῆς ἱερᾶς τριήρεως ἡ πόλις ἐπεμελεῖτο, &c. Etymologici auctor: Πάραλος, ἱερὰ τριήρης, ὥσπερ καὶ Ἀντιγονὶς, καὶ Δημητριάς, &c. verbo, ἱεραὶ τριήρεις. Meminit hujuſce Parali navis Cicero in Verrem, orat. 4. num. 135. Nomen habet ab auctore Paralo, de quo lib 7. ſect. 57. Ibid.

XIII. *Aut etiam vindemiantes; ſunt in ejus exemplaribus: Nobiles, paluſtri acceſſu villæ, ſuccollatis ſponſione mulieribus, labantes trepidique feruntur.*] Hunc locum ex fide Regii Cod. 2. Colb. 3. aliorumque reſtituimus: cum prius ita legeretur, interpolante Barbaro: *aut etiam vindemiantes. Sunt in ejus exemplaribus nobiles, paluſtri acceſſu villæ, ſuccollantium ſpecie mulieres, labentes trepidæque feruntur* In Reg. 2. Colb. 3. & Parm. edit. *ſponſione.* Gronovius, *perſonis* pro *ſponſione* ſcribit. Vox porro *ſuccollare* Latina eſt, & Tranquillo quoque nota. Sect. 37.

XIV. *Pinxit & ipſe penicillo parietes Theſpiis, cum reficeren-* Sect. 40.

tur *quondam a Polygnoto pictis.*] Sic libri editi: in M S S. *Theſpis.* Quid ſi *Delphis* potius? Nam de Polygnoto Thaſio, cujus refici nunc pictura dicitur, Plinius ipſe ſupra, ſect. 35. *hic Delphis ædem pinxit*, cui & Pauſaniam adſtipulari diximus.

Ibid. XV. *Dioxippum, qui pancratio Olympia .... coniti vicit · cæteris Nemeæa.*] Quam belle ſic ludum ludit, victoriæ victoriam opponit? cum Olympiis Nemeæa confert, & facili ac ſine pulvere victoriæ alteram laborioſius comparatam In libris hactenus vulgatis · *Cœnum ſtemmata*: At neque pictoris nomen eſt *Cœnus*, nec ſatis idoneum picturæ, quale hic requiritur, argumentum, ſtemmata: multo vero minus *ſcammata*, quæ Salmaſius hoc loco obtrudit, 10 Exerc. ad Solinum, pag. 36.

Sect. 45. XVI. *M. Varro tradit ſibi cognitum Romæ Poſim nomine, a quo facta poma & uvas, ut non poſſes adſpectu diſcernere a veris.*] Libri ad hunc diem editi: *a quo* [...]*as Romæ uvas*, frigide, cum *Romæ* proxime antecesſerit. Mox, *item piſces, ita ut non ſit aſpecta*, &c Rectius eſſet ſane diceret, cum de remotiſſimis Varronis temporibus nunc agatur At Reg. 2. *a quo facta pomæ uvas, item piſces aſpectu ducernere a veris.* Sic & alii pariter codices

Sect. 46. XVII *Vel aſſiduitate fatetur figlinarum opera, dolia ad vina excogitata, ad aquas tubulos, ad balineas mammatos, ad tecta coctilibus, frontatiſque. Ob quæ Numa rex.* &c.] Locum hunc ope Regii codicis 2. ita reſinximus, nihil illius integerrimi exemplaris diſcrepante ſcriptura ab ea quam repræſentamus: præterquam quod *fundamentiſque*, pro *frontatiſque* præfert. Libri vero hactenus editi ſuſdeque omnia vertunt, interpolant, ac peſſumdant, hoc ſcilicet modo · *Vel quæ aſſiduitate ſatiem figlinarum opera imbricibus, tubulis teguliſque ad balineas hamatis, vel ad tecta coctilibus lateribus frontatiſque, aut quæ rota fiunt, etiam fictilibus doliis ad vina excogitatis, & ad aquas. Propter quæ Numa*. &c.

Ibid. XVIII. *Retinet hanc nobilitatem & Arretium in Italia.*] Sic libri omnes editi, & M S S. Turnebus tamen lib. 26. Adverſ. cap. 10. legi jubet, *& Eretum*, quem vicum Sabinorum eſſe Stephanus ait, hodie *Monte Rotondo*: Ἠρητὸς, πόλις Σαβίνων. Unde heminas Ereti Perſius commendat, Satyra 1. At non hic heminæ, ſed vaſa, ut Samia, ſic & Arretina habere nobilitatem dicuntur · neque a Plinio modo, ſed & a Martiale non ſemel. Nam lib. 1. Epig. 54

Sic Arretinæ violant cryſtallina teſtæ.

Et lib 14. Epigr. 98. cujus lemma eſt, *Vaſa Arretina*:

Arretina nimis ne ſpernas vaſa monemus:
Lautus erat Tuſcis Porſena fictilibus.

Tuſca fictilia vocat, quod ſit Etruriæ ſive Tuſciæ oppidum Arretium, *Arezzo*, ubi hodieque primæ commendationis figlina ſunt Arretina. De calicibus Arretinis exſtat illud Virgilio carmen adſcriptum, inter Epigrammata a Pithœo edita, pag. 36.

Arretine calix, menſis decorate paternis,
Ante Mass medico quam bene ſanus eras.

Ibid. XIX. *Et calicum tantum, Surrentum, Aſta, Pollentia · in Hiſpania Saguntum*, &c.] Libri omnes editi fere, in primiſque Elzevir. editio, hic interpungunt, *& calicum tantum. Surrentum*. &c. Ut ad Arretium, de quo proxime antea, non ad Surrentum pariter, ceteraque quæ ſequuntur oppida, calicum dos illa pertineat, & quidem ſola. Atqui ad Arretium ſpectare vaſa quæ in eſculentis adhibentur, caliceſque, ſuperius demonſtravimus · Calices Surrentinos, Saguntinoſque, & Pollentinos laudari a Martiale audio: vaſa eſcaria, non memini uſquam me legere. Itaque ille primum lib. 14. Epigr. 102. cui titulus, *Calices Surrentini*.

Accipe non vili calices de pulvere natos,
Sed Surrentinæ leve toreuma rotæ.

Saguntinos deinde libri ejuſdem Epigr 108. cui lemma præfixum, *Calices Saguntini*:

Quæ non ſolicitus teneat, ſervetque miniſter,
Sume Saguntino pocula ficta luto.

Pollentinos denique lib. 14. Epigr 157. allato a nobis libro octavo, ſect. 78. nota 10. Et de Surrentina, Pollentinaque terra, fingendis calicibus potoriis expetita, exſtat vetus Epigramma Græcum Macedonii, ſane non inelegans, in M S S. noſtris:

Συῤῥέντου τροχίαι, μυλέτιοι χαῖρε κύλικες,
Καὶ Πολλεντίνων γαῖα μελιχρότατον·
Ἐκ γὰρ μὴ τελεσθέντος, ἀφ' ὧν βρομιάδα πηλὸν
Φόρμων Βάκχῳ τέλζομεν χάριτι.

Unguentum redoleas Sorrenti aſperrime pulvis,
Et Pollentinæ mollea gleba plagæ:
Vos ego ſemper amo: de queis ſibi ſumere limum
Miſcendum Bromio Gratia trina ſolet.

Sect. 49. XX. *Pitane in Aſia, & in ulterioris Hiſpaniæ civitatibus, Maxilua & Calento, fiant lateres, qui ſiccati non merguntur in aqua.*] Ita Reg. 2. ceterique codices, totidem apicibus. In libris hactenus editis, *Maſſia & Caleato*, mendoſe. Sed multo corruptiorem Vitruvii locum ex Pliniano emendabis Maxiluam enim in Galliæ civitatem Maſſiliam interpolatores ejus libri transformarunt. *Eſt autem in Hiſpania ulteriore Calentum, & in Galliis Maſſilia, in Aſia Pitane, ubi lateres cum ſunt ducti, & areſacti, projecti natant in aqua. Natare autem eos poſſe ideo videtur, quod terra eſt, de quo ducuntur, pumicoſa.* Lege, *Calentum & Maxilua*: deme cetera.

Ibid. XXI. *Patris, ædes Jovis & Herculis.*] Sic libri editi omnes, manu exarati, quorum ex fide alterum Vitruvii locum ſanamus, lib. 2 cap. 8. pag 29. *De lateribus vero, dummodo ad perpendiculum ſint ſtantes, nihil deducitur: ſed quanti fuerint olim facti, tanti eſſe ſemper æſtimantur. Itaque nonnullis civitatibus, & publica opera, & privatas domos, etiam regias, e latere ſtructas licet videre. Et primum Athenis murum, qui ſpectat ad Hymettum montem: & Pentelenſem. Item parietes in æde Jovis & Herculis lateritias cellas, cum circa lapidea in æde epiſtylia ſint, & columnæ.* Lege, *Item Patris*: ſic enim appoſite oppidum oppido, Athenis Patræ opponuntur.

Sect. 52. XXII. *Sic & ambuſtis prodeſt, & furfuribus corporum cum ſero picis.*] Ita hunc locum reſtituimus ex fide Reg. 2 codicis, cum prius legeretur, *cum ſero & pice.* Neque modo ejus exemplaris auctoritas ad id impulit. Sed & Serapionis medici calculus. namque illius interpres, cap. C C C C X X. de alumine *Quando lavatur*, inquit, *cum aqua picis caput, cum eo auſert furfures capitis*: ut legiſſe plane videatur in Græco, σὺν ὀῤῥῷ πίσσης, hoc eſt, cum piſſelæo, ſive ſero picis. Neque me movet quod apud Dioſcoridem legatur in libris nunc vulgatis, σὺν ὀρόβῳ ἢ πίσσῃ. Quis enim aut illos ab omni culpa præſtet, aut piſſelæum neget cum alumine ſimul permixtum ad pityriaſin prodeſſe, quod & Plinii codices, M S S. & Serapion aſſeverat?

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXXVI.

I. LAPIDUM natura reſtat, hoc eſt, præcipua morum inſania; etiam ut gemmæ cum ſuccinis, atque cryſtallinis, murrhiniſque ſileantur. Omnia namque quæ uſque ad hoc volumen tractavimus, hominum cauſa genita videri poſſunt. Montes Natura ſibi fecerat [a] ad quaſdam compages telluris viſceribus denſandas, ſimul ad impetus fluminum domandos, fluctuſque frangendos, ac minime quietas partes coërcendas duriſſima ſui materia. Cædimus hos, trahimuſque, nulla alia, quam deliciarum cauſa, quos tranſſcendiſſe quoque mirum fuit. In portento prope majores habuere Alpes ab Hannibale exſuperatas, & poſtea a Cimbris: nunc ipſæ cæduntur in mille genera marmorum: promontoria aperiuntur mari, & rerum natura agitur in planum. Evehimus ea, quæ ſeparandis gentibus pro terminis conſtituta erant: naveſque marmorum cauſa fiunt: ac per fluctus, ſæviſſimam rerum naturæ partem, huc illuc portantur juga, majore etiamnum venia, quam cum ad frigidos potus [1] vas petitur in nubila, cæloque proximæ rupes cavantur, ut bibatur glacie. Secum quiſque cogitet, cum pretia horum audiat, cum vehi trahique moles videat, quam ſine his multorum fuerit beatior vita: iſta facere, immo verius pati mortales, quos ob uſus, quaſve ad voluptates alias, niſi ut inter maculas lapidum [b] jaceant? ceu vero non tenebris noctium dimidiæ parti vitæ cujuſque gaudia hæc auferentibus. CAP. I.

II. Ingens iſta reputantem ſubit etiam antiquitatis rubor. [1] Exſtant Cenſoriæ leges, [2] glandia in cœnis, [3] glireſque, & alia dictu minora apponi vetantes. Marmora invehi, & maria hujus rei cauſa tranſiri, quæ vetaret, lex nulla lata eſt. * Dicat fortaſſis aliquis: non enim invehebantur. Id quidem falſo. Trecentas LX. columnas [4] M. Scauri Ædilitate ad ſcenam theatri temporarii, & vix uno menſe futuri in uſu, viderunt portari [c] ſilentio legum. Sed publicis nimirum indulgentes voluptatibus. Idipſum cur? aut qua magis via irrepunt vitia, quam publica? Quo enim alio modo in privatos uſus illa venêre, ebora, aurum, gemmæ? aut quid omnino Diis relinquimus? Verum eſto, indulſerint publicis voluptatibus: etiamne tacuerunt maximas earum, [5] atque adeo duodequadragenûm pedum [6] Lucullei marmoris, in atrio Scauri collocari? Nec clam illud occulteque factum eſt. * CAP. II.

INTERPRETATIO.

a *Ad quaſdam.*] Ad quaſdam terræ partes, quibus ceteræ compaginantur, in telluris viſceribus comprimendas ac denſandas.

b *Jaceant.*] Cubent, dormiantque: perinde quaſi non detrahat hæc gaudia nox dimidiæ parti vitæ uniuſcujuſque noſtrum.

c *Silentio.*] Nulla interim lege in contrarium lata.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Vas petitur in nubila.*] Quæritur vas cryſtallinum, in montium juga, quæ nubila contingunt. Uſus ea forma loquendi ſæpenumero Plinius. Libro 9. ſect. 54. *margaritas ait in inſulas peti.* Libro 14. ſect. 5. *in Rubrum litus Indicumque merces petitas.* Libro 30. ſect. 21. *voluminibus Dardani in ſepulcrum ejus petitis* Et exempla alia Index ſuppeditabit. Cryſtallum aliud nihil eſſe quam glaciem concretam longo annorum ſpatio Plinius credidit.

Sect. II. 1. *Exſtant Cenſoria leges.*] Jam ſupra laudatæ a Plinio, lib. 8 ſect. 82.

2. *Glandia in cœnis.*] Glandium Priſcianus partem eſſe inteſtinorum putat Verius: alii tubera in carne, ceu glandulas, præſertim in apro circa cervicem, ubi ſunt glandulæ. Hæc enim hujus vocis acceptio eſt apud Plinium, lib. 26. ſect. 73. Plautus in Captivis, act 4. ſc 4.

Adveniens deturbavit totum cum carne carnarium

Arripuit gladium, prætruncavit tribus tergoribus glandia.

Et in Curcul. act. 2. ſc. 2. verſ. 44.

Pernam, abdomen, ſumen, ſuis glandium.

3. *Glireſque.*] Inter convivales delicias glirium uſus celeber olim fuit. Petronius in Satyr. pag. 101. *Ponticuli ferruminati ſuſtinebant glires melle & papavere ſparſos.* Ammianus Marcell. lib. 28 pag. 371. *Ponuntur etiam in conviviis trutinæ, ut appoſiti piſces, & volucres ponderentur, & glires.* De eorum ſaginatione videndus Apicius, lib. 8. cap. 9.

4. *M. Scauri Ædilitate.*] De qua inferius ſect. 24. num. 7.

5. *Atque adeo duodequadragenûm.*] Dicetur de iis loco proxime citato.

6. *Lucullei marmoris.*] De quo ſect. 8.

a 7 Satiſdari ſibi damni infecti coëgit redemptor cloacarum, 8 cum in Palatium extraherentur. Non ergo in tam malo exemplo moribus cavere utilius fuerat? b Tacuere tantas moles in privatam domum trahi præter 9 fictilia Deorum faſtigia.

Cap. III. III. Nec poteſt videri Scaurus rudi & hujus mali improvidæ civitati obrepſiſſe 1 quodam vitii rudimento. 2 Jam L. Craſſum Oratorem illum, qui primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem Palatio, Hymettias tamen nec plures ſex, aut longiores duodenûm pedum, M. Brutus in jurgiis ob id Venerem Palatinam appellaverat. Nimirum iſta omiſere moribus victis: fruſtraque interdicta quæ vetuerant cernentes, nullas potius, quam irritas, eſſe leges maluerunt. Sed & qui ſequentur, meliores eſſe nos probabunt. Quis enim tantarum hodie columnarum atrium habet? Sed prius, quam de marmoribus dicamus, hominum in iis 3 proferenda judicamus pretia. Ante igitur artifices percenſebimus.

Cap. IV. IV. 1. Marmore ſcalpendo primi omnium inclaruerunt 1 Dipœnus & Scyllis, geniti in Creta inſula, etiamnum 2 Medis imperantibus, priuſque quam Cyrus in Perſis regnare inciperet, hoc eſt, Olympiade circiter L. Ii Sicyonem ſe contulere, quæ diu fuit officinarum omnium metallorum patria. Deorum quorumdam ſimulacra publice locaverant Sicyonii, quæ prius quam abſolverentur, artifices injuriam queſti abierunt in Ætolos. Protinus Sicyonem fames invaſit ac ſterilitas, mœrorque dirus. Remedium petentibus Apollo Pythius affuturum reſpondit, ſi Dipœnus & Scyllis Deorum ſimulacra perfeciſſent. Quod magnis mercedibus obſequiiſque impetratum eſt. Fuere autem ſimulacra ea 3 Apollinis, 4 Dianæ, Herculis, Minervæ, quod e cælo poſtea tactum eſt.

Cap. V. 2. Cum ii eſſent, jam fuerant in Chio inſula Malas ſculptor, dein filius ejus Micciades, ac deinde nepos Anthermus Chius, cujus filii 5 Bupalus & Anthermus clariſſimi in ea ſcientia fuere, Hipponactis poetæ ætate, quem certum eſt LX. Olympiade fuiſſe. Quod ſi quis horum familiam ad proavum uſque retro agat, inveniet artis ejus originem cum Olympiadum origine cœpiſſe. 6 Hipponacti notabilis fœditas vultus erat: quamobrem imaginem ejus laſcivia jocorum ii propoſuere ridentium circulis. Quod Hipponax indignatus, 8 amaritudinem carminum diſtrinxit in tantum, ut credatur aliquibus ad laqueum eos compuliſſe: quod falſum eſt. Compluta enim in finitimis inſulis ſimulacra, poſtea fecere, ſicut in Delo, quibus ſubjecerunt carmen, 9 non vitibus tantum cenſeri Chium, ſed & operibus Anthermi filiorum. 10 Oſtendunt & Iaſii Dianam manibus eorum factam. Et in ipſa Chio narrata eſt operis eorum Dianæ facies in ſublimi poſita, cujus vultum intrantes triſtem, exeuntes hilaratum putant. Romæ ſigna eorum ſunt 11 in Palatina æde Apollinis in faſtigio, & in omnibus fere quæ Divus Auguſtus fecit. Patris quoque eorum & Deli fuere opera, in Leſbo & inſula. Dipœni quidem Ambracia, 12 Argos, Cleonæ, operibus refertæ fuere.

INTERPRETATIO.

a *Satiſdari*.] Promitti ſibi per vadem coëgit is, qui cloacas reficiendas locarat, damnum farciendum quod cloacis inferrent plauſtra, dum ex columnæ veherentur in Palatium.

b *Tacuere*.] Et tacuere illi tamen, cum videre tantas moles trahi in privatas domos, præter oculos Deorum, quorum templis fictilia ſunt faſtigia.

NOTÆ.

7. *Satiſdari*.] Satiſdare dicimur adverſario noſtro, cum pro eo quod a nobis petit, ita cavemus, ut cum hoc nomine ſecurum faciamus, datis fidejuſſoribus. Damnum infectum eſt damnum nondum factum, quod futurum veremur. Gloſſæ: Damni infecti, *ἀγγυη ζημίας μελλούσης*.

8. *Cum in Palatium*.] Ubi Scauri domus fuit, decima Urbis regione.

9. *Fictilia Deorum faſtigia*.] Superiore libro, ſect. 45. *Fictilem Jovem fuiſſe .... fictiles in faſtigio templi ejus quadrigas.* Et ſect. 43 ubi de plaſtice: *Hinc & faſtigia templorum orta.*

Sect. III. 1. *Quodam vitii rudimento*.] Quaſi tum primum irrepente in urbem eo vitio. Ita rectius viſum eſt, quam quod prius legebatur, *quodam vota*. In Reg. 2. & Colb. 3. *uti*.

2. *Jam L. Craſſum*.] Vide lib. 17. ſect. 1.

3. *Proferenda judicamus*.] Sic MSS. Editi, *preferenda ducimus*.

Sect. IV. 1. *Dipœnus & Scyllis*.] *Δίποινος καὶ Σκύλλις*. Hos alii Dædali diſcipulos, filios alii fuiſſe volunt, inquit Pauſanias, lib. 2. Corinth. pag. CXI. *Σκύλλις καὶ Δίποινος, Κρητικοί, οἱ μετὰ ἀνδριαντοποιοί*, inquit Clemens Alex. in Protrept. pag. 31.

2. *Medis imperantibus*.] Aſtyage ultimo Medorum rege, cui Cyrus deinde, ejus ex filia nepos, ex patre Cambyſe Perſa, ſucceſſit.

3. *Apollinis*.] Id ſimulacrum ab Scyllidis Dipœnique diſcipulis abſolutum tradit Pauſanias, libro cit. pag. 146.

4. *Dianæ*, &c.] De his operibus Clemens Alex. loc. cit. *Σκύλλις καὶ Δίποινος ἀγαλματοποιοὶ ἐγένοντο. Τούτω δὲ τοὶ ἐν Ἄργει τῶν Διοσκούρων τὰ ἀγάλματα κατεσκευάσατον, καὶ τὸν ἐν Τίρυνθι Ἡρακλέους ἀνδριάντα, καὶ τὸ τῆς Μουνυχίας Ἀρτέμιδος ξόανον ἐν Σικυῶνι.* *Scyllis & Dipœnus vocabantur qui & imagines Caſtoris & Pollucis, quæ ſunt Argis, & effigiem Herculis, quæ eſt Tirynthe, & Munychiæ Dianæ in Sicyone ſtatuam fecerunt.*

5. *Bupalus & Anthermus*.] Vide Notas & Emend. num. 1. Bupali meminit Pauſanias in Meſſeniacis, pag. 274. & in Bœoticis, pag. 596. Athenidis Suidas, verbo Ἱππῶναξ. Sic enim appellat pro Anthermo. Horatius Epod. carm. VI. Hipponax, *acer hoſtis Bupalo*.

6. *Hipponactis*.] Epheſius fuit, Iamborum carminum ſcriptor. Vide Suidam. Meminit ejus & Athenæus, lib. 12. pag. 562. At Proclus in Chreſtomathia, ut Photius refert in Bibl. cod. CCXXXIX. pag. 984. Hipponactem ait Darii temporibus floruiſſe, hoc eſt, Olympiade LXVIII. Ὁ δὲ Ἱππῶναξ κατὰ Δαρεῖον ἤκμαζεν.

7. *Quamobrem*.] Refert hoc quoque Suidas, loco cit.

8. *Amaritudinem carminum*.] Quæ illi pro telo fuit. Vide Notas & Emend. num. I.

9. *Non vitibus tantum*.] Laudatiſſima enim ea Chio vina, ut diximus lib. 14. ſect. 9.

10. *Oſtendunt & Iaſii*.] Urbs eſt Cariæ Iaſus, de qua lib. 5. ſect. 29.

11. *In Palatina*.] In æde quam Apollini dedicavit Auguſtus in Palatio, decima Urbis regione.

12. *Argos*.] Ibi ſane Caſtoris & Pollucis ſtatua a Dipœno facta viſebatur, ut ex Clemente Alex. paulo ante diximus.

Omnes autem tantum candido marmore uſi ſunt e Paro inſula, quem lapidem cœpere [13] lychniten appellare, quoniam ad lucernas in cuniculis cæderetur, ut auctor eſt Varro: multis poſtea candidioribus repertis, nuper etiam [14] in Lunenſium lapicidinis. [15] Sed in Pariorum mirabile proditur, gleba lapidis unius cuneis dividentium ſoluta, [16] imaginem Sileni exſtitiſſe.

3. Non omittendum, hanc artem tanto vetuſtiorem fuiſſe, quam picturam, aut ſtatuariam, quarum utraque cum Phidia cœpit, LXXXIII. Olympiade, poſt annos circiter [17] trecentos triginta duos. Et ipſum Phidiam tradunt ſcalpſiſſe marmora, [18] Veneremque ejus eſſe Romæ [19] in Octaviæ operibus eximiæ pulcritudinis. [20] Alcamenem Athenienſem (quod certum eſt) docuit in primis nobilem, cujus ſunt opera Athenis complura in ædibus ſacris, [21] præclaraque Venus extra muros, quæ appellatur Aphrodite [22] ἐν Κήποις. Huic ſummam manum ipſe Phidias impoſuiſſe dicitur. [23] Ejuſdem diſcipulus fuit Agoracritus Parius, [24] ei ætate gratus. [25] Itaque e ſuis operibus pleraque nomini ejus donaſſe fertur. [26] Certavere autem inter ſe ambo diſcipuli Venere facienda. Vicitque Alcamenes [a] non opere, ſed civitatis ſuffragiis, contra peregrinum [b] ſuo faventis. Quare Agoracritus ea lege ſignum ſuum vendidiſſe traditur, ne Athenis eſſet, & appellaſſe [27] Nemeſin. [28] Id poſitum eſt Rhamnunte pago Atticæ, quod M. Varro omnibus ſignis prætulit. [29] Eſt & in Matris Magnæ delubro in eadem civitate Agoracriti opus.

4. [30] Phidiam clariſſimum eſſe per omnes gentes, quæ Jovis Olympii famam intelligunt, nemo dubitat: ſed ut merito laudari ſciant, etiam qui opera ejus non viderunt, proferemus argumenta parva & ingenii tantum. Neque ad hoc Jovis Olympii pulcritu-

Interpretatio.

a *Non opere.*] Non operis præſtantia.

b *Suo.*] Civi ſuo.

Notæ.

13. *Lychniten.*] Λυχνίτην, quaſi lucernarium. Idcirco & λίθῳ λυχνέῳ appellat Callixenus Rhodius apud Athen. lib. 5. pag. 205.

14. *In Lunenſium*] In Italia. Gruteri Inſcriptio, pag. 593 TABVLARIVS MARMORVM LVNENSIVM

15. *Sed in Pariorum.*] Subintellige, lapicidinis. Simile eſt quod Cicero narrat, lib. 1 de Divin num. 23. ex Carneade, *in Chiorum lapicidinis ſaxo diffiſſo caput exſtitiſſe Paniſci.*

16. *Imaginem Sileni.*] Quem Bacchi nutritium fuiſſe, vel pædagogum ferunt.

17. *Trecentos triginta duos.*] Ab inſtitutis Olympiadibus. Nam, uti Plinius hac ſect. dixit, num 2. *Si quis Bupali & Athenidis familiam ad proavum uſque retro agat, inveniet artis ejus originem cum Olympiadum origine cœpiſſe.* Et ſane Olympiades octoginta tres completæ annos plane totidem efficiunt, hoc eſt, CCCXXXII. Hunc locum præpoſtere accepit Marſilius Cagnatus, lib 4. Var. Obſerv. cap. 8. pag. 267. perinde quaſi Plinius voluiſſet Olympiadem LXXXIV. in annum Urbis incidere trecenteſimum XXXII.

18. *Veneremque.*] Ex Pario lapide. Pauſanias lib 1. Attic. pag 27.

19. *In Octaviæ operibus.*] Hoc eſt, in Octaviæ porticibus & ſcholis, ut diximus lib 35 ſect. 37. & 40.

20. *Alcamenem.*] Ἀλκαμένης, de quo multa idem Pauſanias in Eliac prior. pag 305. in Bœot pag. 559. & alibi paſſim. Diximus de eo jam antea, lib 34. ſect. 19.

21 *Præclaraque Venus.*] Pauſanias in Atticis, pag 33. Τὸ δὲ ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης τῆς ἐν Κήποις, ἔργον ἐστὶν Ἀλκαμένους, καὶ τῶν Ἀθήνῃσιν ἐν ὀλίγοις θέας ἄξιον. *Quod in Hortis Veneris ſignum cernitur, Alcamenis opus fuit, & inter ea quæ Athenis cum admiratione ſpectantur, ſummum obtinet locum.* Meminit & Lucianus, in Imaginibus.

22. Ἐν Κήποις.] In hortis Regiuncula hæc Athenis fuit, proxime templum Apollinis, ubi & ædes Veneris Οὐρανίας ſive Cæleſtis. Eſt autem appellata Græce Ἀφροδίτη Venus, ut quidem arbitramur, non διὰ τὸν τοῦ ἀφροῦ γόνον, eo quod e maris ſpuma ſit enata: neque enim id etymologiæ leges ferunt: ſed ex ἁλὶ & ῥόδινος mutata in ἁλὶ tenui in aſpiratam, ob ſequentem litteram ῥ: ita ut ſit Ἀφροδίτη, pro αἰφροδίνη, *roſei coloris ſimilis*, ob venuſtatem: unde & *auream* χρυσῆν Ἀφροδίτην vocat Heſiodus in Ἔργοις, verſu 65

23. *Ejuſdem diſcipulus.*] Phidiæ ſcilicet. Pauſanias in Bœot. pag. 593. Τέχνη Ἀγορακρίτου, μαθητοῦ δὲ καὶ ἐρωμένου Φειδίου.

24. *Ei ætate gratus*] Hoc eſt, propter ætatem. Vide Notas & Emend num. II.

25 *Itaque e ſuis*] Tzetzes, Chil. 7. hiſt. 154 Suidas item & Heſychius, verbo Ῥαμνουσία Νέμεσις.

26. *Certavere . . . . ambo.*] Alcamenes Athenienſis, & Agoracritus Parius.

27. *Nemeſin.*] Appellari ſignum illud artifex Agoracritus voluit pro Venere Nemeſin, ſubſcripto eo nomine, hoc eſt, Ultricem deam. Id vero de induſtria fecit, ut ſi quis illud loco movere, aut transferre vellet Athenas, vindictam a Dea metueret Nemeſis alterius, hoc eſt, Deæ officiorum monitricis, effigies quæ fuerit, diſces ex gemino Epigrammate, quod in Anthologia exſtat, lib 4. cap. 12. de ſtatua Nemeſeos, εἰς στήλην Νεμέσεως.

Ἡ Νέμεσις προλέγει τῷ πήχεϊ, τῷ τε χαλινῷ,
Μήτ' ἄμετρόν τι ποιεῖν, μήτ' ἀχάλινα λέγειν.

Grotio interprete:

Hæc Nemeſis frenum geſtans normamque monebit
Nil effrene loqui, nil facere abſque modo.

Ejuſdem argumenti alterum:

Ἡ Νέμεσις πῆχυν κατέχω. τίνος οὕνεκα; λέξεις.
Πᾶσι παραγγέλλω, μηδὲν ὑπὲρ τὸ μέτρον.

Normam geſto manu Nemeſis: cur, quæris, oportet:
Abſque modo cunctis ſuadeo ne quid agant

Fuit & alia Athenienſium Nemeſis, in quam Theæteti Scholaſtici epigramma ibidem legitur: Θεαιτήτου Σχολαστικοῦ εἰς τὴν Ἀθήνησι Νέμεσιν.

Χιονέην με λίθον πολυπαυξίον ἐκ σκοπιάων
Λαοτόμος τμήξας πετροτόμοισιν ἀκίσι
Μῆδοι ἐποσσυπέρευσιν, ὅπως ἀνδρείκελα τεύξῃ
Τῆς ἀπ' Ἀθηναίων σύμβολα καμμονίης
Ὡς δὲ δαϊζομένοις Μαραθὼν ἐκτύπησε Πέρσαις,
Καὶ νέες ὀκκοπόρευν χεύμασιν ἀφρολέοις,
Ἔξεσαν Ἀδρήστειαν ἀρεσσαμένης Ἀθήνης,
Δαίμονα ὑπερφιάλοις ἀντίπαλον μερόπων.
Ἀντισηκωτήν εἰμι ἐλπίδος· εἰμὶ δὲ καὶ σὺν
Νίκη Ἐρεχθείδαις, Ἀσσυρίοις Νέμεσις.

Me niveum viva lapidem de rupe cecidit,
Marmoream rumpens cuſpide duritiem,
Perſa daret cum vela Notis, ut fingeret ex me
De Cecropis victrix gente trophæa manus.
Cladibus at Marathon poſtquam reſonavit Eois,
Perque cruore rubens æquor iere rates:
Fecit Adraſteam de me gens fortis Athenæ,
Ulciſci ſolitam facta ſuperba Deam.
Spei ego libratas teneo. Victoria nam ſum
Cecropidis: Nemeſis nec minus Aſſyriis.

28. *Id poſitum eſt Rhamnunte.*] De Rhamnunte diximus, lib. 4. ſect. 11 Mela, lib. 3. pag. 33. *Rhamnus parva, illuſtris tamen, quod in ea eſt Phidiaca Nemeſis.* Heſychius, pag. 811. Ῥαμνουσία Νέμεσις. Ἐν Ῥαμνοῦντι Νεμέσεως ἵδρυται ἄγαλμα δεκάπηχυ, ὁλόλιθον, ἔργον Φειδίου, ἔχει δὲ ἐν τῇ χειρὶ μηλέας κλάδον. *Simulacrum denum cubitorum, e ſolido lapide, ramum manu geſtans arboris mali.* Ex eo ramo tabellam pependiſſe, Zenobius auctor eſt Cent. 5. Prov. 82. πλήσμιόν τι μέτρον, in qua ſcriptum, ΑΓΟΡΑΚΡΙΤΟC. ΠΑΡΙΟC. ΕΠΟΙΗCΕΝ.

29. *Eſt & in Matris Magnæ.*] Hoc eſt, Naturæ magnorum animorum genitricis.

30. *Phidiam.*] De eo diximus lib. 34. ſect. 19 ſub initium. De Jove Olympio Valerius Maximus eleganter, lib. 3. cap. 7. pag. 181.

dinc utemur, non Minervæ Athenis factæ amplitudine, cum ſit ea cubitorum viginti ſex; ebore hæc & auro conſtat: ſed ſcuto ejus, [31] in quo Amazonum prælium cælavit intumeſcente ambitu parmæ: ejuſdem concava parte [32] Deorum & gigantum dimicationem: in ſoleis vero [33] Lapitharum & Centaurorum: a [34] adeo momenta omnia capacia artis illi fuere. [35] In baſe autem quod cælatum eſt, Pandoras geneſin appellavit: [36] Ibi Dii ſunt xx. numero naſcentes, [37] Victoria præcipue mirabili. Periti mirantur [38] & ſerpentem, [39] ac ſub ipſa cuſpide æream ſphingem. Hæc ſunt obiter dicta de artifice numquam ſatis laudato: ſimul ut noſcatur illam magnificentiam æqualem fuiſſe & in parvis.

5. [40] Praxitelis ætatem inter ſtatuarios diximus, qui marmoris gloria ſuperavit etiam ſemet. Opera ejus ſunt Athenis in Ceramico: ſed ante omnia, & non ſolum Praxitelis, verum & in toto orbe terrarum, [41] Venus, quam ut viderent multi, navigaverunt Gnidum. Duas fecerat, ſimulque vendebat, alteram velata ſpecie, quam ob id quidem prætulerunt, [42] quorum conditio erat, Coï, cum alteram etiam eodem pretio detuliſſet, ſeverum id ac pudicum arbitrantes: rejectam Gnidii emerunt, immenſa differentia famæ. Voluit eam poſtea a Gnidiis mercari rex [43] Nicomedes, totum æs civitatis alienum, quod erat ingens, diſſoluturum ſe promittens. Omnia perpeti maluere, nec immerito: illo enim ſigno Praxiteles nobilitavit Gnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conſpici poſſit undique effigies Deæ, favente ipſa, ut creditur, facto. Nec minor ex quacumque parte admiratio eſt. [44] Ferunt amore captum quemdam, cum delituiſſet noctu ſimulacro cohæſiſſe, ejuſque cupiditatis eſſe indicem maculam. Sunt in Gnido & alia ſigna marmorea illuſtrium artificum: Liber Pater [45] Bryaxidis: & alter Scopæ, & Minerva: b nec majus aliud Veneris Praxiteliæ ſpecimen, quam quod inter hæc ſola memoratur. Ejuſdem eſt & Cupido objectus [46] a Cicerone Verri, ille propter quem Theſpiæ viſebantur, nunc [47] in Octaviæ ſcholis poſitus. [48] Ejuſdem & alter nudus in Pario colonia Propontidis, par Veneri Gnidiæ nobilitate, & injuria. Adamavit enim eum Alchidas Rhodius, atque in eo quoque ſimile amoris veſtigium reliquit. Romæ Praxitelis opera ſunt, [49] Flora, [50] Triptolemus, [51] Ceres [52] in hortis Servilii: [53] Boni Eventus, [54] & Bonæ For-

INTERPRETATIO.

a *Adeo.*] Adeo partes quæque minime in ea ſtatua capaces et viſæ ſunt alicujus artis & figuræ recipiendæ.

b *Nec majus.*] Nec major commendatio eſſe poteſt Veneris illius Praxiteliæ, quam quod ſola inter tot ſigna, *quæ Cnidos habet*, memoratur

NOTÆ.

31. *In quo Amazonum.*] Tradit hoc ipſum Pauſanias, lib. 1. ſive in Attic. pag. 19. & 43. Amazones aliquando aſſumptis Scytharum auxiliis in Atticam incurſarunt, ut auctor eſt Juſtinus, lib. 2. victas tum eſſe a Theſeo Pauſanias idem ait in Atticis.

32. *Deorum & gigantum dimicationem.*] Quam deſcribit Ovidius, lib. 1. Metam verſ. 151.

33. *Lapitharum*] De hoc certamine ob raptum matronarum initio, vide Hyginum, fab. 33. & Ovidium lib. 12. Metam. verſ. 240.

34. *Adeo momenta omnia capacia artis.*] In libris hactenus editis, *compacta artis.* In Reg. 2. *catacta.* Nos cum Gronovio *capacia* ſcripſimus. In Colb. 3. hoc tantum: *adeo momenta omnis artis illi fuere.*

35. *In baſe autem.*] Pauſanias, loco cit. pag. 43. & 44. Ἔστι δὲ τῷ βάθρῳ τοῦ ἀγάλματος ἐπειργασμένη Πανδώρας γένεσις. De Pandora Heſiodum vide, ceteroſque mythologos. Mulierem fuiſſe fabulantur, Vulcani opus e luto, cui Dii ſinguli ſua dona dederint: Pallas ſapientiam, Venus decorem, Apollo muſicam. Unde Pandora dicitur, quaſi omnium donum, vel ab omnibus donata, vel omnis generis rebus pollens.

36. *Ibi.*] In eadem baſe.

37. *Victoria.*] Fuit hæc altitudine cubitorum fere quaternûm; Καὶ Νίκην τε ὅσον τεσσάρων πηχῶν, ex ebore. Pauſan. lib. 1. Attic pag. 43.

38. *Et ſerpentem.*] Pauſan. loc. cit. Καί οἱ πρὸς τοῖς ποσὶν ἀσπίς τε κεῖται, καὶ πλησίον τοῦ δόρατος δράκων ἐστίν· εἴη δ᾽ ἂν Ἐριχθόνιος οὗτος ὁ δράκων. *Jacet ad pedes ſcutum: ad imam haſtam draco, quem Erichthonium eſſe exiſtimare poſſis.*

39. *Ac ſub ipſa cuſpide.*] Alteram præterea Sphingis effigiem in caſſide cælatam fuiſſe auctor eſt Pauſanias loc. cit. Μέσῳ μὲν οὖν ἐπίκειταί οἱ τῷ κράνει Σφιγγὸς εἰκών.

40. *Praxitelis ætatem . . . diximus.*] Libro 34. ſect. 19.

41. *Venus.*] In illud ſimulacrum exſtant Epigrammata perelegantia in Anthol. lib. 4. cap. 12. quorum illud primum Antipatri:

Τίς λίθον ἐψύχωσε; τίς ἐν χθονὶ Κύπριν ἐσεῖδε;
Ἵμερον ἐν πέτρῃ τίς τόσον εἰργάσατο;
Πραξιτέλους χειρῶν ὅδε που πόνος· ἢ τάχ᾽ Ὄλυμπος
Χηρεύει, Παφίης ἐς Κνίδον ἐρχομένης.
Quis lapidi ſpirare dedit? quis Cyprida vidit
In terris? quantum marmor amoris habet?
Praxitelis manus eſt: Venere, ut puto, regna cæli
Jam carent: ad Cnidios venit ut ipſa Venus.

Et ſextum ab illo, Eveni:

Παλλὰς καὶ Κρονίδαο συνευνέτις εἶπον ἰδοῦσαι
Τὴν Κνιδίην, ἀδίκως τὸν Φρύγα μεμφόμεθα.
Ut Cnidiam videre Jovis ſoror atque Minerva,
Dixerunt: querimur non bene de Paride.

42. *Quorum conditio.*] Hoc eſt, optio. Cicero, pro Cluent. num. 14. *Sed cum eſſet hæc illi propoſita conditio, ut aut juſte pieque accuſaret, aut acerbe indigneque moreretur*, &c.

43. *Nicomedes.*] Bithyniæ rex, Mithridaticis temporibus.

44. *Ferunt amore.*] Vide Valerium Max. lib. 8. cap. 11. pag. 400. Ex Poſidippo hiſtorico refert hoc ipſum Clemens Alex. in Protrept. p. 38. Ἀφροδίτῃ δὲ ἄλλος ἐν Κνίδῳ λίθος δὲ, καὶ καλή· ἕτερος ἠράσθη ἐκείνης καὶ μίγνυται τῇ λίθῳ· Ποσίδιππος ἱστορεῖ ἐν τῷ περὶ Κνίδου.

45. *Bryaxidis.*] Βρύαξις ſtatuarius a Pauſania laudatur, lib. 1. Attic. p. 73. & alibi paſſim Σκόπας ab eodem in Atticis, &c.

46. *A Cicerone*] Nunc eſt in Orat. 6. in Verrem, de ſignis, num. 4. *Idem, opinor, artifex*, Praxiteles, *ejuſdemmodi Cupidinem fecit illum, qui eſt Theſpiis, propter quem Theſpiæ viſuntur: nam alia viſendi cauſa nulla eſt. Itaque ille L. Mummius, cum Theſpiis ea quæ ad ædem Felicitatis ſunt, ceteraque profana ex illo oppido ſigna tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quod erat conſecratus, non attigit.* Deportatum nihilominus poſtea Romam non Plinius modo, ſed & Pauſanias in Bœot. ſive lib. 9. pag. 581. edocet: Ait a Caio Cæſare primo ſublatum, Theſpienſibus deinde a Claudio redditum, demum a Nerone Romam advectum, igni poſtea conflagraſſe. Erat is e marmore Pentelico.

47. *In Octaviæ ſcholis*] De his egimus lib. 35. ſect. 37.

48. *Ejuſdem & alter.*] Pauſanias loc. cit. etſi id obſcure.

49. *Flora.*] Ita etiam M S S. Eadem Chloris appellata. Ovidius:

Chloris eram, quæ Flora vocor.

50. *Triptolemus.*] Cereris alumnus, ab ipſa frugum ſationem edoctus.

51. *Ceres.*] Praxiteliæ Cereris Pauſanias meminit, lib. 1. in Attic. pag. 4.

52. *In hortis Servilii.*] Ab eo Servilio nomen hi horti habent, opinor, qui Tribunus plebis fuit, Cicerone Conſule.

53. *Boni Eventus.*] Diximus de hujus ſimulacri forma, lib. 34. ſect. 19. num. 16

54. *Et Bonæ Fortunæ.*] Fortunæ ſimulacrum a Praxitele ela-

Google

tunæ ſimulacra in Capitolio : item & [55] Mænades, & quas [56] Thyadas vocant, & [57] Caryatidas : [58] & Sileni, in Pollionis [59] Aſinii monumentis, & Apollo, & Neptunus.

6. Praxitelis filius Cephiſſodorus & artis heres fuit. Cujus laudatum eſt Pergami [60] ſymplegma, ſignum nobile, digitis [61] corpori verius, quam marmori, impreſſis. Romæ ejus opera ſunt : Latona in Palatii delubro : Venus in Pollionis Aſinii monumentis : & intra Octaviæ porticus in Junonis æde Æſculapius, ac Diana.

7. Scopæ laus cum his certat. [62] Is fecit Venerem, & Pothon, [63] & Phaëthontem, qui Samothrace ſanctiſſimis cærimoniis coluntur. Item [64] Apollinem Palatinum, [65] Veſtam ſedentem laudatam in Servilianis hortis, duaſque [66] chameræras circa eam, quarum pares in Aſinii monumentis ſunt, ubi & [67] Canephoros ejuſdem. Sed in maxima dignatione [68] Cn. Domitii delubro in Circo Flaminio Neptunus ipſe, & Thetis, atque Achilles, Nereides ſupra delphinos & cete [69] & hippocampos ſedentes. [70] Item Tritones, chorusque Phorci, & priſtes, ac multa alia marina, omnia ejuſdem manus, præclarum opus, etiam ſi totius vitæ fuiſſet. Nunc vero præter ſupra dicta, [71] quæque neſcimus, Mars eſt etiamnum ſedens coloſſeus [72] ejuſdem, in templo Bruti Callaïci [73] apud Circum eumdem. Præterea Venus in eodem loco nuda Praxiteliam illam antecedens, & quemcumque alium locum nobilitatura.

8. Romæ quidem magnitudo operum eam obliterat, ac magni officiorum negotiorumque acervi omnes a contemplatione talium abducunt : quoniam otioſorum & in magno loci ſilentio apta admiratio talis eſt. Qua de cauſa ignoratur artifex ejus quoque Veneris, quam Veſpaſianus Imperator [74] in operibus Pacis ſuæ dicavit, antiquorum dignam fa-

NOTÆ.

boratum Pauſanias laudat in Attic. lib. 1. pag. 81.

55 *Mænades.*] Μαινάδες mulieres eæ dicebantur, quæ Bacchi ſacra capillis ſparſis curſitantes hinc inde, celebrabant : παρὰ τὸ μαίνεσθαι, quod inſanire ſignificat.

56 *Thyades.*] Θυιάδες Bacchi pariter ſacrificulæ. Horat. lib. 3. Ode 15.

Pulſo Thyas uti concita tympano.

57. *Caryatidas.*] Τὰς ἐν Καρύαις παρθένους appellat Pauſanias in Meſſen. lib. 4. pag. 247. Idem porro in Lacon. lib. 3. pag. 178. Caryas ait vicum eſſe haud procul Lacedæmone, Dianæ ſacrum, ubi ejus Deæ Caryatidis appellatæ ſignum, ἡ Καρυᾶτις : quo in loco Lacedæmoniorum virgines, id pariter nomen ſortitæ, anniverſarium feſtum obirent, patrioque ritu ſaltarent.

58. *Et Sileni.*] Bacchi comites, ut diximus lib. 35. ſect. 36. num. 22. De hoc Praxitelis opere extat Æmiliani Epigramma perveruſtum in Anthol. lib. 4. cap. 6.

Τέχνας εἴ τινα οἶδα καὶ ὁ λίθος αὖ δὲ βρυάζει,
Πραξίτελες· λίθον, καὶ πάλι κωμάσεται.
Νῦν δ' ὑμῖν ὁ γέρων ἐν ἀδ[illegible] · [illegible]
Σειληνοῖς ἀφανοῦ, θαυματός ἐστι λίθος.

Praxiteles, lapis ipſe tua laſcivit ab arte :
Et mox ſaltabo : tu modo ſolve baſi.
Nunc nos Silenos numerorum lege movere
Non ſenium, ſatis ſed vetat invidia.

59. *Aſinii.*] Hujus monumenta qua Urbis regione ſita fuerint, inexploratum. De ipſo Pollione diximus in Auctorum Indice. De Silenis proxime antea.

60. *Symplegma.*] Σύμπλεγμα, complexus duorum puellorum, vel ſe ſe mutuo oſculantium, vel colluctantium, ut infra num. 10.

61. *Corpori verius.*] Carnem credas, non marmor, intueri.

62. *Is fecit Venerem, &c.*] Pauſanias in Attic. hoc eſt, lib. 1. pag. 81. Σκόπα δὲ, Ἔρως, καὶ Ἵμερος, καὶ Πόθος. *Scopæ Cupido, Appetitus, & Pothos, ſeu Deſiderium.*

63 *Et Phaëthontem*] Revocat in memoriam effigies ea picturam ejuſdem Phaëthontis inſcite factam, in quam Lucilius vates facete luſit, in Anthologia, lib. 2. tit. 19.

Γράψας Δευκαλίωνα, Μενέστρατε, καὶ Φαέθοντα,
Ζητεῖς τίς τούτων ἄξιός ἐστι τίνος;
Τοῖς ἰδίοις αὐτοὺς τιμήσομεν· ἄξιος οὗτος
Ἐστὶ πυρὸς Φαέθων, Δευκαλίων δ' ὕδατος.

Pictus Deucalion, Phaëthonque, Meneſtrate, pictus
Eſt tibi. quo dignus, quæris, uterque labor?
Ut quod cuique ſuum eſt, illis tribuatur, habento
Et flammas Phaëthon, & mare Deucalion.

64. *Apollinem Palatinum.*] Diverſus hic eſt a Capitolino, de quo Plinius lib. 13. ſect. 27. & lib. 34. ſect. 18. etſi unicum Dalecampius conflat ex duobus.

65. *Veſtam ſedentem.*] Sic fere & in nummis antiquis pingitur : altera manu facem, diſcum altera ſeu libatoriam pateram præfert. Fax ad ignem pertinet : diſcus, ad ſacrificia ſolemni ritu perpetuoque oblata.

66. *Chameræras.*] Χαμαιτύπη Heſychio πόρνη dicitur, ſcortum. At ἑταίρα ſociam & amicam, magis ſevero ac pudico nomine etiam ſonat. Quare χαμαιταίρας, ſocias humi ſedentes interpretor.

67. *Canephoros*] Ita Reg. 2. recte, non *Canephorus.* Duas e virginibus illis intelligit, quas Athenienſes *Ciſtiferas* vocabant, Κανηφόρους, quæ Minervæ dona capite ferrent, ciſtis ſeu ſportulis incluſa. Pauſan. lib. 1. Attic. pag. 49. Vide Heſychium, verbo Κανηφόροι. Fecit & Canephoros Polycletus, Tullio teſte, ſub initium libri 4. in Verrem, ſed ex ære : *Erant*, inquit, *ænea præterea duo ſigna non maxima, verum eximia venuſtate, virginali habitu atque veſtitu, quæ manibus ſublatis, ſacra quædam, more Athenienſium virginum, repoſita in capitibus ſuſtinebant. Canephoræ ipſa vocabantur : ſed earum artificem quem? quemnam? recte admones. Polycletum eſſe dicebant.*

68. *Cn. Domitii delubro.*] P. Victor, in deſcript. Romæ, regione nona, in qua Circus Flaminius, prope Theatrum Marcelli, *Delubrum Cn. Domitii.* Ædes hæc fuit Neptuno ſacra, unde mox Plinius ſubjicit, *Neptunus ipſe*, cujus nempe hoc delubrum fuit, conditum a Cn. Domitio, ex Ahenobarborum familia. Livius, lib. 28. pag. 323. [illegible]*ra Neptuni multo ſudore manaſſe in Circo Flaminio dicebatur*, &c.

69. *Et hippocampos.*] *Des chevaux marins.* Monſtra immania ex genere cetaceo : nam κήτεα Græci cete vocabant. Hippopotama quoque vehit Neptunum Statius prodidit in Thebaide : ſed diverſi hi ab hippocampis. Nonius : *Hippocampi equi marini, a flexu caudarum, quæ piſcoſa ſunt*, &c. Idemque ex Ægiſtho Nævii, inducit :

Sirenes citis
Delphino junctis vehiculis, hippocampiſque aſperis.

70. *Item Tritones, &c.*] Sic Maro, [illegible] Æneid. verſ. 824.

Tritoneſque citi, Phorcique exercitus omnis.

Phorcus, Neptuni F. marinum numen a poetis fingitur.

71. *Quæque neſcimus.*] Ut Baccham, ſeu Mænadem laudatam in Anthol. lib. 4. cap. 3. Epigr. 4. Græca quæ ſunt obvia, prætermittimus : Latine Grotio interprete reddimus :

Quis adſtat iſta? Baccha. Quis ſculpſit? Scopas.
Quis ebriavit? Bacchus, an Scopas? Scopas.

Et paulo ante :

Baccha quod inſanis, non hoc natura, ſed ars eſt.
Vivus enim lapidi mixtus ab arte furor.

72. *Ejuſdem.*] Hoc eſt, Scopæ. Martis ſcilicet in æde, a Decimo Junio Bruto Gallaico extructa ac dedicata. P. Victor, loco cit. prope delubrum Cn. Domitii, *Templum Bruti Callaici.* De Bruto diximus lib. 4. ſect. 35. Callaici cognomen tulit a Gallæcis devictis Hiſpaniæ populis. Vide Livii Epitomen, lib. 56.

73. *Apud Circum eumdem.*] In libris ad hunc diem editis, ſubnectuntur his vocibus hæc quæ ſequuntur, *ad Labicanam portam euntibus*, quas nec codices noſtri MSS nec Pintiani agnoſcunt : nec viarum Urbis ratio patitur, Lavicana porta a Circo Flaminio ingenti intervallo ſejuncta, ut animadvertit Alexander Donatus noſter, lib. 3. de Urbe Roma, cap. 14. pag. 261.

74. *In operibus Pacis ſuæ.*] Pacis Templum intelligit conditum a Veſpaſiano, ut alibi diximus : multis ſimul ædificiis additis, ut in Octaviæ operibus dictum eſt, lib. 35. ſect. 37. Scholis videlicet, & Bibliotheca. Bibliothecæ certe Templi Pacis meminit Gellius, lib. 16. cap. 8.

ma. Par hæſitatio eſt in templo [75] Apollinis Soſiani, [76] Nioben cum liberis morientem, Scopas [77] an Praxiteles fecerit: item Janus Pater [78] in ſuo templo dicatus ab Auguſto, ex Ægypto advectus, [79] utrius manus ſit, jam quidem [80] & auro occultatus. Similiter [81] in Curia Octaviæ quæritur de Cupidine fulmen tenente. Id demum affirmatur, [a] Alcibiadem eſſe principem forma in ea ætate.

Multa in eadem ſchola [b] ſine auctoribus placent. Satyri quatuor: ex quibus unus Liberum Patrem [82] palla velatum Veneris præfert, [83] alter Liberam ſimiliter: tertius ploratum infantis cohibet: quartus cratere alterius ſitim ſedat: duæque Auræ velificantes ſua veſte. Nec minor quæſtio eſt [84] in Septis, [85] Olympum & Pana, [86] Chironemque cum Achille, qui fecerint: præſertim [c] cum capitali ſatiſdatione fama judicet dignos.

9. Scopas habuit æmulos eadem ætate, [87] Bryaxin, & Timotheum, & Leocharem, de quibus ſimul dicendum eſt, quoniam [88] pariter cælavere, Mauſolo Cariæ regulo, qui obiit Olympiadis [89] centeſimæ ſextæ anno ſecundo. Opus id ut eſſet [90] inter ſeptem miracula, ii maxime artifices fecere: Pater ab auſtro & ſeptemtrione ſexagenos ternos pedes, brevius [91] a frontibus, [92] toto circuitu pedes quadringentos undecim: attollitur in altitudinem viginti quinque cubitis: [93] cingitur columnis triginta ſex. [94] Pteron vocavere.

Interpretatio.

a *Alcibiadem.*] Alcibiadem ſub ejus Dei effigie repræſentatum, forma eximia.

b *Sine auctoribus.*] Quanquam auctorum nomina incomperta.

c *Cum capitali.*] Cum fama publica judicet dignos qui aſſerventur, cum obſtrictione capitis *eorum, quibus hæc tutela committitur.*

Notæ.

75. *Apollinis Soſiani.*] Hujus appellationis origo nobis ſatis, ut remur, explorata: at templi ipſius ſitus obſcurus. Facta jam illius antea mentio, lib. 13. ſect. 22. *Cedrus eſt Romæ in delubro Apollo Soſianus, Seleucia advectus*, a C. Soſio ſcilicet, M. Lepidi Quæſtore, qui ſub Gabinio in Syria & Ægypto militavit, ac poſt cædem Cæſaris adhæſit Antonio: quo devicto, quanquam ægre, veniam impetravit ab Auguſto. Hujus nummus exſtat in Cimelio Regio, expreſſus a Seguino, pag. 83. SOSIVS. IMP.

76. *Nioben cum liberis.*] Niobe liberos ſeptem procrearat, totidemque filias: idcirco ſe numero filiorum Latonam ſuperare gloriabatur. Ob id Apollo filios ejus in ſilva venantes ſagittis interfecit in monte Sipylo. Diana filias ſagittis interemit, præter Chloridem. Genitrix liberis orba, flendo lapidea facta eſſe dicitur. Auctor Hyginus, fab. 9. Ovidius, lib. 6. Metam. verſ. 301. Inde lepidum in Nioben epigramma, lib. 3. Anthol. cap. 7.

Ὁ τύμβος οὗτος ἔνδον οὐκ ἔχει νεκρόν.
Ὁ νεκρὸς οὗτος ἐκτὸς οὐκ ἔχει τάφον.
Ἀλλ' αὐτὸς αὑτοῦ νεκρός ἐστι καὶ τάφος.
Vides ſepulcrum quod caret cadavere:
Simul cadaver inſepultum conſpicis:
Sed quod ſepulcrum eſt, quod cadaver, eſt idem.

Verſa nempe in lapidem Niobe ipſa eſt ſibi ſepulcri vice. At morientem cum liberis hic lapis exhibuit, adeoque & dolentem liberorum vicem, quo habitu in Epigrammate amatorio deſcribitur Macedonius Conſulis, lib. VII. Anthol.

Τὰν Νιόβαν κλαίουσαν ἰδών ποτε βουκόλος ἀνὴρ
Θάμβεεν, εἰ δακρύει λάϊνος οὖσα λίθος.
Αὐτὰρ ἐμὲ στενάχοντα τόσης κατὰ νυκτὸς ὁμίχλης
Ἔμπνοος Εὐίππης οὐκ ἐλέαιρε λίθος.
Αἴτιος ἀμφοτέροισιν ἔρως, ὀχετηγὸς ἀνίης,
Τῇ Νιόβῃ τεκέων, αὐτὰρ ἐμοὶ παθέων.
Ad Nioben paſtor plorantem ſubſtitit olim,
Miratus poſſet ſi lacrymare lapis.
At nihil Euhippe tota me nocte gemente
Flectitur: Euhippe quid niſi viva ſilex?
Cauſa amor eſt utrique: fluunt hoc fonte dolores,
Quos Niobe proles fecit, amica mihi.

77. *An Praxiteles.*] Praxiteli tanto poſt Plinium temporis intervallo intrepide adſcribit Auſonius in Epitaphiis, num. 28. pag. 61.

Vivebam, ſum facta ſilex, quæ deinde polita
Praxitelis manibus, vivo iterum Niobe.
Reddidit artificis manus omnia, ſed ſine ſenſu:
Hunc ego cum læſi numina, non habui.

Item auctor incertus Epigrammatis in ſtatuam Niobes, in Anthol. lib. 4. cap. 9.

Ἐκ ζωῆς με θεοὶ τεῦξαν λίθον· ἐκ δὲ λίθοιο
Ζωὴν Πραξιτέλης ἔμπαλιν εἰργάσατο.
Ex viva lapidem me Dii fecere: ſed ecce
Praxitelis vivam me facit ex lapide.

Sunt ibi pervenuſta alia de eodem argumento epigrammata, quæ conſule.

78. *In ſuo templo.*] Templum Jani, teſte P. Victore, in regione Urbis octava fuit, in qua & forum Romanum.

79. *Utrius manus ſit.*] Praxitelis, an Scopæ.

80. *Et auro occultatus.*] Celat aurum, quo marmor integitur, indicia veſtigiaque, quibus internoſci commode poſſet auctor.

81. *In Curia Octaviæ.*] Porticus Octaviæ, de qua lib. 35. ſect. 37. ædificia multa complectebatur, Scholam, Curiam, Bibliothecam, templa Junonis, & Apollinis.

82. *Palla velatum Veneris.*] Sic Reg. 2. aliique, & quos Barbarus vidit. Item Parmenſis editio, aliæque, ante Gelenium, qui maluit, *palla velatus humeris*. Palla veſtimentum honeſtarum mulierum, inquit Nonius. An ſatius *Veneri* legi?

83. *Alter Liberam ſimiliter.*] Sic libri omnes tum MSS. tum editi, ante Hermolaum, qui *Liberum ſimiliter*, vel *Liberum Semeles* juſſit reponi. Liberum Liberamque ſimul appellant paſſim auctores antiqui: Livius, lib. 33. pag. 398. *Cereri, Liberoque & Liberæ tria ſigna ænea poſuerunt.* Cicero, lib. 2. de Nat. Deor. num 62. *Hinc Liber etiam: hunc dico Liberum Semele natum, non eum quem noſtri majores auguſte ſanctèque Liberum cum Cerere & Libera conſecraverunt .... Idcirco Cerere nati nominati ſunt Liber & Libera.* Apud Livium, lib. 3. pag. 60. *Ædes Cereris, Liberi Liberæque.*

84. *In Septis.*] In Campo Martio fuere Septa: locus inmiſſum, quo populus conveniebat ad ferenda ſuffragia in Comitiis, qui primo ligneis cancellis, mox & marmoreis ſeptus eſt. Quare propter ſimilitudinem caularum, & Ovile dictum.

85. *Olympum & Pana.*] Olympum Apollinis diſcipulum, tibiis victorem, ut refert Hyginus, cap. 273. Pana, qui fiſtulæ cantum primus invenit, ut idem ait cap. 274. *qui primus calamos cera conjungere plures inſtituit*, ut cecinit Virgilius, Eclog. 2.

86. *Chironemque.*] Chironem ſcilicet præbentem Achilli haſtam illam ſuam medendi vi præditam, qua Telephum ſanaſſe dicitur, cui vulnus intulerat. Hyginus, Fab. 101.

87. *Bryaxin, &c.*] Βρύαξιν Pauſanias laudat in Atticis, lib. 1. pag. 75. Τιμόθεον, in Corinth. lib. 2. pag. 146. Λεωχάρην denique in Eliac. prior. lib. 5. pag. 327.

88. *Pariter cælavere, Mauſolo, &c.*] Inſeruere his iſta interpolatores, *cælavere Mauſoleum. Sepulcrum hoc eſt ab uxore Artemiſia factum. Mauſolo, &c.* quæ MSS. nulli agnoſcunt: cum ſatis intelligatur ex ſubſequente oratione, *regina Artemiſia, quæ mariti memoria id opus extrui juſſerat.*

89. *Centeſimæ ſextæ.*] Sic Reg. 2. & alii. Typi *centeſimæ* tantum, mendoſe. Vide quæ dicemus inferius, ſect. VI.

90. *Inter ſeptem miracula.*] Hæc vulgo cenſentur: 1. Muri Babylonici. 2. Dianæ Epheſiæ templum. 3. Jovis Olympii ſimulacrum. 4. Pyramides Ægyptiæ. 5. Mauſoleum. 6. Coloſſus Rhodius. 7. Cyri regia.

91. *A frontibus.*] Ab oriente Sole, & ab occidente.

92. *Toto circuitu.*] Opus ipſum circuibat cingebatque vel foſſa, vel murus exterior, aliquantum ab ipſo opere diſſitus: quare totus Mauſolei ambitus pedum fuit CCCCXI.

93. *Cingitur columnis.*] Quarum altitudo cum minime ſit expreſſa, exiſtimare licet fuiſſe tantam, quantæ Epheſii templi columnæ fuere, ipſo Plinio teſte, ſect. XXI. libri hujus, hoc eſt, LX. pedum, aut fortaſſis etiam plurium.

94. *Pteron vocavere.*] Has voces typi haſtenus vulgati prætermiſere; quas & in vetuſtis codicibus Turnebus ante

[95] Ab oriente cælavit Scopas, a ſeptemtrione Bryaxis, a meridie Timotheus, ab occaſu Leochares. Priuſque quam peragerent, regina Artemiſia, quæ mariti memoriæ id opus exſtrui juſſerat, obiit. Non tamen receſſerunt, niſi abſoluto jam, id gloriæ ipſorum artiſque monumentum judicantes: [96] hodieque certant manus. Acceſſit & quintus artifex. Namque ſupra pteron, pyramis altitudine inferiorem æquavit, [97] vigintiquatuor gradibus in metæ cacumen ſe contrahens. In ſummo eſt quadriga marmorea, quam fecit [98] Pythis. [99] Hæc adjecta centum quadraginta pedum altitudine totum opus includit.

10. Timothei manu Diana Romæ eſt in Palatio, Apollinis delubro, cui ſigno caput repoſuit Aulanius Evander. In magna admiratione eſt & Hercules [100] Meneſtrati: & [101] Hecate Epheſi in templo Dianæ poſt ædem, in cujus contemplatione admonent æditui parcere oculis, tanta marmoris radiatio eſt. Non poſtferuntur & a Charites in b propylæo Athenienſium, quas Socrates fecit, [102] alius ille quam pictor: idem, ut aliqui putant. [103] Nam Myronis illius, qui in ære laudatur, anus ebria eſt Smyrnæ in primis inclyta. Pollio Aſinius, ut fuit acris vehementiæ, ſic quoque ſpectari monumenta ſua voluit. In iis ſunt Centauri Nymphas gerentes [104] Archeſitæ, [105] Theſpiades Cleomenis, Oceanus & Juppiter Entochi, [106] Hippiades Stephani, [107] Hermerotes Tauriſci, non [108] cælatoris illius, ſed Tralliani. [109] Juppiter Hoſpitalis Pamphili Praxitelis diſcipuli. [110] Zethus & Amphion ac Dirce & taurus, vinculumque, [111] ex eodem lapide, Rhodo

INTERPRETATIO.

a *Charites.*] Gratiæ.

b *Propylæo.*] Arcis veſtibulo.

NOTÆ.

uos vidit. Πτερὰ in re ædificatoria, muri duo ſunt in altitudinem conſurgentes, alarum inſtar. Vide Strabonem, lib. 17. pag. 805. Itaque pteri, ſeu alarum vice, columnæ eæ fuere, quibus impoſita deinde pyramis altera, uti mox dicetur, inferiori operi altitudine par.

95. *Ab oriente.*] Vitruvius in præfatione libri ſeptimi, pag. 155. *Namque ſingulis frontibus* (Mauſolei) *ſinguli artifices ſumſerunt certatim partes ad ornandum: Leochares, Bryaxes, Scopas, Praxiteles: nonnulli etiam putant Timotheum: quorum artis eminens excellentia coegit ad ſeptem miraculorum ejus operis pervenire famam.* Libro vero 2. cap. 8. cave credas ab eo ſcriptore Mauſoleum deſcribi, quod viros eruditos in fraudem impulit.

96. *Hodieque.*] Hodieque contentio eſt, quæ cujus artificis manus in eo opere primas obtineat.

97. *Viginti quatuor gradibus.*] Errant Dalecampius & Allatius, qui hos XXIV gradus ad baſin pyramidis fuiſſe autumant: nulli enim gradus ad pyramidis baſin fuere: ipſa pyramis gradibus XXIV. conſtabat, quibus ipſa aſcendebatur, ut ſatis perſpicue ex Plinii verbis liquet.

98. *Pythis.*] Πύθις ſculptor.

99. *Hæc adjecta CXL. pedum.*] Columnis primum, quibus opus inferius cingebatur includebaturque, altitudo fuit, uti conjecimus, pedum ut minimum LX. Operi deinde his impoſito, ſeu pyramidi ſuperiori, altitudo inferiori par, hoc eſt, XXV. cubitorum, ſeu, quod idem eſt, pedum VII. & XXX. cum ſemiſſe: nam cubitus pedem cum ſemiſſe obtinet. Sunt hi pedes ferme centum. Quare quadraginta quadrigæ cum triumphali curru ut plurimum tribuentur. Nihil hic Allatius vidit, in librum Philonis, De ſeptem orbis miraculis: nihil Dalecampius, qui prævit Allatio.

100. *Meneſtrati.*] Μενέστρατον hunc laudat Tatianus, in orat. contra Græcos, pag. 182.

101. *Hecate.*] Sic poetæ Lunam, Proſerpinam, Dianam ipſam vocant.

102. *Alius ille quam pictor.*] Ita libri omnes, etiam MSS. Qui alium exiſtimarunt Socratem hunc eſſe, quam pictorem, de quo lib 35. cap. 40 num 31. Philoſophum eum eſſe cenſuerunt Platonis magiſtrum. Ex horum numero Pauſanias exſtitit, tum lib. 9. pag. 596. Σωκράτης δὲ ὁ Σωφρονίσκου πρὸ τῆς ἐς τὴν ἀκρόπολιν ἐσόδου, Χαρίτων εἰργάσατο ἀγάλματα Ἀθηναίοις, &c. *Socrates ante arcis veſtibulum, Gratiarum Athenienſibus e marmore ſigna fecit.* Paulo etiam diſtinctius, lib. 1. in Atticis, pag. 40. Ἑρμῆν ὃν Προπύλαιον ὀνομάζουσι, καὶ Χάριτας Σωκράτην ποιῆσαι τὸν Σωφρονίσκου λέγουσιν, ὃ σοφῷ γενέσθαι μάλιστα ἀνθρώπων ἐστὶν ἡ Πυθία μάρτυς. *In ipſo introitu arcis, Mercurium, quem Propylæum vocant, Gratiaſque, Socratem feciſſe ferunt, Sophroniſci filium: quem inter homines maxime ſapientem fuiſſe, Pythia teſtis.* Adnotat Laertius in Socratis vita, lib 2. pag 37. cum nudæ alias Gratiæ fingerentur, eas Socratem veſte amictas poſuiſſe. Vide & Suidam, in Σωκράτης. Πρότερον γεγένηται λιθοξόος, ὅτι καὶ φασιν αὐτοῦ εἶναι τὰς Ἀθήνησιν ἐνδεδυμένας Χάριτας, &c. Nudas nummi duo exhibent, alter ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ: alter, COL. FL. PAC. DEVLT. Deſcribuntur a Seneca oratione ſatis quidem compta, lib. 1. de Benef. cap 3. Fuerunt eæ omnino tres: quare quam pulcritudinis dote pollere mulierem veteres volebant ſignificare, hanc quartam eſſe Charitem dicebant: Venerem quoque Paphiam alteram, decimamque Muſam. Rufini epigramma, in Anthol lib 7.

Τέσσαρες αἱ Χάριτες, Παφίαι δύο, καὶ δέκα Μοῦσαι,
Δερκυλὶς ἐν πάσαις, Μοῦσα, Χάρις, Παφίη.
Bina Venus, Muſæque decem, ter Gratia bina:
Dercylis eſt etenim Gratia, Muſa, Venus.

103. *Nam Myronis illius.*] De quo dictum eſt lib. 34. ſect. 19. num 3.

104. *Archeſitæ.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Mallem *Arceſilæ*, vel *Arceſilai*: quo nomine appellatum ſuperiore libro pictorem memini: Cælatorem e marmore alterum inferius, num 13.

105. *Theſpiades.*] Muſæ Theſpias (eſt id Bœotiæ oppidum) incolentes.

106. *Hippiades Stephani.*] Caret his verbis & Regius 2. codex, & Pintiani Hippiades videntur eſſe ſtatuæ equeſtres, verbi gratia, Amazonum.

107. *Hermerotes.*] Sic libri omnes. Mercurii & Cupidinis ſimul juncta in uno lapide ſimulacra vox ea ſonat. Sic Hermathena, de qua nos alibi, Mercurium & Minervam indicat. In uno lapide tria interdum numina copulata eſſe Philodemi de Panos effigie epigramma teſtatur, in Anthol. lib. 14. cap. 12. Φιλοδήμου εἰς ἕτερον ἄγαλμα Πανός.

Τρισσοὺς ἀθανάτους χωρεῖ λίθος· ἡ κεφαλὴ γὰρ
Μανύει κεραοῦ Πανὸς τὰν κεραΐαν.
Στέρνον δὲ καὶ νηδὺς, Ἡρακλέα· λοιπὰ δὲ μηρῶν
Καὶ κνήμας Ἑρμῆς ὁ πτερόπους ἔλαχεν.
Θύειν μηκέτ' ἐρύκου, ξένε, μιαίν. Τῷ γὰρ ἑνὸς σοι
Θύματος οἱ τρισσοὶ δαίμονες ἁψόμεθα.
Ne ſperne hunc lapidem: tria numina continet unus:
Nam Pan cornigero naſcitur ex capite.
Herculis eſt pectus validi, cum ventre: quod infra eſt
In femore & ſuris, penniger Arcas habet.
Hic igitur numquam parcas adolere, Viator:
Victima nam ternos obligat una deos.

Alias in Hermetis ſeu Mercurii ſtatuis ſolum caput eminebat, reliquum corpus erat rude & informe, & ſine manibus. Unde apud Juvenalem, Satyra 8. verſ. 53.

Truncoque ſimillimus Hermæ,

de inerti dicitur.

108. *Cælatoris illius*] Cyziceni, de quo lib 33. ſect. 55.

109. *Juppiter hoſpitalis*] Ξένιος Ζεὺς, Jovis epithetum, apud Homerum, Odyſſ. ξ'. verſ. 283. & alibi paſſim. Hinc Maro:

Juppiter: hoſpitibus nam te dare jura loquuntur, &c.

110 *Zethus & Amphion,* &c.] Ζῆθος & Ἀμφίων fratres, a quibus Thebas eſſe conditas auctor eſt ex Homero Pauſanias, lib. 2. Corinth. pag. 96. *Hi Dircen ad taurum indomitum deligatam vita privarunt,* inquit Hyginus, fab. 7. Vide & Suidam, verbo Ἀντιόπη, & Apollodor. lib. 3. de Diis, pag. 179. & Propertium, lib 3. Eleg 13. Hodieque id ſimulacrum viſitur in Palatio Farneſiorum: unde & illi Romanorum vulgus nomen indidit, *Il Toro Farneſo*, hoc eſt, Taurus Farneſianus.

111. *Ex eodem lapide.*] Id vero in primis ſingulare eſt: quod & in alio opere pariter Plato demiratus hoc verſiculo,

advecta opera Apollonii & Tauriſci. [112] Parentum ii certamen de ſe fecere: Menecratem videri profeſſi, ſed eſſe naturalem Artemidorum. Eodem loco Liber Pater [113] Eutychidis laudatur. Ad Octaviæ vero porticum Apollo Philiſci Rhodii [114] in delubro ſuo. Item Latona & Diana, & Muſæ novem, & alter Apollo nudus. Eum, qui citharam in eodem templo tenet, [115] Timarchides fecit. Intra Octaviæ vero porticus, in æde Junonis, [116] ipſam Deam Dionyſius, & [117] Polycles aliam: Venerem eodem loco Philiſcus: cetera ſigna Praxiteles. [118] Timarchidis filii Jovem, qui eſt [119] in proxima æde, fecerunt. [120] Pana & Olympum luctantes, eodem loco Heliodorus, quod eſt alterum in terris [121] ſymplegma nobile. Venerem lavantem ſeſe: Dædalum ſtantem Polycharmus. Ex honore apparet in magna auctoritate habitum Lyſiæ opus, quod in Palatio ſuper arcum Divus Auguſtus honori Octavii patris ſui dicavit, in ædicula columnis adornata. Id eſt quadriga curruſque, & Apollo ac Diana ex uno lapide. In hortis Servilianis reperio laudatos, [122] Calamidis Apollinem illius cælatoris, [123] Dercylidis pyctas, [124] Amphiſtrati [125] Calliſthenem hiſtoriarum ſcriptorem.

11. [a] Nec multo plurium fama eſt, quorumdam claritati in operibus eximiis obſtante numero artificum, quoniam nec unus occupat gloriam, nec plures pariter nuncupari poſſunt, [126] ſicut in Laocoonte, qui eſt [127] in Titi Imperatoris domo, opus omnibus & picturæ & ſtatuariæ artis præponendum. Ex uno lapide eum & liberos draconumque mirabiles nexus de conſilii ſententia fecere ſummi artifices, Ageſander & Polydorus & Athenodorus Rhodii. Similiter [128] Palatinas domos Cæſarum replevere probatiſſimis ſignis, [129] Craterus cum Pythodoro, Polydectes cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone, & ſingularis Aphrodiſius Trallianus. Agrippæ Pantheum decoravit Diogenes Athenienſis: [130] & Caryatides in columnis templi ejus probantur inter pauca operum: ſicut in faſtigio poſita ſigna, ſed propter altitudinem loci minus celebrata.

12. [131] Inhonorus eſt, nec in templo ullo Hercules, [132] ad quem Pœni omnibus annis humana ſacrificaverunt victima, humi ſtans, ante aditum [133] porticus Ad Nationes.

INTERPRETATIO.

a *Nec multo.*] Nec multo plures pervenere ad famam.

NOTÆ.

libro 4 Anthologiæ, cap 18.

Εἷς λίθος, ἅρμ', ἐλατήρ, ἵπποι, ζυγόν, ἡνία, μάστιξ.
Flagrum, currus, equi, frenum, juga, vir, lapis unus.

112 *Parentum ii.*] Fecere ii ut certarent inter ſe duo, uter verius parens ipſorum diceretur: cum profeſſi ſint in ſtatuarum inſcriptionibus videri quidem eſſe Menecratem, ſed naturalem Artemidorum eſſe. Incertum ſic reliquere uter parens verius foret: cum alteri amborum artem, alteri lucem deberent.

113. *Eutychidis.*] Sic libri etiam MSS. Eutychides Sicyonius Lyſippi ſtatuarii diſcipulus laudatur a Pauſania, in Eliac. poſt. ſive lib. 6. pag. 346. Ille nimirum, quem inter fictores ex ære Plinius ante annumeravit, lib. 34 ſect. 19. At hic ab eo diverſus: nam Mileſius appellatur in Epigrammate ſat venuſto apud Gruterum, pag. MCXLVII.

Πραξιτέλους ὄνομαι λαοξόος εἰμὶ χερείων,
Εἰς δ' ἐνέαν δεκάδας ἤλυθον ὀγδοάδα.
Οὔνομα δ' Εὐτυχίδης· ψευδώνυμον ἀλλά με δαίμων
Θῆκεν ἀφαρπάξας αὐτόν ἐς Ἀΐδα.

Par ego Praxiteli formare in marmore vultus;
Tota ſed annorum vita bis octo fuit,
Eutychides mihi nomen erat: ſed fecit ut eſſet
Hoc falſum, rapiens me cito Parca nimis.

114. *In delubro ſuo.*] Inter Octaviæ opera, ut ſæpius diximus, cum porticu fuere ædes Apollinis & Junonis.

115. *Timarchides.*] Τιμαρχίδης ſtatuarius a Pauſania laudatur in primis, lib. 10. Phocic. pag. 675.

116. *Ipſam Deam.*] Junonem.

117. *Polycles.*] Πολυκλῆς, idem, opinor, quem inter fictores ex ære appellatum ſuperius vidimus, lib. 34. ſect. 19.

118. *Timarchidis filii.*] In libris hactenus editis, *Item Polycles & Dionyſius Timarchidis filii.* At priora verba inſerta huc temere, repetitaque ex antecedentibus quis non intelligit? Deſunt ea certe in noſtris codicibus: & deeſſe in ſuis ſenſit Pintianus. Quod ſi iis nominibus Timarchidis filii fuere, dici id prius oportuit, non in iſtum locum conjici.

119. *In proxima æde.*] Jovis. In fragmentis veſtigii veteris Romæ, Tabula II. ædes Jovis & Junonis in Octaviæ porticibus exhibentur hoc modo: PORTICVS OCTAVIÆ. AEDIS IOVIS. AEDIS. IVNONIS. AEDIS HERCVLIS. MVSARVM. Cognomen adhuc retinet ædes S. Mariæ in Porticu, nunc ſanctæ Gallæ, quæ Junonis ædes: altera proxima S. Nicolai, quæ Jovis fuiſſe dicitur. Sed ſunt hi ſpurii tituli: Nominum nomina inſcribi delubris, moris antiqui ſane fuit: at adjici verbum ÆDES, ab omni prorſus fuit uſu alienum. Deinde unde conſectus fuerit Hercules Muſarum ſuperius oſtendimus, pag. 692.

120. *Pana & Olympum.*] De quibus jam antea, num. 8.

121. *Symplegma.*] De ea voce num. 6.

122. *Calamidis . . . illius cælatoris.*] De quo lib. 34 ſect. 19. n. 11 Pauſan. in Atticis, pag. 6. Ὃν δὲ καλοῦσιν Ἀλεξίκακον Ἀπόλλωνα, Κάλαμις ἐποίησε. *Apollinem cognomento Averruncum Calamis fecit* Cauſam hujus appellationis diſce ex ipſo, ſi vacat.

123 *Dercylidis pyctas.*] Hoc eſt, pugiles. Uſum ea voce Plinium haud ſemel, ex Indice intelliges Ita porro ſcripſimus, ex fide Regii 2. cod & Pintiani quoque admonitu, cum prius legeretur, *Dactylidis Pythas.* Alias Dercylis feminæ nomen eſt, ut paulo antea hac ſect. vidimus

124. *Amphiſtrati.*] Ἀμφίστρατον ſtatuarium laudat & Tatianus, in orat. contra Græcos, pag 181

125. *Calliſthenem.*] De quo nos in Auctorum Indice. Hunc Alexander Magnus interemit. Vide Senecam, lib. 6. Natur quæſt. cap. 23. pag. 911.

126. *Sicut in Laocoonte.*] Hiſtoria quam ſimulacrum id exhibet, ex Marone repetenda, lib. 2 Æneid. Nunc in hortis Vaticani Pontificis aſſervatur. Negat autem Triultius quidam, in Actis eruditorum Lipſienſibus, anni 1697. pag. 144. ex uno lapide confectam ſtatuam illam eſſe; *plus minus quatuor compaginibus occulte ferruminatam circumſtamque eſſe* contendit.

127. *In Titi . . . . domo.* Titi Thermas in regione Urbis tertia a P. Victore video collocari: num procul inde domus abfuerit, adhuc inexploratum.

128. *Palatinas domos.*] Ædibus Cæſarum nomen dedit Palatinus mons, in quo illæ ædificatæ, decima regione Urbis. Ibi domus Auguſtana, & Tiberiana a P. Victore ſtatuitur: acceſſere Caii deinde ædes, ac Domitiani, aliæque.

129. *Craterus cum Pythodoro.*] Κράτερος, Πυθόδωρος, Πολυδέκτης, Ἑρμόλαος, Ἀφροδίσιος. Ex his unum Pythodorum novimus, Thebanum ſtatuarium, cujus mentio apud Pauſaniam in Bœot. lib. 9. pag. 594 niſi forte Artemon idem, qui fuit in pictorum albo ſupra recenſitus, l. 35. ſect. 40. num. 32.

130. *Et Caryatides.*] De his ſupra, num. 5

131. *Inhonorus eſt, nec in templo ullo Hercules.* Vide Notas & Emend. num. III

132 *Ad quem Pœni.*] Saturno quoque mactari infantes a Carthaginenſibus ſolitos, auctores ſunt Lactantius, Arnobius, Silius, Iſidorus.

133. *Porticus Ad Nationes.*] Servius, ad illud Maronis 8. Æneid. *Aptatque ſuperbis Poſtibus: Porticum enim,* inquit, *Auguſtus fecerat, in qua ſimulacra omnium gentium collocaverat, quæ Porticus appellabatur Ad Nationes.*

Sitæ fuere & [134] Theſpiades ad ædem Felicitatis, quarum unam adamavit Eques Romanus Junius Piſciculus, ut tradit Varro: admiratur & [135] Paſiteles, qui & quinque volumina ſcripſit nobilium operum in toto orbe. [136] Natus hic in Græcia Italiæ ora, & civitate Romana donatus [137] cum iis oppidis, [138] Jovem fecit eboreum [139] in Metelli æde, [140] qua Campus petitur. Accidit ei, [141] cum in navalibus, ubi feræ Africanæ erant, per caveam intuens leonem cælaret, ut ex alia cavea panthera erumperet, non levi periculo diligentiſſimi artificis. Feciſſe opera complura dicitur: ſed quæ fecerit, nominatim non refertur.

13. [142] Arceſilaum quoque magnificat Varro, cujus ſe marmoream habuiſſe leænam tradit, aligeroſque ludentes cum ea Cupidines, quorum alii religatam tenerent, alii e cornu cogerent bibere, alii calcearent ſoccis, omnes ex uno lapide. Idem & a Coponio [143] XIV. nationes, quæ ſunt circa Pompeii, factas auctor eſt.

14. Invenio & [144] Canachum laudatum inter ſtatuarios, feciſſe marmorea. Nec Sauron atque Batrachum obliterari convenit, [145] qui fecere templa Octaviæ porticibus incluſa, natione ipſi Lacones. Quidam & opibus præpotentes fuiſſe eos putant, ac ſua impenſa conſtruxiſſe, inſcriptionem ſperantes. Qua negata, hoc tamen alio loco & modo uſurpaſſe. Sunt certe etiamnum [146] in columnarum ſpiris inſcalpta nominum eorum argumenta, [147] lacerta atque rana. In Jovis æde exſtitiſſe picturam, [a] cultuſque reliquos omnes femineis argumentis conſtat. Etenim facta Junonis æde cum inferrentur ſigna, [b] permutaſſe geruli traduntur: & id religione cuſtoditum, velut ipſis Diis ſedem ita partitis. Ergo & in Junonis æde cultus eſt, qui Jovis eſſe debebat.

15. Sunt & in parvis marmoreis famam conſecuti, [148] Myrmecides, cujus quadrigam cum agitatore cooperuit alis muſca: & Callicrates, cujus formicarum pedes atque alia membra pervidere non eſt.

V. Hæc ſint dicta de marmorum ſcalptoribus, ſummaque claritate artificum: quo in tractatu ſubit mentem non fuiſſe tum auctoritatem maculoſo marmori: [1] Fecere e Thaſio Cycladum inſularum, æque & e Leſbio: lividius hoc paulo. Verſicolores quidem maculas, & in totum marmorum apparatum [2] Menander etiam diligentiſſimus luxuriæ interpres, primus & raro attigit. Columnis demum utebantur in templis, nec lautitiæ cauſa, nondum enim iſta intelligebantur: ſed quia firmiores aliter ſtatui non poterant. [3] Sic eſt inchoatum Athenis templum Jovis Olympii, ex quo Sylla Capitolinis ædibus advexerat columnas. Fuit tamen inter lapidem atque marmor differentia jam & apud Homerum. [4] Dicit enim marmoreo ſaxo percuſſum: [c] ſed hactenus. Regias quoque domos cum laudatiſſime præter æs, aurum, electrum, argentum, [5] ebore tantum adornans. Primum (ut arbitror) verſicolores iſtas maculas Chiorum lapicidinæ oſtenderunt, cum exſtrue- CAP. VI.

INTERPRETATIO.

a *Cultuſque.*] Signa & ararum ornatus, quæ ſacris Dearum cærimoniis magis congruerent.

b *Permutaſſe.*] Quæ Jovis templo deſtinata erant, in Junonis æde poſuiſſe: & vice verſa.

c *Sed hactenus.*] Sed non ultra marmoris mentionem fecit.

NOTÆ.

134. *Theſpiades.*] De his, num. 18 & lib. 34. ſect. 19. num 7 Signa hæc Tullius intellexit, ſub initium libri 4. in Verrem: *Itaque ille L. Mummius Achaicus, cum Theſpiis ea quæ ad ædem Felicitatis ſunt, cæteraque profana ex illo oppido ſigna tolleret*, &c.

135. *Paſiteles*] Quem idem Varro ſuperius quoque laudat, lib 35. ſect 45 Egimus de eo in Auctorum indice.

136. *Natus hic in Græcia*] In Magna Græcia, quæ Italiæ ora, ut dictum eſt lib. 3. ſect. XV.

137. *Cum iis oppidis.*] Quæ ſcilicet Magna Græcia continentur: quibus civitatem jam tum Varronis ævo donatam innuit.

138 *Jovem fecit eboreum.*] Sic MSS. omnes, non *eburneum*. Plautus *eburatum* dixit, nec ſemel.

139. *In Metelli æde.*] Macedonici nimirum, *qui primus omnium Romæ ædem ex marmore molitus, vel magnificentiæ, vel luxuriæ princeps fuit*, inquit Velleius, lib. 1. pag 5.

140. *Qua Campus petitur*] Campus Martius.

141. *Cum in navalibus.*] Erat in tertiadecima Urbis regione ad Aventinum, & prima Urbis mœnia navale fuit, τὸ νεώριον Plutarcho in Catone minore. Livius, lib. 3. pag. 91. *L. Quinctius trans Tiberim, contra eum ipſum locum, ubi nunc navalia ſunt, colebat agrum*, &c.

142 *Arceſilaum*] Plaſten illum videlicet, quem idem Varro ſuperius laudavit, lib. 35. ſect. 45.

143. *XIV Nationes.*] Gentium imagines & ſimulacra intelligit, de quibus Suetonius in Claudio, cap 46 *A ſimulacris gentium ad Pompeii theatrum dedicatarum*, &c. In regione Urbis nona De his & Servius egit, loco a nobis ſuperius laudato, nota 133.

144. *Canachum laudatum.*] Libro 34 ſect. 19 num. 14.

145. *Qui fecere templa.*] Junonis & Apollinis, ut alibi diximus.

146. *In columnarum ſpiris.*] Dicemus de his ſect. 56.

147. *Lacerta atque rana.*] Nempe lacertam Græci *σαῦρος* & *σαῦρα* vocant: βάτραχος ranam.

148 *Myrmecides.*] Et aliam ex ebore, præter hanc marmoream, quadrigam is fecit, de qua dictum eſt lib 7 ſect. 21. ut & Callicrates, cujus artificio delectatum Periclem in primis ſcribit Plutarchus in Pericle, pag. 159

Sect. V. 1. *Fecere.*] Statuas Thaſii lapidis apud Senecam mentio, epiſt 86. cujus initium, *In ipſa Scipionis Africani villa.* Leſbii marmoris, apud Iſidorum lib. 16. Orig cap 5. quod & lividius eſſe confitetur.

2. *Menander.*] Comicus, qui luxuriæ genus omne pulcre callebat. Phædrus, lib. 5. Fabular.

In queis Menander nobilis comœdiis,
Unguento delibutus, veſtitu adfluens,
Veniebat greſſu delicato & languido, &c.

3 *Sic eſt inchoatum.*] Inchoatum pariter ait Tranquillus in Auguſto, cap 60 Perfectum vero dedicatumque ab Hadriano, Spartianus, in ejus vita: & Pauſanias in Atticis.

4. *Dicit enim*] Addunt libri editi, *Dicit enim Paridis os marmoreo*, &c. At has voces duas *Paridis os* MSS. nulli agnoſcunt: nec de Paride id uſquam, quod quidem meminerim, Homerus prodidit, ſed de Cebrione Hectoris auriga, Iliad. π'. verſ. 735.

5. *Ebore tantum.*] Nulla marmoris facta mentione. Locum Homeri attulimus, lib. 33. ſect. 23.

rent muros, ſaceto in id M. Ciceronis ſale: omnibus enim oſtentabant, ut magnificum: Multo, inquit, magis mirarer, [6] ſi Tiburtino lapide feciſſetis. Et hercules, non fuiſſet picturæ honos ullus, non modo tantus, in aliqua marmorum auctoritate.

VI. Secandi marmor in cruſtas neſcio [1] an Cariæ fuerit inventum. Antiquiſſima, quod equidem inveniam, Halicarnaſſi [2] Mauſoli domus Proconneſio marmore exculta eſt, lateritiis parietibus. Is obiit [3] Olympiadis CVI. anno ſecundo, Urbis Romæ [4] anno CCCCIIII.

VII. Primum Romæ parietes [1] cruſta marmoris operuiſſe totius domus ſuæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formiis natum, Equitem Romanum, [2] Præfectum fabrûm C. Cæſaris in Gallia. Neque indignatio ſit tali auctore inventa re. Hic namque eſt [3] Mamurra Catulli Veronenſis carminibus proſciſſus, [a] [4] quem & res, & domus ipſius clarius, quam Catullus, dixit habere, quidquid habuiſſet Comata Gallia. Namque adjecit idem Nepos, eum primum totis ædibus nullam niſi e marmore columnam habuiſſe, omnes ſolidas [5] e Caryſtio aut Lunenſi.

VIII. M. Lepidus Catuli in Conſulatu collega, primus omnium limina ex Numidico marmore in domo poſuit magna reprehenſione. Is fuit Conſul [1] anno Urbis DCLXXVI. Hoc primum invecti Numidici marmoris veſtigium invenio, [2] non in columnis tamen cruſtiſve, ut ſupra Caryſtii: ſed in maſſa ac [3] viliſſimo liminum uſu. Poſt hunc Lepidum ferme quadriennio L. Lucullus Conſul fuit, qui nomen (ut apparet ex re) Lucalleo marmori dedit, admodum delectatus illo: primuſque Romam invexit, atrum alioqui: cum cetera maculis aut coloribus commendentur. Naſcitur autem [5] in Nili inſula, ſolumque pæne horum marmorum [6] ab amatore nomen accepit. [7] Inter hos primum, ut arbitror, marmoreos parietes habuit [8] ſcena M. Scauri, non facile dixerim ſectos, an ſolidis [b] glebis poſitos, ſicuti eſt hodie Jovis Tonantis ædes [9] in Capitolio. Nondum enim ſecti marmoris veſtigia invenerat Italia.

IX. Sed quiſquis primum invenit ſecare, luxuriamque dividere, importuni ingenii fuit. Arena hoc fit, & ferro videtur fieri, ſerra in prætenui linea premente arenas, verſandoque,

INTERPRETATIO.

a *Quem & res.*] Quem & res familiaris, *ſive opes.*

b *Glebis.*] Molibus.

NOTÆ.

6. *Si Tiburtino lapide.*] Qui Romæ vulgaris, in eam advectus inſulam, accepiſſet fortaſſis ab loci, unde peteretur, intercapedine pretium.

Sect. VI. 1. *An Cariæ.*] Cui Mauſolus regulus jura dabat.

2. *Mauſoli domus.*] Hæc pariter traduntur a Vitruvio, lib. 2. cap 8 pag. 19. *Item Halicarnaſſi*, inquit ille, *potentiſſimi regis Mauſoli domus cum Proconneſio marmore omnia haberet ornata, parietes habet latere ſtructos, qui ad hoc tempus egregiam præſtant firmitatem, ita tectoriis operibus expoliti, ut vitri perlucidatem videantur habere.*

3. *Olympiadis CVI.*] Sic Reg. 2. & in Colb. 3. atque in editione Parmenſi, Tarviſia, aliiſque vetuſtioribus, *centeſima ſexta*, ſine ullis compendiorum notis. Libri poſterius editi, *Olympiadis* C. mendoſe.

4. *Anno* CCCCIIII] Ita codices Regii quatuor, & Vaticani duo In Colb. 3. & vet. codice Dalecampii, CCCCII. Lege *Olympiadis* CX *anno ſecundo*. *Vrbis Romæ anno* CCCCIIII. & omnia ad Plinii mentem veritatemque congruent Eſt hic annus 350. ante Chriſtum. In libris hactenus editis, CCCII errore minime obſcuro.

Sect. VII. 1 *Cruſta marmoris.*] Id non aliud fuit, quam marmor in tenues cruſtas varii coloris ſectum parieti ſcite imponere, & pro tectorio ei dare. Lucanus, lib. 10. verſ. 114.

Nec ſummis cruſtata domus, ſectiſque nitebat
Marmoribus.

Declamator apud Senecam patrem: *In hos ergo exitus varius ille ſecatur lapis, ut tenui fronte parietem tegat.* Has marmorum cruſtas Græci πλάκας vocabant, & μαρμάρων πλακώσεις.

2. *Præfectum fabrûm.*] Habebat unaquæque legio fabros tignarios, carpentarios, ferrarios, ſtructores, reliquoſque artifices ad hibernorum ædificia, ad machinas, turreſque ligneas, ceteraque. Horum judex proprius erat Præfectus fabrûm Sic *Præfectus fabrûm Cn. Pompeii*, apud Cicer. lib. 9. ad Attic epiſt. 8.

3. *Mamurra Catulli.*] Carm. 30. in Cæſarem:

Quis hoc poteſt videre? quis poteſt pati,
Niſi impudicus, & vorax, & aleo?
Mamurram habere, quod Comata Gallia
Habebat unctum, & ultima Britannia?

De Mamurræ divitiis, Tullium vide, lib. 7. epiſt. 7. ad Atticum.

4. *Quem, ut res eſt*] Vide Notas & Emend num. IV.

5. *E Caryſtio.*] De Caryſto, lib. 4. ſect. 21. Caryſtiarum columnarum meminere Stephanus, Strabo, & alii. Tibullus, lib. 3. Eleg. 3.

Quidve domus prodeſt Phrygiis innixa columnis?
Tænare ſive tuis, ſive Caryſte tuis?

De Lunenſi ſupra diximus, ſect. 4. num 2.

Sect. VIII. 1. *Anno Vrbis* DCLXXVI.] Ita Reg 2. quod & temporum ratio, Faſtique Conſulares poſtulant. In libris hactenus editis, DCLXVI.

2. *Non in columnis tamen.*] Sic MSS. Reg 2. & alii; non vero *tantum*. Favet Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 5. *Numidicum marmor Numidia mittit, ad cutem ſuccum dimittet croco ſimilem: non cruſtis, ſed in maſſa, & liminum uſu aptum.* Ævo tamen ſubſequente, Neronis ſcilicet principatu, & cruſtas e marmore Numidico inductas legimus. Seneca, epiſt. 86. pag. 372. *Alexandrina*, inquit, *marmora, Numidicis cruſtis diſtincta.* Et Sidonius, lib. 2. epiſt. 2. balneolum ſuum deſcribens: *Non illic Paros*, inquit, *Caryſtos, Phryges, Numida, rupium variatum poſuere cruſtas.*

3. *Viliſſimo liminum uſu.*] Limen inferum portarum ut hoc loco intelligatur, viliſſimus qui nunc dicitur uſus, admonet.

4. *Lucullus Conſul.*] Anno Urbis DCLXXX. Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 5.

5. *In Nili inſula.*] Reg 2. & Colb 3. *in Nilo inſula.* Pintianus conjiciebat *in Melo* legi poſſe commodius. Nos *in Chio*, Iſidoro auctore, qui hunc locum exſcripſit.

6. *Ab amatore.*] Lucullo videlicet, qui admodum delectatus illo. Sic Iſidorus loco cit. *Solumque pæne hoc marmor ab amatore nomen accepit.*

7. *Inter hos.*] Inter Lepidi & Luculli Conſulatum. Igitur anno fere DCLXXVIII. ædilitatem geſſit M. Scaurus, quam in annum abhinc duodeviceſimum ex inani conjectura rejicit Pighius in Annalibus, hoc eſt, in Conſulatum Gabinii & Piſonis, anno Urbis DCXCVI.

8. *Scena.*] Scena theatri pars ea dicitur, quæ inter duo cornua pertenditur.

9. *In Capitolio.*] Ædem Jovis Tonantis in Capitolio extruxit Auguſtus. Sueton. cap. 29 *Marmorare* porro dixere veteres, quod nos deinde *veſtire marmore*. In vetuſto lapide apud Gruterum, pag. 129. AEDEM MARMORAVIT.

[a] tractu ipſo ſecante. Æthiopica ad hæc maxime probatur. Nam id quoque acceſſit, [1] ut ad Æthiopas uſque peteretur, [2] quod faceret marmora: immo vero in Indos, quo margaritas quoque peti ſeveris moribus indignum erat. [b] Hæc proxime laudatur. Mollior tamen quæ Æthiopica. Illa nulla ſcabritie ſecat. Indica non æque lævigat: ſed ea combuſta polientes marmora fricare jubentur. Simile & Naxiæ vitium eſt, [3] & Coptidi, quæ vocatur Ægyptia. Hæc fuere antiqua genera marmoribus ſecandis. Poſtea reperta eſt arena non minus probanda, ex quodam Adriatici maris vado, æſtu nudante, obſervatione non facili. Jam quidem quacumque arena ſecare e fluviis omnibus fraus artificum auſa eſt: quod diſpendium admodum pauci intelligunt. Craſſior enim arena laxioribus ſegmentis terit, & plus erodit marmoris, [c] majuſque opus ſcabritia polituræ relinquit. Ita ſectæ attenuantur cruſtæ. Rurſuſque Thebaïca polituris accommodatur, & quæ fit e poro lapide, aut e pumice.

X. Signis e marmore poliendis, gemmiſque etiam ſcalpendis, atque limandis, Naxium diu placuit ante alia: ita vocantur [1] cotes in Cypro inſula genitæ. Vicere poſtea [2] ex Armenia vectæ. CAP. VII.

XI. Marmorum genera & colores non attinet dicere in tanta notitia: nec facile eſt enumerare in tanta multitudine. [1] Quoto cuique enim loco non ſuum marmor invenitur? Et tamen celeberrimi generis dicta ſunt [2] in ambitu terrarum cum gentibus ſuis. [3] Non omnia tamen in lapicidinis gignuntur, ſed multa & ſub terra ſparſa. Pretioſiſſimi quædam generis, ſicuti [4] Lacedæmonium viride, cunctiſque hilarius. Sic & Auguſtum, ac deinde Tiberium, in Ægypto Auguſti ac Tiberii primum principatu reperta. Differentiaque eorum eſt ab ophite, cum ſit illud ſerpentium maculis ſimile, [5] unde & nomen accepit: quod hæc maculas diverſo modo colligunt, Auguſtum undatim criſpum [6] in vertices, [7] Tiberium ſparſa, non convoluta canitie.

Neque ex ophite columnæ, niſi parvæ admodum, inveniuntur. [8] Duo ejus genera: molle candidum, nigricans durum. [9] Dicuntur ambo capitis dolores ſedare adalligati, & ſerpentium ictus. [10] Quidam phreneticis ac lethargicis adalligari jubent candicantem. [11] Contra ſerpentes autem a quibuſdam laudatur præcipue ex his, quem [12] tephriam appellant, a colore cineris. [13] Vocatur & Memphites a loco, [14] gemmantis naturæ. [15] Hujus uſus conteri; & iis, quæ urenda ſint aut ſecanda, ex aceto illini. Obſtupeſcit ita corpus, nec ſentit cruciatum.

[16] Rubet porphyrites in eadem Ægypto: [d] ex eo candidis intervenientibus punctis [17] Lepto-

Interpretatio.

a *Tractu.*] Dum trahitur ſerra, ſecat, premendo arenas prætenui acie ſua.

b *Hæc.*] Indica poſt Æthiopicam proxime laudatur.

c *Majuſque.*] Et plus laboris ſcabritia relinquit polituræ, *quæ fit poſt ſectionem marmoris.*

d *Ex eo.*] Ex eo marmore genus illud quod punctis candidis diſtinguitur, ob exiguitatem dicitur Leptopſephon, hoc eſt, minutus calculus.

Notæ.

Sect. IX. 1. *Ut ad Æthiopas . . . . . peteretur.*] Similes loquendi formulas ex Pliniano indice pete

2. *Quod faceret marmora.*] Sic etiam MSS. Forte, *quod ſecaret.* Vel, *quod laceraret.* Sed & *faceret* quoque ſatisfacit: eſt enim *facere marmora*, ex rudibus impolitiſque glebis, facere polita, & ædibus ornandis idonea.

3. *Et Coptidi.*] E Copto Ægypti oppido

Sect. X. 1. *Cotes in Cypro.*] In Cypro quidem genitæ, ſed ex oppido Cretæ Naxo, ubi parari eas & concinnari mos erat, Romam advectæ: inde Naxii nomen. Suidas: Ναξία λίθος, ἡ Κρητικὴ ἀκόνη. Νάξος γὰρ πόλις Κρήτης. Sic ficum Cypriam nuncupari in Creta Theophraſtus eſt auctor, quoniam eo e Cypro tranſlata, lib. 4. hiſt. plant. cap. 2.

2. *Ex Armenia.*] Laudat eas Theophr. lib. de lapidibus, pag. 9.

Sect. XI. 1. *Quoto cuique enim loco.*] Et in Gallia quoque nuper, haud procul regia Fontis Bellaquei baſilica, ingens reperta eſt egregii marmoris fodina.

2. *In ambitu terrarum.*] In libris Geographicis.

3. *Non omnia tamen.*] Tranſcripſit hæc Iſidorus, libro 16. Orig. cap. 5. totidem plane verbis ac ſyllabis, uſque ad eum locum, *Neque ex ophite*, &c.

4. *Lacedæmonium.*] Prudentius, lib. 2. contra Symmach. verſ. 246.

Et quæ ſaxa Paros ſecat, & quæ Punica rupes,
Quæ viridis Lacedæmon habet, maculoſaque Synnas.

Sidonius in Paneg. Majoriani:

Poſt caute Laconum
Marmoris herboſi radians interviret ordo.

5. *Unde & nomen.*] Nam ὄφις Græce ſerpentem ſonat.

6. *In vertices.*] Sic etiam MSS. At lib. 13. ſect. 30. eodem ſenſu, *in vertices parvos.*

7. *Tiberium ſparſa*] Sententia eſt, in marmore, quod in Tiberii nomen adſcitum eſt, fuiſſe maculas candidas, non convolutas quidem in vortices, ut in Auguſteo, ſed ſparſas. Vide Notas & Emend. num. V. In Colb. 3. *Auguſteum*, & *Tiberianum* legitur.

8. *Duo ejus genera.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, libro 16. Orig. cap. 5.

9. *Dicuntur ambo.*] Dioſc. lib. 5. cap. 162. totidem verbis, & Oribaſius, lib. 13. fol. 230.

10. *Quidam, &c.*] Dioſc. loco cit.

11. *Contra ſerpentes autem, &c.*] Iſidorus iiſdem verbis, loco cit.

12. *Tephriam.*] Τιφρίαν, quod genus eſt ophitis tertium, ἀπὸ τῆς χρόας, colore cinereo a Dioſcoride appellatum, punctiſque diſtinctum: unde Lucanus, lib. 9 verſ. 714.

Quam parvis tinctus maculis Thebanus ophites.

Nam & τέφρα Græcis, & σποδὸς cinerem ſignificat.

13. *Vocatur & Memphites.*] Novum lapidis ſeu marmoris genus, ab Ægypti oppido Memphi nominatum: de quo totidem verba faciunt, Dioſc. lib. 5. cap. 158. & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 4.

14. *Gemmantis naturæ.*] Gemmarum magnitudinem ac lucem imitatur. Dioſc. loc. cit. Ἔχων ψηφίδων μέγεθος, λιπαρὸς δὲ καὶ ποικίλος, *calculorum magnitudine, pinguis & verſicolor.*

15. *Hujus uſus.*] Dioſc. loc. cit. Οὗτος ἱστορεῖται τριβόμενος καὶ ἐπιχριόμενος ἐπὶ τῶν μελλόντων τέμνεσθαι ἢ καίεσθαι τόπων, ἀναισθησίαν ἀκινδύνως ἐπιφέρειν. *Hoc tradunt trito & illito partes quæ urenda ſecandave ſunt, citra periculum ita obſtupeſcere, ut non ſentiant cruciatum.*

16. *Rubet porphyrites*] Aliud rurſus marmoris genus. Iſidorus, libro 16. Orig. cap. 5. *Porphyrites in Ægypto, eſt rubens, candidis intervenientibus punctis.*

17. *Leptopſephos.*] Λεπτόψηφος, quod nempe, ut Memphites, de quo dictum eſt proxime, calculorum magnitudinem id genus, quod eſt candidis punctis interſtinctum, non ſuperet. Hunc Plinii locum Salmaſius præpoſtere ac-

pſephos vocatur. [18] Quantiſlibet molibus cædendis ſufficiunt lapicidinæ. Statuas ex eo Claudio Cæſari procurator ejus in Urbem ex Ægypto advexit [19] Vitraſius Pollio, non admodum probata novitate. Nemo certe poſtea imitatus eſt. Invenit eadem Ægyptus in Æthiopia, [20] quem vocant baſalten, ferrei coloris atque duritiæ. Unde & nomen ei dedit. Numquam hic major repertus eſt, quam in templo Pacis ab Imperatore Veſpaſiano Auguſto dicatus: [a] argumento Nili, [21] XVI. liberis circa ludentibus, per quos totidem cubita ſummi incrementi augentis ſe amnis intelliguntur. Non abſimilis illi narratur in Thebis delubro Serapis, ut putant, Memnonis ſtatua dicatus: quem quotidiano Solis ortu contactum radiis [22] crepare dicunt.

XII. Onychem etiam tum in Arabiæ montibus, nec uſquam alibi, naſci putavere noſtri veteres: Sudines in Germania. [1] Potoriis primum vaſis inde factis, dein pedibus lectorum ſelliſque: Nepos Cornelius tradit magno fuiſſe miraculo, cum [2] P. Lentulus Spinter amphoras ex eo [3] Chiorum magnitudine cadorum oſtendiſſet: poſt quinquennium deinde triginta duorum pedum longitudine columnas vidiſſe ſe. Variatum in hoc lapide poſtea eſt. Namque pro miraculo inſigni, quatuor modicas [4] in theatro ſuo Cornelius Balbus poſuit. Nos ampliores triginta vidimus [5] in cœnatione, quam [6] Calliſtus Cæſaris
* CAP. VIII. Claudii libertorum potentia notus ſibi exædificaverat. * [7] Hunc aliqui lapidem alabaſtriten vocant, quem cavant ad vaſa unguentaria, [8] quoniam optime ſervare incorrupta dicitur. [9] Idem exuſtus emplaſtris convenit. [10] Naſcitur circa Thebas Ægyptias, & Damaſcum Syriæ. Hic ceteris candidior: probatiſſimus vero in Carmania, mox in India: jam quidem & in Syria Aſiaque. Viliſſimus autem & ſine ullo nitore in Cappadocia. Probantur quam maxime mellei coloris, [11] in vertices maculoſi, atque non tranſlucidi. Vitia in iis, corneus color aut candidus, & quidquid ſimile vitro eſt.

XIII. Paulum diſtare ab eo [b] in unguentorum fide multi exiſtimant [1] Lygdinos in Paro repertos: amplitudine, qua lances craterasque non excedant, antea ex Arabia tantum advehi ſolitos, candoris eximii.

INTERPRETATIO.

a *Argumento.*] Argumentum cælaturæ in lapide, Nilus, & pueri ſedecim .... quibus intelligitur ſummum Nili exundantis incrementum.

b *In unguentorum.*] In unguentis *diu incorruptis ſervandis.*

NOTÆ.

cepit, in Solinum, pag. 562. qui a punctorum ſeu furfurum candore, qui in poſteriore illo porphyritis genere ſparguntur, Leptopſephi cognomen inditum putavit. In libris hactenus editis, *leucoſtictos*, ex eruditorum interpolatione legebatur. At Reg. 1. Colb. 3. & Pintiani codex, *Leptoſophos*, unde nos *leptopſephos* effecimus.

18. *Quantiſlibet molibus.*] Id vero de priore porphyritis genere accipiendum eſt

19 *Vitraſius Pollio.*] Meminit hujus Dio, uti dicemus in Notis & Emend. num. VI.

20. *Quem vocant baſalten*] Ægyptio ac peregrino vocabulo, non oris Latini Græcive. Ex eo lapide mortaria fieri auctor eſt Strabo, lib. 17. pag. 818. Locum hunc non bene exſcripſit Iſidorus, loc cit.

21. *XVI. liberis.*] Viſitur hodieque id marmor in Vaticanis hortis. Expreſſere ejus effigiem Ortelius in ipſa operis Geographici fronte, & Ortelius in calce Theſauri Numiſmatum. Philoſtratus: *Περὶ τὸν Νεῖλον οἱ πήχεις ἀθύρουσι, παιδία ξύμμετρα τῷ ὀνόματι· ὁ δὲ Νεῖλος αὐτοῖς ὑπερχαίρει, διά τε ἄλλα, καὶ ὅτι κηρύττουσιν αὐτὸν, ὅσος Αἰγυπτίοις ἀφίχθη. Cubiti circa Nilum ludunt, pueri corporis quantitati cognomines, quibus Nilus ſummopere oblectatur, tum ob alia, tum vel maxime, quod ipſum quantum Ægyptiis profuſus ſit, enunciant.* Libro primo iconum, pag 737 Reliqua deſcriptio ſimili nitet lepore De Nili incremento vide quæ diximus lib. 5. ſect 10. Eſt Hadriani Aug nummus ex ære magno, in Gaza Parmenſi, in quo Nilus decumbens pingitur, cum arundine & Cornucopiæ: infra, hippopotamus. In imo, L. ΤΡΙΣΚΑΙΔ. *Anno* XIII. Hadriani. Supra, 16. *Sedecim* cubiti, ad quos eo anno Nilus excrevit. Anno præcedente, ſive duodecimo Hadriani idem notatur, in nummo æreo pariter e Muſeo noſtro: L. ΔΩΔΕΚ. Supra, 16.

22. *Crepare dicunt.*] Vocem fundere, φθέγξασθαι, ſi Philoſtrato credimus, lib 6. de vita Apoll. cap. 3. pag. 163. Tacitus, lib. 2. Annal. pag. 61. *Memnonis ſaxea effigies, ubi radiis Solis icta eſt, vocalem ſonum reddens.* De ſimulacris imaginibuſque loquentibus multa congeſſit pro more Grotius in Explic. Decalogi, pag 29 Verum *Memnonis* legi hic oportere, non *Memnonis*, fidem faciunt ea quæ diximus ad lib. VI ſect. XXXV. & lib. X. ſect. XXXVII.

Sect XII. 1 *Potoriis primum.*] Hic locus oſtendit, ut recte Dalecampius animadvertit, murrhina vaſa alia fuiſſe, quam quæ ex onyche fierent. *Τῶν ὀνυχίνων ποτηρίων* meminit Athenæus, lib. 11 pag. 494. & *ὀνυχίνων σκύφων*, pag. 495. ex Poſidonio Philoſopho. Cave porro onychem hoc loco putes a Plinio pro gemma ea accipi, quam noſtri vocant *Caſſidoine*, ut pleriſque viſum: cum ſit onyx modo aliud nihil præter marmorei lapidis genus quoddam, quem & alabaſtriten priſci appellarunt.

2. *P. Lentulus.*] Qui Ædilis fuit Cicerone Conſule.

3. *Chiorum.*] Horatius, lib 3. Ode 19.

Quo Chium pretio cadum
Mercemur.

Romæ cadus quanta menſura fuerit, diximus lib. 14. ſect. 19. *Χίου πίθου* meminit Lucianus, lib. 1. veræ hiſt.

4. *In theatro ſuo.*] Quod ille, nempe Corn. Balbus alter, anno Urbis DCCXLI. Tiberio Claudio Nerone, P. Quintilio Varo Coſſ. dedicavit, ut auctor eſt Dio, lib. 54. pag. 539.

5. *In cœnatione.*] Cœnatio, locus eſt ad cœnandum. Suetonius, in Nerone, cap. 31. *Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis verſatilibus, ut flores ex fiſtulis, & unguenta deſuper ſpargerentur. Præcipua cœnationum rotunda, &c.*

6. *Calliſtus.*] De quo ſuperius, lib 33. ſect. 47.

7. *Hunc aliqui.*] Onychem videlicet. Ex horum eſt numero Dioſc lib. 5. cap. 153. Apparet quam imperitè divulſa hæc fuerint a priſtinis Plinii editoribus, ut novum ab iis verbis caput auſpicarentur. Hunc porro locum plane ad verbum exſcripſit Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 5.

8. *Quoniam optime.*] Plinius, libro 13. ſect. 3. *Unguenta optime ſervantur in alabaſtris.* Horatius, lib. 4. Ode 12.

Nardi parvus onyx eliciet cadum:

Hoc eſt, vaſculum ex onyche. Et Martialis, lib. 7. Epigr. 93. de Papilo male olente:

Unguentum fuerat, quod onyx modo parva gerebat:
Olfecit poſtquam Papilus, ecce garum eſt.

9. *Idem exuſtus.*] Dioſc. lib. 5. cap. 153. *Λίθος ἀλαβαστρίτης, ὁ καλούμενος ὄνυξ, ἀναληφθεὶς κεκαυμένος ῥητίνῃ ἢ πίσσῃ, διαφορεῖ σκληρίας*, &c. *Alabaſtrites vocatus onyx, exuſtus, & reſina aut pice exceptus, duritias diſcutit*, &c. Galenus ſimiliter, lib 9. de fac ſimp. med. pag 157.

10. *Naſcitur, &c.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 5.

11. *In vertices maculoſi*] Hoc eſt, in parvos vortices habentes criſpatas maculas. Sic Reg. 1. & alii.

Sect. XIII. 1. *Lygdinos in Paro.*] Vide Notas & Emend. num. VII.

[2] Magnus & duobus contrariæ inter ſe naturæ honos: [3] Coralitico in Aſia reperto; menſuræ non ultra bina cubita, candore proximo ebori, & quadam ſimilitudine. E diverſo niger eſt Alabandicus terræ ſuæ nomine, quanquam & Mileti naſcens, ad purpuram tamen magis aſpectu declinante. Idemque liquatur igni, ac funditur ad uſum vitri. [4] Thebaïcus interſtinctus aureis guttis, invenitur in Africæ parte Ægypto adſcriptæ, [5] coticulis ad terenda collyria quadam utilitate naturali conveniens.

Circa Syenen vero Thebaïdis Syenites, quem ante [6] pyropœcilon vocabant.

XIV. Trabes ex eo fecere reges quodam certamine, obeliſcos vocantes, Solis numini ſacratos. [a] Radiorum ejus argumentum in effigie eſt, & ita ſignificatur nomine Ægyptio.

1. Primus omnium id inſtituit [1] Meſtres, qui [2] in Solis urbe regnabat, ſomnio juſſus: hoc ipſum inſcriptum in eo: etenim ſcalpturæ illæ effigieſque, quas videmus, Ægyptiæ ſunt litteræ.

2. [3] Poſtea & alii regum in ſupra dicta urbe, [4] Sothis [5] quatuor numero, quadragenûm octonûm cubitorum longitudine: [6] Ramiſes autem is, quo regnante Ilium captum eſt, [7] quadraginta cubitorum. Idem digreſſus inde, ubi fuit [8] Mnevidis regia, [9] poſuit alium, longitudine undecenis pedibus, per latera cubitis quatuor. * Opus id feciſſe dicuntur CXX. M. hominum. Ipſe rex, cum ſubrecturus eſſet, vereretùrque ne machinæ ponderi non ſufficerent, quo majus periculum curæ artificum denunciaret, filium ſuum adalligavit cacumini, ut ſalus ejus apud molientes prodeſſet & lapidi. Hac admiratione operis effectum eſt, ut cum oppidum id expugnaret Cambyſes rex, ventumque eſſet incendio ad crepidines obeliſci, extingui ignem juberet molis reverentia, qui urbis nullam habuerat. * CAP. IX.

3. Sunt & alii duo, [10] unus a Smarre poſitus, alter [11] ab Eraphio, [12] ſine notis, quadragenûm octonûm cubitorum. Alexandriæ ſtatuit unum octoginta cubitorum Ptolemæus Philadelphus, quem exciderat [13] Nectabis rex purum: majuſque opus fuit in devehendo ſtatuendove multo, quam in excidendo. [14] A Satyro architecto aliqui devectum tradunt rate: [15] Calliſthenes a Phœnice, foſſa perducta uſque ad jacentem obeliſcum e Nilo. Naveſque duas in latitudinem patulas, [b] pedalibus ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem menſuram ponderis oneratas, ita ut ſubirent obeliſcum pendentem extremitatibus ſuis in ripis utrimque: poſtea egeſtis laterculis allevatas naves excepiſſe onus ſtatutum. Exciſos autem ſex tales in monte eodem, & artificem donatum [16] talentis quinqua-

INTERPRETATIO.

a *Radiorum.*] Exengitata obeliſcorum effigies eſt, ad ſignificandos Solis radios: & radium quidem Ægyptii obeliſcum vocant.

b *Pedalibus.*] Pedalibus *laterculis* ex eodem lapide naves oneratas duplo magis quam eſſet pondus obeliſci: ſic æſtimato pondere, ut laterculi congererentur in navem, quot obeliſci longitudinem bis adæquarent: Sic naves eo pondere preſſæ, ſubiere obeliſcum, qui duabus ſuis extremitatibus ripæ amnis interfluentis incumbebat. Poſtea egeſtis laterculis, naves ſublevatæ excepere onus.

NOTÆ.

2. *Magnus & duobus.*] Subintellige, lapidum, ſive marmorum generibus.

3. *Coralitico, &c.*] De Coralitico, Alabandicoque totidem verba facit Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 5. Vide & Marbod lib. de lapid pret. cap 8. & Aetium, lib. 2. de re med cap. 33 pag. 53. In Indice, *Coralloco*

4 *Thebaicus*] Iſidorus hæc de Thebaico lapide pariter totidem verbis ac ſyllabis, loc. cit.

5. *Coticulis*] Præbet, inquit, hic lapis coticulas, uſus eximii, ad terenda collyria Sic libri omnes, etiam MSS. Sic & Iſidorus, loco cit. Salmaſius tamen in Solin. pag. 1052. *toticulas* legi mavult Cotes in poliendo marmore ſuperius commendavit Plinius, ſect 10

6. *Pyropœcilon.*] Πυροποίκιλον, punctis ignei coloris diſtinctum & varium

Sect. XIV. 1. *Meſtres.*] Sic Reg. 2 & Vaticana exemplaria, Kirchero noſtro teſte, lib 1. de origine & erectione Obeliſcorum, cap. 4 non, ut editi, *Mitres.* Hunc autem Ægypti regem, atque adeo & conſequentes, longe poſt Moſis ætatem imperitaſſe credimus.

2. *In Solis urbe.*] Heliopoli, ut diximus lib. 5. ſect. 11. Obeliſcos porro a Meſtre conditos, Kircherus, loco cit. cap. 8 eos eſſe ſuſpicatur, qui Romæ etiamnom Mahutæus, Medicæus, & Scauro-Cælius appellantur: minoris quidem formæ, ut prima rerum eſſe principia ſolent.

3. *Poſtea & alii regum.*] Reg. 2. *& alii eorum*, quod eodem recidit.

4. *Sothis.*] In MSS. *Sorbis.* Alias τὸν Σῶθιν Ægyptii Caniculam vocant, ut diximus lib. 2. ſect 40. ex Damaſcio apud Photium.

5. *Quatuor numero, &c.*] Tum ex ratione menſuræ, tum ex hieroglyphicorum characterum interpretatione, Kircherus colligit, ex iis quatuor obeliſcis, eum unum eſſe, qui Pamphilus appellatus ab Innocentio X. Pontifice, a quo nuper erectus, cum diu proſtratus jacuiſſet.

6. *Ramiſes autem.*] Hunc Tacitus Rhamſen, lib. 2. Annal pag 61. Ῥέμφιν Diodorus Sic. lib. 1. Bibl. pag 55. Joſephus Ramphem, Herodotus Rampſinitum vocat, libro 2. Euterpe, num 21.

7. *Quadraginta cubitorum.*] Subintellige, totidem ab illo poſitos, quot & a patre, hoc eſt, quatuor, ſed cubitorum tantum quadragenûm Ita Kircherus, loco cit.

8. *Mnevidis regia.*] Haud procul Heliopoli: nam apud hujus oppidi cives Mnevis bos colebatur; apud Memphitas Apis. Teſtis eſt Strabo, lib. 17. pag 803.

9. *Poſuit alium*] Hic ille inſignis Obeliſcus, quem Sixtus V. erutum e Circo maximo, ubi a Conſtantio Conſtantini M. F. fuerat olim erectus, teſte quidem Ammiano, lib. 17. ante Baſilicam Lateranenſem ingenti auſu erexit, anno MDLXXXVIII.

10. *Unus a Smarre*] Eumdem hunc eſſe quidam exiſtimant, qui Euſebio in Chron. Ammerres Æthiops appellatur.

11. *Ab Eraphio.*] Qui Uaphres ab Euſebio in Chronico appellatur, ut nonnulli putant

12. *Sine notis.*] Forſan, quod erant alienigenæ, Æthiopes ſcilicet, Ægyptiorum hieroglyphicas notas haud ſatis edocti.

13. *Nectabis.*] Qui Euſebio in Chron. Nectanebis, cujus ætas Alexandri M tempora vix XL. annis anteceſſit.

14. *A Satyro.*] Quem de Mauſoleo librum condidiſſe auctor eſt Vitruvius, in præf libri 7. pag 125.

15. *Calliſthenes.*] Sic MSS. non *Callixenus*, ut editi. Egimus de eo in Auctorum Indice.

16. *Talentis quinquaginta.*] Talenta hæc Ægyptia inter-

Digitized by Google

ginta. Hic fuit in [a] in Arſinoëo poſitus [17] a rege ſupra dicto, munus amoris in conjugem, [18] eamdemque ſororem [19] Arſinoën. Inde eum navalibus incommodum Maximus quidam Præfectus Ægypti tranſtulit in forum, reciſo cacumine, dum vult faſtigium addere auratum, quod poſtea omiſit.

4. Et alii duo ſunt Alexandriæ ad portum, in Cæſaris templo, quos excidit [20] Meſtres rex quadragenûm binûm cubitorum. Super omnia acceſſit difficultas mari Romam devehendi, [b] ſpectatis admodum navibus. Divus Auguſtus priorem advexerat, miraculique gratia Puteolis navalibus perpetuis dicaverat: ſed incendio conſumpta eſt. Divus Claudius aliquot per annos aſſervatam, [21] qua Caïus Cæſar importaverat, omnibus quæ umquam in mari viſæ ſunt, mirabiliorem, turribus [22] Puteolano ex pulvere exædificatis, perductam Oſtiam, portus gratia merſit: [c] alia ex hoc cura navium, quæ Tiberi ſubvehant. Quo experimento patuit, non minus aquarum huic amni eſſe, quam Nilo.

5. [23] Is autem obeliſcus, quem Divus Auguſtus [24] in Circo magno ſtatuit, exciſus eſt a rege [25] Semneſerteo, [26] quo regnante Pythagoras in Ægypto fuit, centum viginti quinque pedum, [d] & dodrantis, præter baſim ejuſdem lapidis: Is vero, qui eſt in Campo Martio, novem pedibus minor, [27] a Seſoſtride. Inſcripti ambo rerum naturæ interpretationem Ægyptiorum [28] Philoſophiâ continent.

CAP. X. XV. [1] Ei, qui eſt in Campo, Divus Auguſtus addidit [2] mirabilem uſum, ad depre-

INTERPRETATIO.

a *In Arſinoëo.*] In monumento Arſinoës.

b *Spectatis.*] Inſignibus admodum ſtructis in eam rem navibus

c *Alia.*] Alia deinde ſubiit cura naves ſtruendi, quæ Tiberi obeliſcum ſubveherent.

d *Et dodrantis.*] Et pollicum novem.

NOTÆ.

pretor, quorum ſingula cum argenti libras octoginta capiant, ut ex Varrone vidimus, lib. 33. ſect. 15. efficient quinquagenas monetæ noſtratis libras, ut vocant, ſeu florenos, 134400.

17. *A rege ſupradicto.*] Ptolemæo Philadelpho, qui uxori eidemque ſorori ſuæ monumentum exſtruxit, Ἀρσινόειον appellatum. Sic Iſeum Iſidis monumentum vocant.

18. *Eamdemque ſororem*] Ægyptiorum ille regum mos fuit. Teſtis inſignis præ ceteris in Theſauro Regio nummus aureus, cujus pars prior capita duo exhibet, quorum alterum alteri applicitum eſt: epigraphe, ΘΕΩΝ. Poſterior capita duo alia, & alterum ſimiliter applicitum alteri: epigraphe: ΑΔΕΛΦΩΝ. Vidimus & alium pondo aureorum Francicorum trium. Θεὸς nemo regum Ægypti vel Syriæ dictus eſt vel dici potuit ante Philometorem, vel æqualem ejus Antiochum Θεόν. Nunc pari jure conjux Philometoris Θεὰ appellatur: quæ, niſi ſoror ejuſdem eſſet, eſſe Θεὰ, vel omnino Cleopatra dici non potuit. In altera hujus nummi parte ſunt utriuſque parentes, Ptolemæus Philopator, qui & Tryphon, cum conjuge eademque ſorore. Unde & ambo ΑΔΕΛΦΟΙ vocantur. Philometor igitur, cum Cleopatra conjuge & eadem ſorore, in hoc nummo pingitur parte una; & ambo ibi ΘΕΟΙ: in altera deinde ΑΔΕΛΦΩΝ, hoc eſt, fratris & ſororis pariter regum (nam ſunt omnium capita cincta diademate) filii appellantur. Θεοὶ ἀδελφῶν dicuntur, qua forma & *Alexander Philippi*, ſubintellecto filii nomine, nuncupatur. Vidimus ex auro ſimilem pulcherrimum apud D. DE BOZE; in quo æque atque in aliis, & ſunt clauſis oculis Ptolemæus Philopator & uxor, ut jam fato functi; & majorem præferunt ætatem, quibus nomen ΑΔΕΛΦΩΝ ſuperſcriptum eſt; quam quibus ΘΕΩΝ: quoniam videlicet illi parentes, hi liberi ſunt: ideoque hi non clauſis oculis, ſed apertis, ut vivi, pinguntur. Itaque Θεοὶ ἀδελφῶν ii dicuntur: id quod idem valet ac ſi dicas; Orti ambo ex patre, avo, proavo, abavoque regibus; neque hoc tantum; ſed & iidem ambo filii filiorum regum; hoc eſt, ex matre etiam nati ambo, ſiquidem fratres, quæ ipſa eſſes ex patre, avo, & proavo regibus orta: *Roi & Reine nez de frere & de ſœur iſſus de trois Rois.* Voces enim ambas, ΘΕΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ conjungi oportere, manifeſte docet nummus alter, in quo unicam epigraphen partis anticæ voces eæ duæ efficiunt: tametſi vultus iidem quatuor utramque implent paginam, hoc eſt, nummi aream. Θεὸς in nummis Ægypti vel Syriæ regum, non Divum ſignificat, ſive relatum inter divos, aut conſecratum. Neque enim conſecrat, aut inter divos reponit, niſi poteſtas ſuperior eo qui conſecratur. Ea cauſa eſt, cur nulli regum in Græcia, Syria, vel Ægypto conſecrati appareant, ne ipſe quidem Alexander Magnus; quippe qui ſint ipſo jure natalium Divi poſt mortem Reges, hoc eſt, ut Gallice dicimus, *de glorieuſe & triomphante memoire.* Atque hinc intelliges, id quod multis aliunde conſtat argumentis, Imperatores Romanos Senatui fuiſſe ſubjectos, a quo utique conſecrabantur ii, qui hunc ſibi poſt obitum deferri honorem in vita meruiſſent. Hoc fuit acta eorum omnia rata haberi, & publica auctoritate confirmari. Denique hinc quoque diſces, falſam illam fictamque inſcriptionem eſſe, ΘΕΟΙΣ ΣΩΤΗΡΣΙ, quæ dicata Ptolemæo Soteri & conjugi dicitur.

19. *Arſinoen.*] Nummus tetradrachmæ pondere ex auro eximius, quem vidimus apud D. de Cleſves, caput velatum ex una parte exhibet, cum loto in vertice: quod velum matronarum inſigne eſt; ut lotus, Ægypti: ex altera parte geminum Cornucopiæ, cum hac epigraphe: ΑΡΣΙΝΟΗΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΥ. Hinc L ΑΓ *Anno* XXXIII. inde ΠΑ: hoc eſt, Παφίας. Infra litteras ΠΑ columba eſt, quoniam columbæ Cypriæ etiam hodieque celeberrimæ ſunt ob cultæ venuſtatem. Hinc Arſinoe profitetur æque ſui principatus ac ſuæ ditionis Ægyptum eſſe, atque fratris ejuſdemque mariti ſui. Notandum in eo nummo præterea eſt, litteram L pro Λυκάβαντος adſcitam ab Ægyptiis fuiſſe ea alphabeto Romano, priuſquam in Aſia ſive Syria

20. *Meſtres rex.*] Ita codices noſtri & Pintiani, ut ſupra, non ut non, ut editi, *Meſphees.*

21. *Qua Caius Cæſar.*] Navim qua Caius Caligula obeliſcum importaverat ex Ægypto. Tranquillus in Claudio, cap 20. *Portum Oſtiæ exſtruxit, circumducto dextra ſiniſtraque brachio, & ad introitum profundo jam ſolo mole objecta: quam quo ſtabilius fundaret, navem ante demerſit, qua magnus obeliſcus ex Ægypto fuerat advectus: congeſtiſque pilis ſuperpoſuit altiſſimam turrim, in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes curſum navigia dirigerent.*

22. *Puteolano ex pulvere.*] Quem diximus libro ſup ſect. 47 merſum mari fieri lapidem inexpugnabilem undis.

23. *Is autem obeliſcus.*] Eum eſſe Kircherus exiſtimat, quem e Circo erutum, poſt alteram ruinam, ante ædem B. Virginis *del Popolo* Sixtus V. erexit.

24 *In Circo magno.*] Quem Circum Maximum fere vocant, regione Urbis undecima.

25. *Semneſerteo*] Pſammiſirteum verius, & ad Ægyptiacæ linguæ proprietatem affinius dici ſcribique Kircherus exiſtimat, loc. cit.

26. *Quo regnante Pythagoras.*] Laërtius tamen, non Semneſerteo, ſed Amaſide regnante, veniſſe in Ægyptum Pythagoram prodidit, in ejus vita, lib. 8 pag 214. commendatumque ei per litteras a Polycrate Samiorum tyranno Id quoque teſtatur Tzetzes, Chil XI. hiſt 366. verſ. 71. Numa Pompilio rege Romanorum paulo priorem Pythagoram Plinius facit, lib XIII. ſect XXVII.

27. *A Seſoſtride.*] Diximus de eo, lib. 6. ſect. 33. Fuit Tholæ Iſraelitarum Judici coævus, regum Ægypti potentiſſimus.

28. *Philoſophia*] Ex philoſophia Ægyptiorum. In libris editis, *philoſophia* legebatur, M S S. *philoſophiæ.*

Sect. XV. 1. *Ei qui eſt in Campo.*] In Campo Martio. Obeliſci hujus veſtigia quædam adhuc exſtare, cernique per cellam quamdam cryptamve ſubterraneam, quo ex loco celſiſſimo dejectus, temporum diuturnitate terra ſubrutus, ignobilis vilium ædificiorum fundamentis ſervire cogitur, teſtis eſt αὐτόπτης Kircherus, libro cit. cap. 9.

2. *Mirabilem uſum.*] Nempe, ut eſſet in horologio ſolahendendas

hendendas Solis umbras, dierumque ac noctium ita magnitudines, ſtrato lapide [3] ad magnitudinem obeliſci, [4] cui par fieret umbra, [5] brumæ confectæ die, [6] ſexta hora, paulatimque [7] per regulas (quæ ſunt ex ære incluſæ) ſingulis diebus [8] decreſceret, ac rurſus augeſceret: digna cognitu res & [9] ingenio ſecundo Mathematici. Apici auratam pilam addidit, [a] [10] cujus umbra vertice colligeretur in ſe ipſa, alias enormiter jaculante apice, ratione (ut ferunt) [11] a capite hominis intellecta. Hæc obſervatio triginta jam fere annis non congruit, ſive Solis ipſius diſſono curſu, & cæli aliqua ratione mutato, ſive univerſa tellure aliquid a centro ſuo dimota, ut deprehendi & in aliis locis accipio: ſive Urbis tremoribus, ibi tantum gnomone intorto: ſive inundationibus Tiberis [b] ſedimento molis facto: quanquam ad altitudinem [12] impoſiti oneris in terram quoque dicantur acta fundamenta.

7. [13] Tertius Romæ in Vaticano [14] Caii & Neronis Principum Circo, ex omnibus unus omnino [15] factus eſt imitatione ejus, quem fecerat [16] Seſoſtridis filius [17] Nuncoreus. Ejuſdem remanet & alius centum cubitorum, quem poſt cæcitatem viſu reddito, ex oraculo Soli ſacravit. CAP. XI.

XVI. Dicantur obiter & pyramides in eadem Ægypto, regum pecuniæ otioſa ac ſtulta oſtentatio. Quippe cum faciendi eas cauſa a pleriſque tradatur: ne pecuniam ſucceſſoribus aut æmulis inſidiantibus præberent, aut ne plebs eſſet otioſa. Multa circa hoc vanitas illorum hominum fuit, veſtigiaque complurium inchoatarum extant. Una eſt in Arſinoïte nomo, duæ in Memphite, non procul labyrintho, [1] de quo & ipſo dicemus. [2] Totidem, ubi fuit [3] Mœridis lacus, hoc eſt, foſſa grandis. Sed Ægyptus inter mira ac memoranda [4] narrat harum cacumina extrema, quæ eminere dicuntur. Reliquæ tres, quæ orbem terrarum implevere fama, ſane conſpicuæ undique adnavigantibus, ſitæ ſunt in parte Africæ, monte ſaxeo ſterilique, inter Memphim oppidum, & quod appellari diximus Delta, [5] a Nilo minus quatuor millia paſſuum, a Memphi VII. M. D. vico ap- CAP. XII.

INTERPRETATIO.

a *Cujus umbra.*] Cujus pilæ umbra in verticis modum colligeretur in ſeipſa: cum alioqui apex obeliſci amplior quam par ſit, enormem laxamque nimis jacularetur umbram.

b *Sedimento.*] Mole ſubſidente.

NOTÆ.

ri pro gnomone. In Indice hujus loci: *De eo obeliſco, qui pro gnomone in Campo Martio.*

3. *Ad magnitudinem obeliſci.*] Ita libri omnes, nequicquam hæc mutante Scaligero ad Manil. pag. 250. Stratum illud lapideum pro plano fuit, in quo deſcriberentur horæ: obeliſcus pro gnomone, ut diximus.

4. *Cui par fieret.*] Quantam umbram faciebat obeliſcus die brumæ in meridie, tantum erat lapideum illud ſtratum, media ſui parte, qua horam illam ſignabat.

5. *Brumæ confecta die.*] Ita Reg. 2. aliique codices, & ipſe Scaliger, loco cit. non, ut hactenus editi, *Romæ confecto die*, quod inſulſum. Brumæ confectus dies appellatur is, quo bruma committitur. Sic lib. 16. ſect. 36. ſidus confectum Plinius, pro peracto ſolſtitio dixit, quod & alibi ab eo uſurpatum ex indice intelliges.

6. *Sexta hora.*] Quam nos duodecimam, ſeu meridiem appellamus.

7. *Per regulas.*] Lineolas æreas.

8. *Decreſceret.*] A bruma ad ſolſtitium: viciſſimque a ſolſtitio ad brumam augeſceret. Fuit hæc igitur forma horologii: In prægrandi lapide plano, qui in mille amplius palmorum ſpatium extendebatur, deſcripti arcus curvi ab ortu ad occaſum, exhibebant magnitudines dierum ac noctium. Umbra enim obeliſci in unum illorum incidens, oſtendebat horarum, verbi gratia, quindecim diem eſſe, novemque noctem. Lineæ vero quæ arcus iſtos interſecabant, ſitum & ordinem horarum antiquarum ſignabant: ita ut hora prima appellaretur ea quæ Solis ortum proxime ſequeretur; ſexta, quæ medium diem ſignaret; duodecima, quæ Solis occaſum. Eo enim horologii genere veteres uſi ſunt, quod ſingulos dies ac noctes divideret in duodecim æquales horas, ſive eæ longiores fuerint, ut diurnæ æſtate, bruma nocturnæ; ſive breviores, ut hieme diurnæ, nocturnæ ſolſtitio. Unde Aug. lib. de vera Relig. *Hora*, inquit, *brumalis æſtivæ comparata minor eſt.* Lineæ porro iſtæ ex æneis laminis confectæ, horizontali plano inſertæ, gratum ex altiore loco ſpectaculum intuentibus præbebant. Horologii ejus iconem delineavit accurate Jacobus Maſus, e Societate noſtra, Syracuſanus.

9. *Ingenio ſecundo Mathematici.*] Quis ille Mathematicus fuerit, codices M S S. non indicant. Typi interpolati ſic exhibent: *& ingenio fecundo. Manlius Mathematicus apici*, &c. Nobis a vetuſtorum exemplarium fide deſciſcere religio eſt. Vide hoc & Pintianus.

10. *Cujus umbra vertice.*] In verticis ſeu vorticis modum. Sic paulo ante, ſect. XI. *criſpum in vertices* dixit, & ſect. 12. *maculoſum in vertices.* Vide Notas & Emend. num. VIII.

11. *A capite hominis.*] Cujus umbra colligitur, in pilæ modum, preſſiorque eſt, quam quæ reliquo corpore jactatur umbra.

12. *Impoſiti oneris.*] Sic Reg. 2. & Pintiani codex, non *impoſitæ rei*: & mox *acta*, non *jacta*. Altitudinem fundamentorum magnitudini obeliſci parem fuiſſe ſignificat.

13. *Tertius.*] Hunc Sixtus V. e Circo Vaticano ante S. Petri ædem tranſtulit, & ſanctæ Cruci dedicavit.

14. *Caii.*] Quem Caligulam appellarunt. Circum hunc a Caio, ut credimus, cœptum, a Nerone perfectum, Tacitus haud obſcure ſignat, lib. 14. Annal. *Clauſumque valle Vaticana ſpatium, in quo equos Nero regeret haud promiſcuo ſpectaculo.*

15. *Factus eſt imitatione.*] Vide Notas & Emend. num. IX.

16. *Seſoſtridis.*] M S S. *Seſoſidis*; vetuſtæ editiones, *Seſotidis*: quod idem eſt.

17. *Nuncoreus.*] Pheronem appellat Herodotus, lib. 2. Euterpe, num. CXI. pag. 129. Defuncto patre Seſoſtride, regnum adminiſtraſſe: luminibus interim captum eſſe: reſtituto viſu obeliſcos duos Soli ſacraſſe, longitudinis centenum cubitorum, octonûm latitudinis. Σεσώστριος δὲ τελευτήσαντος ἐκδέξασθαι ἔλεγον τὴν βασιληΐην τὸν παῖδα αὐτοῦ Φερῶνα, &c. Eadem refert & Diodorus Sicul. lib. 1. Bibl. pag. 54. qui hunc Seſoſtridis filium Seſoſtrin ſecundum vocat.

Sect. XVI. 1. *De quo & ipſo dicemus.*] Sect. 19.

2. *Totidem.*] Pyramides duæ. A rege Mœride exſtructas ait Herod. lib. 2. Euterpe, p. 126. num. 101. in media palude: paſſus L. ab aqua extare, &c. Diodorus item lib. 1. Bibl. pag. 48. ab eo rege duas ibi pyramides poſitas, alteram ſibi, uxori alteram.

3. *Mœridis lacus.*] Diximus de eo, lib. 5. ſect. 9.

4. *Narrat harum.*] M S S. *narrato harum.* Pintianus, *narrat orarum.*

5. *A Nilo minus.*] Paululum diſcrepat Diodorus, lib. 1. Bibl. pag. 57. Nam is a Nilo ſtadia XLV. πέντε πρὸς τοῖς τετταράκοντα, hoc eſt, paſſuum amplius quinque millia ſtatuit: a Memphi, CXX. hoc eſt, XV. mil. paſſ. De hiſce pyramidibus extat epigramma, lib. 4. Anthol. cap. 17. *εἰς τὰς ἐν Μέμφει πυραμίδας.*

Ὄσσαν ἐπ' Οὐλύμπῳ καὶ Πήλιον ὑψι τιθέντες
[illegible]
Πυραμίδες δ' ἔτι νῦν Νειλωίδες, ἅσπερ μὲν πᾶν,
Κυροῦσι χθονίοις ἄστρασι Πληιάδες.
Pelion atque Oſſam dorſo frondentis Olympi

poſito, quem vocant Buſirin, in quo ſunt aſſueti ſcandere illas.

XVII. 2. [a] [1] Ante has eſt Sphinx, vel magis narranda, quaſi ſilveſtre numen accolentium. [2] Amaſin regem putant in ea conditum, & volunt invectam videri. Eſt autem ſaxo naturali elaborata, & [b] lubrica. Capitis monſtri ambitus per frontem centum duos pedes colligit, longitudo pedum CXLIII. eſt, altitudo a ventre ad ſummam [c] apſidem in capite, LXII.

3. [3] Pyramis ampliſſima ex Arabicis lapicidinis conſtat. [4] Trecenta LXVI. hominum millia [5] annis XX. eam conſtruxiſſe produntur. Tres vero factæ annis LXXVIII. & menſibus IV. Qui de iis ſcripſerint, ſunt [6] Herodotus, Euhemerus, Duris Samius, Ariſtagoras, Dionyſius, Artemidorus, Alexander Polyhiſtor, [7] Butorides, Antiſthenes, Demetrius, Demoteles, Apion. Inter omnes eos non conſtat a quibus factæ ſint, juſtiſſimo caſu obliteratis tantæ vanitatis auctoribus. Aliqui ex his prodiderunt, [9] in raphanos, & allium, ac cæpas, [10] mille ſexcenta talenta erogata. [11] Ampliſſima octo jugera obtinet ſoli, quatuor angulorum paribus intervallis, per octingentos octoginta tres pedes ſingulorum laterum, [13] altitudo a cacumine, pedes XV. s. Alterius intervalla ſingula per quatuor angulos pares, [15] DCCXXXVII. s. comprehendunt. Tertia minor quidem prædictis, ſed multo ſpectatior, [16] Æthiopicis lapidibus, aſſurgit CCCLXII. pedibus [17] inter angulos. [18] Veſtigia ædificationum nulla exſtant. Arena late pura circum, lentis ſimilitudine, qualis in majori parte Africæ. Quæſtionum ſumma eſt, quanam ratione in tantam altitudinem ſubvecta ſint cæmenta. [d] [19] Alii enim nitro ac ſale adaggeratis cum creſcente opere, ac peracto fluminis irrigatione dilutis: alii lateribus e luto factis, [20] in privatas domos diſtributis. Nilum enim non putant rigare potuiſſe, multo humiliorem. In pyramide maxima eſt intus puteus octoginta ſex cubitorum, flumen illo admiſſum arbitrantur. Menſuram altitudinis earum omniumque ſimilium deprehendere invenit [21] Thales Mileſius, umbram metiendo, qua hora par eſſe corpori ſolet. Hæc ſunt pyramidum miracula: ſupremumque illud, ne quis regum opus, miretur minimam ex his, ſed laudatiſſimam,

Interpretatio.

a *Ante has.*] Ante Pyramidas ſphinx occurrit, opere mirabili.

b *Lubrica.*] Polita, lævigata.

c *Apſidem.*] Curvaturam.

d *Alii.*] Alii enim aggeribus e nitro & ſale, ſimul ut creſcebat opus, factis, ſubvecta cæmenta aiunt: qui aggeres, opere peracto diluti ſint fluminis per canales immiſſi irrigatione.

Notæ.

Falſa loquens vatum fama ſuperpoſuit.
Pyramides ſed adhuc terra Niloide tangunt
Aurea Pleiadum ſidera fronte ſua.

Sect. XVII. 1. *Ante has eſt Sphinx.*] Durare adhuc Sphingem hanc in Ægypto, auctor eſt teſtis oculatus Petrus Bellonius, lib. de admirab. operum præſtantia, cap. 2. Auſonius, de ſphinge, in gripho ternarii:

Terruit Aoniam volucris, leo, virgo, triformis
Sphinx, volucris pennis, pedibus fera, fronte puella.

2. *Amaſin regem.*] De eo diximus lib. 10. ſect. 21. Hunc certe in Saite nomo coloſſos poſuiſſe & ἀνδρόσφιγγας, ſcribit Herodot. lib. 2. Euterpe, num. 175. pag. 157. At ſepultum in pyramide Lucanus credidit, lib. 9. verſ. 155.

Non mihi pyramidum tumulis evulſus Amaſis

Et ſane in MSS. Reg. 2, aliiſque, non *Amaſin* hoc loco, ſed *Armain* clare legitur: quem in Ægypti regibus Euſebius enumerat, eumdemque altero nomine Danaum appellatum prodit.

3. *Pyramis.*] Quam excitari juſſit Cheops Ægypti rex, ex Arabicis lapidibus, inquit Herod. lib. 2. num. 124.

4. *Trecenta.*] Centum hominum millia ſolum Herodotus habet, lib. 2. Euterpe, num. 124. pag. 137. hoc eſt, myriades decem. At Diodorus Sic. lib. 1. Bibl. pag. 57. triginta ſex myriades, hoc eſt, hominum millia CCCLX.

5. *Annis XX.*] Priore decennio advecta ſaxa eſſe narrat Herodotus, loc. cit. altero fabricam abſolutam. Diodorus, loc. cit. Τὸ δὲ τῆς κατασκευῆς πλῆθος ἐτῶν μόγις εἴκοσι διελθόντων.

6. *Herodotus, Euhemerus, &c.*] De his egimus in Auctorum indice.

7. *Butorides.*] In MSS. *Butoridas.*

8. *Inter omnes eos.*] Diſcrepantes Auctorum ſententias refert Diodorus Sic. lib. 1. Bibl. pag. 59.

9. *In raphanos, &c.*] Herod. loc. cit. pag. 138. Vide Notas & Emend. num. X.

10. *Mille ſexcenta talenta.*] Ægyptiaca ſcilicet, quæ ex Varronis æſtimatione, quam attulimus, lib. 33. ſect. 15. monetæ noſtratis efficiunt libras, ſeu florenos 4300800.

11. *Ampliſſima.*] E tribus ſupradictis. Herodot. pag. 137. ſingulas frontes quadratæ pyramidis ait obtinuiſſe ὀκτὼ πλέθρα μέτωπον ἕκαστον. In Reg. 2. *ſeptem jugera.* Mela, lib. 1. cap. 9. quatuor tantum jugera, quæ ſunt Herodoti πλέθρα ὀκτώ.

12. *Per octingentos, &c.*] Sic etiam MSS.

13. *Altitudo a cacumine, pedes XV. S.*] Sic MSS. Hoc eſt, quindecim millia pedum, cum ſemiſſe. Prius legebatur, *latitudo . . . . pedes XXV.*

14. *Alterius.*] Secundæ e tribus ſuperius memoratis.

15. *DCCXXXVII. S.*] Hoc eſt, pedes DCCXXXVII. cum ſemiſſe. Sic MSS.

16. *Æthiopicis lapidibus.*] Æthiopico lapide, ad medium uſque, eſſe conflatam, Herodotus eſt auctor, lib. 2. Euterpe, num. 134.

17. *Inter angulos.*] Inter pares angulos: erat enim quadrata. Singulis lateribus tria πλέθρα, ſive tria ſemijugera Herodotus attribuit, loc. cit.

18. *Veſtigia.*] Totidem verbis hæc Diodorus Sicul. lib. 1. Bibl. p. 57. Καὶ τὸ θαυμαζόμενον ἐστι, τὸ τηλικούτων ἔργων κατεσκευασμένων, τοῦ δὲ πέριξ τόπου παντὸς ἀμμώδους ὄντος, οὐδὲν ἴχνος, οὔτε τοῦ χώματος, οὔτε τῆς τῶν λίθων ξεστουργίας ἀπολείπεσθαι· ὥστε δοκεῖν μὴ κατ' ὀλίγον ὑπ' ἀνθρώπων ἐργασίας, ἀλλὰ συλλήβδην ὥσπερ ὑπὸ θεοῦ τινος τὸ κατασκεύασμα τεθῆναι ἐν τοῖς πέριξ κεχυμένοις ἄμμοις. *Et quod maximam pariat admirationem, ſubſtructio tam vaſana perfecta eſt in loco qui totus circumquaque arenoſus eſt, ut ne veſtigium quidem, tum aggeris, tum caſi & politi lapidis ſit reliquum. Unde non paulatim hominum ope, ſed conjunctim & ſemel, ceu a Deo quopiam, tota illa moles in circumfuſis arenis collocata videatur.*

19. *Alii enim nitro.*] Diodorus Siculus, loc. cit. poſtquam aggerum adminiculo deportatos lapides dixit ad pyramidum ſtructuram, hæc ſtatim ſubjungit: Ἐπιχειροῦσι δέ τινες τῶν Αἰγυπτίων τερατολογεῖν περὶ τούτων, λέγοντες ὡς ἐξ ἁλῶν καὶ νίτρου τῶν χωμάτων γεγονότων, ἐπαφεθεὶς ὁ ποταμὸς ἔτηξεν καὶ διέλυσεν αὐτά, καὶ παντελῶς ἠφάνισεν, ἄνευ τῆς χειροποιήτου πραγματείας. *Ægyptiorum nonnulli prodigioſe de his loqui, & neſcio quas fabulas conantur obtrudere: quod nimirum cum aggeres iſti e ſale & nitro conſtarent, fluvius immiſſus eos liquarit, diſſolutoſque prorſus aboleverit, intacta operis abſoluti ſtructura.*

20. *In privatas domos diſtributis.*] Peracto opere.

21. *Thales Mileſius.*] Apud Plutarchum in Convivio ſapientum, p. 147. Thaletem Niloxenus ſic compellat: Ἔστι σοί τι καὶ τῶν ἄλλων θαυμάζειν, καὶ τῆς πυραμίδος τὴν μέτρησιν ὑπερφυῶς ἠγάσθη, ὅτι πάνυ ἀπράγμως, μηδενὸς ὀργάνου δεηθείς, ἀλλὰ τὴν βακτηρίαν στήσας ἐπὶ τῷ πέρατι τῆς σκιᾶς, ἣν ἡ πυραμὶς ἐποίει,

[21] a Rhodope meretricula factam. Æſopi fabularum Philoſophi conſerva quondam & contubernalis hæc fuit, majore miraculo tantas opes meretricio eſſe conquiſitas quæſtu.

XVIII. 4. Magnificatur & alia turris a rege facta in inſula Pharo, portum obtinente Alexandriæ, quam conſtitiſſe [1] octingentis talentis tradunt: magno animo, ne quid omittamus, [2] Ptolemæi regis, quod in ea permiſerit [3] Soſtrati Gnidii architecti ſtructuræ ipſius nomen inſcribi. Uſus ejus, nocturno navium curſu ignes oſtendere, ad prænuncianda vada, portuſque introitum: [4] quales jam compluribus locis flagrant, ut Oſtiæ, ac Ravennæ. Periculum in continuatione ignium, ne ſidus exiſtimetur, quoniam e longinquo ſimilis flammarum aſpectus eſt. Hic idem architectus primus omnium penſilem [5] ambulationem Gnidi feciſſe traditur.

XIX. Dicamus & labyrinthos, vel portentoſiſſimum [1] humani impendii opus, ſed non, ut exiſtimari poteſt, falſum. CAP. XIII.

1. Durat etiam nunc in Ægypto Heracleopolite nomo, qui primus factus eſt ante annos, ut tradunt, quater mille ſexcentos, [2] a Peteſucco rege, ſive Tithoë. Quanquam [3] Herodotus totum opus regum eſſe dicit, noviſſimique Pſammetichi. Cauſam faciendi varie interpretantur. Demoteles regiam Motherudis fuiſſe, Lyceas ſepulcrum Mœridis: plures Soli ſacrum id exſtructum, quod maxime creditur.

2. [4] Hinc utique ſumpſiſſe Dædalum exemplar ejus labyrinthi, quem fecit [5] in Creta, non eſt dubium, ſed centeſimam tantum portionem ejus imitatum, quæ itinerum ambages occurſuſque, ac recurſus inexplicabiles continet: non ([6] ut in pavimentis, puerorumve ludicris campeſtribus videmus) [a] brevi lacinia millia paſſuum plura ambulationis continentem: ſed crebris foribus inditis, ad fallendos occurſus, redeundumque in errores eoſdem. Secundus hic fuit ab Ægyptio labyrinthus: tertius in Lemno: quartus in Italia. Omnes lapide polito fornicibus tecti: Ægyptius [7] (quod miror equidem) [8] introitu lapide e Pario: columnis reliquis, e Syenite: molibus compoſitis, quas diſſolvere ne ſæcula quidem poſſint: adjuvantibus Heracleopolitis, [9] qui id opus inviſum mire infeſtavere. [10] Poſitionem operis ejus ſingulaſque partes enarrare non eſt, cum ſit in regiones diviſum, atque in præfecturas [11] (quas vocavi nomos) [12] ſedecim nominibus earum, totidem vaſtis domibus attributis: præterea templa omnium Ægypti Deorum contineat, ſuperque [13] Nemeſes quindecim ædiculis incluſerit, pyramides complures quadragenarum ulnarum, [14] ſenas radicum oras obtinentes. Feſſi jam eundo perveniunt ad viarum illum inexplica-

Interpretatio.

a *Brevi lacinia.*] Humili, inſtar laciniæ, *buxo vel herba.*

Notæ.

γενομένων τῇ ἐπαφῇ τῆς ἀκτῖνος δυοῖν τριγώνων, ἔδειξας, ὃν ἡ σκιὰ πρὸς τὴν σκιὰν λόγον εἶχε, τὴν πυραμίδα πρὸς τὴν βακτηρίαν ἔχουσαν. Nam cum te quoque ob alia quædam ſuſpicit. Amaſias videlicet Ægypti rex, *tum vero mirum in modum eo arridet, quod Pyramidis altitudinem abſque ullo labore, aut inſtrumento dimenſus es, ſed ſcipione, ad umbræ, quam jaciebat pyramis, finem erecto: ac tactu radiorum duobus triangulis conſtitutis, demonſtraviſti altitudinem pyramidis ad ſcipionis altitudinem ea eſſe proportione, quam umbra illius ad hujus umbram haberet.*

21. *A Rhodope.*] Negat hoc eſſe verum Herodotus, lib. 2. Euterpe, num. 134. jactitatum id falſo a Græcis ait: conditam pyramidem eam eſſe a Mycerino Cheopis filio, Ægypti rege. Sed fuere, ut dictum eſt ſupra, de pyramidarum auctoribus diſcrepantes ſententiæ. Rhodopen hanc factam eſſe Ægypti reginam, Ælianus affirmat lib. 13. Var. hiſt. cap. 33. & Strabo, lib. 17 pag. 808.

Sect. XVIII. 1. *Octingentis talentis.*] Attica hæc ego talenta interpretor, quoniam a Principe e Græcia oriundo perſoluta: quæ monetæ noſtratis efficiunt libras, ſeu florenos 1720000. Si Ægyptiaca magis placet intelligi, libras accipe 2150400. Non alia Plinius talenta laudat toto opere, præter Ægyptiaca, Atticave.

2 *Ptolemæi regis.*] Lagi F. qui primus poſt Alexandrum Ægypto præfuit.

3. *Soſtrati Cnidii.*] Inſcriptionem recitat Strabo, lib 17. pag. 791. ΣΩΣΤΡΑΤΟΣ. ΔΕΞΙΦΑΝΟΥΣ. ΚΝΙΔΙΟΣ. ΘΕΟΙΣ. ΣΩΤΗΡΣΙΝ. ΥΠΕΡ. ΤΩΝ. ΠΛΩΙΖΟΜΕΝΩΝ. SOSTRATVS. CNIDIVS. DEXIPHANIS F. DIIS. SERVATORIBVS. PRO SALVTE. NAVIGANTIVM Refert & Lucianus, lib. quomodo hiſtoria ſit conſcribenda: dolumque ſimul aperit, quo id fuerit peractum a Soſtrato.

4. *Quales jam.*] Vide Notas & Emend. num. XI.

5. *Ambulationem.*] Ambulatio, locus eſt ad deambulandum. Qua de voce Lexicographos conſule.

Sect. XIX. 1. *Humani impendii.*] Profuſi ſumptus. Ita Reg. 2. non *ingenii*, ut editi & Colb. 3. Favet ipſe Plinius in calce hujus ſectionis: *Adeo veſana dementia, quæſiſſe gloriam impendio nulli profuturo.* Vidit hoc & Pintianus.

2. *A Peteſucco.*] Si Diodoro fides, lib. 1. Bibl. pag. 55. a Mende potius rege, quem & nonnulli Maron appellant.

3. *Herodotus.*] Ægyptios Herodotus ait, lib. 2. Euterpe, num. 147. & 148. recuperata libertate, duodecim ſibi reges delegiſſe, in totidem partes Ægypto diſtributa. Horum unum fuiſſe Pſammetichum, qui ceteris deinde ſublatis e medio, noviſſimus ipſe ſoluſque regnavit. Eos communi conſilio, in ſui nominis monumentum, labyrinthum feciſſe Anno Urbis Romæ LXXXVI. Manaſſe regis Juda temporibus, Pſammetichus Ægypti tenuit principatum.

4. *Hinc utique.*] Sic Diodorus Siculus, lib. 1. Bibl. pag 55.

5. *In Creta.*] Juxta Gnoſſum. Pauſanias in Atticis, aliique.

6. *Ut in pavimentis.*] Ut & in hortis fingi e buxo ſolent: quibus in labyrinthis per limites exiguos, humili buxo vel herba præcinctos (Plinius laciniam vocat) millia paſſuum plura conficiuntur.

7. *Quod miror equidem.*] Mirari jure ſubit, cum Ægyptus tot marmorum generibus domi abundet, e Paro quæſiſſe, ut ad introitus labyrinthi columnas ex eo excideret, componeretque ſtructis ex eo lapide molibus.

8. *Introitu*, &c.] Vide Notas & Emend. num. XII.

9. *Qui id opus inviſum.*] M S S *qui id opus ia viſu.*

10. *Poſitionem operis ejus.*] Eleganter a Mela deſcribitur, lib 1. cap. 9. pag 13. *Pſammetichi opus labyrinthus, domos ter mille, & regias duodecim, perpetuo parietis ambitu, amplexus, marmore exſtructus ac tectus, unum in ſe deſcenſum habet, intus pæne innumerabiles vias*, &c.

11. *Quas vocavi nomos.*] Libro quinto ſcilicet, ſect. 9. Sic porro M S S. non, ut editi, *quas vocant.*

12. *Sedecim.*] Plures Strabo, Herodotus pauciores habet.

13. *Nemeſes.*] De Nemeſi diximus, ſect. 4. libri hujus, num. 3.

14. *Senas radicum oras.*] Ita clare M S S. omnes. Ad radicem pyramidis intelligi ab eo arbitramur, ſpatioſiora ſunt

bilem errorem. Quin & cœnacula prius excelſa, porticuſque aſcenduntur nonagenis gradibus omnes: intus columnæ de porphyrite lapide, Deorum ſimulacra, regum ſtatuæ, monſtriferæ effigies. Quarumdam autem domorum talis eſt ſitus, ut adaperientibus fores, tonitruum intus terribile exſiſtat. Majore autem in parte tranſitus eſt pet tenebras: aliæque rurſus extra murum labyrinthi ædificiorum moles, [15] pteron appellant. Inde aliæ perfoſſis cuniculis ſubterraneæ domus. Refecit unus omnino pauca ibi Circummon ſpado Nectabis regis, ante Alexandrum Magnum annis quingentis. Id quoque traditur, [a] fulſiſſe [16] trabibus ſpinæ oleo incoctæ, dum fornices quadrati lapidis aſſurgerent. De Ægyptio & Cretico labyrinthis, ſatis dictum eſt.

3. Lemnius ſimilis illis, columnis tantum centum quinquaginta mirabilior fuit: [17] quarum in officina turbines ita librati pependerunt, ut puero circumagente tornarentur. Architecti illum fecere Zmilus & Rholus, & [18] Theodorus indigena. Exſtantque adhuc reliquiæ ejus, cum Cretici Italicique nulla veſtigia exſtent.

4. Namque & Italicum dici convenit, quem fecit ſibi Porſenna rex Etruriæ ſepulcri cauſa, ſimul ut externorum regum vanitas quoque ab Italis ſuperetur. Sed cum excedat omnia fabuloſitas, utemur ipſius M. Varronis in expoſitione ejus verbis: Sepultus eſt, inquit, ſub urbe Cluſio: in quo loco monumentum reliquit lapide quadrato: ſingula latera pedum lata tricenûm, alta quinquagenûm: inque baſi quadrata intus labyrinthum inextricabilem: quo ſi quis [b] improperet ſine glomere lini, exitum invenire nequeat. Supra id quadratum pyramides ſtant quinque, quatuor in angulis, in medio una: in imo latæ pedum quinûm ſeptuagenûm, altæ centum quinquagenûm: ita faſtigatæ, ut in ſummo orbis æneus & [19] petaſus unus omnibus ſit impoſitus, ex quo pendeant [20] exapta catenis tintinnabula, quæ vento agitata, longe ſonitus referant, [21] ut Dodonæ olim factum. Supra quem orbem quatuor pyramides inſuper, ſingulæ exſtant altæ pedum centenûm. Supra quas [c] uno ſolo quinque pyramides, quarum altitudinem Varronem puduit adjicere. Fabulæ Etruſcæ tradunt eamdem fuiſſe, quam totius operis: adeo veſana dementia quæſiſſe gloriam impendio nulli profuturo. Præterea fatigaſſe regni vires, ut tamen laus major artificis eſſet.

Cap. xiv. XX. Legitur & penſilis hortus, immo vero totum oppidum Ægyptiæ Thebæ, exercitus armatos ſubter educere ſolitis regibus, nullo oppidanorum ſentiente. Etiamnum hoc minus mirum, quam quod flumine medium oppidum interfluente. Quæ ſi fuiſſent, non dubium eſt Homerum dicturum fuiſſe, [1] cum centum portas ibi prædicaret.

XXI. Magnificentiæ vera admiratio exſtat templum Epheſiæ Dianæ ducentis viginti annis factum [2] a tota Aſia. In ſolo id paluſtri fecere, ne terræ motus ſentiret, aut hiatus timeret. Rurſus ne in lubrico atque inſtabili fundamenta tantæ molis locarentur, calcatis ea ſubſtravere [3] carbonibus, dein velleribus lanæ. Univerſo templo longitudo eſt CCCCXXV. pedum, latitudo ducentorum viginti, columnæ centum viginti ſeptem a ſingulis regibus factæ, LX. pedum altitudine: ex iis XXXVI. cælatæ, una a Scopa. Operi præfuit [4] Cherſiphron architectus. Summa miracula, [5] epiſtylia tantæ molis attolli po-

INTERPRETATIO.

a *Fulſiſſe*.] Dicitur ſuſtinuiſſe id opus trabibus Ægyptiæ ſpinæ, oleo incoctæ

b *Improperet*.] Introire properet.

c *Uno ſolo*.] In eadem planitie.

NOTÆ.

damenta, ceu gradus quoſdam, per quos introitus pyramidis peteretur. Libri editi *ſenos radice muros*.

15. *Pteron appellant*.] Πτερὰ ſunt in re ædificatoria, ut alibi diximus, muri duo in altitudinem conſurgentes, alarum inſtar.

16. *Trabibus ſpinæ*] Spinæ Ægyptiæ, ſive Arabicæ, de qua lib. 24. ſect. 65.

17. *Quarum .... turbines*.] Quarum cardines & axes in torno ita librati temperatique, ut puero rotam circumagente, cujus illæ erant axi implicitæ, tornarentur ab opifice

18. *Theodorus indigena*.] Lemnius igitur. Eſt is fortaſſis, quem de æde Dorica Junonis, quæ eſt Sami, commentarium condidiſſe Vitruvius prodidit, in præfatione libri 7. pag. 124

19. *Petaſus*.] Galeri forma.

20. *Exapta catenis*.] Hoc eſt, aptata, conjuncta, *συνηρμόσμένα, ἐξηρτημένα*. Sic MSS Reg. 2. & alii: non, ut in editis legitur, *excepta*. Uſus ea voce Lucretius, lib. 4. verſ. 827.

Brachia tum porro validis exapta lacertis.

Et Lucilius, lib 10.

Pellicula extrema exaptum pendere onus ingens.

21. *Ut Dodonæ olim*.] Ubi columnæ fuere duæ ſublimes, quarum in altera poſita pelvis ærea eſſet: in altera penſile pueri ſimulacrum, flagellum æreum manu tollentis. Quoties vero vehementior paulo ventus afflaret, impulſa ſcutica pelvim feriret ſæpiuſcule, quæ diu poſt tinnitum referret Unde parœmia: *Δωδωναῖον χαλκεῖον*, *Dodonæum æs*.

Sect. XX. 1. *Cum centum portas*.] Iliad. *ι*. verſ 382.

Sect. XXI. 1. *Templum Epheſiæ*.] Robertus Cenalis, lib. 2. hiſt Gall perioche 3. pag 130 ſubductis accurate calculis ſplendide demonſtrat templum B. Virginis Pariſiis ſacrum, majus eſſe multo ac ſplendidius, quam fuerat Epheſinum, menſuris utriuſque collatis, atque operoſius fabricatum.

2. *A tota Aſia*.] Livius, lib. 1 pag. 16. *Jam tum erat inclytum Dianæ Epheſiæ fanum: id communiter a civitatibus Aſiæ factum fama ferebat*.

3. *Carbonibus*.] Auguſt. lib. 21. de Civit. Dei, cap. 4. *Quid? in carbonibus, nonne miranda eſt, & tanta infirmitas, ut ictu leviſſimo frangantur, preſſu facillime conterantur: & tanta firmitas, ut nullo humore corrumpantur, nulla ætate vincantur, uſque adeo ut eos ſubſternere ſoleant .... Quis eos in terra humida effoſſos, ubi ligna putreſcerent, tamdiu durare incorruptibiliter poſſe, niſi rerum ille corruptor ignis, effecit?* Hujus conſilii auctorem Theodorum Samium, Rhœci filium fuiſſe, ſcribit Diogenes Laertius, lib. 2. in Ariſtippo, pag. 58.

4. *Cherſiphron*.] Χερσίφρων pariter Straboni, lib. 14. pag. 640.

5. *Epiſtylia*.] Egimus de ea voce, libro ſup. ſect 49.

fuiſſe. Id conſecutus eſt ille [a] [6] æronibus arena plenis, molli clivo ſuper capita columnarum exaggerato, paulatim exinaniens imos, ut ſenſim [7] opus in cubili ſederet. Difficillime hoc contigit in limine ipſo quod foribus imponebat. Etenim ea maxima moles fuit: nec ſedit in cubili, anxio artifice, [b] mortis deſtinatione ſuprema. Traduntque in ea cogitatione feſſum nocturno tempore in quiete vidiſſe præſentem Deam, cui templum fiebat, hortantem ut viveret: ſe compoſuiſſe lapidem: atque ita poſtero die apparuit, & [c] pondere ipſo correctus videbatur. Cetera ejus operis ornamenta plurium librorum inſtar obtinent, nihil [d] ad ſpeciem Naturæ pertinentia.

XXII. Durat & Cyzaci delubrum, in quo filum aureum [e] commiſſuris omnibus politi lapidis ſubjecit artifex, eboreum Jovem dicaturus intus, coronante eum marmoreo Apolline. [1] Tranſlucet ergo pictura tenuiſſimis capillamentis, lenique [f] afflatu ſimulacra refovente, præter ingenium artificis, ipſa materia, quamvis occulta, in pretio operis intelligitur. CAP. XV.

XXIII. Eodem in oppido eſt lapis, fugitivus appellatus: [1] Argonautæ eo pro ancora uſi ibi reliquerant. [2] Hunc e Prytaneo (ita vocatur locus) ſæpe profugum vinxere plumbo. [3] Eadem in urbe juxta portam, [4] quæ Trachia vocatur, turres ſeptem acceptas voces numeroſiore repercuſſu multiplicant: nomenque huic miraculo Echo eſt a Græcis datum. Hoc quidem natura locorum evenit, & plerumque convallium: ibi caſu accidit. Olympiæ autem arte, mirabili modo, in porticu, quam ob id [5] heptaphonon appellant, quoniam ſepties eadem vox redditur. Cyzici & [6] buleuterion vocant ædificium amplum, ſine ferreo clavo, ita diſpoſita contignatione, ut eximantur trabes [g] ſine fulturis, ac reponantur. Quod item Romæ [7] in ponte Sublicio religioſum eſt, poſteaquam [8] Coclite Horatio defendente ægre revulſus eſt.

XXIV. Verum & ad Urbis noſtræ miracula tranſire conveniat, [h] nongentorumque annorum dociles ſcrutari vires, & ſic quoque terrarum orbem victum oſtendere: quod accidiſſe toties pæne, quot referentur miracula, apparebit: univerſitate vero acervata, & in quemdam unum cumulum conjecta, non alia magnitudo exſurgit, quam ſi mundus alius quidam in uno loco narraretur.

Interpretatio.

a *Æronibus.*] Sportulis.
b *Mortis.*] Cum deſtinaret ſibi necem inferre.
c *Pondere.*] Et ſuo ſe pondere lapis ad debitum ſitum ſtatumque revocarat.
d *Ad ſpeciem.*] Ad commendationem.
e *Commiſſuris.*] Juncturis.
f *Afflatu.*] Auri fulgore ſimulacra ea leniter feriente, præter ingenium artificis, ipſa ſimulacrorum materia, ob *repercuſſum auri*, quamvis occulto nitore ex lapidum juncturis, addit operi pretium.
g *Sine.*] Sine fulcimento aliquo.
h *Nongentorumque.*] Scrutari quid potuerit nongentis annis ingenii ſui docilitate aſſequi populus Romanus.

Notæ.

6. *Æronibus.*] Ita Reg. 2. Colb. 3. aliique. In editis perperam legitur, *peronibus*. De *aeronum* voce & ſignificatu vide Voſſium in Etymol. Sententia hujus loci eſt, arena faccis convecta excitatum collem fuiſſe, qui ſummas columnas excederet: Per eum [illegible]um epiſtylia attolli in altum facile potuiſſe: tum ab imo exinanitum collem fuiſſe, quamdiu ſederet epiſtylium in columnæ abaco, quod ſuum erat epiſtylio cubile.

7. *Molli clivo.*] Sic MSS. ſupra laudati. Libri vulgati, *molli pulvino*. Apud Quintil. lib. 12. cap. 10. *Mollietur clivus elatus ſolum.* Ubi hodie perperam legitur, *Mollietur divus & latius ſolum.* Sunt qui legant, *Mollietur clivus & elatus ſolum.*

8. *Opus in cubili ſederet.*] Libri haſtenus editi, *ut ſenſim totum inſideret.* Reg. 2. *ut ſenſim motus in colo ſederet.* Salmaſius, in Solin. pag. 818. *moles in cubili ſederet.* Forte, quoniam ſequitur: *Etenim ea maxima moles fuit: nec ſedit in cubili.* Apud Vitruvium, lib. 2. cap. 8. pag. 28. *cubilia* lapidum, & lib. 4. cap. 2. pag. 64. *tignorum cubilia*, ubi lapides & tigna ſedent & conquieſcunt.

Sect. XXII. 1. *Tranſlucens.*] Sic MSS. omnes, Reg. 1. Colb. 3. &c. In editis, *Tralucent ergo juncturæ.* Parm. editio, Ven. Brix. & aliæ ante Frobenium, *Tralucent ergo picturæ.*

Sect. XXIII. 1. *Argonautæ.*] Qui fanum Dindymenes Matris Deorum in ea civitate ædificarunt. Strabo, lib. 12. pag. 575.

2. *Hunc e Prytaneo.*] Πρυτανεῖον Græcis. Livius, lib. 41. pag. 527. *Cyzici in Prytaneum, id eſt, penetrale urbis, ubi publice, quibus is honos datus eſt, veſcuntur*. &c. Vide Lexicon Conſtantini.

3. *Eadem in urbe.*] Simile eſt quod de Byzantio Dio refert, in Severo, lib. 74. pag. 847. Ἑπτὰ μὲν γὰρ ἦσαν ἀπὸ τῶν Θρᾳκίων πυλῶν πύργοι κατατείνοντες ἐπὶ τὴν θάλασσαν. τούτων δ' εἰ μέν τις ἄλλου του προσήψατο, ἡσυχίαν ἦγεν· εἰ δὲ τῷ πρώτῳ ἐνεβόησέ τι, ἢ καὶ λίθον ἐνέρριψεν, αὐτός τε ἠχεῖ καὶ ἐλάλει, καὶ τῷ δευτέρῳ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν παρεδίδου· καὶ οὕτω δι' πάντων ὁμοίως ἐχώρει, οὐδ' ἐπεμίγνυντο ἀλλήλοις, ἀλλ' ἐν τῷ μέρει πάντες, παρὰ τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἕτερος, τήν τε ἠχὴν καὶ τὴν φωνὴν διεδέχοντό τε καὶ παρέπεμπον. *Ibi ſeptem turres a portis Thraciis ad mare ſtabant. Harum ad aliam quampiam ſi quis ſe convertiſſet, ea ſilebat. Sin autem in primam quis voces aliquas emiſiſſet, aut lapidem injeciſſet, tum ipſa per machinam loquebatur, tum id ipſum alteri faciendum tradebat: atque ita per omnes illud eodem modo pertinebat: neque altera alteram turbabat: ſed unaquæque per vices a proxime antecedente ſonum vocemque acceptam ad ſequentem tranſmittebat.*

4. *Quæ Trachia.*] Τραχεῖα *aſpera.* Sic MSS. non, ut editi, *Thracia.*

5. *Heptaphonon.*] Ἑπτάφωνον, quaſi ſepties vocalem. Vide Plutarchum, lib. 4. de placitis Philoſ. cap. 20. pag. 903. Idem lib. de Garrul. pag. 502. porticum hanc ipſam commemorat, quæ Olympiæ fuit, ἑπτάφωνον appellatam, quia vocem ſcilicet ſepties iteraret. Lucretius, lib. 4.

Sex etiam, aut ſeptem loca vidi reddere voces,
Unam cum jaceres: ita colles collibus ipſi
Verba repulſantes iterabant dicta referre: &c.

Quem in locum Lambinus ait, in Carentonio vico, qui vicus tribus paſſuum millibus ab urbe Pariſiorum abeſt, auditam a ſe Echo fuiſſe voces ſepties regerentem: Ticini in aula magnæ Baſilicæ ter & decies vocem referri.

6. *Buleuterion.*] Βουλευτήριον Curiam, Senatum, conſilii locum.

7. *In ponte Sublicio.*] Nomen is habet a ſublicis, hoc eſt, a tignis, quibus pons innititur. Sic enim Formiani ea tigna nuncupabant. Auctor Feſtus. Idem roboreus, a trabium materia dictus Ovidio lib. 5. Faſtor. verſ. 622. quare & ξυλίνην γέφυραν Plutarchus appellat in Gracchis. Æmilius quoque P. Victori, in deſcriptione Romæ, *Pons Æmilius, qui ante Sublicius.* Dum trabibus ſive ſublicis ſine ære aut ferro ſtetit, vel clavum ei addere religioni fuit: quare pons ſacer tum habitus, & ἱερὰν γέφυραν Græci nominarunt.

8. *Coclite Horatio.*] Vide quæ diximus lib. 34. ſect. 11.

1. Nam ut Circum maximum [1] a Cæſare Dictatore exſtructum longitudine [2] ſtadiorum trium, latitudine unius, ſed cum ædificiis [3] jugerum quaternûm, [4] ad ſedem CCLX. millium inter magna opera dicamus: nonne inter magnifica [5] baſilicam Pauli columnis e Phrygibus mirabilem, [6] forumque Divi Auguſti, & [7] templum Pacis Veſpaſiani Imperatoris Auguſti, pulcherrima operum, quæ unquam: [8] Pantheoo Jovi Ultori ab Agrippa factum, cum theatrum ante texerit Romæ Valerius Oſtienſis architectus [9] ludis Libonis?

2. Pyramidas regum miramur, cum ſolum tantum foro exſtruendo [10] H-S millies Cæſar Dictator emerit: & ſi quidem impenſæ movent captos avaritia animos, P. Clodius, quem Milo occidit, [11] ſeſtertiûm centies & quadragies octies domo empta habitaverit: quod equidem non ſecus, ac regum inſaniam, miror. Itaque & ipſum Milonem [12] ſeſtertiûm ſeptingenties æris alieni debuiſſe, inter prodigia animi humani duco. Sed tunc ſenes [13] aggeris vaſtum ſpatium, & ſubſtructiones inſanas Capitolii mirabantur: [14] præterea cloacas: operum omnium dictu maximum, ſuffoſſis montibus, atque [15] (ut paulo ante retulimus) urbe penſili, ſubterque navigata.

3. A M. Agrippa in Ædilitate poſt Conſulatum, per meatus corrivati [16] ſeptem amnes, curſuque præcipiti torrentium modo rapere atque auferre omnia coacti, inſuper mole imbrium concitati, vada ac latera quatiunt: aliquando [a] Tiberis retro infuſi recipiunt

INTERPRETATIO.

a *Tiberis.*] Tiberis exundantis.

NOTÆ.

Sect. XXIV. 1. *A Cæſare Dictatore.*] Deſignatum jam olim a Tarquinio Priſco Romanorum rege, inter Aventinum & Palatium.

2. *Stadiorum trium.*] Hoc eſt, paſſuum CCCLXXV. Nam *ſtadium*, inquit Plinius, lib. 2. ſect. 21. *centum viginti quinque noſtros efficit paſſus.*

3. *Jugerum quaternûm.*] Singula jugera ex eodem Plinio, lib. 18. ſect. 3. pedes continent CCXL.

4. *Ad ſedem* CCLX.] Reg. 2. & Colb. 3. ac vetus Dalec. CCL. At P. Victor, in deſcript. Romæ, regione Urbis undecima, *Circus Maximus, qui capit loca trecenta octoginta quinque millia.* Certe Trajanus quinque millia locorum adjecit: forte & alii plura.

5. *Baſilicam Pauli.*] Fuit hic L. Æmilius Paulus, qui C. Marcelli in Conſulatu collega, anno Urbis DCCIII. in medio foro, ut quidem Cicero ſcribit ad Atticum, lib. 4. epiſt. 16. baſilicam novam magnificentiſſimam exſtruxit. Extat hujus inſigne monumentum in nummo vetere gentis Æmiliæ, quem Patinus exhibet, lib. de famil. Rom. pag. 7. Meminere Plutarchus in Cæſare, Dio lib. 49. P. Victor, in deſcript. Romæ, regione octava, ubi & Forum Romanum, *Baſilica Pauli cum Phrygiis columnis.*

6. *Forumque D. Auguſti.*] P. Victor, loco cit. *Forum Auguſti, cum æde Martis Ultoris.* Vide Sueton. in Aug. cap. 29.

7. *Templum Pacis.*] Foro proximum, ut alibi diximus

8. *Pantheum Jovi Ultori.*] Nunc ædes eſt Deiparæ ſacra. Rotundam a forma ſtructuræ vocant. Eſt enim, ut ait Ammianus, lib. 16. *Speciem celſitudine fornicata.*

9. *Ludis Libonis.*] Scribonii Libonis, qui Ciceronis Conſulatu ædilitatem geſſit. Hujus eſt nummus argenteus in Muſeo noſtro, & apud Patinum, in famil. pag. 249. Caput Concordiæ velatum exhibet, & nomina Paulli Lepidi, ut jam ſuperius vidimus, ad librum XXXIII. qui *Paullus* ex patre, *Lepidus* ex matre fuit, filia Lepidi Triumviri. Ex altera parte in ambitu legitur, PVTEAL SCRIBON. Infra LIBO: in medio, compages lignea quadrata, ſertis ac floribus circumdata: hinc inde pendent velut arculæ duæ, vel ſacculi forcoſes duo, in quibus eſſent inſtrumenta litium: in imo, malleolus, quo ſignum a Prætore daretur Prætoris dimittendi. Curiæ ea ſepta ſive clauſtra ſunt, cujuſmodi apud nos eſt, quod vocant, *le Parquet.* Prætor Urbanus, cum hic nummus cuderetur, Scribonius Libo fuit, & idem primus auctor hæc clauſtra conſtruendi. Hujus meminit Horatius, libro 1. epiſt. XIX. verſ. 8.

Forum PVTEAL*que Libonis*
Mandabo ſiccis:

Quoniam ſiccos oportet eſſe, non madidos, qui coram Libone Prætore perorarent. Et libro 2. Satyra VI. verſ. 35.

Roſcius orabat ſibi adeſſes ad PVTEAL *cras.*

Nimirum ut apud Prætorem cauſam ipſius ageret. Clauſtra illa ſeptave, quod putei crepidinem repræſentarent, Romani *Puteal* appellarunt. Fuit Prætor Urbanus Scribonius Libo e gente patricia: cujus e poſteris C. Scribonius Conſul a Plinio memoratur, libro 2. ſect XXXV. Vidimus & alium pariter ex argento nummum, parte una ſimili forma putealis: ſuperne, PVTEAL: infra, SCRIBON. Parte altera caput Auguſti nudum, CAESAR AVGVSTVS. Alius eſt Statius Libo, cujus eſt nummus ex ære mediocri, in Theſauro Regio, & apud Patinum, pag. 266. Caput Auguſti nudum exhibet: epigraphe, CN. STATI. LIBO. *Cneius Statius* (non *Statilius*) *Libo*, Triumvir Monetalis. .)(. Clypeus votivus rotundus, dextro latere: ſiniſtro, urceus, inſigne ſacerdotum: infra, SACERDOS. Sententia eſt: *Solidum Auro Clypeum Ednæ Reſtitutori Donavit Ordo Sacerdotum*, Cæſari Auguſto ſcilicet, cujus hic vultus eſt, ut recte agnovit D. Vaillant, in Famil. Ab Auguſto enimvero Ednæ deinceps cognomen Auguſtæ fuit, quoniam collapſam reſtituit.

10. *H-S. millies.*] Seſtertiûm millies, hoc eſt, millies centenis millibus ſeſtertiûm monetæ noſtratis libræ ſunt ſeu florenûm 10000000. ſeu decem milliones. Suetonius in Julio, cap. 26. *Forum de manubiis inchoavit, cujus area ſuper H-S. millies conſtitit.*

11. *Seſtertiûm centies*, &c.] Sic etiam MSS. omnes, nequicquam obſtrepente Gronovio, lib. 3. de ſeſt. cap. 16. pag. 547. Summa hæc libras noſtrates ſeu florenos efficit 1480000. ipſa digna regum, quæ mox ait dicetur, inſania.

12. *Seſtertiûm ſeptingenties.*] Sic libri omnes, MSS. quoque, Reg. 2. aliique probatiores: etſi Budæus lib. 3. fol. 39. talenta pro ſeſtertiis ex corrupto aliquo exemplari reponere nititur. Sunt autem ſeſtertiûm ſeptingenties centena millia, monetæ Gallicæ libræ 7000000. ſeu ſeptem omnino milliones.

13. *Aggeris vaſtum ſpatium.*] Plinius lib. 3. ſect. 9. pag. 331. de urbe Roma. *Clauditur ab oriente aggere Tarquinii Superbi, inter prima opere mirabili. Namque eum muris æquavit, qua maxime patebat aditu plano.* Inter portam Eſquilinam, & Collinam Dionyſius. Halic. lib. 9. aggerem hunc ſitum affirmat. Servio Tullio adſcribere id opus Strabo videtur, lib. 5. pag. 234.

14. *Præterea cloacas.*] Dionyſ. Halic. lib. 3. Antiq. Rom. pag. 100. Ἤρξατο γὰρ καὶ τὰς ὑπονόμους ὀρύττειν, τάφρους δι᾽ ὧν ἐπὶ τὸν Τίβεριν ὀχετεύεται πᾶν τὸ συρρέον ἐκ τῶν στενωπῶν ὕδωρ, &c. *Cœpit & cloacas Tarquinius Priſcus fodere, quibus in Tiberim corrivatur, quidquid aquarum eſt per vias: dici non poteſt quam mirabili opere. Mihi ſane tria magnificentiſſima videntur, ex quibus maxime apparet amplitudo Romani imperii: Aquæductus, Viæ ſtratæ, & hæ Cloacæ: reputanti non ſolum utilitatem operum, verum etiam impenſarum magnitudinem. quam vel hinc licet conjicere, quod neglectas aliquando cloacas, & non tranſmittentes aquas, Cenſores mille talentis purgandas locaverint*, hoc eſt, monetæ Gallicæ libris ſeu florenis 2400000. Cloacarum major admiratio eſt, quod earum fornicibus firmo tanquam ſolo altiſſimæ domorum niterentur moles: quod in pontibus Sequanæ impoſitis mirabiliore, ut credimus, opere, Pariſiis fit. Has Urbis Romæ cloacas, dum reficit imperat Italiæ Rex Theodoricus, idem impenſe prædicat, apud Caſſiod. lib. 3. Var. ep. 30. *Splendida Romanæ civitatis cloaca tantum viſentibus conferunt ſtuporem, ut aliarum civitatum poſſint miracula ſuperare. Videas illic fluvios, quaſi montibus concavis clauſos. . . . Videas ſtructis navibus per aquas rapidas non minimâ ſolicitudine navigari: ne præcipitato torrenti marina poſſint naufragia ſuſtinere. Hinc Roma ſingularis, quanta in te ſit, poteſt colligi magnitudo. Quæ enim urbium audeat tuis culminibus contendere, quando nec ima tua poſſunt ſimilitudinem reperire?*

15. *Ut paulo ante retulimus.*] Nempe de Thebis Ægyptiis, ſect. 20.

16. *Septem amnes.*] Rivi ſeptem ex aquis per Urbem fluen-

fluctus, [17] pugnantque diverſi aquarum impetus intus: & tamen obnixa firmitas reſiſtit. [a] Trahuntur moles internæ tantæ, non ſuccumbentibus [18] cauſis operis: pulſant ruinæ ſponte præcipites, aut impactæ incendiis: quatitur ſolum terræ motibus: durant tamen a Tarquinio Priſco annis DCC. prope inexpugnabiles: non omittendo memorabili exemplo, vel eo magis, quoniam celeberrimis [b] rerum conditoribus omiſſum eſt: cum id opus Tarquinius Priſcus plebis manibus faceret: eſſetque labor, incertum longior an periculoſior, paſſim [19] conſcita nece, Quiritibus tædium fugientibus, novum & inexcogitatum antea poſteaque [20] remedium invenit ille rex: ut omnium ita defunctorum figeret crucibus corpora ſpectanda civibus, ſimul & feris volucribuſque laceranda. Quamobrem pudor Romani nominis proprius, qui ſæpe res perditas ſervavit in præliis, tunc quoque ſubvenit: [c] ſed illo tempore impoſuit, jam erubeſcens, cum puderet vivos, tamquam puditurum eſſet extinctos. Amplitudinem cavis eam feciſſe proditur, [21] ut vehem feni large onuſtam tranſmitteret.

4. Parva ſunt cuncta, quæ diximus, & omnia uni comparanda miraculo, antequam nova attingam. [22] M. Lepido, Q. Catulo Coſſ. ut conſtat inter diligentiſſimos auctores, domus pulcrior non fuit Romæ quam Lepidi ipſius. At hercule intra annos XXXV. eadem centeſimum locum non obtinuit. Computet in hac æſtimatione, qui volet, marmorum molem, opera pictorum, impendia regalia, [23] & cum pulcherrima laudatiſſimaque certantes centum domos: poſteaque eas ab innumerabilibus aliis in hunc diem victas. Profecto incendia puniunt luxum: nec tamen effici poteſt, ut mores aliquid ipſo homine mortalius intelligant.

5. Sed eas omnes duæ domus vicerunt. [24] Bis vidimus Urbem totam cingi domibus Principum [25] Caii & Neronis, & hujus quidem (ne quid deeſſet) aurea. [26] Nimirum ſic habitarunt illi, qui hoc imperium fecere, tantas ad vincendas gentes triumphoſque referendos [27] ab aratro aut foco exeuntes, quorum agri quoque minorem modum obtinuere, [28] quam ſellariæ iſtorum.

6. Subit vero cogitatio, quota portio harum fuerint areæ illæ, quas invictis Imperatoribus decernebant publice ad ædificandas domos: ſummuſque illarum honos erat, [29] ſicut in L. Valerio Publicola, qui primus Conſul fuit cum L. Bruto, poſt tot merita, [30] & fratre

Interpretatio.

a *Trahuntur.*] Trahuntur intus purgamentorum moles ingentes, nec tamen parietes fornicesque ſuccumbunt, quibus fulcitur opus. Pulſant urbem ruinæ domorum quæ aut ſponte aut incendiorum vi cadunt, &c.

b *Rerum.*] Hiſtoriarum.

c *Sed illo.*] Sed impoſuit illis pudor, ipſe jam erubeſcens, cum ob eam rem puderet vivos, quod, ut quidem rebantur, puditurum eſſet extinctos.

Notæ.

tibus collectiſque corrivati. Nam vis ingens aquarum, quæ per aquæductus in uſum civitatis effluxit, receptacula, quo illaberetur, poſcebat. Ex his præcipua ſeptem fuere, minutiora plura.

17. *Pugnantque diverſi.*] Firmitatem operis commendare aggreditur, cauſaſque quatuor commemorat, quarum vel ſingulæ firmiſſima opera evertant, cum univerſæ non labefactent illud. Nimirum, pugna aquarum, & copia intus: moles purgamentorum ac lapidum quas aquæ volvunt: ruinæ variæ & pondera incidentium ædificiorum: denique validi aliquot terræ motus.

18. *Cauſis operis*, &c.] Ita MSS. omnes, fruſtra reſcribente Remeſio, lib. 1. Var. lect. cap. 7. pag. 175. *cavis operis*: quanquam & cavas fuiſſe cloacas per ſe ſatis intelligitur, & mox a Plinio cavorum ejuſmodi amplitudo deſcribitur.

19. *Conſcita nece.*] Voluntaria morte quæſita, tædio operis.

20. *Remedium invenit.*] Refert hoc quoque Tarquinii factum ex Caſſio Hemina Servius. Simile eſt quod de Mileſiis virginibus Gellius & Plutarchus narrant, omnibus notum.

21. *Ut vehem feni.*] Prodidit id quoque Strabo, lib. 5. pag. 235. Marlianus, qui dimenſus eſt, pedum ſedecim latitudinem ſe reperiſſe ait. Cum hoc autem opus Tarquinii jam duraſſe annis DCC. Plinius teſtatur, cum hæc ſcriberet, hoc eſt, anno Urbis DCCCXXX. manifeſte indicat, cœptum ſaltem hoc opus a Tarquinio fuiſſe anno Urbis CXXX. ac proinde regnare cœpiſſe eum circiter ineuntem annum Urbis CXXVIII. Non obiit autem ante annum Urbis CLXXXIII. ut diximus ad lib. XV. ſect. 1. Igitur regnavit annos LVI. vixit annos LXXXVI. ſi regnum ſuſcepit annos natus, ut veriſimile eſt, tricenos: vel XCI. ſi triginta quinque. Inde ei certe *Priſci* cognomen verius exiſtimamus inditum, quam ex eo quod alterum cognominem Tarquinium præceſſit: nam ſi hæc cauſa foret, tantum Tarquinius prior, ut Africanus prior, a Plinio, credo, diceretur.

22. *M. Lepido.*] Anno poſt Syllæ obitum: Urbis, DCLXXVI. ut diximus, ſect. 8.

23. *Et cum pulcherrima.*] Cum M. Lepidi domo.

24. *Bis vidimus.*] Vulgatum illud in eam rem de Nerone carmen recitat Tranquillus, in ejus vita, cap. 39.

Roma domus fiet: Veios migrate, Quirites:
Si non & Veios occupat iſta domus.

25. *Caii, & Neronis.*] Caii Germanici Cæſaris, & Neronis. Domus illius in Palatio fuit: iſtius, a Colle Palatino, Palatioque Principum, totas ferme Exquilias occupavit: ut non immerito de ea Martialis cecinerit in Spectac. libro, Epigr. 2.

Unaque jam tota ſtabat in Urbe domus.

Simile illud Olympiodori, in Bibl. Photii, cod. LXXX. pag. 197.

Εἷς δόμος ἄστυ πέλει. πόλις ἄστεα μυρία τεύχει.
Una domus urbs eſt: urbs oppida plurima claudit.

Suetonius, in Nerone, cap. 31. *Domum a Palatio Exquilias uſque fecit, quam primo tranſitoriam, mox incendio abſumptam, reſtitutamque, Auream nominavit*, &c. Et in Othone, cap. 7. *Quingenties ſeſtertium ad peragendam* Neronis *Auream domum* Otho *ſubſcripſit.*

26. *Nimirum.*] Dictum εἰρωνικῶς.

27. *Ab aratro aut foco.*] Ab aratro, ut Quinctius Cincinnatus, de quo lib. 18. ſect. 4. A foco, ut Fabricius, de quo Seneca, lib. de Provid. cap. 3. *Infelix eſt Fabricius, quod rus ſuum, quantum a Republica vacavit, fodit? quod bellum tam cum Pyrrho, quam cum divitiis gerit? quod ad focum cœnat illas ipſas radices, & herbas, quas in agro repurgando triumphalis ſenex vulſit?* &c.

28. *Quam ſellariæ iſtorum.*] Loca in quibus ſedes diſponi ſolent. Vide Notas & Emendationes, num. XIII. Similis Valerii Maximi ſententia, legitur, lib. 4. Exemplorum, cap. 4. *Anguſte ſe habitare nunc putat, cujus domus tantum patet, quantum Cincinnati rura patuerunt.*

29. *Sicut in L. Valerio.*] Publium appellat Livius, lib. 2. pag. 23. non L. hoc eſt, Lucium, ut Pliniani libri omnes. Hoc adjutore Junius Brutus Conſulum primus, ejus collega, reges ejecit.

30. *Et fratre ejus.*] M. Valerio, de cujus gemina e Sabi-

Digitized by Google

ejus, qui bis in eodem [a] magiſtratu Sabinos devicerat, [31] adjici decreto, ut domus eorum fores extra aperirentur, & janua in publicum rejiceretur. Hoc erat clariſſimum inſigne inter [32] triumphales quoque domos.

7. Non patiemur duos Caïos, vel duos Nerones, ne hac quidem gloria famæ frui: docebimuſque etiam inſaniam eorum victam privatis operibus M. Scauri, cujus neſcio an [33] Ædilitas maxime proſtraverit mores civiles, majuſque ſit Syllæ malum, [34] tanta privigni potentia, quam proſcriptio tot millium. Hic fecit in Ædilitate ſua opus maximum omnium, quæ umquam fuere humana manu facta, [35] non temporaria mora, verum etiam æternitatis deſtinatione. Theatrum hoc fuit. [36] Scena ei triplex in altitudinem CCCLX. columnarum, in ea civitate, quæ ſex Hymettias non tulerat ſine probro [37] civis ampliſſimi. Ima pars ſcenæ e marmore fuit: media e vitro, inaudito etiam poſtea genere luxuriæ: [38] ſumma, e tabulis inauratis. Columnæ, [39] ut diximus, [40] imæ duodequadragenûm pedum. Signa ærea inter columnas, [41] ut indicavimus, fuerunt tria millia numero. Cavea ipſa cepit hominum LXXX. millia: cum Pompeiani theatri toties multiplicata Urbe, tantoque majore populo, ſufficiat large [42] quadraginta millibus. Sed & reliquus apparatus, tantus Attalica veſte, tabulis pictis, ceteroque [b] [43] choragio fuit, ut in Tuſculanam villam reportatis [44] quæ ſuperfluebant [c] quotidiani uſus deliciis, incenſa villa ab iratis ſervis, concremaretur [45] ad H-S. millies.

8. Aufert animum, & a deſtinato itinere digredi cogit contemplatio tam prodigæ mentis, aliamque connecti majorem inſaniam e ligno. [46] C. Curio, qui bello civili in Cæſarianis partibus obiit, [d] funebri patris munere, cum opibus apparatuque non poſſet ſuperare Scaurum, [47] (unde enim illi vitricus Sylla, & Metella mater proſcriptionum [48] ſectrix? unde M. Scaurus pater, toties Princeps civitatis, [49] & Marianis ſodalitiis rapinarum provincialium [e] ſinus?) cum jam ne ipſe quidem Scaurus comparari ſibi poſſet, quando hoc certe incendii illius præmium habuit, convectis ex orbe terrarum rebus, ut nemo poſtea par eſſet inſaniæ illi. Ingenio ergo utendum fuit: operæ pretium eſt ſcire quid invenerit, & gaudere moribus noſtris, ac noſtro modo [50] nos vocare majores. Theatra duo juxta fecit ampliſſima e ligno, cardinum ſingulorum verſatili ſuſpenſa libramento, in quibus utriſque antemeridiano ludorum ſpectaculo edito [51] inter ſeſe averſis, [f] ne invicem obſtreperent ſcenæ: repente circumactis [g] ut contra ſtarent, poſtremo jam

INTERPRETATIO.

a *Magiſtratu.*] In Conſulatu.
b *Choragio.*] Apparatu ſcenæ.
c *Quotidiani.*] Ad delicias quotidianas.
d *Funebri.*] Ludis in funere patris exhibitis.
e *Sinus.*] Receptaculum.
f *Ne invicem.*] Ne ſe invicem actores in ſcena exaudirent.
g *Ut contra.*] Ut utriuſque theatri frontes adverſæ ſtarent.

NOTÆ.

nis reportata victoria, vide Dionyſ. Halic. lib. 6. Antiq. Rom. pag. 349. & 373.

31. *Adjici decreto*, &c.] Reſpublica L. Valerio aream ad ædificandum donavit in præcipua parte Palatii: ſumptus in ædificium præbuit ex ærario: & hujus domus valvæ ſolæ, inter omnes Urbis & publicas & privatas ædes, dum aperitur janua, revolvuntur in Viam publicam. Ita Dionyſ. Halic. lib. 5. Antiq. Rom. pag. 307.

32. *Triumphales domos.*] Ab his habitatas, qui triumphales, hoc eſt, dignas triumpho reportaſſent. In nummo argenteo Conſtantis Aug. OB VICTORIAM TRIUMPHALEM. Eſt alius argenteus apud Patinum, pag. 218. num. 4. & in Muſeo noſtro quinarius, exhibens una parte caput Concordiæ: retro, ROM. Infra, M. CATO PROPR. *Marcus Cato Proprætore.* In altera ſedens Victoria, dextram extendit, ſiniſtro humero palmam gerit. Infra, VICTRIX. Sententia ſub his litteris latens hæc eſt: *Victoria Imperatoris Cæſaris Triumphalis Nona.* Colligatæ hic ſunt litteræ duæ, T & R: quoniam eæ ad eamdem vocem pertinent. IMP. CAESAR nomen fuit Octavii Cæſaris, poſt devictum Antonium, præſertim antequam Auguſtus cognominaretur.

33. *Ædilitas.*] In quod illa tempus inciderit, contra Pighium diximus, ſect. 8.

34. *Tanta privigni potentia.*] Cæciliam M. Æmilii Scauri, ejus qui princeps Senatus fuit, uxorem, hujus Ædilis Scauri parentem, Sylla duxerat in matrimonium. Plutarchus in Sylla, pag. 473.

35. *Non temporaria.*] Etiamſi non modico temporis ſpatio, ſed in omne ævum deſtinaſſet animo id opus duraturum. *Temporarium* pariter Scauri *euripum* ipſe laudat, libro 3. ſect. 40.

36. *Scena ei triplex.*] Hoc eſt, triplex columnatio: tergeminus ſurſum verſus columnarum ordo.

37. *Civis ampliſſimi.*] L. Craſſi, ut dictum eſt libro 17. ſect. 1. & libri hujus ſect. 3.

38. *Summa e tabulis*] Vide Notas & Emendationes num. XIV.

39. *Ut diximus.*] Sect. 2.

40. *Imæ.*] Quæ & maximæ, ut operis & architecturæ ratio poſtulat.

41. *Ut indicavimus.*] Libro 34. ſect. 17.

42. *Quadraginta millibus.*] Minorem dimidio Pompeiani theatri caveam fuiſſe indicat, quam Scaurianı, etſi majore tum civium numero, quam ævo Scauri fuiſſet. Vide Notas & Emend. num. XV.

43. *Choragio*] Χορήγιον ſcenicum inſtrumentum vocant, quo ſcena inſtruitur, & apparatur. Dicitur & choragium funeris, pro funebri apparatu.

44. *Quæ ſuperfluebant*] Quæ redundabant. Sic MSS. At in editis, *quæ ſuperfuerant*: forte, poſt domum urbanam ex ſcenico eo inſtrumento ornatam, quæ ſupererant, rejecta in villam ut intelligantur.

45. *Ad H-S. millies.*] MSS. *concremaretur H-S. millies.* Ut libro 37. ſect. 6 *Datum mille talentûm* Seſtertiûm millies centena millia, (eſt enim id ſemper ſubintelligendum) monetæ noſtratis libras ſeu florenos efficiunt 10000000. hoc eſt, decem milliones

46 *C. Curio.*] Ad Curionem plurimæ Ciceronis exſtant epiſtolæ.

47. *Unde enim ille.*] Non erat, inquit, Curioni, ut Scauro, vitricus Sylla, tot proſcriptor civium: non Metella Cæcilia mater, filia Cæcilii Metelli Pii Pontificis, &c.

48. *Sectrix.*] Sectores dicti ſunt, inquit Aſconius, in 3. Verr. æſtimatores, redemptoreſque bonorum damnati, qui ſpem lucri ſui ſecuti, bona condemnatorum ſemel auctionabantur. Unde Antonius a Cicerone, 2. Philip. num 75. ſector Pompeii appellatur, quoniam in ſubhaſtatione bona Cn. Pompeii redemerat.

49. *Et Marianis.*] Marii partes in bello civili foverat. Jugurthæ largitionibus locupletatum, avaritiamque ſuam callide occultaſſe, Salluſtius eſt auctor, in bello Jugurthino.

50. *Nos vocare majores.*] Nos credere majoribus noſtris pares, nec minus ſeveris moribus: cum ſimus Curionis ævo ſeveriores

51. *Inter ſeſe averſis.*] Ut tergo ſeſe ac poſteriore parte theatra contingerent.

die

die [52] diſcedentibus tabulis, & cornibus in ſe coëuntibus faciebat amphitheatrum, & gladiatorum ſpectacula edebat, ipſum magis [53] auctoratum populum Rom. circumferens. Quid enim miretur quiſque in hoc primum? inventorem, an inventum? artificem, an auctorem? auſum aliquem hoc excogitare, an ſuſcipere? parêre, an jubere? Super omnia erit populi furor, ſedere auſi tam infida inſtabilique ſede. En hic eſt ille terrarum victor, & totius domitor orbis, qui gentes & [54] regna [a] diribet, jura externis mittit, Deorum quædam immortalium [55] generi humano portio, in machina pendens, ad periculum ſuum plaudens. [56] Quæ vilitas animarum iſta? aut quæ querela de Cannis? Quantum mali potuit accidere? Hauriri urbes terræ hiatibus, publicus mortalium dolor eſt. Ecce populus Romanus univerſus velut duobus navigiis impoſitus, binis cardinibus ſuſtinetur, & ſe ipſum depugnantem ſpectat, periturus momento aliquo luxatis machinis: & per hoc quæritur in Tribuniciis concionibus gratia, ut penſiles tribus faceret. [57] Qualis hic in Roſtris? Quid non auſurus apud eos, quibus hoc perſuaſerit? Vera namque confitentibus populus Romanus funebri munere ad tumulum patris ejus depugnavit univerſus. Variavit hanc ſuam magnificentiam [b] feſſis turbatiſque cardinibus: & amphitheatri forma cuſtodita, noviſſimo die duabus [c] per medium ſcenis athletas edidit, [d] raptiſque e contrario repènte [58] pulpitis eodem die victores e gladiatoribus ſuis produxit. Nec fuit rex Curio, aut gentium Imperator, non opibus inſignis, ut qui nihil in cenſu habuerit, præter diſcordiam Principum.

9. Sed dicantur vera æſtimatione invicta miracula, quæ [59] Q. Marcius Rex fecit. Is juſſus a Senatu aquarum, [60] Appiæ, [61] Anienis, Tepulæ, ductus reficere, [62] novam a nomine ſuo appellatam cuniculis per montes actis intra Præturæ ſuæ tempus adduxit. [63] Agrippa vero in ædilitate ſua, adjecta Virgine aqua, ceteris corrivatis atque emendatis, [64] lacus ſeptingentos fecit: præterea [65] ſalientes centum quinque: [66] caſtella centum triginta, complura etiam cultu magnifica: operibus iis ſigna trecenta ærea aut marmorea impoſuit, columnas ex marmore quadringentas, eaque omnia annuo ſpatio. Adjicit ipſe in Ædilitatis ſuæ commemoratione, & ludos undeſexaginta diebus factos, [67] & gratuita præbita balinea centum ſeptuaginta, quæ nunc Romæ ad infinitum auxere numerum.

Interpretatio.

a *Diribet.*] Diſtribuit, dividit.
b *Feſſis.*] Pondere totius machinæ.
c *Per medium.*] In medio amphitheatro.
d *Raptiſque.*] Raptimque excitatis contra medium amphitheatri pulpitis duobus &c.

Notæ.

52. *Diſcedentibus tabulis.*] Tota lignea machina, ſedilibuſque ſimul a priore ſitu diſcedentibus, & circumactis. Huc certe Virgilius reſpexit, cum cecinit, lib 3. Georg. verſ. 22.

Jam nunc ſolemnes ducere pompas
Ad delubra juvat, caeſoſque videre juvencos:
Vel ſcena ut verſis diſcedat frontibus.

Tamen in Reg. 2. legitur, *poſtremus dies etiam ſedentibus aliquos, cornibus in ſe*, &c.

53. *Auctoratum*] Mori deſtinantem, & ad id quaſi pretio obligatum. Plinius, lib. 14. ſect. 3. *Vindemitor auctoratus rogum ac tumulum excipit.* Horatius, libro 2. Satyr. 7. verſu 58.

Quid refert, uri virgis, ferroque necari
Auctoratus eas?

54. *Regna diribet.*] Ita legimus in nummis Trajani Imp REGNA ADSIGNATA: &, REX PARTHIS DATVS. In nummis Antonini Pii: REX ARMENIIS DATVS, & REX QVADIS DATVS.

55. *Generi humano*] Reg. 2. *genere.* Malim ego, repetita e ſuperiore voce litterula *m*, divulſaque, legi, *in genere humano.* Defendi tamen & vulgata lectio poteſt, ut ſit ſententia, inſtar Deorum eſſe humano generi Senatum populumque Romanum, qui gentes & regna diribet, &c.

56. *Quæ vilitas.*] Adeone vilis populi Rom. vita videatur, ut ſic certæ morti objici impune poſſit? Quid de Cannenſi clade querimur, cum major hic fieri, luxata machina, potuiſſet?

57. *Qualis hic in Roſtris?*] Unde nimirum concionabantur Tribuni, Conſuleſque, ad populum. Qualis, inquit, hic fuit, qui id populo Rom. perſuaſerit in concione?

58. *Pulpitis.*] Pulpitum locus eſt ante ſcenam editior, in quo omnis comœdia recitatur. Plinius junior, libro 4. epiſt 25. *Inde iſta ludibria, ſcena & pulpito digna.* Ibi actores gerebant partes.

59 *Q. Marcius Rex.*] In Julio Frontino, lib. 1. de Aquæduct. legimus aquam Marciam a M. Titio Prætore (pro *Marcio Prætore*) perductam anno Urbis DCX. Ser. Sulpicio Galba, L. Aurelio Cotta Coſſ. Concipi aquam eam idem via Valeria admonet, &c.

60. *Appius.*] Appius Claudius Cæcus aquam adduxit, quam & ſuo prænomine Appiam, ut ſcriptores plerique appellant; vel e nomine Claudiam, ut Caſſiodorus, & alii, nuncupavit. Livium vide, lib. 9 pag. 162. Vetus inſcriptio apud Gruterum, pag. 489. ſed ficta:

APPIVS. CLAVDIVS.
C. F. CAECVS
VIAM. APPIAM. STRAVIT.
ET. AQVAM. IN.
VRBEM. ADDVXIT.

Unde aqua ea deducta ſit, docet Frontinus, libro 1. de Aquæduct.

61. *Anienis*] Ab Aniene amne deductæ, de quo lib 3. ſect. 17. Apud Jul. Frontin. lib de Aquæduct. extat Senatuſconſultum. DE. RIVIS. SPECVBVS. FORNICIBVSQVE. IVLIAE. MARCIAE. APPIAE. TEPVLAE. ANIONIS. REFICIENDIS. Et initio libri primi, Anionem veterem, & Anionem novum, inter aquas appellat, quæ in Urbem influunt. Anionem veterem a M' Curio Dentato, qui Cenſuram cum L. Papirio Curſore geſſit, ex manubiis de Pyrrho captis, perductum in Urbem. De hoc Plinius agit. Anio novus deinde Claudio Principe conſummatus. Tepulam vero ex agro Lucullano, quem quidam Toſculanum credunt, Cn. Servilius Cæpio, & L. Caſſius Longinus Cenſores, anno DCXXIX. M. Plautio Hypſæo, M Fulvio Flacco Coſſ Romam & in Capitolium adducendam curaverunt. *Concipitur via Latina*, inquit idem Frontinus, &c.

62. *Novam a nomine ſuo.*] Aquam Marciam cognominatam. Vide quæ de ea diximus, lib. 31. ſect. 24.

63. *Agrippa.*] Vide quæ dicta ſunt ſuperius a nobis, lib. 31 ſect. 24. Geſſit is Ædilitatem anno Urbis DCCXXI. Auctor Dio, lib. 49 pag 417.

64. *Lacus.*] *Des abrevoirs.*

65. *Salientes.*] Scaturigines aquarum quæ tubulis emittuntur, & fiſtulis. *Des Fontaines.*

66. *Caſtella.*] De hac voce diximus libro 31. ſect 31.

67. *Et gratuita præbita balinea.*] Dio Caſſius, lib. 49. pag. 419. de Agrippæ muneribus in Ædilitate agens: καὶ τὰ βαλανεῖα προῖκα δι' ἔτους καὶ τοῖς ἀνδράσι καὶ ταῖς γυναιξὶ λοῦσθαι παρέσχε. *Et anno toto balneorum lavacra tam viris quam mulieribus gratuito præbuit*, &c.

10. Vicit antecedentes aquarum ductus noviſſimum impendium operis inchoati [68] a Caïo Cæſare, & peracti [69] a Claudio. [70] Quippe a lapide quadrageſimo ad eam excelſitatem, ut in omnes Urbis montes levarentur, influxere Curtius atque Cæruleus fontes. Erogatum in id opus [71] ſeſtertiûm LV. D. Quod ſi quis diligentius æſtimaverit aquarum abundantiam in publico, balineis, piſcinis, domibus, euripis, hortis, ſuburbanis, villis, [a] ſpatioque advenientis exſtructos arcus, montes perſoſſos, convalles æquatas, fatebitur nihil magis mirandum fuiſſe in toto orbe terrarum.

11. [72] Ejuſdem Claudii inter maxime memoranda equidem duxerim, quamvis deſtitutum [73] ſucceſſoris odio, montem perſoſſum ad lacum Fucinum emittendum, inenarrabili profecto impendio, & operarum multitudine per tot annos: cum aut corrivatio aquarum, qua terrenus mons erat, egereretur in vertice machinis, aut ſilex cæderetur: omniaque intus in tenebris fierent, quæ neque concipi animo, niſi ab iis qui vidêre, neque humano ſermone enarrari poſſunt.

12. [74] Nam portus Oſtienſis opus prætereo: item vias inter montes exciſas: mare Tyrrhenum [75] a Lucrino molibus ſecluſum: tot pontes tantis impendiis factos. Et inter plurima alia Italiæ miracula, ipſa marmora in lapicidinis creſcere auctor eſt Papirius Fabianus, naturæ rerum peritiſſimus: exemptores quoque affirmant compleri ſponte illa montium hulcera. Quæ ſi vera ſunt, ſpes eſt numquam defuturam luxuriam.

CAP. XVI. XXV. A marmoribus digredienti ad reliquorum lapidum inſignes naturas, quis dubitet in primis magnetem occurrere? quid enim mirabilius? aut qua in parte Naturæ major improbitas? Dederat vocem ſaxis, [1] ut diximus, reſpondentem homini, immo vero & obloquentem. Quid lapidis rigore pigrius? Ecce ſenſus manuſque tribuit illi. Quid ferri duritia pugnacius? Sed cedit, [b] & patitur mores: trahitur namque a magnete lapide, domitrixque illa rerum omnium materia [c] ad inane neſcio quid currit: atque ut propius venit, aſſiſtit, teneturque, complexuque hæret. [2] Sideritin ob hoc alio nomine appellant, quidam

Interpretatio.

a *Spatioque*] Toto ſpatio quo aqua advenit in urbem.
b *Et patitur.*] Et mitiores videtur induere & accipere mores.
c *Ad inane.*] Ad aliquid quod videri oculis nequit.

Notæ.

68. *A C. Cæſare.*] Germanici filio. Suetonius in Claudio, cap. 20.

69. *A Claudio.*] Suetonius, loco cit. *Claudiæ aquæ gelidos atque uberes fontes, quorum alteri Cæruleo, alteri Curtio & Albano nomen eſt, ſimulque rivum Anienis novi, lapideo opere in Urbem perduxit, diviſitque in plurimos & ornatiſſimos lacus.* Ad Aventini caput eſſe perductam notat Caſſiodorus, libro 7. formula 6.

70. *Quippe a lapide quadrageſimo.*] Frontinus, paulo minore intervallo ſpatium definit, libro de Aquæduct. num. 20. *Claudia*, inquit, *concipitur via Sublacenſi ad milliarium XXXVIII. diverticulo ſiniſtrorſus, intra paſſus CCC. ex fontibus duobus ampliſſimis, & ſpecioſis: Cæruleo, qui a ſimilitudine appellatus eſt, & Curtio.* Huc pertinent inſcriptiones tres, quas refert Gruterus, pag. 176. ſed recte duæ priores, cum falſa adnotatione, IMP. XV. & IMP. XVII.

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F. CAESAR. AVGVSTVS. GERMANICVS. PONTIFEX.
MAXIM. TRIB. POTEST. V. IMP. XV. P. P. COS DESIG. IV.
ARCVS. DVCTVS. AQVAE. VIRGINIS. DISTVRBATOS. PER. C. CAESAREM.
A FVNDAMENTIS. NOVOS. FECIT. AC. RESTITVIT.

Altera, cui plane ſimilem in Claudii nummo epigraphen vidimus, ſed adulterino: ut ipſi Patino ſuboluit, in Theſauro Numiſmatum pag. 103.

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F. CAESAR. AVGVSTVS. GERMANICVS. PONTIF.
MAXIM.
TR. POT. XII. IMP. XVII. S. P. Q. R. P. P.
AQVAS. CLAVDIAM. EX. FONTIBVS. QVI. VOCABANTVR. CAERVLEVS.
ET. CVRTIVS. A. MILLIARIO. XXXXV.
ITEM. ANIENEM. NOVAM. A. MILLIARIO. LXII. SVA. IMPENSA. IN.
VRBEM. PERDVCENDAS. CVRAVIT. COS. V.

Has deinde poſt Plinii obitum, Veſpaſiani pater & filius reſtituiſſe leguntur. Gruterus, loc. cit.

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVGVST. PONTIF. MAX.
AQVAS. CVRTIAM. ET. CAERVLEAM. PERDVCTAS. A. DIVO. CLAVDIO.
ET. POSTEA. INTERMISSAS. DILAPSASQVE.
PER. ANNOS. NOVEM. SVA. IMPENSA. VRBI. RESTITVIT.

Similis & Titi inſcriptio ibidem.

71. *Seſtertiûm LV. D.*] Hoc eſt, ſeſtertiûm quinquagies quinquies, & quingenties centenis millibus. Monetæ Gallicæ libræ ſunt ſeu floreni, 5550000. Sic Reg. 2. probatioreſque ceteri codices. Budæus id quoque in ſuis codicibus vidit, interpretatuſque eſt, *ſeſtertia quingenta* LV. M. quod & Parmenſis editio habet, & Frobenius in ſua ſecutus eſt. Efficit autem ex Budæi ſumma monetæ noſtratis, libras 55500. Libri alii perperam, *ſeſtertiûm ter millies.*

72. *Ejuſdem Claudii*] Tranquillus in Claudio, cap. 20. *Fucinum lacum aggreſſus eſt, non minus compendii ſpe, quam gloriæ, cum quidam privato ſumptu emiſſuros ſe repromitterent, ſi ſibi ſiccati agri concederentur. Per tria autem paſſuum millia, partim effoſſo monte, partim exciſo, canalem abſolvit ægre, & poſt undecim annos, quamvis continuis XXX. hominum millibus ſine intermiſſione laborantibus.*

73. *Succeſſoris odio.*] Neronis. At poſt Plinii obitum perficiundo operi manum admovit Hadrianus, ut quidem auctor eſt Spartianus in ejus vita, pag 11.

74. *Nam portus Oſtienſis*] Suetonius in Claudio, cap 20. *Portum Oſtiæ exſtruxit*, &c.

75. *A Lucrino*] A Lucrino lacu, de quo lib. 3. ſect. 9. pag. 327.

Sect. XXV. 1. *Ut diximus.*] Sect. 23.

2. *Sideritin*] Σιδηρῖτις Heſychius.

[3] Heracleon. [4] Magnes appellatus eſt ab inventore (ut auctor eſt Nicander) in Ida repertus. Namque & paſſim invenitur, ut in Hiſpania quoque. [5] Inveniſſe autem fertur, clavis crepidarum & baculi cuſpide hærentibus, cum armenta paſceret. Quinque genera magnetis Sotacus demonſtrat: Æthiopicum: e Magneſia Macedoniæ contermina, Bœbeïda lacum petentibus dextra: tertium [6] in Hyrietico Bœotiæ: quartum circa Alexandriam Troadem: quintum in Magneſia Aſiæ. Differentia prima, mas ſit an femina: proxima in colore. Nam qui in Magneſia Macedonica reperiuntur, rufi nigrique ſunt. Bœotius vero rufi coloris plus habet, quam nigri. Is qui in Troade invenitur, niger eſt & feminei ſexus, ideoque ſine viribus. Deterrimus autem in Magneſia Aſiæ, candidus neque attrahens ferrum, ſimiliſque pumici. [7] Compertum tanto meliores eſſe, quanto ſunt magis cærulei. Æthiopico laus ſumma datur, pondusque argento rependitur. Invenitur hic in Æthiopiæ Zimiri: ita vocatur regio arenoſa. [8] Ibi & hæmatites magnes ſanguinei coloris, ſanguinemque reddens, ſi teratur, ſed & crocum. In attrahendo ferro non eadem hæmatitæ natura, quæ magneti. Æthiopici argumentum eſt, quod magnetem quoque alium ad ſe trahit. [9] Omnes autem ii oculorum medicamentis proſunt, ad ſuam quiſque portionem: maximeque epiphoras ſiſtunt. [10] Sanant & aduſta cremari tritique. Alius rurſus in eadem Æthiopia non procul mons gignit lapidem theameden, qui ferrum omne abigit, reſpuitque. De utraque natura [11] ſæpius diximus.

XXVI. [1] Lapidem e Scyro inſula integrum fluctuare tradunt, eumdem comminutum mergi.

CAP. XVIII.

XXVII. In Aſſo Troadis ſarcophagus lapis [1] fiſſili vena ſcinditur. [2] Corpora defunctorum condita in eo, abſumi conſtat intra XL. diem, exceptis dentibus. Mucianus ſpecula quoque, & ſtrigiles, & veſtes, & calciamenta [3] illata mortuis lapidea fieri, auctor eſt. [4] Ejus generis & in Lycia ſaxa ſunt, & in Oriente, quæ viventibus quoque adalligata, erodunt corpora.

XXVIII. Mitior eſt autem ſervandis corporibus, nec abſumendis [1] chernites, ebori ſimillimus, in quo Darium conditum ferunt: Parioque ſimilis candore & duritia, minus tamen ponderoſus, [2] qui porus vocatur. [3] Theophraſtus auctor eſt & tranſlucidi lapidis in Ægypto, quem Chio ſimilem ait: [a] quod fortaſſis tunc fuerit, quoniam & ii deſinunt, & novi reperiuntur. [4] Aſſius guſtu ſalſus [5] podagras lenit, pedibus [6] in vaſe ex eo cavato inditis. Præterea omnia crurum vitia in iis lapicidinis ſanantur, cum in metallis omnibus

INTERPRETATIO.

a *Quod.*] Quod fortaſſis tunc fuerit ibi iſte lapis: at nunc novi ibi reperiuntur.

NOTÆ.

3. *Heracleon.*] Subintellige, lapidem. Heſychius, p. 427. Ἡράκλεια λίθος, ἣν ἔνιοι μαγνῆτιν λέγουσιν.... ὠνόμασται δὲ ἀπὸ Ἡρακλείας τῆς ἐν Λυδίᾳ πόλεως. Διὸ καὶ Σοφοκλῆς Λυδίαν λίθον αὐτὴν καλεῖ, οἱ δὲ σιδηρῖτιν, οἱ δὲ Ἡρακλεῶτιν. Ab Heraclea Lydiæ civitate id ei nomen hæſiſſe ſignificat. Μάγνησσα λίθος & Ἡράκλεια Tzetzæ, Chiliad. 6. v. 627.

4. *Magnes appellatur.*] Iſidorus, lib 16 Orig cap. 4 Sane Magnes viri proprium nomen eſt, atque eo nomine Comicus apud Athenæum laudatur, lib. 9. pag. 367. Vide Notas & Emend. num. XVI.

5. *Inveniſſe autem.*] Iſidorus, loco cit.

6. *In Hyrietico Bœotiæ.*] In agro, Hyrien Bœotiæ oppidum circumjacente. De eo oppido, lib 4. ſect. 12. Vide Notas & Emend. num. XVII.

7. *Compertum.*] Sic Dioſc. lib. 5. cap. 146. Ἄριστός ἐστιν ὁ τὸν σίδηρον ἀρπάζων ῥᾳδίως, καὶ τὴν χρόαν κυανίζων, πυκνός τε καὶ οὐκ ἄγαν βαρύς.

8. *Ibi & hæmatites.*] Magnetis genus, αἱματίτης, cui a colore ſanguineo nomen.

9. *Omnes autem.*] Hoc de hæmatite lapide ſpeciatim tradit & Dioſc. lib. 5. cap. 144.

10. *Sanant, &c.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 56.

11. *Sæpius diximus.*] In primis, lib. 20. ſect 1. Vide quæ adjecimus in Notis & Emend. ad eum librum, num. I. Simile eſt quod Plinius ante retulit, libro 2. ſect. 98. *Duo ſunt montes juxta flumen Indum: alteri natura eſt, ut ferrum omne teneat, alteri ut reſpuat. Itaque ſi ſint clavi in calciamento, veſtigia avelli in altero non poſſe, in altero ſiſti non poſſe.* In Reg. 2 cod. hoc tantum: *Alius rurſus in eadem Æthiopia non procul mons ferrum omne abigit, reſpuitque.*

Sect. XXVI. 1. *Lapidem e Scyro.*] Id ante diximus in Notis & Emend. ad librum 2. num. XC. Egimus de ea inſula in Geographicis, lib. 4. ſect. 23. Vide Notas & Emend. num. XVIII.

Sect. XXVII. 1. *Fiſſili vena ſcinditur.*] Hoc eſt, in aſſulas, ſeu laminas potius.

2. *Corpora.*] Sic Dioſc. lib. 5. cap. 142. ex Aſſio lapide, qui hic ipſe eſt, quem Plinius a re ipſa, ſeu vi corpora exedendi σαρκοφάγον vocat, loculos fieri ait, qui defunctorum carnes exedant. Plinius ipſe, lib 2 ſect 98. *At circa Aſſon Troadis lapis naſcitur, quo conſumuntur omnia corpora: ſarcophagus vocatur.* Theophr. lib. de igne, pag 142. Albertus M. lib 2. tract. 2 de mineral. cap 17.

3. *Illata mortuis.*] Sic Reg 2. Colb. 3. vetus Dalec. aliique: non, ut editi libri, *illata omnia.* Reculas ejuſcemodi, quibus vivi uſi fuerant, aut delectati, in eodem ſepulcro mortuis inferri ſolita, tralatitium eſt.

4. *Ejus generis.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 4. Refert auctor libri de admir. Auſcult. Pergami ad metalla Crœſi fugiſſe quoſdam propter hoſtium metum: clauſis vero metallorum oſtiis ſuffocatos ibi eſſe, mox longo poſt tempore effoſſis puteis eorum oſſa lapidea reperta eſſe, vaſaque pariter, quibus uſi in latebris fuiſſent.

Sect. XXVIII. 1. *Chernites.*] Theophr libro περὶ λίθων, pag 2. Καὶ ὁ τῷ ἐλέφαντι ὅμοιος, χερνίτης καλούμενος, ἐν ᾧ φασὶ καὶ Δαρεῖον κεῖσθαι. Καὶ ὁ πῶρος ὅμοιος τῷ χρώματι καὶ τῇ πυκνότητι τῷ Παρίῳ, τὴν δὲ κουφότητα μόνον ἔχων τοῦ πώρου. Quæ ſunt Plinianis verbis de chernite, poroque, plane ſimilia.

2. *Qui porus.*] Πῶρος Suidas, Heſychius, aliique.

3. *Theophraſtus*] Vide Notas & Emend. num. XIX.

4. *Aſſius.*] Redit ad Aſſium lapidem, a quo paululum diſceſſerat, ut contrariam & in chernite & in poro vim aſſervandi corpora obiter indicaret: nunc ad Aſſii lapidis medicinas revertitur, quas in Indice hujus loci ita deſignat: *De ſarcophago, medicinæ X. De Chernite, de poro. De lapidibus oſſeis,* &c. Quo ex loco apparet non exiſtimaſſe Plinium a ſarcophago differre Aſſium lapidem, ut Salmaſius in Solin. pag. 1203. & Dalecampius, cenſuere.

5. *Podagras, &c.*] Dioſc. lib. 5. cap. 142 Celſus, lib. 4. cap. 24. *Lapis etiam, qui carnem exedit, quem σαρκοφάγον Græci vocant, excisus fit ut pedes capiat, demiſſos eos, cum dolent, retentoſque ibi, levare conſuevit: ex quo in Aſia lapidi Aſſio gratia eſt.*

6. *In vaſe.*] Sic etiam MSS. omnes. Solium, loculum, πύελον Dioſcorides appellat, loc. cit. Salmaſius [illegible]

crura vitientur. [a] [7] Ejuſdem lapidis flos appellatur, in farinam mollis, ad quædam perinde efficax. [8] Eſt autem ſimilis pumici rufo. Admixtus æri Cyprio mammarum vitia emendat: [9] pici autem reſinæve, ſtrumas & panos diſcutit. [10] Prodeſt & phthiſicis linctu. [11] Cum melle vetera hulcera ad cicatricem perducit: excreſcentia erodit. Et ad beſtiarum morſus utilis. [12] Repugnantia curationi, ac ſuppurata ſiccat. [13] Fit & cataplaſma ex eo podagricis, mixto fabæ lomento.

CAP. XVIII. XXIX. [1] Idem Theophraſtus & Mucianus eſſe aliquos lapides qui pariant, credunt. [2] Theophraſtus auctor eſt & ebur foſſile, candido & nigro colore inveniri, & oſſa e terra naſci, invenirique lapides oſſeos. [b] Palmati circa Mundam in Hiſpania, ubi Cæſar Dictator [3] Pompeïum vicit, reperiuntur, idque quoties fregeris. Sunt & nigri, quorum auctoritas [c] venit in marmora, [4] ſicut Tænarius. Varro nigros ex Africa firmiores eſſe tradit, quam in Italia. E diverſo albos tornis duriores, quam Parios. Idem Lunenſem ſilicem ſerra ſecari: [5] at Tuſculanum diſſilire igni. Sabinum fuſcum addito oleo etiam lucere. [6] Item molas verſatiles Volſiniis inventas, aliquas & ſponte motas invenimus in prodigiis.

XXX. [d] Nuſquam hic utilior, quam in Italia, gignitur: lapiſque, non ſaxum, eſt. In quibuſdam vero provinciis omnino non invenitur. Sunt quidam in eo genere molliores, qui & cote lævigantur, ut procul intuentibus [1] ophitæ videri poſſint. Neque eſt alius firmior: quando & lapidis natura, ut lignum, ſimiliter imbres Soleſque aut hiemes non patitur, in aliis atque aliis generibus. Sunt qui & Lunam non tolerent, & qui vetuſtate rubiginem trahant, coloremve candidum oleo mutent.

CAP. XIX. [2] Molarem quidam pyriten vocant, [3] quoniam ſit plurimus ignis illi: [4] ſed eſt alius etiamnum pyrites ſimilitudine æris. In Cypro eum reperiri volunt, & in metallis, quæ ſunt circa Acarnaniam, [5] unum argenteo colore, alterum aureo. [6] Coquuntur varie ab aliis iterum tertioque in melle, donec conſumatur liquor: ab aliis pruna prius, dein melle, & poſtea lavantur, ut æs. [7] Uſus eorum in medicina, excalfacere, ſiccare, diſcutere, humorem extenuare, duritias nimias mollire. Utuntur & crudis tuſiſque ad ſtrumas atque furunculos. [8] Pyritarum etiamnum aliqui genus unum faciunt, plurimum habens ignis, quos vivos appellamus, & ponderoſiſſimi ſunt. Hi exploratoribus caſtrorum maxime neceſſarii, qui clavo vel altero lapide percuſſi, ſcintillas edunt: quæ exceptæ ſulphure aut fungis aridis, vel foliis, dicto celerius [9] ignem trahunt.

INTERPRETATIO.

a *Ejuſdem.*] Eſt ejuſdem lapidis quod flos appelletur, nempe farina mollis, &c.

b *Palmati.*] Qui palmæ intus fracti effigiem referant.

c *Venit.*] Tantam habent *in ædificiis* auctoritatem, quantam ipſa marmora.

d *Nuſquam hic.*] Nuſquam lapis *molaris* utilior … lapiſque *ſectilis* eſt, non ſaxi duritia.

NOTÆ.

cum *embaſi ex eo cavata* legit.

7. *Ejuſdem lapidis.*] Vide Notas & Emend. num. XX.

8. *Eſt autem ſimilis.*] Flos ille lapidis Aſſii colore pumicem refert. Dioſc. loc. cit.

9. *Pici autem*, &c] Dioſc. loc. cit.

10 *Prodeſt & phthiſicis.* Dioſc. loc. cit. Ἐκλειχόμενος δὲ τὸ ἄνθος σὺν μέλιτι, φθισικοὺς ὠφελεῖ.

11. *Cum melle*, &c.] Dioſc. loc. cit. Πληροῖ δὲ καὶ τὰ κοῖλα τῶν ἑλκῶν … σὺν μέλιτι.

12. *Repugnantia*] Vetera, & cicatrici repugnantia hulcera: τὰ παλαιὰ, καὶ δυσεπούλωτα ἕλκη, Dioſc. loc. cit.

13. *Fit & … podagricis.*] Sic Reg. 2. & alii, non *podagris* Dioſc. loc. cit. Καὶ ποδαγρικοῖς ἐν καταπλάσμασι μετ' ἐρέγμου.

Sect. XXIX. 1. *Idem Theophraſtus.*] Adde Democritum apud Albertum M. lib. 1. Miner. tract. 1. cap 4. E recentioribus Cardanum, & alios. Clarius vero Rueus, lib. 1. de gemmis, cap. 1. ubi relatum ſibi ab integerrimæ fidei hominibus ait, duos ſibi domi eſſe ex avita hereditate adamantes, qui alios ſubinde gignant, plane ut intuentes congenerem ſibi prolem eniti illos putent: aere fortaſſis circumfuſo, vi quadam adamanti ei ingenita, in aquam primum transmutato, mox indurato in adamantem

2. *Theophraſtus auctor eſt.*) Vide Theophraſtum, libro περὶ λίθων, pag 8.

3. *Pompeium.*] Cneium Pompeii M. filium, ut diximus lib. 3 ſect. 3.

4 *Sicut Tænarius.*] De Tænarus lapicidinis, vide Strabonem, lib 8. pag 367.

5. *At Tuſculanum diſſilire igni.*] Sic in igne crepitat, quem Galli *Ardoeſam* appellant, parantque fere ad tegularum uſum. Frequens in Aremoricis Britonibus, Andegaviſque.

6 *Item molas verſatiles.*] Quarum circumactu cultri, ac novaculæ acuuntur.

Sect XXX. 1. *Ophitæ.*] Marmoris genus illud eſt, de quo ſuperius, ſect. 11.

2. *Molarem quidam.*] Plinii editores ab iis verbis novum caput auſpicati, titulum præfixere, *De curalio vel pyrite*, quo fingi nihil abſurdius potuit. Videre illi in quibuſdam exemplaribus, extrita priore littera, *olarem quidam*, mox aliis permutatis, *curalium* ibi latere commenti ſunt. Nihil habet ejuſmodi germanus Plinii Index: *De molaribus lapidibus*; de quibus nempe dictum eſt proxime: *Pyrites, medicina ex eo*, &c.

3. *Quoniam ſit.*] Πυρίτης λίθος appellatur lapis quilibet, ex quo ignis excutitur.

4. *Sed eſt alius.*] Dioſcor lib. 5. cap 143. Πυρίτης λίθος ἐστι λίθου, ἀφ' οὗ χαλκὸς μεταλλεύεται· ληπτέον μὲν τὸν τῷ χαλκῷ ὁμοειδῆ, &c. *Pyrites lapidis genus eſt, ex quo æs conflatur. Eligi debet æris ſimilitudine*, &c.

5. *Unum argenteo.*] Aetius, lib. 2. cap. 20. pag. 51. ex MS. Græco· Ὁ πυρίτης ὀνομαζόμενος, ἐοικὼς ἀργύρῳ τῇ χροίᾳ, &c.

6. *Coquuntur varie.*] Hi cocturæ modi latius a Dioſcoride exponuntur, lib. 5. cap 143.

7. *Uſus eorum.*] Dioſc loc. cit. Δύναμιν δὲ ἔχει θερμαντικὴν καὶ … ἐπισκοτούντων ταῖς ὄψεσι, διαφορητικήν τε καὶ πεπτικὴν σκληριῶν. *Vis eſt uſti crudique excalfacere, abſtergere, offuſam oculis caliginem expurgare, duritias & diſcutere, & maturare.* In MSS. *Et duritias intus vertere* Forte, *intus* Theod. Priſcianus, lib. 1 cap. 9. ubi de furunculis, ſtrumis, duritiiſque maturandis: *Hoc*, inquit, *lapis molaris* facit, *tuſus & cribellatus, & reſinæ commixtus.*

8. *Pyritarum*, &c.] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap 4 Hoc pyritarum genus, ſeu igniariorum lapidum, *pierres à feu, pierres à fuſil*, vulgus vocat. Vide Scaligerum, Exercit. 16. pag. 77.

9. *Ignem trahunt.*] Sic MSS. non *ignem præbent*, ut editi. Ignem trahere, ſcite dicitur, pro excipere, concipere. Sic lib. 12. ſect. 14. *juniperi bacca piperis vino mire trahere* ac transferre in ſe dicuntur. Libro 7. ſect. 15 *Dentes candorem trahunt.* Libro 12. ſect. 27. *celerius ſitum trahens*, hoc eſt, contrahens Et libro 14. ſect. 27. *vinum odorem trahit* Iterumque ſect. 19. num. 5. *Mira vitium natura, ſaporem alienum in ſe trahendi.* Plura vide in Indice.

XXXI. [1] Oſtracitæ ſimilitudinem teſtæ habent. Uſus eorum pro pumice ad lævigandam cutem. [2] Poti ſanguinem ſiſtunt: [3] & illiti cum melle hulcera, doloreſque mammarum ſanant. [4] Amiantus alumini ſimilis, nihil igni deperdit. [5] Hic veneficiis reſiſtit omnibus, privatim Magorum.

XXXII. [1] Geoden ex argumento appellant, quoniam complexus eſt terram, oculorum medicamentis utiliſſimum: item mammarum ac teſtium vitiis.

XXXIII. [1] Melitites lapis ſuccum remittit dulcem mellitumque. Tuſus & ceræ mixtus, eruptionibus pituitæ, maculiſque corporis medetur, & faucium exhulcerationi. Epinyctidas tollit, & vulvarum dolores impoſitus velleri.

XXXIV. [1] Gagates lapis nomen habet loci & amnis Gagis Lyciæ. [2] Aiunt & in Leucolla expelli mari, atque [3] intra XII. ſtadia colligi. [4] Niger eſt, planus, pumicoſus, non multum a ligno differens, levis, fragilis: odore, ſi teratur, gravis. [5] Fictilia ex eo inſcripta non delentur. [6] Cum uritur, odorem ſulphureum reddit. [7] Mirumque, accenditur aqua, oleo reſtinguitur. [8] Fugat ſerpentes ita, [9] recreatque vulvæ ſtrangulationes. Deprehendit [10] ſonticum morbum, [11] & virginitatem, ſuffitus. Idem ex vino decoctus, [12] dentibus medetur, [13] ſtrumiſque ceræ permixtus. Hoc dicuntur uti Magi in ea, quam vocant [14] axinomantiam: [15] & peruri negant, ſi eventurum ſit, quod aliquis optet.

XXXV. [1] Spongiæ lapides inveniuntur in ſpongiis, & ſunt natlvi. [2] Quidam eos tecolithos vocant, quoniam veſicæ medentur: calculos rumpunt in vino poti.

XXXVI. [1] Phrygius lapis gentis nomen habet. [2] Eſt autem gleba pumicoſa. [3] Uritur ante vino perfuſus, flaturque ſollibus, donec rubeſcat, ac rurſus dulci vino extinguitur, & hoc ternis vicibus: [4] tingendis veſtibus tantum utilis.

XXXVII. Schiſtos & hæmatites [1] cognationem habent. Hæmatites invenitur in me- CAP. XX.

NOTÆ.

Sect. XXXI. *Oſtracitæ.*] Totidem verbis Dioſcor. lib. 5. cap. 165. *Λίθος ὀστρακίτης ὄστρακον ἐστὶν, πλακώδης καὶ εὔσχιστος, ᾧ χρῶνται ἀντὶ κισήρεως ἐπὶ τοῦ τὰς τρίχας αἱ γυναῖκες. Oſtracites teſta ſimilitudinem habet, cruſtoſus, & in laminas fiſſilis, quo mulieres ad pilos amovendos pro pumice utuntur.* Ὄστρακον Græcis teſta dicitur

2. *Poti ſanguinem.*] Potu eo ſiſti menſes feminarum ait Dioſc. loc. cit.

3. *Et illiti, &c.*] Totidem verbis Dioſc loc cit.

4. *Amiantus.*] Dioſc l. 5. c. 158. Ἀμίαντος λίθος γεννᾶται μὲν ἐν Κύπρῳ, ἐοικὼς σχιστῷ στυπτηρίᾳ· ὃν ἐργαζόμενοι ὑφαίνουσιν ἐξ αὐτοῦ οἷον ἱματίδια πρὸς θέαν· ἃ βληθέντα εἰς πῦρ, φλογοῦνται μὲν, λαμπρότερα δὲ ἐξέρχονται, μὴ κατακαιόμενα. *Amiantus lapis in Cypro naſcitur, ſciſſili alumini ſimilis, e quo elaborata, utpote flexili, telas ſpectaculi gratia texunt: quæ ignibus injecta ardent quidem, ſed flammis invicta ſplendidiores exeunt.* Ex hinc effecta quondam ellychnia crediderim, quæ nihil igne deperderent. Anaſtaſius, in S. Silveſtro, pag 19. *Ubi candela eſt .... mixtum vero ex ſtupa amianti:* Lege, *myxum vero ex ſtupa amianti* Rob. Conſtantinus, verbo Στυπτηρία, putat eſſe alumen plumoſum officinarum. *Alun de plume.*

5. *Hic veneficiis.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap 4

Sect. XXXII. 1. *Geoden.*] Habet is ex re ipſa nomen, nempe ex terra. Græci γῆν vocant, quam intra ſe complectitur. Dioſc lib. 5. cap. 169. Λίθος γεώδης ... ſtypticus ... Hujus icones varias exhibet Aldrovandus, lib. 4. de metal. cap. 5. pag. 591.

Sect. XXXIII. 1. *Melitites.*] Μελιτίτης λίθος, Dioſc. lib. 5. cap. 151. Locum hunc Iſidorus exſcripſit, lib 16. Orig. cap. 4. Sed apud eum mendoſe *melantes* pro *melitites.*

Sect. XXXIV. 1. *Gagates lapis.*] Nomen habet a Gage urbe Lyciæ, de qua lib. 5. ſect 28. & ab amne præterfluente. Dioſcor. lib. 5. cap 149. Καλεῖται δὲ ὁ τόπος καὶ ὁ ποταμὸς Γάγας, παρ' ᾧ τῇ ἐκβολῇ εὑρίσκονται οὗτοι οἱ λίθοι. *Vocatur autem Gagas & locus & amnis, ad cujus oſtium id genus lapidum invenitur.* Ambram nigram eſſe cenſet Aldrovandus, l. 3. de metall c. 19. p. 418. Cardanum, & alios ſecutus. Paleas eo attrahi auctor eſt Marbod. c 29. libro de lapid. pret.

Viciuas paleas trahit attritu calefactus.

Sic & Albertus M. lib. 2. de miner. tract. 2. c. 7. de gagate: *Confricatum autem trahit paleas, & incenſum ardet ſicut thus.*

2. *Aiunt & in Leucolla.*] Promontorium id, oppidumque Pamphyliæ, de quo lib. 5. ſect. 26.

3. *Intra XII. ſtadia.*] M. D. paſſ.

4. *Niger eſt, &c.*] Dioſc. loc. cit. Μέλας δὲ κράτιστος ... καὶ αὐχμηρὸς, ἔτι δὲ πλακώδης καὶ κοῦφος ἄγαν. *Eſt autem niger plerumque, & ſqualidus, præterque cruſtoſus, & perquam levis.*

5. *Fictilia, &c.*] Iſidorus, lib. 16 Orig. cap 4.

6. *Cum uritur.*] Dioſc. loc. cit. odorem bituminis accenſo eo reddi ait. Sulphureum, auctor libri de ſimp. med. ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag. 993.

7. *Mirumque.*] Solinus, cap. 22 pag. 43. Iſidorus, loc. cit. Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 29. de gagate;

Ardet aqua lotus; reſtinguitur unctus olivo.
Per ſuffumigium mulieri menſtrua reddit.
Accenſus prodit fumi nidore caducos, &c.

8. *Fugat ſerpentes ita.*] Hoc eſt, cum uritur, nidore ſuo. Iſidorus, loc. cit. & Dioſc lib. 5. cap 146. Item auctor Kiranidum, lib. 2. pag. 75. Nicander, in Theriac. pag. 3. Vide & ejus Scholiaſten, pag. 7.

9. *Recreatque vulvæ.*] Dioſc. lib 5 cap. 146.

10. *Sonticum.*] Hoc eſt, epilepticum, ſeu comitialem. Nam ſuffitu prodit eos qui ſunt ei morbo obnoxii: ſtatim enim correpti eo cadunt. Dioſc. loc. cit. Ἐστὶ δὲ καὶ ἐπιληπτικῶν ἔλεγχος ὑποθυμιώμενος, &c. Aetius item, lib. 2. cap. 34. pag. 53. Iſidorus, loc. cit. Apuleius, in Apologia. Theodorus Priſcianus, lib. 2. *Latente epilepticos, gagatis lapidis admotum fumigium, ſemper repentinis caſibus publicavit.*

11. *Et virginitatem.*] Iſidorus, loc. cit. Albertus M. lib. 2. de mineral. tract. 2. cap 7. pag. 231. de Gagate: *Aiunt autem de expertis eſſe, quod ſi colamen; & eius lotura cum raſura detur virgini, bibita retinebit eam, quod non minget. Si autem non eſt virgo, ſtatim minget: & ſic debet probari an ſit virgo.* Hoc ipſum recentiores de ambra nigra prædicant.

12. *Dentibus medetur.*] *Fluidos firmat dentes, ut aiunt,* inquit Albertus, loc cit. Marbod. item, loc. cit.

Et dilutus aqua dentes firmat labefactos.

13. *Strumiſque.*] Aetius, loc. cit.

14. *Axinomantiam.*] Sic libri omnes etiam MSS. Ἀξινομαντεία divinatio eſt, quæ fit ſecuribus, ut dictum eſt lib. 30 ſect. 5. Salmaſius in Solin. pag. 152. inauditum Magis divinationis genus commiſcuur, quod in hunc Plinii locum obtrudat, ſpreta lectione vetere, κανοτρομαντείας.

15. *Et peruri negant.*] Alio ſcilicet a ſuperiore illo divinationis genere, quocumque id demum nomine appellari oporteat.

Sect. XXXV. 1. *Spongiæ.*] Dioſc lib. 5. cap. 53. Λίθοι οἱ ἐν ταῖς σπόγγοις εὑρισκόμενοι, σὺν οἴνῳ πινόμενοι, τοὺς ἐν κύστει θρύπτουσι.

2. *Quidam eos tecolithos*] Τηκόλιθος, quod lapides in veſica rumpunt, & atterunt, ut ex Dioſc diximus. Galenus, lib. 9. de fac. ſimpl. med. pag. 258. non veſicæ, ſed renum calculos rumpi eo ait.

Sect XXXVI. 1. *Phrygius lapis*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 4. *Phrygius lapis ex loco traxit vocabulum: naſcitur enim in Phrygia, &c.* Et in Cappadocia naſci tradit Dioſcor lib. 5. cap 41.

2. *Eſt autem gleba pumicoſa.*] Pumicum inſtar, modice ponderoſus, corporis compage minime ſolida, μέτριος βάρος, οὐκ ἄγαν πυκνός τῇ συγκρίσει ... Dioſc. loc. cit.

3. *Uritur, &c.*] Totidem verbis hæc Dioſcor & Iſidorus, locis cit.

4. *Tingendis veſtibus*] Dioſc loc. cit. Λίθος Φρύγιος, ᾧ οἱ βαφεῖς ἐν Φρυγίᾳ χρῶνται. *Phrygius lapis, quo infectores in Phrygia utuntur.* Sed & ad alios uſus Græci medici lapidem eum adſciſcunt: Dioſc loc. cit Galenus, lib. 9. de fac. ſimp. med. pag 256 & alii.

Sect. XXXVII. 1. *Cognationem habent.*] Quare & hæma-

tallis: [2] Uſtus minii colorem imitatur. [3] Uritur ut Phrygius, ſed non reſtinguitur vino. Adulteratum ſchiſto hæmatiten diſcernunt venæ rubentes, & friabilis natura. [4] Oculis cruore ſuffuſis mire convenit. [5] Siſtit profluvium mulierum potus. [6] Bibunt eum & qui ſanguinem rejecerunt, cum ſucco Punici mali. [7] Et in veſicæ vitiis efficax. [8] Bibitur & in vino contra ſerpentium ictus. [9] Infirmior ad omnia hæc eadem eſt, quem ſchiſton appellant. [10] Sed in iis commodior croco ſimilis, peculiarius ſplendet. [11] Proficit oculorum lacrymis in lacte muliebri: procidenteſque oculos præclare cohibet. Hæc eſt ſententia eorum, qui nuperrime ſcripſere.

XXXVIII. Sotacus e vetuſtiſſimis auctoribus quinque genera hæmatitarum tradit, [1] præter magnetem. Principatum dat ex iis Æthiopico, oculoru[m] medicamentis utiliſſimo, & iis [2] quæ panchreſta appellant: item ambuſtis. [3] Alterum androdamanta dicit vocari, colore nigro, pondere ac duritia inſignem, [4] & inde nomen traxiſſe, præcipueque in Africa repertum. [5] Trahere autem in ſe argentum, æs, ferrum. Experimentum ejus eſſe [6] in cote ex lapide baſanite. Reddere enim ſuccum ſanguineum, & eſſe ad jocineris vitia præcipui remedii. Tertium genus Arabici facit, ſimili duritie, vix reddentis ſuccum [7] ad cotem aquariam, aliquando croco ſimilem. Quarti generis [8] elatiten vocari, quamdiu crudus ſit: coctum vero miltiten, utilem ambuſtis, ad omnia [9] utiliorem rubrica. Quinti generis ſchiſton, hæmorroïdas reprimentem. In totum autem hæmatitas omnes tritos in oleo trium drachmarum pondere a jejunis ſumendos, ad vitia ſanguinis. Idem auctor, ſchiſton alterius generis [10] quam hæmatiten tradit, quem vocant [11] anthraciten. Naſci in Africa nigrum, attritum aquariis cotibus reddere ab ea parte, quæ fuerit [a] ab radice, nigrum colorem: ab altera, croci. Ipſum utilem eſſe oculorum medicamentis.

CAP. XXI. XXXIX. [1] Aëtitæ lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, ſicut in decimo volumine diximus. Aiunt binos inveniri, marem & feminam. Nec ſine iis parere, [3] quas diximus, aquilas: [4] & ideo binos tantum. [5] Genera eorum quatuor. In Africa naſcentem puſillum ac mollem, intra ſe & velut in alvo habentem argillam ſuavem, candidam: ipſum friabilem, quem feminei ſexus putant. Marem autem, qui in Arabia naſcitur, durum, gallæ ſimilem, aut ſubrutilum, in alvo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro invenitur, colore illis in Africa naſcentibus ſimilis, amplior tamen atque dilatatus: ceteris enim globoſa facies. Habet in alvo arenam jucundam & lapillos: ipſe tam mollis, ut etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiuſius appellatur, naſcens juxta Leucadem, [6] ubi eſt mons Taphius, qui locatus eſt dextra na-

INTERPRETATIO.

a *Ab radice.*] Ab humo cui lapis hæret.

NOTÆ.

tites ſchiſto adulteratur Dioſc. lib. 5. pag 144. moxque ipſe Plinius. A colore ſanguineo, quem reddit is cum teritur, nomen accepit, teſte Aëtio, lib. 2. cap. 13. pag. 50. Nec ſchiſton recentiorum olli, nec hæmatiten norunt.

2. *Uſtus minii.*] Dioſc. loc. cit. τῷ κιννάβαρει.

3. *Uritur.* &c.] Dioſc. loc. cit.

4. *Oculis*] Dioſc. loc. cit totidem verbis · Galenus, lib. 9. de fac. ſimpl med. pag. 254. & 255. & Marbod. lib. 1. de lap pret. cap 36. de hæmatite

5 *Siſtit.*] Dioſc. & Marbod. locis cit.

6. *Bibunt eum.*] Dioſcor. & Galenus, locis cit. & Marbodæus ·

Ejus ramentis ſi glarea mixta ſit ovi,
Succo dilutus quem Punica mala remittunt,
Vel reſolutus aqua · juvat hos qui ſanguinis ore
Grumos emittunt, &c

7. *Et in veſicæ.*] Dioſc. & Marbod. locis cit.

8 *Bibitur &c.*] Marbodeus ·

Vino dilutus veteri, bibituſque frequenter
Serpentis morſus, vel quod fit ab aſpide vulnus,
Egregie curat.

9. *Infirmior.*] Totidem verbis Dioſc. lib 5. cap 145 & Aëtius, lib. 2. cap. 14 pag. 50. Galenus item, loc. cit.

10. *Sed in iis.*] Sed e ſchiſtis lapidibus, inquit, ille probatior multo eſt, qui croci colorem æmulatur Dioſc loc. cit. Σχιστὸς ὁ λίθος.... ἄριστος δοκεῖ ὁ κροκίζων τῇ χροιᾷ, &c Idemque commodior, mitior, in uſu jucundior, πρᾳότερος, inquit Galenus, loc. cit. pag 255.

11. *Proficit.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XXXVIII. 1 *Præter magnetem.*] Præter id magnetis genus, quod hæmatiten pariter appellari ſuperius dictum eſt, ſect. 25.

2. *Quæ panchreſta.*] Πάγχρηστα, perbenigna, prorſus utilia.

3. *Alterum androdamanta.*] Locum hunc plane ad verbum exſcripſit Iſidorus, lib. 16. Orig cap. 4

4. *Et inde nomen.*] Quod hominum conatus in frangendo domet, ἀνδροδάμας.

5. *Trahere autem in ſe.*] Ut ferrum a magnete trahitur. Iſidorus, loc. cit

6. *In cote ex baſanite*] Qui lapis nullum ex ſe ſuccum aut colorem remittit. Pro cote mortariom dicere Plinium debuiſſe, contendit Salmaſius in Solin pag. 1333. Fruſtra: tum quod ex attrito ad cotem lapide haud ſecus reddi ſuccus intelligatur, quam ex eodem, ſi teratur in mortariis · tum quod ipſa mortaria cotes appellari recte poſſint, quod ex cote fiunt. Unde lib. 37. ſect. 54. num. 1. de achate: *Medicis coticulas inde factum.*

7. *Ad cotem aquariam.*] Quæ aqua aſpergitur.

8. *Elatiten*] Qui colorem habet ἐλάτης, hoc eſt, abietis: ut miltites, μίλτου, hoc eſt, rubricæ

9. *Utiliorem rubrica.*] Cujus vires in medicina ſuperius proditæ, lib. 35. ſect 14.

10. *Quam hæmatiten.*] Supra dictum ſect 37. nam & ipſe ſuo modo σχιστὸς, ſciſſilis eſt, quod per venarum longiuſculos ductus diffringitur. Dioſc. lib. 5. cap. 144.

11. *Anthraciten.*] Qui carbonum [illegible] colorem imitatur.

Sect. XXXIX. 1. *Aëtitæ.*] Totidem verbis hæc Iſidorus, lib. 16. Orig cap 4. Nomen habet ab ἀετῶν, hoc eſt, ab aquilis, quarum in nido reperitur.

2. *Sicut in decimo.*] Libro 10 ſect. 4.

3. *Quas diximus.*] Loco proxime citato, his verbis: *Tribus primis, & quinto aquilarum generi inædificatur nidis lapis aëtites*, &c. Vide Philoſtr. lib. 2. de vita Apollonii, cap. 7. pag. 74.

4 *Et ideo binos tantum.*] Libro 10. ſect. 4. *Excludunt pullos binos: viſi ſunt & tres aliquando.*

5. *Genera eorum quatuor.*] Duo priora Iſidorus agnoſcit, lib. 16 Orig. cap 4.

6. *Ubi eſt mons*] Taphiaſius collis, de quo diximus in Geographicis, lib 4 ſect. 3. Hunc locum ex fide codicis Colb 3. repræſentamus: cum libri hactenus editi inſulſe hunc locum ita referant: *juxta Leucadem, in Taphiuſa, qui locus eſt dextra navigantibus ex hac ad Leucadem.*

Digitized by Google

vigantibus ad Leucadem. Invenitur in fluminibus candidus & rotundus. Huic eſt in alvo lapis, qui vocatur [7] callimus, nec quidquam tenerius. [8] Aetitæ omnes gravidis adalligati mulieribus, vel quadrupedibus, in pelliculis ſacrificatorum animalium, [9] continent partus, [10] non niſi parturiant removendi: alioqui [11] vulvæ excidium fit. Sed niſi parturientibus auferantur, omnino non pariunt.

XL. [1] Eſt lapis Samius in eadem inſula, [2] ubi terram laudavimus, poliendo auro utilis. [3] Utilis & in medicina oculorum hulceribus cum lacte, [4] quo ſupra dictum eſt modo contra veteres lacrymationes. [5] Prodeſt & contra vitia ſtomachi potus: [6] vertigines ſedat: mentes commotas reſtituit. Quidam & morbis comitialibus utiliter dari putant, & ad urinæ difficultates. Acopis etiam miſcetur, [7] Probatur gravitate & candore. [8] Vulvas & partus contineri adalligato eo tradunt.

XLI. [1] Arabus lapis ebori ſimilis, dentiſriciis accommodatur crematus. Privatim hæmorrhoïdas ſanat [2] cum lanugine linteorum, linteolis inſuper impoſitis.

XLII. Non prætermittenda eſt & pumicum natura. Appellantur quidem ita & eroſa ſaxa, in ædificiis, [1] quæ muſea vocant, dependentia, ad imaginem ſpecus arte reddendam: ſed & ii pumices, qui ſunt [2] in uſu corporum lævigandorum feminis, jam quidem & viris, atque [3] (ut ait Catullus) libris, laudatiſſimi ſunt [4] in Melo, Niſyro, & Æolus inſulis. Probatio in candore minimoque pondere, & ut quam maxime ſpongioſi aridique ſint, ac teri faciles, nec arenoſi in fricando. Vis eorum in medicina, extenuare, ſiccare, [6] tertia uſtione, ita ut torreantur carbone puro, ac toties vino reſtinguantur albo. Lavantur deinde, [7] ut cadmia, & ſiccati conduntur, quam minime uliginoſo loco. [8] Uſus farinæ ejus oculorum maxime medicamentis: hulcera purgat eorum leniter, expletque cicatrices, & emendat. [9] Quidam tertia uſtione refrigeratos potius quam reſtinctos, terere malunt ex vino. Adduntur etiam ad malagmata, capitum verendorumque hulceribus. [10] Utiliſſima fiunt ex his dentifricia. Theophraſtus auctor eſt, potores in certamine bibendi præſumere farinam eam: ſed niſi immenſo potu impleantur, periclitari: tantamque refrigerandi naturam eſſe, ut muſta fervere deſinant pumice addito.

NOTÆ.

7. *Callimus.*] *Κάλλιμος pulcherrimus*, a nomine κάλλ@. Ita Reg. 2. probatioreſque codices. Tamen in Colb. 3. *calamos*: ſed, ut remur, mendoſe: quanquam lectionem eam avide Salmaſius arripit, in Solin pag. 713.

8 *Aetitæ omnes.*] Aetius, lib. 2. cap. 35. pag. 54. poſt Dioſc lib. 5. cap. 161.

9. *Continent partus.*] Solini paraphraſis, cap. 37. pag. 67. *Spem uteri defendit a fluxibus abortivis.*

10. *Nonniſi parturiant*] Nonniſi cum parturiunt removendi: tum vero maxime auferendi, alioqui vulva corrumpitur, retento diutius partu.

11. *Vulvæ excidium fit.*] Ita Reg 2. non ut vulgo, *vulvæ excidium*, quanquam ita Iſidorus lib. 16. Orig 4. aliudque vulvæ vitium, quam procidentiam ejuſdem, eſſe hoc intelligimus: cum & contineri partus adalligato lapide proxime dictum ſit, tantaque vis in contineodo ſtatim ſignificetur, ut niſi parturientibus auferatur, omnino non pariant. Qui hunc locum ante nos intelligeret, ut alia plurima, vidimus neminem: qui trajectione, aut ſimili vitio laborare dicerent, ſed deſperatione ad id adacti, complures. Res tamen ita ſe habere, comprobatamque multis recentiorum medicorum experimentis hanc lapidis aeritæ vim, diſcere ex Schenkio poſſis, libr 4. Obſerv Medic. pag. 647.

Sect. XL. 1. *Eſt & lapis Samius.*] Iſidorus, lib. 16. Orig cap. 4. Dioſc. lib. 5. cap. 173. *Εὑρίσκεται δέ τις ἐν τῇ Σαμίᾳ γῇ λίθος, ᾧ οἱ χρυσοχόοι χρῶνται πρὸς τὸ λαμπρύνειν καὶ στίλβειν.*

2. *Ubi terram laudavimus.*] Libro 35. ſect. 53.

3. *Utilis*, &c.] Dioſc. loc. cit

4. *Quo ſupra dictum eſt modo*] Hoc eſt, cum lacte muliebri: ut de ſchiſto proxime dictum eſt, ſect. 37. *Profluvis oculorum lacrymis in lacte muliebri.*

5. *Prodeſt & contra.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Vertigines*, &c.] Dioſcorides hæc paulo obſcurius, loc. cit. cum ait hanc ineſſe vim Samio lapidi, ut inſtrumenta ſenſuum adjuvet, & ab injuria vindicet.

7. *Probatur gravitate*, &c.] Dioſc. loc. cit. *Διαφέρει δὲ ὁ λευκὸς, καὶ στιβαρός.*

8 *Vulvas*, &c.] Dioſc. loc. cit. *Δοκεῖ δὲ καὶ ὠκυτόκιον εἶναι καὶ φυλακτήριον τῶν συλλήψεων, περιαπτόμενος.* *Creditur & adalligatus accelerare partus, & conceptus feminarum cuſtodire.*

Sect. XLI. 1. *Arabus lapis.*] Sic MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indice. Arabium Galenus vocat, lib. 9. de fac. ſimp. med pag 557. *Ὁ δὲ μὲν Ἀράβιος καλούμενος λίθος, ἐοικὼς ἐλέφαντι, ξηραντικὸς ἱκανῶς ἐστιν ἰκανῶς ἐστιν.* Dioſc. lib. 5. pag. 149 *Ἀράβιος.* Iſidorus item, lib. 16. cap 4 Arabum pro Arabico antiqui dixere: Ovidius, in epiſt. Sapphus, verſ. 76.

Non Arabo noſter rore capillus olet:

Hoc eſt, myrrha Arabica. Quæ porro de viribus Arabi lapidis produntur a Plinio, hæc verbis fere totidem Dioſc loc. cit. Qui porro ſit lapis Arabicus, non ſatis conſtat.

2. *Cum lanugine.*] Hoc eſt, ut alibi dixit, cum linteolis conceptis. *Charpie.*

Sect. XLII. 1. *Quæ muſea vocant*] *Μουσεῖα*, hoc eſt, diverſoria eruditorum. Plinius junior, lib 1. Epiſt 9. *O mare! o litus! verumque ſecretumque μουσεῖον, quam multa invenitis? quam multa dictatis?* Aliud longe eſt, quod Moſaicum opus appellamus, de quo nos alibi dicturi ſumus: etſi placuiſſe aliter intelligo viris eruditis.

2. *In uſu corporum.*] Pullulantem in corporibus pubertatem pumicibus eradebant Martialis, lib 14. Epigr. 205.

Sit nobis ætate puer, non pumice, lævis.

Hinc apud Plinium juniorem, lib 5. ep. 21. *Homo comptus, & pumicatus.* Nam eo mollities, non dicam elegantiæ, devoluti erant, ut & manus, & alias corporis partes pumice ſibi lævigarent. Ovidius:

Sed tibi nec ferro placeat torquere capillos,
Nec tua mordaci pumice crura teras.

Martialis, lib. 5. Epigr. 42.

Et pumicata pauperes manus monſtras.

3 *Ut ait Catullus.*] Epigr. 1.

Quoi dono lepidum novum libellum,
Arida modo pumice expolitum?

Quem in locum Muretus: *Pellibus*, inquit, *ut nunc fit, libri etiam olim integebantur: eaque pumice poliri ac lævigari ſolebant.* Lepide Martialis, de bibliopola, apud quem libri ejus proſtabant venales, lib. 1. Epigr. 118.

De primo dabit alterove nido
Raſum pumice, purpuraque cultum
Denariis tibi quinque Martialem.

4. *In Melo, Niſyro.*] Vide Notas & Emend. num. XXI.

5. *Probatio*, &c.] Totidem verbis Dioſc. lib. 5. cap. 125. & Oribaſius, lib. 13 pag 518

6. *Tertia uſtione.*] Poſt tertiam uſtionem. Dioſc. & Oribaſ. locis cit.

7. *Ut cadmia.*] De cujus lotione dictum eſt lib. 34. ſect. 22.

8. *Uſus farinæ*, &c] Pumicis in tenuiſſimam farinam triti. Adhibetur a Dioſcor ad purganda ea quæ pupillis offundunt caliginem: & ad explenda hulcera, perducendaque ad cicatricem

9. *Quidam .... refrigeratos.*] Per ſe ſcilicet ac ſponte refrigeratos potius, quam vino reſtinctos. In horum eſt numero Dioſcorides, loc. cit. & qui Dioſcoridem fere ſequitur, Oribaſius.

10. *Utiliſſima.*] E farina pumicis. *Κίσσηρις σμηκτικὴ ὀδόντων λεία.* Dioſc loc. cit.

11. *Tantamque.*] Hoc pariter Dioſc. loc. cit. totidem ver-

Cap. xxii. XLIII. Auctoribus curæ fuere lapides mortariorum quoque, [1] nec medicinalium tantum, [2] aut ad pigmenta pertinentium. [3] Eteſium lapidem in iis prætulere ceteris: mox & Thebaïcum, quem [4] pyropœcilon appellavimus: [5] aliqui pſaronium vocant. Tertium [6] ex chalazio chryſiten. Medici autem & baſaniten. Hic enim lapis [a] nihil ex ſeſe remittit. Ii autem lapides qui ſuccum reddunt, oculorum medicamentis utiles exiſtimantur: ideoque Æthiopici maxime ad ea probantur. Tænarium vero lapidem [7] & Pœnicum, & hæmatiten iis medicamentis prodeſſe tradunt, quæ ex croco componantur: [8] ex alio Tænario, qui niger eſt, & ex Pario lapide, non æque medicis utilem: potiorem ex alabaſtrite Ægyptio, vel ex ophite albo. Eſt enim hoc genus ophitis, ex quo vaſa etiam & cados faciunt.

XLIV. [1] In Siphno lapis eſt, qui cavatur tornaturque in vaſa coquendis cibis utilia, vel ad eſculentorum uſus: quod in Comenſi Italiæ lapide viridi accidere ſcimus. [2] Sed in Siphnio ſingulare, quod excalfactus oleo nigreſcit, dureſcitque, natura molliſſimus. Tanta qualitatum differentia eſt. Nam mollitiæ & trans Alpes præcipua ſunt exempla. [3] In Belgica provincia candidum lapidem ſerra, qua lignum, faciliuſque etiam, ſecant, ad tegularum & imbricum vicem: vel ſi libeat, ad quæ vocant [4] pavonacea tegendi genera: & hi quidem ſectiles ſunt.

XLV. [1] Specularis vero (quoniam & hic lapis nomen obtinet) faciliore multo natura finditur in quamlibet tenues cruſtas. [2] Hiſpania hunc olim citerior tantum dabat, nec tota, ſed intra centum millia paſſuum circa Segobricam urbem: jam & Cypros, [3] & Cappadocia, & Sicilia, & nuper inventum Africa: poſtferendos omnes tamen Hiſpaniæ, [4] & Cappadociæ, molliſſimis & ampliſſimæ magnitudinis, ſed obſcuris. [5] Sunt & in Bononienſi Italiæ parte breves, maculoſi, complexu ſilicis alligati, quorum tamen appareat natura ſimilis eis, qui in Hiſpania puteis effodiuntur profunda altitudine. Necnon & ſaxo incluſus ſub terra invenitur, extrahiturque, aut exciditur. Sed majori parte foſſili natura, [b] abſolutus ſegmenti modo, numquam adhuc quinque pedum longitudine amplior. Humorem hunc terræ quidam autumant cryſtalli modo glaciari. Et in lapidem concreſcere manifeſto apparet, quod cum feræ decidêre in puteos tales, medullæ in oſſibus earum poſt unam hiemem in eamdem lapidis naturam figurantur. Invenitur & niger aliquando. Sed candido natura mira, cum ſit mollitia nota, perpetiendi Soles rigoreſque: nec ſeneſcit, ſi modo injuriâ non arſit; cum hoc etiam in cæmentis multorum generum accidat. Invenere & alium uſum in ramentis quoque, Circum maximum ludis Circenſibus ſternendi, ut ſit in commendatione candor.

XLVI. Nerone Principe [1] in Cappadocia repertus eſt lapis duritia marmoris, candidus atque tranſlucens, etiam qua parte fulvæ inciderant venæ, [2] ex argumento phengites

Interpretatio.

a *Nihil.*] Nullum ſuccum ea ſe ſe remittit, *cum teritur.*

b *Abſolutus.*] A ſaxo terraque *tenui vena ſeu rima* diviſus, & tamquam reſectus.

Notæ.

bus ex Theophraſto, cujus in hiſtoriæ plantarum libro nono, cap 18. hæc produntur.

Sect. XLIII. 1. *Nec medicinalium.*] In quibus medicamenta piſtillo teruntur.

2. *Aut ad pigmenta.*] Ad colores terendos Ζωγραφικαὶ θυῖαι.

3. *Eteſium.*] Ἐτήσιοι. Vide Notas & Emendationes, num. XXII.

4. *Pyropœcilon appellavimus.*] Sic MSS. recte, non *pyrrhopœcilon.* Egimus de ea voce cum Plinio, ſect. 13.

5. *Aliqui pſaronium.*] ψαρώνιον, hoc eſt, variegati coloris, a ψαρὸς Heſychius: ψαροὶ, ποικίλοι, εἶδος χρώματος. ψάροι, ποικίλοι, σποδοειδεῖς.

6. *Ex chalazio chryſiten.*] Qui grandinum colorem imitatur aureis intervenientibus punctis. In indice ſimiliter, *Eteſius lapis, Thebaicus, Chalazius.* Χάλαζα grandinem, χρυσὸς aurum ſonat.

7. *Et Pœnicum.*] Punicum, Carthaginienſem.

8. *Ex alio Tænario.*] Succum ſubintellige, ex alio Tænario lapide, qui niger eſt.

Sect. XLIV. 1. *In Siphno.*] Σίφνιος ποτήριος Stephano, verbo Σίφνος.

2. *Sed in Siphnio.*] Iſidorus totidem verbis, lib. 16. Orig. cap. 4. Plinium ſecutus. Theophraſtus, libro περὶ λίθων, pag. 9.

3. *In Belgica, ... candidum lapidem.*] In Picardia *Pierre franche* vulgus appellat.

4. *Pavonacea.*] Tecta ſcilicet e lapide fiſſili, in ſquamam ſecto & compoſito, in pavonum caudæ ſimilitudinem picto: quem morem & in viridi lapide, qui ſectilis eſt, (ardoeſam vocant, de qua nos egimus lib. 16. ſect. 15.) obſervant etiam noſtrates. Pannum pavonatilem dixit ætas ſequior, pro variegato in pavonum caudæ ſpeciem. Vide D. Du-Cange, in Gloſſario.

Sect. XLV. 1. *Specularis vero.*] Nomen hic lapis invenit a natura tralucente. Quadræ ex eo fiebant, ſive orbes, feneſtris inſerti, ad immittendam lucem, ad ventos excludendos, ad vicem & uſum vitreorum. Nunc ſit-ne in notitia, neſcio: in uſu certe non eſt: at olim in frequenti, qui Auguſti fere temporibus cœpit. Seneca, epiſt. 90. *Quædam noſtra demum prodiſſe memoria ſcimus, ut ſpeculariorum uſum perlucente teſta clarum tranſmittente lumen.* Λίθος σπεκλάριος a Baſilio dicitur, homil 3. in Hex. pag. 34. Vide Licetum, lib. 1. de quæſitis per epiſt. pag. 117. Adi, ſi lubet, & Matthæum Silvaticum, cap. 479.

2. *Hiſpania.*] Hæc pariter Iſidorus, lib. 16. Orig cap. 4.

3. *Et Cappadocia.*] De ſpeculari lapide Cappadocico, vide Strabonem, lib. 12. pag. 540.

4. *Et Cappadociæ.*] Subintellige, lapidibus. Locum hunc uti edidimus, ſic typi omnes, manuſcriptique probatiſſimi repræſentant, Reg. 2. & alii. In quibuſdam tamen, ſed ſane mendoſe, legas: *Præferendum tamen omnibus Hiſpaniæ .... ſed obſcurum.* Qua, quæſo, dote ſpecularis lapis commendari poſſit, ſi ſit obſcurus, nec idem tamen mollis aut amplus?

5. *Sunt & in Bononienſi.*] Hunc eſſe quem Talcum appellant, credimus.

Sect. XLVI. 1. *In Cappadocia repertus eſt.*] Iſidorus lib. 16. Orig. cap. 4.

2. *Ex argumento phengites*] Ex re ipſa. Nam φέγγος ſplendorem ſonat. Meminit hujus lapidis Tranquillus in Domitiano, cap. 14. his nempe verbis: *Tempore quoque ſuſpecti periculi appropinquante, ſollicitior in dies, porticuum, in quibus ſpa-*

appellatus,

appellatus. [3] Hoc conſtruxerat ædem Fortunæ, [4] quam Seïam appellant, [5] a Servio rege ſacratam, [6] aurea domo complexus. [7] Quare etiam foribus opertis interdiu claritas ibi diurna erat, [8] alio quam ſpecularium modo, tamquam incluſa luce, non tranſmiſſa. In Arabia quoque eſſe lapidem vitri modo tranſlucidum, quo utuntur pro ſpecularibus, Juba auctor eſt.

XLVII. Nunc ad operarios lapides tranſiſſe conveniat, primumque cotes ferro acuendo. Multa earum genera: [1] Creticæ diu maximam laudem habuere: ſecundam Laconicæ ex Taygeto monte, utræque oleo indigentes. [2] Inter aquarias Naxiæ laus maxima fuit: mox Armeniacæ, [3] de quibus diximus. Ex oleo & aqua Ciliciæ pollent, ex aqua [4] Arſinoëticæ. Repertæ ſunt & in Italia aqua [a] trahentes aciem acerrimo effectu. Necnon & trans Alpes, quas [6] paſſernices vocant. [b] Quarta ratio eſt ſaliva hominis proficientium, in tonſtrinarum officinis, inutilis fragili mollitia. [7] Flaminitanæ ex Hiſpania citeriore in eo genere præcipuæ.

XLVIII. [1] E reliqua multitudine lapidum, tofus ædificiis inutilis eſt [c] mortalitate mollitiæ. Quædam tamen loca non alium habent, ſicut Carthago in Africa. Exeretur halitu maris, fricatur vento, [2] & verberatur imbri. Sed cura tuentur picando parietes, quoniam & tectorii calce roditur. Scireque dictum eſt, ad tecta eos pice, ad vinum calce uti, quoniam [3] ſic muſta condiunt. [4] Alia mollitia circa Romam Fidenati, & Albano. In Liguria quoque, [5] Umbria, & Venetia, albus lapis dentata ſerra ſecatur. Hi tractabiles in opere, [d] laborem quoque tolerant, [6] ſub tecto dumtaxat. Aſpergine & gelu pruinisque rumpuntur in teſtas: nec contra humores & auram maris robuſti. Tiburtini ad reliqua fortes, [e] [7] vapore diſſiliunt.

XLIX. Nigri ſilices optimi: quibuſdam in locis & rubentes. [1] Nonnuſquam vero & albi, ſicut in Tarquinienſi [2] Anicianis lapicidinis circa lacum [3] Volſinienſem. Et in Sta-

INTERPRETATIO.

a *Trahentes.*] Acutam reddentes aciem cultrorum, ut quam acerrime poſtea ſecent.

b *Quarta.*] Quartum obtinent locum eæ cotes quæ ſaliva aſperguntur, & molliores fiunt.

c *Mortalitate*] Ob mollitiem minime durabilis.

d *Laborem.*] Onera tectorum.

e *Vapore.*] Caloris.

NOTÆ.

tiari conſueverat, parietes phengite lapide diſtinxit, e cujus ſplendore per imagines quidquid a tergo fieret, provideret.

3. *Hoc conſtruxerat.*] Nero ſcilicet, quo Principe is inventus eſt lapis, quique aurea ſua domo hanc ædem complexus dicitur, quando & hoc lapide ædem conſtruxit.

4. *Quam Seïam.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Gruteri inſcriptio, pag. 79 SIEIAE FORTVNAE, mendoſe, credo, pro *Seia*. Seiam Deam a ferendo dictam vidimus ſupra, lib. 18. ſect. 2.

5. *A Servio Rege.*] De hac æde Fortunæ a Servio Tullio dedicatam, Livius ſub finem libri 10. pag. 187. Fortunæ brevi ſacratam ait Plutarchus, in quæſt. Rom pag. 281. *Δια τί Μικρᾶς Τύχης ἱερὸν ἱδρύσατο Σερβιος Τύλλιος ὁ βασιλεύς, ἣν Βρέσκην καλοῦσι;*

6. *Aurea domo*] Hanc Fortunæ ædem aurea Neronis domo, de qua ſect. 24 num. 5. incluſam ſignificat.

7. *Quare etiam foribus opertis.*] Vide Notas & Emend. num. XXIII.

8. *Alio quam ſpecularium modo.*] Nam ſpeculares lucem tranſmittunt, non includunt, tranſmiſſaque luce domum illuminant: Phengites lapis lucem in æde includit, & ex ſe fundit.

Sect. XLVII. 1. *Creticæ diu.*] Alfenus, in leg. Cæſar, 15. Dig de Publicanis: *Cæſar cum inſulæ Cretæ cotarias locaret, legem ita dixerat: Ne quis præter redemptorem poſt Idus Martias cotem ex inſula Creta fodito, neve eximito, neve avellito. Cujuſdam navis onuſta cotibus, &c.*

2. *Inter aquarias.*] Quæ aqua indigent, quæ aſperguntur aqua.

3. *De quibus diximus.*] Sect. 10.

4. *Arſinoetica.*] Vel ex oppido Cypri Arſinoë, de quo lib. 5. ſect 35. Nam & Cyprus cotibus commendatio præcipua fuit, ut dictum eſt ſect. 10. Vel, quod ſimilius veri arbitror, ex Arſinoë Ciliciæ oppido, de quo libro 5. ſect. 22. quod hujus regionis cotes proxime pollere ex oleo & aqua dictum eſt, uti has ex aqua.

5. *Trahentes aciem.*] Vide quæ de hac voce diximus, ſect. 30. Iſidorus, lib. 16 Orig. cap. 3. *E cotibus aliæ aquariæ ſunt, aliæ oleo indigent in acuendo. ſed oleum lenem, aqua vero aciem acerrimam reddunt.*

6. *Paſſernices.*] Vox Celtica.

7. *Flaminitanæ.*] Sic etiam MSS. Forte *Flaminianæ* a Flaminio quopiam redemptore, ſeu publicano: ut a metallorum dominis Livianum æs, & Salluſtianum, appellatum eſſe meminimus, lib. 34. ſect. 2. Vel *Damanitanæ* a Damania, Hiſpaniæ citerioris oppido, de quo diximus lib. 3. ſect. 4.

Sect. XLVIII. 1. *E reliqua.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXIV. Tofum noſtrates vocant, *du Tuf.* Laquearibus olim cum pumice expetitus. Ovid. lib. 2. Faſtor.

Antra ſubit tofis laqueata, & pumice vivo:
Garrulus in primo limine rivus erat.

2. *Et verberatur imbri.*] Non inſueta Plinio locutio. Vide lib 14 ſect. 27. extrema.

3. *Sic muſta condiunt.*] Plinius lib. 14. ſect. 24. *Africa gypſo mitigat aſperitatem vini, nec non aliquibus ſui partibus calce.*

4. *Alia mollitia.*] Vitruvius, lib. 2. cap. 7. pag. 26. de lapicidinis: *Sunt enim,* inquit, *aliæ molles, ut ſunt circa Urbem rubra, Pallienſes, Fidenates, Albana, &c.*

5. *Umbria, &c.*] Vitruvius loc. cit. *In Umbria, & Piceno, & Venetia, tofus albus, qui etiam ſerra dentata, uti lignum ſecatur.*

6. *Sub tecto dumtaxat*] Vitruvius, loc. cit. *Si ſunt in apertis & patentibus locis, gelicidiis & pruinis congeſta, friantur & diſſolvuntur: item ſecundum oras maritimas ab ſalſugine exeſa diffluunt: neque perferunt æſtus.*

7. *Vapore diſſiliunt*] Vitruvius: *Tiburtina vero, & quæ eodem genere ſunt omnia, ſufferunt, & ab oneribus, & a tempeſtatibus injurias: ſed ab igni non poſſunt eſſe tuta: ſimulque ut ſunt ab eo tacta, diſſiliunt & diſſipantur. ideo quod temperatura naturali parvo ſunt humore, &c.*

Sect. XLIX. 1. *Nonnuſquam vero.*] Quæ contractiore paulo oratione Plinius, hæc fuſiore & explanatiore multo Vitruvius, lib. 2. cap. 7. pag. 27. *Sunt vero,* inquit, *lapicidinæ complures in finibus Tarquinienſium, quæ dicantur Anicianæ, colore quidem quemadmodum Albanæ, quarum officinæ maxime ſunt circa lacum Vulſinienſem: item præfectura Statonenſi. Eæ autem habent infinitas virtutes: neque enim his gelicidiorum tempeſtas, neque tactus ignis poteſt nocere: ſed ſunt firmæ, & ad vetuſtatem permanentes.... Id autem maxime judicare licet e monumentis quæ ſunt circa municipium Ferentis ex his facta lapicidinis: namque habent & ſtatuas amplas factas egregie, & minora ſigilla, floreſque, & acanthos eleganter ſcalptos: quæ cum ſint vetuſta, ſic apparent recentia, uti ſint modo facta. Non minus etiam fabri ærarii de his lapicidinis in æris flatura formas habent comparatas, & ex his ad æs fundendum maximas utilitates, &c.* Hunc Plinii locum exſcripſit Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. 10.

2. *Anicianis.*] Sive ex aliquo Etruriæ loco, ut ſuſpicabamur ad librum 3. ſect. 8. ſeu, quod nunc verius remur, ab Anicia familia, penes quam ejus loci poſſeſſio fuerit, nomen id tractum ſit. Nam Boetius, qui ex ea familia fuit, ſibi prædia villaſque in montibus Aureliæ fuiſſe teſtatur.

3. *Et in Statonienſi.*] Vulgo, *Lago di Mezzano.* Eſt & lapis

tonienſi ſunt, quibus ne ignis quidem nocet. Iidem & in monumentis ſcalpti, contra vetuſtatem quoque incorrupti permanent. [4] Ex iis formæ fiunt, in quibus æra funduntur. [5] Eſt & viridis ſilex, vehementer igni reſiſtens, ſed nuſquam copioſus: & ubi invenitur, lapis, [6] non ſaxum, eſt. E reliquis pallidus in cæmento raro utilis. [7] Globoſus, contra injurias fortis, ſed ad ſtructuram infidelis, niſi multa [8] ſuffrenatione devinctus. [9] Nec certior fluviatilis, ſemper veluti madens.

L. [1] Remedium eſt in lapide rubro, æſtate eum eximere, nec ante biennium eum inſerere tecto, domitum tempeſtatibus. [2] Quæ ex eo [a] læſa fuerint, in ſubterranea ſtructura aptantur utilius. Quæ reſtiterint, tutum eſt [3] vel cælo committere.

LI. [1] Græci e lapide duro, aut ſilice [b] æquato conſtruunt veluti lateritios parietes. Cum ita fecerint, [2] iſodomon vocant genus ſtructuræ. At cum inæquali craſſitudine ſtructa ſunt, pſeudiſodomon. [3] Tertium eſt emplecton, tantummodo frontibus politis: reliqua fortuito collocant. [4] Alternas coagmentationes fieri, ut commiſſuras antecedentium medii lapides obtineant, neceſſarium eſt in medio quoque pariete, ſi res patitur: ſi minus, utique a lateribus. Medios parietes farcire fractis cæmentis, [5] diamicton vocant. [6] Reticulata ſtructura, qua frequentiſſime Romæ ſtruunt, rimis opportuna eſt. [7] Structuram ad normam & libellam fieri, & ad perpendiculum reſpondere oportet.

CAP. XXIII. LII. Et ciſternas arenæ puræ & aſperæ quinque partibus, calcis quam vehementiſſimæ duabus conſtrui convenit, fragmentis ſilicis non excedentibus libras. Ita ferratis vectibus calcari ſolum, parieteſque ſimiliter. Utilius geminas eſſe, ut in priore vitia conſidant aquæ, atque per colum in proximam tranſeat maxime pura aqua.

LIII. Calcem e vario lapide [1] Cato Cenſorius improbat. [2] Ex albo melior. Quæ ex duro, ſtructuræ utilior: quæ ex fiſtuloſo, tectoriis. [3] Ad utrumque damnatur ex ſilice. Utilior eadem ex effoſſo lapide, quam ex ripis fluminum collecto. [4] Utilior e molari, quia eſt quædam pinguior natura ejus. Mirum, aliquid, poſtquam arſerit, accendi aquis.

LIV. Arenæ tria genera. [1] Foſſitia, cui quarta pars calcis addi debet: fluviatili aut marinæ, tertia. [2] Si & teſtæ tuſæ tertia pars addatur, melior materia erit. Ab Apennino ad Padum non invenitur foſſitia, nec trans maria.

INTERPRETATIO.

a *Læſa.*] A tempeſtatibus.

b *Æquato.*] Æqualis craſſitudinis ac latitudinis.

NOTÆ.

Gabiani pariter igni impervius, Tacito teſte, lib. 15. Annal, pag. 254.

4. *Ex iis formæ.*] Gallis, *des moules*, in quibus nummi, ſtaticulæ, aliaque ejuſmodi, ex ære, argento, auro, plumbo. Trebellius Pollio, in Victoria, pag. 200. *Cuſi ſunt ejus nummi ærei, aurei & argentei: quorum hodieque forma extſat apud Treviros.* Prius enim nummi fundebantur, tum deinde ad ſummam perfectionem atque abſolutionem feriebantur. Unde Triumviri monetales, æri, auro, argentove flando feriundo præfecti dicebantur.

5. *Eſt & viridis ſilex.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXV.

6. *Non ſaxum eſt.*] Quod majus, aſperius, duriuſque, quam lapis, eſt.

7. *Globoſus.*] Sic etiam MSS. omnes, Reg. Colb. alii. Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. 10 *Globus.* Quid ſi *galeus*, vel *gilvus* legas? nam de ſilicum coloribus, nigro, rubio, albo, viridi, pallido, eſt ei ſermo. Nec *globoſus* tamen omnino diſplicet, ob ea quæ ſequuntur. Et quod ſect. 62. extrema, globoſi lapidis mentio fit.

8. *Suffrenatione.*] Colligatione, arctaque ſtructura, quæ lapidem veluti freno retineat. Sic Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. 10. *Globus contra injurias fortis, ſed in ſtructuris infidus: niſi fuerit multa ſuffrenatione devinctus.*

9. *Nec certior fluviatilis.*] Silex nimirum. Iſidorus, loc. cit. *Fluviatilis ſilex ſemper veluti madens eſt.*

Sect. L. 1. *Remedium eſt, in lapide rubro.*] Contra nimiam lapidis rubri mollitiam, remedium eſt, cum biennio ſub dio jacere, ut dometur tempeſtatibus, antequam in ædificia adhibeatur. Vide Notas & Emend. num. XXVI.

2. *Quæ ex eo.*] Vitruvius, lib. 2. cap. 7. pag. 27.

3. *Vel cælo committere.*] Ex eo lapide ſupra terram ædificare. Vitruvius, loc. cit.

Sect. LI. 1. *Græci e lapide.*] Hæc totidem verbis Vitruvius, lib. 2. cap. 8 pag. 28.

2. *Iſodomon vocant.*] Ἰσόδομον, cum omnes lapidum ordines in ſtructura æquales ſunt: cum vero ſunt inæquales, ita ut verſus inferior exempli cauſa ſit lapidum ſeſquipedalium, pedalium vero ſuperior, tunc ψευδισόδομον Græci vocant.

3. *Tertium eſt emplecton.*] Vitruvius, loc. cit. *Altera ſtructura eſt, quam ἐμπλεκτον appellant, qua etiam noſtri ruſtici utuntur: quum frontes poliuntur, reliqua ita ut ſunt nata, cum materia collocata, alternis alligant coagmentis. Sed noſtri celeritati ſtudentes, erecta coria locantes, frontibus ſerviunt, & in medio farciunt.... Ita tres ſuſcitantur in ſtructura cruſta: duæ frontium, & una media farcturæ.*

4. *Alternas.*] Tum fiunt alternæ coagmentationes, cum majores lapides minoribus inſeruntur vicibus alternis.

5. *Diamicton vocant.*] Διὰ μικτῶν, ob immixta, ſive injecta inter medios parietes cæmento. Vide Notas & Emend. num. XXVII.

6. *Reticulata.*] Reticulatum opus dicitur, cum lapides in quadrum ſecti, non jacentes, ſed in latus ſtantes collocantur, inſtar ſcutariarum teſſellarum, *en loſange*. Noſtri vocant, *Maſſonnerie maillée.* Vitruvius, lib. 2. cap. 8. pag. 27. *Structurarum genera ſunt hæc. Reticulatum, quo nunc omnes utuntur, & antiquum, quod incertum dicitur. Ex his venuſtius eſt reticulatum, ſed ad ruinas (an rimas) faciendas ideo paratum, quod in omnes partes diſſoluta habet cubicula & coagmenta.*

7. *Structuram ad normam.*] Norma, *l'equerre.* Libella, *le niveau.* Perpendiculum, *le plomb.*

Sect. LIII. 1. *Cato Cenſorius.*] Libro de re ruſt. cap. 38. pag. 33. *Lapidem bonum in fornacem, quam candidiſſimum, quam minime varium indito.*

2. *Ex albo melior.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXVIII.

3. *Ad utrumque.*] Sentire contra Vitruvius videtur, lib. 2. cap. 5. pag. 24.

4. *Utilior eadem.*] Ita Vitruvius, lib. 2. cap. 4. pag. 23.

Sect. LIV. 1. *Foſſitia, &c.*] Hæc pariter Vitruvius, lib. 2. cap. 5. pag. 24. Sic & Palladius, lib. 1. cap. 10. pag. 24. apud quem *teſta creta*, pro *trita*, perperam legi credimus.

2. *Si & teſtæ.*] Vitruvius, loc. cit.

3. *Ab Apennino.*] Vitruvius, lib. 2. cap. 6. pag. 26. *Maxime vero licet conſiderare, quod qua mons Appenninus regiones Italiæ Etruriaque circumcingit, prope omnibus locis non deſunt foſſitia arenaria: trans Apenninum vero, quæ pars eſt ad Adriaticum mare, nulla inveniuntur: item Achaia, Aſia, & omnino trans mare, ne nominantur quidem.* Sed Philandri notas ad eum locum conſule.

LV. Ruinarum Urbis ea maxime cauſa, [1] quod furto calcis ſine ferrumine ſuo cæmenta componuntur. [2] Intrita quoque quo vetuſtior, eo melior. In antiquarum ædium legibus invenitur, ne recentiore trima uteretur [3] redemptor. Ideo nulla tectoria eorum rimæ fœdavere. [4] Tectorium quidem, niſi ter [5] arenato, & bis marmorato inductum eſt, non ſatis ſplendoris habet. [a] Uliginoſa, & ubi ſalſugo vitiat, [6] teſtaceo ſublini utilius. In Græcia tectoriis etiam arenatum quod inducturi ſunt, [7] prius in mortario ligneis vectibus ſubigunt. [8] Experimentum marmorati eſt in ſubigendo, donec rutro non cohæreat. [9] Contra in albario opere, ut macerata calx [10] ceu glutinum hæreat. [11] Macerari nonniſi [b] ex gleba oportet. In Elide ædes eſt Minervæ, in qua frater Phidiæ Panænus tectorium induxit lacte & croco ſubactum, ut ferunt: ideoque ſi teratur in ea hodieque ſaliva pollice, odorem croci ſaporemque reddit.

LVI. Columnæ in æde [1] denſius poſitæ craſſiores videntur. [2] Genera earum quatuor. Quæ ſextam partem altitudinis in craſſitudine ima habent, Doricæ vocantur: quæ nonam, Ionicæ: quæ ſeptimam, [3] Tuſcanicæ. Corinthiis eadem ratio, quæ Ionicis. [4] Et differentia, quoniam capitulis Corinthiarum eadem eſt altitudo, quæ colligitur craſſitudine ima: ideoque graciliores videntur: Ionici enim capituli altitudo, tertia pars eſt craſſitudinis. [5] Antiqua ratio erat columnarum altitudinis, tertia pars latitudinum delubri. In Epheſiæ Dianæ æde, [6] de qua prius fuit ſermo, primum columnis [7] ſpiræ ſubditæ, [8] & capitula addita. Placuitque altitudinis octava pars in craſſitudine, [c] & ut ſpiræ haberent craſſitudinis dimidium, ſeptimæque partes detraherentur ſummarum craſſitudini. Præter has ſunt, quæ vocantur Atticæ columnæ, quaternis angulis, pari laterum intervallo.

LVII. Calcis & in medicina magnus uſus. [1] Eligitur recens, nec aſperſa aquis: urit, discutit, extrahit, [2] incipienteſque ſerpere hulcerum impetus coërcet. [3] Aceto & roſaceo CAP. XXIV.

INTERPRETATIO.

a *Uliginoſa.*] Loca humida & ſalſugine infecta, tectorio ſublini debent, quod fiat e teſtis tuſis.

b *Ex gleba.*] Cum in gleba eſt.

c *Et ut ſpiræ.*] Et ut baſis in altitudine haberet dimidium craſſitudinis columnarum: & ei dimidiæ craſſitudini pars ſeptima detraheretur, ut fieret juſta menſura craſſitudinis ſummæ columnæ, ſive capituli.

NOTÆ.

Sect. LV. 1. *Quod furto calcis.*] Ut pingentium furtum in minio, lib. 33. ſect. 40. ſic modo in calce tectorum rapinam coarguere, plane videtur. Ferrumen, id quod alligat, glutinatque, Latini vocant: unde ferruminare, pro glutinare, tralatitium eſt. In tectoriis calx ferruminis vicem præbet, quod cæmenta ligat, ut dicetur ſect. 68. Ea deſtituta, rimas fere agere, ac diſſolvi neceſſe eſt. Huc Caius Cæſar Germanicus alludebat, cum teſte Tranquillo, cap 53. *Senecam tum maxime placentem, commiſſiones meras componere, & arenam eſſe ſine calce diceret.*

2. *Intrita quoque.*] Intritam calcem vocat, ut cum Hermolao, aliiſque credimus, quæ longo tempore macerata ſit, ac fermentata. Vitruvium lege toto capite ſecundo libri ſeptimi, pag. 129.

3. *Redemptor.*] Redemptores, proprie & ex antiqua conſuetudine dicebantur, qui certo pretio conducebant univerſum aliquod opus faciendum.

4. *Tectorium quidem.*] Vitruvius, lib 7. cap. 3. pag. 132. & Palladius, lib. 1. cap. 15. tria arenæ coria, tria marmoris deſiderant, ut ſit opus & ſolidum, & adeo nitens, ut etiam expreſſas imagines aſpicientibus remittat. Tectorium, illinimentum eſt, & quaſi incruſtatio parietis, quæ fit gypſo, calce, &c. Conſtat pluribus coriis, *pluſieurs couches de chaux & de plaſtre. Calicata ædificia* Feſtus appellat, quæ ſunt *calce polita.*

5. *Arenato.*] Hodie *mortarium* appellamus, quod fit ex arena & calce. Marmoratum, quod e marmore trito & calce: Nam cæmenta marmorea, ſive aſſulæ, quas marmorarii ex operibus dejiciunt, pilis ferreis contunduntur, cribriſque excernuntur. Eæ autem excretæ calci miſcentur. Vitruvium vide, lib. 7. cap. 6. pag. 138. & Dioſc. libro 5. cap. 133 Galli marmoratum vocant, *du ſtuc.*

6. *Teſtaceo.*] Vitruvius, lib. 7. cap. 4. *de politionibus in humidis locis*, pag. 134. *Pro arenato teſta trulliſſetur.*

7. *Prius in mortario.*] Mortarium dicit pro alveo, loco, conceptaculo, ubi adnitente certatim hominum multitudine materia pinſitur, ac ſubigitur. Vitruvius, lib. 7 cap. 3. pag. 133. *Græcorum vero tectores, non ſolum his rationibus utendo faciunt opera firma, ſed etiam mortario collocato, calce & arena ibi confuſa, decuria hominum inducta ligneis vectibus pinſunt materiam: & ita ad certamen ſubacta tunc utuntur.*

8. *Experimentum.*] Vitruvius quaſi paraphraſtes eſto, loco cit. pag. 132. *Marmorata ita materies temperetur, uti cum ſubigitur, non hæreat ad rutrum, ſed purum ferrum e mortario liberetur.* Rutrum inſtrumentum eſt, quo ſtcoctores utuntur, ad inducenda parietibus tectoria; *une Truelle.*

9. *Contra in albario opere.*] Albarium opus fit ex calce ſola, vel ſolo gypſo: eaque re a ceteris tectorii generibus diſcriminatur, quæ arenam aut marmor adſciſcunt. Opifices in eo genere ALBARII in vetuſto lapide appellantur, apud Gruterum, pag. 642.

10. *Ceu glutinum.*] Ita Vitruvius, lib. 7. cap. 2. pag. 130. & poſt eum Palladius, lib. 1. cap. 14. pag. 15. *Opus quoque albarium ſæpe delectat, cui calcem debebimus adhibere, cum multo tempore fuerit macerata. Ergo ut utilem probes, aſcia calcem quaſi lignum dolabis. Si nuſquam acies ejus offenderit, & ſi quod aſciæ adhæret, fuerit molle atque viſcoſum, conſtat albariis operibus convenire.*

11. *Macerari.*] Vitruvius, loco cit. pag. 129. *Erit albarium opus recte, ſi glebæ calcis optimæ ante multo tempore, quam opus fuerit, macerabuntur, &c.*

Sect. LVI. 1. *Denſius poſitæ.*] Cum anguſtius eſt inter columnas ſpatium. Tullius *intercolumnium* nuncupat: Galli, *l'eſpacement des colomnes.*

2. *Genera earum quatuor.*] Totidem Vitruvius enumerat, lib. 4. cap. 6. extremo, pag. 73. Noſtrates vocant, *l'ordre Dorique, l'Ionique, l'ordre Toſcan, l'ordre Corinthien.* Quorum adjiciunt, ex Ionico, Corinthioque, compoſitum, *l'ordre compoſite.*

3. *Tuſcanicæ.*] Vitruvius, libro 4. cap. 7. pag. 75. de Tuſcanica ratione: *Columnæ*, inquit, *ſint ima craſſitudine, altitudinis parte ſeptima.*

4. *Et differentia.*] Vitruvius, lib 4. cap. 1. pag. 59. *Ionici capituli altitudo, tertia pars eſt craſſitudinis columnæ: Corinthii, tota craſſitudo ſcapi.* Scapum noſtrates vocant, *le vif de la colomne.*

5. *Antiqua ratio.*] De qua Vitruvius, lib. 4. cap. 7. pag. 75.

6. *De qua prius fuit ſermo.*] Sect. 21.

7. *Spiræ ſubditæ.*] Spiræ ſunt tori ſive anuli baſium, qui ſerpentium, ſeu funis convoluti ſimilitudinem referunt: *les rondeaux, anelets, aſtragales, ou tondins, le tore ou le baton, qui compoſent la baſe de la colomne.* Ex his & baſis ipſa ſpira nuncupatur. Feſtus: *Spira dicitur baſis columnæ, unius tori, aut duorum.*

8. *Et capitula.*] *Le chapiteau de la colomne.*

Sect. LVII. 1. *Eligitur, &c.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 5. cap 133.

2. *Incipienteſque.*] Dioſc. loc. cit. Marcellus Empiricus, cap. 4. pag. 42. & Plinius Valer. lib. 3 cap. 52.

3. *Aceto, &c.*] Auctores iidem proxime appellati.

temperata perducit ad cicatricem. Luxatis quoque cum adipe ſuillo, aut liquida reſina ex melle medetur: [4] eadem compoſitione & ſtrumis.

LVIII. [1] Maltha e calce fit recenti. [2] Gleba vino reſtinguitur: mox tunditur cum adipe ſuillo & fico, [3] duplici linamento: quæ res omnium tenaciſſima, & duritiam lapidis antecedens. Quod malthatur, oleo perfricatur ante.

LIX. Cognata calci res gypſum eſt. Plura ejus genera. [1] Nam e lapide coquitur, ut in Syria ac Thuriis: & e terra foditur, ut in Cypro, [2] ac Perrhæbis: e ſumma tellure & Tymphaïcum eſt. Qui coquitur lapis, non diſſimilis alabaſtritæ eſſe debet, [3] aut marmoroſo. In Syria duriſſimos ad id eligunt, coquuntque fimo bubulo, ut celerius urantur. [4] Omnium autem optimum fieri compertum eſt e lapide ſpeculari, ſquamamve talem habente. Gypſo madido ſtatim utendum eſt, quoniam celerrime coït ac ſiccatur: tamen rurſus tundi & in farinam reſolvi patitur. Uſus gypſi in albariis, [5] ſigillis ædificiorum [6] & coronis gratiſſimus. Exemplum illuſtre, C. Proculeïum, Auguſti Cæſaris familiaritate ſubnixum, in maximo ſtomachi dolore [8] gypſo poto, conſciviſſe ſibi mortem.

LX. Pavimenta originem apud Græcos habent elaborata arte, picturæ ratione, [1] donec lithoſtrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc genere Soſus, qui Pergami ſtravit quem vocant [2] aſaroton œcon, [3] quoniam purgamenta cœnæ in pavimento, quæque everri ſolent, [a] veluti relicta, fecerat parvis e teſtulis tinctiſque in varios colores. Mirabilis ibi columba bibens, & aquam umbra capitis infuſcans. Apricantur aliæ [4] ſcabentes ſeſe in canthari labro.

LXI. Pavimenta credo primum facta quæ nunc vocamus barbarica, atque [1] ſubtegulanea, in Italia [2] fiſtucis pavita: hoc certe [3] ex nomine ipſo intelligi poteſt. Romæ [b] ſcalpturatum in Jovis Capitolini æde primum factum eſt poſt tertium Punicum bellum initum. Frequentata vero pavimenta ante Cimbricum magna gratia animorum, indicio eſt [4] Lucilianus ille verſus:

Arte pavimento, atque emblemate vermiculato.

LXII. [c] [1] Subdialia Græci invenere talibus domos contegentes [d] tractu tepente:

Interpretatio.

a *Veluti.*] Quaſi relicta ibi fuiſſent, in pavimento erant elaborata e teſtulis, tinctis in varios colores.

b *Scalpturatum.*] Variis ſcalpturis elegantius factum.

c *Subdialia.*] Quæ ſunt ſub dio.

d *Tractu.*] Calidiore cæli tractu.

Notæ.

4. *Eadem compoſitione.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 29.

Sect. LVIII. 1. *Maltha e calce.*] Palladius, libro 1. cap. 17. pag. 16. *Hoc genus malthæ adhibebimus . . . . . picis liquidæ quantum volueris, & tantumdem ſumes unguinis, quod vocamus axungiam, vel ſevum. Tunc in olla utrumque miſcebis, & coques, donec ſpumet: deinde ab igne removebis. Cum fuerit eadem refrigerata permixtio, calcem minutim ſuperadjicies, & ad unum corpus omnia mixta revocabis.* Et cap. 41. pag. 35. *Malthæ caldariæ compoſitio talis eſt: Hammoniacum remiſſum, ficum, ſtupam, picem liquidam . . . . item ſevum liquefactum*, &c. Alter Feſtus: *Maltha dicitur a Græcis pix cum cera mixta.*

2. *Gleba.*] Gleba calcis.

3 *Duplici linamento.*] Sic typi omnes. MSS. *liniamento.* Forte, *liniamento*: ut ſit ſententia, duplici corio malthæ ſi tectoria parietum inducantur, nihil fore tenacius.

Sect. LIX. 1. *Nam & e lapide.*] Quæ deinceps ſequuntur, uſque ad ea verba, *Uſus gypſi*, &c. tradita totidem verbis a Theophraſto, lib. περὶ λίθων, pag. 13. & 14.

2. *Ac Perrhæbis.*] Περὶ Τυμφαίαν, καὶ περὶ Περραιβίαν, inquit Theophraſt. loc. cit. De his utriſque Æoliæ populis, Plinius, lib. 4. ſect. 3.

3. *Aut marmoroſo.*] Lapidi marmoreo, hoc eſt, marmori. Theophr. loc. cit. Κοινὰς μαρμάρας, &c.

4. *Omnium autem*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 3. Gypſi *plura genera: Omnium autem optimum, lapis ſpecularis: Eſt enim ſignis ædificiorum, & coronis gratiſſimus.*

5. *Sigillis.*] Parvis ſignis, ſeu ſtatuis, & ſimulacris.

6. *Et coronis.*] Coronicem noſtrates vocant, *la corniche.* Vide Baldum, de ſignific. Vocabulorum Vitruvian. verbo, *Corona.* Coronides eæ ſunt in contignationibus, ornamenti magis cauſa, quam neceſſitatis.

7. *C. Proculeium*] Egimus de eo, lib. 7. ſect. 46.

8 *Gypſo poto.*] Gypſum epotum ſtrangulare ſcribit pariter Dioſc. libro 5. cap. 134. Ποθεῖσα δὲ πνίγει τῷ κατὰ ...... τρόπῳ.

Sect. LX. 1. *Donec lithoſtrota.*] Λιθόστρωτα, *lapidibus ſtrata*, ſignificat. Pavimenti genus, teſte Iſidoro, libro 15. Orig. cap. 8. e parvulis cruſtis, teſſelliſque tinctis in varios colores. Sic modo & e latere coctili, atque adeo e ligno fiunt variis figuris ſectilia pavimenta. Nunc vulgo Muſaica nuncupant.

2. *Aſaroton œcon.*] Ἀσάρωτος οἶκος domum ſonat, quam verrere ſcopis omiſerint, ab α & σαίρω: nam in iis pavimentis quaſi purgamenta cœnæ remanſiſſent humi, ſic erant depicta. Uſi hac voce Sidonius, aliique. Papinius in primis, lib. 1. Sil. ubi ſic canit:

Dum vagor aſpectu, viſuſque per omnia duco,
Calcabam nec opinus opes. Nam ſplendor ab alto
Defluus, & nitidum referentes aera teſtæ
Monſtravere ſolum. Varias ubi picta per artes
Gaudet humus, ſuperatque novis aſarota figuris

Hoc poeta ſignificat: tam ſolum marmoreis teſſellis pictum ac variegatum fuiſſe, quam tectum ipſum ac fornicem pellucidis ac ſplendidiſſimis teſtis obductum: a quibus lux ſplendorque longe lateque quodammodo deflueret. Eas porro nitidiſſimi ſpeculi more modoque pavimenti figuras, atque aſarota repræſentaſſe. Cum igitur eo perveniſſet Statius, atque oculos huc illucque circumduceret, necdum ad ſolum oculos adjeciſſet, non ante quid calcaret animadvertiſſe, quam ſublatis oculis pavimentum per teſtulas illas tranſpiceret. Ita Petavius in Notis ad orat. Themiſtii XVIII. pag. 486.

3. *Quoniam purgamenta*] Incrant & aliæ figuræ ibi pictæ, ut ex ſequentibus intelligetur. *Mirabilis ibi*, &c.

4. *Scabentes ſe ſe.*] Sic omnes editi, cum Reg. 2. In Colb. 3. *lavantes.*

Sect. LXI. 1. *Subtegulanea.*] Quæ ſunt ſub tegulis, in cavis ædium, ὑπαίθρια, quibus ſubdialia opponuntur, ὑπαίθρια.

2. *Fiſtucis pavita.*] De fiſtuca diximus jamdudum. Machina eſt vulgo nota, qua pavitores utuntur ad complananda pavimenta, & eſt utrimque anſata: *belier, hie, Demoiſelle.*

3 *Ex nomine ipſo*] Nam pavimenta a paviendo dicta, id eſt, feriendo: ut ipſum inſtrumentum pavicula appellatur.

4 *Lucilianus*] Verſus Lucilii hi ſunt:

Lexes compoſtæ, ut teſſerulæ omnes
Arte pavimento, atque emblemate vermiculato.

Hoc eſt, dictiones compoſitæ, quemadmodum ſunt teſſerulæ in pavimento ex arte & emblemate picto tinctore.

Sect. LXII. 1 *Subdialia*] Vitruvius, libro 7. pag. 128. *Sub dio vero maxime idonea facienda ſunt pavimenta*, &c. Ὑπαίθρια Græci vocant: noſtri, *des terraſſes*. In ædificiorum ſcilicet ſumma parte detectas ambulationes, auræ captandæ

ſed fallax, ubicumque imbres gelant. [2] Neceſſarium [a] binas per diverſum coaſſationes ſubſterni, [3] capita earum præfigi ne torqueantur, & [4] ruderi novo tertiam partem teſtæ tuſæ addi: deinde rudus, [5] in quo duæ quintæ calcis miſceantur, pedali craſſitudine [6] fiſtucari. [b] [7] Tunc nucleo craſſo ſex digitos induci, [8] & ex teſſera grandi non minus alta duos digitos ſtrui. [c] Faſtigium vero ſervari in pedes denos ſeſquuncem: ac diligenter cote [9] deſpumare: [10] quernıſque axibus contabulare. Quæ torquentur, inutilia putant: immo [11] & filicem aut paleam ſubſterni melius eſſe, quo minor vis calcis perveniat. [12] Neceſſarium & globoſum lapidem ſubjici. Similiter fiunt [13] ſpicata teſtacea.

LXIII. Non negligendum eſt etiamnum unum genus [1] Græcanici. Solo fiſtucato injicitur rudus aut teſtaceum pavimentum: dein ſpiſſe calcatis carbonibus inducitur, ſabulo, calce, ac favilla mixtis: materia craſſitudine ſemipedali ad regulam & libellam exigitur, & eſt forma terrena. [2] Si vero cote depolitum eſt, nigri pavimenti viſum obtinet.

LXIV. [1] Lithoſtrota acceptavere jam ſub Sylla: parvulis certe cruſtis [2] exſtat hodieque, quod in Fortunæ delubro Præneſte fecit. [3] Pulſa deinde ex humo pavimenta in cameras tranſiere, e vitro: novitium & hoc inventum. Agrippa certe [4] in Thermis, quas Romæ fecit, [5] figlinum opus [6] encauſto pinxit: in reliquis albaria adornavit: non dubie vitreas facturus cameras, ſi prius inventum id fuiſſet, aut a parietibus ſcenæ, [7] ut diximus, Scauri, perveniſſet in cameras. Quamobrem & vitri natura indicanda eſt.

CAPUT XXVI.

LXV. [1] Pars eſt Sytiæ, quæ Phœnice vocatur, finitima Judææ, intra montis Carmeli radices paludem habens, quæ vocatur Cendevia. Ex ea creditur naſci Belus amnis,

INTERPRETATIO.

a *Binas.*] Duplex ſubſterni debet tabularum ordo contrario ſitu, directus ſcilicet atque tranſverſus: extremitates earum clavis figendi, ne torqueantur.

b *Tunc*] Tunc alterum corium ruderis alterius craſſum ſex digitis inducatur.

c *Faſtigium.*] Faſtigium pavimenti ſic pauliſper attolli debet, ut in ſingulos denos pedes attollatur pollice uno cum dimidio: tum cote lævigandum eſt. E quercu tabulæ ſive aſſeres eligendi.

NOTÆ.

gratia relictas, præſertim in calidioribus regionibus.

2. *Neceſſarium.*] Vitruvius, libro 7. cap. 1. pag. 128. *Cum coaſſatum fuerit, ſuper altera coaſſatio tranſverſa ſternatur, clavisque fixa duplicem præbent contignationi loricationem. Deinde ruderi novo tertia pars teſtæ tuſa admiſceatur: calciſque duæ partes ad quinque mortarii mixtionibus præſtent reſponſum. Statuminatione facta rudus inducatur, idque pinſum abſolutum, ne minus pede ſit craſſum. Tunc autem nucleo inducto, uti ſupra ſcriptum eſt, pavimentum e teſſera grandi circiter binûm digitûm caſa ſtruatur, faſtigium habens in pedes denos, digitos binos.* Sic etiam Palladius, lib 1. cap 9.

3. *Capita earum*] Vitruvius, pag. 127. *In ſingulis tignis extremis partibus axis, bini clavi figantur, uti nulla ex parte poſſint ſe torquendo angulos excitare.*

4. *Ruderi novo.*] Rudus novum eſt materia pavimenti, hoc eſt, ſaxa recens contuſa, ſeu teſtæ confractæ cum calce ad pavimentum faciendum. Vitruvius, loco cit. mortarium vocat. Rudcrationem facere Galli, *bourder.*

5. *In quo duæ quintæ.*] Legendum ex Vitruvii loco allato videtur, permutatis voculis duabus, *in quo quintæ duæ calcis miſceantur.* hoc eſt, in quo quintæ parti ruderis ſive mortarii duæ calcis partes miſceantur: Nam ille, *calciſque duæ partes ad quinque mortarii, &c.*

6. *Fiſtucari.*] Fiſtucationibus magna cura ſolidari, inquit Vitruvius, pag 126. hoc eſt, fiſtuca exæquari. De fiſtuca diximus ſect. ſup.

7. *Tunc nucleo*] Vitruvius, pag. 127. *Inſuper ex teſta nucleus inducatur, mixtionem habens ad tres partes unam calcis, uti ne minore ſit craſſitudine pavimentum, digitorum ſenûm. Supra nucleum, ad regulam & libellam exacta, pavimenta ſtruantur, ſive ſectilibus, ſeu teſſeris.*

8. *Et ex teſſera.*] Teſſuras ſive ſcutulas in pavimento vocant fruſtra quadrata & rotunda.

9. *Deſpumare.*] Polire, abſtergere, fricare, uti nulli gradus ſint in ſcutulis, aut quadratis. Vitruv. loc. cit. qui & ea deſpumandi voce uſus, lib. 7. cap. 4. pag. 135

10. *Quernisque axibus.*] Quernis eſculinos Vitruvius anteponit, loco cit niſi querni tenuiores ſecti ſint. Sic & Palladius, lib. 1. cap. 9.

11. *Et filicem*] Sic Reg. 2. non, ut editi, *ſilicem.* Vitruvius, lib. 7. cap. 1. pag. 127. *Coaſſationibus factis, ſi erit, filex: ſi non, palea ſubſternatur, uti materies ab calcis vitiis defendatur* Palladius item, loc cit.

12. *Neceſſarium.*] Vitruvius, loco cit. *Tunc inſuper ſtatuminetur, ne minore ſaxo, quam quod poſſit manum implere. ſtatuminibus inductis, ruderetur, &c.* Statumen, pavimentorum imum ſtratum eſt.

13. *Spicata teſtacea*] Hoc eſt, pavimenta e teſtis ſeu laterculis, in formam ſpicæ diſpoſitis. Vitruvius, lib. 7. cap. 1. pag. 128. *Item teſtacea ſpicata Tiburtina ſunt diligenter exigenda, &c.* Spicati operis iconem Philander exhibet ad eum Vitruvii locum, pag 129.

Sect. LXIII. 1. *Græcanici*] Subintellige, pavimenti Vitruvius, libro 7. cap. 4. pag. 135. *Græcorum hibernaculorum uſus, qui minime ſumptuoſus eſt, ſed utilis apparatus. Foditur enim infra libramentum triclinii altitudo circiter pedum binûm: & ſolo fiſtucato inducitur aut rudus, aut teſtaceum pavimentum.... Deinde congeſtis & ſpiſſe calcatis carbonibus, inducitur ex ſabulone, & calce, & favilla mixta materies, craſſitudine ſemipedali, ad regulam & libellam: & ſummo libramento cote deſpumato, redditur ſpecies nigri pavimenti. Ita conviviis eorum, & quod poculis & ſputiſmatis effunditur, ſimul atque cadit, ſiceſcit: quique verſantur ibi miniſtrantes, etſi nudis pedibus fuerint, non recipiunt frigus ab ejuſmodi genere pavimenti.*

2. *Si vero cote depolitum.*] Plane perpolitum. Feſtus: *Depolitum, perfectum, &c.*

Sect. LXIV. 1. *Lithoſtrota acceptavere*] Sic MSS. non *ceptavere.* Subintellige, Romani, ſive Latini, ſeu priſci.

2. *Exſtat.*] Pavimentum ſcilicet λιθόστρωτον

3. *Pulſa deinde*] Hoc eſt, ut prius pavimenta, ita poſtea & cameræ teſſellato opere contexi cœptæ ſunt: & quidem ex vitro, ſeu vitri partibus quadratis, aut trigonis, aut hexagonis: ex quibus quoddam quaſi teſſellatum, ac muſivum, ſive moſaicum, e vitro opus fiebat. Gloſſæ MSS, *Muſivum, quod fit de vitro in parietibus.* Vita ſancti Laurentii Ep. Sipontini, cap 2. *Ex minutis vitreis lapidibus, &c.* Paulinus, epiſt. 12. *Camera muſivo illuſa.* Ex Leone Oſtienſi, lib. 3. cap. 27. intelligitur muſivi operis artifices appellatos, *qui abſidas & arcus muſivo componerent: quadratarios vero, qui pavimentum lapidum pulcra varietate conſternerent.* Plura de hoc argumento V. Cl. Du-Cangius congeſſit in Gloſſario, verbo *Muſivum opus*, unde hæc fere delibavimus. Parmenſis editio: *Pulſa deinde .... in cameras tranſiere, e vitro novitium. Et hoc inventum Agrippa. Certe, &c.* penitus aſpernanda lectione

4. *In Thermis.*] Thermæ Agrippæ in regione Urbis nona, a Publio Victore collocantur, in deſcript Romæ.

5. *Figlinum opus*] Parietes latericios. Sic MSS. omnes, Reg 2. aliique. Colbert. 3. *figulinum* Nullus *Signinum*, ut Salmaſius interpolat, in Solin. pag 1215. Nec jam de pavimentis ſermo.

6 *Encauſto.*] Hoc eſt, ceris coloratis, & igne reſolutis. Vide quæ diximus lib. 35. ſect. 41.

7. *Ut diximus*] Sect. 24. num 7. *Ima pars ſcenæ e marmore fuit, media e vitro, inaudito etiam poſtea genere luxuriæ, &c.*

Sect. LXV. 1. *Pars eſt Syriæ.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. c. 25. Vide quæ diximus lib. 5. ſect. 17.

quinque M. paſſ. ſpatio in mare perfluens, juxta Ptolemaidem coloniam. Lentus hic currit, inſalubri potu, ſed cærimoniis ſacer, limoſus, vado profundus. [2] Non niſi refuſo mari arenas fatetur: fluctibus enim volutatæ niteſcunt, detritis ſordibus. [3] Nunc & a marino creduntur adſtringi morſu, non prius utiles. Quingentorum eſt paſſuum non amplius litoris ſpatium, [4] idque tantum multa per ſæcula gignendo fuit vitro. [5] Fama eſt, appulſa nave mercatorum nitri, cum ſparſi per litus epulas pararent, nec eſſet [6] cortinis attollendis lapidum occaſio, [7] glebas nitri e nave ſubdidiſſe. Quibus accenſis permixta arena litoris, tranſlucentes [8] novi liquoris fluxiſſe rivos, & hanc fuiſſe originem vitri.

LXVI. Mox, ut eſt aſtuta & ingenioſa ſolertia, non fuit contenta nitrum miſcuiſſe: cœptus addi & magnes lapis: quoniam in ſe liquorem vitri quoque, ut ferrum, trahere creditur. Simili modo & calculi ſplendentes multifariam cœpti uri: deinde conchæ, & foſſiles arenæ. Auctores ſunt, in India e cryſtallo fracta fieri, & ob id nullum comparari Indico. [1] Levibus autem aridiſque lignis coquitur, [2] addito Cyprio, ac nitro, [3] maxime Ophirio. [4] Continuis fornacibus, ut æs, liquatur, maſſæque fiunt colore pingui nigricantes. Acies tanta eſt [5] quacumque, ut citra ullum ſenſum ad oſſa conſecet, quidquid afflaverit corporis. [6] Ex maſſis rurſus funditur in officinis, tingiturque. [7] Et aliud flatu figuratur, [8] aliud torno teritur, [9] aliud argenti modo cælatur, Sidone quondam iis officinis nobili: ſiquidem etiam ſpecula excogitaverat. Hæc fuit antiqua ratio vitri. Jam vero & in [10] Vulturno mari Italiæ arena alba naſcens, ſex M. paſſ. litore, inter Cumas [11] atque Liternum, [12] quæ molliſſima eſt, pila molaque teritur. Dein miſcetur tribus partibus nitri pondere vel menſura, ac liquata in alias fornaces transfunditur. Ibi fit maſſa, quæ vocatur [13] ammonitrum: atque hæc recoquitur, & fit vitrum purum, ac maſſa vitri candidi. [14] Jam vero per Gallias Hiſpaniaſque ſimili modo arenæ temperantur. Ferunt Tiberio Principe excogitatum vitri temperamentum, [15] ut flexibile eſſet: & totam officinam artificis ejus abolitam, ne æris, argenti, auri, metallis pretia detraherentur: eaque fama crebrior diu, quam certior fuit. Sed quid refert? Neronis principatu reperta vitri arte, quæ modicos calices duos, quos appellabant [16] pterotos, [17] H.S. ſex millibus venderet.

LXVII. In genere vitri [1] & Obſidiana numerantur, ad ſimilitudinem lapidis, quem in Æthiopia invenit [2] Obſidius, [3] nigerrimi coloris, aliquando & tranſlucidi,

NOTÆ.

2. *Nonniſi refuſo.*] Belus amnis, cum limoſus ſit natura, infuſi maris vi arenas fateri, & agnoſcere quaſi cogitur. Sic & Tacitus refert, lib. 5. hiſt. & Joſephus belli Jud. lib. 2. cap. 9.

3. *Nunc & a marino.*] Salis acrimonia ac mordacitate, vim eam vitri conflandi creduntur accipere, non prius utiles.

4. *Idque tantum.*] Ex tam exiguo ſpatio cum arenas convehant quotannis onuſtæ naves plurimæ, ſufficiunt tamen ſemper recentes, quibus ille locus impellente vento impletur. Joſephus loc. cit. Tacitus, lib. 5. hiſt. pag. 117. *Et Belus amnis Judaico mari illabitur: circa cujus os collecta arenæ, admixto nitro, in vitrum excoquuntur. Modicum id litus, ſed egerentibus inexhauſtum.*

5. *Fama eſt.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 15.

6. *Cortinis.*] Iſidorus, *vaſis*.

7. *Glebas nitri.*] E ſuccis concretis, qui cum lapidibus liqueſcentibus ad vitrum conficiendum naturali cognatione junguntur, primæ nitro deferuntur: ſecundæ ſali, &c. Vide Agricolam, lib. 12. de re metall. pag. 470.

8. *Novi liquoris.*] Sic MSS. omnes, & Iſidorus: non, ut typi, *nobilis liquoris*.

Sect. LXVI. 1. *Levibus autem.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 15.

2. *Addito Cyprio.*] Hoc eſt, ære Cyprio. Iſidorus, *addito cupro*.

3. *Maxime Ophirio.*] MSS. *Oſirio*, & *Offirio*. Quid ſi *Ophryeio*, ab oppido Troadis cognomine, cujus meminere Strabo, libro 13. pag. 595. Harpocration, aliique? Quid ſi potius *aphronitro*?

4. *Continuis.*] Sic Iſidorus totidem verbis. Vitrariis aliis hodie tres ſunt fornaces, aliis duæ, aliis una. Quibus tres, hi in prima coquunt materiam, in ſecunda recoquunt, in tertia refrigerant vitrea vaſa, ceteraque opera candentia. Agricola, lib. 12. de re metall. pag. 471.

5. *Quacumque.*] Quocumque quid maſſæ vitri ferventis inciderit.

6. *Ex maſſis.*] Iſidorus, loc. cit.

7. *Et aliud flatu.*] Uti nunc moris eſt in vitrariis.

8. *Aliud torno.*] Hoc olim: nunc obmutuit. Torno formati calices e vitro, audaces dicebantur, & plebeii tamen erant, & parvo veniebant. Martialis, libro 14. Epigr. 94. cujus lemma, *Calices audaces*:

Nos ſumus audacis plebeia toreumata vitri,
Noſtra nec ardenti gemma feritur aqua.

9. *Aliud argenti.*] Achilles Tatius, lib. 2. de amoribus Clitophontis, & Leucippes, poculum e vitro cælato deſcribit: Κρατὴρ [illegible] ὀρωρυγμένης, &c. In ſcalpendo porro cælandove, ne frangerentur vitra, magna cautio fuit: nam, ut cecinit Martialis, lib. 14. Epigr. 115. cujus lemma, *Calices vitrei*:

Quibus addere plura
Dum cupit, ah quoties perdidit auctor opus?

10. *Vulturno mari.*] Quod circa oſtium Vulturni amnis, quo de amne diximus libro 3. ſect. 9. pag. 326. appellatione maris quod eam oram alluit, nulli alteri ſcriptori, quod quidem ſciam, uſurpata.

11. *Atque Liternum.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXIX.

12. *Quæ molliſſima, &c.*] Hæc deinceps totidem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 15.

13. *Ammonitrum.*] Ἀμμόνιτρον, voce conflata ab ἄμμος *arena*, & νίτρον *nitrum*. Hodie opifices *Fritta* nuncupant, teſte Cæſalpino.

14. *Jam vero.*] Iſidorus, loc. cit.

15. *Ut flexibile eſſet.*] Et flecti ſane, ſi debite incaleſcat, poteſt: malleo duci in tenues laminas, quemadmodum viſum eſt Iſidoro, lib. 16. Orig. cap. 15. non poteſt: quantumlibet ſuffragari ei Dio videatur, qui hoc Tiberiani artificis factum amplificat, lib. 57. pag. 617. multo minus caute quam Plinius, qui ne flectendi quidem excogitatam ab eo rationem, liquido aſſeverat; ſed crebriore id modo prodit, quam certiore fama pervulgatum.

16. *Pterotos.*] Πτερωτὸς, quaſi pinnatos, duabus anſis appoſitis. In Reg. 2. & Colb. 3. *petrotos*.

17. *H.S. ſex millibus.*] Seſtertiûm ſex millia, monetæ noſtratis libras efficiunt, ſive florenos 600.

Sect. LXVII. 1. *Et Obſidiana.*] Pocula fuere iſta factitia, ad ſimilitudinem Obſidiani ex Æthiopia lapidis.

2. *Obſidius.*] Gruteri inſcriptio, pag. 72. OBSIDIVS. RVFVS.

3. *Nigerrimi coloris.*] Iſidorus lib. 16. Orig. cap. 15. *Eſt autem*

[4] craſſiore viſu, atque in ſpeculis parietum pro imagine umbras reddente. [5] Gemmas multi ex eo faciunt: vidimuſque & ſolidas imagines Divi Auguſti, capti materiæ hujus craſſitudine: dicavitque ipſe pro miraculo [6] in templo Concordiæ Obſidianos quatuor elephantos. Remiſit & Tiberius Cæſar Heliopolitarum cærimoniis repertam ibi in hereditate ejus qui præfuerat Ægypto, Obſidianam imaginem [7] Menelai. Ex quo apparet antiquior materiæ origo, nunc vitri ſimilitudine interpolata. Xenocrates Obſidianum lapidem in India [8] & in Samnio Italiæ, & ad Oceanum [9] in Hiſpania naſci tradit. [a] [10] Fit & tincturæ genere Obſidianum, ad eſcaria varia vaſa, & totum rubens vitrum, atque non tranſlucens, [11] hæmatinon appellatum. [12] Fit & album, & murrhinum, aut hyacinthos ſapphiroſque imitatum, & omnibus aliis coloribus. [13] Nec eſt alia nunc materia ſequacior, aut etiam picturæ accommodatior. Maximus tamen honos in candido tranſlucentibus, quam proxima cryſtalli ſimilitudine. Uſus vero ad potandum argenti metalla & auri pepulit. [b] Eſt autem caloris impatiens, ni præcedat frigidus liquor: cum addita aqua [14] vitreæ pilæ Sole adverſo, in tantum excandeſcant, ut veſtes exurant. Fragmenta teporata agglutinantur tantum: rurſus tota fundi non queunt, præterquam abrupta ſibimet. [15] Tingit ars, veluti cum [16] calculi fiunt, quos quidam abaculos appellant, aliquos etiam pluribus modis verſicolores. Vitrum ſulphuri concoctum [c] ferruminatur in lapidem.

LXVIII. At peractis omnibus, quæ conſtant ingenio, artem Natura faciente, ſuccurrit mirari, nihil pæne non igni perfici. * Ignis accipit arenas, ex quibus alibi vitrum, alibi argentum, alibi minium, alibi plumbi genera, alibi pigmenta, alibi medicamenta fundit. [1] Igne lapides in æs ſolvuntur, igne ferrum gignitur: ac domatur, [2] igne cremato lapide cæmenta in tectis ligantur. Alia ſæpius uri prodeſt. Eademque materia aliud gignit primis ignibus, aliud ſecundis, aliud tertiis: quando ipſe carbo vires habere incipit reſtinctus, atque interiiſſe creditus, majoris ſit virtutis. Immenſa & improba rerum naturæ portio: & in qua dubium ſit, plura abſumat, an pariat. * CAP. XXVII.

LXIX. Eſt & ipſis ignibus medica vis. Peſtilentiæ, quæ Solis obſcuratione contrahitur, ignis ſuffitu multiformiter auxiliari certum eſt. Empedocles & Hippocrates id demonſtravere diverſis locis. Ad convulſa viſcera, aut contuſa, ut M. Varro: ipſis enim verbis ejus utar: Lix cinis eſt, inquit, foci. Inde enim cinis luxatis potus medetur: ut licet videre gladiatores, [2] cum deluſerunt, hac juvari potione. Quin & carbunculum genus morbi,

INTERPRETATIO.

a *Fit &c.*] Fit etiam certo quodam tincturæ genere, ut lapidem Obſidianum rubens vitrum æmuletur.

b *Eſt autem.*] Calorem ferre vitreus calix non poteſt, ſed igni applicitus frangitur, niſi aqua interveniat: cum tamen orbes vitrei aqua pleni Solis radiis ſic excandeſcant, &c.

c *Ferruminatur.*] In lapidis modum induratur.

NOTÆ.

tem niger interdum, & virens aliquando, & tranſlucidus, craſſiore viſu, & in ſpeculis parietum pro imagine umbras reddente. Et cap. 4. *Obſidius lapis niger eſt, tranſlucidus, & vitri habens ſimilitudinem. Ponitur in ſpeculis parietum, propter imaginum umbras reddendas.*

4. *Craſſiore viſu.*] Craſſius multo, quam vitrum, lucem tranſmittit.

5. *Gemmas multi.*] Iſidorus, locis cit. Gemmas, lapides anulorum vocat.

6. *In templo Concordiæ.*] Regione Urbis octava. Hoc loco *Obſidianos* etiam ſcribit Reg. 2. alibi *Obſianos* & *Obſianum*: ſed mendoſe. Index: *De Obſidianis.* Tamen Arriano: Ὀψιανὸς λίθος. Et Iſidoro, *Obſius lapis.* In Pandectis, *Obſidianus lapis.* Forte ἀπὸ τῆς ὄψεως, a viſu, ſeu tranſlucente natura.

7. *Menelai.*] Helenæ mariti, qui Græciam repetens in Ægyptum eſt tempeſtate delatus. Vide Hygin. fab. 118.

8. *Et in Samnio.*] Iſidorum hinc emendabis, qui locis cit. *in Samo Italiæ* dixit.

9. *In Hiſpania.*] In Luſitania certe reperiri, viſamque a ſe ollam ex eo lapide perpolitam, ſcribit Vaſconcellius.

10. *Fit & tinctura, &c.*] Sic typi omnes, & MSS. nequicquam immutante Salmaſio, in Solin. pag. 9. *Fit & tinctura ex genere Obſidiani, &c.*

11. *Hæmatinon.*] Αἱματινὸν, ſanguineum.

12. *Fit & album, & murrhinum.*] Quod murrhinos calices imitetur, aut hyacinthi, ſapphirive colorem. Iſidorus lib. 16. Orig. cap. 15.

13. *Nec eſt alia nunc materia ſequacior.*] Dum flatu figuratur. Iſidorus hunc locum legiſſe aliter videtur: *Neque eſt alia,* inquit loc. cit. *ſpeculis aptior materia, vel picturæ accommodatior. Maximus tamen honor in candido vitro, &c.*

14. *Vitreæ pilæ.*] Lactantius, lib. de ira Dei, cap. 10. pag. 508. *Orbem vitreum plenum aquæ ſi tenueris in Sole, de lumine, quod ab aqua refulget, ignis accenditur, etiam in duriſſimo frigore.* Plinius lib. 37. ſect. 10. *Invenio medicos, quæ ſunt urenda corporum, non aliter utilius id fieri putare, quam cryſtallina pila adverſis poſita Solis radiis.*

15. *Tingit ars.*] Vitra ſcilicet. Non habent has voces libri hactenus editi. Reg. 2. *Tingunt has.* Colb. 3. *tingui.* Quid propius vero videretur, nihil occurrit aliud, quam *tingit ars.* Cum præſertim ſequenti proxime ſectione legatur: *Peractis omnibus quæ conſtant ingenio, artem naturæ faciente.*

16. *Calculi . . quos . . . abaculos.*] Scrupos, opinor, luſorios intelligit, qui verſicolores erant. *Des dames.* Alii calculos intelligunt, quibus in ſupputatione nummorum utimur. *Des jettons.*

Sect. LXVIII. 1. *Igne lapides.*] Libro 34. ſect. 2.

2. *Igne cremato lapide.*] Ex quo calx efficitur.

3. *Eademque materia.*] Ut de plumbo dictum eſt, lib. 33. ſect. 47. *Ejus qui primus fluit in fornacibus liquor, ſtannum appellatur: qui ſecundus, argentum, &c.*

Sect. LXIX. 1. *Cinis luxatis.*] Sic recte Romana vetus editio: non, ut Dalecampius, *cinis lixivus.* Cinis lixivus dicitur, non cinis ipſe modo qui aqua eſt percolatus, ſed ipſum lixivium liquidum. Sic enim accepit & Scribonius Largus, cap. 216. *Hoc teritur ex cinere lixivia, donec lævе factum habeat mellis ſpiſſitudinem.* Iterum: *Hoc terere oportet ex cinere lixivia e caprifico vel ſarmentis, donec levia habeant temperamentum.* A Plinio tamen, ut ex ſequentibus liquet, pro cinere ipſo accipitur.

2. *Cum deluſerunt.*] Deluſiſſe gladiatores dicuntur, quum, ut in digladiando fit, aliquod membrum luxarunt, aut læſerunt, ut jam ludere non poſſint. Turnebus, lib. 25. Adverſ. cap. 5. pag. 709. Vel potius deludere eſt, ita infeliciter ludere, ut vel nimio æſtu, vel cauſa ſimili morbum aliquem, dolorem verbi gratia lateris contrahas: cui morbo cinerem commode adhiberi dicit inſcriptio vetus, apud Gruterum, pag. 71. ſed ficta ac recens: ΛΟΥΚΙΩ ΠΛΕΥΡΕΙΤΙΚΩ ΚΑΙ ΑΠΗΛΠΙΣΜΕΝΩ ΥΠΟ ΠΑΝΤΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΕΧΡΗΜΑΤΙΣΕΝ Ο ΘΕΟΣ ΕΛΘΕΙΝ ΚΑΙ ΕΚ ΤΟΥ ΤΡΙΒΩΜΟΥ ΑΡΑΙ ΤΕΦΡΑΝ ΚΑΙ ΜΕΤ' ΟΙΝΟΥ ΑΝΑΦΥΡΑΣΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΙΝΑΙ ΕΠΙ ΤΟ ΠΛΕΥΡΟΝ ΚΑΙ ΕΣΩΘΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ ΗΥΧΑΡΙΣΤΗ-

quo duos Conſulares nuper abſumptos [3] indicavimus, querneus carbo tritus cum melle ſanat. Adeo in rebus damnatis quoque, [4] ac jam nullis, ſunt aliqua remedia, ut in carbone ecce & cinere.

LXX. Non præteribo & unum foci exemplum, Romanis litteris clarum. [1] Tarquinio Priſco regnante tradunt repente in foco ejus comparuiſſe genitale e cinere maſculini ſexus, eamque quæ inſederat ibi Tanaquilis reginæ ancillam Ocriſiam captivam, conſurrexiſſe gravidam. Ita Servium Tullium natum, qui regoo ſucceſſit. [2] Inde & in regia cubanti puero caput arſiſſe viſum, creditumque Laris familiaris filium: [3] ob id Compitalia & ludos Laribus primum inſtituiſſe.

NOTÆ.

ΣΩΝ ΤΩ ΘΕΩ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΣΥΝΕΧΑΡΗ ΑΥΤΩ. *Lucio lateris dolore affecto, & deſperato ab omnibus hominibus oraculum Deus reddidit. Veniret, & ex ara tolleret cinerem, & cum vino miſceret, imponeretque lateri. Et convaluit, & publice gratias egit, & gratulatus ei populus eſt.* Græca apud Gruterum mendis ſcatent.

3. *Indicavimus.*] Libro [illegible] ſect. 4.

4. *Ac jam nullis.*] Igne conſumptis. Sic lib. 2. ſect. 63. mortuos *jam nullos* vocat.

Sect. LXX. 1. *Tarquinio.*] Narrat hoc & Dionyſ. Halic. fabuliſque accenſet, lib. 4. Antiq. Rom. pag. 207. Arnobius, lib. 5. adverſus gentes, pag. 169. *Sed & Deus Conſentes.... taceamus, quos cum ceteris ſcribit Flaccus in humani ponis ſimilitudinem verſos obruiſſe ſe cineri, qui ſub ollula fuerat factus extorum: quem cum Tanaquil dimoveret Etruriæ diſciplinarum perita, ſurrexiſſe ſe Deos, & nervus obduruiſſe divinus:* &c. Pudet tam obſcena, quamvis Arnobio præeunte, chartis mandare.

2. *Inde & in regia.*] Sic Dionyſ. loc. cit. Livius, lib 1. pag. 15. Florus, lib. 1. cap 6. pag. 17. Vide quæ diximus, lib. 2. ſect. CXI pag. 259.

3. *Ob id Compitalia.*] De his egimus in Notis & Emend. ad librum 3. num. XLVI.

NOTÆ

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM XXXVI.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. 4. I. ANTHERMUS *Chius, cujus filii Bupalus & Anthermus, clariſſimi in ea ſcientia fuere, Hipponactis poetæ ætate.*] Sic libri omnes tum manu exarati, tum editi, a vetuſtiſſimis ad recentiſſimos: quibus proinde tutius credas, quam Suidæ, qui pro Anthermo habet Athenidem. Sic enim verbo Ἱππώναξ. Γέγραφε δὲ εἰς Βούπαλον, καὶ Ἀθηνιν ἀγαλματοποιούς, ὅτι αὐτοῦ εἰκόνας αἰσχρὰς εἰργάσαντο. *Scripſit Hipponax in Bupalum & Athenidem ſtatuarios, quod ſuas imagines in ipſius contumeliam feciſſent.* Quam porro carminum amaritudinem diſtrinxiſſe in Bupalum aliosque adverſarios Hipponax a Plinio hoc loco dicitur, ea egregie ſugillatur quibuſdam epigrammatis, in Anthologia, lib. 3. cap. 26. in primiſque illo, Mimnermi, ſive Philippi:

Ὦ ξεῖνε, φεῦγε τὸν χαλαζεπῆ τάφον,
Τὸν φρικτὸν, Ἱππώνακτος· οὗ τε χἀ τέφρη
Ἰαμβιάζει Βουπάλειον ἐς στύγος.
Μήπως ἐγείρῃς σφῆκα τὸν κοιμώμενον,
Ὃς οὐδ᾽ ἐν ᾅδῃ νῦν κεκοίμηκεν χόλον,
Σκάζουσι μέτροις ὀρθὰ τοξεύσας ἔπη.
Hunc grandinantem, ſi ſapis, tumulum fuge,
Viator, Hipponactis: hoſtis Bupali
Atrox iambos ſtridet ipſe etiam cinis.
Vide crabronem ne cubantem ſuſcites:
Nondum quieſcit ejus apud orcum furor:
Sed recta vibrat tela claudo carmine.

Alterum Leonidæ, huic ſimile:

Ἀτρέμα τὸν τύμβον παραμείβετε, μὴ τὸν ἐν ὕπνῳ
Πικρὸν ἐγείρητε σφῆκ᾽ ἀναπαυόμενον.
Ἄρτι γὰρ Ἱππώνακτος ὁ καὶ τοκέας βαΰξας,
Ἄρτι κεκοίμηται θυμὸς ἐν ἡσυχίῃ.
Ἀλλὰ προμηθήσασθε· τὰ γὰρ πεπυρωμένα κείνου
Ῥήματα πημαίνειν οἶδε καὶ εἰν Ἀΐδῃ.
Quam potes hac tacitus tranſi, ne forte crabronem
Expergefacias, quem ſopor altus habet.
Hipponactis enim, qui natos ſæva latravit
Ira ſuos, multa nunc cubat in requie.
Sed cave nunc etiam, ſodes: ex ipſius aula
Ditis adhuc lædunt ignea dicta viri.

Mollius paulo iſtud Theocriti:

Ὁ μουσοποιὸς ἐνθάδ᾽ Ἱππῶναξ κεῖται.
Εἰ μὲν πονηρὸς, μὴ προσέρχευ τῷ τύμβῳ.
Εἰ δ᾽ ἐσσὶ κρήγυός τε, καὶ παρὰ χρηστῶν,
Θαρσέων καθίζευ, κἢν θέλῃς, ἀπόβριξον.
Vates ſepultus hic quieſcit Hipponax:
Abſcede hoſtis, ſi quis es mala mente:
Quod ſi bonus ſis ipſe de bonis natus,
Tutus ſedeto: ſi libebit, & dormi.

Quartum, quod Alcæi eſt, haud ægre omittimus: quod non æque ac ſuperiora arrideat.

Ibid. II. *Ejuſdem diſcipulus fuit Agoracritus Parius, ei ætate gratus. Itaque e ſuis operibus pleraque nomini ejus donaſſe fertur.*] Sic libri omnes, etiam MSS. quibus invitis corrigit Pintianus, *par ei arte, ſed gratus.* At inferiorem arte fuiſſe, gratum tamen Phidiæ, amatumque ab ipſo ob juniorem ætatem, teſtatur & Tzetzes, Chiliad. 7. hiſt. 154. verſ. 90.

Φειδίας ὁ ἀγαλματουργὸς ὁ Ἀττικὸς ὁ πάνυ,
Ἀγορακρίτῳ χάριτας ποιῶν τῷ ἐρωμένῳ,
Ἀνθρώπῳ πρὸς τὴν οὐχ εὐφυεῖ τὴν ἀγαλματουργίαν,
Ἀγαλματώσας κάλλιστα Φειδιακῇ τῇ τέχνῃ
Τὸ ἐν Ῥαμνοῦντι ἄγαλμα Νεμέσεως, Διός τε,
Ἐκείνῳ ἀνατίθησιν ἐπιγραφὴν χαρίζων,
Ἀγορακρίτου ἄγαλμα τοῦτ᾽ ἔνι Παρίου.
Phidias celebratus Atticus ſictor,
Agoracrito gratiam faciens ſibi dilecto,
Homini licet manu non apto ad ſtatuariam,
Cum feciſſet ſtatuam optime Phidiaca arte,
Quæ in Rhamnunte eſt ſtatua Nemeſis, Joviſque,
Illi attribuit, titulum ſcalpens,
Agoracriti ſtatua hæc eſt Parii.

Ibid. III. *Inhonorus eſt, nec in templo ullo Herculis, ad quem Pœni.... humi ſtans, ante aditum Porticus ad Nationes.*] Sic MSS. veteres, Reg. 2. Colb. 3 ceteriſque omnes, atque adeo probatiores editiones, ut Elzeviriana, Gronoviana. At ſunt aliæ non paucæ, in quibus, auctore ac ſuaſore, ut credimus, Beroaldo, contraria plane ſententia legitur, *In honore & in templo illo*: quod ſane ineptum eſt: nam ſi in Templo, non igitur ante aditum porticus fuit, quem tamen ejus ſimulacri ſitum fuiſſe verbis conceptis Plinius aſſeverat.

Sect. 7. IV. *Quem & res, & domus ipſius, clarius, quam Catullus, dixit habere, quidquid habuiſſet Comata Gallia.*] Sic totidem fere apicibus libri manu exarati: cum in editis ad hunc diem libris edatur, *Quem, ut res eſt, domus ipſius*, vel nulla, vel implicata nimis ſententia. Legebat olim Scaliger ex conjectura, *Metrodorus Scepſius*, horum verborum vice, *ut res eſt domus ipſius.* Acute magis quam ſolide excogitatum. Quid enim apertius, quam quod illis verbis ſignificatur? Rem familiarem, ſeu opes Mamurræ, domumque ejus clarius illum ipſum declaraſſe, quod Catullus exprobrarat, quam hunc ipſum poetam ſuis carminibus: corraſam ſcilicet ab illo, congeſtamque in illam domum, quidquid opum foret in Comata Gallia. *Rem* dici de pecunia opibuſque tralatitium eſt. Hinc apud Tullium, aliosque idoneos Latinitatis auctores paſſim offendas, *Augere rem*, *Habere rem*, *Facere rem*, &c.

Sect. 11. V. *Auguſtum undatim criſpum in vertices, Tiberium ſparſa, non convoluta canitie.*] Sic MSS. Reg. 2. Colb. 3. & Pintiani. In editis ad hanc diem libris, contraria plane ſententia, vel potius nulla, legebatur, *Tiberium ſparſum convoluta canitie.* Nos & conditivorum exemplarium auctoritatem ſecuti ſumus, ipſamque loci ſententiam, & Iſidori fidem, qui hunc locum totidem verbis exſcripſit, lib. 16. Orig. cap. 5.

Ibid. VI. *Satuas ex eo Claudio Cæſari,... ex Ægypto advexit Vitraſius Pollio.*] Libri hactenus fere editi, *Triarius Polio.* Parm. editio. *Tris Aſinius Pollio.* At Reg. 2. & Colb. 3. *Vitraſius Pollio.* Nos tum ex Dione, tum ex antiquis monumentis Vitraſium ſcripſimus. Dio lib. 58. pag. 633. Καὶ τότε Οὐιτρασίου Πωλίωνος τοῦ τῆς Αἰγύπτου ἄρχοντος τελευτήσαντος, &c. *Interim Vitraſio Pollione Ægypti præfecto vita functo*, &c. Et Gruterus, pag. 301. VITRASIVS. POLIO. Et pag. 192.

DEDICATA. VI. IDVS AVG.
T. VITRASIO. POLLIONE. II. M.
FLAVIO. ARGO.

Et alibi Vitraſiæ gentis frequens occurrit mentio.

Sect. 13. VII. *Lygdinos in Paro repertos, amplitudine, qua lances, crateraſque non excedant.*] Libri omnes editi, *in Tauro.* Reg. 2. *in Taro.* Nos ex Iſidoro, lib. 16. Orig. cap. 5. *in Paro. Parius lapis*, inquit, *Lygdinus cognomento: hic apud Paron inſulam naſcitur: unde & Parius nuncupatur. Magnitudo ejus, qua lances crateraſque non excedat: unguentis & ipſe aptus.* Heſychius: Λύγδος λίθος.... ὁ Πάριος.

Sect. 15. VIII. *Cujus umbra vertice colligeretur in ſe ipſa, alias enormiter jaculante apice.*] Sic totidem plane apicibus ſyllabiſque, Reg. 2. codex, & Pintiani, niſi quod *in ipſa*, non *in ſe ipſa* habent. Sic & MSS. alii omnes, probatioris notæ. At in editis ad hunc diem libris prodigioſe hæc corrupta: *Cujus vertice umbra colligeretur in ſemetipſam, alia atque alia incrementa jaculantem apice.* Quam ſunt porro hæc corrupta, tam ſunt obſcura quæ Salmaſius affert in Solinum, pag. 640. ad interpretationem hujus loci, quem ex ſuis quoque codicibus reſtituit, æque ac Pintianus.

Ibid. IX. *Tertius.... ex omnibus unus omnino factus eſt imitatione ejus quem fecerat Seſoſtridis filius.*] Locum hunc integerrima fide repræſentamus, qualem exhibent MSS. codices, Colb. 3. vetus Dalecampii, & Vaticana quoque exemplaria, teſte Mattio lib. 2. Orig. cap. 14. & Kirchero noſtro, lib. 1. de orig. Obeliſcorum, cap. 9. Ceteri, nempe editi, cum Reg. 2. *factus eſt in molitione, quem.* Haud dubie mutile ac falſo. Nam qui videre, ac diligenter exploravere, integrum

adhuc eſſe renunciant.

Sect. 17. X *In raphanos . . . mille ſexcenta talenta.*] Sic Reg. 2. ceterique codices manu exarati. In editis perperam *mille octingenta.* Manuſcriptis favet Herodotus, lib. 2. Euterpe, num. 125. pag. 138. Ἐς τε συρμαίην καὶ κρόμμυα, καὶ σκόροδα . . . ἑξακόσια καὶ χίλια τάλαντα ἀργυρίου τετελέσθαι. *In raphanos, cepas, & allium . . . mille & ſexcenta talenta pecuniæ eſſe impenſa.* Diodorus Siculus ſimiliter, lib. 1. Bibl. pag. 58. τάλαντα πλείω τῶν χιλίων καὶ ἑξακοσίων.

Sect. 18. XI. *Quales jam compluribus locis flagrant, ut Oſtiæ ac Ravennæ.*] E noſtra id conjectatione eſt. Nam in editis hactenus libris: *Sicut jam tales compluribus locis flagrant, ut Puteolis ac Ravennæ.* At Reg. 2. *Quales jam compluribus locis flagrant, cuoſtiæ ac Ravennæ.* Unde haud pœnitenda emendatio, *ut Oſtiæ.* Nam Oſtiæ certe a Claudio Imperatore erectam eſſe *altiſſimam turrim, in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes curſum navigia dirigerent,* auctor eſt Tranquillus in ejus vita, cap. 20.

Sect. 19. XII. *Introitu lapide e Pario, columnis reliquis e Syenite, molibus compoſitis, &c.*] Prius legebatur, *Introitu lapidis columniſque reliquis, e molibus compoſitis.* Adjuvit promovitque emendationem Regius 2. codex, in quo ſic legitur, *Introitu lapidis e Paro, columnis reliqua Syenite molibus compoſitis.* Sic etiam Colb. 3 aliique probatioris notæ.

Sect. 24. XIII. *Quorum agri quoque minorem modum obtinuere, quam ſellaria iſtorum.*] Prius *cellaria* legebatur. In Reg 2. *ſellaria.* In Colb. 3. *ſellaria,* optime. Sellaria locus eſt, in quo ſedes diſponuntur. Plinius ſupra lib. 34. ſect. 19. num 24. *Violentia Neronis in Urbem convecta, & in ſellariis domus aureæ diſpoſita.* De hac aurea domo nunc agitur. Suetonius, in Tiberio, cap 43. *Seceſſu vero Capreenſi, etiam ſellariam excogitavit, ſedem arcanarum libidinum,* &c.

Ibid. XIV. *Ima pars ſcenæ e marmore fuit, media e vitro, inaudito etiam poſtea genere luxuriæ: ſumma e tabulis inauratis. Columnæ, ut diximus, imæ duodequadragenûm pedum.* Vel unius literulæ immutatio quantas ſententiarum varietates afferat, ex hoc loco intelligere licet, quam libri vulgati hactenus ſic repræſentant: *Summæ tabulis inauratis columnæ, ut diximus: imæ duodequadragenûm pedum.* Atqui ſummas tabulis inauratis columnas nuſquam dixit: Columnas imas, quæ fuere eædem maximæ, duodequadragenûm pedum fuiſſe ſuperius adnotavit, ſect. 2. *Etiamne tacuerunt,* inquit, *maximas earum columnarum, atque adeo duodequadragenûm pedum Luculleis marmoris in atrio Scauri collocari,* tranſlatas e ſcena ſcilicet. Denique cum ſcena triplex exſtiterit, imaque dicatur e marmore, e vitro media, quæ ſummæ materia fuerit, cur non illico aperitur?

Ibid. XV. *Cavea ipſa cepit hominum LXXX. millia: cum Pompeiani theatri toties multiplicata urbe, . . . ſufficiat large quadragenis millibus.*] Sic totidem plane litteris, apicibuſque Regius 2. codex, cum in libris ad hunc diem editis, *Pompeii amphitheatri,* & mox, *quadringentis millibus* legatur, gemino errore: nam, ut a poſteriore incipiam, cum ei conſilium ſit amplitudinem theatri, quod Scaurus edidit, tanto majorem oſtendere, quam fuerit Pompeii, etſi multiplicata numero civium urbe: non potuit quadringenta millia Pompeianum capere, ſi fuit illud alterum LXXX. tantum millium capax. Quod ad alterum attinet, Pompeiani certe theatri, (quod & ex ſuo exemplari Pintianus vidit ſcribi hoc loco oportere) meminere omnes: amphitheatri, nemo. P. Victor, in deſcript. Romæ, regione octava, *Theatrum Pompeii.* Tacitus lib. 14. Annal. *Quippe erant, qui Cn. quoque Pompeium incuſatum a ſenioribus ferrent, quod manſuram theatri ſedem poſuiſſet. Nam antea ſubitariis gradibus, & ſcena ad tempus ſtructa, ut temporario Scauri theatro, ludos edi ſolitos, vel ſi vetuſtiora repetantur, ſtantem populum ſpectaviſſe.* Theatrum hemicycli ſpecie conſtructum fuit: amphitheatri forma rotunda, & veluti ex duobus conſtans theatris: unde & nomen.

Sect. 25. XVI. *Magnes appellatus eſt ob inventore . . . in Ida repertus.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Nec tantum Iſidoro tribuendum putamus, ut quidquam moveamus hoc loco, quanquam ille Pliniana hæc ex more tranſcribens, lib. 16. Orig. cap 4 *in India* legiſſe videatur, ut & Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 43. fol 41.

Magnetes lapis eſt inventus apud Troglodytas,
Quem lapidum genitrix nihilominus India mittit.

Inventoris certe, a quo magneti ea indita appellatio eſt, viſi propriam apud Græcos nomen eſſe docuimus.

Ibid. XVII *Tertium in Hyrtetico Bœotiæ.*] Libri hactenus editi, *in Echio Bœotiæ.* Reg. 2. & Pintiani, *in Hyrtio.* Colb 3. *in Hyetico.* Nihil viſum eſt veræ lectioni propius, quam *Hyrietico*, ab oppido Bœotiæ, ut diximus, de quo lib. 4. ſect. 12.

Sect. 26. XVIII. *Lapidem e Scyro inſula &c.*] E *Syro*, non e *Scyro*, libri quidam MSS. præferunt. Ego vero de Scyro ut hæc potius accipienda putem, ſaveamque vulgatæ hactenus lectioni, facit Euſtathii in primis auctoritas, qui ad Dionyſ. verſ. 521 pag. 71. Σκῦρος Scyrum inſulam ſic eſſe appellatam prodidit, quod ſit petroſa, σκυρώδης: atque e lapicidinis eruí variegatos lapides, qui Scyrii appellentur: μέταλλα δὲ αὐτοὶ ποικίλων λίθων, Σκυρίων λεγομένων. Et in Proverbiis Zenobii, Centur. 1. num. 32. Πετρώδης καὶ λυπρὰ ἐστὶν ἡ Σκῦρος. Ac Suidas idem habet, & Apoſtolius Suidam ſecutus. De Syro nihil legas uſquam ejuſcemodi, Iſidorus incaute, locum hunc exſcribens, lib 16. Orig. cap. 4. *Syrius lapis,* inquit, *a Syria, ubi reperitur, appellatur: hic integer fluctuans traditur, comminutus mergi.* Iſidori errorem ſequitur Albertus, lib. 2. tract. 2. de miner. cap. 17.

Sect. 28. XIX. *Theophraſtus auctor eſt & tranſlucidi lapidis in Ægypto, quem Chio ſimilem ait.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. & Pintiani codex, excepto quod *Phio*, non *Chio*, ſed mendoſe, legunt. Theophraſtus, lib de lapid. pag. 2 Μίαν αὐτίκα (ἐν Αἰγύπτῳ) διαφανῆ ὁμοίαν τῇ Χίῳ. Nec latuit hoc Pintiano & Hermolao. In libris hactenus editis, *& tranſlucidos lapides in Ægypto inveniri, quos ophitæ ſimiles ait,* interpolantium manu.

Ibid. XX. *Ejuſdem lapis flos appellatur, in farinam mollis, ad quædam perinde efficax.*] Sic libri omnes editi: ſic Reg 2. totidem ſyllabis apicibuſque. Salmaſius tamen in Solinum, pag. 1204 ex neſcio quibus codicibus, corruptis certe & interpolatis, ſic emendat: *Ejuſdem lapidis flos appellatur, farina ex eo quadam perinde efficax.* Ut videatur eſſe ſententia, in farinam, ſeu tenuiſſimum pulverem teri hunc lapidem, qui pulvis flos appelletur. Id vero quam longe & a ſcriptoris mente, & a rei veritate abhorreat, teſtis Aetius, lib. 2. de re med. cap. 23 pag. 52. ubi de lapide Aſſio: *Huic,* inquit, *quiddam agnaſcitur, pulviculo farinæ piſtrinorum parietibus inſidenti ſimile, quod florem Aſſiæ petræ vocant.* Græcus MS. Ἔστι δὲ καὶ ἄνθος λίθου, . . . ὃ δὴ καλοῦσιν Ἀσσίου· προσέοικε δὲ ὅλον χρῶμα καὶ ὑλὴ . . . Ἐπιτρέπεται δὲ αὐτῷ τι . . . · [illegible] τοῖς τοίχοις τῶν μυλώνων. Inſidet itaque flos ille lapidi: non ex eodem comminuto, aut friato, tritove fit. Sic Oribaſius, lib 13. pag. 229. *Lapidis Aſſii flos eſt ſaſugo ſummo lapidi inſidens,* &c poſt Dioſc. lib. 4 cap. 142. & Galenum, lib. 9. de fac. ſimp. med. pag. 257.

Sect. 40. XXI *Laudatiſſimi ſunt in Melo, Niſyro, & Æoliis inſulis.*] De pumicibus agitur. Prius, *in Melo, Scyro,* legebatur. Ex ſuis exemplaribus *in Syro* Pintianus reſcribere nitebatur. Atque ita ſane Reg. 2. At Colb 3. *in Melonis Syro.* Nos, *in Melo, Niſyro,* indubitata conjectura reponimus. Auctor ita emendandi, præter veſtigia codicum omnium, Theophraſtus, qui libro περὶ λίθων, pag. 5. pumices laudat in primis eos qui & ἐν Νισύρῳ, & ἐν Μήλῳ reperiuntur. Euſtathius item, in Dionyſ. verſ. 526 pag 76. molares lapides e Niſyro commendat, Νίσυρος [illegible] λίθῳ μυλίῳ.

Ibid. XXII. *Eteſium lapidem in iis prætulere ceteris.*] Sic MSS. omnes, Reg. 2. aliique. Sic & Plinius ipſe in Indice libri hujus. In libris hactenus editis, *Epheſium*, mendoſe. Iſidorus, lib. 16 Orig cap 4. *Lapides quoque medicinalium mortariorum, & pigmentorum uſibus apti, Edeſius præcipuus, & inde colaticus: Thebaicus quoque, & baſanites lapides, vel ex ſe ſe remittentes.* Lege, ex Plinio: *Eteſius præcipuus, & inde chalazius: Thebaicus quoque, & baſanites lapides, nil ex ſe ſe remittentes.* Lexicon Chymiæ: Βασανίτης, παρίτης, καὶ ἐτήσιος.

Sect. 46. XXIII *Quare etiam foribus opertis interdiu claritas ibi diurna erat, alio quam ſpeculariorum modo, tamquam incluſa luce, non tranſmiſſa.*] Sic Reg 2. & Pintiani codex, rectiſſime. Prius legebatur inſulſe, *foribus apertis*: & mox, *haud alio quam ſpeculariorum modo*, quod verbis ſtatim ſequentibus adverſatur: Emendationem noſtram Iſidori calculo comprobamus: *Phengites,* inquit ille, lib. 16. Orig cap 4. *Cappadociæ lapis, duritia marmoris, candidus atque tranſlucidus: ex quo quondam templum conſtructum eſt a quodam rege foribus aureis, quibus clauſis claritas diurna erat.* Pliniana hæc narratio, quæ fidem excedere quibuſdam videtur, non paucis comprobatur exemplis. Notum inter alia Florentiæ in eccleſia S. Miniatis feneſtras eſſe, in quibus pro vitro tabulæ ſunt ex alabaſtrite, quindecim pedes altæ: & eccleſia tamen, foribus quamvis opertis, luce perfunditur.

Sect. 48. XXIV. *In eo genere præcipua. E reliqua multitudine lapidum, tofus ædificiis inutilis eſt, mortalitate mollitia.*] In libris hactenus editis, *Reliqua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis eſt*, quod abhorret ſane a ſimilitudine veri longiſſime. Regius 2. codex: *Reliqua multitudinis lapidum totus ædificiis,* &c Nos e ſuperiore voce litterula repetita, *E reliqua multitudine*, & mox indubitata emendatione *tofus* ſcripſimus. Emendandi auctor Iſidorus, lib. 19. Orig cap. 10. ubi hunc locum exſcribit. *Tofus,* inquit, *ædificiis inutilis eſt, fundamentis aptus, mortalitate mollitia. Ex æſtu enim & halitu maris fricatur, & verberatur imbribus.* Et Plinianus Index: XLVII. *De cotibus.* XLVIII. *De tophis.* XLIX. *De ſilicum naturis.* Tophum alii, alii tofum ſcribunt. Voſſium vide in Etymol.

Sect. 49. XXV. *Eſt & viridis ſilex, vehementer igni reſiſtens, ſed nuſquam copioſus: & ubi invenitur, lapis, non ſaxum eſt. E reliquis pallidus in cæmento raro utilis. Globoſus,* &c.] Libri hactenus editi, etiam & MSS. quidam, *eſt & viridis lapis.* At de ſilicum univerſo genere nunc eſſe ſermonem, non antecedentia modo ſuadent, ſed & ea quoque quæ ſubſequuntur. De nigris hactenus, rubentibuſque, & albis: nunc de viridi, pallido, globoſo, fluviatiliſque ſilice agit. Admonuit erroris Iſidorus, qui locum hunc integerrima fide deſcripſit, lib 19. Orig. cap. 10. *Viridis ſilex,* inquit, *vehementer & ipſe igni reſiſtens, ſed nuſquam copioſus, & ubi invenitur, lapis, non ſaxum*

Digitized by Google

eſt. Palladus in cemento raro utilis. Globus contra injurias fortis, &c.

Ibid. XXVI. *Remedium eſt in lapide rubro, æſtate eum eximere, nec ante biennium eum inſerere tecto, domitum tempeſtatibus.*] Vidit Pintianus hunc locum in mendo cubare, cum legeretur, *Remedium eſt in lapide dubio*: itaque, *udo*, vel *humido* potius, legi cenſuit oportere. Nos *rubro*, auctore Vitruvio. Sic enim ille, lib. 2 cap 7. pag. 27. *Cum ergo propter propinquitatem neceſſitas cogat ex rubris lapicidinis, & quæ ſunt Urbi proxima, copiis uti: ſi qui voluerint ſine vitiis perficere, ita erit præparandum: Cum ædificandum fuerit, ante biennium ea ſaxa non hieme, ſed æſtate eximantur, & jaceantia permaneant in locis patentibus. Quæ autem a tempeſtatibus eo biennio tacta læſa fuerint, ea in fundamenta conjiciantur: cetera quæ non erunt vitiata, ab natura rerum probata, durare poterunt ſupra terram ædificata.* Vitruvianæ orationi ſimillimam eſſe Plinianam, perſpicuum eſt. Remedium, inquit, in rubro lapide, qui circa Urbem eruitur, & mollior eſt, &c. Nam molliorem eſſe eum, ipſe prius admonuit ſuperiore ſect. *Alia mollitia*, inquit, *circa Romam*. quod ex Vitruvio pariter liquet, eo ſcribente: *Sunt enim aliæ lapicidinæ molles, uti ſunt circa Urbem rubra*, &c. ut ſuo loco indicavimus.

Sect. 51. XXVII. *Si minus, utique a lateribus. Medios parietes farcire fractis cæmentis, diamicton vocant. Reticulata ſtructura, quæ Romæ ſtruunt, rimis opportuna eſt.*] Locum hunc interpolatores hactenus corrupere inſigniter, & præpoſtera interpunctione, & totius perturbatione ſententiæ, in hunc modum: *Si minus utique a lateribus medios parietes farcire fractis cæmentis. Dictyotheton vocant reticulatam ſtructuram, quam frequentiſſime Romæ ſtruunt, rimis opportunam.* Nos conditivorum librorum fidem integerrime ſecuti ſuo nitori locum reſtituimus. Et Pintianus in ſuo codice *Diamicton* legit. Διὰ μικτῶν architecti genus illud ſtructuræ nuncupavere ſcilicet, ut medici ſua medicamenta Διὰ καρύων, aliaque ſimilia nuncuparunt.

XXVIII. *Ex albo melior. Quæ ex duro, ſtructura utilior: quæ ex fiſtuloſo, tectoriis.*] Prius legebatur, *ex albo melior, quam ex duro, & ſtructura utilior.* Erroris admonuit, non Pintiani modo codex, ſed & Vitruvius, lib. 2. cap. 5. pag. 23. *De calce*, inquit, *diligentia eſt adhibenda, uti de albo ſaxo aut ſilice coquatur. & quæ erit ex ſpiſſo & duriore, erit utilior in ſtructura: quæ autem ex fiſtuloſo, in tectoriis.* Sic etiam Palladius, lib. 1. de re ruſt. cap. 10. pag. 14 *Calcem quoque ex albo ſaxo duro, vel Tiburtino . . . . coquemus . . . Quæ erit ex ſpiſſo & duro ſaxo, ſtructuris conveniet: ex fiſtuloſo vero, aut molliore lapide, tectoriis adhibetur utilius.* Sect. 53.

XXIX. *Vulturno mari Italiæ . . . . ſex M. paſſ. litore inter Cumas atque Liternum.*] In libris hactenus vulgatis, *Cumas atque Lucrinum*. In Reg. 2. & Colb 3. *atque litorum*. Indubitata emendatio eſt, *atque Liternum*. Tum ex Antonino, ſive Æthico, qui in itinere a Tarracina Neapolim, Literno Cumas tanto diſtare intervallo docet, quantum illud modo litus eſſe dicitur, quo Vulturnum mare nuncupatur, hoc eſt, VI. M. P. Tum ex Plinio ipſo, qui lib. 3. ſect. 9. hæc eſſe vicina inter ſe admonet, Vulturnum, unde mari appellatio, Liternum, Cumas: *In ora . . . Vulturnum oppidum cum amne, Liternum, Cumæ Chalcidenſium.* Suboluit hic ejus loci error Camillo Pellegrino, lib. de Campania Felice, pag. 183. Sect. 66.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXXVII.

I. UT nihil inſtituto operi deſit, gemmæ ſuperſunt, & in arctum coacta rerum naturæ majeſtas, multis nulla ſui parte mirabilior. Tantum tribuunt varietati, coloribus, materiæ, decori: violari etiam ſignis gemmas nefas ducentes. Aliquas vero extra pretia ulla, taxationemque humanarum opum arbitrantes, ut pleriſque ad ſummam abſolutamque rerum naturæ contemplationem ſatis ſit una aliqua gemma. Quæ fuerit origo gemmarum, & quibus initiis in tantum admiratio hæc exarſerit, [1] diximus quadamtenus in mentione auri anulorumque. [2] Fabulæ primordium a rupe Caucaſea tradunt: Prometbei vinculorum interpretatione [3] fatali: primumque ſaxi hujus fragmentum incluſum ferro, ac digito circumdatum, [4] hoc fuiſſe anulum, & hoc gemmam.

Cap. II. II. His initiis cœpit auctoritas, in tantum amorem elata, ut Polycrati Samio ſevero inſularum ac litorum tyranno, [a] felicitatis ſuæ, quam nimiam fatebatur etiam ipſe, ſatis piamenti in unius gemmæ voluntario damno videretur, ſi cum fortunæ volubilitate [1] paria faceret: planeque ab invidia ejus abunde ſe redimi putaret, ſi hoc unum doluiſſet. Aſſiduo ergo gaudio laſſus, profectus navigio in altum, anulum merſit. At illum piſcis eximia magnitudine Regi natus, eſcæ vice raptum, ut faceret oſtentum, in culinam domini rurſus [2] Fortunæ inſidiantis manu reddidit. [3] Sardonychem eam gemmam fuiſſe conſtat: oſtenduntque Romæ, ſi credimus, [4] Concordiæ delubro, cornu aureo [5] Auguſti dono incluſam, & noviſſimum prope locum [b] tot prælatis obtinentem.

III. Poſt hunc anulum regia fama eſt gemmæ [1] Pyrrhi illius, qui adverſus Romanos bellum geſſit. [2] Namque habuiſſe traditur achaten, in qua novem Muſæ & Apollo citharam tenens ſpectarentur, non arte, ſed ſponte naturæ ita diſcurrentibus maculis, [3] ut Mu-

INTERPRETATIO.

a *Felicitatis.*] Felicitatem ſuam ſatis minuendam arbitratus eſt, unam eam gemmam ſi ſponte perderet, ſi hoc fortunæ ſemper alias blandienti quaſi viciſſim traderet, ne in aliis rebus adverſam ſentiret.

b *Tot prælatis.*] Cum tot alii ipſi præferantur.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Diximus quadamtenus.*] Libro 33. ſect. 4. *Nam de Prometheo omnia fabuloſa arbitror, quanquam illi quoque ferreum anulum dedit antiquitas: vinculumque id, non geſtamen, intelligi voluit.*

2. *Fabulæ.*] Vide Servium in ſextam Virgilii eglogam. Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 16. *Primordia gemmarum*, inquit, *a rupe Caucaſi fabulæ ferunt Prometheum primum fragmentum ſaxi ejuſdem incluſiſſe ferro, ac digito circumdediſſe: iiſque initiis cœpiſſe anulum atque gemmam.* Sic & Marbodeus in præfat.

3. *Fatali.*] Infelici. Ita libri omnes: non, ut quibuſdam placet, *fictili*.

4. *Hoc fuiſſe.*] Sententia eſt, ferrum digito circumdatum, anuli vicem præbuiſſe: gemmæ, ſaxi fragmentum ferro incluſum.

Sect. II. 1. *Paria faceret.*] Diximus de ea forma loquendi, lib. 2. ſect. 88. nota 4. Referunt hanc hiſtoriam auctores alii appellati a nobis, lib. 33. ſect. 6.

2. *Fortunæ inſidiantis.*] Blandientis nunc quidem, ſed paulo mox necem molientis, ut diximus lib. 33. ſect. 6.

3. *Sardonychem.*] Ita & Solinus, cap. 33. pag. 63. Smaragdum alii aiunt fuiſſe, inter quos Herodotus in Thalia, lib. 3. num. 41. pag. 178.

4. *In Concordiæ.*] Urbis regione octava.

5. *Auguſti.*] Sic MSS. omnes, non *Auguſta*, ut editi, quod hoc loco abſonum.

Sect. III. 1. *Pyrrhi illius.*] Regis Epirotarum, qui bellum adverſus Romanos decennio toto pro Tarentinis geſſit, ante Punicum primum.

2. *Namque habuiſſe.*] Solinus iiſdem verbis, cap. 5. pag. 21. Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 2. fol. 10. & alii. Similem achaten, in quo Chriſti Domini nomen affabre delineatum cernatur, aſſervat gazophylacium Auguſti Romanorum Imperatoris, teſte Lambecio, lib. 1. de Bibl. Cæſar fol. 25. § 27. Alium, in quo B. Virginis cum puero Jeſu effigies, ſponte naturæ depicta eſſet, vidiſſe ſe Aldrovandus ait, lib. 4. de metallis, cap. 73. pag. 107. Vide & Pancirolum, lib. rerum memorab. tit. 16. pag. 43. & ſcriptores Ephemerid. Germ. tom. 1. Obſerv. 156. pag. 336. & Kircherum denique noſtrum, lib. 8. de mundo ſubterran. ſect. 1.

3. *Ut Muſis quoque ſingulis.*] Muſarum inſignia ex vetere tabula recitantur in Muſeo Coſpiano, pag. 450. Calliope alphabeti elementa quatuor & viginti depicta gerit in tabella: quoniam libris totidem heroum facta, ut Achillis & Ulyſſis contineantur. Auſonius Idyl. 20.

Carmina Calliope libris heroica mandat.

Clio ante pedes abjectos hiſtoriarum libros habet:

Clio geſta canens tranſactis tempora reddit.

Erato lyra canit:

Plectra gerens Erato ſaltat pede, carmine, vultu.

ſis quoque ſingulis redderentur inſignia. Nec deinde alia, quæ tradatur, magnopere gemmarum claritas exſtat apud auctores: præterquam [4] Iſmeniam [5] choraulem, multis fulgentibuſque uti ſolitum, comitante fabula vanitatem ejus, [a] indicato in Cypro [6] ſex aureis denariis ſmaragdo, in quo fuerat ſculpta [7] Amymone, juſſiſſe numerari: [8] & cum duo relati eſſent, inminuto pretio, [b] male hercules curatum, dixiſſe: multum enim detractum [9] gemmæ dignitati. Hic videtur inſtituiſſe, ut [10] omnes muſicæ artis hac quoque oſtentatione cenſerentur, veluti Dionyſodorus æqualis ejus & æmulus, ut ſic quoque par videretur. Tertius, qui eodem tempore fuit inter muſicos, Nicomachus, multas gemmas babuiſſe traditur, ſed nulla peritia electas: forte quadam his exemplis [c] initio voluminis oblatis adverſus iſtos, qui ſibi hanc oſtentationem arrogant, ut palam ſit eos tibicinum gloria tumere.

IV. Polycratis gemma, quæ demonſtratur, illibata intactaque eſt. [1] Iſmeniæ ætate multos poſt annos, apparet ſcalpi etiam ſmaragdos ſolitos. Confirmat hanc eamdem opinionem [2] edictum Alexandri Magni, quo vetuit in gemma ſe ab alio ſcalpi, quam a Pyrgotele, non dubie clariſſimo artis ejus. Poſt eum Apollonides & Cronius in gloria fuere: quique Divi Auguſti imaginem ſimilem expreſſit, [3] qua poſtea Principes ſignabant, [4] Dioſcorides. Sylla Dictator [5] traditione Jugurthæ ſemper ſignavit. Eſt apud auctores, & [6] Intercatienſem illum, cujus patrem [7] Scipio Æmilianus ex provocatione interfecerat, pugnæ ejus effigie ſignaſſe: vulgato [8] Stilonis Præconini ſale, quidnam fuiſſe facturum eum, ſi Scipio a patre ejus interemptus eſſet. Divus Auguſtus inter initia [9] Sphinge ſignavit. Duas in matris anulis jam indiſcretæ ſimilitudinis invenerat. Altera per bella civilia, abſente eo, amici ſignavere epiſtolas & edicta, quæ ratio temporum nomine ejus reddi poſtulabat, non infaceto lepôre accipientium, ænigmata afferre eam ſphingem. Quin etiam [10] Mæcenatis rana, per collationem pecuniarum in magno terrore erat. Auguſtus poſtea ad evitanda convicia ſphingis, Alexandri Magni imagine ſignavit.

V. Gemmas plures, quod peregrino appellant nomine [1] dactyliothecam, primus om-

Interpretatio.

a *Indicato.*] Æſtimato.

b *Male.*] Male profecto proviſum a mercatore.

c *Initio.*] Initio hujus libri his exemplis caſu propoſitis adverſus eos &c.

Notæ.

Thalia in viridanti luco obambulat:

Comica laſcivo gaudet ſermone Thalia.

Melpomene librum apertum manu geſtat:

Melpomene tragico proclamat mæſta boatu.

Terpſichore, citharam:

Terpſichore affectus citharis movet, imperat, auget.

Euterpe, fiſtulam:

Dulciloquos calamos Euterpe flatibus urget.

Polyhymnia, duplicem citharam:

Signat cuncta manu, loquitur Polyhymnia geſtu.

Urania ſphæram, circinumque:

Uraniæ cæli motus ſcrutatur, & aſtra.

4. *Iſmeniam*] Ἰσμηνίαν, tibicinem Thebanum, de quo Plutarchus, lib adverſus Epicurum, pag. 1095. & in Pericle: *Cum audiſſet*, inquit, *Antiſthenes Iſmeniam optimum eſſe tibicinem, reſpondit: Malus igitur: nam ſi probus eſſet, tibicen non eſſet.*

5. *Choraulem.*] Χοραύλην, tibicinem qui in choro tibia canit. Olim quippe in comœdiis, *quando chorus canebat, choreis tibiis, id eſt, choraulicis, artifex concinebat*, inquit Diomedes, lib. 3 pag. 489. Apud Gruter. pag 1035. GLAPHYRI CHORAVLÆ mentio. In conviviis etiam cecinisse choraulas, ex Martiali ſcimus, lib. 9. Epigr.

Quod optimum ſit quæritis convivium?

In quod choraules non venit.

6. *Sex aureis denariis.*] Denarios, nummoſve aureos hic interpretamur, quorum quadraginta octo in libras auri fierent, ſinguli ſex ſcripulorum, quorum unumquodque viceno ſeſtertio communibus, hoc eſt, duorum aſſium cum ſemiſſe ſingulis, æſtimaretur, ac proinde quinque denariis argenteis; monetæ noſtræ (ut ſuperius denarium argenteum aſſibus noſtris octo taxavimus) aſſibus quadraginta. Ita aureus quiſque denarius, qui eſſet ſex ſcripulorum, ac proinde CXX. ſeſtertiorum, ſive XXX denariorum argenti, eſſet monetæ noſtratis, librarum duodecim, *douze francs.* Sex denarii, ſeptuaginta duæ libræ, *ſoixante-douze livres*, ou *vingt-quatre écus.*

7. *Amymone.*] Danaï filia, cujus fabulam vide apud Hyginum, fol. 169.

8. *Et cum duo relati.*] Mercatorem puduit tanti æſtimaſſe vel unicum: pretio perſoluto, duos emptori obtulit.

9. *Gemmæ dignitati.*] Cui gemma ex majore pretio major dignitas acceſſiſſet.

10. *Omnes muſicæ artis.*] Subintellige, periti. Sic lib. 7. ſect. 40. *Grammaticæ artis Daphnis Gnatio.*

Sect. IV. 1. *Iſmeniæ ætate.*] Vixit is fere annis centum poſt Polycratem: hic Tarquinii Superbi Romanorum regis ætate.

2. *Edictum Alexandri.*] De quo diximus antea, lib. 7. ſect. 38.

3. *Qua poſtea principes.*] Suetonius, loc. cit. Dio. lib. 49. pag. 417.

4. *Dioſcorides.*] Mentio hujus apud Tranquillum, in Auguſto, cap. 50.

5. *Traditione Jugurthæ.*] Hoc eſt, ſigillo in quo Bocchus erat inſculptus, Jugurtham Syllæ tradens. Plutarchus in Mario, pag. 411. Αὐτός τε Σύλλας σφραγῖδα ποιησάμενος ἐφόρει, γλυφὴν ἔχουσαν ἐγκεχαραγμένην ὑπὸ τοῦ Βόκχου, τὸν Ἰουγούρθαν ἑαυτῷ, καὶ ταύτῃ χρώμενος ἀεὶ διετέλει. Hoc ipſum repetit iterum, pag. 424. & in Sylla, pag. 452. & libro de Reip. gerendæ præceptis, pag. 806. Valerius Max. lib. 8. cap. 14. pag 408. *L. Sylla . . . . Jugurtha a Boccho rege ad Marium perducti totam ſibi laudem tam cupide aſſeruit, ut anulo quo ſignatorio utebatur, inſcriptam illam traditionem haberet.* Bocchus Jugurtham Syllæ dedidit, cum is a Mario legatum ageret, anno V. C. DCXLVIII. Exſtat ejus facti memoria in nummis, apud Patinum, pag. 88. Vide Notas & Emend. ad librum VII. num. CXVIII.

6. *Intercatienſem.*] Ab Intercatia Hiſpaniæ citerioris oppido, de quo lib. 3. ſect. 4. num. 4.

7. *Scipio Æmilianus.*] Idem Africanus poſterior appellatus, qui Carthaginem Numantiamque delevit. Epitome Livii, lib. 48. *In Hiſpania P. Cornelius Africanus Scipio Æmilianus, L. Pauli F. Africani nepos, ſed adoptivus, provocatorem barbarum Tribunus militum occidit.*

8. *Stilonis.*] De eo in Auctorum Indice diximus, verbo *Ælius Stilo.* In Colb. 3. aliter hæc leguntur, ſed mendoſe, credo: *vulgato ſtilo, plerumque incommodum valere aliquid: non enim hoc fuiſſe acturum eum, ſi*, &c.

9. *Sphinge ſignavit.*] Dio Caſſius, lib. 49. pag 417. Tranquillus in Auguſto, cap. 50. *In diplomatibus, libelliſque, & epiſtolis ſignandis, initio ſphinge uſus eſt: mox imagine Magni Alexandri: noviſſime ſua, Dioſcoridis manu ſculpta: qua ſignare inſecuti quoque principes perſeverarunt.* Sigilli hujus, ſive ſphingis effigiem diſce ex Plinio, lib. VIII. ſect. XXX.

10. *Mæcenatis rana*] Quod in anulo ſignum habebat, id ob exactiones pecuniarum, quæ Auguſti nomine fiebant, magnos terrores ingerebat: infauſto enimvero omine coaxare ea rana jactabatur.

Sect. V. 1. *Dactyliothecam.*] Δακτυλιοθήκην, anulorum repoſitorium.

nium habuit Romæ privignus Syllæ [2] Scaurus. Diuque nulla alia fuit, donec Pompeïus Magnus eam quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, ut M. Varro aliique ejuſdem ætatis auctores confirmant, multum prælatam [3] Scauri. Hoc exemplo Cæſar Dictator ſex dactyliothecas [4] in æde Veneris Genetricis conſecravit: Marcellus [5] Octavia genitus in Palatina [6] Apollinis cella unam.

VI. Victoria tamen illa Pompeïi primum ad margaritas gemmaſque mores inclinavit: ſicut [1] L. Scipionis, [2] & Cn. Manlii ad cælatum argentum, veſtes Attalicas, triclinia
CAP. II. ærata: ſicut [3] L. Mummii, ad Corinthia & tabulas pictas. * Id uti planius noſcatur, verba ex ipſis Pompeïi triumphorum actis ſubjiciam. Ergo tertio triumpho, quem de piratis, Aſia, Ponto, gentibuſque & regibus [4] in ſeptimo operis hujus volumine indicatis, [5] M. Piſone, M. Meſſala Conſulibus, pridie Kalend. Octob. [6] die natalis ſui egit, tranſtulit [7] alveum cum teſſeris luſorium e gemmis duabus, latum pedes tres, longum pedes quatuor: (& ne quis de ea re dubitet, nulla gemmarum magnitudine hodie prope ad hanc amplitudinem accedente, in ea fuit Luna aurea pondo XXX.) lectos tricliniares tres: vaſa ex auro & gemmis [a] abacorum novem: ſigna aurea tria, Minervæ, Martis, & Apollinis: coronas ex margaritis triginta tres: montem aureum quadratum cum cervis & leonibus, & pomis omnis generis, circumdata vite aurea: [8] Muſeum ex margaritis, in cujus faſtigio horologium erat: Imago Cn. Pompeïi e margaritis, illa regio honore grata, [9] illius probi oris venerandique per cunctas gentes, illa, inquam, ex margaritis, ſeveritate victa, [b] & veriore luxuriæ triumpho. [10] Profecto inter molles viros duraſſet cognomen Magni, ſi [11] prima victoria ſic triumphaſſes. E margaritis, Magne, tam prodiga re, [c] & feminis reperta, quam gerere te fas non ſit, hinc fieri tuos vultus? ſic te pretioſum videri? Nonne illa ſimilior tui eſt imago, quam [12] Pyrenæi jugis impoſuiſti? Grave profecto fœdumque probrum erat, ni verius iræ Deorum oſtentum credi oporteret, clareque intelligi poſſet, [13] jam tum illud caput, Orientis opibus ſine reliquo corpore oſtentatum. Cetera triumphi ejuſdem quam virilia! [14] Reipublicæ & Quæſtoribus, qui oram maris defendiſſent datum mille talentûm: militibus ſingulis [16] ſena millia ſeſtertiûm. Tolerabiliorem tamen fecit cauſam [17] Caïi Principis, [d] qui ſuper omnia muliebria, ſocculos induebat e margaritis: & Neronis Principis, qui ſceptra [18] & perſonas hiſtrionum, & cubilia amatoria unionibus conſtruebat. Quin immo etiam jus videmur perdidiſſe [e] corripiendi gemmata potoria, & varia ſupellectilis genera, [f] anulos

INTERPRETATIO.

a *Abacorum.*] Quæ novem abacis onerandis paria forent.
b *Et veriore.*] Et verius luxuriæ, quam Pompeii triumpho.
c *Et feminis.*] In feminarum uſum.
d *Qui ſuper.*] Qui inter alios mores muliebres.
e *Corripiendi.*] Reprehendendi.
f *Anulos.*] Quando de anulis ſilemus. Quæ enim non luxuria præ illa innocentior videatur?

NOTÆ.

2. *Scaurus.*] Ædilis ille, de quo lib. 36. ſect 24. num. 7.
3. *Scauri.*] Subintellige, dactyliothecæ.
4. *In æde Veneris.*] In Foro.
5. *Octavia genitus.*] Fuit ea Auguſti Principis ſoror, cujus ille nomine & Bibliothecam condidit, Octavianam appellatam. Dio, lib. 49. pag. 417. De hoc Marcello Maro, lib. 6 Æneid.

Tu Marcellus eris.

6. *Apollinis cella.*] Cella pars templi ſacratior, in quam ingredi nefas fuit. Sic MSS non, ut editi, *Apollinis æde.* Fuit autem hæc ædes in Palatio, decima Urbis regione, unde Palatina dicta. Sic Gellius, lib 7. cap. 1. ait *Scipionem Africanum ſolitatum eſſe noctis extremo, prius quam dilucularet, in Capitolium ventitaret, ac juberet aperiri cellam Jovis, atque ibi ſolum diu demorari, quaſi conſultaturum de Republica cum Jove,* &c.

Sect. VI. 1. *L. Scipionis.*] Aſiatici, de quo lib. 33. ſect. 53. & alibi ſæpius.
2. *Et Cn. Manlii.*] De eo, lib. 34. ſect. 8.
3. *L. Mummii.*] Achaici, qui Corinthum cepit, anno DCVIII.
4. *In ſeptimo*] Libro 7. ſect. 27.
5. *M. Piſone, &c.*] Anno Urbis DCXCIII.
6. *Die natalis ſui.*] Unicum triumpho diem Plinius adſignat. Vide Plutarchum in Pompeio.
7. *Alveum .... luſorium*] *Un damier, ou un échiquier.*
8. *Muſeum.*] Μουσεῖον ſimulacrum eſſe ædiculæ Muſis dicatæ videtur. Sic Ἰσεῖον Iſidis monumentum, ut alibi diximus.
9. *Illius probi oris.*] In quo forma & ſpecies eſt liberalis. Familiaris Plinio locutio, uſurpata ſuperius, lib. 7. ſect. 21.
10. *Profecto*] Profecto & molles viri ad Magni cognomen aſpiraſſent, ſi prima victoria ſic triumphaſſes: cum incertum foret, virtuſne tum, an luxuria triumpharet. A profuſo quidem ſumptu in extructionem Pompeiani theatri, Magni et cognomen hæſiſſe, ſenſit Caſſiod. lib. 4. Var. epiſt. 51. falſo, ut conſtat ex Plinio, libro VII. ſect. XXVI. Nam ex Africa tota ſubacta & in ditionem redacta id cognomen tulit. Tranſiit illud ad poſteros cognominis vice. Vide Notas & Emend. num. I.
11. *Prima victoria.*] Africa nempe ſubacta, unde Magni cognomen tulit, ut dictum eſt proxime: etſi victoriæ antea illius aliæ commemorantur.
12. *Pyrenæi jugis*] Vide quæ dicta ſunt lib. 7. ſect. 27.
13. *Jam tum illud caput.*] Quod e margaritis, hoc eſt, Orientis opibus, thorace tenus, ut ſolet, conflatum, ea triumphi pompa delatum eſt: perinde ac ſi ſævum illud deorum oſtentum eſſet, fore aliquando ut caput ejus præciſum Orienti toti ſine reliquo corpore oſtentaretur. Ptolemæi ſcilicet regis Ægypti juſſu trucidatus eſt, ut quidem referunt ſcriptores rerum Romanarum omnes.
14. *Reſpublicæ, &c.*] Vide Notas & Emend. num. II.
15. *Mille talentûm*] Sic Tullius, 6. Philipp. 15. *Quis inventus eſt, qui L. Antonio mille nummûm ferret expenſum?* Talenta porro Attica mille (nam de his accipiendum id puto) monetæ noſtratis libras ſeu florenos faciunt omnino 2400000.
16. *Sena millia ſeſtertiûm.*] Monetæ Gallicæ, libras ſexcentas.
17. *Caii.*] Cæſaris Germanici. Indutum hunc muliebribus veſtimentis, progreſſum in publicum, prodidere etiam Joſephus, lib. 19. Antiq. Jud cap. 1. & Tranquillus in ejus vita, cap. 52. *Veſtitu, calceatuque, & cetero habitu, neque patrio, neque civili, ac ne virili quidem, ac denique humano ſemper uſus eſt. Sæpe depictas gemmataſque indutus pænulas .... ac modo in crepidis, vel cothurnis, modo in ſpeculatoria caliga, nonnumquam ſocco muliebri,* &c.
18. *Et perſonas, &c.*] Sic Reg. 2. codex. In Colb. 3. *& cubilia victoria.* In libris hactenus editis, *& perſonas, & cu-*

tranſeuntes. Quæ enim non luxuria innocentior exiſtimari poſſit?

VII. Eadem victoria primum in Urbem murrhina invexit: primuſque [1] Pompeïus lapides & pocula ex eo triumpho Capitolino Jovi dicavit: quæ protinus ad hominum uſum tranſiere, [2] abacis etiam eſcariiſque vaſis inde expetitis. Excreſcitque in dies ejus rei luxus, murrhino [3] LXX. talentis empto, capaci plane [4] ad ſextarios tres calice. Potavit ex eo ante hos annos Conſularis, [5] ob amorem abroſo ejus margine, ut tamen injuria illa pretium augeret: neque eſt hodie murrhini alterius [a] [6] præſtantior indicatura. Idem in reliquis generis ejus quantum voraverit, licet exiſtimare ex multitudine, quæ tanta fuit, [b] ut auferente liberis ejus Nerone Domitio, theatrum peculiare trans Tiberim [7] hortis expoſita occuparent: quod a populo impleri canente ſe, [c] [8] dum Pompeïano præludit, etiam Neroni ſatis erat: qui vidit tunc annumerari unius ſcyphi fracta membra: quæ [d] in dolorem, credo, ſæculi, invidiamque fortunæ, tamquam [9] Alexandri Magni corpus, in conditorio ſervari, ut oſtentarentur, placebat. [10] T. Petronius Conſularis moriturus, invidia Neronis Principis, ut menſam ejus [e] exheredaret, [11] trullam murrhinam [12] trecentis talentis emptam fregit. Sed Nero, ut par erat Principem, vicit omnes, trecentis talentis [13] capidem unam parando. Memorandâ res tanti Imperatorem patremque patriæ bibiſſe.

VIII. [1] Oriens murrhina mittit. Inveniuntur enim ibi in pluribus locis, nec inſignibus maxime Parthici regni: præcipue tamen in Carmania. Humorem putant ſub terra calore denſari. Amplitudine nuſquam [2] parvos excedunt abacos: [3] craſſitudine raro, quanta dictum eſt vaſi potorio. [4] Splendor his ſine viribus: nitorque verius, quam ſplendor. Sed in pretio varietas colorum, ſubinde circumagentibus ſe maculis in purpuram candoremque, & tertium ex utroque igneſcentem, veluti per tranſitum coloris, [f] [5] in purpura, aut rubeſcente lacteo. Sunt qui maxime in iis laudent extremitates, & quoſdam colorum repercuſſus, quales in cæleſti arcu ſpectantur. His maculæ pingues placent: tranſlucere quidquam aut pallere, vitium eſt. Item ſales, verrucæque non eminentes, ſed ut in corpore etiam plerumque [g] ſeſſiles. [6] Aliqua & in odore commendatio eſt.

INTERPRETATIO.

a *Præſtantior.*] Majus pretium.

b *Ut auferente.*] Ut cum Nero Cæſar ea pocula liberis ejus auferret.

c *Dum.*] Dum ſe parat ad canendum in Pompeii theatro.

d *In dolorem.*] Ut doleret præſens ſæculum, invideretque fortunæ ſuperioris ætatis.

e *Exheredaret*] Heredi auferret.

f *In purpura.*] *Cum murrhinis area* vel purpurea ſit, vel lactei coloris ſimul ac rubeſcentis.

g *Seſſiles.*] Depreſſæ.

NOTÆ.

ticula victoria, hiſtrionum voce prætermiſſa, ceteriſque immutatis.

Sect. VII. 1. *Pompeïus, &c.*] Vide Notas & Emendationes, num. III.

2. *Abacis etiam.*] Abacos vocat fulcra, pluteoſque, quibus vaſa, candelabraque, & alia imponimus. *Des gueridons.*

3. *LXX. talentis*] Ita Reg. 2. Colb. 3. vet. Dalec Monetæ noſtræ libræ ſunt, ſeu floreni 168000. De talentis Atticis hæc accipimus, de quibus alibi Typi vulgati hactenus, LXXX. *ſeſtertiis*, nullo codice ſuffragante.

4. *Ad ſextarios tres.*] Menſura Gallica, *deux pintes & demi-ſeptier.* Vide quæ diximus lib. 14. ſect. 6.

5. *Ob amorem.*] Quo calicem hunc deperibat.

6. *Præſtantior indicatura.*] Diximus de hac voce, in præfat. ad Titum, & lib. 29. ſect 8.

7. *Hortis.*] In hortis ſuis, Neronis ſcilicet. P. Victor in deſcript. Romæ, regione XIV. *Trans Tiberim.... Horti Domitii.*

8. *Dum Pompeïano.*] Theatrum illud Tranſtiberinum innuit Pompeiani fuiſſe præludium. Nam Nero priuſquam bene perfricuiſſet frontem, minoribus ſe oſtentavit theatris: poſtremo in Pompeii theatro, in conſpectu totius populi Romani ineptire non erubuit, ſive cantando, ſive aurigando. Tranquillus in Nerone, cap. 22. *Mox & ipſe aurigare, atque etiam ſpectari ſæpius voluit: poſitoque in Hortis, inter ſervitia, & ſordidam plebem rudimento, univerſorum ſe oculis in Circo maximo præbuit.* Et antea, cap. 21. *Cum magni æſtimaret cantare, etiam Romæ Neroneum agona ante præſtitutam diem revocavit: Flagitantibuſque cunctis cæleſtem vocem, reſpondit quidem in Hortis ſe copiam volentibus facturum.*

9. *Alexandri.*] *Magni Alexandri thoracem repetitum* a Caligula *e conditorio ejus*, ſcribit Tranquillus, cap. 52. in Caio. Fuit illud Alexandriæ, aureum primo, mox vitreum, cum ſublatum furto aureum fuiſſet. Strabo. lib 17 pag. 794.

10. *T. Petronius.*] Titum quoque Plutarchus appellat, lib. de diſcrimine adulatoris & amici: ubi exprobratam ab eo Neroni tenuitatem ac ſordes refert. Caium Tacitus non ſemel appellat: in primis, lib. 16. Annal pag. 271. ubi de hoc ipſo loqui eum, de quo & Plinius agit, res ipſa indicio eſt. Ibi Proconſul Bithyniæ, mox Conſul, dein revolutus ad vitia, ſeu vitiorum imitationem, inter paucos familiarium aſſumptus a Nerone dicitur. Et pag. 272. *Flagitia principis ſub nominibus exoletorum feminarumque, & novitate cujuſque ſtupri perſcripſit, atque obſignata miſit Neroni, &c.* Quibus verbis opus illud ſignari quidam arbitrantur, quod Petronii Arbitri Satyricon appellatur: quibus non ego credulus.

11. *Trullam.*] Trullam gloſſæ χέρνιβον *& aquiminale*, ſeu pollubrum interpretantur, *un baſſin à laver.*

12. *Trecentis talentis.*] Sic MSS. omnes. Monetæ Gallicæ floreni ſeu libræ ſunt, 720000. Attica talenta ubique interpretor. Libri hactenus editi, & hoc loco, & eo qui proxime ſequitur, *trecentis ſeſtertiis* legunt, nullo adſtipulante vetere exemplari.

13. *Capidem unam.*] Capis genus eſt poculi a capiendo dictum, auctore Feſto. Livius, lib. 10. *Cum capide ac lituo capite velato, victimam cadat.* In MSS. *jaſpidem*, ſed mendoſe.

Sect. VIII. 1. *Oriens murrhina.*] Gloſſarium vetus Latino-Gallicum, murrhina vaſa vocat *Hanaps de madre.* Sed madrata hæc opera e ligno fuiſſe verius alii cenſent cum Ruellio, quem ſecuti ſumus lib 13. ſect. 30. Vaſa fuere ex pretioſo lapide ſui nominis, ſuique generis. De his multa eleganter & accurate Gretſerus noſter, & qui ex eo fecit epitomen Raderus item noſter in Martialem. lib. 14. pag. 860. & ſeq Quare eadem hic adtexere ſuperſedemus, ne actum agere videamur. Vide quæ obiter perſtrinximus, lib. 33. ſect. 2. & adde ea quæ Paſſeratius habet in Propertium lib. 4. elegia 5. Hunc Plinii locum totidem fere verbis exſcripſit Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 12.

2. *Parvos ... abacos*] *Des gueridons*, ut diximus ſup. ſect.

3. *Craſſitudine.*] Raro, inquit, murrhini lapidis craſſitudo tanta eſt, ut excavari poſſit in eam altitudinem, quæ vaſi potorio ſuperiore ſect. attributa eſt, *capaci plane ad ſextarios tres calice.*

4. *Splendor his ſine viribus.*] Neque enim erant tranſlucida, niſi forte, ut Plinii verbis utar, craſſiore viſu.

5. *In purpura, aut rubeſcente lacteo.*] Sic MSS. omnes. Editi corrupte, *purpura rubeſcente, aut lacte candeſcente.* Iſidorus, qui hunc locum totidem alioqui verbis expreſſit, voces eas omnino neglexit. *Varietas ejus*, inquit, lib. 16. Orig. cap. 12. *in purpuram candoremque, & ignem, cum quibuſdam colorum repercuſſionibus, quales in cæleſti arcu ſpectantur.*

6. *Aliqua & in odore.*] E murrhinis calicibus vina potabant,

Digitized by Google

IX. [1] Contraria huic cauſa cryſtallum facit, gelu vehementiore concreto. [2] Non alibi certe reperitur, quam ubi maxime hibernæ nives rigent: [3] glaciemque eſſe certum eſt: [4] unde & nomen Græci dedere. Oriens & hanc mittit, [5] quoniam Indicæ nulla præfertur. [6] Naſcitur & in Aſia viliſſima circa Alabanda, & Orthoſiam, finitimiſque montibus, item in Cypro. Sed laudata in Europæ [7] Alpium jugis. Juba auctor eſt, & in quadam inſula Rubri maris ante Arabiam ſita naſci, [8] quæ Necron vocetur, [9] & in ea quæ juxta gemmam topazion ferat, [10] cubitalemque effoſſam a Pythagora Ptolemæi regis præfecto. [11] Cornelius Bocchus & in Luſitania naſci perquam mirandi ponderis [12] Ammaënſibus jugis, depreſſis [13] ad libramentum aquæ puteis. Mirum & quod Xenocrates tradit Epheſius, aratro in Aſia & Cypro excitari. Non enim inveniri in terreno, nec niſi inter cautes creditum fuerat. Similius vero eſt, quod idem Xenocrates tradit, torrentibus ſæpe deportari. Sudines vero negat, niſi ad meridiem ſpectantibus locis naſci: quod certum eſt: non enim reperitur in aquoſis, quanquam in regione prægelida, vel ſi ad vada uſque glacientur amnes. Cæleſti humore, parvaque nive id fieri neceſſe eſt: ideo caloris impatiens, [14] niſi frigido potui addicitur. Quare ſexangulis naſcatur lateribus, [15] non facile ratio inveniri poteſt: [16] eo magis quod neque mucronibus eadem ſpecies eſt, & ita abſolutus eſt laterum lævor, ut nulla id arte poſſit æquari.

X. [1] Magnitudo ampliſſima adhuc viſa nobis erat, quam in Capitolio [2] Livia Auguſta dicaverat, librarum [3] circiter quinquaginta. Xenocrates auctor eſt, [4] vas amphorale viſum: & aliqui, ex India cryſtallum: [5] ſextariorum quatuor. Nos liquido affimare poſſumus, in cautibus Alpium naſci, atque adeo inviis: ut plerumque [6] fune pendentes eam extrahant. Peritis ſigna & indicia nota ſunt. [7] Infeſtantur plurimis vitiis: ſcabro ferrumine, maculoſa nube, [8] occulta aliqua vomica, præduro fragilique [9] centro: [10] item ſale appellato. Eſt & ruſa aliquibus rubigo: aliis capillamentum rimæ ſimile. Hoc artifices cæ-

NOTÆ.

quod ex illo vaſis genere gratiorem ea traherent ſaporem. Martialis, lib. 13. Epigr. 113. cui lemma: *Myrrhina.*

Si calidum potas, ardenti myrrha Falerno
Convenit: & melior fit ſapor inde mero.

Sect. IX. 1. *Contraria*] Ad verbum hæc Iſidorus, loc. cit. Et cap. 13. *Cryſtallus reſplendens & aquoſus colore. Traditur quod nix ſit glacie durata per annos. Unde & nomen ei Græci dedere.* Statius item in Epithalamio Stellæ:

Raraque longævis nivibus cryſtalla gelari.

Seneca, lib. 3. Natural. quæſt. cap. 25. *Quis non gratiſſimas eſſe aquas credat, quæ in cryſtallum coëunt? Contra autem eſt: tenuiſſimis enim hoc evenit, quas frigus ob ipſam tenuitatem faciliime gelat. Unde autem fiat ejuſmodi lapis, apud Græcos ex ipſo nomine apparet. Κρύσταλλον enim appellant æque hunc perlucidum lapidem, quam illam glaciem, ex qua fieri creditur:* &c. Baſilius quoque, homil. 3. in Hexaem. pag. 34. Diodorus Siculus, lib. 5. Bibl. pag. 134 cryſtallum ait quidem ex aqua puriſſima in glaciem indurata coaleſcere: non quidem a frigore, ſed divini ignis potentia.

2. *Non alibi*] Id vero alii negant, ut Marbodeus cecinit, lib. de lapid. pret. cap. 13.

Pars negat, & multis perhibent in partibus orbis
Cryſtallum naſci, qua non vis frigoris ulla eſt,
Nec glacialis hiems, &c.

Sequitur nempe Solinum, cap. 15. pag. 38.

3. *Glaciemque eſſe.*] Glaciem intellige, non cæleſtem aquam, in extimis montium jugis, ſed ſuccum potius in terræ viſceribus, atque inter cautes, uti mox dicetur, vehementiore gelu concretam: frigoris vi conglutinatum & coactum.

4. *Unde & nomen.*] Κρύσταλλος a frigore, ἀπὸ τοῦ κρύους.

5. *Quoniam Indicæ.*] Vide Notas & Emendationes, num. IV. Nunc per univerſam Indiam reperiri nullam cryſtallum aiunt: Fuiſſe olim, luculentus eſt auctor Strabo, lib. 15. pag. 717. Solinus item, & Marbodeus, laudandi inferius, ſect. 15.

6. *Naſcitur & in Aſia.*] Solinus, cap. 15. pag. 36. in Scythia. Strabo, lib. 15. pag. 140. in Cappadocia. De Alabandis, Orthoſiaque, lib. [illegible] ſect. 29.

7. *Alpium jugis.*] Sic Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 13.

8. *Quæ Necron vocetur.*] Sic MSS. omnes: Reg. 2. Colb. 3. vetus Dalec. &c. Τῶν νεκρῶν inſula, Necronneſos, hoc eſt, mortuorum: ut Macaronneſus, τῶν μακάρων. Libri editi, *Neron*, mendoſe.

9. *Et in ea quæ juxta.*] De hac inſula dictum eſt, lib. 6. ſect. 34.

10. *Cubitalemque.*] Cryſtallum.

11. *Cornelius Bocchus.*] Laudatur hic ſane in Indice hujus libri, ex MSS. omnibus. Hoc loco tamen quidam codices, non *Bocchus*, ſed *Nepos* habent: mendoſe. Nam & vetuſtæ editiones *Bocchus* habent; & ipſe Plinius hoc ipſum repetens inferius, ſect. 43. *Bocchus*, inquit, *auctor eſt, & in Hiſpania repertas, quo in loco cryſtallum dicit ad libramentum aquæ puteis defoſſis inde erutam.*

12. *Ammaënſibus jugis.*] Vide Notas & Emendationes, num. V.

13. *Ad libramentum aquæ.*] Ubi fodiuntur ſcrobes ſeu putei ad ducendam ex libramento aquam. De hac voce diximus lib. 31. ſect. 31.

14. *Nonniſi frigido.*] Vide Notas & Emend. num. VI.

15. *Non facile ratio.*] Aſſignare tamen Cardanus eſt auſus; quem ob eam rem Scaliger exagitat, Exercit. 118.

16. *Eo magis.*] Mucronum quidem numerum ſervat natura diligenter: ſpeciem, ſive formam, ac ſimilitudinem, non item. Nicol. Chorier, lib. 1. hiſt. Delph. pag. 72. auctor eſt, in montibus Ebrodunenſibus, Dienſibuſque, in Delphinatu, cryſtallum ejuſcemodi crebro paſſimque reperiri.

Sect. X. 1. *Magnitudo.*] Solinus hæc ad verbum exſcripſit, cap. 15. pag. 36.

2. *Livia Auguſta.*] Sic etiam Solinus. At MSS. *Divus Auguſtus.*

3. *Circiter quinquaginta.*] Sic etiam MSS. At Solinus, CL.

4. *Vas amphorale.*] Quid ſit amphora, diximus lib. 14. ſect. 5.

5. *Sextariorum quatuor.*] Tres *pintas* vulgus Lutetiæ vocat.

6. *Fune pendentes.*] E ſummis cautibus, jugiſque montium.

7. *Infeſtantur.*] Cryſtalli, inquit, hæc vitia ſunt: ſcabrities ac ferrugo, ſeu qualis in ferro rubigo cernitur, (MSS. *ferrumine* hoc loco agnoſcunt, non, ut editi, *ſcabro, ferrugine*) maculoſa nubes, &c.

8. *Occulta aliqua vomica.*] Vomica proprie tumor eſt excreſcens in aliqua parte corporis, ſaniem fluidam continens in ſe &c. Ad hujus ſimilitudinem in cryſtallo vomicam Plinius, opinor, intelligit, occultam in media cryſtallo aquæ guttulam, quæ nondum fuerit gelu concreta. Extat in ſimilem cryſtallum epigramma Claudiani geminum, in Anthologia, lib. 4. tit. 18. Κλαυδιανοῦ εἰς κρύσταλλον ὕδωρ ἔχουσαν.

Χιονὴ κρύσταλλος ὑπ' αἴθρης ἀσκηθεῖσα,
Δεῖξεν ἀπειρεσίοιο πανείκελον εἰκόνα κόσμου,
Οὐρανὸν ἀγκὰς ἔχουσα βαρύνοντος ἴνδαλμα πόντου.

De cryſtallo intus aquam habente:

Aeris ingenio glacies ſortita figuram,
Exhibet immenſum nobis in imagine mundum,
Æthera qui fluctus pelagi complectitur in ſe.

Alterum priore haud inferius elegantia, iſtiuſmodi:

Εἰπ' ἄγε μοι, κρύσταλλε, λίθῳ πεπυκασμένον ὕδωρ,
Τίς σ' ἔπηξε; Βορέας. ἢ τίς ἔλυσε; Νότος.
Dic, aqua ſub lapidis glacialis tegmine, quo te
Compacta es Borea, vel reſoluta Noto?

9. *Centro.*] Quid centrum ſit, diximus lib. 16. ſect. 76.

10. *Item ſale.*] Verrucarum inſtar non eminentium, vitium id eſſe non in cryſtallis modo, ſed & in murrhinis intelligitur ex his Plinii verbis, ſect. 8. *Murrhinis tranſlucere quidquam, aut*

latura

latura occultant. Quæ vero ſine vitio ſunt, puras eſſe malunt, [11] acenteta appellantes: [12] nec ſpumæ colore, ſed limpidæ aquæ. Poſtremo auctoritas in pondere eſt. [13] Invenio medicos, quæ ſunt urenda corporum, non aliter utilius id fieri putare, quam cryſtallina pila adverſis poſita Solis radiis. Alius hic furor, [14] H S. CL. M. [15] trullam unam non ante multos annos mercatam a matre familias, nec divite. [16] Idem Nero amiſſarum rerum nuncio accepto, duos calices cryſtallinos in ſuprema ira fregit illiſos. Hæc fuit ratio ſæculum ſuum puniendi, ne quis alius ex his biberet. Fragmenta ſarciri nullo modo queunt. Mire ad ſimilitudinem acceſſere vitrea, ſed prodigii modo, ut ſuum pretium auxerint cryſtalli, non diminuerint.

XI. 1. Proximum locum in deliciis, [1] feminarum tamen adhuc tantum, [2] ſuccina obtinent: eamdemque omnia hæc, quam gemmæ, auctoritatem: ſane majorem aliquibus de cauſis cryſtallina & murrhina, [3] rigidi potus utraque. In ſuccinis cauſam ne deliciæ quidem adhuc excogitaverunt. Occaſio eſt vanitas Græcorum diligentiæ. Legentes modo æque perpetiantur me de ortu eorum, cum hoc quoque interſit vitæ, ſcire poſteros quidquid illi prodidere mirandum. [4] Phaëthontis fulmine icti ſorores fletu mutatas in arbores populos, lacrymis electrum omnibus annis fundere juxta Eridanum amnem, quem Padum vocamus: & electrum appellatum, quoniam Sol vocitatus ſit [5] Elector, plurimi Poëtæ dixere, primique, ut arbitror, Æſchylus, Philoxenus, Nicander, Euripides, Satyrus. Quod eſſe falſum, Italiæ teſtimonio patet. [6] Diligentiores eorum, Electridas inſulas in mari Adriatico eſſe dixerunt, ad quas dilaberetur Padus. Qua appellatione nullas unquam ibi fuiſſe, certum eſt: nec vero ullas ibi appoſitas eſſe, in quas quidquam curſu Padi devehi poſſit. Nam quod Æſchylus in Iberia, [7] hoc eſt, in Hiſpania, Eridanum eſſe dixit, eumdemque appellari Rhodanum: Euripides rurſus, [8] & Apollonius in Adriatico litore confluere Rhodanum & Padum: [a] faciliorem veniam facit ignorati ſuccini, in tanta orbis ignorantia. Modeſtiores, ſed æque falſum prodidere, in extremis Adriatici ſinus rupibus inviis arbores ſtare, quæ Canis ortu hoc effunderent gummi. [9] Theophraſtus in Liguria effodi dixit. Chares vero Phaëthontem in Æthiopia Hammonis obiiſſe: ob id delubrum ibi eſſe atque oraculum, electrumque gigni. Philemon foſſile eſſe, & in Scythia erui duobus locis: candidum atque cerei coloris, quod vocaretur electrum: in alio loco fulvum, quod appellaretur ſubalternicum. Demoſtratus [10] lyncurion id vocat, & fieri ex urina lyncum beſtiarum, e maribus fulvum & igneum, e feminis languidius atque candidum. Alii dixere langurium, & eſſe in Italia beſtias langurias. Zenothemis langas vocat eaſdem, & circa Padum iis vitam aſſignat. Sudines arborem quæ gignat in Liguria. In eadem ſententia & Metrodorus fuit. Sotacus credidit in Britannia [11] petris effluere, quas electridas vocat. Pytheas [12] Guttonibus Germaniæ genti accoli æſtuarium Oceani, Mentonomon nomine, ſpatio ſtadiorum ſex millium: ab hoc diei navigatione inſulam abeſſe Abalum:

CAP. VII.

INTERPRETATIO.

a *Faciliorem.*] Venia digni, quod ſuccini ortum ignorarint, qui vel orbis ſitum ipſum neſcierunt.

NOTÆ.

palere, vitium eſt. Item ſales verrucæque non eminentes, ſed ut in corpore etiam plerumque ſeſſiles.

11. *Acenteta.*] Ἀκέντητα, ſine cælatura, de qua dictum eſt proxime: ſive quæ ſcalpri puncturam non ſenſerunt. *Aſyndeton* ſcilicet hoc loco vir doctus in primis, informemque cryſtallum interpretatus eſt, Notis in Alexiad. pag. 279. Nos a MSS non diſcedimus.

12. *Nec ſpumæ colore*] Solinus, cap. 15. pag. 36. *Qui eligunt, puriſſimum captant: ne quod ruſum, ne quod nubilum, vel ſpumis obſitum, arceat perſpicuitatem.* Prius legebatur, *nec ſpumei coloris limpidæ aqua.*

13. *Invenio medicos.*] Vide quæ diximus lib. 36. ſect. 67. Expertum id a ſe feliciter teſtatur Matthiolus, in lib. 5. Dioſc. cap. 116. pag. 1388.

14. *H-S. CL. M.*] Seſtertiûm centum quinquaginta millia, monetæ noſtratis efficiunt libras, ſeu florenos 15000.

15. *Trullam unam.*] Cryſtallinam: *un baſſin de cryſtal.*

16. *Idem Nero.*] Tranquillus in Nerone, cap. 47. *Nunciata interim defectione .... duos ſcyphos, gratiſſimi uſus, quos Homericos, a cælatura carminum Homeri vocabat, ſolo illiſit, &c.*

Sect. XI. 1. *Feminarum tamen.*] Hinc Ovidius, lib. 2. Metam. verſ. 364.

Inde fluunt lacrymæ, ſtillataque Sole rigeſcunt
De ramis electra novis: quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit geſtanda Latinis.

2. *Succina.*] Quæ electra vocant, *L'ambre jaune.* Ruellius, lib. 1. de nat. ſtirp. cap. 39. pag. 115. *Succinum noſtra officina, utraque, & vulgus medicorum Ambram vocant citrinam: Mauritani Karabe. Geſtant noſtræ mulieres decoris cauſa, quædam monilium vice: aliæ orbiculos ex eo efficiunt, quibus ſuas preces numerant.* Alia res omnino eſt, quam Ambram griſeam vocitant.

3. *Rigidi potus.*] Sic libri omnes: hoc eſt, frigidi. Tamen & ad calidos potus murrhina Martialis adhibet, laudatus a nobis paulo antea, ſect. 8.

4. *Phaëthontis.*] Naſonem vide, loc. cit.

5. *Elector.*] Ἠλέκτωρ, quod homines ἀλέκτρους, id eſt, ſine lecto faciat, hoc eſt, excitet a ſomno: ſeu potius id ei nomen eſt ab electri ſplendore.

6. *Diligentiores eorum.*] Apollonius Rhodius, lib. 4. Argon. verſ. 506. Qui Radaunum amnem (is Danticum præterfluit) pro Rhodano acceptum a veteribus volunt, λίμνης λέρνης.

7. *Hoc eſt, in Hiſpania.*] At Iberiæ nomine vetuſtiſſimi ſcriptores intellexere tractum omnem illum terrarum, qui a Rhodano ad Gades pertinet, teſte quidem Strabone lib. 3. pag. 166.

8. *Et Apollonius.*] Idem qui ſupra Rhodius appellatus, lib. 4. Argon. verſ. 627.

9. *Theophraſtus.*] Theophraſtus, libro περὶ λίθων, pag. 6. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ ἤλεκτρον λίθος, καὶ γὰρ ὀρυκτὸν τὸ περὶ Λιγυστικήν.

10. *Lyncurion.*] De lyncurio diximus, lib. 8. ſect. 57. Strabo ſimiliter, lib. 4. pag. 202. ubi de Liguribus: Πλεονάζει δὲ καὶ τὸ λιγγύριον παρ᾽ αὐτοῖς, ὃ τινες ἤλεκτρον προσαγορεύουσι. *Copioſum eſt apud illos lyngurium, quod nonnulli cognominant electrum.*

11. *Petris effluere.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. Chiffl. vet. Dalec. aliique. In editis perperam, *arboribus effluere.*

12. *Guttonibus.*] De his egimus lib. 4. ſect. 28.

[13] illuc vere fluctibus advehi, & eſſe concreti maris purgamentum: incolas pro ligno ad ignem uti eo, proximiſque Teutonis vendere. Huic & Timæus credidit, ſed inſulam [14] Baſiliam vocavit. Philemon ait flammam ab electro reddi. Nicias Solis radiorum ſuccum intelligi voluit. Hos circa occaſum credit vehementiores in terram actos, pinguem ſudorem in ea parte Oceani relinquere, deinde æſtatibus in Germanorum litora ejici. Et in Ægypto naſci ſimili modo, [15] & vocari Sacal: item in India, gratiuſque thure eſſe Indis. In Syria quoque feminas [16] verticillos inde facere: [17] & vocare harpaga, quia folia & paleas, veſtiumque fimbrias rapiat. [18] Theochreſtus Oceano id exæſtuante ad Pyrenæi promontoria ejici: quod & Xenocrates credidit, qui de iis nuperrime ſcripſit. Vivit adhuc Aſarubas, qui tradidit juxta Atlanticum mare eſſe lacum Cephiſiada, quem Mauri vocant Electrum. Hunc Sole excalfactum e limo dare electrum fluitans. [19] Mnaſeas Africæ locum Sicyonem appellat, & Crathin amnem in Oceanum effluentem e lacu, in quo aves, quas Meleagridas [20] & Penelopas vocat: [21] & vere ibi naſci, ratione eadem, [22] qua ſupra dictum eſt de Electride lacu. Theomenes, juxta Syrtim magnam hortum Heſperidum eſſe, ex quo in ſtagnum cadat, colligi vero a virginibus Heſperidum. [23] Cteſias Indis flumen eſſe Hypobarum, quo vocabulo ſignificetur [24] omnia in ſe ferre bona: fluere a Septemtrione in exortivum Oceanum juxta montem ſilveſtrem arboribus electrum ferentibus. Arbores eas [25] ſiptachoras vocari, qua appellatione ſignificetur prædulcis ſuavitas. Mithridates in Germaniæ litoribus eſſe inſulam, vocarique eam Oſerictam, cedri genere ſilvoſam: inde defluere in petras. Xenocrates non ſuccinum tantum in Italia, verum etiam [26] thyon vocari, a Scythis vero ſacrium, quoniam & ibi naſcatur. Alios putare in Numidia gigni. Super omnes eſt Sophocles tragicus poëta, quod equidem miror [a] tanta [27] gravitate cothurni, & præterea vitæ fama, alias principe loco genitus Athenis, [28] rebus geſtis, exercitu ducto. Hic ultra Indiam fieri dixit e lacrymis Meleagridum avium [29] Meleagrum deflentium. Quod & credidiſſe eum, vel ſperaſſe aliis perſuaderi poſſe, quis non miretur? quamve pueritiam tam imperitam poſſe reperiri, quæ avium ploratus annuos credat, lacrymaſve tam grandes, avesque e Græcia, ubi Meleager periit, ploratum iſſe in Indos? Quid ergo? non multa æque fabuloſa produnt poëtæ? Sed hoc ea in re, [30] quæ quotidie inveniatur atque abundet, & hoc mendacium coarguat, ſerio quemquam dixiſſe, ſumma hominum contemptio eſt, & intoleranda mendaciorum impunitas.

Cap. III. a. [31] Certum eſt gigni in inſulis ſeptemtrionalis Oceani, & a Germanis appellari [32] gleſſum: [33] itaque & a noſtris unam inſularum ob id Gleſſariam appellatam, Germanico Cæſare ibi claſſibus rem gerente, Auſtraviam a barbaris dictam. [34] Naſcitur autem de fluente medulla pinei generis arboribus, ut gummi in ceraſis, [35] reſina pinis. Erumpit

Interpretatio.

a *Tanta.*] Tanta in poëſi gravitate.

Notæ.

13. *Illuc vere fluctibus advehi.*] Subintellige, ſuccinum.

14. *Baſiliam vocavit.*] Sic MSS. omnes, non *Baltiam*. Sic Pytheas lib. 4. ſect. 27.

15. *Et vocari Sacal.*] Lingua Ægyptiaca, non Hebræa.

16. *Verticillos.*] Verticilli inſtrumenta ſunt, quæ fuſo adhibentur, ut facilius vertantur.

17. *Et vocare harpaga.*] Succinum videlicet. Ἅρπαξ Græcis rapacem, ſeu raptorem ſonat. Exſcripſit hunc locum Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 8.

18. *Theochreſtus.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. aliique. Sic loci hujus Index. Non, ut editi, *Theophraſtus*.

19. *Mnaſeas.*] Sic MSS. proxime laudati: ſic Index. In editis male, *Mneſias*.

20. *Et Penelopas.*] Πηνέλοπες, quas qui non viderunt, aquaticas eſſe, anatibuſque ſimiles comminiſcuntur.

21. *Et vere ibi naſci.*] Subintellige, electrum.

22. *Qua ſupra dictum.*] Proxime antea, de Cephiſiade lacu.

23. *Cteſias.*] In libro de rebus Indicis, apud Photium in Bibl. cod. 73. pag. 149. Ἔστι δὲ καὶ ποταμὸς διαῤῥέων διὰ τῆς Ἰνδικῆς..... ὄνομα δὲ τῷ ποταμῷ Ἰνδιστὶ μὲν Ὕπαρχος (rectius Ὑπόβαρος) Ἑλληνιστὶ δὲ, φέρων πάντα τὰ ἀγαθά. Οὗτος τοῦ ἐνιαυτοῦ λʹ ἡμέρας ἤλεκτρον καταῤῥεῖ, &c. *Eſt & fluvius Indiam interlabens, ... qui ab Indis Hypobarus appellatur, quod Græce ſonat, Ferens omnia bona. Triginta diebus per ſingulos annos ſuccinum undis vehit*, &c.

24. *Omnia in ſe ferre bona.*] Sic ex conjectura, favente Cteſiæ loco ante allato ſcripſimus, mutilis hac parte libris. Editi hactenus typi, *omnia vaſa ferre bona*.

25. *Siptachoras.*] Non, ut typi hactenus vulgati, *Aphytacoras*. Cteſias, loc. cit. Τῷ δὲ δένδρῳ δὲ τούτῳ ὄνομά ἐστιν Ἰνδιστὶ Σιπταχόρα, Ἑλληνιστὶ σημαίνει γλυκὺ, ἡδύ. Quod idem iterum repetit, pag. 52. De ea arbore vide ibi plura.

26. *Thyon vocari.*] Quo nomine veteres arboris genus appellarunt, quod eſſet cedro citrove affine, ut diximus lib. 13. ſect 30.

27. *Gravitate cothurni*] De eo genere loquendi diximus lib. 35. ſect 36. num. 23.

28. *Rebus geſtis*] Quas a Suida accurate recenſitas vide.

29. *Meleagrum deflentium.*] A matre interfectum: quem cum ſorores ejus deflerent, Deorum voluntate in aves ſunt transfiguratæ, quæ Meleagrides vocantur. Hyginus, fabula 174.

30. *Quæ quotidie inveniatur.*] Sic MSS. Prius editi, *invehatur*.

31. *Certum eſt gigni.*] Hæc totidem verbis Solinus, cap. 20 pag 40.

32. *Gleſſum.*] Tacitus, lib de moribus Germ. pag 138. *Sed & mare ſcrutantur, ac ſoli omnium ſuccinum, quod ipſi Gleſſum vocant, inter vada, atque in ipſo litore legunt*, &c.

33. *Itaque & a noſtris.*] A Romanis militibus. De Gleſſariis inſulis egimus lib. 4. ſect. 30.

34. *Naſcitur autem*] Ita Solinus, loco cit. Subſcribit & Olaus Magnus, lib. 12. hiſt. cap. 8. pag. 500. *Abietes*, inquit, *ſeu piceæ arbores, natura ſua reſinoſæ, excelſa proceritate, ſive ſuper litora maris, ſive ſuper rivos, vel alias ſilvarum declivitates creſcentes, ſuccinum ſudant, maxime dum maturis frugibus Solis fervor*, &c. Sed altera præterea ſuccini generatio eſt, e terra ſcilicet: cum ſit picis foſſilis, ſeu bituminis genus: quod non in litore modo Pruſſiaci maris, ſed & in locis ab eo pluribus paſſuum millibus disjunctis, atque adeo in ipſis montibus reperitur. Vide Kircherum, lib. 8. de mundo ſubterr. cap. 13. pag 75. Succinum e cetaceorum piſcium ſpermate fieri, recentioribus quibuſdam negotiatoribus Sarmaticis credidit Alciatus, lib 7. Parerg. juris, cap. 4. fol. 151 tom 6. Conſule de hoc argumento hiſtoriam Academiæ Regiæ Scientiarum, anni 1705. pag. 43.

35. *Reſina pinis.*] Sic MSS omnes, non *pineis*. Sextus hic caſus, a *pinus, pini*, ſecundæ declinationis.

humoris abundantia: denſatur rigore [36] vel tepore autumnali. [37] Cum intumeſcens æſtus rapuit ex inſulis, certe in litora expellitur, ita volubile, [38] ut pendere videatur, atque conſidere in vado: [39] quod arboris ſuccum eſſe priſci noſtri credidere, ob id ſuccinum appellantes. Pineæ autem arboris eſſe indicio eſt pineus in attritu odor, & [40] quod accenſum tedæ modo ac nidore flagret. Affirmatur a Germanis [41] ideo maxime appetitam provinciam: & inde advectos primum, quos Græci [42] macatos vocabant. Famam rei fecere proximæ Pannoniæ, id accipientes circa mare Adriaticum. [43] Pado vero annexæ fabulæ videtur cauſa, hodieque [44] Tranſpadanorum agreſtibus feminis, monilium vice ſuccina geſtantibus, maxime decoris gratia, [45] ſed & medicinæ: quando tonſillis creditur reſiſtere, & faucium vitiis, [46] vario genere aquarum juxta infeſtante guttura [47] ac vicinas carnes. Sexcentis fere M. paſſ. a Carnunto Pannoniæ abeſt litus id Germaniæ, ex quo invehitur, percognitum nuper. Vidit enim Eques Romanus, miſſus ad id comparandum a Juliano curante [48] gladiatorium munus Neronis Principis, qui hæc commercia & litora peragravit, tanta copia invecta, ut retia arcendis feris [49] podium protegentia [50] ſuccino nodarentur: arma vero, [51] & libitina, [52] totuſque unius diei apparatus eſſet e ſuccino. [53] Maximum pondus is glebæ attulit XIII. librarum. [54] Naſci & in India certum eſt. [55] Archelaus, qui regnavit in Cappadocia, illinc [56] pineo cortice inhærente tradit advehi rude, polirique adipe ſuis lactentis incoctum. [57] Liquidum primo deſtillare, argumento ſunt quædam intus tranſlucentia, [58] ut formicæ, aut culices, lacertæque, quas adhæſiſſe [a] muſteo non eſt dubium, & incluſas indureſcenti.

XII. Genera ejus plura. Candida odoris præſtantiſſimi. Sed nec his, nec cereis pretium: fulvis major auctoritas. Ex iis etiamnum amplior tranſlucentibus, præterquam ſi nimio ardore flagrent: imaginemque igneam ineſſe, non ignem, placet. [1] Summa laus

INTERPRETATIO.

a *Muſteo.*] Recenti.

NOTÆ.

36. *Vel tepore autumnali.*] Solinus, loc. cit. At Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 8. *vel tempore*, mendoſe.

37. *Cum intumeſcens.*] Tacitus, loc. cit. *Fecundiora igitur nemora lucoſque, ſicut Orientis ſecretis, ubi thura balſamaque ſudantur, ita Occidentis inſulis terriſque ineſſe crediderim, quæ vicini Solis radiis expreſſa, atque liquentia, in proximum mare labuntur, ac vi tempeſtatum in adverſa litora exundant.*

38. *Ut pendere.*] Ut modo pendere in aquis, modo in vado conſidere videatur. Ita MSS. omnes. Salmaſius in Solin. pag. 234. legit, *atque non ſidere.* Tacitus, loco cit. inter vada ſuccinum peti ait.

39. *Quod arboris ſuccum, eſſe priſci noſtri.*] Priſcos illos ſecutus eſt Nepos Cornelius, uti ex Caſſiodoro intelligimus, lib. 5. Var. epiſt. 2. Solinus, loc. cit. *Succum eſſe arboris de nominis ſignificatione capeſſas: verum unde profluat, ſi uſſeris, odor indicabit.*

40. *Et quod accenſum.*] Tacitus, loco cit. *Si naturam ſuccini admoto igne tentes, in modum tedæ accenditur; aliturque flammam pinguem & olentem: mox ut in picem reſinamve lenteſcit.*

41. *Ideo maxime.*] Propter ſuccinum. Notat luxuriam ſuorum temporum. Vide Notas & Emend. num. VII.

42. *Macatos vocabant.*] Majores ſuccini glebas, vel pretioſiores, *μακέτας.*

43. *Pado vero.*] Solini paraphraſis, cap. 20. pag. 40. de ſuccino. *Pretium operæ eſt ire longius, ne Padana ſilva credantur lapidem fleviſſe. Hanc ſpeciem in Illyricum barbari intulerunt, quæ cum per Pannonica commercia uſu ad Tranſpadanos homines foret devoluta, quod ibi primum noſtri viderant, ibi etiam natum putaverunt.*

44. *Tranſpadanorum.*] Sic MSS. non *Tranſpadanarum.* Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 8. *E ſuccino fiunt decoris gratia agreſtium feminarum monilia.* Ovidius ſupra laudatus,

Nuribus geſtanda Latinis

45. *Sed & medicinæ.*] Vide Matthiolum in Dioſc. lib. 1. cap. 93. pag. 139.

46. *Vario genere aquarum.*] Præſertim nivalium, quæ ex ſummis Alpium jugis liquatæ cum amnibus corrivantur. Inde ſtrumis eorum amnium accolæ potoreſque obnoxii.

47. *Ac vicinas carnes.*] Nullus eſt e MSS. codicibus qui Salmaſio faveat, ita legenti: *juxta iis infeſtante guttura, ac vicinos Carnis.*

48. *Gladiatorium munus.*] Quod in amphitheatro ligneo, in regione Martii campi intra anni ſpatium fabricato dedit. Suetonius in Nerone, cap. 12.

49. *Podium.*] Orcheſtra, in qua erant Senatorum deſignata loca, Romæ inter cuneos & ſcenam interjecta erat, producta muro pedem unum alto, quod podium dicebatur: qui murus columnis tres pedes altis ornabatur, quibus ſpectatores inniti poſſent. Erat orcheſtra graduum quatuor aut quinque, longa dimidiam ſcenæ partem. Gradus orcheſtræ digniſſimus imus fuit, podio proximus, & ſcenæ. Juvenalis, Satyra 2. verſu 145.

Et Capitolinis generoſior, & Marcellis,
Et Catuli, Pauliſque minoribus, & Fabiis, &
Omnibus ad podium ſpectantibus: his licet ipſum
Admoveas, cujus tunc munere retia miſit.

50. *Succino nodarentur.*] Nodus habebant e ſuccino. Sic MSS. Reg. 2. Cob. 3. aliique: non *ſuccinis notarentur*, ut editi.

51. *Et libitina.*] Lectus quo gladiatores in arena mortui ſtatim efferebantur, Libitina dicebatur: quoniam in æde Libitinæ Deæ pararentur omnia neceſſaria ad funebrem apparatum. Horatius:

Multaque pars mei Vitabit Libitinam.

52. *Totuſque unius diei.*] Solinus, cap. 20. pag. 40.

53. *Maximum .... XIII. librarum.*] Hoc eſt, Solino interprete, loco cit. XIII. millium librarum. Maſſam ſuccini equo majorem ad litus Schetlandiæ appuliſſe aliquando prodidit Hector Boetius, in hiſt. Scotorum.

54. *Naſci & in India.*] Solinus, cap. 20. pag. 41. Cteſias in Indicis, apud Photium, cod. 72. pag. 152.

55. *Archelaus.*] Cujus regnum in formam provinciæ Tiberius redegit, ut Suetonius prodidit, cap. 36.

56. *Pineo cortice.*] Vocem *pineo* ex MSS. addidimus. Solinus paraphraſtes, cap. 20. pag. 41. de ſuccino. *Rude primum naſcitur & corticoſum, deinde incoctum adipe lactentis ſuis expolitur, ad quem videmus nitorem.*

57. *Liquidum primo.*] Hoc ipſum experimenta confirmant ſummorum virorum hujus etiam *ævi.* Vide Kircherum noſtrum, tom. 2. mundi ſubt. pag. 75. & 76.

58. *Ut formicæ.*] Martialis, lib. 6. Epigr. 15.

Dum Phaethontea formica vagatur in umbra,
Implicuit tenuem ſuccina gutta feram.
Sic modo quæ fuerat vita contempta manente,
Funeribus facta eſt nunc pretioſa ſuis.

Et lib. 4. Epigr. 32. de api electro incluſa:

Et latet, & lucet, Phaethontide condita gemma,
Ut videatur apis nectare clauſa ſuo.
Dignum tantorum pretium tulit illa laborum,
Credibile eſt ipſam ſic voluiſſe mori.

Et Epigr. 59. de vipera electro incluſa:

Flentibus Heliadum ramis, dum vipera ſerpit,
Fluxit in obſtantem ſuccina gemma feram.
Quæ dum miratur pingui ſe rore teneri,
Concreto riguit vincta repente gelu.
Ne tibi regali placeas, Cleopatra, ſepulcro:
Vipera ſi tumulo nobiliore jacet.

Vide & Tacitum, lib. de moribus German. pag. 178. Kircherus in ſuo Muſeo ſervare ſe ait, loc. cit. precariam decadem, quam Roſarium vocant, in qua quot ſuccinei globi ſpectantur, tot differentes muſcæ ſunt.

Sect. XII. 1. *Summa laus Falernis.*] Solinus, cap. 20. pag.

Falernis a vini colore dictis, molli fulgore perſpicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. [2] Verum hoc quoque notum fieri oportet, quocumque libeat, tingi, hœdorum ſevo, & anchuſæ radice: quippe etiam conchylio inficiuntur. Ceterum attritu digitorum [3] accepta caloris anima trahunt in ſe paleas ac ſolia arida, quæ levia ſunt: ac ut magnes lapis, ferri ramenta [4] quoque. Succina oleo addita flagrant dilucidius diutiuſque, [5] quam lini medulla. Taxatio in deliciis tanta, ut hominis quamvis parva effigies, vivorum hominum vigentiumque pretia ſuperet: prorſus [a] ut caſtigatio una non ſit ſatis. In Corinthiis æs placet auro argentoque mixtum, in cælatis ars & ingenia. Murrhinorum & cryſtallinorum diximus gratiam: uniones, [6] quod capite circumferuntur, gemmæ digitis: in omnibus denique aliis vitiis oſtentatio aut uſus placet: in ſuccinis deliciarum tantum conſcientia. [7] Domitius Nero in ceteris vitæ ſuæ portentis, capillos quoque conjugis ſuæ Poppææ in hoc nomen adoptaverat, quodam etiam carmine ſuccina appellando. Et quoniam nullis vitiis deſunt pretioſa nomina, ex eo [8] tertius quidam hic colos cœpit experia matronis. Uſus tamen ſuccinorum invenitur aliquis in medicina: ſed non ob hoc feminis placent. Infantibus adalligari amuleti ratione prodeſt. Calliſtratus & cuicumque ætati contra lymphationes prodeſſe tradit, & urinæ difficultatibus potum, adalligatumque. Hic & differentiam novam attulit, appellando [9] chryſelectrum, quaſi coloris aurei, & matutino gratiſſimi aſpectus, rapaciſſimum ignium, & ſi juxta fuerint, celerrime ardeſcens. Hoc collo adalligatum, mederi febribus & morbis: tritum cum melle ac roſaceo, aurium vitiis: & ſi cum melle Attico conteratur, oculorum quoque obſcuritatibus. [10] Stomachi etiam vitiis vel per ſe farina ejus ſumpta, vel cum maſtiche ex aqua pota. Succina etiam gemmis, quæ ſunt tranſlucidæ, adulterandis magnum habent locum, maxime amethyſtis, cum omni, [11] ut diximus, colore tingantur.

XIII. De lyncurio proxime dici cogit auctorum pertinacia. Quippe, etiam ſi non electrum id eſſet, [1] lyncurium tamen gemmam eſſe contendunt. Fieri autem ex urina quidem lyncis, ſed egeſtam terra protinus beſtia operiente eam, quoniam invideat hominum uſui. Eſſe autem qualem in igneis ſuccinis, colorem, [2] ſcalpique. Nec ſolia tantum aut ſtramenta ad ſe rapere, [3] ſed æris etiam ac ferri laminas, quod Diocles quidem & Theophraſtus credit. [4] Ego falſum id totum arbitror, nec viſum in ævo noſtro gemmam ullam ea appellatione: & quod de medicina ſimul proditur, [5] calculos veſicæ eo poto elidi, & morbo regio occurri, ſi ex vino bibatur, aut ſi portetur etiam.

XIV. Nunc gemmarum confeſſa genera dicemus, a laudatiſſimis orſi. Nec vero id ſolum agemus, ſed ad majorem utilitatem vitæ obiter coarguetur Magorum infanda vanitas, quando illi vel plurima prodidere de gemmis, [b] medicinæ ex his blanda ſpecie prodigia tranſgreſſi.

Cap. IV. XV. Maximum in rebus humanis, non ſolum inter gemmas, pretium habet adamas, diu non niſi regibus & iis admodum paucis cognitus, [1] auri modo in metallis repertus,

INTERPRETATIO.

a *Ut caſtigatio.* Ut caſtigaſſe invehique in mores ſemel obiter non ſit ſatis.

b *Medicinæ.*] Omnia medicinæ prodigia ſuperantes, blandis pollicitationibus remediorum a gemmis, *quæ ſunt incredibilia & falſa.*

NOTÆ.

41. de ſuccino: *Pro facie habet nomina: melleum dicitur, & Falernum utrumque de ſimilitudine aut vini, aut utique mellis.*

2. *Verum hoc quoque.*] Iſidorus hæc breviter, lib. 16 Orig. cap 8. de ſuccino: *Quocumque autem modo libeat, tingitur: Nam anchuſa radice conchylioque inficitur.*

3. *Accepta caloris anima.*] Hoc eſt, *vi caloris.* Vide Notas & Emend. num. VIII. De attractiva electri virtute, multa Kircherus noſter erudite, tom. 2. mundi ſubterr. libro 8 pag. 76.

4. *Ferri ramenta quoque.*] Non levia modo, ſed & ponderoſiſſima omnis generis metalla, ferrum, argentum, aurum, plumbum, ad x. ac xx. libras, ligneos baculos, haſtas, chirothecas, ſuccini fruſto attraxiſſe ſe Kircherus idem conteſtatur, pag. 77. Quod porro Geoponicon auctor, lib. 15. cap 1. pag 406. famaque vulgi ocimum excipit, quod a ſuccino poſſe trahi negat, ἀχύρωδα καὶ αὐτὰ ἕλκει πρὸς ἑαυτὸ, πλὴν ὠκίμου, id variis experimentis falſum eſſe & ipſi ſcimus, & idem Kircherus vidit.

5. *Quam lini medulla.*] Ita libri omnes: haud dubie tamen, *quam pini medulla*, legi ſatius fuerit. Quid enim *lini medulla?* Stupane, quæ medullæ proxima? Vereor ut id ſatis dicatur appoſite. Pini vero medullam, quam Græci καρδίαν vocant, Theophr. lib. 1. hiſt. plant. cap 9. maxime ἔνδᾳδον eſſe vere pronunciavit, hoc eſt, teda refertam.

6. *Quod capite.*] Auribus

7. *Domitius Nero.*] Vide Auctorum Indicem.

8. *Tertius quidam hic colos.*] Poſt aurum, & uniones: quæ pariter matronæ geſtant.

9. *Chryſelectrum, &c.*] Hæc iiſdem fere verbis Marbodeus, lib de lapid. pret. cap. 17.

10. *Stomachi etiam.*] Id quoque de ſuo electro πτερυγοφόρῳ Dioſcorides, lib. 2. cap. 100.

11. *Ut diximus.*] Hac ipſa ſect.

Sect. XIII. 1. *Lyncurium tamen.*] Hæc totidem verbis Solinus, cap. 2. pag. 15. ac pro veris habuit. Item auctor Kiranidum, pag. 42 Vide quæ de Lyncurio dicta ſunt, lib. 8. ſect. 57.

2. *Scalpique.*] Non ſcalpi quidem, ſed ſcalpendis gemmis eam eſſe idoneam prodidit Phile, lib. de propr. anim. pag. 108.

Οὖρον δ' λυγκὸς ἐκπεπηγμένον λίθον,
Στιφρὸς τίς ἐστιν ἐγγλυφεῖν πρὸς τοὺς λίθους.

3. *Sed æris etiam ac ferri.*] Quod lyncurium ii ſcilicet electrum eſſe arbitrarentur. Nam ſuccino vim eam ineſſe paulo antea diximus. Hæc totidem verbis apud Theophraſtum leguntur, lib. περὶ λίθων, pag. 6.

4. *Ego falſum id.*] Falſum id quoque Dioſc. arbitratur, lib. 2. cap. 100.

5. *Calculos veſicæ.*] Vide quæ dicta ſunt lib 28 ſect. 31.

Sect. XV. 1. *Auri modo.*] Sic Reg. 2. & Colb. 3. In editis vitioſe, *unus modo.* Nec minus corrupte in Chiffl. *auri modus*, quanquam id intelligo placere Salmaſio, in Solin. pag. 1037. Ariolantur qui Plinium hallucinatum hoc loco putant, ac ſpumam auri, quam id dum excoquitur, exſpuit,

perquam raro : comes auri, [2] nec niſi in auro naſci videbatur. Veteres eum in Æthiopum tantum metallis inveniri exiſtimavere, inter delubrum Mercurii, atque inſulam Meroen : dixeruntque non ampliorem cucumis ſemine, aut colore diſſimilem inveniri. Nunc genera ejus ſex noſcuntur : Indici, non in auro naſcentis, [3] ſed quadam cryſtalli cognatione. Siquidem & colore tranſlucido non differt, & laterum ſexangulo lævore turbinatus in mucronem : [4] aut duabus contrariis partibus, ut ſi duo turbines latiſſimis ſuis partibus jungantur : magnitudine vero etiam avellanæ nuclei. Similis eſt huic quidem Arabicus, [5] minor tantum, [6] ſimiliter & naſcens : [7] ceteris pallor argenti, & in auro non niſi excellentiſſimo natales. [8] Incudibus hi deprehenduntur, ita reſpuentes ictum, ut ferrum utrimque diſſultet, incudeſque etiam ipſæ diſſiliant. [9] Quippe duritia inenarrabilis eſt, ſimulque ignium victrix natura, & numquam incaleſcens. [10] Unde & nomen indomita vis Græca interpretatione accepit. Unum ex iis vocant [11] cenchron, quod eſt milii magnitudine. Alterum Macedonicum [12] in Philippico auro repertum : & hic eſt cucumis ſemini par. Poſt hos Cyprius vocatur in Cypro repertus, vergens [13] in aërium colorem, ſed in medicina, [14] ut dicemus, efficaciſſimus. [15] Poſt hunc eſt ſiderites ferrei ſplendoris, pondere ante ceteros, ſed natura diſſimilis. [16] Nam & ictibus frangitur, & alio adamante perforari poteſt : quod & Cyprio evenit : breviterque, ut degeneres, nominis tantum auctoritatem habent. Idque, quod totis voluminibus his docere & mandare conati ſumus, de diſcordia rerum concordiaque, quam antipathiam ac ſympathiam appellavere Græci, non aliter clarius intelligi poteſt. [17] Siquidem illa invicta vis duarum violentiſſimarum naturæ rerum, ferri igniſque, contemptrix, [18] hircino rumpitur ſanguine ; neque aliter quam recenti calidoque macerata, & ſic quoque multis ictibus : tunc etiam, præterquam eximias, incudes malleoſque frangens. Cujus hoc ingenio inventum ? quove caſu repertum ? aut quæ fuit conjectura experiendi rem immenſi ſecreti, & in fœdiſſimo animalium ? Numinum profecto muneris talis inventio omnis eſt. Nec quærenda in ulla parte naturæ ratio, ſed voluntas. Et cum feliciter rumpere contigit, in tam parvas frangitur cruſtas, ut cerni vix poſſint. [19] Expetuntur a ſcalptoribus, ferroque includuntur, nullam non duritiam ex facili cavantes. [20] Adamas diſſidet cum magnete lapide in tantum, ut juxta poſitus ferrum non patiatur abſtrahi : aut ſi admotus magnes apprehenderit, rapiat, atque

Notæ.

(Græci nonnulli ἀδάμας nuncupant) pro adamante gemma accepiſſe autumant.

2. *Nec niſi in auro.*] Mon, *& in auro nonniſi excellentiſſimo natales.*

3. *Sed quadam cryſtalli.*] Fere cryſtalli ſimilis. Solinus, cap. 52. pag 82. de adamante : *In quodam cryſtalli genere invenitur, materia, in qua naſcitur, adeque ſimilis, ſplendore liquidiſſimo, in mucronem ſexangulum utrimque ſectus leniter turbinatus, nec umquam ultra magnitudinem nuclei avellanæ repertus.* Expreſſit hoc idem verſu Marbodeus, lib. de lapidib pret. cap. 1.

Ultima præcipuum genus India fert adamantis,
De cryſtallorum natum ſumptumve metallis :
Hunc ita fulgentem cryſtallina reddit origo,
Ut ferruginei non deſinat eſſe coloris.
Hic ſed avellana major nuce non reperitur.

Genera adamantum a Plinio, ceteriſque veterum propoſita, ætati huic noſtræ ignota cenſemus, cum Aldrovando, lib. 4. de metall. cap 78. pag. 947.

4. *Aut duabus contrariis partibus.*] Subintellige, acuminatus, ſeu turbinatus in mucronem, ab utraque parte. Gallice, *en lozange.*

5. *Minor tantum*] Hæc verba ſic Marbodeus accepit, ut minoris pretii quidem, non item molis eſſe intellexerit, loco cit.

Alterius generis producit Arabs adamantem,
Non ſic invictum : nam frangitur abſque cruore :
Nec par huic nitor eſt, pretiique minoris habetur :
Pondere ſit quamvis, & enormi corpore major.

6. *Similiter & naſcens.*] Hoc eſt, ut Indicus, non in auro naſcens, ſed quadam cryſtalli cognatione.

7. *Ceteris pallor argenti.*] Ceteris adamantis generibus, præter Arabicum, Indicumque, pallor eſt argenti, natales in excellentiſſimi auri metallis. Vide Notas & Emend. num. XI.

8. *Incudibus hi.*] Marbodeus Indico ſoli hanc dotem aſſignat. Solinus, cap 52. pag. 82. Indico & alteri generi, cujus natales in auro : *Nec ferro vincuntur*, inquit, *nec igne domantur.*

9. *Quippe duritia.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib 16. Orig. cap. 13. Vide egregiam de ea re diſſertationem, apud Theophyl. Simocattam, phyſ. quæſt. 1. Noſtri tamen adamantes adeo non ictum mallei reſpuunt, ut etiam in ſcobem malleolo redigantur. Faciliime vero piſtillo ferreo in mortario confringi & atteri ſolent, ut eorum ſcobe adamantes alii poliantur. Vide Garciam ab Horto, in Arom. hiſt. cap. 47.

10. *Unde & nomen.*] Ἀδάμας, ὅτι ἔστιν ἀδαμάζω, id eſt, *domo*, quod nulli materiæ cedat.

11. *Cenchron*] Ita clare Colb. 3. aliique MSS. & typi omnes. Et κέγχρος quidem milium ſonat, unde ei adamanti nomen. Nodum quærit in ſcirpo Salmaſius, in Solin pag. 1074. qui *centron* reponere conatur, hoc eſt, centrum, ſeu nodum, nodoſamve duritiem, quæ in gemmis reperitur interdum.

12. *In Philippico auro.*] In metallis aurariis, quæ ſunt in Philippenſi Macedoniæ agro. In ferrariis dixit Marbodeus, loco cit.

Tertius eſt adamas, quem dat maris inſula Cypros.
Quartum producit ferraria vena Philippis.

At falſo, cum his generibus natales in auro eſſe Plinius præmonuerit. Sed Solinum ille tranſcripſit, qui quartum ſimiliter genus adamantis metallis ferrariis adjudicat, non tamen Philippenſibus : cum neque in ullis, ut mox dicemus, reperiri poſſit.

13. *In aerium colorem.*] Vel cæruleum, vel in tranſlucido liquidum. Vide Notas & Emend. num. X

14. *Ut dicemus.*] Sub finem hujus ſectionis

15. *Poſt hunc eſt*] Σιδηρίτης, non quod in ferrariis metallis inveniatur, ut Solinus ſomniavit, cap. 52. pag. 82. ſed quod eſt ille ferrei coloris.

16. *Nam & ictibus.*] Totidem verbis hæc Solinus, loco citato.

17. *Siquidem illa invicta.*] Hæc Solinus ad verbum, loco cit. & Iſidorus, lib 16. Orig. cap 13.

18. *Hircino rumpitur ſanguine*] Negant hoc eſſe verum recentiores phyſici, niſi hircus antea petroſelino ac ſilere montano paſtus ſit : his herbis frangendi vim hircinum ſanguinem adipiſci : adeo ut ruta muraria ſola hirco enutrito, per dies quadraginta, prohibitoque ab omni potu, niſi ut ſub noctem pluviam decidentem lamberet, interfecti ſanguinem leniter exſiccatum, comminuendi calculi cauſa ægris propinatum eſſe, feliciſſimo eventu.

19. *Expetuntur.*] Solinus, loco cit. *Fragmenta ſcalptoribus in uſum inſigniendæ cujuſcumque modi gemmæ expetuntur.* Iſidorus, lib. 16 Orig. cap. 13. *Adamantis fragmentis ſcalptores pro gemmis inſigniendis perforandiſque utuntur.* Albertus Magnus, libro 2. de mineral. tract 2. pag. 227. *Hic autem lapis penetrat ferrum, & ceteras gemmas omnes, præter chalybem, in quo retinetur.*

20. *Adamas.*] Ita Solinus, Iſidorus, Albertus, locis cit. Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 1.

auferat. [21] Adamas & venena irrita facit, & lymphationes abigit, metuſque vanos expellit a mente: & ob id quidam eum [22] anachiten vocavere. Metrodorus Scepſius, in eadem Germania & Baſilia inſula naſci, in qua & ſuccinum, quod equidem legerim, ſolus dicit: & præfert Arabicis: quod falſum eſſe quis dubitet?

XVI. Proximum apud nos Indicis Arabiciſque margaritis pretium eſt, de quibus [1] in nono diximus volumine inter res marinas.

CAP. V. [2] Tertia auctoritas ſmaragdis perhibetur pluribus de cauſis. Nullius coloris aſpectus jucundior eſt. Nam herbas quoque virentes frondeſque avide ſpectamus: Smaragdos vero tanto libentius, quoniam nihil omnino viridius comparatum illis viret. [3] Præterea ſoli gemmarum contuitu oculos implent, nec ſatiant. Quin & ab intentione alia obſcurata, aſpectu ſmaragdi recreatur acies. [4] Scalpentibuſque gemmas non alia gratior oculorum refectio eſt: ita viridi lenitate laſſitudinem mulcent. [a] Præterea longinquo amplificantur viſu, [5] inficientes circa ſe repercuſſum aëra: [6] non Sole mutati, non umbra, non lucernis, ſemperque ſenſim radiantes, & viſum admittentes, [b] ad craſſitudinem ſui facilitate tranſlucida: [7] quod etiam in aquis nos juvat. Iidem plerumque & concavi, [8] ut viſum colligant. [9] Quapropter decreto hominum iis parcitur, ſcalpi vetitis. [10] Quanquam Scythicorum Ægyptiorumque duritia tanta eſt, ut nequeant vulnerari. [11] Quorum vero corpus extenſum eſt, eadem, qua ſpecula, ratione ſupini imagines rerum reddunt. [12] Nero Princeps gladiatorum pugnas ſpectabat ſmaragdo.

XVII. [1] Genera eorum duodecim: [2] Nobiliſſimi Scythici, ab ea gente, in qua reperiuntur, appellati. [3] Nullis major auſteritas, nec minus vitii. Et quantum ſmaragdi a gemmis diſtant, tantum Scythici a ceteris ſmaragdis. [4] Proximam laudem habent, ſicut & ſedem, Bactriani; quos in commiſſuris ſaxorum colligere dicuntur Eteſiis flantibus. Tunc enim [5] tellure internitent, quia iis ventis maxime arenæ moventur. Sed hos minores multo Scythicis eſſe tradunt. [6] Tertium locum Ægyptii habent, qui eruuntur circa Copton oppidum Thebaïdis in collibus, ex cautibus. [7] Reliqua genera in metallis ærariis

INTERPRETATIO.

a *Præterea.*] Præterea ex longo ſpatii intervallo oculos feriunt, & ampliſſimam emittunt ex ſe lucem.

b *Ad craſſitudinem.*] Ad intimam uſque ſui craſſitudinem; quoniam tranſlucida eſt, & facile viſum tranſmittit.

NOTÆ.

Omnibus æqua tamen vis eſt adducere ferrum:
Quod facit & magnes abſente potens adamante:
Nam præſens adamas magneti quod rapit, aufert.

Non habet hanc vim adamas orbi noſtro nunc cognitus.

21. *Adamas & venena.*] Solinus, & Iſidorus, locis citat. Albertus his amplius, loco cit. *Dicuntque Magi, quod lacerto ſiniſtro alligatus, valet contra hoſtes, & inſaniam, & indomitas beſtias, & feros homines, & contra jurgia & rixas, & contra venena, & incurſus phantaſmatum, & incuborum.* Marbodeus, loco cit.

Et noctis lemures, & ſomnia vana repellit,
Atra venena fugat, &c.

22. *Anachiten.*] Sic libri fere omnes editi. In Parmenſi edit. *anchiten.* Reg. 2. & Colb. 3. *quondam eunacten.* An *ἀνακοιτήν*, quod metus a lecto ſomnoque pellat? nam & *κοίτη* & *κοῖτος* lectus dicitur. Salmaſius in Solin. *ἀναγκίτην* legit, pag. 1085. quod metus ſedet: nam metum ille, ceteroſque animi affectus, quæ *πάθη* Græci vocant, *ἀνάγκας* appellari poſſe, credi cogit: Pareant, quibus ille juſſerit.

Sect. XVI. 1. *In nono diximus.*] Libro 9. ſect. 54. & ſeqq.

2. *Tertia .... ſmaragdis.*] Hæc iiſdem fere verbis Solinus, cap. 15. pag. 35. Iſidorus item, lib. 16. Orig. cap. 7. Maragdum abſque prævio ſibilo ſcribendum eſſe contendit Athenæus, lib. 3. pag. 94. quod *ἀπὸ τοῦ μαρμαίρειν*, hoc eſt, a ſplendore nomen habere volt. Noſtris, *Emeraude.*

3. *Præterea ſoli, &c.*] Solinus, ex Theophraſto, & Iſidorus, locis cit.

4. *Scalpentibuſque.*] Solinus, loc. cit. *Deinde obtutus fatigatos coloris reficiunt lenitate: nam viſus, quos alterius gemmæ fulgor retuderit, ſmaragdi recreant & exacuunt.*

5. *Inficientes.*] Eadem ambage ſermonis, Solinus, pag. 36. *Proxima ſibi inficiunt aere repercuſſo.* Iſidorus, loc. cit. *Inficiunt circa ſe viriditate repercuſſum aerem.* Albertus M. pag. 239. lib. 2. de miner. *Vicinum aerem ſua videtur tingere viriditate.*

6. *Non Sole mutati.*] Nec Sol, nec umbra, nec lucernæ, viridam eam viriditatem auferunt.

7. *Quod etiam in aquis nos juvat.*] Sic MSS. Reg. 2. Colb. 3. aliique, non, ut editi perperam, *quod etiam in aquis non fit.* Sententia eſt, in aquis etiam juvare hoc ac delectare plurimum, ſi vitrea ac pellucida perſpicuitate, ad imum uſque fundum, viſus admittant. Hinc illud de fonte pervulgatum, ut ſit

Vitreis pellucidus undis.

8. *Ut viſum colligant.*] Ut aſpectum cogant, nec radios, quos vocant viſuales, diſſipent. Dignus riſu ac ſibilo Solinus, qui cap. 15. pag. 36. hunc Plinii locum ſic interpretatur: *Cum concavi ſunt ſmaragdi, inſpectantium facies æmulantur.*

9. *Quapropter decreto.*] Solini paraphraſis: *Nec aliam ob cauſam placuit ut non ſcalperentur, ne offenſum decus imaginum lacunis corrumperetur.*

10. *Quanquam Scythicorum, &c.*] Solinus, loc. cit.

11. *Quorum vero.*] Solinus item loc. cit. & Iſidorus, lib. 16. Orig. 7. Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 54.

Optimus hic ſitus eſt, quorum ſunt corpora plana.

12. *Nero Princeps.*] Iſidorus, loc. cit. Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 54.

Omne virens ſuperat forma viridante ſmaragdus,
Cujus bis quinæ ſpecies binaque feruntur:
Præcipuus Scythicis honos eſt, & gratia major.
His uſum ſpeculis teſtatur fama Neronem,
Cum gladiatorum pugnas ſpectare libebat.

Sect. XVII. 1. *Genera eorum.*] Albertus M. lib. 2. de mineral. pag. 236. *Smaragdi, propter planities & coloris varietatem, dicunt eſſe diverſitates duodecim.* Nunc genera tantum bina noſcuntur; orientale & occidentale: ab Indis unde advehuntur.

2. *Nobiliſſimi.*] Iſidorus & Solinus, locis cit. Scythidem gemmam appellat Martianus, lib. 1. pag. 18. & 20.

3. *Nullis major auſteritas.*] Solinus, loc. cit. *Laudantur auſteri*, hoc eſt, ſaturi coloris. MSS. tamen Reg. & Colb. *Nullis major auctoritas*, ſed mendoſe: cum iidem ſect. ſeq. clare exhibeant, *tenorem illum Scythicæ auſteritatis non ſemper cuſtodiunt.*

4. *Proximam laudem.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 7. & Theophr. lib. *περὶ λίθων*, pag. 7. Ubi tamen, ut optime Dalecampius animadvertit, aliique poſt eum, nihil ille de commiſſuris ſaxorum: ſed intexi ſolum ſmaragdos calicibus gemmatis, *ὥσπερ λίθοις*: colligi eoſdem in arena Eteſiis flantibus, quia venti ii movent arenas, ac tellure detерſa internitentes ſmaragdos aperiunt.

5. *Tellure internitent.*] Solinus, loc. cit. *Inveniuntur Eteſiis flantibus: tunc enim detecto ſolo facillime internitent: nam Eteſiæ plurimum arenas movent.* Iſidorus ſimiliter, loc. cit. *Tellure detecta internicant.* Theophr. loc. cit. *τότε γὰρ ἐμφανεῖς γίνονται.*

6. *Tertium locum.*] Iſidorus, loc. cit.

7. *Reliqua genera.*] Solinus & Iſidorus, locis cit.

Digitized by Google

inveniuntur. Quapropter principatum ex iis Cyprii obtinent: doſque eorum eſt nec in colore liquido, nec diluto, verum ex humido pingui, quaque perſpiciatur, imitante tranſlucidum mare: [5] pariterque tranſlucentem colorem expellit, & aciem reficit. Ferunt in ea inſula tumulo reguli [9] Hermiæ, juxta cetarias, marmoreo leoni fuiſſe inditos oculos ex ſmaragdis, ita radiantibus etiam in gurgitem, ut territi refugerent thynni: diu mirantibus novitatem piſcatoribus, donec mutavere oculis gemmas.

XVIII. Sed & vitia demonſtrari oportet in tam proclivi errato. Sunt quidem omnium eadem. Quædam tamen nationum peculiaria, ſicut in homine. Ergo Cyprii varie glauci, magiſque ac minus in eodem ſmaragdo aliis partibus tenorem illum [1] Scythicæ auſteritatis non ſemper cuſtodiunt. Ad hoc quibuſdam intercurrit umbra, [a] ſurduſque fit colos, qui improbatur, etiam dilutior. Hinc genera diſtinguuntur. Sunt aliqui obſcuri, [2] quos vocant cæcos: alii denſi, nec e liquido tranſlucidi: quidam varia nubecula improbati. Aliud eſt hoc, quam umbra, [3] de qua diximus. Nubecula enim [b] albicantis eſt vitium, cum viridis non pertranſit aſpectus, ſed aut intus occurrit, aut excipit in fine viſum candor. Hæc coloris vitia: [4] illa corporis, capillamentum, ſal, plumbago. Ab iis Æthiopici laudantur a Copto dierum trium itinere, ut auctor eſt Juba, [5] acriter virides, ſed non facile puri aut concolores. Democritus in hoc genere ponit [6] Hermeos, & Perſicos: illos extumeſcentes: Perſicos vero non tranſlucidos, ſed jucundi tenoris, viſum implere, quem non admittant, felium pantherarumque oculis ſimiles: Namque & illos radiare, nec perſpici: eoſdem in Sole hebetari: in umbra refulgere, & longius, quam ceteros, nitere. Omnium horum etiamnum vitium, [7] quod fellis colorem, aut æris habet. In Sole dilucidi quidem ac liquidi, ſed non virides. Hæc vitia & Atticis maxime ſentiuntur, in argentariis metallis repertis, in loco qui [8] Thoricos vocatur, ſemper minus pingues, & e longinquo ſpecioſiores. Frequens & iis plumbago, [9] hoc eſt, ut in Sole plumbei videantur. Illud peculiare, quod quidam ex his ſeneſcunt, paulatim viriditate evanida, & Sole læduntur. [10] Poſt hos Medici [11] plurimum viriditatis habent, [c] interdum & e ſapphiro. Ii ſunt fluctuoſi, ac rerum imagines complexi, ut verbi gratia papaverum, aut avium, pinnarumque [12] vel capillorum, aut ſimilium. [13] Qui non omnino virides naſcuntur, vino & oleo meliores fiunt: neque eſt aliorum magnitudo amplior.

[14] Calchedonii neſcio an in totum exoleverint, poſtquam metalla æris ibi defecerunt: & ſemper tamen viles fuere, minimique. Iidem fragiles, ſed colore incerti, & virentium in caudis pavonum columbarumque collo plumis ſimiles, [d] ad inclinationem magis aut minus lucidi, venoſi quidem ſquamoſique. Peculiare erat in his vitium [15] ſarcion appellatum: hoc eſt, quædam gemmæ caro. [16] Mons juxta Calchedonem, in quo legebantur, Smaragdites vocatus eſt. Juba eſt auctor, ſmaragdum, quem [17] cholan vocant, in Arabia ædificiorum ornamentis includi, & lapidem quem alabaſtriten Ægyptii vocant. Complures vero [e] e proximo, Laconicos in Taygeto monte erui, Medicis ſimiles, & alios in Sicilia.

XIX. Inſeritur ſmaragdis & quæ vocatur tanos, e Perſis veniens gemma, ingrate vi-

INTERPRETATIO.

a *Surduſque.*] Hebeſque.
b *Albicantis.*] Smaragdi.
c *Interdum.*] Interdum & ſapphirum imitatur.
d *Ad inclinationem.*] Ut ſupini vel proni inclinantur.
e *E proximo.*] E locis Italiæ proximus, non alios propiores eſſe quam Laconicos & Siculos.

NOTÆ.

5. *Pariterque.*] Æque atque mare, colorem emittit tranſlucentem, aciemque reficit. Sic MSS. omnes. Typi interpolati: *pariterque tranſlucet & nitet, hoc eſt, colorem expellit, & aciem recipit.*

9. *Hermiæ*] De illo Suidas: Ἑρμίας ὁ ἀνὴρ, &c.

Sect. XVIII. 1. *Scythicæ auſteritatis.*] De qua dictum eſt ſup. ſect. Sic MSS. Reg. 2. Colb. 3. Fux. & alii omnes. Editi male, *auctoritatis.*

2. *Quos vocant cæcos.*] Marbodeus, lib. de lapid. pret. in præf. de gemmis:

Quæ non tranſlucent, cæcas voluere vocari.

3. *De qua diximus.*] Paulo ante, ac plane modo.

4. *Illa corporis.*] Solinus, cap. 15. pag. 36. de ſmaragdis: *Vitioſi eorum intrinſecus quaſdam ſordes habent, vel plumbo, vel capillamentis, vel etiam ſalis ſimiles*, hoc eſt, grano ſalis, ſive verrucæ, ut dictum antea. De plumbo, ſive plumbagine, ipſe mox. Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 7. hunc locum exſcribens, *lapillamentis* mendoſe, pro capillamentis poſuit.

5. *Acriter virides.*] MSS. omnes, *alacriter virides.* Reg. 2. Colb. 3. Fux. alii.

6. *Hermeos.*] Sic iidem MSS. non *Hermineos.* Ab Hermia ſupra dicto hi nomen habent.

7. *Quod fellis.*] Vide Notas & Emend. num. XI. Albertus M. lib. 2. de mineral. pag. 136. *Aliquando quoddam fel nigrum per modum virgularum permixtum habet.*

8. *Thoricos*] Libro 4. ſect. 11. *Thoricos promontorium.*

9. *Hoc eſt, ut in Sole.*] Ita melius Romana & Parmenſis editio, quam MSS. quidam, *in ſolo.*

10. *Poſt hos Medici.*] Horum meminit etiam Solinus, cap. 15. pag. 35. E Media, quæ Perſidis regio eſt, advehuntur.

11. *Plurimum viriditatis.*] MSS. omnes, *varietatis*, minus recte.

12. *Vel capillorum.*] Sic MSS. omnes. Editi, *cauliorum.*

13. *Qui non omnino.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 7. Solinus, cap. 15. pag. 36. *Mero & viridi proficiunt oleo, quamvis natura imbuantur.*

14 *Calchedonii.*] A Calchedone ſmaragdi ii nomen habent. Sic MSS. omnes, Reg. 1. Colb. 3. & alii, non, ut editi libri, *Carchedonii*, a Carchedone, hoc eſt, a Carthagine: etſi Carchedonios Marbodeus vocat, lib. de lapid. pret. cap. 54. de ſmaragdis: ſed mendoſe.

15. *Sarcion.*] Σαρκίον, *caruncula.*

16. *Mons juxta Calchedonem.*] Theophraſto, lib. περὶ λίθων, inſulſa eſt, ἐν τῷ νήσῳ τῇ ἐπάνω τῆς Καρχηδόνος, lege Καλχηδόνος.

17. *Cholan vocant.*] Ita MSS. omnes: nec tamen Arabica vox ea eſt, neque Græca.

ridis, atque intus ſordida. [1] Item chalcoſmaragdos e Cypro, turbida æreis venis. [2] Theophraſtus tradit in Ægyptiorum commentariis reperiri, regi eorum a rege Babylonio miſſum ſmaragdum munere IV. cubitorum longitudine, & trium latitudine. Et fuiſſe apud eos in Jovis delubro obeliſcum e IV. ſmaragdis, XL. cubitorum longitudine, latitudine vero in parte quatuor, in parte duorum. Se autem ſcribente, [3] eſſe in Tyro Herculis templo ſtantem pilam e ſmaragdo, [4] niſi potius pſeudoſmaragdus ſit. Nam & hoc genus reperiri, & in Cypro inventum ex dimidia parte ſmaragdum, ex dimidia iaſpidem, [5] nondum humore in totum transfigurato. Apion cognominatus Pliſtonices, paulò ante ſcriptum reliquit, eſſe etiam nunc in labyrintho Ægypti coloſſeum [6] Serapin e ſmaragdo novem cubitorum.

XX. [1] Eamdem multis naturam aut certe ſimilem habere [2] berylli videntur. India eos gignit, [3] raro alibi repertos. [4] Poliuntur omnes ſexangula figura artificum ingeniis, quoniam hebeſcunt, [5] ni color ſurdus repercuſſu angulorum excitetur. Aliter enim politi non habent fulgorem eumdem. [6] Probatiſſimi ſunt ex iis, qui viriditatem puri maris imitantur. Proximi, qui vocantur chryſoberylli, & ſunt paulo pallidiores, ſed in aureum colorem [7] exeunte fulgore. Vicinum genus huic eſt pallidius, & a quibuſdam [8] proprii generis exiſtimatur, vocaturque chryſopraſus. Quarto loco numerantur [9] hyacinthizontes. Quinto, quos [10] aëroïdes vocant. [11] Poſt eos autem cerini: ac deinde oleagini, hoc eſt, colore olei. [12] Poſtremi cryſtallis fere ſimiles. Hi capillamenta habent, ſordeſque: alioqui [a] evanidi: quæ ſunt omnium vitia. [13] Indi mire gaudent longitudine eorum, ſoloſque gemmarum eſſe prædicant, qui [14] carere auro malint: ob id perforatos elephantorum ſetis religant. [b] Aliis convenit non oportere perforari, quorum ſit abſoluta bonitas, [15] umbilicis tantum ex auro capita comprehendentibus. Ideo cylindros ex iis facere malunt, [16] quam gemmas, quoniam eſt ſumma commendatio in longitudine. Quidam & anguloſos putant ſtatim naſci, & perforatos gratiores fieri [c] medulla candoris exempta, additoque auro repercuſſa, aut omnino caſtigata, cauſa perſpicuitatis, [17] craſſitudine. Vitia, [18] præter jam dicta, eadem fere, quæ in ſmaragdis, [19] & pterygia. In noſtro orbe aliquando circa Pontum inveniri putantur. Indi & alias quidem gemmas cryſtal-

INTERPRETATIO.

a *Evanidi.*] Seneſcentes, paulatim ſplendore evaneſcentes: quæ ſunt omnium gemmarum vitia.

b *Aliis.*] Inter alias gentes convenit.

c *Medulla.*] Medulla candidiore ſic exempta.

NOTÆ.

Sect. XIX. 1. *Item Chalcoſmaragdos*, &c.] Iiſdem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap 7.

2. *Theophraſtus.*] Libro περὶ λίθων, pag. 5. & 6. quibus ſimillima ſunt Pliniana, uſque ad eum locum, *Apion cognominatus*, &c

3. *Eſſe in Tyro.*] Et hunc Tyrium ſmaragdum, templumque, viſum a ſe pariter Herodotus conteſtatur, lib. 2 Euterpe, num. 44. pag. 107.

4. *Niſi potius.*] Theophr. εἰ μὴ ἄρα ψευδὴς σμάραγδος.

5. *Nondum humore*] Humore eo ſcilicet, qui e cautibus defluens in ſmaragdum indureſcit.

6. *Serapin.*] Sic Jovem vel Solem, Naturamve per ſidus Solis largitricem frumenti Ægyptus appellavit: & Græcia, in nummo Odeſſitarum Thraciæ, a nobis olim explicato: ΘΕΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΥΡΣΑ. Κυρίου Σαράπιος. Item e Gallia Lugdunenſi & Narbonenſi ſub Juliano ethnici: qui gratulantes ſibi, quod poſtquam Religio Chriſtiana, quam oderant, ſub Conſtantino & ſucceſſoribus diu floruiſſet, demum haberent Imperatorem ſuperſtitioni ſuæ addictum, nummum inſcripſerunt, DEO SERAPIDI: hoc eſt, *Domini Exercituum Orbi* SERAPIS *Julianum Dedit Imperatorem*: ut jam in ſimili fere alio diximus, ad librum XVIII. ſect. XLVII.

Sect. XX. 1. *Eamdem multis naturam*] Hæc totidem fere verbis Solinus, cap 52. pag 82. Iſidorus, lib. 16. Orig cap 7. Marbod. lib de lapid. pret. cap. 9.

2. *Berylli.*] Græcis βεβήλλιοι. Cryſtalli ſpecies videtur.

3. *Raro alibi.*] Juxta Babylonem etiam reperiri ſcribit Dionyſ Perieg. verſ 1012.

4. *Poliuntur.*] Iſidorus & Solinus, locis cit.

5. *Ni color ſurdus.*] Solini paraphraſis, loco cit *Beryllos in ſexangulas formas Indi atterunt: ut hebetem coloris lenitatem angulorum repercuſſa excitent ad vigorem.*

6. *Probatiſſimi.*] Solinus & Iſidorus, locis cit.

7. *Exeunte fulgore*] Hoc eſt, ad aureum nitorem inclinante fulgore. Solinus, cap 52. pag 82. abſone vocem eam interpretatur: *Chryſoberylli*, inquit, *languidius micantes nube aurea circumfunduntur.* Exiſtimat chryſoberyllos in exitu, hoc eſt, in ora extima nube aurea circumcingi: quod ineptum, ac falſum Rectius Iſidorus, loc. cit. *Chryſoberyllus dictus, quod pallida ejus viriditas in aureum colorem reſplendeat.*

8. *Proprii generis.*] Peculiaria, & a beryllis diverſi. Χρυσόπρασον vocari ait Iſidorus, locis cit. *quod colore porri ſuccum referat, aureis intervenientibus guttis.* Solinus, *quod ex auro & porraceo mixtam lucem trahat.*

9. *Hyacinthizontes*] Qui hyacinthos prope referant, inquit Solinus, loc cit Epiphanius, de 12. gemmis, pag. 230. Λίθος βηρύλλιος γλαυκίζων μέν ἐστι, θαλασσίζων, ἢ ὑακινθίζων ἢ ὑδροειδὴς φαινόμενος. Beryllus gemma glauca eſt, colore maris, aut hyacinthi dilutioris.

10. *Aëroïdes.*] Ἀεροειδεῖς, colore aeri affines.

11. *Poſt eos autem cerini*] Ceræ coloris. Epiphanius, loc. cit. de beryllorum generibus: ἐν ᾗ δὲ καὶ ἄλλο κηρῷ ὅμοιον.

12. *Poſtremi cryſtallis*, &c.] Solinus, cap. 52 pag 82. *Eos vero beryllos, qui cryſtallo ſimiles, capillamentis intercurrentibus obſcurantur: hoc enim vitio illorum nomen eſt: ſtriatiſſimos lapidum plebs dederunt.* Iſidorus item, lib 16. Orig cap. 9.

13 *Indi mire*] Solini paraphraſis, loc. cit. *Indici reges hoc genus gemmas in longiſſimos cylindros amant ſingere, eoſque perforatos elephantorum ſetis ſuſpendunt, ac monilia habent: aut ex utroque capite inſerunt aureos umbilicos, ut marcentem faciem ad nitidam incendant pinguiorem: quo per induſtriam metallo hinc inde addito, fulgentiorem trahunt lucem.*

14. *Carere auro.*] Sine auro geſtari, quoniam vel ſic melius niteant.

15. *Umbilicis tantum.*] Sic MSS. omnes, non *ſtatim*, ut editi: ita ipſa quoque poſtulante loci ſententia. Sunt autem umbilici, ornamenta quævis, ſive lignea, ſive eborea, ſive aurea demum, quæ abſolutis olim voluminibus addebantur, quæ capita elenchorum, ſeu cylindrorum ornabant. Unde ducta parœmia, *Ad umbilicum ducere*, hoc eſt, abſolvere ac finire.

16. *Quam gemmas.*] Annulis ſcilicet incluſos lapides, σφραγῖδας. Nam, uti dictum eſt ſect 12. *gemmæ digitis circumferuntur.* Cylindri aptantur enſibus. Tertul. lib. 1 de cultu femin. cap. 6. *Latent in circulis ſmaragdi, & cylindros vagina ſua ſolus gladius ſub ſinu novit.*

17. *Craſſitudine.*] Quoniam aliquid de craſſitudine demitur, fieri ait idcirco magis perſpicuos Ita Reg. 2. Colb. 3. & alii. Prius, *ad craſſitudinem*, legebatur.

18. *Præter jam dicta.*] Sect. 18.

19. *Et pterygia.*] Πτερύγιον, nubeculæ inſtar unguium.

lum

lum tinguendo adulterare repererunt, ſed præcipue beryllos.

XXI. [1] Plurimum ab iis differunt [2] opali, ſmaragdis tamen cedentes. [3] India ſola & horum eſt mater. [4] Atque in pretioſiſſimarum gemmarum gloria compoſiti, maxime inenarrabilem difficultatem dederunt. [5] Eſt enim in iis carbunculi tenuior ignis, eſt amethyſti fulgens purpura, eſt ſmaragdi [6] virens mare, & cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alii ſummo fulgoris augmento, colores pigmentorum æquavere: alii ſulphuris ardentem flammam, aut etiam ignis oleo accenſi. Magnitudo nucem avellanam æquat, inſigni apud nos hiſtoria. Siquidem exſtat hodieque hujus generis gemma, propter quam [7] ab Antonio proſcriptus Nonius Senator eſt, filius Strumæ Nonii ejus, [8] quem Q. Catullus poëta in ſella curuli viſum indigne tulit: avuſque Servilii Noniani, [9] quem Conſulem vidimus: ille proſcriptus fugiens, hunc e fortunis ſuis omnibus anulum abſtulit ſecum, quem certum eſt [10] ſeſtertiûm viginti millibus æſtimatum. Sed mira Antonii feritas atque luxuria, propter gemmam proſcribentis: nec minor Nonii contumacia, proſcriptionem ſuam amantis, [11] cum etiam feræ abroſas partes corporis relinquant, propter quas ſe periclitari ſciant. Cap. VII.

XXII. Vitia opali, ſi color in florem herbæ, quæ vocatur heliotropium, exeat, aut cryſtallum, aut grandinem: [1] ſi ſal interveniat, aut ſcabritia, aut puncta oculis occurſantia: nulloſque magis India [a] ſimilitudine indiſcretos vitro adulterat. Experimentum in Sole tantum: Falſis enim contra radios [b] libratis, digito ac pollice unus atque idem tranſlucet colos [c] in ſe conſumptus. [d] Veri fulgor ſubinde variat, & plus huc illucque ſpargit, & fulgor lucis in digitos funditur. Hanc gemmam propter eximiam gratiam plérique appellavere [2] pæderota. [3] Sunt & qui privatum genus ejus faciunt, ſangenonque ab Indis vocari dicunt. Traduntur naſci & in Ægypto, & in Arabia, & viliſſimi in Ponto. Item in Galatia, ac Thaſo, & Cypro. Quippe opali gratiam habet: ſed mollius nitet, raro non ſcaber. Summa coloris [4] ex aëre & purpura conſtat: viriditas ſmaragdi deeſt. Conſtatque melior ille, cujus fulgor vini colore fuſcatur, quam qui diluitur aqua.

XXIII. Hactenus de principatu convenit, mulierum maxime Senatuſconſulto. Minus certa ſunt, de quibus & viri judicant. Singulorum enim libido ſingulis pretia facit, & præcipue regum. Claudius Cæſar ſmaragdos induebat, & ſardonychas. Primus autem Ro-

Interpretatio.

a *Similitudine.*] Tanta ſimilitudine ut vix falſos diſcernere liceat a veris.

b *Libratis.*] Verſatis.

c *In ſe.*] Nihil extra ſe lucis ejiciens, aut ſpargens.

d *Veri.*] Veri autem opali.

Notæ.

Sect. XXI. 1. *Plurimum ab iis.*] Libri hactenus editi, *Minimum, eidemque plurimum ab iis.* At voces duas priores, quæ certe ſunt ſpuriæ, nullus codex MS. ex iis quos terimus, repræſentat. Nec Fuxenſis item.

2. *Opali, ſmaragdis.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 12.

3 *India ſola.*] Iſidorus, loc cit.

4. *Atque in*] Et cum pretioſiſſimis gemmis comparati, maxime inenarrabilem dedere difficultatem, num gemmis aliis, quarum ſimilitudinem referunt, potiores eos haberi oporteret. Vide Notas & Emend. num. XII.

5. *Eſt enim in iis.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, loc. cit.

6. *Virens mare.*] Iſidorus, *virens viriditas.*

7. *Ab Antonio.*] Triumviro, a quo & proſcriptus Cicero.

8 *Quem Q. Catullus.*] Hoc ei prænomen MSS. aſſerunt: typi ſuſtulerunt. Catulli verſus ſunt iſti, Carm. 53.

Quid eſt, Catulle, quid moraris emori?
Sella in curuli Struma Nonius ſedet.

9. *Quem Conſulem vidimus*] Supremis fere Tiberii temporibus, cum C. Ceſtio Gallo, M. Servilius M. F. Rufus Nonianus geſſit Conſulatum, anno Urbis DCCLXXXVII. ex Faſtis. Hic animadverte ex deſcriptione generis Servilii Noniani, hanc fuiſſe rationem cognominum apud Romanos, ut deſinentia in *ianus* conjugem vel matrem ſignificarent. Sic enim Nonius Senator, avus Servilii Noniani fuit: En ſchema generis:

Nonius Struma,
|
Nonius Senator,
|
Nonia, conjux Servilii, qui Nonianus ex eo conjugio nominatus eſt.
|
Servilius Nonianus, Nonii Senatoris nepos.

Fuit ex hac gente Nonia Sex. Nonius, cujus eſt in Theſauro Regio, & apud Patin. in Famil. pag. 88. num. 1 nummus argenteus. In eo Antoninus Imp. clypeo inſidet, dextra tenens bacillum Imperatorium: a tergo Victoria palmam ſiniſtra tenet; dextera coronam Antonino imponit. Infra, SEX. NONI. In ambitu, PR. L. V. P. F.)(. Caput Senatus laureatum, vultu ſenili, cum litteris S. C. retro adſcriptis; & ſceptro, inſigni poteſtatis. Deinde ſiniſtro latere, SVFENAS. Integra hæc ſententia eſt: SEXtus NONIus PRætor *Ludos Votivos Plebeios Fecit: Sacris Victoriæ Fieri Edixit Narbone, Antonino Soſpite. Senatus Conſulto* Ita congruit egregie titulus cum pictura. At cave Nonianum aliquem in altero iſto numiſmate deſignari, quod ex auro eſt apud Gorlæum: in gente Conſidia: ex argento apud Patinum, pag. 80. num. 5 Hinc habet Deæ Veneris myrto cinctum caput; latere dextro, C. CONSIDI NONIANI: ſiniſtro, ad imum, SC. In altera parte, claustra ſunt affabre facta, cum Porta, qua patet iter ad Templum in colle poſitum. In ipſo colle ſcriptum eſt ERVC. quod cave ſimiliter referas ad Venerem Erycinam. Vox NONIANI admonet, neque ipſum, neque priorem proinde, C. CONSIDI nomen hic eſſe. Neque enim in genitivo caſu nomina virorum leguntur in nummis Latinis. Et quæ in I sibi deſinunt, legenda ſunt, ut exeuntia in *ius*, Sic AVRELI *Aurelius* eſt. CASSI *Caſſius*, & ſic cetera omnia. Sententia igitur integra eſt, *Capitolium Condidere Narbone Senatores, Junctis Decurionum Impenſis: Narbonenſes Optavere Nomen Impoſiti ANtonini Imperatoris.* Deinde ERVC interpretare, *Exorabilis Romanis Venus Capitolina.* Capitolium Narbonæ exſtitiſſe, ex nummis & ex hiſtoricis oſtendimus in Nummis Populorum & Urbium.

10. *Seſtertium viginti millibus.*] In MSS. Reg. 2. Colb. 3. ceteriſque, *viginti mille nummûm*, quod idem eſt Monetæ noſtratis libræ ſunt omnino bis mille.

11. *Cum etiam feræ.*] Caſtores ſignificat, de quibus lib. 8. ſect. 47

Sect. XXII 1. *Si ſal.*] Verrucæ genus, inſtar grani ſalis.

2. *Pæderota.*] Παιδέρωτα, venuſtum æque ac puerum: vel lævore puerili corpori ſimilem. Orpheus, περὶ λίθων, tit. Ὀπάλιος.

Φησὶ δὲ τοι τέρψειν ἢ ἐπιάλλιος ἱερείοισι,
Ἀγλαὸς, ἱμερόεν τέρενα χρόα παιδὸς ἔχοντα.

3. *Sunt & qui.*] Sunt qui pæderota velint eſſe gemmam proprii generis, & ab opalo diverſi.

4. *Ex aere & purpura.*] Sic Reg. 2. & Colb. 3. aliique. Editi hactenus libri, mendoſe, *ex are.* Plinius inferius, ſect. 46. *Cerunt intranſlucidam cryſtallinos viridis ſuo modo aer, ſimulque purpura*, &c.

manorum ſardonyche uſus eſt [1] prior Africanus, ut in hiſtoria tradit Demoſtratus, [2] & inde Romanis hanc gemmam fuiſſe celeberrimam. Quamobrem proximum ei dabimus locum. [3] Sardonyches olim, ut ex nomine ipſo apparet, intelligebantur candore [4] in ſarda, hoc eſt, velut carnibus ungue hominis impoſito, & utroque tranſlucido. Tales eſſe Indicas tradunt, Iſmenias, Demoſtratus, Zenothemis, Sotacus: hi quidem duo reliquas omnes, quæ non tranſlucerent, cæcas appellantes, quæ nunc nomen abſtulere. [a] Nullo ſardarum veſtigio Arabicæ ſunt: cœperuntque pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi, radice nigra, aut cæruleum imitante, [b] & ungue [5] minium, increto candido pingui, nec ſine quadam ſpe purpuræ candore in minium tranſeunte. Has Indis non habitas in honore Zenothemis ſcribit: tantæ alias magnitudinis, ut inde [c] capulos factitarent. [6] Etenim conſtat ibi torrentibus detegi. Et placuiſſe in noſtro orbe initio, quoniam ſolæ prope gemmarum ſcalptæ [d] [7] ceram non auferrent. Perſuaſimus deinde & Indis, ut ipſi quoque iis gauderent. Utiturque perforatis utique vulgus, tantum in collo. Et hoc eſt nunc Indicarum argumentum. Arabicæ excellunt candore circuli prælucido atque non gracili, [e] neque in receſſu gemmæ, aut in dejectu [8] ridente, [9] ſed in ipſis umbonibus nitente, præterea ſubſtrato nigerrimo colore. Et hoc in Indicis cereum aut corneum invenitur, etiam circuli albi: quædam in iis [10] cæleſtis arcus anhelatio eſt. Superficies vero [11] locuſtarum maris cruſtis rubentior. Jam melleæ aut fæculentæ, (hoc enim nomen eſt vitio) improbantur: [12] [f] & ſi zona alba fundat ſe, non colligat. Simili modo, ſi ex alio colore in ſe admittat aliquid enormiter. Nihil enim in ſua ſede alieno interpellari placet. Sunt & Armeniacæ, cetero probandæ, ſed pallida zona.

XXIV. [1] Exponenda eſt & onychis ipſius natura, propter nominis ſocietatem: hoc in gemmam tranſilit ex lapide Carmaniæ. [2] Sudines dicit in gemma eſſe candorem unguis humani ſimilitudine: item chryſolithi colorem, ſardæ, & iaſpidis. Zenothemis Indicam onychem plures habere varietates, igneam, nigram, corneam, cingentibus candidis venis oculi modo, intervenientibus [3] quarumdam oculis obliquis venis. [4] Sotacus & Arabicam onychem tradit: ſed eam a ceteris diſtare, quod Indica igniculos habeat, albis cingentibus zonis ſingulis, pluribuſve, aliter quam in ſardonyche Indica. [g] Illic enim momentum eſſe, hic circulum. Arabicas onychas nigras inveniri candidis zonis. Satyrus carnoſas eſſe Indicas, parte carbunculi, parte chryſolithi, & amethyſti, rotum-

INTERPRETATIO.

a *Nullo.*] Nullum veſtigium bonitatis ſardarum gemmarum referunt Arabicæ ſardonyches: ſed aliis cognoſcuntur coloribus, & quidem in una eademque gemma pluribus. Nam radix &c.

b *Et ungue.*] Et id quod ungui humano ſimile eſt, minium imitatur, velut innatum candori pingui, qui ſubeſſe intelligitur, idemque in purpuram inclinat & minium.

c *Capulos.*] Gladiorum manubria.

d *Ceram.*] In ſignando partem ceræ non teneat.

e *Neque.*] Neque cum longius gemma ſummovetur, aut eum dejicitur, arridet: ſed in ipſo umbilico, cui ſubſternitur niger color: in Indicis ſardonychibus, cereus etiam, corneuſve: qui color & albi quoque circuli aliquando eſt: quædam & in ipſis arcus cæleſtis expreſſio eſt.

f *Et ſi zona.*] Et ſi circulus candidus in vicinos colores effundat ſe, non in ſe ſiſtat.

g *Illic enim.*] In ſardonyche Indica punctis conſtat is circulus: in onyche, linea perpetua & craſſiore.

NOTÆ.

Sect. XXIII. 1. *Prior Africanus*] Scipio Africanus prior, qui bello Punico ſecundo, ut ab Italia revocaret Hannibalem, tranſportavit bellum in Africam, Pœnoſque debellavit.

2. *Et inde Romanis.*] Huc pertinet illud Martialis, lib. 2. Epigr. 28.

Ruſe, vides illum ſubſellia prima tenentem,
Cujus & hinc lucet ſardonychata manus.

Annulum enim gerebant Equites Romani, ac Senatores, cum gemma ſardonyche, eo incluſa.

3. *Sardonyches.*] Hæc totidem fere verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 8. Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 56.

Sardonychem faciunt duo nomina, ſardus, onyxque.

Græcis σαρδόνυξ, noſtris *Sardoine.*

4. *In ſarda.*] Hoc eſt, candore addito colori ſardæ gemmæ, de qua inferius, ſect. 31. Sardius autem lapis piſcem cognominem colore æmulatur. Epiphanius, de 12. gemmis, pag. 22. *Λίθος ὁ σάρδιος ὁ Βαβυλώνιος, πυρωπὸς καὶ αἱματοειδής, ἔοικε δὲ τῷ εἴδει τῷ ταριχευθέντι σαρδίῳ τῷ ἰχθύι τῷ ταριχευμένῳ. διὸ καὶ σάρδιος λέγεται, ἀπὸ τοῦ εἴδους λαβὼν τὸ ἐπώνυμον.* Hoc eſt, Petavio noſtro interprete: *Sardius Babylonius, forma eſt ignea, & qui ſanguinis colorem referat, ſardo piſci ſale condito & inveterato ſimilis: qua de cauſa etiam Sardius dicitur, a forma* ſeu colore *nomine deſumpto.* De ſarda piſce, lib. 32. ſect. 53.

5. *Minium increturn,* &c.] Vide Notas & Emendationes, num. XIII.

6. *Etenim conſtat.*] Iſidorus, loc. cit. de ſardonyche: *Reperitur autem apud Indos & Arabes detecta torrentibus.*

7. *Ceram non auferrent.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 8. de ſardonyche: *Hæc ſola*, inquit, *in ſignando nihil cera evellit.* Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 56.

Hic ſolus lapidum ceram convellere neſcit.

8. *Ridente.*] In MSS. *rime ridente.* Libri vulgati, *renidente.*

9. *Sed in ipſis umbonibus.*] Paraphraſis Solini, cap. 33. pag. 63. de Sardonyche: *Medietas circumitur limite candicante .... reliqua nigro finiuntur.*

10. *Cæleſtis arcus anhelatio.*] Adumbratio, inchoatio: atque illa coloris unius in alterum inclinatio: & in tranſitu quidam labor & anhelatio. Sic MSS. omnes, & typi.

11. *Locuſtarum maris.*] De his lib. 32. ſect. 53. Hoc multo brevius Solinus, cap. 33. pag. 63. prætermiſſa locuſtarum commemoratione: *Superficies ejus probatur, ſi meracius rubeat: arguitur, ſi fuerit fæculentior.*

12. *Et ſi zona alba.*] Hoc eſt, circulus ille prælucidus ſupra dictus, atque non gracilis. Solini paraphraſis, loc. cit. *Optima eſt, ſi nec colorem ſuum ſpargat in proximum, nec ipſa ex altero mutuetur.*

Sect. XXIV. 1. *Exponenda eſt & onychis.*] Differt onyx gemma ab onyche marmore, & vaſe, de quo diximus libro ſuperiore ſect. 12. Nunc *Camea* vocatur, teſte Kirchero, lib. 8. mundi ſubterr. pag. 81.

2. *Sudines dicit.*] Et Iſidorus lib. 16. Oryg. cap. 8. *Onyx appellata, quia habet in ſe permixtum candorem in ſimilitudinem unguis humanæ. Græci enim unguem ὄνυχα dicunt.*

3. *Quarumdam.*] Gemmarum onychum.

4. *Sotacus.*] Iſidorus quoque, loc. cit. de onyche: *Hanc India & Arabia gignit: diſtant autem invicem. Nam Indica igniculos habet albis cingentibus zonis: Arabica autem nigra eſt cum candidis zonis.*

que id genus [a] abdicat. Veram autem onychem plurimas variaſque cum lacteis zonis habere venas, [b] omnium in tranſitu colore inenarrabili, & in unum redeunte concentum, ſuavitate grata. [5] Nec ſardæ natura differenda eſt, [6] dividuæ ex eodem nomine: obiterque ardentium gemmarum indicanda.

CAP. VII.

XXV. Principatum habent [1] carbunculi, a ſimilitudine ignium appellati, cum ipſi non ſentiant ignes, ob id a quibuſdam [2] acauſti vocati. Horum genera, Indici, & Garamantici, quos & [3] Carchedonios vocant, propter opulentiam Carthaginis magnæ. Adjiciunt Æthiopicos & Alabandicos, [4] in Orthoſia eaute naſcentes, ſed qui perficiantur Alabandis. Præterea in omni genere maſculi appellati acrius, at feminæ languidius refulgentes. In maſculis quoque obſervant [5] liquidioris alios flammæ, nigrioris alios, & quoſdam [c] ex alio lucidos, ac magis ceteris in Sole flagrantes. Optimos vero [6] amethyſtizontas, hoc eſt, quorum extremus igniculus in amethyſti violam exeat: proximos illis, quos vocant [7] ſititas, innato fulgore radiantes. Inveniri autem ubicumque, maxime Solis repercuſſu. Satyrus Indicos non eſſe claros dicit, ac plerumque ſordidos ac ſemper [8] fulgoris horridi: Æthiopicos pingues, lucemque non emittentes, aut fundentes, [d] ſed convoluto igne flagrare. Calliſtratus fulgorem carbunculi debere candidum eſſe [e] poſiti, extremo viſu nubilantem: ſi attollatur, exardeſcentem: ob id a pleriſque hunc carbunculum candidum vocari. Qui languidius ac lividius ex Indicis lucent, [9] lithizontas appellari. Carchedonios multo minores eſſe: Indicos etiam [10] in ſextarii unius menſuram cavari. Archelaus, Carchedonios nigrioris aſpectus eſſe, ſed igne, vel Sole, [f] inclinatione acrius, quam ceteros, excitari. Eoſdem [g] umbrante tecto purpureos videri, ſub cælo flammeos, contra radios Solis & ſcintillare: ceras ſignantibus his liqueſcere, quamvis in opaco. Multi Indicos Carchedoniis candidiores eſſe, & e diverſo inclinatione hebetari ſcripſere: etiamnum in Carchedoniis maribus [11] ſtellas intus ardere, feminas fulgorem univerſum fundere extra ſe. Alabandicos ceteris nigriores eſſe ſcabroſque. Naſcuntur & in Thracia coloris ejuſdem, ignem minime ſentientes. [12] Theophraſtus auctor eſt, & in Orchomeno Arcadiæ inveniri, & in Chio. [13] Illos nigriores, e quibus & ſpecula fieri. [14] Eſſe & Trœzenios varios intervenientibus maculis albis: [15] item Corinthios, & pallidiores, & candidos. [16] Bocchus & in Oliſiponenſi erui ſcripſit, magno labore, [17] ob argillam [18] Sole aduſtis ſaltibus.

XXVI. Nec eſt aliud difficilius, quam diſcernere hæc genera: tanta eſt in eis occaſio artis, [h] ſubditis per quæ tranſlucere cogantur. Aïunt ab Æthiopibus hebetiores in aceto maceratos quatuordecim diebus niteſcere, totidem menſibus durante fulgore. Adulterantur vitro ſimillime: [1] ſed cote deprehenduntur, ſicut aliæ gemmæ factitiæ: mollior enim

INTERPRETATIO.

a *Abdicat.*] Improbat.
b *Omnium.*] In tranſitu a quovis colore ad alterum fit color inexplicabilis, ex utriuſque confinio conflatus.
c *Ex alio.*] Aliena Solis luce.
d *Sed convoluto.*] Collecto in ſe igne, nec ſparſo.
e *Poſiti.*] Humi dejecti ac reſidentis, extremo ambitu nubium quamdam ſpeciem referat.
f *Et inclinatione.*] Cum leviter inclinantur.
g *Umbrante.*] Sub tecto, & in umbra.
h *Subditis.*] Subditis bracteis coloratis.

NOTÆ.

5. *Nec ſardæ natura differenda.*] Prius tamen ardentes gemmæ indicabuntur: poſt de ſarda dicetur ſect. 31.

6. *Dividuæ ex eodem nomine.*] Quæ cum ſardonyche dividuum ſive dimidium nomen communicat: nam ſarda ea appellatur.

Sect. XXV. 1. *Carbunculi.*] Hodie rubinos vocamus, *des Rubis.* Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 10.

Ardentes gemmas ſuperas carbunculus omnes:
Nam velut ignitus radios jacit undique carbo,
Nominis unde ſui cauſam traxiſſe videtur.

Epiphan. de 12. gemmis, pag. 227. Λίθος ἄνθραξ, &c.

2. *Acauſti vocati.*] Ἄκαυστοι, inuſti, uſtionem non experti. Vide Notas & Emend. num. XIV.

3. *Carchedonios.*] A Carthagine, quæ Græcis Καρχηδὼν, unde advehitur, teſte Theophraſto, lib. περὶ λίθων, pag. 4. ἄγεται ἐκ Καρχηδόνος. Vide inferius ſect. 30. Epiphanius, loc. cit. Γίνεται δὲ ἐν Καρχηδόνι τῆς Λιβύης, ἥ τις Ἀφρικὴ καλεῖται. Petronius, in Satyr. pag. 207. *Quo Carchedonios optas ignes lapideos?*

4. *In Orthoſia caute.*] Juxta urbem cognominem, de qua lib. 5. ſect. 29.

5. *Liquidioris.*] Dilutioris. Sic lib. 3. ſect. 14. pag. 349. *Strongyle a Lipara liquidiore flamma tantum differt.*

6. *Amethyſtizontas.*] Ἀμεθυστίζοντας. Hæc totidem ſyllabis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 9. At MSS. non *in amethyſti violam*, ſed *in amethyſtum* duntaxat legunt.

7. *Sititas, innato fulgore.*] Σιτίτας, quaſi ſaginatos, ob colorem ſaturum, eumdemque innatum: qua dote ab ſuperioribus diſcrepant, qui dicuntur ex alio lucidi. MSS. omnes, *ſititas pinnato?* editi, *ſyrtitas*, exhibent: ſed mendoſe, ut arbitramur. Nam quid eſt tandem pinnatus fulgor? Et vox *Syrtitas* habere hic locum nequit. Salmaſius, aliquanto, ut quidem videtur, confidentius, in Solin. pag. 380. *Autitas, innato fulgore*: perinde quaſi αὐτίτας ἄνθρακας uſurpaverit Græcia aliquando, ut innato fulgore, non acceſſito radiantem carbunculum ſignificaret.

8. *Fulgoris horridi.*] Sic MSS. omnes: non *retorridi.*

9. *Lithizontas.*] Λιθίζοντας, lapidis qualitatem potius quam gemmæ referentes.

10. *In ſextarii unius.*] Pariſini dicunt, *trois demi-ſeptiers.* Vide quæ diximus lib. 14. ſect. 6.

11. *Stellas intus ardere.*] Veluti ſcintillantes intus ſtellas apparere.

12. *Theophraſtus.*] Libro περὶ λίθων, pag. 7. ubi hæc totidem verbis extans.

13. *Illos nigriores.*] Orchomenios. Theophr. loc. cit. Ἔστι δ' οὗτος μελάντερος τοῦ Χίου, κάτοπτρα δὲ ἐξ αὐτοῦ ποιοῦσι.

14. *Eſſe & Trœzenios.*] Theophr. loc. cit.

15. *Item Corinthios.*] Theophr. Ποικίλος δὲ καὶ ὁ Κορίνθιος, &c.

16. *Bocchus & in Oliſiponenſi erui.*] Sic MSS. omnes. Editi hactenus libri, *Maſſilia quoque importari Bocchus, & Oliſipone ſcripſit.* De Maſſilia Theophraſtus quoque conficetur, lib. περὶ λίθων, pag. 4. ſed Pliniani codices ſilent.

17. *Ob argillam.*] Qua obvolutæ hæ gemmæ vix deteguntur.

18. *Sole aduſtis ſaltibus.*] Lectio hæc librorum viſa ſincerior, quam manu ſcriptorum, *ob argillam ſoli aduſtis ſaltibus*, ſic enim Reg. 2. Colb. 3. & alii: vel quod Salmaſius ſuggerit in Solin. pag. 277. *ob argillam ſoli aduſti ſolibus.*

Sect. XXVI. 1. *Sed cote deprehenduntur.*] Mola, ad quam gemmæ poliuntur, quæ e cote fit.

materia, & fragilis: [2] & centroſa ſcobe deprehenduntur, & pondere, quod minus eſt vitreis: aliquando & puſtulis argenti modo relucentibus.

XXVII. [1] Eſt & anthracitis appellata in Theſprotia foſſilis, carbonibus ſimilis. Falſum arbitror, quod & in Liguria naſci tradiderunt, niſi forte tunc naſcebantur. [2] Eſſe in iis & præcinctæ candida vena traduntur: harum igneus color, ut ſuperiorum, eſt: peculiare quidem, quod jactatæ in ignem velut intermortuæ extinguuntur, contra aquis perfuſæ exardeſcunt.

XXVIII. Cognata eſt huic ſandareſus, quam aliqui Garamantiten vocant: [1] naſcitur in India, loco ejuſdem nominis. Gignitur & in Arabia ad meridiem verſa. Commendatio ſumma, quod velut in tranſlucido [2] [b] ignis obtentus, celanteſque ſe transfulgent aureæ guttæ, ſemper in corpore, numquam in cute. Accedit religio narrata, a ſiderum cognatione, ab inſpectoribus, quoniam fere ſtellarum Hyadum & numero & diſpoſitione ſtellantur, ob id Chaldæis in cærimoniis habitæ. [3] Et hic mares auſteritas diſtinguit, quodam vigore appoſita tingens. Indicæ quidem etiam hebetare viſus dicuntur. Blandior feminis flamma: alliciens magis, quam accendens. Sunt qui præferant Arabicas Indicis, fumidoque chryſolitho illas ſimiles dicant. Iſmenias vero negat poliri ſandareſon, propter teneritatem: & ob id in magno errore ſunt, qui ſandaricas vocent. Inter omnes conſtat, quantum numero ſtellarum accedat, tantum & pretio accedere. Affert errorem aliquando ſimilitudo nominis, ſandaſel, [4] quod Nicander ſandareſeon vocat, alii ſandareſon. Quidam vero hanc ſandaſtron, [5] illam ſandareſum, [6] in India naſcentem illam quoque, & loci nomen cuſtodientem: mali colore, aut olei viridis, omnibus improbatam.

XXIX. [1] Ex eodem genere ardentium, lychnis appellata a lucernarum accenſu, [2] tamen præcipuæ gratiæ. Naſcitur circa Orthoſiam, totaque Caria, ac vicinis locis: ſed probatiſſima [3] in Indis, [4] quam quidam remiſſiorem carbunculum eſſe dixerunt. Secunda bonitate ſimilis eſt, Ionia appellata [5] a prælatis floribus. [6] Et inter has invenio differentiam: unam quæ purpurâ radiat: alteram quæ cocco: a Sole excalfactas, aut digitorum attritu, paleas, [7] & chartarum folia ad ſe rapere.

XXX. [1] Hoc idem & Carchedonius facere dicitur, quanquam multo vilior prædictis. Naſcitur apud Naſamonas in montibus, ut incolæ putant, imbre divino. Invenitur ad repercuſſum Lunæ, maxime plenæ. Carthaginem quondam deportabatur. Archelaus & in Ægypto circa Thebas naſci tradit, fragiles, venoſas, morientibus carbonibus ſimiles. Potoria vaſa & ex hoc lapide, & ex lychnite factitata invenio. [2] Omnia autem hæc genera ſcalpturæ contumaciter reſiſtunt, partemque ceræ in ſigno tenent.

XXXI. [1] E diverſo ad hoc ſarda utiliſſima, quæ nomen cum ſardonyche communicavit. Ipſa gemma vulgaris, & primum [2] Sardibus reperta, ſed laudatiſſima circa Babylo-

INTERPRETATIO.

b *Ignis.*] Ignis intus conditus, ac veluti abſcondentes ſeſe aureæ guttæ.

NOTÆ.

2. *Et centroſa ſcobe.*] Scobe exſiliente, quoniam in gemmis illis adulterinis centrum intervenit, quod eſſe duritiem quamdam ac veluti callum nodumve, alibi diximus.

Sect. XXVII. 1. *Eſt & anthracitis.*] Ἀνθρακῖτις, quod carbonum ardentium ſpeciem referat.

2. *Eſſe in iis*, &c.] Hæc deinceps totidem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 3.

Sect. XXVIII. 1. *Naſcitur in India.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 13. *Sandareſus* (ſic enim legi neceſſe eſt, tum ex hoc loco, tum ex indice: non *ſandaſirus*:) *naſcitur in India, loco ejuſdem nominis.*

2. *Ignis obtentus.*] Sic MSS. omnes, quos inſpeximus. Prius legebatur, *velut in tranſlucido ſtellantes intus fulgent aureæ guttæ.* Iſidorus, loc. cit. *Quod veluti intro lucido igne intus fulgent aureæ guttæ. Conſtat autem inter omnes, quantum numerus ſtellarum accedit, tanto & pretium accedere.*

3. *Et hoc.*] Ut in carbunculis, ſect. 25.

4. *Quod Nicander.*] Sic MSS. omnes, & hoc loco, & in indice. Typi omnes perperam, *Nicanor.*

5. *Illam ſandareſum.*] De qua dictum eſt initio hujus ſect.

6. *In India .... illam quoque.*] De qua plane modo Nicander.

Sect. XXIX. 1. *Ex eodem genere.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 13. *Lychnis ex eodem genere ardentium eſt appellata, a lucernarum flagrantia.*

2. *Tamen præcipuæ gratiæ.*] Sic Reg. 2. Sic paulo antea, ſect. 21. *ſmaragdus tamen cedentes.* In Colb. 3. *tum præcipuæ gratiæ*: quaſi cum lucernæ accenduntur, tum gemmæ illius vigorem excitari ſignificet. Quæ mens Iſidori certe non fuit, cujus verba proxime retulimus: at fuit Solini, cap. 52. pag. 82. *Lychniten præinde fert India, cujus lucis vigorem ardor excitat lucernarum, qua ex cauſa lychniten Græci vocaverunt.*

3. *In Indis.*] Iſidorus, loc. cit. Plutarchus, lib. de fluviis, pag. 1149. juxta Hydaſpen amnem reperiri aſſeverat: Γεννᾶται δ' ἐν αὐτῷ λίθος λυχνὶς καλούμενος· ἐλαιώδης δὲ ἐν τῇ χροιᾷ, καὶ ζεστὸς πάνυ.

4. *Quam quidam.*] Iſidorus loc. cit. Remiſſior carbunculus a noſtris appellatur, *Rubis balais.*

5. *A prælatis floribus.*] A præcipuis floribus, nempe viola, cujus colorem refert. Ἴον Græcis viola eſt. Ἰωνιὰ, locus violis conſitus.

6. *Et inter has.*] Sic MSS. omnes, non *& alias invenio*, ut editi. Habet hæc quoque Iſidorus, loc. cit. Solinus, cap. 52. pag. 82. *Duplex ei facies: aut enim purpurea emicat claritate, aut meracius ſuffunditur cocci rubore. At ſi excanduit radiis Solis incita, vel ad calorem digitorum attritu excitata eſt, aut palearum caſſa, aut chartarum fila ad ſe rapit*, &c.

7. *Et chartarum folia.*] Sic MSS. Reg. 2. Colb. 3. Fuxen. & alii. Tamen editi hactenus libri, & Iſidorus, ac Solinus, *fila.*

Sect. XXX. 1. *Hoc idem & Carchedonius.*] Superius jam obiter indicatus, ſect. 25. *Garamantici carbunculi, quos & Carchedonios vocant, propter opulentiam Carthaginis magnæ*, quo ſcilicet deportabantur, ut mox ipſe Plinius ſubjicit. Nunc vocant *Calcedoine.* Iſidorus hæc iiſdem verbis, lib. 16. Orig. cap. 13. *Carchedonius, hoc quod & lychnites facere dicitur, quanquam multum vilior prædictis. Naſcitur apud Naſamonas*, &c.

2. *Omnia autem hæc.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 13.

Sect. XXXI. 1. *E diverſo ad hoc.*] Ad ſignum ſcilicet; quod ceram in ſignando ſarda non retineat. Ita MSS. Editi, *ad hæc*, hoc eſt, ad utrumque, ad ſcalpturam, & ad ſignum: quoniam nec ſit ἀγλυπτος, nec ceram in ſigno auferat. Sardam noſtrates vocant, *Cornaline.*

2. *Sardibus.*] In Lydia. Nunc in Sardinia probæ notæ rej

niam, [3] cum lapicidinæ quædam aperirentur, hærens in ſaxo cordis modo. Hoc metallum apud Perſas defeciſſe traditur. Sed inveniuntur compluribus aliis locis, ſicut [4] in Paro, & Aſſo. In India trium generum: rubrum, [5] & quod dionum vocant a magnitudine: tertium quod [6] argenteis bracteis ſublinitur. Indicæ perlucent: craſſiores ſunt Arabicæ. Inveniuntur & circa Leucada Epiri, & circa Ægyptum, quæ bractea aurea ſublinuntur. Et in his autem mares excitatius fulgent: feminæ [7] pigriores ſunt, & craſſius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos uſu frequentior. Hac certe [8] apud Menandrum & Philemonem fabulæ ſuperbiunt. Nec ulla eſt tranſlucentium, quæ tardius ſuffuſo humore hebetetur, oleoque magis, quam alio liquore. Damnantur ex iis melleæ, & validius [9] teſtaceæ.

XXXII. [1] Egregia etiamnunc topazio gloria eſt, ſuo virenti genere, & cum reperta eſt, prælatæ omnibus. Id accidit in Arabiæ inſula, [2] quæ Cytis vocatur: in qua Trogodytæ prædones, diutius fame & [3] tempeſtate preſſi, cum herbas radiceſque effoderent, eruerunt topazion. Hæc Archelai ſententia eſt. Juba [4] Topazon inſulam, in Rubro mari a continente [5] diei navigatione abeſſe tradit, nebuloſam, & ideo quæſitam ſæpe navigantibus, ex ea cauſa nomen accepiſſe. [6] Topazin enim Trogodytarum lingua ſignificationem habere quærendi. Ex hac primum importatam Berenicæ reginæ, quæ fuit mater [7] ſequentis Ptolemæi, a Philemone præfecto regis, ac mire placuiſſe: & inde factam ſtatuam Arſinoæ Ptolemæi [8] Philadelphi uxori, quatuor cubitorum, ſacratam in delubro, quod aureum cognominabatur. Recentiſſimi auctores & circa Thebaïdis Alabaſtrum oppidum naſci dicunt: & duo ejus genera faciunt, [9] praſoïdem atque chryſopteron, ſimilem chryſopraſo. Ejus enim tota ſimilitudo ad porri ſuccum dirigitur. Eſt autem ampliſſima gemmarum. Eadem ſola nobilium limam ſentit: ceteræ [10] Naxio & cotibus poliuntur. Hæc & uſu atteritur. CAP. VIII.

XXXIII. Comitatur eam ſimilitudine propior, quam auctoritate, [1] callaïs, e viridi pallens. Naſcitur [2] poſt averſa Indiæ, apud incolas Caucaſi montis Phycaros, [3] apud Sacas & Dahas, amplitudine conſpicua, ſed fiſtuloſa ac ſordium plena. Sincerior multo præſtantiorque [4] in Carmania. Utrobique autem in rupibus inviis & gelidis, oculi figura extuberans; leviterque adhærens, nec ut agnata petris, ſed ut appoſita. Quamobrem ſcandere ad eam pigritia pedum equeſtres populos tædet, ſimul & periculum terret. Ergo fundis e longinquo inceſſunt, & cum toto muſco excutiunt. Hoc vectigal, hoc eſt geſtamen in cervice ac digitis gratiſſimum. Hic cenſus, hæc gloria a pueritia dejectorum numerum prædicantium, in quo varia fortuna. Quidam ictu primo cepere præclaras, multi inſectando nullas. Et venatus quidem callaïdis talis. Sectura formantur, alias fragiles.

Interpretatio.

2 *Poſt averſa.*] Poſt ultimam Indiam.

Notæ.

periri Kircherus noſter affirmat, lib. 8. Mundi ſubterr. pag. 81.

3. *Cum lapicidinæ.*] Theophr lib. περὶ λίθων, pag. 7. *Εὑρίσκεται δὲ καὶ τι σμάραγδον διαφανὲς τῶν μετάλλων.*

4. *In Paro & Aſſo.*] Hoc a Gelenio eſt. MSS. omnes, *In Ephiro.* An *in Epiro?* Mox certe ſequitur, *Inveniuntur & circa Leucada Epiri.*

5. *Et quod dionum vocant, a magnitudine.*] Secuti fidem eorumdem codicum MSS. neglexirmus typos, qui præ ſe ferunt, *Et quod demum vocant a pinguedine.* Δίονον vel barbara Indorum lingua dictum putamus: vel, ſi Græca, quaſi δὶς ὤνιον, quod duplicato pretio ob magnitudinem comparari poſſit. Δίσπρον Salmaſius dum reponit, in Solin. pag. 183 ut omittam cetera, MSS. codicum conſenſum nauci facit.

6. *Argenteis bracteis.*] Subditis nimirum, ut tranſlucere vel ſic cogantur.

7. *Pigriores.*] Ita MSS. non *pinguiores.* Sic ipſe ſect. 25. de carbunculis: *Maſculi acrius, feminæ languidius refulgentes.*

8. *Apud Menandrum*] Ex Menandri comœdia, quæ Πωδίον inſcribitur, (an Παιδίον potius?) apud Athen. lib. 3. pag. 94. recitatur hic verſiculus:

Μαργαρίτην εἶναι πρὸς ἰδεῖν καὶ σμάραγδον.

9 *Teſtaceæ.*] Quæ teſtam colore referunt.

Sect. XXXII. 1. *Egregia .... topazio.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 7. Chryſolithorum generis eſſe nunc a peritis exiſtimatur.

2. *Quæ Cytis.*] De ea, lib. 6. ſect. 34. In MSS. *quæ Trogodytis vocatur, in qua prædones &c.* mendoſe.

3. *Tempeſtate preſſi.*] MSS. omnes, *feſſi*: & Iſidorus ſimiliter, loc. cit.

4. *Topazon inſulam.*] Libro 6. ſect. 24.

5. *Diei navigatione.*] Sic MSS. omnes fere, Reg. Colb. Tolt. At Chiffl. CC *ſtadiis*, horum verborum vice legit. Libri omnes editi, *ſtadiis* CCC. hoc eſt, XXXVII. M. D paſſ.

6. *Topazin.*] Iſidorus loco citato, hæc totidem verbis: *Nam τοπάζειν Trogodytarum lingua ſignificationem habet quærendi.*

7. *Sequentis Ptolemæi.*] Hoc eſt, ſecundi, ſive Philadelphi: eademque uxor Ptolemæi Lagi, qui princeps poſt Alexandri obitum Ægypto potitus eſt. Sic Africanum ſequentem ſæpe Plinius, hoc eſt, poſteriorem vocat. De ejuſdem Berenices adamante Juvenalis, Satyra 6. verſ. 155.

Murrhina deinde adamas notiſſimus, & Berenices
In digito factus pretioſior: hunc dedit olim
Barbarus inceſtæ: dedit hunc Agrippa ſorori,
Obſervant ubi feſta mero pede ſabbata reges,
Et vetus indulget ſenibus clementia porcis.

8. *Philadelphi uxori.*] Pariter & ſorori.

9. *Praſoïdem.*] Πρασοειδῆ, colore porraceo: & Χρυσόπτερον, vel uti exhibent MSS. omnes, χλωρόπτερον, a pallore videlicet, qui vergat in colorem aureum. Denique χρυσόπρασον, a colore porri viridi, aureoque mixto.

10. *Naxio.*] Naxo e Creta advectas cotes, Naxium appellabant. Plinius, lib 36 ſect. 10. *Signis e marmore poliendis, gemmiſque etiam ſcalpendis, atque limandis, Naxium diu placuit ante alia: ita vocantur cotes in Cypro inſula genitæ.* Nunc igitur ad gemmas limandas, & cotes Naxias, & alias inferioris notæ advocat.

Sect. XXXIII. 1. *Callaïs.*] Turcheſiam hanc eſſe falſo quidam autumant, *la Turquoiſe*: cum an veteribus cognita omnino Turqueſia fuerit, haud ſane ſatis ſit exploratum: E Samarcanda Tartariæ citerioris provincia ad nos advehitur. Callais vero ab Iſidoro Callaica appellatur, libro 16. Orig. cap. 7. & a Solino ſimiliter, cap. 20 pag. 41.

2. *Apud Sacas & Dahas*] De his egimus libro 6. Vide Notas & Emend. num. XV.

3. *In Carmania.*] Vide Notas & Emend. num. XVI.

Optimus color [a] ſmaragdi: ut tamen apparet, [4] ex alieno eſt quod placeant. Incluſæ decorantur auro, aurumque nullæ magis decent. Quæ ſunt earum pulcriores, oleo, unguento, & mero colorem deperdunt. Viliores conſtantius [b] repræſentant: [c] neque eſt imitabilior alia mendacio vitri. [5] Sunt qui in Arabia inveniri eas dicant in nidis avium, quas melaneoryphos vocant.

XXXIV. Viridantium & alia plura ſunt genera. [1] Vilioris eſt turbæ praſius: cujus alterum genus ſanguineis punctis abhorret: tertium eſt virgulis tribus diſtinctum candidis. [2] Præfertur his chryſopraſius, porri ſuccum & ipſa referens, ſed hæc paulum declinans a topazio in aurum. Huic & amplitudo ea eſt, ut cymbia etiam ex ea fiant: cylindri quidem celerrime.

XXXV. India & has generat, [1] & Nilion, fulgore hebeti ac brevi, & cum intueare, fallaci. Sudines dicit & in Syvero Atticæ flumine naſci. Eſt autem color fumidæ topazii, aut aliquando melleæ. Juba in Æthiopia gigni tradit, in litoribus amnis, quem Nilum vocamus, & inde nomen trahere.

XXXVI. [1] Non tranſlucet molochites, ſpiſſius virens, & craſſius quam ſmaragdus, a colore malvæ nomine accepto, reddendis laudata ſignis, [2] & infantium cuſtodia quadam, innato contra pericula ipſorum medicamine. Naſcitur in Arabia.

XXXVII. Viret, & ſæpe tranſlucet iaſpis, etiam ſi victa a multis, antiquitatis tamen gloriam retinens. Plurimæ ferunt eam gentes: [1] ſmaragdo ſimilem Indi: Cypros duram [2] glaucoque pingui: Perſæ aëri ſimilem: ob id vocatur [3] aërizuſa. Talis & Caſpia eſt: cærulea, circa Thermodoontem amnem: in Phrygia, purpurea: in Cappadocia, ex purpura cærulea, atque non refulgens. Amiſos Indicæ ſimilem mittit, Calchedon turbidam. Sed minus refert nationes, quam bonitates, diſtinguere. Optima ergo, quæ purpuræ quidquam habet: ſecunda, quæ roſæ: tertia, quæ ſmaragdi. Singulis autem Græci [4] nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos vocatur [5] Borea, cælo autumnali matutino ſimilis: & hæc erit illa, quæ vocatur aërizuſa. Similis eſt & ſardæ, [d] imitata & violas. Non minus multæ ſpecies reliquæ, ſed omnes in vitio cæruleæ, aut cryſtallo ſimiles, [6] aut myxis. [7] Item terebinthizuſa, improprio (ut arbitror) cognomine, velut e multis ejuſdem generis compoſita gemmis. Quamobrem præſtantiores [e] [8] funda clauduntur patentes, nec præterquam margines auro amplectente. Vitium eſt & brevis in iis nitor, & longe ſplendens, & ſal, [9] & omnia quæ in ceteris. Et vitro adulterantur: [f] quod manifeſtum fit, cum extra fulgorem ſpargunt, atque non in ſe continent. [g] Nec diverſæ, quas ſphragidas vocant, publico gemmarum dominio iis tantum dato, quoniam optime ſignent.
* Cap. IX. * Totus vero Oriens [10] pro amuletis traditur geſtare eam, quæ ex iis ſma-

Interpretatio.

a *Smaragdi.*] Qualis in ſmaragdo cernitur.
b *Repræſentant.*] Servant colorem.
c *Neque eſt.*] Neque eſt alia gemma, quam melius vitrum mentita ſimilitudine imitetur.
d *Imitata.*] Eſt & quæ violas imitatur.
e *Funda.*] Anuli umbilico cinguntur ita, ut omnino emineant, ſolos margines amplectente aureo circulo.
f *Quod.*] Quod vitium.
g *Nec diverſa*] Nec ſunt diverſæ ab iaſpide gemmæ eæ, quas σφραγῖδας vocant, hoc eſt, ſignatorias.

Notæ.

4. *Ex alieno*] Ex acceſſito nitore: nempe ex auro quo incluſæ decorantur.

5 *Sunt qui in Arabia.*] Solinus, cap 20 pag 41.

Sect. XXXIV. 1 *Vilioris eſt turbæ praſius. &c.*] A colore nomen habet: Eſt enim πράσιος Græce viridis. Æruginei coloris, πράσον τῷ χρόᾳ a Theophr. dicitur, lib. περὶ λίθων, pag. 8. Iſidorus, lib. 16. Orig cap 7. *Praſius pro viridante colore dictus, ſed vilis. Cujus alterum genus ſanguineis punctis abhorret:* (Sic & Pliniani codices: forte *abhorret:*) *Tertium diſtinctum virgulis tribus candidis.* Sic & Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 52

2. *Præfertur his chryſopraſius*] Mixto colore auri cum viridi. A noſtris appellatur, *Prême-d'émeraude.*

Sect. XXXV. 1. *Et Nilion.*] Dictam ab amne Nilo.

Sect. XXXVI. 1. *Non tranſlucet molochites.*] Hæc Iſidorus plane ad verbum, lib. 16 Orig. cap. 7. Μολόχη, vel μαλάχη malvam ſonat. Hinc Molochinus color apud Nonium, cap. 16. num. 5. Et molochinarii, apud Plautum, ut diximus lib 21. ſect. 52. nota 7. Vide Notas & Emendat. num. XVII

2 *Et infantium.*] Solinus, cap. 33. pag. 63. & Marbod. lib. de lapid. pret. cap 44.

Sect. XXXVII. 1. *Smaragdo.*] Ἴασπις σμαραγδίζων. Dioſcoridi, lib. 5. cap. 160

2 *Glaucoque pingui.*] Saturi coloris.

3. *Aerizuſa.*] Ἀερίζουσα. Hanc eſſe quam Turcheſiam noſtri vocent, Salmaſius exiſtimat, in Solin pag. 202. ſecutus Agricolam. Dioſcoridi, loc. cit. eſt ἴασπις ἀερίζων.

4 *Nomina ex argumento.*] Nempe πορφυρίζοντας ἰάσπιδας, ῥοδίζοντας, σμαραγδίζοντας.

5. *Borea.*] Βόρειος ſeptemtrionalem ſonat.

6. *Aut myxis.*] De myxis egimus lib. 15. ſect. 12 & 13. Fruſtra ſunt qui *mucis* hic reponunt, cum Salmaſio in Solinum, pag. 131. quam vocem numero multitudinis, pro pituita naſi, nuſquam me legere memini. Nam quæ pituitæ ei ſimilis eſſe a Dioſc. perhibetur, ea ipſa eſt, quæ cryſtallum refert: ὁ δὲ κρυσταλλώδης ἐοικὼς φλέγματι. Quæ vero eſt myxis affinis, a cryſtallina diſcrepare facie nunc affirmatur.

7. *Item terebinthizuſa.*] Τερεβινθίζων Dioſcoridi loco cit. quod terebinthi colorem repræſentet. Cum porro velut e multis compoſita gemmis videatur, magis proprie ex ea re, inquit auctor, quam ex terebintho appellationem duceret.

8. *Funda clauduntur.*] Funda, ut ex hoc loco intelligitur, circulus eſt ex auro, aliove metallo, quo gemmæ ita nectuntur, ut aurum nonniſi margines amplectatur. Palam anuli alii appellant, quo ſenſu & σφενδόνην Plato dixit, τὴν σφενδόνην τοῦ δακτυλίου. Idem Plinius infra, ſect. 43. de chryſolithis: *Funda includuntur perſpicua.*

9. *Et omnia, quæ in ceteris.*] Vitia ſuperius recenſita fere ſect. 18.

10. *Pro amuletis.*] Priſcianus in Periegeſi, pag. 384.

Atque malos lemures quod pellit munus, iaſpis.

Omnia iaſpidis genera pro amuletis geſtari promiſcue auctor eſt Dioſc. lib. 5. cap. 160. Δοκοῦσι δὲ πᾶσαι εἶναι φυλακτήρια περίαπτα. Codices e quibus refingere hunc locum aliter Salmaſius nititur, in Solin. pag. 131. mutili ſunt ac vitioſi.

ragdo ſimilis eſt, & per tranſverſum linea alba media præcingitur, & [11] grammatias vocatur: [a] quæ pluribus, polygrammos. [12] Licet obiter vanitatem Magicam hic quoque coarguere, quoniam hanc concionantibus utilem eſſe prodiderunt. [13] Eſt & onychipuncta, quæ iaſponyx vocatur: & nubem complexa, & nives in ſummitate. Eſt & ſtellata rutilis punctis: eſt & ſalem imitata: & veluti fumo infecta, quæ [14] capnias vocatur. Magnitudinem iaſpidis quindecim unciarum vidimus; formatamque inde effigiem Neronis thoracatam.

XXXVIII. [b] Reddetur & per ſe [1] cyanos, accommodata gratia paulo ante nominato colore cæruleo. [3] Optima Scythica, dein Cypria, poſtremo Ægyptia. [4] Adulteratur maxime tinctura, idque in gloria regis Ægypti adſcribitur, qui primus eam tinxit. [5] Dividitur autem & hæc in mares feminaſque. [6] Ineſt ei aliquando & aureus pulvis, non qualis in ſapphirinis.

XXXIX. In ſapphiris enim [c] [1] aurum punctis collucet cæruleis. Sapphirorum, quæ [d] [2] cum purpura, [3] optimæ apud Medos: nuſquam tamen perlucidæ. Præterea inutiles ſcalpturæ, intervenientibus [e] cryſtallinis centris. Quæ ſunt ex iis cyanei coloris, mares exiſtimantur.

XL. Alius ex hoc ordo purpureis dabitur, [f] & ab illis deſcendentibus. [1] Principatum amethyſti Indicæ tenent. Sed in Arabiæ quoque parte, quæ finitima Syriæ Petræa vocatur, & in Armenia minore, & in Ægypto, & [2] in Galatia reperiuntur: ſordidiſſimæ autem viliſſimæque, [3] in Thaſo & Cypro. [4] Cauſam nominis afferunt, quod uſque ad vini colorem non accedunt: prius quam enim deguſtent, in violam deſinit fulgor. Aliqua ſiquidem in illis purpura, non ex toto in igneum, ſed in vini colorem deficiens. [5] Perlucent autem omnes violaceo colore, ſcalpturis faciles: Indicæ abſolutum felicis purpuræ colorem habent: [6] ad hancque tingentium officinæ dirigunt vota. Fundunt autem eum aſpectu leniter blandum: neque in oculos, ut carbunculi, vibrant. [7] Alterum earum genus [g] deſcendit ad hyacinthos. Hunc colorem Indi ſacon vocant, talemque gemmam ſa-

INTERPRETATIO.

a *Quæ pluribus.*] Quæ pluribus lineis cingitur.

b *Reddetur.*] Appellabitur & ſeorſim cyanos, cui gratia eſt a colore cæruleo paulo ante nominato.

c *Aurum.*] Aureus ſapphiri color cæruleis punctis inſpergitur.

d *Cum purpura.*] Cum punctis purpureis.

e *Cryſtallinis.*] Duritie cryſtallina.

f *Et ab illis.*] Et iis, quæ ſunt affines purpuræ, coloribus.

g *Deſcendit.*] Accedit.

NOTÆ.

11. *Grammatias.*] Γραμματίας. Γράμμα Græcis lineam ſonat.

12. *Licet obiter.*] Adde quæ habet Albertus M. libro 2. de miner. pag. 132. *Aiunt quod geſtantem ſe a luxuria prohibet. In magicis etiam legitur, quod ſi incantatum eſt, reddit gratum, & potentem*, &c.

13. *Eſt & onychipuncta.*] Onychinis diſtincta punctis: quamobrem & compoſita voce ἰασπόνυξ a Græcis vocatur.

14. *Capnias.*] Καπνίας. Fumum Græce καπνὸς ſonat. De hac gemma rurſum inferius, ſect. 56. num. 3.

Sect. XXXVIII. 1. *Cyanos.*] Κύανος, a colore cæruleo. Hæc ſapphiro ſimillima eſt: unde a gemmariis noſtris indiſcreto nomine ſapphirus appellatur: nec Turchina ſane ea eſt, ut nonnullis viſum.

2. *Accommodata gratia*, &c.] Sic Reg. 2. Colb. 3. Par. aliique. In editis, interpolata omnia: *Accommodata paulo ante iaſpidis nomine, colore cæruleo.* Colorem cæruleum Plinius paulo antea nominavit ſuperiore ſectione, cum in vitio dixit eſſe ante dictarum gemmarum.

3. *Optima Scythica.*] In pigmento contra, quod cæruleum appellatum eſt, lib. 33. ſect. 57. primas Ægyptium obtinet, Cyprium ſecundas, poſtremas Scythicum.

4. *Adulteratur maxime tinctura.*] Vitro ſcilicet in eum colorem tincto, fuſa materia, & colore imbuta cæruleo. Theophraſt. lib. περὶ λίθων.

5. *Dividitur autem.*] Theophr. περὶ λίθων, pag. 7.

6. *Ineſt ei aliquando.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 9.

Sect. XXXIX. 1. *Aurum punctis collucet cæruleis.*] Aureis punctis ſapphiri cutem eſſe inſperſam, & pariter cæruleis, purpureiſve, quod alterum ſapphiri genus eſt mox appellandum, indicat. Unde intelligitur, quantum ſapphirus Pliniana a noſtra diſcrepet, quæ & tota cærulea eſt, & perlucida: nec apud Medos ſolum Indoſve, ſed & apud nos in Europa natales habet. Plinius infra, ſect. 54. *Coralloachates guttis aureis ſapphiri modo ſparſa.*

2. *Cum purpura.*] Epiphanius, de 12. gemmis, pag. 227. Λίθος σάπφειρος πορφυρίζων . . . Πολλὰ δὲ γένη ταύτης ὑπάρχουσι· ἔστι γὰρ ὁ βασιλικὸς, χρυσοστιγής· ὁ τοίνυν οὗτος θαυμαζόμενος, ὡς ὁ βιόλα πορφυρίζων. ἔστι δὲ λέγεται εἶναι ἐν τῇ Ἰνδίᾳ, καὶ Αἰθιοπίᾳ. *Sapphirus gemma purpuraſcens . . . Multa ſunt ejus genera. Eſt enim regius aureis punctis varius. Non, eſt vero hic in tanta admiratione, quanta ille qui prorſus purpuraſcit. Et hæc dicitur eſſe cum in India, tum etiam in Æthiopia.* Vide Notas & Emend. num. XVIII.

3. *Optimæ apud Medos.*] Marbodeus, lib. de lapidib. pret. cap. 53. de ſapphiro:

Ille ſed optimus eſt, quem tellus Medica gignit:
Qui tamen aſſeritur nunquam tranſmittere viſum.

Sect. XL. 1. *Principatum amethyſti.*] Ἀμέθυστος, vel quod ebrietati reſiſtit, vel quod vini colorem trahit. *Ameliſte* ou *amatiſte*. Elegantia duo epigrammata de amethyſto vide in Antholog. Gr. libro 4. tit. 18. Alterum Platonis junioris, de Baccho ſculpto in amethyſto: Πλάτωνος νεωτέρου, εἰς Διόνυσον γεγλυμμένον ἐν ἀμεθύστῳ·

Ἁ λίθος ἔστ' ἀμέθυστος· ἐγὼ δ' ὁ πότας Διόνυσος.
Ἢ νήφειν πείσει, ἢ μαθέτω μεθύειν.
Hæc gemma eſt amethyſtus: amans ego vina Lyæus:
Pota ſit, aut ut ſim ſobrius, efficiet.

Aſclepiadæ alterum:

Εἰμὶ Μέθη τὸ γλύμμα σοφῆς χερὸς, ἐν δ' ἀμεθύστῳ
Γέγλυμμαι· τέχνης δ' ἡ λίθος ἀλλοτρίη.
Ἀλλὰ Κλεοπάτρης ἱερὸν κτέαρ. ἐν γὰρ ἀνάσσης
Χειρὶ θεὸν νήφειν καὶ μεθύουσαν ἔδει.
Ebrietas ego ſum: quæ fert lapis eſt amethyſtus:
Ingenio gemma diſſidet artis opus.
Sed quia me Cleopatra tenet, Dea cohibita vino
Eſt in regina ſobria facta manu.

Generis eſt ea vox apud Plinium feminini: maſculini, Ovidio.

2. *In Galatia.*] Sic MSS. omnes. Editi hactenus, *in Gallia.*

3. *In Thaſo.*] Reg. 2. Colb. 3. & alii, *in Tarſo.*

4. *Cauſam nominis.*] Hæc totidem fere verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 9. Vide Notas & Emendationes, num. XIX.

5. *Perlucent*, &c.] Iſidorus, loco citato.

6. *Ad hancque.*] Ut in lana quæ tingitur purpuræ ſucco, amethyſti color eluceat. Vide lib. 9. ſect. 62.

7. *Alterum earum.*] Iſidorus, loco cit. Epiphan. pag 229. de 12. gemmis: Ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐστιν ὑακίνθῳ ἐμφερὴς ὑπομήλινος.

condion. [8] Dilutior eadem & ſapenos vocatur. [9] Eadem & Pharanitis in contermino Arabiæ, gentis nomine. Quartum genus colorem vini habet. Quintum ad viciniam cryſtalli deſcendit, albicante [a] [10] purpuræ defectu. Hoc & minime probatur, quando præcellens debet eſſe [b] [11] in ſuſpectu, velut ex carbunculo refulgens quidam in purpura leviter roſeus nitor. Tales aliqui malunt [12] pæderotas vocari, alii anterotas, multi Veneris gemmam, quod maxime videtur decere [13] & ſpecies & colos. Eas gemmas [14] Magorum vanitas reſiſtere ebrietati promittit, & inde appellatas. Præterea ſi Lunæ nomen aut Solis inſeratur in iis, atque ita ſuſpendantur collo e capillis cynocephali, vel plumis hirundinis, reſiſtere veneficiis. Jam quoque adeſſe reges aditaris. Grandinem avertere, & locuſtas, precatione addita, quam demonſtrant. Nam ſmaragdis quoque ſimilia promiſere, ſi aquilæ ſcalperentur, aut ſcarabæi: quæ quidem ſcripſiſſe eos non ſine contemptu & irriſu generis humani arbitror.

XLI. Multum ab ea diſtat [1] hyacinthos, tamen e vicino deſcendens. Differentia hæc, quod ille emicans in amethyſto fulgor violaceus, dilutus eſt in hyacintho. Primo quoque aſpectu gratus, evaneſcit antequam ſatiet, adeoque non implet oculos, ut pæne non attingat, marceſcens celerius [2] nominis ſui flore.

XLII. Hyacinthos Æthiopia mittit, & [1] chryſolithos, aureo fulgore tranſlucentes. Præferuntur iis [2] Indicæ, & ſi variæ non ſint, [3] Tibaranæ. Deterrimæ autem Arabicæ, quoniam turbidæ ſunt & variæ, [4] & fulgentes interpellatæ nubilo macularum, etiam quæ limpidæ contigere, veluti ſcobe ſua refertæ. Optimæ vero ſunt, quæ [c] in collatione aurum albicare quadam argenti facie cogunt. [5] Funda includuntur perſpicuæ. [d] Ceteris ſubjicitur aurichalcum.

XLIII. [1] Jam etiam expertes gemmarum uſu, appellantur aliqui & [2] chryſelectri, in colorem electri declinantes, matutino tantum aſpectu jucundi. [3] Ponticas deprehendit levitas. Quædam in iis duræ ſunt ruſæque, quædam molles & ſordidæ. Bocchus auctor eſt, & in Hiſpania repertas, quo in loco cryſtallum dicit [4] ad libramentum aquæ puteis [e] depreſſis erutam, chryſolithon XII. pondo a ſe viſam.

XLIV. [1] Fiunt & leucochryſi, interveniente candida vena. Sunt in hoc genere

INTERPRETATIO.

a *Purpuræ.*] Purpuræ colore in albicantem deficiente.

b *In ſuſpectu.*] Cum ſublimis aſpicitur: veluti ſi tunc ex carbunculo refulgeret nitor cum purpura roſeus.

c *In collatione.*] Quando cum auro confertur & componitur.

d *Ceteris.*] Ceteris chryſolithis, *quæ non ſunt optimæ notæ*, ſubjicitur aurichalci bractea, *quæ tranſlucere cogat.*

e *Depreſſis.*] Defoſſis ad ducendam ex libramento aquam puteis.

NOTÆ.

8. *Dilutior eadem.*] Hoc tertium amethyſti genus, dilutioris paulo coloris. Ex quo intelliges perperam hunc locum a Salmaſio in Solin pag. 560. ſic emendari: *Talemque gemmam Sacondion dilutiorem. Eadem & Sapenos vocatur, &c.* Nam hæc ad genus amethyſti pertinere neceſſe eſt, ſi ita legatur. Ubi igitur tertii generis mentio, cum quartum quintumque proxime ſequatur?

9. *Eadem & Pharanitis.*] Sic Reg. 2. Colb 3. aliique, non *paranites*, ut editi Pharan urbs eſt Arabiæ juxta Saracenos, de qua Euſebius & Hieronymus conſulendi, in locis Hebraicis.

10. *Purpuræ defectu.*] Sic MSS. ſupra laudati: non *dejecta*, ut in libris vulgatis. Sententia eſt, ubi purpura deficit, in extremis videlicet oris albicare gemmam. Epiphanius, de 12. gemmis, pag 229 Λίθος ἀμέθυσος. Οὗτος τὴν αὐτοῦ περιφέρειαν φλογίζουσαν ἐν βάθει· ἡ δ' αὐτὴ ἐν λευκότητι, ὅτι τὸ μέσον οἴνωπον ἀποτίκτει εἶδος. *Circumferentiam habet profundo ceu colore flammæ ardentem. Eſt autem cujus circumferentia albicet, e medio ſui fundens vini colorem.* Etſi hunc locum aliter vertit doctus interpres.

11. *In ſuſpectu.*] Occurrit vox ea jam ſuperius, lib 21. ſect. 22.

12. *Pæderotas*] Παιδέρωτες, & ἀντέρωτες, quod æque venuſti ſint atque puelluli, immo atque ipſe Amor. Hinc apud Vopiſcum *Oxypæderotinus color*, qualis nimirum in pæderote gemma, & inteoſos quidem, id enim ὀξὺς ſonat, ſive, ut Plinius ipſe ait plane modo, præcellens in ſuſpectu, & veluti ex carbunculo præfulgens color roſeus, purpura leviter mixtus.

13. *Et ſpecies, & colos. Eas gemmas.*] Sic MSS. proxime appellati. Prius inepte: *Et ſpecie & colore extremo gemma. Magorum .... ebrietati eas, &c.*

14. *Magorum.*] Marbodeus, lib de lapidib. pret cap. 4. Albertus Magnus, lib 2. de miner pag. 228 de amethyſto: *Operatur autem contra ebrietatem, ut dicit Aaron, & facit vigilem*, &c.

Sect. XLI. 1. *Hyacinthos.*] Ὑάκινθος, colore ſubpurpureo, ὑποπορφυρίζων, inquit Epiphanius, pag. 228. Hyacinthum ex rubinorum eſſe genere quidam volunt, ut animadvertit Garcias ab Horto, in hiſt. Arom. pag 222.

2. *Nominis ſui flore.*] Hyacintho, *qui maxime durat*, ut dictum eſt lib. 21 ſect. 38.

Sect. XLII. 1. *Chryſolithos*] Χρυσόλιθος, ab aureo colore: χρυσίζων ὡς ἰὸς, inquit Epiphanius, pag 229. Gemmarii hodierni Topazium vocant. Marbodeus, cap. 21.

Æthiopes legimus nobis hanc mittere gemmam, &c.

2. *Indicæ.*] Chryſolithi ſcilicet.

3. *Tibaranæ*] In MSS. Reg & Colb. *Ziberanæ.* Nos *Tibaranæ* ſcripſimus, & quod Ponticas paulo poſt gemmas ejuſdem fere generis Plinius commendat: & quod Tibareni, ſeu Tibarani populi, ad Pontum ſiti ſunt, ut diximus lib 6. ſect 4. Libri editi, *Bactrianæ*, male.

4. *Et fulgentes interpellatæ*] Sic MSS. omnes. Editi: *& fulgoris interpellati*

5. *Funda &c.*] Vide quæ de hac voce ac forma loquendi diximus, ſect. 37.

Sect. XLIII 1 *Jam etiam expertes gemmarum uſu*] Quoniam nec funda includuntur, nec ſunt ad ſignandum utiles, ut gemmæ reliquæ. Hæc in MSS ſic leguntur, *tam etiam ex parte de gemmarum uſu* In editis, *tametſi tam expertes gemmarum uſu Expertem famæ & fortunæ*. Salluſtius: *expertem metu, expertem domo*, Plautus dixit. Conjiciebat Salmaſius, in Solin. pag. 407. *quaedam etiam & per ſe gemmarum in uſu. Appellantur*, &c. ut eſſet ſententia, aurichalcum olim & per ſe in uſu gemmarum diu apud veteres in admiratione fuiſſe: Quis vero uſus ille fuerit, nec ipſe expedit, neque me fateor intelligere.

2 *Chryſelectri.*] Iſidorus, lib 16. Orig. cap. 14. *Chryſelectrus ſimilis auro, ſed in colorem electri vergens, matutino tantum aſpectu jucundus, rapaciſſimus ignium, & ſi juxta fuerit, celerrime ardeſcens.*

3 *Ponticas.*] Chryſolithos

4. *Ad libramentum aquæ*] Hanc ipſam ſententiam explicuimus ſect. 9. Porro MSS. omnes *depreſſis*, ut edidimus, atque ut ipſe Plinius loco nunc citato, non *defoſſis*, ut hactenus vulgati, exhibent.

Sect. XLIV. 1. *Fiunt & leucochryſi.*] Iſidorus, loco cit. Λευκόχρυσοι.

capinæ,

[2] capniæ. Sunt & vitreis ſimiles, [3] veluti croco refulgentes. Vitrei vero ut viſu diſcerni non poſſint, tactus deprehendit, tepidior in vitreis.

XLV. [1] In eodem genere ſunt melichryſi, qui veluti per aurum ſincero melle tranſlucent. [2] Has India mittit, quanquam [3] in duritia fragiles. [4] In eadem & xanthi, plebeïa ibi gemma.

XLVI. Candidarum dux eſt pæderos: quanquam poteſt quæri, [a] an in colore numerari debeat, [1] toties jactati per alienas pulcritudines nominis: adeo decoris prærogativa in vocabulo facta eſt. [b] Eſt & ſuum genus [2] exſpectatione tanta dignum. Coëunt intus tranſlucida cryſtallus, viridis ſuo modo aër, ſimulque purpura, & quidam [3] vini ac croci nitor, ſemper [4] extremus in viſu: ſed purpura coronatus, & his pariter omnibus. Nec gemmarum ulla eſt [5] liquidior, [6] captis jucunda vanitate oculis. Laudatiſſima eſt in Indis, apud quos [7] ſagenon vocatur. Proxima apud Ægyptios, ubi Tenites. Tertia in Arabia, verum ſcabra. Mollius radiat Pontica & Aſiatica. Ipſæ vero molliores ſunt [8] Galatica, & Thracia, & Cypria. Vitia earum languor, aut alienis turbari coloribus, [9] & quæ ceterarum.

XLVII. Proxima candicantium eſt [1] Aſteria, principatum habens proprietate naturæ, quod incluſam lucem pupillæ modo quamdam continet, ac transfundit [c] cum inclinatione, velut intus ambulantem ex alio atque alio loco reddens, eademque contraria Soli regerens candicantes radios, [2] unde nomen invenit, difficilis ad cælandum. Indicæ præfertur in Carmania nata.

XLVIII. Similiter candida eſt, [1] quæ vocatur aſtrios, cryſtallo propinqua, in India naſcens, & in Pallenes litoribus: intus a centro ceu ſtella lucet fulgore Lunæ plenæ. Quidam cauſam nominis reddunt, quod aſtris oppoſita fulgorem rapiat, ac regerat. Optimam in Carmania gigni, nullique obnoxiam vitio. [2] Ceranniam enim vocari, quæ ſit deterior. Peſſimam lucernarum lumini ſimilem.

XLIX. [1] Celebrant & aſtroïten, miraſque laudes ejus in Magicis artibus Zoroaſtrem cecinisſe, qui circa eas diligentes ſunt, produnt.

L. [1] Aſtrobolon Sudines dicit oculis piſcium ſimilem eſſe, & radiare candido, in Sole.

LI. [1] Eſt inter candidas & quæ ceraunia vocatur, fulgorem ſiderum rapiens. Ipſa cryſtallina, ſplendoris cærulei, [2] in Carmania naſcens. Albam eſſe Zenothemis fatetur, ſed habere intus ſtellam concurſantem. Fieri & ceraunias, quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas concipere ſtellam eam, quæ poſt totidem menſes relangueſcat. Sotacus & alia duo genera fecit ceauniæ, nigræ rubentiſque, ac ſimiles eas eſſe ſecuribus: iis, quæ nigræ ſunt & rotundæ, urbes expugnari & claſſes, eaſque betulos vocari: quæ vero longæ ſunt, ceraunias. Faciunt & aliam raram admodum, & Parthorum Magis quæſitam,

INTERPRETATIO.

a *An in colore.*] An inter gemmas peculiaris cujuſdam coloris cenſeri pæderos debeat, cum id nomen toties uſurpetur in aliis generibus, in quibus eæ, quæ habent decoris prærogativam, id ſibi pariter nomen adſciſcunt. At eſt præterea ſui generis gemma nunc explicanda, tanto digna nomine.

b *Eſt &c.*] Eſt & peculiare pæderotis genus, tam nobili appellatione dignum.

c *Cum inclinatione.*] Quando leviter inclinatur.

NOTÆ.

2. *Capniæ.*] Καπνίαι, veluti fumo infecti.

3. *Veluti croco.*] Mallem, *Et veluti croco.*

Sect. XLV. 1. *In eodem genere*] Iſidorus, loco cit. *Melichroti.*

2. *Has India.*] Subintellige, gemmas.

3. *In duritia fragiles.*] Sic MSS. omnes, Reg. 2. Colb. 3. Fux. vet. Dalec. & ceteri. Editi corrupte, *ad injuriam fragiles.*

4. *In eadem & Xanthi*] Reg. 2. Colb. 3. hoc loco *Xinthi.* At in Indice *Xanthi.* Libri hactenus vulgati, *Eadem & cryſtion parit*, interpolantium ſcilicet manu. Eadem gemma hæc eſt, de qua inferius, ſect. 60. *Eſt & alia quæ vocatur Memis ab Indis, Xanthos appellata Græcis, e fulvo candidans.*

Sect. XLVI. 1. *Toties jactati.*] Nam & opalum ſect. 22. & amethyſtum ſect. 40. pæderotas appellari prodidit.

2. *Exſpectatione.*] MSS. Reg. & Colb. *ſpectatione.*

3. *Vini ac croci nitor.*] Vide Notas & Emend. num. XX.

4. *Extremus in viſu.*] Solini paraphraſis, cap. 33. pag. 64. *In orarum extimis corona crocea velut e liquido renidente.*

5. *Liquidior.*] Liquidæ gemmæ dicuntur, quæ ſunt diluti admodum coloris, non per quas facile pertranſit aſpectus, ut viſum eſt Salmaſio in Solinum, pag 567.

6. *Captis jucunda.*] Sic MSS. omnes, Reg. Colb. Fux. &c. non ut libri editi hactenus, *capitis jucunda, ſuavis & oculis.* Solinus certe loc. cit. de capite nihil. *Hac ſuavitate*, inquit, *oculos afficit, viſum allicit, detinet intuentes.* Legi poteſt & *ſuavitate.*

7. *Sagenon.*] Ita MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indice; & mox *Tenites*, non *argenon* & *ſenites*, ut editi. Forte *Tenites*, pro *Tanites*, a præfectura ejus nominis in Ægypto.

8. *Galatica.*] Hoc eſt, mollior Indica, Ægyptia, Arabica, quam Galatica, &c.

9. *Et quæ ceterarum.*] Vitia gemmarum ſuperius enumerata, ſect. 18.

Sect. XLVII. 1. *Aſteria.*] Variis in locis Italiæ reperitur. Gemmarii noſtri vocant *Giraſole.* Iſidorus hæc totidem verbis de aſteria, quæ Plinius: ſed aſteriten vocat, lib. 16. Orig. cap. 10.

2. *Unde nomen.*] Ἀστερία, ab ἀστὴρ, quæ vox ſtellam, ſcintillanteſque radios ſonat.

Sect. XLVIII. 1. *Quæ vocatur aſtrios.*] Iſidorus ad verbum hæc tranſſcribit, lib. 16. Orig. cap. 13. *Aſtrion ex India eſt, cryſtallo propinqua: in cujus centro ſtella lucet fulgore Lunæ plenæ. Sumpſit autem nomen, quod aſtris oppoſita fulgorem rapit ac regerit.* Forte ἀστρίον dicta, quaſi parvum aſtrum, ſeu μικρὸς ἀστήρ.

2. *Ceranniam.*] Quaſi ictam fulmine. Κεραυνὸς fulmen eſt.

Sect. XLIX. 1. *Celebrant & aſtroïten.*] Sic libri hujus Index. In quibuſdam MSS. *aſtrionem.* In Reg. 1. *aſtryten.* Ut ſit ἀστρίτης, vel ἀστροειδής.

Sect. L. 1. *Aſtrobolon.*] MSS. quidam *aſtolon* mendoſe.

Sect. LI. 1. *Eſt inter candidas.*] Hæc Iſidorus ad verbum, lib. 16. Orig. cap. 13.

2. *In Carmania.*] Vide Notas & Emend. num. XXI.

quoniam non alibi inveniatur, quam in loco fulmine icto.

LII. [1] Proximum ceraunīæ nomen apud eos habet, quæ appellatur iris. Effoditur in quadam inſula Rubri maris, quæ diſtat a Berenice urbe ſexaginta millia paſſ. cetera ſui parte cryſtallus. Itaque quidam radicem cryſtalli eſſe dixerunt. [2] Vocatur ex argumento iris. Nam ſub tecto percuſſa Sole, ſpecies & colores arcus cæleſtis in proximos parietes ejaculatur, ſubinde mutans, magnaque varietate admirationem ſui augens. Sexangulam eſſe, ut cryſtallum, conſtat. Sed eſſe aliquas ſcabris lateribus, & angulis inæqualibus dicunt, in Sole aperto projectas, radios in ſe cadentes diſcutere: aliquas vero ante ſe projecto nitore adjacentia illuſtrare. Colores vero non niſi ex opaco reddunt, nec ut ipſæ habeant, ſed ut repercuſſu parietum elidant: optimaque, quæ maximos arcus facit, ſimillimoſque cæleſtibus. Eſt & alia iris, cetero ſimilis, at prædura: quam Horus crematam tuſamque ad ichneumonum morſus remedio eſſe, naſci autem in Perſide tradit.

LIII. Similis eſt aſpectu, ſed non ejuſdem effectus, quæ vocatur zeros, alba nigraque macula in tranſverſum diſtinguente cryſtallum.

LIV. Expoſitis per genera colorum principalium gemmis, reliquas litterarum ordine explicabimus.

CAP. X. [1] Achates in magna fuit auctoritate, [2] nunc in nulla. [3] Reperta primum [4] in Sicilia juxta flumen ejuſdem nominis, poſtea plurimis locis, excedens amplitudine, varietatibus numeroſa. Multa & cognomina ejus. [5] Vocatur enim iaſpachates, [6] cerachates, [7] ſardachates, [8] hæmachates, [9] leucachates, [10] dendrachates, velut arbuſculâ inſignis: [11] autachates, cum uritur, myrrham redolens: [12] coralloachates guttis aureis ſapphiri modo ſparſa, qualis copioſiſſima in Creta, ſacra appellata. Putant eam contra araneorum & ſcorpionum ictus prodeſſe. Quod in Siculis utique crediderim, quoniam primum ejus provinciæ afflatu [a] ſcorpionum peſtis extinguitur. Et in India inventæ contra eadem pollent, & aliis magnis miraculis. [13] Reddunt enim ſpecies fluminum, nemorum, & jumentorum, etiam eſſeda, [14] & ſtaticula, & equorum ornamenta. [15] Medici coticulis inde faciunt. [16] Spectaſſe etiam prodeſt oculis. [17] Sitim quoque ſedant in os additæ. Phrygiæ viridia non habent. Thebis Ægyptiis repertæ carent rubentibus venis & albis. Et hæ quoque contra ſcorpiones validæ. Eadem auctoritas & Cypriis eſt. [18] Sunt qui maxime probent vitream perſpicuitatem in his. Reperiuntur & in Thracia, & circa Oetam, & in Parnaſ-

INTERPRETATIO.

a *Scorpionum.*] Qui a ſcorpione icti ſunt, ea peſte levantur, ubi attigere auram Siculi cæli.

NOTÆ.

9. *Quoniam non alibi.*] Iſidorus, loc. cit. Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 32.

Ventorum rabie cum turbidus æſtuat aer,
Cum tonat horrendum, cum fulminat igneus æther,
Nubibus eliſis cælo cadit iſte lapillus,
Cujus apud Græcos exſtat de fulmine nomen:
Illis quippe locis quos conſtat fulmine tactos,
Iſte lapis tantum reperiri poſſe putatur.

De lapidibus ceraunīis, qui de cælo decidere creduntur, vide plura apud ſcriptores Miſcellaneorum Curioſorum, ſive Ephemeridum Germanicarum, anno VIII. pag. 156. ubi deſcribuntur II. quos delapſos aiunt menſe Maio, anno MDCLXVII. Ceraunīam unam in Muſeo noſtro Pariſienſi ſervamus.

Sect. LII. *Proximum ceraunīæ.*] Quoniam ut a fulmine ceraunia, ſic ab arcu cæleſti iris nomen habet: utraque ex ſimilitudine rei alicujus in aere genitæ.

2. *Vocatur ex argumento.*] Hoc eſt, ex re ipſa. Hæc totidem verbis Solinus, cap. 33 pag. 63 & 64 Iſidorus, lib. 16. cap. 13. & Marbodeus, cap. 40.

Sect. LIII. *Quæ vocatur zeros.*] In MSS. hoc loco, *erros.* In Indice, *lepor.*

Sect. LIV. 1. *Achates, &c.*] Hæc totidem verbis Solinus, cap. 5. pag. 21. Iſidorus, lib. 16. cap. 11. & Marbod. lib. de lapid pret. cap. 2. Noſtris, *Agate.*

2. *Nunc in nulla.*] Fecit vilitatem copia.

3. *Reperta primum.*] Nempe gemma, ea quæ achates dicitur. Alias enim maſculini generis ὁ ἀχάτης.

4. *In Sicilia.*] Theophr. lib. περὶ λίθων. Καλὸς δὲ λίθος καὶ ὁ Ἀχάτης ὁ ἀπὸ τοῦ Ἀχάτου ποταμοῦ τοῦ ἐν Σικελίᾳ.

5. *Vocatur enim iaſpachates.*] Ab affinitate cum iaſpide, ut ſupra iaſponyx, ſect. 37. Aetius, lib. 2. de re med. cap. 37. pag. 54. *Iaſpachates, inter iaſpidem, quæ ſmaragdo aſſimilatur: & achaten, medius* Ἰασπαχάτης, ὅτι τῇ σμαραγδιζούσῃ ἐστὶν ἰάσπιδι, καὶ τῷ ἀχάτῃ. Vide Notas & Emendat. num. XXII.

6. *Cerachates.*] De hoc genere Solinus, cap. 5. pag. 21. *Quæ ſunt facie cerea, abundantes triviáliter, negliguntur.* Marbodeus cap. 2. de achate:

Cerea, cui facies, quia creber, vilis habetur.

7. *Sardachates.*] Ob aliquam cum ſarda ſimilitudinem. Meminit hujus Orpheus, tit. Ἀχάτης.

8. *Hæmachates.*] Solinus, loc. cit. *Hæmachates ſanguineis maculis rubeſcit.* Αἱμαχάτης. Meminit & Marbodeus, loc. cit.

9. *Leucachates.*] Λευκαχάτης. A colore albicante nomen.

10. *Dendrachates.*] Δενδραχάτης. Non una modo arbuſcula, ſed viridarii integri, ſeu nemoris ſpecie inſignem eſſe Orpheus cecinit:

Εἰ δὲ δενδρήεντα φέροις τρύφος ἐν χερσὶ πέτρης
Μᾶλλον καὶ τέρψειας θεοὺς τεὸν αἰεὶ νόον.
Δένδρεα γὰρ μῆλα πολλὰ κρύψας ἐς σοὶ ἀλωὴν
Ἀντιπρόσωπον, κλάδοισιν ἐπηετανοῖσι κομόωσαν
Τοῖον γε καὶ φασὶν Ἀχάτην δενδρήεντα
Θήσαο ἐπωνυμίην, &c.

11. *Autachates.*] Sic MSS. omnes. Editi, *antachates.* Salmaſius, in Solin. pag. 133. conjiciebat *ſtactachates*: cui vellem codex aliquis probæ notæ faveret. Stacten ſcio myrrham appellari. De hoc genere tacito illius nomine, Marbodeus, loc. cit.

Eſt & qui myrrha ſuccenſus ſpirat odorem.

12. *Coralloachates.*] Marbodeus, loc. cit.

Hunc quoque corallo ſimilem gerit inſula Creta:
Cujus plantitas croceis eſt illita venis.
Iſte nepæ virus fugat, & quod vipera fundit.

Solinus, cap. 5. pag. 21. *Dat Creta, quem coralachaten vocant, corallo ſimilem: ſed illitum guttis auro micantibus, & ſcorpionum ictibus reſiſtentem.*

13. *Reddunt enim.*] Marbodeus & Solinus, locis cit.

14. *Et ſtaticula.*] Quid ſint ſtaticula, diximus lib. 34. ſect. 48.

15. *Medici coticulas.*] Mortaria parva, ut quidem interpretati ſumus, lib. 36. ſect. 38 quod frequenter ea cote ſiunt.

16. *Spectaſſe.*] Solinus & Marbod. locis cit. Item Albertus M. lib. 2. de miner. pag. 228.

17. *Sitim quoque.*] Auctores proxime appellati.

18. *Sunt qui maxime.*] Solinus loc. cit. *Quæ maxime probam-*

ſo, & in Leſbo, ac Meſſene, ſimiles [a] limitum floribus, & in Rhodo. Aliæ apud Magos differentiæ. Leoninæ pelli ſimiles, potentiam habere contra ſcorpiones dicuntur. In Perſis vero ſuffitu earum tempeſtates averti, [19] & præterea fulmina. Argumentum eſſe, ſi in ferventes cortinas additæ refrigerent: ſed ut proſint, [b] [20] leoninis jubis alligandas: nam hyænæ pelli ſimilem abominantur, diſcordialem domibus. Eam veto, [21] quæ unius coloris ſit, [22] invictam athletis eſſe. Argumentum ejus, quod in olla plena olei cocta cum pigmentis, & intra duas horas ſubſeryefacta, unum colorem ex omnibus faciat [23] minii. [24] Acopos nitro ſimilis eſt, pumicoſa, aureis guttis ſtellata. Cum hac oleum ſubfervefactum perunctis laſſitudinem (ſi credimus) ſolvit. [25] Alabaſtrites naſcitur in Alabaſtro Ægypti, & in Syriæ Damaſco, candore interſtincto variis coloribus. [26] Hæc cremata cum foſſili ſale ac trita, gravitates oris & dentium extenuare dicitur. [27] Alectorias vocant in ventriculis gallinaceorum inventas, cryſtallina ſpecie, magnitudine ſabæ: [28] quibus Milonem Crotonienſem uſum in certaminibus, invictum fuiſſe videri volunt. [29] Androdamas argenti nitorem habet, ut adamas, quadrata, ſemperque teſſellis ſimilis. [30] Magi putant nomen impoſitum ab eo, quod impetus hominum, & iracundias domet. Eadem ſit, an alia, [31] argyrodamas, auctores non explicant. [32] Antipathes nigra non tranſlucet. Experimentum ejus ſi coquatur in lacte: facit enim hoc myrrhæ ſimile immiſſa. Eam contra effaſcinationes auxiliari Magi volunt. [33] Arabica ebori ſimillima eſt: & hoc videretur, niſi abnueret duritia. Putant contra dolores nervorum prodeſſe habentibus. [34] Aromatites & ipſa in Arabia traditur gigni, ſed & in Ægypto circa Pytas, ubique lapidoſa, & myrrhæ coloris, & odoris, ob hoc reginis frequentata. [35] Aſbeſtos in Arcadiæ montibus naſcitur, coloris ferrei. [36] Aſpilaten Democritus in Arabia gigni tradit, ignei coloris. Eam oportere cameli pilo ſplenicis alligari: invenirique in nido [37] Arabicarum alitum. Et aliam eodem nomine ibi in Leucopetra naſci argentei coloris, radiantem, [38] contra lymphatum habendam. [39] Atizoen in India & in Perſide ac Ida monte naſci tradit, argenteo nitore fulgentem, magnitudine trium digitorum, ad lenticulæ figuram, odoris jucundi, neceſſariam Magis [40] regem conſtituentibus. [41] Augites multis alia videtur eſſe, quam quæ callais. [42] Amphitane alio nomine appellatur chryſocolla, in Indiæ parte, ubi for-

INTERPRETATIO.

a *Limitum.*] Floribus qui in limitibus agrorum naſcuntur.

b *Leoninis.*] Pilo e jubis leonum.

NOTÆ.

tur, *citream habent perſpicuitatem, ut Cyprus.*

19. *Et præterea fulmina.*] Iſidorus, lib. 16. cap. 11. de achate. *Magi*, inquit, *ſuffitu earum, ſi creditur, tempeſtates avertunt, flumina ſiſtunt.* Ex Plinianis codicibus, *fulmina* legi multo malim.

20. *Leoninis jubis.*] Sic infra, num. 10. Aſpilaten ait cameli pilo ſplenicis alligari oportere.

21. *Quæ unius coloris ſit.*] Sic M S S. omnes, editique libri, rectiſſime: non *minii coloris*, ut viſum eſt nonnemini.

22. *Invictam.*] Invictos reddere athletas. Vires conferre corporibus dixit Albertus M. lib 2 de mineral. pag. 228 Scilicet quod omnia pigmenta quibuſcum incoquebatur, intra duas horas colorem ſuum miniaceum ſorbere adigebat, eo argumento athletæ invictam eam eſſe pronunciabant.

23. *Minii.*] Miniacei coloris achaten laudat & Orpheus, tit. Ἀχάτης.

Ἐν δ' ἄγε μιλτοπάρῃον, &c

24. *Acopos*] Ἄκοπος, quod laborem, τὸ κόπον, & laſſitudinem levare creditur.

25. *Alabaſtrites*] Ἀλαβαστρίτης. Gemma hæc diverſa a marmore ejuſdem nominis, de quo lib. 36. ſect. 12.

26 *Hæc cremata.*] Apollonius apud Galenum, lib. 5. κατὰ τόπους, pag. 548. alabaſtriten uſtum cum ſale & pumice toſtis valde commendat ad emendandam dentium nigritiem.

27. *Alectorias vocant*, &c.] *Alectoria* in Indice: ut gemmas ſubintelligas. Hæc iiſdem verbis Solinus, cap. 1. pag. 8. & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 13. Ab ἀλέκτωρ, quæ vox gallum ſonat, nomen huic gemmæ datum. Marbodeus, lib. de lap. pret. cap. 3.

Ventriculo galli qui teſtibus eſt viduatus,
Cum tribus ad minimum ſactus ſpado vixerit annis,
Naſcitur ille lapis, cujus non ultima laus eſt,
Et per bis binos capit incrementa ſequentes:
Hinc alectorio nomen poſuere priores:
Menſuramque fabæ creſcens excedere neſcit:
Cryſtallo ſimilis, vel aquæ, cum limpida paret.
Invictum reddit lapis hic quemcumque gerentem.
Nam Milo Crotoniat pugiles hoc præſide vicit, &c.
Ut bona tot præſtet, clauſus portetur in ore.

28. *Quibus Milonem*] De eo in Anthologia, lib. 3. cap. 2.

Μίλωνος τόδ' ἄγαλμα καλοῦ καλόν, ὅς ποτε Πίσῃ
Ἑπτάκι νικήσας, ἐς γόνατ' οὐκ ἔπεσεν.
Pulcra hæc Milonis ſtatua eſt, cui præmia ſeptem
Piſa dedit lapſo nec ſemel in genua.

29. *Androdamas.*] Ἀνδροδάμας, παρὰ τὸ τοὺς ἄνδρας δαμάζειν. Solinus hæc pariter totidem verbis, cap. 33. pag. 64. & Iſidorus, lib. 16 Orig. cap. 14 Marbodeus, cap. 5. addit in mari Rubro hunc lapidem inveniri.

30. *Magi putant.*] Sic Auctores proxime appellati.

31. *Argyrodamas.*] Vel argyradamas, quaſi argenteus adamas: quod, ut androdamas, argenti nitorem habet.

32. *Antipathes.*] Ἀντιπαθής. Gemmæ ei nomen ex eo quod veneficiis reſiſtere exiſtimatur. Cteſias apud Stobæum, ſermone de morbis, λίθος ἀντιπαθής, e Myſiæ monte effoſſum, tritum impoſitumque ait lepram ſanare ac vitiligines. Dioſcoridi lib. 5. cap. 140 ἀντιπαθὴς corallium eſt coloris nigri.

33. *Arabica.*] Iſidorus hæc quoque, lib. 16 Orig. cap. 14. Forte idem qui *Arabus lapis* ſuperius appellatus eſt, *ebori ſimilis*, lib. 36. ſect. 41.

34. *Aromatites.*] Ἀρωματίτης, cui ab odoramentis nomen. Cæſalpinus exiſtimat Ambram eſſe, *l'Ambre gris.*

35. *Aſbeſtos.*] Ἄσβεστος, *cui nomen eſt*, inquit Solinus, cap. 7. pag. 22. *quod accenſus ſemel extingui nequit.* Iſidorus, lib. 16. cap. 4 Albertus, tract. 2 pag. 227. Marbodeus, cap. 7. Linum asbeſtinum, de quo lib. 19. ſect. 4. fieri ex eo lapide in fila tenuia deducto, quod vulgo creditum eſt, falſum eſt.

36. *Aſpilaten.*] In Indice *Aſpiſatis.* Incognita.

37. *Arabicarum alitum.*] Quas melancoryphos vocant, ut dictum eſt ſect. 33.

38. *Contra lymphatum.*] Rectius forte, *contra lymphationes.* Sed nihil ſimile M S S. codices habent: in quibus clare, *radiantem cum Luna habitam habentium*, ut apparet, corrupte.

39. *Atizoen.*] Index, *Atizone*

40. *Regem conſtituentibus.*] M S S. omnes, *regum conſtitutionibus.*

41. *Augites.*] Αὐγίτης, cui a ſplendore, αὐγή, ſive perſpicuitate, nomen. De callaide, ſect. 33.

42. *Amphitane,*] M S S. *Ampitanes.* Sed Index e probatiſſimis exemplaribus, *Aphidane*, nomine, ut videtur, barbarico. Habet hæc eadem, quæ Plinius, de chryſocolla, Iſido-

micæ eruunt aurum, in qua invenitur auro ſimilis quadrata figura: affirmaturque natura ejus, quæ magnetis: niſi quod trahere quoque aurum traditur. [43] Aphrodiſiace ex candido rufa eſt. [44] Apſyctos ſeptenis diebus calorem tenet excalfacta igni, nigra ac ponderoſa, diſtinguentibus eam venis rubentibus. Putant prodeſſe contra frigora. [45] Ægyptillam Iacchus intelligit, [a] per alvum [46] ſarda, nigraque venis tranſeuntibus: [47] vulgus autem in nigra radice cæruleam facit.

L V. [1] Balanitæ duo genera habent, ſubvirides, & Corinthii æris ſimilitudine. Illa Copto, hæc ex Troglodytica veniens, medias ſecante flammea vena. Coptos & [2] Batrachitas mittit: unam ranæ ſimilem colore: [3] alteram ebeni [4]: tertiam rubentis e nigro. [5] Baptes, mollis alioqui, odore excellens. [6] Beli oculus albicans pupillam cingit nigram, e medio aureo fulgore lucentem. Hæc propter ſpeciem ſacratiſſimo [7] Aſſyriorum Deo dicatur. Aliam autem quam Belum vocant, in Arbelis naſci, Democritus tradit, nucis juglandis magnitudine, vitrea ſpecie. [8] Baroptenus, ſive barippe, nigra, ſanguineis & albis nodis: [9] aliis ſacta dicitur, velut portentoſa. [10] Botryïtes alia nigra eſt, [11] alia pinea, incipienti uvæ ſimilis. Zoroaſtres crinibus mulierum ſimiliorem [12] Boſtrychiten vocat. [13] Bucardia bubulo cordi ſimilis, Babylone tantum naſcitur. [14] Bronte e capitibus teſtudinum tonitribus cadit: putantque ea reſtingui fulmine ictum, ſi credimus. [15] Bolœ nimbo inveniuntur, glebæ ſimilitudine.

L V I. [1] Cadmitis eadem eſſet, quam Oſtracitin vocant: niſi quod hanc cæruleæ interdum cingunt bullæ. Callaïs ſapphirum imitatur, candidior, & [2] litoroſo mari ſimilis. [3] Capnitis quibuſdam videtur ſuum genus habere, plurimis ſpiris fumida, ut ſuo loco diximus. [4] Cappadocia in Phrygia naſcitur, ebori ſimilis. Callaïnas vocant e turbido callaïno. Ferunt plures ſimul inveniri conjunctas. [6] Catochitis Corſicæ lapis eſt, ceteris major: mirabilis, ſi vera traduntur, impoſitam manum veluti gummi retinens. [7] Catopyritis e Cappadocia provenit. [8] Cepitis, ſive cepolatitis, candida eſt, venarum nodis coeun-

Interpretatio.

a *Per alvum.*] Per medium diſcurrentibus venis rubris nigriſque.

Notæ.

rus, lib. 16. Orig cap. 14.

43. *Aphrodiſiace.*] Quaſi Veneris gemma, quod nomen vidimus cum aliis pariter communicatum, ſect. 44. Achatæ ſpeciem eſſe Dalecampius conjicit.

44. *Apſyctos.*] Sic etiam in Indice. Libri haſtenus editi, *Agelos.* Albertus M lib. 2. de miner. pag. 227. & Marbodeus, cap. 6. qui hæc totidem verbis referunt, *Abſinthos* mendoſe, pro *Apſyctos* habent Iſidorus, lib. 16 cap 11. item vitioſe, *abſectos.* Ἄψυκτος Græce intelligitur, qui refrigerari nequit, qui non inalgeſcit.

45. *Ægyptillam.*] Sic ab Ægypto Iſidorus quoque appellat. Ugutio quoque in Gloſſario MS. *Ægyptilla, gemma, ab Ægypto, ubi invenitur.* Tamen in Indice *Ægypalla.* Reg. 2. Colb 3 & Fux. alii, *Agiſilla.*

46. *Sarda nigraque.*] Sardæ gemmæ colorem rubrum eſſe ſuperius vidimus, ſect. 31. Locum hunc codicum ope ſanavimus, Reg. 2. Colb. 3. Fux. &c. Prius legebatur, *per album ſarda nigraque vena tranſeunte.*

47. *Vulgus autem.*] Et Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 11. *Ægypilla,* inquit, *nigra eſt radice, cærulea facie, ex Ægypto ubi invenitur, vocata.*

Sect. L V. 1. *Balanitæ.*] Hæc Iſidorus ad verbum, lib. 16. Orig. cap. 14 A glandium forma, ἀπὸ τῶν βαλάνων, & magnitudine, accepiſſe nomen videntur. Lapidem Judaicum nunc appellant, ovali figura ad ſimilitudinem olivæ.

2. *Batrachitas.*] Βατραχίτης nomen habet a rana, βάτραχος, cujus colorem refert. Ex Ægypto afferri ait pariter auctor libri de ſimp. med ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag 995. Cum hoc nomine tantum, non natura convenit lapis qui in bufonis capite reperitur, vulgo *Crapaudine,* Græcis ſimiliter, βατραχίτης λίθος.

3. *Alteram ebeni.*] Sic MSS. omnes. In editis, *ebori,* male.

4. *Tertiam rubentis*] Subintellige, coloris.

5. *Baptes.*] Sic libri omnes. Βαπτὴς Græce fucatus, ſive tinctus intelligitur. Ambiæ herbarum colore infectæ genus illud videtur.

6. *Beli oculus.*] Iiſdem verbis hæc Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 10. *Beli oculus albicans pupillam cingit,* &c. Sic etiam MSS. omnes, non ut editi, *pingit.* Cingere autem dictum ibi pro delineare in orbem. Oculum catti ſeu felis nunc vocant, *Oeil de chat.*

7. *Aſſyriorum Deo.*] Iſidorus, *Aſſyriorum regi Belo,* qui primus Aſſyriam tenuit, Nini pater. At Jovem ipſum Aſſyrii Belum vocant. Dioſc. Sic lib. 2. Bibl. Διὸς ὃν καλοῦσιν οἱ Βαβυλώνιοι Βῆλον.

8. *Baroptenus, ſive barippe.*] In Indice, *Barice.*

9. *Aliis ſacra.*] Sic MSS. omnes. Prius *aſligata* legebatur. Sed & pro *nodis,* ſiene *notis* legi aliquanto ſatius, videntur alii. Legit certe Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 11. *Baroptes,* inquit, *nigra eſt, cum ſanguineis & albis notis.*

10. *Botryites.*] Βοτρυΐτης, ab uvæ ſive racemi, τοῦ βότρυος, ſimilitudine.

11. *Alia pinea.*] Sic Reg. Colb. 3. ceterique omnes. Editi, *pampinea.*

12. *Boſtrychitem.*] Βοστρυχίτης, a cincinno mulierum, ἀπὸ τοῦ βοστρύχου. Geſtari hunc lapidem ad aciem oculorum tuendam ſuadet Marcellus Empir. cap 8. pag. 61.

13. *Bucardia.*] Βουκαρδία. Turchesiæ genus quoddam eſſe arbitrantur, figuræ cordis

14. *Bronte e capitibus.*] Hunc locum ex MSS. codicum fide reſtituimus Totidem ferme verbis exſcripſit Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14.

15. *Bolæ nimbo.*] Subintellige cadere, ex antecedentibus. Βῶλος Græce glebas ſonat.

Sect. L V I. 1. MSS. *Calamitis.*] Oſtraciti oſtrea nomen ob ſimilitudinem dedere. Dicemus de ea inferius, ſect. 65. num. 4.

2. *Litoroſo mari.*] Aquæ qua litora alluuntur. Callaïdis e viridi pallens ſuperius dicta eſt, ſect. 33.

3. *Capnitis.*] Eadem paulo antea, ſect. 37. Capnias appellata, in iaſpidum generibus, *Eſt & veluti fumo infecta, quæ Capnias vocatur.*

4 *Cappadocia.*] Vide Notas & Emend. num. XXIII. Nomen habet hæc gemma a Cappadocum officinis, in quibus ea poliri, unde Romam advehi ſolita olim eſt

5. *Callaïnas vocant e turbido callaïno.*] Hoc eſt, callaïni coloris, qualis in gemma callaide, ſed turbidi. Has voces porro, *vocant e turbido callaïno,* adjecimus e MSS. exemplaribus, cum a typis eæ abeſſent. In Indice, *Callaina.* Ὀστρακον καλλαΐνου tritum, dentibus denigratis, gingivisque ſtabiliendis, affricat Galenus, lib. 5. κατὰ τόπους, pag. 548.

6. *Catochitis.*] Κατοχίτης λίθος, a retinendo, παρὰ τὸ κατέχειν, nomen accepit. Sucini ſpecies, ſeu bituminis videtur Solinus, cap. 3. pag. 17. Κατοχίτην *vocant lapidem fatu digniſſimum Maior eſt ceteris, qui ad ornatum deſtinantur: nec tam gemma, quam cautes.* &c.

7. *Catopyritis*] Subintellige, gemma.

8. *Cepitis,* &c.] Sic in indice hujus libri. MSS. hoc loco, *Cepitis,* ſive *cepolames.* Ab horto, ἀπὸ τοῦ κήπου, appellationem trahere ea videtur, ob odorum varietatem.

tibus, candore imaginem regerens. [9] Ceramites, teſtæ colorem habet. [10] Cinædiæ inveniuntur in cerebro piſcis ejuſdem nominis, candidæ & oblongæ, eventuque mirandæ, ſi modo eſt fides, præſagire eas habitum maris, nubilo colore aut tranquillitate. [11] Ceritis ceræ ſimilis eſt: [12] Circos accipitri: [13] Corſoides canitiei hominis: [14] Coralloachates corallo aureis guttis diſtinctæ. Corallis minio ſimilis gignitur in India & Syene. [15] Craterites inter chryſolithum & electrum colorem habet, prædurae naturæ. Crocallis ceraſum repræſentat. [16] Cytis circa Copton naſcitur candida, & videtur intus habere [17] petram, quæ ſentiatur etiam ſtrepitu. [18] Chalcophonos nigra eſt, ſed illiſa æris tinnitum reddit, tragœdis, ut ſuadent, geſtanda. [19] Chelidoniæ duorum ſunt generum: [a] hirundinum colore: & altera parte purpureæ nigris interpellantibus maculis. [20] Chelonia oculus eſt Indicæ teſtudinis, vel portentoſiſſima Magorum mendaciis. [21] Melle enim collutam, & linguæ impoſitam futurorum ſcientiam præſtare promittunt: quintadecima Luna, [b] & ſilente, tota die: decreſcente vero, ante Solis ortum: ceteris diebus, a prima [22] in ſextam horam. [23] Sunt & chelonitides teſtudinum ſimiles, ex quibus ad tempeſtates ſedandas multa vaticinantur. Ea vero, quæ ſit aureis guttis, cum ſcarabæo decocta, & dejecta in aquam ferventem, tempeſtates moveri. [24] Chloritis herbacei coloris eſt, quam dicunt Magi inveniri in [25] motacillæ avis ventre, congenitam ei: ferroque includi jubent, ad quædam prodigioſa moris ſui. [26] Choaſpitis a flumine dicta eſt viridis, fulgoris aurei. [27] Chryſolampis in Æthiopia naſcitur, pallida die, & in nocte ignea. [28] Chryſopis aurum videtur eſſe. [29] Ceponides in Æolidis Atarne, nunc pago, quondam oppido, naſcuntur, multis coloribus tranſlucentes, alias vitreæ, alias cryſtallinæ, alias iaſpideæ. Sed & ſordidis tantus eſt nitor, ut imagines reddant, ceu ſpecula.

LVII. [1] Daphniam Zoroaſtres morbis comitialibus demonſtrat. [2] Diadochos beryllo ſimilis eſt. [3] Diphyes duplex, candida ac nigra, mas ac femina, genitale utriuſque ſexus diſtinguente linea. [4] Dionyſias nigra ac dura mixtis rubentibus maculis: ex aqua trita ſaporem vini facit, & ebrietati reſiſtere putatur. [5] Dracontites, ſive dracontia, e cerebro fit draconum: ſed niſi viventibus abſciſſo numquam gemmeſcit, invidia animalis mori

Interpretatio.

a *Hirundinum.*] Priores hirundinum colore: poſteriores altera parte purpureæ, cum nigris maculis.

b *Et ſilente.*] Et interlunis die tota.

Notæ.

9. *Ceramites*] Κέραμος teſtam ſonat.

10. *Cinædiæ.*] Iiſdem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 10. Cinædi piſces ſuperius appellati, lib. 32 ſect. 53. De lapillis ejuſmodi, vide quæ diximus lib. 29 ſect. 38.

11. *Ceritis.*] Ἀπὸ τοῦ κηροῦ, a cera.

12. *Circos accipitri.*] Vide Notas & Emend. num. XXIV.

13. *Corſoides.*] Κορσοειδὴς, a κόρση, quæ vox capillum Græce ſonat, ἀπὸ τοῦ κείρειν.

14. *Coralloachates.*] De ea jam ſupra, ſect. 54.

15. *Craterites*] A prædura natura ei nomen, διὰ τὸ καρτερὸν, ſeu καρτερὸν εἶναι.

16. *Cytis.*] Sic libri hujus Index, non, ut hoc loco typi, *ciſſitis.* Ἀπὸ τοῦ κύειν, a conceptu, quaſi gravida, ſortita eſt hanc appellationem.

17. *Petram, quæ.*] Sic MSS. omnes. Libri editi, *partum quæ.*

18. *Chalcophonos.*] Ad verbum hæc Iſidorus, lib. 16 Orig. cap. 14. Χαλκόφωνος, ab æris ſonitu. Solinus, cap. 37. pag. 67. *Chalcophthongos reſonat ut pulſa æra: pudice habitus, ſervat vocis claritatem.* Habet eadem Marbodeus, cap. 16. adjicitque eſſe nigri coloris.

19. *Chelidoniæ.*] Χελιδόνιαι. Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 9. *Chelidonia ex hirundinum vocata colore: & duorum eſt generum: quarum una ex altera parte purpurea: & altera purpurea nigris intervenientibus maculis.* Chriſtoph Encelius, lib 3. de re metall. & gemmis, cap 44. viſos a ſe lapides ait in ventriculis pullorum hirundinum, primo partu excluſorum, magnitudine ſeminis lini: quorum alter niger, rufus alter eſſet. Addit idem ad epilepſiam conferre.

20. *Chelonia.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14. Marbodeus, cap. 19.

Indica teſtudo mittit lapidem Chelonitem,
Gratum purpureo, varioque colore nitentem.
Quem ſi ſub lingua loto quis geſſerit ore,
Poſſe Magi credunt hunc divinare futura.
Orto mane die ſextam dumtaxat ad horam,
Tempore quo Luna ſuccreſcens cernitur orbis.
Sed Luna prima lapidis prædicta poteſtas
Totius fertur ſpatio durare diei.
Quinta poſt decimam concordant tempora prima.
At decrementis lunaris tempore toto
Ante diem lapidi tantum manet illa poteſtas.

21. *Melle enim.*] Mallem ego, *mane enim.* Nam Marbodeus, *Orto mane die*: de melle, nihil.

22. *In ſextam horam.*] Quæ nobis duodecima eſt, ſive meridies.

23 *Sunt & chelonitides.*] Teſtudinibus, ταῖς χελώναις, colore ſimiles.

24. *Chloritis.*] A colore viridi, quem Græci χλωρὸν dicunt.

25. *Motacillæ avis.*] Quæ a crebra agitatione clunium & caudæ πυγαργὸς Græce & σείσοπυγις dicitur: Gallis, *Battemare, Lavandiere, Bergeronnette*, Bellon. lib. 7. cap. 10.

26. *Choaſpitis*] A Choaſpe fluvio, de quo lib. 6. ſect 31. Hæc Iſidorus iiſdem verbis, lib. 16. Orig. cap. 7.

27. *Chryſolampis.*] Sic libri omnes. Χρυσόλαμπις. Chryſopaſtum Solinus vocat, cap. 30. pag. 57. Chryſopraſium Marbodeus, cap. 13. Iſidorus item, lib. 16. Orig. cap. 16. *Chryſopraſius Æthiopicus eſt, quem lapidem lux celat, prodit obſcuritas.* Idem cap. 14 Chryſolampin appellat, atque iiſdem verbis deſcribit.

28. *Chryſopis.*] Χρυσωπὶς, ab auri aſpectu & ſpecie. Sic MSS. omnes, & Index, non ut editi vulgo libri, *Chryſophis.* Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14.

29 *Ceponides*] Sic MSS. omnes hoc loco: in Indice variant: Ab horto, quem Græci κῆπον vocant, nomen traxit, ob colorum varietatem

Sect. LVII. 1. *Daphniam.*] Δαφνίαν, quaſi lauream.

2. *Diadochos.*] Διάδοχος, quaſi berylli vicaria, eidemque ſubſtituta. Apud Albertum M. lib 2. de miner. pag. 230. *Diacodos*, mendoſe. Marbodeus, cap 24.

Diadochos, per quem reſponſa petentibus aptus,
Dæmonis effigies veras oſtendere fertur, &c.
Hunc autem perhibent ſimilem fulgore beryllo, &c.

3. *Diphyes.*] Sic etiam Index: non *diphris.* Græcis διφυὴς, quaſi biformis, aut ancipitis naturæ: quod utriuſque ſexus in ſe delineatum genitale exhibet.

4 *Dionyſias.*] Διονυσιάς: Solinus cap. 37. pag. 67. *Dionyſias fuſcus eſt, &c.* Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 21. Marbodeus, cap. 25.

Nigra micat rubeis Dionyſia conſita guttis.
Hanc in aqua tritam vinum fragrare loquuntur,
Et tamen ebrietas ipſius odore fugatur, &c.

5. *Dracontites.*] Sic Iſidorus, lib. 16. Orig. cap 13. Albertus M. lib. 1. de mineral tract 2. pag 230. Solinus, cap. 30. pag 56. *Exciditur e cerebris draconum dracontias lapis: ſed lapis non eſt, niſi detrahatur viventibus: nam ſi obeat prius ſerpens, cum anima ſimul evaneſcit, duritie ſoluta.*

ſe ſentientis. Igitur dormientibus amputant. [6] Sotacus qui viſam eam gemmam ſibi apud regem ſcripſit, bigis vehi quærentes tradit: & viſo dracone ſpargere ſomnifica medicamenta, atque ita præcidere. [7] Eſſe autem candore tranſlucido, nec poſtea poliri, aut artem admittere.

LVIII. [1] Encardia cognominatur & ariſte: una, in qua nigra effigies cordis eminet: altera eodem nomine, viridi colore, cordis ſpeciem repræſentat: tertia cor nigrum oſtendit, reliqua ſui parte candida. [2] Enorchis candida eſt, diviſaque fragmentis teſtium effigiem repræſentat. [3] Exebenum Zoroaſtres ſpecioſam & candidam tradit, qua aurifices aurum poliunt. [4] Eriſtalis cum ſit candida, ad inclinationes rubeſcere videtur. [5] Erotylos, eadem amphicome, & hieromnemon, a Democrito laudatur in argumentis divinationum. [6] Eumeces in Bactris naſcitur, ſilici ſimilis: ſed capiti ſuppoſita viſa nocturna oraculi modo reddit. [7] Eumithren Beli gemmam, ſanctiſſimi Deorum ſibi, Aſſyrii appellant, porracei coloris, ſuperſtitionibus gratam. [8] Eupetalos quatuor colores habet, cæruleum, igneum, minii, mali. [9] Euneos nucleo olivæ ſimilis eſt, ſtriata concharum modo, non adeo candida. [10] Eurotias ſitu videtur operire nigritiam. [11] Euſebes ex eo lapide eſt, ex quo traditur Tyri in Herculis templo facta ſedes, ex qua Dii facile [a] ſurgebant. [12] Epimelas ſit, cum candida gemma ſuperne nigricat colos.

LIX. [1] Galaxiam aliqui galactiten vocant, ſimilem proxime dictis, ſed intercurrentibus ſanguineis aut candidis venis. [2] Galactitis ex Nilo, colore lactis eſt. Eamdem dicunt [3] leucogæam, & leucographiam appellant, & ſynophiten, tritam lactis ſucco ac ſapore notabilem. [4] In educatione nutricibus lactis fecunditatem: infantium quoque alligata collo ſalivam facere dicitur, in ore autem liqueſcere. [5] Eamdem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. [6] Sunt qui ſmaragdum albis venis circumligatum galactiten vocent. [7] Gallaïca argyrodamanti ſimilis eſt, paulo ſordidior: inveniuntur autem binæ vel ternæ. [8] Gaſidanem Medi mittunt, [9] coloris orobini, veluti floribus ſparſam. Naſcitur & in Arbelis. [10] Hæc quoque gemma concipere dicitur, & intra ſe partum fateri concuſſa, concipere autem trimeſtri ſpatio. [11] Gloſſopetra linguæ ſimilis humanæ non in terra naſci dicitur, ſed deficiente Luna cælo decidere, [12] memoriæ quoque neceſſaria. Quod ne credamus, promiſſi quoque vanitas facit: Ventos enim ea comprimi narrant. [13] Gorgonia nihil aliud eſt, quam corallium: nominis cauſa, quod in duritiam lapidis mutatur. [14] Emollit maria. Fulminibus & typhoni reſiſtere affirmant. [15] Ganiæam eadem vanitate inimicorum pœnas efficere promittunt.

LX. [1] Heliotropium naſcitur in Æthiopia, Africa, Africa, Cypro, porracei coloris,

Interpretatio.

a *Surgebant.*] Eminebant, exſtabant.

Notæ.

6. *Sotacus.*] Solini paraphraſis, loc. cit. *Auctor Sotacus gemmam hanc etiam viſam ſibi ſcribit, & quibus intercipiatur modis, edocet. Praſtantiſſimi audacia viri explorant anguium foveas, & receptus: inde præſtolati ad paſtum exeuntes, prætervectique percitis curſibus; obiiciunt gramina medicata, quantum poteſt, ad incitandum ſoporem: ita ſomno obsopitis, a capitibus exſecant lapides*, &c. Tradit hæc pariter Iſidorus, loc. cit.

7. *Eſſe autem.*] Iſidorus, loc. cit.

Sect. LVIII. 1. *Encardia... & ariſte*] Sic Reg. 2. Colb. 3. aliique, & Index: non, ut editi libri, *& cardiſce*. Ἐγκαρδία nomen, habet a ſimilitudine cordis. Turchesiæ genus videtur eſſe.

2. *Enorchis.*] Ἔνορχις, a teſtium, τῶν ὄρχεων, figura.

3. *Exebenum.*] Iſidorus hæc totidem verbis, lib. 16 Orig. cap. 10. Ἐξέβενος.

4. *Eriſtalis.*] In MSS. hoc loco, *Eriſtalla*. Forte, erythria, a rubro colore quem exhibet, cum inclinatur.

5. *Erotylos.*] In Indice, *Erotilos, ſive amphicome*, &c. In MSS Reg. & Colb hoc loco, *Erichilos*. Forte ἐριχειλος, a labiis, ἀπὸ τῶν χειλῶν, in divinatione futurorum aperiendis. Eadem ἀμφίκομος, quaſi pulcre comata: & ἱερομνήμων, rerum ſacrarum abditarumque deſignatrix gemma.

6. *Eumeces.*] Εὐμήκης, gemma procera, prælonga.

7. *Eumithren.*] Videtur ex hoc loco Mithres, ut apud Perſas Solis, ſic Beli apud Aſſyrios nomen fuiſſe.

8. *Eupetalos.*] Εὐπέταλος Græce vireſcens intelligitur.

9. *Euneos.*] Εὔνεος. Sic & in Indice, & hoc loco MSS. omnea.

10. *Eurotias.*] Nomen habet ex argumento: nam εὐρῶτα Græci ſitum vocant, cariem, putredinem: εὐρωτιάω, putreſco.

11. *Euſebes.*] Εὐσεβὴς, religioſa, & ſacris dicata gemma.

12. *Epimelas.*] Ἐπιμελας, nigricans. Utitur hac voce Theophraſtus.

Sect. LIX. 1. *Galaxiam.*] A recto *Galaxias*, ut in Indice. Γαλαξίας idem qui Μόροχθος inferius, ſect. 63. lacte ſudare dicitur. Dioſcor. lib. 5. cap. 153. Λίθος μόροχθος, ὃν ἔνιοι γαλαξίαν, &c.

2. *Galactitis ex Nilo, colore lactis eſt.*] Hoc eſt, ſuccum emittit, cum ſubigitur, colore lactis. Dioſc. lib. 5. cap. 150. Vide Notas & Emend. num. XXV.

3. *Leucogæam*, &c.] Λευκογαίαν, λευκογραφίαν, συνοφίτην.

4. *In educatione*] Orpheus, de lapid. tit. Γαλακτίτης Solinus, cap. 7. pag 22. Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 10. Albertus M. de mineral. pag. 232.

5. *Eamdem memoriam.*] Auctores proxime appellati, & Marbodeus, cap. 31.

6. *Sunt qui ſmaragdum.*] Iſidorus, loc. cit.

7. *Gallaica.*] Sic libri omnes, etiam MSS.

8. *Gaſidanem.*] Index, *Gaſſidiana*. MSS. hoc loco, *Gaſſinaden*, voce Magorum propria, non Græci Latinive oris.

9. *Coloris orobini.*] Hoc eſt, ervi: nam ὄροβος ervum eſt.

10. *Hæc quoque gemma.*] Perinde atque aetites, de quo lib. 36 ſect 39.

11. *Gloſſopetra.*] Solinus, cap 37. pag. 67. *Gloſſopetra deficientibus Lunis cælo cadit, linguæ ſimilis humanæ: non modicæ, ut Magi ferunt, poteſtatis, quæ eſt ea lunares motos excitari putant*, hoc eſt, ventos. Sic etiam Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14.

12. *Memoriæ quoque.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. & alii. In editis inſulſe, *& lenocinantis neceſſaria creditur*.

13. *Gorgonia.*] Γοργονία. Inde factum nomen, quod in duritiam lapidis verteretur, uti iis fabulæ ferunt contigiſſe, qui Gorgonis caput inſpicerent. Nomen id corallio datum a Metrodoro, ſi Solino credimus.

14. *Emollit maria.*] Vide Notas & Emendationes, num. XXVI.

15. *Ganiæam.*] Sic Index. MSS. hoc loco diſcrepant. Reg. 2. *Ganiem*. Colb 3. *Ganem*. Editi libri vulgo, *Gemaniem*.

Sect. LX. 1. *Heliotropium.*] E genere eſt illius gemmæ, quam noſtri nunc vocant, *Prime-d'emeraude*. Solinus hæc totid.

ſanguineis venis diſtincta. [2] Cauſa nominis, quoniam dejecta in vas aquæ, fulgorem Solis accendit ſanguineo repercuſſu, maxime Æthiopica. [3] Eadem extra aquam ſpeculi modo Solem accipit, deprehenditque defectus, ſubeuntem Lunam oſtendens. [4] Magorum impudentiæ vel manifeſtiſſimum hoc quoque exemplum eſt, quoniam admixta herba heliotropio, quibuſdam quoque additis præcantationibus, gerentem conſpici negent. [5] Hephæſtitis quoque ſpeculi naturam habet in reddendis imaginibus, quanquam rutilans. Experimentum eſt, ſi ferventem aquam addita ſtatim refrigeret: [6] aut ſi in Sole addita aridam materiam accendat. [7] Naſcitur in Coryco. [8] Horminodes, ex argumento viriditatis in candida gemma vel nigra, & aliquando pallida, ambiente circulo aurei coloris, appellatur. [9] Hexecontalithos in parva magnitudine multicolor, hoc ſibi nomen adoptavit. Reperitur in Troglodytica regione. [10] Hieracitis alternat milvinis nigriſque veluti plumis. [11] Hammitis ovis piſcium ſimilis eſt, [12] & alia velut nitro compoſita, prædura alioqui. [13] Hammonis cornu inter ſacratiſſimas Æthiopiæ gemmas, aureo colore, arietini cornus effigiem reddens, promittitur prædivina ſomnia repræſentare. [14] Hormeſion inter gratiſſimas aſpicitur, ex igneo colore radians auro, portante ſecum in extremitatibus candidam lucem. [15] Hyæniæ ex oculis hyænæ, [16] & ob id invaſæ, inveniri dicuntur: [17] &, ſi credimus, linguæ hominis ſubditæ futura præcinere. [18] Hæmatites in Æthiopia quidem principalis, ſed & in Arabia & Africa invenitur, ſanguineo colore, non omittenda [a] [19] promiſſis ad coarguendas barbarorum inſidias. Zachalias Babylonius in his libris quos ſcripſit ad regem Mithridatem, humana gemmis attribuit fata: hanc non contentus oculorum & jocinerum medicina decoraſſe, a rege etiam aliquid petituris dedit, & litibus judiciiſque interpoſuit: in præliis etiam ex ea ungi ſalutare pronunciavit. Eſt & alia ejuſdem generis, quæ vocatur Menui ab Indis, [20] xanthos appellata Græcis, e fulvo candicans.

LXI. [1] Idæi dactyli in Creta, ferreo colore pollicem humanum exprimunt. [2] Icterias aliti lurido ſimilis, ideo exiſtimatur ſalubris contra regios morbos. Eſt & alia eodem nomine liquidior. Tertia folio viridi ſimilis, latior prioribus, pæne ſine pondere, venis luridis. Quartum genus in eodem colore nigris venis diſcurrentibus. Jovis gemma candida eſt, non ponderoſa, tenera. Indica gentium ſuarum habet nomen, ſubruſo colore, in attritu ſudorem purpureum manat. Alia eodem nomine candida, pulvereo aſpectu. [3] Ion apud Indos violacea eſt, [4] ſed raro ſaturo colore lucet.

Interpretatio.

a *Promiſſis.*] Ob promiſſa Magorum, utilem fore hunc lapidem ad detegendas inſidias.

Notæ.

dem verbis, cap. 27. pag. 52. Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 7. Marbodeus, cap. 34. de heliotropio:

Hanc nunc Æthiopes, nunc Cyprus, & Africa mittit:
Sanguineis aſperſam guttis, ſimilemque ſmaragdo.

2. *Cauſa nominis*] Marbodeus, loc. cit.

Ex re nomen habens eſt Heliotropia gemma,
Quæ Solis radiis in aqua ſubjecta bacillo,
Sanguineum reddit mutato lumine Solem,
Eclipſimque novam terris effundere cogit.

Habet hæc pariter Solinus, & Iſidorus, locis citatis. Albertus item de mineral. pag. 230

3. *Eadem extra aquam*] Iſidorus, loco cit.

4. *Magorum*, &c.] Solinus, Iſidorus, Albertus, Marbodeus, locis cit.

5. *Hephæſtitis.*] Totidem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 24. Ἡφαιστίτης, quaſi gemma Vulcania

6. *Aut ſi in Sole.*] *Aut ſi Soli oppoſita*, Iſidorus.

7. *Naſcitur in Coryco.*] Cum hæc raptim curſimque Marbodeus legeret, vidiſſe ſe in *Corintho* credidit, itaque cecinit. cap. 35.

Naſcitur in bimari, pretioſior ære, Corintho
Dictus Hephæſtites rutilans lapis, & rubicundus:
Quo ſi ferventis fuerit conſpectus aheno,
Ignibus exſultans primis, illico ſiſtitur unda,
Frigida poſt modicum lapidis virtute futura.

Iſidorus in *Coryco* legit.

8. *Horminodes.*] A ſimilitudine nimirum cum hormino: ὅρμινον Græci vocant herbæ genus, de quo diximus lib. 18. ſect. 22. MSS. tamen omnes hoc loco *hormeodes* exhibent.

9. *Hexecontalithos.*] Solinus, cap. 31. pag. 58. de Troglodytis: *Tantum lapide uno gloriantur, quem* ἑξηκοντάλιθον *nominamus, ſam diverſis notis ſparſum, ut ſexaginta gemmarum colores in parvo ejus orbiculo deprehendantur.* Hæc totidem verbis Marbodeus, cap. 37. Albertus, pag. 231. Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 12.

10. *Hieracitis.*] Ab ἱέραξ, quæ vox accipitrem & milvum ſonat. Ἱερακίτης λίθος, Aetio, libro 2. cap. 30. ex MS. cod. ὑπόχλωρος μέν ἐστι, καὶ αὐτὸς τὸ μέλαν ἐπιτετραμμένος, ἐπιγεγραμμένος χροιαῖς ἑτέραις, ὡς ποικίλος εἶναι, ὥς φησὶ Διογένης ἐν τῷ περὶ λίθων. *Lapis ſubviridis, ad nigredinem vergens, aliiſque ſubinde alternatis coloribus toto corpore interſtinctus, ut tertii coloris dici poſſit.*

11. *Hammitis.*] Quod ἄμμον, hoc eſt, ſabulum vix mole ſuperet, aut quod eodem recidit, piſcium ova.

12. *Et alia velut nitro.*] *Hammites ſimilis nitro, ſed durior*, inquit Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 4. *Gignitur in Æthiopia & Arabia*, &c.

13. *Hammonis cornu.*] Vel ex hoc loco intelligitur Jovis Hammonis effigiem cornu arietinum in fronte geſtaſſe, quale in nummo Cyrenæorum argenteo conſpicitur, qui ubique eſt obvius.

14. *Hormeſion.*] In Indice *hormiſion.* Iſidorus, lib. 16. Orig. cap 13. *Ermiſion*, mendoſe: alioqui cetera de gemma ea totidem verbis refert.

15. *Hyæniæ ex oculis.*] Solinus, cap. 27. pag. 51. Iſidorus, lib. 16 Orig. cap. 14. Albertus M. de mineral. pag. 232.

16. *Et ob id invaſæ.*] Et ob id quæſitæ venatu, ut dictum eſt de dracontite lapide, ſect. 57.

17. *Et ſi credimus.*] Solinus, & Iſidorus, locis citatis. Item Marbodeus, cap. 33.

18. *Hæmatites.*] Ille nimirum, de quo jam ſuperius dictum eſt, lib. 36 ſect. 25. Hæc iiſdem fere verbis, Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 8. & Marbod. cap. 36.

19. *Promiſſis.*] Plinii interpres Iſidorus, loc. cit. de hæmatite: *De qua promittunt Magi quiddam ad coarguendas barbarorum inſidias.*

20. *Xanthos*] De ea diximus ſect. 45. Vide & Theophr. lib. περὶ λίθων, pag. 8.

Sect. LXI. 1. *Idæi dactyli.*] Ἰδαῖοι δάκτυλοι. Totidem verbis hæc Solinus, cap. 11. pag. 30. & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 4. Ab Ida monte Cretenſi, ex quo eruuntur, cognomen habent: nomen a forma digiti pollicisve.

2. *Icterias aliti lurido.*] Galgulo, quem ἴκτερον Græci vocant, communi cum morbo regio, ſive arquato, appellatione. In MSS. aliter hæc leguntur, ſed corrupte, credo: *Icterias malo cute, uncus mamillis ideo*, &c.

3. *Ion.*] Ἴον viola nigra Græcis.

4. *Sed raro.*] In MSS. Reg. 2. Colb. 3. Fux. &c. *Rarum ut alio colore luceat.*

LXII. Lepidotis ſquamas piſcium variis coloribus imitatur. Leſbias Leſbi patriæ nomen habens: invenitur & in India. [2] Leucophthalmós rutila alias, oculi ſpeciem candidam, nigramque continet. [3] Leucopœcilos candorem lineis ex auro diſtinguit. [4] Libanochrus thuris ſimilitudinem oſtendit, ſed ſuccum mellis. [5] Limoniatis eadem videtur, quæ ſmaragdus. [6] De lipare hoc tantum traditur, ſuffita ea omnes beſtias evocari. Lyſimachus Rhodio marmori ſimilis eſt aureis venis: politur ex marmore, amplitudine in anguſtias coëunte, ut inutilia exterantur. [7] Leucochryſos ſicut cryſtallus albicat.

LXIII. Mennonia qualis ſit, non traditur. [1] Medea nigra eſt, a Medea illa fabuloſe inventa: habet venas aurei coloris: ſudorem reddit croci, ſaporem autem vini. [2] Meconites papaver exprimit. [3] Mithrax a Perſis accepta eſt, & Rubri maris montibus: multicolor, contra Solem varie refulgens. [4] Morochites porracea, lacte ſudat. [5] Morio in India, quæ nigerrimo colore tranſlucet, vocatur Pramnion: in qua miſcetur & carbunculi color, Alexandrinum; ubi ſardæ, Cyprium. Naſcitur, & in Tyro, & in Galatia. Xenocrates & ſub Alpibus naſci tradit. Hæ ſunt gemmæ, quæ [6] ad ectypas ſcalpturas aptantur. [7] Myrrhites myrrhæ colorem habet, facie minima gemma: odorem attrita, etiam nardi. [8] Myrmecias nigra habet eminentias ſimiles verrucis. [9] Myrſinites melleum colorem habet, myrti odorem. [10] Meſoleucos eſt, mediam gemmam candida diſtinguente linea. Meſomelas, nigra vena quemlibet colorem ſecante per medium.

LXIV. [1] Naſamonitis eſt ſanguinea, nigris venis. [2] Nebritis Libero Patri ſacra, nomen traxit a nebridum ejus ſimilitudine. Sunt & aliæ nigræ generis ejuſdem. Nympharena urbis & gentis Perſicæ nomen habet, ſimilis hippopotami dentibus.

LXV. [1] Olca barbari nominis, e nigro fulvoque, & candido placet. [2] Ombria, quam aliqui notiam vocant, ſicut ceraunia & brontia, cadere cum imbribus & fulminibus dicitur: eumdemque effectum habere, quem brontia, narratur. Præterea in aras addita ea, libamenta non amburi. [3] Oritis globoſa ſpecie, a quibuſdam & ſideritis vocatur, ignem non ſentiens. [4] Oſtracias, ſive Oſtracitis, eſt teſtacea durior: altera achatæ ſimilis, niſi quod achates politura pingueſcit: duriori tanta ineſt vis, ut aliæ gemmæ ſcalpantur fragmentis ejus. Oſtracitidi oſtrea nomen & ſimilitudinem dedere. [5] Ophicardelon barbari vocant, nigrum colorem binis lineis albis includentibus. [6] De Obſidiano lapide diximus ſuperiore libro. Inveniuntur & gemmæ eodem nomine ac colore, non ſolum in Æthiopia Indiaque, ſed etiam [7] in Samnio, ut aliqui putant, & in litoribus Hiſpanienſis Oceani.

LXVI. [1] Panchrus fere ex omnibus coloribus conſtat. [2] Pangonius non longior digito, ne cryſtallus videatur, numero plurium angulorum cavet. [3] Paneros qualis ſit, a Metrodoro non dicitur: ſed carmen Timaridis reginæ [4] in eadem dicatum Veneri non

Notæ.

Sect. LXII. 1 *Λεπιδωτὶς*, vel *λεπιδωτὸς*, ſquamoſa.

2. *Leucophthalmos.*] *Λευκόφθαλμος*.

3. *Leucopœcilos.*] *Λευκοποίκιλος*, candore alternato. Vide Notas & Emend. num. XXVII.

4. *Libanochrus.*] *Λιβανόχρους*, a thuris colore.

5. *Limoniatis.*] *Λειμωνιάτης λίθος*, a virore pratenſi.

6. *De lipare.*] Marbodeus, cap. 42.

Partibus in Libycis lapis eſt Liparea vocatus,
Ad quem ſponte ſua properat genus omne ferarum,
Quas venatorum ſolet labor exagitare:
Non eget ergo canum morſu, curave ſagaci,
Saltus perluſtrans, lapidem qui geſſerit iſtum,
Sternenda ſatis eſt venabula tollere præda.

Vide & Iſidorum lib. 16. Orig. cap. 14. & Albertum, de mineral. 233. *Λιπαρὴ* Græce opimam & pinguem ſonat.

7. *Leucochryſos*] *Λευκόχρυσος*. Nomen indicat gemmam aurei coloris, quæ in cryſtalli modum albicet. In libris hactenus vulgatis ſic legebatur. *Leuchochryſos ſit chryſolitho interalbicante*, contra omnium MSS. fidem.

Sect. LXIII. 1. *Medea, &c.*] Hæc verbis totidem Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 11.

2. *Meconites.*] *Μήκωνα* Græci papaver nuncupant. Hæc pariter Solinus, cap. 37. pag. 67. & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14.

3. *Mithrax a Perſis.*] Qui Solem ipſum Mithran vocant, ut Strabo prodidit, lib. 15. Hinc vetuſtæ inſcriptiones paſſim: SOLI INVICTO. MITHRAE. Tamen Herodotus, lib. 1. Clio, Mitram dicit a Perſis Venerem fuiſſe appellatam. Hæc gemma dicitur a Solino, loc. cit. & Iſidoro, lib. 16. Orig. cap. 12. *Mithridax*, mendoſe. Pliniani omnes libri, *Mitrax* habent.

4. *Morochitis.*] Sic libri omnes. Morochitis gemma, inquit, quanquam per ſe porracea, viridiſque, trita tamen candicat. Vide Notas & Emend. num. XXVIII.

5. *Morio in India.*] Indicum id barbaricum vocabulumque eſſe ſignificat: Græca, quæ ſubſequuntur: *πράμνιον*, &c.

6. *Ad ectypas ſcalpturas.*] Ad ſcalpturas imaginum, quæ ceræ apprimuntur. Diximus de ea voce *ectypon*, lib. 35. ſect. 43.

7. *Myrrhites.*] Solinus, cap. 37. pag. 67. Priſcianus, in Periegeſi, pag. 393.

Myrrhitemque, bonum nardi cum reddat odorem.

8. *Myrmecias.*] *Μυρμηκίας*, a ſimilitudine verrucæ, quam Græci *μυρμηκίαν* nuncupant.

9. *Myrſinites.*] Ab odore myrti, quæ Græcis *μυρσίνη*.

10. *Meſoleucos.*] *Μεσόλευκος* & *μεσόμελας*, contrariis ex cauſis habent nomina, ut apparet. Iſta apud Iſidorum, lib. 16. Orig. cap. 11. mendoſe *Meramelas* appellatur.

Sect. LXIV. 1. *Naſamonitis.*] Solinus, cap. 27. pag. 52. *Naſamonitem lapidem Naſamones dant, ſanguineum univerſum, nigris venulis adumbratum.*

2. *Nebritis.*] A pellium cervinarum ſimilitudine, quas *νεβρίδας* appellabant, quibus uſus olim Bacchus, ac deinde qui ſacris ejus initiati. Vide Suidam, & Mythologos.

Sect. LXV. 1. *Olca.*] Sic MSS. Sic Iſidorus ipſe hæc tranſſcribens, lib. 16. Orig. cap. 1. In editis, male, *Orca.*

2. *Ombria, quam aliqui notiam.*] *Ὀμβρία* ab imbribus: ab humido Noto, Auſtrove, *Νοτία* appellata eſt.

3. *Oritis.*] Quod globoſa ſpecie montis effigiem referat, *τοῦ ὄρους*. Plura de ea vide apud Marbod. cap. 47.

4. *Oſtracitis, &c.*] Hæc verbis totidem Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14. *Ὄστρακον* oſtreorum teſtam Græci dixere.

5. *Ophicardelon.*] Barbara, ut Plinius prodit ipſe, vox; non originationis Græcæ.

6. *De Obſidiano....*] Libro 36. ſect. 67.

7. *In Samnio, ut aliqui putant.*] Xenocratem intelligit, quem clare teſtem ejus rei appellavit, loco proxime citato.

Sect. LXVI. 1. *Panchrus.*] *Πάγχρους*, quaſi *omnicolor.* Mendoſe *Pantheros* legitur apud Albertum, de mineral. pag. 235. & apud Marbodeum, cap. 49.

2. *Pangonius.*] *Παγγώνιος*, omniangulus, ab omni parte angulos habens: cum ſint tantum ſeni cryſtallo.

3. *Paneros.*] *Πανέρως*, omni amore digna.

4. *In eadem.*] In eadem gemma inſculptum, dicatum:

inelegans

inelegans ponit, ex quo intelligitur additam ei ſecunditatem. Quidam hanc [5] panſebaſton vocant. [6] Ponticarum plura ſunt genera. Eſt ſtellata nunc ſanguineis, nunc auratis guttis, [7] quæ inter ſacras habetur. [8] Alia pro ſtellis ejuſdem coloris lineas habet, alia montium convalliumque effigies. [9] Phloginos, quem & chryſiten vocant, [10] ochræ Atticæ aſſimilata, invenitur in Ægypto. [11] Phœnicitis ex balani ſimilitudine appellatur. [12] Phycitis, algæ. [13] Perileucos, fit ab ora gemmæ ad radicem uſque candido deſcendente. [14] Pæanides, quas quidam gemonidas vocant, prægnantes fieri & parere dicuntur, mederique parturientibus. [15] Nam tales in Macedonia juxta monumentum Tireſiæ inveniuntur, ſpecie aquæ glaciatæ.

LXVII. [1] Solis gemma candida eſt, & ad ſpeciem ſideris in orbem fulgentes ſpargit radios. [2] Sagdam Chaldæi adhæreſcentem navibus inveniunt, praſini coloris. Samothracia inſula ejuſdem nominis gemmam dat nigram, ac ſine pondere, ligno ſimilem. [3] Sauritin in ventre viridis lacerti arundine diſſecti tradunt inveniri. [4] Sarcitis bubulas carnes repræſentat. [5] Selenitis ex candido tranſlucet melleo fulgore, imaginem Lunæ continens, redditque eam in dies ſingulos, creſcentis minuentiſque numeris: [6] naſcitur in Arabia. [7] Sideritis ferro ſimilis, litigio illata diſcordias facit: quæque naſcitur in Æthiopia [8] Sideropœcilos, ex ea fit, variantibus guttis. Spongitis ſpongiæ nomen repræſentat. Synodontitis e cerebro piſcium eſt, [9] qui ſynodontes vocantur, [10] Syrtides in litore Syrtium, jam quidem & in Lucania inveniuntur, e melleo colore croco refulgentes: intus autem ſtellas continent languidas. [11] Syringitis ſtipulæ internodio ſimilis, perpetua fiſtula cavatur.

LXVIII. [1] Trichrus ex Africa nigra eſt, ſed tres ſuccos reddit, a radice nitrum, medio ſanguinem, ſummo ochram. [2] Telitrhizos cinerei coloris aut rufi, candidis radicibus ſpectatur. Telicardios colore cordis. Perſas, apud quos gignitur, magnopere delectat: muchulam appellant. [3] Thracia trium generum eſt, viridis, aut pallidior, tertia ſanguineis

Notæ.

que Veneri, nec inelegans: unde intelligitur dotem ei gemmæ aliquam ad fecunditatem ineſſe.

5. *Panſebaſton.*] Πανσέβαστον, omnino auguſtam. MSS. Reg. & Colb. *panebaſton.* In Indice, *paderaſtos*, quod ſincerius videtur.

6. *Ponticarum.*] Nomen habent a Ponto, unde advehuntur. Hæc quoque Solinus, cap. 13. pag. 33. Harum icones Aldrovandus exhibet, lib. 4. de metall. cap. 878. Vide Notas & Emend. num. XXIX.

7. *Quæ inter ſacras.*] Quoniam, ut Iſidorus ait, lib. 16. Orig. cap. 14. *dicunt per eam interrogari dæmones, & fugari.*

8. *Alia pro ſtellis.*] Solinus, loc. cit. & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 12.

9. *Phloginos.*] Φλόγινος flammeum ſonat, χρυσῖτις auri colorem igneum.

10. *Ochræ Atticæ aſſimilata.*] Hoc eſt, ſili Attico, de quo dictum eſt lib. 33. ſect. 56. Prius legebatur, *oſtrea Attica*, ridicule. MSS omnes, *oſtracea.* Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 4. mendoſe, *ocrea.*

11. *Phœnicitis*] Φοῖνιξ palmulam quoque ſignificat, hoc eſt, palmæ fructum, quem & balanum, ſeu glandem vocant.

12. *Phycitis.*] Φῦκος, alga.

13. *Perileucos.*] Περίλευκος, circumductum in orbem candorem indicat.

14. *Pæanides.*] Pæaniten lapidem appellat Solinus, cap. 9. pag. 27. Marbodeus, *Peanites*, cap. 51.

Gignitur in Macedum regione lapis Peanites,
Feminei ſexus referens imitando labores.
Sed quibus ex cauſis dubium: nam tempore certo
Concipit, & parit, & parientibus auxiliatur.
Ultima quas vexat dubiis diſcriminis hora.

MSS. omnes, *Peanides.* Forte a Macedoniæ regione Pæonia, *Pæonides* appellandæ. Quod ad alterum nomen ſpectat, non *gemonidas* MSS. codices, tum hoc loco, tum in indice, ſed *gaanidas* repræſentant.

15. *Nam tales*] Solinus, loco citato.

Sect. LXVII. 1. *Solis gemma.*] Solinus, iiſdem verbis, c. 37. p. 67. & Iſidorus, lib. 16. Orig. c. 10. Photius, in Bibl. cod. CCLII. pag. 1065. ex Damaſcio: Ἀλλ' ἦν ὁ λίθος ἡλιακὸς ἐν γραφαῖς, οὐχ οἷον οἱ πολλοὶ ἑωράκασιν, ἀκτῖνας διαφαινούσας ἐκ τοῦ βάθους χρυσίζουσας· ἀλλὰ δίσκον ἡλιοειδῆ κατὰ μέσον τὸν λίθον, ἐξ οὗ γε αὐτῷ τὸ πῦρ ἰδεῖν· ἀπ' αὐτοῦ δὲ τὰς ἀκτῖνας ἐκθρώσκειν, ἕως ἐπὶ τὴν ἴτυν· εἶναι γὰρ σφαιροειδῆ καὶ ὅλον τὸν λίθον. *Solarem etiam lapidem* ait *ſe vidiſſe, non qualem multi vidimus, radios ex ſe ſe aureos emittentem; ſed Solis effigie diſcum in medio lapide eſſe, & inde globum ignis videri, ab eoque radios exſilire uſque ad circumferentiam: eſſe enim globoſum integrumque lapidem.*

2. *Sagdam.*] De ſagda multo plura Solinus, cap. 37. pag. 65. & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 7. Marbodeus, c. 58.

Difficiles gemmas ſuper omnes Sagda repertu.
Eſt autem merſo natu ſic fixa in mari,
Quod nequit abraſa ligni ſine parte revelli.
Hunc praſinus color eſt regio, Chaldæa tellus.

Praſinus color idem, qui porraceus, viridiſque: πράσινος.

3. *Sauriten.*] Habet a lacerto nomen, quem σαῦρον vocant.

4. *Sarcitis.*] Ἀπὸ τῆς σαρκὸς, a carne nomen.

5. *Selenitis.*] Σεληνίτης, a Luna, quæ Græce σελήνη. Refert hæc iiſdem verbis Auguſtinus, lib. 21. de Civit. Dei, cap. 5. Solinus, cap. 37. pag. 67. Iſidorus, lib. 16. Orig cap. 10. Marbodeus, cap. 57. Priſcianus in Periegeſi, pag 393.

Atque Selenites, lunaris imagine lucis,
Quo decus & minuit proprii ſplendoris, & auget.

De lapide ſelenite, Dioſc. lib. 5. cap. 159. ſed oratione perobſcura. atque, ut quidem ſuſpicamur, mutila. Photius, in Bibl. cod. CCXLII. pag. 1065. ex Damaſcio: Καὶ ὁ Σεβῆρος, ἀνὴρ τῶν Ῥωμαίων Πατρίκιος, ἄλλα τε διηγεῖτο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συνδιατρίβων, καὶ ὅτι λίθον ἐθεάσατο, ἐν ᾧ σελήνης ἐνῆν σχῆμα μεταμορφούμενον ποικίλως μὲν, ἀεὶ δὲ ἅμα αὐτῇ ἡλίου αὐξομένης καὶ μειουμένης, καὶ ἐνόντος τῷ λίθῳ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου· ὅθεν ἡ φήμη τοὺς τοιούτους λίθους καλεῖ συνοδίτας. *Severus Patricius Romanus tum alia multa narrabat, dum Alexandria degeret, tum ſe vidiſſe lapidem, in quo Lunæ effigies eſſent, varie formam mutantis, ad Solem creſcentis, minuentiſque: & in eodem lapide Sol inerat. quare is lapides Synodica vocari, quaſi* comites viæ. Συνοδικὴ σελήνη, Luna coiens eſt. Apud Photium alia ejuſmodi vide.

6 *Naſcitur in Arabia.*] Iſidorus, & Marbodeus, locis citatis, *in Perſide.*

7. *Sideritis.*] Σιδηρίτης a colore ferri. Solinus, cap. 37. pag. 67. *Siderites a contemplatione ferri nihil diſſonat: verum maleficus quoque inferatur, diſcordiam excitat.* Sic & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14.

8 *Sideropœcilos ex ea fit.*] Hoc eſt, ſideritis alias quidem perſimilis eſt, ſed præterea variis eſt aſperſa guttis, unde nomen σιδηροποίκιλος.

9. *Qui ſynodontes.*] Συνόδοντες Græcis poëtis apud Athenæum, lib. 1. pag. 5. & lib. 7. pag. 322. Denticem Latine Gaza reddidit. Et denticem certe piſcem cum aurata & mugile laudat Apicius, lib. 4. cap. 2. pag. 17. Italis *Dentale* · Maſſilienſibus *Dento*: in Gallia Narbonenſi, *Marmo* Sic Rondeletius, lib. 5. cap. 19. apud quem iconem piſcis hujus vide.

10. *Syrtides.*] Solinus, cap. 2. pag 16. & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 13. totidem verbis. In Indice *Syrtitis.*

11. *Syringitis.*] Quidquid fiſtuloſum eſt & cavernoſum, σύριγγα Græci nuncupant.

Sect. LXVIII. 1. *Trichrus*] Τρίχρους a triplici ſucco, ſeu colore. Vide Notas & Emend. num. XXX.

2. *Telirrhizos.*] Τελίρριζος, quaſi perfecta radix. Τελικάρδιος a ſimilitudine cordis abſoluta. Perſæ barbarico nomine muchulam (ſic enim ex Indice reſcribendum, pro *meculam*) appellabant.

3. *Thracia.*] Sic libri editi hactenus, & Index ipſe. At

guttis. [4] Tephritis novæ Lunæ ſpeciem habet curvatæ in cornua, quamvis cinerei coloris. [5] Tecolithos olcæ nucleus videtur: neque eſt ei gemmæ honos, ſed unguentium calculos frangit pellitque.

LXIX. [1] Veneris crinis nigerrimi nitoris continet ſpeciem rufi crinis. [2] Veïentana Italica gemma eſt, Veiis reperta, nigram materiam diſtinguente limite albo.

LXX. Zanthenem in Media naſci Democritus tradit, electri colore, & ſi quis terat in vino palmeo, & croco, ceræ modo lenteſcere, odore magnæ ſuavitatis. [1] Zmilampis in Euphrate naſcitur, Proconneſio marmori ſimilis, medio colore glauco. [2] Zoraniſceos in Indo flumine naſcitur: Magorum gemma eſſe narratur: neque aliud amplius de ea.

CAP. XI.

LXXI. Eſt etiamnum alia diſtinctio, quam equidem fecerim, ſubinde variata expoſitione. Siquidem a membris corporum habent nomina: [1] hepatitis a jocinere: ſteatitis ſingulorum animalium adipe numeroſa. [2] Adadunephros, ejuſdem oculus, ac digitus Dei: & hic colitur a Syris. Triophthalmos cum onyche naſcitur, tres hominis oculos ſimul exprimens.

LXXII. [1] Ab animalibus cognominantur, carcinias marini cancri colore, echitis viperæ, ſcorpitis ſcorpionis [2] aut colore, aut effigie: ſcaritis ſcari piſcis, triglitis mulli, [3] ægophthalmos caprino oculo: [4] item alia ſuillo: & [5] a gruis collo geranitis, hieracitis accipitris. Aëtitis a colore [6] aquilæ candicante cauda. [7] Myrmecitis innatam repentis formicæ effigiem habet, ſcarabæorum cantharias. [8] Lycophthalmos quatuor eſt colorum, ex rutilo ſanguinea: in medio nigrum candido cingitur, ut luporum oculi, illis per omnia ſimilis. [9] Taos pavoni eſt ſimilis, item aſpidi, [10] quam vocant chelidoniam invenio.

LXXIII. [1] Arenarum ſimilitudo eſt in hammochryſo, velut auro arenis mixto. [2] Cenchritis milii granis velut ſparſis. Dryïtis e truncis arborum: hæc & ligni modo ardet. Ciſſitis in candido perlucet ederæ foliis, quæ totam tenent. [3] Narciſſitis venis & odore diſtincta. Cyamea nigra eſt, ſed fracta ex ſe fabæ ſimilitudinem parit. Pyren ab olivæ nucleo dicta eſt: huic aliquando ineſſe piſcium ſpinæ videntur. [4] Chalazias grandinum & candorem & figuram habet, adamantinæ duritiæ. Narrant etiam in ignem additæ manere ſuum frigus: [5] Pyritis nigra quidem, ſed attritu digitos adurit. Polyzonos nigra multis zonis candicat. [6] Aſtrapiæ in nigro aut cyaneo, diſcurrunt e medio fulminis radii. [7] In phlogitide intus ardere quædam videtur flamma, quæ non exeat. [8] In anthracitide ſcintil-

NOTÆ.

MSS. hoc loco *Tragia*, a τράγος, quæ vox hircum ſonat.

4. *Tephritis.*] A colore cinereo: τέφρα Græce cinis.

5. *Tecolithos.*] Τηκόλιθος, ab attenuandis in veſica calculis. παρὰ τὸ τήκειν τοὺς λίθους. Lapidem Judaicum appellant, Dioſcorides, lib. 5. cap. 155. Aetius, lib. 2. cap. 19. aliique. Vide Notas & Emend. num. XXXI.

Sect. LXIX. 1. *Veneris crinis.*] Solinus, cap. 37. pag. 67. *Veneris crinis nitet nigro, internis ductibus oſtentans ruforum crinium ſimilitudinem.* Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 11. totidem litteris atque apicibus Plinium tranſcripſit. In Indice, *Veneris crines.*

2. *Veïentana.*] Iiſdem verbis Solinus, cap. 2. pag. 16. Pro limite albo Iſidorus, loc. cit. dixit *albas intermicantes notas*, minus recte.

Sect. LXX. 1. *Zmilampis.*] Sic MSS. omnes, Reg. 2. Colb. 3. Fux. vet. Dalec. &c. Solino tamen, cap. 37. pag. 66. *Zmilanthis.* Iſidoro, lib. 16. Orig. cap. 14. *Zmilanitis.* Libri hactenus vulgati, *Zmilaces.*

2. *Zoraniſceos.*] Sic MSS. modo citati. Index, *Zoranea*, & *Zoraniſceos.*

Sect. LXXI. 1. *Hepatitis, &c.*] Ἧπαρ jecur, στέαρ adipem ſonat.

2. *Adadunephros.*] Tergeminam hoc loco gemmam intelligimus: Ἀδάδου νεφρὸς, Ἀδάδου ὀφθαλμὸς, Ἀδάδου δάκτυλος, *Adadi renes, Adadi oculum, Adadi* denique *digitum.* Fuit autem Adadus unus e priſcis illis Syrorum regibus, cujus ſacra Hebræorum hiſtoria meminit. Hunc Syri ob merita conſecratum in cælitum numerum retulerunt. Immo Jovem ipſum, Solemve ab Aſſyriis eo ſignari nomine, auctor eſt Macrobius, lib. 1. Saturnalium, cap. 18. Etiam & Phryges, ſi fides Heſychio, divinis eum honoribus coluere: Ἀδαγοῦς θεός τις παρὰ Φρυξὶ καλεῖται, ἑρμαφρόδιτος. Vide Notas & Emend. num. XXXII.

Sect. LXXII. 1. *Ab animalibus.*] Quorum hæc videlicet nomina. Καρκῖνος cancer. Ἔχις vipera. Σκορπίος ſcorpius. Σκάρος ſcarus. Τρίγλα mullus. Αἴξ capra. Γέρανος grus. Ἱέραξ accipiter, &c. Carciniæ lapidis meminit Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14. Echitæ Solinus, cap. 37. pag. 67. *Echites vipereas habet maculas*; & Iſidorus, loc. cit. ubi & ſcorpitæ mentio.

2. *Aut colore, aut effigie.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14. *& colore & effigie.*

3. *Ægophthalmos.*] Iſidorus, loc. cit.

4. *Item alia ſuillo.*] Ὑόφθαλμος.

5. *A gruis collo.*] Sic libri omnes. Rectius tamen forte *colore*, niſi colli ipſius colorem intelligas, quod ſane verum videtur.

6. *Aquilæ candicante cauda.*] E ſecundo aquilarum genere, de quo Plinius lib. 10. ſect. 3. ubi de aquilis: *Secundi generis eſt pygargus, albicante cauda.*

7. *Myrmecitis.*] Μύρμηξ formica eſt, κάνθαρος ſcarabæus. De myrmecite lapide totidem verba facit Solinus, cap. 37. pag. 67. & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14.

8. *Lycophthalmos.*] Iſidorus, loc. cit. Λυκόφθαλμος, oculus lupi intelligitur.

9. *Taos.*] Iſidorus, loc. cit. Græce ταὼς pavonem ſonat.

10. *Quam vocant Chelidoniam invenio.*] Non habent has voces MSS. codices, quos inſpeximus.

Sect. LXXIII. 1. *Arenarum.*] Iiſdem ferme verbis Solinus, cap. 37. pag. 67. & Iſidorus, lib. Orig. cap. 14.

2. *Cenchritis, &c.*] Κέγχρος milium eſt. Δρῦς quercus, unde gemma δρυΐτις. Sed libri quidam *Dendritis* a δένδρον, hoc loco habent. Κισσὸς edera. Κύαμος faba. Πυρὴν, ſeu πυρὴν, olivæ nucleus, &c. In quibuſdam MSS. *Pyrene.*

3. *Narciſſitis venis & odore.*] Narciſſi videlicet. Dionyſius in Perieg. verſ. 1031. ἀφριόεντα ναρκίσσου vocat. Prius legebatur, *Venis etiam edera*, contra omnium codicum fidem.

4. *Chalazias grandinum, & candorem.*] Sic MSS. omnes, non *colorem.* Sic & Solinus, cap. 37. pag. 67. & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 10. & Marbodeus, cap. 18. Albertus denique, de mineral. pag. 232.

5. *Pyritis.*] Ab igne, ἀπὸ τοῦ πυρὸς, quod ignis inſtar urit. Priſcianus in Periegeſi, pag. 393.

Nec non pyrites, digitos qui ſtrictus adurit.

Meminere Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 11. Marbodeus, cap. 50. Solinus, cap. 37. pag. 67. *Pyrites fulvus eſt* (lege *fuſcus*) *tenerique ſe vehementius non permittit: at ſi quando arctiori manu premitur, digitos adurit.*

6. *Aſtrapea.*] Ἀστραπίας ab ἀστραπῇ, coruſcatione, ſive fulgetro.

7. *In Phlogitide.*] Solinus, cap. 37. pag. 67. *Phlogites oſtentat intra ſe quaſi flammas æſtuantes.* Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 13. *Phlogites ex Perſide eſt, oſtentans intra ſe quaſi flammas æſtuantes, quæ non exeant.* Φλὸξ Græcis flammam ſonat.

8. *In anthracitide.*] Ἄνθραξ eſt Græce carbo. Solinus, cap. 37. pag. 67. *Anthracias coruſcat velut ſcintillantibus ſtellis.*

læ diſcurrere aliquando videntur. [9] Enhydros ſemper rotunditatis abſolutæ, in candore eſt lævis, ſed ad motum fluctuat intus in ea veluti in ovis liquor. [10] Polytrichos in viridi capillatur, ſed defluvia comarum facere dicitur. Sunt & a leonis pelle & pantheræ nominatæ, leontios, pardalios. colos appellavit chryſoliſthum aureus, chryſopraſum herbaceus, melleus melichrota: quamvis plura ejus genera ſint. [11] Melichloros eſt geminus, parte flavus, parte melleus: [12] Crocia Croci: Polia, canitiem quamdam ſparti indicat: eamdem duriorem, nigra ſpartopolios. [13] Rhoditis a roſa eſt. Melitis, mali coloris. Chalcitis, æris. Sycitis, fici. Ratio nominum non eſt [14] in Borſycite, in nigro ramoſa, candidis aut ſanguineis frondibus: nec Gemite, velut in petra candidis manibus inter ſe complexis. [15] Ananchitide [16] in hydromantia dicunt evocari [17] imagines deorum: Synochitide umbras inferorum evocatas teneri: [18] Dendritide alba defoſſa ſub arbore, quæ cædatur, ſecuris aciem non hebetari. Et ſunt multo plures, magiſque monſtrificæ, quibus barbari dedere nomina, confeſſi lapides eſſe. Nobis ſatis erit in his coarguiſſe dira mendacia.

LXXIV. Gemmæ naſcuntur & repente novæ, ac ſine nominibus: ut Lampſaci in metallis aurariis una inventa, quæ propter pulcritudinem Alexandro regi miſſa fuit, ut auctor eſt [1] Theophraſtus. [2] Cochlides quoque nunc vulgariſſimæ, fiunt verius, quam naſcuntur: in Arabia repertis ingentibus glebis, melle excoqui tradunt ſeptenis diebus noctibuſque ſine intermiſſione: ita omni [a] terreno, vitioſoque decuſſo, purgatam puramque glebam, artificum ingenio varie diſtribui in venas, ductuſque macularum, quam maxime vendibili ratione [3] ſectantium: quondamque tantæ magnitudinis fecere, ut equis regum in Oriente [4] frontalia, atque pro phaleris penſilia facerent. Et alias omnes gemmæ mellis decoctu niteſcunt, præcipue Corſici: in omni alio uſu [5] acrimoniam abhorrentes. Quæ variæ ſunt, & ad novitatem accedere calliditate ingeniorum contigit, ut nomen uſitatum non habeant, [6] phyſes appellant, velut ipſius Naturæ admirationem in iis venditantes, cum finis nominum non ſit, quæ perſequi non equidem cogito, innumera ex Græca vanitate conficta. Indicatis nobilibus gemmis, etiam plebeiis rariorum generum, dictu dignas diſtinxiſſe ſatis erat. Illud modo meminiſſe conveniet, increſcentibus varie maculis ac verrucis, linearumque interveniente multiplici ductu & colore, mutata ſæpius nomina in eadem plerumque materia. CAP. XII.

LXXV. Nunc communiter ad omnium gemmarum obſervationem pertinentia dicemus, opiniones ſecuti auctorum. Cavæ aut extuberantes viliores videntur æqualibus. Figura oblonga maxime probatur: deinde quæ vocatur [1] lenticula: poſtea [2] cycloïdes & rotunda: anguloſis autem minima gratia. [3] Veras a falſis diſcernendi magna difficultas: quippe cum inventum ſit, [4] ex veris gemmis in alterius generis falſas traducere. [5] Sardonyches e ternis glutinantur gemmis, ita ut deprehendi ars non poſſit: aliunde nigro, aliunde candido, aliunde minio, ſumptis omnibus in ſuo genere probatiſſimis. Quin immo etiam exſtant commentarii auctorum, quos non equidem demonſtrarim, [6] quibus modis ex cryſtallo tinguantur ſmaragdi, aliæque tranſlucentes, ſardonyx e ſarda, item ceteræ ex aliis. Neque eſt ulla fraus vitæ lucroſior.

INTERPRETATIO.

a *Terreno.*] Terreno *pulvere adhæreſcente.*

NOTÆ.

9. *Enhydros.*] Ἔνυδρος, aquoſus, madidus. Nomen ex argumento. Vide Notas & Emend. num XXXIII.

10. *Polythrices.*] Πολύτριχος, quaſi capilloſa gemma.

11. *Melichloros*] Μελίχλωρος geminos in ſe colores colligit, μελιχρὸν videlicet, melleum, & χλωρὸν flavum ſeu luteum Iſidorus, lib. 16. Orig. cap 7. *Melichloros eſt bicolor*, &c.

12 *Crocia*] Κρόκος crocum, πολιὸς canum, πολιότης caniziem ſonat De ſparto diximus, lib 19. ſub initium Gloſſæ: Σπαρτοπόλιος, *imanus* Uſus ea voce & Pollux, lib 4.

13. *Rhoditis.*] Rhoditis a ῥόδον, melitis a μῆλον, a χάλκος chalcitis, a σῦκον, hoc eſt, a fico, ſycitis.

14 *In Borſycite.*] Et borſyciten & gemiten, barbara eſſe vocabula indicat. *Borſycites*, quaſi *Boroſycites* dici vult Turnebus, lib. 1. Adverſ. cap 17 pag. 18.

15. *Ananchitide*] Sic Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14. inter ſuperſtitioſas gemmas: *Ananchitide in Necromantia demonum imagines evocare dicuntur: Synochitide umbras inferorum evocatas tenere dicuntur.* Turnebus, lib 1. Adverſ. cap. 17. pag. 18. mavult *Anancitide*, ab ἀνάγκη legi, hoc eſt, a neceſſitate: ut συνοχῖτις a continendo Salmaſius in Solinum, pag. 1091. Ἀναγκίτιν ἀπὸ τοῦ ἀνάγειν.

16. *In hydromantia.*] Sic MSS. omnes. Iſidorus, *necromantia.*

17. *Imagines deorum.*] Manium videlicet, ſive inferorum.

18. *Dendritide.*] Δένδρον arbor eſt: inde gemma δενδρῖτις.

Sect. LXXIV. 1. *Theophraſtus.*] Nunc legitur in libro περὶ λίθων. Ἐν Λαμψάκῳ δέ ποτε ἐν τοῖς χρυσείοις, εὑρέθη θαυμαστὴ λίθος, ἐξ ἧς ἀναγλυφεῖσα σφραγὶς, σφραγίδιον γλαφυρὸν ἀπεπέμφθη βασιλεῖ διὰ τὸ περιττόν. *At Lampſaci*, inquit, *in aurifodinis inventa eſt aliquando gemma admiranda, ex qua, cum ad malleum relata eſſet, ſigillum ſculptile miſſum eſt regi, propter præſtantiam.*

2. *Cochlides.*] Κοχλίδες, a ſimilitudine cochlearum.

3. *Sectantium.*] Forte *ſecantium*, hoc eſt, polientium.

4 *Frontalia.*] Ornamenta equorum fronti, ſive elephantorum, imponi ſolita. Occurrit vox ea & apud Livium In MSS. Reg. Colb. & Fux. hæc brevius, *ut equis regum in Oriente phaleras facerent.* Sunt autem phaleræ, quævis equorum ornamenta.

5. *Acrimoniam abhorrentes.*] Sic MSS. omnes. Editi, *acriora acrimoniam.*

6. *Phyſes*] Φύσεις, naturas, ſeu naturæ opera.

Sect. LXXV 1. *Lenticula.*] An a ſimilitudine lentis aliqua? an ab affinitate cum vaſis genere quodam, quod & lenticula appellatur, a figura lentis?

2. *Cycloides.*] Prius legebatur *clypeoides*, tamquam a ſimilitudine clypei At diſplicet hybrida vox. κυκλοειδὴς magis arriſit. In MSS. omnibus, *cliciedos.*

3 *Veras a falſis.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14.

4. *Ex veris gemmis.*] Ut ex electro amethyſtus, ſmaragdus e cryſtallo tingitur.

5. *Sardonyches e ternis.*] Vide Notas & Emendat. num. XXXIV.

6. *Quibus modis ex cryſtallo.*] Hoc eſt, ut Iſidorus ait, loc. cit. *quibus modis pro lapide pretioſiſſimo ſmaragdo vitrum aug*

CAP. XII. LXXVI. Nos contra rationem deprehendendi falſas demonſtrabimus, (quando etiam luxuriam adverſus fraudes muniri decet:) præter illa, quæ in principalibus quibuſque generibus privatim diximus. Tranſlucentes matutino probari cenſent: aut ſi neceſſe eſt, [1] in quartam horam, poſtea vetant. Experimenta pluribus modis conſtant. Primum pondere, ſi graviores ſentiuntur: poſt hæc, corpore. Fictitiis puſulæ in profundo apparent, ſcabritia in cute, in capillamento fulgoris inconſtantia, & prius quam ad oculos perveniat, deſinens nitor. Decuſſi fragmenti paulum, [2] quod in lamina ferrea teratur, efficaciſſimum experimento excuſant mangones gemmarum. Recuſant ſimiliter & limæ probationem. [a] [3] Obſidianæ fragmenta veras gemmas [4] non ſcarificant. [5] Fictitiæ, ſcarificationes candicantium fugiunt. Tantaque differentia eſt, ut aliæ ferro ſcalpi non poſſint, aliæ non niſi retuſo, verum [6] omnes adamante. [7] Plurimum vero in his terebrarum proficit fervor. Gemmiferi amnes ſunt Aceſines & Ganges: terrarum autem omnium maxime India.

LXXVII. Et jam peractis omnibus Naturæ operibus, diſcrimen quoddam rerum ipſarum atque terrarum facere conveniat. Ergo in toto orbe & quacumque cæli convexitas vergit, pulcherrima eſt omnium, rebuſque merito principatum naturæ obtinens, Italia, rectrix parenſque mundi altera, viris, feminis, ducibus, militibus, ſervitiis, artium præſtantia, ingeniorum claritatibus, jam ſitu ac ſalubritate cæli atque temperie, acceſſu cunctarum gentium facili, litoribus portuoſis, benigno ventorum afflatu, (etenim contingit procurrentis poſitio in partem utiliſſimam, & inter ortus occaſuſque mediam:) aquarum copia, nemorum ſalubritate, [1] montium articulis, ferorum animalium innocentia, ſoli fertilitate, pabuli ubertate. Quidquid eſt, quo carere vita non debeat, nuſquam eſt præſtantius: fruges, vinum, olea, vellera, lina, veſtes, juvenci. Ne equos quidem [2] in trigariis præferri ullos [3] vernaculis animadverto. Metallis auri, argenti, æris, ferri, quamdiu libuit exercere, nullis ceſſit: & iis nunc in ſe gravida pro omni dote varios ſuccos, & frugum pomorumque ſapores fundit. Ab ea, exceptis Indiæ fabuloſis, proxime quidem duxerim Hiſpaniam, quacumque ambitur mari.

INTERPRETATIO.

a *Obſidianæ.*] Obſidianæ gemmæ fragmenta aliis gemmis poliendis non ſunt idonea.

NOTÆ.

cryſtallus *arte inficiatur, ut fallat oculos ſub dolo quadam falſa viriditas*, &c.

Sect. LXXVI. 1. *In quartam horam.*] Poſt Solis exortum ſcilicet: duabus ante meridiem horis.

2. *Quod in lamina.*] Sub lamina teratur. Nam quæ ſunt ſinceræ, in exiguum pulverem atteruntur.

3. *Obſidianæ.*] De Obſidiano lapide, ſive gemma, dictum eſt lib. 36 ſect. 67.

4. *Non ſcarificant.*] MSS. omnes, ut ſæpe monuimus, *ſcariſant.* Sic paulo antea Plinius, ſect. 65. oſtracitidi *durori tanta ineſt vis, ut aliæ gemmæ ſcalpantur fragmentis ejus.* Unde ſcariſare hoc etiam loco pro *ſcalpere* accipi non incommode forſan poſſit

5. *Fictitiæ.*] Gemmæ ſcilicet fictitiæ falſæque, quia duritie carent, cælaturam refugiunt candicantium gemmarum, quæ veræ ſunt ac præduræ, ut *Aſteria difficilis ad celandum*, ſupra, ſect. 47.

6. *Omnes adamante.*] Hodieque adamante in minutiſſimum pulverem contrito ceteras gemmas poliunt gemmarii. Smiride quoque, de quo Dioſc. *Σμίριδι λέγει ἐκεῖ, ᾗ τὰς ψήφους οἱ δακτυλιογλύφοι σμήχουσι, quo gemmas atterunt gemmarum ſcalptores* Heſychius: *Σμίρις, ἄμμου εἶδος, ᾗ σμήχονται σκληροὶ τῶν λίθων.* Noſtris, *de l'Emeri.*

7. *Plurimum vero in his.*] In ſcalpendis gemmis prius calfieri terebras decet.

Sect. LXXVII. 1. *Montium articulis.*] Saltibus, colliculis.

2. *In trigariis.*] De ea voce diximus lib. 28. ſect. 52.

3. *Vernaculis.*] Italicis.

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM XXXVII.

NATURALIS HISTORIÆ

C. PLINII SECUNDI.

Sect. 6. I. PROFECTO *inter nulles viros duraſſet cognomen Magni, ſi prima victoria ſic triumphaſſet.*] Sic totidem apicibus ac ſyllabis Reg. 2. Colb. 3. aliique MSS. Quibus verbis cum ſubſit ſententia paulo reconditior, nec ſtatim legentibus obvia, Pliniani interpolatores hactenus ita edidere: *Quam profecto*, vel *Quod profecto inter illos viros duraſſet*, &c.

Ibid. II. *Reipublicæ, & quæſtoribus, qui oram maris defendiſſent, datum mille talentûm: militibus ſingulis ſena millia ſeſtertium.*] Nuſquam graſſata liberius, quam in hunc locum, editorum audacia: ſic enim typi hactenus vulgati: *Reipublicæ datum mille talentûm: legatis & quæſtoribus, qui oras maris defendiſſent, H S. bina millia: centurionibus ſingulis quinquaginta.* Quis unquam in Latina lingua *centuriones* audiit? Nos exemplarium vetuſtiſſimorum, integerrimorumque, ſecuti ſumus fidem, in primis Reg. 2. & Colb. 3. in quibus totidem ſyllabis & apicibus locus hic exhibetur, quot repræſentamus: neque in iis modo, ſed & in illis quos Budæus inſpexit, lib. 3. de aſſe, fol. 82. De portione certe præmiorum, quæ ſunt militibus ſingulis diſtributa, ad eorum codicum fidem, quos ſecuti ſumus, accedit auctoritas Appiani ac Plutarchi, a quibus illud ipſum memoriæ traditum eſt. Ille enim, lib. de bellis Mithrid. pag. 252. iſte in Pompeio, pag. 642. viritim ſingulis collatas aiunt drachmas Atticas mille & quingentas, καθ' ἕκαστον ἄνδρα χιλίας πεντακοσίας Ἀττικὰς δραχμάς. Sunt autem drachmæ ſeu denarii M. D. ſena millia ſeſtertiûm, ut liquet.

Sect. 7. III. *Primuſque Pompeius lapides & pocula ex eo triumpho Capitolino Jovi dicavit: quæ protinus ad hominum uſum tranſiere, abacis etiam eſcariiſque vaſis inde expetitis.*] A codicum fide & conſpirante conſenſu non diſcedimus, Reg. 2. Colb. 3. vetere Dalecampii exemplari, aliiſque. Typi hactenus vulgati id exhibent ſolum: *Pompeius ſex pocula*: inſigni admodum interpolatione: nam e ſex poculis, abacos & vaſa eſcaria, id quod ſtatim affirmatur a Plinio, conflata unquam, aut conflari unquam poſſe, quis credat?

Sect. 9. IV. *Oriens & hanc mittit, quoniam Indicæ nulla præfertur.*] Sic MSS. Reg. 2. Colb. 3. aliique. Libri hactenus editi: *ſed Indicæ nulla præfertur.* Male. Sententia eſt, etiam in Oriente gigni cryſtallum, idque vel ex eo argumento conſtare, quod vulgo cryſtallo Indicæ nulla præfertur.

Ibid. V. *Et in Luſitania naſci..... Ammaenſibus jugis.*] Prius legebatur, *immenſis jugis.* In MSS. Reg. 2. & Colb. 3. *Amenſibus & Ammenſibus jugis.* Salmaſius in Solinum, pag. 407. *Lunenſibus jugis* legi conjiciebat poſſe, quoniam, credo, Σελήνης ὄρος Lunæ promontorium in Luſitania Ptolemæus agnoverit: ſatis audaci conjectura. Adjicit idem poſſe ſcribi *Anenſibus*, ut de jugis intelligatur, unde Ana fluvius oritur, perinde quaſi in Luſitania is, non in Hiſpania citeriore oriatur, ut diximus lib. 3. ſect. 2. pag. 288. Ammienſes, ſive Ammaenſes in Luſitania populos novimus appellatos, lib. 4. ſect. 35. Hinc juga Ammaenſia.

Ibid. VI. *Ideo caloris impatiens, nonniſi frigido potui addicitur.*] Libri hactenus vulgati, *niſi frigido potu abdicatur.* At MSS. Reg. 2. Colb. 3. aliique, ut edidimus. Adjuvat & Solinus cap. 15. pag. 36. de cryſtallo: *Multus ad pocula deſtinatur, quamlibet nihil aliud quam frigidum pati poſſit.*

Sect. 11. VII. *Affirmatur a Germanis ideo maxime appetitam provinciam: & inde advectos primum quos Græci macatos vocabant. Famam rei fecere proxime Pannoniæ, id accipientes circa mare Adriaticum.*] Nec ſyllabam, nec apicem quidem manuſcriptis codicibus Reg. 2. Colb. 3. aliiſque adjicimus aut detrahimus. Fecere id audacius, qui Plinium aut edidere primum, aut emendare deinde conati ſunt. Parmenſis editio: *Affertur a Germanis in Pannoniam, mox per provinciam. Inde Veneti primum, quos Græci Henetos vocant, rei famam fecere. Proxima Pannoniæ id accipientes circa mare Adriaticum.* Aliæ mox ſecutæ: *Affertur a Germanis in Pannoniam maxime provinciam. Inde Veneti primum, quos Græci Henetos vocant, rei famam fecere, proximi Pannoniæ,* &c. Salmaſius, in Solin. pag. 235. *Affertur a Germanis in Pannoniam, ideo maxime appetitam provinciam: & inde ad Venetos primum, quos Græci Henetos vocabant. Hi rei famam fecere proximi Pannoniæ,* &c. Quam iſta nobis frigida, quam alieno loco poſita videntur, *quos Græci Henetos vocabant*! & mox *proximi Pannoniæ*? In MSS. ut apparet, nulla Venetorum mentio eſt, nulla apud Solinum, qui hunc locum excerpſit, cap. 20. pag. 40. Neque vero vocem hanc *macatos* deploratam neſcimus: ſed repræſentari tamen vel ſic a nobis oportuit, quibus religio eſt vel latum unguem a codicum antiquorum fide deſciſcere: hanc enim omnes clare præ ſe ferunt. Et ſpes eſt fortaſſe fore ut ex iis veſtigiis, quæ ſincera vox ibi deliteſcat, felicior aliquis aliquando conjector eruat.

VIII. *Ceterum attritu digitorum accepta caloris anima trahunt in ſe paleas,* &c.] In MSS. Reg. 2. & Colb. 3. *accepta vi caloris attrahunt,* &c. Tamen vulgatæ lectioni favet Iſidorus, qui excerpſiſſe ad verbum integra fide hunc locum videtur, lib. 16. Orig. cap. 8. *Vocari autem*, inquit, *a quibuſdam harpaga, eo quod attritu digitorum accepta caloris anima, folia paleaſque .... rapiat, ſicut magnes ferrum.* Mox vero, ubi prius legebatur, *ac folia arida, ac philyras, ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoque ejus in oleo addita flagrant dilucidius, diutiuſque, quam lini medulla*, eoſdem ſecuti codices ad ſuum nitorem plane hunc locum reſtituimus, ut cuivis ſingula expendenti conſtabit. Sect. 12.

IX. *Ceteris pallor argenti, & in auro nonniſi excellentiſſimo natales. Incudibus hi deprehenduntur, ita reſpuentes ictum..... Unum ex iis vocant cenchron,* &c.] Libri hactenus editi inſulſe, *ceteris pallor gentis.* Alii, *pallor ingens*, reponere nitebantur. Reg. 2. & Colb. 3. *ceteris pallidior argento & auro.* Salmaſius in Solinum, pag. 1094. *ceteris pallidior ad argentum, & in auro.... natales*, ut hæc ad Arabicum adamantem referantur, de quo proxime antea ſermo fuit. Mox idem, *incudibus is deprehenditur, ita reſpuens ictum,* &c. Quæ ſunt omnia a ſcriptoris mente admodum abhorrentia. Nam Arabicum primum adamantem *ſimiliter* atque Indicum *naſci* ante prodidit, hoc eſt, *non in auro, ſed quadam cryſtalli cognatione*: ceteriſque generibus communes deinceps dotes eas eſſe velle, palloris nimirum argentei, virtutumque incudibus indomitarum, aperte prodit, cum ſubjicit: *Unum ex iis vocant cenchron*, ex iis ſcilicet generibus, quæ generatim modo complectitur, dotibus aſſignatis, quæ ſunt omnibus iis communes. Errandi argumentum & cauſam Salmaſio Solinus objecit, cap. 52. pag. 82. ubi poſteaquam de Indico adamante dixit, Arabico neglecto, tranſilit ad unum e reliquis generibus, de quo ſic ille: *Hunc proximum, in excellentiſſimo auro deprehendimus, pallidior, ac magis ad argenti colorem veniens.* Quæ Salmaſius ad Arabicum adamantem, quem Plinius Indico proximum facit, pertinere credidit. Sed adamantis genera Plinius, quam Solinus, plura agnovit: iſte quaterna tantum: ſena ille, ac diverſa. Sect. 15.

X. *In Cypro vergens in aereum colorem.*] Ita clare Colb. 3. In aliis *aureum*, errore minime dubio. Epiphanius, de gemmis, pag. 230. Ὁ λίθος ὁ ἀδάμας ἐμφερὴς ἐστὶ τῷ τῷ χροιᾷ τῷ αἰθέρι. Et pag. 231. Ὅτι ἦν ὁ λίθος ὁ ἀδάμας, τὴν χροιὰν αἰθερίζων. Hoc loco corruptis Plinii codicibus uſum Solinum intelliges, qui & *aureum* legit, & æreum adamantem commentus eſt, & Cyprium pro cupro, ſive pro ære interpretatus eſt. *Tertius*, inquit, cap. 52. pag. 82. *in venis cupri apparet propior ad æream faciem.* Similemque alium ſubtexit errorem, cum eum quem Plinius ſideriten dixit, quod ferrei ſit coloris, ipſe in ferrariis officinis colligi ſomniavit. *Quartus*, inquit, *in metallis ferrariis legitur, pondere ceteros antecedens*, &c. Ibid.

XI. *Omnium horum vitiorum vitium, quod fellis colorem, aut æris habet.*] Prius legebatur, *aut aeris.* MSS. Reg. 2. Colb. 3. Fux. alii, *aeris olei* exhibent, credo mendoſe. Æris certe color fellis eſt colori affinis. Et Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 54. de ſmaragdis: Sect. 18.

Sunt & qui venis naſci perhibentur in æris,
Quos maculis vitioſa notat natura ſmaragdos.

Rubiginis æris habere viriditatem ait Albertus M. lib. 2. de mineral. tract. 2. pag. 237. *& qui in venis æris naſcuntur, mox*

culoſin, quod admixturam habeat cum illo lapide.

Sect. 31. XII. *Atque in pretioſiſſimarum gemmarum gloria compoſita, maxime inenarrabilem difficultatem dederunt.*] Sic totidem apicibus ſyllabiſque codices MSS. omnes, Reg. 1. Colb 3 aliique: neque quicquam eſt ea oratione planius: nihil tamen obſcurius, ſi libros hactenus vulgatos ſequare, qui locum hunc ſic temeratum prodigioſe referunt: *Atque ideo eis pretioſiſſimam gloriam compoſitores gemmarum, & maxime inenarrabilem difficultatem dederunt.*

Sect. 33. XIII. *Radice nigra, aut cæruleum imitante, & ungue minium, increto candore in minium tranſeunte.*] Locum hunc interpolatores Pliniani in libris hactenus editis ſic vitiarunt: *& ungue m: creditum enim candido pingui*, &c. Reg. 2. Colb. 3. vetus codex Dalec. ceterique: *& ungue minium creditum candido*, &c. Nos a MSS codicum fide non diſcedimus, niſi qua vitiati ipſi merito credi poſſunt, *incretumque* pro *credito* ſcribimus, auctore Iſidoro, qui lib. 16. Orig. cap. 8. de ſardonyche, ex hoc Plinii loco haud dubie epitomen faciens, ex ſinceriore exemplari: *Conſtat autem*, inquit, *tribus coloribus: ſubterius nigra, media candido, ſuperius mineo.* Marbodeus ſimiliter, lib. de lapid. pret. cap. 56. de ſardonyche:

Tres capit ex binis unus lapis iſte colores:
Albus, & hinc niger eſt, rubeus ſupereminet albo.

Uterque, ut apparet, ungui, ſeu ſuperiori & extimæ lapidis parti minii, colorem aſſignat, mediæ ſive intimæ candidum, quod minio ſubiit. Plinius ipſe ſect. 75 ſardonychi tergeminum colorem adjudicat, nigrum, candidum, minium.

Sect. 25. XIV. *Carbunculi . . . . cum ipſi non ſentiant ignes, ob id a quibuſdam acauſti vocati.*] Prius legebatur, *apyroti vocati*. Parmenſis editio, *apyrota*. Antiqua codicum veterum lectio, ipſo Barbaro teſte, *acuſti*: nos *acauſti* ἀκαύστοι ſcripſimus; Theophraſto auctore, lib. περὶ λίθων, pag. 4. Ἀκαύστος δλως, &c. Inanis Salmaſii conjectura in Solin. pag 277. legentis *pyropi*.

Sect. 33. XV. *Apud Sacas & Dahas.*] Permutato verborum ordine in Reg. 2. & Colb. *Sacas apud Dahas* legitur. At in libris hactenus editis corrupte ex gemina voce una conflatur, *ac Aſdatas*.

Ibid. XVI. *In Carmania.*] Sic libri omnes vulgati, ut opinor, recte. Nihilominus MSS. omnes, *in Germania*. Quin & Solinus, cap 20 pag. 41. poſtquam de ſuccino Germaniæ egit, *In Germaniæ continentibus*, inquit, *Callaica reperitur, quam gemmam Arabicis anteponunt.* Iſidorus item, lib 16 Orig. cap 7. *Naſcitur in India, vel Germania, in rupibus gelidis, oculo modo exuberans.* Verum cum *equeſtres populos* harum gemmarum ſcrutatores Plinius paulo mox appellat, Carmanos potius quam Germanos, quivis, credo, cordatus intelligat.

Sect. 36. XVII. *Non tranſlucet molochites, ſpiſſius virens, & craſſius quam ſmaragdus.*] Has poſtremas voces, *& craſſius quam ſmaragdus*, adjecimus nunc primum, non ſolum admonitu codicum Reg 1. Colb 3 Fux, &c. ſed & Iſidori hunc locum ita reddentis, lib 16. Orig cap. 7. *Molochites, ſpiſſius virens, & craſſior quam ſmaragdus, a colore malvæ nomen accepit: in reddendis laudatur ſignis. Naſcitur in Arabia.* Solini pariter, cap. 33. pag 63. *Et molochiten Arabs invenit, virentem craſſius quam ſmaragdus, contra infantium pericula ingenita vi reſiſtentem.* Sed & nos quoque ex eorumdem codicum & auctorum fide addidimus, *Naſcitur in Arabia*, quæ voces a libris omnibus editis aberant.

Sect. 38. XVIII. *In ſapphiris enim aurum punctis collucet cæruleis. Sapphirorum quæ cum purpura, optima apud Medos: . . . . Quæ ſunt ex iis cyanei coloris, mares exiſtimantur.*] Hæc totidem ſyllabis, apicibuſque repræſentamus, quot ſunt in codicibus MSS Reg 2. Colb. 3. Fux. & aliis: mire in libris editis hactenus interpolata: *Sapphirus enim & aureis punctis collucet. Cærulea & ſapphiri, rarøque cum purpura. Optima apud Medos*; &c. Quæ in hujus interpretatione loci Salmaſius in Solin. pag 135. ἐσφάλματα committit, nec enumerare vacat, nec refellere. Sed neque Iſidoro crede, lib. 16. Orig. cap. 9. hunc Plinii de ſapphiro locum ex depravatis exemplaribus deſcribenti.

Sect. 40. XIX. *Cauſam nominis afferunt, quod uſque ad vini colorem iam accedens: priuſquam enim deguſtem, in violam deſinit fulgor. Aliqua ſuſpectum in illis purpura, non ex toto in igneum, ſed in vini colorem deficiens.*] Locum hunc integra fide ex MSS. Reg. 2. Colb 3. Fux. & aliis repræſentamus. Prius legebatur: *Quod uſque ad vini colorem accedens, priuſquam eum deguſtet, in violam deſinat: fulgorque quidam in illa purpura, non ex toto igneus*, &c. Noſtris exemplaribus favet Iſidorus, lib. 16. Orig cap. 9. *Cauſam nominis ejus aſſerunt, quia ſit quodam in purpura ſilens, non ex toto igneum, ſed vini colorem habens.*

Sect. 46. XX. *Et quædam vini ac croci nitor, ſemper extremum in viſu, ſed purpura coronante, & his pariter omnibus.*] Prius legebatur: *Et quædam vini aureus nitor . . . . ſed purpura coronante, madere ſimulis videtur his, & pariter omnibus.* Ex interpolantium ſcilicet officina. In MSS. Reg. 1. Colb. 3. Fux. *vini aureus nitor*: cetera, uti edidimus. At vini aurei nitorem, vinumve aureum, qui viderit, requiro. Nos interim *vini ac croci* reſcripſimus, indubitata emendatione, cujus auctor Solinus, cap. 33. pag 64 dum ex hoc Plinii loco epitomen facit: *In paderote*, inquit, *congruit quidquid eximium eſt, quadam decoris prærogativa: cryſtallinum lucet, rubet purpura, in orarum extimis corona crocea, velut e liquido renidens: hac ſuavitate oculos afficit, viſum illi ut, detinet intuentes.*

XXI. *In Germania naſcens.*] Sic libri omnes editi. At MSS. ut ſect. 33. ſic & iſta, *in Germania naſcens*. Sic Plinii ſimius & tranſcriptor Solinus, cap. 20 pag. 41. ubi poſtquam de ſuccino Germaniæ diſputavit, ſubjicit ſtatim: *Cerauniorum porro genera diverſa ſunt: Germanicum candidum eſt: ſplendet tamen cæruleo: & ſi ſub divo habeas, fulgorem rapit ſiderum.* Marbodeus ſimiliter, cap 22. de ceraunia: Sect. 51.

Cryſtallo ſimilem Germania mittere fertur,
Cæruleo tantum infectum, rutiloque colore.

Certior his omnibus auctor Albertus M. lib. de mineral. pag. 232. *Iris*, inquit, *lapis eſt cryſtallo ſimilis, & eſt in frequentius hexagonus. Dicit autem Evax, quod ex Arabia venit, & in mari Rubro naſcitur. Nos autem invenimus maximam copiam horum lapidum in montibus Germaniæ, qui ſunt inter Rhenum fluvium, & Treverenſem civitatem: & diverſæ quantitatis omnes ſunt hexagoni.*

XXII. *Vocatur enim iaſpachates.*] Prius legebatur in Plinianis libris vulgatis, *paſſachates*, inſulſe. In MSS. Reg. 2. Colb. 3. aliiſque, *pſapſachates*. Nos certiſſima conjectura, *iaſpachates* reſcripſimus, non Aetii modo, quem in prioribus Notis laudavimus, auctoritate nixi, ſed & poetæ, Orphei, iaſpachaten deſcribentis, & ſardachaten, tit. Ἀχάτης, verſ 1. Sect. 54.

Πολλαὶ μὲν καὶ ῥίζα γ' ἐστὶν Ἀχάτου χρώματ' ἰδέσθαι·
Ἐν γάρ οἱ δίνῃσιν ὁμοίη κύκλωσι ἴασπις,
Σάρδιός δ' αἱματόεσσα, ἠδ' αἰγλήεσσα σμάραγδος.

XXIII. *Cappadocia in Phrygia naſcitur, ebori ſimilis*] Sic totidem ſyllabis MSS omnes. Qui Plinio edendo hactenus navarunt operam, cum gemmæ nomen eſſe Cappadociam non intelligerent, id quod ex indice diſcere eos oportebat, ita ſcripſere: *In Cappadocia & in Phrygia naſcitur, ebori ſimilis* Sect. 56.

XXIV. *Circos, accipitri.*] Subintellige, ſimilis eſt, ex antecedente ſententia. Libri omnes hactenus editi: *Circos pyris*. Turnebus, lib 28. Adverſ cap 36. pag 1051. conjiciebat *ſpiris*, hoc eſt, circulis, quod circum appellari gemmam intelligeret. At vocibus Græcis fere gemmæ omnes redduntur a Plinio, non Latinis. MSS. Reg. 2. Colb. 3. & alii, *Circos accipitri*. Unde indubitatam lectionem eruimus, *Circos accipitri*. Nam κίρκον eſſe accipitrum genere eſſe, qui cum vulpibus inimicitias gerat naturæ repugnantia, quis ignorat, qui Græcas litteras vel labiis ultimis deguſtarit? Ibid.

XXV. *Galactites ex Nilo, colore lactis eſt . . . . . Mittit eam & Achelous amnis*] Prius legebatur, *Galactites ex vivo colore lactis eſt*. MSS. *ex imo*. Nos certiſſima conjectura, *ex Nilo*. Auctor ſic emendandi, Solinus primum, cap 7. pag. 22 ubi de galactite: *Quem poſt Nilum*, inquit, *Achelous dat, nec alter alius.* Albertus M de mineral pag 232. *Galactites lapis eſt ſimilis cineri, & ſecundum plurimum invenitur in Nilo & Acheloo fluvio. Hic tritus dat ſaporem lactis: & ſuccus ejus in ore clauſus turbat mentem*, &c. Iſidorus, lib. 16 Orig cap 10. *Mittunt eam Nilus & Achelous amnes*, &c. Marbodeus denique, cap. 31. Sect. 59.

Hunc mittit Nilus, producit & hunc Achelous,
Hunc lapidem cineri ſimilem, Galactida dicunt.
Lactis dat ſuccum tritus, lactiſque ſaporem;
Sed turbat mentes, & clauſus in ore liqueſcit.

XXVI. *Gorgonia nihil aliud eſt, quam corallium: nominis cauſa, quod in duritiam lapidis mutatur. Emollit maria. Fulminibus & typhoni reſiſtere affirmant*] Sic libri omnes, ſive publici, ſive conditivi. Ut inanis Salmaſii emendatio videatur, ita legentis in Solinum, pag 90. *in duritiam lapidis mutatur e molli marmo*, quod nec Plinianam quoque orationem recipit, & aberrat a mente ſcriptoris. Expreſſit eam ſatis accurate Marbodeus, lib. de lapidib pret. cap. de corallio, quod eſſe idem cum Gorgonia Plinius ipſe admonuit: Ibid.

Fulmina, typhonas, tempeſtateſque repellit
A rate, vel tecto.

XXVII. *Leucochryſos candorem lineis ex auro diſtinguit.*] Prius legebatur, *Leucopetalos candorem notis ex auro diſtinguit.* Reg. 1. & Colb. 3 *Leucopetalos*, ceteraque uti edidimus: In Indice, *Leucopecilos*, quod nomen ſincerum eſt, ex argumento candoris cum lineis ex auro alternati, ut variegata ποικίλος, ſeu multicolor gemma videatur. Sect. 62.

XXVIII. *Morochtus porracea, lacte ſudat*] Ita reſcripſimus ope codicum Reg. 2. Colb 3. & Indicis, in quo *Morochites*. non ut in libris vulgatis, *Moroch.* Moroxus idem & Leucographis appellatur ab Aetio, lib 2 de re med. cap 16. pag 51 & a Galeno quoque: ſubviridis ipſe quidem, ſed ubi cote vel aſperiore indumento teritur, aperte candicans. Codex MS. Τῶν ζ ὀυς χλωρὸν ... ἐστὶ ὁ κατ' Αἴγυπτον γεννώμενος λίθος, ᾧ χρῶνται ... Μόροχθον, οἱ δὲ λευκογραφίδα ... ὑπόχλωρος γὰρ ... λευκὸν ... Sic etiam Galenus, lib. 9 de fac. ſimp. med. pag 255. Dioſcorid, lib. 5. cap 152. Λίθος μόροχθος, ὃν ἔνιοι Γαλαξίαν, &c. Sect. 63.

XXIX. *Ponticarum plura ſunt genera. Eſt ſtellata nunc ſanguineis, nunc aureis guttis, &c.*] Prius legebatur, *atris gut-* Sect. 66.

Digitized by Google

tis. At MSS. Reg. 1. Colb. 3. Fux. & alii, *auratis.* In quibuſdam etiam *aureis.* Solinus hunc locum exſcribens, cap. 13. pag. 33. *Mistis Ponticas gemmas*, inquit, *quas a patria Ponticas diximus, genere diverſo: quippe alia aureas, alia ſanguineas habent ſtellas: & ex quidem inter ſacras habentur, &c.* Iſidorus item, lib. 16. Orig. cap. 12. *Ponticæ a Ponto dicuntur: genere diverſo: nunc ſanguineis, nunc auratis guttis micantes: aliæ habentes ſtellas: aliæ longis colorum ductibus lineatæ.*

Sect. 68. XXX. *Trichrus ex Africa nigra eſt: ſed tres ſuccos reddit, a radice nitrum, medio ſanguineum, ſummo ochram.*] Prius legebatur, *a radice nigrum, medio ſanguineum, ſummo candidum.* Nos ſincera fide totidem ſyllabis apicibuſque locum repræſentamus, quot ſunt in MSS. Reg. 2. Colb. 3. vet. Dalec. aliiſque. Adjuvat ex parte Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 11. *Trecuus*, inquit, (lege *Trichrus*) *ex Africa nigra eſt: ſed tres ſuccos reddit: a radice nigrum*, (ſcribe *nitrum:*) *medio ſanguineum: a ſummo ceream.* (lege *ochræ.*)

Ibid. XXXI. *Trecolithos olea nucleus oritur. . . . ſed ungentium calculos frangit, pelliſque.*] Sic MSS. omnes, Reg. Colb. vet. Dalec. aliique: a quibus diſcedunt libri hactenus vulgati, in quibus *olea nucleo ſimilis*, & mox, *ſed lingentium* legebatur. Equidem non eo inficias, tritum hunc lapidem, potumque, prodeſſe calculoſis, cum id diſerte proditum a Dioſcoride intelligam, lib. 5. cap. 155. a Solino, cap. 37. pag. 67. Alberto M. de mineral. pag. 229. Marbodeo, lib. de lapid. pret. cap. 60. Priſciano in Periegeſi, pag. 393. aliiſque: & linctu, ſive in ecligmate ſumpta medicamenta complura auxiliari ægris ſcio. Verum hoc loco, aut lingi commode dictum a Plinio, quod tritum hauriri potu oporteat, aut non *ungentium*, quod MSS. omnes præ ſe ferunt, defendi oportere, id vero nego. Secutus enim Necepſon refert Aetius, lib. 1. de re med. cap. 19. pag. 51. tecolithum lapidem, quem & Judaicum, & Syriacum appellat, tritum potumque ex aqua calida renum quidem calculos pellere: ſed ad veſicæ calculos inutile eſſe: ſubactum tamen ex aqua ad glutini conſiſtentiam, atque abraſis pilis pubi applicatum, frangere ac comminuere ipſos veſicæ calculos. Sic ille ex MS. Græco: [illegible]

Sect. 71. XXXII. *Adadunephros, ejuſdem oculus, ac digitus Dei: & hic colitur a Syris.*] Prius legebatur corruptiſſime: *Adadunephros ejuſdem oculus dicitur: Deus & hic colitur Syris.* Sic triplex gemma in unicam conflabatur. In Reg. 2. *ejuſdem oculus, digitum Dei, & hic colitur a Syris.* Nos adjecta vocula *ac*, ſuum Plinianæ orationi nitorem ſenſumque reddidimus. Sic & Indicem hujuſce loci refinximus, *Adadunephros, Adaduophthalmos. Adadudactylos:* cum in MSS. legeretur admodum vitioſe, *Adaduneptos, Adaduophthalmos, Adaduoſoculus.*

Sect. 73. XXXIII. *Enhydros ſemper rotunditatis abſolutæ; in candore eſt lævis, ſed ad motum fluctuat intus in ea veluti in ovis liquor.*] Sic libri omnes editi. At in MSS. Reg. 2. Colb. 3. vet. Dalec. ceteriſque, *notus liquor.* Et ſane nihil de ovo Solinus, cap. 37. pag. 67. *Enhydros exſudat*, inquit, *ut clauſam in eo putes fontaneam ſcaturiginem.* Nihil Iſidorus, qui Solinum exſcripſit, lib. 16. Orig. cap. 13. Nihil denique Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 28.

Sect. 75. XXXIV. *Sardonyches e ternis glutinantur gemmis, ita ut deprehendi ars non poſſit: aliunde nigro, aliunde candido, aliunde minio, &c.*] Prius legebatur, *Sardonyches e ceraunis.* MSS. Regius 2. Colbert. 3. *e geminis.* Alterum interpolantium conjectura, vitio amanuenſium alterum temere oblatum. Nos *e ternis*, tum ex conjectura, quod ſequantur proxime tergemini ii colores, qui ſimul glutinati ſardonychem repræſentare dicuntur: tum auctore Iſidoro, locum hunc Plinii exſcribente, ex ſincerioribus, ut apparet, exemplaribus, lib. 16. Orig. cap. 14. *Quippe cum inventum ſit*, inquit, *ex vero genere alterius in alia falſa transſlucere: ut ſardonyches quæ trinis glutinantur gemmis, ita ut deprehendi non poſſint: fingunt enim eas ex diverſo genere, nigro, candido, minioque colore.* Et ſane tres eos colores ſardonychum proprios eſſe Plinius ipſe admonuit, ſect. 23.

INDEX EMENDATIONUM TOMI SECUNDI.

Partim ex MSS. codicum fide, quos priore tomo appellavimus: partim ex veterum Auctorum collatione, qui ſunt in eodem argumento verſati; partim ex certiſſimis conjecturis, ut ſuis oſtendimus locis.

LIBRO DECIMO SEXTO.

Sect. 1.	DElicias immiſcere.	DElicias miſcere, *ex mſſ.*
	Quæ primo victum	Quæ primæ victum, *ex mſſ.*
	Dubiumque, terræ ſit.	Dubiamque, terræ ſit, *ex mſſ.*
	Potus iis nonniſi.	Potus nonniſi, *ex mſſ.*
Sect. 2.	Ut turmas equitum tranſmittant. CAP. IV. Glandiferi maxime generis.	Ut turmas equitum tranſmittant: glandiferi maxime generis.
Sect. 5.	Utque ſervatus.	Ut ſervatus, *ex mſſ.*
	Clara profeſſione, ſervari quidem hominem neſas eſſe.	Clare profeſſi, ne ſervari quidem hominem fas eſſe, *ex mſſ.*
Sect. 6.	In montoſis.	In montuoſis, *ex mſſ.*
Sect. 7.	Ac leviſſimum.	Atque e leviſſimis, *ex mſſ.*
Sect. 8.	Continentur hiſpido calyce.	Continetur hiſpido calyce, *ex mſſ.*
	Nec dum cadunt.	Nec cum cadunt, *ex mſſ.*
	Smilaces .. Græcis dictæ, in provinciis aquifoliæ.	Smilaces .. Græcis dictæ. In provinciis ſunt aquifoliæ.
	Maris ſpiſſior.	Mari ſpiſſior, *ex mſſ.*
	Diſtant autem inter ſe.	Diſtant inter ſe, *ex mſſ.*
	Atque carbone dotata, vitiis obnoxia eſt.	Atque carboni: dolata, vitiis obnoxia eſt.
	Item e novellis.	Idem e novellis.
	Ac ne eæ quidem.	Ac ne hæ quidem, *ex mſſ.*
	Diffuſam & graviſſimam, & ipſa glandium æque dulciſſima.	Diffuſam: graviſſima & ipſa glandium, atque dulciſſima, *ex mſſ.*
	Sordidiorem carnem.	Solidiorem carnem.
Sect. 9.	Sed leviorem.	Sed læviorem
Sect. 11.	Cum folia cœperint.	Cum folia cœpere, *ex mſſ.*
Sect. 12.	Seu ſcapus fruticis.	Ceu ſcabies fruticis.
Sect. 13.	Panos arentes.	Pannos arentes.
Sect. 17.	Pene reſina.	Pæne ſine reſina, *ex mſſ.*
Sect. 19.	Emori contumax.	Mori contumax, *ex mſſ.*
Sect. 20.	Parcior liquidiorque quam picea.	Parciore liquidioreque, quam in picea, *ex mſſ.*
Sect. 22.	Minus virens.	Minime virens, *ex mſſ.*
	Et quod pinguior eſt. E teda omnia illa fiunt. E picea reſina.	Et quod pinguior eſt reliqua. Omnia illa fiunt e picea reſina.
	In id fere.	Ad id fere, *ex mſſ.*
Sect. 23.	In montoſis.	In montuoſis, *ex mſſ.*
	Feritate paulum mitigata.	Feritatis paulum mitigatæ, *ex mſſ.*
Sect. 24.	Citro ſimilis.	Cedro ſimilis.
	Si fronde ea gyro .... in ignem.	Si fronde ea gyroque .... in ignes, *ex mſſ*
Sect. 25.	Materies maris dura.	Materies mari dura, *ex mſſ.*
	Tenues tunicas.	Tenues tunicæ, *ex mſſ.*
Sect. 26.	Antiquorumque honore.	Antiquorum honore, *ex mſſ.*
Sect. 29.	Cedro ſecundum.	Citro ſecundum.
Sect. 30.	Montoſam	Montuoſam, *ex mſſ.*
	Ad lineamenta.	Ad linamenta.
	Corbium ſportis.	Corbium coſtis.
Sect. 31.	In Gallia vero etiam purpurea, tingendi cauſa.	In Gallia vero purpuræ tingendæ cauſa.
Sect. 32.	Ergo mites.	Hæ mites, *ex mſſ.*
Sect. 34.	Quodam veneno.	Et quodam veneno, *ex mſſ.*
	Nec intereſt	Neque intereſt, *ex mſſ.*
	Quod evenit circa ſolſtitium. Maxime foliorum unitas.	Quod evenit circa ſolſtitia. *Sect.* XXXV. Foliorum unitas, *ex mſſ.*
Sect. 35.	Alba, nigra.	Alba, ac nigra, *ex mſſ.*
	Huic, nigræ, ut crotoni.	Huic nigræque, & crotoni, *ex mſſ.*
	Lanugo. Evolat candidæ tradita folio numeroſiore candida, ut iulus.	Lanugo evolat: candida, traditæ folio numeroſiore, candida, & ut villi.
Sect. 39.	Circiter fere ſexto Idus .... Hoc enim maritantur .... quo etiam equæ.	Circiter fere ſextum Idus ... Hoc maritantur ... quippe cum etiam equæ, *ex mſſ.*
	Hoc & germinatio. Arborum flos eſt pleni veris indicium.	Hoc, & germinatio, laborum. *Sect.* XL. Flos eſt pleni veris indicium.
Sect. 41.	Primo Favonio germinat cornus.	Primo Favonio cornus, *ex mſſ.*
	Ideo & iter ſquamas.	Ideo & ter ſquamas
	Sic fit ut quina.	Sit fit ut prima, *ex mſſ.*
Sect. 44.	Zamiæ vocantur.	Azaniæ vocantur.
Sect. 46.	Secutaque ætas.	Secuta ætas, *ex mſſ.*
Sect. 47.	Fiunt vero .... & loci vitio.	Fiuor vero ... loci vitio, *ex mſſ.*
Sect. 49.	Eidemque.	Ei demum, *ex mſſ.*
Sect. 50.	Smyrnæ apud mare.	Smyrnæ apud Matroum.
	Fertilior eſt arbutus, quercus.	Fertiliores, arbutus, quercus, *ex mſſ.*
	Fici, mariſcæ.	Fici mariſcæ.
	Non matureſcunt.	Nec matureſcunt, *ex mſſ.*
Sect. 51.	Fructibus minime laborans.	Fructu minime laborans, *ex mſſ.*
Sect. 52.	Carthegon.	Cratægum.

Arborum

Arborum quædam.	Arbores quædam, *ex mſſ.*	*Sect.* 53.
Per totum	Per totam, *ex mſſ.*	*Sect.* 54.
Minimis in latera.	Minutis in latera, *ex mſſ.*	*Sect.* 56.
Malis & cupreſſis.	Maliſque, & cupreſſis, *ex mſſ.*	
Reviviſcere.	Viveſcere.	*Sect.* 58.
Populo Rom. Quiritibus.	Populi Rom. Quiritibus.	*Sect.* 59.
Hocque alias. . . transferuntur.	Hoc alias . . . . transferantur, *ex mſſ.*	
Ex India nave.	Ex India, & nave, *ex mſſ.*	
Vixit & in Lydia	Vixit in Lydia, *ex mſſ.*	
In iiſdem locis, atque.	In iiſdem, atque, *ex mſſ.*	
At in Lyciis.	Et in Lyciis, *ex mſſ.*	
Opere hiſtoriali.	Operis topiarii.	*Sect.* 60.
Superveſtiens.	Semper veſtiens, *ex mſſ.*	
Quanquam Cato.	Cum Cato, *ex mſſ.*	
Quocumque loco.	Quocumque in loco, *ex mſſ.*	
Niſi feratur alia.	Vi naturali.	
Temporaria vis : imbres aliquæ plerumque.	Temporaria vis imbrium. Aquæ plerumque.	*Sect.* 61.
Sepulcraque ac muros.	Sepulcra, muros, *ex mſſ.*	*Sect.* 62.
Fruticoſa ramis.	Frutectoſa ramis, *ex mſſ.*	*Sect.* 63.
Levem ſonum.	Lenem ſonum, *ex mſſ.*	
Ex ligno ejus. . . . ſi quæ.	E ligno ejus, ... ſi qua, *ex mſſ.*	
Lævi faſtigio.	Leni faſtigio, *ex mſſ.*	*Sect.* 64.
Æqua fere.	Æqua ferme, *ex mſſ.*	*Sect.* 65.
Contra flatus.	Et contra flatus, *ex mſſ.*	
In rotunditatem.	In rotunditate, *ex mſſ.*	
Verum robore & colore.	Verum & colore.	*Sect.* 68.
Valida Laconicis, & ab ima parte.	Varia Laconicis, & ab ima parte.	
Et cortice.	Ex cortice, *ex mſſ.*	
Infauſto Athenienſium prælio, & apud Lebadiam ſæpe notatur influente Cephiſſo	Infauſto Athenienſium, & ſæpe: Lebada vocatur influente Cephiſſo.	
Cædi ſolebant tempeſtive.	Cædi ſolebant tempeſtivæ, *ex mſſ.*	
Antigenem	Antigenidem	
Læviquè tractatu.	Lenique tractatu, *ex mſſ.*	*Sect.* 68.
Candidiorque Amerina.	Candidior Amerina, *ex mſſ.*	*Sect.* 69.
Eamdem purpuream.	Eamdemque purpuream, *ex mſſ.*	
Sed fruticoſi.	Sed frutectoſi, *ex mſſ.*	*Sect.* 71.
Mirum, hic. . . . fere.	Mirum : is. . . . vere.	*Sect.* 72.
Neutrum habet.	Neutrum habent, *ex mſſ.*	
Quibuſdam ſunt tubera, ſicut ſunt in carne glandia.	Quibus ſunt tubera, ſic ſunt in carne glandia, *ex mſſ.*	*Sect.* 73.
Cedro & acere.	Citro & acere	
Larix feminam habet.	Larix femina habet, *ex mſſ.*	
Græca vocavere Cedrus quoque.	Græci vocant. Cedri quoque, *ex mſſ.*	*Sect.* 74.
Reddentur ſuo loco . . . Ne quæ dedolandæ arbores ſternantur.	Reddetur ſuo loco . . . . Ne qua dedolanda arbos ſternatur, *ex mſſ.*	
Alii interlunium.	Alii interlunii, *ex mſſ.*	
Caveto . . . . intermeſtri Luna, atque dimidiata . . . diebus quatuor.	Cavetoque . . . . intermeſtri, Lunaque dimidiata . . . . diebus ſeptem	*Sect.* 75.
Propter lævitatem.	Propter levitatem.	*Sect.* 76.
Deteriores.	Deterior, *ex mſſ.*	
Maximæque baccæ ejus.	Maximeque Vaccæm.	
Octoginta nummorum.	Octoginta nummûm, *ex mſſ.*	
Faciliſſime conceptum.	Facillimo conceptu, *ex mſſ.*	*Sect.* 77.
Omnes autem etiam ad ciſtas.	Omnes autem ad ciſtas, *ex mſſ.*	
Aſſamentiſque.	Craſſamentiſque	
Palma eſt mollis, & ſuber.	Palmæ eſt mollis & ſuberis materies, *ex mſſ.*	
Nec non acer, ſed fragilis.	Nec non acer, ſed fragile, *ex mſſ.*	
Olea. Buxum maxime æternam putant, ebenum & cupreſſum	Olea, buxus. *Sect.* LXXIX. Maxime æterna putant ebenum, & cupreſſum.	*Sect.* 78.
Elegiſſe eamdem, Canetiam nomen.	Elegiſſe Pandemion: etiam nomen.	*Sect.* 79.
A condita Urbe DLI.	A condita Urbe DCLXI.	
Annis mille centum octoginta octo.	Annis MCLXXVIII.	
Quorum quidem alii.	Et eorum alii, *ex mſſ.*	*Sect.* 80.
Aliis duritia.	In aliis duritia, *ex mſſ.*	
Et palmæ arbor invalida : in diverſum enim curvatur. At populus contra omnia inferiora pandatur : palma e contrario fornicatur.	Et palmæ arbor valida : in diverſum enim curvatur, & populus. Cetera omnia inferiora pandantur : palma e contrario fornicatum.	*Sect.* 81.
Frangique ſe.	Frangi ſe, *ex mſſ.*	
Firmiſſima ad tectum abies.	Firmiſſima in rectum abies.	*Sect.* 82.
Et vocant fertilem.	Et vocant feruleam.	*Sect.* 83.
Lacrymoſe criſpa. In omni genere & glutinum abdicant quædam.	Laciniose criſpa in omni genere. Et glutinum abdicant quædam.	
Durabilia.	Serrabilia.	
Arida enim lætius, quam viridia, ferris cedunt : præter robur & buxum, pertinacius reſiſtunt.	Arida enim lentius ferræ cedunt : viridia, præter robur & buxum, pertinacius reſiſtunt	
Gallica vero . . . . flexibilis. Vitem æmularetur ulmus.	Gallica, ... flexibilis, vitem æmularetur ulmus.	
Majores quoque e pinu.	Majoreſque e pinu, *ex mſſ.*	*Sect.* 84.
Mediaque pars.	Media pars, *ex mſſ.*	
Cortice fieri, ut una arbor ſæpius veniret. Excogitatæ ſunt, &c.	Cortice fieri. Ut una arbor ſæpius veniret, excogitatæ ſunt, &c	
Jam lignum emi teſtudinem facit.	Jam lignum enim e teſtudine facit.	
Anno . . . CCCLXIX.	Anno . . . . . CCCLXXIX.	
Jam tunc.	Jam tum, *ex mſſ.*	*Sect.* 85.
Omnibus ephebis ejus.	Omnibus ævis.	*Sect.* 87.
Argis olea nunc etiam.	Argis olea etiamnum, *ex mſſ.*	*Sect.* 88.
Ibique quercus.	Ibi quercus, *ex mſſ.*	*Sect.* 89.
Portus eſt Amyco Bebrycum rege.	Portus Amyci eſt Bebryce rege, *ex mſſ.*	
Pependit Marſyas.	Pependerit Marſyas, *ex mſſ.*	
Calyculis manibus.	Capitulis manibus, *ex mſſ.*	*Sect.* 92.
In utroque viſco amarum & lentum.	Utrobique viſci amaro & lento, *ex mſſ.*	*Sect.* 93.
Ullo modo.	Nullo modo, *ex mſſ.*	
Fruticoſi.	Frutectoſi, *ex mſſ.*	

Sect. 94.	Juglandis oleo ſubactum.	Oleo ſubactum, *ex mſſ.*
	In qua gignantur	In qua gignatur, *ex mſſ.*
	Cuicumque animali .... contraque venena.	Cuicumque animalium ... contra venena, *ex mſſ.*

LIBRO DECIMO SEPTIMO.

Sect. 1.	Quæ abſtulimus penuria.	Qua retulimus penuria, *ex mſſ.*
	Poſt Conſulatum.	Poſt Conſulatus, *ex mſſ.*
	Ita enim appellatur.	Ita appellatur, *ex mſſ.*
	Unde & pampinatio.	Inde & pampinatio, *ex mſſ.*
	Futuraſne	Venturaſne, *ex mſſ.*
Sect. 2.	Sequentur imbres.	Sequuntur imbres, *ex mſſ.*
	Etiam ipſæ moriuntur.	Etiam ipſæ moriantur, *ex mſſ.*
	Quoniam veſtire.	Quando veſtire, *ex mſſ.*
	Iiſdem imbribus quædam lædi videas, alia juvari.	Eiſdem imbribus aliqua lædi videas, aliqua juvari, *ex mſſ.*
	Montoſâ	Montuoſa, *ex mſſ.*
	Ad cæli cujuſque minores.	Ad cæli cujuſque mores.
	Et ſi viti inutile, colono ſalubre.	Vita inutile, colono inſalubre.
	Miſcebit ſolum cælo, cum Virgilius occaſus improbet. Nec de ſeptemtrione, &c.	Miſcebit ſolum cælo. Cum Virgilius occaſus improbet, nec de ſeptemtrione, &c.
	Ceteri vero fere.	Ceteri fere, *ex mſſ.*
	Diximus in ſecundo.	Diximus ſecundo, *ex mſſ.*
	Admuvere ſatis.	Admoveri ſatis, *ex mſſ.*
	Et æſtuantia.	Aut æſtuantia, *ex mſſ.*
Sect. 3.	Non hercule magis.	Non hercules magis, *ex mſſ.*
	Punica vina.	Pucina vina.
	Et ſoli varietas.	Ac ſoli varietas, *ex mſſ.*
	Demonſtrant eam.	Demonſtrant eas.
	Redeamus ad ligni &c.	Redigamus ad ligni, &c.
	Erit igitur hæc optima & operi ſatior.	Erit igitur hæc optima & operi, & ſatis.
	Quid enim poteſt ſperare.	Quid poteſt ſperare, *ex mſſ.*
Sect. 4.	Illas .... locupletantes.	Illam .... locupletantem, *ex mſſ.*
	Capnumargos.	Acaunumarga.
	Durat annis	Durant annis.
	Gliſchromargon.	Glyſſomargam.
	Cymini modo.	Signini modo.
	Temperata.	Temperatu, *ex mſſ.*
Sect. 6.	Stercutio.	Stercuto.
	Plus jam ibi male.	Plus jam ibi mali.
	Frondemque putridam.	Frondemque putridam.
	Vinea ſi macruerit.	Vinea ſi macra erit.
Sect. 7.	Et quia ſalſum eſt hordeum.	Et quia ſalſum eſt. hordeum.
Sect. 8.	Fieri jubet.	Fieri jubent, *ex mſſ.*
Sect. 9.	De his arboribus dicemus.	De his arboribus dicimus, *ex mſſ.*
Sect. 10.	Viviſceret.	Viveſceret, *ex mſſ.*
Sect. 11.	Reſtem circumlini.	Reſte circumlini, *ex mſſ.*
Sect. 14.	Ne ſe inter ſe contingant. Præter alia vitia, etiam verminoſa fiunt.	Nam ſi inter ſe contingant, præter alia vitia, etiam verminoſa fiunt, *ex mſſ.*
	Retorqueturque.	Torqueturque, *ex mſſ.*
	Parcitur veſtigiis.	Pavitur veſtigiis.
	Aquaſque poſtea odere.	Aquaſque odere, *ex mſſ.*
Sect. 15.	Folio veſtiantur.	Foliis veſtiantur, *ex mſſ.*
	Differendæ.	Deferendæ, *ex mſſ.*
	In unamquamque partem.	In quamque partem, *ex mſſ.*
	Aridiores ſerendas.	Rariores ſerendas.
	Quocumque modo.	Quoquo modo, *ex mſſ.*
Sect. 16.	In primis	In pronis.
	Deſtringi ſecurius ſe teſte, innoxium abradi partes, quæ ſe nudaverint terra. Aliqui lapides rotundos.	Deſtringi ſecures juſſit. Eſt innoxium abradi partes, quæ ſe nudaverint. Teſtas, aliqui lapides rotundos.
	Et hoc proderit.	Et ad hæc proderit, *ex mſſ.*
	Transferri jubeat. Procul dubio utiliſſime quidam.	Transferri jubeat, procul dubio utiliſſime Idem, *ex mſſ.*
	Quo vitio non carent.	Quo vitio carent, *ex mſſ.*
Sect. 18.	Necar germina.	Necar gramina.
	Quoniam & protecta.	Qua jam & protecta.
	Ulmorum levis.	Ulmorum lenis, *ex mſſ.*
Sect. 19.	In quæſtione.	Inquiſitione, *ex mſſ.*
	Etiam in macro.	Aut in macro, *ex mſſ.*
	Inſcitiam	Inſcientiam, *ex mſſ.*
	Multo ut	Multo jam ut, *ex mſſ.*
Sect. 20.	Cyprus & pſeudocypirus.	Cyprus & pſeudocyprus, *ex mſſ.*
Sect. 21.	Terraque circumpactis.	Terraque circumfartis.
	In ſomma enim.	In ſumma etenim, *ex mſſ.*
	Serunt & ramo.	Seritur & ramo, *ex mſſ.*
Sect. 24.	Mox inſurare auſi.	Mox imperare auſi.
	Oleis circa medias.	Oleis circa media, *ex mſſ.*
	Gemmatione turgentes.	Germinatione turgantes.
	Bimi utrique, nec tenuiores digito medio.	Bimi utique, nec tenuiores digito minimo, *ex mſſ.*
	Paleato luto libros farcire.	Paleato luto libro farcire.
	Utrimque terra obſtructos CAP. XV Vitium vero.	Utrimque terra obſtructos: vitium vero.
Sect. 26.	Non humorem, non afflatum.	Nec humorem, nec afflatum, *ex mſſ.*
	Dicitur platanus .... corrumpunt.	Ducitur platanus .... corrumpit, *ex mſſ.*
	Poſtea hæres ejuſdem.	Poſtea Etereius.
	Iterum inſeruit.	Iterum inſevit, *ex mſſ.*
	Hæc curelliana melior.	Hæc Etereiaga melior.
Sect. 28.	Quoniam ramo eam ſeri.	Quoniam in ulmo eam inſeri.
Sect. 29.	In olearum cultura.	In olearum cura, *ex mſſ.*
	Cum taleam demittis.	Cum taleam demittes, *ex mſſ.*
	Ne librum ſcindas. Cum adigis, palo prius locum feceris ... ita melius vivet talea. Et ubi trimæ ſunt &c.	Ne librum ſcindas, cum adiges. Palo prius locum ſi feceris ... ita melius vivet. Taleæ ubi trimæ ſunt. &c. *ex mſſ.*
	Aut in ſulcis feras ..... Eas divaricato.	Aut in ſulcis feres .... Eaſque divaricato, *ex mſſ.*
	Emineant, vel oculos ſerito.	Emineant, gemma vel oculo ſervato.
Sect. 30.	Ea omnia eximito.	Inde ea omnia eximito, *ex mſſ.*

Aurumno.	Autumnitate.	
XIII. ſoli dies ſunt	Quatuor ſoli dies ſunt.	
Adoptione virga emiſſa.	Adoptioni virga emiſſa, *ex mſſ.*	
Aut Septemtrionem.	Aut Septemtriones, *ex mſſ.*	
Cos inſula & vites: tunc ferr apud Græcm.	Cos inſula & vites tunc ferit: ceteri apud Græcos, *ex mſſ.*	
Sed arborem	Sed arbores, *ex mſſ.*	
Et avellanæ, Græcæ.	Et avellanæ, & Græcæ, *ex mſſ.*	
Eſt etiam nova.	Eſt etiam nunc nova, *ex mſſ.*	
Mihi certe.	Aut mihi certe, *ex mſſ.*	
Sarciunt locum.	Reſarciunt locum, *ex mſſ.*	*Sect. 32.*
Oculum appellant	Oculum vocant, *ex mſſ.*	*Sect. 33.*
Tempus inferendi	Tempus conferendi, *ex mſſ.*	
Hoc ſignum, quod tempeſtivam.	Hoc ſignum tempeſtivam, *ex mſſ.*	
Necnon arenoſum	Nec tamen arenoſum.	*Sect. 34.*
Recuſat eadem Gallicam rubricam.	Recuſat eadem glaream, rubricam.	
Tunc ex cacumine ſuper terram	Tum ex cacumine ſupra terram, *ex mſſ.*	
Cæſura triennio ſenior, nimis moroſa naſci.	Cæſura triennio ſenior, minus maroſa naſci, *ex mſſ.*	
Læſumque maxime fruticat.	Cæſumque maxime fruticat, *ex mſſ.*	
Vitium ſurculi ... geniculatis ſcaporum nodis.	Vitium ſurculis ... geniculati ſcaporum nodi, *ex mſſ.*	*Sect. 35.*
Nodis pervia patet fiſtula.	Nodi pervia patet fiſtula, *ex mſſ.*	
Paxillo ſolo patefacto feruntur.	Paxilli ſolo patefacto feruntur.	
Quaternûm pedum ferramento.	Quaternûm pedum fermento.	
Et eodem paxillo.	Eodem paxillo.	
Vel per coacta fictilia.	Vel per colla fictilia, *ex mſſ.*	
Uvamque fert, & omnium corporum ſuorum acinos.	Vvaque fert omnium corporum ſuorum acinos, *ex mſſ.*	
Et medulla adempta naſci. Surculis etiam quibuſnam fit.	Medulla adempta. Naſci ſurculos etiam quibus non ſit, &c.	
Brundiſioque	Brundiſique, *ex mſſ.*	
In media ſcrobe.	In medio ſcrobe, *ex mſſ.*	
Ut viviradix.	Ut & viviradix, *ex mſſ.*	
Ac emucida.	Atque ejuncida.	
Sambuco.	Sabuco, *ex mſſ.*	
Noxia injuria longius evocent.	Longius evocent, noxia injuria, *ex mſſ.*	
Palmites ſalutentur.	Palmites ſalventur, *ex mſſ.*	
Etiamſi vites habebit.	Etiamſi vires habebit, *ex mſſ.*	
Fructuarium relinquitur ſub jugo*, & qui vocatur cuſtos.	Fructuarium. Relinquitur ſub jugo & qui vocatur cuſtos.	
Evaneſcit.	Ejunceſcit.	
Caveas circumdant.	Cannas circumdant.	
Et canis ortu.	Et canis ortum, *ex mſſ.*	
Convenit putare.	Conveniat putare, *ex mſſ.*	
Plagaque convelata.	Plagaque conlævata.	
Si opus fuerit.	Si opus erit, *ex mſſ.*	
Quæ ubi recte ſteterint.	Ubi recte ſteterint, *ex mſſ.*	
Dumtaxat brachium craſſum primum deputato.	Dumtaxat brachium craſſum licebit. Primum deputato, *ex mſſ.*	
Vineam ſtaminato .... laxatoque.	Vineam ſtatuito .... flexatoque.	
Sarſenæ	Saſernæ.	
Niſi uni Italiæ.	Niſi Italiæ.	
Et arbores eliguntur.	Et arbores religantur.	
Seriora fere anno ad fructum arbuſta, quam vitis jugata.	Seriore fere anno ad fructum arbuſta vite, quam jugata, *ex mſſ.*	
Inferantur.	Ingerantur, *ex mſſ.*	
Quæ proxime tulerint.	Quæ proxime tulerunt, *ex mſſ.*	
Æmiliæ viæ in radicas.	Æmiliæ viæ in radices.	
Sub ramo vinculo.	Sub ramo vitem vinculo, *ex mſſ.*	
Quando contineri debet.	Contineri deſſet, *ex mſſ.*	
Ut putatæ rurſus.	Putatæ rurſus, *ex mſſ.*	
Si pes quadrageno.	Si pars quadrageno, *ex mſſ.*	
Incipientes mareſcere.	Incipienteſque mareſcere, *ex mſſ.*	
Quam detorquere.	Et detorquere, *ex mſſ.*	
Nonne & vites.	Non & vites, *ex mſſ.*	
Ab ortu Canis.	Sub ortu canis, *ex mſſ.*	*Sect. 37.*
Nimia & fertilitas.	Et nimia fertilitas, *ex mſſ.*	
Erumpit vis morbi.	Irrumpit vis morbi, *ex mſſ.*	
Tabes morbuſque.	Tabes morſque, *ex mſſ.*	
Ceterum ſi cadunt, ſive imbres nimii fuere, alio modo, &c.	Et groſſi cadunt, ſi vel imbres nimii fuere. Alio modo, &c.	
Certoque temperamento fiunt. Et culpa vinitorum colentium.	Certoque temperamento. Fiunt & culpa vites colentium, *ex mſſ.*	
Quando ſubeunt nati.	Quando ſub cute nati.	
Dicuntur morbi.	Dicantur morbi, *ex mſſ.*	
Quod cum evenerit.	Quod cum venit, *ex mſſ.*	
Reviviſcendi .... reviviſcunt.	Reviveſcendi .... reviveſcunt.	
Quod ſi anguſta.	Quæ ſi anguſta, *ex mſſ.*	
Et cytiſus, nec auro, quod halimon vocant Græci.	Et cytiſus necatur eo quod halimon vocant Græci.	
Olfactatrix.	Olfactrix, *ex mſſ.*	
Raphanum mandi.	Raphanus ut mandatur, *ex mſſ.*	
Non ſemper prodigioſæ: & maxime.	Non ſemper prodigioſe: ex maxime, *ex mſſ.*	*Sect. 38.*
Et arva rigantur.	Et arva rigant, *ex mſſ.*	*Sect. 41.*
Nam caprificatione maturata, in ea culices naſci.	Nam caprificatio maturat. *Sect.* XLIV. In ea culices naſci.	*Sect. 43.*
Fucis apum	Fucis aptum, *ex mſſ.*	*Sect. 44.*
Italicam lentiſcum.	Taleam lentiſci.	
Ac ne raduntur quidem niſi vere putatione. Plagæ.	Ac ne raduntur quidem, niſi vere. Putatione plagæ.	*Sect. 45.*
Ac lupinum circa radices.	Aut lupinum circum radices, *ex mſſ.*	*Sect. 47.*
Et hæc ante omnia poma.	Et hoc autem, & omnia poma, *ex mſſ.*	
Ut quæ relicta ſunt.	Ut quæ relicta ſint, *ex mſſ.*	
Et cinis .... habet	Et cineres .... habent, *ex mſſ.*	
Ideo ficis aſperguntur ruta.	Ideo fici aſperguntur, rutaque, *ex mſſ.*	
Veterem terram	Vere terram.	
Congios duos decoctos.	Congios duos decoqui, *ex mſſ.*	
Alii volvocem.	Alii volucre.	
Multi & has & talpas.	Multi & talpas, *ex mſſ.*	
Rationem quoque.	Rationem, precationemque, *ex mſſ.*	

LIBRO DECIMO OCTAVO.

Sect. 1.	Sed quis invenit.	Ecquis invenit, *ex mſſ.*
	Etenim compluta.	Etiam quando plura, *ex mſſ.*
Sect. 2.	Nutrice ſua, ſpicea corona.	Nutrice ſua genitos, ſpicea corona, *ex mſſ.*
	Tertiam ex iis.	Tertiam ex his, *ex mſſ.*
Sect. 3.	Jugerum vocabatur .... cum aratur.	Jugum vocabatur .... cum aratro.
	Contarrationis.	Confarreationis.
	Noxamve duplionemve decerni.	Noxiamque duplione decerni, *ex mſſ.*
	Ignominiæ eſſet.	Ignominia eſſet, *ex mſſ.*
	Equidem etiam.	Equidem ipſa etiam, *ex mſſ.*
Sect. 4.	Majorem ea æſtate, quam.	Majorem ea æſtate meſſem, quam.
	Inſcripti vultus.	Inſcriptique vultus, *ex mſſ.*
	Et indigne ferente.	Et indignata, *ex mſſ.*
Sect. 6.	Quibuſvis oratoribus potius.	Quibuſvis potius, *ex mſſ.*
	Aquatum viam.	Aquam, viam.
	In bona eſt .... nitere	In bona enim .... bene nitent, *ex mſſ.*
Sect. 7.	Sabulum etiam, niſi id pertenue.	Sabulumque, niſi id etiam pertenue, *ex mſſ.*
	Quamproximum domino cordi.	Quam proximum domino corde, *mſſ. omnes.*
	Penitus exiſtimetur.	Penitus æſtimetur, *ex mſſ.*
	Colendoque in gloriam. Internecionem ergo, &c.	Colendoque. In gloria internecionem ergo, &c.
	Sobole ſua, colonove paſcendis.	Sobole, ſuo colono, aut paſcendis, *ex mſſ.*
Sect. 8.	Alioqui domino.	Alioqui colente domino, *ex mſſ.*
	Qualiter defendi.	Qualiterque defendi, *ex mſſ.*
	Filiam validam.	Familiam validam.
	Abſolutus. Itaque eſt profecto, &c.	Abſolutus itaque eſt. Profecto.
Sect. 10.	Quas exiſtimamus.	Nos exiſtimamus, *ex mſſ.*
	Faſtigiantur.	Faſtigantur, *ex mſſ.*
	Milium, ac panicum .... expoſita ſunt.	Milium, & panicum .... expoſitum eſt, *ex mſſ.*
	Mammoſo .... racemato ... diſtinguuntur .... LX. enim pondo.	Mammoſa .... racemata .... diſtinguitur .... LX. pondo, *ex mſſ.*
	In tertio geniculo.	In tertio genu, *ex mſſ.*
	Frumentum, & hordeum, utrumque.	Frumentum vero & hordeum, viciaque.
	Qualiter moliuntur.	Qualiter molunrur, *ex mſſ.*
Sect. 11.	Brance vocant .... ſcandalum.	Bracem vocant .... ſandalam.
	Verrius tradidit.	Verrius tradit, *ex mſſ.*
Sect. 12.	Deinde Ægyptio.	Deinde & Ægyptio, *ex mſſ.*
	Lex certa naturæ.	Lex certe naturæ, *ex mſſ.*
	Modo tritici ... pondo XXX.	Modio tritici .... pondo XXXV. *ex mſſ.*
	Quibuſdam in binis.	Quibuſdam binis, *ex mſſ.*
	Trimeſtria invenit.	Trimeſtre invenit, *ex mſſ.*
	Circa Thracium ſinum.	Circa Thraciæ Ænum, *ex mſſ.*
	Græci trimenon.	Græci ſetanion.
Sect. 13.	Dies ſerendi.	Dies ſerendo, *ex mſſ.*
	Panis apud eos præcipuus. Italica maxime quidam oryza gaudent.	Panis apud eos præcipuus, & alica. Maxime quidem oryza gaudent
	Oryzæ quidem folia.	Oryzæ folia, *ex mſſ.*
Sect. 14.	Siccentque prius.	Et ſiccent prius, *ex mſſ.*
	Coriandri ſelibras.	Coriandri ſelibram, *ex mſſ.*
	In ſubtilem formam.	In ſubtilem farinam, *ex mſſ.*
	Quadrupedumque tradidit refectibus.	Quadrupedumque fere cibus eſt, *ex mſſ.*
Sect. 15.	In Ægypto vero ea eſt.	In Ægypto vero eſt, *ex mſſ.*
Sect. 17.	Proximum e trimeſtri quodam minime ponderoſo.	Proximum trimeſtri, quod e minime ponderoſo, *ex mſſ.*
	Ita ut miſceatur pariter emollitum, priuſquam aceſcat. Linteo aut ſportis ſiccatum.	Ita ut miſceatur pariter. Emollitum prius quam aceſcat, linteo aut ſportis ſiccatum.
	Levitate ac lævore.	Lævore & levitate, *ex mſſ.*
	Jam & Catoni dictum. Apud nos hordei farina.	Jam & Catoni dictum apud nos. *Sect.* XVII. Hordei farina.
Sect. 18.	Quia tollitur ante quam.	Quia ante tollitur quam, *ex mſſ.*
Sect. 19.	Neque ubi.	Nec ubi, *ex mſſ.*
	Pulte fitilla.	Pulte fitilla.
Sect. 20.	Ponderoſior vero cretacea.	Ponderoſiorque cretacea, *ex mſſ.*
	Similago L. pollin autem XVII .... tritici XXX.	Semel tempore L. Pauli nata, XVII ... XVIII. tertia XIX.
	Et arinca.	Ex arinca, *ex mſſ.*
	Siligo exceptitia.	Siligo excepta.
	Ejuſdem generis.	Ejuſdem eſt generis, *ex mſſ.*
Sect. 21.	Alat hominem.	Alebat hominem, *ex mſſ.*
	CCCXL. ſtipulas.	CCCLX. ſtipulas, *ex mſſ.*
	Centigranum.	Centigranium, *ex mſſ.*
Sect. 23.	Quippe & Hetruria	Quippe Etruria, *ex mſſ.*
	Ferroque frangantur.	Ferrumque frangatur, *ex mſſ.*
	Frigidæ immergi.	Frigida mergi, *ex mſſ.*
Sect. 25.	Panico Galliæ quædam.	Panico & Galliæ quidem, *ex mſſ.*
Sect. 26.	Erviliæ aut cicerculæ farina ei præfermentabatur.	Ervi aut cicerculæ farina ipſe fermentabatur, *ex mſſ.*
	Palamque natura eſt.	Palamque naturam eſt.
Sect. 27.	E Parthis invecto.	E parthis invectus, *ex mſſ.*
	Quidam & ovis.	Quidam ex ovis, *ex mſſ.*
Sect. 28.	Romæ non fuerunt.	Romæ non fuere, *ex mſſ.*
	Toſtum panem.	Coquos tum panem.
Sect. 29.	Indubitanter.	Indubitata, *ex mſſ.*
	Fiſtulans.	Fiſtuloſa, *ex mſſ.*
	Nam lapidis duritia conteritur.	Ne lapidis duritia conterat, *ex mſſ.*
Sect. 30.	Ex omni legumine.	Et omni legumine, *ex mſſ.*
	Reſrina .... eam adhiberi.	Reſeriva .... adhibere eam.
	Trimeſtrem fructum ejus. Nam ſiliquæ.	Trimeſtrem fructum. Ejus namque ſiliquæ.
	Florere incepit.	Florere cœpit, *ex mſſ.*
Sect. 32.	Ita appellatur.	Ita appellant, *ex mſſ.*
Sect. 33.	Cylindraceæ.	Cylindratæ, *ex mſſ.*
	Cum ... cœperint.	Cum .... cœperunt, *ex mſſ.*
Sect. 34.	Flaccidorum.	Flavidorum.
Sect. 39.	Atque farrago.	Ac farrago, *ex mſſ.*
	Ad arcendam famem utile.	Ad arcendam famem, *ex mſſ.*

Sura Manlius.	Sura Mamilius.	*Sect.* 42.
Quod *ουις*	Quod *ὀξίαν*, *ex mſ.*	
Cum uno ſatu.	Cum ex uno ſatu, *ex mſ.*	*Sect.* 43.
Volumen ... confuſum.	Volumen ... confuſum, *ex mſ.*	
Cavendum ne	Movendum ne.	
De vitiis quoque	De morbis quoque, *ex mſ.*	
Cum diutius.	Si diutius, *ex mſ.*	*Sect.* 44.
Incluſerit.	Incluſit, *ex mſ.*	
Aut vermem.	Aut vermes, *ex mſ.*	*Sect.* 45.
Tranſit in earum folia.	Tranſit in ea folia, *ex mſ.*	
Cum centeſimo quinquageſimo.	Cum centeſimo, *ex mſ.*	
Quam diutiſſime aqua rigandi.	Quam diutiſſime. Aquari gaudet.	
Et cicer, exceptis leguminibus.	Et, cicere excepto, legumina.	*Sect.* 46.
Levior terra.	Lenior terra.	
Aut nova Luna.	Et nova Luna, *ex mſ.*	*Sect.* 47.
Babylonicæ Seleuciæ.	Babyloniæ Seleuciæ.	
Sed exacutior ... faſtigiata.	Et acutior ... faſtigata, *ex mſ.*	*Sect.* 48.
Id non pridem inventum in Rhætia. Galliæ duas addiderunt tali rotulas.	Non pridem inventum in Rhætia Galliæ, ut duas adderent alii rotulas.	
Porcellis binis.	Protelis binis.	
Melius caloribus.	Mediis caloribus, *ex mſ.*	*Sect.* 49.
Priuſquam ares.	Priuſquam aras, *ex mſ.*	
Atque requieto neceſſarium eſt.	Æque neceſſarium eſt, *ex mſ.*	
Striare in actu ſæpius.	Strigare in actu ſpiritus.	
Cuſpidatus rulla.	Cuſpidatus rallo, *ex mſ.*	
Aquam deducant.	Aquam educant, *ex mſ.*	
Operientes ſemina.	Operiente ſemina, *ex mſ.*	
Meſſes duplicatæ.	Meſſes multiplicatæ, *ex mſ.*	
Eadem.	Eademque, *ex mſ.*	*Sect.* 50.
Magna riguis eſt. In Narbonenſi.	Magna riguis. Eſt in Narbonenſi.	*Sect.* 51.
Eo condito raphanus.	Eo condito, rapa, *ex mſ.*	*Sect.* 52.
Aut ante hiemalem .... Nec non minus pinguis.	Ita ut ante hiemalem .... Nimis pinguis.	
Hoc tantum unum.	Hoc tantum enim.	*Sect.* 53.
Aut jactato ſemine.	Aut jactio ſemine.	
Priuſquam ſerat, ante pulverem.	Priuſquam ſarriat, aviarii pulvere.	
Macies enim ſoli major, niſi.	Macies enim ſoli, niſi, *ex mſ.*	*Sect.* 55.
Ex una ſeminis radice.	Ex uno ſemine, *ex mſ.*	
Ante brumam nata.	Ante brumam ſata, *ex mſ.*	*Sect.* 56.
Quam male in autumno.	Quam malo autumno, *ex mſ.*	
Quod deinde.	Quo deinde, *ex mſ.*	
Unde vulgo.	Vulgo *tantum*, *ex mſ.*	*Sect.* 57.
Mundi convexitate.	Mundi convexitas, *ex mſ.*	
Diligentior eſſet ceteris.	Diligentior ceteris, *ex mſ.*	
Ut legentes tantum.	Legentes tantum, *ex mſ.*	
Ad VIII Calendas.	A. d. VIII Calendas.	*Sect.* 59.
Hiemem die XLIII.	Hiemem die XLIV.	
Exortus matutinus.	Exortu matutino, *ex mſ.*	
Fieri putant. Aliqui ad III .... ſervant, quoniam id ſidus etiam veſtis inſtitoris eſt.	Fieri putant aliqui, a. d. III. Servantque id ſidus etiam veſtis ſolitores.	*Sect.* 60.
Quæ tibi in ſatione ſuperant.	Quæ tibi uſioni ſupererunt.	*Sect.* 61.
Torcular levare.	Torcular lavare.	*Sect.* 62.
XVII. Calendas.	XIV. Calendas.	*Sect.* 65.
Vindemiatoris .... Milvium.	Vindemitoris .... Milvum, *ex mſ.*	
Hordeum niſi ſicco ne ſerito.	Hordeum niſi ſiccum ne ſarrito.	
Oleas, prata.	Oleas ſeri: prata, *ex mſ.*	
Poſtea utique.	Poſtea uti quæque, *ex mſ.*	
Ad VIII. Calend.	A. d. VIII. Calend.	
Paliliciam.	Pariliciam.	
Ad VIII. Calend.	A. d. VIII. Calend.	
Atque etiam in eodem arvo. Eſtque ſignum.	Atque etiam in eodem arvo eſt ſignum.	
Arcturi occaſus matutini	Arcturi occaſus matutinus, *ex mſ.*	*Sect.* 67.
Siliqua etiam dura: ſeniſecis inviſa & equiſelis eſt.	Siliquas etiam duras ferentis. Inviſa & equiſetis eſt.	
Lunæ vicem.	Lunæ vice, *ex mſ.*	
Conſilium dabit optimum, maxime quadrigarum quæſtu.	Conſilium dabit, optimo maxime quadrigarum quæſtu, *ex mſ.*	
Sexto Calendas Junii.	Sexto Calendas Julii, *ex mſ.*	
Minorem canem, ſane ut in aſtris.	Minorem canem, ut in aſtris, *ex mſ.*	*Sect.* 68.
XVIII. Calend. Auguſti.	XIII. Calend. Auguſti.	
Gelidas facit noctes.	Frigidas facit noctes, *ex mſ.*	
Ad XIII. Calend.	A. d. XIII. Calend.	*Sect.* 69.
Ad ſeptimum Calend.	A. d. ſeptimum Calend.	
Et in hoc mirabilem admirari.	Et in hoc admirari, *ex mſ.*	
Singillatim.	Singulatim, *ex mſ.*	
Caritas operarum.	Caritas operariorum, *ex mſ.*	*Sect.* 72.
Operoſa.	Operoſe, *ex mſ.*	
Significatur .... Vindemiator.	Significant .... Vindemitor, *ex mſ.*	*Sect.* 73.
Eudoxus .... Ion. IV. Calend.	Eudoxus, IV. Calend. *ex mſ.*	*Sect.* 74.
Acino plurimum refert.	Acinos plurimos fert, *ex mſ.*	
Item ventos.	Idem ventos, *ex mſ*	
Aut nigri, aut interrupti.	Aut nigri, interrupti, *ex mſ.*	*Sect.* 78.
In quartum parte.	In quorum parte, *ex mſ.*	*Sect.* 79.
Fulget, pluviæ erunt, & tonitrua, & hiemabit.	Fulgetræ erunt & tonitrua, & adhiemabit, *ex mſ.*	*Sect.* 80.
In vallibus ſedentes.	In vallibus ſidentes, *ex mſ.*	*Sect.* 81.
		Sect. 82

LIBRO DECIMO NONO.

Contigit C Flacco.	Contigit C. Flavio.	
A terra tolli.	A tellure tolli, *ex mſ.*	*Sect.* 1.
Sed paſſum tuſumque.	Sed fractum tuſumque.	
Injuria naturæ, ac ſumma audacia, & quo pervenire nulla execratio ſufficit.	Injuria, ac ſumma audacia, eo pervenire. Nulla exſecratio ſufficit.	
Ratione alia	Regione Alliana.	*Sect.* 2.

	Et hæ caſſeſve ferri aciem vincunt.	Et hi caſſes vel ferri aciem vincunt.
Sect. 6.	Calend. Auguſti.	A. d. Calendas Auguſti, *ex mſ.*
	Per rudentes, terra etiam in amphitheatro .... rubente: in cavis, &c.	Per rudentes iere etiam in amphitheatro .... Rubent in cavis, &c. *ex mſ.*
Sect. 7.	Manibuſque tectis manicis.	Manu textiſque manicis, *ex mſ.*
	In hiemem vix	In hiemem juxta.
Sect. 10.	Ex qua mapalia . . . conficiantur.	Ex qua mapilia ... conficiant.
	CCCCXC annis.	CCCXC. annis.
Sect. 11.	Quod certum eſt ex iis quæ naſcuntur.	Quod certum eſt, ex iis erunt quæ naſcantur, *ex mſ.*
Sect. 12.	Et quod in Thracia ceraunium.	Et quod in Thracia itoo, & quod in Græcia geranion.
Sect. 15.	Laſerpitii pondo CXI.	Laſerpitii pondo MD.
	Haud ſimili craſſitudine.	Aut ſimili craſſitudine.
	Folium ipſum vere deciduum.	Folium ipſum vero deciduum.
	Atque caulias: vilior ille.	Atque caulias vilior illo.
	Super terram.	Supra terram, *ex mſ.*
Sect. 16.	Alterum genus eſt.	Alterum genus ejus eſt, *ex mſ.*
Sect. 18	Et ungentis.	Et unguentis.
Sect. 19.	Hortoſque & focos .... dicari videmus. In remedio, &c.	Hortoque & foco .... dicari videmus in remedio, &c.
	Nihil itaque.	Nihil utique, *ex mſſ.*
	Mors enim certe.	Mox enim certe.
	Nec caules.	Sed nec caules, *ex mſſ.*
	Proſpectus omnis .... innumeratæ.	Proſpectus omnes .... innumeræ, *ex mſſ.*
Sect. 20.	Profluo amne .... e puteo pertica.	Præfluo amne .... e puteo rota.
Sect. 22.	Baculorum uſum.	Baculorumque uſum, *ex mſſ.*
Sect. 23.	Et citrini.	Et cerint.
	Adrepunt: contra oleum refugiunt: aut ſi quid obſtet, vel ſi pendeant, curvantur: idque vel una nocte.	Adrepunt · aut ſi quid obſtet, verſi pandantur, curvanturque; id vel una nocte.
	Creſcit qua cogitur.	Creſcitque qua cogitur, *ex mſſ.*
	Cibus ſaluber ac lenis .... exiſtimatur.	Cibos ſalubres ac lenes .... exiſtimant, *ex mſſ.*
Sect. 25.	Quorum tenuiora.	Quorum tenuia, *ex mſſ.*
Sect. 26.	Differentia ſeminis.	Differentia a ſemine, *ex mſſ.*
Sect. 27.	Cujus genera etiam quatuor fecere. Inter medica dicendum ſiſer: & ipſum Tiberius, &c.	Cujus genera etiam quatuor fecere, inter medica dicendum. *Sect.* XXVIII. Siſer & ipſum Tiberius, &c.
Sect. 28.	Flagitans .... a Germania.	Flagitans .... e Germania, *ex mſſ.*
Sect. 29.	Et hæc autem ſeritur, & ſiſer.	Et hæc autem, & ſiſer, *ex mſſ.*
	Nullave minus.	Inula ne minus.
Sect. 30.	Niſi ex ſemine .... ſed & Præneſtinis.	Niſi e ſemine .... ſed & in Præneſtinis, *ex mſſ.*
Sect. 31.	Silveſtra minores tumidæ	Silveſtra minor & humida.
	Florent cum fraxino ſerpyllum.	Florent confertum ſerpyllum.
Sect. 32.	Samo enim.	In Iſſo enim.
	Tuſculana, Amiternina.	Tuſculana, Aſcalonia, Amiternina, *ex mſſ.*
Sect. 33.	Stercoraturque ſemper: nutritur in capita, antequam ſecetur. Cum increvit, &c.	Stercoraturque ſemper. Si nutritur in capita, antequam ſecetur, cum increvit, &c.
	Mox Orchiæ.	Mox Oſtiæ, *ex mſſ.*
	Suaviores folii.	Pallidioris folii, *ex mſſ.*
Sect. 34.	Craſſitudine caput efficitur.	Craſſitudinem capite efficit, *ex mſſ.*
	Sationis gratia ... intingenda.	Satus gratia ... ungenda, *ex mſſ.*
	Et ſi paulum commoravere.	Et ſi paulum commovere.
Sect. 35.	Cucumere.	Cucumis, *ex mſſ.*
Sect. 36.	Item duritiæ. Surculacea in folliculo.	Item duritie ſurculacea. In folliculo.
Sect. 38.	Aſtylida	Aſtytida.
	Cum priores caverent, religione nunc omni caret.	Cum prioris Camelii religio nimia eam negaret.
	Ecce cum maxime.	Et ecce cum maxime, *ex mſſ.*
Sect. 39.	Nec ex eodem.	Neque ex eodem, *ex mſſ.*
	Hiemis impatientiores.	Hiemis patientiores, *ex mſſ.*
Sect. 41.	Proceritate luxurioſa attollentes ſe.	Attollentes ſe proceritate luxurioſa, *ex mſſ.*
Sect. 42.	Aliud herbaſceret.	Aliud herbas creet, *ex mſſ.*
	Græci orminum.	Græci hormenum.
Sect. 43.	Seſtertia ſena millia, & parcius, reddere.	Seſtertium ſena millia e parvis reddere areis, *ex mſſ.*
Sect. 45.	Æquinoctio autum.	Æquinoctio autumno, *ex mſſ.*
	Provenientibus hulceribus.	Pruritivis hulceribus.
Sect. 48.	Quippe cum capparis.	Quippe cum cappari, *ex mſſ.*
Sect. 49.	Conyzoides	Conyzam, id eſt, *ex mſſ.*
Sect. 55.	Ubi aquæ deferunt ex iis.	Utique deferunt ex his.
Sect. 56.	Eo tenerior.	Eo tenuior.
	Laudatiſſimum.	Laudatiſſima, *ex mſſ.*
Sect. 57.	Ab imo dorſa.	Ab limodoro.
Sect. 58.	Cunilis & ultra.	Culinis & ultra.
Sect. 61.	Acuti, tantum cunilæ.	Acuti, thymi, culinæ.
	Et circulis tantum aquæ: ut intelligatur.	Ut cicerculis tantum. *Sect.* LXII. Atque ut intelligatur.
Sect. 62.	Murrha myrrhæ.	Smyrnium myrrhæ.

LIBRO VICESIMO.

Sect. 1.	Aquam Sole.	Aquas Sole, *ex mſſ.*
	Ab hortenſibus.	Ab hortenſiis, *ex mſſ.*
Sect. 3.	Elaterium tempeſtivum eſt.	Elaterio tempeſtivus eſt, *ex mſſ.*
	Protinus ab exitu.	Protinus ab enixu, *ex mſſ.*
	Mox Cyrenis, alii in Arcadia.	Mox in Arcadia, Cyrenis alii, *ex mſſ.*
	Nucis juglandis ſemen. Eſſe autem ad ſpeciem ſcorpionis cauda reflexa.	Nucis juglandis. Semen autem eſſe ad ſpeciem ſcorpionis cauda replexa, *ex mſſ.*
	Et hydropiſes.	Et hydropicis.
Sect. 4.	Sparſa mures de ejus medicina non attingunt.	Sparſa mures non attingunt, *ex mſſ.*
	Cum articulorum morbis.	Cum articulis morbis, *ex mſſ.*
	Solo ſiccato.	Sole ſiccato, *ex mſſ.*
Sect. 6.	Eadem contra vomitiones.	Eadem contrahit vomitiones.
	Spea Græci.	Sepa Græci.
Sect. 7.	Somphos.	Spongos.
Sect. 8.	Omnium vitiis.	Omnibus vitiis, *ex mſſ.*
	Sic tuſſienti infunditur obolis quatuor	Sic tuſſimo infunduntur oboli quatuor.
Sect. 9.	Item frigus pellit e pedibus aqua decoctum. Et jus fervens.	Item frigus pellit e pedibus. Aqua decocti ejus fervens, *ex mſſ.* &c.

Cuſta quoque	Toſta quoque.	
Mixta urina pari menſura. Ervi, hordei, tritici, & lupini radix ad omnia inutilis.	Mixta farina, pari menſura, ervi, hordei, tritici, & lupini. Radix ad omnia inutilis.	*Sect.* 10.
Laudatiſſimum	Laudatiſſimus, *ex mſſ.*	*Sect.* 12.
Cetero bilem detrahunt. Præterea cortices in vino. Præter ea quæ circa eos dicta ſunt, ſtomachum purgant, pituitam extenuant, urinam concitant. Eſt & ſativi uſus in Italia, & armoraciam vocant. Et ſativi vero decocti, &c.	Cetero æſtivo alius in Italia, & armoraciam vocant *Sect.* XIII. Et ſativi vero, præter ea quæ circa eos dicta ſunt, ſtomachum purgant, pituitam extenuant, urinam concitant, bilem detrahunt. Præterea cortices in vino decocti, &c.	
Cetero & ſcorpionibus.	Ceraſtis & ſcorpionibus.	*Sect.* 13.
At purulenta.	Ac purulenta, *ex mſſ.*	
In luto illitos malunt.	In luto malunt, *ex mſſ.*	
Cum vino enterocelis proſunt.	Cum vino. Enterocelis proſunt.	
Quod paſtinacam erraticam vocant.	Quod paſtinacam vocant, *ex mſſ.*	*Sect.* 15.
Conceptus adjuvare	Conceptus adjuvari, *ex mſſ.*	
Faſtidium abſterget. Ex aceto .... vel ex garo urinam ciet.	Faſtidium abſterget, ex aceto .... vel ex garo. Urinam ciet.	*Sect.* 17.
Vulgaris notitiæ.	Vulgaræ notitiæ, *ex mſſ.*	*Sect.* 18.
Semen ejus eſſe.	Semen eſſe, *ex mſſ.*	
Illinitur.	Illinuntur, *ex mſſ.*	
Sic & tritæ ſanant.	Sic & atrita ſanant.	*Sect.* 20.
Et omnia hulcera.	Et omnia vulnera, *ex mſſ.*	
Ipſaſque multipedæ.	Sepiſque multipedæ, *ex mſſ.*	
Utilia eſſe.	Utiles eſſe, *ex mſſ.*	
Puſtulas.	Puſulas. *Sic ubique mſſ.*	*Sect.* 21.
Vel ſi purulenta.	Vel ſi pura, *ex mſſ.*	*Sect.* 22.
Aliqui crudum id dedere.	Aliqui crudum id tritum dedere, *ex mſſ.*	*Sect.* 23.
Et prurigines.	Et porrigines.	
Vel purulenta.	Vel pura, *ex mſſ.*	
Græci eſopon.	Græci cæſapon.	*Sect.* 25.
Quarto infectores lanarum utuntur: quod glaſtum vocant, ſimile erat .... niſi quod plura habet.	Quarto infectores lanarum utuntur: ſimile erat ..... niſi plura haberet, *ex mſſ.*	
Arcet nubeculas.	Argema, nubeculas, *ex mſſ.*	*Sect.* 26.
Et folia tollia thyrſique.	Et folia thyrſique, *ex mſſ.*	
Ructuſque lenes faciunt, concoctiones adjuvant. Cruditatem ipſæ nequaquam faciunt. Nec ulla.	Ructuſque lenes faciunt. Nec ulla, *ex mſſ.*	
Sicut ſummo ſativa.	Sicut ſomno æſtiva, *ex mſſ.*	
Validius cocto.	Validius cocta, *ex mſſ.*	*Sect.* 27.
Undecim ſæpe caulium.	Undecim ſæpe, caule lilii.	*Sect.* 28.
Guſtantia adſtringunt.	Guſtantium os adſtringunt.	
Idem cum vino .... ambugiam.	Idemque cum vino .... ambulam.	*Sect.* 29.
Utraque tamen ſtomacho.	Utraque amara, ſtomacho, *ex mſſ.*	*Sect.* 32.
Item quibus .... fluit.	Item quibus .... fluat, *ex mſſ.*	
Antilegomena.	Anthologoumena.	
Selinada.	Selinoidea, *ex mſſ.*	*Sect.* 33.
Dein levem.	Dein lævem.	
Fiſtulas eluxatas, & tumores.	Fiſtulas, & luxata, & humores.	
Item ſpleneticis.	Item ſplenicis, *ex mſſ. ubique.*	
Folia habet bina.	Folia habet una.	*Sect.* 34.
Fungorumque venena.	Fongos, *ex mſſ.*	*Sect.* 36.
Tinctæ animæ.	Extinctæ animæ, *ex mſſ.*	
Ne hydropici ſitim ſentiant.	Ne hydropici ſitiant, *ex mſſ.*	*Sect.* 39.
Ex eo cocta.	Ex oleo cocta, *ex mſſ.*	
Aſparagi, ut traditur.	Aſparagi traduntur, *ex mſſ.*	
Præterquam quod veſicam.	Præterquam veſicam, *ex mſſ.*	*Sect.* 42.
Trito cum oleo.	Trito ex oleo, *ex mſſ.*	
Aliqui corrudam, aliqui Libycum .... orminium.	Aliqui Libycum, ... hormenum, *ex mſſ.*	*Sect.* 43.
Ternis utrumque obolis.	Ternis utriuſque obolis, *ex mſſ.*	
Apio gratia vulgo eſt.	Apio gratia in vulgo eſt, *ex mſſ.*	
Ac ſecundos partus.	Ac ſecundas partus.	*Sect.* 44.
Torminibus, interaneis.	Torminibus, & interaneis, *ex mſſ.*	
A proximo.	Ex proximo, *ex mſſ.*	*Sect.* 46.
Contra beſtiarum morſus radix in vinu eſt.	Contraque beſtiarum morſus e vino radice, *ex mſſ.*	*Sect.* 48.
Valent & contra ſcorpionum ictus, & araneorum.	Valent & contra ſcorpionum & contra araneorum, *ex mſſ.*	
Falſo.	Falſum, *ex mſſ.*	*Sect.* 51.
Oculorum cauſa. Cum pane quoque vel naſturtio ſativæ atque ſilveſtris propter viſum. Ut aiunt, multi ſucco ejus.	Oculorum cauſa, cum pane vel naſturtio: capræ quoque ſilveſtres propter viſum, ut aiunt. Multi ſucco ejus.	
Epiphoras cum polenta impoſito. Lenit autem capitis dolores.	Epiphoras cum polenta impoſita lenit. Item capitis dolores, *ex mſſ.*	
Cum ficu.	Cum fico, *ex mſſ.*	
Cuſtodito, ut diximus, modo. E ſilveſtri vero contra tarditatem & ſonitum.	Cuſtodito, ut diximus, modo in ſilveſtri. Contra tarditatem vero ſonitumque, *ex mſſ.*	
Ut in homine temperato.	Ut in homine temperata, *ex mſſ.*	
Adverſuſque omnia ...., fugat ſcorpiones.	Adverſus omnia .... fugat etiam ſcorpiones, *ex mſſ.*	*Sect.* 52.
Sed partus necat ..... cholericis.	Sed partus necat. Ruptis, convulſis, ſed parcius .... choleris, *ex mſſ.*	
Denſari.	Denſeri, *ex mſſ.*	
Syriation ..... vulvæ curavit. Ille & jocinorum vitia.	Syriation ... vulvæ curavit illa. Jocinorum vitia, *ex mſſ.*	*Sect.* 53.
E pulegio corona vertigini.	E pulegio corona Varroni.	*Sect.* 54.
Litteras mutantes.	Littera mutata, *ex mſſ.*	*Sect.* 55.
In tuſſi ex perfrictione.	Tuſſi in perfrictione, *ex mſſ.*	
Quos acriore vi urina mordeat.	Quos acrior urina mordeat, *ex mſſ.*	*Sect.* 57.
Panibus ..... ſubditur.	Panis ..... ſubjicitur, *ex mſſ.*	*Sect.* 58.
Spleoeticis.	Splenicis, *ex mſſ. ubique.*	*Sect.* 59.
Dant & ad tineas.	Dant & ad tænias, *ex mſſ.*	
Stomacho inutile eſt.	Stomacho utile eſt.	
In huoc uſum panacem vocant.	In hoc uſu panaceam vocant, *ex mſſ.*	*Sect.* 60.
Cunilæ æmulatur.	Cunilam æmulatur, *ex mſſ.*	*Sect.* 61.
Et cruditates.	Et contra cruditates, *ex mſſ.*	*Sect.* 67.
Smyrnæum. Deinde heracleoticum.	Smyrnæum, odorius. Heracleoticum.	
Compeſcere dolorem.	Convertere dolorem.	*Sect.* 69.
Lac mulierum.	Lacte mulierum.	*Sect.* 70.
Linteolo alligatis.	Linteolo deligatis, *ex mſſ.*	*Sect.* 71.
E vino radicem .... imponit Iollas. Ipſum cum croco.	Evenor radicem .... imponit Iollas ipſum cum croco.	*Sect.* 73.

	Prodeſt ejus & capitis.	Prodeſt & capitis, *ex mſ.*
	E vino radicem ad renes.	Evenor radicem ad renes.
	Illinunt vel recens.	Illinivit recens, *ex mſſ.*
	Strangulationes vulvæ.	Strangulatus vulvæ.
Sect. 76.	Papaveris ſativi diximus genera .... ſed ſativi albi calyx.	Papaveris ſativi tria diximus genera .... E ſativis albi calyx, *ex mſſ.*
	Sapor gignitur.	Sopor gignitur.
	Hora diei ſereni.	Hora ſerena diei, *ex mſſ.*
	Per ſomnum.	Per ſomnos.
	Lirinii Cæcinnæ.	P. Licinii Cæcinæ.
	Sativum omne magis rotundat expita. At ſilveſtri longum ac puſillum .... valentius.	Sativum omne majus: rotunda ei capita. At ſilveſtri longa ac puſilla .... valentiora, *ex mſſ.*
	Ubi raro pluit.	Ubi raro pluat, *ex mſſ.*
	Aut extinctum.	Et ut extinctum, *ex mſſ.*
	Qoia nebula innatat.	Quoniam in nubila innatat.
	Mneſicles.	Mneſides.
Sect. 79.	Speciem paſſerum repræſentantibus.	Speciem paſſerum præbentibus, *ex mſſ.*
Sect. 80.	Folio lævi.	Folio lini.
Sect. 81.	Eſt & portulaca, quam peplion.	Eſt & porcilaca, quam peplin.
	Si procident, prodeſt.	Si procidant oculi, *ex mſſ.*
	Et lini ſemine, pari menſura.	Et lini ſemine, & melle, pari menſura, *ex mſſ.*
	Cum melle & Cimolia creta.	Cum melle, aut Cimolia creta, *ex mſſ.*
	Et ita liberatum.	Ira liberatum, *ex mſſ.*
Sect. 82.	Rem, ſi vera eſt	Rem miram, ſi vera eſt, *ex mſſ.*
Sect. 83.	Atriplex & ſilveſtre eſt, accuſatum x Pythagora, &c.	Atriplex & ſilveſtre & ſativum eſt. Pythagoras, &c. *ex mſſ.*
	Coqueretur.	Concoqueretur, *ex mſſ.*
	Ad ſupra dicta.	Ad ſupra ſcripta, *ex mſſ.*
Sect. 84.	Ariſtalthæa.	Pliſtolochia.
	Efficatior vis	Efficax vis, *ex mſſ.*
	Venena reſtringunt.	Venena reſtinguunt, *ex mſſ.*
	Punge.	Punguot, *ex mſſ.*
	Quin & ſemen tritum adalligant.	Quin & ſemen adalligant, *ex mſſ.*
	Item tres radices.	Itemque tres radices, *ex mſſ.*
Sect. 85.	Sativo proximum.	Sapore proximum, *ex mſſ.*
	Sativo item ſimilius.	Sativo idem ſimilius, *ex mſſ.*
	Et jure exiguo.	Et thure exiguo, *ex mſſ.*
Sect. 86.	Radice melicerídas.	Radice lichenas.
	Poto vino & lienes, cœliacos.	Pota vino, & lienes illita, cœliacos, *ex mſſ.*
	Potum ex vino.	Potæ ex vino, *ex mſſ.*
Sect. 87.	Ternis partibus comitiali morbo. Et vulvarum.	Ternis partibus. Comitiali morbo, & vulvarum.
	In quacumque corporis.	In quacumque parte corporis, *ex mſſ.*
	Vehementior ungo	Vehementior uſho.
	Saluberrimo genere medicinæ.	Saluberrimæ genere medicinæ.
	Ex aceto.	Io aceto, *ex mſſ.*
Sect. 89.	Cum addito.	Tum addito, *ex mſſ.*
	Exſreationes pectoris purgat. Cum iride & melle urinam ciet.	Exſcreationes pectoris purgat cum iride & melle. Urinam ciet.
	Dicitur ſuccus claritatem.	Dicitur ſocrus & claritatem, *ex mſſ.*
Sect. 90.	Ad palmi altitudinem.	Ad palmæ altitudinem.
	In vino.	Ex vino, *ex mſſ.*
Sect. 91.	Epiphoras. Alii.	Epiphoras, ut Philinus tradit. Alii, *ex mſſ.*
Sect. 92.	In oleo, & melle.	In oleo, aut melle, *ex mſſ.*
Sect. 95.	Etiam e radicibus.	Etiam & e radicibus, *ex mſſ.*
Sect. 96.	Petridius .... Miction.	Petrichus .... Miction.
Sect. 97.	Nigriore folio & aſperiore.	Nigrior folii, & aſperior, *ex mſſ.*
Sect. 98	Et viridi ferula ramuſculus, utilis eſt ad omnia ea vitia.	E viridi medulla vulvis utilis, & ad omnia ea vitia.
Sect. 99.	Manducatus carduus	Maſtiche cardui.
Sect. 100.	Ab hortenſibus.	Ab hortenſiis, *ex mſſ.*
	Et mulit .... anethi & feniculi ſeminis, & aniſi, & ammii.	Et mei .... aneſi & feniculi ſeminis, & ammii.

LIBRO VICESIMO PRIMO.

Sect. 1.	Feliritatis tam varie Iudenti.	Felicitatis tam variæ ludenti, *ex mſſ.*
	Mixturarum varietati.	Mixturarumque varietati, *ex mſſ.*
Sect. 2.	Strophia appellantes.	Stroppos appellantes.
Sect. 3.	Mixtura verſicolori. Florumque invicem.	Mixtura verſicolori florum, quæ invicem, *ex mſſ.*
	Stephanoplocos.	Stephaneplocos.
Sect. 5.	Virtutis ergo arguitur.	Virtutis ergo, duitor ei.
Sect. 6.	Et hinc ſeveritas.	Et hic ſeveritas, *ex mſſ.*
Sect. 8.	Sutiles aliorum ſacris.	Sutiles Saliorum ſacris, *ex mſſ.*
Sect. 9.	Mneſitheus.	Mneſitheus.
	Namque apparatu.	Namque in apparatu, *ex mſſ.*
	Clare Antoni.	Marce Antoni, *ex mſſ.*
	Illico exſpirante.	Illico exſpirantem, *ex mſſ.*
	Extra ſupra dictos.	Supra dictus.
Sect. 10.	Faſtigiato .... inungendis.	Faſtigato .... perungendis, *ex mſſ.*
	Cujus ſit .... excedentis.	Cui ſit .... excedenti, *ex mſſ.*
	Utiliſſimam vero.	Viliſſimam vero.
	Nec odore, nec ſpecie probabilem, & quæ Græca.	Nec odore, nec ſpecie probabilis eſt quæ Græca.
	Violæ magnitudine.	Violæque magnitudine, *ex mſſ.*
	Præterea foris omnis.	Præterea omnis, *ex mſſ.*
	Præcox Campana.	Prærox Campana eſt, *ex mſſ.*
Sect. 11.	Foliis foris ſtriatis, ... ſe ſe laxantibus.	Foris ſtriati .... ſe ſe laxantis, *ex mſſ.*
Sect. 13.	Mirumque ita tingi.	Miremque tingi, *ex mſſ.*
Sect. 14.	Earum plura genera.	Earumque plura genera, *ex mſſ.*
	Appellata ia, ut ab his .... ſed ſativis.	Appellatæ ia, & ab his .... E ſativis, *ex mſſ.*
Sect. 15.	Gravis caltha.	Gravis calthæ, *ex mſſ.*
Sect. 16.	Nec hæc ſunt tantum, ſed eorum quoque.	Hæc ſunt tantum. Sed eorum quoque.
	Io coronis non addatur.	In coronas non addatur, *ex mſſ.*
Sect. 17.	Sed multo levius degenerans. Sed nec ubique fecundum.	Sed multo lenius, degenerans ubique, nec ſecundum, *ex mſſ.*
	Cum ſit medio candidum.	Cum ſit mediocre.

Et

Et brevibus capillis.
Cum virent . . . . Hortenſium.
A ſimilitudine, quæ & melior : rhizotomos.
Atque ſeptemtrionale.
Salunca folioſa quidem eſt, ſed brevis, & quæ necti non poſſit.
Unum in cocco, qui in roſis micat. Gratios nihil traditur aſpectu . . . . qui in viola . . . . vegetiſſime.
Minimque.
Spireon, trigonon.
Coronas ex hac.
Femina acrior.
Abrotonum . . . . floret æſtate. Flos.
Rutæ vitis.
Vivacius prædictis.
In ſummo terræ
Coloris ignei, foliis ſpinæ.
Nyctilopa.
Odoratior & candida.
Quæ appellatur purpurea.
Cydiaminon.
Melanion.
Purgata.
Nam flore . . . . alvo concita.
Sternutamenta.
In eodem Ponto.
Parum enim erat.
Non enim ipſi melli, ſed apibus jam.
Alvearia . . . alveos . . . magnus fit alveus
Papilionum major pellis.
Tollitur vero.
Convenier.
Alveorum . . . . aut medios.
Sub dio.
Siccantes, ne liqueſaciant.
Ad reddendas ſimilitudines.
Tantum . . . . hortenſianam.
Acinos, quam epipetron.
Glycyrrhizon.
Ut phleos.
Tributa proprietas.
Quam feminam vocant, mitior
Simul cocta. Quæ innoxia, morſu carens.
Carduus & folio & caule ſpinoſas lanugines habet.
Neque in omnibus terris eſt, radice folioſa.
Et ipſa, cujus in terra.
Foliatum.
Et crepis, & apate.
Onocichlæ.
Adianto
Ortyga vocant.
Intra ſe germinat.
Et acre . . . ſucco.
Tria tempora ſationum.
Et ſemine toto
Haſtulam regiam. Ea eſt & caulis acinoſi. Ejus duo.
Item pillanam.
Mariscon appellant.
Adverſus calculoſos, eo fovet.
Et non egredi domibus.
Etiam ficta.
Thracio.
Sed cyperos.
Quæ cyperis.
Prætertim remedio eſt.
Capitiſque dolores facit. At qui vocatur holoſchœnos.
Cum reſina arida imponitur. Excalfactoria & roſa utcuque adſtringit.
In folia & flores, Capita foliorum, parteſque candidæ

Aliud capillus in capite, aliud calyx.
Silveſtris cum adipe.
In melle cum hyoſcyamo.
Coquendas.
Auribus eſt utiliſſimus : ſed capitis.
Olfactuve
Perpenſam.
Conditur cum diapaſmate.
Strangulationes.
Urinam . . . ſentiunt, ebrietati eo reſiſtunt.
Ex eo quoque expreſſo.
Urinas magis excalfacit.
Guſtatum
Siniſtra manu lecta ad hos uſus.
Aperitur.
Dignationis gratia, gloriæque avidos.
Tractare, colere . . . . ſubſternitur, vel portatur. Medici in vino decoquunt . . . . illiniuntque : vel ſplenetcis.
Partuſque . . . . expellit.
Mellitide.
Et araneorum.
Cum ſale decocta. Succus ſeminas . . . & inflationes.

Et brevis capilli, *ex mſſ.*
Cum virent . . . Hortenſiorum, *ex mſſ.* *Sect.* 18.
A ſimilitudine & quæ melior, rhizotomos, *ex mſſ.* *Sect.* 19.
Atque e ſeptemtrionalibus, *ex mſſ.*
Salunca folio quidem ſubbrevi, & quod necti non poſſit, *ex mſſ.* *Sect.* 20.
Rubentem in cocco, qui a roſis migrante gratia idem traditur ſuſpectu . . . . qui a viola . . . . vegetiſſimus. *Sect.* 22.
Mireque, *ex mſſ.* *Sect.* 23.
Spiræa, origanon. *Sect.* 29.
Coronas ex ea, *ex mſſ.*
Femina acrior. *Sect.* 32.
Abrotonum . . . . floret. Eſt autem flos *Sect.* 34.
Rutæ vice
Vivacius ſupradictis, *ex mſſ.* *Sect.* 35.
In ſumma terra, *ex mſſ.*
Coloris hylgini, folio ſpinæ. *Sect.* 36.
Nyctalopa
Odoratior candida, *ex mſſ.* *Sect.* 37.
Quæ ion appellatur, & purpurea. *Sect.* 38.
Cyclaminum.
Melianthum.
Perpurgata, *ex mſſ.* *Sect.* 40.
Flore . . . alvo cita, *ex mſſ.* *Sect.* 42.
Sternumenta, *ex mſſ.* *Sect.* 44.
In eodem Ponti ſitu, *ex mſſ.* *Sect.* 45.
Parum erat, *ex mſſ.*
Non enim & ipſis jam apibus, *ex mſſ.*
Alvos . . alvos magna . . . fit alvus, *ubique ſic mſſ.* *Sect.* 47.
Papilio pellis major, *ex mſſ.*
Tollitur vere.
Conveniat, *ex mſſ.* *Sect.* 48.
Alvorum . . . . aut medias, *ex mſſ.*
Sub divo, *ex mſſ.* *Sect.* 49.
Sol ſiccat : & ne liqueſaciat, *ex mſſ.*
Ad edendas ſimilitudines, *ex mſſ.*
Tantum . . . . hortenſiam, *ex mſſ.* *Sect.* 50.
Acinos, epipetron, *ex mſſ.* *Sect.* 52.
Glycyrrhizo, *ex mſſ.* *Sect.* 54.
Ut phleos.
Tribulo proprietas.
Quam & feminam vocant : mitiorque, *ex mſſ.*
Simulque cocta innoxia eſt. Morſu carens, *ex mſſ.*
Carduus & folia & caules ſpinoſæ lanuginis habet, *ex mſſ.* *Sect.* 56.
Neque in omnibus terris : eſt a radice folioſa, *ex mſſ.*
Et ipſe : in terra, *ex mſſ.* *Sect.* 57.
Foliata, *ex mſſ.* *Sect.* 58.
Et crepis, & lotos *Sect.* 59.
Onochili. *Sect.* 60.
Adianto, polio, *ex mſſ.*
Ortygem vocant, *ex mſſ.* *Sect.* 61.
Intra ſeminat. *Sect.* 64.
Et acris . . . . ſucci, *ex mſſ.* *Sect.* 65.
Tria tempora arationum, *ex mſſ.* *Sect.* 66.
Et ſemine toſto *Sect.* 68.
Haſtulatum regiam, caulis acinoſi : ac duo, *ex mſſ.*
Idem pilanam, *ex mſſ.*
Mariſcon appellat, *ex mſſ.* *Sect.* 69.
Adverſus calculos os eo fovet, *ex mſſ.*
Et non egredi die omni, *ex mſſ.*
Etiam in dies fieri, *ex mſſ.*
Theræo. *Sect.* 70.
Sed cypiros, *ex mſſ.*
Quæ cypira.
Præſenti remedio eſt, *ex mſſ.*
Capitis dolores facit, qui vocatur holoſchœnos, *ex mſſ Dioſc.* *Sect.* 71.
Cum reſina arida imponitur, excalfactoria. *Sect.* LXXIII. Et roſa adſtringit. *Sect.* 72.
In folia, & flores, & capita. Foliorum partes quæ candidæ, *ex mſſ.* *Sect.* 73.
Aliud capillus · In capite aliud cortex : aliud calyx, *ex mſſ.*
Silveſtris pilulæ cum adipe, *ex mſſ.*
Melius cum hyoſcyamo, *ex mſſ.*
Concoquendas, *ex mſſ.* *Sect.* 74.
Auribus utiliſſimum : ſed & capitis, *ex mſſ.* *Sect.* 75.
Olfactuque,, *ex mſſ.* *Sect.* 76.
Perpreſſam. *Sect.* 77.
Tunditur & in diapaſmata, *ex mſſ.*
Strangulatus, *ex mſſ.*
Urinas . . . ſentient, ebrietati reſiſtent, *ex mſſ.* *Sect.* 80.
Fæx quoque expreſſi, *ex mſſ.* *Sect.* 81.
Urinas. Magis excalfacit. *Sect.* 82.
Guſtatu, *ex mſſ.*
Siniſtra manu ad hos uſus, *ex mſſ.*
Aperietur, *ex mſſ.* *Sect.* 83.
Dignationis gloriæque avidor, *ex mſſ.*
Tractari, colt . . . ſubſterni, uri vel portari : In vino decoqui . . . . illinique. Spleneticis, *ex mſſ.* *Sect.* 84.
Partuſque . . . . pellit, *ex mſſ.*
Melittæna, *ex mſſ.*
Et ſimilium, ſicut araneorum, *ex mſſ.* *Sect.* 86.
Cum ſale. Decoctæ ſuccus feminas. . . . & inflammationes, *ex mſſ.*

Sect. 87.	Cum lacte, aut cum lini ſemine.	Cum luteo ovi, aut lini ſemine.
Sect. 88.	Simus quoque medicus.	Simus quoque e medicis, *ex mſſ.*
Sect. 89.	Si lateralis dolor.	Si lateris dolor, *ex mſſ.*
	Anhelationi.	Anhelatoribus, *ex mſſ.*
	Aut veſicæ dolor.	Aut ſi veſicæ dolor, *ex mſſ.*
	Coxendicibus imponitur, & articularibus morbis.	Coxendicibus imponitur cum vino, & articularis morbis, *ex mſſ.*
Sect. 90.	Aquam pellit.	Aquas pellit, *ex mſſ.*
Sect. 92.	Uſus eſt & foliis .... orthopnoïcis.	Uſus & folus ... orthopnϾ, *ex mſſ.*
	Cotoneo malo concocto.	Cum cotoneo malo cocto, *ex mſſ.*
Sect. 93.	Fit ex eo oleum.	Fit ex eo & oleum, *ex mſſ.*
Sect. 94.	Phenion.	Phreoion.
	Hujuſque plures.	Hujus plures, *ex mſſ.*
	Nomen accepit .... latioribus foliis.	Nomen accepere .... latioribuſque foliis, *ex mſſ.*
	Oculorum epiphoras. Magi.	Oculorum epiphoras, & cicatrices. Magi, *ex mſſ.*
Sect. 96.	Folia ejus trium obolorum.	Folia ejus trita trium obolorum, *ex mſſ.*
Sect. 97.	Eximie provenit. Hoc ibi pro cocco hyſginum tingitur.	Maxime provenit. Hoc ibi fuco hyſginum tingunt.
Sect. 100.	Ex ea ſextarium.	Ex eo ſextarium, *ex mſſ.*
	Cauliculis ejus in vino & aceto tritis.	Cauliculis ejus ex aceto tritis, *ex mſſ.*
	Toſta & contuſa.	Cruda & contuſa, *ex mſſ.*
Sect. 103.	Eſt & herba.	Sed eſt herba, *ex mſſ.*
	Anticellion vocant.	Aothyllum vocant, *ex mſſ.*
	Renumque doloribus.	Renumque arenis, *ex mſſ.*
Sect. 104.	Leucanthem, alii tamnacum.	Leuchantes, alii amaracum.
	Muralium .... decoctæ.	Muralem .... decoctum, *ex mſſ.*
Sect. 105.	Strychno .... trychnon.	Trychno .... ſtrychnon, *ex mſſ.*
	Demonſtranda.	Demonſtrando, *ex mſſ.*
	Spectaverant.	Inſectabantur.
	Neurida .... ne cavendi quidem cauſa.	Neurada .... cavendi cauſa, *ex mſſ.*
	Halicacabo uni exceptionem addidere.	Halicacabo in vino: Exceptionem addidere.
	Gigni eo Nec demonſtranda.	Gigni. En demonſtranda, *ex mſſ.*
	Commendatur & in cibis .... hortenſis.	Commendatur ergo in cibis .... hortenſium, *ex mſſ.*
Sect. 109.	Eadem ſex obolos.	Eademque ſex obolos, *ex mſſ.*
	Cyathus pendet per ſe drachmas X.	Cyathus pendet drachmas X. *ex mſſ.*

LIBRO VICESIMO SECUNDO.

Sect. 1.	Compleſſe poterant.	Impleſſe poterant, *ex mſſ.*
Sect. 3.	Seſeque objiciendo.	Seque objiciendo, *ex mſſ.*
	Stans & in ſicco carpit quod frugi mundos exculpat: his alioqui fugientibus inſtrui.	Stans & in ſicco carpit, quo fruges modo: ſed culpa non ablui uſu: alioqui fulgentius inſtrui.
	Nunc propoſitum .... non eſt.	Non eſt nunc propoſitum, *ex mſſ.*
	Subjiciendo utiliora, luxuriam utilitate circumſcribamus.	Subjiciendo tutiora, luxuriam vilitate circumſcribamus.
	Interim fortius augetur auctoritas: quæ quanta debeatur.	Interim fortius agetur: auctoritaſque quanta debeatur, *ex mſſ.*
	Ac ſemper & legati.	Ac ſemper e legatis, *ex mſſ.*
Sect. 6.	Excluſam ab hoc.	Excluſam ab hoſte, *ex mſſ.*
	Manlio Coſ. tribus cohortibus.	Manlio Coſ. cohortibus *ex mſſ.*
	Auguſtus adſcripſit	Auguſtus ſubſcripſit, *ex mſſ.*
	Auguſtum cum M. Cicerone filio Conſulem Idibus Septembribus.	Auguſtum M. Cicerone filio Conſule Idibus Septembris, *ex mſſ.*
Sect. 7.	Addidere vivendi pretio.	Addidere vivendi pretia, *ex mſſ.*
	Aliorum hanc operæ credimus, ac nec mandato quidem noſtro .... mediciſque proviſum eſſe. Proh! bonis ipſi fruimur voluptatis.	Aliorum hanc operæ eſſe credimus, ne mandato quidem noſtro .... Mediciſque proviſum eſſe pro nobis. Ipſi fruimur voluptatibus, *ex mſſ.*
	Magna .... ſolatia.	Magno ... ſolatio, *ex mſſ.*
	Satis admirari.	Satis mirari, *ex mſſ.*
	Inde cogitavit.	Excogitavit, *ex mſſ.*
Sect. 8.	Et clara .... venenata ... Omnibus vero contra.	Clara .... venena ... Omnibus contra, *ex mſſ.*
Sect. 9.	Opiſthotonicis, ſpaſmis.	Opiſthotonicis ſpaſmis.
Sect. 11.	Longa ceu viti, coloris buxei. Meliorque nigra, quæque lenta, &c.	Longa, ceu vitium: coloris buxei melior, quam nigra: quæque lenta, &c. *ex mſſ.*
	Uſus .... decocta.	Uſus .... decoctæ, *ex mſſ.*
Sect. 14.	Eſt altera hippope.	Eſt altera hippophyes, *ex mſſ.*
	Ad gerenda præſidia.	Ad generanda præſidia, *ex mſſ.*
	Ut alius proſit atque aliis horis.	Ut alius proſit aliud horis, *ex mſſ.*
Sect. 15.	Succus quoque.	Succo quoque, *ex mſſ.*
Sect. 16.	Radice alligata.	Radicem alligatam, *ex mſſ.*
	Et dicatur quæ, & cui .... liberari.	Dicaturque cui .... liberare, *ex mſſ.*
Sect. 17.	Scorpius herba.	Scorpio herba, *ex mſſ.*
Sect. 18.	Dolorem ſedat.	Dolores ſedat, *ex mſſ.*
	Eademque ruptis.	Eadem ruptis, *ex mſſ.*
Sect. 19.	Sanat ignes ſacros, & tumores, collectioneſque omnes, & adusta Panus ſuccus ejus cum pſimmythio, ignes ſacros, tumores, collectioneſque, & guttura.	Sanat ignes ſacros, & tumores, collectioneſque omnes, & adusta. Panos ſuccus cum pſimmythio, & guttura, *ex mſſ.*
Sect. 20.	Pota Et contra .... Vernula.	Potu. Sed contra .... Verna, *ex mſſ.*
Sect. 21.	Canes ſueſque .... juvencas.	Et canes, ſueſque .... juvencos, *ex mſſ.*
Sect. 24.	Enchuſa.	Echis, *ex mſſ.*
	Radix oleum non fundit, ſed rubentem ſuccum.	Radix in oleo non fundit rubentem ſuccum.
	Febribus alligari.	Febribus adalligari, *ex mſſ.*
Sect. 29.	Et contra ſcorpiones.	Sed contra ſcorpiones, *ex mſſ.*
Sect. 30.	Aliud trichomanes.	Aliqui trichomanes.
	Ne pereant.	Ne perurant, *ex mſſ.*
Sect. 32.	Decoctis magis medici utuntur.	Magis decoctis utuntur, *ex mſſ.*
	Et quarta die ſolvatur.	Quartoque die ſolvatur, *ex mſſ.*
	Et pſoras radice.	Pſoras, lepras, radice, *ex mſſ.*
	Semen ejus.	Semine ejus, *ex mſſ.*
Sect. 33.	Coquitur autem hoc.	Coqui autem hæc, *ex mſſ.*
	In rotunditate ...... lenire.	In rotunditatem .... leniri, *ex mſſ.*
	Opiſthotonicis.	Opiſthotonis, *ex mſſ.*
Sect. 36.	Qam potu.	Quam pota ea, *ex mſſ.*
Sect. 37.	Similis eſt gie.	Silis effigie.

Digitized by Google

Coli quoque tormenta.	Colique tormenta, *ex mſſ.*	
Contra ſerpentium ictus non facit eam deteriorem.	Contra ſerpentium ictus facit eam deteriorem, *ex mſſ.*	
Perquam commendatus.	Perquam commendatus, *ex mſſ.*	*Sect. 40.*
Limonion.	Limoniam.	*Sect. 43.*
Lactucarum modo. Eraſiſtratus.	Lactucarum modo, ex embammate. Eraſiſtratus, *ex mſſ.*	*Sect. 44.*
Eadem decocto.	Eadem decocta, *ex mſſ.*	
Caulem minus pedalem.	Caulem minus pedali, *ex mſſ.*	*Sect. 45.*
Mox in pediculi.	Mox inteſcente in pediculi.	*Sect. 46.*
Deprehenditeque niſi .... nunc quidem ... ſi pateſcentes.	Deprehendiſſe qui niſi ..... & quidem ..... ſi pateſcentem, *ex mſſ*	
Accommodatiſſimum.	Accommodatiſſimi, *ex mſſ.*	*Sect. 47.*
Et centuriones.	Centurionesque, *ex mſſ.*	
His aberit veneni argumentum.	Hic habebit veneni argumentum.	
Lentigines .... in oculorum medicamenta.	Lentigines .... oculorum medicamento.	
Tutiores fient.	Totiores fiunt, *ex mſſ.*	
Nam folia ad espurgandas vulvas.	Foliorum ad purgandas vulvas, *ex mſſ.*	*Sect. 48.*
Pluribus.	Plurimis, *ex mſſ.*	*Sect. 49.*
Clavis pedum, qui vulgo ..... nitro miſto, ante ſubactum. Canes replet.	Clavis, qui vulgo .... nitro mixto. Alopecias nitro ante ſubactas replet.	
Eſt & ratio	Et eſt ratio, *ex mſſ.*	*Sect. 51.*
Pollionis Romuli.	Pollionis Romuli, *ex mſſ.*	*Sect. 53.*
Non fecit cerata.	Non fecit cerotum, *ex mſſ.*	*Sect. 56.*
Sine his.	Sine iſtis, *ex mſſ.*	
Eſt in farre.	Eſt & in farre, *ex mſſ.*	*Sect. 57.*
Atharam.	Atheram, *ex mſſ.*	
Lenit & concoquit ...... Ad jocineris dolores eam cum poſca.	Lenit concoquitque ...... Jocineris doloribus cum poſca, *ex mſſ.*	*Sect. 58.*
Et impubis pueri orina. Cum oleo, & feno Græco.	Et impubis pueri urina, cum oleo. Cum Græco feno.	
Suo dicemus loco. Granum ſiſamæ datur in vino.	Suo dicemus loco: granum ſeſamæ. Datur in vino.	*Sect. 64.*
Novemque granis.	Novem granis, *ex mſſ.*	*Sect. 65.*
Innocentior eſt alica? Hippocrates tantum.	Innocentior alica? Hippocrates tamen, *ex mſſ.*	
Vocis ſtudioſos.	Vocis ſtudioſis, *ex mſſ.*	*Sect. 68.*
Eaque quæ.	Et ea quæ, *ex mſſ.*	*Sect. 70.*
In iis .... exigunt.	In his .... exigant, *ex mſſ.*	
Torrere aut tundere.	Torrere, & ante tundere, *ex mſſ.*	
In aqua non fluente.	In aqua non profluente, *ex mſſ.*	
Eſt & ſilveſtris .... Eſt ea .... ſilveſtris.	Eſt ſilveſtris &... Ea eſt ... ſilveſtrius, *ex mſſ.*	*Sect. 71.*
Farina ejus, ut ait Varro, maculas.	Farina ejus varos, ſed & maculas.	*Sect. 73.*
Aut maturant. Cocti ex aceto.	Aut maturant. Cocti ex aceto.	*Sect. 74.*
Galli velatum.	Galli velam.	*Sect. 75.*
Per ſe illitum ex aqoa.	Per ſe illito ex aqua, *ex mſſ.*	*Sect. 76.*
Cauliculus eſt ſine foliis, pinguis, rubens.	Cauliculus eſt ſine ſanguine, foliis rubens.	*Sect. 80.*
Soliſugarum.	Solpugarum.	*Sect. 81.*

LIBRO VICESIMO TERTIO.

Odorumque gratia .... pendentibus quoque dedit.	Odorumve gratia .... & pendentibus dedit, *ex mſſ.*	*Sect. 1.*
Et ſic inductos.	Et ſic inducto, *ex mſſ.*	
Nec curvo adoranda aratro, nec cura laboranda, ſed ſeſe.	Nec curvo laboranda, ſed ſeſe.	*Sect. 3.*
Maximeque aqua, quam virides.	Maximeque, quam virides, *ex mſſ.*	
Succo & thure impetigines.	Succo impetigines, *ex mſſ.*	
Et intertrigines, & pilos abſumit.	Et intertrigini: & pilos abſumit, *ex mſſ.*	
Frangitur vehementia ejus.	Mitigatur vehementia ejus, *ex mſſ.*	*Sect. 4.*
Dyſentericis, cœliacis, cholericis.	Dyſentericis, *tantum*, *ex mſſ.*	*Sect. 5.*
Ac ſedi. Cum melle & croco alvum ſiſtit.	Ac ſedi, cum melle & croco. Alvum ſiſtit.	
Exſcreationem.	Exſcreationes, *ex mſſ.*	
Articularibus morbis.	Articularis morbis, *ex mſſ.*	*Sect. 12.*
Epinyctidas, & dyſenteriam.	Epinyctidas, & cetia: dyſenteriam.	
Et varis coxendicum .... vitiis.	Et varos: coxendicum .... vitiis.	*Sect. 14.*
Mangonizat corpora: ſerpentes fugat.	Mangonizat corpora, *tantum*, *ex mſſ.*	*Sect. 16.*
Si quis villam ea tinxerit.	Si quis villam ea præcinxerit.	*Sect. 17.*
Phlegma.	Flemina.	
Unquam.	Uſquam, *ex mſſ.*	*Sect. 20.*
Videntur ſententiæ victoriam.	Videntur victoriam, *ex mſſ.*	
Surrentino .... Albano .... Falerno.	Surrentina .... Albana .... Falerna habent, *ex mſſ.*	*Sect. 21.*
Ætatem ademere.	Ætatem addi, *ex mſſ.*	*Sect. 22.*
Inutiliſſimum eſt. Curas vigoremque animi impendit, ad procinctum	Ioutiliſſimum eſt curis, vigoremque animi ad procinctum.	*Sect. 23.*
Superbibere ebrietati: quam quidem.	Soperbibere. Ebrietatem quidem.	
Vomitoribus.	Vomitionibus, *ex mſſ.*	*Sect. 24.*
Veteribus ægris vinum: nec.	Veteribus ægris: nec, *ex mſſ.*	
Cum febre .... neu palpebris.	Cum febri .... palpebriſve, *ex mſſ.*	
Supervacaneum.	Supervacuum, *ex mſſ*	*Sect. 26.*
Saluberrimum. Plurimum fotu medetur poſt uredines.	Saluberrimum fotu. Medetur potæ hirudini.	*Sect. 27.*
In ſpongia appoſitum adjecto.	In ſpongia, adjecto, *ex mſſ.*	
Siſtit alvos.	Siſtit alvum, *ex mſſ.*	
Toſto pane, aut vino.	Uſto pane, aut cum vino, *ex mſſ.*	
Salis marini pondo, thymbræ quadrantem.	Salis marini pondo libram & quadrantem.	*Sect. 29.*
Et anginas.	Et anginis, *ex mſſ.*	
Fæx, ſui cujuſque generis.	Fæx, cujuſque generis, *ex mſſ.*	*Sect. 31.*
Cum exſpuaverit.	Cum exſpiravit, *ex mſſ.*	*Sect. 32.*
Sæpe fæce.	Sapæ fæce.	*Sect. 33.*
Hulceribus excreſcentibus.	Hulceribus, & putreſcentibus, *ex mſſ.*	*Sect. 34.*
Et ſaniem manantibus.	Et ſanie manantibus, *ex mſſ.*	
Quærendam.	Quærendum, *ex mſſ.*	*Sect. 35.*
Item dentibus aut attritis.	Item dentibus carnem mandendo attritis, *ex mſſ.*	*Sect. 36.*
Cupreo vaſe.	Cyprio vaſe, *ex mſſ.*	*Sect. 37.*
Articularibus morbis	Articularis morbis, *ex mſſ.*	
Podagris foveri.	Podagras foveri, *ex mſſ.*	
Siccat .... Danturque .... oleum tamen acrius, atque efficacius: & os quoque colluitur illo ad dentium infirmitatem.	Siccatque .... & dantur .... oleum tantum acrius, efficaciuſque: & de eo os quoque colluitur ad dentium firmitatem, *ex mſſ.*	*Sect. 38.*

Sect. 39.	Utiliſſimum eſt omphacinum.	Utiliſſimum eſſe omphacium, *ex mſſ.*
Sect. 40.	Contra omnia ſupra dicta laudatiſſimum.	Contra omnia ſupra dicta, *tantum*, *ex mſſ.*
	Magis auxiliare.	Auxiliare, *tantum*, *ex mſſ.*
Sect. 45.	Capitis doloribus.	Capitis dolori, *ex mſſ.*
Sect. 47.	Utendum modice.	Utendum modico, *ex mſſ.*
Sect. 49.	Utilius.	Utile eſt, *ex mſſ.*
	Iguini	Iguvini, *ex mſſ.*
Sect. 50.	Alvum emollit.	Alvum ſolvit, *ex mſſ.*
Sect. 51.	Corpus augent.	Corpus alunt, *ex mſſ.*
	Inteſtinis. Cum cotoneis & cera & croco ſugillata emendant.	Inteſtinis, cum cotoneis & cera & croco. Sugillata emendant.
Sect. 52.	Menſes ſiſtit.	Menſes ciet.
Sect. 53.	Palma, ſive elate.	Palma elate, *ex mſſ.*
Sect. 5[illegible]	Non idem poſſunt	Non idem proſunt, *ex mſſ.*
	Carbunculos ſanat, cocta in vino & illita cum cera. Alopecias &c.	Carbunculos ſanat. Cocta in vino, & illita cum cera, alopecias, &c.
	Qui facit.	Qui id faciet, *ex mſſ.*
Sect. 56.	Colluto.	Colluti, *ex mſſ.*
Sect. 57.	Et ſtomacho proſunt.	Et ſtomachum, *tantum*, *ex mſſ.*
	Decocto	Decoctum, *ex mſſ.*
Sect. 58.	Operculo indito .... toſtum.	Cooperculo inlito .... exuſtum.
Sect. 59.	Paſſurum.	Paſſurus, *ex mſſ.*
Sect. 60.	Tineas.	Tænias, *ubique*, *ex mſſ.*
Sect. 62.	Potum.	Putu, *ex mſſ.*
	Feni Græci.	Græci feni, *ex mſſ.*
	Sunt .... Præſtant hæc.	Sint.... Præſtant hoc, *ex mſſ.*
	Recolligentibus.	Recolligenti, *ex mſſ.*
	Et tumorem maxillarum, & furunculos, &c.	Et tumores maxillarum. Ad furunculos, &c. *ex mſſ.*
	Alvum ſiſtunt manducatæ.	Manducatæ alvum ſiſtunt, *ex mſſ.*
	Cinis non ex alia arbore aciem purgat acrior.	Cinis non ex alia arbore acrior: purgat.
	Atque in aluta.	Atque cum aluta, *ex mſſ.*
Sect. 64.	Podagris cum farina feni Græci.	Podagris cum farina Græci feni, *ex mſſ.*
	In cavis eorum.	In cava eorum, *ex mſſ.*
	Adjiciunt.	Adjicitur, *ex mſſ.*
	Et omnium collectionem.	Et omnem collectionem, *ex mſſ.*
	Cum melle item & foliis.	Cum melle foliis.
	Inflammationes.	Inflationes, *ex mſſ.*
Sect. 66.	In vino decocta, & ſubinde.	In vino decocto eo ſubinde, *ex mſſ.*
	Stomacho vero utiliſſima.	Stomacho non utiliſſima.
Sect. 67.	In aceto & oleo.	Cum oleo & aceto, *ex mſſ.*
Sect. 70.	Spleneticis bibitur. Illinitur & contra perfrictiones.	Splenicis bibitur, atque illinitur, & contra perfrictiones, *ex mſſ.*
	Nec .... pituitaſque ac tineas.	Neque .... pituitas tæniaſque, *ex mſſ.*
Sect. 71.	Levi vapore.	Leni vapore, *ex mſſ.*
	Quam in folia exeant.	Quam folia exeant, *ex mſſ.*
	Vas Sole torrebant.	Ad Solem torrebant.
Sect. 74.	In ſingulis.	In ſingulas, *ex mſſ.*
	Portulacæ ..... renum.	Porcilacæ .... renet, *ex mſſ.*
Sect. 75.	Et aquæ ſextariu, & ſanguinem ſiſtunt. Cum amylo & menta lethargicis.	Et aquæ ſextario. Et ſanguinem ſiſtunt cum amylo & menta. Lethargicis.
	E vino veteri.	E vino vetere, *ex mſſ.*
Sect. 76.	Tuſſi & ſanguinis rejectioni prodeſt.	Tuſſis & ſanguinis rejectio, *ex mſſ.*
Sect. 77.	Hocque minore momento, ſed.	Hoc minore tormento, &c.
	Et dyſentericis prodeſt.	Et dyſenterica, *tantum*, *ex mſſ.*
	Canis morſus.	Canis morſum, *ex mſſ.*
Sect. 78.	Pinguedini.	Pinguitudini, *ex mſſ.*
Sect. 80.	Foliorumque.	Foliorumve, *ex mſſ.*
	Quinæ denæve.	Quinæ denæ.
Sect. 81.	Synariſtuſæ.	Synariſtoſæ
Sect. 82.	Appoſitum fotu.	Appoſitu, fotu, *ex mſſ.*

LIBRO VICESIMO QUARTO.

Sect. 1.	Ipſumque olus.	Ipſum olus, *ex mſſ.*
	Quæ ſternuntur.	Quæ ſternantur, *ex mſſ.*
	Gratiſſima ſunt in pabulo.	Gratiſſimo ſunt in pabulo, *ex mſſ.*
	Ex quibus vivimus.	Et quibus vivimus, *ex mſſ.*
	Vincendo victi ... imperat.	Vincendoque victi ... imperaveruot, *ex mſſ.*
Sect. 5.	Excreſcentia .... tollit.	Excreſcentia .... tollunt, *ex mſſ.*
	Omnes capillos denigrant.	Omnis capillos denigrat, *ex mſſ.*
Sect. 21.	Ni capitis dolorem inferret.	Ni capiti dolorem inferret, *ex mſſ.*
	Defunctis	Defunctiſque, *ex mſſ.*
Sect. 17.	Infuſum .... illitum.	Infuſa ... illitu, *ex vet. edit.*
	Cum vino ac reſina .... junipero.	Cum vino autem ac reſina .... juniperis, *ex mſſ.*
Sect. 20.	Parvulo cauliculo, craſſitudine digitali	Parvula, cauliculo craſſitudine digitali, *ex mſſ.*
	Cum ficu .... Lumborum quoque dolorem.	Cum fico .... Lumborum dolorem, *ex mſſ.*
	Potaque.	Et pota, *ex mſſ.*
Sect. 22.	Nam ex ferunt.	Nam & ex ferunt, *ex mſſ.*
	Item pectoris vitia. Terebinthina illinitur: & eadem calida ..... ſpaſticiſque illinitur in Sole, totiſque corporibus.	Item pectoris vitia, terebinthina. Illinitur eadem calida .... ſpaſticiſque in Sole. Illinitur & totis corporibus, *ex mſſ.*
Sect. 23.	Sternutamentis. Purulentis auribus.	Sternutamentis a pituita. Auribus, *ex mſſ.*
	Sic & hulcera purgat: explet cum uva paſſa & axungia. Carbunculos purgat.	Sic & hulcera purgat, explet. Cum uva paſſa & axungia, carbunculus purgat.
Sect. 28.	Lentiſci & arbores.	Lentiſci ex arbore, *ex mſſ.*
Sect. 29.	Scillitæ .... Melanias quoque.	Scillitæ .... melaniaſque, *ex mſſ.*
	Folia eorum tenerrima.	Foliorum tenerrima, *ex mſſ.*
Sect. 30.	Quinque cyathis.	Quinis cyathis, *ex mſſ.*
Sect. 31.	Radix contuſa jocineris.	Radix contuſa e vino jocineris, *ex mſſ.*
Sect. 32.	Papolaſque & attrita corporis.	Papulaſque ex attritu ortas.
	Et foliis	Et in folia, *ex mſſ.*
	Gutta quoque aquæ propolis ex aqua remedium quam efficax.	Gutta æque propolis ex aqua efficax.
Sect. 33.	Et tiliæ corticea.	Et tiliæ corticea, *ex mſſ.*
Sect. 37.	Gummi modo.	Cummium modo, *ex mſſ.*

Digitized by Google

Oleo admiſtum.	Oleo admixto, *ex mſſ.*	*Sect.* 38.
Cinctu	In cinctu, *ex mſſ.*	
Quam & tamariſcen.	Quam ericen.	*Sect.* 41.
Bryoniam vocant.	Bryam vocant.	*Sect.* 42.
Vice gallæ, & in.	Vice gallæ in, *ex mſſ.*	
Radix ad eadem: ſimiliter & folia. Hæc amplius.	Radix ad eadem ſimiliter. Folia hoc amplius, *ex mſſ.*	
Liguſtrum eadem arbor.	Liguſtrum, ſi eadem.	*Sect.* 45.
Per urinam educit.	Urina educit, *ex mſſ.*	*Sect.* 47.
Decocta in vino.	Decocta quæcumque in vino, *ex mſſ.*	
Spleneticos.	Splenicos, *ubique, ex mſſ.*	
Hypociſthis, quam inter ederas diximus.	Hypociſthis, quam inter herbas dicemus.	*Sect.* 48.
Tantamque vim accipiunt .... detrahant.	Tantam vim actu aiunt .... detrahat.	*Sect.* 49.
Illa natura.	Illa naturæ vi, *ex mſſ.*	*Sect.* 50.
In India.	In Judæa.	
Quæ venena & tineas.	Quæ tineas, *tantum, ex mſſ.*	*Sect.* 54.
Rhus, quæ erythros appellatur, frutex eſt: & hujus fruticis ſemen vim habet.	Rhus, qui erythros appellatur, ſemen eſt hujus fruticis. Vim habet.	*Sect.* 55.
Alia eſt	Alia res, *ex mſſ.*	*Sect.* 56.
Folia & capillum tingunt.	Folia & capillum inficiunt, *ex mſſ.*	
A cane commorſos.	A cane morſos, *ex mſſ.*	*Sect.* 57.
Decocti ejus potu.	Decocto ejus poto, *ex mſſ.*	*Sect.* 58.
Ad ſternutamenta.	Sternutamento, *ex mſſ.*	
Purgat &.	Purgat etiam, *ex mſſ.*	*Sect.* 59.
Præponuntur aut prunorum.	Præponuntur autem prunorum, *ex mſſ.*	*Sect.* 64.
Conveniunt e ſpina Ægyptia. CAP. XII. Spinæ Arabicæ.	Conveniunt. *Sect.* LXV. Spinæ Ægyptiæ, ſive Arabicæ.	
Eſt & acaciæ ſpina.	Eſt & acacia e ſpina.	*Sect.* 67.
Alii adipſatheoo, ſive dipſacon.	Alii adipſatheoo, *tantum, ex mſſ.*	*Sect.* 69.
Inflationes potu. Diſcutit & ſtrangurias cortex Sanguinem reddentibus medetur decoctum ejus. Alvum ſiſtit cortex. Similia &c.	Inflationes potu diſcutit, & ſtrangorias. Cortex ſanguinem reddentibus medetur. Decoctum ejus alvum ſiſtit. Similia &c. *ex mſſ.*	
Pyxacanthi.	Pyracanthæ.	*Sect.* 70.
Alii folia .... morbis imponunt. Proſunt &c.	Agrifolia .... morbis. Proſunt &c.	*Sect.* 72.
Itemque baculum.	Item baculum, *ex mſſ.*	
Ideoque ex eis mora vel hominibus.	Ideoque & mora his, hoc eſt, vel hominibus, *ex mſſ.*	*Sect.* 73.
Vel præſentaneum.	Uvæ præſentaneum.	
Vel cum efficaciorem.	Vel efficaciorem, *ex mſſ.*	
Eademque.	Eadem, *ex mſſ.*	
In Ida, non alias, naſcitur.	In Ida non alius naſcitur.	*Sect.* 75.
Stomaticiſque.	Stomachiciſque	
Aut ſi ex hulceribus.	Aut ſi ex vulneribus.	*Sect.* 77.
Acrimonia dulcem.	Acrimonia dulcem, gummoſam, *ex mſſ.*	*Sect.* 78.
Rhus Syriacon.	Rhuo Syriacon, *ex mſſ.*	*Sect.* 79.
Triſſago .... chamædropem.	Trixago .... chamæropem, *ex mſſ.*	*Sect.* 80.
Ex aqua. Ad ſupradicta ſanat & vomicas.	Ex aqua, ad ſupra dicta. Sanat & vomicas.	
Folio tenui, lauri ſimilitudine.	Folia tenuiora lauri folio, *ex mſſ.*	*Sect.* 81.
Admiſtum foliis.	Admixum foliis.	
Quoquo modo collectam.	Quoquo modo vero collectam, *ex mſſ.*	*Sect.* 82.
Farranum.	Farfarum, *ex mſſ.*	*Sect.* 85.
Secundum fluvios.	Secus fluvios.	
Florum ambitu.	Foliorum ambitu.	*Sect.* 87.
Itali centunculum vocant, roſtratis foliis, ad ſimilitudinem .... Græci autem clematidem: Eſt ejus egregius effectus.	Centunculum vocant noſtri, foliis ad ſimilitudinem ... Græci clematidem: egregii effectus, *ex mſſ.*	*Sect.* 88.
Et pedales .... ſcammoniæ ramos habet.	Ramos habet bipedales .... ſcammoniæ, *ex mſſ.*	*Sect.* 89.
In vino.	Ex vino, *ex mſſ.*	
Ex aceto dentium dolores ſedant Venerem ſtimulant.	Ex aceto edentium Venerem ſtimulant, *ex mſſ.*	
Adverſus .... aſpides.	Adverſus .... aſpidas, *ex mſſ.*	*Sect.* 90.
Ægyptus hanc maxime gignit. CAP. XVI. Quæ & aron.	Ægyptus hanc maxime gignit: quæ & aron.	*Sect.* 91.
Appellaverunt.	Appellarunt, *ex mſſ.*	
Tantumque ineſſe ei virus.	Tantumque ei virus, *ex mſſ.*	*Sect.* 92.
Infundere.	Infudere, *ex mſſ.*	
Et purulenta.	Et pura, *ex mſſ.*	
Etiam luxatis .... quaſlibet.	Et luxatis .... utralibet, *ex mſſ.*	
Ac fiſtulis. Collyrio immiſſo nomas ſiſtunt, decoctarum in aqua, &c.	Ac fiſtulis, collyrio immiſſo. Nomas ſiſtunt decocta earum in aqua, &c.	*Sect.* 94.
Aiunt quoque eamdem.	Aiunt eamdem, *ex mſſ.*	*Sect.* 97.
Coriaceſia.	Coraceſia, *ex mſſ.*	*Sect.* 99.
Menaidem .... corinthadem.	Minyada .... coryſidiam.	*Sect.* 100.
Inſanabiles perire.	Inſanabili leto perire, *ex mſſ.*	
Achæmenidon.	Achæmenida, *ex mſſ.*	
Hippophovada.	Hippophobada, *ex mſſ.*	
Meroidem .... Dictæis.	Meroida .... Dicte, *ex mſſ.*	
Syſſitieterida .... qui primatum.	Helliatorida .... qua primatum, *ex mſſ.*	
Helianthen .... in Themiſcyra regione.	Heliaothes .... in Themiſcyrena regione, *ex mſſ.*	
Crocidem.	Crocida, *ex mſſ.*	
Stratiotis.	Stratiotes, *ex mſſ.*	*Sect.* 105.
Contra tertianas adalligata.	Adalligata, *tantum, ex mſſ.*	*Sect.* 107.
Capitella.	Capitula, *ex mſſ.*	*Sect.* 113.
Veternoſa curat .... vocatur. Nodia herba .... mularis dicitur, aliiſque nominibus.	Veterno liberat .... vocatur, nodia herba .... mularis eſt aliis, aliiſve nominibus, *ex mſſ.*	*Sect.* 115.
Capitis dolores ſedantur.	Capitis dolores ſedat, *ex mſſ.*	*Sect.* 116.
Suibus hæc effoſſa.	Suibus effoſſa, *ex mſſ.*	
Tordilen.	Tordylun.	*Sect.* 117.
Hulceribus veſicæ.	Hulceribuſque veſicæ, *ex mſſ.*	*Sect.* 118.
Nos ſalicam, quod quomodo.	Nos filiciam: quomodo, *ex mſſ.*	*Sect.* 120.
Perungique præcipiens.	Perungique prohibens.	
Feno Græco miſcuit.	Feno miſcuit, *ex mſſ.*	
Damon feni Græci ſemen acetabuli dimidia menſura.	Damon feni ſemen acetabuli dimidii menſura, *ex mſſ.*	
Decoctum feni Græci ſemen emendat.	Decoctum feni emendat, *ex mſſ.*	

LIBRO VICESIMO QUINTO.

Sect. 1.	Quod non prodeſſe.	Quodque non prodeſſe, *ex mſſ.*
	Sed culmina.	Culmina, *tantum*, *ex mſſ.*
Sect. 2.	Medicetur.	Mederetur, *ex mſſ.*
Sect. 3.	Animadverto.	Animo adverto, *ex mſſ.*
	Ab hominibus.	Ab omnibus, *ex mſſ.*
	Grammaticæ artis doctiſſimum juſſie.	Grammatice artis, juſſit.
Sect. 4.	Ex his Evax rex ſi Arabum, qui de ſimplicium effectibus ad Neronem ſcripſit: Cratevas.	Ex his Cratevas.
Sect. 5.	Nec aliud.	Neque aliud, *ex mſſ.*
Sect. 6.	Inſanabiles.	Inſanabile.
	Remedium. Alius eſt, quam.	Remedio: alium, quam, *ex mſſ.*
	Et ſerpentes.	Et contra ſerpentes, *ex mſſ.*
Sect. 7.	Ut res tanta debeatur.	Tanta res videbatur. *ex mſſ.*
	Et nomina quæ... ſtultitia.	Et quæ nomina... ſtultitiæ, *ex mſſ.*
Sect. 8.	Homero.	Homero teſte, *ex mſſ.*
Sect. 11.	Quo fieret modo.	Quonam fieret modo, *ex mſſ.*
	Argumentum eſt,... adulterati.	Argumento eſt,... adulterati, *ex mſſ.*
Sect. 14.	In controverſiam.	In controverſia, *ex mſſ.*
	Levioris folii,... tenuioris.	Lævioris,... tenuius, *ex mſſ.*
Sect. 17.	Altercum, ſive altercangenon, apud.	Altercum, apud, *ex mſſ.*
	Nonnunquam ante candidum.	Nonnunquam autem candidum, *ex mſſ.*
Sect. 19.	Ex cuſpide.	A cuſpide, *ex mſſ.*
	Capitibus marrubii.	Capitulis marrubii, *ex mſſ.*
	Scopas regias.	Scopam regiam.
Sect. 21.	Radice vibrata.	Radice fimbriata.
	Entomon.	Ectomon.
Sect. 24.	Sternutamentum.	Sternumentum, *ubique fere*, *ex mſſ.*
	Impatibiles.	Impetibiles, *ex mſſ.*
	In lacte aut pulte.	In lente aut pulte, *ex mſſ. & Dioſc.*
	Elephantiæ albæ.	Elephantiaſi albæ.
	Clinicis...	Cynicis.
	Inflammationibus.	Inflationibus, *ex mſſ.*
Sect. 25.	Mimineve... polenta.	Minime,... polentæ, *ex mſſ.*
Sect. 26.	Mithridation.	Mithridatiam, *ex mſſ.*
Sect. 29.	Aliquanto amplioris.	Aliquando amplioris, *ex mſſ.*
Sect. 30.	Centaurea.	Centaurio, *ex mſſ.*
	Et Lycæo... Quidam & ex ea.	Et Lycia... In Lycia quidem & ex ea, *ex mſſ.*
	Medetur & ovium morbis.	Medetur & iiſdem morbis.
Sect. 32.	Triorches... tradidit.	Triorchis,... tradit, *ex mſſ.*
Sect. 33.	Clymenos.	Clymenus, *ex mſſ.*
Sect. 37.	Capiti papaveris. In caule ſecatur autumno.	Capite papaveris, tenui caule: ſecatur autumno, *ex mſſ. & Dioſc.*
Sect. 38.	Medici ſui nomine & fratris Muſæ.	Medici ſui nomine. Frater is fuit Muſæ, *ex mſſ.*
	Adſtringi	Adſtringere, *ex mſſ.*
	Spectatur foliis acanthinis.	Specie thyrſi, foliis acanthinis.
	Subditur excipulus.	Subditus excipulis, *ex mſſ.*
Sect. 43.	Prædulcis. Aliam utiliſſimam.	Prædulcem alias, utiliſſimamque.
Sect. 44.	Hippice.	Hippace.
Sect. 46.	Cetiron.	Ceſtros, *ex mſſ.*
Sect. 47.	Inventa eſt.	Inventa ſic, *ex mſſ.*
Sect. 53.	Paſtæ.... procedente.	Paſtu,... præcedente, *ex mſſ.*
	Aſini.	Et aſini, *ex mſſ.*
Sect. 54.	Radicis... cui ſit... clematis.	Radicum.... cujus ſit... clematitis, *ex mſſ.*
	Piſtolochia.	Pliſtolochia.
	In mari.	In mare, *ex mſſ.*
	Semen pleuriticos & nervos confirmare, excalfacere. Eadem ſatyrion eſt.	Semine pleuriticis & nervis: confirmare, excalfacere, eadem ſatyrion eſſe.
Sect. 58.	Quidam arcion.	Quidam echion.
Sect. 60.	Blattariam vocant.	Blattaria vocatur, *ex mſſ.*
Sect. 64.	Probatiſſimæ	Probatiſſimi, *ex mſſ.*
	Sed cum inaruit.	Et cum inaruit, *ex mſſ.*
	Ex Creta radicis dulcis, & magis ad ſerpentes eſt. Bibitur.	Ex Cretica, radicis: magis ad ſerpentes bibitur, *ex mſſ.*
Sect. 67.	Narrantque.	Narrant, *ex mſſ.*
Sect. 70.	Caulis eſt ei.	Caulis ei, *ex mſſ.*
	Pluribus.	Plurimis, *ex mſſ.*
Sect. 72.	Alligata.	Adalligata, *ex mſſ.*
Sect. 77.	Mero veteri.	Mero vetere, *ex mſſ.*
Sect. 83.	Polytricha diſtat a callitricha.	Polythrix diſtat a callitriche, *ex mſſ.*
Sect. 86.	Folia ſunt lenticulæ ſimilia: caules juncis tenuiſſimis.	Folia ſunt lenticulæ: caules junci tenuis ſimiles, *ex mſſ.*
Sect. 90.	Sicelion.	Sicelicon, *ex mſſ.*
	Denſat... & ariſtolochia.	Denſat ſe... ariſtolochia, *ex mſſ.*
Sect. 91.	Radix.... imponitur.	Radicem... imponunt, *ex mſſ.*
	Collyriis acrioribus.	Collyriis quoque acrioribus, *ex mſſ.*
Sect. 92.	De euphorbio ſatis dictum eſt, cujus ſuccus lippitudini, ſi tumor erit, item abſinthium.	De euphorbii ſucco ſatis dictum eſt. Lippitudini, ſi tumor erit, abſinthium, *ex mſſ.*
Sect. 94.	Circeium.	Circæum.
	Quæ femina.	Qui femina, *ex mſſ.*
	Et iis ſemen... arſen.	Et in iis ſemen... arſena, *ex mſſ.*
	Mandantur.	Manduntur, *ex mſſ.*
Sect. 95.	Levis hic.	Lævis hic.
	Quæ ſi enecat... perveniatur.	Quos enecat,... perveniat, *ex mſſ.*
Sect. 100.	Acoros.	Acnron.
Sect. 102.	Et ſurſum.	Et folioſum, *ex mſſ.*
Sect. 103.	Purgant... explent... deglutioant.	Purgat... explet... deglutinat, *ex mſſ.*
	Perfrigerare.	Refrigerare, *ex mſſ.*
	Linteolo colatus... cum opus eſt.	Linteo colatus.. & cum opus ſit, *ex mſſ.*
Sect. 105.	Gingivæ putreſcant, vel ſanguinis ſit rejectio.	Gingivæ putreſcant, *tantum*, *ex mſſ.*
	Mandacata.	Commanducata, *ex mſſ.*

Demonſtrarunt.	Demonſtrarent, *ex mſſ.*	*Sect.* 106.
Puſtulaſque .. ſternutamentum.	Puſulaſque .. ſternumentum, *ex mſſ.*	*Sect.* 109.
Optimum eſt	Ex uſu eſt, *ex mſſ.*	*Sect.* 110.
Mandragora illita.	Mandragoras illitus; *ex mſſ.*	

LIBRO VICESIMO SEXTO.

Nec tota.	Non tota, *ex mſſ.*	*Sect.* 1.
Ex Prætoriis.	E Prætoriis, *ex mſſ.*	*Sect.* 3.
Inſcitia .. varicis modo.	Inſcientia .... vari modo, *ex mſſ.*	*Sect.* 4.
Invaleſcente .. dura ſeu.	Inareſcente .:. dura alibi ceu, *ex mſſ.*	*Sect.* 5.
In balineis folia.	In balineis folia, *ex mſſ.*	
Deſcendente.	Defendente.	*Sect.* 6.
Ut ad alia ſagacis.	Ut ad alia, quam forum, ſagacis, *ex mſſ.*	*Sect.* 7.
Conjecturam fecit.	Conjecturæ fecit, *ex mſſ.*	
Quorum cura ... rudis.	In antiquorum cura ... rudia, *ex mſſ.*	*Sect.* 8.
In urbe umbroſa.	In urbe nimboſa.	
Æthiopide	Meroide, *ex mſſ.*	*Sect.* 9.
Cur nunquam.	Cui unquam, *ex mſſ.*	
Ficulnei caules.	Ficulni caules, *ex mſſ.*	*Sect.* 10.
Cujus flos ... Hyſſopi quoque quinque.	Cujus flos eſt ... Hyſſopi quinque, *ex mſſ.*	*Sect.* 15.
Pectoris dolores.	Pectoris doloribus, *ex mſſ.*	*Sect.* 18.
In frigida.	In frigidæ, *ex mſſ.*	*Sect.* 19.
Caucon, quæ & ephedra.	Ephedra, *tantum*, *ex mſſ.*	*Sect.* 20.
Phthiſis tentat. Radix herbæ.	Phthiſis tentat, radix herbæ.	*Sect.* 21.
Symphonia, vel gromphæna.	Gromphæna, *tantum*, *ex mſſ.*	*Sect.* 23.
Melandryum	Malundrum	*Sect.* 24.
Raræ radicis	Radicis, *tantum*, *ex mſſ.*	*Sect.* 26.
Eoſdem effectus lateris doloribus.	Eoſdem effectus in lateris doloribus, *ex mſſ.*	*Sect.* 27.
Utilitatem ejus.	Vilitatem ejus, *ex mſſ.*	*Sect.* 28.
Lada appellatur.	Ledon appellatur.	*Sect.* 30.
Orobation.	Orobethron.	*Sect.* 31.
Paulatim ſupereminens extra aquam, peculiariter refrigerat, ſpiſſat. Uſus in foliis, cruribus.	Paulum ſupereminens extra aquam. Uſus in foliis: refrigerant, ſpiſſant: peculiariter cruribus.	*Sect.* 33.
Qui venantur illos.	Qui venantur, *tantum*, *ex mſſ.*	
Duûm.	Duorum, *ex mſſ.*	*Sect.* 34.
Et tanioribus.	Et acrioribus.	*Sect.* 36.
Et capnos ſtrumam diſcutit.	Et panos diſcutit.	
Madefacta, ipſa conciſa.	Madefactæ, ipſa minute conciſa, *ex mſſ.*	*Sect.* 37.
Vel cum pulticula.	Aut cum pulticula, *ex mſſ.*	
Flores.	Florem, *ex mſſ.*	
Cummoſum.	Gumminoſum, *ex mſſ.*	*Sect.* 38.
Excalfacit bulbi more ... nec poſtea utile.	Excalfacit. Uſus bimo ... nec poſtea utili.	
Rugoſis ... foliis pendulis.	Succoſis .... foliis parte oleæ.	*Sect.* 39.
Portulacæ.	Porcilacæ, *ex mſſ.*	*Sect.* 42.
Quod colligitur incipiente uva.	*Abſunt hæc a mſſ. omnibus.*	
In vini non veteris cyathis 1 v.	In vini cyathis 1 v. non veteris, *ex mſſ.*	*Sect.* 47.
Cum farina feni Græci, veſicæ malis ... auxilio eſt. Polemonia.	Cum farina feni Græci. *Sect.* 49. Veſicæ malis ... auxilio eſt Polemonia.	*Sect.* 48.
Crethmo ... laudata. Eſt.	Crethmo ... laudatæ. Eſt, *ex mſſ.*	*Sect.* 50.
Hortenſis.	Hortenſiæ, *ex mſſ.*	
Folia pinguia, albicant ... craſſiora, & ſalſa guſtu.	Folio pingui, albicante ... craſſiore, & ſalſo guſtu, *ex mſſ.*	
Ad calculos veſicæ.	Veſicæ, *tantum*, *ex mſſ.*	*Sect.* 53.
Leniter ſuave, aculeatum.	Suave, leniter acutum, *ex mſſ.*	*Sect.* 54.
Inflationem facit enterocelis.	Inflationem facit, *tantum*, *ex mſſ.*	
Callitrichon ... foliis ... & chryſanthemum primum.	Callithrix ... cum foliis ... & chryſanthemum, *ex mſſ.*	*Sect.* 55.
Panace pota ... ſedem converſam .. Anagallis cærulea.	Panace poto ... ſedem everſam ... Anagallidum cærulea.	*Sect.* 58.
Inguinaria.	Inguinalis, *ex mſſ.*	
Quam nuda virgo.	Cui nuda virgo, *ex mſſ.*	*Sect.* 60.
Læviori ac minori .. Ejuſque radices ... Satyrion orchis.	Læviore ac minore ... Radices ... Satyrios orchis, *ex mſſ.*	*Sect.* 62.
Vitia partium earum erumpentia cum polenta ... vel per ſe trita.	Vitia partium earum cum polenta ... vel per ſe, *ex mſſ.*	
Sapore ſubducere.	Sapore ſubdulce *ex mſſ.*	*Sect.* 63.
Et thelygonon poſuit.	Et thelygonon, & arrhenogonon, *ex mſſ.*	
Speciemque non poſuit.	Genuſque non poſuit, *ex mſſ.*	
Et ſine dolore præſtas.	Et ſine dolore perſanat, *ex mſſ.*	*Sect.* 64.
Et ſponte deſiit.	Et in multis ſponte deſiit, *ex mſſ.*	
In ejus decocto.	In aqua in qua decocta ſit, *ex mſſ.*	
Veſtes tinguntur.	Veſtes tingunt, *ex mſſ.*	*Sect.* 66.
Cubitorum ac pedum.	Digitorum in pedibus.	
Obligatur.	Obligatus, *ex mſſ.*	
Perniunculos curat & cotyledon.	Perniunculos & cotyledon, *ex mſſ.*	
Ante omnes potam.	Ante omnes potandam, *ex mſſ.*	*Sect.* 67.
Vettonica phthiſicis.	Vettonica vero phthiſicis, *ex mſſ.*	*Sect.* 69.
Sine modo exedentium.	Sine modo eſurientium, *ex mſſ.*	
Flore roſaceo ... poſt cibos.	Flore roſeo ... poſt cibum, *ex mſſ.*	*Sect.* 70.
Heracliam.	Heraclion, *ex mſſ.*	*Sect.* 71.
Sed cum ammineo pota.	Sed anno pota.	
Cum coriandro.	Cum coriandri uno, *ex mſſ.*	
Obolis tribus.	Tres obolos, *ex mſſ.*	
Ac perungi eo.	Perungique eo, *ex mſſ.*	
Characites .... panaces, plantago.	Characias, ... plantago, *ex mſſ.*	*Sect.* 73.
Quantum duo digiti.	Quod duo digiti, *ex mſſ.*	
Cum melle .... contrita.	E melle ... trita, *ex mſſ.*	
Siccatur in aëre.	Secatur in aſſes.	*Sect.* 74.
Ac maximo incommodo.	Maxima incommoda, *ex mſſ.*	*Sect.* 77.
Sinus corporis. Illecebra omnia.	Sinus corporis, illecebra. Omnia.	*Sect.* 79.
Arcio.	Arctio	*Sect.* 80.
Opiſthotonicis perungi.	Et opiſthotonicis perungui, *ex mſſ.*	*Sect.* 81.
Cyclaminos.	Clymenos	*Sect.* 82.
Et pratis .... lienem.	Et in pratis ... lienes, *ex mſſ.*	*Sect.* 83.

	Quod etiam ſanguinis profluvia vel tacto ex homine ſiſtat.	Sanguinis profluvia vel tacto homine ea ſiſti, *ex mſ.*
	Fluxæque.	Fluxitve, *ex mſ.*
Sect. 85.	Agaricum. Item contuſis.	Agaricum item contuſis.
Sect. 87.	Igne mollita.	Igni emollita, *ex mſ.*
	In hulceribus naros.	In hulcere naros, *ex mſ.*
	Ut ſaniem oſſibus.	Ut ſquamam oſſibus.
	Oenothera efferentia ſeſe hulcera.	Oothera efferantia ſeſe hulcera.
	Scythica vulnera curant.	Scythæ vulnera ſcythice curant, *ex mſ.*
Sect. 88.	Quæ ferro factis.	Ferro factis, *tantum, ex mſ.*
Sect. 89.	Genera verrucarum omnium.	Genera verrucarum omnia, *ex mſ.*
Sect. 90.	Purgat vulvas.	Corrigit vulvas, *ex mſ.*
	Menſes alvoſque.	Menſes albos.
	Cum vino & ſulphure.	Cum vivo ſulphure.
	Alvi profluvia ſiſtit & contrahit batrachion.	Contra facit batrachion.
	Inflammationibuſque vulvarum.	Inflationibuſque vulvarum.
	Vettonicæ farina.	Item Vettonicæ farina, *ex mſ.*
Sect. 92.	Indita … & tineas.	Illita … & teſtas.

LIBRO VICESIMO SEPTIMO.

Sect. 1.	Mæotidis paludibus.	Mæotis paludibus, *ex mſ.*
Sect. 2.	Peroratio, ejus in digito mortuas. Fabulæ narravere ſpumis.	Peroratio ejus in digitum. Ortum fabulæ narravere, e ſpumis.
	Auxiliatur eis … Quod ſi quis illa.	Auxiliatur his … Quæ ſi quis ullo, *ex mſ.*
Sect. 3.	Similem arcto.	Similem arctio.
Sect. 4.	Vulvamque … Cauſa ominis non hæc,	Vulvaſque … Cauſa nominis, quoniam, *ex mſ.*
Sect. 5.	Drachmæ pondere ex aqua.	Drachma ex aqua.
	Cum mellis decocto.	Cum melle decocto.
Sect. 6.	Qui & periſtereon.	Quæ ariſtereon.
Sect. 9.	Idem effectus eſt & ſemini.	Idem effectus, & ſeminis, *ex mſ.*
Sect. 10.	Iſchiadicis.	Iſchiadi, *ex mſ.*
Sect. 11.	Fruticem unum habet denſum, ramoſum … radice breviorem, foliis rutæ. Circa unum caulem in ramulis ſemen eſt.	Unam habet certam, denſam, ramoſam … radice breviore, foliis rutæ circa unum caulem. In ramulis ſemen eſt.
Sect. 12.	Odore jucundo.	Odore jucunda, *ex mſ.*
Sect. 13.	Drachmæ pondere bibuntur.	Drachma bibuntur.
Sect. 17.	Hujus foliorum jure in aceto decocto.	Hujus foliorum in aceto decocto, *ex mſ.*
Sect. 21.	Aphace …, & madidiora, & minora leoticula.	Aphaca … & madidiora lenticula, *ex mſ.*
Sect. 22.	Et bibi jubent.	Et bibi, *tantum, ex mſ.*
Sect. 24.	Lateribus, lienibus, renibus.	Lateribus, renibus, *ex mſ.*
	Et convulſis, lieni, interaneis.	Et contuſis: lenit interanea, *ex mſ.*
Sect. 25.	Alga rubra.	Alga rufa, *ex mſ.*
Sect. 28.	Italico amarius.	Italicum amarius, *ex mſ.*
	Percolatum herba lente coquitur.	Percolatum lente coquitur, *ex mſ.*
	Addito pulegio: alii contra paralyſin: alii pueris folia in fico, ſic ut amaritudinem fallerent.	Addito pulegio: alii pueris in fico ſicca, ut amaritudinem fallerent, *ex mſ.*
	Cum opio.	Cum apio.
	Si manat ſanies.	Si manet ſanie, *ex mſ.*
	Nauſeas maris.	Nauſeam maris, *ex mſ.*
Sect. 30.	Balloten … melampraſion.	Balloten … porrum nigrum.
	Impoſita.	Impoſitæ, *ex mſ.*
Sect. 31.	Circa totam.	Circa totos, *ex mſ.*
Sect. 33.	Bryon, marina herba.	Bryon marinum, herba, *ex mſ.*
Sect. 36.	Calla.	Calſa, *ex mſ.*
	Item caules … ſanant.	Item caulis … ſanat, *ex mſ.*
Sect. 40.	Cratæogonon, ſive cratæogona.	Cratægon, ſive cratægona, *ex mſ.*
Sect. 41.	Chamæleontis.	Chamæleonis, *ex mſ.*
Sect. 42.	Inventi.	Inventæ, *ex mſ.*
	Adverſatur alter alteri.	Adverſantur alter alteri, *ex mſ.*
Sect. 44.	Cucubali folia.	Cuculi folia.
	Item capitis doloribus.	Item capitis dolori, *ex mſ.*
Sect. 47.	Siſtit alvum Dipſacos folia habet lactucæ.	Siſtit alvum dipſacos: folia habet lactucæ.
	In quo ſubſiſtit.	In quo ſubſiſtit, *ex mſ.*
	In fiſtula … mitti.	In fiſtulas … mitti, *ex mſ.*
Sect. 51.	Empetron.	Empetros, *ex mſ.*
Sect. 53.	Epimenidion.	Epimedion.
Sect. 57.	Et decocto ſucco fovere.	Et decoctæ ſucco fovere, *ex mſ.*
Sect. 60.	Matricem autem.	Arteriam autem, *ex mſ.*
Sect. 61.	Pro tormento.	Pro tomento.
Sect. 61.	Galedragon.	Gallidragam, *ex mſ.*
	Attigerit.	Attigerint, *ex mſ.*
Sect. 65.	Vulnera quoque.	Et vulnera quoque, *ex mſ.*
Sect. 69.	Alvum.	Ipſa alvum, *ex mſ.*
Sect. 70.	Phaſelion.	Phaſiolon, *ex mſ.*
Sect. 71.	Cum folliculis ipſi ſumunt ea.	Cum folliculis ipſis ſumunt ea, *ex mſ.*
Sect. 73.	Lycopſis … Sudorem.	Lycapſos, … Sudores, *ex mſ.*
Sect. 80.	Fibrata …	Fimbriata … *ex mſ.*
Sect. 85.	Othone … leviter.	Othonna … leniter, *ex mſ.*
Sect. 91.	Excretioneſque cruentas.	Exſcreationeſque cruentas, *ex mſ.*
Sect. 82.	Spleneticis … Propter.	Splenicis … Dant & propter, *ex mſ.*
Sect. 93.	Peplos … alii meconion aphrodes.	Peplis … alii meconion, alii mecona aphrode, *ex mſ.*
	Subjectis aquis in quas excidat.	Subjectis in quæ excidat, *ex mſ.*
Sect. 94.	Difficile evellatur.	Difficile vellatur, *ex mſ.*
Sect. 95.	Additur in antidotis.	Additur in antidota, *ex mſ.*
Sect. 98.	Radice herbacei coloris.	Radice tenui herbacei coloris, *ex mſ.*
Sect. 99.	Phyteuma qualis ſit.	Phyteuma quale ſit, *ex mſ.*
Sect. 104.	Et oleo.	Et oleo e mænis.
Sect. 105.	Sive intus, ſive extra.	Sic & in tuſſi vetere, *ex mſ.*
	Impoſita purgat	Impoſita ſanat, *ex mſ.*
Sect. 109	In elixis carnibus ſimul. Concoctiones facit.	Io elixis carnibus. Sinon concoctiones facit.
Sect. 111.	Succus cohibet capillos.	Illitum cohibet capillos.
Sect. 112.	Thalietrum.	Thalitruum.
Sect. 115.	Vel ſemel.	Vel ſemen, *ex mſ.*

Et

Et animalium quidem ceterorum.	Et animalium quidem exterorum.	*Sect.* 118.
Spondyli.	Spondyle, *ex mſ.*	

LIBRO VICESIMO OCTAVO.

Quin omnem.	Omneſque, *ex mſ.*	*Sect.* 1.
Sorberi.	Sorbere, *ex mſ.*	*Sect.* 2.
Antheus .... in eaque id.	Antæus. . idque in ea, *ex mſ.*	
Impetratis.	Impetritis.	*Sect.* 3.
Durantque ... conjectatione.	Durat. conjectione, *ex mſ.*	
Miſſis ob id a Senatu legatis.	Miſſis ob id a ſe legatis.	*Sect.* 4.
Aut ampliorem locum apud Romanos, cultumve.	Aut ampliorem apud Romanos cultum, *ex mſ.*	
Durat.	Et durat, *ex mſ.*	
Serpentes ipſas incantari.	Serpentes ipſas recanere, *ex mſ.*	
Licet hanc in partem .... conſcientiam coarguere.	Libet hanc partem ... conſcientia coarguere, *ex mſ.*	*Sect.* 5.
Nullum ponere.	Anulum ponere.	
Videmus etiam, quoniam.	Videmus. Quin etiam.	
Sub menſis.	Sub menſas.	
Qua in re famæ labor.	Iſque famæ labor, *ex mſ.*	
Negantur prodeſſe.	Negant prodeſſe. *ex mſ.*	
Exagon.	Exagon, *ex mſ.*	*Sect.* 6.
Læva manu extrahi. CAP. IV. Pythagoræ inventis.	Læva manu extrahi. E Pythagoræ inventis.	
Oculorumve.	Oculive, *ex mſ.*	
Atque effectus.	Atque ita effectus, *ex mſ.*	*Sect.* 7.
Quanquam religione mutatur & Faſcinus, &c.	Quanquam illos religione tutatur & Faſcinus &c.	
Jubetque eoſdem reſpicere. Similis medicina linguæ.	Jubetque eoſdem recipere ſimilis medicina linguæ.	
Alligatus.	Alligatuſque, *ex mſ.*	*Sect.* 9.
Ex crematorum cinere.	Excrementorum cinere.	*Sect.* 10.
Aut ſi non id contingat.	Aut ſi hoc non contingit, *ex mſ.*	
Cujuſque defuncti ... e a calvaria.	Cujuſcumque defuncti ... e calvaria, *ex mſ.*	*Sect.* 11.
Item.	Idem, *ex mſ.*	
Inguina adalligantes licio. Et clavum aliudve.	Inguini adalligantes. Licio & clavum aliudve, *ex mſ.*	*Sect.* 12.
Comprehendere, ... cum cadat.	Apprehendere, ... cum cadit, *ex mſ.*	
Ex eodem oſſe.	Ex eodem piſce.	
Permiſto cœno.	Permixta cœno, *ex mſſ.*	*Sect.* 13.
Ungue fricari.	Ungui, fricari.	*Sect.* 14.
Circa vernum	Circa ver, *ex mſſ.*	
Solum quoque.	Sol quoque.	
In varietate victus obſervata.	Varietatem victus inobſervatam, *ex mſſ.*	
Deducebatur.	Dejiciebatur.	
Sternutamenta.	Sternumenta, *ubique fere, ex mſſ.*	*Sect.* 15.
Muris nares.	Mulæ nares.	
Si tuſſis concitet, ſalivam &c.	Si tuſſim concitet ſaliva, &c. *ex mſſ.*	*Sect.* 17.
Meſſium.	Meliſſum.	
Lippitudines.	Lippitudinem, *ex mſſ.*	
Confeſtim perfuſo.	Confeſtim per ſe.	*Sect.* 18.
Siſti illico.	Siſti illico.	*Sect.* 20.
Roſionibus ... geminos peperit mares.	Roſionibuſque ... geminos mares, *ex mſ.*	
Sullaturque. Qui ſimul ... liberari oculorum metu ... modice admiſto oleo: aut ſi ab ictu dolent.	Inſullaturque. Eum qui ſimul ... liberari omni oculorum metu .... admixto modice oleo: aut ſi ab ictu doleant, *ex mſ.*	
Ut Ariſtoteles.	Et, in Ariſtoteles, *ex mſ.*	*Sect.* 21.
Molieris ſalivam quoque.	Mulieris quoque ſalivam, *ex mſ.*	*Sect.* 22.
Et ſilente Luna.	Et in ſilente Luna, *ex mſ.*	*Sect.* 23.
Linaque ... virus.	Lina .... virus odoris, *ex mſ.*	
In virginea ætate ſpontanea.	In virgine ætatis ſponte, *ex mſ.*	
Veſtis omnino.	Vel omnino veſtis, *ex mſ.*	
Elui.	Ablui, *ex mſ.*	
Primis annis.	Per ſe annis	
Quantave noxa, ſi transferunt morbos ad innocentiores. Ex his.	Quantave noxia, ſi transferunt morbos? Innocentiores ex his, *ex mſ.*	
Apud reges populoſve.	Apud populos regeſve, *ex mſſ.*	*Sect.* 25.
Barbaros conſtat eam.	Barbaros eam, *ex mſſ.*	*Sect.* 26.
Adalligatas.	Alligatas, *ex mſſ.*	
Traduntur ... de corio earum.	Traditur ... e corio ejus, *ex mſſ.*	*Sect.* 27.
Prægreſſi.	Prætergreſſi, *ex mſſ.*	
Ex corde mandendum.	Ex corde coctum mandendum, *ex mſſ.*	
Promittunt. Venerem ſtimulari genitali ... ſumpto.	Promittuntur. Venerem ſtimulare genitalia ..... ſumpta, *ex mſſ.*	
Quem ſpinæ ... Maxillæ parte.	Hunc ſpinæ .... Maxilla, *ex mſ.*	
Jecur potum.	Jecur in potu datum, *ex mſſ.*	
Et nervorum, laſſitudini renum. Nervos.	Et nervorum laſſitudini. Renum nervos, *ex mſſ.*	
Contineat.	Contineri, *ex mſſ.*	
Non modo pudicos, ſed & ſeveros mores inducere.	Severos, non modo pudicos, mores inducere, *ex mſſ.*	
Ingenio quoque illo.	Ingens quoque ille, *ex mſſ.*	*Sect.* 28.
Infra magnitudinem.	Infra magnitudine, *ex mſſ.*	
Nidore farcta.	Nidore referta, *ex mſſ.*	
Omneſque maculas.	Maculaſque omnes, *ex mſſ.*	
Vapore ejus.	Vapore ejuſdem, *ex mſſ.*	
Supra volantem,	Supervolantem, *ex mſſ.*	*Sect.* 29.
Quæ etiam ... in ligneo vaſe.	Quæ æque ... in ligneum vas, *ex mſſ.*	
Quos fecerit dextrum.	Quos fecerit dexter.	
Inteſtina & fimum eorum.	Inteſtina & fartum eorum, *ex mſſ.*	
Candidiore tantum.	Candidior autem, *ex mſſ.*	*Sect.* 30.
Squamarum ſeta.	Squamarum ſerie, *ex mſſ.*	
Minus inflat.	Minus autem inflat, *ex mſſ.*	*Sect.* 33.
Jam muſto.	Jam mulſo.	
Et ſi uratur dyſenteria.	Et ſi urat dyſenteria, *ex mſſ.*	
Et contra ſerpentium ictus: phthiſicis, cantharidum, aut ſalamandræ, aut bupreſtis, aut pityocampea venenis.	Et propter ſerpentium ictus: potiſve pityocampes, bupreſtis, cantharidum, aut ſalamandræ venenis.	
Aut ſi in exitu cibi.	Aut ſi exitus cibi, *ex mſſ.*	

	Si hoc non eſſet, habuerunt e caprino.	Si hoc non eſſet, caprini, ex mſſ.
	Hoc & mulieri.	Hoc & mulieribus, ex mſſ.
Sect. 35.	Laudatiſſimus cibus.	Lautiſſimus cibus, ex mſſ.
	Reliqua.	Reliquum, ex mſſ.
Sect. 36.	Accedere.	Inaceſcere, ex mſſ.
Sect. 37.	Adipis . . . ſuilli . . . religioſi.	Adipi . . . ſuillo . . religioſius, ex mſſ.
	Axungiam etiam Græci appellavere eum in &c.	Axungiam Græci etiam appellavere jam in &c. ex mſſ.
	Si vero permaneat.	Si vero permanet, ex mſs.
	Quintoque die.	Quarto quoque die, ex mſs.
	Quæ non pepererit.	Quæ non peperit, ex mſs.
	E toto reſidant.	E toto reſident, ex mſs.
	L X X X V. pondo.	L X X V. X. ponderi, ex mſs.
	Et inungi . . & exemptis.	Inungi, ... exemptiſque, ex mſs.
Sect. 38.	Aſperſum marina.	Aſperia marina, ex mſs.
Sect. 39.	In umbra per cribrum Dein liquatæ.	In umbra: per cribrum dein liquatæ, ex mſs.
Sect. 41.	Tribunus plebis	Tribunus plebes, ex mſſ.
	Hircorum ſanguinis.	Hircorum ſanguini, ex mſſ.
	Scabritia tollatur.	Scabritia poliatur, ex mſs.
Sect. 42.	In animalia ſingula.	In mala ſingula.
	Cornus ſi uratur.	Cornus eorum ſi uratur, ex mſs.
	Item ventres qui centipelliones vocantur.	Item venter, quem centipellionem vocant.
	Cervi aut hinuli	Cervi, aut vituli, ex mſs.
	Serpentes dicunt.	Serpentes tradunt, ex mſs.
	Exemptis duntaxat fibris, quatuor obolorum pondere.	Et fellis duntaxat fibra, x. quatuor pondere.
	Cineremque eorum.	Cineremque e cornu, ex mſs.
Sect. 43.	Canis rabidi.	Canis rabioſi, ex mſs.
	Laudant hirci jecur, quo impoſito.	Hirci jecore impoſito,
	Ex vino illitum aut melle.	Ex vino illitum, ex mſs.
Sect. 45.	Seu bubulum.	Vel bubulum, ex mſs.
	Multipedum morſus.	Multipedæ morſus, ex mſ.
	Coagulum ex aceto.	Coagulum eſt ex aceto, ex mſs.
Sect. 46.	Capillis inhæreſcant.	Capillis increſcant.
	Item fel hircinum.	Item fel ſcrofinum.
	Et canitie vindicari.	Et a canitie vindicari, ex mſs.
	Sed præcipue fel, fimum.	Sed præcipue felis fimum
	Sicut & canis cinere.	Sicuti carnis cinere, ex mſs.
	Dolores ſedat.	Dolorem ſedat, ex mſs.
	Vel roſaceo.	Aut roſaceo, ex mſs.
Sect. 47.	Scabrities eorum.	Scabritias eorumdem, ex mſs.
	Calliblepharique . . . inunguntur.	Calliblephari . . . inungunt, ex mſs.
	Toſtis.	Exuſtis, ex mſs.
	Et quoniam . . . quoque cernant. Sanguine hircino.	Et quoniam . . . quoque cernant, ſanguine hircino.
	Vaporari præcipiunt.	Vaporari his præcipiunt, ex mſs.
	Si rutili coloris fuerint.	Ut rutili coloris fuerit, ex mſs.
	Inunctio.	Unctio, ex mſs.
	Ad omnia autem inveterata fel.	Ad omnia inveteratum fel.
	Sedat caliginem.	Et ad caligines, ex mſs.
Sect. 48.	Vel apri.	Fel apri.
	In gravitate aures.	Ingravatas aures.
	Includunt lanas ante aqua calida collutas.	Includunt lana, collutas ante calida aqua.
	Vel cum myrrha.	Fel cum myrrha, ex mſs.
	Capri vel tauri, vel fullonia.	Capræ vel tauri, aut fullonia, ex mſs.
	Vel bubulum.	Fel bubulum
	Sagapeni.	Sacopeni, ex mſs.
Sect. 49.	In elychniis.	In lychnis, ex mſs.
Sect. 50.	Quotidie D.	Quotidie ſeptingenties.
	Sic folio temperato.	Solia ſic temperans, ex mſs
	Adipe anſeris . . . ſevo.	Adipe anſerino . . . e ſevo, ex mſs.
	Juſque.	Et jus, ex mſs.
	Tauri, vel addito nitro.	Tauri fel adito nitro, ex mſs.
	Et in taurino ſero, vitulinove felle.	Et in taurino vitulinove felle, ex mſſ.
	Ac vivo ſulphure	Cum vivo ſulphure, ex mſſ.
	Lentiginem . . . Magicæ . . . . uſum.	Lentigines . . Magices . . . uſus, ex mſſ.
Sect. 51.	Levantur.	Juvantur, ex mſs.
	Ex oleo aqua illitos.	Ex oleo vel aqua illitus, ex mſs.
	Gallorum . . . ex ſevo & cinere.	Gallarum . . . Fit ex ſebo & cinere, ex mſs.
Sect. 52.	Fel taurinum.	Fel tauri aridum, ex mſs.
Sect. 53.	Putæ eam mori tradunt.	Pota: at equum mori tradunt.
	Maluerunt.	Maluere, ex mſs.
Sect. 55.	Aſininum jecur . . . ac melle.	Aſini jecur . . . ex melle, ex mſs.
	Naſturtii albi.	Naſturtii, tantum, ex mſs.
Sect. 56.	Perfricare.	Fricari, ex mſs.
	Sentiatur pervenire.	Perveniſſe ſentiatur, ex mſs.
Sect. 57.	Datur.	Dant, ex mſſ.
Sect. 58.	Cervinus ſanguis . . . . in vini hemina.	Cervi ſanguis . . . . . . ad quintam heminam in vino, ex mſſ.
	Aluminis modico.	Aluminis momento, ex mſſ.
	Butyrum largius ſumptum cœliacis & dyſentericis medetur, & jecur vaccinum	Butyrum largius ſumptum. Cœliacis & dyſentericis medetur jecur vaccinum.
	Hippacen vocant.	Hippacen appellant, ex mſſ.
	Et cera exiguoque oleo.	Et ceræ exiguo, & oleo ex mſſ.
	Protinuſque modice frigidam.	Protinus: inque modice frigida, ex mſſ.
	Potus decoctus.	Potus decocti, ex mſſ.
Sect. 59.	Voluntas egerendi.	Voluntas deſurgendi.
	Tinearum.	Tæniarum.
Sect. 60.	In perna ſuis.	In perna ſuum, ex mſſ.
	Aſinini renes.	Aſini renes, ex mſſ.
	Ac muria.	Ac myrrha.
	Vel caprinum.	Fel caprinum.
Sect. 61.	Linteolis conceptis.	Linteolis conceptis.
	Hircorumque . . . fel aſininum, ſive verrinum . . . . inguinibuſque.	Hircorum quoque . . . . verrinum fel . . . . . inguinibus, ex mſſ.

Podagras quidam … & ſi.	Podagras quidem … etſi, *ex mſſ.*	*Sect. 62.*
Et ſuppurationes manantia. Eadem res & podagricis.	Et ſuppurationes. Sed podagricis, *ex mſſ.*	
Aſpetti.	Inſperſi, *ex mſſ.*	*Sect. 63.*
Sub limine ea aqua.	Ex aqua ſublime, *ex mſſ.*	
Acceſſionem.	Acceſſiones, *ex mſſ.*	*Sect. 66.*
Cochleariorum.	Cochlearium, *ex mſſ. tum hic, tum ſect. ſeq.*	*Sect. 67.*
Fimi cervini maxime ſubulonis, ſed.	Fimi taurini maxime, ſed, *ex mſſ.*	*Sect. 68.*
De armentinis.	De armentitiis, *ex mſſ.*	
Fimi vituli.	Fimi vitulini, *ex mſſ.*	
Bubula caro impoſita tumores ſanat. Fimum ſuillum &c.	Bubula caro impoſita. Tumores ſanat. Fimum ſuillum, &c.	*Sect. 70.*
Tollit optime. Adeps e lupis illitus.	Mollit optime adeps e lupis illitus.	
Sed caprarum.	Et caprarum, *ex mſſ.*	*Sect. 71.*
Item ea fimo aſinino cinis: & pilorum quidam cinis illitus.	Item ex fimo aſini cinis illitus, *tantum, ex mſſ.*	*Sect. 73.*
Aut fimo caprino, aut hircino.	Aut tetro, *tantum, ex mſſ.*	*Sect. 74.*
Et adverſus carbunculos.	Et ad carbunculos, *ex mſſ.*	
Urinæ.	Et urinæ, *ex mſſ.*	*Sect. 75.*
Fel taurinum lana.	Fel tauri in lana, *ex mſſ.*	*Sect. 77.*
Etiam jecur.	Earum jecur, *ex mſſ.*	
Per dies XX	Per dies XL. *ex mſſ.*	
Addito melle … ſi in purgationibus fuerit.	Ac melle … in purgationibus, *ex mſſ.*	
Ad opii tertiam.	Opii tertia, *ex mſſ.*	*Sect. 78.*
Et pellis aſinina.	Et pellis aſini, *ex mſſ.*	*Sect. 79.*
In VII. dies.	In VIII. dies, *ex mſſ.*	*Sect. 80.*
Adipe permiſto.	Adipe admixto, *ex mſſ.*	*Sect. 81.*
Jecur leporum.	Jecur luporum, *ex mſſ.*	
Omiſſum.	Omiſſum eſt, *ex mſſ.*	
Nulli animalium.	Nulli animali, *ex mſſ.*	

LIBRO VICESIMO NONO.

Præteritorum.	Præceptorum	*Sect. 2.*
Quam ſteriles gratiæ, difficultates.	Tam ſterilis gratiæ, tantæque difficultatis, *ex mſſ.*	
Tyndariden.	Tyndareum.	
Jam templo … diſcipulus ejus.	Templo …. e diſcipulis ejus, *ex mſſ.*	*Sect. 2.*
Etiam ex Chryſippo.	Et ex Chryſippo, *ex mſſ.*	*Sect. 3.*
Se cognominans.	Cognominant, *ex mſſ.*	*Sect. 4.*
Ex ſcholæ.	Hæ diu ſcholæ, *ex mſſ.*	*Sect. 5.*
Calpitanos, …. CCL.	Calpetanos … ducena quinquagena, *ex mſſ.*	
Mœnibus quoque aliis.	Mœnibuſque altis, *ex mſſ.*	
Aucupantes animas ſtatim noſtras negotiari.	Aucupantes anima ſtatim noſtra negotiari, *ex mſſ.*	
Ex antiquis.	Ex antiquiſſimis, *ex mſſ.*	*Sect. 6.*
M. Livio Coſſ.	Luc. Julio Coſſ. *ex mſſ.*	
Eum tradunt fuiſſe vocatum.	Eum fuiſſe a re dictum, *ex mſſ.*	
Eorum litteras … ſed hoc ipſum.	Illorum litteras …. Et hoc ipſum, *ex mſſ.*	*Sect. 7.*
Nonniſi die XL. quinque electis viris.	Nonniſi XLV. electis viris, *ex mſſ.*	*Sect. 8.*
Non deferam.	Non deſeram, *ex mſſ.*	
Conductum.	Reconductum, *ex mſſ.*	
Extrema pretia.	Externa pretia, *ex mſſ.*	
Ejuſdem in ſemetipſis fatentur.	Ejus de ſemet ipſi fateantur, *ex mſſ.*	
Etiam ſi.	Etiam ſic, *ex mſſ.*	*Sect. 9.*
Alii vero evulſam …. utrumque.	Alii evulſam … utrumque, *ex mſſ.*	
In æneo vaſe … ſiccatur.	In æneo …. ſaccatur.	*Sect. 10.*
Pinguedinem.	Pinguitudinem, *ex mſſ.*	
Cum jure.	Cum cinere.	*Sect. 11.*
Sic & lienicis.	Sic & lientericis.	
Ac vino …. ex aqua	Aut vino … ex aqua, *ex mſſ.*	
Schiſta, …. incubata.	Sitiſta …. incubita, *ex mſſ.*	
Quod rhus.	Quod rhum, *ex mſſ.*	
Cum aliis ſpicis quatuor una atterendo.	Cum allii ſpicis quatuor una terendo.	
Ac ſubitos.	Aut ſubitos, *ex mſſ.*	*Sect. 13.*
Subfervefactis.	Subfervefactum, *ex mſſ.*	
Æque quam capris.	Æque quam in capris, *ex mſſ.*	
Juventutis.	Juventatis.	*Sect. 14.*
Genito mane.	Geutta Manæ.	
Putatur.	Putant, *ex mſſ.*	
Ac decreſcente.	Atque decreſcente, *ex mſſ.*	*Sect. 15.*
Diſtant.	Diſtans, *ex mſſ.*	*Sect. 16.*
Quod dicunt … carnes quoque.	Quod dicant …. carneſque, *ex mſſ.*	*Sect. 17.*
Et ſtranguriæ fiſtulæque.	Et in ſtranguria, fiſtulæ, *ex mſſ.*	
Roſaceo panno … enecat.	Roſeo panno … necat, *ex mſſ.*	
Curari.	Sanari, *ex mſſ.*	*Sect. 18.*
Serpentes ipſi … alios.	Serpentes ipſæ … alias, *ex mſſ.*	*Sect. 19.*
Promittunt.	Promittitur, *ex mſſ.*	*Sect. 20.*
Pedibus caprearum.	Pellibus caprearum.	
Contra ſerpentes.	Contraria ſerpentibus, *ex mſſ.*	
Hæc morborum veneficia.	Hæc morum veneficia.	
Item vitus ichneumonum: & cutis cinere.	Item, ſi uratur, ichneumonum: fugiunt & urticis tritis.	
Præcavere.	Præcanere.	*Sect. 21.*
Quaternis digitis.	Ternis digitis.	
Ut dicemus.	Ut digeremus.	*Sect. 22.*
Atqui anguis Æſculapius.	Anguis Æſculapius, *tantum, ex mſſ.*	
Quod in aqua.	Quod & in aqua, *ex mſſ.*	
Ac tanta vis veneni … ſuibus … domante.	Ac tanti veneni … ſubus … dominante, *ex mſſ.*	*Sect. 23.*
Exſtingui … veriſimile eſt. Quæ procreantur	Reſtingui … ex his veriſimile eſt, quæ producuntur, *ex mſſ.*	
Ex ipſis	Ex ipſa, *ex mſſ.*	
In auxilio …. primum vultur eſt.	In auxilium … primi vultures, *ex mſſ.*	*Sect. 24.*
Ita ut tepeant.	Ita ut tepebant, *ex mſſ.*	*Sect. 25.*
Et capitis doloribus.	Et in capitis doloribus, *ex mſſ.*	
Addito collo.	Addito in collum, *ex mſſ.*	
Concepta.	Concerptas, *ex mſſ.*	*Sect. 26.*
Fortiores fieri … ad capillos.	Fortes fieri …. ad capillum, *ex mſſ.*	

Digitized by Google

	Circumlatum ... ſurſum in ſuperliminari.	Circumtaptum ... in ſupero limine, ex mſſ.
Sect. 27.	Servantur, cum mortui inveniuntur. E cortice, eorum contriti.	Servantur mortui. Inveniuntur & cortices eorum, qui triti, ex mſſ.
	Labefactantur.	Labefactat, ex mſſ.
	Remedium eſt.	Remedio eſt, ex mſſ.
Sect. 28.	Fertur enim	Ferunt enim, ex mſſ.
Sect. 29.	Appoſitus plagæ	Impoſitus plagæ, ex mſſ.
	Cantharides, ut diximus.	Cantharidas, ut diximus reſiſtere, ex mſſ.
Sect. 30.	Convenit tamen.	Convenit tantum, ex mſſ.
	Interiores.	Inertiores minutæ, ex mſſ.
	Seſtertiis L X X X.	Seſtertiis X X X. ex mſſ.
Sect. 32.	In canis rabidi.	In canis rabioſi, ex mſſ.
	Menſtruave in panno.	Menſtruave canis in panno, ex mſſ.
	Græcis lytra.	Græcis lytra.
	Aiunt & criſtam.	Aiunt & criſtam galli, ex mſſ.
	Cum cancro maſculo, trita.	Cum cancro maſculo, ex vino trita, ex mſſ.
	Dicitur ſentire.	Sentire dicunt, ex mſſ.
Sect. 33.	Venena fungorum boletorumque aſtringit.	Contra venena fungorum, boletorumque, tantum, ex mſſ.
	Caulis jus ex carne.	Jus ex carne, tantum, ex mſſ.
	Præterquam.	Præterque.
Sect. 34.	Quæ de herinaceis.	Quæ de herinaceo, ex mſſ.
	Nigritiam capillis affert.	Nigritiam capilli affert, ex mſſ.
	Nocte concubia.	Nocte in concubia, ex mſſ.
Sect. 36.	Illita capiti.	Linito capite, ex mſſ.
	Item ægypii oſſa e capite, aut vulturis ... cum oleo cedrino.	Item œſypum: oſſa e capite vulturis ... cum oleo & cedria.
	Cum roſaceo coctus. Matutino paſcentis hirundinis caput præciſum.	Cum roſaceo. Cochleæ matutino paſcentis arundine caput præciſum.
Sect. 37.	Penicillo illitum.	Specillo illitum.
Sect. 38.	Noctuarum eſt id genus maximum.	Noctuarum eſt id genus, tantum, ex mſſ.
	Stibi, quod quid ſit.	Stibis quid eſt, ex mſſ.
	Item albugines oculorum.	Item albugines, tantum, ex mſſ.
	Sic & ſolatis proſunt.	Sic & ſolatis, id eſt, Sole correptis, proſunt.
	Donec liqueſcat humor: quatuor.	Donec liqueſcat: quatuor.
	Oculos inungunt.	Oculos inungit, ex mſſ.
	Item in gallinacei felle alligato ad argema.	Item in gallinacei fimo ad argema, ex mſſ.
	Luſcioſis illinendum	Luſcioſis illini, ex mſſ.
	Fimum columbarum.	Fimum quoque columbarum, ex mſſ.
	Hyſſopo & melle.	Oeſypo & melle.
	Ad claritatem dorcados, Hippocratis, ut putant, auctoritate adjicietur.	Ad claritatem, Hippocratis putant auctoritate adjici.
	Superimponi ... aut vino.	Superponi, ... ac vino, ex mſſ.
	Illinunt.	Illinere, ex mſſ.
	Novem ſingulos ſignis.	Novem ſignis, ex mſſ.
	Apparuerit ... ſtibio.	Apparuit ..... ſtibi, ex mſſ.
	Ad duo tempora, ita ut.	Ad duo tempora, in ſplenio aliquo, ita ut.
Sect. 39.	Anſerum quoque & omnium avium.	Anſerum omniumque avium, ex mſſ.
	Inteſtinis exemptis ... ſed medici.	Inteſtiniſque exemptis ... medici, ex mſſ.
	Adipe anſeris.	Cum adipe anſeris, ex mſſ.
	Contuſi.	Contuſas
	Efficaciter ſanat aurium dolores.	Efficacem narrant ad aurium dolores, ex mſſ.
	Circumligato capillo.	Circumligata capillo, ex mſſ.

LIBRO TRICESIMO.

Sect. 1.	Antecedentis operis parte.	Antecedente operis parte, ex mſſ.
	Redegit.	Redigit, ex mſſ.
	Sanctioremque quam medicinam.	Sanctioremque medicinam.
Sect. 2.	Babyloniumque Marmaridum, & Arabem Hippocum, aut Aſſyrium vero Zatmoccndam.	Babyloniolque Marmarum, & Arabantiphocum, aut Aſſyrium Tarmoendam.
	Inferorum evocatione.	Inferûm evocatione, ex mſſ.
	Theſſalas urbes.	Theſſalas matres.
	Cognominarit .... ad vicinas uſque ſuperſtitiones.	Cognominaret ... ad vicina uſque, ſuperſtitionem, ex mſſ.
	Primus exſtat.	Primus, quod exſtet, ex mſſ.
	Apollonicem Captidenem.	Apollobecben Coptiten.
	A Moſe & Jamne & Jotape.	A Muſe etiamnum & Lotapea, ex mſſ.
Sect. 3.	Exſtant itaque ..... priori.	Exſtant certe ..... priore, ex mſſ.
	Palamque in tempus illud ſacra prodigioſa celebrata.	Palamque fuit in tempus illud ſacri prodigioſi celebratio.
Sect. 4.	Non ſatis.	Nec ſatis, ex mſſ.
Sect. 5.	Et ex aqua & ex ſphæris & ex aere.	Et aqua, & ſphæris, & aëre, ex mſſ.
	Voluit.	Valuit, ex mſſ.
	Diſcendi ingenium.	Diſcentis ingenium, ex mſſ.
Sect. 6.	Ut cerni non poſſint. Forte hoc.	Aut cerni. Obſtat forte hoc.
	Nam hominem.	Nam homines, ex mſſ.
	Sed ſi ea ... qua patria.	Sed ſi tota .... quænam patria, ex mſſ.
Sect. 7.	Devorarit .... Cetera ex eo.	Devoret .... Cetera ex eo, ex mſſ.
Sect. 8.	Ceterum	Cetero, ex mſſ.
	Scarificant & oſſibus.	Scarificantur oſſibus, ex mſſ.
	Caveri.	Cavere, ex mſſ.
	Canis ortu ... membranam exuere, ... dolores minuit.	Circa Canis ortum .... membranam eam exuere .... dolores mitigat, ex mſſ.
Sect. 10.	Pſoriſque, & lepris, & lentigini.	Pſoriſque, & lentigini, ex mſſ.
	Herculaneas appellati.	Herculaneas appellatas, ex mſſ.
Sect. 11.	Nares murinas.	Nares mulinas.
	Cum fico arido ac nitro impoſitum extra. Aſperitatem faucium ... leniunt cochleæ: coqui debent in lacte.	Cum fico arida ac nitro impoſitum extra, aſperitatem faucium ... leniunt. Cochleæ coqui debent illotæ.
	Efficaciſſime putant, & in iis ſmegma.	Efficaciſſimas putent, & ſmegma, ex mſſ.
Sect. 12.	Surculus vitis.	Surculus viticis.
	Aiunt & in cibo.	Aiunt & cibo, ex mſſ.
	Servant Ad feminarum ſtrumas veteres cochleæ	Servant, ad feminarum ſtrumas. Veteres cochleæ.
	Avenaccave.	Aut avenacea, ex mſſ.
Sect. 13.	Ne ſint malæ hirſutæ.	Ne ſint alæ hirſutæ.

profuſoque

Profuſoque vino.
Pulmonum vitiis.
Sumant .... Siculæ.
Nec non ſilveſtres, ſtomacho inutiles.
Multifariamque.
Jocinerum .... & ex aqua calda dari.
Trixalis .... vocatur .... nomen non habet, ut aliqui .... pauciores.
Sint emortuæ.
Si febris abſit .... decocta ſunt.
Poſt hæc .... tectove.
Duorum dierum.
Cui medetur.
In adverſum.
Decoctuſque & in cibo
Sed veteris gallinacei vehementius. Salſum jus alvum ciet.
Abſtinere.
Subvenire. Siſtit alvum & cochlea.
Cum ventriculi membrana.
Tormina ſanat lien.
In formam camini.
Aut per dolorem.
Stillicidia veſicæ.
Ut ſuſpirioſis.
Ut ſtillicidia.
Cochlearibus tribus e nido hirundinum. Gryllum dilutum ex aqua calida.
Et eodem verrucas.
Procidentia alvi.
Illita depellit
Vel herinacei, cum veſpertilionis cerebro.
Infricatur.
Contritæ ex aceto, vel cinis ejus.
Interaneiſque demptis.
Sicut ad urinæ incontinentiam Caninum adipem.
Aperiunt.
Cum mellis cyathis tribus.
Aut ſi pedes ſanguinent cum urtica: vel pennis eorum.
Tragacantho.
Quod ſi putrida ſint hulcera, cera addita.
Vel gryllorum.
Fimique gallinacei .... columbini fimi cinis ex oleo.
In locis olitorum.
Inunctos ſanat.
Quem primum peperit.
Cinis palmarum.
Nam non modo muris .... verum etiam.
Paucis exemplaribus docebo.
Lacertæ viridis vivæ.
Qui pilulas volvit.
Cor anguinum
Si cujuſquam cura efficacior eſſet ad inquirendum.
In longiſſimis morbis.
Miſeria ſpei delectat.
Specu toto reſina ceraque.
Et oleum myrteum.
In melle ſunt immortuæ.
Si in verendis ſit, ... opus ſit.
Tertia die .... nec poſtea.
Et eo cui medebitur.
Fimum ovium cum cera commiſtum. Murium cinis, & cochlearum: adque ſic.
Nervorum nodis medetur capitis ..... ex oleo cyprino illitus .... Dolores tollit eorum.
Aut locuſtæ frictæ cum ſevo.
Aranei telæ ſuppoſitæ.
Vel ſanguinis profluvia.
Item columbinus ſanguis ob id.
Aut cinere.
Trahant .... pulmonibus quoque arietum.
Sub teſta.
Infra ſeptimum .... perſuaſum ſit.
Siccatus Sole.
Recentibus plagis, ſale .... ſumpto. Tradunt .... & ſanari.
Antonius Muſa medicus.
Trixalidum.
Aut cum vermium terrenorum cinere, qui.
Ex melle.
Exhulcerationem multam.
Cum farina hordeacea.
Mammas .... tumeſcentes.
In cervices & ſcapulas, ne nervi.
Gravidis ſecundas.
Et in gramine vermiculi.
Additis mellis cochlearibus quatuor.
Baculus .... trixalidum.
Tranſgreſſos abortus aſperos faciat.
Niſi erucæ.
Et jecur ejus.
Item per ſe cinis cum lacte canis.
Aut ſi vitium coagulato lacte.
Ad dentitionem.

Perfuſoque vino, *ex mſs.*
Pulmonum quoque vitiis, *ex mſs.* *Sect. 14.*
Sumantur, ... & Siculæ, *ex mſs.* *Sect. 15.*
Nec ſilveſtres ſtomacho utiles.
Multifariam, *ex mſs.*
Jocineris .... & ex aqua dari, *ex mſs.* *Sect. 16.*
Troxalis .... vocetur .... nomen non habeat, aliqui .... pauci auctores, *ex mſs.*
Sint demortuæ, *ex mſs.*
Si febres abſint, ... decocta ſint, *ex mſs.*
Poſt hoc .... tectorio. *Sect. 17.*
Duûm dierum, *ex mſs.*
Cui medeatur, *ex mſs.*
In averſum, *ex mſs.* *Sect. 18.*
Decoctus æque & in cibo, *ex mſs.* *Sect. 19.*
Sed veteris gallinacei vehementius ſalſum jus alvum ciet.
Abſtineri, *ex mſs.*
Subveniri. Siſtit alvum primum cochlea, *ex mſs.* *Sect. 20.*
Aut ventriculi membrana, *ex mſs.*
Tormina lieu, *ex mſs.*
Ad formam camini, *ex mſs.*
Aut in dolore, *ex mſs.*
Stillicidia in veſica, *ex mſs.* *Sect. 21.*
Ut in ſuſpirioſis, *ex mſs.*
Ut ſtillicidium, *ex mſs.*
Cochlearibus tribus. E nido hirundinum glebulam dilutam ex aqua calida.
Eodemque & verrucas, *ex mſs.* *Sect. 22.*
Procidentia ibi.
Illitu repellit, *ex mſs.*
Fel herinacei, cum veſpertilionis: & anſerinus cum cerebro.
Infricatus, *ex mſs.*
Contritæ ex aceto: ſenectus anguium ex aceto, vel cinis ejus.
Interaneis ademptis, *ex mſs.*
Sicut ad urinæ incontinentiam, caninum adipem.
Auferunt, *ex mſs.*
Cum melle cyathis tribus, *ex mſs.* *Sect. 23.*
Aut ſi pedes ſanguine cum urtica: vel pennis palumborum.
Tragacantha, *ex mſs.*
Quod ſi pura ſint, hulcera cera addita.
Vel glirium.
Fimi gallinarum .... columbini fimi ex oleo, *ex mſs.*
In loricis olitorum. *Sect. 27.*
Unctu ſanat, *ex mſs.*
Quem primum pepererit, *ex mſs.*
Cinis plumarum, *ex mſs.* *Sect. 28.*
Nam muriæ .... vel etiam, *ex mſs.* *Sect. 29.*
Paucis e pluribus edocebo, *ex mſs.*
Lacertæ vivæ, *ex mſs.* *Sect. 30.*
Qui pilas volvit.
Cor anguium, *ex mſs.*
Si cujus cura efficacior eſſet inquirentis, *ex mſs.*
In longis morbis, *ex mſſ.*
Miſerias copia ſpei delectat.
In ſplenio reſinæ ceræque.
Ex vino myrteo. *Sect. 31.*
In melle ſint mortuæ, *ex mſſ.* *Sect. 33.*
In verendis, ... opus eſt, *ex mſſ.*
Tertio die .... ne poſtea, *ex mſſ.*
Et cui is medebitur, *ex mſſ.*
Fimum ovium cum cera. Murium cinis: cochlearum quoque: ſic, *ex mſſ.* *Sect. 35.*
Nervorum nodis capitis .... ex oleo cyprino .... Doloribus, *ex mſſ.* *Sect. 36.*
Aut locuſtæ cum ſevo, *ex mſſ.* *Sect. 37.*
Aranei tela, *tantum*, *ex mſs.* *Sect. 38.*
Vel ſanguis, profluvia.
Item columbinus ob id.
Aut in cinere, *ex mſſ.* *Sect. 39.*
Trahunt .... pulmonibus præcipue arietum, *ex mſſ.*
Sub teſto.
Intra ſeptimum .... perſuaſio ſit, *ex mſſ.*
Siccatus in Sole, *ex mſſ.*
Recentibus plagis. Sale .... ſumpto, tradunt .... ac ſanari.
Antonius quidem medicus, *ex mſſ.*
Troxalidum, *ex mſſ.*
Aut vermium terrenorum, qui, *ex mſs.* *Sect. 40.*
Cum melle, *ex mſs.* *Sect. 41.*
Exhulcerationem altam, *ex mſs.*
Cum farina hordei, *ex mſſ.* *Sect. 42.*
Mammas .... tumentes, *ex mſſ.* *Sect. 43.*
Ne cervicis ſcapularumque nervi.
Graves ſecundas.
Et vermiculi, *ex mſſ.*
Addito melle cochlearibus quatuor, *ex mſſ.*
Baculum .... troxalidum. *Sect. 44.*
Tranſgreſſis abortum per os faciat.
Niſi ærugo. *Sect. 46.*
Et jecur ejuſdem, *ex mſſ.*
Item per ſe cinis. Lacte canis.
Aut ſi coagulatio lactis, *ex mſs.* *Sect. 47.*
Ad dentitiones, *ex mſs.*

	Ex ovi albi ſucco.	Ex uvis albo ſucco.
	Ad idem valent.	Idem valent, *ex mſ.*
	Bovis capiti.	Bovæ capiti.
Sect. 49.	Ejus qui biberit, cohibet.	Ejus qui ſecerit, inhibet.
Sect. 50.	Triduo inhibet.	Triduo necat, *ex mſ.*
Sect. 52.	Sirulugum . . . . byturos.	Subjugum . . . . biuros.
Sect. 53.	Eos, a quibus.	Eum a quo, *ex mſ.*
	Conritis uno die, dejectiſque	Conritis una, dejectiſque, *ex mſ.*
	In alvearia . . . . non laſſeſcere.	In alvos . . . . non laſſari, *ex mſ.*

EX LIBRO TRICESIMO PRIMO.

Sect. 1.	Exerente vires.	Exercente vires, *ex mſ.*
	Sæpe etiam lapides ſubvehunt.	Sæpe etiam lapides: ſubeuntque, *ex mſſ.*
Sect. 2.	Auxilia . . . conferentes	Auxilia . . . . profitentes, *ex mſ.*
Sect. 3.	Sanant hulcera.	Sanant vulnera, *ex mſ.*
	Quam & vocabat M. Cicero.	Quam vocabat Cicero, *ex mſ.*
	Monumentum ſibi.	Monumenta ſibi.
	Miniſterium ejus ex illa majeſtate. Ponam.	Miniſteriorum hauſtus ex illa majeſtate ingenit. Ponam.
Sect. 7.	Cuſtodit autem partum.	Cuſtodit autem fetum, *ex mſ.*
Sect. 8.	Ad poſtremum.	Ac poſtremo, *ex mſ.*
Sect. 9.	Melan.	Nelea.
Sect. 10.	Nam qui Sybarin.	Nam qui e Sybari, *ex mſ.*
	Ex Crathide.	Ex Crathi, *ex mſ.*
Sect. 12.	Oppidum Creſcum.	Oppidum Ceſcum.
Sect. 13.	Vinum tædio venire . . . . biberint. At Eudoxus & Theopompus	Vinum in tædium venire . . . . biberint, ait Eudoxus: Theopompus.
Sect. 14.	Polyclytus.	Polycritus.
	Ejuſdem virtutis.	Ejuſdem nominis, *ex mſ.*
Sect. 16.	Ut nullum non pondus.	Ut nulla mora pondus, *ex mſ.*
Sect. 18.	Cujus gurgite perjuri notantur pati.	Cujus gurgitem perjuri negantur pati.
	In augurio.	In auguriis, *ex mſ.*
	Vaſto amne. Singulis ſiccantur duodecies diebus, aliquando vicies.	Vaſto ſinguli amne. Siccantur duodecim diebus, aliquando vicenis.
	Poſt ſeptem dies accidit.	Poſt ſeptem enim dies occidit, *ex mſ.*
Sect. 19.	Intelligitur fama.	Intelligi fama, *ex mſ.*
	In Arcadia.	In Achaia.
	Styx appellata.	Styx appellatur, *ex mſ.*
	Si quiſquam biberit.	Quam quis biberit, *ex mſ.*
	Aveſque guſtaverint.	Aves quæ deguſtaverint, *ex mſ.*
Sect. 20.	Qui quacumque rigat, lapideam facit terram . . . . . Namque allui rivus.	Quamcumque rigat, lapideam facit terram . . . . . Nam qua cadit rivus, *ex mſ.*
	In quo lateres . . . . diſtillantes.	Quo lateres . . . . deſtillantes, *ex mſ.*
	Decidere . . . . ut Phauſia.	Cecidere . . . . ut in Phauſia, *ex mſ.*
Sect. 21.	Velut ad infinitum	Velut affinium.
Sect. 22.	Quæ ſcrobem ſtatim implent.	Quæ cum ſorbentur, ſtatim implent.
	Vaſa ære inficiunt.	Vaſa ærea inficiunt, *ex mſſ.*
	Cabutæ.	Chabura, *ex mſſ.*
Sect. 23.	Quin exhauſtam vaſis.	Quin & hauſtam vaſis, *ex mſſ.*
	Aqua frigida injeſta.	Aqua frigida ingeſta, *ex mſ.*
Sect. 24.	Piconta.	Pitonta.
	Mox ſpecu merſa.	Mox in ſpecus merſa, *ex mſ.*
Sect. 25.	Decoquentibus.	Detorquentibus.
Sect. 27.	Aliqui loco.	Alieni loco, *ex mſ.*
	Aut edera.	Aut arundo, aut edera, *ex mſ.*
	Ex quoquo loco	Ex quoque loco, *ex mſſ.*
Sect. 28.	Figulari . . . . adimitur ſpes.	Figularis . . . . adimit ſpes, *ex mſſ.*
	Leveſque facit.	Leviſſimaſque facit, *ex mſſ.*
	Fodiuntur.	Fodiunt, *ex mſſ.*
	Sine arena	Sine arenato.
	Nam ipſa æſtate.	Non ipſa æſtate, *ex mſſ.*
Sect. 30.	Poſteaquam cœptus eſt coli.	Poſteaque cœptus eſt coli, *ex mſſ.*
	Alias non mutato ſapore.	Salis non mutato ſapore, *ex mſſ.*
	Babyloniæ	Babylone, *ex mſſ.*
Sect. 31.	In centenos pedes ſurſum elici.	In centenos pedes ſicilici.
	Si una cuniculo veniet, in binos actus: laminæ eſſe debebunt, per quas ſurgere in ſublime opus fuerit, e plumbo. Subit altitudinem exortus ſui, ſi longiore tractu.	Si cuniculo veniet, in binos actus lumina eſſe debebunt. Quam ſurgere in ſublime opus fuerit, e plumbo veniat. Subit altitudinem exortus ſui. Si longiore tractu.
Sect. 32.	Aut ſimili morbo.	Aut ſimili modo, *ex mſſ.*
	Cutilia, utilis eſt bibendo.	Cutilia, bibendo, *ex mſſ.*
	Quo quidam pluriмо potu gloriantur.	Quam plurimo potu gloriantium, *ex mſſ.*
	In Egeſta.	In Segeſta.
Sect. 33.	Ferruminane & fracturas . . . . corpora ſiccant.	Ferruminandas fracturas, ... corpora ſiccanda, *ex mſſ.*
	Et quartanis.	Et in quartanis, *ex mſſ.*
	Articularibuſque.	Articulariſque, *ex mſſ.*
	Qui parum dedere.	Qui puram dedere.
Sect. 34.	Supervacanea.	Supervacua, *ex mſſ.*
	Cum quatuor aquæ ſextariis.	In quatuor aquæ ſextarios, *ex mſſ.*
	Calefaciat.	Excalefaciat, *ex mſſ.*
Sect. 35.	Quod vocatur.	Et quod vocant, *ex mſſ.*
Sect. 36.	Appetentibus vinum.	Appetentibus vini ægris, *ex mſſ.*
Sect. 37.	In mari.	In mare, *ex mſſ.*
	Luxata hominum corpora . . . . cujuſlibet.	Luxata corpora & hominum . . . . cujus libeat, *ex mſſ.*
Sect. 38.	Et ſolibus candens.	Et Sole candens, *ex mſſ.*
Sect. 39.	Noctu.	Nocte, *ex mſſ.*
	Extrahunt lacu.	Extrahunt e lacu, *ex mſſ.*
	Amnis Ochus & Oxus.	Amnes Ochus & Oxus, *ex mſſ.*
	Ex eo eſt, quam ex auro.	Ex eo, quam ex auro eſt, *ex mſſ.*
	Carrhis Arabiæ.	Gerrhis Arabiæ
	Inter hæc eſt.	Intra hæc eſt, *ex mſſ.*
Sect. 40.	Imbrios.	Umbros.

At e ſtagnis.	De ſtagnis, *ex mſſ.*	*Sect.* 41.
Illinunt .... Sal ſiccìſſimus.	Illinunt .... ſal ſiccìſſimus, *ex mſſ*	
Odoribus additus.	Odoribus additus, *ex mſſ.*	
Nequit degere.	Non quit degere, *ex mſſ*	
Sal .... conſueverat.	Salem .... convenerat, *ex mſſ.*	
Modia ſex millia	Modios ſex mille, *ex mſſ.*	
Eſitaſſe enim ſalem cum pane & caſeo, ut proverbio.	Et ſalem cum pane eſitaſſe eos proverbio, *ex mſſ.*	
Quadam favilla.	Quamdam favillam, *ex mſs.*	*Sect.* 42.
Acopicis & ſmegmaticis.	Acopis & ſmegmatis, *ex mſs.*	
Morantes .... pæne binos.	Munſtrantes .... fere binos, *ex mſs.*	*Sect.* 43.
Bæticaque & Carteia.	Bæticæque Carteia, *ex mſs.*	
Ad caſtimoniarum ſuperſtitionem, etiam ſacris.	Caſtimoniarum ſuperſtitioni, ſacriſque, *ex mſs.*	*Sect.* 44.
Conceptus .... morſus.	Conceptus .... morſum, *ex mſs.*	
Neque putreſcere.	Nec putreſcere, *ex mſſ.*	*Sect.* 45.
In vino miſtus. Idem noxia, & tinearum genera.	In vino mixtus innoxie: & tæniarum genera, *ex mſſ.*	
Uſurpanda obſervatione circa humeros.	Circa humeros, *tantum*, *ex mſſ.*	
Obſervanda uſurpatione, qua quidam totis .... dicunt.	Uſurpanda obſervatione, quæ totis .... dixit, *ex mſs.*	
Tritus cum farina.	Toſtus cum farina.	
Hulceribus.	Hulcerum, *ex mſs.*	
Ita ut baturrentur antehac hulcera.	Ita ut paverentur ante hic hulcera.	
Cum aceto & fotu	Cum aceto fotus, *ex mſs.*	
Smegmaticis ad extendendam cotem lævandamque.	Smegmatis ad extenuandam cutem levandamque, *ex mſs.*	
In Clytis	In Litis.	*Sect.* 46.
Nec augeri, nec effluere.	Neque augeri, neque fluere, *ex mſs.*	
Excedente Nilo ſiccantur, decedente madent.	Hæ cedente Nilo madent, *ex mſs.*	
Nitrariæ egregiæ Ægyptus. Nam circa.... tumuli.	Nitrariæ Ægypti circa. ... tumuli, *ex mſs.*	
Alii operimentum.	Alii acervorum.	
Optimum putant.	Optimum putatur, *ex mſſ.*	
Acrimoniam nitro.	Acrimoniam nitri, *ex mſſ.*	
Cier & ſudorem.	Cier & ſudores, *ex mſſ.*	
Nitrum claritatem viſus.	Claritatem viſus, *tantum*, *ex mſs.*	
Renum .... In vino exterminat potum.	Renium .... extenuat in potione vini, *ex mſs.*	
Pruriginem.	Porriginem.	
Sic & adverſus lepras.	Sicut adverſus lepras, *ex mſs.*	
Et quæ tinguntur	Quæ & tinguntur, *ex mſs.*	*Sect.* 47.
Veteres conglutinant vulnera	Veteres non glutinant vulnera.	
Nunc ex aceto inſperſæ, nunc e vino, nunc ex aqua.	Nunc aceto aſperſæ, nunc vino, nunc aqua, *ex mſs.*	
Sed fluctuatione.	Sed fluctione.	
Salſa madidæ.	E ſalſa, *tantum*, *ex mſs.*	
Sed ſpleneticis.	Sed ſplenicis, *ex mſs.*	
Abunde ſubinde.	Subinde, *tantum*, *ex mſs.*	

EX LIBRO TRICESIMO SECUNDO.

Hæc tantilla eſt ſatis.	Hue tantulo ſatis eſt.	*Sect.* 1.
Remigantis.	Renavigantis, *ex mſſ.*	
Alligato eo	Adalligato eo, *ex mſſ.*	
Odynolyontem.	Odynolyten.	
Mitulos.	Mitulos marinos.	*Sect.* 4.
Negotiatores.	Mercatores negotiatos.	
Perungere.	Perungi, *ex mſs.*	
Niaus erumpentis.	Niſus erumpentis, *ex mſſ.*	*Sect.* 5.
Ita conditum tranſire rete.	Ita condi, dum tranſeat rete.	
Excutiat cibos.	Excutiat cibum, *ex mſſ.*	
Pytheas tradit. Idem infixam hamo invertere ſe, quoniam dorſo cultellato, ſpinaque.	Anthiam tradit idem infixo hamo invertere ſe, quoniam ſit in dorſo cultellato et ſpina, eaque.	
Lactatu.	Jactatu.	
Gotta.	Cotta.	*Sect.* 6.
Labradii Jovis.	Labrandei Jovis.	*Sect.* 7.
Recentia effici conſtat.	Refici conſtat.	*Sect.* 9.
Patrimonia.	Parſimonia.	*Sect.* 10.
Circa Helian.	Circa Æolias.	*Sect.* 11.
Et ideo utiliſſimum.	Et ideo viliſſimum.	
Hac de cauſa.	Qua de cauſa, *ex mſſ.*	
Scabroſum .... vel rurſus inane, aut concavum.	Scabroſum .... aut rurſus inane, & concavum, *ex mſſ.*	
Conjicientibus gummi cum ſale Hammoniaco.	Conjicientium gummi cum ſanguine, aut Hammoniacum.	*Sect.* 13.
Odoris gravis .... Ponto Galatiæ, mox Africæ.	Odore graves .... Ponto Galatiaque, mox Africa, *ex mſſ.*	
Effectus quoque pari honore habendi.	Effectuſque par: honore habendo, *ex mſſ.*	*Sect.* 14.
Has quidem.	Has quidam, *ex mſſ.*	
Ac ſimilium, & ranarum venena.	Ac ſimilium venena, *ex mſſ.*	
Inareſcere autem eum.	Inareſcere eum, *ex mſſ.*	
Sanguis heminis tribus aceti, hemina vini addita.	Sanguinis heminis tribus, aceti hemina, vino addito, *ex mſſ.*	
Poſt aliquot dies veſpera.	Poſt aliquos dies bina veſpera, *ex mſs.*	
Per annos.	Ter anno.	
Item ardentium teſtium.	Item teſtium, *ex mſs.*	
Sed diu in vino .... Oculorum quoque vitia .... ſuffuſiones etiam marinæ fel cum fluviatilis ſanguine, & lacte mulierum. Capillus mulierum inficitur felle. Contra ſalamandras vel ſuccum decoctum bibiſſe.	Sed vino .... Oculorum utique vitia .... ſuffuſiones etiam. Marinæ felle cum fluviatilis ſanguine, & lacte, capillus mulierum inficitur. Fel contra ſalamandras, vel ſuccum decoctæ bibiſſe, *ex mſs.*	
Incurva calyce.	Curvata calyce, *ex mſs.*	
Inſtillatus crebros capitis dolores.	Inſtillatus cerebro capitis dolores.	
Sunt qui .... jubeant.	Sunt qui .... jubent, *ex mſs.*	
Qui eſſet ſcincus .... Veneficium menſtruis.	Quid eſſet ſcincus .... veneficii in menſtruis, *ex mſſ.*	*Sect.* 16.
Idem & cybii profectus.	Idem & cybio effectus, *ex mſſ.*	*Sect.* 17.
Fluviatiles.	E fluviatilibus, *ex mſſ.*	*Sect.* 18.
Hamo additis	In hamum additis, *ex mſſ.*	
Quæ fiant ex ipſis auxiliatur. Cor vero etiam efficacius eſt. Coluber eſt in aqua vivens.	Quæ fiant ex ipſis. *Sect.* XIX. Auxiliatur vero etiam efficacius colubra in aqua vivens.	*Sect.* 19.
Et oleum.	Et oleo, *ex mſs.*	*Sect.* 20.
Præcipue ejus jure.	Præcipue jure, *ex mſſ.*	
Contra leporis marini venena & oſtrea adverſantur. Idem vi-	Contra leporis marini venena. *Sect.* XXI. Et oſtrea adverſan-	

	detur, nec poteſt videri . ... cum palma menſarum diu jam tribuatur illis.	tur iiſdem. Nec poteſt videri .... cum palma menſarum divitum attribuatur illis.
Sect. 21.	Ideo pelagia.	Pelagia, *tantum, ex mſ.*
	Minora in aliis locis, reperiantur.	Minora in alto reperiantur.
	Opacitas enim prohibet.	Opacitas cohibet, *ex mſ.*
	In Hiſpania .... in Illyrico.	Hiſpaniæ, ... Illyrico, *ex mſ.*
	Suaviora Edulis.	Suaviora Medulis.
	Dos eorum in medicina.	Dos eorum medica, *ex mſ.*
	Eadem cocta.	Eadem quoque cocta, *ex mſ.*
	In conchis ſuis.	Cocta in conchis ſuis.
Sect. 23.	Hippocampinus cinis.	Hippocampi cinis, *ex mſ.*
	Præparat cutem .... medicamentis. Cutem replet & muris.	Præparant autem .... medicamentis cutem, & muris,
	Tantam vim habere tradit.	Tantam vim hanc tradit, *ex mſ.*
	Denigrare dicat.	Denigrari dicat, *ex mſ.*
Sect. 24.	Liquefactus oleo admixto melle.	Liquefactus Sole admixto melle.
	Cum lacte mulieris .... mitigant nocte.	Cum lacte mulierum ... mitigant, *tantum, ex mſ.*
	Adjiciunt & oſſiculis.	Aiunt & oſſiculo, *ex mſ.*
	Candicans.	Candida, *ex mſ.*
	In fictili novo .... ſuccum earum ..... admiſcent lacrymæ, quæ ex alba vite emanat.	In fictile novum .... ſuccoque earum .... admiſcent vitis albæ lacrymam, *ex mſ.*
	Et hoc utebatur.	Et ad hoc utebatur, *ex mſ.*
Sect. 25.	Bati piſcis .... banchi ..... pedunculos .... gari excellentis ſociorum cyathum.	Batiæ piſcis .... bacchi ..... pediculos .... gari excellentis cyathum, *ex mſ.*
Sect. 26.	Deinde trita .... edendas.	Dein trita .... mandendas, *ex mſ.*
	Dentes labantes.	Dentium labantes, *ex mſ.*
	Ex marina tanto efficaciora.	Ex marina rana efficaciora, *ex mſ.*
	Atque fricari.	Atque ita fricari, *ex mſ.*
	Coluber in aquis vivens.	Coluber in aqua vivens.
Sect. 27.	Et delphini.	Aut delphini, *ex mſ.*
	Similitudine olei.	Similis oleo, *ex mſ.*
	Græci colycia.	Græci coluthia.
	Dein contuſa, colluta, & ſubacta.	Dein contuſa, & ſubacta, *ex mſ.*
	Spongiæque putri ſimile, pene purpureum.	Spongiæque putri ſimile. Pæne purpureum.
	Thynni recentioris adipe ad hulcera.	Thynni adipe recenti ad oris hulcera, *ex mſ.*
Sect. 28.	Murænarum muria.	Mænarum muria.
	De cauda .... lepore marino.	E cauda .... lepori marino, *ex mſ.*
	Et ſcari piſcis.	Et ſauri piſcis.
	Tetano ... aut calida.	Et tetano .... & calida, *ex mſ.*
Sect. 29.	Caſtoreum .... utiliſſime potatur.	Caſtorea .... utiliſſima potu, *ex mſ.*
	Et ex ea.	Atque ea ea, *ex mſ.*
Sect. 31.	Pituitas .... pituitæque.	Pituitam .... pituitæ, *ex mſ.*
	Cinis eorum potas.	Cinis eorum lotus.
	Myſcas .... duriores.	Myiſcas .... dulciores, *ex mſ.*
	Et pelorides .... volunt uti .... radicis ſiccæ.	At pelorides .... volunt .... radicis ſiccatæ, *ex mſ.*
	Caſtoreum. .... cum aceto vino miſto.	Caſtorea .... cum anetho ex vino mixto.
	Fel ſive cor earum.	Vel cor earum, *ex mſ.*
Sect. 32.	Scorpius marinus.	Scorpio marinus, *ex mſ.*
	Blenniorum .... banchi.	Blendiorum .... bacchi.
Sect. 33.	Enterocelæ .... aquatici colubri.	Enterocelicis .... aquaticæ colubræ, *ex mſ.*
Sect. 36.	Articularibuſque morbis .... decocta eſt rana, & ipſius inteſtina.	Articulariſque morbis ..... decocta ſint ranarum inteſtina, *ex mſ.*
	Trium generum.	Trium rerum, *ex mſ.*
	Item & bryon.	Necnon & bryon, *ex mſ.*
	Impoſitum .... de qua ſupra.	Impoſitumque .... de qua ipſa, *ex mſ.*
	Quas quidam diſſectas.	Quidam diſſectas, *ex mſ.*
Sect. 38.	Et ipſi adalligantur .... ranæ vero in.	Et ipſi alligantur .... ranæ in, *ex mſ.*
	Oculis earum ... ita ut cæcas.	Oculis eorum ... ita ut cæcos, *ex mſ.*
	In lethargumque .... Aliqui.	In lethargum .... alii, *ex mſ.*
	Spondylus per ſe.	Spondylus percæ.
Sect. 39.	Tetheæ utiles.	Tethea utilia, *ex mſ.*
Sect. 40.	Cum cancrorum fluviatilium.	Cum ranarum fluviatilium.
	Prodeſt & febri ranarum fellis cinis.	Prodeſt & fibrinarum pellium cinis.
Sect. 41.	Lethargicos.	Tetanicos.
	Tremulos juvat caſtoreum.	Tremulos caſtoreum, *ex mſ.*
Sect. 42.	Cinerem fieri.	Sanguinem cineremve fieri, *ex mſ.*
	Cucurbitarum.	Cucurbitularum, *ex mſ.*
Sect. 44.	Et quæ in iis.	Et quæ in his, *ex mſ.*
	Vermes vero innati	Vermes innati, *ex mſ.*
	Ut ſalpe expurgat hulcera.	Et alex expurgat hulcera.
Sect. 46.	Item ſcombri .... extrahit.	Item ſtrombi .... detrahit, *ex mſ.*
	Et cum coagulo ejuſdem	Coagulo ejuſdem, *ex mſ.*
	Pulmonis marini cinis adalligatus egregie profluvia purgat.	Pulmo marinus alligatus purgat egregie profluvia, *ex mſ.*
	Item in jure.	Iidem in jure, *ex mſ.*
	Cum Luna in Libra fuerit.	Cum Luna in Libra ſit, *ex mſ.*
	Quoties inferatur ... æſtimatur.	Quoties inferetur, exiſtimatur, *ex mſ.*
Sect. 47.	Eadem vis eſt pulmonis marini : leporis marini ſanguine & felle : vel ſi in oleo lepus hic necetur.	Eadem vis pulmoni marino : leporis marini ſanguini & felli : vel ſi in oleo hic necetur, *ex mſ.*
	Illitum XVI. Luna.	Illito ſexta Luna, *ex mſ.*
Sect. 48.	Multum confert .... Adalligatuſque.	Plurimum confert .... Adalligatus, *ex mſ.*
Sect. 50.	Pellis in linteolo.	Pellis in agnina.
Sect. 51.	Aiuntque .... Et ſalpe.	Aiunt .... Salpe, *ex mſ.*
Sect. 52.	Si aures intraverit.	Si aures intravit, *ex mſ.*
	Rubeta decocta & in aqua potu data .... vel cujuſcumque.	Rubeta incoctu aquæ potui data .... vel cujuſque, *ex mſ.*
Sect. 53.	Animalia CLXVI.	Animalia CLXIV.
	Peculiaris autem.	Peculiares autem, *ex mſ.*
	Cytharus, Chrombrorum genera, cyprinus.	Citharus e rhomborum genere peſſimus.
	Lacertorum minima.	Lacertorum minimi.
	Chamætrachea, chamæleos.	Chamæ ſtriatæ, chamæ læves.
	Colycia ſive corophya.	Coluthia ſive corythia.
	Pentadactyles.	Pentadactyli, *ex mſ.*
	Extra has.	Extra hæc, *ex mſ.*
	Cucumis, cynopus, cammarus, cynoſdexia.	Cucumis, cynoſdexia

Eſt

Eſt autem graculo ſimilis.	Eſt autem gerriculæ ſimilis.	
Forficulis	Forficibus, *ex mſſ.*	
Smyrus, ſcepini.	Smyrus, ſepia.	
Tomus Thurianus.	Thyonus, thranis.	
Urenæ.	Veneriæ.	
Apud Ovidium.	Ab Ovidio, *ex mſſ.*	*Sect.* 54.
Bopgyrum.	Bovem, cercyrum.	
Par.um teragum.	Parvum tragum, *ex mſſ.*	
Latine appellata, a Græcis.	Latine appellatus, Græcis, *ex mſſ.*	
Sed tamen non degener.	Sed non degener, *ex mſſ.*	
In Ænaria inſula captum caput exerentem. Præter hæc.	In Ænaria inſula captum. Exeunt præter hæc, *ex mſſ.*	

LIBRO TRICESIMO TERTIO.

Inquireſte cura.	Exquirentis cura, *ex mſſ.*	*Sect.* 1.
Quaqua calcatur. Inter hæc.	Quaqua ſecatur. Et inter hæc, *ex mſſ.*	
Quæ proſunt.	Quæcumque proſunt, *ex mſſ.*	
Quæ non naſcuntur: ut repente mens ad inane evolans.	Quæ non naſcuntur repente. Mens ad inane evolans.	
Penetret avaritia .... ſi nihil aliud.	Penetratura avaritia .... ſi nihil aliunde, *ex mſſ.*	
Parum enim erat.	Parum erat, *ex mſſ.*	*Sect.* 2.
Acceſſit ars picturæ: & aurum argentumque cælando carius fecimus.	Acceſſit ars picturæ ad aurum & argentum, quæ cælando cariora fecimus, *ex mſſ.*	
Abdicari aurum, ſacta fames.	Abdicari, ſacrum fame.	*Sect.* 3.
Inventa.	Invecta, *ex mſſ.*	
Et ipſe miratus aurum.	Et ipſe mirator auri.	
Qui anulum primus.	Qui id primus.	*Sect.* 4.
Dederit .... voluerit.	Dedit ... voluit, *ex mſſ.*	
Quorum more ferreum id erat, & bellicæ virtutis inſigne.	Quarum mere ferreum id erat, ut virtutis bellicæ, inſigne, *ex mſſ.*	
Utantur.	Uruntur, *ex mſſ.*	
Sponſæ anulus ferreus mittitur.	Sponſæ muneri ferreus anulus mittitur, *ex mſſ.*	
Nec Iliacis.	Equidem nec Iliacis, *ex mſſ.*	
Et latentibus.	Latentibuſque, *ex mſſ.*	
Conſertoris uſu argumentum eſt.	Serioris uſus argumentum eſt.	
Romæ quidem non fuit.	Romæ ne fuit quidem, *ex mſſ.*	*Sect.* 5.
Mille pondo effici potuere.	Mille pondo potuere, *ex mſſ.*	
Millia quingenti L X X X.	Millia quingenti L X X I I I. *ex mſſ.*	
V I I. millia.	V I. millia, *ex mſſ.*	
C. Pætilio.	C. Pœtelio.	*Sect.* 6.
Qui tum .... Eſt enim adjectum .... propter quæ.	Quod tum .... Etenim adjectum .... proptereaque, *ex mſſ.*	
Centum quatuor annis.	Trecentis quatuor annis.	
L. Fuſidium	L. Fuſidium.	
Summus oratorum Græciæ.	Summus Græciæ orator, *ex mſſ.*	
Et Senatum concilians.	Catilinariis rebus.	*Sect.* 8.
Quin etiam ipſum equitum nomen.	Equitum quidem etiam nomen ipſum, *ex mſſ.*	*Sect.* 9.
Ideo quia .... pudet eo nomine appellari. Et cauſam, quæ ſupra indicata eſt, exponit, ſovitoſque etiamnum tamen troſſulos vocari.	Ideoque quia .... pudet troſſulos vocari, *tantum*, *ex mſſ.*	
Auxiliares quippe.	Auxilia quippe.	*Sect.* 10.
A L. Piſone traditur. A Poſthumius Dictator apud lacum Regillum .... ex præda dedit.	A L. Piſone traditur A Poſtumius Dictator: Apud lacum Regillum .... ex præda is dedit, *ex mſſ.*	*Sect.* 11.
Serg. Cornelio.	Servio Cornelio.	
Sed quinque librarum corona Piſo.	Sed huic quinque librarum. Piſo, *ex mſſ.*	
Reipublicæ legavit.	Ei prælegavit.	
At hercules, idem tu Brute.	Ita hercules: idem enim, tu Brute, *ex mſſ.*	*Sect.* 12.
Cujus ſceleris nos coarguimus illum primum, qui auro.	Et nos ſceleris arguimus illum, qui primus auro, *ex mſſ.*	
Dardanium .... viriæ .... viriles.	Dardanum ... viriolæ .... viriæ.	
Ut in ſumno quoque.	Ut in ſomno quoque.	
Veſpaſiani principis	Veſpaſiani Imperatoris, *ex mſſ.*	
Libraln, unde .... & dipondius appendebatur aſſis.	Librales (unde .... & dupondius) appendebantur aſſes.	*Sect.* 13.
Militum ſtipendiorum, hoc eſt, ſtipis ponderandæ, penſatores.	Militum ſtipendia, hoc eſt, ſtipis pondera, diſpenſatores.	
Remeus tradit.	Timæus tradit.	
Anno Urbis D L X X X V.	Anno Urbis C C C C L X X X V.	
Denarius .... quinarius.	Denarium .... quinarium.	
Libræ autem pondus æris.	Librale autem pondus æris.	
Triuncis vocatus.	Teruncius vocatus.	
Quod efficit.	Quod effecit.	
Poſt hæc placuit X L. millia ſignari.	Poſt hæc placuit X. X L. ſignari.	
Minutiſſimus vero ad X L V. M.	Minutiſſime Nero ad X L V.	
Prima eſt origo avaritiæ excogitata, fœnore quæſtuoſa ſegnitia	Prima origo avaritiæ, fœnore excogitata, quæſtuoſaque ſegnitia, *ex mſſ.*	*Sect.* 14.
Auro repenſum.	Auro rependendum, *ex mſſ.*	
Tam aurea quam aurata.	Tam inaurata quam aurea, *ex mſſ.*	
Antonius.	Antonius apud nos, *ex mſſ.*	
Opus proſcriptione dignum. Sed præter alia equidem miror.	Proſcriptione dignum, ſed Spartaci. *Sect.* X V. Equidem miror.	
Nam Midas .... in infinitum.	Jam Midas .... infinitum.	*Sect.* 15.
Capere Varro tradit.	Parere Varro tradit.	
In Samniorum gente.	In Suanorum gente.	
Paraſtatæ.	Paraſtaticæ.	
Sicque triumphare.	Atque ita triumphare, *ex mſſ.*	
Inceſſere, tum primum viſum. Mox quod etiam.	Inceſſivere tum primum noxii, quod etiam.	*Sect.* 16.
Unam V I I. pondo habuit .... Hiſpania citerior alteram I X. quam Gallia Comata, ſicut titulus indicavit.	V I I. pondo habere .... Hiſpania citerior: I X. quam Gallia Comata, titulis indicavit, *ex mſſ.*	
Et quota pars ea apparatus fuit.	Et quota pars ea fuit, *ex mſſ.*	
Pondo C C X X V I I. argenti nonaginta duo millia, & extra numerum C C C. & L X X X V. M.	Pondo X V I. D C C C C X. argenti X X I I. L X X. & in numerato L X I I. C C C C.	*Sect.* 17.
Belli ſocialis initio D C C C X L V I. auri pondo. C. Cæſar.	Belli ſocialis initio, auri X V I. X X. D C C C. X X I X. C. Cæſar.	
Laterum aureorum X X V I. M. & in numerato pondo C C C.	Laterum aureorum X X V. M. argenteorum X X X V. & in numerato H S. C C C C.	

	Perſeo rege Macedonico devicto, prædam pondo trium millium.	Perſeo victo e Macedonica præda H S. MM. CC.
Sect. 18.	In cameras: in parietes quoque.	In cameras quoque & parietes.
Sect. 19.	In incendiis rogiſque durante materia.	In incendiis rogiſque, *tantum*, *ex mſſ.*
	Auri experimento ignis eſt.... rubeat, quo ignis: atque ipſum obryzum vocant.	Auri experimentum ignis eſt..... rubeat, igneſcatque: id ipſum obrullam vocant, *ex mſſ.*
	Cum cetera metallis.	Cum cetera in metallis.
	Verrius tradit.	Verrius docet, *ex mſſ.*
Sect. 21.	Gryphibus apud Scythas.	Apud Scythas gryphis.
	Curſu ipſo	Ut curſu ipſo, *ex mſſ.*
	Alveus ubi id eſt.	Alveus hic eſt, *ex mſſ.*
	Capitur, ut inveniatur.	Capitur. Invenitur, *ex mſſ.*
	Cum jam inventum in ſummo ceſpite. Alutationem vocant, ſi.	Gummi inventum eſt in ſummo ceſpite, alutatium, ſi.
	Ceterum montes	Cetero montes, *ex mſſ.*
	Hi venatum canales per marmor vagantur, & latera.	Vagantur hi venatum canales per latera, *ex mſſ.*
	Nam quod ad pillas cudunt, apilaſcudem vocant: argentum, quod exit a fornacis ſudore. Quæ e catino jactatur ſpurcitia in omni metallo, vocatur ſcoria. Hæc in auro coquitur, iterum & tunditur.	Ac pilis cudunt. Vocant argentum, quod exit a fornace: ſudoriſque, qui e catino jactatur ſpurcitia, in omni metallo ſcoria appellatur. Hæc in auro tunditur, iterumque coquitur.
	Hæc eſt terra.... ac ardentem.	Hoc eſt terra.... & ardentem, *ex mſſ.*
	Operarios.	Operatos.
	C L. libras ferri terram agentibus.	C L. libras fere agentibus.
	Latus ſequitur. Poſſam ambit quiete.	Latus ſequitur foſſa, ambitque.
	Facilius exiſtimatur.	Facilior exiſtimatur, *ex mſſ.*
	Danique ſignum ruinæ.	Dat ſignum ruina, *ex mſſ.*
	Hic voce ictuve repente operarios revocari jubet.	Hic voce ictuve evocari jubet operas.
	Cadit e ſe ſe longo fragore.	Cadit ab ſe ſe longe, fragore, *ex mſſ.*
	Ad pericula evincenda.	Ad pericula & impendia.
	Alius par eſt labor, vel hoc majoris impendii.	Alius par labor, ac vel majoris impendii, *ex mſſ.*
	Præcepiſſe libramento oportet, ut fruaris quando inflat.	Præcepiſſe libramentum oportet, ut ſurat is qua influat.
	Species nefaria quidem.	Species ne ferarum quidem
	Lineas itineri præfigunt.	Lineas itineri præducunt, *ex mſſ.*
	Manes trahuntur ad homines, ut vitium importent.	Manus trahunt omne vitium in ſportis.
	Urion vocant.	Urium vocant, *ex mſſ.*
	Foſſæ in quas.	Foſſæ per quas, *ex mſſ.*
	Gradatim. Frutex eſt ulex roris marini.	Gradatim ulice. Frutex eſt roris marini, *ex mſſ.*
	Tradiderunt.	Prodiderunt, *ex mſſ.*
	Italiæ parcitum eſt.... ut diximus.	Italiæ parci.... diximus, *ex mſſ.*
	Qua in Vercellenſi agro cavebatur.	Vercellenſi agro, qua cavebatur, *ex mſſ.*
Sect. 22.	Eſt etiam una ratio.	Eſt etiamnum una ratio, *ex mſſ.*
	Libræ X I V.	Libræ X. I V.
Sect. 23.	Quod in ſitu terrarum nomine hoc.	Quo ſit ſitu terrarum nomen hoc, *ex mſſ.*
	Ex ea rupina eſſe	Ex ea rapina, *tantum*, *e mſſ.*
Sect. 25.	Torretur & cum ſalis grumo, pondere triplici miſto.	Torretur & cum ſalis gemino pondere, triplici miſcos.
	Quod ſi trito ſpuma adjiciatur.	Quod ſi tritus pumex adjiciatur.
	Verrucas curari eo M. Varro eſt auctor.	Auro verrucas curari M. Varro auctor eſt, *ex mſſ.*
Sect. 26.	Herba quam luteam appellant.	Herba quam lutum appellant, *ex mſſ.*
	Cribro ſecernitur.... tenuius ſic cribratur.	Cribro cernitur.... tenuius cribratur, *ex mſſ.*
	Adduntur & ſchytanum.	Adduntur Scytanum, &c *ex mſſ.*
Sect. 27.	Summa commendationis, ut colorum herbæ.	Summa commendationis, colorem in herba, *ex mſſ.*
	Aurigaturus eſſet. introducta opificum turba. Tribus eam generibus diſtinguunt.	Aurigaturus eſſet Indocta opificum turba tribus eam generibus diſtinguit.
	In libras V I I.	In libras denarios V I I.
	A lutea herba.	A luto herba.
	Utiliſſimo genere.	Viliſſimo genere, *ex mſſ.*
Sect. 28.	Miſcenda.	Lingenda, *ex mſſ.*
Sect. 29.	Cyprio in ære.	Cyprio ære.
Sect. 31.	Bebelo.	Bebulo, *ex mſſ.*
	Nullum finem ſpei fecit.	Finem ſpei fecit, *ex mſſ.*
Sect. 32.	In vaſis, ita vitiis abjectis, ut ipſum ab auro diſcedat. In pelles ſubactas.	In vaſis, veſtibus injectis. Sed ut ipſum ab auro diſcedat, in pelles ſubactas.
Sect. 34.	Aqua pluviali.	Aqua pluvia, *ex mſſ.*
	Quod ibi ſubſidit.	Quod ibi ſubſedit, *ex mſſ.*
Sect. 35.	Convoluta veruculo.	Convoluta. *tantum*, *ex mſſ.*
	Ferveſcentis & futuræ materiæ.	Ferveſcentis materiæ.
Sect. 36.	Cujus rei quidem cauſam.	Cujus rei cauſam equidem, *ex mſſ.*
	In Hiſpaniis	In Hiſpania, *ex mſſ.*
Sect. 40.	Hermogenes.	Timagenes.
	L X X in libras.	H S. L X X. in libras.
	Scyrico... Scyricum	Syrico... Syricum.
	Excoquitur: auri modo probatur. Auro candente fucatum nigreſcit.	Excoquitur auri modo. Probatur auro candente: fucatum nigreſcit.
Sect. 41.	Fortaſſe, quod illitum capiti ventrive, ſanguinem ſiſtit.	Fortaſſis illito capite ventreve, ſanguinem ſiſtendum, *ex mſſ.*
Sect. 43.	Scrupulari.	Scripulari, *ex mſſ.*
Sect. 45.	Expulſis intus crebris ſeu ſpeculis.	Exſculptis intus crebris ceu ſpeculis, *ex mſſ.*
	Auro appoſito.	Auro oppoſito.
Sect. 46.	Miſcentur argento tertia pars æris.	Miſcentur argento tertiæ æris, *ex mſſ.*
	Miſcuit æri falſæ monetæ.	Miſcentur æra falſæ monetæ.
Sect. 47.	In agris ſuis.	In agris, *tantum*, *ex mſſ.*
	Atque ut nomen quidem optimi occupaverit.	Atque in memoriam quidem optimum occupavit.
	Ad V I. Kal.	A. d. VI. Kal.
Sect. 49.	Furniana.	Firmiana, *ex mſſ.*
	Queritur.	Quiritat, *ex mſſ.*
	Infuere ſolebat.	Induere, *tantum*, *ex mſſ.*
Sect. 50.	Quater millies C C C C L X X.	Quatuor millia C C C L X X X. *ex mſſ.*
	Quod nunc in menſarum eſt apparatu. Poſtea victa Numantia & deleta.	Quot menſarum poſtea apparatu victa? Numantia quidem deleta, *ex mſſ.*
	Militibus X V I I. millia pondo dedit.	Militibus X. V I I. dedit.
	Mille pondo habuit.	Pondo mille habuit, *ex mſſ.*
	X I. millia.	X. *tantum*, *ex mſſ.*
	Paterna quoque gente pulſum.	Paternaque gente pellitum.

Sed Punica. Idem & aureos fecit.	Sed Punicana. Eadem & aureos fecit, *ex mſſ.*	*Sect. 51.*
Octo quinquaginta librarum.	Octo DCCCL. librarum.	*Sect. 52.*
Feneſtella dicit.	Feneſtella, *tantum*, *ex mſſ.*	
Fuerit vitæ ... manupretium.	Fuerit vita .... manipretus, *ex mſſ.*	*Sect. 53.*
Quinis millibus ſeſtertiis.	Quinis millibus ſeſtertium, *ex mſſ.*	
VI. millibus ſeſtertiis.	VI. ſeſtertiûm millibus, *ex mſſ.*	
Pondo centum millia.	Pondo MD.	
Aſia donata.	Aſia donata.	
Urbis anno DCXXVI.	Urbis anno DCXXII.	
Quinquaginta ſex annis.	Quinquaginta ſeptem annis.	
Et liceret peccato, & dignatione hinc alicui veterum.	Et liceret. Petiere & dignationem hinc aliqui veterum.	
Statuas primum ad honorem Divi Auguſti in adulatione.	Statuas primum Divi Auguſti in adulatione, *ex mſſ.*	*Sect. 54.*
Argentum ſuccedit ex re.	Argentum ſuccedit, *tantum*, *ex mſſ.*	
Faſtidio.	Faſtidito, *ex mſſ.*	
Vaginæ batillis.	Vaginæ catillis.	
Quatuor paria denique.	Quatuor paria, *tantum*, *ex mſſ.*	*Sect. 55.*
Dicitur. Epheſiæ Dianæ templum jacet, Capitolium incendiis.	Dicitur, Epheſiæ Dianæ templi, aut Capitolini incendiis.	
Venatio in ſcyphis magnam famam habuit.	Venatus in ſcyphis magna fama, *ex mſſ.*	
Unciæ viginti venierunt.	Unciæ. X. venierunt.	
Pretium in libras XXXII.	Pretium in pondo libras, X. II. *ex mſſ.*	*Sect. 58.*
Sub dimidio	Dimidio, *tantum*, *ex mſſ.*	
Pretium in libras hujus.	Pretium in libras, *tantum*, *ex mſſ.*	
Candidiorem, nigrioremve, craſſiorem tenuioremve.	Candidiorem tenuioremve, *tantum.*	*Sect. 59.*
Et hoc eſt ...... Pretia ejus XXIII. in libras: cærulei XVIII.	Hoc eſt ... Pretia ejus X. X. in libras: cærulei, X. VIII.	
Neſtorianum.	Veſtorianum.	
Pretium ejus XL. in libras.	Pretium ejus X. I. in libras.	
Præterquam ad feneſtras.	Preterque ad feneſtras, *ex mſſ.*	
Cujus pretium XVII. in libras.	Cujus pretium X. VIII. in libras.	
Teritur.	Teritur autem, *ex mſſ.*	

LIBRO TRICESIMO QUARTO.

Proxime dicantur.	Proxima dicantur, *ex mſſ.*	*Sect. 1.*
Obærati ab ære dicti.	Obærati, & ære diruti	
Uſus eſſet, & alia quæ vetuſtas tradidit, cum æqualem.... declararet.	Uſus. Sed & alia vetuſtas æqualem .... declarat.	
Hic eſt exemplar ... Illoque ære .... Æmulatio autem.	Hoc erit exemplar ... Illo ære ... Æmulatio iis, *ex mſſ.*	*Sect. 5.*
Antiqui pingebant eas bitumine.	Bitumine antiqui tinguebant eas, *ex mſſ.*	*Sect. 9.*
Equeſtres utique.	Equeſtres vero, *ex mſſ.*	*Sect. 10.*
Unde & noſtris currus in his.	Unde & noſtris currus nati in his.	
Actii Navii.	Atti Navii.	*Sect. 11.*
Et alia auctoritas major in Horatii ſtatua.	Alia auctoritas M. Horatii ſtatuæ, *ex mſſ.*	
Reſtituit.	Inſtituit, *ex mſſ.*	
Tulli Cælii.	Tulli Clœlii.	
Hoc a Romano populo.	Hoc a republica, *ex mſſ.*	
C. Octavium, ob unum verbum.	Cn. Octavium, ob unum ſcilicet verbum, *ex mſſ.*	
Græcorum gentis.	Graiæ gentis, *ex mſſ.*	*Sect. 12.*
Donec Sylla.	Ea ſtetere, donec Sylla.	
Quas mox laceraverunt, nondum ... excedente.	Nondum.. excedente, quas mox laceravere, *ex mſſ.*	
Cum nec Lucretiæ, nec Bruto .... decernerentur.	Cum Lucretiæ ac Bruto ... non decernerentur, *ex mſſ.*	*Sect. 13.*
Hanc primam & Horatii Coclitis.	Hanc primam cum Coclitis, *ex mſſ.*	
Ante enim ſibi ac Sibyllæ.	Atto enim ac Sibyllæ.	
Niſi Clœliæ.	Niſi Clœliæ quoque, *ex mſſ.*	
Paſſimque clientes in clientelas ita recepti.	Paſſimque gentes in clientelas ita receptæ, *ex mſſ.*	*Sect. 15.*
Ut ferunt.	Ut produnt, *ex mſſ.*	*Sect. 16.*
Ad ſexcenta x. opera feciſſe prodatur.	Ad M. D. opera feciſſe dicatur, *ex mſſ.*	*Sect. 17.*
Deponere.	Seponere, *ex mſſ.*	
Deorum hominumve.	Deorum hominiſve, *ex mſſ.*	
Quas coloſſos vocant.	Quas coloſſeas vocant, *ex mſſ.*	*Sect. 18.*
CL talentis .... a Claudio.	Quingentis talentis... a Divo Claudio, *ex mſſ.*	
Apollinem .... Auſti Tuſcanicum.	Tuſcanicum Apollinem .... Auguſti, *ex mſſ.*	
Caſſio Syllano.	Caſſio Silano.	
Olympiade LXXXIII.	Olympiade LXXXIV.	*Sect. 19.*
Phragmon.	Phradmon.	
Dameam .... Myronem Lycium.	Damiam .... Myron Lycium.	
Cephiſſodorus.	Cephiſſodotus.	
Et cum eo Alexander.	Cum & Alexander, *ex mſſ.*	
Lahippus.	Dahippus.	
Antheus.	Antæus.	
Ctesilæ	Cteſilai, *ex mſſ.*	
Ut a forma cognomen.	Ut formæ cognomen, *ex mſſ.*	*Num. 1.*
Ad ædem Fortunæ dedicavit.	Ad ædem Fortunæ hujuſque diei dedicavit.	
Autæum a terra ſuſtinentem.	Alexetera arma ſumentem.	*Num. 2.*
Ageladis.	Ageladæ, *ex mſſ.*	*Num. 3.*
Et Leontius.	Et Leontinus.	*Num. 4.*
Item Apollinem citharœdum, ... qui Dicæus .... quod cum.	Item Apollinem ... citharœdum, Dicæus... quoniam cum, *ex mſſ.*	
Fortunæ hujuſce diei.	Fortunæ hujuſque diei.	*Num. 5.*
Conſciſſuris.	Conciſuris, *ex mſſ.*	*Num. 6.*
Ad Trophonii oraculum.	Simulacrum Trophonii ad oraculum, *ex mſſ.*	*Num. 7.*
Ubi habitaverat, latuerint.	Habitaverit, obi latuerint, *ex mſſ.*	*Num. 9.*
Cataguſam, & Ebrietatem, & Liberum patrem, nobilemque.	Cataguſam, & Liberum Patrem, & Ebrietatem, nobilemque, *ex mſſ.*	*Num. 10.*
Fecit & puberem.	Fecit & puberem Apollinem.	
Et Iphicratis.	Tiſicratis.	*Num. 12.*
Excruciata, tyrannis.	Excruciata a tyrannis, *ex mſſ.*	
Cteſilas.	Cteſilaus.	*Num. 14.*
Equitem Sarmenem.	Equitem Simonem.	*Num. 15.*
Miniſtrantem.	Admirantem.	*Num. 16.*

	Ante ædem Jovis Tonaotis.	Ante ædem Iovis Tonantis, Hegeſiæ, *ex mſſ.*
Num. 17.	Butlyreus Lycius.	Eleuthereus Lycius.
	Leocras.	Leochares.
Num. 19.	Nicerates.	Niceratus, *ex mſs.*
Num. 21.	Apollodorum fecit.	Apullodorom fudit, *ex mſs.*
	Satiare cupiditatem nequit artis.	Satiari cupiditate artis non quit, *ex mſs.*
Num. 24	Clariſſima quæque in urbe.	Clariſſima quæque, *tantum*, *ex mſs.*
Num. 25.	Callias, Cleſias.	Calliades, Cteſias.
Num. 27.	Colothas	Colotes.
Num. 28.	Daiphoron.	Daiphron.
Num. 32.	Piſicrates bigæ Pitho.	Tiſicratis bigæ Piſton.
	Qui taurum.	Cui taurum, *ex mſs.*
Num. 34.	Leophon	Loph[illegible], *ex mſs.*
Sect. 20.	In Cyprio coronarium & regulare eſt, utrumque ductile. Coronarium tenuatur.	In Cyprio coronarium tenuatur, *tantum*, *ex mſs.*
	Et lene recoquunt.	Et bene recoquont, *ex mſs.*
Sect. 22.	Namque ipſe lapis .... Hic rurſus.	Namque ut ipſe lapia... ſic rurſus.
	Eluctantur	Eructantur, *ex mſs.*
	Fluunt & ex ea ... onychis maculis ... & ceterarum.	Fluunt ex ea .... onychitæ maculis ... & e ceteris, *ex mſs.*
Sect. 23.	Aqua pluvia lavatur, minore effectu.	Aqua pluvia lavatur. *tantum*, *ex mſſ.*
Sect. 24.	Ut ſquama veneat pro eo. Eſt autem ſquama hæc decuſſa vi clavis, per quos.	Ut ſquama veneat decuſſa vi clavis, in quos.
	Io Cyprus maxime.	In Cypri maxime, *ex mſſ.*
Sect. 25.	Pars major & nominibus.	Pars major & nomina, *ex mſs*
	Seplaſiæ, ea omnibus quidem fraudibus corrumpenti: factaque jampridem emplaſtra ... Fraus Seplaſiæ.	Seplaſiæ omnia corrumpenti: Iam quidem facta emplaſtra... aut fraus Seplaſiæ.
	Et hulcera oris.	Et oras oris.
	Squama Cypria longe efficacior.	Squama longe Cypria inefficacior, *ex mſs.*
Sect. 26.	Contrahit coronarum æruginem, recifamentis.	Contingit coronariorum recifamentis, *ex mſs.*
Sect. 28.	Scoleciam.	Scoleca.
Sect. 29	Acrius etiamnum & vehementius.	Etiamnum vehementius, *ex mſſ.*
Sect. 30.	Et miſy eſt lapidoſius.	Ut miſy, & eſt lapidoſius.
Sect. 32.	Fit & in Hiſpania e puteis.	Fit in Hiſpaniæ puteis, *ex mſſ.*
	Leucoion appellant.	Lonchoton appellant.
	Dolorique, nec non & caligini.	Dolorive, & caligini,
	Purganda volnera.	Purganda hulcera, *ex mſſ.*
	Et gravitati aurium .... inſpiratur.	Si gravitati aurium .... inſpiretur, *ex mſſ.*
	Sed ſtringit.	Sed unguit, *ex mſſ.*
Sect. 33.	Quem vocant.	Quæ vocant, *ex mſſ.*
	Convenitque.	Convenit, *ex mſs.*
Sect. 34.	Leviſſime hæc.	Leviſſimum hoc.
	Quod minus candidum ex ea.	Quod minus candidum ex eo, *ex mſs.*
	Hoc quidem.	Hoc quidam, *ex mſſ.*
	Collyriis oculorum nimium vigiliis fatigatorum apta.	Collyriis oculorum minus apta, *ex mſs.*
Sect. 35.	Cydonii mali.	Cotonei mali, *ex mſs.*
Sect. 36.	Stratum eſſe debet.	Eſſe ſtratum debet, *ex mſs.*
Sect. 37.	Differentia eſt ſiquidem.	Differentiæ ſiquidem, *ex mſſ.*
Sect. 39.	Intutum eſt.	Intutum, *ex mſſ.*
Sect. 40.	Non deſiit.	Non defuit, *ex mſſ.*
	Pœnitentiamque, ferrum & æs.	Pœnitentia, æs ferrumque, *ex mſſ.*
	Hodie.	Hodierno die, *ex mſs.*
	Obſiſtit eadem.	Obſtitit eadem, *ex mſſ.*
Sect. 41.	Alia molle ... ſtricturæque vocantur eæ.	Aliæ molle ... Stricturæ vocantur hæ, *ex mſſ.*
	In iis equidem nucleus.	Nucleuſque quidem.
	Alioque modo.	Aliæque modo, *ex mſſ.*
	Admiſcetur. Mollior complexus in noſtro orbe. Alibi.	Admiſcetur mollior complexus. In noſtro orbe alibi.
Sect. 42.	Bubbatione.	Bullatione.
	Ferri utique inficit aciem, ut magnes. Eodem lapide Dinocretes.	Ferrum utique inficit eadem vi. Magnete lapide Dinochares.
Sect. 43.	Vinxerat pontem.	Junxerat pontem, *ex mſs.*
Sect. 44.	Vis ejus ... reſtringere.	Potentia ejus .... ſiſtere.
Sect. 46.	Obolis ex Cimolia creta duobus, drachmis ſex ex ære, totidem ex ſquama ferri, totidem ceræ, ex olei ſextario.	Picis oboli ſex: Cimoliæ cretæ drachmæ ſex: æris uſti drachmæ duæ: ſquamæ ferreæ totidem: ceræ, ſex: olei ſextarius.
Sect. 47.	Quæ elutia.	Quæ aluta.
	Nec ex albo argento.	Nec ex albo argentum, *ex mſſ.*
	Quæ portio eſt tertia additæ venæ.	Quæ eſt tertia portio additæ venæ, *ex mſſ.*
Sect. 8.	Æris tertia portione candidi.	Æris candidi tertia portione, *ex mſſ.*
	In libras triginta.	In libras, X. X.
	In pondo centum triginta. In libras albo.	In pondo C. L X. X. Albo.
	Pretia ſunt triginta, nigro ſexdecim.	Pretia ſunt X. X. nigro, ſeptem.
	Pluta aridi	Plos aridi, *ex mſſ.*
	Liqueſcit argentum.	Liqueſcit argentum. Confirmant, quod ſi minus albo nigri quam ſatis ſit miſceatur, erodi ab eo argentum, *ex mſs.*
Sect. 49.	Diſcerni queat.	Diſcerni poſſit, *ex mſs.*
	Jovetanum.	Ovetanum.
	Relaxatis ..... fecundior abortus facere.	Laxatis .... fecundior[illegible] facere abortus, *ex mſſ.*
	Locari ſolitum decem libris per C C. ante annos .... L V. locatum eſt.	Locari ſolitum X. C C. M. annuis ... C C L V. locatum eſt.
Sect. 50.	Sulphure minuto.	Sulphuris minuto.
	Plumbi e fornacibus.	Plumbi fornacium, *ex mſſ.*
	Ut ſtibi & cadmia.	Et teritur, ut cadmia.
	Et inanitatem, & hulcerum excreſcentia.	Et inanitatem hulcerum, excreſcentiave.
	Elimatam ſcobem.	Limatam ſcobem, *ex mſſ.*
Sect. 51.	Quod viliſſimum eſt.	Quod utiliſſimum eſt, *ex mſs.* & *ex re ipſa.*
Sect. 52.	In aqua caleſti.	Aqua cæleſti, *ex mſs.*
Sect. 53.	Alibi galenam ... plumbi & argenti vena.	Alio loco galenam ... vena argenti plumbique, *ex mſs.*
Sect. 55.	Cum melle ſumpta. Vocem limpidam ac canoram facit.	*Nulli codices mſs. hoc habent.* Vocem &c.
	Iisdem medetur.	Iiſdem medetur, *ex mſs.*
Sect. 56.	Similius eſt.	Simile eſt. *ex mſs.*

LIBRO

LIBRO TRICESIMO QUINTO.

Adnaſcentium quoque.	Agnaſcentiumque, *ex mſſ.*	*Sect.* 1.
In cruſtis inſerendo.	Cruſtis inſerendo, *ex mſſ.*	
Nonniſi pretio.	Nonniſi in pretio, *ex mſſ.*	*Sect.* 2.
Animorum ingentium.	Domitarum gentium.	
Refringere liceret.	Refigere liceret.	
Scipionis Africani.	Scipionis Pomponiani.	
In iiſdem locis ubi loquuntur.	In locis iiſdem loquuntur, *ex mſſ.*	
Imaginum amorem flagraſſe.	Imaginum amore flagraſſe, *ex mſſ.*	
Inventioni muneris .... invidioſus.	Inventor muneris ... invidioſi, *ex mſſ.*	
Si liberorum turba parvulis.	Si liberorum parvulis, *ex mſſ.*	*Sect.* 3.
Invenit quæ Marcius.	Invenit Marcius.	*Sect.* 4.
Pontius legatus Caii Principis.	Caius Princeps.	*Sect.* 6.
Aterius Labeo.	Antiſtius Labeo, *ex mſſ.*	*Sect.* 7.
Fecit hoc quidem.	Fecit hoc idem, *ex mſſ.*	
Tradunt iratum, haud immerito, quoniam.	Tradunt, haud immerito, quando, *ex mſſ.*	
Expugnationeſque.	Oppugnationeſque, *ex mſſ.*	
VI mill. ſeſt..... Ariſtidis tabulam, Liberum Patrem continentem, pretium.	VI. ſeſt .... tabulam Ariſtidæ, Liberum Patrem, pretium, *ex mſſ.*	*Sect* 8.
Legatus .... æſtimaret, reſpondit.	Legatus reſpondit .... æſtimaret.	
HS. XII M.	X III.	*Sect* 9.
XIII denarii.	X. III. *ex mſſ.*	*Sect* 13.
Dabant minio proximam. Hæc eſt	Dabant Minio proxima hæc eſt, *ex mſſ.*	*Sect.* 14.
Sorbentur. Picturis autem apte naſcitur.	Sorbentur picturis. Naſcitur autem, *ex mſſ.*	*Sect.* 15.
In pondo ſexdecim.	In pondo ſex, X. I.	*Sect.* 18.
In libras æris quinque.	In libras, X. VI.	*Sect.* 20.
Intelligitur.	Intelligunt, *ex mſſ.*	*Sect.* 21.
Sed inde non pervehuntur.	Inde nunc pervehuntur.	*Sect* 22.
Sed importuna	Importuna, *tantum*, *ex mſſ.*	*Sect.* 25.
E liquidis coloribus.	E reliquis coloribus, *ex mſſ.*	*Sect.* 26.
Indico ſtercora.	Indico tingunt ſtercora, *ex mſſ.*	*Sect.* 27.
Odorem maris olet.	Odorem maris, *tantum*, *ex mſſ.*	
Denarii viginti in libras.	X. X. in libras.	
Optimumque eſt quod maxime viret.	Optimuſque eſt, qui maxime vicinus eſt.	*Sect* 28.
Utilitas redit.	Vilitas redit, *ex mſſ.*	
Colores e viliſſimis.	Colores & viliſſimi, *ex mſſ.*	*Sect.* 29.
Et quod chryſocollam luteam mentitur.	Et chryſocollam mentitor, *ex mſſ.*	
Cretulam amare .... iiſdem his coloribus.	Cretulam amant .... iiſdem coloribus, *ex mſſ.*	*Sect.* 31.
In Lamianis hortis.	In Maianis hortis.	*Sect.* 33.
Tam multas poſt.	Multas poſt, *ex mſſ.*	*Sect.* 34.
Quam ſtatuarios auctores.	Quam ſtatuarios, ac toreutas.	
Clypeumque Athenis.	Olympiumque Athenis.	
Panæum fratrem.... intus pinxit, & in Ægide Minervæ.	Panænum fratrem.... intus pinxit, Elide, Minervæ.	
Hygiænontem .... Charmam.	Hygiemonem .... Charmadam.	
Diſcreverit .... excoluerit.	Diſcrevit .... excoluit, *ex mſſ.*	
Percrebuerat.	Increbruerat, *ex mſſ.*	
Nonageſima tertia Olympiade.	Nonageſima quarta Olympiade, *ex mſſ.*	*Sect.* 36.
		Num. 1.
Agrigentinis.	Agragantinis.	*Num.* 2.
Advolaſſent aves.	Advolaſſet avis, *ex mſſ.*	*Num.* 4.
Idem pinxit & Theſea.	Idem pinxit Theſea, *ex mſſ.*	*Num.* 5.
Hoplitides: alter.	Hoplitites alter.	
Pamphili pictura eſt cognatio.	Pamphili, cognatio.	*Num.* 8.
Et Apelles & Melanthius ei dedere.	Ei Apelles & Melanthius dedere, *ex mſſ.*	
Diagraphicen.	Graphicen.	
Adipiſcens regnum.	Regnum adipiſcens, *ex mſſ.*	*Num.* 9.
Apelles, eouſque Olympiade CXII. in pictura provectus ut plura ſolus .... contulerit.	Apelles Cous, Olympiade CXII. Picturæ plura ſolus ...... contulit.	*Num* 10.
Neſciret tollere.	Non ſciret tollere, *ex mſſ.*	
Magnæ amplitudinis.	Amplæ magnitudinis, *ex mſſ.*	*Num.* 11.
Conſumptam eam conſtat priore .... in palatio, avide ante a nobis ſpectatam, ſpatioſore amplitudine nihil aliud.	Conſumptam eam priore .. in palatio audio: ſpectatam olim tanto ſpatio nihil aliud.	
Vetuit edicto .... ei honorem.	Vetuerat edicto.... honorem ei, *ex mſſ.*	*Num.* 12.
Quanti licitaretur.	Quanti liceret.	*Num.* 13.
Imagines.	Imaginem, *ex mſſ.*	*Num.* 14.
Viginti talentis auri.	Viginti talentis.	*Num.* 15.
Sed legentes.	Legentes, *tantum*, *ex mſſ.*	
Manipretium ejus tabulæ in nummo aureo menſura accepit.	Tabulæ pretium accepit aureos, menſura.	
Et ei galeam poſcenti.	Galeam poſcenti, *tantum*, *ex mſſ.*	*Num.* 16.
Abronem.	Habronem.	
Ceraunobolon.	Ceraunobolian.	*Num.* 17.
Senſus omnes expreſſit, quos vocant Græci ethe.	Senſus hominis expreſſit, quæ vocant Græci ethe, *ex mſſ.*	*Num.* 19.
Sanguinem infans lambat.	Sanguinem lambat, *ex mſſ.*	
Propter fratris amorem morientem.	Propter fratris amorem, *tantum*, *ex mſſ.*	
Hemionida.	Hammoniada	*Num.* 20.
Caſus & ars pinxerit.	Caſus pinxerit.	
Sed accitus ... illi cum Rhodiis.	Niſi accitus .... cum Rhodiis illi, *ex mſſ.*	
Tibias tenens.	Tenentem tibias, *ex mſſ.*	
Qui etiam ſuadebat.	Qui ei ſuadebat.	
Ita ut vetuſta opera pingeret propter æternitatem rerum, impetuoſi animi, & cui pauci comparentur.	Ita ut senuſtate ei pauci comparentur.	*Num.* 23.
Qui hujus fuit ætatis. Ariſtidis Thebani diſcipuli fuerunt & filii.	Hujus fuerat ætatis Ariſtides Thebani diſcipulus. Fuerunt & filii.	
Ariſtippus .... Diſcipuli ejus fuerunt Antorides.	Ariſton .... Diſcipuli Antorides, *ex mſſ.*	
Supremæ conjugis.	Supremi conjugis.	*Sect.* 37.
Qualia quis optarat	Qualia quis optaret, *ex mſſ.*	
Succollantium ſpecie mulieres, labentes trepidæque .... faceti ſſimi ſales.	Succollatis ſponſione mulieribus, labantes, trepidique... faceti ſſimi ſalis.	
Encauſtica.	Encauſta, *ex mſſ.*	*Sect.* 40.

Num. 24.	A Dionyſio.	Dionyſiis.
	Unde & abunde.	Et abunde, *ex mſſ.*
Num. 29	Polygynæcon	Syogenicon.
	Et in una tabula.	Et in una tabula, ſex ſigna, *ex mſſ.*
Num. 30.	Quod ita quoque Paulus.	Quod ita Paulus quoque, *ex mſſ.*
	Ajacem et pinxit & Medeam.	Ajacem, & Medeam pinxit, *ex mſſ.*
Num. 31.	Sed & multus.	Et ſile multus.
	Taleſque ſunt ejus picturæ, cum.	Tales ſunt cum, *ex mſſ.*
Num. 32.	Apolcoponta.	Apoſcopevonta.
	Dolon.	Dolus.
	Nobiliſſimis autem quæ ſunt in porticibus Octaviæ operibus.	Nobiliſſimas autem, quæ ſunt in Octaviæ operibus.
	Olympiæ citra pulveris jactum .... Curruus ſtemmata	Olympia citra pulveris tactum ... coniti Nemeæa.
Num. 33.	Cleon Admeto.	Cleon Cadmo.
	In Pompeio pinxit.	In Pompeo pinxit.
	Eutychides bigam : regit.	Eutychidis bigam regit, *ex mſſ.*
Num. 35.	Iphis ... Abroo.	Hippias ... Aabron
Num. 40.	Theodorus vero & emungentem.	Theodorus & inungentem.
Num. 42.	Arceſilas ... Mnaſicheus ... Ariſtonidis .. Stadius.	Arceſilaus ... Mneſitheus ... Ariſtonidæ ... Stadieus, *ex mſſ.*
Num. 43	Neapolitanum.	Neapoli anum.
	Sopylon.	Sopulin.
Sect. 42.	Digerit eos ex vino.	Digerit ex uno, *ex mſſ.*
Sect. 43.	Ante Battiadas.	Ante Bacchiadas.
	Propter hunc.	Propter hanc, *ex mſſ.*
Sect. 45.	A parte læva.	Ab læva, *ex mſſ.*
	A quo factas Romæ uvas, item piſces; ita ut non ſit aſpectu.	A quo facta poma & uva, ut non poſſes aſpectu.
Sect. 46.	Certiora auro.	Sanctiora auro.
	Quæque adhuc diximus.	Quæ adhuc diximus, *ex mſſ.*
	Vel quæ aſſiduitate ſatiant figlinarum opera imbricibus, tubulis teguliſque, ad balineas hamatis, vel ad tecta coctilibus laterculis, frontatilque, aut quæ rota fiunt, etiam fictilibus doliis ad vina excogitatis, & ad aquas. Propter quæ.	Vel aſſiduitate ſatiant figlinarum opera, doliis ad vina excogitatis, ad aquas tubulis, ad balneas mammatis, ad tecta coctilibus laterculis, frontatilque. Ob quæ.
	Fictilibus doliis.	Fictilibus foliis.
	Officinis Erythris. Hodieque in templo.	Officinis Erythris in templo hodieque, *ex mſſ.*
	LX. patinas.	LXX. patinas.
	CC. ſeſtertiis.	X. ſeſtertiis.
	Amputant .... ſi M. Cælio.	Amputare ... M. Cælio, *ex mſſ.*
Sect. 47.	Alia ſegmenta.	Alia commenta.
	Aulidem uſque.	Aulida uſque, *ex mſſ.*
Sect. 49.	Didoron, quo utimur.	Lydion, quo utimur.
	Maſſia & Calento.	Maxilua & Calento.
	Ideo & in publica opera & regias domos adduntur. Sic ſtruere murum .... Sic Patris.	De eo & publica opera & regias domos ſtruxere : murum. ... Patris, *ex mſſ.*
	Quod opus cum per ſe.	Cum opus per ſe, *ex mſſ.*
Sect. 50.	Quod eſt cuniculis.	Ibi e cuniculis.
	Hoc eſt, globoſum. Eo ſolo.	Hoc eſt, gleba : quo ſolum.
	Cetera enim .... vivum autem effoditur.	Solum (cetera enim ...) vivum effoditur, *ex mſſ.*
Sect. 51.	Gignitur & pingue .... leve.	Gignitur etiam pingue .... læve, *ex mſſ.*
	Procidentia ſedis ſuffitu.	Procidentes ſuffitu, *ex mſſ.*
Sect. 52.	Pallidæ & ſcabræ naturæ, & quod inficitur galla.	Pallidi & ſcabri, & quod inficiatur galla.
	Pellendumque pruritum & per urinam ſanguinem.	Pellendumque per urinam ſanguinem, *ex mſſ.*
	Hoc genus aluminis ſiccat, nimiſque ſiſtit.	Hoc genus aluminis minus ſiſtit, *ex mſſ.*
	Pterygia, perniones.	Pterygia, ac perniones, *ex mſſ.*
	Cum ſero & pice.	Cum ſero picis.
Sect. 53.	Quæ ſyropicon.	Quæ collyrium.
Sect. 54.	Si æra preducantur.	Si ære perducatur, *ex mſſ.*
Sect. 56.	Effectus ejus.	Effectus ejuſdem, *ex mſſ.*
Sect. 57.	Et pedum tumores ſanat : ita ut .... ut poſt ſex.	Et pedum tumores : ita ut .... & poſt ſex, *ex mſſ.*
	Cypria cera.	Cypro & cera.
Sect. 58.	Manlium Antiochum.	Manilium Antiochum, *ex mſſ.*
	Taberium.	Staberium.

LIBRO TRICESIMO SEXTO.

Sect. 1.	Cryſtalli cum murrhinis.	Cryſtallinis, murrhinisque, *ex mſſ.*
	Huc illucque portantur juga montium, majore etiamnum veſania.	Huc illuc portantur juga, majore etiamnum venia, *ex mſſ.*
	Quæ pretia .... quas vehi ..... ſed & quam ſine his ... beatior vita, ad quamque multorum neces ſit neceſſe facere.	Cum pretia ... cum vehi ... quam ſine his ... beatior vita : iſta facere, *ex mſſ.*
	Quos ad uſus.	Quos ob uſus, *ex mſſ.*
Sect. 2.	Enimvero non alio.	Quo enim alio, *ex mſſ.*
	Damni infecti egit.	Damni infecti coegit, *ex mſſ.*
	Quam tacere.	Tacuere, *ex mſſ.*
Sect. 3.	Vitæ rudimento. Jam enim L.	Vitii rudimento. Jam L. *ex mſſ.*
	Qui nos ſequentur, meliores non eſſe probabunt.	Sed & qui ſequentur, meliores eſſe nos probabunt, *ex mſſ.*
	Præferenda dicamus pretia.	Proferenda judicamus pretia.
Sect. 4.	Sicyonios fames.	Sicyonem fames, *ex mſſ.*
Num. 1.		
Num. 3.	LXXXIII. Olympiade.	LXXXIIII. Olympiade, *ex mſſ.*
Num. 4.	Compacta artis illius fuere.	Capacia artis illi fuere.
	Dii ſunt XXX. .... & ſub ipſa.	Dii ſunt XX. .... ac ſub ipſa, *ex mſſ.*
Num. 5.	Prætulerunt optione.	Prætolerunt, *tantum*, *ex mſſ.*
	Praxitelicæ.	Praxitelæ, *ex mſſ.*
	In hortis Servilianis ... Aſinii Pollionis.	In hortis Servilii ... Pollionis Aſinii, *ex mſſ.*
Num 6.	Rei & artis heres.	Et artis heres, *tantum*, *ex mſſ.*
	Aſinii Pollionis.	Pollionis Aſinii, *ex mſſ.*
Num. 7.	Samothraciæ.	Samothrace, *ex mſſ.*
	Canephorus.	Canephoros.
	Apud Circum eumdem ad Labicanam portam eunti.	Apud Circum eumdem.
Num. 8.	Praxitelicam illam Gnidiam antecedens.	Praxiteliam illam antecedens, *ex mſſ.*

Palla velatus humeris præfert : alter Liberum.	Palla velatum Veneris præfert : alter Liberam.	
Pariter cælavere Mauſoleum. Sepultrum hoc eſt ab uxore Artemiſia factum Mauſolo.	Pariter cælavere, Mauſolo.	*Num. 9.*
Olympiadis centeſimæ.	Olympialis centeſimæ ſextæ.	
Columnis triginta ſex.	Columnis triginta ſex · pteron vocavere.	
Item Polycles & Dionyſius Timarchidis filii.	Timarchidis filii, *tantum.*	*Num. 10.*
Dactylidis Pythias.	Dercylidis pyctas	
Deinde multorum obſcurior fama eſt.	Nec multo plurium fama eſt, *ex mſs.*	*Num. 11.*
Præferendum.	Præponendum, *ex mſſ.*	
In templo illo.	In templo ullo, *ex mſſ.*	*Num. 12.*
Jovem fecit eburneum.	Jovem fecit eboreum.	
Argumento, rana atque lacerta.	Argumenta, lacerta atque rana, *ex mſſ.*	*Num. 14.*
Dicit enim Paridis os marmoreo.	Dicit enim marmoreo.	*Sect. 5.*
Olympiadis C . . . . anno CCCII.	Olympiadis CVI. . . . anno CCCCIII.	*Sect. 6.*
Præfectum fabrorum.	Præfectum fabrûm, *ex mſſ.*	*Sect. 7.*
Quem, ut res eſt, domus ipſius.	Quem & res & domus ipſius.	
Denique M. Lepidus.	M. Lepidus, *tantum, ex mſs.*	*Sect. 8.*
Non in columnis tantum cruſtiſſe, Mamurra Caryſtium poſuit : ſed.	Non in columnis tamen, cruſtiſve, ut ſupra Caryſtii : ſed, *ex mſſ.*	
Æthiopica hæc.	Æthiopica ad hæc, *ex mſs.*	*Sect. 9.*
Imo vero etiam in Indos, unde.	Immo vero in Indos, quo, *ex mſſ.*	
Quoto quoque.	Quoto cuique, *ex mſſ.*	*Sect. 11.*
Pretioſiſſimi quidem generis, Lacedæmonium.	Pretioſiſſimi quædam generis, ſicut Lacedæmonium, *ex mſſ.*	
Tiberium ſparſim	Tiberium ſparſa, *ex mſſ.*	
Leucoſtictos.	Leucopleplios.	
Triarius Pollio.	Vitrulius Pollio.	
Cubiti . . . . Memnonis ſtatua.	Cubita . . . . Memnonis ſtatuæ, *ex mſs.*	
Cornelius Nepos tradit fuiſſe magno.	Nepos Cornelius tradit magno fuiſſe, *ex mſs.*	*Sect. 12.*
Idem & uſtus.	Idem exuſtus, *ex mſs.*	
In vertice maſculoſi ·	In vertices maculoſi, *ex mſs.*	
In Tauro repertos.	In Paro repertos.	*Sect. 13.*
Mitres . . . . & hoc ipſum inſcriptum eſt.	Meſtres . . . hoc ipſum inſcriptum, *ex mſſ.*	*Sect. 14.*
XX. M. hominum.	CXX. M. hominum, *ex mſs.*	*Num. 2.*
Prodeſſet lapidi.	Prodeſſet & lapidi, *ex mſs.*	
Eraphilo.	Eraphio, *ex mſſ.*	*Num. 3.*
Calixenus.	Calliſthenes	
Hic autem obeliſcus fuit in Arſinoe.	Hic fuit in Arſinoëo, *ex mſſ.*	
In conjuge eademque.	In conjugem, eamdemque ſororem Arſinoën ; *ex mſſ.*	
In portu ad Cæſaris templum.	Ad portum : in Cæſaris templo, *ex mſſ.*	*Num. 4.*
Melphees.	Meſtres.	
Ægyptiorum opera philoſophiæ.	Ægyptiorum philoſophiæ, *ex mſſ.*	*Num. 5.*
Ac noctium magnitudines . . . . ad obeliſci magnitudinem.	Ac noctium ita magnitudines . . . ad magnitudinem obeliſci, *ex mſſ.*	*Sect. 15.*
Romæ confecto die	Brumæ confectæ die.	
Ingenio fecundo. Manlius Mathematicus apici.	Ingenio fecundo Mathematici. Apici	
Cujus vertice umbram colligeretur in ſemetipſam, alia atque alia incrementa jaculantem apice.	Cujus umbra vertice colligeretur in ſe ipſa ; alias enormiter jaculante apice.	
Impoſitæ rei.	Impoſiti oneris.	*Num. 7.*
Factus eſt in molitione.	Factus eſt, imitatione ejus.	*Sect. 16.*
A Memphi ſex.	A Memphi VII. M. D. *ex mſſ.*	*Num. 2.*
Vel magis miranda.	Vel magis narranda, *ex mſs.*	
Ad ſummum apicem.	Ad ſummam apſidem, *ex mſſ.*	*Num. 3.*
Sed Pyramis.	Pyramis, *tantum, ex mſſ.*	
Octingenta talenta.	Sexcenta talenta, *ex mſs.*	
Pedes XXV. . . . . . . DCCXXXVII.	Pedes XX. S. . . . DCCXXXVII. S.	
Minor prædictis.	Minor quidem prædictis, *ex mſs.*	
E luto factis exſtructos pontes, peracto opere in privatas domos diſtributos.	E luto factis, in privatas domos diſtributis ; *ex mſs.*	
Sicut jam tales . . . Ut Puteolis & Ravennæ.	Quales jam . . . . ut Oſtiæ at Ravennæ, *ex mſs.*	*Num. 4.*
In cornatione ignium.	In continuatione ignium, *ex mſs.*	
Humani ingenii.	Humani impendii.	*Sect. 19.*
IIIMDC.	Quater mille ſexcentos, *ex mſs.*	
Noviſſimaque Pſammetichi.	Noviſſimique Pſammetichi, *ex mſſ.*	
Puerumve.	Puerorumve, *ex mſs.*	*Num. 2.*
Introitu columniſque reliquis e mollibus.	Introitu lapide e Pario, columnis reliquis e Syenite, molibus.	
Quas vocant.	Quas vocavi.	
Senos radice mutos.	Senas radicum oras.	
Monſtrificæ effigies.	Monſtriferæ effigies, *ex mſs.*	
Circammon.	Circummon, *ex mſs.*	*Num. 3.*
Centum quadraginta.	Centum quinquaginta, *ex mſs.*	
Superaretur.	Superetur, *ex mſſ*	
Septuagenûm quinûm.	Quinûm ſeptuagenûm, *ex mſſ.*	
Excepta catenis.	Exapta catenis.	
Perombus . . . . molli pulvino.	Ærombus . . . . molli clivo.	*Sect. 21.*
Totum inſideret.	Opus in tubili ſederet.	
Pondereque ipſo.	Pondere ipſo, *ex mſſ.*	
Eburneum Jovem.	Eboreum Jovem, *ex mſs.*	*Sect. 22.*
Tralucent ergo juncturæ.	Tranſlucet ergo pictura.	
Fixere plumbo.	Vinxere plumbo, *ex mſs.*	*Sect. 23.*
Thracia vocatur.	Trachia vocatur.	
Exſurget . . . . . narretur.	Exſurgit, ... narraretur, *ex mſs.*	*Sect. 24.*
Pyramides regum miramur opera	Pyramidas regum miramur, *tantum, ex mſs.*	*Num. 2.*
Tum erubeſcens.	Jam erubeſcens, *ex mſs.*	*Num. 3.*
Ad exædificandas.	Ad ædificandas, *ex mſs.*	*Num. 6.*
Summæ tabulis inauratis columnæ, ut diximus : imæ &c.	Summa, e tabulis inauratis. Columnæ, ut diximus, imæ &c.	*Num. 7.*
Pompeii amphitheatri.	Pompeiani theatri, *ex mſs.*	
Quadringentis millibus.	Quadraginta millibus, *ex mſs.*	
Superfuerant.	Superfluebant	
Et repente . . . . deſcendentibus tabulis . . . . inter ſe coëuntibus.	Repente . . . diſcedentibus tabulis . . . . . in ſe coeuntibus, *ex mſs.*	*Num. 8.*
Seſtertiûm ter millies.	Seſtertiûm LV D.	*Num. 10.*
In Echio Bœotiæ.	In Hyettico Bœotiæ.	*Sect. 25.*

	In Macedonia & Magneſia.	In Magneſia Macedonica.
	Non eadem, quæ magneti, hæmatitæ natura.	Non eadem hæmatitæ natura, quæ magneti, *ex mſſ.*
Sect. 27.	Illata omnia.	Illata mortuis, *ex mſſ.*
Sect. 28.	Et tranſlucidos lapides in Ægypto inveniri, quos upbitæ ſimiles ait.	Et tranſlucidi lapidis, quem Chio ſimilem ait.
	Ex eo podagris.	Ex eo podagricis.
Sect. 30.	Uſuſque eorum .... ſulphuratis.	Uſus eorum .. ſulphure, *ex mſſ.*
	Ignem præbent	Ignem trahunt.
Sect. 33.	Mellitumque tuſus. Et ceræ mistus.	Mellitumque. Tuſum & ceræ mixtus.
Sect. 34.	Infra XII ſtadia.	Intra XII. ſtadia, *ex mſſ.*
Sect. 36.	Trinis vicibus.	Ternis vicibus, *ex mſſ.*
Sect. 37.	Adulteratur ſchiſto. Hæmatiten diſcernunt ...... friabilis eſt natura.	Adulteratum ſchiſto hæmatiten diſcernunt ... friabilis natura, *ex mſſ.*
Sect. 38.	Sed Sotacm.	Sotacus, *tantum*, *ex mſſ.*
Sect. 39.	Aetites lapides.	Aetitæ lapides.
	Ubi Taphiuſa, qui locatus eſt deatra navigantibus ex hac ad Leucadem.	Ubi eſt mons Taphius, qui locus eſt dextra navigantibus ad Leucadem.
	Vulvæ excidunt.	Vulvæ excidium fit.
Sect. 42.	Melo, Scyro.	Melo, Niſyro.
	Trina uſtione.	Tertia uſtione, *ex mſſ.*
	Farinam ejus.	Farinam eam, *ex mſſ.*
Sect. 43.	Epheſiumque lapidem.	Eteſium lapidem.
Sect. 45.	Et medullæ ex oſſibus earum in eamdem lapidis naturam poſt unam hiemem figurantur.	Medullæ in oſſibus earum poſt unam hiemem in eamdem lapidis naturam figurantur, *ex mſſ.*
	Perpetiendi Solis rigoriſque.	Perpetiendi Soles rigoreſque, *ex mſſ.*
	Si modo injuria abſit.	Si modo injuria non abſit, *ex mſſ.*
Sect. 46.	Apertis interdiu.	Opertis interdiu.
	Haud alios quam.	Alio quam, *ex mſſ.*
Sect. 47.	Aquæ trahentes aciem acerrimo affectu.	Aqua trahentes aciem acerrimo effectu, *ex mſſ.*
Sect. 48.	Reliqua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis eſt.	E reliqua multitudine lapidum, toſus ædificiis inutilis eſt.
Sect. 49.	Eſt & viridis lapis.	Eſt & viridis ſilex.
Sect. 50.	In lapide dubio.	In lapide rubro.
Sect. 51.	Ac ſilice æquato	Aut ſilice æquato, *ex mſſ.*
	Dictyutheron vocant reticulatam ſtructuram, quam ... rimis opportunam.	Diamicton vocant. Reticulata ſtructura, qua .... rimis opportuna eſt.
Sect. 53.	Ex albo melior quam ex duro, & ſtructuræ utilior.	Ex albo melior. Quæ ex duro, ſtructuræ utilior.
Sect. 55.	Tectoriumque.	Tectorium quidem, *ex mſſ.*
	Sed macerari .... a gleba.	Macerari ..... ex gleba, *ex mſſ.*
	Panneus	Panænus.
	Saporemque reddere traditur.	Saporemque reddit, *ex mſſ.*
Sect. 56.	Columellæ.	Columnæ, *ex mſſ.*
	Et capitella addita.	Et capitula addita, *ex mſſ.*
Sect. 60.	Pergami ſtatuit.	Pergami ſtravit, *ex mſſ.*
	E teſticulis.	E teſſulis, *ex mſſ.*
Sect. 61.	Quæ nunc revocamus, barbarica.	Quæ nunc vocamus barbarica, *ex mſſ.*
	Ante pavimenta, atque emblemata vermiculata.	Arte pavimento, atque emblemate vermiculato, *ex mſſ.*
Sect. 62.	Facile tractu tepente.	Tractu tepente, *ex mſſ.*
	Et ſilice aut palea	Et ſilicem aut paleam, *ex mſſ.*
Sect. 63.	Græcanicum ... feſtucato.	Græcanici .... fiſtucatu, *ex mſſ.*
Sect. 64.	Lithoſtrota cœptavere.	Lithoſtrota acceptavere.
Sect. 65.	Nobilis liquoris.	Novi liquoris.
Sect. 66.	Atque Lucrinum.	Atque Literinum.
Sect. 67.	Materiam .... craſſitudinis.	Materiæ ... craſſitudine, *ex mſſ.*
	Rurſus affundi ... ſibimet: veluti cum calculi.	Rurſus tota fundi .... ſibimet. Tingit ars, veluti cum calculi, *ex mſſ.*
Sect. 69.	M. Varro auctor eſt.	M. Varro, *tantum*, *ex mſſ.*
Sect. 70.	Apparuiſſe.	Comparuiſſe, *ex mſſ.*

EX LIBRO TRICESIMO SEPTIMO.

Sect. 1.	Anulum & hoc gemmam.	Hoc fuiſſe anulum, & hoc gemmam, *ex mſſ.*
Sect. 2.	Auguſtæ dono.	Auguſti dono.
Sect. 3.	Me hercules.	Hercules, *tantum*, *ex mſſ.*
Sect. 5.	Arrogent.	Arrogant, *ex mſſ.*
Sect. 6.	Apollinis æde.	Apollinis cella.
	Quam profecto inter illos viros.	Profecto inter molles viros.
	Et margaritis.	E margaritis, *ex mſſ.*
	Reipublicæ datum mille talentum, legatis & quæſtoribus, qui oras maris defendiſſent, H S. bina millia, commilitibus ſingulis quinquaginta.	Reipublicæ, & quæſtoribus qui oram maris defendiſſent, datum mille talentûm: militibus ſingulis ſena millia ſeſtertiûm.
	Et perſonas & cubicula viatoria	Et perſonas hiſtrionum, & cubilia amatoria.
Sect. 7.	Induxit .... Pompeius ſex pocula.	Invexit ... Pompeius lapides & pocula, *ex mſſ.*
	Octoginta ſeſtertiis.	LXX talentis.
	Trecentis ſeſtertiis, *bis.*	Trecentis talantis.
Sect. 8.	Purpura rubeſcente, aut lacte candeſcente.	In purpura, aut rubeſcente lacteo.
Sect. 9.	Sed Indicæ.	Quoniam Indicæ, *ex mſſ.*
	Quæ Neron vocetur.	Quæ Necron vocetur.
	Immenſis jugis.	Ammaenſibus jugis.
	Niſi in frigido potu abdicatur	Nunniſi frigido potus addicitur
Sect. 10.	Scabro, ferrugine .. aliquando vomica .... & ſale.	Scabro ferrumine ... aliqua vomica .... item ſale, *ex mſſ.*
	Nec ſpumet coloris limpidæ aquæ.	Nec ſpumæ colore, ſed limpidæ aquæ, *ex mſſ.*
Sect. 11.	Phaëthontem.	Chares vero Phaethontem, *ex mſſ.*
Num. 1.	Sualternicum.	Subalternicum, *ex mſſ.*
	Iis vitam affirmat.	Iis vitam aſſignat
	In Britannia arboribus affluere.	In Britannia petris effluere.
	Vocavit .... illo vere.	Vocat ... illuc vere, *ex mſſ.*
	Baltiam ... negavit.	Baſiliam ... ait, *ex mſſ.*
	Niceas ... æſtibus.	Nicias ... æſtatibus, *ex mſſ.*
	Theophraſtus.	Theochreſtus.
	Promontorium ... Cephiſida.	Promontoria ... Cephiſiada, *ex mſſ.*
	Mneſias ... appellatum.	Mnaſeas ... appellat, *ex mſſ.*

Vocar vivere. Ibi naſci.	Vocat: & vere ibi naſci, *ex mſſ.*	
Theomenes dicit.	Theomenes, *tantum*, *ex mſſ.*	
Omnia vaia ferre bona.	Omnia in ſe ferre bona.	
Aphytacoras.	Siptachoras.	
Thium vocari.	Thyon vocari, *ex mſſ.*	
Quod flagrat.	Quod flagret.	
Aſſeritur a Germanis in Pannoniam maxime provinciam. Inde Veneti primum quos Græci Henetos vocant, rei famam fecere, primi Pannoniæ.	Affirmatur a Germanis iden maxime appetitam provinciam: & inde advectos primum quos Græci macatos vocabant Famam rei fecere proximæ Pannoniæ.	*Num. 2*
Tranſpadanarum.	Tranſpadanorum.	
Juxta illos inſeſtante.	Juxta inſeſtante, *ex mſſ.*	
Succinis notarentur.	Succino nudarentur.	
Illinc cortice.	Illinc pineo cortice.	
Ac folia arida, ac philyras, ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoque ejus in oleo addita.	Ac folia arida, quæ levia ſunt: ac, ut magnes lapis, ferri ramenta quoque Succino oleo addita.	*Sect. 12.*
Argentoque miſto	Argentoque mixtum, *ex mſſ.*	
Gratiſſimi aſpectu.	Gratiſſimi aſpectus, *ex mſſ.*	
Credidit.	Credit, *ex mſſ.*	*Sect. 13.*
Species blando prodigio tranſgreſſi.	Blanda ſpecie prodigia tranſgreſſi, *ex mſſ.*	*Sect. 14.*
Unus modo.	Aurr modo.	*Sect. 15.*
Aut duabus contrariis partibus, quo magis miremur.	Aut duabus contrariis partibus, *tantum*, *ex mſſ.*	
Ceteris pallor gentis .... natalis.	Ceteris pallor argenti ... natales:	
In æreum colorem.	In aëreum colorem.	
Violentiſſimæ.	Violentiſſimarum, *ex mſſ.*	
Malleoſque ferreos frangens.	Malleoſque frangens, *ex mſſ.*	
Et cum ... contingit.	Et cum ... contigit, *ex mſſ.*	
Et Baltia.	Et Baſilia, *ex mſſ.*	
In aquis non fit.	In aquis nos juvat.	
Et cautibus.	Ex cautibus, *ex mſſ.*	*Sect. 16.*
Pariter tranſlucet & nitet, hoc eſt, colorem expellit, & aciem recipit.	Pariterque tranſlucentem colorem expellit, & aciem reficit.	*Sect. 17.*
Ut territi inſtrumenta refugerent.	Ut territi refugerent, *tantum*, *ex mſſ.*	
Scythicæ auctoritatis.	Scythicæ auſteritatis.	
Hermineos.	Hermêus.	*Sect. 18.*
Extomeſcentis pinguiter.	Extumeſcentes, *tantum*, *ex mſſ.*	
Umbris refulgere.	In umbra refulgere, *ex mſſ.*	
Aut æris.	Aut aeris.	
Vel catulorum.	Vel capillorum.	
Viliſſimi fuere.	Viles fuere, *ex mſſ.*	
Cholon vocant.	Cholan vocant, *ex mſſ.*	
E proximis.	E proximo, *ex mſſ.*	
In India originem habentes, raro alibi reperti.	India eos gignit, raro alibi repertos, *ex mſſ.*	*Sect. 20.*
Et alios convenit.	Aliis convenit, *ex mſſ.*	
Umbilicis ſtatim ex auro.	Umbilicis tantum ex auro.	
Ad craſſitudinem.	Craſſitudine.	
Cryſtallo invento.	Cryſtallum tinguendo, *ex mſſ.*	
Minimum, iidemque plurimum ab iis differunt opali, ſmaragdis tantum cedentes.	Plurimum ab iis differunt opali, ſmaragdis tamen cedentes.	*Sect. 21.*
Atque ideo eis pretioſiſſimam gloriam compoſitores gemmarum & maxime.	Atque in pretioſiſſimarum gemmarum gloria compoſiti maxime.	
Fulgoris argumento.	Fulgoris augmento, *ex mſſ.*	
Illeque .. ſeſtertiis.	Ille ... ſeſtertiûm, *ex mſſ.*	
Summa coloris ex ære.	Summa coloris ex aëre.	
Conſtatque melior ille color, cujus.	Conſtatque melior ille. cujus, *ex mſſ.*	*Sect. 22.*
Ut tradit.	Ut in hiſtoria tradit, *ex mſſ.*	
Taleſque eſſe.	Tales eſſe, *ex mſſ.*	
Et unguem: creditum enim candido.	Et ungue minium, incretum candido.	*Sect. 23.*
In dejectu renidente.	In dejectu ridente.	
Apyroti vocati.	Acaulis vocati.	
Carchedonios vocavere.	Carchedonios vocant, *ex mſſ.*	
Appellantur acriores.	Appellati acrius, *ex mſſ.*	*Sect. 25.*
Quoſdam lucidius.	Quoſdam es alio lucidos, *ex mſſ.*	
Volant Syrtitas.	Vocant ſitias.	
Fulgoris retorrida.	Fulgoris horridi.	
Non emittentes, ſed.	Non emittentes, aut fundentes, ſed, *ex mſſ.*	
Ex pallidiore candidos. Maſſilia quoque importari Bocchus & Olyſſipone ſcripſit.	Et pallidiores & candidos. Bocchus & in Oliſiponenſi erui ſcripſit.	
Cognata eſt huic ſandaſtros.	Cognata eſt huic ſandareſus, *ex mſſ.*	
Velut in tranſlucido ſtellantes intus fulgent aureæ guttæ.	Velut in tranſlucido ignis obtentus, celanteſque ſe tranſfulgent aureæ guttæ.	*Sect. 28.*
Sunt qui ... fumidæque ... dicunt .... ſandaſeron vocavit, alii ſandaſeron.	Sunt qui ... fumidoque ... dicant, *ex mſſ.*	
Sandareſon vocant.	Sandaricas vocent, *ex mſſ.*	
Nicanor ſandaſeron vocavit, alii ſandaſeron.	Nicander ſandareſeon vocat, alii ſandareſon, *ex mſſ.*	
Sandareſon.	Sandareſum, *ex mſſ.*	
Lychnites ... accenſarum præcipua gratia ... Ionis.	Lychnis ... accenſu, tamen præcipuæ gratiæ ... Ionia, *ex mſſ.*	*Sect. 29.*
Et alias invenio differentias.	Et inter has invenio differentiam, *ex mſſ.*	
Fila ad ſe rapere.	Folia ad ſe rapere.	
Naſci tradidit ... morienti carboni.	Naſci tradit ... morientibus carbonibus, *ex mſſ.*	
E diverſo ad hæc.	E diverſo ab hoc.	*Sect. 30.*
In ſaxi corde. Hucque modo metallum.	In ſaxo, cordis modo. Hoc metallum, *ex mſſ.*	*Sect. 31.*
Et quod demum vocant a pinguedine.	Et quod dionum vocant a magnitudine.	
Feminæ pinguiores.	Feminæ pigriores, *ex mſſ.*	
Nec ullæ ... tardius ... habetantur.	Nec ulla eſt ... quæ tardius ... hebetetur, *ex mſſ.*	
Egregia etiamnum.	Egregia etiamnunc, *ex mſſ.*	
Quæ Chitis.	Quæ Cytis.	*Sect. 32.*
Cum diutius ... herbas.	Diutius ... cum herbas, *ex mſſ.*	
Stadiis ccc.	Dici navigatione.	
Troglodytæ.	Trogodytæ, *ex mſſ.*	
Naxius cotibus.	Naxio & cotibus, *ex mſſ.*	
Ac Aſdatas.	Apud Sacas & Dahas.	
Quapropter ſcandere.	Quamobrem ſcandere, *ex mſſ.*	*Sect. 33.*

	Hocque geſtamen divites in cervice gratiſſimum norunt.	Hoc geſtamen in cervice ac digitis gratiſſimum, *ex mſſ.*
Sect. 34.	Tertium virgulis tribus diſtinctum eſt candidum.	Tertium eſt virgulis tribus diſtinctum candidis, *ex mſſ.*
Sect. 36.	Spiſſius virens, a calore malvæ.	Spiſſius virens, & craſſius quam ſmaragdus, a colore malvæ.
	Medicamine.	Medicamine. Naſcitur in Arabia.
Sect. 37.	Funda clauduntur, id eſt, patentes.	Funda clauduntur patentes, *ex mſſ.*
	Et tranſverſa linea.	Et per tranſverſum linea, *ex mſſ.*
	Et nives imitata. Hæc ſtellata .... & ſali Megarico ſimilis.	Et nives in ſummitate. Eſt & ſtellata... & ſalem imitata, *ex mſſ.*
	Undecim unciarum	Quindecim unciarum, *ex mſſ.*
Sect. 38.	Accommodato paulo ante iaſpidis nomine, colore cæruleo.	Accommodata gratia paulo ante nominato colore cæruleo.
Sect. 39.	Sapphirus enim & aurum punctis collucet. Cærulea & ſapphiri, raroque cum purpura. Optimæ apud Medos.	In ſapphiris enim aurum punctis collucet cæruleis. Sapphirorum, quæ cum purpura; optimæ apud Medos.
Sect. 40.	Et in Gallia.	Et in Galatia.
	Ad vini colorem accedens, prius quam eum deguſtet, in violam deſinat: fulgorque quidam in illa purpuræ, non ex toto igneus, ſed in vini colorem deficiens.	Ad vini colorem non accedunt: prius quam enim deguſtent, in violam deſinit fulgor. Aliqua ſiquidem in illis purpura, non ex toto in igneum, ſed in vini colorem deficiens.
	Fundit autem ... vibrat.	Fundunt autem ... vibrant.
	Talem gemmam ſacodion.	Talemque gemmam ſacondion, *ex mſſ.*
	Dilutior es eodem ſapinos vocatur.	Dilutior eadem & ſapenos vocatur.
	Eadem paranites.	Eadem & Pharanitis.
	Purpuræ dejectu.	Purpuræ defectu.
	Et ſpecie & colore extremo gemmæ Magorum. eas permittit.	Et ſpecies & colos. Eas gemmas Magorum ... promittit.
	Ac ſolis ſcribatur	Aut Solis inſeratur, *ex mſſ.*
	E collo capillis	Collo e capillis, *ex mſſ.*
	Jam vero quoquo modo adeſſe.	Jam quoque adeſſe, *ex mſſ.*
	Grandinem quo avertere, ac ſimilia, & locuſtas ... Nam e ſmaragdis.	Grandinem avertere, & locuſtas ... Nam ſmaragdis, *ex mſſ.*
Sect. 42.	Aureo colore.	Aureo fulgore, *ex mſſ.*
	Bactrianæ	Tibaranæ.
Sect. 43.	Tametſi jam expertes.	Jam etiam expertes.
	Matutino aſpectu jucundiore.	Matutino tantum aſpectu jucundi, *ex mſſ.*
	Puteis defoſſis inde erutam. Et chryſolithon.	Puteis depreſſis erutam, chryſolithon, *ex mſſ.*
Sect. 44.	Vitreæ vero ... tactus autem deprehendit.	Vitrei vero ... tactus deprehendit, *ex mſſ.*
Sect. 45.	Veluti per aurum.. quas India.. ad injuriam fragiles.	Qui veluti per aurum .. Has India .. in duritia fragiles, *ex mſſ.*
	Eadem & xythion parit, plebeiam ibi gemmam.	In eadem & xanthi, plebeia ibi gemma, *ex mſſ.*
Sect. 46.	Coeunt in tranſlucidam cryſtallum.	Coeunt intus tranſlucida cryſtallus, *ex mſſ.*
	Vini aureus nitor.	Vini ac croci nitor.
	Sed purpura coronatus, madere ſingulis videtur his, & pariter omnibus.	Sed purpura coronatus, & his pariter omnibus.
	Capiti jucunda, ſuavis & oculis.	Capitis jucunda vanitate oculis, *ex mſſ.*
	Argenon vocatur.	Sagenon vocatur.
	Ubi ſenites.	Ubi Tenites.
Sect. 48.	Cryſtallo propinquans.	Cryſtallo propinqua, *ex mſſ.*
	Nullamque minus obnoxiam vitio.	Nullique obnoxiam vitio, *ex mſſ.*
Sect. 49.	Cecinisse. Quidam diligentius de ea produnt.	Cecinisse, qui circa eas diligentes ſint, produnt, *ex mſſ.*
Sect. 50.	Radiare candido, ut Solem.	Radiare candido, in Sole, *ex mſſ.*
Sect. 51.	Nigras rubenteſque ... per illas, quæ.	Nigræ, rubentiſque .... iis quæ, *ex mſſ.*
Sect. 52.	Eſt & alia iris, ceræ ſimilis, prædura.	Eſt & alia iris, cerero ſimilis, at prædura, *ex mſſ.*
	Nunc in nulla eſt.	Nunc in nulla, *ex mſſ.*
Sect. 54.	Numeroſa varietatibus diverſis mutantibus cognomina ejus.	Varietatibus numeroſa. Multa & cognomina ejus, *ex mſſ.*
	Paſſachates.	Iaſpachates.
	Antachates ... ſapphiri modo diſtincta.	Autachates ... ſapphiri modo ſparſa, *ex mſſ.*
	Et præterea flumina ſiſti.	Et præterea fulmina, *ex mſſ.*
	Facit minii. Acopis.	Faciat minii. Acopos, *ex mſſ.*
	Eamque contra.	Eam contra, *ex mſſ.*
	Spleneticis.	Splenicis, *ex mſſ.*
	Augites non multis alia.	Augites multis non alia, *ex mſſ.*
	Alyctos.	Apſyctos.
	Per album ſarda nigraque vena tranſeunte.	Per alvum ſarda nigraque venis tranſeuntibus.
Sect. 55.	Odore excellit ... pingit ... ſuam ſpeciem.	Odore excellens ... cingit ... ſpeciem, *ex mſſ.*
	Sive baroptis.	Sive barippe, *ex mſſ.*
	Alligata dicitur.	Alias ſacra dicitur.
	Alia pampinea.	Alia pinea.
	Brontia capitibus teſtudinum ſimilis, & cum tonitruis cadens, ut putant, fulmine icta reſtinguit.	Bronte e capitibus teſtudinum, tonitribus cadens, putantque ea reſtingui fulmine ictum.
Sect. 56.	In Cappadocia & in Phrygia.	Cappadocia in Phrygia.
	Callainas ferunt plures conjunctos ſemper inveniri.	Callainas vocant e turbido callaino. Ferunt plures ſimul inveniri conjunctas.
	Catopyrites in Cappadocia.	Catopyritis e Cappadocia, *ex mſſ.*
	Cepites, ſive cepocapites.	Cepitis, ſive cepolatitis, *ex mſſ.*
	Cerites ... Circos pyris.	Ceritis ... Circos accipitris.
	Corſoites ... Corallis minio.	Corſoides ... Corallis minio ſimilis, *ex mſſ.*
	Ciſſites ... intus habere partum, qui.	Cytis ... intus habere petram, quæ.
	Colluto ore impoſitam linguæ futurorum divinationem præſtare.	Collutam, & linguæ impoſitam futurorum ſcientiam præſtate, *ex mſſ.*
	Cum ſcarabæo dejecta ... tempeſtates averti	Cum ſcarabæo decocta & dejecta... tempeſtates moveri, *ex mſſ.*
	Chlorites ... Choaſpites.	Chloritis ... Choaſpitis, *ex mſſ.*
	Pallidi coloris die, noctu ignei.	Pallida die, & in nocte ignea, *ex mſſ.*
	Chryſophis ... Cepitoides.	Chryſopis ... Cepnides, *ex mſſ.*
Sect. 57.	Diadochus ... Diphris.	Diadochos .... Diphyes.
	Draconites.	Dracontites, *ex mſſ.*
Sect. 58.	Et cardiſce.	Et ariſte.
	Et capiti.	Sed capiti, *ex mſſ.*
	Eumetren.	Eumithren, *ex mſſ.*
	Eurcos.	Euneos.
Sect. 59.	Galactites ex vivo ... leucam ... & ſyanephiten.	Galactitis ex Nilo ... leucogæan ... & ſynophiten, *ex mſſ.*
	Galaicos.	Gallaica, *ex mſſ.*
	In terra non naſcitur.	Non in terra naſci dicitur, *ex mſſ.*
	Et lenocinanti neceſſaria creditur.	Memoriæ quoque neceſſaria.
	Gemanen.	Ganiæam
Sect. 60.	Accedentem percuſſu ſanguineo mutat.	Accendit ſanguineo repercuſſu, *ex mſſ.*
	In hac quoque ... precationibus.	Hoc quoque ... præcantationibus, *ex mſſ.*
	Hieracites alternat tota milvinis nigricans veluti plumis.	Hieracitis alternat milvinis nigriſque veluti plumis, *ex mſſ.*

Et ob id in vaſe inveniri.	Et ob invaſæ, inveniſi, *ex mſſ.*	
Futura prædicere.	Futurara præcinere, *ex mſſ.*	
In prælus etiam eas ſalutares.	In prælus etiam ex ea ungi ſalutare, *ex mſſ.*	
Venis deſcendentibus.	Venis diſcurrentibus, *ex mſſ.*	*Sect. 61.*
Lepidotes	Lepidotis, *ex mſſ.*	*Sect. 62.*
Leucopetalos candorem nivis ex aureo diſtinguit.	Leucopœcilos candorem lineis ex auro diſtinguit.	
Libanocros ... Limoniates.	Libanochrus ... Limoniatis, *ex mſſ.*	
Fit chryſolitho interalbicante.	Sicut cryſtallus albicat.	
Memnonia ... fabuloſa ... papavera.	Mennonia ... fabuloſe ... papaver, *ex mſſ.*	*Sect. 63.*
Meroctes ... Morion Indica.	Morochites ... Morio in India, *ex mſſ.*	
Faciemque minimæ gemmæ, unguenti odorem attrita.	Facie minima gemma: odorem attrita, *ex mſſ.*	
Naſamonites ... Nebrites	Naſamonitis ... Nebritis, *ex mſſ.*	*Sect. 64.*
Orca ... fulvoque ac viridi.	Olea ... fulvoque, *tantum*, *ex mſſ.*	*Sect. 65.*
Traditur libamenta.	Libamenta, *tantum*, *ex mſſ.*	
Cavetur	Cavet, *ex mſſ.*	*Sect. 66.*
Nunc atris guttis,	Nunc auratis guttis, *ex mſſ.*	
Oſtreæ Atticæ.	Ochræ Atticæ.	
Perileucos, filo ab ore gemmæ.	Perileucos, fit ab ora gemmæ, *ex mſſ.*	
Naſcique putatur in Arabia.	Naſcitur in Arabia, *ex mſſ.*	*Sect. 67.*
Syrtites.	Syrtides, *ex mſſ.*	
Summo candidum.	Summo ochram.	*Sect. 68.*
Maculamque appellant.	Muchulam appellant.	
Oleæ nucleo ſimilis videtur.	Oleæ nucleus videtur, *ex mſſ.*	
Sed lingentium calculos.	Sed ungentium calculos.	
Veneris crines ... continent in ſpeciem.	Veneris crinis ... continet ſpeciem, *ex mſſ.*	*Sect. 69.*
Zmilaces ... Zoronifios	Zmilampis ... Zoraniſceos.	*Sect. 70.*
A membris corporis ... Hepatites.	A membris corporum ... Hepatitis, *ex mſſ.*	*Sect. 71.*
Adadunephros, ejuſdem oculus dicitur: Deus & hic colitur Syris.	Adadunephros, ejuſdem oculus, ac digitus Dei: & hic colitur a Syris.	
Dryites ... Ciſſites ... collucet.	Drytis ... Ciſſitis ... perlucet, *ex mſſ.*	*Sect. 73.*
Venis etiam ederæ diſtincta.	Venis & odore diſtincta.	
Grandinum & colorem.	Grandinum & candorem.	
Aſtrapiæ in candido.	Aſtrapiæ in nigro, *ex mſſ.*	
In phlegontide	In phlogitide, *ex mſſ.*	
Eſt levis ... veluti in ovis liquor. Polytrix.	Eſt lævis ... veluti novus liquor. Polytrichos, *ex mſſ: ſed in ovis legi viſum eſt ſatius.*	
Melichloron ... Crociam.	Melichloros ... Crocia, *ex mſſ.*	
Melites ... Sicites.	Melitis ... Sycitis, *ex mſſ.*	
Rarorum generum.	Rartorum generum, *ex mſſ.*	
Illud vero ... mutari.	Illud modo ... mutata, *ex mſſ.*	*Sect. 74.*
Obſervationes.	Obſervationem, *ex mſſ.*	
Clypeidos.	Cyclondes.	*Sect. 75.*
Anguloſis.	Anguloſis autem, *ex mſſ.*	
Sardonyches e ceraunus.	Sardonyches e ternis.	
Factitus pullulæ ... prius.	Fictitus puſulæ ... & prius. *ex mſſ.*	
Factitiæ ſcarificationis candicantiam fugiunt.	Fictitiæ. ſcarificationes candicantium fugiunt, *ex mſſ.*	*Sect. 76.*
Recurrentis poſitio.	Procurrentis poſitio, *ex mſſ.*	*Sect. 77.*

EMENDANDA QUÆDAM vel ADDENDA:

TOMO PRIMO.

IN *Præfatione*, verſu *ultimo*, obitus, *lege*, oblitus.
Poſt Præfationem, *col.* 4. *Sub finem*, De nominnibus, *lege*, De nominibus.

In Pliniano contextu.

Pag. 629. *verſu* 3. vetuſtatis patiens, *lege*, patiens

IN NOTIS.

Pag. 73. *nota* 5. *adde*. Quod ſequitur de Jove fulminante, admonet ut de nummo dicamus inſcripto, JOVI FULGERATORI: vel JOVI FULGURATORI: nam utroque modo legitur in nummis aureis, e Theſauro Regio, & apud D. de Cleſves, & alibi Jovem ſtantem exhibet, cui caput tectum pileo Romano: dextra fulmen intentans, læva pallium ſublevat: pede ſiniſtro virum calcat nudum, pavido ſimilem, dextra manu elata averti a ſe fulmen deprecantem; pedum effigie ſerpentina. Optime hic nummus delineatur in Theſauro Brandeburgico, pag 777. At non eſt ille percuſſus adverſus Chriſtianos, ut Begerus ibi conjecit; ſed contra illius ævi Germanos, qui Treverorum agros infeſtarent. Sententia enim prioris eſt: JOVI FULgurantis, GERmanos Arcentis Treveris, Oſores Romani Imperii. Poſterioris illa: JOVI FULGURantis, Arcentis Treveris Oſores Romani Imperii. Infra, P. R. *Populi Rogatu*: quod eſt Græce Δήμου ἐυχῇ. Ea altera parte, IMP. C. C. VAL. DIOCLETIANUS P. F. AUG. Capite laureato. Neutra vox alioqui, *Fulgerator*, aut *Fulgurator*, Latina eſt. Sed poſtremæ literæ, primæ ſunt totidem vocum, ex quibus ingenioſa exſiſtit ſententia, quæ picturæ eximie reſpondet. Nam & ſerpentes loco pedum odii ſymbolum præbent, & calliditatis ad alienos agros occupandos. Nam & *ſerpens callidior cunctis animantibus terræ*, ſubrepſit in paradiſum, Gen. III, 1. Ab ethnicis hic feciſſe Diocletianus Jovis ope dicitur, quod de Deo vero cecinit David, Pſ. CXLIII, 6. *Fulgura coruſcationem, & diſſipabis eos: emitte ſagittas tuas, & conturbabis eos*. Habet D. de Ballonſſeaux, Conſiliarius Regius Luxemburgi, huic nummo ſimilem ex auro, alibi nuſquam viſum, Maximiani Imp. nomine: IMP. MAXIMIANUS P. AUG.)(. JOVI FULGERATORI.

Pag. 74. *col.* 1. *verſu* 4. *adde*: Quod autem addit Plinius, nec Deum quidem poſſe revocare defunctos, contra Chriſtianos Romæ tunc degentes, dictum videri poteſt: quorum ex placitis illud pæne præcipuum fuit.

Pag. 79. *nota* 4. *adde*: Quod autem Imperator Athenienſium Nicias appellatur, & libro ſexto Hanno Imperator Pœnorum; admonet inquirendum, quis primus dici cœperit *Imperator Romanorum*. Nam in nummis certe Auguſtorum, ante ſæculum XIII non occurrit. Cave enim credas ſincerum eſſe ſigillum ſaltem plumbeum, ex diplomate Placentino allatum a Mabillonio, in Itinere Italico, pag. 209. & ita inſcriptum Ludovici II. ut aiunt, nomine: HLVDOVVICVS IMP. R. *Imperator Romanorum*. In averſa parte, CL. AVG. DEC. IMP. ubi, quod Mabillonium fugit, legi ſigilli fictor voluit; CLementia AVGuſti, DECus IMPerii. Non ſolent autem ſimiles ſententiæ in gemmis ſcribi ſigillis, nec ſolent eſſe plumbea Imperatorum ſigilla.

Pag. 91. *col.* 1. *verſu*. 10. capeſſendum: *adde*: niſi forte, quod alicui forte magis arridebit, *pater* ipſe Dictator a Plinio appellatur, cujus Divi F. *filius* in nummis Auguſtus ſcribitur.

Ibidem, *verſu* 14. *ante finem*: DCCX. *lege*, DCCXI.

Pag. 101, *nota* 5. Nihilominus in nummis JOVIS STATOR inſcriptis, ſi quis legi malit, JOVe *Imperii Servatore* STAT *Orbis Romanus*, haud moleſte feremus.

Pag. 141. *col.* 2. *nota* 27. *adde* Sed ad Vaſcones, quos eo nomine noſtra nunc ætas agnoſcit, pertinet eximius, at longe poſterioris ævi nummus, variis eruditorum conjectationibus celebratus. Vidimus ex argento, qui palmam manus magnitudine impleat. In parte priore Princeps ſedet in throno ſub tentorio, cujus velum hinc & inde tenent, ut intus Princeps appareat, bini cæleſtes Genii, quales pingi ſolent in inſignibus Regum Francorum. Geſtat Princeps in capite coronam ex Liſi floribus, quæ liſia vulgus appellat: dextra tenet nudum & erectum enſem: ſiniſtra libellos ſupplices, a ſubjectis jus ſibi reddi petentibus porrectos Principi, ut ſupremo Judici: ad pedes ſcutum eſt quadripartitum lineis directis, inſignia bis exhibens Franciæ & Aquitaniæ. Epigraphe in ambitu hæc eſt, picturæ reſpondens: DEVS IVDICIVM TVVM REGI DA: ET IVSTITIAM TVAM FILIO REGIS. In parte averſa idem pingitur in equo ſplendide ornato decurrens, & armatus, galea munitus, cujus apicem decorat Liſi flos unus: dextra tenet nudum enſem elatum: eſt autem in circuitu hæc inſcriptio. DEVS: KAROLVS: MAXIMVS: AQVITANORVM: DVX. ET. FRANCORVM: FILIVS. Hic alii alium Principem pictum ſuſpicantur, alii aliter inſcriptionem hanc poſteriorem accipiunt. Nos neminem arguentes, ſic totum exponimus. Princeps Carolus, filius Caroli VII. Francorum Regis alter, frater Ludovici XI. regis, idemque Dux Aquitaniæ hic exhibetur, ac de eo in inſcriptione prædicatur, id quod ipſa pictura clamat: *Defendens Enſe Vaſcones Suos* KAROLVS MAXIMVS, AQVITANORVM DVX, ET FRANCO*rum Regis Vere Magni* FILIUS. Dici *Vere Magnus* Carolus VII. profecto jure potuit, qui regni Franciæ magna parte potitos Anglos, penitus demum e Gallia expulit. Ejuſdem Karoli Ducis alter ille nummus eſt, quem laudat Hiſtoria Regiæ Inſcriptionum Academiæ, tomo 1. pag. 286. KAROLVS: REGIS: FRANCORVM: FILIVS: AQVITANORVM. DVX. Leonem diſcerpit. .)(: FORTITVDO: MEA: ET: LAVS: MEA: TV: ES: DNE: DEVS: MEVS: Crux, quam liliatam vocant, cum floribus Liſi, & pardis: quæ ſunt Aquitaniæ inſignia.

Pag. 169. *col.* 2. *nota* 2. *in fine*, vendicarunt: *lege*, vindicarunt.

Pag. 225. *col.* 2. *verſu* 7. Romani Imperii: *adde*: Aut verius, quia ſimplicius; *Eduenſi Apollini*, *Servatori Populi Eduorum*, *Tutatori* &c.

Pag. 270 *nota* 28. ἀπὸ Ἀναζάρβου: *adde* · Fuit ante annos aliquot in Cimelio Viri Clariſſ. D DE BOZE, Cuſtodiæ Regiorum Numiſmatum nunc Præfecti, nummus ex ære minimo: hinc capite laureato, cum ſpicis duabus: inde capite turrito; cum epigraphe: ΚΑΙΣΑΡ ΠΡ ΑΝΑΖΑΡ Καισαρείας πρὸς Ἀναζάρβῳ ΓΑΡ. Anno æræ Anazarbenſium, CXXXIII.

Pag. 290. *nota* 17. Lyſtiam, *lege*, Lyſiam.

Pag. 353. *nota* XXXIII. *adde in fine*. Nummum vero ΑΡΜΕΝΙΑΚΟΝ ΠΑΡΘΙΚΟΝ nobis idcirco ſuſpectum eſſe non diffitemur: quod M. Antoninus Armeniam aut Orientem non vidit, ſed L. Verus frater: qui ex ea cauſa ARM. PART. appellatus. Marcus autem Antoninus GERM. & SARM. tantum, ex Occidente non progreſſus.

Pag. 365. *col.* 1. *ante med. Caput amnis* Danubii dixit: *adde* · & libro VIII. ſect. XXXII. *Nili caput*

Pag. 398. *col.* 1. *nota* 24. *adde*: Hereditarium illud cognomen tranſmiſit ad poſteros: e quibus fuit Felix Præſes Judææ, cujus uxor Druſilla, e gente Claudia: qui & perorantem ſe judice Paulum audivit, ut in Actis narratur, cap. XXIII.

Pag. 401. *ad notam* 26. *ubi de vocabulo* Juventus, *& de Principe Juventutis*, *adde*: Gratiani Aug. nummus eſt perpulcher & perrarus ex auro, apud P. Chamollart: depictus etiam inter Arſchotanos, ſed inſcriptione mutila, Tab. Ivin. D. N. GRATIANVS P. F. AVG. Capite cincto gemmis.)(. PRINCIPIVM JVVENTVTIS. Infra, SMTR *Societas Mercatorum Treverorum*. Stat ipſe paludatus, cum haſta, quam dextra gerit tranſverſam; & orbe Romano, quem læva tenet. Capiti præterea cincto gemmis circulus circumducitur. Inſcriptio hanc igitur habet ſententiam: PRINCIPI V*niverſæ Militiæ* JVVENTVTIS. Gallice · *Au Colonel General de toute l'Infanterie de l'Empire.* Circulus capiti circumductus interminata ſignificat poteſtate redimitum in pedeſtres copias univerſæ rotunditatis Orbis Romani, quem ſiniſtra manu portat, & quas deſignat vocabulum JVVENTVTIS. Nam circulus initio & fine caret. Principes Juventutis nulli fuere poſt Conſtantinum, Conſtantium, & Conſtantem fratres Cæſares, uſque ad Gratianum Aug. nulli poſt eum. (Fratres dico, ex ipſiſmet nummis antiquis: ex quibus unicum tamen adhuc vidimus in Cimelio D. DE SVRBECK, Antiquariis prius inexploratum. FL. IVL CONSTANTINVS ND. C.) Fuerat inter hos Criſpo Cæſari nummus dicatus, PRINCIPI A IVVENTVTIS: hoc eſt, *Principi primo Juventutis*; primo utique inter pares: Gratianus autem ſolus eſt ex Auguſtis, qui cum eo fuere.

Pag. 423. *nota* 15. *verſu* 3. litterarum eſſe: *adde*. Non quod

Digitized by Google

ab omni æternitate cenſeat vel homines eſſe, vel litterarum apud eos uſum: quippe qui dicat, libro XIV. ſect. V. *Tam prope ab origine rerum ſumus.*

Pag. 433. *col.* 1. *Lingua tertia* quæ ſit, Eccli. XXVIII. 16, 19.

Pag. 463. *col.* 2. *verſu* 5. Viridio, *lege*, Viridis.

Pag. 618. *col.* 2. *nota* 1. *adde*: Sed quiddam hic Plinius tradit ſimile, ac libro XX. ſect. XX. ubi *cepas delacrymatione caligini mederi* docet.

Pag. 689. *col.* 2. *adde in fine*: Sed Homerum a Plinio prave hic intellectum fuiſſe, jam alibi monuimus.

Pag. 790. *col.* 2. *verſu* 9. Pag. 545. *nota* CVIII. lege, Pag. 543. *nota* CVIII.

TOMO II.

In Pliniano contextu.

Pag. 30. *verſu* 7. baltheus, *lege*, balteus.

Pag. 31. *verſu* 4. 10 ciſuris, *lege*, inciſuris.

Pag. 105. *verſu* 7. Fruamenta, *lege*, Frumenta.

Pag. 126. *verſu* 14. ceteris, *lege*, certis.

Pag. 331. *verſu* 13. appoſita, *lege*, appoſitu.

Pag. 724. *verſu* 15. Lesbo, & in inſula, *lege*, & in Lesbo inſula.

IN NOTIS.

Pag. 47. *col.* 2. *nota* 9. *adde*: Nobiliſſimi jam tum dicebantur viri diſcreti genere illuſtri a ceteris. quamvis in nummis antiquis Cæſarum primus inſcribitur Nobiliſſimus, M. IVL. PHILIPPVS NOB. CAES. hoc eſt, nobiliſſima gente Marciorum Philipporum, quæ eſſet vetuſtior quam Cæſarea. Trahebat enim genus ex Anco Marcio rege Romanorum. Unde & *Nobilitas Philippi* alterius ex eadem gente celebratur a Plinio, libro IX. ſect. LXIX. & *Marcia princeps Romanarum*, libro 2. ſect. LII.

Pag. 99. *col.* 2. *nota* 4. *Sub finem*, *verſu penultimo*, haud obſcure ſignificat unicum ſemper, *corrige*, cave propterea credas unicum umquam.

Pag. 100. *col.* 1. *nota* 18. *adde*: In nummis familiæ Quinctiæ, apud Patinum, pag. 236. num. 3. ex ære mediocri, legitur in ambitu: T. QVINCTIVS CRISPINVS IIIVIR. A. A. A. F. F. In medio, S C. In altera parte, intra coronam querceam, ob cives ſervatos, AVGVSTVS TRIBVNIC. POTEST. Verum perpulcrum ac ſingularem alterum ex auro vidimus nuper in hac urbe, apud D. DE CLESVES, qui nummus fuit hactenus Antiquariis inexploratus. Prior ſuperficies vultum exhibet hujus Quinctii Cincinnati, quem Plinius nunc celebrat: impexa cæſarie, barba veluti haud dudum raſa: ſic ut annos præferat vix quadraginta. In altera pagina ſtat Victoria alata, læva palmam geſtans, dextra coronam: qualis omnino pingitur in nummis Alexandri Magni. Latere dextro, QVINCTI. *Quinctius*: ſine prænomine vel cognomine. quæ nota utraque caput hunc fuiſſe Quinctiæ gentis indicat: ut & Victoria, hoſtium Reipublicæ domitorem in Dictatura; & capilli ſponte flexi, Cincinnatum; quod ei cognomen primo datum ex joco, poſtea laudi & gloriæ fuit. Cum eſſet igitur T. Quinctius ſub Auguſto Triumvir Auro Argento Ære flando feriundo, in honorem illius ex atavis ſuis, qui eſſet celebratiſſimus, & ex quo ſe genus trahere gloriaretur, nummum cudit aureum iſtum eximium: fecitque ejuſdem ponderis, cujus ſunt Alexandri Magni aurea numiſmata. Vultum virorum inſignium in nummis ferire Romæ non licuit ante Pompeii tempora: anteriores, quorum vultus in nummis cernimus, ab eorum poſteris, ſi quidem Triumviri Monetales eſſent, aut eorumdem juſſu vel permiſſu, ſi Conſules; hunc ſub Cæſaribus honorem obtinuere, in auro vel argento, ut in nummis Syllæ Felicis obſervavimus.

Pag. 105. *nota* 23. *adde in fine*: Quidam malunt eſſe, *le blé d'Inde*.

Pag. 123. *nota* 1. *adde*: cum Plinius ipſe, libro XXXVI. ſect. XI. *templum Serapis* ſcribat, non *Serapidis*. Tamen ævo Gallieni & Poſtumi video nummos inſcriptos, SERAPIDI COMITI AVG. ſed ex inſcitia fortaſſis Grammaticorum poſterioris illius ævi.

Pag. 163. *col.* 2. *verſu* 9. radiatum, *adde*: in alio, laureatum.

Pag. 196. *col.* 2. *nota* 39. tex. pag. 224. *lege*, tex. 24. pag. 224.

Pag. 245. *col.* 1. *nota* 5. *adde*: Quid ſi ambo, Theophraſtus & Athenæus Latinum hic quempiam auctorem tranſcripſere, & inconſiderate tumulos *τάφους* pro *βωμοὺς* verterunt?

Pag. 264. *col.* 2. *in medio* pag. 293. *lege*, pag. 273.

Pag. 280. *col.* 2. *in medio*, Aguſti, *lege* Auguſti.

Pag. 307. *col.* 1. *nota* 3. λειχῆναι, *lege* λειχῆνας.

Pag. 351. *col.* 2. *verſu* 2. ἄγρι *lege* ἄγρι.

Pag. 362. *col.* 1. *nota* 5. *adde*: Parmenſis editio, & codex Chiffletianus, forte melius, *morte confecta*.

Pag. 426. *col.* 2. *verſu* 4. *ante finem paginæ*: In parte everſa, *lege*, averſa.

Pag. 432. *col.* 2. *ſub finem*: 2. *ſed dulce*: lege, *Fel dulce*.

Pag. 448. *nota* 16. *adde in fine*: Veri tamen ſimilius eſt, *adorandi* verbo Plinium hoc loco adorationem Numinum intellexiſſe, æque quam altero hujus orationis membro, ſive circumlatione corporis. Hunc ipſum adorandi luminaria cæli ritum apud nationes Jobus ipſe reſpicit, cap. XXXI, 26, 27. *Si vidi Solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clare: & lætatum eſt in abſcondito cor meum, & oſculatus ſum manum meam ore meo.* Pervaſit hæc idololatria, ſive cultus Solis ac Lunæ in Judæam ipſam ſub Manaſſe, ex IV. Reg. XXIII. 5.

Pag. 517. *ad notam* 34. *adde*: Libro IV. Reg. cap. VI, 25. ubi *venumdata* dicitur *quarta pars cabi ſtercoris columbarum quinque argenteis*, intellige columbinum inteſtinum cum ſuo ſtercore.

Pag. 524. *col.* 2. *nota* 2. *Namque Tiberii*: adde in fine: Cum vero Plinius hoc loco Druidas vates medicoſque, alibi Magos aliterve appellat, oſtendit eos nonniſi Magos fuiſſe, qui ea Magice & Aſtrologia, aliiſque ſtudiis, medicinam exercerent.

Pag. 552. *col.* 2. *nota* 2. *verſu* 5. *θερμανάμενοι*, *lege* *θερμαινόμενοι*.

Pag. 611. *col.* 1. *ante med. nota* 6. *Et aurum*, *adde in fine*: At ea quæ proxime antecedit, forma loquendi, *tenere Indiam*, admonet ut obiter interpretemur nummum ex auro pertratum, delineatum a D. le Blanc, pag. 282. In antica ſuperficie S. Joannes Baptiſta fert crucem oblongam, & e regione delphinus eſt. Epigraphe, S. JOHANNES B. Parte altera, cum flore Liſi, inſcriptus in ambitu titulus eſt, hinc FRA inde NTIA. Percuſſus hic nummus eſt anno 1357. vel 1358. cum captivo in Anglia Johanne Rege Francorum, Regente Carolo ejus filio regnum, Navarrus Rex omnia turbaret in Gallia, Pariſiis dominaretur, & in Inſula Franciæ: regnum demum invadere omnino tentaret. Ergo ingemiſcens Præfectus Monetæ calamitoſum hunc rerum ſtatum in illo titulo ingenioſe exponit, dum ait: FRAnciam Navarrus Tenet, Johannem Anglus. Delphinus poſt divi Johannis Baptiſtæ nomen adpictus, Carolum prædictum deſignat, Regnum tum Regentem abſente patre, eumdemque primum e regio ſanguine Delphinum Viennenſem.

Pag. 615. *col.* 2. *verſu* 11. *Imperator Auguſtus*: adde: Cave enim legas *Theodeberti* in genitivo caſu: cum neque in nummis Latinis nomina Principum in alio umquam caſu, quam in recto ſcribantur; & alia Theodeberti numiſmata integrum nomen THEODEBERTVS exhibeant: & in THEODEBERTI PP. AVG. æque legi *Imperator* debeat, atque in nummis æqualis ipſius IVSTINIANI PP. AVG. *Et in fine Notæ hujus adde*: Inſignis ac pertarus in eo genere triens aureus eſt, apud D. de Cleſves in hac civitate: Theodeberti Aug. honori percuſſus, cum mentione tributi, quod ſubinde Edui Auguſtis Regibuſque ſolverent. Hinc Principis caput cinctum gemmis exhibet, cum litteris, METALS: quarum ſententia eſt: *Mercatores Edui Theodeberto Auguſto L quinquageſimam Solverunt.* Gallice dicimus, *le cinquantième denier*. Pars altera, cum cruce in medio, habet has in ambitu litteras, TEVD EISILVS: hoc ſenſu: TEVDeberto *Edui Tributum Sexageſima Inuicto Liberatori Vrbis Solverunt.*

Pag. 629. *col.* 2. *nota* 1. *ſub finem*: IMP. *Imperator* dicitur *adde*: Veremur tamen ob eam ipſam cauſam, quod Auguſtus hic appellatur, nec tamen IMP. quod ab illius ſæculi conſuetudine abhorret; Veremur, inquam, ne nos ſpecies & elegans & ad ſimilitudinem vetuſtatis proxime accedens nummi fabrica deceperit; ſitque recens ille & adulterinus; fictus ab inconſiderato nummorum adulteratore, qui neſciret Gordianum filium, æque ac patrem, in ſuis nummis eſſe ſemper IMP. Imperatorem.

Pag. 645. *col.* 1. *nota* 3. *adde*. In nummis antiquis caſus Gracchi nominativus ſemper GRACCVS ſcribitur, non GRACCHVS quamvis apud Plutarchum Γράκχος ſit.

Ibidem, *Sect.* XV. *nota* 1. *adde*: Ex affinitate cum Cæſaribus nobilitatem adepta eſt familia una ex Ælia gente: ea qua ſe ob eam cauſam Ælium Cæſarem, non Ælium ſimpliciter & abſolute, Antoninus Pius appellat.

Pag. 670. *nota* 11. *adde*: Mox deinde plumbaginem appellat, argenti venam plumbo mixtam.

Pag. 718. *col.* 1. *nota* 75. *adde in fine*: In nummo Græco, cujus effigiem expreſſam in cera ſervamus, ſcribitur, ΕΠΙ ΣΩΣΣΙΟΥ: Aries currens pingitur, cum ſuperpoſito Solis ſidere, ſymbolo Orientis, & laudatiſſimi in Syria Antiochena arietini velleris. Sub alvo arietis, ΔΓ *Δόγματι Γερουσίας*: *Edicto* vel *Decreto Senatus*. In parte antica caput Jovis eſt laureatum. Eſt ex ære minutulo.

Pag. 744. *nota* 31. L. Valerio, *lege*, M. Valerio.

In numiſmatibus æri inciſis.

Tab. VI. in nummo Trajani inſcripto VIA TRAIANA, pingi debuit averſo ſiniſtrorſum vultu Dea.

Tab. IX. in ultimi numiſmatis imo margine, adde IIIVIR.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Ps.77.

Google

Digitized by Google